GLOSSARIUM

AD

SCRIPTORES

MEDIÆ ET INFIMÆ LATINITATIS.

Cum Dissertatione de Imperatorum Constantinopolitanorum, seu de inferioris ævi vel Imperii, uti vocant, Numismatibus.

TOMUS III.

O.

GLOSSARIUM
AD SCRIPTORES MEDIÆ ET INFIMÆ LATINITATIS.

O.

O Litera numeralis, quæ XI. denotat, unde versus:

Undenos facit O, cognoscas sic numerando.

seu ut habet Ugutio:

O, numerum gestat, qui nunc undecimus extat.

Eidem literæ si recta linea superaddatur, undecim millia significat.

O, *in superscriptione cantilenæ, figuram sui in ore cantantis ordinat.* Notkerus Balbulus opusc. *Quid singulæ literæ significent in superscriptione cantilenæ.* Vide A.

O. Sic dictæ Antiphonæ septem, quæ in Ecclesia toto Adventus Domini tempore cantantur, quod ab O, admirationis nota, principium habeant. Vide Honorium Augustodun. lib. 3. Gemmæ animæ cap. 5. & Durandum lib. 6. Ration. cap. 11. n. 4. Statuta antiqua Canonicorum S. Quintini in Viromanduis: *Vinum de pastibus, de postmeridiis, caritatibus; & de omnibus O, ante Natale debet esse vinum decens refectorium.*

O, Literam nominibus præfigunt optimates Hiberni, *ob eminentiam*, inquit Camdenus in Hiberniæ descriptione. Jacob Waræus in Antiquit. Hibernicis cap. 9. ait, regnante Brieno Rege Hiberniæ, Hibernorum cognomina, sive familiarum nomina cœpisse esse fixa, posterisque tradita, cum præposita, vel aspiratione, *h*, vel voce, *va*, quæ postea mutata est in vocalem, O, & significat unum è posteris viri alicujus primarii, ut *O-Brien*, *O-Conner*, &c.

OBAUDIRE, in veteri Lexico apud Petrum Danielem ad Querolum, est *malè audire.* Vide *Abaudire.*

Obaudire, Parere, obedire. Gloss. Græc. Lat. ὑπακοὴ, *obauditio, obtemperantia, obsequium.* ὑπακούω, *obaudio, obtempero.* ὑπήκοος, *subjectus, obaudiens.* Paulus Diacon. in Miscella, & Anastasius in Mauricio: *Nihil mihi gravia Imperatoris præcepta in aliena terra hyemare Romanos jubentia: nam illi non obaudire sævum est, & rursus obaudire sævissimum.* Ubi Theophanes ἐπακούειν habet. Concilium Meldense an. 845. c. 6. *Si verò obaudire renuerit*, &c. Adde Epist. 68. inter Francicas tom. 1. Hist. Franc. & Sibertum Priorem S. Pantaleonis Colon. p. 526.

Obaudire, Non audire. Alanus lib. 6. Anti-Claudiani c. 2. *Ergo minis, precibus, pulsu, clamore soporem Expugnare parat, sed talis somnus obaudit.*

OBBA, *Oba, genus calicis*, Ugutioni & Joanni de Janua: *nappo* Italis. Gloss. Anglo-Sax. Ælfrici: *Caupus, vel Obba*, Cuppe. Jo. de Garlandia in Synonymis:

Urceus, urceolus, est urna, vel amphora, testa,
Obba, vel œnophorum, simul orca, fidelia, vasa.

Glossæ MSS. *Cratera, vel obba, calix ansas habens.* Petrus Damianus lib. 6. epist. 26. *Parili conversione pepigerat, ut apposità cuique vini, sicut mos est, personaliter obbâ, uterque quotidie utriuslibet mensura contentus esset.* Domnizo lib. 1. de vita Mathildis cap. 10.

Obbas & lances ad mensam fert equus.

Monasticum Angl. tom. 1. p. 104. *Hac verò mensurabis in die obbæ Monachorum implebantur, scilicet ad prandium & ad cœnam.* Vide *Olba.*

OBDUCERE, Africanis scriptoribus, est offuscare, obscurare, imminuere, violare, lædere. Tertullianus Apolog. c. 50. *Sed obducimur, certè cùm obtinuimus. Ergo vivimus, cùm occidimur. Denique evadimus, cùm obducimur.* Vide Rigaltium in Glossario ad eundem scriptorem. Passio SS. Perpetuæ & Felicitatis: *Ideo ad hoc sponte pervenimus, ne libertas nostra obduceretur.*

OBEDIENTIÆ, munia ac officia omnia monastica, quæ per *obedientiam* injunguntur, vel conferuntur, adeo ut ipsum munus Abbatis *Obedientia* sit, & ita appelletur à Gregorio VII. PP. lib. 1. epist. 32. & ab Udalrico lib. 3. Consuetud. Cluniacens. cap. 1. *De officiis, vel, ut regulariter loquar, obedientiariis, nondum quicquam dixi; quarum omnium cùm sit principalis Obedientia domini Abbatis, sit etiam principium relationis nostræ.* Cap. 6. *Si dominus Abbas non adest, nec Prior, non solùm omnes Obedientiarii, qui in claustro sunt, obediunt ejus imperio, sed etiam ipsi ad quodcunque opus fuerit, Decani.* Et cap. 10. de officio Præcentoris & Armarii: *Hæc est obedientia, quam ex more nullus meretur, nisi nutritus.* Lanfrancus in Decretis Ord. S. Benedicti cap. 2. *Omnes qui intra Monaste-*

rium obedientias habent, & res Monasterii servant, suarum obedientiarum claves ante pedes ejus ponant. Chronicon Virdunense Hugonis Flaviniac. anno 582. *Hic monasticam vitam ducens, cùm in pistrino fratrum habuisset obedientiam, &c. Obedientia hospitalis*, in Tradit. Fuld. lib. 3. Trad. 29. *Obedientia Præpositura*, apud Leonem Ost. lib. 2. cap. 51. *Obedientia Cellerarii*, apud Gervasium Dorobernensem p. 1504. & apud Vindricum in vita S. Gerardi Episc. Tullensis n. 5. Vitæ Abbatum S. Albani: *Auxit siquidem supradictam obedientiam, videlicet coquinam Monachorum proprii laboris acquisitione annuo reditu librarum* 100. *&* 3. *marcarum.* Alibi pag. 91. *Exceptis suarum Obedientiarum summis Procuratoribus, videlicet summis Cellerario, Coquinario, Camerario, Infirmario, & Sacrista.*

Sed & quicquid Monachis ab Abbate injungitur, *Obedientia* dicitur. Hinc *Obedientiam Abbatis sui exercere*, in Concilio Vernensi an. 755. can. 10. Capitul. Caroli C. tit. 6. c. 15. Ut *Monachi ad palatium non veniant, nisi causa obedientiæ, exceptis Abbatibus. Obedientiam suam explere*, id est munus sibi impositum apud Chrodegangum in Reg. Canonicorum Metensium cap. 9. *Sub prætextu obedientiæ villicationibus inservire* vetantur Monachi, in Concilio Meldensi an. 845. can. 57. Vita S. Romani Presbyteri MS. *Sanctus autem vir Dei Sacerdos Romanus, illuc cùm de quadam obedientia remearet, nutu Dei accessit. In Obedientiam exire, proficisci, transmitti*, in Capitulari Aquisgr. ann. 817. in Addit. 1. Capitul. c. 33. in Vita S. Aicadri cap. 27. in vita S. Bavonis cap. 8. apud Leonem Ost. lib. 2. c. 53. &c. *Ad Obedientiam foris pergere*, in Capitulari I. Caroli M. ann. 802. c. 17. Victor III. PP. lib. 2. Dialog. *Quidam frater cum causa obedientiæ è Monasterio ad civitatem descendisset*, &c. Adde Histor. Monasterii Rotonensis lib. 21. cap. 1. 2. 8. Christian. de Scala in vita S. Wenceslai p. 54. Hugonem Monachum in vita S. Hugonis Abbatis Cluniac. p. 442. & Rainaldum Vezeliac. in ejusdem S. Hugonis vita n. 19. &c.

Obedientiæ verò præsertim dictæ Cellæ, Præposituræ, & grangiæ, à Monasteriis dependentes, quòd Monachi ab Abbate illuc mitterentur *vi ejusdem obedientiæ*, ut earum curam gererent, aut eas deservirent. Gregorius VII. lib. 6. epist. 36. *Quicunque obedientias vel Ecclesiæ dispensationes pretii pactione adepti sunt*, &c. Sugerius de Administratione sua cap. 23. *In ea autem, quæ dicitur Bernevallis, possessione,—in qua etiam primam alicujus Præpositura ab antecessore meo suscepi obedientiam*, &c. Concilium Eboracense ann. 1195. c. 9. *Prohibemus ne redditus, quos Obedientias vocant, ad firmam teneant*, &c. Matth. Paris an. 1213. *In qualibet baliva, quas Obedientias appellamus*, &c. Idem ann. 1238. ex statuto Honorii III. PP. *Nec alicui committatur aliqua obedientia perpetuò possidenda, tanquam in sua sibi vita locetur, sed cùm oportuerit amoveri, sine contradictione qualibet removeatur.* Concilium Eboracense: *Ut ergo eis* (Monachis) *adimatur opportunitas evagandi, prohibemus ne redditus, quos obedientias vocant, ad firmam teneant.* Ejusmodi Obedientiarum mentionem agunt Fulbertus Carnot. epist. 1. & 21. Jo. Sarisberiensis epist. 55. 85. S. Bernardus epist. 326. Goffridus Vindocin. lib. 1. epist. 9. lib. 2. epist. 32. lib. 4. ep. 7. lib. 5. ep. 18. Leo Ost. lib. 1. c. 34. lib. 2. c. 51. Petrus Diac. lib. 14. c. 98. 100. 101. Ivo Carnotensis epist. 161. 187. Innocentius III. PP. lib. 1. epist. p. 120. edit. Venet. Chronicon Laurishamense pag. 93. præterea variæ Chartæ apud Beslium in Comitibus Pictaviensibus p. 468. 504. 505. in Episc. Pictav. p. 79. Joannem Columbum in Episc. Vivariensib. n. 46. Ruffium in Comitibus Provinciæ p. 59. Marcam lib. 5. Histor. Beneharn. cap. 12. n. 1. Hent. Meibomium ad Witikindum p. 109. Sanjulianum in Matiscone p. 239. Guichenonum in Episc. Bellicens. p. 26. *Du Pas* in Stemmatibus Armoric. part. 2. p. 510. in Chronico Besuensi p. 621. &c.

Ab istis cellis Obedientiariis originem duxere *Prioratus* rurales. Cùm enim interdum plures ad eandem *obedientiam* procurandam mitti necesse esset; Monachi Obedientiarii subinde Capellas & Ecclesiolas sibi construxere, quo in iis sacrum peragerent officium, & monastica munia obirent, quibus præerat qui ab Abbate *Prior* dicebatur. Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis cap. 51. *Fratres qui ad Obedientias commorantur, singulis locis tres, si fieri potest, aut duo ad minus esse debent. In victu & vestitu & tonsura à communi constitutione non recedant: ad mensam silentium teneant: in Ecclesia non loquantur: Completorium & in æstate & in hyeme tempestivè dicant: per vicos non discurrant*, &c. *In quocunque loco, ubi duo vel plures simul habitant, unus eorum, cui Abbas hoc injunxerit, inter eos Prioris officium agat, & cæteri obediant ei.* Idem ferè statuitur in Concilio Monspeliensi ann. 1214. c. 30. ubi *Prioratus & Obedientia* confunduntur. Et in Conventu Aquisgran. ann. 817. vetantur Abbates, *ne minùs de Monachis* in cellis *habitare permittant quàm sex.* Hinc igitur Prioratuum ruralium origo manavit, unde Chronicon Novaliciense lib. 6. *Prioratum* vocat: quem paulò antè *Obedientiam* appellavit, p. 643. Et Concilium Lateranense sub Innocentio III. *Prioratus quoque seu Obedientiæ pretii traditione nulli tradantur. Altare in Obedientiam suscipere*, in Catalogo Episcop. Frisingensium tom. 1. Metropol. Salisburg. p. 138.

Cùm porro labente sensim disciplina Ecclesiastica & Monachica, Monachi vel Canonici Regulares per ejusmodi *Obedientias inobedienter viverent*, ut ait Stephanus Tornac. ep. 114. *nec Abbati revocanti responderent, nec corrigenti vellent acquiescere, nec credere corripienti*, nec nisi eorum morte ad Monasteria eæ redirent, tandem habitæ sunt pro *Beneficiis*, quomodo etiam vocamus, id est, feudis Ecclesiasticis. Statuta Ecclesiæ Lugdun. an. 1251. *Honores Ecclesiæ, quæ Obedientiæ appellantur.* Ubi *Honor* idem valet quod *Beneficium* & *feudum*. Et Monachi vel Clerici, qui ejusmodi feuda Ecclesiastica possidebant, dicuntur *ea tenere in obedientiam*, in testamento Hugonis I. Episcopi Tolosani apud Catellum p. 838. Tabularium Brivatense ch. 32. *Post mortem verò Raginberti si Golfaldus Sacerdos vivit, ista superiùs scripta in manu teneat per obedientiam.* Ch. 215. *Et ipsum mansum teneat Vitalis Sacerdos in obedientia.* Adde ch. 179. Vide V. cl. Jacobum Petitum post Pœnitentiale Theodori p. 610.

Obedientiarii, qui vel aliqua in Monasterio officia exercebant, uti supra diximus, vel qui in Cellas & Prioratus, seu *Obedientias* mittebantur, easque procurabant: qui *regebant Obedientiam*, ut est in Chron. Besuensi p. 621. Leges Henrici I. Regis Angl. c. 23. *De Monacho, quem Obedientiarium fecerit, respondeat Abbas ejus per omnia, sicut rectum sit.* Chronicon Andrense: *Ita ejus exemplo singuli & omnes, sive Obedientiarii, sive claustrales, ad horas canonicas & ad Missam majorem accedere certatim contendebant.* Ejusmodi Obedientiariorum meminit Matthæus Paris p. 432. 441. & alii passim.

Obedientialis, eadem notione. Petrus Diac. lib. 4. Chr. Casin. cap. 102. *Facto ab Obedientialibus sacramento.* Tabularium S. Amantii Inculism. *Qui tunc temporis Obedientialis erat Turnæ.* Occurrit ibi non semel, in Provinciali Cantuariensis Ecclesiæ lib. 3. tit. 19. 29. & in Tabulario Conchensi ch. 73.

Obedientiarius, præterea idem qui Advocatus, seu Defensor Monasterii. Bertholdus Constantiensis an. 1092. *His temporibus Rex Hispaniæ Aldefonsus in fide*

fide Catholicus, & in conservatione Cluniacensis Abbatis Obedientiarius, &c. Idem an. 1093. *In hac Synodo venerabilis Abbas Sigefridus de cella S. Salvatoris super Dudonem Obedientiarium suum se proclamavit, qui se & bona sua ad aliud Monasterium liberè contradidit: sed non multò post sacrilegè se & sua inde penitus abalienare tentavit. Unde sancta Synodus juxta Canonum statuta judicavit, ut vir ille absque omni contradictione, ad obedientiam Abbatis sui rediret, eique cum bonis suis jure perpetuo humiliter subjaceret, &c.*

Obedientia, homagium, vel ea quam vasallus erga dominum profitetur obedientia, seu potius *servitium, relevium*, uti accipi videtur vox *obeissance* in Consuet. Andegav. art. 258. & Cenoman. art. 276. ut & in statutis S. Ludovici Regis Fr. *Nus ne Quens, ne Bers, ne autres ne puet donner son homme de foy, se n' est à son frere, ou à sa suer; més à iceus le puet il bien donner en partie, més il ne le pourroit pas donner à un estrange, se il ne le donnoit à toute l' obeïssance que il avoit, sans riens retenir. Car se li Bers le donnoit à un de ses vavasors, ce seroit au domage de celui; car il convendroit fere 2. obeïssances, à celui à qui il la donnroit, & au Baron, de qui il tendroit son fié.* Generalius tamen in veteribus tabulis usurpatur pro quibusvis præstationibus aut servitiis vasallorum. Charta Ricardi II. Regis Angl. apud Seldenum de Titulis Honorariis p. 402. edit. *Una cum homagiis, obedientiis, vasallis, &c.* Charta Fulconis de *Matefalon* Militis, & Aliciæ uxoris ann. 1273. ex Regesto Andegavensi fol. 48. *Tam in pedagio & costumis euntium & transeuntium, redeuntium, ementium & vendentium pedagiis, vectigalibus, redevantiis, angariis, parangariis, & obedientiis, &c.* Alia an. 1310. ex eodem Regesto: *Et omnes obedientias & redevantias hominum, census, servitia, & alia deveria, &c.* Eadem Gallicè conscripta: *Les autres appartenances d'icelui herbergement quelles qu'elles soient, & toutes les obeïssances, les cens, les servages, & autres devoirs, &c.* Alia qua Carolus V. Rex Ducatum Turonensem fratri concedit 18. April. an. 1304. p. 81. *Collations & patronages de benefices, hommes, hommages, vassaux, vasselages, obeïssances, honneurs, & quelconques autres rentes & appartenances, &c.*

Obeissentia, ex Gallico, *obeïssance*, de qua voce suprà. Charta an. 1267. apud Argentreum in Hist. Britan. lib. 4. c. 24. *Salvis nobis & nostris hæredibus obeïssentiis & redevantiis nostris à dictis hominibus, de terris & feudis, quas & quos tenent, &c.*

OBEDIMENTUM, idem quod *Obedientia*, postrema notione. Tabularium Ecclesiæ Uzeticensis an. 1272. p. 6. *Census, usatica, & obedimenta, pascua, pacua, &c.*

Obedimentum, idem quod *Mandamentum*, jurisdictio, territorium. Charta an. 1312. in Regesto 48. Philippi Pulchri Regis Francor. ex Tabulario Regio n. 70. *Et prædia vulgariter appellata de Balazon, quæ sunt in obedimento seu pastayragio hominum villarum S. Paulleti & S. Juliani, quorum pastayragiorum obedimentorum & bannum dicti loci vendi consuevit singulis annis 20. sol. Turon. &c.*

OBEDITIO *exercitalis*. Capitulare 3. an. 811. *De causis propter quas homines exercitalem obeditionem dimittere solent.* Qua scilicet subditi tenentur *obedire banno* regio, quo in hostem evocantur. Vide c. 6.

OBELLARIUS, Vide *Oblata, Oblia*.

OBEROS. Lex Longob. lib. 1. tit. 24 §. 5. *Mulier curtis rupturam, quod est oberos, facere non potest*, §. seq. *Componat curtis rupturam, id est, oberos, sol. 20.* Adde tit. 36. § 4. Papias editus: *Oberus, i. cutis ruptura*. MS. Collegii Navarræi: *Oberus, cutis ruptatur.* Ubi legendum *curtis ruptura*. Quasi *hobæ* rupturam interpretatur Lindenbrogius. Est autem *hoba* & *huba*, modus agri cum habitatione, *ros* verò, vel *ris*, sive *rise*, quod aliis *rete*, ruptura. At Lex eadem in edicto Rotharis tit. 13. §. 8. & 9. habet priore §. *vel Wegorf*; altero, *id est, vvegoranit*. Et tit. 114. §. 4. *Si servus Regis hoberus, aut vvegoren, seu maravvorf, aut quamlibet aliam culpam minorem fecerit, &c.*

OBFIBULARE. *Concludere, circumdare.* Papias.

OBFICUS. *Turpis ludus, impudicus*, Papiæ, qui infra eadem verba habet in *Obscus*.

OBITER, iter obeundo, in itinere. Ordericus Vitalis lib. 5. *obiterque virgo defuncta est.* Ita rursum p. 585. 859.

OBESTA, Colostrum. Gloss. Sax. Ælfrici: *Obesta* beoꞇꞇ *Colostrum*: Bẏꞇꞇ.

OBICITER, *celeriter*, in Gloss. Regio MS. cod. 1197. pro *obiter*.

OBITUS, Anniversarium, dies obitus quotannis recurrens, officium Ecclesiasticum: nostris vulgo, *Obit*. Charta Willelmi Betuniensis Domini an. 1197. in Tabulario Monasterii S. Bertini: *Pro cujus eleemosynæ largitione septem speciales obitus, videlicet obitus meus, & uxoris meæ, --- singulis annis debent fieri.*

OBLAQUIATIO, in veteri Kalendario, mense Sept. *Dolea picantur, poma leguntur, arborum oblaquiatio, epulum Minervæ.* Papias ex Isidoro l. 17. c. 5. *Oblaqueare, circa codicem terram aperire, & velut lacus efficere, hoc quidam dicunt excodicare. Oblaqueatio, putatio, propaginatio, fossio. Vitibus ista conveniunt. Ablaqueare & ablaqueatio* habent Columella, Palladius, & alii.

OBLATA, Panis ad sacrificium oblatus, hostia nondum consecrata. *Oblata non consecrata*, apud Bromptonum in Stephano Rege. Petrus Damian. l. 4 epist. 1. extrema; *Oblati per celebriora solemnia panes.* Concilium Aurelian. V. c. 1. *Ut oblatæ, quæ in sancto offeruntur altario, non aliter nisi ad formam Arelatensis offerantur Ecclesiæ.* Ordo Romanus: *Tunc Subdiaconi levantes oblatas de manu Subdiaconi sequentis porrigunt Archidiacono, & ille componit altare.* Leo IV. PP. de Cura Pastorali, & Ratherius Veronensis in Synodica p. 261. *Calicem & oblatam recta cruce signate, id est, non in circulo & varicatione digitorum, ut plurimi faciunt, sed strictis duobus digitis & pollice intus incluso, per quod Trinitas innuitur, &c.* Concilium Toletan. XVI. can. 6. *Ut aliter panis in altari Domini sacerdotali benedictione sanctificandos proponatur, nisi integer & nitidus, qui ex studio fuerit præparatus, neque grande aliquid, sed modica tantùm oblata, secundùm quod Ecclesiastica consuetudo retentat.* Hincmarus Remensis in Capitul. ad Presbyt. an. 852. c. 7. *Ut de oblatis quæ offeruntur à populo, & consecrationi supersunt, &c.* Vetus Charta in Actis Murensis Monasterii: *Accepit iterum --- in prædio meo duos diurnales persolventes in censum 2. modios tritici, & dedi S. Martino, ut ex ipso tritico fiant oblatæ ad divinorum mysteria peragenda.* Vide Ordericum Vital. lib. 11. p. 817. Chilienum in S. Brigida n. 52. Monastic. Angl. t. 1. p. 681. Probat. Hist. Guinensis p. 676. &c.

Ejusmodi autem Oblatas apud Latinos in ferro calido, modica figura, & ut ait Arnulphus Roffensis ep. 2. in Spicilegio Acheriano t. 2. p. 434. *in forma nummi*, confectas etiam prioribus Christianismi temporibus, probant nummi aliquot Regum nostrorum primæ stirpis quos descripsit Bouteroüs. Liber Ord. S. Victoris Parisiensis MS. cap. 20. *Similiter hostias de frumento electo & purissimo in alba faciat, (Sacrista) in loco mundissimo linteis cooperto, cui duo fratres subministrent, ne aliud quam ipsas hostias tractare cogatur: quorum unus ignem sollicitè faciat, alter verò instrumentum ferreum ad coquendas hostias teneat.* Ut porrò *hostia* seu *oblata* ex grano purissimo, ab ipsis Monachis, cum statis ceremoniis & precationibus in *ferramento characterato* fiebant, pluribus prosequuntur Udalricus

cus lib.3.Consuet. Cluniac. cap.13. & Usus antiqui Cistercienses c.114. Anselmus Episcopus Havelbergensis lib.3. Dialogor.c.18. de Oblatis : *Quod etiam* (Azymum) *apud religiosos Latinos per manus Diaconorum, & ex electis granis, & ex mundissima simila, in sacrario ad futuram hostiam cum decantatione psalmodiæ reverenter præparatur, & sub diligenti custodia usque ad tempus sacrificii reservatur.* Raymundus Ord. Præd. in Summula :

Munda sit oblata, nunquam sine lumine cantes.
Hostia sit modica, sic Presbyteri faciant hanc.
Candida, triticea, tenuis, non magna, rotunda,
Expers frumenti, non salsa sit hostia Christi.
Spernitur oblata duplex, vel à terra levata
Facta, vel inflata, vel discolor, aut maculata.

Wolphardus Presbyter in Miraculis S. Walburgis cap. 1. *Actas & nitidè coctas, atque in buxula obtrusas altario oblatas impone, &c.* Vide Miracula S. Wandregisili n. 36. Engelhardus in vita sanctæ Mechtildis cap. 22. *Illius amoris memor beata Mechtildis*, inquit, *O in Christo Pater & Domine, — ego misella precor, vestra provida dispensatione mihi detur, ut de decima per præsentem patrem meum huic Ecclesiæ Diezzen nomine meo collata pars tanta quantitatis ad Oblatas instituatur, ut etiam omnibus adjacentibus Ecclesiis largè & perpetim tribuantur. Gaudium enim mihi generat, & salutem omnibus residuu ejusdem decimæ partibus fruentibus, si panis ille mysticus, qui de cœlo descendens in uterum Virginis, & in cruce pendens, qui teste Oseo Propheta* (7. Levit. 2.) *coctus est in clibano, ut nobis fieret esibilis.* Infrà : *Ut igitur tui offertum desiderii ad optatum ducam affectum, — præcipio, ut singulis annis in tam superabundanti quantitate medulla frumenti de decima in Diengen, & de confinio ibidem specialiter ad Oblatas, sicut beata Mathildis petiit, perenniter tribuatur ; & sicut salutaris illa Eucharistia in eadem panis forma figurata, nulli pœnitentis simul & postulantis affectui est neganda, ita etiam ipsa panis substantia nunquam cuiquam denegetur.* Vide quæ de ejusmodi Oblatis congessit vir doctissimus Joannes Mabillonius in Præfat. ad tom.3. SS. Ordinis sancti Benedicti §.16. & in Dissertat. de Azymo.

Oblatæ super pectus defunctorum positæ, non consecratæ, uti par est credere : Anonymus in Vita sancti Cuthberti Episcopi Indisfarn. lib.4.c.13. *Postquam ergo Cuthbertus Episcopus — abiit in viam Patrum, à navigantibus ad insulam nostram delatus, toto corpore lavato, capite sudario circumdato, Oblatis super sanctum pectus positis, vestimenta sacerdotalia indutus, in sepulchro lapideo* depositus est. Iso Magister de Miraculis S. Othmari lib.1. cap.3. *Sub capite autem, & circa pectus viri Dei quædam panis rotulæ, quæ vulgo Oblatæ dicuntur, ita illæsæ atque ab omni corruptione extraneæ ab eodem Episcopo inveniebantur, ut in nulla omnino parte colorem vel specimen sui amittentes aspicientium oculis infra spatium ipsius hebdomadæ viderentur esse confectæ.* Adde lib.2.c.2. Vide *Osculum*.

Oblatæ nomen inde datum pani tenuissimo ex farina & aqua confecto ad ignem ferreis prælis tosto, nostris vulgo *Oblée*, & *Oblie*. Nam quod Casaubonus ad Athenæum lib. 3. cap. 25. vocem ex Græc. ὀβελίας, id est *panis veru vel ferro tostus*, deducit, nihil ad rem facit. Joannes Monachus Majoris Monasterii lib. 1. Hist. Gaufredi Ducis Norman. *His panibus, quos Oblatas vocant, conficiendis pariter & excoquendis exhibebat ministerium.* Udalricus lib. 1. Consuetud. Cluniacensium cap. 49. *In Quinquagesima, quia de cætero nec caseum nec ova comedimus, post vesperos ad cœnam de ipsis ovis coctis in pipere habemus generale, quod toto anno amplius non contingit, ut aliud quid ea vice habeamus præter solum panem, & si fortè sunt in promptu, cruda poma, vel ea quæ in ferramento characterato de conspersione farinæ tenuissimæ fiunt, & ab hominibus Romanæ linguæ Nebulæ, à nostratibus appellantur Oblatæ.* Monasticum Angl. to. 1. p. 149. *Item singulis diebus Dominicis in Quadragesima dimidium præbendarium frumenti de granario ad Oblatas ad cœnam : & dimidium similiter in Cœna Domini ad idem.* Et pag.419. *In crastino omnium solemnitatum, in quibus Oblata ad cœnam deferuntur, mittit Eleemosynarius singulis eorum, sicut singulis Monachis apponi solet, hoc est quatuor Oblatas.* Burchardus de Casib. S. Galli c.6. *Quia in hebdomada Paschali, etiam in meridie, vinum & Oblatas fratribus dari constituit.* Charta Odonis de Sulliaco Episc. Paris. anno 1202. ex Tabulario Episc. Paris. Putaneo fol. 56. *Panes qui Eschaudati dicuntur, & Oblatas, & vinum, quæ solent reddi Clericis Parisiensibus in vigilia Ascensionis.* Chron. Abbat. Gemblac. p. 534. *In 12. præcipuis solemnitatibus, omni hora prandii placentas & Oblatas cum aliis bellariis ad cœnam ministrari præcepit.* Vide vitam S. Aldrici Episcopi Cenoman. p. 54. 67. Falconem Beneventanum p. 222. Radulphum in Miracul. S. Richardi Episc. Ciceſtr. n. 3. & in voce *Nebulæ*.

Oblia idem quod *Oblata*, ex Gallico *Oblée*, vel *Oblie*. Gaufridus Vosiensis 1. part. cap. 74. *Sunt qui depravant Eulogias, quas vocamus Oblias, seu hostias.* Statutum de Hospitio Philippi Magni Reg. Fr ann. 1317. *Jean de Vernon fera le pain de bouche, les patez & les oublées, & fera l'en à luy marché de la patisserie, & ne fera l'en que dix soudées de bouche, & 12. denrées d'oublées de bouche le jour.* Statutum aliud de Hospitio Joannæ Reginæ Fr. & Navar. ann. 1316. Decembr. *Il y aura un Paticier à qui l'en fera marché de faire le pain de bouche, les oublées, & les pastez de bouche & du commun.*

Obliæ præterea dictæ *Oblatarum*, seu panum tenuissimorum præstationes, quæ certis diebus fiebant dominis à vasallis & subditis, quæ postea in tenuem & pusillam pecuniæ quantitatem evaserunt : *Droit d'oublie*, in Consuet. Montarg. c 2. art 40. *Droit d'oubliage*, in Blesensi art. 40. ubi nolim ut quispiam amplectatur Dion. Pontani sententiam ita scribentis : *Obiagia : hoc nomine ab oblivione tracto Gallorum vulgus utitur pro juribus quæ pœnam seu mulctam suæ desidiæ habent annexam, seu quod nostro vulgari idiomate dicimus, quæ secum suam important emendam, ob solutionem stata die non factam, eoque obliviosum sua sequatur pœna.* Sic nempe viri peritiores sæpius cæcutiunt in vocabulorum quæ in Consuetudinibus municipalibus occurrunt significatu. Tabularium Ecclesiæ Uzeticensis ann. 1224. *Obliæ quæ solent præstari, videlicet 12. nummi Præposito*, &c. Charta ann. 1306. in Regesto Philippi Pulcri Regis Franc. an. 1299. p. 91. *Pro minutis obliis debitis annuatim.* Charta Raimundi Comitis Tolosani anno 1149. *Dimitto & reddo — tibi Amelio ejusdem loci Abbati omnem medietatem totius Montis-Albani, de omni dominio, de omnibus justitiis, de obliis, de leddis, de aquis, de omnibus rentis & de omnibus quæ pertinent ad dominium Montis-Albani.* Consuetudines Tolosæ part 4. tit. de feud. art. 10. *Feudatarius — tenetur solvere domino feudi pro dicto feudo oblias, census, & alias dominationes in cartis feudi contentas. Oblia nummorum*, art. 18. Consuetudines urbis Vasatensis : *Item de quolibet solo de 4. canis vel ulnatis in latitudine & 12. in longitudinem habebimus sex denarios Caturcenses Obliarum.* Historia Abbatiæ Condomensis p. 485. *Et dedit ei Ecclesiam quæ dicitur sancta Gelada, quæ reddit 30. panes obliales, & 2. solidos*, &c. Tabular. S. Eparchii Inculism. fol. 130. *De panibus verò oblians, concordatum est, ut duo fierent de una moldureira bene concussa & in testa rasa &c.*

Obliga,

Obliga, eadem notione. Libellus dotis apud Bignonium ad lib. 2. Form. Marculfi: *De vineis, de pratis, de censu, de frixingis, de obligis, & de omnibus redditurîs tibi medietatem dabo.*

Oblagia, idem quod *oblata*, & *oblia*. Capitulare Aquisgran. an. 817. c. 59. *Ut oblagia Fratribus à Presbyteris in refectorio dentur.*

Oblita, idem quod *oblia*. Charta Gosleni Episc. Carnotensis in Tabulario ejusdem Ecclesiæ n. 59.— *Deposuisse clamorem adversus Radulfum Præpositum de Nogento super oblitis agrippennorum de culturis quæ apud unum pilum sunt.* Mox: *Proinde memoratus Radulphus — eas oblitas Capitulo quietas dimisit, eo rursus à Capitulo sibi prece nostra obtento, quod dum Præposituram illam teneret, oblitas sub nomine precariæ haberet.* Occurrit præterea in Consuetud. Lorriacensi an. 1494. cap. 3. art. 4.

Ublada, pro *oblada*, seu *oblata*. Tabul. Brivatense ch. 110. *Et habet concessum, & ubladas, & nebulas, & pigmentum.* *Ublia*, in Tabulario Prioratus de Domina.

Oblatæ denique, seu *oblies*, etiamnum dicuntur quæ in quibusdam Ecclesiis non in festo Ascensionis, ut habet Naogeorgius, sed in festo Pentecostes, inter Missæ majoris solennia, cum stupis ardentibus, de supremis volutionibus sparguntur in populum.

Oblearius, qui *oblias* conficit, in Ordinatione Hospitii S. Ludovici Reg. Fr. an. 1261. *Oublier* in alia Gallica an. 1285. Habentur verò statuta pro *Oblearius* Parisiens. in Regesto I. Artificum Parisiensium. Vide Consuetud. Monasterii Regulæ apud Labeum p. 746.

Obellarius, qui *oblias* Canonicis distribuit, in Charta Henrici Episcopi Ratisbonensis an. 1278. in Metropoli Salisburgensi t. 1. p. 285.

Oblialis, Censualis. Charta an. 1306. in Regesto Philippi Pulchri Reg. Franc. an. 1299. Tabularii Regii n. 205. *Item 42. solidos 8. denar. Turon. cum picta & dimidia obliales annui reditus.*

Obliaria, census *obliarum*, in Charta R. Abbatis Caroffensis an. 1308. in 2. Regesto Philippi Pulchri Regis Fr. n. 11. ex Tabulario Regio: *Absolutione cujuslibet pensionis, aut obliariæ, seu redhibentiæ, &c.*

OBLATIO, idem quod *oblata*, seu hostia. Ordo Romanus: *Et ponit Pontifex oblationem in loco suo, & Archidiaconus calicem juxta eam.* Fortunatus in vita S. Radegundis c. 16. *Oblationes etiam suis manibus faciens, solis venerabilibus incessabiliter dispensavit.* Ermenricus post Isonis lib. 2. de Miraculis S. Othmari cap. 24. *Ut ei intimaret oblationes non ita mundè paratas esse, ut puritas sacrificandi poposcisset.* Charta Ivonis Abbat. S. Dionysii an. 1169. *Hæc sunt autem, quæ jure habere debet, — capitagia hominum nostrorum pro 40. sol. ita tamen ut de iis, qui oblationes integras solvunt, vel dimidiam, nihil tale accipiat, &c.*

Oblatio, ipsum sacrificium. Gloss. Gr. Lat. *oblatio*, προσφορὰ, sic Græci sacrificium Christianum vocant. Capit. Caroli M. incerti anni c. 12. & lib. 6. c. 305. al. 407. *Non solùm sacrificia quæ à Sacerdotibus super altare Domino consecrantur, oblationes fidelium dicuntur, sed quæcunque ei à fidelibus offeruntur, &c.* Ita S. Cyprianus ep. 37. *Significet mihi dies quibus in carcere beati fratres nostri ad immortalitatem gloriosæ mortis exitu transeunt, & celebrentur hîc à nobis oblationes & sacrificia ob commemorationes eorum, &c.* Et epist. 27. *Communicando cum lapsis, & offerendo oblationes eorum, &c.* id est, eorum nomina è diptychis recitando. S. Audoënus in vita S. Eligii lib. 2. c. 20. *Alio verò tempore, cùm diœceses suas, ut Episcopis mos est, visitaret, extitit quædam certa causa ut in una Basilica interdiceret cursum vel oblationem, quousque ipse juberet, celebrari.* Additio 3. Lud. Pii c. 4. & Chrodogangus Metensis in regula Canonicorum cap 72. *Non oportet in domibus oblationes celebrari ab Episcopis vel à Presbyteris.* Ex Concilio Laodiceno c. 58. ubi προσφορὰς habetur. Utuntur præterea Gregorius Turon. lib. 7. cap. 22. Capit. Caroli M. lib. 5. c. 77. 94. 111. lib. 6. c. 70.

Oblatio formata & sacrata, hostia consecrata. Ordo Romanus: *Cùm autem venerit ad communicandum, Dominus Pontifex porrigit ei* (novo Episcopo consecrato) *formatam atque sacratam oblationem integram. Suscipiensque eam Episcopus, ipse ex ea communicet super altare: quod verò residuum erit, sibi reservet denuo ad communicandum unoquoque die usque ad 40. dies expletos.* Eadem verba habet Alcuinus lib. de Offic. divin. *Oblationes consecratæ*, apud Anastasium in S. Melchiade PP. p. 27. Vide *Forma.*

Oblationes Fidelium, quæ à Fidelibus & Christianis Ecclesiis offeruntur: in Concilio Aurel. I. c. 5. 14. 15. Aurel. II. c. 48. Matiscon. I. c. 4. in Capit. Caroli M. lib. 1. c. 47. lib. 5. c. 22 lib. 6. c. 84. 305. 1. edit. & in Capitulari Aquisgranensi an. 816. can. 4. ubi Oblationum partes duas in usum pauperum, & tertiam in usus Clericorum, aut Monachorum cedere debere præcipitur. Oblationis autem nomine intelligi debere quicquid offertur Ecclesiæ, quocunque modo, in Missa vel extra statuitur apud Gregorium de verbor. signific. cap. 29. Adde Capitulare 2. Caroli M. incerti anni c. 12.

Oblationes altaris, quæ pro Missis decantandis Sacerdoti fiunt, apud Gaufridum Vindoc. lib. 4. epist. 40. Vide *Altare*.

Oblationes defunctorum, quæ per testamenta, aut alio quovis modo Ecclesiis offeruntur ac donantur, in Concilio Carthag. IV. c. 95. Vasensi I. c. 4. Arelat. II. c. 43. Aurel. II. cap. 15. Aurelian. III. c. 22. Matiscon I. c. 4. Agath. c. 4. in Capitul. Caroli M. lib 7. cap. 199. in Inquisitionibus Synodalibus cap. 54. apud Reginonem lib. 2. cap. 5. apud Petrum Diacon. lib. 4. Chr. Casin. cap. 78. &c.

Oblationes mortuorum, quæ pro humandis corporibus mortuorum offeruntur, apud Goffridum Vindocin. lib. 3. epist. 40.

Oblationes calicis, Charta Ludovici VII. Reg. Franc. an. 1071. *Notum — quod Manasses Ecclesiæ Aurelianensis Episcopus Canonicis suis videlicet Capitulo S. Crucis annuum reditum 15. librarum in oblationibus magni Altaris & Calicis in eleemosynam perpetuam donavit, &c.*

Oblationes Confessionum, vide *Confessio.*

Oblationes Crucis, Charta Petri Episc. Paris. an. 1208. in Minore Pastorali ejusdem Ecclesiæ ch. 120. *Donavit insuper Clericis matutinalibus partem illam quam percipiebat in oblationibus Crucis, quæ proveniunt sexta feria in Passione Domini.* Eadem habet Necrologium ejusdem Ecclesiæ 3. Id. Julii: cum scilicet Crux inter sacram Liturgiam à fidelibus adoratur die sacræ Parasceves.

Oblationes Pentecostales. Synodus Exoniensis an. 1287. c. 54. *Quia verò Ecclesia Exonii, mater est omnium Ecclesiarum diœcesis, omnibus parochianis nostris per Presbyteros parochiales sollicitè præcipimus suaderi, ut in signum debitæ subjectionis, oblationes suas Pentecostales ad Ecclesiam antedictam deferant, vel saltem per suos Presbyteros parochiales transmittant.* Ubi *Synodalia* fortè intelliguntur. Vide in hac voce.

Oblationes pœnitentium, in Concil. Arelat II. c. 12. quæ à pœnitentibus fiunt.

Oblationes, munera quibus *tenentes* dominos suos in certis occasionibus prosequi tenebantur. Tabularium S. Remigii Remensis: *Quando autem — aut magister illuc venerint, occurrunt eis deferentes oblatio prout meliùs potuerint, aut possibilitas fuerit.* Alibi: *Major ejusdem villæ si amplius non habet nisi unum mansum ingenuilem, ex antiqua consuetudine a Nativitate Domini & Pascha venerari seniore*

Ac

Monasterio ex his oblationibus, de melle buticulas 2. de vino 2. sin autem, de melle 1. & de vino altera, fogat. 4. pull. 6 auga 1. Decanus similiter: Cellerarius si mansum habet, & serul. 1. fogat. 4. pull. 4. buticulas vino plenas. Rursum: *Major ejusdem villæ, si mansum habet integrum, Nativitate Domini & Pascha in venerationibus Magistrorum, fog. 3. pullos 4 buticulas plenas vini 2.* Libertates oppidi Cellensis in Biturigib. an. 1216. apud Thomasserium in Consuet. Bituric. *Nullus, nec ego, nec alius hominibus de Cellis talliam, nec oblationem, nec rogationem faciat.*

OBLATORIUM, idem quod *Offertorium*, vas scil. oblationibus ferendis idoneum. Bernard. Mon. in Consuetud. Cluniac. MSS. c. 52. *Oblatio sacra ministerii cum vino à Priore offerenda, ab uno Sacerdote cappa induto exhibetur: aqua etiam cum argenteo oblatorio ab uno diaconorum nihilominus cappa induto cum offertorio serico infertur.*

OBLATIONARIUS, Subdiaconus, interdum & Diaconus, ad cujus ministerium pertinebat Oblatas, panem scilicet & vinum, Pontifici Missam celebranti è Patriarchio deferre, & eas Archidiacono offerre. Ordo Romanus: *Et suscipit* (Pontifex) *Oblatas de manu Presbyterorum & Diaconorum, quibus licitum est accedere ad altare: deinde Archidiaconus suscipit Oblatas duas de Oblationario, & dat Pontifici.* Alibi: *Ornato verò altari tunc Archidiaconus sumit amulam Pontificis de Subdiacono oblationario regionario, & refundit super colum & in calicem.* Anastasius in Gregorio III. PP. p. 74. *Iisdem institutis disposuit, ut in cœmeteriis circumquaque positis Romæ in diebus Natalitiorum, eorum luminaria ad vigilias faciendas & oblationes de Patriarchio per Oblationarium deportentur ad celebrandas Missas per eum quem prævideret Pontifex pro tempore Sacerdotem.* Historia Translat. S. Sebastiani n. 27. *Oblationario itaque vocato, cujus erat sortis ex Romana consuetudine aperire sepulchrum, &c.* Anastas. Bibl. ad 8. Synod. art. 2. ubi διανέτικος τῶν ὑποδιακόνων apud Græcos occurrit, hæc subdit, *Quem Romani Oblationarium* vocant. Oblationariorum Ecclesiæ Romanæ meminerunt Benno in vita Hildebrandi, initio, Ditmarus lib. 4. p. 43. Luithprandus lib. 6 c. 7. Chartæ variæ apud Baronium an. 963. n. 3. Ughellum tom. 1. Ital. Sacræ p. 121. 125. t. 3. p. 712. &c. Προσφορεῖς ejusmodi Oblationarios, quibus oblationis comparandæ cura incumbebat, vocabant Græci. Cyrillus Scythopolitan. in vita S. Sabæ: εἰ δέ τινος τῶν ἀναγκαίων λείπεσθε, πέμψῃ ὁ κανονάρχης κεράμιον, ἢ ἱμάτιον διὰ τοῦ προσφορέως εἰς τὴν πόλιν.

OBLATOR, συντελεστὴς, in Gloss. Lat. Gr. Dicuntur autem *offerre*, qui tributa inferunt, apud Ammianum lib 19. ut *suscipere*, quia ea colligunt.

OBLATRICES. Vide *Quadragintariæ*.

OBLATI, dicti infantes ac pueruli, qui à parentibus Monasteriis in Monachos attondendi offerebantur, divinoque cultui consecrabantur, ita ut ætatem adultiorem consecutis non liceret discedere: quod si facerent, pro apostatis haberentur. Id ex Regula S. Benedicti cap. 59. profluxit, tametsi istius liberorum Deo dicandorum ritus ac moris primus autor haberi non debeat, de quo ita præ cæteris S. Hieronym. Epist. 7. offerre nec ne potestatis tuæ filiam fuit: quanquam alia sit tua conditio, quæ priùs eam vovisti, quàm conciperes: ut autem oblatam non negligas, ad periculum tuum pertinet. Adde Epist. 12. initiò. Salvianus lib. 3. ad Eccl. Cath. *Si qui à parentibus filii offeruntur Deo, omnibus filiis postponuntur oblati: indigni judicantur hæreditate, qui digni fuerunt consecratione.* Et Avitus Viennensis lib. 6. poëm. v. 24.

> *Et quia principium jam sancti fœderis esses,*
> *Tu simul offerris Christo, qui protinus ipsis*
> *Accipit in cunis lactentia membra dicatis.*

Et vers. 76.

> *Ortu quarta quidem, sacro sed munere prima,*
> *Dulcis nata mihi, cœlo quam carne fideque*
> *Bis genui, Christoque rudem de ventre dicavi.*

Oblatos etiam deinceps in ipsis cunis infantes testatur Anonymus in Homilia in Dominic. Octavam post Pentecosten: *Sunt multi in sancta Ecclesia qui ab ipsis infantiæ suæ cunabulis mancipantur Dei servitio, & omni tempore vitæ suæ immaculatè Deo servire student, sive in Monastico ordine, sive Canonico.* Herimannus de Restauratione sancti Martini Tornacensis cap. 62. *Quantus ibi omnium luctus præ dulcedine fuit, cùm vidissent quartum filium Radulfum adhuc lactentem cum cunabulo allatum, & de cunis à patre abstractum sursum levatum, Deoque commendatum.* Et infrà: *Minimumque cùm cuna super altare ponit, non sine lacrymis multorum circumstantium.*

In disquirenda hujusce Oblationum moris ac ritus origine non una est virorum eruditorum sententia. Hanc enim supremæ parentum in filios potestati adscribit Suares, scribens solam patris voluntatem sufficere ut filii Monasterio obstringantur, non exquisito eorum consensu, quam voti iis vice esse contendit. Alii id à Veteri Testamento profluxisse volunt, in quo Samuel adhuc triennis templo oblatus à matre legitur, 1. Regum cap. 24. Gregorius Nazianzenus Carm. de vita sua, enarrans, ut statim atque in lucem editus est à parentibus Deo oblatus fuerit:

> Ὡς δ' ἧκον, εὐθὺς γίνομαι ἀλλότριος,
> Ἀλλοτρίωσιν τὴν καλὴν τῷ γὰρ Θεῷ,
> Παρίσταμ' ὡς ἀμνός τις ἢ μόσχος φίλος,
> Θῦμ' εὐγενές τε καὶ λόγῳ τιμώμενον.

Ὀκνῶ γὰρ εἰπεῖν ὡς Σαμουὴλ τις νέος, &c. vide eundem orat. 1. p. 52. & vitam MS. S. Gaugerici Episcop. Cameracens. lib. 1. c. 2. quod quidem exemplum descriptum legitur in ejusmodi oblationis Charta Sanctii Ramirez Regis Aragonum apud Yepez to. 7. Chronici Ord. S. Benedicti, & Martinezium in Hist. Pinnatensi lib. 3. cap. 22. *Vos igitur confratres mei de sancto Fontio, misereminí amantissimo filio meo Ranimero, quem dono & offero Deo, & prædicto Cœnobio, ea videlicet devotione & fide, qua obtulit Abraham filium suum, & Anna Samuel filium suum Sacerdoti Heli in conspectu Dei, quatenus in templo Dei semper deserviat, atque ejus exemplo & vita ac doctrina provocatus, nec non precibus prædicti filii mei, ac vestris adjutus, valeam pervenire ad virentis Paradisi gaudia.* Aliam oblationis formulam habet sub an. 1144. eod. to. idem *Yepez*.

Sic porrò Regula S. Benedicti: *Si quis fortè de nobilibus offert filium suum Deo in Monasterio, si puer minori ætate est, parentes ejus faciant petitionem, quam supra diximus. Et cum oblatione ipsam petitionem & manum pueri involvant in palla altaris, & sic eum offerant. De rebus autem suis aut in præsenti petitione promittant sub jurejurando, quia nunquam per se, nunquam per suffectam personam, nec quolibet modo ei aliquando aliquid dent, aut tribuant occasionem habendi: vel certè si hoc facere noluerint, & aliquid offerre volunt in eleemosynam Monasterio pro mercede sua, faciant ex rebus quas dare volunt Monasterio, donationem, reservato sibi, si ita voluerint, usufructuario. Atque ita omnia obstruantur, ut nulla suspicio remaneat puero, per quam deceptus perire possit, quod absit, quod didicimus. Similiter autem & pauperes faciant. Qui verò ex toto nihil habent, simpliciter petitionem faciant, & cum oblatione offerant filium suum coram testibus.*

Hactenus S. Benedictus, ubi multa veniunt observanda; ac primò quidem ritus involvendi manum pueri

pueri in palla altaris, seu *qua altare coopertum est, & cujus pars alterius pendet*, ut habent Lanfrancus in statut. cap. 18. & Boërius ad Reg. S. Benedict. c. 59. At Paulus Diaconus, *non in palla altaris sacrata, sed in illa tobalia, in qua portatur calix, quando debet ad sacrificium offerri, qua dicitur esse altaris, eo quod altari servitur in ea.* Bernardus Casinensis hæc verba de *Palla sacrata qua semper est in altari* intelligenda contendit, itaque observari ait. Sed rationem istius ritus non tradunt, opinor, interpretes, quæ non alia videtur, quàm quod puer divino se servitio mancipat, dum manum palla altaris involvit. Scribit Artemidorus lib. 1. Onirocrit. cap. 56. Oportere τὸν ἔφηβον ἐν τῇ χλαμύδι καὶ τὴν δεξίαν ἐσταλμένην ἔχειν, διὰ τὸ ἀργὴν μὴ εἶναι, καὶ πρὸς ἔργα καὶ πρὸς λόγους τὴν χεῖρα. Addit Lanfrancus, *puerum, facta sibi prius corona, manibus portare hostiam & calicem cum vino post Evangelium Sacerdoti qui Missam celebrat*, tum verò à parentibus offerri, eaque oblatione à Sacerdote susceptа, parentes manus pueri involvere in palla, qua altare coopertum est, & cujus pars anterius pendet, deinde ab Abbate suscipi. Rem explicatius scribit Udalricus lib. 3. Consuetud. Cluniac. cap. 8. Postquam enim petitionem parentis, vel ejus Vicarii descripsit, hæc subdit: *Accipit ipse puer cum offertorio patenam & calicem, hostia imposita, & vino infuso, & ita Vicarius ille involvit manum pueri cum palla altaris, ut tam ipsum puerum, quàm ejus sacrificium offerat à Sacerdote recipiendum. Postea induitur cuculla, & de cætero benedictio ejus differtur usque ad legitimam ætatem, id est, si non amplius, vel usque ad quindecim annos ætatis.*

Ex dicta præterea Regula S. Benedicti, puer oblatus omni parentum successionis spe privatur, ne ad sæculum redeat, & revera exhæredari jubetur: quod disertè docent verba parentis in oblatione apud Richardum Monachum Eremi S. Mariæ in Helvetia: *Promitto per viventem in sæcula, quia nunquam do illi hæreditatem suam, aut aliquid quicquam: sed exhæredo illum ab omni mea hæreditate, ut exhæres sit in perpetuum, ita ut per nullum ingenium possit quærere hæreditatem meam.*

Licebat tamen parentibus Monasterio aliquid in eleemosynam *pro mercede sua*, id est, in spem divinæ remunerationis offerre: quod fere semper factum docent formulæ ejusmodi oblationum mox describendæ.

Denique ex laudato capite colligitur, pueros, istius parentum oblationis vi, ita Monasterio fuisse alligatos, ut ab eo recedere, & ad sæculum reverti neutiquam iis licitum fuerit. Quod etiam statutum legitur à Gregorio III. PP. epist. 4. ad S. Bonifacium Moguntin. in excerpt. Egberti Archiepisc. Eborac. c. 93. in Concilio Toletano IV. c. 48. Triburiensi c. 6. & Wormaciensi an. 868. c. 22. 23. ubi hæc habentur: *Monachum aut paterna devotio, aut propria professio facit: quicquid horum fuerit, alligatum tenebit.* Adde legem Wisigoth. lib. 3. tit. 5. §. 3. & Lanfrancum epist. 32. qui idem de Sanctimonialibus oblatis statuit: ut & Concilium Matisconense I. c. 12. *De puellis verò qua se Deo voverint, & præclara decore ætatis ad terrenas nuptias transierint, id custodiendum esse decrevimus, ut si qua puella voluntariè, aut parentibus suis rogantibus religionem professa, vel benedictionem fuerit consecuta, & postea ad conjugium aut illecebras sæculi, quod potius stuprum est quam conjugium judicandum, transgredi præsumpserit, usque ad exitum cum ipso qui se hujusmodi consortio miscuerit, communione privetur.* In Synodo Tullensi ad Saponarias c. 8. *mota est quæstio de Attone Virdunensium Episcopo, quod oblatione regulari, unde petitio ibidem est præsentata, in Monasterio S. Germani Antisiodorensium adstiterit, & contra regulas Ecclesiasticas inde discedens — ad ordinem Episcopalem pervenerit, &c.* Aliud exemplum de *Oblato* Monasterium relinquente refert Petrus Damian. lib. 1. epist. 9. p. 29.

Vim tamen hanc à parentibus liberis illatam improbant plerique, atque in iis (ut omittam Novellam Majoriani Imp. de Sanctimonialibus) Gaudentius Episcop. Brixiensis tract. 8. *Imperare quidem perpetuam continentiam non possunt* (parentes filiis) *quia res esse noscitur voluntatis. Sed voluntatem tunc in melius nutrire possunt, & debitores sunt ut moneant, ut hortentur, ut foveant, ut pignora sua Deo magis gestiant obligare, quam sæculo, ut de propinquis seminis sui, vel in Cleri ordine dignos altari divino ministros exhibeant, vel in sanctarum numero feminarum puellas castimoniæ dicatas enutriant, ut Ecclesiam Dei talibus nutrimentis ornantes, beatitudinem debitam consequantur.* Atque id fortè causæ fuit, cur in Concilio Aquisgranensi c. 36. cautum fuerit, ut pueri oblationem à parentibus factam *tempore intelligibili*, id est, cùm ad discretionis ætatem pervenissent, confirmarent. Quò spectant ista ex libro Chirographorum Absiæ fol. 58. *Item præfatus Richardus obtulit supradictos suos filios, scilicet Joannem & Goffridum, super altare S. Mariæ Absiæ secundum instituta & usus monachorum, præsente Rainerio & fratribus, & concessit omnia supradicta, an jam supradicti filii perseverarent, an resipiscerent, an viverent, an morerentur?* Scripsit porro Rabanus Maurus *ad Ludovicum Imperatorem librum unum contra eos qui oblationem secundum regulam S. Augustini destruere volebant, cujus meminit Rudolphus Presbyter in ejus vita.* Extat ille MS. in Cœnobio Mellicensi & Sangermanensi. Vide Capitulare 2. an. 811. c. 10. Oblationes ejusmodi tutantur ac defendere conantur Regulæ Benedictinæ interpretes, atque in iis Menardus & Haëftenus.

Non defuere etiam qui omnino improbarunt, imo simoniæ damnarunt, eam exactionem quam faciebant Monachi pro susceptione puerorum in Monasteriis, quam vetant præ cæteris Capitulare 2. an. 789. c. 15. & Capitul. Francofordiense an. 794. c. 14. Sed hanc validis satis argumentis tutari conatus est Sibertus Prior S. Pantaleonis Coloniensis in ep. ad Rodulphum Abbatem Trudonensem, edita to. 2. Analector. Jo. Mabillonii.

Formulas verò ejusmodi Oblationum complures habet Tabularium Abb. Belliloci in Lemovic. ch. 77. *Cùm legaliter sancitum antiquitusque teneatur, & cautum, cum oblationibus Domino parentes suos tradere filios in templo Domini Domino feliciter servituros, proculdubio & de nostris filiis faciendum nobis salubriter præbetur exemplum: æquum etenim est judicium Creatori nostro de nobis reddere fructus. Idcirco Nos nomine Gauffredus & uxor mea Foscusa hunc filium nostrum nomine Petronem cum oblatione in manu atque petitione altaris palla omnia involuta ad nomen Sanctorum, quorum hic reliquiæ continentur, & in præsentia Frodonii Abbatis, & omnis congregationis, tradimus coram vestibus regulariter permansurum, ita ut ab hac die non jam liceat ei collum de sub jugo regulæ excutere: & ut nostra traditio inconvulsa permaneat, promittimus sub jurejurando coram Deo & Angelis ejus, quia nunquam per nos, vel quolibet modo per rerum nostrarum facultates, egrediendi ei aliquando de Monasterio tribuamus occasiones. Et ut hæc nostra traditio inconvulsa permaneat, manu nostra eam firmavimus, & testibus tradimus roborandam. Cedimus autem cum ipso filio nostro terram quam Galfridus tenet, totum & ad integrum dimitto Deo & B. Petro hoc quod habeo, vel visus habere, hoc est vicaria &c.*

S. Goffredi & Fulcassæ matris suæ. S. Arihambaldi Prensaco. S. Geraldi Cantaminum. *Facta est carta ista in mense Januario, regnante Philippo Rege.* Similes oblationum formulas proferunt idem Tabularium ch. 88. 101. 173. Smaragdus, viri doctissimi D. Lucas Acherius ad epist. 32. Lanfranci, Stephanus Baluzius in nova Collect. Formul. cap. 31. & Jac. Petitus post Pœnitentiale Theodori pag. 502. 503. & 504. quibus aliam addere placet ex Tabulario Prioratus de Domina in Delphinatu ch. 96. *Ego Oddo de Auriatqe offero Deo omnipotenti & beatissimis Apostolis ejus Petro & Paulo in manu Domni Hugonis Prioris de Domina filium meum nomine Petrum, ut suscipiat habitum sancti Benedicti, ad salutem & remedium animæ ejusdem, & animæ meæ, uxorisque meæ, ipsius filii matris, nec non & aliorum filiorum meorum, omniumque propinquorum meorum, tam vivorum quam defunctorum. Pro hoc autem quod supradictum est, dono in eleemosyna Domino Deo & prædictis Apostolis ad Monasterium de Domina, ubi Domnus Hugo præesse videtur, omnia quæcunque Boso Presbyter habebat de me in Ecclesia S. Mariæ, videlicet primitias, decimas, & omnia alia beneficia quæ pertinent ad ipsam Ecclesiam. Ultra hoc etiam dono Cymiterium quod dicitur vetus, &c. Laudatores verò & testes fuerunt fratres mei &c. Accepi autem pro ista guirpitione à præfato Hugone Priore unam mulam & 130 solidos, & unum bliasdum de fustanio.* Extat porro testamentum Guillelmi Sibyllæ filii Dom. Montispessulani apud Gariellum in Episcopis Magalonensibus p. 151. quo Monasterio Grandis-silvæ *relinquit pro Monacho filium suum Raimundum, & pro eo mille solidos Melgorienses.* Adde p. 191.

Regulæ Benedictinæ interpretes plerique idem juris tutoribus quod patribus adscribunt: adeo ut iis licuerit pupillos suos offerre: quod sanè vix crediderim, nisi id parentum testamento cautum esset: quomodò extat in eodem Tabulario Bellilocensi ch. 91. alia oblationis formula fratris à fratrib. factæ ex præscripto patris in testamento, iisdem pænè verbis quibus illa quæ Philippo regnante facta est: *Idcirco nos Gauffredus & Benedictus hunc fratrem nostrum nomine Potronem cum oblatione in manu atq; petitione altaris palla omnia involuta ad nomen Sanctorum quorum reliquiæ continentur, & Frodoini Abbatis & omni Congregationi tradimus coram testibus regulariter permansurum, ita ut &c. — Cedimus autem cum ipso fratre nostro mansum de Rozairet, &c. S. Geraldi patris sui, qui in vita sua hoc fieri præcepit. S. Gaufredi fratris sui. S. Bernardi fratris sui.* Sanè in Capitulari Caroli M. ad Salz an. 804. c. 6. *et qui filiam suam aut neptam, aut parentem offerre voluerit, licentia conceditur.* Neque tantùm filii à parentibus, aut pupilli à tutoribus; sed etiam pueri quivis, qui ultro monachicam vitam inibant, ab uno è Monachis offerebantur. Bernardus Monach. in Consuetud. Cluniacens. MSS. cap. 29. *Puer qui cum Laicali vel Clericali habitu venerit, hunc Camerarius in vestiarium ducit, eodem modo vestiendum, quo quilibet novitius vestitur, præter quod ei non stamineum, sed pro stamineo camisia linea datur. Cum visum fuerit D. Abbati capellum de frocco ejus jubet auferri, & cucullam ei dandam benedicat: Jubet etiam uni fratrum ut puerum offerat in vice parentum ejus. Qui petitionem, quam facturus est scriptam habens, confirmans eam signo propriæ manus, & postea eam legit in aperto, & mittit in manum D. Abbatis. Est autem hujusmodi: Ego frater ill. offero Deo & sanctis Apostolis ejus hunc puerum nomine ill. in vice parentum ejus cum oblatione in manu, atque petitione altaris palla manus ejus involuta, &c. Accipit ipse puer cum offertorio patenam & calicem hostia imposita, & ita Vicarius ille involvit manum pueri cum palla altaris, ut tam ipsum puerum, quàm ejus sacrificium offerat, a Sacerdote recipiendum. Postea induitur cucula, & de cætero Benedictio ejus differtur usq; ad legitimam ætatem, id si non amplius, usque ad 15. annos ætatis.* Eadem habet Udalricus lib. 3. c. 8. ex quo postrema verba suprà descripsimus. Habetur insuper exemplum oblationis nepotis in Tabulario Celsinianensi: *Per hoc autem receperunt infantulum nepotem meum, nomine Petrum, ut alant & nutriant, & literis eum erudiant, & cum tempus fuerit, eum in monasterio recipiant monachum.* De oblatis agunt præterea Capitul. Caroli M. datum ad Salz c. 6. Addit. Capitul. c. 26. 37. 45. Vita S. Amati Abbat. Habendensis cap. 2. Ordo Roman. ubi de consecratione sacræ Virginis, Regula Magistri cap. 91. Leo Ost. lib. 1. cap. 14. 24. 49. lib 2. c 8. Ordericus Vital. lib. 3. p. 479. lib. 5. p. 548. Sugerius lib. de Administrat. sua extremo, Lanfrancus epist. 32. &c. Adde Gariellum in Episcop. Magalon. p. 110. Haeftenum, lib. 4. Disquis. Monast. tract. 1. disq. 1. & seqq. Gussanvillam ad epist. 54. Petri Blesensis, virum doctissimum Carolum Cointium in Annalib. Franc. Ecclesiast. an. 544. n. 74. Vide *Nutriti.*

Offerri ad Clericatum. Ado Viennensis in Chron. de Carolo Calvo: *Hic ex Regina Ermentrude quatuor filios suscepit, -- ex his Deo in clericali habitu duos obtulit, Carlomannum & Lotharium.* Guillelmus de Podio Laurentii in Præfat. ad Chronicon: *Milites enim raro suos liberos clericatui offerebant: sed ad Ecclesias, quarum tunc ipsi decimas percipiebant, hominum suorum filios præsentabant.* Ludovicus VIII. Rex Francor. in testamento statuit, ut *quintus ejus filius sit clericus, & omnes alii qui post eum nascentur.* Vide *Clericus.*

OBLATI Monasteriorum, *qui se ac sua, vel majorem partem bonorum suorum sine fraude ac dolo Monasteriis ipsis sponte ac liberè obtulerunt*, ut est in epistola Bonifacii VIII. PP. an. 1296. apud Waddingum. Concilium Lateranense IV. c. 57. *Hoc autem de illis confratribus intelligimus, qui vel adhuc manentes in sæculo, eorum ordini sunt oblati, mutato habitu sæculari: vel cui inter vivos sua bona dederunt, retento sibi, quandiu in sæculo vixerint, usufructu.* Atque hi quidem iidem sunt qui *Donati*, sic nuncupati, quod se totos, & bona sua Monasteriis *donarent*, ac *offerrent.* Rollandinus in Summa Notariæ cap. 7. rubr. 3. *Quando personæ laicæ conversantur alicui Ecclesiæ, offerunt se simul & sua.* Ubi Petrus de Boateriis ait discrimen esse inter *Professionem* & *Offersionem*: *Professionem* quippe esse abnegationem propriæ voluntatis vitam activam abnegantis, & contemplativam eligentis: *Offersionem* verò esse personæ, rei, vel rerum alicui domino vel loco religioso factam oblationem. Atque ita *Professionem* intelligit propriam esse Monachorum, cùm Oblati ex ipsa oblatione admissa, nulla prævia probatione facta, tantummodo obedientiæ professione, in *Oblatorum & Donatorum* ordinem reciperentur.

Quidam tamen Monasteriis, cum bonis suis universis vel eorum parte aliqua ita se offerebant, ut monachicam vitam amplecterentur, & ad professionem admitterentur, reveraque essent Monachi: cujus quidem oblationis ea est formula apud eundem Rollandinum: *Obtulit personam suam Deo & D. Antonio clausis manibus se intra manus venerabilis Patris D. Abbatis recipientis vice & nomine ipsius Ecclesiæ; & pro se & suis successoribus dans & ponens, nec non & promittens & profitens stabilitatem, conventionem & obedientiam debitam secundum regulam Ordinis, &c.*

Ejusmodi Oblatos spectat Charta Roncelini Vicecomitis Massiliensis ex Tabulario S. Victoris Massiliensis fol. 179 qui tanquam dominus Gardanæ confirmat donationem, *quam fecit Guillelmus de Gardana, filius Raimundi de Laurias, qui abrenuntians seipsum, cum universis rebus suis in fratrem & filium prædicto Monasterio tradidit, & hominem vice Dei super caput suum posuit,*

posuit, obedientiæ se subjiciens, & regulari disciplinæ collum statim penitus submittens. Ita in Chronico Casin. lib. 1. c. 49. *Hermefrid civis Esculanus, vir dives, Subdiaconus, seipsum, obtulit per capillos capitis sui Præposito Walmelfrid. cum omni omnino substantia sua quam in illis partibus possidebat.* Infra: *Walamiritem alius ejusdem civitatis oriundus seipsum Deo in hoc Monasterio offerens, obtulit in Ecclesia S. Benedicti curtem unam magnam;* &c. Charta Ludovici Imp. in Chronico Farfensi p. 662. *Codimundus & Sinualdus de Furcone, qui se in eisdem cœnobiis ad serviendum Deo devoventes ibidem condonaverunt.* Ex voce verò *condonaverunt*, percipitur qui fuerint *Condonati* in Charta Gaufredi Comitis Andegavensis in Hist. Monast. S. Nicolai Andeg. p. 10. *Perdonavi quoque vinagium omnium vinearum suarum, quandiu ipsi, vel Condonati eorum ipsas coluerint.* Iidem enim sunt qui *Donati*, ut & in Concilio apud Campinacum ann. 1238. c. 26. *Ut Abbates ter in anno publicè injungant Monachis suis sub pœna excommunicationis à se proprium abdicere, & in manu sua resignare compellant, & etiam Condonatos, &c.* In Synodo Bojocensi an. 1300. can. 52. *Statuitur aut Condonati cujuslibet domus religiosæ aliquod signum in eminenti loco portent ad arbitrium Episcopi, & religioni congruentia indumenta.* Polyptychus Floriacensis: *Hisemburgis Britonisa gratanter se condonavit S. Petri antequam acciperet maritum, ut in posterum cum filiis & filiabus sub servitutis jugo teneretur.*

Qui porro hic *Condonati*, aliis *Donati* nudè dicuntur. Charta an. 1231. in Regesto Comitatus Tolosæ Cameræ Comput. Paris. fol. 24. *Item petebat omnes justitias Monachorum & Clericorum, & Donatorum suorum, & specialiter familiæ suæ, videlicet Donatorum illorum qui in templo S. Theodardi donant se & sua eidem Monasterio, & promittunt obedientiam Abbati & successoribus suis, & victum percipiunt à dicta Ecclesia.* Infra: *Quod Abbas haberet eorum justitiam Monachorum, Clericorum, & specialis familiæ, & Donatorum suorum, videlicet illorum Donatorum qui sunt recepti, ut supra dictum est, & non p[ossunt] facere testamentum sine assensu Abbatis.* Concilium Biterrense an. 1233. c. 23. *In nulla Ecclesia laïci recipiantur in Donatos ad præbendam panis & vini, de quorum turpi conversatione scandalum generetur.* Descripsit V. cl. Jacobus Petitus post Pœnitentiale Theodori p. 500. sacramentum quod Monasteriis præstabant ejusmodi *Condonati*, seu *Donati*. Vide Institutiones Capituli gener. Cisterciensis distinct. 9. c. 11. Barralem in Hist. Lerinensi part. 2. p. 156. Gariellum in Episc. Magalon. p. 391. & Browerum l. 9. Annal. Trevir. Mentio est præterea in Capitulis ad Legem Salicam tit. 3. §. 9. & in l. 1. Capitul. Caroli M. c. 120. *Liberorum hominum qui ad servitium Dei se tradunt, non tam causa devotionis, quam exercitus seu aliarum functionum vitandarum causa.*

Interdum ea conditione se se monasteriis offerebant, ut in ordinem Monachorum admitterentur, si luberet, ac interim *Donatorum* & *Oblatorum* vice haberentur. Sed id spectabat potissimum viros nobiles, quod præ cæteris docet sequens Charta ex Tabulariis Regiis Provinciæ descripta. *Notum sit omnibus præs. & fut. quod an. Dom. incarnat. 1209. mense Decembr. ego Willelmus D. G. Comes Forcalcar. filius quondam Geraldi Amici, divino inspiratus amore, bono animo, & spontanea voluntate, dono animam meam & corpus meum Domino Deo & Beatissimæ Mariæ, & Domui Militiæ templi, in hunc modum, quod si ad religionem venire voluero, ad religionem Templi veniam, & non ad aliam; solummodo ut veniam juste & liberè, & absque omni impedimento. Si vero in sæculo me vitam finire contigerit, in Cimiterio domus Templi sepeliar. Promitto equidem dare prædictæ domui Templi, & fratribus ad obitum meum, amore Dei, & remedio animæ meæ, & parentum meorum, & cunctorum fidelium defunctorum equum meum, & duas alias equitaturas, & omnia arma mea completa, lignea & ferrea, quæ uni Militi sunt necessaria, & 100. marcas argenti. Præterea dum in sæculo vixero, singulis annis ad festum Nativitatis Domini præfatæ Domui Templi & Fratribus 100. sol. Guill. pro recognitione hujus donationis dare promitto, & universa bona dictæ domus Templi, ubicumque sint, bona fide, juste tamen & rationabiliter protegere & salvare. Hanc quippe donationem feci in posse Fratris P. de Monteacuto Magistri, & Fratris Will. Catelli Præceptoris Provinciæ, & quamplurium aliorum Fratrum. Et nos Frater P. de Monteacuto Magister, cum consilio & voluntate Fratris W. Catelli, & aliorum fratrum, recipimus vos supradictum Dom. W. Forqualquerii Comitem in* DONATUM, *& confratrem nostræ Domus, & in universis beneficiis, quæ in Domo Templi fiunt, vel fient usque ad finem citra mare, vel ultra, bonam vobis concedimus portionem. Hujus donationis nostræ testes sunt de fratribus Templi Fr. W. Catelli Præceptor Provinciæ, & Fr. Bermundus Præceptor Rue, Fr. Rev. Chascardi Præceptor de Barles, Frat. Jordanus de Mison Præceptor Embredunensis, Fr. G. de Turre Præceptor Domus Limasiæ. De secularib. verò Dn. Comitissa mater prædicti Comitis, Geraldus Amici frater ejus, R. de Medullione, Ricanus de Insula, Raimbaldus de Dalfino, Bertrandus de Villamuro, Guibertus de Relano, P. Garsamus, P. Fe[r]ols, Guill. de Bedoino, Guido Roja, Raymundus Suavis scriptor fratris G. Catelli scripsit.* Charta alia ex Tabular. S. Maxentii Pictavensis: *In nomine Domini, ego Gauterius Presbyter filius Ademari de Garda dedi animam meam & corpus meum Domno Goffredo Abbati sedenti in Capitulo cum Monachis suis die quodam Dominico Adventus Domini in societatem & beneficium totius Monasterii, & quando voluero Monachus esse, cum rebus quas habuero, accipiant me, sive sanum, sive infirmum. Dedi eis unam borderiam de terra, & unum quarterium de prato pro beneficio & salute animarum parentum meorum in eleemosynam, sine ulla requisitione progeniei meæ. Ipsi autem me & fratrem meum Lucium de hoc beneficio cum Regula revestierunt nos, & osculati sunt. Et ibidem convenimus donum hoc à dominis nostris carnalibus servaturos. Hoc donum fecimus cum isto pergamento super altare, videntibus testibus istis subscriptis, &c. Facta est autem hæc Chartula an. ab Incarn. Dn. 1110. regnante Ludov. Rege & Guill. Comite in Aquitania, Petro quoque Episc. Pictavensi.* Tabularium S. Dionysii de Capella diœcesis Bituricensis, charta 112. *Ego Amblardus filius Bernardi Grossinelli video quod in periculo mundano positus sim, nolo degenerare, volens sequi vestigia parentum meorum, trado me Deo & S. Dionysio & Monachis Capellæ in manu Radulphi Prioris avunculi mei, tali tamen conditione, ut sim particeps de beneficiis & orationibus Ecclesiæ. Si autem Monachus esse voluero, honorificè me recipiant, & ubicumque me mori contigerit, diligentissimè ut fratrem Ecclesiæ procurabunt. Hoc factum est in Capitulo S. Dionysii Capellæ coram Monachis ac famulis ejusdem Ecclesiæ.* Et charta 173. *Deo & B. Dionysio & loco Capellæ sese dedit & sua: hoc etiam addito, quod si aliquando sibi placeret strictioris vitæ semitas ingredi, Monachus ibi fieret, alterius Ecclesiæ sibi denegata licẽtia.* Ch. 173. *Dedit namq; supradictus Petrus corpus suũ, omnesq; res suas: unde Radulf. Prior & cæteri Monachi concesserunt ei beneficia ejusdem loci, videlicet necessariã escam, & orationum participationem.* Vide L. Acher. ad Guibert. p. 635.

Oblatorum autem & *Donatorũ* ea erat conditio, ut e [f]amilia Monachorum censerentur, Abbati obedientiã profiterentur, & victum & vestitum ab iis consequerentur. De obedientia est Charta ex Tab. Gratianensis Monasterii descripta à viro doct. L. Acher. ad Guibert. *Seipsos & omnia bona sua generaliter dant, — & in conti-*

continenti promittunt obedientiam eidem domino Abbati nomine dicti Monasterii, junctis manibus: & ibidem Abbas recipit dictos Blacacium & Jordanam junctis manibus in fratres & participes & Donatos dicti Monasterii, &c. De victu verò & vestitu extat Charta in Tabulario Casauriensi, quam hîc damus. *In Dei nomine, ab Incarnat. Domini Jesu Christi an.* 1159. *Ind.* 11. *die* 21. *mens. Novembr. Ego Petrus filius quondam Walteri civitatis Sulmonæ, bona & expontanea mea voluntate obtuli me & omnes res meas mobiles & immobiles in Monasterio S. Trinitatis. --Cui etiam & tibi domino Leonati venerabili Abbati ac cunctis successoribus tuis in perpetuum dono, offero, & concedo unum casarinum meum infra ipsam civitatem Sulmonæ, &c. Ita tamen ut donec moriar, victum & vestimentum ab eodem vestro Monasterio ad sufficientiam habeam: quod hujusmodis omnibus absolutè feci, & testes mihi esse rogavi subscriptos homines, &c.* Tabularium Vindocinense charta 446. *Odo de Sarveriis qui fuit bergerius, sibi & illis dedit omnia quæ ad præsens habebat, vel semper habiturus vel jure possessurus loco S. Trinitatis universis rebus quas possidebat, videlicet in ovibus & nummis, ac annona, per talem convenientiam ut ipse Odo reciperet solummodo victum & vestitum competentem à Monacho & Hulseto quamdiu vixerit, non autem ovium gregem sicut solebat assiduè sequens, sed tamen super pastores suum visum sibi erit qualiter & quomodo grex ovium tractandus sit, semper decernens. Actum Vindocini* 1081. Charta an. 1239. tom. 7. Spicilegii Acher. pag. 272. *Concedentes vobis dictæ dominæ Mabiliæ Priorissæ dictæ Ecclesiæ, & per vos aliis Priorissis --- liberam & plenariam potestatem recipiendi Moniales tam conversas, quam Clericas, & fratres, & Donatos, & Donatas, tam Laïcos quàm Clericos qui intrare voluerint Ecclesiam supradictam, hoc adhibito moderamine, ut omnes habitantes ibidem possint de bonis Ecclesiæ commodè sustentari: ita quod omnes qui intrare voluerint, vobis obedientiam promittant, & vivere juxta regulam B. Benedicti, &c.* Pactum initum inter Abbatem S. Theodardi, & Raymundum Comitem Tolosæ an. 1231. in Regesto Tolosano pag. 25. *Item petebat* (Abbas) *omnes justitias Monachorum & Clericorum & Donatorum suorum, & specialiter familiæ suæ, videlicet Donatorum illorum qui in Templo S. Theodardi donant se & sua eidem Monasterio, & promittunt obedientiam Abbati & successoribus suis, & victum percipiunt à dicta Ecclesia.* Et infra: *Item concessit dominus Comes quod Abbas haberet totam justitiam Monachorum, Clericorum, & specialis familiæ & donatorum suorum, videlicet illorum Donatorum qui sunt recepti ut supra dictum est, & non possunt facere testamentum sine assensu Abbatis.* Statuta contra hæreticos, apud Catellum in Comitibus Tolosan. p. 351. *Districtius quoque mandamus quod in nulla Ecclesia Laici recipiantur in Donatos ad præbendam panis & vini, de quorum turpi conversatione scandalum generatur.* Sed id spectabat Oblatos & Donatos, qui in ipsis Monasteriis degebant ac deserviebant: & habitum forma & colore diversum à Monachorum cæterorum veste deferebant.

Interdum Monasteriis ac Ecclesiis ita sese offerebant, donabant, ac mancipabant, ut ipsi ac eorum progenies pro servis Ecclesiæ deinceps haberentur, dimissa ingenuitate ac libertate. Extat præclara ejusmodi oblationis Charta in Tabulario Vindocinensi hisce verbis concepta: *Cùm sit omni carnali ingenuitate generosius extremum quodcumque Dei servitium, scilicet quod terrena nobilitas multos plerumque vitiorum servos facit, servitus verò Christi nobiles virtutibus reddit, nemo autem sani capitis virtutibus vitia comparaverit, claret pro certo eum esse generosiorem, qui se Dei servitio præbuerit proniorem. Quod ego Raynaldus intelligens, justumque esse vera ratione perpendens, cùm me ab avis & atavis naturaliter liberum conditio humana protulerit, nullius necessitatis penitus occasione cogente, sponte mea mea voluntate meipsum, meosque, si quos mihi dederit, successionis liberos, in servitium trado S. Trinitatis, & fratrum hujus loci, reputans me ab hac die inante, sicut unum quempiam de servis eorum, ad faciendum de me & rebus meis quidquid eis salva justitiæ lege placuerit. Et ne quis putet timoris causa, vel cupiditatis adquirendi aliquid transitorium me istud agere, sciat & credat me id primum ac potissimum pro salute animæ meæ facere; deinde quod circa eos à puero nutritus omnia penè habeo apud eos, & per eos conquirens, justius mihi esse videtur, ut ipsi habeant quam alius quispiam. In testimonium autem hujus meæ deditionis, ut certior sit, & firmior omni tempore, cartulam istam scribi rogavi, manuque mea Crucis impressione signavi, adhibitis testibus qui me hoc facere viderunt, & audierunt, quorum ista sunt nomina, Odo Sartor, Joscelinus, Garinus, Herveus filius Alcherii, Girardus Hospitalis, Odo pater Lamberti, Hugo filius Morini, omne Capitulum. Actum Vindocini in Capitulo S. Trinitatis an. Dom. Incarn.* 1079. 6. *Id. Mart. Ind.* 2. Ordericus Vitalis lib. 3. p. 498. *Recepta sospitate, perpetualiter in servum sancto Jodoco tradidit se.*

Hujus autem Oblationis is erat ritus, ut in servitutis ultro susceptæ signum quatuor denarii offerrentur. Tabularium Vindocinense ch. 114. *Voluntariè sese tradidit Martinus quidam juvenis perenni servitio dum advixerit, Monasterio Vindocinensi S. Trinitatis: cui conventioni coram fratribus in Capitulo factæ, præsentes interfuerunt qui subscripti sunt testes, sub quorum præsentia Martinus idem superposuit altari hanc chartam, oblatis in testimonio quatuor denariis; quod est servilis conditionis.* Idem Tabularium charta 111. *Tradiderunt ergo se Domno Abbati Oderico juxta consuetudinem servorum coram suprascriptis testibus in Capitulo. Postea verò firmata testibus ista traditionis suæ Charta, traditis quoque seipsis altari manu propria præsentem chartam superposuerunt altari. Nomina testium, &c.* In eodem Tabulario f. 196. Goffridus de Pruliaco Comes Vindocinensis, cùm ob quasdam Ecclesiæ S. Trinitatis Vindocinensis bonorum invasiones fuisset sacris interdictus, deinde anathemate solutus, *nudis pedibus cum quibusdam suis qui cum eo Capitulum violenter intraverant, prostravit se ante altare Dominicum & Dn. Abbatis pedibus: ibique promisit, coram Deo & Sanctis ejus quod nunquam deinceps personæ D. Abbatis vel cujuslibet Monachi sui damnum aliquod qualibet occasione quæreret, & quidquid in rebus Monasterii prius reclamaverat, seposita omni controversia quietum dimisit: quatuor etiam denarios super caput suum posuit, quos idem super altare cum quodam cultello misit, quatenus non solùm præsentes, verùm etiam homines post futuri, quod firmiter hoc actum fuerit, plenius agnoscerent.* Qua quidem quatuor denariorum Oblatione, quodammodo Ecclesiæ servum sese professus est. Ejusmodi porro Oblati *servi de quatuor nummis* videntur appellati. Extat enim Charta Ranulfi Abbatis S. Mauri ex Tabulario ejusdem Ecclesiæ, in qua agitur *de quodam Coliberto S. Mauri nomine Simone Fabro, qui diu ventilatus hominem se ipsius Sancti recognoscebat, sed non sicut alii qui de quatuor nummis erant.* Et infra: *Et ille respondit se esse hominem S. Mauri, sed non sicut alii qui quatuor nummos reddebant.*

Spectabant autem fortean hi quatuor nummi seu denarii censum totidem denariorum, qui quotannis pensitari solebat ab ejusmodi servis & Oblatis Ecclesiasticis, ut colligitur ex variis tabulis quæ in Hist. Guinensi habentur p. 57. 58. 59. 681. & alia apud Joann. Rober-

Robertum in Hist. S. Huberti p. 292. quem quidem ritum nescio an spectaverit Concilium Lateranense IV. c. 57. *Ne si de quibuslibet ipsorum fraternitatem assumentibus fuerit intellectum, pro duobus aut tribus denariis annuatim sibi collatis dissolvatur pariter & vilescat Ecclesiastica disciplina.*

Alius præterea fuit hanc Ecclesiasticam servitutem ultrò subeundi ritus, collo scilicet campanæ fune innexo, de quo sunt sequentes Chartæ ex Tabulario Vindocinensi ch. 135. *Noverit omnis cœtus Cœnobii Vindocinensis, quod Raynaldus Monachorum famulus, cùm esset vir ingenuus, recognoscens quod in eorum famulatu à puero altus & nutritus fuerat, & omnia quæ habebat, sub eorum dominio acquisiverat, obtulit Deo & S. Trinitati omnia sua, atque semetipsum ad servum: eligens magis esse servus Dei quàm libertus sæculi; firmiter credens, & sciens, quòd servire Deo, regnare est, summaque ingenuitas sit in qua servitus comparabatur Christi. Quod prius quam fecit in Capitulo, ac deinceps statim in Monasterio, involvens juxta morem collum suum corda signi, coram testibus subscriptis, &c. Factum est hoc an.* 1079. 6. *Id. Mart.* Et Charta 440. *Ego Ingelbaldus, cùm quidem naturalem secundùm sæculum à progenitoribus haberem libertatem, voluntate propria me in servum trado Domino Deo & loco S. Trinitatis, quod molestia corporis urgente districtus promiseram, hoc factus sospes & incolumis libenter exsolvo. Dono etiam mecum ac idem venerabili loco universa quæ possessionis meæ vel sunt hodie, vel etiam in tota vita mea justè poterunt, quæ dare legaliter & possum & debeo. In cujus facti memoriam etiam quatuor denarios de capitagio meo, sicut mos sæcularis est talibus facere, super altare dominicum prædicti loci grataner imponens, funem quoque signi collo meo devotè circumplicans, chartulam istam scribi in testimonium postulavi, manuque mea firmavi, addita etiam insuper congerie testium juxta humanæ opinionis æstimationem idoneorum, quorum ista sunt nomina, &c. Actum Vindocini in Capitulo S. Trinitatis an.* 1080. 10. *Kal. Oct.* Addo quæ habet in hanc rem Cæsarius lib. 7. Miracul. c. 39. *In tantum illius* (Deip.) *amore succensus est, ut in quadam paupere Ecclesia in ejus honore dedicata, conscio Sacerdote, fune collo suo injecto, servum glebæ se illi super altare offerret, solvens singulis annis censum de capite suo, qualem servi originarii solvere consueverunt.*

Ita etiam quandoque Ecclesiis & Monasteriis sese offerebant & donabant sub annuo censu, ut libertatem & ingenuitatem non dimitterent, sed eam disertis & expressis verbis retinerent. Charta Aleidis Ducissæ Burgundiæ an. 1212. in Hist. Reomaensi p. 247. *Præterea dicti Odo, & Regina, & Adelina dederunt se prætaxatæ Ecclesiæ ut liberos in perpetuum possidendos.* Charta alia an. 1243. in ead. hist. p. 270. *Dictus verò Parisetus spontaneus dedit & concessit se pro homine libero Ecclesiæ nostræ Reomaensi, & ipse & hæredes sui erunt homines liberi nostri Conventus pro quinque solidis Divionensibus nobis annuatim in festo S. Remigii ab eisdem persolvendis. Ita quod nos, vel successores nostri ultra quam dictos quinque solidos ab ipsis non poterimus per exactionem aliquam reclamare. Imò tenemur ipsos, tamquam liberos homines nostri Conventus adversus omnes homines pro posse nostro defendere, manutenere, & bona fide garantire.* Extat insignis in hanc sententiam Charta alia, quam ex S. Vitonis Virdunensis Tabulario descripsimus. *Summæ nobilitatis nitet decore, qui opifici suo tota sinceritate & puritate mentis studet incessanter deservire. Quapropter notum esse volumus, Ego Dei gratia Abbas Ricardus, omnibus tam præsentibus quàm futuris Ecclesiæ Dei fidelibus, quod quadam religiosæ mulieres, nobilibus & ingenuis ortæ natalibus, Dei timore & amore pariter compunctæ, bona scilicet cum filiabus geminis Heredesendis, & Respendis: Conrada quoque & ejus soror Ruspendis semetipsas ultro ut liberæ & nobiles S. Petro Virdunensi Cœnobii, ubi insignis requiescit corpore Vito Præsul, subdiderunt ad potestatem villæ Haslom dictæ, suæ ditioni mancipatæ: ea scilicet ratione, ut annuatim die solemnitatis S. Remigii ejusdem villæ villicis 2. den. tam ipsæ, quàm universa soboles ex eis proditura persolvat, de manu mortua 12. de licentia maritalis copulæ 6. placita generalia in jamdicta villa Haslum ter in anno serviant. Quibus etiam petentibus quia non incongruum erat, hanc chartam fieri jussimus, ne fortè aliquis potentum, vel infimorum alteram quandoque legem imponere tentet. Hæc Charta facta, & plurimorum hominum præsentia & testimonio roborata, ut firma in posterum maneat & inconvulsa, nostra & fratrum est manu confirmata, & Advocati Herimanni Comitis attestatione subnixa. S. Richardi Abb. &c. Dat. an. Dom. Incarn.* 1025. *Conradi Regis* 1. *Ind.* 8 Ejusmodi Chartas alias proferunt Willh. Heda in Episc. Traject. p. 287. 1. edit. & Miræus in Donat. Belg. lib. 1. c. 18.

De jure Regum nostrorum ponendi *Oblatos* in Monasteriis, vide Chopinum lib. 3. de Sacra Polit. tit. 2. n. 12. 13. 14. 15. tit. 5. n. 14. 15.

Oblatiarii hospites, iidem qui sese cum universa familia, & bonis suis Monasteriis offerebant, & mancipabant. Chronicon Mauriniacense lib. 1. p. 360. *Hospites Oblatiarios pene octoginta ibi congregavit. Dati*, seu *Donati hospites* etiam dicuntur in Concilio Senonensi an. 1269. c. 6.

Offerti, eadem notione. Chron. Farfense p. 657. *In alio præcepto constituit ut si Monachi, vel secundùm regulam S. Benedicti Offerti S. Mariæ, quos Abbas ordinaliter providere debet, fuga lapsi, per Episcopia, & certa Monasteria, sive per diversa loca perrexerunt, ubicumque eos invenerit, tam ipse quàm & missi sui præsentialiter recipiant absque alicujus dilatione vel contrarietate.* Charta Caroli M. ibid. p. 658. *Aut homines ejusdem Monasterii tam ingenuos, quàm servos libellarios, aldionem & aldianas, seu Clericos, vel cartulatos, aut Offertos super terram ipsius Monasterii commanentes, distringendos, &c.* In alia Lotharii Imp. ibid. p. 668. *Servis, ancillis, libellariis, cartulatis, offertis, opilionibus, &c.* Alia Caroli C. Imp. ibid. *Offertos verò ejusdem Monasterii nolumus in sæculo vagari, sed ubicumque inventi fuerint, licentiam habeat Abbas--- eos ad Monasteria reverti facere.* Alia Caroli M. in Chr. S. Vincentii de Vulturno p. 679. *Seu etiam excusatos, seu Offertos, qui in præfatis Monasteriis legitimè jam subjecti sunt, vel qui devotè offerre secum suis rebus voluerint, justè & rationabiliter licentiam habere debeant.* Ejusmodi *Offertorum* occurrit alibi mentio.

OBLEGARE, *Contradicere, vel contra leges venire, circummittere. Oblegatum, injunctum mandatum.* Papias, & Glossæ antiquæ MSS.

OBLERIA. Vide in *Parceria.*

OBLIGA, *Oblita* Vide *Oblata.*

OBLIGATI, Servitio alicui obstricti. Notitia sub Ludovico II. Imp. in Chron. S. Vincentii de Vulturno p. 690. *Reclamans, quod de ipsa Cella --- per pravos & iniquos homines subdolè & ingeniosè servos & ancillas, vel obligatos, vel alias res subtractas esse de Monasterio, &c.*

Obligati, excommunicati, apud Nicolaum I. PP. epist 7. c. 24. *Alligati*, ibidem. Anastasius Biblioth. in præfatione ad VIII. Synodum: *Ignatius verò dum pelleretur, Ecclesiam ligavit ne quisquam absque se in ea sacra celebrare tentaret officia.* Id est, *sub interdicto posuit.*

OBLIGATORES, qui ligamentis magicis ad morborum ſanationes utuntur, in Capit. Caroli Magni lib. 1. cap. 64. Adde Capitul. 1. ejusdem Imp. incerti anni c. 40. Apud Apuleium lib. de Herbarum virtutib. cap. 15. num. 3. *Si quis ad mulierem non poterit affectari, obligatus.* Id eſt, maleficio & veneficio incantamentoque alligatus, detentus, devinctus & impeditus, quominus *affectetur*, id eſt afficiatur, commoveatur, ſtimuletur, & accendatur ad cupiditates & libidinem veneris. Exemplum hujuscemodi obligationis præ cæteris profert Guibertus lib. 1. de Vita ſua c. 11. 17. Vide *Ligatura.*

OBLIGATORIUM, ἐνοχοποιὸν, in Gloſſ. Gr. Lat.

OBLIGIA. Ælfrici Gloſſ. de partibus corporis: *Obligia*, niꞇꞇe. Ubi Somnerus: *Acromphalum, ni fallor, intelligit.*

OBLITERE, *Latere.* Papias.

OBLIVIUM. Gloſſ. Gr. Lat. λήθη, *Oblivium, Obliteratio.* Quæ quidem vox utraque Græca & Latina in memoriam revocat carceris Epiſcopi Pariſienſis nomenclaturam ſat inſolentem, qui vulgari idiomate *Oubliette* dicebatur, quod qui in eum conjicerentur delinquentes Clerici, quaſi *obliti*, in eo diutius detinerentur, apud Froiſſartem 2. vol. c. 84. Guillelmum Epiſcop. Tornacenſem in Hiſt. Velleris aurei, & in Chron. Flandrenſi cap. 86. ubi de Henrico *de Maleſtroit.* Eadem perinde ratione caſtrum neſcio quod in Perſide, λήθην vocatum memorant ſcriptores, quod, ut ait Procopius lib. 1. de Bello Perſico c. 5. de eo qui illuc eſſet conjectus, mentionem unquam fieri ex lege vetitum eſſet, pœna etiam capitali iis propoſita, qui ipſius nomen protuliſſet. Agunt præterea de hoc caſtro Theophylactus Simocatta lib. 3. cap. 5. Leontius in vita S. Joannis Eleemoſynarii, Agathias pag. 138. Theophanes pag. 220. & Miſcella lib. 17. Præterea Menæa 13. Julii. Simili etiam nomenclatura poſtremos Imperatores Byzantinos carcerem habuiſſe docemur ex Nicephoro Gregora lib. 9. & Pachymere lib. 3. cap. 38. qui illud Nicææ fuiſſe innuit, in quem amandari ſolebant proceres qui deliquerant.

OBMALLARE. Vide *Mallum.*

OBNOXIATIO, & *Charta obnoxiationis*, in Formulis antiquis, interdum ſpectat bona ipſa, interdum perſonas. Prioris generis extat formula apud Marculfum lib. 2. form. 9. qua pater, qui bonorum quæ uxori ſuæ præmortuæ dederat, uſumfructum à filiis accipit, ea conditione ut villas alias ex ſuis bonis illis *obnoxiet pro ipſo uſu*, ita ut ea vendere aut alienare ei non liceat, ſed in filiorum arbitrio & poteſtate remaneant. Adde formulam 9. ex Baluzianis.

Obnoxiationis ſpecies alia fuit, cùm quis præ inopia, neceſſitate, ac infirmitate, pecuniam aut bona alia in victum accipit, eoque nomine libertatem ſuam commodanti *obnoxiat*, ita ut, velut de quolibet mancipio proprio, ipſi commodanti facere liceat, poteſtatemque habeat debitorem *vendendi, commutandi, & diſciplinam imponendi*, ut eſt in Formulis ſecundum legem Romanam, form. 10. *Placuit mihi ut ſtatum ingenuitatis meæ in veſtrum deberem obnoxiare ſervitium, quod ita & feci. Unde accepi à te pretium, in quod mihi bene complacuit ſol. tantos, ita ut ab hodierna die, quicquid de me ſervo tuo, ſicut & de reliquis mancipiis tuis facere volueris, à die præſente liberam habeas poteſtatem.* Teſtamentum Bertichranni Epiſcop. Cenoman. *Illos verò, quos de captivitate redemi, & ante ingenui fuerunt, & pro pretio modò ſervire videntur, tam viri quàm mulieres de villa Boalcha, omnes à ſervitio relaxentur.* In Capitulis verò Theodori Cantuarienſis c. 12. *Homo tredecim annorum ſeipſum poteſt facere ſervum.* Lex Friſionum tit. 11. §. 1. *Si liber homo ſpontanea voluntate, vel fortè neceſſitate coactus, nobili, ſeu libero, ſeu etiam lito in perſonam & ſervitium liti ſe ſubdiderit, &c.* Synodus Vermerienſis an. 752. cap. 6. *Niſi pro inopia fame cogente ſe vendiderit, &c.* Edictum Piſtenſe c. 34. *Quidam Comites noſtri nos conſuluerunt de illis francis hominibus, qui cenſum regium de ſuo capite, ſed & de ſuis reſcellis debebant, qui tempore famis, neceſſitate cogente, ſeipſos ad ſervitium vendiderunt, &c.* Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 76. *Servi alii natura, alii facti, & alii emptione, alii redemptione, alii ſua vel alterius datione.*

Licuiſſe etiam patri urgente neceſſitate, filium noxæ, ſeu in ſervitutem dare, docent Novella 2. Valentiniani & l. un. de Patribus qui filios diſtraxerunt, l. un. de His qui ſanguinol. & l. 2. de Alimentis quæ inop. parent. Præterea Pœnitentiale Theodori Cantuar. c. 12. *Pater filium neceſſitate coactus poteſtatem habet tradere in ſervitium ſeptem annos: deinde ſine voluntate filii licentiam tradendi non habet.* Adde ejusdem Capitula c. 18. Exod. cap. 21. S. Hieron. in vita S. Paphnutii, Gregor. M. lib. 4. Epiſt. 33. Collation leg. Moſaicar. tit 3. Aimoinum lib. 3. de Miracul. S. Benedicti cap. 20. & quæ obſervant Cujacius ad Nov. 133. Salmaſius de modo uſurar. cap. ult. extrem. Aimarus Rivallius lib. 2 Hiſt. Juris civilis pag. 131. & Jacobus Gotofredus ad d. l. un. de Patribus qui fil. &c. Hujusmodi verò ſervorum liberi, in tali ſervitio nati, liberi erant, ex Edicto Piſtenſi c. 34.

Non autem ſeipſos ſemper vendebant, ſed per alios vendi patiebantur, tanquam originarii eſſent ſervi, de quibus hæc ſancit Lex Wiſigoth. lib. 5. tit. 4. §. 10. *Ingenuum qui ſe vendi permiſerit, & pretium cum venditore partitus ſit, ut circumveniret emptorem, in ſervitute permanere debere, poſſe tamen pretio dato redimi, & in priſtinam libertatem aſſeri, vel à ſe, vel à parentibus.* Quo ſpectant quæ habet Gregorius M. lib. 3. dialog. cap. 1. ubi de Paulino Nolano: *Mulier, quod poſſim dare, non habeo, ſed memet ipſum tolle, ſervum me juris tui eſſe profitere, atque ut filium tuum recipias, me vice illius in ſervitutem trade.* Similia fere ſcribit Gregorius Turon. lib. 3. c. 15. *Veni mecum, & vanunda me in domo barbari illius, ſitque tibi lucrum pretium meum.* Anonymus de Miraculis S. Bavonis lib. 2. cap. 5. *Adoleſcens quidam familiæ ſancti Confeſſoris, tempore famis coactus, à quodam ſua ſponte eſt venditus, ut poſſet habere neceſſaria victus.* Verùm ne fraus ejusmodi in obnoxiationibus oriretur, ſanxit Lex Longobardor. lib. 3. tit. 9. §. 5. ut *in publico per antiquam conſuetudinem* id ageretur, ſcilicet in Curia, coram Magiſtratibus. In Quoniam Attachiament. cap. 70. quilibet liber homo poteſt relinquere libertatem ſuam, ſi voluerit, in Curia Regis, vel in alia qualibet, quam dum vixerit recipere non valeat. Lege verò Saxonum nullus ſe in ſervum dare poteſt, reclamante hærede: ita Speculum Saxonicum lib. 3. art. 32. §. 4. art. 42. §. 9.

Diverſis porro modis quis ſeſe in ſervum obnoxiabat. Interdum enim ut pretium ſui acciperet, ut in ſupra allata formula Marculfi. Interdum à mortis periculo liberatus ob crimen aliquod perpetratum, ei à quo *compoſitio* exſoluta fuerat, cùm ipſe ſolvendo non eſſet, ſeſe in ſervum obnoxiabat. Extat apud Marculfum formula ejusmodi obnoxiationis lib. 2. form. 28. Gregorius Turon. lib. 6. c. 36. *Clericum ſub pretio venundari procurant, ea videlicet ratione, ut aut eſſet qui redimeret, aut certè morti addiceretur obnoxius. Cumque hæc Ætherio Epiſcopo delata fuiſſent, miſericordia motus, datis 20. aureis, ab imminenti eximit interitu.* Leges Aſtulphi Regis Longob. tit. 9. §. 4. *Si pro furto aut alia malicia ad ſerviendum in manus datus fuerit, & probatum fuerit, deſerviat ei inantea.*

Præter-

Præterea aliquis in servum ad vitam suam sese dabat, cùm pecuniam, in quam condemnatus fuerat, pro restitutione aliqua, non haberet quam transsolveret, cujus obnoxiationis extat formula in Formulis parensalibus, form. 13. Charta an. 1189. apud Roverium in Reomao p. 224. *Præterea 4. homines Joannem & fratres ejus qui in eadem villa prædicta Ecclesiæ antea liberi fuerant, & pro sui forefacto in servitutem se redegerant, Ecclesiæ prænominatæ concessit.* Denique si quis rem furatus fuerat, donec compositionem exsolvisset, in dominium illius cujus res erat transibat, *brachio in collum posito, & per comam capitis sui*, ut est in iisdem Formulis parensalib. c. 26. Huc etiam referri potest quod habet Capitulare Arechis Principis Benevent. c. 6. *Si liber homo habet uxorem liberam, nihilque proprium possidens, talem culpam perpetraverit pro qua damnatus, Quæstori secundum legem in manu pro servo tradendus fuerit, ipsa uxor maritum tantum custodiat. Ille verò qui eum in servitio acceperit, de marito ejusdem infra septimanam duos dies, sicut proprius servis, quatenus eam possit nutrire. Sin autem minorem culpam perpetraverit, unde mos legis tradendi deest, sub æstimatione justissima vir & conjux deserviat ei cui culpatum est, usque ad præfinitum tempus. Post constitutionis autem dies liberantur in pristinam libertatem. Et si ipsa uxor tantùm culpata fuerit, eisdemque modis, ut de viro superius censuimus, simul de utroque æqualitate sententia detur. Ita tamen ut ejus qui eos acceperit, disciplinis & imperio, sicut servi subjaceat. Si verò infra constitutum supradicti servitii tempus alteram alteri homini ingesserunt culpam vir aut conjux, in perpetuum servi tradantur, &c.* Lege Ladislai Regis Hungariæ lib. 2. c. 11. lib. 3. c. 5. Nobilis qui domum alterius irrvasit, aut illius uxorem flagellavit, si mulctam decretam solvere non possit, raso capite vendi jubetur. Adde quæ in hanc sententiam habent Lex Bajuvar. tit. 1. c. 11. tit. 2. c. 1. §. 5. Capitulare 1. an. 779. c. 19. Capit. pro partib. Saxoniæ an. 789. c. 21. Capit. 2. an. 813. c. 11. Capit. 1. an. 819. c. 2. Capit. Ludov. Pii an. 824. c. 2. lib. 4. Capitul c. 14. Additio 4. c. 137. & quæ notavimus ad Cinnamum p. 485. Vide *Falsare*.

OBOLUS. Gloss. Gr. Lat. *Dipondium*, διπλοῦς χρύσινος, ἤτοι ὄβολος. Sed hæc spectant veterum obolos, de quibus copiosè actum ab iis qui de re nummaria scripserunt. Apud nostros fuit etiam

Obolus aureus. Charta communiæ Abbatisvillæ c. 20. *Unicuique novem libras, & aureum obolum persolvere tenebitur.* Fori Morlanenses art. 10. *Si aliquis extraneus præsumptuosè aliquem ceperit, 900. solidos & obolum auri dabit Domino.* Pactum inter Abbatem Moissiacensem, & Simonem Comitem Montisfortis an. 1212. ex Regesto Carcassonensi: *Castrum quod est in villa de Moissiaco, quod fuit Durandi Merceri, debet tenere Simon Comes de Abbate, & [illegible] singulis annis ipse vel bajulus suus debent offerre unum obolum aureum super altare B. Petri in eodem festo.* Chartæ inscriptio *Maille d'or*, præfert. In pacto alio inter Petrum Archiepiscopum Turonensem & Judæos diœcesis Turonensis pro quodam Cœmeterio, M. Oct. an. 1255. ex Chartophylacio Regio, scrinio *Tours* A. 2. tit. 15. habetur, Judæos præstare, ex censu annuo, Archiepisc. Turonensi 5. obolos aureos, pro 20. solidis monetæ currentis computatos. Ita obolus aureus valuit tunc temporis 4. solidis. At in alia Charta anni 1270. in Regesto Andegavensi f. 47. Obolus aureus, 5. solidis Turonensium æstimatur: sed hîc intelliguntur *parvi Turonenses*. Alia an. 1292. in Hist. Episcopor. Cadurcens. n. 144. *qui obolus* (aureus de quo suprà) *quinque solidorum Turonensium parvorum valorem habeat.* Obolos aureos cusos in Anglia an. 1344. autor est Henricus de Knyghton.

Obolus argenti, in Monastico Anglicano tom. 2 pag. 414.

Obolus albus. Necrologium Ecclesiæ Parisiensis, Kalend. Febr. *Dedit nobis 200. libr. monetæ currentis — videlicet in obolis albis, quolibet 6. den. obol. Paris. implicandis in reditus pro anniversario suo — quo tempore valebant dicti oboli albi quilibet 4. T. tantummodo unacum trecentis libris Tur. dictæ debilis monetæ currentis anno 1327. videlicet obolis albis, quolibet obolo 8. Tur. qui prædictæ emptionis valebant quilibet 4. Tur. tantummodo.*

Obolus, pro minutiore moneta. Hepidamus de vita S. Wiboradæ cap. 14. *Cùm nesciam de tot talentis hemissiclas vel obolos observare.* Droit d'obole, quod Regi competit in Tabellionatu Senonensi, in Consuet. Senon. artic. 246. Vide Consuetudines Monasterii Regulæ in Aquitania pag. 745. apud Labeum, & in VV. *Moneta Quadrans.*

Obolus, Ponderis apud Medicos species, de qua ita Matthæus Silvaticus: *Obolus est pondus trium Kirat. Kirat ponderat quatuor grana hordei: ergo obolus ponderat 12. grana hordei, &c.*

Obolus aquæ, in l. 2. Cod. Th. de Aquæductu.

Obolata terræ, Terra seu ager, reditus unius oboli. Tabularium Lewensis Prioratus in Anglia p 21. *In manu Domini post mortem I. S. quatuor denariatas & 1. obolatam terræ in tenement Qutteby.* Pag. 48. *Simon Lucas tenet 3. obolatas terræ cum 1. cotagio, &c.* Charta an. 1331. in Tabulario Autissiodorensis Ecclesiæ fol. 434. *Item unam obolatam terræ, sitam, &c.* Monasticum Anglic. tom. 1. pag. 501. 837. *Simul cum uno obolatu redditus, &c.* Quidam, inquit Spelmannus, asserunt *obolum terræ* continere longitudine 10. pedes, latitudine 5. tota scilicet superficie 50. Alii *obolatam terræ* exponunt de dimidio perticatu, cùm *denariatum terræ* pro ipso perticatu accipiunt, qui juxta statut. *de terris mensurandis* 16. pedes & dimidium continet. Vide *Libra terræ*.

OBOLATUS *panis*. Vide *Panis*.

OBRÆ. Vide *Operæ*.

OBRYZUM, Vox veteribus scriptoribus incognita. Papias ex Isidoro: *Obryzum aurum dictum, quod obradiet splendore. Est enim coloris optimi, quod Hebræi obfaz, græci ciron dicunt. Obryzum dicitur obrude aurum, splendor auri, nitidum.* Ita etiam Ugutio. Ælfricus in Gloss. Saxon. *Aurum obryzum* peald. Ʒold. i. rubrum aurum. Gloss. Lat. MS. Regium cod. 1013. *Meram, puram, obryzam.* Infra: *Obryzum, splendor auri.* Malè igitur *Abrigeum*, ut Gloss. Isidori. Lexic. Gr. MS. Reg. cod. 2062. ὄβρυζον χρύσιον, τὸ πολλάκις ἑψηθὲν, τὸ καθαρώτατον. Glossæ Biblicæ MSS. *Obrizum, aurum purgatum, vel obrude aurum.* Vita S. Hilarii Arelat. *Corpus suum diversis mancipavit ægritudinibus, ut supernæ monetæ verum obryzum ægritudinum calculo exortum thesaurus reconderet æternus.* Vide Anastasium in vitis PP. p. 119. 120. 145.

Obridium, nudè in Gloss. Arabico-Lat.

Obritium, Vetus charta apud Ughellum tom. 5. p. 1540. *Pœnæ nomine auri obritias* (obritii) *uncias sex.*

Auribricum corruptè etiam in diplomate Longobardico Paschalis I PP. pro Ecclesia Ravennensi. Fragmentum Petronii p. 57. *Reticulum aureum, quem ex sobriissa esse dicebat.* Legendum fortè *obrussa*, nam Salmasius *obryzum aurum* dictum censet ab *obrussa*, quód est auri experimentum quod igne sumitur, ex Græco ὄβρυζον. Apud Suetonium, *aurum ad obrussam.* Cicero: *Hic adhibenda tanquam obrussa ratio est*, i. probatio. Glossæ L. Gr. *obrussa*, τὸ δοκιμάζον τὸ χρυσίον, ὅθεν ὄβρυζον. Est igitur *aurum obryzum*, probatum, & ad *obrussam* examinatum. Adde quæ annotantur in libro de Originibus populor. p. 39. 40. & à Jacobo Gotofredo ad l. 1. Cod. Th. de Oblat. votor.

Obryzarii, in Glossis MSS. *Disauri*, vel *Thesauri.*

OBSCARIONES, *Carcerum custodes*, in Glossis ad Legem Longob. lib. 2. tit. 55. §. 19. *Si quis in curte Regis*

gis causam habuerit, per sacramentum Obscarionum, cum actoribus finiatur. Videntur tamen iidem qui *Scariones.*

OBSCULTARE, obaudire, obtemperare, & secundare. Præfatio Regulæ S. Benedicti: *Obsculta, ô fili, præcepta Magistri, &c.* Ita præferunt vett. codd. pro *ausculta*, quam lectionem defendit Smaragdus. Præfatio regulæ Magistri: *Qui me obscultas dicentem.*

OBSCURILOQUIUM, *ænigma*, Gl. Isid. (cod. Regio 1013. in Glossis MSS.)

OBSECRATIO, προσευχὴ, in Gloss. Gr. Lat. *Obsecratio, oratio.* προσεύχομαι, *obsecro, adoro.* Papias: *Obsecratio, preces, gratiarum actiones.* *Obsecrationes*, inquit Rabanus lib. 2. de Institut. cleric. capite 12. *sunt implorationes, seu petitiones pro peccatis, quibus vel pro præsentibus, vel pro præteritis admissis suis unusquisque compunctus veniam deprecatur.* Adde Hugonem à S. Victore in Speculo Eccles. lib. 2. cap. 4. *Religio anniversaria obsecrationis* in l. 7. Cod. Theod. de Indulgentiis criminum pro die Paschatis. Propriè autem

Obsecratio dicitur Alcuino lib. de Divin. off. pars Canonis Missæ, & Beleto c. 43.

OBSECUNDATORES *sacrorum scriniorum*, in l. 3. Cod. Th. de Proximis, &c. qui in scriniis operam navant, *obsecundant*, Scrinarii omnes.

OBSELLA. Joann. Bromptonus p. 1224. *Dum quadam die post celebrationem Missæ vestibus sacerdotalibus ad altare adhuc staret indutus, illi funesti satellites venientes, vehicula & obsellas, & quæcumque ejus vel clericorum suorum erant, diripuerunt.* Leg. fortè *cistellas.*

OBSEPS, *Obseptus*, lib. Miraculor. S. Richarii sub fin: *Amplius stupendum est, hominem Deo jam sociatum tantopere humanæ infirmitatis compassionem habuisse, ut sola suorum ossium præsentia ægrotam erexerit, quàm illum, qui quamvis sanctissimus, adhuc tamen carnis obseps, miseriis hominum -- trahebatur.*

OBSEQUIÆ, Exequiæ funebres, Gall. *Obseques, funerailles*, quod pompas istas funebres famulorum & amicorum *obsequia* cohonestent. Petrus Chrysol. serm. 121. *In obsequium divitis migrat hîc tota civitas, cum funus effertur.* Lex Bajuvar. tit. 18. cap. 2. §. 1. *Eo quod funus ad dignas obsequias reddere non valet.* Ita editio Heroldi & aliquot codd. MSS. ubi alii *Exequias* habent. Nicolaus I. PP. in Responsis ad consulta Bulgarorum c. 98. *Non est — solito cum obsequiis more ad sepulchra ferendus.* Occurrit in vita S. Rusticulæ Abbatissæ Arelat. c. 33. In Vitis Abbatum S. Albani p. 3. 4. In Constitutionibus Nicosiensibus c. 25. &c.

Obsequiæ Episcopales, Munia Episcopalia, in Decreto Tassilonis Ducis Bavariæ in Prologo.

OBSEQUIUM, Famulorum & amicorum comitatus, pompa. Lexicon Gr. MS. Reg. cod. 2062. πομπὴ, ὀψίκιον. VI. Synodus act. 4. ἀπό τινος φιλίππου στρατηλάτου τοῦ βασιλικοῦ ὀψικίου. Capitolinus in Pertinace: *Cum de castris ad obsequium Principis convenissent.* Paulus Warnefrid. lib. 5. de Gestis Langob. cap. 33. *Ibi omnia obsequia Palatina, omnemque regiam dignitatem — præparatam se reperit expectare.* Adde lib. 1. cap. 20. Gesta Constantini M. *Dum festinus vellet à latere Imperatoris transire, obsequium ordinare volens, calcavit chlamydem Imperatoris.* Corripus lib. 1.

— — — Itur in arcem
Obsequio comitante Patrum. Et lib. 3.
Adfuit obsequio castorum turba virorum.

Anastasius in S. Agathone: *Advocati sunt in processione ad sanctam Dei Genitricem in Blachernas, in tanta honorificentia, ut etiam de Palatio caballos stratos dirigeret cum obsequio pietas Imperialis.* In Hadriano: *Direxit — universa obsequia ad eundem Regem.* Vita Aldrici Episcopi Cenoman. num. 20. *Constituit etiam, ut jam dicti Canonici pleniter & decenter venirent cum psallentio, id est cum Crucibus & reliquis divinis obsequiis, & ornamentis, ut decet, &c.*

Ab ejusmodi Augustali obsequio dictum Thema seu legio τοῦ Ὀψικίου, apud Constantinopolitanos, quod ex eo potissimum confecta esset: à qua postmodum indita nomenclatura Asiaticæ cuidam Provinciæ, cujus Metropolis fuit Nicæa, quam describit Constantinus Porphyr. lib. 1. de Them. c. 4. Hujus etiam mentio est apud Zonaram p. 87. 90. Nicephor. CP. in Breviario p. 150. 155. 172. &c. Adde Cantacuzen. lib. 4. c. 18. Vide Gloss. Meursii.

Obsequiare, Obsequi, famulari: Gall. *servir.* Petrus Diac. lib. 4. Chr. Casin. c. 39. *Custodiebatur autem à Magnatibus Imperatoris, ab ipsis etiam & obsequiabatur.* *Ita* ὀψικεύειν Græci recentiores dixerunt. Lexicon Gr. MS. Reg. cod. 2062. πομπεύει, προπομπεύει, ὀψικεύει καὶ πομπεύει. Alibi: πρόοδοι, οἱ ἔμπροσθεν τῶν ὀψικευόντων. Aliud sign. 930. προπεμπεύει, ὀψικεύεσθαι. Glossæ Basilic. προπομποὶ, προπομπευόμενοι, ἢ ὀψικεύοντες, &c. Adde Menæa 3. April. in S. Josepho sub finem.

Obsequium, Officium Ecclesiasticum præsertim pro mortuis: nostris vulgò *service.* Nicolaus PP. in epist. ad Michaëlem Imp. *Ecce quotidie, imò verò in præcipuis festivitatibus inter Græcam linguam veluti quiddam pretiosum, hanc* (Latinam) *quam barbaram & Scythicam linguam appellatis, miscentes, quasi minus decori vestro facitis, si hac etiam bene ac ex toto intellectu, in vestris obsequiis ac officiis non utamini.* Vita S. Madelgisili num. 7. *expletis* hymnorum obsequiis. Herbertus de Miraculis lib. 2. cap. 24. *Revelatum est quendam de filiis suis Clarevallensibus tunc migrasse: statimque de vehiculo descendens, fecit obsequium pro defuncto, commendans animam ejus Deo.* Anselmus Leod. cap. ult. *Obsequium quo honorare debent quinque Ecclesiæ — matrem Ecclesiam.* Mox: *In quibus festis tenentur Ecclesiæ venire cum pleno choro & schola ad vesperas, &c.* Vetus charta apud Buzelinum in Gallo-Flandr. lib. 2. cap. 23. *Cum fratribus de Monte Eligii talem habemus societatem, quod annis singulis unum plenarium obsequium faciemus pridie Non. Martii, & Missam in conventu.* Vide Durandum lib. 5. Ration. cap. 2.

OBSERVARE, Expectare. Proverb. 8. §. 34. *Observat ad postes ostii mei.* Collatio Carthag. cognitione 1. *Perendie, si præcipis, observabimus.* Synodus Romana sub Bonifacio II. PP. sess. 1. *Quia non recederem, sed observaturum esse in Regia civitate.* Sess. 2. *Theodosius Echinensis Episcopus, — sicut præterita sessione constituistis, observat.* Vetus Interpres Concilii Chalcedon. *doceant si qui observant pro persona agentes reverendissimi monachi.* Ubi Græc. προσεδρεύουσι.

Observare dicuntur Clerici, Presbyteri, quoties in Ecclesiis mu[illegible] consueta & sibi imposita *observant*, & exequuntur. Concilium Andegavense c. 10. *Quicumque vel de Laïcis vel de Clericis ministri fuerint ordinati, & observare noluerint, si Laicus, communicare non liceat.* Epaonense c. 5. *Ne Presbyter territorii alieni, sine conscientia sui Episcopi, in alterius civitatis territorio præsumat basilicis atque oratoriis observare.* Ita in Concilio Aurel. IV. c. 7.

Observantes Clerici, qui in Ecclesiis deserviunt, in Concilio Aurelian. III. c. 5. Aurel. IV. c. 26.

Observare, jejunare. Glossæ Isidori: *Abstinet, observat.*

OBSES, Sponsor, præs, *caution: ostagius per sacramentum*; in Epistolis Francicis tom. 4. Hist. Franc. epist. 61. Maximè is, qui si ille pro quo spoponderat, defecisset à pacto, in ejus potestatem transire tenebatur: unde ejus *hospes* esse dicebatur, quod in ejus teneretur domo manere, quandiu is qui in pacto defecisset, fecisset satis. Charta Vvalteri Cabilonensis Episcopi:

Episcopi: *Et ut ista pax firmior haberetur* 120. *obsides Savaricus misit, eo modo, ut si ipse Savaricus, aut quilibet suorum aliquid malè abstulerit, — hanc vero autem pactionum si prædictus Savaricus executus non fuerit, postquam obsides ab Episcopo vel Canonicis conventi fuerint, nec capitale intra* 40. *dies reddiderint, tamdiu capti in prædicta urbe manebunt, donec ablata restaurentur, — de obsidibus verò hac lex data est, ut, ubi unus mortuus fuerit, alter in loco ejus mox subrogetur.* Charta Fulconis Abbatis Corbeiensis an. 1055. ex Tabulario Corbeiensi: *De quibus omnibus Comiti & Abbati in hac conventione sacramento ligato tradidit* 7. *obsides, ut si hac violaverit aliquando, intimabitur obsidibus monere dominum suum, ut se justificet infra* 40. *dies: si verò neque se justificaverit, aut ipsi Abbati se tradent, aut* 30. *libras persolvent obsides, quorum nomina sunt hæc, &c. — Quando verò aliquis eorum vita decesserit, eandem obsidionem subibit cum sacramento ejus in cujus locum successerit.* Consuetudines Montispessuli: *Debitores, qui fuerint non solvendo, creditoribus Christianis tradi debent, eo tenore quod de villa ita non trahatur, qui creditores non coguntur in aliquo illos procurare, nisi eos, qui non haberent, unde viverent, &c.* Hugo Flaviniac. in Chron. Virdunensi an. 1197. *Hominium recognovit, & reformavit, & ex toto cellam eandem vurpivit: obsides dedit, quorum hæc sunt nomina, &c.* Adde Ægidium Gelenium in S. Engilberto pag. 17. 66. Histor. Monaster. S. Barbaræ p. 637. & supra in *Hostagius*.

Obsidum præstatio, jus quod dominus habet in subditos, cujusvi, vassalli ac tenentes pro ejus liberatione, si in prælio captus fuerit, ut conventi lytri obsides, in hostium potestatem transire tenebantur. Charta an. 1288. apud Guesnaium in Annalibus Massiliensib. hoc an. n. 14. *Et habere de Massilia illos obsides, qui gratis, & de sua bona & spontanea voluntate se obtulerunt ituros in Cataloniam seu Aragoniam ob liberationem Domini Principis supradicti, cùm ipsa civitas Massilia Vicecomitalis sit, & esse debeat immunis & libera à præstatione obsidum, prout in instrumento dicta transactionis & pacis plenius continetur.*

Obses, pro *hospes*. Capitulare de villis c. 12. *Ut nullus Judex obsidem nostrum in villa nostra commendare faciat.* Vide *Ostagius*, & infra, *Obsidio*.

OBSESSUS, Dæmone correptus, Energumenus, nostris, *Obsedé*. Victor III. PP. lib. 2. Dialog. p. 64. de Energumeno: *Ibique obsessus vehementer fatigatus obdormivit.* Vide Bedam in Vita S. Cuthberti Episc. num. 62. Rodulphum Tortarium in Miraculis S. Benedicti n. 4. Cæsarium Eisterbach. lib. 3. c. 2. lib. 5. c. 11. 14. &c.

OBSETRIX. Gloss. MS. Regium cod. 1013. *Obstetrix, quæ corruptè — Obsetrix nuncupatur.*

OBSIDIO, *obsidium, obsidatus*, datio in obsidem, Gall. *hostage*. Gregorius Turon. lib. 2. hist. c. 15. *Obsides adinvicem acceperunt. — Multi tunc filii Senatorum in hac obsidione dati sunt.* Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu f. 118. *Quod si Bruno suam partem* (5. solidor.) *huic termino non reddiderit, uno quoque anno revertatur in obsidione, & inde non exeat sine jussione Prioris ipsius loci, &c.* Occurrit etiam in Charta laudata Fulconis Abb. Corbeiensis.

Obsidium, Epistola Balduini Imp. CP. apud Arnold. Lubecensem l. 6. c. 20. *Imperiale Palatium, Blacherna dictum, nobis sub Imperatoris & suo juramento promittit in obsidium, donec cuncta nobis promissa reddantur.*

Obsidiatus, eadem notione apud Eutropium lib. 2. & Ammianum lib. 16. & in Codice Carolino epist. 88. *Petentes Ramualdum ejusdem Arichisi filium in obsidiatum.* Adde Laurentium Leodiensem in Episcopis Virdunensibus p. 293.

OBSIDIUM, pro *obsidia, insidia*, Wichbild. Magdeburgense art. 90. *insidias, seu obsidia, stupra, domorum irruptiones, &c.*

Obsidiare, Insidiari. Gloss. Lat. MS. Regium cod. 1013. *Obsidiaverunt, insidiati sunt.* Commodianus instruct. 62.

Obsidiando perit, & ideo sentit iniquus.

Obsidias etiam dixit.

OBSOLEFACERE, Deterere, inquinare. S. Augustinus in Psalm. 29. *Et quia contemnit in se quod melius est pecoribus, perimit in se vel deserit, & quodammodo obsolefacit imaginem Dei.*

OBSOLETARE, Obsoletum reddere, infuscare, polluere. Gloss. Arabico-Lat. *Obsoleto, obtero vel inquino.* Isidori Glossæ, & Papias: *Obsoletatus, inquinatus, pollutus.* Tertullianus in Apologet. c. 5. *Si honorem inquietant divinitatis, si majestatis vestigia obsoletant.* Idem in Scorpiaco c. 6. *Qui vestitum obsoletassent nuptialem.* Fortunatus in vita S. Albini Episcopi Andeg. n. 1. *Radiantem vitam, si pigri relatoris impar lingua prædicat, obsoletat.*

OBSONIUM, *Convivium: nam obsonia, i. panis.* Ita Glossæ MSS. ad Alexandr. Jatrosoph. Interdum capitur hæc vox pro *procuratione*, seu *convivio*, quod vassallus domino debet. In Charta sub Roberto Rege Franciæ an. 1023. exarata ex Tabulario S. Vedasti Atrebatensis: *Ab Ecclesia autem Episcopali juri nullam consuetudinem persolvendam statuimus, vel statui permittimus, nisi ut in Synodo denarii octo pro obsonio in anno persolvantur.* Vita S. Gerardi Abbat. Broniensis num. 16. *Et Ecclesia Broniensis ab omni obsonio Episcopis Leodiensibus debito ulterius immunis habeatur.*

Obsonium, Stipendium: hinc

Obsoniator, *stipendiarius* in Gloss. vett. Vide Casaub. ad Spart. Meurs. in ὀψώνιον, & Gloss. Fabroti ad Cedr.

OBSTAGIUM. Speculum Saxon. lib. 2. artic. 11. §. 3. *Cui argentum vel nummi sunt solvendi, & si ad terminum solutionis non venerit, vel si venerit, pecuniam tamen accipere noluit, per hoc pecuniam suam non amisit, illum verò diem noscat se perdidisse. Reus etiam ab obstagio seu equitatura tunc liberatur, sed minimè à pecuniarum solutione.* Id est obsidem se pro suo debito debitori tradere, neque rursum eum convenire ad debitum persolvendum tenetur.

Obstagius, Obses, in Mamotrecto ad 2. Paralip. c. 24.

OBSTARE. Vetus interpres Juvenalis ad sat. 6. v. 152. *Quo jam mercator Jason.) Illud significat quod Romæ in porticu Trajanarum thermarum tempore Saturnaliorum sigillaria sunt. Tunc mercatores casas de linteis faciunt, quasi picturam obstant. Ideo autem dicit, Mercator Jason, quoniam antea in porticu Agrippinarum sigillaria proponebantur, in qua porticu historia Argonautarum depicta est, & casæ cùm fierent, picturæ obstabant.* Id est, picturam occultabant: Gallis, *ostent la veue de la peinture, se mettent au devant de la peinture. Ita luminibus obstare* dixit Ulpianus. Sic etiam

Obstare, & *Ostare* viam, est viam auferre, vel impedire: obstare alicui quominus pertranseat: unde Gall. *oster*. Capitulatio Caroli M. de Partib. Sax. c. 25. *Ut nulli hominũ contradicere viam ad nos veniendo pro justitia reclamandi aliquis præsumat. Viam claudere*, in Capitul. 3. an. 813. cap. 39. Lex Salica Pithœana tit. 33. *Si quis Baroni viam suam obstaverit, aut eum impinxerit, &c.* Editio Heroldi tit. 34. § 1. *Si quis Baronem de via ortaverit, &c.* §. 2. *Si verò mulierem ingenuam de via sua ortaverit, &c.* Ubi *viam obstare*, est *viam auferre*: qui enim obstat ne quis pertranseat, hic viam auferre rectè dicitur. Quod si *Ortare* aliud sonat, uti vult Wendelinus, & *hurten* Flandricum, & *harter* Gallicum exprimat, erit *ortare*, aliquem de via cum vi aliqua propellere: quomodo etiam Itali scriptores *urtare*, pro *detrudere, impellere, vim facere, contrastare*, usurpant.

Le Roman de Guillaume au Court-nez: *Tel cop i hurte del fust qui gros estoit.* Sed videtur *ortare* idem sonare quod *obstare*. Tit. 37. apud Heroldum §. 20. *Si quis verò de campo alieno aratrum anteortaverit, aut jactaverit, &c.* quæ apud Pithœum tit. 29. §. 19. sic redduntur: *Si quis aratrum in campum alienum intrare prohibuerit, vel arantem foras jactaverit, &c.* Ubi *anteortare*, est vi propellere. Rex Alemann. tit. 98. §. 2. *Si porcarius ligatus de via ostatus fuerit, vel battutus fuerit, &c.* In Legibus Scaniæ Andreæ Suenonis. l. 4. cap. 3. 4. 5. fit mentio *transitus ad stratam publicam, ad civitatem, ad Ecclesiam, impediti:* & cap. 6. *de pœna publicam viam inutilem facientis.* A voce *Ortare* nata vox

Ort, pro impedimento, in Capitulari 1. Caroli M. anno 802. c. 28. de Missis: *Ut absque ullum ort eant per ministeria eorum,* (Comitum) *&c.* Vide *Antestare*.

Habetur pactum nuptiale originale an. 1133. in archivis Nobilium *de la Roche des Aubiers* in Ducatu Andegavensi, in quo mentio fit *de Monsour Lancelot Haraut Grant Otevoie du Roy d'Angleterre.* Meminit prætere a Orronvilla in Hist. Ludovici III. Ducis Burbonensis p. 313. *Jennicotid' ottevie*, nobilis Angli, qui eandem fortè dignitatem obtinuit, cui, si divinare licet, viarum obstacula ac impedimenta auferri jubere incubuerit. Sed an hæc dignitas, de qua non memini legere, huc pertineat, non audim asserere. Vide *Marrire*.

OBSTINATIA, Pertinacia, pervicacia, Gallis *Obstination.* Commianus Hibernus de Controversia Paschali: *Vos enim estis capita & oculi populi, qui si in errorem per vestram obstinatiam inducetur, reddetis stricto Judici rationem, &c.* Helmoldus lib. 1. c. 25. *Tantaque animi obstinatia libertatem defendere nisi sunt, ut prius maluerint mori, quàm Christianitatis titulum resumere.* Charta Gastonis Vicecom. Benearnensis an. 1215. apud Marcam l. 6. c. 19. *Cùm propter hoc — essem multis excommunicationibus innodatus, & diu in magna obstinatia perstitissem, &c.* Utitur etiam Marbodus in Vita S. Gualterii Abbat. n. 9.

Obstinantia. Epistola Monachorum S. Remigii Remensis ad Catinenses: *Cumque pervasor iniquus solita obstinantia diutius hoc ageret, &c.*

OBSTINIUM, eâdem notione in lib. Miraculorum S. Rictrudis n. 30. 36.

OBSTROPARE. Acta S. Thyrsi Mart. c. 4. ex MS. Velseri: *Quantum arte magica obstropandos oculos hominum facis,* i. illudendos, fallendos: vel fortè *obstupandos*, i. claudendos. Nam

OBSTUPARE, est Claudere, obturare, Gallis *Estouper*, quasi foramen *stupa* obducere. Iter Camerarii Scotici c. 39. §. 7. *Si sint aliquæ communes venellæ obstupatæ & obstructæ.* Monasticum Anglic. tom. 2. p. 854. *Quod omnes ladæ quas Monachi de Saltreia fecerunt in illo marisco obstupabantur.*

OBTENDERE. Acta Murensis Monasterii p. 45. *Semen quod seminat, & metit: & fœnum quod secat, sæpe debet obtendere.* Id est fortè *dispergere*, Gall. *estendre*.

OBTINERE, Occupare. Frontinus de Limitib. agror. *Pomerium à privatis operibus obtineri non oportebit.* Utitur alibi, ut & Aggenus.

Obtinere, Vincere, victoriam obtinere: non semel occurrit in Historia Cortusiorum lib. 5. c. 2. lib. 8. c. 16. & alibi.

Obtinere, superare, rationibus ad suas partes trahere, nostri *Gaigner* dicunt. Auctor Prædestinati lib. 1. Hæres. 30. *Hos sanctus Joannes Constantinopolites Episcopus tali ratione in multis civitatibus obtinuit.* Et Hær. 33. *Hos obtinuit Craton Episcopus Syrorum.* Adde Hæres. 39. Alibi voce *superavit* utitur, ut hæresi 27. &c.

OBTUSITAS *hyemis, operis: Duræ cervicis obtusitas*, apud Auctorem de Disciplina Scholarium c. 1.

OBVENTIO, Commodum, emolumentum. Gl. Gr. Lat. προσαγωγὴ, *accessus, oblatio, obventio.* Arnulfus Lexoviensis in Epist. ad Alexandr. PP. p. 42. *Quod in Regulares personas sicut præbendæ, ita & Archidiaconatus, & omnium rerum tam potestas, quàm administratio conferetur, ita nimirum ut omnes obventiones deberent in commune referri, &c.*

OBVIUS, Contrarius. Bulla Cælestini III. PP. apud Buzelinum in Gallo-Flandr. p. 365. *Cùm detestabile sit & obvium rationi.*

OBUNCARE, Papiæ, *objurgare.* S. Althelmus c. 17. *Quem nefandis ulnarum gremiis procax obuncabat.*

Occa. Vide *Auca.* (Vaticano:

OCCARE, Passio S. Victoris Massil. MS. ex Cod.

Surge, deosque voca, sumensque per occiput occa
De grege quidquid ames, & si faciendo reclames.

Infra:

Quæ lex jure docet vitulos ut quilibet occet
Numinibus mutis, &c.

Ubi *occare* est sacrificare, quod qui immolant animalia, ea *occent*, i. secent, scindant, truncent. Est enim propriè *Occare*, *quando rustici aratione & satione facta dimissis bobus grandes glebas cedunt, & ligonibus frangunt*, apud Joannem de Janua: in Gloss. Græc. Lat. βωλοκοπεῖν.

OCCASIO, Tributum aut præstatio quæ propter *occasiones* bellorum vel aliarum necessitatum à dominis subditis imponebatur. Concilium Turonense VIII. c. 4. *Propter diversas occasiones res pauperum multis in locis attenuatæ sunt.* Hincmarus in Concilio Duziacensi I. part. 5. *Cœpit Clericos & Laïcos qui cum elegerant per varias occasiones affligere, & c.* Rodericus Tolet. in Hist. Arabum c. 15. *Fiscum diversis occasionibus augmentavit.* Charta Alarici Regis Goth. ex Tabulario Pennensi: *Remota omni occasione Regali & Episcopali.* Lex Longob. lib. 3. tit. 1. §. 33. Capit. Caroli M. lib. 4. cap. 47. & Capitul. 5. an. 819. c. 4. *De injustis occasionibus & consuetudinibus noviter institutis, sicut tributa sunt & telonea, &c.* Charta Caroli Simplicis in Tabulario Ecclesiæ Augustodun. *Nec ullas redditiones, aut illicitas occasiones requirendas, &c.* Quæ quidem formula occurrit passim in Chartis veteribus, in Spicilegio Acheriano tom. 8. p. 353. in Monastico Anglic. tom. 1. p. 503. tom. 2. p. 812. apud Vassorium in Annalibus Noviomensibus p. 681. 682. in Probat. Hist. Guinensis pag. 20. apud Bivarium in Notis ad Pseudochronicon Maximi pag. 570. &c.

Occasionare, Occasionibus seu præstationibus gravare. Statutum Eduardi II. an. 21. *Non propter hoc occasionentur coram Domino Rege & justiciariis quibuscumque, &c.* Fleta lib. 1. c. 24. §. 7. *Ita quod ipsi vigilatores non occasionentur, seu in aliquo graventur.* Adde lib. 2. cap. 66. §. 18. 19. & Statutum Marlebridgense sub Henrico III. Rege Angl. cap. 11. Monasticum Angl. tom. 2. p. 916. *Fossatum ita claudi faciant, quod averia mea non possint transire: & si transierint, inde non occasionabo,* Libertates MSS. villæ *de Vitré* concessæ à Theobaldo Comite Campaniæ anno 1230. *Je promet a bone foi que je ne les semondrai en ost ne an chevauchie par aus oquisener, mais que par mon besoin.* Vide *Achesо*.

OCCILARE. Willelm. Brito lib. 5. Philipp. de quibusdam ad furcam suspensis:

Quos in se occillare sinit vix pendulus aer.

OCCITABULUM. *Quoddam pondus habens dragmas 17. scrupulos.* Sic Ugutio MS. Vide *Acitabulum*.

OCCLATA, ex *Occiliata*, terra *Occata*, seu quivis agri modus, Gloss. Gr. Lat. βωλοκόπος, *Occiliator.* βωλοκοπῶ, *Occo, occilio, pastinor, pastino.* Charta Lerinensis an. 1032. in Chronico Lerinensi part. 1. pag. 364. *In vineis, campis, hortis, occiatis, terris cultis*

tis & incultis, &c. *Agglatis*, eadem notione scribitur pro *Ogglatis*, in Charta Caroli Crassi apud Joann. Columbum lib. 2. de Gestis Episcoporum Vasionensium n. 3. Vide *Olca*, *Pastinum*.

OCCURRERE, Ire, pergere, vel convenire; nostris, *se rencontrer en quelque lieu*. *Occurrere in tempore*, in l. 1. Cod. de Aquæductu. Capitularia Caroli M. lib. 17. cap. 20. *Placuit ut quotiescunque Concilium congregandum est, Episcopi & Presbyteri, qui neque ætate neque ægritudine, aut alia graviore necessitate impediuntur, competenter occurrant. Quod si occurrere non potuerint, excusationes suas in tractoria subscribant.* Vide Glossar. med Græcit. in ἀπαντῆν.

OCCURSUS, Exactio. Charta Ludovici Pii Imp. in Tabul. Fossatensi p. 8. v. *Aut ullum censum, vel ullum occursum, aut ullam redhibitionem ab ipsis accipere aut exactare præsumat.* Habetur eadem fermè formula in Charta Pipini Regis Aquitaniæ, & Lotharii Imperatoris an. 840. apud Chifflet. in Historia Trenorchiensi, & aliis apud Beslinum in Episcopis Pictavens. V. clar. Stephan. Baluzium in Append. ad Capit. n. 47. 67. &c.

Occursus mali, apud Apuleium lib. de Herbar. proprietat. c. 71. 109. phantasmata, terriculamenta, & occursabula dæmonum terrorem incutientium. Sextus Platonicus de Medicina animal. l. 1. c. 4. num. 16. *Efficit ut nec caducus fiat, nec phantasma incurrat.* Vide *Incursus*.

OCHA, *Ochia*. Vide *Olchia*.

OCISTRIO, *Tabernarius*. Ugutio. Sed legendum *Cocistrio*.

OCONONISTÆ. Nizo Abb. in vita S. Basini Archiep. Trevir. num. 2. *Brabantiam, Austrasiam--- nuncupatam tradunt Geographi: & Ocononistæ Austrasiæ vocabulum derivatum adstruunt ab Austrasia Principe magnificentissimo nepote Caroli Pulchri ex Landone filio.* Quid hæc vox sibi velit, fatentur se ignorare viri doctissimi, & an reponendum *Chronistæ* subdubitant. Quid si *Othonistæ*? nam ὀθόνη & ὀθόνιον, est sindon ex lino, seu mappa; in mappis autem fiebant Provinciarum descriptiones, unde *Mappamundi*.

OCTACHORUM, ex Gr. ὀκτάχωρον, Salmasio dicitur templum, quod absidem octo sinuatam recessibus: Rosweido, quod octo recessus, seu diversa loca habet. S. Ambrosius in inscript. ad Fontem S. Teclæ Mediolani:

Octachorum sanctos templum surrexit in usus,
Octagonus fons est munere dignus eo.
Hoc numero decuit sacri Baptismatis aulam
Surgere, quo populis vera salus rediit, &c.

OCTAPULUM. Anastasius in Gregorio IV. PP. *Velum de Octapulo unum.* Vide Quadrapolum.

OCTAVA, Æterna requies, dies requiei cælestis, qui ideo *Octava* dicitur, quod septem hi nostri dies mundani ad laborem pertinent: Dominusque noster in *octava* die ad æternam resurrexit requiem. Hepidanus in Annal. an. 778.

Quis dederis partem voluisti quam dare septem,
Nec non Octavam, ô Dee sancte, tuam.

Etan. 1017.

Hartker in melius mutatur, ut opto, Reclusus,
Dexter in Octava sit, bone Christe, tua.

Octava, Dies octavus à festo dominico, aut Sancti alicujus, quo tota solemnitas clauditur; unde ἀπόδοσιν Græci appellarunt, ut ex Basilio Seleuciensi lib. 2. de S. Thecla c. 18. observatum à viris doctis: qua quidem voce etiam utuntur pro fine cujuscumque officii Ecclesiastici, ut pluribus probat Leo Allatius de Dominicis & Hebdomadib. Græcorum c. 7. *Solemnitas octavæ diei*, apud Joannem Monachum in vita S. Odonis Abbatis Cluniac. lib. 2. initio. Alcuinus de divin. offic. *Octavæ quas hodie colimus, ideo reverenter celebrantur, quia primis diebus concurrunt sicuti unus dies dominicus ad alterum, qui eodem ritu celebratur.* Adde Amalarium lib. 4. de Eccl. offic. c. 32. & 36. Rupertum lib. 8. c. 5. Durandum lib. 7. c. 1. n. 42. & Baronium ad Martyrologium. Corippus lib. 4. de Octava Natalitii Christi:

Lux octava novo nascentis lumine Christi.

Frodoardus in Leone IV. PP.

Octavam stabilit festi celebrarier alma
Reginæ superi Regis sine more parentis.

Octava infantium, Dominica in Octavis Paschæ. S. Augustinus serm. de Tempore 160. c. 1. *Hodie Octavæ dicuntur infantium, revelanda sunt capita eorum, quod est indicium libertatis.* Idem serm. 11. de Diversis, qui inscribitur *De monitis baptizatorum: Vos qui baptizati estis, & hodie completis sacramentum Octavarum vestrarum, infantes appellamini, quoniam regenerati estis, & ad vitam æternam renati estis — reddendi estis populis, miscendi estis plebi fidelium.*

Octava, in jure Hungarico, est Conventus jurisdicundi 40. dierum extra ferias ante SS. Georgii & Michaëlis festum 8. diebus. Sambucus & Molnarus.

Octave. Charta Ludovici VII. Reg. Fr. an. 1158. in Tabular. Maurigniacensi n. 81. *In territorio Stamparum quædam terræ existunt, quæ Octavæ dicuntur, & ex antiqua consuetudine earum possessores regii servi solent esse, &c.* Fortè quia octavam garbam exsolvebant domino earum possessores & cultores.

OCTAVARIUM, Vectigal quod ex rebus venalibus fisco præstabatur, de quo est lex 7. & 8. Cod. de Vectigal & l. 7. Cod. de Locato. Anonymus de Miraculis SS. Cyri & Joannis: ὁ δὲ πωλῶν τῇ ὀκταβὴς ἀσχολῶ, τέλος τοῦ, κατ' ὀγδοάδα καθέστηκεν, ἀδίκως μὲν συναγόμενον, ἐυσεβῶς δὲ διοικούμενον, ὁ ὁ υἱὸς Πραΐλιος διήνυσεν. Vide Sueton. in Caligula c. 40.

OCTIMBER, pro *October*, apud Flodoardum lib. 3. c. 3.

OCTODIUM, Will. Heda in Episcopis Traject. p. 274. 1. edit. *Nota autem, quod ista tria castra quæ data sunt Comitissæ ab Imperatore pro morte Comitis mariti ejus, & tribus induciis quas fecerat Imperatori, sita sunt in Lucensi Episcopatu, quorum unum vocatur Decendium, propter decem dierum inducias; alterum autem dicitur Octodium, propter octo dierum inducias quas Rex tribuit Comitissæ, &c.*

OCTOPHORUM. Vetus interpres Juvenalis sat. 1. *Lecticarum usum primi dicuntur invenisse Bithyni. Cicero: Nam una haud mos est Bithyniæ Regibus vehi lectica, id est, octophoro.*

OCTOGILD, dictũ, ut *novigildum*, de qua voce supra, id est, mulcta irrogata reo, qua is rei furatæ vel alia quavis ratione sublatæ capitale octies restituere tenetur, in Capitulis ad Legem Alamannor. editis à V. cl. Steph. Baluzio c. 43. In lege Longob. lib. 1. tit. 18. §. 1. tit. 19. §. 6. 13. tit. 23. §. 7. tit. 25. §. 12. tit. 34. §. 1. tit. 36. §. 3. tit. 25. §. 44. &c. lib. 2. tit. 21. §. 25.

OCTUALE, mensuræ liquidorum genus in Miracul. B. Stanislai Canonici Regul.

OCULARE, Oculos indere, aperire, videre. Gloss. Arabico-Lat. *Oculo, video, prospicio.* Cyprianus de Idolor. vanitate: *Ut homines ab errore tenebrarum ad viam lucis adducerent, cæcos & ignaros ad agnitionem veritatis ocularent.* S. Pacianus in Parænesi ad Pœnitentiam: *Excæcatos hirundo pullos novit oculare de sua chelidonia.* Vide Tertullian. de Pœnit.

OCULARE, pellis, quæ oculis subest. Guibertus l. 3. de Vita sua c. 8. *Qui cum laberetur inter sequentium manus, antequam decideret, ab altero sub ocularibus per medium nasi ex transverso percussus occubuit.*

OCULARIUM, Rima galeæ per quam quis videt, Gall. *œillere*. Rigordus an. 1215. *Occiditur — cultello recepto in capite per ocularium galeæ.* Will. Brito lib. 11. Philippid. p. 235.

— — — — — — — *fenestras*
Per galeæ medias, quibus est ocularia nomen,
Per quas admittit ocularis pupula lumen.
Idem supra:
Scrutatur thorace vias, galeæque fenestris
Qua ferro queat immisso terebrare cerebrum.
Matth. Paris an. 1217. *Irruit quidam de Regalibus, & per ocularium galeæ caput ejus perforando, cerebrum effudit.* Ammianus lib. 25. initio: *Erant autem omnes catervæ ferratæ, ita per singula membra densis laminis tectæ, ut junctura rigentes compagibus artuum convenirent: humanorumque vultuum simulachra ita capitibus diligenter aptata, ut in bracteatis corporibus solidis ibi tantum incidentia tela possint hærere, qua per cavernas minutas, & orbibus oculorum affixas parcius visitur, vel per supremitates narium angusti spiritus emittuntur.*

OCULATIM, de visu, propriis oculis. Cosmas Pragensis part. 2. Chr. Aulæ Regiæ c. 1. *Regina ne tanta mala oculatim cerneret, &c.* Ὀφθαλμοφανερῶς eadem notione usurpavit Constantinus Porphyrog. lib. de adm. Imp. cap. 49.

OCULATUS. Necrologium Ecclesiæ Parisiensis 19. Kal. Jan. *Præterea dedit idem Episcopus capam rubeam brodatam; & capam viridem, & capam albam oculatam, & unam albam sericam, & aliam ad imagines, cum stola & manipulo ad imagines, & infulam, & dalmaticam, & tunicam, albas, & succinctorium sericum*, i. in qua delineatæ sunt figuræ instar oculorum. Sic *vestes purpura oculare* dixit Tertullianus lib. de Pudicitia, quod idem est ac *purpura clavare*. Vide Salmasium ad Vopiscum p. 512.

OCULUS *aranea*, Tela araneæ rotunda. Occurrit in Antidotario.

ODARIUM, ᾠδάριον, Cantilena. *Odaria saltare*, in Fragmento Petronii.

ODEWINI. Arnoldus Lubec. lib. 7. c. 10. *Transitus terræ ejus difficillimus & incognitus est, quia flantibus ventis strata sabulo ita infundit, ut vix à quoquam sciatur, nisi ab Odevvinis, qui sæpius illuc transeunt.* Ubi Editor vocem corruptam putat ex ὁδηγοί. Sed legendum *Bedevvinis*, populis scilicet ita appellatis, de quibus multa ad Joinvillam adnotavimus.

ODIUM *vetus*, ὑποκρύφιον ἔχθος, Menandro Protectori lib. 6. cap. 165. Crimen quod quis sciens, & ex inveterato odio contra aliquem peragit. Charta Communiæ Suessionensis an. 1181. art. 2. *Omnia forisfacta, exceptis infractione urbis, & veteri odio, quinque solidis emendabuntur.* Charta Communiæ Hamensis: *Nullus aliquem de Communia propter vetus odium extra villam sequatur, nec ante eum exeat, ut illi insidietur, aut quidquam mali faciat: quod qui fecerit, ultio capietur de illo & de ejus pecunia sine aliquo judicio. Vies haine*, in eadem Charta Gallica. Charta Communiæ Royensis: *Si qua vilis aut inhonesta persona aliquem probum virum aut mulierem turpibus conviciis inhonestaverit, liceat alicui probo viro de pace si supervenerit illum objurgare, & uno aut duobus colaphis eum sine forisfacto ab importunitate sua compescere. Sed si pro veteri odio eum percussisse terminatus fuerit, si percussus inde clamorem fecerit, percussor super sanctas Reliquias jurabit, quod non pro veteri odio eum percusserit, sed tantùm pro eo ab importunitate sua compescendo.* Adde Chartam Comuniæ Valliaci an. 1187. to. 13. Spicilegii Acheriani p. 323.

ODIVUM, ὠδεῖον, in vett. Gloss. ut *divum*, pro *dium*; *Musium*, pro *Musivum*.

ODONARIUM. Edgarus Rex Angl. in Legibus Monasterii Hydensis cap. 5. de Adamo & Eva: *Utrique tandem præfatis privati Odonariis, paradisi eliminati metis, in præsentis vitæ crimina miserrimi dejiciuntur.* Ubi fortè legendum *donariis*, donis, muneribus. Quid verò significet ὀδονάριον, apud Græcos recentiores, vide in Glossis Basilicon.

ODORANTIA, *Odor*, Ugutioni.

ODORENCECI, Canis venaticus, qui odore feras sequitur. Virgil. *Et odora canum vis.* Liber Anglicus inscriptus *Justice of peace*: pag. 66. *Quod nullus homo, qui Laicus extitit, leporarios, lyciscas, seu odorencecos teneat vel exerceat, &c.* Occurrit ibi pluries. De *lyciscis*, multa dixit Ulitus ad Gratium.

OECONOMUS. Olim, & in primis Christianismi incunabulis, Ecclesia nullos alios habebat reditus præter oblationes fidelium: at crescente postmodum eorundem religione, locupletata etiam legitur latifundiis, & agris, quod quarto potissimum invaluit sæculo, quod pluribus docent Nic. *le Maistre*, de Eccl. possess. & Petrus Marca l. 8. de Concord. Sacerd. & Imp. c. 18. At quod eorum cura Episcopos, Presbyteros, & Clericos, à divinorum Officiorum executione quodammodo avocaret, unde & S. Augustinus, ut autor est Possidius in illius vita, cap. 22. plebem eorum curam in se recipere enixius rogaverat, ea propter statutum est Concilio Calchedonensi can. 26. & Nicæno II. can. 11. ut in unaquaque Ecclesia Cathedrali *Oeconomus* institueretur, è Clero Ecclesiæ illius eligendus: quod deinde legibus Imperatorum variis definitum legitur, ut Episcopi nempe ministros hujusmodi constituant. Sed & idem aliis in Conciliis & à Summis Pontificibus & Patriarchis præterea statutum legimus, in Concilio Hispal. II. c. 9. Toletano IV. c. 47. à Theophilo Alexandrino Patr. in Commonitorio cap. 7. à Gregorio M. lib. 2. ep. 22. lib. 9. ep. 66. &c. Hi porro *Oeconomi* dicuntur, *qui Ecclesiasticas consueverunt tractare rationes*, de quibus copiosè egit Jac. Gotofred. ad tit. Cod. Th. de Bonis Clericorum.

Nec tantùm Ecclesiarum bona superstite Episcopo administrabat Oeconomus, sed etiam illo excedente è vivis, eorum gerebat curam, de iis Episcopo successuro rationem redditurus. Id enim præcipitur in Concil. Calchedonensi can. 25. & in Concil. Valentino can. 2. Synodus Spalensis II. c. 9. & Toletan. IV. c. 47. *Eos quos Oeconomos Græci vocant, hoc est, qui vice Episcoporum res Ecclesiasticas tractant.* Hincmarus Remensis ad Clerum Laudun *Oeconomus, i. e. Ecclesiæ facultatum dispensator.* Id autem muneris olim fuit Archidiaconorum, uti suo loco docuimus, res scilicet Ecclesiæ dispensare. Postmodum qui *Oeconomi* Græcis, Latinis *Vicedomini* dicti sunt. Sed hæc infra.

Oeconomos suos habuere etiam Monasteria, ut ex B. Dorotheo Doctr. 11. Columbano in Pœnitentiali, & ex Concordia Regular. p. 1097. colligitur. De Oeconomis alia vide apud Morinum de sacris ordinat. part. 3. exercit. 16. cap. 5.

Oeconomus, Defensor, Advocatus. Matth. Paris ann. 1245. de Imperatore: *Summus secularium œconomus & protector Ecclesiæ, hostis factus familiaris, Ecclesiæ Christi efficax & validus factus est inimicus.* Eodem anno: *Rex Francorum Ecclesiæ S. Dionysii specialis Oeconomus & Patronus.* Idem: *Archiepiscopus --- in Regno Angliæ vices summi agebat Oeconomi.*

OECONOMICÆ *Epistolæ*. Vita S. Sabæ: γράμματα κολακευτικοὺς καὶ οἰκονομικοὺς πρὸς Βασιλέα χρησάμενος. Infra: συνατοσείλας αὐτῷ τὴν ἀπὸ Σιῶνος γραφεῖσαν ἐπιστολήν. Vetus VII. Synodi Interpres Act. 1. vertit *dispensatoriam Epistolam.*

OECUMENICUS. Oecumenici, seu universalis epitheton sibi adscripsisse Patriarchas Constantinopolitanos palam est. Sed an id obtinuerit sub Chrysost. cui id tribuitur in Actis Synodi Constantinopolitanæ sub Hormisda, jure in dubium vocat Baronius, an. 518. n. 14. qui à Græculis recentioribus in hoc falsata existimat, cùm ea, inquit, neutiquam recepisset Ecclesia Romana: præterea ex Pelagio PP. epist. 1. constet Joannem Constantinopolitanum hujusmodi titulum sibi tum primùm arrogasse, quo nomine eum pluribus redar-

redarguit, ut & Gregorius M. Pelagii successor lib. 4. epist. 38. Vide Glabrum Rodulphum lib. 4. Hist. cap. 1. Hugonem Flaviniac. p. 174. & Franciscum Turrianum lib. 5. pro epist. Pontific. cap. 1.

OESTLEED, & *Vvestleed*, Decimarum species in Flandria, de qua agunt Chartæ an. 1371. & 1372. in Tabular. S. Quintini in insula fol. 45. 46.

OFELLA pro *Offella*, vel *Offula*. Gloss. G. L. ὀφέλλιον, *Ofella*, Kempo Thessaliensis:

Ferculum splendens, & Ofella dulcis
Grata fuerunt Domini.

Mox:

Dicito tandem mea quo locorum
Permanes, fallax qua & ofella nobis
Detinet.

Ælfricus in Gloss. *Offella, vel particula*, Ꞅpicæꞅ ꞅnæð. i. frustum porci, offula porcina. Offulam dixit Capitolinus in Pertinace. Jo. de Janua: *Sic velle videtur Ugutio, quod offella debeat scribi per geminum ff. licet unum aliqui subtrahant causa metri.*

OFFARIUS, *Coquus. Offatim, particulatim*, apud Jo. de Janua. Glossæ MSS. apud Vossium: *Offatim*, λεπτομερῶς. Ælfricus: *Offarius, vel particularius*, Ꞇꞃicкeꞃe.

OFFENDIX, *quod restringitur, & remittitur, vel quo liber ligatur.* Jo. de Janua.

OFFENSACULUM, *Scandalum, vel ira, vel impedimentum.* Jo. de Janua.

OFFERENCIUM, Oblatio, offerenda, pars Missæ, vel potiùs prædium ad oblationum reditus. Tabularium Brivatense ch. 243. *Apsum 1. quem Rigaldus visus est excolere, & vineam 1. quæ remaneat in offerencio in opus S. Juliani.* Et ch. 259. *In tali ratione quod omni tempore firma permaneat in Ecclesiam S. Juliani in offerencio ad Missas cantare, sine ullo contradicente.*

OFFERENTIA, eadem notione. Bernardus Mon. in Consuetud. Cluniac. MSS. cap. 5. *Post offerentiam majoris Missæ, &c.*

Offerentia, Oblatio, seu proventus oblationum. Charta Willelmi Comitis Pictavensis apud Beslium p. 425. *Per vim invaserat, scilicet medietatem offerentiæ, & decimas de sua terra propria*, &c. Tabularium Monasterii Conchensis in Ruthenis: *Dono Ecclesiam de Bains cum sepultura & decima, & offerentiam S. Salvatori, & sanctæ Fidi*, &c.

Offerentia, eadem notione. Bernardus Mon. in Consuetud. Cluniac. MSS. c. 5. *Post offerentiam majoris Missæ &c.*

OFFERENDA, uti definitur à Balbo, Ugutione, & Jo. de Janua, est *Antiphona, quæ canitur, quum Oblatio debet celebrari.* Rupertus lib. 2. de Divin. offic. c. 2. *Offerenda cantus est Ecclesiæ, nomen hoc habens ab offerendo tractum, eo quod tunc canitur, quando omnipotenti Creatori nostro incorruptum laudis offerimus, vel præparamus sacrificium.* Alcuinus lib. de Divin. Offic. & ex eo Remigius Autissiodor. lib. de Celebr. Missæ: & Hugo à S. Victore lib. 2. Theolog erudit. cap. 22. *Sequitur Offerenda, quæ inde nomen accepit, quod tunc populus sua munera offerat. Dicto Symbolo cantatur Offertorium, sive Offerenda, ut aliqui dicunt.* Ekkeardus Junior de casib. S. Galli cap. 3. *Quos quidem tropos Karolo ad Offerendam, quam ipse Rex fecerat, obtulit canendos.* Adde Uldaricum lib. 1. Consuetud. Cluniacensium cap. 6. Statuta Petri Cluniac. c. 65. Anonymum in Miraculis S. Berlendis n. 11. Usus antiquos Cistercienses c. 14. 59. 84. &c. Vide *Offertorium.*

Offerenda, Oblatio quævis Gallis: *Offrande.* Occurrit in Charta pro Ecclesia S. Andreæ Viennensis in Probat. Historiæ Sabaudicæ p. 7. & in alia apud Perardum p. 29. Tabularium Longi-pontis in diœcesi Paris. *Feodumque Hugonis Bassati apud Bretigny & omnem decimam, sepulturam, atque offerendam totius terræ quam habebat apud Bondufium.* Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu ch. 213. *Medietas offerendarum debitalium est nostra, quam comparaverunt filii Odonis*, &c.

OFFERENTES, *qui tributa inferunt, collatores*, in lib. 3. & 8. Cod. Th. de Tyronib. apud Ammian. lib. 19. & Senatorem lib. 11. Epist. 7.

OFFERRE. Sacrosanctum Missæ sacrificium celebrare. Ita usurpat S. Cyprianus epist. 12. 63. & 77. qui interdum *Sacrificium offerre* dixit lib. de Lapsis, epist. 54. 68. *Sacrificium celebrare*, epist. 66 & 77. Vide S. Augustinum epist. 118. cap. 3. & 4. Concilium Arelatense I. c. 15. Martinum Bracarensem c. 56. &c. Eodem sensu Græci προσφέρειν dixerunt. Vide Concilium Ancyranum c. 1.

Offerre susceptione, dicitur Episcopus aut Sacerdos, qui in aliena parochia est: non enim ei licet Missam celebrare: sed divinam Eucharistiam à proprio Sacerdote *suscipere* debet, seu cum cæteris fidelibus communicare. Populus enim cum Sacerdote sacra faciente offert, sed *susceptione*, non autem sumptione Eucharistiæ. Canones S. Patricii cap. 30. *Episcopus quislibet qui de sua in alteram progreditur parochiam, nec ordinare præsumat, nisi permissionem acceperit ab eo qui in suo principatu est: die dominica offerat tantum susceptione, & obsequi hic contentus sit.*

Offerre dicebantur præterea Christiani Laïci, qui panem & vinum in Ecclesiam deferebant, & ibidem offerebant. Quippe Sacerdos ex pane particulam, ex vino sorbitionem desumebat, quibus sacrificabat: unde oblatio ista fidelium *Sacrificium* dicitur Cypriano in libro de Opere & eleemosyna: *Locuples & dives es, & Dominicum celebrare te credis, quæ corbonam omnino non respicis, quæ in dominicum sine sacrificio venis, quæ in partem de sacrificio, quod pauper obtulit, sumis.* Augustinus sermone 215. de Tempore. *Oblationes quæ in altario consecrentur offert. Erubescere debet homo idoneus, si de aliena oblatione communicaverit.* Hanc autem oblationem Græci canones προσφορὰν vocant, cujus soli fideles jus habebant, qui neque abstenti, neque pœnitentes erant, sed integram dignitatem habebant, ut est in Concilio Nicæno I. can. 11. Ancyrano can. 16. &c. Vide in voce *Communio.* Atque hac notione *Oblatio* sumitur in Ilerdensi c. 9. Vasensi I. c. 2. Arelat. II. c. 12. Eliberit. c. 28. &c. Fabianus PP. *Decernimus ut in omnibus Dominicis diebus altaris oblatio ab omnibus viris & mulieribus fiat tam panis quàm vini, ut per has immolationes à peccatorum suorum facibus liberentur.* In Capitulis Caroli M. lib. 5. c. 219. jubentur omnes *per dies Dominicos oblationem Deo offerre*, ipsaque oblatio *foris septa altaris* recipi. Adde lib. 6. c. 167. 192.

Quo pacto autem reciperentur Oblationes à Sacerdote Liturgiam sacram celebrante, & in qua Liturgiæ parte, scitè describit Ordo Romanus, his verbis: *Expleto Symbolo, salutat Episcopus populum, dicens, Dominus vobiscum. Postea dicit, Oremus, tunc canitur Offertorium cum Versibus. Tunc venit Subdiaconus, ferens in brachio dextro patenam, & in sinistro calicem, in quo recipiuntur amulæ populorum, & super corporale, id est sindonem, quod accipiens Diaconus ponit super altare à dextris, projecto capite altero ad Diaconum ut expandant. Deinde transit Sacerdos ad suscipiendas oblationes. Interim cantant Cantores Offertorium cum Versibus, & populus dat oblationes suas, id est, Panem & Vinum, & offerunt cum fanonibus candidis, primo masculi, deinde fœminæ: novissimè verò Sacerdotes & Diaconi offerunt, sed solum panem, & hoc ante altare. Subdiaconus verò cum calice vacuo sequitur Archidiaconum: & Pontifice oblationes populorum suscipiente, Archidiaconus suscipit post eum amulas, & refundit in cali-*

calicem majorem, tenente eum Subdiacono, quem sequitur cum scypho super planetam Acolytus, in quem calix impletus refunditur. Oblationes autem à Pontifice suscipit Subdiaconus, & ponit in sindonem, quæ eum sequitur, quam tenent duo Acolyti. Adde Honorium Augustodun. lib. 1. c. 43. & Amalarium in Eclogis.

De Oblationibus verò Principum, sic idem Ordo Romanus alio loco: *Oblationes verò Principum Subdiaconus regionarius à Pontifice suscipit, ac sequenti Subdiacono porrigit, & ipse in sindonem, quam tenent duo Acolyti, eas ponit.*

Denique aquam tantùm offerebant Cantores. Amalarius lib. 1. de Eccl. Offic. c. 19. *Cantores qui sunt de genere Levitarum, propter instantem necessitatem cantandi, non habent licentiam huc illucque discurrendi, ut singuli offerant cum cæteris. Statutum est eis, ut penitus non sint extorres à Sacrificio, custodire aquam, & hanc unam offerre pro cæteris, &c.* Ibidem: *Oblationes quæ veniunt in altare, Panes propositionis appellantur. De ipsis oblationibus tantùm debet in altari poni, quantum populo possit sufficere, ne aliquid putridum in Sacrario remaneat.*

Feminæ etiam offerebant, sed non ad altare: at in locis suis manebant, & ibi Sacerdos earum oblationes accipiebat, ut habet Theodulfus in Capitulis c. 6. Ex quibus fortè intelligenda Capitula Theodori Cantuar. c. 28. in quibus dicitur, *mulieres posse oblationes facere secundùm Græcos, non secundùm Romanos.* Id est, secundùm Latinos non licuisse mulieribus ad altare offerre. De feminarum oblationibus agunt Fabianus PP. Concilium Matisconense I. can. 4. Joan. Diaconus in vita S. Gregorii PP. cap. 41. Gregorius Turon. de Gloria Confess. cap. 65. Ordo Romanus, &c.

Offerebant & Monachi, ut docent S. Columban. in Pœnitentiali, & Udalr. lib. 1. Consuet. Clun. c. 7.

Offerre aurum, thus, & mirrham ad altare die Epiphaniæ sacro solvisse Reges nostros scribit Continuator vernaculus Guill. Nangii an. 1378. *Si fut l'offrande du Roy telle qu'il ensuit: Trois Chevaliers ses Chambellans tenoient hautement trois couppes dorées & esmaillées: en l'une estoit l'or, en l'autre l'encens, & en l'autre du mirrhe, & allerent tous trois par l'ordre comme l'offrande devoit estre baillée devant le Roy, & le Roy aprés, lesquels s'agenouillerent, & il s'agenouilla devant l'Archevesque. Et la premiere offrande qui de l'or fut, bailla celui qui la portoit, & baisa la main: La seconde qui estoit de l'encens, bailla le second Chevalier qui la tenoit au premier, & il la bailla au Roy, & il l'offrit, en baisant la main de l'Archevesque: Et la troisiesme, qui est de mirrhe, bailla le troisiesme Chevalier qui la tenoit au second, & le second au premier, & le premier la bailla au Roy, lequel en baisant la main dudit Archevesque tiercement offrit: ainsi parfit son offrande devotement & honorablement.*

Offerri nomina fidelium dicuntur apud veteres, cùm eorum memoria & nomen è sacris Diptychis recitabantur in Missæ sacrificio. S. Cyprianus epist. 10. *Ad Communionem recipiuntur, & offertur nomen eorum.* Epist. 11. *Et possunt nobis viceni & triceni offerri.* Idem epist. 66. *Neque enim apud altare Dei meretur nominari in Sacerdotum prece, qui ab altari Sacerdotes & ministros voluit avocare.* Adde Innocentium I. epist. 29. ad Decentium. Vide *Diptychum.*

Offerre ad Baptismum dicuntur *Patrini*, seu *gestantes*, aut *susceptores*, apud S. August. ep. 23. & Homil. 50. c. 2. Ferrandus Diacon. Carthagin. *Nónne solos parvulos ritè credimus offerentium fide salvari &c.*

Offerre, Indicare. *Thesaurum offerre*, dicitur qui invenit, & ultro fisco indicat, in l. 1. Cod. Th. de Thesaur. & apud Senator. lib. 6. var. cap. 9.

Offerre proximis suis *burgagia vel libera tenementa sua* tenentur, qui ea *propter sui paupertatem vendere vel invadiare, aut ad feudifirmam dimittere* volunt: nec extranei ea emere aut ad feudifirmam accipere possunt, si proximi adsint, qui ea emere aut ad feudifirmam accipere velint, ex legibus Burgorum Scoticor. cap. 115. quo spectant quæ habent Usatica Ambianensis civitatis MSS. *S'il avient cose cuns hom ou une feme sunt ensanble par mariage, & il vendent un hyretage que ils ont, & il aient enfans qui soient en leur baillie, sans che kil se soient parti deus, il n'iont nule offre, car ou offre mie hyretage d'aqueste à nullui s'on ne veut, ains le convient offrir au plus prochain aprés les enfans devant dis, & à cest enffans devant dis le convarroit otroier s'on voloit que le vente fust estables, & s'il avenoit d'aucuns qui fust feurès du pere ou de la mere par mariage, ou par autre maniere, chil avoit l'offre, & si manoit aveuc lui, & eust de son cotei à par lui, ausi aroit-il l'offre,* &c. Vetus Consuetudo localis ejusdem urbis MS. *S'aucuns puet baillier son yretage à cens, & ny a point d'offre, se il ni a entrée d'argent, mais s'il i a entrée d'argent combien que che soit il i a offre.* Alibi: *Nus n'offre sen acat qui ne veut, & qui an & jour le tenroit, puis qu'il aroit acaté, nus n'aroit l'acat par le bourse tant fust proisme. Item s'aucuns veut offrir le vente de sen yretage, il le convient offrir au plus proisme, & convient que cil qui l'yretage vent, soit hom soit feme, & de quel costé il est soit presens, se chest feme, & ele a baron il convient qu'il soit presens aveuc sa feme come avoüez de sa feme; & se c'est femme sans baron qui soit aägiée, il ne convient qu'elle ait nullui d'avoüé part, & se elle est desaagiée, il fau qu'ele ait son cureur, avoec li, — & convient que li acateres soit presens, & convient qu'il i ait Majeur ou un Esquevin en lieu du Majeur & 2. Esquevins au mains: & convient qui li venderres ou le venderesse offre à sen proisme la vente qui est faite de sen yretage, & nomera le vendeur, & dira toutes les conditions de le vente, & se li proismes veut il ara sairement du vendeur, — & se luec ne le veut prendre, il puet, demander quinzaine de li conseiller & au kief de le quinzaine s'il veut il ara les sairemens & retenra sa vente par le bourse, & donra le prochainnité de le bourse à cui il li pliara, — & emprendra argent s'il veut, ne ja ses proismes le prochainnite n'ara, ains demorra à chelui à cui ele sera donnée privés soit estanges, ne nus qui soit parens au vendeur puis qu'il est offert au plus proisme puis ne l'ara,* &c. Charta Beatricis Abbatissæ B. Mariæ Suession. an. 1231. *Omnes hæreditates ad propinquiorem hæredem per escheanciam devolventur: & poterit quilibet tenere terram suam & uxoris suæ, & sint omnes pares & hæredes ad terram tenendam illi, qui per linagium & jus debent venire ad eam. Venditores autem & emptores venient ad Majorem & Scabinos nostros, & se devestiet venditor in manu Majoris, & Major investiet emptorem per duos sestarios vini Majori & Scabinis. Venditor autem, si voluerit, potest offerre terram suam propinquo, & de qualibet oblatione quam faciet, erit quitus per 20. sestarios vini Majori & Scabinis, quod debent testificari, si factum est coram eis: & hæres cui erit oblata, debet eam capere infra quindenam, alioquin eam amittit. Hæres verò, cui non esset oblata, qui non esset extra patriatus, possit revenire infra annum, & diem ad eam per sumptus rationabiles ad dictum Scabinorum. Quam si non caperet infra annum & diem, nihil haberet ulterius in eâ. Et si aliquis esset expatriatus, & reveniret, si ei offeratur, & non capiat eam infra quindenam, eam amittit. Quodsi ei non offeratur intra annum, & diem, ad eam potest revenire. Et si annus & dies præterierint, quin eam capiat, debet eam habere per sumptus rationabiles ad dictum Scabinorum. Et si contigerit, quod terra devolvatur jure hæreditario ad aliquem, eam intro-*

mansa-

mansabit: & si plures fuerint hæredes, quilibet eorum tenetur intromansare, & tenetur quilibet solvere Majori, Scabinis & Decano 16. denar. Paris. videlicet cuilibet Scabino 3. denar. Majori 3. den. & Decano 4. & Ecclesiæ nostræ de qualibet intromansatione tenetur solvere 2. sextarios vini. Huc etiam pertinent quæ habentur in Legibus Henrici I. Regis Angliæ c. 88. *Nulli liceat forisfmittere hæreditatem suam de parentela sua, datione vel venditione, sicut diximus, maximè si contradicat, & pecuniam suam velit in ea mittere.* Burchardus Wormaciensis in Lege familiæ: *Lex erit familiæ: si quis prædium vel mancipia in hæreditatem receperit, & in paupertatem inciderit, & ex hac necessitate vendere voluerit, prius proximis hæredibus suis cum testimonio proponat ad emendum. Si autem emere noluerint, vendat socio suo cui voluerit.* Adde Consuetud. Montis in Hannonia cap. 49.

OFFERSOR, Offertor, qui offert, in veteri charta apud Ughellum to 7. p. 1443.

Offersire, pro *offerre*, in Charta Sikelgaitæ uxoris Roberti Guiscardi apud Ughellum to. 7. p. 396.

Offersio, Oblatio, passim in Chartis Longobardicis. Vide Chron. Farfense p. 667. Ughellum to. 2. p. 123. &c.

Offerti. Vide *Oblati.*

OFFERTORIUM, Papiæ, *Oblatio quæ altari offertur & sacrificatur à Pontificibus.* Seu, ut est apud Joannem de Janua, *locus ubi reponuntur, vel ubi fiunt oblationes.*

Offertorium, inter Ministeria sacra reponitur: sed quid revera sit, non omnino inter scriptores convenit. Onufrius & ex eo Ludovicus de Lacerda, aiunt esse sindonem sericeam, seu linteamen in quo fidelium oblationes reponebantur. Sanè oblationes fidelium in sindone repositas testatur Ordo Romanus. Locum dedimus in voce *Offerre*. In Institutis Monasterii Cisterciensis, apud Georgium Cassandrum, in liturgicis, *Offertorium sericum* occurrit, sed ad alios usus: *Aqua etiam cum argento colatorio ab uno Diaconorum nihilominus capta induto cum Offertorio serico offertur.* Sic Offertorium fuerit pannus oblongus, quo involvitur calix, cum à Diacono offertur Sacerdoti. Ordo Romanus: *Levat calicem Archidiaconus è manu Subdiaconi: & ponit eum super altare juxta oblatam Pontificis, involutis ansis cum Offertorio suo, quod etiam ponit in dextro cornu altaris.* Ibidem: *Et ponit Pontifex oblationem in loco suo, & Archidiaconus calicem juxta eas, dimisso in ansis ejus Offertorio.* Usus antiqui Ord. Cisterciensis c. 53. *Calicem desuper cum corporali & Offertorio*, &c. Infra: *Diaconus autem post Evangelium displicet corporale habens tres plicatus in latum, & quatuor in longum, — & statim post Oremus, opertis manibus de Offertorio tenens sinistra manu pedem calicis, dextra autem patenam, offerat Sacerdoti simul utrumque.* Rursum: *Subdiaconus eadem hora accipiat patenam Offertorio coopertam*, &c. Ibidem: *Reddens Offertorium Subdiacono, Subdiaconus autem recondat illud plicatum.* Adde cap. 100. Ita sanè etiamnum in compluribus Ecclesiis observatur quoad ejusmodi sindonem qua calix involutus offertur Sacerdoti, qui ad dextrum cornu altaris reponi solet. Visitatio Thesaurariæ S. Pauli Londinensis ann. 1295. *Offertorium stragulatum de rubeo & viridi. Item quatuor Offertoria minora de rubeo serico listata aurifilo, facta de quodam veteri panno, quorum duo habent extremitates de opere Sarceno contextas. — Item 2. Offertoria de panno alba, cum extremitatibus contextis de serico, bestiis, arboribus, turibus, & avibus.* De ejusmodi etiam Offertoriis pannis videtur locutus Gregorius Turon. lib. 7. cap. 22. *Cumque jam altarium cum oblationibus pallio serico opertum esset, subitò ingredientem Gunthrannum Regem conspicio*, &c. Mox: *At ego cùm hæc audirem, ad te conversus dixi: Apprehende pallium altaris, infelix, quo sacra munera conteguntur, ne hinc abjiciaris*, &c. Adde Vitam S. Willelmi Ducis apud Mabillonium n. 21.

Verùm etsi sindonem istam *Offertorium* appellatam concedatur: aliud tamen fuisse apud alios scriptores, quibus quidpiam solidum, & calicis, perinde, ac patenam, appendicem fuisse colligitur. Annales Anianenses: *Calices aureos sive argenteos, vel Offertoria cum patenulis & Offertoriis cum auro & gemmis ornatos.* Ardo Monachus in Vita Sancti Benedicti Abbatis Anianensis num. 25. *Calices argenteos prægrandes, Offertoria argentea, & quidquid operi Dei necessarium esse conspexit — acquisivit.* Idem scriptor infrà num. 33. *Vestes sacras præbuit, calicem argenteum, Offertoria*, &c. Nec est quod *argentea* expungat Menardus, cum hanc vocem adjungant perinde alii. Hariulfus lib. 2. cap. 10. *Calices argentei cum suis patenis 12. Offertoria argentea 10.* &c. Lib. 3. cap. 3. *Calices — patena aurea 2. — Offertoria aurea 4. argentea 60.* Occurrit infra rursum. Chronicon Fontanellense cap. 16. *Offertorium aureum cum patena sua aurea opere mirabili.* Infrà: *Offertorium argenteum ejusdem calicis habens effigiem mirifici operis. Alia Offertoria argentea cum patenis argenteis eorundem.* Vita MS. Caroli M. jussu Friderici Imp. exarata lib. 2. *Calices aureos sive argenteos cum patenulis & Offertoriis.* Vetus Scheda apud Browerum lib. 8. Annal. Trevir. n. 114. *Calicem aureum cum patena aurea in crucis modum compositum: alium item gemmatum cum cochleari aureo, gemmatoque, & fistula nihilominus aurea cum gemmis; Offertorium aureum gemmatum cum patena*, &c. Arestum Paris. 9. Maji 1320. *Item unum offertorium, in quo tenetur patena pretii 10. solid.*

Offertoriolum, in ministeriis sacris, habetur etiam in Actis Murensis Monasterii p. 29.

Offertorium, idem quod *Offerenda*, Cantus *qui inter offerendum cantatur*, ut est apud Walafridum Strab. lib. de Rebus Eccles. cap. 22. Bernonem Augiensem lib. de Missa cap. 1. Innocentium III. PP. lib. 2. Myster. Missæ c. 53. &c. scilicet inter Evangelium & sacrificium: nostri *Offertoire* dicunt. Ordo Romanus: *Tunc canitur Offertorium cum versibus*, &c. Hildebertus Cenomanensis de Concordia veteris ac novi sacrificii:

Affectum spondet Chorus Offertoria cantans.

Vide Adamum Bremensem cap. 197. *Offertorium autem Gregorium M. instituisse, & ad Missam cantari præcepisse* tradunt Hugo à S. Victore lib. 2. de Offic. Eccles. cap. 11. Honorius Aug. lib. 1. cap. 88. Chron. Reichersp. an. 424. &c. At Durandus lib. 4. Ration. c. 27. ait ignorari quis *Offertorium* instituerit. *Offertorius cantus*, apud Theodericum de Translat. S. Celsi Episcopi Trevir. n. 22. *Cantus Offertorii*, apud Honorium Augustod. lib. 1. cap. 77.

Offertorium, Oblatio quæ Ecclesiis à fidelibus fit. Charta Godefridi Episcopi Ambianensis an. 1108. ex Tabulario S. Arnulphi Crispiacensis: *Et exceptis offertoriis totius anni, præter Nativitatis & Purificationis sanctæ Mariæ*, &c.

OFFESA. Charta an. 1274. regnante Carolo Rege Siciliæ, apud Joannem Lucium lib. 4. de Regno Dalmatico c. 9. *Commodabit dictæ Universitati Spalati duas galeas cum offesis & corredis suis, sive hominibus, usque ad finem dictæ guerræ.* Occurrit ibi pluries.

OFFEX, qui alicui *officit*, qui impedit. Fridegodus in S. Vuilfrido c. 53. *Ut frater congrex scelerum, sicut patet, offex.*

OFFICIALIS. Gloss. Lat. MS. Reg. *Minister, servus, Officialis.* Gloss. Gr. Lat. Ταξιώτης, *Apparitor, Officialis.* Lex 1. Cod. Th. de Habitu quo uti oportet intra urbem: *Officiales, per quos statuta complentur, ac*

ac necessaria peraguntur. Spartianus in Caracalla: *Non ignorantibus Martio Agrippâ, qui classi praeerat, & praeterea plerisque Officialium, impulsu Martialis.* Apuleius 1. Metam., *Jubet Officialem suum pisces pedibus obterere. Officiales Provinciae Aquitaniae*, in veteri Inscriptione 422.7. Occurrit passim. *Liber Officiorum*, in vita Aldrici Episcopi Cenoman. n.26.

Propriè autem *Officiales* apud nostros appellantur judices Episcopales, seu Episcoporum, in quos acriùs invehitur Petrus Blesensis epist.25.

Officiales Archidiaconorum, (nam & jurisdictionem habent, uti observatum supra in *Archidiaconus*) de quibus Provinciale Cantuar. Ecclesiae lib.3.tit.1. & ibi Lindwodus.

Officiales, Clerici ac Sacerdotes qui Ecclesiam deserviunt, in Charta an.1072. in Hist. Pergamensi tom. 3. p.274. & in alia an.1174 ibid. p.324.

Officialis de bando. Prima Curia Generalis Cataloniae sub Jacobo Rege Arag. an.1291. *Quod nos vel successores nostri non imponamus Vicarium vel alium Officialem de bando in illo loco quo fuerit de bando.* Eadem habentur in alia an.1333. sub Alphonso Rege.

Officialis liber, qui nostris *Manuale Sacramentorum* dicitur, in Concilio Toletano IV. can.26. in Concilio Moguntino c.12. &c. *Officialis liber*, apud Agobardum de Correct. Antiphonarii c. 19. qui partem aliquam officii Ecclesiastici continet. Ita verò in MSS. Codd. liber Amalharii inscribitur, *Liber Officialis Amalarii Corepiscopi, id est, de Ecclesiastico ordine, caeterisque officiis.* Illius meminit Concilium Rotomagense an 1072 cap.22. apud Ordericum Vitalem lib.4. p.529. Vide eundem Amalarii librum cap.57. *Libri officiales*, apud Joannem Episcop. Abrincensem de Offic. Ecclesiasticis p.22. *Officiarium*, in Hist. Abbatiae Condomensis p.504.

OFFICIARE. Ugutio: *Funerare, sepelire, officiare, ut, Iste funerat corpus, i. officiat corpus, scilicet facit exequias funeris, & funerosa officia agit.* Itinerarium Gregorii XI. PP. *Non licuit nos officiare pro mortuis.*

Officiare, Ecclesiam deservire, in ea officium Ecclesiasticum peragere. Charta Landolphi & Pandolphi Ducum Beneventan. in Chronico S. Sophiae p. 654. *Jam dictam Ecclesiam cum omni ornatu, vel rebus pertinentibus ad eandem Ecclesiam potestatem habeatis tenere, donare, & eandem Ecclesiam officiare, & dare ad tenendum ac dominandum cuicumque vobis pro vestro libero arbitrio placuerit, qui in eadem Ecclesia officiare debeat, sicut consuetudo est.* Vide Ughellum tom.6. p. 279. tom.8. p.654. Will. Thorn. p.2089. Concilium Lambethense an.1281. cap.2. Stephanum Tornacensem epist. 231. &c.

Officiari, dicuntur dies festi, cùm in iis proprium diei & festi officium Ecclesiasticum peragitur, apud Honorium Augustod. lib.3. cap.71. & Durandum lib.6. Ration. c.36. n.3. *Officiata dies*, in Summula Raymundi, id est, *festa dies*, ut est in Glossa superlineari.

Inofficiari, apud eundem Honorium lib.4. cap.14. & 96. in Micrologo cap.29.41. apud Radulphum Tungr. lib. de Canonum observantia cap.15.17. Metropolis Salisburgensis tom.3. p.38. *Quod nobis liceat nostras Ecclesias Parochiales inofficiare*, id est, in iis sacra officia peragere.

Officiositas, Officii Ecclesiastici peractio, apud Durandum lib.6. c.36. n.4.

OFFICIATUS, Qui officio aliquo fungitur, vel ministerio, in Monasteriis & alibi. Chronicon Trudonense lib. . p.449. *Satagebat multa anxietate, — multoque labore apud Officiatos, maximè apud Folrardum fratrem nostrum*, &c. Et lib.12. p.501. *Cumque ad hanc* (structuram) *Abbas sollicitaret Officiatos, & sollicitarentur à fratribus*, &c. Carmen de Curia Romana v. 214.

> *Sic equidem Gauffredus ait, sed Curia sacra est,*
> *Officiatorum plena juvante manu.*

Utitur etiam Albertus Argentin. p.142. *Cum autem antiquitus Romani habuerint Patricios, Senatores, Praefectos, Tribunos, & multos Officiatos*, &c. Adde p. 173. & vitam Baldrici Lutzemb. Arch. Trevir. lib. 1. cap.6.

OFFICINAE, in Monasteriis, dictae aediculae, in quibus asservantur quae ad victum aut alios usus Monachorum spectant. Joan. de Janua: *Officina, locus ubi sunt officia.* Ratpertus Monachus de Casibus S. Galli cap.6. *Denique Cellario cunctisque similibus Monasterii officinis laicales praefecit personas*, &c. Cap.8. *Hartmoto injunxit ut — exteriora officinarum necessaria construeret — cùm priùs Monachi colerent officinas sua utilitati incommodas.* Adde cap 16. *Officinae regulares*, apud Petrum Cluniac. lib.1. epist.27. *Ubicunque enim sibi obviant fratres, junior à Priore benedictionem petit, Benedicite, dicendo, si extra regularia loca fuerit, & humiliter inclinando, sed nihil ore proferendo, si intra officinas regulares sibi occurrerit.*

OFFICINUM, pro *Officina*. Eadmerus in vita S. Wilfridi cap.17. *Officina regularia decenter constructa lapidibus, & tegulis ligneis tecta.* Occurrit non semel in vita Aldrici Episcop Cenoman. n.17.26.

Officinale, eadem notione vita S. Hugonis Abbatis S. Martini Eduensis n.14. *Construxit — officinalia regularia usibus Monachorum omnimodis apta*, &c.

OFFICINATOR, Praecipuus inter opifices, opifex, faber, qui caeteris fabris praeest. Glossae veteres: *Officinatores*, ἐργαστηριάρχαι. Vide Dissertat. 23. ad Joinvillam p.286.

OFFICIOLATUS, Dignitates, munia publica. Occurrit saepe in legib. Hungaricis, & apud Thwroczium in Ladislao c.58.

OFFICIONARIUS, Officiarius, minister Judicis, Praesidis, in Historia Translationis S. Sebastiani n.29. in Actis S. Thyrsi Martyr. n.31. & alibi passim in Actis Martyrum.

OFFICIOSITAS, Officium, munus. Eulogius Cordubensis lib.1. Memor. Sanctor. *Quia vobis incumbit officiositas praedicandi, ita vobis subest necessitas audiendi.*

OFFICIPERDI, *Qui laboris non habent remunerationem, Catoni quoque* (in Distichis) *dicuntur Officiperdi.* Ita Gloss. Isid. Domnizo lib.2. de Vita Mathild. cap.7.

> *Perditio signi defectum signat, abhinc quin*
> *Nomen ei crescat, quod dicitur Officiperdi.*

Apud Petrum Blesensem epist.25.

> *Nam genus hoc hominum, quod dicitur Officiperdi.*

OFFICIUM, Officialis, Minister Judicis, Magistratus apparitura, Palatina militia. Gloss. Graec. Lat. Τάξις ἀρχόντος, *Officium, Apparitio.* Glossae aliae, *Officium*, τάξις. Ita τάξιν usurpant Acta SS. Philemonis & Apollonii, ubi de Ariano Judice n.2. Ἀρειανὸς εἶπεν τῇ τάξει, &c. Acta Proconsularia sub Munatio Felice, apud Augustinum lib. 3. contra Cresconium cap.29. *Non eos novimus. Paulus Episcopus dixit: Novit Officium publicum, id est, Edesius & Junius Exceptores.* Acta S. Asclae Martyris n.1. *Quem cùm vidisset Judex, dixit ad Officium, Quis est hic? Apollonides unus ex Officialibus dixit, Puto, Christianus est.* Acta S. Agathae Virginis n. 14. *Quintianus arripuit iter cum Officio suo ad investigandas facultates ejus.* Vita S. Severi Militis & Martyris n.2. *Misit itaque milites ex Officio suo, ut ubicumque eum reperissent, absque honore eum suis praesentarent aspectibus.* Acta Passionis S. Felicis Episcopi Tubzocensis: *Statim eum sibi per Officium praesentari constituit.* Senator lib.11. epist.8. *Non solùm nostras, sed & Officii innoxias custodimus manus.* Et epist.9. *Scitote, Judices, Officia vobis quasi actuum*

actuum vestrorum testes assistere. Adde Epist. 7. & 34. Vita S. Aviti Viennensis Episc. n. 2. *Accidit ut quidam ex Officio Regis Sigismundi, nomine Stephanus, qui super omnem dominationem fisci principatum gerebat, &c.* Eadem habentur in vita S. Apollinaris Episcopi Valentini in Chronologia Lerinensi p. 377. Coríppus lib. 3.

Postquam dispositis ornata palatia turmis,
Officia explerunt, &c.

Vide Fragmenta S. Hilarii p. 5. & praeterea Passionem S. Caloceri Mart. n. 5. 6.

Officium, interdum sumitur pro *Obsequio*, seu comitatu domesticorum ac famulorum. Bundemundus in Vita S. Amandi n. 5. *Rursum cum Officio Clericorum Romam perrexit.* Vide Regulam Magistri cap. 93.

Officium Ecclesiasticum, à S. Hieronymo, Damaso PP. rogante, primitus ordinatum fuisse ajunt: ordinavit enim ille, inquit Durandus lib. 5. Ration. cap. 2. n. 3. quantum de Psalmis in Dominica, quantum in secunda feria, & quantum in tertia feria, & sic deinceps legeretur. Evangelia quoque & Epistolas, &c. quae de novo & veteri Testamento in Ecclesia leguntur, praeter cantum magna ex parte ordinavit, cujus operis exemplum idem Hieronymus Romam misit, & à Damaso PP. canonizatum est, & praeceptum à cunctis Ecclesiis observari. Postmodum Gregorius & Gelasius orationes & cantus addiderunt, & lectionibus & Evangeliis Responsoria coaptaverunt. Gradualia verò, Tractus & Alleluia Ambrosius, Gelasius & Gregorius ad Missam cantari instituerunt. Exhinc duplex in Ecclesia officium obtinuit, Gregorianum & Ambrosianum: sed Gregorianum tandem praelatum Ambrosiano, Carolo M. imperante, quod Ambrosius multa instituisse diceretur juxta ritum Graecorum, illudque in sola Mediolanensi Ecclesia deinceps receptum est. Haec ferè idem Durandus, cui adjungendi alii qui de Officiis Ecclesiasticis ex professo scripsere, atque in primis Cardinalis Bona lib. 2. Rerum Liturgicar.

Officium plenarium, solemne. Conventus Aquisgranensis an. 817. c. 46. *Ut in praecipuis solemnitatibus — plenarium officium agatur, & bis reficiatur.*

Officium B. Mariae, instituit Urbanus II. PP. & ut quotidie diceretur, & in die Sabbati solemnitas fieret statuit. Vide eundem Durandum lib. 6. cap. 2. n. 6.

Officia, loca ubi consistunt Officia, seu Ministri Augustales in Palatiis. Vita S. Domitiani: *Quaesitus per omnia officia Palatii, & minimè repertus, putatus est mortuus esse grandine, &c.* Vel inter *ministros* Imperatorios.

Officia, seu *offices*, vulgò etiam appellamus quae alii *officinas* vocant, seu aedificia Monachorum usibus & officiis addicta. Radulfus de Diceto an. 1071. *Ecclesiam Christi Cantuariensem cum omnibus officiis quae infra murum ipsius curiae sunt, cum ipso muro aedificavit.*

Officium, pro Ministerio, seu feudo, ratione cujus vassallus obsequium certum domino debebat: in probat. hist. Guin. p. 515. 626.

Officium, Ministerium. Thwroczius in Attila c. 17. *Navigii officio, Rheni fluminis alta secantes, &c.*

Officium. Acta Murensia: *Cum XII. hominum pecora adunantur in unum, vocatur Officium, propterea quod non magistro committitur.*

OFFOCARE, *Suffocare.* Sextus Placitus seu Platonicus de Medicina animalium lib. 1. cap. 1. *Mulier si offocatur à vulva, quod nequissimum vitium ὑστερικὴ πνὶξ dicitur, &c.*

OFFUM. Vide *Noffum.*

OFGANGFORDELL. Leges Canuti Regis de forestis c. 1. *Eantque ad triplex judicium, quod Angli Ofgangfordell dicunt. Ita autem acquiratur illud triplex judicium: accipiat secum quinque, & sit ipse sextus, & sic jurando acquirat triplex judicium, aut triplex juramentum. Sed purgatio ignis nullatenus admittatur, nisi nuda veritas nequit aliter investigari.* Anglosaxonibus oꝼᵹanᵹ vel oꝼᵹan, est procedere, progredi, oꝛꝺell, seu *ordadalium*, purgatio, examen.

OFPATINUS. Extat apud Joan. Lucium de Regno Dalmatico lib. 5. c. 2. diploma Mariae Reginae Hungariae, quod sic clauditur: *Datum — 1387. sub sigillo Butcho Comitis Corbaniae, curiae nostrae Magistri Ofpatini. Hic praeterea studuimus facere sigillari sigilli praedicti Ofpatini curiae nostrae, quia ad praesens sigillo caremus.*

OGA. Vide *Auca.*

OGETHARIUS, in Regiam Majestatem lib. 4. cap. 31. §. 3. Hybernicum nomen dignitatis, vulgò *Ochiern*, quo loco aequiparatur Thano.

OGIS. Nicolaus de Braja in Ludovico VIII. Rege Franc. p. 290.

Rex regum mundi venerabilis ille Philippus,
Catholicae fidei calidus defensor & Ogis.

OGLATA, *Oglatta.* Charta Avae Comitissae Ruscinonensis an. 971. edita à V. Cl. Steph. Baluzio: *Silvis, garricis, aquis, aquarumve ductibus vel reductibus earum, oglatis tam rusticum, quàm & urbanum, &c.* in Append. ad Capitul. n. 144. Charta an. 1032. apud Columbum in Sanrufensibus Canonicis: *Curtis, hortis, oglattis, pascuis, vineis, campis, &c.* An *olcatis?* vide *Olca.*

OLA, *Summi humeri pars posterior*, in Glossis antiquis MSS.

OLAX, *Olidus*, & *Olacitas, faetulentia, olor*, in Gloss. Isidori. Utitur Martianus Capella lib. 1. *Hujus gressus incerti, atque olacis temeti madoribus implicati.*

OLBA. Versus MSS. citati in Glossa ad Disticha Magistri Cornuti:

Urceus, urceolus, est olla, vel amphora, testa,
Olla, vel idria sit vas, vini dico lagenam,
Oba, vel onophorus, sed & orca, fidelia, vas est,
Olbaque jungatur Monachis appropriatum.

OLCA, *Olcha, Ochia*, Gall. *Ousche*, vel *Osche*, in Consuetudine Nivern. cap. 6. art. 1. & in Regesto censuum & feodor. Carnotens. p. 21. terrae portio arabilis, fossis vel sepibus undique clausa. Ita passim in veterib. chartis S. Sulpitii Bituric. S. Sergii Andeg. in Tabulario S. Dionysii de Capella dioeces. Bituric. &c. Gregorius Turon. de Gloria Confess. c. 69. *Erat autem haud procul à basilica, campus tellure faecundus, tales enim incolae* (Campani) *olcas vocant.* Formulae Pithoei c. 36. *Concedimus tibi olca in villa nostra illa, quam illa foemina quondam tenuit.* Tabular. S. Cyrici Nivern. ch. 25. *Paginulam terrae, quae vulgo olca vocatur.* Occurrit pluries in eod. Tabular. Adde Perardum in Chartis Burgundicis p. 159. 161. 162. 445. Historiam fundat. Monasterii S. Nicolai Andeg p. 17. 51. Chiffletium in Trenorchio p. 310. Sammarthanos in Abbat. p. 766. &c. Mabillon. in vita Bernonis Abbat. pag. 78. &c. Vide Auctor. Etymol. in ὦλκα.

Ochia, Regestum Feodorum Campaniae f. 52. *Guido de Mellegniaco tenet de Domino Campaniae Porchiacum — praeter coemeterium & unam ochiam vel duas.*

Olcha. Tabularium Vindocinense ch. 240. *Dedit de terra sua quantum duo boves consuetis sationibus arare possunt, & duas alias portiones terrae, quas rusticè Olchas appellare consueverunt, unum vivarium, & 12. combros in flumine Ledi, atque 20. fissinas in eodem flumine, quae ponuntur ad anguillas capiendas.* Et n. 295. *In vineis cultis & incultis, in terris & olchis.* Ita etiam in Tabul. Prioratus de Domina in Delphinatu p. 5. & alibi.

Olchia, & *Oschia*, promiscuè in Tabulario Prioratus Neronis-villae.

Oschia, in Tabulario Autissiod. & Neronis-villae, passim.

Osca, in Charta an. 1082. apud Sammarthanos in Abbat. p. 5. 397. Charta Hugonis Arch. Senonensis an. 1154. in Tabul. Abb. Ferrariensis: *Scilicet apud Mansum oscam unam, quam tenet Girandus — ad Longam quercum oscam aliam, quæ de feodo Martini &c.*

Ocha, in Testamento Herberti Comitis Viromand. an. 1059. apud Joan Carpentarium in Hist. Cameracensi p. 7. in Charta Herberti Vicecomitis Thoarcensis an. 1099. apud Sammarthanos, & in alia apud Gallandum lib. de Franco-alodio p. 296. Tabular. Absiense: *Postea verò alias complures ochas emerunt fratres Absiæ à ..., &c.*

Hochia. Charta an. 1246. In Chart. Camp. Bibliothec. Reg. f. 529. *Tantummodo tenebunt avenam, quam Huguelinus d'Otricort armiger habebat in hochiis Barri super Secanam.*

Olchia, Census vel præstationis species. Charta libertatum oppidi *des Ais*, in Biturigib. *Census autem meos, & venditiones, & olchiam meam mihi retineo, sicut solitus sum.*

Videntur efficta ea vocabula ex Latino *Occare*, βωλοκοπεῖν, in Gloss. Gr. Lat. glebas confringere; ita ut *olca, ochia, olchia, &c.* fuerit ager *Occatus*, seu ruptus, proscissus, *terre à labeur*, ex quo pro modulo agri usurpata vox deinceps fuerit. Vide *Oglata* & *Pastina*.

Olca, in Glossis antiquis MS. *Gemma barbarici nominis, ex fulvo & nigro viridique & candido est.* Vide *Olea.*

OLDA, *Distinctio, divertieulum*, Jo. de Janua. Glossæ antiquæ MSS. habent *Districtio sive diverticulum.*

OLDERMANNI, olim dicti in urbe Groningana, qui negotiantium disciplinæ, & juri nautico tuendo, & dirimendis inde natis controversiis præfecti erant. Vide Ubbonem Emmium in Groninga p. 165.

OLDUNGEBONDER. Andreas Suenonis lib. 4. legum Scanicarum c. 8 *Eligendi sunt duodecim de prudentioribus totius provinciæ, quos Oldungebonder natale nominat idioma, ut ipsi terminos demonstrent.*

OLEA. Papias: *Olea, gemma, barbarum est: ex fulvo & nigro, viridique & candido constat.* Nescio an de hac *Olea* intelligendus sit Anastasius in Leone IV. PP. p. 188. *Et super illud Ciborium fecit oleas, quæ pendent in circuitu altaris habentes tabulas quatuor exauratas, necnon & gammadias numero quatuor.* Ibidem: p. 196. *Obtulit tres oleas majoricas, admirabilis pulchritudinis, serico textas, coloreque depictas, quæ videlicet festis diebus in circuitu altaris majoris dependerent.* Certè cùm solidum quid fuerint *Olea*, quæ in circuitu Ciborii dependerent, haud absonum videtur existimare fuisse grandiores gemmas, aut quid simile in gemmæ grandioris orbiculatæ figuram, atque adeò ex *murrhina* materia: quod non modò suadent vox *majorica*, quæ idem valet ac *murrhina*, sed & colores Oleæ, quibus murrham constituisse scribit Plinius lib. 37. c. 2. nam quod *serico textæ olea* dicuntur Anastasio, error est fortè librarii, ita ut legendum sit *sericotectæ*.

OLEARIUM, Ἐλαιοπωλεῖον, in Gloss. Gr. Lat. est etiam ibidem ἐλαιοφόρον.

OLEPORA, *Fromage*, in veteri Glossar. Lat. Gall. MS. ex Biblioth. Thuan. an. 525.

OLERARE, *Plantare, olera, vel oleribus uti. Deolerare, exolerare, valde deolerare, vel olera auferre.* Jo. de Janua.

OLESCERE. Gloss. Gr. Lat. MS. Αὐξάνομαι, *Olesco, glisco, cresco.* Αὔξομαι, *Cresco, olesco. Virgil. modis inolescere miris.*

OLEUM *triplex*, conservatur & benedicitur separatim & divisim feria quinta Majoris Hebdomadæ, scilicet *oleum pro infirmis, oleum ad chrismа, & oleum ad Catechumenos ungendos*, ut est in Ordine Romano, & apud Honorium Augustod. lib. 3. cap. 80. 81. 82.

OLEI *infirmorum*, seu pro infirmis & energumenis, Exorcismus & Benedictio habetur in Ordine Romano. Vide præterea Durandum lib. 6. c. 74. num. 3. & seqq.

Olei Catechumenorum, seu quo ungebantur Catechumeni, Exorcismus describitur pariter in Ordine Romano. Dicitur etiam *Oleum* istud *Sanctum*. Vide Honorium Augustod. lib. 3. c. 81. Gesta Innocentii III. PP. p. 60. & Durandum lib. 6. cap. 74. n. 21. & seqq.

Oleum exorcizatum, vel Chrisma, seu *Chrismale oleum*. Hujus Exorcismus perinde extat in Ordine Romano. Vide præterea Canones Romanor. ad Gallos c. 8. Capitula Theodori Episc. Cantuar. c. 20. edit. Acherianæ, & ejusdem Pœnitentiale c. 3.

Oleum benedictum, quod à Pontificibus aut viris sanctitate conspicuis benedicebatur, & quo fideles ad depellendos morbos, aut dæmonas ab energumenis fugandos utebantur. S. Hieron. in vita S. Hilarionis: *Concurrebant Episcopi, Presbyteri, Clericorum & Monachorum greges — sed & potentes viri, ut benedictum ab eo panem, vel oleum acciperent.* Infra: *Benedicto itaque oleo universi agricolæ atque Pastores tangentes vulnera, certam salutem resumebant.* Et paulo pòst: *Cujus generum & filiam de morte liberavit unctione olei.* Tertullianus ad Scapulam: *Proculum Christianum, qui eum aliquando per oleum curaverat, requisivit, &c.* Sulpitius Severus Dial. 3. cap. 3. *Non prætermittendum videtur Avitiani Comitis uxorem misisse Martino oleum quod ad diversas morborum causas necessarium, sicut est consuetudo, benediceret.* Paulinus lib. 5. de vita S. Martini:

> *Nec sanè alterius minor admiratio facti est,*
> *Cujus me memorem medicati infusio succi,*
> *Et decantati benedictio fecit olivi.*
> *Et quoties pietatis opem medicina poposcit,*
> *Disparibus causis par gratia sanctificavit.*
> *Namque ut sæpe solent pracanto corde fideles,*
> *Vas oleo oppletum servando ea ducta salutis,*
> *Vel justis offerre viris, vel condere sanctis*
> *Religione locis, quibus aut operatio præsens,*
> *Martyrii emeritos prodit virtute patronos, &c.*

Porro sæpe legimus varios morbos curatos fuisse à sanctis viris adhibito oleo benedicto, aut facta desuper oratione, apud eundem Severum lib. de vita S. Martini cap. 15. Dial. 3. cap. 2. Ruffinum lib. 2. Hist. Eccl. cap. 4. Cyprianum & Messianum in vita S. Cæsarii Arelat. pag. edit. Baralli 239. 253. Jonam in vita S. Eustasii Abbatis Luxoviensis n. 5. Jonam Fontanellensem Monachum in vita S. Vulfranni Archiep. Senonensis n. 7. Gregorium Turon. de vitis Patrum cap. 9. 14. 15. & lib. 6. Hist. cap. 6. Fortunatum in vita S. Paterni. c. 8. 11. Thiotfridum Epternacensem Abbat. lib. 3. cap. 5. in Vitis Sanctorum. Tillonis Monachi n. 19. Theodori Sycеotæ n. 57. Lucæ Junioris n. 62. Paterni Episcopi Abrincensis n. 11. 14. Nicetii Episc. Lugdun n. 4. Parduli Confess. Licinii Episcopi Andegav. Samsonis Confess. c. 7. Baormiri Confess. MS. Romani Presbyteri MS. Amatoris MS. Magnobodi Episcopi Andegav. cap. 14. 16. 22. 32. 33. 40. 42. 44. 46. Sulpitii Episcopi Bituric. S. Melonii Episc. Ursmari cap. 6. Thuribii Episc. Cenoman. num. 12. Sifredi, &c. Præterea apud Græcos aliquot scriptores, Sozomenum lib. 6. cap. 29. Palladium in Hist. Lausiaca cap. 13. 20. 43. 53. Eustathium in Vita Eutychii P. CP. n. 47. 53. 58. 60. in Martyrio S. Bacchi Junioris p. 67. 68. in Græcorum Menæis 8. Decemb. in S. Patapio, in vita S. Nili Junioris p. 100. 101. &c. Vide Allatium de Opinat. Græcor. n. 4. 5.

Oleum S. Catharinæ, de quo Boethius in descript. Scotiæ p. 6.

Oleum sanctæ Crucis, quod à Leontio Exconsule Gregorio M. missum, ut ipsemet Gregorius testatur lib. 7. ind. 1. ep 35. Scribit Beda de Locis SS. c. 20. *De nodis ligni sancti liquorem odoriferum oleo similem profluxisse, cujus si etiam medica particula contingeret, omnem*

omnem ægritudinem sanabat. Hausit ab Adamnano lib. 3. de Terra sancta cap. 3.

Oleum lardinum, in fragmento historico de Concilio Aquisgranensi, pro pinguedine, seu *Garo*. *Et quia oleum olivarum non habent Franci, voluerunt Episcopi ut* (Canonici) *oleo lardino utantur.* Perperam editum *lardivo.*

OLFACITAS. Gloss. Longob. S. Germani Paris. *Gastrimargia, gula, vel olfacitas.*

OLFACTORIUM, *Vas unguentarium muliebre, in quo odoramenta gestantur.* Jo. de Janua, ex Glossis antiquis MSS.

OLIBANUM, Thus, Ital. *Olibano*. Charta Benedicti PP. an. 1033. apud Ughellum tom. 1. part. 1. p. 124. *Et duo congiaria de oleo, & duas libras de Olibano.* Bulla Nicolai IV. PP. de Censib. Eccl. Rom. in Regno Siciliæ, Campania & Maritima: *Monasterium S. Marci de Fora 4. libras olibani.*

OLICIUS. Testamentum Riculfi Episcopi Helenensis an. 915. *Capas duas, — toalias olicias duas, una cum argento, &c.*

OLIFERALE, seu *Oleiferale*, quemadmodum *ceroferale*, vas in quo continetur oleum ad lucernas. Vita S. Drausii Episcopi Suession. n. 16. *Ut accepit Oliferale, quod alio nomine vocatur Cicendelum.*

OLITANUS, Antiquus, vetus, ex voce *olim*. Gloss. Gr. Ἀρχαῖος, *Antiquus, olitanus, pristinus, vetustus.* Anastasius in vitis PP. p. 113. 116. 117. 119. 122. *Per olitana tempora.* P. 116. *Exemplo olitano, — olitanas ejus quæ marcuerant trabes,* & alibi non semel. Hadrianus PP. ep. 1. *Sicut olitana constat traditio.* Codex Carolin. epist. 95. *Olitanus vetus, olitana regula.* Adde epist. 80. 85. Capitul. Caroli C. tit. 30. c. 1. & Epistolas Francicas Josephi Scaligeri n. 79.

Olitarius, in eodem Codice Carolino ep. 71. *Olitaria traditione.* Nisi legendum sit, proclivi mendo, *olitana.*

OLIVATIO, ἐλαιοποιΐα, in Gloss. Gr. Lat.

OLIVITOR, qui olivas curat, ut *vinitor*, vineas, apud Sidon. lib. 2. Epist. 9.

OLLA, Imbrex, tegula. Galbertus in vita Caroli Comitis Flandr. n. 62. *Stabat autem Ecclesia B. Donatiani ædificata in rotundum & altum, contecta fictitio opere, ollis & lateribus cacuminata.* Rursum: *Et tale opus confinxerant ex ollis & lateribus, quod elementum igneum exurere non potuisset.*

OLOCRYSTALLINUS, totus ex crystallo. Helgaudus in Roberto Rege Franc. *Fecerat unum phylacterium olocrystallinum in gyro auro puro adornatum.*

OLOFLAMMA. Vide *Auriflamma.*

OLOFORUS. Glossæ MSS. *Olofora, vestis purpurea.* Papias: *Olofora, vestis tota ex purpura.* Ex Isidoro lib. 19. c. 22. quippe, ut auctor est Salmasius in Observat. ad Jus Atticum, pro *holoporphyra, tota ex purpura*, in MSS. legitur *olofora*. Anastasius in vitis PP. p. 34. *Pallia olobera blattea.* Ubi editor monet in aliquot codd. legi, *olofora blatea.* Vide *Holoverus*, & eundem Salmasium ad Pollionem p. 342.

OLOGRAFUS. Vide *Holografus.*

OLORA, Papiæ, *Oloserica vestis.* Legendum *olovera*, vel *olofora*, ut supra.

OLOVERUS. Vide *Holoverus.*

OLOVITREUS. Vide *Holovitreus.*

OLYMPIAS, pro *Indictione*. Extat in Tabular. Celsinianensi Charta cujusdam Adalardi, *data in mense Febr. 11. die ipsius mensis, anno Dominicæ incarnationis 960. anno autem Lotharii Regis Francigenæ quarto, secundo Olympiadis.* Quæ tamen adscripta anni nota non cohæret cum anno 4. Lotharii & 2. indict. quæ cadit in an. 959. qui erat 5. regni Lotharii: siquidem Ludovicus pater obiit 15. Octobr. an. 954. proinde in apographo istius Tabul. pro DCCCCLX. scrib. DCCCCIIIX.

OMELIUM. Vide *Homilia.*

OMASUS. Ordericus Vitalis l. 12. p. 852. *Radulfus autem Rufus pacifici tenoris fuit omasus, quia præfati Militis erat sororius.* Joannes de Janua; *Omasus, i. tripa, vel ventriculus qui continet alia viscera, quia in ipso rerum eventus inspiciebant. Horatius in Epist. patinas cenabant omasi. Item alius: noscitur per nasum mulier quæ vendit omasum.* Videat lector, an ex his aliquid expiscari possit ad mentem Orderici.

OMNIMODIS, pro Omnino, omnibus modis vel *modis omnibus*, ut est in lib. 14. Cod. de offic Rect. Provinc. Glossæ Isonis: *Usquequaque, omnimodis.* Anastasius in Hist. Eccles. διὰ ... , apud Theophanem, *omnimodis* reddit. Utuntur Lex 7. Cod. Th. de Honorariis codicill. Cassianus, Gregorius Tur. Hincmarus, & alii passim. Sic *hujusmodis* Gloss. Græco-Lat. Τοιουτοτρό-ως, *ujusmodis.*

OMNIPOTENTATUS. Adrianus PP. in Codice Carolino, in epist. ad Irenen & Constantinum filium: *Barbaras nationes sub suis prosternens conculcavit pedibus, omnipotentatum illarum domans, & suo subjiciens regno adunavit.*

ONA, Dolii vinarii species, apud Trevirenses. Magnum Chron. Belgic. an. 1015. ex Chron. Trevir. *Capitato deinde consilio opportuno 30. Onas comparat, in quibus singulis singulos mi ites electos, loricatos & galeatos, ensibusque præcinctos collocat, & insuper linteis opertos funes, quibus vectes adportandum eos inseruntur, componit: deinde 60. viros nihilominus electos, & plebeia veste amictos, ensibusque eorum in Onis reconditis gestatores constituit, &c.* Mox: *Dic, ait, Domino tuo me vinum magnæ dilectionis gratia olim promissum deferre, — Adelbertus, jussit viros intromitti: quibus ingressis, & Onis coram Adelberto in terram simul ponentibus, — portitores verò, sicut erant edocti, uno momento pariter omnia Onarum velamina dejiciunt, gladios diripiunt, insidiæ de Onis exiliunt, gladios stringunt, &c.*

ONATIZARE. Hymnus MS. in S. Ildevertum Episcopum Meldensem:

> *Ildevertum collaudemus, orgiis*
> *Onatizemus, miracula enarremus,*
> *Hæc Clerici jubilemus, &c.*

ONCUNNE, Ex Sax. Oncunnen, *notatus, accusatus.* Leges Alvredi Regis MSS. c. 29: *Si quis alium Godborges Oncunna, & compellare velit, quod ei aliquod ipsorum non complevit, perjuret, hoc in 4. Evangeliis fiat.*

ONEUS, Supercilium montis. Vita S. Wnebaldi cap. 3. *Et protinus passim ... tes super Alpium oneos, usque dum Condonei amplos militum intraverunt terminos.* Ita editiones omnes. Ejusdem Itinerar n. 18. *Ibi erumpebat fons qui erat sterilis in oneo montis.*

ONOMA, nomen ex Gr. ὄνομα. Baldricus lib. 1. Chronici Camerac. cap. 88.

> *Onoma dactylicis actoris quæritur ipsis*
> *Si numeris.*

Utitur Dudo in præfat. ad Acta Norman. Ingulphus p. 885. Matthæus Westmonast. an. 1212. & alii.

ONUS *sententiæ*, In Jure Hungarico, est gravamen & liberatio mulctæ. Sambucus & Molnarus.

ONUSTUS, qui oneri est, onerosus. Saxo Grammaticus lib. 7. extremo: *Quum enim ob senectam severitatemque civibus etiam onustus existeret, &c.* Vide Stephanium ad hunc locum, ubi hac notione vocem *Onustus* usurpari apud Valerium Maximum lib. 9. cap. 2. in scriptis codd. observat.

Onustare, pro *onerare*. Junilius Episcopus Afer in Genesin: *In vere enim solent herbæ virentes apparere in terra, & ligna pomis onustari.* Ita *Onustatus* pro *Onustus* usurpavit Petrus Cluniacensis lib. 1. epist. 24.

OPEDERE, *Contraire, quasi pedem contraponere.* Papias.

OPENTHEFT, Apertum furtum, vox Saxonica ab open, pro open, *apertum*, vel *manifestum*, & ȝeFC, *furtum.*

furtum. Occurrit in Legib. Kanuti Reg. c.90. apud Bromptonum, & c.61. apud Lambardum, & in Legibus Henrici I. cap.12.

OPERÆ, idem quod *Mannopera, Corvata*: operæ quas patronis exhibent liberti: in Gloss. Gr. Lat. τῶν ὑπηρεσιῶν ὧν παρέχουσιν οἱ ἀπελεύθεροι τοῖς πάτρωσιν. Chartæ Alemannicæ Goldasti c.59. *Panes 40. frisginga trimissem valente, unius hominis anno vertente operas tres.* Charta an. 1195. apud Ughellum tom.7. p.1321. *Debet —6. manuas lini, & missatica, & operas quinque, tres ex his in persona, & duas in alia cum bobus.* Adde tom.1. p.823. Leo Ost. lib.1. c.11. *Servos — libertate donavit — ea scilicet lege, ut singuli eorum 4. per mensem operas, ubi necesse fuerit, Monasterio impendant.* Adde c.21. præterea Cod. Th. tit. Ne operæ à conlatoribus exigantur: Legem Bajwar. tit.1. cap.14. §.6. Legem Longob. lib.1. tit.25. §.53. lib.3. tit.12. §.1. Capitul. Caroli M. lib.5. c.151. lib.7. c.254. Theophanem p.371. &c.

Obra, pro *Opera*, in Tabulario Prioratus Dominæ in Delphinatu. Vide *Mannopera*.

Operatio, eadem notione. Monasticum Anglic. to.1. p.822. *Recepit in escambium 1. bovatam — per servitium 2. solid. per annum, & operationem unius diei in hebdomada.* Mox: *Et operationem 8. dierum in Augusto.*

OPERAGIUM, ex Gall. *Ouvrage.* Statutum Ludovici Regis Franciæ datum Parisiis an. 1225. regni 3. In Regesto *Noster* Cameræ Comput. Paris. fol.99. *Talis est usus monetæ Paris. quod plumbum debet ponderare 16. marcas & dimidium, & de hoc plumbo debent habere operarii 7. sol. pro operagio inter carbones, &c.*

OPERARIUS, Dignitas in Collegiis Canonicorum, & Monasteriis, cui operibus publicis vacare incumbit: vulgò, *Maistre de l'œuvre. Opera Ecclesiæ*, in Charta Isarni Episcopi Tolosani apud Catellum. S. Bonifacius Arch. Mogunt. epist.17. *Stirme in coquina sit: Bernhardus Operarius sit, & adificet domunculas vestras, ubi opus sit.* Statutum pro Ecclesia Cadurcensi, in Hist. Episc. Cadurcens. n.118. *Ordinamus ut sit Operarius de catero in Ecclesia Cadurcensi, qui bona operis procuret fideliter, & requirat unde faciat quod hactenus fieri consuevit.* Et mox: *Statuimus ut — prabenda Archidiaconi — Sacrista, Cantoris, Operarii, ac Magistri Scholarum sint Sacerdotales. Operarum magister*, Browero lib.2. Antiq. Fuld. c.10. dicitur. *Magister operis*, in vett. Consuetud. Floriacensis Monasterii p.392. Testamentum Guillelmi filii Sibyllæ D. Montispessulani apud Gariellum p.151. *Dimitto operi Ecclesia Vallis-magna 50. solidos Melgorienses, &c.* Nostris *l'Euvre.* Vide to.7. Spicilegii Acheriani p.268. 274. tom.9. p.141. & to.13. pag.509. 510. Rocchum Pirrum in Archiep. Messan. p.387. Molanum lib.2. de Canon. cap.24. & Haëftenum lib.9. Disquis. Monast. tract.3. disq.1.2. &c. Vide *Decanus operis.* Habebant etiam Reges nostri suos *Operarios.* Einhardus lib.4. de Translatione SS. Martyr. Marcellini & Petri cap.8. *Gerwardus Palatii Bibliothecarius, cui tunc temporis etiam Palatinorum operum ac structurarum à Rege cura commissa erat.* Sed & Persarum Reges. Sozomenus lib.2. cap.11. Πυσίκης, ὃς πάντων ἦρχε τῶν τοῦ βασιλέως τεχνιτῶν.

OPERATA, Quantum quis per diem operari potest in vinea. Tabularium Albæ ripæ in diœcesi Lingon. an.1462. *Quandam pieriam vinea continentem unam bonam operatam vinea vel circa, &c.* Tabular. Celsinianense: *Ha sunt res, quas colimus, vinea una, qua habet tres operatas, & est ipsa vinea sita &c.* passim in hoc Tabular. Charta Joannis de Vergeio Senescali Burgundiæ an. 1399. apud Duchesnium: *Mansum, domum, & circuitum ipsius, — una cum viginti operatis vinea, Gallicè Ouvrées, retro dictum mansum existentibus, &c.* Chartam aliam vide in *Panalata*.

OPERATIO. Vide *Opera, Opus.*

OPERATORIUM, Officina, apotheca, Nostris *Ouvroir.* Gloss. Saxon. Ælfrici: *Ergasterium, vel operatorium*, Peorc-hus. i. Operum domus. Iso Magister in Glossis: *Ergastron, Operatorium.* Tabularium Ecclesiæ Cadurcensis: *In Operatoriis qua circa turrim sunt & in furno dedit simili modo 3. solid. de acaptamento & 7. den. de censu.* Adde Consuetudin. Tolosæ. part.2. rubr. de Locato, Catellum in Comitib. Tolosan. p.31. Concilium Monspeliense an. 1258. c.3. &c.

OPERATUS, Elaboratus, *Obrado* Hispanis, Gallis *Ouvré.* Helgaudus in Roberto Rege: *Fecit nihilominus sancto Pontifici Martino casulam auro operatam optimo, inter scapulas majestatem veri Pontificis continentem, Cherubim quoque ac Seraphim colla Dominatori omnium submittentia.*

OPEROSUS. Operarius. Sugerius in Ludovico VI. p.308. *Rex Anglia castelli apparatum multa instantia praparat, operosos sollicitat, &c.*

OPERTANEUS, *Latens.* Papias.

OPERTORIUM, *Tumulus, Tumba*, apud Sidon. lib.3. Epist.12. & Gregor. Turon. locis indicatis à Savarone. Mox idem Sidonius quid per *opertorium* intelligat, hisce verbis aperit: *Resurgat in molem sparsa congeries, quam lavigata pagina tegat. Ego verò venerabili Gaudentio reliqui pretium lapidis, operisque mercedem.* Deinde in marmore seu lapide inscriptum Epitaphium innuit.

OPHISTICUS, ὀφιστικός, Serpentinus, prudens; constat enim serpentem esse prudentiæ symbolum. Anastasius Bibl. in Nicolao I. p.208. *Tertio consecrationis ejus die Augusto convescens, ophistico famine resplendebat.*

OPICIZUM Fridegodus in S. Wilfrido cap.15.

Incumbunt fessi fesso labore latomi,
Nec minus approperant, opicizi emblemata promi
Arcus incultos hyalino claudere velo.

Legendum fortè *obryzi*, auri.

OPINABILIS, Opinatus, celebris, famosus. Alvarus in Vita S. Eulogii Presb. & Mart. n.3. *Opinabilem & celebritate doctrina praconabilem virum.* Utitur Senator lib.3. epist.3.48.

OPINANTER, Inopinatè. Concilium Lateranense sub Martino I. PP. Act.2. *Suggerimus — novitatis commentum ad nos usque opinanter fuisse delatum.*

OPINANTIA. Gloss. Græc. Lat. MS. Οἴησις, *Putatio, Opinantia, Opinio.* Editum habet *opinatio.*

OPINATORES, Exactores annonæ militaris. Gloss. Gr. Lat. ὁ τῆς στρατιωτικῆς ἀννώνης ἀπαιτητής, *Opinator.* Gloss. Lat. MS. Regium: *Opinatores, æstimatores, arbitratores.* Occurrunt in Codice Th. lege 26. 34. de Erogat. milit. annon. l.1. de Excoctione, l.186. de Decur. l.16. de Exact. Vide Jacobum Gotofr. ad leges 26. & 34. de Erogat. milit. ann.

OPINATUS, Probus, bonæ famæ, celebris Jo. de Janua: *Opinatus, opinione preceptus.* Gloss. Gr. Lat. Προσδόκιμος, *Opinatus, expectatus.* Προσδοκίμως, *Opinatò*, Δεδογματισμένως, *Opinatè.* Gloss. MS. Regium: *Nominatissimus, opinatissimus.* Papias, *Opinatissimus, nominatissimus, frequentissimus. Philosophi opinati*, apud Julium Firmicum lib.3. c.3. Vetus Gloss. *Militaris opinatus, id est, vetus miles.* Vita S. Boniti Episc. Claromont. n.10. *Pergit ad quendam opinatissimum Dei famulum.* Vita S. Deicoli c.1. *Opinatissima munitio.* Cap.8. *Præstigiatrix opinatissima.* Vita S. Eusebiæ Virg. *Et quia erat opinatissimus divitiis à prosapia:* Gregorius, seu ejus interpres Ruffinus in Actis S. Phileæ M. *Sicut fuit opinatissimus ille Dorotheus, &c.* Adde eundem Ruffinum lib.8. hist. c.1. &c. & lib.1. Invect. in Hieron. Jornandem, Senator lib.2. epist.21. lib.8. epist.33. Ottonem de S. Blasio c.32. Wolphardum Presb. lib.3. de Mirac. S. Walburgis n.12. Lupum Servatum in vita S. Maximini Episcopi Trevir. in Præfat. & c.6.

Vitam

Vitam S. Pirminii cap.2. Annales Franc. Metenses an. 692. Vitam S. Bernardi lib. 1. c. 7. Monach. Elnonens. in vita S. Eusebiæ virg. Helmodum lib. 1. cap. 15. Joan. Sarisber. in Metalogico lib. 2. c. 10. &c. Διαζῶσι λαύραι, apud Theophanem, *laura eremi opinatissima*, in Miscella.

OPINAX, in Gloss. Isid. *Manifestus.* Ugutioni, *Opinax ab opinione dicitur, i. frequenter opinatus vel manifestus: sic dicimus leccatorem opinacem esse, i. manifestum omnibus.*

OPINIO, Fama, existimatio: Δόξα, in Gloss. Gr. Lat. Anianus ad leg. un. Cod. Th. de His qui veniam ætatis, &c. *Quos morum & honestatis commendat opinio.* Adso Abbas Deruensis in vita S. Basoli c. 19. *Cùm autem ejus opinio cœpisset ire per populos, &c.* Id pluribus probant Salmasius ad Solinum p. 143. & Altaserra ad lib. 1. Gregorii M. epist. 35. Hinc vassallus dicitur *quærere opinionem facere domino suo*, qui in exercitum cum eo pergit, & in præliis præclarè se gerit, in Lege Bajwar. tit. 2. cap. 7. §. 1.

Opinio, Rumor, fama, nuntius. Capitulare Caroli M. an. 802. c. 17. *Pervenit ad aures nostras opinio perniciosissima, &c.*

OPINOSUS, Gloss. Ælfrici: *Famosus vel Opinosus*, Hlyſ ful.

OPIPARE, Joan. de Janua, *est nobilitare, vel renovare, vel recomponere, aut post planctum in convivio gaudere.*

OPIRUS. Matth. Parisan. 1248. *Tritico deficiente, panis eorum opirus & mucidus.* Ita præferre MSS. codices monet Watsius; qui vim vocis ignorare se fatetur. Sed legendum videtur *autopyrus*, (vide *Panis*) vel *opicus*, id est, vetustus.

OPISO. Speculum Saxonic. lib. 1. art. 61. §. 6. *Opiso, id est, titubans, si in dictis suis ceciderit, sine damno relevare & meliorare sua dicta valebit.*

OPITULARIUM, *Auxilium.* Papias.

OPIZARE, *Opicus.* Ugutio: *Ab ops, pis, quod est terra, opizo, as, i. corrodere, diminuere, quia omnia terra corrodit & diminuit: unde opicus, corrodens & diminuens. Inde Juv. Et divina opici rodebant carmina mures. Hinc & opici dicuntur balbutientes, & verba quodammodo diminuentes. Inde Juv. Nec curanda viris opica castigat amica, Verba solœcismum liceat fecisse marito. Opicus etiam dicitur quicumque alterius linguæ genus corrumpit.*

OPLUS, pro *Populus*, arbor. Charta Desiderii Regis Longobard. in Bullario Casinensi tom. 2. p. 14. *Clausura curtis praedicti Monasterii de Brixia, quæ dicitur, Miliarina, de oplo teclato, inter terra de Leonis, —inde per runcoras usque in cornale signato, & exinde in carpeno grosso, vel oplo, per rouere habentes literas Omega usque in fossa, &c.* Infra: *Usque oplo, qui est teclato, &c.* *Arbor Hoplæ*, dicitur in Charta alia Mathildis Comitissæ an. 1096. ibid. p. 117.

OPPA, in Legib. Adelstani de Hundredis c. 8. Vide *Blanhornum.*

OPPERATUS. Vide *Apparatus.*

OPPONERE, in pignus dare. Gregorius M. lib. 1. epist. 42. *Suppositorium aliquod argentum pro uno solido dicitur esse oppositum, & calix pro sex solidis dicitur esse oppositus.* Ubi Jamesius monet in aliis codd. MSS. legi *appositum*, & *appositus.* Sed *appositus* est quasi *contra positus*, vice pignoris datus. Vide *Apponere.*

OPPORTUNUS, idoneus. Liberatus Diaconus cap. 17. *Detrahebant apud Zenonem, & accusabant eum, quasi opportunus Episcopatui non esset Joannes.*

OPSTICARE. Charta Henrici III. Imp. pro privilegiis Pisanorum an. 1081. apud Ughellum: *Nec casas apprehendere, nec dissipare, nec sigillare infra civitatem Pisæ, neque in burgis, si foras civitatis habuerint tenimentum, nec muros istæ civitatis destruere, neque opsticare, neque istam civitatem igne cremare, nec foderare jubebimus.* Legendum puto *Ostaticare*, vel *Hostaticare*, id est *fidejussores tollere.* Vide *Hostaticus.*

OPTARI Canonicus dicebatur, maximè in Ecclesia Upsaliensi apud Suecos, in qua vacante Canonia per decessum alicujus licebat alteri Canonico omissa sua in pinguiorem vacantem succedere. Neque tamen omnes optari poterant Canoniæ: quæ enim optari poterant, *libera* dicebantur: quæ verò optari non poterant, *ligata.* Ita Joannes Schefferus ad Chronicon Archiepiscoporum Upsaliensium p. 215. Vetus Scheda apud eundem: *Notandum quod ab istis prabendis videlicet—nunquam est admissum optari, & hoc propter colones, ne colonia desertarentur, & quia habuerunt patronos, &c.* Pag. 177. *Postea optavit eam* (canoniam) *D. Joannes, &c. deinde D. Siguastus, &c. quo facto Decano, optavit eam D. Jacobus, &c.* Pag. 162. *Ipso resignante prabendam prædictam, per optationem alterius Canoniæ, sibi successit D. Nicolaus Marci in Prabenda seu Canonicatu.* Pag. 180. *Quo iterum optante prabendam Tierp, obtinuit eam D. Benedictus Joannis per optionem.* Passim ibi. Ita *feudum optare* dixit Ericus Upsaliensis lib. 5. Hist. Suecicæ p. 189. *Feudi verò possessio tamdiu duravit in manibus & potestate cujuslibet sic ementis, donec veniret alius qui idem feudum vellet optare.* Edictum Chlotarii II. Regis in Concilio Parisiensi an. 615. c. 3. *Ut nullus vivente Episcopo adoptare locum ejus præsumat.* Cæterum de vocis *Optare* notionibus apud Latinos, consulendus præ cæteris Petr. Faber lib. 2. Semestr. cap. 22. p. 338. & lib. 3. cap. 23. p. 367. & 368.

OPTIMATES, Præcipui è Palatinis proceribus, maximè apud Gothos, Burgundos, Francos, &c. *Optimates Gothicæ*, in Epistola Aureliani Imp. apud Vopiscum in Bonoso. Gundebaldus Rex Burgund. in Præfatione ad leges Burgund. *Coram positis Optimatibus nostris universa pensavimus.* Ii autem *Comites* sunt in indice qui subsequitur. *Optimates nobiles*, in ead. lege tit. 2. §. 2. & in Addit. 1. tit. 14. §. 1. *Optimates, Majores domus, Domestici, Grafiones, &c.* in lege Ripuar. tit. 88. *Optimates palatii*, in lege Wisigoth. lib. 12. t. 1. §. 3. Placitum Clodovei III. Regis Franc. apud virum doctissimum Joan. Mabillonium to. 4 SS. Ord. S. Bened. p. 617. *Cum nus in Dei nomine Lusarca in palatio nostro una cum Apostolicis viris in Christo patribus nostris Sigofrido, Constantino, — Episcopis, nec non & inlustribus viris Ragnoaldo, Nordeberchto, Ermenfrido, Optimates; Madelulfo, Turnoaldo, Gravionebus, nec non & Benedicto & Chadoino Senescalcis, seu Marsone Comite Palatii nostro, ad universorum causas audiendum, vel recto judicio terminandum resederimus, &c.* Similia pene habentur in alia ibidem p. 619 —*seu & inlustribus viris, Godino, — Sigoleno, Optimatis, Angligberto, Comitibus, &c.* Epistola Childeberti Regis ad Mauricium Imperatorem: *Illustri viro Sennodio Optimate, &c.* tom. 1. Histor æ Francicæ pag. 866. Ita ut *Optimates* habiti sint, qui *Inlustres. Optimates & Principes*, in epistola 1. Desiderii Episcopi Cadurcensis. Idem prætereaDesiderius in epistola Veri 81. inter Francicas tom. 1. Hist. Franc. *Optimas* inscribitur. Prostant Eginhardi epistolæ 45. & 49. inscriptæ *N. glorioso Comiti atque Optimati.* In Monastico Anglicano tom. 2. p. 121. quidam Goda (sub Edw. Confess.) *Optimatem & Ministrum Regalem* se se inscribit In alia Charta Regis Anglo-Saxonici an. 605. subscribit *Tangisilus Regis Optimas*, apud Spelmannum in *Referendarius.* Vide S. Audoënum lib. 2. vitæ S. Eligii cap 20. Capitul. 2. an. 813. c. 10. Capitul. Caroli M. lib. 1. c. 132. lib. 5. c. 5. Marculfum lib. 1 form. 24. Formulas 18. & 21. ex Baluzianis, Aimoini Continuatorem lib. 5. cap. 50. Annales Franc. Metenses an. 692. Casaubonum & Salmasium ad Capitolinum, &c.

Optimates, Vassalli, Barones qui à domino ratione hominii nudè pendent. Charta Fulconis Comitis Andegav.

degav. an. 1023. in Hist. S. Nicolai Andegav. *Et ille eam* (terram) *tenebat de Alberico de Monte Joannis quondam Optimate nostro.* Charta Willelmi Talemondensis domini apud Beslium p. 422. *Convocans omnes Barones meos, quos de diversis regionibus adduxeram, quosque in honore meo placitaveram, &c.--quibus succlamantibus, omnes postmodum filios Optimatum meorum, infantes, pueros, adolescentes parvos & adultos congregari feci in præsentia patrum, &c.* Ubi *Barones* & *Optimates* iidem sunt, & pro Vasallis majoribus accipiuntur.

Optimates, apud Anastasium & Paulum Diaconum in Hist. Miscella, qui Byzantinis scriptoribus ὀπτιμάτοι, quorũ nomine in Asia Provincia erat ita appellata, quod *Optimatum thema*, seu legio in ea præsidio esset. Dicti autem *Optimates*, apud Gothos, præcipui è militaribus viris, quos cum Rodogaiso eorum duce devictos in Augustalem militiam adscivit Stilicho, ut autor est Olympiodorus apud Photium p. 179 ex quo deinceps nomen mansit eidem militiæ, quæ postmodum vilioribus militaribus officiis addicta est, ut autor est Constantinus lib. 1. de Them. c. 5. Istius Thematis meminit Pachymeres lib. 1. cap. 9. Vide Gloss. Rigaltii, & Notas Fabroti ad Hist. Ec. Anastasii p. 233.

OPTIO, quid apud Latinos significet, notum ex Grammaticis, maximè ex Stewechio ad Vegetii lib. 2. cap. 7. apud quos propriè dicuntur electi milites, *honesti gradus, quasi adoptati in cohortes*, ut ex Varrone docet Nonius. Gloss. Ælfrici: *Optiones*, Ʒecoƿenne cempan, i. delecti milites. Ordericus Vitalis lib. 8. p. 687. *Famosus optio sic inter verba deficiens hominem exuit.* Ita sub finem ejusdem libri Tancredo *Optionis* nomen tribuit, & lib. 9. *Famosi Optiones*, p. 720. Adde lib. 11. p. 817. lib. 12. p. 870. lib. 13. p. 922.

Optiones, Militaris annonæ erogatores, qui annonas militibus distribuebant, in Cod. Th. l. 1. 24. de Erogat. milit. annonæ, l. ult. de Jure fisci, l. 22. de Divin. off. in Nov. 2. Majoriani, & Novella Justiniani 130. &c. Ita etiam Procopius lib. 2. Vandal. c. 20. & lib. 1. c. 17. non militaris duntaxat annonæ erogatores, sed & qui domesticorum sumptuum curam gerebant, Optiones dictos innuit: ὃς οἱ ἐπεμελεῖτο τῆς περὶ τὴν οἰκίαν δαπάνης, Ὀπτίωνα τοῦτον καλοῦσι Ῥωμαῖοι. *Optio legionis*, in vita MS. S. Theagenis V. Cujacium ad l. 7. C. de Exact. tribut. Alemannum ad Procopii Hist. arcanam. Salmasium ad Spartianum, & Jacobum Gotofred. ad d. l. 1.

Optiones præterea dicuntur Carcerum custodes. Acta SS. Perpetuæ & Felicitatis: *Pudens miles Optio præpositus carceris. Optio carceris*, apud S. Ambrosium in Epistolam ad Ephesios cap. 4. S. Eulogius in epist. ad Alvarum: *Cùm me furibundo Optio præsidialis carceribus applicaret.*

OPTIVUS, pro *Optatus* vel *Optandus*. Utitur Gerardus Presbyter in Vita S. Udalrici Episcop. Augustensis cap. 15.

OPTUMESCERE. Capitulare Caroli M. an. 808. c. 4. *De his qui se fraudulenter ingenuare volunt, & aliqui obtumescunt.* Fortè pro *optinescunt*, i. optinent, nempe ut pro ingenuis habeantur.

OPULUS, pro *opulentus*. Henricus Rola in Herlingsberga: *Qui poterit facere quos vult opulos vel egenos.*

OPUS, *Operatio*, Eleemosyna, quæ præcipua est inter opera bona; virtus nempe quæ avaritiæ opponitur. Epitaphium Berthæ uxoris Adalberti Marchionis in Italia apud Ughellum to. 1. p. 856.

> *Exulibus miseris mater charissima mansit,*
> *Atque peregrinis opus semper tribuit.*

Extat D. Cypriani liber qui inscribitur, *de Opere & Eleemosyna.* Ibidem; *Et quia semel in baptismo remissio peccatorum datur, assidua & jugis operatio baptismi instar imitata, Dei rursus indulgentiam largitur.* Occurrit ibi pluries. Ep. 3. *Pro cætera solicitudine & cura sua, quam fratribus in omni obsequio operationis impertit.* Prudentius in Psycomachia avaritiæ & operationis:

> *Cum subito in medium frendens Operatio campum*
> *Prosilit.*

Gualdo Monachus Corbeiensis in vita S. Anscharii Archiep. Hamaburg. n. 82.

> *— —operatio virtus,*
> *Virtutum radix, & earum sedula nutrix.*

Opus Dei, Officium divinum, sacra liturgia, *Opus* quod *Deo* impenditur. S Bernard. serm. 40. super Cantica Cantic. *Ex regula nostra nihil operi Dei præponere licet: quo quidem nomine laudum solennia, quæ Deo in Oratorio persolvuntur quotidie, pater ideo Benedictus voluit appellare, ut ex hoc clarius aperiret, quia nos operi illi vellet esse intentos.*

Sacrificii opus. Missa, in fragm. S. Hilarii p. 21. Ita utuntur Regula S. Benedicti c. 19. 22. 43. 44. 47. 50. 52. 58. &c. Gregorius M. lib 3. ep. 18. lib. 8. ep. 39. in Pastorali, &c. Gregor. Turon. in Vita S. Aridii p. 200. Egbertus in Pœnitent. pag. 13. Chrodegangus Metensis in Reg. Canonic. Metens. c. 6. Vita S. Austrebertæ n. 16. Rupertus Abb. in vita S Heriberti Archiep. Colon. n. 35. Vita S. Willelmi Gellonensis n. 30. edit. Mabillonii, Eckehardus Minimus de vita Notkeri Balbuli c. 16. Vita S. Zozini Episc. Syracusani n. 15. Regula Magistri cap. 55. Usus antiqui Cistercienses cap. 68. 71. 74. 75. 92. &c. Adde Haeftenum lib. 7. Disq. Monastic tract. 2. disq. 2. 3. *Le Roman de Girard de Vienne* MS.

> *Dedans Vianne fu li Quens Olivier,*
> *Asans Morise est allez au moster,*
> *Si ot oïle Damedeu mester.*

Ubi vox postrema *mester*, pro *mestier* scribitur, quod Gallis *opus* est. *Opus Dominicum*, eadem notione in Miraculis S. Ludgeri num. 10. *Opus divinum*, apud Chrodegangum in Regula Canonicor. Metensium c. 7. *Opus sacrum*, apud Gregor. M. lib. 1. epist. 41.

Opus nuptiarum, non semel apud S. Hieronym. in libris adversus Jovinianum, & in Apalogia ad Bammachium.

Opus Christi apud Gregorium Turon. in Vita S. Aridii p. 200. *Nunquam otio indulsit, quo non aut lectioni, aut opus Christi perficeret, &c.*

Opus. Lex Longob. lib. 1. tit. 2. §. 11. *Le debito quod ad nostrum opus fuerit vvadiatum, &c.* §. 10. *Ille tertiam partem ad ejus recipiat opus, duas verò ad palatium* Galli dicunt *à son profit.* Adde Capitul. 2. an. 813. c. 6.

Opera tricare. Vide *Tricare.*
Opus de Limogia. Vide *Limogia.*
Opus, pro *Corvata.* Vide in *Seiso.*
Opus, pro *Matricularia.* Vide Operarius.

ORA, inquit Skenæus, generaliter significat quodvis metallum, veluti cùm dicimus, ait idem, *Leed-ore*, id est, plumbi metallum, &c. Ex Saxonico oꞃe, *metallum.*

Ora præterea, significat vel monetam, vel certè partem libræ monetariæ. Nam Skenæo est monetæ species, ex auro, vel ære, valoris, ut videtur, 2. solidorum: quippe in Regiam Majestatem lib. 4. cap. 36. §. 1. *tres oræ* pro *vacca* pretio computantur: & cap. 27. supra, sex solidi conficiunt pretium & æstimationem unius vaccæ. Janus Dolmerus ad Jus Aulicum Norvegicum pag. 504. *Ora, vernaculè Aura, Danis Ore, fuit olim genus monetæ valens* 15. *minuta. Ita* 2. *Oræ faciebant* 2. *solidos Danicos cum dimidio.* 2. *scilicet Oræ argenti erant.* 2. ½ *monetæ, quæ nunc valent* 7. ½ *solidi Danici.* 3. *oræ autem erant* 7. ½ *marcæ, nunc verò duplicem faciunt valorem*, 25. *marcas.* At Spelmannus & Sommerus *Oram*, non monetam, sed *unciam* esse volunt, quæ fuit 20. denariorum: unde in Do-

Domesdei passim hæc verba occurrunt, *Tale manerium reddit* 10. 20. *vel* 30. *libras denariorum de* 20. *in ora.* Quia interdum *ora* fuit 16. denariorum: Vetus placitum apud eundem Spelmannum: *Solebant habere talem consuetudinem, quod quando maritare volebant filias suas, solebant dare pro filiabus suis maritandis duas horas, quæ valent* 32. *denarios.* In legibus Canuti c. 31. de ponderibus apud eundem: 15. *oræ libram faciunt.* In Regesto Monasterii Burtoniensis, apud Camdenum in Wiltonia, 20. *oræ* dicuntur valere 2. argenti marcis. Charta Guillelmi Nothi Regis Anglor. apud Hariulfum lib. 4. cap. 24. *Molendina* 3. *quæ solvunt* 35. *oras denariorum.* Charta Jacobi Archiepisc. Upsaliensis an. 1280. edita à Jo. Schéffero ad Chronic. Upsal. *Volentes ut die quo anniversarium celebratur, cuilibet Canonico residenti ora denariorum, cuilibet Sacerdoti vicario dimidia ora, cuilibet parvulo Prabendario quatuor denarii, Campanariis* 12. *denarii de bonis Episcopalibus computentur.* Vide eundem Schefferum pag. 108. 109. 152. Occurrit etiam apud Ericum Olaum in Hist. Suecica lib. 5. p. 159. & alibi non semel. *Orarum* mentio est præterea in legibus Edw. Confess. cap. 12. in legib. Scaniæ apud Andr. Suenonem passim, in legibus Presbyterorum Northumbrensium in Conciliis Anglicanis, & sub an. 977. &c.

Ora terræ seu reditus *oræ* in terra. Charta Ripensis Episcopi, apud Pontanum lib. 7. Rerum Danicar. p. 383. *Omnes terræ nostræ in Randrup, decem oræ terrarum in Gertrupmarck.* Charta Birgeri Regis Suecorum an. 1310. apud Schefferum in Chron. Upsaliensi: *Videlicet in Valumiroe tredecim oræ terræ cum dimidia & 2. denariis & dimidio: in Aleby* 12. *oræ terræ*, &c. Vide eundem p. 76. 77. 86. 87. 88. 119. 138. 140. 227. & Joann Stiernhookum lib. 1. de Jure Sueonum vetusto, cap. 11. p. 134. lib. 2. cap. 6. p. 261. & p. 351.

ORABECELA. Vide *Lito.*

ORACULARIUS, pro *Auricularius.* Fragmentum Petronii: *Habuit oracularios servos, qui illum pessum dederunt. Nunquam autem rectè faciet, qui cito credit.* Vide *Auricularius.*

ORACULUM, Ædes sacra, in qua oratur. Will. Brito in Vocabulario MS. *Oraculum, dicitur Propitiatorium, unde Exodi* 38. *Deus fecit Propitiatorium, i. oraculum. Et in eodem sensu accipitur ferè per totam Bibliam.—tamen pro templo potest accipi*, &c. Plinius lib. 12. cap. 23. *Ab Hammonis oraculo, juxta quod gignitur arbor.* Vita S. Desiderii Episcopi Cadurcensis c. 8. *Ædificavit etiam aliquanto procul à majore Ecclesia sub intervallo trium domiciliorum elegans oraculum vivo opere, miraque volutione constratum.* Theodorus Campedon. in vita S. Magni cap. 26. *Repererunt ibi Episcopum in oraculo suo, sedentem & orantem.* Vita S. Jacobi Episcopi Tarantasiensis, c. 1. *Oraculum constituunt, cellamque ædificant.* Fortunatus in vita S. Medardi c. 3. *Cùm ad templorum oracula --- discurreret.* Utuntur Gregor. M. in Dial. Anastasius in vitis PP. p. 60. 90. 181. Vita S. Domitiani, Paul. Warnefridus lib. 4. cap. 48. 59. Lex Longob. lib. 3. tit. 1. §. 17. Capitul. Caroli M. &c.

Oraculum, Rescriptum Principis, Arcadius & Honorius in Appendice Cod. Theod. c. 2. *Comitatum sacrum petere, mereri mendaciis oracula, & furtiva rescripta.* Ita passim in Codice, in Legib. Wisigoth. lib. 2. tit. 1. §. 30. lib. 12. tit. 3. §. 1. &c.

ORAGO, Pluvia vehementior, tempestas. Gall. *Orage*, vox formata ab *aura*, quam vide. Regestum Ecclesiæ Parisiensis inscriptum, *Officium vini*, fol. 20. *Conventum siquidem fuit inter ipsas partes, quod si contingeret infra dictum terminum prædictas granchias— per communem tempestatem, per voraginem, vel guerram in toto vel in parte destrui*, &c.

ORALE, Vestis Episcopalis, in formâ sindonis, quam Pontifex Romanus capiti quasi in modum veli imponit, & replicat super humeros & ante pectus. Ita Innocentius III. lib. 1. Myster. Missæ c. 53. & ex eo Durandus lib. 3. Ration. c. 9. Testamentum Leodebodi Abbatis apud Helgaudum in Roberto Rege: *Sandalia* 2. *ad Missas, & Oralia ad mensam una cum cappis & omni apparatu*, & Wolphardus Presb. lib 2. de vita S Walburgis n. 2. *Risile, quo super aurem orale confixerat, casu perdidit accidente.* Charta Sisnandi Episcopi Iriensis æræ 952. apud Anton. de *Yepez* in Chronico Ord. S. Benedicti to. 4. *Id est, ministeria Ecclesiæ, calicem argenteum cum sua paropside, crucem argenteam, capsa argentea, signum cum* * *aquisibus suis, frontales duos, palles, pallas desuper altare, duas pallas, vellos duos, casullas duas, orales tres, &c.* Alia Rudesindi Episcopi Dumiensis æræ 930. apud eundem to. 5. *Orales* 11. *ex quibus unum auro & argento compositum.*

Oralia feminis etiam adscribit Concilium Arelatense an. 1234. c. 16. *Mulieres autem Judeæ à* 12. *annis & supra, Oralia deferant extra domos.* Id est vela quibus caput & os tegant.

ORAMA. Vide *Horama.*

ORAMEN, Invocatio, preces. Vita S. Severi Episc. Raven. n. 6. *Finitoque oramine, &c.* Concilium Engilenheimense an. 948. in præfat. *Recitato primitus Evangelio, oramineque finito, &c.* Occurrit apud Theodericum de Translat. S. Celsi n. 19. in epist. Bonifacii Moguntini Archiep. 3. 5. 7. 11. in Hist. Translat. S. Landoaldi n. 18. apud Ditmarum. p. 108. &c.

Pro *omine* videtur usurpasse Nizo Abbas in vita S. Basini Arch. Trevir. n. 8. *Quem in Baptismatis unda quodam oramine præsago Luitvvinum appellavere.*

ORARIUM. Joannes de Janua: *Orarium, ab ora, pro extremitate vestium, derivatur: limbus qui apponitur oræ, i. margini & extremitati alicujus vestimenti, causa ornatus. Item Orarium potest dici ab os oris; & tunc Orarium, i. peplum, scilicet infula illa quæ involvit & operit ora, i. vultus.* Catholicon parvum: *Orarium, un ourlet de robe ou touret à mettre sur le visage.* Vide Salmasium ad Vopiscum p. 409. Propriè verò

Orarium dicitur Sudarium quo os abstergitur. S. Hieronymus in epistola ad Nepotianum: *Plenum dedecoris est referta marsupis, quod sudarium orariumque non habeas gloriari.* S. Ambrosius de Resurrect. *Et facies ejus* (Lazari) *oraria colligata erat.* Acta S. Cypriani: *Linteamina & oraria ante eam ponebant, ne sanctus cruor defluens absorberetur à terra.* Quo loco Acta alia habent *mantilia.* Acta S. Dorotheæ cap. 2. *Apparuit ferens in orario tria mala optima, & tres rosas.* Acta SS. Nicandri & Marciani Martyrum apud Caracciolum: *Post hæc percussor orariis oculis Martyrum circundatis, injecto gladio, finem dedit eis martyrii.* Prudentius lib. περὶ Στεφάνων. *Hic sui dat pignus oris, ut ferunt, orarium.* Ubi Iso Magister; *ab ore, id est, sudarium.* Anastasius Biblioth. in Hypomnestico p. 259. *Donata etiam particula sancti orarii, id est facialis, quæ sibi fuerat ab eo dimissa.* Adde Passionem S Lupercii apud Bosquetum p. 169. Regulam S. Isidori cap. 13. Gregorium M. lib. 6. epist. 27. & Casaub. ad Vopiscum in Aureliano.

Orarium B. Mariæ Virginis, apud Marlotum in Metropoli Remensi lib. 3. cap. 15. quam vocem non percepit vir doctus, idem quod ὠμοφόριον τῆς Θεοτόκου, de quo multa diximus ad Alexiadem Annæam: est enim Papiæ, *Orarium, stola, operculum capitis*: & Ugutioni *peplum, infula illa, in qua, vel qua involvit & operit ora.* Quod verò ὠμοφόριον alii, ἐπώμιον dicunt Synaxaria in S. Demetrio 26. Octob. Καὶ τι τοῦ ἐπωμίου λαβὼν, ὃ σύνηθες ὠράριον ὀνομάζειν, &c.

Orarium, vel *Orarius*, Papiæ, *Stola Sacerdotis.* Alcuinus lib. de Div. offic. *Orarium, id est, stola, dicitur eo quod oratoribus, id est prædicatoribus concedatur orarium seu stola*, in Statutis Riculfi Episcopi Suessionensis cap. 7. in Concilio Sarisberiensi an. 1217. c. 39. & in

in Statutis Provincialibus S. Edmundi Archiepiscopi Cantuariensis an. 1233. cap. 25. Ordo Romanus: *Si Diaconi ordinandi sunt, dat eis orarios & dalmaticas: si vero Presbyteri, ararios & planetas.* Alio loco: *Accedens autem Archidiaconus tollat orarios de Confessione, qui hesterna die repositi sunt.* Concilium Moguntinum an. 813. c. 28. & Capitul. Caroli M. lib. 5. c. 81. *Presbyteri sine intermissione utantur orariis propter differentiam Sacerdotii dignitatis.* Vita S. Fulgentii Episcopi Ruspensis cap. 18. *Orario quidem sicut omnes Episcopi, nullatenus utebatur.* Synodus VIII. act. 2. *Et accipiens Patriarcha oraria ipsorum*, (Presbyterorum) *reddidit eis.* Anastasius in Agathone PP. *Ea hora sancta Synodus una cum principe ejus orarium auferri jusserunt à collo ejus: Et exiliens Basilius Episcopus Cretensis Ecclesiæ, ejus orarium abstulit, & anathematizantes projecerunt eum foris Synodum*, &c. Bruno Signiensis de Vestimentis Episcop. &c. *Orarium, jugum simul & onus est: jugum Sacerdotibus, onus Diaconibus: unde fit ut Sacerdotibus circa collum, & Diaconibus super humeros ponatur: ut enim collo portatur jugum, sic & humeris onera feruntur. — Vocatur autem orarium, quia quamvis sine aliis indumentis sacerdotalibus, baptizare & consignare, & alia multa orando facere: sine orario tamen, nisi magna necessitate cogente, nihil horum agere licet.* Nicetas Paphlagò in Vita Ignatii Patr. CP. Ὁ ὀσιεα δὲ ὡράριον νέμων, δι' οὗ τῆς ἱερατικῆς σύμβολα χρηματίζει τελειώσεως: Tradit. Fuldenses lib. 1. trad. 39. *Oraria purpurea 4. fanones auro argentoque paratos septem.*

Orarium Levita gestat in sinistro humero, propter quod orat, id est, prædicat, dextram autem partem oportet habere liberam: ut expeditus ad ministerium sacerdotale discurrat. Concil. Tolet. IV. c. 40. Vide Germanum CP. Patr. in Theoria mystica, & Concil. Bracarense an. 563. c. 9.

Orarium ferre prohibentur Lectores & Subdiaconi, in Concilio Laodic. c. 22. 23. & Monachi in Concilio Aurelian. I. c. 20. Vide Concil. Bracar. I. cap. 9. Bracar. III. c. 1. 4. Ferrandum Diac. c. 124. Cresconium c. 172. 173. &c.

De *Orario*, consulendi Rabanus lib. de Ordine Antiphonarii cap. 19. Honorius Augustodun. lib. 1. cap. 11. & Hugo à S. Victore lib. 1. de Sacramentis c. 48. ubi observat, *quod apud antiquos non Orarium dicebatur stola, sed Alba. Orarium* porrò à *stola* videtur distinxisse auctor vitæ S. Livini Episcopi cap. 14. *Eique casulam purpuream, — & stolam cum orario — contradidit.* Vide *Stola.* Sed & *Orier* olim dixere nostri. *Le Roman de Charité MS.*

Bien sés que par un autre nom
Apelle on l' estole Orier,
Car d' ovrer te fait labourier.

ORATIO, Licentia exeundi, apud Monachos, quia licentia dabatur oratione seu benedictione Prioris. Pœnitentiales S. Columbani c. 3. *Qui egrediens domum, ad orationem poscendam non se humiliaverit, & post acceptam benedictionem non se signaverit, &c.* Infra: *Et qui regrediens domum orationem petens non se curvaverit intra domum &c.* Concordia regularum ex Regula Pauli & Stephani cap. 4. *Quem causa manifesta compulerit, oratione à Priore sperata & concessa discedat.* Cap. 5. *Nec bini, nec terni, sed singillatim exeuntes, orationem sperent.* Beda in vita S. Cuthberti c. 36. *Dixerat hæc, & data oratione & benedictione, suam mansionem introierunt.* Petrus Diac. lib. 4. Chronici Casin. c. 4. *Psalmos decantantes ad cœmeterium pergant, ibique dantes orationem, postea de more Capitulum solvant.* Cap. 37. *Lavicanus Episcopus orationem dedit.* Regula sancti Fructuosi cap. 8. *Neque uspiam sine benedictione sui senioris progrediatur.* Εὐλογία Græcis hac notione. Liber ἐπιτιμίων. Εἴ τις ἐξέλθοι τῆς μοναστηρίου μὴ λαβὼν τὴν εὐλογίαν, ἢ ἀπολυθεὶς ὑπὸ Ἀρχιμανδρίτῃ μετὰ εὐχῆς, ἔξω ἀκοινώνητος. Εὐχὴν vertit Zacharias Papa apud Gregor. M. lib. 2. dialog. cap. 13. Vide Glossar. med. Græcit. in hac voce. Vide Menardum ad Concordiam Regular.

Oratio Dominica, seu quam *Dominus* JEsus Christus suis discipulis præscripsit. Hanc in Missa post Canonem recitari statuit Gregorius PP. ut auctor est Rupertus lib. 2. de Divinis offic. cap. 21. Papias in V. *Missa: Orationem Dominicam idcirco mox post precem dicimus, quia mos Apostolorum fuit, ut ad ipsam solummodo orationem oblationis hostiam consecrarent; & valde mihi inconveniens visum est, ut precem quam Scholasticus composuerat, super oblationem diceremus, & ipsam orationem quam Redemptor noster composuit, super ejus corpus & sanguinem non diceremus: sed & Dominica Oratio apud Græcos ab omni populo dicitur, apud nos verò à solo Sacerdote.* Vide Menardum ad libr. Sacram. Gregorii M. p. 21. 22.

Oratio Dominica periculosa. Vide *Crucis Examen.*

Oratio paterna, aliàs Dominica, *Pater noster*, &c. Ita vocatur in Ordine celebrandi Concilii. *Oratio Herilis*, in Vita S. Gaufredi Episcopi Carpentoratensis.

Oratio quotidiana, eadem à SS. Patribus appellata, ut habetur in Concilio Toletano IV. c. 10. ex SS. Cypriano, Hilario & Augustino, quod quotidie recitari debeat à Christianis, qui per eam *panem quotidianum* sibi dari postulant. Cæsarius Arelat. serm. 12. *Ante omnia, fratres, orationem dominicam in oratione dicamus, quia libenter sine dubio orationem exaudit, quam ipse pro sua ineffabili benignitate constituit.*

Oratio super populum, seu ad populum, uti appellatur in libris Sacrament. Eccles. Roman. vocatur *ultima benedictio*, quæ fit in Officio Missæ, inquit Hugo à S. Victore lib. 3. Speculi Eccl. cap. 3. Micrologus cap. 51. *Oratio post Communionem, pro solis communicantibus solet orare: populus autem, etsi quotidie in Quadragesima conveniat, non tamen quotidie, ut deberet, communicat. Ne ergo populus ita oratione ut Communione careret, adjecta est Oratio super populum, in qua non de Communicatione, sed pro populi protectione specialiter oratur.* Honorius Augustod. lib. 1. c. 67. *Statutum est ut panis post Missam benediceretur, & populo pro benedictione Communionis partiretur, hoc & Eulogia dicebatur. Sed quia hoc in Quadragesima fieri non licuit, Orationem super populum dici instituit, ut per hanc particeps Communionis fit.* Vide eundem lib. 3. cap. 156. & Durandum lib. 4. Ration. c. 59.

Oratio plebis, quæ post Evangelia legitur, in Concilio Lugdun. I. cap. 6.

Orationes vocant Rituales libri eas preces quas in sacris Liturgiis peragunt, quæque à verbo *Oremus* initium habent, & semper ad Deum Patrem diriguntur, de quibus in Concilio Carthag. apud Ferrandum Diacon. in Breviario c. 19. in Capitul. Caroli M. lib. 6. c. 66. in Excerpt. Egberti Archiep. Eborac. cap. 53. S. Fulgentius lib. 9. contra Fabianum, Frag. 31. apud Chiffletium, &c. Has & *Collectas* appellant. Vide Durandum lib. 4. c. 15. qui n. 17. observat in Ecclesia Lateranensi nunquam dici orationem, sed in Missa & in omnibus Horis alta voce pronuntiari *Orationem Dominicam*, quæ in novo Testamento prima oratio fuit: sicque fieri consuevisse in primitiva Ecclesia. Has porrò orationes formula ista, *Per JEsum Filium Dominum nostrum, qui tecum vivit & regnat in unitate Spiritus Sancti*, quæ in Romana etiamnum observatur, finiendi usum profluxisse ab Ecclesiis Africanis, docet S. Fulgentius in Epistola ad Ferrandum Diacon. Carthagin. de Quinque Quæstionibus. Orationem dare, recitare, dicere. Diurnus Romanus cap. 7. tit. 8. *Deinde Episcopus Portuensis dat orationem secundam.*

Orationale, Liber in quo continentur Orationes, quæ in Ecclesia recitantur, quæ à voce *Oremus* initium

initium habent, in Charta an. 1176. apud Ughell. to. 7. p. 1275. Idem

Orationarius, in Testamento Riculfi Episcopi Helenensis an. 915. dicitur.

ORATOR, Qui Deum orat, precatur. Jo. de Garlandia in Æquivocis:

Orator Christum rogat, & verbum bene profert.

Salvianus epist. 8. *Deus tribuat, ut qui fuerunt discipuli quondam mei, sint nunc quotidie Oratores mei.* Liber Epistol. S. Bonifacii Archiep. Mogunt. ep. 113. *Notum sit Pietati vestræ, quia in quantum Deus nos exaudire dignatur, Oratores vestri incessanter sumus, & attentiùs esse cupimus.* Epist. 114. *Vernaculus vester & fidelis orator.* Baldricus lib. 3. Chron. Camerac. c. 52. *Genus humanum ab initio trifariam divisum esse monstravit, in Oratoribus, agricultoribus, pugnatoribus, —Oratorum à sæculi vacans negotiis, dum ad Deum vadit intentio, &c.* Ordericus Vitalis lib. 3. *Talis homo non debet Abbas esse, qui exteriores curas nescit, negligitque. Unde vivent Oratores, si defecerint aratores?* Occurrit in Diurno Romano cap. 2. tit. 56. Concilio Aquisgran. II. c. 15. in Charta Caroli M. quæ extat in Vita S. Autberti Beneventani n. 9. apud Ermanricum in Vita S. Soli c. 7. & alibi passim.

Oratores, Peregrini qui ad Sanctorum limina *orationis* & pietatis ergo pergunt. Concilium Narbonense an. 1054. c. 24. *Negotiatores & Oratores qui ferunt sportas, nemo substantiam eorum apprehendat.* Nicolaus II. PP. in Decreto an. 1059. *Illi etiam qui peregrinos, vel Oratores cujuscunque Sancti, sive Clericos sive Monachos, vel feminas seu in omnes pauperes deprædati fuerint*, &c. Concilium Romanum an. 1078. *Quicunque autem aut Orator sive peregrinus, aut viator in terram excommunicatorum devenerit, &c.*

ORATORIUM, εὐκτήριον, εὐκτήριος οἶκος. Gloss. Gr. Lat. Εὐκτήριον, *Oratorium.* Οἶκος προσευχῆς, S. Basilio Epist. 70. & homil. in S. Gordium, Gregorio Presb. in Vita S. Gregorii Nazianzeni, & aliis: *Locus, ubi orationes celebrare consueverunt Christiani*, in Gest. purgat. Felicis Episcop. Aptungitani. Ædes ubi oratur, locus orationi dicatus, juxta illud Christi Matth. 21. & Lucæ 19. *Domus mea, Domus orationis vocabitur.* Ugutio: *Oratorium, locus orandi, tantùm orationi consecratus.* S. Augustinus ep. 121. *In Oratorio præter orandi & psallendi cultum penitus nihil agatur, ut nomini huic & opera jugiter impensa concordant.* Et in ep. 109: *In Oratorio nemo aliquid agat, nisi id ad quod est factum, undé & nomen accepit.* Ex quo S. Benedictus in Regula c. 52. *Oratorium hoc sit quod dicitur, nec quicquam ibi aliud geratur, aut condatur.* Victor Tunnensis in Chron. *Monasteria atque Oratoria apud urbem regiam, &c.* Vide Honorium Augustod. lib. 1. c. 127.

Quærunt viri docti, quid sit εὐκτήριον τοῦ ἁγιωτάτου μαρτυρίου *S. Euphemiæ Calchedonense*, in quod secessisse Episcopos tractatum de fide habituros, dum ageretur Concilium Calchedonense, tradunt Acta ejusdem Concilii, quod habitum ἐν τῷ μαρτυρίῳ ejusdem sanctæ Euphemiæ, constat ex act. 3. & Scriptoribus. Vir doctissimus ad lib. 2. Evagrii c. ult. *Oratorium Martyrii* S. Euphemiæ contendit idem esse quod *altare, quod nos*, inquit, *Chorum vocamus.* Sed aliud fuit βῆμα, seu altare apud Græcos, aliud ναὸς vel chorus, uti docuimus in Descriptione ædis Sophianæ. Deinde in Constitutione Impp. Theodosii & Valentiniani de his qui ad Ecclesiam confugiunt, *altare* ab *oratorio* distinguitur: *Pateant summi Dei templa timentibus, nec sola altaria, & Oratorium templi circumjectum: qui Ecclesias quadripertito intrinsecus parietum septu concludit, ad tuitionem confugientium sancimus esse proposita, sed usque ad extremas fores Ecclesiæ, quas oratum gestiens populus primas ingreditur, confugientibus aram salutis esse præcipimus.* Græca habent: Ἀνεώχθωσαν τοῖς δεδιόσιν οἱ ναοὶ τοῦ μεγάλου Θεοῦ· οὐ γὰρ μόνα τὰ θυσιαστήρια καὶ τὸν εὐκτήριον ναὸν τεττάρων τῶν τειχῶν περιβολῇ τειχιζόμενον εἰς ἀσφάλειαν συντελεῖν τῶν προσφευγόντων θεσπίζομεν, &c. Ubi Jacobus Gotofredus *Oratorii* nomine intelligi vult eam Martyrii partem, à bemate & altari seclusam, in quam populus orationis causa secedebat.

Oratoria deinde dicta sunt, Sacella, Monasteriis adjuncta, quæ non erant omnibus pervia uti Ecclesiæ, quas ideo καθολικὰς vocabant, quod utriusque sexus populo paterent, & in quibus Collectas celebrare non licebat, sed erant tantum ad Monachorum preces & assiduos cantus accommodata. Sic Evagrius in Vitis SS. Patr. c. 5. Ecclesias & Oratoria distinguit: *Sunt*, inquit, *in ipsa urbe---12. Ecclesiæ, in quibus publicus agitur populi conventus, exceptis Monasteriis in quibus per singula loca orationum domus sunt, quæ certis temporibus ad orationem frequentantur.* Beletus de Divinis offic. cap. 2. *Ignorandum non est, quin Oratorium prò ipsa Ecclesia interdum accipiatur, atque etiam quivis locus alius ad orandum constitutus vocetur Oratorium: cujusmodi in suis cœnobiis sibi statuerunt Monachi. Oratoria*, ejusmodi Monasteriis ædes sacras adjunctas vocant S. Benedictus in Regula cap. 38. 52. 58. Vid. Diurnum Romanum cap. 5. tit. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 10. quo extremo titulo agit de Oratoriis in ædibus, Episcopalibus extrui solitis. Gregorius M. lib. 1. epist. 54. lib. 9. epist. 38. Regula Cæsarii cap. 34. 36. 42. Regula Tarnatensis cap. 15. Ardo in vita S. Benedicti Anianensis n. 39. &c. Olim verò Monachi ad Ecclesias Sabbato tantùm & die Dominico confluebant, ut est apud Palladium in Historia Lausiaca cap. 17.

Oratoria tandem dicta Sacella quædam domestica, aut privatæ ædes sacræ in agris & villis extructæ; quæ parochiarum jus non habebant, & à magnatibus ex fundis suis dotabantur, & ab Episcopis consecrabantur. Agit de ejusmodi Oratoriis Gregorius M. PP. qui perpetuò annotat, ea absque Missis publicis ab Episcopis consecranda, & idoneis reditibus locupletanda, lib. 2. epist. 9. Agunt etiam de iis Concilium Agathense c. 21. Epaonense c. 25. Aurelianense IV. c. 7. 33. Cabillonense c. 14. Ticinense an. 855 c. 3. &c. ex quibus docemur in iis Missas teneri propter fatigationem familiæ permitti præterquam in maximis festivitatibus, quas & Presbyteri qui ea deserviunt, & Laici, in civitatibus cum Episcopis tenere jubentur. At in iis baptisinum peragi vetat Synodus Trullana can. 58. Notum præterea Romanos habuisse privata sua sacella, quæ *lararia* vocabant, Persas sua πυρατεῖα. Ad sacella ista domestica fortè spectant quæ habet Odo Cluniac. de Translatione S. Mauri: *Ubi dum quadam die isdem venerabilis Comes in oratoriolo compendiosè ibidem extructo, ut nobilioribus mos est, post matutinos residens hymnos, divinis intenderet theoriis, &c.* Vide Justinianum Nov. 131.

Oratorium, vulgò nostris, *un Prié-Dieu.* Ordo Romanus: *Quartus verò Scholæ præcedit ad Pontificem, ut ponat Oratorium ante altare, si tempus fuerit: & accedens Pontifex orat super ipsum.*

ORATRIX, Βρέβιον, in Gloss. Gr. Lat. quo loco, inquit Meursius, intelligi debet Enchiridion precum, quod in Orientali Ecclesia habebant pariter, ut in Occidentali, & *Breviarium* vulgò indigitatur. Sed legendum *matrix*, id est, *matricula*, ex MS. Cod. alibi observamus.

ORBARE, Membris privare, mutilare. Capitula Caroli M. ad Monachos an. 789. c. 16. *Ut disciplina Monachis regularis imponatur, non secularis: id est non orbentur, non mancationes alias habeant, nisi ex auctoritate regulæ.* Gloss. S. Benedicti cap. de Medicina: *Orbatio*, τύφλωσις. Vide *Ictus orbus.*

ORBICULARE. Liber Anniversariorum Basilicæ Vaticanæ, apud Joannem Rubeum in Vita Bonifacii VIII. PP. p. 345. *Item tria superpellicia de vinipa & cortina.*

& cortina. Item duo orbicularia de opere ad acum. Legendum puto *auricularia*.

ORBITARE, *Recurrere, redire*. lib. Miraculor. S. Genulfi n. 13. *Orbitatur interim gratus temporis recursus*.

ORBIS, Imperium, regnum, dominatio. *Orbis Romanus*, pro Imperio Romano, in l. 17. D. de Statu hom. apud Plinium lib. 17. c. 12. Firmicum lib. 1. Mathes. Senatorem l. 10. ep. 8. Guill. Neubrig. lib. 5. c. 11. Gruter. inscr. 281. 10. in Constitut. 4. Appendicis Cod. Theod. &c. Ῥωμαϊκὸς κόσμος, apud Gelas. Cysic. in Actis Concilii Niceni: *Latinus Orbis*, apud Vincentium Lirin. Common. 1. *Orbis Africanus* apud Salvianum l. 7. *Orbis vastus Galliæ*, in Vita S. Sulpitii Episc. Bituric. Veterem Chartam ita subscribit Knuto Rex Angliæ in Conciliis Anglicanis: *Ego Knuto gubernator Anglici Orbis propria manu confirmo*.

Orbis, interdum pro pago, seu provincia. *Orbis Lemovicinus, Orbis Caturcinus*, crebro in Tabulario Abb. Belliloci in Lemovicib. Vide Probat. hist. Turenensis non uno loco: & to. 6. Vitar. SS. Ord. Bened. p. 161.

Orbis terrarum. Helgaudus in Roberto Rege Franciæ p. 68 *Beato videlicet Dionysio casulam miro itidem opere factam contulit, cui & aliud, ut tantam decebat feminam, ornamentum contexuit, quod vocatur Orbis terrarum, illi Caroli Calvi dissimillimum*.

ORBIS, *Orbus, orbare*. Vide *Ictus*.

ORBITATIO. In veteri Gloss. Saxon. Cottoniano, Tredene, i. tritæ viæ seu *orbitæ* calcatio.

ORBITUDO, *Orbitas*, στέρησις, in Gloss. Gr. Lat.

ORBITUS, *Annualis*, in Gl. Arabico-Lat. Lege *Obitus*, nostris, *Obit*. Vide in *Obitus*.

ORBUS *Ictus*. Vide in *Ictus*.

ORCA, Vas Hispanicum, Varroni: Isidoro lib. 20. c. *amphoræ species*, cujus ratio, ait Budæus, non mensura, sed sua forma constitit: Papias; *Serea, singul. vasis genus, orca; inde seriola* Jo. de Janua: *Orca, vas olei, vel species amphoræ magnæ*. Certè *Orca*, vas esse fictile, præsertim oleatorium, Persius auctor est:

—— *angusto collo non fallier orcæ*.

Orcæ benepicatæ apud Columellam lib. 12. c. 15. Gregorius Tur. lib. 4. Hist. c. 38. *Vigilii Archidiaconi homines 70. vasa, quæ vulgo Orcas vocant, olei liquaminis furati sunt*. Senator lib. 3. epist. 7. *Sexaginta Orcas olei ad implenda luminaria*. Acta S. Sabiniani Mart. n. 7. *Et præcepit exhibere 40. Orcas olei, & mitti super flammam ignis*. Hanc præterea vocem usurpant Festus. Plinius lib. 15. Dolabella & alii Agrimensores p. 253. 258. 260. 274. 304. Acta Proconsularia sub Munatio Felice, Vopiscus in Aureliano, Collatio Carthag. Severus Episc. Minoricensis de Mirac. S. Steph. Gregorius M. lib. 1. epist. 53. Acta Martyrii SS. Maximiani & Isaacii, &c.

Orcula, diminut. ab *orca*, apud Gromaticos, unde *Orculares termini*, quibus *Orculæ* erant vice finium.

ORCEOLUS. Vide *Urceolus*.

ORCHISTOPOLUS. Vide *Orciscopalarius*.

ORCIUM, *Orciolus, Orciarius*, urceus. Gloss. Gr. Lat. Κεράμιον, *Orcium, amphora*. *Orcium* verò idem videtur quod *orca*, de qua voce supra. *Orcio*, pro vase oleario usurpant Joannes Villaneus lib. 12. c. 72. & Matth. Villan. lib. 3. c. 56. hinc

Orciolus, Amphora in speciem *orcæ*, urceolus: *Orciuolo*, Boccacio. Colloquia Gr. Lat. apud H. Steph. in Gloss. [illegible] *Allata est aqua ad faciem in orciolum*. Leg. Ὀρσιόλιν. Cap. de Laneis: *Orciolum*, στάμνος. Gloss. Gr. Lat. Σταμνίσκος, *Orciolus*, Στάμνιον, *matella*. Σταμνός, *matella, urceus, urna*. Gloss. Lat. Gr. *Orceolus*, ξέστης, τὸ ἀγγεῖον.

Orciarius, Urceus. Tradit. Fuldenses lib. 1. trad. 39. *Cortinæ 12. orciarii 4. manile 1. conchæ 4. &c.*

ORCISCOPALARIUS. Jul. Firmicus l. 8. Matth. c. 15. *Petalmarius, Ephalmator, Orciscopalarius, &c.* Quo loco, vocem hanc sic effert Manilius lib. 5. à quo hausit Firmicus quidquid de sphæra Barbarica scripsit:

Corporaque immergunt undis, ipsumque sub antris
Nerea, & æquoreas conatur visere Nymphas.

Unde conjectat Scaliger *Orciscopalarios* esse *urinatores*, sicq; dictos, quod ἀδὺσκοπάλους, cæcos & latentes explorent: ut *Orcigalea*, latens, aut quæ latere facit, dicta est. At Salmasius ad Solinum legendum censet *Orchestopolarius*, aitque ita appellari qui Græcis ὀρχησόπολοι, qui scilicet vertiginosa & concita saltatione in orbem moventur. Nam πολεῖσθαι est in circulum moveri & circumagi apud Hesychium. In veteri libro Notarum *Orchistopolis* legitur.

ORCISTRA, Pulpitum Ecclesiæ, ex Gr. ὀρχήστρα, locus in quo mimi actiones suas exhibebant. Ordericus Vitalis l. 11. p. 817. *Ibique ante aram Virginis & Matris in orcistram conscendit, & ingenti catervæ, quæ convenerat, casus suos & res gestas enarravit*. Ita *Orchestram* pro suggestu dixit Joannes Thwroczius.

ORDA, Tartaris, tentorium, statio, curia Imperatoris. Occurrit apud Vincentium Beluacensem lib. 32. cap. 21. 22. 24. 25. 31. & apud Abulfaragium in Hist. Dynastiarum p. 305. 526. 356. &c. Gloss. Theotiscum Lipsii: *Ordon, Habitabat*.

Orda. Warnerius MS. in Caprum Scottum Poëtam;

Si super hanc orcam mihi tujuraveris ordam,
Oscula dans illi, crimine liber abi.

Fortè idem quod *Ordalium*, quod vide.

ORDEA. Hujus vocis vis sic exponitur in Tabulario S. Petri Generensis: *Absolvit idem Gasto in Bearnio —omnes homines ad dominium S. Petri Generensis pertinentes, ab exercitu, & ab omni expeditionis genere, & à repentina hostium insecutione, quam vulgus consuevit Ordeam appellare*. Quo loco Marca lib. 6. Historiæ Beneharnensis c. 11. n. 6. censet *Ordeam* idem esse, ac *Wardea*, in Legibus Wisigoth. & in Capitularibus Caroli Magni, certum scilicet militum numerum, qui in castris & oppidis constituuntur ad arcendas repentinas hostium invasiones & irruptiones. At Dominicus lib. de Prærogat. allod. cap. 22. §. 5. scribit vocem hanc significare tumultuariam illam & repentinam militum convocationem, quæ æris campani sonitu hosti jam finibus imminenti opponitur: in veteri quippe Codice forensium actorum ditionis Mixiæ in regno Navarræ, conventus generalis, denuntiatio *ab orde sonade*, idem est ac interposito æris sonitu, ut interpretatur Oyhenartus in Notitia Vasconiæ p. 127. Ita *ordeam pulsare*, idem est quod nostris *battre le beffroy*, Anglis *levare huesium*.

ORDEACUM, Præstatio ex ordeo. Vide in *Mestivarius*.

ORDELA, *Ordalium*, quodvis judicium divinum, purgatio vulgaris, modus criminis purgandi, ex Saxon. oꝛdela, in Canonib. Saxonicis sub Edgaro datis c. 24. 62. in Senatus consulto de Monticolis Walliæ c. 2. in Fœdere Edwardi & Guthruni Regum c. 9. in Legibus Athelstani c. 7. 14 21. 23. Ethelredi c. 1. & Canuti c. 17. part. 2. c. 20. 27. 29. 32. 54. in Concilio Ænhamensi an. 1009. c. 18. 26. & in Charta Edmundi Regis apud Will. Malmesb. l. 2. de Gest. Regum Angl. c. 7. Vox confecta ex Saxon. oꝛ, i. magnum, & ðael, vel ðele, judicium. Alias originationes affert & expendit Petrus Resenius ad Jus aulicum Canuti II. Regis Daniæ pag. 618. Vide Kilianum in *Waeter-or-deel*, & Olaum Wormium in Monumentis Danicis lib. 1. c. 11. & in voce *Lada*, ubi de simplici, duplici & triplici ordalio, & in voce *Urtella*. Præterea Joannem Stiernhookum l. 1. de Jure Sueonum vetusto cap. 8. ubi de Ordelio fusè agit.

ORDIBARII, Hæretici, Valdensium sectarii, de quibus Raynerus contra Valdenses c. 6.

ORDINABILITER, per ordinem, compositè. Zeno Veronensis serm. 6. ad Neophytos: *Tribulos in lata frumenta mutavit, quam diligenti cultu purgata, molarisque lapidis pio pondere feliciter fracta, ordinabiliter creta, omni furfure abjecto, mirifico splendore in fa-*

in farinam candidam micuerunt. Ordo Romanus: *Ordinabiliter compositis vestimentis suis.* Alibi: *Diaconus salutato Pontifice egrediuntur de Secretario cum ordinabili disciplina.* Vide Capitul. Caroli M. lib. 1. c. 80. lib. 7. cap. 142. & alibi. Et vitam Aldrici Episcopi Cenoman. p. 73.

ORDINALE, vel *Ordinalis*, *Liber in quo ordinatur modus dicendi & solemnizandi divinum officium*, inquit Lindwodus ad Provinciale Cantuar. Eccles. lib. 3. tit. 27. Ranulfus in Polychron. lib. 7. c. 3. sub an. 1077. de Osmundo Sarisberiensi Episcopo. *Hic quoque composuit librum ordinalem Ecclesiastici officii, quem Consuetudinarium vocant, quo fere nunc tota Anglia, Wallia utitur, & Hibernia.* Adde vitas Abbatum S. Albani p. 32. Synodum Wigorniensem an. 1240. cap. 1. Monasticum Anglic. to. 3. p. 241. &c.

Ordinarius, in Testamento Philippi Belvacensis Episcopi an. 1217. in Hist. Drocensi p. 244. *Missale & Ordinarium texta* (tecta) *argento.* Statuta Synodalia Nicolai Episcopi Andegav. an. 261. *Statuimus quod in singulis Ecclesiis liber, qui dicitur Ordinarius, habeatur, quo Sacerdotes respiciant singulis diebus ante Vesperarum incœptionem, ut ipsas Vesperas, Matutinas, & officium diei sequentis faciant & exequantur, juxta Ordinarii instructionem.* Charta an. 1208. pro Ecclesia S. Vulfranni Abbavillensi, in Tabular. Episcop. Amb. fol. 144. *In Ecclesia etiam sit liber ordinarius ad modum Ecclesiæ Ambian. in quo contineatur, quid & quando & quomodo cantandum sit vel legendum, Chorus regendus, campana pulsanda, luminare accendendum, &c.* Necrologium Ecclesiæ Parisiensis 3. Id. Jul. *Dedit — balsamum cum cristallo, pallam paratam cum aurifrisio, librum ordinarium, sandalia, & caligas, & tapetum Episcopale.* 13. Kal. Nov. *Obiit Bartholomeus Episc. Parisiensis, qui dedit nobis Missale in 3. voluminibus, & unum Ordinarium Episcopale, &c.* Constitutiones Odonis Legati Apostolici in insula Cypro an. 1248. c. 12. *Et quia Nicosiensis Ecclesiæ Ordinarium, prout intelleximus, in multis deficit, propter quod in eadem Ecclesia frequenter contingit servitium fieri perturbatè, præcipimus ut ad alicujus magnæ & secularis Ecclesiæ Regni Hierosolymitani dictum, Ordinarium reformetur, &c.* Si ita dispungas, nihil deerit, quod vult vir doctus: est enim *dictum*: sententia, arbitrium.

Liber ordinis, in Charta Sisnandi Episcopi Iriensis æræ 952. apud Ant. *de Yepez* in Chronico Ord. S. Benedicti to. 4. *Item calices duos, libros ordinum Sacerdotalium, primo Jeroncion, tertium cum suo officio, &c.*

ORDINARE, Statuere, disponere, Gallis, *Ordonner, disposer.* Præceptum Caroli M. pro Hispanis edit. à V. Cl. Steph. Baluzio: *Et mandavimus illi ut — ordinari faciat quomodo aut qualiter ipsi Hispani vivere debeant.* Consuetudin. Tolosæ 4. part. tit. de Homagiis: *De immobilibus — nihil potest homo de corpore sine assensu domini ordinare vel facere inter vivos, &c.* V. *Ordo.*

ORDINARIUS, *Manipularis, qui in ordine est*, apud Festum. Glossæ Isidori: *Ordinarius miles, qui in integro ordine est, vel numero.* Glossæ Gr. Lat. ταξι-κὸς, *ordinarius.* Ita usurpant Vopiscus in Bonoso, & Capitolinus in Clodio Albino. Sed &

Ordinarii interdum appellantur, qui *ordines* ducunt. Glossæ eædem: Ταξίαρχος, *Ordinarius, Manipularius.* Atque ita occurrunt *Ordinarii* apud Vegetium lib. 2. cap. 7. 8. 15. Præterea

Ordinarii, dicuntur judicium Ordinariorum officiales, vel Apparitores, qui inter Cornicularios, Commentarienses, Numerarios, Apparitores, vel Speculatores recensentur in Notitia Imperii, in lib. 16. Cod. Th. de Cohortalib. & l. 3. de Iis quia administr.

Ordinarius, Judex ordinarius. Charta Henrici Imp. an. 1312. *pro Janoto Spinola* Henrici filio: *Te in vicarium nostrum Castri Cassani ac Fortalitiæ Brunsti territoriorum & districtuum eorundem usque ad beneplacitum Imperialis Majestatis constituisse recolimus, ac ea quæ sunt meri & mixti Imperii ac simplicis jurisdictionis in locis ipsis tibi plenariè commisisse, ac te fecisse Ordinarium in prædictis, nec non pro te tuisque posteris concessisse ut nomine pedagii tibi liceret colligere pro qualibet sauma, &c.* Charta Rogerii Regis Siciliæ an. 1137. apud Ughellum to. 7. p. 564. *Similiter jubemus ut nullus noster Ordinarius animalia hominum Salerni, & consilium eorum, angariare præsumat. Ordinarii Judices*, in Cod. Th. l. 5. de Proximis, lib. 2. Ne quis in palatio, &c.

Ordinarius, loci Episcopus, qui habet ordinariam jurisdictionem in causis Ecclesiasticis, nostris vulgò, *l'Ordinaire*; *ordinary*, apud Littletonem sect. 136. 648. Vide Statuta Willelmi Regis Scotiæ cap. 22. §. 2.

Ordinarii etiam dicuntur ex ordine Ecclesiastico, dignitates Ecclesiarum, quibus competit aliqua jurisdictio. Lindwodus ad Provinciale Cantuar. Eccles. lib. 1. tit. 3. *Ordinarius principaliter habet locum de Episcopo & aliis superioribus, qui soli sunt universales in suis jurisdictionibus, — sed sunt sub eo Ordinarii, hi videlicet quibus competit jurisdictio ordinaria de jure, privilegio vel consuetudine, &c.* De his videtur intelligendus Ratherius Veronensis in Itinerario: *Recolitis — me præcepisse ut duobus diebus Archipresbyter & Archidiaconus me absente adventantes cum ordinariis omnibus pariter residentibus discuterent, die tertia emendanda mihi omnia recitarent.*

Ordinarius ordinariorum dicitur summus Pontifex, ex quo collationem beneficiorum sibi arrogavit, in Concilio Lateranensi cap. 5. cap. Antiqua de Privileg. Exinde Pontifex concurrit cum omnibus Ordinariis, & jure præventionis confert omnia beneficia vacantia.

Ordinarius, Dignitas in ordine Canonicorum regularium, cujus munus recitat Innocentius III. lib. 1. Epist. p. 30. edit. Venetæ: *Prædictorum autem octo* (Canonicorum Regularium in Ecclesia Perusina) *major Archipresbyter erit, alius Ordinarius, sequens Camerarius, — Ordinarius verò claustrum debet ex officio custodire, signare diligenter, & auscultare à singulis lectiones, &c.*

Ordinarii dicuntur Canonici Ecclesiarum Collegialium, in Charta an. 1040. apud Ughellum tom. 4. p. 147. 961. & Puricellum in Ambros. Basil. p. 425. 517.

ORDINATUS mori dicitur, qui testamentum confecit, apud Will. Tyrium lib. 12. c. 25. Vide *Inordinatus.*

ORDO, Modus, ratio.

Malo Ordine, in Lege Ripuar. *tit.* 59. §. 8. *tit.* 67. §. 5. &c. apud Luciferum Calarit. De non parcendo hæretic. p. 248. S. Audoënum in vita S. Eligii lib. 3. c. 55. in vett. Chartis apud Doubletum p. 692. 694. in Legibus Luitprandi Regis Longob. tit. 65. &c.

Malo ordine & contra leges, in vet. Charta apud Ughellum to. 7. p. 1418. *Malo ordine & iniquo ingenio*, in alia apud Sammarthanos in Episcop. Massil. n. 14. *Ordine violento*, in Legibus Luitprandi Regis Longob. tit. 110. §. 1.

Quieto ordine, apud Doublet. p. 859. Ughell. to. 2. p. 143.

Ordine legitimo, in Charta Caroli M. apud Doubletum p. 717.

Æquitatis ordo, in formulis Lindenbr. c. 105.

Canonico ordine vivere, distringere, in Lege Longob. l. 3. tit. 1. §. 18.

Usu & ordine fructuario possidere, in Pancharta nigra S. Martini Turon. fol. 103 col. 2. est jure ususfructus. *Usufructuario ordine beneficiare*, in Form. vet. c. 38.

Vivo ordine. Testamentum Ephibii Abbatis de Geniciaco an. 696. ex to. 12. Spicilegii Acheriani: *Facio testa-*

testamentum de rebus meis & hæreditate mea quæ ex parentibus meis Leobio & Theodigna legitima auctoritate ad me pervenit, & ex sorore mea, quæ sine liberis defuncta hæreditatem suam mihi vivo ordine dereliquit. Id est dum viveret.

Ordo, Curia, Senatus. Gloss. Gr. Lat. Βυλευτήριον, *hæc Curia, Ordo*. S. August. in Breviar. Collat. 3. cap. 13. *Scripsit etiam Secundus & ad seipsum missos à Curatore & Ordine Centurionem & Beneficiarium.* Occurrit ibid. cap. 15. & 17. & in Cod. Theod. non semel.

Ordo Reipublicæ superior & inferior, i. Magistratus majores & minores. Charta Carlomanni Regis, ex Archivis Pictav. S. Crucis. *Nec à quibusquam superioris aut inferioris Ordinis Reipublicæ procuratoribus, aut quibuslibet missis discurrentibus exigatur, aut fieri præcipiatur.*

Ordo, Ordinis Sacramentum, quod ei confertur qui in aliquem ordinem Ecclesiasticum cooptatur. Zozimus PP. epist. ad Hesychium c. 1. *Hinc passim numerosa popularitas --- dum parochias extendi cupiunt, aut quibus aliud præstare non possunt, divinos Ordines largiuntur.* Vide Baronium an. 44. n. 85. & seqq.

Ordines majores ac sacri sunt, *Subdiaconatus, Diaconatus, Presbyteratus, Episcopalis*: minores verò, seu non sacri, *Cantoratus, Psalmistatus, Ostiariatus, Lectoratus, Exorcistatus, Acolytatus.* Omnes tamen ordines *sacros* promiscuè appellatos annotat Menardus ad lib. Sacrament. p. 270. Synodus Beneventana an. 1091. c. 1. *Sacros Ordines dicimus Diaconatum ac Presbyteratum.*

Cur Ordines in 4. temporibus fiant, vide Honorium August. lib. 3. c. 155. & Durandum lib. 2. Ration. cap. 1. præterea Menardum p. 272. Cur verò Episcopi diebus dominicis, Presbyteri & cæteri ministri Ecclesiæ in Sabbato ordinentur, vide Hugon. à S. Victore lib. 2. de Sacram. c. 44.

Ordinare, Ordines sacros & Ecclesiasticos conferre, quod faciunt Episcopi S. Hieronym. in cap. Esaiæ: *χειροτονίαν, id est, ordinationem Clericorum, quæ non solùm ad imprecationem vocis; sed ad impositionem impletur manus.* S. Augustin. epist. 137. *Cum promoveri in Clericatu --- conaretur, ego autem nullo modo adducerer ei homini, de quo tantum mali existimarem, manus ordinationis imponere.* Gillebertus Lunicensis Episcopus de Usu Ecclesiastico: *Ordinat Episcopus Abbatem, Abbatissam, Sacerdotem & cæteros sex gradus.* Apud Anastasium in vitis PP. passim habentur hæc verba, *Hic fecit Ordinationes per mensem, &c.*

Ordinati, qui ordinibus Ecclesiasticis donati sunt. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 11. *Qui ordinatum occiderit, vel malignaverit, &c.* Adde cap. 68. Matth. Paris in Henrico III. *Juravit quod honorem, pacem, & reverentiam portabit Deo & sanctæ Ecclesiæ, & Ordinatis, omnibus diebus vitæ suæ.*

Exordinare, Sacerdotali gradu spoliare, *degradare.* Leges Alvredi Regis West-Sax. art. 24. apud Bromptonum: *Si Presbyter hominem occidat, --- exordinet eum Episcopus.* Leges Henrici I. c. 7. *Si Diaconus hominem occidat, exordinetur.* Eadmerus in Vita S. Wilfridi c. 23. *Si me adseris contra scita Canonum ordinatum, libenti animo exordinari concedo.* Adde Chronicon Mauriacense, p. 384.

Reordinationes vetant Canones Conciliorum. Fulbertus Carnot. epist. 25. *Rebaptizationes & Reordinationes fieri Canones vetant. Propterea depositum non reordinabitis, sed reddetis suos gradus per instrumenta & per vestimenta, quæ ad ipsos gradus pertinent, ita dicendo, Reddo tibi gradum Ostiarii, &c. In nomine Patris & Filii & Spiritus sancti. Novissime autem benedictione sanctificabitis eum, sic concludendo, Benedictio Dei Patris & Filii & Spiritus sancti super te descendat, ut sis confirmatus in ordine sacerdotali, & offeras placabiles hostias pro peccatis atque offensionibus populi omnipotenti Deo, cui est honor & gloria in sæcula sæculorum. Amen.*

Ordo, Liber Ecclesiasticus, sic dictus, qui vulgò *Ordo Romanus*, editus cum scriptoribus de Ritibus Ecclesiasticis, cujus mentio est in lib. 7. Cap. Caroli M. cap. 143. Petrus Diac. lib. 4. Chr. Casin. cap. 57. *Moxque super eum orationem primam, sicut in Ordine continetur, Lavicanus Episcopus dedit.*

Ordo, nudè, pro Ordine religioso. Arnoldus Lubecens. lib. 4. cap. 13. *Quid ergo damno, reprehendo? Ordinem? non Ordinem, sed Ordinis superfluitates, quæ ex illo tempore cœperunt, ex quo facta est mutatio Ordinis.* Curia Generalis Catalaniæ an. 1289. *Neque aliam Ecclesiam, neque domum Ordinis, vel Religionis, vel Monasterii, &c. Homo Ordinis*, Religiosus. Curia General. Catalan. an. 129[illegible]. *Aliquem Richum hominem, Militem, Clericum, hominem Ordinis, vel civem, &c.* Synodus Suessionensis an. 744. c. 5. *Ut Ordo Monachorum vel ancillarum Dei secundùm regulam sanctam stabilis permaneat, &c. Ordo Ecclesiasticus* lib. 1. Capitular. c. 78. &c. Adde Gerbertum epist. 45. & quæ de voce *Ordo* annotavit Seldenus in Eutychii Orig. nes p. 27. & seqq. 1. edit.

Ordo, Regula ipsa, vel observatio monachica. Eadmerus lib. de Similitudinib. S. Anselmi c. 7[illegible]. *Hæc & his similia novitius dicit, dum Ordo imprimis illi videtur gravis.* Cap. 79. *Ipsi jam probati, aut in omni humilitate & obedientia, & patientia, & observatione omnium quæ Ordo exposcit.* Charta Stephani Episcopi N[illegible]ensis an. 1215. *Et anno elapso in conspectu universitatis fratrum & sororum Ordo domus ei exponatur, &c.* Vita S. Stephani Abbat. Obasin. lib. 1. cap. 17. *Ad capitulum fratres quotidie post primam vel Missam conveniebant, in quo residente priore, finita lectione, vel quæcumque ex more ibi dicuntur, mox de institutis, de disciplina, de ordine tractabitur.* Hinc Regula primaria Canonicorum Regularium S. Victoris Parisiensis inscribitur *Liber Ordinis S. Victoris. Ordo sanctus*, in Capitulari an. 779. c. 3. *Ordo regularis & Canonicus*, in Synodo Vernensi an. 755. c. 11. Ita etiam *Liber ordinis* in Statut. Antiq. [illegible]artusiens. 1. part. c. 46. vers. 1. *Ne ibi sanctus ordo tepescat*, in Form. 37. ex Baluzianis.

Ordo niger, *Nigri Monachi*, Benedictini in Occidente passim dicti, apud Matth. Paris p. 321. 514. *Nigri Monachi sub norma S. Benedicti famulantes*, apud Ingulfum p. 851. Tidericus Langenius in Saxonia:

> *Nigris amicti velut ordinis hi Benedicti*
> *Gradu, ublimi subsistunt ordine primi.*

Poëta infimi ævi MS.

> *Sunt tria nigrorum quæ vastant res Monachorum,*
> *Renes, & venter, & pocula sumpta frequenter.*

Veteres porro Monachos [illegible] indutos ait autor est Eunapius in Ædesio p. 78. Vide Haëftenum lib. 5. Disq. mon. tract. 6. disq. 3.

Ordo albus, Canonicorum Regularium Ordinis sancti Augustini. Jacobus à Vitriaco in histor. Occident. cap. 13. *Cùm à priscis temporibus in partibus Occidentis duæ tantum fuissent regularium diversitates, Monachi scilicet nigri, sancti Benedicti regulam profitentes: & Canonici albi secundùm regulam B. Augustini viventes, postquam peccatis exigentibus primò modica negligentes paulatim cadere cœperunt, tandem ad tantam dissolutionem plures regularium Conventus devenerunt, quod viri timorati & prudentes, sub alio habitu & aliis institutis Domino militaturi ab ipsis recesserunt.* Ordericus Vitalis lib. 8. pag. 711. *In saltibus & campestribus passim construuntur Cœnobia, novisque ritibus variisque scematibus trabeata peragrant orbem cucullatorum examina. Albedine præcipuè in habitu suo utuntur, qua singulares ab aliis notabilesque videantur. Nigredo in plerisque locis sanctæ Scripturæ humilitatem designat, quem idcirco colorem religiosorum fervor hactenus gestat, Nunc autem nigredinem, quâ prisci patres tam regulares Clerici in cappis, quàm Monachi in cucullis, ob humilitatis specimen usi sunt, moderni tanquàm ob majoris justitiæ ostentationem abjiciunt: inusitata quoque pannorum sectione suorum ab aliis discrepare appetunt, &c.* Architrenius lib. 2. cap. 14. *de sobrietate alborum Monachorum:*

> *O sancta, ô felix albis galeata cucullis*
> *Libera paupertas, &c.*

Will. Brito lib. 8. Philippid.

> *Non parcit Monachis, aut quos Cistercius Ordo*
> *Candidat, aut habitus denigrat Cluniacensis.*

Carmen de Curia Romana v. 490.

> *Non mihi suspectus Cistercius ordo vel albus,*
> *Non nigri, aut illi qui crucis arma gerunt.*

Vide Matth. Paris p. 241.

Ordo griseus, Monachorum scilicet qui coloris cinericii, seu *Pseudolactini*, vestibus induebantur: quo nomine Cistercienses Monachi intelliguntur, qui *nigrum habitum primi in griseum commutarunt*, ut autor est Jacobus de Vitriaco in hist. Occident. cap. 14. Ita de his intelligendi Marianus Scotus an. 1099. Cæsarius lib. 10. Mirac. c. 46. Brocardus in Itin. r. Terræ sanctæ, Albertus Stadensis an. 1195. Cromerus in Metropoli lib. 7. c. 14. & alii. Sed & Tironenses Monachos in Carnutibus, *à consortio nigrorum Monachorum, mutato habitu, in griseum* recessisse scribit idem Jacobus de Vitriaco cap. 20. Vide Michaëlem Scotum lib. 4. Mensæ philosophicæ c. 39.

Ordo Asinorum. Vide *Asinus.*

Ordo Fidei, seu *Militia Ordinis Fidei Jesu Christi*, Ordo militaris institutus contra Albigenses, cujus quidam Savaricus *Pauperem* se *Magistrum* inscribit in literis an. 1220. in Regesto Curiæ Franciæ de negotiis Senescalliarum Carcassonæ, &c. ch. 48. Extat ibidem fol. 23. v. Charta alia de terris collatis Ordini Fidei Jesu Christi in partibus Narbonensibus à Comite Montisfortis ejusdem an. 1220.

Dare ordinem, Phrasis Gallica, *donner ordre de faire quelque chose*, curare ut aliquid fiat. Occurrit non semel in vitis PP. ab Ill. Episcopo Monspelliensi editis p. 108. 134. 190.

ORED[illegible]LFE, Rastallo, *est l'ou une clayme de aver le ore que est trové en son soile, ou terre.* Id est cùm quis clamat, seu sibi vindicat metallum, quod in suo solo vel agro inventum est. Ex O[illegible]e Saxon. *metallum: nummus*, (hoc autem loco thesaurum sonat, & Del[illegible]an, *fodere*, Thesaurus defossus.

ORESTE. Monasticum Anglic. to. 2. pag. 16. 17. 827. *Habeant etiam --- Curiam suam & justitiam cum Soka & Saka --- flemenefrith, & ordel, & oreste infra tempus & extra, & cum omnibus aliis consuetudinibus & immunitatibus, &c.*

OREXIS, Cibi appetentia, aviditas, ex Gr. ὄρεξις. Lampridius in Heliogabalo: *Amabat sibi pretia majora dici earum rerum quæ mensæ parabantur, orexin in convivio hanc esse asserens.* Paulinus epist. 3. ad Severum: *Ac ne in hoc ipso delicatius nobiscum agere videretur, qui nos ad orexim Monachorum parabat imbue-*

imbuere, fabam intrivit panicio, quo citiùs Senatorium poneremus fastidium. Joan. Sarisber. lib. 8. Policrat. c. 6. *Et quos magis onerare voluerint majoribus oneratos minoribus poculis ingurgitant, & distendunt: & donec rapidam orexin excutiant, aliquid amicitiæ aut festivitati credunt esse subtractum.* Henricus Rosla in Herlingsberga, de quodam prælio:

Sanguinis hic aliquis miserandam fundit orexin.

Id est, amittit desiderium fundendi sanguinis.

ORGANUM, quod vario calamorum ordine constat, follibusque inflatur: nam ὄργανον, *fistula*, exponitur, ut ὀργανάριος, *fistularius*, in Gloss. Gr. Lat. Non omnino nuperum esse inventum, satis declarat S. Augustinus in Psal. 56. *Organa dicuntur omnia instrumenta musicorum. Non solum illud Organum dicitur, quod grande est, & inflatur follibus, sed quicquid aptatur ad cantilenam, & corporeum est, quo instrumento utitur qui cantat, Organum dicitur.* Ut & Isidorus lib. 2. Orig. c. 20. *Organum, vocabulum est generale vasorum omnium musicorum. Hoc autem cui folles adhibentur, alio Græci nomine appellant. Ut autem Organum dicatur, magis ea vulgaris est consuetudo Græcorum.* Eadem pene habent Amalarius lib. 3. de Eccl. Offic. cap. 3. Papias, & Ugutio. Sed & ejusmodi organa respexit, opinor, Senator lib. 1. epist. 45. *Facit aquas ex imo surgentes præcipites cadere: ignem ponderibus currere, organa extraneis vocibus insonare, & peregrinis flatibus calamos complet, ut musica possint arte cantare.* Quinetiam describitur ab eodem in Psalmum 150. *Organum itaque est quasi turris diversis fistulis fabricata, quibus flatu follium vox copiosissima destinatur, & ut eam modulatio decora componat, linguis quibusdam ligneis ab interiore parte construitur, quas disciplinabiliter Magistrorum digiti reprimentes grandisonam efficiunt & suavissimam cantilenam.* A Juliano etiam, quem Parabatam plerique putant, hocce Epigrammate describitur in Anthol. lib. 1. cap. 64.

Ἀλλοίην ὁρόω δονάκων φύσιν· ἦτε ἀπ' ἄλλης
Χαλκείης τάχα μᾶλλον ἀνεβλάστησαν ἀρούρης,
Ἄγριοι, οὐδ' ἀνέμοισιν ὑφ' ἡμετέροις δονέονται,
Ἀλλ' ὑπὸ ταυρείης προθορὼν σπήλυγγος ἀήτης,
Νέρθεν ἐϋτρήτων καλάμων ὑπὸ ῥίζαν ὁδεύει.
Καί τις ἀνὴρ ἀγέρωχος ἔχων θοὰ δάκτυλα χειρὸς,
Ἵσταται ἀμφαφόων κανόνας συμφράδμονας αὐλῶν.
Οἱ δ' ἁπαλὸν σκιρτῶντες, ἀποθλίβουσιν ἀοιδήν.

Quam cerno alterius naturæ est fistula: nempe
Altera produxit fortasse hanc ænea tellus:
Horrendum stridet, nec nostris illa movetur
Flatibus, at missus taurino è carcere ventus
Subtus agit leves calamos, perque ima vagatur.
Mox aliquis velox digitis, insignis & arte
Adstat, concordes calamis pulsatque tabellas.
Ast illæ subito exiliunt, & carmina miscent.

In allatis Organi descriptionibus, nulla hydraulicorum, quomodo describuntur à Vossio ex Vitruvio & Herone, in libro de Poëmatum cantu & virib. rythmi p. 100. & seqq. nulla fit mentio, immo follibus spiritum accepisse dicuntur, adeò ut ab hodiernis non omnino discrepasse fatendum sit, etsi Latinis vix cognita fuisse evincant quæ habent Francorum Annales, qui in Franciam tum primùm allatum organum an. 757. ac Pipino Compendii tum agenti, cum aliis muneribus missum à Constantino Imp. narrant. Ex hinc simile Organum Carolo M. oblatum per Legatos ab Imperatore Constant. Michaële fortè cognomento Rhangabe subdit Monachus Sangallensis lib. 1. de Carolo M. c. 10. à quo ita describitur: *Adduxerunt etiam iidem Missi omne genus Organorum, sed & variarum rerum secum, —& præcipuè illud musicorum organum præstantissimum, quod doliis ex ære conflatis, follibusque taurinis, per fistulas æreas mirè perflantibus, rugitu quidem, tonitrui boatum, garrulitatem verò lyræ vel cymbali, dulcedine coæquabat.* Organa verò habuisse Veronensem Ecclesiam Carolo M. imperante docent aliquot Chartæ descriptæ ab Ughello tom. 5. p. 604. 610. Ad Ludovicum Pium deinde adductus est *Presbyter quidam de Venetia, nomine Georgius, qui se organum posse facere asserebat: quem Imperator Aquasgrani cum Thancolfo Sacellario misit, ut ei omnia ad id instrumentum necessaria præberentur imperavit,* ut est apud Eginhardum in Annalibus an. 826. Autor vitæ ejusdem Ludovici: *Qui diceret organum more Græcorum posse componere.* Idem Eginhardus de Translat. SS. Martyrum Marcellini & Petri c. 16. de Georgio: *Hic est Georgius Veneticus, qui de patria sua ad Imperatorem venit, & in Aquensi Palatio organum, quod Græcè hydraulica vocatur, mirifica arte composuit.* Quod quidem Organum Aquisgranense illud idemque esse videtur, quod describitur à Walafrido Strabo, qui primùm ejus inventum Græcis attribuit, & ab ipso Ludovico confectum innuit:

En queis præcipuè jactabat Græcia sese
Organa Rex magnus nos inter maxima ponit.

Sed scrupulum injicit, quod loco proximè laudato Eginhardus, organum istud Ludovici jussu à Georgio Veneto Aquisgrani confectum, *Hydraulicum* appellat, quasi aquarum vi, ut sunt hydraulica organa apud Vitruvium lib. 10. c. 13. sonum ediderit: cùm ejusmodi hydraulica quantum ad formam haud multùm differrent ab hodiernis organis: quod abundè docet ea pars Porphyriani Panegyrici Constantino M. dicti, quæ organi speciem refert, quod hydraulicum fuisse testatur hic versus:

Sub quibus unda latens properantibus incita ventis, &c.

Sed & hydraulicorum organorum usum obtinuisse in Ecclesiis nostratibus testatur Willelmus Malmesburg. *Extant etiam apud illam Ecclesiam doctrinæ ipsius monumenta, horologium arte mechanica compositum, organa hydraulica, ubi mirum in modum aquæ calefactæ violentiam ventus emergens implet concavitatem barbiti, & per multiforatiles transitus ænea fistulæ modulatos clamores emittunt.* Quæ verò de organis musicis narrant Constantinus Manasses & Michaël Glycas à Theophilo Michaëlis F. Imperatore Constantinopol. adinventis, non organa nostratia spectant sed musicam quandam avium fictitiarum arbori perinde fictitiæ insidentium organicam intelligunt, quod ex Leone Grammatico licet colligere:

Organorum nostratium ac ingentium, præclaram descriptionem habet Volstanus in prologo ad vitam sancti Swithuni:

Talia & auxistis hic organa, qualia nusquam
Cernuntur gemino constabilita sono.
Bisseni supra sociantur in ordine folles,
Inferiusque jacent quatuor atque decem.
Flatibus alterius spiracula maxima reddunt,
Quos agitant validi septuaginta viri,
Brachia versantes, multo & sudore madentes:
Certatimque suos quisque movet socios,
Viribus ut totis impellant flamina sursum,
Et rugiat plena Kapsa referta sinu.
Sola quadringentas quæ sustinet ordine musas,
Quas manus organici temperat ingenii.

In interdictis porro *suspenduntur Ecclesiæ organa,* ut est apud Will. Neubrigensem lib. 1. cap. 17. extremo. Acta capitularia Eccl. Lugdun. an. 1347. fol. 123. *Deliberaverunt, quod malefactores, qui claustrum violaverunt, hospitia Canonicorum fregerunt, & ipsos injuriaverunt, requirantur ut dictam injuriam emendent: quod nisi fecerint, quod contra ipsos cessus apponatur, organa suspendantur, &c.* Sed de Organorum usu in Ecclesiis consulendus Steph. Durandus lib. 1. de Ritibus Ecclesiæ c. 13. Porrò an in Ecclesia Græcanica, prioribus saltem sæculis ejusmodi organa in usu fuerint, addubitari potest, cum eorum, ni fallor, haud meminerint Scriptores Byzantini, præter fortè Codinum de offic. cap. 11. n. 1.

Organum triplum seu quadruplum. Necrologium Ecclesiæ Parisiensis 7. Id. Jan. *Et quilibet Clericorum qui ad Missam Responsorium vel Alleluia in organo triplo vel quadruplo decantabunt, 7. den. habebit.* Adde 3. Id. Jul.

Organa, seu *Orgues* nostri appellant cataractas lapsiles ferreas ad urbium & castrorum portas. Vide Tactica Ducis Clivensis p. 81.

Organizare, Canere in modum organi. Necrologium Ecclesiæ Parisiensis Non. Jul. *Et 4. Clericis qui organizabunt Alleluia, cuilibet 6. den.*

Organarius, qui Organa musica pulsat, vel qui conficit, ὀργανάρις, in Glossis. Glossæ aliæ: ὀργανικὸς, *Organarius, fistularius*. Jul. Firmicus lib. 3. Mathes. c. 14 *Musicos, vel organarios faciet.* Sic lib. 4. c. 7. & 15. Vide Cujac. ad l. 3. Cod. de Excusat. muner. lib. 10. Messianus in vita S. Hilarii Arelatensis: *Tanquam spiritalis & sanctus organarius corda tangebat singulorum.* In Statutis MSS. pro *Joculatoribus & Ministellis*, *Organeurs* appellantur, qui organa pulsant.

Organistrum, locus in Ecclesia ubi sunt organa. Galbertus in vita Caroli Comitis Flandriæ cap. 4. *Se in organistro, scilicet in domicilio quodam organorum Ecclesiæ —occultaverat.* *Domus Organorum*, dicitur in Catalogo Episcoporum Frisingensium, in Metropoli Salisburgensi: *Ruit ciborium deauratum, & domus organorum*, &c.

ORGERAFRUS. Bernardus Monachus, postmodum Archiep. Toletanus, in Consuetudinibus Cluniac. MSS. ex Bibl. Sangermanensi Part. 1. c. 9. *In Quadragesima omni die Dominica, & omni die Jovis facit per consuetudinem caritatem de Orgerafro facto de betonica, & aliis bonis herbis, admixto melle.*

ORGILDE, vox Saxon. quæ *sine compensatione* significat, de eo usurpata cujus vita nullo pretio redimenda est, ut qui jure fuerit occisus: ex oꞃ, quæ negativam sonat, & ᵹẏlꝺ, *compensatio.* Leges Alvredi & Godrini c. 9. apud Bromptonum, & cap. 6. apud Lambardum: *Si hoc inverit, jaceat orgilde.*

ORIA, pro *Orgia.* Adamnanus lib. 2. de Locis SS. c. 21. *Ille quem aspexi puteus altitudinis habet vicenas orias, hoc est 40. cubitos. Oria ergo, sive cubitus, est utriusque manus à latere extensio utroque.*

ORIGINARII, *Originales, vernaculi*, Isidoro in Glossis & Papiæ, Servi glebæ addicti, adscriptitii, à prima *origine* colonariæ conditionis adstricti. *Coloni originales*, in l. 14. Cod. Th. de Annona & tribut. *Originali inquilinatu obnoxii, & tributarii*, apud Sidonium lib. 5. epist. 19. Edictum Theodorici Regis cap. 142. *Liceat unicuique domino ex prædiis, quæ corporaliter & legitimo jure possidet, rustica utriusque sexus mancipia, etiamsi originaria sint, ad juris sui loca transferre, vel urbanis ministeriis applicare, ita ut illis prædiis acquirantur, ad quæ voluntate domini migrata fuisse constiterit, —alienare etiam supradictæ conditionis homines liceat dominis absque terræ aliqua portione*, &c. Adde cap. 21. 48. 56. 63. 64. 65. 66. 67. 68. Testamentum S. Remigii apud Flodoardum lib. cap. 18. *Innocentium servum, quem accepi à Profuturo originario meo*, &c. Sic in l. 1. Cod. Th. de Inquilin. *Qui aliquid per originem debent*, apud Avitum Viennensem epist. 32. *Originariæ conditioni obnoxii*, apud Gelas. I. PP. epist. 9. *Qui conditionem loci debent*, apud Gregor. M. lib. 3. epist. 21. *Qui originali aut alicui conditioni obligati detinentur*, in Capit. Caroli M. lib. 7. cap. 34. & apud Hincmarum Remensem epist. ad Clerum Beluac. *Qui cavagia debent ratione originis*, in Charta ann. 1220. apud Hemeræum. Ita in Novella Theodos. & Valentin. de 3 ann. pr. præscript. in Nov. Valentin. de Episcopali judicio, in Concilio Tolet. V cap. 9. in Lege Burgund. tit. 7. tit. 17. §. 5. tit. 21. §. 1. in Wichbild. Magdeb. art. 57. apud Cæsarium Heisterbach. lib. 4. cap. 88. lib. 6. cap. 7. lib. 7. cap. 39. Joan. de Deo in Pœnitentiario lib. 5. c. 6. &c.

Originales servi, apud Theganum de Gestis Lud. Pii c. 44. in Formulis veterib. apud Bignonium form. 16. &c. Charta Gallica manumissionis an. 1315. tom. 11. Spicilegii Acheriani p. 386. *Teles servitudes soient ramenées à franchise, & à tous ceus qui de ourine & ancienneté ou de nouvel par mariage, ou par residence de lieus de serve condition sont encheus, ou perroient encheoir ou lieu de servitude*, &c. *Francorine*, id est origine francus, liber, in Consuet. Hannoniensi cap. 83. Chronicon Bertrandi Guesclini MS.

> *Pietres li Rois d'Espaigne en hay la Royne,*
> *Qui donnee li fu de la royal orine.*

Infrà:

> *Li Baron du pays, qui sunt de bonne orine.*

ORINALE, idem quod *Orarium*. Acta S. Basilisci Mart. n. 20. *Abiit ergo ipse Agrippa ad flumen ubi decollatus fuerat S. Basiliscus, & cum invenisset modicam guttam sanguinis ejus, colligens manibus suis simul cum pulvere, missum in orinale præcinxit corpus suum, & statim mundatus est à dæmone.* Vide *Orale.*

ORINDA, Panis genus, & ex quo conficitur, semen, Æthiopiæ peculiare, & sesamo persimile, quod coquentes vescuntur, ut est apud Hesychium in Ὀρίνδη. Ita porro hanc vocem restituit Gabriel Humelbergius apud Apicium lib. 2. cap. 2. pro *Oridia.*

ORIPALATUM. In Glossario Saxonico Cottoniano, Cẏle-ꝼẏꞃꝺ. Ubi Somnerus, *reponendum fortè, Oxylapathum.*

ORIOLUM, Porticus, atrium. Matth. Paris an. 1253. *Nisi in refectorio vel oriolo pranderet.* Idem in Vitis Abbat. S. Albani: *Ut non in infirmaria, sed seorsim in oriolo Monachi infirmi carnem comederent.* Alibi: *Adjacet atrium nobilissimum in introitu, quod porticus vel oriolum appellatur.* Vocis etymon non agnosco.

ORITORIUM. Histor. Translat. SS. Vvandregisili & al. num. 14. apud Mabillon. ubi de variis reliquiis: *De terra oritorii S. Michaëlis.* leg. *oratorii*, scilicet in Gargano.

ORMESTA. Ordericus Vitalis lib. 5. p. 558. *Orosius Presbyter, qui librum de ormesta mundi scripsit*, &c. Ita etiam inscribitur Pauli Orosii Historia in MS. Regio. Atque ita laudatur in vita S. Baboleni num. 18. ex edit. Petri Chiffletii. Codices verò MSS. Collegii Navarræ Parisiensis, Monasterii Dunensis in Flandria, Vallis S. Martini Lovanii, & alii *hormestam* præferunt. Hanc in linguam Anglicam transtulisse Alvredum Regem Anglorum scribit Balæus. Sed de vocis significatione planè non constat: quidam legendum censent de *Orchestra*, i. scena, *mundi*: sed cùm constans fere sit hæc lectio, non temere mutandum. Varias de ea conjecturas proferunt Vossius lib. 2. de Hist. Lat. c. 14. & Bivarius ad Pseudo-dextrum p. 431. qui locum Orderici non viderant. Sed vix quidpiam verosimilis, nedum certi tradunt. Vocem hanc usurpavit Stephanus Tornac. in Epist. ad Vvillelmum Archiep. Remensem descripta in lib. 1. Miscellan. Baluz. p. 420. *Ormesta est, non parabola quam propono.* Ubi *Ormesta* videtur sumi pro veraci historia, cujus est illa Orosii. Sed & in vita S. Eupraxiæ virg. num. 18 vox Græca incertæ perinde notionis, quæ ad hanc accedit, occurrit.

ORMISCUS. Fridegodus in S. Wilfrido cap. 11. ubi describit Episcopi consecrationem:

> *Gemmata vehitur Archontum more curuli,*
> *Induit ormiscum, subiit hoc schemate templum.*

An ex Græco ὁρμὸς, ὅρμισκος, *monile*, pro veste aut ornamento Episcopali? Lexicon MS. Reg. cod. 930. Ὁρμίσκος, τὸ ... χαλινὸν ... [illegible]

ORMIZATUS. Vide *Armizatus.*

ORNA, pro *urna.* Autor Queroli: *Euclio aurum in ornam congessit olim, quasi busta patris, odoribus insuper infusis, tituloque extra addito. Navem ascendens ornam domi fodit, rem nulli aperuit.* Aliud sonat ... apud

apud Cedrenum p. 393. ubi hæc vox pro limbo sumitur, quomodo *orle* dicimus: idemque quod *orna*, & *ornatura*, de qua mox. Vide Salmasium ad Hist. Aug. Glossæ veteres: *Orna*, ἡμικίραμον. Ubi frustra *Orca* reponit Vulcanius.

ORNAMENTARIUS, *Orator*, Κοσμήτης, in Gloss. Gr. Lat. Ibid. Κοσμητικός, *Ornamentarius*.

ORNATOR. Gloss. Gr. Κοσμήτης, *Ornamentarius*, *Ornator*. Jul. Firmicus lib. 5. Math. *Sculptores, aut Ornatores efficiet, aut mechanicos.*

ORNATRIX, Κοσμήτρια, in Gloss. Gr. Lat. alibi, Σιρώτρια, *Ornatrix*, Σιρῶ, ἐπὶ ἱματίων, *Orno*, Lexic. Gr. MS. Reg. cod. 930. Κοσμήτρια ἐμπλέκτρια, ἡ κοσμοῦσα τὰς γυναῖκας. Hesychius: Κοσμήτρια, ἡ κοσμοῦσα τὰς τρίχας ἢ φιλάσσα, κνέστρια. Occurrit in l. 65. D. de Legat. 3. & in aliquot inscript.

ORNATURA. Papias: *Limbus est quam nos ornaturam dicimus, qua ambit extremitatem vestium, aut ex filo aureo contexta assutaque extrema parte vestimenti.* S. Cæsarius in Regula ad Virgines c. 42. *Plumaria & acupictura, & omne polymitum, vel stragula, vel ornatura, nunquam in Monasterio fiant.* Adde Recapitulationem ejusdem Regulæ c. 11. Epistola Basilii Imp. ad Hadrianum II. PP. post octavam Synodum: *Unum cazzulin dirodinum habens ornaturam auream*, &c.

OROBIOTÆ, Græci qui montes incolebant: ex Græco, ὀροβιῶται. Annales Francorum an. 809. *Populonium civitas maritima à Græcis qui Orobiotæ vocantur, deprædata est.* Perperam *Oroboïtæ* scribitur in Annal. Franc. Bertin.

ORODONA. Testamentum Riculfi Episcopi Helenensis an. 915. *Casulas Episcopales optimas tres, unam dioprasiam* (l. *diapr.*) *& alias duas de orodonas.* Mendum indubiè in hac postrema voce.

ORODUM, *Bladum conculcatum*, in Glossario Saxon. exarato sub Edw. III.

OROMA. Vide *Orama*.

ORPHANARI, Viduari. Fundatio Monasterii Pamburgensis, in Metropoli Salisburgensi to. 3. pag. 82. *Parentum solatio orphanari.*

ORPHANUS, *Lapis pretiosus*, inquit Albertus Magnus, *qui in corona Imperatoris, non unquam alibi visus est, propter quod Orphanus vocatur. Est autem in colore quasi vinosus, subtilem habens vinositatem, & hic est sicut ad candidum nimis micans penetraret in rubeum clarum vinosum, & sit superatus ab ipso, & traditur quod aliquando in nocte fulsit: sed nunc tempore nostro non micat in tenebris.* Meminit Nicephorus Bryennius lib. 1. cap. 17. πολυθρύλλητα μαργάρα, ὃν Ὀρφανὸν καλουνόμαζον, *Margariti illius decantati*, quod in clade Romani Diogenis in Turcorum potestatem venit: cujus pretium 90. millium aureorum fuisse ait El-Macinus in Hist. Saracenica.

ORRATA. Testamentum Guillelmi D. Montispessulani an. 1211. tom. 9. Spileg. Acher. p. 142. *Quæcumque ibi habeo—orratus, caminos, boscos, & pascua, aquas, & vilerias, & peretras, & eremos, quæ teneo ad fendū de Comite Melgoriensi.* Fortè *ortatos*, pro *hortos*.

ORSA, pro *ursa*, ἄρκτος, Septentrio, apud Sanutum lib. 2. part. 4. cap. 6. vox Italica.

ORSCARDI. Lex Aleman. tit. 6. §. 1. *Si autem medietatem auris absciderit, quod Alamanni orscardi dicunt, cum 6. solid. componat.* Vox composita ex Germ. *or*, auris, & *scard*, fragmen, seu fissura.

ORSUS, Juramentum, ex Gr. ὅρκος. Hroswita de gestis Odonum p. 168.

Votis & formis hoc confirmaverat orsis.

Infrà:

Lacrymans mox utitur orsis.

ORTARE, *Ort.* Vide *Obstare*.

ORTHOPLUMUS, seu *Orthoplumeus*, pannus *rectis plumis* variegatus, distinctas, opere scilicet plumario, ex hibrida voce Gr. ὀρθόπλουμος. Charta donationis factæ Ecclesiæ Cornutianæ edita à Suaresio: *Vela holoserica alba auroclava orthopluma duo*, &c. Infra: *Vela blattea auroclava orthopluma duo, vela tramoserica aquilata coccoprasina duo*, &c. Rursum: *Vela linea blattoserica orthopluma 2.* &c.

ORTICLINEUM. Bulla Benedicti VIII. PP. apud Ughellum in Episcop. Portuens. *Confirmamus vobis curtem in integrum quæ dicitur Galeria, cum caminatis, seu orticlineis, atque diversis cubiculis, & omnibus ædificiis quæ infra se & circa se habere dinoscitur.*

ORTILII, pedis ungulæ, *Orteils* Gall. Charta Joannis Regis Angliæ de libertatib. forestar. apud Matth. Paris an. 1215. *Talis autem expeditatio fit per assisam communiter, quod tres ortilli abscindantur de pede anteriori sive poleta.*

ORTLIBIENSES, Valdenses hæretici, qui *Ortolevi*, in Constit. Friderici II. contra hæreticos. De iis & eorum pravis opinionibus agit Raynerus contra Valdenses cap. 6.

ORTOLEVI. Vide *Ortlibienses*.

ORTUGA, apud Danos, moneta, quæ valet 2. obolis Danicis. Vide Janum Delmerum ad Jus Aulicum Norvegicum vetus, cap. 47. & Joann. Stiernhookum de Jure Sueonum vetusto p. 261. 262. 263.

OS, *In ore gladii.* Vetus versio Lucæ c. 21. v. 24. πεσοῦνται στόματι μαχαίρας, *cadent in ore gladii.* Theophanes: Στόματι μαχαίρας ἀπέκτεινεν, Hist. Misc. *ore machæræ occidit.* Ita etiam Theophylactus Simocatta lib. 7. cap. 8. Gregorius Turon. lib. 2. Hist. *Ne universa multitudo in ore gladii rueret.*

Os sonans. Lex Aleman. tit. 59. §. 4. *Si autem de capite os fractum tulerit de plaga, ita ut super publica via lata 24. pedes in scuto sonaverit, illud os cum 6. sol. componat.* Lex Ripuar. tit. 68. §. 1. *Si quis in capite, vel in quocumque liber membro plagatus fuerit, & os exinde exierit, quod super viam 12. pedum in scuto jactum sonaverit*, &c. Lex Frision. to. 22. §. 70. *Si de vulnere os exierit tantæ magnitudinis, ut jactum in scutum trans publicam viam sonitus ejus audiri possit*, &c. Ita ferè in Addit. 3. §. 24. & in Lege Longob. lib. 1 tit. 7. §. 3. Ex quibus liquet *os sonare super scutum* dici, cum ejus est magnitudinis, ut jactum trans viam publicam 12. aut 24. pedum, in scutum, æreum fortè aut ferreum, sonum ita edat, ut audiri possit.

Os claudere & aperire novis Cardinalibus. Vide Ceremoniale Roman. lib. 1. sect. 8. p. 78. 79.

Ossa animalium, quasi pro vitanda animalium peste, alicubi suspendere, vetitum in Concilio Londoniensi an. 1075. & in Decretis Lanfranci Cantuariensis Archiep. in Monastico Anglic. to. 3. p. 307. Vide Lindenbrogium ad Ammianum lib. 19. cap. 86.

Os aureum, dictus S. Joannes Patriarcha CP. qui Græcis Χρυσόστομος. Facundus Hermianensis l. 4. c. 2. *Agedum veniamus & ad illud os aureum Constantinopolitani Joannis*, &c. Nicolaus I. PP. epist. 8. & vetus Scheda post Pœnitentiale Theodori p. 361. *Sanctus Joannes Os aureum.* Interdum unica voce: Synodicum Raphaëlis Archiepiscopi Nicosiensis pro Græcis c. 6. *Et ut qualibet die maximè in Quadragesima quilibet Parochialis Sacerdos Missam cantet integram secundùm morem S. Basilii & S. Joannis Osaurei, nisi fuerit impeditus.*

Os aureum, præterea dictus Hibernis S. Gregorius M. Cummianus Hibernus de Controv. Paschali: *Ad Gregorii Papæ urbis Romæ Episcopi, à nobis in commune suscepti, & Oris aurei appellatione donati, verba me converti*, &c. S. Leo IX. PP. in epist. ad Leonem Achridanum, de S. Augustino: *Beatus & Catholicus doctor Augustinus, in Latinaque lingua clarissimus, atque noster Chrysostomus.* Galfridus de Vinosalvo ad Innocent. III. PP.

Esto quod in verbis aut hic aut ille sit ore.
Aureus, & totus resplendeat; os tamen ejus
Impar est, orisque tui præjudicat aurum.

Isido-

Isidorus Pacensis de S. Ildefonso: *Melliflua os aureum in libris diversis eloquentia.*

OSA, *hossa, hosa, osa, houcia*, &c. Tibiale, curale, caliga: Germanis *Hose*, Cambrobritannis *Hosen*, Gallis *Heuse, houseaux*, Italis *uosa*.

Osa, cum unico s. Ugutio, & ex eo Joannes de Janua: *Osa quoddam genus calceamenti, & dicitur ab os, ossis, quod primo de coriis boum osa facta sunt, & quamvis nunc ex alio genere fiant; pristinum tamen nomen retinent: unde Osatus, Osas habens. osare, calciare.* Glossar. Lat. Gall. *Osatus, heusez, chaussez de houses. Osare, chausser heuses. Ossula, la petite heuse.* Ita etiam Catholicum Armoricum V. *Heus.* Ex his emendandus fortè, à quo accepere, Isidorus lib. 19. c. 34. de Calceamentis: *Ossas, puto ab osso primum factas, & quamvis ex alio genere, tamen nomen pristinum retinent.* Ubi legendum *ab osse* censerem, si *Osas* ex ossibus factas liceret conjicere. Paulus Warnefrid. lib. 4. c. 23. *Postea cœperunt osis uti, super quas equitantes tybrugos byrreos mittebant.* Chronicon Besuense p. 558. *Omnia reddidit per caligulam suam, quæ vulgò ose dicitur, quam implevit de ipsa terra*, &c. Udalricus lib. 3. Consuetud. Cluniac. c. 22. *Cavet autem omnimodo ne quis aliquando intret, vel calcaria portans, vel osis de corio factis indutus. Le Roman de Girard de Vienne MS.*

Au matinet quant soleux deust raier,
Li Rois se leve por soi appareiller,
L'une grant hose se fist le jor chaucer.

Ossa cum duplici ss. apud Isidorum loco citato. Adalbero Laudunensis in Carm. ad Robertum Reg.

Ossa superficiem stringit diffusa deorsum.

Hossa. Monachus Sangallensis lib. 2. de Carolo M. *Cumque ad obsequium domini cuncti hossas suas vellent extrahere*, &c. Suprà, *Gallicùlam*, mox *ocream* dixit.

Heuse, Matth. Paris an. 1247. *Calceamentis militaribus, quæ vulgariter heuses dicuntur, seculariter, imò potiùs prodigaliter calceati, & calcarati.* Wilhardiunus n. 116. *Et Marcuflex chaussa les hueses vermeilles, par late & le conseils des autres Grecs.* Fecialis qui vixit sub Henrico VI. Rege Angl. in tract. MS, de Officio Heraldorum: *Heuses sont faites pour soy garder de la boe & de froidure, quand l'en chemine par pays, & pour soy garder de l'eauë.* Philippus *Mouskes* MS. in Henrico I. Rege Franc.

Et de ses hueses emboées,
Qui grandes estoient & lées

Le Roman de Garin MS.

Cil chamberlanc vont à li por servir,
Vest le bliau & peliçon hermin,
Hueses tirées, esperons à or fin.

Gloss. Lat. Gall. *Ocrea; Heuse, ou Estivaux, ou Esquembaux, pour chaucier les gembes. Ocreare: heuser.*

Houcia. In Statutis Synodalibus Guillelmi Majoris Episcopi Andegavensis an. 1298. *Houcias & clochas deferre præsumerent.* Joinvilla in Hist. S. Ludovici: *Et le cuir nous devenoit tanné de noir & de terre, a ressemblance d'une vieille houze qui a esté long temps mucée derriere les coffres.*

Hosella, ex Gall. *houseaux*. Concil. Parisiense an. 1212. part. 2. c. 9. *Ne calceamentis secularibus, puta hosellis, vel calceis nimis strictis & peracutis—utantur. Le Roman d'Auberi* MS.

Et vest les dras qui furent au paumier,
Et les houziaus qui ni volt atargier.

Robertus *Bourron* in fabulosa Hist. Merlini MS. *Et vint en la ville comme un boskillons, une cuignie à son col, uns grans housiaus cauchiés.*

Vosa, Itali dicunt voce trisyllaba. Matthæus Villaneus lib. 8. cap. 74. *Dove gli Unghieri, in uosa e gravi di lor armi e giobboni, non potean salire.*

Hosobindæ, Fasciæ crurales, hoſebendas Saxonibus: *Hose-banden*, Theutonibus: *Hose-gartiers*, Anglis: *Bendes de Houseaux, Jarretieres:* ex *hose*, & *binden*, ligare, nectere, vincire. Epistola Synodalis Concilii Duziazensis I. *Inde umgas ad spatas & balteos, & calcaria, atque ligaturas hosarum, quas hosobindas dicunt, fieri jussit.*

OSANNA. *genus ligonis*, Papiæ. V. *Dominica Osanna.*

OSBERGUM. Vide *Halsbergum.*

OSCA. *Oschia.* Vide *Olcha.*

OSCILLI. Vita S. Hugonis Abbatis S. Martini Eduensis n. 22. *Ut incredibilis numerus scabellorum atque oscillorum post perceptam incolumitatem è redeuntibus ibidem remaneret.* Ubi Godefridus Henschenius *Oscillos*, fulchra subalaria interpretatur.

OSCLIUM. Vide *Osculum.*

OSCULATIO. Vox Medicorum, Gr. ἀναστόμωσις, *osculi* venæ aut arteriæ apertio, ex qua sequitur sanguinis profluvium. Cælius Aurelianus Siccensis lib. 2. Chron. cap. 10. *Demetrius Erophili sectator duas inquit esse principales differentias fluoris sanguinis, unam incisura, aliam sine ulla incisura.—Eam verò quæ sine ulla divisura est, in 4. dividit partes, quarum unam varietate fieri dixit, aliam expressione sive sudatione, tertiam defectione vel debilitate, quam Græci atoniam vocant: quartam osculatione: vult enim eam differre à supradicta, id est expressionis, quam tertiam nominavit: osculari enim inquit corpora nimia plenitudine, sive virtute medicaminum osculantium, quæ Græci anastomatica vocant*, &c. Adde cap. 13. p. 65. & Gorræum in ἀναστόμωσι.

OSCULATORIUM, Tabula quæ fidelibus inter Missæ solennia osculanda defertur, vulgo nostris, *la Paix:* in Statutis Walteri Archiep. Eboracensis an. 1250. in Provinciali Cantuar. Lindwodi lib. 3. tit. 27. & in Concilio Mertonensi an. 1300. ubi etiam *Osculare* nuncupatur, in Statuto Joannis Archiep. Cantuariensis an. 1281. &c. Vide Monasticum Anglic. to. 3. p. 327. 331. Baron. an. 44. n. 26. & infra in verbo *Osculum.*

OSCULUM. Eulogia, Benedicto, vice osculi, in signum caritatis ac mutuæ benevolentiæ. Liber Epistolar. S. Bonifacii Arch. Mogunt. epist. 85. *Celsitudini vestræ, vice osculi, duas vini cupellas transmisimus.* Ita ἀποστολιμαῖον φίλημα dixere Achilles Tatius lib. 2. & Eustathius de Ismen. Epigrammata vetera lib. 4.

Ut si dissimulas, multum mihi cara, venire,
. . Oscula cum pomis mitte, vorabo libens.

Osculum mortuis tradi vetat Concilium Autisiod. c. 12. *Non licet mortuis, nec Eucharistiam, nec osculum tradi, nec velo vel pallis corpora eorum involvi.* Eadem habentur in Capitulis Bonifacii Mogunt. cap. 20. quæ quidem verba accipienda quidam censent de eo ritu qui invaluerat apud priscos Christianos, ut priusquam sacram Eucharistiam sumerent, se se mutuò osculerentur, de quo Dionys. de Sacra hierarch. Tertullianus lib. de Oratione, Acta S. Mariæ Ægyptiacæ, S. Gregor. lib. 3. Dialog. c. 37. & Regula S. Ferreoli c. 25. quod nempe qui Eucharistiam dabant mortuis, id facerent osculo præmisso.

Osculum, in ore, fronte & oculis, impertitur Henrico Imp. Paschalis PP. apud Petr. Diac. lib. 4. Chr. Casin. c. 37.

Osculum manuum, in signum honoris & venerationis, apud Hieronymum in vita S. Hilarionis, in Vita S. Pauli Eremitæ, in Epistola ad Asellam, in Regula Magistri c. 93. apud Cantacuzen. lib. 1. Hist. c. 34. 41. Codinum de Offic. c. 14. n. 22. c. 17. n. 45. &c. Præter Plin. lib. 11. c. 46. Plutarchum in Catone, Xiphilinum p. 132. 153. Quintilian. decl. 298. Phædrum, Mamertinum, & alios passim.

Osculum genuum, quod scilicet ex reverentia & submissione olim subditi superioribus impertiebantur, in Regula Magistri c. 9. Adde Gregorium Turon. in Vitis Patrum c. 8. Capitolinus in Maximino juniore: *In salutationibus superbissimus erat, & manum porrigebat, genua sibi osculari patiebatur, & nonnunquam etiam pedes.*

Osculum

Osculum pedum summi Pontificis. Anastasius in Constantino PP. de Tiberio Imp. *Cum Regno in capite sese prostravit, pedes osculans Pontificis.* Idem in Leone IV. p. 176. *Coactum, invitumque exinde abstrahentes, cum hymnis laudibusque præcipuis ad Lateranense Patriarchium perduxerunt; qui morem conservantes antiquum omnes osculati sunt pedes.* Vide pag. 159. 172. 185. 203. Guillelmus Apul. lib. 4. de Gest. Norm.

...... Veniam Robertus ut hujus
Impetret offensæ, Papa properavit ad urbem,
Supplicat, & pedibus (sancti) *dans oscula Patris,*
Suscipitur, &c.

Et lib. 2.

--- Curvatos Papa benignè
Suscipit, oscula dant pedibus communiter omnes.

Unde porro ortum dicatur osculum pedum summorum Pontificum, tradidit Matthæus Westmonast. an. 798. Vide opera Hincmari to. 2. p. 610. Generatim verò de osculo pedum legendus Nicol. Alemannus in Notis ad Procopii Histor. arcan. pag. 115. 1. edit.

Osculum datum Presbytero post communionem. Vide Henric. Valesium ad Eusebii Histor. Ecclesf. lib. 6. cap. 43.

Osculum Pacis. Olim in Ecclesia is mos obtinuit, ut in Missæ celebratione, dum Sacerdos post hostiæ consecrationem hæc verba proferret, *Pax Domini sit semper vobiscum*, statim Clerus, ipseque populus *per basia blanda* se se invicem oscularetur, ut ait Amalarius lib. 3. de Eccles. offic. cap. 31. quæ quidem *basia*, *Pacis oscula* appellantur cap. seq. Ordo Romanus: *Cùm dixerit, Pax Domini sit semper vobiscum, mittit in calicem de sancta, --- Interim Archidiaconus pacem dat Episcopo priori, qui & ultra dabit juxta se stanti, ac deinde per ordinem cæteri, atque populus osculantur se invicem in osculo Christi.* ὁ πᾶσι προσφωνέμενος πνευματικὸς ἀσπασμὸς, apud S. Maximum in Mystagog. cap. 17. Ejusmodi oscula ab Innocentio I. PP. instituta tradunt Stephanus Eduensis lib. de Sacramentis cap. 20. & Rupertus lib. 2. de Divinis offic. cap. 21. Meminit etiam istius moris ipse Innocentius epist. ad Decentium Eugubinum Episc. cap. 2. Tertullianus lib. de Orat. sub fin. S. Ambros. serm. de Quadragesima, S. Joan. Chrysostom. lib. de Compunct. cordis, cap. 3. S. Cyrilli homil. 5. ad Neophyt. S. Augustinus serm. 83. de Diversis, & lib. 2. Adversus literas Petiliani cap. 23. &c. Vide præterea Isidorum lib. 1. de Eccles. offic. cap. 15. Rabanum lib. 1. de Instit. Cleric. c. 33. Honorium Augustod. lib. 1. c. 62. Walafrid. Strab. c. 22. Micrologum cap. 18. Hugon. à S. Victore lib. 2. Observat. Ecclesiast. cap. 40. Capitula Theodori Cantuar. cap. 32. Capitula Aquisgran. an. 789. c. 52. Capitula Caroli M. lib. 1. c. 52. lib. 5. c. 94. Concil. Francoford. an. 794. c. 50. al. 48. Moguntiacense ann. 813. c. 44. Vitam S. Aigulfi Abb. Lerin. cap. 20. Adhelelmum Sagiensem Episcopum in Miraculis S. Opportunæ cap. 13. Historiam quadripartitam S. Thomæ Cantuar. lib. 3. cap. 3. & quæ annotant Card. Bona lib. 2. Rerum Liturg. c. 16. n. 6. 7. & alii qui de rebus liturgicis scripserunt.

Osculum pacis, & pacem benedictum in Ecclesia interdicere, In Constitutionibus Provincialibus S. Edmundi Archiepiscopi Cantuariensis sub an. 1236. c. 4. & in Synodo Wigorniensi an. 1240. c. 34. *Pacem facere* dicebantur: qui inter Missæ solennia se se invicem osculabantur. Gregorius Turon. lib. 6. cap. 40. *Exinde procedens nobiscum ad Ecclesiam, Missarum solemnia tenuit, sed neque pacem cum nostris fecit, neque de sacrificiis communicavit, cognitumque mendacium esse quod dixerat, se esse Catholicum.* Dicebantur etiam *pacem dare.* Anastasius in Martino PP. *Et non est permissus videre Pontificem, quando Exarcho communionem porrexit, vel pacem dedit.* Amalarius in Eclogis de Officio Missæ: *Deinde dicit Pax Domini nostri Jesu Christi sit semper vobiscum: Respondent, Et cum spiritu tuo. Deinde dat pacem altari vel patenæ: & sic populus dat sibi pacem.* Eodem sensu *Pacificare* usurpat vetus Missa ab Illyrico edita: *Et ipsi invicem se pacificando dicunt, Pax Christi & Ecclesiæ abundet in cordibus nostris.*

Ad pacem accessisse Subdiaconos in sacrario, non verò intra cancellas altaris, observare est ex Epistola Lupi Tricassini & Euphronii Augustod. Episcoporum to. 1. Concil. Gall. *Subdiaconos autem ad pacem inter se in sacrario oportet accedere: in altario autem, non nisi dum porrigunt pallas Diacono, aut suscipiunt quod refertur: ad pacem autem nequaquam eis permissum est.*

At in Ecclesia Græca osculum pacis dabatur statim post lavationem manus, & ante confecta mysteria, quod improbat Innocentius I. PP. loco laudato. Hunc porro Græcorum morem astruunt Cyrillus Hierosol. Catech. 5. S. Dionys. lib. de Cœlesti hierarch. cap. 3. Joannes Chrysost. homil. 18. in 2. Epist. Pauli ad Corinthios, Clemens lib. 8. Constit. cap. 15. Vide Baron. an. 45. n. 24. & seqq. Menardum in lib. Sacrament. Gregorii & Goarum ad Euchologium Gr.

De sacro osculo, quo Christiani, atque adeo ipsi Sacerdotes invicem se donabant in die Paschatis, vide Pachymerem lib. 7. cap. 15. extremo. Ex his satis patet, cur excommunicati ab ejusmodi fidelium osculis arcerentur. Charta Ludovici VI. Reg. Fr. anno 1110. ex Tabul. S. Martini de Campis: *Regalis igitur decreti transgressor causam de qua agit in perpetuum amittat, excommunicationi subjaceat, & ejus calumnia irrita fiat. Interim etiam neque in testimonium recipiatur, nec pacis osculo à fidelibus osculetur.*

Abrogatus deinde *osculorum pacis* in Ecclesia usus, inductusque alius, ut dum Sacerdos verba hæc profert, *Pax Domini sit semper vobiscum*, Diaconi vel Subdiaconi imaginem quandam adstantibus Clericis, & plebi osculandam porrigant, quam vulgari vocabulo *Pacem* appellamus. Joannes Abrincensis de Off. eccl. *Sacerdos partito Corpore Domini, Pax Domini, alta voce proferat, à quo unus Canonicorum Pacem accipiat, quam in utroque choro majoribus distribuat*, &c. Synodus Oxoniensis anno 1287. c. 12. *Asser ad pacem, pyxis ad oblatas*, &c. *Tabula pacis*, in Concilio Mertonensi an. 1300. c. 4. *Osculatorium*, ibidem: *Marmor*, in Synodo Bajocensi ann. 1300. c. 10. *Lapis Pacis*, &c. Vide in his vocibus. Matthæus Paris ann. 1100. *Regem duxerunt ad offerendum, & iterum reduxerunt ad pacem.* Vide Jacobum Cardinalem Papiensem epist. 295.

Osculum pacis sibi invicem donabant monachi & alii, præsertim discessuri. Eckehardus junior de Casib. S. Galli cap. 1. p. 41. *Missione tandem data, cùm eos Præsul osculo peteret, Vestra, inquit, erunt*, &c. Mox: *Amore, ut moris est, osculato, & epoto, lætabundi discedunt.* Ardo monachus in vita S. Benedicti Anianensis n. 31. *Discessurus pacis osculum fratribus præbet, quidam autem osculaturus accessit, quo perfecto, vir Dei protinus substitit, pacisque osculum paululum negavit, --- quod is in crastino fugam meditaturus esset.* Quippe ab ejusmodi osculis interdicebantur monachi, qui pœnitentiæ subjacebant.

Osculum verò in salutationibus commune fuisse, apud omnes satis innuit Optatus lib. 4. *Nec vos negare potestis, qui contra nos scandala ponitis, dum aliqui vestrum*

vestrum & non intellectas proferunt lectiones: ut aufe-rant etiam illud, quod inter omnes homines solet esse commune, salutationis videlicet officium. Nam & vos ipsi alii jussit perfunctoria salutatione oscula solita denegatis. Vide *Pax.*

Osculi jus, seu osculandi Magistratus, cùm salutarentur, non omnibus, sed Domesticis, Protectoribus, & Curialibus omnibus muneribus in patria defunctis, indultum, docent l. 4. Cod. Th. de Domest. & l. 109. de Decurion. eod. Cod.

Osculum pacis in hominiis. Tabularium Ecclesiæ Uzetiensis an. 1272. fol. 12. *De jure, quod habeo in prædictis juramentum fidelitatis interpono, osculum pacis bona fide & sine inganno facio vobis dicto Domino B. Episcopo Uticensi, &c.* Charta conventionis an. 1190. apud Ughellum tom. 4. p. 670. *Ibique etiam & ipsi Dominus Archidiaconus, & --- reliqui utriusque Ecclesiæ ibi præsentes fratres, suo nomine & absentium in osculis vicissim se ibi in fratres --- receperunt* Vide *Homagium.*

Osculo pactum ac conventionem firmare, promittere. Tabularium Vindocinense Thuani ch. 11. *Et de his adfiduciavit nos per fidem, osculans inde ob signum fidei Priorem nostrum.* Charta Gaufredi Episc. Carnotensis ex Tabular. N. D. *de Josaphat: Hoc concesserunt --- qui etiam pro recognitione osculati sunt annulum nostrum.* Tabular. S. Cypriani Pictav. *Et hoc promisi osculando crucifixum in Ecclesia B. Justi in manu Rainaldi Abbatis, firmans cum osculo me ita servaturum.* Infrà: *Et ita promisi offerendo hanc cartulam super altare --- osculando crucifixum & Abbatem.* Tabular. Montismorilionis in Pictonib. fol. 53. *Per tenorem & affirmationem hujus rei perpetuò duraturam osculati sunt ore ad os Priorem Salgaciensem, &c.* fol. 68. *ad hoc confirmandum osculatus est Petrus de Domnione Petrum Imberti Sacerdotem.* Vetus Charta apud Beslium in Episcopis Pictavens. *Firmans cum osculo me ita servaturum*: Infra, *& hoc promisi cum osculo in manu supradicti Abbatis Monmorlioni, cùm irem Romam, &c.* Alia an. 1110. in Hist. S. Nicolai Andegav. *Ut autem hæc concordia ab utrisque partibus firmiter observaretur, osculati sunt se invicem per fidem Monachi atque Canonici in Capitulis suis.* Vetus Notitia ibidem: *Quod petierat, est adeptus, unde ab Abbate Lamberto & suis Monachis, charitatis pacisque vera gratia, ipse cum suis Monachis, qui ibi aderant, est osculatus.* Alia an. 1219. in Hist. Bethuniensi: *Et super hoc bona fide & firmiter observando, Abbas mihi, & ego Abbati osculo dato, & juramento præstito, bonam & rectam societatem promisimus observare.* Tabularium Ecclesiæ Gratianopolitanæ fol. 79. *Et hæc promitto me servaturum pro juramento in sacrata manu prænominati Episcopi Hugonis, & inde do ei osculum cum bona fidei sponsione.* Conventio Isarni Episcopi Tolosani cum Abbate Moissacensi, apud Catellum lib. 5. Rer. Occitan. *Et ut nunquam irrumpere possim, sed semper firma stabilitate teneam & fideliter observem, in nomine sanctæ fidei osculatus sum prædictum Episcopum Isarnum, & Canonicos ejus sedis.* Stephanus Tornac. Epist. 103. ex 2. edit. *Acquievit interposito coram nobis fraterno osculo, quod intelligimus fidelissimum signum pacis.* Vide Hist. Arvern. Justelli p. 40. Turenensem p. 30. &c.

Osculum pacis, fidei, & securitatis dictum ejusmodi osculum. Lex Longob. lib. 1. tit. 9. §. 38. *Qui vero infra treugam post datum osculum pacis aliquem interfecerit, &c.* Charta an. 1238. apud Sammarthan. in Præpositis Massiliensib. *Et pro his omnibus observandis dederunt sibi adinvicem osculum pacis & fidelitatis.* Alia apud Marcam in Hist. Beneharn. lib. 6. c. 1. n. 2. *Ego Bernardus D. G. Olorensis Episcopus --- promitto hoc & convenio vobis in Dei fide, & legalitate mea, & ordine, & osculo pacis & veritatis, &c.* Tabul. S. Dionysii de Capella an. 1113. *Hoc vero pactum osculo pacis & fidei firmaverunt.* Adde Joffridum in Nicæa p. 176. 178. Relatio S. Thomæ Cantuariensis Archiep. de congressu Viviani Legati Apost. cum Rege Angliæ: *In uno tamen consentiunt universi, quod nos in osculo pacis respicere non acquievit. Subintulit ergo Christianissimus Princeps, quod pro tanta quantitate auri, quantus ipse est, non consuleret, ut terram ipsius, nisi accepto prius pacis osculo, ingrederemur. Et Comes Theobaldus adjecit, quod stultissima esset præsumptio; multis circumstantium sibi invicem dicentibus, & reducentibus ad animum, quid Roberto de Silliaco acciderit, quia nec ipsum osculum ad pacis & securitatis custodiam satis firma cautio videretur.* Leges Opstalbomicæ c. 17. *Si quis homicidium post compositionem & osculum pacis perpetravit, à patria sua per annum proscriptus maneat.* Vide Will. Tyrium lib. 12. cap. 25.

Osculum, Donatio propter nuptias, quam solet sponsus *interveniente osculo* dare sponsæ, in lege 5. Cod. Th. de Sponsal. nam ut est in Novella Alexii Comneni eod. tit. & apud Matthæum Monach. lib. 8. juris Græco-Rom. p. 510. Sponsalia peraguntur μετὰ τοῦ ἀῤῥαβῶνος, καὶ τοῦ φιλίου τοῖς μνηστῆρσι φιλήματος. Gregorius Turon. de Vitis Patrum c. 20. *Denique dato sponsæ annulo, porrigit osculum, præbet calciamentum, celebrat sponsalium diem festum.* Tabularium Abb. Belliloci in Lemovicib. ch. 26. *Similiter uxori meæ dimitto, & post mortem ejus S. Petro alia, quæ est in Stranquillo, mansum, ubi Stephanus manet, uxori meæ in osculum post mortem ejus S. Petro remaneat, excepto illo manso, ubi Ademarus visus est manere, quem dimitto S. Mariæ Solíaci, omnia, quantum ego ipse uxori meæ tradidi adhabendum sive per osculum, sive per cartam traditionis, post mortem ejus S. Petro remaneat.* Tabularium Ecclesiæ Cadurcensis: *Hoc tamen tenore, ut uxor mea teneat totum omnino honorem meum --- & sua omnia, quæ sibi dedi in osculo.* Charta Philippæ Comitissæ Pictavensis uxoris Guillelmi VIII. ex Tabulario Monasterii novi Pictav. *Quod ego audiens, graviter tuli pro eo, quod eadem maresia dicebatur esse de osculo meo.* Charta Philippi Regis Fran. an. 1320. in Histor. Castilionensi: *Quittavit filio suo Duci prædicto suum dotalitium, donationem propter nuptias, sive osculum, eidem Ducissæ in terra de Pratella, &c.* Alia an. 1325. ex Computorum Camera Parisiensi: *Renuntiantes omni beneficio crucis --- omni juri dotis, dotalitii, sive osculi & donationis propter nuptias.*

Osclcia Oscleum, idem quod *Osculum*, *Ousclage*, in Consuetud. Rupellensi art. 46. Tabularium Castri Meliandi: *Liberas & immunes ab omni obligatione, alienatione, actione, exactione, dono, legato, dote, dotalitio, osclejo, eleemosyna, censa, censiva, --- & omni onere & genere servitutum.* Idem an. 1319. *Promiserunt nobili Dominæ Emptrici dictum bladum redditualem, --- liberè & pacificè garentire in perpetuum, & deffendere ab omnibus & singulis actionibus, debitis, obligationibus, donis, cessionibus, coustumis, reddibentiis, servitiis, servitutibus, dotibus, oscleiis, seu dotalitiis, &c.* Rursum: *Confitensque --- se nihil juris, actionis, possessionis, osclei, dotis seu dotalitii in prædictis rebus habere.*

Oscleum. Charta an. 1240. *Dicens per juramentum præstitum nobis, se in dictis hominibus vel eorum rebus nullum oscleum vel dotem habere.*

Osclium. Charta libertatum villæ de Bengiaco in Biturigib. an. 1257. *Immobilia sibi data in matrimonium, in dotem, vel in osclium seu donationem propter nuptias, &c.* Charta libertatum Castelli novi in Biturigib. an. 1258. *Si aliquis vir vel uxor aliqua bona nomine dotis sive osclii de bonis uxoris vel mariti præmortuorum teneat, &c.* Tabular. Nantoliense in Pictonibus an. 1298. *Renuntio privilegio crucis assumendæ, cuilibet hypotheca dotis, oscli, seu dotalitii, quæ omnia consistunt in honore Castelli de Campania.*

Oscleare,

Oscleare, Dotare, *Doner une femme de certains biens.* Libertates concessæ Villæfranchæ ab Odone Domino Borbonensi m. Jan. an. 1256. *Si quis ducit uxorem apud Villamfrancham, de medietate rerum suarum oscleat eam, & de medietate rerum, quas adquiret, hereditat eam.* Thomasserius p. 230. habet *osclet.*

OSICIUM. Vide *Isicium.*

OSSAMENTA, Ossa, ex Gallico *Ossements*, Matth. Paris an. 1257. *Inventa sunt ossamenta Regis, &c.*

OSSARIUM, *Ossuarium*, Tumulus. Vetus inscriptio: *Sex. Turranius sex. F. Causenus & Turrania Pacata ossar. fecerunt, &c.* Alia inscriptio: *Julia Fuscinia ossuarium viva sibi fecit.* Occurrit in l. 2. D. de Sepulchr. viol.

OSSUM. pro *Os, ossis*, seu ὀςέον, usurpat Arnobius junior in Comment. in Psal. 138. *Tibi occultum non est nec os meum, id est ossum meum, quod fecisti in occulto.* Ita etiam sua ætate usurpatam hanc vocem testatur S. Augustinus. Carisius lib. 1. Instit. Grammat. *Tonitru, cornu, ossu, ὀςέον, & os, ossis.*

OSTAGIUS. Vide *Hostagius.*

OSTARE. Vide *Obstare.*

OSTATICUM. Vide *Hostaticus.*

OSTENSIO, Probatio. Capitulare Arechis Principis Benevent. editum à Camillo Peregrino, §. 3. *Si quis filium post mortem patris ejus pulsaverit, dicendo, quod ei aliquid præmii nomine pro qualibet causa dedisset, aut forsitan, dum pater ejus adviveret, per vim aliquid attulisset, de his propositis causis ostensio duntaxat fieri non potest.* Ita *ostendere*, pro probare, dixisse interpretem S. Irenæi lib. 2. cap. 30. observat Billius lib. 2. observ. cap. 33.

Ostensio, præterea dicitur de prædio, de quo lis est: cùm priusquam judex de eo pronuntiet, actor & reus ad illud videndum proficiscuntur, ut inter utrumque de re, de qua lis est intentata conveniat: *monstrée* vel *monstre d'heritage*, in Consuet. Turon. art. 1. 2. 4. Julio-dunensi cap. 1. art. 112. Andegavensi art. 6. Marchensi art. 178. Rupellensi art. 13. Britan. tit. 6. & art. 767. 768. Arestum. an. 1260. in Hist. Guinensi: *Quem quidem boscum Do. Ingerrannus de Couciaco pater suus injuste abstulerat eidem Ecclesiæ, & super hoc traxerat ipsum dominum Ingerrannum in hac curia in causam Abbas S. Vincentii, & habuerat super hoc diem consilii, & diem ostensionis idem Do. Ingerrannus, ut Abbas dicebat, &c.* Charta Alamannica Goldasti 99. *Tunc prædictus Comes jussit, ut ipsa testimonia supra irent, & ipsos terminos ostenderent, quod dicebant.* Assisiæ Hierosol. MSS. cap. 27. *Se la clameur est de terre, ou de lêve moti requerre le suiant jour, si come est devise en cest livre, Com doit jour demander, qui veult plait longuement suir, & aprés le jour requerre mostre de ce que celui le requiert, & le requerant li doit faire la mostre, mais non mie de toute chose: car dou cazal n mé & conneu, ne d'un leu, qui ait nom & appartenance ne doit lom point avoir de mostre, &c.* Cap. 222. *Et doivent voir mostres de terres, ou d'autres choses, &c.* Modus verò *Ostensionis* habetur in Regesto Parlamenti *Olim* fol. 29. Vide *Visus.*

Ostensio, Tributum à mercatoribus exigi solitum pro facultate *ostendendi* & exponendi merces in nundinis. Leges Ethelredi Regis apud Venetyngum editæ cap. 23. *Homines de Rotomago, qui veniebant cum vino vel craspisce, Flandrenses & Pontejenses, & Normannia & Francia mo strabant res suas, & extolneabant. Hogge & Leodium & Novella, qui per terras ibant, ostensionem dabant, & teloneum.* Vide *Monstrum, Proponenda, Scavagium.*

OSTENTUM, Pars horæ minima. Vetus Agrimensor, de Ponderibus: *Hora constat 113. punctis, 10. minutis, 15. partibus, 40. momentis, 60. ostentis.* Hrabano in Computo cap. 12. est *sexagesima pars unius horæ, atomos in se continens 376.*

OSTIALIS, *Ostiarium*, Pallium, παραπέτασμα, quod ad ostium ædis sacræ appenditur. Leo Ost. l. 1. c. 58. al. 55. *Pannum admasurum pro Byzanteis 8. hostiales pro Byzanteis 8.* Idem l. 2. c. ult. *Pallia quoque & ostiaria aliquot.* Lib. 3. c. ult. *Dossales minores 30. ostiaria 7.*

OSTIARIUS, cui ostii, seu portæ cura incumbebat: qui ad *velum* stabat, Cancellarius: nam Ostiariorum id fuit potissimum munus. Monachus Sangall. de Carolo M. lib. 1. cap. 20. *Tunc dixit nominatus, non revera Episcopus, ad Ostiarium vel Scarionem suum, cujus dignitatis aut ministerii viri apud antiquos Romanos Ædilitiorum nomine censebantur.*

Ostiarius autem Palatii, primus inter *Ministeriales* Palatinus, qui majoribus ministris suberant, statuitur ab Hincmaro de ordine Palatii c. 17. Ex iis aliquot recensentur, scilicet *Goterannus magnificus Ostiarius*, in Epist. Hadriani PP. 92. Codicis Carolini. *Albertus Comes & Ostiarius, & Consiliarius Imperatoris*, (Ludovici Pii) in vita Aldrici Episcop. Cenoman. n. 71. *Francolinus Ostiarius Regis*, apud Odorannum in Chron. an. 1031. *Gerungus summus sacri Palatii Ostiarius*, apud Frotharium Tullensem epist. 2. 4. *Ostiariorum Magister*, apud Eginhardum an. 822. *Atho Ostiarius Caroli Imperatoris*, apud Hincmarum de villa Novilliaco in appendice ad Flodoardum. Cujusmodi vero officium fuerit in Regum Palatiis describit Fleta lib. 2. cap. 16. & vetus Poëma MS. de Vulpe coronato:

> *Estoit Huissiers & Chambrelens*
> *Li Oliphans qui estoit lens,*
> *Fu à la porte pour ouvrir.*
> *Les grans siestes à cour tenir.*
> *Li Bugles qui mult estoit fors,*
> *Refu Huissiers por cou que hors*
> *Demourassent cil qui a court*
> *N'aporte chose qui a tour.*

Βασιλικὸς ὀςιάριος καὶ λογοθέτης τοῦ ςρατιωτικοῦ λογοθεσίου, in VII. Synodo Act. 1. V. *Magister Ostiariorum.*

Ostiarius, Primus gradus Ordinis Ecclesiastici. Neo-ςῶν τάξις, apud Theosteri ctum in vita S. Nicetæ Hegumeni n. 5. Hujus officium sic recitat Isidorus Junior in ep. ad Luitfredum: *Ad Ostiarium pertineat claves Ecclesiæ, ut claudat & aperiat templum Dei, & omnia, quæ sunt intus extraque, custodiat, fideles recipiat, infideles & excommunicatos rejiciat.* His consona habent Isidorus Senior lib. 2. de Eccl. offic. cap. 14. Alcuinus lib. de Divin. offic. cap. de Eccl. ordine, & cap. de Tonsura Clericorum; Amalarius lib. 2. de Eccl. offic. cap. 7. Rabanus lib. 1. de Instit. Cleric. cap. 12. Honorius Augustod. lib. 1. cap. 175. Stephanus Eduensis Episc. lib. de Sacram. altaris cap. 1. Hugo Rotomagensis Archiep. lib. 2. de Hæretic. c. 8. Ivo Carnot. serm. de Excellentia sacror. ordin. Gillebertus Episcopus Lunicensis de Usu Ecclesiastico, Canones Ælfrici Saxonici ad Vulsinum Episc. c. 11. Vita S. Theolonii n. 4. Anastasius in Vita I. P. p. 9. 10.

De eorum Ordinatione, hæc profert Ordo Romanus, & Liber Sacramentorum S. Gregorii: *Ostiarius cum ordinatur, postquam ab Archidiacono instructus fuerit, qualiter in domo Dei debeat conversari, ad suggestionem Archidiaconi tradat ei Episcopus claves Ecclesiæ, dicens: Sic age, quasi redditurus Deo rationem pro his rebus, quæ istis clavibus recluduntur, & tradat ei Diaconus ostium Ecclesiæ.* Agit etiam de ordinatione Ostiariorum Concilium Carthaginense IV. cap. 9. Ostiariorum porro mentio occurrit in Epist. S. Ignatii ad Antiochenos, in Epist. S. Cornelii PP. ad Fabium Episc. Antiochenum apud Euseb. lib. 6. Hist. cap. 35. in quibus πυλωροὶ appellantur. in Concilio Laodic. c. 34. & apud S. Epiphanium in Exposit. fidei Cathol. ubi θυρωροὶ dicuntur. Meminit etiam Ostiariorum S. Cyprianus epist. 34. Vide *Janitor.*

Ostiariatus, Ostiarii ordo. Extat in Tabulario S. Bertini Bulla Alexandri IV. PP. quo facultatem concedit Abbati ejusdem Monasterii, *dandi duos minores ordines, Ostiariatum videlicet & Lectoratum.*

OSTILARIUM. Joannes Thwroczius in Carolo Rege Hungariæ cap. 99. *Tandem antedicti dextrarii solemnes cum armis & operimentis omnibus ipsorum gloriosissimis seu attinentiis, cum sartanea curru seu mobili aut ostilario regnali signo regio desuper forma avis struthionis deaurato, & gemmis adornato, — dicto Monasterio dati & concessi extiterunt.*

OSTIUM, & *Ostiolum*, inter donaria vel ministeria sacra recenset Hariulfus lib. 2. Chron. Centul. cap. 10. *Imagines æneæ 6. eburnea 1. candelabra auro parata 2. ostia auro parata 7. &c.* Idem lib. 3. cap. 3. *Turibula argentea 8. ex cupro 1. flabellum argenteum 1. paries ad caput S. Richarii, & duo ostiola parva ex argento & auro, gemmisque fabricata: ad pedes istius ostiola 6. ex argento auroque parata. Sunt & alia 4. similiter parata.*

OSTMANNI, Anglis dicti Norwagienses, & insularum Septentrionalium incolæ, qui in Hiberniam appulsi, hic consedere: *dicti sunt autem Ostmanni lingua ipsorum, corrupto quodam Saxonico, quasi Orientales homines. Respectu namque terræ istius ab Orientalibus partibus huc undecumque advecti sunt.* Verba sunt Silvestri Giraldi in Topogr. Hiberniæ dist. 3. cap. 43. Adde Richardum Stanihurstum lib. 3. de Reb. Hibern. p. 111. & Camdenum in Britannia, ubi de Hibernia. Sed maximè Jacobum Waræum in Antiquitatibus Hibernicis c. 24. ubi totum Ostmannorum Hibernicorum historiam complexus est.

OSTORIUS. Vide *Asturcus.*

OSTREA, inter Ministeria sacra reponitur in veteri Charta Cornutianensi edita à Suaresio: *Cicindelas argenteas 5. cum catenulis suis, stantarea argentea, & in confessione ostrea argentea 2. cum clavi sua.* Sed legendum videtur *Ostia.*

OSTREARIUS. Ugutio: *Ostrea, costa cujusdam piscis, qui in ostrea latitat, --- unde Ostrearius, qui piscem istum vendit vel capit. Et ostrum, purpura, quia ostrearum sanguine tingitur, unde Ostreus, purpureus, Ostratus, purpuratus, & Ostrearius, qui facit purpuram, vel qui eam operatur, vel qui eam tingit.*

Ostracarii, apud Theophanem p. 371. alii prorsus sunt ab Ostreariis.

OTHAN, Saxonum nondum conversorum Deus. Historia S. Cuthberti: *Juro per Deos meos potentes Thor & Othan, quod ab hac hora inimicissimus ero omnibus vobis.* Quidam autem *Othan* eundem esse, qui aliis *Wodan* dicitur, existimant. Deam etiam *Eostre* nomine coluisse Germanos autor est Beda de Temporum ratione c. 13. quam eandem cum *Astarte* fuisse plerique censent: sed alia fuit, ut opinor, ab *Othan*, etiamsi *Ostar*. quibusdam nuncupetur.

OTLINGUA, *Saxonia*, in Capitul. Caroli C. pag. 113. 1. edit. Sic dictus pagus in Neustria, ubi consedere Saxones cognominati *Otlingi*. Saxones ad oras Sequanæ maritimas consedisse probat littus Saxonicum in Gallia, cujus mentio est in Notitia Imperii. *Saxones Bajocassinos* memorat Gregorius Tur. l. 5. hist. c. 27. Vetus Charta laudata à V. Cl. St. Baluzio, de mansionibus & novalibus S. Salvatoris Cenomanensis: *In Antlingua Saxonica unum.* Laudatur ab eodem Præceptum Caroli C. quo Attoni dat villam *Heidram, sitam in Comitatu Bajocense, in pagello, qui dicitur Otlingua Saxonia.*

OTO. In Charta Arelatensi, *Centum solidi de Otone*, occurrunt. An Imperatoris Otonis, incertum.

OTORGARE, Concedere, Hispanis, *Otorgar*, nostris, *Ottrojer*. Charta Hispanica æræ 1011. apud Anton. de *Yepez* in Chronico Ordin. S. Benedicti tom. 6. p. 451. *Et germano meo, quando venit ad obitum suum, otorgavit mihi ille benefacto, &c.*

OTRIARE, Concedere, permittere, vel obtinere & impetrare, ex Gallico, *Otroier*, seu ut olim efferebatur, *Otrier*. Notitia in Tabulario Vindocinensi Thuani n. 5. *Eo tenore & ea fide, ut convenientiam istam otriare, & testari faciat suos fratres, &c.* Eadem notione *Otriare* dixit Joannes Villaneus lib. 7. cap. 129. & Matth. Villaneus lib. 1. c. 26.

OVAGIUM, Pensitatio ex ovis. Compotus Baillivorum Franciæ an. 1306. *Compotus terræ Balgiacensis --- de ovagio ibi 12. den.* Termini Messegariæ Tolosanæ: *Nec solvunt albergam, nec lignagium, nec fornagium, nec ovagium, &c.* Vide legem Bajwar. tit. 1. cap. 14. §. 3. & infra in v. *Ovum.*

OVARIA, Venter, seu pars corporis, ubi formantur ova in avibus, apud Fridericum II. Imp. lib. de Venat. c. 32. 48.

OVATARE, Charta an. 1160. apud Ughellum in Archiepiscopis Salernitanis: *Et attacaturas per dictam terram ipsius Monasterii S. Clementis construere, per quas ab ipso alveo, & usque ipsum molinum, vel molendini aqua ducatur omni tempore prædictum molinum, vel molendini, & ovatare cum aquis & aquarum usibus, &c.*

OVERCOUPUNGA. Charta Ottonis Imp. an. 968. apud Meibomium ad Witikindum p. 129. *Omnes, qui infra terminum istum habitant, in omni felicitate terræ, frugum, & pecudum, in argento & vestimento, nec non quod Teutonici Overcoupunga dicunt, & talurega familiarum, insuper tota utilitate & omnibus rebus, quibus mortales utuntur diversis modis, decimationes --- persolvant.*

OVERMECKE. Charta Henrici II. Imp. an. 1003. apud Will. Hedam: *Ut res Presbyterorum advenarum, quas Theutisca lingua Overmecke nominamus, post obitum eorum nostræ ditioni relictas supranominatæ Ecclesiæ concederemus.*

OVERCYTHED, vox Saxonica, *convictum* significans à cyðan, *ostendere*, notum facere, probare: & oꝼen, *super*, quasi super re aliqua convictus vel reus factus. Occurrit in legibus Edwardi Senioris apud Bromptonum c. 4. p. 836.

OVERDRAGHE, vox Theutonica. Charta Philippi, Comitis Flandriæ, an. 1187. in Tabulario Monast. S. Bertini: *Sane, ubi naves ad prædictam villam transeuntes, ad mea vel meorum hominum overdraghe venerint, communi navigantium more vectigal persolvent. Ubi verò Ecclesia & homines sui in terra, quam emerunt, nova overdraghe construxerint, more Yprensium vectigal ibidem persolvendum erit.*

OVERHERNESSA, Contumacia, despectus, propriè de eo, qui juri stare aut parere renuit: præterea forisfactura seu mulcta ex ejusmodi despectu debita: vox Saxon. oꝼeꞃheꞃnisse. Ex oꝼeꞃ, *super*, & hẏꞃan, *audire, auscultare*, unde Oveꞃhẏꞃnessam Bromptono exponitur *superauditio*, quomodo rectè emendat Somnerus, pro *subauditio*, in legibus Adelstani Regis c. 25. *Siquis Gemotum, id est, publicum comitatum, adire supersedeat ter, emendet Overhirnessam, id est, subauditionem Regis, si placitum ipsum 7. diebus prænuntiatum sit.* Leges Alvredi & Godruni c. 6. *Si quis illud hoc modo non complebit, emendet Overhernessam meam.* *Overhirnessa*, in legibus Edw. Senior Saxon. c. 1. 2. *Oversevvenesse* in Concilio Wintoniensi. 1076. *Si autem (tertio vocati) post excommunicationem ad satisfactionem venerint, forisfacturam suam, quæ Anglicè vocatur Oversevvenesse, seu lashlit, pro unaquaque vocatione Episcopo suo reddant.* *Oversevnesse*, in legibus Henrici I. c. 34. 36. 48. 53. 60. 61. 65. 87. *Plena oversevnessa*, id est, plena forisfactura, ibid. c. 41.

OVIALE, apud Matth. Paris an. 1254. pro *Ovile* occur-

occurrit, nisi mendum sit. Certè *oviaricus*, pro *ovillus* occurrit in veteri Inscriptione 513. 1. *Conductores gregum oviaricorum.*

OVIFER, Ovis silvatica, seu silvestris. Gloss. Gr. Lat. MS. πρόβατον*αιον. *Ovifer.* In edito absunt Græcæ voces. Rectius aliud Glossar. MS. è Bibl. Sangermanensi: *Ovifer*, πρόβατον ἄγριον. Occurrit hæc vox apud Apicium lib. 8. de re culinar. cap. 4. ubi perperam Humelbergius *ovi fero* pro *ovifero* legit: tametsi occurrunt *oves feræ*, apud Vopiscum in Probo, disjunctis vocibus. Hector Boëthius in descript. Scotiæ, de quadam adjacenti insula: *In ea animalia quædam sunt ovibus forma haud dissimilia, cæterum fera, & quæ nisi indagine capi nequeant, pilos medio modo inter oves & capras ferentia, neque molles ut ovium lanam, neque ut caprarum duros.*

OUT-FANG-THIEL, libertas capiendi fures, homines proprios, in sua vel aliena terra, aut alterius feodo, cum re furtiva, sive furto manifesto, eosque reducendi ad curiam suam, seu ad locum, ubi furtum commissum fuit, ut ibi judicentur. Ita Rastallus, Skenæus, Cowellus, & alii practici Anglici. In Regiam Majestatem lib. 1. cap. 4. §. ejusmodi placitum dicitur pertinere ad eos, *qui habent & tenent curias suas cum socco & sacca, furca & fossa, Toill, & Theme Infangthiefe, & Outfang-thiefe.* Vide Monastic. Angl. tom. 2. p. 1035.

OUTHORN. Fœdus Alvredi & Godruni Regum, apud Spelmannum: *Nullus supersedeat outhorn, nec outhest vel bublotam, vel* firdfare, *nec* herebode, *ore aut cornu, juxta præceptum Heretemiorum regni, cùm semper expedit, & opus adfuerit expeditionem pro communi utilitate coronæ regni Britanniæ super Weram & Witam, &* Drincehen *prima vice, & si secundo id supersedeat, perdat omne, quod suum est, & componat erga Regem pro membris.*

OVUM. *Ova*, pro testiculis, apud Pseudo-Ovidium, lib. 2. de vetula, initio, de semiviris:

> ——— *vel tantus ad ova veniret*
> *Fluxus aquæ putris stomacho mandante, quod ultra*
> *Herniam patiens, non posset onus tolerare:*
> *Aut aliis causis ita computresceret ovum,*
> *Ne fieri posset quin crudeli medicina*
> *Ova recidisset medici reprobabilis usus.*

Ovi lacryma, *Albumen.* Ita Glossæ MSS. ad Alexandrum Jatrosophistam.

Ova ignita, ad martyrum cruciatus interdum adhibita, scribit Erchinfridus in Vita S. Colomanni: *Acria tortorum flagra, lapides, ovaque fortiter ignita, candentemque forcipem, &c.* Vide Glossar. med. Græcit. in ὠόν.

Ova de Crucibus. Tabularium Fossatense: *Habet & percipit dicta Abbatia ibidem à quolibet foco dictæ villæ tria ova, quæ vocantur Ova de Crucibus, vel obliam, quolibet anno, &c.*

Ova, in præstationibus, quæ Missis Dominicis fiebant, in Capitulari 5. an. 819. c. 29. & lib. 4. Capitul. c. 73. Vide *Ovagium.*

OXELLUM, *Axilla.* Miracula S. Joan. Beverlac. n. 8. *Apposita deinde manu ad oxellum, sudore, qui illis in partibus evaporare solet, --- oculos ejus permixit, &c.*

Oxa. Vide *Dolo.*

OXYBLATTA, Purpura intensioris & vividioris luminis, ὀξεῖα φοινική, Aristophani, πορφύραι διάφοροι καὶ ὀξυβάτται apud Suidam in Βάμμα.

OXYDEAURATUS, vox hybrida, auro splendente inauratus, ὀξυχρύσεος. Petrus Diac. lib. 4. Chronici Casinensis c. 17. *Alexius Imp. --- transmisit 3. Benedicto vestem de dorso suo oxydeauratam.* Regestum ejusdem Petri n. 146. *Misit unum Epitoricum de dorso suo oxydeauratum.*

OXYCOMINUM, Ὀξυκώμινον, In Fragmento Petronii p. 56.

OXYPÆDEROTINUS *color*, apud Vopiscum, dictus ab acantho herba, quam Græci & Latini *pæderotem* nominant: vel à gemma opalio, quæ propter eximiam gratiam *pæderos* à plerisque appellata est, ut autor est Plinius. *Oxy* verò intensum & dilutum colorem significat. Casaubon. & Salmas.

P.

P LITERA numeralis, quæ 400. denotat. Ita Notæ antiquæ numerorum: *P. CCCC. quadringenta*, & versus apud Ugutionem:

> *P. Similem cum G. numerum*
> *monstratur habere.*

G autem 400. designat. At Baronius pro G. habet S. ita ut P. septenarium numerum tantum confecerit. Quæ Baronii lectio videtur confirmari ex Epitaphio Joannis Nepesini Episcopi, quod Romæ visitur in Ecclesia Monasterii S. Sabæ, quod sic clauditur:

> *Extensum per Θ. P. Q. E. Δ. connexa,*
> *Christi annum monstrant, quo transiit iste Sacerdos,*
> *Obiit in pace* 11. *Kal. Nov.*
> E. Ψ. O. I.

Si colligantur, inquit Baronius, numeri quinque harum literarum, partim Latinarum, partim Græcarum, fiunt anni 770. nempe Θ. 9. *P.* 7. *Q.* 500. E. 250. Δ. 4.

Eidem literæ P. si recta linea superaddatur, quadringenta millia significat.

P. *in superscriptione cantilenæ, pressionem, vel precisionem prædicat.* Notkerus Balbulus opusc. *Quid singulæ significent literæ in superscript. cantilenæ.* Vide A.

P. pro B. ut *apsens*, pro *absens*; *apsolutum* pro *absolutum*, passim legi in veteribus inscriptionibus, observat Scaliger in indice 19. ad Gruteri Inscriptiones. Vide *Absus.*

PAAGIUM. Vide *Peagium.*

PABO, Vide *Pavo.*

PABU, *Barba*, Papiæ: in Glossis antiquis MSS. *Basta.*

PABULA, *Bruma, nives*, Papiæ.

PABULATOR, *Pastor, qui bubus pabula præbet, vel pater, qui præbet pabula*, in Glossis Isidori. In Glossis antiquis MSS. *Pastor, qui præbet pabula.*

PACARE, Solvere, exsolvere, *Payer*, vox orta vel ex *pacare*, pacem facere debitum solvendo: vel ex *pactare*, pactum seu tributum solvere, quod vult Salmasius lib. de Trapezitico fœnore p. 517. &c. Vide in *Pactare*, Leges Burgor. Scoticor. cap. 130. *Et si non pacaverint, non tenentur plus commodare. Tolnetum pacare*, in Monastico Anglic. to. 1. p. 324. Adde tom. 2. p. 885. Statuta Alexandri II. Regis Scotiæ cap. 17. Statuta Venetorum an. 1242. lib. 3. c. 37. veterem Chartam in Hist. Bellunensi. p. 90. &c.

Paccare, in Foris Jaccæ: *Paccet tres solidos, quomodo nobis videbuntur partiendos.* Charta Ildefonsi Regis Aragoniæ æræ 1211. apud Marcam lib. 6. Hist. Beneharn. cap. 5. *Et illi de Biscarra solebant tenere in pignora*

gnos a per mille & trecentos Morabotinos, quos ei pacetis, & magis, si plus ibi habent.

Pacatio, Solutio, *Payement*. Matth. Paris: *Sine pacationis retributione*. Infrà: *Pretii solutionem, quam pacationem appellamus*. Rursum anno 1248. *Pannos sericos & alia rapit sine pacationis retributione*. Est etiam

Pacatio, Transactio, pactum, conventio. Charta 28. inter Alamannicas Goldasti: *Et ut firmior & credibilior omnibus in futurum maneret, placuit inter nos cartam pacationis ex utraque parte allevari*. Vita Aldrici Episcop. Cenoman. pag. 116. *Volebant eorum amici & boni homines eos inde pacare & concordare*.

Paga, *Pagua*, Solutio, *Paga* Italis, nostris *Paie*: *Pague*, in Consuetudine Bajonensi tit. 13. art. 14. inde *pagare*, pro *solvere*. Acarisius: *Pago è detto da Paco latino, che vale Concordo, perche il debitore, quando paga il suo creditore, & lo contenta, & quasi fa pace con lui*. Charta Hugonis D. Brecarum an. 1215. in Tabulario Campaniæ: *Mater mea debet 1040. libras pagandas eidem Judæo ad quatuor annos, quarum prima paga incipiet ab octabis S. Remigii*. Tabulæ nuptiales Mariæ, filiæ Guillelmi D. Montispess. & Bernardi, Comitis Convenarum, m. Decembr. an. 1187. *Ita quod fructus vel redditus inde exeuntes in sortem vel paguam computentur*. Aliæ Ildefonsi Regis Aragonum apud Marcam: *Et computentur in paga & solta de jam dictis 1300. Morabetin*. Vide Petrum de Vineis lib. 2. epist. 58. Hist. Cortusior. lib. 7. c. 12. 18. &c.

Paiga, eadem notione in Charta libertatum villæ de Graciaco in Biturigibus an. 1246. apud Thomasserium in Consuet. Bituric. lib. 1. c. 61. non semel.

Pagare, idem quod *Pacare*: *Pager*, Ligeris accolis. Charta libertatum villæ Montis regalis in Sebusianis: *Si quis portaverit pannum infra operatorium ad faciendum indumentum, non debet vadiari ab operatorio, sed tantum ab eo, cujus est pannus, si non fuerit pagatus*.

Appagare, idem, ex Italico, in Statutis Venetis an. 1241. lib. 1. c. 43. 51. lib. 5. c. 10. *Appacare*, c. 62. & lib. 3. c. 59.

Inpagatus, Insolutus. Henricus Rebdorff. an. 1346. *Relinquens stipendiarios suos impagatos, ab eis clam in Ungariam est reversus*.

Pagamentum, idem quod *Paga*: Gallis, *Payement*. Prima Statuta Roberti I. Regis Scotiæ c. 5. §. 6. *Et non in spe onerandi patriam, per quam transit sine pagamento faciendo*. Chron. Reicherspergense an. 477. *Ejus petitionibus annuit, Italiam per pagamentum tribuens*. Occurrit apud Radulph. à Rivo in Engelberto à Marka Episc. Leod. c. 2.

PACATORIUM. Glossæ antiquæ MSS. *Pacatorio*, *Plantatorio*. Infra. *Pangatorio* scribitur. Glossæ verò Isidori: *Pactorio*, *Plantorio*.

PACCARE. Vide *Pacare*.

PACEATUR, Leges Inæ Regis West-Saxon. c. 45. *Et recipiat agensfrida corium ejus & carnem, & paceatur de cætero*. Id est, sit *pacatus*, seu *liber de cætero*.

PACERE, *Pacisci*, in Glossis antiquis MSS.

PACIARII, Quibus *pacis* indictæ à Summo Pontifice & Conciliis, observandæ cura commissa erat, in Concilio Monspeliensi an. 1214. c. 33. 34. 39. 42. Adde Tolosanum, an. 1229. c. 31.

Pax, ipsum Paciariorum Collegium. Concil. Tolosanum an. 1229. c. 34. *Si vassalli homines rebellaverint contra dominos, Pax adsistat dominis contra eos*.

Paciarius, Pacificator, dignitas, olim collata ad triennium Carolo I. Siciliæ Regi à Clemente IV. PP. flagrante Guelforum & Gibellinorum dissidio, vacanteque Imperio, anno Chr. 1267. *Clemens*, &c. *Cum te in partib. Tusciæ Romano subjectis Imperio, nunc vacanti, Pacis constituerimus per nostras litteras servatorem, in eisdem tibi Paciarii seu Pacis servatoris officium committentes*, &c. Vide Odoricum Raynald. hoc an. n. 5. 6. 7. 8. Ughellum tom. 3. p. 525. Waddingum tom. 4. Annal. Minorum in Regesto p. 10. &c. Gloss. Gr. Lat. Εἰρηνάρχης, *Pacator*, *Irenarcha*. *Paciáro*, Joanni Villaneo lib. 7. c. 56. lib. 8. c. 42. 49. lib. 9. c. 342.

Paciarii, Scabini. Vide *Pax*.

Paciarii, qui & *Suprajunctarii*. Vide *Juncta*.

PACIFICARE. Vide *Osculum pacis*.

PACIFICÆ *literæ*, videntur appellatæ generatim epistolæ omnes *amicæ*, pacis ac divinæ caritatis conciliatrices, maximè quæ Clericis aliò proficiscentibus ab Episcopis dabantur. Concilium Eliberitan. an. 305. c. 81. *Ne feminæ suo potius absque maritorum nominibus, laicis scribere audeant, qui fideles sunt, vel litteras alicujus pacificas ad suum solum nomen scriptas accipiant*. Vide Mendozam & Albaspinæum ad hunc Canonem. Vetus Interpres Concilii Antiocheni an. 341. c. 8. *Presbyteri qui sunt in agris canonicas epistolas dare non possunt*, --- *Chorepiscopi autem qui sunt irreprehensibiles, dare possunt pacificas, id est, generales*. Græca editio, εἰρηνικά, tantum præfert. Egbertus de Ecclesiastica institutione p. 97. *Quisquis verò fratrum contra interdicta venerabilium Canonum transfugam Clericum vel Monachum sine litteris pacificis susceperit*, &c. Vide Formulas veteres tom. 2. Concil. Sirmondi p. 667. Baronium an. 825. n. 24. Franciscum Turrianum lib. 3. pro Epist. Pontific. c. 4. p. 219. Ferrarium lib. 1. de antiq. Eccl. Epist. c. ult. Priorium, &c.

PACONANTES, *Planantes*, Papiæ. In edito est *Pacovantes*: secus Ugutio.

PACTIMONIUM. S. Augustinus epist. 223. de Recipiendis Donatistis: *Testem Deum facio --- sic eos me suscepturum, ut non solum baptismum Christi quem acceperunt, ipsum habeant, sed etiam hon rem pactimonii & continentiam*. Sed videtur legendum *patrimonii*, ita ut innuat recuperaturos patrimonium, & *continentiam* hoc est, reditus suos, & quod cuique necessarium est ad suam conditionem manutenendam. Vide *Continentia*.

PACTISIS, Vini species. Vide *Græcum*.

PACTORIUM, *Pactum*, *vel locus ubi fit pactum*, Joann. de Janua. Vide *Pactum*.

PACTUARE, Pactum inire, pacisci. Gesta Constantini M. p. 479. *Pactuatus est, ut si victus fuisset Odoachar*, &c.

Pactuatio, Pactum, Chronicon Farfensis Monasterii p. 657. *Dedit vel delegavit Sigualdus Episcopus Ingoaldo Abbati ad partem hujus Monasterii, pro causa firmitatis ac pactuationis colonicam unam*, &c. pag. 664. *Breves pactuationis seu convenientiæ quæ ex ipsis rebus facta sunt*.

PACTUM, quodvis Fœdus, Contractus, *Traité*. Glossæ ad Regulam sancti Benedicti c. 2. *Testamentum, placitum, vel pactum*. Hesychius, Πάκτα, ἡρμοσμένα. Anonymus Casinensis an. 1149. *Eugenius Papa pactum cum Romanis reformans*. Erchembertus in Hist. Langobard. *Cùm autem uterque se junxerit ad pactum, vel ad bellandum, quod deinceps egerint, præsenti opusculo inseram*.

Pactare, Pactum inire. Carolus IV. Imp. in vita sua: *Et cum ibi exercitus diu stetisset, pactaverunt illi de castro cum eis*. Græci recentiores πακτεύειν dixerunt. Chronicon Alexandr. p. 906. Ἐγὼ τὴν ἐξουσίαν ἔχω τῷ λαλῆσαι καὶ πακτεῦσαι μετὰ σοῦ. Vide Meursium in Gloss. & in Notis ad Constantinum Porph. de Adm. Imp. p. 149. Consule præterea Glossarium hoc nostrum in v. *Apatisatio*, & *Pectare*.

Pactura, pro pacto, apud Jul. Cæsarem. Vide Salmasium ad Jus Atticum p. 803.

Pactorium, idem quod *pactum*, vel locus ubi fit *pactum*. Ugutio.

Pactum, *Tributum* ex *pacto* concessum, qua notione Teutones etiamnum *Pacht* usurpant. Hist. Miscella lib. 18. p. 538. *Sarracenorum verò tunc sub pactis Persarum constitutorum multitudo Equitum clam in Imperatorem irruere meditabantur.* Lib. 19. p. 604. *Locaverunt --- residuas septem generationes quæ sub pacto erant.* Lib. 23. *Aut tribue mihi pacta, aut veniam usque ad Auream portam.* Speculum Saxonic. lib. 3. art. 76. *Licebit --- censum seu pensionem, aut pactum solvere.* Capitulare Sicardi Principis Beneventani an. 836. capite 32. *Ut coloni tertiatores non dent in collata, nec in pactum.* Charta Arnoldi Wesemaliæ Domini an. 1269. apud Miræum in Donat. Belg. *Notum facio quod teneor Decano & Ecclesiæ Trajectensi in centum marcas Coloniensium denariorum legal um occasione pactus detenti, & etiam expensarum pro ipso ab eis factarum.* Ubi Miræus *pactum detentum*, censum non solutum interpretatur, qui Flandris *Pache* dicitur. Græci hac notione frequenter usurpant. Theophanes ὑποχόμενος καὶ ἐτήσια τῷ Βασιλεῖ παρέχειν πάκτα. Cedrenus : ἐζήτησαν οἱ Βούλγαροι τὸ ἴκτος διὰ τὰ κάστρα. Veteres Glossæ verborum Juris : πάκτα, ἐστὶ, δημοσία εἰρήνη, τὸ πάντα λαὸν τῇ βασιλείᾳ πειθεσθαι, καὶ πάντα δοῦναι. Constant. de Adm. Imp. c. 30. Καὶ τελοῦσιν αὐτοῖς πάκτα. Adde p. 71. 96. Chronicon Alexandrin. p. 694. 900. Antiquit. Constant. Lambecii p. 148. Hinc πακτιάριος apud Nicetam Choniatem in Joanne Comneno n. 4. qui pacta exigebat.

Pactum, Professio Monastica. S. Hieronymus ad Demetriadem epist. 8. *Nunc quia sæculum reliquisti, & secundo post baptismum gradu inisti pactum cum adversario tuo; dicens ei, Renuntio tibi, diabole, sæculo tuo, pompæ tuæ, & operibus tuis, pactum custodi, ne tradat te tortori.* Concilium Eliberitanum can. 13. *Virgines quæ se Deo dedicaverunt, si pactum virginitatis perdiderint, &c.* In Regula sancti Fructuosi c. 18. *Annotari in pacto*, est Professionem monasticam edere. Ita συνθήκην vocant Græci Patres, Clemens Alexandr. lib. 3. Strom. initio, Origenes homil. 3. super Numer. & S. Basilius ad virg. laps. Hinc votorum transgressor; παραβάτης τῶν συνθηκῶν ἑαυτοῦ dicitur in Concilio Oecumen. VIII. can. 14. ubi Anastasius, *propriorum transgressor pactorum.* Extat apud Anton. *de Yepez* in Chronico Ordinis sancti Benedicti, an. 944. c. 1. Charta continens electionem Abbatis, cui Monachi electores subjectionem & obedientiam profitentur, cujus prima verba sunt : *Sub Christi nomine & individuæ Trinitatis, hoc est pactum quod pepigimus nos omnes, &c.*

Pactum vel *Pactus*, lex quæ ex pacto convento, & ex communi populorum consensu fertur, & admittitur: quo nomine donantur fere Leges omnes nostræ veteres, seu quarum usus fuit in Francia & Germania: ac Romana quidem in Charta Heccardi Comitis ex Tabulario Persiacensi apud Perardum p. 26. *Waltario Episc. pacto Romano libro, & anapo corneo majore, &c.* Gundebada Burgundionum, in eadem Charta : ubi *pacto Gunbaldo* perperam pro *pacto* scribitur. Salica, quæ inscribitur in editione Heroldi, & in Codd. MSS. uti monet V. Cl. Steph. Baluzius, *Pactus legis Salicæ.* Præfatio ad eandem Legem : *Quidquid in pacto habebatur minus idoneum, &c.* Eadem Charta Heccardi Comitis: *Heccardo filio Heccardi tabulas corneas, & parto saleco, & sigulos* (l. sigusios) *duos, &c.* Hariulfus lib. 3. c. 3. *Lex Romana, pactum legis Salicæ, &c.* Alamannica in veteri Cod. MS. inscribitur *Pactus legis Alamannorum*, ut observat idem Baluzius. Ripuaria, apud Reginonem, qui in lemmate c. 405. lib. 1. de Ecclesiast. discipl. hæc habet : *De eadem re ex pacto*, nempe ex c. 58. ejusdem Legis Ripuariæ. Bajuvaria; in Concilio Bavarico an. 772. c. 9. *De eo ut nullus hæreditate sua privetur nisi per tres causas quas in pacto scribentur.* i. in Pacto scribuntur, seu in Lege Bajuvariorum tit. 2. Denique Lex Francorum, *Pactum Francorum* appellatur ab eodem Reginone lib. 1. c. 404. Burchardo lib. 2. c. 29. & Ivone p. 6. c. 130. *Quia sic scriptum est in pacto Francorum.* Quod verò *pactus*, pro *pactum*, interdum scribitur, vitio dari debet barbari seculi, tametsi eadem perinde voce usus est Plautus in Cistellaria: *Meretrices fuimus, illa te & ego mihi educari ex pactious conventis.* In eadem porrò lege Salica tit. 11. §. 8. *pactus* sumi videtur pro ea particulari lege, quæ in aliquo mallo, seu placito, vel conventu definitur.

Pactum, Catalogus, Matricula. Regula S. Fructuosi: *Adnotetur in pacto cum fratribus, & vivat inter Monachos probatus & ipse Monachus.* i. in catalogo eorum qui professionem ediderunt. Acta Murensis Monasterii p. 25. *De jure verò sive legitimis sacræ familiæ non possumus nec volumus pro prolixitate quid scribere, quia in libro qui vocatur Pactum, in quo omnium nostrorum jura conscripta sunt; hoc plenius habetur, &c.* Id est, in quo professiones Monachorum scriptæ erant.

PACTURIUM, *Plantatorium*, Papiæ, qui infra; *Pactorium* habet: alibi, *Pangratorium*, seu ut præfert Codex MS. *Pangatorium.* Vide *Pacatorium.*

PACULM, *Sacculum*; *pacceolum*, in Glossis Isidori.

PADELENGA, *Palenga*, Anguilla decumana, anguilla procerior, Flandris *Palinc*; Kiliano, *Paelinck.* Charta Theoderici Comitis Flandriæ in Tabular. Lehunensi num. 59. *Robertus Freso Comes Flandrensis Deo & S. Petro de Lehun --- hujusmodi eleemosynam donavit; & singulis annis reddendam constituit, quod quicunque feodum de Rinegges tenuerit, uno quoque anno perpetualiter tria pondera padelengarum prædictis Monachis reddat, & ei Monacho, sive clienti qui pro ipsis palengis recipiendis venerit, procurationem de suo proprio provideat.*

PADES, arbor Picea, Gallis, ut author est Plinius lib. 3. c. 6.

PADUIRE. Charta anni 1273. in Regesto homagiorum Nobilium Aquitan. fol. 9. *Et propter hoc debet paduire vias, aquas, vineas, nemora, prata, & alia paduentia.* Alias vocem *Paduir*, pro pascere animalia usurpat Consuetudo Solensis tit. 14. art. 2. *Cascun deudit payspot far padoyr & erbadgear lors bestiars de noeits & de jorns, &c.* Adde Consuet. Aquensem tit. 11. art. 2. Hinc

Paduentia, Pascua, Pasturæ, *Padouens*, *Padoence* in eadem Consuetud. Solensi tit. 13. art. 4. Beneharn. tit. 51. art. 5. Labourtensi tit. 3. art. 16. 23. 27. tit. 20. art. 4. Regestum Constabulariæ Burdegal. fol. 96. *Solebant dare & solvere Regi annuatim pro paduentiis herbarum, aquarum & foliorum, &c.* Et fol. 100. *Occupat mille jornalia landarum, in quibus homines Regis habebant padoentiam animalium suorum.* Charta an. 1166. abud Marcam in Hist. Beneharn. lib. 5. cap. 21. *Et si fortè aliquis homo aliqua occasione dominationis, vel padoentiæ contra prædictas domos surrexerit, &c.* Ubi *Padoent a* videtur sumi pro quavis exactione, ut *Panagium*, seu *Pastionaticum*, uti in hac voce docuimus. Alia Guillelmi Ducis Aquitaniæ an. 1027. apud Sammarthanos in Archiepiscopis Burdegal. *Et aliam salvitatem S. Mariæ de Macha cum decima, & omne jus & consuetudines & eam prope adjacentem insulam, & cum paduensa in terra & cum mare, &c.*

PADULES, Palus, Stagnum, ex Italico *Padulo*, qua voce utuntur Joannes Villaneus lib. 1. cap. 17. lib. 6. cap. 47.

cap. 47. Crescentius & alii. Chronicon. S. Vincentii de Vulturno lib. 2. pag. 685. *Ecclesia S. Petri in Accule subtus ipsa crypta, supra ipsos padulos, & campo de Mesu.* Bulla Eugenii PP. an. 1153. apud Ughellum tom. 3. pag. 736. *Vinearum, silvarum, pratorum, padulium, & pantanorum.* Fortè *platanorum.* Occurrit aliquoties in Chartis Hispanicis, apud Ant. *de Yepez.*

PÆBLUM, in Gloss. Saxon. Ælfrici, Pæh, i. tela.

PÆDAGOGIANI, Pueri honorarii, qui in Palatio ministerio Principis militabant, cujusmodi sunt ii quos inde *Pagios* appellatos viri docti volunt. Ammianus lib. 29. *Adultus quidam ex his quos Pædagogianos vocant.* Meminit & lib. 26. ut & Notitia Imperii Orient. cap. 91. in qua recensentur inter Castrensianos *sub dispositione viri spectabilis Castrensis.* Sic porro appellati, quod sub *pædagogis,* utpote pueri, essent, quorum mentio est in veteribus Inscriptionibus 585. 6. 7. 586. 1. quorum ministerium & munus vel potius ordo ipse Pædagogianorum, *Pædagogium* appellatur, qui inde *de Pædagogio* esse interdum dicuntur, ut in veteri inscriptione; PHILONICUS. TI. CÆSARIS. GERM. DE PÆDAGOGIO. VIXIT. ANN. X.IX. ubi ætas Pædagogiani observanda. De ejusmodi *Pædagogiis & pædagogianis* copiosè egerunt Cujacius, *Dorleans* ad lib. 4. Annal. Taciti, Jacobus Gothofredus ad d. l. 5. Cod. Th. de Divers. offic. & alii.

PÆDAGOGARE Docere. Occurrit in vita SS. Severini & Victorini n. 2.

PAGA, *Pagus.* Asserus de Rebus gestis Ælfredi Regis Anglor. *Natus est Ælfred Anglosaxonum Rex in villa regia quæ dicitur Wanading, in illa paga, quæ nominatur Barrofcire, quæ paga taliter vocatur à Barroc silva, ubi buxus abundantissimè nascitur.* Utitur crebro in tota hac historia, & ex eo Simeon Dunelmensis an. 871.

PAGÆ, *Memoriæ sine idolis*, in Gloss. Isid. Papias nudè habet *Memoriæ.* Vide *Paganus.*

PAGA, *Pagare.* Vide *Pacare.*

PAGALIA Vetus Formula 121. ex Lindenbrogianis: *De securitate pro homicidio facto si se pacificaverit, ita ut pro ipsa causa sol. tantos in pagalia nobis dare deberes*, id est in *pagam* seu solutionem. Habentur binæ aliæ Formulæ cum simili titulo apud Bignonium, in quibus vox ista abest.

PAGANENSES, Pagani, Pagenses: Gallis *Paysans.* Occurrit in vita S. Heldradi Abbatis Novalicensis n. 9.

PAGANI, Scriptoribus Christianis vulgo appellati Gentiles, & Idololatræ. Lex 46. Cod. Theod. de Hæretic. *Gentiles, quos vulgo Paganos appellant.* Marius Victorinus de Homoousio recipiendo: *Græci, quos Ἕλληνας vel Paganos vocant, multos Deos dicunt.* S. Augustinus lib. 2. Retract. cap. 43. *Deorum falsorum multorumque cultores, quos usitato nomine Paganos vocamus.* Sic rursum de opere Monachor. c. 11. Gloss. Græc. Lat. Ἕλλην τὴν θρησκείαν, *Paganus:* Vigilius Tapsensis lib. 1. contra Arianum c. 5. *Cùm tres sint in mundo religiones, Judæorum, Paganorum, & Christianorum.* Ita ex his patet id nominis gentilibus à vulgo Christianorum inditum, cujus quidem mentionem non fieri apud scriptores ante annum 365. pridem observarunt viri docti ex lege 18. Cod. Th. de Episc. quæ est Valentiniani & Valentis, qua tempestate scribebat etiam supralaudatus Marius Victorinus: tametsi antea obtinuisse existimari possit. Unde verò natum, varii varia tradiderunt, etiam ex antiquioribus, Philastrius, Isidorus in Origin. Beda, & alii, quos jure explodunt qui rem attentiùs investigarunt, & in hanc ferme sententiam concedunt, à *Pagis*, Paganos appellatos Deorum cultores: quod cùm Constantini M. & filiorum edictis proscriptus esset ab urbibus & civitatibus profanus Deorum cultus, eorumque fana passim in iis clauderentur, in pagos sese reciperent, ibique Deos suos colerent, & clandestina sacra peragerent, quæ est Baronii & aliorum vulgatior sententia: quam fulciunt Glossæ antiquæ MSS. & Isidori, in quibus *Paganicus, ut* (fortè *vir*) *occultus* dicitur, & *Paganus, ab eo quod paga colit*, id est *pagos incolit: Pagi, Pagani in pagis habitantes.* In iis denique *Pagæ* dicuntur *memoriæ sine Idolis*, quod Paganis & Gentilibus non liceret habere fana publica, ex quo Imperatores Christiani effecti sunt. Et sanè Christum in majoribus urbibus duntaxat cultum innuit Severus sanctus, seu Endeleichus Rhetor, in carmine de Mortibus boum: *Signum quod perhibent esse Crucis Dei, Magnis qui colitur solus in urbibus, Christus perpetui gloria nominis, Cujus filius unicus.* Hanc quidem sententiam mirè firmat Epist. 75. Nili Monachi lib. 1. qui gentiles κατὰ τὰ προάστεια sacrificia sua exegisse significat. Alii sic appellatos volunt, quod pro superstitionibus paganicis contumaciter ea tempestate contenderent, uti Jacobus Gotofredus, cùm nempe singuli fere pagi suos haberent Deos, suaque sacra, quod ex Libanii loco probare nititur. Salmasius verò ad Vopiscum *Paganos* dictos contendit à *pagus*, voce quæ idem valet ac *gens*, ἔθνος, unde promiscuè *Gentiles & Pagani* appellati. Est denique alia Anonymi sententia in Codice regio: *Paganus, qui sine aliquo jure est. Pagus, Collegium, curia, vel possessio ampla sine aliquo jure: unde & Paganos dicimus alienos à iure, sacris Constitutionibus.* Atque is respexisse videtur illud Orosii in præfat. ad l. 1. Hist. *Præceperas mihi uti adversus vaniloquam pravitatem eorum, qui alieni a civitate Dei, ex locorum agrestium compitis & pagis Pagani vocantur, sive Gentiles, quia terrena non sapiunt.* Sive igitur Baronii, sive Gotofredi, vel Salmasii & aliorum sententia obtineat, constat à Pagis, & à *Pagensi* idololatria *Paganos* nuncupatos, ex Prudentio lib. 1. Peristeph. in S. Romano: *Non erubescis stulte, pago dedite.* Idem. lib. 1. contra Symmach.

Sunt hæc barbaricis Gentilia nomina pagis.

Et infra:

Nec pago implicitos per debita culmina mundi
Ire viros prohibet.

Vide Petrum Abælardum in Epist. ad Roman. lib. 1. p. 505.

Pagani appellati interdum infantes, quorum certis ex causis differebatur Baptismus, quibus postea id in *joculare*, ut Ausonii verbo utar, *nomen* transiit: quod attigimus in Notis ad Alexiadem. Nam posterioribus sæculis nomen tum primum datum infantibus, cùm baptizarentur, cum olim secus fieret, quod pluribus ostendit Menardus ad librum Sacramentorum Gregorii M. p. 98. 99. Quippe baptizandi *nomen dare* dicebantur, eorumque nomina recitabantur, cùm ad Baptismum percipiendum evocabantur: quod sanè mirum videri non debet de adultis, qui à Paganismo ad Christianismum transibant, cùm nomina sua haberent. Infantium verò baptizandorum scripta etiam fuisse nomina docuimus in voce *Nomen:* unde etiamnum Sacerdos priusquam procedat ad Baptismi ceremoniam, hæc verba profert, *Quis vocaris*, ut est in libro Sacrament. tum enim Patrinus nomen pueri edit. Cumeanus Abbas de Mensura pœnitentiarum cap. 6. extremo: *Infans infirmus & paganus commendatus Presbytero, si moritur, Presbyter deponatur, si negligentia parentum sit, uno anno pœniteat.* Eadem notitione vocem *Ethnicus* usurpant Leges Presbyterorum Northumbrensium in Conciliis Anglicanis circa an. 977. c. 10. *Si exactis 9. noctibus per negligentiam mortuus fuerit* (infans

fans absque baptismo,) *componatur utique apud Deum, — quod infans tam diu fuisset Ethnicus.*

Pagania, Superstitiones Paganorum à Christianis fidei adhuc dubiæ observari solitæ, quæ in Conciliis passim proscribuntur. Capit. Caroli M. lib. 5. c. 2. Capitul. an. 769. c. 6. & Othlonus in vita S. Bonifacii Archiepisc. Mogunt. lib. 1. c. 42. *Ut populus Dei paganias non faciat, sed omnes gentilitatis spurcitias abjiciat.* Idem lib. 2. c. 2. *Nam si istas paganias ibi Paternitas vestra prohibuerit.* Extat *Indiculus superstitionum & Paganiarum* in Concilio Leptinensi capite 4. Recensentur eæ in vita S. Eligii lib. 2. c. 15. Vetus Pœnitentiale MS. *Kalendas Januarii secundum paganiam honorare.* Pœnitentialis Egberti Archiep. Cantuar. pag. 18. *De iis, qui paganias faciunt.*

Paganismus, Paganorum religio. Concilium Dusiacense I. part. 2. in Præfat. de Lauduno municipio: *Quod ab exordio sui nunquam inter sedes Provinciales Remorum Provinciæ in paganismo, vel in Christianismo nomen vel locum habuit.*

Paganismus, Terra Paganorum. Ordericus Vitalis lib. 10. p. 791. ut *Coadunatis viribus totius Paganismi bello illos exciperent.* Epistola Guill. de Carnoto Magistri Templi ad Honorium III. PP. apud Rubeum lib. 6. Hist. Ravennat. *Et hoc vobis intimamus, quod annis pluribus retroactis non recolimus Paganismum in statu fuisse debiliori.* Matth. Paris an. 1193. de Saladini filiis: *Qui in omni versutia, in Paganismo, omnibus præminebant.* Et an. 1250. *Sic totus contremiscet Paganismus.* Bromptonus an. 1161. *Proficiscens igitur Paganismum prosperè pertransivit.* Liber MS. de Statu Terræ Sanctæ: *Baudas est chiès de Payennie, aussi come Rome est chiès de toute Chrestiente.* Joinvilla in S. Ludovico: *Le Souldan estoit le plus puissant Roy de toute Payennie.* Adde Notas nostras ad eundem scriptorem pag. 58.

Paganismus, idem quod *Pagania*, Superstitio Paganorum. Concilium Suessionense an. 744. c. 6. *Ut populus Christianus Paganismum non faciat.*

Paganitas, Paganismus, Paganorum religio, in l. ult. Cod. Th. de Spectacul. Iso Magister in Glossis, *superstitio, paganitas, vana religio.* Symmachus I. PP. epist. 7. *Roma mihi testis est, utrum à fide Catholica, quam — veniens ex Paganitate suscepi, aliqua ex parte deviaverim.* Tudebodus lib. 1. Itineris Hierosol. *Obsecrantes D. Jesum Christum, ut suum defendat populum, & Christianis militibus victoriam præstet, suamque sanctam Christianitatem exaltet, & paganitatem destruat.*

Paganitius, *Vir occultus*, in Gloss. Isid. Ita enim legendum ex Papia, pro, *ut*; id est, vir paganicæ religioni addictus, quam palam profiteri non licebat ætate Isidori, ut quidam volunt. Sed magis placet *Paganitium*, *virum occultum* dici, pagensem, qui nullius est nominis.

Paganizare, Paganum agere, Paganorum superstitionem profiteri. Occurrit apud Hadrianum I. PP. in Capitulis & in Concilio Ancyrano c. 4. apud Joann. Diac. lib. 3. vitæ S. Gregorii PP. c. 1. &c.

Pagani, apud Saxones, dicti Pagenses, censuales, qui *scultetorum* civili, *Archipresbyterorum* verò Ecclesiasticæ jurisdictioni subsunt. Speculum Saxonicum lib. 1. artic. 2. §. 2. *Libertas etiam est tripertita, quorum primi Episcoporum Synodum quærere solent: & hi Banniti dicuntur; Proprietarii summorum Præpositorum; Pagani autem Archipresbyterorum.* Lib. 3. artic. 45. §. 7. *Paganis verò, seu censualibus, qui judicium Sculteti quærere solent, 15. solidi pro emenda, & 10. talenta loco verigeldi numerantur.* Adde §. seq. & lib. 2. art. 53.

PAGELLA, Matthæo Silvatico, *Corium, vel petra lata ubi ponitur emplastrum.* Vide *Pagina.*

PAGELLUS, *Pagenses, Pagesii.* Vide *Pagus.*

PAGENA. Vide *Pagina.*

PAGENSALES. Vide *Parensales.*

PAGESIA. Vide in *Pagus.*

PAGERAMENTUM. Tabularium Auscìense, apud Marcam, lib. 4. Hist. Beneharn. c. 7. n. 5. *Fundamenta demum jaciens Ecclesiæ construendæ, villæ ædificandæ pageramenta composui.*

PAGETTUS. Vide *Pagius.*

PAGINA, non tam modus agri, quàm fundus, aut ager mensura sua definitus, nostris, *Piece de terre.* Innocentius Agrimensor: *Si* (fundus) *in monte fuerit constitutus, excogimus finem habere contra duas paginas fundorum.* Tabularium S. Benigni an. 849. apud Perardum p. 48. *Inprimis dedit — Teuboldus Episcopus* (Lingonens.) *de campo paginam, de ratione S. Stephani in pago Oscarensi, in Patriciaco villa, &c. Econtra ad vicem in augmentum & commutationem reddendi, dedit præfatus Elderalis aliam paginam in ipso pago, & in ipsa villa, &c. — habet in longum perticas agripedales 45. pedes 6. &c.* Charta Karlomanni Regis an. 881. apud eundem Perardum p. 880. *Quod dederit — paginam terræ ex rebus S. Aniani continentem in se azingas 2. & quartam partem unius jornalis, &c.* In alia Goffredi Comitis Andeg. an. 1040. apud Sammarth. in Episc. Andeg. *Altera similiter pagina pratorum circiter arpennos decem, &c.* Tabular. S. Cyrici Nivern. num. 25. *Dedit igitur isdem Rainaldus — ad opus S. Stephani paginam terræ ex sua proprietate, quæ est in modio Condominæ S. Stephani, &c.* Tabul. Capellæ in Biturigib. *in qua pagina sunt mansiones, &c.* Vita S. Romani Abb. Jurensis c. 1. *A limite Rheni — usque paginam Mausatis* (Mosæ) *extimam.* Hinc *compaginantes agri*, vel *limites*, apud Frotinum de Limitibus agrorum, qui invicem cohærent, vicini sunt. Vide Reinesii inscript. pag. 12.

Pagena. Charta fundationis Corbeiensis Monasterii: *Et villam quæ vocatur Templum Martis, sitam in pago Ambianense, ad integrum, cum pagena de silva de foreste nostra Windegonia.*

Paginola. Tabularium Ecclesiæ Viennensis f. 65. *Habet & in alio fronte perticas 9. habet paginolæ vinearum in eodem pago in villa Brociano, &c.* Mox: *Habent paginolæ supradictæ inter utrasque in uno fronte perticas 3. &c.* Tabular. S. Cyrici Nivern. ch. 25. *Paginulam terræ, quæ vulgò olea vocatur.* Tabularium S. Benigni, in Charta Teutbaldi Episc. Lingon. an. 841. *Placuit atque convenit — ut paginolas de terris tam de jure Ecclesiastico, quàm de propria possessione inter se commutare deberent.* Et mox: *Una paginola de terra, de ratione S. Benigni ex beneficio Andraldo, &c. alia paginola in campo, &c.*

Pagella terræ, seu *vineæ*, in Tabulario majori S. Sergii Andeg. c. 254. Notitia vetus in Tabul. Eccl. S. Laudi Andeg. *Pagella una & dimidia vinagii.* Charta Caroli C. an. 861. in append. ad Capit. n. 90. *Simul etiam dixit nobis de quibusdam pagellis quæ suæ sunt, &c.*

PAGINALITER, *per paginas.* Isidorus Pacensis Episc. æra 780. *Quia jam in alia epitoma qualiter cuncta extiterunt gesta, potenter & paginaliter manent nostro stylo conscripta.*

PAGINATOR. Chronicon Windeshemense lib. 2. c. 43. *Magnarum literarum Missalium, bibliæ, & librorum cantualium optimus pictor & paginator.* Ubi editori, *paginator*, videtur esse *compactor*, qui paginas & folia in codicem compingit. Ego verò *paginatorem* puto, qui paginas exornat picturis ac vineolis, *vignettes.*

PAGINEUMA. Inscriptio quæ legitur Romæ in S. Jacobi ad Longaram. *Hanc turrem & pagineuma facta à Miluia capratorum tempore Dn. Leonis IV. PP. ego Agatho C.* Ubi *Pagineumata*, repagula, seu antemuralia, quę obtendi solent ad arcendos hostes, interpretatur Josephus Maria Suaresius Vasionensis Episcopus in Diatriba de Foraminibus lapidum in priscis ædificiis p. 7.

PAGIT, in Glossis antiquis MSS. *aut palum figit, aut cytharam tangit.* Ita etiam Glossæ Isidori. Infra in Glossis MSS. pro *Pagit*, legitur *Pangit*.

PAGIUS, Famulus. Historia fundationis Abbatiæ Pipwellensis in Anglia: *Et habuit sub ipso forestarios tres pedites, cum pagiis eorum.* Computum hospitii Regis an. 1312. *Guiotus pagius palefr. Domini K. Johannetus de Caprasia pagius palefr. D. Philippi. Pages de cuisine*, in Testamento Ludovici Hutini Reg. an. 1316. *Aux aideeurs, souffleurs, hasteurs, pages, enfans & les autres appartenans à nostre cuisine 300. ll. &c.* Ibid. *Page de la palefrenerie.* Will. Guiart. an. 1301.

Metent à mort és herber jages
Chevaliers, Escuyers, & Pages.

Chron. Bertrandi Guesclini:

Et en cele heure commença un estris,
Des valets & des pages qui gardoient les roucis.

Alibi:

Son bacinet faisoit à son page porter.

Certè olim quivis pueri, seu potius ministri, *Pagii* appellabantur, voce ut plerique autumant, à παῖς Græco vocabulo, quod famulum sequiore Græcia significabat, deducto: nunc verò *Pagios* dicimus pueros honorarios, qui magnatibus adsunt. Vide V. clar. Ægidium Menagium in Originibus Gallicis pag. 500. 817. Honorarios porro ephebos istos, παιδόπουλας vocat Pachymeres lib. 1. Hist. cap. 9. & 12. Narratio de Bertrando Romano MS. Καὶ μετὰ τρία παιδόπουλα καβαλικεύει μόνος. Occurrit ibi pluries, apud Codinum de Offic. & Nicetam p. 548. edit. Genev.

Pagettus, diminut. ex *Page* seu *Pagius*. Rotulus expensarum domus Domini Bromondi Comitis S. sub tit. *Mariscalcia. In fœno de instauro pro 13. equis emptis 10. den. item in avenis de eodem pro prebenda — 1. quart. dimid. pret. 2. sol. & sic in vadiis 4. garcionum, cum tot pagettis 12. den.* Knyghtonus an. 1342. *Anglici non perdiderunt nisi duos sagittarios & unum pagettum.* Matthæus Villaneus lib. 11. cap. 81. *Ciascun di loro haveva uno o due paggetti.*

PAGO, pro compago. Hrabanus Maurus Poëm. 29.

Undique conglobantibus,
Membrorum paginibus.

PAGOTI, Calones, inermes, vel ignavi, *Pagots*. Continuator Nangii an. 1356. *Qui etiam garcionibus & pagotis sine defensione aliqua fugere non valentes se reddebant.* Vocis fortè origo à *bagaudis*, de quibus suo loco, aut à *pagensibus* seu rusticis: nisi hoc loco legendum sit *pagetis*, de quibus supra.

PAGULA, *Frena*, in Glossis Isidori, sed legendum *Bagula*. Vide in hac voce.

PAGUS, in Gloss. Gr. Lat. διηρημένος χώρας τόπος. Ita *Pagus* pars est regionis: atque ut regio in pagos, ita pagi in villas, oppida, & burgos tributi erant. Id pluribus jam docuere Freherus in Orig. Palatin. lib. 1. cap. 5. Cluverius lib. 1. Germ. antiq. pag. 91. Pithœus ad leg. Salic. Bignonius ad lib. 1. Form. Marculfi, Lindenbrogius, & alii.

Pagus, quomodo *Pays* dicimus. Fortunatus in Vita S. Albini Episc. Andeg. n. 3. *Cùm adhuc puerulus per pagum in Abbatis sui proficisceretur obsequium.*

Pagellus, Pagus minoris amplitudinis, vel tractus. Charta Ludovici II. Regis, apud Guillimannum lib. 1. de Rebus Helvet. cap. 2. *Curtim nostram Turegum in pago Turgaugensi, & pagellum Uraniæ, &c.* Charta Caroli C. an. 861. in Appendice Capitular. num. 90. *Simul etiam dixit nobis de quibusdam pagellis, qui sua sunt parochia, &c.*

Pagenses, ejusdem pagi homines, qui una eademque lege vivunt, in Lege Longob. lib. 2. tit. 18. §. 7. tit. 35. §. 12. in Capit. Caroli Magni lib. 3. cap. 43. lib. 4. cap. 19. in Capitulari ejusdem Caroli an. 1197. cap. 4. & in Formulis non semel. Odo Cluniac. libro 1. de vita S. Geraldi cap. 7. *Satius esse temerarios vi bellica premi, quam pagenses & inermes ab eisdem injustè opprimi.* Adde cap. 25. & lib. 3. cap. 5. Charta 77. inter Alamannicas Goldasti: *Ante pagensis nostros omnem rem nostram & hæreditatem paternam communis manibus tradidimus ad ipsum Monasterium.* Infra: *In ea ratione quod superius scriptum est, & ipsum censum in silvaticas feras, quantum possumus consequi solvamus, & quantum non possimus, quod cæteri Pagenses nostri faciunt Regi aut Comiti, ita & nos ad ipsum Monasterium faciamus.*

Pagenses, interdum dicuntur qui ex pago & districtu Comitis sunt; non solum quod pagis præessent, sed & civitatibus: nam & *Pagenses civitatis* dicuntur in Form. 4. apud Lindenbrog. Ita porro in Lege Longob. lib. 1. tit. 14. §. 17. lib. 2. tit. 51. §. 7. tit. 52. §. 14. in Capitul. 3. an. 811. cap. 1. 6. in Capit. Caroli Magni lib. 3. cap. 73. in Appendice 3. lib. 4. cap. 10. in Epistola Episcoporum Franc. ad Ludovicum Regem cap. 12. in Edicto Pistensi cap. 26. in Concilio Valentino III. an. 855. cap. 23. in Formula 39. ex Lindenbrogianis. Gregorius Turon. lib. 8. cap. 18. *Wintrio Dux à pagensibus suis depulsus, Ducatu caruit, &c.* Tabularium Dervensis Monasterii: *Et quia pagensis erat, & quomodo terra pergeret sciebat, &c.* Galli dicerent, *parce qu'il estoit du pays.* Interdum etiam

Pagenses dicuntur Sacerdotum plebes, ejusdem Parochiæ, ut apud Odonem Cluniac. lib. 1. Collat. cap. 22. & in Lege Longobard. lib. 3. tit. 1. §. 29.

Pagenses Franci, liberæ conditionis, in Edicto Pistensi c. 26. quibus opponuntur

Pagenses, nudè interdum dicti, i. rustici, servi glebæ. Agobardus Lugdun. lib. de Privileg. & jure Sacerd. n. 11. *Habeo unum Clericionem, quem mihi nutrivi de servis meis propriis, aut beneficialibus, aut pagensibus.* Tabularium Lascurrense, apud Marcam lib. 4. Hist. Beneh. c. 10. *Dedit B. Petro in morte sua corpus suum in sepultura, & unum pagensem in Bardinis, donec aliquis sua veneratonis daret B. Petro 300. solidos pro pagensi.* Tabularium S. Petri Generensis apud eundem lib. 9. c. 3. *Dedit B. Petro totam tertiam partem mercati Lurdensis, & unum pagensem in Ader, & unum casalem nominatum Susach, &c.*

Pagensales, iidem qui *Pagenses*, in Capitulari Pipini Regis Italiæ c. 36.

Pagesii, Pagenses, Villani, glebæ obnoxii: *Pages*, Occitanis, rustici. Fori Bigorritani art. 33. *Pagesius qui in consuetudine non habet somatas deferre, si inventus fuerit à Milite, &c.* Secunda Curia Generalis Cataloniæ an. 1299. *Exceptis pagesibus, & filiis pagesiorum de terris ubi consueverunt redimi.* Quo loco *pagesibus* idem est ac *pagesiis*. Tabular. Brivatense an. 1256. *Investio & in possessionem quasi induco prædictum Bartholom. de Portal pagesium prædicti campi, qui pagesius de mandato meo promisit reddere deinceps dictum debitale, &c.* Charta alia: *Volumus quod ille qui Prior fuerit, habeat in dictis mansis decimas carnalagii, & primitiam à quolibet pagesio dictorum locorum, qui nunc sunt, scilicet unum panem primitialem, &c.*

Pagesia, Tenementum Pagensium, quod apud nos *Ville-*

Villenagium dicitur. Constitutiones Cataloniæ MSS. *Ne quis per aliquem titulum adquirant honores alicujus personæ, neque honores rusticorum, sive pagesias sine consensu dominorum suorum.* Charta an. 1240. ex Tabul. Brivatensi: *Et 2. trossis pallia quæ annuatim percipere consuevi apud Crespiacum* in pagesia sive tenemento quondam Petri de Conchas. Alia an. 1278. fol. 180. *In emphytheosim sive pagesiam.* Charta an. 1279. in Tabulario S. Flori in Arvernis: *Conventus Monasterii S. Flori, & cum pagesia, seu tenentia quam tenebat.* Alia an. 1261. *Dederunt & concesserunt in perpetuam emphytheosim, seu pagesiam, eidem Austorgio — mansum de Vedrinis.* Alia: *Unam gallinam, quam debet in dictis duabus pagesiis quas tenet.* Alia an. 1274. *Dico tamen quod si illi qui habent ibi pagesias, alienarent, quod ego deberem laudare, & vendas habere.* Charta an. 1306. in Comitatu Rutenensi exarata, ex 2. Regesto Philippi Pulchri Regis Franc. Tabularii Regii n. 7. *Videlicet quasdam pagesias seu emphiteosas in pratis & terris circa dictum molendinum ab emphiteotis mansi Del Maionil & quibusdam aliis ignobilibus, pro quibus dare debet certum censum consuetum & incartatum domino nostro Regi, &c.* Infra: *Et pro medietate dictarum pagesiarum Dominus Rex vendas habere debet.*

Tenere in pagesiam, idem fere est quod tenere in *Vilenagium, vel in censum.* Tabular. Brivatense fol. 1. *Ita quod pagesii, qui tenent dictam terram ad censum, &c.* De ejusmodi *tenura*, sequentia excerpsimus ex adversariis Augusti Gallandi celeberrimi Advocati Parisiensis, alia tamen manu descripta, quæ illustriss. & doctiss. viro Guill. de Lamoignon Primo Senatus Parisiensis Præsidi debemus: *Tenir en pagesie est une espece de tenure qui se trouve specifiée és terriers de plusieurs Seigneuries és pays de Velay, de Forests, & de Bourbonnois, & est de mesme effet que terre en fraresche és pays d'Anjou, Touraine, & le Maine, ou que les Masures en Normandie: c'est à dire que chascun des detenteurs du fond est tenu solidairement aux cens & redevances, sans que le Seigneur soit tenu de diviser ny s'addresser à tous les detenteurs si bon lui semble. Ce qu'estant rude pour les debiteurs qui se multiplient de temps en temps, la prudence des Normans a esté telle, que l'une des maisons tenans en masure est le Collecteur de la redevance sur tous les detenteurs, & pour ce qualifié Prevost fondé à faire la contrainte pour paier le Seigneur.* Charta Petri Danglars an. 1294. *Recognosco me tenere in feudum francum à D. Herrico D. G. Comite Ruthenensi scilicet pratum meum, quod tenet à me in pagesiam Deodatus del Boysso, &c. — Item plus totam fazendam meam, quam tenet à me in pagesiam Laurentii de la Baiaria, &c.*

PAGETTUS. Vide *Pagius.*

PAIA, *solutio*, Gall. *Paye.* Charta Gregorii IX. Papæ ex Regesto Eccles. Lugdun. *Pro pagamentis, quæ paia vulgariter nuncupantur.*

PAIARE, idem quod *Pagare*, solvere, ex Gallico *Paier.* Statutum 2. Westmonasteriense cap. 46. extremo, ubi statuitur *superius indumentum* Baronum, cum hominium Regi præstant, ad Camerarium Regis pertinere: *Quod plus honeste dictum est pro religiosis quam secularibus, quia honestius est quod Religiosi* (Prælati) *paiant pro superiori indumento, quam exuant.*

PAIOLA, *Puerpera*, ex Ital. *Pagliola*, in Statut. Mediolanens. 2. part. c. 257.

Bajula pro nutrice vulgò sumitur. Vide in hac voce.

PAIUM. Charta Adefonsi Imperat. Hispaniæ apud Colmenaresium in Histor. Segobilensi cap. 15. §. 11. *Concedo etiam eis, ut quicunque voluerit in domo sua furnum faciat: Sed furnus de pajo nullus nisi ille, qui de palatio fuerit in tota villa fiat.*

PAYROLA. Vide *Atchata.*

PAISARE, apud Rollandinum in Chronico Patavino c. 2. lib. 4. c. 41. ex Ital. *Paesare*, Hesychio, ἀγγαρεύειν, *courir le pays.*

PAISNATICUM. Vide *Pastionaticum.*

PAISSO, Pastio porcorum in silvis, glandes, ex Gall. *Paisson*, ut est in Consuetudine Pictavensi artic. 159. Monasticum Anglicanum tom. 1. pag. 594. *Et decimam omnium nemorum de honore Halnaci in paissone, venditione, & omnibus aliis exitibus: & pasturam & paissonem omnibus porcis suis, &c.* Pag. 596. *Et in nemore de Haunac ignem & materiam ad omnia ædificia sua, & paisson porcis suis, & pasturam cum his animalibus suis.* Pag. 682. *Et in Acheleia 30. acras terræ, & paisonem centum porcorum, & communem pasturam, quæ Robertus filius Lancelini dedit eis in liberam eleemosinam.* Charta libertatum S. Paladii in Bituri gib. an. 1279. *Excepto tempore quo pastio sive paissons erit in illa foresta generalis.*

Pessus, eadem notione. Ibidem p. 116. *Concessit autem ut porci Prioris cum suis in pessum communiter eant, & pannagium edant.*

Pesso, Pessona. Charta Guillelmi Catalaunensis Episcopi, an. 1225. *Ita quod illi qui excolent illas terras in nostris nemoribus de Marchesvilla usuarium suum habebunt liberè & quietè, videlicet nemus vivum ad herbagium, & nemus mortuum ad calefaciendum, & pessonem porcorum suorum, & pasturam aliorum animalium suorum, ibidem in domibus suis nutritorum.* Bracton. lib. 2. cap. 34. §. 1. *Quot acræ bosci valeant — cum pessona, vel sine.* Adde eundem lib. 4. Tract. 1. cap. 38. §. 12. Charta Rotroci Comitis Perticensis an. 1136. *Pasturam glandium, & pessonam, ac pasnagium pro suis porcis, ac animalibus quibuscunque, &c.*

PALA. Isidorus lib. 20. cap. 14. & Papias, *pala, quæ ventilabrum vulgo dicitur à ventilandis paleis.* Amos Propheta cap. 9. *Palâ frumenta in area ventilantur.* S. Hieronymus contra Luciferianos: *Nemo sibi potest Christi palam assumere, nemo ante judicii diem de hominibus judicare*, ubi quidam *palmam* legunt. Utuntur præterea Tertullianus & S. Cyprianus.

Pala, Gall. *Pele.* Vide *Granica.*

Pala altaris. Vide *Palla.*

Pala, Fossorium instrumentum quo solum vertitur, nostris *Paele*, vel *Pele.* Chron. Windeshemense lib. 2. c. 31. *Palas & fossoria, follos & muscipulas, trabas atque gerulas, & cætera similia ad formam fabricando.* Vide Plin. lib. 18. cap. 6.

Palæ, Ugutioni, *Dorsi dextra lævaque eminentia membra, dicta sic, quia in luctando eas promimus, quia luctari vel luctum Græci dicunt Palim.* Cælius Aurelianus lib. 3. Chron. c. 2. *Dehinc vaporationes inter scapulas sive palas adhibendæ.*

PALADUIT. Consuetudines Ecclesiæ de Regula apud Labeum: *Item Passapont recepit nomine nostro de liga ssa lini palalduit in foro, & plenam manum lanæ, juxta quod ibi fuerit.*

PALAFREDUS. Vide *Paraveredus.*

PALAGIUM, *Palagium*, Tributi species. Sugerius lib. de Rebus in administr. sua gestis c. 11. *Removimus etiam ab eadem terra quandam consuetudinem malam Vicecomitis Stampensis, quæ Palagium vocatur.* Charta Ludovici Reg. Fr. an. 1144. in Tabul. S. Dionysii: *Talliam de annona quæ dicitur mestiva, avenam quam accipiebat ab unoquoque hospite, porcos, sive frescengias, anseres, gallinas, pullos, — corveias, & carectum, palagium, expeditionem, latronis redditionem, &c.* Charta fundationis Abbatiæ Savigniaci ab Henr. II. Rege Angl. *Quieta de omni teloneo & passa-* gio,

gio, — pasnagio, cohuagio, pallagio, servicio, &c. *Palagium navium & baccorum*, in veteri Charta in 20. Regesto Chartarum Regum Angl. in Camera Comput. Paris. p. 24. videtur eadem præstatio quæ *Pellage* appellatur in Consuetud. Meduntensi artic. 186. quod competere ajunt dominis qui prædia sua vel agros aut portus habent Sequanæ fluvio adjacentes, in Balliviis Meduntensi & Mellentensi, quibus præstatur certus census pro doliis vinariis quæ in eorum portubus onerantur in navigiis, vel ex iis extrahuntur. Gallandus *pellagium*, ab *appellere* dictum censet in Adversariis MSS. cui non assentior.

PALANTIA, *Pallantia*, Palatinatus, Jurisdictio Comitis Palatini, seu jus lites decidendi supremo jure, cujusmodi habuit Magdeburgum ex Imperatorum indulto, uti videre est in Charta Ottonis II. apud Goldastum tom. 1. Constitut. Imp. p. 226. & in Wichbild Magdeb. art. 12. & seqq. & quinque aliæ Saxoniæ civitates, quæ ideo *Palantiæ* dictæ, ut est in Speculo Saxon. art. 62. §. 1. Vide Freherum in Orig. Palatin. part. 1. c. 2. Gorop. Bekanum lib. 2. Francicorum p. 44. &c. Chronicon Magistri Jordanis p. 106. & infra in v. *Palas*.

PALANSGRAVIUS, Comes Palatinus, Germanis *Pfalntsgreve*, vel *Pfaltsgraffen*; ex Theutonico *Pfalts*, sive ex vetusta dialecto *Pfallents*, Palatium vel Curia regalis: unde hodie Curia Argentinensis *die Pfaltz* appellatur. Glossæ veteres à Frehero laudatæ: *Palatinus, Palensgreve*. Speculum Saxon. lib. 3. art. 52. §. 5. *Palatinus, seu Palansgravius, Imperatoris Judex est*. Et art. 53. §. 1. *Qualibet provincia Theutonicæ terræ habet suum Palansgravionatum, Saxonia, Bavaria, Franconia, & Suevia*. Vide *Comes Palatinus*.

PALARE, *Palata, Palaticum*. Will. Brito in Vocabulario MS. *Palo, las, dicitur palis aptare, vel palis parare, à palus, li*. Apud Columellam lib. 11. c. 2. *Vitis palari* dicitur, quæ pedamentis fulcitur.

Palata, Palorum series, Italis *Palata*, nostris *Palissade*; maximè ad continendas aquas in molendinis. Charta Guill. filii Rogerii Ducis Calabriæ an. 1142. apud Ughell. in Episc. Frequentinis: *Et cum lignaminibus sufficientibus ad aptandam varcaturam solum pro palata ejusd. molendini*.

Palaticum, Tributum quod pensitatur pro jure figendi palos in fluvio ad opus molendini aut exclusarum. Tabularium Majoris Monasterii Turon. seu Vindocinense Thuani, charta 87. *Expetivit censum de palatico molendini quem nobis vendidit. — nam palus ejusdem molendini fixus erat in terra ipsius*. Et mox: *Et quidem census 4. denar. de terra illa reddebatur, non tamen pro palatico, sed pro motatico, hoc est pro eo quod ex ipsa terra prenditur ad opus exclusæ molendini illius*. Infra: *Palus molendini in terra de Radenaco fixus est, censum de eo reddi petit*.

Inter operas & servitia consueta *Palos* dare & figere ad opus molendini tenebantur rustici. Charta Chrodegangi Episcopi Metensis apud Meurissium in historia Metensi pag. 168. 169. *Debent autem — aquam molendinariam mundare, palos dare, domum ipsam ædificare, &c*. Infra: *Solvit unusquisque 30. denarios — cum palis molendinariis & verubus, & reliquum omne servitium, &c*. Vide *Palificatura*.

Palorum servitia ad opus Castellorum. Tabularium Dervense: *Sex prandia & carropera ad palos virgasque ferendas ad opus Castri sui, hoc modo ut mane euntia in vespere reverterentur*.

PALARIA, *Cum milites ad palos exercentur*. Papias, ex Sosipatro lib. 1. Instit. Gramm. Gloss. Græc. Lat. Ὅταν ςρατιῶται μεθ᾽ ὅπλων γυμνάζονται, *Palaria*. Vide *Paletare*.

PALAS. Ita Palatium Trevirense vocat Ditmarus lib. 6. p. 68. *Propter hoc subdola generationis furor accenditur, Palas à Trevirensibus contra Regem firmatur, ac terra hæc, hactenus pacifica, crebris concremationibus quatitur, &c*. Mox: *Obsidione etiam continua eos, qui Palas turbarant, in tantum constrinxit, ut fame & assidua impugnatione defatigati, aut interius perire, aut in potestatem Regis inviti deberent exterius venire*. Adde Historiam Trevirensem in Spicilegio Acheriano tom. 12 pag. 236. *Regionem, cui Capellatii, vel Palas nomen erat, ubi terminales lapides Alamannorum & Burgundionum confinia distinguebant*, memorat Ammianus lib. 18. ad quam Palatinorum Comitum nomenclaturam & originem referunt Aventinus, Rhenanus, & alii, levi sanè fundamento: quasi *Comites Palatini* non iidem essent qui *Comites Palatii*, de quibus fusè egimus ad Joinvillam.

PALASTRIA. Testamentum Bertichramni Episcop. Cenoman. *Id mihi placuit delegare, ut villa Nimione — cum vineis, quæ Frontanito ad Palastrias & vinitores esse noscuntur &c*.

PALATÆ, *Palathæ*, in lib. 1. Reg. c. 25. in 1. Paralipom. c. 12. & Judith c. 5. *Massæ de ficis, dictæ quia inter duos palos positæ siccantur ad servandum*: ita Papias. Auctor Mamotrecti: *Palatæ, i. ficus inter palos compressas*. Eucherius Lugdun. *Palatha, in Regnorum, massa quæ de recentibus ficis compingi solent, & Græcum est*. Παλάθη Gr. Lexicon Herodoti: Παλάθας, τὰ ἐκ τρυγὸς κλάσματα, κυρίως δὲ τῶν συκῶν ἐναλληλος θέσις. Aldhelmus de Virg. c. 21. *Tempore præpostero, id est vernali, non autumnali, divinitus impendebantur mala punica, & mala granata, cum palmeis dactylis, quos Nicolaos vocant, favos, uvas, & palatas, id est, ficarum caricarum massas, &c*. Vide S. Hieronym. in cap. 6. Ezechiel sub finem.

PALATA. Historia Cortusiorum lib. 11. c. 10. *Ungari auxilio bannitorum Tarvisii in palatis Venetorum ceperunt navigantes: unde palatæ clauduntur (al. dicuntur) à Venetis*. Chron. MS. Andreæ Danduli an. 1238. *Qui resistentes Palatas claudunt, & bellatoribus muniunt*. Rafanus de Coresino in Chron. MS. an. 1379. *Magno impetu transferuntur ad Palatam firmatam in Canali*. Videntur dicti loci in æstauriis Venetis palis conclusi. Vide supra *Palare*.

PALATINI, qui in Palatio militant. Scholiastes Juliani Antecessoris cap. 82. *Omnes qui in palatio militant, possunt appellari Palatini*. Quomodo hominem Palatinum vocant Eckehardus junior de Casibus S. Galli c. 1.

Palatini, Proceres, Optimates Palatii, *Primores palatii*, in Vita S. Genulfi cap. 7. *Palatini Principes* apud Poëtam Saxonic. an. 782. *Palatinus Senatus* apud Claudianum de quarto Consulatu Honorii:

— *& in mediis effulget curia castris*
Ipsa Palatino circumvallata Senatu.

Charta Roberti Regis Franc. an. 996. in Historia Mommorenciaca: *Ex sententia Palatinorum nostrorum adjudicavimus ei, &c*. Alia ejusd. Regis an. 1029. *Noverit itaque sanctæ Dei Ecclesiæ fidelium solertia, & Palatinorum simul industria, qualiter, &c*. Infra *Proceres Palatii* appellantur. Chartæ Ludovici VI. & Ludovici VII. apud Doubletum pag. 849. 854. *Communicato cum Palatinis nostris consilio, &c*. ubi & *Optimates* dicuntur. Ita usurpant Monachus Sangallensis lib. 1. c. 4. 5. 27. 33. Flodoardus lib. 3. c. 23. p. 493. c. 24. p. 506. edit. Colvenerii, & alii.

Ex

Ex hac nomenclatura scriptoribus nostratibus infimæ ætatis *Paladini* dicuntur regni proceres. Liber de Castro Ambasiæ pag. 567. *Quæ mulier de Paladinorum stirpe descendit ex linea regii sanguinis* : ubi perperam *Pa l.d.orum* præfert codex editus. Ita porro seu veros, seu fictitios Caroli Magni comites expeditionum, & præcipuos copiarum duces vocabant, Orlandum, Renaldum Oliverium, Ogerium, quos παλαδίνες etiam appellatos fuisse observat Laonicus lib. 2. p. 57. edit. Genev.

Palatini, nudè, pro Comitibus Palatinis in Speculo Saxonico lib. 3. art. 52. §. 5. *Palatinus Rheni*, in Wichbild Magdeburg. art. 9. §. 1.

Palatini, dicti sub Impp. Romanis, qui rei privatæ & largitionales titulos exigebant, de quibus est titulus in utroque Codice *de Palatinis sacrarum largitionum*. Scholiastes Juliani Antecessoris cap. 82. *Palatini dicuntur, qui pertinent ad Comitem rerum privatarum, vel ad Comitem sacrarum largitionum.* Horum Palatinorum meminit Gregorius Magnus lib. 8. ep. 10. *Gloriosi filii nostri Cethegus atque Flora jugales pro certis caussis suis Maximum, virum clarissimum, Palatinum Privatarum ad Siciliam transmittentes, &c.* Idem in epist. 27. *Questus n bis est, quod Joannes vir clarissimus Palatinus multis eo frustra affligat incommodis, &c.* Quo loco describitur *Palatinæ exactionis enormitas*, de qua Novella Theodosii 43. de Palatinis. Agit de eodem *Joanne Palatino* epist. 52. idem Gregorius. Meminit præterea alterius *Palatini* importuni lib. 9. ep. 24. ut *Maximi Palatini*, Sidonius lib. 4. epist. 24.

Palatinus, apud Hungaros dignitas præcipua, de qua sic Decreta Andreæ Regis Hungariæ an. 1222. c. 10. *Palatinus omnes homines regni nostri indifferenter discutiat ad causam nobilium. Quæ autem ad proditionem capitis, vel ad destructionem possessionum pertinent, sine conscientia Regis terminare non possit.* Palatini porro prærogativæ insignes sunt eæ : si regium semen defecerit, in alterius electione primam vocem habet. Si Rex filium hæredem in tenera ætate reliquerit, ejus tutor est, et & regni Gubernator, & Dietas indicit. Exercituum Dux & supremus Capitaneus est, juxta tamen voluntatem & arbitrium Regis. Controversias Regnicolarum dijudicat: in controversiis inter Regem & subditos arbiter est: Regis, si negligens sit, aut minimè idoneus defectum supplet: si Rex in exercitum pergat, ejus Vicarius ac Locumtenens est, &c.

PALATIA *Regia, Publica*, ea dicebantur, quæ Reges nostri intra ditionum suarum limites variis in locis ac provinciis habebant; quò, si hac iter facere incumberet, in ea diverterent, ac interdum hiemarent. Vita Ludovici Pii an. 796. de Carolo M. *Ordinavit qualiter in quatuor locis hiberna transigeret, ut tribus annis exactis, quanto demum anno hiematurum se quisque eorum susciperet locus : Theodvvadum scilicet Palatium, Cassinogilum, Andiacum, & Eurogilum; quæ loca, quando quartum redibatur ad annum, sufficientem regio servitio exhibebant expensam.* Ex quibus patet hisce palatiis ac suburbanis attributos & annexos fuisse amplos reditus, quibus regia aleretur familia. Narratio de depositione Ebbonis Remorum Archiepiscopi an. 835. *Qui scilicet Lotharius veniens per Imperialia palatia adduxit patrem suum usque Suessionis ad Monasterium S. Medardi.* Annales Francor. Bertiniani p. 868. *Carolus autem per curtes regias in pago Laudunensi consistentes pergens, &c.*

In hæc etiam divertebant Missi Dominici ac Regii, ne populus eorum gravaretur *mansionibus*. Synodus Ticinensis an. 855. *Sancimus, ut singuli conventus & exactores rei publicæ in suis ministeriis — per loca solita restaurent Palatia, quibus, cum iter dictaverit, nos legatosque nostros valeant recipere, ne gravetur Ecclesia.* Alii vero in iis hospitare vetabantur. Edictum Pistense Caroli Calvi c. 37. *Volumus & expressè mandamus, ut sicut nec in nostro Palatio, ita nec in isto herebergo, alius altus sine nostra jussione manere præsumat.* Concilium Ravennense an. 904. c. 4. *Ut homines Comitum nullatenus in domibus Arimannorum resideant, sed domos reipublicæ instaurent, ibique resideant.* Nam etsi *Palatia* non modò *regia*, sed & *publica* dicerentur, usui tamen regio unicè addicta erant, cùm quod *publicum* dicitur, Regii esse intelligatur patrimonii : nam *villæ regiæ & proprietates* dicuntur in Annalibus Francorum Bertinianis an. 858. Unde promiscuè utraque nomenclatura donatur apud scriptores, & in veteribus Tabulis. Verbi gratia, *Carisiacum*, quod nomine Palatii regii vulgo & fere semper indigitatur, *Palatium publicum* vocatur in Charta Ludovici Pii pro confirmatione privilegiorum Ecclesiæ Parisiensis, quæ sic clauditur: *Dat. 4. Kal. Non. anno Christi propitio 7. Imperii Do. Lodoici Imper. Actum Carasiaco Palatio publico.* Sic inquam passim in aliis chartis. Eodem modo dicuntur esse *publicæ ditionis*, id est regiæ. Vita S. Eucherii Episcopi Aurelianensis num. 9. *Vernum quoque fiscum publicæ ditionis illico convolavit.* Nam *fiscus publicus*, *regius*, & *villa publica* ac *regia*, idem sonant quod Palatium. *Villas* etiam interdum nudè vocant scriptores. Vita Ludovici Pii an. 795. de Carolo M. *Misit illi Missos suos, Willelmum scilicet, Rotomagensis postea urbis Archiepiscopum, & Richardum Comitem, villarum suarum provisorem, præcipiens ut villæ, quæ eatenus usui servierant regio, obsequio restituerentur publico, quod & factum est.* Ubi *Regium* & *Publicum* eadem sunt. Supra enim dixerat idem scriptor villas regias plerasque in usus privatos seu privatorum conversas. Sed & hinc advertere licet villis ac palatiis regiis præfuisse Magistratum, qui *Provisor regiarum villarum* dicebatur, ut fuit apud Romanos *Cura palatiorum* in Notit. Imp. & apud Byzantinos Ἀρχὼν τῶν παλατίων.

In iis etiam Palatiis *Placita* tenebant, ac festa solennia Natalis & Paschatis cum apparatu celebrabant; quod passim docent Annales Francorum.

Quæ porrò in singulis regni provinciis complura erant Regum Palatia, ab ipsis Regibus distracta pleraque, & proceribus concessa; quod à Carolo M. factitatum docet autor vitæ Ludovici Pii, loco laudato, deinde ab ipso Ludovico, ut habent Annales Francorum Metenses an. 837. *In tantum largus, — ut villas regias, quæ erant patris sui, & avi, & tritavi, fidelibus suis tradidit in possessionem sempiternam, & præcepta construxit, & anuli sui impressione cum subscriptione manu propria alienavit.*

Sed postmodum Normannorum incursionibus pene omnia deleta sunt, adeo ut nulla fermè loci ubi extructa fuerint, ac ne nomenclaturæ quidem supersint vestigia; quod quidem exertè tradit autor Chronici Normannorum an. 881. *Quo finito, Normanni famosissimum Aquisgrani Palatium igne cremaverunt, — Palatia quoque Regum & villas, cum habitatoribus terræ interfectis, igne cremaverunt.* Similia habet sub ann. 886. Ne tamen eorum omnino intercidat memoria, locorum qui vel Palatiorum, vel Villarum Regiarum appellatione donantur in veteribus chartis & apud scriptores, brevem catalogum hic subjungemus, ordine literarum additis scriptoribus, qui horum mentionem agunt.

Aquisgranum Palatium. Doubletus pag. 714. 722. Capitul. Caroli C. tit. 36. Capitul. Caroli III. Reg. tit. 1. §. 4. Chronicon Farfense p. 654. Labeus tom. 2. Biblioth. p. 755. Diplom. Belgica p. 17. Vide *Capella Regia*.

Attiniacum Palatium. Capitula Caroli C. pag. 441.

Annal. Franc. an. 786. &c. Capitul. an. 808. cap. 1 . Doubletus p. 791. 815. V. cl. Stephanus Baluzius in Notis ad Lupum Ferrar. p. 523. Bergerius lib. de Itineribus Rom. p. 49. Labeus tom. 2. Miscell. p. 498. Diplom. Belgica Miræi p. 29. 264. Hincmar. tom. 2. p. 604. Bignonius ad Legem Salicam p. 178. 179.

Arlaunum Jocundum Palatium, in vita S. Lantberti Episcopi Lugdun. c. 3.

Andiacum Palatium. Vita Ludovici Pii an. 798.

Bacivum, vel *Basia Palatium.* Chronicon Fontanell. an. 847. Chifflet. in Tornutio p. 190.

Bigargium Palatium. Gesta Dagoberti Reg. c. 40.

Brucharicum Palatium. Vita S. Agili Abb. Resbac. c. 6.

Bremacum villa publica. Annales Francor. Met. an. 754.

Carisiacum Palatium. Annales Francor. passim. Doubletus p. 690. 709. 712. Capitula Caroli C. p. 127. 143. 167. 253. 263. 269. 276. 388. 424. 427. 440. 447. 448. Hariulfus lib. 3. c. 15. 17. &c.

Captinnacum Palatium. Charta Bertefridi Episc. Ambian. pro Monasterio Corbeiensi.

Compendium Palatium. Capit. Caroli C. p. 422. 425. 434. 447. 459. 492. Doubletus p. 777. 778. 780. 790. 801. 813. Bibl. Floriac. tom. 1. p. 253.

Clepiacum Palatium. Chartæ Dagoberti apud Doubletum p. 657. 662. 677. Chlodovei II. p. 682. 684. Childerici p. 686. Vita sancti Ansberti Archiep. Rotom. n. 22. Vita sancti Amandi n. 17. Gesta Dagoberti c. 38.

Corbiniacum Palatium. Charta Caroli C. in Hist. Corbiniacensi sancti Marculfi p. 90. Vide Annales Franc. Fuld. an. 771.

Cassinogilum Palatium, in quo natus Ludovicus Pius. Aimoninus de Mirac. sancti Bened. lib. 1. c. 1. Idem de vita sancti Abbonis c. 20.

Cambisonum, in Charta Caroli Regis Provinciæ Lotharii Imp. filii an 857. in Tabulario Viennensis Ecclesiæ fol. 74.

Dura, vel *Duira*, *Palatium.* Doublet. p. 708. 716. 718. Chiffletius in Tornutio p. 263. *Duriæ villæ* mentio est passim in Annalibus Francicis.

Divio Palatium. Guichenonus in Probat. Hist. Bressensis p. 216.

Eurogilum. Vita Ludovici Pii an. 798.

Franconofurt Palatium. Theganus de Gest. Lud. Pii c. 40. Chronicon Farfense. p. 655.

Germiniacum Palatium. Hariulfus lib 3. c. 9. p. 499.

Gundovilla, Godingovilla, vel *Gundulfivilla*, *Palatium.* Frotharius Episcopus Tullensis epist. 11. Claudius *Thiroux* in Hist. Comitum Augustodun. p. 55. Doublet. p. 715. Columbus in Episcopis Vivariensibus lib. 2. n. 38. Charta Ludovici Balbi an. 2. ind. 12. in Tabulario Heduensis Ecclesiæ.

Gentiliacum. Annales Franc. an. 766.

Heristallum. Baldricus lib. 1. Chron. Camerac c. 67. Sammarthani in Episc. Andegav. n. 27. Diplomata Belgica Miræi, p. 271. Meurissius in Præfat. ad Hist. Episc. Metens. p. 22.

Hisentiacum Palatium, *à Mosella flumine 8. ferè millibus constructum*, in Annalibus Francorum Bertinian. an. 842.

Jocundiacum, al. *Joguntiacum Palatium*, vel *Jogentiacum*, in Lemovicino. Vita Ludovici Pii an. 832. Ademar. in Chron. an 829. Gesta Lemovicensium Episc. c. 1. Vita sancti Genulfi c. 7.

Jopila villa publica. Annales Francor. Metens. an. 714.

Kala, vulgò *Chelles*, hodiè Abbatia Sanctimonialium. Præceptum Roberti Regis in Tabulario S. Dionysii: *Auctoritate nostra & Episcoporum nostrorum, qui nobiscum hoc præceptum in sancta Synodo, quæ 16. Kl. Junii Kalæ sedis nostræ palatio, collecta resedit, firmaverunt*, &c.

Laudunum Palatium. Beslius in Comit. Pict. p. 252. Codex donationum piarum Miræi p. 120.

Liptinæ Palatium. Miracula sancti Ursmari n. 19. Fulcuinus de Gest. Abbat. Lobiensium. c. 3. 6. Cod. Donat. piarum Miræi p. 38.

Moguntia Palatium. Diplomata Belgica Miræi, p. 24.

Mamacca, villa publica. Annales Franc. Metens. an. 692.

Neomagum Palatium. Vita Caroli M. p. 100. Regino an. 881. Lambertus Schafnaburgensis an. 1046. W. Heda p. 226. 244. 1. edit. &c.

Noviomense. Vita S. Godebertæ. n. 4.

Nemetense In præcepto Caroli M. de Institut. Episcopatuum per Saxoniam an. 789.

Pictavum Palatium. Charta Lud. Pii apud Perardum in Burgundicis p. 25.

Pontio, seu *Pontico Palatium.* Justell. in probat. Hist. Turen. p. 11. Ph. Labeus tom. 2. Miscell. p. 474. Diplomata Belgica Miræi p. 32. V. cl. Steph. Baluzius in append. ad Capitul. n. 89. 90. 106.

Pontiliacum Palatium. Charta Caroli C. apud Perardum in Burgund. p. 49.

Perona Palatium Chronic. Fontanellense. an. 849.

Parisiense Palatium. Helgaudus in Roberto Rege pag. 66. Charta Philippi I. Regis apud Doubletum p. 835.

Papia Palatium, in Italia, *Pavie*, Ticinum. Chron. Farfense p. 665.

Pissiacum Palatium. Helgaudus in Roberto Rege p. 65. Ph. Labeus tom. 2. Miscell. p. 586.

Romaricimontis Palatium, *Remiremont* in Lotharingia. Tom. 7. Spicileg Acheriani p. 185.

Salmonciacum Palatium, in Laudunensi diœcesi. Hincmarus Rem. tom. 2. p. 258. Labeus tom. 1. Biblioth. p. 755. Doublet. p. 705. 706. Capit. Caroli C. p. 441.

Silvanectis Palatium, *Senlis*, urbs Episcopalis. Charta Roberti Regis in Tabulario Fiscanensi fol. 21. Sammarthani in Abbat. Gall. p. 16. & in Episcopis Silvanect. n. 53.

Suessio Palatium, *Soissons*, urbs Episcopalis. Doublet. p. 697.

Senonense. In Charta Henrici I. an. 1048. apud Camusatum in Prompt. antiq. Trecens. p. 23.

Silvacus, apud Hincmarum epist. 1. ex Labeanis, *Silvagius*, in Charta Caroli C. in Append. ad Capitul. n. 100.

Theodvvadum Palatium. Theganus de Gest. Lud. Pii c. 41. Vita ejusd. Lud. an. 796.

Theodonis villa, *Palatium.* Doublet. p. 713. Chiffletius in Tornutio p. 264. Hugo Flaviniacensis in Chron. Virdun. p. 270. Annales Franc. Metenses an. 773.

Vernum Palatium. Concil. Vernense. an. 755. Capit. Caroli C. p. 23. 38. 144. 441. 460. Beslius in Episc. Pictav. p. 29. Chifflet. in Tornutio p. 265. Vita S. Eucherii n. 9.

Vermeria Palatium. Capitul. Caroli M. an. 808. c. 9. Hincmar. epist. 1. ex Labeanis. Doubletus p. 696. Flodoard. l. 3. c. 4. Will. Heda p. 222. 1. edit. Diplomata Belgica Miræi p. 22. Joann. à Leydis lib. 3. c. 12. Chron. Hildesheimense an. c. 25.

Valentianæ Palatium. Charta Lotharii Reg. apud Doublet. p. 787. alia Caroli C. apud Perardum. p. 143.

Vitriacum Palatium. Charta Henrici I. Reg. apud Baluzium in Not. ad Lupum Ferrar. p. 526. Aimoinus lib. 4. de Miracul. sancti Benedicti c. 26.

Palatium in Monasteriis, apud Petrum Diaconum Casin. lib. de Miracul. sancti Benedicti Casini patratis n. 29. sed quæ pars ædium Monasterii fuerit, non omninò liquet, nisi fuerit domus Abbatis, quam Aulæ nomine donat Vita sancti Hermelandi Abbat. n. 30. ubi

ubi de quodam Abbate: *Cœpit igitur aulam sibi ædificare, necessarius non contentus domibus, &c.* Id nominis etiam tribuitur cæteris dignitatum seu officialium Monasterii ædibus in veteri Scheda apud Angelum à Nuce: *Camerarius*, (Casinensis Monasterii) *debet facere reparare Palatium, quod dicitur Palatium Infirmarii, quod est juxta cemeterium, extra paradisum, & omnes alias cameras, &c.* Infra: *Firmatarius debet facere Palatium Infirmarii cum subjacentiis suis.* Interdum pro *Refectorio*, seu majori aula usurpatur, ut in Regula Militum Templariorum in Concilio Trecensi an. 1127. c. 8. *In uno quidem palatio, sed melius dicitur refectorio, communiter vos cibum accipere credimus, &c.* seu potius procellis, vel quibusvis ædibus monasticis. Charta Sanctii Regis, qui ad Zamorram obiit, apud Ant. *de Yepez*, in Chron. Ord. sancti Benedicti tom. 5. *Sit etiam Monasterium vestrum cum ipsa villa, in qua situm est, & omnes vestræ decaniæ, sive palatia vestra, per totum regnum meum sine portatico de vestris propriis rebus, &c.* Charta Sanctii Ramirez Regis Aragonum apud Martinezium in Hist. Pinnatensi lib. 3. c. 27. *Campos, & hortos, & palatia S. Joannis, si quis fregerit, peitet 60. solidos.* Alia ejusdem Regis æræ 1131. apud *Yepez* in Chron. Ord. S. Benedicti tom. 7. *Dono prælibatis sanctis ac præscripto cœnobio Monasterium S. Urbicii de Servol, cum omnibus suis pertinentiis, & cum omnibus decimis suis, cum villis & mansis & palatiis suis & possessionibus, &c.*

PALATUS. Vide *Pallium*.

PALAZZOLI, Virgulæ, apud Petrum de Crescentiis lib. 10. de Agricult. c. 28. *Vergettes*, veteri Gallico interpreti.

PALDONES. Vide *Faldones*.

PALEA, vox, quæ præponitur ut titulus quibusdam capitib. Decretorum Gratiani, ut notetur additia esse, nec à Gratiano primitùs illi libro insertà, cùm in veteribus MSS. Gratiani, quæ *palea* nomine insigniuntur desiderentur. Andreas JC. ad Speculat. & ex eo Antonius Augustinus lib. 1. dial. 2. de Emendat. Gratiani, ajunt *paleam* fuisse discipulum Gratiani, qui capita hæc adjecerit. Vide, quæ habet Admonitio Gregorianæ Editionis.

PALEALES *uvæ*, in palea conditæ & asservatæ, apud Cælium Aurelian. lib. 3. Acut. c. 21.

PALEARIA, *horreum palearum* in Miracul. S. Cataldi Episcop. num. 29.

PALEARII, Gallis, *Paillers*. Gaufridus Vosiensis in Chron. part. 2. c. 10. *Philippus Galliarum Rex socero suo Anglorum Regi Henrico, quasi auxilium, tartareas direxit legiones: eorum pedes veloces erant ad effundendum sanguinem. Hi ex diversis terrarum partibus conglobati unam Ecclesiam fecerunt malignantium, unoque vocabulo Palearii, quasi à patea vocabantur.* Infrà: *Palearii apud Castrum Dunum delentur.* Vide c. 13. & 21. Idem lib. 1. c. 73. *Immisit Deus in Aquitaniam hostes crudelium populorum, — & ut rusticè loquar, Brabansons, Hainuiers, Asperes, Paillers, Navar, &c.* Incertum porrò, an ita dicti *Palearii*, quod Paleam pro insigni ad caput aut galeam deferrent; an verò quod incendia, ubique ignem palea immittendo excitarent. Vide Gloss. Med. Græcit. in Ἀχυρᾶται.

PALEARIUM, in Gloss. Græc. Lat. dicitur τὸ ὑποκάτω τοῦ βοὸς κρεμάμενον δέρμα, *pellis, quæ sub collo bovis fluitat huc & illuc ad modum paleæ, &c.* Apud Joann. de Janua. Occurrit in vita S. Benedicti Anianensis. Est etiam

Palearium & *Paleare*, locus, ubi paleæ reponuntur, apud eundem Joann. de Janua. Constitutiones Catalaniæ MSS. *Olivæ verò & fructus earum, columbaria & palearia non inscindantur, vel comburantur, nec destruantur.* Vita S. Endei Abbatis Aranensis n. 18. *Sic diligenter exercebat trituratoris officium, ut in paleario territorii* (quidam legunt *territorii*) *non posset granum, quod culmen faceret, inveniri.*

PALECTUM. Rollandinus in Summa Notariæ cap. 2. *In 10. brachiis panni de Pruyn. & uno palectto de flanchetis pro vestibus ipsius Dominæ Mathildæ, &c.*

PALENGA. Vide *Padelenga*.

PALERGIUM. Anastasius Bibl. in Benedicto II. p. 272. *In Ecclesia B. Valentini, via Flaminia, fecit coopertorium super altare cum clavis & fastellis, & in circuitu palergium Chrysoclavum pretiosissimum.* Mox: *Et in circuitu Palergium de holoserico pulcherrimum.* Idem videtur, quod *phalergium* apud Papiam, ubi *ornamentum* esse dicitur, fortè ex Græco, παρέργον, quod additamentum & ornamentum operis significat in veteri Inscript. 59. 2.

PALETA, idem quod *Pala*, annuli pars, quæ gemmam cohibet. Gloss. Lat. Gr. *Paleta*, σφενδόνη δακτυλίου ὡς Ὑγιγ.

PALETA, mensuræ frumentariæ species, in Regesto Parlamenti B. fol. 28. *Quod licet Major & Pares Medontenses — exercuerint justitias, quæ sequuntur, videlicet mensuras, pondera, boissellos, paletas molendinorum, &c. Paleata farinæ*, in 1. Regesto f. 4.

PALETARE, Gall. *Paleter*, propriè est ad palos, quibus urbium & castrorum muniuntur & sepiuntur ingressus, dimicare. Apud Vegetium lib. 1. cap. 11. & lib. 2. cap. 23. *ad palum dimicare*, species est armaturæ, seu exercitationis militaris. Anonymus de RecuperationeTerræ Sanctæ capite 66, in Gestis Dei per Franc. *Ut paletando contra hostes, quoties necesse fuerit, fines ipsos, civitates & castra defendant.* Continuatur Nangii an. 1326. *Post aliquam paletationem factam cum Bidaldis propre castellum, &c.* Willelmus *Guiart* an. 1270.

> *Un jour pour les desbareter,*
> *Vindrent Sarrazins paleter.*

Sed & Infancionum ædes apud Aragonenses *Palatia* ferè semper vocant Fori Oscenses Jacobi I. Regis Aragon, in quibus eadem erat immunitas, quæ in Ecclesiis, adeò ut *si quis malefactor perpetrato crimine, vel maleficio, pro se defendendo, eas intraverit, non debeat indè extrahi violenter, nisi fuerit latro, vel raptor, aut traditor manifestus.* Chronicon Flandriæ capite 16. *La garnison issit hors encontre lui, & paleterent tant, que le Comte du Perche fut abatu sous son cheval.* Et cap. 46. *Et tantost firent les Flamens arrester leurs grosses batailles sans rien faire fors paleter l'un encontre l'autre.* Hinc *palet*, & *paletis*, pro ipso congressu, Hugo *Plagon* vetus interpres MS. Willelmi Tyrii lib. 17. cap. 7. *Ut qui tota vita sua regno militantes*, sic vertit, *Car ils sont toujours au content & au palet.* Et c. 12. *Et ex ea parte continuis impugnaretur congressionibus*, sic habet, *Si que tous les jours les convendroit estre au palet & au contens de quelque part.* Chron. Bertrandi Guesclini MS.

> *Adonc issi Bertrand tout hors du paletis.*

Le Roman. de Garin:

> *Sor lui avoit moult grant paleteis.*

Will. *Guiart*. an. 1296.

> *Car pour venir au chapleis,*
> *Est lessié le paleteis.*

Utitur pluries, ut & citatus autor Chronici Flandr. c. 67. 79.

PALEUS. Vide *Pallium*.

PALHERIUM, Palearium, ex Gallico *Pallier*. Charta an. 1306. in Comitatu Rutenensi exarata, ex 2. Regesto Philippi Pulchri Regis Franciæ num. 7. in Tabulario Regio: *Cum 6. denariis Ruthen. quos habebat censuales in palheriis & ortis Stephani, &c.*

PALIA. Judicatum an. 1250. apud Rocchum Pirrum in Notitia Ecclesiæ Pactensis: *Pro unoquoque porco*

porco tarenos 60. Item de palia mihi retia ad valens tarenos 50. &c.

PALIFICARE, Palam facere, exponere, declarare. Diedericus Monachus de Illatione corporis S. Benedicti, in præfat. *Exigis à me — quatenus — palificare quantocius non differam, quænam causa existat illius festivitatis.* Anonymus in Vita S. Severi Episcopi Ravenn. cap. 1. num. 1. *Nec non & obitum sacratissimum qualicumque stylo palificare gestientes.* Utuntur præterea Theodericus Mon. de Invent. S. Celsi Episcopi Trevir. n. 17. & Dudo Decan. S. Quintini in præfat. ad Hist. Norman. p. 51.

PALIFICATURA, *Palificatio*, Telonei species, in Charta Berengarii & Adalberti Italiæ Regum an. 952. in Bibl. Sebus. Cent. 1. cap. 99. quod pro palis, quibus fluviorum ripæ continentur, exsolvebatur: Itali quippe *Palificare* etiamnum dicunt, *palis instruere, palos defigere*: *Portonaticum, palificaturam, tholoneum, ripaticum, navium ligaturam.* Charta Henrici Reg. Roman. an. 1311. *Ductus aquarum, palificationes molendinorum, ripatica, &c.* Charta Ludovici Pii Imp. apud Ughellum tom. 4. pag. 789. *Et — peragere negotium voluerit in portis Walparioli & Cremonæ cum milites applicent, & in forte stent, sic milites Comaclenses & debitum reipublicæ, quod est ripaticum, & palifitturam, pastumque ad duos riparios — adimpleant. Pali molendinarii*, in Charta Grodegangi Episcopi Metensis apud Meurissium. p. 169. Vide *Palare.*

PALIOSUS, Dives, qui pallio dorsum tegit. Guill. de Podio Laurentii c. 43. *Factumque ut nonnulli dorsa paliosa habentes cœperint difficultates opponere, quibus possent inquisitionis officium impedire.* Vide *Pallium.*

PALIOSUM. Anonymus de re Architecton. c. 17. *Cameræ structiles fortiores erunt, figulina autem ad consignationem suspendantur, ita ut catenis anchoratis fixæ, tegulas, vel paliosa, quæ cameram circinent, sustineant.* Confer Vitruvium lib. 5. c. 10.

PALITIUM, *Palliciatum, Pallatium*, Contextus ac series palorum. Will. Brito lib. 7. Philipp.

Paliciumque triplex, quod erat Gaillardica subtus
Mœnia, quadratis palis, & robore duro
Usque sub extremas protensum fluminis oras.

Anonymus de Gestis Friderici II. Imp. *Quia si Princeps illos in illa clausura invaderet, palitia illa quibus Papalis exercitus se totum clauserat, &c.* Infra: *Quo lignaminibus ipsarum domorum, quæ inde disrumpere potuerunt, facerent stichatos, sive palliciata circumcirca civitatem.* Expressit nostrum *Pallisade.*

Pallacium, eadem notione. Bracton. lib. 4. tit. 1. c. 37. §. 1. *Si faciat quis fossatum & hayam, murum, vel pallacium, per quod oportet me ire per circuitum, ubi prius ingressus sum per compendium.* Apud eundem d. tract. c. 44. *Fossato, muro, haya, vel palatio. Palicium*, c. 45. §. 2. *Palit & closture*, in Consuetud. Vitriacensi artic. 55. *Pallis*, in Consuet. Altisiod. art. 53.

PALLA, Globus, nostris *Bale*, Italis *Palla* & *Balla*, Germanis, *Ballen*, pro *Pila*. Hesychius: πάλλα, σφαῖρα ἐκ ποικίλων νημάτων πεποιημένη. Ita porro Globum crucigerum Imperialem, qui inter Regalia insignia reponitur, appellat Gotefridus Viterbiensis:

Aureus ille Globus Pomum vel Palla vocatur,
Quando coronatur, Palla ferenda datur.

Infrà:

Crux & Palla simul pariter connexa tenentur:
Hæc ferit, hæc sanat, hæc perit, illa manet.

Versus alii in Chron. MS. Andreæ Danduli C. an. 1130.

Crux, ensis, sceptrum, corona, lancea, palla.

De ejusmodi globis crucigeris pluribus agimus in nostro Syntagmate de Numismatibus Imperator Constantinop.

PALLA, Aulæum. Gloss. Lat. Gr. *alla*, μίτρα, πέπλος, παραπέτασμα. Matth. Paris. an. 1236. *Ornata igitur civitas tota holosericis & vexillis, & coronis* (forte *cortinis*) *& pallis, & cereis, & lampadibus.* Alibi: *Obtulit Ecclesiæ quatuor pallas, unam assignavit altari ad pendendum, & maceriam adornandum.* Et anno 1251. *Obtulitque ad majus altare tres pallas S. Albano, & unam S. Amphibalo.* De hisce pallis intelligendus, ni fallor, Gregorius Turon. lib. 10. c. 16. *De palla holoserica* (Ecclesiæ) *vestimenta neptis suæ temerariè fecerit, foliola aurea, quæ fuerant in gyro pallæ, inconsultè sustulerit, & ad collum neptis suæ facinorosè suspenderit.*

Palla altaris, in veteri vocabulario, dicitur *vestis qua altare cooperitur, videlicet lineus pannus consecratus, qui super altare ponitur, super quem extenditur corporale.* Neque ferè aliter Durandus lib. 1. Rational. c. 3. n. 49. tametsi interdum *pallam altaris* cum *corporali* videatur confundere: *Clemens etiam statuit, — ne mortui sepeliantur vel involvantur, seu operiantur, vel etiam feretrum, cum palla, id est, pannis altaris, aut cum mappa, qua calix involvitur, — quando verò pallæ, id est, corporalia, & vela, id est, ornamenta altaris, seu cortinæ super altare pendentes sordidatæ fuerint.* Et mox: *Pallæ verò, id est, corporalia in alia pelvi laventur.* Rursum: *Si altaris palla, id est, vestimenta, &c.* Ubi *palla* promiscuè usurpatur pro linteo, quo tegitur altare, & pro corporali. Distinguuntur tamen in Concilio Meldensi apud Burchardum lib. 4. c. 13. *Similiter ad corporale lavandum, & ad pallas altaris propria vasa habeantur, in quibus nihil aliud fiat.* Et in Concilio Remensi apud eundem lib. 3. cap. 97. *Observandum est, ut mensa Christi, id est altare, ubi Corpus Dominicum consecratur, — cum omni veneratione honoretur, & mundissimis linteis & palliis diligentissimè cooperiatur.* Denique Concilium Arvernense can. 7. *De opertorio Dominici Corporis, seu palla altaris, nunquam Sacerdotis corpus, dum ad tumulum evehitur, obtegatur.* Ubi, *seu*, idem valet quod *vel*, ita ut aliud sit *palla altaris*, aliud *opertorium Dominici Corporis*, id est, *Corporale*, quod *Corporalis palla*, in Ordine Romano, & apud Gregorium Magnum in Sacrament. ubi de ordine Subdiaconi, appellatur, ubi distinguitur à cæteris pallis altaris: *Pallæ verò, quæ sunt in substratorio, in alio vase debent lavari, in alio Corporales pallæ. Pallei corporales* dicuntur in Testamento Riculfi Episcopi Helenensis: *Corporale Pallium* apud Bonifacium Archiep. Moguntinum epist. 11. *Pallium altaris*, apud Gregorium Turonensem lib. 7. cap. 32. *Cumque jam alta... cum oblationibus pallio serico opertum esset, &c.* Infrà: *At ego, cum hæc audirem, ad te conversus dixi: Adprehende pallium altaris, infelix, quo sacra munera conteguntur, ne hinc abjiciaris.* Alia igitur est *palla*, quæ altari substernitur, alia, quæ sacra Christi munera contegit, quam *Corporale* appellant scriptores. Prior palla, ea est *palla Dominica, ad quam non licet mulieri manum suam mittere*, ut est in Concilio Antisiodor. can. 37, & *palla altaris*, in qua *manus pueri* oblati ad Monasterium à parentibus *involvebatur*, ut est in Regula S. Benedicti cap. 66. & illa, cujus meminit Lex Bajwar. tit. 1. cap. 3. §. 3. *Si autem de ministerio Ecclesiæ aliquid furaverit, id est, calicem aut patenam, aut pallam, &c.* Adde Capitulare Heytonis cap. 16. Hugonem Archiepiscopum Rotomag. lib. 2. de Hæret. c. 4. Arnoldum Lubec. lib. 6. cap. 5. &c. Vide *Substratorium.*

Palliæ altarium. Historia de exordio Ordinis Cisterciensis cap. 17. *Palliæ autem altarium, ut de lino fierent, &c.*

Pala, eadem notione. Prudentius Trecensis Episcopus in vita S. Mauræ: *Quis oleum ad lampades ministrabat? Maura. Quis palas conferebat? Maura.*

Quis vestimenta sacerdotalia de proprio comparabat? Maura. Versus inscripti palæ altaris ædis S. Marci Venetiis:

Anno milleno centeno jungito quinto,
Tunc Ordelaphus Faledrus in orbe ducabat:
Hæc nova facta fuit gemmis ditissima pala,
Quæ revocata fuit te, Petre, ducante Ziani,
Et procurabat tunc Angelus acta Faledrus,
Anno milleno bis centenoque noveno.

Ibidem:

Tunc vetus hæc pala gemmis pretiosa novatur.

Vide Sansovinum & Stringam in Venetia lib. 1. cap. 39. 40.

Pallæ sepulchrales, quibus Sanctorum & Honoratorum tegebantur sepulchra. Concilium Arvern. c. 3. *Ne pallis vel ministeriis divinis defunctorum corpora obvolvantur.* *Palla sepulchri S. Martini*, apud Gregorium Turonensem lib. 5. Hist. Franc. c. 48. Idem lib. 1. Miraculorum cap. 72. *Pallam holosericam auroque exornatam, quæ sanctum tegebat sepulchrum, temerario ausu dirupuit.* *Pallia lectorum*, apud Eutropium lib. 9. *Milites, qui eum sequebantur, fœtore commoti, diductis lecticulæ pallus, post aliquot dies mortem ejus notam habere potuerunt.* S. Hieronym. Epist. 25. c. 1. *Ex more parantur Exequia, & Nobilium ordine praeunte, aureum feretro velamen obtenditur.* In vita S. Pauli Eremitæ: *Cur & mortuos vestros auratis obvolvitis vestibus?* Gloss. Basilic. τῷ ὀνόματι τῆς στρωμνῆς, πᾶσα ἐσθὴς περιέχ(ε)ται, καὶ τὰ στραγαλία, καὶ τὰ παλία, καὶ πᾶν ᾧ περιβαλλόμεθα. Vide *Aristato*, & *Coopertorium.*

PALLANTIA. Vide *Palantia.*

PALLATORIUM, pro *Parlatorium*, vulgo *Parloir*, aliàs *Locutorium*, & *Salutatorium*; locus scilicet in Monasteriis virorum, ubi excipiebantur visitaturi. Charta an. 1258. in Hist. S. Martini de Campis pag. 208. *In Pallatorio ante cameram Ballivorum.* Vide *Locutorium.*

PALLEA, *Palleum, palleus.* Vide *Palla, Pallium.*

PALLEARICIA. Vide *Tectora.*

PALLINGUS. Vide *Falanga.*

PALLIUM, Christianorum fuisse indumentum testatur Tertullianus lib. de Pallio, à quo ita describitur cap. 6. *In viris autem pallii extrinsecus habitus, & ipse quadrangulus, ab utroque laterum regestus, & cervicibus circumstructus, in fibulæ morsu humeris acquiescebat.* Infra, de quatuor pallii angulis: *Omnis liberalitas studiorum, quatuor meis angulis tegitur.* Nec uno hoc loco Christianorum fuisse proprium innuit, illudque describit; hinc apud eundem *de toga ad Pallium* transire; cum *toga*, Gentilium fuerit: tametsi in controversiam cadat, an Christiani ab Ethnicis vestitu diversi fuerint, quod fusè disputat Baronius anno 197. Utcumque sit, Tertullianeum istud Pallium, ex iis fuit, quæ τετράγωνα vocabant, de quibus fusè Salmasius ad hunc Tertulliani librum. Sed & inferioribus sæculis.

Pallium quadrangulum, cujusmodi etiam fuit Romanorum Paludamentum, Regum nostrorum primæ, secundæ & tertiæ stirpis proprium fuit; sic autem describitur à Monacho Sangallensi lib. 1. c. 33. *Gloriosissimus Carolus ad nocturnas laudes pendulo & profundissimo pallio, (cujus jam usus & nomen recessit) utebatur.* C. 36. *Nocturnum atque pendulum Augusti pallium adhuc nos retrahit. Ultimus habitus eorum erat pallium canum, vel sapphirinum quadrangulum, duplex, sic formatum, ut cum imponeretur humeris, ante & retro pedes tegeret, de lateribus vero vix genua contegeret.* Quod quidem pallii genus etiamnum retinent Principes nostri in suis inaugurationibus: nam cum quadratum sit, ad sinistrum humerum fibula constringitur, ad dextrum erigitur, & in armos ipsos sustollitur, quo dextra libera sit. Ita latera nudantur, pedes ante & retro teguntur, quod ait Sangallensis. Verum in hoc diversum fuit è regiis hodiernis, quod ut Romanorum Paludamentum, ad humerum dextrum fibula astringeretur. Id etiam de palliis sui ævi docet præ cæteris Nilus Mon. lib. 2. Epist. 245. Οἱ μὲν μοναχοὶ στολιζόμενοι ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ἀναβάλλονται ὤμου, γυμνοῦντες ὅλον τὸ εὐώνυμον μέρος. οἱ δὲ φοροῦντες κοσμικοὶ τὰς χλανίδας τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ σώματος τοῖς πᾶσι φανερὸν κατεστῶσιν. Quod verò *Pallium* Sangallensis, *Sagum* vocat Eginhardus, ubi de Carolo M. *Sago Veneto amictus, & gladio semper accinctus, &c.* Infrà: *In festivitatibus veste auro texta, & calciamentis gemmatis, & fibula aurea sagum astringente, diademate quoque ex auro & gemmis ornatus, incedebat.* Sed in primis observationem exigit, quod idem Sangallensis scribit, saphyrini coloris fuisse, id est cærulei, quale est hodie Regum Franciæ liliis distinctum: ut inde discant Heraldicæ artis magistri, unde hic color in armorum regiorum insignibus manarit. Ejusdem etiam formæ fuit Regum Anglicorum Pallium: sic enim describitur à Thoma Walsinghamo, ubi de coronatione Ricardi II. Regis Angliæ p. 196. *Postea induit eum Archiepiscopus regali pallio, ita dicens: Accipe pallium quatuor nuntiis formatum, per quod intelligas quatuor mundi partes divinæ potestati esse subjectas, nec quemquam feliciter posse regnare in terris, nisi cui potestas regnandi fuerit collata de cælis.* Scribit Dionysius Halicarnassæus lib. 3. ἀ χειόλογ(ος). accepisse Tarquinium, Romanorum Regem, à Legatis Hetruscorum, χιτῶνά τε πορφυροῦν, χρυσόσημον, καὶ περιβόλαιον πορφυροῦν ποικίλον, οἷα Λυδοί τε καὶ Περσῶν ἐφόρουν οἱ βασιλεῖς, πλὴν οὐ τετράγωνον γε τῷ σχήματι, καθάπερ ἐκεῖνα ἦν, ἀλλ' ἡμικύκλιον. Vide Dissertationem 5. ad Joinvillam p. 158. Utebantur etiam Judæi palliis quadrangulis. Petrus Comestor. in Histor. Eccles. cap. 19. Numeror. *Quadratis tunc Judæi utebantur palliis, & adhuc in angulis vestis quadratæ in Synagogis suis habent fimbrias hyacinthinas ob recordationem legis datæ de cœlo.*

Palliatum, Monachorum vestis propria fuit. Salvianus lib. 8. de Gubern. Dei: *Palliatum & pallidum, & recisis comarum fluentium jubis ad cutem tonsum videre tam infelix ille populus, quam infidelis sine convicio atque execratione vix poterat.* Idem lib. 4. ad Eccl. Cathol. *Licet religionem vestibus simules, licet fidem cingulo asseras, licet sanctitatem pallio mentiaris non credis omnino, non credis.* Concilium Aurelian. I. c. 21. *Monachus, si in Monasterio conversus, vel pallium comprobatus fuerit accepisse, & postea uxori fuerit sociatus, &c.*

Pallium, Velum Sanctimonialium. Benedictionale Ecclesiæ Rotomagensis editum à V. clar. Jacobo Petito pag. 295. de Benedictione virginis: *Post hæc imponas puellæ pallium, & dicas, Accipe, puella, pallium, quod perferas sine macula ante tribunal Christi, &c.* Ita in Missali Franc. vet. p. 412. Concilium Toletanum X. can. 4. de viduis: *Ut autem nihil devocetur in dubium, pallio purpurei vel nigri coloris caput contegat ab initio susceptæ religionis.* Vita S. Aldegundis Abbatissæ Melbodiensis cap. 4. *Nimio vapore fidei accensa, à Pontifice B. Audeberto consecratum pallium accepit, seque in Monasterio — retrudi præcepit.* Collectio Canonum Hibern. lib. 43. c. 10. *Virgines palliatæ, id est, velatæ.*

Pallium, Velum, quod inter Missæ solennia supra caput nubentium expanditur, dum quædam conceptæ orationes à Sacerdote recitantur. Durandus lib. 1. Ration. cap. 9. num. 9. *Ideo nubentes post benedictionem vitta (vitta) in invicem vinculo copulantur, ne compagem, id est, fidem unitatis conjugalis disrumpant. Eadem verò vitta candida est, purpureoque colore permiscetur, quia candor est munditia vitæ, purpura ad sanguinis posteritatem adhibetur, ut hoc signo & continentia,*

& lex continendi, ab utrisque ad tempus admoneatur, post hoc ad reddendum debitum non negetur. Hujusmodi nuptialis velaminis meminit Nicolaus I. PP. in Responsis ad consulta Bulgarorum cap. 3. *Ut primum quidem in Ecclesia Domini cum oblationibus, quas offerre debent Deo per Sacerdotis manum, statuuntur, sicque demum benedictionem & velamen cæleste suscipiunt, ad exemplum videlicet, quod Dominus primos homines in Paradiso collocans, benedicens eis dixit, Crescite & multiplicamini, &c. — veruntamen velamen istud non suscipit, qui ad secundas nuptias migrat.* Et Joannes Sarisberiensis lib. 8. Policrat. cap. 11. *Inolevit etiam consuetudo, ut quos in commercium carnis Ecclesiæ jungit auctoritas, pallio velentur altaris, aut alio ab Ecclesia constituto, ut thorus, qui Christo conciliante construitur, sic in fide castitatis fragilitatis suæ maculas protegat, ut totius sit probri aut confusionis ignarus.*

Pallio cooperire filios natos ante matrimonium, *mettre les enfans sous le drap*, natos scilicet ex concubina, quam pater postmodum in uxorem legitimam coram proprio Sacerdote accipit. Cujus ritus initium fluxisse arbitror ab eo, qui in adoptionibus observatur: quippe adoptivos pallio ac stola propria adoptantes quodammodo involvebant, ut ab iis quasi prognatos indicarent, de quo quidem pluribus egimus ad Joinvillam & ad Annam Comnenam. Ita in legitimationibus per subsequens matrimonium, liberi in ipsis nuptiarum sacris solennibus, cum patre & matre pallio operiuntur, ut ab iis ex legitima conjunctione procreati innuantur. Willelmus Gemmeticensis lib. 8. Hist. norm. cap. 36. *Hac itaque de causa Comes Richardus Gunnorem Comitissam more Christiano sibi copulavit, filiique, qui jam ex ea nati erant, interim dum sponsalia agerentur, cum patre & matre pallio cooperti sunt.* Philippus *Mouskes* in Lothario:

> *Li Duc ki les enfans ama,*
> *Gunnor adonceques espousa,*
> *Et li fi ki ja furent grant,*
> *Furent entre autre deus en estant*
> *Par dess us le mantie' la mere*
> *Furent fait loial cil trois frere.*

Ubi observandum solo matris pallio opertos Gunnoris filios. Hujusce etiam ritus meminit Robertus *Grossetestе* Lincolniensis Episcopus in Epist. 13. ad Walterum de Raseg tribunalis Regii Præsidem: *Et ut seniorum relatione didici, consuetudo etiam in hoc regno antiquitus obtenta & adprobata tales legitimos habuit & hæredes: unde in signum legitimationis nati ante matrimonium consueverunt poni sub pallio super parentes eorum extento in matrimonii solemnizatione.* Idem Ralegius in Epistola ad Robertum proxima: *Ad confirmandam hanc legem, quod bastardus sub pallio supra parentes nubentes extento positus fuit bastardus, induxisti testimonium Richardi de Luce* (Justitiarii Angliæ sub Henrico II.) *cujus testimonium quantam & qualem habeat comparationem ad testimonia divinæ Scripturæ & canonicæ contrarium testificantia, lippis patet & tonsoribus.* Subdit Seldenus, ex quo præallata ex Roberto Lincolniensi eruimus ex ejus Dissertatione ad Fletam: *Cæterum ritum eundem ipsum sub Richardo II. quando autoritate Parlamentaria legitimi sunt facti liberi Joannis Gandavensis Ducis Lancastriæ è Catharina uxore tertia ante matrimonium suscepti, idque in ipsis Comitiis adhibitum alicubi me legisse memini.* Vide *Legitimatio, Mulieratus.*

Pallia, dictæ nostris eæ vestium *liberationes*, quæ fiebant Officialib. regiis convivis, seu *commensalibus.* Nam aliis *Pallia*, aliis *Robæ* dabantur statis anni tempestatibus, ut observatum à nobis ad Joinvillam Dissert. 5. *Droit de manteau.* Computum Thesauri an. 1300. *Pallia Militum de termino Pentec st. — Pallia Clericorum, — Robæ Valletorum & aliorum hospitii.* *Wadia & Palia*, in Statuto Caroli V. Reg. Franc. an. 1368. pro Officialibus Parlamenti. Vide, quæ ibi observamus.

PALLIUM, Aulæum, vel *Palla.* Victor Uticensis lib. 1. de Persecut. Vandalica p. 8. *De palliis altaris, prô nefas! camisias sibi & femoralia faciebat.* Alcuinus Poëmate 3.

> *Plurima Basilicæ sunt ornamenta recentis,*
> *Aurea contortis flavescunt pallia villis,*
> *Quæ sunt altaris sacri velamina pulchra.*

Et Poëm. 66.

> *Pallia suspendit parietibus, atque lucernas*
> *Addidit, &c.*

Helgaudus in Roberto Rege Franc. *Dedit etiam & pallia tria pretiosa in ornatu Ecclesiæ, &c.* Rupertus lib. 2. de Divin. offic. c. 23. *Pallia, quæ solenniter appenduntur templi parietibus.* Chronicon S. Vincentii de Vulturno lib. 2. *Per singulas denique [illegible] palliorum cortinas pendere jussit Regina.* Historia fundationis Monast. S. Clementis in insula Piscaria lib. 1. *Fuerant etiam in ejus domo diversa pallia auro & gemmis radiantia, quibus parietes Ecclesiæ ornabantur, & fratres induebantur, quoties magna festivitas in Ecclesia celebrabatur.* Historia Episcopor. Antisiodor. c. 50. *Dedit Ecclesiæ pallium ingens optimum, quod [illegible] Dorsale dicitur.* Gervasius Dorobernensis in Descript. Ecclesiæ Cantuar. *In circuitu vero ad altitudinem fornicis prædicta via quædam facta est, qua pallia [illegible] possunt suspendi.* Eadmerus lib. 5. Hist. Novor. p. 108. *Pallia valde bona quamplurima, ac nonnulla alia decori domus Dei competentia juri Ecclesiæ perpetuo possidenda concessit.* Petrus Damian. lib. 6. ep. 9. *S. Laurentii Monasterium à se constructum nuper, ut dedicaretur, fecit, & duodecim ibi pallia munificus obtulit.* Hariulfus lib. 2. c. 10. *Insuper donavimus ibi pallia optima 78.* Lib. 3. c. 3. *Pallia 78. vestimenta 49. viginti [illegible] cum pallio paratum unum.* Chronicon S. Trudonis lib. 1. p. 350. *Cussinos sericos tres, pallia 4. majora, & minora 44. item pallium unum cum friso & margaritis.* Vide Vitam S. Willelmi Ducis c. 21. edit. Mabillonii, Vitam S. Benedicti n. 28. edit. ejusdem Mabillonii, Visionem Wettini Monachi num. 9. Leonem Ost. lib. 2. cap. 38. Honorium Augustod. lib. 1. cap. 137. &c.

Pallium altaris. Vide *Palla.*

Pallium interdum, atque adeo in plerisque supra allatis locis, ipsa pallii materia, pannus ipse, sericus aut pretiosioris materiæ, dicitur. Ugutio: *Pallium, à pellibus, unde fiebat: sed modo dicitur pallium quoddam genus panni ex serico, & quilibet mantellus.* Hariulfus lib. 2. cap. 10. *Casulas de pallio 30. fanones de pallio auro paratos 10.* Lib. 3. cap. 3. *Fanones ad offerendum auro parati 14. ex brandeo 3. ex pallio 15. — in sacrario ad tabulam cooperiendam vestimentum lineum pallio paratum.* Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 4. *Casulam de pallio non habeat.* Ibidem: *Absque aurifrisio & pallio & omnibus sericis.* Vetus Charta in Hist. Monasterii S. Nicolai Andegav. *Et unam capam pallii.* Hugo de Cleeriis de Majoratu Franciæ: *Scamnum pulcherrimum fulcro pallii, aut tapeto coopertum.* Sugerius in Ludovico VI. *Ubi etiam aurum & argentum, & vasa concupiscibilia, & pallia, & palliatas culcitras, & omne mobile, quod possidebat — egenis distribuens, &c.* Infra: *Cappas de pallio pretioso decem.* Chronicon Trudonense lib. 1. pag. 350. *Cappæ 33. pretiosæ de pallio.* Lib. 6. p. 403. *Similiter & cingulos duos, unum de nigro bonoque pallio, — alium de pallio varii coloris valde bonum, &c. — Cappam unam albi pallii valde bonam, &c.* Arnoldus Lubecensis lib. 2. cap. 9.

Inde

Inde adducti sunt caballi fortissimi 30. cum frenis argenteis & sellis optimis de pallio & ebore compositis, quos Duci dedit. Testamentum Riculfi Episcopi Helenensis an. 915. *Roquos 4. unum purpureum cum auro, & alium palleum Græco, — & alios palleos corporales quatuor, palleos 4. è brosdo unum, — cossino pallio uno, &c.* Hugo Flaviniac. in Chron. pag. 246. *Cum cappa una de pallio, &c. Casula sine pallio, auro & argento,* in Hist. de Exordio Ordin. Cisterc. cap. 17. *Cucullæ fluxæ & pallio ornatæ,* in Vita S. Odon. Cluniac. lib. 3. c. 1. Testamentum Guillelmi D. de Montepessullano an. 1146. *Donet — optima vestimenta, & unum lectum de pallio.* Herimannus de Restaurat. S. Martini Tornacensis cap. 95. *Habeo pallium sericum, de quo mihi casulam vel planetam facere volo.* Infra: *Et quid operis de serico facere possimus, simul inspiciamus.* Fulcherius Carnot. lib. 1. Hist. Hierosol. cap. 1. *O quam dignum erat & amœnum nobis omnibus cruces illas cernentibus, vel sericas, vel auro textas, aut quolibet genere pallii decoras, quas in chlamydibus suis aut birrhis, sive tunicis peregrini — super humeros consuebant.*

Pallea, Aulæum, vel potius pannus sericus. Nam & *palleum*, pro *pallium* dicebant Glossæ antiquæ MSS. *Peplum, stola vel palleum. Pepulo, palleum.* Heito Episcopus Basiliensis in Visione Wettini Augiensis cap. 12. *Dona magnifica & innumerabilia in palleis & vasis argenteis, &c.* Anastasius in S. Zacharia PP. *Pendentia vel inter columnas ex palleis sericis fecit.* Ita ferè semper in Cod. Thuano, ut monet Fabrotus ad pag. 110. 111. Appendix MS. ad Hist. Turpini: *In qua B. Romani basilica optima & pulcherrima erat, palleis & codicibus optimis, & crucibus argenteis, & textibus aureis decorata.* Encomium Emmæ Reginæ: *Ingens allata est palleali (f. pallea) extento in gremio, quam ipse Rex suis manibus imposuit.* Fulbertus Carnot. epist. 115. *Dabit vobis pro hoc negotio mille libras denariorum, & centum pallias.* Lege *palleas.* Durandus lib. 1. Ration. cap. 3. num. 23. *Ornatus Ecclesiæ consistit in cortinis, & auleis, & palleis sericis & purpureis, & similibus.* Et n. 24. *Altaris vero ornatus consistit in capsis, in palleis, in phylacteriis, &c.* Chron. Trudon. l. 1. pag. 350. *Item pallium unum cum friso & margaritis. Item palleas lineas serico coopertas 10. Item pallas lineas sine serico 98.* Testamentum Arnaldi Episcopi Tolosani an. 1159. *Cum salinis argenteis & candelabris, & omnibus meis palleis & cappis sericeis.*

Pauleum, pro *pallium*, in Monastico Anglic. tom. 1. p. 210. *Et duas imagines magnas auro argentoque bene ornatas, & casulam unam per totam brudatam, & alias tres optimas de pauleo.* Ita præferre MS. codicem monet editor. Sic

Paulium, eadem notione in Necrologio Ecclesiæ Carnotensis, 18. Kal. Maji: *Qui huic Ecclesiæ unum paulium, & duas capas sericas dedit.* Occurrit præterea hæc vox apud Anonymum de Miracul. S. Honorinæ apud Mabillon. tom. 6. vitarum SS. Ord. S. Benedicti p. 527. sed pro ipso pallio.

Palleus, ex pallio, seu ex serico. Charta Rudesindi Episcopi Dumiensis æræ 930. apud Anton. de *Yepez* tom. 5. Chronici Ord. S. Benedicti; *Plumatios dignióres paleos decem, alios subminores 8. — almucellas morgones 6. fatoles, paleos duos, &c.* Alia æræ 1062. ibid. *Nec non etiam & de lectuaria, certos paleos duos, vasos de argenteo 4. &c.* Charta Hugonis Ducis Burgund. an. 1077. tom. 6. Spicilegii Acheriani p. 456. *Pallia 4. aurea, & 20. sine auro, cortinæ palleæ novem, facitergia decem, &c.* Vide in *Fatoles.*

Paliosus, Sericeis vestibus indutus. Will. de Podiolaurentii c. 43. *Factumque est, ut nonnulli dorsa paliosa habentes, cœperunt difficultates opponere, &c.*

Quo spectant primi versus Epitaphii Conradi Imp. Viennæ;

Qui vestes geritis pretiosas, qui sine fine
Non profecturas accumulatis opes.
Discite, quod paucis opibus post funera sitis
Contenti, saccus sufficit atque lapis.

Ita *Paille* notione eadem usurparunt olim nostrates. *Le Roman de Garin de Loherans MS.*

Dessus un paille li ont devant lui mis.

Alio loco:

Un paille d'Andre li ont desor lui mis. Rursum:
Bués i offre un vert paille roez.

Idem Poëta:

Et le mantel à son col li pandi,
Riche d'orfrois, de paille Alexandrin.

Rursum:

Bien fu vestuë d'un peliçon Hermin,
Et par dessus d'un paille Alexandrin,
Abandes d'or, mult belement li sist. Alibi:
D'or & d'argent & de pailles plaiez.

Le Roman. de Guillaume au Court-nez MS.

Qui donc vousist hermines & pailes d'orient.

Alter Poëta:

La ot maint Gonfanon de paile Alexandrin.

Le Roman d'Aie d'Avignon, MS.

Or, argent, & pailles, sachiés tout est noiant.

Galterus Metensis in Mappa mundi MS. c. 14.

Envoya trés & pavellon,
Laines & pailles riches & biaus,
Et mains autres soutiens ioiaus.

Le Roman de la prise de Hierusalem MS.

Qui portoient cendals & pailes Effriquans.

Id est Africana pallia. Vetus Poëma de Alberico Burgundo MS.

Elle prinst pailles, & main riche Bezant.

Alibi:

Sil i trasmist maint paille seignori.

Historia MS. Normannor. Apuliensium: *Et li donnoient divers pailles, & li mandoient diverses pieces d'or & d'argent, & pour lo vestement de li freres, & pour le mangier mandoient chascun jor Besant mult & Tarin, & en la solemnelle feste honoroit lor refector de vaisselle d'or & d'argent.* Statuta MSS. Ordinis Coronæ spineæ edita à quodam Cælestino sub Carolo VI. *Et sur le cors du defunt Chevalier esdites obseques aura un paile de drap de soie, & au milieu une couronne d'espines.* Hinc nomen mansit panno nigro, qui feretro insternitur, cum mortui cadaver humandum defertur: ut & umbraculo quatuor hastis sustentato, sub quo vel divina deferri solet Eucharistia, vel quod Regibus aut viris Principibus in solennibus ceremoniis, ac urbium ingressibus prætenditur, quæ quidem umbella, *poile*, pro *paille*, perperam appellatur. Gervasius Dorobernensis in Ricardo I. Rege Angliæ an. 1194. *Processerunt omnes ad Ecclesiam, Rege ultimo subsequente, portantibus 4. Baronibus 4. cereos accensos ante eum, & aliis 4. pallium in 4. hastis super caput ejus.* Joann. Villaneus lib. 12. c. 111. *La Reina entro in Vignone con palio sopra capo.* Matth. Villaneus lib. 1. c. 20. *Addestrati da Baroni sotto palii ricchi d'oro.* Vide Petrum IV. Regem Aragon. in Chron. lib. 2. c. 24. 25. *Pal*, pro *paille*, seu *pallio*. Monasticum Anglic. tom. 3. p. 327. *Alba cum apparatu de pal, & parura, amictus de pal.* Passim ibi

Ab eadem voce vernacula *paille*, deducta vox *Palare*, & *Paller*, pro *ædium parietes palliis exornare, Tapisser.* Michael Carbonellus in Chron. Hisp. p. 27. *La Palau dels marbres era ornat y empaliat de draps de ras molt fort bells, &c.* Monasticum Anglic. tom. 3. p. 330. *Unum frontale palatum de cendalo & croceo.* Computum Stephani *de la Fontaine* Argentarii incipiens à 1. Julii an. 1351. *Autres parties d'une chambre à parer, pallée de draps d'or & de camocas.* Infra: *Pour dix pieces de*

de cendaux azurez & blans à faire courtines paelées d'icelle chambre. Rursum: *Et est a savoir, que 12. draps d'or de deux sortes, c'est à sçavoir six ouvrées à bestes & oisçaus sur champ azuré: les autres six ouvrez d'estranges feuillages d'outremer sur champ blanc cendré, & 6. camocas azurez, desquels draps d'or & camocas fu pallée ladite chambre.* Sanè ex his, opinor, perspicuè docemur, unde vox *pallé*, in armorum seu insignium descriptionibus, originem ducat: cum certò certius videatur, ita in iis *pallia* bicoloria designari, non verò *palos*, seu *paxillos*, ut hactenus creditum est ac persuasum à viris Heraldicæ artis peritis. Ita insignia Regum Aragonensium *palliata* sunt ex auro & rubeo, seu *palliis* aureis & coccinei coloris distincta.

Sed & Itali *Paglio* vocarunt, quod nostri *paille*. Hinc enim *correre il paglio* dicunt, cum equorum vel equitum cursus instituitur, *palliis* pretiosioribus in præmium propositis, uti observatum à Falceto.

PALLIUM, Græcis Ὠμοφόριον, vestis species Summis Pontificibus, Patriarchis, Primatibus, & Metropolitanis propria, quæ sic describitur à Durando lib. 3. Ration. c. 17. n. 3. *Est autem pallium de candida lana contextum, habens circulum, humeros constringentem, & duas lineas ab utraque parte, videlicet ante & retro pendentes: à sinistris est duplex, à dextris simplex: habet quatuor cruces purpureas, scilicet ante & retro, à dextris & à sinistris. Infiguntur in pallio tres acus aureæ.* Autor Ceremonialis Romani lib. 1. sect. 10. *Cura conficiendorum & conservandorum palliorum ad Subdiaconos Apostolico pertinet, qui ex lana munda & alba illa hoc pacto conficiunt. Sanctimoniales Monasterii S. Agnetis, vel Religiosi, qui sunt in illa Ecclesia, offerunt quotannis agnos duos albos super altare illius Ecclesiæ in die festivitatis sanctæ Agnetis, dum in Missa solemni cantatur Agnus Dei: qui agni recipiuntur à duobus Canonicis Ecclesiæ Lateranensis, & ab eis posteà consignantur Subdiaconis Apostolicis, qui agnos ipsos in pascua mittunt, quoad veniat tempus tondendi ipsos agnos opportunum. Ex his agnis lana tondetur, quæ mixta cum alia lana alba & pariter munda reducitur in filum, ex quo pallia hujusmodi contexuntur latitudine digitorum trium, redacta in orbem, ita ut humeros præsulum ambiant. A pectore & renibus particulam pendentem habet Pallium longitudinis palmi, & in extremitatibus laminas plumbeas tenues ad parem latitudinem, in fine orbiculatas, nigro serico tectas, insutas supra pendentes particulas ante & post, & super humeros utrosque. Sic confecta pallia per Subdiaconos portant ad Basilicam Principis Apostolorum, & per Canonicos Basilicæ ponuntur super corpora Petri & Pauli Apostolorum sub altari majori: ubi factis ex more vigiliis illa per noctem dimittunt, deinde restituunt Subdiaconis, qui in loco honesto ea conservant.* Hinc *Pallia de corpore B. Petri* sumpta passim dicuntur. Hanc etiam descriptionem attigit Cencius Camerarius in Ceremoniali: *Prior S. Laurentii sacri palatii ponit pallium super altare, quod ipse Prior propria manu debet parare, & statim Archidiaconus cum secundo Diacono dat in manu Pontificis, & solus Archidiaconus dicit Pontifici: Accipe pallium, plenitudinem scilicet Pontificalis officii ad honorem omnipotentis Dei, & gloriosissimæ Virginis ejus Genitricis, & beatorum Apostolorum Petri & Pauli, & S. R. E. & nihil aliud. Statimque ipse Archidiaconus cum Priore Basilicario aptat pallium prædictum super Pontificem, intromissis spinulis aureis tribus ante & retro, & sinistro latere, in capite quarum sunt innixi tres hyacinthi lapides, & sic ornatus accedit Pontifex ad altare, & ibi celebrat honorificè Missam.* Jacobus Cardinalis de Coronat. Bonifacii VIII. Papæ lib. 2.

> *Pallia tunc humeris crucibus candentia nigris*
> *Imposuit Levita rubens, quibus aurea puros*
> *Sapphiros defixit acu.*

Ejus originem & usum ab ipso Lino quidam repetunt. Alii ante S. Marci Papæ, qui vixit an. Chr. 336. tempora, ejus mentionem non fieri observant: alii denique pallii prærogativam Silvestro Papæ à Constantino M. tunc demum concessam volunt, unde ad cæteros Patriarchas & Archiepiscopos profluxerit. Quædam in hanc rem observamus in Dissert. de Byzantinorum Impp. nummis.

Ad Summum Pontificem solum spectat Pallium concedere, quod, ut diximus, de corpore S. Petri sumi solet. Scribit Will. Tyrius lib. 15. cap. 13. Radulfum Patriarcham Antiochenum, Romanæ Ecclesiæ subjacere dedignantem, quod diceret *utramque Petri esse Cathedram, suamque quasi primogenitæ insignem prærogativa*, Pallium de altari Antiochenæ Ecclesiæ sua sibi sumpsisse auctoritate: sed postmodum eo resignato, aliud ei sumptum de corpore B. Petri, more solenni, per Priorem Diaconorum traditum.

Hæc etiam Patriarcharum prærogativa fuit, ut pallium suffraganeis suis concederent, cum ipsi à Romana Sede acciperent. Innocentius III. Patriarchæ Constantinopolitano indulsit, ut Archiepiscopis suffraganeis suis usum pallii concederet, Epistola, quæ extat in Gestis ejusdem Pontificis p. 102. 103. Sed id postmodum privilegii concessum omnibus Patriarchis in Concilio Lateranensi an. 1215. c. 5. in Actis Concilii.

Pallium olim, ex antiquæ traditionis usu, non nisi Romam & ad Apostolorum limina venientibus, & fortiter postulantibus Metropolitanis dabatur, ut est apud Greg. M. lib. 7. ind. 1. Ep. 5. Greg. VII. lib. 1. Ep. 24. Petr. Damian. lib. 7. Ep. 4. Ivon. Carnot. Ep. 252. in Vita S. Theodardi p. 761. &c. Vide v. cl. Jac. Petitum ad Pœnitentiale Theodori p. 531. Postea tamen missum legitur per Legatos Apostolicæ Sedis, apud eosdem Greg. M. lib. 7. ind. 1. Ep. 5. & Petr. Damian. ead. Epist. Will. Malmesbur. p. 206. &c. Denique per procuratores, cum hac formula, *Instanter, instantius & instantissimè in Consistorio à Summo Pontifice expetitum*, ut est in Ceremoniali Romano, &c.

Antequam verò Metropolitanus pallio decoretur, non ei licet Clericos ordinare, Pontifices consecrare, vel Ecclesias dedicare, nec potest Archiepiscopus appellari. Ita Joannes VIII. Papa Epist 26. ex iis, quas edidit Sirmondus, Synodus Ravennensis, an. 878. c. 1. Innocentius III. Papa lib. 1. c. 63. c. Quod sicut. 28. §. Super eo. Extr. de elect. Petrus Damian. lib. 7. Ep. 4. An vero illud recipere possit ante consecrationem, vide Will. Neubrigensem lib. 4. cap. 17. & Menardum ad libr. Sacram. Gregorii M. pag. 314.

Pallii usus ad solenniores solennitates restrictus passim legitur, ne, ut est in Concilio VIII. cap. ult. hujusmodi cultu per fastum aut superbiam abuterentur Metropolitani: quæ quidem sacra festa designantur in Epistolis Pontificiis, scilicet Nativitas Domini, festivitas S. Stephani, S. Joannis, Circumcisio Domini, Epiphania, Dominica Palmarum, Cœna Domini, Sabbatum sanctum, Pascha, Feria secunda post Pascha, Ascensio Domini, Pentecoste, tres (alias quatuor) festivitates S. Mariæ, Natalis B. Joannis Baptistæ, solennitas omnium Apostolorum, Commemoratio omnium Sanctorum, Dedicationes Ecclesiarum, Consecrationes Episcoporum, Ordinationes Clericorum, Ecclesiæ propriæ principales festivitates, & anniversarius consecrationis dies. Ita Leo VII. pro Laureacensi Episcopo apud Tegnagelium, Innocentius III. Papa lib. 15. Epist. 57. 58. Gesta ejusdem Innocentii pag. 64. 102. Hincmarus Remensis tom. 2. pag. 311. Ceremoniale Episc. lib. 1. cap. 16. &c. *Pallii* præterea usum in Imperatoris & aliorum Magnatum & Principum sepulturis Patriarchæ Constantinop. indulsit Innocentius III. ut in ejus Gestis [illegible] legitur

legitur pag. 102. cùm aliàs id interdictum sit, nisi hoc in privilegio contineatur expressum, Extr. cap. Si Episcopus, &c. Ejus etiam usus erat in Synodis. Vide Hist. Archiepisc. Bremens. an. 1179.

Pallio autem utuntur Metropolitani in Missarum solennibus in Ecclesiis sibi subjectis: non etiam in processionibus, & aliis occasionibus, nisi ex indulto Pontificis. Ita Gregorius Magnus lib. 2. Ep. 54. ind. 11. lib. 4. Epist. 11. 15. 50. lib. 5. Ep. 33. lib. 7. ind. 2. Ep. 78. lib. 12. Ep. 15. Leo VII. Papa post Chronicon Reichersp. pag. 6. 7. Gesta Innocentii III. Papæ pag. 64. Durandus lib. 3. c. 17. num. 22. 23. &c.

Solus verò Romanus Pontifex in Missarum solenniis pallio semper utitur & ubique: quoniam assumptus est in plenitudinem Ecclesiasticæ potestatis, quæ per Pallium significatur: cùm alii non in plenitudinem potestatis universalem, sed tantum intra parœciæ suæ limites vocati sint, ut scriptum legitur in iisdem Gestis Innocentii III. Papæ p. 64.

Interdum tamen ex peculiari indulto concessum legitur à summis Pontificib. ut Metropolitani quoties vellent pallio uterentur, ut Brunoni Coloniensi Archiepisc. ab Agapeto II. Flodoardus lib. 3. c. 10. de Hincmaro Remensi Archiepiscopo: *Hic denique venerabilis Præsul Hincmarus, pro suæ sanctitatis ac sapientiæ reverentia, per interventionem Lotharii Imperatoris, pallium ad cotidianum suscepit usum à quarto Leone Papa, à quo jam aliud perceperat in designatis sibi solennitatibus debitè fruendum. Quem cotidianum pallium nulli unquam Archiepiscopo se concessisse, vel deinceps concessurum esse idem Papa in Epistola tunc ad eum directa testatur.*

Quanta autem reverentia pallium ab Episcopo delatum in vase argenteo, ab Archiepiscopo susciperetur, eidemque imponeretur, pluribus narrant Eadmerus lib. 2. & 5. Novorum pag. 34. 113. & Willelmus Malmesburiensis lib. 1. de Gestis Pontif. pag. 220. Auctor Historiæ Archiepiscoporum Bremensium an. 1179. & Ceremoniale Episcoporum lib. 1. cap. 16. facto prius Sacramento Summo Pontifici, ut est cap. 3. de Juram. Extra, & cap. de Elect. apud Gregor.

Translati ab una Ecclesia Metropolitana ad aliam, non possunt uti pallio quod acceperant in prima sua Ecclesia, & minus pallio prædecessoris defuncti seu translati: sed oportet quod de novo petatur Pallium, & obtineatur: & interim non possunt consecrare, Synodum celebrare, & alia pleraque Pontificalia exercere. Ceremon. Rom. lib 1. sect. 10.

Post obitum, Archiepiscopi debent cum pallio sepeliri: siquidem sepeliantur in provincia sua, circa humeros supra planetam: si verò extra provinciam, ponendum erit pallium plicatum sub eorum capite. Ceremoniale Episc. lib. 1. c. 16. Adde Adamum Bremensem c. 45. & Leonem Grammaticum p. 467. Extat Epistola Alexandri III. PP. in Conciliis Rotomagensis Ecclesiæ pag. 160. qua ad quæsitum Rotrodi Archiep. Rotomag. *utrum liceret sibi* pallium suum alii Metropolitano commodare, *si contingeret ipsum sine pallio suo ad Ecclesiam sib.* (Archiep. Rotom.) *commissam in aliqua præcipua solennitate venire & in eadem Ecclesia Missarum solennia celebrare*: respondet, *non videri esse conveniens, ut pallium suum alii commodaret, cum pallium suum non transeat, sed quisquam cum eo debeat sepeliri.*

Denique ut pallium Archiepiscopis confertur in signum plenariæ potestatis: ita si degradentur, eis aufertur. Vide Liberatum Diacon. c. 21, 23. Anastasium in Silverio Papa, Flodoardum lib. 4. c. 35. præterea Theophanem p. 121. & 371. & Vitam S. Nili jun. pag. 154.

Pallium sæpe aliis concessum legitur quàm Metropolitanis; Episcopis scilicet, quibus id privilegii indulsere Summi Pontifices, quod quibusdam personale, i. ad vitam, aliis reale fuit, id est, eorum Ecclesiis concessum. Verbi gratia ad vitam concessum legimus, aliquot Episcopis Metensibus, Urbicio scilicet, Chrodegango, Angilranno, Drogoni, Walæ, Roberto, & Stephano Barrensi, uti tradunt Chronicon Trudonense, Chronicon Metense editum à D. Luca Acherio, & Meurissius in Episcopis Metens. quorum etiam aliquot inde Archiepiscopi nomen ac titulum usurparunt, atque in iis Chrodegangus, ut ex ejus Chartis colligitur, Angilrannus in Capitulari Francofordiensi an. 794 cap. 53. quæ quidem dignitas ei ascribitur, non quod fuerit Archicapellanus Palatii, uti censet vir doctissimus, sed quod pallio donatus fuisset à Summo Pontifice. Vide Joannem VIII. Papam Epist. ad Walam Metensem Episc. in nova Conciliorum editione p. 239. Concessum etiam Heduensi & Hispalensi à Gregorio Magno lib. 7. ind. 3. Epist. 114. 118. & 127. item [illegible]ardo Nannetensi, ab Adriano II. Papa Epist. 11. ut & Theodulpho Aurelianensi, ut ipsemet testatur:

Solius illud opus Romani Præsulis extat,
Cujus ego accepi pallia sancta manu.

Unde se ipsum non semel *Archiepiscopum* Aurelianensem inscribit in Chartis quæ habentur apud v. cl. Hubertum in Hist. S. Aniani Aurelian. Vide Chronicon Montisfereni an. 1161. Idem pallii privilegium indultum aliquot Cenomanensibus Episcopis pariter legimus, qui ex eo Archiepiscopos sese inscripserunt, ut testantur Acta Episcopor. ejusdem Urbis edita à doctissimo Mabillonio tom. 3. Analector. atque in his Bertichramnus, p. 112. *Prædictus autem Dominus Bertichramnus Archiepiscopus erat, & pallium, sicut mos est Metropolitanorum, ferebat, atque omnibus Episcopis totius regni præerat & proderat.* Eadem Acta de Aigliberto Episcopo: *Jam dictus enim Aiglibertus Archiepiscopus & Magister totius regni cunctorum Episcoporum, ducendo & gubernando, palliumque, ut mos Metropolitanorum est, deferendo fuit, &c.*

Episcopis verò, & eorum Ecclesiis, concessi pallii exempla prostant in Aniciensi in Gallia, apud Durandum lib. 3. Rat. cap. 17. Parisiensi, ex concessione Gregorii XI. Papiensi in Lombardia, & Massano in Regno Neapolitano apud Hostiensem in Summa tit. de Usu pallii: Lucensi, in Tuscia, Bambergensi in Germania; Quinqueecclesiensi in Hungaria, in cap. Cum in juventute, Extra de Præsumpt. Catanensi in Sicilia Episcopo pallium indulserat Alexander III. sed Lucius III. abstulit, ut est apud Rocchum Pirrum: ut & Richardo Syracusano idem Alexander apud eundem Pirrum, sed Clemens III. ademit. Sed & haud ita pridem, 3. scilic. Octobr. an. 1678. Innocentius XI. Papa, Pallium Augustodunensi Episcopo concessit, cum aliquot ante sæculis eo privilegio, uti supra docuimus, donata non semel legatur eadem Ecclesia. Sed ejusmodi indultam Episcopis pallii prærogativam ægrè passi sunt Archiepiscopi, ut est apud Flodoardum lib. 4. c. 4. extremo. Vide Epistolam Hadriani Papæ ad Bertherium Viennensem Episc. apud Sanjulianum in Matiscone pag. 272. Lalandium, & Hist. Trevirensem editam ab Acherio pag. 215. 248. 249. Cujusmodi verò essent privilegia & prærogativæ pallii in Episcopis, & an ex eo eximerentur à jurisdictione Primatum & Metropolitanorum, doctè disputat Fr. Florens ad tit. 8. lib. 1. Decretal. Sed & Portuensis Episcopus, quo die Pontificem ordinabat, utebatur pallio, ex decreto Marci Papæ an. 336.

Pallium deferunt omnes Episc. apud Græcos. Luitprandus in Legatione: *Scimus, immo videmus*

Constantinopolitanum Episc. pallio non uti, nisi S. Patris nostri permissu: verùm cùm impiissimus Albericus, quem non stillatim cupiditas, sed velut torrens impleverat, Romanam civitatem sibi usurparet, — Romanus Imperator filium suum Theophylactum Eunuchum Patriarcham constituit, eumque cùm Alberici cupiditas non lateret, missis ei muneribus satis magnis, effecit ut ex Papæ nomine Theophylacto Patriarchæ mitterentur, quorum auctoritate cum ipse, tum successores ejus absque Paparum permissu palliis uterentur. Ex quo turpi commercio vituperandus mos inolevit, ut non solum Patriarchæ, sed etiam Episc. totius Græciæ palliis utantur. Quod quam absurdum sit, censore opus non est. Vide Synodum VIII. c. 14. Greg. III. Ep. 1. Concil. Matisc. I. cap. 6. Synod. Ravenn. sub Joann. VIII. c. 3. Plura de Pallio, ejus forma, & significatione habent Gregorius M. lib. 7. ind. 2. Epist. 131. Clemens II. Papa apud Baronium an. 1047. n. 12. Diurnus Romanus cap. 4. Amalarius lib. 2. de Eccles. offic. cap. 23. Rabanus lib. 1. de Instit. cleric. cap. 23. Innocentius III. Papa lib. 1. Myster. missæ cap. 10. 63. Jacobus de Vitriaco in Hist. Occid. cap. 35. Bruno Signiensis de Vestiment. Episcop. pag. 98. Durandus lib. 3. Ration. cap. 17. Ceremoniale Roman. lib. 1. sect. 10. Serrarius lib. 3. Rerum Moguntin. cap. 26. Franciscus Florens ad titulum de Usu & auctoritate pallii, & Nicolaus Bralionus in Pallio Archiepiscopali. Joan. Garnerius in Dissertat. 3. ad Diurnum Romanum. Thomassinus in libro de Ecclesiastica Disciplina, &c.

Palliare, Pallium Archiepiscopale conferre. Synodica Concilii Suessionensis an. 866. *Luitbertum Moguntiacensis Ecclesiæ Archiepiscopum, Paternitatis vestræ largitate palliatum, &c.* Gesta Innocentii III. Papæ: *Palleavit dictum Archiepiscopum, & fecit eum Primatem totius Bulgariæ, &c.* Occurrit ibidem p. 69. 112. & apud Ericum Upsaliensem lib. 3. Hist. Suecor. an. 1196. Vide Joannem VIII. Papam Epist. 24.

Palliger, Archiepiscopus, apud Voolferrum, in Vita S. Godehardi Episcopi num. 21.

PALMA. Anastasius in S. Symmacho PP. *Et ex musivo agnos, & cruces, & palmas ornavit.* al. *fecit.*

Palma, olim porrecta Regibus nostris in eorum solennibus inaugurationibus, una cum sceptro, in victoriæ adprecationem; apud Hincmarum in Coronationibus Regiis, p. 746. *Ad ista verba, Det tibi Dominus velle, dederunt illi palmam & sceptrum. Det tibi Dominus velle & posse quæ præcipit, ut in regni regimine secundum voluntatem suam proficiens, cum palma perseverantis victoriæ ad palmam perventas gloriæ sempiternæ, &c.* Adde Capitula Caroli C. pag. 490. Ita *Palmas virentes* ad Carolum Calvum Imperatorem misit Joannes VIII. PP. Epist. 32. hacce formula: *Hodieque manui vestræ, speciali voto & prærogativa, plenam benedictione palmam, sicut cernitis, destinamus, adversus visibiles hostes & invisibiles triumphum; optantes enim vos de cunctis adversariis triumphare, nihil aptius vobis, quam ramos palmarum duximus offerendum, &c.* Infra: *Optantes enim vos de cunctis adversariis triumphare, nihil aptius vobis quam ramos palmarum duximus offerendùm, quos & pueri sternebant in via Domino Hierosolymam venienti, antiquum hostem triumphaturo, & mundum victuro.*

Palmæ, Palmarum dies, sic dictus dies Dominicus qui Pascha antecedit, *quia in eo*, inquit Isidorus lib. 1. de Divin. officiis cap. 27. *Dominus & Salvator noster, sicut Propheta cecinit, Hierusalem tendens, asello sedisse perhibetur. Tunc gradiens cum ramis palmarum multitudo plebium obviam ei cecinerunt, Osanna in excels. &c.* Ditmarus lib. 2. *Recto itinere ad Magdeburgensem pergens civitatem, Palmas ibidem festivo duxit honore.* Lib. 4. *Cùm Palmarum solemnia in Magdeburg celebrare voluisset.* Lib. 7. *In prædicto loco Palmas & sanctum Pascha celebravit.* Ingelramus Centulensis Abbas de relatione S. Richarii:

> *Exercebat ovans ex consuetudine palmas*
> *Plebs Domini* &c.

Vide *Ramispalmæ.*

PALMA, Alapa palmis inflicta. Acta S. Proculi Martyr. *Et solventes eum ministri, injuriaverunt eum, ita ut palmas in faciem ejus darent.* Hinc

Palmare, & *depalmare*, Alapam infligere. Glossæ vett. *Depalmare*, κολαφίζειν. Petrus Blesensis serm. 24. *Attendamus Filium Virginis, illitum sputis, palmatum colaphis, &c.* Vide *Palmizare*, & *Palmata.*

PALMA, mensuræ frumentariæ species. Bulla Alexandri PP. pro Monasterio S. Crispini in cavea Suession. in Tabulario ejusdem Monasterii: *Decimam Novæ villæ, octo palmas frumenti, &c.* Idem videtur quod

Palmata salis, frumenti: quantum salis aut frumenti palma manus continere vel haurire quis potest: jus nempe quod domino feudali ex salis aut frumenti in mercatis publicis venditorum mensuris competit. Charta Gastonis Vicecomitis Beneharn. an. 1282. apud Marcam lib. 5. Hist. Beneharn. cap. 28. *Et in mercato, quod Gavardina vocatur, decimam totam, ab integro, & cum tribus digitis palmatas de sale in eadem Gavardina.* Monasticum Anglic. tom. 2. pag. 405. *Sciatis nos confirmasse leprosis S. Egidii de Salopesbiria, quod habeant palmatas bladi & farinæ de omnibus saccis qui cum blado & farina exponuntur ad vendendum in mercato, &c.* Infra: *Scilicet de unoquoque sacco bladi palmatam duarum manuum, & de sacco farinæ, palmatam unius manus, &c.* Fori Oscæ an. 1247. *Cum inter emptorem & venditorem super re, quæ venditur, sit certa conventio pretii per palmatam, solvat alteri .5 solid. qui voluerit resilire.* Vide *Puniata.*

Palmare, *palma* mensuraria metiri, *mensurare.* Vetus Charta in Hist. Monasterii S. Nicolai Andegav. pag. 55. *Omnium mercatorum quæ fierent vel palmarentur die qui proximus festivitati imminet. Et ipso festivitatis die costumarum dimidietatem S. Nicolai & Monachorum ejus esse sive in terra, sive in aqua, hæc facta fuerint mercata.* Infra: *Ita quidem si in vigilia festivitatis, aut die, mercatum factum fuerit, vel palmatum.*

PALMÆUM, *Vestis pastoralis*, in Gloss. Isid.

PALMARIA, Chirothecæ species, quæ manuum palmas tegit. Udalricus lib. 2. Consuet. Cluniac. Mon. cap. 36. quod est, de Utensilibus coquinæ, 4. *paria manicarum, ne stamineorum manicæ Fratrum de nigredine coquinæ familiari sordidentur.* 2. *paria palmariarum, quæ ita Romanicè appellantur, manusque defendunt à calore caldarii, quando recens ablatum ab igne quoque est movendum, vel inclinandum.*

PALMARIUM, Charta G. Episcopi Ebredunensis an. 1159. in Hist. Episcoporum Niciensium: *Omnes administrationes sive balias consilio Episcopi disponendas, similiter adjudicavimus Canonicis, & hospitale cum honore suo, & palmarium, excepta illa parte inferius & superius, quam ædificavit Episcopus, prout columnæ consistunt ab angulo suæ domus usque ad angulum parietis, &c.*

PALMARIS *Synodus*: ita appellata Synodus Romana quarta

quarta habita Rufio Magno Fausto Avieno Consule sub Symmacho PP. anno Chr. 502. ut est in Codice Narbonensi, uti observat Sirmondus in Notis ad Avitum Epist. 31. quam alii nomenclaturam Synodo Avieno juniore Consule celebratæ attribuunt. Hanc porro sic dictam putant, quod in porticu Basilicæ S. Petri, quæ hanc appellationem sortita est, coacta fuerit. Anastas. Bibl. in Honorio PP. *In porticu B. Petri Apostoli, quæ appellatur ad Palmaria, &c.* *Palmæ*, loci dicti Romæ meminit præterea Anonymus de Constantino M. à Valesio editus p. 482. ubi etiam de eodem Symmacho: *Deinde veniens ingressus urbem, venit ad Senatum, & ad Palmam populo adlocutus, &c.* Ubi forte *Palma* idem est quod *Palmaria*. Vide Baronium an. 502. n. 1. 2.

PALMARIUS, *Palmatus*, Peregrinus. *Palmarii* porro dicebantur, qui peregrinationem Hierosolymitanam seu ex voto ac pietatis intuitu, vel cruce ac sacra expeditione suscepta, in patriam redierant, quod in signum exactæ istius peregrinationis palmarum, quarum ferax est Syria, ramos præ manibus redeundo deferrent. Rationem delatæ palmæ aliam profert Durandus lib. 1. Ration. c. 3. n. 14. *Qui de Hierosolymis veniunt, palmam in manibus ferunt, in signum quod illi Regi militarunt, qui Hierosolymis cum palmis honorificè receptus est, & postmodum ibidem cum diabolo pugnans victor extitit.* Henricus de Knyghton lib. 1. de Eventibus Angliæ c. 5. *Eia, inquit, jam adest certè peregrinus, iste est qui nefandum Colibroudum occisurus est. Ad quem sermonem palmarius accedens, &c.* Mox: *Domine peregrine, &c.* Ita Poëtæ nostrates *Paumiers*, peregrinos vocant. *Le Roman d' Auberi:*

> *A icest mot, i estes vous un paumier,*
> *Qui d'outremer fiert mis au repairier?*

Rursum:

> *Lambers appella tantost un despansier,*
> *Va, si me fai tost disner cest paumier.*

Infra:

> *Et voit brisé son grand bordon frasnin,*
> *Mais de ses paumes le fiert li peierin.*

Le Roman de Parise la Duchesse:

> *Jaurai bordon, & paume, & jupe autretel.*

Alibi:

> *Ilot paume & escherpe, & bon bordon ferré.*

Passim apud eundem Poëtam. Jam verò cum palma rediisse in patriam peregrinos Hierosolymitanos, testantur passim scriptores. Chronicon Uspergense & Albertus Stadensis an. 1104. *Nonnulli etiam palmati de Hierosolyma redeuntes, &c.* Petrus Damianus lib. 2. Epist. 15. *Ex Hierosolymitana peregrinatione deveniens palmam ferebat in manu.* Omitto alios in Dissert. 15. ad Joinvillam laudatos scriptores: addo tantum cum patriam attigissent, susceptos cum processione Ecclesiastica. Chron. Moriniacense lib. 2. *Se, suscipi cum processione, quippe de Hierosolyma rediens, permitteret, Abbas ab eo postulavit & impetravit.* Ex prædictis emendandus videtur Reinerius in Catalogo hæreticor. *In secunda secta sunt qui se fingunt peregrinos S. Jacobi, plumbati, & ultramarinos, & spatulatos pœnitentes.* Quippe pro *plumbati*, *palmatos* legendum puto. Vide Lexicon Runicum Olai Wormii in v. *Palmare.*

PALMATA, pœnitentiæ apud veteres species. Vetus Pœnitentiale MS. & Beda de Remedio peccat. c. 14. *Si quis tinxerit manum in aliquo liquido cibo, & non idonea manu, centum palmatis tundatur.* Pœnitentiale MS. Thuanum, quod Theodori esse volunt, c. 3. *Quidam dicunt 20. palmatas valere pro uno die* (pœnitentiæ.) Infra c. 10. *Alio modo 12. triduana, singula cum psalteriis tribus impletis, cum palmatis 300. per singula psalteria, excusant unius anni pœnitentiam, &c.* Adde Burchardum lib. 19. cap. 17. & 25. Joannes Laudensis in vita Petri Damiani Cardinalis cap. 3. *Cæteris autem spiritalibus exercitiis disciplinæ, videlicet metaneis, palmatis, prolixis ulnarum extensionibus — incumbebant.* Vide eundem Petrum Damianum Opusc. 15. cap. 18. Ejusmodi palmatarum meminit etiam Nilus Mon. lib. 3. Epist. 243. Καὶ χρῆσθαι μετανοίαις, καὶ πατάγμον στήθους, καὶ γόνυ κλινόμενον, καὶ χειρῶν διαπατάγμον, μετὰ πόνου καρδίας, &c. Ubi Allatius vertit, *& manus cum dolore extensas*, non rectè vertit. Quærunt viri docti quid his locis *palmata* denotet. Baronius anno 1055. n. 11. existimat pœnitentium palmas ferula verberatas fuisse: quod certè verosimile videtur de iis quibus ob crimina perpetrata imponebatur hæc pœnitentiæ species, quod ex verbis laudati Pœnitentialis MS. elici potest, ubi *centum palmatis tundi* dicitur, qui tinxerit manum, &c. At in spontaneis *palmatis* non idem dicendum, cum à vero absonum sit, eos qui pietatis & devotionis gratia has sibimet imponebant pœnitentias, ab aliis *palmatas*, seu palmarum percussiones accepisse. Ii igitur harum vice, *palmas* allidebant ad pavimentum: quod potissimum colligitur ex eodem Petro Damian. lib. 6. Epist. 27. *Lorica est homo indutus ad carnem, ferreis membra divisa circulis ambit, mittit cum labore metaneas, allidit in pavimentum sæpius palmas.* Nescio, an huc referri possit istud Ethelwlfi de Abbatib. Lindisfarn. cap. 10.

> *— Suis non parcit tundere membris*
> *Marmora.*

Vide *Percussio*, & Morinum lib. 7. de Pœnitent. cap. 14.

Simile est *mortificationis*, uti vocant, monachicæ genus, quod refertur ab Hugone Flaviniacensi pag. 160. de B. Richardo Abbate Virdunensi: *Cui etiam moris erat psalterium ex ordine quoque die dicere, & primos quidem quinquagenos prostando manibus ad terram deflexis dicebat, quinquagenos erectus, quinquagenos prostratus toto corpore, sed suspensus, articulis pedum manuumque sustentatus perorabat.*

PALMATIA, locus consitus palmis, *Palmularium*, *Palmetum*, φοινικών, in Gloss. Græc. Lat. edito & MS. & apud Procopium lib. 1. de Bello Persico c. 19. Rad. de Diceto, *Et stabulabant equos suos in palmatia de Baldac.*

PALMATIANA. Gregorius M. lib. 1. Epist. 64. *Nobis de cætero ne quid transmittere debeas inhibemus. Et quoniam non delectamur xeniis, Palmatianas, quas tua direxit Fraternitas, cum gratiarum actione suscipimus, sed eas quæ quid exinde potuisses sentire dispendium, digno fecimus pretio venundari, &c.* Ubi loci Cerda *Datiles*, seu *Dactiles*, intelligi censet. At Baronius ad *uvas palmatianas*, seu *vinum palmatianum*, de quo Senator lib. 12. Ep. 12. Alexander Jatrosophista lib. 2. passim, & alii, seu *palmarum fructus expressos in liquorem*, ut ait S. Hieronym. de vita Clericorum. Vocem referendam putat, nescio an verè, ad an. 591. 11. nam Altaserræ ad hunc Gregorii locum, non placet Baronii conjectura, quin potius *Palmatianas* existimat vestes fuisse auro & palmis intextas. Alii ramos palmarum intelligi putant. Ita in varias quisque abit sententias. Vide Cl. V. Menagium in Origin. Italic. p. 1029.

PALMATUS. Vide *Palmarius Equi Palmati.*

PALME.

PALME. Adamnanus lib. 3. de Locis SS. c. 4. *Ejusque digiti, quasi in palme vel tuto intrantes, in eandem impressi columnam inhæserunt.* Ita editio viri doctissimi Joannis Mabillonii.

PALMENTUM, Torcular, Itali *Palmento*, Gallis *Pressoir*. Charta Roberti Regis Siciliæ an. 1326. apud Ughellum in Episcopis Casertanis: *Cum curtibus, salis, cameris, — coquina, puteis duobus, & palmentis cum portis, fenestris, &c.* Infra: *Videlicet in domibus palatiatis, & palmento uno, & aliis domibus coopertis, &c.* Habentur præterea in Charta Sikelgaitæ uxoris Roberti Guiscardi Ducis Calabriæ apud eundem tom. 7. pag. 396. Palmentum, à pedum palmis dictum censet idem Ughellus, quia ibi uvæ pedibus premuntur.

PALMETIE. Glaber Rodulphus l. 5. c. 1. *Circa medium cujusdam diei cecidit de cœlo quod Græcè dicitur Selas, vel Casma, seu Palmetie, dum fulgor ætherei splendoris insolito ad terras emittitur: insulsum enim vulgus perhibet stellam de cælo cadere.* Huc spectant ista Ovidii ex Metam.

> *— Ut interdum de cœlo stella sereno,*
> *Quæ si non cecidit, potuit cecidisse videri.*

Sed ibi legendum *fasma*, ex Græco φάσμα, *apparitio*, ut *selas*, ex Græco σέλας, *jubar, fulgor: palmetie* verò nescio an non legendum sit *planetie*, vel *planetia*, i. stella errans.

PALMISARE, in Glossario MS. Reg. cod. 1701. *Est dare alapas, vel Barguinier.* Vide *Palma*.

Palmisare, vox naupegorum. Sanutus lib. 2. part. 4. cap. 12. de Galeis: *Sub fundis extrinsecus palmizentur usque supra ad aquam, secundum quod cuique ipsarum fuerit opportunum.* Infra: *Calefatissari & reparari, ac etiam de sepo palmisari oportet*, &c.

PALMORERIUM, Palmæ ramus, Italis *Palmero*, Gall. *Palmier*. Vetus Inquesta apud Puricellum in Monumentis Basilicæ Mediolanensis Ambrosianæ pag. 1133. *Et ipse domnus Archiepiscopus dat Abbati maximam trustam, & palmorerium, & sic Abbas venit cum Archiepiscopo cum processionibus usque ad altare B. Ambrosii.* Ubi sermo est de processione in Ramispalmarum.

PALMOSUS. *Victoriosus.* Glossæ Isid.

PALMULA, *Ratis*, Πλάτη, ἐν ᾗ διαπλέομεν, in Gloss. Lat. Gr. Vide Schefferum de Militia navali lib. 2. cap. 5.

PALOMERIA. Libertates concessæ Barcinonensibus à Petro Rege Aragonum an. 1283. *Concedimus quod de navibus, lignis vel barchis, transeuntibus, quæ non dederint palomerium firmam in terra, vel non discaricaverunt, non dent lesdam, nisi sicut antiquitus consuetum est.* Raimundus Montanerius in Hist. Regum Aragon. c. 277. *Et yo ab un bon cavall que tenia mi ters de cavallers armats ab llorigues e perpunts contraste als Palomers de pendre terra*, &c. ubi *Palomers* naves dicuntur, quas Græci ἱππηγοὺς vocabant, nostri *Huissieres*. Vide *Huisseria*.

PALONGATA, Septum è palis in flumine, aut aquis factum, Italis *Palancato*, & *Palancatico*. Petrus de Vineis lib. 2. epist. 40. *Ad impediendum transitum, palongatam invenerunt.* Infrà: *Securibus eadem palongata fuit cisa.* Occurrit *palangatum*, eadem notione apud Petrum Crescentium lib. 1. de Agricult. cap. 6.

PALPARE *lanceam*. Gauterius de Bellis Antioch. *Laxis habenis, palpatis lanceis, impetuosè ac strenuè cohortem sibi obviam percutere maturavit.*

PALTONARIUS, Superbus, ferox, ex veteri Francico *Pautonnier*. Statuta Guigonis II. Prioris Cartusiensis c. 20. n. 4. *Ergo ego relicta cella mea, claustro meo, &, quid proposuerim, oblitus, propter gyrovagos, gyrovagus, propter paltonarios, paltonarius, & propter suscipiendos pascendosque seculares efficiar secularis?* Philippus *Mouskes* in Philippo Augusto:

> *Et tant les avoit en destroit,*
> *Qu'il maintenoit ces Cevaliers,*
> *Come vilains & Pautoniers.*

Le Roman de Garin le Loherans:

> *Foucaut appelle, qui fu ne de Paris,*
> *Truans estoit, Pautoniers & coquins.*

Rursum:

> *Nel tenist pas par garçon pautonier.*

Guill. de Gurgnevilla:

> *Si que contre tele pautonniere,*
> *Fait boin avoir cette gorgiere.*

Alibi:

> *Adont li lisse pautonniere,*
> *Que le male passion fiére,*
> *Maresna, en moy abaiant, &c.*

Alanus Charterius in Curiali: *Souvent fait le peuple de grans admirations de la riche robe d'un orgueilleus pautonnier, mais il ne sçait par quel labeur, ny à quelle difficulté il l'a acquise.*

Hinc *Pautonnerie*, pro superbia: *Le doctrinal de Courtesie:*

> *Et s'il aucuns homme qui volentiers tournie,*
> *Ki soit fel & mesle plein de pautonnerie,*
> *Anvers, & angoissos, à pos de cortesie.*

PALUDELLUM, Palliolum, in Regula Tertiariorum Ord. S. Francisci cap. 3.

PALUMBARIUM, locus ubi Palumbes nidificant. Edictum Nunonis Sancii D. Rossilionis, de Treuga tenenda an. 1217. *Sub ejusdem pacis regimine sint alvearia sive palumbaria, molendina, palearia*, &c.

Palumbacius color, Columbinus. Arcadius Augustus inter Agrimensores: *Sunt enim termini marmorei in limite, alii marmorei virides, alii palumbacii, alii prasini*, &c.

PALUS, Fossorium ligneum, seu ligo ligneus, quo terra egeritur, nostris, *Pelle*. Ita usurpat lex Salica tit. 61.

Palus, Lignum acutum quod in terram defigitur ad sustinendam sepem. Lex Aleman. tit. 99. §. 24. *Si alicujus caballus sepem alienam sallierit, & de palo transpunctus fuerit*, &c.

Palus, Paxillus quo sustentatur vitis, *Escharas*. Vox Jurisconsultis nota. Lex Longob. lib. 1. tit. 25. §. 34. *Si quis palum quod est carratium de vite tulerit*, &c. Vide *Carratium*.

Nudus ad palum vapulari, pœna servorum, in lege Longob. lib. 3. tit. 7. §. 1. & Capitul. Caroli M. lib. 4. cap. 30.

Pali, pro terminis positi. Siculus Flaccus: *In quibusdam regionibus palos pro terminis posuimus, alii iliceos, alii oleaginos, alii verò junipereos.* Occurrit præterea apud alios Agrimensores.

Pali sacrificales, apud eosdem. Vide Glossar.

Pali Molendinarii. Vide *Palare*.

Palus Justitiarius. Vide *Furca*.

PALUSTRES. S. Avitus Viennensis epist. 63. ad Apollinarem Episcopum, qui *marinas copias*, id est, pisces ei miserat: *Octo palustres quis quia se duo paria solearum, quæ dentibus maceretis, — direxi.* Ubi per *palustres*, *auca*, seu *anates silvaticæ* fortè intelliguntur, quas Avitus direxit, pro *duobus paribus solearum*, quas Apollinari miserat. Cætera locus vitiosus est, quem soli codices MSS. sanare possunt. Vide *Dies Palustres*.

PAMBICIUM. Vide *Bombax*.

PAMPA. Capitularia Caroli M. lib. 7. c. 314. *Ut Clerici pampis, aut tzangis, vel armis non utantur.* Ubi

Ubi Lindenbrogius, ficæ genus in Germania usitatæ esse ait, & *Pampt* etiamnum vocari. At vox *Pampe*, Gallica, videtur deducta à *Pampinus*. Nicolaus Gillius in Hist. Francica : *En une fleur de lys y a trois pampes ou fleurons*, &c.

PANAGIA, Panis benedictus, Παναγία, Græcis dictus. Regestum Ecclesiæ Herefordiensis apud Spelmannum, de Græcis : *Item dicunt panem nostrum Panagiam.* Quid vero propriè sit παναγία apud Græcos, pluribus docet eruditus Goarus ad Euchologium Græcor. pag. 867.

PANAGIUM, *Panagator.* Vide *Pastionaticum.*

PANALATA, terræ, nemoris, &c. in Charta an. 1269. in Regesto Feodorum Ducatus Burgundiæ 1. parte fol. 8. *Accepit à Duce Burgundiæ cum homagio manuali quingentas panalatas terrarum plenarum, & — quater centum panalatas nemoris, & 220. operatas vinearum, & 60. sextuarias pratorum.* In Consuetudine S. Severi tit. 18. art. 2. *Canna* quæ est mensuræ species, dividitur in *Panas*, Gall. *Pans*, Panæ in 5. pollices.

PANARICIUM, apud Apuleium lib. de Virtutib. herbar. c. 42. §. 3. quod Græcis παρωνύχιον, unde & deductum vocabulum putat Gabriel Humelbergius: abscessus qui circa ungues & ad radices illorum nascitur, non sine doloris pungentis vehementia.

PANARIUM, *Excipulum*, in Gloss. Isid. Charta plenariæ securitatis scripta Ravennæ sub Justiniano apud Brisson. lib. 6. Formul. *Cute olearia valente siliquas duas aspriònis : panario rupto uno*, &c.

PANATA. Tabularium Monasterii Conchensis in Ruthenis ch. 85. *Ipsam Ecclesiam de Lucairago, quam vocant sanctam Columbam, cum primitiis & decimis, & panatas, & cum alodio, sicut ad ipsam Ecclesiam pertinent*, &c. Occurrunt eadem verba infra.

PANCALIA. Acta Murensis Monasterii : *Sunt & hic duo offertoriola, & linteum analogium subter Evangelium ponendum in festivis diebus, & 5. confanones, & unum sericum super sedile Sacerdotis ponendum, & quatuor vela, & tria tapetia, & adhuc de aliis palliis, quæ vocantur pancalia quatuordecim partes, & 8. candelabra*, &c. Ubi fortè leg. *Bancalia.* V. *Bancale.*

PANCAREA. Vide *Votarea.*

PANCARPUM. Glossar. Longobard. S. Germani Paris. MS. *Pancarpum, genus spectaculi est, ut fieri solet, ab his qui coram Regibus congredi bestiis præmiorum contemplatione consuerunt : ii feras quascunque fortiores robore, vel ferociores rabie conspexerint duriores, adversus eas primæ congressionis certamen suscipiunt, quibus ex cunctis reliquas quæ minus terribiles minusque vehementes sunt, ex ictu faciliore prosternunt.* Glossæ aliæ MSS. *Ludus quo ludebant antiqui cum bestiis*, omnigenis scilicet, ut ex Cassiano & S. Augustino adversus Secundinum colligitur. Nam quicquid miscellum erat, & ex varii generis contextu, Græci πάγκαρπον vocant. Julianus Antecessor Constit. 98. *Quarta autem* (processio Consulum) *ea quæ Monimerium dicitur, ubi & quod Pancarpum vocant, celebrandum est.* Vide Cujacium ad Novell. de Consulib. & Salmasium ad Capitolinum.

PANCEREA, *Panceria*, Lorica, Italis *Panciera*, Germ. *Panzer*, quæ scilicet ventrem tegit, quem nostri *Panse* vocant, Itali *Pancia*. Constitut. Siculæ lib. 1. tit. 9. *Prohibemus ut nullus arma molita & prohibita, cultellos & enses, lanceas, pancereas, scuta vel loricas, clavas ferreas — deferre præsumat.* Statuta Caroli I. Reg. Sicil. MSS. cap. 11. *Que nus ne porte armes ne couteaus a pointes, ne espees, ne lance, ne paniere, ne escus, ne haubers*, &c. Adde c. 12. Charta Petri Ziani Ducis Venetiarum an. 1211. in Hist. Bellunensi p. 109. *Similiter debet habere unusquisque Miles osbergum unum, aut panceriam cum caprone, & alia arma, sicut decet.* Jo. Twroczius in Chronico Hung. in Geysa Rege cap. 65. *Habebat Sanson sub tunica panceriam, & prægravamine loricæ natare non poterat.* Matth. Villaneus lib. 11. cap. 81. *La laro armadura quasi di tutti erano panzeroni.* Jacobus Hemricurtius de Bellis Leodiensib. cap. 41. *Mais à present cascuns est armeis d'une co te de fier appellée Panchire, sor petits chevax, & ont vestu on joupon de festaine à le deseur*, &c.

PANCHARTA, quævis Charta, Diploma. Charta Caroli C. pro monast. Curbionensi, tom. 6. vitar. SS. Ordin. Benedicti p. 252. *Gratissima largitione per hanc panchartam, quam fieri jussimus.* Infrà : *Per hanc panchartam confirmamus.* Charta Caroli Simplicis pro Monasterio S. Martini Turon. ex 47. Regesto Tabularii Regii n. 137. *In hac nostræ præceptionis pancarta*, &c. Infrà : *Corroborantes hanc denuo pancartam*, &c.

Pantocarta, idem quod *Pancharta.* Acta Episcopor. Cenoman. p. 270. *Exemplar præcepti quod — Franco firmitatis studio à Domno Ludovico piissimo Imperatore percipere studuit, quod Pantocharta vocatur.* Charta Ludovici IV. Regis in Tabulario Eccl. Augustod. *Hoc Celsitudinis nostræ præceptum, quod Pantocarta nuncupatur, fieri jussimus.* *Panchartas* vulgo etiam vocant Regesta chartarum, seu Tabularia Ecclesiarum; uti appellatur Regestum chartarum Ecclesiæ S. Martini Turonensis, quod *Panc harta nigra* vulgo inscribitur, quod nigro corio tectum fit. *Pancarte*, in Consuet. Turonensi art. 81. dicitur *peagiorum*, seu tributorum, ac consuetudinum programma.

PANCHON, instrumentum piscatorium. Tabular. S. Genovefæ Parif. an. 1224. *Et instrumentum piscandi in aqua ejusdem molendini, quod appellatur Panchon.* Vide *Gordana.*

PANCHRESTA. Salvianus lib. 6. de Gubern. Dei. *Infantes quoque parvulos Contumaces, quos morigeros minæ ac ferulæ non efficiunt, interdum panchresta atque blanditiæ ad obedientiam trahunt.* Ex Græco πάγχρηστα, *crustula.*

PANCHRYSTARIUS. Arnobius lib. 2. adversus Gentes : *Phrygiones, coquos, Panchrystarios, muliones*, &c. Vide conjecturam Turnebi lib. 13. Adv. c. 14.

PANCOSSERIA, Pistrix, mulier quæ *pancosseriæ* artem exercet, in Consuetudinibus Tolosæ part. 2. Rubr. de Debitis. Occitanis verò, *Pancoussie*, est pistor.

PANCRATIARIUS, *Pugil*, Πύκλης, in Gloss. Reg. MS. cod. 1013. Papiæ, *Pugil, qui præcivit.* Idem : *Pancratiari, flagellis aut tormentis subjici, unde æquo animo tolerantes coronentur.* Vide Agonistica Fabri.

PANDARE, *Pandiare*; *Pandum*, vel *bandum*, seu *bannum* apponere, *apposer ban sur quelque heritage.* Charta an. 1231. pro villa Arkensi in Tabulario S. Bertini : *Abbas vel Præpositus pro redditibus suis vel debitis per duos scabinos pandare poterit. Qui pandum contradixerit, 3. libr. domino emendabit, & si pandum vi abstulerit, iterum 3. libr. emendabit. Præco verò Choræ neminem pandare potest, nisi per judicium Choremannorum. Quod si fecerit, & de hoc convictus fuerit, 3. libr. domino emendabit, & injuriam 5. sol.* Charta Roberti Advocati Atrebatensis an. 1228. *Et si homines mei ibidem manentes exercitus meos vel equitaturas meas non fecerint, sicut debent, vel ad placita mea non venerint, ego pro forefacto*

 tali,

tali, sicut homines mei judicaverint, potero pandiare super feodum, quod mei homines tenent de me, & nullam aliam justitiam majorem vel minorem in dicta villa habeb. Alia Charta Arnoldi Comitis Guinensis an. 1272. *Et cognissons, & voirs est, que en ne puet, ne doit homme ne femme manant sor erne dedens Bredenarde traittier ne mener autrement que par le loi devant nommée, ne pander, ne desvvagier, ne prandre, ne arrester, si ce n'est par la devant dite loi, par Eschevins, ou par le Comte meismes*, &c.

PANDARIUS *lanæ*, qui lanam pectit, carminat. Bulla Honorii III. PP. anno 3. apud Ughellum tom. 1. Ital. Sacr. p. 823. *Quicunque est vel erit pandarius lanæ, dabit Episcopo annuatim mediam libram ceræ.*

PANDECTA, pro *Pandectes*. Ita autem vulgo vocant libros Legum à Justiniano digestarum. Petr. Blesensis epist. 140. *Vides — quam immeabile pelagus sit Pandecta, in qua civile Jus continetur.* Vide H. Stephanum de Abusu linguæ Græcæ c. 1. pag. 12. 13. Addit Papias ita etiam vocari vetus & novum Testamentum: quod & firmant versus Alcuini Bibliorum libris adscripti, apud Baronium an. 778. 27.

> *Nomine Pandecten proprio vocitare memento,*
> *Hoc corpus sacrum, lector, in ore tuo.*
> *Quod nunc a multis const t Bibliotheca dicta,*
> *Nomine non proprio, ut lingua Pelasga docet.* &c.

Beda in Historia Monasterii Wiremuthensis cap. 15. *Bibliothecam utriusque Monasterii, quam Benedictus Abbas magna cœpit instantia, ipse non minori geminavit industria: ita ut tres pandectes novæ translationis, quem (f. quos) de Roma attulerat, i se super adjungeret, quorum unum senex Romam rediens, secum inter alia pro munere sumpsit, duos utrique monasterio reliquit.*

PANDIARE. Vide *Pandare*.

PANDICULARIUS, Joanni de Janua, *Homo hians & toto corpore oscitans: a pando, is Pandiculare,* pro *oscitare*, vox Festo nota. *Pandiculans oscitatur*, apud Plautum. Vide Regulam Isaiæ Abbatis c. 21. apud Holstenium.

PANDOX, *Pandoxare*, *Pandoxator*. Gloss. Isid. *Pandox, qui semper pandit ora ad potandum.* Ugutio & Joan. de Janua: *Pandox, ebriosus, vel gulosus, leccator, qui semper pandit ora propter escas. Pandocium, leccacitas, ebriositas, taberna.* Imo ex Gr. πανδοχεὺς, *stabularius*, caupo, & πανδοχεῖον hospitium, caupona. *Pandochium*, in vita S. Marinæ virg. cap. 2. Josephus lib. 3. Antiq. Jud. apud veterem Interpretem: *Neque ancillam neque captivam eis nubere voluit, ut eas quæ de cauponibus & pandochibus vitam agunt.* Guibertus lib. 3. de vita sua cap. 7. *Nec venale quidpiam à pandocibus & cauponibus sisteretur.* Hinc

Pandoxare, Cauponam exercere, agere; cerevisiam venum exponere, atque adeo conficere. Synodus Sodorensis: *Si vir vel mulier cervisiam vendendam pandoxaverint, sive communis pandoxator, vel pandoxatrix fuerit, sive non, si duos denarios & obolum de unaquaque pandoxatione accipiat, lagunculam decimalem Ecclesiæ persolvat.* Thomas Walsinghamus in Ricardo II. pag. 273. *Salliat interim Abbas carnes quas mactavit, ne putrescant: & vendat cervisiam, quam pandoxavit, ne acescat*, &c.

Pandoxatrix, inter artifices recensetur in Provinciali Cantuar. Ecclesiæ Lindwodi lib. 3. tit. 16. & in Concilio Mertonensi an. 1300.

PANDURIZARE, *Pandura canere*: est autem *Pandura* instrumentum musicum τρίχορδον Polluci, cujus mentio est apud Varronem, Isidorum & alios. Lampridius in Heliogabalo: *Ipse cantavit, saltavit, ad tibias dixit, tuba cecinit, pandurizavit, organo modulatus est.* Vide Casaubonum & Salmasium ad hunc locum.

PANEGORISARE, *pane sustentare*, Joanni de Janua & Ugutioni, qui hæc ex S. Augustino affert: *Panegorizamur quotidie sustentamentis Dei.* Vid. *Paregorizare.*

PANELLUM. Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. c. 18. *Lectualia sunt hæc, culcitra, bambucina, id est, panellum, pulvilli, pulvi*, &c. Supra cap. 17. *Lector etiam in domo hospitali — præparatos habere debet, videlicet cum bambucinis, id est, panellis laneis suppositis.*

Panellum, Schedula, Pagina, Pagella, *Panell* Anglis. Fortescutus de Laudibus Legum Angliæ cap. 25. *Vicecomes returnabit breve prædictum coram eisdem justitiariis, una cum panello nominum eorum* (juratorum) *quos ipse ad hoc summonuit.* Crebro ibi. Hinc *panellare*, & *impanellare*, pro, *in paginam referre*, apud practicos Anglos: *juratores impanellati*, in pagellam relati. Vide Edw. Cokum ad Littleton. sect. 234.

PANERA, *Panora*, *Panchra*, (ita enim variè scribitur) *rapina*, in Gloss. Isid.

PANERIUM, pro *bannerium*, vexillum, *banniere*, usurpat non semel Albertus Argentin. in Chronic. p. 115. 136. &c.

PANERUM, Cista, arca, ex Gallico *panier*. Vide in v. *Pretium*.

PANESCULUS, parvus panis. Will. Thorn. anno 1143. *Ipsi vendicabant, scilicet de pane 30. panesculos.*

PANETA, qui vel quæ facit panem, Ugutioni & Joan. de Janua. Occurrit etiam in Glossar. Lat. Gall.

PANETARIUS, qui panem conficit, Pistor, *Panetier*, in Consuetud. Perusiensi apud Thomasserium. Est etiam *Paneter* nostris, panem conficere. Charta ann. 1304. *Lequel blé doit estre cuis & panetez, & estre le pain distribué aus pauvres.* Maximè verò ita appellabant officialem domesticum, qui mensæ panem, mappas, & manutergia subministrabat. Officium Panetarii describitur in gestis Guillelmi Majoris Episcopi Andagav. cap. 23. *Nobis autem assistitis, venit nobilis D. Guido de Camilliaco in tunica, gerens mappam supra collum, quam ante nos supra mensam posuit, ministris suis eum coadjuvantibus: qua posita, manibus propriis duos panes coram n bis posuit, & alios panes in dicta mensa in qua sedebamus: quod officium eidem incumbebat ratione feudi de Camilliaco quod tenet à nobis, unde dicta die officium Panistaris subire tenebatur. — Finito prandio, omnes mappas dictorum locorum habuit, quia jus suum erat.* Vide Concilium Parisiense part. 4. c. 11. In aula verò Regum Franciæ dignitas etiam ea olim viguit, qua qui donatus erat, *Panetarius Franciæ* nuncupabatur, vel *Magister Panetarius Franciæ*, ut Hugo de Atheis Miles anno 1223. Cui similis fuit *Pistor* ille qui cæteris pistoribus præerat in aula Pharaonis, ἀρχισιτοποιὸς, Genes. cap. 40. v. 1. & ὁ ἐπὶ τραπέζης, apud Byzantinos, de quo Codinus & alii. In Aresto ann. 1439. descripto in Historia Castilionensi pag. 235. Dominus *de Graville* Consiliarius & Cambellanus Regis dicitur fuisse *Magnus Pistor seu Panetarius Franciæ.* Atque ut id obiter moneam, *Pestors* vocabant nostri, quos *Bolen-*

Bolengarios dicimus. Charta Caroli filii primogeniti Regis Siciliæ, data Andegavis ann. 1279. in Regesto Andegav. fol. 71. *Que tous Pestors, tous Boulangers de la ville d'Angers fissent loiaux danrées de pains.* In Hypomnestico de Anastasio Apocrisario, mentio fit *Plutini beatissimi Imperatoris Pistoris, id est, qui super omnes pistores publicos est*, de quibus egimus in v. *Manceps.* Hugo de Cleeriis de Senescallia Franciæ: *Tunc Panetrarius mittet Comiti duos panes atque vini sextarium, & Coquus frustum carnis & vini haustum.* Magnus verò Franciæ Panetarius, ex sua dignitate præerat omnibus Pistoribus publicis, jusque habebat per se, aut per suos Vicarios, panes qui venum exponebantur visitandi, & habendi super eos *cognitionem, correctionem, & punitionem; & emendas, erogandique ad pios usus panem minus sufficientem repertum*, ut est in Aresto anno 1333. descripto in Histor. Monmorenciaca pag. 373. Vide *Talemellarius.*

Panetaria, Officium Panetarii, sed quod ad ejus ministerium pertinet, in Computo Hospitii regii ann. 1312. *Panetaria: pro mappis & manutergiis emptis Parisiis pro Parlamento & pro Paschate, & Pentecoste, burellis Regis, & liberorum, & aliis*, &c.

Panetaria, dictum præterea Cellarium, seu uti vocatur ab Anastasio Bibliothecario, *Paracellarium* Summi Pontificis in Ceremoniali Cencii Camerarii, ut autor est Nicolaus Alemannus in Dissert. de Lateran. parietin. c. 4.

PANGA, apud Petrum de Crescentiis lib. 8. de Agricul. cap. 8. *Si capiti ejus rapa semen immittas, sine ferro & pangis, multum increscere fertur.* Ubi *panga* idem videtur quod *vanga*, i. *fossorium.* Vide in hac voce. Hinc

Pangatorium, apud Papiam, *Plantatorium.* Vide Formulas Brissonii p. 648.

PANGITARE, *Laudare*, in Gloss. Isidor. ubi viri docti legunt *plantare*, quia *pangere*, Festo, est *figere.* Sed cum dicamus *pangere* carmina, quidni & *laudes?*

PANGITORIUM, *locus ubi multi simul canunt*, i. *Chorus*, *à pango.* Ugutio, & Joann. de Janua.

PANICE, Papiæ MS. *Rosea*, al. *rosæ.* *Panicenum, genus vestis.* Ugutio: *Paniceum, quædam vestis pastoralis.*

PANICIUM, *genus annonæ, quæ in quibusdam locis homines vice panis sustentantur.* Ugutio & Joan. de Janua. *Panicum* Latini vocant: *Panis*, nostri. Paulinus Epist. 3. ad Severum: *Fabam intrivit panicio*, &c. Infrà: *Fabam tantum milio, paniciоque confundens.* Capitulare de villis cap. 44. *De piscato seu formatico — sinapo, aceto, milio, panicio*, &c. *Panicum*, c. 62.

Panitia, eadem notione. Fortunatus in vita S. Germani Parisiens. cap. 32. *Suggerunt ut segetem panitiæ, — quæ ab ursis vastabatur, visitare præciperet.*

PANIFICUS. Glossar. Gr. Lat. Ἀρτοποιός, *Pistor, Panificus.* Ἀρτοποιεῖον, *Panificium*, (quæ vox occurrit apud Celsum lib. 8. Ἀρτοπώλης, *Panarius.* Ἀρτοφόρον, *Panarium.* Papias: *Panificæ, pistrices, quæ panes faciunt.* Catholicum parvum, & Gloss. Lat. Gall. MS. Thuanum: *Panifica, Panetiere. Panifex, celle qui fait le pain. Panificium, paneterie, locus in quo efficitur.* Domnizo lib. 1. de vita Mathild. cap. 11.

Panificus quidam meruit bis quatuor ira.

Charta Ildefonsi Comitis Tolosæ an. 1144. apud Catell. lib. 2. Rerum Occitanar. c. 17. *Panificus & Panifica, qui panem venalem fecerit*, &c. Ubi Regestum Tolosanum Cameræ Comput. Paris. fol. 27. habet, *Paneficus & panefica.* Charta Communiæ S. Quintini: *Nullus panifex panem faciet, nisi ad obolum.* Utuntur Ordericus Vitalis lib. 8. pag. 692. Joan. Sarisb. lib. 3. Policrat. cap. 14. &c. Adde 1. Reg. cap. 8.

PANIGERIA. Epistola Manuelis Comneni Imp. ad Regem Ludovicum VII. *Cum magna lætitia accepturum est Imperium meum tuam Nobilitatem, & opportunè viam tuam præparaturum, & transitum extructurum, & panigeriam, id est, conventum rerum venalium. Errosson, id est, vale.* Ubi *panigeria* idem valet quod *forum*, commeatus: ex Græco fortè πανήγυρις, uti rectè conjectat Somnerus.

PANIS vel *Panus*, Celso lib. 5. c. 27. dicitur tumor; non altus, sed latus, qui maximè in vertice, aut in alis, aut in inguinibus; sic dictus à panis figuræ similitudine, Græcis φύγεθλον.

PANIS, sacra Eucharistia, caro Christi, quæ cum nobis cæleste pabulum suppeditet, vocatur à Cyrillo, aliisque spiritualis alimonia, τροφὴ πνευματική, & *Panis* simpliciter. Isidorus lib. 7. cap. 2. *Dicitur enim panis, quia caro.* At cum epitheto sæpius, ut *panem Dei cælestemque* vocat Ignatius Epist. 14. quæ appellatio desumpta ex Joanne 6. & 1. ad Corinth. 10. & 11. atque istud etiam Lucæ 24. *Cognoverunt eum in fractione panis*, de discipulis profectis Emmauntem, plerique omnes de Eucharistia exposuerunt, in hisque Augustinus de Consensu Evang. lib. 3. quemadmodum & in Oratione Dominica, *Panem quotidianum.* Ita Tertullianus de Orat. Ambrosius lib. 5. de Sacramentis, Chrysostomus, Cyrillus, aliique. Ac Græci quidem Patres, cùm de Eucharistia accipiunt, rationem nominis hanc afferunt, quod panis iste divinus & animæ & corporis substantiam, ut vocant, fulciat. Sic enim ἐπιούσιον cum Chrysostomo Cyrillus Catech. myst. 5. interpretatur; & Ambrosius in simillimo loco paulo aliter: *Non est iste panis*, inquit, *qui vadit in corpus, sed ille panis vitæ æternæ, qui animæ nostræ substantiam fulcit, ideoque Græcè ἐπιούσιος dicitur.* Chrysostomus etiam nomen ἐπιούσιος deducit ab οὐσία, homilia in Orat. Dominicam: atque ita nuncupari, quod substantiam corporis permeet, eamque colligere valeat. Quamquam ibidem in Matthæum idipsum vocabulum interpretatur ἐφήμερον, *quotidianum*, à voce ἐπιοῦσα, quæ vulgatæ editioni magis concinit. Cui notioni nomen ἐπιούσιος ἀπὸ τῆς οὐσίας etiam profectum nonnulli accommodant: utpote quod pani præclarè conveniat, qui quotidie per nutritionem substantiæ, τῇ οὐσίᾳ adjici addique videatur. Quo itidem fortasse sensu ἐπιούσιον, *transsubstantialem*, vel *supersubstantialem* vertit Ambrosius. Damascenus denique de Mysteriis, eandem vocem de pane cælesti accipit, quo beati pascentur in cælis, cum hic eum ante in Eucharistia delibaverint: ἐκεῖ, inquit, ὁ ἄρτος ἐστὶν ἡ ἀπαρχὴ τοῦ μέλλοντος ἄρτου, ὅς ἐστιν ἐπιούσιος. τὸ γὰρ ἐπιούσιον δηλοῖ τὸν μέλλοντα, τουτέστι, τὸν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, *Hic panis est primitiæ futuri panis, qui est adventurus: ἐπιούσιος enim futurum significat, hoc est, panem venturi sæculi.* Hæc damus ex Dissertationibus sacris ac historicis MSS. Michaëlis Dufresne Soc. Jesu Presbyteri, ac fratris τοῦ μακαρίτου, Diss. 4. c. 2.

Panis Acrozimus, Saxonicè, ȝeƿeoƿið, in Gloss. Ælfrici; ubi perperam editum *acrizimus.* Isidorus

Isidorus lib. 20. c. 2. *Panis acrozymus, leviter fermentatus, quasi acreazymus.*

Panis Æstivatus, in veteri Glossario Lat. Gall. MS. ex Bibl. Thuana, *pain muisis*: panis mucidus, *pain moisy*.

Panis Alexandrinus, Biscoctus, apud Apitium lib. 4. de Re culin. c. 1. Alexander Iatrosophista lib. 2. Pass. c. 67. *de Alexandrino pane*. Ubi Glossæ MSS. superlineares, *biscocto*. Matth. Silvaticus: *Panis Alexandrinus, vel rubicundus, i. recoctus & rubescens, vel biscoctus.* Adde Constantinum African. de Rat. vict. p. 278. & Plin. lib. 18. c. 7.

Panis qui in aqua coquitur, & melior esse solet quam quotidianus, apud Udalricum lib. 2. Consuetud. Cluniac. c. 4. Ruellius lib. 2. de natura stirp. c. 20. *Laudabatur & Parthicus* (panis) *non pridem huc advectus, quem alii aquaticum vocant, quoniam aqua trahitur à spongiosa inanitate.*

Panis Ardiniensis, Sordidus, in l. 5. Cod. Th. de Annonis civicis, &c. Unde verò ita appellatus, prorsus incertum. Conjecturas varias contulit Jacobus Gotofredus ad hanc legem.

Panis Armigerorum, qui famulis, quos vulgari vocabulo *Escuiers* vocabant, distribui ac dari solebat. Monasticum Anglic. tom. 1. pag. 420. *Infirmantibus* (Leprosis) *ministrat Granetarius singulis diebus duos panes Armigerorum ad opus unius servientis. Ministrat etiam omni tempore singulis eorum singulos panes Armigerorum, & singulos galones cervisiæ mediocris.* Liber Joannis de Westerham Episcopi Roffensis editus an. 1314. *Primo die adventus D. Regis ad Roff. debent Spigurnelli habere 4. panes Armigerorum, & 4. panes de pane garcionum.* Vide infra, *Panis servientalis*.

Panis avenaceus, in Concilio Francoford. anno 794. cap. 4.

Panis autopyrus, ex quo nihil neque pollinis neque furfuris excretum vel ademptum, quasi totum in se triticum non imminutum habens, ex Gr. αὐτόπυρος. Ejusmodi panis mentio est passim apud scriptores, Celsum lib. 2. c. 17. Marcellum Empiricum cap. 31. Cælium Aurelian. Siccensem lib. 5. Tardar. passion. cap. 12. Horatianum p. 84. Guibertum Abb. S. Theoderici in Vita S. Bernardi lib. 2. cap. 1. §. 6. &c. Vide Joan. Bruyerinum Campegium lib. 6. de Re cibaria cap. 9.

Panis azymus, sive crudus, apud Constantinum Afric. lib. 5. Loc. commun. medic. c. 15. Vide Iter Camerarii Scot. c. 9. §. 4.

Panis beatus, Eulogia, panis à Sacerdote benedictione consecratus. Hartmannus in vita S. Wiboradæ virg. *Remuneratus ab ea fragmen beati panis accepit.* Supra *benedictionem appellavit.*

Panis Biscoctus, Nauticus, *Biscuit.* Abbo lib. 2. de Obsid. Paris.

> *His panem cupiens quædam corrumpere, jussit*
> *Ut biscocta Danum deferri.*

Will. Brito lib. 4. Philipp.

> *Rebus, aquis, armis, biscocto pane, meroque,*
> *Innumeris onerat naves.*

Chronicon Richardi de S. Germano an. 1242. *Biscoctum fieri jubet per loca maritima & loca alia pro fodro 150. galearum & 20. navium, quas armari mandat super Pisanos*, &c. Paulus Venetus lib. 3. cap. 46. de provincia Aden: *Fiunt etiam ab incolis panes biscocti ex piscibus, idque in hunc modum: Concidunt pisces minutatim, atque contundunt in modum farinæ, & postea commiscent & subagitant quasi pastam panis, atque ad solem desiccari faciunt, & vivunt ipsi & jumenta ipsorum de illis panibus factitus per totum annum.*

Panis benedictus. Cum Catechumeni ante baptismum divinorum mysteriorum participes esse non possent, proindeque sacram Eucharistiam percipere, dabatur iis, veteri Ecclesiæ ritu, à Sacerdote panis ab ipso consecratus & benedictus, quo præpararentur ad Corporis Christi sumptionem, unde & sanctum fuisse ait S. Augustinus lib. 2. de Peccator. merit. & remiss. cap. 26. *Et quod accipiunt, quamvis non sit Corpus Christi, sanctum est tamen, & sanctius quam cibi quibus alimur, quoniam Sacramentum est.* Hinc *panis benedictus fieri* vetatur *in die Paschæ, & in festivitate qua debent & solent corpus Christi recipere Christiani*, in Præceptis Synodalibus Petri de Collemedio Archiep. Rotomag.

Postmodum his panibus benedictis non soli Catechumeni, sed fideles etiam usi pro munere in signum mutuæ amicitiæ & communionis invicem transmisse. Rainerus contra Valdenses in catalogo Hæreticor. de Græcis: *Eucharistiam conficiunt de panibus fermentatis: excidunt rotulas: ex illo conficiunt Corpus Domini, & panes illi vocantur Panis benedictus, & datur omnibus qui volunt sumere in cibum.* Ἄρτον διδόναι ἐν εὐχῇ, in Concilio Neocæsar. can. 13. *Panem sanctificatum dare* vertunt Isidorus Mercator, & Dionysius Exiguus. Vetantur Ministri i. Subdiaconi, ἄρτον διδόναι, οὐδὲ ποτήριον εὐλογεῖν, in Concilio Laod. c. 25. Et can. 49. non oportet in Quadragesima ἄρτον προσφέρειν, nisi Sabbato & Dominica tantum. At in Quadragesima non benedicebatur panis, sed *oratio super populum* dicebatur. Honorius Augustod. lib. 1. cap. 67. *Statutum est ut panis post Missam benediceretur, & populo pro benedictione communionis partiretur: hoc & Eulogia dicebatur. Sed quia hoc in Quadragesima fieri non licuit, orationem super populum dici Ecclesia instituit, ut per hanc particeps communionis sit.* Vide *Eulogia*.

Panis Bisus, ater, furfuraceus, Gallis, *Pain-bis*, qui *sordidus*, Suetonio in Nerone c. 49. & in l. 5. Cod. Th. de Annonis civic. Monasticum Anglic. tom. 1. pag. 420. *Jejunans debet sedere in area ante mensam, & comedere panem bisum suum super scamnum sine panno.*

Panis cacabacius. S. Zeno Veronensis serm. 6. ad Neophytos: *Hi* (panes azymi) *quos videtis egregia coctura suave redolentes, qui excocti sunt non furno, sed fonte, non humano, sed igni divino, — certè cacabacii non sunt, non vetusti, non usti, non crudi, non mucidi*, &c. Nugatur hoc loco vir doctus, qui *cacabacios*, nugaces & garrulos interpretatur, cùm hic de panibus agatur. Casaubono dicuntur ejusmodi panes, qui saporem malum ex aqua in cacabo calefacta retinent, in Notis ad Lamprid. Ego verò malim *cacabacios* dictos, nigros, & quibus nihil ademptum est furfuris. Vide *cacabacius*. Papias: *Similiter autem & cacabacius panis calidus siccat: frigidus verò minus multò siccus ex parte extenuat.*

Panes Calendarii, qui in Kalendis offeruntur. Durandus lib. 4. Ration. c. 30. n. 40. *In nonnullis locis parochiani in die Natalis Domini offerunt Sacerdotibus panes, quos Calendarios vocant, propter illud quod legitur Levit. 22. Offeretis panes duos Sacerdoti, qui cedunt in usum ejus, & vocabitis hunc diem celeberrimum atque sanctissimum*, &c. Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu, fol. 102. *Et medietatem sepulturæ, & medietatem panis qui in Kalendis offertur*, &c.

Panis cantabrus. Vide *Cantabrum*.

Panis ceparius, χυδαῖος ἄρτος, in Glossar. Gr. Lat.

Panes

Panes civiles. In Novella Justiniani 7. & in Addit. 3. Lud. Pii c. 30. Ecclesiæ, & in Capitul. Caroli M. lib. 2. cap. 29. xenodochia alienare vetantur res immobiles — sive etiam *rusticum mancipium, vel panes civiles*, atque titulo speciali vel generali hypothecæ titulo obligare. Vide *Panis gradilis.*

Panis clibanites, ex Græc. κλιβανίτης, in furno coctus. Gloss. Ælfrici: *Panis clibanius*, ofen-bacenlaf. Alexander Iatrosophista lib. 2. Pass. c. 79. *Quales sunt panis bene confectus clibanitis, bis coctus*, &c. Ubi Glossæ MSS. *quasi furni*, *Panis fermentatus in clibano coctus*, apud Constantinum de Rat. vict. p. 279. cui opponitur *Panis sub cinere coctus*, p. 278. *Panis clibanitius, in testa coctus*, apud Isidorum lib. 20. c. 2.

Panis de coket, similacius, Fleta lib. 2. c. 9. §. 1. Vide *Ifungia.*

Panis conjuratus. Vide *Corsned.*

Panes coronati. Charta an. 1050. apud Puricellum in Monumentis Ambrosianæ Basilicæ p. 428. *In profesto ad vesperum fructus & vinum similiter secundum eandem consuetudinem: in solennitate vero panes coronatos, & vinum similiter, &c.*

Panes Curiales, qui è Curia domini proferuntur ad alendam familiam. Charta Theobaldi Comitis Blesensis Senescalli Franciæ an 1190. in Regesto censuum Carnot. *Et concessi leprosis Belliloci omnibus diebus, quibus ego jacebo Carnoti, — carnis 12. den. in coquina, 12. sextarios vini, 12. den. in pane, vel 60. panes curiales, si curiales panes habuerit curia.* In Charta Catharinæ Comitissæ Blesensis & Claromont. an. 1208. pro fundatione Capellæ Novævillæ in *Hez*, statutum legitur, quoties Comes vel Comitissa Claromontensis in eodem loco morabuntur, *Que li Chapelains ara par livroison par sengles jours quatre pains curiaux, ou deux denrées de pain, & demi sestier de vin à taule, & une piece de char, ou deux deniers.* Alia Charta ejusdem Comitissæ an. 1209. pro Capella *de Creil*: *Ara en chascune nuit pour livr. is'n 3. pains curiaux.* Charta Henrici II. Regis Angl. in Reg. Normannico Cameræ Comput. Paris. sign. P. *Et volo & confirmo, quod in Curia mea habeat omnibus diebus, quamdiu ero apud Rotomag. liberationem, scilicet in dispensa mea 4. denariatas panis, & in meo cellario unum sextarium vini, & in coquina mea 4. fercula, &c.*

Panis ecclesiasticus. Charta Philippi I. an. 1106. in Tabul. Monasterii Maurigniacensis: *Si aliquis inferun. Canonicorum infirmitate prægravatus, — de morte animæ metuens, habitum sanctæ religionis recipere promiserit in præfata domo sanctæ Trinitatis, panem Ecclesiasticum & habitum S. Benedicti, quasi frater ejusdem loci, omni postposita pecunia, paratum invenerit.*

Panis Curiæ, eadem notione. Vide in *Matutinellum.*

Panis eleemosynarius, qui ad eleemosynas distribui solet pauperibus. Silvester Giraldus in Itinerario Cambriæ lib. 2. cap. 12. *Cum Rege apud Slopesburiam in mensa sedens, cum ei de panibus propriis unum in honoris, ut assolet, & amoris signum Rex misisset; ipse statim in regio conspectu tanquam eleemosynarium panem in frusta concidit, & eleemosynarii more primo remotius exposita, deinde singulatim retracta comedit universa.*

Panis fermentacius, ȝeharfenhlaf, in Glossario Saxon. Ælfrici.

Panis Fiscalis, seu *Ostiensis*, in l. un. Cod. Th. de Pretio panis Ostiensis, qui de fiscali frumento, quod Ostiæ pistoribus vendito confectus populo Romano vendebatur. Vide Jacobum Gotofredum & Salmasium ad Vopiscum p. 408.

Panis fortis & durus, apud JC. Anglos dicitur, cùm quis de Felonia accusatus, accusatori aut judici respondere renuit, aut mutum se fingit, vel certè os aperire, aut loqui non vult: tum enim pœna ea illi imponitur, donec judici satisfaciat, ut in carcerem tetrum conjiciatur, in eoque, solo pane, duro, ac mucido alatur. Fortis autem dicitur, inquit Stanfordius lib. 2. Placitor. coronæ cap. 61. quod adeò sit ponderosus & gravis, ut illum ferre aut sustinere nequeat reus: durus autem, quia toto vitæ tempore, alio non victitabit, donec in eo moriatur. Statutum primum Westmonasteriense cap. 12. hanc pœnam videtur induxisse: *Purveu est ensement, que les felons escriés, & queux sont apartement de ma e fame, & ne soi vollent mittre en enquest des felonies queux homes leur mit seur devant Justices à la suit le Roy: soient mises en la prison fort & dure, come ceux queux refuseront estre à la comon ley de la terre, mes ceo n'est mie à entendre pur prisoners queux sont prises pur legier suspection.*

Sic porro pœnam hanc pluribus describit & explicat Stanfordius: *Le jugement du pain fort & dure est tiel, sçavoir que il sera remandé à le prison, d'ou il vient, & mise en une basse meason estoppé, & la girra nude sur le nude terre, sauns aucoun littour, sirps, ou auter draps, & sans ascuns garnishe environ luy, savant un chose, qui couera ses privi membres, & que il girra sur son dorse, & que son teste soit veste, & ses pees este, & que un brach soit trahi à un quarter del meason ove une corde, & l'auter brache à l'auter quarter, & issint in mesme le maner soit fait de ses jambes, & que sur son corps soit mise ferre & pierre taunt, come il peut porter & plus, & le premier jour insuant, il aura pain fait de barley trois morcels sans aucun boyer, & le second jour il boyra trois foites tant si come il peut de l'evve que est procham à l'huys del prison, excepté evve couraunt, sauns ascun pane, & ceo serra son dict, tans que il soit mort.* Hæc ferè latinè exscripsit & expressit Cowellus lib. 4. Instit. tit. 18. §. 35. *Reus*, inquit, *in loco aliquo infero carceris & tenebricoso constituitur, nudus super nuda terra, pudendis tantum tectis, brachiisque & pedibus fune in quatuor domunculæ angulos tractis, supinus extenditur. In hunc autem modum ligatus, tanto ferri saxive pondere pectori imposito oneratur, quantum sine contusione ferre potest. Die sequenti tria panis hordeacei frusta sine potu sumit nudius tertius, totidem aquæ haustus quantoscumque, dummodo non profluentis, quæ carceri proxima reperitur, sed sine pane: atque ita per vices pane & aqua istiusmodi quotidie vescitur, donec oneris, frigoris, atque famis cruciatu extinguitur.* Henricus de Knyghton an. 1389. *Quidam Vicarius de Wiringham obmutescens, adjudicatus est ad pœnam mutorum.* Huc fortè referri potest Charta Philippi Augusti anno 1200. pro Universitate Parisiensi: *Quia factum negat, in perpetuis vinculis detinebimus, in arcta custodia & paupere victu, quandiu vixerit, nisi fortè elegerit Parisiis publicè aquæ subire judicium, &c.*

Panis fractio, de qua hæc accipe ex Dissertationibus sacris ac historicis ineditis Michaëlis *Du fresne*, Soc. Jesu Presbyteri, fratris olim charissimi, de antiquis Sacramentorum ritibus, &c. Dissert. 4. cap. 2. *Ad idem caput* (de variis nominibus Eucharistiæ) *vox itidem alia pertinet, qua fractio panis, κλάσις ἄρτου, de celebratione Eucharistiæ usurpatur, ob Christi etiam factum, quem expressè notant Evangelistæ Sacramentum hoc instituentem fregisse panem: unde & tota actio distributioque Sacramenti hujus Fractio panis appellata est, Actorum Apostol. 2. & alias sæpe. Nec est necesse huc revocare veterem inter Judæos cerimoniam, qua sub initium Cœnæ Paschalis panem unum ex azymis paterfamilias duas in partes divideret, & alteram quidem abderet sub mappâ, alteri verò hac ferè formula benediceret: Benedictus es Domine Deus noster, Rex universi, qui educis panem de terra. Quippe panem frangere locutio Hebræis, Scripturæque ipsi usitatissima est de sumentibus cibum, vel porrigentibus. Frange, inquit Isaias 58. esurienti panem tuum: quæ ad Eucharistiam translata. Vide Actorum 2. v. 42. dicitur, Erant autem perse-*

perseverantes in doctrina Apostolorum, & in communicatione fractionis panis. Ubi ex articulo τοῦ ἄρτου in editione Græca apposito, interpretes colligunt panem illum per antonomasiam, scilicet Eucharistiam, quasi digito demonstrari. Perdiu verò ea consuetudo tenuit in Ecclesia, ut panis Eucharisticus Christianis distribuendus in partes minutas tribueretur, quas vocant ere, Christique facto, κλάσματα, hoc est, fragmenta, ac μερίδας, nempe particulas potius, quam μέρη, id est, partes: quia ut ajunt Concilii Nicæni Patres can. 5. οὐ πολὺ λαμβάνομεν, ἀλλ' ὀλίγον, ἵνα γνῶμεν ὅτι οὐκ εἰς πλησμονὴν ἀλλ' εἰς ἁγιασμὸν illa capi intelligamus. Hinc etiam forsan idioma manavit Ecclesiarum Africanarum, cujus mentio fit apud Gratianum dist. 11. can. 58. qui hæc Augustini verba refert: Norunt fideles, quemadmodum manducent carnem Christi: unusquisque accipit partem suam, unde & ipsa Gratia (Eucharistia) partes vocatur.

Panis fracto apud Catharos Valdensium sectarios Vide Reinerum contra Valdenses cap 6. p. 66.

Panis fractus, dictus postmodum *Panis benedictus*, qui in particulas dissectus, dirempta ea, quæ ad consecrationem sumitur, plebi & fidelibus distribui solebat. Ἱεροῦ κλάσματος μετάληψις, *Panis benedicti participatio*, apud Pachymerem lib. 7. cap. 5. 15. 22. lib. 8. c. 10. Sed propriè

Fractio panis dicebatur *eulogiarum* benedictio, quæ à Presbyteris vel Episcopis fiebat ante cibi sumptionem, seu prandium, quas amicis vel convivis distribuebant in *communionis* symbolum. Unde Gregorius Turonensis in vitis Patrum cap. 6. dixit: *Pane confracto communionem largiri*, & Theodorus Cantuariensis Archiepisc. in Capitul. c. 95. *Fracta oblatione communicare*. Idem c. 5. *Cum Græcis non frangunt panem sanctum, nec collectionem dicunt, vel Dominus vobiscum, Diacones, nec Completum.* Eddius Stephanus in vita S. Vuilfridi cap. 57. *Et illa die omnes Episcopi se invicem osculantes & amplexantes, panemque frangentes communicaverunt, &c.* Supplex libellus Monachorum Fuldensium Carolo M. porrectus, art. 4. apud Browerum lib. 3. Antiq. Fuld. *Quod communicationem fracti panis ante cibum quotidie sumere non respuatur, secundum exempla præcedentium patrum.* Hincmarus Rem. in Capitulis ad Presbyteros parochiæ suæ cap. 16. ubi de Conventibus & Gildoniis Presbyterorum, in quibus reconciliantur, qui invicem dissident: *Et post debitas admonitiones, qui voluerint eulogias, à Presbytero accipiant, & panem tantum frangentes, singuli singulos biberes accipiant*, Vita S. Aicadri Abb. Gemetic. c. 20. *Nec mora post longa peracta, & Missarum solenniis celebratis, post fractionem panis, commendato grege Domino, petierunt prosperum iter, &c.* Hugo Flaviniac. p. 177. de B. Richardo Virdunensi Abbate: *Erat autem viro Dei familiare manè surgere, laudes Deo dicere, iter accelerare, atque consuetum Domino in via pensum reddere: & sic hora fractionis panis imminente, Missarum solemnia agere, quocumque esset, & expletis mysteriis ad frangendum panem discumbere, ne gravarentur fratres labore itineris, & continuatione jejunii.* Vide Eckehardum juniorem de casibus S. Galli c. 1. p. 48. Reinerus contra Valdenses p. 94. *Si singulis per domos panem frangis.* Vide *Panis Benedictus*, *Eulogia*.

Panis frixus, ʒeh ƿƿ ƿƿ hlaf, in Glossario Saxonico Ælfrici.

Panis frumenti, qui nobilium erat, vel certè honoratorum aut divitum. Plinius lib. 19. c. 4. *Alio pane procerum, alio vulgi, tot generibus usque ad infimam plebem descendente annona.* Usatici Barcinonenses à Raymundo Berengarii Comite & Adelmodi editi c. 7. *Bajulus interfectus vel debilitatus, vel cæsus, vel captus, si nobilis est, & panem frumenti comedit cotidie, & equitat, emendetur sicut Miles.* Vide Consuetud. Lourtensem tit. 18. art. 4. Constantinus African. lib. 5. Commun. loc. medic. c. 15. *Omnis panis de frumento calidus est in primo gradu.* *Panis frumentarius*, in Statutis antiq. Corbeiensib. lib. 1. cap. 4.

Panis furfurativus, pro *furfureus*, apud Alexandrum Jatrosophistam lib. 1. Passion. ubi Glossæ MSS. *Panem furfurativum, qui fit ex ordeo vel furfure*, interpretantur: πιτυρώδης, Græcis.

Panis gradilis, qui ad gradus plebi distribuitur: nam cum summa esset plerumque in urbe Constantinopolitana rei frumentariæ penuria, tum propter civium & incolarum in ea multitudinem, tum quod Thracia atque adeo vicinæ regiones, frumenti haud multum feraces, iis alendis vix sufficerent, provisum ab Imperatoribus, ut per annos singulos, certis ac statis temporibus, annona ex Alexandria & Ægypto in urbem transferretur: quam quidem transvectionem *Felicem embolam* vocitabant, quod ea populus gaudens reficeretur. Nec hac ratione penuriæ publicæ cautum duntaxat, sed & panes, Imperatoris nomine, dividebantur, non pauperibus modò, verùm etiam honestioribus è populo, atque iis præsertim, qui domos in urbe extruxerant, quos ϰτητόρων nomenclatura, non uno loco donat Chronicon Alexandrinum, *Possessorum*, Liberatus Diaconus cap. 20. nos dicimus, *Proprietaires.* Unde panis, sive jus capiendorum panum è publico domos sequebatur, ita ut qui illas quoquomodo distraxisset, id juris amitteret, ut est in l. 1. Cod. Theod. de Annonis civilibus. Distribuebantur porrò ejusmodi panes in gradibus, unde *Gradiles* appellati sunt. Prudentius lib. 1. contra Symmach.

> *Omnis, qui celsa scandit cœnacula vulgus,*
> *Quique terit silicem variis discursibus atram,*
> *Et quem panis alit gradibus dispensus ab altis.*

Distribuebantur verò panes isti datis tesseris. Themistius orat. 4. p. 116. Δαπανῶ μὲν γὰρ πόρους βασιλικοὺς ἐκ τῶν σιτοφυλακίων τῶν δημοσίων. Deinde, ἀλλὰ καὶ οἱ νευρορράφοι, καὶ οἱ σκυτοτόμοι, καὶ πάντες ὅσοι καλαμηφοροῦσιν ὀρθοὶ ἐπὶ τὰς ἐσχάρας. Ubi καλαμηφορεῖν, est tesseras ferre: κάλαμος enim *tessera* exponitur in Glossis Philoxenii. Proinde de ejusmodi tesseris intelligendus autor Chronici Alexand. in Commodo: Ἐν Ἀντιοχείᾳ, Ἀρταῖος φιλοτίμως ἐχαρίζετο τοῖς δήμοις καλάμια σιτοτόμια διαιωνιζόντων, καὶ ἐκέλευσεν τοὺς ἄρτους πολιτικούς. Quæ verba haud rectè reddidit interpres. Erant porro tesseræ illæ æreæ, aut certè malleo ductæ: δέλτοι enim σφυρήλατοι dicuntur mox eidem Themistio, quod etiam indicat l. 5. Cod. Theod. de Annonis civicis. Sed hæc pluribus prosequimur in Constantinopoli nostra Christiana, ubi de Gradibus.

Panis Hebdomarius. Vita S. Nili Junioris p. 40. Καὶ τὸν ἑβδομαδιαῖον ἄρτον ὁ μέγας Φαντῖνος σὺν πολλῇ παρακλήσει πείσας τὸν ὅσιον Νεῖλον δέξασθαι παρ' αὐτοῦ ἐκ τῆς τῶν χειρῶν ἐργασίας ἀντεσηκοῦτο. Qui fortè uni hebdomadi sufficit alendo homini.

Panis herbaticus, vel herbaceus. Glossæ Biblicæ MSS. *Borith, herba, de qua fiunt panes, quos herbacios appellant, quibus siccatis pro sapone utuntur.* Eadem habent Papias & Joannes de Janua. Panis ex herba facti meminit Suetonius in Julio cap. 68.

Panis hordeaceus, in Concilio Francoford. an. 794. c. 4. Fortunatus lib. 10. Poëm. in Epist. 2. ad Mumolenum: *Quod triticei pavit oblectante candore, vel suavitatem pascente, post hordeaceæ frugis aristosa cibaria fastidioso nimium dente, nare, fauce, transitur.* Artemidorus lib. 1. cap. 71. Ἄρτοι κρίθινοι, πᾶσιν ἀγαθοί. πρώτην γὰρ τροφὴν ταύτην ἂν ἀεὶ ἀνθρώποις δεδόσθαι παρὰ θεῶν λόγος ἔχει. Vide Casaubonum ad Sueton. de Grammat. & Rhetor. De examine & purgatione per panem hordeaceum, vide in *Corsned.*

Panes lavitii. Statuta antiqua Canonicorum S. Quentini in Viromand. apud Hemereum p. 116. *Debet*

bet Ecclesiæ S. Petri unicuique de intrinsecis 1. *panem, scilicet* 60. *panes de medio, & lavitios panes, scilicet* 6. *sext. frumenti, &c.* Infra: *Debet custos cuique privato* 1. *panem &* 2. *sext. frumenti ad panem laueitium.* Isidorus lib. 20. c. 2. *Sfungia, panis aqua diutissimè laxatus, similam modicam accipit, & fermentum modicum, & habet humectationis plusquam omnis panis: unde & spongiæ nomen accepit.* Vide Joannem Ruellium lib. 2. de Natura stirpium cap. 31.

Panis medius, dimidius panis. Regula Magistri cap. 26. *Medius panis pensans libram singulis fratribus in die sufficiat secundum formam divinæ dispensationis, cum medium panis cælestis corvus Paulo servo Dei cotidiè vescendum paraverit.*

Panes melliti, nostris *Pains d'espice*. Arnoldus Lubecensis lib. 3. cap. 32. *Et defecerat panis in sistarciis eorum: fuerunt tamen inter eos, qui panes mellitos, cum in abundantiis erant, sibi præparaverant, & utcumque sustentabantur.*

Panis mixtus, in Itinere Camerarii Scotici. c. 9. §. 4. *Panis de mixtura*, in Statutis antiq. Corbeienſibus lib. 1. c. 4. *Pain de meteil.* Vide *Mixtura*.

Panes Monachiles. Monasticum Anglic. to. 1. p. 149. *A Celerario singulis diebus debent venire in refectorium* 72. *panes Monachiles, quorum quilibet erit ponderis* 65. *solidorum, ex quibus singuli Monachi singulos percipient.*

Panis Natalitius, cujusmodi fieri solet in die Natalis Domini, & præberi dominis à prædiorum conductoribus, in quibusdam provinciis, qui ex farina delicatiori, ovis, & lacte confici solent: *Cuignets* appellant Picardi, quod in *cuneorum* varias species efformentur. Gervasius Dorobernensis an. 1188. *Nec eorum devotioni sufficere potuit, panem conferre natalitium, nisi etiam conventui panem conficerent piperatum.* Charta Petri Meldensis Episcopi an. 1228. in Tabul. ejusdem Ecclesiæ fol. 35. *Item quittamus hominibus de Varedis consuetudines nemoris, videlicet gallinas, panes de Natali, & bolos, & ipsi quittaverunt nobis, &c.* Charta Guillelmi Episcopi Ambian. in Tabular. Episcop. ejusd. urb. fol. 27. *Omnibus candelis & panibus de Natali & de Paschate, qui vocantur tortelli, exceptis.* Charta an. 1214. in Tabulario Ecclesiæ Carnotensis n. 179. *Habet etiam de quolibet hospite unum panem ad Natale Domini, &c.* Neque aliæ videntur *oblationes panum & caterarum rerum, quæ in Epiphania Advocato fiebant*, in Charta Friderici I. Imp. an. 1159. in Metrop. Salisburg. tom. 3. p. 49. 409. Vide *Tortellus*.

Panis nauticus, Marcello Empirico cap. 27. p. 137. qui aliàs *Biscoctus*. *Miscebis — panem candidum vetustum, vel tostum, vel, quod est melius, nauticum. Vetus aut nauticus panis*, apud Plinium lib. 22. c. 25. *Panis navalis*, Cœlio Aureliano lib. 5. Chron. c. 1.

Panis Nicolaus. Ita Placentas appellavit Augustus à Nicolao Damasceno sibi exhibitas & donatas, ut est apud Photium in Bibl. Palladius in Hist. Lausiaca c. 47. Καὶ Νικολάους παμμεγέθεις ἄρτους δέκα καθαρὸς & θερμοὺς, &c. Ruffinus de Vitis Patrum. c. 7. *Nicolai etiam ingentes, & panes calidi & mundissimi, &c.* Vide ibi Rosweidum.

Panis nitidus, apud Bedam lib. 2. c. 5. & Marcullum lib. 1. form. 11. *Mundus*, apud Lampridium in Alexandro Severo, & in l. 5. Cod. Th. de Pane Gradili. Καθαρὸς ἄρτος, apud Theophanem anno 40. Theodosii Junioris. Ita porro sæpe dicitur, qui ad sacrificium paratur. Concilium Toletan. XVI. can. 6. *Ut aliter panis in altari Domini sacerdotali benedictione sanctificandus proponatur, nisi integer & nitidus, qui ex studio fuerit præparatus, &c.* Chilienus in vita S. Brigidæ num. 52.

Hos igitur manibus nitidos de robore panes
Detulerat secum servandos inde Sacerdos,
In Pascha Domini, vel festis munera Christi
Hæc sumenda Dei servis, sanctisque puellis.

Panes nuntii, qui nuntiis dari solent, in nuntii allati mercedem. Philippus Eystetensis Episc. in Vita S. Willibaldi, de quodam contracto sanato ad translationem reliquiarum S. Walpurgis: *Claudicando chorum ascendit prorumpens in hæc verba, O gloriose Præsul Christi Willibalde, da mihi panem nuntii, soror tua advenit te benignè salutatura.* Ubi Gretzerus ad oram libri scripsit hoc verbum Germanicum *Bottenbrott*, ex *Brott*, panis, & *Bott*, nuntius. Josua Pictorius *Bottenbrot*, Evangelia interpretatur.

Panis oblatus, in Fleta lib. 2. c. 14. §. 4. *Obolatus* lib. 2. c. 72. §. 19. Vide *Obolata*.

Panis Opirus. Glossæ ad Alexandrum Iatrosoph. *Opirus panis, i. panis medie maacius.* Sic in MS.

Panis Paximatius. Vide *Paximatium*.

Panis Papalis. Matth. Silvaticus: *Simila sic fit. Frumentum fractum in frusta, vel molitum grossè, in qua diversa substantia dividitur per cribra, extrahitur furfur, & farina subtilissima, quæ pollina dicitur, postea remanet simila, quæ dividitur in grossum, subtilem & mediocrem. De pollina fit panis papalis, &c.* Eadem habet nescio quis Cotta. Idem & *Panis Romanus* vulgò appellatur. Vide Angelum Paleam in Antidotarium Mesuæ.

Panis Picentinus, qui ex alica fiebat, ut autor est Plinius l. 18. cap. 11. de quo etiam Apicius lib. 4. de Re culin. cap. 1.

Panis Piperatus. Vide *Panis Natalitius*.

Panes Præbendarii, qui diatim distribui solent Canonicis Præbendariis ex communi pistrino. Honorius III. in 5. Compilat. tit. 16. c. 2. ad Canonicos Compostellanos, ubi quærit, an in vigesima Ecclesiasticorum proventuum in subsidium Terræ sanctæ decreta in triennium, istiusmodi panum vigesima exigi debeat: *Non oportuit vos de quotidianis dubitare stipendiis, quæ in pane, vino ac numerata pecunia consistunt.* Et infra: *Ver multum dubii remanet de panibus illis, quos dicitis in vestro vulgari Reguaffas.* Ubi Innoc. Cironus observat ejusmodi panes *Præbendarios* dici, & in Tolosano tractu *Mouffletes* appellari. Vide eundem in Paratitl. Juris Can. lib. 5. tit. 5.

Panes prælendales dicuntur in Concilio Coloniensi an. 1260. can. 11.

Panes provendaricii. Adalardus lib. 2. Statutorum Corbeienſium cap. 1. *Unicuique fratri hortolano per vices centum panes provendaricios, quos panes debet dare frater, qui panem providet fratrum.*

Panes primitiales, qui Ecclesiis aut dominis, pro primitiis offeruntur. Tabularium S. Flori in Arvernia: *Quilibet homo Dom. P. unum panem primitialem exsolvat.* Iidem qui

Panes propositionis dicuntur in Charta Avæ Comitissæ Ruscinonensis apud V. cl. Steph. Balucium in Append. ad Capitul. n. 144. *Cum ipsas primitias & ipsas decimas vel panes propositionis, vel cum ipsas redhibitiones, quas ipsa Ecclesia habet, vel habere debet.* Nam iii solis Sacerdotibus & Levitis licebat vesci, ex 1 Reg. 21.

Panis rubidus, recoctus & rubefactus. Isidor. lib. 20. c. 2.

Panes sanctorum, qui ad altare offeruntur. Herardus Archiep. Turon. in Capitul. c. 24. *De mulieribus ac Laicis, ut ad altaria non accedant, & ut Sacramenta & panes Sanctorum, exceptis quæ offerunt, non tangant.*

Panis secundus, cui furfuris aliquantum admixtum est. *Sequentem* vocat Lampridius in Alexandro Severo, qui scilicet *Mundum* excipit. Constantinus African. lib. 5. Commun. loc. medic. cap. 15. *Panis secundus, minus est nutritivus, & citius digeritur: quod fit, quia multum est furfureus.* Horat. lib. 2. Epist. 1.

——— *Vivit siliquis & pane secundo.*

Ubi

Ubi Schol. *pane secundo, non siligineo, non primo, non postremo, sed dispensatorio.* Nostris *pain de mesnage*, quo ut plurimum in familiis nostris utimur.

Panis segalitius. Vide *Segala*, & *Simenelius*.

Panis servientalis, qui servientibus seu famulis dari solet. Consuetudines Monasterii de Regula: *De Sturjone & Salmone primo captis in Beta medietatem piscatores dabunt, & tunc accipient illi duo piscatores duos panes servientales & duas mensuras vini.* *Panis puerorum*, id est, famulorum, appellatur à Petro Damiano lib. 1. Epist. p. 89. *Edebat panem, non fratrum, non denique puerorum sedeum, qui vel ex puro fieret hordeo, &c.* *Panem vassallorum* vocat Bernardus Mon. in Consuetud. Cluniac. c. 25. *Et illis, qui soliti sunt habere panem de siligine, qui vul ò Vasalors, & qui panem, qui vocatur Vasalors, soliti sunt habere, triticeus albus unicuique justa una, denarios autem dat Camerarius.* Huic opponitur panis, qui Plinio *procerum* dicitur.

Panis de Simenel, Joanni Villaneo lib. 8. c. 82. *Pan de simola*. Vide *Simenellum*.

Panis temperatus, cui opponitur *Distemperatus*, apud Constantinum African. lib. de Ratione victus ægr. pag. 278. 279. *Panis temperatus vel sub cinere coctus*, eidem. *Panis coctus temperatè*, lib. 5. Commun. loc. medic. c. 15. ita *ut nec exteriora nimis exusta, nec interiora nimis mollia*, &c.

Panis de Treit, in Fleta lib. 2. cap. 9. §. 1. & in Itinere Camerarii Scot. c. 9. §. 4. Vide *Vastellum*.

In veteribus Statutis MSS. pro talemelleriis seu Panificibus Parisiensib. horum panum mentionem fieri observavimus, *pain doublier. Le pain pote, qui est plus de 2. denters. Pain reboutis, c'est à dire refusé, & que les Boulengers n'ont pû vendre. Pain raté, que rat ou souris ont entamé. Pain trop dur, ars, ou eschaudé, pain trop levé, pa n alis, pain mestourné, c'est à dire trop petit. Pain blanc appellé de Chailly. Pain bourgeois. Pain faitis, que on dit pain de brode.* Sed de variis panum generibus consulendus Joannes Bruyerinus. Campegius lib. 6. de Re cibaria c. 9.

Panum præstatio, in venditionibus. Necrologium Ecclesiæ Carnotensis: *Acquisivit, quidquid dictus Miles habebat apud Mundinvillam, videlicet partem suam panum & vendarum.*

Panem offerre, ad sacrificium scilicet, in Capitulari Pipini Regis Italiæ c. 32. Vide *Offerre*.

Esse ad panem & vinum, dicitur domesticus, qui est è familia alicujus, qui ex pane domini victitat. Regestum Constabulariæ Burdegal. fol. 202. *Dominus hæreditatis, vel filius suus, vel alius, qui secum sit in domo ad panem & vinum.* Stabilimenta S. Ludov. lib. 1. c. 30. *Homme, qui emble à son Seigneur, & il est à son pain, & à son vin.* Idem, qui *Larron domestique*, in Consuetud. Burdegal. art. 107. & Lodunensi art. 7. *Esse in pane*, seu *ad panem* patris, *estre en pain*, dicitur filius, qui est in potestate patris, in Consuet. Hannoniæ c. 42. 98. 106. Montensi c. 6. 8. 9. 10. 36. & aliis. Ita *emancipatio* appellatur *mise hors de pain*, in Montensi art. 10. & Allevensi art. 14.

Panem aut hospitalitatem dare, Wargis seu bannitis & fugitivis servis, vel eos in hospitium *colligere* vetitum, in lege Salica tit. 57. §. 5. & tit. 59. in lege Burgund. tit. 6. & in legibus Wisigoth. lib. 9. tit. 1. §. 4. 5. 6. ubi *humanitatem dare*, idem valet.

Panis & aquæ refectione damnati delinquentes Episcopi, in legibus Wisigoth. lib. 2. tit. 1. §. 18. ut & Monachi, in Regula S. Isidori c. 18. in Concilio Taracon. I. can. 1. & Clerici, in Matiscon. 1. can. 5. in Turon. II. c. 18. 19. &c. *Pœnitentia in pane & aqua*, in Pœnitent. Egberti c. 31. 32. in Capitul. Caroli M. lib. 5. c. 2. lib. 7. c. 36. in Regula Canonicorum Metensium Chrodegangi Episc. c. 4. *Parvo pane & aqua brevi, cum abundantia divini verbi, usque ad satisfactionem fruì*, in Concilio Metensi an. 888. c. 9. *In pane, sale, & aqua tantum corripi*, in Concilio Triburiensi an. 895. c. 8. 55. & Remensi an. 923. Vide Rainardum Abbat. Cisterciensem in Constit. ejusdem Ord. c. 79. Nomasticon Cisterc. p. 287. 317. 365. Huc spectant ista Hieronymi de Vita Clericor. *Fortissimum jejunium est aqua & panis, &c.*

PANNELLUS. Vide in *Pavenses*.

PANNEI *Lapides*, Imbrices, tegulæ, Theuton. *Panne*, & *Gleenpannen*. Chronicon Vindhemense lib. 1. cap. 11. *Quæ panneis lapidibus cæmento contexerunt.*

PANNICIDÆ, qui pannos scindunt, Sartores, *Tailleurs*, nostris. Tidericus Langenius in Saxonia:

> *Sunt mercatores, quibus attribuuntur honores,*
> *Sunt pannicidæ pleni super omnia fide.*

PANNICLEROSUS. Historia Episcoporum Autisiodorensium cap. 51. *Quando ipse intravit Ecclesiam, sic nudum vestimentis Presbyterium, sic Ecclesiæ corpus ornamentis exutum, sic chorum cappis expoliatum reperit, ut in quinque tantum panniclerosis, & sexta, quæ bona erat, chorus psallendo triumpharet*, &c. Fortè *pannosis*, vel *panniculosis*, id est, detritis & in frustra decisis.

PANNIFICUS, pannorum confector. Charta Communiæ Beluacensis an. 1182. *Ad extensionem quoque pannorum penditoria æquali altitudine in terra affigi debent, & quidquid de penditoriis, vel de pannifico, vel de rebus pannificorum appendentibus forisfactum fuerit*, &c.

PANNUCEUS, Papiæ, *Pannosus*. *Pannucea vestis, quasi pannosa, dicta, quod sit diversis pannis obsita.* Isidorus lib. 19. cap. 22. habet *Pannutia*. Pro *obsita*, Ugutio legit *abscisa*.

PANNULÆ, Vide *Panucla*.

PANNULULA, *Navicula textricum, qua ejus discursu panni texuntur.* Ugutio.

PANNUS, Portio, segmentum, vulgo *Pan*. Silvester Giraldus de Hibernia expugnata cap. 21. *Militis quoque coxa ferro utrinque vestitâ uno securis ictu cum panno loricæ præcisa, &c.* Idem in Itinerario Cambriæ lib. 1. cap. 4. *Accidit — Militem quendam suum in conflictu contra Wallenses à quodam ipsorum per mediam coxam, cum panno loricæ ocreali ferro utrinque vestitam sagitta percussum esse.* Usatici MSS. urbis Ambianensis: *Il convarroit, que chil qui le dete claime tenise le tesmoing par le pan du sercot, ou par le pan de la cote, ou par le pan de la cappe, ou par le pan au premerain garnement kil aroit vestu, & cil qui le conduise doit dire, sire Prevos, veschi Robert, qui chi est contre Huon, qui la est, &c.*

PANNUS, Cambro-Britannis *Pan*, Pellitium, pili mollioris, Gallis *Panne*. Tudebodus lib. 5. Itineris Hierosol. *Et fecit illis magnum mercatum fieri de equis & asinis, & pane & caseis, & pannis, & omnibus bonis.* Regula Militum Hospital. S. Joannis Hierosol. cap. 12. *Deinde pannos religioni nostræ non congruos, nec pelles silvestres omnino portent, &c.* Gervasius Dorobernensis an. 1188. *Statutum fuit, — quod nullus habeat pannos decisos ac laceratos.* Chronicon Vosiense c. 74. *Barones tempore prisco munifici largitores vilibus utebantur pannis, adeo ut Eustorgius Episcopus, Vicecomes Lemovicensis, & Vicecomes Combornensis arietinis ac vulpinis pellibus aliquoties uterentur, quas post illos, mediocres deferre erubescunt.* Adde Fletam lib. 2. c. 14. §. 2. Vide Dissertat. 1. ad Joinvillam p. 130.

Penna, eadem notione, ex Gallico *Penne*. Statuta Ordinis de Sempingham pag. 715. de fratribus Pellipariis: *Habeant unde pelliceæ & pennæ Sanctimonialibus & Sororibus Canonicis & Fratribus fiant.*

Panni

Panni Imperiales. Radulphus de Diceto an. 1178. *Comes Willelmus de Magnavilla Hierosolymis redüt 8. Id. Octobris. Qui peregrè profectus, sicut altaria multarum per Angliam Ecclesiarum habuerat in memoria, sic & rediens habuit in veneratione pannos, quos civitas Constantinopolis vocat Imperiales, passim locis distribuens Religiosis.*

Panni rotundi. Bulla Adriani IV. PP. pro Canonicis Placentinis apud Petrum Mariam Campum in Histor. Eccles. Placent. in Regesto 2. part. n. 12. *Et pannos rotundos deferentes in Ecclesia constitutis horis domino secundum consuetudinem deservire.* Adde ch.60.

Pannus oculi, Oculi albugo, λεύκωμα. Constantinus African. lib. de Gradib. *Petroleum — valet catarractis & pannis oculorum.* Idem lib. 2. de Morbor. curat. cap. 2. *Panni in oculis fiunt & albugines ex vulneribus vel pustulis.*

PANOSUS. Cælius Aurelian. Siccensis lib. 1. Tard. passion. c. 4. *Dabimus etiam tum cibum plurimum atque panosum.* Ubi interpres *Panosum* esse ait panem aridum, vel succo aliquo liquido conditum, vel jure.

PANSELENOS, *Tota lux noctis, scilicet Luna plena, vel Plenilunium,* Joanni de Janua. Glossar. Gr. Lat. Πανσέληνος, *luna plena.* Alibi: πληροσέληνον, *plena luna.* Vitæ Abbatum S. Albani p. 106. *Cum fuisset luna panselenos.* Perperam

Pansenia, apud Felicem Monachum Girwensem in vita S. Guthlaci n. 2. *Ad hujus utilitatis commodum hunc codicellum fieri ratus sum, ut illis, qui sciunt memoriam tanti viri, nota revocandi fiat: his vero, qui ignorant, velut latæ pansenia indicium innotescat.* Ubi leg. *Panselinæ,* ex Græc. πανσελήνη, *plenilunium,* seu πασέληνος, *Luna plena,* ut est in Gloss. Gr. Lat. Guill. Brito lib. 6. Philipp.

> *Procedunt igitur, & jam piger astra Bootes*
> *Flexerat, & lento girabat plaustra rotatu,*
> *Panselenonque poli medio se Luna ferebat.*

Ita legendum, pro *Panselumque.* Petrus Blesensis Epist. 8. de Luna: *Cùm verò in plenitudine tota sua est serena, Panselenos.* Vide Martian. Capellam lib. 8.

PANT. Lex Frision. in Addit. tit. 9. §. 2. *Servum alterius per vim sustulit, quod Pant dicunt.*

PANTANUM, *Pantanellum,* Palus, ex Italico *Pantano, luogo pien d'acqua ferma, è di fango:* Acarisio, qui vocem Longobardam esse ait, *Il fango tenere e molle.* Pergamino, *aqua fangosa.* Charta Benedicti PP. an. 1033. apud Ughellum to. 1. Ital. sacr. part. 1. p. 121. *vel alias turres, quæ extensæ sunt ab una parte juxta terram vestram, & pantanum cum eodem ipso Pantano saliente ad viam publicam, &c.* Et p. 144. *Cum — pascuis & silvis, pantanis & rivis, cultis & incultis, &c.* Ita legendum p. 136. pro *pantariis.* Charta Friderici Imp. an. 1211. apud Rocchum Pirrum to. 2. p. 639. *Et ducere* (aquam) *per conductum per terras ipsius domus in parvum pantanellum suum, & piscarium ibi habere, &c.* Alia ejusdem Imp. an. 1229. ib. p. 640. *Tenimentum terrarum cultarum & incultarum, quod dicitur Pantanum salsum.* Dantes in Infern. c. 7.

> *Vidi genti fangose in quel pantano.*

Joan. Villaneus lib. 9. cap. 68. *Ed erano si circondati di pantano, che si non poteva appena andare dal un padiglione all'altro.* Adde cap. 70. V. Menagium.

PANTHEMA. Eckehardus junior de Casibus S. Galli cap. 3. pag. 59. de quadam imagine ab ipsa Deipara depicta: *In bractea autem ipsa aurea, cum reliquisset in culi planitiem vacuam, nescio cujus arte postea cælati sunt apices:*

> *Hoc panthema pia celaverat ipsa Maria.*

Puto legendum *anthema,* seu potius *anathema,* ex Gr. ἀνάθημα, *donarium.*

PANTHERA, Retis species, qua capiuntur anates.

Describitur à Petro Crescentio lib. 10. de Agricult. cap. 17.

PANTIATUS, Ventrosus Plinio, *ventriosus* Plauto, Græcis γαστρώδης, Gallis *Pansu.* Vir *pantiatus, venter pantiatus,* apud Michaëlem Scotum lib. de Physionomia cap. 21. & 85. Vide *Pancerca.*

PANTOCHARTA. Vide Ammianum lib. 20. & *Pancharta.*

PANTONERIA, Bursæ, seu marsupii species, in Fleta lib. 2. c. 82. §. 2. fortè pro *Panneteria.*

PANTONIUM, *Navigium tardum & grave,* Papiæ. Sed legendum *Pontonium.* Vide in hac voce.

PANTUS, Omnis, ex Gr. πᾶς, παντός. Aldhelmus Abbas Malmesburiensis: *Pantorum procerum, Prætorumque pro potissimum paternoque præsertim privilegio, &c.*

PANUCLA. Isidor. lib. 19. c. 29. *Panuliæ, vel Panuclæ, dictæ, quod ex iis panni texantur: ipsæ enim discurrunt per telam.* Ubi Papias legit *Pannulæ.* Gloss. Ælfrici cap. de vestibus: *Panucla,* ȝecluƿaðh n ȝel, i. consueta vestis. Ubi Somnerus *Pannutia* reponendum censet. *Panucla,* nudè habent Glossæ Arabico-Lat. Vide Meursium in πανοῦκλα.

PANUCELLIUM, penus, vel locus recondendo pani, quo casu legendum esset *Panicellium.* Gloss. Lat. Gr. *Panucellium,* πάνειον. Salmasius reponit πανίον.

PANUCULA, morbi species. Miracula S. Richarii lib. 2. c. 3. *Cui post hanc vocem morbus venenosæ lacertæ, sive panucula, miserabiliter inolevit, quo morbo tertia die vitæ terminum posuit.* Nonio, *Panucula,* est tumor sub auribus vel inguinibus: πανοῦκλα, Alexandro Tralliano, *Panicula,* Plinio lib. 3. de Medic. c. 27. Vide *Papilla.*

Panucula, Papias: *Panus, lignum, in quo trama componitur: dictum, quod eo panni texantur. Idem Diminutivum, hæc Panucula.* Vide *Panucia.* Gloss. Gr. Lat. πανίον, *Penus, penucula:* legendum, *panus,* & *panucula.* Mox: Πηνιστήριον, *Panuculum.* Vide Salmasium ad hist. Aug. p. 127.

PAPA. Papias: *Papa, Admirabilis, major, pater, & custos. Papa, paternitatis nomen est,* inquit Walafridus Strabo de Rebus Ecclesiast. c. 7. & promiscuè olim datum Episcopis, quos nudè *Papas* vocabant. Hinc veterum Epistolæ Episcopis inscriptæ hanc formulam fermè semper præferunt, *Domino Papæ N. salutem,* ut patet ex S. Augustino ep. 13. 18. 222. 256. S. Hieronymo epist. ad eundem Augustinum, & aliis, quos laudat Joach. Vadianus lib. de Primitivæ Ecclesiæ statu, sub finem, Bignonius ad lib. 1. Marculfi, Savaro ad Sidonium l. 1. epist. 6. Ita *Papa* passim Episcopi dicuntur apud scriptores. Prudentius in Passione Hippolyti Martyris ad Valerianum Episcopum:

> *Rorantes saxorum apices vidi, optime Papa.*

Series Episcoporum Metensium scripta sub Carolo M.

> *Nobilis in cunctis, Papa Chrodegangus habetur.*

Tortarius Floriacensis de Translat. S. Mauri, cum se Episcopum fuisse insinuasset, priusquam Benedictinum induisset habitum, hæc subdit:

> *Gratum est, ut coram Legislatore rependam*
> *Servitium Domino, præsente mihi Benedicto,*
> *Illius & normam juxta deducere vitam,*
> *Quam me barbarico Papam contradere ludo.*

Adde Gregorium Turon. lib. 2. hist. cap. 27. lib. 10. cap. 1. Anastasium in Collatione S. Maximi Martyr. pag. 116. Vitam S. Domitiani Confess. apud Guichenonum pag. 229. &c. Sed & *Papa* pro Episcopali dignitate sumitur interdum. *Papa urbis Turonicæ,* apud Gregor. Turon. lib. 4. Hist. c. 26.

Papa nomen ac titulum *Heroclam,* seu, ut ab Eutychio in Originibus Alexandr. appellatur, *Heraclam,* Patriarcham Alexandrinum, usurpasse tradit Chronicon Orientale p. 115. & idem Eutychius: exinde idem titulus cæteris Alexandrinis Præsulibus tribuitur à scri-

ptoribus, uti observatum à Seldeno ad eundem Eutychium, Goaro ad Theophanem pag. 578. & Allatio lib. 1. de Consensione utriusque Eccles. cap. 18. pag. 262. 263. & aliis. Apud Facundum Hermianensem lib. 4. cap. 2. S. Athanasius *Papa noster Athanasius* dicitur. Adde Pachymerem lib. 10. cap. 32. &c. Petrus Antiochenus Episcopus in Epist. ad Dominicum Gradensem Episcopum in MS. cod. Bibl. Reg. ait, quinque numero esse Patriarchas in Ecclesiæ corpore, quod ab eis administratur ad exemplum quinque corporis humani sensuum; inter eos Antiochenum Episcopum propriè dici Patriarcham, Romanum verò & Alexandrinum nuncupari Papas, Constantinopolitanum & Hierosolymitanum Archiepiscopos. Verùm non Alexandrino Patriarchæ proprius fuit titulus, cum & Constantinopolitano & Hierosolymitano tribuat Avitus Viennensis epist. 7. & 23. communisque fuerit omnibus Episcopis appellatio.

Papæ denique nomenclatura donati soli Pontifices Romani, ex decreto scilicet Gregorii VII. qui in Synodo Romana statuit, ut Papæ nomen unius esset in orbe Christiano. Vide Baronium ad 10. Januarii, & Sirmondum ad Ennodii lib. 4. epist. 1.

Papa Patrum. Vide *Pater Patrum*.

Papatia, Papatus, seu dignitas Papalis. Flor. Wigorn. an. 1044. de Benedicto PP. *Hic cum Papatiam emisset*.

Papatus, eadem notione. Leo Ost. lib. 2. c. 79. *Joanni nomine, qui quasi religiosior babebatur, Papatum tradidit*.

Papare, summum Pontificatum obtinere. Laurentius Leodiensis in Episcopis Virdunensib. *Qui est annus 1144. Verbi Dei incarnati, & septimus Conradi regnantis, primus Lucii papantis, &c.*

PAPAGEN. Ebrardus Betuniensis contra Valdenses c. 23. *Induimini purpura & bysso, id est, papagen, quasi cultum bonæ vitæ habentes exterius, potius ad nitorem, quam ad utilitatem*. Ubi Gretzerus, ad marginem: *Num vocula Germanica papages, quasi dicat, Hæretici vestri instar multicolorium psittacorum?* Sanè nos etiam Psittacos *Pappeguez* appellamus. Corona pretiosa: Παπαγὰς, *psittacus*, ψιττακός. Itali *Papagallo* dicunt: *Papagoso*, Joannes de Janua, in *Psittacus*. Arestum 9. Maji an. 1321. *Unam capellam albam operatam de brodaria cum papegaldis aureis*.

PAPARE, *puerorum est, sicut manducare virorum*. Papias. Vide Persium sat. 3. & supra in *Papa*.

PAPARELLUS, parvus Papa. Hugo Flaviniac. in Chronico pag. 227. de Wiberto Antipapa: *Aliquando enim magnum erat, si quis regium osculum merebatur, gratum, si quis vestigia Papæ oscularetur; nunc versa vice rerum, quicunque inventus fuisset, tenebatur, nec antea dimittebatur, nisi pedem paparelli illius oscularetur, & sic demum osculo Regis potiebatur*.

PAPAS, Pædagogus. Gloss. Isid. *Papas, Pædagogus, qui sequitur studentes*. Papias: *Papas, pedissequus, pædagogus. Papas, pædagogus. Pædagogus, puerorum eruditor, idem & Papas, id est, custos*. Juvenalis sat. 4.

——— *timidus prægustet pocula Papas.*

Ejusdem Scholiastes ad sat. 7. v. 218. *Eunuchus, Pædagogus, aut communi carens sensu, proprium Papatis*. Petrus Damian lib. 7. Epist. 12. *Dimissus itaque puer in medio, sine papate, vel gerula cœpit ire, &c.* Leo Ost. lib. 2. cap. 29. *Monitus à papate suo, ut sine suspicione alicujus fugere posset, monasticâ veste indutus, fugam arripuit*. Occurrit in vita S. Adalberti Episcopi Pragensis cap. 14. 17. apud Surium 23. April. & in Actis SS. Viti & Modesti, apud eundem Surium. In Glossa MS. ad disticha Magistri Cornuti, *Papas, tis, garcianus coquinæ*, dicitur. Vide Dantem in Purg. 15.

Papas, Papatus, Clericus, vel Sacerdos. Acta Romanæ Synodi sub Zacharia PP. apud Othlonum in vita S. Bonifacii Mogunt. lib. 2. cap. 5. *Et ipsa Epistola* (D. Jesu Christi) *per manus Angeli Domini pervenit ad Romanam civitatem ad locum sepulchri S. Petri, ubi claves regni cælorum constituta sunt, & duodecim Papatis, qui sunt in Romana civitate triduanas fecerunt vigilias, in jejuniis & orationibus, &c.* Innocentius III. PP. lib. 15. epist. 60. ad Thebanum Archiepiscopum: *Canonici ejusdem Ecclesiæ obtinuerunt ab eo medietatem omnium Monasteriorum & Papatuum, in quibus tres Monachi vel pauciores morantur*. Lib. 16. epist. 98. ad Episcopum Amyclensem: *Abbatiarum, Ecclesiarum, Papatuum, decimarum & possessionum ad eorum Ecclesias pertinentium illicitos detentores*. Et Epist. 115. ad Cardicensem Episcopum; *Quia vero constitit nobis, quod Hospitalarii habebant septem homines Ecclesiæ Cardicensis, scilicet Papam Leonem, Joannem Fot, &c. Jubemus illos restitui. Præterea omnes Abbatias & Papatus in tenimento Hospitalis constitutos, &c.* Ubi *Papatus* videntur esse qui Obedientiæ, seu *Prioratus*, nostris dicuntur. Bosquetus reditus & beneficia minorum Clericorum interpretatur, quos vulgo παπάδες Græci appellant. *Papades*, in Concilio Senensi an. 1423. Goarus ad Cedrenum has voces, πάπας, & παπᾶς, distinguit: & alteram summo Pontifici, alteram Clericis minorib. convenire ait. In Isaacii Comneni Nov. ὅτε ποιεῖ τοῦτον λιτὸν παπᾶν, ἤτοι ἀναγνώστην. Quibus verbis innuitur *Lectorem* esse ex infimo Clericorum ordine, simplicemque esse Clericum. Atque ita vocem παπᾶς, pro Clerico usurpasse Byzantinos constat. Theophanes p. 83. ait Cyrum Præfectum Prætorio, cum sibi timeret à Theodosio Imp. in Ecclesiam confugisse, factumque esse *Papam*: ὁ δὲ προσφυγὼν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἐγένετο παπᾶς. Et Heraclius cùm Crispo Patricio dignitatem abrogasset, & εἰς κληρικοῦ σχῆμα τὴν κεφαλὴν ἀποκείρασθαι jussisset, recitatis à Patriarcha solennib. precibus, de eo postmodum ad milites verba faciens, παπᾶν Κρίσπον appellavit, ut est apud Nicephorum Constantinop. in Breviario p. 16. 1. edit. Et apud Nicetam Choniatem in Isaacio lib. 1. n. 2. Ἀλλὰ καὶ τοὺς προσφυομένους τεμένεσιν ἀνεσφάττον ποῦ ποτε ὁ παπᾶς, λέγοντες, *Et in templa confugientes mactabant, ubi esset Papa, rogitantes*, id est, ædis Sacerdos: nam & in Epist. Barbaro-Græca Bessarionis Cardinalis edita à Meursio pag. 59. παπάδες pro Presbyteris etiam accipiuntur, uti παπαδισκία, in Actis S. Eliæ junioris à Combefisio editis p. 199. pro *sacrificulis*, uti Presbyteros nostros vocant Calvinistæ: & παπαδίαι, pro *Sacerdotissis*, in Glossis Græcobarbaris. Sed & ejusmodi παπάδων uxores παπαδίαι appellantur in Nomocanone nuper edito à Viro doctissimo Joh. Baptista Cotelerio to. 1. Monumentor. Eccles. Græcæ c. 137. Scribit præterea Scaliger lib. 7. de Emendat. temp. p. 684. Æthiopes, Sacerdotes *Papasath* hodie vocare, ut Episcopos *Episcopasath*. Sed & Indos summos suos Pontifices *Papas* appellare etiamnum tradit Joseph. à Costa lib. 5. cap. 14. p. 232. de qua appellatione, vide Francisc. Lopes de Gomara lib. 2. c. 89. Quin etiam Græcis recentioribus vox παπᾶ præponi solebat Hegumenorum nominibus, quomodo vox *Pater* apud Latinos. Concilium Calchedon. act. 1. Γεμινον τὸν παπᾶν Ἀβραάμιον. Alibi de Eutychete Archimandrita hæretico: ὁ παπᾶς Εὐτυχής. Lamentatio MS. de capta Constantinop. Παπάδες, ἡγούμενοι, &c. Walafridus Strabo lib. de Reb. Eccl. c. 7. *Papæ* nomen *paternitatis* appellationem esse ait, & *Clericorum congruere dignitati*. Quod etiam colligitur ex vita Zozimi Episcopi Syracusani n. 16.

PAPAS. Isidor. lib. 19. c. 27. de lanis: *Byssum genus est quoddam lini nimium candidi & mollissimi, quod Græci Papatem vocant*.

PAPAVER. Vetus Charta apud Joannem Scheffe-rum

rum ad Chron. Upsaliense p. 152. *Obtulit casulam Dalmaticam & subtile cum duabus cappis, omnia de papavere. Item duo suppellicca de ris.* Infra: *Item aliud par dorsalis & antependii de papavere. Item deputabantur duo panni de papavere ad ponendum super sepulchrum in solemnitatibus.* Occurrit rursum ibi. Meminit Plinius lib. 8. cap. 48. vestium, quas *papaverata* fuisse ait. Exceptio corporis S. Florentini Latiniacum MS. *Inscriptio* (brevis) *hac erat*: *Hic requiescit, &c. Erat autem scriptum in pa avere.*

PAPELARDUS, Hypocrita, Adulator, Simulator: qui *Papa* frequenter exclamat, vel qui ut infantes, qui *Papas*, parentes vocare solent, voce adulatoria uti consuevit Scio esse quosdam, qui à παιπάλημα, astutia, alios, qui à *palpel* Hebraico, i. acuere ingenium, deducunt: sed valeant istæ originationes nimis ridiculæ. Galli *Papelard* dicunt. Peraldus in Summario virtutum & vitiorum tit. de Prudentia: *Caro decipit sicut papelardus, qui dicit se infirmum & pauperem, cum non sit.* M. Robertus de Sorbona in serm. de Conscientia: *Si tales homines cum sint cum Papelardis viris & Religiosis, dicunt, Orate pro me, &c.* Infra: *Imo propter hoc dicuntur papelardi, quia frequentant Confessiones.* Philippus *Mousques* in S. Ludovico:

> *Mais li Beguin & papelart*
> *Furent encontre d'autre part.*

Le Roman du Chevalier au Barisel,

> *S'irai avec ches Papelards.*

Joannes de Condato in Dominicanos, MS.

> *Il vont faisant le papelart,*
> *Si ont le cuers plains de mal art.*

Gualterus Metensis in Mappa mundi MS.

> *Tels sont chil à ces capes grans,*
> *Con doit bien appeler truhans,*
> *Qui papelart nommer se font,*
> *Et a droit, car papelart sont,*
> *Adont ont à nom papelart,*
> *Car avoir veulent tout le lart,*
> *Et le plus bel de l'autre gent*
> *Par fausse chiere, & faus semblent, &c.*

PAPERES, pro *papyri*. Historia Cortusiorum lib. 8. c. 2. *Facti fuerunt fulli omnium sanctorum, & laboreria pannorum lanæ, & cartarum paperum cœperunt Padue.*

PAPIAS, & *Pappias*, Custos Palatii apud Byzantinos Imperatores. *Custos Palatii, Papias, & Ostiarius*, in VIII. Synodo act. 5. De qua dignitate vide, quæ observavimus ad Cinnamum p. 480.

PAPILIO, Tabernaculum, Tentorium; nostris *Pavillon*. Glossæ antiquæ MSS. *Tabernacula, Papiliones, Tentoria.* Glossæ vett. *Papilio*, σκήνωμα. Joann. de Janua: *Papiliones dicuntur tentoria ad similitudinem papilionis avis volantis.* Papias: *Papiliones, tentoria dicuntur à similitudine parvi animalis: hæ sunt aviculæ: lumine accenso conveniunt, & circa volitantes ab igne proxime interire coguntur.* Gloss. Sax. Ælfrici: *Papilio*, ʒanʒ-ʒeteld, i. tentorium. Augustinus lib. 1. Locutionis de Genesi: *Cum essent cubicula aut tentoria, quos etiam papiliones vocant.* Hugo de Cleeriis de Senescallia Franciæ: *Insuper cum Comes in exercitu Regis perrexerit, Senescallus Franciæ papilionem centum Militum capacem ei præparabit, & sommarium ad illum portandum, & chordas, & paxillos, &c.* Utuntur Vegetius lib. 1. c. 3. 23. lib. 2. cap. 13. lib. 3. cap. 10. Spartianus, vetus Interpres Biblior. non uno loco, Gregorius Turon. de Vitis Patrum cap. 5. Annales Francor. an. 799. &c. Petrus Diac. lib. 4. Chr. Casin. cap. 108. Altfridus in Vita S. Ludgeri Episcopi Mimigard. num. 6. Odo Cluniac. in Vita S. Geraldi lib. 1. cap. 27. Thudebodus pag. 787. & alibi non semel, Gesta Consul. Andegav. cap. 13. num. 7. Otto Frisingensis lib. 1. de Gestis Frider. cap. 31. Helmodus lib. 1. cap. 61. Conradus Uspergensis an. 1101. Will. Brito lib. 8. Philipp. pag. 197. Guillelmus de Podio-Laurentii, & alii sine numero. Sic παπυλεῶνα dixerunt Græci recentiores. Procopius lib. 2. Persic. cap. 21. καλύβην ἐκ παχειῶν τινῶν σινδόνων πηξάμενος, ἣν δὴ παπιλεῶνα καλεῖν νενομίκασι, &c. Joann. Antiochenus Malala apud Edw. Bisseum, seu Chronic. Alexandr. de Juliano Imp. Καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸν ἴδιον παπυλεῶνα διὰ τῆς νυκτὸς, τελευτᾷ. Vide idem Chronicon Alexandrinum p. 626. & Meursium in παπυλεών.

Pampilio in Gestis Ludovici VII. Regis Franc. cap. 19. 22.

Papiliones, Nummi aurei Francici sic dicti, quod Rex in iis sub *papilione* in throno sedeat. Vetus Regestum: *A 14. Novembr. 1338. usque ad 14. Junii 1339. fiebant papiliones ponderis 48.* Vide *Moneta.*

Papilio, scyrpeum vasculum, Papiæ. Sed infra *Papyrio* scribitur.

PAPULA, ulceris species. Vita S. Dominici Abbatis Sorani in Italia num. 21. *Cum ecce inter eundum lethali nacere, quod papulam vulgus vocat, à maxilla invaditur.*

PAPYRUS, Planta nascens in palustribus Ægypti, aut quiescentibus Nili aquis, ex cujus libro texebantur vela, tegetes, vestes, ac funes, ut docent Theophrastus lib. 4. Hist. plant. cap. 9. & Plinius lib. 13. cap. 11. Hinc non semel storeas Monachorum, & *mattas* ex papyro confectas legimus. Regula Solitariorum c. 47. *Habui etiam lectos ex auro vestitos & pretiosissima stramenta: & pro his dedit mihi Deus stramentum hoc de papyro, & hanc pellem.* Petrus Damiani in Vita S. Romualdi num. 38. *Ipse in storea de papyro confecta, tenera delicati corporis membra terebat.* Idem lib. 1. epist. 19. *Papyrinæ storeæ stramenta.* Et lib. 6. epist. 30. *In eremo stratum molle juncus est, vel papyrus.* Apud Marcellum Empiric. lib. de Medicam. c. 10. *Linum vel papyrus ligata, &c.* Cap. 34. *Lanugo de papyro.* Denique Tertullianus sive Cyprianus ad Senatorem:

> — — — *caligaque remota,*
> *Gallica sit pedibus molli redimita papyro.*

Sed hæc nota. Vide Salmasium ad Solinum p. 1003.

Præterea *papyrum* in lucernis & cereis adhibitam non semel observare est vice ellychnii. Joann. de Janua: *Dicitur papyrus, quasi parans pyr, i. ignem, eo quod in cereis & lampadibus ponitur ad ardendum.* Idem: *Dicuntur funalia licinii à funibus, inter ceram, quos ante usum papyri cera circumdatos habuere majores.* Gregorius Turon. de Vitis Patrum c. 8. *In quo* (cicindeli) *nec papyrus addita, nec olei gutta stillantis adjecta, &c.* Marcellus Emp. c. 8. p. 70. *Lucernam fictilem de papyro & medulla vaccina concinnato.* Paulinus Natali 3.

> *Clara coronantur densis altaria lychnis,*
> *Lumina ceratis adolentur odora papyris.*

Idem Nat. 7.

> *Interea meus iste choro digressus amico,*
> *Ut spirante foris aura depelleret æstum,*
> *Quam famosa dabat ceratis cella papyris.*

Drepanius de Cereo Paschali:

> *Æquoream cohibet formatrix cera papyrum,*
> *Cera domus melis, &c.*

Gregorius M. lib 1. Dialog. c. 5. *Omnes lampades Ecclesiæ implevit aqua, atque ex more in medio papyrum posuit.* Fortunatus lib. 2. Vitæ S. Hilarii sub finem: *Quantum fuit cerei longitudo, cera jacens inventa est, papyro consumpta, &c.* Althelmus de Laude Virg. c. 21.

> *Papyrus in medio radiabat lumine centro.*

Bombacina papyrus in candelis, in Constitut. Sicul. lib. 3. tit. 36. §. 1. *Papyrus candelarum*, apud veterem interpretem Juvenal. sat. 3. v. 287. & Vegetium lib. 2. Artis veterin. c. 57. Serapion: *Est alius papyrus, quem*

Latini vocant papirum, vel charta filago, qua utuntur Sacerdotes pro vivificando lumina in Ecclesiis.

Papyriones, loci, ubi crescunt papyri, Mamotrecto ad 2. Exod. *Chartarii loci*, Apulejo lib. de Virtutib. herbar. c. 1.

PAPONIUS, Gloss. Saxon. Ælfrici: *Paponius*, Drunceni. i. Ebrius. Gloss. Arabico-Lat. *Paponius*, *ebriosus*. Infra: *Papotentia, ebrietas*, sed legendum videtur *paponientia*. His locis *bibonius* restituunt viri docti; potuissent etiam *popinius*, à popina, restituere.

PAR, conjux, in lege Ripuar. tit. 49. apud Marculfum lib. 1. form. 12. lib. 2. form. 5. 30. 39. &c. Matthæus Vindocinensis in Thobia:

Sponsa datur justo sobria parque pari.

Le Roman de Guillaume au Court-nez. MS.

Isi qu'il prend moi a per & a mouiller.

Le Roman d'Aubery:

Avoir la puet à per & à moillier.

Passim ibi. Vide *Compar*.

Par Apostolis, appellatus fuit S. Martinus, propter miraculum illud, quod in Turonibus accidit, dum sacra celebraret, (de quo Sulpitius Dial. 2. c. 2. Fortunatus lib. 1. poëm. 5. lib. 10. poëm. 5. & lib. 3. de Vita S. Martini) uti scribunt Beletus de Divin. offic. c. 163. & ex eo Durandus in Ration. lib. 3. c. 17. n. 13. & lib. 7. c. 27. Adde Udalricum lib. 1. Consuet. Cluniac. c. 43. Sulpitius Severus in illius vita lib. 2. *Est enim ille, ubi est, consertus Apostolis ac Prophetis, & quod pace Sanctorum omnium dixerim, in illo justorum grege nulli secundus.* Fortunatus lib. 2. de Vita S. Martini:

Compar Apostolicis meritis æquande Prophetis.

Vita MSS. Arnulphi Crespiensis, de S. Martino: *Sanctissimus, & nulli post Apostolos secundus.* Adde Odonem Cluniac. in tract. cui titulus, *Quod B. Martinus Par dicitur Apostolis*, & Petrum Dam. Extat in Biblioth. Vallis S. Martini Lovaniens. Liber Adami Abbatis, *adversus eos, qui reprehendunt Ecclesias, in quibus cantatur, Martine par Apostolis &c.* Ισαπόστολος titulum variis Sanctis concessum etiam docemur ex Menæis Græcorum, atque in primis S. Theclæ, S. Albercio Episcopo Hierapolitano, Constantino M. & Helenæ matri, Mariæ Magdalenæ, & aliquot aliis. Id de Constantino testantur potissimum Eusebius in illius vita lib. 4. c. 71. Joannes Damascenus in Synodica ad Theoph. Imp. Anna Comnena lib. 14. Alex. Cinnamus lib. 1. Balsamon, Manuel Comn. Nov. 1. & alii. Ermanricus in vita S. Soli c. 1. *S. Solus Apostolis in omni actione sua pene consimilis.* Et in hymno de eodem:

Vita consimilis vixit Apostolis.

Par Litterarum, Gallis, *une paire de lettres*. Ita unicam Epistolam vocabant, quod complicata quasi binas efficere videatur. Matth. Paris: *Ubi Falcasius cecidit in misericordiam Regis de plusquam triginta paribus literarum, &c.* Radevicus lib. 3. de Gest. Frider. c. 10. *Multa paria litterarum apud eos reperta sunt.* Chronicon Belgicum p. 222. *Misit — duo paria literarum, &c.* *Par mularum*, in l. 22. D. ad legem Aquil. *Poculorum paria duo*, in l. 3. D. de leg. 3. *Duo paria boum*, apud Monachum Sangallensem lib. 2. c. 21. Leo Ost. lib. 3. c. 57. (al. 58.) *Alia candelabra argentea cum malis crystallinis parium unum. Bazili de argento parium unum.* Occurrit ibi pluries & cap. ult.

Pares, qui ejusdem sunt conditionis, vel dignitatis, in Lege Aleman. tit. 93. in Capitul. Caroli M. lib. 3. cap. 71. 72. apud Marculfum lib. 1. form. 32. in Præcepto Ludovici Pii an. 816. tom. 2. Hist. Franc. p. 322. &c. Fredegarius Scholast. in Chron. an. 762. *Factum est autem, ut Australdus Comes, & Galemannus itemque Comes, cum paribus eorum, ad propria reverterentur.* Mox: *Contra quem Adalardus Comes Cavalonensis, & Australdus idemque Comes, cum paribus eorum, contra eum venientes, &c.* Charta Dagoberti Regis Francorum, seu Austrasiorum, apud Henschenium lib. 2. de tribus Dagobertis c. 8. *Taliter per suam præceptionem ad ipsa loca Sanctorum visus est concessisse, & hoc ad præsens pares ipsius Monasterii possedisse.* Alia Grodegangi Episcopi Metensis apud Meurissium p. 167. *Ego Grodegangus una cum voluntate illustrissimi Pipini inclyti Francorum Regis avunculi mei, & cum consensu omnium parium nostrorum Episcoporum, Abbatum, Presbyterorum, Diaconorum, Subdiaconorum, vel omni clero, seu & hominibus S. Stephani Metensis Ecclesiæ, cogitavi casum humanæ fragilitatis, &c.* Charta Theoderici Regis Franc. in Actis Episcopor. Cenom. pag. 186. *Et, ut diximus, ex nostra indulgentia sæpedictus Berarius, aut Patres Ecclesiæ suæ Cenomanicæ, vel monasteria sua, de omnibus villis vel curtis suis, vel qui per ipsam Ecclesiam sperare videntur — hoc debeant possidere, &c.* Epistola Nicolai PP. ad Henricum Archiepisc. Turonensem, apud Baron. 866. n. 45. *Ad quorum venerandum Conventum VVIphadum quoque* (Episcopum) *cum jam resignatis paribus suis vos astare procul dubio volumus, &c.* Hariulfus lib. 4. c. 21. de Hugone Comite Pontivi: *Ob hoc reliquis paribus suis Hugo Abbatensis fortior factus est, &c.* Curia Generalis Catalaniæ an. 1291. *Si aliquis reptabit aliquem Militem, & dabit parem vel contrasimilem, quod non possit ipsum dare, nisi sit Miles, vel filius Militis pro suo genere.* Agitur de duello. Vide *Crescere*. Ita *Pares* sese invicem appellant filii Ludovici Pii Imperatoris, in conventu ad Marsnam an. 851. c. 2. 3. in Synodo apud Vermeriam an. 853. c. 9. in Capit. Caroli C. tit. 14. c. 1. tit. 16. c. 10. tit. 18. c. 4. tit. 19. tit. 26. c. 2. tit. 32. cap. 1. 14. in Epistola Episcopor. ad Ludovicum Regem c. 12. in Edicto Pistensi c. 30. in Conventu Furonensi an. 879. c. 1. in Annalibus Francor. Bertinian. an. 851. &c.

Compares, eadem notione. In veteri Notitia an. 926. apud Beslium in Comitibus Pictavensib. p. 219. *Et dixit eis, ut venirent comitantes ipsum usque Orbiacum, & ipse ibi cum suis comparibus Bosone scilicet & Berengario — occurreret eis.* Ita apud Baldricum Noviomensem lib. 3. c. 75. *Compares* sunt *Pares*, feudales, & in Legibus Henrici I. Regis Angl. c. 34.

Pares exinde appellati unius domini convassalli, quod ratione hominii ac *tenuræ* sibi invicem *pares* sint, unique domino subsint: à quibus solis judicari poterant. Nam convassalli diversarum Baroniarum seu territoriorum, eidem domino subjecti, non dicuntur propriè *Pares*. A paritate igitur conditionis & dignitatis appellatio ista profluxit: unde, qui aliis *Pares*, dicuntur *Æquales*, in Speculo Saxonico lib. 2. art. 12. §. 12. *Bannitus, id est, dignus officio Scabinorum, licitè quemlibet sententiare potest: ipse autem à nullo, ubi vitam, honorem, aut hæreditatem attigerit; sed duntaxat à suis æqualibus sententias aut eorum increpationes patitur.* In eandem sententiam Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 31. *Unusquisque per Pares suos judicandus est, & ejusdem provinciæ: peregrina verò judicia modis omnibus submovemus.* Jacobinus de S. Georgio in tract. de Feud. cap. 29. num. 9. *Pares Curiæ seu Curtis dicuntur convassalli, qui jurarunt fidelitatem eidem Domino pro aliis feudis, quæ tenent ab eo. Sed si essent vassalli, qui non præstitissent sacramentum fidelitatis eidem domino, non dicerentur esse de Paribus Curiæ. Et est advertendum, quod isti pares Curiæ, qui habent cognoscere de causa feudali, debent esse illius qualitatis, cujus sunt vasalli litigantes, Et ideo, si vassallus litigans cum Domino est Comes vel Baro, certè Pares Curiæ, qui habent cognoscere de causa feudali, debent esse Comites vel Barones.* Proinde jure exploditur virorum doctissimorum sententia, qui *Pares à Patriciis Francicis*, de quibus suo loco, deducunt, ut Budæi ad l. ult. de Senatorib. Turnebi lib. 15. Adv. cap. 16. Paschasii in Disquisitionibus Francicis lib. 2. cap. 9. Pithœi ad Consuet. Trecens. art. 1. Chopini lib. 3. de Doman. tit. 7. n. 3. Loiselli in rebus Bellovac. c. 5. & aliorum. Tene-

Tenebantur porro Pares judiciis dominicis interesse, judicumque munere fungebantur : & ad id adstringebantur feudorum suorum obsignatione, vel custodum in iis positione, *par saisie de leurs fiefs, & par establissement de gardes*, ut est apud Bellomanerium cap. 65. Nam ut habent Assisiæ Hierosolymitanæ MSS. cap. 36. *Se ainsi n'estoit, le Seignour ne poroit court tenir, te le come il doit, ne les gens avoir leur raison, se le seignor ne pouvoit ses homes destraindre, si com il est ci dessus dit, à faire les esgards ou conoissances, qui sont mises sur eaux à faire.* Vide Consuetudinem Solensem tit. 2. art. 3.

Quod si legitimam excusationem haberent, quo minus possent judiciis dominicis interesse, tenebantur eo casu paris sibi conditionis vicarios submittere, qui eorum locum tenerent in iisdem judiciis. Bellomanerius cap. 67. *Nus por service qu'il ait, n'est escusés de fere jugement en la court là ù il le doit fere d'ouvrage; mès s'il a aucun loial ensoine, envoier i pot home qui selon son estat pot representer sa personne.*

Habetur formula submonitionum *Parium*, ex parte Domini, quoad agenda judicia conveniant, in Regesto Parlamenti Parisiensis continente Acta juridica in Robertum Atrebatensem fol. 91. in hæc verba : *A toutes les journées qui furent assignées à Monsr. Robert d'Artois, & à faire tout le procez fait contre luy, furent ajournez les Pairs de France en la forme & maniere qui ensuit. Philippe par la grace de Dieu Rois de France, à tel — Per de France, salut & dilection. Comme nous à la requeste de nostre Procureur ayons fait adjourner nostre feal Robert d'Artois Conte de Biaumont & Per de France à la quinzaine, du jour de Feste S. Andrieu prochaine venant 14. jour du mois de Decembre à Paris pardevant nous, ou pardevant nostre Court souffisament garnie de Pers & d'autres si comme il appertient, pour respondre à certains articles criminels & civils, qui touchent & povent touchier le fait de son corps & de sa personne, & de la Parrie que il tient, & pour faire audit Procureur, & audit Comte, droit & justice, si comme raison donra. Pour ce nous adjournons vous qui estes Per de France à ladite journée & audit lieu, pour faire ès choses dessusdites & ès appartenances d'icelui ce qui appartient à faire à ladite journée, tant comme il vous puet touchier selon ce que raison sera. Et neantmoins nous vous mandons que vous nous rescrivez sous vostre seel le jour & l'eure que vous aurez les lettres receuës. Donné à tel lieu, &c.* Deinde hæc verba subduntur: *Supposé que les adjournemens ne fussent ainsy faits, n'y a force, quar ja ne sera trouvé que le Roy soit astraint à certaine forme de adjourner ses Pers, puis que la cause le touche, c'est assavoir son office : quar il ne sont mie appellez Pers, pource que il soient Pers à lui, mais Pers sont entre eux ensemble. La forme des presentations & des adjournemens. Ph. par la grace de Dieu Rois de France, à tel Bailly, &c. Salut. Nous te envoions unes lettres ouvertes, par lesquelles nous adjournons nostre amé & feal tel Per de France à tel jour, &c. à Paris pour certaine cause, si comme il est plus plainement contenu audit adjournement. Si te mandons, & si mestier est commettons que tu en ta personne, ou par personne convenable presentes & bailles audit tel Per, nosdites lettres & adjournement, & li requier de par nous, que il nous certifie, du lieu & du temps que il aura receu ledit adjournement, & de ce que tu auras de ce fait, nous rescri fealment sous ton seel à ladite journée. Donné, &c.* Ubi prætereа observandum, *Pares Franciæ adjornari solum per Regem, & non per alium judicem, quia non sunt subjecti Ballivis, nec Senescallis, nec de ipsorum ressorto*, ut est in stylo Curiæ Parlam. part. 1. c. 3. Adde c. 30.

Parium autem judicia in ipsos *Pares* & convassallos exercebantur ; adeo ut si aliqua oriretur controversia inter ipsos Pares, dirimi non posset nisi in conventu, & judicio *parium* suorum, domino ipso feudali præside. Otto Frisingensis lib. 1. de Gestis Friderici cap. 31. de Hungaris : *Nulla sententia à Principe, sicut apud nos moris est, per pares suos exposcitur, — sola sed Principis voluntas apud omnes pro ratione habetur.* Odo Comes Campaniæ apud Fulbertum epist. 96. *Nec sibi competere dicebat, ut me ad tale judicium exhiberet sine conventu Parium suorum.* Will. Brito lib. 6. Philipp. pag. 159.

> *Accedant igitur prius ad me, judicioque*
> *Stent nostro, faciam quicquid jus jusserit illis,*
> *Consilioque illos Parium tractabo suorum.*

Et lib. 9. p. 224.

> *Quamvis pactus erat Regi, Paribusque quod æqua*
> *Mente ferat quicquid super his Rex imperet illi.*

Matth. Paris an. 1226. *Adjiciunt etiam quod nullus de regno Francorum debuit ab aliquo jure suo spoliari, nisi per judicium 12. Parium.* Adam Episcopus Herefordensis ab Edwardo II. Rege Angliæ proditionis accusatus, negavit *se Episcopum ad tam ardua responsurum, nec debere absque domini Contuariensis Archiepiscopi, post summum Pontificem sui directi judicis, cujus etiam erat suffraganeus, auctoritate, & aliorum Parium suorum Episcoporum conniventia vel consensu* : apud Thomam Walsinghamum pag. 119. Vide eundem pag. 309. Gesta S. Ludovici pag. 365. *Et idcirco dominus Rex dominum de Caucíaco fecit ad curiam evocari super tali facinore responsurum, qui in Regis præsentia constitutus, dixit se de responsione cogi non debere, volens & petens per Pares Franciæ, si posset, secundum consuetudinem Baroniæ judicari.* In Regesto 31. Chartophylacii regii fol. 119. habetur Charta Margaretæ Comitissæ Flandriæ & Hannoniæ, data Parisiis mense Martio an. 1244. in hæc verba: *Ego Comitissa & Fernandus Comes olim maritus meus, obligaveramus eisdem — quæ conventiones coram Paribus, & etiam coram nobis recitatæ sunt, — & cum nos peteremus quod prius me & Thomam ad suum reciperet homagium, & postea paratis eramus nos Comes & Comitissa facere & adimplere formam & conventiones prædictas, si jus nostrorum Parium hoc dictaret; tandem dictus Rex nobis obtulit nobis jus facere dici super præmissis per Pares, & nos concessimus quod ab eisdem Paribus judicium super his dicetur. Pares autem, videlicet venerab. Patres Anselmus Laudunensis, Robertus Lingonensis, & Nicolaus Noviomensis Episcopi, secedentes in partem, tractatu & deliberatione habita diligenti, reddiderunt nobis jus in hunc modum, &c.* Diploma Erectionis Ducatus Ebroïcensis mens. Januar. an. 1316. hæc verba præfert : *Sedatis discriminibus, quæ quidem discrimina in ipso regno, prout antiquorum testatur opinio, priscis temporibus per Pares Franciæ, & eorum consilium consuevere sedari.* Charta Theoderici Abbatis S. Maximini Trevirensis apud Nicol. Zyllesium : de *Scaremannis* sive servientibus : *Nullique advocato vel domino debent obedire, nisi nobis, nec alicujus nisi parium suorum judicio subjacere.* Infra : *Tandem ad ultimum post legitimas inducias eum ad rationem posui, & justo judicio suorum parium beneficium, quod ex me tenebat, ferè ei aufferre debui, &c.* Vide Leges Longobard. lib. 3. tit. 8. §. 4. Constitut. Siculas lib. 1. tit. 44. Quoniam attachiamenta cap. 67. Bracton. lib. 3. de Corona c. 1. §. 3. Hieronymum Vignerium in Hist. Alsatica pag. 230. Ex quibus quidem scriptoribus majores nostros non ab inferioris, aut superioris, sed à *paris* conditionis hominibus voluisse judicari, abundè colligitur. Ita legimus in Chronico Alexandrino

 anno

anno 3. Leonis Imp. Isocasium Philosophum & Quæstorem delatum apud eundem Imperatorem quod paganus esset, exauctoratum, missum Calchedonem ad Theophilum Bithyniæ Præsidem, ut ab eo judicaretur: Jacobum verò Cylicem, cognomento Psychristum Archiatrum rogasse Imperatorem, & petiisse ut Isocasii causa à Senatu & Præfecto prætorio, & non à Præside Provinciæ cognosci pateretur, propter dignitatem Quæstoriam quam habebat: quod & ab Imperatore obtinuit.

In *Parium* autem consessu judicia ab iis in dominum non exercebantur: quippe, ut est in processu contra Robertum Atrebatensem supra laudato, *Il ne sont mie appellez Pers, pource qu'il soient Per à lui, mais Pers sont entre eux ensemble.* Si verò *Parium* aliquis cum domino controversiam haberet, dirimebatur ea ab ejus Ballivo, seu justitiæ dominicæ Præposito, à quo licebat appellare ad superiorem dominum. Philippus Bellomanerius in Consuetudine Bellovac. MS. cap. 1. *Li home ne doivent pas jugier lor Signeur: ma il doivent jugier l'un l'autre, & les querelles du commun pueple. Et se cil qui a affere contre le Signeur, requiert que drois li soit fes, li Ballis par conseil de son Signeur li doit fere ce qu'il cuide que soit resons: & s'il se deuil de ce que li Ballis li fet, il doit monstrer le grief au Comte.*

Parium igitur judicia inter Pares seu convasallos tantum exercebantur, quorum hæc erat ratio, ut in mutuis controversiis dominus reum evocaret & *submoneret* per duos alios Pares quo juri staret, rectumque faceret Pari de eo conquerenti. Id pluribus docemus infra in voce *Submonere.*

Neque *Pares* duntaxat per *Pares* seu convasallos ad judicium subeundum submonebantur, sed & actiones cæteræ omnes juridicæ per *Pares* peragebantur: adeo ut si testes audiendi essent adversus *Parem*, ii *Pares* esse etiam deberent, id est convassalli, ut habetur in jure feudali Saxonum cap. 25. §. 1. & 2. Ita si *Par* capiendus & *arestandus* esset, id fieri debebat per *Pares*, vel per *Milites*: quod colligitur ex iis quæ narrat Nangius in S. Ludovico pag. 365. eundem Regem *Dominum de Couciaco non per Pares, nec per Milites, sed per clientes aulicos fecisse capi, & in domo sua Parisiis, quæ Lupera dicitur, custodiæ reservari:* quia scilicet cum *Par* esset Regni Franciæ ratione terræ de Couciaco, quæ nudè à corona Franciæ pendebat, controversia tamen quæ tunc agitabatur, Baroniam illam non spectabat.

Cùm igitur *Pares* sint vassalli qui à domino feudali nudè pendent ratione *tenuræ*, atque ita etiam vulgo appellati sint *Barones*: inde vox utraque eadem notione passim usurpata legitur pro majoris dignitatis vasallis, qui vel in consilium adhibentur à domino aut Rege, vel cum eo Parium lites dijudicant. Chronicon Andernense pag. 823. *Ut tam supradictorum Comitum progenies, quam Barones omnes, qui Pares castelli* (Guinensis) *vocantur, juxta votum & deliberationem suam ibidem sepeliantur.* Arestum contra Episcopum Catalaunensem an. 1267. *Propositis pars alia quod de hoc tenebatur in hac Curia respondere dictus Episcopus, cum sit Baro & Par Franciæ, & homo ligius domini Regis.* In pacto quod initum est inter Regem Philippum Magnum, & Joannam filiam Regis Ludovici Hutini 17. Martii an. 1317. cessere eidem Joannæ pro juribus suis paternis, 15000. ll. terræ, in Comitatibus Inculismensi & Moritanensi, *pour les tenir en Pairie & Baronnie, la noblesse de Pairie & Baronnie non mise en pris, & qu'avenant le decez dudit Roy sans enfans masles, les Comtez de Champagne & de Brie lui appartiendroient, qu'elle tiendroit en Pairie & Baronnie si noblement comme autrefois ont esté tenues.* In Epistola Philippi Augusti ad Papam Honorium III. de emendatione seu satisfactione eidem Regi facta à Manasse Episcopo Aurelianensi Meleduni coram Paribus, quod perperam quædam effutiisset contra judicium redditum à Paribus & Baronibus Franciæ in controversia de Comitatu Campaniæ, quem sibi Erardus Briennensis asserebat, promiscuè habentur *Barones* & *Pares*: *Contra judicium Baronum Franciæ, ad quos pertinet hujusmodi judicia facere, locutus est. Super qua temeritate in præsentia nostra & Parium prædictorum per recordationem eorumdem publicè convictus, id ipsum nobis & Paribus emendavit. Actum Paris. 1217. mense Aprili.* In Tabul. Campan. fol. 21. extat Charta S. Ludovici Regis Franc. data Compendii anno 1233. mense Decembr. cujus initium ita concipitur: *Ludovicus D. G. Fr. Rex dilectis suis Decano & Capitulo Laudunensi salutem & dilect. Quod Episcopus Belvacensis in Baronia & in feodum homagii ligii de nobis teneat quod habet apud Belvacum, & quod Par sit ex eo Franciæ, vos credimus non latere, &c.* *Principes* dicuntur in Charta Communiæ Increnfis an. 1158. *Si dominus implacitaverit aliquem hominem de communia, si ille justitiam ejus intrare voluerit, aut emendare illi faciet, aut solo se purgabit sacramento, & sine bello. Hæc est enim placitandi consuetudo quæ dicta est de domino, erit tam Principibus, quos Pares vocant, quam cæteris Militibus. Et si aliqua dissensio fortè oriatur inter dominum & communiam, de qua aliquod judicium fieri debeat, per Pares illius Castelli, & etiam juratos debet exerceri.* Sed & scribit Marionus oratione 9. apud Armoricos Barones Parium vice fungi. Ita passim Poëtæ vernaculi veteres Pares Baronum vocabulo donant. *Les Loix communes d'Angleterre:*

> *Barons nous appellons les Piers del realme.*

Chronicon Bertrandi Guesclini MS.

> *Et les Lions ce sont les Barons & li Per.*

Le Roman de Garin MS.

> *La feaute des Chevaliers à pris*
> *Et des Borgois & des Pers del pais.*

Alio loco:

> *N'il n'est encore pas de vos desseuré,*
> *Ne jugement n'a oi de ses Pers,*
> *Parceà doiés ensi son fié clamer;*
> *Gardé, Beausires, que vos ni mesprenies,*
> *Eavers vostre home lige que vos savés.*

Infra:

> *A Reims ira à vos, se vos volés,*
> *A Estampes ò à Paris delés,*
> *Drois vos fera volontiers & de grés,*
> *Conjugeront & li Conte & li Per.*

Le Roman de Gaydon MS.

> *Trestuit se taisent, Duc, & Demaine, & Per.*

Le Roman de Girard de Vienne:

> *Forment l'amoient li Baron & li Per.*

Ubi *Per*, pro Barone usurpatur. Vide Duchesnium in Hist. Monmorenciaca lib. 1. c. 5.

Quæstio præterea agitata fuit, an supremi Palatii Francici Officiales possent *Parium Franciæ* judiciis interesse, & cum iis considere ac judicare, in lite mota inter Joannam Comitissam Flandriæ, & Joannem de Nigella; quæ controversia ita dirempta est judicio ac Aresto Parlamenti an. 1224. in hæc verba: *Preterea cum Pares Franciæ dicerent, quod Cancellarius, Buticularius, Camerarius, Constabularius Franciæ, Ministeriales hospitii domini Regis non debebant cum eis interesse cum Paribus ad judicandum Pares; & dicti Ministeriales hospitii domini Regis è contrario dicerent se debere ad usus & consuetudines observatas interesse cum Paribus ad judicandum Pares: judicatum fuit in Curia domini Regis, quod Ministeriales præ dicti de hospitio domini Regis debent interesse cum Paribus Franciæ ad judicandum Pares. Et tunc* pra-

prædicti Ministeriales judicaverunt Comitissam Flandriæ cum Paribus Franciæ. Apud Parisios anno Domini 1224. Extat istud Arestum Latinè apud Belforestum in Annalib. Franciæ, Chopinum lib. 3. de Doman. tit. 7. n. 8. Duchesnium in Hist. Monmorenciaca, & Gallicè in lib. 1. Memorialium Cameræ Computor. Parisiens. f. 42. Vide in hanc rem Budæum ad l. ult. de Senatorib. Tillium tom. 2. p. 13. 30. & Chopin. lib. 3. de Doman. loco laudato.

De numero Parium in judiciis, id juris obtinuit, ut *Par* unicus judicium edere non posset, sed requirebatur ut ad minus essent duo, Domino non computato, ut habet Bellomanerius c. 61. & 67. At Petrus de Fontanis c. 21. quatuor Pares ad edendum judicium dominicum necessarios fuisse ait: *Tu me demandes kans homes il convient as jugemens rendre: certes quatre il sont suffisans, &c.* Infra: *Encore convient il à jugement faire quatre homes à tout le mains, nekedent il convient deus houmes souffisans à faire la semonce, & deus houmes à recort faire, de contre recort ne puet on rienfaire.* Ita varii fuere in feudis mores & diversæ consuetudines.

Quod si dominus nullum *Parem* haberet, vel idoneum *Parium* numerum ad edendum judicium, non ideo justitiam suam amittebat, sed à domino superiore mutuò accipiebat, suis impensis, aliquot ex ejus hominibus seu vassallis, qui judicia ederent. Quod si verò adeò esset pauper, ut eos mutuari haud posset: vel si dominus mutuò dare renueret; tum actori & reo licebat justitiam domini superioris convenire, & in ea litigare, ut est apud eundem Bellomanerium c. 62. & 67. Ad priorem casum spectant quæ habet Statutum de Rachetis Velocassini Francici, mensis Maji an. 1235. ubi fructus vivariorum & warennarum appretiari debere dicuntur *per duos Milites juratos homines domini si habuerit, & si non habuerit, requiret eos à domino capitali.*

Tenebatur igitur dominus Curiam suam idoneo *Parium* numero munire: Practici nostri dicunt, *il estoit tenu de garnir sa Cour de Pairs:* ita ut si deessent ii, aut per legitimam excusationem adesse non possent, alios ejusdem dignitatis ac conditionis submittere deberet, qui jus dicerent. Ad hunc morem spectant, quæ in Inventario Chartophylacii regii, titulo *Flandres*, scrinio 3. sacco 2. charta 22. leguntur: *Au different d'entre le Roy Louys Hutin & Robert Comte de Flandres l'an.* 1314. *les Pairs de France assemblez, sçavoir l'Archevesque de Reims, les Evesques de Langres, de Laon, & de Beauvais, Charles Comte de Valois & d'Anjou, & Mahaut Comtesse d'Artois, firent sçavoir qu'au jour assigné ils tiendront Cour avec douze autres personnes ou Prelats & autres grands & hauts hommes, c'est à sçavoir, l'Archevesque de Roüen, les Evesques de S. Brieuc & de S. Malo, Philippes fils du Roy Comte de la Marche, Guy Comte de S. Paul, Gaucher de Chastillon Comte de Portian, Louys fils aisné du Comte de Clermont Seigneur de Bourbonnois, Jean de Clermont Seigneur de Charolois, B. Seigneur de Mareuil, & Miles Seigneur de Noyers, esleus & mis à ce faire par le Roy, lequel fit dire en l'assemblée qu'il ne pouvoit avoir plus de Pairs, parce que le Duc de Guienne qui est le Roy d'Angleterre, s'en estoit excusé pour la guerre qu'il avoit en Escosse, le Duc de Bretagne qui est Pair y fust une journée & puis s'excusa de mesme, le Duc de Bourgogne & l'Evesque de Noyon estoint morts, l'Evesque de Chaalons Pair estoit detenu prisonnier, & que le Comte de Flandres n'estoit comparu à la journée, &c.*

Parium judiciis non modò intererat dominus, vel ejus Ballivus; sed etiam in rebus arduis eorum consilium expetebat, ita ut *Consiliariorum* domini feudalis vicem fungerentur. Galbertus in vita Caroli Comitis Flandr. c. 1. *Carolus Comes consilium cum nobilibus & Paribus suæ terræ subiit, quid super hoc ageret.*

In quibusdam tamen locis, ut in Comitatu Bellovacensi, *Li Seigneur ne jugent pas en lor cort, més lor home jugent*, ut habet Bellomanerius cap. 67. ubi subdit, in locis, ubi cum Paribus suis consìdet, ejusmodi judiciis interesse non posse, si litem vel controversiam habeat cum aliquo è *Paribus*. Extat Notitia judicati in Tabulario S. Albini Andegav. in quo Comes coram adest, non tamen judicat: *Præcepit Comes Judicibus, (I. Paribus) ut sententiam recti de hoc, quod audierant, proferrent. Judicaverunt igitur Adelhardus de Castro Guntherio & Gaufridus Crassus de Chimilliaco, quod &c.* Et sub finem: *Hoc judicaverunt Adelhardus de Castro Guntherio, & Gaufridus Crassus de Albiniaco, coram Comite Gaufredo in Camera sua Andecavis. Hoc viderunt & audierunt de parte Hendonis Gadino de Blazone, &c. de parte Monachorum, &c.*

Scribit idem Philippus Bellomanerius c. 1. in quibusdam locis Ballivum solum cum iis quos advocat, judicia domini sui edere: in aliis verò cum Paribus & hominibus ac vasallis feudalibus. Deinde ait: *Et el liu là u on juge par homes, li Baillis est tenus en le présence des homes à prendre les paroles de ceux qui plédent, & doit demander as parties s'il volent oir droit selons lor paroles, & teles raisons qu'il ont dites; & s'il dient oil; li Baillis doit contraindre les homes qu'il façent le jugement. Et s'il ne plest au Baills & as homes, li Baillis n'est pas tenus au jugement fere, ne au prononcier le jugement, se il n'est ainsi que li Baillis soit home de fief au Seigneur, à qui il est Baillis, car en tel cas convendroit il qu'il fust Pers avec les autres.*

Parium Franciæ ejusmodi olim fuit sacramentum, quod in Parlamento edebant in primo quem inibant, judiciorum consessu. *C'est le serment des Pers de France. Vous jurez par vostre foy & serement & sur les saintes Evangiles, que vous serez bon, loyal, feal & obeissant au Roy de France nostre Sire qui cy est, & à ses hoirs & successeurs, son corps, ses membres, son heritage, les droiz & nobleces de la Couronne de France & de sa souveraineté. Garderez & deffenderez envers tous & contre tous qui peuvent vivre ne morir, & loyal & bon conseil li donrez toutes les fois qu'il vous en requerra, & tendrez secret son conseil, & toutes choses qui sont à tenir secretes pour le bien de luy & de son Royaume.* Immutatum postea, atque hisce verbis conceptum Parium Franciæ sacramentum: *Vous jurez & promettez bien & fidellement conseiller & servir le Roy en ses tres-hauts, tresgrands, & importans affaires, & seant en ladite Cour, garder les Ordonnances, rendre la justice au pauvre comme au riche, & tenir les deliberations clauses & secretes, & vous comporter comme un digne & vertueux Pair de France, vivre & mourir en l'obeissance du Roy. Ce fait le Pair prend son espée, & monte aux hauts sieges & assiste à l'audience.* Hodie, ut ab amplissimo & doctissimo Parlamenti πρωτοπροέδρῳ didicimus, adduntur hisce, *comme un vertueux Pair de France,* hæc verba, *& Officier de la Couronne.*

Pares verò Ecclesiastici duplex Regi præstant hominium; alterum pro Episcopatuum Regaliis seu dominicis, alterum pro *Paris* dignitate.

Feminæ etiam *Pares* ratione *tenuræ*, id est, propter ea quæ possidebant feuda, judiciis dominicis interesse poterant, contra quam jure civili, l. Cum prætor D. de Judic. l. 1. D. de Postul. Vide Cujacium lib. 13. observ. c. 23. Charta an. 1220. in Tabular. S. Bertini: *Præsentibus, & ad hoc vocatis* hominibus meis Paribus, videlicet *D. Willelmo de Brule Milite, Joanne Clerico, Hugone Clavel de Hovem, Sara Esbloufarde, & filia ejus Majorissa, qui Pares a me & domino suo propter hoc adjurati judicaverunt, &c.* Mathildis Comitissa Atrebatensis *Par Franciæ* judicio interfuit in Robertum Comitem Flandrensem edito anno 1315. cum R. Archie-

Archiepiscopo Remensi, G. Episcopo Lingonensi, G. Episcopo Laudunensi, J. Episcopo Bellovacensi, & Carolo Vadensi & Andegavensi Comite. Sed & eadem Comitissa Reginæ mater, in ejusdem Regis Coronatione Remis *tanquam Parregni, Coronam regni cum cæteris Paribus dicitur sustentasse, de quo aliqui indignati fuerant*, inquit Continuator Chronici Willelmi de Nangiaco an. 1316. Vide Ceremoniale Francicum tom. 1. pag. 145. Ad sustentationem autem coronæ regiæ spectat insignis locus Radulphi de Diceto pag. 608. de Henrico II. Rege Angliæ, qui in Coronatione Philippi Augusti Regis Franciæ, Remis, *diadema capiti novi Regis impositum, ne Rex infra minorem adhuc constitutus ætatem gravaretur sub onere, manibus propriis sustentavit, rejecta chlamyde paratior ad obsequium. Illud innuens quod si tempore procedente Francis necessitas incubuerit, securi debeant ejus implorare subsidium, à quo tale receperint sub ipsa sui Regis consecratione suffragium.* Coronationi autem Philippi Regis interfuit Henricus, tanquam Dux Normanniæ & *Par Franciæ*. Quinetiam Blancham Reginam Franciæ, S. Ludovici IX. Regis matrem, judiciis præsedisse in Curia Domini Regis, cum Baronibus *qui debent & possunt de jure in Curia domini Regis judicare*, observatum à nobis ex Tabulario Lehunensi in Notis ad Joinvillam pag. 54. Apud Ughellum tom. 1. parte 2. pag. 346. extat Placitum anno 1078. quod sic concipitur: *Dum in Dei nomine in judicio resideret D. Mathilda Dux & Marchionissa intus casa — residentibus cum ea Lamberto & Ubaldo, &c.* Jam verò quibus feminis judicandi officium competat, pluribus explicat Petrus Faber lib. 3. Semestr. c. 14. Extr.

Feminis *Paribus*, etsi judiciis dominicis cum *Paribus* interesse jus fuerit, non tamen *Parium* uxores *Parium* maritorum juribus ac privilegiis gaudent. Extat Arestum Parlamenti Parisiensis 17. Martii anno 1628. quo Francisca de Bonnis, Caroli à Crequiaco Campisauri & Lesdiguierarum Ducis, ac Paris Franciæ, relicta, libello supplice oblato, quo ei liceret Saltus Comitem ad idem Parlamentum evocare, ut quæ contra ipsam in Parlamento Aquensi acta fuerant rescinderentur, petitionis suæ repulsam est passa.

Licet porro convassalli omnes sibi invicem *Pares* essent, & ita haberentur: non tamen semper omnes judicum loco habebantur, & in Parium consessu considebant. Nam cum in magnis Baroniis complures essent vassalli, atque adeo magno interdum à se invicem divisi terrarum intervallo, ita ut una omnes ad dominica placita vix convenire potuissent: tum etiam ne tantus vassallorum numerus judiciis plus officeret, quam prodesset, plerique è majoribus istis Dominis ac Baronibus quosdam è suis vassallis selegere, quibus Parium nomen, titulum, ac dignitatem concesserunt, qui una cum iis jus dicerent cæteris Paribus suis ac convassallis. Hinc legimus certum ac definitum fuisse ferme semper in majoribus Baroniis Parium numerum, ut haud ita pridem attigimus in Notis ad Stabilimenta S. Ludovici pag. 178. ubi etiam horum numerum sæpe ad duodenarium fuisse redactum docuimus, maximè in Regno Franciæ, in Comitatu Flandrensi, ex Lamberto Ardensi pag. 156. 157. in Baronia Ardensi ex eodem Lamberto pag. 149. & in Comitatu Guinensi, ex Duchesnio. Ita pariter observatum in Comitatibus Cameracensi & Hannoniensi, autor est Vinchantius in Annalibus Hannon. lib. 1. cap. 5. Matth. Westmonaster. anno 1295. & Thom. Walsinghamus anno 1296. scribunt *Scotos tum elegisse sibi 12. Pares: 4. videlicet Episcopos, 4. Comites, & 4. Barones: quorum consilio cuncta regni negotia sancirentur.* Addit Henricus de Knygton, *ad modum Franciæ 12. Pares, tum ordinavisse Scotos.* Idem etiam numerus obtinuit apud Anglos, ut autor est Stanfordius in Placitis coronæ lib. 3. cap. 1. *Et nota que le nomber des Pieres qu'eux sont à trier ascun Seignour, est 12. à ouster quants le Roy plerra, mes nenny dedeins, ou desous le nomber de douze.*

Le Roman de la Violette MS.

> *Seignor, ce dist li Dus, taisiez,*
> *Jugement & loi luy vuil faire,*
> *Sans jugement nel vueil defaire,*
> *A tant a les Pers apelez,*
> *Seignor, ce dist li Dus, alez,*
> *Au jugement si dites voir,*
> *Car je ni vueil pechié avoir.*
> *A tant s'en sont li Per torné,*
> *Douze sont moult bien atorné,*
> *D'une part sont à conseil trait,*
> *Maint bel mot ont dit & retrait,*
> *Mais en la fin sont esgardé,*
> *Et se sont ensemble accordé,*
> *Que seur les deus se metteront,*
> *Et ce que li deus en diront,*
> *Sera tenu pour plainement.*

Pares Franciæ, quando ad duodenarium numerum redacti fuerint, non omnino constat inter scriptores. Sanè in confesso esse debet ab ipsa feudorum origine vassalorum Coronæ Francicæ controversias à Paribus suis fuisse judicatas. Id perspicuè ostendit Fulbertus Carnotensis loco supra laudato, & Matthæus Paris, quo loco meminit capitalis judicii lati in Joannem Regem Angliæ à *Paribus Francicis*, Philippo Augusto regnante. Sed eò res processit, inquit Chopinus, opinione multorum, ut absolutus fuerit suis numeris *Parium* duodecim-viratus Ludovico VII. vel Philippo II. filio regnantibus; quæ quidem sententia est etiam Antonii Colardi in Commentariis MSS. Rerum Remensium, quos contexuit usque ad annum 1584. Is enim sub an. 1179. *Ludovicus VII. Rex Franciæ formulam Regum Franciæ Remis inaugurandorum, simulque instituit Pares Franciæ, qui coronando Regi adstarent, eisque titulos attribuit: unde Guillelmus Archiepiscopus, primus omnium Par Franciæ dictus, ex Comite Remensi Dux nominatus fuit, &c.* Sed hæc tamen serius accidisse constat: nam in Philippi Augusti, Ludovici filii, Coronatione anno 1179. nondum erat Parium Franciæ definitus numerus. Narrat quippe Rogerus Hovedenus Willelmum Archiepiscopum Remensem eundem Regem unxisse Remis, *ministrantibus ei in illo officio Willelmo Turonensi, & Bituricensi, & Senonensi Archiepiscopis, & ferè omnibus Episcopis regni*: Henricum verò Regem Angliæ de jure Ducatus Normanniæ coronam auream qua coronandus erat Philippus, & Comitem Flandriæ Philippum gladium regni prætulisse: *alios verò Duces, Comites, & Barones præivisse, & secutos, diversos diversis deputatos obsequiis.* Rigordus eandem coronationem peractam ait *astante Henrico Rege Angliæ, & ex una parte coronam super caput Regis Franciæ ex debita subjectione humiliter portante, cum omnibus Archiepiscopis, Episcopis, cæterisque regni Principibus, &c.* Ex quibus patet cæteros Episcopos, qui pro *Franciæ Paribus* habentur, ea quæ hodie non executos ministeria in ea solennitate. Proinde haud improbanda fortè eorum sententia, qui *Parium* Francicorum duodecimviratum definitum fuisse tradunt à S. Ludovico Rege: quos inter est Joannes à Leidis lib. 22. Chron. cap. 7. *Itaque sanctus Ludovicus Rex Franciæ ordinavit in Regno Franciæ 12. Pares Franciæ, constituens inde Collegium seu Capitulum, qui haberent ardua*

ardua regni negotia tractare, scilicet 6. Duces, & 6. Comites: & de Ducibus sunt 3. Episcopi; & de Comitibus sunt etiam 3. Episcopi.

Verùm si quod tradit Matthæus Paris anno 1226. pro vero aut certo haberi debeat, jam ipsa hac tempestate *Parium Franciæ* status ac fixus fuerat numerus: cùm enim Raimundo Comiti Tolosano abjudicatus fuisset Comitatus propter hæresim, Romæ, in Concilio Generali, is vicissim *obtulit se facturum erga Regem Francorum & Ecclesiam Romanam, quidquid facere deberet pro hæreditate sua. Tunc cum peteret pars adversa, ut subiret judicium duodecim Parium Galliæ, respondit Reimundus: Recipiat Rex homagium meum, & paratus sum subire: quia fortè non haberent me pro Pari, si secus fieret.* Idem scriptor eodem anno: *Adjiciunt etiam quod nullus de regno Francorum debuit ab aliquo jure suo spoliari, nisi per judicium duodecim Parium.* Agit hoc loco de Comitibus Flandrensi & Bononiensi, qui in prælio Bovinensi capti fuerant. Denique anno 1257. eundem duodenarium Franciæ Parium catalogum hisce verbis exequitur: *Rex Francorum — Magnates suos animat & confortat: præcipuè eos, quos duodecim Pares Franciæ consuevimus appellare. Et quia pratactum est de Alemannorum primatibus, ad quos Regis spectat electio, non reor à materia alienum, si nomina Francorum nobilium, præcipuè ad quos negotia regni spectant ardua, præsenti inseramus paginæ, cum succincta tamen brevitate. Archiepiscopus Remensis, qui Regem Francorum cœlesti consecrat chrismate, quapropter Rex Francorum Regum censetur dignissimus, est omnium Franciæ Parium primus, & excellentissimus: Episcopus Noviomensis, qui est Comes Palatinus. Episc. Beluacensis, qui est Comes Palatinus. Episcopus Catalaunensis. Episcopus Lingonensis, qui etsi pauper sit, dignus tamen habetur. Episc. Laudunensis, qui Dux est & Comes, ratione S. Remigii, ad quem devoluta fuit illa præclara hæreditas. Dux Normanniæ primus inter laicos & dignissimus: Rex Angliæ Dux est de jure Normanniæ, sanguinis derivatione geniali, Rex ex conquestu. — Dux Aquitaniæ, Dux Burgundiæ, Comes Flandrensis, Comes Campaniæ, Comes Tolosæ, qui dicitur Comes S. Ægidii.*

Alius tamen Franciæ Parium ordo recensetur in Regesto Parlamenti pro judicio litis Roberti Atrebatensis, apud Tilium, in quo hæc habentur: *Au temps acien n'avoit que 12. Pairs en France, six Lays, & six Clercs, dont ne se remuent les Clers, c'est à sçavoir les Pairs Ducs, l'Archevesque de Rheims, l'Evesque de Laon, l'Evesque de Langres. Les Clers Comtes, l'Evesque de Beauvais, l'Evesque de Chaalons, l'Evesque de Noyon. Les Pairs Lays, les Ducs, le Duc de Bourgoigne, le Duc de Normandie, le Duc d'Aquitaine. Les Comtes, le Comte de Tolose, le Comte de Flandres, le Comte de Champagne. Les Pairs ancient sont mis si comme il doivent seoir en jugement en la presence du Roy, & doivent li Pairs Lays seoir à la dextre, & li Pairs Clercs & Prelats à la senestre du Roy.*

Sanè ex judicio lato contra Erardum Briennensem anno 1216. pro Comitatu Campaniæ, descripto in v. *Submonitio*, necdum fuisse Parium definitum numerum abunde colligitur, cum Regni proceres alii seu Barones, atque adeo Episcopi interfuerint, tametsi in primis recenseantur Archiepiscopus Remensis, Episcopi Lingonensis, Catalaunensis, Bellovacensis & Noviodunensis: sed de hac controversia videant alii quibus per otium licet, nos quippe ad alia festinamus.

Pares Communiarum, qui vulgo *Scabini*, *Majoris* seu Præfecti civitatis Assessores, quos ille in consilium adhibet, ut dominus feudalis vassallos suos *pares*. Charta Communiæ Belvacensis anno 1182. *Tredecim Pares in Communia eligentur, &c.* Vide Sugerium epist. 76. In Regesto Constabulariæ Burdegalensis crebra est mentio Juratorum & centum *Parium* urbis Bajonensis. Ita in Charta Majoriæ Rotomagi & Falesiæ, mentio perinde est centum *Parium* earumdem civitatum, ex quibus eligi solebant 12. *Scabini*, & 12. *Consultores*, post Ordericum Vitalem pag. 1066. Apud Pictavos Pares dicuntur, qui *Majoris* officio functi sunt, quod exacta dignitate, in *Parium* numero haberi soleant, & in rebus publicis Majoris Assessores sint. Ii autem *juramentorum* lites & controversias dijudicant. Nam ut est in Legibus Henrici I. Regis Angl. cap. 31. *Unusquisque per Pares suos judicandus est, & ejusdem provinciæ: peregrina verò judicia modis omnibus submoventur.*

Paria, Parium dignitas & prærogativa, *Pairie*. Aresta oct. Nat. B. M. an. 1259. 1. reg. f. 96. *Archiepiscopus* (Remensis) *— petiit in hac causa judicari per Pares suos, cum in hac causa dependeat magna pars dignitatis & pariæ suæ vel jus.*

Paritas, eadem notione, in literis erectionis Ducatus Britanniæ in Pariam an. 1297. descriptis ab Argentræo lib. 5. Hist. Britan. c. 31.

PAR, *Parteria*, *Pariatio*, *Pariagium*, *&c.*

Pares, præterea dicuntur, qui unius prædii, seu feudi, domini simul sunt: id est, *participes*. Ordericus Vitalis lib. 5. pag. 572. de Gerboredo Castro in Bellovacis: *Moris enim est illius Castri, ut ibidem duo Pares domini sint.* Tabularium Abbatiæ de Rota f. 108. *Hoc quoque factum tali pacto, ut Abbas teneat totum feodum de Matthæo & Mauricio: & Reginaldus & frater ejus reddant Abbati & Ecclesiæ 12. nummos de servitio uno quoque anno, & servitia dominorum reddant in manu Abbatis, & de labore boum quæ fecerint in extranea terra sint Pares ipsi & Abbas.* Tabularium S. Hilarii Pictavensis anno 864. *Eo tenore ea que ratione, ut quamdiu insimul vixerimus, simulque teneamus & possideamus, & qui Pari suo supervixerit, censum dare faciat.*

Parserii eadem notione in Charta anno 1180. in Regesto Tolosano, in qua etiam interdum *participes* dicuntur. Alia anno 1245. ibidem: *Notum sit cunctis, quod Enricus de Castanhaco pro se & pro aliis dominis de Castanhaco parieriis suis, &c.* *Pariarius*, in Historia Episcoporum Lodovensium pag. 228. Chronicon Vosiense utitur etiam voce, *Particeps*: *Hanc fidelitatem juraverunt Vicecomiti, & ipse illis, ipsique inter se, sicut legitimi participes.* Charta *Pariagii* an. 1160. apud Chopinum lib. 3. de Sacra Polit. tit. 3. §. 8. *Notum — quod Abbas de Bona valle & totus ejusdem Monasterii Conventus nos æquilivêrunt, & participes constituerunt in villam suam, quæ vocatur Laureium, &c.* Atque hoc dominii *participium* & societas

Pariagium vel *Pariatio* vulgo appellatur, vel *appariatio*, nostris *Pariage*: quæ quidem vox maximè sumitur pro *associatione* domini: unde *associationes* etiam dicuntur in 1. Regesto Parlamenti anno 1260. fol. 109. & seqq. Charta R. Abbatis Monasterii Caroffensis anno 1308. ex 2. Regesto Philippi Pulchri num. 11. *Communionem, communicationem, associationem, pariagium, cessionem, &c.* Monasteriorum quippe & Ecclesiarum Præsules ut bona sua tuta & illæsa fierent, eorum partem Regibus aut Magnatibus concedebant, ut reliquam horum præsidio ac patrocinio tutarentur: quemadmodum, ut est apud Tacitum, Cæsares passim scribebantur hæredes ex triente vel semisse, quo tutius ab iis reliquum patrimonium liberis ac propinquis adservaretur.

Volvitur, inquit Chopinus lib. 2. de Doman. tit. 8. artic. 7. in Regestis Curiæ Parisiensis, *litera de Pariagio Abbatis & Conventu Sarlatensi facta à Domino Rege.* Quo loco, & lib. 3. de sacra Polit. tit. 3. artic. 8. & 9. complura ejusmodi Pariagiorum profert exempla, quorum quidem ea potissimum erat conditio, ut in *appariationem* seu in *Pariagium* adscripti, partem prædii sibi concessam alienare nullo modo possent: quæ expresse legitur in Charta Roberti Abbatis S. Laurentii de Longobecco anno 1192. qua Regem Philippum Augustum in omnibus sui Monasterii bonis associat, quæ habetur in 31. Regesto Chartophylacii Regii fol. 56. *Dominus autem Rex concedit nobis quod id extra manum suam nunquam mittet, sed semper adhærebit coronæ, & medietatem cuam nunquam capiet per se divisim, sed semper de communi. Præpositus autem qui ibi erit, faciet fidelitatem Regi, & nobis, & Dominus Rex cum universis rebus nostris quæ in sua sunt potestate, in custodia sua suscipit & defensat, in quantum de jure poterit.* Extat ibidem Charta alia anni 1290. fol. 57. qua Abbas S. Martini de Raucurte Regem eundem associat in prædio *Wasguemoulins*, cum hacce conditione: *Quia verò in memorata villa nos benignè & liberè eum collegimus, ne ex dono quod ei fecimus, damnum nobis eveniat per malum donum, concessit nobis ut in verbo regio* * *Grantaine, quod nec dictam villam, nec aliquid quod ad illam pertineat, à proprietate sua alienabit, neque ipse neque successores sui Reges Franc. extra manum suam mittent.* In Charta anni 1279. quæ legitur in Historia Episcoporum Cadurcensium num. 154. *Bernardus de Pertica Domicellus dicitur vicarius Pariagii de Cadurco.* Adde num. 143. 160. 177. & Sammarthanos in Episcopis Wapincensibus num. 26.

Pariarios præterea vocabant quibus juris pars quælibet erat in aliquo prædio. Verbi gratia legimus apud Plantavitium pag. 228. *Episcopum Lodovensem, ut pariarium Castri de S. Privato, præter ea quæ ad ipsum spectabant, tanquam ad majorem dominum, & dominum supremum, & dominum feudi, habuisse in jurisdictione dicti Castri decem hebdomadas*: quibus scilicet in solidum pro Castri domino haberetur. Extant apud eundem scriptorem alia similium conditionum in *Pariagiis* exempla. Habetur enim Charta anno 1167. qua Richardum Ruthenorum Comitem habere sex menses in turri de Montebruno agnovit & confessus est Gaucelinus Episc. Lodovensis: ut vicissim Richardus quoque agnovit Gaucelinum sex alios menses habere in eadem turri. In alia anno 1243. Bertrandus Maffredi & Gaucelinus frater recognoverunt Guillelmo Episc. Lodovensi se tenere in feudum ab ejus Ecclesia in municipio de Villacunio tres menses & dies decem domini, & totum Castrum, &c. In alia denique anno 1246. continente quandam permutationem, Episcopus Lodovensis accepit à Guillelmo de Lodova quatuor menses, scilicet, Januarium, Aprilem, Majum & Decembrem quos idem de Lodova habebat in turri superiori de Montebruno.

PARABILIS. Testamentum Perpetui Episcopi Turonensis: *Equum meum parabilem, & mulum quem elegeris do, lego.* Equus fortè qui Gallis dicitur *cheval de parade*, ad pompam, ad apparatum.

PARABOLA, Verbum, sermo, Gall. *Parole*, Hispanis *Palabra*, quasi *parabola.* Hesso Scholasticus: *Assumpta parabola sua, respondit Episcopus.* Radevicus lib. 1. cap. 41. *Per parabolam Friderici Imp. vel nuntii ejus.* Vetus Charta apud Dyago lib. 2. de Comitib. Barcin. cap. 50. *Non dicam illas parabolas, quas vos dixeritis ad me, & mandaveritis mihi, ut celem eas.* Alia anno 1179. exarata Papiæ: *Et sciendum quod taliter eis parabolam dederit, sive terminum mutaverit.* Maurisius pag. 18. *Post hac cum boves mei essent de parabola Capitanei castri, &c.* Otto Morena in Hist. Laudensi pag. 10. *Dixeruntque se non esse ausos hoc sine consilio & parabola Mediolanensium.* Adde pag. 25. & vitam B. Oldegarii Episcop. Barcinon. num. 1. Gesta Innocentii III. PP. p. 148. Ughellum tom. 4. p. 227. tom. 5. p. 773. 792. 802.

Parabola, vox in Evangeliis frequens, i. *similitudo, quæ ab ea vocatur, quod alteri* Παραβάλλεται, *hoc est, assimilatur, & quasi umbra prævium veritatis est.* S. Hieronym. Epist. 151. quæst. 6.

Parabulla. Charta anno 1164. *Causa satis diu per idoneos advocatos ex utraque parte ventilata, Guillelmus de Prio consilio & parabulla sociorum suorum talem inde protulit sententiam.* Alia Theodori Porphyrogeniti Marchionis Montisferrati an. 1325. *Absque licentia & parabulla seu voluntate ipsius D. Marchionis.*

Parabolare, Sermocinari, verba facere, Gall. *Parler.* Capitula Caroli C. apud Silvacum cap. 1. *Nostri seniores, sicut audistis, parabolaverunt simul & consideraverunt cum communibus illorum fidelibus de Dei servitio, &c.* Adde ejusdem Capitula tit. 21. c. 2. 3. & Epist. Episc. ad Lud. Reg. c. 4. Hincmarus Rem. in Ep. à Cellotio edita: *Audivi denique quosdam reprehendere nos Episcopos, & dicere, quod volumus tota die per scripturas parabolare.* Visio S. Barontii n. 1. *Cœpit eum bis terque appellare: sed ille nihil homini valuit parabolare, sed digito gulam ei monstrabat, &c.* *Paroler*, Poëtis nostratibus. *Le Roman d'Aubery MS.*

Flamainc parolent, & li auquant Ainglois.

Le Roman de Garin MS.

Garin, parole qui molt ot le euer fin.

Parabolosus, verbosus. Matth. Vill. l. 1. c. 97. *Il qual era parabolosa di grande vesta, e poco veritiere ne fatti.*

PARABOLANI, *Qui ad curanda debilium ægra corpora deputantur*, inquit lex 17. Cod. de Episc. & Cleric. sic dicti, quod neglecto omni periculo, suæque salutis immemores, ægrorum curationi sese ultro exponerent, quomodo apud nos ii qui pestifera lue contactis curandis totos se addicunt: de quorum *confratria* vide quæ habet Malbrancus lib. 10. de Morinis cap. 38. A Græca voce παράβολος vel παραβαλλόμενος, quam vocem per ἐναποκινδυνεύων reddit Hesychius. De ejusmodi Parabolanis agunt pluribus Cujacius, Baronius tom. 5. Salmasius de Modo usurarum, & ad Pollionem, Jac. Godofredus ad lib. 42. Cod. Th. de Episcop. & Cleric. &c.

PARABOLARE, periclitari, ex Gr. παραβάλλεσθαι. Monent Salmasius lib. de Modo usurarum pag. 196. & Jacobus Gotofredus, in antiquissimo Codice Bibliothecæ Puteanæ in Epistola B. Pauli ad Philippenses cap. 2. haberi hæc verba, *Parabolatus est de anima sua*: ubi Græca præferunt, Διὰ τὸ ἔργον τοῦ Χριστοῦ μέχρι θανάτου ἤγγισε παραβολευσάμενος τῇ ψυχῇ. Vide *Parabola.*

PARACELLARIUM, idem quod *Cellarium*, cella vinaria, nostris *Cellier.* Anastasius in S. Hadriano: *Vinum vero seu diversa legumina, quæ in prædiis ac locis ipsius antefatæ domocultæ annuè natæ fuerint, simili modo curiosè in paracellario prænominatæ sanctæ nostræ Ecclesiæ deducantur, & separatim reponantur.* In Gregorio IV. *Sed & alias absidas*

das duas — infra paracellarium varus historiis depictas. Infra : *Balneum, quod juxta paracellarium situm est.*

Paracellarii, seu cellarii, qui cellariis præsunt. Idem Anastasius in S. Zacharia PP. *Hic beatissimus Papa statuit ut crebris diebus alimentorum sumptus, qui & Eleemosyna usque nunc appellatur, de venerabili Patriarchio à Paracellariis, pauperibus, & peregrinis, qui ad B. Petrum morantur, deportari, eisque erogari.* Vide *Subpulmentarius.*

PARACELLATICUM, Papiæ MS. edito verò, *Paracollaticum*, *penicillus* (ed. *Peniculus*) *i. spongiola.* Vide *Paracellarium.*

PARACHARAGMA, Moneta adulterina, ex Gr. παραχάραγμα, Glossæ Gr. Lat. παραχάραγμα, *adulteratio.* Παραχαράκτης, *adulter.* Cassianus Collat. 1. cap. 20. 22. *Tanquam adulterina numismata & paracharagmata reprobemus, utpote quæ falsam imaginem Regis non legitimè signata continent.* Adde Collat. 2. c. 9. Tertullianus lib. de Pœnitentia : *Nummus improbus, aut scalptus, aut rasus, aut adulter.*

Paracharacta, qui falsos nummos cudunt, in lege 8. C. Theod. de Falsa moneta. παραχαράττειν τὸ δίκαιον dixit Anastasius Sinaïta. Lexicon MS. Cyrilli : παραχαράκτης, παραςροφεὺς, παραςρωτὴς τῶν ἐντεθέντων ὅρων ἢ νόμων. Vide S. Columban. instruct. 9.

Paracharaximus. Glossarium Saxon. Ælfrici : *Paracaraximus* : ꝼlaꝩ peninȝ, id est, falsus denarius. Glossæ Isonis Magistri ad Prudent. *Moneta dicitur eo quod monet mentem inscriptione nominis Regis, ne paracaraximi, i. falsi nummi fiant.* Petrus Damian. lib. 2. epist. 1. *Quod si ipsius monetæ obliterata, vel detrita sit regula, postquam metallis imprimitur, non nummus, sed paracaraximus invenitur.* *Paracharaxima nomismata*, apud Cassianum Collat. 1. c. 20. 21. & 22.

PARACHIMUMENUS, ex Gr. παρακοιμώμενος, Præfectus sacri cubiculi, de qua dignitate Scriptores Byzantini passim, & ex iis Gretzerus & Goarus ad Codinum, & nos quædam ad Villharduinum. Ignotus Barensis in Chron. an. 888. *Mortuus est Michael Imp. & surrexit Basilius Parakimumenus ejus.* Apud Luitprand. l. 3. c. 7. *Parachimmenus*, perperam scriptum legitur.

PARADA. Sidonius lib. 8. epist. 12. *Hic nec tibi pendulum tinguat volubilis sentina vestigium, pandi carinarum ventres, abiegnarum trabium textu pulpitabuntur : hic superflexa crate paradarum sereni brumalis infida vitabis.* Ausonius epist. 5.

Expositum subter paradas, lectoque jacentem
Corporis ut tanti non moveatur onus.

Scaliger lib. 2. Auson. lect. cap. 14. *paradas* interpretatur naves voluptarias & cubiculatas undique tectas. Sed his locis *parada* pars est navis sub qua jacebant navigantes. Schefferus lib. 2. de Militia navali c. 2. in Addit. p. 325. post Vossium & Martinium, multa de hac voce commentatur.

Parada, pro *parata.* Vide in hac voce.

PARADIE. Alexander Jatrosophista lib. 2. Passion. *Cum potiones biberit ducentas, dabis iterum die paradie.* Ubi Glossæ MSS. *Die paradie, i. die post diem.*

PARADIONIUM, *prope baltheum.* Papias. Vide *Parazonium.*

PARADISUS, Artium porticibus circundatum ante ædes sacras, ex Gr. παράδεισος, qui ab Hesychio definitur τοῖχος ἐν ᾧ φυτὰ ἵσταται, locus porticibus & *deambulatoriis* circundatus, nostris, vulgo, *Parvis.* Anastasius in Dono I. PP. *Hic atrium B. Petri superius, quod Paradisus dicitur, estque ante Ecclesiam, in quadriporticum, magnis marmoribus stravit.* Et in S. Paulo : *Fecit autem in atrio turrem S. Mariæ ad Gradus, quod vocatur Paradisus, oraculum, &c.* Leo Ost. lib. 3. c. 28. *Fecit & atrium ante Ecclesiam, quod nos Romana consuetudine Paradisum vocitamus, longitudine cubitorum 77. ac semis, latitudine 57. & semis, altitudine verò 15. & semis, 4. & totidem in geminis frontibus, & 8. per latera singula super quadrifidas bases habens, gerens columnas.* Quod verò Anastasius atrium & Paradisum S. Petri vocat, ςοὰ, ἡ εἰς τὸν Πέτρου τοῦ Αποςόλου νεὼν ἄγει, dicitur, seu Porticus S. Petri. Vetus Charta Fuldensis, apud Browerum lib. 2. Antiq. Fuld. c. 6. *Wernherus omni devotione diligens decorem domus Dei, fecit Paradisum in Orientali parte Ecclesiæ, columnis, porticibus inferioribus & superioribus, honorificè constructis. Capellam etiam regia dignitate fulgentem apposuit, ita ut locum ipsum Paradisum voluptatis non immeritò appellare possimus.* Versus Angelranni apud Hariulfum lib. 4. cap. 17.

A fundamentis instauravit paradisum.

Chron. Laurishamense an. 948. *Paradisum totum plumbo operuit, pulpita ante portas ejusdem Paradisi fabricavit, &c.* Charta Anacleti Antipapæ anno 1134. pro Beneventana Ecclesia : *Totum integrum Paradisum & atrium quod est a te ipsum Episcopium, Ecclesiam videlicet S. Mariæ, &c.*

Paradisos porro interdum vicem cœmeteriorum præbuisse declarant quæ de Ottone II. Imp. habent scriptores, quem *in Paradiso B. Petri* Romæ tumulatum tradunt Leo Ostiensis lib. 2. cap. 9. Chron. Laurishamense, &c. Ita etiam Sicelgaitam, Roberti Guiscardi uxorem, ibid. humatam scribit Paulus Diac. lib. 4. Chr. Casin. c. 8. Ugutio : *Paradisus est locus morientis partibus constructus.* Certè ut *paradisi*, ita & cœmeteria *atria* dicuntur : unde Tabularium S. Victoris Massiliensis apud Guesnaium in Annal. Massil. p. 296. vocis etymon confingit : *Idcirco verò idem locus ad portam Monasterii situs, vocatus est paradisus, sicut & nos comperimus, quia multorum corporum, scilicet sanctorum Martyrum, Confessorum, virginum eodem loco quiescentium decoratur auxilus, & suffragatur meritis, &c.* Hanc vocem habent præterea veteres inscriptiones Christianæ apud Gruterum p. 1163. Annal. Francor. Fuldenses an. 896. Paulus Warnefrid. lib. 5. de Gestis Langob. c. 31. Aimoinus lib. 4. Hist. Franc. c. 34. Anonymus in Miraculis S. Richarii lib. 1. c. 10. 18. Bernardus Monachus in Itiner. Terræ sanctæ cap. 10. Cæsarius Heisterbach. lib. 7. cap. 10. Vetus Charta in Hist. Parisiensi Brolii p. 41. &c.

Paravisus, in Charta laudata ab Hemeræo de Academia Parisienti p. 13. ex Magno Pastorali Ecclesiæ Paris.

Parvisus. Matth. Paris an. 1250. *Unde pro illa substantiola persolvenda cogebatur ille pauperculus, multis diebus scholas exercens, venditis in parvisio libellis, vitam famelicam & Codrinam protelare.*

Pervisus. Fortescue de Laudibus legum Anglic. c. 51. *Sed placitantes tunc se divertunt ad pervisum, & alibi consulentes cum servientibus ad legem, &c.* De vocis *paravisus*, etymo, vide quæ habet Somnerus ad scriptores Anglicos v. *Triforium*, & an ejus conjectura probetur omnibus.

Paradisus, pars navis sic appellata. Contractus navigii &c. an. 1268. tom. 5. Hist. Francor. p. 437. de navi : *Et habet duos paradisos, & unum vannum & supervannum coopertum.*

PARAFRENARIUS. Vide *Paraveredus.*

PARAGAUDA, *Ornamentum pallii, vel vestis, quod vulgo frisium dicitur*, Joann. de Janua, apud quem

quem perperam editum *paraganda*. Παραγαύδιον, in Gloss. Gr. Lat. MS. Biblioth. S. Germani Parisiensis: *Paragaudis*, Pollioni. Lex 2. Cod. Th. de Vestib. *Nemo auratas habeat aut in tunicis, aut in lineis paragaudas*. Vide ibi Jacobum Gotofredum.

Paragaudatus. Charta donationis Cornutianensis edita à Suaresio: *Et pro aræ ora vela tramoserica alba pro auroclava. 2. Vela blattea auroclava paragaudata 2.* Infra: *Vela linea paragaudata Persica clavatura coccomelina prasina 2. vela linea paragaudata Persica clavatura leucorodina 2. &c. Paragaudiæ vestes*, apud Vopiscum in Aureliano: *Paragaudiæ interulæ*, in Epist. Valeriani Imperatoris ad Præfectum Præt. quæ *Paragaudis* exornatæ erant. Vide Turnebum lib. 9. Adversar. capite 11. Casaubonum & Salmasium ad Hist. August.

PARAGIUM, *Paraticum*, Conditionis ac nobilitatis *paritas*, juxta quam Barones *debent maritare sorores, aut amitas, fratres aut nepotes*, ut est in Constitut. Siculis lib. 3. tit. 33. *Pro modo scilicet facultatum suarum, & filiorum superstitum numero, secundum paragium*. Charta anno 1269. apud Ughellum in Episcopis Casertanis: *Suppliciter petit ut mandari ipsam maritari juxta paragium, & dotari de castro & casali prædictis benignius dignaremur, &c.* Quod porro *Paragium* nostri in nuptiis appellabant, *congruam parilitatem* rectè vocat Martianus Capella lib. 1. pag. 4. ὁμαλὸν γάμον Æschylus in Prometheo pag. 55. ubi consulendus Scholiastes pag. 54. Apuleius lib. 6. Metamorph. *Connubium est, cum æquales in nuptias coëunt: ut puta cives Romani pari utique dignitate.* Ita Periander apud Laërtium lib. 1. suadebat, γαμεῖν ἐκ τῶν ὁμοίων Et Solon apud Ausonium in Ludo sapient. *Par pari jungatur conjux, quidquid impar dissidet.* Tabular. Vindocinense fol. 18. *Unius hominis habeant portionem, quam nominant paragium.* Sed hæc nota. Hinc vox.

Paragium, pro ipsa nobilitate usurpata. Philippus *Mouskes* in Hist. Fran. MS.

> *Le Conte Estase de Boulogne,*
> *Ki del parage ne forlonge.*

Le Roman du Renard MS.

> *Enfans, dit-il, de haut parage,*
> *Penssés de mes Chattaus tenir, &c.*

Le Roman de Gaydon MS.

> *La Dame tert de mult haut paraige née.*

Le Roman d'Aubery MS.

> *Vostre pere est freres Basin le fier,*
> *Itel paraige puisse Dex vergoigner.*

Le Roman de Rou & des Dus de Normandie MS.

> *Gentil fu de parage, & d'avoir fu manans.*

Alibi:

> *Une fille à moult gente, qui est de haut parage.*

Rursum de Henrico II. Rege Angliæ:

> *Qui prist Alianor, dame de haut parage.*

Princesse de haut paraige, apud Christinam Pisanam lib. *du Tresor de la Cité des Dames*, 1. part. cap. 24. *Homens de paratge*, apud Raimundum de Montanerio in Chron. Aragon. cap. 113. in Chron. Petri Regis Aragon. lib. 1. cap. 28. &c. Chronicon Flandriæ cap. 5. *Quand vous avez arse sa maison à la vergoigne de tout son parage.* Adde cap. 9. Jacobus Passavantius in Speculo de vera Pœnitentia pag. 209. *Non trovando niun altra creatura à suo paraggio.* Dantes de Majano Son. 17.

> *Cavalieri li mostraro di gran paraggio.*

Utitur etiam Joannes Villaneus. Quibus in locis sæpe pro *parentage* sumitur. Philippus *Mouskes* in Philippo Augusto de Reginæ Isembordis divortio:

> *Et par itaut se l'en hai*
> *Si fort, que de li s'en parti,*
> *Quar l'Arcevesque de Rains*
> *Parage i jura premerains.*

Vide Dissertationem 3. ad Joinvillam p. 151. ubi plura: & supra in *Disparagare*. Ita etiam

Paraticum usurpatur in Hispanicis Tabulis. Curia Generalis Catalon. an. 1320. MS. *De hominibus de paratico, sive de genere Militari.* Alia Curia Generalis Barcinone celebrata an. 1291. à Jacobo II. Rege Aragon. *Quod aliquis Miles, vel homo de paratico non possit facere malum alicui sine acunydamento.* Vide *Banditas*.

Paraticum, seu *paratico*, Italis videtur appellari, Collegium, Societas. Vide Hist. Pergamensem part. 1. lib. 4. c. 28.

Paragium, deinde appellatum, quicquid feudale à fratre primogenito, secundogenitis in partem hæreditatis datur, qui id ab ipso primogenito fratre tenent, pari ac ille reliquum feudum conditione, absque tamen homagio, (quod is pro toto feudo dominico præstat) usque ad septimam generationem, qua finita, omnis sanguinis affinitas extincta censetur: tum enim qui excipiunt, homagium præstant hæredibus primogeniti. Arestum Parlamenti Parisiensis anno 1275. apud Duchesnium in Histor. Drocensi pag. 281. *Baillivo igitur Caleti pro domino Rege petente homagium à Comite Domni Martini de dictis terris sibi, ut dictum est, in excambium traditis: pro dictis Comitibus fuit ex adverso propositum, quod dictus Rex de dictis terris — homagium habere non debebat: imo Comes Drocensis eas Comiti Domni Martini per paragium, juxta terræ consuetudinem garantire debebat usque ad septimum hæredem.* Regestum Parisiensis Parlamenti sign. B. f. 41 inter Aresta anno 1277. *Hometum quod tenetur ab eo tanquam ab antenato per paragium, juxta consuetudinem Normanniæ.* Totam hanc *Paragii* rationem & usum hisce verbis prosequitur vetus Consuetudo Normanniæ MS. 1. part. sect. 3. cap. 15. *Les fieus sont tenus par parage, quant le frere ou le cousin prent l'eritage à ses predecesseurs, & il la tient de son ainsné, & li respont de toutes les choses qui apartiennent à la partie de son fieu & de toutes les droitures que le fiement de sa partie deura, il en respont & en fet les redevances as Chiés Seignors.* Et cap. 18. *Tenure par parage adecertes si est fet quant le tenant & celui del quel le fieu est tenus sont pers par la reson del lignage, qui descent de leurs antecesseurs, & en cette maniere tiennent les puisnez des ainznez de si atant que il viengnent au sesime degré de leritage. Més dilec en avant; li puisnez si sont tenus à fere fealté à l'ainzné, & quant vendra au septisme degré, il tendront encore de l'ainzné par homage, més dillec en anvant tout c'en qui par dedevant estoit tenu en parage, il sera tenu en aprés par hommage. Li ainznez poet fere justice sur les puisnez pour les rentes & pour les services qui appartiennent as Seignors del fieu, &c.* Cap. 27. *Les puisnez seront tenus à fare falté à leur ainznez ou à leur successeurs quant le lingnage sera alé & descendu siques au sisime genoil. El septisme degré les puisnez seront tenus à fere à leur ainznez homage, quer le septisme degré est establi tout au dehors des lignes de consanguinité.* Adde quæ de hacce materia fusè pariter observavimus in dicta Dissert. 3. ad Joinvillam p. 150. Hinc

Apparagium, pro parte hæreditatis paternæ aut maternæ, quæ secundogenitis datur à primogenito fratre,

ſtatte, in Charta an. 1316. ex veteri Regeſto Cameræ Computorum Pariſienſis: *Dominus Philippus filius Regis Com.s Piƈtavenſis & Burgundiæ de dono Regis Philippi patris ſui ratione partagii ſeu poſſeſſionis hæreditariæ quouſque Rex ſibi fecerit aſſideri de 20. mill. lib. Tur. ſolvend. hoc modo videlicet 3000. ll. ſuper terram Comitatus Burgundiæ annis ſingulis, qui debebantur Regi à Comitiſſa Atrebatenſi Domina Mathildi, — Dominus Ludovicus Comes Ebroicenſis pro recompenſatione ſibi facta ſuper deceptione ſeu errore aſſiſiæ terræ ſibi factæ ratione ſui apparagii, ſuper quibus dudum conqu ſtus fuerat defunctis regibus Philippo ſeniori, & Ludovico germano quem Iam domini Regis moderni, &c.* Hinc etiam in Conſuetudine Britanniæ art. 557. Lodunenſi c. 15. art. 5. cap. 27. art. 26. & in Turonenſi art. 284. *fille apparagée ſuffiſamment, ou dignement*, dicitur quæ legitimè & juxta debitum dotata eſt à fratribus.

Paragium, quævis portio in re aliqua. Tabularium Vindocinenſe fol. 54. *Guido de Blaſone Dominicus vaſſus accedens ad Dom. Odericum Abbatem donavit eis tractum ſagenæ unius in univerſis aquis ſuis, ubicumque piſcaturas habere dinoſcitur, ita ut ipſe in eadem ſagena unius hominis habeat portionem, quam nominant paragium, reliquæ autem portiones ſunt S. Trinitatis & Monachorum.*

PARAGONICUS. Joannes Hocſemius in Engilberto a Marka Epiſcopo Leodienſi c. 35. *Ad ea, quæ nobis objiciuntur in Curia de lavacro Militari ſumpto in Concha paragonica Conſtantini; dicimus, quod in eadem intravit Conſtantinus, & inibi lotus fuit, &c.* Anaſtaſius in S. Silveſtro: *Fontem ſanctum, ubi baptizatus eſt Auguſtus Conſtantinus ab eodem Silveſtro: ipſum fontem ex metallo porphyretico ex omni parte coopertum, &c.* Ita *paragonica concha*, pro *porphyretica* hic ſumitur, niſi ita legi debeat apud Hocſemium, vel *Pentagonica*.

PARAGORICUS. Vide *Paregoricus*.

PARALLELONEUS, παραλληλ❀, apud Latinum Agrimenſorem p. 316.

PARALODIUM. Charta Berengarii Comitis Barcinonenſis an. 1090. apud Baronium an. 1091. n. 8. *Et ut Principes noſteri vel omnes alii, qui mecum inſudaverint ad prædictæ urbis inſtaurationem, habeant in confinio hujus urbis paralodium, ſuam apriſionem, vel quod acceperint per manus noſtræ largitionem, non inde perſolventes aliquam penſionem, &c.* Sed legendum videtur diſtinctis vocibus, *par alodium, ſive apriſionem.*

PARALOGISARE, Gloſſ. Lat. Gall. *Paralogizo, parler, decevoir, u conclure.* Alanus de Inſulis in Planctu naturæ: *Cujus* (diadematis) *non adulterina auri materie ab ipſius honore degenerans, luce ſophiſtica oculos paralogizans, ſed ipſius nobilitas miniſtrabat eſſentiam.* Utitur etiam Thwroczius in Chron. Hungar.

PARAMENTUM. Vide *Parare*.

PARAMONARII, iidem, qui Manſionarii Eccleſiarum, etſi ſecus videatur Meurſio, qui *Paramonarios* adminiſtros Monaſteriorum fuiſſe contendit. Hiſtoria Inventionis corporis S. Priſci, apud Ughellum in Epiſcopis Frequentinis: *Sacerdos quidam Marcus nomine, qui etiam Paramonarii gerebat officium, & prædictam ejuſdem civit tis Eccleſiam cuſtodiebat, &c.* Infra: *Cuſtos ſanctæ Eccleſiæ civitatis* dicitur. Apud Petrum Diac. Caſin. in Relat. de Corpore S. Benedicti n. 2. & 20. *Georgius Eccleſiæ Paramonarius* occurrit, qui apud Leonem Oſt. lib. 3. c. 26. *Manſionarius* dicitur. Concilium Conſtantinopolit. ſub. Menna act. 5. Προσειλοῦντ❀ ποτὲ ὑμῖ χωρεπισκόπους, ἄλλοτε παραμονάριοι. Infra: Καὶ Ἰωάννην τινὰ παραμονάριον κỳ τον πάντα ... εἶναι τῆς ἁγίας Ματίας, ... κỳ τῶν Τυρίων ... τρόπολ ν. VII. Synod. act. 7. can. 5. οἰκονόμοι, ἢ ἔνδικοι, ἢ παραμονάριοι. παραμονάριοι dicuntur in Definitionibus Concilii Calched. can. 2. apud Balſamonem ad Marci Patr. Reſp. 28. & Leonem Grammaticum in Michaële Balbo p. 459. Suos etiam παραμονάριους habebant Gentiles, ſi qua Menologio fides ad 17. Novembr.

PARANGARIÆ. Vide *Angariæ*.

PARANYMPHUS. Soterem PP. inſtituiſſe ajunt, ut legitima uxor tum haberetur, cui Sacerdos benedixiſſet, & quam parentes ſolenni pompa, more Chriſtiano, meritò collocaſſent, quamque etiam *Paranymphi* cuſtodiiſſent: de quo more extat Epiſtola 1. ſub nomine Evariſti PP. *Paranymphi* meminit Concilium Carthaginenſe IV. c. 13. apud Reginonem l. 2. c. 153. *Sponſus & ſponſa cum benedicendi ſunt à Sacerdote, à parentibus ſuis vel à paranymphis offerantur.* Adde Burchard. lib. 9. c. 6. 7. Capitul. Caroli M. lib. 7. c. 363. Leges Longob. lib. 1. tit. 16. § 8. &c. Παρανύμφους plures interdum adhibitos in nuptiarum ſolennibus teſtatur Euchologium Gr. p. 389. ex quo συντέκνους appellatos docemur: ... ἄλλα ... παράνυμφοι, ἢ ... τοῖς λεγομένοις συντέκνοις ... Sic porro *Compatres*, ſeu patres ſpirituales etiam appellant Græci recentiores, quod in deducendis ſponſis Patris vicem teneant. Νυμφευτὴ, apud Theophylactum Simocattam lib. 1. c. 10. Vide Juretum ad Epiſtolam Ivonis Carnot. 209. & Gloſſar. me... Græcitat. in ... νυμφος.

PARAPALLIUM, in Theatro ſtatuit vetus interpres Juvenalis ad Sat. 6. v. 649. *Spectant ſubeuntem fata mariti Alceſtum*: ubi ille, *in Theatro Parapallium*.

PARAPETASIA, in l. 39. Cod. Th. de Operib. publ. *Ædificia, quæ vulgi more Parapetaſia nuncupantur, vel ſi qua opera publicis mœnibus, vel privatis, ſociata cohærent, ut ex his incendium vel inſidias vicinitas reformidet, aut anguſtentur ſpatia platearum, vel minuatur porticib. latitudo, dirui ac proſterni præcipimus.* Quo loco in Baſilicis habetur παραπέτασμα, vel παραπέτασμο, quæ vox, opus quoddam alii adjunctum, ſignificat, ſeu ad aliud fulciendum, vel alia de cauſa, uti obſervatum a nobis in Deſcript. ædis Sophianæ n. 36. Proinde alia ſunt *Par petaſia* à mœnianis & ſubgrundiis.

PARAPHONISTÆ, παραφωνισταὶ, Cantores, qui ſunt ex Schola Cantorum. Ugutio: *Paraphoniſta, Cantor.* Alibi: *Antiphonos, qui eſt ſonus: unde Paraphoniſta, dicitur præcantator, quaſi parans ſonos.* Ordo Romanus de Schola Cantorum: *Et ſtatuuntur per ordinem acies duæ, Paraphoniſtæ quidem hinc inde aforis, infantes ab utroque latere infra per ordinem.* Alio loco: *Tunc aſcendentes in pulpitum duo ex Paraphoniſtis, imponant Antiphonam.* Qui verò *infantes* ibi dicuntur, ibidem bis appellantur *infantes Paraphoniſtæ*; noſtris, *Enfans de chœur.* Vetus Scheda de Confirmatione Abbatis Caſin. apud Angelum à Nuce. *Dehinc imponat Paraphoniſta Antiphonam hanc, &c.* Tabularium Eccleſiæ Cadurcenſis: *Breve memoriale ſive diviſionem per manus Stephani, quod fecit Stephanus Paraſoniſta ad obitum mortis de iſta ſagreſtia cum ipſo ſevo Stephano nepoti, modo fiat, & illa Cabeſcolia Ugoni nepoti meo filio Durandi, &c.* Tabularium S. Cyrici Nivern. num. 71. *Inſuper aleas Domni Odonis Par phoniſtæ mihi dederunt.* Occurrit præterea in vita S. Genulfi lib. 2. c. 23. apud Monachum Sangallenſem lib. 1. de Carolo M. c. 8. &c. Vide *Diſcantare*.

Archiparaphoniſta, dicitur in Ordine Romano, qui aliis locis *Quartus Scholæ* appellatur. *Et poſtea non licet mutare alium in loco Lectoris vel Cantoris: quod ſi factum fuerit, Archiparaphoniſta à Pontifice excommunicabitur, id eſt, Quartus Scholæ, qui ſemper Pontifici nuntiat de Cantoribus.* Alibi: *Deſcendit Archidiaconus ſequens in Scholam, & accipit Fontem de manu Archiparaphoniſtæ, &c.*

PARAPSIS, pro παροψίς. Gloſſæ Gr. Lat. τρύβλιον, *Parapſida.* Ita MSS. ubi editæ habent *parapſida.* Vas eſca-

escarium à rotunditate dictum. Will. Brito in Vocab. *Parapsis dicitur discus.* Isidorus lib. 20. Orig. c. 4. *Parapsis, quadrangulum & quadrilaterum vas, id est, paribus absidis.* Glossæ ejusdem Isidori: *Parapsides, suffusoria. Parapsis, granata vel catinus.* Legendum *gavata, vel catinum*, ut habent Glossæ antiquæ MSS. Pithœanæ, & Papias. Glossæ MSS. ex Bibl. S. Germani Paris. cod. 561. *Parapsis dicitur vel à paribus absidis, vel à parabsis, à partitis in eo obsoniis & prandiis.* Joannes de Garlandia in Synonymis:

Discus, scutella, lanx est, catinusque, parapsis.

Regula S. Ferreoli cap. 34. *Nemo alterius aut præsumat aut rapiat portionem, nec frequentius ceteris manum parapsidi importunus immergat.* Constitut. Sicul. lib. 3. cap. 36. *Annulos, fibulas, parapsides, vel cuppas aureas, &c.* Vetus Charta apud Hubertum Leodiensem p. 39. *Quatenus inde 8. parapsides, 8. staupi, unum mortarium in Natali Domini, — fratribus à Villico ministrentur.* Vide Cujac. lib. 10. Observat. c. 17.

PARARE, Ornare, Gall. *Parer.* S. Valerianus de Bono disciplinæ cap. 8. *Una cum assistente sapientia, cœlum suspenderat, terram pararat.* Acta Synodi Pontigonensis an. 876. *Mane circa horam nonam venit Imperator Græcanico more paratus & coronatus, &c.* Supra: *Venit Dominus Imperator Carolus in vestitu deaurato, habitu Francico, &c.* Anonymus in Episcopis Eystetensibus in Gerocho: *Veterem illam Evangeliorum capsam ex electro & auro purissimo, gemmisque pretiosis parari fecit.* Hariultus lib. 2. c. 19. *Paravimus capsam majorem auro & gemmis ornatam, in qua posuimus partem suprascriptarum reliquiarum.* Infra: *Capsas minores auro argentoque vel gemmis pretiosis honestissimè paratas.* Helgaudus in Roberto Rege: *Invenit ibi suam lanceam a conjuge gloriosa bene argento paratam.* Chron. Casin. lib. 3. cap. ult. *Dalmaticæ paratæ 8. tunicæ paratæ 5. &c.* Willelmus Andrensis in Chronico an. 1161. *Vidimus eum aliquando incappatum, præcinctum, & calcaribus circa pedes redimitum, atque paratis equis exire paratum.* Ceremoniale Romanum cap. 33. sect. 3. *Si vero Episcopus sit, qui cruce non utatur, stans in altari, vel in sede sua cum mitra, vel si non sit paratus.* Occurrit passim.

Paramentum, Ornatus, ornamentum: Gallis *Parement.* Annales Francor. Bertin. an. 868. *Cum corona auro & gemmis ornata, sed & cum omni paramento regio cultu exculto.* Bulla Alexandri IV. PP. an. 1255. *Libros, calices, & paramenta ad alia loca transferre.* Adde Concilium Ravennense an. 1311. c. 8. &c.

Paramentum. Hincmarus Remensis ad Carolum Regem, de coërcendis militum rapinis: *Et ad aliquem diem jubeatis venire Fideles vestros, dicentes, quia eis adcognitare vultis undecumque vobis placet dicere, & antequam de paramento vestro ad mansiones redeant, commonete eos secundum sapientiam vobis à Deo datam.* Infra: *Ut si tales sunt, qui antea hanc admonitionem non audierint, eis quotidie, quando ad paramentum vestrum venerint, relegat.* Ubi *Paramentum*, videtur esse tribunal *paratum*, seu adornatum.

Paratura, idem quod *Paramentum*, Gallis, *Parure*: *Paratus*, Tertulliano de Corona militis: Solinus cap. 53. *Gemmarum adhibent paratum.* 2. Paralip. c. 5. *Portaverunt Levitæ arcam, & intulerunt eam, & omnem paraturam tabernaculi.* Ubi Gr. Καὶ τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου. Gregorius M. lib. 10. epist. 36. *Modo autem de benedictione ejusdem S. Petri transmisimus fraternitati vestræ paraturam unam, &c.* Pontius Diac. in Vita S. Cypriani: *Nolo nunc describere loci gratiam: & deliciarum omnium paraturam interim transeo.* Chronicon Monasterii Sublacensis, de Petro tertio Abbate: *Hic Abbas sanctus fecit in Monasterio libros, paraturas optimas, & hereditates multas acquisivit.* Eckehardus Junior de Casibus S. Galli cap. 8. *Paraturas vero Sanctuarii ille, quas secum inconsideratè carissimas sumpsit, furto amisit.* Adde cap. 10. p. 82. Monachum Sangall. l. 1. de Carolo M. c. 26. Conradum de Fabaria de Casibus S. Galli cap. 4. extremo, Regulam Magistri cap. 81. Vitas Abbatum S. Albani p. 35. Chartam donationis factæ Eccl. Cornutianensi edit. à Suaresio, &c.

Parura, eadem notione, ex Gallico *Parure.* Vitæ Abbatum S. Albani: *Albas habentes paruras auro, & aurifrigio, & acu plumario decoratas.*

PARARIUM, pro *Petraria*, seu *petraria*, apud Bromptonum pag. 1166. *Ingenia vero & pararia Christianorum ita retro fissata erant, quod nullus ex parte adversa poterat eis nocere.* Vide *Petraria.*

PARASCERNUS, navigii species. Charta Elizabethæ Reginæ Hungariæ an. 1380. apud Joannem Lucium lib. 4. Hist. Dalmat. cap. 1. *Omnes galeas, parascernos, brigentinos, & quodlibet aliud genus vassis.*

PARASCEVE, ex Gr. παρασκευή, Sexta sabbati, seu feria sexta ultimæ hebdomadis Quadragesimæ, sic dicta, inquit Isidorus lib. 1. de Eccles. offic. cap. 29. *quia in eo die Christus mysterium crucis explevit, propter quod venerat in hunc mundum.* Papias: *Parasceve, sexta Sabbati appellatur, hinc enim præparatio dicitur, quod à Judæis, quæ in Sabbato sunt, eadem die præparantur.*

PARASIA. Vetus interpres Juvenalis Sat. 4. v. 77. *Pegasus, Trierarchi filius, ex quibus Liburna parasia nomen accepit.* Ubi P. Pithœus legit, *ex cujus Liburnæ parasia*, & parasium, pro παράσημον dictum putat, i. tutela navis, de qua voce copiosè egere criticorum filii.

PARASITUS, *Parasitus.* Vita S. Sori Eremitæ Petragor. cap. 2. num. 10. *Vocato itaque uno è parasitis, jubet diligenter à bestia pellem detrahere.* Ubi Bolandus per *parasitum*, lanionem designari putat: malim famulum domesticum, qui de mensa domini victitat. Sic apud Petrum Damian. in vita S. Romualdi cap. 3. num. 17. *Hujus vaccam Comes quidam superbus & tumidus, missis parasitis, impetu barbarico rapuit, ejusque carnes præparari sibi ad prandium — præcepit.* Will. Gemeticensis lib. 7. c. 10. *A duobus parasitis suis in via fecit eum subito strangulari.*

PARASTER, Vitricus, ut *filiaster*, privignus. Vetus Notitia in Hist. Monmorenciaca pag. 12. *Huberti, — qui postea propter parastrem suum cognominatus est Rasorius, &c.* Occurrit in Tabulario S. Florentii Salmuriensis, in Rubro Sagiensi fol. 36. & apud Bractonum lib. 4. Tract. 2. c. 4. §. 4. lib. 5. Tract. 4. §. 5. c. 5. §. 9. *Parastre*, in Consuetud. Montensi art. 6. 11.

PARASTICIA. Adamnanus Scotus lib. 3. Vitæ S. Columbæ cap. 27. *Ecce enim Angelus Domini — nos desuper intra Ecclesiam aspiciens & benedicens, rursum per parasticiam Ecclesiæ reversus, nulla talis vestigia exitus reliquit.* An *posticiam*? Alii à παρὰ, & *statio* deducunt quasi *ad stationem.*

PARASYNAXIS, ex Græco παρασύναξις, Conventiculum. Sacra Marciani Imperat. contra hæreticos part. 3. Concilii Calched. cap. 19. *Universi praeterea Apollinaristæ — non Ecclesias, non Monasteria sibi construant, Parasynaxes & conventicula tam diurna, quam nocturna non contrahant.* Concilium Constantinopolitanum sub Menna Patr. act. 1. Κελεύσαντες μήτε παρασυνάγειν, μήτε παραβαπτίζειν. Vetus interpres *reconventiculare.* Vide l. 8. Cod. de Hæret. & Manich.

PARATÆ, expensæ ad hospitum susceptiones, maximè Missorum, seu Legatorum publicorum. *Missatici*: fallitur enim Sigonius lib. 7. de Regno Italiæ, ubi ait *paratam* esse sumptum quem populi in vias, pontes,

pontesque fluminum, qua transiturus aut quo aditurus Rex erat, reficiendos impendebant. Vox formata à *Parare*, quod idem est ac *Metare*. Glossæ Gr. Lat. Ἑτοιμάζω, *Paro, Meto*. Ἑτοιμασία, *Præparatio, metatio*. *Mansio parata*, apud S. Ambrosium serm. 5. in Psalm. 118. *Parare hospitium*, apud Sidonium lib. 8. epist. 11. *Mansionaticos parare*, apud Hincmarum Remensem ad Clerum Laudun. *Convivia præparare judicibus*, in Diplomate Bertefridi Episcopi Ambian. pro Monasterio Corbeiensi, & in Bulla Cœlestini PP. apud Buzelinum in Gallo-Flandr. pag. 349. Vide Senatorem lib. 5. epist. 14. & Concilium Cabilonense an. 650. cap. 11. Præceptum Ludovici Pii pro Hispanis an. 815. *Et Missis nostris, quos pro rerum opportunitate illas in partes miserimus, aut Legatis, qui de partibus Hispaniæ ad nos transmissi fuerint, paratas faciant, & ad subvectionem eorum veredas donent*. Epistola Episcoporum ad Ludovicum Regem cap. 14. *Quatenus non sit nobis necesse per quascumque occasiones, quorumcumque hortatibus circuire loca Episcoporum, Abbatum, Abbatissarum, vel Comitum, & majores quam ratio postulat paratas exigere*. Occurrit passim apud Marculfum, & in veteribus Tabulis.

Paratæ crebro etiam sumuntur pro expensis, quæ in Episcoporum & Archidiaconorum susceptionibus à Presbyteris Ecclesiarum ruralium fiunt, dum ii diœcesim suam visitant, quæ postmodum in præstationes pecuniarias abierunt. Hincmarus Remensis: *Presbyteros in paratis & exeniis indebitis non affligant*. Idem in Capitulis ad Archidiaconos cap. 1. *Non graves sitis Presbyteris in paratis quærendis*. Chronicon Hugonis Flaviniacensis pag. 271. *Ea lege, ut ipsi, quoad vivant, illo* (altari) *fruantur, & debitum Synodale Ecclesiæ S. Mammetis solvant paratam & Eulogias*. Chronicon S. Benigni Divion. pag. 422. *In Aziriaco etiam villa decimas & paratam — perdonavit*. Chronicon Besuense pag. 600. *Paratas sive debitum, quod in Synodo debebat Presbyter*. Charta Roberti Episcopi Lingonensis in eodem Chronico: *Ita ut Presbyteri Parochiales — Archidiaconibus, aliisque ministris debita servitia exhibeant, paratas & Eulogias suo tempore communiter persolvant*. Charta alia Hugonis Episcopi Gratianopolitani, ex Tabulario ejusdem Ecclesiæ: *Quibus postea donavi Ecclesiam S. Himerii, & Ecclesiam B. Mariæ de Brueu, retento annuo censu, scilicet 10. solid. excepta parata*. Alia ejusdem Hugonis an. 1108. *Et retineo mihi & successoribus meis — paratam, quæ constat 12. denariis in Parochiali Ecclesia*. Vide Perardum in Burgundicis pag. 81. Gariellum in Episcopis Magalonensibus pag. 88. Historiam Episcoporum Cadurcens. n. 70. v. clar. Jac. Petitum post Pœnitentiale Theodori pag. 596. 601. 625. & infra in *Synodus*, & *Synodaticum*.

Parada, pro *Parata*, in Charta Pontii Episcopi Bellicensis: *Exceptis Synodis & Parada*.

Pareda, eadem notione. Historia Episc. Autissiodor. cap. 49. extremo: *Deditque ad victum Canonicorum fratrum paredas omnium Ecclesiarum eorundem, quæ habentur in Episcopatu Autisiodorensi*. Et cap. 53. *Similiter dedit fratribus cum decimis, & paredam eisdem Canonicis condonavit*.

Guadia de Parata. Chronicon S. Vincentii de Vulturno lib. 2. extremo: *Et ipse Theobaldus dedit guadiam de parata, ac fidejussorem inter se posuerunt de utraque parte*.

Apparatus, idem quod *Parata*, prandium, cena. Charta Bernardi Comitis Melgoriensis apud Gariellum in Episcopis Magalon. *Dono & cum hac charta concedo singulis annis semper in festivitate S. Mariæ medii Augusti optimum apparatum omnibus Magalonæ commorantibus, ut ego & is, qui post me Castrum Melgorii tenebit, semper in prædicta eum faciat festivitate*. Alia Waldemari Regis Danorum an. 1180. apud Stephanum Stephanium in Prolegomenis ad Saxonem Grammat. p. 16. *Quodcumque itaque ad nostram curiam, apparatum, transvecturam, expeditionem, seu ad aliud quodlibet regii juris, obsequii, vel obsequiale debitum — pertineat*. Adde aliam Absalonis Lundensis Archiep. ibid. p. 18.

PARATA, Practicis nostris, *droit de parée*: jus nempe, quod dominis feudalibus competit persequendi *nativos* seu homines suos, si in vicini alterius dominium transierint, quod quidem ex pacto vicissim inito utrique domino competit, ex quo eorum tenentes, *homines de parata* vulgo dicuntur. Charta libertatum oppidi de S. Paladio in Biturigib. an. 1279. *Si aliquis seu aliqui, homo seu homines nostri, — ex aliquibus aliis locis nostris & justitiis venerint ad dictam villam S. Paladii, qui non sint de parata, & sint homines nostri, vel alicujus nostri de tallia, mortallia, &c.* Infra: *Quilibet Aliene deforis dictum dominium deferens & adducens vinum ad vendendum in dicta villa, solvet pro quolibet dolio dimidium sextarium vini, exceptis illis, qui sunt de parata*. Quippe qui sunt *de parata* non censentur Alienigenæ. Consuet. localis loci de *Thevé* in Biturigib. apud Thomasserium: *Ledit Seigneur a parée & suite avec le Seigneur ou Dame de la Chastre, à la Berthenoux, esquels lieux il a accoustumé suivre & exploiter ses hommes sans contradiction, & n'y doivent les hommes d'icelles terres & seigneurie, peages & barrages les uns les autres pour les marchandises, qui peuvent passer & repasser par icelles*.

PARATELLA, *Lapathus*, herba, quæ nostris *Parelle* dicitur. Macer de Virtutib. herbar. lib. 2. cap. 26.

Herba solet lapathi vulgò paratella vocari.

PARATICA, idem quod *Parata*, seu *parata*, de qua voce supra. Charta Friderici I. Imperat. an. 1185. apud Puricellum in Basilica Ambrosiana pag. 1029. *Et reservata paratica, quæ nobis debet præstari & filio nostro illustri Regi Henrico & omnibus successoribus ejus, cum primò coronam Regni Mediolani aut Modoetiæ suscipient, præstanda ab ipsis, qui ipsam paraticam soliti sunt præstare*.

PARATICUM. Statuta Mediolanensia 2. part. c. 418. *Nullum paraticum, nec schola, nec congregatio alicujus artis de cætero fit in civitate Mediolanensi, nec ejus ducatu*. Vide *Paragium*.

PARATICI. Charta Cremonensis MS. an. 1244. *Die Dominico tertio decimo exeunte Martio in Palatio communis Cremonæ, in pleno Consilio generali sonata per campanam, & voce præconia convocatis Credendariis, Consulibus vicinearum, & Paraticorum, & convocatis judicibus, &c.* Ubi fortè Paratici sumuntur pro Nobilibus. Vide *Paragium*.

PARATOR, Sartor, qui vestes conficit vel ornat: olim *Parmentier*, quasi *paramentarius*. Paramentorum confector. Charta Communiæ S. Quintini: *Si aliquis aut filatrici lanam sub mercede filandam, aut Paratori pannos, aut ejusmodi res alicui operario ad parandum commiserit, &c.* Charta Communiæ Roiensis art. 45. *Si quis pannos alicui paratori commiserit ad parandum, non poterit parator ponere eos in vadium pro majori portione, quam merces ejus, ultra quam merces parandi se habeat, &c.* Adde Consuetud. Tolosæ part. 2. Rub. de Debitis. *La rue aux pareurs*, in urbe Abbatisvillæ, in ejus Hist. Eccl. pag. 401. Vide *Permentarius*.

Parator. Thwroczius in Chr. Hung. 2. part. c. 10. *Qui fundator extitit Monasterii de Tata, & parator*, id est, exornator.

Para-

Parator. Charta an. 1257. apud Prynneum in Libertatib. Angl. to. 2. p. 1035. *Pro quibus omnibus — firmiter observandis, — — præfatum Dom. Regem & successores suos eisdem mercatoribus principales constituerunt debitores, & paratores, &c.*

PARATORIUM, Secretarium Ecclesiæ, seu locus, ubi Pontifex, & qui sacra facturi sunt, sese *parant*, id est, adornant, & vestes Ecclesiasticas induunt: vel ubi ad sacram peragendam liturgiam se *parant*, vel præparant. Ordo Romanus: *Calicem autem Subdiaconus accipit sequens, & dat Acolyto, & ille revocat in Paratorium.* Alio loco: *Reponitur liber in Paratorio quodam, sive in Secretario.* Vide Descriptionem nostram ædis Sophianæ n. 67. 68.

Paratorium, locus, ubi parantur telæ. Charta Guillelmi Comitis Forcalcarii an. 1206. pro Manoscensibus: *Item quod valeant — intra dicta loca, ubicumque voluerint, molendinum & molendina & paratoria construere & ædificare & facere, & in eis blada — tridere, & telas parare.* Apud Columbum in Manuasca lib. 2. n. 57.

PARATRAPETA. Anastasius in Leone III. PP. p. 127. *Item & in Monasterio S. Erasmi fecit vestem de stauraci, cum cruce & gamadiis, simul & paratrapetis suis, cum periclysi de chrysoclavo.* Ubi forte legendum *Paratapetis*, ex Græco παρατάπης, quod extra *tapetem* est, ita ut idem valeat, quod limbus tapetis, *bord de tapisserie.*

PARAVEGIUM, locus, qui naves à ventis tuetur, Italis *Paravento.* Sanutus lib. 2. part. 4. c. 25. *Vallemia paravegium est bonum, & operit usque Magistrum.* Infra: *Dictus autem puteus bonum est opertimentum seu paravegium capitis positi in mari.* Rursum: *Berghun — apud quod bonum paravegium reperitur versus Orientem.*

PARAVEREDI, Equi *agminales*, (ita enim promiscuè appellatos docet l. 3. Cod. Th. de Cursu publico) quorum usus in cursu publico, non quidem in viis publicis, sed in transversariis & militaribus, ut *veredorum* in viis publicis. Ita Jac. Gotofredus ad d. legem. Paraveredorum etiam mentio occurrit in l. 6. 7. 15. 16. 59. 63. 64. eod. tit. & apud Senatorem non semel, ubi pro quibusvis equis publicis videntur usurpari: *Paraveredorum subvectiones exigere,* lib. 5. epist. 39. *Paraveredorum assiduitate fatigari,* lib. 11. ep. 14. *Paraveredorum præbitio,* lib. 12. ep. 15. *Paraveredorum numerus adscriptus,* eodem lib. epist. 18. *Paraveredos tollere,* in Capitul. Caroli C. tit. 5. §. 6. & in Epist. Episcoporum ad Ludovicum Regem cap. 14. *exsolvere,* in Edicto Pistensi Caroli Calvi cap. 26. in Capit. Caroli C. tit. 32. cap. 8. Hincmarus Rem. ad Clerum Laudun. *Non denarios vel caballos — aut ad iter aliquod paraveredos aut alia qualibet accipiat. Paraveredis Presbyteros affligere,* in Concilio Trosleiano an. 909. c. 6.

Paraveredarius, pro *Paraveredus.* Capitulare de Villis c. 31. *Ut hoc, quod ad paraveredarios vel gentias dare debeat, &c.*

Paravredum. Capit. Caroli M. lib. 2. cap. 16. *Qui legationes ad nos directas in suis mansionibus aut malè recipiunt, aut constitutam à nobis pecuniam non tribuunt, aut paravreda dare nolunt.* Append. 4. lib. 4. eorundem Capitul. cap. 10. *De querela Hildebrandi Comitis, quod pagenses ejus paravreda dare recusant, &c.*

Parafredus. Lex Bajuvar. tit. 1. c. 14. De colonis vel servis Ecclesiæ §. 4. *Parafredos donent, aut ipsi vadant. ubi eis injunctum fuerit. Parafredum exigere,* in Charta Caroli C. apud San-Julianum in Trenorchio pag. 510. *Tollere,* apud Duchesnium in Hist. Limburgensi pag. 29. Ab hisce *paraveredorum* præstationibus postmodum dictus

Palafredus, Equus gradarius, nostris *Palefroi, cheval de service.* Brunetus Latinus 1. 5 part. Thesauri cap. 155. *Il i a chevaux de plusieurs manieres, à ce que li uns sont Destrier grant pour le combat: li autre sont Palefroi pour chevaucher à l'aise de son cors: li autre sont Roncis pour sommes porter, &c.* Lexicon Cambro-Britannicum: *Palffrai, Palfridus, genus equi.* Catholicon parvum, *Gradarius, Palefroy.* Uguttio, & ex eo Joannes de Janua: *Palafredus, dicitur à passu equi & freno, & deducendo, quia leni passu per frenum ducitur.* N. Abbas Claravallensis lib. 2. Miscellan. Baluzii pag. 247. *Super palafredum rotans undique phaleratum.* Quidam etiam perperam ab Hebraico etymon arcessunt. Vide Guichardum in Harmonia etymolog. pag. 74. 814. Ebrardus Betuniensis in Græcismo c. 26.

——— *bellum palafredus anhelat.*

Henricus Rebdorff. an. 1347. *Jussit vulnerantem ascendere palafredum suum.*

Palafridus, apud Innocentium III. PP. lib. 14. epist. 43. & Will. de Podiolaurentii c. 34.

Palefredus. Will. Tyrius lib. 13. c. 27. *Miserat autem & prædicto nobili viro per quemdam familiarem suum palefredum albissimum, argento ferratum, &c.* Ita apud Cæsarium Heisterbach. lib. 12. c. 12.

Palefredus, apud Ordericum Vitalem lib. 5. pag. 594. Cæsarium Heisterbach. in vita S. Engilberti lib. 2. cap. 6. in Charta Cælestini III. PP. & aliis apud Buzelinum in Gallo-Flandria p. 349. 350. 528.

Palafrenus, Italis *Palafreno.* Acta Alexandri III. PP. an. 1162. *Albo itaque palafreno, & cæteris Pontificalibus insignibus de more paratis, Alexander Papa præ nimia populorum frequentia equum vix ascendere potuit.* Et an. 1178. *Præ nimia vero multitudine ipsius vestigia osculantium albus palafrenus ambulare vix poterat.* Testamentum Girardi Comitis Britonorii an. 1062. apud Hieronymum Rubeum lib. 5. Hist. Raven. *Et insuper palefrenum & destrerium & loricam, & vexillum relinquo, &c.* Occurrit etiam in Charta an. 1291. apud Ughellum tom. 2. Ital. sacr. pag. 161. apud Cortusios lib. 4. cap. 6. lib. 8. cap. 13. in Concilio Ravennensi an. 1317. c. 11. apud Ottonem Morenam in Hist. rerum Laudensium p. 38. &c.

Parafrenarius, Equiso, qui *palafridos*, seu equos curat, seu etiam, qui stabulis Regiis aut Principis præest: *Palefrenier*, Italis *Palefreniere.* Occurrit in Ceremoniali Romano lib. 1. sect. 2. Continuator Guillelmi Nangii an. 1378. *Et le Palefrenier du Roy estoit devant les Escuiers du corps, monté sur un grand coursier, & avoit les paremens du Roy, lesquels estoient de velviau & de brodure, les fleurs de lys porfilées de perles en escharpe en tour le col, ainsi qu'il est accoustumé de porter.* Ex qua *Parafrenarii* descriptione satis patet id fuisse officii in aula, quod postmodum *Magni Franciæ Scutiferi* dictum fuit. Vide Gloss. ad Villharduinum.

PARAVISUS. Vide *Paradisus.*

PARCAMENUM, pro *Pergamenum*, ex Gallico, *Parchemin*: habetur in libro Miraculorum S. Vulfranni Episc. n. 26. & in vita B. Bonifacii Episcopi Lausanensis n. 19.

PARCARIUS, *Parcata.* Vide *Parcus*, *Parcagium.*

PARCENNARII, *Percennarii*, Participes, *partionarii*, in veteribus tabulis passim, qui paternam hæreditatem invicem dividunt: ex Gallico *Perçonniers*, vel *Parçonniers*: *Perceners*, in legibus Willelmi Nothi vernaculis cap. 39. Bromptonus: *Domine, si tantum hodie cepistis, centuplum interim perdidistis: nam Dani civitatem Eboracensem, Rege Osbrith parcenario vestro interfecto — ceperunt.* Maximè verò *Parcenaris*

ru dicuntur, qui aliquid in commune possident. Vide Fletam lib 4. c.24. §. 11. & lib. 5. c. 9. §. 35. Assisiæ Hierol MSS c.87. *Les parties sont parsonniers en tel cas. Le lignage de Coucy MS. Et il aisnez qui ot nom Pierre, ciloi la terre de Courtenay en parson d'autre terre* Alibi: *Si ot la terre de Varvin en parson de terre.* De ejusmodi Participibus agit Bractonus lib. 5. tract. 5. c.25. Adde Gloss. ad Villhard. v. *Parçonnier.*

PARCERIA. Tabular Celsinianense: *Ita duntaxat ut Monachus de S. Maximino habeat parceriam, & decimam, & oblertas de ipsa d cima.* Alibi: *Omnem honorem, quem ipse habebam, ut aliquis homo ex me qualucunque mensura tenebat, & alodum, & fenum & decimum, & parceriam, & universa inde ... ientia, &c.*

PARCH Lex B juvar. tit. 9. c.2. §.3. *De illo granario, quod Parch appellant, &c.*

PARCIALIA. Charta Gosleni Episcop. Carnotensis an. 1155. ex Tabular. N.D. de Josaphat: *Sciendum, quod Dominus Gondrevil, & uxor ejus, & servientes ejus, & Milites ejus cum uxoribus suis parcialia non exsolvunt.* Vide *Paceria.*

PARCIARICIA. Formula 30. ex Andegav. *Quasi t ... eas suas, quæ erant illius quondam illi ad parciaricias ei dedisse, ut quamdiu ipsi illi se aptificavit, ipsas vineas ad partiaricias habere debeat, &c.* vide *Parstare.*

PARCIMONIUM. *Parcitudo*, φειδωλία, in Gloss. Gr. Lat.

PARCOPOLLEX, Joanni de Janua dicitur *Tramellum, qui parcit Pollici.* Gloss. Lat. Gall. *Parcopolex*, *Traymel pour ayder à chausser soulez.*

PARCUS, non tam stabulum, vel Ovile, quam liberior & spatiosior locus in quo grex totus includitur. Nos *Parc* etiamnum appellamus Septum ex cratibus, in quo de nocte oves quæ ad pascua educuntur, includi solent, quo ab luporum incursibus tutæ sint. Lex Angliorum & Verinorum tit. 7. §. 1. *Qui gregem equarum in parco furatus fuerit, &c.* Lex Ripuar. tit. 82. §. 2. *Si quis peculium alienum in messe ad r. hensum ad parcum minare non permiserit, &c.* Editio Heroldi habet *parricum*, Codex Regius *Patricium*, alius *Parium &c.* Vita Alcuini n. 10. *Curte sive equarum sub uno parco omnis mundus collectus ostenditur.* Pecora porro dicuntur *ad Parcum* duci in laudatis legibus, quæ ob forisfactum & damnum pignorantur, & in ejus, cui damnum factum est, *parcum*, seu *imparcum*, uti etiam appellabant, conservanda ducuntur, donec illud resarciatur. Atque ita

Parcum publicum appellant JC. Angli, quem sic definit Cowellus: *Parcus publicus, est area in quolibet feudo seu manerio circumseptus, in quo animalia damnum frugibus aut fructibus terræ quibuscunque facientia includuntur, donec de damno per dominum satisfiat, aut saltem cautio apud Vicecomitem per dominum interponatur de stando juri.* Tabularium Fiscanense f. 36. *Nammia quæ capta fuerint in terra Abbatis, non nisi in terra Abbatis ponentur in parcum.* Lex Burgundion. tit. 49. §. 3. de Animalibus damna facientibus: *Sanè si eos in re sua damnum sibi facientes invenerit, clauseritque, &c.* Acta Murensis Monasterii p. 60. *Nemo audebat taurum vel verrem sive arietem præter eam habere, & quocunq; introibant, vel exiebant in hortum vel in segetem, nullus ausus est lædere, vel includere.*

Imparcare, *Parco* includere animalia quæ in damno sunt, quod etiam de reis hominibus usurpatum. Bracton lib. 3. de Corona cap. 9. §. 4. *Ex eo crimine --- propter quod inducti sunt in carcerem, & imparcat.* Cap. 37. §. 9. *Justè cepit averia sua, quia illa invenit in damno suo, & secundum legem & consuetudinem regni imparcavit illa, donec damnum suum ei esset emendatum.* Monasticum Anglic. tom. 2. pag. 828. *Et prohibemus ne --- eorum oves aut animalia capiantur in namium, neque in communia pastura imparcentur, &c.* Et pag 832. *Per eamdem cartam suam jecit eisdem fratribus de habendo separatim super terram, & solum ipsorum fratrum in Bereford, suum proprium imparcum & messarium ad capiendum, chaceandum, & imparcandum ---- animalia in damnis dictorum inventa, & rationabiles damnorum æstimationes inde exigendos & inconcussè percipiendos.* Synodus Exoniensis an. 1287. c. 52. *Quidam verò finunt rectores decimas liberè colligere & asportare, sed equos & boves suos & subjugatos (an subjugales?) capiunt, & imparcant, & decimas ipsas depascunt propriis animalibus & alienis.* *Averia imparcata*, in Fleta lib. 1. cap. 20. §. 87. *Bestes emparchées*, in Consuetud. Britanniæ artic. 418. Adde eundem librum Fletæ lib. 2. c.47. §. 45. c.48. §. 2.

Imparcamentum. Monasticum Anglic. tom. 1. p. 819. *Ita quod nullus ponat tempore prædicto aliqua averia in prædicta landa ad destructionem herbagii ejusdem landæ, salvis sibi imparcamento, & emenda imparcamenti de alienis averiis, quæ landam prædictam intraverunt.* Ita *imparcatio*, tom. 2. p 176.

Parcus, locus ad ferarum custodiam, palis, cratibus, muris aut fossis circumseptus: cujus primum inventum Henrico Primo in Anglia adscribit Joannes Rossus: sed contrarium ex Domesdei evincit Spelmannus in *Derefald*, & sub Anglo-Saxonibus extitisse *parcos* asserit. Sanè Persicos Reges ejusmodi silvas muris clausas habuisse testatur in primis Zozimus lib. 3. p. 724. ubi de Rege Persarum: Γίνεται δὲ καὶ εἰς περίβολον, ὃν Βασιλέως θήραν ἐκάλουν, ἦν δὲ τι τειχίον χωρίον ἀπειληφὸς ἐνδὸν πολὺ, δένδρεσι πεφυτευμένον παντοδαποῖς. ἐν τούτῳ θηρίων παντοίων ἐναποκλειόμενα γένη, τροφῆς τε οὐκ ἠπορεῖτο, διὰ τὸ καὶ ταύτην ἐπεισάγεσθαι. καὶ παρεῖχον τῷ βασιλεῖ τῶν θηρῶν, ἡνίκα ἂν βούληθεῖν, ῥᾳστώνην. S Hieronym. in c.13. Esaiæ: *Didicimus à quodam fratre Elamita, --- venationes Regis esse in Babylone & omnis generis bestias muro rum ejus tantùm ambitu coërceri.* Vide *Peribolium.* Petrus Cellensis de Disciplina Claustrali cap. 1. *Regulares incluserunt in claustro, tanquam cervos & capreas in clauso, ut ita dicam, parco.* Chronicon Andrense: *Dum --- pro silvestribus custodiendis parcum facere vellet.* Romualdus Salernitanus in Chronico MS. an. 1149. *Quosdam autem montes & nemora, quæ sunt circa Panormum, muro fecit lapideo concludi, & parcum delitiosum satis & amœnum diversis arboribus insitum & plantatum construi jussit, & in eo damas, capreolos, porcos silvestres jussit includi.* Silvester Giraldus lib. 1. Itiner. Cambr. c. 5 *Silvis & parcis urbs illustrata.* Matth Westmonast. an. 1246. *Eodem anno conditæ sunt leges cum rigoris incremento super his qui furtivè damna faciunt in alienis parcis & vivariis.* Thomas Walsinghamus an. 1343. *Henricus quondam Lincolniensis Episcopus --- apud prædium suum de Tynghurst, parcum fecerat, & suorum terras contiguas ipsis junctis eidem parco adjecerat, & sepibus ac fossatis incluserat, &c.*

Parcarius, qui parcorum curam gerit, Parci custos, *Sergenteriæ* species: *Parker* Littletoni sect. 378. officium verò, *Parkarship.* Statutum Edw. I. an. 21. *Si quis Forestarius, Parcarius, aut Warennarius in balliva sua malefactores aliquos invenerit vagantes ad damnum ibidem faciendum; &c.* Monasticum Anglicanum tom. 1. pag. 960. *Excepto servitio Ricardi Parcarii & heredum suorum, de una virgata terræ, quam tenet in Henton: quod servitium pertinebit in perpetuum ad prædictos Monachos & Fratres, sive prædictus Ricardus defendat prædictam virgulam terræ per custodiam parci, vel per servitium Militare, &c.* Vide tom. 2. pag. 23. & infra in *Putura.*

Parci infractura. Vide *Pundbreche.*

Parcorum clausura, inter onera quibus tenebantur Angli erga Regem, in Charta Guillelmi Nothi pro Mona-

M[illegible] de Bello in Monastico Anglic. tom. 1. p. 317. [illegible] quod

Par[illegible] [illegible] pellatur in alia Henrici I. Regis Angl. tom. 3. p. 267. *Et hanc terram concessi --- solutam & quietam de [illegible], & parcagio, & omnibus aliis rebus, &c.* Idem videtur quod

Parcagio, quæ inter jura dominica recensetur in Monastico Anglic. tom. [illegible] p. 111 *Et quietu[illegible] parcationis meæ, quæ habebam apud Wikingiam eis clamo quietam & perpetuam.*

Parcata. Monasticum Anglic. tom. 2. p. 2[illegible]9. *De octo parcatis prat. juxta Longa[illegible]e, &c.* Modus forte prati cratibus & palis interclusus.

PARDINA. Charta Aragon. æræ 927. in Hist. Pinnatensi pag. 269. *Monasterium de Navazal cum suis villis, id est Larrota & Aranella, & cum omnibus alodiis, & montibus, & pardinis, & Ecclesiis, &c.* Alia Sanctii Majoris Regis Navarræ æræ 1052. apud Sandovallium in Episcopis Pampilonensibus: *Neque præsumat aliquis ex successoribus nostris in illa pardina de Ycurun, sive in aliis terminis, --- novum aliquid construere, &c.* Alia Sanctii Regis Aragon. æræ 1128. apud Anton. de *Yepez* in Chron. Ord. S. Bened. tom. 3. *Et Monasterium S. Christophori de Aurin, cum tota villa, & Palatium de Lares cum tota sua hæreditate, & pardinam illam de [illegible]cata, &c.* Idem forte quod *Prada*, pratum.

PARDONA. Vide *Perdonare.*

PAREAGIUM. Vide *Associare.*

PAREDRUS, ex Græco πάρεδρος, virtus dæmoniaca, qualis in Simone Mago fuit. Papias: *Paredrum, vocant dominicam virtutem.* Rufinus lib. 2. Hist. Eusebianæ c. 14 *Is urbem Romam ingressus, utens adminiculo adsistentis sibi & adhærentis dæmoniacæ virtutis, quam paredrum vocant, &c.* Ex eo Ordericus Vitalis lib. 2. in Actis S. Petri Apost. p. 387. *Præfatum præstigiatorem pluribus phantasiis per dæmoniacam virtutem, quam paredram vocant, populum decipientem invenit, &c.* Eusebii verba sunt: Ἐπιβὰς δὲ τῆς Ῥωμαίων πόλεως συναιρομένης αὐτῷ τὰ μεγάλα τῆς ἐφεδρευούσης ἐνταῦθα δυνάμεως, ἐν ὀλίγῳ τοσοῦτον τὰ τῆς ἐπιχειρήσεως ἤνυσε, ὡς καὶ ἀνδριάντος ἀναθέσει πρὸς τῶν τῇδε οἷα θεὸν τιμηθῆναι. Vide Tertull. lib. de Anima c. 28 Henr. Valesium ad Eusebium lib. 4. cap. 7. Salmasium ad Hist. August. & virum doctiss. Joann. Baptistam Cotelerium linguæ Græcæ Professorem regium ad Clementin. Homil. 2. c. 30. ubi de Spiritibus παρέδροις. *Paredros* Battiadis laudat Fulgentius Placiades de Virgiliana continentia.

PAREGORIZARE, *Paragorizare*, Joanni de Janua, *mitigare, lenire, oblectare. Paragoria, mitigatio, & quædam medicina sic dicitur, quæ lenit.* Anonymus medicus: *Paregorica sunt quæ paregorisant, ne malum crescat, non sanant.* vide Gariopontum lib. 1. c. 19. Gloss. Medicum MS. Reg. cod. 1486. *Paragoricus, Mitigator, Paragorisare, Mitigare.* Papias: *Paragorizat, mitigat, oblectat, temperat.* Perperam *Paragonizat* præferunt codd. MSS. & editi. Rectius infra: *Paregorizat, mulcet.* Græcis παρηγορεῖν est consolari. Hesychius παρηγορία, παραίνεσις Apuleius lib. de Virtutib. herbar. c. 24. *Herba chamedrys --- mirifice paregoriam præstat.* Hinc medicis παρηγορεῖν est malum lenire, mitigare, apud Sextum Empiricum lib. 1. Pyrrhoniarum: ut & *Paregorisare* medicis sequioris ævi, ex παρηγορίζειν, qua voce passim utitur Alexand. Jatrosophista, seu vetus ejus interpretes in libris Passionum. *Remedium paregoricum*, apud Marcellum Empir. c. 36. Guibertus in præfat. ad Hist. Hierosl. *His autem quibus pabulum eloquentiæ æstimatur honestas, dum ea minus a te dicta perpendunt, ubi narrationis dinoscitur expedire comitas, & prolixitas succincte, ubi facundiæ paregorizantis decuit laciniosa varietas, &c.* Utitur etiam S. Augustinus in libris de Trinitate.

PARENS, Sanguine proximus, agnatus, cognatus: vox Sallustio etiam nota. Hieronymus lib. 2 contra Rufinum: *Nisi forte parentes militari vulgarique sermone cognatos & affines nominat.* Salvianus lib. 3. ad Eccl. Cathol. *Cum dicat quis de aliquo adoptivo ac subitaneo propinquo, illum hæredem facio parentem meum.* Infra: *Emens pretio hæreditatis hæredis nomen, & totis patrimonii sui viribus hoc elaborans, ne se ille qui hæres scribitur, parentem neget.* Fortunatus, carm. de Excidio Turingiæ:

Tunc pater ac genitrix, & avunculus atque parentes.

Idem carm. ad Artachin:

Sed de fratre patris proximus ille parens.

Adde lib. 10. poëm. 11 Charta Theoderici Regis Franc. in Actis Episcop. Cenoman. p. 185. *Ideo Domnus & præcelsus antecessor noster Childebertus quondam Rex, nec non & genitor noster Dagobertus quondam Rex, & postea Parens noster Chilpericus quondam Rex &c.* Utuntur passim scriptores, Liberatus Diac. c. 16. Gregorius M. lib. 2. epist. 15. Senator lib. 2. epist. 41. Lex Burgund. tit. 26. 85. Lex Salica tit. 63. Greg. Turon. lib. 2. Hist. c. 4. 27. 40. lib. 3. c. 13. 14. 23. lib. 8. c. 2. lib. 9. cap. 19. 33. lib. 10. c. 12. de Vitis Patrum c. 3. lib. 1. de Mirac. c. 70. Vita S. Leodegarii cap. 17. Aimoinus lib. 1. Hist. c. 23. lib. 2. c. 14. lib. 3. c. 4. Agobardus in Epist. ad Matfredum, Hugo Cluniac. epist. 3. Hariulfus lib. 3. cap. 17. & alii. *Parentem & amicum suum* Rufinum Præfectum Prætorio vocat Constantinus Magnus in l. 6. Cod. Th. de Annona & tribut. quomodo Reges nostri proceres majoris dignitatis, *nostre tres cher & amé cousin.* Nisi hoc loco *parens* idem valeat quod *pater*, quod vult Brissonius lib. 3. Formul. pag. 352. Vide Jacobum Gotofredum ad l. 12. eod. Cod. de Pistorib. & ad l. un. de Action. certo temp. finiend.

Parentorum, pro *parentum* crebro occurrit apud scriptores locis indicatis à v. clar. Steph. Baluzio in Notis ad Capitul. p. 1014.

Parentatus, cognationibus & affinitatibus instructus, copiosus, *Apparenté.* Arnoldus Lubec. lib. 7. c. 3. *Adolfus verò utpote vir parentatus, &c.* Et c 9. *Quia vir parentatus erat, ornatus fratribus & amicis, &c.* Philippus *Mouskes* in Hist. Francor. MS.

Lors se volt li Dus marier,
Pours ses amis emparenter, &c.

Le Roman de Vacce MS.

La fame Bernart fu moult bien emparentée.

Parentatus, Affinitas, cognatio, *Parentado*, Italis: nostris, *Parenté.* S. Eugenius in Epitaphio matris suæ:

Hic dilecta Deo recubans Blesilla quiescit,
Clara parentatu, clarior & merito.

Epitaphium Tarasiæ Beremundi Regis & Geloiræ filiæ in Monasterio S. Pelagii Ovetensis, quæ obiit æra 1077. *Hic dilecta Deo recubans Tarasia Christo dicata, proles Beremundi Regis & Geloiræ Reginæ, generis ortu clara, parentatu clarior, & merito vitam duxit præclaram, &c.* Ita *parenté* vocem usurpant Poëtæ nostrates in genere masculino, quam nos hodie in feminino.

Le Roman de Parise la Duchesse MS.

Iluec out un vallet, n'ot que quinze ans passez,
Dou lignage à la Dame, & de son parentez.

Alibi:

Et son riche barnaje, & tot son parenté.

Ibidem:

Il ere mes cosins, & de mon parenté.

Le Roman de Girard de Vienne MS.

Girard apelle son riche parenté.

Le Roman de Vacce MS.

Et de son noble parenté.

Ibidem:

Li Barons o lui se tenoient,
Qui de son parenté estoient.

Ita etiam apud Christinam Pisanam 1. parte *du Tresor de la Cité des Dames*, c. 4.

Parentatus, alia notione, in Bullis Joannis PP. an. 10[illegible]6.

an. 1026. & Benedicti PP. an. 1013. apud Ughellum tom. 1. Italiæ sacræ part. 1. pag. 112. & 124. *Parentatum autem ejusdem Ecclesiæ S. Petri, & supradictorum suorum Monasteriorum, & cuncta Ecclesiastica judicia ipsorum --- confirmamus.*

Parentela, Willelmo Britoni in Vocab. *Cognatio vel consanguinitas vel contribulitas.* Capitolinus in Gordiano III. *Quem causa eloquentiæ dignum parentela sua putavit.* Fortunatus in Epist. ad Mumulenum lib. 10. Poëm. *Ad cujus forte ro'a jam festinans familia fervebat, sedula parentela excitabatur, &c.* Edictum Rotharis Regis Longob. tit. 57. *Omnis parentilla usque in septimum geniculum numeretur, ut parens parenti per gradum & parentillam hæres succedat.* Adde legem Longob. lib. 2. tit. 14. §. 1. Utuntur præterea Senator lib. 9. epist. 1. lib. 10. epist. 4. Jornandes de Regnorum successione pag. ... Lex Burgundion. tit. 85. §. 1. Valerianus Cemeliensis Homil. 1. de Bono disciplinæ pag. 139. Petrus Chrysologus serm. 140. Epistolæ 28. & 46. ex iis quæ habentur tom. 1. Hist. Franc. Ivo Carnot. epist. 130. Dudo lib. 2. de Act. Norman. Henrici I. Regis Angl. cap. 88. Cæsarius lib. 1 Miracul. c. 38. &c.

De Parentela se tollere dicebatur, qui eam solenni & recepto ritu ejurabat, qui pluribus describitur in pacto legis Salicæ tit. 63. quem explicare conatus est Wendelinus in Gloss. V. *Alninos fustes.* Cui autem quis se *de parentela* tolleret, ea potissimum causa erat, ut a b...lis familiaribus sese subduceret: quo quidem pacto, *se de juramento, & de hæreditate, & de tota ratione parentum & agnatorum tollebat: ita ut si aliquis de suis parentibus aut moreretur aut occideretur, nulla ad illum compositio hæreditatis perveniret: simili modo si ille moreretur, ad suos parentes non pertineret causa, nec hæreditas ejus.* Quod quidem fiebat in mallo publico coram judice, cum 12. juratoribus, qui sacramento firmabant id eum jure ac ex causa facere. Atque id etiam longè post obtinuit, ut ex legibus Henrici I. Regis Angliæ colligitur, c. 88. *Si quis propter faidam vel causam aliquam de parentela se velit tollere, & eam foris juraverit, & de societate & hæreditate & tota illius ratione se separet, si postea aliquis de parentibus abjuratis moriatur, vel occidatur, nihil ad eum de hæreditate vel compositione pertineat. Si autem ipse moriatur vel occidatur, hæreditas vel compositio filiis suis vel dominis justè proveniat.* Id porro *Renoier son lenage* dicitur apud Jacob. Hemricuttium de Bellis Leodiensib. c. 35. & 60. Vide Dissert. 29. ad Joinvill p. 333. 334.

Viguit in Comitatu Hannoniæ pravus alius mos *de parentela*, quem ita referunt Aresta an. 1298. in Regesto Parlam. B. fol. ult. *Ex parte Comitis fuit propositum coram nobis talem in suo Comitatu Hannoniæ vigere, videlicet quod quotiescunque aliquis in suo Comitatu prædicto perpetrat homicidium, omnes & singuli de parentela ipsius homicidæ infra annum à tempore perpetrati homicidii tenentur in Curia prædicti Comitis comparere abjuraturi homicidium prædictum. Et si quis de parentela homicidæ prædicti hoc facere omiserit, reus & culpabilis dicti homicidii reputatur, & punitur tanquam homicida, si ibi postea reperitur,* &c. Quam consuetudinem ut pravam interdixit Curia.

Parentela, Familia, gens, in Inquesta an. 1272. apud Georgium Pilonum in Historia Bellunensi l. 4. p. 129.

Parentilla, in Lege Salica tit. 46. §. 10. & tit. 63. & in Epistola Hildeberti Regis Franc. tom. 1. Hist. Francor. p. 867.

Parentilitas, idem quod *Parentela*, Glossis antiquis MSS. Hariulfus lib. 4. c. 19. *Siquidem eadem Abbatissa parentilitate ejusdem Ducis illustrabatur.*

Parentalis, προγονικὸς, avitus. Ita *parentale Imperium*, & *parentalem domum* dixit Anastasius in Hist. Eccles. p. 120. & 136. ubi Theophanes habet, προγονικὴ βασιλεία, & γονικὸς οἶκος.

Parentinus. S. Valerianus Episc. Cemeliensis homil. 10. *Quisque hominum parentinæ mortis exspectatione animam pascit: parricidiali crimine in hæreditate succedit.* Id est, *parentis*, seu patris *mortis expectatione.*

PARENSALES *chartæ*. Edidit vir cl. Hieronymus Bignonius post Marculfum, formulas quasdam veteres, cum hoc titulo: *Incipiunt chartæ Regales sive Parensales.* Wendelinus in Gloss. Salico v. *Salicæ chartæ*, dictas ejusmodi chartas putat à *Sala*, ita ut eædem sint quæ aliis *Salicæ chartæ* dicuntur, quæ scilicet secundum Salæ usum ac stylum, ut loquuntur, præscriptæ sunt, & Flandrensibus *Slae-brief* dicuntur. Quid si pro *Parensales* legatur *Pagensales*, ita ut *Pagenses* spectaverint: nam revera nihil fere in iis quod Regem spectet occurrit, sed totæ sunt privatorum, atque adeo pagensium. *Pagensales* verò dicuntur qui aliis *Pagenses*, in Capitulari Pipini Regis Italiæ c. 36.

PARENTALIA, Convivia Paganorum ad tumulos mortuorum. sic dicta quod ea à filiis in parentum honorem fierent, ut est apud Hieronymum in Hieremiam, c. 16. ubi à Græcis περίδειπνα appellari ait. Adde eundem in c. 24. Ezechiel. & in c. 9. Oseæ. Sosipater Charisius lib. 1. Instit Grammat. *Parentalia*, νεκύσια. Ita etiam in Glossis Lat. Gr. Ea autem convivia à Christianis proscribuntur. Gaudentius Episcop. Brixiensis Tract. 4. *Partes enim Idololatriæ sunt veneficia, præcantationes, suballigaturæ, vanitates, auguria, sortes, observatio omnium, parentalia, inquam, unde Idololatriæ malum caput extulit erroris. Nam gulæ suæ causa primum cœperunt homines prandia mortuis præparare, quæ ipsi comederent,* &c. Huc spectant ista Tertulliani lib. de Testim. animæ: *Si quando extra portam cum obsoniis & matteis, tibi potius parentans ad busta recedis, aut à bustis dilutior redis.* Id etiam vetatur in Capit. C. M. l. 6. c. 194. *Admoneantur fideles ut ad suos mortuos non agant ea quæ de paganorum ritu remanserunt, --- & super eorum tumulos nec manducare, nec bibere præsumant.* Vide Concilium Arelat. III. & Joannem Climacum grad. 7.

PARENTARE, Parere. Alanus de Insulis in Planctu Naturæ: *Quæ prolis laborantes ad fabricam, indefessa parturitione, varias rerum species parentare non desinant.*

PARENTATUS, *Parentela*. Vide *Parens*.

PARENTHETICA, Gr. Παρενθετικά. Joan. Sarisb. lib. 8. Policrat. cap. 7. *Bellaria* ait alia esse *Solennia*, alia *Parenthetica*: ac *solennia* quidem, *pulmenta esse quæ in omnes transeunt, & à Græcis Catholica, hoc est universalia nominantur: Parenthetica verò, quæ ex causa necessitatis vel urbanitatis in præceptam aliqua ratione veniunt partem: sic dictam, eo quod solennibus, id est, universalibus particulariter soleant interponi.*

PARENTIA, *de Parricidio lex*, in Glossis Lat. MSS. Reg. cod. 1013. pro *obedientia* habetur in diurno Romano cap. 2. tit. 4. *Cum hujus solius Pontificatibus monitis ob reverentiam Apostolorum Principis parentiam offerant voluntariam.*

PARERGIUM. Petrus Diac. lib. 4. Chron. Casin. c. 91. *Illi autem proditores parergio lætissimi redditi, rogant uti meditata opera expleat.* Quo loco vox *Parergion* videtur sumi pro auxilio.

Parergum, alia notione. Vetus Inscriptio apud Ambrosium Moralem p. 89. *Venerem cum parergo, item phialam argenteam Æmilia Rustici F. -- poni juss.*

PARETA. Vide *Amanegra*.

PARGIA. Vide *Spargicia*.

PARGUS, pro *Parcus*, Septum quo oves includuntur. Tabularium Ecclesiæ Gratianopolitanæ sub Hugone Episcopo fol. 56. *Habet Episcopus per totam Parochiam S. Donati in unumquemque pargum unum optimum agnum pro censu, vel 10. denarios.*

PARHIPPUS, sic definitur à Juliano Imp. in l. 14. Cod. Th. de Cursu publico: *Sublimitas tua noscat Parhippum eum videri, & habendum esse, si quis usurpato uno vel duobus veredis, quos solos evectio continebit, alterum tertiumve extra ordinem commoveat.* Secus tamen ipse παρίππον usurpat in Epist. 20. & 32. generaliter scilicet pro quovis veredo, ut & l. 22.27.29. d. tit. ubi *Parhippi* à Cursualibus distinguuntur, cum Parhippi iidem essent quos *Avertarios* etiam vocabant, ad onera scilicet cursorum ferenda, quod & indicat Senator lib. 4. Ep. 47. lib. 5. Ep. 5. vide Petavium ad ejusdem Juliani Epist. 20.

PARIÆ, ex Hispanico *Parias*, Feudales redditus honores, homagia. Charta Hispanica an. 1063. apud *Diago* in Comitib. Barcinon. lib. 2. c. 52. *Et ad Castra & castella & terras quas habet prædictus Raymundus Comes in Comitatu Ribagorça, & habere debet, & ad ipsas parias de Hispania, quas jam dictus Raymundus Comes inde habet, & quæ sunt convengudæ ad eum*, &c. Alia Garciæ Regis Navarræ æræ 1087, apud Anton. de Yepez in Chronico Ordin. S. Benedicti to. 5. *Similiter vendimus vobis ipsa paria, quam dicunt Guardia*, &c. Alia Sancii Regis Aragonum æræ 1131. apud eundem to. 7. *Similiter dono ipsam partam, & tributum, ac fabricam, quæ mihi soliti erant facere ipsi Ismaëlitæ, cum omnibus servitiis quæ debent facere.* Infra: *Simili modo dono decimam de parta prædicti castri*, &c. Adde Sandovallium in Episcopis Pompilon. fol. 142. Jacobus I. Rex Aragon. in Foris Oscæ 1247. fol. 21. *Villanus de parada tenetur fide jubere pro suo domino, quotiescunque necesse fuerit ipso domino & dominus trahat ipsum de ipsa fidanciaria, ita quod pro illa non veniat ei damnum, vel paria. Et si forte partabit pro ipsa fidanciaria, de cætero non intret, pro illa ipsa fidancia* &c. vide Stephanum Baluzium lib. 2. Miscellan. p. 226.

PARIARE, Parem facere. Nicolaus de Braia in Ludovico VIII. de Sathana:

Quem quia proposuit Actori se pariari,
Ultro digna Dei submisit in igne jehennæ.

PARICELLULI, Monachi ex eadem *Cella*, seu Monasterio, in vita S. Fructuosi Episc. cap. 1.

PARICLA, *Paricula charta*, Exemplum Chartæ, ἰσότυπον, ἴσον, Charta pari tenore scripta, ab archetypo expressa. Vox formata ex *Par*, unde nostri *Pareil* acceperunt, ut *vermeil* ex *vermiculo*, vel *vermiclo*. Post Legem Salicam: *Incipiunt sententias de septem septenas, hoc sunt particulas causas.* Ita præferre codd. MSS. monet vir cl. Steph. Baluzius Galli dicerent, *c'est à dire de pareilles choses.* Apud Marculfum lib. 1. formula 38. inscribitur *Charta paricla*, continens judicium Comitis Palatii, in quo cum neutra pars victa dici possit, jubentur ambo ejus judicii similia exempla percipere: *Interim verò usque in ipso placito, quia nec utra pars ex ipsis victa sit apparet, unde aquales præceptiones eis fieri, & accipere jussimus.* Formulæ variæ c. 14. de commutatione: *Unde duas Epistolas pariculas, uno tenore conscriptas, manu eorum vel bonorum hominum firmatas inter se fieri & firmare rogaverunt*, &c Placitum Chlodovei III. Regis Fr. apud Mabillonium to. 4. Actor. SS. Ord. S. Bened. p. 618. *Unde & per ipsas eorum notitias paricolas taliter inter se placitum habuerunt initium.* Infra: *Per eorum notitias paricolas taliter inter se pro hac causa placitum habuerunt.* Testamentum Leodebodi Abbatis, apud Helgaudum in vita Roberti Regis Franc. *Quam donationem, ut firmior habeatur, gestis municipalibus alligare decrevi, & duas Epistolas uno tenore conscriptas feci de re superius nominata: una quæ in archivo domini resideat Aniani: aliam verò pars Monasterii domni Petri per futura tempora reservandam recipiat: qualiter Monachi ibidem Deo servientes, id quod eis per ipsam dedi defensare valeant.* Testamentum Bertichramni Episcop. Cenoman. *Simili modo jubeo, quod de vestimenta ltamea --- Domno vero & successore meo pareculos duos optimos de proprio vestimenti damea venerentes offerri jubeo. Tibi vero sancte Archidiacone præcipio, ut unum caballum bonum, & unum pareculum de proprietate mea præsumas.* Vetus Charta in vita Aldrici Episcopi Cenoman. num. 69. *Unde convenit ut tres Epistolas, uno tenore conscriptas, inter se fieri & accipere deberent.* Vide Formul. 48. ex Baluzianis.

PARICONSILIUM, Consensus unanimis, decretum. Consilium Magalonense apud Junquerias an. 909. *Prævideat namque Archipræsul, ut in visceribus eorum nulla machinamenta, nec nulla fallacia diaboli remaneat, & postea ad nostrum pariconsilium taliter absolvat & benedicat. Parconsilium* eodem sensu dixit Concilium Andegav. an. 453. tum in Præfatione, tum in fine Canonum: *parem Consultum*, Frotarius Episc. Tullens. Epist. 10.

PARIENTIA, Obedientia, in Concilio Toletano XVI. can. 8. 9. 10. *Parientiam accommodare*, obedire apud Senatorem lib. 7. Vide Cujacium lib. 1. Obser. cap. 6.

PARIES, Retis ad capiendas aves species, in modum parietis tensi. Describitur à Petro de Crescentiis lib 10. de Agricult. cap. 21.

Paries, pars aliqua corporis. Additio III. ad Legem Frision. tit. 3. §. 63. 64. *Si nasum transpunxerit, ter 12. sol. si unam parietem transpunxerit, 6. sol.* &c.

PARIFICARE, Parem facere, *égaler*. Bulla Clementis IV. PP. an. 1285. *Per omnia quæ libertatis fuerint cæteris regnicolis parificabit.* Utitur etiam Joannes Sarisberiensis in Policratico lib. 3. cap. 14. *Deorum siquidem minuunt reverentiam, quos parificant sibi.* Ut & Sugerius Epist. 61.

PARIFORMITER, Pariter, similiter. Utitur Ericus Upsaliensis lib. 1. Hist. Suecor. p. 4.

PARIGIUM, maris aliquod spatium ita appellatum, quod tendentibus in Ægyptum occurrit. Sanutus lib. 2. part. 4. cap. 5. *Pro transeundo parigia dicti maris, quæ periculis quasi nusquam carent.* Et cap. 14. *Cæterum propter aquarum discursus, --- oportet iri usque ad medium parigii eundo quartam venti desuper à Syroco --- qui quidem transitus qarigium nuncupatus circa 450. milliaria æstimatur, licet quidam 500. milliaria transitum seu parigium fore asserant supradictum.*

PARILION. Vita S. Wnebaldi Abbatis Heidenhem. n. 8. de eodem: *Sanctus ille atque perfectus barilon.* Et n. 13. *Cum belligerosus atque beatus barilion terram Swalaveldorum habitare cœpit*, &c. In alia vita ejusdem sancti n. 31. habetur *Parilion.* Itinerarium S. Willebaldi n. 31. *Et ille beatus parilion Willibaldus.* Unde conjicio respexisse scriptores istos ad Græcum παρήλιον, quod *nubem soli similem tum colore tum orbiculari figura* sonat: ita ut quasi solaster sanctitatis fuerit, seu jubar. Vita S. Soli Confessoris c. 1. de eodem sancto: *Hanc in patriam ceu jubar solis clarissimum delatus est.* De Parelio vide Joan. Sarisber. lib. 2. c. 3.

PARISIENSES, Monetæ Parisiis cusæ, quæ Turonensium quarta parte pretium superabant. Harum passim mentio est in Chartis. Guill. Guiart. an. 1292.

Et il fist courre la navie,
C'onprisa à maint Paresi,
Vers les Isles de Guernesi.

PARITADERII, Apparitores, in Conventionibus inter Ludovicum II. Regem Siciliæ Comitem Provinciæ, & Arelat. an. 1385. art. 16. ubi interpres Gallicus vertit *Juges Carrierés*, qui vocem à *paries* deducit, Arelatensibus *paret*, ut *Carierés*, à *Curiere*, via, platea.

PARITONUS, *Cantor, qui parat tonos.* Ugutio.

PARI-

PARITURIUM. In Descript. Regionum urbis Romæ edit. Mabillon. *Aporta Flaminea usque parituritum*, &c.

PARLAMENTUM. Joan de Janua: *Colloquium, quod vulgo dicitur Parlamentum.* Ptolomæus Lucensis an. 1180. *Et dictum fuit hoc in publico parlamento.* Otto Morena in Hist. Laudensi p. 10. *Postremo in Roncalia expleto parlamento, petiit Rex*, &c. Statutum Leprosariæ S. Juliani in Anglia: *Nec quisquam fratrum teneat ibi parlamentum cum alio fratre*, &c. Statuta Abbatum Nigri ordinis an. 1249. *Et cum quidam post prandium proniores sunt ad loquendum, quod non prodest, quam quod ædificat audientes, ad ampliandum cultum justitia qui in silentio reperitur, statutum est, quod parlamentum, quod post prandium in quibusdam claustris fieri consuevit, penitus interdicatur.*

Maximè verò *Parlamentum* sumitur, pro solenni aliquo colloquio, de re quapiam alicujus momenti deliberandi causâ habito: Matth. Paris. an. 1245. *Hoc siquidem finito parlamento* (S. Ludovici Regis Franc. cum Summo Pontifice) *recessurus Rex Francorum cepit diem parlamenti cum Domino Papa in quindenam Paschæ.* Codex Croylandensis Cœnobii: *Concessimus etiam tunc sergentiam nostræ Ecclesiæ Semanno de Lek: qui veniens coram conventu in nostro publico parliamento similiter juramentum præstitit, quod fidus & fidelis nobis existeret.* Extant literæ ejusdem Alphonsi Comitis an. 1266. ad Constabularium Arverniæ in Hist. Castilionensi p. 4. in quo hæc habentur: *Mandamus vobis quod Joannem Dominum de Castellione en Bazais --- diligenter audiatis, & sibi faciatis bonum jus, --- & res ipsius vel hominum ipsius detentas faciatis eisdem recredi per bonos plegios usque ad parlamentum nostrum, quod erit in crastino quindenæ omnium Sanctorum proximo venturum, &* federat (f. sedeat) recredentia in hac parte. Et quod super hoc feceritis & inveneritis, nobis ad dictum parlamentum nostrum futurum in scriptis significare curetis.* Ubi Duchesnius ad marginem hæc scripsit, *Nota Parlamentum filii Regis Franciæ.* Sed hac voce colloquium cum Joanne Castilionensi videtur intelligi debere. In Concilio Nugarolensi an. 1302. c. 13. vetantur fieri *Statuta*, aut *parlamenta, nisi ad pietatem suadeant.* Ita in Concilio Ravennensi an. 1311. vetantur fieri in Ecclesia *publica parlamenta*, ut in Concilio Marciacensi an. 1326. c. 46. Adde litt. Petri Archiepiscopi Narbon. in Concilio Biterrensi an 1279. & Conventiones inter Carolum I. Comitem Provinciæ, & Arelatenses an. 1251. art. 4. Carolus IV. Imp. in vita sua: *Respondit quod nullas cum eo vellet habere treugarum inducias, nec aliqua cum eo quarere concordia parlamenta.* Utitur etiam infra, ut & Chronicon Aulæ regiæ cap. 27. Historia Cortusiorum lib. 2. cap. 11. 12. 20. lib. 4. cap. 2. Ericus Upsaliensis lib. 3. Histor. Suecicæ pag 95. &c. Gaufridus Villharduinus n. 75. de Baronibus Francicis in expeditione Constantinopolitana: *Lendemain quant il orent la Messe oïe, s'assemblerent à parlament: & fu li parlemens à cheval emmi le champ.* Alibi: *Aprés prisrent li Barons un parlement à Soissons, pour savoir quand il voudroient mouvoir.* Joan. Villaneus lib. 6. cap. 83. *Ordinare di far parlamento ad Empoli per reformare lo Stato di parte Gibellina in Toscana.*

Le Roman de Vacce MS.

> *Le pallement qu' il quist volontiers graanta.*

Infrà:

> *Puis me resist sor Seine au parlament venir.*

Idem Villaneus lib. 7. cap. 56. *Congregato il popolo di Firenza à parlamento nella piazza vecchia*, &c. Ita lib. 10. c. 69. 112. Adde Annales Massilienses Guesnaii p. 358. 383.

Ita pariter appellabant plebium ac populorum Conventus in civitatibus, de rebus publicis deliberandi causa coactos: unde *Commune colloquium* dicitur in Charta Raimundi Comitis Tolosani apud Catellum p. 35. & apud Will. de Podio-Laurentii cap. 42. quod in aliis Alphonsi Comitis, *Parlamentum*: *Mandamus quatenus ab ejusmodi præsumptione cessetis, & ad requisitionem nuntiorum nostrorum generale concilium, cum eis scripserimus, congregetis, & si res exegerit, Parlamentum, ut omnes mandata nostra licenter audiant.* Charta alia ejusdem Alphonsi an. 1251. *Actum Tolosæ in domo communi in publico parlamento.* Charta Amalrici Vicecomitis Narbonensis in 2. Regesto Philippi Pulchri Regis Fr. n. 22. ex Tabulario Regio: *Retinemus etiam nobis & nostris successoribus --- praconizationes & mandamenta, & monstra armorum à supradictis civitate, burgo, castris, & locis communicandis, quæ nos & prædecessores nostri habere consuevimus, & quod pro prædictis & aliis possumus mandare & congregare, & facere in dicta civitate & burgo Narbonæ generale & speciale Parlamentum, sicut fecimus temporibus retroactis.* Ad ejusmodi verò Parlamenta sono tubæ plebs cogebatur. Charta alia p. 382. *Dominus Vicarius in Palatio domus communis constitutus, Parlamento in ipso palatio ad sonum tubæ seu tubarum publicè congregato.* Vide Bened. Varchium in Hercolano p. 41.

Hinc haud ægrè colligere est, unde nostri appellarint procerum totius regni Conventus, ad hoc coactos, ut cum Rege ac Principe de rebus publicis deliberarent, & si quæ majoris momenti negotia essent peragenda, in iis per leges examinarentur & conficerentur. Nam constat eam fuisse *Parlamentorum* institutionis occasionem, maximè in Anglia, ubi Parlamentum *Commune Concilium regni Angliæ*, *Magnum Concilium & Magnum Concilium Regis* vulgò appellatur, ut autor est Edwardus Cokus ad Littletonem sect. 164 licet discrimen aliquod esse videatur inter Anglicana Parlamenta & Francica; cum Anglicanis omnes regni ordines intersint: in Francicis verò, si prima spectetur eorum origo, proceres tantum secularis & ecclesiastici ordinis. Vita Ludovici VII. *Eodem anno Castro Vezeliaci magnum Parlamentum congregavit. Ibi Archiepiscopi, Episcopi & Abbates, & magna pars Baronm Franciæ convenerunt.* Denique Anglicana Parlamenta ejusmodi videntur esse, quomodo in Francia nostra sunt trium Regni Ordinum Conventus, quos vulgo *Assemblées des Estats du Royaume* nuncupamus; qui potissimum ad hoc cogebantur, ut incumbentibus bellis, Regi auxilia pecuniaria ab omnibus regni incolis præberentur. Anonymus Anglus in libro inscripto *Mirror*, cap. 1. sect. 2. *Le Roy Alfred fit Assembler les counties, --- & ordeina pur usage perpetual, que deus foits per an, ou plus souvent, pur mister in temps de peace, se assembleront à Londres à parlementer sur le guidament del people de Dieu, & coment soy garderont de pecher, viveront en quiet, & receiveront droit per usages & saints judgemens, per ceste estate se fieront plusors ordinances per plusors Roys, josque à temps le Roy que ore est, que fuit le Roy Edovvart.* Sed an in Parlamentis Anglicis olim *Communiæ*, uti vocant, admissæ sint, in dubium vocat Spelmannus. Certè primitus ad ea tantum admissos vel vocatos *Archiepiscopos, Episcopos, Abbates, Priores, Comites, Barones, & proceres regni*, testatur Matth. Paris an. 1164. 1237. 1242. 1247. 1252. 1253. 1254. 1255. 1257. &c. Idem tamen Matth. Paris an. 1196. Londoniis factum Parlamentum scribit, *convocato Clero regni ac populo.* Vide Littletonem sect. 164. & Seldenum de Titulis honorariis pag. 710. 739. Extat porro liber inscriptus, *Modus tenendi Parliamentum*, Anglicanum scilicet, quod descriptum legitur to. 12. Spicilegii Acheriani pag. 557. Parlamenti Anglici autoritatem pluribus commendat Joannes Fortescutus lib. de laudibus legum Angliæ c. 18. & 34. ubi ait (non ut in Francia) *regaliter & politicè* regnare Regem Angliæ.

Parlamenta verò Francica perinde semel ac iterum quotannis indicebantur, ad majoris momenti lites

examinandas, appellationes à Ballivis supremo judicio decidendas, & reliqua quæ ad jus dicendum videbantur conducere decernendi: idque *generali Parlamento sedente Parisiis*, ubi ferè semper indicta legimus, fieri dicebatur, ut præfert Charta Philippi Regis ann. 1308. apud Chiffletium in Tornutio p. 315. Vita Ludovici VIII. an. Dom. 1224. *Ludovicus Rex Franciæ apud Parisios Parlamentum generale tenuit.* Nangius in S. Ludovico: *Convocavit Rex Francorum Ludovicus grande Parisius Parlamentum.* Huic etiam *universalis & capitalis justitiæ regni* præ cæteris illustre elogium tribuit Carolus Normanniæ Dux, tum Regni Rector, in Statuto edito 23. April. an. 1360. pro *Vadiis* Parlamenti, quod descriptum legitur in Regesto Cameræ Comput. Parisiens. sign. D. fol. 13. *Quod illi qui electi sunt ad honorem sedis Parlamenti universalis & capitalis justitiæ Regni nostri gubernacula dirigunt, atque proprie repræsentant in populo Celsitudinis nostræ majestatem, dignum est stipendiorum gratia foveantur, saltem solitorum, ex quibus ipsarum gentium moderata sinceritas hactenus est contenta.* Quibus consimilia sunt, quæ idem Carolus, tum Rex, ait in Statuto alio pro confirmatione Officialium Parlamenti 28. Aprilis an. 1364. *Præsertim ut nostram Parlamenti Curiam, quæ nostræ majestatis imaginem repræsentat, à qua ut à fonte justitiæ nostri Regnicolæ fructus justitiæ indesinenter exhauriunt.*

Et sanè ea fuit, apud exteros etiam Principes Parlamenti Francici fama, ac justitiæ existimatio, ut non semel controversias suas ab eo dijudicari petierint, & consenserint: atque in iis Henricus II. Angliæ Rex in ea controversia, quam cum Archiepiscopo Cantuariensi exercuit, *ut legibus alligatum se principem profiteretur*, coram Rege Francorum professus fuit, *se paratum Archiepiscopo per omnia satisfacere, vel si contendere decrevisset, judicium in Palatio Parisiensi subire, proceribus Galliæ residentibus, aut Gallicanæ Ecclesiæ partes suas interponente.* Verba sunt Radulfi de Diceto sub ann. 1169. quæ quidem de Parlamento Parisiensi intelligenda prorsus arbitror, tametsi haud omnino constet ædem Regiam, quam *Palatium* vocant, juri dicundo, ut hodie fuisse addictam, quod plerique sub Ludovico Hutino, alii sub Philippo IV. factitatum volunt. Ita Fridericus II Imper. in controversia inter Sacerdotium & Imperium, *se coram Laicis Paribus & Nobilibus Regni Franciæ* jus subiturum protestatur in ea Epistola quam in Notis ad Joinvillam edidimus p. 56. Alia ejusmodi proferunt exempla Molineus in Annotat. ad Stylum Parlamenti, initio, Oliverius Cancellarius Franciæ in Oratione habita an. 1549. Chopinus lib. 2. de Doman. tit. 15. n. 9. Roccaflavinus lib. 13. de Parlament. cap. 2. 3. & Andreas Favinus in Theatro Honoris lib. 2. pag. 506. & seqq.

Parlamentum verò, quod ambulatorium erat, seu potius quod indici solebat quotanis, semel vel bis, statarium & perpetuum factum fuit, litiumque ac controversiarum appellationibus dirimendis addictum. Ejusque exemplo creata subinde alia in provinciis, quorum seriem brevi catalogo hîc dabimus, cum Glossarii brevitas vetet iis immorari quæ de Parlamentariis sedibus juridicis autores contulere, quos consulere cuivis liberum erit plura scire aventi, ac in primis laudatum Roccaflavinum, qui spissum satis opus de iis composuit. Extant præterea vetera de Parlamentis tenendis Statuta, tum inedita, tum edita à Miramontio & aliis, quæ eorum usum ac origines pluribus retegunt, & à quorum descriptione consultò abstinemus, ad alia festinantes. Parlamentorum igitur Francicorum antiquius

Parlamentum Parisiense habetur, quod Parisiis *Parlamenta generalia* indici solerent, quibus Rex ipse sæpenumero cum Regni Paribus ac Baronibus intererat. Quidam statarium Parisiis factum voluntà Philippo Pulcro, quod ex ejus Statuto pro reformatione regni edito anno 1302. art. 51. colligunt, ubi hæc habentur: *Præterea propter commodum subditorum nostrorum, & expeditionem causarum proponimus ordinare quod duo Parlamenta Parisius, & duo Scacaria Rotomagi, Diesque Trecenses, bis tenebuntur in anno: & quod Parlamentum apud Tolosam tenebitur, sicut teneri solebat temporibus retroactis, si gentes prædictæ consentient, quod non appelletur à Præsidentibus in Parlamento prædicto*, Parlamenti Parisiensis sedem assignatam in Palatio regio à Ludovico Hutino quidam scribunt: at Thuanus lib. 10. Hist. legisse se in Regestis *Tornellæ*, ut vocant, asserit id factum sub Philippo VI. an. 1344.

Parlamentum Tolosanum ante Philippum Pulcrum extitisse, satis evincunt mox laudata ex ejus Statuto pro reformatione regni: quod quidem Catellus lib. 2. Rerum Occitanarum p. 242. fusè probavit, allatis & citatis vetustioribus Arestis, quæ illius mentionem agunt. Statarium denique factum Tolosæ à Carolo VII. litteris datis Salmurii 11. Octob. 1443. cujus exordia tum primum inita 4. Junii subsequentis. Sed mox ad Montempessulanum translatum, rursum Tolosam relatum à Ludovico XI. an. 1461. Vide Autrerium in Stylo Parlam. Aresto 268.

Parlamentum Burdegalense post exactos ex Aquitania Anglos institutum fuit à Carolo VII. Burdegalensibus qui se ultro regi dediderant, solenni pacto id obtinentibus anno 1451. Exinde erectum fuit mense Maio anno 1460. eique Castellum Lomberiarum, vetus Ducum domicilium, pro sede assignatum. Verùm Burdegalensibus paulò post in rebellionem prolapsis, urbe recepta, Parisiensi Parlamento subdita ea mansit, donec, Aquitaniæ ordinum precibus, rursum Burdegalæ Parlamentum instauratum fuit à Ludovico XI. literis datis Chinone 12. Jun. ann. 1462. descriptis à Chopino l. 2. de Domanio tit. 15. n. 6. ubi perperam Nicolaum Gillium, & alios, Parlamenti Burdegalensis institutionem Carolo VII. adscribentes arguit. Postea verò cum idem Rex Ludovicus Aquitaniæ Ducatum Carolo fratri in *apanagium* concessisset literis mensis April. an. 1469. idem Parlamentum Pictavum translatum fuit mense Novembri insequenti, quia Parlamenta teneri & haberi non possunt in terris *apanagiatis*: quo extincto mense Maio an. 1472. rursum Burdegalæ institutum fuit.

Parlamentum Rotomagense, ex *Scacario*, Curia suprema ita nuncupata, quod in ea urbe statarium edixerat Philippus Pulcher an. 1302. ad petitionem trium Normanniæ ordinum erectum fuit à Ludovico XII. literis 1. Octob. an. 1499. quod in annum sequentem rejiciunt Chopinus lib. 2. de Dom. tit. 15. Hallianus, & alii.

Parlamentum Aquense ab eodem Rege institutum fuit literis Lugduni mense Julio datis an. 1501. aliis datis Gratianopoli 26. Junii anno 1502. firmatis. Erat antea in ea urbe supremum Consilium, quod Ludovicus II. Comes Provinciæ instituerat litteris datis mense Sept. an. 1424. in quibus aliud appellat *Eminens Consilium*, uti habet Cæsar Nostradamus in Hist. Provinc. pag. 563.

Parlamentum Gratianopolitanum à Ludovico Delphino, postmodum Rege XI. Caroli VII. filio, erectum fuit pro toto Delphinatu, mense Junio an. 1453. cum antea lites judicarentur supremo judicio à *Consilio judicum*, erecto anno 1340. ab Humberto Delphino Viennensi. Vide Guidon. Papæ Decis. 43. & 554.

Parlamentum Divionense. Burgundiæ Ducatu post Caroli Ducis obitum coronæ Francicæ adjuncto, ad trium Ordinum supplicationem, erectum fuit à Ludovico XI. litteris Atrebati datis 18. Mart. an. 1476. extin-

extinctum postea à Carolo VIII. certis ex causis, & Parisiensi unitum, rursum instauratum fuit à Ludovico XI. Vide Chopinum, Chassaneum in proœm. ad Consuet. Burgund. &c.

Parlamentum Redonense, à Rege Henrico II. litteris datis ad Fontem-bellæ-aquæ mense Martio ante Pascha an. 1553. in Parlamenti Paris. acta relatis 4. Maji insequentis, erectum fuit, conflatumque ex duabus, uti vocant, Cameris, quarum prior Redonensi in urbe, à 1. Augusti, altera in Nannetensi, à 1. Februarii teneretur. Sed postmodum Carolus IX. anno 1560. Cameram Nannetensem Redonas transtulit. Diploma habetur in 1. vol. Statutorum regiorum Fontanonis. Vide Thuanum lib. 10. Hist.

Parlamentum Palense, in Beneharnis, erectum fuit à Ludovico XIII. cum antea res & lites dirimerentur in *curia Majore, seu plenaria*, deinde à *Consilio supremo*, uti pluribus narrat Marca in hist. Beneharn. lib. 6. c. 22. 23 24. & p. 348. 543.

Parlamentum Metense, erectum denique ab eodem Rege Ludovico XIII mense Januario an. 1633. translatum deinde in Tullensem urbem literis Cantiliaci datis 10. Maji an. 1636. rursum postea in Metensem urbem remissum.

Parlamentum Nigrum, Consessus Baronum de capitalibus criminibus cognoscentium, apud Hectorem Boëthium lib. 14. Hist. Scotor. p. 305. Vide *Placitum Lethiferum*.

Parlamentum, Placitum, seu servitium Placiti. Charta Gregorii IX. PP. an. 1235. apud Ughellum to. 1. part. 1. p. 84 *Vos autem nostra curiæ universe comestionis pabulum, Parlamentum etiam, nec non & hostem per maritima & Campaniam facietis.*

Parlamentum. Bernardus Mon. in Consuetud. Cluniac. MSS. c. 53. de Sacrista: *Ad Tertiam & Vesperos pulsatio signi in ejus est arbitrio, nisi Dom. Abbas sit ad parlamentum, tunc enim petit licentiam.* Id est fortè, in *parlatorio*, seu *locutorio*.

PARLATORIUM, locus colloquiis destinatus in Monasteriis, vulgò *Parloir*. Bernardus Mon. in Consuetud. Cluniacensibus MSS. c. 4. *Quo completo ex more ad ultimum per parlatorium redit in Ecclesiam. Arcus parlatorii*, cap. 25. Charta an. 1213. apud Guesnaium in Annalibus Massiliensib. *Factum in villa de Tractu in parlatorio ante Ecclesiam sancti Andreæ.* Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu fol. 15. *Fuit autem facta hæc donatio in adventu, hebdomada ante Natale Domini, apud Dominam, in parlatorio Monasterii.* Ita pag. 60. Occurrit etiam in Processu de Vita S. Thomæ Aquin. n. 49. Vide *Locutorium*.

Parlatorium appellant in Italia & Lombardia præsertim, locum, seu cameram, ubi de rebus seriis civitatis cujuspiam disceptatur. Joan. Villaneus lib. 1. *Et ivi edificassero parlatorio, per poter in quello far suo parlamento.*

PARMA, *atis*, pro parma, Fridegod. in S. Wilfrido c. 43.

Excipit horrisonas illæso parmate fundas.

PARNAGIUM, pro Pasnagium, occurrit non semel in Regesto Castri Lidi in Andibus. Vide *Pastionaticum*.

PARO. Festus *Parones, navium genus, ad cujus similitudinem Myoparo vocatur.* Ugutio & Jo. de Janua: *Paro, onis, navis piratarum. Paruncolus, parva navicula piratarum.* Gloss. Sax. Ælfrici: *Paro*, Scaȝena Scip. i. hostilis navis. *Myoparo*, Hiȝ Scip. *Paruncolus*: Pleȝ. Scip. i. conflictus navis, vel etiam *Lusoria*. Isidorus lib. 19 cap. 1. *Myoparo, quasi minimus Paro, idem & Carabus*, &c. Ebrardus in Græcismo cap. 10. *Barcha, Celox, Paro detur, Musculus, & Mioparo.* Florentius Wigorn. an. 893. *Hasteinus Rex paganus cum 80. paronibus ostium Thamesis fluminis intrans*, &c. Occurrit etiam in lib. Miraculor. S. Wlfranni Episc. n. 8. & in Hist. Obsid. Jadrensis an. 1345. lib. 1. c. 25. lib. 2. c. 21. &c. Vide Turnebum lib. 3. Advers. cap. 1. De vocis etymo multa disputant Scaliger, Vossius, Martinius, Schefferus, & alii.

Paro, Charta 39. inter Alamannicas Goldastii: *Et in Insola ipsa mancipios tres, & parones quatuor.* Vide *Baro*.

PAROCHIA, seu potius *Paræcia*, ex Gr. παροικία; (nam vocem *Parochia*, barbaram esse pridem observarunt Budæus, Alciatus, & alii) territorium & districtus Episcopi, ut *Provincia* & *Diœcesis* Metropolitani & Archiepiscopi. Eugerius Lugdun. *Parochia, adjacens domus, id est Dei, diœcesis, gubernatio, hoc non secundum proprietatem verbi, sed secundum effectum.* Symmachus PP. Epist. 10. *Leo PP. --- definivit parochiarum numerum vel quantitatem Arelatensi & Viennensi Sacerdotibus deputandam.* Bonifacius Moguntinus Epist. ad Zachariam PP. de Germania: *Et Provinciam in tres parochias discrevimus.* Zacharias PP. Epist. ad Burchardum Wirtziburg. *Innotuit nobis -- Coepiscopus noster Bonifacius, nuper se discrevisse & ordinasse in Germaniæ partibus Episcopales sedes --- & Provinciam in tres divisisse parochias.* Ita passim usurpant Canones Apostol. c. 14. 15. 34. 35. Concil. Nicæn. I. cap. 16. Concil. Antioch. sub Julio I. PP. can. 9. Suessionense sub Childeberto, Vernense, Wormatiense, Liptinense, Toletanum III. Tolet. IV. &c. Augustinus Epist. 261. Eusebius in Hist. variis in locis, Leges Alemann. tit. 11. §. 1. tit. 13. §. 2. Capitula Caroli M. lib. 1. cap. 9. 40. 66 lib. 2. cap. 4. lib. 5. cap. 84. 172. lib. 6 c. 57. 86. 104. lib. 7. c. 94. Capitula Caroli C. an. 868. cap. 1. 3. Charta ejusdem Caroli C. pro Monasterio S. Columbæ edita à v. cl. St. Baluzio in Notis ad Lupum Ferrar. Gennadius de Scriptor. Eccl. in Vigilantio, Eigil in vita S. Sturmii Abbat. Fuld. n. 22. Petrus Diac. lib. 4. Chron. Casin. cap. 70. Baldricus Noviom lib. 1. cap. 7. Cosmas Pragensis p. 12. & alii, quos laudat Filesacus de Origine parœciarum cap. 1.

Parochia, Ecclesia parochialis; districtus Ecclesiæ Presbyteri. Gillebertus Lunicensis Episcopus de Usu Ecclesiastico: *Parochiam appello, populum primitias, oblationes, & decimas persolventem.* Decreta Colomanni Regis Hungar. lib. 2. c. 16. *Unaquæque Ecclesia circa se in proximo habeat Parochiam suam.* Ita concilium Carthaginense IV. can. 102. Agath. c. 21. Vasense II. can 1. 2. Aurelian. IV. can. 11. 26. Aurelian. V. c. 9. Arvern. c. 10. Carpentoratense I. Moguntinum I. Capit. Caroli M. lib. 1. c. 11. 146. 147. 152. lib. 6. cap. 164. Diurnus Romanus cap. 3. tit. 3 6. &c. ἀγροικικαὶ παροικίαι, in Concilio Calched. act. 15. can. 17. quæ à *Civitatensibus*, de quibus Concilium Agathense c. 22. distinguuntur. *Parochia Eponensis*, apud Avitum Vienn. Epist. 80. Vide Sidon. lib. 9 Epist. 16.

Parochia, districtus judicis. Decreta S. Ladislai Regis Hungariæ lib. 3. cap. 16. *Unusquisque judex in Parochia sua judicet.*

Parochianus, nudè, in Chron. Montisfereni an. 1128. 1211. & alibi non semel, qui *Parochianus Presbyter*, in lege Alemann. tit. 13. §. 1. Curio, seu Parochus. De ejusmodi Presbyterorum origine vide Sozomenum lib. 1. cap. 15. & ibi Henricum Valesium.

Parochianus, qui ex Parochia alicujus Episcopi aut Presbyteri est, in Capit. Caroli M. lib. 1. cap. 153. *Parochianus Episcopus*, qui de Archiepiscopi Parochia est, in Epist. 17. Alexandri II. PP.

Parochiagium, jus Parochiale, Parochi seu Curionis; obventiones seu reditus qui ad Parochum primario jure pertinent. Charta Abbatis Fossat. an. 1249. ex Tabulario ejusdem Monasterii f. 44. *Quitavimus --- quidquid juris habebamus vel habere poteramus ratione Parochiagii de sancto Nuntio seu alio quocumque modo in decimis novalium factorum & faciendorum*, &c. Extat in Tabulario

Tabulario Ecclesiæ Meldensis Charta Abbatis Loc. restaurati an. 1138. qua Capellam de berigniaco erigit in Ecclesiam Parochialem, cum hoc titulo minato, *de Parrochiatione de Berigniaco*. In Charta verò Gallica *Parochiaige*, pro districtu Parochiæ sumitur, quomodo *Paroisse* usurpamus.

Parochiaticum, eadem notione, ni fallor, in Charta Martelli de Mellejo, in Chronico Besuensi p. 699. *Dedi etiam decimas de Fa'get, & Parochiaticum, & omnem usum & consuetudinem in nemoribus & silvis, &c.*

Parochiatus. Tabular. Campaniæ Thuan. f. 42. *Si non sit nisi unum castellum, primogenitus habebit illud Castellum, & feoda illius Castelli, & carrucatas, prata, vineas, --- quæ sunt infra parochiatus illius castelli.* Habetur ibi semel ac iterum, pro districtu, ni fallor.

Jamverò unde *Parochia*, vel *Parœcia* appellata sit, vel diœcesis Episcopi, aut districtus Sacerdotis, non una est sententia. Filesacus lib. de Parœciis cap. 1. existimat ejusdem Ecclesiæ consortes vel vicinos, παροίκους dictos, quæ vis est Græci vocabuli: παροικίαν verò appellatam eorum qui eandem Ecclesiam accolunt viciniam. Henricus Valesius ad Eusebii Hist. lib. 1. cap. 1. hujus vocis originem inde natam putat, quod Ecclesia in terris duntaxat inquilina sit & πάροικος, ejus autem patria & municipatus in cœlo. Ego verò censuerim Ecclesias, παροικίας, veteres Christianos appellasse; quod cum in magnarum urbium viciniis conventus suos secretò agerent, eorum *Ecclesiæ* seu *Conventus*, non civitates quidem dicerentur, sed viciniæ civitatis: quod suadere videntur loquendi familiares primis Christianis formulæ, quas affert idem Valesius ex Epistola Smyrnensis Ecclesiæ apud Euseb. lib. 4. ἡ ἐκκλησία ἡ παροικοῦσα ἐν Σμύρνῃ. Et eod. lib. cap. 23. de Dionysii Corinthii Epistolis: ἐκκλησίᾳ δὲ τῇ παροικούσῃ Γορτυναν. In Epistola Clementis ad Corinthios: ἡ ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ ἡ παροικοῦσα Ῥώμην. Denique in Epistola Sardicensis Concilii: πρεσβυτέροις, διακόνοις, καὶ πάσῃ ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ τῇ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ παροικούσῃ.

Neque ab hac sententia discedit Sirmondus in Disquisitione de Azimo cap. 5. ubi observat Parochiarum nomen rusticarum Ecclesiarum olim fuisse, ideoque Parochias civitatibus opponi in Concilio Agathensi can. 21. cum jubentur ii quibus oratoria per agros extra Parochias habere, atque in his Missas tenere permissum est, in præcipuis tamen festivitatibus, *non nisi in civitatibus, aut in parochiis* eas tenere, & in Concilio Aurelianensi V. c. 8. *aut in civitatibus, aut per Parochias ordinare Clericos*. Vide Gloss. r. med. Græcit. in παροικία.

PAROCTA, perperam editum pro *Parata*, in Charta Widonis Episc. Genevensis an. 1091. apud Guichenonum lib. 2. Bibl. Sebusianæ cap. 1.

PARRA, Fragmentum Petronii: *Frater ejus fortis fuit, amicus amico, manu uncta, plena mensa, & inter initia malam parram pilavit.*

PARRALE, Pergula, clatri, *Treille de vigne*; ex Hispanico *Parral*. Jacobus I. Rex Arragon. in Foris Oscæ an. 1247. f. 17. *De palo de parrali, qui de nocte, vel de die traxerit, vel solverit eam; det de calonia* 10. *sol.*

PARRICUS. Vide *Parcus*.

PARRIGO Tabularium Abbatiæ Conchensis in Ruthenis ch. 192. *Una mansione cum curto, cum horto, cum parrigine, totum & abintegrum, &c.*

PARROCHIATIO. Charta Philippi Augusti an. 1185. apud Morinum in Hist. Vastinensi pag. 706. *Si vero granchia per hæredum successionem, seu quolibet alio modo ad Parrochiationem venerit, ad 5. solidos consuetudinis redibit*, i. ad proximum hæredem. Ubi *Parochiatio* idem videtur quod *premesse* appellatur in Consuetudine Britanniæ: ubi *retrait de promesse*, est cum prædium distractum, jure *retractus*, ad proximum hæredem devenit. *Parrochiatio*, autem ex Gallico *prochain*, id est *proximus* deducitur.

PARROLIA. Vide *Andena*.

PARONARIUM. Vide *Vista*.

PARS, Schismatici qui in Ecclesia schisma amplectuntur, seu qui hæreticis adhærent. Ita hanc vocem usurpant passim Patres qui alteram *Ecclesiæ* nomine indigitant. Sic S. Augustinus non uno loco *partis Donati* meminit, ut & Optatus, Cyprianus in Epist. 42. Pelagius I. PP. in Epistola ad Viatorem edita ab Holstenio, &c. Epistola Episcoporum Italiæ ad Illyricos in Fragm. Hilarii: *Nicæni tractatus adversus Arium Sabellumque, cujus Photinus partiaria hæreditate damnatur, decreta servamus.* Ita vocem pro factione usurpat S. Hieronym. Epist. 7. *Qui sub occasione partium clementissimi Principis sævissimus omnium extitit tyrannorum.*

Pars, pro regione, quomodo dicimus *partie*, hac notione. Sulpitius Severus lib. 1. Hist. *Inde in parte turris Gader tabernaculum fixit.* Capitulum 3. ad legem Salicam cap. 5. *De negotiatoribus qui partibus Slavorum & Avarorum pergunt, &c.*

Pars, Actor vel reus, quomodo dicimus *Partie*. Lex Wisigoth. lib. 2. tit. 2. §. 4. *Pars utraque, id est, tam petentis, quàm petiti, &c.* Joannes Sarisber. Epist. 6. *Cum ergo partibus super hoc dies esset præfixa, &c.* Quoniam attachiam. c. 57. §. 4. *Et adveniente die quindeno, pars prosequens compareat in Curia, & petat partem suam, & faciat eam vocari per bedellum, &c.* Passim. Vide l. 6. Cod. de Part. interempt.

Pars virorum, Locus in Ecclesia ubi stant viri. Stabant autem ii in navi, ad Meridiem & ad dextram, mulieres ad Septentrionem & ad sinistram. Ordo Romanus: *Diaconus stat versus ad Meridiem, ad quam partem viri solent confluere.* Amalarius lib. 3. de Eccles. Offic. c. 2. 32. *Masculi stant in Australi parte, & fœmina in Boreali, &c.* Adde Micrologum c. 9. Honorium Augustod. lib. 1. c. 145. lib. 3. c. 66. Amalarium in Eclogis de Officio Missæ p. 1353. 1358. edit. vel St. Baluzii, Durandum lib. 1. Ration. c. 1. n. 46. &c. Synodus Romana an. 853. c. 33. *Et sicut discrete in Ecclesia singula videntur exposita, ita virorum pars & mulierum partibus suis contenta sit.* Descripsit Baronius an. 57. n. 125. hanc inscriptionem Christianam Vaticanam: AD SANCTUM PETRUM APOSTOLUM, ANTE REGIA, IN PORTICU COLUMNA SECUNDA, QUANDO INTRAMUS SINI TRA PARTE VIRORUM LUCILLUS ET JANUARIA HONESTA FOEMINA. Ex qua quidem inscriptione colligit idem Baronius viros sinistram templi partem ut tum digniorem habitam, mulieres verò dextram occupasse: quod quidem vix sibi constat. Nam cum vetera Christianorum templa ad Orientem extructa fuerint, virique in iis ad Meridiem, mulieres ad Septentrionem locum habuerint, necesse est ut introëuntibus pars virorum dextra fuerit, quod videtur adversari inscriptioni: nisi, quod revera reor, *sinistra pars virorum*, hoc loco sit, pars sinistra respectu partis virorum. Nam constat partem altaris, in quo legitur Evangelium, *sinistrum cornu* appellari.

Pars terræ, Sors hæreditaria in prædiis paternis aut maternis. Charta Gaufredi de Liziniano Dom. S. Hermetis an. 1248. in Reg. Inculismensi Cameræ Comput. Paris. fol. 49. *Quod dictum castrum habebam & tenebam & expletebam ratione partis terræ matris meæ Hisabellis, &c.* Extat Charta S. Ludovici Regis Franciæ an. 1246. mens. August. in Regesto Cenomanensi fol. 10. n. 15. qua Carolo Comiti Provinciæ fratri, & ejus hæredibus, ex consensu Comitum Atrebatensis & Pictavensis fratrum *dat, & pro parte terræ assignat, Andegavensem Comitatum cum pertinentiis.* In alia

ejusdem Regis an. 1260. mens. Junii de dotalitio reginæ Margaretæ uxoris: *Et aprés ce nous cussions donne & assigné a nostre feal Charle Comte de Provence & à ses hoirs la devant dite cité du Mans, avec ses appartenances, &c.* *Pars hereditatis*, in Charta ejusdem S. Ludovici Regis pro Roberto Atrebatensi Comite fratre an. 1237. apud Haræum in Castellanis Insulensib. p. 81. Vide Notas ad Stabilimenta ejusdem Regis lib. 1. cap. 8.

Partes, dicuntur divinæ Eucharistiæ vel panis Eucharistici particulæ, quæ à Sacerdote inter Missæ solennia fractæ in partes minutiores, fidelibus distribuebantur ad Communionem: Ἁγίας μερίδες Evagrio lib. 4. c. 36. & in Euchologio, καὶ τίθησι τὴν μερίδα ἐν ἁγίῳ ποτηρίῳ. S Augustinus apud Bedam in cap. 10. prior. ad Corinth. & apud Gratianum de Consecr. dist. 11. can. 58. *Nec quando manducamus partes de illo facimus: & quidem in Sacramento sic fit, & norunt fideles quemadmodum manducent carnem Christi: unusquisque accipit partem suam, unde & ipsa Gratia* (i. ipsa Eucharistia) *Partes vocantur.* S Cyprianus de Lapsis: *Et alius, qui & ipse maculatus, sacrificio à Sacerdote celebrato, partem cum cæteris ausus est latenter accipere, sanctum Domini edere & contrectare non potuit, cinerem ferre se apertis manibus invenit.* Ubi observandum Eucharistiam olim fideles de manu Sacerdotis manu sua accepisse, quod etiam ex 21. Statutum Chrysostomi colligitur, ubi δέχεσθαι τῇ χειρὶ ter habet. Apud Eusebium lib. 7. cap. 9. legitur χεῖρας εἰς ὑποδοχὴν τῆς ἁγίας τροφῆς προτείνειν. Utramque enim manum porrigebant, & cavo dextræ supposita sinistra panem suscipiebant, ut est apud Cyrillum in 5. Mystag Rursum idem Cyprianus de Opere & Eleemos. *Quæ in Dominicum sine sacrificio venis, quæ partem de sacrificio quod pauper obtulit sumis.* Quem morem insinuat alibi non semel, Epist. 56. & lib. de Bono patient. ut & Cornelius PP. Epist. ad Fabium Antioch. S. Ambrosius Epist. ad Theodos. apud Theodorit. S. Hieronymus Epist. ad Theophil Obtinuit postea ut Sacramentum Laïcis non in manus traderetur, sed in os insereretur, ut observat Balsamon ad canon. 101. Concilii in Trullo, idque cautum canone 2. Concil. Rothomag.

Quæ porro supererant particulæ sacræ Eucharistiæ, pueris absumendæ dabantur ex veteri more, ut testatur Evagrius loco citato, quem sua etiam ætate observatum testatur Nicephorus Callist. lib. 17. cap. 25.

Particulæ, eadem notione. Cæsarius Heisterb. lib. 9. c. 35. *Nostis, domine, quod hic reposueritis particulas? sic enim hostias vocare solent.*

Partes autem vocabant veteres, quidquid è convivio decerpebatur, & ministris aut mittebatur, aut reservabatur. Lampridius in Alexandro Severo *Semper de manu sua ministris convivii, & panum partes, aut olerum, aut carnis, aut leguminum dabat, &c.* Vide Eckehardum juniorem de Casib. S. Galli c. 2. p. 51.

Pars, pro *partie de guerre* videtur sumi apud Gauterium Antioch. de Bellis Antioch. p. 457.

Trahere in partem, Gall. *tirer à part*, aliquem è turba seducere, apud Eckeardum Jun. de Casib S. Galli c. 1. Cæsarium lib. 2. c. 6. Guill. in vita S. Bernardi lib. 1. c. 11. Herbertus lib. 2. de Mirac. cap. 41. *Mater in partem filiam traxit, & lurida tabis apparitionem innotuit. In partem secedere*, in Collat. 1. Carthag. c. 10. *In partem ire*, in libello delati judicii apud Camillum Peregrinum lib. 1. Hist. Longobard. p. 255. *Secedere in partem*, apud Victorem Uticens. lib. 3. & Gregor. Turon. de Viris Patr. c. ult. *In partem stare*, vel *in parte*, apud Faustum in Vita S. Mauri Abb. n. 49. Vide Acta S. Dorotheæ n. 8. 13. & Revelationem Stephani II. PP. *In partem secedere*, lib. 4. Chr. Casin. c. 39.

Pars publica, Respublica. Lex Longob. lib. 3. tit. 13. §. 2. *A proprio Comite, vel à publica parte, id est, qui rempublicam agunt.* Fredegarius in Chron. c. 66. *Cui* (Heraclio) *successit in Imperii gradum Constantinus filius ejus, cujus tempore pars publica à Saracenis nimium vastatur.* *Pars reipublicæ*, eadem notione in Epistolis 45. & 47. ex iis quæ habentur to. 1. Hist. Franc. Anastasius in S. Zacharia PP. p. 78. *Idem castrum & tertiam partem, quam pignoris causa detinebat, parti reipublicæ restitueret.* Ita

Ad partem alicujus solvere dicebant. Capitula Ludovici Pii ad legem Salicam c. 3. *Ibi volumus ut 40. denariorum solutio quantitatem habeat, quam vel Saxo, vel Friso ad partem salici Franci cum eo litigantis solvere debet.* Charta ejusdem Ludovici pro Ecclesia S. Juliani Brivatensis: *Et nemini cuilibet obsequium pro prædictis rebus fecissent, nisi tantum ad partem Regis annuatim caballum unum cum scuto & lancea præsentassent, &c.* Lex Ripuar. tit. 57. §. 2. *Aut si legibus eum non potuerit defensare, ad partem Regis 100. sol. culp. jud.* Lex Bajwar. tit. 1. cap. 6. §. 3. *Ad partem fisci pro fredo prabeat fide jussionem.* Joannes VIII. PP. Epist. 302. *Sciatis per unum quemque vestrum centum aureos dabitis nostræ parti.* Anastasius in S. Hadriano p. 105. *Ut antefatas quas abstulerat civitates, pacificè B. Petro redderet, & justitias parti Romanorum faceret.* Charta Hugonis Regis Italiæ an. 928. tom. 12. Spicilegii Acheriani: *Neque aliquod servitium, quod ad publicam partem pertinuisse visum fuit, &c.* Vide Meurissium in Episcopis Metensib. p. 175.

Ex parte, S. Eulogius lib. 2. Memorial. SS. cap. 1. *Vivaci educatione literaria captus, nec non ex parte linguæ Arabicæ cognitus, totam pene juventutem in prædicto cænobio exegit.* Phrasis Hispanica, *por parte de lingua Arabica*, id est, quod spectat ad linguam Arabicam, Galli dicerent, *à l'égard de, &c.*

Partes edere, Partitiones orationis facere, orationem per partes ac verba singula examinare. Quintilianus lib. 1. c. 14. *Et illa quidem minora præstare debebit, ut partes orationis reddi sibi soluto versu desideret, &c.* Ejusmodi sunt Prisciani *Partitiones* 12. *primorum versuum Æneidos* Gotefridus Viterb. part. 16. Panth.

> *Nunc quoque Grammaticæ summus Donatus in arte,*
> *Hieronymus cum discipulo docet edere partes.*

Nescio an huc pertineat vetus Inscriptio Placentiæ, apud Petrum Mariam Campum lib. 14. Histor. Eccles. Placentinæ: V. F. C. TERENTIUS. FRUCTUS. SIBI. ET. ATTICO. SER. QUI. VIXIT. ANN. XX. LITTERATUS. GRÆCIS. ET LATINIS. LIBRARIUS. PARTES DIXIT. CCC. IN. FR. P. XV. IN. AG. P. XXV.

Extat in Biblioth. Sangermanensi Codex MS. cum hoc titulo: *Incipit tractatus in partibus Donati, cujusdam Presbyteri Zmaragdi.* Joan. Molinetus pagin. 117.

> --- *Scait ses pars & son cathonnet.*

Epitaphium à Naudæo editum.

> *Hic Jacet Judocus,*
> *Qui fuit Romæ coquus,*
> *Magister in Artibus,*
> *Et doctor in Partibus,*
> *Et de gratia speciali*
> *Mortuus in hospitali.*

Rabelaisius lib. 1. cap. 14. *Hugutio, Flebar, Grecisme, le Doctrinal, les Pars, le Quid est, &c.* Hanc Grammaticæ partem, *qua docentur adolescentes scripta intelligere & probare*, ut est apud Martian. Capellam. lib. 3. σχεδογραφίαν vocat Anna Comn. lib. 14. Alexiad. p. 485. aitque recentiorum fuisse inventum, præcipuos in ea nescio quos nominans magistros, Stylianos, Longobardos, seu Italos, quos Glaber lib. 2. c. 12. & Paulus Warnefrid. lib. 6. de Gest. Longob. cap. 7. Grammaticæ præ ceteris operam impensius dedisse testantur. Atque ea notione σχεδογραφεῖν, pro *edere partes*, usurpat Basilius lib. περὶ γυμνασίας γραμματικῆς,

τικῶς, ut Ν ερῶν pro *partibus* idem scriptor & Manuel Moschopulus, qui hanc potissimum Grammaticæ partem illustraverunt, postremo libro quem περὶ σχεδῶν inscripsit.

Partionale, liber *partium*. Vide in *Combinale*.

PARSCHALCUS. Vide *Barschalcus*.

PARSIARE, Ital. *Partaggiare*. Vetus Charta apud Ughellum to. 7. p. 263. *Non habeatis potestatem suprascriptam hæreditatem alienare, id est, vendere, vel donare, aut in pignus ponere, vel pro devito parsiare, &c.* Id est per divisam, seu testamentum, dividere.

PARTHICÆ *pelles*, olim magno in pretio. Matthæus Silvaticus: *Fenutio, id est, pellis Parthica. Ex Φοινικαῖον*, nam pelles Parthicæ purpureæ erant; & ex iis fiebant Imperatorum calcei. Pollio in Claudio: *Zanchas de nostris Parthicis paria duo.*
Corippus lib. 2. de Laudibus Justini:

> *Purpureo sura resonant fulgente cothurno,*
> *Cruraque puniceis induxit regia vinclis,*
> *Parthica Campano dederant quæ tergora fuco.*

Guillelmus Apul. lib. 1. Rer. Normannic.

> --- *assumitur Imperialis*
> *Purpura, pes dexter decoratur pelle rubenti,*
> *Qua solet Imperii qui curam suscipit uti.*

Pellium Parthicarum meminit etiam Ammianus lib. 22. *Notum est enim sub Maximiano Cæsare vallo Regis Persarum direpto, gregarium quendam post sacculum Parthicum, in quo erant margaritæ repertum, projectis imperitia gemmis, abiisse pellis nitore solo contentum.* *Corrigia Partica*, apud veterem Scholiastem Juvenalis, id est, ex corio. Vide Salmasium ad Hist. Aug. & Notas ad Villharduinum p. 308. 309.

Parthicarii, harum pellium mercatores, in l. 2. Cod. de Excusat. muner.

PARTIATES. Innocentius III. PP. lib. 13. Epist. 95. *Et quod servientes custodum, quos nominant Partiates, Pinetam pro communi custodire jurabant. --- quod Partiates per Monasterium certum numerum trabium in feudum percipiebant de silva, & juramento fidelitatis eidem propterea tenebantur: & quod servientes eorum jurabant pro Monasterio silvæ custodiam in Abbatis præsentia, &c.* Ita videntur dicti custodes silvarum, apud Ravennates, seu qui partes nemorum custodiendas in beneficium acceperant: *Serjanteriæ* species. Nisi potius legendum sit *Porciates*, ut fuerint ii qui glandationem *porcorum* curabant, eique invigilabant.

PARTICA. Vide *Pertica*.

PARTICIPANTES, in Bulla Pauli PP. an. 1538. apud Guichenonum in Bibl. Sebus. p. 138. *Cubicularius de numero Participantium.* Vide Possinum ad tom. 1 Prachymeris p. 295. & supra in V. *Cubicularius*.

PARTICIPES. Jura & Consuetudines Normanniæ c. 26. *Quidam sunt participes principales, quidam secundarii. Principales sunt inter quos hæreditas divisionem sustinet principalem, videlicet qui æqualem debet sustinere portionem, ut fratres & hujusmodi. Secundarii autem sunt, qui non æqualem expectant portionem, sed in aliqua portione portionem reclamant: ut liberi alicujus fratris defuncti in portione ad patrem pertinente suas debet percipere portiones.* Gallica editio habet *principaux perçoniers, & seconds perçonniers*. Vide *Par, Pariagium*.

PARTICIPATIO, Eleemosyna, qua quis pauperes bonorum suorum participes facit. Monasticum Angliæ to. 2. p. 321. *Et ad faciendum pro prædictis animabus tres participationes per annum, trium millium pauperum in perpetuum computandas per manus centum sexies viginti, cuilibet eorum unum panem, pretii unius quadrantis, & unum allec participationem unius milliaris in Purificatione B. Mariæ, aliam in die Parasceve, tertiam in die anniversarii ejusdem Mariæ fieri ordinavit.* Infra: *Remittimus etiam & relaxamus per præsentes eisdem Priori & Conventui, & eorum successoribus, prædicta onera gravia & importabilia dictarum trium participationum de pane & allece tribus vicibus per annum faciendarum: ita quod nunquam de cætero eas erogare teneantur. Et volumus quod pro eisdem participationibus, faciant distributionem 13. solidorum, &c.*

PARTICIPATUS, *societas*, in Glossis MSS. S. Germani Paris. cod. 524.

PARTICIPIUM, Participatio, communio. Gloss. vet. *participium*, μετοχὴ, *Participatus*, in l. 6. Cod. de Incest. nupt. Matth. Paris an. 1244. *Abbates autem ipsi Regi super hoc gratias multiplicantes, speciale suorum bonorum operum & participium concesserunt.* Occurrit in Legibus Wisigoth. lib. 12. tit. 3. §. 15. apud Gregorium M. lib. 1. Ep. 23. Petrum Blesensem Epist. 28. &c. Vide *Beneficium*.

PARTICULA. Ælfricus in Gloss. Saxon. *Offella, vel Particula*, Spiceꝛ Snæð. i. frustum porci, offula porcina. Vide *Part*[illegible]

PARTICULARIUS, Minister in Monasteriis, qui cibos per partes dissecat singulis Monachis. Ælfricus in Glos. Saxon. *Offarius, vel Particularius*, Tꝛickere, i. qui carnem in duas partes secat.

PARTICUS, *Negotiator, qui partes vendit, &c.* in Gloss. Isid. fortè idem qui *Parthicus*, vel *Parthicarius*, de qua voce supra.

Particus, idem quod *Parcus*. Leges Henrici I. cap. 40. *Si pundbrech, id est, fractura partius fiat in curia Regis, plena wita sit.*

PARTILITER, *Divisè, per partes, distributè*, in Glossis Isid. Occurrit apud Firmicum *Partilia fata*, Græcorum μοίρας dixit Ammianus lib. 14. de Adrastia, *partilibus præsidens fatis.*

PARTIONARII. Statuta ord. Præmonstrat. dist. 5. c. 9. *de Negotiatione vitanda, & partionariis non habendis: Statuimus, ut quicunque nostri ordinis Canonici vel conver si convicti fuerint, vel confessi, oves, vaccas, seu quævis animalia partionariis ad partem tradere, vel ad tempus locare, &c.*

PARTIRE. Statuta Davidis II. Regis Scotiæ cap. 2. §. 2. de Missis dominicis, aut iis qui ad curiam evocantur: *Cum in itinere suo ad cujuscumque domini domum vespere venerit, ab eo hospitium roget, & postquam cum concessione, vel Jussione ejusdem, secundum morem patriæ, homines partiti domos intraverint, &c.* Ubi *homines partiti*, videntur dici qui in itinere sunt, *qui sont partis*, qui profecti sunt, ut loquimur.

PARTITA, Regio urbis, Gallis *Quartier de ville*. Consuetudines Tolosæ: *Fit tallia seu collecta juxta modum partitarum Tolosæ, de quibus sunt prout alii habitatores dictæ partita, propinquiores contribuunt in ipsa, & sequuntur exercitum villæ sub vexillis seu senheriis ipsarum partitarum Tolosæ, de quibus sunt.* Hispani *Partida* eadem notione dicunt. Vide Foros Aragon. p. 21. V. edit. 1624.

PARTITUDO, pro *partus*, in l. 10. Cod. Theodos. de Bonis proscript. Utitur Plautus in Aulul. Vide Nonium.

PARTIZANUS. Ita Itali & Galli vocant publicorum vectigalium conductores, *Partisans*. Anonymus de Gestis Friderici II. Imp. p. 879. *Legem ponit regnicolis, novosque Secretarios, Justitiarios, Admiratos, Protonotarios, Partizanos, Dohanarios, & Fundicarios --- statuit.*

PARTIZARE, Dividere, ex Gall. *Partager*. Occurrit in Charta an. 1253. apud Duchesn. in Hist. Luxemb. p. 69.

PARVIFICARE, parvum facere, extenuare, deprimere: vox ab Italicis aliquot scriptoribus usurpata. Gregorius IX. PP. de Translat. Episc. cap. 1. *Miramur quod Apamensem Episcopum in Tripolitanam Ecclesiam transtulisti, & novo quodam mutationis genere parvificasti majorem, & magnum quodammodo minorasti, &c.* Vide Dantem in Convivio Amoroso 13.

PARVIPENDULUS, qui parvi pendit, negligit. Eulogius Cordub. lib. 1. Memor. Sanct. *Libuit mihi pro modulo exigui ingenii talibus rebus insistere, nostroque licet rusticano sermone parvipendulos informare, æmulis contraire, & cœlo tenus acta sanctorum extollere.* Infra: *Nisi cum sacramentum nostrum dictis parvipendulis subtilissimus irrisor proposuerit.* Rursum: *Et ob hoc ipsum plerasque nostrorum parvipendulis rerum non esse videbatur Martyrium.*

PARUCA, Saxon. hyce, in Dict. Saxonico-Lat. apud Somnerum. Vox incertæ notionis.

PARVIOR, Minor: utitur Pontius Diaconus in Vita S. Cypriani.

PARVISUS. Vide *Paradisus.*

PARULA. Vetus Glossarium Anglo-Saxonicum: *Parula*, Colmase. fortè *Parra*, inquit Somnerus.

PARVULITAS. Commodianus instruct. 6. *Et si parvulitas sit sensu, cur annis ducentis fuistis infantes?*

PARVUS, Paucus: *Parvi*, Pauci. Præfatio Legis Salicæ: *Gens Francorum parva numero.* Ita apud Gregorium Turon. lib. 4. cap. 30. *Satius enim est ut parvi contumaces pereant, quam ira Dei super omnem regionem dependeat innoxiam.* Victor Tunnensis in Chronico: *Illyriciani Episcopi præter parva Monasteria parvosque fideles, persecutiones passi, consentiunt, &c.* Anastasius Bibl. in Stephano III. PP. *Audiens itaque protervus ille Aistulfus parvos fuisse Francos illos, qui ad custodiam propriarum advenerant clusarum, &c.* Adalbero Episc. Laudun.

Qui parvum meminit, non obliviscitur omnis.

PASCATA. Vide *Municeps.*

PASCEOLUM. Vide *Paculum.*

PASCHA, vox Hebraica, quæ transitum significat. Duplex autem à Christo factus fuit transitus: prior quidem ex vita in mortem, quo die crucifixus fuit, feria scilicet hebdomadis sexta; posterior verò ex morte in vitam, quo die resurrexit à mortuis, feria nempe prima, vocata deinceps Dominica. Eapropter alii existimarunt celebrandum Pascha ipso die crucifixionis, unde & dictum fuit σαυρώσιμον Pascha; alii die Resurrectionis, unde & Pascha dictum ἀναςάσιμον fuit: *Pascha Resurrectionis*, in Charta an. 1259. apud Ughellum to. 2. pag. 465. Sancitum tamen à Pio Papa scribunt, ut *Pascha* die Dominica lunam 14. proximè insequente celebraretur: quod alii ab ipsis Apostolis institutum volunt. Vide Baronium an. 34. n. 23. & seqq. an. 159. n. 1. 2. an. 198. n. 4. & alios passim.

Paschatis festum semper Christianis præcipuum habitum fuit. Πασχαλία ἡμέρα, ἣν δὴ σέβονται χριςιανοὶ πασῶν μάλιςα, inquit Procopius lib. 1. de Bello Persico c. 18. Hinc ἑορτὴ τῶν ἑορτῶν, καὶ πανήγυρις τῶν πανηγύρεων, dicitur Eustathio in vita S. Eutychii P. CP. n. 91. *Solennitas solennitatum*, Gregorio M. Homil. 22.

Pascha præterea interdum pro ipso Christo accipitur, ut apud sanctum Paulum 1. Corinth. 5. 7. *Pascha nostrum immolatus est Christus.* Interdum pro ipsa Eucharistia, ut apud S. Augustinum contra literas Petiliani Don. lib. 2 cap. 37. *Aliud est Pascha, quod adhuc Judæi de ove celebrant, aliud autem quod nos in corpore & sanguine Domini accipimus.* Ἐσθίειν τὸ θεῖον καὶ ἀληθινὸν πάσχα, apud Isidorum Pelusiotam, lib. 4. Ep. 162. Μεταλαμβάνειν τοῦ πάσχα, Gregorius Nazianzenus dixit orat. 42. in Cœna Dom. in Cœna Domini communicantes: atque inde Poeta mediæ ætatis de significatione vocis, *Pascha*:

Hebdomas, Hora, dies, epulæ, Pecus, Azyma, Christus.

Raymundus Ord. Prædicat. in Summula:

Non inconfessis des sanctum sumere Pascha.

PASCHA, Hebdomada Paschalis. Missale Gothicum p. 341. *Missa matutinalis per totam Pascham pro parvulis qui renati sunt.*

Paschales dies, Hebdomadis scilicet Paschalis, quæ pari cultu ac ipse Paschatis dies colebatur à Christianis. Unde Durandus lib 6. Rat. cap. 81. n. 6. ait dies omnes hujus octavæ esse Dominicos. Amalarius lib. de Ord. Antiphonarii cap. 52. *Paschalis dies, qui per septem dies quasi unus dies celebratur.* Theodulfus in Capitul. c. 41. *Ipsi dies Paschalis hebdomadæ omnes æquali religione colendi sunt.* Add. Capitul. Caroli M. lib. 2. cap. 35. Concilium Moguntiac. an. 813. can. 36. Meldense an. 845. can. 77. Suessionense II. c. 8. Engelenheimense an. 948. can. 6. Turonense can. 97. Bertholdum Constantiensem an. 1073. &c. Idem porrò Bertholdus ait Gebehardum Constantiæ Episcopum magnam Synodum Constantiæ in hebdomada majore ante Pascha celebrasse an. 1094. & in ea statuisse, ut tam in hebdomada Pentecostes, quàm in hebdomada Paschali tres tantum dies festivi celebrarentur. Quod quidem hodie apud omnes Christianos observari constat. Durandus lib. 6. c. 81. n. 10. *His tribus diebus primis solenniter est feriandum: in sequentibus verò licet viris ruralia opera quæ magis necessaria sunt exercere: sed feminis non licet nere; nunquam autem choreas ducere, &c.* Quatuor in Paschate, & totidem in Pentecoste dies celebrandos statuit Concilium Exoniense an. 1287. c. 23. & Maghfeldense an. 1332. duos verò Concilium Toletan. an. 1229. c. 26.

Pascha Floridum, Dominica in Palmis, qua cantatur, *Occurrunt turbæ cum floribus & palmis: & nos similiter debemus ei occurrere cum floribus virtutum & palmis victoriarum.* In Ordine Romano, *Dies Palmarum, sive Florum atque ramorum* dicitur: *Pascha Florum*, apud Ordericum Vital. lib. 8. p. 696. Historia Hierosol. an. 1118. *Eo die & hora quo Pascha Floridum celebrans eo more populus Hierosolymitanus solemnem ageret processionem, &c.* Vide Durandum lib. 6. Rat. c. 65. n. 5.

Pascha Petitum, Ita Ordo Romanus ait appellari primum Pascha, seu Dominicam Palmarum, *Pascha petitum, sive competentium*, quia hoc die *Symbolum competentibus tradebatur*, ut est apud Isidorum, Alcuinum, & Rabanum Maurum lib. 2. de Instit. Cleric. cap. 25. Concilium Agathense in eandem sententiam c. 13. statuit *Symbolum omnibus Ecclesiis una die, id est, ante octo dies Resurrectionis publicè in Ecclesia competentibus prædicari.* Cujus quidem consuetudinis meminit S. Augustinus serm. 115. cui titulus iste præfixus legitur. *In Dominica Palmarum, de traditione Symboli*, his verbis: *Symbolum quod vobis tradituri sumus, fratres charissimi, comprehensio est fidei nostræ, atque perfectio.* Alii è contra hac in parte, ut & in plerisque aliis, variasse consuetudinem volunt: unde hunc ex Ordine Romano locum proferunt ad tertiam Quadragesimæ hebdomadam, quartamque, (non autem secundam, ut aliqui legunt) ejusdem feriam: *Eadem die percipiunt orationem Dominicam, & Symbolum ad reddendum in Sabbatho sancto Paschæ.* At Amalarius lib. de Eccl. offic. cap. 8. factum id significat, non tertia, sed hebdomade quarta, quartaque itidem feria. Hincque non levis ob discrepantes super ea consuetudine sententias inter eruditos controversia oritur, quæ ut concilientur, dicere inprimis licet, quicunque traditum ajunt die Palmarum Dominica Symbolum, eos de publica solennique loqui traditione, quæ non sine apparatu pompaque soleret fieri, ut testatur Beroldus: quippe, ut ait, in traditione Symboli omnia *tintinnabula sunt sonanda, & cuncta ostia claudenda, tunc incipit Symbolum Archiepiscopus, & dicit regenerandis majori tono Evangeliorum, Signate vos, & audite Symbolum*, &c. Tum ad finem, *in majori etiam tono Evangeliorum, & excelsa voce Archiepiscopus dicit: Accepistis dilectissimi.* Quæ traditio pro expositione etiam publica, & quæ palam in Ecclesia fieret, ejusdem Symboli accipienda est: ad quam omni-

omnino respicit Augustinus, cum sermone 116. in Dominica Palmarum sic ait: *Hodie, fratres carissimi, specialiter ad Competentes humilitatis nostræ sermo dirigitur.* Cum aliàs, toto videlicet ipsius Quadragesimæ decursu subinde ipsiusmet Symboli tractatio, seu perspicua illius facilisque enodatio repeteretur: de qua Ambrosius Epist. 33. audiendus: *Sequenti die, erat autem dominica, post lectiones atque tractatum,* (quibus etiam interesse poterant non initiati religionis Christianæ mysteriis) *dimissis Catechumenis, Symbolum aliquibus Competentibus in baptisterii tradebant Ecclesiæ.* Quod & fortasse fieri solitum erat, non privatim, sed publicè, scrutiniorum diebus: è quibus primum omnium scimus feria quarta hebdomadis tertiæ Quadragesimæ, tertium illudque præcipuum feria quoque quarta, sed quartæ hebdomadis institutum; postremum denique sabbato sancto: quibus diebus, ut ritus cæteri, sic professio fidei, seu Symboli redditio (utique post illius forsan explicationem, sive traditionem) usurpabatur. Hæc ferè ex Dissertationibus de Sacramentorum ritibus ineditis R. P. Michaëlis *Du Fresne*, Soc. Jesu, fratris τȣ̃ μακαρίτȣ, qui hæc fusiùs prosequitur capitibus seqq.

Pascha clausum, Dominica octavarum Paschæ, qua Paschalium festivitatum solennitas clauditur. *Clausula Paschæ*, apud S. Augustinum serm. de Temp. 244. *Clausum Pascha*, apud Grodegangum Metensem Episcop. in Regula Canonicorum cap. 36. novæ edit. c. 30. Statutum primum Westmonasteriense dicitur editum anno 3. Edvvardi I. Regis Angl. *Lendemaine de la cluse de Pasche.* Gregorius Turon. lib. 9. cap. 44. *Eo anno post clausum Pascha*, &c. Ita apud Alcuinum Epist. 1. ad Carolum M. de Ratione Septuagesimæ, Rabanum lib. 3. de Instit. Cleric. cap. 34. Giraldum lib. 1. de Hibern. expugn. cap. 39. &c.

Pascha Annotinum, quod propriè fuerit, & quando celebratum, non una est sententia. Micrologus de Ecclesf. observ. cap. 56. *Romani Annotinum Pascha, quasi anniversarium Pascha dicunt, quia antiquitus apud illos qui in priori Pascha baptizati erant, insequenti anno, eadem die, ad Ecclesiam convenere, suaque regenerationis anniversarium diem cum oblationibus solenniter celebravecrunt.* Eadem habet Honorius Augustod. lib. 3. c. 137. Nec dissentit Beletus de div. in. offic. c. 84. *Vocatur autem Pascha Annotinum, quando aliquis diem quo baptisma suscepit annuatim celebrat: atque eo tum ipsius diei Paschæ officium integrè cantari debet, præter Alleluya, si accidat tempore Quadragesimæ.* Ita etiam Durandus lib. 7 cap. 1. n. 37. 38. Ex quibus confici videtur non semper statum ac fixum fuisse cuique Paschatis Annotini diem, propter Paschatis diversos in singulis annis dies, sed celebratum ipsomet die recurrente quo quis priori anno baptizatus fuerat, quod *Annotinum*, vox suadet, id est ἐπέτειον, ἐνιαυσιαῖον, περυσινόν; ut in Glossis redditur. Atque ita *Pascha Annotinum* incidere poterat in Quadragesimam, vel post Quadragesimam, ut habet Beletus.

Ab aliis Pascha Annotinum videtur collocari in Sabbato ante Dominicam in Albis, id est, ante *clausum Pascha*. Vita S. Petri Martyr. Ord. Prædic n. 38. *Die Sabbati illius, quod est finis Septuagesimæ, diciturque Sabbatum in Albis, & Pascha Annotinum.* Sabbato quippe ante octavas Paschæ quo alba tolluntur vestimenta à novis baptizatis, dicitur finire Septuagesima, in Ordine Romano. At in Martyrologio Victorino MS *Pascha Annotinum* dicitur Dominica quæ Paschalem subsequitur. Sed id negat Hugo Menardus, putatque fuisse post Dominicam in Albis celebratum, cum in Codicibus MSS. ejus Missa assignetur tantum post prædictum diem, quod etiam innuere videtur Kalendarium editum ab Allatio lib. de Dominicis & hebdomad. Græcor. n. 37. *Dominica octava Pascha ad Lateranis.* —*in Pascha Annotina, in illo tempore erat homo ex Pharisæis.* Et Ordinarius MS. Ecclesiæ Rotomagensis: *..., Officium de Annotino Pascha non potest fieri, nisi evenerit post Octavam Paschæ.* Et alibi, de festo S. Romani: *Si in die Octavarum Paschæ evenerit, fiat memoria tantum de illo in ultimis verbis, & in Crastino celebretur, nisi fuerit Annotinum Pascha, & tunc reservetur usque ad tertiam feriam.* Verum officium seu Missa Paschatis Annotini ita adjungitur officio Dominicæ in Albis, ut eodem aut sequenti die celebratum par sit credere. In lib. 1. Sacramentorum Ecclesf. Rom. c 53. titulus ita concipitur: *Octavas Paschæ die Dominico. cap. 54. Orat. & prec. de Pascha annotino*, cap. 56. *Incipiunt orationes Paschales.* Denique cap. 57. *Orat. & prec. Domini cum post octavas Paschæ.* Ita in Missali Gallicano pag. 48. Ex quibus sane videtur colligi hunc postremum diem statutum fuisse ab Ecclesia ad omnium baptizatorum anniversarium diem: cum singuli sua propria haberent *Paschata Annotina*, & ea celebrarent, prout quisque baptismum exceperat. Ad ejusmodi annuam baptismatis celebrationem respexit Joannes Archiepiscop. Nicænus in Orat. de Christi Nativitate pag. 308. Ἐὰν πατὴρ τὸ βάπτισμα καὶ τὸν γάμον τȣ̃ προσφιλȣ̃ς υἱȣ̃ ἑορτάσει, ἐὰν ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ȣ̓κ ἔσιν ἄλοπον, ȣ̓δ' ἀπρεπὲς εἰ καὶ διὰ πενίαν τȣ̃το ποιήσῃ. Adde Gregor. Nazianzen. Orat. 40. init. In ejusmodi porro festivitate convivia exacta testatur Rudbertus Magister S. Galli Epist. 7. *Quæris à me quid sit Pascha Annotinum? Est conventus compatrinorum ad Missas ejusmodi per omnes octavas Sabbati sancti, id est, baptismi per annum, & per ordinem cujuscunque cum cæteris convivium. Quod vidimus, hoc testamur. Presbyter Symbolum super infantem dicit, & mensæ participat aquam sapientiæ......* Idem Epist. 7. *In Pascha Annotino, id est, Paschali festo prioris anni.* Vide Capitula Herardi Archiep. Turon. c. 93.

Pascha Rosata: ita Pentecosten appellant Itali, quod eo ferè tempore rosæ floreant, ut tradunt Cruscani. Occurrit in Historia Morris & Miraculor. S. Leonis IX. PP. n. 21. *Dominica, quæ dicitur Pascha Rosata.* Vide *Rosalia.*

Pascha dicitur etiam tempus à Dominica in Ramispalmarum, usque ad octavam Paschatis. Durandus lib. 6. Ration. cap. 81. n. 5.

Paschatis nomenclatura donati pariter dies omnes Dominici in Ordine Romano. Gregorius Turon. in Vita MS. S. Maurilii Episcopi Andeg. c. 18. *Belgicus quidam non. ..e primo die Paschæ proprias segetes servis propriis tem... jure munda... præceperat. Maurilius vero cum venti... issent, ac dicere, contra autoritatem fore, ut die domini... a servilia opera agerentur,* &c.

Pascha, quodlibet magnum festum in quibusdam provinciis vocari observat Durandus lib. 7. c. 1. n. 25. Certè constat hodie omnes majores festivitates *Paschata* Italos vocare: Pentecosten verò *Pascha rosada* seu Rosaceum, quia incidere solet in tempus rosarum. Hinc πασχαλικὸν & φιλέορτον, pro eo qui libens festum colit, confundit Marcus Hieromonachus in Respons. Otto Morena in Hist. rerum Laudensium p. 41. *In prima die Sabbati, qui fuit post Pascha Resurrectionis Domini an. 1158.* &c. Pag. 42. *Insequenti verò Paschate Pentecostes quod fuit tunc 27. Maji indict. 7.* &c. Pag. 54. *Quadam die, in qua fuit Pascha Epiphaniæ, venere Cremenses,* &c. *Pascha della Pentecosta*, apud Ricordanum Malespinum p. 142. Occurrunt alia ejusce vocis exempla apud Italos scriptores. Sed & Græci κύριον πάσχα vocant, quod Latini *proprium festum* alicujus sancti, ut ex Menæis constat.

Paschalia indumenta. Cæsarius Arelatensis Archiepiscopus in Testamento suo: *Indumenta Paschalia, quæ mihi data sunt, omnia illi* (successori) *serviant, simul cum casula villosa, & tunica, vel galnape, quod melius dimisero.*

Id

Id est, quibus utebatur diebus *Paschalibus*, seu Dominicis. Vide vitam Aldrici Episcop. Cenom. n. 44. p. 109.

Pascha in prima declinatione passim usurpatur à scriptoribus. Durandus lib. 6. Ration. c. 86. n. 4. observat, *hoc solum in tribus Græcis nominibus inveniri, scil. Pascha, manna, mammona.*

Paschare, Pascha celebrare, Ugutioni. Vox Italica. Joannes Villaneus lib. 7. cap. 61. *Tutti i Baroni & Caporali che teneano mano al tradimento, furono nella città di Palermo a pasquare.* Et cap. 147. *Molti de' fanti venutisene à pasquare à Firenza.*

Paschales Epistolæ, quas Pontifex Maximus Metropolitanis Episcopis denuntiabat, quo die celebrandum esset Pascha: *Ad præcipuum enim religionis nostræ Sacramentum pertinere, ut in festivitate Paschali nulla esset toto orbe diversitas*, censuerunt sancti Patres, ut ait Leo I. PP. Epist. 95. ad Ravennium Arelatensem. Unde uno eodemque die per totum orbem celebrandum, in eumq; finem dirigendas ad omnes Episcopos literas, quæ id potissimum indicarent, statuerunt Concilia, atque in primis Arelatense I. can. 1. & Cæsaraugustanum III. c. 2. Ejusmodi Literarum Paschalium formulam exhibet Leo I. in laudata Ep. ad Ravennium, & in Epist. 95. Aliæ habentur in Diurno Romano cap. 3. tit. 10. apud Bucherium in Victorii Canonem Paschalem p. 7. 78. 82. 469. & seqq. in Spicilegio Acheriano to. 6. p. 8. &c. *Paschalis Epistolæ* Theophili meminit S. Hieronymus lib. 3. in Ruffinum c. 5. His acceptis literis Episcopi Epiphaniorum die, vel Christi Natalitio, in Ecclesia populis denuntiabant qui esset ille dies Paschatis, ut indicat Concilium Aurelianense IV. can. 1. vel certè principium Quadragesimæ, ut est in Autissiodorensi c. 2. Bracarensi II. c. 9 Toletano IV. c. 5. &c. Vide S. Hieronym. Ep. 31. Gregorium M. lib. 7. Ind. 2. Epist. 8. Baronium an. 412. n. 43. an. 419. n. 96. Henr. Valesium ad Euseb. lib. 17. c. 20. & Ferrarium de Ecclesiast. Epistolis lib. 2. c. 3.

Paschales Epistolas præterea vocat Avitus Viennensis Epist. [illegible] quas Pontifices sibi invicem scribebant, sese consalutantes, & de exacta festivitate nuntium mittentes, quæ proinde erant ex iis quas Græci ἑορταστικὰς nuncupabant: nam hę non modò in Paschalibus, sed & in aliis solennioribus festis scribebantur ab Episcopis, ut ex aliis Aviti & Theodoreti Epistolis colligitur. Quo spectat ista ex Actis Episcop. Cenoman. p. 192. [illegible] *Domnolus in Christi nomine Episcopus cum evocasses Domnum & fratrem meum Audœnum Episcopum* [illegible] *visitare sancta limina patroni peculiaris mei Victoris Episcopi, immò & solemnitatem ipsius celebrare, &c.*

Paschales denarii. Vide *Chrisma.*

Paschale, Computum Paschale, seu ratio inveniendi diem quo celebrari debet Pascha quolibet anno: à die scilicet Martii 8. ad Aprilis 5. *Paschalis cursus* Honorio Augustod. cap. 88. *Paschalis recursus* Gennadio de viris illustribus cap. 88. *Paschalis circulus*, Adoni Vienn. Victorius in Canone Pasch. *Theophilus quondam Alexandrinus Antistes, ad Theodosium Imp. datis Epistolis ex primo ipsius & Gratiani 5. Consulatu conditum Paschale direxit.* Infra: *Propter diversorum Paschalium conditores.* Senator in fine Chronici: *Sicut ex Tito Livio, & Aufidio Basso, & Paschali virorum clarorum auctoritate signato collegimus, anni sunt* 1031.

Paschale, Districtus Parœciæ, sic dictus, quod Parœciani in festo saltem Paschatis ad Ecclesiam parœciæ suæ convenire, & ibi *communicare* ex Canonum Præscriptis tenerentur. In Tabulario Monasterii S. Savini Levitanensis non semel mentio occurrit *Paschalis S. Savini*, pro districtu 8. Parœciarum, quarum Parœciani ex veteri instituto tenebantur certis anni festis solennioribus, Paschatis scilicet, Pentecostes, & Nativitatis Domini, Baptismum & sacram Communionem recipere in Ecclesia S. Savini: quod præsertim cavetur in Concilio Agathensi can. 18. Vide Marcam lib. 9. Hist. Beneharn. c. 2. n. 4.

PASCILIS, *Animal, vel avis quæ in manu pascitur.* Jo. de Janua.

PASCIO. Polyptychus Floriacensis: *Solvit inter vineritiam & pascionem de vino mod. 6.* Alibi: *Solvebat unusquisque de pascione denarios 12. & pullos 3. cum ovis 15.* &c. An verò *pastio*? Vide *Madasia.*

PASCUA Æ, pro *pascuum*. Glossæ Græc. Lat. νομὴ, ἡ βοσκὴ, *pastus, pastio, pascua.* Usurpant versio vulg. Psalm. 22. Tertullianus Apologet. cap. 22. Arnobius in Psal. 22. & 106. Edictum Rotharis Regis Longob. tit. 108. &c.

Pascualis, cum diligentia nutritus. Glossar. Arabico-Lat.

PASCUARIUM, quod pro pascuis præstatur. Constitutio Chlotarii Regis c. 11. *Agraria, pascuaria, vel decimas porcorum,* &c. Lex Wisigoth lib. 8. tit. 5. §. 8. *Qui vero sortem suam totam forte concluserit, & aliena pascua absente domino invadit, sine pascuario non præsumat, nisi forte dominus pascuæ voluerit.* Lex Bajwar. tit. 1. c. 14. §. 1. *De triginta modiis tres donet, & pascuarium desolvat secundum usum provinciæ.* Charta Caroli C. to. 8. Spicileg. Acheriani p. 350. *Et ut nullus paraveredam, aut pascuarium, vel mansionaticum ---- exigat.* Charta ejusdem Imp. ex Tabulario Brivatensi fol. 1. *Aut fidejussores tollere, aut pascuaria accipere, &c.* Tabular. eleemosynæ Mantiliacensis in Pictonibus fol. 66. *Porci pauperum pascuarium non dabunt in Erol... co, sed .... in omni tempore pascua habentes, idem pascharium dabunt, quod in memore morabitur.* Occurrit etiam alibi. Adde Chartas alias apud v. cl. Steph. Baluzium in Append. ad Capitul. n. 64. 116. 119. &c. Vide *Pasquerium.*

Pascuatium, eadem notione apud eundem Baluzium n. 89. *Neque salvaticum, neque pascuatium, neque teloneum,* &c.

PASCULUM, Pascuum, Pratum, Cæsareo Eisterbach. lib. 3. cap. 11. Charta an. 1072. in Hist. Pergamenti to. 3. pag. 273. *Tota insimul extra pasculum & communalia.*

Pascolare, Pascere Hist. Cortusiorum lib. 3. cap. 14. *Pascolandi causa misit ad villas Plebis ituæ quosdam equos.* &c.

PASNAGIUM. Vide *Pastionaticum.*

PASQUERIUM, quod præstatur pro pascuis: ut *Pasquarare*, tributum exigere pro pascuis. Charta Theobaudi Chabot apud Sammarthanos in Abbatib. Abientibus: *Pasquerium verò à Gaufredo Mainardi ego illis renuntiabo.* Charta Raimundi Berengarii Comitis Provinciæ an. 1232. pro Arelatensibus: *Nullo modo audeat vel præsumat aliquem vel aliquos de prædictis civibus Arelatis in personis vel rebus suis pedagiare, vel pascairare, vel aliquid ab eis extorquere occasione pasquerii, pedagii, vel usatici, quæ recipiuntur vel recipi consueverunt, in aquis vel riperiis, vel alterius cujuscunque exactionis,* &c. Vide *Pascularium.* Statuta MS. Caroli I. Reg. Siciliæ cap. 163. *Se les bestes prennent pasquier, &c.*

Pascherium ovium, in Charta Raimundi Comitis Provinciæ an. 1179. apud Sammarthanos in Archiepisc. Aquensib.

Paschiers, pascua vocat Consuetudo Marchensis articulo 425. *terre herme, qu'on appelle chaumes & paschiers de bestes.* *Pascage* verò art. 362. ipsam pastionem.

PASQUILIS. Tabularium S. Remigii Remensis: *Prata 2. ubi possunt intelligi de fœno carri 4. pasql. 2. continentes map. 3. vin... ubi possunt intelligi de vino mod. 61.* &c. Occurrit ibi semel ac iterum.

PASSA, in Glossis Lat. Græc. ὄρνις τὸ θῆλυ. Etiamnum Andegavenses Passerem, *Paisse* & *passe* vocant. Vide Salmasium ad Solinum p. 444.

PASSAGINI, hæretici Valdensium sectarii, quorum

quorum passim mentio in Constitutionibus Friderici II. Imp. contra Catharos & Patarenos, in Gregorii II. PP. Epistolis, apud Bonacursum lib. de Vita hæreticorum, cui *Pasagii* dicuntur p. 75. & ubi eorum errores recenset, & Waddingum in Annalib. Minorum an. 1254. n. 16. an. 1325. n. 18.

PASSAGIUM, Transitus, iter, & iter institutum, vulgò, *Passage.* Ita porro nostri appellabant peregrinationes, atque adeo ipsas Hierosolymitanas & sacras expeditiones. Jacobus de Vitriaco lib. 3. Hist. Orient. initio: *Fecit treugas usque ad magnum passagium.* Sanutus lib. 3. part. 4. cap. 2. de Petro Eremita: *Deinde per illas partes transcurrens, & ad passagium cunctorum corda succendens,* &c. Testamentum Caroli Pulchri Regis Fr. mense Octobr. ann. 1324. *Je laisse a la Terre Sainte 50. mille livres à payer & delivrer quant passage general se fera, & est mon entente que se le passage se faisoit en mon vivant, de y aler en ma personne. Passagio d'oltre mare.* apud Joannem Villaneum lib. 7. cap. 37. Duplex autem erat passagium, *vernale* alterum, alterum *æstivale.*

Passagium vernale dicitur illud potissimum tempus quo maria aperiuntur, ut loquitur Vegetius lib. 5. cap. 9. vere nempe, unde *Passagium vernale* Oliverio Scholastico p. 1188. & Jacobo de Vitriaco lib. 3. p. 1138. *Transitus vernalis.* Tyrio lib. 17. c. 8. nuncupatur: circa mensem Martium, ex quo *Passagium* Martii vocant Matthæus Paris an. 1244. Acta Innocentii III. Vita S. Hildegundis dictæ Joseph, n. 5. Rigordus an. 1190. &c. Adde Odoric. Rainaldum an. 1266. n. 43.

Passagium æstivale, illud est quo mense Junio aut Julio peragebatur, vulgo *Passagium S. Joannis Baptistæ* dictum in Epistola S. Ludovici de captione sua, & in Epist. Gregorii IX. PP. apud Rainaldum an. 1238. n. 11. Quando verò aperiantur, & quando claudantur maria, vide quæ notant Casaubonus ad Theophrasti Characteres, Meursius ad Constantin. de Adm. Imp. Jacobus Gothofredus ad l. 3. Cod. Th. de Naufrag. &c. Adde Notas ad Villhard n. 39.

Passagium, Tributum quod à transeuntibus exigitur, *Droit de passage.* Leges Henrici I. Regis Angliæ c. 2. *Sint quieti & liberi -- de theolonio, passagio, & lestagio. Platentica, Passagia,* &c. in Constit. Neap. l. 1. tit. 59. §. 2. S. Bernardus Epist. 119. *Passagium transeuntibus, & si quod est juris vestri debitum, mercantibus libenter dimisistis.* Adde Ordericum Vital. lib. 5. p. 579. 596. Statutum 2. Westmonasteriense c. 29. Concilium Herbipolense an. 1287. can. 40. Monast. Anglic. tom. 1. p. 310. Sammarthanos in Archiepisc. Turon. p. 771. &c. Ita etiam *passagio* usurpant Itali. Joan. Villaneus l. 9. c. 173. *Levarono un passagio, che il detto Conte vi faceva ricogliere.*

Passagiarius, Portitor, publicanus, Italis *passaggiere*, nostris *passager*, in Constit. Sicul. lib. 1 tit. 76. *Gabelloti, forestarii, platearii, portonarii seu passagerii,* &c. Est etiam

Passagiarius, Navita, qui de ripa in ripam alteram transeuntes navicula transmittit. W. Thornus an. 1287. *Si Monachus vel aliquis de familia Abbatis ad dictum portum ex quacunque parte fluminis veniens batellum dicti passagiarii ibi præsentem invenerit, & passagiarius vel sui noluerint ipsum vel tardaverint transducere, seu transire,* &c.

PASSARE, Transgredi, Gall. *Outrepasser.* Charta an. 1262. tom. 13. Spicilegii Acheriani p. 315. *Et si ego hoc passavero, vel fregerim,* &c.

PASSATA, præstationis species, apud Occitanos. Charta Occitanica an. 1312. in 48. Regesto Philippi Pulchri Regis Franc. ex Tabulario regio n. 28. *Idem passatam seu bladatam quam nos habebamus in dicto loco de Sonolhaco, videlicet in quolibet agricultorum cum uno pari animalium, unum sextarium bladi, frumentum & avenam per medium ad mensuram Albiensem,* &c. Infra: *Item quas habebamus tunc in dictis locis una cum dicto Episcopo in quolibet animali grosso, exceptis animalibus terram excolentibus 8. den. Turon. pro passata, & in quolibet pecude seu animali minuto unam pictam Caturcensem,* &c. Occurrit ibi pluries.

PASSATICUM. Charta Raimundi Comitis Provinciæ an. 1179. apud Sammarthanos in Archiepiscop. Aquensib. *Pascherium ovium suarum, & passaticum, & usaticum, & omnia quæ emere voluerint, libera sint ab omni usatico & lesda.* Alia Jacobi Regis Aragonum an. 1230. *Emfranquimus ab omni lezda, pedagio, passatico, portatico, tolta, consuetudine,* &c. Libertates Regni Majoricar. an. 1248. *Non donetis carnaticum de vestro bestiario ullo tempore, passaticum, herbaticum, neque quarentenum.* Videtur idem quod *passagium*, jus transitus.

PASSATOR, Dominus, cui *Passagii*, seu transitus præstatio competit. Charta Edvv. III. Regis Angliæ in Monastico Angl. to. 1. p. 505. *Donationem etiam -- quam Hugo de Bradevvardin, Passator, filius Stephani Ponc, per scriptum suum fecit eisdem fratribus de libero passagio apud Bradewardin.*

PASSALORINCHITÆ, Hæretici sic dicti, quod digitum imponentes in nares, & ora sua, & in labia, quasi silentium semper exercerent, soli taciturnitati quasi studium commodantes. Vide Philastrium.

PASSERIA. Vide *Paxeria.*

PASSIATUM. Charta Alamannica Goldasti 61. *Et quando opus fuerit aut ad messem vel pratum colligendum, vel ad reliqua, in passiato faciant.*

PASSIBILITAS. Arnobius Junior in Psalmum 11. *Fiducialiter, id est passibilitate carens, nulli timori succumbens.*

PASSIMÆ, Matthæo Silvatico, *Tortellæ panis azymi, biscocta de Sen, i. de terra Jerusalem; quoniam ibi Arabes impastant ea cum aqua mastícis.*

PASSIO, *Passio Domini,* Dominica quinta Quadragesimæ, quæ *Ramispalmas* præcedit. In Epistola Balduini Imperatoris de expugnatione Constantinop. urbs obsessa à nostris dicitur *5. Id. April. feria 6. ante passionem Domini:* & *capta 2. Id. April. feria secunda in Passione*, id est, die Lunæ hebdomadis quæ Dominicam Ramispalmarum præcedit, quam *Hebdomadam Passionis* vocamus. Amalarius lib. 4. cap. 48. apud Mabillonium: *In Passione Domini, quindecim videlicet dies ante Pascha.* Vide notas nostras ad Vilharduinum n. 129. & supra in v.v. *Dominica*, & *Hebdomada.*

Passio, mala cogitatio quam quis in mente volutat, in Pœnitentiali Egberti Archiep. Eborac. c. 19.

PASSIONARIUS, *Passionalis, Passiones Martyrum.* Jo. de Janua: *Passionarium, liber continens Passiones Sanctorum: vel Passiones id est morbos. Passionarius*, Durando lib. 6. Ration. cap. 1. n. 29. *est liber continens Passiones Sanctorum, qui legitur in Ecclesia in festis Martyrum:* ex instituto nempe Antheri PP. qui Martyrum gesta scribi, & in Ecclesiis haberi præcepit. Gregorius M. lib. 7. ind. 1. Epist. 9. *Nos autem pene omnium Martyrum distinctis per dies singulos Passionibus collecta in uno codice nomina habemus.* Regula S. Ferreoli cap. 18. *Gesta Martyrum, id est, Passiones Sanctorum fidelium, quodam compaginata studio & Sermone digesta sunt, tempore quo nobis diem migrationis eorum anni meta cursus sui legibus repræsentat, recenseri in oratorio, audientibus cunctis, omnino decernimus.* Id etiam statuitur in Concilio Africano c. 13. *Liceat etiam legi passiones Martyrum, cum anniversarii dies eorum celebrantur.* Adde Concilium Carthag. can. 47. Attonis Episcopi Capitulare. c. 58. Canones Saxonicos Ælfrici ad Vulphinum Episcopum can. 21. Epistolam Buggæ ad Bonifacium Moguntin. Episc. Vitam S. Gilberti de Sempingham p. 682. &c.

Passionarius, Passionarium. Liber MS. Ordinis S. Victoris Parisiensis cap 19. *Quales sunt Bibliothecæ, majores expositores, & Passionarii, & Vitas Patrum,* &c. Et cap. 48. *In festivitatibus Sanctorum legantur vitæ vel passiones*

passiones eorum. Chronicon Casinense lib. 3. cap. 62. (al. 63.) *Passionaria totius anni libros quatuor*. Lambertus Ardensis p. 155. *Veteris Testamenti libros, & Passionarium*. Vide Monasticum Anglic. tom. 3. p. 322.

Passionalis. Necrologium Ecclesiæ Parisiensis 6. Id. Jan. *Dedit etiam tres libros Passionales, & unum qui dicitur Martinellus*. Occurrit apud Ratpertum Monachum de Casib. S. Galli cap. 9. & in veteri Charta apud Buzelinum lib. 2. Gallo-Flandr. c. 25. Vide Testamentum S. Everardi apud Miræum in Cod. Donat. piar. cap. 21.

PASSIONATICUS Jus transitus, *Droit de Passage*. Charta Dagoberti Regis apud Doubletum p. 656. *Et cæteri pagenses de altas civitates persolvant de illos navigios de unaquaque quarrada denarios duodecim, & vultaticos, & passionaticos per omnes successiones & generationes illorum secundum antiquam consuetudinem*.

PASSIVARE, Transire, quasi *passus*, seu *strictiora* loca emetiri, vel *vagari*, quomodo *passivus*, pro *vagus*, usurpatur. Vita S. Wunebaldi cap. 3. *Et protinus passivantes super Alpium oneos*, &c.

PASSIVUS, Vagus, inconstans, incertus; vox Afris scriptoribus familiaris. S. Augustinus lib. advers. Adimantum c. 24. *Si hoc ideo dictum est, ut non servetur panis in crastinum, magis hoc implent vagi Romanorum, quos passivos appellant qui annona quotidiana satiato ventre, aut donant statim quod restat, aut projiciunt*. *Passiva libido* apud S. Hieronymum in Ezech. c. 16. vaga ac promiscua, quæ *Errabunda Venus*, Saxonico Grammatico lib. 5. dicitur. *Passivus obtutus*, apud Cassianum Collat. 1. c. 5. vagus, incertus. Josephus Iscanus lib. 3. de excidio Trojano:

--- *Subit illa pudica*
Ora gerens, oculis nusquam vaga. πάνδημοι ἔρωτες, apud Nicetam in Manuele lib. 1.

Julius Firmicus lib. 8. Matth. c. 23. *Mulieres verè meretrices, quæ pudorem suum sine ullo respectu, passivis libidinum conversationibus vendant*. Ibidem c. 25. *Quod si mulieris fuerit ista genitura, passivis erit libidinum cupiditatibus prostituta*. Et cap. 30. *Mulieres verò faciet pudorem suum passiva libidinis nundinatione prostituere*. Chromatius Aquileiens. Episc. Con. c. 1. *Et passivam Judæorum licentiam, & stultam ac Miserabilem Manichæorum præsumptionem*, &c. Autor homiliæ 3. ad Monachos, inter homilias Eusebii Emiseni: *Aves ipsæ diligunt nidos suos, amant fera loca in quibus nutritæ sunt, amant cubilia & pascua: & quamlibet naturali libertate passivis perversa rapiantur incursibus, sæpius tamen ad chara sibi loca quodam cibi desiderio revertuntur*. *Communio passiva*, in Concilio Carthag. I. pag. 8. i. indifferens, cuivis nullo passim discrimine permissa. *Passiva corpora*, ibidem c. 11. promiscua. Tractatus Gelasii PP. *Ne si semel talis fuerit intromissa licentia, omnibus exinde omnia liceant, fiatque, quod absit, tam passiva rerum confusio atque commixtio, ut nulla inter mundum & immundum -- sit discretio*, Aldhelmus de Virginitate cap. 1. *Passivus lasciviusque oculorum obtutus*. Utitur passim Tertullianus.

Passivè. Apulejus lib. 11. *Crines -- per divina colla passivè dispersi molliter fluebant*.

Passivitas. Salvianus lib. 7. de Gubern. Dei: *Quis conjugii fidem reddidit? imo quantum ad passivitatem libidinis pertinet, quis non conjugem in numerum ancillarum non redegit?* Infrà: *Atque illi --- & minore fortasse crimine, & minore, ut reor, numero ac passivitate peccabant*.

PASSUS, Angustiæ & claustra itineris, vel montium: *Clausura, clusa*. Matth. Paris p. 443. *Dum per quoddam iter arctissimum, quod vulgariter Passus dicitur, forent transituri*. Matthæus Westmonaster. an. 1260. *Emanavit à Cancellaria Breve domini Regis --- ad omnes Vicecomites, in quorum Balliviis solebant viatoribus imminere pericula, ut omnes passus periculosos, tam in viis concavis, & boscis, & haiis, quam aliis pacis regiæ perturbationibus faciant videri*, &c. Occurrit præterea apud Silvestrum Giraldum lib. 2. de Expugn. Hibern. cap. 26. lib. 1. Itinerarii Cambriæ cap. 4. Sanutum lib. 3. part. 11. c. 13. &c. Guillelmus *Guiart* anno 1284.

Passa li Rois & ses compaignes
De Pirre les hautes montaignes,
Que noif, ne vent, ne glace n' use,
Assés prés du pas de l' Ecluse.

Passus Ecclesiastici. Vide *Dextri*.

PASTA, Massa, Gall. *Paste*, crudus panis. Guil. Brito in Vocabul. *Pistor dicitur qui panem facit, à pinso, is, quod est panem facere, pastam deducere & terrere*. Cæsarius lib. 4. cap. 65. *Cum pistorem pro eo quod panes nimis magnos faceret, argueret, respondit ille, Credite mihi Domine, in pasta valde parvi sunt, & in fornace crescunt*. Occurrit apud eundem lib. 5. cap. 32. lib. 10. cap. 17. in Vita B. Andreæ de Galerannis n. 5. Michaëlem Scotum de Physion. cap. 1. & 13. in Statutis Ordinis de Sempinghani p. 786. apud Bernardum Dapiferum in Vita S. Gothalmi, in lib. 2. Miracul. S. Bertini cap. 29. Joannem de Garlandia in Hortulano cap. 6. & alibi non semel, &c.

Pasta, Pastus. Vide *Pullipasta*.

PASTILLUS. Celsus lib. 5. c. 17. *Malagmata atque emplastra pastillique, quos τροχίσκους Græci vocant, cum plurima eadem habeant, differunt eo quod malagmata maximè ex floribus, eorumque surculis: emplastra pastillique magis ex quibusdam metallicis fiunt. --- Inter emplastrum autem & pastillum hoc interest, quod emplastrum utique liquati aliquid accipit: in pastillo tantum arida medicamenta aliquo humore junguntur*. Hinc

Pastillus, & *Pastellus* appellatus panificium carne aut alio edulio fartum, nostris *Pasté*, quod in modum medicorum *pastilli* compositum & fartum sit. Bulla Honorii III. apud Margarinum: *Tenentur præstare --- unam gallinam & 2. panes, & unum pastillum, vel loco pastilli unam gallinam*. Vita S. Ulrici Eremitæ n. 26. *Duos pueros cum panibus, pastellis & duobus vasis vini --- misit*. Monasticum Angl. to. 2. p. 935. *Habebunt etiam annuatim duas summas frumenti pro pastellis, cum voluerint, faciendis*.

Pastillescere, in pastillum evadere. Gariopontus lib. 3. Passion. c. 24. *Et simul omnia mixta tamdiu malaxa, donec pastillescant*.

Pastellio, Pastillus. Alexander Iatrosophista lib. 1. Passionum: *Galbanum & sapa quæ tundes simul, & facies pastelliones, qui ponunt in foramen dentis intrare*.

Pastillarius, Pastillorum confector, apud S. Augustinum lib. 2. de Moribus Manichæor. c. 15. Ordinatio Hospitii S. Ludovici Reg. an. 1261. *Joannes Pastillarius -- habebit autem pretium pastellorum, tartarum, & flatonum, sicut solet*.

PASTINA, *Pastinum*, Terra pastinatione renovata, apud Pallad. Gloss. Græc. Lat. Βωλοστρόφιον, *Pastinum*. Βωλοστροφία, *Pastinacio*, *repastinacio*. Βωλοστροφητέα γῆ, *pastilenda*. Βωλοστροφῶ, *Occo, occilio, pastinor, pastino*. Leo Ostiensis l. 1. c. 26. *Et curtes alias duas in campis, & pastena, & domum unam in Cannis*, &c. Lib. 3. c. 18. *Et integram curtem Banioli, & Sipizani: Castrumque, Pastinam, & quatuor terræ jugera*. Romualdus in Chron. MS. an. 1125. *Castrum Olibani reddidit, & totam pastinam moriens Ecclesiæ reliquit*. Charta anni 1201. apud Ughellum in Epist. Valvenlib. *Reddentque vobis in cambium clausuram & pastinum quod est super viam*. *Pastinare*, Columellæ, est agrum fodere. Vetus Charta apud Ughellum to. 5. p. 1538. *De terra ad pastinandum*, &c. At nostris *pastinagium*, idem valet quod *pastio*. Charta Philippi Ebroicensis an. 1320. pro incolis Mellenti in Tabulario Prioratus S. Nicasii fol. 72. *Les Pastinages & usages que les habitans*

tans ont és mareis de mener leurs bestes pastiner, & de faire l'erbe, &c.

PASTIO, *Pastionaticum*, *Pastinaticum*, *Pasnagium*, *Pannagium*, &c. Census vel tributum pro glandatione, & jure pascendi porcos in silva domini. *Panage*, in Consuet. Norman. art. 30. & Andegavensi art. 497. *Pasnage*, in Pictavensi, art. 159. & Britannica art. 255. Edictum Chlotarii II. Regis c. 23. in Concilio Parisiensi V. *Et quando pastio non fuerit, unde porci non debeant saginari, cellarinsis in publico non exigatur*. Charta Caroli Regis Fr. an. 921. pro Abbatia Maricolensi: *Ut de porcis fratrum ibi saginatis nemo pastionaticum expetat. Consuetudo pastionis, & de pastione*, in Chron. Besuensi p. 601. mox: *Ita ut homines illorum nostra partis pastionaticum ipsis Monachis solvant*, Et p. 700. *Donavi Monachis Besuensibus ut porcos suos in dominicales in nemora mea ubicumque habuero mittant, & sine pastionatico per omnia liberè currant*. Adde p. 660. Acta Episcop. Cenoman. p. 266. Vitam Aldrici Episc. Cenom. an. p. 31. &c.

Pastinaticum, eadem notione. Historia Episcopor. Autisiod. c. 49. *Praecepitque ut in silvis S. Stephani de porcis illorum nunquam acciperetur pastinaticum*. Charta Mauricii Episcopi Paris. in Tabulario S Maglorii: *Et insuper Prior habeat decimationem totius pastinatici porcorum*. Occurrit ibi non semel. Alia Radulphi Bulgiacens. apud Juretum in Notis ad Epist. 172. Ivonis Carnot. *Quod si glandibus & pascuis porcorum boscus --- abundaverit; omnes porci Monachorum --- liberum habeant transitum per eandem silvam sine ulla pastinatici exactione*.

Pasnaticum, idem quod *pastionaticum*, ex Gallico *Pasnage*. Charta Fulcherii de Turre an. 1079. in Tabulario Vindocinensi ch. 232. *Do --- & pastionem ad eorum omnes porcos dominicos, sine pasnatico*. Charta Gaufredi Comitis Andegav. pro S. Nicolai Monasterio: *Dimidium pasnaticum, quod in foresta nunc habere dignoscor: ita ut & mei porci dominici, si ibidem impinguabuntur, similiter & Monachorum illorum proprii & mei, ab illis in perpetuum à pasnatico immunes sint*. Notitia de fundatione Abbatiae Theoloci in dioecesi Lingonensi an. 1130. *In omnibus etiam suis nemoribus ipsorum porcis recursum, & omnimodos fructus ad eorum pabulum, absque eo pretio, quod vulgo pasnaticum dicitur*. Occurrit praeterea in Charta Ludovici VII. an 1159. pro Ecclesia SS. Bartholomaei & Maglorii.

Pastinagium. Charta Artaudi Vice-Comitis Matisconensis an. 1227. *Et omnia usuaria ad usum omnium animalium per totam terram meam in bosco & in plano, & porcorum pastiones in nemoribus meis absque pastinagio*.

Pasnagium, & *Pannagium*, simili pariter significatu. Vita S. Waningi Confessor. *Si per totum Ducatum tuum consuetudinem, quae vulgariter Pasnagium dicitur, Domino donaveris*. Ordericus Vitalis lib. 5. *Annuit etiam quidquid ad Garlemvillam habebat, terram scilicet ac pasnagium. Ita ut primum pasnagium famulorum non daretur, secundum verò vel tertium daretur, Monachorum autem nullum daretur*. Charta Rogerii Comitis Scrobesburiensis apud eundem: *Et in omnibus nemoribus meis pasnagium de Monachorum porcis in perpetuum indulgeo*. Alia apud eundem p. 582. *Porci quoque Monachorum nullatenus pasnagium in meo nemore dabunt*. Leges Forestarum Scoticarum cap. 7. *Si copia glandis in foresta domini Regis contigerit, forestarius debet citare tam burgenses, quam ruremanentes, ut porcos suos adducant, ut Dominus Rex ab eis pannagium habeat. Iste autem est modus pannagii: videlicet de qualibet cindra, id est de decem porcis, Rex habebit meliorem porcum, & forestarius unum hogastrum, &c*. Charta fundationis Abbatiae S. Trinitatis Exaquensis in dioecesi Constantiensi: *Rectam decimationem, & decimam de nutrimentis, & de totis exitibus illorum nutrimentorum quae in eadem silva & in parco erunt facta: & si in parco mittentur porci deforis causa pastionis, tunc habeant Monachi ibi à festivitate S. Martini usque ad Quadragesimam centum porcos sine pasnagio*. *Pannagia silvarum*, in Provinciali Ecclesiae Cantuar. lib. 3. tit. 16. Adde vitas Abbatum S. Albani p. 48. Libertates de Foresta Joannis Regis Angl. Capitula placitorum Coronae Regis Ricardi I. apud Rogerum Hoveden. p. 784. &c. *Plain pennage, demy pennage*, in Computo Domanii Boloniae an. 1478. *Plains pennaiges de chevaux, de jumens, poutrains, vaches, veaux, & pourceaux allans à ladite forest de Cressi, &c. Demy pennaiges de chevaux, &c. allans en ladite forest depuis la my May jusques au jour de S. Andrien ensuivant*. In Computo Domanii Stapularum fol. 39. 40. *Recepte des pennaiges de vaches & veaux allans en la forest d'Hardelo pour 5. sols la vache, 2. sols six deniers le veau, quant il sont à plain penaige à paier au jour de saint Andrieu*. Infra: *Recepte des pennaiges de pourceaux qui ont esté mis à pennaige en la forest de Hardelo à 2. sols le grand porc, & 2. deniers le petit, pour paier au jour de S. Andrieu*.

Pasnagerii forestarum, in Regesto Parlamenti B. fol. 78. qui jus pasnagii habent in forestis.

Pannagium interdum pro ipsa glandatione animalium sumitur. Monasticum Angl. to. 1. p. 116. *Concessit autem ut porci Prioris cum suis in pessum communiter eant, & pennagium edant*.

Panagator, qui *Panagium* exigit ac recipit pro domino silvae. Charta Henrici II. Regis Angliae, in Regesto Normannico signato P. ex Camera Comput. Paris. *Sciatis me confirmasse Baldrico filio Gilleberti servienti meo totas essentias suas & ministeria sua cum liberationibus quae ministeriis & sergentiis pertinent, & haeredibus suis, videlicet custodiam gaiolae nostrae Rotomag. & portae castelli mei: & pro ipsa custodia habet unoquoque die duos solidos usualis monetae, --- & praedictus Baldricus & Regardator & Panagator mearum forestarum habens tantum in donis & liberationibus Reguardi & Panagii, quantum unus ex magistris Reguardatoribus & Panagatoribus meis per totam Normanniam, & custorum meorum ad justitiam Gladii mei pertinentium, & custos meretricium publicè venalium in lupanar* (sic) *de Roth. & Marescallus meus quamdiu moror Rothom. habens unaquaque die pro ordinationis meae Roth. de liberatione 6. panes, & 6. fercula coquinae, & unum sextarium vini, & habet anno quoque unum scutum in redditu scutorum meorum Roth. per manus Turresiis* (sic) *mei, &c*.

Pasnagium, & *Pannagium*, pro quovis tributo. Primum Regestum Parlamenti Parisiensis inter Aresta an. 1271. f. 187. *Ipsi satagebant levare panagium de quadrigis & vecturis deferentibus bladum, vinum, &c*. Regestum B. fol. 32. inter Aresta an. 1276. *Responsum fuit civibus Rothomag. quod panagium apud Clailloel non levaretur post proximum Pascha*. Charta Joannis Regis Angl. to. 1. Monastic. p. 310. *Soluta & quieta de --- festagio, & stallagio, & cariagio, & pannagio, & de omnibus occasionibus quae ad nos pertinent*. Alia Philippi Reg. Fr. an. 1314. in Hist. Episcopor. Cadurcens. n. 191. *Ac dispensatione panagii, quod pro ejusmodi opere faciendo hominibus ejusdem civitatis concessimus*. Alia ejusdem Regis an. 1307. pro Archiep. Lugdun. *Nos --- domum, fortalitium vel castrum acquirere vel construere, --- feodum retrofeodum, scorietatem, vel panagium, seu alias quascumque res immobiles --- acquirere --- poterimus*. Alia an. 1254. in Regesto Andegav. *In pannagio ovium habet B. Martinus dimidium, & Comes dimidium*. Ridiculè porro Santyoninus *Pannagium* dictum scripsit, quod sit *Panis porcorum*.

PASTITIUM, Pascuus ager, *Pastis*. Tabularium Fossatense an. 1268. f. 99. *Unum quarterium & dimidium terrae seu jardini, vel pastitii, uno quarello minus, &c*.

PASTO-

PASTOFORIUM, pro pera Pastorali usurpat auctor Prædestinati lib 1. extremo: *Nos Hebræi pueri tui David pastoforium adsumentes, de lapide tuo angulari pugnemus.*

PASTOPHORIUM, *Atrium templi, aut sacrarium*, in Gloss. Isid. Glossæ MSS. *Pastophoria, vestibula in circuitu domus.* Eucher. Lugdun. *In Ezechielis extrema parte in visione civitatis, in veteri translatione habetur pastophoria, in nova gazophylacia, id est cellulas parvas.* Occurrit etiam 4. Mach .b. c. 4. Radevicus lib. 4. de Gestis Frider. cap. 13. *Vulpes, lepores pastoforia Ecclesiæ, & officinas Canonicorum ingressa, &c.* Aliud videtur significare in Chronico Mosomensi pag. 633. *Locus enim non tam naturali munitione firmus, quam humano labore & opere manuali factus, modo aggere terræ, modo pastophorio, interdum ubi opportunum erat roboratus, non faciles præbebat accessus.*

PASTOR *Ecclesiasticus*, Laïcus, Vide *Advocatus*.

Pastorum officium, quod in Ecclesia Rotomagensi celebratum statim post Nocturnale officium Natalitii Christi, sic describit Ordinarius MS. ejusdem Ecclesiæ: *Finito* Te Deum laudamus, *peragatur Officium Pastorum hoc modo secundum Rothomagensem usum. Præsepe sit paratum retro altare, & imago S. Mariæ sit in eo posita. In primis quidam puer ante chorum in excelso in similitudinem Angeli Nativitatem Domini annuntians ad quinque Canonicos quindecim marcharum & librarum, vel ad eorum Vicarios de secunda sede, Pastores intrantes, per magnum ostium chori transeuntes, tunicis & amictis indutos, hunc versum ita dicens*, Nolite timere, ecce enim, *usque*, in præsepio. *Sint plures pueri in voltis Ecclesiæ, quasi Angeli, qui alta voce incipiant*, Gloria in excelsis Deo, *& cantent usque* voluntatis. *Hæc audientes Pastores, ad locum in quo paratum est Præsepe, accedant cantantes hunc versum*, Pax in terris *totum. Quod dum intraverint, duo Presbyteri dalmaticati de majori sede, quasi Obstetrices, qui ad Præsepe fuerint, dicant*, Quem quæritis, *usque*, dicite. *Pastores respondeant*, Salvatorem Christum, *usque* Angelicum. *Item Obstetrices cortinam aperientes, Puerum demonstrent, dicentes.* Adest hic parvulus, *usque* Isaias dixerat Propheta. *Hic ostendant matrem pueri, dicentes.* Ecce Virgo, *usque* qui natus est. *Tunc eo viso, inclinatis cervicibus adorent Puerum, & salutent, dicentes*, Salve Virgo singularis, *usque*, tui natus visione. *Deinde vertant se ad chorum redeuntes, & dicentes*, Alleluia, Alleluia, jam verè scimus, *usque*, cum Propheta dicentes. *Hoc finito, incipiatur Missa, & Pastores regant chorum. Dom. Archiepiscopus, si præsens fuerit, cantet Missam.*

PASTORALE, Ager pascuus. Charta Communiæ Bituric. an. 1181. *Si quis accusatus fuerit pastorale, vel torallum, vel viam, vel plateam, vel metam arasse vel fodisse, vel aliquam arborem in pastorali, sive in via, seu in platea incidisse, &c.* Eadem verba habet Charta libertatum villæ *des Ais* in Biturigib. an. 1301.

PASTORELLI, Factiosorum quædam cohors exorta in Francias S. Ludovico IX. regnante anno 1251. de qua præter Thomam Cantipratanum lib. 2. de Apibus c. 4. n. 14. 15. Nangium in S. Ludovico, Matth. Paris an. 1251. Anonymum Gallum in Chron. in hist. Merovingica p. 1072. Anonymum alium in Chronicis Slavicis Lindenbrogianis, Sanutum lib. 3. part. 12. cap. 3. Chronicon Andegav. apud Labeum pag. 291. & cæteros Gallicæ historiæ scriptores, ita Guillelmus *Guiart* in Hist. MS.

L'an mil deus cent cinquante & un,
Sans nombrer à mon retour el,
Chemmenerent li Pastourel,
Qui à eus vanter s'atiroient,
Que S. Loys vanger iroient.
Uns homme menoit cele mesnie,
C'on clamoit Mestre de Hongrie.
Il depeçoient mariages,
Et faisoient plusieurs domages,
Car fol estoient, & testu,
A Paris fu l'un deus vestu
En guise d'Eve que à grant coite,
Et i fist yaüe benoiste,
Si con si compaignon requistrent,
Plusieurs Clers à Orliens ocistrent,
Des biens du monde desnuez
Fu leur mestre à Bourges tuez.

Historia Francor. MS. Ex Bibliotheca Memmiana: *En France vint lors un trompeur, qui se disoit le Maistre d'Hongrie, & faisoit accroire qu'il convenoit que la Sainte Terre fut delivrée des mescreans, & par jeunes Pastoureaux, luy qui sembloit estre prend'homme & estoit vestu bien humblement, assembla au Royaume de France bien lx. mille Pastoureaux. A Paris vindrent, ou la Roine Blanche festoia la Maistre, & donna grans dons, cuidant qu'il dit verité, &c. mais quant les Pastoureaux furent passez Loire, ils firent tant de maux & de persecutions à Juifs & à plusieurs gens d'Eglise, que merveilles, &c.*

Exorta perinde in Francia & Anglia, eadem appellatione, simili in Terram Sanctam proficiscendi proposito, factiosorum alia cohors anno 1320. de qua pariter agunt historici, ac in primis Thomas Walsinghamus p. 112. Cosmas Pragensis p. 34. Chronicon Rotomagense editum à Labeo, &c. quibus addendus Odoricus Rainaldus an. 1320 n. 21. 22. 23. De iis etiam hæc habet Chronicon MS. vernaculum Monspeliense: *En l'an 1320. fou gran mogudaves le més de May que hom appellava Pastorels, li qual dizian que volian passar la mer por conquerne la Santa Terra otramar, & aussinau los Juiz veu eu Bordilés, & en Aienés, & en Tolzau, e per tota la terra communamenz quan los trobanou en tal manieira quel Rei de Fransa ne fés pendre plus de 60. à Toloza en un iorn, & a Carcassona 38. que grans que pau.* Historia Francor. MS. ex Bibliotheca Memmiana: *Il avint l'an 1320. qu'il fut en France si grantment de Pastoureaus & de menue gent, qui disoient qu'il vouloient aller en la Sainte Terre contre les Sarrazins, que ce fut merveilles, moult grans multitude en alerent jusques en Languedoc, & firent moult de maux à Juifs & autres gens, dont on en pendit plusieurs, & les autres s'enfouirent en divers lieux.*

PASTORIUM, *Pastoria.* Lex Bajwar. tit 2. cap. 6 §. 1. *Si quis in exercitu aliquid furaverit, pastorium, capistrum, frenum, feltrum, &c.* Lex Longob. lib. 1. tit 25. §. 35. *Si quis capistrum de capite caballi tulerit, componat sol. 6. Si quis pastoriam de caballo alieno tulerit, comp sol. 6.* Ubi editio Heroldi habet *Pastorium*, pag. 92. Occurrit *Pastorium*, in Gloss. Isidori, in quo esse dicitur *Alviale templi vel sasurium*, ubi legendum, *Pastoforium, atriale templi vel * sasurium.* aliàs *safarium.*

PASTULA, *Levior pastus.* Vita S. Gerardi Abbatis Broniensis num. 15. *Hujus ergo veneni attaminatus pastula, &c.* gustatione.

PASTURA. Lindewodus in lib. 3. Provincial. Angl. tit. de Decimis: *Differunt pascua & pastura: nam pastura omne genus pascendi significat, sive fiat in pratis, sive in stipula, sive in agris, sive in campis: sed pascua est locus principaliter deputatus pecoribus pascendis, ut puta in montibus, moris, mariscis & planis non cultis nec aratis.*

PASTURALE, Equi pedum, & aliorum quadrupedum pars ima, Italis *Pasturale*, Gallis *Pastureau*. Petrus de Crescentiis lib. 9. de Agricult. c. 9. *Equus habens juncturas crurium naturaliter grossas, & pasturalia curta velut bovina, fortis esse censetur.* Ubi nescio cur vetus interpres Gallicus vertérit, *qui à les jointures des cuisses naturellement grosses, & les maschoüeres courtes comme*

commebæ f. Nam alia sunt *pasturalia* à maxillis. Adde caput, 7. ejusdem libri, ubi perperam *postucalia* editum, quo loco interpres *pasture*, reddidit.

PASTUS, Convivium, refectio: nostris, *Past.* Concilium Nannetense c. 15. *Pastos autem & comessationes quas divina autoritas vetat, &c.* Tabularium Brivatense ch. 160. *Ut per singulos annos ad annuale meum in meam commemorationem pastum optimum persolvant Canonici S. Juliani.* Charta Gilberti Episcopi Parisiensis: *Omnesque qui pro investitura illa pecuniam, pastum, vel aliquid illo tempore promittent, darent vel acciperent, sub perpetuo anathemate poneremus.* Hinc *Pastoier*, pastum dare, convivio excipere. *Caton en Roman:*

> *Quant dois avec gens pistoier,*
> *Si dois ta langue castoier*
> *Qu'elle soit de parler courtoise.*

Pastus sumitur eadem notione, qua *Procuratio, convivium, cœnaticum, &c.* de quibus vocabulis, suis locis agimus, seu pro eo jure, quo vassalli & tenentes Principem ac Dominum statis ac definitis vicibus, vel diebus, vel etiam quoties per vassallorum prædia iter agebat, convivio tenebantur excipere: quod quidem jus in præstationes pecuniarias sæpe numero commutatum legitur. Ac *pastus* quidem qui Principes spectabat, mentio est in capitulis post Concilium Romanum an. 904. c. 8. *Ut pastus Imperatoris ab Episcopis & Comitibus secundum antiquam consuetudinem solvatur.* Et in Charta Wiglafi Regis Merciorum in Monastico Anglic. to. 1. p. 123. *Hoc modo per ævum liberabo a pastu Regis & Principum &c.* Concilium Trosleianum an. 909. c. 6 initio: *Exactiones census ab ipsis Sacerdotibus sibi exquirunt, & xeniis ac pastis, vel paraveredis, vel caballorum saginationibus Presbyteros affligunt.* Charta Galonis Episcopi Paris. an. 1107. *Sciendum verò est, quòd illo die prædictus pastus redditus, scilicet ex 6. porcos vivis & sanæ carnis, ex 2. modiis vini, & dimidio sextario, &c.* Pastus consuetudinarii in Tabul. S. Cyrici Nivern. n. 80. Pastus hac notione passim meminerunt veteres Chartæ apud Miræum in Donat. Belgic. lib. 1. c. 38. Hemeræum in Augusta Viromand. pag. 96. 121. 177. in Regesto p. 33. 37. 53. 55. Sanmarthanos in Episcopis Tolosanis p. 680. in Monastico Anglic. tom. 1. p. 100. 236. apud Rouillardum in Meleduno p. 415. 416. & in Lehuno p. 57. Jacob. Petitum post Pœnitentiale Theodori p. 669. 670. &c. Adde leges Longobard. lib. 3. tit. 12. §. 1. Vide *Parata*, & *Procuratio.*

Pastus caballi, qui debebatur missis Dominicis, & à quo immunes erant prædiorum Ecclesiasticorum coloni. Capitulare Caroli C. tit. 32. cap. 2. *De manso --- ad Ecclesiam dato nullo census, neque caballi pastus à senioribus de Presbyteris requiratur.* Eadem habentur in Concilio apud S. Macram c. 6. Adde Hincmarum Rem. in Capitulis ad Archidiaconos datis c. 6. *Caballorum saginationibus Presbyteros affligere*, in Concilio Trosleiano an. 909. c. 6.

Pastus canum venaticorum. Vetus Charta apud Augustinum *du Pas* in Stemmat. Armoric. 823. *Duos nihilominus pastus, quos ex consuetudine habebant in Obedientia Chameriaci, unum mihi, alterum canibus meis, unoquoque anno solvendos &c.* Regestum Castri Lidi in Andibus fol. 27. *Comes habet etiam in terra de Corcillon hostem, custodiam, talliatam; & in molendino de Sarrevel pastum canibus semel in anno.* Vide *Canis.*

Pastio, idem quod *Pastus*, in Charta Caroli Calvi pro Ebroino Episcopo Pictav. apud Beslium: *Aut cœnaticum, aut pastionem, aut laudaticum, &c.*

Pastellus, Pastillus, diminutivum à *Pastus.* Jo. de Janua: *Pastillus parvus pastus.* Concilium Romanum II. sub Gregorio I. PP. & lib. 4. Epist. 44. *Antiquam Patrum regulam sequens, nihil unquam de ordinationibus accipiendum esse constituo, neque ex datione pallii, neque ex traditione chartarum, neque ex ea quam nova per ambitionem simulatio invenit appellatione Pastelli.* Hincmarus in Capitulis ad Presbyteros parochiæ suæ c. 15. *Non quasi ad prandium ibi ad tabulam resideant, & per tales inconvenientes pastellos se invicem gravent.* Vide *Pastillus.*

Pastillaticum jus *Pastus*, seu *Pastelli.* Joan. Diaconus lib. 2. de vita S. Gregorii M. cap. 5. *Omnes consuetudines quas contra priscam traditionem Apostolicam noviter pullulasse cognoverat, videlicet de contegendo Dalmaticis Apostolico feretro, de Pastillatico pro pallio, vel consecratione Pontificum, --- segregavit.* Et lib. 3. c. 5. *Cum verò quosdam cognosceret, ad evitanda simoniacæ hæresis crimina, pestiferæ negotiationis munera pastellaticum callidè vocitare ac hujusmodi mutato nomine suæ cupiditatis avaritiam velle contegere, &c.*

Pastus, pastio, vel pascuum, *Pastis.* Chronicon Fontanellense cap. 3. *Wandonis equum qui ibi in pasto constitutum ceperit, extemplo assumpsit.*

PATAGINE, *quum propius* (f. propter) *pituitam, non facile labra moverunt*, (f. moventur.) Sic in Glossis antiquis MSS. Apud Festum, *Patagium* est *morbi genus.*

PATAMEN, patens aditus & egressus, in lege 53. Cod. Th. de Operib. publ. *A platea aditus atque egressus patamen.*

PATARACINUM. Fragmentum Petronii: *Clamat itaque primus, cum pataracina poposcisset, dies, inquit, nihil est; dum versus te nox fit.*

PATAREA, hæresis *Paterinorum.* Bonizo Episcopus Sutrinus in Chronico Romanor. Pontificum ex Bibliotheca Cæsarea apud Lambecium lib. 2. Comment. *Et de Stephano Godefridi Regis germano, & qualiter ejus temporibus Patarea apud Mediolanum exorta est: & de Nicolao Papa, &c.*

PATELLA. Apud Celsum lib. 8. c. 1. dicitur *Commissura femorum osse parvo molli & cartilaginoso tecta.* Utitur etiam Sextus Platonicus lib. 1. de Medicina animal. cap. 1. n. 14. Ut & Anonymus de Gestis Constantini M. de Zenone Imp. *Perhibent de eo quia patellas in genucula non habuisset, sed mobiles fuissent, ut etiam cursu velocissimo ultra modum hominum haberetur.*

Patella. Papias: *Arula, patella carbonum, craticula.*

Patella salis, vel *salinarum.* Testamentum Fulradi Abbatis S. Dionysii: *Patellas ad salo faciendum in vico Bodatio seu Marsallo cum sessis eorum.* Annotatio Attonis Episcopi sub Carolo M. apud Canisium: *Simulque & tradidit jamdictus Dux in eodem pago, in loco qui vocatur Salinas, fornaces 20. & totidem patellas, & tertiam partem de putiatorio concessit.* Metellus in Quirinalibus:

> *Fonte salinarum loca viginti patinarum,*
> *Duobus additis, simul sustulit ille furor.*

Chronicon S. Michaëlis Virdun. p. 385. *Huic Smaragdo auctoritatis suæ præceptum contulit, de prædicta loci libertate: contulit & aliud de libertate carrorum & summariorum & patellarum in Vico & Marscallo.* Adde p. 412. Chronicon Reichersperg. an. 1137. *Patellam in Halla cum uno curtili in ipsa villa Hallensi. Patella salis*, in eodem Chronico an. 1141. *Patellam salis in Halla.* An. 1146. *Patellam salis & alia prædia ab eodem Episcopo donata.* Joannes Abbas in vita B. Joannis Abb. Gorziensis c. 10. n. 89. *Salinas --- exstruere* (curabat) *ut in loco eodem plures, quas dicunt patellas, partim ex integro cum ipsis sedibus emptas, partim --- reparatas, &c.* Historia Australis an. 1295. *Qui combusserunt & destruxerunt Duci Austriæ duas patellas salis, &c.* Adde Acta S. Quirini Mart. n. 12. & Chartas

Charta Caroli C. & Mainardi Comitis Mortpecensis an. 1125. apud Doubletum p. 779. Metropolim Salisburgensem to. 2. p. 264. to. 3. p. 243. &c.

Patella. Charta Gaufredi Comitis Andegav. an. 1135. ex Archivo Regio: *Quicunque autem* voluerit vinum Andegavis adducat, ibique non cum Patella, sed cum lagunculis illud vendat, Comitique suam costumam rectam, scilicet de singulis modiis quinque denarios reddat.

Patellæ coctæ singulis hebdomadis ex micis quæ è mensis monachicis levantur, apud Magistrum in Regula cap. 23. 25.

PATENA, *vas latum* definitur à Columella lib. 12. cap. 43. Unde Walafridus Strabo lib. de Reb. Eccles. c. 24. ait patenam dictam *à patendo, quod patula sit.* Joannes de Garlandia in Synonymis:

> *A pateo dicas patenas, conjunge patellas,*
> *Vas duo patenam, calicis tectura patenam.*

Est autem vas Ecclesiæ ministeriis dicatum, cujus usus in oblatione Corporis Dominici olim fuit, & jam est, δισκοκάλυμμα, Germano Patr. in Theoria, δισκοποτήριον, Nicetæ & autori Descript. S. Sophiæ. Alcuinus Poëm. 3.

> *Aureus atque calix gemmis fulgescit opertis,*
> *Ut cælum rutilat stellis ardentibus aptum;*
> *Sic lata argento constat fabricata patena,*
> *Quæ divina gerunt nostræ medicamina vitæ.*

Anastasius in S. Silvestro: *Obtulit patenas aureas 7. quæ pensant singulæ libras 30.* In Nicolao: *Patenam ex auro purissimo misit Michaël Imp. cum diversis lapidibus pretiosis, &c.* Vita S. Desiderii Episc. Cadurc c. 9. *Nec desunt patenæ sacris Propositionis panibus præparatæ.* Helgaudus in Roberto Rege Franc. *Fecit in ipso sancto calice patenam ad conficiendum in ea Corpus Redemptoris mundi.* Extant in Ordine Romano orationes ad Benedictionem Patenæ, quæ ibi appellatur *Vasculum in quo Eucharistia reconditur.* Vide Card. Bonalib. 1. Liturgicor. c. 25. n. 3.

Patena, Lamina, vel ferrum latius, & deductum in laminas, quibus ferrei thoraces constabant, limbos vocat Ammianus lib. 16. *Thoracum muniti tegminibus, & limbis ferreis cincti.* Willelmus Brito lib. 3. Philipp.

> *Vix obstat ferro fabricata patena recocto,*
> *Qua bene munierat pectus sibi cautus ab hoste.*

Lib. 11.

> *Tot ferri sua membra plicis, tot quisque patenis*
> *Pectora, tot coriis, tot gambesonibus armant.*

Vide *Plata.*

PATER. Papias: *Genitor naturæ vocabulum est, Pater dignitatis.* Quod quidem discrimen observare est in Epistola Theodeberti Regis ad filium Mauricii Imperatoris: *Et quia ad serenissimum atque piissimum Patrem nostrum, genitorem vestrum Mauricium Imperatorem --- legatarios direximus, &c.* Vide Dissertat. 23. ad Joinvillam p. 288.

Pater, & *Pater Monasterii,* Abbas. S. Augustinus lib. 1. de Morib. Eccl. Cath. cap. 31. *Illi autem Decani cum magna felicitudine omnia disponentes, --- traditionem tamen etiam ipsi reddant uni, quem Patrem vocant.* Gregorius M. lib. 1. Dial. c. 1. *Monasterium construxit, in quo ducentorum ferme Monachorum Pater extitit.* Adde lib 2. c. 3. lib. 3. cap. 23. 33. Cæsarium Arelat. in sermonibus non semel, Regulam S. Fructuosi cap. 15. Isidorum Hispal. Epist. ad Leudefred. Cordub. Episcop. Regularum Concord. Anglicæ nationis apud Selden. ad Eadmer. p. 150. 153. &c. Vide *Mater.*

Pater, Patrinus. Pœnitentiale Theodori Cantuar. cap. 4. *In Catechumena & baptismate & confirmatione unus potest esse pater, si necesse sit.* Ruffinus lib. 1. in S. Hieronym. *Quorum alter nunc Presbyter beatæ memoriæ Valeriani, alter Archidiaconus, alius Diaconus, simulque pater mihi & doctor symboli ac fidei fuit.*

Pater Abbas, seu Abbas domus illius quæ alteram genuerit, qui *Abbas majoris Ecclesiæ* dicitur in Charta Charitatis Cisterciensis cap 5. Rainardus Abbas Cisterc. in Constitutionib. ejusd. Ord. c. 65. *Defuncto Abbate, Pater Abbas vocetur, & si qui sunt Abbates quos domus illa genuerit.* Qui quidem Abbas jus superioritatis & visitationis habebat in monasteriis quæ genuerat, ut habent institutiones Capituli General. ejusd. Ordin. distinct. 1. c. 4. 6. dist. 5. c. 3. 18. 19. 22. dist. 17. c. 1. 2. dist. 15. c. 4. Ejus verò respectu dicuntur alii Abbates *Filii.* Idem Reinardus c. 77. *Abbas filius qui Abbatem suum eum corripientem de ordine suo contempserit, &c.* Et jus superioritatis, *paternitas* appellatur in Antiquis definitionibus ejusdem Ordinis distinct. 15. c. 1. & in novis, distinct. 14 c. 1.

Pater Confessionum, qui vulgò Confessarius, apud Florentinum Wigorniensem p. 604.

Pater Civitatis. Synodus Mopsuestana in quinta Synodo Constantinopolitana collat. 5. *Comitas Agens in rebus & Pater civitatis dixit, &c.*

Pater Imperatoris, πατὴρ Βασιλέως, Βασιλεοπάτωρ, dignitas qua donatos Romanus Lecapenus, priusquam Imperator dictus fuisset, apud Luithprandum lib. 3. c. 7. 8. & Tzautzas Stylianus socer Leonis Philosophi Imperatoris, apud Zonaram: Cedrenum, Leonem Grammaticum, & alios. Constantinus Manasses de Romano: πατέρα καὶ προφύλακα ποιεῖ τῆς βασιλείας. Ita πατὴρ τοῦ κοινοῦ, Suidæ dicitur Patricius, ut *Pater Imperii,* Corippo: Dignitas verò ipsa Βασιλεοπατορεία, Georgio Pachymere. lib. 1. Hist. cap. 27. pag. 44. ubi de Michaële Palæologo, qui junioris Lascaris tutelam exceperat. Et sanè aliam nec diversam esse à Patriciatu plerique censent; cum ab ipsa ferme istius dignitatis origine Patricii *Patres Imperatorum* compellati legantur. Philostorgius lib. 11. c. 4. & ex eo Nicephorus lib. 13 c. 1. de Rufino Eunucho Patricio, Arcadio imperante: ἀλλ' ἐπειδήπερ αὐτὸν ἡ ἐκτομὴ τῆς ἀλουργίδος ἀπεστέρει, πείθει Βασιλέα. Πατρίκιόν τε καὶ ὕπατον ἀναγράφειν, καὶ τὸ λοιπὸν πατὴρ ὁ εὐνοῦχος Βασιλέως, ὁ μηδὲ τὸν τυχόντα παῖδα φῦσαι δυνάμενος. Majorianus Nov. 3. *Cum Patre Patricioque nostro Richimere, &c.* Hinc sancitum à Theodosio juniore, μὴ εἰσέρχεσθαι εἰς Πατρικίου ἀξίαν εὐνοῦχον, apud Cedrenum, & Suidam in εὐνοῦχος, quod tamen non obtinuit, cum alii legantur deinceps Eunuchi apud Cedrenum & Luitprandum in Legatione. Claudianus lib. 2. in Eutropium perinde Enuchum:

> *Direptas quid plangis opes quas natus habebit,*
> *Non aliter poteras Principis esse pater.*

Alibi de eodem Eunucho:

> *----præsidium legum, Genitorque vocatur*
> *Principis, & famulum dignatur regia Patrem.*

Et Sozomenus lib. 8. c. 7. de eodem ὑπάτου καὶ πατρὸς Βασιλέως ἀξίᾳ ἐτιμήθη. Justinianus lib. 1. Inst. Quibus modis jus patriæ potestatis solvitur, de dignitate patriciatus: *Quis enim patiatur patrem quidem posse per emancipationis modum potestatis suæ nexibus filium liberare, Imperatoriam autem celsitudinem non valere eum quem sibi Patrem elegit, ab aliena eximere potestate?* Idem l. 5. C. de Consul. *Ne videantur qui à nobis loco Patris honorantur, alieno jure esse subjecti,* Corippus lib. 4.

> *Patricius senio fulgens Calinicus honoro,*
> *Qui pater Imperii meruit jam factus haberi.*

Theophylactus Simocatta lib. 1. c. 10. οἱ ταῖς κορυφαῖς τῶν ἀξιωμάτων περιλαμπόμενοι, οὓς καὶ γονεῖς ἀποκαλεῖν Βασιλεὺς οὐκ ἀπηξίωσεν. Huc denique pertinet Anonymi Epigramma lib 4. Anthol. cap. 4.

> Οὗτος ὁ κοσμήσας ὑπάτων θρόνον, τὸν τρισέπαρχον,
> Καὶ Πατέρα Βασιλῆες ἑὸν καλέσαντο μέγιστοι.

Nescio an eo etiam respexerit vetus Interpres Juvenalis Sat. 10. *Tutor haberi Principis, Patricius fieri:* nam

nam is post Constantinum, à quo inventa Patricii dignitas vixit, uti observatum à Petro Pithœo ejus editore. Ut porrò *parentes*, ita & *patres* compellabant, summos magistratus, ut est in Passione S. Savini n. 2. Vide Gloss. Med. Græcit. in πατήρ.

Pater patrum, titulus concessus summo Pontifici ab Africanis Episcopis in Epist. ad Theodorum PP. quæ extat in Synodo Lateran. sub Martino I. PP. act. 2. à Cyro Episcopo Phasidis in Epistola ad Sergium PP. quæ legitur in sexta Synodo act. 13. à Patribus Concilii Constantinopolitani Hormisdæ PP. apud Baron. an. 520. n. 41. ab Anastasio Bibl. in Epist. ad Adrianum PP. seu præfat. ad VIII. Concilium Oecumenicum, in Reclamatione Hincmari Laudunensis in Concilio Trecassino an. 878. Epist. 9. &c. Will. Brito lib. 9. Philipp.

> *Audet Apostolicis dare sub pietatis amictu*
> *Verba viris qui sunt à Cardine nomen adepti,*
> *Et patrum Patri blando supplicare precatu.*

Ita lib. 10. p. 223. 226. lib. 12. p. 245. & Ordericus Vital. l. 12. p. 861. 895. *Papa patrum*, in diurno Romano c. 3. tit. 1. qui c. 5. tit. 3. *pater patrum*. Gregorius IV. PP. in Epist. ad Episcopos Regni Francorum, queritur quod *frater & Papa* ab iis compellatus fuerit, cum Patrem appellare debuissent. *Romano Pontifici scribentes contrariis eum in præfatione nominibus appellastis, Fratrem videlicet & Papam, dum congruentius esset solam ei Paternam reverentiam exhibere.* Vide Durandum lib. 2. Ration. c. 1. n. 18. Ughellum to. 1. part. 1. p. 162. Savaronem ad Sidonium lib. 6. Epist. 1. & Brouverum lib. 11. Annal. Trevir. n. 70.

Pater spiritualis, dicitur Sacerdos, illius cui baptismi Sacramentum impertiit. Avitus Viennensis in homilia de Rogationib. *Prædecessor namque meus, & spiritualis à baptismo pater, Mamertus Sacerdos, &c.* Petrus Damianus lib. 2. Epist. 14. p. 200. *Senex quidam Presbyter, Severus nomine, qui nimirum spiritualis ejus pater extiterat.* Vita S. Rictrudis Abb. cap 6. *Mauronto siquidem --- Rubarius pater extitit spiritualis, eumque per sacrum baptisma Deo regeneravit.* Vita S. Trudonis cap. 14. *Baptizavit illum, & à sacro fonte suscepit in utroque pater illi spiritualis effectus.* Sed & Patrinus. Homilia Anonymi in Ascensu Domini: *Et certè dignum est, ut qui peccato carnalium parentum polluuntur, fide spiritualium parentum salventur.*

Pater spiritualis, qui à Confessionibus est, *Confessor*: Wigorniensi, loco laudato, *Pater confessionum.* Petrus Damiani lib. 4. Epist. 7. de Hildebrando Comite Tusciæ: *Hic Presbyterum quemdam, religiosum videlicet & honestum virum, spiritualem sibi fecerat fratrem, à quo & pœnitentiam ex more perceptebat.* Leo Ost. lib. 2. c. 30. de Lucio Abbate: *Reversus ad Principem --- cui dudum & pater spiritualis, & familiaris super omnes extiterat, &c.* De confessione etiam videtur intelligenda Regula Tarnatensis c. 3. *Spiritalem se fieri patrem sine Abbatis imperio nullatenus acquiescat.* Ita Græci πνευματικὸν πατέρα indigitant, ut Pachymeres lib. 1. c. 27. lib. 4. c. 2. quem interdum πατέρα nudè vocant, ut idem Pachymeres lib. 6. c. 10. lib. 8. cap. 10. Vide Christophorum Angelum lib. de Hodierno Græcorum statu Græcè edito Londini an. 1619. cap. 22.

PATERÆ, Beleni, seu Apollinis Sacerdotes, Gallis Auson. in Profess. Burdig. Ep 4. *Tibi Pateræ, sic ministros nuncupant Apollinaris mystici.*

PATERCA. Epistola Balduini Imperat. Constantinopolit. apud Arnoldum Lubec. lib. 6. cap. 20. *Inter duas turres qualibet seu paterca, seu magnellus erigitur.* Sed nemo non videt legendum *petraria*, & *mangonellus*. Vide in his vocibus.

PATERINUS. Hugo Flaviniacensis in Chronico p. 228. *Jam verò si quis esset qui Gregorio* (VII. PP.) *communicaret, his publicè conviciis appetebatur, Hic hæreticus, destructor regni --- & quodam adinventitio nomine Paterinus dicebatur*, fortè quod Papæ, quem *Patrem* appellabant, adhæreret.

Paterini, dicti præterea hæretici Valdensium sectarii, de quorum appellatione sic Constitutio Friderici II. contra Hæreticos apud Vaddingum an. 1254. n. 14. *In exemplum Martyrum, qui pro fide Catholica martyria subierunt, Patarenos se nominant, veluti expositos passioni.* Jacobus Petri Luccarus in Annalib. Ragusiensib. lib. 1. p. 17. tradit ex Chronicis Bosnicis, & Petro Livio Veronense, sic nuncupatos *da Paterno Romano heretico pessimo, che ricovero in Bosna, & sparse semi della sua diabolica dottrina in questo regno, & nel Ducato di Chelmo.* Quidam sic nuncupatos volunt, quod orationis dominicæ recitatione salvari se putarent. Petrus Monachus Vallis Sarnei in Hist. Albigensium cap. 2. *Isti siquidem ideo securius & effrenatius peccabant, quia credebant sine restitutione ablatorum, sine confessione & pœnitentia esse salvandos, dummodo in supremo mortis articulo Pater noster dicere, & manuum impositionem recipere à Magistris suis potuissent.* Alii sic nuncupatos putant, quod cum sola eadem oratione Dominica sacrificium consecrarent, ut est apud Rupertum lib. 2. de Divin. offic. cap. 21. Evervinus Steinfeldensis in Epist. ad S. Bernardum, de Hæreticis sui temporis: *Nobis apertè confessi sunt, quod in mensa sua quotidie cum manducant, ad formam Christi & Apostolorum cibum suum & potum in corpus Christi & sanguinem per Dominicam orationem consecrant, ut inde se membra & corpus Christi nutriant.* Sed & Gregorius M. lib. 7. Ep. 64. Ind 2. ait *orationem Dominicam ideo post precem dici, quia mos Apostolorum fuit, ut ad ipsam solummodo orationem oblationis hostia consecraretur.* Quæ cautè capienda jam olim monuerunt viri doctissimi: nam Orationem Dominicam dictam super ipsum corpus jam consecratum suadent quæ sequuntur.

De *Paterinis* plura habent Reinerus libro contra Valdenses cap. 6. Gesta Innocentii III. p. 135. Matthæus Paris an. 1236. Concilium Lateran. III. sub Alexandro III. PP. c. 27. Constitutiones Friderici II. Constitutiones Neapolit. lib. 1. tit. 12. & Gretzerus in prolegomenis ad scriptores contra sectam Valdensiũ. Hos porrò nostri *Patalins* & *Patelins* vocarunt. Assisiæ Hierosolym. MSS. c. 266. *Se il avient par aucune maleventure, ou par aucun mal enseignement que un Chevalier soit Palatin*, (sic MS. codex, & in lemmate capitis,) *ou mescreant en Jesus-Christ, & il en peut estre attaint & prové par veue de ses voisins, ou par sa reconnoissance, ou par ses compagnons qui reviennent à la droite foy, & l'encusent, ses Pers le doivent juger à arder, & tout quanque il a eschheit au Seighor par droit*, &c. At infra MS. codex præfert *Patalin*, duobus locis: *Soient enfans dou Patalin, ou d'autres Barons*, &c. *Et se le fié ment de par le Baron Patalin.* Hinc *Patelins*, vulgò appellamus fallaces adulatores, blandos assentatores, qui, ut sunt hæreticorum plerique, palpando decipiunt; quod de ipsis Paterinis observatum à nobis ad Alexiadem p. 422. Institutiones Justiniani vernaculæ, seu *en Roman*, MSS. *Et peur che sunt il dit Paterins, & est autant à dire come diviserres.* Id est garruli, *causeurs*.

PATERNA. Vide Canones Hibern. lib. 31. c. 20.

PATERNICUM, Successio vel hæreditas paterna, bona paterna. *Hæreditas paternica*, in Lege Alamann. cap. 57 & 91. ex Cod. Corbionensi, ut monet v. cl. Steph. Baluzius Charta Alamannica 50. ex Goldastinis. *Quantumcunque mihi in jamdicto pago Auguscauginse advenit tam de paternico, quam de maternico, seu de comparato*, &c. Adde Chartam 58.

PATER-

PATERNITAS, Abbatis munus, dignitas. Synodus Tullensis apud Saponarias an. 858. c. 12. *Quod si Abbas negligens & sacris regulis inconveniens per directos Missos inventus fuerit, ab eadem Paternitate removeatur, & alius qui dignus fuerit, substituatur.* Vide *Pater*.

PATIBULUM, *res patens*, in Gloss. Isid.

PATIBULUS, Patibulum. Capitulare 2. an. 813. c. 11. *Et judices atque vicarii patibulos habeant.*

PATICUS, *Negotiator ipse*, in Glossis antiquis MSS. Vide *Particus*.

PATICINARIUS, *Janitor, qui januam facit patere.* Jo. de Janua.

PATILITER, *Divisè, aut patenter*, in Glossis antiquis MSS. fortè *partiliter*, prima significatione.

PATRASTER, Vitricus, Joann. de Janua. Gloss. Saxon. Ælfrici: *Vitricus, vel patraster*, ꝼæꝺop-ꝼeꝺeꞃ.

PATRATIO, *est rei veneris consummatio*, in Gloss. Arabico-Lat.

PATREUS, *Vitricus*. In Gloss. Lat. MS. Reg. cod. 1013. & Isidori. Vide *Matrea*. In Gloss. Arabico-Lat. habetur *patros, vitricus*.

PATRIA, Pagus, provincia, regio, nostris, *Pays*: vox Virgilio lib. 1. Æneid. nota:

> *Quod genus hoc hominum? quæque hac tam barbara morem*
> *Permittit patria? hospitio prohibemur arenæ.*

S. Augustinus lib. 1. contra Epist. Parmeniani cap. 7. *multa interjacent patriæ gentium.* Arnobius Junior in Psalmum 104. *In quibus linguis gentes sunt patriarum quadringenta sex, non diversarum linguarum, sed, ut dixi, diversarum patriarum: verbi gratia, cum una lingua, Latina sit, sub una lingua diversæ sunt patriæ, Bruttiorum, Lucanorum, Apulorum, --- & his atque hujuscemodi patriis similia si dicamus.* Gregorius Turon. lib. 5. Hist. cap. 1. *Qui diversos reges interfecit, noxias gentes elisit, patrias subjugavit.* Epitaphium Joannis XIX. PP. apud Baron. an. 1009. num. 2. ex Vegio:

> *Doctrinis comptus sacris, & dogmate claro,*
> *Per patrias sancta semina fudit ovans.*

S. Bernardus de Morib. Episcop. c. 7. *Cum præsideant urbibus valde populosis, & totas, ut ita dicam, patrias pro prii diœcesis ambitu circumcludant*, &c. Willelmus Brito lib. 8. Philippid.

> *Mox omnem patriam sua Rex in jura reducens*, &c.

Utuntur Gesta Dagoberti Regis c. 36. Liber 3. Capit. cap. 8. Synodus Vermeriensis an. 752. c. 14. Isidorus Pacensis in Chronico p. 2. 13. 19. 20 Aimoinus lib. 1. de Miracul. S. Benedicti cap. 33. lib. 2. Hist. cap. 1. Vita S. Pauli Episcopi Leonensis §. 3. Thwroczius in Chron. Hungar. cap. 3. Hariulfus lib. 1. cap. 11. Simeon Dunelmensis an. 786. Guillelmus de Baldensel in Hodœpor. p. 111. &c.

Per patriam se defendere, In Fleta lib. 1. c. 31. §. 2. 3. & alibi non semel, opponitur *defensioni per corpus suum*. Est autem genus defensionis, qua accusatus seu reus judicio totius patriæ se submittit: idque in factis publicis locum habebat. *Sunt autem 4. casus qui imponunt homini necessitatem, quod per patriam se defendat*, ut est in cap. 34. §. 25, *regia* nempe *dignitas, cum patriam habeat pro campione, fœmineus sexus, vitium mahemii, & ætas 60. annorum & ultra.* Adde cap. 35. §. 4. & Bractonum lib. 2. c. 35. §. 15 lib. 3. Tr. 2. c. 19. §. 6. c. 22. §. 6. c. 25. §. 1.

Per judicium & bonam patriam ab imposito crimine se purgare, in Regiam Majestatem lib. 4. c. 5. §. 10. id est, Skenæo, *per assisam ex bonis hominibus patriæ. Inquirere per bonam patriam super facto alicujus*, cap. 28.

PATRIARCHÆ, in Ecclesia primitus quinque fuere, tres per se & ex natura sua, *Romanus, Alexandrinus*, & *Antiochenus*: duo per accidens, *Constantinopolitanus* & *Hierosolymitanus*. Hæc nota.

Patriarchæ dicti etiam Primates. Ita Desiderius Episcopus Cadurcensis Epist. 12. In præfatione Synodi Matisconensis II. an. 585. Priscus Lugdunensis Episcopus *Patriarcha*, nuncupatur; in Canone verò ultimo *Metropolitanus*. Sulpitium Archiepiscopum *Patriarcham* compellat, & *primæ Sedis Antistitem*, Innocentius III. Papa in Epist. ad Trinovitanum Archiepiscop. Primatem totius Bulgariæ & Blachiæ, in Gestis ejusdem PP. p. 60. *Fraternitatem suam scire volentes, quod apud nos hæc duo nomina, Primas & Patriarcha, penè penitus idem sonant, cum Patriarchæ & Primates teneant unam formam, licet eorum nomina sint diversa.* Adde Gregorium VII. lib. 6. Epist. 35. Petrus venerab. in Epitaphio Reinaldi Archiep. Lugdunens. qui obiit an. 1129.

> *Vezeliacensis prius Abbas, post Patriarcha*
> *Lugduni*, &c.

Epitaphium Henrici Archiepiscopi Bituricensis qui decessit an. 1199.

> *Hic bonus Henricus, vir nobilis & Patriarcha*
> *Quondam Bituricus, tumuli jacet hujus in arca.*

Vide Epistolam 3. Annacleti I. PP. c. 3. Epist. Nicolai I. PP. ad Bulgar. cap. 92. ejusdem Epist. ad Rodulphum Archiepisc. Bituricensem c. 2. Concilium Matisconense II. in Præfat. Vitam S. Bernardi Archiepiscopi Vienensis, fragm. 2. pag. 565. Morinum lib. 1. Exercit. sacr. exercit. 7. 8. 27. Allatium de Concordia utriusque Eccles. lib. 1. c. 25. Marcam de Primat. & alios.

Patriarchæ titulus etiam datus Summo Pontifici Romano, qui in Occidente unicus est, semperque fuit, Occidentis Patriarcha, inquit Morinus. Leo *Romanus Patriarcha* nominatur à Theodosio in Epistolis Concilio Calchedonensi præfixis. Epistola 3. Ratherii Episcopi Veronensis inscribitur *Summo primæ, hoc est Romanæ Sedis Pontifici, Domino Patriarchæ reverendissimo Joanni.* HRabanus de Gregorio IV. Papa:

> *Tu caput Ecclesiaes, primus Patriarcha per Orbem.*

Vide Glossar. med. Græcit. Adde Baronium an. 515. n. 4. an. 520 n. 41.

Patriarchæ titulus concessus Episcopo Gradensi & Aquileiensi. Vide Baronium an. 570. n. 10. an. 630. n. 18. Allatium de Concordia utriusque Eccl. lib. 1. cap. 25. Ughell. in Ital. sacra, & Marcam de Primat. n. 20. 21.

Patriarchæ nomenclatura ἡγουμένοις seu Abbatibus tribuitur in vita S. Nili Junioris p. 12. 20.

Patriarchiæ, seu *Patriarchales* f. præcipuæ Romæ Basilicæ appellatæ, ut iis adjuncta Palatia, Patriarchia: sc. Lateranensis, S. Petri in Vaticano, S. Pauli extra muros, S. Mariæ Majoris, & SS. Stephani & Laurentii. V. Conciliab. Rom. an. 1160. Hist. pergam. to. 3. p. 422. Attil. Serranum, Panvinium, &c.

Patriarchicon, Ecclesia Patriarchalis, apud Anselmum Havelbergensem Episc. lib. 3. Dialogor. c. 3.

Patriarchæ Judæorum, in Palæstina dicti Principes ac Summi Pontifices Judæorum, qui successionis jure ad hanc dignitatem perveniebant, ut Epiphanius docet in hæresi Ebionit. cap. 30. de quibus copiosè egit Jacobus Gotofredus ad l. 1. Cod. Th. de Judæis, &c. Horum nomen extinctum ac dignitatem sublatam à Theodosio juniore observat idem Gotofredus ad l. 29. eodem tit. quibus successere *Primates*, qui in Synedriis eligebantur.

PATRICINUS, αὐτόχθων, *aborigo, indigina*, in Gloss. Gr. Lat. Glossæ aliæ p. 336. Edit. H. Steph. habent *Patricius*.

PATRICIUS, dignitas à Constantino M. instituta, ut autor est Zozimus lib. 2. quæ cæteras anteibat, etiam Præfectos prætorio. Priscus in Hist. p. 56. edit. Reg. Ἐν τοῖς Πατρικίοις σὺν ἐκείνῳ καταλεγόμενον, οἳ δὴ τὰς ἀρχὰς ἀναβεβήκασι πάσας. Procopius lib. 1. de Bello Vandal. τιμὴ ἡ ἀνωτάτω. Walafridus Strabo lib. de Rebus Eccl. cap. 31. *Patriciis, qui primi post Cæsares in Imperiis fuisse videntur.*

videntur. Patriciatus dignitatis formulam descripsit Senator lib. 6. Epist. 2. ex qua observare est sola morte solutam: *Mox ut datus fuerit hic honor in vita tempus reliquum homini sit coævus*, &c. Atque id fortè causæ est quod *Patriciatus* dignitas cum alia persæpe dignitate copulata legatur, cum hæc perpetua esset, altera verò temporaria. Sed id obtinuisse apud Gothos tantum volunt alii: cùm in Synodo Chalcedonensi Act. 1. initiô, & in Cod. Theod. *Expatricius* legatur. Cùm verò plures interdum essent hac dignitate conspicui, qui ante alios eam obtinuerat, *Primus Patriciorum* dicebatur, ut Aspar apud Marcellinum Comitem. Πρωτοπατρίκιον etiam dixit Malchus in Excerptis. p. 92.

Patriciatus dignitatem ut eminentissimam Regibus ac principibus exteris, ab Augustis Bizantinis sæpe delatam legimus: sed maximè iis qui Constantinopolim concedebant, vel sedibus suis depulsi ad Imperatores confugiebant, ut Theodorico Gothorum Regi, & Odoacro, à Zenone, apud Procop. l. 1. de Bello Goth. c. 1. l. 2. c. 6. & Malchum in excerptis p. 94. Sigismundo Regi Burgundionum, apud Avitum Viennensem Ep. 7. Vitigi Gothorum Regi, & Arethæ Saracenorum Principi, à Justiniano, lib. 16. Hist. misc. p. 457. 469. apud Theophanem p. 203. Vide Procopium lib. 1. de Bello Vandal. c. 9. Hunnorum Regi, & Nicetæ Sarbari Persarum Ducis filio, & Curvato Hunogundurorum Domino, ab Heraclio, apud Nicephorum Constantinop. p. 36. 64 72 1. edit. Telericho Bulgariæ Principi à Leone Philosopho, apud Landulphum Sagacem lib. 23. Hist. miscellæ p. 720. Taronis Principibus ab eodem Leone, apud Constantinum de Adm. Imp. c 43. Bologudæ & Gylæ Turcorum seu Hungarorum Ducibus, à Constantino Porphyrogenito, apud Zonaram p. 155. & Scylitzem p. 636. Adalgiso Desiderii Longobardorum Regis filio, à Constantino Copronymo, apud Eginhardum an. 774. Bulgariæ Principibus aliquot, à Basilio Bulgaroctono apud Zonaram p. 181. Cegeni denique Patzinacorum Principi, à Constantino Monomacho, apud eundem Zonaram p 205. Vide *Pater Imperatoris*, præterea quæ alii de hac dignitate congessere, ac præsertim Jacobus Gotofredus ad l. 1. Cod. Th. de Consulib.

Extat hæc forma constituendi Patricii, in historia Pauli Forojuliani de Gestis Longob. asservata in Bibliotheca Vaticana: *Patricii dignitas taliter disponenda est, quatenus illa non vili personæ, nec alicui concedatur ignoto. Sit enim valde notus Imperatori, sit fidelis & Prudens, non elatus. Protospatharius veniens ante Imperatorem, osculetur suum humerum, & dicat: Maxime Imperatorum, adest quem vocasti. Tunc stet ad sinistram Imperatoris illius Hyparchus, quem nos dicimus Præfectum, & dicat ei Imperator, Cum Protospathario futurum Patricium adducito. Dum autem venerit Patricius, in primis osculetur pedes Imperatoris, deinde genu, ad extremum osculetur ipsum: tunc osculetur omnes Romanos circumstantes, & dicant omnes, Beneventatis: Nobis nimium laboriosum esse videtur concessum nobis à Deo ministerium solum procurare: quocirca te nobis adjutorem facimus, & hunc honorem tibi concedimus, ut Ecclesiis Dei & pauperibus legem facias, & inde apud altissimum Judicem rationem reddas. Tunc induat eum Imperator mantum, & ponat ei in dextro indice annulum, & det ei bombacinum propria manu scriptum, ubi taliter contineatur scriptum: Esto Patricius, misericors, & justus. Tunc ponat ei in caput aureum circulum, & dimittat.*

Sanè *Protospatharius* & *Hyparchus* in hac Patricii constituendi forma nominati, satis arguunt id potissimum spectare Patricios qui ab Imperatoribus Constantinopolitanis constituebantur, maximeque, ni fallor, Patricios Italiæ, vel Siciliæ. Nam *Patricios* etiam peculiari nomenclatura appellabant, Siciliæ & Longobardiæ Præfectos, Constantinopoli ab Augustis submissos: cum in Italiam potissimum soli fere Patricii mitti solerent. Malchus Rhetor p. 93. ait, Augustum Orestis filium orasse Zenonem Imp. ut Odoachum Patriciatus dignitatè ornaret, & Italicam diœcesim ei regendam committeret. Constantinus verò Porphyrogenit. de Administ. Imp. cap. 27. scribit translata Constantinopolim Imperii sede, missos inde Patricios duos, qui utramque provinciam regerent, quorum, inquit, alter Siciliæ, Calabriæ, Neapoli, & Amalphiæ præerat: alter verò Benevento, Capuæ, Papiæ, & reliquis urbibus quæ Byzantinis Augustis parebant: quod intelligendum, maximè post occupatas plerasque Italiæ provincias à Gotis, Longobardis, & Saracenis. Hinc *Patricios Siciliæ*, id est, Præfectos, legimus in Codice Carolino Epist. 73. 88. *Patricium Panormitanum*, apud Gregorium M. lib. 10. Epist. 44. *Patricios Italiæ*, locis indicatis in voce *Catapanus*: *Patricium Africæ*, apud eundem Gregorium eod. lib. Ep. 43. & Victorem Tunnensem. Ita etiam Damianum quendam *Patricium Seleuciæ*, id est Præfectum, nominat Codinus in Originib. edit. Meursii p. 75. ut *Patricios Lazicæ* Cedrenus p. 443. & Anastasius in Collectaneis p. 254 *Patricium Alanorum*, idem Anastasius p. 255. *Patricium Armeniorum*, Theophanes p. 286. De ejusmodi Patriciis, ac præsertim Italiæ, intelligendus Diurnus Romanus cap. 1. tit. 3.

Neque alii fuere, *Patricii Romanorum*, quam *Præfecti* Romanæ urbis: quam quidem dignitatem, postquam se se à Græcanici Imperii jugo subduxere, Longobardis etiam divictis & superatis, Pipino primum, deinde Carolo Magno & Carolomanno Romani ipsi adscripsere, ut colligere est ex Anastasio in Vita Stephani IV. Papæ: *Itaque in exordio ordinationis suæ, quo isdem sanctissimus Præsul Pontificatus apicem assumpsit, direxit Franciæ partibus ad excellentissimos viros Pipinum, Carolum, & Carolomannum Reges Francorum, & Patricios Romanorum*, &c. Extant ejusdem Stephani & Pauli Summorum Pontificum Epistolæ in Codice Carolino 1. 4 7. 8. 9. 41. 42. 45. 47. &c. inscriptæ *Dominis excellentissimis Pippino, Carolo, & Carolomanno Regibus, & nostris Romanorum Patriciis.* Habentur complures aliæ in eodem Codice ab iisdem Pontificibus, *Pippino Regi Francorum, & Patricio Romanorum* scriptæ, ut Adriani ad Carolum M. quarum pleræque, post devictos & exactos Longobardos, exaratæ, *Carolo Regi Francorum & Longobardorum, atque Patricio Romanorum* inscribuntur. Sed coronato à Leone Papa eodem Carolo, *ablato Patricii nomine, Imperator & Augustus appellatus est*, ut habent Annales Francor. an. 801. Atque abstinuere deinceps hocce titulo gentis Francicæ Augusti, ut qui Imperatoriæ dignitatis longè eminentiori obscuraretur, eoque ipso Romæ imperarent; tametsi in aliquot veteribus Tabulis sub eodem Carolo tum Imp. in adscriptis annis, *Rex Longobarorum & Patricius Romanorum* adhuc indigitetur, apud Mabillonium to. 5. Vitar. SS. Ord. S. Benedicti p. 88. 89. Quippe Patriciatus *Romanorum* intelligendus propriè de urbis Romæ, vel etiam Italiæ præfectura, quæ, à Patriciis, uti diximus, regi solebat, quæ est etiam sententia Nicolai Alemanni in Dissert. de Lateranensibus Parietinis cap. 11. Non mirum igitur, si Carolus Imperator factus à Patricii titulo abstinuit, cum Patriciatus dignitas fuerit Imperatoriæ subdita: non quod idem Carolus Imperatori Constantinopolitano, ea ultro accepta, se se ei obnoxium reddiderit cum è contra, Summo Pontifice id enixius postulante, hanc arripuerit, ut & Romam & Italicas provincias, cum adversus Græcos, quibus Romana tum Ecclesia secesserat, tum etiam Longobardos, qui eam acrius infestabant, tutaretur, idque obiret muneris quod ipsi Italiæ Patricii seu præfecti, qui ab Imperatore Constantinopolitano mittebantur.

Patricia-

Patriciatum Caroli, à *Patriciatu Beati Petri* distinguit exertè Hadrianus PP. in Codice Carolino Epist. 85. ita ut *Patriciatus Caroli* fuerit urbis Romæ & Romanorum præfectura, vel etiam dominium: *Patriciatus* verò *B. Petri*, id quod *Ecclesiæ Romanæ Patrimonium* vulgo vocamus, ex Pipini & ejusdem Caroli liberalitatibus conflatum. Sic autem Summus Pontifex: *Tamen fidelissimi vestri præfati Missi viderunt ipsos Ravennianos, quos vobis præsentaverunt, qualiter nobis in superbia exstiterunt: sed quæsumus vestram Regalem Potentiam, nullam novitatem in holocaustum, quod Beato Petro, sanctæ recordationis genitor vester obtulit, & vestra Excellentia amplius confirmavit, imponere satagat, quia, ut fati estis, honor Patriciatus vestri à nobis irrefragabiliter conservatur, etiam & plus amplius honorificè honoratur: simili modo ipse Patriciatus Beati Petri, fautoris vestri, tam à sanctæ recordationis Domino Pippino, magno Rege, genitore vestro, in scriptis in integro concessus, & à vobis amplius confirmatus, irrefragabili jure permaneat.*

Putant Junius & Meursius *Patricios Romanorum* dictos primitus Imperatores, quos postea *Romanorum Reges* appellavere, Imperatores nempe Principum consensu & electione ad supremum istud fastigium eductos, qui *Regum* primo, tum corona ac diademate donati, *Imperatorum* titulos sibi adrogabant: quod vel inde eliciunt, quod Carolo M. in Imperatorem coronato à Leone Papa Patricii Romanorum in eo titulus cessarit. Improbat id Gretzerus lib. 3. Comment. in Codinum cap. 17. hac potissimum ratione, quod hac dignitate donati fuerint Pipinus & Carolomannus, qui Imperatoriam nunquam adepti sint: quamquam non desunt, atque in iis Lalandius, qui nescio quo argumento aliam fuisse in Pipino & Carolomanno, aliam in Carolo M. Patricii dignitatem contendunt, quod sanè ægrè ii possent firmare. Hadrianus Valesius lib. 6. rerum Francicarum eosdem censet *Patricios Romanorum*, & *Patricios urbis Romæ*, quos *Senatores* inferior ætas appellavit, qui eadem qua olim Consules dignitate fungebantur.

Verùm, non alia indubiè fuit *Patricii Romæ* dignitas, à præfectura urbis & circumjacentium regionum, quam ultro Pipino, Carolomanno, & Carolo Magno concessere Romani, ut essent qui eos regerent & tutarentur: unde *Patricii & Defensores Romanorum* ii conjunctim vulgo appellati. Annales Francor. Metenses an. 773. *Ibi venit ad eum Missus D. Adriani Papæ nomine Petrus, obnixè postulans, ut ad defendendam Ecclesiam Romanam festinaret, & ut populum Romanum de manibus superbi Regis Desiderii liberaret: adjungens, quod ipse legitimus tutor & defensor esset ipsius Ecclesiæ, quoniam illud prædecessor suus sanctæ memoriæ Stephanus Papa unctione sacra liniens, in Regem ac Patricium Romanorum ordinavit.* In Capitulari 1. an. 769. & Aquisgran. 789. Carolus M. inscribitur *Rex, regnique Francorum rector, & devotus S. Ecclesiæ defensor atque adjutor in omnibus Apostolicæ Sedis.* Hugo Flaviniac. in Chron. p. 223. *Non debere Regem Imperatoris filium, qui non sine causa gladium portaret, qui Romanæ reipublicæ Patricius, tutor, & defensor esse deberet, tantam pati Ecclesiæ Dei conculcationem*, &c. Neque alia videtur esse sententia Nicolai Alemanni in Dissertat. de Lateranensibus Parietinis, quam tamen non omnino probat vir doctissimus Carolus Cointius in Annalibus Ecclesiast. Francor. an. 796. Quibus omnibus addendus Alcuinus Epist. 84. sub nomine Caroli M. ad Leonem PP.

Extat Statutum Leonis VIII. PP. in concilio Romano anni 957. in Chronico Reicherspergensi, ex quo docemur Hadrianum PP. Carolo M. *Patriciatus dignitatem, ac ordinationem Apostolicæ Sedis, & investituram Episcoporum concessisse.* Id ne verum sit, non disquiro: id constat eandem Patricii non omnino extinctam dignitatem cum Carolo M. Siquidem prostat Epistola Paschalis Pap. apud Mabillonium tom. 6. Vitar. SS. ord. S. Benedicti p. 567. quæ sic clauditur: *Data per manum Georgii Bibliothecarii S. Sedis Apost. nonis Decemb. imperante D. nostro piissimo Principe Augusto Ludovico à Deo coronato, magno & pio Imperatore, anno quarto, & Patriciatus ejus tertio.* Id præterea colligitur ex iis, quæ scribit Adrianus II. PP. in Epist. 34. ad Carolum Calvum Regem: *Te optamus omnis clerus & plebs, & nobilitas totius orbis & urbis, non solum ducem & Regem, Patricium & Imperatorem, sed in præsenti Ecclesia defensorem, & in æterna cum omnibus Sanctis participem fore.* Præterea cum hanc ambierint postmodum Germanici Imperatores, & peculiaribus ipsius dignitatis insignibus interdum ii donati legantur, ut ex sequentibus facile erit colligere.

Otto Imp. in Charta an. 963. in Chron. Laurishamensi p. 69. & apud Meibomium ad Wittikindum p. 123. inscribitur *Rex Francorum ac Longobardorum, ac Patricius Romanorum.*

De Henrico III. sic Hermannus Contract. & Bertholdus Constantiensis an. 1061. *Romæ Nicolao PP. defuncto Romani coronam & alia munera Henrico Regi transmiserunt, eumque pro eligendo Summo Pontifice interpellaverunt. Qui ad se convocatis omnibus Italiæ Episcopis, generalique conventu Basileæ habito, eidem imposita corona, Patricius Romanorum appellatus est.* Concilium Osboriense an. 1062. ubi Regius Advocatus: *Hoc negare non potes quod pater domini mei Regis piæ memoriæ Henricus (III.) Imperator, factus est Patricius Romanorum, à quibus accepit in electione super ordinando Pontifice principatum.* Ipse Henricus III. in Bullario Casinensi to. 2. p. 11. *Ego Henricus Dei gratia Romanorum Imperator & Patricius, dum adhuc regni & coronæ de statu incertus hinc inde anxius volutabar*, &c.

De Henrico IV. Leo Ostiensis lib. 2. cap. 80. *Bambergensis Episcopus de gente Saxonum Papa Romanus eligitur, eique Clemens nomen imponitur, ob hujusmodi res tam prosperè tam canonicè gestas, eidem Henrico Patriciatus honorem Romani tribuunt: eumque præter imperii coronam auream, torque uti decernunt.* Albericus & Matth. Paris. an. 1084. *Henricus Rex Patricius Romanorum constituitur, & à Clemente Papa in Imperatorem benedicitur.*

De Henrico V. Willelm. Malmesbur. l. 5. Hist. p. 167. *Imperatori autem exeunti de camera, & suis regalibus exuto*, (post ejus coronationem) *occurrerunt Romani Patricii, cum aureo circulo, quem imposuerunt Imperatori in capite, & per eum dederunt sibi summum Patriciatum Romanæ urbis, communi consensu, & volenti animo.*

De Lothario, Petrus Diacon. lib. 4. Chron. Casinensis cap. 120. *Ipse verò coronam Patriciatus accepturus in civitate remansit.*

Aliis tamen interdum quam Augustis Germanicis concessa legitur Patricii Romanorum dignitas. Hugo Flaviniacensis an. 941. *Hoc anno Dominus Odo venerabilis multorum Monasteriorum restaurator, cum multum laborasset in componenda pace, inter Hugonem Regem Italiæ & Albericum Patricium Romanorum, obiit Turonis.* Helinandus in Chronico anno 999. *In Italia Crescens Patriciatu Romanorum arrepto contra Ottonem Imperatorem rebellat.* Idem an. 1001. *Otto Imperator Romæ Crescentem Patricium aggreditur. Victus Crescens*, &c. *ex fuga retractus capitur, vilique jumento aversè impositus circumducitur*, &c. Romualdus Salernitanus Archiep. in Chronico MS. an. 998. de Silvestro PP. *Hic autem mortuo Alberico, qui Patriciatus sibi nomen vindicaverat, à Crescentio Numentano, qui Patricius dicebatur, Papa ordinatus est.* Vide Vincentium Belvac. l. 24. c. 108. Scribit Otto Frisingensis l. 7. Chr. c. 31. & 34. ex Epistola Lucii Papæ ad Conradum Imp. Romanos tumultuantes, *Senatoribus quos ante instituerant,* Patri-

Patricium advocasse, atque ad hanc dignitatem Jordanem Petri Leonis filium eligentes, omnia ei tanquam Principi subjecisse, Præfecturæ dignitate abolita: sed Eugenio III. Pontificatum excipiente, pacem cum Romanis compositam, ea conditione, *ut Patriciatus dignitatem exfestucarent, & Præfectum in pristinam dignitatem reciperent, Senatores vero ex ejus auctoritate tenerent*; quod actum ait sub an. 1145. Id ipsum ex Alberico habet Magnum Chronicon Belgicum, in quo restituendum an. 1146. pro 1144. ex Ottone. Romualdus Salernitanus in Chronico MS. eodem an. *Non multo autem post populus Romanus contra voluntatem ejusdem Papæ Jordanum filium Petri Leonis Patricium promovit & Senatores de novo in urbe creavit.*

Patricii dignitas in Francia etiam obtinuit, eodem fere quo apud Byzantinos gradu, cum post Regem proxima fuerit. Lex Ripuar. tit. 50. §. 1. *Si quis testes ad mallum ante Centenarium, vel Comitem seu ante Ducem, Patricium, vel Regem necesse habuerit, ut donent testimonium*, &c. Ubi *Patricius* Duci præponitur, ut etiam apud Marculfum lib. 1. form. 8. *Ideo tibi actionem Comitatus, Ducatus, Patriciatus in pago illo, quem antecessor tuus ille usque nunc visus est egisse, tibi ad agendum regendumque commisimus, ita ut semper erga regimen nostrum fidem inlibatam custodias, & omnes populi ibidem commanentes, tam Franci, Romani, Burgundiones vel reliquæ nationes sub tuo regimine ac gubernatione degant*, &c. Ex quibus Primum eruimus *Patricios*, perinde ac Duces & Comites, provincias rexisse, & populis jus dixisse, suosque habuisse districtus, quos *Patriciatus terminos* vocat Fredegarius in Chron. c. 90. Deinde quod *Burgundiones* tertio loco, ut *Patriciatus*, locentur, satis indicari *Patricios*, præsertim Burgundiones spectasse; cum in Burgundionum regno maxima ac suprema post Regem extiterit dignitas, alia tamen à dignitate *Majoris-domus*, licet summa parque fuerit utriusque potentia & auctoritas, dispari tamen nomine. Quanquam Patricios domui etiam regiæ præfuisse videatur indicare Cyprianus in vita S. Cæsarii Arelat. *Partherius Patricius, qui cæteris servis præfectus, apud Dominum suum præcipuum gratiæ locum obtinebat*, &c.

Id porro nominis ac dignitatis apud Burgundiones potius obtinuisse quam apud Francos, ex eo conjicere est, quod data primitus Sigismundo Burgundionum Regi ab Imperatore Constantinopolitano legatur; in cujus aula cum præcipua fuerit, ita Reges Burgundici primam in sua esse statuerunt: nisi dicamus *Patriciorum* servatam in Burgundiæ atque adeo Provinciæ Regno dignitatem, eique attributam rerum administrationem, quod Gothorum in Italia Reges, qui huic parti Galliarum, inclinante Romanorum in Italia & in Galliis potestate, imperabant, hanc regendam committerent viris illustribus qui Patricii dignitatem obtinebant: qua certe donatus legitur Petrus Marcellinus Felix Liberius Præfectus Prætorio Galliarum, qui Concilio Arausicano an. 529. interfuit, sub Theodorico II. Gothorum in Italia Rege, à quo restaurata fuerat præfectura in Galliis anno 511. quæ dominantibus Wisigothis desierat, ut observat vir doctissimus Ægidius Lacarrius in Historia Galliarum sub Præfectis Prætorio. Sed & ante hæc tempora Romanos Augustos viros illustres dignitate Patricios in Gallias: qui eas regerant, misisse satis convincunt quæ de Aëtio, Ægidio, & aliis Patriciis, habent Scriptores Francici.

Utcumque se res habeat, constat Patricios Francicos promiscuè *Patricios Galliæ*, vel *Galliarum Burgundiæ*, vel *Massiliæ* sese inscripsisse, quod regni Burgundiæ urbs præcipua esset, atque in ea degerent regni Burgundiæ Reges, ut & Præfecti. Unde Fortunatus de Bodegisilo Duce lib. 7. Poëm. 5.

Massiliæ Ductor felicia vota dedisti,
Rectoremque suum laude perenne refert.

Exercitus etiam ductasse Patricios Francicos, testantur passim historici, ex quibus eorum qui hac in Galliis, seu potius in Burgundico regno functi sunt dignitate sequentem seriem eruimus, omissis cæteroquin Galliarum Patriciis à Romanis Imperatoribus subinde submissis. Ac primus quidem occurrit

Secundinus Patricius, in vita S. Joannis Abbat. Reomaensis lib. 2. c. 1. qui idem fortè est qui sub Theudeberto Rege magnæ auctoritatis habebatur, ut tradit Gregorius Turon. lib. 3. hist. cap. 33.

Placidus Patricius inscribitur in Epistolis Pelagii PP. ad Sapaudum Arelatensem Episcopum, cujus genitor fuisse dicitur, apud Baronium an. 559. n. 21. an. 559. n. 9.

Hecca ex primoribus Palatii mortuo Clotario missus à Sigeberto Rege, ut provinciam Massiliensem disponeret, in Vita S. Eucherii Lugdun. p. 76. edit. Chifflet.

Agricola Patricius sub Guntranno Rege an. 565. apud Gregor. Turon. lib. 4. hist. c. 24. & Fredagarium in Histor. Epitom. c. 55. quo amoto

Celsus Patriciatu donatur ab eodem Rege. Gregor. Tur. lib. 4. c. 24. 30. Marius Aventic. an. 4. Justini, Fredegarius cap. 55. 62. Habetur Epitaphium Silviæ matris Celsi Patricii in to. 1. Histor. Francor. p. 516.

Amatus, Celsi in Patriciatu successor, à Guntranno in Longobardos missus, ab iis cæsus interiit anno 575. Gregorius Turon. lib. 4. c. 36. Hermannus Contract. an. 575. *Patricius Provinciæ* dicitur Paulo Warnefrido lib. 3. c. 3. huic successit

Ennius cognom. *Mummolus*, de quo agunt Greg. Turon. lib. 4. hist. c. 36. 37. 39. 40. lib. 7. c. 34. 36. &c. Fredegarius, Aimoin. Hermannus an. 576. 579. 584. 585. Paulus Warnefrid. lib. 3. cap. 3. Vita S. Quintidii Episcopi Vasion n. 7.

Ægilanes, qui & *Ægila*, Patricius anno 24. Guntranni, & an. 7. Theuderici. Chron. Fredegar. c. 2. 21.

Dinamius Patricius Galliarum an. 593. 596. apud Gregorium M. lib. 2. Ind. 11. Epist. 33. lib. 5. Epist. 6. quem *Massiliensem* vocat Fortunatus lib. 6. Poëmat. 11. De eo etiam Poëm. 12. ubi, ut hoc obiter moneam, sub finem, pro *sedis aplaudo*, Codex S. Germani Parisiens. Longobardicis literis exaratus præfert, *Sede sapaudo*. Ejusdem Dinamii, & Eucheriæ conjugis habetur Epitaphium in to. 1. Histor. Franc. p. 519. Extat vita S. Maximi Episcopi Regiensis, scripta ab eodem Dinamio Patricio, in Chronologia Lerinensi.

Arigius Patricius de Galliis, an. 596. 604. eidem Gregorio M. lib. 5. Epist. 57. lib. 12. Epist. 12.

Asclepiodotus Patricius in Galliis an. 599. 604. eid. Gregorio lib. 7. Epist. 125. Ind. 2. lib. 12. Epist. 17. Eundem esse putant viri docti qui *Asclipiadeus* dicitur in Decretione Childeberti Regis an. 595. c. 14.

Leudegisilus Patricius partibus Provinciæ ordinatur à Guntranno an. 26. regni. Fredeg. c. 5. Hermannus an. 587.

Gundobaldus &

Wintrio, Patricii dicuntur Childeberti Regis Austrasiorum, qui defuncto Guntranno patruele regnum Burgundiæ acceperat, in Gestis Regum Francor. c. 36. postremus *Quintrio Dux Campaniensis* appellatur à Fredegario in Chronico c. 14. & 18. quo occiso, Brunechilde instigante, anno 3. Theodeberti

Colenus, genere Francus anno 3. Theuderici Patricius ordinatur. Fredeg. c. 18.

Partherius Patricius, circa tempora Childeberti Regis, apud Cyprianum in vita S. Cæsarii Arelat.

Liberius Patricius, circa eadem tempora, apud Messianum, in vita ejusdem S. Cæsarii.

Protadius genere Romanus, defuncto Wandalmaro Duce

Duce in Pago Ultrajurano & Scutingorum, Patricius ordinatur an. 8. Theuderici, ut est apud Fredegar. c. 24. adeo ut incertum sit, an Wandalmarus revera Patricii dignitatem & titulum obtinuerit. Protadio arte Brunechildis interfecto, eadem procurante,

Vulfus Patricius substituitur, ut est apud Fredeg. c. 27. 29. quo perinde occiso,

Richomeres genere Romanus, in Patriciatum ejus subrogatur an. 11. Theuderici. Fredeg. c. 29.

Philippus Patricius, cujus mentio est in Epistolis ad Desiderium Episc. Cadurcensem Epist. 65.

Aletheus Patricius an. 30. Chlotarii II. Fredeg. cap. 43. 44.

Willibaldus Patricius Burgundiæ sub Dagoberto Rege, à Floacato Majore-domus interfectus circa an. 651 Gesta Dagob. c. 21. 36. Fredeg. c. 90. vita S. Eligii, &c.

Hector, vel *Hictor*, *in fascibus Patriciatum Massiliæ rexisse*, Childeberto II. regnante, dicitur in Vita S. Leodegarii c. 5. & in vita S. Præjecti n. 10. 12. Ex hinc Patricii Provinciæ aliquot alii occurrunt usque ad tempora Caroli M. in veteri Charta quam descripsere Sammarthani in Episc. Massiliensibus n. 14. scilicet

Memphidius Patricius, cui uxor fuit Adultrudis. Deinde

Antener Patricius, qui non alius videtur ab eo qui

Antherius Patricius Provinciarum appellatur in vetustissima Charta edita à Columbo in Episc. Vivariensibus l. 1. n. 35. in qua etiam *Sulpitia* ejus uxor nominatur.

Metrano Patricius in eadem Charta Massil. denique

Abbo Patricius. Atque hic videtur postremus qui inter Patricios Provinciæ occurrat, cum hæc dignitas extincta postmodum fuerit sub altera Regum stirpe, Regibus ipsis aliàs sibi hunc titulum asserentibus, uti supra observatum. Incertum porro an is Abbo sit ille *Abbo Patricius*, qui sub Theoderico Franciæ Rege vixit, & Monasterium Novalicense construxisse dicitur in ejus Testamento, in quo etiam

Agnarius Patricius nominatur: *Et colonica in ipso pago* (Viennensi) --- *quem incontra Ardulfo per judicio Agnarico Patricio evindicavimus.*

Bonitus, postea Arvernorum Episcopus, electus à Theoderico I. Rege *Præfectus Massiliæ primæ Provinciæ* fuit, ut est in ejus vita. Sed an *Patricii* dignitatem gesserit, incertum. Vide to. 1. Hist. Franc. p. 862. & Diurnum Romanum cap. 6. tit. 7.

Verùm quanquam extincta in Francia fuisse videatur dignitas post Pipinum & Carolum M. rursum tamen obtinuisse videtur sub Regibus Burgundicis qui posthæc in hisce Galliæ provinciis regnavere, quod præsertim docet Synodi Mantalensis an. 879. legatio ad Bosonem Regem (Provinciæ) designatum: *Justus Patricius vestris majoribus & minoribus apparentes, veritatem & ore opere proferentes*, &c.

Patricii titulum Erchinoaldo Majori-domus Franciæ tribuunt Beda lib. 3. hist. cap. 19. & Chronicon Fontanellense cap. 1. n. 5. 6. 8.

Patricium se se indigitat Richardus Dux Normanniæ in Charta an. 1015. apud Hemeræum in Augusta Viromanduorum: *Qui nuncupor Richardus, felicissimi Comitis filius, dicorque gratia summæ individuæque Trinitatis deificæ Normannorum, licet indignus, Dux & Patricius.* Hocce etiam Patricii titulo non semel donatur à Dudone de Morib. & actis Normann. *Hic Comes, Dux Patriciusque summus.* Et infrà:

Patrici Richarde, Comes, Dux, Marchio, Princeps. Infra: *Plaudebant omnes --- qui illis Patricium & Ducem tantorum bonorum incrementis largitus est cluentem.* Unde firmari posset eorum sententia, qui *Pares Franciæ* à Patriciis Francicis deducunt, nisi aliunde constaret vocis origo. Vide *Par Franciæ.*

Patricios suos habuere etiam Reges Anglo-Saxonum. Charta Inæ Regis to. 1. Monastici Anglic. p. 13. *Pro ampliori firmitatis testamento Principes & Senatores, Judices & Patricios subscribere fecimus.* Charta Athelredi Regis ibidem p. 51. *Quapropter ego Athelredus Rex Merciorum rogatus à Patricio meo, & propinquo Coenfrido*, &c. qui in subscriptione *Comes* indigitatur. Aliam Offæ Regis Merciorum subscripsit statim post Episcopos, & ante *Principes & Duces*, *Brordanus Patricius*, in Additamentis ad Matth. Paris. p. 155. In Concilio Calchutensi sub eodem Offa an. 787. subscribit *Goscha patricius.* Unde colligitur præcipuam fuisse in hoc regno dignitatem. Apud Simeonem Dunelmensem an. 780. mentio fit *Bearn Patricii Elfvvadi, Regis.* anno 788. *Sigan Patricii* ejusdem Elfvvadi, à quo Rex ipse interfectus est an. 793. ut narrat idem scriptor, quo loco *Sigan* Ducis titulo donatur. Idem denique ut & Hovedenus, meminit anno 796. *Osbaldi Patricii*, qui Ethelredo Regi occiso in regnum est suffectus, ut & Alcuinus in inscriptione Epistolæ 29.

Patricissa, uxor Patricii: quæ *Patricia*, apud Gregorium M. in Epistolis. Anonymus Barensis in Chron. an. 1024. *Barcavit Bugiano in Corbatia cum Barenses, & comprehendit ipsam Patricissa uxor Cosmizi, & adduxit illam in Bari.*

PATRIENSES, indigenæ: Galli *ceux du païs* dicunt. Encomium Emmæ Reginæ: *Terra quod esset optima inspecta, maluit conversari vitam fertili patria, cum patriensibus pace confecta, quam velut expulsus domum redire.* Occurrit apud Hariulfum lib. 3. cap. 8. 20. 25. & in vita S. Eusebiæ Abbatissæ Hamaticensis num. 3.

PATRIMONIUM variè sumitur apud JC. nam, ut de vulgari significatu taceam, cùm tres essent Principis πρελασίαι, seu facultates, Largitiones, Privatæ, & Patrimoniales, Largitionum appellatione donatus est fiscus seu thesaurus Principis, cui regendo præfectus erat Comes sacrarum largitionum; Rerum privatarum nomine, intelliguntur bona Principis quæ privatis usibus erant dicata, quibus gubernandis præerat Comes rerum privatarum. Denique per Patrimonium, sacrum intelligitur, proinde diversum à privato, cui præerat Comes sacri patrimonii, cujus curæ incumbebat regias, ut ait Senator, epulas sollicita ordinatione disponere, ut & apothecas & enthecas aulicas, præterea prædiorum trimonialium proventus excipere, &c. Quæ pa- omnia pluribus explicat Cujacius in Paratitul. lib. 1. Cod. tit. 32. 33. 34. & ad lib. 11. tit. 62. Atque ita domus regiæ fundi appellantur à Procopio lib. 1. de Bello Goth. c. 4. & 6. χωρία τῆς βασιλέως οἰκίας, ἣν δὴ πατριμόνιον καλοῦσι.

Patrimonium Ecclesiasticum, seu *Patrimonium S. Petri*: ita appellabant Ecclesiæ Romanæ prædia, ditiones, vel census in provinciis. Anastasius in S. Conone PP. p. 59. *Hujus temporibus pietas Imperialis relevavit per sacram jussionem suam ducenta annonæ capita, quæ patrimonii custodes & Lucaniæ annuè persolvebant.* Infrà: *Rector Patrimonii Siciliæ.* In S. Zacharia p. 8. *In patrimonio Tusciæ. Ecclesiasticum patrimonium*, in Hadriano p. 119. Diurnus Romanus c. 6. tit. 3. 4. *Patrimonium juris S. Romanæ Ecclesiæ.* Theophanes in Leone Isauro, & ex eo Credenus: Τὰ δὲ λεγόμενα τῶν ἐν Ῥώμῃ ναῶν τῶν ἁγίων καὶ κορυφαίων Ἀποστόλων. Vide Nicolaum Alemannum in Dissertat. de Lateranensib. parietinis cap. ult. & Paulum *Sarpi* in libello *De materia Beneficiar.* nuper edito p. 40. & infra in v. *Rectore.*

Patrimonium. Tabularium S. Mauricii Andegav. de donatione Plessiaci *au Grammoire* eidem Ecclesiæ facta à Fulcone Comite Andegav. anno 1109. *Statuit* (Fulco) *Ecclesiam S. Mauricii Andegavensis Episcopi sedem*

sedem, ut quæ sua mater, suaque terra caput est, non patrimonus, non muneribus transitoriis, sed rebus in posterum mansuris pro sua suorumque antecessorum, suorumque successorum salute ampliare. Quidquid enim habebat in Plaissiaco Grammatici, cum omnibus appendiciis suis, nec non & apud Ruigniacum cum suis,... ei benignè ac liberè dedit, donumque cum baculo in manu domini Marbodi Redonensis Episcopi, qui tunc temporis Rainaldo secundo Andegavensi Episcopo Romæ morante Episcopii negotia administrabat, posuit, &c. Ubi *patrimonium* pro re *mobili* usurpatur.

PATRINUS, Ἀνάδοχος, Sponsor, *qui levat aliquem de sacro fonte, vel intromittit in Ecclesiam*, apud Jo. de Janua. Nostris *Parrain*. Higinus PP. de Consecr. dist. 4. *In Catechismo, & in Baptismo, & in Confirmatione unus patrinus fieri potest, si necessitas cogit. Non est tamen consuetudo Romana, sed per singulos singuli suscipiunt.* Chronicon Urspergense an. 1124. *Infantes suos in Sabbato sancto Paschæ & Pentecostes cum candelis, & cappa, quæ dicitur vestis candida, & patrinis comitantibus ad baptismum deferant,---ne etiam filios suos, & filias suas ad baptismum teneant, sed sibi patrinos quærant, patrinus etiam fidem & amicitiam, ut carnalibus parentibus servent.* Epistola 5. inter Francicas to. 1. Historiæ Francicæ: *Ipse ergo meus est pater ex lavacro.* Domnizo lib. 2. de Vita Mathildis cap. 1.

Qui pater in lavacro Regis fuerat sacrosancto.

Leges Henrici I. Reg. Angl. cap. 79. *Qui alicujus filiolum, vel patrinum occiderit, erga eum & parentes mortui conjunctim reus sit, & crescat emendatio secundum weram, sicut manbota secundum dominum.* Adde Concilium Calchutense an. 786. c. 2. Walafridum Strabon. lib. de Reb. Eccl. cap. 26. Honorium Augustod. lib. 3. cap. 115. Fulbertum Carnot. Epist. 33. Leges Alfonsi IX. Regis Hispaniæ part. 1. tit. 4. lege 7. &c. Vide *Tenere*.

In aliquot Conciliis & Synodis plures statuuntur adhiberi *Patrini*, *in levatione scilicet maris, duo mares & una femina, in feminæ verò levatione unus mas & duæ feminæ*, in Eboracensi an. 1195. c. 4. Satisberiensi an. 1217. c. 19. Wigorniensi an. 1240. c. 5. Coloniensi an. 1280. c. 4. Synodo Santonensi an. 1280. c. 6. Exoniensi an. 1287. c. 2. &c. Adde Statuta Odonis Episcopi Parisiensis cap. 3. §. 5.

Patrini in Confirmatione pueri. Concilium Sarisberiense an. 1217. c. 24. *In hoc Sacramento contrahitur proximitas spiritualis, sicut in Baptismo, inter illos qui suscipiunt pueros, & illos quorum sunt pueri, & inter pueros susceptos.*

PATRIOTA, Indigena. Metellus in Quirinalibus:

Patriæ consilium rite tuendæ
Tribuerunt peregrini patriotis pavefactis.

Vita S. Deicoli Abb. Lutrens. n. 7. *B. Columbanum egregium Scottigenarum omnium patriotam.* Thierricus Valliscolor in Urbano IV. PP.

Hancque sibi recipit, patriotas convocat, ac de
Urbevetanorum posse redemit eos.

Occurrit præterea apud Silvestrum Giraldum in descriptione Cambriæ cap. 7. Thwroczium in Chron. Hungar. 1. part. c. 23. in Actis S. Foranni Abb. n. 11. in veteri Charta Sancii M. Regis Navarræ, apud *Yepez* in Chron. Ordinis S. Benedicti to. 5. p. 468. &c.

Patrioticus, non semel apud Senatorem lib. 11. & 12. in Concilio Aurelian. c. 7. & apud Gregor. Turon. in vita S. Maurilii Episc. MS. c. 9.

PATRIPASSIANI, Sabelliani Hæretici, qui Patrem passum esse asserebant, apud S. Augustinum hær. 41. Philastrium, &c. *Unde eos etiam*, inquit Ferrandus Diac. in Epist. ad Severum, *Patripassianos appellari vetustas ostendit.* Vetus autor Consultationum, sive Altercationum inter Zachæum Christianum, & Apollonium Philosophum lib. 2. cap. 11. *Patripassianus esse quidem astruit Patrem, sed ipsum mox esse sibi Filium, atque eundem ab initia substantia, in nativitatem passionemque descendere, sanctum perinde Spiritum etiam in persona eundem esse, non tertium.* Adde S. Cyprianum in Epist. ad Jubaianum de baptizandis Hæreticis. Marium Mercatorem in Anathematismo Nestoriano §. 20. Agunt de iis præterea Ruffinus Aquileiensis de Symbolo & in Apologia Eusebii Pamphili pro Origene, Faustus Regiensis de Ratione fidei, Marius Victorinus lib. 1. adversus Arium, Rupertus lib. 11. de Divin. offic. cap. 11. Isidorus lib. 8. cap. 5. Papias in *Noechiani hæretici*, &c. *Deipassiani* dicuntur Marcellino Comiti in Anastasio.

PATROCINIUM, tutela Patroni, cui se committebant liberti, seu servi libertate donati. Primum Testamentum Widradi Abbatis: *Similiter & illas cessiones, quas ad libertos nostros Gisleberto & Grimberto Clericis ad eorum ingenuitates confirmandas Daolonecas in Bornato & in Ceresio fecimus, quando ipsos pro anima nostra remedio ingenuos dimisimus, ut dum advivunt, hoc teneant, & post eorum discessum, cum omne superposito ad jam dictam casam S. Projecti, ubi eorum patrocinia & defensionem constituimus, revertere faciant.* Capitula ad legem Bajwar. tit. 1. c. 7. *Qui verò per chartam ingenuitatis dimissi sunt liberi, ubi nullum patrocinium & defensionem non elegerint, similiter Regi componantur cum 40. sol.* Concilium Toletanum IV. c. 68. *Episcopus qui mancipium juris Ecclesiæ, non retento Ecclesiastico patrocinio, manumitti desiderat, duo meriti ejusdem & peculii coram Concilio cui præminet per commutationem--offerat.* Adde can. 69. 70 71. 72. 73. 74. Concil. Tolet. IX. can. 14. 16. Emeritense c. 20. Leges Wisigoth. lib. 8. tit. 1. §. 3. 4 Additam. 2. ad legem Burgund. §. 2. Capitul. 3. an. 813. c. 11. 13. &c.

Patrocinia Sanctorum, Reliquiæ Sanctorum, quorum patrocinia invocantur, vel reliquiæ *Patronorum*, seu Sanctorum *tutelarium*. Aimoinus de Miracul. S. Benedicti cap. 15. *Erant autem quæ ferebantur cum patrocinio S. Benedicti pretiosissimæ reliquiæ beatissimorum Confessorum Eucherii & Verani.* Odo Abbas lib. de Miracul. S. Mauri cap. 6. *Beati quoque Petri Apostoli patrocinia sunt reperta*, &c. Vita S. Judoci cap. 13. *Pretiosa plurimorum Sanctorum patrocinia secum inde reversurus tollere cupiebat.* Adde cap. 14. Leo Ost. lib. 3. c. 23. *Cum diversis Ecclesiastici ministerii apparatibus, a. Sanctorum patrociniis plurimis.* Aribo Episcopus Frising. in vita S. Corbiniani cap. 20. *Basilicam ædificavit, & S. Valentini atque B. Zenonis in ea patrocinia collocavit.* Juramentum Hincmari Archiep. Remensis in Concilio Pontigonensi: *Sic me Deus adjuvet & ista sancta patrocinia.* Vide Capitulare 2. an. 802. sub finem. Sebastianus Salmanticensis Episcopus in Hist. Hispan. *Gratuita Christi clementia collata sibi Sanctorum pignorum patrocinia*, &c. Infrà: *Quarum ergo præsentia reliquiarum se credit patrocinari.* Adde Alcuinum Epist. 65. 192. Concilium Liptinense sub Carolomanno an. 743. can. 2. Capitul. 1. an. 769. cap. 1. lib. 7. Capitul. cap. 123. Adamum Bremensem cap. 19. Albertum Stadensem an. 961. to. 2. Canisii p. 470. 471. in Hist. Translat. S. Pusinnæ Virg. n. 4. Andr. Monach. lib. 1. Vitæ S. Ottonis Episcop. Bamberg. cap. 39. 41. Ord. officii domor. S. Benedicti apud Mabillon. tom. 4. Analect. &c.

Patrocinium. Sanctus Eulogius lib. 2. Memorial. SS. cap 7. *Quorum corpora loco quo deciderant derelicta, summo militum observantur studio, ne Christiani ad emolumentum patrocinationis furtim eas surriperent & reconderent*, i. ut iis tanquam reliquiis uterentur: vel sanè ut per ea Sanctorum sibi demererentur patrocinia. Dinamius Patricius in vita S. Maximi Episcopi Regien-

Regiensis: *Corpus beatissimi Antistis--- est humatum in Ecclesia B. Petri quam ipse condiderat, quæ postea ipsius nomine appellata est, ob crebra ejus provincia*, i. miracula.

Patrocinium, jus Patronatus Ecclesiæ. Extat in Tabulario Ecclesiæ Gratianopolitanæ fol. 13. Charta fundationis Ecclesiæ S. Stephani in territorio Viennensi à Lempteo & Agiloïde ejus uxore sub Bernardo Viennensi, & Agobardo Lugdunensi Archiepiscopis, in qua hæc habentur: *Teque hæredem nobis in his rebus perpetualiter pro Dei amore & sanctorum Apostolorum, & remedio animarum nostrarum instituimus, honorem quidem tantummodo loco patrocinii nostris hæredibus reservantes.* Ex quibus colligitur jus patronatus esse perantiquum.

Patrocinium, pro *patrimonium*, apud Fortescutum de laudibus legum Angliæ cap. 49. nisi mendum sit: *Quamvis non gliscant eos* (filios) *legum imbui disciplina, nec ejus exercitio vivere, sed solum ex patrociniis suis.*

PATRON, pro *Patronus*. Alcuinus de Ecclesia S. Ludgeri Episc. Mimig. ecd.

Spes tibi magna fiat, lachrymas ascendere cælum
Hinc potuisse tuas, fultas patronibus istis.

PATRONATICUM, Obsequium quod patrono libertus debet. Formula vetus 48. ex Bignonianis: *Nec ulli hæredum meorum nullum impendas servitium, nec hominium, nec libertaticum, nec ullum obsequium, nec patronaticum.* Ubi Lindebrogius form. 99. habet *nec patronatus gratias.*

PATRONUS, Gloss. Saxon. Ælfrici, ubi de partibus domus: *Patronus*: Ꞇꞇapul. Quæ vox Saxonica, *basim* sonat, ut observat Somnerus. Aliud Gloss. Saxonicum M. S. laudatum ab eodem Somnero: Ꞇꞇapul, *Batis*, ubi *basis*, restituit.

PATRONI, dicti veteribus Christianis *Sancti*, præcipuè *tutelares*, S. Augustino lib. de Cura pro mortuis c. 4. 18. S. Ambrosio lib. 10. in Lucam c. 21. Prudentio hymn. 1 & 2. Peristeph. Paulino Epist. 3. ad Sever. & Paneg. 3. in Felicem, & in libris de vita S. Martini. S. Eulogio in Apologet. &c. Vide *Patrocinium*.

Patroni, Episcopi. Vetus Scheda de Ordinat. Episc. edita à v. cl. Steph. Baluzio: *Et dum fuerint introducti*, (qui *Decretum* deferunt) *interrogantur ab Episcopo suo. Quid est, fratres, quod vos fatigastis? Illi respondent, Ut nobis, domine, concedas patronum.*

Patroni regionum, Præcipui nisi sint, quos ἀμφοδάρχας vocat Chronic. Alexandrin. Historia S. Clementis I. PP. *Tunc Comes sacrarum Publius Tarquinius, videns innumerabilem multitudinem Christo credere, invidia ductus, vocavit ad se patronos regionum, & data eis pecunia, monuit ut seditionem excitarent nomini Christiano.*

Patronus. Joan. de Garlandia in Synonymis:

Patronum faciunt dos, ædificatio, fundus.

Leges Alfonsinæ seu *Partidæ*, parte 1. tit. 15. lege 1. *Padronadgo es derecho, o poder que ganen en la Eglesia por tienen que fazen los que son padrones della, este derecho ganaome por tres cosas: La una, por el suelo que da ala Eclesia, en que la fazen. La secunda, por que la fazen, la tercera, por hereditamento que le da aque dizen dote, onde bivan los clerigos qu ala sirvieren e de que puedam complir las otras cosas*, &c.

Patronatus, seu *jus Patronatus*, *Patronage*, nostris, *Padronaggio*, & *Padronatico*. Matthæo Villaneo lib. 1. c. 33. l. 9. c. 98. est *jus honorificum, onerosum & utile alicui in Ecclesia competens pro eo, quod de diœcesani licentia sive consensu illam fundavit, dotavit, vel construxit ipse, vel is à quo justam causam habet.* Ita Joan. Andr. & alii Canonistæ. Chronicon Montisserem an. 1171. *Iniquum censum 20. talentorum, & servitium, & jus patronatus quod Imperator in præfata Ecclesia habebat*, &c.

PATUA, ex Gall. *Pastis*, Tabularium Ecclesiæ Uzetiensis an. 1272. pag. 5. *Quartas, thascas, census, usatica, & obedimenta, pascua, patua, & res omnes alias*, &c. Occurrit in hoc Tabulario non semel.

PATULA, Pugio, ensis. Lambertus Ardensis pag. 168. *Manus in eum injecerunt, & extractis patulis, sine misericordia eum ---jugulaverunt.* Sed legendum reor *spatulis*, id est, parvis spathis.

PATUS, Gaza, Thesaurus, πάτ@ in cod. Barbaro Græco Nicetæ in Alexio Duca, ubi exponitur πλοῦτ@, *divitiæ*. Autor Queroli: *Si dives fueris, Patus appellaberis, sic nostra loquitur Græcia.* Monet præterea Petrus Daniel in veteri Glossario *Patus, pacem tenens*, exponi, quam interpretationem secutus est Papias.

PAVAGIUM, ex Gallico *Pavage*: tributum quod pro viarum pavimentis præstatur: nostris, *Droit de chaussée*. In Monastico Anglic. to. 1. p. 722. 767. 976. locos vide, in *Pedagium*: à *Pavire*, Lat. quod ἐδαφίζειν redditur in vett. Gloss.

Paviagium. Catalogus Episcoporum Leichefeldensium in Anglia, in Waltero de Lagton c. an. 1300. *Paviagium Leichefeldiæ, & alias quamplures libertates Ecclesiæ Lichefeldiensi à Rege Edvvardo --- concedi impetravit.*

PAUCEDO, Paucitas, Joanni de Janua.

PAVELLA Charta Petri de Condeto Capellani Regis to. 2. Spicilegii Acheriani p. 557. *Et idem Dom. Rex & alii Barones, sicuti erant ordinati per bella, exierunt circa exercitum contra Saracenos qui erant infiniti, ne possent intrare pavellam, vel habere accessum ad castrum.*

PAVENSES. Charta an. 1299. apud Cherubin. Ghirardaccum lib. 12. Histor. Bononiens. p. 375. *Precamur quatenus dictum castrum muniatis victualibus, balistis, sagittamentis, pavensibus, lumeriis, & pannellis.* Ubi *Pavenses* videntur esse scuta majora, quæ nostri *Pavois* vocabant.

PAVERE messem aut *annonam*, frumentum *excutere*, ut in l. 7. D. de adquir. rer. Dom. vel *exprimere*, ut in l. 14. §. 3. D. de Aliment. Capit. Caroli M. lib. 3. c. 66. & Lex Longob. l. 1. tit. 14. §. 11. *Si quis messem aut annonam in hoste super bannum dominicum rapuerit, aut furatus fuerit, vel paverit, aut cum caballis vastaverit*, &c. Festus ait *paveri frumenta* veteres dixisse, *quæ de vagina non bene exibant.*

PAVESCA, vestis species, panonatilis. Statuta Massiliensia MSS. an. 1276. *Mantellum, pavesca sine penna & sendato & frezo.* Vide *Pavonatilis*.

PAVIAGIUM. Vide *Pavagium*.

PAVIO. Acta dedicationis Ecclesiæ S. Juliani de Lepida in Veronensi districtu an. 1186. apud Ughellum: *Deinde venerunt ad pavionem, ubi erant reliquiæ B. Mariæ V. & S. Juliani, & multorum aliorum Sanctorum, & portaverunt prædictas reliquias cum magna reverentia in prædictam Ecclesiam.* Idem fortè quod *Pavo*, de qua vocemox.

PAVISARII, milites *Pavasiis*, scutis ita dicti, in præliis ac bellis instructi. Thomas Walsinghamus in Ed. III. *Venientem contra eum cum 7. millibus electis armatorum, aliisque armatis pavisariis, ac balistariis, in numero excessivo.* Computum Barthol. *du Drac* Thesaur. Guerrar. an. 1350 fol. 52. *M. Savari de Vivone sire de Tirs Chev. banneret, pour luy, 5. Chev. Bachelers, 36. Escuiers au prix, 10. Archiers à cheval, & un pavessier à pié*, &c. *Pavescheurs*, apud Froissartem 4 vol. c. 13. Guillelmus *le Seur* in Hist. MS. Gastonis Comitis Fuxensis c. 5. *En laquelle bataille il povoint bien estre environ 4000. hommes d'armes, & de 5. à 6000. arbalestriers & pavoisiers. Pavesari*, apud Joan. Villaneum, lib. 6. c. 41.

Pavesiatores, in Charta an. 1382. apud Guesnaium in Annalib. Massiliensib. p. 437. Vide Notas nostras ad Villharduinum pag. 284 285. Sunt autem *Pavasia*, Canano παβέτζια, Cambro-Britannis *Pafais*, scuta grandiora, quibus tecti milites, hostes impetebant.

Ejusmodi sunt palmæ, quæ describuntur à Willelmo Britone lib. 10. Philippid. p. 216.

Hunc præcedebat cum parma garcio, sub qua
Nil sibi formidans obsessos damnificabat
Assiduè, poterat nec ab illis damnificari,
Asseribus latis dum parma protegit ipsum,
Quam nexu taurina tegit septemplice pellu.

Pavasiorum, seu scutorum ita dictorum meminit Chronicon Bertrandi Guesclini:

D'escus & de pavas, les a bien aordez.

Alibi:

Arbalestes, pavas, & fors escus bandez.

Computum de Auxiliis pro liberatione Joan. Regis Fr. an. 1368. *Artillerie, comme canons, arbalestes, viretons, pavais.* Petrus Gerardus lib. 7. de vita Ezelini: *Mille fanti Pavani tutti conpavesi, balestre & lancee.* Octavianus de S. Gelais in Viridario honoris:

Dessus la mer fist assembler navires,
Pleins de harnois, d'arbalestes, de vires,
De gros canons, serpentines courtaux,
Pavou dorez, grans escussons divires,
Lances, geurgons, & feu gregou en buire.

Ejusmodi *Pavisarios* nauticos, τοιχόφυχες appellabant Græci, apud Pollucem & Suidam. Claudianus de Consulatu Manlii:

Ac velut exertus lentandis navita tonsis
Præficitur lateri custos.

PAULATIVE, Paulatim, sensim, apud Sanutum lib. 3. part. 11. c. 13. & Continuatorem Nangii non semel.

PAULEUM, *Paulum*. Vide *Pallium*.

PAULINA potio Ditmarus lib. 6. p. 80. *Marchio Lutharius in Occidente infirmatus, & potione Paulina inebriatus, ex improviso obiit.* Potio, ut videtur, venenata, qua postea extinctus Henricus VII. Imp. data à Paulino Monacho ordinis Prædicatorum, quæ revera *Potio Paulina* dici potuit. Rythmi in Obitum Henrici VII.

In grandi stat tristitia
Exercitus militia,
De Principis ruina,
Quam feritas damnabilis
Manusque detestabilis
Coagulat Paulina.

Meminit Myrepsus sect. 4. cap. 1. antidoti *Paulinæ* appellatæ, quæ ad tussin confert.

PAVO, *Pavus*, *Pabo*. Gloss. Isidori *Pabo*, *vehiculum unius rotæ.* Papias: *Pabo, genus vehiculi.* Idem: *Pavus genus operimenti, vel vehiculi.* Alibi: *Pavo genus operimenti.* In litera F. *Favo, operimentum quoddam.* Vita S. Agili Abbatis cap. 25. *Dum ergo corpus ejus sepulturæ traderetur, quidam è fratribus validissima febre exæstuans advenit, linteum, quod pavonem tegebat, in fide pro remedio tetigit,* &c. Acta S. Marcelli PP. cap. 5. n. 21. *Condivit corpora Sanctorum cum aromatibus, & linteaminibus, & imposuit noctu in pavone cum Eunuchis suis.* S. Ambr. in Actis S Sebastiani n. 89. *Et levans eum, posuit in pavone suo.*

Pavo, Ipsum operimentum, Palla. Diploma Lotharii Imp. apud Brouverum l. 8. Annal. Trevir. p. 504. 1. edit. 401. 2. ed. *Offertorium aureum gemmatum cum patina, fontem aureum cum gemmis, pavonem auro & margaritis distinctum, casulas duodecim.*

Pavo, alia notione. Matth. Westmonasteriensis an. 1255. *Dedit insuper Regina Franciæ Regi Angliæ unum pavonem, videlicet lavacrum lapideum mirabile, quod similitudinem pavonis in forma ostendebat: & erat lapis pretiosus, qui Perla dicitur, ex auro, & argento, & saphiris, sicut verus pavo orbiculatus.* Eadem ferme habet Matth. Paris p. 606. Vide *Pavio*.

PAVONATILIS, Pannus in pavonum caudarum speciem variegatus. Anastasius in vita Stephani VI. PP. p. 236. *Fecit in eadem prædicta Basilica vela 4. in circuitu altaris majoris, quorum duo sunt de serico pigatio, tertium pavonatile, quartum de Alexandrino. Paonnacé* & *paonacé* nostri dicunt *Velluiaux paonnez, escarlate paonacé & paonassé*, in Computo Stephani Fontani Argentarii Regis an. 1351. *Une robe d'un marbre paonassée fourrée de menu vair de 4. garnemens*, in Inventario bonorum mobilium Ludovici Regis Fr. an. 1316. Vetus Poëta:

Aussi bien son bureau comme son paonace.

Itali *Paonazzo Pavonazzo* colorem appellant violaceum, quomodo *Pavonacium* & *Pavonatum* dixisse veteres autor est Salmazius.

Pavonatilis dici etiam potuit vestis, quod revera intextæ & effictæ essent in iis pavonum figuræ. Codex Carolinus Epist. 15. *Storacinum pallium unum habentem pavones.* Willelmus Malmesbur. lib. 2. de Gestis Angl. cap. 11. *Pallium misit versicoloribus figuris pavonum, ut videtur, intextum.* Matth. Westmonaster. an. 1026. *Pallium obtulit variis coloribus, & pavonum figuris contextum.* Vita Garnerii Præpositi S. Stephani Divion. *Nec non & pallium optimum pavonibus ordinatis intextum.* Sed his locis idem esse quod *Pavonatile* prorsus censuerim, ita ut nec reapse pavonum figuras intextas fuisse panno existimandum sit. Vide Anastasium in Vitis PP. pag. 211.

PAVORABILIS, qui *pavorem* & metum infert. *Signa pavorabilia & insolita*, apud Adamum Bremensem c. 187.

PAUPADA. Tabularium Abbatiæ Conchensis in Ruthenis ch. 97. *Et inter totas unum receptum, illi mansi de Seroni una paupada de Canbe*, i. fascis Cannabis, *poupée*, (vox nostris hac notione usurpata) quod complicatus *puparum* infantilium speciem referat.

PAUPER. Cælius Aurelianus Siccensis lib. 1. Chron. cap. 1. *Sicut enim Themison ait, est natura caput carnibus pauperum, & nervosum, & duris cutibus & capillis obtectum.* Ubi *pauperum* dixit, pro *carens*.

Paupertas, simili notione, defectus. Gregorius Turonensis lib. 5. cap. 5. *O si te habuisset Massilia Sacerdotem, nunquam naves oleum aut reliquas species detulissent, nisi tantum chartam, quo majorem opportunitatem scribendi ad bonos infamandos haberes. Sed paupertas chartæ finem imponit verbositati.* Apud S. Columbanum Instruct. 12. *Fidei paupertas*, &c. pro defectu fidei. HRabanus Poëm. 13.

Jam mihi concessit bonitas tua discere libros,
Sed me paupertas suffocat ingenii.

Marbodus in Vita S. Roberti Abbatis Casædei n. 1. *Neque enim timendum est ne paupertas orationis divitias rerum exhauriat.*

Pauperes Christi, dicti primitus Cartusienses. Guigo Prior Cartusiæ secundus in Epist. dedicatoria ad librum de Quadripertito exercitio cellæ: *Reverentissimo Domino & Patri in Christi visceribus dilectissimo B. Priori Pauperum Christi, qui in Wittcham commanentes, Ordinem sunt Cartusiensem professi*, &c. Ita Guigo Prior V. majoris Cartusiæ in prologo ad vitam S. Hugonis Episcopi Gratianopol. *Domino Patri carissimo ac reverendissimo Sedis Apostolicæ Pontifici Innocentio, Cartusiensium pauperum servus inutilis Guigo, perpetuam salutem.* Et Cartusienses Majorevi inter Epistolas Petri Cluniac. lib. 6. Epist. 23. *Petro---Cluniacensium Abbati, frater humilis Pauperum Majorevi Prior vocatus, cum eisdem pauperibus, æternam à Domino salutem.* Vide tom. 3. Analect. Mabillonii p. 483.

Pauperes de Lugduno, hæretici, qui vulgo *Valdenses*: de quorum hæresi ac nomenclatura sic Reinerus contra Valdenses cap. 5. *Secta pauperum de Lugduno, qui etiam Leonistæ dicuntur, tali modo orta est. Cum cives majores pariter essent in Lugduno, contigit quendam mori subito coram ex iis. Unde quidam inter eos tantum fuit territus, quod statim magnum thesaurum pauperibus erogavit: & ex hoc maxima multitudo pauperum ad eum confluxit, quos ipse docuit habere voluntariam paupertatem, & esse imitatores Christi & Apostolorum. Cùm autem esset* aliquan-

aliquantum literatus, novi Testamenti textum docuit eos vulgariter: pro qua temeritate cum fuisset reprehensus, contempsit, & cœpit insistere doctrinæ suæ, dicens discipulis suis, quod Clerus, quando mala vita esset, invideret sanctæ vitæ ipsorum, & doctrinæ. Cùm autem Papa excommunicationis sententiam tulisset in eos, pertinaciter contempserunt: & sic usque hodie in omnibus terminis illis proficit doctrina ipsorum & rancor. De his consulendi præterea Conradus Usperg. an. 1212. Conradus Marpurgensis de S. Elizabeth p. 284. Concilium Tarraconense an. 1242. sub finem, denique Jacobus Gretzerus in Prolegomenis ad scriptores contra Valdenses c. 2. Vide *Valdenses, Albigenses, Boni homines*, &c.

Pauperes Minores. Vide *Minor*.

PAUPERARE, Pauperem facere, Gall. *Appauvrir.* Vox veteribus nota apud Nonium. Glossæ antiquæ MSS. *Pauperantur, pauperes efficiuntur.* Chromatius Aquileiensis Episcop. Homil. 2. *Talium ergo pauperum Dominus docet esse regnum cœlorum, qui se causa religionis ac fidei seculo pauperaverunt, ut locupletum S. Spiritum possiderent.* Utitur etiam Petrus Bles. serm. 6.

Depauperare, Privare. Alanus de Insulis in Anticlaudiano l.b. 4. de Luna:

> *Quomodo junctus ei Phœbus depauperat illam*
> *Luce*, &c.

Idem in Planctu Naturæ:

> *Quo Phœbus noctem propriis depauperat horis.*

Ibidem: *Sororem etiam quam sui splendoris depauperaverat ornamentis, ---jubet occurrere.* Adde p. 301. & in lib. 4. Anticlaudiani c. 6. l. 6. cap. 2. lib. 7. cap. 5.

Paupertare, idem quod *pauperare*. Concilium Ticinense sub Benedicto VIII. PP. in præfat. *Et hi maximè qui videntur esse rectores, modis omnibus quibus possunt, conculcant & paupertant.* Vide Savaronem ad Sidonii lib. 2. Epist. 2.

PAUPERIA, *Pauperies*, πενία, in Gloss. Gr. Lat.

PAUPERINUS, pro *Paupertinus*, de qua voce Varro lib. 1. de Vita populi Romani apud Nonium. Jonas Aurelian. lib. 2. de Cultu imag. *Contra sanctam Ecclesiam magno cum supercilio & pompa armorum bellaturus, pauperiana ejus arma contemnens procedat.* Utitur etiam Cumeanus Abbas lib. de mensura pœnitentiar. cap. 6.

PAUPERTAS, *Adolescentia, sive juventus*, in Glossis MSS. ad Concilium Carthagin. c. 16.

Paupertas, πτωχεῖον, domus ubi pauperes aluntur, in Charta Sohieri Castellani Despinhensis an. 1080. apud Joan. Carpentarium in Hist. Camerac. 4. part. p. 11.

Paupertatem probare tenetur, in Consuetudine Pontivensi, qui prædia sua alienare vult. *Necessité jurée*, id est, *necessitas* vel *paupertas jurata*, seu virorum legalium sacramento firmata. Lex Vervinensis an. 1233. art. 8. *Et sciendum quod nullus hominum hujus libertatis terram suam nisi paupertate coactus, & etiam consideratione Villici & Scabinorum vendere poterit.* Charta Hugonis Castellani Gandensis an. 1238. *Præfati Gerardus & Perona fidem & juramentum præstiterunt corporale, quod paupertate compulsi dictam werpitionem faciebant: quam paupertatem bene & per legem sub meorum hominum testimonio probaverunt.* Alia an. 1252. in Tabular. Episcopat. Ambian. fol. 93. *Noveritis, quod ego probata paupertate seu necessitate mea sufficienter in Curia Pinchoniensi, & legitima per judicium hominum ipsius Curiæ vendidi &c.* Alia an. 1302. fol. 125. *Je Gilles de Canapes chevallier, sire de Chelle mesme ville, fais savoir---que je par grant necessité jurée & prouvée suffisament, & pour pieur marché eschivier, ay vendu, &c.* Similis Charta alia Gallica habetur in Probat. Hist. Betuneæ p. 162. Lex Saxonum tit. 54. §. 2. *Nulli liceat traditionem hæreditatis suæ facere, præter ad Ecclesiam, vel Regi: nec hæredem suum exhæredem faciat, nisi fortè famis necessitate coactus, ut ab illo qui acceperit sustentetur.* Leges Burgorum Scoticor. c. 125. §. 5. *Omnia ista quæ ad jus hæreditarium pertinere dignoscuntur, vendi possunt in legitima sua potestate, si dominus eorundem paupertate & necessitate compulsus fuerit, & hoc testificetur per 12. legales homines.* Subditur c. 127. §. 5. *Videlicet per 4. manentes ex una parte, & 4. ex alia parte, & 4. ex opposito domus seu mansionis: aliter enim venditio nulla est.* Adde c. 11. §. 2. & Leges Luitprandi Regis Longob. tit. 117. §. 1. Assisiæ Hierosol. MSS. cap. 187. *Hom ou feme qui a fié ne peut vendre partie de son fié, mais tout son fié peut l'on bien vendre par ladite assise. Et l'assise de la vente des fiés est tel, que l'om peut, & doit fié vendre pour dethe conue, ou provée en court, se celui de qui est le fié ne n'a autre chose que ce que il puisse la dethe paier que de la vente dou fié*, &c. Ut & Joan. Stiernhookum lib. 2. de Jure Sueonum vetusto cap. 5. pag. 245. ubi idem observatum apud Suecos tradit. Vide Speculum Saxonicum lib. 1. art. 34. §. 1. art. 52. §. 3. Hinc *propria*, seu *proprietates* alienari non potuisse, nec dari vel distrahi, nisi proximis affinibus, ex causa paupertatis, evincit præterea Charta ex Tabulario Vindocinensi, quam descripsit Gallandus lib. de Franco-alodio p. 21. 22. Utinam hæc hodie adhuc obtineret Jurisprudentia: non enim tam facilè viri nobiles sua prædia oppignorarent, ac distrahere judicis decreto cogerentur, & familiarum illustrium bona sarta tecta permanerent, & ad posteros, ut olim, dum ea lex vigebat, transirent.

Paupertas, Paupertatiuncula, pauperis qualiscumque facultas, Tabularium Ecclesiæ Gratianopolitanæ fol. 13. *Vovimus circa domum nostram construere ad divinum honorem Ecclesiam, & juxta vires paupertatis nostræ ditare.* Charta Witlafii Regis Merciorum, apud Ingulfum pag. 856. *Offerro & ego magno altari prædicti Monasterii de paupertate mea calicem aureum, crucem auream*, &c. Stephanus Episcopus Rhedonensis in vita S. Guillelmi Firmati n. 17. *De mea, inquit, paupertate quod potui Sanctitati vestræ detuli munusculum.* Vita S. Materniani Episcopi Remensis n. 11. *Filiosque ejus duos in gravi custodia recluserat, eo quod segetes paupertatis suæ ab illius potentis famulis vel animalibus defendere auderent.* Adde S. Anselmum lib. 4. Epist. 86.

Paupertaticula, Paupertícola. Formulæ Andegavenses: *Proinde cido tibi de rem paupertatis meæ tam pro sponsalitia, quàm pro largitate tua*, &c. Ibid. form. 38. *Ut tibi aliquid de re paupertícola mea concidere debirent.* Charta an. 778. apud Perardum p. 11. *Ut aliquid de paupertaticula nostra ad ipsum locum, vel suis custodibus concedere valeamus*, &c. Atque fortè sic legendum in Tabulario Brivatensi ch. 305. *Inconvulsa custodiatis ea quæ de paupertacula nostra non secundum velle, sed secundum posse restaurare cœpimus.* Historia Translat. S. Gorgonii Mart. n. 9. *Proclamare cœpit, ne eis suam paupertatiunculam tolleret.*

Paupertatula. S. Hieronym. in Epitaph. Marcellæ extremo: *Et te paupertatulæ suæ, imò per te pauperes reliquit heredes.*

PAUSA, Requies, cessatio alicujus rei, mora, nostris *Pause*, vox veteri Latio cognita, Lucilio, Claudio in Annalibus, Lucretio, Plauto, & à sequiori revocata. Odo Cluniac. lib. 2. de Vita S. Geraldi cap. 21. *Nec illam pausam placebat prolongari.* Vide Henric. Stephanum de Latinitate falsò suspecta pag. 4. & seq.

Pausa, deinde dicta ea requies quæ somno carpitur. Messianus Presbyter in vita S. Cæsarii Arelat. *Inter pausas somni, quas jam ætas non solùm exigebat, sed etiam pro infirmitate aliquotiens premebat*, &c. Hinc *Reposer* nostris, pro *dormire*, quomodo *Repausare* dixit Ailredus Rievallensis in Vita Edwardi Confessoris, de 7. Dormientibus: *Iis quippe 70. annis ---in sinistro latere repausabunt.* Et Helinandus in Chron. p. 77. *Quem resuscitatum jussit vestiri & repausari.*

Pausa, pro tumulo ac sepulchro usurpari cœpit, quod mors *Pausa* sit vitæ malorum. Vetus Inscriptio, 690. 5.

Jam datus est finis vitæ, jam paussa malorum
Vobis quæ habet hoc gnatam matremque sepulchrum.

Vita S. Winoci Abbatis cap. 18. *Tandem visere locum ven t, quo pau ammembrorum S. Winocus elegit.*

Pausare, Cessare ab aliqua re. Glossæ: *Pausat, ἀναπαύεται.* Lex Bajwar. tit. 6. cap. 2. §. 4. *Pauset die dominico usque in secundam feriam. Pausare, dormire, repo'ere.* Aldhelmus de Laudibus virginitatis c. 12. de S. Ambrosio: *Infantulus cum in cunis supinus quiesceret, ex improviso examen apum ora labraque sine periculo pausantis complevit.* Vita S. Tillonis Monachi n. 22. *Cùm quadam nocte omnes pausare cœpissent fratres.* Saxo Grammatic. l. 1. *Nec sinit pausare noctu mergus alte garrulus.*

Pausare & *Pausantes* dicuntur mortui, qui ab hac vita temporanea ad cælestem evocati, à laboribus sæculi demum quiescunt. Concilium Aurelian. cap. 6. & Capitula Theodori Cantuar. cap. 55. *Quando recitantur pausantium nomina.* Cassianus Collat. 2. cap. 5. *Memoria & oblatione pausantium judicaretur indignus.* Ita *Pausantes* habent Commodianus instit. 42. Petrus Blesensis serm. 29. & S. Bernardus serm. 18. in Cant. *Pausare*, in tumulo quiescere. Vetus Inscriptio 1050. 9. *M. M. Aure'ia Pum. Vitaliæ matri pi jsima quæ vixit annis xx. Juliana conjugi sanctissimæ, quæ vixit annis xx. & domina sororis quæ vixit annis n. Aurelius Eu. bius contra votum. fidel. pausam.* Traditiones Fuld. lib. 2. cap. 239. *Monasterium S. Salvatoris, in quo egregius martyr Christi Bonifacius sacro pausat corpore.* In Missali Gotthico pag. 352. *Habetur oratio pro spiritibus pausantium.* Hinc

Pausatorium, Sepulchrum, Cœmeterium. Papias: *Kimeterium, pausatorium, vel dormitorium.* Vita S. Deicoli Abbatis Lutrensis n. 3. *Concremare tanti patris pausatorium studentes.* Theodericus Mon. in Hist. Invent. S. Celsi Episc. Trevir. n. 16. *Cum diu noctuque fratres---in pausatorio justorum---divinum frequentarent officium.* Diedericus Monachus de Illatione S. Benedicti cap. 7. *Ut quantocius loco renovato clementissimus habitator pausatorium quod sibi delegit---libens revisere dignaretur.*

Pausatorium, Cœnaculum. Charta an. 1153. apud Ughellum in Episc. Patavin. sic clauditur: *Actum in Episcopali domo in pausatorio vel cœnaculo dom. Episcopi.*

Pausatio, Mors, obitus, *dormitio.* Kalendarium Romanum vetus apud Allatium de Hebdom. & dominic. Græc. p. 1491. *XVIII. Kal. Sept. solemnia de pausatione sanctæ Mariæ.* Vide *Incisio.*

Repausare. Historia Wambæ Regis Gothor. *Ubi duobus diebus exercitu repausato, &c.*

Pausarii, qui dicantur Latinis, vide Salmasium ad Hist. Aug. p. 166.

Pausare, pro ponere, deponere. Lex Alemann. tit. 45. *Et pausant arma sua josum.* Gall. *Posent les armes jus, bas.*

Pausanæ, Induciæ, cum bellum *pausat*, cessat. Luitprandus in Legat. *Pausanas exigis, quas nec te exigere, neque nos concedere ratio ipsa compellit.*

Pausatim, per pausas, τακτῶς, pausément. Statuta Synodalia Nicolai Episc. Andegav. an. 1272. *Pausatim faciant cum campana pulsari. Pausatè*, dixit eadem notione Arnobius lib. 5. adversus Gentes.

Pausidium. Requies Lambertus Ardensis p. 79. *Albellus cum tilia juxta crucem ad peregrinorum & quorumdam viatorum ibi plantata est requiem & pausidium.*

Pausium, locus ubi pausatur. In sigilli Hugonis Ducis Burgundiæ & Albonii Comitis Chartæ an. 1189. appensi aversa parte extat Castellum tribus Instructum turribus, quas inter exarati leguntur hi characteres, PAUCIUM VIANTIS, in circulo verò, *Sigillum Hugonis Comitis Albonii.* Extat apud Perardum in Chartis Burgundicis p. 262.

PAUSEA. Jo. de Janua: *Pavia, à pauco, vel pausia quoddam genus olivæ, quam corruptè rustici pauseam vocant, viridi oleo & suavi: sic dicta quod paviatur, i. tundatur.*

PAX, Venia, dimissio, & absolutio delictorum quæ fit à Sacerdote, reconciliatio, communio, seu potius admissio pœnitentis in communionem Ecclesiæ; quæ *Pax Ecclesiæ* dicitur in Concilio Taurin. c. 6. Aurelianensi III. can. 16. Aurelian. IV. c. 13. 26. S. Cyprianus Epist. 11. *Cùm ante actam pœnitentiam, ante exomologesim gravissimi atque extremi delicti factam, ante manum ab Episcopo & Clero in pœnitentiam impositam, offerre lapsis pacem, & Eucharistiam dare, id est, sanctum Domini profanare, audeant.* Epist. 23. *Mandat pacem dari, & peccata dimitti.* Epist. 52. *Ut lapsis, infirmis, & in exitu constitutis pax daretur.* Et lib. de Lapsis: *Ante expiata delicta, ante exomologesim factam criminis, ante purgatam conscientiam sacrificio & manu Sacerdotis, ante offensam placatam indignantis Domini & minantis, pacem putant esse, quam quidam verbis fallacibus venditant.* Atque hac notione usurpat passim idem Cyprianus, quomodo etiam accipitur in Concilio Eliberit. can. 61. & in Consult. Zachæi lib. 2. cap 18.

Pacem à Martyribus & Confessoribus, libellis ab eis acceptis, expetere, impetrare, habet non semel idem Cyprianus Epist. 14. 15. &c. ut & Tertullianus ad Martyr. *Pax vestra bellum est illi: quam pacem quidam in Ecclesia non habentes, à Martyribus in carcere exorare consueverunt.* Quæ quidem *pax*, inquit Pamelius, non aliud videtur fuisse quàm relaxatio satisfactionis per Episcopum pænitentibus impositæ, atque ad Ecclesiæ communionem ante expletum præscriptæ pœnitentiæ tempus admissio. Eorum autem libellorum formulam tradit idem Cyprianus Epist. 22. *Cùm benedictus Martyr Paulus adhuc in corpore esset, vocavit me, & dixit mihi, Luciane, coram Christo tibi dico, ut si quis post arcessitionem meam abs te pacem petierit, des in nomine meo.*

Pax vobis, prima vox Domini ad discipulos, quando eis post Resurrectionem apparuit. Est autem formula salutationis ad populum in Missa, qua Episcopi utuntur, ut autor est Alcuinus lib. de Divin. offic. cap. *Quid significent vestimenta.* Beletus de Divin. offic. cap. 36. ait orationem qua Sacerdos populum salutat, *Dominus vobiscum*, sumptam ex veteri Testamento; ex libro Ruth; pertinere ad minores Sacerdotes: aliam verò, *Pax vobis*, sumptam ex Evangelio, solum spectare ad Episcopos, & qui iis sunt superiores: *Quo*, inquit, *planè illud expressè innuitur, quod novum Testamentum magnum sit veteri.* Ordo Romanus: *Post ea salutans populum Pontifex, dicit, Pax vobiscum, sive Pax vobis; Sacerdos autem, Dominus vobiscum*, &c. Ad calcem Chronici Reichersperg. addita sunt quædam à Christ Gewoldo Diplomata Pontificum Roman. atque in iis unum Leonis VII. PP. ubi hæc habentur: *Consultum est etiam, utrum Episcopi Pax vobis, an Dominus vobiscum pronunciare debeant. Sed non aliter per omnem provinciam, tenendum est, quam in sancta Rom. Ecclesia. In Dominicis enim diebus & præcipuis festivitatibus, atque Sanctorum natalitiis, Gloria in excelsis Deo, & Pax vobis pronunciamus. In diebus verò Quadragesimæ, & in IV. Temporibus, sive in vigiliis Sanctorum, & in reliquis jejuniorum diebus, Dominus vobiscum tantùm dicimus.* Vide Lambertum in vita S. Heriberti Archiep. Colon. n. 8. Durandum lib. 4. c. 14. n. 7. & Menardum ad lib. Sacramentorum Gregorii M. p. 66.

Pax Domini, idem quod *Pax vobis.* Joan. Abrincensis Episcop. de Offic. Eccl. *Quod si Episcopus salutando populum, Pax Domini dicit, ostendit eum esse vicarium Christi, qui resurgens à mortuis, pacem Apostolis nuntiavit.*

Pacem dare, Osculari: osculum enim, pacis est symbolum & concordiæ. Diurnus Romanus cap. 2. tit. 8. de Summo Pontifice: *Deinde ascendit ad sedem & dat pacem omnibus Sacerdotibus.* Vita S. Sifredi Episcopi Carpentoratensis apud Vinc. Baralem: *Cumque ex more pacem omnibus daret, cæcum osculatur*, &c. Historia de exilio S. Martini PP. p. 101. *Et surgens--dicit ad unum concurrentium sibi dilectum, qui erat ibi. Veni, domine frater, & da mihi pacem--non valens ergo, & aiebat, exhibere seipsum, vocante cum beato ad osculum, irrugit frater ut leo.* Anastasius in Stephano IV. PP. *Et ibidem similiter in sella Pontificali sedens, tribuensque denuo, ut mos est, pacem, ascendit sursum, & mensam, ut assolent Pontifices, tenuit.* Concilium Duciacense I. part. 2. c. 33. *Tunc domnus Rex pacem illi dedit, & ego* (Hincmarus) *post illum.* Vetus Expositio Missæ: *Deinde dat pacem altari, vel patenæ. Pacem offerre*, in Regula SS. Patrum cap. 8. *Exhibere pacem peregrino advenienti*, in Regula Patrum ad Monachos cap. 3. *Sociari hospiti advenienti in pace*, eidem *Pacis osculum offerre*, in Regula S. Benedicti cap. 53. Vide *Osculum pacis.*

Pax Dei & Ecclesiæ. Vide *Treuga Dei.*

Pax Ecclesiæ, Immunitas, privilegia quibus illa munitur, quæ quis infrinxit, reus fit fractæ pacis Ecclesiæ. Concilium Berghamstedense anno 697. c. 2. *Pacis Ecclesiæ (quod Mundburgum vocant) 50. solidorum esto compensatio.* Ita pax Ecclesiæ accipitur in Capitulari Bajwarior. an. 788. c. 2. in Capitulari an. 801. c. 2. in Capitul. an. 808. c. 2. in Capitul. 1. an. 810. c. 18. in Capitul. 2. an. 813. c. 2. in Lege Longob. lib. 1. tit. 14. c. 15. &c.

Pax Ecclesiæ, de reis qui ad Ecclesias, veluti ad asylum confugiunt: tum enim *pacem Ecclesiæ* habere dicuntur. Capitularia Caroli M. l. 5. c. 90. & Concilium Moguntiac. c. 39. *Reum confugientem ad Ecclesiam --rectores Ecclesiarum pacem, & vitam ac membra ejus obtinere studeant.* Lemma capitis est, *Ut Ecclesiæ pacem habeant.* Capitulatio ejusdem Caroli de Partibus Saxoniæ cap. 1. *Si quis confugium fecerit in Ecclesiam nullus eum de Ecclesia per violentiam expellere præsumat, sed pacem habeat usque dum ad placitum præsentetur, & propter honorem Dei, Sanctorumque Ecclesiæ ipsius reverentiam, concedatur ei vita & omnia membra.* Vide Capitulare Bajwarior. an. 788. c. 2. Fleta lib. 1. c. 29. §. 1. *Constitutum est enim quod Ecclesia Anglicana sua habeat jura, libertatesque suas illæsas. Item quod Pax Ecclesiæ & terræ inviolabiliter observetur, ita quod communis justitia singulis pariter exhibeatur.* Apud Rogerium Hovedenum p. 777. Philippus Bellovacensis Episcopus, qui in turri Rothomagensi servabatur captivus, evocatus, in hospitium Alienoris Reginæ Angliæ, dum transiret per atrium cujusdam Ecclesiæ, arrepto ejusdem Ecclesiæ annulo, exclamavit dicens, *Peto pacem Dei & Ecclesiæ.* Lege quippe Edwardi c. 6. *Quicunque reus vel noxius ad Ecclesiam causa præsidii confugerit, ex quo atrium Ecclesiæ tenuerit, à nemine insequente nullatenus apprehenditur.* De hac pace Ecclesiæ intelligenda etiam Charta Adelstani Regis Anglor. in Monastico Anglicano to. 1. p. 173. *Sciatis quod ego confirmo Ecclesiæ & Capitulo Ripon. pacem suam, & omnes libertates & consuetudines suas.* Adde pag. 377. Concilium Ænhamense an. 1009. c. 9. Leges vernaculas Willelmi Nothi c. 1. Ricardum Hagulstadensem in Descriptione Hagulstadensis Ecclesiæ cap. 14. eandem de Episcopis Hagulstad. cap. 5. &c. Quando verò jure asyli donatæ fuerint ædes sacræ apud Christianos, sat multis docet Jac. Gothofredus ad l. 1. Cod. Th. de His qui ad Ecclesf. confug.

Apud Anglos qui ad Ecclesiam confugiebat, aut locum alium religiosum, vel asyli privilegio donatum, siquidem crimen, de quo incusabatur, à se admissum fateretur, regnum abjurare tenebatur, & eligere portum aliquem, per quem transire posset ad terram aliam extra regnum Angliæ, quia non tenebatur abjurare terram & potestatem Regis præcisè, sed tantùm regnum Angliæ. Quo casu computari ei debebant rationabiles dietæ usque ad portum illum, (aut transitum per talem villam, si per continentem exire eligeret) & debebat ei interdici ne exiret regiam viam, nec moram faceret alicubi per duas noctes, --- sed semper tenderet recta via ad portum, ita quod ibi esset ad diem sibi datum, & quod transfretaret, quamcito navem haberet & ventum, nisi tempestate esset aut aliquo imminenti periculo impeditus. Morari autem poterat in Ecclesia per 40. dies, nec intererat, an esset tantum accusatus vel judicio condemnatus. Hæc ferè Bracton. lib. 3. Tract. 2. cap. 16. §. 1. & autor Fletæ lib. 1. cap. 29. Vide *Abjurare*, *Dextri*, *Immunitas*, & *Salvitas.*

Pax Regis, Regia protectio, *Sauvegarde de Royale.* Concilium Ænhamense an. 1009. c. 9. *Fruatur unaquæque Ecclesia pace Dei, pace Regis, & pace omnium Ecclesiarum.* Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 53. *Omnis homo pacem habeat, quam Rex ei dabit.* Cap. 76. de crimine homicidii: *Et cum hoc factum erit, elevetur inter eos pax Regis.* Statuta Davidis II. Regis Scotiæ cap. 31. *Firma pax teneatur & servetur ubique per totum regnum, inter omnes subditos Domini Regis ad pacem suam existentes: ita quod nullus de cætero moveat guerram contra vicinos suos quoscunque, sub pœna plenariæ forisfacturæ.* In Speculo Saxonico lib. 3. art. 2. Clerici dicuntur *pace quotidiana imperii communiri.*

Ad pacem redire dicitur, *utlagatus* & proscriptus, cum à Rege recipitur, ejusque pacem, qua cæteri subditi fruuntur, denuo consequitur. Bracton. lib. 3. Tr. 2. c. 11. § 2. de malefactore: *Oportet quod redeat ad pacem infra tempus præfinitum, vel quasi inobediens legi --utlagetur.* Cap. 14. §. 12. *Non enim poterit Rex gratiam facere cum injuria & damno aliorum: poterit quidem dare quod suum est, hoc est, pacem suam, quam utlagatus amisit*, &c.

Pacem proclamare, Silentium indicere, quomodo etiamnum cùm alios silere jubemus, *Paix, Paix*, dicimus. Si quando enim pax publica infringeretur, tum ab omnibus jurgantes admonebantur pacis indictæ, hacce voce, *Pax*: quod maximè in duellis obtinuit, ne quis decertantium partes amplecteretur. Quoniam Attachiamenta cap. 73. de pœna non silentis tempore duelli: *Item statutum est, quod postquam Pax proclamatur in Palatio Domini Regis, vel in platea, ubi pugna duorum hominum vadiatur: nemo loquatur præter eos qui debent custodire plateam aut Palatium. --& si quis, postquam Pax tueri debet, loquutus fuerit*, &c. Statuta MSS. Caroli I. Reg. Sicil. c. 38. *Degardes paix en jugement. Silence est une maniere de nourrir paix. Por ce nos, qui volons chastier les foles de ceus, qui par lour clamors troublent aucunes fois l'ordre des droits, establissons &c. Le Roman de Philippe de Macedoine MS.*

> *Li Rois li dist, faites pais,*
> *Escoutez ce que dire je vueil.*

Litera pacis, quam vulgo *Remissionem* vocant, quæ criminis admissi abolitionem continet, & à solo Rege concedi & impetrari solet pro quolibet crimine, in Legibus Malcolmi II. Regis Scotiæ cap. 2. §. 5.

Pax Regis multiplex esse dicitur in Legibus Edwardi Confessor. cap. 12. scilicet ipsius manu, vel brevi data, vel in diebus coronationis, vel in præcipuis anni festivitatibus, vel in quatuor viis regalibus, vel denique in majoribus fluviis. Adde Henricum Knyghtonem lib. 4. de Eventibus Angliæ cap. 4.

Pax Regis ipsius *manu* vel *brevi data*, *quam Angli vocant Cyninges honte sealbe gryrv*, eadem est cum regia protectione, quæ brevi seu diplomate Regis manu subscripto, alicui, vel Ecclesiis conceditur. Capitulare 2,

re2. an. 802. c. 17. *De his quos volumus ut pacem habeant, & defensionem per regna Christo propitio nostra.*

Pax Regis quæ ab ipso datur cum primum coronatur, *& dies durat octo*: de qua præterea agunt eædem Leges cap. 31.

Pax Regis in præcipuis anni festis, in Natali scilicet Domini per dies octo, totidem in Paschate, & totidem in Pentecoste, cap. 12. & 31.

Pax Regis in quatuor præcipuis Angliæ viis regalibus, de quibus in voce *Ermingstrete*, & in voce *Cheminus*, egimus. Pacis istius mentio est etiam in Legibus vernaculis Willelmi Nothi cap. 30. & apud Bractonum lib. 3. tract. 2. cap. 23. §. 1. Matth. Westmonaster. an. 1224. *Incipiens ergo Falcasius recalcitrare, cepit quasi in hostili guerra unum de Justitiariis Regis, scilicet Henricum de Braibrok, in pace Regis per stratam regiam itinerantem. Cheminus Regis infractus*, in Epist. Sugerii Abbatis 120. *Chimini* verò *minores de civitate ad civitatem ducentes, & de burgis ad burgos---sub lege comitatus sunt*, ut est in Legibus Edwardi Confessoris.

Pax Regis in aquis nominatorum fluviorum, quorum navigio de diversis locis victualia deferuntur civitatibus vel burgis. Aquæ verò minores, perinde ac chemini minores sub lege Comitatus sunt.

Pax Curiæ Regis, quæ scilicet contineri debet intra Curiæ ipsius terminos, qui ita describuntur in Legibus Henrici I. Regis Angliæ cap. 16. cujus titulus est, *de Pace Curiæ Regis*: *Nam longè debet esse pax Regis à porta sua ubi residens erit à quatuor partibus loci illius, hoc est, quatuor* (in aliis codd. *tria*) *miliaria & tres quarantenæ, & novem acræ latitudine, & novem pedes, & novem palmæ, & novem grana ordei. Multus sanè respectus esse debet, ac multa diligentia, ne quis pacem Regis infringat, maximè in ejus vicinia.* Adde cap. 68. & Bractonum lib. 3. tract. de Corona c. 25. §. 1. Charta Witlafii Regis Merciorum apud Ingulfum p. 856. *Quicunque in regno meo pro quocunque delicto, reus inventus & legibus obnoxius fuerit, si fugerit ad dictum Monasterium,---sicut in asylo, vel in camera mea propria, pace mea & impunitate gaudeat.* Vide præterea Capitularia Carlomanni Regis tit. 3. c. 1. & infra in v. *Virgata*.

Pax sancti Petri. Wichbild Magdeburgense art. 9. §. 2. *Unicuique Provinciæ jus sancitum ac statutum est.---Imperator verò de consilio Romanorum demandavit & judicavit, ut civitates firmas cum muris, turribus ac propugnaculis--extruerent. Ipsis reiterantibus instanterque postulantibus declarari, ac statui eis jus quo vivere debeant: ad instantiam tandem eorum Imperator dedit ac largitus est eis jus, quod quotidie in Curia usitatum fuit sua illudque cum veridicis confirmavit signis, & manum desuper extendit suam, stipulatione facta: & Pax sancti Petri cum signo Crucis eisdem concessa. Idque signum huc usque servatur ubi civitates vel foralia noviter fundantur, figitur crux in testimonium pacis, quodque ibi cernatur municipalis Pax: appenditurque Imperat. signum, ut appareat de voluntate ejus id factum fore.*

Pacis fractio, infractio, cum pax indicta à Rege, vel alicui, aut Ecclesiæ, locis ve aliis concessa violatur. *Actio de pace fracta*, in Speculo Saxonico lib. 1. art. 59. §. 1. lib. 3. art. 8. §. 36. in Wichbild Magdeb. art. 16. §. 3. Nudè, *appellare aliquem de pace*, apud Bractonum lib. 3. tract. 2. c. 34. §. 8. id est de pace Regis fracta. Matthæus Paris an. 1251. *Pacem regni & Coronæ Regiæ enormiter læserat, dum quasi prædo violentus equum cujus dam famuli de Curia S. Albani abstulit. ---unde per ipsum famulum de crimine pacis appellabatur, & impetrata litera in Curia Regis, Miles super hoc criminatur attachiabatur. Sanctæ pacem Ecclesiæ violenter infringere*, in Legibus Edwardi Confess. cap. 7. cujus criminis cognitio Episcoporum esse dicitur. *Infractio Pacis regiæ per manum vel breve datæ*, & illius cognitio, inter jura regia recensetur in Legibus Henrici I. Regis Angl. cap. 10. 12. 13. 16. *Actio de Pace Domini Regis infracta*, in Regiam Majestatem, lib. 1. cap. 3 §. 8. Habetur Statutum Philippi Regis Franc. datum in Parlamento Pentecostes die Mercurii ante festum S. Lucæ an. 1279. quo quid sit *infractio pacis*, declaratur, quod eruimus ex veteri Regesto Cameræ Comput. Paris. Ita autem concipitur: *Ne ex omni delicto pacis fractio requiratur, & jurisdictiones dominorum, aut communitatum ex hoc usurpari contingat, frangi pacem, seu violari tunc dicimus, cum in castris, aut civitatibus facta seditione publica, pars partem ejecerit, vel cum armis invaserit, vel civitas, castrum, aut villa, aut Baro, aut castri Dominus alii guerram moverint, aut furtivè castrum, aut villam, aut munitionem subtraxerint. Quod si Personæ privatæ in civitatibus, vel municipiis se se aggressæ fuerint, aut etiam pastores in pascuis, veluti, ut sæpe contingit, occasione eorundem rixati, licet ad pacis non pertineant fractionem. Sanè aggressores itinerum, sive plures fuerint, sive unus, pacis violatores censendi sunt, qui sive ad manus Paciarii, sive ad sui ordinarii manus devenerint, unus alteri eos remittere minimè teneatur.* Vide Michaëlem del *Molino* in Repertorio Fororum Aragon. in v. *Fractor pacis vel treugæ.*

Paci Regis stare, de fracta Regis pace juri stare. Statutum Edw. I. Regis Angl. an. 21. *Qui se forestariis aut warennariis illis post clamorem & hutesium levata, ad paci Regis standum rectè reddere noluerint: immo ad malitiam suam exequendam, & continuandam, & Pacem Regis diffugiendam, fugam fecerint*, &c.

Pacem Imperii & quietem habere dicuntur feudatarii, non modo dum servitium & obsequium militare exhibent domino suo Imperatori per sex hebdomadas ratas ac de jure feudali definitas, sed etiam per totidem septimanas ante & post, *ita quod nullus dominorum suorum ipsum evocare valeat ad judicium feudale, nec quisquam aliquod judicium Cæsaris impetrare.* Jus feudale Saxonum cap. 5.

Pax villæ, Banleuca, districtus urbis intra quem *Paciarii* seu *Scabini* jurisdictionem habent. *Potestas & terminus pacis* in Charta Communiæ Cerniacensis an. 1184. Regestum Parlamenti Paris. signatum B. inter Aresta Pentecost. an. 1282. fol. 60. *Servientes Episcopi Laudunensis, custodes nemorum, & garennarum suarum, per villam & Pacem Laudunensem deferre possunt enses suos cinctos ad latera, vel pendentes ad collum, sive ad humeros, & arcus suos distentos, sicut voluerint.* Et fol. 77. *Pronuntiatum fuit, quod dicti Major & Scabini* (villæ S. Richarii) *levabunt talliam à manentibus infra Pacem villæ*, &c. Adde p. 108. Liber 8. Memorialium Cameræ Comput. Paris. *Dominus Hugo de Moy, dictus Tristantius, Miles electus per Cameram præsente Procuratore Regis Generali in officio Præpositura civitatis & Pacis Laudunensis, tam in justitia, quam in recepta, vacante per resignationem in manibus Regis factam per Joannem de Sarny Militem nuper Præpositum ibi, per litt. Reg. 19. Sept. 1413. Communia Pacis Ruthenensis*, in libro 4. eorundem Memorialium fol. 3. *Termini Pacis*, seu banleuca, in Libertatib. villæ Cerniaci in agro Laudunensi an. 1184. Descripsit Thomasserius Chartam Pacis Communiæ Faræ indultam ab Ingeranno de Conciaco an. 1207. in qua hæc habentur: *Hominibus de Fara Pacem indulsimus.* Ibid. *Homines Pacis Faræ.* Rursum: *Termini Pacis hujus sunt*, &c. Hinc *maison de la Paix*, domus Pacis, in Consuetud. Montensi c. 12 art 2. in qua conveniunt Scabini de rebus publicis cogniturí.

Paciarius, Ædilis, Scabinus, qui pacem inter cives tuetur: *Præfectus Pacis, aut Decurio*, in l. 1. Cod. Th. de Pignoribus: εἰρηνάρχης, Græcis; *juré de la paix*, in Consuetudine Valentinianensi art. 130. 132. 136. 138. 141. Vide Consuetud. Tornacensem cap. 12. & Buzelinum in Gallo Flandr. lib. 3. cap. 15. p. 512. Libertates villæ S. Desiderii in Campania an. 1228. MSS.

MSS. *Si dissensiones aut guerræ, aut aliquod aliud malum inter probos viros exoriatur, unde ad aures Scabinorum clamor perveniat, salvo jure domini Scabini illud componere & pacificare poterunt. Qui verò compositionem vel pacem, quam super hoc Scabini consideraverint, sequi noluerit, forefactum 60. librarum incurret.* Charta Jacobi I. Regis Aragon. *Mandamus itaque Vicariis, Bajulis, Paciariis, Justitiis, Judicibus*, &c. Curia Generalis Barcinonensis an. 1283. sub Petro II. Rege Arag. cap. 28. *Concedimus etiam --- quod Paciarii & Jurati & Consules sint in civitatibus, villis, & aliis locis nostris in quibus esse antiquitus consueverunt.* Curia generalis Cataloniæ acta in villa Montisalbi sub Alphonso Rege Arag. an. 1333. *Ordinamus quod Consiliarii, Paciarii, vel Jurati uniuscujusque capitis Vicariæ*, &c. Apud Venetos *Anciani pacis* dicti, qui publicæ pacis inter cives invigilabant. Vide Chron. MS. Andreæ Danduli an. 1205.

Pacis adsertores, εἰρηνάρχαι, in Legibus Wisigoth. lib. 2. tit. 1. §. 16. sunt *qui sola facienda pacis intentione, Regali sola destinantur auctoritate, qui eis solum dirimunt causas, quas illis regia deputaverit ordinandi potestas.* Adde lib. 2. tit. 1 §. 26. *Præpositi pacis*, in l. 49. Cod. Th. de Decurionib. ubi tamen quidam censent legendum *præpositi pagi*, de quibus in l. 1. de Pignorib. eodem Cod. & alibi.

Pax, Laudimium, id quod pro venditionis aut alienationis auctoramento, domino superiori solvitur, quasi ut *pax* cum eo ineatur, & ut venditionem & alienationem non interturbet, dato ad id consensu suo. In Consuetudinibus Municip. Tolosæ part. 4. tit. de Feodis art. 9. statuitur dominos feodales non teneri ad recipiendos, aut investiendos vassallos *nisi prius satisfecerint eidem domino de Pax, vel aliter inter se concordem concordaverint.* Adde part. 3. tit. de Rerum communium divisione, part. 4. tit. de Feud. art. 17. Charta an. 1183. pro lanionibus Tolosanis, in Regesto Tolos. *Habeat dominus Comes, vel suus Bajulus, suos pax integrè.*

Salva vestra pace, formula loquendi etiam haud omnino extra usum apud nos, *Sauf vostre paix.* Goffridus Vindocin. lib. 3. Epist. 18. *Et ideo salva vestra pace dicimus, quod*, &c. *Pace tua*, apud Joan. Sarisberiensem Epist. 203. initio.

PAXERA, *Paxeria, Praxeria*, Palorum contextus ac series in molendinis, in pontibus, & alibi. Occitanis, *Paissiero*, agger molendini. Tabularium Silvæ latæ apud Marcam lib. 6. Hist. Beneharn. c. 7. *Vendidit Fratribus de Silva lata agrum qui est juxta paxeram molendini*, &c. Tabularium Abb. Belliloci in Lemovicib. ch. 45. *Cunctos portus, & cunctas paxerias, quæ ibidem sunt in dominio, ad Monachos cedimus.* Charta an. 1250. *Cum piscationes quæ fiunt à paxeria pontis inferius, usque ad paxeriam molendinorum de filo sint nostræ*, &c. Charta an. 1298. in Regesto Philippi Pulchri Reg. Fr. an. 1299. n. 13. *Item in paxeriis aquæ Garone octavam partem*, &c. Infra: *Solidos debitos annuatim pro tribus paxeriis quas tenebant ab eodem in aqua Garonæ.* Vide in *Cleia*.

Passeria, eadem notione. Tabularium Prioratus de Paredo fol. 61. *Dedit etiam illis hominibus qui terram tenuerint, vel ibidem manserint, usuariam in silva, quæ vocatur Maosta, ad domum ædificandam, ad molendinum faciendum, ad slusam, ad passertam, ad clausuram ortorum*, &c.

Praxeria, pro *paxeria*, sæpe etiam occurrit in veteribus Tabulis. Pactum initum inter Abbatem Galliacensem & Raymundum Comitem Tolosanum an. 1231. in Regesto Tolosano: *Item petebat molendina & praxeriam de ponte, quæ dicebatur ad Ecclesiam pertinere.* Charta alia an. 1231. ibidem: *De censu quem dom. Comes habet in nautis & piscatoribus Tolosæ. In istu duabus supra prædictis, ubi possunt ingredi cum eorum corseriis, excepto devès de Praxeria D. Comitis, quæ Praxeria est ante Blanhacum, scilicet dum prædicta Praxeria fuerit cledata, & postea dum fuerit descledata, quod debent & possunt piscare ubicumque voluerint & devès ipsius: Praxeria est de ore carreriæ de orto D. Comitis*, &c. Alia an. 1244. in eodem Regesto fol. 14. *Praxeriam illam & marguillum, quam & quod habemus in flumine Tarni*, &c. Alia an. 1236. ibid. fol. 51. *Molendina, & loca molendinorum, praxerias, & piscarias, & questas, & toltas*, &c. Alia an. 1350. in Hist. Turenensi p. 104 *Piscationum, molendinorum, portuum, praxeriarum, ...*

PAXERE, pro *pascere*, semel ac iterum occurrit in Charta Atronis Episcopi Pergamensis an. 1072. in Hist. Pergam. to. 3. p. 274.

PAXILLARE, Paxillo vineam fulcire. Paxillum, *Paisseau*, plerique è Gallis vocant, quod alii *Eschalas*: unde & *Paissilare*, *Ficher pesseaux*, in Consuet. Turonensi art. 139. Bituric. tit. 15. art. 2. & Altisiodor. art. 117. Charta an. 1267. in Tabulario Eccl. Autisiodor. *Dictam tertiam partem vinearum tenebitur annis singulis excolere --- videlicet circumfodere, tailliare, fodere, paxillare, binare, & rebinare.* In aliis Chartis est *paisselare*. Eadem notione usurpat Petrus Blesensis serm. 37. *Pessons*, olim paxillos appellarunt nostri. Guill. Guiart. an. 1214.

> *Li autre vont tentes tendant,*
> *Dont les pessons fichent en terre,*
> *C'est bien appert signe de guerre.*

PAXIMATIUM, Παξαμάδιον, Græcis recentioribus: *Panis subcinericius*, in Glossis Isidori: δίπυρος ἄρτος, *Panis recoctus.* Nam Hesychio δίπυροι ἄρτοι, dicuntur ἐκ δευτέρου ὀπτώμενοι. A *Paxamo* quodam appellatum *Paximatium* quidam censent, qui, ut auctor est Suidas, scripsit ὀψαρτυτικὰ κατὰ στοιχεῖον, de quo etiam S. Hieronymus lib. 1. adversus Jovinianum c. 25. *Ad mulsum, & elaboratas carnes, ad jura Apitii & Paxami, &c. Panis Paximatius*, in Vita S. Severi Abb. Agathensis c. 11. *Panis Paximatus*, apud Ordericum lib. 9. p. 740. *Paximatium panis*, in Regula S. Columbani c. 3. *Paximates similaginei*, in Gestis Abbatum Gemblacensium pag. 534. Felix Faber. lib. 1. Hist. Suevorum c 8. *Non solum autem nostrum usualem panem bene percoquunt, sed paximacios vel biscoctos pro cibo marino vel bellico adeo artificialiter parant, ut domini Venetiani in publicis furnariis paximatios non nisi Teutonicos habeant &c.* Andreas Dandulus in Chron. MS. an. 8. Caroli M. *Veneti verò hoc audientes panum ac paximatum multitudine machinis projecta exercitum verberant.* Vox passim obvia, qua præsertim utuntur Cassianus de Instit. Cœnob. lib. 4. c. 14 lib. 5. c. 5. Collat. 2. c. 11. 19. 24. Collat. 12. c. 15. Collat. 19. c. 4. Pœnitentialis S. Columbani p. 102. Regula S. Fructuosi c. 9. Vita S. Macarii Abb. n. 34. Vita S. Joan. Abb. Reomaensis lib. 2. n. 4. Vita S. Præjecti n. 8. Petrus Damian. in Vita S. Romualdi n. 14. Vita S. Geremari Abb. c 13. Vita S. Judoci c. 7. Luitprandus in Legat. &c Ex Græcis verò Joannes Moschus in Prato spirit. c. 184. Palladius in Hist. Lausiaca c. 28. 151. Leo in Tactic. c. 5. §. 28. cap. 10. §. 13. c. 12. §. 123. c. 13. §. 11. Tzetzes, Suidas, &c. Vide Salmasium ad Vopiscum pag. 373. 374. & Onomasticum Rosvveidi ad Vitas Patrum.

PAXUM, Acta Capitularia Eccl. Lugd. MS. an. 1340. fol. 67 Cod. Reg. *Idem dederunt eidem paxum, quod tenebat in resignationem in Ecclesia Lugdunensi*, &c. Occurrit alibi.

PAYARE, solvere, Gall. *Payer*. Utitur Bractonus lib. 3. Tract. 2. c. 1. Vide *Paga, Pagare.*

PAYSANÆ aves, vocantur eæ *quæ propter infirmitatem transire non possunt, cum sint de speciebus transeuntium, in regione in qua manent, & in sua patria commorantes.* Fridericus II. de Arte venand. c. 17.

PEA. Charta an. 1123. in Tabalario Ecclesiæ Viennensis fol. 71. *Porro Domnus Archiepiscopus ei centum quinquaginta solidos dedit, & duas peas, domum videlicet Stephani Maleraßi, & a iam quæ illi juncta est,*

PECCAMEN, Peccatum. Prudentius in Apotheosi:

Exin tincta malo peccamine principis Adæ
Infecit genus omne hominum.

Idalius Barcinonensis in Epist. ad Julian. Tolet. *Recordatione peccatorum meorum pavidus, & memoria ingentium criminum usque quaque perterritus, &c.*

Translatio S. Baudelii Martyris: *Propter immanitatem peccaminum.* Vita MS. Magnobodi Episc. c. 2. *Pro diluendis originalibus peccaminum contagiis.* Adde Concilium Cloveshoense an. 747. c. 3. Vitam Aldrici Episcopi Cenom. p. 69. 72. 74. 90. Occurrit passim. *Peccaminosa vita,* apud Joannem Gersenium lib. 3. de Imitatione Christi cap. 50. n. 6.

PECCARIUM. Vide *Bicarium.*

PECEIUM, fractura navium, ex Gallico *Piece, depecé.* Charta Philippi Regis Franc. an. 1317. apud Argentreum in Hist. Armoric. lib. 5. cap. 34. *Exceptis & retentis dicto Duci,* (Britanniæ) *& ejus hæredibus in prædictis locis omnibus & singulis regalia & gardia Ecclesiarum, peceio seu naufragio marino, forefactaris, emendis, & emolumento ex fractura navium, & ratione præmissarum peceii & naufragii ob defectum brevetorum, eique in præmissis locis universis & singulis, ac in mari circumadjacenti obvenientium quoquo modo.*

Et in versione Gallica Chartæ S. Ludovici, quæ refertur ab eodem Argentreo eod. lib. c. 17. vertitur *Droit de pesche.* Latina, quam vidi, malè præfert, *seu pessera naufragia marina.*

PECIA, *Petia, Petium,* Fragmentum, frustum, membrum: nostris *Piece.* Auctor Mamotrecti 29. Exodi: *Frustum, pars sive pecia.* Sanutus lib. 3. part. 11. c. 11. *Imperator magnum ostendens gaudium, mutare jubet nigras vestes, --- & pro novis indumentis donat pettas de scarleto.* Benedictus XII. PP. lib. Secret. Epist. 147. *Diversis se nominibus appellantes diversorum colorum seu petiarum variarum curtos & deformes gestant habitus, ab illis quibus fratres Minores utuntur, plurimum discrepantes.* *Petia terræ,* modus agri, quomodo etiam vulgo dicimus, *Piece de terre.* Charta Alrici Episc. Astensis an. 1029. apud *Lachieza* in Hist. Eccl. Pedem. c. 22. *Detinemus ad nostram proprietatem petiam unam de terra intra hanc Secusiensem civitatem positam.* Vide ib. p. 233. 311. Petrum Joffredum in Nicia p. 159. Petrum Diacon. lib. 4. Hist. Casin. cap. 18. 53. ult. edit. &c. Ita

Petium terræ, crebo usurpat Tabularium Casauriense: *Primum petium de terra, ubi vinea plantata est,* &c.

Petium. Statutum S. Ludovici an. 1255. c. 26. de meretricibus: *Bona earum per locorum judices capiantur, vel auctoritate à quolibet occupentur, etiam usque ad tunicam vel pectum.* Absunt hæc postrema verba apud Nangium p. 363.

Petiola. Speculum Vitæ S. Francisci: *Fr. Leoni B. Franciscus sua stigmata committebat tangenda, ut novas petiolas (id est, linteola) apponeret, amotis aliis sanguine cruentatis.* Vetus Charta apud Perardum in Burgundicis *Petiolas duas de terra culturale.* Alia ibid. *Petiolas de terra duas,* &c. Adde Chronicon S. Benigni Divion. p. 409. Hic

Peciatus, & *Repeciatus.* Vita B. Hermanni Josephi n. 41. *Cum manicis peciatis.* Vita B. Margaretæ Hungaricæ cap. 2. *Portabat vestes laceras & repeciatas.*

Depeciatus, in Concilio Adegavensi an. 1365. c. 13. Salmasius vocem hanc à *Pittacium* accersit, cui favet Will. Brito lib. 11. Philipp. ubi de tunica Militari:

Sic percussa patet, sic intercisa minutis
Pittaciis pendet, &c.

Præterea Joan. de Janua: *Pittacium, dicitur illa corii particula quæ soleæ repeciatæ insuta est, & dicitur à pingo: quia sicut partes picturæ dist... sunt, sic apparent pittacia in calceamento: unde pittaciatus, i. repeciatus.*

Pectes occurrit apud Higenum in Gromat. *Quorum pedatura in singulas pectes ad homines solet computari,* Sed Salmasius *pedes* restituit.

PECIOLI, apud Apicium lib. 1. c. 20. videntur esse quos Columella & alii *pediculos* vocant, quibus fructus ramusculis adpendent. At Celsus lib. 2. *petiolos* de animalium pedibus usurpat.

PECORANTES & *Sodomitæ,* junguntur in Fleta lib. 1. c. 37. §. 3. ἀλογενόμενοι, κτηνοβάται. Vide Meursii Gloss. in ἀλογενόμενοι.

PECORARIUS, Bubulcus. Charta Desiderii Regis Longob. in Bullario Casinensi to. 2. p. 7. *Qui sit pecorarius, --- qui vaccas ipsius Monasterii pascat,* &c.

PECORIA. Chronicon Afflegemiense cap. 0. *Duo prædia, quæ secundum linguæ suæ* (Flandricæ) *consuetudinem pecorias appellant, pretio grandi comparavimus.*

PECTARE, Solvere, *Pagare,* ex *Pactare,* pactum seu tributum solvere, præstare. Vox olim Hispanis familiaris, qui & *peytare* dicebant. Charta Alboaceni Regis Mauri in Conimbra an. Chr. 734. apud Sandovalium: *Ego ordinavi quod Christiani de meas terras pectent dupliciter quam Mauri,* &c. Occurrit ibi non semel vox eadem, tametsi pravè scripta. Alia Aldegastri, filii Sylonis Regis Ovetensis, an. 781. apud eundem: *Et quanta calumnia fuerit, pectent & emendent,* &c. Charta Adefonsi Regis Aragon. æræ 1160. apud Oyhenartum: *Et nullus homo qui vobis pignoraverit in istos montes suprascriptos pectabit mihi 60. sol.* Alia æræ 1167. *Et mando & concedo quod non pectetis pedagium neque lesda.* Alia Sanctii Regis Navarræ: *Et qui super hoc meum donativum fecerit vobis aliquam contrariam, perdat meum amorem, & pectabit mille solidos.* Fori Jaccenses: *Si quis rapuerit, vel furatus fuerit oves vel capras, pro unaquaque pectet novem.* Vide Foros Leirenæ, Histor. Segoviensem cap. 20. §. 13. Biblioth. Cluniac. p. 1435. & in voce *Pactum, Peitare.*

PECTEN, inter ministeria sacra recensetur, quo scilicet Sacerdotes ac Clerici antequam in Ecclesiam procederent, crines pecterent. Testamentum Riculfi Episc. Helenensis an 915. *Pectenem eburneum unum, tabulas eburneas duas,* &c. Charta an. 1231. apud Catellum in Hist. Occitan. p. 901. *Sunt ibi octo cingula serica, & 6. pectines eburnei,* &c. Charta Joannis Archiep. Capuani an. 1301. *Item pettinem unum de ebure, item calicem unum,* &c. Vide Monasticum Anglic. to. 3. p. 314.

PECTICUS, *Digestibilis,* à *pectus.* Jo. de Janua.

PECTINARIUM, Theca pectinis, *Etuy de peigne:* nisi sit quod vulgo *peignoir* appellamus, linteum quod collo aptamus, cum capillos pectimus. Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 18. *Cinctoria & corrigias femoralium, & vaginas, & pectines, & pectinaria, & cætera hujusmodi, cum opus fuerit, fratribus Vestiarius ministrare debet.*

Pectinator, pectinum confector, in Miracul. S. Stanislai Canon. Reg.

Pectinum, eadem, ni fallor, notione usurpavit Sigebertus in Chronico: *Rejicientes à se quidquid regulæ refragabatur, foricas videlicet & pelliceas, estamina, caputia quoque & femoralia, pectinia, & coopertoria.*

PECTINEUM *opus.* Visitatio Thesaurariæ S. Pauli Londinensis an 1295. *Capa Fulconis Episcopi bene operata opere pectineo auro & argento.* Alibi: *Vestimentum Fulconis Basset habet paruram de opere pectineo,*

neo, cum rosis, arboribus, floribus, & bestiis. Occurrit ibi non semel. *Pectinator*, κτανιστὴς, in Gloss. Gr. Lat. Claudianus lib. 2. in Rufinum:

--- doctissimus artis
Quondam lanificæ, moderator pectinis unci.

PECTORABILITER. Isidorus Pacensis Episcopus æra 769. *Sed ubi gens Austriæ, mole membrorum prævalida, & ferrea manu perardua, pectorabiliter ferientes Regem invitam exanimant.* Id est in pectore.

PECTORALE, Cingulum quo equi pectus ambitur, & stringitur, *Antilena*: στηθόδεσμος, in Gloss. Gr. Lat. Gallis *Poitrail*. *Fasciæ pectorales*, apud Hierem. cap. 2. στηθοδεσμίδες, apud Phlegontem de Mirabilib. p. 57. & Isidor. Pelusiot. lib. 1. Epist. 74. Glossæ S. Benedicti: *Fascia*, στηθόδεσμος. Innocentius III. lib. 3. Decretal. tit. 1. cap. 15. de Clericis: *Pannis rubeis aut viridibus, nec non manicis aut sotularibus consutitiis, frenis, sellis, pectoralibus, calcaribus deauratis, aut aliam superfluitatem gerentibus non utantur.* Eadem fermè habentur in Concilio Albiensi sub Zœno Episcopo Avenionensi S.R.E. Legato c. 15. Monspeliensi an. 1214. c. 15. & in Regula Militum Templariorum cap. 37. Vincentius Belvac. l. 30. c. 85. *Habent etiam frena phalerata, & inargentata, & inaurata, atque in pectoralibus campanulas infixas, magnum emittentes sonitum ad gloriam earum & decorem.* Adde lib. 32. cap. 30. Le Roman de Parise la Duchesse MS.

Il vint à son cheval, s'il l'a fait conréer,
Il a mise la selle, s'a lo poitral fermé.

Pectorale, idem quod *Rationale*. Glossæ MSS. *Rationale pectorale.* Burchardus de Casib. S. Galli cap. 1. *Abbas quoque quasdam* (casulas) *deauratas in margine, & in pectorali --- ipse elaboravit.* Ceremoniale Rom. ex MS. Vaticano de Consecr. PP. apud Rayn. an. 1272. n. 9. *Cum ad ordinem Presbyteratus ordinari debebit --- nec tamen habebit tunicellam, nec Dalmaticam, nec calceabitur sandalus, nec habebit pectorale, sed solum amictum, & albam.* Liber Anniversariorum Basilicæ Vaticanæ fol. 144. ubi de Bonifacio VIII. PP. *Item quatuor cantias de cortina, cum pectoralibus & gramitiis de opere Cyprensi.* Necrologium Ecclesiæ Carnotensis 2. Id. April. *Pectorale unum ex auro mundissimo & gemmis pretiosis.* Visitatio Thesaurariæ S. Pauli Londinensis an. 1295. *Item capa Ricardi de Windlesore de rubeo sameto, cum pectorale, optimè breudata, &c. Item capa Magistri Ricardi Russi de rubeo sameto, cum rotundis pectoralibus aurifrigiis --- Capa Indica breudata cum pulchris pectoralibus, &c. Casula Alardi Decani de nigro sameto, dorsali & pectorali optimi aurifrigei vineati. Item casula Petri Bleven. de sameto purpureo, aliquantulum sanguineo, cum pectorali literato. --- casula Hugonis de Orivalle, de albo diaspro, cum pectorali & dorsali largo, de flosculis de fino auro, &c. --- Casula Vulfranni cum pectorali & imaginibus Petri & Pauli de fino auro, & humerali vineato de fino auro breudato, & lapidibus insertis, & extremitate talari consimili.*

Pectoralis fascia. S. Hieronym. in Isaiæ cap. 3. ad hæc verba: *Et pro fascia pectorali cilicium. Fascia pectus texit, & eum possidet locum in fœminis, quem rationale in Pontificibus.*

Pectorale, Cancellus. Gesta Innocentii III. PP. *Super novos gradus constituens novum altare, novaque pectoralia faciens ante chorum.* Germanus Patr. CP. in Mystagogia p. 148. id ita ferme expressit: τὰ κιόνια, ἤτοι τὰ στηθεα διαχωρίζοντα τὸ βῆμα ἀπὸ τοῦ λοιποῦ λαοῦ, καὶ κάγκελλα. Græci enim recentiores στήθεα vocant, columellas ordine dispositas, ac superiori epistelio junctas, ut rectè observat Goarus ad Cedren. p. 631. qua etiam notione στήθεα usurpat. Codinus in Orig. CP. Meursianis p. 68.

PECTORALIS, Tunica hyemalis, qua pectus tegitur. Gregorius M. lib. 10. Epist. 52. *Fratrem & Coepiscopum nostrum Ecclesium frigore omnino laborare cognovimus, pro eo quod hiemalem vestem non habeat. Et quia aliquid sibi à nobis petiit debere transmitti, fraternitati tuæ ad hoc per latorem præsentium transmisimus amphimalum tunicam, vel pectoralem, ut à te ei debeat sine mora transmitti.*

PECTURA, *Pettura*, pro *plectura*. Polyptycus Floriacensis: *Facit petturam in cultura dominicata, & seminat ibi de suo tritico mod. 2. &c.* Tabularium S. Remigii Remensis: *Faciunt caplim diebus 15. aut donant den. 4. faciunt & pecturam ad cortem perticas 4. annis singulis per successiones sibi convenientes.* Infra: *Faciunt & pecturam ad cortem, scurias, & hortum claudendum.* Ibidem: *Facit & pecturas ad claudendam cortem, & ad tegumen scuriarum, ubi de materiamine, quantum necesse est, mittit.* Vide *Plecta*.

PECUARE, Pecus. Waldramus Decanus Sangallensis:

Francia te Suevis, ô Rex, direxit alendis,
Jam pecuare tuum pasce diu viduum.

Pecuaria, feminino gen. Tabularium S. Crucis Talemondensis fol. 4. *Si homo S. Crucis vendiderit bovem, vel vaccam, vel aliam pecuariam in toto honore meo,* &c. Ex quibus videntur emendandæ leges Henrici I. Regis Angl. cap. 17. *Si quis per curam suam reclusam dimiserit de ædificiis in foresta.* Legendum enim videtur *pecuariam*.

PECULIUM, *Peculiare*, *Peculiaritas*.

Peculium, bona quæ sunt extra dotem Galli appellarunt, quæ Græci παράφερνα. Ulpianus l. *Si ergo*, §. *Cæterum*, D. de Jure dot. *Cæterum si res dentur, in ea quæ Græci παράφερνα dicunt, quæque Galli peculium appellant.*

Pecularium, eadem videtur sumi notione in Tabulario Castri Melliandi in Biturigibus ch. 56. *Recognovit præmissa dedisse eisdem conjugibus, in matrimonio & peculiario ipsius Isabellis.*

Peculium, Pecudes. *Peculium utriusque sexus*, in Charta donat. Leotheriæ to. 2. seculi 3. SS. Ord. S. Benedicti p. 615. Codex Carolinus Epist. 74. *Arripiens ex ea inlicite plura peculia, quæ illi minimè pertinent abstollenda.* Charta Aystulfi Regis Longob. an. 753. apud Ughellum to. 2. p. 107. *Si in ipsis silvis aliquid roncare fecerit, aut si peculia pabulaverit.* Paulus Warnefridus lib. 2. de Gestis Longob. c. 3. *Peculia sola remanebant in pascuis, nullo astante pastore.* Vide Leg. Longob. lib. 2. tit. 22. §. 3.

Peculiare, idem quod *Peculium* apud Latinos: quidquid scilicet servus domini permissu possidet. Lex Wisigoth. lib. 10. tit. 1. §. 18. *Omnis res quæ mobilis immobilisque consistit, cujuscunque fuerit generis, sive formæ, an peculii, an peculiaris nomen habuerit, unius intelligentiæ vim evidentiamque obtineat.* Præceptum Barnoini Archiep. Viennensis an. 881. *Et unum servientem de ipso beneficio nomine Deodatum, cum omni suo peculiari, & filio.* Vetus Charta apud Sanjulianum in Matiscone p. 275. *mancipiis desuper manentibus, cum peculiariis eorum,* &c. Alia apud Vadianum p. 50. *Cum servis, ancillis, peculiaribus, tum domibus, ædificiis,* &c. Alia p. 74. de servo manumisso, *Suumque peculiare quod habet, aut quod adhuc adquiri poterit, faciat.* Hincmarus in opusculo LV. Capitulorum c. 43. *Et res & mancipia in regno senioris nostri non habebat, per quæ illum constringere ad reddendum rationem valerem, & per beneficium, vel per peculiare noluit sustinere distringi, & excommunicavi illum à mea parochia.* Ubi cum *beneficium* distinguatur à *peculiari*, videtur *peculiare* sumi pro *proprio*: nisi mancipia ipsa intelligantur. Charta Arnulfi Regis an. 892. apud Meurissium p. 295. *prout eis more Ecclesiastico placuerit ad sui peculiaris utilitatem universa disponere vel ordinare,* &c. Vide Marculfum lib. 2. form. 32. Columbum in Episcopis Vivariensibus lib. 1. n. 23. &c.

Peculiare, Propriis usibus adhibere, applicare. Ordericus Vitalis lib. 9. *Ecclesias suis usibus illicitu peculiaverant, ac indecenter contaminaverant.* Infra: *Domos--- suis necessitatibus peculiatas reservaverunt.*

Peculiaritas, Peculium. Bovo Abbas Sithiensis de Invent. S. Bertini cap. 2. *Nec minus omnis peculiaritatis reculas in medium proferri*, &c.

Peculiaritas, Peculium monachi. Willelmus Malmesbur. lib. 1. de Gest. Pontif. de Anselmo postea Cantuariensi Archiepiscopo: *Peculiaritatis vitium cum in se voluntate, tum in aliis prædicatione extirpabat, id esse solum dictitans, quod diabolum è cœlo, hominem è Paradiso eliminaverat*, &c. Vide *Monachus proprietarius.*

PECUNIA, Æreus nummus. Lampridius in Alexandro Severo: *Scenicis nunquam aurum, nunquam argentum, vix pecuniam donavit.* Vide Salmasium.

Pecunia, Pecudes, Grex. Lex Alamannor. tit. 74. *Quidquid ibi toltum fuerit, mancipium, pecuniam, omnia tripliciter restituat.* Leges Edw. Confess. c. 28. *Si quis adduxerit animal in villam, vel apportaverit pecuniam, & dixerit se invenisse*, &c. S. Adalardus in Statutis Abbatiæ Corbeiensis lib. 1. c. 8. *Boves & reliquam pecuniam habeat, cum quibus laborare possit, unde & ipse & omnis familia ejus possit vivere.* Epistola Synodalis Concilii Duziacensis I. *Annonam, vinum, & generis diversi ac sexus pecuniam--abstulit.* Ubi vir doctus *pecuniam*, prout apud Latinos vulgò sumitur, hic accipi ratus, nescio quid de *sexu* auri & argenti commentatur. *Pecunia diversi generis*, in vita Aldrici Episcop. Cenoman. p. 83. Vide Theodorum Studitam in Vita S. Platonis n. 23. & ibi virum doctissimum Danielem Papebrochium. Charta an 1082. apud Sammarthanos in Episc. Abrincensib. *Dederunt etiam decimam totius suæ pecuniæ quæ decimatur, ovium, vaccarum, equarum*, &c. Notitia pro Ecclesia S. Martini in Nemore in Tabul. Fiscanensi fol. 9. *Divisit fratribus eodem in loco Deo servientibus pascua suæ pecuniæ, scilicet 6. Vaccas cum vitulis 2. annorum, & suis dominicis bobus* &c. Charta Arnulfi Lexoviensis Episc. in Tab. S. Egidii Pontis Audomari. *Dedit--- communem pascuam---quietam & liberam ad nutrituram pecuniæ ipsorum.* Adde Leges Ethelredi cap. 8. apud Bromptonum, Leges Longob. lib. 2. tit. 8 §. 2. Synodum Metens. c. 1. Chartam Childeberti Reg. apud Mabillon de Re Diplom. ch. 24. Capitula Caroli M. lib. 5. cap. 2. 196. lib. 6. cap. 11. Chartam ejusdem Caroli apud Mabillonium tom. 5. p. 222. Aimoinum Floriac. lib. 1. de Miracul. S. Benedicti cap. 20. Monasticum Anglic. tom. 1. pag. 325. &c.

Pecunia sicca, numerata, quomodo vulgariter dicimus, *argent. sec.* Charta Guillelmi Episcop. Ambian. an. 1281. pro Ecclesia Vinacurtensi: *Statuimus etiam, quod tota pecunia sicca dictæ Ecclesiæ debita deputetur ad officiandam dictam Ecclesiam in modum, qui sequitur, &c.* Occurrit ibi rursum in Tabular. Episcopat. Ambian. fol 26. Vide *Census siccus*, & *Molta sicca.*

Pecunia viva, Pecudes. Leges Edwardi Confess. c. 10. *Omnis qui habuerit 30. denariatus vivæ pecuniæ in domo sua, de suo proprio, Anglorum lege, dabit denarium S. Petri.* Leges Guillelmi Nothi c. 9. *Interdicimus ut nulla pecunia viva vendatur, aut ematur, nisi intra civitates*, &c. Florentius Wigorniensis & Simeon Dunelmensis, an. 1086. *Guillelmus Rex fecit describi omnem Angliam, quantum terræ quisque Baronum suorum possidebat,---quæ animalia, immo quantum vivæ pecuniæ possidebat.* *Vivens captale*, in Legibus Adelstani Regis c. 1.

Pecuniana. Charta Alamannica 62. apud Goldastum; *Cum omnibus ædificiis quæ ibi esse videntur, & servos & ancillas, & omnia pecuniana, campis, silvis*, &c. Ubi legendum fortè *peculiaria.* Adde Ch. 15. Vide supra.

Pecunia interdum usurpatur pro quibusvis bonis seu pro peculio, vel peculiari. Synodus Leptinensis an. 742. c. 1. *Ut sub pecuario & censu aliquam partem Ecclesialis pecuniæ in adjutorium exercitus aliquanto tempore retineret, ea conditione, ut annis singulis de unaquaque casata solidus unus, id est 12. denarii, ad Ecclesiam vel Monasterium reddantur, eo modo ut si moriatur ille cui pecunia commodata fuit, Ecclesia cum propria pecunia revestita.* Lex Longob. lib. 2. tit. 8. §. 2. *Et ipse revertatur in casam, & in pecuniam suam*, id est, bona sua recipiat. Synodus sub Carlomanno an. 742. *Fraudatas pecunias Ecclesiarum restituimus.* Liber Ramseiensis apud Spelmannum: *Et nisi feceris, ipse te justificet per pecuniam tuam, donec facias.* Alibi: *Quod si nolueris, ipse vos constringat per pecuniam vestram*, id est, per *catalla vestra.* Ita usurpant Capitulare Compendiense an. 757. c. 19. Capitula Caroli M. lib. 5. c. 195. l. 6. c. 11. 321. Tradit Fuldenses lib. 2. tr. 15.

Pecunia operata. Moneta, ad discrimen *pecuniæ*, seu pecudum. Burchardus Episcopus Wormaciensis in Lege familiæ: *Si ex familia vir aliquis & uxor ejus obierint, & filium cum filia reliquerint, filius hæreditatem servilis terræ recipiat, filia autem vestimenta matris, & pecuniam operatam accipiat.*

PECUNIARIUS. χρηματιστής, in Gloss. Gr. Lat. Χρηματίζω, *Adquiro, pecuniam colligo.*

PECUOSUS, *qui multa pecora habet*, in Gloss. Isid.

PECUS *alatus*, pro *altus*, seu *manupastus.* Lex Aleman. tit. 99. §. 14. *Si quis pecus manualem, qui dicitur alatus, aut verrem, aut ducariam occiderit*, &c. Vide *Manualis, Manupastus.*

PEDA, *vestigium humanum*, Ugutioni & Joanni de Janua.

Peda, Mensura agraria 4. teisarum. *Teisa* verò sex pedes quaquaversum continet, scilicet 36. pedes in universum. Charta Libertatum Bellævillæ an. 1233. quæ est Humberti D. Bellijoci: *Quicumque tenet pedam integram, debet ex ea 12. denarios. Peda integra est 4. teyses, & ita debet teysa 3. denarios.* Charta an. 1180. in Bibl. Cluniacensi p. 1440. *Ego autem dedi dictæ Capellæ 5. annuos solidos debitales in pedagio ejusdem castri, & unam pedam domui ædificandæ liberam & quitam ab omni consuetudine & exactione.* Tabular. Brivatense an. 1277. *Cum pagesiis infrascriptis, & in rebus nominatis inferius, & confinatis, videlicet in duabus plateis seu pedis dechalmes 2. solid.* Infra: *Item in quadam platea seu peda Stephani Boni 12 den.* Charta Delphini Arvern. ibid fol. 223. *Clamamus quitas capitulo Brivatensi les pedas, que sunt Brivate Ante Ecclesiam S. Juliani, &c.* Vide *Pedalis.*

PEDAGIUM, *Pedaticum, Pediale*, &c. Tributum quod penditur, exsolvitur; ex Gallico *Peage*: nostris enim *paier* est solvere, præstare. Autor Breviloqui: *Pedagia dicuntur quæ dantur à transeuntibus in locum constitutum à Principe.* Charta Willelmi Ducis Aquitan. an. 1087. *Dono etiam omnia pedagia mea Monachis & hominibus terræ eorum, ut omnes sint liberi de pedagiis terræ meæ ineundo.* *Pedagiorum exactiones*, in Concilio Lateranensi III. an. 1179. c. 22. Innocentius III. PP. lib. 13. Epist. 95. *Ne quid nomine pedagii tuum Monasterium à Ravennatibus extorqueret*, &c. Idem lib. 14. Epist. 39. *Propter pedagia, exactiones indebitas, & alias iniquitates, quas in stratis publicis & fluminibus committere non verentur.* Utuntur passim scriptores ævi medii, atque in iis Petrus de Vineis lib. 5. Ep. 115. Marsilius de Menandrino in Defensore pacis part. 2. cap. 4. pag. 131. Gregorius lib. 5. tit. de Verb. signific. cap. 26. Guillelmus de Podio-Laurentii cap. 48. Charta an. 1169. in Hist. Vergiacensi p. 140. &c.

Pedagicum, in Epist. 116. ex Sugerianis, & apud Doubletum p. 861. *de Pedagico, quod in strata colligitur.*

Pedagia-

Pedagiaria, in Monasteriis, dicitur *Balia*, seu *Præpositura*, vel officium, cui competit *pedagia*, quæ ad Monasterium pertinent, recipere, apud Innocentium III. PP. l. 13. Epist. 55. In Consuetudine Turon. art. 86. *Peagerie*, sumitur pro loco, ubi & ratio ecujus *Pedagium* præstatur.

Pedagiator, Exactor pedagiorum. Tabularium Carnotensis Ecclesiæ ch. 72. *Jurabit autem pedagiator, sicut molendinarius, quotiescunque mutabitur, quod nullum scienter accusabit injustè.*

Pedaticum. Charta Willelmi Ducis Aquitanorum apud Beslium p. 280. *Statuimus ut malæ adinventiones quas - - in nostro Comitatu exercuerunt, funditus aboleantur, hoc est omne pedaticum de asinis nullatus recipiatur*, &c In historia Episcopor. Lodovensium p. 96. *Teloneæ, pedatica, Judæi, quintale, montationes*, &c.

Peagium, pro *peagium*. Epist. 378. ex Francicis quæ habentur to. 4. Hist. Francor. *Dicens & promittens mihi in bona fide, ut quicquid de pesagiis posset acquirere, inde debitum argentum solveret. Insuper ipse Vicecomes voluit & mecum concordavit, ut nostri homines cum suis hominibus pesagia servarent, ne aliqua fraus de pesagiis in hujus* [illegible]. *Sed recepta sunt pesagia, & ego argentum ab illo postulo, & ille indignatur solvere mihi*, &c. *Pesatge*, & *Pezage*, in Usaticis MSS. Montispessulani art. 97. *Lo senhor de Monpeslier non pren pesatge, en tota la terra.* Eadem Latinè scripta ibi habent, *Non accipit pedaticum.* Cap. 23. *Troffels ny far dels que en Monpeslier non son vendut, non donnon ni fan negun usagge, ny pesagge.* Ubi Lat. *Troffelli neque fardelli qui in Montepessulano non venduntur, non donant neque faciunt aliquod usaticum, neque teloneum.* Adde Bromptonum p. 1456.

Pedale, idem quod *Pedaticum*. Charta Ludovici VI. Regis Franc. an. 1130. in Tabulario Cluniacensi Thuani, & in Biblioth. Cluniac. p. 1392. *Concedimus ut nullus Cluniacensium fratrum tribuat amplius pedale apud Monasteriolum, neque aliquam consuetudinem, quæ ad regale pertineat ministerium.*

Paagium, pro *peagium*. Matth. Paris an. 1256. *Telonium, quod vulgariter dicitur paagium.* Adde pag. 515.

PEDALE, Cornelio Frontoni de Differentiis Vocabul. est *mensura pedis* aliàs ποδεκμαγῖον exponitur in Gloss. Gr. Lat. quo: pedes extergunter. Vox *Pedale* occurrit etiam in Notis Tyronis p. 96.

Pedale, *pedule*, pedum tegumentum, *pedulis*. Chronicon Videshemiense lib. 2. cap. 23. *Pro corporalibus fratrum suorum necessitatibus, indumentis, calceamentis, saccis, pedalibus, vel lectis sollicitus.* Cap. 58. *Subtilia & pedalia indigentibus est largitus.*

Pedale, Aulæum, stragulum quod pedibus insterni tur, *Tapis de pied.* Ingulfus: *Dedit etiam duo magna pedalia, leonibus intexta, ponenda ante magnum altare in festis principalibus.*

Pedale, Via qua pedes itur. Michaël Scotus lib. 4. Mensæ Philosophicæ c. 15. *Quidam Christianus cum stipite occurrit Judæo in pedali stricto: & cum Judæus citò illi non cederet, cum stipite trusit illum, ut caderet ad aquam*, &c.

Pedale examen. Vide *Vomeres igniti.*

PEDALIS. Bulla Stephani PP. apud Ughellum to. 2. p. 102. *Ut--consecraremus ipsum Abbatem, & cucullà indueremus secundùm regulam S. Benedicti, ejus manibus traderemus simul & baculum pastoralem, & pedales secundùm ordinem* &c.

Pedalis. Vetus Charta apud Perardum in Tabulis Burgundicis p. 18. *Et habet in longo perticas agripennales 34. in uno fronte perticas 6. pedes 12. in alio fronte perticas 6. pedales 5.* Occurrit ibi pluries p. 20. 22. 145. 146. Idem fortè quod *Peda*. Vide in hac voce.

PEDANA, Isidoro est *Pedulis novus, qui caligæ assuitur* Certè testatur Hugo Gratianopolitanus Episcopus apud Surium 1. April. pedules caligis assutos: jussit *ut de caligis pedules abscinderentur, quatenus præter pedes totus monachus jaceret vestitus: nam dolebat nonnullos in religioso habitu ad sanctitatis injuriam, tibiis dormire nudatis.* Vide *Pedules.*

Pedana, Morbus equis familiaris, quo in pedibus laborare solent. Sanutus lib. 3. part. 12. c. 11. *Morbus vulgariter dictus pedana equos invaserat.*

Pedana, Catena circa pedes, apud Ugutionem, Jo. de Janua, & in Gloss. Lat. Gall.

PEDARIUM, idem videtur quod *Pedatura*, agri portio certo pedum numero finita. Tabularium Casauriense: *Tradidi in Ecclesia S. Trinitatis ad ipsa pedaria, ubi vinea plantata est.* Interdum *Pedarium* sumitur pro pedali, ut in Inscript. Neapol. apud Grut. p. 207. EX. TIGNO. PEDARIO. FACITO. ANTEPAGMENTA.

PEDARIUS, *nudis ambulans pedibus*, Ugutioni.

PEDATIO. Vide *Pedatura.*

PEDATUM, *Carcer*, in Gloss. antiquis MSS.

PEDATURA, quodlibet spatium certo pedum numero definitum, in quo aliquid poni locarive potest Gloss. Græc. Lat. ποδισμὸς, *pedatura*, Vegetius lib. 3. cap. 8. *Singulæ centuriæ, dividentibus Campidoctoribus & principiis accipiunt pedaturas.* Idem Paulo ante *podismum* dixit, ut & lib. 2. cap. 7. lib. 3. cap. 15. pro dimensione pedibus facta, seu spatio certo pedum numero definito. Ita *Pedaturam* usurpant veteres aliquot inscriptiones pag. 556. & 996. 14. & Agrimensores. Nec aliud significat, si non fallor, apud Flodoardum in Testamento S. Remigii Archiep. Remensis, lib. 1. c. 18. & 23. *Delegoque Benedictæ filiæ meæ Hilariæ Diaconæ ancillam nomine Nocam, & vitium pedaturam, quæ suæ jungitur vineæ, quam catusio facit, dono.* Hoc est spatium vitibus plantandis idoneum, aut vitibus consitum, aliquot pedum numero finitum, vicinum vineæ Hilariæ Diaconæ. Frustra enim sunt, qui *pedaturam* hoc loco pro vinearum pedamento & statamine accipi putant, nisi fallor: quod verba, *quam Catusio facit*, omnino declarant, quæ ad *pedaturam* referuntur, de quorum notione mox dicturi sumus. Neque perinde aliter accipienda vox *Pedatura* in antiqui testamenti Fragmento apud Gualterum in Tabulis Siculis p. 58. *Hoc amplius ab hæredibus meis volo præstari Reip. Petelinorum corpori Augustalium, ex prædiis meis palam reditum omnibus annis sufficiens pedaturæ vineæ, quam Augustalibus legavi.* Ubi *palis redita* ligatur ad Statumina *pedaturæ* vineæ, id est, ποδισμοῦ, seu quantum sufficit in agri pedaturæ plantatæ.

Ad *Pedaturas* porro militares, de quibus Vegetius, quæ scilicet militibus assignantur ad consistendum in castris, vel alibi, referendum quidam censent quod habetur in Notitia Orientis cap. 151. & 152. De *cohortibus quintæ pedaturæ inferioris* vel superioris *legionum Herculiæ, & Joviæ*; ita ut *pedatura*, hoc loco sumatur pro eo podismo, qui hisce legionum cohortibus assignatus erat: quod Pancirolus *de munitione ex aggeribus & pedamentis facta* haud rectè, opinor, interpretatur. Ita etiam *Pedaturas* usurpant Tactici Græci, atque in primis Mauricius lib. 11. Strateg cap. 3. & Leo in Tactic. cap. 15. §. 56 ubi mentionem agunt *pedaturarum* in mœnibus, quæ ad custodiam oppidi vel castri assignari solent militibus. Mauricius: Εἰ δὴ ὡς ἐν τῇ πόλει, δέον κἀκείνας συμμῖξαι ἐν ταῖς τοῦ τείχους πεδατούραις. Hinc apud Senatorem lib. 5. Epist. 9. *pedatura murorum* accipitur pro ea mœnium parte, in qua consistunt milites ad eorum custodiam, quam περιπάτους vocat Constantinus Porphyr. de Administr. Imp. cap. 29. διαβάτα, Harmenopulus lib. 2. tit. 4. §. 59.

quod hæc mœnium pars pervia sit,& deambuletur. Vetus Chronicon Veronense, apud Hieronymum *dalla Corte* l.b. 4. Hist. Veron. p. 178. *Anno Dom. Incarn. 798. Notitia qualem pedaturam murorum Veronensis civitatis pars domus Episcopii S. Zenonis prædictis temporibus facere solita fuerit tempore Regis Pipini.* Et infra: *Et de his (muris) cum suis sociis pars Episcopii quartam partem pedaturæ accepit, & opus illud perfecit.* Habetur eadem Notitia apud Ughellum to. 5. ubi anni 818. esse dicitur.

Peditura, idem quod *pedatura*. Annales Francorum Bertiniani an. 868. *Idem Rex ad Pistas medio mense Augusto veniens, annua dona sua ibidem accepit: & Castellum mensurans, pedituras singulis ex suo regno dedit.* Tabularium S. Remigii Remensis: *Helmegaudus ingenuus--- facit pedituram in tecto pertic. 2. in sepe perticas 2. ad curtem claudendam pertic. 2.* Alibi: *Facit pedituram in circuitu hortorum pertic. 1.* Quibus locis *peditura in tecto* & *in circuitu hortorum*, est pedum limitatus & finitus numerus in domus tecto reficiendo, vel ad claudendos hortos, ad quod tenetur qui operas debet, ubi *peditura* definitur ad perticas duas. Idem Tabularium Remense: *De scuria facit plenam perticam, & omni tempore ipsam mensuram restaurat.* Rursum: *Facit pedituram in circuitu horti pertic. 1.* Neque aliter accipi videtur in Legibus Bajwar. tit. 1. cap. 14. §. 5. *Ad casas Dominicas, stabulare,* (edit. Heroldi *stabulum* prætert, *fænile, granicam, vel tuninum recuperandum, pedituras rationabiles accipiant, & quando necesse fuerit omnino componant.* Editio Heroldi habet *petori as*, & ad marginem, *pedituras*. Cujus §. sensus est, ad ea ædificia, nominata, *recuperanda*, i. reficienda, vel de novo *componenda*, i. ædificanda, iis qui debent operas dominis suis, *rationabiles pedituras* esse dandas, id est, moderatum pedum spatium, intra quod operentur. Charta Caroli C. Regis in Tabulario Dervensi: *Et in villa Brais mansas cum Ecclesia, & peditura de pratis, quas homines monachorum faciunt, qui de eorum villis ad hoc idem agendum more solito conveniunt.* Charta Dudonis Abbatis Dervensis ex Tabulario ejusdem Ecclesiæ: *Ut neque sui, neque successorum suorum temporibus quisquam vel ministralium vel officialium aliquam vim vel malam consuetudinem contra nostrum decretum inferre audeat, neque mensuras imponere, augere, vel minuere, neque carropera extorquere, neque pastum equorum, vel canum aut ursorum requirere, seu pedituram vel aliqua opera contra morem exigere,* &c.

Ejusmodi pediturarum in operis rusticorum rationem illustrant Acta Murensis Monasterii p. 45. *Quantum enim hereditatis unusquisque possidet, tantum dat & census, & quantum census dat & arat, & secat fænum, & metit sepitque, & pullos dat, & lini resticulas. Cum autem debent arare, cum virga metitur eis, qua & mansi solent metiri, & ipsa virga signata est secundum unicujusque rationem, & ubicunque signum occurrerit, ibi parvum lignum figitur in terra, & ipsi tamen in prima scissura & seminatione arant. Semen enim quod seminat & metit, & fænum quod secat, sæpe debet obtendere. Cumque illi prædicitur ut secet fænum, si statim crastina die vel ipsa non incidit, & venerit pluvia, judicium inde patitur.*

Pedatura. Interpres Esdræ lib. 1. c. 4. καὶ τούτων ζητηθείσης τῆς γενικῆς γραφῆς ἐν τῷ καταλογισμῷ, καὶ μὴ εὑρεθείσης, ἐχωρίσθησαν τοῦ ἱερατεύειν, *Horum quæsita est generis scriptura in pedatura, & non est inventa.* Ubi *pedatura* est καταλογισμὸς, laterculum in quo generationes descriptæ: quam vocem perperam Didacus Ximenes Arias in Vocabulario Ecclesiastico à Gr. παῖς, παιδὸς, deducit.

Pidatio, idem quod *pedatura*, certum agri spatium definitum Charta Arcembaldi Borboniensis Domini an. 1217. pro libertatibus Villæ-franchæ: *Præpositus de Villa-Franca potest accensare pedationes hermes,* (i. eremas) *quæ non reddunt fructus domino,* &c.

PEDEFINIS. Vide *Caputfinis*.

PEDETENTAS, *Subtilitas*: *Pedetentim, subtiliter ensim.* Ita Glossæ antiquæ MSS. fortè *Pedententias*.

PEDEPLANUM, pars ædificii quæ pede plano teritur, aditur, Græcis ἐπίπεδον, nostris vulgo, *le plain-pied*. Lex 13. Cod. Th. de Metatis: *Devotissimos milites ex procinctu redeuntes, vel proficiscentes ad bella, muri novi sacratissimæ Urbis singulæ turres in pedeplanis suis suscipiant.* Vide *Pedatura*.

PEDE-PULVEROSI, Advenæ, extranei. Hesychius. Κονιορτόποδες, ἀγροῖκοι, ἐργάται. Cicero lib. 1. de Inventione: *Tum vertimalia, hoc modo: si multus erat in calceis pulvis, ex itinere eum venire oportebat.* Quintilianus lib. 5. c. 10. *Iter pulverulentum facit.* Leges Burgorum Scoticorum c. 120. *Siburgenses mercatores & Pedepulverosi,* &c. Cap. 134. *Si quis extraneus mercator transiens per regnum, non habens terram, vel mansionem infra Vicecomitatum, sed vagans, qui vocatur Piepoudreux, hoc est Anglice Dustifoote.* Occurrit & c. 140. & apud Bracton. lib. 5. Tract. 1. c. 6. §. 6. Willibrandus ab Oldenborg in Itinerario Terræ Sanctæ, de Antiochia: *Ipsa civitas adeo ampla est, ut qui eam peragraverit pulverulentos habens pedes, totam erravisse putetur.* Id est extraneus, advena.

Habent autem *Pedepulverosi* isti *Curiam* peculiarem in publicis nundinis, quam *Pedis pulverizati* vocant Covvellus l. 1. Instit. Jur. Anglic. tit. 1. §. 2. & Spelmannus, Angli vero *Piepouder*: sic dictam, quod in ea *Pedepulverosorum*, seu extraneorum, mercatorum præsertim negotia & causæ de plano, & summariè dirimantur. Christophorus de S. Germano de Consuet. regni Ang. c. 5. *In omnibus nundinis & feriis habetur quædam curia eisdem feriis incidens, quæ vocatur Curia Pedis pulverizati, quæ solum tenebitur durante tempore feriarum illarum.*

PEDES, pro *Pedum*, Episcopale scilicet; occurrit in vita S. Eremberti Episc. Tolosani cap. 8.

PEDESTELLÆ, ἰσόποδες, in Gloss. Lat. Gr.

PEDESTICUM. Charta an. 1151. in Histor. Monast. S. Barbaræ Lugdun. p. 84. *Pedisticum de Roccatallia--- misit Girino Senescallo & Ludunensi Ecclesiæ in gagerio pro 10. millibus solidor. Lugdunensis monetæ.* Ita rursum mox, ubi videtur legendum *Potestaticum*. Vide *Potestas*.

PEDIALE. Vide *Pedagium*.

PEDIARE, quasi per pedes metiri, mensurare. Fori Aragon. l. 3. p. 59. *Et secundum forum non tenetur ibi aliquid pediare, aut per pogas sive sitas aliquid demonstrare, quia non sunt talia loca, quæ aliter possent dividi.* Extat ibid. titul. *de pedianda hæreditate*. Vide Observantias p. 29.

PEDIBULUM, Sonitus pedum. Gregorius Turon. lib. 3. c. 15. *Quibus pergentibus audiunt pedibulum, equorum currentium,* &c. Acta SS. Fructuosi & Sociorum n. 1. *Direxerunt Beneficiarii in domum ejus,---qui cum sensisset pedibulum ipsorum, confestim surrexit.* Agones Martyrum habent hoc loco *sonitum pedum eorum*. Perperam Baronius an. 262. n. 61. *Virgam lictoriam* interpretatur, qua fores Episcopi pulsaverint Beneficiarii, & à *pedum*, quod est baculus pastoralis, deducit.

PEDICA, Gallis *Piege*, Lex Burgund. tit. 72. *Si quis pedicam feris fecerit extra culturas,* &c. Lex Anglior. tit. 18. *Si homo laqueum, vel pedicam, vel quodlibet machinamentum ad capiendas feras posuerit,* &c.

Pedicla, παγὶς ἐπὶ ζώων, in Gloss. Gr. Lat. edito & MS. pro *pedica*: est autem

Pedica, vinculum seu ligamen, quo animalia pedibus constringuntur in agris dum pascunt. Gloss. Lat. Gr. *pedica*, παγὶς, σκελοπέδη, forte σκελοπόδη, id est vinculum cruris, *pedica* cruris vel pedis. Lex. Burgund. tit. 4. §. 6. *Si autem impedicato caballo ingenuus pedicam tulerit,* &c. Lex. Wisigoth. lib. 8. tit. 4. §. 1. *Si quis caballum*

caballum alienum, vel aliud animal de pedica sive de ligamine tulerit sine conscientia domini sui, &c.

Pedicarii, qui pedicis feras aut aves capiunt, venatores, in Gestis Consulum Andegav. c. 1.

Pedicarii, qui pedicas conficiunt. Vide *Cinerarius*.

Pedicα ποδάγρα, in Gloss. Gr. Lat.

Pedica, modus agri, idem fortè quod *peda* dicitur, vel quod nos dicimus *piece de terre*. Anastasius in Hadriano PP. p. 119. *Nec non & toto Ecclesiastico patrimonio, omnibus prædicans, & dividens ex sumptibus*, &c. Ubi codd. alii: *Et tota Ecclesiastica patrimonia omnibus per pedicas dividens*. Sic *Pedicans* pro *prædicans* in priori codice legendum esset, ita ut *pedicare*, sit per pedes metiri. Charta Alexandri VI. PP. an. 1255. apud Ughellum to. 1. part. 1. p. 68. *Terram quæ vocatur Duo foca, & unam pedicam terræ & dimidiam de Anserano, unum filum salinæ in pedica S. Aureæ, & tres filos salinæ in pedica ultra Tiberim*, &c. Occurrit etiam ibid. p. 140. in Bulla Joannis XIX. PP. & in alia p. 143.

PEDICULARE, *Pedulare*. Vide *Peduclare*.

PEDICULUM, ποδόψιλον, in Gloss. Gr. Lat.

PEDICUS, pro *pedalis*. *Digiti pedici*, pedum, in vit. B. Rayneri solitarii n. 2.

PEDIDA, idem quod *Pedagium*. Vetus Charta apud Anton. Brandaon. Lib. 12. Monarch. Lusitan c. 11. *Nec dent pedidam nec collectam ad Regem, nec dent portagem per totum Portugale.*

PEDIOLI, Vide *Pedules*.

PEDITARE, Pedes ire. Lambertus Ardensis p. 83.

> *Hinc socer, hinc soceri nati, proceresque propinqui,*
> *Hinc populus peditat, qui solo nomine guerræ*
> *Sponte subit, vel adit tanti discrimina velli.*

Vita S. Henrici Episc. & Mart. n. 10. *Vovit peditando visitare reliquias S. Henrici.*

Peditanter, Pedes, à pied. Continuator Nangii an. 1330. *Peditanter incedebat quærens eleemosynas in habitu Begardorum*, &c.

PEDITURA. Vide *Pedatura*.

PEDOCHIUM, seu *Pedocium*, idem quod *Pedaticum*, seu tributum, in Statutis Ragusii lib. 7. cap. 56.

PEDONES, Pedites milites, nostris *Pietons*, Italis *Pedoni*. Hispanis *Peon*. Simeon Dunelmensis an. 1083. *Solidariis pedonibus, & sagittariis multis millibus conductis.* Adde eundem an. 1094. Tudebodus lib. 2. *Occiderunt que multos ex nostris militibus & pedones.* Lib. 3. *Imprimis exierunt pedones Hugonis Magni*, &c. Ramundus de Agiles: *Duxerunt secum multos milites & pedones.* In Gloss. Lat. Gr. *Pedo*, *Planus*, πλατύπους.

Pedones, in Foris Aragon. lib. 1. p. 35. ed. 1624. dicuntur, qui nostris *Manducatores*, de quibus in hac voce: *Prætextu alicujus resistentiæ vel rebelliæ eisdem factæ procedebatur ad appositionem pedonum Regiorum in aliquibus dictis locis*, &c. *Apposer garnison* vulgo dicimus.

PEDULES, Pedum indumenta, tibialia: *peduli*, Italis. Gloss. Keronis; *Pedules: Suvelf*, i. *indumenta pedum*. Gloss. Basilic. πεδουλια, ποδῶν καλύμματα. Vetus interpres Juvenalis sat. 1. v. 3. *Pedules novos in braccis, quos pedones dicunt.* Cornelius Fronto de Differentiis vocabulorum: *Pedale, mensura est pedis: pedula verò sub pedibus præstat utilitatem.* Ugutio & Jo. de Janua: *Pedules, pars caligarum quæ pedes capit.* Gloss. Lat. Gall. *Pedules, avant pié de chausses*, Gregorius Turon. de Vitis Patr. c. 8. *Denso cucullo, aptatus pedulis pedes operuit.* Pœnitentiale Theodorici c. 3. *In Abbatis verò ordinatione Episcopus debet Missam agere, ---& donet ei baculum & pedules.* Leo IX. PP. Epist. 1. ad Patriarch. CP. cap. 37. *Nempe refutat pes coronam, galeam, & pileum, ... quos sandalia, vel pedules ad suum non applicat usum.* Guigo in vita S. Hugonis Episcopi Gratianop. n. 30. *Alterum ita mandare curavit, ut de caligis pedules ab indueret, quatenus præter pedes totus jaceret vestitus. Pedules limbati*, in lib. de Disciplina Scholarium c. 2. Bulla Innoc. IV. de Instit. Clarissarum: *Omnes infirmæ habeant pedules laneos, & si potest fieri, soleatos, quos cum necesse eis fuerit, in pedibus habeant, atque portent.* Regula earundem cap. 8. *Quæ indigent, pediolis laneis, & culcitris uti possint.* Statuta Ordinis Cartusiensis: *Ad vestitum autem duo cilicia, --2. paria caligarum, 3. paria pedulium, ---sotulares diurnos & nocturnos.* Adde Ulpianum l. 25. D. de Auro, argento, &c. Addit. 1. ad Capit. Caroli M. cap. 22. Regulam S. Benedicti cap. 55. Regulam S. Isidori cap. 13. Regulam S. Fructuosi cap. 4. Udalricum lib. 3. Consuet. Cluniac. cap. 11. Vitam Christiani Mon. in prolegom. p. 66. Gregorium Turon. in Vitis Patrum in Nicetio Lugd. Episc. Vitam S. Gilberti Sempringhamensis ex Capgravio n. 6. Capitula Theodori Cantuar. Archiep. c. 3. Bernardum Priorem Portarum Epist. 3. Ordericum Vital. lib. 6. pag 601. Nomasticum Cisterciense pag. 354. Joan. Villaneum lib. 2. c. 7. Cujacium lib. 5. Observat. cap. 11. Salmasium ad Lampridium, præterea Hæftenum lib. 5. Disquisit. Monast. tract. 2. Ex quibus emendandus autor vitæ B. Rogerii Abb. Ellantii n. 12. apud Bolandum t. 1. ubi perperam *pedales*, pro *pedules* irrepsit.

Pedule, in Notis Tyronis p. 196.

PEGASO, *homo jocularis*, in Glossis antiquis MSS.

PEGEN, Anglis veteribus, *Liberalis homo*, in Legibus Canuti Regis de Forestis c. 1. 12. sed ibi legendum *thegen* contendit Spelmannus, ut *thainus* intelligatur, de qua voce suo loco.

PEGIUM, Jurisdictio in viis publicis, *Pax regia*, unde fortè nomen, ex Gallico *Paix*. Charta Simonis Episc. Noviom. an. 1139. in M. Pastorali Eccles. Paris. lib. 13. ch. 7. *Tres pastus habet uno quoque anno in Viri..o sine oppressione hominum. Via publica, quæ vulgo pegium dicitur, est Advocati, & latro, & injusta mensura*, &c.

PEGUNTA, Pix, picea materia, ex Hispanico *Pegote*. Secunda Curia Generalis Catalaniæ sub Jacobo Rege Arag. an. 1299. *Nec etiam aliquis audeat extrahere de terra nostra istas res prohibitas, scilicet peguntam, cepum, alquitranum, fustam, canabum*, &c. Occurrit etiam in Charta ejusdem Regis an. 1274.

PEIANA, luis equorum species. Historia Cortusiorum lib. 1. cap. 20. *Asserens---equos quasi omnes interimi a peste quadam, quæ dicitur Pejane*, &c. Videtur legendum *pedane*. Vide in hac voce.

PEIERARIUM. S. Cyprianus Epist. 22. *Salutat Numeriam & Candidam, quæ secundum Pauli præceptum, & cæterorum Martyrum, quorum nomina subtexo, Bassi in Pegerario, Mappalici in quæstione, Fortunionis in carcere, Pauli a quæstione, Fortunæ Victoris, &c. qui Deo volente in carcere fame necati sunt.* Ubi Pamelius opinatur *pejerarium* dici locum tormentorum in quo multi fideles jam pejerarint. Nec scio an feliciori conjectura Ludovicus d'Orleans ad lib. 1. & 3. Annal. Taciti, opinatur *Pejerarium* dici carcerem, in quem conjiciebantur ii qui se perjurio maculassent.

PEIORARE, *Impejorare*, Pejorem facere, reddere, apud Paulum lib. 2. Sentent. tit 28. In Addit. ad legem Frision. tit. 11. §. 1. de equo prestito: *Si fortè pejoratum reddiderit, componat ei juxta quantitatem qua eum ejus impejoravit.* Vide Statut. ord. Præmonst. distinct. 3. cap 1.

PEISSELLUS, Paxillus, ex Gallico *Peisseau*. Libertates oppidi Jilleronis in Sebusiis an. 1283. *Concedentes in dictis nemoribus plenum usum videlicet pro domibus, grangiis, ---peissellis, & vimine ad ligandum paxillas*, &c.

PEISSONAGIUM, idem quod *Pastionaticum*, census

centus pro pastione porcorum. Libertates oppidi Jalleronis in Sebusiis an. 1283. *Item concedimus prædictis hominibus quod ipsi imponant & pasquent in dictis nemoribus nostris---duo porcos absque personagio. de aliis verò porcis, quos pro peyssonando imposuerint in dictis nemoribus, peyssonagium nobis solvere teneantur.* Vide *Pastionaticum*, & *Passo*.

PEYSSONARIA. Charta an. 1260. apud Sammarthanos in Episcopis Massiliensibus: *Peyssonarium verò, vel tin... dicto Episcopo vel suis successoribus in parte... facere nequaquam liceat sine domini Regis vel heredum suorum DD. Montispessuli consensu.*

PEITARE, vel *Peytare*, Solvere. *Peyterius*, qui solvit, qui tributis obnoxius est. Charta Adelfonsi Regis Aragonum æræ 1153. *Et insuper peitet mihi mille Moravedinos.* Salanova Examinius Justitia Aragonum, apud Hieron. Blancam, de Infantionibus: *Non contribuunt cum Peyterns in exactionibus regalibus, vel vicinalibus, nisi tempore guerræ.* Infra: *Si Peyterius Regis in domibus Infancionis steterit commodatus; non peytabit pro domibus vel mobilibus, &c. sed pro hereditatibus signi Regis peytabit.* Rursum: *Si Peyterius Regis in villa Regis voluerit stare in domibus Infancionis, ut Exarichus, vel alter; pro omnibus tam mobilibus, quam immobilibus & se moventibus, peytabit Regi, salvo pro hæreditatibus Infantionis.*

Peytæ, Præstationes, tributa. Passio B. Dominici Martyris Cæsaraugustani: *Ut quicumque occultè furaretur aut raperet parvulum Christianum, & eis* (Judæis) *traderet ut morti daretur, esset ab omnibus peytis ac tributationibus & impositionibus quibuscumque per eos solvendis exemtus.* Idem Salanova apud Mich. *del Molino* in Repertorio p. 75. *Debent tamen vocari terrastenentes per vicinos illius loci, quando peitas imponunt, ne ultra modum graventur.* Vide eundem in *Peyta*.

PELAGIUM, vulgo *Pelage*, Præstationis species. Cujus mentio est in Consuetudine Meduntensi art. 196. quæ scilicet pro appulsu navium vinum ad littus deferentium exigitur, ab *appellendo* dicta, ut in Adversariis MSS. Augusti Gallandii Patroni Paris. doctissimi legisse me memini. Vide in *Arripagium*.

PELAGUS, quævis aqua seu unda, etiam fluvialis. In Glossis Isid. *Pelagus, prælurium.* Pactus Legis Salicæ tit. 44. §. 13. *Qui in pelagus hominem impinxerit*, &c. Adde Recapitulat. ejusdem Legis §. 14. 19. Gregorius Turon. lib. 1. Miracul. cap. 70. de muliere in Ararim fluvium demersa: *Interrogabant autem mulierem qualiter sub pelago vivere potuisset.* Idem de Gloria Confess. cap. 22. *Dum Ararim fluvium transire cuperet, nave impleta demergitur, & ipse Sacerdos pelago operitur.* Adde eundem in Miracul. S. Martini cap. 17. Adrevaldus lib. 1. de Miracul. S. Benedicti cap. 19. *Medium Ligerim petit, ibique contra adversum pelagus enatando*, &c. Abbo lib. 1. de Bello Parisiac.

Ambusti Sequanæ ad pelagos concurrite, &c.

Eckehardus junior de Casib. S. Galli cap. 11. de lacu: *Quod piscem de Pelago illo non vidisse me memini.* Charta Ordoni II. Regis Legionensis, æræ 953. apud Anton. *de Yepez* in Chronico Ordinis S. Benedicti to. 4. *Cum omnibus adjacentiis, vel præstationibus suis, domibus, arvis, hortis, pratis, paludibus, azeniis, piscariis, aquis, aquarumve ductilibus, suis pelagis, cum accessu recessuque suo*, &c. Alia Ferdinandi I. Regis æræ 1081. ibid. *Cum suis terminis, & montibus, & fontibus, & pelagis*, &c. Charta Garsiæ Regis Navarræ æræ 1082. apud Sandovallium in Episcopis Pampilonensib. pag. 70. *Et de illa area de Veraso, iusque ad pelagum rotundum de Anoz, sit defensum & vetatum tam aquarum quam terræ*, &c. Adde Walafridum Strabum de vita S. Galli cap. 18. Theodorum Campedonensem in vita S. Magni cap. 24. Ughellum to. 1. Italiæ sacræ part. 1. p. 65. &c. Wendelinus vocis etymon à Toxandrico *poel*, & *poelghen* arcedit, quod *lacunam*, vel *lacunulam* sonat. Hunc consule si lubet.

PELAX, Vide *Pilax*.

PELHERIA, Pellium venditrix. Consuetudines Tolosæ part. 2. *Mulier pelheria, seu corrateria de pelha. Pelharii*, ibidem.

PELIA, *Pellus*, Batillus, nostri *pelle*, *pellée*. Monasticum Anglic. to. 2. pag. 528. *Debet habere--caseum de melioribus domus, & plenam peliam salis.* Infra: *Dimidium pellum salis.*

PELLÆ. Vide *Perlæ*.

PELLIATOR, ἀπαθητής, in Gloss. Gr. Lat.

PELLES *silvaticæ*, *silvestres* Gall. *Peaux sauvages.* Liber ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 18. *Pellitia & pelles & coopertoria de pellibus agninis ita ut pelles silvaticæ, cujuscunque generis in nullo habitu nostro admittatur.* *Pelles silvestres*, apud Vincentium Belvac. lib. 28. c. 95. *Pelles delicatæ & coloratæ*, in Statutis Synodalib. Episcopi anonymi an. 1237. in Conciliis Anglic. to. 2. *Pelles lanutæ*, lanatæ, quibus lanæ adhuc hærent, in Statutis Gildæ Scoticæ c. 20. 36.

PELLICIA, *Pellicea*, *Pellicium*, &c. Papias: *Pellicia, vestis, indumentum pellibus factum.* Jo. de Janua: *Moderni dicunt Pellicea, æ.* nostri *Pelice*. Vita MS. S. Gaugerici Episcop. Cameracens. lib. 1. c. 8. *Accede ergo ad Sanctum regenerationis lavacrum, ubi certe habere ...ustatu pelliciam, & induere novitatis Evangelio...* Goffridus Vindocin. l. Epist. 112. *Grisiam pelliciam, atque varias vestes obtuli patri meo*, &c. Chronicon S. Trudonis lib. 7. *Pellesque & pellicias tam varias, quam grisias*, &c. *Le Roman de Guillaume au Court-nez MS.*

> *Orferai je s'il prennent ma pelice,*
> *Il est frivort, si est froide la bise.*

Le Roman d'Aubery MS.

> *Sencham fust vestuë de nouvel,*
> *D'une pelice qui fu dou tans ...*

Pellitia. Chronic. Andrensi p. 24. *parta pellitiarum, froccorum, & cucullarum.* Adde Ordericum Vital. lib. 8. pag. 711. Gaufridum Grossum in vita S. Bernardi Tironensis cap. 46. &c.

Pellicea. Jo. de Janua: *Pellicea, quoddam indumentum quod de pellibus fit. Invenitur etiam pellicia sed moderni dicunt pellicea.* Ardo in vita S. Benedicti Anianensis n. 40. *Duas scilicet stamineas, & femoralia, pelliceas quoque*, &c. Utuntur præterea Synodus Aquisgr. can. 22. Petrus Venerab. lib. 1. Epist. 28. Goffridus Vindoc. lib. 1. Epist. 12. Aimoinus de vita S. Abbonis Floriac. cap. 20. Statuta Ordinis de Sempringham pag. 715. Vitæ Abbatum S. Albani p. 63. Bernardus, Prior Portarum Epist. 3. &c.

Pellicia, Præstationis species, fortè *pelliciarum*, seu pellium ad Canonicorum Anianensium usus. Charta an. 1244. ex Tabulario S. Aniani Aurelian. *Totum illum redditum annuum tam hibernagii, quam avenæ, quem habuerant ad ostium granarii B. Aniani Aureliani, qui vulgariter dicitur Taxamentum, & pelliciam quam habuerant in territorio dictæ Ecclesiæ super homines ipsius territorii, confessi sunt se vendidisse, &c.* Charta alia an. 1344. ibid. *Accordé est que les Doyen & Chapitres se départent de toutes prestations, charges, services ou servitudes, à savoir de tailles, mortailles, formariages, ou deniers de pelices*, &c.

Pelliceum. Cæsarius lib. 6. c. 5. *Cum ad prunas sederet, nec pelliceum secundum consuetudinem levaret*, &c. Eckehardus junior de Casib. S. Galli c. 1. *Cum uni reverendo quidem—pelliceum traderet*, &c. *Pelliceum vestimentum*, apud Odonem Cluniac. lib. 2. Vitæ S. Geraldi cap. 3.

Pellicium, in Decretis Calomani Regis Hungar. lib. 1.

Pellicium chorale. Concilium Coloniense an. 1260. can. 9. *Ne Canonici Ecclesiarum in solemnitatibus & sta-*

& stationibus sine chorali pellicio, vel veste Canonicali sub superpellicio incedant in Ecclesiis conventualibus & in choro.

Pellicio, Bocacio *Pellicione*: nostris, *Pelliçon*. Domnizo lib. 1. de vita Mathild. cap. 13.

Rex sibi mastrucas post escam maxime pulchras
Donavit, florent quoque pelliciones.

S Franciscus in Regula Tertiariorum c. 3. *Circa humilitatem verò panni, & pellitiones sororum ipsarum, juxta conditionem cujuslibet earumdem, ac loci consuetudinem, poterit dispensari.* *Le Roman de Parise la Duchesse* MS.

Le matin te donrai un hermin peliçon,
Unes chauces de pailes, solers pains à Lyon.

Hugo de Villanova vetus Poëta MS.

N'en vol prendre cheval, ne la mule feltrée,
Peliçon, vair, ne gris, mantel, chape fourrée.

Pliçon, in Charta an. 1282. in Hist. S. Mariæ Suession. p. 467. In computo Stephani *de la Fontaine* Argentarii Regii an. 1350. *Ut pelliçon de menu vair à grosse seur aille.* Alibi: *Un pelliçon de menu vair à manches.* In Computo anni 1351. 18. *annes de fine toile de Morigny pour couvrir le poil des pelliçons du Roy & de nos jeunes Seigneurs ses enfans.* Alibi: *Pour son pelliçon de menu vair à parer, 200. ventres, & pour son pelliçon de menu vair à grosse seuraille mu entre 2. toilles, 160. ventres, & pour manches 40. ventres.* Computum ejusdem pro anno 1351. *Pour 6. pieces de cendaux vermeux en graine, tant pour couvrir pliçons, comme pour estoffer robes pour le Roy, &c. Pour 2. fourrures de menu vair, tenans chacun xiv^xx. ventres à faire deux pliçons couvers de cendal sur le cuir, & devers le poil de toille pour ledit Seigneur au terme de Toussaints, &c. Pour une fourrure de bieure à faire un pliçon couvert de cendal sur le cuir, & devers le poil de toille pour ledit Seigneur, &c. Pour une fourrure de gris à faire un autre pliçon pour ledit Seigneur, & pour 50. ventres de menu ver à faire manches audit pliçon.*

Pellitarius, Gall. *Pellicier*, Pelliciarium venditor, apud Willelmum Gemetic. lib. 7. cap. 18. Glossæ vett. *Pellitarius*, Πελλεράφος.

Pellicius, *Gloriosus*, Ugutioni. Cujusmodi fortè est qui pelliceis in vestibus utitur. Vide *Palliosus*.

PELLIPARII, qui pelles parant, præparant, vendunt; Latinis, *Pelliones*. Glossæ Gr. Lat. δερματοπώλης, *Pellio*. Δερματοράφος, *Pellio*, *sutor*. Aliæ Glossæ: *Pellio*, δερματουργός. Rursum: *Pellio*, βυρσεύς, ὁ βαπτοτρόφος, f. προβατοτρόφος. *Pellifex*, in Actis S. Erconwaldi Episcopi n. 19. Ugutio in Gloss. *Pelliparius, qui parat, id est, præparat pelles.* In Gloss. Lat. Gall. *Peletier, Coréeur.* Consuetudines Monasterii Regulæ: *Omnes Pelliparii debent Priori bonam pellitiam uno quoque anno in Ramispalmarum.* Iter Camerarii Scotici cap. 23. *Pelliparii, seu velliones. — pelliones debent accusari quod faciunt chirothecas, & res alias prius quam pelles. — Corrumpunt pelles sive coria in aquis.* Monachus Altisiod. p. 110. *Agricola, Sutor, Pelliparius, Carpentarius*, &c. *Vicus Pelliparionum*, Hierosolymis, apud Will. Tyrium lib. 14. cap. 18. Adde Bromptonum p. 910. & Roverium in Reomao p. 288. *Fratres Pelliparii*, in Monasteriis, quibus pelliciarum Monasticarum cura incumbebat, in Statutis Ordinis de Sempringham pag. 715. Frustra igitur viri docti ad Acta S. Willelmi pueri Martyris, *Pellitarius*, pro *Pell parius* restituunt.

Pelliparia cruda & non cruda, sive parata, in Charta Philippi Pulchri Regis an. 1304. in Regesto 12. Chartophylacii Regii n. 196.

PELLITI, Gothi dicti, quod pellibus vestirentur: *Pelliti populi* S Hieronymo. Σισυροφόροι, Synesio de Regno pag. 23. Vetus autor vitæ S. Lupicini Abbat. Jurensis: *Nonne ceruis — auta: murieos pellito sub judice fasces.* Ita Francos nostros pellitos repræsentat Fortunatus lib. 9. Poëm 5.

Pelligeri veniens Chlodovechi gente potenti.

Vide Savaronem & Sirmondum ad Sidon. & Cluverium lib. 1. German. Antiq. cap. 16.

PELLUM, *vestis vocata stola*, Papiæ. Fortè pro *pallium*. Vide in hac voce.

PELOTA, vel *Pellota*, monticulus in pede canis. Gallis *Pelote*, Anglis, *the ball af the foot*, i. Pilula. Charta de Forestis cap. 7. *Talis autem expeditatio (canum) fiat per assisam communiter usitatam, videlicet quod tres ortelli abscindantur, sive pelota de pede anteriori.*

PELURÆ, Pelles. Fleta lib. 2. c. 14. *De expensis garderobæ, in quibus emptiones pannorum, peluræ, ceræ, specierum, — comprehenduntur.* Fortè *Pelicia*, ex Gallico *Peluches*.

PENA, Rupis, collis, Hispanis *Penna*. Glossæ antiquæ MSS. *Penis caput.* Charta Aldegastri, filii Sylonis Regis Ovetensis an. 781. apud Sandovallium: *Et per illa via quæ vadit ad Petra Terta, & per pena de Ceija, & inde per illa strada de Guardia*, &c. Occurrit ibi pluries. Observat Camdenus in Britannia *Pen* summitates montium etiamnum Britannis vocari, vocemque esse veterum Gallorum, unde *Appenninus* mons, &c. Vide *Pinna*.

PENAX. Codex Croylandiæ sub Josfrido Abbate, apud Spelmannum: *Pulcherrimumque penacem, per incendium illud tunc perdidimus, & valde sumptuosum de omni genere metalli pro varietate siderum & signorum mirabiliter fabrefactum. Saturnus enim, Jupiter autem aureus. Mars verò ferrugineus. Sol de auricalco*, &c. Ubi *penax*, est pro *pinax*, πίναξ, tabula. Hic autem pro sphæra cæli.

PECINNA, al. *Pencila, lacinia, vel stola*, in Gloss. Isid. Fortè *Penula*.

PENDENTES, nostris, *pendants d'oreilles*, χερμαστῆρες Græcis scriptoribus. Arculfus de Locis sacris: *Ornata virgis ferreis, pendentes, brachialia, dextrocerta, murenæ, monilia, annuli*, &c.

PENDERE, laqueo, suspendere, Gall. *Pendre*. Decretio Childeberti Regis c. 8. *Et si debilior persona fuerit, in loco pendatur.* Capitulare triplex an. 808. c. 2. *Nullus hominem pendere præsumat, nisi perjudicium. Si verò aliquis sine culpa penditus fuerit, & ibi moritur, tunc ab eo qui eum absque judicio pendidit, proximus parentibus sit compositus.* Vide Annales Francor. Bertinian. an. 842.

Pendutus, in Lege Ripuar. tit. 79. *Si quis homo propter furtum comprehensus fuerit, & legitimè superiuratus, judicio principis pendutus, vel in quocumque libet patibulo vitam finierit*, &c.

PENDILATORIUM, in Catholico Armorico, *Pilory*, item Capitolium.

PENDIGO, vide *Labandago*.

PENDIRE, Demonstrare, indicare in jure. Charta an. 1204. in Regesto Comitum Tolosæ Cameræ Comput. Paris. fol. 105. *Ammonuit eos ex parte Comitis per eorum legalitatem & per eorum credentiam, ut bona fide demonstrarent ei, & pendirent, & determinarent illas terras & honores*, &c. Infra: *Demonstraverunt & pendiverunt ei unam petiam terræ in qua habet unam cartaratam & plus terræ*, &c. Ibidem: *Penditio & demonstratio*, Gallis *monstrée de terre*. Vide an *à Bandire* vox deducatur, tametsi istius notio vix quadret.

PENDO, *Vexillum*, Gall. *Penon*. Coronatio Alfonsi Regis Portugalliæ apud Brandaon. lib. 10. cap. 13. *Nobiles si fugerint de Lide — si non liberaverint regem, aut filium ejus, aut pendonem pro suo posse in lide*, &c. id est, in *lite*, seu prælio.

PENNITORIUM, Pertica ad quam appenduntur panni desiccandi. Vide *Pannifices*.

PENDICIUM, Pensitatio, Præstatio. Charta Anselmi Archiep. Mediolanensis, in Tabul. Cluniacensi ch. 136. *Eo scilicet ordine, ut præfata Ecclesia de Calvenzano amodo absque pendicio & conditione libera, libere Cluniacensi Monasterio deserviat.*

PENDULÆ, vittæ, quæ à mitra Episcoporum dependent; ἐνώτια, apud Durandum lib. 3. Ration. cap. 13. n. 4. *Penduli*, non semel in Monastico Anglic. to. 3. p. 313.

PENELLUM, Rete quo cuniculi comprehenduntur, Gallis *Penneau*, vel *panneau*. Charta Willel. Comitis Pontivi an. 1203. in Tabulario Abbatiæ S. Judoci: *Comes Monsteroli & Pontivi debet habere leporem ac penellum infra guarennam, quæ est*, &c. Alia Matth. Comitis an. 1248. in eod. Tabul. *Damus & concedimus in puram eleemosynam Ecclesiæ S. Judoci supra mare leporem & penellum quæ habebamus in domo (dunis) quæ sunt infra garennam quæ est inter prata de Trepiè & mare*, &c. *Penneau* verò aliud sonat in Regesto Peagiorum Paris. *Si bacon viennent en penneaux engresse, li 4. penneau doivent un denier de ton'ieu. L'en appelle penneaux en gresse, fiche de bacon sans os.*

PENESTICUS. Wichbild Magdeburg. art. 44. *Qui penestici & revenditores vocantur, si in aliquo demeruerint, vel excesserint contra statuta civitatis---in esculentis falsificandis*, &c. Vox, ut videtur, deducta à *Penu*.

PENIGELDUM, Denarii pensitatio ex quavis Consuetudine pro facultate aliqua vel privilegio habendo, ut in foresta, aut alibi: ex Saxon. Penỳ, denarius, & ȝelð, pensitatio. Monasticum Anglic. to. 1. p. 372. *Sint quieti de---omnibus geldis, fengeldis, horngeldis, forgeldis, penigeldis*, &c. Adde to. 2. p. 812. 827.

PENKYNYT, vox Wallica in legibus Hoeli Boni Regis Walliæ cap. 5.

PENNA. Vide *Pannus*, *Pluma*.

PENONES, *Pennones*, Banna, edicta publica ac regia. Nostris *Pennon* est vexilli species, ut mox observamus. Banna autem appositione vexilli fiebant interdum. Edictum Nunonis Sancii D. Rossilionis an. 1217. pro treuga tenenda: *Item guidatica & pennones, & omnia regalia firmiter observari & custodiri sub hac pace & securitate jubemus, etiam omnes venientes ad curiam nostram, stando, eundo, redeundo cum omnibus rebus eorum*, &c. Petrus I. Rex Aragonum in Constitut. Cataloniæ MSS. *Scatica nostra & pennones, atque alia Regalia nostra firmiter observari--jubemus.* Tertia Curia generalis Cataloniæ sub Jacobo II. Rege. Arag. an. 1311. *Quod nos vel officiales nostri non ponemus nec mittemus pennones, vel porterios, nec alium hominem ratione guidatici in aliquo loco, qui sit infra jurisdictionem Castrorum Richorum hominum vel Militum.* Vide *Scaticum*.

Pennones porrò vocabant nostri quævis vexilla. *Le Roman de Garin* MS.

> *L'espiè el poing à un panon porprin.*

Alibi:

> *Pris out és poins les rois espié forbis,*
> *Desuere sont li panon de samit.*

Rursum:

> *La veïssiés mil panons venteler*
> *Et mil bannieres desploier & montrer.*

Chronicon Bertrandi du Gueclin MS.

> *Atant és les Anglois à penon de sandal.*

Pennuncellus, vel Penicellus diminut. ex *penno*, nostris, *Pennonceau*: à panno vel *pannuncello* hastæ in vexilli in acutum desinentis speciem, adfixo. Thomas Walsinghamus in Ricardo II. *Vexilla & penicellos erigentes.* Infra: *Deferens ante eum vexillum, vel pencellum displicatum de armis S. Georgii.* Fuit autem ejusmodi vexillum proprium eorum Militum, quos *Bacellarios* vocabant: Banneretis enim quadratum vexillum competebat. Id præsertim docet vetus Ceremoniale MS ubi de Rege expeditionem militarem obeunte: *Aprés les Pages viennent les trompetes: aprés les trompetes viennent les penons des Bacheliers: aprés les pennons viennent les bannieres des derrains Bannerets deux à deux*, &c. Alio loco ubi describuntur ceremoniæ in Militum obsequiis: *La quatriéme offrande doit estre d'un cheval couvert du trespassé, & sera monté dessus un gentil homme, ou ami du trespassé, qui portera sa banniere, s'il est Baneret ou s'il est Bachelier son penon.* Ita Froissartes fere semper *Pennones* seu *Pennuncellos* Bachelariis adscribit: vol. cap. 135. *Là estoit Messire Hue le Despensier à pennon, & là estoit à banniere & à pennon Messire Hue de Caurelée, & à pennon sans banniere Messire Guillaume Dracton.* Et cap. 161. *Messire Jean de Jumont son pennon devant.* Idem scribit 1. vol. cap. 237. Joannem *de Chandos* in Navarrensi expeditione sub se habuisse 1200. *pennons tous parez de ses armes, d'argent à un pel esguisé de gueules, qui estoit chose moult belle à regarder.* Et cap. 241. *Sous le pennon de S. Georges à la banniere de Messire Jean Chandos estoient les Compagnies, ou bien estoient 1200. pannonceaux.* Ex quibus satis colligitur *pannones* & *pannoncellos*, eadem notione usurpari. *Le Roman de Guarin:*

> *Là veissiés tant panoncel fermer,*
> *Tante baniere sus haucier & lever.*

Guill. *Guiart* an. 1304.

> *Pannonceaux par leurs flots ventelent,*
> *Et mainte banniere isabelle.*

Et an. 1306.

> *En autres plusieurs manieres*
> *Bruient pannonceaux & bannieres.*

Adde eundem Froissartem 2. vol. cap. 51. 4. vol. cap. 18.

Interdum etiam Scutiferis *Pennoncellos* deferre jus erat, quod ex Froissarte licet colligere 4. vol. cap. 21. *Et cheurent davanture sur le pennon d'un gentilhomme Escuier, & pour lors bon homme d'armes, qui se nommoit Afrenal.* Ita verò Bachelariis & Scutiferis *pennones* seu *pennoncellos* in militaribus expeditionibus deferre jus erat, si vassallos complures haberent, qui eorum signa ac vexilla subsequi tenerentur: seu quod nondum *Banneriam*, uti tum loquebantur, per ætatem erexissent: seu quod eum vassallorum numerum non haberent, qui ad Bannereti dignitatem obtinendam requirebatur.

Scribit laudatum Ceremoniale, Regum, Ducum, Marchionum, & Comitum, non verò cæterorum, Banneretorum, eam fuisse prærogativam, ut *Banneriam*, & *Pennonem* in bellis ac præliis deferre possent; sed contrarium indicare videtur Froissartes locis supra citatis.

Erant porro ejusmodi *Pennones* Militum armis seu insignibus ornati. Idem Froissartes 4. vol. cap. 18. *Les François avoient bannieres desploiées, & pennons desploiez & armoiez de leurs armes.* Ibid. *Grande beauté estoit à voir les bannieres & les pennons de soie, de cendal, armoiées des armes des Seigneurs ventelans au vent, & resplendier au Soleil.* Rursum 1. vol. cap. 198. *Et mit son pennon devant luy, qui estoit d'hermines à 2. homaides de gueules.* *Pennoncellos* etiam vocabant hastarum infulas, quas Græci recentiores *Flammula*. Chronicon Flandriæ cap. 15. *Une bataille de gens à cheval, qui tous portoient pennonceaux à leurs glaives.* Et cap. 113. *Portoit celui Chevalier en sa main une glaive d'un pignon (pennon) d'or à un bouel de sable.*

PENSA, *Pensum*, Pondus, *Poids*. Chronicon Normannor. an. 869. *Carolus cum Normannis in 4. millium libris argenti ad pensam eorum pacificatur.* Edictum Pistense

Pittense c. 13. *Et sine fraude, tam in pensa, quam in purgatione denarios concambient.* Adde c. 14. Athalardus in Statutis Corbeiensib. lib. 1. c. 6. *Separet inde primo illos provendarios (panes) qui per pensas semper æqualiter & habentur & liberantur.* Lib. 2. *Similiter ut ipsi provendarii eadem qualitate & quantitate cibi & potus, sicut ceteri provendarii nostri, sustententur: id est, ut pensam secundum cæterorum consuetudinem per mensem, similiter panem & potum secundum eorum consuetudinem accipiant.* Miracula S. Gengulfi n. 15. *Cum sui corporis pensa.*

Pensa, Libra, ut *pondo* & *Pondus*. Flodoardus lib 1. Hist. Remensis cap. 20. *Et ut picem religiosis annuatim locis Ecclesiæ Remensis administrarent instituit, quibus & pensam tribuit,---cum qua suum quoque persolvunt debitum.* Idem lib. 2. c. 3. *Victus pensam pauperibus erogabat.* Charta Gerardi Morinensis Episc. an. 1084. in Chron co Andrensi p. 809. *Comes (Gisnensis) sedem molendini cum stagno apud Gisnes, & pensam caseorum singulis annis.* Teloneum S. Audomari in Tabular. S. Bertini: *De pensa anguillarum, pensa adipis, pensa caseorum, pensa butiri, pensa cera, [illegible] ...rum*, &c. Occurrit apud Galbertum in Vita Caroli Comit. Flandr. n. 12. in Charta Caroli Calvi apud Mabillonium to. 4. SS. Ord. S. Bened. p. 119 & alias apud Buzelinum in Gallo-Fla .dr. p. 506. 399. in Hist. Guinensi pag. 24. apud Doubletum p. 74[illegible] 7[illegible]. &c.

Pensa[illegible], crebro occurrit in Decretis Hungaricis Stephani Regis lib. 2 c. 13. 16. 43. *Pensa*, nudè, in Decretis Ladislai Regis lib. 1. c. 14. 29. 42. lib. 2. c. 3. 4. 6. 8. lib. 3. c. 29. ubi Molnerus ait ita appellari nummum pretii 40. denar. interdum florenum. *Pensæ ferri & aquæ*, in iisdem Decretis S. Ladislai lib 1. c. 28.

Pensum Palatii. Charta Dagoberti Regis apud Doubletum p. 661. *Auri purissimi decem libras, ac argenti probatissimi pondo viginti ad pensum Palatii solvere cogatur.* Ubi Charta Ludovici Pii, apud eundem p. 736. habet *ad pondus nostri Palatii.* Libertates Regni Majoricæ MSS. *Vicarius, bajulus, vel [illegible] non possit cognoscere de falsitate pensi vel mensurarum.* Leo Ost. lib. 1. c. 57. *Cochlearia argentea . pensorum[illegible] bræ unus.*

Peisa, & *Pisa*, eadem notione. Charta Edw. III. Regis Angl. an. 1343. *Super perceptione 10. librarum, & 8. peisarum casei*, &c. Adde Will. Thorn p. 2072.

Pesa. Fori Morlanenses art. 17. *Statuo etiam quod teneant rectas pesas & rectas libras & rectas mensuras.* Habetur etiam art. 37. *Pesa*, in Foris Beneharn. *Un quintar de biscuyt, & 10. peses de formatge*, apud Raimundum Montanerium c. 200.

Pesare, *Librare*, in Gloss. Arabico-Lat. Gall. *Peser.*

Pisa. Galbertus in vita Caroli Comitis Fland. n. 117. *Caseorum pisas viginti duas.* In Charta Theoderici Comitis Flandriæ an. 1187. in Donat. Belgicis Miræi lib. 2. cap. 65. *Pisa caseorum, & butyri.* In alia Willelmi Atrebatensis Advocati in probat. Hist. Guinensis p. 238. *Ad prædictam Co[illegible] ventus tres pisas caseorum Flandr[illegible] singulis annis*, &c. Occurrit apud Willelmum Thorn p. 1777. 1931. 2073. 2074.

Pensa, Tributum quod pro pensis seu ponderibus pensitatur. Occurrit passim in Curiis generalibus Catalaniæ.

Pensator, qui ejusmodi *pensas* exigit, in Consuetudinibus Barcinonensibus MSS.

PENSARE, Cogitare, Gallis *Penser*, apud Gregorium M. non semel, Agobardum lib. de Dispensatione c. 6. Ivonem Carnotensem Epist. 25. 33. 120. 180. 250. in Actis Murensis Monasterii p. 44. &c.

Pensare dicitur moneta quæ pondus legitimum habet, in legibus Wisigoth. lib. 7. tit. 6. §. 5. in Addit. 2. Legis Burgund. §. 6. in Capit. ad Legem Salicam cap. 3. §. 11. in Leg. Longob. lib. 3. tit 28. in Capitul. Caroli M. lib. 4. c. 32. in Capitul. Caroli C. tit. 28. in Edicto Pistensi c. 8. 9. in Vita Aldrici Episc. Cenoman. n. 69. &c. quomodo *perse* dicimus.

PENSABILITER, in Usaticis Barcinonensibus MSS. idem quod cap. 2. *Considerata mente; aguet a pensé*, in Consuetud. Namurc. art. 79. vulgò *guet a pens Aguayt.*

PENSATOR. Vide *Pensa.*
PENSILARII. Vide *Gynæceum.*
PENSILES. Vide *Gynæceum.*
PENSILIS *domus.* Vide *Domus.*
PENSUM. Vide *Pensa.*

PENTAEMTARCHUS, pro *Pentecontarchus*, Lat. *Quinquagenarius.* Charta ex Tabulario Ecclesiæ Brivatensis an. 924. n. 17. *Consultu Adalbaldi Præpositi Ecclesiæ S. Juliani martyris, & Cuneberti Pentaemtarchi ipsius loci, cæterorumque Canonicorum*, &c. Ita enim præfert ipse codex, licet vir doctissimus *Pentacontarchus* ediderit. Idem porro Cunebertus sub eundem annum 924. ch. 194. *Decanus* dicitur. Vide Spicilegium Acherianum to. 11. p. 284.

Pentecomarchus, perperam etiam apud Simeonem Dunelmensem an. 887. *Perturbatus erat frequenter animo contra Principes & Pentecomarchos.*

PENTECOSTALITER, Breve recordationis an. 1040. in Tabulario Casauriensi: *His ita institutis atque perfectis præfati fratres ex intimo viscerum suorum dixerunt, quod si quis nostrum vel eorum qui de gente nostra nascituri sunt, frangere voluerit hæc, aut fregerit, sit anathematizatus & excommunicatus.---& persolvat mille mancosos purissimi auri [illegible] bus persolutus, ista quæ facimus, sicut in isto brevi continentur, & in carta primæ donationis perleguntur, pentecostaliter, & sine fine permaneant.* Ubi fortè *pentecostaliter* idem valet ac si res ea per 50. annos possessa fuisset. Nam annorum 50. præscriptio omnem redimendæ possessionis spem tollebat. Charta Friderici Imp. an. 1219. apud Ughellum to. 4. p. 1503. *Ad hæc regia auctoritate statuimus & ordinamus, ut nulla præscriptio noceat, vel possit objici eidem Eccl. sic, nisi 50. annorum curriculis sit munita.* Vide Canones Hibern. lib 35. c. 7. 8. 10. lib. 41. c. 7. Leges Wisigoth. lib. 4. tit. 3. §. 2. 4. Goffridum Vindocin. lib. 2. Epist. 30. & l. 10. Cod. de Prædiis Navicular.

PENTECOSTE, Festum adventus Spiritus sancti in Apostolos, quod celebrant Christiani quinquagesimo die post Pascha. Vide Durandum lib 6. cap. 107. & alios passim. Per septem autem dies festum Pentecostes celebrabatur, ut autor est Honorius Augustod. lib. 3. c. 147. & 149.

Pentecoste, intervallum à Dominica Resurrectionis ad festum Pentecostes, Græcis & Latinis scriptoribus passim etiam dicitur. Ordo Romanus: *Tempus autem Pentecostes inchoatur à prima die Resurrectionis, & currit usque ad diem quinquagesimum post Pascha.* S. Hieronymus: *Non quo, & per totum annum, excepta Pentecoste, jejunare non liceat.* S. August. Epist. 86. *Dies illi quinquaginta post Pascha usque ad Pentecosten quibus non jejunatur*, &c. Ita etiam Tertullianus lib. de Corona militis cap. 3. de Baptismo cap. 13. &c. Adde Amalarium lib 1. de Eccl. offic. c. 36. lib. 4. c. 46. In illo autem 50. dierum intervallo, stantes liturgiæ olim intererant, eo elapso de geniculis adorabant, uti testantur Tertullianus, S. Hieronymus, S. Ambrosius serm. 61. Concilium Aurelianense, Epiphanius serm. Catech. S. Augustinus Epist. 119. c. 17. S. Columban. in Pœnitent. cap. 9. B. Dorotheus Doct. 15. S. Germanus Patr. CP. in Theoria Mystica, Ordo Romanus, Isidor. lib. 1. de Eccl. offic. c, 33. &c.

In illo etiam intervallo *Alleluya* in Ecclesia ubique cantatur. S. Augustinus Epist. 119. cap. 17. Vide Scaligeriana pag. 261. & Henric. Valesium ad Euseb. lib. 4. de vita Constant. cap. 64.

Pentecosten, indeclinabiliter. Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 33. *Similiter fiat in septimana Paschæ & Pentecosten.* Occurrit ibi non semel, in Capitulari an. 828. apud Anselmum Havelsbergensem Episc. lib. 3. Dialog. c. 14 extremo, & alibi passim.

PENTHIACUS. Fragmentum Petronii pag. 30. *Gallum enim gallinaceum, Penthiacum; & ejusmodi nænias rustici faciunt.*

PENTICIUM, Appendix ædis, gurgustium, tuguriolum parieti affixum, adjunctum, nostris *Appentis.* Regula Fratrum domus S. Juliani juxta S. Albanum in Anglia: *Similiter inhibemus ne stationes fiant in penticio, quod se extendit in longitudine ante domus fratrum versus viam regiam: neque quisquam fratrum teneat ibi parliamentum cum alio fratre: sed si quis fratrum voluerit habere colloquium cum aliquo fratre, transeat ordinatè per dictum pentitium unusquisque alter ad alterum pro libito suo sine statione*, &c. Thomas Walsinghamus in Ricardo II. p. 259. *Intravit quidam cum gladio & parma pentitium Abbatis, audacter petens centum marcas ab Abbate donari sibi*, &c. Infra: *In camera Abbatis, in capella, in pentitio pro libito deambulabant.*

PENTIFARIE, In quinque partes, vox hybrida. Erchembertus, & ex eo Leo Ost. lib. 1. c. 31. *Pentifariè regnum Francorum divisum est.*

PENULATUS. Jo. Fortescutus de Laudib. Legum Angl. c. 51. de Justiciario Angl. *Serviens ad legem ipse existens, roba longa ad instar Sacerdotis, cum capicio penulato circa humeros ejus, & desuper collobio, cum duobus labellulis — vestiebatur.* Infra: *Et capicium ejus non alio quam menvero* (Menu-vair) *penulatur, capicium tamen servientis pellibus agninis semper albis implicatur.* Vox videtur formata à *pannus* seu nostro *panne*, id est pellis vel *pellicium*; ita ut *penulatus*, idem sit quod *foderatus*, quasi *pannulatus.*

PENURIOSUS, qui penuriam patitur. Utitur Alanus de Insulis in Planctu naturæ p. 283. 321. ult. edit.

PENY-GAVEL. Vetus Charta apud Somnerum in Tractatu de Gavelkynd p. 26. *Tenentur de prædictis Abbate & Conventu, & prædecessoribus suis per fidelitatem & relevium, & per redditum & servitium vocatum Penygavel, videlicet reddendo annuatim eisdem Abbati & Conventui, & eorum successoribus de qualibet Swillinga dictarum 42. Swillingarum in festo S. Martini in hieme decem & novem solidos & 8. denarios*, &c.

PENYPISE, pondus denariorum, Statera, ex Sax. pený, denarius, & piſe, ponderatio. Willelmus Thorn an. 1335. *Fabricavit sibi stateram Abbati & Conventui postea dolosam & abominabilem, quæ dicitur* Penypise, *& cum illa triavit 20. sol. in denariis antiquis ponderis maximi, cum quibus æqua lance recipiebat denarios quorumcunque.*

PEPIGNA, minutæ monetæ species. Tabular. Albæ ripæ in diœcesi Lingonensi an. 1219. Liberas ab omni censu & servitio, præter S. denarios censuales una pepigna minus.

PEPIONES. Vide *Pipiones.*

PEPULUM, *Speculum*, in Gloss. Arabico-Lat. Glossæ antiquæ MSS. *Pepulo, palleum, pepulum, speluncа. Pipulum, speculum.*

PEPOUDROUS. Vide *Pedepulverosi.*

PEQUICHINUS. Vide *Piquichinus.*

PERA, Monachorum propria fuit. Cassianus de Monachis Ægyptiis: *Ultimus est habitus eorum pellis caprina, quæ melotes, vel pera appellatur, & baculus.* Ita peram & baculum Monachis tribuit Palladius in Hist. Lausiaca c. 83. *Melotem* verò *Peram* apud Cassianum vocari mirum videtur viris eruditis: unde quidam *penulam*, alii *diphteram* restituunt. Ego verò vocem *appellatur* post *melotes* ponendam existimabam, tametsi ita legisse veteres apud Cassianum, ut ferunt editiones, pro certo sit. Vide Jo. de Janua in *Pera*, & Rosweidum ad Paulinum p. 822.

Peregrinantium etiam fuit *Pera.* Sic enim Christus ministris suis, apud Salvianum lib. 2. ad Eccles. Cathol. *Nolite possidere aurum neque argentum neque pecuniam in zonis vestris, non peram in via, neque duas tunicas*, &c. Baldericus in Chr. Camerac. lib. 1. cap. 10. *Sumpta per acum baculo, ad cœnobium viri Dei pergere festinavit.* Charta Ademari vice-Comitis Lemovic. an. 1179. ex Tabul. Dalonensi fol. 23. *Eo die, quo Hierusalem proficiscens cum pera, quam collo deferebant, Joannem ejusdem Ecclesiæ Abbatem & cæteros fratres Dalonensis investivi*, &c. Peregrinantium verò peræ à Presbyteris benedici solebant, ut observat Honorius Augustodun. lib. 1. Gemmæ animæ cap. 181. pro quibus benedictionibus fiebant oblationes. Diploma Alexandri PP. an. 1234. in Tabulis Burgund. Perardi p. 434. *Idem Sacerdos solus habebit — oblationes quæ fiunt pro baptismo & pro pera.* Charta Rogerii Abbat. Dervensis in Tabul. ejusdem Monasterii: *Benedictiones perarum, capulorum quoque, sue erunt.* Charta an. 1221. apud V. Cl. Jacob. Petitum ad Pœnitentiale Theodori p. 401. *In prædicta etiam Ecclesia peregrinis de castro Presbyter consuevit benedicere peras & baculos, & Missam, si ei placuerit celebrare, & solum denarium de oblationibus recipere.* Vide vitam S. Tellai apud Capgravium c. 2. & quæ super peregrinantium peris observavimus in Dissertat. 15. ad Joinvillam. Benedicebantur etiam à Sacerdote ipsimet *peregrinaturi*, ut est apud Gillebertum Lunicensem Episcopum de Usu Ecclesiastico.

Pera, inter ministeria sacra. Chronicon Moguntin. pag. 384. *Peram ad Corporalia filis aureis insertis miri operis & decoris.*

PERA Anglis, est quævis structura contra fluctuum impetus, tam in mari, quam in fluminibus, ex Lat. *petra*, seu Gallico *pierre*, quod idem sonat. Usus enim obtinuit, ut ejusmodi moles, cujuscunque materiæ sint, ita appellentur, ut illa ad Germuthiam ex ingentibus trabibus maximaque vi saxorum constructa hodie id nominis habet: quomodo etiam *peras* vocant ipsa fundamenta quibus inniхuntur columnæ, quæ pontes sustinent, sive ex saxis sint, sive ex palis, trabibus, & aggesta terra. Vetus membrana de restauratione pontis Roveceſtriæ in Itinerario Cantii, apud Spelmannum: *Primum [illegible] dem civitatis Episcopus incipit operari in Orientali brachio pontis, primam peram de terra*, &c. Occurrit ibi pluries.

PERACIA, Pera, pharetra. Anonymus de Gestis Friderici II. Imperatoris: *Saraceni more solito, priusquam se jungant, manualiter hostibus ex peracias tela projiciunt, & subitò sagittantes Ribaldos sine numero vulnerant.*

PERACULUM, *Sacculus.* Gloss. MS. Reg. cod. 1013. Vox à *pera* efficta.

PERÆQUATORES, in Cod. Theod. & in Novellis, qui tributa ex æquo inter cives partiuntur, Græcis, ἐξισωταί, de quibus etiam agunt Ennodius l. 1. Epist. 6. Senator lib. 5. Epist. 14. 15. & alii à nobis laudati ad Alexiadem p. 346. Vide præterea Sirmondum ad Ennodium, Jacobum Gotofredum ad Cod. Th. Chopinum lib. 1. de Dom. tit. 2. n. 5. &c. Ad hanc tributorum peræquationem pertinet locus Gregorii Turon. lib. 9. c. 30. *Childebertus verò Rex descriptores in Pictavos — jussit abire —, ut scilicet populus, censum quem tempore patris reddiderat, facta ratione innovaturæ, reddere deberet. Multi enim ex his defuncti fuerant, & ob hoc viduis orphanisque*

nisque ac debilibus tributi pondus insederat. Quod hi discutientes, per ordinem relaxantes pauperes ac infirmos illos, quos justitiæ conditio tributarios dabat, censu publico subdiderunt. Adde Diurnum Romanum cap. 6. tit. 3.

Peræquatores victualium rerum in urbe regia, apud Senatorem l. 6. Epist. 6. qui rebus venalibus pretium indunt ac indicunt.

PERAMBULATIO, à Practicis Anglicis dicitur perquisitio, quæ à judice fit finium Comitatus, aut alterius tenementi, cum de iis non consentiunt partes. Tum enim *perambulantur* & inspiciuntur, ut de iis constet. Tabularium Burgaliense fol. 9. *Quibus congregatis idem Albinus fines nostræ terræ cœpit perambulare, ac incisuras arborum, quæ easdem terras terminabant, eisdem demonstrare, ostensioni cujus præfatus Hugo noluit credere.* Vox etiam cognita hac ferè notione *sub prima* Regum Stemmate. Charta Chlotarii III. apud Petr. Chiffletium: *Qualiter una cum ipsis vel parentes eorum de parte maxima de infra termino ipso Elavia casa contentionem maximam habuissent, & ipsas terminationes perambulassent & signa posuissent,* &c. Vide Leges Baronum Scoticor. c. 78. § 2. Bracton. lib. 4. Tract. 1 cap. 31. §. 2. & Fletam lib. 4. c. 15. §. 1. 2. 4. & infra in *Visio.*

PERAMENTUM, Pera, cingulum à quo pera pendet: *Escarcelle.* Joannes Beka in Heriberto Episcopo Trajectensi 26. *Theodoricus itaque Comes (Hollandiæ) his agnitis, in se reversus erubuit, & de proposito malæ voluntatis compunctus ingemuit: qui statim abjiciens pilum fraxineum galerum splendidum leoninum clypeum, & peramentum aureum, discalciatus, flexis genibus expetivit veniam.* Ita 1. editio, ad Bucheliana habet *paramentum.*

PERAMPLIUS, ita Anastasius in Hist. Eccl. vertit Theophanis ἐπὶ πλεῖον p. 91.

PERANTE, ex Gallico, *Pardevant.* Statuta Ordinis de Sempringham p. 733. *Potest — in aliam partem perante chorum transire.* Liber Ordinis Sancti Victoris Parisiensis MS. cap. 38. *Quotiens Conventus cum processione perante lavatorium transit,* &c. Monachus Vallis Sarnei cap. 72. *Cum transiret perante basilicam,* &c. Adde librum Usuum Cisterciensium cap. 75. 90.

PERARARE, Scribere, apud Sidonium lib. 5. Epist. 17. lib. 7. Epist. 2.

PERCA, pro *pertica,* ex Gallico *Perche.* Monasticum Anglican. to. 2. p. 87. *Et unam acram prati per majorem percam.* Hinc

Percata terra, ibid. pag. 305. *Perchée de terre.* Vide *Pertica.*

PERCALCARE. Tabularium Prioratus Neronisvillæ f. 23. *Dederunt — quicquid habebant in Fromundivilla, sive in territorio ejusdem Brocis adjacenti. Donum istud percalcavit per circuitum ipse Stephanus (donator) & Albinus eius Major, & alii plures, . . . sicut percalcavit sic hoc donum confirmavit.* Tabularium S. Eparchii Inculismensis fol. 8. *Audita querela, & eorum responsione, laudavimus & præcepimus, ut Abbas S. Eparchii produceret duos testes idoneos, qui percalcarent & monstrarent terram, de qua possent jurare, quod ipsi viderunt investitam Ecclesiam,* &c. Infra: *Producti testes, qui percalcationem fecerant, jurare noluerunt,* &c. Tabular. Absiense fol. 27. *Qui etiam percalcavit terram è lo motatges ad molendinum.* Ubi *percalcatio,* idem ferè valet quod *perambulatio,* de qua voce supra egimus, id est, ostensio rei donatæ.

PERCATAPSAT, Papiæ, *valde cedit, vel blandè cedit.*

PERCENARE, ἀποδειπνῆσαι, in Gloss. Gr. Lat.

PERCERI, *celeres,* Papiæ, idem: *Percibus, celerrimis, velocibus.* Perceleres.

PERCHIA, Cornua Cervi, ex Gall. *Perche,* in Charta Henrici III. Regis Angl. ap. Gul. Prynneum in Libertatibus Eccl. Anglic. to. 3. p. 65.

PERCIDUS. Appendix Cod. Theodos. Const. 20. *Si autem infirmior fuerit persona, prius cogitet animo suo percido, & sic accuset,* &c.

PERCURRERE. Marculfus lib. 1. form. 38. *Super Capellam domni Martini, ubi reliqua Sacramenta percurrunt, debeant conjurare.* Id est, ubi præstari solent.

PERCURSUS, societas quædam inita inter duos dominos pro utriusque tenentibus seu hominibus: Gallis *Parcours, entrecours. Percursus* verò aut homines spectabat, aut pastionem animalium. *Percursus hominum* dicitur ea facultas concessa hominibus utriusque feudi, *percurrendi* seu migrandi ad utrumlibet feudum: ita ut si homo, vel tenens alicujus, dominum suum deserere velit, & ad alium dominum, quocum percursum ille habet, transire, id ei liceat. Charta Petri Comitis Autissiodor. an. 1205. in Tabulario Campaniæ Thuani f. 176. *Veritate super hoc inquisita didicimus percursum esse inter dictas villas.* Charta Odonis Ducis Burgund. an. 1215. ibidem f. 49. *Concessimus alter alteri quod percursus qui est inter quasdam villas nostras & suas suspendatur in 4. annos, ita quod interim nec homines nostri in terra sua, nec homines sui in nostra valeant retineri.* Tabularium S. Benigni apud Perardum: *Dederunt — percursum plenarium in omnibus terris suis, silvis, & planis, & pascuis.* Regestum Magnorum Dierum Trecensium an. 1285. fol. 23. *Dicebat dominus de Hans quod per compositionem olim inter ipsum ex una parte, & dom. Regem Navarræ Comitem Camp. ex altera factam, burgenses sui de Hans non habebant percursum in terra domini Comitis Camp. dicens & asserens, quod si contingeret aliquem de ipsis burgensibus ire ad villas Comitis Camp. causa morandi, vel burgesiam faciendi ibidem, dictus dominus de Hans posset totam remanentiam ipsius burgensis retinere.* Dux Burgundiæ Divionensibus concessit, litteris an. 1268. *le parcours de ces qui jan voudront aler de Dijon sans la taille de la vile paier. En tel maniere que cil qui s'en voudront aler, soient hommes, ou femmes véves sans la taille de la ville paier por demorer aillors, san doivent aler devant la Toffeins, & doivent demeurer & tenir feu & liu & leur maisnie là où il vont ester, & fors de la taille de la Toffains jusqu'à la feste de la nativité S. Jean Baptiste: ne ne peuvent dedans cel terme tenir hostel à Dijon &c. & ny peuvent venir que pour leurs affaires particulieres pour vendre leur bled ou leur vin, sauf que depuis la S. Jean jusques a la Toussains ils peuvent y venir avec tout leur mesnage pour leurs moissons & pour leurs foins,* &c. in Regesto feodor. Burgundiæ 2. part pag. 134. De ejusmodi hominum percursu agunt Consuetudines, Trecensis art. 7. Vitriacensis art. 78. 79. & Senonensis art. 136. 138. Adde chartam an. 1270. apud Roverium in Reomao pag. 282.

Spectabat etiam *percursus* facultatem datam hominibus in alieno feudo operas faciendi, ut est in Consuetudine Nivernensi cap. 12. art. 1.

Percursus in pastionibus, erat facultas ponendi pecudes suas, & eas pascendi, in alterius domini, quocum *percursus* erat, pascuis. Tabularium S. Benigni Divion. *Dedit Canonicis — usus suorum nemorum ad construenda ædificia, percursus quoque in eisdem nemoribus, & pasnaticum,* &c. Guido VI. Dom. Lavalli in Tabulario Abbat. de Rota. *Do & concedo præterea omnibus bestiis suis, exceptis capris, percursum nemorum meorum.* Vetus Inquesta in Regesto Philippi

 Aug.

Aug. Herouvalliano fol. 118. *Dominus Montusfortis non potest ponere porcos in defenso nisi suos, donec pasnagium sit acceptum: postea verò percussum* (sic) *dare potest cui voluerit in defenso, absque vendere.* De percussu in pascuis agunt Consuetudines Comitat. Burgundiæ cap. 16. art. 103. & Lotharingiæ tit. 15. art. 1. *Precursus*, pro *percursus*, habetur in Chronico Besuensi pag. 660. *procours* in Consuetud. Nivernensi.

PERCUSSORES, qui anteneasmo, specie maniæ, laborant; *Hos*, inquit Gariopontus in Passionario Galeni lib. 1. c. 11. *Latini Percursores, alii Cadsartos vocant.*

PERCUSSIO. Pœnæ monasticæ species. Pœnitentiales S. Columbani cap. 8. *Qui ceciderit Chrismal, nihil confringens, 12. percussionibus emendetur.* Sic alibi non semel. *Verbera* appellantur cap. 12. 13. 14. alibi *plagæ*, vetus Pœnitentialis Andegavensis apud Morinum post libros de Pœnitentia p. 36. ubi de Redemptionibus pœnitentiarum: *Quidam dicunt, centum percussiones in hyeme vel centum psalmos in æstate valent &c.* Vide *Palmata* & eundem Morinum lib. 7. cap. 14.

PERCUSSORIUM. Gloss. Ælfrici Saxonic. *Percussorium*, ꝩleȝe, i. clades, occisio.

PERDA, Jactura, Gall. *Perte*. Usatici Barcinonenses MSS. c. 24. 28. *Emendet ei totum damnum & missiones & perdas, quas senior per fallimentum illius fecerit.* Tabularium Castri Meliandi in Biturig. tit. 57. *perdas verò & missiones*, &c. Adde Thomasserium in Consuet. Bituric. p. 158. *Le Roman d'Aubery* MS.

Il me feroit ma perde restorer.

Vide Salmasium ad Pollionem p. 312.

PERDICERE. Statuta Ord. S. Gilberti de Sempringham p. 772. *Cùm sorores dixerint horas, quamvis bis Pater noster perdixerint, potest aliqua absens ad horam ingredi. Si Pluries perdixerint, non ingrediatur, sed per se debitum horæ persolvat.*

PERDICETA, *Perticheta*, Machina jaculatoria. Historia MS. Excidii Acconis an. 1191. *Secum ducens machinarum multitudinem fundibulariam, sicut sunt petrariæ, biblietæ, perdicetæ, & Mangonelli.* Sanutus lib. 2. part. 4. c. 6. *in prora verò cujuslibet galearum fieri possint aliqua bellica instrumenta, ut consulerent exercitati in talibus & docti, pertichetas sive furcatas a puppe usque ad proram circa latera cujuslibet ordinando, juxta id quod fieri consuevit. Similiter balistariæ à capite bancorum in tanto numero, quantus necessarius & utilis videretur. Quæ quidem castra, perticheta, balistariæ, & bellica instrumenta sic debent fore ingeniis ordinata, quod possint removeri & erigi secundum quod fuerit opportunum.* Italis *pertighette*, est parva pertica: & sanè machina ista *furcæ* etiam speciem retulit, cum *perticheta sive furcata* dicatur Sanuto. Sed cujusmodi illa fuerit, mihi incertum; nisi ea fuerit, quam *Perdriau*, seu Perdicem vocat Will. *Guiart* sub an. 1304.

Prés du Roy devant sa banniere
Metent François trois Perdriaus,
Getans pierres aus enviaus
Entre Flammens grosses & males,
Joignant d'eus trois deus Espringales,
Que garçons au tirer avancent.

PERDIDOSUS, qui rem aliquam perdidit. Martinus didacus *Daux*, Justitia Aragon. lib. 6. Observant. tit. de Privileg. Militum, p. 9. *Quod si facere noluerint, vel nequiverint, dominus loci, & homines teneantur emendare maleficium perdidoso, sacramento ejus, &c.*

PERDINGI. Leges Henrici I. Reg. Angl. cap. 29. *Villani verò vel cocseti, vel perdingi, vel qui sunt viles vel inopes personæ, non sunt inter legum judices numerandi.*

PERDONARE, Concedere, donare, *Accorder*. Ritus unctionis Regum, ex Codice Ratoldi, apud Menardum: *A vobis perdonari petimus, ut unicuique de nobis ---justitiam conservetis.* Adde Capitula Caroli C. tit. 1. c. 3. tit. 14. c. 3. tit. 34. c. 3. tit. 43. c. 4. Capit. Ludovici II. tit. 1. Capitulum Karlomanni Regis, Alcuinum Epist. 29. 86. Chartam Malgerii Archiep. Rotomag. apud Sammarthanos in Archiep. Rotom. n. 46. &c. Extat in M. Pastorali Ecclesiæ Paris. Charta an. 1350. in qua formula describitur Sacramenti, quod Joannes Rex Franciæ præstitit *in suo jucundo adventu* Parisios Episcopo & Canonicis Ecclesiæ Paris. in vestibulo ejusdem his verbis conceptum: sic enim Episcopus Regem compellavit: *A vobis perdonari petimus, ut unicuique de nobis, & Ecclesiis nobis commissis Canonicum privilegium & debitam legem atque justitiam conservetis, & defensionem exhibeas, sicut Rex in suo regno debet unicuique Episcopo & Ecclesiæ sibi commissæ.* Cui Rex respondit: *Promitto vobis & perdono, quia unicuique de vobis & Ecclesiis vobis commissis Canonicum privilegium & debitam legem atque justitiam servabo, & defensionem, quantum potero, adjuvante Domino, exhibebo, sicut Rex in suo regno unicuique Episcopo & Ecclesiæ sibi commissæ per rectum exhibere debet.*

Perdonare, Concedere, condonare, indulgere, parcere; unde nostris *Pardonner*. Charta Pippini Regis apud Doubletum p. 696. *Et postea ipse missus fuit ad causas, sed Fulradus Abbas, vel ipsa Congregatio S. Dionysii nos deprecati sunt pro eo, & suam illi vitam perdonavimus in Dei amore & Domini Dionysii.* Synodus Metensis: *Volo vos precari, ut hoc mihi perdonetis, ut inantea securus vobiscum loqui possimus.* Capitula Caroli C. tit. 26. *Propter illius amorem, & pro illius gratia, totum perdono quod contra me misfecerunt.* Adde tit. 27. c. 6. Synodum Pistensem c. 2. Edictum Pistense c. 21. &c. Florentius Wigornensis an. 1103. *Perdonavit ter mille marcas argenti, quas Rex sibi omni anno per conventionem debuit*, i. dimisit. Charta Florentii Comitis Hollandiæ, apud Joan. à Leydis lib. 16. cap. 3. *Ab hac die præsenti perdonamus, ac deinceps---perdonatum esse volumus, ea conditione ut*, &c.

Perdonatio, Concessio, in Capitul. Caroli C. tit. 16. c. 11. tit. 23. c. 10. &c.

Pardonare, Parcere, indulgere, *Pardonner*. Leges Adelstani Regis: *Tertium est quod gratiam omnes misericorditer Hermerum. dominus suum de dono quod fratribus illis hominibus concessisti, hoc est quod pardonatur omnibus forisjactura*, &c.

Pardona. Charta de his quæ inquirere debent Barones errantes, seu Justiciarii itinerantes: *Et inquiratur de auxilio ad maritandam filiam Regis, quid inde exierit de singulis hundredis, & de singulis villatis, & de singulis hominibus, sive in redditis, sive in pardonis, & cui illud traditum & liberatum fuerit.* Ubi *pardona*, idem valet quod *Misericordia*, seu mulcta judiciaria. Vide in hac voce.

PEREFFLUUS, *abundans*. Syrus & Aldebaldus in Vita S. Majoli Abbat. in Prologo lib. 3.

Quamquam tanta sit hæc, tamque perefflua,
[illegible] sen us merito nemusque perhorreat.

PEREGRINARIUS, Officium Monasticum, qui peregrinos & hospites excipit, aliàs *Hospitalarius* & *Hospitarius* dictus. Vide Goldastum to. 2 Rerum Alamann. p. 189. in margine.

PEREGRINATIO, jus pastus, vel procurationis, quod exsolvitur domino, dum peregrè vadit, Charta Philippi Regis Franc. an. 1170. apud Perardum p. 244. *Porro dum certo jure simpliciter deambularet*, (Comes Cabilonensis) *peregrinationem semel, aut bis in anno, in hospitio Paredi sibi deberi asserebat*, &c.

Peregrinatio, Vita Monastica. Chronicon Casin. lib. 3. c. 65. de Victore II. PP. *Magis optabat in*

d viaa peregrinatione suum tempus finire. Eadem verba habentur cap. seq.

Peregrinatione indicta in pœnam. Canones S. Patricii apud Wareum: *Qui furatus fuerit pecuniam ab Ecclesia sancta, — illius manus vel pes circumcidantur, aut in carcerem mittatur, aut in peregrinationem ejiciatur, & restituat duplum, & jurabit quod non revertetur, donec impleverit pœnitentiam.* Adde Canones Hibern. lib. 28. c. 6. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 5. de Sacerdote qui Confessionem revelavit: *Omnibus diebus vitæ suæ ignominiosus peregrinando pœniteat.* Chronicon Andrense: *Suis tamen hostibus sibi pacificatis, tali modo quod Terram Sanctam pro anima occisi infra biennium adirent.* Philippus de *Beaumanoir* cap. 63. *Se li souverains set que pés de vilain cas soit fête, dont auuns se soit obligez à rendre argent, ou qui vaille argent, si comme d'aller en pelerinage, ou d'autre paine, li souverains pot penre celi por attaint du fet.* Vide Nangium in S. Ludovico an. 1256. Summam Roberti de Chorcon Cardinalis in Tract. de Pœnitentia, quæst. 2. c. 13. & Ughellum to. 4. p. 867. Ejusmodi peregrinationum reis à judice in mulctam indictarum non semel mentio occurrit in magno Recordo Leodiensi p. 51. 52. 54. 55. 56. ubi certa pecuniæ summa redimi dicuntur. Vide Joan. Morinum lib. 7. de pœnit. cap. 15. 16. 17.

Peregrinationes solennes, in Jure & Consuetud. Normanniæ cap. 91. dicuntur, *cùm peregrinus accepta in parochia sua licentia, cum cruce, & aqua benedicta, & processione extra parochiam conducitur, pergens Hierusalem, Romam, vel sanctam Jacobum, vel in aliam peregrinationem per crucesignationem.*

Peregrinatione attonitus. Petrus Venerabilis lib 1. de Miracul. c. 8. *Qui cum aliquandiu, velut peregrinatione attonitus, siluisset.* Phrasis Gallica, *comme s'il fust revenu de loin.* Alanus de Insulis in Planctu naturæ: *A meæ mentis igitur peregrinatione ad me reversus*, &c.

PEREGRINUS. *Peregrinorum officium*, quod in Ecclesia Rotomagensi ita celebratum feria 2. post Pascha observat Ordinarius MS. ejusdem Ecclesiæ: *Officium Peregrinorum debet fieri hoc modo: Duo de secunda sede qui sint scripti in tabula ad placitum scriptoris, induti tunica, & desuper cappis transversim, portantes baculos & peras in similitudinem peregrinorum. Et habeant capellos super capita, & sint barbati. Exeant à vestiario, cantantes hymnum,* Jesu, nostra redemptio, *venientes lento pede per dextram alam Ecclesiæ, usque ad portas occidentales, & subsistentes in capite processionis, & tum cantabunt hymnum usque ad eum locum,* Nos tuo vultu saties. *Tunc quidam Sacerdos de majori sede, scriptus in tabula, indutus alba & amictu, nudus pedes, ferens crucem super dextrum humerum, vultu demisso veniens usque ad eos per dextram alam Ecclesiæ, & subito stet inter illos & dicat,* Qui sunt ii sermones. *Peregrini quasi admirantes, & eum respicientes, dicant,* Tu solus peregrinus. *Sacerdos interroget,* Quæ? *Peregrini respondeant,* De Jesu Nazareno. *Sacerdos utrumque respiciens, dicat,* O stulti & tardi corde. *Quibus dictis, statim recedens Sacerdos, fingens se longius ire, & Peregrini festinantes, prosequentes, eum detineant, quasi ad hospitium invitantes, & trahentes baculis, ostendentes Castellum, & dicentes,* Mane nobiscum. *Et ita cantantes ducant eum usque ad Tabernaculum in medio navis Ecclesiæ in similitudinem castelli Emaüx præparatum. Quo cùm ascenderint, & ad mensam ibi paratam sederint, & Dominus inter eos sedens panem fregerit, & fractione panis agnitus ab illis subito recedens ab oculis eorum evanescat. Illi autem stupefacti quasi surgentes, versis vultibus inter ipsos cantent lamentabiliter,* Alleluya, *cum versu,* Nonne cor nostrum. *Quo iterato, vertent se versus pulpitum, & cantent hunc versum,* Dic nobis Maria. *Tum quidam de majori sede indutus dalmatica & amictu, in modum mulieris, caput circumligatus respondeat,* Sepulchrum Christi, Angelicos testes. *Tunc extendat, & explicet unam syndonem ex una parte loco sudarii, & aliam ex alia parte loco vestium, & projiciat ante magnum ostium chori. Deinde dicat,* Surrexit Christus. *Chorus cantet alios duos versus sequentes residuos, & interius recedant M. & Peregrini, & processio factis memoriis redeat in Choro, & ibi finiantur vesperæ.*

PEREMPTORIUS, διηνεκής, in Gloss. Gr. Lat.

PERENDINARE, Morari. Lambertus Ardensis: *Multos in hospitio recepit, & secum perendinare vel hospitari fecit & coëgit.* Matthæus Westmonast. an. 1016. *Patri qui tunc Londoniis perendinavit, nuntios dirigens.* Ita non semel, an. 1059. 1087. 1101. 1244. 1254. Fortescutus de laudib. Legum Angl. cap. 35. 36. &c.

Perendinatio. Articuli Cleri Gallicani oblati Edvv. II. Regi an. 1316. c. 11. *Item petitur quod dom. Rex & regni magnates non onerent domos religiosas, vel Ecclesiasticas personas, pro corrodis, pensionibus, perendinationibus faciendis in domibus religiosis,* &c.

Perendinare, Ingeminare. Vita S. Pharaildis Virg. c. 3. *Nec vir immoderatæ atrocitatis à consueta desistebat insania, sed usu quotidiano flagra perendinabat ferocia.* Ubi *flagra perendinare*, est diu flagellis cædere: nisi legendum sit, *ingrandinabat.* Vide *Grandinare.*

PERERIUM. Vide *Petraria.*

PEREIRA, in Testamento Guillelmi D. Montispessul. an. 1211. Locum vide in *Orrata.*

PEREXIRE. S. Irenæus lib. 2. in Præfat. *Quonam modo per numeros veritatem affirmare conantur, minutatim perexivimus,* id est, commemoravimus, ex Græco διεξελθεῖν. Vide Jacob. Billium lib. 1. Observat. Sacrarum cap. 33.

PERFECTIALES, Ministri judicum, servientes. Ordericus Vital. lib. 12. p. 857. *Rediviva prosperitas illis blandè favens, sævos perfectiales admodum terruit,* &c. Infra p. 871. *Per diœceses suas illis contumelias irrogarunt, & tam per se quam per suffectos Perfectiales acriter oppresserunt.* Fortè quasi *Præfectiales.*

PERFECTISSIMUS, διασημότατος, in Gloss. Gr. Lat. & apud Eusebium lib. 10. c. 6. &c. Titulus honorarius aliquot Magistratibus attributus, qui *Perfectissimatus* dicitur, de quo est titulus in Cod. Theod. lib. 6. tit. 37. & Justinianeo lib. 12. tit. 32. De eo copiosè egerunt Pancirolus ad Notitiam Imperii lib. 1. cap. 3. Cujacius, Valesius ad Ammianum, Jacobus Gotofredus ad l. 1. d. tit. & alii.

PERFECTUM, *ad perfectum suscepi,* in Ordine Romano cap. 6. *perfectionem consequi,* in Concilio Tribur. can. ult. ἐλθεῖν ἐπὶ τὸ τέλειον, non semel in Concilio Ancyrano, cum scilicet exactis pœnitentiæ gradibus ad sacram Communionem admittebantur Pœnitentes.

PERFORACULUM, *Terebra*, τρύπανον, in Gloss. Gr. Lat.

PERFUNDERE dicitur Sacerdos eum quem tingendo, non mergendo baptizat. Summula Raymundi Ord. Prædicat.

Infirmus vel abortivus baptismatis unda
Ter perfundatur, ne non mersus moriatur.
Si glaciata sit hæc, formam teneas modo dictam.

Vide *Clinicus*, *Superfusio.*

Perfundere. Statuta Ord. Præmonstrat. dist. 1. cap. 1. *Cum aliquis in Natali Domini vel aliàs de necessitate duas Missas debuerit celebrare, post primam Missam, sumpto Sacramento Eucharistiæ, vinum perfusionis, sive ablutionis non sumat, sed alii ad sumendum tradat.* Vide *Superfusio.*

PERGA-

PERGAMENUM, à Pergamenis Regibus cum carta indigerent primò excogitatum, ut scribit Isid. l. 6. Orig. c. 11.

Pergamenum de terra levare. Tabularium Casauriense an. 22. Lud. Imp. F. Loth. *Et pergamena cum atramentario de terra elevans Ariperto Notario tradidi, & scribere rogavi, --- testibusque obtuli roborandam.* Alibi: *Unde pro stabilitate vestra ego Rimo cum pinna & calamario & pergamena de terra levavi, & potestativè hanc cartulam venditionis, secundum ritum gentis meæ Almannorum Audoaldum Notarium scribere rogavimus.* Charta alia apud Ughellum to. 3. p. 49. *Atramentario, penna, & pergamena manibus meis levavi, & Theuperto Notario --- ad scribendum tradidi.* Alia p. 61. *Et pergamenam, pennam, atramentarium, juxta Legem meam Ripuariorum de terra levavi, & Rolondo Notario ad scribendum dedi,* &c. Adde p. 416. & Bullarium Casinense to. 2. p. 70. Occurrit etiam hæc formula non semel in Chartis Sabaudiæ Comitum apud Guichenonum: quæ quidem nihil aliud sonat, quam quod donator sponte, nec coactus donationem suam facit, pergamenum tradendo in manus Notarii.

Pergamenarius, officium in Monasteriis, apud Adalardum in Statutis Corbeiensib. lib. 1. cap. 1. *Qui pergamena parabat,* ut est in vita B. Mariani Abbat. Ratispon. n. 9.

PERGENUARE, Genibus repere, γονυπετεῖν. Saxo Grammaticus lib. 6. *Cumque extis vacuus, labefactis viribus, gravi sitis angustia premeretur, petendæ potionis cupiditate pergenuans, labentis cominus rivi lympham exposcit.*

PERGIA. Charta Stephani Comitis Burgundiæ & Joannis Comitis Cabilonensis an. 1229. pro libertatibus oppidi Aussonensis apud Claudium Juranum in Antiq. Ausson. *Se beste est prise en dommaige de bley ou de prey par eschappée, cils cui la beste sera doit rendre le dommaige & la pergie, qui monte quatre deniers, se ce est chevaux: se ce est beste aumaline, 12. deniers, se ce est porcs, un denier. Se elle y est menée, cils cui elle est doit rendre le domaige, & la pergie, & la loi,* &c.

PERGULA, Trabecula in ædibus sacris, à qua pendent Lychnuchi. Anastasius in Gregorio III. *In quo* (oratorio) *faciens pergulam, contulit dona diversarum specierum, id est, gabathas aureas duas,* &c. Infrà: *Et super eandem absidem cruces argenteas 3. & cætera quæ in ornamento pergulæ, seu ad vestes altaris ordinata sunt.* In Leone III. *Nec non & gabathas fecit ex auro purissimo 15. cum gemmis pendentes in pergula ante altare,* &c. Alibi: *Verum etiam & polycandilum porphyreticum pendentem in pergula ante Confessionem in catenulis aureis,* &c. Adde p. 13. Guillelmus Biblioth. in Stephano VI. *Et in pergula ipsius Basilicæ --- posuit cantharam auream unam cum pretiosis margaritis ac smalto, cum perpendiculo ad pendendum.* Vocem pro tabulato usurpat Gobelinus Persona in Cosmodromio ætate 6. cap. 74. de Papa: *Et deinde die Paschæ --- ordinata pergula, ante primas portas Basilicæ S. Petri ipsum solemniter coronaverunt.* Utuntur etiam Latini scriptores.

Pergula, Vitis species, de qua Petrus de Crescentiis lib. 4. cap. 4. extremo.

PERGUS. Charta Henrici Imp. an. 932. apud Miræum in codice Donat. Belgic. lib. 2. cap. 30. *Et in his locis, & in omnibus quæ possidet, concedimus & confirmamus ei bannum & justitiam, impetum & buринam, ictum & sanguinem, reperturam, pergum regium, fora, telonea, Vicecomitatum, wagaria, rectum, & non rectum, vectigalia, & quidquid pertinet ad judicatum, integritatem reipublicæ & incolumitatem,* &c. Eadem Charta edita à Barthol. Fizenio in Hist. Leod. pag. 233. *pirgum* præfert. Vide an non significet carcerem seu jus carceris regii, ex Gr. πύργος. Vide *Turris.*

PERHORRESCENTIA, [illegible] est quod timor seu magna suspicio vel magnus metus. Vox fori Hispanici, de qua Michael *del Molino* in Repertorio Fororum Aragon. in hac voce.

PERIBOLUS, Urbis murus, seu potius mœnia. Gloss. Gr. περίβολος, *Mœnia.* Will. Tyrius lib. 8. cap. 14. *Tota nocte circuibant peribolon.* Albertus Argentin. an. 1375. *Dein mœnia muri antiquitatis prædictæ exaltatæ sunt cum peribulo seu deambulacro novo.*

Peribolus, Peribulum, Ambitus ædis, maximè sacræ. Will. Brito in Vocabul. MS. *Perivolus dicebatur murus exterior qui cingebat gazophylacia cantorum custodientium altare.* Mamotrectus ad 1. Machab. c. 13. *In peribolo, i. muro atrii domus Domini, quod totum templum per quadrum in circuitu ambiebat.* Durandus lib. 1. Ration. c. 3. n. 35. *In primitiva Ecclesia peribolus, id est paries qui circuit chorum, non elevabatur, nisi usque ad appodiationem, quod adhuc in quibusdam Ecclesiis observatur, quod ideo fiebat, ut populus videns clerum psallentem, inde bonum sumeret exemplum.* περίβολος ἐκκλησιαστική, in Constitut. Theodosii & Valentin. de his qui ad Eccles. confug. *Templi circumjectum,* in l. 4. Cod. Th. eod. tit. *Septum Ecclesiæ,* in Concilio Aurel. IV. c. 21. in Capitul. Caroli M. lib. 5. c. 177. 219. Gloss. *Conseptum,* περίβολος. Ita *conseptum* de ædibus sacris usurpant Solinus, Apuleius, S. Ambrosius, & alii. Amalarius lib. de Ordine Antiphonarii c. 27. *Manifestum est quod castigatio corporis per jejunium, & humiliatio mentis --- excludat diabolum de peribolo sanctæ Ecclesiæ.* Fridegodus in S. Wilfrido cap. 15.

--- Exhorruit ilicet alti
Viribus ingenii reparare peribula templi.

Flodoardus in Adriano PP.

Culmina restituit, fabricisque peribola cingit.

Thietfridus Epternacensis Abbas in Floribus libro 1. capite 6. *Taceo quæ ipse Deo mihi teste & conscio olfactu perpensi de nostræ Ecclesiæ peribolo,* &c. Ordericus Vitalis lib. 12. *Defunctum in Aquilonali climate periboli sepelierunt.* Quid autem Ecclesiæ *peribolus* contineret, docet prædicta Theodosii Constitutio & d. l. 4. nempe *cellulas, domus, hortulos, balnea, areas, atque porticus,* intra quos limites his qui ad Ecclesias confugiebant, vitæ immunitas erat.

Peribolus, Xystus, Porticus. Papias: *Deambulatorium, Peribolus.* Glossæ MSS. Regiæ cod. 1673. ξυστίδας, περίβλαια. Odo Abbas lib. de Translat. S. Mauri Abb. c. 1. *Deprecari illum capi, ut si aliquid ex his* (testamentis seu donationibus) *in peribulis, aut in scriniis tomo cartarum ejusdem loci seriret, nobis reddere dignaretur.*

Peribolum, in Glossario Saxon. Ælfrici redditur *Scipe*, quæ vox *Pagum,* seu *Comitatum* sonat.

PERICLA, Meminit Rocchus Pirrus to. 2. Notit. Sicul. p. 368. Chartæ Rogerii Comitis Siciliæ an. M. 6645. qua cuidam Monasterio concedit *periclas terrarum ad laborandum, & animalia sine quavis exactione pascantur in tenimento Saccensi,* &c.

PERICLITARI. Naufragio perire. Charta Philippi Comitis Flandriæ an. 1180. in Tabul. S. Bertini: *Si autem gubernatores navium cum sociis suis forte, quod absit, periclitati fuissent, pro redemptione animarum eorum tricenarium cum prabenda eis, quasi uni ex Fratribus Ecclesiæ concesserunt.*

PERICLYSIS, Περίκλυσις, Ora, extremitas, circumtextum vestis vel veli, purpura in orbem currens, quam Pollux περιπόρφυρον vocat. Ita Salmasius ad Vopiscum. Anastasius in Leone III. *Cortinas albas holosericas rosatas habentes in medio crucem de chrysoclavo, & periclysin de fundato unam.* Infra: *Cortinam majorem sericam albam habentem periclysin & crucem de fundato.* Ibid. *Et vela holoserica majora sigillata habentia periclysin*

clysin & crucem de blattin, ---item vela modica de stauracin --- ex quibus tria habent periclysin de fundato. Occurrit ibi sæpe pag. 121. 122. 123. 128. 130. &c.

PERICULONES, periculosi, ῥιψοκίνδυνοι. Commodianus instruct. 12.

Aut periculones Mimnermoniique sutores.

PERIDOPARE, Fragmentum Petronii: *Sic istos peridopabant, ut illis Jupiter iratus esset.* Ubi fortè legendum *peridorpabant*, id est, *tractabant*, à δόρπον *cœna, unde περιδορπάζειν.*

PERIGIUM, *Periculum.* Charta Alfonsi Comitis Bononiensis an. 1288. tom. 4. Monarch. Lusit. pag. 279. *Et excepto perigio de navibus in mari periclitantibus.*

PERILIARE, Periculum incurrere. Anonymus Barensis in Chron. an. 1064. *Dux venit in Bari --- & Gozelino perilavit cum suis at Perino. Periller,* Gallis. Leges Normannicæ Willelmi Nothi c. 32. *E si avers trespassent, perilot, û el devient vvaté, è il ne pussent mustrer ne crine force, qui l'on fut faite, si rendyssent l'aveir.* Id est, *si averia moriantur, vel in ejusmodi periculum incidant, ut deinceps vitium aut labem aliquam incurrant,* &c. *Le Roman de Jordain MS.*

De ma compaingne que je fis perillier.

Occurrit etiam apud Joinvillam in Hist. S. Ludovici p. 112. & in Consuet. Britan. art. 644.

PERISPEMA. Glossæ MSS. *Peripsema, limatura metalli, & purgamenta pomi, & quisquiliæ domus, & rasura cujusque rei.* Res vilis & abjecta apud S. Paulum. Liber Epistolarum S. Bonifacii Arch. Mogunt. Epist. 74. *Hæc xeniola direximus tuo cultui --- caligas, & peripsemata, orarium & coculam, & gemmam brevem.*

Peripsema fem. gen. Liber Sacramentor. Gregorii M. *Si à me omnium Sacerdotum peripsema sacrificium offeratur, pollutæ conscientiæ crimen augetur* Vel indeclin.

Peripsima, media planta pedis. Gloss. Isid.

Peripsema, Sordes, immunditiæ. Bernardus Mon. in Consuetud. Cluniac. MSS. c. 48. *In Sabbato autem post Nonam, vel post Vesperas, totam coquinam bene cum scopis emundant, adunantes ante ostium ipsius coquinæ totum pulverem ac peripsima, unde in crastina, dum Missa matutina cantatur, Custos vini faciet auferri.*

PERISTERIUM, Ciborium, in cujus cavo appensa erat columba, ex qua pendebat pyxis, sacram Eucharistiam continens. Testamentum Perpetui Episcopi, quo legat *Amalario Presbytero capsulam unam communem de serico, item peristerium & columbam argenteam ad Repositorium.* Hinc emendandus, ni fallor, Rainerus de Translat. reliquiarum SS. Eutychetis & Acutii: *Cujus claustri prominens pulchritudine decenti fastigium, columnis ambitum purpureis, sculpturarum vario schemate figurarum insignitum, argenteum bajulat, quod vulgò ciborium dicitur, nitens peristerium, sub cujus umbraculo altare similiter statuit, argenteis undique redimitum tabellis,* &c. Editio præfert *Pyrasterium.*

PERITOT. Monasticum Anglic. to. 1. p. 6. de reliquiis S. Thomæ Cantuariensis Archiep. *Annulus, qui fuit super digitum suum, cum dicto Peritot, tempore, quo gladiis impiorum occubuit.*

PERLÆ, Margaritæ, uniones, nostris *Perles.* Matthæus Paris & Matthæus Westmonast. an 1255. *Et erat quidam lapis pretiosus, qui dicitur vulgariter perla.* Jacobus de Vitriaco lib. 3 Hist. Orient. *In auro, & argento, perlis, & pomis ambræ, filis aureis, phylacteriis,* &c. Occurrit non semel apud Odoricum de Forojulio in Peregrinat. sua. Scripsit Wido de Pileo, Episcopus Ferrariensis, Poëma, de veteri novoque Testamento, cui titulum fecit: *Perla Bibliorum.* Statuta MSS. pro aurificibus Parisiens. an. 1355. *Ne Orfevre ne peut mettre en œuvre d'or ne d'argent parles d'Escoce avec parles d'Orient, se ce n'est en grand joyaux d'Eglise,* &c.

Pellæ, eadem notione. Michaël Scotus lib. de Physion. cap. 8. *Pella rotunda.* Add. cap. 17. Necrologium Ecclesiæ Paris. Id. Junii: *In qua planeta sunt quidam lapides pretiosi, qui vulgò pellæ vocantur.* Hauserunt Latini scriptores à nostris. Autor Rosarii S. Dionysii MS.

Elle est en plusieurs lieux semée,
Embellie & peinturée
De pelles & de biaus saphirs.

Chron. MS. Bertrandi Guesclini.

Et quant le Roy le vit, son chapel à jus mis,
Qui fut moult noble & biaus, à vrais pelles massis.

Alio loco.

En coronnes plaisans d'or fin Arabiois,
A pierres & à pelles aussi grosses que pois.

Peruli. Iso Magister in Glossis: *Bacas, gemmas rotundas, qui uniones vocantur, eò quòd in capite ostrearum aperto cerebro semel in anno, & unus tantùm, quos & perulos vocant.* Vide *Perula.*

Casaubonus ad sat. 2. Persii observat, margaritas infimæ Latinitatis scriptores vocare *Perulas*, vocemque extare apud veterem interpretem Horatii. Salmasius ad Hist. Aug. *perulas* dictas censet, voce ex Latino deflexa, quasi *pilulas*, seu parvas pilas. Unde & *pirula* Isidoro rotunda illa nasi extremitas, pro *pilula*, dicitur. Et in Notis ad Solinum, *perulam*, pro *sphærula*, i. parva spera, dixisse veteres scribit: ita enim recentiores sphæram appellasse, indeque perulas uniones Gallis dici, ut Græcis σφαιρία. Alii à *Perna*, quæ est conchæ species, de qua Plinius lib. 32. Vide in *Perna.*

PERJURARE, Dejerare, vel falsò jurare. Lex Salica tit. 50. §. 2. *Si aliquis alicui imputaverit, quod se perjurasset, & non potuerit affirmare,* &c. Ita §. seq. Phrasis Gallica, *se parjurer.*

PERMENTARIUS, seu *Parmentarius*, ex *paramentarius*, qui vestes parat, id est, ornat, nostris olim *Parmentier*, qui hodie *tailleur d'habits.* In Regesto Ambianensis urbis an. 1265. *parmentier & tailleur de draps.* Catholicon Armoric. *Courezaff,* Gall. *Correer, Parmento, as,* &c. Monasticum Anglic. to. 1. p. 987. *Ut nec mercator, nec institor, nec permentarius, nec corvesarius, nec ullus minister, volens vendere vel emere, non vendant, nec emant aliquid alicubi, nisi ibi quamdiu nundinæ duraverint.* Guillelmus de Guignavilla Monachus Carolilocensis Monasterii, in Peregrinatione animæ:

Ceus qui serrent des loiaument;
Et qui labeurent faussement;
Maunier qui emplent leur raison
Des grains d'autrui contre raison:
Faus parmentiers, & autres gent
Qui de l'autruy si largement
Prennent, que se seus estoit,
Le meins mesme les prendroit. Vide *Parator.*

PERNÆ, inquit Pap. *vulgò procellæ de montibus dicuntur.*

Perna, alia notione. Plin. lib. 32. c. ult. *Appellantur & pernæ concharum generis circa Ponticas insulas frequentissimæ: stant velut suillo crure longo in arena defixæ, hiantesque.* Chron. Casin. lib. 3. c. ult. *Coppetellæ de pernis 3.* id est, de conchis istis. Vulgò *nacre de perles.* Ita verò Latinis dictæ conchæ marinæ, è quibus colliguntur margaritæ, seu uniones, quos inde *perlas* vocamus, quasi *pernulas.* Charta Joannis Archiep. Capuani an. 1301. in Sanctuario Capuano: *Mitram unam cum smalto, auro & argento lapidibus & pernis ornatam.* Infrà: *Item parvum chirothecarium de seta alba cum smaltis impernatis.*

PERNADA. Ager vel prædium, Prima Curia Generalis Barcinone celebrata à Jacobo II. Rege Aragonum an. 1283. c. 23. *Si tenent masatam, bordam, vel perna-*

pernatam, aut alia bona talia unde possent hospitium competenter tenere. Alia Curia Barcinon. ann. 1291. *Item quod aliquis homo, qui teneat mansum, vel pernadam, vel bordam in dominio alicujus, & faciat focum inibi, non possit se facere hominem alterius sine licentia domini sui.*

PERNARIUM, Perna. Charta Rogerii I. Regis Siciliæ apud Ughellum to. 9. p. 45. *Concedimus---villanos 80. demanios nostros, qui reddant singuli annis---& herbaticum cum terris suis, & pernarium leporis,* &c.

PERNICULA, ἱμάτιν εἶτα, in Glossar. Gr. Lat.

PERNOCTARE, Differre. *Pernoctatus*, Dilatus. Speculum Sax. l. 1. art. 58. §. 1. *Et sic coram eo deliberatum rusticorum arbitrium procedit, liciteque pernoctatas judicat injurias seu violentias.* Art. 70. §. 3. *Contra quem actio injuriarum cum clamore judiciario proponetur, dum adhuc injuria non sit pernoctata, si actor septem virorum testimonio factum poterit comprobare, statim reus proscribetur.* Lib. 2. art. 10. *Istud est majus judicium, quod pertinet ad Scultetum, hoc tamen facere non poterit, si actio pernoctetur.* Wichbild Magdeb. art. 71. *Vir si vulneratus fuerit, & eodem die judicium non quæsierit, negotiumque pernoctatum sit,* &c.

PERNULLIS *ingeniis*, pro *Per nulla ingenia*, occurrit in Chartis Alamannicis Goldasti 47. 58. 59. 60.

PERO, Saccus coriaceus. Acta S. Thyrsii Mart. cap. 7. *Ipsius autem peronis fortioribus ligaturis constringite fauces.* Jusserat nempe Præses S. Thyrsum sacco, ut Hieronym. Quæst. in Gen. inclusum in mare demergi. Occurrit ibi non semel. Utitur etiam Plinius lib. 36. cap. 14. pro sacco. Aliàs

Perones, Latinis, dicuntur calcei, qui tibiatim calceabantur. De iis Virgilius 7. Æneid. Juvenal. Sat. 4. &c. Vide Savaronem ad Sidon. lib. 4. Epist. 20. Bened. Balduinum nostratem in Calceo antiquo c. 17. Salmasium ad Tertull. de Pallio c. 5. & al. De Peronibus Scoticis, sic Hector Boëthius lib. 14. Hist. Scotor. p. 308. *Postea peronum decem millia sparsim per exercitum projectorum* (inventa.) *Calceamenti autem id genus est hirsutum, ex corio crudo confectum, quo Scoti veteri Romanorum more in expeditionibus atque venatibus, quod ad cursum celeriorem nihil præstaret impedimenti, uti consuevere.*

PERPARS, *Purpartia*, *Propertia*, Portio hæreditaria, seu divisio hæreditatis per partes, Anglis, *purpart*, & *propertie*. Fleta lib. 2. c. 54. §. 19. *Tanquam terram quæ sibi descendit in perpartem de hæreditate talis antecessoris.*

Propars, ibidem lib. 5. cap. 9. §. 13. lib. 6. c. 21. §. 2.

Purpartia. Genealogia Perciorum, in Monastico Anglic. to. 1. p. 847. *Qui quidem Ricardus, quia vir animosus erat, intravit in purpartiam matris suæ, vivente matre sua,* &c.

Propertia, Idem Monastic. p. 305. *Inter quas* (sorores) *propertia facta fuit de prædictis Comitatibus, advocationibus, & Castris,* &c. Vide Edw. Cokum ad Littletonem sect. 219. Statutum Henrici IV. Reg. Angl. an. 4. c. 3. *Et que nul tiel Clerck convicte de tel treason, ou que il soit common laron, come desvez, après que il sera livrés à l' ordinaire, onques ne serra purgation countre la purpart de la susdite constitution,* &c.

PERPENDICULARIUS. Aurelius Victor in Epit. in Hadriano: *Namque ad specimen legionum militarium, fabros, perpendicularios, architectos, genusque cunctum exstruendorum mœnium seu decorandorum in cohortes centuriaverat.* Vide mox *Perpendiculum*.

PERPENDICULUM, Ansa, Catena, qua quippiam pendet. Willelm. Brito in Vocabular. MS. *Perpendiculum dicitur, illud unde lebetes feruntur & suspenduntur.* Poëta infimi ævi eidem Britoni subjectus:

Cum perpendiculo defert ancilla lebetem,
Sed perpendiculum fit linea macerionum.

Guill. Bibliothecarius in Stephano VI. PP. p. 236. *Et in pergula ipsius Basilica---posuit cantharam auream unam cum pretiosis margaritis, & gemmis ac smalto, cum perpendiculo ad pendendum.*

Perpendiculum, *Pannus mulierum, quo pudenda tegunt, vel vestes defendunt.* Glossæ MSS. in Prudentium ex Bibl. Sangermanensi cod. 561.

PERPERUM, *Perpyrarii*. Vide *Hyperpyrum*.

PERPESSICIUS, *tolerans, patiens*, ὑπομενητικὸς, in Gloss. Gr. Lat. ὑπομένω, *perpesso, perfero.*

PERPETUALIS, Perpetuus, Gall. *Perpetuel*. Utitur Quintilianus lib. 2. c. 14.

PERPLUMIS. Theodericus Monachus de Inventione S. Celsi Episc. Trevir. n. 17. *De Deo, dando Ecclesiæ suæ apud Trevericam Metropolim novum patronum B. Celsum, quem virtutibus perplumem, plenumque dierum---hactenus in supernis sedibus concivilitavit.* Galli dicerent, *Emplumé de vertus.*

PERPORTARE. Chartæ Parensales form. 24. *Precamur vos de illis humunciunculis, qui in vestro ministerio commanent, vel de nostris causis in vicem nostrum bonum certamen exinde mittatis, sicut nos de vestra caritate bene confidimus, ut sic exinde perportare faciatis, usque nos insimul conjungimus.* Judicatum sub Carolo M. apud Sammarthanos in Episcopis Massiliens. *Sed contra Episcopum ipsum, vel ipsas cartas aliquis sic rebellabat, quod per anxietatem, seu per legem tricenariam in tempore pacis ad ipsum beneficium sui senioris, aut ad partes Domni Caroli Regis perportare voluerunt.*

PER PRIMITIONEM, Peremptoriè. Occurrit in Decretis Hungaricis.

PERPRIUS, pro *Prius*, quod *prius* est. Arnobius junior in Conflictu cum Serapione lib. 1. *Ergo perprius est, ut sapientiam habeat, quàm virtutem, qua possit aliquid velle vel non velle.*

Perprius, adverb. Antea, Gallis *parcy-devant*. Testamentum S. Elphegi Episcopi Wintoniensis: *Terras has apud Tauntune Ecclesiæ Episcopatus assigno permanendas, qui per prius mihi ab ipsa Ecclesia tradita erant.* Infrà: *Secundum quod perprius legavimus.* Vita Clementis VI. PP. p. 90. *Et aliorum, quorum consilio perprius regebantur.*

PERPUNCTUM, *Purpunctum*, Vestis militaris coactilis, & πιλωτή, ut Græci efferunt, lana vel gossipio farta, & acu stipata ac *perpuncta*; unde nomen non modo ejusmodi vesti inditum; sed & thoraci vestiario nostrati, quod ad umbilicum lana spissiori perpuncta & coactili fartus fit.

Perpunctum. Hist. MS. Excidii Acconis an. 1191. *Portantes ibidem---lanceas, faliastra, cassides & loricas, scammata & perpuncta, scuta cum clypeis,* &c. In Regesto homagiorum Nobilium Aquitaniæ an. 1273. *Bertrandus de Podenssac domicellus dixit, quòd ipse tenet à D. Duce Podenciacum &c. & debet facere personaliter exercitum cum Gonjone & perpuncto, si sit sanus, & si sanus non est, debet mittere quemdam domicellum, vel Militem, dum fuerit Miles* P. 25. verso: *Geraldus de la Mota domicella &c. debet etiam D. Regi obsequium exercitus de uno Milite armato perpuncto & gonjone.* Occurrunt eadem verba iterum in eadem pag. *Gonjon* hoc loco sonat *Gambezonem*. Chronicon Bertrandi Guesclini MS.

Un Heraut qui estoit d' un propoint vestus

Raimundus Montanerius in Chron. Reg. Aragon. c. 227. *Eyo ab un bon cavall, que tenia mi terç de Cavallers armats ab llorigues perpunts,* &c.

Purpunctum. Mandatum Henrici III. Reg. Angl. super juratis ad arma, in Addit. ad Matth. Paris: *Ad centum solidatas terræ unum purpunctum, capellum ferreum, gladium,* &c. Occurrit ibi semel ac iterum. Est autem hoc loco *perpunctus*, idem quod *Gambiso*. Will. de Guignavilla in Peregrinatione animæ:

De

De pontures le Gambison,
Pourquoi Pourpoint l'appelle-on.
Guill. *Guiart* an. 1304.
Si comme de cotes faitices
De coton à poins entailliez.
Doublet, in Statuto 13. Edw. 1. Regis Angliæ c.6.appellari, quod in Mandato Henrici *Purpunctus* dicitur, annotat Watsius, quod ex panno duplicato & farto confectus sit.

PERPUTATIO, Membri amputatio. Concilium Andegavense an.453.c.3. *Ut à violentia & crimine perputationis abstineatur.*

PERQUIRERE, Acquirere, *Purchasser*, forensibus Anglis: *Perquisitum*,& *perquisitio*, acquisitum, acquisitio, ut autor est Covvellus, quem consule.

Perquisitum, Acquisitum, possessiones ære proprio emptæ, Gallis *Acquest*. Fleta lib. 1.c.11.§.1. *Quædam tenentur in capite de Corona, quædam verò de Rege per escaetam, vel per perquisitum.* Vide *Quæstus*.

PERIPARIUS. Monachus Sangall. lib. 1. de Carolo M.cap.21. *Cum quidam juvenis cognatus Regis optimè in quadam festivitate caneret, Alleluya: dixit Imperator ad eundem Episcopum: Bene cantavit iste noster Clericus. Qui juxta stultitiam suam verba suscipiens, & illum Imperatoris cognatum esse nesciens, respondit; Sic omnes perriparii possunt in boves arantibus* * *vetrenere*, (al. *veternere*) &c. Idem fortè qui *Pelliparii*, tametsi acumen responsi non omnino percipio. At hic *Perriparii*, videntur esse bubulci aut agricolæ, qui bobus arantibus insistunt, quibus, dum ad laborem exequendum hos urgent, nescio quid agreste aut insulsum occinunt; unde pro *vetrenere* legendum fortè *occinere*. Vide in hac voce.

PERSE, Separatim, *Aparsoi*. Statuta Ord. de Sempringham: *Modus iste in domibus Canonicorum per se manentium servetur.* Occurrit ibi non semel p.721. 729.

PERSEA. Disputatio Archelai Episcopi Mesopotamiæ cum Manete: *Cum ergo corpus hoc principium sit & materia, necesse est, eam qui plantaverit perseam, transire per multa corpora, usque quò persea illa, quam plantaverit, concidat.* Videtur hac voce intelligi malus persica, quam Græci περσέαν dixerint.

PERSEUS. Vide *Persus*.

PERSICA, Malum Persicum, Gallis *Pesche*. Letaldus Mon. lib. Miracul. S. Maximini Abbat. Miciacensis n. 16. *Ad arborem accessit, in qua tres miræ speciei persicas invenit.*

Persicum, eadem notione. Fortunatus lib. 7. Poëm. 14.
Attamen ante aliud data sunt mihi mitia poma,
Persica quæ vulgi nomine dicta sonant.

Persicarius, Malus Persica, Gall. *Pescher*, in Capitulari de Villis cap. 70.

PERSICIOR. Hincmarus Laudunensis in Responsione ad Remensis Epistolam L.Capitum. p.615. *Sperabam persiciorem sanctitatis vestræ fore romphæam, si ferro vicarii Apostolorum Principis Petri acueretur, non obtusiorem*, i. acutiorem: Galli dicerent *plus perçante*.

PERSISTATUS. Marculfus lib. 2. form. 18. *Ita ut pro ipsa causa solidos tantos, quos in præsentia mihi dare debere, quos in præsenti per vvadium tuum visus es transsolvisse, & nos ipse causa persistata, contra te visus sum vverpisse.* Galli dicerent, *la chose ayant esté persistée*, hoc est, cum in ea re perstitum sit.

PERSOLENTER, *Assiduè*. Gloss. Isid.

PERSONA, Dignitas. Constitutio Diocletiani & Maximiani in Collatione Legis Mosaicæ cap. 15. *Si qui sane etiam honorati aut cujuslibet dignitatis, vel majoris personæ*,&c. Bonifacius Mogunt. in Epist.ad Zachariam PP. apud Baron. an. 741. n. 35. *Laicus quidam magnæ personæ ad nos veniens dicebat*, &c. *Splendida persona*, apud Celsum in prooemio lib. 1.

Personam suam amittere, i. libertatem seu dignitatem; in servitutem cadere. *Nam servi personam Legibus non habent*, ut est apud Senatorem lib. 6. Epist. 8. & Paschasium Diacon. lib 2 de Spiritu Sancto cap.4. Constitutiones Catalaniæ MSS. *Statuimus, quod Saracenus vel Saracena non possit fieri Judæus vel Judæa --& qui hoc fecerint, amittant personas suas.* Constit. Siculæ lib. 1.tit.50.§.2. *Si tale quid contra eos probatum extiterit, ex quo personam amittere debeant, vel membrorum mutilationem incurrere*, &c.

Personatus, in dignitate aliqua constitutus, vel cujus fama longè personat. Miracula S. Eutropii Episcopi Santonensis n 20. *Quidam è Francia multùm personatus*, &c. Gesta Consulum Andegavensium cap.5.n.6. *Proconsulares & alii personati viri. Viri nobiles & personati*, apud Conradum Uspergensem in Philippo Imp. Historia Archiepiscopor. Bremensium an. 1179. *Decretorum legumque industria peritum, virum, ut apparet, personatum, canonicè & sine omni contradictione electum.* Conventus Alsaticus an. 1051.§.6. apud Goldastum: *Liber vel personatus serviens.* Bovo Abbas Sithiensis de Invent. S. Bertini c.3. *Aliis itidem personatis viris conclamantibus.* Vetus Scheda in Historia Episcop. Caducensium n.194. *Frater W. de Labroa licet bene personatus, & gratus prolocutor*, &c. Adde Chronic. Colmariense an. 1273.

Personalis, eadem notione. Charta an. 1103. ex Tabulario Eccl. S. Laudi Andegav. fol. 89. *Hæc concordia firmata est Andegavi in Capitulo S. Laudi ante Goffridum filium Comitis, & alios personales viros.*

Persona, Dominus. Siculus Flaccus de Condit. agror. *Nam cum pulsi sunt populi, potestatique locupletiorum subjecti sunt lati fundi, in cujus agro fuissent plures personæ, hoc d visus, ut assignatus, est.*

Persona publica. Aggenus: *Quædam loca feruntur ad personas publicas attinere; nam personæ publicæ etiam coloniæ appellantur*, &c. Alius Agrimensor: *Hæc inscriptio videtur ad personam coloniæ ipsius pertinere*, &c.

Persona, Facultas, licentia. Charta an.1214. apud Georgium Pilonum in Hist. Bellunensi p. 118. *Ut habeat potestatem & personam emendi, & vendendi, donandi*, &c.

Personæ, Clerici, qui Beneficia Ecclesiastica obtinent, quod, ut quidam putant, *magnam propter officium personam sustineant*: sed maximè ii, qui Beneficia, seu Ecclesias per Vicarios deserviri curant, dum ipsi potiori reditum parte fruuntur; &, ut ait Johannes Sarisberiensis lib. 7. Policrat. c. 17. *qui quocunque modo plura conquirunt altaria, & nolentes servire altario, de quo vivunt, per onatos quosdam introduxerunt, quorum jure ad alium onera, ad alium referantur emolumenta.* Unde apud eundem scriptorem Epist. 1. *Personæ* opponuntur *conductis, conductitiis Sacerdotibus & Vicariis.* Concilium Claromontanum an.1095.c.3. *Ecclesiæ, seu decimæ---sæpius ab Episcopis sub pall ata avaritia venduntur, mortuis nimirum, seu mutatis Clericis, quas Personas vocant.* Charta Bartholomæi Episcopi Laudunensis an. 1125. *Notum igitur esse volumus --- quòd cum Monasterium B. Dionysii de Francia infra terminos nostræ diœceseos altaria duo, videlicet de Sorbais & de Altrepia sub obtentu personarum ab antiquo tenuisset, novissimè temporibus nostris mortua persona vicedomini Abbatis Sugerii & monachorum, à Petro ipsius Camerario requisiti, ut B.Dionysio personæ gravamen remitteremus, & quod de cætero altaria illa solida & quiete firma possessione tenenda concederemus, ex decretis Romanorum Pontificum, ne ulterius altaria per personas tenerentur, sancitum esse recordantes*, &c. Annales Wintoniensis Ecclesiæ an. 959. *Nuda fuit Ecclesia intus & extra, qui Vicarii non habebant, unde eam vestirent & tegerent, nec Prebendarii, qui Personæ* dice-

dicebantur, talibus poterant intendere. Infrà: *Mandavit, ut bona Ecclesiæ non sine causa percipientes, in Ecclesia, cujus se Personas confitebantur, in propria persona Deo servituri perpetuò facerent stationem.* Lambertus Ardensis p. 111. *Ecclesiæ S. Petri — procuratorem & Personam.* Pag. 121. *Gaufridum Morinensis & Brugensis Ecclesiæ Canonicum, & in Anglia multarum Personam & procuratorem.* Vide Concilium Rotomag. an. 1189. c. 6. 8.

Variè ab Episcopis *altaria*, uti vocantur Ecclesiæ, concedebantur Monasteriis, vel Capitulis Canonicorum, vel etiam Dignitatibus Ecclesiasticis. Interdum enim ea conditione dabantur, ut iis liceret *Personam* constituere, Clericum scilicet, qui *altaris* titulo & proventibus sibi reservatis, illud per vicarium deserviri curaret: quo quidem vacante personatu, Monasteria confirmationem eorundem altarium ab Episcopis rursum impetrabant, per præstationem quandam, *altarium redemptionem* vulgò nuncupatam, uti in hac voce docuimus. Extant apud Haræum in Castellanis Insulensibus lib. 2. pag. 170. 171. Diplomata Radbobi Noviomensis Episcopi an. 1090. & Lamberti Atrebatensis Episcopi an. 1111 quæ istius moris meminerunt. Alia profert Buzelinus in Gallo-Flandria p. 307. 308.

PERSONO. Gloss. Gr. Lat. χαρακτηρίζω, Persono, id est, rei alicui incorporeæ personam aliquam attribuo, uti vocem hanc interpretatur Vulcanus, in MS. additur *Noto*.

Interdum etiam altaria concedebant Episcopi absque *Personatu*; id est, ut liceret Monasteriis, aliisve Ecclesiis, Vicarios in ipsis altaribus delegare, qui eis deservirent, *Personatus* proventibus ad ipsa Monasteria, Ecclesiasve spectantibus: quæ quidem *altaria à Personatu libera* dicuntur in Charta Baldrici Noviomensis Episcopi an. 1103. apud Vassorium in Noviomo p. 797. ex qua præterea discimus, *Vicarios*, qui ejusmodi altaribus deserviebant, *Juniores*, eorumque ministeria, *Junioratus* appellatos. Charta Gerardi Episcopi Morinensis apud Willelmum Andrensem p. 808. *Altare villæ, quæ vulgò Andernes dicitur, ad opus Monachorum Cœnobii S. Salvatoris Caroffensis ibidem Deo famulantium, omni exactionis debito liberum concedo, — aliud quoque altare, quod dicitur S. Martini — concedo, non liberum, sed sub Persona.* Vide *Junioratus.*

Personator, idem quod *Persona.* Lambertus Ardensis p. 151. *Erat autem tunc temporis in Ardea quidam sub Morinensis Episcopi præsidio substitutus Personator, sive Persona, nomine Walterus, qui etiam Nelensis & Althinghe-sis villæ simili professione procurabat Ecclesiam.*

Personatus, *Personæ* dignitas, seu beneficium ipsum, ac Ecclesia, quam quis *sub Personatu* possidet, ut est in Charta Walterii Episcopi Tornacensis, apud Haræum in Castellanis Insulens. Petrus Bles. Epist. 120. *Nepos vester in diversis Ecclesiis diversos adeptus est turpi commercio Personatus.* Scriptores vitæ S. Thomæ Cantuar. c. 5. de Archidiaconatu: *Nam post Episcopos & Abbates in Ecclesia Anglorum, hic primus & dignior Personatus habetur.* Thierricus Valliscolor. in Urbano IV. P.P.

Hic tres instituit Personatus, ibi Cantor,
Thesaurarius hoc, atque Decanus habent.

Provinciale Ecclesiæ Cantuar. lib. 3. tit. 1. *Ut omnes tam Archidiaconi quàm Decani, & omnes alii in Personatibus & dignitatibus constituti*, &c. Adde tit. 7. & Historiam Episcopor. Cadurcensium n. 118. Lindwodus, *Personatum* esse ait *prælaturam, sive titulum ad personam, sive rectorem Ecclesiæ pertinentem*: hæcque subdit: *Scias tamen, quod de personatu doctores variè scribunt. Nam Archidiaconi & Archipresbyteri in Ecclesiis Cathedralibus dicuntur habere personatus. Cognoscitur enim Personatus, quando aliquis habet prærogativam in Choro vel in Capitulo, in electionibus, in processionibus, in vocibus dandis, & hujusmodi præ aliis Canonicis ejusdem ordinis: non tamen sicut hi, qui sunt in majoribus dignitatibus constituti: unde, ut dicit Cardi. Personatus & dignitas verè supponunt pro eodem, licet in aliquibus locis rectores Ecclesiarum vocentur Personæ, & sic habent personatum, non tamen dignitatem.* Ita *estre en personnage*, dicuntur in dignitate aliqua Ecclesiastica constituti, in Statuto Philippi Pulchri an. 1294 de superfluitatibus in qualibet hominum conditione auferendis: *Nul Clerc, s'il n'est Prelaz, ou establis en personage, ou dignité, ne pourra porter vair ne gris, ne hermines, fors en leurs chaperons.* Infrà: *Nul Bourgeois ou Bourgeoise, ne Escuier, ne Clerc, s'il n'est en prelation, ou en personnage, ou en greigneur estat, n'aura torche de cire.*

Personagium, idem quod *Personatus.* Monastic. Anglic. to. 1. pag. 816. *Pro illo novo ædificio, quod ipse fecit in personagio de Dasesboroug.*

Personaticum, eadem notione. Charta Henrici I. Regis Franc. an. 1057. in Historia Monasterii S. Mariæ Suession. pag. 436. *Alia (persona) in loco ejus præsentetur, cui Episcopus personaticum ipsorum altarium sine aliqua pecunia tribuat.*

Impersonare, in *Personæ* possessionem immittere. Charta Hugonis *du Puiset* Dunelmensis Episcopi: *Sciatis, tres nos ad præsentationem Roberti Capellani in Ecclesiam de Witefeld, quæ in feudo suo sita est, canonice impersonasse Robertum Nepotem suum*, &c.

Personarum nomen, ait Facundus Hermianensis lib. 1. cap. 3. *non nisi cum Sabellius impugnaret Ecclesiam, necessario in usum prædicationis assumptum est: ut qui semper tres crediti sunt & vocati, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, uno quoque simul & communi Personarum nomine vocarentur. Deinde etiam Subsistentiæ dictæ sunt, quoniam Ecclesiæ placuit ad significandam Trinitatem, & hoc nomen distinctioni personali tribuere.*

PERSONALITER. Salvianus lib. 6. de Gubern. Dei: *Personaliter diu locuti sumus, & excessisse videmur regulam disputandi*, id est, ut interpretatur Alexander Brassicanus, in personam tantum unius, nemine interea suo nomine notato. Quidam codd. habent *Personanter.* Infrà: *Numquid læditur scelere personali causa cunctorum.* Leo Ost. l. 3. c. 34. (al. 36.) *Concessit etiam prædictus Papa Alexander personaliter Desiderio nostro civitatem Terracinensem.* Id est, ipsi soli, non successoribus Abbatibus. Chronicon Montis Sereni an. 1208. *Et ipse personaliter accessit.* Utitur alibi.

Personaliter judicare, i. cum personarum acceptione, quam προσωποληψίαν appellant Græci: vide S. Antiochum Homil. 93. Senator lib. 2 Epist. 8. *Qui melius ad æquitatis jura dirigitur, quàm qui Sacerdotio decoratur? qui amore justitiæ personaliter nescit judicare*, &c. Lupus Abb. Ferrar. Epist. 64. ad Karolum C. Reg. *Imitatione Dei, nolite personaliter judicare.* Lex Bajwar. tit. 2. cap. 17. *Judex — non sic personarum acceptor, neque cupidus pecuniæ.*

PERSPICIENTIA, *Vigilantia*, in Gloss. Lat. MS. Regio, cod. 1013.

PERSULTRA. Vide *Satirus.*

PERSUS, Color, ad cæruleum, vel ad *persicæ mali* colorem accedens, Gallis *Pers*, Italis *Perso.* Rectè Acarisius: *Perso è colore de la Persa, donde prende il nome, cioe è azuro scuro & non aperto.* Glossæ MSS. *Synopes, color persus.* Scio, originem à Græcia quosdam arcessere; sed valeant originationes istæ græcissantes in vernaculis nostris. Leo Ost. lib. 3. c. 57. (al. 58.) *Tunicam unam de panno perso inaurato.* Charta Heccardi Comitis Augustodun. apud Perardum: *Casulas 2. una persa, alia virida.* Χρυσοπερσικὸς χιτώνισκος, apud Leonem Grammatic. p. 465. Vide Jul. Scaliger. exercit. 325. n. 10.

Perseus, eadem notione. Ælfricus in Gloss. Saxon. cap. de Coloribus: *Perseus, blaÞen. i. blavius*, nostris *bleu.*

PER-

PERTALLUS, Bulla Innocentii VI. an. 1355. pro Clarissis Tolosanis, apud Waddingum: *Hoc salvo, quod dictæ Religiosæ possint habere, construere, & tenere porticum & pertallum pro introitu & exitu ad dictam rectam carreriam, habentem sex brachiatas duntaxat in latitudine, cum clausuris.* Sed legendum *portallum*, portam majorem, Gall. *portail.*

PERTICA, *Pertica regio*, Agrimensoribus, est territorium in quatuor partes divisum & comprehensum limitibus maximis Decumano & Cardine: totum territorium coloniæ divisum & assignatum. Frontinus: *Solum autem quodcunque coloniæ est assignatum, id universum Pertica appellatur.* Agrenius: *Pertica quatuor regionibus æqualiter divisa.* Vide Gromaticos.

Pertica, certus agri modus, decem pedibus constans, quæ ideò *Pertica decempeda* dicitur apud veterem Agrimensorem p. 330. duobusque passibus constare: *Alii autem voluerunt*, subdit ille, *ut pertica 48 palmorum esset, quæ pertica ad manus 12. pedes habet: quod per extensionem brachiorum verius esse probatur.* Isidorus lib. 15. cap. 15. *Pertica passus duos*, (habet) *id est decem pedes.* Glossæ Lat. Gr. MSS. Pertica, Κανών, κόντος. Vide Salmasium ad Solinum p. 684.

Pertica, 10. pedum longitudinis apud Anglos olim perinde fuit. Vide Monasticum Anglic. to. 1. p. 313. Habuerunt etiam *perticam* 10. *pedum*, ut est in eodem Monastico to. 2. pag. 157. 158. 159. & *perticam* 15. *pedum*, ibid. p. 157. & *perticam* 20. *pedum* ibid. p. 204. 273. to. 3. p. 15. 16.

Pertica 16. *pedum*. Vide in *Quarentena.*

Pertica 27. *pedum*. Tabular. Dervense: *Centum perticas in longitudine, totidem in latitudine. Dimensionem autem perticæ ipsius ad mensuram pedum 27. protendere volui.*

Pertica 12. *pedum*, *quæ dicitur Luithprandi*, & *pertica legitima de pedes duodecim ad extensis brachiis mensurata*, vel *ad extensionem brachii*, in Chartis Longobardicis apud Ughellum to. 3. Italiæ sacræ p. 289 to. 5. p. 659. to. 7. p. 1442. & to. 9. p. 121. Chronicon Novalicense c. 1. de Luithprando Rege Longobardorum: *Qui tantæ longitudinis fertur pedes habuisse, ut ad cubitum humanum metirentur. Horum verò pedum mensura pro consuetudine inter Longobardos tenetur in metiendis arvis usque in præsentem diem, ita ut pedes ejus in pertica fune duodecim fiat tabula.* Statuta Mediolanensia part. 2. cap. 350. *Mensura pedis Lutprandi sit & esse intelligitur de unciis novem ad brachium liguaminis.* Vide Tristanum Calchum lib. 4. Hist. Mediolan. ubi de Luithprando.

Perticæ arpennales, agripennales, quibus agri *arpennis*, seu *agripennis* constat. Chronicon Besuense p. 511. *Habet verò ipsa terra perticas arpennales in longo 43. & pedalis 10. & in lato de uno capite superiore perticas 9. & pedes. 4.* Occurrit præterea p. 512. *Pertica agripennales*, p. 525. & in Charta Warnerii Sombernensis apud Petrum Chiffletium in S. Bernardo pag. 519. in aliis denique apud Perardum in Burgundicis p. 13. 14. 17. 18.

Pertica agripedalis, in Tabul. S. Stephani Divion. apud Perardum p. 48. 56. Vetus Charta in Vita S. Domitiani: *Et habet in longitudine cum colle & silva supra viam, secundum virilem manum, perticas agripedales centum duodecim, in latitudine & parte meridiana, cum sarpo* (carpo i. palmo) *perticas agripedales septuaginta duas ac semissem.* Hinc liquet, quid sit

Pertica manualis Charta. Ludovici Imp. data Remis an. 5. Imp. 4. Indict. *In ipsis quoque finibus vel adjacentiis Geminiacum nuncupantem villam & circumquaque tantùm in omni parte ipsius fossæ ordine quadrato perticas 30. quam perticam manualem ad mensuram 30. pedum designavimus.* Vide Agrimensores p. 320.

Pertica jugialis. Charta an. 893. apud Puricellum in Ambrosiana Basilica p. 258. *Est autem mensura ipsius terræ secundum hujus temporis Geometras, perticas jugiales septem, & tabulas sedecim.* Pertica, qua jugera agraria metimur. Vide *Jugis.*

Pertica terræ legalis, in Charta Childeberti Regis pro Ecclesia S. Germani de Pratis.

Partica, pro *Pertica*. Cæsarius Nunbergensis de Miracul. S. Erendrudis c. 7. *Partica sive mensura.*

Perticata, Modus agri *perticam* continens. Spelmanno, est terræ portio, quæ latitudine perticam continet: longitudine verò per stadium integrum, quod Quarentenam dicunt, distenditur, hoc est ad 40. perticas, alias *Roda* dicta. Continet ergo Perticata terræ in integra superficie 40. perticas, i. quartam partem unius acræ, quæ octogies perticam comprehendit, &c. Leges Burgorum Scoticorum cap. 119. *Perticata terræ in Baronia debet mensurari per sex ulnas, quæ faciunt octodecim pedes mediocres, hoc est, neque de minoribus. Perticata terræ in burgo, continet viginti pedes.* Adde Assisam Regis Davidis de Ponderibus & mensuris cap. 3. Vide præterea Ingulfum pag. 856. Monasticum Anglic. tō. 2. p. 212. &c.

Perticatio, Terræ modus perticis dimensus. Vetus Charta in Vita S. Domitiani: *Vineam unam — infra hunc terminum & perticationem sub integritate vobis cedimus.* Alia ex Tabulario S. Benigni, apud Perardum: *Infra istas terminationes, vel perticationes*, &c. Vide pag. 17. 18. 20.

Perticas, seu *trabes*, quibus ex ligno facta columba immineret, ad sepulchra erigi solitas à Longobardis, testatur Paulus Warnefridus l. 5. de Gestis Langob. c. 34.

Pertica, pro *Perca*, piscis ita dictus, in Vita S. Willelmi Abbat. Roschild. n. 41.

PERTICHETA. Vide *Perdiceta.*

PERTINACES *febres*, *i. continuæ.* Ita Glossæ MSS. ad Alexandrum Jatrosoph.

PERTINACIA, pro *Constantia*, usurpari à S. Eulogio lib. 2. c. 7. & in Commonitorio Ludovici Pii ad Hieremiam Archiep. Senonensem, observat Baronius an. 45. Verum id ægrè inde colligitur, cum potiùs in malam hisce locis videatur accipi non in bonam partem: nam *pertinacia*, ut ait S. Augustinus Epist. 29. *constantia dici affectat, & non est, quia illa est virtus, hoc vitium.* Et Beda de Orthogr. *Pertinacia malæ rei perseverantia dicitur: Constantia bonæ.*

Pertinacia, pro *Pertinentia*. Liber Ramesiensis sect. 298. *Placitum — pro quodam crasso pisce in pertinacia Brancestre capto.*

PERTINENTIÆ. Paschalis II. PP. in Bulla an. 1102. apud Ughellum tom. 1. Italiæ sacræ: *Civitatis autem fines dicimus, qui pertinentias suas longè latèque concludunt.* Galli *appartenances* eadem notione dicunt.

PERTINERE, pro *frui*. Lex 3. Cod. Th. de Privileg. eor. qui in sacro Palatio milit. *Nemo possit ad indultum à nobis beneficium pertinere, nisi qui*, &c.

Pertinentes homines, Servi, qui ad aliquem *pertinent*. Lex Longobard. lib. 1. tit. 16 §. 8. *Nam si pertinentes homines sine voluntate domini sui hoc fecerint, dominus per sacramentum se purificaverit, per ejus consensum non fuisset factum, servi ipsi tradantur in manus mundualdi ejus, & ipse faciat de eis, quod placuerit.* Lib. 2. tit. 18. §. 3. *Pertinentibus libertatem donare.* Tit. 35. §. 9. *Si quis Longobardus pertinentem suum in quarta manu tradiderit, & à se amund fecerit, — solutus ab omni conditione servitutis permaneat.* Adde Leges Luithprandi Regis tit. 62. & Aistulphi tit. 8. Vetus Instrumentum manumissionis an. 1152. apud Georgium Pilonum in Hist. Bellunensi p. 77. *Breve recordationis — qualiter Bernardus de Baldeniga licentiam dedit Ugolino pertinenti suo, & permittit ei de rebus suis, quas habebat & tenebat, faciendi vel disponendi, quomodo vel qualiter voluerit*, &c.

Pertinentes, Subditi, *tenentes*. Charta Friderici II. Imp. in Metropoli Salisburgensi to. 3. p. 399. *Statutum habemus, ut ad placitum cujuslibet Advocati semel in anno, quando pro tempore fuerit, omnes pertinentes certis in locis conveniant*, &c.

Pertinentes dicuntur etiam Affines & cognati, qui cognatione, seu *parentela*, aliquem contingunt, *qui appartiennent de parenté à quelqu'un*, quomodo usurpatur hæc vox in tit. Cod. *Si Rector provinciæ, vel ad eum pertinentes sponsalia dederint*, id est προσήκοντες, liberi, cognati, adfines, atque adeo domestici, &c. ut observat Cujacius. Leges Canuti Regis cap. 48. al. 76. *Si quis cum pertinente suo jaceat, emendet hoc secundum cognitionis modum, sit vvera, sit vvita, sit omni pecunia. Non est æquale, esi quis cum sorore sua concumbat, & fuerit de longe pertinens.* Synodus Ticinensis an 850. c. 15. de Xenodochiis: *Quæ autem sub defensione quidem sunt Ecclesiæ; sed juxta institutorum decreta per hæredes vel pertinentes, qui religiosam vitam duxerint, regi debent, procuret Episcopus, ut ab eis non negligantur.* Vide Legem Salicam tit. 48.

PERTONGAR. Vita S. Gerardi Abbatis Broniensis num. 29. *Dominus Stephanus sanctæ Romanæ sedis tunc Apostolicus jussit fieri, (ipso consistente viro Dei, immò dictante debentia scribi,) plumbeo bullatum sigillo privilegium, quod & pertungar appellant, contulit ei*, &c. Ubi monet doctissimus editor, aliàs *ptungar* scribi, qui *Pantochartam* hic innui putat.

PERTULUSUS. Gubertus lib. 3. de Vita sua cap. 18. de quodam, qui sibi mentulam absciderat: *Et abrasa tentigo pertulusum, ut sic dicam, ad urinas residuum habuisset.* Ex Gallico fortè *pertuis*, foramen; sic *pertuisum* legendum esset. Vide mox *Pertusare*.

PERTUM. Henricus de Knyghton an. 1391. *Convenerunt in Curia sua multæ turmæ atomorum & muscarum, & in modum prælii congredientes fecerunt maximam stragem invicem, adeo ut scopis & pertis mundarent locum de interfectis.* Puto legendum *perticis*, pro perticis, ex Gallico *perche*.

PERTUSAGIUM, idem quod *Foragium*, tributum scilicet, quod domino feudali præstatur pro facultate perforandi dolium, & exinde vinum vendendi. Charta vetus in Hist. Monast. S. Nicolai Andegav. p. 42. *Dedit quoque eis pertusagium sortæ S. Petri, ad quod colligendum famulos suos domni ipsius mittent.* Doubletus in Hist. San-Dionysiani Monasterii p. 434 *Si aucune personne vend vin en la dite terre à taverne, il doit l'argent d'un sextier de vin pour chacune piece, qu'il vendra, soit queuë, tonnel, ou poinson, au prix qu'il est premier afforé, & si doit quatre deniers de pertusage pour chacune piece depuis le jour de S. Denys jusques à la S. Andry du vin afforé en icelui temps.*

PERTUSARE, *Perforare*, Italis *Pertugiare*. Gubertus lib. 1. de Vita sua cap. 22. de fulmine: *In quorundam sinus flamma subintroiit, ---pedules ac soleas pertusando per extrema progreditur.* Hinc fortè nostris nomen mansit ejusmodi majori securi, quam *Pertuisane* dicimus.

PERVASATUS, *Dæmoniacus*. Ugutio. Vide *Vas*.

PERUDUM. Diedericus Monachus de Illatione S. Benedicti cap. 5. *Sanctissimam Patris ac Patroni sui glebam, aureis invasatam cistellis, de ex imis Perudi sustollunt, cursuique pernicissimo navi spem beatam imponunt.* Legendum fortè *telluris*.

PERVERSUM, seu *in perversum*, contrà, contrariò; utitur Tertullianus in Praxeam, ut & S. Hieronymus Epistola 20. ubi gravius.

PERVIUM, Via. Glossæ, *Pervium*, ἀδιόδιον. Pactum inter Guntchrannum & Childebertum Reges Franc. apud Gregorium Turon. lib. 9 cap. 20. *Cum castellis Duno & Vindocino, & quicquid de pago Stampensi, vel Carnoteno in pervio illo antefatus Rex cum terminis & populo suo perceperat*, &c. Galli dicerent, *en ce chemin là*. Infrà: *Et quia inter præfatos Reges pura & simplex est in Dei nomine concordia inligata, convenit, ut in utroque regno utriusque fidelibus tam pro causis publicis, quam privatis, quicunque voluerit ambulare, pervium nullis temporibus denegetur.* Ubi *pervium*, est facultas iter aggrediendi vel transeundi: ut & apud eundem Gregorium eod. lib. cap. 32. *Præcepit, ne ullus de Childeberti regno per ejus regni territorium pervium possit habere.* Charta Caroli Simplicis apud Balduicum lib. 1. Chronici Camerac. cap. 67. *Cum---farinariis piscationibus, perviis, vineis, mancipiis*, &c. In alia cap. 5. *terras cultas & incultas, pervia, uva* (f. invia) *discapta, prata, pascua*, &c. ubi *pervium* idem valet ac *via*.

PERULA, oculorum albugo, ex Gallico *Perle*. Wolfardus Presb. lib. 2. de vita S. Walburg. c. 1. *Dum ergo Ratfridus---prius cæca caligine premeretur, & geminis orbibus mala albuginaria, quæ vulgò perulas nuncupamus, obnoxia pateretur*, &c. Vide *Perla* & *Pirula*.

PERUNCTUM, inquit Fridericus II. Imp. lib. 1. de Venat. cap. 31. *est quoddam membrum*, (in avibus) *quod superest caudæ, constitutum ex geminis quasi glandibus: in medio illarum prope finem est quoddam nervosum, durum, elevatum ad modum virgæ. Juvamentum enim hujus peruncti est, recipere à reliquo corpore humiditatem virulentam, quam receptam, & in ipso congregatam, avis, cum opus fuerit, comprimendo cum rostro suo suget, & cum eodem rostro pennas suas & ungues perungit, quatenus pennæ meliùs possint resistere madefactioni: aqua enim pluens super pennas perunctas minùs adhæret eis, & integrius & lubricabiliùs descendit*, &c. Adde cap. 52.

PERUNCARE, Καταποντίζειν, Demergere, perfundere, in Gloss. Gr. Lat. MS. perperam *pesundare* in èdito habetur.

PES. *Pedis abscissio, amputatio*, inter pœnas non semel occurrit. Vigilius Tapsensis lib. 1. contra Arianos c. 1. contra Arianos c. 1. *Alios quoque effossis oculis, ac poplitibus amputatis, semivivos reliquit.* Leges Willelmi Nothi c. 67. *Interdicimus etiam, ne quis occidatur, vel suspendatur pro aliqua culpa; sed eruantur oculi, abscindantur pedes, vel testiculi, vel manus*, &c. Ingulfus p. 856. *Sub pœna perditionis dextri sui pedis*, &c. Assisiæ Hierosolymitanæ MSS. 2. part. cap. 31. *Les Juges doivent enquerre selon leur conscience tous ceaus, qui ont emblez bestes menues, ou pors, à la premiere fois il li feront tailler le nez, à la seconde fois, il li feront tailler le pié, & à la tierce fois pendre: & ceaus que ils trouveront, que ils auront emblés bœufs ou chevauchures, ou armes, à la premiere fois ils li doivent tailler le pié, à la seconde fois pendre: & se il a emble des bestes menues, ou de pors, tant que il soit de la valeur de 25. bezans, il doit avoir le pié taillé, & à la seconde fois pendre*, &c. *Le Roman de Vacces MS. Crever ex, ou ardre en poudre, & piés & point couper.* De hac pœna vide L. 8. D. servis fugit. Nov. 134. c. 13. Nicephor. Constantinop. in Breviario Histor. p. 77. 1. edit. Theophanem an. 3. Copronymi, Nicetam in Andronico. Canones S. Patricii apud Waræum p. 48. Canon. Hibern. lib. 28. c. 6. Leges Inæ cap. 39. apud Brompt. Srabilim. S. Ludovici lib. 1. c. 29. Gregorium Turon. lib. 7. cap. 20. Fredegar. Chron. c. 28. Capitulare 3. an. 813. c. 19. Petrum Blesensem in Canone Episcopali p. 454. Ordericum Vitalem lib. 4. pag. 535. lib. 8. p. 702. 707. Gesta Dominor. Ambasiensf. c. 5. n. 22. Bractonum lib. 3. Tract. 2. c. 32. §. 7. Fletam l.b. 1. c. 38. §. 8. Monasticum Anglic. to. 1. p. 166. Veterem Consuetud. Normann. c. 23. &c.

Ad pedes Regis conquirere. Lex Alamannorum tit. 35. §. 3. *Tunc illa hæreditas, quam ille Dux habuit, post mortem ejus in potestate Regis sit, vel, cui vult, donet, aut illi filio Ducis, qui rebellavit, si potuerit per servitium hoc ad pedes Regis*

Regis conquirere, &c. Id est prosternendo se ad pedes principis. l. 3. C. de Fugitivis, & Cujac. lib. 7 Observ. c. 13. & V. Cl. Ægid. Menagium in Amœnitatib. Jur. c. 32. secundæ editionis.

Pedes linei, vel *lignei*. Concilium Autisiod. can. 3. *Quicumque votum habuerit, in Ecclesia vigilet, — nec sculptilia, aut pede, aut homine lineo fieri penitus præsumat.* Ubi legendum videtur *ligneo*. Indiculus *Paganiarum*, seu superstitionum in Concilio Liptin. an. 743. *De ligneis pedibus, vel manibus pagano ritu.* S. Eligius apud S. Audoënum in illius vita, lib. 2. c. 5. *Pedum similitudines, quos per bivia ponunt, fieri vetate, & ubi, inveneritis, igni cremate.* Homilia ejusdem S. Eligii: *Arbores, quas sacrivos vocant, succidite, plantas sive ungulas pedum, quos per bivia ponunt fieri vetate.* Quibus locis perstringuntur veterum Gallorum magici ritus vel superstitiones, qui in biviis ac compitis hominum membra pedesve ex ligno (vel *lino*) conflatos collocabant, existimantes, hac ratione morbos & ægritudines persanari *Imagines ex [illegible] & cera conficta* à maleficis, in Histor. Pontificum & Comitum Engolismensium cap. 25. Certè lanas ad φαρμακείας olim adhibitas testatur Scholiastes Theocriti Idyll 2. v. 2. ut & imagines laneas Horatius lib. 1. Sat. 8. Nescio, an huc etiam spectet, quod habet vetus Formula Pœnitentialis, edita ex codice Thuano à V. Cl. Jacobo Petito: *Idem si observat auguria, — item si fecit, vel fieri fecit, vel curavit, quod aliquis faceret pedem in domo.*

Pes foresta. Tabularium Abbatiæ de Novo loco in Comitatu Nottinghamensi: *Notandum est, quod pes foresta usitatus tempore Ric. Oysell in arrentatione vastorum, factus est signatus & sculptus in pariete cancelli Ecclesia de Edwynstowe, — & dictus pes continet in longitudine 18. pollices, & in arrentatione quorundam vastorum pertica* 20. 21. & 24. *pedum usa fuit: sed semper* 40. *perticata, videlicet* 40. *full. in longitudine, &* 40. *full. in latitudine faciunt unam acram, & qualibet acra continet in se* 4. *rodas, secundum longitudinem & latitudinem, ut prædictum est.*

Pes montis, ima & inferior pars, unde *S. Joannes pedis portus*, oppidulum in Pyrenæis, *S. Jean Pied de Port*. *Pedes Cassii montis*, apud Ammian. lib. 14. ubi Lindebrog. ex Suida & Eustathio. Hegesinus apud Pausaniam: Βαλκῶν ἔχει πόδα πιδακόεντα.

Pes Luitprandi. Vide *Pertica*.

Pes. Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu fol. 109. *Pro porco 2. solidos, & tascham, & quartam partem vini cum pede.* Occurrunt eadem verba rursum infrà.

Pedes, in Glossis antiquis MSS. *dicuntur duo fines*, (funes) *navium, qui extremos velorum angulos tenent.*

PESA. *Pesare.* Vide *Pensa*.

PESAGIUM. Vide *Peagium*.

PESCA. Epitaphium Thomæ Benedicti Prioris S. Genovefæ:

Nunc viret ut pesca, nunc est homo vermibus esca, id est, ut malus persica, quam *Pesche* vocamus.

PESCARIUS. Vetus Pœnitent. apud Morinum p. 24. *Si Comes aut Judex est, dic illi, ut non accipiat premia, — si est pescarius*, &c.

PESCLUS. Charta Zachariæ I. PP. in Bullario Casinensi to. 1. p. 4. *Inde per monticellos de mari descendens vadit ad pesclos, qui sunt in pede montis, qui dicitur Balba, inde per Duos leones*, &c.

PESLUM. Tabularium Vindocinense an. 1076. ch. 321. *Ascelinus Chotardus retinuit domum parieti Ecclesia quasi appenditium, quod vulgariter Peslum vocant, ubi annonam suam, & vinum, quod ibidem collegerit, reponat.*

PESSARIZARE, In modum πεσσοῦ, seu pessarii conficere: est autem *pessarium* lana concepta, & ad digiti figuram rotunda facta, in qua pharmaca excipiuntur & continentur. Vide Constantinum Afric. lib. de Gradib. p. 373.

PESSIA, idem quod *Petia*, Gallis *Piece*. Vetus Charta apud Columbum lib. 2. de Episcop. Vivariensibus: *Dono pessiam de campo, — pessia haber fines de latus*, &c.

PESSIMARE, Pessimum efficere, affligere. Vetus Interpres Ecclesiastæ cap. 38. *Teipsum pessimabis.* S. Eulogius lib. 3. Memor. SS. c. 5. *Importabili censûs onere colla aggravant miserorum, quotidie plebem Domini pessimantes.* Utitur præterea Hugo Flaviniacensis in Vita S. Sacerdotis Episcop. Lemovic. num. 25.

PESSO, *Pessona*, *Pessum*. Vide *Paisso*.

PESTARE, Italis, subigere, comminuere, tundere. Recuperus lib. de Virtutib S. Ambrosii Senensis c. 2. *Dicebat, in hoc esse laborem suum, pullum pestare ægrotu, id est divinam sapientiam rudibus intellectibus perceptibilem facere.*

PESTICIUM. Monasticum Anglic. to. 2. p. 1007. *Dedimus etiam — & omnia prata nostra, scilicet de Guanereio, — de Leyre, cum pesticiis ejus, & omne fœnum nostrum in valle Rodolii*, &c. Fortè legendum *pastitiis*, pascuis, Gall. pastis.

PESTILLUM, pro *pistillum*, instrumentum, quo aliquid teritur, comminuitur: *Pestello*, Italis, *Pestle*, Anglis. Glossar. Lat. Gr. ὁλετρίβανος, *pestillum*: aliàs, pestillus, quo sal teritur: *Cylindrus*, Senatori lib. 12. Ep. 24. *In salinis autem exercendis tota contentio est: pro aratris, pro falcibus cylindros volvitis.* Accipitur etiam pro palo ligneo. Gloss. Lat. Gall. *Pilus: poil, ou pestoil.*

Qui terit, est pilus: pilus est in fronte capillus.

Idem: *Pistillum, pesteil.* Gloss. Arabico-Lat. *Pessulum, pestum, pestilum.* Jo. Hocsemius in Henrico Gueldrensi Episcopo Leod. cap. 3. *Cum juvando suum magistrum læsisset quemdam laicum ictu pestilli, qui unus est ex illis baculis, inhibitis in Lege Leodiensi.* Le Roman de Garin:

> *Devant lui gardè vit un pestel ester,*
> *Dont l'en souloit les poisons destremper*, &c.

Chr. Bertrandi du Guesclin MS.

> *Li un tient une pare, l'autre une fourche agusie,*
> *De bastiers, de pesteaux ot maint antortelie.*

Alibi:

> *Li uns porte un pestel, & li' autre un mortier.*

PESTICUS & *Pesticosus, peste plenus.* Jo. de Janua.

PESTIFERARE, Inficere, peste polluere, *Empester*. Lucifer Calaritan. lib. 1. pro S. Athanasio: *Munera enim excæcant oculos videntium, & pestiferant sermones justos.*

PESTINUNTIUM, *qui pestem nuntiat.* Gloss. Lat. MS. regium cod. 1013. & Gloss. Isid.

PETA. Leges Burgorum Scotic. c. 38. *Nullus debet namare — illos, qui portant boscum, turbas, vel petas ad vendendum, nisi pro bosco, petis, vel turbis, seu propriis debitis suis.*

PETALICUS. Cummianus Hibernus de Controversia Paschali: *Ob diversitatem successorum Apostolorum, — id est S. Petri Clavicularii, & sancti Joannis Petalici, alterius in circumcisionem, alterius in præputium prædicantis.* Ubi *Petalicus*, vel *Pectalicus*, est ἐπιστήθιος, quo epitheto donatur S. Joannes Evangelista à Græcis.

PETALUM, Lamina aurea in capite summi Pontificis, ut in Gloss. Arabico-Lat. Beda de Tabernacul. lib. 3. cap. 3. *Et lamina aurea super cidarim, quæ titulo nominis Domini cæteris altior omnibus eminebat.* Adde c. 9. Arnoldus Abbas Bonæ-vallis: *Præter hæc laminam auream, quam petalum vocant, fronti habebat insertam.* Vide Eusebium lib. 3. Hist. cap. 31. lib. 4. cap. 24.

Petalum, forma marmorea instar tesseræ quadratæ, unde pavimenta templorum, vel domorum, & palatiorum quondam sternebantur. Josephus lib. 8 *Stravit autem pavimentum templi petalis aureis.* Jo. de Janua.

Peta-

Petalium, Virga Pontificalis, Harigero Lobiensi Abbati c. 8. Miracula S. Ursmari n. 5. *Baculum recurvum, quem plerique cambutam, alii petalum vocant.* Vide Browerum lib. 2. Annal. Trevir. p. 150. 1. edit.

PETAMINARII, dicti videntur à voce Græca πετάμενοι, qui in aëre volant, seu, *qui more avium se se ejaculantur in auras*, ut ait Claudianus: vel qui agilitate corporis quasi volare videntur, ἀπὸ τῦ πέτεσθαι, apud Julium Firmicum lib. 8. Matthes. cap. 15. Salvianus lib. 6. de Gubern. Dei: *Longum est nunc dicere de omnibus, amphitheatris scilicet, odeis, lusoriis, pompis, athletis, petaminariis, pantomimis, cæterisque portentis.* At Salmasius ad Plinium emendat, *Pyctis, mimariis.*

PETATIOLUM, pro *Pittariolum*, Scheda. Fulcuinus de Gestis Abbatum Lobiens. c. 3. *Perantiquis membranarum petatiolis---inscriptum invenimus.*

PETAURISTARII, apud Jul. Firmicum lib. 8. Matth. c. 17. qui aliis *Petauristæ*, seu Græcis πεταυρισαὶ, de quibus scriptores Græci & Latini. Manilius lib. 5. Astr.

> *Ad numeros etiam ille ciet cognata per artem*
> *Corpora, quæ valido saliunt excussa petauro,*
> *Alternosque cient motus, elatus & ille*
> *Nunc jacet, atque hujus casu suspenditur ille.*

Fragm. Petronii: *Petauristarii autem tandem venerunt: baro insulsissimus cum scalis constitit, puerumque jussit per gradus & in summa parte odaria saltare: circulos deinde ardentes transire, &c.*

PETEGOLÆ, dictæ Italis, quæ Gallis *Beghinæ.*

PETENS, forense vocabulum, pro *Actore*, Gall. *le Demandeur.* Vide Regiam Majest. lib. 2. c. 2. §. 3. Occurrit passim in Legib. Scoticis & Anglicis. Collatio Carthaginensis III. c. 200. *Omnis actio duas solet suscipere personas, Petitoris, & è diverso respondentis.*

PETEREDIUM, *abjecta h in compositione, à petendis hæreditatibus.* Beda de Orthographia.

PETERMANNI, Homines, seu servi S. Petri Lovaniensis, apud Lipsium in Lovanio lib. 2. c. 4.

PETIA. Vide *Pecia*, & *Betiu.*

PETICA. Charta Aldegastri, filii Sylonis Regis Ovetensis, an. 781. apud Sandovallium: *Et tres calices, duos de argento, & unum de petica.* Ubi Sandovall. vertit, *dos de plata, y uno de piedra.*

PETICUS, *qui amat petere*, in Gloss. antiq. MSS.

PETINEI, & *Petinegi*, apud Ditmarum lib. ult. p. 113. sunt ii populi, quos Græci inferioris ævi Πατζινάκας vocant, quod moneo, quia editor vocem non intellexit. Vide notata ad Alexiadem.

PETITIO, Præstatio, quæ à dominis sub nomine *petitionis*, vel *mutui* exigitur. Charta Friderici Imp. an. 1152. *Exactiones, tallias, quas quidam precarias vel petitiones nuncupant, sive hospitationes, regia censura penitus interdicimus.* In Charta Comitis Guinensis in Chronico Andrensi, *coactiva petitio, sive incisura*, i. tallia. Vide *Demanda*, *Mutuum coactum*, *Quæsta.*

Petitio, in Regula S. Benedicti, pro formula professionis non semel usurpatur, cap. 58. 59. Unde *petitio & votum* junguntur apud S. Anselmum lib. 2. Epist. 23. *Qui apud nos petitionem & votum Monachi fecit.* Quia nempe novitius exacto novitiatus tempore *petebat* ab Abbate ut ad professionem admitteretur. Formulas ejusmodi petitionum habes inter Baluzianas 32. 33. Vide Udalricum lib. 2. Consuet. Cluniac. c. 26 Librum usuum Cisterciensis Ord. c. 117. Raynardum Abbatem Cisterc. in Instit. c. 28. Vitam S. Willelmi Ducis n. 22. edit. Mabillonii, &c.

Petitio, Libellus supplex, unde Magistri libellorum, ἐπὶ τῶν δεήσεων dicebantur apud Byzantinos. Thwroczius in Bela Rege Hungar. c. 64. *Et petitionibus loqui traxit originem, at Romana habet curia & Imperii.* Vid. Symmach lib. 1. Epist. 11.

PETITORIUM, Actio in jure, *calumnia*, practicis, *Action en petitoire.* Gloss. Gr. Lat. αἴτησις *Petitorium, petitio, postulatio.* Joannes Sarisber. Epist. 6. *Procuratores Comitis adversus E. petitorium instituerunt, dicentes ipsum injustè occupare Ecclesiam*, &c. Adde Epist. 11.

Petitorium, & *Pittacium*, idem sunt in l. 29. Cod. Th. de Petition. id est schedula, *brevis*, &c. *Uno tamen petitorio singulorum bonuscula jubemus adscribi, nefas esse censentes, plurimorum uno pittacio postulari sub illicita cupiditate fortunas.* Joannes II. PP. Epist. 2. *Contumeliosum Episcopum, ut habeat pœnitendi licentiam, petitorium vobis dare censemus, ubi errorem suum---fateatur.* Adde Stephanum Tornac. Epist. 68. 113.

PETITUM, Mensuræ liquidorum species apud Romanos sub an. 1300. ut auctor est Nicolaus de FRACTURA, & ex eo Petrus Boërius in Comment. in Regulam S. Benedicti; sic appellata à quodam *Peto*, ut est apud Villalpandum lib. de Mensur. c. 20.

PETIU. Vide *Betiu.*

PETORITUM, vox Gallica, Vehiculum, quod dictum existimant *à numero quatuor rotarum*, inquit Festus; unde quidam à Græco Æolico πέττορα, pro τέσσαρα deducunt. Wendelinus à Flandrico etymon arcessit; *Fitterradt*, vehiculum *rotarum quatuor.* Petoriti meminerunt Varro apud Agellium lib. 15. cap. 30. Quintilianus lib. 1. Instit. cap. 5. & Horatius lib. 1. serm. 6.

PETRA, Ponderis species, quod constat 12. libris & dimidia: libra vero 15. unciis, ut est in Fleta lib. 2. c. 12. §. 1. c. 79. §. 10. At apud Henr. Knyghtonem an. 1340. *Saccus lanæ* dicitur *continere in pondere 26. petras: petra verò 14. libras.* Ita quidem apud Anglos; at secus apud Scotos: quippe in Assisa Davidis Regis Scotiæ de ponderibus §. 4. & 5. *Petra ceræ continet octo libras: petra verò ad lanam ponderandam, & ad alias res, continet quindecim libras.* Eadem habentur in Statutis Roberti III. cap. 22. §. 2. ubi dicitur *petra seu lapis.* Quod postremum vocabulum occurrit in Charta Philippi Regis Franciæ an. 1288. apud Perardum in Burgundicis pag. 562. *Pro quolibet sacco lanarum & agnelinorum, pondus viginti duorum lapidum Provins continente*, &c. Regestum Pe giorum Parisiens. *Laine, qui vient d' Angleterre, le vendeur doit pour chascun sac vendu 18. deniers, & s' il poise 36. pierres au doix de 9. livres la pierre*, &c. Vide Monasticum Anglicanum to. 1. p. 148. 482. Thomam Walsinghamum an. 1399. Knyghtonem p. 27. 37. &c.

Petra nativa. Vide *Enchoros.*

Petra sicca, non constricta ex calce & arena. Hygenus de Limitibus constituendis: *Gamma de petra sicca constructa.*

Ad Petram votum reddere, superstitionis paganicæ species, Christianis interdicta. Indiculus Paganiarum in Concilio Liptinensi an. 743. *De his, quæ faciunt super petras.* S. Eligius apud S. Audoenum in ejus Vita lib. 2. c. 15. *Nullus Christianus ad fana, vel ad petras, vel ad fontes, vel ad arbores---vota reddere præsumat.* Concilium Nannetense c. 20. *Lapides quoque, quos in ruinosis locis & silvestribus, dæmonum ludificationibus decepti venerantur, ubi & vota vovent & deferunt, funditus effodiantur*, &c. Vide Concilium Arelat. II. c. 23. Turon. II. c. 22. Capitula Theodori Cantuar. c. 107. Capitul. Aquisgran. an. 789. c. 63. lib. 1 Capitul. c. 62. &c.

Petra. Chronicon Windesemense lib. 2. c. 54. *Quem libellum in diversis membranis, quaternulis, aut petris conscripsit.* Cap. seq. *Exercitia sua membranis & petris diversisque foliis, ut dictum est, conscripta.* Vocabularium Gherardi de Schueren: *Petra, æ Eyn stein oft leye*, Est autem Theutonibus *leye*, tabella scandularis, cui vel stylo, vel creta inscribitur; nostris, *Ardoise.*

PETRA-

PETRARIA, locus unde *petræ* & lapides eruuntur: *Carriere.* Monasticum Anglic. to. 2. pag. 595. *Præterea dedi eis turbariam & petrariam, & quarerieram ubicunque invenire poterunt in territorio,* &c. Et pag. 165. *Noveritis me dedisse — petram in petraria de Fidele ad fabricam Monasterii sui,* &c.

PETRARIA, λιθοβόλος, & λιθοβόλον, Athenæo lib. 5. & Heroni in Belopœecis, &c. Evagrius lib. 5. cap. 10. καὶ μάλιστα τοὺς καταπέλτας ἐξ ὑπερδεξίων ῥιπτοῦντας, οὓς λιθοβόλους ἡ συνήθεια καλεῖ. Ugutio: *Tormentum, quod vulgò dicitur Petraria, vel mangonum.* Gallis *Perriere.* Will. Tyrius lib. 8. cap. 6. *Machinas jaculatorias, quas mangana vel petrarias vocant.* Ita lib. 15. cap 9. lib. 19. cap. 27. Paulus Warnefridus lib. 5. de Gest. Longob. cap 8. *Belli machina, quam petrariam vocant.* Anastasius in Gregorio IV. PP. *Et desuper ad inimicos, si venerint, expugnandos, petrarias nobili arte composuit.* Guillelmus Apul. lib. 2. de Gestis Normann.

> *— turrim fabricat, qua lignea muris*
> *Prominet, ac juxta de quaque petraria parte*
> *Ponit, & ajuncto muros quo evertere possit*
> *Diversi generis tormento.*

Et lib. 3.

> *Et valido cum forte Ducis petraria saxi*
> *Ictu dimissi percussa fuisset ab alto.*

Vocem usurpant passim Scriptores, Annales Francor. Loisselliani & Bertiniani an. 776. Historia Hierosf. pag. 1154. Fulcherius Carnot. lib. 1. Hist. Hierosf. c. 4. 18. Will. Brito in Philippide pag. 116. 119. 170. 180. Jacobus de Vitriaco in Epist. de Captione Damiatæ p. 1148. Radulfus de Diceto p. 623. 661. Monachus Florentin. de Expugn. Accon. pag. 232. 233. Otto Morena in Hist. Rerum Laud. non uno loco, &c. Ex quibus emendare licet vitam S. Joannis Episc. Tragur. p. 5. *Machinam, quæ vulgò Tartaria dicitur, erexerunt.* Legendum enim *Petraria* suadent sequentia. Vide Glossarium ad Villharduinum, Lipsium lib. 3. Poliorcet. dial. 3. Felicem Osium in Not. ad Morenam p. 83. &c.

Petrorita, & *Petorita*, idem quod *Petraria*. Joannes Monachus lib. 1. Hist. Gaufr. D. Norman. *Mandat in his exasperatus Consul petroritas, fundibularias, mangonellos & arietes erigi.* Occurrit ibi rursum. Gesta Consulum Andegav. c. 11. n. 6. *Arietibus & petoritis Comes eos aggressus.* Habetur etiam in gestis DD. Ambasiensium c. 5. n. 24.

Pereria. Bromptonus an. 1173. *Perariis suis & aliis machinis bellicis paratis,* &c. Utitur alibi non semel.

Pererium. Charta Nunonis Sancii pro Pace seu treuga servanda an. 1217. descripta in to. 8. Spicilegii Acheriani: *Quod nullus expugnet aliquod castrum vel aliquam munitionem cum gussa, vel pererio, vel mangonello,* &c.

PETRONIUS. Vide *Petrunculus.*

PETRORITA. Vide *Petraria.*

PETTURA. Vide *Pectura.*

PETTUS, Crepitus, Gallis *Pet*, à sono. Vide in *Bombus*, & Ferrarium in Orig. Ital.

PETULUS, *Equus, qui habet tantùm pedes albos*, Ugutioni.

PEZAROLA. Sanutus lib. 2. part. 4. cap. 8. *Posset valde utile comprobari, quod in quolibet navigio dulcis aquæ balistæ grossa à turno cum suis muniminibus portarentur, nec non balistæ à pezarola tot, quot utiles viderentur,* &c.

PHACULLA, *Perna, petaso, petasunculus.* Gloss. Isid.

PHALÆ, *Falæ*, Turres rotundæ in ovi speciem Vitruvio; sic dictæ à Circorum *Phalis*, quæ dividebant Euripum & Metas, constructis ad tempus turribus, ut ait Servius ad 9. Virgil. *Phalarum* Circi meminit etiam Juvenalis, quas δημιουργήματα ᾠοειδῆ vocat Dio. Ita porrò appellabant turres ligneas ad oppugnanda oppida. Papias: *Phalas dicunt ligneas turres.* Ita & Ugutio. Guibertus in Hist. Hierosf. l. 7. c. 6. *Duo jubentur institui lignea castra, quæ nos sumus soliti vocare Phalas.* Adde l. 3. c. 4. lib. 6. cap. 18. Abbonem de bellis Parisiac. p. 502. 505. 509. 513. 517. Historiam Hierosol. p. 1154. Ordericum Vitalem p. 624. Vitam S. Fidis cap. 16. &c.

Falæ, tædæ, quæ in funeribus deferri solent, nostris *Falots.* Charta an. 1240. in Tabular. Episcopat. Ambian fol. 42. *Decanus percipiet luminare; sed de falis prædictorum extra claustra manentium, si intra muros civitatis decesserint, habebit dictus Episcopus luminare.*

PHALA, genus vestis, de qua Synodus Coloniensis an. 1280. c. 3. *Cappas tunicatas, tunicas, phalas, indumenta, tabbardos, calceos vel caligas non ferant nisi B. Benedicti, vel B. Augustini regulæ congruentes.* Etiamnum Belgæ *failles* appellant vestimentum, quo caput & totum corpus vice pallii operiunt feminæ. Kylianus: *Falie, palla, cyclas, vestis muliebris spatiosa, totum corpus circundans.*

PHALANGUS, vide *Falangus.*

PHALARICA, *Falarica.* Gloss. Gr. Lat. Χειροβαλίστρα, *Falarica.* Gloss. Lat. MS. Reg. *Falarica, Lancea magna, telum mulieris*, quia fortè mulieris est eminus pugnare. Servius ad 9. Æneid. & ex eo Isidorus lib. 18. cap. 7. *Falarica est telum ingens, torno factum, habens ferrum cubitale, & rotunditatem de plumbo in modum sphæræ in ipsa summitate. — Hoc autem telo pugnatur de turribus, quas Phalas dici manifestum est. — A Phalis igitur dicta est phalarica, sicut à muro muralis.* Addunt Ugutio & Joannes de Janua: *Et quia hoc telum tormento mittitur, inde est, quod quandoque ponitur pro tormento, quod vulgò dicitur Petraria, vel Manganum.* Priori notione, præter classicos scriptores, utuntur Fortunatus lib. 3. de vita S. Martini, Gregorius Turon. lib. 9. cap. 35. Abbo, & alii. Posteriori verò, seu pro machina jaculatoria, Guibertus lib. 3. Hist. Hierosol. c. 5. *Cœpere pro muris urbem undequaque pervadere, & machinas instruere, phalas erigere, instaurare phalaricas, murorum ac turrium gyros frequentibus per ambitum pulsare balistis.* Et lib. 6. cap. 23. *Ad jaciendos lapides phalaricarum nostros apparare instrumenta commonuit.* Autor Historiæ Hierosolymitanæ p. 1154. *Erat crux quædam lapidea, quam — supra murum erexerant: hanc ictu phalaricæ gens sæva diruit.* Id. l. 3. de Vita sua c. 18. *Aledrannus quidam talium peritissimus duas, quas instituerat, Phalaricas opponit, & quater vicenas pene muleres, ad saxa quæ imposuerat, intorquenda disponit.* Fulco l. 5. Viæ Hierosol.

> *Fiunt balistæ, plumbata, phalarica, talpæ.*

PHALDEFIUM. Vide *Fardefium.*

PHALERA, Instrumenta rustica, vel equorum rusticorum. Fleta lib. 2. c. 85. de carectario: *Ejus est scire phalera, attillamenia, & harneza minuta carectis appendentia præparare & emendare.*

PHALERGIUM, *Ornamentum*, Papiæ. Vide *Palergium*, & *Parergium.*

PHALINGUS. Vide *Phalangus.*

PHAMECANTHARUS. Anastasius in S. Silvestro PP. p. 15. *Coronam auream ante corpus, ubi est phamecantharus cum Delphinis 50.* Alii codd. rectiùs præferunt, *Pharum cantharum.*

PHANO. Vide *Fano.*

PHANTASIA, *Fantasia*, Phantasma, spectrum. Glossæ Gr. Lat. φαντασία, *vana visio, imago, vanitas, visio.* Papias: *Phantasia, imago alicujus corporis visa, & cogitatio in animo postea figurata, ut puta patris species quam vidimus. Phantasma verò est, quam nunquam vidimus, species animo figurata, ut puta species avi. Fantasma, visio vana.* Ammian. lib. 14. *Visa nocturna, quas Phantasias nos appellamus.* Consultatio Zacchæi & Apollonii l. 1. cap. 9. *Nec præstigiorum more phantasiam*

tasiam pro homine monstrari. Utitur & cap. 12. Chronicon Casauriense l. 4. *Contra se vidit stantem phantasiam, quasi de scelere perpetrato applaudentem. Ex ipsius igitur fantasmatis apparitione*, &c. Ita non semel usurpat Gervasius Tilleberiensis decis. 3. de Otiis Imperial. ac præsertim cap. 95. Adde Claudianum Mamertum lib. 1. de Statu animæ cap. 22. S. Eulogium lib. 3. Memor. c. 10. Bedam in Vita S. Cuthberti n. 28. Autorem vitæ S. Lupicini Abbatis Jurensis n. 6. Anastasium Biblioth. in vita S. Demetrii Mart. p. 78. Ordericum Vital. lib. 2. p. 387. Jacobum Gothofredum ad l. 5. C. Th. de Malefic. &c. S. Antiochus Homil. 84. Ἀφηγησάμενος αὐτοῖς τὰς φανέντας αὐτῷ διαβολικὰς φαντασίας. Passim apud Palladium in Hist. Lausiaca cap. 20. 31. 44. 46. *Phantasiam inimici*, seu Diaboli, apud Rabanum lib. 2. de Instit. Cleric. c. 55. Vide Glossar. med. Græcit. in Φαντασία.

Phantasia, Pompa, magnificus apparatus Eustochius in vita S. Pelagiæ meretricis cap. 2. in Vitis Patrum: *Et processit cum summa phantasia, adornata ita, ut nihil videretur super ea nisi aurum & margarita, & lapides pretiosi.* Gildas de Excidio Britann. *Cum magno apparatu, magnaque phantasia, vel potiùs insania, repetentes ad patriam.*

PHANUM, *Wanum*; vel *Fanum*, Vocem veterem Francicam esse opinatur Wendelinus, idemque sonare, quod Belgis *veen*, & plur. *venen*, lacus, paludes. Harum autem vocum vestigia habentur in Malbergiis, quæ recensentur in Lege Salica edit. Heroldi, scilicet in *Reppophano*, *Repphano*, *Theophano*, & *Trovvidovvano*, quæ quidem terminatio arguit locos fuisse sitos in locis palustribus, quos *faignes* inde vocant Luxemburgenses: unde nostri *fange* pro luto formarunt.

PHARISEARE, Dividere, separare, ex Hebraico *phares*, divisio, & *phariseus*, divisus, separatus. Jo. de Janua: *Farisei à fares, quod est divisio, dicitur fariseus, 1. divisus & hinc quidam heretici dicti sunt Farisei, quod divisi interpretantur, quia traditiones & observationes Legis, quas illi deuterosas vocant, justitia proferunt*, &c. Philippus Galtherus lib. 4. Alexandreidos p. 32.

Consilio juvenum pharizeat cisma perenne
Cum regno populum, lis est de divite regno, &c.

S. Hieronym. adversus Luciferianos c. 8. *Pharisæi à Judæis divisi propter quasdam observationes superfluas, nomen quoque à dissidio susceperunt.* Alanus de Insulis in Planctu naturæ: *Quæ* (vestes) *virgineo corpori tanta fuerant connexione conjuncta, ut nulla exuitionis diæresis eas aliquando faceret virginali corpori pharisæas.* Nicolaus de Braja in Ludovico VIII. p. 293.

---Obeunt alterno vulnere fratres,
Frater & à furtis fraternis se phariseat.

Infrà de Comite S. Pauli Avenionem subeunte p. 315.

Cumque Comes Regis à castris se pharisæum
Cerneret, & secum tam paucos, horret ut agna,
Quæ divisa suo grege sola relinquitur arvis.

PHARNATIA. Charta Friderici II. Imp. qua *regalia* concedit Archiepiscopo Arelatensi, apud Guesnaium in Annalib. Massiliensib. an. 1219. *Sicut sunt telonea, pedatica, justitias, Judæos, cordam, quintale, pharnatiam, monetam, portus*, &c. Vereor, ne mendum subsit.

PHARUS, *Pharum, Farus, Farum.* Lucerna, sive Lychnuchus orbicularis & circularis cum certo lucernarum aut candelarum numero, cujusmodi passim in templis nostris visuntur: sic dictus, quod instar Phari sit, ejusque speciem referat. Papias: *Fara, vasa sunt luminatoria, quæ nos Retia dicimus diverso modo formata.* Alibi: *Farum, instrumentum ad luminaria ordinata, sicut etiam candelas.* Anastasius Bibl. in S. Hilaro PP. *Pharos cum Delphinis, quæ pensant.* Lib. 5. in Silvestro PP. *Pharum ex auro purissimo, quod pendet sub fastigio cum Delphinis 50.* In Hadriano p. 109. *Fecit & pharum majorem in eadem B. Petri Ecclesia in typum crucis, qui pendet ante Presbyterium, habentem candelas mille trecentas & septuaginta.* In Leone III. *Fecit---pharum ex argento purissimo cum lucerna & cereapto suo.* Anonymus Poëta de Pontificib. Eboracensib.

Hoc altare farum supra suspenderat altum.

Adde Bedam de Rat. temp. cap. 24. Vitam S. Medardi ex Cod. Resbac. cap. 17. Vitam S. Gudilæ virg. n. 18. Histor. Translat. S. Sebast. num. 94. Ardonem in Vita S. Benedicti Abb. Anian. n. 37. edit. Mabillon. &c.

Pharus, fœminino genere, quomodo Φάρος dicitur à Græcis turris Alexandrina. Statius:

Lumina noctivaga tollit Pharos æmula lunæ.

Inscriptio phari in Ecclesia S. Willibaldi Eystetensi apud Gretzerum in Episcopis Eystet. cap. 12.

Hanc Willibaldo Pharum construxerat almo
Præsul devotus Meugosus nomine dictus.

In etiam usurpat Walafridus Strabo l. 2. de Mirac. S. Galli. c. 35.

Ejusmodi autem Lychnuchorum variæ erant figuræ. Quidam enim coronæ in speciem efformati erant. Leo Ost. l. 3. Chron. Casin. c. 31. *Fecit & pharum, coronam scilicet maximam argenteam --- cum 12. extrinsecus prominentibus turribus, sex & 30. lampadibus ex ea pendentibus.* *Phara Coronata* vocat idem Anastasius in S. Silvestro PP. *Phara Coronata 10. pensante singula libras octonas.* *Pharales Coronas*, in Sixto III. Vide *Corona*.

De Lychnuchis istis in Crucis, vel in Retis figuram compositis, pluribus egimus in Descript. ædis Soph. n. 49. Quidam etiam Arborum speciem præferebant, quomodo à Plinio l. 34. c. 3. ex quo docemur, habuisse veteres *lychnuchos pensiles in delubris, aut arborum modo mala ferentium lucentes.* Vide *Arbor*. Denique ita effecti erant, ut ab iis penderent canthari seu disci, in quibus erant vel candelæ, vel lucernæ. Hos *Pharochantaros* vocat Anastasius in S. Silvestro. *Coronam ex auro purissimo, quæ est pharus cantharus*, &c. In Leone III. *Pharo-cantharos in Presbyterio numero 14. ex argento mundissimo.* *Phara canthara*, in Sixto III. In Benedicto III. *Pharum cantharum argenteum sedentem in pedibus, à Saracenis olim ablatum, in quo ad decus ipsius Basilicæ in diebus festis atque dominicis lucernæ simul & cerei ponebantur, juxta lectorium, mirifico opere fecit ac renovavit.*

PHARRO, *Pharro*, Clamor militaris Hibernorum. Utrum à Pharaone, Gandeli socero, an ab alia causa clamor iste natus sit? parum ad rem attinet explicare. Verba sunt Richardi Stanihursti lib. de Reb. Hibernicis.

PHASCOLLA. *Parva petaso, petasunculus.* Ugutio.

PHASALLUS. Miracula S. Lugderi Episcopi Mimigard. n. 34. *Neglecto denique tali præcepto secunda & tertia vice quemdam Monasticæ vitæ Phasallum, purpureo perfusum capillo, nigroque vestimento inductum, conspexit.* An *vassallum*?

PHIALA, Fons, aquarum receptaculum: Græcis recentioribus, φιάλη. Adamnanus lib. 2. de Locis SS. c. 19. *Est ergo illius fontis nomen, qui est in Trachonitide, Fiala, plena aquarum semper, unde Jordanis mediterraneis meatibus derivatur.* Vide quæ de Phialis adnotamus in Descriptione ædis Sophianæ n. 22.

Phiala cum candela. Anastasius in S. Silvestro PP. pag. 14. *In medio fontis columna porphyretica, quæ portat phialam auream, ubi candela est auro purissimo pens. libr. 50. ubi ardent in diebus Paschæ balsami libræ 200.* &c.

PHILANTHROPUM, Præmium, quod proxenetæ nominum contrahendorum accipiunt. Gloss. Latin. Græc. *Salarium*, φιλάνθρωπον, ἁλατικόν. Ulpianus

pianus JC. *Idem dico,& si quid philanthropi nomine acceperit.*

PHILARCHICUS, Dominationis amans, φιλαρχικός. Charta an. 990. in to. 8. Spicilegii Acheriani p. 155. *Frugalem, non gastrimargicum: humilem, non philarchicum*, &c.

PHILETRUM. Visitatio Thesaurariæ S. Pauli Londinensis an. 1295. *Item unus pannus, cujus campus aureus, cum leonibus & aquilis bicipitibus de aurifilo contextis in philetris rubeis.* Vide *Feletrum.*

PHILIPPANA *ars.* Rollandinus in tract. de Notulis: *Promitto te docere artem philippanam, & tu promittis mihi dare* 10. *corbes frumenti.*

PHILIPPI, *Philippei*, Nummi, à Philippo, patre Alexandri magni, primum cusi, quorum cum forma recepta semel placuisset, ea retenta est simul cum appellatione, addita principis, cujus esset, nomenclatura. Horatius:

Rettulit acceptos regale numisma Philippos.

Prudentius Peristeph. hym. 3.

Nec cum veniret aureos
Secum Philippos detulit.

Ubi Iso Magister: *Philippei, Mancosi.* Glossæ antiquæ MSS. & Papias: *Philippeus, solidus.* Valerianus Imp. apud Pollionem in Claudio: *Philippeos nostri vultus annuos centum quinquaginta.* Idem Valerianus apud Vopiscum in Aureliano: *Argenteos Philippeos minutulos*, &c. *Ærei Philippei*, &c. Ordericus Vitalis lib. 10. p. 796. *Obsecrans, ut maximam pro Boamundo redemptionem reciperet, ipsumque acceptis centum millibus Philippeorum sibi redderet.* Vide Budæum lib. 4. de Asse, Scaligerum, & alios, qui de re nummaria scripserunt.

PHILIPPI. Ingulphus p. 910. *Et forte leuca dicitur à Leucon, quod in Scythica lingua interpretatur Philippus. Unde Magister in Isagogis suis O. M. l. 3. Et niveus Leucon dicit ibi, hunc Leucon fuisse Philippum Imperatorem, qui niveus descriptus est, quia Christianus, & Baptismo super nivem dealbatus. Et alio in loco ubi exponit illud, id est, Phœbum adamasse Leucothoën, dicit, Deum adamasse Christianitatem regni Franciæ, id est Philipporum, quum apud Francos nomen Philippi frequentissimum habetur, in tantum, ut Rex Henricus, qui modò regnat in Francia, filium suum primogenitum Philippum fecit appellari. Beatus enim Christi Apostolus Philippus, cum Scythis verbum Dei prædicasset, & plurimos eorum ad fidem Christi convertisset, rediens in Asiam, per Sicambros viam fecit, ac illis Christi nomen primus annuntiavit, de quibus exeuntes Franci, ut plures eorum Hierochronographi testantur, beatum Philippum Apostolum suum specialem Protodoctorem, & Neoapostolum adhuc tenent. Ex his omnibus colligitur, quod leuca dicitur à Leucon, id est mensura terræ Philippicæ, id est Philippi, vel Philipporum.* Atqui ante Henricum I. quo regnante vivebat Ingulfus, Philippi nomen in veteribus tabulis vix legitur: quomodo igitur Franci nostri crebra ista apud eos nomenclatura *Philippi* appellari potuere?

PHILLATERIUM. Vide *Phylacterium.*

PHILOCOMPUS, ex Gr. φιλόκομπος, jactantiæ amator, jactator. Suidas: φιλοκόμπων, μεγαλορρημονῶν, ὁ ἑαυτὸν ὑψῶν. Glossar. Lat. MS. Reg. cod. 1013. *Philocompos, amator jactantiæ.* Addit Ugutio, *qui vult, ut labor suus appareat propter vanam gloriam.* Fridegodus in vita Wilfridi c. 23.

--- Ervvinus Philocompos.

Philocompia, Vana gloria, apud Ratherium Veronensem in Apologetico: *Afficit hac ineptissima, imò pernulla philocompia urbanitatis vestra angustia.* Sed vereor, ne legendum sit *philocompicæ.* Wolphardus Presbyter lib. 1. Vitæ S. Walburg. in Præfat. *Ne à lectore philocompica noter infamia.* Scholiastes Gregorii Nazianzeni in 1. in Julian. Κομψὸν ἐστι τὸ εὐπρεπὲς καὶ χαρίεν. κόμπον δὲ τὸ μέγα. Est porrò κόμπος, ut est apud Varinum, ἀλαζόνεια, ἡ διὰ λόγου ἔπαρσις παρὰ τὸ κενὴν ὄπα ἔχειν, ὅ ἐστι φωνήν.

PHILOPARES. Vide *Filopares.*

PHILOPECUNIA, vox hybrida. Pseudo-Ovidius lib. 1. de Vetula:

--- sed Philosophia
Exilium patitur, & Philopecunia regnat.

PHILOPOMPUS, ex Gr. φιλόπομπος, qui *pompam*, fastum & jactantiam amat. S. Gerardus Abb. Sylvæ Major. in S. Adelardi vita c. 3. *Cujus dignitatis honore indusiatus, --- non efficitur philopompus, non, ut plures assolent pompolentus.* Vide *Philocompus.* Vita MS. S. Gaugerici Episcopi Camerac. lib. 1. cap. 12. *Philopompi tyrannidem divinæ virtutis opitulatione fefellit.*

PHILOSOPHIA, Vita Monastica, θεία φιλοσοφία, apud Isidorum Pelusiotam lib. 1. Epist. 260. Majorianus Nov. de Sanctimonialib. *Cum hujusmodi observatio Philosophiam religiosa mente suscipiens, non cogentis imperio; sed spontanea & matura deliberatione capiatur.* Willelmus Neubrigensis lib. 3. cap. 5. *Ædificando insigne illud Christianæ Philosophiæ speculum, Monasterium scilicet de Fontibus.* Joannes Sarisberiensis lib. 7. Policrat. cap. 21. *Vita Claustralis virtutem Philosophorum incomparabiliter antecedit, aut, quod melius crediderim, rectissimè & tutissimè philosophatur.* Vide Vitam S. Nili Junioris p. 164.

Philosophari, Monachum agere. Luithprandus lib. 5. c. 9. *Et ad vicinam insulam, in qua Cœnobitarum multitudo philosophabatur, tonsoei, ut moris est, capite, ad philosophandum transmittunt.* Et cap. 10. *Atque ad vicinum Monasterium --- tonsis, ut moris est, capitibus philosophatum transmittunt.*

PHILOSOPHUS, dignitas in Ecclesiis Canonicorum: eadem fortè quæ Magistri Scholarum, seu Scholastici. Tabularium Brivatense ch. 385. *Signa Canonicorum. S. Mauricii Viennensis Ecclesiæ, Otmari Decani, Rostanni Archidiaconi, Adalardi Philosophi, Benardi Canonici, Ricardi Pracentoris, & aliorum Canonicorum.*

PHLEBOTOMUM, *Flebotomus, Flebotomum*, Scalpellum venæ secandæ, ex Gr. φλεβοτόμιον. Ugutio: *Flebotomum, est illud instrumentum, quo vena percutitur in minutione sanguinis.* Gloss. Ælfrici: *Flebotomus*, blodſex. Somnerus vocem Anglo-Saxonicam, *Scalprum Chirurgicum*, vertit. Saxonibus blod est sanguis. Isidorus lib. 4. c. 11. *Phlebotomum, ab incisione venarum*, &c. Gregorius II. lib. 1. Dialog. cap. 4. *Medicinale ferramentum, id est, Phlebotomum.* Acta S. Agnelli Abbatis: *Medicinale ferramentum meum tenens, quod ab incisione venarum, quæ Græcè Fleve nominatur, flevotomus dicitur.* Constantinus lib. de Chirurgia cap. 2. *Phlebotomus quoque non sit æruginosus, non asper, non longus, non tenuis, non rotundus, vel brevis; sed mediocris.* Beda lib. de Minut. sanguin. *Dies Caniculares, in quibus nec phlebotomum imponent, nec potionem dabunt.* Leges Wisigoth lib. 11. tit. 1. §. 6. *Si quis medicus flebotomum exercet, & ingenuum debilitaverit*, &c. Octavianus Horatianus lib. 2. c. 16. *Quo verò repentinus dolor stomachi comprehenderit, --- his & phlebotomo convenit subvenire.* Passim apud hunc Scriptorem. Adde Vegetium lib. 1. de Arte veterin. cap. 21. & alibi non semel, Matthæum Westmonast. an. 1100. Walafridum Strabum de Miracul. S. Galli cap. 37. Vitam Godefredi Comitis Campebergensis c. 48. &c.

Phlebotomare, percutere, sanguinare sanguinem, Ugutioni. Ex Gr. φλεβοτομεῖν. Fulgentius lib. 3. Mythol. *Ischiacos eosdem phlebotomant loco*, &c. Beda de Minutione sanguin. *In his diebus phlebotomari prohibetur.* Tudebodus de Hierosf. Itinere lib. 1. *Fuerunt itaque nostri in tanta afflictione sitis, quod flebotomare facerent suos equos & asinos, quorum sanguinem bibebant.*

Occurrit passim apud Cælium Aurelian. Siccensem in libris Chronion, Octav. Horatianum, Alexandrum Jatrosophistam, Vegetium lib. 1. de Arte veterin. l. 1. c. 24. & alios medicos: præterea in Legibus Wisigothorum lib. 1. tit. 1. §. 1. in Chronico Montisserem an. 1137. 1146. in Vita Adheleidis Imperatricis lib. 2. p. 413. in Hist. Translat. S. Joannis Abb. Reomaënsis n. 8. in Chronico Sublacensi an. 1003. &c. Metaphoricè Galvaneus Flamma in Manipulo florum c. 139. *Monasterium S. Vincentii phlebotomavit, de cujus sanguine Monasterium S. Dionysii construxit.* Similia habet Chronicon *Flosflorum* fol. 128.

Flebotomizare, apud Conradum de Fabria de Casibus S. Galli cap. 7.

Flebotomarius, qui venam secat, Chirurgus, Gr. φλεϐοτόμος. Gloss. Ælfrici: *Flebotomarius*, blod læȝere, Chirurgus, qui venam aperit. Saxonibus blod-læȝan, est *Phlebotomare*. Chronicon Farfense: *Qui Romam venit, & completo anno quidam Flebotomarius malivolus veneno imposito flebotomo illum interfecit.*

Phlebotomator, eadem notione, in Historia mortis S. Leonis IX. PP. n. 15. Constantinus Africanus lib. de Chirurg. c. 2. *Phlebotomator discat tactu digitorum venas, carnem, nervum agnoscere.*

PHOCAPIS. Vetus Gloss. Lat. Gall. Thuanum MS. *Phocapis, icis, Tartre.*

PHOENICIUM, Pannus coccinus, seu *scarlatinus*, in quo remedia quædam topica includebant, convolvebant, & conligabant medici. Marcellus Empiricus p. 58. *Eamque Phœnicio convolvas, colloque suspendas*, &c. Infrà: *Cancri oculus subtiliter sublatus, & in phœnicio conligatus, colloque suspensus*, &c. Adde p. 67. 110. 122. &c.

PHOTONOMUS, qui lumen distribuit, illuminator. Rotgerus in Vita Brunonis Abbat. S. Pantaleon. Colon. c. 24. apud Mabillonium: *Quibus Abbatem præposuit nomine Christianum, suæ videlicet professionis Photonomum, & in lege Domini apprimè eruditum.*

PHRONTISTERIUM φροντιστήριον, Monasterium. Acta SS. Phileæ & Philoromi, Rufino interprete, n. 8. *Jam immolavit in Phrontisterio.* Ἀγνευτήρια τε καὶ παρθενῶνες, καὶ φροντιστήρια, apud Gregor. Nazianz. orat. 3. quæ prima est in Julianum. Τὰ τῶν ἀσκητῶν φροντιστήρια, Palladio in vita Chrysostomi p. 96. edit. v. cl. Emerici Bigotii: ψυχῶν φροντιστήρια, Theophylacto in Instit. Reg. c. 10. Perdiccas Ephesius de Themat. Hierosl. καὶ δέκα φροντιστήρια παρθένων ἰσαρίθμων. Ita auctor Vitæ S. Nili Junioris p. 112. & alii, qui laudantur in Notis ad Cinnamum p. 430. Vide Glossar. med. Græcitat.

PHRYGIUM, interdum sumitur pro limbo seu ornatu ex opere Phrygio, ut apud Leon. Ostiensem lib. 2. c. 44. *Obtulit similiter S. Benedicto planetam purpuream auriis Phrygiis, mensium 12. signa in se habentibus ornatam.* Lib. 3. c. 57. *Planetam purpuream cum phryso & cum aquila ex margaritis contexta.* Præterea.

Phrygium sumitur pro præcipuo capitis summi Pontificis ornamento, quod hodie triplici corona insigne est, vulgòque *Regnum* appellant Scriptores, quo in solennibus ceremoniis utitur, quodque à Constantino M. Silvestro PP. concessum aiunt. Vetus Interpres Juvenalis Sat. 6. *Tiara, est Phrygium, quod dicunt.* Arnoldus Abbas Bonæ-vallis de 7. Verbis Domini: *Hac* (thyara) *etiam minores Sacerdotes utebantur, eratque byssina, circundata coronula aurea, opere textili facta, sicut hodie Phrygium mitris nostrorum Pontificum plerumque consuitur.* Charta donationis Constantini M. apud Anastasium Bibl. *Deinde diadema, videlicet coronam capitis nominis nostri, simulque phrygium, nec non & superhumerale*, &c. Callistus II. PP. in Epist. ad Stephanum Camerar. Legat. Sed. Apost. *Et frigio quidem corona capiti nostro imposita, gaudentes exultantesque per viam sacram ad Lateranense palatium usque solenni ritu nos profecuti sunt.* Chronicon Mauriniacense lib. 2. *Ibique Romani Pontificis, ac, ut sibi consuetudinis est in sacris magnisque festivitatibus, frigio coronatus, — ad Ecclesiam matricem pervenit.* Sugerius in Ludovico VI. Rege, de Alexandro PP. *Cumque Turonis apud S. Martinum, ut mos est Romanus, frigium ferens: Lætare Hierusalem celebrasset.* Et infrà, de Callisto II. *Ibique more Romano seipsos præparantes multo & mirabili ornatu, circundantes capiti ejus frigium, ornamentum imperiale instar galeæ circulo aureo circuncinnatum, imponunt.* Joan. Sarisberiensis lib. 8. Policrat. cap. 23. de Adriano PP. *Spinosam dicit Cathedram Romani Pontificis, in tantum acutissimis usquequaque consertam aculeis, tantaque molis, ut robustissimos premat, terat, & comminuat humeros, Coronam & Phrygium clara meritò videri, quoniam ignea sunt*, &c. Denique Jacobus Stephanus Cardin. lib. 2. de Coronatione Bonifacii VIII. cap. 7.

> *Tunc Senior Levita manu diadema venustum*
> *Imperii signum, pavonis cortice candens*
> *Pennarum intexto, gemmis radiantibus auro,*
> *Vallatum in gyro, cui summo in vertice carbo*
> *Evomit & cubito gemmarum maxima flammas.*
> *Imposuit capiti, sphæræ cubitique figuram,*
> *Accipiens Phrygium, lapidem fulgoris inanem*
> *Quondam, sed nivei plenum candoris acuto*
> *Vertice contentum gemma, nunc temporis auctum:*
> *Hac Romana tenens quondam fastigia Cæsar*
> *Constantinus apex statuit, tum primus in orbe*
> *Fonte sacro purgatus herus, proprius sibi Regnum*
> *Seu Phrygium manibus Silvestri in vertice pressit.*

Ex qua sanè *Phrygii* Pontificii descriptione colligi potest, similis fuisse figuræ, qua Constantini M. *Camelaucium*, de quo pluribus egimus in Dissert. 24. ad Joinvillam p. 291.

PHTISISCERE, Phtisica passione laborare, apud Sidon. lib. 5. Epist. 14.

PHYLACTERIA, appellabant veteres *Amuleta*, ad arcendos vel pellendos morbos. Gloss. Gr. Lat. φυλακτήριον, *Servatorium, amolimentum, amoletum, pravia.* (l. brevia) Gloss. Lat. MS. regium: *Phylacteria, carmina.* Vett. Glossæ MSS. ad Concilium Laodic. cap. 36. *Pittatioli decalogi collis suis suspendentes Judæi filacteria vocabant: sed hic obligationes, quas hominibus suspendunt incantatores intellige.* Marcellus Empiricus cap. 8. *Et Gaitano lino inserto pro Phylacterio uteris, voto priùs facto contra Solem orientem, quòd eo anno cerasa non sis manducaturus.* Cap. 14. *Et laboranti de uva, luna septima, phylacteriis more suspendes.* Adde pag. 104. 155. Quæ quidem *Phylacteria* ut diabolicas adinventiones semper proscripsit Ecclesia. S. Augustinus serm. 215. de Temp. *Per fontes & arbores, & diabolica phylacteria, per characteres, & aruspices & divinos — sibi mala miseri homines conantur inferre.* Serm. 163. *Auguria non observent, phylacteria & characteres diabolicos, nec sibi, nec suis, aliquando suspendant.* Capitula S. Bonifacii Mogunt. c. 33. *Si quis auguria, — phylacteria, id est scripturas, observaverit*, &c. Capitula Caroli M. lib. 6. c. 72. *Phylacteria, vel falsæ inscriptiones, aut ligaturæ*, &c. Ita passim utuntur S. Audoënus in Vita S. Eligii lib. 2. c. 15. p. 216. Acta S. Anastasii Martyris apud Baronium an. 713. n. 7. Vita S. Nili junioris p. 4. Gregor. III. Ep. 3. ad Optimates German. Beda lib. 4. hist. cap. 27. Synodus Laodic. c. 36. Trullana c. 61. Moguntin. an. 742. Romana sub Gregor. II. PP. c. 22. Agath. c. 68. Liptin. c. 5.

Capit. Caroli M. l. 7. c. 94. Addit. 2. Ludovici Pii c. 18. &c. Vide *Brevia*, *Ligatura*, & quæ de ejusmodi amuletis & phylacteriis contra morbos congessit Jacobus Gothofredus ad l. 3. Cod. Th. de Maleficis,& Leo Suavius ad Paracelsum.

Phylacteria apud Christianos, dictæ Arculæ, in quibus Sanctorum reliquiæ reconduntur, quod eæ serventur, vel deferantur εἰς φυλακτήελον, ut loquitur Theophanes an. 31. Copronymi, p. 375. Καὶ εἶπε λείψανον ἅγιον ἐφάνη τις ἔχων εἰς φυλακτήελον, καὶ τῦτο τῷ πνεύμ. παρέδωκεν. Ita hoc loco ἐγκόλπιον indigitat, quod φυλακτὸν vocat Leo Grammaticus in Theophilo pag. 451. Albericus in Chron. *Phylacterium à collo usque ad pectus pendens Sanctorum reliquiis refertum, quorum patrocinio se in periculis tutum futurum credebat.* Joan. Diaconus in vita Gregorii M. l. 4. c. 80. *Reliquiarum phylacteria, tenui argento fabricata, vilique pallio de collo suspensa.* Hist. Miscella lib. 20. pag. 629. *Et pretiosa quidem ligna ab eo sublata supra mensam posuit, phylacteria verò in collo suo suspendit.* Vide *Encolpium.*

Phylacteria etiam appellabant Thecas, in quibus reconduntur Sanctorum reliquiæ, quæ in ædibus sacris servantur. Beletus de Divinis Offic. c. 115. *Est tamen discrimen inter Phylacterium & Phylacteriam. Phylacterium enim chartula est, in qua decem Legis præcepta scribebantur, cujusmodi chartas solebant ante suos oculos circumferre Pharisæi, in signum religionis. Unde in Evangelio: Dilatant enim Phylacteria sua, & magnificant fimbrias. Atque hoc quidem Phylacterium à φυλάσσω, & Thorah, quod est Lex. Philacteria autem, phylacteriæ, vasculum est, vel argenteum vel aureum, vel etiam crystallinum, in quod Sanctorum cineres & reliquiæ reponuntur.* Dudo lib. 3. de Morib. Norman. *Delatisque Sanctorum phylacteriis, manibus super ipsa impositis --- juravit,* &c. Hugo Flaviniacensis in Chron. Virdun. *Phylacteria aurea & argentea & crystallina cum Sanctorum reliquiis.* Utuntur hac notione Bonifacius, Hugo Flaviniacensis in Chronico Virdunensi, p. 167. 246 Petrus Cluniac. lib. 6. Epist. 28. Vita S. Willelmi Ducis c. 16. Harigerus in Vita S. Landoaldi n. 9. Ordericus Vitalis lib. 6. p. 599. 619. Helgaudus in Vita Roberti Regis p. 74. Gesta expugnantium Jerusalem cap. 17. &c.

Philaterium. Gregorius M. lib. 12. Epist. 7. *Adulovaldo Regi transmittere philateria curavimus, id est Crucem cum ligno sanctæ Crucis,* &c. Dudo lib. 2. de Actis Norman.

Reliquiæque simul, philateria, cruxque verenda.

Monast. Angl. t. 1. p. 93. *Dedit etiam de suis capellis capsides & philateria cum nonnullorum Sanctorum reliquiis.*

Philatteria. Durandus lib. 1. Ration. cap. 3. n. 26 *Philatteria, est vasculum de argento vel auro vel crystallo, vel ebore & ejusmodi, in quo Sanctorum cineres vel reliquiæ reconduntur. Le Roman de Rou* MS.

Desous out une filatire
Tout le meillor qu'il pot eslire
Et le plus chier qu'il pot trover.

Alibi:

Filatieres & Testes, & autres sainctuaires.

Le Roman du Renard couronné MS.

Qui dont oist vilain jurer
De crois, de Dius, & de Philateres,
Qu'il fu pendus ainsi con Lerres.

Adde Dissert. 26. ad Joinvillam p. 310. Et Concilia Ecclesiæ Rotomagensis p. 254.

PHYLARCHI. Ita Saraceni Duces suos vocabant, quod εἰς φυλὰς, seu *tribus* divisi essent 12. quibus ii imperabant, ut testatur Procopius lib. 1. de Bello Persico c. 17. 19. 20. Julianus Antecessor Constit. 95. *Neque phylarchum, id est Saracenorum Ducem,* &c. Marcellinus Comes: *Quindecim millia Saracenorum ab Alamundaro cum Chabo & Hesido Phylarchis duces Euphratesiæ ingressa sunt.* Occurrit passim apud Theophanem, & alios scriptores Byzantinos, & in Vita S. Nili junioris p. 26. Vide Henricum Valesium ad Ammiani lib. 24. & Glossarium Fabroti ad Constantinum Manassem.

PHYSICA, Medicina, ἰατρικὴ, quæ circa hominis naturam versatur. Willelmus Malmesbur. in prologo libri 2. de Gestis Angl. *Logicam enim quæ armat eloquium, solo libavi auditu: Physicam, quæ medetur corporis valetudini, aliquanto pressius concepi.* Will. Tyrius lib. 18. cap. 34. *Nostri enim Orientales principes, maximè id efficientibus mulieribus, spreta nostrorum Latinorum Physica & medendi modo, solis Judæis, Samaritanis, Syris & Saracenis fidem habentes, eorum curæ se subjiciunt imprudenter, & eis se commendant Physicarum rationum prorsus ignaris.* Hugo Falcandus de Calamitate Siciliæ p. 683. *Misit Archiepiscopum Salernitanum, virum in Physica probatissimum.* Egidius Corboliensis MS. de Virtutibus medicaminum:

Quo Pessulanus ubi Mons auctore niteret,
Jam dudum Physicæ laus ecclipsata fuisset.
Qui vetulo canos profert de pectore sensus
Ricardus, senior quam plus ætate senili.

Et lib. 3. de Salerno:

Fons fisicæ, pugil eucrasiæ, cultrix medicinæ.

De Studio Physicæ Montispessulani vide præter Ranchinum, Gariellum in Episcop. Magalonensibus pag. 155. Gaufridus de Vino Salvo in Poëtria MS.

Ut stat Papa boni pastoris ab ore supino
Servat ovile suum, vel quomodo Physica curat
Corpora, sic animas & vulnera curat eorum.

Utuntur Guigo in vita Hugon. Episc. Gratianop. n. 32. Ordericus Vital. lib. 3. p. 477. Will. Tyrius lib. 18. c. 19. Arnoldus Lubec. lib. 2. c. 40. Honorius III. PP. in V. Compilat. tit. 27. cap. 1. Matth. Paris. p. 639. Concilium Turon. an. 1163. c. 8. Tho. Archidiac. in Hist. Salonit. c. 19. Joann. Sarisberiensis lib. 1. Metalog. c. 4. lib. 2. c. 6. Vitæ Abbatum S. Albani p. 67. &c. *Le Roman de la Malemarastre* MS. *Jadis Ypocras si fu li tres plus sages clers de Physique, qui onc fu à son tans.* Guillelmus Guiart, in Philippo Augusto:

Grant dueil en orent Crestiens,
Tant que tous ses Physiciens
Qui de luy garir s'entremissent,
D'assentement commun li distrent &c.

Physicus, Medicus. Lambertus Ardensis p. 117. *Unde & Physici ejus neminem ad ipsum accedere permittebant.* Adde p. 118. Testamentum Asini editum à Petro Lambecio: *Fel apothecariis, stercus meum medicis, urinam quoque physicis.* Rigordus *professione physicum* se dicit prologo Historiæ. *Medici physici*, apud Sanutum lib. 2. part. 4. cap. 21. *Magistri in Physica*, in Constit. Sicul. lib. 3. tit. 34. Ita usurpant hanc vocem Concilium Turon. III. an. 813. c. 48. Will. Tyrius lib. 18. cap. 19. Oliverius Scholast. p. 1186. Jacobus de Vitriaco lib. 3. Hist. Orient. p. 1135. Arnoldus Lubecensis lib. 2. cap. 40. Anonymus in Chronicis Sclavicis cap. 34. Matth. Paris p. 234. 511. Liber de Gozecensis Monast. fundatione p. 226. &c. Vide præterea Leges Alfonsinas parte 1. tit. 17. lege 28. part. 2. tit. 9. lege 10. Ita usurpavere etiam hanc vocem nostrates: Alanus Charterius in Parlamento amoris:

Et la tres douce Physicienne
Pour guerir son servant feable.

Idem de tractatu *de l'Esperance: & se le patient crie, & se guerment de la durté de son Mire, qui la laisse en tele chaleur eslever, pourtant n'est meu le sage Physicien à luy ottroier.* Vide Monstrelletum 1. vol. pag. 66. 3. vol. p. 25. Christianum Pisanam 1. part. cap. 13. & Steph.

Paschasinum lib. 8 Disquisit. Francicar. cap. 26. Clericos *Physicæ* seu medicinæ operam dedisse probat Angelus à Nuce ad Leonem Ost. lib. 1. c. 33. lib. 3. c. 7. Vide Concilium Monspeliense an. 1195.

PHYSICULATUS, in Catholico parvo, *divinatus, vel pronuntiatus.* Ibidem: *Physiculo, deviner, prononcer.* Vox augurum & aruspicum. Gloss. Isid. *Physiculo, propitio deos.* *Physiculator, augur, naturas in extis animantium quærens.* Proinde vox formata, ut putat Scaliger, à φυσικεύειν. Martianus Capella lib. 1. p. 5. *In fanis, quibus aut vaticinia obliquis fundebantur ambagibus, aut denuntiata pecudum cæde physiculatis extorum proficiis viscera loquebantur.* Et lib. 2. p. 38. *Hæc aruspicio exta physiculant admonentia quædam, vocesque transmittunt.* Fridegodus in vita S. Wilfridi cap. 47.

Et quamvis odiis proscriptus physiculatis, &c.

Saxo Grammaticus lib. 1. Hist. Danicæ, de variis Mathematicis: *Secundi post hos primam physiculandi solertiam obtinentes artem possedere Pythonicam, &c.*

PIABILIS, *Grandis*: Sic Glossæ antiq. MSS.

PIACA, Papiæ, *arguta.*

PIASTER, Pinus silvestris. Ebrardus in Græcismo cap. 25.

Arboreumque tamen dic femineum fore nomen,
Ni dumus, rubus, oleaster, sive piaster.

PICA, *Picca*, ex Gallico *Pic*, unidens ligo, quo terra atteritur, & foditur; *epupa*, Plauto in Captivis, ut observatum à Salmasio ad Pollionem, *obpopa* & *otpopa*, ὄρυξ, in veteribus Glossis, unde nostrum *boüe* eruit. Will. Brito lib. 2. Philippid. p. 115.

——*Sub eisque secare minarius instat*
Celtibus & piccis imi fundamina muri.

Will. de Podio-Laurentii cap. 38. *Turribus & muris fortiarum destruendis picas ferreas applicabant.*

Picator, qui *pica* terram fodit. Lambertus Ardensis p. 258. *Fossariis cum fossoriis, ligonistæ cum ligonibus, picatores cum picis, malleatores cum malleis.*

Pico, idem quod *Pica*. Epistola Arnoldi Archiep. Narbonensis de parta victoria contra Mauros in Hispania anno 1212. *Postmodum capiti castri ejusdem incessanter sagittis & lapidibus per totum diem & noctem impugnarunt, muros nihilhominus cum piconibus fodientes.*

A voce *Pica*, dictæ sarissæ, seu longiores peditum hastæ, ut quibusdam placet. At cum alia prorsus sit picarum, seu sarissarum, forma, aliis non arridet hæc sententia. Turnebus lib. 21. Adversar. cap. 25. *Picas* nostrates, quasi *spicas* appellatas putat; & revera spicarum speciem prorsus referunt. Octavius Ferrarius à *spiculum* deducit.

PICAGIUM, Tributi species, quod, ait Spelmannus, in nundinis penditur ob veniam effodiendi soli; sic ut tabernacula ponantur nundinalia, stationes, & officinæ, quas *stalla* vocant; facultas *de piquer la terre*, nostris. Monasticum Anglic. to. 1. pag. 722. *Sint quieti de — omnibus auxiliis, placitis, querelis, & ad omnia Comitatus, & de muragio, pontagio, pannagio, pavagio, passagio, cariagio, tallagio, picagio, &c.* Idem pag. 976. *Quieta de omnimodo pavagio, passagio, estagio, stallagio, cariagio, picagio, teragio, tronagio, &c.*

PICARDIA, Belgicæ notissima hodie Provincia, cujus urbs præcipua Ambianum, unde id nominis acceperit? nemo adhuc, opinor, assecutus est; adeo ut mirum sit, ab aliquot seculis appellationis originem hactenus incompertam esse. Quis enim Jacobi Guisii lib. 1. Annal. Hannoniensium cap. 32. amplectatur sententiam, scribentis, à nescio quo Pignone, ex Alexandri M. Ducibus, qui castrum Piquiniacense ad Somonam fluvium struxerit, sic appellatam? tametsi Joannes Curbichonus, qui Caroli V. Regis mandato librum de Rerum proprietate in Gallicam linguam vertit. an. 1372. lib. 15. cap. 122. eidem ad stipulari quodammodo videatur, hisce verbis: *Picardie est une partie de France vers Beauvais, qui est ainsi appellée pour le chasteau de Piquigny, comme dit Grodogne au livre de la Destruction des Troiens. Car le chasteau Piquigny eut jadis la Seigneurie de tout le pays jusques à la mer d'Angleterre, pour ce de Piquigny fut Picardie nommée.* Mox subdit, Picardiam complures urbes complecti, Ambianum scilicet, Bellovacum, Abbatis-villam, Clarummontem, Hamum, S. Quintinum, Durlanum, Noviodunum, Tervannam, Turnacum, Atrebatum, S. Audomarum, Bethunam, Duacum, Orchiacum, & alias complures: præterea Picardiam dividi in superiorem, quæ Parisiorum provinciæ finitima est, & inferiorem, quæ Flandriæ & Brabantiæ. Sed cum castrum *Pinchiniacum*, uti vocatur à Dudone l. 3. de Act. Norm. p. 104. non ut hodie *Piquigny*; sed *Pinkeni*, & latinè *Pinconium*, in veteribus utriusque linguæ Tabulis appelletur, vix est, ut in hanc sententiam aliquis facilè concedat: cum præterea castrum nudum sit, nec ullius apud Romanos antiquitatis, tametsi illustri admodum familiæ, quæ Ecclesiæ Ambianensis Vicedominatum obtinuit, nomen dederit.

Falcetus lib. 2. de Militia Francor. p. 123. Papyrius Massonus in Notitia Galliæ, & aliquot alii post laudatum Curbichonum, ab eo armorum genere, quod vulgò, *Pique* appellamus, dictos Picardos volunt, quod ea, ut aiunt, gentis ejusce propria fuerint, juxta illud Lucani lib. 1. de Suessionibus:

——*Longisque leves Suessones in armis.*

De quo etiam egit Cluverius in Germania antiqua p. 297. Sed & neque eæ Suessionibus propriæ fuerunt hastæ longiores, ut quæ Pannonibus etiam ab Ammiano lib. 17. & Armoricis nostris tribuantur ab Eucherio Lugdun. lib. 2. de Instruct. cum deinde longè recentior legatur *picarum* apud nostros usus, vel saltem nomenclatura, nec illa videtur propior vero sententia. In Charta Caroli VI. Reg. Franc. an. 1321. ex Regesto 120. Tabular. Reg. ch. 33. *picarum* Flandrensium mentio fit: *à tout grans bastons ferrez, comme glaives & piques de Flandres.*

Andreas Thevetus l. 15. Cosmogr. c. 3. à quibusdam gentibus, quæ regiones has inhabitarunt, denominatam scribit Picardiam, nullo prorsus fundamento, cum, quæ eæ fuerint? non nominet, nisi fortè *Begardos* hæreticos intelligat, quorum nomen tantùm auditum docuimus sub finem 13. seculi à quibus denominatos Picardos non desunt qui existimaverint: tametsi *Beguinorum*, quos eosdem cum Begardis plerique censent, nomen longè antiquius sit, cum ab ejusmodi hæreticis, quos cum Valdensibus eosdem esse volunt, hæreticos Bohemos *Picardos* vulgò inde appellari, constans ferè sit opinio, quod ex Belgio in has provincias transierint. Etsi non magnopere repugnaverim, si quis ita dictos velit ab eorum quodam primario signifero, cui *Picardi* nomen fuerit, ut *Sicardos* olim ipsos Albigenses appellatos scribit Paulus Perrinus, à Sicardo præcipuo hæreseos doctore apud Lomberias, cujus meminit Willelmus de Podio-Laurentii c. 4.

Sanè *Picardos* Bohemos à Belgicis appellatos, nullo licet, præterquam æquivocæ nomenclaturæ fundamento, ea, ut diximus, obtinuit hactenus sententia, præsertim cum Picardiæ provincia hac ipsa tempestate ea hæresi infecta legatur; quod præ cæteris testatur Matthæus Paris an. 1236. *Circa autem dies illos, invaluit hæretica pravitas eorum, qui dicuntur Paterini & Bugares in partibus Transalpinis, de quorum erroribus malo tacere quàm loqui, adeo quod fidei puritatem in finibus Franciæ & Flandriæ ausi sunt perturbando violare.* Quod rursum ingerit sub an. 1238. Sed & aiunt, Valdum, hæresis autorem, cujus propagatores, atq; adeo hæredes sese hodie profi-

profitentur nostri Calvinistæ, ac gloriantur, quod videre licet apud Paulum Perrinum in Valdensium historia, summo Pontifice & Lugdunensi Archipræsule potissimum adnitentibus, pulsum Lugduno an. 1163. in finitimas Flandriæ provincias migrasse, ubi pravas suas opiniones propagaverit, adeo ut ea statim tabe infectæ fuerint: quam quidem ut à populorum animis avelleret, Philippum Augustum in Picardiam cum valido exercitu profectum, urbes complures, ac Nobilium castra fere trecenta funditus excidisse, hæreticos usque in Flandriam secutum, ubi eorum quam plurimos ignis supplicio damnaverit: ita Dubravius l. 14. Hist. Bohem. qui vera falsis hac in re miscet. Falsum enim, ullam suscepisse in Picardiam contra hæreticos expeditionem Philippum Regem, quam pro eo, quod in Occitania gestum est, bello perperam cepit, tametsi verum sit, *Bulgaros*, uti Valdenses vocabant, in Flandria & regionibus adjacentibus igne consumptos, quod in voce *Bulgari* adnotamus. Quinimmo longè ante Valdum, Manichæorum hæresis, à qua Valdensium profluxit, in iis viguit provinciis, ut colligere est ex Guiberto lib. 1. de Reliquiis Sanctor. c. 3. lib. 3. de Vita sua cap. 16. & Synodo Attrebatensi an. 1025. nuper edita à viro doctissimo D. Luca Acherio to. 13. Spicilegii. Ab istis tamen, qui Picardiam infederant & infecerant, hæreticis, Bohemicos Picardos appellatos doctiorum ferè est sententia, atque inprimis Æneæ Silvii in Hist. Bohem. c. 41. ubi de Adamitis. Sed & de iis ita Thuanus noster lib. 6. Hist. *Petrus Valdus eorum antesignanus patria relicta in Belgium venit, atque in Picardia quam hodie vocant, multos sectatores nactus, cum inde in Germaniam transiisset per Vandalicas civitates diu diversatus est, ac postremo in Bohemia consedit, ubi etiam hodie ii, qui eam doctrinam amplectuntur, Picardi ea de causa appellantur.* At Bohuslaus Balbinus in Epitom. Rer. Bohemic. lib. 4. c. 5. Picardos in Bohemiam tum primùm venisse an. 1418. scribit. Vide Epistolam Valdensium ad Calvinum inter ejusdem Epistol. n. 250. Georgium Bartholdum Pontanum in Bohemia sacra lib. 7. cap. 9. & Gretzerum in Præloquio ad Ebrardum contra Valdenses c. 4.

Non defuere denique, qui nullo vero simili fundamento Picardiæ nomen huic Provinciæ inditum scripsere, ab incolarum indole, quos in rixas, quas nostri *piques* dicunt, procliviores esse aiunt: quasi verò, licèt de Picardorum moribus id concederetur, quod in dubium jure vocari potest, toti provinciæ invidiosum & contumeliosum imponeretur nomen, quod ab omnibus tam facilè reciperetur. Ita dum in rebus dubiis, incertis conjecturis ac divinationibus longè petitis indulgemus, ferè semper nugas vendimus ac illudimus.

Cum igitur incertum maneat hujusce provinciæ nomenclaturæ etymon, duo potissimum supersunt investiganda, ac primum, quis ex antiquioribus scriptoribus Picardiæ nomen ei attribuerit? alterum, an propriam antea nomenclaturam habuerit, priusquam ita indigitaretur? Falcetus ait, Petrum Blesensem in Epistolis *Picardiam* nominasse; vixit ille circa an. 1200. quod sanè nondum deprehendi, nec scio an Blesensem legenti id mihi elapsum fuerit. Utcunque sit, Nicolaum de Braia, qui circa id temporis vixit, Picardiæ meminisse, adeoque his tum primùm seculis ejusmodi nomen invaluisse. Ille enim in vita Ludov. VIII. sub quo vivebat, quod in exitu operis testatur, ita ait:

> *At Comes egregius, & Martius ille Philippus,*
> *Bolonia patris imitans pia gesta Philippi,*
> *Gloria Picardis, Comitem sed Flandria luget.*

Matthæus Paris, qui obiit an. 1256. sub an. 1229. *Qui enim seminarium tumultuosi certaminis moverunt, erant de partibus conterminis Flandriæ, quos vulgariter Picardos nominamus.* Describitur Epistola Alexandri IV. PP. à Waddingo an. 1256. n. 3. cum hoc titulo: *Venerabilibus fratribus Archiepiscopis & Episcopis ac dilectis filiis Abbatibus, Prioribus — per Franciam, Burgundiam, Picardiam, Britanniam, & Normanniam constitutis.* In Charta Simonis Card. Legati Apostolici an. 1266. fit mentio 4. Nationum Academiæ Parisiensis, Franciæ, Picardiæ, Normanniæ & Angliæ. Neque memini, me legisse id nominis in antiquioribus Tabulis ejusdem Academiæ, tametsi Nationum mentio fiat, iis non nominatis, circa an. 1232. in ejusdem Hist. Bulæana to. 3. p. 141. Exhinc *Picardia* & *Picardorum* sat frequens occurrit mentio, apud Eberhardum in Chron. an. 1287. autorem Hist. Australis an. 1285. Guillelmum Nangium in S. Ludovico p. 377. & in Philippo Pulchro p. 540.

Jam verò ut quædam dicamus de propria ac genuina Picardiæ provinciæ nomenclatura, antequam ita indigitaretur, quod uti observatum, vix ante annum 1200. obtinuit: constat nulla peculiari appellatione apud scriptores denotari, si cum iis, quibus hodie porrigitur, tractuum spatiis illa spectetur: sed sui quique tractus à primariis urbibus, vel ab ipsis Comitatibus denominationem accipiebant. Verbi gratia, Ambianensis, *Pagus Ambianensis* dicitur Dudoni lib. 3. de Act. Norm. p. 104. 135. 138. Philipus *Mouskes* in Ludov. V.

> *En la contrée d'Aminois,*
> *As paiens firent mult d'anois.*

Et in Philippo Aug.

> *C'il d'Aminois & de Pontieu,*
> *Tinrent bien d'autre part lor lieu.*

Apud Suger in Lud. VI. p. 313. *Pontivos, & Ambianenses & Beluacenses in sinistro* (cornu) *constituti approbavit.* Apud Rigord. ubi de prælio Bovinensi: *Supervenientes communiæ specialiter Corbeii, Ambianenses, Beluaci, & Compendii, Atrebata,* &c. Ita Ambianenses, Pontivos, & Corbeienses unà memorat Chron. vernac. Flandriæ cap. 55.

Sed & qui huic regni Francici regendæ provinciæ à Regibus nostris præficiebantur, seriùs sese Picardiæ Gubernatores inscripserunt. Quippe Petrus *de la Palu* Dom. *de Varenbon* sub an. 1341. inscribitur *Gouverneur des Bailliages d'Amiens, de l'Isle & de Douai, & Capitaine des frontieres de Flandres*: interdum *Gouverneur des marches de Flandres.* Matthæus *de Trie* Franciæ Marescallus an. 1342. *Lieutenant du Roy és parties de Flandres & de Hainaut.* Gaufridus *de Charni* apud Froissart. vol. 1. c 150. *Lieutenant du Roy sur les frontieres de France* Carolus *D. de Montmorenci, Capitaine General pour S. M. sur les frontieres de Flandres & de la mer, & en toute la langue Picarde*, in literis 5. Febr. an. 1349. (1350.) Ita primus is fuit, qui Picardiæ Proregem se dixerit. Exhinc Edwardus *de Beaujeu* Franciæ Marescallus in Computo Bartholomæi *du Drach* Thesaurarii Guerrarum an. 1350 dicitur *Capitaine pour le Roy és parties de Picardie, de Boulogne & de Calais.* Comes Inculismensis Franciæ Comestabularius, *Lieutenant pour le Roy és parties de Picardie, d'Artois, & de Boulenois, an.* 1351. Qui deinceps hos excepere, *Gouverneurs & Lieutenans*, vel *Capitaines*, vel *Souverains Gouverneurs pour le Roy au pays de Picardie* inscribuntur.

Denique, ut & hoc breviter attingam, in Academia Parisiensi ex 4. Nationibus, quibus Facultas artium componitur, secunda est Picardica, quæ, ut jam ab olim, in 2. partes divisa, 5. diœceses continet: prima quidem istas, Beluacensem, Ambianensem, Noviomensem, Atrebatensem: Morinensem: altera Cameracensem, Laudunensem, Tornacensem, Leodiensem, Trajectensem. Vide Hist. Academiæ Paris. to. 3. p. 559. V. *Poheri.*

PICARIUS, *Picherium, Picius.* Vide *Bicarium.*

PICCUS. Tabularium Brivatense fol. 198. *Molinarii & tres submolinarii & tres gartiones, qui portant piccos molendinorum.*

PICHEA,

PICHEA, Modus agri, in Normannia. *Pichea prati, terra*, &c. in Tabulario Leprosariæ pontis Audomari.

PICHIN. Eckehardus Junior de Casibus S. Galli cap. 5. *Illique rabidi advolant, hominem dicto citiùs corripiunt, cultellos ut ludicrum, quod Theutones Pichin vocant, in coronam ejus facerent, antequam capite illum plecterent, exigunt.* Vide ibi Goldastum p. 195.

PICO. Vide *Pica*.

PICTA, Æ, *Tinctura, sive Pictura.* Jo. de Janua. In Catholico parvo: *Picta, cote, ou pointure.*

PICTA, *Pictavina Pictavensis*, Moneta Comitum Pictavensium, minutissima fere omnium monetarum: Gallis *Pite.* Charta Guillelmi Comitis Forcalcarii Gausserandæ filii: *Quicumque à 20. solidis ad quantitatem 20. librarum in bonis habuerit, pro qualibet libra unam pictam solvat.* Tabul. Brivatense an. 1276. *Et unam caterencham frumenti, & tres pictas, & unam gallinam*, &c.

Pictavina. Charta an. 1206. ex Tabul. Fossatensi f. 39. *Quandam vineam, quam tenet à nobis ad tres pictavinas de censu*, &c. Alia an. 1239. *Ego Simon de Præsepibus Miles sedecim solid. 17. denar. & unam pictavinam census dedi.* Gesta S. Ludovici to. 5. Hist. Francor. p. 394. *Quandam maculam circa caudam oculi dextri, ad modum punctura publicis rubeam, latam sicut una Pictavina.* Unde apparet ut minimæ fuerint Pictavinæ. Chronicon MS. Bertrandi Guesclini:

Més tout ce ni valoit une Poitevine.

Charta an. 1379. apud Loisellum in Bellovaco pag. 317. *Vint deniers Beauvaisiens, lesquels valoient chacun un denier Parisis, & demi Poitevine Parisis.* Adde Chartam an. 1328. in Probat. Hist. Mommorenc. p. 142. Hinc *Poitevineur*, Pictavinarum adulterator, apud Guignevillam Monachum Carilocensem:

Et si est fausse ferruriere,
Et une fausse monnoiere,
Et une Poitevineresse,
Et de deniers mesconteresse.

Pictavenses. Gregorius VII. PP. lib. 9. Epist. 7. *Octo nummi Pictavensium. Pictavenses bruni.* In Tabulario Angeriacensi fol. 222. *Solidi Pictavenses masculi*, ibidem fol. 47. & in Tabulario S. Stephani Lemovicensis in Charta an. 1081. *Solidi ejusdem monetæ masculinæ, & solidi nummorum Pictavinorum.* Ita apud Goffridum Vindocin. lib. 1. Epist. 21. *Quod si trecentos solidos Pictavensium masculorum vobis daret.* Ubi *Pictavenses masculi* dicuntur *Mallæ Pictavinæ*, seu *mailles Poitevines.* Ita enim expressere hanc vocem *maille* per *masculus*, quæ vox apud nos *masle* redditur, uti monemus in Dissertatione de Byzantinorum Impp. nummis.

Pictavini. Raimundus de Agiles in Hist. Hierosol p. 165. *Erat moneta nostra hæc, Pictavini, Cartenses, Mansei, Lucenses, Valentinenses, Mergoresi, & duo Pogesii pro uno istorum. Denarii Pictavini* in Charta an. 1058. in Hist. Comitum Pictav. Beslii p. 429. In alia an. 1105. p. 493. *CCC. solidos Pictavenses veteres, & CC. alios solidos minutarum optimæ monetæ.* Charta Alphonsi Comitis Pictavensis: *Nous vous mandons, que vos nos pussiez rendre certain du prix & de la loy de Poitevins, & du pois & de la loy d'Angevins, du pois & de la loy de Nantois à l'escu, & du pois & de la loy de Mansois, & combien chascune monnoye devant dite vaut de loy & de pois à tornois, & quelle monnoye nos porrions faire en nostre terre de Poitou a nostre preu, & de la terre*, &c. *Le Roman de Garin:*

Je vos rendrai deux sols de Poitevins.

Pictata, Valor unius *Pictæ.* Charta Occitana an. 1299. in Regesto Philippi Pulchri Regis ejusdem anni ex Tabul. Regio n. 47. *Item acquisivit dictus Prioratus in pertinentiis de Blanhaco tres pictatas vineæ in loco vocato*, &c. Occurrit ibi rursum.

Pictancia, Portio monachica in esculentis ad valorem unius *Pictæ*; lautior pulmentis, quæ ex oleribus erant, cum pictanciæ essent de piscibus, & hujusmodi. Vincentius Belvac. l. 32. c. 49. *Aquam etiam puram frequentiùs bibebant, & quandoque pro magna pictantia mixtam vel aceto, vel lacte, nulla de vino facta mentione.* Cæsarius l. 8. c. 94. *Dum — à celleraria per totum conventum pictantia, id est ova frixa dividerentur — invisibilem ei pictantiam misit, — quod omnibus diebus vitæ suæ pictantiis omnibus carere vellet.* Hist Abbatum Ramesiens. in Monastico Angl. to. 1. p. 242. *Et assignavit pictantiam propter cœnas conventus.* Utuntur Constitut. Ord. Prædicat. Distinct. 1. c. 5. §. 2.

Pitancia. Udalricus lib. 2. Consuetud. Clun. c. 35. *Generale appellamus, quod singulis, in singulis datur scutellis. Pitancia, quod in una scutella, duobus: verbi gratia, aliquando pro pitancia absque scutella unum crudi casei fructum, vel quatuor ova: pro genereli ova quinque, & caseus nunquam nisi coctus.* Guigo II. in Statutis Ord. Cartus. p. 10. c. 33 §. 5. *De caseo namque seu piscibus, aut ovis, vel, siquid ejusmodi, quæ Pitancias vocamus, semel sumimus.* Nescio an alia significatione cap. 35. §. 2. *Sed & sicui pitanciam aliquam, seu cibi seu somni, vel alterius cujuslibet rei facere, aut durum & grave aliquid imponere voluerit*, &c. Ita in Statuti antiquis ejusdem Ord. parte 2. c. 14. §. 27. ubi videtur sumi pro *Pœnitentia.* Charta an. 1278 ex Tabulario S. Bertini: *Benigne concesserunt, quod — centum solidi Paris. per decessum nostrum annis singulis bis in anno videlicet qualibet vice 50. solidi in pitantiam dicti conventus in perpetuum specialiter convertentur, & quod qualibet die, quo fiet hujusmodi pitantia, celebrabitur in ipsa Ecclesia pro anima nostra — una Missa specialis*, &c. Tabular. Dalonensis monast. f. 33. *Pictantiam unam communem de Caseis, vel ovis seu piscibus.* Statuta Joannis Archiep. Cantuariensis an. 1279. *Quod si aliqua secundò vocata venire contempserit, insequenti prandio ei pitancia subtrahatur. Plenariæ & aptæ pitanciæ*, in Testamento Sugerii Abbat. S. Dionysii an. 1137. Occurrit passim, apud Cæsarium lib. 8. c. 11. in Chronico Andrensi pag. 486. in Regula Ord. S. Gilberti pag. 734. in Libro Usuum Ord. Cisterciensis c. 76. 90. Apud Rainerum Abbatem Cisterc. in Instit. c. 19 60. in vita B. Mauricii Ordinis Prædic. n. 6. apud Jacobum de Vitriaco in Hist. Occid. c. 14. Matthæum Paris p. 553. in veterib. Chartis apud Perardum p. 480. in Hist. Pontivensi p. 204. 205. in Monastico Anglic. to. 1. p. 104. in Chronico Beccensi an. 1223. &c.

Perperam Acarisius, Pergaminius, & viri docti in Notis ad Miracula S. Thomæ Aquin. & in Nomastico Cisterciensi, à *Pietate* dictam *Pitanciam* scripsere: quia fortè *Pietancia* aliquando scriptum reperitur, quomodo semper apud Bernardum Mon. in Consuetud. Cluniac. MSS. in Codice Sangermanensi. Neque feliciùs Browerus in Antiq. Fuld. pag. 207. *Pitantiam* dictam vult, *quasi Pitissantiam, à Pitissando*, ut & Salmasius ad Hist. August. Alciat. lib. 8. Parerg. c. 17. Maranus, Cironus, & alii, qui à *Pittacio* deducunt, ita ut Canonicis & Præbendariis, ut olim militibus, secundum porrecta illis pittacica, erogarentur species annonariæ, ut panis, vinum, lardum, caro, &c. vel quod in tabella seu pittatio describeretur, quam quisque sportulam & portionem esset suscepturus.

Pitanciarius, Officium Monasticum, cui munus incumbit componendi & distribuendi singulis Monachis *pitancias* suas. Charta an. 1292. *Idem Abbas assignavit pitanciariæ certos reditus ad summam 8. librarum & 14. solidorum & 2. denariorum, tali modo disponendam, videlicet quod Pitantiarius ministret inde conventui singulis in anniversario suo, vinum, piscem, & species: scilicet cuilibet de conventu unam caritatem integram boni vini, & unum ferculum boni piscis, & species per visum Subprioris*, &c. Hujus meminit Ingulphus pag. 886. Sic

Pitanciaria est Officium Pitanciarii, ut est in Monastico Anglic. to. 1. pag. 148.

PICTATORIÆ *tabulæ*. Adso in vita S. Soli cap. 8. de quodam muto & surdo curato: *Et sanatus est homo, quod quidem tabulæ pictatoriæ ibidem pendentes testantur.* Tabellæ scilicet plectiles, quas muti, dum eleemosynam petunt, invicem concutiunt.

PICTATIUM. Vide *Pittacium*.

PICTELLUM, & *Pightellum*, Anglis exigua fundi portio, sepimento conclusa. Ita Spelmannus.

PICTIONES, in Gloss. Isid. *qui vendentes vincunt in pictura.* Rectiùs apud Papiam: *Qui vincuntur in pictorum certamine.* Galli dicimus, des *Peintereaux*, ignaros in arte pictoria.

PICTOMACHARIUS, apud Firmicum lib. 8. Math. c. 8. *Hunc locum si Mars respexerit, stadiodromotos facit, si Luna cum Marte, pictomacharios.* Ex Gr. πύκτης, & μάχαιρα Pycta, Gladiator, qui cum machæra pugnat: nisi legendum sit *Pyctomachos*, quod quidam volunt.

PICTURA, Modus agri, vel vineæ. Hugo Flaviniac. in Chron. p. 135. *Cum silvis & pratis ad eandem Ecclesiam pertinentibus, & pictura vineæ una, & molendino uno*, &c. Tabularium S. Vitoni Virdunensi: *Dedit---super Mosam in finibus Novæ villæ 18. picturas vinearum, cum silva circumposita, quas dedit dominus Gaufredus Episcopus ad consecrandum sanguinem Domini.* Charta Egberti Archiep. Trevirensis an. 981. apud Browerum in Annalib. Trevir. *In Gastenio quoque picturas 4. in Burbracho picturas tres cum omnibus ad easdem rite pertinentibus*, &c.

PICTURARE, Pingere, apud Joan. Sarisberiensem Epist. 267. hinc *picturatus* apud Claudianum, & aliquot alios: *Picturatio*, apud Rigordum an. 1185.

PIDRISIGULA. Petrus Damiani lib. 6. Epist. 7. *Cui-- chirotheca, calcaria, scutica, pidrisigulæ, & si quæ alia equitandi sunt utensilia, nunquam otioso situ neglecta marcescunt.* Fortè *pedisigulæ* legendum.

PIERIUS. Balbus Catholico: *Pierius, Musaticus.* Hepidannus in Vita S. Wiboradæ lib. 2. c. 7. *Scholari sudabat Pierio*, i. studebat. Matthæus Vindocin. in Tobia:

Pierius tædet inseruisse librum.

PIES, *Freres pies*, dicti quidam Religiosi ac Monachi, quod instar *picarum*, albis & nigris vestibus unà & simul induerentur. Thomas Walsinghamus p. 124. *In quodam veteri cœmeterio, quod fuerat quondam fratrum, quos Freres Pies veteres appellabant.*

PIETAS, Miseratio, misericordia, ex Gall. *Pitié.* Glossator Historiæ Scholasticæ Petri Comestoris cap. 50. Act. Apostol. *Pietas æquivocum est ad cultum Dei, & ad compassionem proximi.* Vita B. Stephani Abb. Obasin. lib. 2. cap. 16. *Cum ad placitum veniret, videretque omnes suæ parti favere, adversarium verò undique & ab omnibus destitutum, pietate ductus, aliquos è suis placitoribus clam dirigebat, qui ejus partes defenderent.* Galfridus Monemuthensis lib. 2. c. 5. *Maximamque partem sine pietate trucidarunt.* Lib. 7. c. 3. *Quos sine pietate laceratos coëgit in patriam remeare.* Chronicon Episcop. Metensium: *Pietate ipsorum ductus.* Mox: *Quem suorum movebat pietas.* Vide Salmasium ad Capitolinum p. 249.

PIETATICULTRIX, Ciconia dicitur in Petronii Fragmento.

PIETICUS, Papiæ, *tardior*: Ugutioni & Joanni de Janua, *compassivus, à pius.*

PIETOSUS, Misericors, compatiens, Gallis *Piteux*, Italis *Pietoso*. Vita S. Drausii Episc. Suession. n. 14. *Quia pietosæ erat mentis, animo indoluit.*

PIFFERUS, Fistula, Italis *Piffero*, nostris *Fifro*. Computum Thesaurariæ urbis Bononiæ in Italia an. 1364. ex Bibl. Regia: *Pro quolibet roncino in mense & ultra, pro provisione personæ suæ, cum uno equo palafredo & piffero, ad rationem 28. sol. in mense*, &c.

PIFLI, ita dicti hæretici Albigenses per contumeliam. Eckbertus Schonaugiensis adversus Catharos, serm. 1. de iisdem Catharis: *Hos nostra Germania Catharos, Flandria Piphles, Galli Texerant, ab usu texendi appellat,—quia veram fidem Christi, verum cultum Christi non alibi esse dicunt, nisi in conventiculis suis, quæ habent in cellariis & textrinis, & in hujusmodi subterraneis domibus.* Chronicon Abbat. S. Medardi an. 1236. *Hæreticorum maxima multitudo, quos quidam vocabant Bulgaros, alii Piflos, per diversas civitates & castella Franciæ* &c. Etiamnum *Pifres*, vocamus gulosos, qui largioribus epulis indulgent.

PIGACIÆ, Calceorum rostra & aculei, seu eorum caudæ veluti scorpionicæ. Ordericus Vitalis lib. 8. ejusmodi calceorum rostratorum Fulconem Andium Comitem repertorem fuisse ait, *qui cum pedes haberet deformes, instituit sibi fieri longos & in summitate acutissimos subtalares, ita ut operiret pedes, & eorum celaret tubera, quæ vulgò vocantur Uniones. Insolitus inde mos in occiduum orbem processit, levibusque & novitatum amatoribus vehementer placuit. Unde sutores in calceamentis quasi caudas scorpionum, quas vulgo Pigacias appellant, fecere, idque genus calceamenti penè cuncti divites & egeni expetiere.* Vide Notas nostras ad Alexiadem Annæ Comnenæ, & in v. *Rostra*.

PIGACIUM *sericum*. Guillelmus Biblioth. in Stephano VI. PP. p. 236. *Fecit in eadem prædicta Basilica vela 4. in circuitu altaris majoris, quorum sunt duo de serico pigacio, tertium pavonatile, quartum de Alexandrino*, &c.

PIGATUM. Chronicon Fontanellense, c. 6. *Deinde per Casalis usque ad fines Bevaricenses in dextera per summum illius pigatum ex sartum, usq. ad fines Glaccolinses.*

PIGELLA, *quoddam genus vasis, scilicet arcepta, quia depressa est.* Ugutio.

PIGINCULUS, pro *penicillus*. Vide Savaronem ad Sidon. lib. 7. Epist. 3.

PIGMENTUM, recentioribus usurpatur, pro *potione ex melle & vino & diversis speciebus confecta, suavi, & odorifera*, ut est apud Joan. de Janua. Catholicum Parvum: *Pigmentum, pigment, confection soüef, odorant, fait de vin & de miel, & autres espices.* Alibi: *Nectar, dulcis liquor, vel vinum pigmentatum. Vinum Cypricum, pigmentatum & clarificatum*, apud Lambertum Ardensem p. 119. *Mellita ac pigmentata potio*, apud Petrum Damian. lib. 1. Epist. 11. *Mulsum melle simul & diversis pigmentorum generibus paratum*, eidem lib. 6. Epist. 32. Petrus Venerab. in Statutis Ordinis Cluniac. cap. 11. *Statutum est, ut ob omni mellis & specierum cum vino confectione, quod vulgari nomine Pigmentum vocatur, Cœna Domini tantùm excepta, qua die mel absque Speciebus vino mistum antiquitas permisit, omnes Cluniacensis Ordinis Fratres abstineant.* Udalricus lib. 1. Consuet. Clun. c. 52. *Et pigmentum, ad cujus tamen propinationem scilla non sonatur.* Lib. 2. c. 4. *Potio pigmentata.* Lib. 3. c. 21. *Quotiens pigmentum datur, ipse modiolis infundit.* Occurrit apud eundem locis aliis, ex quibus colligitur, statis diebus pigmentatam potionem Monachis datam: quod improbat S. Bernardus lib. de Vita & moribus Religiosor. cap. 8. *Quale est autem illud, quod nonnulla Monasteria ex more observare dicuntur, in magnis videlicet festis vina delibuta melle, pigmentorum respersa pulveribus in Conventu bibere?* Charta Caroli C. apud Joan. à Bosco & Joan. le Lievre in Vienna: *Illud etiam donativum censale, aliud in speciebus vel in pigmentis Græcorum, præter justitiam, quam nostræ cameræ reservavimus.* Vide Fragmentum Historicum de Concilio Aquisgranensi, Rembertum in vita S. Anscharii n. 59. Joan. Diacon. in vita S. Gregorii M. lib. 2. c. 26. Testamentum Sugerii Abbat. &c.

Pimentum, pro *Pigmentum*. Laudat Salmasius ad Vopiscum p. 404. Excerpta Apicii à Vinidario hoc titulo: *Brevis pimentorum, quæ in domo esse debent*. Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu ch. 215. *Et in festivitate O. SS. unum receptum in refectorio de pane & vino, & pimento, & piscibus, & fabis*, &c. Ita *Piment* usurparunt nostri. *Le Roman d'Aubert* MS.

Qui porteront le vin & piment.

Le Roman de Florimon MS.

Vins vermaus, & blans, & herbez,
Et de pimens y ot assez.

Le Roman de Girard de Vienne MS.

Et plein bocel de vin o de pimant.

Chron. MS. Bertrandi *du Guesclin*:

Tant luy ont presenté de vin & de piment,
Qu'il fut tout enyvrez, car li vin le fourprent.

Alibi:

Ne ne beuray de vin, ne de piment jolu.

Rursum:

Et quant raffrechi fu l'Abbé à son talent,
Et il ot bû un cop de ce riche piment.

Hist. Prioratus *de Vigmore* in Agro Hereford. in Anglia: *Il dona adonks ad Evesk une juste d'argent pleine de piement, laquelle il reçut pur grant doun.*

Pigmentale, pro *pigmentum*, apud Ebrardum Betuniensem contra Valdenses c. 20.

Pigmentarius, vel *Pimentarius*, Pigmenti confector, ἀρωματοπώλης, in Glossis Gr. Lat. sic etiam legendum in Lat. Gr. Glossæ Gr. MS. Regiæ: πιμεντάριοι, οἱ βοτανολόγοι. *Pigmentarius* in vet. Inscript. 1033. 1. apud Firmicum, Aponium lib. 5. Commentar. in Cantica Canticor. & Martianum JC. *Pigmentaria ars*, apud eundem Aponium lib. 3. Sed de Pigmentis & arte pigmentaria, plura Salmasius ad Solinum p. 1051. & Beroaldus ad Apuleium.

PIGNACULUM. Vide *Pinnaculum*.

PIGNALE, idem quod *Pignus*. Fori Oscæ p. 4. an. 1247. *Qui pignorat unus ad alium hæreditatem, aut res mobiles, dando suum haver, quantum habet super suum pignale, debet statim suum pignale recuperare, & qui tenet ipsum in pignore, debet accipere in compotum, si quod expleytum acceperit de ipsa hæreditate.* Fol. 13. *De illo qui emit, aut accepit in pignus hæreditatem aliquam emtor, aut qui pignale accepit, potest de facili eam amittere.*

PIGNIO. Charta an. 1213. in Historia S. Mariæ Suession. p. 446. *Quidquid est inter novam viam, quæ protenditur à pignione veteris hospitalariæ ex parte Axonæ*, &c. Alia an. 1231. ibid. p. 44. habet *pignone*. Idem videtur quod *Pignaculum*, de qua voce suprà.

PIGNOLATUM. Chronicon Nonantulanum MS. de Institutis & ritibus sub Friderico II. Imp. *Viri chlamydibus pelliceis, vel chlamydibus laneis sive pellibus ac infulis de pignolato utebantur.* Urbanus IV. PP. in Regula Militum Ord. S. Mariæ, apud Ghirardaccum in Histor. Bonon. *Habeant tunicam interiorem de panno laneo albo vel pignolato, &c. Mulieres de tunicis de pignolato, quando veniebant ad nuptias, utebantur.* Italis *Pignolo*, est fascis lini vel cannabis, *Pignolare*, linum terere, infringere.

PIGNOLUS, Vitis species in agro Mediolanensi, de qua Petrus de Crescentiis lib. 4. cap. 4.

PIGNUS. Ebrardus in Græcismo:

Pignora pro natis, dic pignera pro vadiatis.
Pignora natorum dicuntur, pignera rerum.

Ita etiam Iso Magister in Glossis p. 800. Idem in Psycomachiam Prudentii: *Pignora filii nuncupantur, eò quòd in eis spes habeatur futuræ posteritatis.* Alius Poëta infimi ævi MS. ex Bibl. Thuana:

Pignus præbet oris, cum fœderis est vel amoris,
Sed cum præbet eris, defectum mitigat æris.
Sed cum lex docuit pro pignere pignora ponit.

Gloss. Lat. MS. Reg. cod. 1013. *Pignera, res positas, vel sanctorum cineres. Pignora, liberi, filius, aut filia.* Altera hac significatione, id est pro reliquiis Sanctorum usurpant non semel scriptores. Gregorius Turon. lib. 9. cap. 39. *In partes Orientis Clericos destinat pro dominica Crucis ligno, ac sanctorum Apostolorum, cæterorumque Martyrum reliquiis: qui euntes detulerant hæc pignera.* Idem de Gloria Confess. cap. 29. *Cumque sacrosancta pignora, palliis ac mappis exornata, in excelsum deferremus*, &c. Chronicon Novalicense lib. 5. *Contulit & duo magna pignora, scilicet SS. Frontiniani & Sylvestr.* Adde Hist. Translat. S. Sebastiani n. 7. 83. Huc etiam spectat vetus Romæ inscriptio:

Quod dulcis nati, quod cara pignera præstant
Continet hic tumulus membra qui parva retentat.

Pignora viva, Animal, pecus. Fori Oscæ an. 1247. fol. 3. *Cum super aliquod factum voluerit homo pignorare alium hominem, & is, quem vult pignorare, habuerit pignoram vivam, qualem judicat Forus, si tenuerit eam inclusam*, &c. Fol. 8. Et *quod ipsa casa sit cum habitatore, qui faciat ibi ignem, & adhuc quæ habeat pignoram vivam in eadem villa, cavallum, aut equam, &c.* Occurrit passim in Foris Aragon.

Pignorare, Pignori capere, Gallis *Saisir*. Lex Bajwar. tit. 12. cap. 1. *Pignorare nemini liceat, sine jussione Ducis.* C. 3. §. 1. *Si quis aliquem contra Legem pignoraverit, & sine jussione Ducis, pignus sine lætione reddat, & aliud simile addat.* Vide totum titulum, qui est de pignoribus, Legem Longob. lib. 2. tit. 21. §. 28. 30. Capitulationem Caroli M. de partibus Saxoniæ cap. 24. &c. Libertates concessæ Villæ Montisbrusonis à Guigone Comite Forensi an. 1223. MSS. *Item ut si aliquis pignoraret vel gatjaret ipsos, --- vel eorum caperet pro debitis*, &c. Constit. Jacobi I. Regis Aragon. an. 1234. *Statuimus, quod nullus Vicarius noster, vel aliquis homo de villa pignoret ad quem Militem, vel ejus hominem, aut Ecclesiarum — nisi prius invenerit faticam de directo ineo, vel in domino suo*, &c. Alia Jacobi II. an. 1269. *Nolumus, quod persona alicujus pignoretur, vel ratione alicujus pignoris capiatur, aut detineatur pro debito alieno in terra nostra, --- quoniam cum vicinus pro vicino pignoratur, sufficit quòd res, & non personæ pignorentur.* Ita in Consuetudinibus municipalibus vox *Pignorer* passim accipitur, Aquensi tit. 11. art. 14. Bayonensi tit. 2. art. 17. tit. 19. art. 7. tit. 26. art. 13. Labort. tit. 3. art. 11. &c. tit. 7. art. 9. &c.

Pignora capere, Gall. *Saisir les meubles*. Libertates Regni Majoricarum an. 1248. *Si Miles noluerit facere justitiæ complementum, nec à curia possit distringi, liceat adversario pignora capere propria auctoritate sua, præter equum, quem ipse equitat.*

Pignora mittere, Satisdare, pignus dare. Edictum Nunnonis Sancii D. Rossilionis, de Treuga, an. 1217. *Violatores autem pacis satis dare, & pignora mittere in manu Vicarii nostri in propriis personis, si tamen dominus, qui eos ad maleficium duxerit, vel ad guerram voluerit pignora mittere pro se & pro Militibus, --- recipiatur.*

Repignorare, in Legibus Luithprandi Regis Longob. tit. 83. §. 1. *Licentiam habeat repignorare usque in secundam vicem.*

Pignoraria, Gall. *Plegerie*. Charta an. 1116. in Tabul. Ecclesiæ S. Laudi Andegav. fol. 77. *Concordia, quæ inter Ecclesiam Fontis-ebraldi & Ecclesiam S. Laudi facta est super pignoraria & terra Petri de Monte*, &c.

Pignorator, Fidejussor, in Charta Raimundi Comitis Paliarensis an. 1055.

Pignora, æ. Tabularium Cadurc. Eccl. *Gulielmus Vicecomes S. Cyrici fecit pignoram Raimundo Rateri in villa, quæ dicitur Crem, videlicet unum prandium cum centum Militibus per trecentos solidos Aquitanenses.* Infrà: *Et omne quod in hac terra justè vel injustè quærere poterant, cum ista pignora, jure perpetuo --- Ecclesiæ relinqueret, quoadusque pignoram supradictam redderet, videlicet 300. solidos nummorum*, &c. Vide. *Plegeria*.

PIGREDO,

PIGREDO, Pigritia, 19. Proverb. v. 15. Glossæ antiquæ MSS. *Pigritia, torpor, stupor.*

PIGRI, *Jura pigrorum*, quorum cognitio ad majores judices spectat. Charta Heriberti Comitis Viromand. an. 1076. to. 12. Spicilegii p. 157. *Manentes injustè vexando, jura pigrorum vel viarum, aliasque justitias, quas ad majorem potestatem pertinere dicebant, violenter usurpando.* Infrà: *Neque in omnibus supranominatis locis & districtis pigrique quibuslibet seu viis interpositis aliquam justitiam, ---usurpare audeat.* Vide *Pita.*

PIGRITAS. Gloss. Gr. Lat. ἀργία, *Socordia, pigritas.*

PILA, Monetæ cujusvis pars aversa, vulgò *la Pile.* Vetus Charta apud Argentreum in Hist. Britann. lib. 1. p. 95. *Parvi denarii currebant tunc in Britannia, in qua siquidem moneta albæ erant insculptæ duæ herminæ circa crucem, & in pila tres herminæ.* &c. Sic autem dictas pilas à nobis observatum in Notis ad Joinvillam, quod plerisque monetis Francicis effictа esset templi seu ædis sacræ species, columnis, quas vulgò *pilas* & *pilaria* dicimus, sustentati.

PILA, Taberna, *Taverne.* Unde versus:

Et pila, pes pontis: pila, ludus: pila, taberna:
Pila terit pultes; sed pila geruntur in hostes.

Versus alius:

Ludum laudo pilæ, plus laudo pocula pilæ.

Vide *Pinna.*

PILÆ, *pluraliter, silvæ montuosæ*, Papias.

PILAGIUM. Charta Henrici Abbatis Fiscan. in Tabulario Fiscanensi f. 36. *Pilagium navium quietum est Abbatis.* Vetus Noticia in eod. Tabul. f. 69. *Et de consuetudine illarum navium, quæ Pilagium dicebatur, habebat Comes medietatem.*

PILARE, pro *expilare*, nostris *Piller.* Ammianus Marcel. lib. 14. *Cognitis pilatorum cæterumque funeribus, nemo deinde ad has stationes appulit navem.* Lib. ult. *Nec castra inimica pilantes.* Rursus: *pilando villas & incendendo.* Hanc vocem à veteribus usitatam hac notione autor est Festus.

PILARE, *Pilarium*, *Pilarius*, Cambro-Britannis *Piler*, nostris *Pilier*, Pila, columna, fulcrum. Guibertus lib. de Vita sua cap. 5. *Erat autem columnæ appodiatus cuidam, quam pilare vocant.* Chronicon S. Trudon. lib. 10. *Suis sumptibus unum pilarium cœpit ædificare, ---post illos oppidani nostri de suis facultatibus quatuor incœperunt pilaria, & duo reliquerunt imperfecta.* Lib. 12. *Pilariisque per circuitum erectis, locum columnarum distantium signavit.* Gervasius Dorobernensis de Combustione Dorobern. Eccl. *Pilaria turris Orientales muro solido prominebant, ---super hos pilarios tam in directum, quàm in circuitu positos de pilario in pilarium arcus volvebantur.* Occurrit ibi pluries.

Pillerii, in Statutis Ordinis Hospitalar. S. Joann. Hierosl. tit. 8. §. 9. tit. 19. §. 4. *Vocantur octo Baillivi Conventuales, Capita, & Præsides, ac veluti Columnæ nationum: nam columnas vulgus Pillerios vocat.*

PILARIUS, σφαιριστής in Gloss. Gr. Lat. qui pila ludit Gloss. Lat. MS. Reg. *Pilicrepus, Pilarius.* Eædem Glossæ Græc. Lat. σφαιροειδής, *globolus, pilarius.* Sed postrema vox pertinet ad subsequentem σφαιροπαίκτης

PILASCA, Uter. Jo. de Janua, ex Glossis Isid. *Pilasca, vas vinarium corio piloso opertum, & derivatur à pilis.* Græcis ὄλπη. Scholiast. Theocriti, ὄλπη κυέλως ἡ δερματίνη λήκυθος.

PILATUS, Latinis πιλοφόρος. Jo. de Janua: *Pilatus, pilum habens, pilata, hic & hæc, fur, latro. Pilatulum, tale latrocinium, quod cum pilo i. telo lateat.* Sed aliud sonat in Mandato Henrici III. Reg. Angl. super Juratis ad arma, in Adversar. ad Matth. Paris pag. 149. *Omnes alii, qui possunt habere arcus & sagittas, extra forestam habeant: qui verò in foresta, habeant arcus & pilatos.* Ubi Watsius annotat, in simili mandato Edvv. I. c. 6. hanc vocem Anglicè verti *bolts*, quæ vox, inquit, sagittas catapultarum totas ligneas & obtusas, quibus aves feriebantur, significat. Quod vero *pilatus* Matthæo Parisio, *Pyle* dicitur in Statutis Willelmi Regis Scotiæ cap. 23. *de venientibus ad guerram:* §. 5. *Et omnes alii, qui habere poterunt, habeant arcum & sagittas extra forestam arcum & pyle.* Sed quidquid sit apud Anglos, constat expressam ac redditam vocem *pilet*, nostris olim notam, seu pro pilo, ac spiculi specie quadam, seu pro arcubalistarum *quadrellis.* *Le Roman de Garin* MS.

Volent pilet plus que pluie en pré,
Et les sajettes, & carriax empanez,

Guillelmus *Guiart* an. 1214.

Ribaus qui de l'ost se partent,
Par les chans çà & là s'espartent
Li uns une pilete porte,
L'autre croc, ou maçuë torte.

Infrà:

Maces levées, & piletes,
Se fierent parmi les viletes.

Neque aliud videtur *pilum*, in Epistola Richardi Regis Angliæ apud Hovedenum p. 698. *Tertia autem die ante ipsius Saladini confusionem, in sinistro latere cum quodam pilo vulnerati fuimus.*

Pilotus, pilota, eadem notione, apud Ottonem Morenam in Hist. Rerum Laudensium p. 54. *Nec---ad ipsum murum aliquis appropinquare poterat, quem hi, qui supra Castellum stabant, lapidibus vel pilotis non vulnerarent.* Infrà: *Per totum etiam castrum Cremæ lapides atque pilotos projicere leviter poterant.* Et pag. 71. *Projicientes ignem cum ipsis petreriis & pilotas seu sagittas igne accensas infra civitatem.*

PILAX, in Gloss. Isid. *Murilegus, cattus.* Gloss. Lat. Gall. *Pilax, chat, qui prend sourıs.* Jo. de Janua: *Pilax, cattus, murilegus, quod multis pilis abundet, vel quod ejus pilus est pretiosus: unde in vita B. Samsonis legitur, quod Celerarius fecit venenum, & probavit per pilacem esse mortiferum.* Vitæ S. Samsonis Episc. Dolensis verba sunt lib. 1. c. 16. *Villum quoddam fricans, dedit ei bibere, atque quatenus fieret probabile mortiferum, parum de eo prius pilaci dedit. Pilax autem ut bibit, statim mortuus est.* Ubi perperam *Pelax* editum. Canones Hibern. lib. 51. c. 8. *Pilax, si quid mali fecerit nocte, non reddet dominus ejus: in die verò nocens, reddet.* Pœnitentiale MS. Thuanum: *Quod si casu quis immunda manu cibum tangit, vel si canis, vel pilax, aut cattus, vel mus, aut animal immundum sanguinem hominis edit,* &c. Vide Cumeanum Abbat. de Pœnitentiarum mensura c. 7.

PILEATIO. Charta an. 988. apud Ughellum to. 5. pag. 661. *Cultis & incultis, pileationibus, decim,* &c. Sed leg. *piscationibus.*

PILEATI, apud Gothos dicti potissimum, *qui inter eos generosi extabant, ex quibus eis & Reges & Sacerdotes ordinabantur*, ut ait Jornandes de Rebus Geticis c. 5. Idem c. 11. *Elegit namque ex eis tunc nobilissimos prudentiores viros, quos Theologiam instruens, numina quædam & sacella venerari suasit, nomen illis Pileatorum contradens, ut reor, quia opertis capitibus tiaris, quos pileos alio nomine nuncupamus, litabant.* Adde Rodericum Toletan. lib. 2. de Reb. Hispan. cap. 15. Jornandi concinit Aurelius Victor Schotti in Trajano: *Primus, aut solus etiam vires Romanas trans Istrum propagavit, domitis in provinciam Dacorum Pileatis Sacisque nationibus,* &c. Πιλοφόρους vocat Xiphilinus è Dione, ut & Petrus Patricius in Excerptis de Legat. ubi de Dacis p. 24. Δεκέβαλος πρὸς Τραϊανὸν πρέσβεις ἔπεμψε πιλοφόρους· οὗτοι γάρ εἰσι παρ' αὐτοῖς οἱ τιμιώτεροι. Πρότερον γὰρ κομήτας ἔπεμπον εὐτελεστέρους παρ' αὐτοῖς δοκοῦντας εἶναι. Ex quibus vulgus duntaxat comatum fuisse colligitur, cui scilicet coma pro pileo erat. Idipsum denique observat de Getis

Dio Chysost. orat. 71. Atque eo quidem verbo usus videtur Paulinus in Carmine de Niceta Daciæ-Episcopo, ad designandos præcipuos è Getis aut Dacis:

Et Getæ currunt, & uterque Dacus,
Qui colit terræ medio, vel ille
Divitis multo bove Pileatus
Accola ripæ.

Gualterus Tervann. in vita S. Caroli Com. Flandr. C. S. Willelmum Nothum Regem Anglor. *Pileati* cognomine donatum fuisse ait: sed an quod Normannanici Duces à veteribus istis *Pileatis* Gothis genus ducerent, an verò quod ille pileo caput operire soleret, mihi incertum? Joannes Magnus *Pileatos* & *fyan* appellatos antistites sacrorum apud Gotthos scribit, fortassis à pileo vel tiara, integumento capitis, quo usi sunt Sacerdotes.

PILENS pro *Pilentum*. Fortunatus lib. 6. Poëm. 4.
Hinc pilente petens loca Gallica Gelesuintha.

PILEUS *Episcoporum* hic describitur in Ceremoniali Episcopor. lib. 1. cap. 2. *Pileus Pontificalis cordulis ac floccis sericis coloris viridis ornatus.*

Pileus naturalis, Membrana vel pellicula, qua interdum pueri caput involuti nascuntur: unde quos felices esse dicimus, aut futuros auguramur, solemus dicere, *ils sont nez coeffez*. Lampridius in Diadumeno: *Solent deinde pueri pileo insigniri naturali*, &c.

Pileum facere, Pileo salutare, quod nostri puerulis non ita pridem occinebant, cum, ut obvios salutarent, identidem urgerent: *Faites le chapeau*. Joannes Sarisberiensis lib. 3. Policratici c. 6. *Memini me audisse Romanum Pontificem solitum deridere Lumbardos, dicens, eos pileum omnibus colloquentibus facere, eò quòd in exordio dictionis benevolentiam captent*, &c.

PILICREPUS, *qui pila ludit*, in Gloss. Isidori. Vetus Inscriptio: *Orantes convenite pilicrepi --- ursumque canite voce concordi senem hilarem, jocosum, pilicrepum, scholasticum*, &c.

PILLEARI. Ulpianus in Collat. Legis Mosaicæ tit. 11. *Qui in ludum damnantur, non utique consumuntur; sed etiam pilleari & rudem accipere possunt*, &c. Id est pileo donari, quod fuit liberationis, ac manumissionis insigne apud Romanos. Vide quæ de Pileo, libertatis symbolo, adnotarunt Cujacius lib. 3. Observat cap. 23. Turneb. lib. 8. Adv. cap. 4. lib. 18. cap. 33. Bayfius de Re vestiaria, Alciatus Embl. 150. & ejus Scholiast. Carolus Paschalius lib. 4. de Coron. cap. 21. Theophilus Rainaudus in Tract. de Pileo, & Critici alii.

PILLEVILLA, Monetæ species. Vide *Tullensis*.

PILLIATOR. Pilichdorffius contra Valdenses c. 8. *Cum enim fueris sartor, faber, sutor, rusticus, pilliator, molendinator, aut alius ex artificibus*, &c. Ubi Gretzerus ad oram libri monet, quosdam legere hoc loco *Palliator*, aut *Pileator*, *Huter* Germ.

PILLUM. Formula 30. ex Baluzianis. *Et cum de ipsas res in omnibus vestrum & pillo & festuca exinde in omnibus se exitum dixit & fecit.*

PILO. *Pillo*. Glossæ antiquæ MSS. *Pilo. Unde contunditur, quidquid in pila mittitur.* Charta an. 1225. in Tabulario Ecclesiæ Carnotensis n. 203. *In ea* (grangia) *habere debent jure perpetuo omnia stramina & forragia cujuslibet bladi, tam hybernagii quàm marciagii, exceptis tamen paleis & pillone.* Alia ejusdem n. 245. *Scilicet stramina, forragia, pilonem bene extractum, & paleas avenæ bene exquisitas ad voluntatem Canonicorum totius granchiæ de Grandi busso --- relevavit.* Alia n. 257. *medietatem omnium palearum granchiæ, medietatem totius pillonis*, &c. Vide *Trituratores*.

PILORIUM, *Spilorium*, Columbar, numella versatilis, seu *Collistrigium*: vulgò *Pilori*, in Consuetudinibus municipalibus, Nivernensi cap. 1. art. 9. Meledun. art. 3. Meldensi art. 209. Senonensi art. 2. Altisiod. art. 3. &c. in quibus *Pilorium* dicitur esse argumentum altæ seu majoris justitiæ. Fleta lib. 2. c. 10. *Pilorium, sive collistrigium.* Leges Burgor. Scoticor. c. 21. §. . *Ponatur super collistridium, quod dicitur pillorie.* Monasticum Anglic. to. 1. p. 97. *habere possunt Thevv, pillorium, atque tumbrellum pro punitione malefactorum.* Pag. 196. *Cum furcis, pilloriis, & cum omnibus aliis pertinentiis*, &c. Charta Theobaldi Comitis Campaniæ an. 1227. in Tabulario Ecclesiæ Meldensis p. 30. *Asserebat etiam dictus Episcopus, quòd ego non debebam habere pilorium in foro, & facere justitiam in eodem loco, prout mihi placeret.* Will. Thorn. in Edvv. II. *Et similiter clamat habere furcas, pilorium, tumbrellum, emendas assisæ panis, & cervisiæ, facta in eodem manerio.*

Spilorium. Regestum Constabulariæ Burdegalensis fol. 100. *Jurisdictionem altam ibi occupando, Spilorium fieri, & ibidem poni, & aurem cujusdam mulieris, quæ ibidem furtum commiserat, abscidi fecerunt.*

Pilloricum. Charta Majoriæ Rotomagi & Falesiæ: *Latro, falsonarius, judicabitur per communiam, & ponetur in pillorico, ut omnes eum videant & cognoscant.*

Pellericum. Observantiæ Regni Aragon. lib. 8. tit. de Crimine falsi: *In pellerico ponatur in camisia, & stet ibi à pulsatione tertiæ usque ad meridiem.*

Pelloriu. Consuetudines Villæ Arkensis an. 1231. in Tabulario S. Bertini: *Debet cavere de emenda solvenda infra 15. dies, --- qui pauper fuerit, & improbus, poterit poni in pelloriu, & sic dimitti.*

Pilaricum, in Chartis Communiæ Royensis & Peronensis.

Pilloralium, in Fleta lib. 2. c. 12. §. 19. *Judicium pillorale* lib. 1. c. 34. §. 35. c. 37. §. 10. c. 38. §. 10. *Pœna pillorii*, in Charta Communiæ Abbatisvillæ §. 3. *Pœna pilloralis*, apud Bractonum lib. 3. Tract. 1. cap. 6. n. 1. Tract. 2. c. 3. n. 6. in Fleta lib. 1. c. 34. §. 11. c. 38. §. 11. lib. 2. c. 1. §. 8. *Pilorisation*, in Consuetudine Insulensi tit. 1. art. 2. *Pilloret*, in Foris Beharn. Rubr. *de Penas* art. 14. 39. *Pilorier* in Consuet. Meledunensi art. 1. 3. Senonensi art. 1. Altisiod. art. 1. Barrensi art. 28. 33. *Pilloriser*, in Consuet. Burbonensi art. 1. Nivernensi c. 1. art. 15. *Estre mis & tourné au pillori par trois festes solemnelles ou Dimanches*, in veteri Consuetudinario Franciæ, ubi de usurariis. Joannes Abbas Laudun. in Speculo historiali MS. lib. 11. c. 12. *Premierement il fut tourné au pillory, puis luy furent les deux poings coppez*, &c. Vide Chartam Communiæ S Quintini apud Hemereum p. 49. & quæ adnotarunt Chopinus in Consuet. Andium, Loisellus de Dominiis, & alii.

De vocis origine non omnino constat: neque enim Covvellus audiendus, qui à πύλη & ὁράω deducit, quod reus, ac si per januam emisso capite, prospiceret: ut nec Spelmannus, qui à Gallico *pilleur*, quòd depeculatores hac pœna vulgò damnentur. Videtur potiùs à voce *pilier*, id est pila, columna, ad quam alligabantur rei, desumendum etymon: idem enim fuit *pilorium* cum *postello*, seu columna lignea. Concilium Bituricense an. 1336. c. 12. *Item pilorium, seu postellum in cœmeteriis & locis sacris affigunt & apponunt.* Vide quæ adnotamus in Constantinopoli Christiana, ubi de Milio aureo. Observat Ferrarius, Italos *gogna* appellare supplicii genus, quo noxii injecta bojæ, sive numellæ cervice, in suggestu omnium sibilis ac ludibrio exponuntur. Vide eundem in *Berlina*.

PILOSUS. Isidorus lib. 8. Orig. cap. ult. *Pilosi, qui Græcè Panitæ*, (Jo. de Janua habet *Ephialtæ*) *Latinè incubi appellantur, sive inivi, ab ineundo passim cum animalibus, unde & incubi dicuntur, ab incumbendo, hoc est stuprando. Hos dæmones Galli Dusios nuncupant.* Sunt, qui Satyros designatos fuisse existimant apud Isaiam Prophetam cap. 13. v. 21. cap. 34. v. 14. ubi Gr. editio δαιμόνια, Aquila τριχῶντες præferunt. Eucherius Lugdunensis: *Pilosi, in Esaia, dæmonum genera.* Nonnulli

Nonnulli etiam hos doctissimorum incubones, vel satyros, aut quosdam silvestres homines intelligendos putaverunt. Mamotrectus: *Pilosi, monstra sunt ad similitudinem hominum, quorum forma ab humana effigie incipit; sed bestiali in extremitate terminatur, vel sunt dæmones incubones, vel satyri, vel homines silvestres.* Quod confirmari videtur ex Hebraico vocabulo *Saher*, quod pilosum, hirsutum, & hircum, cujus formam partim referunt satyri, significat. Textus Arabicus habet ibi *alghilan*, quod satyrum, vel animal aliquod humanam repræsentans aliquo modo figuram denotat. Monachus Sangall. lib. 1. de Carolo M. cap. 25. *Tunc dæmon, qui dicitur larva, cui curæ est ludicris hominum, vel illusionibus vacare.* Mox: *Cumque pater ille familias signo salutiferæ crucis se suaque munire conaretur, respondit Pilosus*, &c. Radevicus lib. 2. de Gestis Frider. *Pilosi, quos Satyros vocant, in domibus plerumque auditi.*

PILOTONSUS, *Lupus cervinus*, in Gloss. Arabico-Lat.

PILOTRIUM. Fridegodus in S. Wilfrido cap. 47.

Nec Romana priùs falsi pilotria testes
Excedent, justas donec pro crimine pœnas
Jure luant, &c.

Legendum fortè *Pala[illegible]*.

PILOTUS. Vide [illegible]*itus*.

PILUM, in Fleta lib. 1. c. 39. §. 1. qui appellat aliquem de roberia, aut furto, debet *designare certam rei qualitatem, quantitatem, pretium, & pondus, numerum, mensuram, valorem & pilum.* Ubi *pilum* est, quod *pile* vocamus in Monetis, id est figura nummi, quomodo hæc vox exponitur in vett. Glossis. Vide quæ de ea annotamus in Dissert. 19. ad Joinvillam p. 256.

PILUMEN, *Quidquid in pilo tunditur.* Gloss. Isid.

PILUS. Vide *disvestire*.

PIMENTUM. Vide *Pigmentum*.

PIMIENTA. Charta Ferdinandi Gonsalvi Comitis Castellæ æræ 972. apud Ant. *de Yepez* in Chron. Ord. S. Benedicti, to. 1. p. 32. appendic. *Ista prædicta per omnes de ferro azero,* (acier) *singulas libras, medium ferro, medium pimienta.* Hispanis, *Pimienta*, est piper. Sed quid ad ferrum?

PINCA, Subula. Petrus de Natalibus lib. 2. c. 73. *Felix Presbyter & Martyr pronomine dicitur in Pincis, à subulis, quibus passus perhibetur: nam Pinca dicitur subula.* Eckehardus junior de Casib. S. Galli c. 9. *In die Felicis in Pincis vindemiata est ipsa*, &c. *Pinces* verò nostri vocant instrumenta, quibus aliquid evellitur.

PINCERNA, qui vinum convivis miscet, à Gr. πίνειν κιρνᾷ, ut censet Tanaquillus Faber Epist. 76. Gloss. Gr. MS. Reg. οἰνοχόος, ὁ πιγκέρνης. Glossæ MSS. *A Caliculis, Pincerna.* Jo. de Janua: *Pincerna dicitur vini dispensator, vel potiùs propinator, qui porrigit ex officio poculum domino suo. Et dicitur pincerna, quasi penum cernens, i. Cellarium: quia semper habet oculos ad vinum suo tempore propinandum.* Catholicon parvum: *Pincerna, Bouteiller.* Lampridius in Alexandro Severo: *Vestitores, & pistores, & pincernæ*, &c. Valerius in Epist. ad Ruffinum: *Sic sementem serit pincerna pluviarum auster.* S. Hieronymus in Quæst. in Genesin: *Ubi nos posuimus Principem vinariorum, — quem nos possumus more vulgi vocare Pincernam. Nec vile putatur officium, cum apud Reges barbaros usque hodie maximæ dignitatis sit, Regi poculum porrexisse.* Gregor. Turon. lib. 2. de Hist. c. 23. *Cui oblato, Pincerna, poculo, ait*, &c. Apud Hariulfum lib. 4. c. 22. *Hugo Pincerna Regis.* In Charta Gervini Abbatis Centulensis, eidem Hariulfo *Buticularius regius* dicitur. Theodulfus Aurel. l. 3. Carm.

Adveniat Pincerna potens Eppinus, & ipse
Pulchraque vasa manu, vinaque grata vehat.

Guillelmus Apul. lib. 4. de Gestis Normannorum:

—— *Iste solebat*
Crateras mensis plenas deferre lyæo,
Et de Pincernis erat inferioribus unus,

Petrus Damian. in Vita S. Odilonis Abbat. Cluniac. cap. 13. *Allatum ergo* (vinum) *ante se posuit, & ipse potissimum more pincernæ sibi duntaxat & Abbati, qui juxta se discumbebat, expendit.* Theodolus:

Nomen Pincernæ quod possedit prius Hebe.

Vita S. Hermelandi Abbat. *Ex tirunculo ita perfectus effectus est miles, — ut nimio eum Rex amplectens amore, dispensatorem sui potus, Principemque, renuente eo, constitueret Pincernarum.* Ubi Princeps *Pincernarum*, is est qui ἀρχιοινοχόος dicitur Gen. c. 40. v. 2. & *Philoni lib.* περὶ ὀνείρων. Diploma Ludovici II. Imp. filii Lotharii subscribit, *Hecbideus Comes & Primus Pincernarum*, in Chartulario Casauriensi. Vide *Buticularius*. Πιγκέρνης, passim apud Byzantinos Scriptores. Gloss. Gr. Lat. πιγκέρνης, *Pocillator*.

Pincernare, more Pincernarum vinum prægustare, priusquam Principi propinetur. Fortunatus lib. 5. Poëm. in Epist. ad Martinum Episc. Gallic. *Dives pauperi propinavit, &, ut ita dixerim, quasi falerni nobilis ipso me priùs odore pincernante, supplevit.*

Pincernatus, Dignitas Ecclesiastica Albertus Argentinensis an. 1349. *Joannem de Liechtemberg, qui & in Argentinensi Ecclesia Præposituram, Decanatum, Cantoriam, & Pincernatum simul tenebat.* Adde p. 160.

PINCIO. Papias: *Fringellus, Pincio, avis*: nostris *Pinçon*.

PINETA, seu *Pinetum*, locus pinis consitus, apud Innocentium III. PP. lib. 13. Epist. 115. Italis, *Pigneta*, & *Pineta*.

PINGUEDO, in Capitul. Aquisgran. an. 817. c. 22. idem quod *sagimen*, de qua voce infrà, & Menardus ad Concord. Regular. pag. 709. Aliud sonat in Charta Edw. I. Regis Angl. apud Gul. Prynneum in Libertat. Eccles. Angl. to. 3. p. 786. *Mandamus vobis, quòd in parcis Episcopatus prædicti centum damos in instanti sesona pinguedinis capi, saliri & siccari, faciatis.*

PINHOTA. Epistola Clementis VI. an. 1346. apud Waddingum: *Et essent perpetuò certæ religiosæ mulieres sub regulari habitu Domino famulantes, ac in domo eleemosynaria præfata singulis Christi pauperibus ad eam confluentibus eleemosyna panis ad instar pinhotæ papalis duobus singulis largiretur*, &c.

PINNA, Ora, limbus. Lucifer Calaritanus ex lib. 1. Reg. *Et dempsit pinnam chlamydis Saul occulte.* Edit. vulgata: *Præcidit oram chlamydis Saul silenter.*

Pinna, Concilium Londoniense an. 1102. *Ut Presbyteri non eant ad potationes, nec ad pinnas bibant.* Fortè legendum *Pilas*. Vide in hac voce.

Pinna, Instrumentum Chirurgicum, quo vulnera tentantur. Lex Alemann. tit. 59. §. 6. *Si autem testa transcapulata fuerit, ita ut cervella appareant, ut medicus cum pinna, aut cum fanone cervella tetigit*, &c. Ita etiam editio Heroldi: at in aliquot MSS. *penna* legi monet Lindenbrogius.

Pinna, Pinnaculum, Pinnium. Glossæ antiquæ MSS. *Pinnaculum, altitudo parietis excelsi.* Glos. Gr. Lat. ἔπαλξις, *pinna, propugnaculum.* Onomast. *pinnaculum*, ἔπαλξις. *Pinnaculum templi*, Matth. 4, 5. πτερύγιον τοῦ ἱεροῦ. Anastasius in Hist. Eccles. p. 131. *Volebant enim ea die vesperi ad ripæ muros applicare stationem, & temones supra propugnacula imponere.* Ubi codex Thuanus habet *pinnacula*, Theophanes εἰς τὰς ἐπάλξεις. Isidorus Pacensis æra 769. *Sese in fissuris petrarum ab alto pinaculo jam vulneratus cavillando præcipitat.* Idem æra 772. *Ad quem Christiani tandem præparvi pinacula* (montium Pyrenæorum) *retinentes postulabant misericordiam*, &c. Isidorus lib. 11. cap. 1. *Pinnula summa pars auris, ab acumine dicta: Pinnum enim antiqui acutum dicebant.* Gloss. Isid. *Pennium, bis acutum.* Papias, *Pinnum, Acutum.* Vide Camdenum in Britannia, ubi de voce Gallica veteri *Pen*.

Pignaculum, Culmen domus, Gall. *Pignon de maison.*

 Pinna-

Pinnaculum, Matth.4.5. Charta Episcopi Parisiens. an. 1222. in M. Pastorali lib.19.ch.69. *Quod domum suam — non levabit, nec poterit levare — ultra 6. pedes, — & secundam hanc elevationem modo competenti domum pignaculabit, ita tamen quod in anterioris pignaculi elevatione nullam fenestram — facere poterit.* Tabularium Fossatense: *Abbas convenit cum Granchiario de una domo ibidem facienda, quæ habebit 8. taisias longitudinis, & 3. pignacula, & solarium per totum*, &c.

PINONATUM *opus.* Visitatio Thesaurariæ S Pauli London. an.1295. *Duo thuribula argentea, exterius totaliter deaurata, de opere pinonato, & cathenis argenteis, pond. 8. marc.* &c. Infrà: *De opere cocleato & pinonato.*

PINPENELLUS, monetæ minutioris Francicæ species. Charta Philippi Aug. an.1218. ex Regesto Normannico Cameræ Computor. Paris. signato B. *Et de censibus villæ S. Cyrici 9. lib. & 4. sol. & 2. denarios Turon. & ducentos pinpenellos apud Pontem Archæ*, &c.

PINSA, *instrumentum pinsendi*; *unde quidam*: *Neque pinsis suis, neque mol. lui, unde habet pinulam edi.* Sic Ugutio MS.

PINSINOCHIUM, locus, ubi pinsitur, & panes conficiuntur Vitæ Abbatum S. Albani: *Iste hanc Ecclesiam cæteraque ædificia, præter pistrinam & pinsinochium reædificavit ex lapidibus*, &c.

PINTA, mensura liquidorum, nostris *Pinte*. Philippus Eystet. in Vita S. Willib. c.34. *Adeo abundanter erupit* (liquor) *ut ampullam dimidiæ pintæ capacitatis — adimpleret.* Iter Camerarii Scotici c.10.§.5. *Non habent mensuras, videlicet quartam, pintam, tertiam, & partes concordantes monetæ Regis, per quas mensuras populus possit deserviri debitè, cùm indiguerit.*

PIOLA, vox Italica, Gallis *Rabot*, in Statutis Mediolanensib. 1. part. c.255.

PIPA, Vasculum, cadus. Testamentum S. Everardi apud Miræum in Cod. Donat. piar. c.21. *Thuribulum argenteum unum, pipam auream unam, tabulas*, &c. Ubi *pipa* videtur fistula, qua sanguis dominicus hauriebatur. Ita sanè Card. Bona. Henr. de Knygthon anno 1345. *Dicebatur namque ipsum de dicta villa unam pipam plenam auro — reportasse.* *Pippe de vin*, in Consuetud. Turon. art. 63. Vide *Clericus pipæ*.

PIPARE, Fistula canere, *Chanter ou joüer de la pipe*, instar fortè Gallinarum, quæ Latinis *pipare* dicuntur. Italis enim *Pipare* idem est quod *Pipire*, Columellæ l.8. c.5. *Pipilare*, Catullo, πιπίζειν Aristophani, &c. Guill. *Guiart* MS. an. 1304.

> *Tabours croistre, cors bourdonner,*
> *Flajex piper, & trompes braire.*

S. Althelmus de Laude Virgin.

> *Limpida præpetibus sic comples æra catervis,*
> *Garrula quæ rostris resonantes cantica pipant.*

Milo Monachus in Vita S. Amandi lib.3. c.3.

> *Qui possunt trimodâ vobis pipare camœnâ.*

PIPELO, *Convicio*, Glossæ antiq. MSS.

PIPER, Πέπερι, arbor in India nascens, cujus fructus nunc notissimus, olim admodum placuit sola sua amaritudine, *& pondere emptus ut aurum & argentum*, inquit Plinius lib.12. Quæ quidem piperis raritas ac pretium fecit, ut deinceps pro quibusvis aromaticis speciebus hæc vox usurpata sit. S. Augustinus lib 2. de Mor Manichæor. c.13. *Alius — exquisitas & peregrinas fruges multis ferculis variatas & largo pipere aspersas nona hora libenter assumat*, &c S. Hieronymus Epist. ad Evagrium: *Omne quod rarum est, plus appetitur. Pulegium apud Indos pipere pretiosius est.* Theodulfus lib.1. Carm. p. 148.

> *Heu quantum scelus est animæ præponere corpus,*
> *Et rem mortalem non moribundæ tibi,*
> *Ancillam dominæ, piperi præferre cicutam,*
> *Plumbum auro, gemmis sordida saxa bonis.*

In Codice Epist. S. Bonifacii Arch. Moguntini Epist. 5. 146. & 148. *piper* jungitur thuri, cinnamomo, costo, & incenso, quæ omnia vice *Eulogiarum* amicis mittebantur. Chron. Reichersperg. *Misit ei 30. quintarios ex pipere.* Quibus in locis *piper* sumitur pro quibusvis speciebus aromaticis. Alanus in Planctu naturæ, de Prælatis: *Qui salmones, & lucios, cæterosque pisces æquipollenti generositate præsignes, variis decoctionum cruciatos martyriis, baptizandi adulterantes officium, sacri piperis fonte baptizant, ut ex tali baptismate baptizati, multiformis saporis gratiam consequantur.* Statuta antiqua Canonicorum S. Quintini in Viromanduis: *Sunt in costa farta 24. frusta carnis, & 300. ova, cum pipere, id est speciebus quibuscumque.* Consuetudines Tolosæ part.2. Rubr. de Donationib. *Piper, cera, carnes, scyphi argentei, vel aurei, — & quæcunque alia sint, quæ mittantur vel dantur marito*, &c. Vide Constantinum Afric. lib. de Gradib. sub finem, & Gorræum in Definit. medic.

Piperarii, in veteri Charta apud Gariellum in Episcopis Magalonensib. p.160. *Peuriers*, vel *poivriers*, olim Parisiensibus, quos postea *Espiciers*, seu *Speciarios* dixerunt, ut docemur ex Regesto peagiorum Parisiens.

Piperatum, Condimentum à pipere dictum, apud Apicium lib.3. c.14. *Piperatum.* Charta an.1148. apud Puricellum in Basilica Ambrosiana p.704. *Pullos plenos & carnem vaccinam, cum piperata.* Galli *poivrade* dicunt.

Piperatius, Asper. Latinus Agrimensor: *terminus si aspratilis fuerit, & mixta piperatia loca habuerit, sine dubio in trifinio constat.* Λίθον πιπεράτον, & κίονας ἀληθοπεπέρας habet Continuator Theophanis lib. 3. n. 43.

Piperugranum, Eckehardus junior de Casibus S. Galli cap.9. *Notkerus, quem pro severitate disciplinarum Piperis granum cognominabant:* ob mordacitatem & acredinem.

PIPETH, Cantus vel instrumentum musicum, *pipa* seu fistulæ cantum imitans. Fortunatus ad Clerum Parisiensem:

> *Cymbalicæ voces calamis miscentur acutis,*
> *Disparibusque tropis fistula dulce sonat.*

Vide *Decentum*.

PIPICUS. Odorannus in Chron. an.956. *Gislebertus Comes Burgundionum obiit, & honorem ejus cum filia Leudegarde, ex qua postea à Radulpho Divionensi pipicus factus est, Otho frater Hugonis Ducis accepit.*

PIPIONES, Matthæo Silvatico, *sunt pulli columbarum, & est nomen formatum à proprio sono animalis.* Jo. de Janua: *Pipio, resonare, clamare, accipitrum est, vel pullorum columbarum: unde hic pipio, pullus columbarum.* Gloss. Gr. Lat. Τριγόνισσα, περιστερά, *Pipio, Pipioni*, Joanni Villaneo lib.12. c.72. Hinc nostri *pigeons* dicunt. Vetus interpres Alexandri Iatrosophistæ l.1. Passionum: *Aspratiles pisces, & pipiones, & de domesticis pullis extremæ partes.* Ubi Glossæ MSS. *Pulli Columbæ.* Idem lib.2. c.75. *Interdum & columbæ & maximæ pipiones.* Lampridius in Alexandro Severo: *Servos habuit vectigales, qui eos* (palumbos) *ex ovis ac pullicinis, ac pipionibus alerent.* Vide ibi Salmasium p. 227. Plinium lib.5. Medic. c.34. 31. Oliverius Maillardus serm. 21. Fer. 2. Domin. advent. *Et domini advocati, nunquid plumatis aliquando anseres pingues, sive pipones?*

Pipio, Moneta minutior Hispanica. Charta Alphonsi Regis Romanorum & Regis Castellæ an. 1258. apud Perardum: *Decem millia Moravotinorum, computatis quindecim solidis Pipionum pro Moravotino. Solidi monetæ pepionum*, in Hist. Segoviensi c 21. §.9. Covarruvias de Veteribus numismat. Hispan. c. 5. n. 5. in veteri MS. ait, se legisse, *que el pepion valia dos meaias, y el Burgales dos Pepiones, o quatro meaias.*

Pipiunculus, Accipiter, Acceptor, in Gloss. Isid. In Glossis Pithœanis, *Acceptor, tiruneulus, qui scilicet pipit.* Sed legendum *Pipiunculus.* Glossæ Regiæ cod.1013. habent *Piunculus.* Ex his emendandæ Glossæ Gr. Lat. Κεγχρὶς, εἶδος ἱέρακος μικρῶ, *Tirunculus.* Ubi leg. *Pipiunculus.*

PIPIZO.

PIPIZO. S. Hieronymus Epist 22. c. 12. *Inimica castitas, inimica jejunia; prandium adoribus probat & altilis Geranopepan*, (al. *Geronopepan*) *vulgò pipizo nominatur*. Ubi Marianus ex voce *Geranopepan*, γέρων ὁ πέπων conficit, ut dictus ille fuerit *senex delicatulus*, vel fortè etiam ironicè *maturus*. Addit & *Pipizonem* vocatum, quod altilibus & saginatis cibis delectaretur, quia *pipizare* propria sit cortalium avium vox. Quid si legatur *altilis gerano*, qui vulgò *pipizo* nominatur.

PIPULARE Papias: *Pipulo, convitior ploratu*, ex quo emendandæ Glossæ Isid. *Pipuli, convitio plorati*.

PIQUECHINI. Willelmus Brito lib. 2. Philipp.

Cessent censores, cesset Pequechinus, & ignis,
Terminet una dies longa certamina litis.

Et lib. 7.

At per plana jacent Ribaldi cum Piquechinis,
Et qui res propter venales castra sequuntur.

Ita quidam dictos putant infimam lixarum & calonum partem, à curandis canibus, vel potiùs à venatorum ministris equitibus, qui canes venaticos ad venationem educunt, ac propellunt, quasi *Pique-chiens*.

PIRARIUS, Pirus, *Poirier*. Lex Salica tit. 29. §. 3. *Si quis impotos de melario aut de pirario tulerit*, &c. §. 10. *Si quis me arium aut pirarium decorticaverit*. Occurrit præterea in Capitulari de villis c. 70.

PIRATA, Miles maritimus, qui Latinis *prædo*, vel *latro maritimus*, ut est in Glossis antiquis MSS. Ita *latrocinium maris* dixit Justinus lib. 43. n. 3. *Latrones* nudè piratas vocat Florus lib. 3. c. 6. & *Latrocinari*, dixit pro *piraticam* exercere. Schol. Sophoclis in Ajace de vocabuli etymo: πεῖρα, Αττικῶς, δόλος καὶ τέχνη. ὅθεν καὶ πειραταὶ, οἱ κατὰ θάλασσαν κακοῦργοι. Aliter Papias: *Piratæ sunt prædones maritimi, ab incendio navium vel insularum, quas capiebant, dicti*. Joan. de Garlandia in Synonymis:

Qui pecus aut pecudes abigunt, hi sunt Abigei,
Raptoresque maris Piratas dicimus esse.

Catholicum parvum: *Pyrata, Larron de mer, & dicitur à pir, quod est ignis, quia ferunt ignem in manu sua, & sternunt alias naves cum prora, quia est acuta, & ferrum ponitur in principio navis, cum quo frangunt alias naves.*

Pirata, Nauta, vel miles maritimus. Asserus in vita Ælfredi: *Rex Elfredus jussit cymbas & galeas, i. longas naves fabricari per regnum, ut navali prælio hostibus adventantibus obviaret. Impositisque piratis in illis, vias maris custodiendas commisit*. Annales Gisburnenses in Willelmo Rufo c. 1. *Robertus verò Comes attentavit venire in Angliam cum magno exercitu, sed à piratis Regis, qui curam maris à Rege susceperant, repulsus est*. Matthæus Westmonaster. an. 1040. de Hardecanuto: *Ex tributo piratis suis ministrabat*. Vetus Poëta apud Guill. Malmesbur. de Gestis Reg. Angl. lib. 2. c. 6.

Jam jacet in campo, pelago pirata relicto.

Matthæus Paris an. 1215. *Ipse autem Rex interim cum paucis ministris — piratæ exercens officium, nautarum sibi quinque portuum gratiam reconciliare vacavit*. Alibi: *Quod comperientes nautæ & piratæ*, &c. Guillelmus Apuliensis lib. 3. de Gest. Normann.

Nuntius Imperio Bari Legatus ad urbem
Supplicat ut miseris jam civibus auxilietur.
Piratis aptæ naves ex more parantur,
In quibus efferri frumenta jubentur & arma,
Classe quibus tuta transire possit ad urbem.

Piratica, inquit Olaüs Wormius ad Monumentum Tirstadense, *olim honesta ac licita erat, atque in ea crebrò se Reges ipsi, aut eorum liberi exercebant, assitis famosioribus Athletis corporis robore & virtute præstantibus. Constabat autem piratica hæc certis legibus*. Mitto reliqua, quæ in gratiam veterum Daniæ Regum prosequitur, qui in hacce arte exercere se soliti erant.

Piratirium, Piraterium, Piratica, Gall. *Piraterie*. Monachus Sangallensis de Carolo M. lib. 2. c. 22. *Ad cujus portum, eo prandente; sed ignorato, piratirium exploratores Nordmannorum fecerunt*. Tho. Archidiac. Spalatensis in Hist. Pontif. Salonit. c. 1. *Exercebant piraterium propter opportunitatem locorum*, &c.

Piratica, JC Anglis, non solùm est deprædatio marina; sed omnis felonia super mare, aut infrà magni Amiralii jurisdictionem perpetrata. Cowellus lib. 4. tit. 18. §. 22.

PIRATERIUM. Apud S. Maximum Taurin. Homil. de non timendis hostibus carnalibus ex Jobi c. 7. *Piraterium est vita hominis super terram*. Ubi Vulgata, *Militia* habet. S. Hieronymus lib. 2. adversus Jovinianum *tentatio*, Græca verò πειρατήριον. Lege eundem Hieronymum.

PIRATIUM, *Piraticum*, Vinum piraceum, Gallis, *Poiré*. S. Hieronymus lib. 2. contr. Jovinianum: *Paulus Timotheo, dolenti stomachum, vinum suadet bibere, non piraticum*. Fortunatus in vita S. Radeg. cap. 15. 21. *Potum præter aquam mulsam & piratium non bibit*. Lupus Ferrar. Epist. 109. *Folchricum & Mauricium cupimus cum fratre memorato redire, ut piratio, quo unicè delectantur, (nam hoc anno penuria vini timetur) nobiscum fruantur*.

PIRGUS, Turris, ex Gr. πύργος. Testamentum Guillelmi Jordanis Comitis Ceritaniæ Id. April. an. 42. Philippi Regis Franc. *Videlicet, castella, rochas, pirgos, & omnes fortitudines*, &c. Est etiam *Pyrgus*, turricula, sive fritillus, ex quo tesseræ mittebantur in tabulam, apud Sidonium lib. 3. Epist. 3. lib. 5. Epist. 17. lib. 8. Epist. 12. Vide *Pergus*.

PIROLUS, inquit Nicolaus Uptonus lib. 4. de Militari officio pag. 168. *Parva bestia est major; sed longior mustela, nec Anglia satis nota. Rubeus est, & in ventre candidus, mira agilitate viget, in arboribus habitat, & fœtus fovet de arbore in arborem saltu potiùs quam volatu migrat*, &c.

PIRONADUS, seu *Pironatus*, Clavis compactus, ex Italico *Pirone*, Clavus ligneus, *Cheville*. Sanutus l. 2. part. 4. c. 11. *Galeæ fiant sex aliquantum ex majori forma, — & fiant ex multo meliori lignamine, & meliùs pironadæ, & sint ligatæ, & specialiter pusticæ pro sustinendo laborem melius & impetum remigantium*, &c.

PIROTAUS. Epistola Friderici II. Imp. ad Saladinum apud Rogerum Hovedenum pag. 650. *Intelliges, quid nostræ victrices aquilæ, — quid Anconitana Marchia, quid Venetus pirotaus, quid Pisanus nauclerus*, &c? Sed legendum *pirata*.

PIROTTUM. Synodus Sodorensis in Mannia an. 1229. cap. de *Mortuariis discedentium*: *Statuendo pronuntiamus, quod de bonis cujuslibet discedentis Ecclesia habeat optionem de omnibus, juxta consuetudinem vicinarum provinciarum, excepto uno, cum omnibus indumentis suis, & fulcro vel culcitra. Quod si non habeat pirottum, vel culcitram, septem dentur denarii*. Proinde *pirottum* idem, est quod *fulcrum*.

PIRULA, Extremitas: *Pirula nasi, le bout du nez*. Glossæ Isidori: *Perula, extremitas nasi*, Papias habet *Pirula*, à formula piri. Glossæ Latino-barbar. Hrabani Mauri: *Ejus (nasi) extremitas pirula vocatur, à forma pomi pyri*. Glossar. Ælfrici: Pirula, Ꝥeꝛpeaꝛꝺ-noꝛu, i. extremus nasus. Michaël Scotus de Phystonomia cap. 22. *Cognoscitur etiam omnis juvenis de virginitate & corruptione per multa signa, ut uterque ad pirulam nasi, quia manente virginitate, cartilago pirulæ nasi sentitur indivisibilis: sed si est violata, sentitur partibilis*. Olla parella.

Pirula, pupillæ, palpebræ, stiria, malæ.

PISA. Vide *Pensa*.

PISACEUM, Præstatio ex Pisis. Vide *Mestivarius*.

PISALIS, *Piselis, Piselum*. Adalardus lib. 2. Statutor. Corbeien-

Corbeienſium cap. 6. *Hæc inter etiam plurima cætera, quæ in dormitorio ſervanda ſunt, breviter dicta, --- in piſelo verò, tempore, quando illo uti neceſſe eſt, eadem pene in omnibus, excepto quod ad dormiendum pertinet, cautela & honeſtas ſervanda eſt. Quæ de dormitorio diximus, & ſi forte quædam ad eandem domum ſpecialiter pertineat, ut eſt de pannis infuſis, qui ſuſpenduntur*, &c. Ex quibus, *piſalis* & *piſelum* videtur fuiſſe quod Zelandi *Piiſeel* dicunt, veſtiarium ſeu veſtiaria theca: quod præterea firmat Charta an. 803. apud Ughellum in Epiſcopis Veronenſibus: *De veſtimentis, quæ de piſele veniunt, vel gynecio, decimam partem.* Acta Murenſis Monaſterii p. 9. *Cœpit inde vir venerabilis Reginboldus cellam ordinare & conſtruere; ædificavitque primum dormitorium, ſubtus autem piſalem, congruaque habitacula alia fratribus conſtituit, & ſic fundavit Monaſterium.* Vox autem formata ex Latino *Penſile*, i. locus, in quo *penſa* trahunt mulieres, *Gynæcium*. Vide ſupra in hac poſtrema voce. Friſiis, *Piiſel*, culinam ſonat.

PISARIA, Ager piſis conſitus, in Lege Salica tit. 29. §. 13.

PISCA. Charta Ildefonſi Regis Aragon. an. 1187. pro libertatib. villæ Amiliani, (*Milhau*) in Regeſto Ludov. Hutini Reg. Franc. fol. 7. ubi de Molendinariis: *Non detur de ſextario niſi libra piſcæ appenſa, quæ currit in Montepeſſulano, quotcumque ſint ibi ſubfornarii, vel alii nuncii, & propter hoc feratur & referatur piſca & panis ad domum vel hoſpitium dequoquentis; & ſi occaſione plus dandi piſca vel panis deterioretur, reſtauretur in duplum dequoquenti.* Pro *paſta*, fortè.

PISCARIA, vox Latinis nota, locus, in quo piſcatur, Italis *Peſchiera*: *Eſtang ou Peſcherie*, in Conſuetud. Norman. art. 210. 215. 221. Arvernenſi c. 31. art. 35. 40. 41. Pictavenſi art. 157. Chronicon Farfenſe: *Qui contendebat piſcarias per ſingula loca Ducatus Spoletani, & retia noſtra ruperant homines ejus, & piſces tulerunt*, &c. Leo Oſt. l. 2. c. 26. *Obtulit ibidem piſcariam ſuam*, &c. Geſta Innocentii III. PP. p. 106. *Piſcaria in mari & in aqua dulci.* Regeſtum Philippi Aug. fol. 69. *Dedimus piſcariam unius archæ pontis*, &c. Occurrit etiam apud Giraldum in Itinerario Cambriæ lib. 2. c. 3. In Monaſt. Angl. to. 1. p. 236. &c.

Piſcarium, in Fleta lib. 1. c. 12. §. 21.

PISCATIO, jus piſcationis in fluviis, &c. in Charta Guidonis Epiſcopi Lingonenſis an. 1267. Chronicon Laurisham. p. 61. *Tantis munificentiæ ſuæ beneficiis adjecit clementiſſimus Rex piſcationis conceſſionem in Rheno flumine, in vico cognominato* &c. Charta vetus in Probat. Hiſt. Caſtrivillanenſis familiæ p. 8. *Conceſſit quoque --- quantum piſcator unus piſcari poſſet, quouſque aqua ejus durat, piſcationem.* Vide Chronolog. Præſulum Lodovenſium p. 56. 96. & Sanjulianum in Tornutio p. 521. ubi quæſtionem agitatam ait, an *jus piſcationis* & *piſcandi* idem ſit?

Piſcaturæ bannales, in Charta an. 950. apud Meuriſſium in Epiſcopis Metenſib. p. 137.

PISCATORES, in commercio perinde ac ſervi & coloni. Charta Ludovici Pii Imp. in Chronico Farfenſi: *Curtibus, villis, piſcationibus cum piſcatoribus ſuis, ſervis, ancillis*, &c. Ibid. p. 664. *Et piſcatorem nomine Anniefridum, & fratres ejus, manentes in territorio Reatino, in loco, qui dicitur Semptempontius, cum uxoribus & filiis eorum, terris ac domibus eorum, & piſcationem, quam ipſi facere conſueverunt cum omnibus rebus ſuis.* Alia Charta apud Hieron. Vignerium in Stemmate Alſatico p. 105. *Quidquid ibi poſſideo apud Domnum Remigium, Eulcodum piſcatorem cum omni familia ſua.* Tabularium Montismajoris apud Rufinum in Comitibus Provinciæ p. 61. *Videlicet piſcatores cum omni cenſu piſcium, quod ubi facere debent, qui in villa manent Cotignavicis*, &c. Orderius Vitalis lib. 4. p. 466. *Dedit --- & duos piſcatores de Tervanto.* Petrus Diac. lib. 4. Chr. Caſin. c. 20. *Cum omnibus pertinentiis ſuis, ac rebus, & uno ſervitio piſcatorum.* Tabularium S. Albini Andeg. *Et cum una maſura terræ, conceſſo eis uno piſcatore in aqua ibi fluente.* Adde Spicilegium Acherianum to. 13. p. 289.

PISCATORIUM, Ιχθυοπώλιον, in Gloſſ. Gr. Lat. Idem etiam quod *Piſcaria*. Charta Philippi I. Francor Reg. an. 1066. apud Marlotum in Chronico S Nicaſii Remenſis c. 2. *Alodium de Mundriſiaca curte, cum piſcatorio & ſede molendini.* Mox: *Cum Eccleſia, piſcatorio magno, & ſedibus molendinorum.*

Piſcatoria. Helgaudus in Roberto Rege: *Piſcatoriam Ligeritti fluminis attribuit.* Chronicon Hugonis Flavin. p. 133. *Et ad Flaviniacum piſcatoriam totam, & alteram piſcatoriam ad Tiliacum pertinentem.*

PISCATUM. Capitulare de Villis c. 44. *De leguminibus quoque & de piſcato, ſeu formatico, butiro, melle*, &c.

PISCINA, Locus, in quo manus Sacerdotes lavant, & ubi ablutiones Sacerdotis, Miſſam celebrantis, injiciuntur, in lib. Uſuum Ordinis Ciſtercienſis c. 21. 53. in Statutis Synodalibus Odonis Epiſcopi Pariſienſis cap. ult. n. 24. 28. In Concilio Salmurienſi an. 1253. c. 3. in Synodo Bajocenſi an. 1300. cap. 21. 22. & apud Durandum lib. 1. Ration. cap. 1. n. 39. Summula Raymundi Ord. Præd. de lotione calicis:

Hanc in piſcinam volo projicias, vel in ignem. Vide Concilia Rotomagenſia p. 228.

Piſcina, Solium balnei. S. Auguſtinus lib. de Dialect. cap. 5. *Piſcina dicitur in balneis, in qua piſcium nihil ſit, cum nihil piſcibus ſimile habeat: videtur tamen à piſcibus dicta propter aquam, ubi piſcibus vita eſt.* Vetus Interpres Alexandri Jatroſophiſtæ lib. 3. Paſſion. de Balneo: *Et ſic ſtet aliquandiu in ſolio, ac poſt modicum deſcendat in piſcinam.* Ubi Gloſſæ MSS. *Solium balneorum vocant piſcinam, vel quodlibet, in quo continetur aqua.*

PISCINALE, *Piſcinalis*, idem quod *Piſcatoria*. Gloſſ. Sax. Ælfrici: *Piſcinale*; ꝼiꞅchuꞅ, i. piſcium domus. Charta Roberti Principis Capuæ an. 1121. *Et qualiter venit ipſam viam revolvendo, uſque ad piſcinalem ei pertinentem.*

PISCIS, Panni ſpecies. Hariulfus lib. 2. cap. 10. *Albas lineas 260. caſulas de pallio 30. de purpura 10. de ſtorace 6. de piſce 1. de plata 15.* &c. Ita lib. 3. cap. 3. *Caſulæ --- ſericæ 3. ex piſce 1.* &c.

PISCIS *Regalis*, qui ad Regem jure regio pertinet, ut ſunt balæna & ſturgio apud Bractonum lib. 2. c. 5. §. 7. & in Conſuetudine Norman. art. 603. Charta Almarici Vicecomitis Narbonæ in Regeſto Philippi Pulchri Reg. Fr. n. 22. ex Tabulario Regio: *Salva --- prærogativa piſcium regalium, qui capiuntur in mari.*

Piſcis groſſus. Vide *Craſpiſcis*.

Piſces albi, in Itinere Camerarii Scotici cap. 16. 19.

PISELE, *Piſile*. Vide *Gynæcium, Piſalis*.

PISETUM, jus Strigonienſis urbis in urburis aurariis, Sambuco. Tractatus de urburis: *Archiepiſcopis de ſingulis marcis pagamenti monetæ tempore currente ſinguli unum piſetum exolverent.* &c.

PISARE, pro pinſere: *Piſones*, inſtrumenta, quibus pinſitur, aut res quævis teritur, ſubigitur. Anonymus de re Architecton. c. 30. *Tertio olei adjicies ſextarium: ea ratione ſpatha commovebis, tunc alii juvenes ſuccedant cum piſonibus ligneis, & id efficiant piſando, ut concaleſiat, ita ut non diſſimilis ſit farinæ ſubactæ.*

PISEMA, *Specular, Specula, Phylacteria.* Ita Gloſſæ antiquæ MSS.

PISQUERIUM, pro *piſcaria*, Vivarium. Vide *Clapertus*.

PISSAGO, *pix liquida*. Gloſſ. Iſid.

PISSATUM. Vide *Esbonagium*.

PISSONAGIUM, Tributi ſpecies; primitus ex piſcibus, etiamnum Picardis *piſſons* dictis: traducta deinde ad cæteras præſtationes. Tabularium Epiſc. Autiſſ. *De vinagio & piſſonagio draperiorum Autiſſiod. quilibet Draperius debet Comiti 12. den. de vinagio ad feſtum S. Remigii --- & 6. den. de piſſonagio ad mediam Quadrageſimam.*

PISSONARIA, Forum piſcarium, in Teſtamento Geraudi de Abbatisvilla an. 1271. in Hiſtoria Pontivenſi p. 205. *Poiſſonerie*, ſeu *piſſonerie*, ut Picardi efferunt.

PISTACULUM, *Pilum*, ὕπερον, in Gloſſ. Gr. Lat.

PISTARE, idem quod *pinſere*, ex *piſtus* vox conficta. Lib. 2. Miracul. S. Bertini cap. 29. *In vaſe ligneo, quo paſta piſtari ſolet.* Occurrit paſſim apud Conſtantinum African. & medicos.

PISTICUS, Probus, fidelis, non adulterinus: ex Gr. πιστικός. Adhelelmus Sagienſis Epiſc. in Miraculis S. Opportunæ n. 2. *vitæ ejus piſticus ſcriptor*, id eſt fidelis, verax. Anonymus MS. ex Biblioth. Thuan. cod. 525.

> *Qui calvus eſt, in praxi ſimilis eſt, & piſticus homo,*
> *Illius oda placet, qui rectè Theologizat.*

Id porrò epitheti maximè tribuitur *Nardo*, quam πιστικὴν vulgò vocant Græci, id eſt, non adulteratam, uti Baronius an. 32. n. 26. Caſaubonus in Exercit. Scaliger, Salmaſius, & alii vertunt. Gloſſæ Latinæ MSS. Regiæ: *Nardum piſticum, Chriſma ſine impoſtura.* Papias: *Nardum piſticum, fidele, ſine impoſtura.* Ugutio: *Nardum, unguentum confectum ex ea* (herba) *Nardum piſticum dicitur, fidele, purum, ſine omni impoſtura, vel commixtura compoſitum, nec adulteratum aliis herbis.* Quo ſenſu verba, *ſine impoſtura*, uſurpat perinde Alexander Jatroſophiſta lib. 2. Paſſionum: *Reupontico eſt 3. folio ſine impoſtura 3. prionia radicibus eſt 1. ariſtologia rotunda eſt, 2. ſpica nardi eſt 4. hæc omnes ſine impoſtura mundas ſpecies tundes.* Ubi Gloſſæ interlineares, *ſine impoſtura, mundum* interpretantur. Ita ἄδολον, hac notione dicunt Græci Vita S. Eudociæ Martyris, c. 8. σύεγκῶ Ινδικῦ ἀδόλυ κάμπτεσαι λγ΄. Etymi hujusce vocis rationem aliam prodit Ordericus Vitalis l. 1. *Nardus, aromatica ſpecies eſt, Piſtis Græcè, fides dicitur Latinè, inde Piſticum, id eſt fidele dicitur unguentum, quia cadaver eo perunctum à putredine ſervat illæſum.*

A certo verò loco dictam *Piſticam nardum* cenſet S. Auguſtinus in Evang. Joan. tract. 50. c. 12. *Quod ait piſtici,* (nardi) *locum aliquem credere debemus, unde hoc erat unguentum pretioſum.* Alii ſic dictam putant à πιεῖν, bibere, ut ſit *potabile* liquidumque unguentum: πιστὸς enim apud Æſchylum in Prometheo, idem eſt quod ποτιμός. Nec abhorret Euſebius Apod. lib. 9. cum vocat πιστικὸν τῆς καινῆς διαθήκης κρᾶμα.

Alii Nardum *ſpicatam*, non *piſticam* dictam volunt. Marcus enim & Joannes σπικάτης habet, unde Marci interpres *Spicata* retinuit, ita ut nardus ſic dicta fuerit, quaſi ex ſpicis confecta, eoque pretioſa ac βαρύτιμος. Brito in Synon.

> *Nardum ſpicatum, de ſpicis ſit tibi factum,*
> *Eſt nardum piſticum purum ſive fidele.*

Ugutio: *Nardus, herba eſt ſpicoſa & aromatica, fragili radice; ſed nigra & foliis denſa, quorum ſummitates conveniunt in ſpicas, unde à Græcis Nardos ſtacos appellatur.* Gloſſæ ad libros Alexandri Jatroſophiſtæ: *Cyprinum, de ſpica nardi, de ſpina Indica, de nardoſtochio.* Alio loco: *Nardum Celticam, ſpicam Celticam* vertit. Rurſum, *de ſpica Indica, de nardoſtochio.* Anaſtaſius in S. Silveſtro: *Farum cantharum ex auro puriſſimo ante altare, in quo ardet oleum nardinum piſticum*, &c. Infrà: *Annis ſingulis olei nardi libras 90.* At aliud *Nardum piſticum*, aliud *ſpicatum* eſſe ſcribit Eucherius Lugdunenſis de Diverſis vocabulis: *Nardum piſticum, nardum fidelem, id eſt ſine impoſtura, Græcum eſt. Nardum ſpicatum, ab eo, quod ſpecies ipſa nardi in modum ſpicæ ſit, quæ infuſa conficitur.* Hinc.

Piſtis, genus aromatis, in Gloſſ. Arabico-Lat. Sed de Nardi variis ſpeciebus, vide Ruellium.

PISTORIA, locus, ubi piſtores panem conficiunt, in Lege Bajwar. tit. 9. c. 3. *Balnearium, piſtorium, coquinam*, &c.

PISTORISSA. Gloſſæ vett. *Piſtrix*, κῆτος, καὶ ἀρτοποιός. Libertates MSS. Salvæterræ in Ruthenis an. 1284. *Piſtor vel piſtoriſſa*, &c. Vide *Panetarius*.

PISTRINARII, Piſtores, in Regula S. Pachomii cap. 67.

PITA. Lambertus Ardenſis pag 141. *Ubi usque hodie inveniuntur quaſi reliquiæ gentilium, rubeæ videlicet tegulæ, téſtæ vaſorum minii coloris, & fragmenta vaſculorum vitreorum, ubi nunc ſulcante aratro reperitur pita ſive via dura & lapidea, à mariſco in ſilvam calcata. Piſtes* etiamnum viæ veſtigia appellamus.

Pita, moneta minutior Francica. Vide *Picta*.

PITHARIA. Vincentius Belvac. lib. 31. cap. 144. *Ubi eſt theſaurus ſuus, & dicitur quod ibi ſunt 16. pithariæ, plenæ auro depurato*, &c. πίθος, πιθάκιον, *dolium, doliolum.* Hollandi vulgò dicunt *tonne d'or*.

PITISSARE, vel *Pitiſſare*, Papiæ MS. *Portare* Leg. *Potare*. Eadmerus lib. de S. Anſelmi ſimilitud. c. 15. *Aliquando* (ſimul delectantur) *auditus & guſtus, ut cum aliquem ſic bibere delectat, ut inter labia ſua ſonitum quendam pitiſſando faciat.* Vox veteribus nota.

PITRATUS. Fragmentum Petronii: *Etiam rides, cepa pitrata.*

PITTACIUM. Tabula fuſili pice, (Græci πίσσαν & πίτταν vocant) illita ad exarandum: Scheda, epiſtola; ſed maximè ea, quæ in quadrum eſt complicata, ut obſervat Euſtathius ad Homerum p. 633. διὰ τὸ τετραγωνίζεσθαι πλυσσόμενον, ὁμοίως πως τῷ τῆς χυτῆς πίττης σχηματισμῷ. Papias: *Petatia & Petatiola, modica pars cartæ.* Alibi: *Pitacium vel pitaciola, membranula, epiſtola.* Guill. Brito in Vocab. *Pictacium à pingo dicitur epiſtola brevis & modica. Idem pictacium dicitur cedula de membrana decisa. Item pictacium dicitur corii particula, quæ ſoleæ repetiatæ inſuta eſt. Unde pictatiatus, repetiatus.* Ex Joſuæ c. 9. *Calceamentaque perantiqua, quæ ad indicium vetuſtatis pittaciis conſuta erant.* Ubi Gr. Editio σανδάλια καταπεπαλαιωμένα habet. (Vide *Petia*.) Gloſſ. Græc. Lat. πιττάκιον, Brevis. Utuntur S. Auguſtinus de verbis Apoſt. ſerm. 19. c. 7. Concilium Carthag. I. c. 12. Fragmentum Petronii p. 40. Leges 11. 13. 16. Cod. Th. de Erogat. milit. annonæ l. 19. de Petition. Celſus lib. 3. c. 10. Marcellus Empiricus, Rhabanus in Epiſt. ad Regimboldum, &c. VII. Synodus act. 4. ἀντὶ βιβλίων πιττάκια ἡμῖν ἐπεδείκνυον. Vide Saracenica Silburgii p. 43. 62. 81.

Pitacium. S. Eulogius in Epiſtola ad Alvarum: *Ut erat cartulis & pitaciis diverſis diſpoſitum.* Teſtamentum S. Cæſarii Arelatenſis: *Sicui aliquid per epiſtolam, aut per pitacium, aut verbo, pietatis intuitu, contulit, valere volo. Per pitacium* Epiſcopum conſtituere. Hadrianus II. PP. in Epiſt. ad Carolum Calvum, apud Baronium an. 871. n. 87. *Conſtituimus Cardinalem Metropolitanum & Archiepiſcopum Turonicæ provinciæ per ferulam, pitacium, & anulum, nec non per noſtræ autoritatis litterale decretum*, &c. Vide Jacobinum de S. Georgio in tractatu de Feudis cap. 25. §. 24. pag. mihi 71. ubi quærit, quid in partibus Provinciæ intelligatur, per obligationem, qui tenentur *Vaſſalli & ſubditi præſtare auxilium de ſuis placitis & litigiis*? Apud Joannem Epiſcopum Citri quæritur, an Patriarcha poſſit per ſola *pittacia & brevia*, & mandato ſuo, præferre aliquos nullo officio inſignitos, illis, qui priores fuerant, nullo tamen ipſi etiam officio decorati.

Pictacium, idem quod *Pittacium*. Vocem deducunt quidam ex πυκτὶς, πίναξ πυκτὶς, *Pugillares tabellæ*, indeq;

Germa-

Germanos *buch*, Anglos *book*, & *bega boek* pro libro dixisse volunt. Glossæ Isidori: *Pittacium, Epistola brevis & modica. Pittaciuncula, Membrana.* Novella Theodosii de Siliquarum exact. *Ut gestis municipalibus immobilium rerum contractus constet initus: mobilium verò emissis pittaciis transigatur.* Anastasius in S. Zacharia PP. *In quo & pittacium invenit pariter literis exaratum Græcis.* Rodericus Toletanus in Præfat. ad Hist. Hisp. *Et aliis scripturis, quas de membranis & pittatiis laboriosè investigatas laboriosiùs compilavi*, &c. Occurrit præterea in Edicto Theoderici Regis c. 126. apud Theodorum Eremitam in Vita S. Magni cap. 16. Will. Britonem lib. 11. Philippid. in libro Miraculor. S. Vulfranni Episc. n. 26. &c. Vide *Pecia*.

Pittaciolum, & *Pitaciolum*, diminut. à *Pittacium*, pro schedula: unde fortè nostri suum *billet*, pro *pillet* hauserunt. Hariulfus lib. 4. cap. 17. *Quorum nomina vel chartæ, vel qualibet pittaciola insinuare videbantur.* Utuntur præterea Theodericus de Inventione S. Celsi Episcopi Trevirensis n. 16. Epistola Monachorum Remensium ad Casinenses, Concilium Dusiacense I. part. 2. cap. 27. Ratterius Veronensis in Epist. ad Joannem PP. apud Chapeavillum to. 1. Hist. Leodiens. & to. 2. Spicilegii Acheriani, &c.

Pittaciolus. Hincmarus Episcopus Laudunensis in Præfatione ad Collectionem ex epistolis Romanorum Pontificum:

Iste pittaciolus planè depromit & apte
Sedem appellandam libere Apostolicam.

Sed *Pittaciolum* dicendum fuisse eidem objecit Remensis avunculus p. 383.

Namque Pitaciolum neutro dixere priores.

Ex his emendandus Monachus Sangallensis lib. 1. cap. 36. de sagis virgatis Fresonicis ac curtulis, ubi Carolus M. sic ait: *Quid prosunt illa putaciola, in lecto non possum eis cooperiri, cavallicans contra ventos & pluvias nequeo defendi, ad necessaria naturæ secedens tibiarum congelatione deficio. Pittaciola* enim vocat *virgas sagorum*, quæ inde *virgata* dicuntur Poëtæ, quod instar *Pittaciorum* essent efficta. Atque ita vocari videntur frustula sagi militaris sericei, à Willelmo Britone lib. 11. Philippid. p. 231.

Sic percussa patet, sic intercisa minutis
Pittaciis pendet, dum demolitur eandem
Tunsio crebra nimis clavæ mucronis & hastæ.

PITTO. Caput 72. Legis Salicæ ex cod. Regio, apud v. cl. Steph. Baluzium: *Si quis pitto alterius excusserit invitu stricto, 120. denariis, qui faciunt solidos 3. culpabilis judicetur.* Paulò aliter in codice Pithœano apud eundem, to. 2. p. 989. *Si quis alterum pitto excusserit, Malb. Vuistritto sunt den. 120. qui faciunt*, &c.

PITZULUM. Gloss. Medicum MS. Reg. sign. 1486. *Pusca, i. pitzulum, ex quo fit pusca medicinalis.*

PIVANGA, Mensura agraria apud Germanos. Wiguleius Hondius in Metropoli Salisburgensi to. 2. p. 8. *Hermannus Abbas obtinuit campum dividi per funiculos, jugera 12. huoba jugerum habebat 12. pivangas. Facta hæc partitio præsente Hermanno anno 1247.*

PIUNCULUS. Vide *Pipio*.

PIUS, epitheton, ut videtur, urbis Toletanæ, apud Isidorum Pacensem Episcopum in Chron. æra 685. *Hic crebra Concilia clarente Eugenio urbis Regiæ Metropolitano Episcopo Toleto pio---recollegit.* Ex quo sanè loco dubium videtur, quod aliàs asserit Antonius Augustinus de Numismatibus dialogo 7. Inscriptionem, quæ in aversa complurium nummorum Hispaniæ Gothicorum Regum conspicitur ac legitur, TOLETO PIUS, vocem postremam ad Principem, cujus est, spectare, ut in Leovigildi Regis numismate, TOLETO JUSTUS. Hunc lege, si tanti est, & expende. Ejusmodi etiam Regum Hispanicorum Gothicos nummos cum hac voce, PIUS, adjecta, urbium aliarum nominibus recenset Ambrosius Morales toto lib. 12. ubi quasdam profert, quæ habent TOLETO JUSTUS, ELBORA JUSTUS. c. 4.

PIXIS, Machinæ bellicæ species, Germanis *Biech*, ut autor est Freherus. Thwroczius in Joanne Huniade cap. 46. *Ac castris bellicis machinarum, pixidum, ac aliorum tormentorum hostem ferientium ingeniis munitis & refertis.* Et cap. 48. *Fortuito ictu pixidis ad mortem vulneratus.* Ita MS. præferre monet idem Freherus.

PIZZA, Placenta, ex Italico *Pinza*. Charta an. 1195. apud Ughellum to. 7. p. 1321. *Duas spallas porcorum, & ex pizzas: & in Carnelevamine, unam gallicam & tres pizzas.---unam gallinam, unum pullum, & 6. pizzas*, &c.

PLACA Contractus Navigii D. Regis cum Venetis an. 1268. to. 5. Hist. Franc. *Et pro uno Milite habendo placam coopertam ab arbore de medio versus puppem, marchas duas & quartam: & pro uno scutifero habendo placam discoopertam in loco prædicto uncias septem argenti---& pro quolibet alio peregrino habendo placam ab arbore de medio ad proram cum suis viandis & habuisiis marcham unam*, &c. ubi *habendo* sumitur pro *habente*, & pro *habuisiis*, leg. *harnesiis*.

Placa, Moneta, quæ in Statuto Henrici Regis Angliæ, dato Parisiis 20. Novemb. an. 1426. 4. majoribus *Blancis*, seu *Albis* æstimatur: *Plaque*.

PLACARE, ex Gall. *Plaquer*. Concilium Avenionense an. 1279. c. 1. *Domos Ecclesiarum occasione quacunque serrare, seu claudere, vel ferrare, seu placare*, &c.

PLACEA, Locus, ex Gallica voce *place*, quæ à Germanico *plats*, campus, fortè orta. Vetus Charta apud Waddingum an. 1231. 53. *Confirmavi---placeam terræ, quæ se extendit in longitudine*, &c. Monasticum Anglic. to. 1. p. 111. *placea, ubi nunc turris stat.* Adde pag. 408. & Will. Thorn. p. 1940. 2036.

PLACENTARIUS. Glossæ Græco-Lat. πλακεντάριος. *Placentarius, Dulciarius.* Palladius in Hist. Lausi. c. 6. Εν τούτῳ τῷ ὄρει ησαν ἰατροὶ διάγοντες καὶ πλακεντάριοι.

PLACENTARII, Scurræ, ludiones, faceti, Gall. *plaisanteurs*, vel *plaisantins*. Petrus Damiani lib. 6. Epist. 33. *Adhibet adhuc & quoslibet assentatores, ac placentarios incitat, ut hoc extrinsecus discant, quod ille interius seminat*, &c.

PLACENTINUM, Vestis muliebris species in Regula Tertiariorum Ord. S. Francisci cap. 3. Locum vide in *Guarnellum*.

PLACENTINUS. Gloss. Gr. Lat. MS. S. Germani Paris. ἀρεστός, *Placentinus*, in edit. *Placitus*. Goldastus *placitus* restituit. Certè etiamnum joculatores *plaisantins* appellamus. Sed an hac notione vox hæc accipi debeat in Capitulari de causis Regni Italiæ c. 15. & in Lege Longob. lib. 3. tit. 34. jure controvertitur: *Non est nostra voluntas, ut homines placentini per eorum præceptum de curte palatii nostri illos aldiones recipiant.*

PLACIA, *plazia*. Charta Guillelmi Siciliæ Regis an. 1179. apud Ughellum to. 7. p. 704. *De placia autem, forestеria, & bando, sit ita ipsa Ecclesia libera-- sicut est*, &c. Alia Rogerii I. Siciliæ Regis apud eundem to. 9. p. 45. *Concedimus---de ipsis hominibus, & ab eis descendentibus perpetuò habere legem & plaziam, sicut à suis hominibus & villanis.*

PLACERE, *placitum* suum implere, juri stare. Lex Ripuar. tit. 67. §. 3. *Quod si sacramentum ille, qui prosequitur, non pronunciaverit, ipse, qui placuit ante annum revolutum, vel 7. noctes, sacramentum suum coram testibus offerat, & conjurare studeat, & deinceps innocens habeatur.*

PLACIBILIS, Placitus, gratus. Anastasius Bibl. in Hist. Eccl. *Tolle igitur quidquid tibi placibile fuerit.* Theophanes habet ἀρεστόν. Idem in Stephano IV. PP. p. 95. *Et si placibiles fuissent coram populo civitatis suæ*, &c. Mox *Si qui eorum placibiles extitissent*, &c.

PLACITONIUM, in Chronico Mosomensi, pro vitilitigationibus placitorum, Gallis, *plaidoiries, chicanes*. *Et Monachorum placitoniis, qui novos sibi hodie Advocatos adtrahunt,---factum est.*

PLACI-

PLACITUM, *Placitare*, &c.

Placita vocabant conventus publicos totius regni Ordinum, quibus Reges ipsi præerant, & in quibus de arduis regni negotiis & imminentibus bellis tractabatur. Annales Francor. Bertiniani an. 763. *Pipinus Rex habuit placitum suum Nivernu.* Ita an. 764. 765. 766. Anno verò 767. *Ibi Synodum fecit cum omnibus Francis in campo.* Passim. Bis autem quotannis tenebantur ejusmodi placita. Hincmarus de Ordine Palatii c. 29. *Consuetudo autem tunc temporis talis erat, ut non sæpius, sed bis anno, placita duo tenerentur: unum quando ordinabatur status totius regni ad anni vertentis spatium, ---in quo placito generalitas universorum majorum tam Clericorum, quam Laicorum conveniebat*, &c. Adde cap. 30. Cùm igitur omnes regni vassalli ad ea placita convenirent.

Generalia placita, ea appellata. Charta Vindiciani Episcopi Attrebatensis apud Baldricum lib. 1. c. 25. *In conventu venerabilium Episcoporum, coram Rege piissimo Theoderico, in generali placito hanc epistolam roboravimus.* Gesta Dagoberti cap. 40. *Dagobertus Rex—convocatis filiis, omnibusque totius regni primatibus, 10. Kal. Junias in Palatio Bigargio placitum generale instituit.* Annales Francor. an. 811. *Placito generali secundum Consuetudinem Aquis habito, in tres partes regni sui totidem exercitus misit.* Poëta Saxonicus lib. 1. de Gest. Caroli M. an. 777.

—Conventum placiti generalis habere,
Cum ducibus se velle suis denunciat illic.

Ardo Monach. in vita S. Benedicti Anianensis n. 43. *Cum ad generale placitum, jubente Imperatore, pergeret.* Charta an. 858. ex Tabulario Monasterii Deiparæ Suessionens. apud Rainaldum in Suessione: *Anno Dominicæ Incarnat. 858. Indict. 6. regni verò Caroli Imperatoris 32. congregata Compendio palatio non minima condunatione Episcoporum, summæ autoritatis virorum, multorum quoque illustrium procerum seu quamplurimorum nobilium, ut pote generale placitum ibidem agentium*, &c. *Placitum generale apud Gundulfivillam*, in Capitul. Caroli C. tit. 38. *Placitum generale apud Carisiacum*, tit. 39. Idem placitum Carisiacense c. 8. *Per Capitula avi & patris nostri, quæ Franci pro lege tenenda judicaverunt, & fideles nostri in generali placito nostro conservanda decreverunt.* Ex quibus dignoscere licet, quid in his placitis generalibus sanciretur ac definiretur. Vide Capitulare VI. an. 803. c. 2. 5. Simeonem Dunelmensem, & Radulfum de Diceto an. 1014. Suenonem in Hist. Danica cap. 1. &c.

Placitum Regale, in Miraculis S. Ursmari cap. 1. & apud Reginonem an. 956. Vide præterea, quæ de hisce regalibus Conventibus observavimus in Dissertat 4. ad Joinvillam.

Placita generalia interdum etiam appellant dominorum feudalium judicia, quod ad ea vassalli omnes convenire tenerentur: quæ quidem aliis *Curiæ generales* dicuntur: *Plaits generaux*, in Consuetud. Valentian. art. 35. 36. Hugo Flaviniacensis in Chron. p. 132. *Exceptis alodiis, quæ homines tenent ad placitum generale respicientes*, id est, quorum tenentes placitis dominicis interesse debent: seu qui *servitio placiti* obnoxii sunt Charta Beatricis Abbatissæ B. Mariæ Suession. an. 1231. *Sciendum autem, quòd homines justitiabiles, qui de nobis terras tenent, debent nobis unum placitum generale singulis annis in Curia nostra de Parigni ad vicesimum diem Natalis Domini, & qui inde defecerit, per 2. solid. Paris. de lege emendaret.* Est autem

Servitium placiti, nostris, *Service de plaits*, quod vassallus domino suo feudato debet, cum *placita* sua, seu *assisias* tenet. Hinc formula in hominiis, in Regesto Tolosano Cameræ Computor. Paris. passim: *Pro prædictis ... vobis fidelis existam, & fidele servitium faciam, videlicet guerram & placitum, ad submonitionem vestram, vel cujuslibet certi nuntii vestri.* Vassalli quippe omnes ad ea placita convenire tenebantur, nisi eximerentur indulto ad id speciali privilegio; ac Proceres quidem utriusque ordinis; Eccl. scilicet & secularis, ut si aliquæ de iis querelæ fierent, coram judice regio responderent.

Lex Longob. lib. 2. tit. 45. §. 2. *Ut omnes Episcopi, Abbates, & Comites, excepta infirmitate vel nostra jussione, nullam habeant excusationem, quoniam ad placita Missorum nostrorum veniant, aut tales Vicarios suos mittant, ut in omnibus causis pro illis rationem reddere possint.* Cæteri verò liberi homines eadem de causa intererant, atque adeo etiam ut munia sibi demandata, seu ad judicia, seu alia quælibet peragenda exequerentur: eoque nomine à Missis, vel à Comite, *per bannum ad placitum venire* compellebantur, ut est in Concilio Triburiensi cap. 9. seu *ad Curiam*, ut est apud Walsingh. p. 268. Verùm ne cæteris incolis oneri essent, jubebantur ad *placitum*, perinde etiam ac *in hostem, sive ad curtem, de domo sua sic wvarniti movere, ut cum pace venire, stare, & ad domum suam redire possent*, ut habent Capitula Caroli C. tit. 27.

At cum ejusmodi placitorum onus grave videretur, pauperibus præsertim, cautum est Capitul. Caroli Imp. *ut nemo ad mallum, vel ad placitum, cogeretur venire, nisi scabini, & qui causam suam, & cui quæratur*, ut est apud Hincmarum Opuscul. 15. §. 14. in Capit. 1. an. 809. c. 13. Capit. 2. ejusdem anni c. 5. libro 3. Capit. cap. 40. Quod quidem Capitulare Caroli M. intelligit Concilium Ticinense an. 855. c. 14. *Quosdam ministros Comitum propter frequentia placita pauperiorem populum nimis affligere comperimus; unde Majestatem vestram obsecramus, ut Capitulare avi vestri de hac re observari faciatis.* Aut fortè Capitulare anni 769. c. 12. *Ut ad mallum venire tardet, primum circa æstatem, secundo circa autumnum. Ad alia verò placita, si necessitas fuerit, vel denunciatio Regis urgeat, vocatus venire nemo tardet.*

Neque tamen remissum omnino id oneris liberis hominibus; sed ad tria in anno placita veniendi necessitas mansit. Capitul. 5. an. 819. c. 14. & lib. 4. Capitul. c. 57. *Ut videlicet in anno tria solummodo generalia placita observent, & nullus eos ampliùs placita observare compellat, nisi fortè quilibet aut accusatus fuerit, aut alium accusaverit*, &c. Lex Longob. lib. 3. tit. 21. §. 30. de liberis personis: *Neque cogantur ad placita venire, præter ter in anno.* Quod postmodum indictum legitur apud cæteros vassallos dominicos, qui *servitio placitorum* obnoxii erant. Charta an. 960. apud Hemereum in Augusta Viromand. *Quod eandem terram ter in anno ad generale placitum domini præfatæ villæ conveniunt.* Alia an. 986. ibid. *Et homines in eo districtu manentes tribus vicibus in anno ad Abbatis placita veniant.* Alia in Tabulario S. Vitoni Virdunensis: *Nisi solummodò ob nostri memoriam retineant Advocatiam, eo tenore ne aliquid exinde accipiant, neque in tribus placitis, ut fit in aliis Advocatiis*, &c. Alia ibid. *Placita generalia in jam dicta villa Hassud ter in anno servant*, &c. Vide *Advocatus*.

Cur autem vassalli omnes dominicis judiciis & placitis adesse tenerentur, pluribus docent Assisiæ Hierosolymitanæ MSS. cap. 222. ubi exactis, quæ ad *servitium corporis*, quod vasallus domino debet, spectant, hæc subduntur: *Et celui, qui doit service de cors & de Chevaliers, ou de Sergens, en doit faire par tout le Royaume service, ô lui, ou sans luy, se il en est semons, si come il doit: Et quant il est à Court, d'aller à Conseill de celuy, ou de celle, à qui le Seigneur le donra, se il n'est au conseill de son aversaire, ou se la quarele ne n'est contre luy mesmes, que nul ne doit plaidoier par comandement de Seignorie d'autre, & doivent faire esgart, ou connoissance, & recort de Court, se le Seignor lor commande à faire: & doivent aler veir murtre ou homecide, se le Seignor lor commande d'aler veir come Court: & doivent par le comandement dou Seignor veir ler cos de quoi l'on se clame de lui quel' on veaut mostrer à Court. Et doivent aler par tout le Royaume semondre come Court, quant le Seignor leur comandera. Et li doivent service d'aler faire devise de terre & d'aigues, entregens, qui ont contens, quant leur Seignor leur comande. Et doivent faire enquestes, quant l'on requiert au Seignor, que il face enquerre, & il lor comande à faire. Et doivent veir mostres de terres, ou d'autres choses, quel qu'elles soient, que le Seignor leur comande à veir come Court. Et doivent service de faire toutes les autres choses*

choses, que les homes de court doivent faire come court, quant le Seignor le comande. His adjungenda sunt quæ habent Consuetudines aliquot municipales de *[illegible]tto placiti*: maximè Ambianensis art. 186. 187. 188. Peronensis art. 65. 78. 79. sancti Quintini, &c. Vide præterea Chartam an. 1349. apud Salvagnium de Juribus dominicis cap. 12. & Ughellum to. 1. p. 960.

Multiplices ejusmodi placitorum vexationes sic perstringit *le Roman de Rou & des Ducs de Normendie MS.*

Toute jour sont tres bestes prises,
Pour ayes & pour servises,
Tant y a plaintes & querelles,
Et coustumes viez & nouvelles,
Ne peuvent une hore avoir pez.
Toute jour sont, dient, as plez,
Plaiz de foret, plait de monoies,
Plait de porprise, plait de voies,
Plait de gaajuz, plait de graveries,
Plait de mellées, plait d'ayes,
Plait de blet, plait de moutes,
Plait de defuntes, plait de toutes,
Tant y a prevos & bedeaux
Et tant baillis viez & nouveaux,
Ne paons avoir paix une hore, &c.

Interdum, ut dixi, ab hac conditione immunitas concedebatur. Charta Communiæ Meldensis an. 1179. *Omnes homines meos, quicunque in præscripta communia fuerint, quietos & immunes à tallia & placito, quod dicitur Generale, in perpetuum esse concedo.* Nisi hoc loco *placitum* sumatur pro ea pensitatione, quæ præstabatur à quibusvis vassallis pro immunitate à *servitio placiti*. Charta Communiæ Brueriarum an. 1186. *Tria placita per annum solvent, & per singula placita 4. denarios bonæ monetæ reddent.* Quod denique *servitium placiti* vocant nostri, *sectam* & *sequelam Curiæ* appellant Angli. Vide in voce *Secta*.

Placita tenere. Synodus Carisiaca c. 2. *Episcopi quique in suis Parochiis, & Missi in illorum Missaticis, Comitesque in eorum Comitatibus, pariter placita teneant.* Occurrit præterea in Capitulis Caroli C. tit. 21. post c. 5. in Epist. Episcopor. regni ad Ludovicum c. 12. apud Lanfrancum Epist. 39. &c. Hinc formula etiam hodie recepta: *Tenir les plaits.*

Placita custodire. Capitul. 3. an. 789. c. 1. *Comites — in venationem non vadant illo die, quando placitum debent custodire, nec ad pastum.* Vide infrà.

Placita verò tenebantur in locis apertis, publicis, sub dio. Simeon Dunelmensis an. 1070. *Verùm cum illis Episcopus sub divo placitare noluit.* Jus feudale Saxonum cap. 32. §. 19. *In curia serata, vel sub tecto non licet domino feudali judicio præsidere.* Et cap. §. 1. *Nullam curiam oportet illum* (Regem) *in literis assignare, quia ubi Rex judicat in aperto, ibi est curia sua.*

In campo. Notitia judicati an. 981. in Tabulario Casauriensi: *In territorio Marsicano, in ipso campo de Cedici, ubi erat ipsa casa Domini Ottonis ædificata, ubi residebat in placito Gisalbertus venerabilis Episcopus, & cum eo residebat Arnulfus Comes & Missus sacri Palatii, & cum eo Geboardus & Anfredus Missi sacri Palatii, & cum eis residebant Raynaldus Comes*, &c.

Sub arboribus. Charta Bertoldi Leucorum Episcopi an. 1005. apud Perardum: *Acta sunt hæc, quando fuit placitum de Abbatia Poloniacensi inter Domnum Bertoldum & Domnum Brunonem Episcopos, in Dodonis corte, juxta quercus*, &c. Tabularium S. Dionysii de Capella diœcesis Bituric. ch. 162. *In Uriacensi curia, sub quadam ulmo, quæ est sita ante domum Radulphi de Porta.* In Charta an. 1205. in Hist. Monmorenciaca p. 75. mentio fit *assemblationis*, i. placiti, *factæ ad ulmum de Spinogilo*, ubi sopita quædam discordia à judicibus vel arbitris. Charta Willelmi Ducis Aquitan. an. 1137. *Hoc donum feci apud Mausiacum in curia Ottonis sub umbraculo*, &c. *Le Roman de Parise la Duchesse MS.*

A l'issuë del montier trouva Raimon son sire,
Où il tenoit ses plais sous l'ombre d'un arbre.

In platea. Tabularium Casauriense an. 975. *Notitia judicati, qualiter pro futuris temporibus memoria recordandum, i. in territorio Teatense, in ipso plano de Piscaria, justa via salaria, in platea, ubi residebant Domnus Otto & Ottone filio ejus insimul Comitibus*, &c. Tabularium Vindocinense an. 1061. ch. 189. *Facta est hæc emptio apud Lavarzinum in platea, ubi placita fieri solent.*

Ante portas castrorum. Tabularium Vindocinense Thuani ch. 52. *Perrexit illuc Prior noster, ivitque placitum in castro Raynaldi ante portam ipsius castri, quæ est à meridie, ubi interrogatus ille, quare saisisset plaxitum nostrum, respondit*, &c.

Ante Ecclesias. Notitia judicati in Tabulario Casauriensi: *In ipso Castaldato de Colle majore, in ipsa villa, quæ nominatur Banio, ante Ecclesiam illam, quæ S. Joannes vocatur, ubi residebant in placito Sifredus Vicecomes, & Tresidius Castaldius, & Guarnerius judex, per singulorum hominum causas audiendum, vel justitiam faciendum, vel deliberandam intentionem, & residebant cum eis de bonis hominibus, hoc erant Adelbertus*, &c. Alia Notitia in eodem Tabul.--- *In locum, qui nominatur Pecanie, juxta ipsam Ecclesiam S. Leopardi, ubi residebant in Placito, Atto Comes, & Transmundus ---judices.* Alia apud Franciscum Mariam in Comitissa Mathildi lib. 3. pag 28. *In atrio ante Basilicam S. Joannis B. resideret in judicio*, &c. Adde Matth. Westmonast. an. 1051. & Gervasium Dorobernensem p. 1292. Vetantur autem fieri in ipsis Ecclesiis, vel in earum atriis, seu cœmeteriis, in Capit. 1. an. 819. c. 14. in Capitul. Caroli M. l. 4. c. 28. l. 5. c. 91. in Capit. Caroli C. tit. 39 cap. 12. in Concilio Arelat. VI. c. 22. Mogunt. c. 40. Turonensi III. can. 39. Suession. II. c. 7. in Canonibus Isaaci Episcopi Lingon. lib. 3. in Decretal. Gregor. tit. 49. c. 5. &c.

Interdum tamen in ædibus ac locis opertis tenebantur placita, propter aëris incommoda, maximè Placita majora. Capitula Caroli C. tit. 39. c. 12. *Domus verò, sicut in Capitulis avi & patris nostri continetur, à Comite in loco, ubi mallum tenere debet, construatur, quatenus propter calorem solis & pluviam publica utilitas non remaneat. Minora verò placita Comes sive intra suam potestatem, vel ubi impetrare potuerit, excepto in Ecclesia & porticibus, atque atrio Ecclesiæ & mansione Presbyteri, habeat.* Synodus Romana an. 904. c. 11. *Ut in domibus Ecclesiarum, neque Missus, neque Comes, vel judex quasi pro consuetudine, nec placitum, neque hospitium vendicent: sed in publicis vicis domos constituant, in quibus placitum teneant, & secundum antiquam consuetudinem hospitentur.* Adde Capitul. 1. an. 809. c. 25. Capitul. 2. ejusdem an. c. 13. Capitul. 1. an. 819. c. 14. lib. 3. Capit. c. 57. lib. 4. c. 28. &c.

Placita jejuni judices tenere jubentur in Capitul. Caroli M. lib. 1. c. 62. lib. 3. c. 38. in Legibus Longob. lib. 2. tit. 52. §. 4. 11. in Capitulo ad Legem Salicam c. 1. §. 15. in Capitulo 1. Caroli M. incerti an. c. 38. in Speculo Saxon. lib. 3. art. 69. §. 1. &c. Theodulfus lib. 1. Carm. v. 400.

Crapula vitetur semper, plus tempore eodem
Quo pia justitiæ lora regenda manent.
Nam qui se nimiis epulis somnoque sepelit,
Corporis atque animæ vim sibi demit hebes.
Cum venit ad causas nudatus acumine sensus,
Marcidus & segnis, & sine mente sedet, &c.

Odo Cluniac. lib. 1. de vita S. Geraldi cap. 11. *Jejunus ibat ad placitum, ne mersa sobrietate, rationis judicio caruisset.*

Placita diebus dominicis teneri prohibentur in Capit. Caroli M. l. 2. c. 7. in Capit. Compendiensi an. 868.

Placitum custodire dicebatur, qui in jus vocatus à judice, placito interea *per triduum*, *secundum Leges*. Charta Clodovei III. Regis an. 2. apud Mabillonium: *Sed venientes ad eorum placitum ipsi agentes jam dicto Abbati Noviento, in ipso Palatio nostro, per triduos, per plures dies, ut lex habuit, placitum custodissent.* Alia ejusdem Regis an.

gis an. 3. *Postea memoratus Chrotcharius per triduum aut etiam amplius placitum suum, ut lex habuit, custodisset, & ipso Amalberchto abjectisset, vel subsadisset*, &c. Eadem formula habetur apud Marculfum lib. 1. form 37. in Formulis vett. cap. 38. & in Formulis secundum Legem Romanam c. 33. Capitula Caroli C. tit. 21. *Ut per omne regnum nostrum Episcopi & Missi nostri ac Comites in singulis parrochiis ac Comitatibus placita teneant, & illa placita omnis homo, qui placitum custodire debet, & in illis Comitatibus commanet, sine exceptione & excusatione custodiat.* Adde Ughellum tom. 4. p. 732 694. Contra, *placitum suum neglexisse*, vel non *adimplevisse*, dicebatur, qui nulla missa excusatione ad condictam diem juri stare neglexerat, in iisdem form. 37. & 38. Vide supra.

Placitum capitale. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 31. *In summis & capitalibus placitis unus Hundredus vel Comitatus judicetur à duobus, non unus duos judicet.* Charta Henrici II. Regis Angliæ in Monastico Anglic. to. 1. p. 387. *Et statuto die veniant in Curia S. Mariæ, & ibi habeant rectum de capitali placito suo, & S. Maria habeat quicquid pertinet ad Curiam suam.*

Placita coronæ dicta, in quibus de delictis judicatur, quorum cognitio ad solum Regem spectat, cujusque Justitiarios, quos *Justitiarios Coronæ* & *Coronatores* vocant Angli. Quæ quidem crimina quatuor esse dicuntur, *murdrum, incendium, rapina* sive *roberia*, & *raptus mulierum*, in Legibus Malcolmi II. Regis Scotiæ cap. 11 & in Statutis Alexandri Regis cap. 14. §. 2. Horum autem, jurisdictio, eschaeta, & pœna pertinet ad solum Regem, non verò ad Barones, nec ad Curias eorum, nec ad ullas Curias inferiores, neque etiam ad Curias Ecclesiasticorum: &, si accidant, infra Vicecomitatum aliquem debent teneri etiam à justitiario ad caput 40. dierum. Vide Leges Burg. Scot. c. 6. §. 3. Quoniam Attachiam. c. 76. Statuta Alexandri Reg. Scot. c. 14. §. 2. Statuta Willelmi cap. 2. §. 4. Stanfordius lib. 1. de Placitis Coronæ c. 1. *Plees del Corone, sont les plees queux contcignent l' offense fait encounter la Corone & dignité le Roy.* Vide Leges Henrici I. Regis Angliæ cap. 2. Rogerium Hoveden. p. 785. Monasticum Anglic. tom 2. p. 660. &c.

Placitum fractum dicitur, cujus dies condictus præterit, in Legibus Henrici I. c. 59.

Placitum Generale. Vide supra ex Hugone Flaviniacensi.

Placitum lethiferum, ubi de rebus criminalibus cognoscebatur, quod *placitum criminale* dicitur in Regiam Majestatem lib. 1. cap. 1. Matthæus Paris an. 1075. *Episcopum crudeliter peremerunt, & centum homines cum eo, juxta flumen Tyne, ubi placita lethifera ab Episcopo tenebantur.*

Placitum Episcopi, Conventus ab Episcopo de rebus Ecclesiasticis indictus. Concilium Triburiense an. 895. c. 9. *Cùm autem Episcopus Ecclesiam à Domino Deo sibi commissam regens, Episcopatum circumeundo perrexerit, & placitum canonicè constitutum decreverit, populumque sibi creditum illò invitaverit, atque Comes eadem die sciens placitum ab Episcopo condictum, vel nesciens, placitum cum populo condixerit, & per bannum illuc venire præceperit: placitum Comitis omnes postponant & Comes ipse. Denique populus post Episcopum festive pergant, scientes, se non illic contentiosa contentione decertare; sed pro fide Catholica invigilare; non cumulum pecuniarum; sed lucrum congregare animarum*, Concilium Rom. an. 904. c. 12. *Habeant igitur Episcopi singularum urbium in sua diœcesi liberam potestatem, adulteria & scelera inquirere, ulcisci & judicare, secundum quod Canones censuerunt, absque impedimento alicujus. Et cum opus fuerit ad comprimendos rebelles, & contemptores, publicum placitum convocent, non ad præjudicandum; sed potiùs ad ea, quæ Deo placita sunt, & saluti animarum convenient, prosequendum.*

Placitum nominatum, quod indicitur à judice reo, vel accusato, de crimine, aut quavis alia re responsuro, cujus dies definitus est, in Legibus Henrici I. Regis Angl. cap. 20. 46. 50.

Placitum innominatum, non indictum, aut cujus dies definitus non est, In iisdem Legibus c. 46.

Pulchrum placitum, Anglis, *Beaupleades*. Statutum Marlebrigense sub Henrico III. *Provisum est etiam, quod nec in itinere justitiariorum, nec in Comitatu, in Hundredis, nec in Curia Baronum de cætero capientur fines ab aliquibus pro pulchrè placitando, neque pro eo, quod non occasionentur.* Adde Statutum 1. Westmonast. cap. 8.

Placitum spatæ, seu *ensis*, Merum imperium, justitia major, *haute justice*, quæ jus gladii habet. Charta Philippi Comitis Bononiæ an. 1223. *Et in prædictis istis locis—habebimus magnam justitiam, quæ vocatur Placitum ensis.* Charta Philippi Regis an. 1296. *Concedimus eidem* (Episcopo Ebroicensi) *& successoribus suis Episcopis Ebroicensibus in terra sua & Ecclesiæ Ebroicensis—totam altam justitiam, quæ vocatur in Normannia placitum spathæ.* Alia Joannis Regis Angl. an. 1205. pro Episcopo Lexoviensi, in Regesto Philippi Aug. Herouvalliano fol. 132. *Nos tantummodò tria placita, quæ de spata vocantur, in illa civitate & banleuca habere, videlicet de submonitione exercitus nostri, & de via Curiæ nostræ, & de moneta*, &c. Facta an. 1258. in 1. Regesto Parlamenti Paris. fol. 12. *Placitum mensis, placitum mortis, multilationis membrorum, mulieris difforciatæ, & novæ dissaisinæ.* Ibidem fol. 18. sub an. 1259. *Placitum ensis, seu alta justitia.* Charta Communiæ Rotomagensis an. 1207. *Recordationem quoque tenebunt de iis, quæ facta fuerint inter eos, salvo nobis placito ensis.* Charta Joan. Regis Angliæ apud Gull. Prynneum in Libertat. Eccles. Angl. to. 3. p. 2. *Nos tantummodo tria placita, quæ de spata vocantur, in illa civitate (Lexoviensi) & banleuca habere, videlicet de Summonitione exercitus, de via Curiæ nostræ, & de moneta.* Occurrit ibi semel ac iterum. Vide Historiam Castilionensem in probat. p. 70. Chartas Normannicas post Ordericum Vitalem p. 1060. &c.

Placitum Vicedominarium, in Chronico Hugonis Flaviniacensis p. 132. quod ab Ecclesiæ Vicedomino tenetur.

Placitum exercitale, Conventus, seu Statutum Principum super re *exercitali*, *hostili*. Capitul. 1. an. 802 c. 40. *Si de mundeburde sanctarum Ecclesiarum, vel etiam viduarum, & orphanorum, seu minimùm potentium, atque rapina, nec non de exercitali placito instituto, & super ipsis causis*, &c. Capit. 2. ejusdem anni c. 20. *De banno Domini Imperat. Karoli, quod per semetipsum consuetus est bannire, id est de mundeburdo Ecclesiarum,—atque de rapto, & de exercitali placito, ut hi, qui ita irrumperint, bannum dominicum omnimodis componant.* Adde Capit. 7. an. 803. c. 1.

Placitum, lis intentata. Pactum inter Venetos & Principes Regni Hierosol. an. 1123. apud Will. Tyrium lib. 12. cap. 25. *Si verò aliquod placitum, vel alicujus negotii litigationem Veneticus erga Veneticum habuerit, in Curia Veneticorum diffinatur.*

Placitus, pro *placitum*. Lex Ripuar. tit. 30. §. 2. *Et sic denuo placitus ei concedatur.* Tabularium Lascurrense apud Marcam lib. 4. Hist. Beneharn. c. 8. *Et misit missaticum Gassiarnaldum Vicecomitem Aquis, qui tenuisset placitos ante se, sicut Comes debebat facere.*

Placitum, quod habetur domino pro redemtione, seu *rachato* feudi, in morte vel mutatione vassalli. Charta an. 1406. ex Tabulario S. Cypriani Pictavensis: *Sine ullo placito, sive deverio.* Alia an. 1370. *In feodum cum 12. denariis monetæ currentis de acceptamento seu placito.* Tabularium Nantoliense in Pictonib. an. 1399. *Pro decimo denariorum achaptamenti, seu placiti in mutatione Domini.* Vetus Consuetudo Pictavensis cap. 70. *Le Seigneur, au quel est deu hommage plain, & fondé par la Coustume d' avoir pour chaque mutation plet & cheval de service, par vorderies & masure.* Hinc *placitum manus mortuæ*, (de quo in *Manus mortua*) pro *rachato*, quod in morte vassalli exsolvitur. Quidam tamen existimant discrimen esse inter *plait*, & *plait de Mortemain*: ita ut

(X) 3 prius

priùs dicantur de *rachato* in mutatione vassalli, alterum in morte vassalli. Ita Theveneus & Raguellus: atGallandus ait, se observasse in veteribus tabulis idem unumque esse. In aliquot Chartis vernaculis *placitum* hac notione per *Plaisir* redditur. Charta an. 1459. *Homage lige à 25. sols de devoir ou plaisir.* Alia an. 1460. *Sans aucun plaisir ni achaptement.*

Est etiam *placitum*, exactio, vel præstatio quævis. Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu fol. 15. *Salvo placito meo, scilicet 7. solidos solvendo in Nativitate Domini de gerta tantummodo.* Libertates villæ Perusiensis an. 1260. apud Thomasserium p. 98. *De home, qui eraet à la Paerose, ne doit lever si sires ne los ne plaet.*

Placitum, Conventio, pactum. Isidorus lib. 4. Orig. c. 24. *Pactum dicitur inter partes ex pace conveniens scriptura, legibus, ac moribus comprobata: & dictum pactum, quasi ex pace factum. — Placitum quoque similiter ab eo, quod placet. Alii dicunt pactum esse, quod volens quis facit: placitum verò quod quisquam nolens compellitur: veluti quando quisquam paratus sit in judicio ad respondendum, quod nemo dicere potest pactum; sed placitum.* Gregorius Turonensis lib. 6. c. 34. *Legati iterum ab Hispania venerunt, deferentes munera, & placitum accipientes cum Chilperico Rege, ut filiam suam, secundum convenientiam anteriorem, filio Regis Leuvichildi tradere deberet in matrimonium. Denique dato placito, & omnibus pertractatis, Legatus ille reversus est.* Lib. 7. cap. 6. *Deprecor, ut placita, quæ inter nos post patris mei obitum sunt innexa, custodiantur.* Fœdus Regum, apud Nithardum lib. 3. *Et ab Ludher nul plaid nunquam prindrai, qui meon vol cist meon fradre Karle in damno sit.* Ubi *plaid*, pactum significat, non verò *rixam*, ut Bodinus lib. 5. de Rep. cap. 6. Falcetus, & alii verterunt. Hæc enim sonant: *Et cum Lothario nullum pactum inibo, quod quantum sciam, meo fratri Karolo damno futurum sit.* Ita placitum usurpatur in Concilio Emeritensi c. 4. Tolet. XI. c. 10. in Legibus Wisigoth. lib. 2. tit. 5. §. 5. 7. 8. 9. lib. 3. tit. 4. §. 2. lib. 5. tit. 7. §. 9. lib. 10. tit. 1. §. 11. 12. in Capitulis Caroli C. tit. 7. & alibi non semel, apud Joannem VIII. PP. Epist. 36. Flodoardum an. 953. Erchembertum in Hist. Longob. cap. 32. Reginon. an. 743. Goffridum Vindoc. lib. 3. Epist. 36. &c.

Placitare, Pactum inire, pacisci, in Chartis Olai Roschildensis Episcopi an. 1318. & Magni Regis Daniæ an. 1343. apud Pontanum lib. 7. & 8. rerum Danic.

Plaitum, pro *placitum*. Vetus Placitum in Chronico S. Vincentii de Vulturno lib. 2. *Et dum nos per plures dies ibidem in plaito resedissemus.* Habetur ibipluries p. 690.

Plaitare, Placitum, seu pactum inire. Joannes VIII. PP. Epist. 69. *Quia utrique Abbates — non in decem millium tantum Mancusorum; sed in duodecim millium plaitassi — astruunt.* Suprà: *pactum facere* dixit. Adde Epist. 74. Vide Octavium Ferrarium in *Piatire*.

Placitare, Litigare, lite contendere. Capitula Caroli C. tit. 43. c. 10. *Si aliquis ex fidelibus nostris — sæculo renuntiare voluerit, & filium, vel talem proquinquum, habuerit, qui reipublicæ prodesse valeat, suos honores, prout meliùs voluerit, ei valeat placitare.* Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 59. *Si dominus placitat contra suum hominem de proprio placito suo*, &c. Tabularium Vindocinense Thuani ch. 177. *Omniaque supradicta calumniavit, & in Comitis Vindocinensis Curia, omni generositate procerum Vindocinensium ibi circumastante, atque audiente, cum eis placitavit.* Goffridus Vindoc. lib 2. Epist. 24. *Mihi vestra bonitate mandastis, quòd inter me & illam aut placitandi, aut concordiam faciendi respectum usque ad festivitatem S. Beati accepistis.* Littleton sect. 534. *Et saches, mons fils, que est un de plus honorables, laudables, & profitables choses en nostre ley, de aver le science de bien pleder en action reals & personals, & pur ceo jeo toi counsaile especialment, de mitter ton courage & cure de ceo apprender.*

Placitare, Convenire, pacisci. Ado Viennensis an. 743. *Cepitque castrum, quod dicitur Hocse-burg, & Theodericum Saxonem placitando sibi conquisivit.* Ericus Upsaliensis lib. 3. Hist. Suecicæ p. 66. *Taliter placitatum est fide media & condictum*, &c. Pag. 85. *Placitatum extitit in hunc modum*, &c. Ita lib. 5. p. 108. & alibi.

Explacitare se. Ex placito se tollere, *Se tirer hors de procez.* Leges Henrici I. Regis Angl. c. 5. *Alius dies ponatur ei, & tunc explacitet se, vel emendet, nisi competens somnus intercedat.* Willelmus Malmesb. lib. 2. de Gestis Angl. c. 13. *Ut magnates illius castelli blande in curia Regis de seditione convenirentur, si se possent explacitare, illæsi abirent.*

Subplacitare, Ad placitum, in jus vocare, citare, *admallare.* Regula S. Fructuosi cap. 10. *Tertio qualiter quotidie vivere debeant, ibi disponant, & tanquam à sajonibus comprehensi, ad cellas revertantur subplacitati.*

Implacitare, In placitum, & in jus vocare. *In placitum ponere*, in Monastico Anglic. to. 2. p. 828. Nostris, *mettre en procez.* Leges Henrici I. Regis Angl. *Si de nominatis placitis implacitatus non erat.* Occurrit præterea c. 41. 43. 47. 61. Eadmerus lib. 2. Novor. p. 38. *His pro licentia dictis, statim omnis commentatio implacitandi Anselmum compressa, omissa est.* Ordericus Vital. lib. 11. p. 804. *Nec simul; sed separatim variisque temporibus, & multimodis violatæ fidei reatibus implacitavit.* Leges Guillelmi Nothi vernaculæ cap. 39. *Dous sunt perceners d'un crichet, e est l'un emplaidé sans l'altre, e per sa folie si pert*, &c. Adde cap. 38. &c. Maria Francica in Proverbiis Æsopicis MSS.

Or conte d'un chien veneour,
De male guise menteour,
Qui une brebis emplaida.

Adde Monasticum Anglic. tom. 3. pag. 74. Hemereum in Augusta Viromand. p. 121. Chartam Communiæ S. Quintini an. 1195. initio, &c. præterea Leges Alfonsinas parte 2. tit. 7. *De los emplazamientos.*

Implacitata causa, non definita in placito, *cause qui n'a pas esté plaidée.* Hincmarus Laudunensis Episcopus. *Eorum causa usque ad alium tractatum, certis causis intervenientibus non diffinita; sed implacitata remansit.*

Placitamentum, Consensus domini, seu præstatio pro eodem consensu, ut est *laudimium*. Tabularium Ecclesiæ Gratianopolitanæ sub Hugone Episcopo fol. 50. *In quibus aquis accipio de placitamento in unumquodque molendinum, quando ædificatur.* Occurrit præterea in veteri Charta apud Columbum in Episcopis Valentin.

Placitatorium, locus, ubi fit placitum. Jo. de Janua.

Placitatio, ipsa actio placitandi. Leges Kanuti Regis c. 17. *Ipsa verò die Dominica publica mercimonia vel placitationum conventicula — prohibemus.* Item Garrulitas. Arnoldus Lubecensis lib. 3. cap. 5. *Inter Missarum quoque solemnia non, ut quibusdam moris est, susurrationibus aut placitationibus intendebat*, &c. Vox nostris, maximè Belgis, sat in usu.

Placitator, Litigator, *Plaideur.* Gervasius Dorobernensis an. 1196. *Cum ex talibus aliquem ob generis sui favorem in Episcopum vel Archidiaconum promovemus, populo Dei non prædicatorem verbi Dei; sed placitatorem, ne dicam litatorem præesse conspicimus.* Simeon Dunelmensis, & Florentius Wigorniensis an. 1100. de quodam Radulfo: *Cujus astutia & calliditas tam vehemens extitit, & parvo tempore adeo excrevit, ut Placitatorem ac totius regni exactorem illum constitueret.* Quod quidem munus idem videtur quod fisci Procuratoris, seu uti vocamus, *Procuratoris Generalis.*

Placitor, Patronus, defensor. Vita S. Stephani Abbat. Obasin. lib. 2. cap. 15. *Nam actor noster rex centum solidis placitores atque fautores suos hodie convivabit, exceptis muneribus donisque promissis.* Et cap. 16. *Aliquando cum ad placitum veniret, videretque omnes suæ parti favere, adversarium verò undique & ab omnibus destitutum, pietate ductus aliquos è suis placitoribus clam dirigebat, qui ejus partes defenderent.*

Jan.

Jam verò de vocis, *Placitum*, etymo, variæ sunt sententiæ. Edwardus Cokus ad Littletonem sect. 10. à *placendo* deducit, *quia*, inquit, *bene placitare super omnia placet*. Guillimanus lib. 1. de Reb. Helvet. c. 9. & alii à Germanico *plats*, campus, quod in *campo* tenerentur placita. Casanova verò *placita* ejusmodi conventus appellari putat, quòd in iis Leges conderentur, (quod sanè de Lege Salica testatur ejus prologus, quæ in tribus mallis à IV. Viris condita dicitur) eæque promulgarentur hac formula, quæ habetur in eodem prologo: *Placuit atque convenit inter Francos*, &c.

PLACIUM, Locus planus, Gallis, *Place*. Fleta lib. 1. c. 18. §. 5. *In terra, vel in aqua, bosco, placio, vel marisco*.

PLACOR, ἀοργησία, in Gloss. Gr. Lat. *tranquillitas*. In Gloss. Isid. Ecclesiastic. c. 4. *Complectuntur lætitia placorem*. Adde c. 39.

PLACTA, Navigii fluvialis genus. Sanutus lib. 2. parte 4. cap. 7. *Præcipuè plactarum navigia, quæ per Padi flumen sunt ad ferenda mercimonia deputata*, &c.

PLACTRA. Vide *Flactra*.

PLADA, piscis species, *plays*. Teloneum S. Audomari, in Tabulario S. Bertini: *De carreia piscium 2. den. de centum pladis 1. den. de 100. salmonibus saldis 4. den.*

PLAGA *legalis*, *Playe leyau*, vel *plaga leyau*, in Consuetud. S. Severi tit. 18. art. 1. & 2. & Foris Bearn. tit. de homicidis, art. 4. 13. ea dicitur, quæ habet in longitudine & incisione unciam pollicis, quæ est quinta pars *du pan de canne*. Dicitur autem legalis, quia ob talem plagam debetur domino feudi *lex*, seu mulcta 7. librarum, & 8. solid. Turon.

Plaga currit, in Lege Salica tit. 19. §. 6. Gall. *La plaie court*, vel *coule*, sanguis ex plaga decurrit.

Plaga, *Plagia*. Vide *Plagia*.

Plaga, *liber*, in Glossis antiquis MSS.

PLAGARE, Plagas inferre, vulnerare. Lex Salica tit. 19. *Si quis hominem in capite plagaverit*, &c. Lex Alaman. tit. 65. §. 31. *Si quis in geniculo transpunctus fuerit, aut plagatus*, &c. Adde Legem Ripuar. tit. 4. Leges Bajwar. tit. 1. cap. 8. 10. Edictum Rotharis Regis Longob. tit. 44. tit. 104. §. 1. &c. Constantinus in vita S. Germani cap. 16. *Ipsis fratris plagatus fuisset*. Hist. Miscella: *Qui plagatus mortuus est*. Theophanes πληγείς. Utitur vetus interpres Juvenal. Sat. 6. v. 652. & Sat. 13. v. 113.

Plagiare, eadem notione. Alvredi Regis West-Sax. c. 51. *Si quis in testiculis plagietur*, &c. Mox: *Si quis hominem manum extra plagiaverit*, &c. Ita etiam in Legibus Henrici I. Regis Angl. c. 93.

PLAGELLA, Furfur panis, in Gloss. Medico MS. Reg. cod. 1486. Gariopontus lib. 2. cap. 26. *Et nitrum & salem cribellatum cum melle in plagella imponis*. Cap. 59. *Stercus columbinum, mellis quod sufficit, cum calida plagella imponis*. Adde lib. 3. c. 18. 39.

PLAGIA, Ora, æstuarium, vel etiam campus planus, Italis *Piaggia*, vel *spiaggia*. Servius in Virgil. *Statio est, quam plagiam dicunt*. Gregorius M. lib. 8. Ep. 39. *Monachos Monasterii Gazensis, quod situm est in plagia*. Chronicon Farfense: *De curte in Aciano, quæ fuit Scaptolphi, & de curte in plagia loci, qui dicitur Erezzenanus*. Isidorus Pacensis æra 680. de quibusdam oppidis: *Quæ supra Ægyptum in eremi adjacent plagiis*. Vetus Charta apud Baron. an. 1019. n. 8. *De terris, campis, pratis, pascuis, atque silvis, montibus, & collibus, plagiis, & plantiis*, &c. Tabularium Narbonense an. 1250. *Fecit piscari Bruginam in stagno, in præjudicium nostrum, cum exeat in plagiam nostram*. Occurrit præterea in Charta Pisana apud Guesnaium in Annalib. Massiliensib. an. 1312. n. 4. apud Nicolaum Villaneum p. 6. &c.

Plaga, eadem notione. In Charta Ludovici Pii Imp. apud v. cl. Jo. Mabillonium in Notis ad Vitam S. Benedicti Anian. p. 224. *Item in eod. pago illos segos, cum ipsa piscatoria, & plagis maris, & fiscum nostrum adhærentem illis*, &c. Hieron. in Zachar. cap. 2. *Plagæ orbis, quas Græci appellant* κλίματα.

PLAGIUM, *Plagiare*, *Plagiarius*, dicitur de eo, qui mancipium alienum, vel hominem liberum pro mancipio distrahit ac vendit. Edictum Theoderici c. 81. *Si quis nesciens à plagiatore mancipia comparaverit, reatu plagii non potest obligari*. Lex Wisigoth. lib. 7. tit. 3. §. 2. *Si quis ingenuus servum alienum vel ancillam alienam plagiaverit*, &c. Adde §. 3. 4. 5. 6. *Usurpaverit*, in §. 1. Lex Salica tit. 41. §. 2. *Si quis servum alienum plagiaverit: id est, per circumventionem de servitio domini sui abstraxerit, & trans mare, sive in quamlibet regionem ipsum duxerit*, &c. In Lege Frisionum titulus 21. *de plagio*, inscribitur, in quo agitur de eo, qui hominem nobilem aut liberum extra patriam vendiderit.

Plagiarius, in Glossis antiquis MSS. *Qui inducit* (leg. *seducit*) *pueros, & sollicitat servos alienos. Mancipiorum alienorum distractor, abigeator, qui mancipium aut pecus alienum seducendo distrahit*. Alexander Nequam:

Qui pueros vendis, plagiarius est tibi nomen.

PLAGITATUM. Idem quod *placitatum*. Charta 64. ex Alamannicis Goldasti: *Sub ea ratione, ut easdem res ad me recipiam, annisque singulis exinde vobis censum persolvam, --- ita tamen volo h[illegible] apud [illegible] plagitatum, sicut & in priori mea traditione [illegible], ut nunquam in beneficium concedantur.*

PLAIA. Charta Alphani Archiep. Salernitani an. 1071. apud Ughellum: *Construere fecerunt Ecclesiam --- in plaia montis*. Vide *Plagia*.

PLAINTAGIUM, Tributi species. Tabularium Episcopatus Autisiodor. *Clerici, Milites, Religiosi non debent Roagium, Plaintagium, nec Minagium, nisi modient*. Vide *Modiare*.

PLAITARE, *Plaitum*, vide *Placitum*.

PLAITIA. Statuta antiqua Canonicorum S. Quintini in Viromand. *In die Cœnæ Domini debet Hospitalaris 10. sext. frumenti & 4. plaitias unicuique domino, & 13. plaitias minutis officiis.*

PLANARATI, Gallis, genus vomeris, quod duabus rotulis nititur ad arandum terram. Vide Plin. lib. 18. cap. 18. & Cluverium lib. 1. German. antiq. p. 57. Et Joan. Gryphiandrum de Weichbildis Saxonic. c. 28. n. 9.

PLANCA, Tabula plana. Festus: *Plancæ, tabulæ planæ*, &c. Charta Libertatum urbis Teneræmundæ cap. 20. apud Lindanum: *Quicunque per vim feminam violaverit, & super hoc veritate coram Scabinis convincatur, ei collum cum assere, qui vulgò nominatur Plancke, debet abscidi.* Utuntur Plinius l. 8. c. 43. Acta S. Marcelli PP. 16. Januar. Anastasius in eodem S. Marcello p. 11. Petrus Damian. in vita S. Romualdi, Anonymus de Miracul. S. Ursmari n. 23. Jus feudale Saxonum cap. 39. §. 11. &c. Observat Joannes Lucius ad vitam S. Joannis Traguriensis, *Plancas* appellari superficies planas, indeque id nominis hyllidi, seu promontorio Diomedis, vel potiùs rupi, juxta Tragurium dari ab Autore illius vitæ.

Plancatum, Tabulatum, *Plancher*, asserum compages. Vita MS. S. Ambrosii Episcopi Cadurcensis. *Discipulus autem vehementer composuit plancatum super eum, ut nihil appareret.* Sugerius lib. de Rebus in administr. sua gest. cap. 16. *Domus --- miserabiliter corruit, ut etiam --- plancatum solarii, & tonnas inferioris promptuarii & vasa vinaria omnino confregerit.*

Plancatum, Domus ipsa *plancis* instructa & constructa. Tabularium Abb. Belliloci in Lemovic. n. 24. *In primis Ecclesia nostra indominicata, quæ est fundata in honorem*

honorem S. Dionysii, cum ipsa curte, quæ vocatur Lensiacus, cum omnibus ad se pertinentibus, cum ipsa curte, & cum plancato, cum mansionile, ubi Donandeus visus fuit manere, cum ipsa vinea, vel cum terris ad ipsum plancatum pertinentibus, &c.

PLANCTUS, Querela, ex Gallico *plainte*. Occurrit in Epistola Gerardi Episcopi Camerac. ad Archidiaconos Leodienses.

Planita, eadem notione in Statutis Ordin. Hospitalar. S. Joann. Hierosol. tit 8. §. 2. tit. 10. §. 40. tit. 19. §. 28.

PLANCO, ex Gall. *Plançon*. Inquesta de foresta in Regesto Philippi Aug. fol. 126. *Quando faciebat scindere branchias aut plancones in suo bosco*, &c.

PLANELLA, apud Petrum de Crescentiis lib. 5. extremo.

PLANETA, Vestis sacerdotalis, quæ vulgò *Casula* dicitur. Papias ex Isidoro lib. 19. c. 24. *Planeta Græcè & Latinè dicitur Casula, quæ totum tegit: vestis, dicta quod oris errantibus evagatur.* Gloss. Sax. Ælfrici: *Planeta*, Cæppe. i. cappa, seu pallium. Luithprandus lib. 6. c. ult. *Cui casulam, quam planetam vocant, cum stola pariter abstulit.* Rabanus lib. 1. de Instit. Cleric. cap. 21. *Casulam, Græci planetam vocant.* Ivo Carnot. serm. 3. de Rebus Ecclesiast. *His omnibus indumentis superponitur casula, quæ alio nomine Planeta vocatur.* Adde Innocentium III. PP. lib. 1. Myst. Missæ cap. 10. 42. 58. Hugonem à S. Victore lib. 1. de Sacram. cap. 50. Brunonem Signiensem de Vestim. Episcop. p. 96. Baronium an. 58. c. 59. *Planetam B. Petri* Antiochia delatam, in Ecclesia S. Genovefæ Parisiensis olim asservatam, scribunt Hildebertus Cenomanensis, & Hugo Monachus Cluniacensis in Vita S. Hugonis Abbat. Cluniac. p. 425. 442. ut & Sugerius in Epistolis. Testamentum S. Everardi: *Planetas duas, unam variatam, alteram de cendalo.* Infrà: *Planetam diploidam unam, de cendalo unam*, &c. Anselmus Leodiensis c. 29. *Post hæc autem induunt eum, prout erat solitus indui, divino altari assistens, subucula scilicet linea, atque planeta.* Heribertus de Miracul. cap. 9. *Diaconos Dalmaticæ fulgidæ decorabant, ipsosque Presbyteros planetæ olosericæ insigniter adornabant.*

Planetas etiam aliis, quam Sacerdotibus, adscribit Joannes Diaconus lib. 4. Vitæ S. Gregorii M. cap. 83. Gordiano nempe, & Silviæ ejusdem Pontificis parentibus: *Cujus Gordiani habitus castanei coloris planeta est, sub planeta dalmatica, in pedibus caligas habens*, &c. Adde cap. seq. Inter solitas ac seculares vestes reponit pariter S. Isidorus in regula cap. 13. *Porrò linteo non licet Monachum indui: orarium, birros, planetas, non est fas uti, neque illa indumenta vel calceamenta, quæ generaliter cætera Monasteria abutuntur*, i. non utuntur. Huc denique spectant, quæ habet Cassianus de Hab. Monach. lib. 1. c. 7. *Et ita planeticarum atque birrorum pretia simul & ambitionem declinant.* Nam *planeticam* dimunitivè à *Planeta* dictam hoc loco censent doctiores.

Planetatus, Planeta indutus. Guillelmus Bibliothecarius in Hadriano II. p. 228. *Omnibusque Clericorum planetatis ordinibus*, &c.

Planetile. Epistola Basilii Macedonis Imp. ad Hadrianum II. PP. apud Baron. an. 871. *Transmisimus autem vobis—mulchumat unum, planetilia castanea duo.*

Planeta cum tintinnabulis. Charta Benedicti VIII. PP. an. 1023. in Bullario Casinensi to. 1. p. 7. *Obtulit planetam purpuream optimam aureis listis 12. signa habentibus in circuitu.*

PLANETARII, Mathematici, Divini. S. Augustinus lib. 4. Confess. *Illos planetarios, quos Mathematicos vocant, planè consulere non desistebam.* Utitur etiam Joannes Sarisberiensis lib. 2. Policrat. 19. 26. &c.

PLANITIA, pro *planities*. Utuntur Innocentius de Casis literarum, Otfridus in Prologo ad Evangel. Chronicon Farfense pag. 662. &c.

Planitia, pro basi, apud Hygenum de Limitibus constituendis: *Deinde lineas basi, hoc est planitiæ ejiciamus in cathetum ex præcisuris hypotenusarum & circumferentiæ.*

PLANITIOLUM, Planities, planum. Charta Lotharii Regis Franc. an. 958. to. 8. Spicilegii Acheriani: *Cum domibus,—exitibus, regressibus, & planitiolis, sive terradis*, &c.

PLANTA. Acta Murensis Monasterii pag. 39. *Ad quod iter debet Præpositus unicuique bubulcorum dare duas plantas ad calceos faciendos.*

PLANTAGINES, Loci, agri vitibus consiti. Arno Archiepiscopus Salisburgensis: *In loco, qui dicitur—in quo nunc sunt plantagines vinearum instituta.*

PLANTARE, *Plantarium*, id quod ponitur sub planta pedis in sotulari, Gallicè, *talon*, inquit Metulinus ad illud Ebrardi Betun. cap. 12.

> *Plurali numero plantaria denotat illa*
> *Quæ tanquam soleas sub planta conspicis esse.*
> *Si singulare sit nomen, significabit*
> *Ramum quem plantas, vellisque, deinde replantas.*

Adde Servium, & Isidorum lib. 17. c. 6. De postrema notione, vide supra in *Planta*.

Plantaria dentium. Miracula S. Cunegundis edita à Gretzero: *Alteri verò tam mira macies corpusculum consumpserat, ut gressu & loquendi usu à nativitate usque ad ætatem, quæ plantaria dentium dicitur, omnino careret.*

Plantarium, idem quod *Plantata*, de qua voce mox. Tabularium Conchense in Ruthenis ch. 169. *Unum aripendium de plantario*, &c. *Planterium*, in Charta alia apud Gariellum in Episcopis Magalonensibus p. 72.

PLANTATA, *Plantada*, locus vitibus vel arboribus consitus. *Planteis*, in Consuetud. Britannica art. 605. Glossæ antiquæ MSS. *Plantatorio, pomario sivè orto.* Vetus Charta apud Paradinum in Hist. Lugdun lib. 2. cap. 103. de quadam vinea: *Sita est namque ipsa plantata, in pago, vel agro Lugdunensi*, &c. Alia ibid. *A mane via publica, à medio die & circio plantata Belloni, de terra S. Stephani, à sero est Castellum Buci.* Tabularium Abb. Belliloci in Lemovicib. n. 44. *Ut teneat mansum de ampulliaco, & plantadam meam, quæ est juxta S. Michaëlem.* Occurrit iterum in eod. Tabul. Vetus Charta apud Dominicum de Prærog. allod. p. 217. *Sex denarios de vinea, quæ infantes Bonaldi plantaverunt pro suo cavallo: —& illum Capmansum, quæ habuit de Fraunone, sit Ranulpho —cum ipsis plantadas.* Adde Tabular. Brivatense ch. 167. & Testamentum Ademari Vicecomitis Scalarum editum cum Reginone de Eccles. disciplin. p. 630. 632.

Plantatitium, eadem notione in Charta Caroli III. Imp. an. 887. ex Tabulario Ecclesiæ Gerundensis.

PLANTELLA. Vetus Notitia an. 829. apud Perardum in Chartis Burgundicis: *Præter illa area in castello, & illa vinea foris muro, illa plantella ad Tremoledo.* &c. Vide *Plantada*.

PLANUM, Ager cultus, cui opponitur nemus, silva, boscus. *Planus campus.* Apud Hieronym. de Locis Hebraicis, *Araba, Aquila Planum, Symmachus Campestrem interpretatur*: in Capit. Caroli M. lib. 3. c. 54. Ordericus Vital. lib. 5. p. 590. *Reditus autem qui de bosco & plano exierint*, &c. Infrà p. 594. *Tam plani quàm nemoris.* Feoda Campaniæ fol. 69. in Camera Comput. Paris. *Omnia autem feoda, quæ in prædicta villa tenentur, sive in plano, sive in bosco, sive in furnis*, &c. Charta an. 1255. apud Golutum lib. 4. Rerum Sequanicarum cap. 30. *Il a nommé ceux, de qui*

il est

il est advisé, qui sont gent d'honneur, qui tiennent de lui maisons fortes, & terres plaines. Videndus Cujacius lib. 7. Observat. cap. 29. *Le Roman de Garin*:

Passerent les terres, les pleins, & les destroits.

De Plano. Inquirere, sine strepitu ac figura judicii, ac indagine, in Epistolis Clementis V. PP. & Joannis XXII. PP. apud Waddingum an. 1308. 1317. 1320. 1328. Vide Jurisconsultos.

PLANURA Planum, planities, Gall. *Planure*. Vitalis Agrimensor: *Et ipsum trifinium duabus lineis descendit per planuria, & aliam à duodecima parte in subrectioribus locis usque in aquam vivam, &c.*

PLANX, *Lanx, lancula*, πλάσιγξ, in Gloss. Gr. Lat.

PLASMA. Arnaldus Franciscanus in vita B. Angelæ de Fulginio n. 256. *Scire loqui de Deo, intelligere Scripturam, facere magnas plasmas, habere cor quasi occupatum in rebus spiritualibus.*

PLASMARE, Formare, ex Gr. πλασμάζειν. Glossæ antiquæ MSS. *Finxit, plasmavit, composuit, formavit.* Arator lib. 2. Hist. Evangel.

——Ne fabrica pulchra creantis
Quæ plasmata solo cælestis imaginis instar
Traxit, & authoris speciem pro pignore gestat.

Nicolaus de Braia in Ludovico VIII. Rege Franc.

Hic Pytho plasmavit hominem tellure recenti
Japeto natus mixta cum fluminis undis.

Ubi perperam editum *psalmavit*. Occurrit non semel in sacris Libris.

Plasmator, Conditor. Julius Africanus lib. 7. Hist. Apost. *Deus plasmator corporum, afflator animarum*, &c.

PLASSAGIUM, Jus stalli, seu loci, in foro tempore nundinarum, ex Gallico *Place*, vel *Plasse*. *Droit de Plassage*, in Consuetud. locali Castelli novi in Biturigib. tit. 2. art. 2. Pactum inter Comitem Marchiæ & Canonicos Doratenses an. 1321. *Unaquaque die mercatores feriarum seu nundinarum habebunt jus locarii, seu Plassagii, & Estalagii in villa Doratensi super mercaturas ligneas & terreas.*

PLASSARE, Effingere, à Gr. πλάσσειν. Apitius lib. 2. de Re culin. c. 1. *Et exinde hysitia plassantur, quod est, effinguntur.* Infrà: *Inde hysitia plassantur, id est formantur.*

PLASSARE. Fleta lib. 2. c. 79. §. 3. *Bidentes in locis aquosis mariscis, plassetis, vel profunditatibus & pasturis insanis depasci non permittant. Plassatum*, perperam, ni fallor, scribitur apud Hemereum in Aug. Virom. in Regesto pag. 41. Vide *Pleissetum*.

PLASTEGUM, *Plasticum*, ex Gr. πλαστικὸν, seu πλαστικὴ, *Plastice*, fictrix ars ex argilla vel creta rerum similitudines exprimens. Breviarium Vivariense ex veteribus actis: *Nihilominus & Baptisterium in ista Ecclesia, cum tabulatis & columnis marmoreis, atque cum corona ex plastego desuper in altum deducta, miro fundavit opere.*

PLASTICATOR, πλάστης, fictor. Jul. Firmicus l. 8. c. 16. *Bracteatores, inauratores, plasticatores, marguritarii*, &c.

PLASTRUM, modus agri sic dictus: *Plastre*, apud Sanjulianum in Trenorchio p. 533. Charta P. Episcop. Matisconensis an. 1208. apud eundem Sanjulianum in Matiscone p. 2[illegible]9. *Dominus V. plastrum proprium habebit, in quo firmitatem & defensionem faciat & munimen ad arcendos raptores & malefactores ipsius obedientiæ*, &c. Charta Abbatis S. Steph. Divion. an. 1220. apud Perard. *Si autem vacuum (mansum) non invenerit, & aliud plastrum in villa vacuum inventum fuerit, ubi domus posset ædificari, Prior ei—dabit.* Ibidem: *Prior est plastrum cum horto eidem contiguo dare tenetur, si in villa vacuum inventum fuerit, salvo tamen jure suo, & bubulterio suo excepto, & salvis reditibus suis* &c. Occurrit in Chronico Besuensi p. 660. 666. 667. & in Charta homagiorum virorum nobilium Brissiæ an. 1272. apud Guichenonum in probat. Hist. Bressensis p. 14. 18. 21. præterea p. 89. Charta an. 1310. in 2. Regesto Philippi Pulchri Regis Franc. ex Tabulario Regio, n. 156. *C'est a sçavoir une maison, uns emplastres, & les appartenances joignans & seans entre* &c. Tabularium Albæ Ripæ in Episcopatu Lingonensi an. 1357. *Item domum, seu emplastrum, situm in villa de Orgus, cum manso retro dictum emplastrum.* Ibid. an. 1463. Un emplastre en S. Pere, au —*quel souloit avoir une maison*, &c. Ibid. an. 1461. *Promisit dictum emplastrum ædificare, & in unam domum convertere.* Occurrit ibi pluries.

PLATA. Lamina, metallum quodvis in laminas ductum, unde, quidquid planum est, etiamnum *plat* dicimus. Henricus de Knyghton an. 1340. *Et quod quilibet Angligena, egrediens fines Angliæ—possit secum reportare platam argenti vel auri ad valorem duarum marcarum pro quolibet sacco lanæ, & sic pro reliquis pratactis in suo primo reditu. Et eamdem platam ferre deberet ad escambium Regis, & ibi recipere suos denarios.* Idem an. 1364. *Congregaverunt electum aurum regni, & fecerunt in platas, & miserunt in batellos ferratos ad abducendum in Franciam.* Ita passim.

Plata, pro Argento, aut auro infecto, in laminis adhuc existente, nec dum in vasa, aut monetam conflato, sumitur. *Lateres aureos & argenteos* vocat Varro lib. 3. de Vita Populi Romani apud Nonium: πλίνθους χρυσοῦς Herodotus, ubi de Crœso. Fleta lib. 1. cap. 20. §. 126. *Vicecomitibus, Constabulariis, vel aliis, qui retonsores ceperint vel attachiaverint cum retonsura cruda, vel cum platis saisitos*, &c. §. 127. *De his qui emerint per seipsos vel per alios tonsuram, vel platas, scientes ipsas esse retonsuræ.* §. 130. *De iis, qui emerint platas tonsuræ non affinatas, licet non de retonsoribus.* Hinc universim

Plata, Argenteum metallum, maximè apud Hispanos, quibus etiam hodie hæc vox idem sonat. Usatici Barcinonenses MSS. cap. 46. *Rustici, qui tenent mansum —sunt credendi usque ad 7. solidos platæ.* Cap. 72. *Leges judicant, homicidium esse compositum in 300. solidis aureis, quæ valent 2400. sol. platæ finæ.* Charta Petri Regis Aragon. in Curia Gener. Catalaniæ an. 1351. *Solidus aureus valet 16. sol. Barcinonensis monetæ: Argenteus verò solidus, vel platæ, quod idem est, valet duos solidos monetæ prædictæ.* Monasticum Anglic. to. 1. p. 301. *Centum marcas de plata, & eò amplius, & marcas auri ad tabulam faciendam dedicavit.*

Sed maximè ita nostri appellabant armaturas ex laminis ferreis confectas, cujusmodi habuisse Sarmatas scribit Tacitus. *Squammosas vestes ferri* vocat Albertus Aquensis lib. 3. cap. 63. Virgilius:

Nec duplici squamma lorica fidelis & auro.

Idem lib. 11.

——Quem pellis ahenis
In plumam squammis auro conserta tegebat.

Præsertim verò chirothecas ferreas ex ejusmodi laminis confectas ita videntur appellasse Poëtæ nostrates. Guill. *Guiart* an. 1296.

Les mains convertes de balaines,
Et de gans de plates clouées
En plusieurs parties trouvées.

Idem an. 1304.

Gans de plates & de balaine,
Lances roides, jusarmes saines.

Alibi:

Qui les mains garnies de plates,
Les épaules d'armes fretées,
Et les targes fureus getées.

Chron. Bertrandi Guesclini:

Ils ont dedans sturs chefs leurs bazinetz fermez
Les escus à leur cols dont il iot assez,
Bonnes plates d'acier, & de glaives assez.

Inventarium armorum Ludovici Regis Franc. an. 1316. *Item unes plates neuves converte de samit vermeil. Item deux paires de plates autres couvertes de samit vermeil.* Infrà: *Un estuiau de plates garni de samit.*

Plata, alia, ni fallor, notione apud Hariulfum lib. 2. c. 10. *Casulas de paillio* 30. *de purpura* 10. *de storace* 6. *de pisce* 1. *de platta* 15. *de cendato* 5: Lib. 3. cap. 3. *Casulæ castaneæ* 48. *sericæ nigræ* 5. *Persæ sericæ* 3. *ex plata* 1. *ex pallio* 20. &c.

Platum. Gloff. Saxon. Ælfrici: *Platum*, Ꞇeolce huyȝele. i. sericum putamen. Somnerus *Placium* restituit.

PLATEA. Gregorius Turon. lib. 2. Hist. cap. 31. de Baptismi Chlodovei solennibus: *Velis depictis adumbrantur plateæ Ecclesiæ, curtinis albentibus adornantur, baptisterium componitur*, &c. Ubi plateas Ecclesiæ porticus interiores interpretor.

Platea. Tabular. Brivatense fol. 193. *Per traditionem clavis cortilis seu plateæ de Chalas.* fol. 196. *Decognitione & jurisdictione delz mezes, seu platearum vacuarum, fossatorum* &c. Vide *Peda.*

PLATEATICUM, Tributum, quod in *plateis*, seu pro transitu platearum, id est viarum publicarum, præstatur: Vox deinde pro quibusvis tributis usurpata. Leo Ostiensis lib. 1. cap. 59. (al. 56.) *Ut in tota civitate Neapolis nullum plateaticum, sive portaticum nostri Monachi aliquando darent.* Lib. 3. c. 60. (al. 61.) *Et ut nullum plateaticum vel portaticū Monachi nostri aliquando darent in omni jure & ditione potestatis suæ.* Charta Caroli II. Regis Siciliæ an. 1303. *De—jure plateatici, seu passagii.*

Platea, & *jus plateæ* dicitur etiam in veteribus Tabulis. Charta Friderici I. Imp. an. 1185. to. 2. Ughelli p. 762. *Ut tales justitiæ, quæ vel de placito, vel de bando, vel de mercato, sive de platea, vel pontibus—proveniunt*, &c. Adde p. 764. Charta an. 1134. apud Rocchum Pirrum in Episc. Catan. *Concessi etiam præfatæ Ecclesiæ totam terram meam, emptiones, liberè absque omni jure plateæ, libera pascua, glandes*, &c. Charta an. 1215. apud Ughellum to. 7. Ital. sacræ p. 1329: *Quod bona & spontanea voluntate nostra jus nostrum plateæ die Sabbati, quod habemus in mercato civitatis Pennensis, ad nos specialiter spectans—in perpetuum remittimus*, &c.

Plateaticum, quodvis tributum. Epistola Innocentii III. PP. an. 1211. apud Ughellum tom. 1. part. 1. p. 783. *De rebus tamen ipsius Episcopi, ut dictum est, venditis, aut quoquam transmissis, plateaticum remittimus.* Charta Rogerii Regis Siciliæ an. 1137. to. 7. ejusdem Ughelli p. 564. *Plateaticum etiam, Sandalium, & Lenticum, quæ veniunt de Calabria, Sicilia, & Lucania, similiter eis condonamus. Plateaticum quoque piscium, quos Salernitani capiunt, eis iterum dimittimus.* Charta Rogerii & Boëmundi Ducum Apuliæ apud Baronium an. 1090. n. 18. *Utrumque autem plateaticum emptionis & venditionis omnium rerum, quas pars Monasterii cum quibuscumque contraxerit, eis ubique pariter condonamus.* Charta Friderici II. Imp. an. 1209. apud Rocchum Pirrum tom. 2. p. 637. *Concedentes—ut de fructibus ipsarum domorum liberè de cætero sine datione aliqua, sine plateatico, passagio, & portulatico mittere, introducere, & exhibere liceat, tam per mare, quàm per terram, tam per portas, quàm per portus, & passagia*, &c. Alia ejusdem Imp. an. 1226. *Super redditibus, vulgariter plateaticis appellatis.* Occurrit vox *plateaticum* passim in vett. Tabulis apud eundem Ughell. to. 1. p. 298. to. 7. p. 1133. 1362. to. 8 p. 79. 201. 321. 658. to. 9. p. 99. 273. Rocchum Pirrum to. 2. p. 632. Guichenonum in prob. Hist. Sabaud. p. 74. 93. in Constitut. Sicul. lib. 1. tit. 59. §. 2. in Bullario Casinensi to. 2. pag. 175. &c.

Platearii, Plateatici exactores. Charta Rogerii Ducis Siciliæ an. 1088. *Præcipimus itaque & omnino confirmamus, Stratigotis, Præsopiis, Vicecomitibus, Gromarthiis,* (Turmarchis) *platearii, & omnibus aliis, qui sub nostra potestate sunt, ut nullus ausus sit eos angariare, sive plateaticos laicales reditus ab eis exigere*, &c. Constit. Siculæ lib. 1. tit. 76. *Rapinas, quas gabelloti, forestarii, platearii, portionarii, seu passagerii—exercent.* Adde Ughellum to. 1 p. 995. & to. 9. p. 651.

PLATELLUS, Disci species, ex Gallico *Plateau, escuelle.* Will. Thorn. an. 1302. *De discis & platellis.* Glossar. Gr. Lat. Reg. Cod. 85. τρίπυς, *cortina, unde dabantur oracula, & platellum.*

PLATEN. Levvoldus Northovvius in Chronico Markano an. 1222. *Idem Dux tantam multitudinem militum ibi habuit, quod tot erant milites, quot tabulæ, sive platen, quibus arx muniebatur*, Goldastus *platonias*, de quibus infra, ait esse, quod Germani vocant *platen*, lapides cæsos in formam orbicularem aut quadratam.

PLATEOLA. Vetus liber Artis Notariæ in Bibl. Regia cod. 874. laudatus à v. cl. Steph. Baluzio ad Capitular. Regum Franc. to. 2. p. 1162. de studio Notarum: *Sunt igitur aliqui, qui dimittunt* (hoc studium) *ad tertiam partem, aliqui tamen ad medietatem, & sunt plures, qui non dimittunt nisi ubi in fine dicitur Plateola.* Unde colligitur, hanc vocem, quæ habetur in Notis Tyronis p. 194. ultimam fuisse in codice hujus Notarii.

PLATESIA, Piscis species, *Pleis*, fortè, quomodo dicuntur in ostio Somonæ. Glossar. Anglo-Sax. Ælfrici, cap. de Piscibus, *Platesia*, ꝉ aꞄȝ Charta Caroli C. an. 2 . Ind. 10. in Tabul. S. Dionysii n. 31. & apud Doubletum p. 795. *Et in Pago Pontiu solitum censum de platesiis, hamonibus, ac anguillis Somnensibus, ac de Flandris.* Vide *Plays.*

PLATONÆ, *Platoniæ, Plantuniæ*, dicta marmora, in tabulas dissecta, ex Gr. πλατόνιον, ut videtur. Cùm enim marmor majoris sit pretii quàm lapides cæteri, non quadratum; sed in Tabulas dissectum, vulgò in opus mitti solet. Vetus Agrimensor: *Termini sunt majores, qui juxta flumina positi sunt, mensales vocantur,—& in modum platuniæ eos posuimus.* Ubi malè editum *platumæ.* Senator lib. 3. Epist. 9. *Ut nec aliquid publico nunc ornatui probatur accommodum supra memoratas platonias, vel columnas ad civitatem Ravennatem contrahat modis omnibus devehendas*, &c. Suprà lapides dixit: *In municipio itaque vestro sine usu jacere comperimus columnas & lapides vetustatis invidia demolitas. Lapidem* verò pro *marmore* non semel usurpant Agrimensores & alii. Anastasius in S. Liberio PP. *Hinc liberius ornavit de platoneis marmoreis petris sepulchrum S. Agnetis Martyris.* In S. Damaso: *Et ædificavit platoniam, ubi corpora Apostolorum jacuerunt, id est B. Petri & Pauli, quam & versibus ornavit.* Ado Viennensis in Chronico de eodem Damaso: *Fecit basilicam juxta atrium S. Laurentii, & aliam in catacumbis, ubi jacuerunt corpora SS. Petri & Pauli, in quo loco platoniam ipsam, ubi jacuerant sancta corpora, versibus adornavit.* Idem Anastasius in Sixto III. *Fecit—cancellos argenteos & supra platonias porphyreticas pensantes*, &c. Infrà: *Hic fecit platoniam in cœmeterio Calixti, via Appia, ubi nomina Episcoporum & Martyrum scripsit, cum memoriis.* In Leone Papa III. *Platonias posuit, diversisque picturis miræ magnitudinis opus decoravit.* Hieronymus Rubeus in Hist. Ravennat. ex vita S. Maximiani Episcopi Ravennat. lib. 5 p. 238. *Fabris mandavit, ut tabulam è marmore, quam appellabant Græca voce platoniam, tollerent.* Simeon Dunelmensis & Rogerus Hovedenus an. 794. *Est quoque in Ecclesia S. Petri Apostolorum Principis sepultus, & super*

super sepulchrum ejus platona, id est marmor, parieti infixa, gesta bonorum ejus aureis literis & versibus scripta, &c. Dunelmensis habet platoma, pro platonia, ut & Ordericus Vitalis lib. 1. p. 357. ubi de Damaso PP. Et apud Epiphanium Scholasticum: *Sicut lex ipsa in marmorea platonia noscitur esse conscripta.* Ubi Socrates lib. 1. c. 16. ἐν λιθίνῃ στήλῃ habet. Perperam etiam apud Adonem in Martyrologio, in eodem Damaso editur *Placoma*, unde quidam legendum putarunt *placoton*, ut Baronius an. 384. n. 17. & ex eo Cæsar Bulengerus, qui *platonias* fuisse censet, loca marmorum crustis inducta, aut pavimenta tessellatis emblematis & insertis variata, quæ Græci πλακωτὰ vocant Sed *Platoma*, aliud est à πλακωτῷ, etsi πλακωτὸν ex marmoribus confectum sit: *platonia* enim quævis est marmorea tabula. Vide *Platen*, & Octav. Ferrarium in Orig. Ital. v. *Piastra*.

PLATTA, Tonsura Clericalis, quæ fit ab aure usque ad aurem, apud Honorium Augustod. in Gemma animæ lib. 1. c. 196.

PLATURA. Lambertus Ardensis p. 161. *Idem de logio in oratorium sive capellam, Salomoniaco tabernaculo in platura & pictura assimilatum,* &c.

PLATUS *Mantuanus*. Historia Obsidionis Jadrensis lib. 1. c 37. *Cum novem galeis mirabi iter præparato, quarum sex erant talibus tectæ, ac cum quadam turre lignea operata fabricatione, in quodam carabolato fere cubitorum octo, quam Italici Burgum, seu Platum vocant Mantuanum, præfixa versus catenam ad infringendam ipsam se direxit*, &c.

PLAUDARE, quasi *applausum dare*. Hrabanus Maurus Poëmat. 29. de diabolo, Christum in deserto tentante:

> *Tantum perverse locutus,*
> *Quantum fuerat perversus:*
> *Sæpe, vel seque, Seps ipse se plaudaverat,*
> *Posse quod nunquam poterat*, &c.

Id est, sibi *applauserat*, se se jactaverat. Landulfus de S.Paulo in Chronico Mediolanensi cap. 5. *Pars itaque cleri & populi ad nutum Arialdi Abbatis Monasterii S. Dionysii clamavit & laudavit Grasulanum sibi in Archiepiscopum: ipse verò statim ut vidit se à quadam magna multitudine vulgi & nobilium conclamatum, & ab Abbate illo plaudatum, Archiepiscopalem sedem ascendit.* Et cap. 39. *Causa itaque ista sic plaudata & statuta*, &c. Mox: *Ex parte totius cleri & populi legationem de plaudato* (plaudando) *& coronando Rege Conrado Pontifici Anselmo contulerunt.* Hinc fortè vocis origo, *plauder*, apud nos, quam vulgò usurpamus de iis, quos arguimus, & verbis castigamus, à sensu contrario, & quasi per ironiam.

PLAUDUM. Tabularium Castri Lidi in Andibus f. 40. v. *Omnes isti Milites prædicti debent quadrigatum ad pontem, & biennium, & corvejam, & exercitum, & equitationem & plaudum, & virgam.* Adde fol. 47. v.

PLAVIS, *Planities*. Charta Henrici V. Imperat. pro Venetis: *Ut terminatio, quæ à tempore Luithprandi Regis facta est inter Paulucionem Ducem & Marcellum Magistrum militum, deinceps manere debeat, id est de plave majore ad plavem siccam.*

PLAUSTRUM, Currus quatuor rotis constans. Theloneum S. Bertini: *Carteia fossoriorum sine ferro, 2. den. si super plaustrum, 8. den. &c.* *Pratum 12. plaustrorum*, in Charta Canuti Regis Daniæ an. 1184. apud Stephanium in prolegomenis ad Hist. Saxonis Grammatici p. 17. Vide *Carrum*.

Plaustrata, Onus plaustri, Gallis *Charetée*. Charta an. 1155. apud Haræum in Castellanis Insulens. lib. 2. *Et duo plaustrata nemoris, quæ pater eorum Ecclesiæ concesserat.* Charta Jacobi Avesnarum & Guysiæ Domini an. 1177. in Tabulario Foisniacensi: *Concessi — prata usque ad 20. plaustratas feni.*

PLAUSUS, pro *strepitu*, non semel usurpat Columbanus in Regula Cœnobiali, seu Pœnitentiali c. 1. *Qui locutus fuerit in plausu, id est altiore sono solito sonaverit*, &c. Adde cap. 14.

PLAYS, Piscis latus, vulgò *Pleys*. Alanus in planctu naturæ: *Illic Plays sui corporis dulcoratis saporibus in Quadragesimali austeritate carnis redimebat absentiam.*

PLAXITIUM, Sepes ex virgulis implexis confecta, vel locus ejusmodi sepe clausus. Tabularium Vindocinense Thuani ch. 52. *Saisivit plaxitium, quod olim nobis vendiderat.* Chart. 88. *Ex quibus scilicet arpennis unus est plaxitium, in quo domus habetur una, alter verò est ab exitu, ubi grangia consistit.* Idem Tabularium ch. 231. *Apud curcellas una* (masura) *habetur cum plaxitio & cumbris, quæ sunt in flumine Ledi.* Tabularium Majus S. Sergii Andeg. ch. 15. *Dedit Ecclesiam cum toto plaxitio in circuitu Ecclesiæ sito.* Vide *Plessicium*, & *Plectare*.

PLAZIUM, Placitum, pactum. Charta Lusitanica æræ 1067. in Hist. Episcopor. Portensium 1. parte p. 184. *Ego Garsia Moniz facio vobis Alfonsus & Joanne Presbyteros & à fratres qui sunt in illo acistario plazum & omnis propinquis vestris in genu, quæ bonos fuerit, & in vita sancta perseveraverit*, &c. Alia ibid. 2. parte p. 33. *Hunc plazum vel testamentum — manibus nostris roboravimus.* Adde p. 51. Versio Lusitanica habet *prazo*. Vide *Placitum*.

PLEBANIA. Vide *Adulturum*.

PLEBANUS, *Plebanatus*, *Plebes*. Vide *Plebs*.

PLEBEIATI, Plebeii, in Hist. Obsid. Jadrensis an. 1345. lib. 2. c. 15. 17. 22. 23. &c.

PLEBEIUM, *Plebium*, pro facultas, *posse*, Gall. *Pouvoir*. Capitulare de Villis c. 24. *Quicquid ad discum nostrum dare debent, unusquisque judex in suo habeat plebeio, qualiter bona & optima, atque bene studiosè & nitidè omnia sint*, &c. Alibi: *Et ferramenta, quæ in hostem ducunt, in eorum habeant plebio, qualiter bona sint, & iterum quando revertuntur, in camera mittantur.* Vide *Plebium*.

PLEBEIUS, Laïcus, nullum in Clero ordinem adeptus. Glossæ MSS. ad Concilium Laodicenum c. 58. *Plebeius, homo sine dignitate.* Pontius Diaconus in Vita S. Cypriani: *Plebeis, Catechumenis martyrium consecutis.* Infrà, de eod. Cypriano: *Multa sunt, quæ adhuc plebeius, multa, quæ jam Presbyter fecit.* Capitul. Aquisgran. an. 817. c. 42. *Ut nullus plebeius, seu clericus sæcularis in Monasterio ab habitandum recipiatur, nisi voluerit fieri Monachus.*

PLEBES, vel *Plebs*, Fideles, qui Episcopo vel Sacerdoti proprio subsunt. Ugutio: *Plebes collectio hominum. Item Ecclesia baptismalis. Et propriè plebs, hominum: plebes, Ecclesiarum,* Ebrardus in Græcismo:

> *Plebs hominum dicas; sed Plebes Ecclesiarum.*

Salvianus lib. 6. de Gubernat. Dei: *Quæ spes Christianorum plebibus ante Deum?* Lex Bajwar. tit. 1. c. 13. §. 1. *Ut nulli Presbytero vel Diacono liceat habere secum in domum extraneam fœminamque — plebs per ejus offensionem corruat.* Capit. Caroli C. tit. 5. c 4. *Et illuc Presbyteri plebes suas adducant*, &c.

Plebes, Diœcesis, parœcia, districtus Episcopi vel Sacerdotis. Lucifer Calaritanus lib. 1. pro S. Athanasio? *An negabis, te exhonorasse Dominum, tollendo Sacerdotes è plebibus, quos ordinavit ille?* Idem lib. 2. *Tulisti Episcopos è plebibus.* Concilia Afric. can. 20. *Statutum est, ut plebes, quæ in diœcesibus ab Episcopis retinentur, quæ Episcopos nunquam habuerunt, non nisi cum voluntate ejus Episcopi, à quo tenentur, proprios accipiant Rectores, id est, Episcopos.* Quo loco Codex Canon. Afric. cap. 53. habet τὰ πλήθη. Cap. 72. λαοί. Collatio 1. Carthagin. cap. 65. *Nam in plebe mea, id est civitate Constantinensi, adversarium habeo*

habeo Fortunatum. Concilium Milevit. c. 21. *Placuit, ut quicumque Episcopi quascunque Ecclesias vel plebes, quas ad suam cathedram æstimant pertinere, non repetierint ut causas suas,* &c. Concilium Carthag. VI. cap. 2. *Faustinus Episcopus plebis Potentinæ, provinciæ Italiæ.* Vide Concilium Carthag. I. c. 5. 7. 12. Carthag. III. c. 20. Acta Synodi Carthag. an. 525. t. 6. Spicilegii Acheriani p. 5. 7. 9. 10. Canones S. Patricii c. 24. 33. Capit. Caroli M. l. 6. c. 236. Concilium Ticinense an. 855. &c.

Plebes, Ecclesia parochialis; Italis *Pieve*. *Ecclesia plebi congrua*, in Charta Angilrami Archiep. Viennensis tom. 12. Spicilegii Acheriani: *Ecclesiæ baptismales, quas Plebes appellant*, in Synodo Pontigonensi an. 876. c. 11. *Plebes baptismalis*, in Charta veteri apud Ughellum to. 3. pag. 41. *Ecclesia plebalis seu parochialis*, in Chronico Reicherspergr. an. 1084. 1095. 1131. 1132. Synodus Romana an. 826. cap. 8. *Episcopi in subjectis baptismalibus plebibus, ut certe propriis, diligenter curam habere debent.* Cap. 16. *Nulli Episcoporum liceat res immobiles de subjectis plebibus, seu aliis locis piis in proprio usu habere,* &c. Concilium Valentinum III. an. 855. cap. 17. *Ut ipsa visitatio plebium & parochialium Sacerdotum—juxta canonicam institutionem fiat,* &c. Synodus Pontigonensis an. 876. c. 11. *Ecclesias baptismales, quas Plebes appellant.* Joannes Gualbertus Valli Umbrosan. Abbas in Epist. *Dum autem parochias per Ecclesias baptismales, quas Plebes vocant, Episcopus circuit,* &c. Synodus incerta an. 904. cap. 12. *Ut singulæ plebes Archipresbyterum habeant—qui non solum imperiti vulgi sollicitudinem gerant; verum etiam eorum Presbyterorum, qui per minores titulos habitant, vitam jugi circumspectione custodiant.* Adde Synodum Pontigonensem cap. 7. Bulla Joannis IV. PP. apud Ughellum in Episcopis Aësernensibus: *Ædificavit Ecclesiam vocabulo S. Mariam, eamque in plebem erectam dotavit suis propriis bonis.* Bulla Paschalis II. PP. apud Herimannum de Restaurat. S. Martini Tornacensis cap. 87. *Illis tantum Ecclesiis, quæ Plebes dicuntur, deberi decimas indicat.* Donnizo lib. 1. de Vita Mathildis cap. 16. *Sed & omnis Episcopus urbis plebes vendebat, quas sub se quisque regebat.* Idem lib. 2. c. 1. *Plebes, capellas, precio clerici tribuebant.* Adde Bullam Innocentii PP. an. 1070. apud Franc. Mariam in Mathildi lib. 3. Innocentium III. lib. 13. epist. 178. &c.

Plebicula, Ecclesiola. Charta Junkeni Archiepiscopi Dolensis, apud Augustinum *du Pas*: *Quandam plebiculam, Gwerwidel nomine, cum silvis, aquis,* &c. Alia an. 1101. apud eundem pag 624. *Nec non quandam plebiculam, quæ vocatur Alarac, quæ erat dedita victui dictæ Congregationis, ditioni Prioris qui præesset illi loco, in perpetuum contulit.* Ita hanc vocem apud Armoricos usurpatam evincit Historia Rotonensis Monasterii lib. 1. cap. 48. & aliis locis.

Plebes, dicta etiam Ecclesia Cathedralis seu Episcopalis. Charta Caroli Calvi pro Ecclesia Parisiensi in Pastorali minore Eccl. Paris. & in 9. Regesto Philippi Pulchri Reg. Franc. ch. 5. ex Tabul. Regio: *Ideoque dum pluribus habetur præcognitum, qualiter Ecclesia Parisiaca, quæ est in honore S. Mariæ matris Domini nostri Jesu Christi; & S. Stephani Protomartyris, & S. Dionysii, & S. Germani, & S. Marcelli, vel S. Clodoardi Confessoris, vel cæterorum dominorum, quorum pignora in ipsa plebe vel in ipsa Ecclesia Parisiaca adunata requiescunt.* &c. Occurrit ibi non semel.

Plebes, Decimæ Ecclesiasticæ, quæ ad *plebanos* vel ad plebanas Ecclesias pertinent. Concilium anonymum anno 904. cap. 10. *Ut plebes Ecclesiæ nullatenus aut Comitibus, aut Episcoporum vassallis, aut ullis Laicis in beneficia tribuantur.* Petrus Damian. lib. 4. Epist. 12. *Sunt etiam qui plebes sæcularibus tradunt.* Et mox: *Quid est enim decimas in usum sæcularium vertere, nisi mortiferum eis virus, quo pereant, exhibere? huc accedit, quòd & Plebesanis justa datur occasio, ut matricibus suis Ecclesiis obedientiam subtrahant, ut non eis legitima decimarum tributa persolvant.* Vide *Altare*.

Plebanus, Parœcus, Curio, Sacerdos, qui plebi præest, Italis *Piovano*. Balbus in Catholico: *Plebanus domus plebis. Presbyter, qui plebem regit*, apud Gregorium lib. 3. cap. 3. Burchardus de Casib. S Galli cap. 21. *Immo etiam plebanos & Clericos minoris ordinis cohibuit. Sacerdos plebanus*, in Chronico Reichersperg. an. 1143. *Clerici plebani*, eidem Burchardo cap. 13.

Viceplebanus, Curionis Vicarius. Vide Gretzerum in Episcopis Eystetensibus p. 458.

Plebesanus, apud Petrum Damian. lib. 4. Epist. 12. & apud Rainerum contra Valdenses cap. 9.

Plebesana parochia, in vita Altmanni Episcopi Pataviensis sub finem: *Hæc cum solenni processione plebis plebezanæ parochiæ, quæ Tuln vocatur, ad memoriam B. viri ducta venisset.*

Plebanatus, *Dignitas vel districtus plebani*, Ugutioni & Balbo. Thomas Archid. in Hist. Salonitana c. 19. *Plebanatum Ecclesiæ S. Anastasiæ contuli nepoti suo.* Occurrit præterea apud Innocentium III. lib. 15. Epist. 198. 199.

PLEBESCERE, Ugutioni, ex Glossis Isid. *à plebs, Plebeo, bes, plebem imitari, vel alloqui, unde Plebesco, & Plebicito plebem imitari, vel alloqui, vel commovere.* Alanus in Planctu naturæ: *Alii dum scurrilis generis vilitate plebescunt, verbo tenus se sanguinis generositate exaltant.* Rursum: *Vestes verò nunc grossioris materiæ vulgari artificio plebescere, nunc subtilioris materiæ artificiosissima contextione crederes superbire.* Idem in Anticlaudiano in Præfat. *In hoc etiam nulla vilitate plebescat,* &c. Adde lib. 1. c. 4. 5. lib. 8. c. 1. Interdum est in modum plebis & numerosè convenire Hildebertus Episcop. Cenoman. Epist. 33. *Semen eras informe, nec adhuc ex hac humo materia emerserat, cum tibi servorum familiæ plebescerent, designarentur honores, divitiæ soverentur.*

PLEBISCITUM, Conventus plebis. Jo. de Janua: *Plebiscitare, plebem imitari, vel alloqui, vel vocare,* &c. Catholicum parvum: *Plebicitum, estatut ou ordre de peuble. Plebicito, ensuivre le peuple, ou émouvoir, ou assembler.* Andreas Silvius Marcianensis in Chronico cap. 12. *Quo etiam tempore Boëtius, vir literarum studiis clarissimus, Senatus consultum atque plebiscitum prudentissimè administrans, ab eodem Theodorico Arriano gladio extinctus est.* Et cap. 22. *In commune placuit arma corripi: profugis & viduis subveniri: plebiscitum acclamatur: ab utrisque partibus in Carbonarias convenitur,* &c. Ubi *plebiscitum* idem valet ac *placitum*, quomodo usurpat Radulfus de Hengham in Summa magna cap. 6. initio.

Plebiscitum, Statutum. Glossa ordinaria ad Wichbild Magdeburgense in proœmio sub finem: *Præterea Imperator ille gloriosus Otto, inter alia præclara opera, Maideburgum erexit, jusque municipale, quod præ manibus habemus, ex Speculo Saxonum, seu jure provinciali excerptum, appositis etiam nonnullis juxta eorum arbitrium plebiscitis, civitati statuit,* &c. Eadem ad art. 1. *Ex jure provinciali quod speculum vocatur, extractum est certis quibusdam plebiscitis superadditis.*

Plebisciti, qui Plebiscitis, seu conventibus publicis interesse solent. Vita S. Drausii Suessionum Episcopi: *Convocat ergo seniores & plebiscitos, quorum consilio & astu solitus erat de majoribus aliquid agere, vel dijudicare omnimodis rebus.*

PLE-

PLEBIUM, Decretio Chlotarii II. c. 8. *De servis Ecclesiæ aut fisci vel cujuslibet quicunque inculpatur, ad sortem veniat, aut ad plebium promoveatur, aut ipse precius à domino reformetur: nam probati periculo subjacebunt.* Vide *Plebium.*

PLEBS. Vide *Plebes.*

PLEBICTEA. Vetus Charta in Chronico Beneventani Monasterii p. 588. *Ut habeat potestatem eam* (Ecclesiam) *dandam in plebictea parte esse voluerunt, aut subtrahendam.* Puto legendum *in plebem, ea,* &c. id est parochiam.

PLECIA, Gloss. Arabico-Lat. *Bombycina, id est Plecia,* fortè *Plecta.* Vide mox.

PLECTA, Ex Gr. πλεκτὸς. Gloss. Lat. MS. Reg. cod. 1197. *Parma, plecta, clipeum, scutum, defensaculum.* Ugutio: *Plecta, nexio cum virgulis.* Jo. de Janua: *Plecta, quilibet nexus ex virgulis, vel papyro, vel carecto factus, unde cofinos faciebant: unde hæc plectula. Josephus lib. 8. Erant crateres ex crispantibus plectulis factæ. Plecta etiam dicitur calix duas ansas habens, idem & caracter, secundum Ugutionem.* Regum 3. c. 7. 29. *Et inter coronulas & plectas, leones & boves & Cherubim.* Gr. edit. καὶ ἐπὶ τὰ συγκλείσματα αὐτῶν ἀνὰ μέσον τῶν ἐξεχομένων, λέοντες καὶ βόες καὶ χερουβίμ. Ubi Glossa: *Tabulæ, quibus bases factæ sunt, quadratæ fuerant, in quibus rotundæ erant formulæ, quæ coronulæ, sive plectæ appellantur, circuli quidam erant.* Histor. miscella lib. 16. pag 471. *In capite autem pannum gemmatum habentem ex utroque ligamento plectas quatuor.* Ubi Theophanes p. 207. σφαίρας τέσσαρας habet. Pelagius in Vitis Patrum libello 5. §. 5. *Faciebat quoque plectam de ipsis palmis, & cusabat usque ad horam sextam.* Habes etiam in Vita Macarii Ægyptii c. 11. in Vita S. Posthumii cap. 2. & alibi non semel, S. Hieronym. Epist. 4. instituens Monachum: *Vel fiscellam texe junco, vel canistrum lentis plecte viminibus.* Vide Epist. 114. Jacobus de Cessolis de Ludo Scaccorum, apud Spelmannum: *Loricam habuit in corpore, plectas in pectore ferreas, ocreas in tibiis* &c. Vide *Plata, Plitura.*

PLECTARE, Plectere, virgultis implexis locum claudere. Charta an 1115. pro fundatione Abbatiæ Landesii in diœcesi Bituric. *Dederunt etiam eis terram ad operandum & excolendum, nemus autem ad claudendum & plectandum, quantum sibi necessarium foret.* Vide *Plexitium, Plessicium.*

PLECTETUM, pro *Placitum*, ex Gallico *Plets.* Charta Ludovici Transmarini Regis Franc. sic clauditur: *Actum in plectetis, quod fuit in villa, quæ dicitur Trisluro, 6. Id. Junii, Ind. 8. anno autem 14. regnante Ludovico Rege,* in probat. Hist. Vergiacensis p. 42.

PLECTRUM, Ferrum, quod interius ex utraque parte campanam feriens sonum reddit, Durando lib. 1. Ration. c. 4. n. 5. Vide *Batillus.*

PLEGIUS, *Fidejussor*, Gallis *Plege.* Jura & Consuetudines Normanniæ c. 60. *Plegii dicuntur personæ, quæ se obligant ad hoc, quod qui eos mittit, tenebatur. Plegiorum autem quidam sunt simplices, & quidam debitum retinentes,* &c. Regiam Majestatem l. 3. c. 1. §. 6. *Cum autem creditur alicui, solet illud plerumq. credi sub plegii datione, quandoq. sub vadii positione, quandoque sub fidei obligatione,* &c. Adde §. §. seqq. Will. Brito lib. 1. Philippid.

A Duce sufficiens fit Regi cautio, missis
Obsidibus, plegiis, juramentoque recepto.

Occurrit apud Matth. Paris, & alios non semel.

Plegius. Thierricus Vallisicolor in Urbano IV. PP.

Per plegios plures reddere damna cavent.

Plegium, Vadimonium, *Plege.* Matth. Paris an. 1164. *Excommunicati non debent dare vadium ad remanentiam, nec præstare juramentum; sed tantum vadium & plegium standi judicio Ecclesiæ, ubi absolvuntur.*

Francum plegium, & in eo esse dicebatur, qui in *decenna* erat, seu decem hominum collegio, qui sibi invicem *plegii* erant, ac fidejussores erga Regem de damno ab eorum quolibet illato restaurando. Bracton. lib. 3. Tract. de Corona c. 10. §. 1. *Omnis homo sive liber, sive servus, aut est, aut debet esse in Franco plegio, aut de alicujus manupastu, nisi sit aliquis itinerans de loco in locum, qui non plus se teneat ad unum quàm ad alium, vel quid habeat, quod sufficiat pro franco plegio, sicut dignitatem, vel ordinem, vel liberum tenementum, vel in civitate rem immobilem. — & in Franco plegio esse debet omnis, qui terram tenet & domum, qui dicuntur Husfastene, & etiam alii, qui illis deserviunt, qui dicuntur Folgheres,* &c. Vide quæ hac de re adnotavimus in voce *Friborga.*

Visus Franci plegii, est ipsa inquisitio aut examinatio, an omnes, qui duodecimum annum attigerunt, & ultra, *liberum plegium* habeant, id est sponsorem capitalem, quod Regis pacem conservabunt, seu an in *decenna* aliqua sint? Bracton loco citato: *Secundum Leges Eduardi Regis, omnis qui est ætatis 12. annorum, facere debet sacramentum in Visu Franci plegii, quod nec latro vult esse, nec latroni consentire,* &c. Hæ autem inquisitiones bis quotannis fiebant à Vicecomite. Idem lib. 3. tract. 2. c. 35. *Pertinet ad Vicecomitem Visus Franci plegii in turnis suis duobus, singulis annis, per hundreda & Wapentakia faciendis.* Videlicet *semel post Pascha,* & *iterum ad terminum S. Michaëlis,* ut est in Charta libertatum Angliæ apud Matth. Paris an. 1215. pag. 180. & in Fleta lib. 2. cap. 52. §. 2. Omnes autem ad eos Conventus de *visu franci plegii* convenire tenebantur. Thomas Walsinghamus pag. 268. *Ut essent in libertate pares dominis, & quod non essent cogendi ad curias, nisi tantummodo ad visum franci plegii bis in anno.* Nisi speciali privilegio quis eximeretur, quod *quietum esse de franco plegio* appellabant, ut est in Monastico Anglic. to. 1. p. 310. Cujusmodi autem essent inquisitiones: quæ fiebant in *visu franci plegii* à Vicecomitibus, pluribus habet Fleta lib. 2. c. 52. Atque id olim apud Anglos obtinuit: sed hodiè statur juramento cujusque, qui annum duodecimum implevit.

Adventus ad visum franci plegii, inter onera recensentur in Charta Edvv. III. Regis Angl. in Monast. Anglic. to. 2. p. 832.

Franciplegia, unica voce, in Monastico Anglic. to. 3. p. 22.

Plegium liberale. idem quod *francum plegium*, id est, plegium hominum liberorum. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 8. *Statutum est, ut à 12. ætatis suæ anno & in hundredo sit, & decima, vel plegio liberali, quisquis vvere vel vvite, vel jure liberi dignus curat æstimari.* Leges Willelmi Nothi: *Omnis homo qui voluerit se teneri pro libero, sit in plegio, ut plegius eum habeat ad justitiam, si quid offenderit.*

Plegiare, Fidejubere. Leges Henrici I. Regis Angl. c. 43. *Jure potest eum plegiare.* Adde Regiam Majestat. lib. 3. c. 1. pluries: nostris vulgò *Pleger.*

Plegiatio, ipsa fidejussio, in Regiam Majest. lib. 3. cap. 1. §. 8. 9. 14. 19. *Plegement*, in Consuet. Britan. art. 27. 38. 131. 172.

Plegagium, Plegiagium, Fidejussio. Matth. Paris an. 1250. *Et sic sub electorum fidejussorum plegagio dimissus.* Alibi *Plegiagium* habet. Adde Glanvillam lib. 10. c. 5. Quoniam attachiam. cap. 49. &c. Tabular. S. Eparchii Inculismensis fol. 46. *Post me plevit similiter fidem suam in manu ipsius Abbatis Otto Bernardus, &c.*

Applegiare, Plegium seu vadem dare: *Appleger & cautionner*, in Consuetud. Altisiod. art. 135. Juliodun. cap. 1. art. 25. cap. 11. art. 2. Turon. art. 370. Pictav. art. 264. 279. 295. Rupell. art. 58. 59. Andegav. art. 69. 146. 167. 171. Cenoman. &c. Concilium Rossiacense an. 1258. c. 5. de Clericis: *Ne*

Ne agant, vel respondeant, vel se applegient in foro seculari, de his, quæ ad Ecclesiasticum, non ad forum pertinent seculare, &c. Concilium Turonense an. 1282. cap. 10. *Item præcipimus, Potestates, Ballivos, & quoscumque alios justitiæ secularis ministros, qui amodo personas Ecclesiasticas, pro eo, quod super possessionibus, redditibus, & rebus aliis quibuscumque, quas Ecclesiarum & Beneficiorum, seu administrationum suarum nomine & ratione possident, se applegiaverunt, vel contraplegiaverunt coram eis*, &c. Tabularium Grandimontense anno 1316. *Eidem procuratori nostro plenam & liberam potestatem agendi, — libellum, seu libellos dandi & recipiendi, applegiandi & contraplegiandi, exigendi*, &c. *Applegiationem facere de homine, applegiamenta & contraplegiamenta*, in Regesto Parlam. B. fol. 79. Vide Sanjulianum in Antiq. Cabillonensib. pag. 405. *Applegement & Contraplegement* in Consuet. Juliod. cap 2. art. 13. cap. 37. art. 5.

Implegiare, In plegium mittere. Leges Henrici I. Regis Angl. c. 5. *Si accusatus inducias competentes, & respondendi vel defendendi licentiam legitimam habuit, ne dissaisiatus, vel implegiatus, vel illegiatus, vel surreptione aliqua circumventus, aut fraude, judicetur.* Adde cap. 54.

Replegiare, Cautione redimere aliquid captum, Cowello. Fleta lib. 2. cap. 1. §. 16. *De iis, qui vetant averia replegiari.* Matth. Paris an. 1240. *Aliquando ceperunt canes ipsorum, & homines suos male verberaverunt, & malè tractaverunt, unde pugnæ aliquando factæ fuerunt in Comitatu, & canes replegiati, & pax facta inter eos de talibus conventionibus. Le Roman de Gaidon* MS.

Car envers vous le voudrai raplegier.

Vide Rastallum verbo *Replevin*.

Replegiabilis, qui plegio, seu fidejussore dato, liber evadit, causam suam prosecuturus. *Replevisable*, in 1. Statuto Westmonast. cap. 15. Idem Statutum cap. 2. *Quia Vicecomites, & alii, temporibus retroactis, latrones notorios & manifestos, & pro morte hominis & aliis felonus captos & imprisonatos, & qui non sunt replegiabiles, per plevinam dimiserunt, contra formam Statuti apud Westmonasterium editi, de his, qui sunt replegiabiles, & qui non, per quod ipsi malefactores irreplegiabiles*, &c. Vide Fletam lib. 1. c. 20. §. 11. lib. 2. c. 1. §. 16. c. 52. §. 29. 41. c. 65. §. 7. c. 70. §. 13. 14.

Irreplegiabilis, qui alicujus criminis accusatus plegium de juri stando dare non potest; sed statim carceri mandatur. Fleta lib. 1. c. 20. §. 96. *De irreplegiabilium dimissionibus per plevinam, de plegiabilia injustè detinentibus.* Cap. 25. §. 5. *Indictati autem, de facto irreplegiabiles remaneant.* Vide lib. 2. cap. 1. §. 11. 16. cap. 52. §. 29. 41. &c.

Plejus, pro *Plegius*, Fidejussor, ex Gallico, *Pleje*, unde *plejer l'amende*, emendam ponere in pignus, quod malè *ploier* dicunt: nam *je*, consonans est in hac voce. Fori Bigorritani art. 37. *Quilibet Miles plejum Comitis super eum ponat.*

Plivus, eadem notione. Usatici Barcinonenses MSS cap. 22. *Placitum, in quo sit directum firmatum per plivos vel pignoras convenientes.*

Plivium, Vadimonium, *Pleige*. Usatici Barcinonenses MSS. cap. 114. *Si ille, qui plivium fecerit, fidem, quam convenerit portare contempserit, liceat illi, cui mentitus fuerit, eum distringere*, &c. Occurrit ibi pluries. Vide to. 8. Spicilegii Acheriani p. 385. 370.

Plivire, Fidejubere. Charta an. 1244. in Regesto Comitum Tolosæ fol. 72. *Et ibidem Dom. Bernardus de Marest anno concessit eidem Do. Comiti homagium, & plivitus per fidem sui corporis, & juratus super sancta Dei Evangelia, & mandavit & promisit*, &c. Alia anno 1238. ibid. fol. 80. *Per fidem suorum corporum plivi-verunt, & super sancta Dei Evangelia juraverunt*, &c. *Le Roman de Garin* MS.

Si on lor feins & plevi & iurè.

Plevissare. Charta Vulgrini Comitis Engolismensis anno 1147. *Et ut hoc firmum & ratum sit, plevissando fidem meam firmavi in manu Girardi Episcopi & Apostolicæ Sedis Legati, & obsides dedi*, &c. Infrà: *Promisi etiam plevissando fidem meam, quod quando* (filius meus) *Miles erit, in fide sua similiter firmet.*

Pleuvina, Gall. *Plevine*, in Consuetud. Britan. cap. 11. & art. 192. Vetus Consuetudo Norman. cap. 60. *Plevine est autant comme promesse de loiauté: car celui qui pleige aucun, promet, que cil fera loyaument ce dequoi il le pleige.* Charta Petri Ducis Britanniæ anno 1237. *Et similiter plegii à pleuvina prædicta tunc erunt penitus absoluti.* Perperam *pleumina* edidit Augustinus *du Pas* in Stemmate Acigniacensi. Charta anni 1301. in Tabulario Sulliaci: *Census autem meos & venditionem & obliam meam mihi retineo sicut solitus sum. Quibuslibet verò, quocumque die, ubicumque voluerit & potuerit, plegium suum vantare, si notum fuerit esse ipsum plegium, vel nisi pleuvina negata fuerit.*

Pluvina. Vetus Placitum apud Perardum in Burgundicis p. 229. *Sententiam autem ab ipso Comite & ipsius curia Guido Princeps judicialiter suscepit, & per pluvinæ sacramentum confirmavit.* Infrà: *Et fidem suam super hoc per pluvinam obligavit.*

PLEIDURA. Vetus Notitia in Tabulario Abb. S. Amantii Inculismensis: *Dederunt S. Petro & S. Amantio omnes pleiduras, quæ sunt juxta murum.* Charta anni 1228. in Tabul. Comitatus Inculismensis: *Quidquid juris habebamus pro Ecclesia S. Pauli in pleiduris, quæ sunt ex parte novi Castri D. Comitis, & in pleiduris ipsius Castri, & in barbacana, subposita Castro* &c. Alia Iterii de Magnaco: *Ego Iterius de Magnaco dono filios & filias Giraudi & eorum pleduras, & omnium eorum progeniem*, &c. Alia an. 1314. in 50. Regesto Philippi Pulchri Regis ex Tabulario Regio n. 4. *Sive sint domus, pleyduræ, vel arcæ, redditus, census, vel accaptamenta*, &c. Tabular. Nantoliense in Pictonibus an. 1335. *Quandam pleyduram una cum chappali domus.* Vide *Pleura*.

Pleistura, in Charta Jordani Episcopi Lemovicensis apud Beslium in Comitibus Pictavensib. p. 304. *Dat in alodum — turrem superiorem & dumjono, ubi sedet, & domos, & illos pleisturas, quæ ad suam pertinebunt divisionem, pratum superius*, &c.

PLEJUS. Vide *Plegius*.

PLEMINA. *Pleminare*. Jo. de Janua: *Plemina, sunt ulcera & sulci in manibus & in pedibus callosis, unde pleminare, repplere, secundum Ugutionem.* Papias: *Pleminare, Replere, plenariè & perfectè complere.*

PLENAGIUM. Monasticum Anglic. pag. 596. *Et pasturam porcorum suorum, sive plenagiorum, & decimam panagii mei.*

PLENARIA, seu *plenaria securitas*, ἀποχὴ πληναρία. cujus formulam sub Justiniano exaratam descripsit ex veteri Instrumento Bibliothecæ Regiæ Barnab. Brissonius lib. 6. Formul. p. 646. Julianus Antecessor Constit. 134 §. 3. *Exactores tributorum plenarias, vel securitates, sive apochas pensitantibus faciant*, &c. Ubi in Græco textu Nov. 128. Ὑπὲρ δὲ τῶν δημοσίων συντελεσμῶν ἀποχὰς ἤτοι ἀμεριμνίας, μερικάς τε καὶ πληναρίας, πᾶσι τρόποις παρὰ τῶν τὰ δημόσια ὑποδεχομένων γίνεσθαι διορίζομεν. S. Augustinus in Psal. 61. *Nam quisque pro modulo nostro ex eo vivimus, quod debemus, & pro ... virium nostrarum, quasi canonem passionum inferimus. Plenaria vero plenaria passionum omnium non erit, nisi cum finitum fuerit. Cum seculum finitum fuerit.* Diurnus Romanus c. 6 tit. 20. *Unde amplissima vobis hæredibusque vestris cautela, plenariam securitatem duximus muniendam.* PLENA-

PLENARIUM. Amalarius lib. 4. cap. 48. *In præcipuis dominicis, in quibus cantilenæ ac officia lectionis absque recordatione transigi non possunt, ut puta per Adventum & Quadragesimam, si excellentissimorum advenerint solemnitates Sanctorum, in procrastinatione obseruantur: videlicet ut eodem datario quo accidit, si non potest persolvi, crastino reddatur plenarium solenne*, i. officium plenarium.

PLENARIUS. Vide *Missalis.*

PLENITUDO, Res integra. Optatus lib. 1. de Synodo Cirtensi Donatistarum agens: *Harum plenitudinem rerum in novissima parte istorum libellorum ad implendam fidem adjunximus.* Concilium Parisiense an. 847: *Plenitudo autem Capitulorum, quæ in plenitudine Synodalium actionum habentur, unde hæ commemorationes excerptæ sunt, ita per loca continentur.* Concilium apud S. Macram an. 881. cap. 8. de Carolo M. *Et quando ad placitum suum veniebat, omnia subtiliter tractata plenitudini consiliariorum suorum monstrabat, & communi consilio illa ad effectum perducere procurabat.* Vide Avitum Viennensem Epist. 2. ex Baluzianis & Glossar. med. Græcit. in πλήρωμα.

PLEROMI, & *Plerosimi*, Numeri militares, qui sacramentum suum πληρῶσι, seu complent, ut est apud Scholiastem Juliani Antecess. Vide Jacob. Gothofredum ad Leg. 1. Cod. Th. de Domestic.

PLESSEICIUM, Gall. *Pleissis*, Domus suburbanæ, *Maisons de Plaisir*, à placendo dictæ, inquit Camdenus in Britan. in Trinobantibus. Alii Sylvulam, seu *Parcum* undique clausum esse, contendunt. Josephus Scaliger, *plessis* sepem esse ait, seu *plicationem ligni*, ita ut *plessicium* sit locus, palis seu virgulis implexis conclusus, vel certè domus rustica, aut prædium, in quo sunt parci: nam *plaissier* nostris est plectere. *Le Roman de Garin*:

> *Les haies fait plaissier & enforcir*
> *Fossez emprez, fossez recueilleis.*

Charta Michaëlis Archiep. Senonensis an. 1199. in Tabul. S. Joan. de Jardo prope Meledunum: *Tam in nemore quam in plano, præterquam in hais pleissiatis*, &c. Atque ita vox *pleisseis* sum videtur in Charta an. 1445. *C'est à sçavoir, que chacun homme, qui me doit lesdits bians, doit faire ueux bians par chacun Samedy d'entre le premier jour de l'an & le jour de Pasques, tant à plesser en mes plessez de la Guilleterie, qu'à faire toutes autres besognes. Bois en plessis, que les aucuns appellent Touscbe*, in Consuet. Carnot. art. 12. Sunt autem *bois de tousche*, arboreta, quæ circa domum principalem consita sunt ad ejus ornatum, vel quibus cingitur ac clauditur, in Consuetud. Andeg. art. 117. Bles. art. 78. Britan. art. 275. Ut ut sit, constat vocem *pleyssis* apud nos semper sumptam pro *parcis*, seu silvis sepibus clausis. Ordericus Vital. lib. 5. p. 583. *Tunc etiam dedit totam decimam de Norum, proprium que plessicium, & partem sylvæ.* Charta Fulconis Comitis Andegav. apud Sammarthanos in Abbatib. Bellilocensib. *Ad hunc autem præfatæ Ecclesiæ dono plenisiacum. (l. plessiacum) meum, quod est juxta Tanseniacum, cum nemoribus, terris, cultis & incultis, servis, ancillis*, &c. Tabul. S. Genovefæ Paris. an. 1226. *In plessicio & nemore quod dicitur Contarc. Le Roman de Garin* MS.

> *Nia guichet, ne sentier, ne larris,*
> *Ne bois hautein, ne riche plessers,*
> *Que ne sachons & moy & Hernaudin.*

Alibi:

> *Si n'en chassierent jusques à un plesseis.*

Idem Poëta:

> *Sor ciel n'a tor, ne chastel si garni,*
> *Recet, ne voute, ne mur ne plesseis,*
> *Se illi puet converser dis û dis,*
> *Qu'il ne l'est ars, ô abatu, ô pris.*

Plessié apud eundem.

> *Ni ot maupas, eue, bois, ne plessié,*
> *Fors que la lande & le sablon legier.*

Le Roman d'Aubery MS.

> *Tuit en tentissent li bois & li plaissié.*

Plessier in Chron. MS. Bertrandi *du Guesclin*:

> *Comtes, Dus, y ot mains, & chevaliers pristés,*
> *Qui mout grant desir ont d'issir sur le plessier.*

Vide *Plaxitium, Exempla*, & Augustinum *du Pas* in Stemmate Acigniensi p. 584.

PLETARIA. Charta Senatus populique Romani apud Baronium an. 1188. *Quidquid ab eis conventum est & permissum Romæ per scriptum, & juramenta, ac pletarias, & statutas, ti præcones*, &c. Leg. fortè *plegerias*, nisi *pletaria* idem sit quod *pletum*, seu *placitum*, de quo mox.

PLETORICUS. Hermannus de *Lerbeke* in Chronico Comitum Schawenburgensium p. 35. *Et quia multum fuit pletoricus, toto corpore denigratus est.*

PLETUM, Placitum, Gallis *Plet.* Charta Anacleti PP. in Chron. Benev. S. Sophiæ p. 694. *Ut nullus— hæc molendina —in pletum ponere, vel oppignerare præsumat.* Vide *Placitum.*

PLEVINA, *Plevine.* Vide *Plegius.*

PLEURA, Modus agri in Pictonibus, forte ex Gr. πλέθρον, mensura 100. pedum quaquaversus. Laudatur in Historia Richeliana Duchesnii p. 117. Charta Thomæ Abb. de Englia anno 1289. *qua Joannes Chaillac vendit quasdam pleuras, quæ fuerant defuncti Joannis de Yprio.* Vetus Consuetudo villæ de Perusa an. 1275. apud Thomasserium l. 1. Consuet. Bituric. c. 66. *Ou chemin devet avoir 16. braces de lonc, & oct braces de ample, laus autres fors de chemin 16. braces de ample, & checune pleure douet au Seigneur l'an une quarte de froment, vendant & comptant, aensi com est taillé la quarte.* Infrà: *Et si hom i prant pleure, doit batir vint un an, ou la daet clorre*, &c. Occurrit ibi pluries, ubi pro *mensura* videtur usurpari. Vide *Pleidura.*

PLEURESIS, pro *pleuritis*: Nostris, *Pleuresie.* Utitur Hubertus in vita S. Gudilæ n. 36.

PLEUTERIA. Charta Ludovici Regis Franc. an. 1279. in 30. Regesto Archivi Regii ch. 129. *Item assignamus eidem Episcopo & successoribus suis — 4. libras Turon. annui redditus percipiendas ab eodem Episcopo & successoribus, in pleuteriis dictis Vicecomitalibus, sitis in tenemento Nemausensi, quæ à domino rege tenebantur cum dominio, laudimio, consilio, & censu 2. solid. — Item quod dicta assignatio pleuteriorum continet in se 32. quarterias, quæ 32. quarteriæ sunt versus honorem dicti Episcopi de Basl.da*, &c. Sic omnino scriptum, fortè pro *Plantariis.* Vide. *Plantata.*

PLIGA, Plicatura, vel involutio, Matth. Westmonasteriensis an. 1217. *Prisones, castra, debita redemptionum obligationes, juramentorum fidei interpositum, obsides & consimilia, utrobique sine plica fraudis plene & plane dimitterentur.* Idem anno 1254. *Insonuit ictus tonitrui cum fulgure, quod cadens super turrim Ecclesiæ — maximam quercum, quasi plicam contorsit, & quasi in fila minuta dissipando contrivit.*

Plica, morbi genus, in vita B. Ladislai apud Papebroch.

PLICATA. Tabularium Ecclesiæ Cadurcensis: *Illum alodem de Cassinolas illo capud manso, cum ipsa plicata, & cum ipso torculario, & cum omnibus ædificiis.* Ubi *plicata*, idem fortè est quod cratis, *plaxitium, plessicium.* Vide in his vocibus. Ita πλοκωτὰς, crates vocat Joannes Cananus de Bello Constantinopolitano pag. 194. πλοκάδια Laonicus lib. 7.

PLICTON. Chartula plenariæ securitatis scripta sub Justiniano, apud Brissonium lib. 6. Formul. p. 647. *Stragula polimita duo valente solido uno tremisse uno, scamnile ac picto valente solido uno, plicton vetere siliquas aureas, camisia tramosirica*, &c.

PLIGIUS,

PLIGIUS. Vide *Plegius.*

PLITUM, Leges forestarum, Canuti Regis c. 17. *Si quis autem contra primarium* (forestarium) *pugnaverit, in plito emendet secundum pretium sui ipsius, quod Angli vvere & wite dicunt.* Ubi *plitum*, idem fortè est quod *Placitum*, Gall. *Plet.*

PLIVUS, *Plivium.* Vide *Plegius.*

PLOPLA. Vide *Oplu.*

PLOSTELLUM. Miracula S. Joannis Beverlac. n. 5. *Qui antea in motu suo effigiem repræsentaverat belluinam, insuæ tamen erectionis initio pyramidis usus est appodiamento, admodum pueri plostello innixi, & humum pene signantis mento.* Vox, ut videtur deducta à *plaustrum*, ut rectè conjectat Papebrochius.

PLOUM, in vett. Glossis: *Quod habet duas rotas*, aratrum, cujusmodi fuit, quod Galli *plaurati*, aut *plammorati* vocabant, ut autor est Plinius lib. 18. cap. 18. Lex Longob. lib. 1. tit. 19. §. 6. *Si quis ploum aut aratrum alienum iniquo animo scapellaverit*, &c. Aratrum Danos etiamnum *plowen* appellare alii notarunt. At editio Boërii habet *Plonum*, Heroldi vero *prælonum*. p. 193.

PLUERIUS, avis, quæ nostris *Pluvier*, apud Fridericum II. lib. 1. de Venat. cap. 2. §. 11. 12. &c.

PLUMÆ, in avibus, differunt à *pennis*. *Nam plumas dicimus*, inquit Fridericus II. Imp. lib. 1. de Arte venandi cap. 45. *Quæ habent cannulas in radice, & costam procedentem per medium gibbositatis usque ad ultimum earum. Hæ plumæ nascuntur per totum corpus, & cooperiunt cutem: sed pennas dicimus, quæ habent majores cannulas, radices sibi & similiter costam protensam per medium pilositatis usque ad summum. Hæ sunt majores plumis, & multò magis sunt ad sustinendum volucrem in aëre, quam ad cooperimentum cutis.*

Plumagium, Plumæ avium, nostris *Plumage*, apud eundem Frideric. ibid.

PLUMACIUM. Glossæ Gr. Lat. πλυμάκιον, πλυμίον, *Plumacium.* Anastasius in Sergio p. 61. *Locellum aperuit, in quo interius plumacium ex holoserico superpositum, quod stauracis dicitur, invenit.* Idem videtur quod *opus plumarium*, de quo infrà.

Plumacium, *Plumacia*, pulvinar, Papiæ, *quod plumis impleatur.* Alibi *Pulvillus. Plumacium.* Jo. de Janua: *Plumacium, cervical, vel scriptorium.* Gloss. Lat. Gall. *Plumacium, chevessier, coissin de plume, ou escriptoire.* Capitulare de Villis cap. 42. *Ut unaquæque villa infra cameram lectaria, culcitas, plumatias, batlinios, drappos — habeat.* Traditiones Fuldenses lib. 1. cap. 125. *De elaboratu meo sunt hæc, boves 39. — mappas 4. manutergia 2. plumacia 6. opertoria 2. pallia linea 6. pulvilli 14. lectisternia 6.* &c. Vita S. Odiliæ n. 13. *Pro plumatio capiti suo petram imponere solebat.* Vita S. Macarii Ægyptii cap. 3. *Erant istic antiquitus Ethnicorum sepulta corpora: ex quibus unum arripuit, capitique suppofuit tanquam plumacium de scirpo.* Neque alia notione usurpavit Gotefridus Viterbiensis part. 9. Chron.

> *Ultimus Assyriæ Rex nomine Sardanapala*
> *Fecerat ex pluma plumacia, clausus in aula*
> *Facta suis digitis culcitra prima fuit.*

Charta Sisnandi Episcopi Iriensis, seu Compostellani, æræ 952. apud Antonium *de Ypez* to. 4. Chron. Ordinis S. Benedicti? *Venapes 4. plumatios 5. tapete 1. lectos 6. cathedras 10. mensas 8. mensorios 8.* &c. Alia Rudesindi Episcopi Dumiensis æræ 953. apud eundem to. 5. *Plumatios digniores paleos* (ex pallio, seu serico) *10. alios subminores 8.* &c. Joannes Villaneus lib. 6. cap. 42. *Con un pimaccio ch'a Frederigo puose il detto Manfredo insu la bocca, si l'affogo.* Scribit Gobelinus lib. 6. Comment. Pii II. PP. p. 154. Henricum V. Regem Angliæ *plumeos lectos* Anglicis interdixisse: animum etiam ei fuisse, si Regnum Franciæ totum obtinuisset, vini usum auferre omnesque vineas aratro vertere, nihil tam enervare hominum vires quàm plumas, & vina, putanti.

PLUMALE. Will. Thorn. an. 1179. *Misit idem Papa Alexander prædicto Abbati Rogero, Monasterio S. Augustini, plumale suum & zonam suam in signum & memoriam specialitatis & dilectionis perpetuæ. Et venit plumale istud ad sanctum Augustinum 6. Kl Julii*, &c. Sed legendum *pluviale*: Vide in hac voce.

PLUMALIA, sunt pellicia, Electorum Imperii indumenta, humeris superinjecta. Goldastus.

PLUMARIUM, Pulvinus plumis fartus. Chronicon Montisserenì an. 1126. *Ferunt, quòd ipsa plumario ventri alligato prægnantem se esse hoc artificio mentiretur.* Ubi fortè legendum *Plumacio.* Vide suprà in hac voce.

PLUMARIUM, *Plumarius. Plumarium opus* dicitur, quod ad modum plumarum texitur & variegatur, Galli, *ouvrage à ramage* dicunt. Papias: *Plumario opere, in modum plumarum.* Tabular. Monasterii S. Theofredi in Velavis: *Sunt & aliæ Cortinæ lineæ 3. artificio plumarii compositæ.*

Plumarii, Plumariorum textores. Vetus inscriptio Romæ: *Artemidoro Plumario conlegæ. Ars plumaria*, apud S. Hieronymum in Chronico an. 345. Vitruvius lib. 6. cap. 7. *Plumariorum textrinæ. Plumariorum officinæ*, ejus Abbreviatori cap. 15. Recensentur *Plumarii*, apud Varronem, Vopiscum, veterem Biblior. Interpret. Exodi cap. 35. & 38. Firmicum lib. 3. Matth. cap. 10. & 13. & in Lege 1. de C. de Excus. artif. lib. 10. apud quos Jac. Cujacius, Bulengerus, & alii censent ita vocari artifices, qui vestimenta ex plumis avium conficiunt. Prudentius in Hamartig.

> *— Hunc videas lascivas præpete versu*
> *Venantem tunicas, avium quoque versicolorum*
> *Indumenta novus texentem plumea telis.*

Corippus lib. 2.

> *— sedemque paternam*
> *Constructam plumis, pulchrisque tapetibus altam.*

Et Seneca Epist. 91. *Non avium plumæ in usum vestis conservantur.* Varro: *Nulla, quæ non didicit pingere, potest judicare, quid sit bene pictum à plumario.* Certè vidimus tabellas ejusmodi opere plumario affabrè effictas: & Fullerus lib. 1. Miscellan. sacror. c. 20. in ea est sententia, plumariam artem circa hæc primitus versatam, nomenque inde mansisse Polymitariæ & acupictoriæ. Constat enim *plumariam* artem eam postmodum fuisse, quam ποικιλτικὴν vocabant, ac dictos *plumarios*, qui *plumas*, atque adeò alias, verbi gratia, florum, animalium vel hominum figuras, aut acu pingebant, aut arte textoria exprimebant in serico: de quibus Isidorus Pelusiota l. 1. Epist. 403. Ὑφανταὶ οἱ τὰς Σηρῶν ὑμένας ἐξεργαζόμενοι, πολλοῖς χρώμασί τε καὶ νήμασι τὰς ἑαυτῶν τεχνουργίας ποικίλλουσιν εἰς τελείας εἰκόνος ἐκπλήρωσιν. Paulinus lib. 1. de S. Martino:

> *— quid serica tactu*
> *Lenia, vel doctè expressis viventia signis.*

Proinde *Plumarii*, sunt ποικιλταὶ, ut est in veteri Gloss. Neque aliter Isaacus Tzetzes ad Lycophronem p. 241. Νῦν δὲ ἁπλῶς βεβαμμένας διὰ πολλῶν βαφῶν, καὶ πεποικιλμένας, καὶ πλυμαρικὰς λέγει, & recentiores Grammatici. Will. Brito in Vocab. *Plumarius, operarius, qui operatur cum pluma, i. cum acu. Plumarium, opus acu pictum.* Addit autor Mamotrecti ad cap. 26. Exodi: *Nam quadam lingua pluma dicitur acus.* Quæ quidem hauserunt à Petro Comestore in Histor. Eccles. c. 55. Exodi: *Et coccinei coloris opere plumario. Pluma enim lingua quadam acus dicitur, scilicet Ægyptiorum, quorum sunt diversæ linguæ, sicut Græcorum. Hoc genus velt vulgò Distratum dicitur, quasi bis stratum. Prima enim fit tela,*

tela,cui cum acu opere manuali substernuntur picturationes. Sunt qui dicunt opus plumarium à similitudine avium, quibus superaddita plumarum varietas: Idem opus dicitur etiam Polymitum &c. Hanc plumariæ artis varietatem expressit vetus interpres Exodi c. 26. Decem cortinas --- variatas opere plumario facies. Et c.28. Opus plumarium rursum habetur, ubi 70. Interpretes ἔργα σίαν ὑφάντε, & ἔργον ὑφαντὸν ποικιλτοῦ. Ibidem denique ἔργον ποικιλτοῦ, opus polymitarium redditur. Sic plumaria ars, eadem est cum ποικιλτικῇ, quam πολυμιταρικὴν τέχνην vocant Hesychius & Suidas. Atque ita ferè usurpant Scriptores. Regula S. Cæsarii ad Virgines c.42. Plumaria & acupictura & omne polymitum, vel stragula, sive ornaturæ nunquam in Monasterio fiant. Ipsa etiam ornamenta in Monasterio simplicia esse debent, nunquam plumata, nunquam holoserica. Eadem penè habentur in Recapitulatione ejusdem Regulæ cap. 11. & in Regula S. Donati ad Virgines c. 11. & in Regula S. Donati ad Virgines cap. 63. Thomas Cantipratanus c. 54. n. 14. Opus verò earum (vestium) nec plumarium, id est ex acu factum adverti poterat, nec textrinum. Historia de fratribus conscriptis an. 908. Cozzonem sive lenam opere plumario contextam. Monasticum Angl. to.3.p.318. Habet paruras de opere plumario longas, &c. --- amictus de opere plumario consutus cum nodis auri & argenti, &c. Alanus in Planctu naturæ: Tunica verò polymita opere picturata plumario, infra se corpus claudebat virgineum.

Plumatum opus. Glossæ antiquæ MSS. Textilia, plumata. Petronius: Plumato amictus aureo Babylonico. Anastasius in Greg.IV. Et vela ante januas lineum plumatum unum. Charta donationis Ecclesiæ Cornutianæ, edita à Suaresio: Ante regias Basilicæ vela linea plumata majora, &c. Vita S. Amatoris Episcopi MS. Thalamus intra ædium splendidissima spatia rite construitur, cui pars auro plumata nitet, alia verò cocco ac serico non semel tincto, eboreque lucido coruscat.

Plumeum opus. Dudo l. 3. de Moribus & actis Normann. p. 153. Bissosque niveas purpureasque auro intextas, plumeoque mirabilis artificii holoserica commisit. Sic πλουμμία appellant Procopius lib. 3. de Ædif. Justin. p. 27. edit. 1607. & Chronicon Alexandr. pag. 728. Πλουμιστὸς dixit Anonymus de Locis Hierosol. cap. 1. extremo: Καὶ ἡ ἁγία τράπεζά ἐστι σκεπασμένη πλουμιστή, & sancta mensa tecta est umbraculo opere plumario contexto. Ubi μετῶντα idem est quod nostris Tente, tabernaculum. Et cap. 3. καὶ ἡ ὄχρα τῆς πέτρας ἦν κινωπὴ πλουμιστή.

Plumare opus, apud Alcuinum lib. de Divinis Offic.

Plumare, Operi plumario dare operam. Vopiscus in Carino: Quid lineas petitas Ægypto loquar? quid Tyro & Sidone tenuitate pellucidas, micantes purpura, plumandi difficultate pernobiles.

PLUMBATÆ, Clavæ plumbo, quo graviores sint, munitæ: Gallis *Plommeés.* Gauterius Cancellarius de Bellis Antiochenis p.453. Telis, sagittis, plumbatis ferratis, & crebris gladiorum ictibus reinvadendo acerrimè percusserunt. Consuetudo Montis in Hannonia cap. 50. Et sont entendu qu' avec tels bastons d'armes esmolués, sont compris trait de poudre, arbalestre, dard à main, plommées, mailles de plomb, & autres bastons ayans fer, plomb, estain & autre métail. Guillelmus Guiart MS.

> *Là veissiez entasser maçes,*
> *Et plommées pour faire plaies,*
> *Lances brandir, & archegaies.*

Alio loco:

> *Comme espées, coutiaus, & haches,*
> *Plommées fermement tenues,*
> *Fauchons, jusarmes esmoulués.*

Rursus an. 1214.

> *Là ot tant bastons & plomées,*
> *Viez espées, & lances seches,*
> *Et jusarmes pleines de breches.*

Guignevilla Monachus Carilocensis:

> *Ma grant machuë & ma plomée,*
> *Est la vengambe Diu nommée.*

Henricus *de Gauchy*, in versione MS. libri de Regimine Principum: La siste chose, con doit apenre les batilleurs, est ferir de machues plomées pendues à chaines de fer à un baston gros, & cele plomée donne tres-grand cop, qui ferir en sot. Froissartes 1. vol. c. 316. Le sire de Chin tenoit une plombée, dont il enfondroit les bacinets qu'il attaignoit. Adde to. 2. c. 125. & Historiam obsidionis Aurelianensis p. 45. 48. Berrium, &c.

Plumbata idem cum seq. *Plumbatum*, de quo statim. Acta Martyrii SS. Maximiani & Isaaci: Jacebat identidem classis illa carnivororum violentiam plumbatarum.

Plumbata ponderis species. Tabular. S. Dionysii Novigenti n. 1240. Dicunt se esse in possessione à singulis hospitibus seu stagiariis Prioris & Conventus S. Dionysii de Nogento Rotrodi ementibus in villa --- in die mercati, ad pondus, quod plumbata vulgò dicitur, quamdam summam pecuniæ semel in anno, &c. Vide *Campanum.*

PLUMBATUM, Flagellum, cujus lora plumbeis globulis in extremo instructa erant. Acta S. Castuli Mart. n. 4. Jussit --- deorsum in eculeo suspendi, & atrocissimè plumbatis cædi. Vox frequens in Vitis SS. in Cod. Theod & apud Scriptores, quos laudant Brissonius de verbor. signific. Meursius in Gloss. V. Πλουμβάτον, Jacobus Gothofredus ad lib. 2. Cod. Th. de Quæstion. &c.

Plumbatum, Perpendiculum, amussis, Ugutioni.

PLUMBATURA. Vide *Applumbatio.*

PLUMBUM, inter supellectilem domesticam recensent Leges Burgorum Scoticor. c. 125. §. 1. Habebit ad domum suam ista utensilia, videlicet mensam meliorem, mappam, --- lectum plumalem, melius plumbum, cum le maskfat, cupam, barrellum, &c.

Plumbum in oculis, macula coloris plumbei. Gloss. Isid. Vide Bulla.

PLUMEA, *avium multitudo*, Papiæ, & Glossis antiquis MSS.

PLURALITAS, pro *numerus*, multitudo. in Regula S. Columbani cap. 7. Cum tanta pluralitas eorum sit, ita ut mille Abbates sub uno Archimandrita esse referantur.

PLURIMA, Turma, multitudo. Anonymus de Miracul. S. Bertini cap. 9. Apparuerunt pedites inæstimabilis plurima, &c. Cap. 10. Quod audiens omnis plurima. Utitur præterea cap. 11. ut & de Inventione reliq. ejusd. S. Bertini cap. 12.

PLURIOR, comparat. vocis *plus*. Gloss. Gr. Lat. πλείονα, pluriora, plurima. Hinc nostri *plusieurs* hauserunt. Paulus Warnefrid. in Episcopis Metensib. Prædicit ei pluriora eundem quàm reliquerat habiturum. Utuntur præterea Leges Wisigoth. lib. 5. tit. 7. §. 8. Capitula Caroli C. tit. 14. c. 3. Regula Magistri cap. 7. Alcuinus Epist. 14. 27. Vita ejusdem Alcuini n. 15. edit. Mabillonii. Hist. Translat. S. Sebastiani n. 100. &c.

PLURITAS, Multitudo, *pluralitas*, æquè barbarum, occurrit apud Fredegar. in Chron. c. 20.

PLUSLAIB. Lex Longobard. lib. 1. tit. 8. §. 24. Si battiderit, aut percusserit, pro una ferita, si vulnus aut livor apparuerit, componat, &c. Tit. 9. §. 3. Et si spolia de ipso mortuo tulerit, id est pluslaib, componat, &c. Vox formata, inquit Lindenbrogius, ex German. *bloss*, nudum, & *laib*, corpus.

PLUSTRUM. Testamentum Herberti Comitis Veromand. an. 1059. apud Joan. Carpentarium in Hist. Cameracensi: Cum huobis, areis, plustris, & aratris ab his (mansis) dependentibus. Nostri *ploustre* vocant

cant cylindrum, quo agri occantur, ac glebæ obteruntur: sed in hoc loco ita intelligatur, non definio.

PLUVIALE, *Pluvialis*, Vestis, quæ totum hominem operit, & à *pluvia* defendit. *Pluvialis lacernæ*, apud vet. interpr. Juvenalis: *Pallium pluviale*, apud Joannem Monachum in vita S. Odonis Abbatis Cluniac. l. 2. de S. Martino Episc. *Stolaque candidissima indutus, super quam pallio pluviali utebatur. Vestis pluvialis, quæ cappa vocitatur*, apud Wibertum in vita Leonis IX. PP. cap. 8. Bulla Nicolai III. PP. apud Bzovium an. 1280. n. 5. *Ad incensandum altare, cum ex more hoc fuerit faciendum, non in cappa linea; sed serica, quæ Pluviale dicitur, Sacerdos accedat.*

Pluvialis, Vestis Episcopalis, quam sic describit Durandus lib. 3. Ration. cap. 1. num. 13. *Pluviale vel cappa, habet caputium, prolixa est usque ad pedes, in interiori parte fimbriis adornata, quam non nisi in majoribus festivitatibus induunt.* Ceremoniale Cencii Camerarii de summi Pontificis inauguratione: *Prior Diaconorum ipsum de pluviali rubeo ammantat, & eidem electo nomen imponit.* Hugo Lugdunensis Archiep. de Electione Victoris II. PP. apud Hugonem Flaviac. p. 234. *Abbas pro mercede nefandissimæ consecrationis, fultus auctoritate Ducis, pluvialem sibi ipse imposuit.* Arnulfus Lexoviensis in Epist. de electione Alexandri PP. *Impositumque sibi manibus fere omnium pluviale repellit.* Alia Epist. de eodem: *Præparatoque furtim, sicut dicitur, pluviali, de manibus offerentis arrepto, in humeros suos tanta festinatione conjecit, ut hærentibus collo fimbriis pavimentum lamberet pars superior indumenti.* Concilium Budense an. 1279. c. 19. *Præterea statuimus, quòd Archiepiscopi, Episcopi,—mitrati cum superpelliceis, stolis, & cappis, seu pluvialibus, Synodo adsint.* Domnizo lib. 1. de Vita Mathild. c. 2.

Pallia, planetas, pluvialia, &c.

Vide Leonem Ost. lib. 2. cap. 79. 99. 103. &c.

PLUVIANA, Canalis, per quem effluunt aquæ pluviales. Charta an. 1180. apud Petrum Mariam Campum in Histor. Eccles. Placentinæ in Regesto 2. part. ch. 26. *Item de omnibus scolaturis & pluvianis, quæ labuntur vel decurrunt per omnes stratas, &c.* Occurrit ibi pluries.

PLUVICINO. Gloss. Saxon. Ælfrici: *Pluvicino*, iƿƿanc ƿiȝe. *Pluvicinatio*, ƿanc, Saxon. ƿiȝe, dorsum sonat.

PLUVINA. Vide *Plegium*.

PNEUMA, Flatus, πνεῦμα. Hericus Monach. Altisiodor. de Vita S. Germani lib. 6. p. 65.

Pneumata ventorum, tempestatumque tumorem.

Pneuma, quod aliàs *jubilum* dicitur, est cantus species, quo non voces; sed vocum toni longiùs cantando diducuntur & protrahuntur: quod quia cum respirationis difficultate fit, πνεῦμα appellatum est. Quippe, ut est apud Galenum in Lexico Hippocratis, πνεῦμα τὴν δύσπνοιαν significat. Hugo à S. Victore in Speculo lib. 1. c. 7. *Unde Alleluya modicum est in sermone, multum est in pneumate.* Occurrit ibi, & c. 3. non semel, & apud Durandum lib. 4. c. 20. n. 6. & Joannem Abrincens. de Offic. Eccles. p. 13. *Pneuma, quod in fine antiphonarum canitur*, in Statutis Cluniacensib. Petri venerabil. cap. 67.

Pneumatizare. Hugo à S. Victore in Speculo lib. 1. c. 3. & 7. *Sic itaque Ecclesia pneumatizando expressiùs quodammodo sine verbis, quàm verba innuit.* Ibidem: *Jubilare cum pneumate* idem sonat.

Neuma, æ, quæ & *Jubilus, productio cantus in finali litera antiphonæ*. Ita Durandus lib. 5. c. 2. n. 31. Papias: *Neuma, i. pars cantilenæ, quæ fit de geminatione ptongorum, ut tam. &c.* Belethus de Divin. Offic. cap. 59. *Hic etiam notandum, quòd semel diximus, Neumam fœminei generis absque P. accipi pro jubilo: pro Spiritu autem Sancto dicitur Græce Pneuma, Pneumatis.* Hinc nescio quis Poëta MS. ex Bibl. Thuana:

Neuma canit sine p. cum p. fit Spiritus almus.

Certum tamen, vocem deductam à Gr. πνεῦμα, unde rectè & quidam *neuma* dixerunt neutro genere pro *pneuma*. Perperam enim Petrus Maillartus lib. de Musica cap. 9. dixit *neuma*, (quod esse ait cantum, arte confictum ac inventum, ad supplendum cantus Antiphonæ defectum, circa tonum,) ex Græco νεῦμα, *assensus*, appellatum, quod illius proprium sit, Antiphonæ & Psalmorum tonum eundem tribuere. Ugutio: *Neuma, atis, vel Neuma, æ, i. vocum emissio, in hymno modulatio, unde Neumaticus, modulator dulcis.* Gregorianæ Psalmodiæ Enchiridion: *In quovis tono est neuma proprium,— & dicitur illa melodia, quæ fit in caudis antiphonarum.* Ordinarius MS. Ecclesiæ Rotomagensis: *In hebdomade ista nullum neupma dicatur in fine antiphonæ. Per neupma significatur suspiratio animæ redemptæ ad cælestem patriam.* Udalricus lib. 1. Consuet. Cluniac cap. 11. *Post Alleluya, quædam melodia neumatum cantatur, quod Sequentiam quidam appellant.* Usus antiqui Ordin. Cisterciensis c. 56. *In fine verò Responsoriorum & versuum ad omnes Missas totum neuma dicatur, ad omnes dissonantias evitandas.* Infrà: *Idem alleluia cum suo neumate integro cantatur.* Will. Brito lib. 3. Philipp.

Voti non meminit mens carminis immemor, ori
Subtrahit assueti cor flebile neumatis ausum.

Fatendum tamen, crebriùs *neuma* feminino genere usurpari à Scriptoribus. Alcuinus lib. de Offic. divin. c. 33. *Solet enim auctor Antiphonarii aut distinctione cantus, aut distinctione ordinis varium affectum monstrare sanctorum: sicut de Joanne Symmista fecit per neumam circa intellectum verborum, sapientiæ, & intellectus in Responsorio, in medio Ecclesiæ.* Rupertus lib. 2. de Divin. offic. cap. 2. *Offerenda gravis & grandisonus imitatur cantus, quæ neumis distenta frequentibus, & suis fœcunda versibus, quantumvis longa jubilatione non valet satis exprimere, quod significat.* Adde Honorium Augustod. lib. 1. cap. 14. 88. lib. 3. cap. 8. Belethus cap. 121. *Nota interim non debere in festo B. Mariæ Annuntiationis sequentiam, quam etiam Prosam appellatam esse diximus, cantari, etiam causa devotionis, nec unquam nisi canatur Alleluya: moris enim fuit, ut post Alleluya cantaretur neuma. Nominabatur autem Neuma cantus, qui sequebatur Alleluya*, &c. Udalricus lib. 1. cap. 15. *Plures statuuntur ad prosam concinendam, quibus chorus per neumas respondet.* Et cap. 16. *Post Alleluya, nescio quæ Gallicanæ neumæ cantantur.* Ordinarius MS. Ecclesiæ Rotomagensis: *Antiphona — ultima de uno quoque Nocturno cum neupma finiatur.* Passim ibi. Hinc fortè *le droit de neufme*, apud Britannos, sive *mortuarii*, quod Parochis pensitari solet, pro cantu Ecclesiastico in obitu Parochiani. Vide Raguellum.

Neumatizare, Neumas producere cantando, apud Durandum lib. 5. c. 2. n. 31.

Neumæ, præterea in musica, dicuntur Notæ, quas musicales dicimus: unde *Neumare*, est notas verbis musicè decantandis superaddere. Anonymus interpres Hugonis Reutlingensis Sacerdotis in Floribus Musicæ: *Antiphonarium & Graduale collegit, dictavit, & neumavit, seu notavit.* Mox: *Omissis clavibus & lineis, quæ in neuma seu nota musicali requiruntur.* Occurrit non semel apud Guidonem Monachum, & Joannem Monachum in libris de Musica.

POCALIS, Mensura vinaria, pro *potio, potionalis*

nalis. Charta Ferdinandi Comitis Castellæ æræ 97... apud Anton. de *Yepez* in Chron. Ord. S. Benedict. p. 31. appendic. *Cum suis villis ad suas alfozes pertinentibus, per omnes domus singulos poçales de vino. Santa Maria de Pelago fatales per omnes domus singulos cubitos.* Vide *Potio*.

POCHIA. Vide *Punga*.

POCIOLUS, seu *poticulus*, Potiuncula. Joannes Episcopus Arelatensis in Epist. ad Moniales S. Mariæ Arelat. *Nulla sit vobis cum viris aut mulieribus religiosis aut laicis, quamvis quibuslibet propinquis aut extraneis potandi licentia; sed tantum ipsis, quibus præfati sumus, pro caritatis officio, sicut condecet vestram sanctitatem, pociolos offerre præcipimus. Vos tamen in eorum præsentia in omnibus abstinete, ne si licentius cum eis indulta occasione potatæ fueritis, in resolutione potandi aut cor vestrum contraria cogitatio subripiat, aut jocus indecens per oculos & aures, & verba & cachinnos prorumpat.*

PODENCUS, canis species, Hispanis *Podenco*, Nebrissensi *Vertagus*. Fori Aragonenses tit. de venatorib. *Si aliquis furatus fuerit podencum aut canem custodem domus.* Fori Oscæ an. 1247. fol. 36. *Quicunque leporarium aut alanum furatus fuerit, — & qui podenco furatus fuerit, cum duobus aliis reddat domino suo, &c.*

PODERAGIUM, primarium jus hypothecæ in prædium, aut feudum, quòd à Domino feudi creditori conceditur, vel sibi ipsi, si vassalli creditor est, reservat. Consuetudines Tolosæ: *Est usus & consuetudo Tolosæ quod Dominus feudi potest dare poderagium & primariam creditoribus in feudo suo, quod tenetur ab ipso, & sibi potest in dicto feudo dare & retinere poderagium pro debito, quod feudatario & aliis debet*, &c. Vide part. 2. Rubr. *de Poderagio & banno*. Part. 4. tit. de feudis, art. 16.

PODERE, *Poderum, poderium*. Ital. *Podere*, Possessio, prædium rusticum. *Potestas*, nostris, quæ vis est vocis Italicæ. Charta Ottonis V. Imp. an. 1212. pro Monasterio Aquæ-frigidæ in Italia: *Venam ferream, quæ est in prædicto monte super podere, sive in terra, quæ est illius Monasterii.* Occurrit non semel in Chartis Italicis, ut & *poderum*, & *poderium*, unde emendandus Petrus de Vineis lib. 5. Epist. 84. ubi perperam *ponderis*, pro *poderis*, editum. Adde Ughell. to. 4. p. 857. Frideric. II. Imp. Epist. 2. ex Baluzianis, & Carol. Molineum in Consuetud. Paris. tit. 1. de feudis Gloss. 5. §. 17. Vide *Potestas*.

PODERIS, Tunica talaris, ποδήρης, vestis Sacerdotum antiquæ legis, quam in nova vulgò *camisiam* vocant. Eucherius Lugdunensis: *Poderis, sacerdotalis linea corpori penitus adstricta, eademque talaris, unde & poderis appellata, hæc & subucula dicitur.* Papias, pro *subucula*, habet *camisia*. Ita etiam Isidorus lib. 19. cap. 21. Adde Ivonem Carnot. serm. 3. de Reb. Eccles. Innocentium III. lib. 1. de Mysterio Missæ cap. 10. 16. 39. &c. Anonymus de Revelatione corporis S. Austremonii, in Prologo: *Poderas quoque & ciclades, quarum amiciebantur tegmine, himum superabant candorem.* Ordericus Vitalis lib. 12. p. 867. *Quidam illorum* (Clericorum) *poderibus suis induti*, &c. Metellus in Quirinalibus.

Pedum levi de fune fert Episcopus,
Presbyter à scapulis, & partem poderis sequens.

Fridegodus in S. Wilfrido cap. 11.

Comuntur roseo candentia podere colla.

PODISMUS, Ποδισμὸς, *Pedatura*: *Podismatus ager*, pedibus dimensus. Glossæ MSS. *Podismus, Gr. Lat. pedalis mensura.* Vide *Pedatura*.

PODUS, vel *Podum*, Domus rustica, curtis, prædium rusticum. Tabularium Ecclesiæ Landavensis in Monastico Anglic. to. 3. p. 193. *Mandavit Rex propter sanctum Telliaum, conversantem tunc apud Pennalun, podum suum, ut citò ad eum venirent, ut sibi & curiæ suæ benedixisset*, &c. Ibid. p. 194. *Abbatis filius septem patri funesto, vir magnæ pietatis nutrivit eos, & ad studium literarum misit, quos in podo suo* Laun *Teliau dimisit.* Pag. 195. *Sciendum est sanè, quod Oudoceus Episcopus suum proprium acquisivit agrum, id est podum* Eyngualan, *agrum quidem S. Dubricii in patria Gulyr*, &c. Adde Petrus de Dusburg in Chron. Prussiæ cap. 53. p. 197. 198.

PODIUM. Leges Inæ Regis c. 74. edit. Saxon. 70. *plena ambra butyri, salmones 5. 20. podia fœni, & 100. anguillæ.*

PODIUM, Res quævis, cui innitimur: à podiis Circorum, vel ædium mœnianis, voce Latinis Scriptoribus nota, de qua copiosè Vitruvii interpretes, ac præsertim Bernaldinus Baldus. Jo. de Janua: *Podium, baculus, super quem innitimur, cum sæpe terram terimus. Unde & podium dicitur ubicumque innitimur, & inde Podio, as, appodio, as compodio, suppodio, omnia prò valde inniti.* Petrus Damian. lib. 3. Epist. 8. *Ut nec podio, nec adjacenti prorsus ulli materiæ dignentur inniti.* Sugerius lib. de Consecrat. Eccles. S. Dionysii: *Arcus nullo suffulti podio.* Diploma Friderici I. Imp. an. 1162. apud Diago in Comitib. Barcin. lib. 2. c. 174. *Cum Romani Imperii dignitas — nullo nisi divino innixa podio*, &c. Philippus Eystetensis Episc. in vita S. Willibaldi, de contracto: *Qui cum relatu didicisset reliquias S. Walpurgis ad Ecclesiam deportari, sumptis podiis more solito, firmiter claudicando chorum ascendit.* Et infrà: *Sanitatem omnimodo est adeptus, ita quod podiis & baculis abjectis cœpit jubilare & saltare.* Ordericus Vitalis lib. 12. *Alii verò podiis vel lapidibus, quos ibi fortè invenerant, arreptis, repugnare conati sunt.*

Podium, pars *formæ* monachicæ, cui Monachi, cum procumbunt, innituntur. Usus antiqui Ordin. Cisterciensis c. 68. *Et paululum à podio semotus, stet usque ad metrum.* Cap. 69. *Quicunque hymnos incipit, stet semotus à podio.*

Podiata. Gauterius Cancellarius de Bellis Antiochenis p. 459. *Facto specu subterraneo, infodientes mittit homines, igniferosque parat currus siccis lignis insitos, ut cùm ad turres pervenerint, sub podiatæ postibus eisdem immissis, ignibus corruant.* De cuniculis, qui lignis sustentabantur.

Appodiare, Inniti in rem aliquam, incumbere, Gall. *Appuyer, s'appuyer*, Ital. *Appoggiare*. Gloss. MSS. *Fulcio, apodio.* Ugutio: *Sufflare, id est apodiare, fulcire, appodiamentum supponere. Vel hoc sufflamen, appodiamentum, quod cui innititur ut sustentetur.* Ordericus Vitalis lib. 8. p. 693. *Et baculo, quem bajulabat appodiatus immobilis stetit.* Willebrandus ab Oldenborg. in Itin. T. S. *In Joppem pervenerunt, ubi navim, quam sine remis & velo in portum hujus Tarsis appodiaverunt.* Jacobus de Vitriaco lib. 3. *Cadaver perfidi armatum, ad modum autem vivi appodiantes, erexerunt.* Utuntur præterea Rigordus an. 1190. Cæsarius l. 5. c. 5. Willelmus Brito lib. 2. & 3. Philipp. p. 115. 133. Walsinghamus an. 1271. Matthæus Paris, Chronicon Aulæ Regiæ an. 1321. & 1329. Chronicon Windesf. lib. 1. c. 11. Vitâ S. Constanbilis Abb. Cavensis c. 4. n. 25. &c. *Le Roman d'Amile & d'Amy* MS.

Qui les vesst sor les chevax puier.

Appodiamentum, Gall. *Appuy*, Italis *Appogio*. res quæpiam, cui innitimur. Conradus Marpurg. in vita S. Elizabeth, de claudo: *Suræ tibiarum adeo craruerant, similiter & nates, quod ire non potuit ullatenus, nec sine appodiamento sedere.* Et infrà: *Cœpit ad sepem & ad appodiamenta alia se erigere, & sic gradi.*

Appodiatio, eadem notione, in Epist. Balduini de Expugn. Constantinopolitana apud Arnold. Lubec. p. 190.

Appodiatorium, Fulcrum, nostris *Potence*, apud Recuperum in Actis B. Ambrosii Senensis n. 1. 139.

Suppodiare, Sustinere, *Soustenir*. Sugerius in vita Ludovici VI. p. 318. *Descendente verò tota statione, eum suppodiando deportans, celsitudinem Paternitatis ejus notis & ignotis clarificavit*. Ita enim vox hæc restituenda apud Bertrandum in Miraculis S. Roberti Abbat. Casæ-Dei n. 13.

Repodiatio. Chronicon Windemense lib. 1. cap. 27. *Sine repodiatione & brachiorum super stalla reclinatione communiter in Choro stare consuevit*.

PODIUM, Collis, mons: Gallis *Puy*, Occitanis & Arvernis, *Poy, peu*, vel *puesch*: *Puey*, & *pueyo*, in Charta Sanctionis Abarcæ Regis Aragonum æræ 971. apud Blancam in Commentario rerum Aragon. p. 613. Theodulfus Aurelian. in Parænesi ad judices:

Hinc Magalona habuit lævam, Sextantio dextram,
Hic scabris podiis cingitur, illa mari.

Hinc dicta urbs Aniciensis in Arvernis, quod supra *podium* extructa sit. Vita S. Gregorii Episc. Aniciensis: *Surge velociter, & cacumen istius montis ascende, quem majores vestri Græco sermone Anitium*, (ab ἄνω) *vos autem quasi propriæ nationis vocabulo dicitis Podium*. Vide Odonem de Gesseio in Hist. Aniciensi lib. 1. c. 26. Quod verò *Podium* alii, nostri *Pui* dicunt. *Le Roman de Florimon*, cujus autor vixit an. 1188.

Li Rous fu bien apareilliez,
Le pui descent tout embronchiez,
Le pui de vale contreval, &c.

Le Roman d' Auberi MS.

Ains que gi muire, en aurai tant ocis,
Couvert en ierent li pui, & li larris.

Alibi:

Envers Cortrai par larris & par puis.

Le Roman de Roncevaux:

Rollans regarde ens puis, & ens valées.

Le Roman de Garin:

Jant à Girbert le Roy Pepin seü
Qu'il l' a trouvé el pui de Mon Loon.

Alter Poëta MS.

Chevaus fuians courir le pui & la valée.

Alibi:

Que li puis & li vaus trestout en resonna.

Poium, pro *Podium*, Collis, mons, in Bulla Leonis IX. PP. & in Diplom. Conradi Imp. apud Ughellum in Episcopis Asculanis: passim etiam in Tabulario Casauriensi, ubi interdum *poiora*, pro *poio* reperitur. Adde Franciscum Mariam in Mathilde lib. 3. p. 105. 106. 108.

Pogium, idem quod *Podium*, & *poium*, Collis. Italis *Poggio*. Diploma anni 1224. apud Ughellum in Episcopis Lunensibus: *Cum suis viribus resistendo pogium ipsum tandem ascenderunt*. Et infrà: *Prædictum pogium causa castelli ædificandi ascenderunt*.

Pugium, in Charta Lotharii Regis Franciæ an. 987. apud Michaëlem Carbonellum in Chronico Hisp. fol. 7.

Poggiare, Ascendere, apud Petrarch. parte 1. can. 10. Dantem in Paradiso 6. &c.

Pogium etiam, idem est quod *podium*, quo innitimur. Chron. Fontanellense c. 16. *Porticus honestas cum diversis pogiis ædificari jussit, quibus trabes imposuit, ac juxta mensuram eorumdem tectorum in longum extendit*.

Pogium, quasi *podium*, Lectrum, analectrum in Ecclesia, ad quod gradibus ascenditur. Ordo Romanus: *In pogio juxta ambonem cum capsa in qua Subdiaconus idem ponit Evangelium ut sigilletur*. Alibi: *Qui ordinandi sunt, stent in pogio sub gradibus*. Rursum: *Veniunt usque ad altare, ascendentibus Diaconibus in pogium, Episcopi & Presbyteri statuuntur in locis suis, & schola ante altare*.

PADRINCA, Vitis species, de qua Petrus de Crescentiis lib. 4. cap. 4. cujus vetus interpres Gallicus habet *Paderinca*.

POENA. *Pœna obligata*, in quam quis se ex pacto *obligavit*, adstrinxit. Lex Longobard. lib. 3. tit. 10. §. 1. *Sed semper commutatio ipsa firma permaneat, & si removere voluerit, pœnam inter se obligatam componat*. Suprà: *Excepto si pœnam obligatam componere voluerint*.

Pœna mutorum. Vide *Panis fortis & durus*.

POENALES *terræ*, tributis, angariis, & aliis exactionibus obnoxiæ, *Terres à cens, terres villaines*. Charta Balduini Domini *de Waillaincourt* an. 1224. in Tabulario Abb. Montis S. Martini diœces. Cameracensis n. 38. *Eò quòd non essent feodales; sed penales*.

POENARE, Pœnis afficere, in Actis S. Basilisci Martyr. cap. 3. n. 14.

Pœnator, tortor, in Gloss. Arabico-Lat.

POENITENTES, quibus ob crimina publica, imponebatur pœnitentia publica. Quique *in extremo Christianorum ordine* esse dicuntur apud S. Columban. lib. de Pœnitent. mensura cap. 37. S. Augustinus Epist. 108. *Quod autem dicitur Petrum egisse pœnitentiam, cavendum est, ne ita putetur egisse, quomodo agunt in Ecclesia, qui propriè Pœnitentes vocantur*. Idem Homil. 49. c. 2. *Quod dico competentibus, audiant & Pœnitentes: quod dico fidelibus, dico & competentibus & Pœnitentibus, audiant Catechumeni, audiant omnes*. *In pœnitentia positi*, in Concilio Arelat. II. c. 21. *In pœnitentiam mittere*, apud Gregorium M. lib. 9. Epist. 32. *In pœnitentia missi*, in Capitulis Caroli C. tit. 13. c. 8. *Communionem inter pœnitentes præsumere*, in eodem Concilio Arelatensi II. c. 10. *Inter pœnitentes à Communione suspendi*, in eodem Concilio cap. 11.

Pœnitentia autem *publica* dicitur ea, quæ pro expiandis criminibus & delictis publicis imponitur, *iis, qui publico crimine convicti sunt*, in Concilio Arelatensi VI. c. 25. *Qui publicè peccarunt*, in Cabilonensi II. *Qui criminale peccatum perpetrarunt*, apud Hincmarum in Capit. 5. Augustinus Homil. 49. c. 3. *Propterea Deus voluit, ut Theodosius Imperator ageret pœnitentiam publicam in conspectu populi, maximè qui peccatum ejus celari non potuit*. Capitula Caroli M. lib. 6. c. 96. *Nam si publicè actum fuerit, publicam inde agat pœnitentiam, juxta sanctorum Canonum sanctionem: si verò occultè, Sacerdotum consilio ex hoc agat pœnitentiam*. Concilium Mogunt. 847. c. 31. & Concilium Ticinense an. 855. c. 13. *Qui publicè peccat, oportet ut publica mulctetur pœnitentia, & secundum ordinem Canonum pro merito suo excommunicetur & reconcilietur*. Id pluribus probarunt alii, atque in iis Sirmondus in Historia de Pœnitentia publica, v. cl. Jacob. Petitus ad Pœnitentiale Theodori, & alii; tametsi viri doctissimi aliquot, atque in iis Joan. Morinus & Arnaldus in libris de pœnitentia, etiam pro occultis delictis pœnitentiam publicam peractam contendunt.

Sed quæri solet vulgò, quorum criminum rei, publicæ potissimum addicerentur pœnitentiæ, cùm peccare atrociùs impune non liceret, & ex legibus gravior pœna graviùs delinquentibus statueretur, interdum etiam & fere semper extremum supplicium.

Cui quidem quæstioni ut fiat satis, ut sileam contra Christianam fidem ac religionem & Conciliorum Canones admissa delicta cujusmodi passim in iisdem Conciliis enarrantur, & in Capitul. Caroli M. lib. 6. c. 101. 102. &c. observandum primò, non semper, in antiquis maximè ac barbaricis legibus, mortis pœna; sed mulcta pro modo delicti, expiata crimina: ita tamen ut qui ea admisissent, à judicibus ad Episcopos amandarentur, qui pœnitentiam iis imperarent ac indicerent *pro differentia peccatorum*, ut est in Concilio Cartha-

Carthaginensi III. c. 31. in Capitulari 1. Caroli M. an. 802. c. 32. 33. 37. in Lege Longob. lib. 1. tit. 10. §. 4. in Capitul. Caroli M. lib. 6. c. 100. in Edicto Pistensi Caroli C. cap. 2. 3 3. in Capitulis ejusdem Caroli tit. 26. c. 5. in Legibus Henrici I. Regis Angl. cap. 68. &c. Atque inde *Episcopalis pœnitentia* appellatur in Capitulis ad Silvacum c. 2. quòd ab Episcopis imponeretur, *inspecta discretione & qualitate, prout cuique ad salutem viderent expedire*, ut est in Edicto Pistensi cap. 2. Atque ii *reddi Pœnitentiæ* dicebantur. Paschasius Radbertus in Epitaphio Vualæ Abb. Corbejensis lib. 1. cap. 26. de quodam patrono, qui tria homicidia commiserat, ut viduæ bona invaderet: *Sed jam divino convicti judicio, confusi omnes discessere, ac miser clementer redditus est pœnitentiæ.*

In eorum præterea numero erant rei, quibus intercedebant Episcopi, quibus licebat pro iis causa cognita veniam à judicibus postulare: tum enim iis canonica ab Ecclesia imponebatur pœnitentia, quam illi ultrò se obituros spondebant, veniam aliàs non consecuturi, quod ex Concilio Remensi cap. 7. suprà docuimus in v. *Intercedere.*

Episcoporum etiam intercessio obtinuit pro reis, qui ad Ecclesias confugiebant, uti ibidem diximus. Nam licèt Ecclesiæ immunitas à pœna quavis Legibus inflicta reos tutaretur, à satisfactione tamen non eximebantur erga eum, quem offenderant, vel ejus agnatos: neque eorum tutelam aggrediebatur Ecclesia, nisi publica pœnitentia crimen se suum expiaturos spopondissent, ut est in Concilio Remensi an. 626. c. 7. Nicolaus I. PP. in Respons. ad Bulgaros cap. 26. *Si ad Ecclesiam convolaverint, mortis quidem legibus eruantur, pœnitentiæ verò quam Antistes loci vel Presbyter consideraverit, absque dubio submittantur.* Atque ejusmodi reorum, qui ad Ecclesiam, veluti ad asylum, confugiebant, infinitum fuisse ferme numerum ex auctoribus abunde constat.

Spectabat etiam publica pœnitentia eos potissimum, qui intra gradus cognationis vetitos nuptias contraxerant, seu auctoritate Ecclesiastica separarentur, ut in tertio gradu, sive non, ut in quarto, ex Capitulis Synodalib. Pipini Regis cap. 1. Regione lib. 2. cap. 213. & Burchardo lib. 17. c. 10.

Publicæ denique subjiciebantur pœnitentiæ, qui vel dignitatis aut natalium prærogativa ac auctoritate à pœnis, lege decretis, sese subtrahebant: vel à patria extorres in alias migrabant regiones, aut aliorum principum ditiones; vel tandem qui in solo ipsomet natali, ex solita criminum impunitate, vel dominorum largiori indulgentia, seu potiùs impotentia, ea perpetrarent. Nam cùm olim ex recepta prædiorum feudalium lege sua quisque gauderet juris dicendi facultate, seu, uti loquimur, justitia, vix erat qui in ejusmodi prædiorum dominos animadverteret. Unde crebriùs excommunicatos ab Episcopis legimus, qui, quod leges ipsæ minimè poterant, Ecclesiastica ferula eos à tam frequentib. delictis gravioribus coercerent, à qua non absolvebantur, nisi post publicam peractam pœnitentiam. Atque ex his licet haurire, cur tantus olim ejusmodi pœnitentium numerus ad Ecclesiarum vestibula, porticus & nartheces steterisse legatur.

Quippe hi donec impositam sibi pœnitentiam adimplessent, arcebantur ab ingressu Ecclesiæ, & in *loco Pœnitentium* consistebant, ut est apud Abbonem Monachum serm. 3. & Joannem Episcopum Abrincensem de Offic. p. 38. ut cæteros omittam, quos laudat Leo Allatius in Dissertat. de Narthece. Quod quidem intelligendum, cum sacræ peragebantur Liturgiæ, seu potiùs sacra ipsa mysteria: nam eatenus, ut & Catechumeni, in Ecclesia ipsa stabant, divinasque lectiones auditu excipiebant, & unà cum iis excedebant, cum dimittebantur, ut est in Concilio Agathensi cap. 60. In Ecclesia verò sinistram ad partem secedebant, ut autor est S. Eligius serm. 8. cum fideles alii ad dextram starent. Ditmarus lib. 6. p. 80. *Sepultus in Colonia,—in australi parte templi, qua in Cœna Domini pœnitentes introducuntur.* Nam cùm ædes sacræ ad orientem ædificarentur, australis pars fuit sinistra.

Pœnitentia imponebatur & suscipiebatur in Capite jejunii, seu Quadragesimæ, feria scilicet quarta, quam *Cinerum* appellamus, quòd pœnitentes non modo *omni corpore in terram* prosternerentur, ac cilicium induti veniam peccatorum postularent; sed eorum capita cinere aspergerentur, quod pluribus observat Menardus ad librum Sacramentorum Gregorii M. p. 221. 222. Edictum Pistense Caroli Calvi c. 33. *Ipsam autem Quadragesimam à quarta feria, id est, à Capite jejunii, cum ipsa quarta feria, qua publicè pœnitentes pœnitentiam accipiunt, observari usque ad sanctam Resurrectionem secundùm consuetudinem antiquam præcipimus.* Matthæus Westmonaster an. 974. *De beato quoque Ælfego legitur, quod in die Cinerum, cum de more pœnitentes Ecclesiæ liminibus removeat, hortatus est eos, ut tempore Quadragesimali, jejunio & castitati vocantes, diebus illis uxorum etiam delitus abstinerent.* Vide Sirmondum in Historia Pœnitentiæ publicæ cap. 9. ubi etiam de Pœnitentium reconciliatione; de qua quædam attingimus in vv. *Absolutio*, & *Reconciliatio*. Adde Filesacum lib. de Quadragesima Christiana cap. 12.

Multa habent Concilia & sancti Patres de ritu pœnitentiæ publicæ, quæ attingere satis erit ad alia festinanti. Iis enim cum ab Ecclesiæ liminibus abstinerent, Sacramentorum etiam perceptio denegebatur, atque adeo ipsa extrema Unctio, ut est in Synodo Ticinensi sub Leone IV. c. 8. In infirmitate tamen positis Viaticum concessum, ex Concilio Carthaginensi IV. can. 77. Arausicano I. c. 3. Agathensi c. 15. Arelatensi II. c. 28. Innocentio I. Epist. 1. c. 7. &c. Sed & si accepta pœnitentia ante reconciliationem morerentur, pro iis licebat offerre; *pro eo, quod honoravissent pœnitentiam*, ut est in eodem Concilio Carthaginensi c. 79. Arelatensi II. c. 12. & in Capitulis Caroli M. lib. 5. c. 61.

Ad Clericatum aliosve ordines Ecclesiasticos promoveri pœnitentes vetantur in Concilio Carthaginensi IV. c. 68. Epaonensi c. 3. Aurelianensi III. c. 6. Aurelianensi IV. c. 12. Agathensi c. 43. Toletano I. c. 2. Toletano III. c. 12. Romano an. 465. c. 3. in Epistola Concilii Cabilonensis, in Epist. 9. Gelasii I. PP. Innocentii I. Epist. 6. Epist. Joannis II PP ad Cæsarium, in Capitul. Gregorii II. PP. c. 5. in Synodo Ticinensi an. 850. c. 1. in lib. 1. Sacramentor Eccles. Roman. cap. 95. apud Egbertum in Dial. c. 15. &c.

Matrimonium contrahere pœnitentibus interdictum fuisse docent Concilium Arelatense II. c. 21. & Ticinense sub Leone IV. c. 8. At in Wormaciensi an. 868 c. 30. 37. ab uxoribus, si habuerint, separari vetant: si autem non habuerit, & se continere non voluerint, legitimas accipere in conjugio feminas non prohibentur, *ne in fornicationis voraginem incidere videantur.* Vide Joannem VIII. Epist. 62. & S. Columbanum de mensura pœnitentiarum §. 3.

Nullam præterea dignitatem obire poterant, ex laudato Concilio Ticinensi c. 5. sed & si *militares* essent, arma deponere jubebantur, ac proinde militare iis interdictum erat, ut in voce, *Arma*, docemus.

Comas deponere; & vestimenta mutare jubentur in Concilio Agathensi c. 15. Toletano III. c. 12. Arelatensi II. cap. 22. 25. &c. Vide Gregorium II. PP. Epist. 2. præfixam VII. Synodo sub medium, Honorium Augustodun. cap. 3. & 78. Spicilegium Acherianum to. 6. pag. 427. Hemereum in Augusta Viromand. in Reg. p. 30. &c.

Vehiculis uti prohibentur; sed *pedibus propriis*, vel *pedestri more proficisci* jubentur, in Concilio Wormaciensi an. 868. c. 26. 30. Moguntiacensi an. 888. c. 26. & Triburiensi an. 895. c. 5. 55. apud Reginonem lib. 2. c. 6. Burchardum lib. 6. c. 1. &c.

Pœnitentiam publicam non excipiunt Presbyteri, ut est apud S. Leonem in Epist. ad Rusticum, & Joan. II. Epist. 1. ad Cæsarium. Nec Clerici, in Concil. Coloniensi an. 1310. c. 10. Vide Sirmondum in Hist. publicæ Pœnit. cap. 6. & Morinum lib. 2. Exercit. c. 23. 24. & in libris de Pœnitentia.

Non iteratur, ut habet Hugo à S. Victore lib. 1. Observat. Eccl. c. 24.

Pœnitentiam publicam conjugatis non nisi ex consensu dari vetat Concilium Arelatense II. c. 21.

Qui hominem liberum, publicam agentem pœnitentiam, interfecisset, graviori, quàm si alium, mulcta punitum, indicant Capitula Caroli M. lib. 4. c. 18. Lex Longob. lib. 1. tit. 9. §. 1. & Regino lib. 2. c. 30. 190.

De his qui resiliunt à pœnitentia, agunt Concilium Turon. c. 8. Veneticum c. 3. & Aurelian. I. a. 11.

Denique pœnitentiæ publicæ jus omne penes Episcopum; nullum, nisi ejus vice aut jussu penes Presbyteros fuit, quod fusiùs probat Sirmondus c. 6. Adde Joannem VIII. PP. Epist. 62.

Expœnitentes, qui Pœnitentiam publicam aliquando subierant, eoque ipso ad sacros ordines promoveri vetantur. Vide Diurnum Romanum c. 3. tit. 9.

Pœnitentia absconsa, cui opponitur *publica*, in Concilio Remensi II. c. 31. Concilium Moguntin. I. c. 10. *Discretio servanda est per pœnitentes publicè & absconsè*, &c. Quippe occulti ob delicta publicam imponi pœnitentiam vetant Canones, apud Sirmondum c. 4. Rhabanus in Epist. ad Heribaldum c. 10. *Qui autem de prædictis vitiis per occultam Confessionem mala abs se absconsè commissa coram oculis Dei, præsente etiam Sacerdote, qui eis indicturus est pœnitentiam, confitentur, & semetipsos graviter accusant, si veraciter pœnituerint, & si per jejunia & eleemosynas — purgare certaverint, his etiam gradu servato, spes veniæ de misericordia Dei promittenda est*, &c.

Pœnitentia momentanea, apud Avitum Viennensem Epist. 4. est, quæ sub vitæ exitum confitenti imponitur, seu, ut ejusdem Aviti verbis utar, *in ægritudine, quasi sub momento accipitur*. *Subita* dicitur Paulino. Hanc Faustus hæreticus, adversus quem extant libri S. Augustini, inutilem esse contendebat, quod falsò dici docet Avitus loco cit. & ante eum Gennadius Massil. Eccles. Dogmat. c. 48. Vide Cælestinum PP. Epist. 1. ad Episc. provinciæ Vienn. c. 2. Augustinum lib. 50. Homil. Homil. 41. Innocentium I. PP. Epist. ad Exuperium c. 2. Concil. Nannetense c. 2. &c.

Pœnitentiarum redemptiones. Capitula Herardi Archiep. Turon. cap. 26. *Ut nullus pœnitentem cogat manducare vel bibere, nisi redemptio permissa sit: ita tamen ut prius pro eo donet coram ipso redemptionem*. Pœnitentia injuncta his, qui bello Suessionico — interfuerunt: *Omnibus his tribus Quadragesimis 2. 4. & 6. feria in pane, sale & aqua abstineant, aut redimant*. Vide Decretales Precum Episcoporum an. 779. Concilium Remense incerti loci an. 923. Canones Saxonicos, datos sub Edgaro Rege cap. de Satisfactione § 18. 19. & quæ de ejusmodi redemptionum origine & usu annotarunt viri doctissimi Joan. Morinus lib. 10. de Administratione Sacramenti c. 16. & Jacob. Petitus ad Pœnitentiale Theodori pag. 119. 120.

Variè autem redimebantur pœnitentiæ. Interdum enim eleemosyna ac erogatione bonorum in usus pauperum vel Ecclesiarum, atque adeo prædiorum ipsorum: unde Petrus Damiani in Epist. apud Baronium an. 1055. *Non ignoras, quia cum à pœnitentibus terras accipimus, juxta mensuram muneris, eis de quantitate pœnitentiæ relaxamus*. Quæ verò pecuniæ erogatione in pauperes redimebantur, vel quæ imponebantur, *Pœnitentiæ deargentatæ* nuncupantur à Guigone in vita S. Hugonis Episcopi Gratianopolitani n. 20. *Non deargentatam convictis vel confitentibus imposuit pœnitentiam*. Halitgarius in Pœnitentiali: *Si quis verò non potuerit jejunare, & habet unde dare ad redimendum, si dives fuerit, pro 7. hebdomadibus det solidos 20. Si autem multum pauper fuerit, det solidos 3. Neminem verò conturbet quia jussimus 20. solidos dare, aut minus, quia si dives fuerit, facilius est illi dare solidos 20. quàm pauperi solidos 3. Sed unusquisque attendat, cui dare debet, sive pro redemptione captivorum, sive super sancto altari, sive pauperibus Christianis erogandum*. Concilium Triburiense anno 895. cap. 56. *Tunc licitum sit ei tertiam feriam & quintam atque Sabbatum redimere uno denario vel pretio denarii, sive tres pauperes pro nomine Domini pascendo*, &c. Adde cap. 57. 58. Articuli oblati à Prælatis Angliæ Eduardo II. Regi Angliæ in Concil. Britan. tom. 2. c. 3. *Si Prælatus imponat pœnam pecuniariam alicui pro peccato, & repetat illam, regia prohibitio non habet locum. Verumtamen si Prælati imponant pœnitentias corporales, & illi, sic puniti, velint hujusmodi pœnitentias per pecuniam sponte redimere, locum non habet regia prohibitio si coram Prælatis pecunia ab eis exigatur*. Vide Reginonem l. 2. de Ecclesiast. Discipl. cap. 437. & seqq. Burchardum lib. 19. cap. 19. & seqq. Synodum Salmuriensem an. 1294. c. 4. Radulfum in Vita S. Richardi Episcopi Cicestrensis n. 50. &c.

Redimebantur præterea flagellationibus, *palmatis*, de quibus diximus in hac voce) & psalmorum recitationibus. Petrus Damiani lib. 1. Ep. 19. de quodam Dominico suo Monacho: *Centum autem annorum pœnitentia, sicut ipso auctore didicimus, sic expletur. Porrò cum tria scoparum millia unum pœnitentiæ annum apud nos regulariter expleant: decem autem psalmorum modulatio; ut sæpè probatum est, mille scopas admittat, dum 150. psalmis constare Psalterium non ambigitur, 5. annorum pœnitentia in unius Psalterii disciplina rectè supputantibus invenitur. Sed sive quinque vicies ducas, sive 20. quinquies, centum faciunt. Consequitur ergo, ut qui 20. psalteria cum disciplina decantat, 100. annorum pœnitentiam se peregisse confidat*. Et mox, de eodem Dominico: *Hanc autem centum annorum pœnitentiam — facile 7. diebus ex more consummat*. Et infra testatur illius exemplo ejusmodi faciendæ disciplinæ morem adeo in Italia inolevisse, *ut non modo viri; sed & nobiles mulieres hoc purgatorii genus inhianter arriperent*. Eadem habet lib. 6. Epist. 30. & lib. 7 Epist. 19. Idem lib. 9. Ep. 27. *Nam & ante nos, omnibus ferè sanctis Monasteriis hæc disciplinæ regula nequaquam fuit incognita, & si non adeò frequentata; unde & singulos annos pœnitentiæ millenis scopis redimere consueverunt*. Adde lib. 3. Epist. 10. Cod. MS. *Qui autem implere potuerit, quod est in pœnitentia, impleat, quia bonum est; qui autem non potest, consilium damus per misericordiam Dei, inprimis pro uno die, in pane & aqua 50. psalmos cantet, genua flectendo, vel sine flectendo 70. psalmos cantet infra Ecclesiam, vel in uno loco per ordinem psallat. Hæc pro uno die valent: vel unum denarium pro uno die valet, & si 4. eleemosynas tribuit pauperibus, pro uno die valent. Quidam dicunt, 100. percussiones in hieme, vel 100. psalmos in æstate valent, id est in hieme, in autumno & in verno 100. percussiones, vel 100. psalmi in æstate, vel 150. percussiones. Item pro uno mense, quod in pane & aqua pœnitere debet, psalmos mille 200. genu flectendo, vel sine genuflexu, 1670. & postea omnis dies reficiat ad Sextam, & nisi 4. & super jejunet ad Nonam, & à carne & vino abstineat se. Alium cibum postquam psallerit, sumat. In secundo anno remissior,*

pœni-

pœnitentia erit. De Natale Domini usque Epiphaniam, & illos prædictos dies qui superscribuntur, qui in pœnitentia non computantur, resiciat. Qui non potest sic agere pœnitentiam, sicut diximus, in primo anno erroget eleemosynam solidos 25. & in una hebdomada jejunet ad Nonam, & altero ad Vesperam, & 3. Quadragesimas. In secundo anno 200. *solidos, pro tertio anno solidos* 18 *id sunt* 64. *solidi. Potentes homines pro culpis & criminibus faciant, ut Zachæus ait Domino: Omnium bonorum meorum dimidium do pauperibus, & si aliquid alicui injuste abstuli, in quadruplum reddam: & de mancipiis dimittat liberos, & captivos redimant, & à quo die desiit peccare, non desinat communicare, sicut Apostolus dixit,* &c. Idem Codex MS. *Edidit S. Bonifacius, quomodo possumus pœnitentiam 7. annorum in uno anno percurrere, triduana cantatio psalmorum pro* 30. *diebus & noctibus* 115. *Psalteria, &* 50. *Pater noster, &* 50. *vicibus prosternat se in terra cum oratione Dominica, quam in prostratione dicat. Sic pro uno die, si vult minus psallere, prosternat se in oratione* 100. *vicibus, & dicat: Miserere mei Deus, & Dimitte mihi delicta mea. Fiat hoc pro uno die. Qui vult confiteri peccata sua cum lacrimis, quæ lacrimæ veniam non postulant: sed merentur, roget Presbyterum, ut Missam cantet pro eo, nisi sint criminalia peccata, quæ debent ante lavari cum lacrimis. Cantatio unius Missæ potest* 12. *dies redimere:* 12. *Missæ* 4. *menses, si valunt confessiones esse cum lacrimis. Hæc pro hebdomada:* 350. *Psal. flectendo genua in Ecclesia, aut in uno loco per ordinem. Qui unum Psalmum non novit, & jejunare non potest, hic quantum sumit, penset, & tribuat medietatem in eleemosynis.* Vide Reginonem lib. 2. de Ecclesiast. discipl. c. 446. novam editionem Conciliorum tom. 7. p. 1478. d. & Ivonem decret. part. 15. c. 191. & seqq. Pœnitentialem Andegavensem apud Morinum post libros de Pœnitentia, eundem Morinum lib. 10. cap. 17. 18. &c.

Pœnitentiæ inter obventiones Curionum vulgò recensentur, quæ aliis *Confessiones* dicuntur. Vide in hac voce. Tabularium Conchense in Ruthenis ch. 15. *Et mansiones de ipsas Ecclesias, & quartam partem de sepulturam & pœnitentiam,* &c. Ch. 27. *Et nihil retineo ibi, nisi solummodo gaddium, & pœnitentiam de illis hominibus, qui mansos vel appendarias de parochia mea tenuerint, hoc est unum denarium pro gaddio, & medaculam pro pœnitentia.* Adde Ughellum to. 4. p. 1213.

Pœnitentiarum remissio, vel *indulgentia*. Historia Andegavensis: *Et edicto jussit, ut — septima pars pœnitentiarum populo convenienti ad illam celebritatem dimitteretur.*

Libellus Pœnitentiæ, quo quis imposita & indicta pœnitentia, à reatu, quem ultro fatetur, absolvitur, aut absolvendus reservatur & Ecclesiæ reconciliandus. Anastasius ad VIII. Synod. act. 2. *Habentes præ manibus libellum pœnitentiæ, deprecantur sanctam Synodum, ut introëant.* Act. 3. *Quamvis ipse Theodorus post scriptum Romanum libellum indulta culpa, quam contra Patriarcham Ignatium — commiserat, per libellum pœnitentiæ receptus sit,* &c. Nicetas Paphlago in vita Ignatii Patr. CP. p. 713. edit. 1618. λιβέλλους μετανοίας ἐπιδεδωκότες. Βιβλία μετανοίας apud Socratem, lib. 1. c. 8. l. 2. c. 12. 14. Sozomen. lib. 2. c. 16. 14. & Evagrium lib. 3. c. 9. Vide Synod. Trull. can. 95.

Libellus, nudè. Formosus PP. Epist. 1. *Decrevimus, ut oblatis libellis se deliquisse fateantur, & pœnitentia veniam deprecentur.* Anastasius in S. Gelasio PP. *Revocavit Mesenum Episcopum ad Communionem, & recepit eum Ecclesiæ suæ sub satisfactione libelli, & purgatus est receptus. Libellum pœnitentiæ* idem vocat in S. Hormisda. Vide S. Leonem PP. Epist. 80. ad Episcop. Campan. c. 2. & quæ observat Morinus l. 9. de Pœnit. cap. 26.

Libellus Confessionis, in Epistola Episcoporum Regni Lotharii in Synodo Aquisgran. an. 860. qua quis se etiam suum confitetur, & ab eo absolvi flagitat. Extat apud Sirmondum post Concilium Duziacense, ejusmodi libellus Confessionis Roberti Episcopi Cenomanensis, cum Epistola absolutionis, quam ei remiserunt venerabiles Consacerdotes. Et alter Ansegisi, qui Lingonensem Episcopatum usurpaverat, in Synodo Tullensi apud Saponarias cap. 5. unde conficitur, olim etiam Confessionem, libellis porrectis, factam Presbyteris aut Episcopis. Cujus etiam moris exemplum proferunt Palladius in vita Chrysostomi c. 17. Anonymus Combefisianus in Porphyrog. n. 4. Amphilochius in vita S. Basilii Cæsar. c. 10. & Ditmarus lib. ult. p. 108. *Vide Temperantiæ libellus.* Atque inde fortè fluxit loquendi formula, *Confessionem dare*, pro *confiteri*. Capitula Herardi Archiep. Turon. c. 75. *Ut jejuni ad confirmationem veniant perfectæ ætatis, & moneantur confessiones dare prius,* &c. Vide Baron. an. 253. n. 58. 59. 60.

Litera Pœnitentialis, idem quod libellus pœnitentiæ: quæ scilicet pœnitentibus in argumentum statæ ac certæ indictæ pœnitentiæ dabatur ab Episcopis, præsertim iis pœnitentibus, quibus indictæ erant ob graviora crimina certæ quædam pœnitentiarum species, quas ii extra diœcesim interdum exigere deberent, verbi gratiâ, cum sacræ iis injungebantur peregrinationes, aut circuli ferrei deferendi, & hujusmodi. Joannes Monachus in vita S. Bernardi Pœnitentis n. 5. *Cur tamen exulaverit, vel propter quam offensionem tanta austeritate pœnituerit, temere definire non audeo, præsertim cum ipse omnia opera sua, in quantum potuit, occultaverit, & in literis pœnitentialibus, quas sigillo Magalonensis, sui scilicet Episcopi, & Narbonensis, sui quoque Archiepiscopi, signatas secum ferebat, nihil aliud de reatu ejus scriptum fuerit, nisi quod pro horribilibus suis peccatis pœnituerit.* Et n. 7. *Pœnitentiale mandatum appellatur.*

De Pœnitentia S. Dominici: ita vocantur viri & feminæ, qui in vita laicali sub directione PP. Dominicanorum vitam instituunt, etiam habitu modestiore utentes. Vide Mirac. S. Thomæ Aquin. n. 15. & Henschenium ad 19. Martii, ubi de B. Sibyllina Papiensi.

De pœnitentia S. Francisci. Vide *Continentes.*

Ordo de Pœnitentia S. Mariæ Magdalenæ fundatus n. 1272. aut 1277. Massiliæ, per Bertrandum virum pium ac civem Massiliensem, qui suis virtutibus hunc illustravit Ordinem, confirmatum sub Regula S. Augustini à Nicolao III. PP. Ex Cruzenio in Monastico.

Ordo Fratrum de Pœnitentia JEsu Christi, apud Massiliam institutus an. 1260. Ita Chronicon MS. Lemovicense Joannis de Nigella Physici Regis Caroli. Vide Gulliel. Prynneum in Liebrtatib. Angl. tom. 2. p. 1065.

Pœnitentia. Leges Edmundi Regis apud Londonium cap. 3. *Si quis sceleratis manibus effundat sanguinem Christianum, non appareat in conspectu Regis, priusquam emendationem ineat, sicut Episcopus docebit, & pœnitentiam consulet.* Hic *pœnitentiarum* interpretatur Somnerus: sed puto potiùs librum *pœnitentialem* intelligi.

Pœnitentes mulieres, quas anteactæ vitæ lascivioris pœnitet, quæque in Monasterio sese ad agendam pœnitentiam recludunt, quod Μετάνοιαν appellabant Byzantini. Duplex enim fuit hac nomenclatura Monasterium Constantinopoli, alterum ad Freti littus dextrum, à Justiniano & Theodora extructum, uti narrat Procopius lib. 1. de Ædific. c. 9. & in Hist. arcana p. 75. 1 edit. alterum quod τῆς Νέας μετανοίας dicitur apud Theophanem pag. 250. De utroque agimus in nostra Constantinopoli Christiana. Charta Philippi Regis Franc. anno 1312. in 48. Regesto ejusdem Regis Tabularii Regii num. 136. *Ex parte mulierum Pœnitentium, vulgariter vocatarum Repenties, de Dolentio, nobis fuit humiliter*

humiliter supplicatum, &c. Sub finem: *Nos igitur attendentes, quod mulieres prædictæ mundanæ lubricitatis flagitio & luxuriæ fœditate relictis, elegerunt Domino famulari in fructu continentiæ, & munditia castitatis, quam nostris temporibus in regno nostro præcipuè augeri cupimus, cum ipsa sit possibilis animas hominum Deo cum fiducia præsentare*, &c.

In ordine pœnitentium stare, apud S. Hieronym. Epist. 30. c. 1.

POENITENTIALE, *Pœnitentialis*, Liber Ecclesiasticus, in quo continentur, quæ ad pœnitentiam imponendam, & ad reconciliandum pœnitentem spectant. *Liber Pœnitentialis*, in Concilio Turon. IV. c. 22. *Pœnitentiales Codices, Codicilli, Libelli*, in Parisiensi VI. lib. 1. c. 32. ubi & quidam *contra Canonum autoritatem confecti, & quorum sunt certi errores, incerti autores prohibentur. Sacramentum ad dandam pœnitentiam* in Capit. Caroli M. lib. 5. cap. 52. ubi fortè legendum *Sacramentarium*, ut lib. 7. c. 143. *Canon Pœnitentialis*, in Capitulis Aytonis Episcopi Basileensis c. 6. in Statutis Odonis Parisiensis Episc. cap. 8. & apud Stephanum Tornac. Ep. 1. *Leges Pœnitentium*, apud Bernardum Presbyt. Constantiensem lib. de Reconciliat. lapsorum p. 285. *Peccantium judicia*, apud Reginonem an. 576. *Judicium pœnitentiæ*, in Charta an. 1197. apud Ughellum to. 7. pag. 1275. *Præterea obtulit eidem Ecclesiæ --- lectionarium unum cum Epistolis, Benedictionarium, cum Judicio pœnitentiæ, Orationale unum Franciscum*, &c. Beda de Remediis peccatorum c. 1. de Sacerdote: *Præparet sibi --- Pœnitentialem, qui hoc ordine secundum auctoritatem Canonum ordinatur, ut discretiones omnium causarum investiget primitus, sine quibus rectum judicium non potest stare*, &c. Joannes Abbas S. Arnulfi in vita B. Joannis Gorziensis num. 18. *Præcepta Canonicæ institutionis, hoc est decreta Conciliorum, Judicia Pœnitentum, ordinem actionum Ecclesiasticarum, --- corde recondita mirè continuit.* Vita Burchardi Episcopi Wormatiensis: *Canones in unum corpus collegit, non pro ulla arrogantia; sed ut ipse dixit, quia Canonum jura, pœnitentiumque judicia, in Episcopatu suo fuerant neglecta ac destructa.* S. Stephanus in Regula Grandimontensium cap. 5. *Nec etiam judicia pœnitentiæ viris exterioribus injungere præsumatis: hujusmodi namque negotium nihil ad vestrum spectat propositum. Sententiæ judiciorum*, in veteri Scheda in appendice ad Capitularia Reg. Franc. p. 1385. edit. Baluzianæ. Epitaphium S. Isidori Hispalensis Episcopi:

Ut sincerè credidit, sincerè sic edidit
Formam pœnitudinis.

Ubi Regula ejusdem Isidori, ni fallor, innuitur. *Peccantibus discretionem pœnitentiæ judicare*, in Concilio Cloveshoviensi an. 747. c. 6. *Judicare*, nudè ibidem c. 11. Quo etiam spectant hæc ex appendice 1. ad lib. 4. Capitulor. Caroli M. c. 30. *De Judicio pœnitentiæ ad interrogandum relinquimus per quem Pœnitentialem, vel qualiter judicentur pœnitentes*, &c. Capitulare Heitonis cap. 19. *Nec diversa sentiant in Judiciis pœnitentium*, &c. Varii enim circumferebantur libri Pœnitentiales, qui prostant & laudantur passim à Scriptoribus, atque in primis *Pœnitentialis Romanus*, *Pœnitentialis Bedæ Presbyteri*, *Pœnitentialis Gregorii III.* PP. editus in Conciliorum voluminibus: *Pœnitentialis Halithgarii* Episcopi Cameracensis, editus à Canisio to. 5. Lection. antiqu. & à Menardo ad Sacrament. Gregorii M. quique laudatur Baldrico Noviomensi lib. 1. Chron. Camerac. cap. 38. 39. & à Flodoardo lib. 2. cap. 19. *Pœnitentialis Theodori*, ut quidam volunt, Archiep. Cantuariensis crebrò laudatur à Reginone, an. 576. & in Canonibus à Burchardo, Ivone Carnot. & aliis, cujus indicem Spelmannus, fragmenta verò nuper edidit v. cl. Jacobus Petitus. Extat præterea in Bibliotheca S. Victoris Parisiens. *Petri Pictaviensis*, Canonici ejusdem Ecclesiæ, & *Petri de Flamesburgo* Pœnitentiales libri: quibus adjungi possunt Canones, dati sub Edgaro, de Modo imponendi pœnitentiam, ut & *Pœnitentialis* Monasticus Columbani: Cujus etiam est Liber de *Pœnitentiarum mensura taxanda*, editus an. 1667. inter ejusdem Sancti opera, cum quibus editus perinde alter Cumeani Abbatis Scoto-Hiberni, *de mensura pœnitentiarum. Liber Pœnitentialis* Alani de Insulis, & similes libri Pœnitentiales, secundùm quos, *non ex corde suo, juxta delicti qualitatem pœnitentiam* reo Sacerdos imponebat, ut est apud Reginonem lib. 1. de Disciplinis Ecclesiast. cap. 57. unde in Capitulari Caroli M. apud Saltz. præcipitur, *ut Sacerdos doctus sit, & suum Pœnitentiale bene sciat.* Habuerunt etiam Græci suos Pœnitentiales, in quibus recenseri debent ea ἐπιτίμια, quæ inter opera Basilii M. edita sunt, & quem pronuper, sub titulo Nomocanonis, recentioris omnino ætatis, publicavit vir admodum eruditus Jo. Bapt. Cotelerius Regius Linguæ Græcæ Professor in to. 1. Monumentorum Ecclesiæ Græcæ. Ejusmodi Pœnitentialium Librorum meminit Joannes Antiochenus editus ab eodem Cotelerio cap. 1. Οἱ γὰρ ἅγιοι πατέρες ἡμῶν μετανοίας τρόπους ἐκθέμενοι, καὶ ἐπιτιμίων ἰδέας ἀναλόγους τοῖς τῶν ἀνθρώπων ἁμαρτήμασιν ἔσπευδον διὰ τούτων ἀνακαθαίρειν τὸ σῶμα τῆς ἐκκλησίας. Complures verò Pœnitentiales collegit ac edidit Jo. Morinus in libris de Pœnitentia. Vide *judicare*, interrogato confitente, confessor promebat librum suum pœnitentialem, quæsitoque in eo delicto, locum ei ostendebat, ut videret ipse agnosceretque, legitimam sibi imponi pœnitentiam. Vide Anonymum in Pœnitent. Gr. apud eundem Morinum p. 120. ejusmodi porrò *judicia* inter obventiones Curionum recensentur in Tabular. Celsinianensi: *Dimisit in manu ipsius Prioris -- ipse Arnulfus Presbyter Capellaniam S. Hilarii, & medietatem denariorum, quæ dicuntur judicia, & septima, & pœnitentias de villa S. Hilarii, &c.*

POENITENTIALIS, Vir, cui imposita est pœnitentia. Acta S. Willelmi pueri Martyris apud Capgravium: *Pœnitentialis quidam brachia ferreis innexus nexibus.* Charta Robaldi Archiep. Mediolanensis an. 1141. apud Ughellum to. 4. p. 654. *Asserebant, quòd in die Cœnæ Domini pœnitentiales per aliquem Diaconum suum Archidiacono --- semper fore præsentandos.* Adde p. 661.

POENITENTIARIUS, Dignitas instituta in Ecclesiis Cathedralibus à Concilio Tridentino sess. 24. cap. 8. sess. 14. cap. 7. penes quem facultas est casus Episcopis, ut vocant, reservatos absolvere. Erant tamen longè ante Concilium Tridentinum *Pœnitentiarii*, qui interdum ab Episcopis per villas & oppida in Quadragesima destinabantur, qui imbecilles, impotentes, & pauperes à casibus, qui *Majoribus* reservantur, absolverent, ut est in Concilio Arelatensi an. 1260. c. 16. Charta Everardi Episcopi Ambianensis an. 1218. quia in sua Ecclesia tres personatus erigit, Præcentoriam, Magisteriam scholarum, & Pœnitentiariam: *Pœnitentiarius verò loco nostri Confessiones audiet de quacunque parte diœcesis ad ipsum referantur, exceptis Confessionibus Curatorum nostrorum, & Magnatum, & Baronum, quas nobis reservamus. Ad illum etiam, tanquam ad illum, quem post nos in hoc officio proximum esse volumus, dubitationes, si quæ emergent, in foro Pœnitentiali jubemus reportari. Pœnitentias injunctas ab aliis Confessoribus relaxare poterit, aut mutare, prout secundum Deum viderit expedire.*

Scribit Socrates l. 5. c. 19. regnante Decio in singulis Ecclesiis ordinatum Presbyterum, qui pœnitentiæ præesset, πρεσβύτερον ἐπὶ μετανοίας, quod qui post baptismum lapsi erant, coram eo peccata sua confiterentur. Similia

Similia fere habet Sozomenus lib. 7. cap. 16. Unde colligi daretur tum primum institutos *Confessarios*: sed id refellit Baronius an. 255. n. 9. commentumque esse contendit Novatianorum. Vide Maturinum Simonium de Pœnitentiæ ritu c. 4. & Altaserram lib. 2. Dissertat. Juris Canonici c. 8.

Pœnitentiarius Ecclesiæ Romanæ. Ex Presbyteris Ecclesiæ Romanæ quosdam constituit Simplicius Papa, ut autor est Anastasius Bibliothecarius, super pœnitentes, qui iis præessent, & eorum exomologeses seu Confessiones audirent: *Hic constituit ad sanctos Petrum, Paulum, & Laurentium hebdomadas, ut Presbyteri ibidem manerent propter pœnitentes & baptismum, &c.* Horum primus hodie *Magnus Pœnitentiarius* dicitur, qua dignitate in Ecclesia Romana fungitur unus è Cardinalibus, de cujus officio pluribus agit Octavianus Vestrius lib. 1. de Judiciis aulæ Rom. Will. Brito lib. 12. de Pœnitentiario Eccl. Romanæ:

> *Dic Jacobo Papæ vice qui delicta reorum*
> *Audit, & absolvit confessos rite reatus.*

POENITUDO, pro *pœnitentia*, in l. 11. Cod. Th. de Indulgent. crimin.

POETARE, More Poëtarum fingere. Lucifer Calaritanus lib. 2. pro S. Athanasio p. 108. *Te falsa hæc cum sacrilegis tuis poetasse.* Dantes in Purgatorio St. 28.

> *Quelli ch' anticamente poetaro*
> *L' eta del oro, & su stato felice.*

Utitur etiam Petrarcha part. 1. son. 10.

> *Onde si scende poëtando, e poggia.*

POGESIA, *Pogesus, Pogesius,* Monetæ Gallicæ species, sed minutioris.

Pogesa. Charta Capituli Lactoratensis an. 1273. in Regesto homagiorum Aquitaniæ fol. 52. *Pro quibus 60. libris assignavit & tradidit dominus Rex dicto Capitulo unam pogesiam, seu pictam, seu quartam partem unius denari Burdegal.* In Usaticis d' *Ayguemortes* an. 1246. *Bannum autem tale sit, scilicet de ovibus & capris una pogesia, de porco obolus, de bestiis grossis duo denarii. Posigia* habet Historia Episcoporum Lodevensium p. 169. pro *Pogesia.* Vide Hist. Cadurcens. n. 105. & Gariellum in Episcop. Magalon. p. 278.

Pogesus, in Charta Ildefonsi Comitis Tolosæ anni 1144 apud Catellum in Hist. Occitan. p. 323. 324. *Solidi Pogesi,* in Tabulario Conchensis Abbatiæ ch. 44. 109. 155. & alibi non semel. *Denarii poiesi,* ibid. ch. 269.

Pogesius. Raymundus de Agiles: *Erat moneta hæc Pictavini, Cartenses, Manses, Lucenses, Valentinenses, Mergoresi & duo pogesii pro uno istorum. Denarii pogisii.* Vetus charta apud Columbum in Episcop. Vivariensibus: *Donant ei sex denarios pogisios in singulis marcis quæ percipiebantur in argentariis &c. Deniers poigeoise,* in Charta an. 1282. apud Perardum p. 555. *Pougeesse* & *Pougeoise,* nostris olim. Charta Alphonsi Comitis Pictav. an. 1253. in Tabulario Regio, *Scrinio, Monetarios: Simplices autem Tolosani debent esse legis & ponderis Turonensium, hoc est sciendum ad quatuor Pougeesses minores legales, sicut debet fieri moneta Regis apud Carcassonam & Nemausum.* Charta anni 1282. apud Perardum p. 554. *Et seront li dis deniers à 3. deniers poigeoise moins de loi, &c.* Alia an. 1306. in probat. Hist. Castilionensis p. 97. *Et les mailles de deux deniers, & pougeoise de loi argent le Roy, & de 17. souz. six den. de pois au marc le Roy.*

Pougesia Charta an. 1306. in Regesto 9. Philippi Pulchri Regis Franc. ch. 14. ex Tabul. Regio: *Item 29. solid. & 6. denar. & pougesiam, quos dominus Rex percipit in censibus denariorum annis singulis, &c.* Legi in adversariis D. Peyrescii viri doctissimi, *Poitevines, Pites, Pougeoises, Pougoires, & Poioiessas Aragonenses,* unum idem esse.

Pogesata, Pretium unius pogesiæ. Consuetudines To... part. 2. *Denariatam, & etiam obolatam, & etiam pogesatam potest quilibet vendere sine aliqua certa mensura.* Charta an. 1300. in Regesto Philippi Pulchri Reg. Franc. an. 1299. Tabularii regii n. 49. *Tria pogesata vineæ de Gratalausa.* Vide *Moneta Podiensis.*

POGETUM, Colliculus, ex *podium*, eadem notione. Tabularium Conchense in Ruthenis ch. 151. *Et in illo loco in pogeto dono similiter --- illo meo alode &c.* Infra: *Et teneat ipsum alodem, excepto illo pogeto, si Abbas donare voluerit ad filios meos, &c.* Vide *podium.*

POHERI, qui dicti fuerint apud Willelmum Britonem in Philippide, video passim ignorari, vel sanè à viris doctis prætermitti. Is lib. 10. p. 221.

> *Pontivii Comitem comitantur in arma Poheri.*

Et lib. 11. p. 233.

> *Stant contra oppositis Thomas Gallericus armis,*
> *Gamachiosque Vimosque ciens, Robertigenæque,*
> *Pontiviusque Comes, Drocensis, atque Poheros.*

Quos verò *Poheros* Willelmus, Poëtæ nostrates *Poihiers* vulgò vocant. Magister Vaccius, qui scribebat an. 1160. in Historia MS. Ducum Normanniæ in Willelmo Notho:

> *Les Bolongneis, & les Poihiers*
> *Aurés tous, & mes Soudoiers.*

Autor MS. Poëmatis de Varino Duce, qui eodem vixit seculo:

> *Moult le regardent François & Berruier,*
> *Et Alemant, & Flament, & Pohier.*

Alibi:

> *Mande Normans, & Flamans & Pohiers,*
> *Et Bourguignons, François, & Berruirs.*

Philippus *Mouskes* in Hist. Franc. MS. (vivebatis anno 1240.) in Carolo M.

> *Et li Ponhiers & Champenois.*

In Lothario:

> *Lohiers, qui donques estoit Rois,*
> *Assembla Ponhiers & François,*
> *Si quist tote la Loheraine.*

In Philippo Augusto, de Prælio Bovinienſi:

> *Li Ponhiers & li Champignois,*
> *I furent preut, & cil d' Artois,*
> *Li Hurepois d' outre Seine,*
> *Là leur font pas meslée seine,*
> *Cil d' Aminois & de Pontiu,*
> *Tinrent bien d' autre part leur liu.*

quibus versibus reddidit quæ hoc prælium commemorans habet Willelmus Brito.

Poheri igitur populi fuere in Belgio, quorum nomenclatura tam latè patuit, ut Golutus in Historia Sequanica lib. 10. cap. 81. & 109. scribat Duces olim Burgundiæ, qui complures etiam Germaniæ inferioris tractus possedere, Heraldos seu Fœciales habuisse, quorum alii Poihieri, (*Poihiers*,) alii Ripuarii, (*Ruyers*) appellabantur; Poheros verò Fœciales intra Franciam, & Ripuariòs intra Germaniam inferiorem suum obiisse munus. Sed appellationis rationem non reddit, quæ non alia est, quàm quod Ducum ejusmodi Burgundicorum modernorum dominia partim in Francicis, partim in Germanicis regionibus protenderentur, id est in provinciis quæ aut Gallica aut Germanica lingua utebantur: cum Ripuariorum nomine, eæ quæ Rheno conterminæ erant, Poherorum, quæ versus Franciam excurrebant, intelligerentur. Unde omnino conficitur *Poherorum* nomen generale fuisse, pluresque comprehendisse populos.

Horum præterea mentio est in veteri Ceremoniali Gallico MS. ubi agitur de Torneamentis, ad quorum evocationem in hæc verba facta proclamatio describitur: *Or oyez Seigneurs Chevaliers que je vous fais à sçavoir le grand digne pardon d' armes, & le grand digne tournoyement de par les François, de par les Vermandisiens & Beauvaisiens, de par les Poihiers & Corbeans, de par les Arthisiens & les Flamens, de par les Champenois & les Normans, de par les Angevins, Poitevins & Tourangeaux,*

geaux, de par les Bretons & Manceaux, de par les Rive & Hasbegnons, & de par tous autres Chevaliers qui accordez si sont, &c.

Verum hoc loco *Poherorum* nomen haud tam latè patet, satisq; innuitur vicinos fuisse Corbeiensibus atq; Bellovacensibus, proindeque eos esse qui castro, quod vulgo *Poix* vocant, & ab Orderico Vitali lib. 10. pag. 783. *Castrum de Pice* appellatur, vicinam incolebant regionem: quod prorsus firmant antiqui Fœcialium libri, quos *Provinciales* dicunt, quod Nobilium nomina & insignia secundùm provincias digesta contineant. Quippe sub *Poherorum* titulo, seu *Pothiers*, recensentur vulgo Domini *de Pequigny, de Rivery, de Sissolieu, le Vicomte des Quesnes, de Rambures, d' Araines*, & familiæ aliæ nobiles, quæ in eo tractu qui Ambianam inter & Pontivensem Comitatum jacet, atque adeo in Vinemacensi pago, sedes suas habebant.

A castro igitur Piciacensi, seu *de Poix*, Poheri dicti: quomodo Ordericus Vitalis lib. 12. p. 844. *Bratheros* appellavit, qui Normanniæ tractatum, Bellovacis conterminum, vulgo *le Pays de Bray* vocatum incolunt.

Id prætereà nominis haud intra prædictos limites sese continuit, cùm ultra Somonam obtinuerit: quippe in Tabulario Ecclesiæ Canonicorum Vineacurtensis fol. 10. mentio fit mensurarum frumentariarum, *Sestiers Pohiers* dictarum: ut in Ecclesiæ Ambianensis Chartarum Inventario pag. 3. *du muy Pohier*, seu modii Poheri.

POICHIA, *Ponchia*, Mensura frumentaria, in diœcesi Biterrensi. Charta Philippi Regis Franciæ an. 1304. ex Chartophylacio Regio: *Donamus 55. sextarios, dimidium quarterium, dimidiam poichiam, & dimidiam cupam frumenti, & 63. sextar. dimid. quarterium dimid. ponchiam & dimidiam cupam ordei, &c.*

POIGNIA. Inquesta de Foresta Aquilina in Regesto Philippi Aug. Herouvalliano f. 118. *Habet & carbonarios assignarios poigniarum ad mortuum nemus in defenso Molinelli.* Infra: *De pasnagio, quod domini Regis est, habet dominus Monfortis unum centenarium, si inventus fuerit apud Rambolhec, sive ad poignias.*

POYPIA, Domus rustica. Charta homagiorum Nobilium Bressiæ an. 1272. apud Guichenonum: *Recognoscit se tenere in feodum domum suam, & Poypiam de sancto Cyrico, cum tota fortereſſia.* Infra: *Confitetur se tenere ab eodem in feudum ligium plastrum suum de Baugiaco, & poypiam suam fortem de Corbertoud, cum nemore & terra quam ibi tenet, & partem dictæ poypiæ.* Rursum: *Et poypiam suam S. Sulpitii sit aminter duas Poypias.* Occurrit ibi pluries p. 14. 15. 16. 17. 20. Alia Charta Gallica ibidem p. 51. *George Loup n' a pas fait le fief d' une Poype d' Amorel, pource qu'elle a esté reduite à servis.* Observat v. cl. Dion. Salvagnius Boissius apud Delphinates propriè *poipiam* esse agrum silvestrem sentibus ac silvulis obsitum.

POLA, Pertica, vel alius modus agri. Liber Prioratus Donstapl. cap. 4. *In qualibet dola habet 4. polas, sive 8. andenas, jacentes simul.* Alibi: *Habet Prior primo 4. perticas sive polas in latitudine, &c.* Vide *Dolæ*.

POLANA. Vide *Poulainia*.

POLANUS, Trochlea, ni fallor, nostris *Poulie*. Tabularium Episcopat. Antisiodor. *Costumæ de cordis, polanis, & minagium sunt Comitis.* Hinc

Poulenagium, Præstatio pro polanis, seu trochleis, quibus dolia è navibus in littus educuntur. Idem Tabularium: *Omnes tam foranei quam de villa, qui adducunt vinum ad portum, dolium debet 6. den. & 4. den. de poulenagio, & 2. den. pro minagio. Poulenagium illorum qui sunt de foris & de villa; omnibus diebus quibus aliquis ducit ad ripam, Polanus debet 4. den.* Et infra: *Dolium ductum extra villam---debet. 6. den. de poulenagio, & si emptum fuerit, debet roagium & minagium cujuscumque modiationis sit, & poulenagium, nisi oneratum fuerit ad singulam super axem.*

POLEGIUM. Vide *Puleticum*.

POLENTARII, qui *brasium* curant, molunt, & conficiunt ad *cerevisiam* componendam. Iter Camerarii Scotici cap. 26. §. 1. *Polentarii, qui brasium curant & faciunt Malt-makers, calumniari debent, quod faciunt bonum brasium, & malum, & simul & conjunctim: cum debent ea facere separatim, & pro diversis pretiis.* Adde §§. seqq. Vetus Charta vernacula post Historiam W. Thorn p. 2206. *Et quant l' Ercevesque tieat grauntz festez, les polentiers l' Ercevesque averent lieuzlor pleytrie, ou bien leur soit.*

POLENTRUDIUM, *Politrudium*, Cribrum farinarium. Gloss. Lat. Gall. Thuanum MS. *Politrudium, buretel.* Veteres Schedæ MSS. *Ego comedi panem polentrudizatum, ad polentrudium delicatum.* Vox videtur deducta à *polenta*, farina delicatior, vel à *polline truso*, Gall. *Farine passée*.

POLEDRUS, *Pulletrum, Pultrinus*, Pullus equinus, Ital. *Poledro, puledro*, & *poltro*: ex qua voce Landinus ad Dantem ignavos *poltronos* dictos putat. Nostri *Poutre* dicunt. Gloss. Ælfrici: *Poledrus*, ƴola. i. pullus. Testamentum Bertichramni Episcop. Cenoman. *Reliquos verò caballos, tam Uvarannonis quàm spadas seu poledras, &c.* Charta Adalberonis Archiep. Hammaburg. an. 1143. *Sed & poledrum denario, & vitulum dimidio redimant.* Alia Hartwici Archiep. an. 1149. *De animalibus autem, veluti polledris denarium, de vitulis obulum, de reliquis quoque justam decimationem administrent.* Cæsarius Heysterbac. lib. 7. c. 39. *Erat Monasterio poledrus pulcherrimus, species---enim optimi dextrarii in eodem erat poledro.* M. Justinus Lippiensis in Lippi-florio p. 149. *Colligit, æs, vestes, fruges, pecus, arma, poledros.* Occurrit in Lege Salica tit. 40. §. 7. 8. & Aleman tit. 53. in Capitulari de Villis cap. 14. 15. 50. 62. in Charta Ludovici Pii apud Mabillonium to. 5. Vitarum SS. Ord. S. Benedicti p. 67. In Charta Aldrici Episcop. Cenoman. p. 89. 90. in Speculo Saxon. lib. 2. c. 48. §. 14. &c.

Pulletrum, eadem notione, in Legibus Wisigoth. lib. 8. tit. 4. §. 5. & in Charta an. 813. apud Ughellum in Episcopis Veronensibus. *Pullitras* Gallinas *vetulis* opponit Varo lib. 3. de Re rust.

Pultrinus in Gloss. Theotisco, *Fuli. Poutrain au laict* in Consuetud. Montensi cap. 50.

Poledrio, apud Sambucum ad Leges Hungaricas.

Poledraris, qui poledrorum curam gerunt, in Capitulari de Villis c. 10. 50.

Pultrellæ, equæ adultæ, rusticis nostris *Poutrelles*. Capitulare de Villis c. 14. *Ut jumenta nostra bene custodiant, & poledros ad tempus segregent, & si pultrellæ multiplicatæ fuerint, separatæ fiant.* Cap. 62. *Quid de poledris & pultrellis, &c.*

Poletria, Pullorum equinorum grex. Fleta lib. 2. c. 87. §. 1. de Caseatricis officio: *Item ejus est---facere butyrum, curamque de poletria obtinere, ac exitibus inde provenientibus compotum reddere.*

POLENA. Vide *Poulainia*.

POLETA. Matthæus Paris an. 1215. in Charta Joannis Regis Angl. pro libertatibus forestæ: *Tres ortilli scindantur de pede anteriori sine poleta.* Scilicet parte carnosa, quam *montem pedis* vocant. Ita Watsius.

POLETA. Fleta lib. 2. cap. 18. *Officium coquinæ est, denarios recipere de Gardaroba pro officiis emptoris, poletæ, salsariæ, aulæ, & cameræ, &c.*

Poletarius. Fleta lib. 2. cap. 14. §. 3. *Item duos Magistros Coquorum, Lardenarium, Poletarium, Scultellarium, Salsarium, &c.* Sed his locis opinor legendum, vel intelligi *Polentam*, & *Polentarium*, qui polentas conficit. Non tamen temere definio.

POLIA.

POLIA. Jo. de Janua: *Polia, armentum, vel grex, vel collectio equorum, vel aliorum jumentorum. Et dicitur à polis, quod est pluralitas.*

POLIANESUM. Charta Algari Comitis Angli in Monastico Angl. tom. 1. p. 1022. *Cujus etiam putrili corpori Româ quidem venienti in præscripto polianeso Basilicæ divina prædestinatio sepulturam ordinavit.* Ubi loci legendum fortè *polyandrio, vel paradiso.*

POLICARA. Vetus Notitia Sicula apud Rocchum Pirrum tom. 1. p. 311. *Et deinde vadit usque illo Mizano vallone, ubi sunt multæ policaræ.*

POLINUS. Vide *Pullanus.*

POLIS, Urbs, πόλις. Græcismus.

Urbs est dicta polis, dicuntur plurima polis.

Epitaphium quod habetur apud Ughellum tom. 7. Ital. sacr. p. 894.

Hos rea mors rapuit, Reatina polis sepelivit.

Bondelmontius in Descript. Constantinopolitana: *Tertiaque quarta columnarum quasi in medio polis sunt positæ.* Vide ibi Notas nostras.

POLISIS. Joan. Sarisberiensis Epist. 268. *Is qui ventis & mari imperat, exigentibus hominum meritis, in polisi mundana, re scilicet publica degentium, in hoc seculo, seditiones esse patitur.* Ubi polisis pro *republica* ponitur. Sed nescio an non legendum sit *politia*, quomodo vernaculè *Police* dicimus, pro *Politica.*

POLISSEMUS, multæ significationis, πολύσημος, apud auxilium de Causa Formosi Pap. *Communicare verò polissemum est, &c.*

POLITANUS. Adamnanus l. 1. de Locis sanctis c. 1. *Camelorum & equorum——numerositas——per illas politanas plateas stercorum abominationes propriorum passim sternit.* Quidam MSS. habent *politarias.* Gretzerus *politas* legendum censet, hoc est elegantes. At hoc loco *politanæ plateæ*, sunt, ni fallor, *urbicæ plateæ*, voce ex πόλις efficta.

POLITICUM. Vide *Puleticum.*

POLITICI, Hæretici quidam sic appellati, quos alii *Arnaldistas* vocabant, ab Arnaldo Brixiano, quorum hæresis sub Innocentio III. PP. vulgari cœpta, damnata verò ab eodem Pontifice in Concilio Lateranensi, ab obitu Cælestini PP. rursum invalescere cœpit. Vide Baronium an. 1144.

Politici versus, quo carminis genere conscripti complures in manibus teruntur recentiorum Græcorum libri, unde dicantur, non parva est difficultas: in qua enodanda, si liceat mihi extra instituti metas paulò excurrere, dicam quod sentio. Laudatur Joannis Tzetis liber de versibus politicis à Labbeo in Biblioth. nova MSS. p. 196.

Versus politici haud multùm abludunt ab eo genere versuum, quos dithyrambicos veteres appellarunt. Nam ut ii nullam numerorum, nullam carminum recurrentium certam legem habebant, quod docet Aristoteles, sed numeris lege solutis feruntur, ut ait Horatius: ita & politici minimè ad exactam metri formam conscripti sunt. Syllabarum enim certo numero, qui vix ultra 15. excurrit, crebrisque metaphoris, ὀνομάτων διπλώσεσι, & συνθέτοις ὀνόμασι, constant: quæ omnia dithyrambicis adscribit Demetrius Phaleræus seu Dionysius Halicarnasseus lib. περὶ ἑρμηνείας, pag. 39. 44. edit. Morellianæ, nisi forte dicamus eos similes esse veteribus Sibyllinis, quos longos fuisse asseverant Cicero ac Varro.

Versus politicos heroïcis adscribit Scholiastes Hephestionis pag. 91. quo loco septem genera carminum heroicorum recenset, in quibus *politicum* est postremum, quod sic definit: Πολιτικὸν ἐστὶ τὸ ἀνευπάθες, ἢ τρόπου πεποιημένον, veluti inquit, ἵππους τε ξάνθας ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα, moxque λογοειδῆ appellatum fuisse ait, quod videlicet solutæ orationis speciem magis quàm strictæ præ se ferat, quod & alibi innuit his verbis: λογοειδὴς δέ ἐστιν ὁ πεζότερος τῇ συνθέσει, quomodo *versum podrestem* dixit Fortunatus Pictaviensis Episcopus l. 5. c. 4: aut quomodo Commodianum scripsisse ait Gennadius libro de Scriptor. Ecclesiasticis, *quasi versu.* Unde constat πολιτικοῦ vocem pro soluta oratione, præcipuè apud Græcos medii ævi Grammaticos, intelligendam, ut apud Phrynichum in brevi illa quam conscripsit Ἀττικῶν ὀνομάτων συλλογῇ, in qua duobus locis, ποιητικὸν πολιτικῷ opponit: ait enim ἐρεύγεσθαι, ποιητὴς, ἀλλ' ὁ πολιτικὸς ἐρυγγάνειν λεγέτω: & alibi: μεσονύκτιον, ποιητικὸν, οὐ πολιτικόν. Ejusmodi est λεξικὸν τοῦ πολιτικοῦ λόγου, quod laudat Photius in Bibliotheca cod. 148. cui subjungitur aliud, ποιητικὰς λέξεις continens.

Unde verò pedestris oratio, πολιτικῆς nomen sumpserit, vix constat. Quidam, ait vir illustrissimus Episcopus Monspelliensis ad Psellum, quasi *politos* dictos volunt: quomodo fortè *politos sermones* dixit Victor. Utic. lib. 3. de Persecut. Vandal. p. 42. *Si quis incredulus esse voluerit, pergat nunc Constantinopolim, & ibi reperiet unum Subdiaconem Reparatum sermones politos sine ulla offensione loquentem.* Alii πολιτικὴν orationem eo sensu accipiendam volunt, quo apud Rhetores sumptam legimus: tradit enim Hermogenes lib. 2. Orator. alios πολιτικοὺς alios σοφιστὰς appellatos, quorum etiam φράσιν diversam fuisse scribit: φράσιν quippe πολιτικὴν eam dici, quæ seclusa erat ab ornatissimo dicendi modo, quem σοφιστικὸν vocabant: sophistæ enim ἐν τοῖς ὀνόμασιν ἐσοφίζοντο, οὐκ ἐν τοῖς νοήμασιν, inquit Xenophon. Unde si quæ in eorum oratione δεινότης, erat tantum φαινομένη, καὶ μὴ οὖσα. Præterea *Politici*, ejusmodi versus fortè nuncupantur, quasi civiles ac populares, quorum nempe in colloquiis familiaribus vulgò usus erat. Sic enim πολιτικὸν interpretatur Cicero lib. 5. de Finibus: *Namque sic hominis natura generata sit, ut habeat quiddam innatum quasi civile, atque populare, quod Græci πολιτικὸν vocant,* &c. Longè enim popularior est oratio pedestris ac soluta, quàm stricta. Unde veteres Comici dum quotidianum sermonem imitari volunt, consultò à stricta versificationis observatione recesserunt, uti observat Terentianus Maurus:

Sed qui pedestres fabulas socco premunt,
Ut quæ loquuntur sumpta de vita putes,
Vitiant jambon tractibus spondaicis,
Et in secundo, & cæteris æque locis:
Fidemque fictis dum procurant fabulis,
In metro peccant, arte, non inscitia,
Ne sint sonora verba consuetudinis,
Paulumque rursus à solutis differant,

His consentanea scribit Hephestion pag. 17. comicos nempe ita versus suos exarasse, ut non observata ad normam metrorum lege, soluta quodammodo oratione scripserint: τὸν γὰρ βίον οὗτοι μιμούμενοι, θέλουσι δοκεῖν διαλελυμμένως διαλέγεσθαι, καὶ μὴ ἐμμέτρως, *dum enim vitam imitantur, soluta oratione differere videri volunt, non verò stricta.* Idem tradunt de comicis Cicero, Priscianus, & Rufinus lib. de Metris. Et sanè hocce comicorum scribendi genus potissimum inventum fuit, quod ad mores informandos aptius & magis idoneum videretur: unde ἠθικὸς λόγος, Græcis; Latinis, *morata oratio* appellatur, in quo Terentius, & in sermonibus Plautus, excelluit, teste Varrone apud Nonium. In utroque autem scribendi genere, Terentii nimirum & Plauti, *non qualiacunque, sed grandia, pulchra, & elaborata* verba observare est, quod de ethica dictione Sidonius dixit lib. 8. Epist. 11. quæ quidem omnia etiam Politicis versibus conveniunt. Grandibus enim, & compositis ferme semper farciuntur, seu, ut voce utar Joannis Tzetzæ Chil. 9. v. 282. ἡμαξευμένοις στίχοις ut sunt, quibus Historiam suam contexuit Constantinus Manasses: atque hi quidem, ut cæterorum ejusmodi scriptorum, ut observat Martinus Crusius in Turco-græcia

græcia p. 193. *quindenis syllabis constant, ex 2. jambicis dimetris versiculis, priore Catalecto, posteriore Catalectico Anacreonteo: in quibus potiùs tonorum, (ut aptè & leniter inter mettendum cadant) quàm quantitatis syllabarum ratio habetur.* Hos versus, ni fallor, seu potius politicorum versuum concinnatores carpit Joannes Eucharta Carm. πρὸς τὸς ἀκαίρως στιχίζοντες p. 26. ubi sic ait; Μέτρον δ' ἄμετρον ὐδαμῶς μέτρον λέγω.

Sed de hoc versuum genere audiendus in primis Leo Allatius in Diatriba de Simeonum scriptis: *Versus,* inquit, *Politici ut plurimum Jambicis & Anacreonticis constant: ita tamen ut nulla quantitatis syllabarum, quod accuratissimè veteres observabant, ratio habeatur, tantum earum numerus, declinationesque accentuum attendantur, & ratio ista confingendorum carminum non nunc primùm in ea natione, sed multa abhinc sæcula, laboris forsan pertæsa ante, & barbarie omnia occupante, (adde quoque similium rerum ignorationem) in usu fuisse comperitur, ut videmus in Photii Patriarchæ, Christophori Primi à secretis, Constantini Anagnostæ, Manuelis Imperatoris, & aliorum Hemiiambis, sive Anacreonticis, Pselli, Metaphrastæ, Manassæ, Philippi Solitarii, Manuelis Philæ, Tzetzæ jambis & politicis: quo tamen recentiores & negligentiores in illis pangendis fuere. Et quemadmodum Anacreontici non omnes, eodem syllabarum ac pedum numero concluduntur: ita & hi nunc pluribus, nunc paucioribus syllabis, ad eorum tamen normam componuntur. In Jambicis aliter factum est: nam veteres ratione pedum longiorum, aut contractiorum, nunc syllabis auctiores, nunc imminutiores dictos versus fecerint licet, semper pedum numerum observarint: recentiores syllabas tantum easque duodecim religiosissimè servant. Quod idem servatum est in Politicis, in quibus syllabas quindecim nunquam excedunt: & si quæ ultrà videntur, eas per aphæresin, sive synalephen decurtant & absumunt; quod magis in Græcorum recenti vulgatoque sermone, ut & in Italorum, apud quos similes hiatus ad numerum syllabarum retinendum restringuntur, conspicitur. Politici ideo dicti, quod communes omnium sunt, usuique eorum accommodati: sic quoque scorta & meretrices, quod omnibus sunt obsequiosæ & peculiares, & servitutem publicam serviunt, non alio addito, sed solummodo πολιτικῶν nomine innotescunt. Meri Trochaici sunt: quemadmodum enim illi septem pedibus & syllaba constant, ita & hi: nisi quod antiquorum similes versus ratione pedum longiorum quindecim syllabas aliquando excedunt. Politici nunquam, ut de Jambicis dictum est. Et quemadmodum antiquorum duobus membris integrantur, medioque inciduntur, ita & hi qui nuncupantur Politici.* Hactenus vir doctissimus.

Complura ejusmodi poëmata, Politicis scilicet versibus conscripta servat Bibliotheca Regia, quorum indicem contexuit Philippus Labeus in Nova Bibliotheca p. 132. 133. 134. & 135. Extant etiam non modo Politicis, sed & rythmicis versibus, Græcobarbaro idiomate aliquot scripta, ut Historia Apollonii Tyrii edita Venetiis, Βατραχομυομαχία Demetrii Zeni, in Turcogræcia Crusii, & ejusdem Alexander Macedo edit. Venetiis an. 1529. & alia similis farinæ Græculorum opuscula.

POLITOGUM, vel *Polithogum, quod & psalterium dicitur,* in MSS. codd. Papiæ. Editus habet *Policogum,* sed videtur legendum *polypticum,* id est liber.

POLKINUS, Mensuræ frumentariæ species in Morinis, in variis Chartis in Chronico Andrensi p. 363. 396. & apud Duchesnium in Probat. Hist. Guinensis p. 153. 261. 262. 282. 307. *Polkin,* in Charta anni 1324. *Pocquin de froment, d'aveine,* in Computis Domanii Bononiensis Comitatus. Charta an. 1478. *Rentes d'avoines deues chascun an. C'est à sçavoir que en chascun poquin a 8. butels, & en chacun butels 4. provendieres.* In iisdem Computis Bononiensibus, *Poquinages & rentes de la Vicomte de Boulenois,* dicuntur præstationes quædam quæ in frumento vel avena fiunt. In Charta anni 1402. mentio fit, *des poquinages des vaissiaux qui amenent grains au hable de Bouloigne, lesquels doivent chacun vaissel un poquin de blé ou de quelque grain que ce soit, s'ils sont querquiez au bout de la nef, & s'ils ne sont querquiezque devant mast, au derriere mast, ils ne doivent que demy poquin.*

POLLARDUS, Monetæ adulterinæ species. Thomas Walsinghamus & Henricus de Knyghton an. 1301. *Prohibita est moneta alienigenarum surreptitia & illegitima, quam Pollardos & Cocodones atque Rosarios appellabant, qui paulatim & latenter loco irrepserant sterlingorum. Hanc monetam primo Rex Eduardus jusserat valere obulum, deinde omnino exterminavit.*

POLLENUS, Pullus equinus, Gall. *Poullain,* in Legibus Luitprandi Regis tit. 107. §. 1. *Pullenus,* in Charta an. 1242. apud v. cl. Steph. Baluzium in Notis ad Concilia Narbonensia p. 92.

POLLEX, Mensuræ species, de qua sic Statuta Roberti III. Regis Scotiæ cap. 22. §. 1. *Ulna communis Regis David debet continere in se 37. pollices mensuratos cum pollicibus trium hominum, cum videlicet ex magno, mediocri & parvo, & secundum mediocrem pollicem debet stare, aut secundum longitudinem trium granorum hordei sine caudis.* Adde §. 10.

Pollex, alia, sed incerta mihi notione. Tabularium Ecclesiæ Viennensis, sub Theubaldo Archiep. fol. 35. *Sunt autem res istas, quas tradimus ad mensam fratrum sub pollice sancti Mauricii Christo militantium, sita in pago Viennensi, &c.*

POLLILACIUM, *Flos lactis quod Gallicè vocatur, Craime.* Ita Gloss. MS. ad disticha Magistri Cornuti Græcismus:

Pollilacque cium flos lactis dicitur esse.

POLLUARI, pro *pollui,* in Capit. 1. Caroli M. an. 802. c. 17.

POLLUCIBILITER, Sumptuosè, magnificè, vox Plauto nota. Joanni de Janua, *Pollucibilis, est facilis ad adonandum.* Fulgentius lib. 1. Mytholog. de Saturno: *Pollucis etiam filiam sive à pollendo, sive à pollucibilitate, quam nos humanitatem dicimus. Unde & Plautus in comœdia ait, Bibite, pergræcamini pollucibiliter.* Passio S. Vitalis Mart. n. 3. *Vitalis cùm ante conspectum judicis, iniquorum ductus manibus, consisteret, & cùm Catholicis lacessere spiculis pollucibiliter inciperet &c.* Petrus Damian. lib. 7. Epist. 11. *Tertius Otto, qui Imperialis apicis dignitate pollucibiliter floruit, & Romanam Remp. strenuè gubernavit.* Et Epist. 19. *Et quoniam scribendi peritus extitit, non pauca nobis librorum volumina pollucibiliter exaravit.* Theodericus Monachus de Inventione S. Celsi n. 5. *Et revera quia ipsa gemina claritudine pollucibiliter viguit, uti honor debitus poposcit, totius regni Pontificibus atque optimatibus ipsa sui reverentia præcelluit.* Vide Beroaldum ad Apulei lib. 1. Metamorph.

POLOSE, *Altè, Polosas, Altas.* Ita Glossæ Isidor. Papias: *Polosè, altè & sublimiter.* Martianus Capella lib. 1. p. 14. *Circulorumque volumina, vel orbiculata parallela, vel obliqua accussata polosè, &c.*

POLOTELLUS. Glossæ Isidori: *Pililudius, qui polotello ludit.* Hinc origo fortè vocis, nostris, *Pelote,* pro pila qua manu luditur.

POLRUS, modus agri, in Charta an. 1323. ex Tabular: *Sancti Quintini* in insula fol. 42. 43. *de terris & polris infra scriptis: videlicet de polro Dom. Aurelii, sita inter villam de Dam, continente 64. mensuras unam lineam & octo virgas terræ, &c.* Occurrit ibi passim.

POLUMUM, *Locus sacrorum,* Papiæ. Rectiùs in Glossis antiquis MSS. *locus sartorum.*

POLULUS, *Tenebræ noctis,* Papiæ MS. edit. habet *pollulus.*

POLY-

POLYANDRUM, *Polyandrium*, Cœmeterium. Papias: *Polyandrum, tumulus mortuorum*. Gloss. Gr. MS. Reg. cod. 1673. Πολυάνδριον, μνῆμα, τάφος ἐν ᾧ πολλοὶ ἄνδρες κεῖνται. Theodulfus Aurelianensis Episc. in Capitulari c. 9. *Antiquus in his regionibus in Ecclesia sepeliendorum mortuorum usus fuit, & plerumque loca divino cultui mancipata, & ad offerendas Deo hostias præparata, cœmeteria sive polyandria facta sunt.* Vide Alcuinum Poëm. 238.

Interdum & sæpius apud ævi inferioris scriptores, sumitur pro monumento aut sepulchro unius hominis. Vita S. Sulpitii Pii Episc. Bituric. *Cui scilicet prudenti viro & si natura debita mortis extinxit corpusculum, fulget tamen viventium miraculorum polyandro.* Vita S. Præjecti Episc. & Mart. *Decem librarum pondere vas direxit argenteum ad Polyandrum S. Pontificis exornandum.* Occurrit utraque, sed crebriùs postrema notione, apud Aimoinum lib. 2. de Miracul. S. Germani Episc. Parisiensis cap. 4. Theodericum Monachum de Invent. S. Celsi Episcopi Trevir. c. 2. n. 12. Ordericum Vitalem p. 469. 557. 623. Miræum in Diplom. Belg. p. 69. in Vita Lietberti Episc. Camerac. c. 46. in Vita S. Leutfredi c. 23. Vita S. Viventii Presb. c. 7. S. Probatii Presb. n. 8. in libro Miraculor. S. Mauri Abbat. cap. ult. apud Thietfridum lib. 4. cap. 6. &c. At queritur S. Asterius orat. extrema in SS. Martyres, quòd Anomæi hæretici πολυάνδρια τε καὶ τάφους τὰς κοιμήσεις αὐτῶν, quasi per contumeliam appellarent.

POLICANDILUM, vox hybrida: Candelabrum multis instructum luminibus, Græcis recentioribus, πολυκάνδηλον, ut observatum à nobis in Descriptione Ædis Sophianæ n. 48. Anastasius in Leone III. PP. *Verum etiam polycandilum porphyreticum pendentem in pergula ante confessionem in catenulis aureis, quæ pensant libram unam.* Acta S. Eliæ Junioris p. 199. Καὶ ἔβλεπον ὅτι ἐκρέμασαν οἱ Χριστιανοὶ πολυκάνδηλον μέγα ἄνωθεν τῆς κεφαλῆς τοῦ ἐσταυρωμένου ἔξαπτον. Anonymus de Locis SS. p. 83. καὶ κρέμεται πολυκάνδηλον.

POLYCHRONIA, Salutatio cum genuflexione, ex Byzantinorum more, qui in acclamationibus publicis Imperatoribus aut Patriarchis, πολλὰ ἔτη, & πολυχρόνιον acclamabant, de quo quædam observavimus ad Alexiadem p. 251. & in Dissert. de Nummis Imperatorum Constantinopolitanorum. Odo de Diogilo lib. 3. *Polychronias eorum suscipit, sed vilipendit: sic enim vocantur reverentiæ, quas non solum Regibus, sed etiam quibuslibet suis majoribus exhibent, caput & corpus submissius inclinantes, vel fixis in terram genibus, vel etiam se se toto corpore prosternentes.*

POLYFORMIS, pro *multiformis*, apud Rhabanum lib. de Computo c. 25. voce hybrida.

POLYLOQUUS, *Multiloquus*, Papiæ, vox hybrida.

POLYMITUS, *Polymitare*. *Polymita vestis*, multis variisque coloris filis & liciis contexta & variegata apud Jul. Pollucem. Isidorus lib. 19. Orig. c. 22. *Polymita vestis, multi coloris: polymitus enim, textus multorum colorum.* Gloss. Saxon. Ælfrici: *Polimita, vel oculata:* Hringfleoh. Vita S. Sori Eremitæ n. 16. *S. Martyris Marcelli mausoleum opere polymito, auro gemmisque miro construxit emblemate.* Carolus M. de Cultu imag. lib. 1. c. 12. *Ecclesia, quæ vestis polymita sive varia est, quia videlicet sancta Ecclesia de diversarum gentium sive linguarum varietate colligitur.* S. Cæsarius in Regula ad Virgines c. 42. *Plumaria & acupictura, & omne polymitum, — nunquam in Monasterio fiant.* Eadem in Regula S. Donati c. 63. *Polemitum*, in Notis Tyronis p. 159. Historia Episcoporum Autissiod. c. 41. *Obtulit - unam albam polymitam, & casulam prasinam.*

Polymitarius, Papiæ, artifex vestimentorum, *i. olosericorum*. W. Brito: *Polymitarius, qui cum acu varie manu pingit.* Hos à plumariis diversos censet Philander ad Vitruvium lib. 6. cap. 7. etsi non desint qui pro iisdem accipiant. Vide *Plumarius*.

Polymitare. Ekkehardus Junior de Casib. S. Galli cap. 10. *Nimia est tamen, si ausim dicere, varietas vestis Ecclesiæ, qua scribitur induere si utrosque quos dicimus suo quidem colore in eam dignatur intexere, aut de foris, ut interdum solet, polymitare.* De Polymitis multa habet Salmasius ad Hist. Aug.

POLYPTYCHUM, ex Gr. πολύπτυχον, liber commentarius in quem redigebantur seu regerebantur acta publica, atque adeò domestica quævis: maximè verò ita dicti libri censuales, in quibus descripti quotquot censuales ac tributarii erant, ipsaque soluti ratio exarabatur, in l. 2. Cod. Th. de Discussor. l. 13. eod. Cod. de Indulgent. debitor. apud Senatorem l. 5. Epist. 14. & 39. & in Legibus Wisigoth. lib. 12. tit. 2. §. 13. Glossæ veteres ad Cod. Theod. *Polypticos, id est breves tributi & actionis.* Edictum Pistense Caroli C. tit. 29. *Ut illi coloni tam fiscales, quam & Ecclesiastici, qui sicut & in polyptycis continentur, & ipsi non denegant carropera & manopera, &c.*

Polyptycha, Libri commentarii privati, in quos vel Ecclesiarum vel privatorum bona regerebantur, in quibus Chartæ ipsæ donationum, emptionum, & similes describebantur. Gregorius Magnus lib. 7. Ind. 2. Epist. 4. *Quod hac, ut dicitur, excusatione facere distulit*, (id est reddere donationem factam Ecclesiæ) *quia notitia ejusdem donationis non esset de polyptycis caraxata.* Id est, in *polyptycha* relata. Joan. Diaconus lib. 1. Vitæ ejusdem Gregorii M. cap. 24. *Cunctorum patrimoniorum prædiorumq; reditus ex Gelasiano polyptycho, cujus nimirum studiosissimus videbatur, adaravit, &c.* Occurrit rursum mox infra. Fulcuinus de Gestis Abbatum Lobiensium: *Reditus villarum nostrarum describere jussit, quod polyptychum vocant.*

Pollegeticum. Acta Episcoporum Cenom. pag. 149. *In Pollegiticis tamen & Plenariis sanctæ matris Ecclesiæ hactenus pleniter reperiuntur inserta.*

Polecticum, in vita Aldrici Episcop. Cenomannum. 55.

Puleticum, vox formata ex *polyptychum*, eadem notione. Marculfus lib. 1. form. 19. *Præcipientes ergo jubemus, ut si memoratus ille de capite suo bene ingenuus esse videtur, & in puletico publico censitus non est, licentiam habeat comam capitis sui tonsurare.*

Pulctum, in Charta Caroli Calvi.

Polegium Synodale, in veteri Charta apud Jo. Columbum lib. 4. de Episcopis Sistaric. n. 36. *Sicut ipsa Ecclesia nominatim designatur in polegio Synodali.* Alia Teotolonis Archiep. Turon. an. 933. apud Sammarthanos: *Sicut antiqui homines asseruerunt, & in polegio nostræ matris Ecclesiæ reperi, ita hic inserui.*

Poleticum. Charta sub Carolo M. exarata, apud Sammarthanos in Episcopis Massiliensibus n. 14. *Et ipsum poleticum ipse Episcopus in ipsorum præsentia ibidem ostendendit ad relegendum, &c.* Baldricus lib. 1. Chron. Camerac. cap. 53. *Episcopus divino consilio usus, poleticum, quod adhuc in eadem Ecclesia reservatur, scripsit.*

Politicum, in Charta apud Columbum in Episc. Variensi. lib. 3. n. 2. Papias: *Politicum, Scriptum, Annales libri, Commentarii.* Hinc *Poullié* apud nos, pro regesto & catalogo Ecclesiarum seu Beneficiorum Ecclesiasticorum cujuscunque Episcopatus: cum nihil aliud sit quam Polyptychum Ecclesiasticum, in quo bona Ecclesiastica, eorumque Chartæ continerentur.

Sed & ab hac voce Salmasius ad Hist. Aug. *les Poulets*, deducit, epistolas scilicet amatorias nostris sic nuncupatas, cum & diptycis sollicitatas olim amasias auctor sit vetus Interpres Juvenalis. Verùm aliud est *Polyptycum*, aliud *Diptychum*. Hanc porrò vocem ab Italia manasse vir doctus affirmat, ubi epistolas suas ad amasias

pullorum gallinaceorum alvo inclusas mittebant interdum ipsa amasii, qua parentes ac custodes fallerent. Fides penes eum sit.

POMAGIUM, Pomaceum, *Cidre.* Statuta Ægidi Episcopi Sarisberiensis an. 1256. *Percipiet etiam persona vel Vicarius* (decimam) --- *de molendino ad ventum, & aquaticis, & de columbariis, de pomagio, & omnibus aliis de quibus Ecclesia consueverit percipere.* Vide *Pomata.*

POMARIS, pro *Pomarium*, Ager pomis consitus. Charta Gennadii Episcopi Astoricensis æræ 953. apud Antonium de *Yepez* tom. 4. Chron. Ord. S. Benedicti: *Ædificia instruxi, vineas & pomares platavi, &c.* Occurrit non semel in hac Charta, & aliis Tabulis Hispanicis.

POMARIUS, Malus arbor: Gallis, *Pomier.* Capitulare de Villis c. 70. *De arboribus, volumus quod habeat pomarios diversi generis, prunarios, &c.* Vita S. Aicadri Abbatis Gemetic. cap. 24. *Super quamdam arborem quæ malus sive pomarius dicitur.*

POMATA, Potio ex pomis confecta, Vasconibus *Pomada*, nostris *Cidre.* Consuetudo Bayon. tit. 7. art. 12. Labourtensis tit. 7. art. 9. *Citre, vulgairement dit Pomade.* Charta Monasterii Silvæ-Latæ: *Donavit uno quoque anno ---- de redditibus ac cellariis nostris 60. modios pomatæ, Pomatium* in Capitulari de Villis c. 45. S. Hieronym. Epist. 2. *Sicera Hebræo sermone omnis potio nuncupatur, quæ inebriare potest, sive illa quæ frumento conficitur, sive pomorum succo, aut cum favi decoquuntur in barbaram & dulcem potionem, &c.*

POMERIUM. Will. Brito in Vocab. *Pomarium est ubi poma ponuntur. Pomerium ubi poma nascuntur. Horticellus in quo sunt arbores pomorum*; in Charta an. 1197. apud Ughellum tom. 7. p. 1272. Glossæ S. Benedicti c. de Agricultura: *Pomarium*, παράδεισος. Glossæ aliæ: *Pomarium*, ὀπωρεῖον, παράδεισον. Will. Tyrius lib. 10. c. 26. *Casis in circuitu pomeriis, interemptis ex civibus nonnullis, &c.* Jacobus de Vitriaco in Hist. Hierosol. de Cairo urbe Ægypti: *Circa hanc civitatem sunt optima pomeria, & viridaria multa.* Donationes Salisburg. c. 13. *Tradiderunt casam & curtum, & vineam unam cum pomerio, & alio parvo territorio super lacum.* Adde Traditiones Fuldenses lib. 2. trad. 37. 99. pag. 508. 528. Miræum in Cod. donation. piar. cap. 94. &c.

Pomeraneum, idem videtur in Monasterio Anglic. tom. 2. p. 129. *Concedo etiam eas duas partes decimarum totius feni mei, & pomerhanei, & totius pannagii mei, &c.*

POMIFER, *Pomifera*, Hortus arboribus fructiferis consitus. Charta Alemannica Goldasti 33. *Et falsicia de illum cortinum, aut de illa pomifera in alto nostro cortino, &c.* Et Charta 56. *Cum aquis, cum silvis, cum pumiferis, &c. Arbores pomiferæ*, quæ fructus ferunt, *Arbres à fruits.* Charta Caroli Crassi Regis, apud Joan. Columbum lib. 2. de Episc. Vasion. *Cum servis & ancillis, campis, occlatis, vineis, perreriis, arboribus pomiferis & impomiferis, cum molendinis, &c.* Adde Chronologiam Lerinensem parte 1. p. 365.

POMILIO, *Venditor pomorum, vel pomorum custos.* Dicuntur etiam *pomiliones, aquarum vel lignorum portitores, quia vili pretio quasi pomo conducebantur.* Jo. de Jan.

POMILORUS, *Mollis & enervis.* Ita Papias MS. & editus, an *Pomivorus.*

POMPA, in Baptismatis solennibus: *Abrenuntias Satanæ & pompis ejus*, id est *ambitioni, jactantiæ, &c.* ut habet Theodulfus Aurelianensis de Ordine Baptismi cap. 12. Diurnus Romanus cap. 7. tit. 2. *Sciat, se anathematis vinculo innodatum, & cum diabolo & ejus atrocissimis pompis, atque Juda traditore Domini N. J. Christi æternis incendii supplicio concremandum deputari.* Ita in Epist. 2. Leonis IX. Pap. *cum diabolo & ejus atrocissimis pompis.*

Pompare, Superbire, gloriari: unde Josephus in 20. *Ingentem nostram aperta malignitate pompabat. Unde Pompator, qui quid superbe vel præsumptuose facit.* Ita Ugutio. Sedulius:

> *Cum sua gentiles studeant figmenta Poëtæ*
> *Grandisonis pompare modis, tragicoque boatu.*

Ex Sedulio Auctor vitæ S. Tillonis Monachi: *Cum gentiles Poëtæ studeant sua figmenta prolixis pompare stylis.* Vita S. Reguli Episcopi Silvanect. *Ut quidam metrocanorius in suo pompavit poëmate.* Althelmus de Laude virg. c. 26.

> *Jupiter, ingentem quem pompant carmina vatum.*

Ethelvvlfus de Episcopis Lindistarn. c. 15. --- quo docti non docte Carmina patris Pompat, &c. Vide Meursium in πομπή.

Pompaticus, Pomposus, superbus. *Pompaticus habitus*, in Epist. S. Bonifacii ad Cuthberdum Archiepisc. Cantii. Vide Gualbertum in Miracul. S. Rictrudis n. 3. *Pompaticè* i. *superbè vel pomposè*, in Vocabulario W. Britonis. *Pompaliter*, apud Pollionem, ubi Salmasius.

Pompare, Ad pompam & ludibrium traducere, πομπεύειν. Historia Miscella in Leone Isauro: *Nudum super asinum verso vultu sedentem pompavit.* In eadem, *Pompis dehonestari*, πομπεῦσαι, Theophani: *Pompis publicare*, πομπεύειν. Hermogenes lib. 2. p. 406. ait vocem πομπεύειν hac notione, seu pro κακηγορεῖν, Græcam non esse; sed à Legibus inductum, tametsi hac usus sit Demosthenes Orat. περὶ στεφάνου.

Pompizare, eadem notione. Joannes Biclariensis in Chronico, sub finem: *Deinde turpiter decalvatus, posthac dextra amputata, exemplum omnibus, in Toletana urbe, asino sedens pompizando dedit, & docuit famulos Domini non debere esse superbos.* Id est, ad ludibrii pompam traductus per urbem. Isidorus Pacensis Episcopus in Chron. æra 750. *Et malè de conspectu principis cervice tenus ejicitur pompizando, nomine Theudimer, qui in Hispaniæ partibus non modicas Arabum intulerat neces.* Idem æra 766. *Nec non ora fortiter flagellatum, turpiter adjudicatum, capite decalvatum, asino pompizantem post terga facie per plateas detrahunt, manibus post tergum vinctum.*

Pompolentus, Pompa plenus, Pomposus, Ugutioni, Papiæ, & in Glossis antiquis MSS. Catholicon parvum: *Pomposus, pompulentus, Pompeux, orgueilleux.* S. Gerardus Abb. Silvæ Majoris in Vita S. Adelardi Abb. Corbeiensis cap. 3. *Cujus dignitatis honore indusitatus ----non efficitur philopompus, & non ut plures assolent pompolentus.*

Pomposus, Ugutioni, *Superbus, altus, magnificus: unde Pompositas, & Pompare.* Fortunatus lib. 3. Poëm. 21.

> *Vix modò tam nitido pomposa Poëmata cultu*
> *Audit Trajano Roma verenda foro.*

Vita S. Quintidii Episcopi Vasionensis n. 7. *Indignans cur ad recipiendum submissius & pomposius non paruisset:*

Pomposus, medicis, Copiosus, uber. Cælius Aurelianus Siccensis lib. 5. Chronicon cap. 10. *Et si impossibile atque illicitum plurimas incidere partes, ne sanguinis pomposus fluor periculum faciat ægrotanti.* Ita lib. 2. Acut. c. 34. *Pomposa atque coacervata sanguinis effusio*, i. abundans.

Pompositas, apud Petrum Blesf. Ep. 18.

POMUM. *Poma aurea*, inter ministeria & ornamenta sacra. Hariulfus lib. 2. cap. 10. *Lampades argenteæ 6 poma aurea 3. calices aurei cum patenis. 2. &c.* Lib. 3. cap. 3. *Cruces majores 5. & minores 8. poma altarium 21. e quibus tria sunt aurea, reliqua argentea. Item poma gunfanorum 7. ex argento auroque parata.* Vide Descriptionem nostram Ædis Sophianæ n. 60.

Pomum

Pomum ceræ. Bernardus Monachus in Consuetudinibus Cluniacensibus MSS. c.10. *Dat etiam Hospitario Secretarius 2. cereos, qui coram eo, donec se collocet, ardeant, & unum pomum de cera, quod per totam noctem ardeat. Similiter dat & pomum, quando 6. aut plures in Hospitio dormiunt, &c.*

Pomum granatum. Mundinus in Anatomia pag. mihi 38. *Os sive cartilago epiglottalis, quæ alio nomine nominatur Pomum granatum.*

Pomum, quod Imperatores & Reges gestant. Vide in *Palla.*

PONDERARE. Olim, quod & etiamnum in Belgio obtinet, in more fuit, ut ægros pueros ad Sanctorum feretra vel sepulchra appenderent, & pondus tritico, panibus, aliave re, quam offerre Deo aut Sanctis volebant, exequarent, additâ summâ aliquâ auri argentive. Vita S. Emmoldi Abb. lib.2.n.3. *Dominus Sancto suo quasi privilegium speciale concessit, quod pueri ægrotantes, ad ejus, ut fieri solet, ponderati sepulchrum, continuò ejus meritis convalescunt.* N. 4. *Cum marca argenti se ponderans.* N. 9. *Ad sepulchrum Sancti nummo se ponderavit.* Occurrit ibi pluries n.16.19. 38.39.40. 41. & in Miracul. S. Ludgeri Episcopi Mimigard. n. 41. De eo etiam more Wolphardus Presb. lib. 3. de Mirac. S. Walburgis n.4. ubi *librare* vocem, pro *ponderare*, usurpat. Metellus in Quirinalibus:

Jura tamen tenet hæc specialia,
Quod puerilia corpora morbida,
Si fuerint ibi cum prece sedula
Pensa solo, sequitur reparatio.

Idem recitat miraculum aliud de quodam, *qui panibus & caseolis ibi se pensans*; hos postea *distribuebat egenis.* Vide Henricum Rebdorffensem an. 1361. De oblationibus ceræ ad corporis pondus agit etiam non semel Anonymus de Miraculis S. Thomæ Cantuar. editus à Stapletono cap. 23.37.63.

PONDERATURA, σταθμὸς, *Pondus, pensatio, pensum*, in Gloss. Gr. Lat.

PONDEROSUS. Breviloq. *Assiduus, i. dives, ponderosus in pecunia.*

Ponderosus, qui hernia laborat. Papias: *Herniosus, Ponderosus.* Pondus quippe de genitalibus dicitur, itaque appellabant veteres quod vulgò *gravedinem* vocant. S. Augustinus lib. ult. de Civit. Dei cap. 8. *Quidam ab informi pondere genitalium salvus effectus est.* Gregorius Magnus de Cura Pastorali part. 1. cap. ult. de Ponderosis: *Vitium quippe est ponderis, cum humor viscerum ad virilia descendit, quæ profectò cum mole sua dedecoris intumescunt.* Hernia igitur *pondus* dicitur in Querulo, ubi *Nestoris pondus*, idem est quod *Nestoris hernia*: sic autem appellatur propter rupturam pondere factam, cum intestina ruptâ tunicâ descendunt in vesicam. Arnobius lib. 7. *Ingentium herniarum magnitudine ponderosi.* Et Moses Levit. cap. 21. ubi describit quales deceat esse ministros Dei: *Nec accedet ad ministerium Dei, si fuerit ponderosus.* Ita enim vetus versio. Lex Longob. lib. 1. tit. 8. §. 31. *Si quis aldium aut aldiam --- battiderit, & per ipsam battituram ponderosi facti fuerint, &c.* Tit. 16. §. 4. *Si quis furore accepto battiaverit hominem liberum, aut mulierem ingenuam, --- & per ipsas feritas ponderosi, aut ponderosæ effecti fuerint, &c.*

Ponderositas, Hernia. Lex Wisigoth. lib. 6. tit. 4. §. 3. *Cui ponderositas facta fuerit, centum solidi dentur in compositione.*

Apud Eadmerum lib. de S. Anselmi similitud. cap. 49. *Canes ponderosi* opponuntur *Canibus agilibus*: ut cap. 49. & 51. *ponderositas, agilitati.*

PONDAGIUM, Subsidii seu tributi species ex qualibet librata mercium tam evectarum quàm invectarum Regi concessum. Est autem *librata* valor unius libræ, quam aliàs *pondum* vocant, unde *pondagium*. Hujusmodi subsidium Henrico VI. concessum fuit anno 31. regni sui ad terminum vitæ, remissumque postea in parte. Sed Edwardo IV. Henrico VIII. & subsequentibus viritim semper, sed pro more temporis restitutum. Spelman.

PONDICITAS. Vide *Ponticus.*

PONDO, Papiæ, *genus ponderis, libra est.* Ferè semper in veteribus Tabulis de argenti libra dicitur; ut *libra*, de libra aurea, in Chartis Dagoberti & Ludovici Imp. apud Doublet. p. 661. 736. &c. Walafridus Strabus de Vita S. Galli cap. 21. *Auri quoque libras duas, & argenti pondo totidem cum epistola concessionis jam dictæ per suos nuncios viro Dei destinavit.* Idem in Vita S. Othmari cap. 3. *argenti libras* habet.

PONDUS, *abusivè dicitur pro una libra, vel unus as est.* Joan. de Janua. Gregorius Turon. lib. 10. cap. 19. *Multa enim auri argentique in hujus Episcopi regesto pondera sunt reperta.* Fredegarius in Chronico cap. 73. *Missorium aureum --- pensantem auri pondus quingentos.* Paulus Warnefrid. lib. 3. c. 25. *Cum sub monte quodam introiisset, ubi multa auri pondera adspexisset.* Charta Ludovici Imp. apud Ughell. in Episc. Volaterr. *Præcepti temerarius violator duodecim pondera auri probatissimi eidem Ecclesiæ persolvere compellatur.* Vita S. Deodati Abbatis n. 5. *Ac magnificentia amphoris muneris donavit viginti sex pondera auri argentique, &c.* Occurrit passim.

Pondus Caroli, quod scilicet Carolus Magnus instituit. Arnoldus Lubecensis lib. 3. cap. 2. *Ut quatuor millia marcarum cum filia persolveret librata pondere publico, quod Carolus Magnus instituerat.* Charta ejusdem Caroli pro Ecclesia Osnabrugensi an. 804. apud Crantzium in Metropoli lib. 1. cap. 2. & in Monumentis Paterbonensibus p. 327. *Sexaginta solidos nostri ponderis.* Charta Friderici II. Imp. apud Albericum in Chron. MS. an. 1234. *Regi centum libras auri in pondere Caroli persolvet.* Extat apud Gruterum 222. 9. ponderis ænei figura, cum hac inscriptione, PONDUS CAROLI, quod pendere dicitur uncias tres & scrupula viginti.

Pondus Palatii idem dicitur in Charta Ludovici Pii apud Doubletum p. 736. *Viginti pondo argenti probati -- ad pondus nostri Palatii solvere cogatur.* Vide Regulam Canonicor. ex Synodo Aquisgran. cap. 122. extremo. Meminit etiam Ponderis Palatini Charta alia Dagoberti Regis, apud eundem Doubletum p. 661. *Legibus artatus auri purissimi 10. libras, ac argenti probatissimi pondo 20. ad pensum nostri Palatii persolvere cogatur.*

Pondus Coloniense, idem etiam videtur quod Pondus Caroli M. Charta Friderici I. Imp. an. 1162. apud Diagum in Comitib. Barcion. l. 20. cap. 174. *Quindecim marchas auri boni ad justum pondus Coloniense, &c.* Alia Henrici VI. Imp. an. 1189. apud Ughellum in Episcopis Volaterran. *Persolvant sex marcas puri argenti ad pondus Coloniense.* Adde Matth. Paris an. 1193. p. 122. Idem etiam pondus obtinuit in Dania & Suecia. Charta Waldemari Regis Daniæ an. 1326. apud Pontanum lib. 7. Hist. Dan. *Item omnia quæ sub pondere vendi solent, possunt in ipsorum bodis sive vican vendere & alienare, & cum statera Coloniensi, & pondere debito vendere & trutinare.* *Libra Coloniensis*, in alia Waldemari Slevvicensium Ducis anno 1340. apud eundem pag. 459. *Marcæ argenti puri monetæ Coloniensis*, in Charta Caroli IV. an. 1350. apud eundem Pontanum p. 477. Adde Ericum Upsaliensem lib. 3. Hist. Suecicæ p. 75. 86.

Pondus Trecense, quo Marca Trecensis appendebatur, in Charta an. 120 . in Probat. Hist. Drocensis p. 252. in aliis an. 1221. in Probat. Hist. Castilioneæ p. 42. 85. Vide *Marca Trecensis.*

Pondus Pruvinense, à Pruvino in Campania oppido, ubi cudebatur moneta Comitum Campaniæ, in Charta an. 1258. in Probat. Hist. Drocensis p. 261.

Pondus

Pontus Cathaniæ, apud Scotos, quo ii utuntur in emendo & vendendo, in Assisa Regis Davidis de Ponderibus & mensuris cap. 5. & in ejusdem Statutis cap. 14. Est autem *Cathania*, Scotiæ provincia in extrema regni plaga ad Septentrionem, *Caithnes* dicta, *Cathanesia* Buchanano lib. 1. *Cathenesia* Boëthio lib. 7.

Pondus fœni. Acta Murensis Monasterii p. 51. *Habemus in immensce 7. diurnales & piscinam, --- de pratis autem ad 16. pondera fœni.*

Pondus vini. Acta Murensis Monast. p. 61. *De vitibus autem, sive quod nos plantavimus, vel plantatas invenimus, quando primum possidemus, quod ad decem pondera vini pertingit ad nostram mensuram. Rustici autem qui habent mansos, pondera dabunt suæ mensuræ.*

Pondus obscœnum. Articuli Cleri Anglicani oblati Edvvardo II. Regi Angliæ an. 1316. c. 10. *de his qui ad Ecclesias confugiunt: Et dum sunt in Ecclesia, custodiuntur per armatos infra cœmeterium, & quandoque infra Ecclesiam ita arctè, quod non possunt exire locum sacrum causa superflui ponderis deponendi, nec permittitur eis necessaria victui ministrari.*

Ponderatio, quod pro ponderibus publicis exsolvitur, dum res & merces ponderantur. Charta Joannæ Comitissæ Flandr. an. 1243. apud Buzelinum lib. 2. Gallo Fl. c. 28. *Ab omni exactione passagii, thelonei, rotagii, ponderationis, & consuetudinum hujusmodi, &c.*

PONERE, Induere, Gall. *Mettre un habit.* Panegyricus Berengarii Aug.

Tu ponens etiam curtum femorale Joannes.

Vide Salmasium ad Tertullianum de Pallio p. 369.

Ponere, pro fingere, ut *ponamus casum*, pro *fingamus*, ut vulgò loquimur, in l. 7. D. de Inoffic. test. l. 17. D. de Legat. 2. l. 1. & 3. D. de Emancip. &c.

Ponere ova, dicitur gallina, cum ova edit: unde nostris *Pondre*, in Speculo Saxon. lib. 3. art. 51. §. 1. Fridericus II. Imp. lib. 2. cap. 6. *Aves de rapina ponunt ova quandoque tria, quandoque quatuor, &c. Ponere*, pro *deponere*, dixisse veteres, notum ex Nonio.

Ponere in superbiam, deposito pignore certare. Miracula S. Rudesindi Episcopi Dumiensis: *Quidam ex eis, spiritu superbiæ concitati impetu furoris & crudelitatis sic dicebant: Pono in superbiam Deo & S. Rudesindo, quod hac nocte homo iste non effugiat, vel evadat.* Phrasis Hispanica: *Hago unas apuestas.*

PONS. *Pontium extructio*, inter publica onera recensetur, & à quibus *nullum genus hominum, nulliusq; dignitatis ac venerationis* immune erat, ut loquitur lex 4. Cod. de Privileg. domus augustæ. Sed & ne ipsæ ædes sacræ ab eo onere immunes erant, quod ejusmodi præstationes *inter sordida munera* non numerarentur, ut est in l. 7. c. de sacros. Eccles. Ὁδοςρωσία in lib. 54. Basilic. p. 456. γεφύρας ἀνάκτισις, Leoni Imp. in Tacticis cap. 2. §. 71. nuncupatur. Vide l. 15. 18. Cod. Th. de Extraord. sive sord. muner. L. 6. de Itiner. muniendis eod. Cod. Appendicem Codic. Theod. Constit. 11. Novellam Justin. 131. &c. Hinc formula, *Ad pontem publicum banniri*, in Capitulari 3. an. 813. c. 37. Monachus Sangallensis lib. 1. de Carolo M. cap. 32. *Fuit consuetudo in illis temporibus, ut ubicunque aliquod opus ex Imperiali præcepto faciendum esset, siquidem pontes, vel naves, aut trajecti, sive purgatio, seu stramentum, vel impletio cœnosorum itinerum, ea Comites per Vicarios & Officiales suos exequerentur, in minoribus duntaxat laboribus: à majoribus autem & maximè noviter extruendis, nullus Ducum vel Comitum, nullus Episcoporum vel Abbatum, excusaretur aliquo modo. Cujus rei testes adhuc sunt arcæ pontis Magoncianensis, quem tota Europa communi quidem, sed ordinatissima participatione opere perfecit.* His consentanea sunt quæ habent Capitula Caroli M. lib. 4. c. 60. Leges Longob. lib. 3. tit. 1. §. 21. 26. 32. 42. Additio 4. Ludovici Pii c. 79. Capit. Caroli C. tit. 13. Petrus de Vineis lib. 5. Epist. 4. &c.

Apud Anglos etiam potissimum ejusmodi pontium extruendorum onus obtinuit, quod fere semper adjungitur *expeditionis, & arcis extruendæ* oneribus, à quibus nemo immunis erat: quod *de pontium & arcium instructionibus* disertè ait Ethelbaldus Rex Merciorum in Diplomate quod descripsit Ingulfus p. 853. *quæ*, inquit, *nulli possunt laxari*, adeo ut ne quidem Episcopi, Abbates, & Monachi immunes essent, ut habet Edgarus Rex Angliæ in Statutis Monasticis apud Seldenum in Notis ad Eadmerum p. 159. unde *Trinoda necessitas* dicitur in Charta Cedwallæ Regis Angliæ an. 730. Hinc etiam in libertatibus Monasteriis concessis semper hæc tria reservantur & excipiuntur. Matthæus Paris an. 1244. *Nec adeo libertati dederunt hujusmodi possessiones, quin tria sibi reservent semper propter publicam regni utilitatem, videlicet expeditionem, pontis & arcis reparationes, vel refectiones, ut per ea resisterent hostium incursibus.* Vide Evidentias Ecclesiæ Christi Cantuar. p. 2215. 2222. 2223. Monasticum Anglic. to. 1. p. 36. &c. Locos alios indicavimus in voce *Auxilium pro castro ædificando.* Immunitas tamen ab iis oneribus habetur in Charta Ethelredi Regis Angl. in Additam. ad Matth. Paris p. 157. pro Monasterio S. Albani. Vide Ughellum to. 4. p. 1342.

Ejusmodi porrò onera non semper personalia erant, sed pecuniariæ præstationes, quas *descriptiones ad constructiones viarum vel pontium* appellat Julianus Antecessor Constit. 118. §. 5. quomodo eas vulgò nostri vocant, *Ponts & chaucées.*

PONTATICUM, *Teloneum pontium*, in Chronico Farfensi p. 667. & in Speculo Saxon. lib. 2. art. 27. §. 1. *Teloneum de navibus quæ vadunt sub pontibus*, in Lege Longob. lib. 3. tit. 1. §. 7. 31. & in Capitul. Caroli C. tit. 13. c. 5. Charta Clodovei III. Regis Franciæ apud Mabillonium to. 4. SS. Ord. S. Benedicti p. 6.8. *Et taliter in ipsas perceptionis videtur habere insertum, ut tam in ipsa Massilia, quam & per reliqua loca in regna nostra ubicunque telleneus, portaticus, pontaticus, rotatecus, vel reliquas reddebutionis à judicibus publicis exigebantur, &c.* Charta Caroli M. apud *la Chieza*, in Historia Eccles. Pedemont. pro Ecclesia Novalicensi: *Pontaticum verò navium solummodo ad hoc Monasterium spectantium --- concedimus.* Occurrit in Charta Clotarii Regis pro Monasterio Corbeiensi, & aliis veteribus Regum 1. & 2. stirpis Diplomatibus, apud Sanjulianum in Trenorchio p. 510. Doubletum p. 708. 709. Willelmum Hedam in Episcopis Traject. p. 228. 1. edit. Beslium in Episcopis Pictavens. p. 28. in Formulis incerti autoris c. 46. &c. Vide præterea Capit. 2. anno 805. c. 13. Capitulare 1. an. 809. c. 19. Capitul. Caroli M. lib. 3. cap. 54. Capitul. an. 821. c. 13. &c. Capitulare 3. an. 803. apud v. cl. Steph. Baluzium: *Teloneus aut census non exigatur à quolibet, ubi nec aquam navigio aut pontem transeundem non est.* Adde Capitul. 5. an. 803. cap. 22. Capitul. 6. ejusdem anni c. 6.

Pontagium, eadem notione. Charta Joannis Angliæ Regis in Monastico Angl. to. 1. p. 193. *Et sint in perpetuum quietæ --- tam per terram, quam per aquam, de theloneo, & passagio, & pontagio, & tallagio, lestagio, &c.* Occurrit præterea in Regesto Parlamenti B. f. 81. verso, & in Monastico Anglic. to. 2. p. 133. Computo in de Domanio Comitatus Bononiæ an. 1402. *Recepte des pontages de quevaux qui vont & qui viennent en Angleterre, ausquels Monseigneur doit trouver pont, & adont doit sch scun queval maile esterlingue.* Vide Foros Beharn. Rubr. *de peages, pontages, & naulages.*

Pontonagium, eadem notione. Regestum Comitum Tolosæ ex Camera Comput. Paris. an. 1246. fol. 46. *Tallivos & expletivos, venationis & forestagia, quartos & quintos, thascas & omnes prisones, leidæ & pontonagium, introitus & exitus, census & usus, &c.* Regestum Constabulariæ Burdegalensis fol. 1. 100. *Imposuit auctoritate propria*

propria in Monte Marsano quamdam servitutem vocatum Malatouta, seu Pontonatge, videlicet quod à quolibet mercatore extraneo, qui cum mercaturis in dicto loco veniet, levetur certa servitus & exactio indebita. Charta alia apud Justellum in Vicecomit. Turenensib. p. 103. *Cum ipsis portibus publicis, & jure exigendi & percipiendi pontanagia, pedagia, &c.* Charta Communiæ Hamensis: *Apud potem de Duliaco non accipiatur pontenagium super aliquo homine de Hamensi Communia, &c.* Pontenage, in Consuetud. Peronensi, & Ambianensi. Philippus *Mouskes* MS. in Chilperico:

Si leur donna le vvienage,
Des nez, & tout le pontenage.

Pontanerius, Exactor ejusmodi tributorum, vel is ad quem jure dominii ea pertinent. Charta Raimundi Comitis Tolosæ an. 1229. ex Hist. Episc. Cadurcens. n. 77. *Præterea concedo----tertiam partem in venda atque dominio navis, in parte quoque Pontanerii, quæ tertia pars est, dimidiam partem dominii: possessiones verò alias atque terras, quas Pontanerius possidet, remaneant in dominio Ecclesiæ, & serviant Decano.*

Ponticinarius, eadem notione. Vetus Charta apud Perardum in Burgundicis pag. 119. *Ponticinarius, & Boteillarius, & Coquus domini de Mailleio, &c.*

Pontonarius. Chronicon Laurishamense an. 855. *Præfatus Rex Ludovicus Laurishamensi Monasterio concessit, ut unam navem per Rhenum fluvium huc illucque discurrere--- absque ullo theloneo-- & ut nullus Episcopus vel Abbas,--- aut Vicarius, seu centenarius, aut Clusarius, aut Pontonarius ---- hoc nomine molestiam facere præsumat.*

Pontonaria, Præpositura, seu officium in Monasteriis, cui *pontagiorum* recipiendorum cura incumbebat, apud Innocentium III. PP. lib. 13. Epist. 55.

PONTELLUS, *Illud cui aliquid innititur: & dicitur à Pons.* Jo. de Janua.

PONTICINARIUS. Vide *Pontaticum.*

PONTICULUS. Lex Salica tit. 57. §. 3. *Si quis aristatonem, hoc est staplum super mortuum missum capulaverit, aut mandualem, quod est structura, sive selave, qui est ponticulus, sic ut more antiquorum faciendum fuit, &c.* Ubi *ponticulus*, est structura supra tumulum mortui in ponticuli speciem.

PONTICUS, *Ponticitas.* Matth. Silvaticus: *Ponticus sapor quid est, vel austera.* Constantinus Africanus lib. 4. de Morbor. cognit. cap. 3. *Neque in cibo vel potu acida vel pontica dentur.* Infra: *Electuarium malorum granatorum, & alia pontica & confortativa.* Idem lib. de Gradibus: ubi de Emblicis: *quorum sapor amarus & ponticus est.* Infra, de Cuscute: *Habet amaritudinem & ponticitatem.* Et de Cypresso: *Habet aliquantum ponticitatis.* Jacob de Vitriaco in Histor. Hierosolymit. cap. 85. *Sunt præterea aliæ arbores fructus acidos, ponditi videlicet saporis, ex se proceantes, &c.* Michaël Scotus lib. 3. Mensæ Philosophiæ c. 9. de pyris: *Præcipuè si pontica sunt.* *Ponditas*, pro *Ponticitas*, apud eumdem lib. 1. c. 30. Nescio an huc pertineat quod habet idem scriptor lib. 4. c. 48. *Et in ostio obviavit frater Gotfridus sacrista satis ventrosus. Tunc idem Gerhardus tangens ventrem ejus digito, ---ait:*

O bone ventrose, quam ponticus es cacabose,
Blasius est intus, calo ferus, & labor intus.

PONTIFEX, Episcopus: passim in Legibus Wisigoth. Longobard. in Capitul. Caroli M. in vett. Formulis, &c.

Pontifices vel *Sacerdotes summi*, dicti etiam interdum veteribus ipsi Episcopi. Vide observata à Baronio an. 397. n. 61.

Pontificis Maximi titulum sibi arrogasse Imperatores Christianos docent Zozimus & Inscriptiones aliquot veteres. Vide Baronium an. 312. n. 95. 96. 97. 98. 99. Incedebant autem Pontifices Chlamydibus candidis ornati, ut scribit Lactantius de Mortib. Persecutor. n. 36.

Pontificare, Pontificem seu Episcopum facere. Thierricus Valliscolor. in Urbano IV. PP.

——— ——— *inde*
Prædictus Papa pontificavit eum.

Pontificatio, Pontificatus, in Vita S. Materniani Episcopi Remensis n. 7.

Pontificalia, Episcopalia ornamenta, vestimenta. Chronicon Montisfereni an. 1222. *Quod etiam suis viribus majus tentare ausus est, videlicet ut ei Pontificalibus uti Papa permitteret, &c.*

Pontificium, Sacerdotium, Presbyteratus. Vide leg. 13. Cod. Th. de Hæretic.

Pontificium, Dignitas Pontificis, titulus honorarius quo Pontifex seu Episcopus compellatur. Avitus Viennensis Epist. 15. *Probatæ summæque pietatis est, ut de causis ad Pontificium vestrum pertinentibus meum quoque consilium consulendum esse ducatis.* Occurrit non semel in Epistolis Nicolai I. PP. Joannis VIII. & aliorum, & in Actis Synodi Romanæ an. 853. &c.

Pontificium, Potestas, jus. Arnobius junior in Psalmum 68. *In portis ergo hi accipiunt Pontificium judicandi & corripiendi.* utitur præterea in Psalm. 113. Leo IV. PP. in Actis depositionis Anastasii Bibl. in Synodo Rom. sub Leone IV. PP. apud Holstenium: *Quod omni alacritate nostro repromisit perficere Pontificio.* Charta Chlodovei III. Regis Franc. tom. 10. Spicilegii Acheriani pag. 629. *Nam nullum Pontificium à nobis, neque à successoribus nostris, in eodem Monasterio pro causa cupiditatis, aut, quod absit, avaritiæ habeatur, sed proprio in Dei nomine fruatur privilegio.* Tabularium Gorziense p. 150. *Ut quamdiu Fredelendis conjux mea vixerit, usu possideat fructuario, nullum ex eis habens pontificium minuendi, quin potius augendi, emeliorandi, &c.* Utuntur præterea Lex Burgundion. tit. 19. §. 6. tit. 40. §. 1. Leges Luitprandi Regis Longob. tit. 35. §. 2. tit. 39. §. 1. Marculfus lib. 2. form. 5. 8 9. Formulæ veteres Bignonii p. 242. 263. 385. 406. 1. edit. Petrus Chrysologus homil 5. Sed & Agellius lib. 1. c. 13. Lex 1. Cod. Th. de Maternis bonis, l. 3. eodem Cod. de Fide Cathol. l. 1. de Apostat. Gelasius I. PP. in Epist. ad Episcopos Orient. edita à Sirmondo, Arnobius lib. 2. Acta Episcop. Cenom. p. 85. 155. 163. 198. 233. &c. Vide Juretum ad Symmachum lib. 7. Epist. 27.

PONTONES, genus Gallicanorum navium, Cæsari lib. 3. cui eædem sunt cum onerariis. Harum etiam meminit Agellius lib. 10. c. 25. Isidoro verò lib. 19. c. 1. dicitur *Pontonium, navigium fluminale, tardum, & grave, quod non nisi remigio progredi potest.* Gloss. Ælfrici: *Pontonium*, Punt. Alibi, Flyte. Præsertim autem Pontonum usus fuit ad trajectus fluminum, cujusmodi sunt ea navigia quæ *Bacs* vocamus, quæ pontis vicem præbent, unde videntur appellari. Apuleius: *Si vado poterunt, pontonibus transibunt.* Ita Paulus JC. in l. 38. D. de Servitut. rusticor. prædior.

Sed aliud sonat hæc vox apud Baudoviniam in vita S. Radegundis c. 10. *Ubi vinum novum advenit, quod cellarium implevit, se tonella satisfecisse credidit: ante pontones & tonnæ defecerunt, quam hæc quæ beata in omnibus fecit voluntatem.* Hinc enim *Ponto* est dolii species. Ubi fortè leg. *Ponçones*, nostris *Ponçons.*

Pontonagium. Vide *Pontaticum.*

Pontonarii, Nautæ qui per pontones transvehunt itinerantes, *Ponteniers.* Tabularium Prioratus de Paredo fol. 48. *Quidam nautæ, id est pontonarii portus quæ dicitur ad Graverias, &c. —— & ut fratres ejusdem loci & homines eorum, quotiescumque usus fuerit, transvadere ad eundem portum sine omni lucro festinent.*

PONTUS, Capulumensis, nostris olim *Pont*, hodie *La poignée de l'espée.* Locum vide in *investitura per pontum.*

POPADA. Tabularium S. Stephani Lemovicensis: *Bernardus Vicecomes de Comborn animæ suæ cor salendum necessarium ducens, donavit S. Stephano mansum de Abiao, & hoc fecit integrè, nihil inde retinendo, scilicet neque censum, neque explott, neque popada, neque Ost, neque ullius consuetudinis exactionem.* Ubi nescio an *popada* usurpetur pro *popa*, πλακοῦς, placenta, uti est in Glossis vett. seu eo quod *oblatas* vocabant.

POPLICANI. Vide *Populicani*.

POPPEA, Pupa, pupæ icon, nostris *Poupée*. Vett. Glossæ, *puppæ*, πλάγγονες, αἱ τῶν παιδίων νύμφαι. Jo. de Janua: *Pupæ dicuntur quædam statunculæ, quas virgines solent facere in modum filiarum, & vestibus obvolvere: quas postquam ad annos nubiles veniebant, & publibus abrenuntiabant, quasi sub potestate Veneris futuræ, Veneri sacrificabant.* Unde Persius:

Dicite Pontifices in sacro quid facit aurum,
Nempe hoc quod Veneri donantur à virgine pupæ.

Lambertus Ardensis p. 167. *Inter puellas puerilibus locis & choreis, & his similibus ludis & poppeis sæpius juvenilem applicabat animum.* De pupis, vel puppis, vide Desiderium Heraldum lib. 1. Advers. c. 8. In veteribus Statutis peagiorum Paris. hæc lego: *Fourrures de poupées,* sub titulo *de mercerie: La piece de poupie & de messiviaux.* Sed quid sonent, non assequor.

POPULARE, Habitare: hinc Galli *Peupler une ville*. Consuetudines Regni Majoricarum editæ à Jacobo Rege Aragonum: *Laudamus vobis dilectis—— ut ibi populetis & habitetis.* Charta Regis Alarici ex Tabulario S. Joannis Pennensis, apud Bivarium ad Chron. Maximi: *Hæc est carta populationis duarum villarum Nove & Ardanis, quas populari fecit Rex in termino S. Juliani de Navasal.* Lucas Tudensis æra 776. *Eo quoque tempore populavit Asturias &c. alias autem civitates vastavit, quia illas non potuit populare.* Vetus Nomenclatura urbium Hispaniæ: *Tunc temporis populavit Rodericus Comes Amajam, &c.* Vide Consuetudinem Cenomanensem art. 131.

Popularis. Gregorius Turonensis lib. 1. de Miracul. c. 14. *Non est æquum ut hoc pignus in loco viliori teneatur, sed surge, & illud accipe, & defer ad Taurinensem Ecclesiam, quæ plus popularis habetur.* Id est in quam populi frequentiùs confluunt, vel quæ majori populi multitudine repletur. Vide Desider. Heraldum lib. 1. Adversar. cap. 8.

Populares, Urbana multitudo, populus, plebs, quibus opponuntur *militares*, in l. 1. D. de Offic. Præf. urb. in l. 7. Cod. Th. de Annonis civic. &c.

POPULARITAS, Spectaculorum editio, in l. 2. Cod. Th. de Offic. Rector. provinc. quæ *populi favor & applausus* dicitur in l. 1. & 3. eod. Cod. de Spectacul.

POPULATIO, Populi cœtus. Vita S. Deicoli Abb. n. 17. *Cumque populatio non modica, quæ ad Ecclesiam Dei convenerat, &c.* Chartæ Inæ Regis Occidentalium Saxonum edita à Spelmanno in Concil. an. 725. & Bolando 6. Febr. ita clauditur: *Cum præsentia populationis consenserunt & firmaverunt.* Charta Lorbanensis apud Sandovallium in Favila: *In populationibus parvis ponent suos judices, qui regant eos bene & sine rixas.* Lucas Tudensis æra 1226. *Populationes multas & nobiles fecit in regno suo, scilicet Placentiam, Bejaram, &c.* Infra: *Rex autem Adelfonsus multas populationes in regno suo fecit, & illud valde ampliavit.*

Populatores, Incolæ. Charta Sanctii Abarcæ Regis Aragon. æræ 971. apud Blancam: *Istos supradictos terminos dono & confirmo vobis populatoribus de unoCastello qui modo estis, & inibi antea ibi veneritis populare, ut habeatis illos francos & ingenuos ad vestram propriam hæreditatem, &c.* Adde aliam æræ 1118. p. 626. Charta Alphonsi VI. Imp. Hispaniæ an. 1086 apud *Yepez*: *Quando populator acceperit solum, dabit uno solido atque duobus denariis: & ita unum quemque annum de singulis solos dabuntur singulis solidis. Sane vero si in ipso anno non populaverit illum, perdet eum. Si sane pro populato solidum non dederit, accipient eis portam aut hostium, vel aliquid quod valeat solidum, donec tectum accipiat, & usque ad duos Pracones de octo in octo diebus, sed dentur pignos accepi pro solido in solo, si nec tectum, nec aliquid pignus invenerant, illum accipiat Abbas, & det cui vult.* Vide Chartam Alfonsi In p. æræ 1160 apud Oyhenartum in Notitia Vasconiæ p. 85. Italis *Popilini*, sunt parochiani, *huomini della parochia*.

Populatura, Vetus charta apud Anton. *de Yepez* in Chronico Ordin. S. Benedicti tom. 3. p. 284. *Ut agnoscant & in diebus nostris qualia bona fecimus ad ipsum locum S. Vincentii, & ad radicem ipsius montis Lemabuse, ædificare populaturam in hæreditatem ipsius Monasterii, per consensum Abbatis & caterorum, &c.*

Populatus, Terra culta, ager cultus, cui opponitur eremus. Charta Sanctii Navarrorum Regis, apud Oyhenartum in Notitia Vasconiæ pag. 99. *Cum omnibus terminis & pertinentiis suis, cum pratis, pascuis, & sotis, & aquis, aquarumque meatibus, cum eremo & populatu, cum ingressibus & egressibus.*

POPULICANI, *Publicani, Publicani*, Hæretici Manichæorum sectarii, qui Græcis Παυλικιανοὶ, Latinis scriptoribus *Pauliciani*: sic appellati à Paulo Samosateno hæresis autore, sive à Paulo & Joanne, ut observatum à nobis ad Alexiadem pag. 412. *Poplicani*, lib. 4. Hist. Vezeliac. p. 644. qui *Pauliani*, apud Liberatum Diacon. cap. 2. & autorem Prædestinati. Ita porro appellarunt nostri Manichæos, qui Franciam nostram aliquandiu erroribus suis inquinarunt, maxime in Aurelianensi provincia, Roberto Rege regnante, de quibus Gesta Synodi Aurelianensis an. 1017. edita tom. 2. Spicilegii Acheriani, & excerpta ex Tabulario S. Petri Carnot. edita à Labeo tom. 2. Miscellan. p. 562. Hacce postea appellatione Valdenses hæreticos donarunt, quod quædam ex dogmate Manichæi, quædam ex erroribus Origenis, plurima etiam de suo confinxissent, ut est in Magno Chronico Belgico an. 1208. quod scilicet duo Principia, ut Manichæi, agnoscerent, ut est apud Ermengardum contra Valdenses cap. 2. Vide Concilium Lateranense III. an. 1179. c. 27. *Populicanorum* crebra est mentio apud Albericum in Chron. MS. an. 1148. in Chronico Vezeliacensi apud Labeum tom. 1. Bibl. an. 1167. 1181. & 1198. in Chron. S. Mariani Antisiod. an. 1181. & 1198. in M. Chron. Belg. an. 1147. & 1197. ex eodem Alberico, ut & apud alios scriptores quos laudamus in Notis ad Willharduinum pag. 342. ubi etiam de *Publicanis*, quorum meminere iidem scriptores. Radulphus Coggeshalensis in Chron. MS. *Temporibus Ludovici Regis Franciæ, qui genuit Philippum, cum error quorundam hæreticorum, qui vulgo appellantur Publicani, per plures provincias Galliæ dispergeret, &c.* Addo prætereà Hugonem Plagonem vernaculum W. Tyrii interpretem, vocem, *hæreticis*, lib. 2. cap. 13. *Popelican* vertere.

Publicanorum etiam crebra est mentio apud Scriptores expeditionum Hierosolymitanarum, à quibus intergentes, quæ Saracenis ac Persis erant conterminæ, recensentur: qua voce intelliguntur Manichæi, qui in hisce provinciis habitabant: de quibus Cedrenus p. 541. 542. 546. 665. Vide Tudebodum p. 782. 792. 794. 814. Robertum Monachum p. 42. 44. 46. 109. 111. Baldricum Dolensem p. 111. Henricum Huntindon lib. 7. p. 374. &c.

POPULICUS, *Popularis*. Utitur Genzo Floriacensis in Miraculis S. Gengulfi n. 4.

POPULNUS, *De populo, sicut ficulnus de ficu*. Papias.

POPULOSITAS, in Glossis antiquis MSS. *Populi festiva congregationes.* S. donius lib. 1. Epist. 9. *Arctabat cuentium præzia, pedissequa, circumfusa popularitas.*

POPULUS, Turba, conferta hominum multitudo, in l. 6. & 10. Cod. Th. de Episcop. Passio SS. Perpetuæ

&

& Felicitatis: *Factus est populus immensus.* Appelejus lib. 3. Metamorph. *Statim civitas omnis in populum effusa, mira densitate insequitur.* Chronicon. Montis Sereni an. 1192. *Apud ipsum denique populus histrionum magni favoris gratiam obtinebat, & præsentia eorum valde erat ei delectabilis & jucunda.*

Minutus populus, Vulgus, plebecula, *le menu peuple*. Acta Purgationis Cæciliani: *de Folles, quas Lucilla dedit, populus minutus nihil accepit.* Fragmentum Petronii: *Itaque populus minutus laborat, nam isti majores maxillæ semper Saturnalia agunt.* Glossæ Gr. Lat. λεπτȣ̃ δήμȣ ψήφισμα, *Plebisc itum. Minor populus*, in Capitularibus Ludovici II. Imp. tit. 2. c. 5.

PORCA. Isidorus & Papias: *Porcam Bati faciunt 30. pedum latitudine, sed porca est quod in 30. à rotundo extat, quod defossum est.* Idem Papias: *Porca quod eminet, lira verò quod defossum est. Porca terra quæ inter sulcos est lata.* Gloss. Ælfrici, ubi de re agraria: *Porca:* Balc. Charta an. 1105. in Tabulario Casauriensi: *Offero tradoque omnes res proprietatis meæ, excepto una porca de cannapina.*

PORCAMIS, Mensura agraria. Vetus Agrimensor: *Porcamis est pars agri habens in latitudine ped. 30. id est perticas 3. in longitudine 80. id est perticas decempedas 7.* Idem quod *Porca*. Ubi fortè leg. *Porca unius, &c.*

PORCARIA, Stabulum porcorum, quæ

PORCARIUS. Vide in *Jumentarius*.

Porcheria, in Fleta lib. 2. c. 41. §. 13. nostris *Porcherie*. Sed apud Matth. Paris an. 1258. *porcariæ* sumuntur pro locis cœnosis, cujusmodi sunt in quibus porci se volutare amant: *Et inventa sunt passim eorum corpora tumida præ fame, & liventia——in porcariis, sterquiliniis, & lutosis plateis, &c.*

Porcaritia, in lege Aleman. tit. 81. §. 3.

PORCASTER, Porcus junior. Althelmus de 8. vitiis c. 8.

> *Dum stratis recubans porcaster pausat obesus*
> *Juncis & stipulis, nec non filicumque maniplis.*

PORCELLAGIUM, Tributum ex porcellis, seu porcis, Gallis, *Porceaux*. Charta an. 1180. in Tabulario Cluniacensi n. 197. *Non habeo talliam, vel procellagium, vel besenagium, vel messionagium.* V. *Porcilatio.*

PORCELLARE, dicitur sus, cum porcellos edit: in Fleta lib. 2. c. 80. §. 2. 3.

PORCILATIO, idem fortè quod *Frescingagium*, vel *porcorum consuetudo*, de qua mox. Tabularium Cluniacense ch. 336. *Porcilationem percipiet quomodo eam retroactis temporibus percipere consuevit: hoc salvo quod homines prædictas gallinas & porcilationem..... per se vel per alias personas apportare tenebuntur.*

PORCINA, Porcorum grex, vel stabulum. Pactus Legis Salicæ tit. 27. & Lex Sal. tit. 29. §. 1. *Si quis tintinnum de porcina aliena furaverit, &c.*

PORCISTETUM, *Locus ubi porci stant:* Jo. de Janua. *Porcherie*, in Catholico parvo. Ita legendum apud Lindwodum in Provinciali Cantuariensis Ecclesiæ, pro *porcitecum*.

PORCUS *singularis*. Vide *Singularis.*

Porci suales, masculi sues. Tabularium S. Remigii Remensis: *Summa porcorum sualium 25. beuralium 144.*

Porcorum Consuetudo, in Charta Guidonis Comitis Pontivi, apud Hariulfum lib. 4. cap. 22. extremo. Vide *Porcilatio.*

PORISMA, Πόρισμα, Comparatum, bona quævis. Jo. de Janua: *Porisma, quæstus, lucrum.* Ordericus Vitalis lib. 5. p. 580. 30. *scilicet marcos argenti futuris ejus magistris & consodalibus de porismate meo libenter erogavi.* Et lib. 6. p. 627. *De rebus cum sudore acquisitis eleemosynas faciebat,--- & hujusmodi totius sui porismatis quæstus superflua tribuebat.*

PORPECIA, Piscis majoris species. Vide *Aquaia*, & *Geaspecia.*

PORPHYROGENITUS, in purpura, patre Imperatore genitus, Græcis πορφυρογεννήτης. Luitprandus in Legatione: *Inaudita res est, ut porphyrogenita, hoc est in purpura nati filia, in purpura nata, gentibus misceatur.* Infra: *Sed Christophorus, ajunt, non porphyrogenitus fuit.* Vide quæ de hac voce adnotamus ad Alexiadem, & infra in *Purpuratus.*

PORPRENDERE, Invadere, aliquid sua autoritate capere. Ovidius:

> ——*Prendique & prendere tentans.*

Lex Ripuar. tit. 75. *Si quis caballum, hominem, vel quamlibet rem in via propriserit, &c.* Præceptum Caroli M. pro Hispanis an. 812. *Erema loca sibi ad laboricandum porpriserunt, & laboratas habere videntur, &c. Perprendre, qui est prendre de propre autorité terres communes*, in Consuetudine Aquensi tit. 9. cap. 1. & 18. ubi actio ipsa porprendendi, *Proprise, & porprison* dicitur. *Le Roman de Garin:*

> *Vist de paiens mult grant ost aünée,*
> *Soissante mil en a premiers esmée,*
> *Par quatre sens ont porprins la valée.*

Proprendere, eadem notione. Capitula ad Legem Bajwar. tit. 2. §. 12. *Nullus præsumat alterius res proprendere.* Lex Ripuar. tit. 75. *Si quis caballum, hominem, vel quamlibet rem in via propriserit. Res proprisa*, in Capitul. Caroli M. lib. 5. c. 140. Chartæ Pareasales c. 12. *Eo quod terram suam de suo manso malo ordine nunquam proprisisset, nec post se nunquam retinuerit.* Capitula Caroli C. tit. 39. cap. 8. *Quia potest fieri, ut aliquis de fisco regio, vel de rebus Ecclesiæ aliquid proprindat, aut per fraudem obtineat.*

Proprisæ res, Invasæ, usurpatæ, in Capitul. 4. an. 806. cap. 6. in lib. 6. Capitul. cap. 251. & in Capit. ad Leg. Bajwar. c. 12. Charta Alamannica Goldasti 99. *Proclamavit, eo quod in contradutum suum mansum ei tollutum fuisset, quod ei advenit à parte uxoris suæ simul & Flaviano, & propresum fuisset, & legibus suum esse deberet, &c.* Ubi perperam Goldastus in *proprie suum* emendat.

Propresa. Charta Philippi Regis Franc. an. 1271. in 30. Regesto Chartophylacii Regii cap. 220. *Ponatur in margine paludis alius terminus inter paludem & propresam.*

Purprisus. Synodus Tricassina an. 878 *Si aliquis nostrorum fidelium de regno patris sui ex hoc aliquid purprisum habet, jussu nostro illud dimittat.* Adde Aimoin. lib. 5. cap. 38. Charta Gallica apud Henricum de Knygthon p. 2547. *Et ensi chivachent à force & armes, purpenant real pouare, &c.* id est, sic equitant cum viribus & armis, usurpata auctoritate regia. Mox: *Par vostre real pouare que vos auez purpris sur nostre Seigneur le Roi, &c.*

Purprestura, ipsa actio *porprindendi*. Vox Fori Anglici: Glanvilla lib. 9. c. 11. *Dicitur autem purprestura vel porprestura, propriè quando aliquid super Dominum Regem injustè occupatur, ut in dominicis Regis, vel in viis publicis obstructis, vel in aquis publicis traversis à recto cursu: vel quando aliquis in civitate super regiam plateam aliquid ædificando occupaverit, & generaliter quoties aliquid fit ad nocumentum regii tenementi, vel regiæ viæ, vel civitatis, placitum inde ad coronam Domini Regis pertinet.* Mox innuitur *Purpresturæ* tres esse species, primam contra Regem, alteram contra dominum capitalem, tertiam contra vicinum, vel non dominum. Adde Regiam Majestat. lib. 1. c. 5. §. 4. lib. 2. cap. 74.

De Purpresturis contra Regem, ita Gervasius Tilleberiensis lib. 2. cap. de Excidentibus & occupatis, apud Spelman. *Fit interdum per negligentiam Vicecomitum, vel ejus ministrorum, vel etiam per continuatam in longa tempora bellicam tempestatem, ut habitantes prope fundos, qui Coronæ annominantur, aliquam eorum sibi portionem usurpent, & suis possessionibus adscribant. Cum autem perlustrantes judices per sacramentum legitimorum virorum hæc deprehenderint, seorsim à firma Comitatus appretiantur, & Vicecomiti traduntur, ut de eisdem seor-*

sim respondeant, & hæc dicimus *Purpresturas*, vel occupata. Agunt etiam de iisdem contra Regem *purpresturis* Statutum de Bigamis an. 4. Edvv. I. cap. 4. Matth. Paris p. 180. in Additament. p. 100. 101. Fleta lib. 1. c. 20. §. 18. 107. lib. 2. c. 41. §. 2. 3. Brittonius p. 28. 29. &c.

Purpresturam contra dominum capitalem facere dicitur is, cùm id de quo erga dominum tenetur, non facit, vel ejus juribus derogat. Unde in *purpresturam* feudum vel ejus fructus cadunt, cùm vasallus intra statos ac lege definitos dies feutum ab eo non recipit, seu *relevat*, quod in *purpret*, vel *purpert* cadere vocant Consuetudo municipalis Vitriacensis art. 29. 41. 54. & Remensis art. 99. & 100. ubi perperam quidam emendant ac restituunt *pure perte*. Nam *purpret* idem valet ac *confiscatio*, vel *commissum*, quomodo *purprestura* usurpatur in veteribus Tabulis, in Monastico Anglic. tom. 2. p. 1021. apud W. Thorn p. 1936. &c.

Purprestura contra vicinum, aut non dominum. Tabular. Fiscanense fol. 82. *Et de purprestura quam bercarius Abbatis purprehendit super prædictum Heliam.* Vide Monasticum Anglic. tom. 1. p. 848. tom. 2. p. 1021. Willelmum Thorn an. 1283. & p. 2023.

Purprestura, idem quod *porprisus*, Ambitus. Monasticum Anglic. tom. 2. pag. 139. *Dedi —— totum pratum meum --- liberum & quietum ab omni servitio, & purpresturam grandini sui.*

Porprisagium, idem quod *Porprisum*. Charta Radulfi Abbatis Fiscanensis an. 1213. in Tabul. Fisc. f. 31. *Masuram terræ cum terra & porprisagio ibi pertinente—— dederunt.*

Porprisum, Possessio, vel locus sepibus, muris, aut vallis conclusus: *Pourpris*, in Consuetud. Britan. art. 175. Silvanectensi art. 129. &c. *Pourprinse*, in Turonensi art. 260. 295. quantum loci quis *porprisit*, usurpavit. Charta an. 1218. in Hist. Castilion. p. 39. *Excepta domo suo de Calloé, & porprisiis ejusdem domus, sicut infra murum hodie continetur, &c.* Alia an. 1230. in Hist. Monmorenc. p. 408. *Diceret se jus habere in domo & porprisio B. Dionysii, &c.*

Porprisium, in Charta an. 1213. in Hist. Monasterii S. Mariæ Suession. p. 446.

Purprisus. Monasticum Anglic. tom. 2. p. 106. *Donavi eis meum purprisum de Kirkam, & domos meas, &c.*

PORRECTA, Jusculum ex porris confectum, Gall. *Porrée*. Miracula S. Galterii Abbatis Pontisarensis n. 26. *Qui insufflans in faciem ejus, dixit. Hoc modo porrectam tuam calidam sufflando refrigerabo.*

PORRETANI, Gilleberti Porretani Episcopi Pictavensis sectatores, de quo Otto Frisingensis lib. de Gestis Frider. cap. 46. 47. & alii apud Baron. an. 1147. Beslium, & Sammarthanos. Ebrardus Betuniensis contra Valdenses cap. 1. p. 49. *Ne simus Nominales in hoc, sed potius Porretani.* De Gilberto, Alanus de Insulis lib. 4. Anticlaudiani p. 50.

> *Illic castra tenet, & eadem miles in arte*
> *Gilbertus saltu fallaci transilit artem.*

Vide Metalogicum Joannis Sarisber. lib. 2. cap. 17.

PORTÆ, Angustiæ itinerum, quas Hispani *Portus* vocant: τὰ ςένα, πυλαί, Græcis scriptoribus; *Clausuræ*, Latinis recentioribus. Jornandes de Rebus Geticis: *Nam locatim recisus*, (mons) *qua disrupto jugo vallis hiatu patescit, nunc Caspias portas, nunc Armenias, nunc Cilicas, vel secundum locum, qualis fuerit, facit, vix tamen plaustro meabilis, lateribus in altitudinem utrimque directis, qui pro gentium varietate diverso vocabulo nuncupantur.* Otto Frisingensis lib. 1. de Gest. Frider. c. 32. *Igitur Rex ad Portam Mesiam 70. pugnatorum millia vel amplius habens, erupit, in campoque inter portam præfatam & fluvium Lithale---- castra posuit.* *Portæ S. Basilii*, in Expeditione Asiatica Friderici I. Imp. pag. 64. *Portæ Hispaniæ*, apud Rogerum Hovedenum pag. 560. quæ vulgò *Portus* aliis Scriptoribus dicuntur. *Porta Ruscia*, apud Rogerium de Destruct. Hungariæ cap. 14. Ita *Portas* usurpant præterea Albertus Aquensis lib. 1. cap. 8. lib. 3. cap. 5. lib. 10. cap. 38. Raimundus Montanerius cap. 207. & alii.

Porta, Teloneum quod ad portam exigitur, *Portaticum*. Charta Petri Episcopi Atrebatensis an. 1194. *Sibi tamen de assensu nostro retinuit in vita sua in parte districti, quæ dicitur strata, exercitium, cavalheriam, talliam, altam justitiam, portam, & calceiam in porta, &c.* Vide *Portaticum*.

Porta, Munus ipsum Portarii Monastici, seu quod ad portæ officium pertinet, apud Adalardum in Statutis Corbeiensibus p. 8. 19. & Hariulfum lib. 3. Chron. Centulensis cap. 19. pag. 516. in privilegio Monasterii Atrebatens. concesso in Conc. Vermerienti circa an. 866. &c.

Porta, Tribus, vel urbis Regio vocatur apud Mediolanenses & Italos. Sigonius lib. 6. de Regno Italiæ, de Ottone I. *Mediolanensium civium alios in tribubus urbis, quas illi Portas vocabant, & agri pagis, quos Plebes nominabant, Capitaneos instituit.* Vetus Charta apud Camillum Peregrinum in Dissertatione Italica de notione hujus vocis: *Ut primum Presbyteri portæ Sunimæ, & Clerici simul cum Laicis ad Episcopum descenderent.* Liber inscriptus Flos florum: *Isto tempore & per longa tempora ante, Archiepiscopus Mediolani erat Dominus spiritualis & temporalis Mediolani, & regebatur civitas per Consules datos per Archiepiscopum, quibus ensem ipse dabat, cum regere inciperet: aliquando per Capitaneos factos per Archiepiscopum in qualibet porta specialis parentela regebat.* Mox addit unicuique *Portæ*, sive regioni fuisse vexilla propria, quorum colores & figuras describit. Occurrit non semel in Statutis Mediolanensib. Vide Falconem Benevent. pag. 209. 229. & Ottonem Morenam in Hist. Rerum Laudensium p. 70. 75. 78. 96. & alibi.

Portæ aureæ, dictæ in majoribus civitatibus portæ præcipuæ, per quas solennes ingressus vel processus fieri solebant, ut Constantinopoli *Porta aurea*, Græcis πυλὴ χρυσῆ, de qua copiosè egimus ad Willhardinum n. 129. & in nostra Constantinopoli Christiana: *Romæ*, apud Ottonem Frising. lib. 2. de Gest. Frider. cap. 22. & Guntherum lib. 4. Ligurini: *Hierosolymis*, in Gestis Francor. expugn. Hierusalem pag. 572. *Thessalonicæ*, apud Joannem Cameniatam de Excidio Thessal. cap. 24. *Ravennæ, &c.*

Porta argentea Basilicæ S. Petri Romæ, apud Anastasium in Sergio II. PP. & Paulum Diac. lib. 4. Chr. Casin.

Portas abstrahere. Libertates Concessæ urbi Barcinon. à Petro Rege Arag. an. 1283. *Dominus potest emphyteotæ abstrahere auctoritate propria portas, si non solvit ei censum die statuto. Item si non firmat sibi jus, potest abstrahere portas.*

Portas apertas conscribere, Testamento aut tabulis manumittere. Lex Ripuar. tit. 61. §. 1. *Si quis servum suum libertum fecerit, & civem Romanum, portasque apertas conscripserit, &c.* Vide *Manumissio*.

Portæ Ecclesiarum reliquiis Sanctorum consecratæ, vel *non consecratæ*, in Legibus Longobard. lib. 1. tit. 9. §. 30. & in Capit. Caroli M. lib. 4. c. 13.

Porta Levatura, Pons sublicius ad portas urbium. Hist. Cortusior. lib. 6. cap. 5. *Qui calata porta levatura, seu saracenesca, inter utramque partem vivus emansit inclusus.* Lib. 7. cap. 16. *Sed propter portam civitatis, quæ erat levatura, non fuerunt ausi intrare successivè.* Lib. 1. cap. 18. *Calatis suis pontibus levaturis, processit in hostes.*

Porta Regia. Vide *Regia*.

Porta populosa, in Jure Hungarico, domus habens justam integramque familiam. Albert. Molnarus.

Portagium, Delatio vel portatio rei alicujus, in Statutis Gildæ Scoticæ c. 44. locum vide in *Requies*. Charta

ta an. 1206. ex Tabulario Ecclesiæ Carnotensis n. 49. *Prædictas autem decimas & campi partem idem Miles & hæredes ipsius ad dictam granicam deferre tenebuntur, sed à gravi excussi portagio remanebunt immunes.* In Regesto peagiorum Bappalmæ, *Portage* sumitur pro ea præstatione quæ exsolvitur pro mercibus quæ collo *portantur*. Charta Philippi Reg. Fr. an. 1222. ex M. Pastorali Eccl. Paris. *Servitium portagii novi Episcopi per tres milites Episcopatus &c.* Est præterea *Portagium* idem quod *Portarium*, seu præstatio ad urbium portas. Vide *Portarium*.

PORTALE, Porta. Nostri *Portail*, vel *portal* vocant portam ampliorem, decumanam, cujusmodi sunt urbium. Charta Joannis Episcopi Magalonensis an. 1238. *Item concedimus vobis portale Montispessulani & anteportale, & claves ipsorum, ut libere vos & vestri introeatis & exeatis de nocte & de die, & intromittatis illos quos videbitis intromittendos, & utamini ipsis portali & anteportali, & clavibus ad voluntatem vestram.* Alia an. 1262. *Liceat etiam eidem Episcopo* (Magalonensi) *in parte sua juxta domum suam murum villæ aperire, & ibi portale facere —— cujus claves illi custodiant.* Occurrit in alia Petri Episcopi Massiliensis an. 1163. apud Sammarthanos. Charta an. 1427. apud Thomasserium in Consuet. Bituric. p. 128. *Lesdit Bourgeois seront tenus de garder la porte ou portail de ladite ville, & y faire le reguet par nuit, &c.*

PORTALLUM, in Tabulario Ecclesiæ Brivatensis sub an. 1253. 1256. Domuncula.

PORTANARIUS, *Portenarius*, idem qui *Portarius*, Janitor: sic de hoc officio Monastico usurpat Eckehardus de Casibus S. Galli cap. 10. p. 82. *Nam cum portanarius esset, de voluntate ipsius, ipsa cum eo pridie secreta condixerat.* Levoldus Northovius in Chronico Markano p. 15. *Qui postmodum castri de Altena portenarius fuit.* Adde Goldastum tom. 2. Rerum Alemann. p. 189. in margine. *Portinaio* eadem notione dicunt Itali. Jacobus Passavantius: *Venne alla porta del munistero, & domando il portinaio.* Ita

Portunarius, pro Janitore, non pro eo qui *portorium* exigit, ut vult Lindenbrogius, videtur usurpari in Lege Long. l. 1. tit. 25. §. 14. 15. 16. 17. ubi agitur de *Portunario qui mancipium transposuerit*, quod scilicet ejus custodiæ commendatum erat, quod verba §. 17. satis declarant: *Quia postquam cognovit quod fugax erat, si eum tenere non potuerit, mox innotescere aut antecurrere debuit.* Et §. 16. *portitor* appellatur: ubi Edictum Rotharis Regis tit. 20. 21. 22. habet *Portonarius*.

PORTARE. Autor Hist. Miscellæ hæc Theophanis, τῷ ϛρατηγήσαντι καλῶς, sic reddidit, *qui se bene portaverat*. Phrasis Gall. *Qui s'estoit bien comporté*.

PORTARIUM, Portorium, ac tributum, quod ad portas civitatum exsolvitur. Gloss. Gr. Lat. Τέλος πολῆς, *Portarium*.

Portaria, eadem notione. Pancharta nigra S. Martini Turonensis apud Sammarthanos in Episcopis Parisiens. *Reddidit Canonicis S. Martini portariam quamdam pro anima genitoris Roberti, &c.* Vide *Portaticum*.

PORTARIUS, Officium Monasticum, qui Portæ Monasterii curam habet, *Ostiarius* dictus Vigilio Diacono in Regula Orientali cap. 26. S. Benedicto in Regula cap. 66. *Janitor*, S. Isidoro in Regula cap. 19. & in Regula Magistri cap. 95. Illud viris ætate maturis, & vitæ inculpatæ ut plurimum committebatur: uti præcipitur in Novella Justiniani 133. c. 1. adeo ut inter potiora Monasterii munia haberetur, interdumque in Abbates eligerentur portarii, ut est in Chronico Monasterii de Fontanis cap. 10. Ad id tamen sufficere *sapientem & honestum famulum* contendebant Cluniacenses, ut est apud Petrum Venerab. lib. 1. Epist. 28. pag. 659. 674. De hocce officio, & ejus muniis agunt iidem Vigilius, S. Benedictus, S. Isidorus, & Regula Magistri locis laudatis, Regula Canonicorum ex Concilio Aquisgran. c. 143. Adalardus in Statutis Corbeiensib. lib. 1. cap. 4. Chrodogangus in Regula Canonicorum cap. 12. statuta Ord. Præmonstrat. dist. 2. c. 17. &c. quibus adde vitam S. Pachomii num. 19. Formulas 47. & 48. ex Baluzinis, Itinerarium S. Wilibaldi n. 25. Scylitzem in Isaacio Comneno, Chartas Alamannicas Goldasti cap. 16. 18. 25. 66. 78. Brovverum lib. 2. Antiq. Fuld. pag. 138. Odoricum Rainaldum an. 1289. n. 29. &c. *Portarius*, & *Subportarius*, in libro Usuum Ordinis Cisterciensis cap. 84.

Portarius pauperum, in Monasteriis, portæ scilicet ad quam pulsabant pauperes eleemosynam petentes. Tabularium Cochensis Abb. in Ruthenis ch. 312. *Benama Cellararius, Adraldus Portarius, Rotgerius Porterius pauperum, &c.*

Portarius exterior, sive curiæ, ad quod officium deligi jubetur unus de conversis fratribus, probatus moribus, affabilis, &c. in libro Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 15. De ejusmodi portariis intelligendus autor vitæ S. Stephani Abbat. Obasin. lib. 2. cap. 3. *Porro hic frater quem Procuratorem vel Portarium dicimus, utpote Laicus exteriorum curam habet commissam, cuncta necessaria à monasterio deferens, nihil à sæcularibus petens, nisi quod ipsi sponde dederint sive transmiserint.*

Portarius claustri, ibidem cap. 16. ex conversis pariter fratribus, cujus officium est *introitum claustri observare jugiter, ne quis extraneus ingrediatur, aut intro inspiciat, &c.*

Portarius, dignitas in aula Regum Portugalliæ. Chartam Dionysii Regis subscribit cum aliis proceribus *Monendus Roderici Portarius Major & Vicemajor domus*, apud Brandaonem tom. 5. Monarch. Lusitan. pag. 308. v. Vide eundem lib. 12. cap. 11. ubi videtur cum *Ostiario, Palatii*, de quo egimus suo loco. Alii sunt *Por——*

Portarii, Executores Regiæ Jurisdictionis, quorum numerus est 12. in Regno Aragon. de quibus multa habet Michaël *del Molino* in Repertorio Foror. Aragon. *Portarii, seu Officiales Prælatorum*, in Concilio Palentino an. 1322. cap. 19. Tertia Curia generalis Catalaniæ sub Jacobo II. Rege Arag. an. 1311. *Non ponemus nec mittemus pennones vel porterios, nec alium hominem ratione guidatici in castris Richorum hominum.* Curia generalis Catalaniæ celebrata in villa Montisalbi ab Alfonso Rege Arag. an. 1333. *Ut executionibus fiendis modus non excedatur, statuimus quod nullus porterius noster, ——nec aliquis alius faciat, aut facere possit executionem aliquam sine consilio Vicarii Curiæ, vel bajuli, judicis, &c.* Agitur etiam de iis in Curia celebrata an. 1363. in villa Montissoni. *Porter*, apud Raimundum Montanerium in Chron. Reg. Aragon. cap. 217. Vide *Azemblarius*.

Porteros, in Foris Aragon. lib. 1. tit. de Portarus, ubi de eorum officio.

Portaria, in Sanctimonialium Monasteriis. Concilium Cabilonense II. cap. 64. *Portaria non eligatur, nisi quæ ætate matura sit, &c.* Regula cujusdam ad Virgines cap. 3. *Portariæ seu Ostiariæ Monasterii tales esse debent, quæ omnium simul mercedem ædificent, ætate senili, quibus mundus silet, &c.* Adde Regulam Sanctimonialium ex Synodo Aquisgran. cap. 26.

Portaria domus, Ædicula *Portarii* Monastici. Laurentius Leodiensis in Episcopis Virdunensib. *Clausuram Curiæ, domum portariam, & lapides Ecclesiæ sculptos, &c.* Vel certè hospitale Monasterii. Bulla Alexandri Papæ pro Monasterio Corbejensi in Tabul. Episcopat. Ambian. fol. 157. *Hospitali autem vestro, quod Portaria dicitur, decimas à Catholicis ipsius loci Abbatibus & aliis Dei fidelibus rationabiliter concessos auctoritate Apostolica confirmamus.*

Portaria, seu *Portarii* vel *Ostiarii*, Officium Palatinum, de quo Leges Alfonsinæ, seu *Partidæ*, part. 2. tit. 9. leg. 14. *Porteria en casa del Rey, es muy grana Oficio, porinde aquellos que este lugar tenuiren, deven ser de buen linaje e leales, e aver en si todas aquellas cosas que diximos de los otros officiales: e sobre todo deven ser muy entendidos: para saber quales han de acoger, e aque sazones: e ha menester que sean de buena palabra, e bien razonados, de manera que los acogieren se tengan por bien recebidos dellos, e alosque non acogieren sepan mostrar razon porque lo fazen: e despues que los ovieren acogidos, deben lo fazer saber al Rey que omes son, o porque vienen, &c.*

PORTATICUM, idem quod, *Valvarum theloneum*, in Speculo Saxonico lib. 2. art. 21. §. 1. Charta Chlodovei III. Regis Franc. apud Mabillonium tom. 4. SS. Ord. Bened. p. 618. *Nec portatico, nec pontatico, nec rotatico, nec nullas reddibutionis-- exactare penetus præsumatis.* Charta Caroli M. apud Ughellum in Episcopis Veronensibus: *Ita ut neq; navalia telonia quæ ripaticos vocant, atque terrestria, neq; in transitibus portarum, vel pontis urbis Veronæ---- aliquid dare cogatur.* Charta Caroli Calvi apud Beslium in Episcopis Pictaviensibus p. 28. *Ullum teloneum, aut ripaticum, aut portaticum, aut pontaticum, aut salutaticum, &c.* Charta Aystulfi Reg. Longobard. an. 753. apud Ughell. to. 2. p. 108. *Ut de singulis navibus portaticum libera vestra exigatis libertate.* Infra: *Atque granum illum quod annuè colligitur de portatico in curte nostra &c.* Chronicon Benevent. S. Sophiæ: *Et de portatico ex lignis per singulas portas hujus civitatis.* Charta Radelchisi Ducis Longob. *Concessimus vobis omne illud portaticum quod per singulas portas & posterulas hujus civitatis Beneventanæ annualiter dare debetis, &c.* Charta Friderici I Imp. an. 1158. *Aut in portuum sive navium, aut portarum transitu passagium accipere, aut in foris teloneum- -ab ei extorquere præsumat.* Charta Sancii VII. Regis Navarræ apud *Yepez* tom. 3. p. 375. *Et præcipio ut nemo accipiat in omni regno meo de censu vestro, nec de pecoribus vestris, portaticum, nec pedagium, nec alios usus.* Adde Chartas alias descriptas à Godefrido Monacho an. 1168. p. 142. à Doubleto p. 656. 693. 708. 709. 732. 778. Hemereo in Academia Paris. p. 33. Ughello tom. 4. p. 794. Catello in Hist. Tolosana p. 193. 194. in Hist. Occitan. p. 746. 748. Sandovallio in Episc. Pampilon. p. 76. Anton. Brandaon. tom. 3. Monarch. Lusit. fol. 294. v. Colmaresio in Hist. Segoviensi cap. 15. §. 11. &c.

Portagium, eadem notione. Hist. Episc. Autisiod. c. 63. *Capellanias sacerdotales & perpetuas instituit & fundavit de reditu quem acquisierat in portagio Trecensi &c.* Regestum feodor. Campaniæ fol. 94. *De 60. libris annui reditus, quos percipit in portagio vini apud Pruvinum.* Regestum feodorum Franciæ fol. 98. *Ernoul du Vergier tient du Roy le portage de la porte du pont, &c.* Charta Hugonis Ducis Burgundiæ an. 1106. *Portagium quoq; Divionensis portæ, quod pater meus de vino proprio Monachorum Divionensium ubi ubi consistentium donaverat, &c.* Alia Theobaldi Comit. Campaniæ an. 1241. apud Morinum in Hist. Vastinensi p. 314. *Prædictas decem libras præfatis fratribus concedo & assigno annuatim habendas apud Pruvinum in nundinis Maii, in portagio portæ quæ dicitur S. Joannis.* Charta Adelfonsi Regis Hispan. in Bibl. Cluniac. p. 1435. *Et omnem decimam de portagio, videlicet de pontibus de Nazara & Gronnio.* Sed videtur legendū *Pontagio*.

Portanagium. Charta Philippi Regis Franc. an. 1271. in 30. Regesto Chartophylacii Regii ch. 230. *Porro piscariæ & portanagium Rodani,---sint communes inter castrum de Mota & domum Militiæ templi.*

Portagerius, Portariorum exactor. Regestum Magnorum Dierum Trecensium an. 1288. fol. 30. *Injunctum est Ballivo Trecensi quod inhibeat expresse Portagiarius portæ civitatis Trecensis quod portagium non exigant vel levent ab aliquibus personis Ecclesiasticis vel secularibus super hoc privilegiatis.* Adde pag. 44.

Portaraticum. Vetus Charta apud Ughellum tom. 5. pag. 1541. *Portaraticum omne de piscibus aliisque rebus dari solitum ad portas Tiburtinæ civitatis.*

Portarii, Publicani qui portoria & portatica exigunt ad oppidorum portas. Charta Siconis Principis Beneventani in Chr. S. Sophiæ p. 591. *Ita ut nec à gastaldis nostris neque portariis, aut qualibet persona accipiant, &c.*

PORTENARIUS. Vide *Portanarius*.

PORTENDICULUM, Felix omen, ex voce Lat. *Portendere*, Ominari. Lambertus Ardensis p. 148. *In cujus aggeris felicissimo latibulo felicis hominis portendiculum, lapillum super aurum optimum perpetuo mansurum insinuatum asserunt.*

PORTENSIS, *Portior, janitor*, Ugutio, & J. de Janua.

PORTERIUS. Vide *Portarius*.

PORTSOKA. Vetus Charta Cantabrigiensis, apud Somnerum in Tractat. de *Gavelskind* p. 135. *Concessi etiam eis quietantiam mardri infra urbē, & in portsoka, & quod nullus, &c.* Rursum: *Concessimus etiam quod nullus de civitate, vel portsoka sua captus, vel rectatus de aliquo crimine vel forisfacto, pro quo debeat imprisonari, imprisonetur alibi quam in prisona civitatis, &c.* Saxon. Poꞅꞇ, est portus, vel porta: ꞅoc, ꞅoca, Jurisdictio, dominium, &c.

PORTICANI. Concilium Lateranense I. an. 1122. c. 12. *Illam verò pravam Porticanorum consuetudinem, quæ hactenus ibi fuit,----removendam censemus: ut Porticanorum habitatorum sine hæredibus morientium bona contra morientium deliberationem minimè pervadantur: ita tamen ut Porticani in Romanæ Ecclesiæ & nostra nostrorumq; successorum obedientia & fidelitate permaneant.*

PORTICULUS, Papiæ, *Malleus in manu portatus, quo signum datur remigantibus.* Ugutioni, & Jo. de Janua, *Baculus parvus ad portandum habilis.*

Porticulus, Minor porticus, seu ædicula quæ tumulis ac sepulchris mortuorum superstruebatur, in Pacto Legis Salicæ tit. 58. *Porticus* etiam & *triclinia* sepulchris adscribunt Lex funeris, §. monimentum, D. de Religios. & Lex 5. Cod. Th. de Sepulchris violat. Leges Henrici I. Reg. Angl. cap. 83. *Si quis corpus in terra, vel noffo, vel petra sub piramide vel structura qualibet positum sceleratus infamationibus effodere vel expoliare præsumpserit, &c.* Vide *Selave*, & *Ponticulus*.

PORTICUS *sancta*, Ædis sacræ propylæum in porticus formam extructum, in quo consistebant Catechumeni & Pœnitentes. Gregorius Turon. lib. 5. cap. 49. *Leudastes enim egrediebatur de basilica, & inruens in domos diversorum, prædas publicas agebat. Sed & in adulteriis sæpe infra sanctam porticum deprehensus est.* Concilium Nannetense c. 6. *Prohibendum etiam secundum majorem instituta, ut in Ecclesia nullatenum peliatur, sed in atrio, aut in porticu, aut in exedra Ecclesiæ.* Vide Descriptionem Ædis Sophianæ. Cæsarius Heysterbach. lib. 6. c. 5. *Publicè pœnitentibus ita erat paratus, ut frequenter cum illis in porticu sedens chartulas legens, consolationem impenderet, orationem suffragia scribi faceret.*

Porticus, Locus in Monasteriis ubi excipiebantur advenæ: *Locutorium*, fortè etiam *Claustrum* ipsum. S. Stephanus in Regula Grandimontensium cap. 51. *Quoties autem oportuerit vos exire in Porticum causâ loquendi cum vestris visitationibus, lætam faciem eis prætendite, & cum gaudio eos suscipite, &c.*

PORTIFORIUM. Ingulfus pag 907. *Restituit Monasterio nostro calicem quondam capellæ suæ, unum Portiforium de usu nostræ Ecclesiæ, & unum Missale, &c.* Visitatio Thesaurariæ S. Pauli Londinensis an. 1295. *Unum Portiforium plenarium cum nota veteri, non regulariter.* Bibliotheca Paulina, ibidem: *Liber vocatus Portiforium antiquum, secundum usum Sarum, &c.* Vide tom. 3. Monastici Anglic. p. 364. & part 2. p. 79. Laudatur à Pitseo in libro de Scriptoribus Angl. *Osvvald: Cartusiani*, qui vixit an. 1450. Liber qui *Portiforium* inscribitur.

PORTIO, *Pondus quoddam sex uncias habens.* Papias.

POR-

PORTIONALES. Papias: *Vis publica est, si quis civem ante portionales, populum, vel judicem, vel Regem appellantem necaverit, verberaverit, vel vinxerit.*

PORTIREVE, Urbis sive portus Præpositus. Sic autem olim dictus est urbis Londinensis Præpositus, quem hodie *Majorem* vocant. Vox hibrida, à Latino *portus*, & Saxon. ȝeꞃeꝼ, i. Præfectus, Præpositus. Leges Edvv. Confess. cap. 1. apud Bromptonum: *Voluit ut omnis homo habeat advocatum suum, & nemo barganniet extra portum, sed habeat Portireve testimonium, vel alterius non mendacis hominis cui credi possit.* Eadem habentur in Legibus Adelstani Regis cap. 17. Leges Athelredi Regis cap. 24. *Si Portireve vel Tungravio, vel alius Præpositus compellat aliquem quod theloneum super tenuerit, &c.* *Portgreve* habet Cambdenus in Cantio, ubi de oppido *Maidston: Immunitatesque plurimas reginæ Elizabethæ fert acceptas, quæ Majorem summum Magistratum instituit, pro Portgrevio quem primum habuit, &c.*

PORTITOR, idem qui *Portarius*, Janitor, in Lege Longob. lib. 1. tit. 25. §. 16. Vide *Portanarius.*

Portitor, Nuntius, tabellarius, in l. 7. Cod. Th. Execut. apud Isidorum lib. 6. c. 8. & Senatorem lib. 1. Epist. 46. lib. 8. Epist. 8. lib. 10. Epist. 8. Aliàs

Portitores, dicuntur qui *portoria* exigunt, & ad portus sedent, apud Nonium Marcellum, Donatum ad Terentii Phormion. Vide Lambinum ad Plautum.

PORTOLADI, Remiges; Italis, *Portunati*; nostris, *Forçats qui ont soin de l'esquif & le conduisent.* Sanutus lib. 2. part. 4. c. 20. *Expedit quod sint ibi decem Portoladi ad bancha puppis cujuslibet galearum. -- Expedit quod ibi sint 20. portoladi, qui ad bancha sequentia puppis remigent dum est locus, pro soldis quinque grossorum quilibet omni mense.*

PORTONARIUS, Vide *Portanarius.*

PORTULANI, qui portobus maris, vel fluminum, eoque nomine navibus quæ in statione sunt, præsunt. Statutum Honorii IV. pro Regni Neapol. incolis an. 1285. *Deferentes præmissa emptitia dent particulari portulano loci, in quo fiet oneratio eorundem, fidejussoriam cautionem.* Horum munus pluribus describitur a Petro de Vineis l. 2. Epist. 36. Itali *Portolano* vocant, *libro dove sono descritti porti del mare.* Extat editus Venetiis an. 1576. cum *il consolato del mare.* Habetur etiam Gallicè editus. Vide Turcogræciam Crusii p. 525.

PORTULATICUM, Tributum quod præstatur pro navibus in portubus consistentibus. Charta an. 1231. apud Ughellum to. 7. Ital. Sacr. p. 665. *Causaq; vertitur--- super plateatico seu portulatico, quod dictus Episcopus per se ac per suos portulanos exigit a deferentibus victualia, &c.* Idem videtur quod

Portinaticum, in Charta Berengarii & Adalberti Regum Italiæ an. 952. *Videlicet portinaticum palisicaturam, teloneum, ripaticum, navium ligaturam.* Et in Charta Friderici II. Imp. an. 1220. apud Ughellum tom. 2. p. 23. *Portum Laveratici cum portunatico, &c.*

PORTUNUS. Vide *Neptunus.*

PORTURA. Capitulare de causis regni Italiæ c. 17. Capitulare Pipini Regis Italiæ c. 29. & Lex Longob. l. 3. tit. 5. c. 3. *Sicut consuetudo fuit sigilla & epistolas prendere, vel porturas custodire, ita & nunc sit factum.* Idem Capitulare Pipini c. 9. *Ut viæ & porturas vel pontes infra regnū nostrum in omnibus pleniter emendatas esse debeant, &c.* Infra: *Nam per alia loca super ipsa flumina nullatenus porturas esse debeant.* In Lege Longob. lib. 3. tit. 1. §. 26. ubi eadem pene verba inseruntur: *Ut viæ & portus, & pontes, &c.* Mox: *Nullatenus pontes esse debeant.*

PORTUS, Fauces, Claustra montium. *Puertos* Hispanis, quibus propriè dicuntur claustra Pyrenæorum montium. Turpinus in Hist. Caroli M. cap. 11. *Tunc Aigolandus fugiens transmeavit portus Asperos, & venit usque Pampilonam.* Cap. 21. *cum Carolus portuscum 20. millibus Christianorum——portus transiret.* Occurrit ibi pluries. Sebastianus Salmanticensis Episcopus in Hist. *Ita ut ne unus Caldeorum intra Pyrenæi portus remaneret.* Will. Brito lib. 1. Philipp.

Usque sub Hispanos fines portusque remotos.

Guillelmus de Podio Laurentii cap. 52. *Quibus auditis Rex & perceptis, quod dictus Comes Fuxi de montanis Castris suis consideret de ultra Portus, &c.* Nangius in Philippo III. *Interea Comes Atrebati qui, ut diximus, juxta introitum portuum cum valida manu peditum & equitum se tenebat, portus Cysereos evitando, & in partem alteram per montes Pyreneos—transitum fecerat, &c.* Le Roman de Guarin:

> *Normans, Bretons vindrent voirement*
> *Et Avalois, Flamenc & Loherant,*
> *Et Angevin, Mansel, & Alemant,*
> *D'otre Lerin vindrent mult ferement*
> *Des les port d'Aix jusq' au Port S Vincent.*

Ibidem:

> *Des ports de Nismes jusq' à pors de Navarre.*

Alibi:

> *As pors d'Espagne s'en est entrez Roland.*

Consule Notas nostras ad Alexiadem p. 301.

Portarium, eadem notione. S. Eulogius in Epist. ad Willesindum Episc. Pampilon. *Acysterium, quod situm ad radices montium Pyreneorum in præfata Galliæ portartis &c.*

PORTUS, Reditus, prædiorum commoda, Gallis *Raports, revenus.* Vita S. Placidi Mart. n. 45. *Requisitus de possessionibus ac portubus,---de servis & ancillis.* Infra: *Præcipit ut---earundem cortium procuratores ac portuum custodes-- duceret*, N. 47. *Præcepit quod de pretio, quod de portu acceperat, construeret domum, in qua ipse cum suis habitaret.--* Infra: *Præpositi portuum & procuratores cortium.---redditus portuum & census cortium.* Adde n. 55. Chronicon Casin. lib. 3. c. 57. *Locum qui Catarius dicitur in Calabria cum toto portu suo.* Lib. 4. cap. 89. *Obtulit Ecclesiam S. Nicolai & sanctæ Luciæ cum portu suo, & cum omnibus rebus suis.* Cap. 97. *De gualdo & de portu molendini.* Charta Ottonis Imper. an. 956. apud Ughellum t. 1. p. 419. *Insuper trado supradictæ Ecclesiæ in Comitatu Aprutii,-- unum portum, qui reddat centum pondera inter aurum & argentum, & etiam ferrum & sal: qui portus continet intra se quinque millia modiola inter terram & aquam intra mare.* Guntherus lib. 8. Ligurini:

> *Vectigal, portus, cudendæ jura monetæ,*
> *Cumque molendinis, telonea, flumina, pontes, &c.*

Radevicus lib. 3. cap. 41. *Monetam, teloneum, pedaticum, portus, comitatus &c.* Lib. 4. cap. 5. *Telonea, fodrum, vectigalia, portus, pedatica, &c.* Occurrit passim in Chartis Italicis apud Ughellum.

Portum facere dicitur navis, quæ ad portum appellit. Charta an. 1079. apud Gariellum in Episcopis Magalonensib. p. 76. *Concedo in allodium sedi Magalonensi, & Clericis omnibus illic viventibus, vel victuris, naves ad portum maris pertinentes, hic, vel ubicunque in honore meo faciat portum ipsa navis.*

POSA. Tabularium S. Andreæ Viennensis: *Nantelmus filius Vitfredi dedit duas posas à Noiareia, & suum redismo de Noianza.* Vide *Pea.*

POSCA, Vinum acidum aquæ mixtum. Gloss. Gr. Lat. ὀξύκρατον, *Posca.* Glossarium Cambroniense: *Posca, vinum secundum.* Occurrit apud Plautum in Milite Glor. Suetonium in Vitellio, Plinium lib. 27. c. 4. Scribonium Largum c. 46. 104. Marcellum Empiric. p. 37. 83. 185. 201. 234. 248. Celsum lib. 3. c. 6. Apitium lib. 4. c. 1. Apuleium de Herb. c. 108. &c.

Pusca, pro *posca*, eadem notione habetur non semel apud Cælium Aurelian. Siccens. lib. 1. Chron. c. ult. lib. 2. cap. 7. 13. &c. At Ugutioni & Jo. de Janua, *Pusca & pusculа, dicitur quædam commixtio aquæ & vini, ubi plus aquæ adhibetur, qua pusculentis maximè prodest, & dicitur*

tur à *Pus.* Statuta Mediolanensia 2. part. cap. 384. *Pos sint massarii vel partiarii facere poscham uvis competenter pracalcatis.* Nec scio an ne legendum in Gloss. Saxon. Ælfrici: *pusta*, hac me. Ita *Posca* & *pusca* non semper fuerit quod ὀξύκρατον vocant, sed commixtio aquæ & vini: quomodo vox hæc videtur accipienda in Regula Magistri cap. 27. *Qui sitit, fiducialiter indicet. Post hanc vocem qui fuerit sitiens, mox de mensa sua respondeat; Benedic: statim temperata in uno vase pusca calida, aut si voluerint fratres, cum jutta, quæ semper amplius propter sitientes fieri debet in pulmentariis fortioribus, &c.* diurnus Romanus cap. 3. tit. 2. *Presbyteris, Diaconibus, clericis, honoratis, possessoribus, & cunctæ plebi III. Ecclesiæ, &c.* Vid. Gregor. M. lib. 3. dialog. cap. 26. Scribit Hieronymus Mercurialis l. 3. Var. Lect. c. ult. quosdam mirari quod scribat Suetonius in Vitellio c. 12. Asiaticum ejusdem Imperatoris libertum Puteolis poscam vendidisse: quasi hujusmodi potus in medicum usum tantum adhiberetur: se verò illud admiratione dignum non existimare, quoniam vinum acidum aquæ mixtum pro vili plebecula venale extitisse rationi consentaneum, atque id *poscam* appellatum: mox addit, etiam antiquitus, sicut *escam* pro cibis, ita *poscam* pro potibus esse usurpatum se invenisse, & Barbarum notasse in antiquissimis Festi codicibus, & in Ferentini vetusto monumento, *posculenta*, pro *poculentis* legi. Et sanè in Gloss. Gr. Lat. pro quavis potione usurpatur: πόσις, *posca, potus, potio.* Vix enim probabile ad potionem Monachorum datum ὀξύκρατον. Vide Onomasticon *Rosvveidi* ad *Vitas Patrum*, & supra *in Fusca.*

POSCIRE. Gauterius de Bellis Antiochenis p. 443. *Quocirca invicis, in plateis, in ortis, in virgultis, desertis, habitationibus, aliis tentoriis pro domibus suis posciebantur.* Locus asterisco notatus ut luxatus. Legendum puto *potiebantur.*

POSITOR, Poëta. Abbo in Præfat. ad lib. 1. de Bellis Parisiac. *Ergo nec positor quidem nuncupor, nec figmenta hic habentur,* Et lib. 2. extremo:

> *Flagito quo positor possim per amœna locorum*
> *Hoste canus lector gratanter atria victo.*

Quibus locis ad marginem adscriptum ab ipso Abbone, *Poeta.*

POSIGIA. Vide *Posegia.*

POSITIONES. *Ædificia*, in Glossis Isidori. Horatius:

> *Ponendæque domo quærenda est area primum.*

POSSESSIO, Prædium quod quis possidet. Vide Festum. Lex Salica tit. 36. §. 4. *Si quis per malum ingenium in curtem alterius, vel in casam, vel ubicumque miserit aliquid, quod furatum est, nesciente domino cujus possessio est, &c.* Lex Longob. lib. 2. tit. 43. §. 1. *Si autem ad quartam* (vicem) *venire contempserit, possessio ejus in bannum mittatur.* Capit. Carol. M. lib. 5. c. 169. *Qui in vicis vel possessionibus Chorepiscopi nominantur, &c.* Gregorius Turon. de Miracul. S. Martini cap. 23. *Erant enim ingenui, & possessionem propriam possident.* Occurrit non semel apud Agrimensores. Vide Gloss. Rigaltii.

Possessionatus, Habens bona solo. Occurrit in Charta Ricardi II. Regis Angliæ apud W. Thorn p. 2159. & in Decreto Sigismundi Reg. Hung. an. 1435.

POSSESSORES, in Lege Salica tit. 43. §. 7. dicuntur *qui res in pago ubi commanent, proprias possident:* Cives. Vetus inscriptio Vincentiæ, apud Georgium Pilonum in Hist. Bellunensi p. 16. *Æterno Principi Fl. Clau. Juliano ubique venerando semper Aug. Ordo possessoresque Brixillanorum optata devotione dedicarunt, bono reipublicæ nato.* Alia apud Franciscum Angelonum in Hist. Interamnensi p. 36. *Et possessores, inquilini, negotiantes, viæ stratæ cultores, &c.* Sidonius in Panegyric. Majoriani:

> ——— ——— *quo disceret agro*
> *Quid possessorem maneat?*

Ita apud Byzantinos *Possessores* appellabantur, qui domos in urbe possidebant. Liberatus Diaconus cap. 20. *Habens autem consentaneos aliquantos, ex Clero, & possessores civitatis, & corporatos, & milites, &c.* Nec scio an de iis intelligendus sit Victor in Valente. *Fuit possessoribus consultor bonus, mutare judices rarius, &c.* Atque ii sunt quos κτήτορας vocat Chronicum Alexandrinum duobus locis, qui ex eo quod domos in urbe possiderent, jure panum civilium & gradilium gaudebant, quod pluribus docemus in nostra Constantinopoli Christiana. Hesychio κτήτορες, κτισταὶ dicuntur, *conditores.* Hinc κτητορικὸν δίκαιον apud Pachymerem lib. 8. c. 21. extremo, jus quod alicui competit in Monasterio aliquo vel Ecclesia à se vel decessoribus condita, quod vulgo *jus Patronatus* dicimus, ut rectè interpretatur eruditus Possinus. Vide quæ de hac voce annotavit vir immensè doctus Jo. Bapt. Cotelerius ad tom. 1. Monument. Eccl. Græc. p. 750.

POSSIBILITAS. Leges Alvredi Regis West-Sax. cap. 38. *Si autem oculus assuaset, reddat vveram ejus, & possibilitatis accusetur in eo facto, & purget se juxta modum vvitæ, &c.* Ubi *possibilitatis accusari*, est de crimine aut facto quod data opera & voluntariè perpetratum est. Leges Canuti cap. 66. *Et si quisquam agat impossibiliter, non est omnino simile si voluntarie faciat.* Ita *possibile, & impossibile* usurpantur in Leg. Sax. Edvvardi senioris c. 8. pro eo quod voluntariè vel involuntariè fit.

POST, Penes. Marculfus lib. 1. form. 26. *Eo quod villam aliquam nuncupatam illam, quæ ad eundem de parte illius pervenire debuerat, post vos retineatis indebite, &c.* Form. 28. *Eo quod pagensis vester ille eidem terram suam, in loco nuncupante illo, per fortiam tulisset, & post se retineat injuste, &c.* Adde form. 38. eod. libro. Chartas Parentales c. 12. Epist. 65. inter Epistolas Desiderii Cadurc. Episc. Edictum Rotharis Regis Longob. tit. 10. §. 13. &c. Formula loquendi usitata in aliquot provinciis Gallicis, *retenir aprés soy*, pro *sibi retinere, asserere.*

Post, In. Paschasius Radbertus in Epitaphio Uvalæ Abb. Corbejensis l. 1. c. 16. *A quibus cum suscepti essemus venerabiliter, ceperunt omnes post Arsenium nostrum vultus intendere, eumque--- circumvallere, &c.*

POSTA, Statio, loci situs, *positio:* Italis *Posta*, nostris *Poste.* Charta Honorii III. PP. an. 1232. apud Ughellum in Episcopis Senogalliensibus: *Nec non de ripa & portu, seu & aliis supradictæ civitatis vectigalibus, filiquatico, pedagio, mensuratico, & de aliis postis & posterulis civitatis ipsius, excepta posta S. Angeli, cujus vestri in integrum sunt proventus.* Hinc orta vox apud nostros *Postes*, pro veredariis, qui veredis seu equis cursoribus certas locorum *positiones*, stationes, & ut olim appellabant, mutationes, *emetiebantur.*

Posta, Statio seu apotheca. Statuta Mediolanensia part. 2. cap. 423. *Aliquis qui teneat postam pro vendendo carbones, non possit se intromittere deportando carbones per civitatem aliter, quàm ad suam postam vel apothecam.*

Posta, tributi species, in Chartis Hispanicis, apud Colmaneresium in Histor. Segoviensi cap. 13. §. 12. cap. 15. §. 7. cap. 18. §. 2.

Posta. Charta an. 1193. apud Georg. Pilonum in Hist. Bellunensi p. 97. v. *Ut debeat observare postam & pactum cum Commune Tarvisii, &c.* Concil. um Ravennense an. 1317. c. 15. *Ubi vero per postas libri usurarii non apparuerit per petentem sibi usuras restitui, &c.* Infra: *Dummodo appareat per postas libri vel alio modo legitimo, mutuum vel obligationem fuisse contractum.* Hinc *Postilla*, de qua voce mox.

POSTABULA, seu potius *post tabula*, seu *retroaltare*, posticum altaris, seu ejus ornamentum. Quermonia Berengarii Vicecomitis Narbonensis adversus Guiffredum Archiep.

Archiep. Narbonensem an. 1056. *Thesauros quosque qui à conditione in eam congregati erant subtraxit: tabulas verò & postabulas, & cruces, & scrinia reliquiarum aurea & argentea excoriavit.* Vide *Postaltare.*

POSTADVOCATUS. Vide *Advocatus.*

POSTAL. Fori Aragon. lib. 7. f. 132. v. *Si aliquis homo in aliquo casali veteri apparuerit, fundamenta, super quibus tantum postea construxerit in gyrum, donec opus illud sit de tribus tapialibus in altum, & miserit ipsum casal in arrevo, & fecerit ibi portal, super quo firmaverit postal, &c.*

POSTALTARE, Velum, pallium, vel aliud quodpiam ornamentum, quod retro altare apponitur. Arestum 9. Maji. 1321. *Unum post altarium de sindone, &c.* Vide *Postabula.*

POSTATUM, Postium seu palorum series, *Palissade de posteaux.* Willelmus de Podio-Laurentii in Chr. cap. 43. *Fuit autem molendinum, quod munitum erat postato tenui & vetusto, captum, & qui erant in eo juvenes interempti.*

POSTFERRI, pro *Postponi*, in l. 8. Cod. Th. de Honorariis codicill.

POSTCOMES, qui vices Comitis agit. In Charta Odonis II. Comitis Carnotensis & Trecensis apud Sammarthanos in Abbatibus Vallis secretæ, subscribunt, *Sasenato Senescallus meus, Isembardus Postcomes, Odo Vicecomes, Hezelinus Miles, &c.* Ita *Postcomes*, & *Vicecomes* diversi sunt.

POSTCOMMUNIO, vel *post Communionem*, Antiphona, quæ post Communionem, in signum quod communicatio expleta est, concinitur: quæ olim appellabatur *ultima oratio ad complendum*, ut testatur Walafridus Strabo de Reb. Eccl. cap. 2. Vide Durandum lib. 4. Ration. c. 56. 57.

POSTELLA, pro *postilena*, Gall. *Croupiere de cheval.* Papias: *Postella, ornamentum equi, dicta quasi post sellam, sicut antella, ante sellam.* Statuta Hugonis V. Abbatis Cluniacensis: *Sine postella & sella regulari non multum pretiosa ullus Priorum nostrorum equitare præsumat.* Eadem ferme habentur in Bullis Gregorii IX. & Nicolai IV. pro Benedictinis, post Chron. Casinense. ὀπισέλλη, & ὀπισελλίνη, idem Græcis recentioribus sonat. Vide Gloss. Meursi.

Postena, eadem notione. Vitæ Abbatum S. Albani p. 77. *Equi decentes & fortes sint ad portandum pannos unius Monachi ad postenam armigeri.* Thvvroczius in Carolo Rege Hungar. cap. 99. *Universa namque ferramenta streparum & habenarum, seu rudibularum, & alia ad ipsum spectantia de argento inaurato------existebant: corrigiarumq; cinguli. & frena ac similia alia cum thensis & postenis serica substantia contexta fuerant.*

POSTELLUM, Cippus, Gall. *Posteau*, vulgo *Carcan*; postis scilicet seu palus, cui alligati rei publicè exponuntur ad majorem infamiam. Tabularium S. Flori Arvern. *Excepta executione ultimi supplicii, fustigatione, bannitione, & postellatione.* Et infra: *Dominus de Brezons non potest facere furcas apud Bezons; postellum verò potest facere.* Concilium Bituricense an. 1336. c. 12. *Item pilorium seu postellum in cœmeterio & locis sacris affigunt & apponunt.* Vide *Carcannum*, & *Pilorium.*

POSTENA. Vide *Postella.*

POSTERGALE, Tergum cathedræ: *Le dos de la chaire.* Ceremon. Rom. lib. 1. sect. 9. *Sedilia Episcoporum---habebunt reclinatorium sive postergale altum usq; ad spatulas, & gradum-- super quem pedes teneant.* Occurrit & sect. 13.

POSTERULA, *Posterna*, Posterior porta, vel portula, aliàs *posterna*, Italis *Postierla*: Posticum Latinis, & S. Isidoro in Regula cap. 1. *Pseudothyrum*, Severo Sulp. dial. 3. c. 16. Nos etiam *Fausses portes* vocamus portulas ad urbis muros, quæ ferè semper clausæ manent, nec aperiantur nisi pro aliqua ingruente necessitate, cujusmodi sunt quæ *Portellæ* dicuntur, in Glossis Græco-Lat. παραπύλιον, portella. Papias: *Posticula, posterula qualibet.* Ammianus lib. 30. *Viator quidam ad citeriora festinans, cum bivium armato milite vidisset oppletum, per posterulam tramitem medium squalentem fructetis & sentibus vitabundus excedens, in Armenios incidit fessos, &c.* Sed ibi pro angusta semita videtur sumi, cum in campis portellæ fingi non possint. Acta S. Agathæ virginis n. 12. *Ipse autem ad posterulam Secretarii fugiens, in januis populum dereliquit.* Cassianus lib. 5. de Inst. Cœnob. c. 11. *Quantalibet urbs sublimitate murorum & clausurum portarum firmitate muniatur, posterula unius, quamvis parvissima, proditione vastabitur.* Adrevaldus de M. ac. S. Bened. c. 19. *Pervenit* (Aurelianum) *ad posterulam, quæ usque S. Benedicti dicitur, ibique appulit.* Anastasius in S. Hormisda: *Imperator ejecit eos per posterulam, & imposuit eos in navim.* Idem in Leone IV. PP. *Secundam quoque isdem pius Papa dedit orationem super posterulam, ubi mirum in modum castellum præemiet, quæ vocitatur S. Angeli.* Alibi: *Et ingressus est per posterulam, quæ appellatur S. Agathæ, in urbem Romanam hora diei.* Adde eundem in Nicolao I. p. 210. Charta Ottonis III. Imp. apud Baron. an. 1001. n. 11. *Nec aliquis ejusdem civitatis quandoq; habitor murum ipsius civitatis ad portas vel posterulas faciendas sine ipsius Episcopi licentia frangere præsumat.* Raymundus de Agiles in Hist. Hierosol. *At verò ii qui ascenderant, descendentes in civitatem, posterulam quandam aperuerunt.*

Pusterula. Charta anni 954. apud Ughellum tom. 5. pag. 1539. *Intra civitatem Tiburtinam, turricella cum scala marmorea à solo ad summum, orationem sancti Pan leonis super pusterula cum scala marmorea & duobus cubucellis, uno terrineo, alio solorato, &c.*

Pusterla. Sanutus lib. 2. part. 2. cap. 4. *Dictum quippe fortalitium certas habet pusterlas per muros & tentoria, respondentes inter prædicta valla & barbacana, per quas potest iri & veniri: sed dictæ pusterlæ bonas habent portas ferreas.* Utitur rursum c. 6. ut & Charta Gualæ Episcopi Pergamensis an. 1176. in Hist. Pergam. tom 3. p. 327. Hist. Cortusior. lib. 7. c. 16. & Otto Morena pag. 35. 70. &c. Joannes Villaneus lib. 2. c. 1. *E quatro porti heveva la citta, e. 6. posterlo, e torri di maravigliosa fortezza.* Adde lib. 3. c. 2. lib. 7. c. 6. *Le Roman de Girard de Vienne:*

Par la posterle s'en ist isnellement.

Posterna, eadem notione, nostris *Posterne.* Historia Episc. Autissiod. c. 57. *Emit item domos quæ erant juxta posternam, & plateas Reinaldi, &c.* Matthæus Westmonaster. an. 1263. *Posterna ex altera castelli parte patefacta, &c.* Fleta lib. 2. c. 73. §. 21. *Potestas habere posternas in omni curte totaliter inhibeatur, sed unicus sit ingressus.* Guill. *Guiart* in S. Ludovico:

Esgarde une posterne ouverte.

Vide *Posticium*, & Oct. Ferrarium in *Posterla.*

POSTHEREDES, qui aliàs *Proheredes.* Charta Alamannica Goldasti 58. *Si ergo ipse aut ullus heredum meorum vel posthæredum——contra hanc chartam à me factam præsumpserit, &c.* Adde ch. 59. 60. Vide *Proheredes.*

POSTICIPARE, quasi *post capere.* Claudianus Mamertus lib. 1. de Statu animæ: *Est ergo in pecude corruptibile corpus, & mortalis anima, quæ vitam corporis nec anticipat, nec posticipat.*

POSTICIUM, in Glossis Gr. παραθύρα, παραθύριον. Eædem: *Posticia*, παραθύρα κατόπιν τῦ οἴκυ. Glossæ antiquæ MSS. *Posticium, latens ostium, quod remotum est à publico.* Glossæ Biblicæ MSS. *Porticum, posternam, posticium, i. fodorus.* Maximè verò in Monasteriis hæc vox usurpatur pro portula, per quam inducuntur quæ ad victum Monachorum vel Sanctimonialium, resque alias, necessaria sunt, ut in Regula S. Aureliani cap. 21. Regula S. Cæsarii ad Virgines c. 28. *Ad cellarium, & ad posticium, vel lanipendium tales à seniore eligantur, non quæ*

quæ voluntates aliquarum, sed necessitates omnium cum timore Dei considerent. Fortunatus in Vita S. Radegundis c. 24. *Nulla Monacharum, nisi ipsa, de posticio, quantum ligno opus erat, sola ferebat in sarcina.*

Posticiaria, quæ curam *Posticii* habet, *quæ Posticio præposita est*, in Sanctimonialium Monasteriis, in eadem Regula S. Cæsarii c. 23. 28. 30. 40. Occurrit etiam apud Baudoviniam in Vita S. Radegundis cap. 8.

Posticum, Latens ingressus, Joanni de Janua. S. Isidorus in Regula c. 1. *Monasterii autem munitio tantum januam extrinsecus habeat, unumque posticum, per quem eatur ad hortum.* *Le Roman d'Aubery:*

Au postis vint, prent le a desverouillier.

Posticia, eadem notione. Charta donationis factæ Ecclesiæ Cornutianensi, edita à Suaresio: *Item vela linea pura tria, ante consistorium velum lineum purum* I. *in pronao velum lineum purum* I. *& intra basilicam pro posticia vela linea rosulata* 6. Ita enim lege pro *porticia*.

POSTILLÆ, Notæ. Sic autem maximè dicuntur notæ marginales & perpetuæ in sacra Biblia, quæ secundùm verba currunt, quasi *post illa verba*, quod hæc subinde efferent Magistri, qui ejusmodi notas suis discipulis dictabant: nisi nomen mutuatæ fuerint à voce *Posta*, quæ paginam denotat, uti supra observatum. Nicolaus Trivettus in Chr. an. 1228. de Stephano Arch. Cantuariensi: *Hic super Bibliam postillas fecit, & eam per capitula, quibus nunc utuntur moderni, distinxit.* Idem an. 1238. de Alexandro Cestrensi Episcopo: *Super Psalterium postillas scripsit.* Eadem tradit de Roberto Bacum Dominicano sub an. 1240. Titulus Homiliarii Pauli Diaconi, in Analectis viri eruditissimi Joannis Mabillonii tom. I. p. 27. *Opus præclarum omnium homeliarum & postillarum venerabilium ac egregiorum Doctorum Gregorii, Augustini, &c.* Vita Joannis XXII. PP. *Condemnavit in Consistorio quodam pestiferam postillam fratris Petri Joannis de Serinhano continentem dogma pestiferum, &c.*

Postillare, Postillas scribere. Epitaphium Nicolai de Lyra in aula Cabitularia Cœnobii Franciscan. Paris. *Hic jacet Fr. Nicolaus de Lyra Sacra Theologia venerabilis Doctor, cujus vita & doctrina fama diffusa est per diversa mundi climata. Postillavit enim Biblia ad litteram à principio usque ad finem, &c. Obiit an. D.* 1340. Vita Benedicti XII. PP. p. 62. de eodem Lyrano: *Qui totam Bibliam profundissimè & subtilissimè postillavit.* Nicol. Trivettus an. 1243. de Hugone de Vienna Cardinali: *Hic doctrina sana & perlucida totam Bibliam postillavit.* Knyghton de Hugone Cardinali Dominicano: *Totam Bibliam postillavit.* Hinc vox practicis nostris familiaris, *Apostiller*, scriptum notulis dilucidare, illustrare.

POSTIS *ad regulandum*, in supellectili libraria, apud Guigonem II. in Statutis Ord. Cartusiensis cap. 28. §. 2. *Signum poste pulsare per Galileas*, in Statutis antiquis ejusdem ord. I. part. cap. 13. §. 26. 40. parte 2. c. 16. §. 7. Vide *Tabula*.

POSTJURNUM. Vetus Charta in Vita Aldrici Cenoman. Episcopi num. 56. *Et debentur 9. de censu solid.* 101. *de inferenda & de postjurno, sive de censatico sol.* 180.

POSTMERIDIES, Refectiones quæ inter prandium & cœnam fiunt. Juramentum Decani S. Quintini apud Hemereum in Augusta Viromanduorum pag. 93. *Vos juratis —— quod solvetis Seneschallo Ecclesiæ pastus, postmeridies, & charitates.* Statuta antiqua Canonicorum S. Quintini, apud eundem: *Ad postmeridium debet nebulas, & oblatas, &c.* Vide *Biberes nonales*.

POSTMITTERE, Postponere. Concilium Turon. II. c. 20. *Cum etiam in Chronicis habeatur de virginibus, gentilium tempore, quæ se deæ Vestæ sacraverant, postmisso proposito, & corrupta virginali gratia, legali sententia vivas in terra fuisse defossas.*

POSTNATUS, Secundogenitus, ex Gallico *puisné*. Bromptonus lib. 2. c. 35. §. 1. *Est consuetudo in quibusdam partibus, quod postnatus præfertur primogenito.* Vide Regiam Majest. lib. 2. cap. 2. §. 5. cap. 22. §. 7. cap. 29. §. 1. Occurrit passim apud eundem Bractonum, Glanvillam, in Fleta, &c.

Postnati, inquit Spelmannus, hodie ex nova occasione dicuntur, qui in Scotia nati sunt post translationem coronæ Angliæ ad Jacobum Regem, cum hac ipsa distinctione fiant omnium jurium Anglicanorum participes, &c.

POSTPONERE, Dimittere. Leges Grimoaldi Regis Longob. tit. 4. §. 1. *Si quis uxorem suam absque culpa postposuerit, & aliam homo superinduxerit, &c.* Adde §. 2. In Edicto Rotharis Regis tit. 104. §. 3. 7. venator *postponere* prædam dicitur, quam dimittit, nec amplius insequitur.

POSTSECUS, *Jam*, λοιπὸν, ἐπίῤῥημα, in Gloss. Alibi, κατόπισθεν.

POST TERGARE, Post tergum relinquere, in Gloss. vett. *Postponere, negligere.* Gesta Ludovici VII. Reg. Fr. cap. 10. *A sinistra parte terram Philadelphiæ postergantes, ad civitatem Smyrnæ venerunt.* Galli dicerent, *Laissant derriere la ville de Philadelphie.* Utitur Gibelinus Persona in Cosmodromio ætat. 6. cap. 87. ut & scriptores aliquot Itali. Autor Flammetæ: *Postergatorio scudo.* Alius: *Postergata la ragione.*

POSTULARI dicitur, qui communi Cleri & populi decreto ad Episcopatum eligitur, apud Gregorium M. lib. 7. Ind. 2. Epist. 51. 52 89. lib. 11. Epist. 14. lib. 12. Ep. 6.

Maximè verò *postulari* dicebantur, qui ex aliena parochia erant, cùm id non liceret, nisi ex *cessione*, ut loquitur idem Gregorius lib. 4. Epist. 19. id est licentia sui Episcopi. Is enim invaluerat Ecclesiæ mos, ut Episcopi ex alienis Ecclesiis non assumerentur, ut est in Decretali Cælestini PP. cap. 18. & apud Nicolaum PP. Epist. 54. Ex quibus Joannes VIII. PP. pro Ecclesia Heduensi in Tabulario ejusdem Ecclesiæ: *Decernimus & regulariter ordinamus, ut deinceps nemo Regum vel aliqua persona vobis superponere vel ordinare, aut successoribus vestris præsumat, nisi ex filiis ipsius Ecclesiæ, secundum scripta Canonum, quem Clerus elegerit, & populus proclamaverit, si in ea dignus reperiri potuit. Quod si in ea, quod forte accidere non credimus, inventus non fuerit, unanimi eorum consilio tam cleri quam populi de aliis dignissimus expetatur.* Hinc

Postulatio definitur unanimis petitio, per quam is qui secundum Canones vel ad Clerum, vel ad dignitatem Ecclesiasticam, etiam regularem, assumi non potest, ex dispensatione tamen & gratia, causâ cognitâ, à superiori admittitur. Cùm autem Postulatio adversetur juri communi, ideo concordi omnium calculo fieri debet *cap.* 3. *& 4. de postul. prælat. extr.* adeò ut si concurrat postulatio cum electione, duplo major debeat esse postulantium, *cap. bona, eod.* In eo tamen differunt, quod postulatio ex mera liberalitate superioris pendeat, *cap.* 5. *eod. Postulationem enim plus gratia quam jus requirit admitti*, inquit Honorius III.

Postulatio, apud Gromaticos. Vide Gloss. Rigaltii.

POSTULATIUS, *Ille qui postulat, petitor, rogator.* Ita Papias MS. at edit. habet *postulaticus*. Glossæ antiquæ MSS. *Postulatitius, ille qui postulatur.*

POSTURIUM. Thomas Archid. in Hist. Salonitana cap. 21. *Amputaverunt caput nequissimi Ducis, & in posturio suspenderunt.* Idem c. 26. *Cum thuriabulis & crucibus procedentes usque posturium, &c.* Ubi Jo. Lucius *posturium* dictum vult locum *post turrim* positum, & nunc corruptè *postire* dici.

POTAGIA. Chronicon Augustanum an. 1370. *Carolus Rex exegit ab Augustensibus 36. millia florenorum, & à Judæis 10. millia pro strevva: ob quod diversa angariæ, & potagiæ, exactionesque institutæ.*

POTAGIUM, Potio quævis, in Wichbild Magdeburg. art. 77. aliàs nostri *Potage* vocant jus, seu jusculum. Vita S. Richardi Episcopi Cicestrensis n. 2. *Panis-*

qui

quæ & parum de vino cum potagio eis pro cibo sufficiebat. Statuta Hospitalis seu Leprosariæ S. Juliani in Anglia: *Habeat quilibet frater Leprosus---- bussellum pisorum pro potagio.* Charta Ludovici Regis an. 1264. pro fundatione Ecclesiæ S. Mauricii Silvanect. in 30. Regesto Chartophylacii Regii ch. 347. *Ordinamus insuper & volumus quod in eadem domo singulis diebus Quadragesimæ & Adventus Domini 13. pauperes, & singulis reliquis diebus anni 5. pascantur in prandio, in pane, & vino lymphato, potagio, & aliquo alio ferculo, &c.* Liber consuetudinarius Monasterii de Bello in Anglia: *Et habebunt prædicti duo homines conjunctim ad quamlibet de prædictis 3. precariis potagium & ferculum de carne sine potu, pretii 1. den.* Concilium Remense an. 1304. cap. 5. *Statuimus ut omnes & singulæ personæ Ecclesiasticæ Remensis provinciæ in singulis conviviis sint contentæ potagio & duobus ferculis, nisi magnitudo personarum supervenientium aliud requirat.*

POTARE *nomine matrimonii.* Statutum Synodale Nicolai Episcopi Andegav. an. 1277. cap. 3. *Intelleximus nonnullos volentes & intendentes matrimonium ad invicem contrahere, nomine matrimonii potare, & per hoc credentes se ad invicem matrimonium contraxisse, carnaliter se commiscent. Verùm cùm per hoc nullum matrimonium contrahatur, & ob hoc quoniam plures jam fuerint decepti, vobis firmiter injungimus, quod frequenter & in publico Ecclesiis parochialibus vestris dicatis, quod per prædicta hujusmodi matrimonium nec sponsalia contrahantur.* Hæc etsi prolixiora descripsimus, ut seculi ab usum, & proverbii vulgaris originem indicaremus, *Boire & manger, coucher ensemble, c'est mariage ce me semble.* Huc fortè spectant sequentia ex Concilio Arelatensi an. 1260. cap. 4. *Cæterum quia jam in partibus Provinciæ, quasi passim absque autoritate Ecclesiæ, suorum, suarumque præsumunt firmare conjugia, &c.*

POTARIUS. Vide *Potum, Potus.*

POTEBAT, pro *poterat*, in Legibus Luitprandi Regis Longob. tit. 106. §. 1.

POTENTARE, Potestatem exercere, apud Luciferum Calaritanum lib. 2. pro S. Athanasio p. 88. 1. edit.

POTENTATUS. Papias: *Potentia est sua cujusque solius: Potentatus autem, auctoritas judicialis in civitate.* Idem: *Potentatus, æterna perpetuitas, dominationis opus prævalidum: Potentia verò una potestas.* Gloss. Gr. Lat. δυναστεία, *potentia, hic potentatus.* Alibi: Δύναμις, *tenor, vigor, vis, virtus, potentia, valentia, potentatus.* Vox Livio l. 20. Cæsari l. 1. de bello Gall. Arnobio l. 1. & aliis nota. Occurrit etiam in Ps. 19. 89. Eccles. 10. apud Anastasium in Hist. Eccles. pag. 13. 74. Joan. Sarisberiensem Epist. 5. 6. &c.

POTENTIA, Titulus honorarius, quo Michaëlem Imp. Constantinopolitanum compellat Nicolaus PP. Epist. 8.

POTENTIALITER, κατὰ κράτος, apud Anastasium in Hist. Eccl. p. 114. Isidorus Pacensis in Chronico: *Sicque pene belligerantes potentialiter regnant.*

POTENTIBILIS, pro *possibilis.* Acta Murensis Monasterii p. 46. *Pridie autem Calend. Januarii persolvunt censum cum avena, —— ista omnia primitus fuerunt possibilia, modo sunt potentibilia.*

POTENTIVUS. Capitulare I. Caroli M. an. 802. c. 11. apud v. cl. Steph. Baluzium: *Non potentiva dominatione vel tyrannide sibi subjectos premant.*

POTESTAS, Rex, Princeps, supremus loci Magistratus, in l. 31. Cod. Theodos. de Episc. Salvianus lib. 7. de Gubernat. Dei: *Potestas quippe magna & potentissima, quæ inhibere scelus maximum potest, quasi probat debere fieri, si sciens patitur perpetrari.* Possidius in Vita S. Augustini c. 14. *Non defuerunt qui dicerent permissos non fuisse Episcopos apud Potestatem quæ causam audivit, dicere omnia pro suis partibus. Magnifica Potestas Præfectorum gravissime indignata est,* in Indiculo Joannis Episc. tom. 1. Epist. Rom. Pont. in Hormisda PP. *Apparitores illustrium atque eminentium Potestatum,* in Collat. 1. Carthag. initio. *Illustrissimæ Potestates,* in Collat. 3. cap. 129. 140. *Majores potestates,* in l. 3. Cod. Th. de Suariis. *Temporales potestates,* qui paulò antè, *Seculares judices,* in l. ult. de Episc. &c. *Senatus & omnes judices, & omnes aulicæ potestates,* in Gestis Acacii. Vopiscus: *Magnam potestatem ad se venire viderunt.* Avitus Viennensis Ep. 58. *Ita namque apud nos per momenta singula Potestatum speratur adventus, ut nisi illis venientibus præsens esse cavero, ab eis qui solent in nobis etiam leviora culpare, quamlibet simplex abscessus meus, non solum negligentiæ, sed etiam contumaciæ deputetur.* Charta Roberti Capuani Principis an. 1119. apud Ughellum in Episcop. Caiertanis sic clauditur: *Ex jussione præfatæ serenissimæ Potestatis scripsi.* Vide Evodium de Miracul. S. Stephani cap. 5. Codicem Carolinum Epist. 85. &c.

Potestas, Honor ipse, officium, Magistratus. S. Augustinus lib. 1. contra Academicos cap. 14. *Si collocarentur statuæ, influerent honores, adderentur etiam potestates, quæ in municipalem habitum supercrescerent, &c.* *In publica potestate positi,* in l. 1. Cod. Th. Si provinciæ Rector &c. *Ordinaria vel qualibet præditus potestate,* in l. un. Si quacunque præditus potest. eod. Cod. *Potestas judicis,* in l. 56. de Cursu publ. eod. Cod. *Judiciaria potestas,* Marculfo lib. 1. form. 3. *Neque vos, neque juniores, neque successores vestri, nec quislibet de judiciaria potestate in villas---- nec ad agendum, nec freda exigendum ---- præsumatis.* Tabularium S. Hilarii Pictavensis: *Quatenus ibi Deo famulantes cum omnibus rebus ad ipsum Monasterium aspicientibus vel pertinentibus sub tuitionibus, & nostræ immunitatis defensione ab regni nostri judiciariæ Potestatis inquietudine residui commererentur.* Charta alia apud Beslium pag. 455. *Liberam & quietam ab ullius potestatis consuetudine dedimus.* Charta Sancii Ducis Gasconiæ pro fundatione S. Petri Generensis: *Et possessiones ad eam in circuitu pertinentes absolvo, & absolutas esse pronuncio ab omni censu alicujus dominationis, ab amica inquisitione ullius potestatis, &c.* Occurrit passim hæc formula.

Potestas, Dominus loci alicujus, *Le Seigneur du lieu.* Occurrit non semel.

Potestas Monasterii, Advocatus. Notitia ex Tabulario S. Martini Turonensis: *Notitia qualiter venit Potestas S. Martini Pictavis ante Dominum Ebolum Comitem, ---- reclamans atque dicens, &c.* Charta 1. inter Alamannicas Goldasti: *Si autem Potestas Monasterii istam traditionem inrumpere, & eos alienigenare conaverit, &c.*

Potestates, seu *Potestats,* in Consuetudine Solensi tit. 2. majores vassalli feudales, qui tenentur semel ad minus singulis septimanis ad Curiam Laxarrensem venire, cum Castellano Laxarrensi jus dicturi. Unde iidem sunt qui nostris *Pares Curiæ* appellantur.

Potestas, Villa, pagus, districtus *Potestatis* judicis, seu potius domini. *Seigneurie.* Odo Cluniacensis lib. 2. de Vita S. Geraldi c. 7. *Quidam violenti homines præsumptionem faciebant contra potestatem loci illius.* Baldricus Dolensis in Hist. Translat. capitis S. Valentini n. 11. *In loco qui dicitur Blinquitutum, mortalitas cœpit desævire, & potestatem illam profligare.* Chronicon S. Benigni Divionensis: *Dedit Comes Otto S. Benigno potestatem Vivariensis Cellæ.* Hist. Episcopor. Salisburgensium apud Canisium p. 250. *Cœpit Theodonem rogare Ducem ut ipsius potestatis locum tribueret, &c.* Vita SS. Bonæ & Dodæ n. 11. *Et Vallis Monasterii, potestas scilicet magna non obfuscat sua vilitate cætera patrimoniorum sancti viri donaria.* Usatici Barcinonenses MSS. c. 65. *Strata & via publica, & aqua viva, prata, pascua,-- sunt de potestatibus, non ut habeant per alodium, vel teneant in dominio, sed ut sint omni tempore ad emparamentum cunctorum illorum populorum, &c.* Acta Episcopp. Cenoman.

man. pag. 296. *Potestatem Curtis Gerardi, quæ ei jure ex patrimonio debebatur, cum lucis, & vineis, & pratis, ——dedit suis Canonicis.* pag. 306. *In pago Cenomanensi Ecclesiam de Aciaco cum potestate.* Tabularium S.Cypriani Pict. *Acta sunt hæc quando reddidit Guillelmus Comes potestatem S. Petri Frotherio Episcopo.* Tabularium Burguliense: *Cum tota vicaria ad ipsam curtim vel Potestatem pertinente.* Charta Philippi Augusti anno 1190. in Tabulario sancti Victoris Parisiensis charta 24. *Tres feodos quos ab Abbate ipso tenebat in Potestate Puteolorum.* Charta Joannis Comitis Cabilonensis an. 1233. *Nos prædicti Joannes & Mathildis, si quid actionis, si quid juris vel rationis, si quid dominii & potestatis, si quid possessionis habemus aliquomodo vel tempore, vel habere videbamur in prædicta majori justitia, & in potestate dictæ villæ,---cedimus, tradimus, &c.* Occurrit passim in veteribus Tabulis, in Chronico S.Benigni p. 360. 414. 427. 431. tom. 4. Histor. Franc. p. 170. in Charta Alamann. 76. Goldasti, apud Brolium in Hist. Parisiensi p. 95. 96. edit. 1639. Roverium in Reomao p. 173. 220. Beslium in Comitib. Pictav. p. 248. 288. 289. in Episcop. Pictavens. lib. p. 39. Rouillardum in Hist. Meledunensi pag. 354. Sammarthanos tom. 1. Gall. Christ. p. 159. 160. 414. 754. Duchesnium in Hist. Vergiac. p. 31. 34. 36. 50. 54. 134. Guichenonum in Hist. Sabaud. p. 3. 4. Hemereum in Augusta Viromand. p. 220. in Regesto. p. 33. 34. &c.

Potestas, in Italia præsertim, appellatus supremus civitatum liberarum Magistratus, qui aliunde quam ex ipsismet civitatibus eligebatur, & summo jure civibus in rebus bellicis perinde ac civicis imperabat, cujusque functio annua erat. Guntherus lib. 9. Ligurini:

> *Inde per Etruscas Legatos destinat urbes,*
> *Campanasque domos, & quas in littore curvo*
> *Æquorei lavat unda salis: qui debita fisco*
> *Jura vetusta petant, per quos statuantur in omni*
> *Urbe Magistratus, & civica quæque Potestas.*

Radevicus lib. 4. de rebus Gestis Friderici Imp. cap. 6. *Præterea & hoc sibi ab omnibus adjudicatum atque recognitum est, in singulis civitatibus Potestates, Consules, cæterosve Magistratus assensu populi per ipsum creare debere, qui fideles simul & prudentes, & Principi honorem, & civibus patriæque debitam justitiam nossent conservare.* Thomas Archidiaconus in Historia Salonitana cap. 34. *Ut autem rumor in civitate perstrepuit quod Potestas advenisset,---Egressus autem de navi, ab universa Cleri populique frequentia in magno tripudio & honoris obsequio susceptus est. Altera autem die misit & fecit inspici plura hospitia, ubi videretur commodius sui regiminis officium exercere. Et tandem placuit habere domum Comitis Grubesse pro publico Palatio, & pro hospitio suo. Tertia verò die fecit coadunari universum populum civitatis, & facta curia, primo expediverunt se nuntii exponentes suæ legationis processum, & exitum, ostendentes,.-- Posthac autem surgens Garganus,* (Potestas) *: t erat eloquens vir, multùm lepide concionatus est, & præstito sui regiminis juramento, fecit universam multitudinem, tam Nobilium, quam Popularium vinculo sacramenti abstringi, ut essent suis præceptis obedientes per omnia & sequaces.---Tunc ordinavit Curiam, statuens Judices, Camerarios, Præcones. Totum namque regimen ad exemplar Italicarum urbium quæ per Potestatum regimina gubernantur, ordinavit.* Cujusmodi verò esset *Potestatis* sacramentum, habetur apud Corium in Historia Mediolanensi parte 2. pag. 167. edit. 1646. De hac porro dignitate accipe quæ habet Franciscus Sansovinus in familia Martinengha p. 299. *Ogni citta ch'era libera, & sotto l ordine de suoi Magistrati eleggeva per capo del suo governo un Podestà, che fosse forestiero, scientiato, armigero, & bellicoso. Costui menava secondo il suo volere un ? cegc[illegible] & sito delegato che fosse Giurisconsulto: & appresso h[illegible] a tre Sergenti o Cavallieri con vinticinque fanti, ch'era la corte Pretoria per servitio della giustitia. Oltre a ciò teneva sei Staffieri, & altre tanti Donzelli & cavalcature. Et sedeva nel Magistrato per uno anno continouo. Et gli era pagato il salario assai grosso in tre rate. La prima gli era datane primi tre mesi del suo reggimento, l' altra finiti i sette mesi, & la terza quando era liberato del sindicato, che finiva quindeci giorni dopo l' anno della pretura.*

His adjungenda videtur Formula literarum, quibus Potestati alicui illius nuntiatur electio; sic illa habetur apud Rollandinum in Summa Notariæ: *Militi probatæ fidei & examinatæ virtutis Dom. Cornelio de Solario, R. de villa Potestas, Consilium, & Commune Bononiæ, Salutem & prosperos ad vota successus. Licet in altitudine libertatis naturaliter conditio suspiret humana, quia tamen ut plurimum examine rationis omisso in præcipitium perversæ labitur voluntatis, datum est ut vinculis disciplinæ restricta sub jugo dominii, obedientiæ collum ponat, & ut homo præferatur hominibus ad motus illicitos loris justitiæ refrænandos. Hinc est quod hodie plus solito propter corruptas affectiones hominum, & invalescentes nequitias perversorum nihil potest populo esse beatius nihilque majus, quam bono duce pravio bene duci. Cùm igitur hujus rei sollicitudinem multam provideremus nostro regimini dignum præferre rectorem, per brevium solemnitatem juxta municipalis observantias legis nostræ in viros fidelissimos & prudentissimos electionis auctoritas sorte venit, qui virtuosos Italiæ viros, & hujus dignos officio prælaturæ sollicita examinatione quærentes, tandem consideratis virtutibus quas in vobis affluenter adesse prædicat opinio celebris & communis, personam vestram ad Kalendas Februarii proxime venturi ad unum annum nobis & civitati nostræ in Potestatem, Rectorem, & Dominum electione concordi & unanimi præfecerunt. Quapropter cùm ex ipsa electione sit per omnem modum mirabilius satisfactum affectionibus cordis nostri: eo quod scimus vos adeo virum doctum, ut sciatis æqua libra ponere judicium in pondere, & justitiam in mensura, & in vindictam facinorum justitiæ vibrare gladium temporalem, prudentiam & dominationem vestram instanter multis precibus exoramus, quatenus regiminis nostri locum & officium, quod vobis ea cordis affectione qua nulla major offerimus, si placet, cum salario duorum mill. lib. & cum illis conditionibus quas tam ea quæ vobis in publica forma per latorem præsentium mittimus, quam alia Communis nostri statuta declarant, hilariter & libenter admittatis, sociati quatuor judicibus, duobus Militibus & duobus Notariis, viris duntaxat talibus, quorum fide ac prudentia honor vester gloriosus appareat. Venientes itaq. 15. diebus ante Kalendas Februarii vestram & vestrorum prædictorum in civitate nostra præsentiam habeamus. Itaq. si assentiendum duxeritis, vel non duxeritis votis nostris, in tertium diem post harum præsentationem responsum latori præsentium per instrumentum publicum certum detis.* Sequuntur *Litteræ ejusdem tenoris sub breviori forma, Responsiva de acceptatione electionis & admissione regiminis*, & *responsiva qua se excusat electus, & electioni renunciat.* Vide Gesta Innocentii III. PP. p. 143. Petrum de Vineis lib. 2. Epist. 1. lib. 3. Epist. 63. & alibi, statuta Urbis Mediolan. part. 2. cap. 6. & seqq. Corium in Hist. Mediolan. pag. 157. Hieronymum *dalla Corte* lib. 4. Hist. Veron. pag. 223. &c.

Potestatis titulo donabatur olim Legatus seu Magistratus qui pro Venetis Constantiopoli morabatur apud Imperatores Constantinopolitanos, ut ex Acropolita cap. 85. & ex Charta an. 1238. quam in Hist. Franco-Byzantina descripsimus, docemur. Sed is postmodum *Bajulus* dictus est, mansitque *Potestatis* dignitas & nomenclatura Genuensium Legato in eadem urbe, uti exerte habent Pachymeres lib. 2. cap. 32. Nicephorus Gregoras lib. 4. sect. 9. & Codinus de Offic. cap. 7. n. 6. Vide Meursium in ποτεςάτ☉.

Obtinuit etiam hæc dignitas in Francia, maximè in Pro-

Provinciæ Comitatu, Nam passim mentio occurrit *Potestatum* Arelatensis urbis, antequam idem Comitatus ad Carolum I. pervenisset, qui eorum loco Vicarios, (*Viguiers*) instituit. Occurrunt etiam non semel *Potestates* Massiliæ & Avenionis. In Charta an. 1225. *Spinus de Sorezina Dei gratiâ Potestas Massiliæ & Avenionis* inscribitur. Alia anni 1240. *Cùm Comes Galterius Vicarius generalis domini Imperatoris in regno Arelatensi & Viennensi peteret Potestariam Avenionis à domino Comite Tolosa, dicens quod à domino Imperatore receperat in mandatis, quod Potestariam reciperet supradictam &c.* Philippus *Mouskes* in Hist. Regum Francor. MS. de Avenionis expugnatione:

> *Et s'ot li Rois avoec ensin*
> *Leur Poëstat, & le Dalfin,*
> *Pour çou que li Quens de Provence*
> *Li ot conseilliet sans penence.*

Nicolaus de Braia in Ludovico VIII. de eodem:

> *Præfectus cui major in urbe potestas.*

Potestaria, Potestatis, seu urbis Capitanei dignitas, apud Petrum de Vineis lib. 3. Epist. 63. lib. 5. Epist. 46. 96. & 100. in Historia Cortusiorum lib. 7. cap. 8. lib. 8. cap. 12. apud Nicolaum Smeregum in Chron. an. 1263. Rollandinum in Chron. lib. 3. cap. 1. in Chartis Italicis apud Ordoricum Raynaldum an. 1288. n. 6. 7. & alibi passim.

Potestas major, Merum Imperium, *Haute Justice*. Vide *Pignus*.

Potestas castri, in Usaticis Barcinonensibus MSS. c. 68. & alibi non semel, dicitur facultas, quam superior dominus habet utendi castro vassalli. Charta Ildefonsi Regis Aragonum an. 1192. apud Marcam lib. 6. Hist. Beneharn. cap. 9. *Et tu & successores tui dabitis mihi meisque successoribus in perpetuum potestatem irati & pacati de Lorda, & de omnibus castellis, munitionibus, & fortitudinibus ejusdem terræ, quotiescunque à me vel nunciis meis requisiti fueritis.* Locus alios habes in Dissert. 30. ad Joinvillam.

Potestates, Angli ex secundo sacræ Angelorum Hierarchiæ gradu, quorum officium est, curare ne à causis inferioribus aut aliunde confundatur, perturbeturque Virtutum actio: quod fit impediendo contrarias causas & inferiores per debitam subjectionem subordinando, ut idoneæ fiant recipiendæ motionis, quam iis volunt imprimere Virtutes. Sic autem appellantur, quod in iis omnipotentia Creatoris appareat. Vide S. Gregorium Homil. 34. in Evang. S. Bernardum lib. 5. de Consid. cap. 4. Isidorum lib. 7. Orig. cap. 5. Gulielmum Paris. 2. P. de Un. p. 2. cap. 127. &c.

Homines Potestatis, qui vulgò gens *de Poëte*, vel *de Poste* appellantur in Consuetudinibus municipalibus, in quibus æquiparantur *Villanis*, & hominibus ac tenentibus obnoxiæ conditionis: *Hommes roturiers de poste*, in Vitriacensi art. 65. 68. In Hannoniensi art. 65. opponuntur viris nobilibus; apud Butilerium *Consuetudinarii* vocantur, *Coustumiers*, præstationibus scilicet obnoxii, & operis: nam ita nuncupantur quod in *Potestate* domini sint. Tabularium Cabilonense an. 1223. apud Sanjulianum in Cabilone p. 424. *Nostri homines, sive in potestate nostra positi.* Charta Eustachii de Conflans D. [illegible] an. 1294. *Super forismatagio & manu mortua* [illegible] *hominum —— qui homines de Potestate vo*[illegible]*, &c.* Arestum an. 1347. *Homo potestatis, non* [illegible]. Vide Consuetud. Meldensem art. 1. 5. 50. Ducatus Burgund. art. 125. Comitat. Burgund. art. 102. 106. veterem Senonensem art. 58. Barrensem art. 18. veterem Consuetud. Franciæ lib. 2. c. 41. &c. Ità *Terres de pote*, in eadem Barrensi Consuet. art. 17. 18. 118. *Villenagia*, præstationibus obnoxii agri.

POTESTATIVE, Cum omni potestate ac imperio, magnificè. Luitprandus in Legat. *Laudulfus---- septennio potestative eam sibi subjugavit.* Ditmarus lib. 7. *Cæsar--- quamvis parvo uteretur exercitu, tamen potestative quamdiu voluit in his partibus fuit.* Infra: *Et in his partibus nunquam magis honorifice ac potestative fuit.* Adde p. 106. Vetus Judicatum in Chronico S. Vincentii de Vulturno p. 690. *Ut omnes ipsi servi, qui ad ejus placitum venire noluissent, potestative eos apprehenderet, & in ipso servitio eos replicaret, &c.* Charta æræ 990. apud Anton. *de Yepez* in Chronico Ordin. S. Benedicti tom. 5. *Et per subreptionem & per verba fallacia potestative tulerunt nobis medietatem de ipsa piscaria, &c.* Vide Concilium Cabilonense an. 813. cap. 30.

Potestative tenere, possidere, id est cum omni potestate ac jurisdictione & dominio. Charta Alamannica Goldasti 27. *Quam ille proprietatem cùm potestative possedisset, ad Monasterium multis adhibitis testibus reddidit atque revestivit.* Charta Ottonis Imp. an. 983. apud Baldricum Noviom. lib. 1. c. 108. *Sed ipse ejusque successores ex nostro regio dono venationis potestative teneant, & quibuscunque placeat venandi licentiam concedant.* Chronicon Laurishamense an. 895. pag. 68. *Ad dies vitæ suæ potestative ac securiter & quiete obtinendas & fruendas per precariam suscepit.* Vide Reginonem an. 961. & Stangefolium lib. 2. Annal. Circuli Westphalici p. 185. Capitula ad Legem Bajwvar. tit. 2. §. 8. *Ut omnes Episcopi potestative secundùm Regulam Canonicam doceant, &c.* Galli dicerent, *de tout leur pouvoir.*

POTESTATIVUM, idem quod *Potestas*, Dominium, *Seigneurie*. Glossæ Basilic. ποτεςαλῖβεμ, αὐθεντεῖον. Charta an. 1066. in Tabulario Ecclesiæ Narbonensis: *Dicebat Vicecomes* (Narbonensis Bernardus-Berengeri) *tenere se Capitolium, & quædam alia ad fevum: justitias verò & balhias, & forcias —— per potestativum.* Charta Pontii Comitis Tolosani apud Catellum in Comit. Tolosan. p. 89. *Damus similiter totum alodium & totum potestativum de Ecclesia & omni parochia, &c.* Occurrit ibi pluries. Alia Guillelmi Archiepiscopi Narbon. an. 1251. *Inhibuit —— quod Clerici non emant alodia in suo potestativo.* Capitulare 1. Caroli M. an. 802. edit. à v. cl. Steph. Baluzio c. 4. *Neque terminum, neque terram, nihilque quod jure potestativo permaneat, nullatenus contradicat, neque abstrahere audeat vel celare.*

POTESTATIVUS, Potestate ac autoritate præditus: *Viri potestativi*, nostris, *Hommes puissans.* Donationes factæ Ecclesiæ Salisburgensi cap. 5. *Et ita fieri à potestativis viris ad istam sedem definitum est.* Cap. 12. *Ruther Comes & Gerbost nobiles viri ac potestativi.* Occurrit ibi non semel & cap. 13. Sic nostri *Posteis* appellarunt, qui hisce locis *potestativi* dicuntur. *Le Roman de Garin:*

> *Veez Fromondin de Lanzli Posteis.*

Alibi:

> *Li Rois de France, qui tant est poësteis.*

Potestativa manu concedere, contradere, traditionem facere, dicitur in veteribus Tabulis, qui rem, cujus *potestatem habet*, seu cujus est dominus, alteri concedit. Ratpertus de Casibus S. Galli cap. 1. *Ejusdemque heremi jus hæreditarium illi potestativa manu concesserunt.* Cap. 8. *Atque in semet omne negotium assumens, cum manu sua potestativè res prædictas ad Episcopatum contradidit, atque cum ipsa manu similiter potestative ab Episcopio Monasterium abstulit, penitusque diremit, ita ut deinceps nullam potestatem Episcopi in rebus ejusdem Monasterii haberent, &c.* Charta Abbatis S. Galli, inter Goldastinas 70. *Convenit--- ut illas res-- manu potestativa, una cum manu Advocati sui---- tradidit, &c.* Occurrit hæc Formula apud Ermanricum in vita S. Soli cap. 6. in Traditionibus Fuldensibus lib. 1. trad. 14. 105. 141. 149. lib. 2. trad. 29. 42. 61. 222. 231. in Chartis Alamannicis Goldasti 37. 54. 55. in Metropoli Salisburg. tom. 1. p. 162. &c. Charta Alamannica 76. Goldasti sic clauditur: *Notavi diem Martis 4. Non. Octob. sub potestativa manu Hludovici*

dovici Regis & pueri, & sub Adalberio Comite. Vide Capitula Caroli M. lib. 7. cap. 104. Metropolim Salisburg. tom. 2. p. 191. tom. 3. p. 322. 355. 385. 460. 464. 469. *Potestativo jure*, eadem notione. Capitular. 1. an. 802. c. 4. *Neque terminum, neque terram nihilque quod jure potestativo permaneat--- abstrahere audeat.* Diploma Zuendeboldi Regis an. 898. apud Brouver. lib. 9. Annal. Trevir. *Trevirensi sedi--- quamdam Abbatiam potestativo jure contradidit.* Formula frequens in veteribus Tabulis in Metropoli Salisburgensi tom. 2. p. 11. tom. 3. p. 321. & alibi. *Potestativè annuntiare & præcipere*, in Capitulari 3. an. 810. cap. 2.

POTESTUR, pro *potest.* Uffingus Monach. in Carmine de S. Ludgero Episc. Mimigardensi:

Vix aliquid dignum factis reboare potestur.

Sic veteres dixisse, & *possetur* & *poteratur*, observant Festus & Nonius.

POTH. Thvvroczius in Chron. Hungar. part. 2. c. 14. *Poth fuit appellatus, quia internuncius erat inter Imperatorem Conradum & Andream ac Salomonem Reges. Poth enim Theutonicè, Latinè nuncius sonat.* Observat Bongarsius apud Justinum lib. 2. extremo in MSS. notæ optimæ, legi *Potios*, in aliis *Pontios*, al. *Pontion*, aliàs denique *nuntios pontios*, ubi codex editus, & aliquot codices recentiores *nuntios* præferunt: *Scribit præterea Xerxi, quoscunque ad se nuntios misisset, interficeret, &c.*

POTHEGA. Vide *Apotheca*.

POTIO *Galeni*, Potio medicinalis, *Medicine*, apud Fulbertum Epist. 46. Alia notione sumitur in Charta Aldrici Episcopi Cenoman. in ejus Vita pag. 76. *Et de vino optimo modios quatuor, & de potione optima quinque.* Rursum pag. 77. *Accipiat unum modium panis, & alterum vini: insuper ex potione sextaria quatuor.*

POTIONARE, Medicinam accipere. Charta Octaviani Cardinalis apud Ughellum tom. 3. Ital. Sacr. pag. 635. *Excipimus--- infirmos, & quasi graviter debiles, potionatos, & sanguine minutos, &c.* Jonas Aurelian. lib. 2. de Cultu imag. *Desine itaque seplasiariorum pigmentulis potionari.* Nisi *potionari* hoc loco sit venenum haurire, ut apud Sueton. in Caligula cap. 50. & in Vita Wilfingi Abb. S. Albani: *Postea in brevi migravit ab incolatu hujus mundi, ut dicitur, potionatus cum odio Conventus & maledictione.* Statuta Ord. Præmonstrat. dist. 1. cap. 18. *Exceptis debilibus & infirmis potionatis, & minutis, quibus per Abbates esus carnium conceditur.* Hinc

Potionator, Veneficus. Matthæus Paris an. 1248. *Albigenses appellabant, proditores, & potionatores.* Et

Potionatus, Veneno sublatus. Leo Ost. lib. 2. cap. 24. de Ottone Imp. *Mortuus est, ab uxore, ut fertur, Crescentii Senatoris potionatus.* Ericus Upsaliensis lib. 2. Hist. Suecor. pag. 43. *Potionatus veneno interiit.* Vide *Impotionare*.

POTIONARIUM. Popina, Taberna. Gloss. Saxon. Ælfrici: *Potionarium* ælcer cynner ðrenc hur. i. omnis generis potus domus.

POTIRIUM, ex Gr. ποτήριον, Potio medicinalis. Hepidanus de Vita S. Wiboradæ lib. 2. cap. 14. *Hæc autem--- quoddam potirium miscere edocta fuit à Beata Wiborada contra ejus consuetudinariam infirmitatem.* Ubi fortè legendum.

POTITIUM, eadem notione. Balbus in Catholico: *Potitium, potatio, vel confectio ex vino & herbis, medicina quæ potatur.* Burchardus de Casibus S. Galli cap. 22. *Accipiatis pro antidoto quadringentas argenti marcas: credo enim quia receptatione talis potitii à tertianis febribus poteritis continuò liberari.*

POTOMIUM. Jo. de Janua: *Potomium est navigium fluviale tardum & grave, quod non nisi remigio progredi potest. Hinc etiam trajectus dicitur, extensus est enim & latus.* Ex Gr. πόταμος, *fluvius.* Unde legendum *Potamium*, vel potius *pontonium.* Vide in hac voce.

POTURA, pro *pastura.* Charta an. 1225. in Tabulario Ecclesiæ Carnotensis n. 257. *Unam gerbam hibernagii, vel duas avenæ pro potura equi omnibus diebus quibus equus trahebat.* Vel potius *Pontonium.* Vide in hac voce.

POTUS, Poculum, vasculum, Gallis *Pot*, à *potu*, vel *potione* dictum. Fortunatus in Vita S. Radegundis cap. 19. *Missorium, cocleares, cultellos, cannas, potum, & calyces, &c.* Idem lib. 2. de Vita S. Martini:

Vix discernendus crystallina pocula potis.

Statutum Philippi Pulchri Regis Franciæ an. 1302. pro reformatione Regni art. 30. *Item non poterunt recipere vinum, nisi in barillis, potis seu botellis, sine fraude aut sorde qualibet.* Necrologium Eccles. Parisiensis Id. Aug. *Anno Dom. 1279. Dominica post festum SS. Egidii & Lupi, obiit bonæ memoriæ Stephanus Tempies oriundus de Aurelianis, Parisiensis Episcopus, qui dedit Ecclesiæ Parisiensi & nobis 3. potos argenteos deauratos ponderis 22. marcharum & 3. unciarum, 15. sterlingogorum argenti, 9. unciarum auri ad reponendum sacrum oleum & crisma. Item dedit nobis cortinam sericam cum baculo ad scoperiendum dictos potos pretio 9. libr.*

Potellus, diminut. in Fleta lib. 2. c. 12. §. 14. *Pottellum*, apud Will. Thorn an. 1321. non semel.

Potus, Præstationis species: *Potus vini* qui domino præstatur, mensura scilicet vinaria sic dicta in Charta an. 1255. in Tabulario S. Dionysii: *Robertus de Clergiaco armiger, vendit Abbati inter alia duos denarios censuales, & partem suam quam habet in Poto & Roagio.*

Potarius, Officium in *Stancionaria* regia, vulgò *le Potier*, cui poculorum, quæ Galli *Pots*, à Potione vocant, cura incumbit. Ordinatio Hospitii S. Ludov. Reg. Fr. an. 1261. *Potarius pro servitio potorum 2. sol. per diem.*

A potu abstinere, vel, *à potu & carne abstinere*, Pœna regiis ministerialibus indicta in levioribus delictis, in Capitulari de Villis cap. 16.

POTULENTUS, Satiatus, apud Fortunatum in Vita S. Radegundis cap. 17.

POUGESIA. Vide *Pogesia*.

POULAINIA, *Pouleana*, Rostra calceorum, de quibus copiosè egimus ad Alexiadem p. 302. Martinus de Bosco-Galteri in vita Mariæ de Malliaco n. 36. *In illis diebus nobiles & potentes illam sotularium acutiam longissimam, quam Poulainiam vocabant, penitus contempserunt.* Concilium Andegavense an. 1365. cap. 13. *Prohibemus ne Clerici in nostra provincia utantur brevibus vestibus, vel sotularibus de polena, nec capucia botonata in publico deferant.* Statuta pro Canonicis S. Capellæ Paris. *Cavendum est, quod nullus in sotularibus suis habeat aut deferat polanas, sive rostrum, quia talia Ecclesiasticis non sunt honesta.* Statuta MSS. Ordinis Coronæ spineæ cap. 10. *Ils auront chaussesnoires, & pourront estre semelées, ou à soulers trenchiés, ou eschichiés, mais qu'ils soient de noir cuir, votre sans aucune poulaine quelconques, de Dieu maudite, sur grieve paine.* Quæ quidem calceorum acumina interdicta fuisse ab Carolo VI. Rege Franciæ, ibidem annotavimus, ex Scriptore vitæ ejusdem Regis. Idem porrò tradit Continuator Nangii an. 1365. extremo: *Sotulares habebant, in quibus rostra longissima in parte anteriori ad modum unius cornu in longum: alii in obliquum, ut Griffones habent retro, & naturaliter pro unguibus gerunt, ipsi communiter deportabant, quæ quidem rostra Pouleanas Gallicè nominabant. Et quia res erat valde turpis, & quasi contra procreationem naturalium membrorum circa pedes, quinimo abusus naturæ videba-*

dabatur, ideo Dom. Rex Franciæ Carolus fecit per præcones Parisius proclamari publicè, ne aliquis quicunque esset, qui auderet talia deportare: & etiam quod neque artifices sub magna pœna de cætero tales calceos, & sed neq; ocreas sic punctatas facere præsumeret, nec vendere cuicunque: nam simili modo Dominus Papa Urbanus Quintus in Romana Curia inhibuerat valde strictè. Guillelmus Paradinus lib. 3. Hist. Lugdun. cap. 5. *Davantage portoient les hommes des souliers ayans une longue pointe devant, de demi pied de longueur: les plus riches & apparens en portoient d'un pied, & les Princes de deux pieds, qui estoit chose la plus absurde & ridicule que l'on eust sceuvoir. Et puis quand les hommes se fascherent de cette chaussure aiguë, qu'on nommoit la Polaine, l'on fit d'autres souliers qu'on nommoit Becs de cane, ayans un bec devant de quatre ou cinq doigts de longueur. Depuis furent faites des pantoufles si larges devant, qu'elles excedoint de largeur la mesure d'un bon pied, & ne sçavoient les gens lors comme ils se devoient desguiser.* Vide *Rostra calceorum.*

Poulanne, speciem fuisse pellis observo ex Regesto feodorum Comitatus Claromontensis in Bellovacis: *Pour une panne de Poulanne le vendeur doit 2. den. &c.*

Polenæ dicuntur in Concilio Senonensi an. 1485. cap. 6. art. 2.

POULENAGIUM. Vide *Poulanus*.

POWCHIA. Vide *Punga*.

PP. Designare eam Byzantinorum monetam, quam Græci Υπέρπυρον, nostri *Perperum* vocarunt, docuimus in voce *Hyperperum*.

PRADA, Pratorum series, Gallis, *Prée*. Tabularium S. Benigni an. 882. apud Perardum p. 57. *Donamus ad ipsa casa pratum 1. juris nostri, qui est situs in pago Oscarense, in prada Aricinaco, uni vocant in plana prada.*

PRADELA, *Pratum*, Gall. *preau*. Testamentum Bertichramni Episc. Cenoman. *Itemque vineolas, vel pradela, vel terratorium, quod in dextera parte de strada est &c.*

Pradale, in Tabulario Dalonensi fol. 32.

PRADISTERIUM. Charta Hispanica æræ 1060. apud Anton. *Yepez* in Chronico Ord. S. Benedicti tom. 5. pag. 435. *De raupa (siquidem galnapes 2. tres pulmarios (leg. pulmar.) ---duos pares de sabanes, pradisteria una, duos paselios de arganas, & duo ferrios caldaria, duas secures, arcate ligone 2. altulos pelle agnina.* Monstra verborum, cujusmodi complura occurrunt in Chartis Hispanicis. De *galnape* diximus suo loco. *Pradisterium* videtur dictum pro *pranditorium*, ut fuerit supellex quædam ad prandium. Pro *paselios*, fortè leg. *faselios*, fasciculos. *Argenas* Hispanis est *mantica*: Nebrissensi *arguenas*: Cæsari Oudino, *une sorte de panier fait de chamvre en façon de rets propre à propter le bled, ou autres grains des champs à la ville, & se mettent sur un cheval ou autre beste de somme. Ferrias*, pro *ferreas*, vel *ferra*. De *arcate ligone*, & *altulos* nihil succurrit, nisi *arcate* sit pro *arcaz*, arca.

PRADUM, *Praddinæ terræ, pratum*, ex Italico *Prado*. Vetus Charta apud Ughellum in Episc. Veron. p. 742. *Item brochum alienavit. Item fatisias ab Episcopatu alienavit, & pradum unum alienavit pro pecunia.* Alia Charta an. 1040. ibidem: *Sed & omnes terras praddnas quæ jacent in loco & fundo Silingello, &c.*

PRÆAVISATUS. Chronica Sclavica cap. 29. *Ideo Dux præavisatus per Gunzelinum,----venit iterum contra eos, &c.* i. nuncio accepto, *ayant receu avis auparavant de &c.*

PRÆBALTHEATUS, Præcinctus, adornatus. Dudo de moribus Norm. lib. 1. *Inceditur delubrum Monasticis rebus præbaltheatum.* Et lib. 3. p. 89. *Actusq; ac triumphans non fucis verborum, atq; excellentius orationis ornamento sublimiter præbaltheatum.* Utitur & p. 97.

PRÆBENDA, Præbitio, παροχὴ, in Glossis Lat. Gr. Neutro porro genere vox *præbenda*, usurpata à Latinis pro annonis militaribus, à Plauto in Persa, Livio lib. 2. belli secundi Punici, Agellio lib. 15. cap. 4. & Ulpiano in l. 19. D. de Testibus. *Præbendas* eadem notione dixit Senator lib. 5. Epist. 42. *Ducibus etiam ac præpositis sufficientem transmisimus pecuniæ quantitatem: ut eorum præbendæ, quæ non potuerunt convehi, ibi debuissent sine alicujus dispendio comparari.* Hinc

Præbendæ dictæ cibi ac potus portiones diurnæ, quæ Monachis, Canonicis, aliisve quibusvis dantur *ac præbentur*. Additio 3. ad Capitul. c. 112. *Volumus--- ut Canonici Clerici, qui in civitatibus vel Monasteriis degunt, qui beneficia habent, unde victum & vestitum habere possunt, ut hoc, juxta Apostolum, contenti sint, &c.* Infra: *Si quis hæc statuta contempserit, utrisque careat, & beneficio & præbenda: atque si gradibus fruitur Ecclesiasticis, ipsis privetur.* Ubi observanda etiam *beneficiorum* Ecclesiasticorum nomenclatura. S. Hugo Abbas Cluniacensis in Epist. ad Alphonsum Regem Hispaniæ. *Et super hæc statuimus ut præbendam quotidianam habeat in refectorio ad majorem mensam, &c.* Acta Murensis Monasterii p. 43. *Dedit totum quod ipse possederat, ea conditione, ut quamdiu viveret, haberet à nobis præbendam.* Vita B. Mariani Abbatis Ratisponensis n. 30. *Deinde si viri fratres de S. Petro omni die ad refectionem venire indigeant, ut quando velint venire ad nos, talis præbenda eis apponitur, ut cuilibet fratrum majoris congregationis.* Burchardus de Casib. S. Galli c. 6. *Fratres amavit, præbendam adauxit.* Adde cap. 10. Chunradus de Fabaria cap. 8. *Ipse præbendam nocturnam de bonis sanctæ Fidis adauxit in pane, qui dimidius in refectorio Fratribus dabatur.* Traditiones Fuldenses lib. 3. tradit. 32. *Tradimus ad augmentum præbendæ vestræ ex compassione paupertatis, quam in cotidiano victu habetis, &c.* Helgaudus in Roberto Rege: *Centum Clericis pauperibus præbendam panis, piscis & vini concedebat.* Manegoldus Decanus apud Goldastum tom. 2. Alemann. *Quasdam enim præbendas Cellerarius ex officio suo fratribus ministrat, quasdam Præpositus seu Decanus, quasdam Custos, quasdam Camerarius, quasdam Portarius, quasdam Hospitalarius, quasdam Refectorarius: quorum omnium præbendæ subnotatæ habentur, &c.* Adde Doubletum p. 740. 782. 798. Vitam Aldrici Episcopi Cenoman. n. 1. Chronicon Montisfereni an. 1210. pag. 90. Concilium Biterrense an. 1233. cap. 24. &c.

Præbendæ nomen demum mansit Canonicorum & aliorum Clericorum *beneficiis*. Dimissa enim domicilii mensæque communione, reditus, commoda, ac proventus, atque adeo ipsa prædia Ecclesiæ diverserunt in portiones, quas *Præbendas* appellarunt, substitutis ingenti disciplinæ Ecclesiasticæ detrimento, mercede conductis honorariis psaltis, qui quotidianum psalmodiæ laborem in choro ipsorum vice perferrent. Stephanus Tornacensis Epist. 160. *Cùm generalis Ecclesiæ Gallicanæ consuetudo singulares portiones Canonicis suis distribuendas concedat, & approbet, & summi Pontificis auctoritas non reclamet.* Lindwodus: *Præbenda differt à Canonica; nam canonica est jus spirituale quod aliquis assequitur in Ecclesia per receptionem in fratrem, & assignationem stalli in choro, & loci in capitulo. Præbenda verò est jus spirituale recipiendi certos proventus pro meritis in Ecclesia, competens percipienti ex divino officio, cui insistit, & nascitur ex Canonia tanquam filia à matre.* Autor Breviloqui: *Præbenda est jus percipiendi proventus in Ecclesia collegiata, ex actione proveniens, competens alicui tanquam uni de Collegio, quod jus ex Canonica descendit.* Concilium Turonense an. 1060. cap. 2. *Si quis aut Episcopus aut Prælatus quislibet contra præfixam regulam aliquod Ecclesiasticum ministerium, vel etiam ipsam Præbendam, quæ Canonica dicitur, ordinare aut dare voluerit, &c.* Concilium Melfitanum an. 1079. c. 1.

Præ-

Præbendæ etiam quæ Canonicatus dicuntur. Concilium Monspeliense an. 1214. cap. 8. *Districte quoque mandamus quod in nulla Ecclesia laici recipiantur in Canonicos & fratres, nec etiam ad Præbendam Canonicalem, quæ consistit in pane & vino, & quibusdam aliis, cùm per hoc Ecclesiæ multa damna proveniant.* Willelmus Tyrius lib. 9. cap. 8. *In Ecclesia Dominici sepulchri & Templi Domini Canonicos instituit, eisque ampla beneficia, quæ Præbendas vocant, simulque & honesta domicilia circa prædictas Deo amabiles Ecclesias assignavit.* Idem lib. 10. cap. 1. *Et in Remensi, Cameracensi, & Leodiensi Ecclesiis beneficia, quæ vulgo Præbendæ dicuntur,—obtinuit.* Et lib. 18. cap. 30. *Certum numerum Canonicorum ibi, & eis certa stipendia, quæ Præbendas vocant, instituit* Leonius Poeta Gallicus, qui vixit an. 1154. in Epist. ad Adrianum PP.

Non peto Præbendas, nec honores Ecclesiarum.

Adde Gregorium VII. lib. 5. Epist. 1. Concilium Pictavense an. 1070. cap. 2. Romanum an. 1078. cap. 3. Claromontanum an. 1095. cap. 6. 12. Pictavense an. 1109. cap. 7. 8. Lateranense an. 1122. cap. 22. Londinense an. 1125. cap. 5. Lateranense an. 1179. cap. 25. &c.

Corpus præbendæ. Charta Bartholomæi Episcopi Parisiensis an. 1226. *Videlicet quod Canonicus nihil percipiat de corpore præbendæ suæ, nisi presbyteri residentiam perfecerit: & si semel perfecerit, oportet iterum perficere, antequam iterato percipiat præbendæ suæ fructum. Corpus autem præbendæ est, quod percipitur præter distributiones cotidianas, quæ illis solis dantur, qui personaliter & præsentialiter intersunt.*

Præbenda gratiæ. M. Robertus de Sorbona in serm. de Conscientia: *Dominus autem bonus Magister est, qui confert omnibus Scholasticis suis, & solùm suis, præbendas optimas, scilicet præbendam gratiæ, quæ prævalet omnibus præbendis de mundo, &c.*

Præbendæ pueriles, quæ *Puerorum* chori sunt: in Monumentis Paderbon. pag. 135. Vide *Puer.*

Semipræbenda, Beneficium quod dimidium fructuum percipit: quippe Episcopi ut Clericorum in suis Ecclesiis numerum augerent, Præbendas Canonicorum in duas interdum diviserunt, quæ inde *Semipræbendæ* dictæ sunt. Quæ quidem Præbendarum sectio inhibita fuit in Turonensi Concilio an. 1163. cap. 1. & apud Neubrigensem lib. 2. cap. 15. quod refertur in cap. *Majoribus* 8. *de Præbend. & dignit. ext.* Majores tamen præbendas dividi posse, si id Ecclesiæ utilitas postulaverit, sanxit Innocentius III. cap. *Vacante*, eod. tit. Vide eundem Innocentium lib. 1. Epist p. 122. edit Venetæ, & lib. 13. Epist. 51. Concilium Parisiense an. 1212. cap. 13. Concilium apud Castrum Gonterii an. 1231. cap. 6. &c.

Præbendarum resignationes, venditiones. Charta Gaufridi Vicecomitis Bituricensis sub Roberto Rege, ex Tabul. S. Ursini Bituric. *Concedimus autem Canonicis quantum numerum addere vel tollere eis placuerit in cœtu propriæ congregationis, & maneat in eorum potestate. Præbendas quoque ipsas ea lege concedimus, ut nullus Episcopus, nullusque Abbas, neque homo vendere vel aufferre præsumat: sed unusquisque Canonicus potestatem habeat suæ præbendæ alteri Canonico dare vel relinquere consilio eorum qui pro ipsa servierint.* Charta Guidonis Episcopi Ambian. an. 1073. ex Tab. ejusd. Eccl. *Assensum dedi post decessum uniuscujusque Canonici quatenus fratres cujus præbenda fuerat horis competentibus assiduè memoriam habeant in suis orationibus. Psalmodiis, Missis, & Vigiliis, uno integro proximo anno præbendæ eorum reditum attribui. Ita tamen ut si fortè Canonicorum aliquis suo parenti vel familiari post ejus obitum præbendam suam emerit, illo mortuo, illius successor cum cæteris fratribus, si forte simul comederint, reficiatur: sin autem aliquid in refectorio comederit, ei detur, & omnia alia præfati sancti Fratribus à Canonicis Matris antedicta dentur.* Charta Hescelini Episcopi Parisiensis an. 1052. in Probationibus Hist. Vergiacensis p. 67. pro Ecclesia Vergiacensi: *Ea verò lege ad congregationem hunc Ecclesiam nostram volumus respicere, ut nihil inibi Sancti Nazarii Episcopus (Augustodunensis) potestatis seu dispositionis exerceat. Decanus autem prælationis officium præbendasque Vergiacensium fratrum det, vel sicut usus, immò abusus est, vendat, pretiumque in fratrum Eddensium usum, sicut eis complacitum fuerit, convertat.* Acta Episcoporum Cenomanensium in Avesgaudo p. 300. *Volens autem Episcopus aliquid Canonicis suis dare, nihil habens de Dominio, quod dare potuisset, tamen caritativè dedit eis medietatem venditionis præbendarum Ecclesiæ suæ. Et contra fecit, quod etiam non fecisset, hoc est enim Canonicis suis Ecclesiam de Prorigniaco, & Ecclesiam de Loyaco, & dedit unam Hildeburgi sorori suæ primogenitæ, & alteram Godehildæ germanæ suæ secundæ.* Ex quibus postremis verbis patet quanta in rebus Ecclesiasticis viguerit ea tempestate morum corruptela, habetur inter Epistolas Alexandri II. à Massono editas, 13. in qua ad Remensem Archiepiscopum scribens, queritur, quod in illius Provincia adeo invaluerit pestis Simoniaca, & quod Bellovacensis Episcopus bona Ecclesiastica palam dissiparet. Quibus verbis præbendarum venditiones innuisse colligimus, ex Epistola Diensis Episcopi, Legati Apostolici ad Gregorium VII. Pap. descripta ab Hugone Flaviniacensi in Chronico Virdun. pag. 203. ubi ait, in ea Diœcesi, neglectis summi Pontificis Decretis, simoniam obtinuisse, adeo ut in Concilio Pictavensi Episcopum de ea insimulatum ab Episcopali functione suspendere coactus fuerit, tum maximè, quod *post Decretum præbendas vendiderit,* in eadem deinde Epistola idem Legatus scribit, Archiepiscopum Turonensem *comprobatum fuisse ante Episcopatum Decanatum emisse, quem ex consuetudine hujus Ecclesiæ, nisi quia jam Sacerdos fuisset, vel jam futurus Sacerdos esset, habere non posset.* Et sanè Guibertus lib. 1. de Vita sua cap. 7. testatur, sua ætate ægrè semper tulisse Presbyteros, tum simoniacorum abusuum emendationem, tum etiam sibi interdicta subinde matrimonia, quibus quidem beneficiorum distractionibus auctoritatem dabant Principes ipsi: quos inter in Galliâ nostra idem Guibertus Henricum I. præsertim carpit, qui, ut ait, *multùm erat cupidus, & Episcopatuum venditionibus assuetus:* Sed & Philippum filium ac successorem eo nomine exagitat, quem *hominem in Dei rebus venalissimum appellat.* Extat Charta ejusdem Regis in Tabulario Maurigniacensi an. 1106. quæ præbendarum venditioni manus saltim dedisse evincit: *Concessimus ut Canonicis, qui eo tempore vivebant, vita comite, canonicas, quas præbendas vocamus, canonicè tenere liceret. Si verò vendere qualibet occasione quilibet eorum, vel omnes vellent, aut Abbati Sanctæ Præfatæ Trinitatis vendant cum omni alio emptore penitus remoto dimittant.* Idipsum præterea docet Historiola illa, quam Michaël Scotus lib. 4. Mensæ Philosophicæ cap. 28. refert: *Cum Episcopus Carnotensis promisisset Philippo Regi Franciæ, quod primam præbendam sibi daret ad votum, & cum multæ vacassent per vices, indignatus est Rex: cui remandavit, quod nullam adhuc dederat, sed omnes vendiderat.* Ex supra allatis locis abunde colligitur, quàm altè radices egerit hæc inveterata in præbendarum venditionibus simonia, quam diu fovit receptus in omnibus fermè Ecclesiis usus, sive abusus, adeo ut eo ipso ævo Græcanicas etiam pervaserit, ut docemur ex Concilio Nicæno II. pag. 611. 637. edit. Labbei & ex Zonara tom. I. Annal. pag. 61. 1. edit. *Cum omnia ministeria Ecclesiastica ita eo tempore haberentur venalia, quasi in foro sæcularia mercimonia,* inquit Glaber lib. 5. cap. 5 ubi hæc subdit: *Omnes quippe gradus Ecclesiastici à Maximo Pontifice usque ad Ostiarium opprimebantur per sua damnationis pretium, ac* juxta

juxta vocem Dominicam in cunctis grassabatur spiritale *Latrocinium*. Illud porrò damnandum præbendarum commercium, maximè in Gallicanis Ecclesiis, ditioni suæ subditis, funditus evellere annixus est inprimis Henricus Imperator, coactis universis Episcopis, editoque statuto, quo penitus illud interdictum est; ut autor est idem Glaber: cum in Francicis interea summi Pontifices suas vicissim curas conferrent, præsertim Leo II. in Concilio Remensi, deinde Gregorius VII. per suos Legatos Amatum Oleronensem, & Hugonem Diensem Episcopos & Abbatem Cluniacensem, qui coactis variis in Provinciis Synodis Episcopos & Canonicos simoniacos abrogârunt: postmodum Urbanus II. in Concilio Claromontensi: ac denique Hadrianus IV. in Bulla ad Canonicos Calvi montis: *Jamdudum autem Sacrosancta Romana Ecclesia decernente dinoscitur institutum, ut in Ecclesia nostra de Monasterio B. Dionysii ad divina dependenda obsequia Monachi ponerentur, ad quorum usum & dispositionē decedentium Canonicorum beneficia devenirent. Ut igitur tam laudabilis institutio nullius valeat astutia vacuari, per præsentia vel scripta mandamus, quatenus præbendas & beneficia vestra vendere, vel quomodolibet alienare nullatenus præsumatis: alioquin nos & alienationes ipsas auctoritate Apostolica vacuamus, &c.* Vide tom. 2. Spicilegii Acheriani pag. 601. 602. & Michaelem Scotum lib. 4. Mensæ Philosophicæ cap. 28.

Præbenda, pro *Præbendarius*. Will. Malmesburiensis in Vita S. Aldhelmi Episc. cap. 6. *Erexit Aldhelmus augustiorem Ecclesiam in honorem Domini Salvatoris,--- quem promoventem his virtutum successibus in altum nitentem Leutherius West-Saxonum Episcopus conspicatus, ibidem eum in Præbendam, postea in Abbatem erexit.*

Præbenda equi, quod ad diurnum victum equo præberi solet. Fulcherius Carnot. lib. 1. cap. 14. *Jusserat ipse vespere precedente---ut unusquisque pro posse suo de annona nuteretur præbendam equo suo impendere, ne in die crastino subter equitantes hora bellica debiles fame deficerent.* Vitæ Abbatum S. Albani: *Præbendam quotidianam ad duos equos de granario nostro.* Statuta Ordinis de Sempringham: *Poterit tamen loqui cum fratre stabulario de necessariis, ut est de ferrandis equis, & quando tribuit eis præbendam & fœnum.* Vide Fletam lib. 2. cap. 74. §. 1. cap 78. §. 2. Forteſcutum de Laudib. Legum Angl. cap. 35. &c. *Le Roman de Vacces* MS.

Et le Duc quant Nonne sonna,
Fist provende as chevaux donner,
Et au ser fist sa gent monter.

Præbendare equum. Fleta lib. 2. cap. 73. §. 3. *Equus si in statu laborandi debeat observari, de sexta parte bussilli avenæ singulis noctibus oportebit ipsum præbendari.* Adde cap. 76. §. 8. Monasticum Anglican. tom. 1. p. 649. *Ad præbendandos equos suos & hospitum suorum, &c.*

Præbendarium, Provenderium, Aquarium, ubi equi adaquantur, *Abbrevior*, unde vocis Gallicæ origo: quo scilicet equi aqua *apprabendantur:* seu locus, unde *aqua præbenda* hauritur pro equis. Charta Simonis Comitis Montisfortis an. 1207. in Hist. Monmorenciaca p. 77. *Conquerebatur-- de præbendario aquæ Dugniaci confracto & destructo.* Alia Matthæi de Monmorenciaco an. 1218. ibid. p. 84. *Item de riparia, quæ solet fluere per terram S. Marcelli, & peto, quod habet provenderium suum, & cursum suum, sicuti habere solebat.*

Præbendarius, & *Præbendarium*, in libro MS. Roffensis Ecclesiæ cap. Quid mensuræ granarii continent: *Est mensura unde distribuitur: mensura equi debet esse 13. pollicum latitudinis infra circulum, & altitudinis trium pollicum.* Monasticum Angl. c. tom. 1. p. 149. *Inveniet etiam Celerarius salem, & ligna ad ignem, & singulis diebus duo pulmenta: ad unum de fabis siccis unum præbendarium rasum, vel de novis cumulatum de granario.* Ibidem: *Percipiet Coquinarius ad Pascha tria præbendaria frumenti de granario ad flathones inveniendos.* Tabular. Eleemosynariæ Montismorilionis in Pictonib. *Supradicti fratres retinuerunt sibi decimam tam in annona, quam in bestiis, & unum præbendarium de frumento cumulatum sine concussione.* Tabular. Absiæ fol. 154. *Quinque præbendaria avenæ.* Charta an. 1365. apud Duchesnium in Hist. *Des Chasteigners* pag. 41. *Item un prebandier de froment de rente, que soloit avoir ledit feu, &c.*

Præbendarius, qui *præbendam* suscipit. Catholicum parvum: *Prebendarius, Prebendier, ille, qui confert alicui præbendam.* Rectiùs Jo. de Janua: *Præbendarius, qui dat præbendam, vel potiùs qui recipit.* Ebrardus in Græcismo cap. 9.

Præbitor est qui dat præbendas: suscipiens has
Præbendarius est, sicut legista docet nos.

Petrus Damianus in Vita S. Romualdi cap 13. *Cæcus quidam, præbendarius videlicet patris ejus, ad sepulchrum illius venit, &c.* Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 78. de Pauperibus: *Si pecuniam habebunt, sit domino, cui præbendarii erant, si super terram ejus sit.* Adamus Bremensis cap. 84. *Qui postmodum ab honore suo depulsus, & ab omni hæreditate sua, apud Magdeburg præbendarius, vitam, ut dignum erat, mala morte commutavit.* Ratpertus de Casib. S. Galli cap. 16. *Universæ familiæ præbendariis, id est, centum septuaginta viris, cum nunquam ante se nisi avena pascerentur, pura de spelta dederat grana.* Chartæ Henrici III. Imp. an. 1056. & Henrici IV. an. 1065. ex Tabulario S. Maximini Trevirensis: *Servientes verò qui præbendarii sunt, & qui fratribus infra claustrum serviunt, &c.* Statuta antiqua Cartusiensis Ord. 3. part. c. 33. §. 4. *Præbendarii, etiamsi debiles sint, senes, aut infirmi &c.* Adde Statuta ejusdem Ord. an. 1668. part. 3. c. 3. §. 1. 8. Vide Alemannica Goldasti tom. 2. pag. 191. Zyllesium pag. 39. &c. Neque alii sunt, quos nostri olim *Prouvoires* vocabant, quam *præbendarii* presbyteri: nam & Hugo Plagonus vetus Gallicus interpres Will. Tyrii lib. 6. cap. 16. *Sacerdotes*, vertit *le prouvoire.* Robertus Bourronus in Hist. MS. Merlini: *Merlin vit che duel, & les prouvoires & les Clers qui chantoient. Le Roman de Garin le Loherans:*

Et les prevoires escorcent il tout vis,
Sont Arcevesques & Evesques ocis.

Alibi:

La veissiez maint provoire ordene,
Tot revestu pardevant son autel.

Petrus *de Fontaines* c. 14. *Por chevalerie, por ordre, ne por digneté de prevoire.* Quod quidem eo potissimum observandum, quod etiamnum Lutetiæ Parisiorum platea, S. Eustachii ædi proxima, nomen *de rue des Prouvoires*, seu, ut hodie efferunt, *des prouveres*, retineat, quod in ea istius parochiæ præbendarii Presbyteri commanerent, qui *ruë des Prestres* dicitur in Parochia S. Severini.

Provenda, ex Gallico *Provende*, ut effertur ab Hugone *Plagon* in versione Will. Tyrii lib. 7. c. 9. Capitulare de Villis c. 50. *Et qui hoc non habuerit, de Dominica accipiat provendam.* Vetus Poëma MS. cui titulus, *Le Desspirement du corps:*

Nus ne te puet desaaisier,
Ne ta prouvende amenuisier.

Approuvandement, in Consuetudine Hannoniensi cap. 40. pro præbitione cibi & potus. *Præsenda* & *profenda*, dicunt Itali: *La profenda del fieno*, apud Interpretem Crescentii de Agricult. *Profende communali del biado*, apud Matth. Villaneum lib. 1.

Provendarius, idem, quod *Præbendarium*, seu *Provenda:* mensura annonæ præbendariæ. Charta Willelmi Comitis Pontivi an. 1205. in Hist. Ecclesiast. Abbavillensi cap. 26. *Quinque provendarios avenæ, quos leprosi de valle reddere debent.* Vide tom. 2. Monastici Anglic. pag. 1.

Provendarius, idem qui *Præbendarius:* qui *provendam*

dam, seu *prebendam* percipit: cui ad victum cibus vel potus præbetur. Adalardus in Statutis Corbeiensibus lib.1. *Isti sunt provendarii, qui omni tempore æqualiter & pleniter in nostris diebus esse debent.* Et lib. 2. pag. 19. *Ut de provendariis, qui ibi servire debent, certa discretio servetur, ut & sufficienter sint, & ultra quam necesse est nullo modo sint, quia ipsi de eadem decima & pascendi & vestiendi sunt ea mensura, quæ eis competit, ita ut nec penuriam patiantur, nec aliqua superfluitate distendantur.* Mox: *Similiter ut ipsi provendarii eadem qualitate & quantitate cibi & potus, sicut cæteri provendarii nostri, sustententur: id est, ut pensam secundum cæterorum consuetudinem per mensem; similiter panem & potum secundum eorundem consuetudinem accipiant, &c.* Ex quibus satis patet, his locis *provendarios* non esse, qui necessaria prævident seu præparant, quos nostri *Pourvoieurs* vocant. Cæterum ejusmodi *prabendarios* habent etiam in Ecclesia Græcanica Monachi in suis Monasteriis, de quibus Allatius lib.3. de utriusque Ecclesiæ-Consensu cap. 8. §.8.

Prouvatia, idem quod *Provenda*, mensura annonaria. Charta an. 937. in Tabulario Eccl. Augustod. de Censibus: *Circulos* 12. *prouvatia avena mod.* 1. *mense Mart.*

Prevenderiata terra, non semel in Tabulario Absienti: *Concesserunt Bernardo de Bobo, & aliis fratribus Absiæ quinque prevenderiatas terræ ante vineas, &c.* Infrà: *Dedit Monachis Absiæ tres prevenderiatas terra inter Molum & Clenam.* Ita fol.52.108. & in libro Chirographorum ejusdem monasterii fol. 63. Ibid. fol. 66. *Tres prebenderiata terræ*, fol. 76. *ruptura trium provenderiatarum terræ.* Adde fol. 95. &c.

PRECAMBIARE. Vide *Cambiare.*

PRÆCANTARE, In modum incantatorum immurmurare. Acta Martyrii S. Castuli n.3. *Permitte me ei præcantare, & forsitan recipiet sanitatem.*

Præcantator, qui aliàs *Incantator*, *Carminator*, Gallis *Enchanteur*. Jonas Aurelian. lib. 1. de Instit. Laicali cap. 6. *Phylacteria, vel characteres diabolicos, nec sibi, nec suis, aliquando suspendant: præcantatores vel ministros diaboli fugiant.* Adde Concilium Toletan. XVI. cap. 2. *Præcantare* & *Præcantatio* dicitur præsertim in præstigiis magicis. Glossæ: *Præcantat*, ἐπᾴδει. Marcellus Empiricus cap. 15. pag. 105. *Præcantabis jejunius jejunum, &c. Præcantationes.* Veteres Glossæ: *Præcantationibus consecrata*, ἐπαοιδαῖς τετελεσμένη. Apud Juvenalis interpretem, Sat. 15. *Statuta Memnonis magicè consecrata, id est præcantationibus consecrata.* Sic Solinus c.27. dixit: *Heliotropium gemmam præcantationibus consecrari.* Vegetius lib.3. Artis veterin. c. 44. *Aliquanti præcantatione tentant afferre remedia, quæ vanitas ab aniculis solis diligenda est: cùm animalia, sicut homines, non manibus verbis; sed certa medendi arte curentur.* Ita *Præcantationes*, apud Gaudentium Brixiensem Episc. Tract. 4. in Vita S. Samsonis Confess. MS. cap. 3. apud Aimoinum lib. 3. Hist. Fr. cap. 51. *Præcantatrix*, apud Plautum in Milite Glor. ἡ ἐπαοιδός.

——da quod dem Quinquatribus,
Præcantatrici, conjectrici, ariolæ, atque haruspicæ.

PRÆCELLENTISSIMUS, epitheton vulgo tribui solitum Regibus Franciæ, à Gregorio M. PP. locis indicatis in Dissert. 23. ad Joinvillam, in Conventu apud Andelaum an. 587. In Synodo Germiniacensi sub Carolo C. tom. 6. Vitar. SS. Ord. Benedicti pag. 250. à Gregorio Turon. in Vita S. Aridii Episcopi Lemovic. pag. 696. à Fortunato in Vita S. Germani Paris. cap. 12. 22. Baudouinia in Vita S. Radegundis cap. 6. 18. eadem S. Radegunde in Epist. ad Episcopos, Joanne VIII. PP. Epist. 30. Paschasio Radberto in Epitaphio Vualæ Abb. Corbejensis lib. 2. cap. 17. Hildeberto Cenoman. Epist. 6. ex iis, quæ editæ sunt, tom. 13. Spicilegii. In Capitulari Saxonum an. 797. in Capitul. 6. an. 819. cap. 8. in Formula, 9. 38. ex Baluzianis, &c. Vide Diurnum Romanum cap. 1. tit. 3. cap. 2. tit. 1. cap. 4. cui hæc prætereà addere placet ex Tabular. S. Dionysii de Capella ch. 99. *Itaque Dagobertus præcellens Rex propter ignaviam eorum secundum Legem Romanam ab eis paternas possessiones ideo subtraxit, &c.*

Præcellentia, eorundem titulus honorarius, in Epist. 40. inter Francicas tom. 1. Hist. Franc. (Adde Epist. 36.) in Charta Caroli C. in Tabulario Dervensi, & in aliis apud v. cl. Steph. Baluzium in Append. ad Capitul. n. 64. 92. 99.

PRÆCENTOR, *Qui vocem præmittit in cantu*, Isidoro lib. 7. Orig. c. 11. Primus Cantorum in Ecclesia, qui Cantoribus præest: dignitas Ecclesiastica in Cathedralibus, vulgò *Préchantre*. Honorius Augustod. lib. 1. cap. 17. *Præcentor, qui cantantes voce & manu incitat, est servus, qui boves stimulo minans dulci voce bobus jubilat.* Idem cap. 74. *Præcentores, qui chorum utrinque regunt, sunt duces, qui agmina ad pugnam instruunt.* *Præcentor Palatii*, id est Capellæ Regiæ, apud Hincmarum Remensem in Epist. ad Carolum M. de Vita S. Dionysii, apud Mabillonium: ubi quidam codices MS. *Præceptor* præferunt.

Præcentor, seu *Armarius*, in Monasteriis idem munus obit, quod Præcentor in Ecclesiis Cathedralibus. De hoc officio multa habet Udalricus lib. 3. Consuetud. Cluniac. c. 10. Adde Monasticum Anglic. tom. 1. p. 299.

Præcentor tabularum, officium Monasticum, qui *tabulis officialibus* præerat. Ingulphus: *Præcentori tabularum, ac ejus assignationibus in Choro tam Abbas & Prior, quàm tota cætera Congregatio humiliter obediat.* Vide *Tabulæ Officiales.*

Præcentria, in Monasteriis. Vide Statuta Ordinis de Sempringham pag. 767.

Præcentoria, dignitas Præcentoris, apud Arnulphum Lexoviensem in Epist. pag. 50. Eadem

Præcentura dicitur apud Hugonem Flaviniacensem pag. 261. Charta Evrardi Ambianens. Episcopi an. 1218. qua *Præcentoriam* erigit in sua Ecclesia: *Sic autem distincta sunt dictorum personatuum* (Cantoriæ & Præcentoriæ) *officia. Præcentor proximum stallum post Decanum, Cantor proximum stallum post Præcentorem habebunt. Præcentor in superiori stallo Canonicos installabit, Cantor in inferiori. Uterq; dabit regimen duarum Scholarum cantus. Jurisdictio Puerorum communis erit utrique: communi consilio recipient in Choro Pueros: uterq; poterit ejicere delinquentem; ejectus ab uno, non introducetur ab alio, nisi ejicientis satisfecerit arbitrio. Præcentor audiet à Pueris id, quod debent cantare. Cantor etiam pro excessibus suis verberabit. Præcentor & Cantor simul regent Chorum in Nativitate Domini, in Epiphania, in Pascha, in Ascensione, in Pentecoste, &c. In aliis duplicibus Cantor cum uno de Canonicis reget chorum in ordinibus, in consecratione Chrismatis, in benedictionibus Abbatum. Præcentor chorum reget in Synodo; prima dies est Præcentoris, secunda Cantoris. Præcentor officium anni prænuntiabit, & in iis omnibus, si alter absens fuerit, ille, qui præsens erit supplebit defectum. Cantoris erit scribere tabulam Cantorum, &c.* De Officio *Præcentoris* agunt præterea Statuta Ecclesiæ Leichefeldensis in Monastico Anglic. tom. 3. pag. 241.

PRÆCEPTARE, Præcipere, præceptum dare: S. Gerardus Abb. Sylvæ Major. in vita S. Adelardi c. 9. *Omnia, quæ præceptat S. Benedictus, &c.*

PRÆCEPTOR, Dominus, Princeps, supremus Magistratus. Willelmus Tyrius lib. 20. cap. 31. de Assassinis: *Magistrum solent sibi præficere, & eligere Præceptorem, quem —— Senem vocant.* Vincentius Belvac. lib. 31. c. 93. *Assasini & eorum Præceptor Vetulus de Montanis.* Adde Jacobum de Vitriaco l. 3. p. 1142.

Præceptores Palatii, qui aliàs *Comites Palatii*. Walafridus Strabo lib. de Reb. Eccl. cap. 31. *Quemadmodum sunt*

sunt in palatiis Præceptores, vel Comites Palatii, qui sæcularium causas ventilant, &c. Extat ejusdem Walafridi Carmen *Ad Thomam Præceptorem Palatii*, tom. 6. antiq. Lection. Canisii pag. 630. Vita S. Aldrici Episcopi Senonensis cap. 9. apud eruditum Mabillonium tom. 5. Vitar. SS. Ord. S. Benedicti: *Super quibus Jocundatus Imperator Augustus, eum Præceptorem Palatinum instituit, ut vita Imperialis Aulæ, & majora negotia suæ discretionis arbitrio definirentur.* Vide *Præcentor*.

Præceptores, dicti apud Hierosolymitanos & Templarios Milites, domorum, quas in provinciis possidebant, Procuratores, quos vulgò *Commandeurs* dicimus. Jacobus de Vitriaco in Hist. Hierosol. cap. 65. *Pari modo summo & principali Magistro Hospitalis S. Joannis, Procuratores domorum, quos Præceptores nominant, certam pecuniæ summam singulis annis transmittunt.*

Præceptoriæ, Prædia, *Præceptoribus* assignata: *Commanderies*. Vide tom. 2. Monast. Anglic. p. 546. & seqq.

PRÆCEPTORIÆ *literæ*, dicuntur in Jure Canonico, eæ, quibus præcipitur à Summo Pontifice, ut vacans alicui conferatur Beneficium. Earum formulam recitat Franciscus Florens in Decret. Greg. IX. p. 73. 74. Vita MS. S. Gaugerici Episcopi Camerac. lib. 1. cap. 10. *Deinde vero Rex eum datis comitibus cum præfunctoria Epistola ad Egidium metropolitanum sedis Remensis Episcopum honorificè deduci præcipit, utque ab ipso juxta sanctorum Canonum instituta Sacerdos quidem & Pontifex quàm decentissimè ordinaretur.* Ubi legendum censuerint *præceptoria*.

PRÆCEPTUM, Diploma Regium, Charta Regia, *Præceptum Imperiale*, in l. 3. Cod. Th. de Incest. nupt. l. 2. de Operib. public. Abbo Floriacensis in Canonib. cap. 6. *De præceptis regalibus & imperialibus: Gloriosissimorum Regum potentia stabile firmumque esse voluit, quidquid vel opere præcipiendo constituit, maximè utilitatem Ecclesiæ suorum procerum suggestionibus ratum esse judicavit, &c.* Et cap. 7. *Sunt præcepta regalis, id est imperialis jussionis auctoritate reborata, quibus consentiunt Romanorum Pontificum privilegia sub excommunicationis anathemate decreta.* Theganus de Gestis Ludovici Pii c. 10. *Jussit supradictus princeps renovare omnia præcepta, quæ sub temporibus patrum suorum gesta erant Ecclesiis Dei, & ipse manu propria ea cum subscriptione roboravit.* Adde cap. 13. 19. Adrevaldus lib. 1. de Miracul. S. Benedicti cap. 19. *Regali munificentia huic sacratissimo Cœnobio à priscis Francorum Regibus per præcepti proprii syngrafum concessum fuerat, ut &c.* Ditmarus lib. 3. *Præcepta, quæ munera regalia seu imperialia detinebant, igni comburebat.* Utuntur Gregorius M. lib. 7. Ind. 2. Epist. 17. 27. Gregorius Turon. l. 8. Hist. Franc. c. 20. de Miracul. S. Martini cap. 15. Codex Carolin. Epist. 51. Aimoinus lib. 5. c. 17. Capitula Caroli M. lib. 3. c. 28. Synodus ad Theodonis villam c. 4. Synodus Beluacens. an. 845. c. 4. Suession. an. 853. c. 6. 11. Capitula Caroli Calvi tit. 6. c. 11. 24. tit. 27. c. 4. tit. 32. c. 6. Leges Luithprandi Regis Longob. tit. 55 §. 4. Marculfus & vett. Formulæ passim, Helgaudus in Vita Roberti Reg. & alii.

Præceptio, eadem notione, in Charta Caroli M. apud Meurissium in Episcop. Metensib. p. 185. Vide l. 19. Cod. Th. de Judæis.

Ejusmodi autem Præceptorum formulam sic describit Papias: *Præcepta, mundiburdia magnatum & potestatum secularium sunt tantummodò. Propriè autem Regum vel Principum præcepta signum certum non habent in exordio: sed quod facere collibuerit, vel crucem, vel chrismon, vel literam quamlibet circundatam serpentibus, vel quodlibet aliud. Solet autem prima linea præceptorum longis & æqualibus literis figurari. Initium autem præceptorum hujusmodi est: In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis HE. gratia Dei imperator Augustus. Post hæc introducetur persona Imperatoris loquentis, reddentisque causam, qua inductus voluerit illud Præceptum statuere, dicens, Regia competere potestati (al. pietati) ut talium virorum, quibus ipse rogatus sit, non debeat contemnere preces, vel aliam, quam voluerit causam. Post hæc quod loco vel homini illi sua auctoritate concedat. In fine erit locandum: Ut quicunque contra illius præcepti decretionem fecerit, mille auri optimi libras, vel tale quid, quod instituere Imperator voluerit, persolvatur, medietatem Regi, & medietatem loco, vel homini. Post hæc adjiciendum est, quod Imperator propria manu subscripserit, & proprio sigillo signari jusserit. In fine Monogramma est ponendum, in quo nomen Imperatoris, & Imperatoris Augusti, & Dei gratia connexum habeatur, vel alia, quæ Imperatorem deceant: Signum Domini Ottonis Serenissimi Imperatoris. Post hæc sic: Henricus Cancellarius* Vreg Vercellensis Episcopi recognovi. Factum anno Dominicæ Incarnationis M. Indictione VI. anno verò ejus Imperatoris regni XII. Actum Romæ feliciter.* Hæc desunt in MS. Navarræo.

PRÆCESSOR, *Episcopus, Præsul*, in Chronico Vvalciodorensi: eundemque *locum velut superiorem sub regimine Landunensis Ecclesiæ præcessoris constituit.*

PRÆCINCTA, *Præcinctum*, Ambitus, fines ac limites, intra quos locus quispiam *præcingitur*, concluditur. Vita S. Frontonii in Vitis Patrum n. 8. *Et abierunt per viam juxta præcinctum montis, euntes soli.* Ubi quædam editiones habent *præcinctorium*. Charta Vindiciani Episcopi Cameracensis apud Miræum in Diplomat. Belg. lib. 1. cap. 5. *Non aliquis præsumat in his, quæ diximus, aut in villis inibi pertinentibus præcinctam habentibus, inferre aliquam molestiam, &c.* Charta Henrici Imp. an. 1101. in Hist. Lobiensi lib. 9. p. 400. *Ambitum quoq; Monasterii, quem præcinctum vocant, sicut ab eodem Imperatore Ottone determinatus est, nos quoque concedimus, ut sint undiq; termini, rivulus videlicet, &c.* Charta Philippi Regis Franc. an. 1065. ex Tabulario S. Petri Hasnoniensis: *Supplicaverunt, ut præcinctum parochiæ totius villæ Hasnoniensis—ab omni exactione absolutum firmaremus.*

PRÆCINCTURA, Exactio, teloneum, vectigal. Charta Otheboldi Abbatis Gandensis: *Sed & præcincturas, & telonea in omni regno suo nobis—indulsit.* Apud Duchesnium in Hist. Limburgensi p. 25.

PRÆCINCTORIUM, Vestis sacerdotalis. In veteri Missa, ab Illyrico edita, habetur oratio *ad Præcinctorium*, cum illud scilicet induit Episcopus, sacra facturus: *Præcinge me, Domine, virtute, & pone immaculatam viam meam.* Ubi Cardinalis Bona *Præcinctorium* esse ait, quod Honorius lib. 1. cap. 206. *Subcingulum* sive *Subcinctorium* vocat, solumque Romanum Pontificem eo uti, cùm solemniter celebrat, esseque instar parvi cujusdam manipuli, è sinistro latere pendens: illudque videri, quod Græci ἐπιγονάτιον vocant, formæ quadrangularis palmi & dimidii ex utroque latere, quod è zona appensum gestatur, & solis Episcopis ratione dignitatis permittitur.

PRÆCIPITARIA, *Præcipitatoria*, Aries, machina bellica, quæ muros præcipitat & diruit: pro *petraria*. Matth. Paris an. 1242. p. 396. *Ipsi igitur dictum Castrum solito acerbiùs impugnantes, tam truculenter, tam infatigabiliter erectis mangonellis flagellarunt, compositis petrariis dissiparunt, compactis præcipitariis impegerunt, &c.* Idem an. 1248. p. 502. *Muros & castra civitatis mangonellis, petrariis, & præcipitatoriis undique erectis flagellarunt.*

PRÆCIPITIUM, ipsa præcipitatio, in Concil. Braccarensi an. 593. c. 16. præsertim pœna *præcipitationis*, qua reus sententiâ judicis de excelso aliquo loco præcipitatur, olim recepta, ut observatum à Petro Fabro lib. 1. Semestr. cap. 18. lib. 2. cap. 7. falsumque esse, quod tradit S. Augustinus tract. 11. in Evangel. Joannis, hocce supplicii genus veteribus inauditum: *Quando potestates Romanæ talia supplicia decreverunt, ut præcipitarentur homi-*

homines. Infrà: *Potestates Romanæ nunquam talibus suppliciis usæ sunt.* Κρημνώδης θάνατος, apud Georg. Acropolitam in Chron. cap. 5. Certè posterioribus sæculis in usu fuisse complura ostendunt exempla, in vita S. Kentigerni Episcopi Glascuensis n. 5. apud Continuatorem Aimoini lib. 5. cap. 53. Galbertum in Vita Caroli Comitis Flandr. n. 123. Herimannum de Restaurat. S. Martini Tornacensis cap. 35. Ordericum Vitalem lib. 12. p. 885. Will. Malmesburiensem lib. 5. p. 155. Autorem Gestorum Ludovici VII. cap. 3. Gaufridum Villharduinum n. 163. Joannem Cinnamum lib. 6. n. 2. pag. 129. Pachymerem lib. 9. cap. 26. Laonicum lib. 1. pag. 23. edit. reg. &c. Huc etiam spectat Charta Henrici Ducis Brabantiæ pro Communia Bruxellensi an. 1229. Theophanem an. 10. Zenonis. *Qui falsè mensuraverit, præcipitabitur.*

In præcipitia jactari, apud Julium Firmicum lib. 3. cap. 5. Concilium Bracarense I. cap. 16. *De his qui sibi mortem violentam inferunt per præcipitium.*

PRÆCLAVA, *Præclavium*, παρυφὴ, *Prætexta*, in Gloss. Gr. Lat.

PRÆCLUIS, *Inclytus, valdè gloriosus.* Papiæ. Nizo Abbas in Vita S. Basini Archiep. Trevir. n. 4. *Crevit pusio præcluis, suorum natalium, vitæ dulcedo pariter & gloria.* Occurrit præterea apud Martianum Capellam lib. 1. Bonifacium in vita S. Livini Episc. cap. 2. Suenonem in Hist. Danica cap. 2. 3. 5. &c.

Præcluere. Auspicius Episcopus Tullensis ad Arbogastem Comitem: *Et geminato lumine sic præcluis omnibus.* Utitur etiam Terentianus Maurus:

Et qui venusta præcluent comœdia.

Vide *Cluis.*

PRÆCO, Prætor, seu Judex Urbanus, *Major*, nostris *Maire.* Charta Donationis Burgi Angeriacensis Abbati S. Joannis à Guillelmo Duce Aquitaniæ factæ anno 1048. apud Beslium p. 430. *Ipse etiam Abbas habet in villa credentiam 15. diebus: habet etiam Præconem in villa, &c.* Speculum Saxonicum lib. 3. art. 55. *Super Illustrium vitam, & eorum sanitatem, nemo judex existit, nisi Imperator. Super vitam Bannitorum condemnatorum, nullus nisi verus Præco judicabit.* Art. 56. §. 1. *Præco communis, cùm a judice & Scabinis fuerit electus, Regi tenetur fidem facere secundùm jus Liberorum.* Art. 61. §. 3. *Præco ad minus dimidium mansum habere debet proprietatis. Omnes illius jurisdictionis ab ortu solis, si judex ibi fuerit, usque ad meridiem judicium debent expectare.* Ubi præcones isti, quos Saxones *Fronbotten* vacant, sunt minores Scabini, ut observat Gryphiander in Weichbildis Saxonicis c. 57. Præcones verò ejusmodi ex Liberis hominibus, quos *Proprietarios* vocabant, eligebantur, ut est in lib. 1. art. 2. §. 5. Concilium Saltzburgense an. 1281. can. 15. *Statutum—contra Patronos, & judices & Præcones editum, qui bona invadunt decedentium Clericorum, &c.* Adde Metropolim Salisburgensem tom. 2. p. 30. 574. tom. 3. p. 398. 409. Charta Friderici II. Imp. an. 1193. pro Monasterio S. Quirini Tegernesehensi: *Sculteros & præcones de cætero nullos instituat, ad quod officium Abbas viros aptos, quos voluerit, provideat, &c.* Consuetudines Arkenses an. 1231. in eod. Tabulario S. Bertini: *Præco verò Choræ neminem pandare potest, nisi per judicium Choremannorum.* Id est, *Major villæ.* Infrà: *De vino vel cervisia malè mensuratis, quinque solidos, de quibus habebit Præpositus duos, Chora 2. solidos, & Præco 12. denarios.* Nescio, an hac notione *Præconem* intellexerit Gauterius de Bellis Antiochenis pag. 443. *Dux igitur Vicecomitem* (Antiochiæ) *ad se vocari jubet, Vicecomes Prætorem, Prætor Præconem, Præco Judicem, &c.*

Præconatus, *Majoratus*, Gall. *Mairrie.* Tabul. S. Bertini ch. 109. *Recognoverunt se vendidisse—& ad Legem vverpivisse cum omnibus solemnitatibus, quæ in venditionibus & vverpitionibus solent & debent adhiberi pro evidenti necessitate sua Præconatum, sive Majoratum, terras, nemora, & alia quæcumque habebant, & habere consueverant in dominio de Arques, &c.* Charta Gervasii de Castello novo an. 1286. in Tabul. Monast. S. Vincentii de Nemore: *Custodiant, & ab omni læsione prælegant, videlicet de meo proprio Præconatum castri novi de dono Garzonis Brusle, Præconatum Bruerolarum de dono Nicolai Gardin.*

Præco, Apparitor, viator, Italis *Commendador*, nostris *Serjant:* in Statutis Venetis an. 1242. lib. 1. cap. 14. Ita *præcones*, pro iis, quos *servientes* dominicos, seu *Sergeans de Seugneuries* appellamus, usurpat Regestum Castri-Lidi in Andibus f. 48. *Præco de Susa debet hominium & ligetiam Domino Susæ, &c.* Infrà: *Si præco custodierit prisonem in Castello, expensam suam debet habere, & facere ea, quæ ad præconariam pertinuerint.*

Præcones, Circulatores, in Canonib. Hibern. l. 42. cap. 15.

PRÆCONARE, *Præconare, Præconizare*, Prædicare, extollere, *Preconiser.* Gloss. Gr. Lat. κηρύσσω, *Præcono, prædico.* Martianus Capella lib. 17. *Ingressuros etiam cunctos nominatim vocabat, fama præconans.* S. Eulogius lib. 1. Memorial. Sanct. *Solvite divinis laudibus ora, summique Redemptoris beneficia extollentes, præconate & dicite, &c.* Infrà: *Qui liber— vestrorum actuum gloriosam memoriam præconatur.* Adde lib. 2. cap. 1. lib. 3. cap. 13. *Præconari* etiam dixit Honorius Augustodunensis lib. 3. cap. 1. Vide S. Maximum Homil. 1. de Natali Domini, Petrum Bles. Homil. 6. Joannes Sarisber. lib. 7. Policrat. cap. 19. 23. & aliis locis, Herimannum de Restaurat. Monast. S. Martini Tornacensis cap. 114. Eadmerum lib. 2. Hist. Novor. Acta S. Foranni Abb. n. 5. Acta Archiep. Rotomagens. p. 447. &c.

Præconari, alia notione. Anonymus lib. 4. de Miraculis S. Benedicti cap. 12. *Quidam rusticus, dum Sacerdote ex more præconante, audisset celebrem solemnitatem translationis patris Benedicti annuntiari,—parvi pendens ejusdem præceptum Sacerdotis, qui jusserat omnes parochiales suos esse feriatos, statuit eo die agriculturæ operam dare, &c.* Ubi *præconari*, est quod dicimus *Faire le Prône:* adeo ut non tam improbanda sit Salmasii sententia, quam attigimus in Descrip. Ædis Sophianæ n. 81. qui postremam hanc nostratem vocem à *præconium* deducendam putavit.

Præconabilis, Prædicabilis, prædicandus. Idem Elogius lib. 1. *Præconabili stylo.* Idem in procemio Documenti Martyrii: *Siquidem præconabilis est virorum victoria, excellentior tamen fœminarum extollitur palma.* Et lib. 1. Memor. Sanctor. *Non tamen parvipendenda est invictissimi illius Joannis constantia præconabilis.*

Præconizare. Vitæ Abbatum S. Albani: *Præconizabat eum——Conventum conculcaturum.*

PRÆCORDIARI, *Gaudere, Lætari*, apud Joannem Diac. in Actis S. Isidori Agricolæ n. 21.

PRÆCORDIUM, numero singulari, non semel occurrit apud vet. interpretem Epistolæ S. Barnabæ, ubi Græca habent καρδία.

PRECUM. Charta anni 1146. apud Ughellum in Episcopis Veronensibus: *Castellum de Cereta cum muris & munimine, & placito, districto, & preco, dederunt, &c.* Occurrunt eadem verba rursum.

PRÆCURSUS. Vide *Percursus.*

PRÆDA, *Prædam vastare.* Lex Alamannor. tit. 25. *Si homo aliquis gentem extraneam infra provinciam invitaverit, ubi prædam vastet hostiliter, vel domos incendat, &c.* Ita editio etiam Heroldi: at Tiliana habet, *prædia vastet, &c.*

Prædas gerere, Prædari, πραιδεύειν, apud Anastas. in Hist. Eccles. pag. 54.

Præda viva. Florentius Wigorniensis an. 1038. *Pedestres in flumen——navibus devehuntur: equestres verò vivam*

vivam prædam per terram minantur. Nescio an *viva præda* dicatur eadem notione, qua *viva guerra*, in Concilio Tolosano an. 1228. cap. 8. *Sed ei, sicut & alii facient vivam guerram.* Phrasis Gallica, *Faire une vive guerre.*

PRÆDARE, Semper dare, apud Cælium Aurelian. lib. 3. Acut. cap. 14.

PRÆDARIA, Charta Guillelmi Marchionis Montisferrati an. 1156. apud Guichenonum in Bibl. Sebus. Cent. 1. cap. 93. *Vel à præfatis omnibus exigere placitum, districtum, bannum, fodrum, albergariam, prædariam, arimanniam, angariam, &c.* Fortè leg. *pradariam*, à *pradis*, seu pratis.

PRÆDECARIUS. Charta Widonis Imper. an. 892. apud Ughellum to. 2. Ital. sacræ p. 121. *Ita ut auctoritatis nostræ præcepto firma & stabilia maneant, cum Cancellariis, quos perpetua & jugi consuetudine temporibus antecessorum Episcoporum prædicta Ecclesia de Clericis sui Ordinis adscribendis suæ potestati libellos & prædecarios habuit, &c.* pro *precarios*, ut videtur.

PRÆDIATUS, Prædiorum dives, apud Baldricum Noviom. lib. 2. Chron. Camerac. cap. 32. 38. Utuntur etiam Martianus Capella lib. 1. pag. 16. Apuleius lib. 4. Florid. & alii. Joanni de Janua, *Prædiatus*, dicitur *Deus prædiorum, scilicet Saturnus.*

PRÆDICARE, Verbum facere ad populum, concionari in Ecclesia, Gallis *Prescher.* Concilium Vasense II. c. 2. *Si Presbyter, aliqua infirmitate prohibente, per seipsum non potuerit prædicare, sanctorum Patrum homilia à Diaconibus recitentur.* Cyprianus in vita S. Cæsarii Arelatensis: *Docuit praterea memoriter, quamdiu potuit, altaque voce semper in Ecclesia prædicavit, &c.* Vide Concilium Arelat. VI. cap. 10. Aquisgran. can. 82. Moguncia cum cap. 25. Pontigonense an. 876. cap. 7. Capitul. 1. an. 810. c. 5. Capitula Caroli M. lib. 1. cap. 82. 160. Durandum lib. 4. Ration. cap. 26. &c.

Prædicatio, Concio ad populum. Messianus in Vita S. Cæsarii Arel. *Clericali habitu ad altare venit, ubi post prædicationem, quam non solùm in civitate; sed etiam in omnibus parochiis, cùm potuit per se memoriter facere, non distulit, &c.* Lex Long. l. 3. tit. 1. §. 8. *Et ut* (Episcopi) *prædicationes & confirmationes ibi expleant.* Adde Concilium Valentinum III. an. 853. cap. 22. Concilium Ticinense ejusdem anni, initio, Capitularia Regum Franc. passim, &c.

PRÆDICATOR, pro Episcopo, non semel apud Avitum Vienn. Epist. 47. & alibi.

Prædicatorum Ordo institutus à S. Dominico, de cujus origine & initiis ita præ cæteris Guillelmus de Podio Laurentii de Bellis Albigensium cap. 10. *Continuato itaque biennio & ampliùs hoc labore, cùm accensum ignem per hanc viam extinguere non valerent benedicti Dei pugiles, attendentes, quòd res ita altiori consilio indigeret, clamare ad Sedem Apostolicam sunt coacti, & ut cœpta prædicatio remaneret, de ordinandis perpetuis Prædicatoribus est provisum, inspirante Domino: & hac de causa sub Beato Episcopo D. Fulcone Ordo Prædicatorum principaliter est exorsus, quorum vexillifer Beatus Dominicus prælationem suscepit pariter & laborem, &c.* A quo verò *Prædicatorum* nomen iis potissimum inditum, refert Cantipratanus lib. 1. de Apib. cap. 9. n. 5. & ex eo Michaël Scotus lib. 4. Mensæ Philosophicæ cap. 37. Adde Chronicon Montissereni pag. 137.

Prædicatores generales appellant Dominicani, Magistros in Theologia, & qui per Priorem Provincialem & Definitores Capituli Provincialis fuerunt instituti, &c. Constitut. Fratrum Ord. Prædic. dist. 2. c. 7.

PRÆDICABILIS, Prædicandus, laudandus, in l. 2. 7. C. Th. de Famos. libell. & l. 6. Ad leg. Juliam repetund. & in veteri Inscript. apud Gualterum in Tabul. Sicul. pag. 20.

PRÆDITUS, Prælatus. Veteres Glossæ: *Præditus, probatus, antepositus.* Gloss. Gr. Lat. προεστώς, *Præpositus, præditus.* Προέστηκεν ἀρχῆς, ἤτοι ἀξίας, *Præditus est.* Ita emendant viri docti pro *præductus.* Glossæ antiquæ MSS. *Præditus, ornatus, sublimatus.* Apuleius de deo Socratis: *At ubi vita edita remeandum est, eundem illum, qui nobis præditus fuit, raptare & trahere veluti custodiam suam ad judicium.* Utitur etiam aliis locis.

PRÆDIUM. Vide *Alodium.*

PRÆDUCTUS *est*, Προέστηκεν ἀρχῆς ἤτοι ἀξίας, in Gloss. Gr. Lat. Rursùm: προΐσταμαι ἀρχῆς, *Praero.* Προϊστάμενος, *Præpositus.* Vide *Præditus.*

PRÆDULATI *solidi*, seu *prædolati.* Leo Ostiensis lib. 1. cap. 28. *Lando & Adelmarius Gastaldei ejus exportaverunt solidos prædulatos duo millia.* Ignotus Casinensis cap. 10. *Sustulit idem Siconolfus prædolati solidos duo millia.*

PRÆFATIO, Pars Missæ, seu Liturgiæ sacræ: sic dicta, quia est prælocutio totius orationis secuturæ, & ad sacrificium præparatio, inquit Amalarius in Eclogis, & ex eo Durandus lib. 4. cap. 33. Addit Papias, *à te igitur, usque ad Agnus Dei; in hac enim praloquitur grates laudemque Deo Sacerdos, ut meliùs ad consecrandum Christi corpus possit accedere.* Ugutio: *Præfatio, quod præcinitur ante Sacramentum Corporis & Sanguinis Christi.* Alcuinus lib. de Divin. offic. *Huc usque Præfatio, id est prælocutio & allocutio populi, hinc sequitur exhortatio, Sursum corda.* Præfationis usum jam inde sub Apostolis obtinuisse, colligere est ex Clemente l. 8. Const. Apost. c. 16. vel certè antiquissimum esse, evincunt Cyprianus de Orat. Dom. Cyrillus Hierosol. Catech. 5 Chrysost. in Liturg. & Homil. de Euchar. in Encæniis 18. & alibi passim, S. Augustinus c. 3. de Vera relig. cap. 16. de Bono vid. de Civit. Dei lib. 10. cap. 4. & lib. 14. cap. 13. Concil. Milevitan. II. can. 12. Pelagius II. PP. in Epist. ad Episcop. German. & Galliæ, ubi novem Præfationes cantari constituit, quas in Ordine Romano inscriptas observare est, unam in Albis Paschalibus; aliam de Ascensione Domini, tertiam de Pentecoste, quartam de Natali Domini, quintam de Apparitione Domini, sextam de Apostolis, septimam de Trinitate, octavam de Cruce, nonam in Jejunio & Quadragesima. Gregorius decimam de S. Andrea adjecit: denique Urbanus II. PP. undecimam de S. Maria. Vide Concilium Westmonasteriense an. 1175. can. 14. Copriniacense can. 22. Præcepta Synodalia Petri de Collemedio Archiep. Rotomag. Synodum Bajocensem an. 1300. can. 18. Ordinarium Præmonstrat. cap. 10. Honorium Augustod. lib. 1. cap. 41. 89. 101. 120. Beletum cap. 45. Menardum ad Sacrament. Gregorii M. pag. 25. Card. Bona lib. 2. Liturg. cap. 10. &c.

PRÆFECTIANI, Apparitores, seu Apparitores Præfecti Prætorio, de quibus est tit. in Cod. Th. & Justin. quorum mentio alibi in utroque Codice non semel occurrit, ut & apud Ammianum, & alios. Synodus Mopsuestana in Quinto Concilio Constantinopolitano Collat. 5. *Præfectianus sum, in hac civitate natus.* Anastasius in S. Hormisda: *Tunc Imperator repletus furia ejecit eos per posterulam, & imposuit eos in navim periculosam cum militibus & Magistrianis, & Præfectianis, &c.*

PRÆFECTORIÆ *Civitates*, quæ à *Præfectis* seu *Comitibus* reguntur, vel quæ iis in beneficium concessæ sunt. Charta Ottonis II. Imp. an. 974. apud Nicol. Zyllesium: *Bannum & fredas nulli nisi Abbati persolvat, nullusque nisi Abbatis, vel ab eo constitutorum placitum attendat, & in singulis civitatibus Imperialibus vel Præfectoriis liberam potestatem habeant intrandi & exeundi, vendendi & emendi, pascendi & adaquandi, eique opera Imperialia vel Comitialia funditus perdonamus.* Aliæ Ottonis III. an. 990. & Henrici II. Impp. an. 1005. apud eundem, habent, *in singulis civitatibus regalibus vel præfectoriis, &c.*

Præfectoria dignitas, Comitalis. Vita B. Wolphelmi Abbat. n. 34. *Vir quidam genere nobilis; sed moribus nobilior, Burchardus nomine, præfectoriæ dignitatis, &c.*

PRÆFECTURIUS. Pulcharem *Præfecturium Amalfitanum*, quem etiam *Gloriosi* titulo cohonestat, non semel memorat Joannes VIII. PP. Epist. 39. 50. 51. 52. *Præfectus* appellatur in Epist. 209. *Præfectorius*, in Epist. 227. Istius Pulcharis alicubi meminit Leo Ost.

PRÆFECTI *Aulæ*, vel *Palatii*, dicti *Majores domus* Aulæ Francicæ. Hugo Flaviniac. in Chron. *Opes quippe & redditaum affluentia, regni administratio seu omnia, quæ vel domi vel foris agenda ac disponenda erant, penes Præfectos Palatii, qui Majores domus dicebantur, manebant.* Infrà de Pipino: *Ex Præfecto Palatii Rex constitutus.* Rursum: *Præfectorum; qui & Majores domus dicebantur, improba licentia.* Ursinus de Gestis S. Leodegarii: *Ut omnes se gratularentur Regem habere Chilpericum, & Palatii Præfectum Leodegarium. Erchinoaldus Præfectus*, in Vita MS. S. Godonis Monachi S. Wandreg. fili. Venericus Vercellensis de Unitate Ecclesiæ conservanda: *Major domus in Regno Francorum, hoc est Præfectus Palatii.* Vide tom. I. Hist. Franc. pag. 784. & Felicem Osium ad Mussatum p. 56. Theodulfus Aurelian. lib. 6. Carm. in Epitaphio Helmengaldi:

Namque Palatinâ fuit hic Præfectus in aula:
Dum regeret Carolus sceptra serena pius.

Præfectorii. Radulphus de Diceto pag. 608. *Cujus* (Chlodovei) *Successores in regno Francorum, non juxta lineam consanguinitatis ordine successorio successerunt assiduè; sed pro nationum varietate primitus Merovingi, postmodum Præfectorii, demum agnominati sunt Capaticii, &c.* Ubi per *præfectorios* innuit familiam *Præfectorum* Palatii, seu *Majorum domus* Francicæ, quorum dignitas *Præfectoria administratio* dicitur in Vita S. Ansberti Episcopi Rotomag.

Præfectus pacis, in l. 1. Cod. de Pignoribus. Vide *Pax*.

Præfectus villæ, in Legibus Edw. Confess. c. 28. qui ibidem *Præpositus villæ* dicitur. Vide *Villicus*.

Præfectus Hundredi, in iisdem Legibus Edw. Confess. cap. 28. *Præpositus Hundredi*, ibidem cap. 35. ubi de eorum munere & officio. Vide *Hundredus*.

PRÆFECTURÆ, in Italia vocabantur, in quibus & jus dicebatur, & nundinæ agebantur, in quas *Præfecti* quotannis mittebantur, qui jus dicerent, cum magistratus suos non haberent; ut est apud Festum: quomodo sanè *Præposituras*, *Præfecturas* vocat Statutum Philippi Pulchri Regis Franc. an. 1202. pro reformatione regni cap. 10. *Si contingat, quòd aliqua de Præfecturis nostris vendatur, vel tradatur ad firmam, &c.* Mox *Præpositura vocatur*. Vide *Præpositus*.

Præfecturæ, apud Agrimensores, dicuntur assignata in alienis finibus loca, à coloniis dependentia, ut apud Aggenum de Limit. agror. quicquid perticæ sive universitati applicitum est ex alterius civitatis fine, apud Frontinum. Vide Rigalt. ad Agrimensores, & Salmasium ad Solinum pag. 673.

PRÆFERENTIA. Charta an. 1062. ex Tabulario Monast. Conchensis in Ruthenis descripta à v. cl. Jac. Petito: *Seniores verò Panatensium dederunt decimam de ipso manso, & sepulturam, & præferentias, & totùm usum, quem ibi habebant.*

PRÆGNUS, pro *prægnans*. *Prægnum jumentum*, in Lege Alemann. tit. 72. §. 3. tit. 75.

PRÆJURAMENTUM. Vide *Antejuramentum*.

PRÆLATUS, Magistratus, qui populis præest. Glossæ veteres: *Præpositi, Antepositi.* Extat S. Valeriani liber *de Prælatis*, id est principibus sæcularibus.

Prælatus, Præfectus Ecclesiæ, quomodo hodie Episcopos vocamus, qui προεστῶτες Justino Mart. *Præsidentes* Tertulliano lib. 3. de Corona cap. 3. dicuntur. Extat Cypriani Opusculum *de Symplicitate Prælatorum*. Ita etiam appellantur quivis inferioris dignitatis rectores, ut plebani & curiones. Vide Lindevvodum ad Provinciale Cant. lib. 2.

Prælata. Regula Sanctimonialium cap. 7. in Synodo Aquisgranensi: *Nosse etenim eas oportet, quia non ideo prælatæ sunt, ut se solummodo; sed potiùs ut se, subditasque pascant, &c.*

Prælatia, Dignitas Ecclesiastica. Ingulfus pag. 897. *Per Monachos dignitatum & prælatiarum nimium ambitiosos.*

Prælatio. Eckehardus Minimus de Casibus S. Galli cap. 6. *Præposituras verò vel Decanias, aut alicujus ordinis officium nunquam concupivit, dicens prælationem, sæpius superbiam, arrogantiam, discursus, & multiloquia comitari.*

Prælatura. Manegoldus Decanus, apud Goldastum: *De omnibus prælaturis, officiis, beneficiis, seu administrationibus quibuslibet Monasterii nostri, &c.*

PRÆLIUM. Vide *Hostis*.

PRÆLOCUTOR, Advocatus, Patronus, Causidicus: in Regiam Majestatem l. 1. cap. 11. &c. in Legibus Baronum Scoticor. seu Quoniam attach. cap. 35. §. 1. cap. 57. §. 5. in Statutis Roberti I. Reg. Scotiæ part. 1. cap. 15. & seq. p. 2. c. 28. *Prolocuteur*, in Stylo Leodiensi cap. 3. 10. 14. 15. &c. Plinius Junior lib. 8. Epist. 21. *Fortè accidit, ut eo die mane in advocationem subitam rogarer, quod mihi causam præloquendi dedit.* Interdum

Prolocutor dicitur. Charta Eberhardi Episcopi Saltzb. in Chron. Reichersperg. an. 1160. *Prædia---assignentur Advocatis talibus, à quibus in placitis judicialibus proloqui defensionem possint è vicino habere: ne longinquos Advocatos advocandi vel impossibilitas vel difficultas in detrimentum veniat, & absque legitimo prolocutore prædia, quæ impugnantur, Ecclesia perdat.* Vide p. 293. Philippus Episcopus Eystetensis in Vita S. Willibaldi cap. 24. *Et in celebratione Concilii tanquam verus Cancellarius ac prolocutor Concilii à dextris Archi-Episcopo proximus assidebat.* Matth. Paris an. 1254. pag. 592. *Proloquutor domini Regis*, qui nostris *Advocatus Regius*. Chronicon Moriniacense lib. 2. *Ipso Rege prolocutore, Archiepiscopo Senonensi de Abbate clamorem faciunt.* Adde Nomasticon Cisterciense pag. 263. 333. Vide in v. *Narrator*. *Avantparliers* dicuntur prælocutores, in Assisis MSS. Hierosolymit. cap. 98. *Et aprés doivent enchargier à lor avantparlier, que il dient por eaus, que il furent &c.——& lors l'avantparlier doit dire pour eaus, Sire, &c.* Stabilimenta S. Ludovici lib. 2. cap. 14. *Quant aucuns à bonne defense & loiaus, li Avocaz & li avant parlier doit mettre avant, & proposer en jugement ses defenses. Parliers*, & *avantparliers*, in Statutis Leodiens. art. 96. 100. & in Magno Recordo Leodiensi pag. 118. 119. *Emparlier*, apud Petrum *de Fontaine* cap. 10. &c. *Li emparlier defendent lus plaideurs dehors. Office d'emparlerie*, ibidem. Joann. de Condato MS.

Cele ki lor empalier ere
Respondi, &c.

Vide Casaubonum exercit. 15. in Baron. cap. 5. De voce verò *Proloquium*, apud Rhetores, vide Martianum Capellam pag. 98. 121.

PRÆLONUM. Vide *Ploum*.

PRÆMUNIRE, pro *Præmonere*, Submonere, citare, in jus vocare, apud forenses Anglos: unde celebris illius Brevis Regii nomen manavit: *Præmunire facias.* Jorvalensis in Vita Regis Ethelredi: *Alfricus Consul fecit eorum exercitum de insidiis regiis præmuniri.* Mox: *Daci omnes præmuniti evaserunt.*

PRÆ-

PRÆMUNITATES, Immunitates, privilegia, in Bulla Honorii III. PP. an. 1205. in Bullario Casinensi tom. 2. pag. 250.

PRÆNOSTICUS, Præsagus, præscius. Henricus Rosla in Herlingsberga:

Mens est quippe viri prænostica sæpe futuri.

PRÆNOTARIUS, qui Notarii, seu Grafiarii, vel Vicenotarii officio fungitur, *Adjutor* Notarii. Fleta lib. 2. cap. 13. §. 15. de Cancellario Angliæ: *Habet etiam Clericos suos prænotarios in officio illo.* Cap. 36. §. 1. *In hac etiam Curia sunt Clerici prænotarii & Cursarii, qui placita irrotulant.* Adde lib. 4. cap. 9. §. 2. & Radulfum de Hengham in Magna cap. 6.

PRÆPARARE alterum, dicebatur is, cui cùm facultates sibi sat amplæ haud essent, ut ipsemet *in hostem pergere posset*, similis sortis ac conditionis viros pro posse in armis ac instructu bellico adjuvabat. Capitulare an. 807. edit. Baluzianæ cap. 2. *Ubicunq; autem inventi fuerint duo, quorum unusquisq; duos mansos habere videtur, unus alium præparare faciat, & qui meliùs ex ipsis potuerit, in hostem veniat.* Occurrit ibi plures, & c. 5. 6. Huc pertinet Capitulare 1. an. 812. cap. 1. *Qui verò 3. mansos de proprio habuerit, huic adjungatur unus, qui unum mansum habeat, & det illi adjutorium, ut ille pro ambobus ire possit.* Adde c. 6. & Capitulare an. 828. c. 7.

PRÆPARATIO. Hariulfus lib. 3. cap. 3. *Baculus auro, argento, & crystallo paratus* 1. *præparatio baculi unius ex crystallo* 1. *&c.* Fortè pro *ornamentum.* Vide *Parare.*

PRÆPEDIUM, *Impedimentum.* Vita B. Nicolai Eremitæ n. 1. *afferentem servitio divino præpedium frequentiam nimiam humanæ conversationis evitans.*

PRÆPORTARE, Portare antè. Chronicon Montisſereni an. 1134. *Imperatori ad Ecclesiam procedenti, circulo decoratus aureo, gladium præportavit.* Atque ita legendum infrà an. 1135. *Ubi etiam Bolizlaus gladium Imperatoris præportavit*, pro *reportavit.*

PRÆPOS, Papiæ, *Valdè potens.* Ex quo emendandæ Glossæ Isid. quæ habent *Propos.* Idem etiam valet quod *Compos.* Vita MS. S. Magnobodi Episc. Andeg. cap. 11. *Sanum & vitæ præpotem reddit parentibus.*

PRÆPOSITOR. Ebrardus in Græcismo cap. 9.

Est homo Præpositor, qui præ me fercula ponit,
Et qui deponit sit tibi Depositor.

PRÆPOSITI, Scriptoribus Ecclesiasticis dicti potissimum Antistites, cæterique qui Ecclesiis præsunt, ut apud Cyprianum lib. 1. Ep. 5. lib. 5. Ep. 6. lib. 3. Ep. 21. lib. 5. Ep. 6. 73. in Concilio Carthag. III. cap. 45. Carthag. V. cap. 13. &c. προεστῶτες, apud Justinum Mart. Apol. 2. Concil. Aquisgran. cap. 139. *Quamvis omnes, qui præsunt, Præpositi rite dicantur, &c.* Ita Abbates *Præpositi* dicuntur Bedæ in Vita S. Cuthberti n. 24.

Præpositus, Dignitas in Ecclesiis Cathedralibus. Ebrardus in Græcismo c. 9.

Ecclesiarum Præpositus fit, sive Scholarum.

Hujus munus describitur ab Ebone Remensi Archiep. in Indiculo de Ministris, edito à Colvenerio post Flodoardum, in Concilio Aquisgran. c. 139. & apud Chrodogangum in Regula Canonic. c. 46. Fragmentum Historicum, editum à viro doctissimo Joanne Mabillonio to. 1. Analector. de Concilio Aquisgranensi sub Ludovico Pio: *Statuerunt pro Canonicis, qui tunc sub præpositis vivebant, &c.* Ejusmodi Canonicorum Collegia, quibus præsunt *Præpositi*, complura extant etiamnum hodie in Germania, quæ vulgò *Præpositura* nuncupantur. Vide Albertum Stadensem an. 1001. 1050. &c. Est etiam

Præpositura, Præpositi dignitas. Adamus Bremensis cap. 181. *Præposituram majorem Episcopii servus ejus quidam Suidger administravit.* Adde cap. 187.

Præpositatus, in Bulla Urbani II. PP. an. 1096. in Hist. Episcopor. Cadurc. n. 70. & in Concilio Rothomagensi an. 1189. cap. 10.

Præpositus, in iisdem Ecclesiis Cathedralibus, munus Ecclesiasticum, cui scilicet prædiorum Ecclesiasticorum certæ partis ad tempus vicissim cura demandatur, iis in varias *Præposituras*, quas *Prevotez* dicunt, distributis, & Canonicis attributis, quarum ii in Capitulo ratiocinia exigunt. Atque hæ postmodum in Ecclesia S. Martini Turon. deinceps perpetuæ factæ, in ejusdem Ecclesiæ dignitates evaserunt. Extat in ejusdem ædis Tabulario juramentum ejusmodi Præpositorum: *Præpositi, præsentati à Decano, & recepti à Capitulo, jurant in hunc modum. Ego N. Præpositus instituendus talis loci juro vobis & promitto, quod amodo fidelis ero huic Ecclesiæ & vobis, de vestris hominibus, terris, nemoribus, redditibus, censibus, decimis, terragiis, oblationibus, pratis, aquis, pascuagiis, & aliis omnibus ad meam Præposituram pertinentibus, & stabo juri coram vobis in Capitulo, secundum consuetudinem istius Ecclesiæ, quotiescunque fuero requisitus, & ligiam faciam secundum interpretationem Domini Papæ Innocentii, mansionem, &c.*

Præpositi in Monasteriis, secunda post Abbatem, dignitas, ut est in Addit. 1. Capitul. c. 31. 55. qui hodie *Prior* dicitur. Vigilius Diaconus in Regula Orientali cap. 3. *Ille verò qui secundum ordinem disciplinæ ordinatione Abbatis ex consilio & voluntate omnium fratrum fratribus præpositus est, omnem ad se curam de disciplina fratrum, & diligentiam Monasterii revocabit, habens potestatem ordinandi, Abbate absente, omnia, quæ Abbas præsens facit.* Adde Regulas S. Benedicti c. 65. S. Ferreoli cap. 17. Tarnatensem cap. 23. S. Isidori cap. 6. 17. S. Fructuosi cap. 3. Magistri cap. 11. Statuta Lanfranci sect. 11. cap. 3. Capitula Monachorum S. Galli an. 817. cap. 14. 30. edit. v. cl. Stephani Baluzii, Ratpertum de Casib. S. Galli cap. 15. &c.

Præposita, eadem dignitas in Monasteriis Sanctimonialium, Abbatissæ proxima, in Regula Sanctimonialium canonicè viventium cap. 24. Vita S. Austrebertæ virgin. n. 9. *Eligentibus cunctis, consentiente matre, licet invita Præposita constituitur.* Vide Regulam cujusdam ad Virgines cap. 2. Regulam Donati ad virgines cap. 5. Rudolfum in Vita S. Liobæ cap. 3. &c.

Præpositus, Cellæ seu obedientiæ monasticæ, ab Abbatia dependentis, Præfectus. S. Hieronymus præfat. in Regul. S. Pachomii n. 2. de Tabennens. Monachis: *Habent per singula monasteria Patres & Dispensatores, & Hebdomadarios, ac ministros, & singularum domorum Præpositos; ita ut una domus quadraginta plus minusve fratres habeat, qui obediant Præposito sintque pro numero fratrum triginta vel quadraginta domus in uno Monasterio, &c.* Adde n. 6. Leo Ostiensis lib. 3. cap. 13. (al. 14.) *Reddit Monasterio cellam S. Benedicti de Salerno, ——sed cum amoto Abbate, Præpositus ibi, juxta cellarum nostrarum morem, constitutus esset, &c.* Anonymus Floriacensis lib. 4. de Miracul. S. Benedicti cap. 14. *Qui ætate juvenis——quarundam possessionum Floriacensi loco subditarum adeptus est tutelam; Almericurtis videlicet, ac earum, quæ ei subjacent. Quibus cum fere annis tribus perdurasset Præpositus, disposuit aliquando more solito Floriacum revisere, &c.* Vide præterea Fulbertum Carnot. Ep. 21. Petrum Cellensem lib. 1. Epist. 20. Browerum lib. 1. Antiquit. Fuldens. cap. 7. Doubletum pag. 723. &c.

Præpositura, ejusmodi *obedientiarum* munus ac functio. Burchardus de Casibus S. Galli cap. 33. *Præposituras, Decanias, & alias Monasterii obedientias sapientibus irregulariter ablatas,——juvenibus commendabat.*

Præpositi, iidem, qui *Advocati* & *Vicedomini* Ecclesiarum Cathedralium & Monasteriorum, in Concilio Mogunt. c. 50. & Remensi II. c. 24. Lambertus Ard. *Ghisnensis Comes factus Sifridus, villicaturam sive præposituram villico & suis reliquit hæredibus, à quibus demo Ardensibus usque hodiernum diem villicatura sive præpositura successit*

successit dominis. *Unde & Ardensis instaurator Ecclesiæ Egregius Arnoldus, in quibusdam privilegiis suis & nostris, invenitur Advocatus vel Præpositus eorum* (Monachorum S. Bertini,) *in terra videlicet Ghisnensium, appellatus.* Charta Chunradi Imp. apud Browerum lib. 3. Antiq. Fuldens. cap. 17. *Cui primum in mandatis dedimus, ut omnes villicationis à Laicis reciperet, & per Præpositos suos, viros honestos & religiosos, officia dispensando disponeret.* Unde patet, ejusmodi *Præpositos* Laicos non tam fuisse *Advocatos* & *defensores*, quàm *villicos*, de quibus suo loco agimus, idque officii translatum postea ad ipsos Monachos, vel Canonicos, qui Monasterii vel Collegii Canonicorum bona iis addicta curarent, & de reditibus rationes inirent.

Præpositus. Gloss. Ælfrici, *Prætor, vel Præfectus, vel Præpositus, vel Quæstor:* Buꝛh-ȝeneꝼa, i. Comes urbis, burgi, &c.

Præpositus, Judex pedaneus, minor Judex in pagis, qui Ballivo subest, & cujus appellationes ad eundem Ballivum devolvuntur: vulgò *Prevost.* Statutum Philippi Pulchri an. 1302. pro Reformatione Regni art. 20. *Item volumus & ordinamus, quod nullus Senescallus vel Baillivus, vel alius judex quicunque, sub se habeat Præpositum, Vicarium, seu Judicem, qui eidem consanguinitatis vel nutrituræ vinculo teneatur, ne personæ prædictæ, in causis, quæ ad ipsas per appellationes pervenerint, minùs fideliter debeant judicare: et, si sint aliqui, volumus eos à dictis officiis amoveri. Volumus etiam, quòd si contingat, quod aliquæ de Præfecturis nostris vendantur aut dentur ad firmam, præcipimus quod talibus commendentur personis, quæ fideles & idoneæ reputentur, & bonæ famæ, & quæ sint bene solvendo, non Clerici, non usurarii, non infames, nec circa oppressiones subditorum suspecti. Nec volumus quod præfatæ personæ ad prædictas Præpositur às nostras, seu administrationes instituti quantumcunq; plus aliis in eis offerant, admittantur. Inhibentes de cætero, ne Præpositi ad firmam Præposituram tenentes taxare vel judicare præsumant emendas, sed Senescalli, aut Ballivi, aut Scabini duntaxat, secundumque locorum consuetudines suadebunt. Injungentes, quod in una Præpositura ponatur unus Præpositus, aut duo tantummodo, & non plures; & quod uni personæ non tradatur nisi unica Baillivia, Senescallia, Præpositura, Vicaria seu Judicatura, & tales jurabunt sicut Baillivus & Senescallus.* Adde art. 41.

Ex his primò colligitur, *Præpositos* Judices fuisse, à quibus appellabatur ad Baillivum: deinde eadem fuisse Præpositorum sacramenta, quæ Baillivorum: tertiò denique *Præposituras* datas fuisse *ad firmam*, ad triennium scilicet, quod S. Ludovico vulgò adscribitur. Unde Benedictus VIII. PP. cujus animus erga Franciam nostram paulò semper iniquior fuit, Philippo Pulchro Regi, ut in Sanctorum referretur Canonem urgenti, id objecerit, ut est in Chronico Flandriæ vernaculo cap. 33. *Mais le Pape, qui n'aimoit mie le Roy de France, dit que pour la cause qu'il avoit mis ses Bailliages & ses Prevostez à ferme, de quoy maint pauvre homme en estoit desherité, it ne l'oseroit lever à saint.* Tametsi constet de Præpositurarum venditione, nihil tamen ejusmodi occurrit de *Baillivis*, quæ nusquam pretio distractæ leguntur, nisi postquam officia omnia in Francia venalia extitere. Certè Præpositurarum distractiones & venditiones semper improbatæ. Christina Pisana in lib. *du Tresor de la cité des Dames*, 1. part. cap. 23. *Et ne vouldra nullement que ses Prevostez soient baillées pour argent aux plus offrants & derniers encherissants, si comme on fait maintenant en France. Et pour ce en Sieges en beaucoup de lieux à de tres mauvaise ribaudaille, mangeurs de pauvres gens, & pires, que ne sont larrons, &c.*

Præpositi ita *Ballivis* subditi erant, ut si in delictum aliquod inciderent, ab iis amoverentur, vel punirentur, ut ex testamento Philippi Augusti an. 1190. apud Rigordum colligitur, & ex Statuto S. Ludovici an. 1254. apud Nangium, in quo hæc sunt de eorum sacramento & officio: *Jurabunt igitur omnes & singuli supradicti, quòd quamdiu commissam sibi tenebunt Bailliviam, Præposituram, vel aliud quodcunque officium supradictum, tam majoribus, quàm mediocribus, tam advenis quàm indigenis, tam subjectis, quàm præpositis, sine nationum & personarum acceptione jus reddant, servantes tamen in locis suis usus & consuetudines approbatas, &c.*

Cùm verò prohiberentur *Baillivi*, fieri ex incolis Bailliviarum suarum, vel in iis matrimonia contrahere, aut possessiones acquirere, ea tamen prohibitio non extendebatur ad Præpositos, Majores, & alios Officiales minores, qui Majorias, Præposituras, & alia officia tenebant in locis mansionum suarum, dum tamen hæc ab iis agerentur absque Regis aut aliorum detrimento.

Sed & licèt Præpositi *Præposituras* suas ad firmam caperent vel emerent, eas tamen aliis *revendere* prohibebantur. Et si plures emptores essent, unus tantùm jurisdictionem exercebat, & immunitate gaudebat in *Cavalcariis*, talliis, seu collectis, & aliis oneribus publicis, qua alii consueverant gaudere. Quæ quidem omnia in eodem Statuto pluribus exarata habentur. Unde percipimus, cur Philippus Pulcher in laudato Statuto vetet plures esse *Præpositos* in una Præpositura. Ita porrò S. Ludovicus Præposituras vendidit, ut *cum aliquo pecuniæ vel reatuum detrimento committi bonis & fide dignis personis, quàm vendi cum augmento suo vel lucro maluerit, nullum emolumentum suum aut lucrum reputans cum detrimento justitiæ, vel populi nocumento.* Verba sunt Guillelmi Carnotensis de Vita & Act. S. Ludovici. Tandem Carolus VIII. Statuto an. 1493. art. 65. ne Præposituræ darentur ad firmam, omnino prohibuit.

Ea verò, quorum Præpositi, *Firmarii*, seu conductores erant, fuere potissimum mulctæ à reis & damnatis exactæ, res inventæ, & ejusmodi, quæ regii juris sunt, ut est in Consuetudine Silvanectensi art. 55. 56. Nivernensi tit. 1. art. 26. Dunensi art. 55. Altærupis art. 3. Villæ Francæ art. 1. & in antiqua Bituricensi tit. 2. art. 28. ubi ejusmodi Præpositi, *Prevosts fermiers* dicuntur, & à Præpositis judicibus, quos Præpositos justitiæ Custodes, *Prevosts Gardes*, vel *en garde*, vocant, interdum distinguuntur: ex quo scilicet Præpositi Præpositurarum suarum conductores fieri vetiti sunt: tum enim aliis mulctarum & aliorum jurium regalium conductoribus mansit *Præpositi* nomenclatura, cum *Firmarii* additione.

Ab ejusmodi Præpositurarum firmis, dictæ postmodum majoris momenti Præstationes, quæ *Prevostez ou grandes Coustumes* dicuntur in Consuetud. Andegavensi art. 10. Cenomanensi art. 11. & Catalaunensi art. 3. quod olim eæ Præpositis firmariis exsolverentur. *Præpositura*, in Charta an. 1178. *Quæstæ Præpositorum*, in Charta libertatum oppidi *des Ais* in Bituricibus an. 1301.

Extat in Regesto Feodorum Campaniæ Cameræ Computorum Parisiens. fol. 7. Statutum de Præpositis Comitatus Campaniæ, quod hoc loco describendum curavimus: *Domina Comitissa concessit omnibus Præpositis terræ suæ Præposituras in hunc modum habendas. Quòd omnes Catallæ erunt dominæ Comitissæ quitæ & integræ. De omnibus autem donis & expletis, & forisfactis, quæ non montabunt plus quàm 20. solidos, domina Comitissa habebit quatuor partes & Præpositi quintam. Ipsi autem Præpositi non poterunt eschivire forisfactum, quod non erit plus quàm 20. sol. nisi per dominam Comitissam, præterquam de homine errante, si tamen forisfactum illud non fuerit de furto, vel raptu, vel de multro, forisfactum quod non montabit plus quàm 20. sol. eschivabit Præpositus & Scribanus, & duo probi homines villæ,* quos

quos domina Comitissa ad hoc faciendum apponet, quæ tamen ad compotum computabuntur scripta, & à quo vel quomodo facta fuerint? In forisfacto, quod montabit plus quam 20. sol. solummodo, non 20. sol, habebunt Præpositi; sed quintam partem, & residuum totum erit dominæ Comitissæ. Ipsi autem nullum donum, vel servitium, vel præmium accipient, præterquam in cibariis, &c. Juraverunt etiam Præpositi, se hæc omnia bona fide servaturos, & vitam & honorem & omnia jura Comitissæ, & hæredum suorum versus omnes, qui possunt vivere & mori. Item sciant, quod si hæc non fecerint, in ira & in voluntate dominæ Comitissæ sunt, tanquam illi, qui inciderunt de corpore & avero. Actum apud Sezannam an. gratiæ 1201. mense Aug. in Vigilia S. Joan. Baptistæ Decollationis. Vide Steph. Paschasium lib. 4. Disquisit. Francicarum cap. 15.

Præpositus, in Fleta lib. 2. cap. 76. est is, qui sub Senescallo vel Baillivo, res dominicas, seu regias curat in villis, vel pagis, & agriculturæ, pecudibus, pasturæ, & ejusmodi invigilat, *villicus*, uti in hac voce docemus. Munus ipsum

Præpositura, in Charta an. 1129. in Historia Guisnensi pag. 74. &

Præpositatus, in Concilio Rotomagensi an. 1189. cap. 10. quo prohibentur *Sacerdotes Vicecomitis, vel sæcularis præpositatus, officium assumere.*

Præpositus Cameræ Regalis, in Vita Ludovici Pii an. 817. Idem *Cubicularius* dicitur in Eginhardi Annal. eodem anno.

Præpositus Comitis, in Legibus Wisigoth. lib. 9. tit. 2. §. 5. qui *Vicarius Comitis* dicitur lib. 2. tit. 1. §. 23. qui scilicet absente Comite vices ejus fungebatur.

Præpositus sacri Cubiculi, cui Imperatorii Cubiculi cura erat, qui fer semper Eunuchus: ὁ τὴν τοῦ θαλάμου ἐξουσίαν ἔχων, apud Herodianum lib. 1. pag. 19. edit. H. Stephani: προκοίτης apud Xiphilinum p. 274. τοῦ θαλάμου προεστὼς eidem Herodiano lib. 1. p. 26. 28. θαλάμου φύλαξ, eidem lib. 3. pag. 78. *Præpositi cubiculi* meminit non semel Ammianus. Vide præterea Scholiasten Juliani Antecess. cap. 83. Theophyl. Simocattam lib. 4. c. 15. Suidam in Antiocho, &c. & infrà *Præpositus Palatii*.

Præpositus domus regiæ, apud Monachum Sangall. lib. 1. de Carolo M. cap. 33. *Luitfredus Præpositus domus* ejusdem Caroli M. dicitur.

Præpositus fabricæ, armorum scilicet, apud Ammianum lib. 29. pag. 396.

Præpositus mensæ, dignitas in Palatiis Regum Franciæ: eadem, quæ hodie *Magistri hospitii*, seu *du Maistre d'Hostel*, & apud Byzantinos Imperatores, τοῦ ἐπὶ τραπέζης. In Synodo VIII. CP. adfuit præ aliis, ut Ludovici Pii Legatus, *Everardus Præpositus mensæ ipsius*, ut est apud Anastasium act. 10. Apud Aimoinum lib. 4. Hist. Franc. cap. 78. *Missus illuc Regiæ mensæ Præpositus Audulfus.* Hujus dignitatis officium sic describi videtur à Theodulfo Aurelianensi Episcopo lib. 3. Carminum:

Pomiflua solers veniat de sede Menalcas,
Sudorem abstergens frontis ab arce manu.
Quam sæpe ingrediens Pistorum sive Coquorum
Vallatus cuneis jus Synodale gerit,
Prudenter qui cuncta gerens, epulasque dapesque,
Regis honoratum deferat ante thronum.

Præpositus militum, in l. 3. §. ult. & l. 6. §. ult. D. de Re militari, & apud Rufum in Legibus militaribus.

Præpositus Monetæ, apud Ammianum lib. 22. pag. 223. *Præfectus monetæ Trevericæ*, apud Gruter. 493. 3.

Præpositus Palatii, Amantius, apud Marcellinum Comitem in Justino, qui nudè πραιπόσιτος dicitur in Chronico Alexandrino p. 764. In eodem Chronico p. 700. Rhodanus πραιπόσιτος τοῦ παλατίου Valentiniani, & ἀρχιευνοῦχος, nudè verò πραιπόσιτος, apud Cedrenum p. 310. Narses *Præpositus sacri Palatii*, in veteri inscriptione 161. 1. *Præpositus*, nudè. Zonaras in Constantio p. 17. ὁ εὐνοῦχος Εὐσέβιος τὴν τοῦ Πραιποσίτου διέπων ἀρχήν. Vide Palladium in Hist. Lausiaca cap. 43. Olympiodorum, Philostorgium lib. 11. cap. 4. Codinum de Orig. pag. 28. edit. Meursianæ, &c. & suprà: *Præpositus sacri Cubiculi.*

Præpositus Palatii, Major-domus, apud S. Audoënum lib. 2. de Vita S. Eligii cap. 19. ubi de Erchenoaldo:

Qui erat eo tempore Præpositus Palatii.

Præpositus Thesaurorum, apud S. Basilium Epist. 264.

Præpositus Tyrii textrini, apud Ammianum lib. 14. pag. 22.

Præpositi villæ, vel *Hundredi*. Vide *Præfectus*.

PRÆPOSTERARE, Ordine præpostero dicere. Gaudentius Brixiensis Episc. ser. 5. *Ordinem lectionis Exodi---idcirco præposteravimus, &c.* Utitur etiam Arnobius junior in Conflictu cum Serapione lib. 2.

PRÆPOTESTAS, summa & suprema potestas, supremum dominium. Baldricus lib. 3. Chron. Camerac. cap. 2. *Sibi enim totius rei præpotestatem penitus usurpare, Episcopo verò solum nomen ac speciem honoris relinquere.*

PRAERIA, Gall. *Prairie*, Jus pascendi pascua in pratis post excisum fœnum, in Charta an. 1248. Locum vide in *Blaeria*.

PRÆRIPIUM, Ripa altior. Petrus Damianus lib. 6. Ep. 5. *Per tot nivalium Alpium nivosa præripia.* Vita S. Probatii Presb. n. 9. *Dum alvei præripia Sequanici innumerabilibus occuparentur adventantium vestigiis.* Odo Abbas Glannafol. in Hist. Translationis S. Mauri in præfat. *Odo Abbas Monasterii, quod in præripio ripæ Ligeris fluminis situm Glannafolium ex antiquo appellatur.* Quidam codd. habent *præcipitio*. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 88. *Si quis alium fugiens--- præripio vel aliquo moriatur.* Fortè *præcipio*, nisi quis malit *præcipitio*, ut habent quidam codices. Occurrit præterea apud Wandelbertum in Miraculis S. Goaris cap. 12. 15. 33.

PRÆROGATIVÆ, Gratiarum actiones Epist. 73. inter Francicas tom. 1. Hist. Franc. *Quas recensitas immensas Creatori nostro egi prærogativas, quod incolumem vos esse cognovi.*

PRÆROGATIVARIUS, seu officium *Prærogativarum*, cujus extat formula apud Senator. l. 11. Ep. 27.

PRÆROGATOR. *Dispensator.* Gloss. Isid.

PRÆSCINDATICUS. *Ad præscindendum habilis*, Ugutioni.

PRÆSENS, seu *Præsentalis*, dictus unus è Magistris militum, quod in procinctu seu comitatu Principis ageret, & *Præsentalibus* numeris præesset, ut docet Notitia Imperii, ubi *Magistri equitum & peditum in præsenti duo recensentur, alii tres per Orientem, Thracias & Illyricum. Magister militum præsentalis*, ibidem, sub cujus dispositione militabant Palatinæ Vexillationes 5. Comitatenses 7. Legiones Palatinæ 15. Auxilia Palatina 18. ex quibus conficitur *Præsentes* appellatos, quod *præsentes* adessent in comitatu Principis, & in eo militarent, atque adeo Palatinæ ad militiæ custodiam Imper. addictæ præessent, ex qua qui erant, *Præsentales* pariter dicebantur, ut & *Domestici*, qui in Palatinis scholis militabant, in l. 4. Cod. Th. de Protect. & domesticis. Adde l. 17. eod. Cod. de Re milit. *Magister præsentis militiæ*, apud Marcellinum Comitem in Zenone. *Magister militum præsentum*, apud Scholiastem Juliani Antecess. cap. 83. *Magister militum præsens*, apud Jornandem de Successione regnorum: στρατηγὸς τῶν καλουμένων πραισέντων, apud Evagrium lib. 4. cap. 3. στρατηλάτης τοῦ πραισέντου, apud autorem Chronici Alexandr. pag. 752. Ipsa dignitas, *Magisterium præsentale*, eidem Marcellino in Justiniano post Basilii Cos. 4. *Præsentanea dignitas*, Senatori lib. 11. Epist. 1. τιμὴ τοῦ Πραισεντίου, Simocattæ lib. 1. cap. 7. nuncupatur. Concil. CP. sub. Menna act. 5. καὶ τοῖς ἀνδρειοτάτοις στρατηγοῖς τοῦ θείου πραισέντου.

Præsentia militaris, in Diurno Romano cap. 2. tit. 2. 4. idem quod *præsens militia*, de qua supra: *In unum convenientibus nobis, ut moris est, id est cunctis Sacerdotibus & proceribus Ecclesiæ, & universo clero, atque optimatibus, & universa militari præsentia, seu civibus honestis*, &c. Vide Gloss. med. Græcit. in πραισεντον.

In præsenti venire. Coram sisti, *Venir en presence.* Lex Bajvvar. tit. 12. cap. 2. §. 1. *Tunc judex jubeat eum in præsenti venire, & judicet ei*, &c.

De præsenti, jam nunc, quomodo Galli, *dés à present* dicunt. Conventus apud Andelaum apud Gregor. Turon. lib. 9. cap. 20. *Et quod exinde fidelibus personis ablatum de præsenti recipiat.* Adde Decretionem Childeberti Regis cap. 12. Occurrit non semel.

Ad præsente, eadem notione, in gestis purgat. Felicis Episc. Aptungitani: *Ad præsente Epistolam recognovi.* Formula nostris familiaris, *à present.*

Præsentes, pro *Præsides* usurpasse quosdam Scriptores, observatum à Salmasio ad Lampridium pag. 208.

PRÆSENTALIS, idem quod *præsens*. Charta Berarii Episcopi Cenomanensis in Actis Episcop. Cenoman. pag. 215. *Qui contra hoc mutare voluerit, teneatur obnoxius, &, quod repetit, nihil vindicet; sed præsentales Epistolas uno tenore conscriptas --- retineat.* Hinc formula familiaris notariis, *Ces presentes*, &c.

PRÆSENTALITER, *in præsens, modo*, Gall. *presentement.* Acta Episcoporum Cenomanensium p. 248. *Præsentaliter quoq; gloriosus Rex Carolus ad jam dictam Ecclesiam reddidit monasterium sancti Vincentii*, &c. Et pag. 253. *Et cœpit interrogare, quid ei præsentaliter reddere posset de prædicta terra*, &c. Adde pag. 260. & vitam Aldrici pp. 104. 105. 156. 172. 177.

PRÆSENTANEUS. *Præsentaneum remedium*, apud Marcellum Empir. Efficax. Epistola Desiderii Episcopi Cadurcensis ad Chlodulfum: *Et si qua sunt, vel quod monuit, vel quod egit, quasi ante oculos præsentaneo retine memoratu.*

Præsentaneè. Octavius Horatianus in Præfat. ad libr. Medic. *Nuperrimè Collegæ Olympii exhortatione provocatus confeci nonnullos præsentaneè libellos, quos vel mediocris fama retinet*, &c.

PRÆSENTARE, Offerre, Galli *Presenter* dicunt. Ugutio, *Exhibere, i. ostendere, vel præsentare, vel dare.* Cyprianus in vita S. Cæsarii Arelat. *Flagravit ubique profectibus, quò non est conspectibus præsentatus, tetigit pectora, quorum membra non contigit.* Ordericus Vitalis lib. 3. *Willelmum Ducem adiit, eique pretiosissimam pallam præsentavit.*

Præsentare, quasi præsentia efficere, ostendere. Utitur Felix Gyrvvensis Monachus in vita S. Guthlaci cap. 29.

Præsentare, pro *repræsentare*. Anselmus Havelbergensis lib. 3. Dialogor. cap. 12. de Legatis Ecclesiæ Romanæ: *Qui in Basilica, quæ Trullus dicitur, præsentes in Synodo cum 150. Episcopis, præsentantes locum Beatissimi Agathonis Papæ, residente Imperatore sub regali cultu, damnaverunt Macarium Patriarcham Antiochenum*, &c.

Præsentare, pro *repræsentare, exhibere*, nostris. *Representer quelqu'un*, in Capitulari de Partibus Saxoniæ an. 789. c. 24. Adde Edictum Caroli M. an. 800. & Capitulare Pipini Regis Italiæ cap. 5.

PRÆSENTATÆ, Oblationes, munera, xenia, Gall. *Presens.* Eginhardus Epist. 52. *Quia volumus, & Eulogias præparari faciatis secundùm consuetudinem, sicut solet homo ad opus dominici facere, & quando ille de Audriaca villa ad Compendium reversus fuerit, tunc volumus, ut ibi fiant præsentatæ, & postea volumus, ut per brevem nobis indicetis, qualiter illas, vel ab illa fuissent recepta.*

PRÆSENTATIM, Nunc, modo, *Presentement.* Iso Magister in Glossis ad Prudentium: *En ergo. sc. habes. Præsentatim.*

PRÆSENTATORIA. Capitula Caroli C. in Concilio Suessionensi an. 853. cap. 32. apud Baron. *Sciant etiam fideles nostri, quia concessimus Synodo & venerabilibus Episcopis, ne super beneficia Ecclesiastica vel præsentatorias, (etiamsi Episcopus, aut quilibet Monasteriorum prælatus irrationabiliter petierit,) præcepta confirmationis nostræ ullo modo faciamus*, &c. Puto legendum *præstatorias*, i. præstarias.

PRÆSENTIA, Munus, Gallis *Present*, à *præsentare*, offerre: vel quia munera sunt, quæ præsenti in manus dantur. Nam absentibus res donari dicuntur, munera autem mitti, & præsentia offerri, l. 18. D. de Verb. signif. Paschasius Radbertus in Epitaphio Vualæ Abb. Corbejensis lib. 2. cap. 6. de pravis Judicibus ac Comitibus: *Non Consules, non provisores patriæ fuerunt; sed latrones, quorum mentes angustias præsentiarum caligo cæcavit*, &c. Matth. Paris anno 1170. *Cui cum Abbas S. Albani in esculentis & poculentis nobile misisset xenium, regratians Archiepiscopus, dixit: Accipio ejus præsentias, id est xenia, mallem tamen præsentiam.* Gervasius Dorobernensis in Henrico II. an. 1186. *Spoliavit suis exeniis, ut prædictum est, quæ vulgò præsentia vocantur.*

Præsentia, Præstationis species, à *munere* fortè nuncupata, quod *Present* dicimus. Charta an. 1367. in Metropoli Salisburgensi tom. 2. pag. 292. *Curiam in Eyzenprunn solventem 7. scaphas utriusque bladi, 10. solidos denariorum, 4. anseres pullos, 20. caseos, duas præsentias*, &c. Infrà: *Et 2. præsentias valentes 24. denariis.* Occurrit ibi pluries, & in Reg. *censuum Bigorræ.*

Præsentatio, eadem notione. Charta an. 1311. ibid. tom. 3. pag. 46. *Tali pacto ut dictam possessionem —— excipiant, & singulis annis nobis inde serviant 50. den. cum tribus festis, quolibet valente 2. den. in nostro placito generali.*

PRÆSENTIALIS, Præsens. S. Eulogius lib. 2. Memor. cap. 8. *Remanet destituta præsentiali solatio fratris Christi ancilla.* Intrà: *Capita verò illarum in Basilica S. Ascisclì reconduntur, quo præsentialis corporis sui favore populos Christianos tuetur.* Cap. 9. *Apud Basilicam sanctorum trium, qua—— Martyres, præsentialibus corporum suorum favillis quiescunt.*

Præsentialiter, Coram, prope, in Glossis Isonis Magistri ad Prudentium. Occurrit in Lege Longob. lib. 1. tit. 9. §. 25. at in Commonitorio dato Angilberto Abbati Centulensi an. 796. usurpatur pro nunc: *Honor ille, quem præsentialiter habet*, &c. Ita in Capitulari Pipini Regis Italiæ an. 793. cap. 1. 4.

PRÆSENTIUS, Εναργέςερον, in Gloss. Gr. Lat. Accuratius.

PRÆSES, *Præses provinciæ*, Comes. Capitul. Caroli M. lib. 5. cap. 228. *Quod si Monasticam vitam reliquerit, Præses provinciæ eum teneat, & curiæ suæ connumeret.* Et cap. 234. *In civitatibus, in quibus Præsides præsunt, ipsi audiant causas, seu & Defensores.*

Præsidatus, Comitatus, Jurisdictio, districtus Comitis. Chronicon Laurishamense p. 70. *Unde & in pago Dehsendron in Præsidatu Ansfridi Comitis, in villa vocabulo Empele*, &c.

PRÆSIDERE, pro *supersedere*. Concilium Cloveshoviense an. 747. cap. 3. *Ut singulis annis unusquisque Episcopus parochiam suam pertranseundo & circumeundo speculandoque visitare non præsideat*, &c.

PRÆSIDIUM, Peculium, pecunia, bona, facultates, &c. Autor Queroli: *Ergone manibus meis præsidium paternum ut efferrent de domo,----- &c.* Suprà: *Fures mihi ac prædones cui bono? ut si quid tibi spei aut præsidii est, totum auferant.* Rursum: *Præsidium abstulisti, & cineres abdidisti.* Vita S. Desiderii Episcopi Cadurcensis cap. 18. *Inter cætera verò, & ad locum in seriem testamenti ita posuit: De præsidio, inquit, meo vestimenta, scamnalia, mensalia, & electubilia, aurum vel argentum, —— dono*, &c. Vetus Charta exarata an. 3. Chil-

Childeberti Regis in Tabul. S. Germani de Pratis: *Sed & omnia, quæ de præsidio meo in die depositionis meæ inventum penes me aut repertum fuerit, hoc est aurum, argentum, vestimentum, vel prædia, &c.* Placitum Childeberti III. Regis, editum à viro doctissimo Joanne Mabillonio: *Farinariis, gregis cum pastorebus, præsidiis, mobilebus, & immobilebus, &c.* Primum Testamentum Widradi Abbat. Flaviniac. *Libros vel vestimenta Ecclesiæ, vel omne præsidium, quod mihi legibus vivens possidere videor.* Utuntur Marculfus l. 1. form. 12. l. 2. form. 7. 10. Formula 7. & 28. ex Baluzianis, Gregorius Turon. lib. 6. cap. 4. lib. 9. cap. 20. Halitgarius Cameracensis Episc. in Pœnitentiali cap. 4. Nicolaus I. PP. Epist. 40. Charta Leotheriæ tom. 2. seculi III. SS. Ord. S. Bened. pag. 615. Historia Episcopor. Bremensium p. 122. &c. Vide Bignonium ad Marculfum.

PRÆSINUM, Πρασόλαπιον, in Gloss. Gr. Lat.

PRÆSOPUS, Præpositus. Gaufredus Malaterra lib. 1. cap. 32. *Giracii Præsopus, quem nos Præpositum dicimus.* Ex Græco πρόσωπον.

PRÆSTAGIUM, pro *præstatio*; Tributum, quod domino præstatur, vel potiùs mutuum coactum. Charta Constantiæ Imperatricis an. 1198. apud Ughellum tom. 9. pag. 293. *Et transire libere terra marique insula vobis ubique per terram demanii nostri absque plateatico & præstagio.*

PRÆSTAMARII, vel *Præstanarii*. Charta Lusitanica apud Brandaonum in Monarch. Lusitan. tom. 3. pag. 294. V. *Portaticum namque illius loci, quod semper habuerant Præstamarii, qui illud Castellum habuerant, &c.* Infrà: *Inquirerent veritatem de hoc, quomodo Præstanarius, qui aliquando melius & præstantius tenuerat Castellum S. Eulaliæ, &c.* Ubi *Præstanarius* is videtur, qui terram tenet in *præstimonium*, de qua voce statim. Vide eundem lib. 15. cap. 24. ubi *Præstameiro* vertit.

PRÆSTANDARII, qui *præstationes* dominis exsolvunt. Charta an. 1002. in Tabulario Casauriensi part. 1. cap. 94. ch. 4. *Et cum Castellis, & sanctis Ecclesiis, cum cartulatis & præstandariis, & cum vineis, pomis, &c.* Ita apud Ughellum tom. 1. part. 1. pag. 490.

PRÆSTANTIABILIS, *Multum, vel præ aliis valens.* Ugutio.

PRÆSTARE, Mutuò dare, commodare non accepta mercede, Gallis *Prester*. Ebrardus in Græcismo cap. 15.

> *Præsto, Prævaleo dicas, Præsto quoque Dono:*
> *Præstoque sæpe solet Accommodo significare.*

Salvianus lib. 1. ad Eccles. Catholicam: *Si usus rerum aliquarum cuipiam homini alterius hominis beneficio ac largitate tribuatur, usque immemor illius, à quo fructum rerum indeptus est, avertere ab eo ipso proprietatem præstitæ rei, atque alienare conetur, nonne ingratissimus omnium hominum atque infidelissimus judicetur?* Infrà: *Cur non bona fide datis à Deo rescululis utimur? tenuimus quoad licuit: tenuimus quod permisit ille qui præstitit.* Fortunatus lib. 9. poëm. 7.

> *Præstitit, Pastor, sua mi voluntas,*
> *Codicem factum tumido cothurno, &c.*

Capitula Caroli M. lib. 1. cap. 130. *Fœnus est, qui aliquid præstat: justum fœnus est, qui amplius non requirit, nisi quantum præstitit. Pecunia in precario præstita,* lib. 5. cap. 3. Will. Brito lib. 11. Philippid.

> *Descendensque suum domino vectoris egenti*
> *Præstat equum, pedes ipse manens.*

Florentius Wigorniensis an. 1096. *Petiit, ut inter se pace redintegrata illi decies mille marcas argenti præstaret.* Mox utitur voce, *accommodaret*. Ita etiam usurpatur in l. un. C. Quod jussu &c. in Lege Wisig. lib. 1. tit. 5. §. 2. l. 9. tit. 2. §. 8. lib. 10. tit. 1. §. 12. 20. in Pacto Leg. Salicæ tit. 55. in Lege Longob. lib. 1. tit. 20. §. 3. 6. lib. 2. tit. 14. §. 16. tit. 55. §. 1. &c.

Imprestare, Præstare, commodare. Charta Veneta, apud Jo. Lucium lib. 4. de Regno Dalmat. p. 220. *Quatenus ex parte vestra duas galeas, quas habetis, & ligna seu vasa nobis accommodare seu imprestare----velitis.*

Imprestitum, Italis *Imprestito*, vel *imprestido*, Mutuum: *facere imprestitum*, mutuari, in Statutis Venetor. an. 1242. lib. 1. cap. 56. *Imprestita* etiam dicuntur Dalmatis, contributiones, quæ in communi civitatum necessitate fieri solebant, quæ nostris *Emprunts*, seu *mutua coacta* dicuntur.

Præstare, Repræstare, In *præstariam* dare, quod idem valet ac *usufructuario beneficiare*, in Tabulario Bellilocensi. Lex Bajwar. tit. 1. cap. 1. §. 1. *Et post hæc nullam habeat potestatem exinde quidquam auferre, nec ipse nec posteri ejus, nisi Defensor Ecclesiæ illius per beneficium præstare voluerit ei. In beneficium præstare*, in Charta Alamannica Goldasti 70. *Per præstarium repræstare*, ch. 66. *Sub usufructuario præstare*, ch. 67. *Per precariam præstare*, ch. 69. *Repræstare*, ch. 73. Vide Traditiones Fuldenses lib. 1. trad. 136. lib. 2. trad. 29. Canones Hibernienses lib. 41. cap. 8. W. Hedam pag. 292. 1. edit. & infrà in voce *Precaria* ex Tabulario Casauriensi, &c. *In præstitum accipere*, seu in præstariam, apud Ughellum tom. 1. part. 1. pag. 500.

Repræstari dicebatur res, quæ Monasteriis aut Ecclesiis tradita & donata, donatoribus ipsis rursum *præstabatur*, & in precariam concedebatur. Vetus Precaria apud Joachimum Vadianum de Monasteriis Germ. p. 71. *Christi adjuvante clementia complacuit mihi Grimaldo Abbati una cum consensu fratrum,----ut res quas Hasuo Presbyter ad nostrum tradidit Monasterium ei per precariam repræstaremus, quod & faciemus.* Occurrit præterea in Charta Alamannica Goldasti 73.

PRÆSTARIA, idem quod *Precaria*, seu Libellus, quo quis prædium Ecclesiasticum ad usumfructum sub annuo censu *in præstitum*, & *precario* utendum suscipit: de qua contractus specie pluribus agimus infrà in voce *Precaria*. Vita Joannis Abbatis Gorziæ p. 769. *Possessio erat Monasterii longo jam retro tempore beneficii nomine ad Comitem quemdam Palatii Hamedeum devoluta, qui simul bona Monasterii seu Precaria vel Præstaria, quam dicunt, obtinebat.* Præstariarum meminerunt præterea Capitulare Compend. an. 868. cap. 11. Baldricus lib. 1. Chron. Camer. cap. 44. Frotarius Tullensis Epist. 9. Chronicon Fontanellense c. 2. p. 197. Chronicon S. Benigni p. 371. 428. 448. Hist. Vergiacensis p. 50. Miræus in Notitia Ecclesiar. Belgii cap. 32. Malbrancus lib. 6. de Morinis cap. 11. &c.

Præstarium, idem quod *Præstaria*. Charta Alamannica Goldasti 66. *Convenit una cum consensu fratrum nostrorum, ut illa mancipia, quæ nobis ille de illo loco tradidit, ei iterum per præstarium repræstaremus, &c.* Tradit. Fuld. lib. 1. trad. 75. *Ea duntaxat ratione, ut ad tempus & ad usum vitæ supradictam rem, id est sola illa mancipia vestro præstario habeam, &c.*

Præstatio, eadem notione. Charta Henrici Regis Franc. an. 1035. apud Hariulfum lib. 4. cap. 7. *Quotquot verò antecessores ejus tenuerant,* (villam &c.) *sancto Richario per præstationis occasionem tollebant. Per præstationem possidere*, in Tradit. Fuldens. lib. 1. tr. 80. *Præstationis Charta*, trad. 117. *In jus præstationis* prædium *recipere*, in Actis Murensis Monasterii pag. 57.

Prestitura, idem pariter quod *Præstaria*. Vetus Notitia in Tabulario Heduensis Ecclesiæ: *Villam, quæ Roclena vocatur-----à S. Nazarii Canonicis in prestituram (sic enim vulgò dicitur) ipse & ejus prædecessores diu tenuerant.*

PRÆSTIM, pro Præstò, in Hist. Inventionis S. Prisci apud Ughellum tom. 8.

PRÆSTIMONIUM. Charta Aldegastri, filii Sylonis Regis Ovetensis, an. 781. apud Sandovallium, de servis: *Et habeant illam hæreditatem de Parella, & præstimonia in hæreditate sanctæ Mariæ, ubi Abbas Monasterii hujus, & ejus*

& ejus vicario dederit, & in die, qua vocati fuerint, habeant portionem edendi & bibendi scilicet libram unam & quartam panis milli, & de alio secundo, &c. Infrà: *Tamen in suo præstimonio & istructio sibi injuncto permaneat.* Ubi Sandovallius, *præstimonium*, per *derecho* vertit. Alia apud Brandaonum tom. 3. Monarch. Lusitan. fol. 294. V. *Uno ore dixerunt, se bene audisse & nosse, quia quando D. Goterres de lo monte tenebat Castellum S. Eulaliæ, & alia dant in præstimonium, totum portaticum tam de mari quàm de mari erat liberum, &c.* Testamentum Sancii II. Reg. Portugalliæ apud eundem tom. 4. pag. 279. *Item mando Isidero Petro homini meum præstimonium, quod ipse consuevit de me tenere in Cortigia, &c.* Charta Alfonsi Regis Eræ 1260. apud eundem lib. 13. cap. 24. *Hoc præstimonium vobis damus, & cunctis successoribus vestris jure hæreditario in perpetuum habendum & possidendum, cum omnibus suis terminis novis & veteribus.* Charta Bernardi Episcopi Compostellani æræ 1190. apud Anton. *de Yepez* in Chronico Ordin. S. Benedicti tom. 4. p. 434. *& Cortecellam S. Mariæ in hæreditate ipsius Monasterii constructam, ab Abbate domino Ruderico in præstimonio in vita Decani datam, &c.* Infrà: *Domum autem illam à D. Decano, inter Cortecellam S. Mariæ & antiquum murum ---- per præstimonium constructam esse cognosco, &c.* Rursum: *Damus eidem Ecclesiæ in Ecclesia S. Jacobi Canonicatum & portionem, & hebdomadam, & Cardinariam, & præstimonium, sicut unicuique Cardinalium Ecclesiæ nostræ Canonicæ collatum est, &c.* Vetus Charta apud Ughellum tom. 1. part. 2. pag. 53. *Et si ad dedicandam aliquam Ecclesiam Monasterii invitatus fuerim, sine præstimonio libenter Episcopalia ——— impendam.* i. absque gravamine aut sumptu, vel *præstatione*.

PRÆSTIS, *hæres*, in Gloss. Arabico-Lat.

PRÆSTO, Mox, statim. Petrus Damianus: *Et præcipuè id, quod præsto subjunctum est, Sacerdoti congruere videtur, &c.*

PRÆSTOLABILITER, Celeriter, expeditè. Isidorus Pacensis Episcopus in Chronico, æra 772. *Arabas sine effectu ad propugnanda Maurorum mittens navibus præstolabiliter adventatis, maria transnata, &c.*

PRÆSTUS, Paratus, nostris *Prest.* Vetus Inscriptio, 669. 4. *Amicos colui, patronos bonos... officio præstus fui, &c.* Pactus Legis Salicæ tit. 48. §. 1. *Tunc manniat eum ad mallum, & testes suos in singulos mallos, qui ibidem fuerint, secum habere debeat præstos, &c.* Lex Wisigoth. lib. 9. tit. 2. §. 9. *Sed definitis locis atque temporibus, --- præstum se unusquisque definito loco vel tempore exhibeat.* Ita non semel alibi lib 2. tit. 1. §. 11. tit. 2. §. 9. tit. 3. §. 4.

Prestus, Mutuum, *Prest.* Marculfus lib 2. form. 1. *Neque exquisita & lauta convivia, neq; gratiosa vel insidiosa munuscula, neque etiam caballorum prestus, &c.*

PRÆSULARE, Præsulem agere. Autor vitæ Gundulfi Roffensis Episcopi laudatus à Seldeno ad Eadmerum: *Redduntur & ei denique possessiones ——— quæ præsulantibus antecessoribus suis Lanfrancus in sua tenuerat ditione.*

PRÆSULIUM, pro *præsulatu*. Scriptor MS. Vitæ S. Gaugerici Episcopi Camerac. in prologo: *Quantus in præsulio effulserit.*

PRÆSULTER, pro *Presbyter*, scribitur in Legibus Luithprandi Regis Longob. tit. 69. §. 4.

PRÆSUMERE, Sumere, capere. Synodi Hibernienses lib. 1. cap. 8. *Episcopus ——— non præsumat pretium ordinationis: non præsumat dona iniquorum, &c.*

Præsumere, Ante sibi sumere, vel præter solitum sumere, in l. 5. & 11. Cod. Th. de Metatis, & l. 4. de Pascuis, eod. Cod. Ammianus lib. 18. *Diligenter observans, nequem tributorum sarcina prægravaret, neque potentia præsumeret aliena.*

Præsumtio, Actio injusta, invasio, usurpatio. Lex Bajvvar. tit. 1. cap. 5. *Si quis servum Ecclesiæ ——— occiderit per præsumptionem.* Cap. 10. *Neque præsumptio crescat in plebe.* Tit. 3. cap. 10. *Porcos propter præsumptionem dispergere.* Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 11. de his, quæ sunt Juris Regii: *Assultus, Roberia, sterbrech, præsumptio terræ vel pecuniæ Regis, Thesaurus inventus, &c.*

Præsumptor, Qui crimen committere, vel aliquid contra jus agere *præsumat*, in Edicto Theoderici Regis cap. 114. Interdum reus principalis, qui complices habet, in Legibus Wisigoth. lib. 6. tit. 4. §. 2. 3. 5. lib. 8. tit. 3. §. 8. *Præsumptor infaustus*, tyrannus, in l. ult. Cod. Th. de Episcop. *Præsumptivè*, in Capitulari an. 802. cap. 5. *Præsumptivo modo in domum alienam intrare*, d. tit. 4. §. 2. *Præsumentis audacia* §. 6. *Præsumptuosus*, d. §. Adde lib. 2. tit. 1. §. 17. & alibi. S. Odo de Vita S. Geraldi lib. 2. cap. 7. *Quidam violenti homines præsumptionem faciebant contra Potestatem loci illius.* Anselmus Cantuar. Archiep. in Epistola ad Episcopos Hiberniæ: *Pastorali regimine vitia resecare, præsumptores coërcere, & quæque inordinata ad ordinem debitum volui revocare.*

Præsumptores Episcopi, Qui aliorum jura vel ordinationes usurpant illicitas, in Concilio Arausicano I. cap. 21. & Turonico I. cap. 9.

Præsumptuosus, idem quod *præsumptor*, in Lege Aleman. tit. 84. *Presomptueux*, dicimus, qui sibi ultra quàm par est arrogant, superbos. Anastasius in Hist. Eccles. *præsumptuosè gerens*, ubi Theophanes habet αὐθεντήσας. S. Bernardus in Vita S. Malachiæ Episcopi: *Sicut erat præsumptuosus & insolens.*

Præsumptiosus, in Capitulari 1. Caroli M. an. 802. cap. 7. 30.

Præsumptiosè, in Capitul. Aquisgran. an. 789. c. 35. 58. in Constit. Ludov. II. Imp. an. 867. cap. 12.

Præsumptivè. Capitula Caroli M. an. 797. cap. 1. *Et ut raptum, & fortiam, nec incendium infra patriam quis facere audeat præsumptivè.*

PRÆSURA. Vide *Prindere*.

PRÆTENTURÆ, Præsidia militum, quæ pro castris securitatis causa collocantur. Vide Turnebum lib. 4. cap. 7. Henricum Valesium ad Ammianum Marcellinum l. 14. p. 10. 11. & Jacobum Gothofredum ad l. 1. Cod. Th. de Commeatu. Aliàs *Prætentura*, in Glossis, est προβολὴ, ἐπιτείχισμα.

PRÆTESTATI *solidi*. Charta Longobardica in Bullario Casinensi tom. 2. pag. 12. *Quia suscepi in præsentia testium ego Kotharit Abbas à vobis Anselperga Abbatissa ex sacculo ipsius Monasterii vestri per Misso vestro in auro solidos novos prætestatos ac coloratos numero 44. finitum pretium. &c.* Vide *Prædulatus*.

PRÆTITULARE. Vide *Titulus*.

PRÆTOR. Vide Epist. 71. inter Francicas Duchesnii tom. 4. Hist. Franc. pag. 517.

PRÆVENTORES *milites*, sub dispositione Ducis Mœsiæ secundæ, in Notitia Imperii.

PRÆVIDERE, dicebantur Monachi, qui lecturi aut cantaturi in Ecclesia, priusquam in eam irent, ad lectionem vel cantum se præparabant. Vide Usus antiquos Ordinis Cisterciensis cap. 71.

PRÆURBIUM, Suburbium, spatium quod est ante urbem. Nizo Abb. in Vita S. Basini Arch. Trevir. n. 5. *Monasterium, quod in præurbio civitatis situm est.*

PRAGMATICUM, *Pragmaticum rescriptum*, seu *Sanctio pragmatica*, dicitur, quæ adhibita diligenti causæ cognitione ex omnium procerum consensu in modum sententiæ ultrò à Principe conceditur, aut fertur. Sanctus Augustinus Collat. III. cum Donatistis cap. 2. *Pragmaticum rescriptum*, quod supra *præceptum Imperiale* dicitur. Collatio III. Carthag. c. 38. *Peritiam sanctitatis vestræ arbitror non latere, pragmaticis rescriptis preces inseri non solere.* Adde cap. 39. Πραγματικοὶ τύποι, in Concil. Calched. act. 5. Paulus Warnefridus

tritius lib. 2. de Gestis Langob. cap. 12. *Cui Rex, ut erat largissimus, omnes suæ Ecclesiæ facultates concessit, & per suum Pragmaticum postulata firmavit.* Aimoinus lib. 1. Hist. Franc. cap. 17. *Et ut ipsi posteri eorum illum possiderent locum, per suum firmavit pragmaticum.* Vide Ughellum tom. 4. pag. 483. 789. & Salmasium ad Capitolinum pag. 259.

Pragmatica Sanctio, in l. 10. Cod. de Sacros. Eccl. in Capitul. Caroli M. lib. 2. cap. 30. al. 32. &c. Vide lib. 3. Cod. Th. de Decur. l. 36 de Annona, & lib. 52. de Hæret. Philippus Rex Franciæ in Charta an. 1312. pro Lugdunensib. *Declaramus, atque Pragmatica Sanctione, nostraque authoritate declaramus, &c.* Vide Metropolim Salisburg. tom. 1. p. 350. De Pragmaticis Sanctionibus S. Ludovici & Caroli VII. Regum Franciæ consulendi Scriptores nostri.

PRAMEKARLE, Nautarum species, Danis, in Charta Waldemari Regis Daniæ an. 1326. apud Pontanum lib. 7. Rer. Danicar. pag. 443.

PRANDEDEUM, *in quo fit prandium.* Ita Papias MS. & edit.

PRANDEUM. Vide *Brandeum.*

PRANDICULARIUS, ὁ μεθ' μνηςείαν ἡμέρα, in Gloss. Lat. Græc.

PRANDIUM, idem quod *Pastus, cœnaticum, convivium*, nostris, *droit de Past.* Vide in his vocibus. Tabularium Ecclesiæ Cadurcensis: *Dono & illam terram, ——— unde exeunt 4. denarii & unum prandium cum 4. Militibus.* Alibi: *Exit autem de manso illo unum prandium in Natali Domini, & unus aries in Pascha.* Rursum: *Galricus Vicecomes S. Cirici fecit pignoram Raimundo Raterii in villa, quæ dicitur Crem, videlicet unum prandium cum centum Militibus per 300. solidos Aquitanenses.* Charta an. 982. apud Ughellum in Patriarchis Venetis: *Volumus ut in eadem libertate semper consistat, ut nullus Episcopus servitutis usum requirere, aut prandia præsumat.* Charta Hugonis Abbat. S. Dionysii an. 1189. *Advocatus habet unum prandium in terra S. Dionysii de grandi puteo ad 10. Milites, & non amplius. Unusquisque miles potest habere, 4. equos, & Advocatus canes suos cum venatoribus annuatim. Major procurat hoc prandium, & famuli Majoris servant.* Chronicon Casin. lib. 3. cap. 72. (al. 73.) *Constituit etiam, ut omnia Monasteria, quæ sub ditione hujus nostri Casinensis Cœnobii sunt, prandium unum per unumquemque annum huic nostræ congregationi faciant.* Vide ibi Angelum à Nuce, ubi multa de jure procurationis seu prandii, Petrum Diac. lib. 4. ejusdem Chronici c. 123. Sanjulianum in Matiscone p. 274. & supra in *Pignora.*

Prandia mortuorum. Vide *Parentalia.*

PRANSORIUM, *Locus ubi prandetur*, Joanni de Janua: ἀριςήριον Annæ Comnenæ lib. 15. Alex. & autori Vitæ S. Nili junioris pag. 145. *Diæta sive cœnaticuncula*, apud Sidonium lib. 2. Epist. 2. Papias & Gloss. Lat. MS. reg. *Pransorium, Promulsorium.*

PRASINOPURPURA, Color purpureus viridis, ex Gr. πρασινοπορφύρα. Charta Donationis Ecclesiæ Cornutianæ, edita à Suarezio: *Vela tramoserica prasinoporphyra duo.*

PRASINOVULTIS, in Epist. Michaëlis Balbi Imp. cujus verba retulimus in v. *Melinus*, ubi *prasinovenetum esse* conjiciebamus: sed nunc alia subit conjectura, voces nempè *milinovultin*, & *prasinovultin*, quæ ibi occurrunt, ex Gr. μηλινοβλάττιν, & πρασινοβλάττιν efformatas.

PRASINUM, Viride acutissimum, herbaceum, ἀπὸ τοῦ πράσου, *Porro.* Isidor. lib. 19. Orig. cap. 17. *Prasina, id est, creta viridis, etsi in aliquibus terris promiscue generetur, optima tamen est in Lybia Cyrenensi.* Frotharius Tullensis Epist. 20. *Peto, ut nobis mittas ad decorandos parietes colores diversos, qui ad manum habentur, videlicet auripigmentum, folium Indicum, minium, lazur, atque prasinum, & de vivo argento juxta facultatem.* Ubi nemo non videt legendum *prasinum.* Vide Bulengerum l. de Circo cap. 48. & quæ observat Savaro ad Sidon. lib. 2. Epist. 10.

Prasinæ, Smaragdi, apud Anastasium in Vitis PP. Locos dedit Salmasius ad Lampridium pag. 188.

PRASSA. Charta, in Gloss. Arabico-Lat.

PRASTIA. Vide *Proastium.*

PRATA, *Argentum*, Lusitanis: *Plata*, Castellanis. Charta Lusitanica æræ 1316. apud Brandaon. tom. 5. Monarch. Lusitan. pag. 304. *Item recepit 12. colhaces de prata, quæ ponderaverunt unam marcam &c. Item recepit unum pichel de prata, &c. Hæc est recepta de prata, quæ est in Scanza D. Dionysii* Reg. Portugall.

PRATALINUM, Pratum, in Charta Gregorii IX. PP. an. 1235. apud Ughellum tom. 1. part. 1. p. 84.

PRATARIUS *servus*, cui pratorum cura incumbit, in Tabul. Prioratus Neronisvillæ fol. 24.

PRATUM, *Pratellum*, in Formula 61. Lindenbrogiana. Sic porrò apud Monachos dictus locus sub dio, seu atrium, quod cingunt claustri porticus in Monasteriis, vulgò *le Preau.* Sugerius lib. 1. de Consecrat. Ecc. S. Dionysii: *Multos etiam extremo singultantes spiritu in prato fratrum cunctis desperantibus anhelare.* Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 12. *Et ponet ante Capitulum extrinsecus in pratello, &c.* Adde Statuta antiqua Ord. Cartusiensis, 1. part. cap. 36. §. 16. cap. 40. §. 36.

Pratus, pro *pratum*, usurpat Innocentius Agrimensor: *Et sub se campum, sub campo alveus currit, & circa alveum pratus, &c.*

PRATERITIA. Gall. *Praire*, vel tempus quo prata secantur. Tabularium S. Remigii Remensis: *Faciunt carroperam de annona, aut de vino in leug. 12. Sin autem, dabit denar. 2. in prateritia falcem 1. cum sua præbenda.* Alibi: *Donat annis singulis speltæ mod. 12. in salneritia den. 3. in prateritia den. 2. pull. 3. ova 20. &c.* Aliud est *Pratagium*, Gall. *Preage. le Terrier de l' Isle-Adam: En la ville d' Auz mont est deu à Noël un vaisseau & demi d' avoine, une geline, 2. sols, & un denier de preage à la S. Remy.*

PRAVESCERE, Αφανίζειν, in Gloss. Gr. Lat. MS. editum, ἀφανίζω, *extermino, disperdo, deformo, depravo.*

PRAVICORDIUS, qui est pravo corde. S. Augustinus in Psal. 146. *Quid est pravicordius? torticordius, tortum cor habens, putat torta esse omnia, quæ dicuntur à Deo, putat prava esse omnia, quæ fecit Deus, &c.*

PRAVIUM. Albertus Aquensis lib. 3. cap. 64. *Ad hæc tota vis Turcorum ab insidiis consurgit, & sexaginta equites Gallorum jam pravium montis tenentes, gravissima cœperunt insecutione urgere, ac per medium montis cacumen, usque ad ipsam vallem, quam approprians Christianus exercitus occupavit, retulerunt.* Ubi *pravium* idem est, quod montis cacumen.

PRAXARE. Vide *Brace.*

PRAXERIA. Vide *Paxeria.*

PRAXIT, pro *pransit*, apud Anastasium in S. Vitaliano PP. *Et Lavit se, & ibidem praxit in basilica Julii.* Cod. alius habet, *Lotus ibidem pransus est.*

PREBOSTATUS, Præpositi dignitas, Gallis *Prevosté.* Tabularium Abb. S. Amantii Inculismensis: *Dedit nepoti suo omnem prebostatum villæ Arulfi.* Alibi: *Dedit Anguillarium de Islabruna, & prebostatum borderiæ Guillelmi Matfredi in dominium.* Iterum: *Donum Guillelmi Gastinelli de prebostatu, quem habebat in bosco Roselli.* Alibi: *Fecit hoc donum S. Amantio tali conditione, ut ipse teneret prebostatum in vita sua.*

PRECARIA, est Libellus, seu Charta, qua quis alodium vel prædium ab Ecclesia sub annuo censu ad vitam utendum accipit, illud *precario* possessurus, ut est in Capitul. Caroli M. lib. 7. cap. 104. vel ut apud Abbo-

nem Abbatem Floriacensem in Canonib. cap. 7. *quod ex conventione fiat, & precibus obtineatur.* *Precaria Epistola*, in Lege Wisigoth. lib. 10. tit. 1. §. 12. *Testamentum precariæ*, apud Hugonem Flaviniacensem in Chronico Virdunensi pag. 110. *Emphyteusis*, in Charta scripta Berengario imperante apud Ughelum tom. 6. p. 634. *Nam non habeant potestatem ipsum Xenodochium nemini in emphyteusim, id est precariam dandi, aut concedendi, &c.* *Libellus*, nudè, ut in hac voce docuimus: *Præstaria*, interdum, de qua suo loco.

Ut porrò *Emphyteusis* primum à civitatum agris ad patrimoniales principum fundos inducta est: ita à patrimonialibus, non modò ad privatorum agros; sed etiam ad Ecclesiasticos. Cur autem Ecclesia emphyteusin in prædiis suis receperit? rationem hanc reddit Gregorius M. lib. 1. Epist. 42. quod in eorum locationibus crebræ fierent conductorum mutationes, eoque ipso minus bene Ecclesiarum agri colerentur: *Jubemus etiam*, inquit, *ut hoc Experientia tua summopere custodiat, ut per commodum conductores in massis Ecclesiæ nunquam fiant: ne, dum commodum quæritur, conductores frequenter mutentur: ex qua commutatione quid aliud agitur, nisi ut Ecclesiastica prædia nunquam colantur.*

Præstariarum & *Precatoriarum* in Galliis antiquum usum probat Palladius Episcopus in Epist. ad Desiderium, Episcopum Cadurcensem, inter Epist. Desiderii 18. *Similiter ubi Chromatia in re Ecclesiæ Bagidone commanet, quia frater suus Deotherius Presbyter actorem Ecclesiæ Santonicæ egit, & nunc ipsa Chromatia, qui ibidem per Beneficium precaturiæ manere videtur, si eam cum omni re sua jubeas defensare, quomodo & apud Deum mercedem habeas, & nos vobis gratias supplicationis agamus.* Apud Fortunatum lib. 8. Poëm. 21. & 22. alterum *Pro villa præstita*, alterum *Precatoria pro ipso agro*, inscribuntur, de villa scilicet, ad Vigennam fluvium sita, quam Gregorius Turonensis Episcopus eidem Fortunato in *præstariam* concesserat, sub usufructus conditione, quam sic tangit:

Quando reposcetur, vestris redit usibus arvum,
Et domino proprio restituemus agrum.

Ejusmodi etiam Precariarum usum probant Symmachus PP. Epist. 1. cap. 1. Concilium Agathense an. 506. cap. 7. 45. Aurelian. I. an. 511. cap. 23. Aurelian. IV. cap. 34. Lugdunense II. cap. 5. &c. quas Clericis potissimum factas ex iis colligere est, ac postmodum aliis. Charta Caroli M. apud Meurissium in Episcopis Metensib. pag. 181. *Ut jam fatam villam nunquam præsumant alicui beneficio tribuere, nec per precariam, ut fieri assolet, præbere, &c.* Inductæ præterea prædiorum Ecclesiasticorum emphyteuses Constitutionibus Imperatorum, ac maximè Leonis, & Novella 7. Justiniani, quibus eæ permittuntur usque ad filios & nepotes, seu *in tertiam generationem*, ut habent veteres Tabulæ: *Ita ut tribus personis defunctis omnimodo prædium ad venerabilem locum redeat*, ut est apud Julianum Antecessorem c. 34. seu, ut Chartæ aliæ, *ad primum & secundum hæredem*, vel denique, ut Joannes Antiochenus περὶ χαρισticariorum c. 10. 15. apud v. cl. Jo. Bapt. Cotelerium to. 1. Monumentor. Ecclesiæ Græcæ, ἐπὶ δυσὶ προσώποις ἢ τρισίν. Odo Fossatensis in Vita Burchardi Comitis: *Dederat autem cuidam suo Præposito, nomine Bodoni, ac duobus ipsius hæredibus quoddam beneficium; taliter ut diebus suæ vitæ censum ipsius Monasterio persolverent, id est 72. nummos: illis verò ab hac luce subtractis ipsam terram perpetuò cœnobitæ possiderent. Sed jam dicto viro obeunte, filius ipsius Aledramnus nomine, qui primus hæres extiterat, &c.* Eadem ferè habentur de eodem Bodone in Charta Roberti Regis an. 1029. in Tabulario Fossatensi: *Sed prædictus Alrannus, qui de Carta primus hæres extiterat, cujusque nomen in ipsa descriptum erat, Monasterium adiit, &c.* Vide lib. 1. Antiq. Fuldens. tradit. 24. Roverium in Reomao pag. 174. &c.

Interdum tamen ex pacti conventi legibus longius extendebantur Precariæ, *ad quartum* nempe *hæredem*, quas Godefridus Monachus S. Pantaleonis in Chr. an. 1168. *locationis libellos tertii & quarti generis* vocat.

Interdum ad quintum hæredem, cujusmodi Precariarum Chartæ describuntur in Tabulario Casauriensi, ex quo sequentes eruimus, hîcque damus, ut Precariarum inde formulæ colligantur.

In Christi Nomine, ideoque ego Pelegrinus, filius quondam Ildeprandi de Salajano, manifesta causa est, & a plurimis cognitum, eò quòd per meas litteras precarias rogum tibi Romano Abbati ex Monasterio S. Trinitatis, quod ædificatum esse debet in insula de Piscaria, loco, ubi dicitur Casaurea, rogum emisi, & petivi à te, ut unà cum consensu & voluntate congregationis memorati Monasterii beneficiali ordine præstaretis mihi memorato Pelegrino, vel meis hæredibus usque in quinta mea generatione, omnes ipsas res, quas ego ipse tibi per cartulam vendidi, delegavi in Salajano, seu per ejus vocabula idem de casis, terris, vineis, campis, silvis, pascuis, pomis, atque salectis, cultum vel incultum, omnia & in omnibus ipsas memoratas res in integrum, quod & fecisti. Quamobrem præstitisti & præstasti, tu memorate Romane Abbas, mihi memorato Pelegrino, vel meis hæredibus, usque in quintam meam generationem, omnes ipsas memoratas res in integrum, cum consensu & voluntate Congregationis memorati Monasterii: in eo verò tenore beneficiali ordine usufruendi, cultandi, laborandi, meliorandi, nam non vendendi, nec donandi, nec concambiandi, nec per ullum ingenium ipsas memoratas res in alterius potestatem dandi, nisi tantum usufruendi usque in quintam meam generationem, post nostrum transitum, omnem ipsam memoratam substantiam in integrum revertatur ad partem memorati Monasterii, cujus est proprietas, & per hanc cartam repromisi ego memoratus Pelegrinus una cum meis hæredibus tibi, Romane Abbas, vel successoribus tuis dare censum annualiter de mense Decembri argentum denarios sex, & seu memoratus Pelegrinus una cum meis hæredibus omnem ipsam memoratam substantiā bene non laboraverimus, & usu non fruerimus, & doloso animo ea malè tractaverimus, & ipsum memoratum censum annualiter tibi, Romane Abbas, vel successoribus tuis non dederimus sic pleniter, sicut superiùs dictum est, hæc omnia memorata nos non adimpleverimus, vel fecerimus tunc expondero me ego memoratus Pelegrinus unà cum meis hæredibus tibi memorate Romane Abbas, vel successoribus tuis componere vobis solidos centum, & omnes ipsas memoratas res in integrum reprehendatis ad partem memorati Monasterii sine omnem calumniam, quæ sic taliter inter nos stetit convenienter. Quia verò Precariam scripsi ego Audoaldus Notarius, rogatus à memorato Pelegrino, actum in Casa aurea imperii D. Ludov. XXIV. & II. anno Supponis Comitis, die xx. mensis April. per Indict. 4. feliciter. Signum manus Pelegrini, qui hanc Precariam fieri rogavit. † Ego Macolfus. † Ego Aloini. † Ego Majelfredus rogatus memoratis Monachis Monasterii.

Alia Precariæ formula describitur in eodem Tabulario Casauriensi an. 24. Ludov. Imp. F. Lotharii: *Manifesta causa est, & ab omnibus cognitum, eò quòd nos Arifredus & Ildebertus per nos litteras precarias rogavimus te, Romane Abbas, ex Monasterio S. Trinitatis, quod ædificatum esse debet infra insulam de Piscaria, locum, qui dicitur Casaura, rogum misimus, & petivimus à te, ut unà cum consensu & voluntate Congregationis memorati S. Monasterii, beneficiali ordine præstaretis nobis Arifredo & Arilberto Germanis, vel nostris hæredibus usque in quinta nostra generatione, omnes ipsas res, quas nos ipsi per Cartam venditionis delegavimus, &c.* Alia Precaria ibidem: *Ego Recipertus per meas litteras precarias rogum tibi, Romane*

mane Abbas,----emisi, & petivi à te, & cum consensu & voluntate Congregationis tuæ beneficiali ordine præstaretis mihi, vel meis hæredibus, usque in quintam generationem omnes ipsas res, quas ego vendidi & delegavi ad partem memorati Monasterii, &c. Quod & fecisti, quam & ob rem præstitisti & præstasti tu, Romane Abbas, mihi Raceperto, vel meis hæredibus usque in quintam generationem, omnes ipsas res memoratas in integrum. In eo verò tenore beneficiali ordine, usufruendi, cultandi, laborandi, nec non venundandi, nec donandi, nec concambiandi, nec per ullum ingenium ipsas memoratas res in alterius potestatem ad proprietatem dandum, nisi tantùm usufruendi usque in quinta mea generatione, & post completam memoratam quintam generationem, discessum, omnes ipsas memoratas substantias in integrum revertatur ad partes memorati Monasterii, cujus est proprietas.

Sæpe etiam ad primum hæredem restrictæ leguntur Precariæ, ut in Chartis 65. & 70. ex Goldasti Alemannicis, alia, quæ descripta legitur in Historia Episcopor. Silvanectensium in Constantino Episcopo, &c. Tabularium Monast. S. Andreæ Viennensis: *Prisco um norma, & cunctarum Legum patet auctoritas, ut quicumque res Ecclesiæ per libellum habere voluerit, videlicet viginti novem annis ipsius petat suffragium & tuitionem. Quapropter ego in Dei nomine Chunradus, nutu Dei omnipotentis Rex, noverit fidelium nostrorum industria, qualiter Auzennus humiliter petisti, ut res nostras ex Abbatia nostra, quæ est constructa in honore S. Andreæ, scilicet in Comitatu Viennensi, in agro Rogiacensi, in villa Sataratis, & in Colonicas, hoc sunt campi sicut dividuntur cum terra Sanctæ Mariæ, tibi & ad unum tuum hæredem, per libellum sub usu Beneficii concedo, ea namque ratione, ut annis singulis ad ipsam Ecclesiam sex deniaratas in censum de cera persolvas. Si de ipso censu negligens fueris in uno anno, in alio duplum componas, ac insuper hoc libellum scriptum inviolabilis permaneat cum stipulatione subnixa. S. Eberardo, S. Patroni Comite, S. Giroldi, S. Widoni. Ego Suesfredus Levita hoc libellum scripsi, datavi, die Martis 5. Id. Mart. an. 27. regnante Chunrado Rege serenissimo.*

Interdum ad vitam ipsius, qui Precariam obtinebat, ut apud Marculfum lib. 2. Formul. 39. 40. in Formulis veter. cap. 27. 42. in Form. secundum Legem Rom. c. 7. in Charta Alamannica 68. 75. in lib. 1. Antiq. Fuld. tradit. 23. 75. lib. 2. tr. 25. 28. 33. & alibi passim. Unde patet, alium numerum non definitum, quàm qui inter dantem & accipientem convenerat, ex Concilio Turonensi III.

Interdum hisce contractibus rerum suarum usumfructum concedebat Ecclesia, ea conditione, ut tanta quantitatis proprietatem ex rebus suis usufructuarius vel vivens, vel post mortem Ecclesiæ dimitteret. Quæ quidem conditio ad excipiendas Ecclesiasticorum emphyteuses definita legitur Constitutione Leonis Imp. & Novella 7 Justiniani. Quarum precariarum formulæ extant apud Marculfum lib. 2. form. 39. & 40. in Formulis veterib. cap. 41. 42. in Chronico Laurishamensi an. 895. pag. 68. in Chartis Alamannicis Goldasti 63. 65. apud Brouverum lib. 11. Annal. Trevir. n. 112. Meurissium in Episcopis Metensibus pag. 185. 300. &c. De iis agunt præterea Capitula Caroli M. lib. 7 cap. 104. Concil. Remense II. cap. 36. Turonense III. cap. 51. Meldense an. 845. cap. 22. Capit. Caroli C. post Capit. Caroli M. cap. 9. &c. Istiusmodi Precariæ formulam aliam ex Tabul. Vienn. Ecclesiæ descripsimus, quam hîc damus: *Consuetudo & justitia Ecclesiastica est, ut qui res suas & facultates suas Deo servisque suis contulerit, ei aliquid, quod postulaverit, rationabiliter ad invicem de rebus Ecclesiæ conferat. Ideo ego Barnoinus Archiepiscopus Ecclesiæ Viennensis, una cum Sacerdotibus & Clericis ejusdem sanctæ Matris Ecclesiæ, concedimus tibi Randuico & uxori tuæ Raingardi eandem Colonicam, quam per instrumenta cartarum Ecclesiæ S. Mauricii contulistis, quæ est sita in Comitatu in Viennensi in loco, ubi dicitur Rodscalco, & pro hac tam pia consolatione & grata devotione, concedimus vobis ex rebus S. Mauricii vel S. Symphoriani præstatione Beneficii in Madrata mansos vestitos duos, & absos 13. ut faciatis ex his omnibus diebus vitæ vestræ, quicquid vobis juste & rationabiliter visum fuerit. Ea tamen conditione, ut easdem res ædificetis & melioretis atque excolatis, & annis singulis festivitate S. Mauricii in vestitura modium frumenti & modium vini ministris S. Mauricii persolvere studeatis: & post discessum hujus vitæ vestrum, absque alicujus contradictione prædictæ res, & quas de jure nostro Ecclesiæ traditis, & easdem, quas Ecclesia vobis confert, sancti Mauricii Ecclesia recipere valeat, &c.*

Similem formulam ex Tabulario Casauriensi descriptam, priori adjungimus. *Placuit atque convenit inter nos Romanum Abbatem de Monasterio S. Trinitatis---- una cum voluntate & consentientibus primatis Monachis, præordinatis in Officio memorati Monasterii, nec non inter Widonem Gastaldum, filium quondam Bertadi, & Eufrasiam conjugem tuam. Dedimus ego memoratus Romanus Abbas vobis memoratis & filiis & nepotibus Widonis legitimis usque in tertia generatione tua rem juris memorati Monasterii infra territorium Pinnense, curtes nostras in loco, quæ dicuntur Corneto & Saline, cum omnibus pertinentiis de ipsis curtibus cum terris & vineis, &c. per nostrum præstitum habeatis usufruendi, cultandi, meliorandi, nam non vendendi, nec donandi, nec commutandi, nec per ullum ingenium ad proprietatem in alterius potestatem transmigrandi. Et debeatis tu memorate & tertia generatio legitima cum Eufrasia uxore tua exinde annualiter reddere censum per unamquamque indictionem, aut per vos aut per vestrum Missum in memoratum Monasterium argentum vel aliam pecuniam totum in appretiatum solidos XV. Pro ea verò ratione vobis memoratas res usufruendi concedimus, quia tu nobis dedisti in ea convenientia de vestro proprio, quod à præsenti die ad jus nostræ proprietatis permanere debeat in territorio Pinnensi in casalibus, quæ dicuntur Tarzanico & in Opaculo, quod est per numerum vinearum solidos quinquaginta per tremissos vites centum, cum terra, ubi ipsa vinea plantata est, & terram in ipsis casalibus, vel per ejus vocabula, inter cultam & incultam, modiorum LX. cum casis, quæ in ipsis rebus stare videntur, & quidquid de rebus proprietatis vestræ super ipsa mansara invenire potuerimus in memoratis casalibus, nobis dedisti in ista convenientia, hoc est ipsæ res, quæ vobis evenerunt per cartulas venditionis à Petro filio quondam Adeperti, &c. an. Dom. Karlomanni Regis an. regni ejus in Italica II. & IV. an. Comitatus Widonis Comitis.*

Interdum per *precarias* quis res proprietatis suæ Ecclesiæ tradebat, easque postmodum sibi dari postulabat, se se annuo censui astringens, ut patet ex Lege Alamannor. c. 2. Lege Bajvvar. tit. 1. c. 1. §. 1. veterib. Formulis c. 28. & ex alia secundum Legem Romanam c. 8. 34. 41. ex Formulis Parensalibus cap. 20. ex Concilio Turonensi VI. c. 51. Remensi II. c. 36. ex Meldensi an. 845. c. 22. ex Regula Canonicorum Chrodegangi cap. 32. novæ edit. ex Chartis supra descriptis ex Tabulario Casauriensi, & aliis in Chronico Laurisham. pag. 65. 66. 68. Chartis Alemannicis Goldasti 66. 67. 68. 69. 70. 75. Tradit. Fuldensib. lib. 1. trad. 23. 24. 75. lib. 2. trad. 25. 28. 33. & ibi passim: ex Chartis aliis apud Flodoardum lib. 2. Hist. Remensis c. 1. Hugonem Flaviniacens. in Chron. pag. 110. Beslium in Comit. Pictav. pag. 202. 210. 239. Miræum in Notit. Eccl. Belgii cap. 32. &c.

Variæ præterea erant *precariarum* & *præstariarum* leges, quas inter fuit illa, ut de quinquennio in quinquennium renovarentur, ne ex silentio præscriptio aliqua obtenderetur, in Capitulis Caroli C. tit. 6. p. 51. Hinc formula seu clausula libellis *precariarum* adjecta,

ac si

ac si per quinquennium fuerit renovata ista precaria obtineat firmitatem. Charta Radulfi Archiep. Bituric. an. 858. in Tabul. Abbatiæ Belliloci n.19. *Et hæ duæ precaria, uno tenore conscripta, sic obtineant firmitatem, quasi de quinquennio in quinquennium fuissent renovatæ, vel factæ.* Formula incerti autoris c.41. *Et præsens precaria forma permaneat, & ut aliæ precariæ de quinquennio in quinquennium renovantur, istam verò non sit necesse renovandi sed per semetipsam omni tempore obtineat firmitatem cum stipulatione subnixa.* Formulæ secundum Legem Roman. cap.7. *Et hæc precaria, quamvis per diversorum annorum curricula à me fuisset possessa, nullum præjudicium vobis præparetur, sed ita firma permaneat, quasi per quinquennium fuerit renovata, &c.* Tabularium Ecclesiæ Viennensis fol.54. sub Carolo Calvo: *Et hæc præstaria nostra per quinquennium renovetur, &c.* Vetus Precaria in Actis Episcopor. Cenoman. pag.238. *Ideo vobis precatores accedimus, ut ipsas res jam dictas tempore vitæ nostræ unà gratia vestra & voluntate absque præjudicio vestro, vel S. Gervasii, tenere & extirpare faciatis, & post nostrum quoque discessum —— in vestram revocare faciatis potestatem.* Infrà: *Hæc Precaria, quam per quinquennium renovatam manus nostræ vel bonorum hominum roboraverunt, &c.* Adde Vitam Aldrici Episcop. Cenoman. num. 62.

Precarias deniq; renovare, cùm eæ finitæ erant, posse Episcopos, definiunt Capitula Caroli M. lib.7. cap.142. Quò pertinet formula 39. lib. 2. Marculfi: *Et post nostrum discessum præfatos locos absque ulla alia renovata, ut mos est in cæteris, precaria, —— vos vel successores aut agentes vestri in vestram faciatis revocare dominationem.*

Precariarum Ecclesiasticarum, ut est in Capitulari an.779. c.13. & in Additione 4. Capitular. cap.132. aliæ erant, quæ ab ipsis Ecclesiis, seu ipsis Præsulibus fiebant, aliæ, quæ Regia auctoritate: *Et sit discretio inter precarias de verbo nostro factas, & inter eas, quas spontanea voluntate de ipsis rebus Ecclesiarum faciunt.* Ideo autem cogebantur Ecclesiæ à Principe precarias facere, ut quæ inde proveniebant, in subsidium exercitus impenderentur. Capitulare 2. Karlomanni Principis an.743. apud Liptinas cap.2. Capit. Pipini an.748. cap.6. & lib.5. Capitul. c.3. lib.6. c.425. *Statuimus quoque cum consilio servorum Dei & populi Christiani, propter imminentia bella & persecutiones cæterarum gentium, quæ in circuitu nostro sunt, ne sub precario & censu aliquam partem Ecclesialis pecuniæ in adjutorium exercitus nostri cum indulgentia Dei aliquanto tempore retineamus, ea conditione, ut annis singulis de unaquaque casata solidus, id est 12. denarii ad Ecclesiam reddantur, eo modo, ut si moriatur ille, cui pecunia commodata fuit, Ecclesia cum propria pecunia revestita sit, & iterum si necessitas cogat, aut Princeps jubeat, precarium renovetur, & rescribatur novum.* Adde Capitulare Metense an.756. cap.4. lib.5. Capitul. c.13 &c. Ex quibus colligi potest, Principes nostros non solùm ab Ecclesiis & Ecclesiasticis auxilia subinde ad bella sua & regni necessitates exegisse; sed & per ejusmodi precarias regias pleraque Ecclesiarum prædia in manus laïcas transiisse, dum qui iis donati erant, lapsu temporis non in precarium; sed in beneficium regium ea possederunt.

Precariarum meminerunt præterea Lex Longobard. lib.3. tit.10. §.2. Capitula Caroli M. lib.6. c.320. Additio 3. Ludov. Pii c.22. Baldricus lib.1. Chr. Camerac. cap.52. Adam Bremensis c.162. Abbo Monachus serm. 5. p.106. Leo Ost. lib.3. c.59. al. 60. Bulla Benedicti VIII. tom.4. Hist. Franc. pag. 170. Loisellus in Bellovaco pag. 246. Meurissius in Episcopis Metensib. pag.177. 280. &c. Vide *Libellus*, *Præstaria*.

Precariare, In precariam dare, *precario more concedere*, in Pancharta nigra Turonensi: *more & ordine precario*, apud Beslium p.102. 110. 139. *Per precarium præbere*, in Charta Hildegardæ Reginæ Francor. apud Meurissium in Episc. Metensib. pag. 182. Tabularium Casauriense: *Ego Ildeprando filius quondam Lupani rogo & peto à te Adelardo Sculdasio, ut mihi meisque filiis & nepotibus usque in tertia mea generatione masculina precariare digneris ipsas res, quas ego ipse tibi per cartulam delegavi, excepto terram modiorum sex in Liciniano, usufruendi, unde debemus annualiter tibi vel tuis hæredibus denarios quatuor pensionem.* Vide Witikindum edit. Reineccii pag.42. Privilegia Ecclesiæ Hamaburgensis pag. 164. Divos Bambergenses Gretseri pag. 91. & Metropolim Salisburgensem tom.1. p.368.

Precariatio, Concessio in *precariam*, in Charta Eberhardi Archiep. Saltzburgensis an.1153. in Metropoli Salisburgensi tom. 3. p.372.

Precare, In precariam accipere. Vetus Charta apud Ughellum tom.1. part.1. p. 390. *Ut ego supradictus Raynerius precavi ad te Landulfum vir venerab. Episcop. de rebus juris proprietatis S. vestri Episcopii sedis vestræ Ecclesiæ, ut tu mihi seu & ad filios, vel nepotes meos, & usque in tertiam meam legitimam generationem —— de vestro Episcopio nobis concessisti, &c.* Occurrit rursum infrà.

Precarium, idem quod *Precaria*. Isidorus lib.5. Orig. c.25. *Precarium est, dum prece creditor rogatus permittit debitorem in possessione fundi sibi obligati, & ex eo fructus capere, &c.* Placitum 3. Chlodovei III. apud virum eruditissimum Joan. Mabillonium to. 4. Vit. SS. Ord. S. Benedicti p. 617. *Unde & ipso strumentum seu & precarium, per quod ipsa Angantrudis pertinentium ipsius Abbatis hoc possidebat, in præsentem ostendedit relegendas.* Occurrit ibi rursum. Canones Synodi Liptinensis c. 2. & Capit. Caroli M. lib.5. c.3. *Statuimus quoque----ut sub precario & censu aliquam partem Ecclesialis pecuniæ in adjutorium exercitus nostri------ aliquo tempore retineamus.* Eadem Capitularia lib.7. cap.104. vel 142. novæ edit. *Et postquam ipsa precariæ fuerint finitæ, faciant potestativè speculatores Ecclesiæ utrum elegerint, aut ut ipsas res recipiant, aut posteris eorum sub precario & censu habere permittant.* *Precario possidere*, in Capit. 2. Caroli M. incerti anni c.1. *Jure precario possidere*, in Chronico Laurisham. p.65. *Jure precario distrahere*, in Synodo apud Vermeriam an.853. Charta *precaria*, in Charta Goldastina 75.

Precaturia, idem etiam quod *precaria*. Testamentum Bertichramni Episcopi Cenoman. *Sicut Precaturiam jam dictæ matronæ convenit, ad vestram revocetis potestatem, idipsum æqualiter dividendum.*

Precarium, Pensio vel præstatio nummaria, apud Gregor. M. lib.10. Epist.5. Vide Epist. seq.

PRECARIA, Questa, seu roga, tributum, quod exigitur quasi *deprecando*, ut habet Lex Longobard. lib.3. tit.12. §.1. *Audivimus etiam quod juniores Comitum, vel aliqui ministri Reipublicæ, aliquas redhibitiones vel collectiones, quidam per pastum, quidam sine pasto, quasi deprecando à populo exigere solent.* Charta Conradi I. Imp. an.1026. in Hist. Pergamensi to.3. p.418. *Quatenus ad partem publicam nulla conditione responderent, nec ad partem Comitatus placitum custodirent, neque teloneum neq; precariam darent, neq; ullam facerent angariam ad partem publicam.* Charta Conradi II. Imp. an.1145. *Exactiones, tallias, quas quidam precarias, vel petitiones nominant, vel accubitus vastatorios.* Alia Friderici II. an.1237. apud Lambecium lib.2. Comment. de Biblioth. Cæsar. pag.80. *Vel sua præsumat autoritate taliam seu precariam in prædictos cives facere, &c.* Albertus Stadensis & Historia Archiepisc. Bremensium an.1142. *Concessit etiam omnes Colonos Ecclesiæ ab omni censu, expeditione, villa vel urbis munimine, & pensione precaria liberos & immunes.* Vitalis Episcopus Oscensis: *Præter precarias villarum Domini Regis, quæ ipsis Ricis hominibus similiter sunt pro suis stipendiis assignatæ. Quæ precariæ in quibusdam locis in grano, & in quibusdam in denariis— exiguntur.*

Pre-

Precaria, Servitium sonat, quod præstare tenebantur tenentes in metendis messibus, falcandis fœnis, & aliis servitiis, quando ad id *rogati* erant. Liber Consuetudinarius Monasterii de Bello in Anglia fol. 60. *Et debet invenire unum hominem cum uno equo ad herciandum qualibet septimana,-----& etiam debet venire quolibet anno ad duas precarias carucæ cum caruca sua, si habeat integram carucam, vel de parte, quam habet carucæ, si carucam non habeat integram, & tunc arare debet utroque die, quantum potest à mane ad meridiem, & uterque tentor (vid. carucæ) & fugatorum habebunt unum pastum solemnem utraque die prædictarum precariarum,——& debet inquirere ad tres precarias in autumno quolibet die duos homines: & habebit uterque dictorum hominum ad utrumque diem precariarum, primus unum panem utroque die de frumento & ordeo mixto, qui pon[...]bit 18. libr. ceræ, pretium cujuslibet panis 1. d. ob. [...] tertiam precariam habebit uterque homo unum panem dicti ponderis totum de frumento pretio 1. d. ob. & habebunt prædicti duo homines conjunctim ad quamlibet de prædictis 3. precariis potagum & ferculum de carne sine potu pretii 1. den.* Placitum sub Henrico III. Reg. Angl. *Debent venire in autumno ad precarium, quæ vocatur* à la Bederepe, *ut Prior asserit.*

Magna. Precaria. Idem liber Consuetud. fol. 97. *Idem Joannes Boylonde tenet 1. cotagium---& debet invenire unum hominem ad magnam precariam in autumno.* Occurrit ibi pluries. Charta alia: *Rogerus de Wellesburne tenet medietatem unius hidæ terræ in Tachebrok, & veniet ad magnam precariam in autumno, cum omnibus messoribus suis ad puturam domini bis in die.* Vide Somnerum in Tractatu de *Gavelkind* pag. 20. In Rotulo Computor. manerii *de Harvve*, in Anglia an. 21. Ric. II. inter opera autumnalia, ea habentur: *Et de 199. operibus magnæ precariæ provenientibus de omnibus tenentibus domini, tam liberis, quàm nativis, infra dominium domini residentibus, quorum quilibet domum habens, de quo fumus exit, inveniet unum hominem ad magnam precariam, si ad hoc summonitus fuerit.*

Precare, Precariam, vel questam imponere, aut exigere. Charta an. 1233. in Hist. Guinensi pag. 498. *Cum recognovisset se, patremque suum, homines eorum feodatos manentes in terra Waziæ talliando sive precando minus juste quàm sæpius aggravasse, &c.*

PRECATIO, idem quod *Precaria*, seu Charta Precariæ, in Charta Theudonis Archidiaconi Divionensis an. 18. Lotharii Regis, apud Perardum: *Et hæc precatio omni tempore vitæ eorum firma & stabilis permaneat.*

PRECATIO, Oratio, quæ à Presbytero ante Epistolam in Missa dicitur. Amalarius in Eclogis de Officio Missæ editis à v. cl. Steph. Baluzio: *Episcopus quidem post primam orationem, quam Precationem nominamus, sedet versus ad populum, & presbyteri cum eo.* Alibi: *Quidquid agitur in officio Missæ, antequam oblatæ ponantur in altari, Precatio nominatur.* Mox: *Prima verò oratio, quam dicit Episcopus, Precatio nominatur, id est optatio bona pro populo.* Vide S. August. Epist. 59.

PRECATOR. Capitulare de Villis cap. 45. *Carpentarios, Scutatores, Precatores, Accipitares, id est Aucellatores, Saponarios, &c.* Ubi fortè legendum, *Scuratores, Paratores.* Vide in his vocibus.

PRECATORIA *Epistola*, qua quis alium de re quapiam precatur, in Concilio Calched. act. 10. sub finem, in Concilio Agathensi cap. 59. Epaonensi cap. 18. Remensi I. ca. 1. & Liptinensi ca. 3.

PRECATORIUM. Extat in lib. Epistolarum S. Bonifacii Arch. Moguntini Epistola 106. sic inscripta: *Precatorium memorandi fratrum doctorum.* Continet autem formulam *Brevis*, uti vocant, *mortuorum*, quo scilicet memoria defunctorum fratrum, seu Monachorum, unius Monasterii, alterius Monasterii fratribus commendatur. Unde *memorandi*, hoc loco, vox vim habet *memoriam faciendi*: pro *doctorum* verò indubiè legendum *defunctorum*, quod non advertit Serrarius, quæ vox fortè contracta erat in MS.

PRECATURA, idem quod *Precaria, questa, roga.* Epistola Fulcardi Abbat. Lobiens. *Precaturas, imo rapinas, quas nullas omnino habere debent, de avena, de multacibus, de denariis, de omnibus penè mobilibus, contra voluntatem pauperum, non precando; sed tollendo faciunt.*

PRECES, idem quod *Precatura*, Exactio sub nomine precationis, *Questa.* Charta Hugonis Castellani Gandensis an. 1265. *Et præterea occasione dicti feodi à dicto 5. & ejus heredibus nullum penitus servitium, & nullam exactionem, preces, tallias, nec aliquod subsidium pro contrahendo matrimonio senioris filii vel filiæ nostræ--exigere poterimus.* Vide *Roga.*

Preces etiam dictæ *Corvatæ*, quæ à tenentibus quasi precariò exigebantur. Vetus Liber MS. ex Bibliotheca Regis Angliæ: *In quibusdam locis datur firma ad Natale Domini, & firma Paschalis, & firma precum ad congerendas segetes.* Regestum Abbat. Welbekensis in Anglia f. 108. *Hoc donum---quietum ab omni exactione & servitio seculari, quæ mihi pertinent, excepto quod singulis annis, pro eadem terra, 5. solidos mihi dabunt, similiter tres preces de una caruca, & tres preces in Autumno, prima videlicet cum uno homine, secundum cum duobus hominibus: tertia verò die cum tot hominibus, quot in eadem terra cotidie metentes inventi fuerint.* Vetus Charta apud Somnerum in Tractatu de *Gavelkind* pag. 19. *Arant preces semel ad conredium Curiæ.* Alia ibid. p. 20. *In villa de Ickham sunt 16. Cotarii, quorum quilibet habet 5. acras, & hæ sunt eorum consuetudines: ducunt brasium,----quilibet tres preces, id est quando rogantur per servientem Curiæ, debent facere, sive aliud facere quod expedit domino per 3. dies, & si noluerint facere, possint artari, &c.*

Preces. Cum Episcoporum electiones liberæ quodammodo viderentur, eosque spectare, penes quos id juris erat, Principes tamen, partes suas variis modis interponebant. Nam inconsultis iis electionem inire fas non erat; &, si facta esset electio, regius requirebatur assensus. Sed & interdum electoribus quempiam è familiaribus eligendum proponebant, ac pro eo *preces* se offerre dicebant, de qua formula extant aliquot Diplomata Henrici III. Regis Anglor. apud Prynneum in Libertatib. Angl. tom. 2. pag. 922. *Rex B. Archiepiscopo Cantuar. sal. Cùm progenitores nostri Reges Angliæ Episcopatus regni Angliæ liberè consuevissent conferre, ac postea gratis concessissent, quod Cathedrales & Conventuales Ecclesiæ liberas haberent electiones, salvis tamen eisdem progenitoribus nostris, & eorum hæredibus. Precibus suis justis & honestis de viris prudentibus & idoneis ibidem præficiendis, &c.* Infrà: *Et quia si præsens negotium, quod ita nobis cordi est, ad vota monachorum procederet, tanta nobis & hæredibus nostris immineret exhæredatio, & Regiæ dignitatis offensa, quod omnes Ecclesiæ Cathedrales, in quibus Religiosi potestatem obtinent eligendi, nobis invitis & precibus nostris & hæredum nostrorum penitus exclusis, abjectis etiam & recusatis nobilioribus & peritioribus Clericis, qui ad Pontificalem Dignitatem provehi solent, & quorum consilio & industria ardua regni & Ecclesiæ negotia tractari saluberiùs consueverunt, ex seipsis exemplo consimili sibi Episcopum assumerent, &c.* Has verò *preces, imperiosas* & *armatas* vocat alicubi Matth. Paris, qui & illud Poëtæ adducit:

——*Stricto supplicat ense potens.*

Preces primariæ: ita dicitur jus, quod habet Imperator Coronatus ex antiqua consuetudine in omnibus Cathedralibus Ecclesiis atque etiam Monasteriis per Germaniæ regnum unius Canonici pro arbitio nominandi, quem Collegium recipere debet. Charta Caroli IV.

IV. Imp. an. 1350. à Marquardo Frehero edita: *Cùm itaque nobis tam de jure, quàm de antiqua & approbata consuetudine à divis Romanorum Imperatoribus & Regibus prædecessoribus nostris hactenus observata competat, quod ex Coronationis nostræ solenniis ad Romanorum regnum, quæ in nobis nutu divino dudum sunt completa, in quolibet Monasterio in Imperio constituto unam tantùm personam, virtute Primariarum Precum nostrarum ad beneficium Ecclesiasticum facere possimus promoveri, &c.* Alia Venceslai Imp. an. 1376. ad Rupertum Comitem Palatinum Rheni: *Concedimus per præsentes, quod in omnes Primarias Preces ratione nostræ Coronationis in Romanorum Regem, hodie videlicet die 6. mensis Julii Aquisgrani divina favente Clementia solenniter susceptæ, per civitatem & diœcesim Spirensem & Wormatiensem tam de jure ab antiqua consuetudine divis Romanorum Regibus nostris antecessoribus & nobis competentem, porrigere valeas & debeas, in singulis tam Cathedralibus quàm Collegiatis & Conventualibus Ecclesiis & Monasteriis utriusque sexus, tam secularium, quàm regularium personarum, nec non ad Prælatos, & alias personas Ecclesiasticas quascunque, etiamsi Pontificali vel alia præfulgeant dignitate, in dictis civitatibus & diœcesibus, sicuti easdem Preces per nos porrigere possemus, jus & potestatem porrigendi hujusmodi Preces nobis competentes in tuam personam omni forma & jure, quibus melius fieri poterit, plenariè transferendo, &c.* Gobelinus Persona in Cosmodr. æt. 6. cap. 94. *Postquam Joannes depositus fuit de Papatu, Rex dedit gratias ad beneficia expectativas, eo sub colore, quod ipse de consuetudine antiqua haberet Primarias Preces in qualibet collatione beneficiorum ad Ecclesiasticas personas spectante.* Prostat liber in Germania editus de ejusmodi Primariis Precibus.

PRECULA. Inventarium Ecclesiæ Eboracensis in Monastico Anglic. tom. 3. pag. 174. ubi de feretris & eorum ornatu: *Duo paria precularum argenti deaurati.---Unum par precularum argenti deauratum.--- Unum par precularum de coral. cum 16. gaudeys argenti deaurati.--- Unum par precularum argenti,* (infrà, *del corall*) *cum le gaudeys deauratum.* Pag. 176. *Duo annuli de auro, & duæ gaudeyes de auro involuto in serico rubeo remanens in pixide eburnea continente plures lapides pretiosos.*

PREDERIA, Machina bellica, quam *Petrariam* alii vocant. Rollandinus in Chron. Paduano l. 1. c. 12. *Estensem villam occupans, & devastans, ac burgum, roccham obsedit hostiliter, machinis & prederiis pro posse destruens.* Lib. 10. cap. 7. *Cum prederiis & balistis die ac nocte grandinant proditores, & villam, eosque jugiter impugnant, &c.* Cap. 8. *Vidit fossam magnam, & præter flumen aggerem elevatum,——plurimas & densas prederias per ripam fluminis.* Adde cap. 1. ejusdem lib. 10. Vide *Petraria.*

PREGA. Charta Odonis Regis Franciæ an. 889. apud Chiffletium in Tornutio pag. 271. *Concedimus & perdonamus——Ecclesiæ, & monetam, & pregas, sicut & alii antecessores nostri, &c.*

PREMIDIONES. Concilium Budense an. 1279. c. 3. *Prohibemus, ne Prælati vel Canonici--- deferant zendardum* (*l. zendaldum*) *rubeum, vel in aliquibus vestibus fimbrias, hoc est premidiones, seu ornamenta nobilia exterius apposita de ludria, seu bivaria, seta, & alia simili materia.* Id est, de pellibus lutrinis, vel beverariis.

PRENDITIO, Usurpatio, exactio, *malatolta.* Charta Udalrici Dom. de Balgiaco, apud Guichenonum: *Reddidit, reliquit, & finivit pro salute animæ suæ & antecessorum suorum B. Vincentio---omnes consuetudines & prenditiones, quas injustè vel justè fecerat ipse vel aliquis alius pro eo in villa de Monte, &c.* Vide *Prisa.*

PRENSORIUM, muscipula, ἶπος, in veteribus Glossis.

PRESALIA. Vide *Represalia.*

PRESBYTER, *Sacerdos.* Isidorus lib. 7. Orig. cap. 12. *Presbyter Græcè, Latinè Senior interpretatur, non pro ætate vel decrepita senectute; sed propter honorem & dignitatem, quam acceperunt, Presbyteri nominantur, unde & apud veteres iidem Episcopi & Presbyteri fuerunt, quia illud nomen dignitatis, hoc est ætatis.* Paulinus Epist. 23. ad Amandum: *Deservimus altario Dei, & mensis salutaribus ministramus, jam nomine officioque seniores, sensu autem adhuc parvuli, & sermone lactentes.* Epistola ad Rusticum Narbonensem Episcopum de 7. Gradibus Eccles. *Presbyter ætatis est nomen, Episcopus dignitatis.* S. Hieronym. Epist. 83. *Apud veteres iidem Episcopi & Presbyteri fuerunt, quia illud nomen dignitatis est, illud ætatis.* Adde Epist. 85. Et vide Ivonem Carnotensem serm. 2. de Reb. Eccles. Adrianus Imp. apud Vopiscum in Saturnino: *Nemo illic Archysynagogus Judæorum, nemo Samarites, nemo Christianorum Presbyter, &c.* Ammianus lib. 31. *Christiani ritus Presbyter, ut ipsi appellant, missus à Fritigerno Legatus, &c.* Malchus in Byzanticis: Τὸν τῶν βαρβάρων ἔχων ἱερέα, ὃν οἱ Χριστιανοὶ καλοῦσι πρεσβύτερον, &c. Procopius lib. 1. de Bello Persico cap. 25. Ἔνθα ἱερεὺς γενόμενος ἀκουσίως. Πέτρον ἑαυτὸν μετωνόμασεν, οὐκ ἐπίσκοπον μέν τοι, ἀλλ' ὅνπερ καλεῖν πρεσβύτερον νενομίκασιν. Et lib. 1. de Bello Vandal. cap. 10. Τῶν δέ τις ἱερέων, οὓς δὴ ἐπισκόπους καλοῦσιν, &c. Ubi vox *Presbyter* convenit Episcopis & Sacerdotibus. Vide Baron. an. 58. n. 10.

Presbyteres pro *Presbyteri*, apud Eddium Steph. in S. Wilfrido cap. 50.

Presbyteri agrorum & ruris, qui aliàs *Chorepiscopi* dicuntur, apud Zachariam PP. in Epist. ad Pipinum cap. 4. Vide *Chorepiscopus.*

Presbyter assistens, qui scilicet Episcopo, sacra facienti, adest, de cujus munere legendus Ceremonialis Episcop. lib. 1. cap. 7.

Presbyteri Cathedrales, dicebantur ii, qui ex Parochiis ab Episcopis in urbem matricem evocabantur, quo illorum opera & industria in sacris obeundis ac componenda diœcesi commodiùs uterentur. Atque hi Presbytero in Parochiis suis constituto, cui annuum dabant stipendium, reliquas obventiones sibi reservabant. De iis agit Concilium Emeritense can. 12.

Presbyteri Cardinales, dicti Parochiales, Curiones, *Sacerdotes proprii. Presbyter in cardine constitutus*, apud Hadrianum I. PP. in Canonib. c. 68. Vide Hincmarum in Capitulis in Synodo Remensi datis an. 874. Chronicon Abbatiæ S. Joannis de Vineis pag. 41. &c. Zacharias PP. in Epist. ad Pipinum cap. 15. Oratoria & Ecclesias *in proprietatibus* magnatum ita exstrui permittit, ut in iis *Baptisteria non construatur, nec Presbyter constituatur Cardinalis; sed si Missas ibi fieri velint, ab Episcopo Presbyter postuletur.* Similia habentur apud Gregorium M. lib. 1. Ep. 15. lib. 7. Ind. 2. Epist. 9 10. 86. lib. 8. Epist. 3. lib. 10. Epist. 12. lib. 11. Epist. 36. & in Diurno Romano cap. 5. tit. 4. Joannes VIII. PP. Epist. 199. *Nullus de laicis Curialibus in Patriarchatus eligatur, vel consecretur honore, nisi de Cardinalibus, Presbyteris & Diaconibus Constantinopolitanæ Sedis, &c.* Adde Epist. 221. 276. Paschalis II. PP. in Epist. 10. ad Episcopum Compostellanum: *Cardinales in Ecclesia tua Presbyteros seu Diaconos tales constitue, qui dignè valeant commissa sibi Ecclesiastici regiminis onera sustinere. Porrò quæ Presbyterorum intersunt, Presbyteris: quæ Diaconorum, Diaconibus committantur, ut in aliena dispendia nullus obrepat.* Walterus Aurelian. Episc. in Capitul. cap. 2. *Ut per Archidiaconos vita, intellectus, & doctrina Cardinalium Presbyterorum investigetur.* Charta vetus in M. Pastorali Eccl. Paris. lib. 19. ch. 79. *Hæc sunt debita subjectionis, quæ debet Ecclesia S. Martini de Campis matri Ecclesiæ B. M. Paris. Sacerdos, qui Parochiæ præerit, curam animarum ab Episcopo & Archidiacono*

suscipiet

suscipiet, & quotiescumque diebus festis Episcopus Missam cantaverit, ipse duodecimus Cardinalis ministerio assistet.

Presbyteri Civitatenses, & *Diœcesani*, in Concilio Agatensi can.22. dicuntur qui in Civitatibus & in Diœcesibus, seu Parochiis, munia sua exequuntur. Vide *Diœcesis*.

Presbyter, vel *Sacerdos domesticus*, apud Agobardum Lugd. lib. de Privilegio & jure Sacerdotii c. 11. dicitur is, qui manet in familia proceris alicujus. Illius quippe ævo, *ea increbuerat consuetudo impia, ut penè nullus inveniretur anhelans, & quantulumcumque proficiens ad honores & gloriam temporalem, qui non domesticum haberet Sacerdotem, non cui obediret; sed à quo incessanter exigeret licitam simul atque inlicitam obedientiam, non solum in divinis officiis, verùm etiam in humanis, &c.* Ejusmodi Presbyteros domesticos intelligit, ni fallor, S. Augustinus serm. 251. de Tempore: *Potentes istius mundi, qui cùm veniunt ad Ecclesiam, non sunt devoti ad laudes Dei celebrandas; sed cogunt Presbyterum, ut abbreviet Missam, & ad eorum libitum cantet, &c.* Quod pridem factum Episcoporum indulgentiâ docet Canon.21. Concilii Agatensis. Atque inde usus, seu potiùs abusus, invaluerat, ut Sacerdotes isti domestici, *Presbyteri Magnatum*, & *procerum* vocitarentur: quod ægrè fert Nicolaus I. PP. in Epistola, quæ extat apud Hugonem Floriacensem in Chronico, in Lothario Imp. p. 121. Quod verò sub nullius Episcopi disciplina esse viderentur, atque adeò ab Archidiacono coërceri nollent, *Acephalos* Ecclesia nuncupavit, ut est in Synodo Ticinensi an.850. c.18. & in Concilio Melphitano can.9. Sed Concilium Cabilonense can. 14. ejusmodi *Clericos, qui ad ipsa oratoria deserviunt*, ad Episcoporum potestatem revocavit. Vide Epistolam Zachariæ PP. ad Pipinum c. 15. Concilium Meldense an.845. c.74. Vitam S. Zentini Episc. Carnot. n.2. & Vitam S. Judoci cap.4. Sed & interdum magnates ipsi servis suis, quos literis imbui permiserant, libertatem concedebant, ut *presbyterarentur*, seu Presbyteri fierent, coramque iis, quotiens luberet, Missam & Horas Canonicas celebrarent, & eorum mandatis obedirent: quod præterea Synodorum autoritate confirmatum tradit autor Fletæ lib.2. c.51. §.7.

Presbyteri forastici & *pagenses*, Martino Braccarensi cap.56. dicuntur, qui sunt in agris: quos Concilium Neocæsariense c.13. *πρεσβυτέρους ἐπιχωρίους* vocat, id est *ἐν τοῖς χωρίοις*, eu vicis ordinatos; Synodus Ancyrana *πρεσβυτέρους τοὺς ἐν ταῖς χώραις*, *Presbyteros ruris* Dionysius. *Presbyteros & Sacerdotes suburbanos*, Vita Aldrici Episcopi Cenoman. p.49. 67. 76. 84. Ita *Presbyteros forenses* vocant Capitul. 4. an. 806. c.2. & lib. 6. Capit. c. 246. Maximè verò

Presbyteros forenses nuncupantur ii, qui ex aliena diœcesi vel Ecclesia sunt, ut in Synodo Romana sub Leone IV. an.853. c.39. apud Ratpertum de Casibus S. Galli c.5. in Vita S. Pauli Episcopi Virdunensis n. 11. &c. qui

Presbyteri Peregrini, Gregorio M. lib.3. Epist. 18. Charta Adalberonis Episcopi Virdunensis an. 1135. ex Tabulario S. Vitoni: *Constituimus ergo quatenus eandem Ecclesiam cum atrio Abbas & fratres liberè & quietè possideant, nec aliquis forensium Presbyterorum sine jussu vel concessu Abbatis aliquando de eis se intromittat.*

Presbyteri inductitii, quibus opponuntur *proprii Sacerdotes*, in Concilio Romano sub Innocentio II. c. 10. *Præcipimus etiam ne inductitiis Presbyteris Ecclesiæ committantur: & unaquæque Ecclesia, cui facultas suppetit, proprium habeat Sacerdotem.* *Conductitii* dicuntur in Concilio Remensi an.1148. c.10.

Presbyter seu Sacerdos localis, in Concilio Valentino Hisp. an. 524. c.6. in locis certis ordinatus, vel loco alicui addictus, qui dum Ordinem Sacerdotii accepit, spondet se in certa Ecclesia deserviturum. Vide Concilium Arelatense I. c.21. & Concilium Calched. act.15. can.6. in quo statuitur, nullum Presbyterum vel Diaconum ordinandum, *εἰ μὴ ἰδικῶς ἐν ἐκκλησίᾳ πόλεως, ἢ κώμης, ἢ μαρτυρίῳ, ἢ μοναστηρίῳ ὁ χειροτονούμενος ἐπικηρύττοιτο.* Adde can.20. ejusdem Concilii, VII. Synodum act.7. can.10. Concil. Hispalense II. c.3. Capitul. Caroli M. Add.3. c.50. Concil. Turon. III. c.14. *Presbyter ad Ecclesiam intitulatus*, apud Leonem IV. PP. de Cura Pastorali. Distinguuntur verò à Presbyteris Diœcesanis, seu Parochis, in Concilio Toletano III. c.20. Vide *Titulus*.

Presbyter Missalis. Vide *Missæpresbyter*.

Presbyteri Parochiales, in Epist. Zachariæ PP. ad Pipinum c.1. in Epistola Montani Episcopi ad Pallentinos c.7. in Concilio Valentino III. an. 855. c.9. 17. in Lateranensi an.1215. c.32. (ubi interpres Græcus, *οἱ ἐνορίτῃ πρεσβύτεροι*,) apud Gregorium M. lib.1. Epist. 51. Florentium Wigorniensem an.1127. in Epistola Petri Episcopi Parisiensis, in Martiniani Monasterii Hist. pag. 492. *Sacerdotes Parochiales*, lib.3. Decretal. Gregorii tit.5. c.30. &c. *Presbyteri Parochiani* in Lege Aleman. tit.13. & in Epistola Arnulphi Abbatis de Marchasio-Radulphi apud Sammarthanos in Abbat. p.18. *Presbyter, qui in Parochia positus est ab Episcopo*, in ead. Lege Alemann. tit.11. *Presbyteri Parochiarum* dicuntur, in Concilio Aurelian. III. c.23. Aurelian. IV. c.11. Narbon. c.8. vulgò *Curiones*.

Presbyter populi, Plebanus. Acta Murensia pag. 41. *Decimas verò Ecclesiæ, quæ de Parochia veniunt, partim nos accipimus, & partim Presbytero populi dimittimus.* Et pag. 8. *Ita sanè ut illi tamen secularem Presbyterum haberent, qui populo præesset.*

Presbyteri priores. Vide Gregorium M. lib.5. Epist.12.

Presbyter secularis, in Charta Guillelmi Episcopi Parisiensis an. 1241. cui opponitur *Presbyter religiosus*, vel Monachus, in Hist. Prioratus S. Martini p. 499.

Presbyteri vicani, in Concilio Turonensi II. c.4. qui per vicos dispertiti sunt.

Presbyter Joannes, ita appellabatur Rex, qui in India longè latèque rerum potiebatur, quod genus duceret à quodam Joanne Presbytero Nestoriano, de quo agit Albericus an.1145. qui *Corem Cham*, harum regionum Rege, qui Francis nostris Antiochiam obsidentibus florebat, extincto, Principatum invaserat. Gaufredus Vosiensis 1.part. cap.65. *Primo loco ponatur excelsus ille Joannes, qui regnis imperans magnis, humilitatis causa Presbyteri sibi nomen aptavit, hujus principatus diversarum copias rerum, qualiterve plures ipsi serviunt Reges, & de Archiprotopapatu, vel qua de causa pater ejus, Quis & ut Deus? dictus est, Epistola Manueli ab eo directa prodit breviter.* De hoc Principe non contemnenda adnotavimus in Observationibus ad Joinvillam p.89. 90. Vide præterea tom.8. Spicilegii Acheriani p.379. lib. 1. Miscellan. Baluzii p.258. Gregorium Abul-Faraium in Hist. Dynastarum p.280. Sanutum p.254. Waddingum in Annalib. Minorum an. 1305. n. 10. &c.

Presbyterare, Presbyterum facere, in Fleta lib.2. c. 51. §.7.

PRESBYTERÆ, *Presbyterissæ*, Presbyterorum uxores, eorum nempe, qui abdicato ex consensu mutuo matrimonii usu, divino cultui se mancipabant, Sacerdotes effecti, vel Episcopi. Otto Vercellensis Episcopus Epist. 8. *Possumus quoque Presbyteras vel Diaconas illas existimare, quæ Presbyteris vel Diaconis ante ordinationem conjugio copulatæ sunt, quas postea castè regere debent, &c.* Gregorius M. lib.4. Dialog. cap.11. *Illic Presbyter quidam commissam sibi cum magno timore Domini regebat Ecclesiam: qui ex tempore ordinationis acceptæ Presbyteram suam, ut sororem diligens, sed quasi hostem cavens, ad se propius accedere nunquam sinebat.* Ubi observandum, ejusmodi *Presbyteras* in eadem æde, qua mariti, vitam castè exegisse, idque Ecclesiæ Canonibus sancitum tradit idem Gregorius lib.7. Ind. 2. Epist.39. ubi cùm Episcopos

scopos una cum mulieribus habitare vetasset, hæc subdit: *Hoc tantummodo adjecto, ut hi, sicut canonica decrevit auctoritas, uxores, quas castè debent regere, non derelinquant.* Quibus consonat Lex 43. Cod. Th. de Catholic. & Concil. Turon. II. c. 19. Sed periculosum fuisse interdum ejusmodi conversationem docet exemplum, à Flodoardo allatum lib. 1. Hist. Remensis cap. 14. unde in Concilio Toletano III. c. 5. satius esse dicitur, ut in alia domo Presbyteræ habitent. In hanc sententiam Autor de Singularitate Clericorum, inter opera S. Cypriani: *Cùm videam de Christianis plerosque maritos pariter & uxores continentiam destinantes, domicilia singularia magis eligere, ut consensu communium votorum sine irritatione præsentiæ, & concordante secessu valeant obtinere.* Vide Gregorium Turon. lib. 1. Hist. cap. 39. & Palladium in Vita S. Chrysostomi cap. 13.

In Concilio Arelatensi II. c. 3. ejusmodi *Presbyteræ conversæ uxores* dicuntur, quibus concessum erat in domibus Clericorum habitare, quemadmodum matribus, aviis, & sororibus: ita tamen ut à conjugibus suis ii abstinerent, ut est in Concilio Turonensi I. c. 2. Arvernensi c. 13. Aurelianensi IV. c. 17. & Autisiodorensi c. 21. sed & nec communem lectum & cellam haberent, ut est in iisdem Conciliis Aurelianensi & Autisiodorensi locis citatis, & in Turonensi II. c. 19. Jubebantur præterea vivere ut sorores, in Concilio Arvernensi c. 19. & Matisconensi I. c. 11. (Vide in V. *Sorores.*) Ita tamen in eadem domo cum uxore habitare licebat Presbyteris, dummodo alterius Clerici testimonio uterentur, quo eorum vita clarior appareret. Vide Concilium Gerundense sub Hormisda PP. c. 7. Braccarense III. c. 1. 4. & Concil. Turonense II. c. 12. 19. Sed hunc cohabitationis usum & morem exagitant Gregorius Nazianzenus S. Chrysostomus, & S. Basilius.

Denique si maritis Presbyteris vita excedere contingeret, alteri nubere vetabantur. Ita Concil. Aurelianense I. c. 13. Epaonense c. 2. Fragmentum Concilii Ilerdensis allatum à Surio post Concilium Ilerdense, Concil. Romanum sub Zacharia PP. c. 5. Vermeriense an. 752. c. 3. &c. Atque inde fortè

Presbyteræ dictæ generalius Viduæ omnes seniores, quæ sacris in Ecclesia exercitiis vacabant. Glossæ MSS. ad Concilium Laodic. c. 11. *Presbyteræ, id est viduæ seniores.* Ubi Isidorus Mercator & Ferrandus Diac. c. 221. *Mulieres, quæ apud Græcos Presbyteræ appellantur, apud nos autem Viduæ seniores, Conversæ, & Matriculariæ.* Codex verò Græcus, περὶ τοῦ μὴ δεῖν τὰς λεγομένας πρεσβύτιδας, ἤτοι προκαθημένας ἐν ἐκκλησίᾳ καθίστασθαι. Quo loco Dionysius Exiguus πρεσβύτιδας, *Presbyteras* pariter vertit. Apud S. Antiochum homil. 21. dicuntur πρεσβύτιδες ἱεροπρεπεῖς, *Seniores consecratæ*; apud Palladium in Præfat. ad Historiam Lausiacam, γυναῖκες πρεσβύτιδες, καὶ θεόπνευστοι μητέρες. Atque hæ quidem *Presbyteræ*, seu *Presbyterissæ*, uti vocantur in Ordine Romano. Vestitu longè modestiori quam cæteræ fœminæ utebantur, ut docet idem Gregorius M. lib. 7. Ind. 2. Epist. 7. *Epiphanius—— respondit prænominatam Abbatissam usque ad diem obitus indui se Monachica veste noluisse; sed in vestibus, quibus loci illius utuntur presbyteræ, permansisse.* De earum ministeriis hæc attigit Atto Vercellensis Episcopus Epist. 8. *Sicut enim hæ, quæ Presbyteræ dicebantur, prædicandi, jubendi, vel docendi; ita sanè Diaconæ ministrandi vel baptizandi officium sumpserant; quod nunc jam minimè expedit.* De Presbyteris vel Presbyterarum uxoribus agunt præterea Synodus Trullana c. 12. 13. Paulinus Nolanus Epist. ad Aprum p. 274. 275. & Leo VII. PP. in Epistola ad Gerhardum Lauriacensem Archiepiscop. p. 11. Vide *Viduæ*.

Presbyteræ præterea dictæ Græcis recentioribus Presbyterorum conjugatorum uxores. Ita non semel in Nomocanone nuper edito à v. cl. Joan. Baptista Cotelerio c. 37. 54. 88. 138.

Presbyteræ, Maximè Græcis dictæ, Monasteriorum Præpositæ. Vide Basilium M. Interr. 109.

PRESBYTERALES *Epistolæ*, quæ ab Episcopis dantur iis, qui in aliena diœcesi ad Presbyteri dignitatem promoveri volunt. Vetus Formula MS. ex Pithœanis: *Amore Christi mihi devinctæ illæ Abbatissæ il. Pec. Illius. Ausi non fuimus presbyterales dare, duabus obstantibus causis, nec nam indiculum, juxta Canones, Pontificis sui manu, cum testimonio boni operis retroactæ vitæ detulit subscriptum, nec testes habuit coram qui dignum pro eodem ad Sacerdotium subiendum præberent testimonium.*

PRESBYTERATUS, Titulus presbyteralis. Concilium Vernense an. 755. c. 21. *Ut illos presbyteratus, qui ad illum Episcopatum legibus obtingunt, ille Episcopus ipsos debeat habere, sicut in alia Synodo perdonavit domnus Rex.*

Presbyteratus, Obventiones Presbyteri Parochialis. Arnulfus Lexoviensis Episc. in Epist. p. 98. *Causam, quæ inter Hermerium Sacerdotem & Abbatem de Cultura super diminutione presbyteratus Ecclesiæ de Bruslon vertebatur, Majestatis vestra parvitati nostræ delegavit ordine judiciario decidendam.* Tabularium Prioratus de Paredo fol. 30. *Obtulit Deo & dicto loco ipsiusq; loci fratribus & ipse & nepos suus partem suam altaris & presbyteratus, &c.* Fol. 78. *Omnia, quæ tenebat vel habebat in Ecclesia de Luurciaco, in decimo, vel presbyteratu, ac in offerenda, dedit Deo ac B. Petro & ad locum Paredi.* Fol. 83. *Hui; loco concessit ipsam Ecclesiam, & cimiterium, & presbyteratum, & sepulturam, & offerendam, ac decimas, & baptisterium, &c.* Charta an. 912. in Tabulario Viennensi fol. 18. *Hoc est Ecclesiam S. Genesii cum suo presbyteratu, campis, & vinea, nec non & silva ibi pertinente.* Alia ibidem an. 895. fol. 22. *Scilicet capellam in honore S. Ferreoli Martyris dicatam, ---- una cum omni presbyteratu & dote sua, videlicet in vineis, & terris, & curtulis, & mansionibus, &c.* Alia fol. 23. *Hoc est quarta pars Ecclesiæ S. Mamerti, cum decimis & primitiis, & altare, & presbyteratu, & cimiterio, & hæreditate, quæ ad ipsam Ecclesiam pertinet.* Alia ibid. *Ibique in eorum præsentiam se proclamavit, quod Ecclesia, quam ipse tenet in Sisiaco villa in honore S. Petri de illorum communia, nec habet privilegium nec presbyteratum, unde cessum (censum) solvere possit, quod ei requirebant.* Fol. 45. *Ecclesiam S. Nazarii----cum omni presbyteratu ex antiquo ibi debito, & decimis omnibus ibi jure pertinentibus, &c.* Vide *Presbyterium.*

PRESBYTERIUM, Character, sive dignitas sacerdotalis. Ugutio: *Presbyterium, officium, vel dignitas, vel ordo presbyteri.* Vetus interpres Concilii Nicæni c. 2. *Ad Episcopatum vel Presbyterium promoveri.* Codex Gr. habet πρεσβυτέριον. Epistola Concilii Sardicensis apud S. Hilarium: *Diaconos quidem in Presbyterium, de Presbyterio autem in Episcopatum --- provexerunt.* Pontius Diaconus in Vita S. Cypriani: *Presbyterium & Sacerdotium statim accepit.* Siricius PP. Epist. 1. c. 13. *Ad Diaconatus vel Presbyteri insignia maturæ ætatis consecratione perveniant.* Ordericus Vitalis lib. 5. p. 587. *Præfatus puer crevit, & usque ad presbyterium ascendit.*

Presbyterium, Collegium presbyterorum, vel consessus & Conventus Presbyterorum unius diœcesis, Concilium, seu potiùs Synodus. Hesychius: γερουσία, πρεσβυτέριον, πλῆθος γερόντων. Lucæ 22. v. 66. συνήχθη τὸ πρεσβυτέριον τοῦ λαοῦ. Act. 22. v. 5. καὶ πᾶν τὸ πρεσβυτέριον. Adde 1. ad Timot. c. 4. v. 13. πρεσβυτερίου συνέδριον apud S. Basilium Epist. 319. ad Innocent. S. Cyprianus Epist. 35. *Et desolatam per lapsum quorundam presbyterii nostri copiam gloriosis Sacerdotibus adornaret.* Idem Epist. 46. *Omni actu igitur ad me perlato, placuit contrahi presbyterium.* Adde Epist. 49. Liberius Papa in Epistola de Exilio suo:

Sicuti teste est omne Presbyterium Romanæ Ecclesiæ.

Collatio Carthag. I. c. 130. *Adeodatus Episcopus dixit, In diœcesi, mea est ordinatus, ex presbyterio meo est, &c.*

Epi-

Epiphanius Cyri Episcopus: *Ordinavimus Presbyterum, & iisdem verbis, quibus antea suaseramus, impulimus, ut sederet in ordine Presbyterii.* Epistola Bonifacii PP. apud Holstenium in Collect. Romana: *Quæ* (epistola) *presbyterio universo complacuit.* S. Hieronymus in Esaiæ c. 3. *Et nos habemus in Ecclesia nostra Senatum nostrum, cœtum Presbyterorum.*

Presbyterium, Pars Ecclesiæ in qua Presbyteri consistunt, & sacræ liturgiæ vacant, Græcis βῆμα: ἄδυτον. Synodus Romana sub Eugenio II. PP. cap. 33. *Sacerdotum aliorumq; Clericorum Ecclesiis servientium honores à Laicorum discrete apparere convenit. Quamobrem nulli Laicorum liceat in eo loco, ubi Sacerdotes, reliquive Clerici consistunt, quod Presbyterium nuncupatur, quando Missa celebratur, consistere, ut liberè ac honorifice possint sacra officia exercere.* Quod quidem Presbyterium cancellis distinguebatur à reliqua æde: prædictis enim addit Synodus Rom. sub Leone IV. cap. 33. *Nec inter sacros cancellos ordinibus debitos, nisi permittente Episcopo, adtentent accedere* sæculares. Gelasius I. PP. Epist. 9. de Diaconis: *Non in presbyterio residere cum divina celebrantur,- -jus non habeant.* Ordo Romanus: *Presbyteri in presbyterio omnes permanent inclinati.* Decretum Nicolai II. PP. contra Clericos concubinarios, apud Hugon. Flaviniac. p. 193. *Omnino contradicimus, ut Missam non cantet, neq; Evangelium aut Epistolam ad Missam legat, neque in presbyterio ad divina officia cum his, qui præfatæ constitutioni obedientes fuerint, maneat, &c.* Anastasius in Leone III. p. 121. *Simul & rugas in ingressu presbyterii pensant, &c.* Pag. 127. *Fecit eidem nutritori suo presbyterium noviter totum marmoreum magnæ pulchritudinis; sculptum, comptcq; ornatum.* Infra: *Tamque presbyterium, quamq; totam Ecclesiam marmoravit.* Ibidem: *Presbyterium ex marmoribus sculptis decoravit.* Adde p. 131. 132. 151. 155. 156. Charta Edgari Regis Britanniæ an. 973. tom. 1. Monast. Anglic. p. 243. *Virgini Mariæ Orientale altaris presbyterium dedicans.* Paulus Warnefridus in Chronico Episcoporum Metensium in Grodegango: *Hic fabricare jussu---altare ipsius atq; cancellos, presbyterium, arcusq; per gyrum. Similiter & in Ecclesia B. Petri majore presbyterium fieri jussit.* Gervasius Dorobernensis de Combustione Ecclesiæ Dorobern. *Continebat hic murus Monachorum chorum, presbyterium, altare magnum, &c.* Mox: *De choro ad presbyterium tres erant gradus, de pavimento presbyterii usque ad altare gradus tres.* Cæsarius lib. 1. c. 35. *Dei Genitrix Maria de presbyterio descendens, & Chorum more Abbatis circumiens, Monachis benedixit.* Lib. 7. c. 40. *Dominam nostram vidi ante presbyterium ejusdem Ecclesiæ.* Adde lib. 8. c. 11. 91. lib. 9. c. 42. lib. 12. c. 29. Chron. Abbatum Gemblacensium an. 1076. *Sepultus est ante gradus presbyterii veteris Ecclesiæ, &c.* Infrà: *in illo presbyterii novo ædificio, dum pro competentia operis pavimentum vetus aperitur, inter cætera, ut conjicere possumus, justorum corpora, quæ sicut inventa sunt, reliquit.* Vide præterea Chartam Charitatis Cisterciensis c. 4. Librum Usuum ejusd. Ordinis c. 15. 22. Nicolaum II. PP. Epist. 8. ad Episcopos Galliæ, Sigebertum de translatione S. Sigeberti n. 2. Matthæum Westmonasteriensem an. 1254. p. 358. Vitam B. Simonis Comitis Crespeiensis cap. 8. &c. Presbyteri verò, quibus in presbyterio consistere jus erat, οἱ ἀπὸ τοῦ βήματος dicti Gregorio Nazianzeno, ut à nobis observatum in Descript. Ædis Sophianæ n. 49. in quam etiam sententiam Eustathius Presbyter in vita S. Eutychii Patr. CP. n. 99. ὅσοι τοῦ βήματος, καὶ ὅσοι τῆς κάτω, dixit, Presbyterorum & aliorum Clericorum duplicem statuens ordinem.

Presbyterium, interdum pro Choro Ecclesiæ. Anonymus de Vita S. Joannis Archiepiscopi Eboracensis: *Presbyterium, hoc est chorum Ecclesiæ de novo ibi construxit.* Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 43. *Sacrista paret sal & aquam supergradum presbyterii.* Mox: *Postquam asperserit majus altare & presbyterium, &c.* Ordericus Vitalis lib. 7. p. 662. *Ipsamque in presbyterio inter chorum & altare sepelierunt.*

Presbyterium, idem quod *Presbyteratus*, Obventiones Presbyterii Parochialis. Ordericus Vitalis lib. 5. p. 587. *Concessi---Ecclesiam S. Germani & S. Vincentii, & sepulturas atriorum, & omnia, quæ ad presbyterium pertinent.* Idem lib. 8. p. 669. *Hinc illi Ecclesiam de Telliolo, & hoc quod habebat in Ecclesia de Dambleinvilla, & presbyterium dedit: & hoc quod habebat in Ecclesia de Corneto cum presbyterio concessit.* Mox: *Et villam, quæ Chercabia dicitur, cum Ecclesia & presbyterio.* Tabularium Prioratus de Paredo fol. 70. *Medietatem Ecclesiæ, omnium oblationum introitum presbyteri ex toto, presbyterium, medietatem omnium decimarum, &c.* Fol. 71. *Offerens Deo ad integrum--- videlicet presbyterium, offertas, cimiterium, decimas, &c.*

Presbyterium, Donativum, quod Summi Pontifices Romani distribuere solent, maximè cum inaugurantur. Ita dictum videtur, quod ratione Summi Presbyterii, seu Papalis dignitatis effunderetur, quemadmodum Donativa Consulum ὑπάτεια & ὑπατεῖαι appellata sunt, quod ab iis initio magistratus spargerentur. S. Gregorius lib. 4. Epist. 26. *Ut Clericis Capuanæ Ecclesiæ ---quartam in presbyterium eorum de hoc, quod ante Ecclesiæ singulis annis accesserit---distribuere studeat.* Idem lib. 12. Ep. 30. *Eum in gratiam familiariter recepi, coram populo & Clero eum perduxi, presbyterium ei auxi, in loco superiori inter Defensores posui.* Thomas Stubbs in Act. Eboracensium Episcopor. de Gelasio PP. *In solemnibus processionibus equitando factus, quando more Apostolico coronatus fuit, sicut in die Natalis Domini, Augustodunum, & die Epiphaniæ Cluniaci, Episcopus Hostiènsis, qui Magister inter eos & dignior erat, eum parem sibi esse voluit, & peracto tantæ solennitatis officio, Archiepiscopus sicut & sui Cardinales Bisanteos aureos, quod presbyterium vocant, à domino Papa suscepit.* Sugerius in Ludovico VI. *Cœna ergo apud nos more Romano, & sumptuoso donativo, quod presbyterium nominatur, celebratâ, venerandam Domini Crucifixionem venerando prosequutus----pernoctavit.* Acta Innocentii III. PP. *Presbyterio per ordinem distributo, solenne convivium celebravit.* Pacta conventa inter Clementem III. PP. & Romanos an. 1188. ex volumine Cencii Camerarii: *Vos autem* (Clemens PP.) *dabitis Senatoribus, qui erunt per tempora, beneficia & presbyteria consueta. Idem Judicibus, Advocatis, & Scriniariis a Romano Pontifice ordinatis, & Officialibus Senatus presbyteria consueta dabitis.* Ceremoniale ejusdem Cencii: *Præfecti navales, schola crucium, & Capellani tale presbyterium, & taliter datum accipiunt, quale in die Paschæ superius nominatum recipiunt.* Infrà: *Familia quoque & Curiales presbyterium habent juxta Camerarii voluntatem.* Occurrit ibi pluries. Ceremoniale Rom. ex MS. Vaticano apud Raynaldum an. 1272. de Consecrat. PP. *Venit ad aliquem locum præparatum decenter, & ibi dat cuilibet Cardinali & Prælato presbyterium.* Et S. Ipse *Papa sedet in sede, & quilibet Cardinalis & Prælatus vadit coram eo, & flexis genibus extrahit sibimet Cardinalis sive Prælatus mitram. & tenet apertam ante Papam, & ipse ponit illam pecuniam, quam dat ei in uno cypho argenteo Camerarius, & quam dicit liber Camer ,qui vocatur Polycitus, & ille qui recipit pecuniam in mithra, osculatur genu domini PP.* Clemens IV. PP. agens de Coronatione Imperatoris apud eundem Raynaldum an. 1311. n. 13. *Consuevit autem Imperator larga presbyteria omnibus exhibere, quibus ea, cùm coronatur summus Pontifex, elargitur, videlicet Episcopis, Presbyteris & Diaconis, Cardinalibus, Primicerio & Cantoribus, Subdiaconis basilicariis, & regionariis, &c.* Vide *Roga.*

PRESMO, Multum, quod ex uvis stillat, antequam calcentur botri, Petro de Crescentiis lib. 4. c. 2.

PRESSARE, Papiæ, *frequenter premere*. Gallis, *Presser*. Vide Savaronem ad Sidonium lib. 1. Epist. 9. & supra in *Comprensare*.

PRESSARIA, vox medicorum, *dicta, quod intus initiantur*, inquit Isidorus lib. 4. Orig. c. 9.

PRESSORES. Vide *Alatores*.

PRESSORIUM, πιεστήριον, in Gloss. Lat. Gr. Ugutio: *Torcular, propriè dicitur pressorium, quo uvæ calcatæ exprimuntur*. Nostris *Pressoir*.

Pressoragium, Gall. *Pressurage*, quæ vox non semel in Chartis occurrit.

Pressorium, ad vestes premendas. Apud Ammianum lib. 28. *Solitas pressoriis vestes*.

Pressoriolum, in Regula S. Cæsarii ad Virgines cap. 26. *Si vestra tolerat infirmitas, ut amplius quam victus quotidianus exigit habeatis, in uno tamen loco sub communi custode, quod habueritis, reponite, & claves de arcellis, vel pressoriolis vestris Registraria teneat*. Ubi pressoriolum, penum significat, ubi cibaria servantur, *où on resserre les viandes*, unde fortè etymon: nam *Serrer*, est etiam *premere*.

PRESSURA, vox medicorum. Cælius Aurelianus lib. 1. Acutor. cap. 1. *Pressura intelligitur contra naturam somnus*. Vide *Pressaria*.

PRESSURIA, seu potiùs *pressura*, molestia. Albertus Stadensis an. 1139. *Volens suscitare pressurias Adolfo Comiti, &c.*

PRESSUS. Lex. Alem. tit. 62. §. 3. *Si autem totus* (nasus) *à presso abscissus fuerit, &c.* Nos diceremus, *de prés*.

PRESTALDI, & *Pristaldi*, Executores judicum nobilium, Sambuco, in Decret. S. Ladislai Hung. Regis lib. 1. c. 41. lib. 2. c. 18. lib. 3. c. 12. 13. in Decret. Calom. lib. 1. pag. 24. 25. in Decret. Andreæ Reg. c. 11. &c. in variis Chartis apud Jo. Lucium de Regno Dalmat. pag. 132. 148. 185.

PRESTARE, *Prestaria*, *prestitura*. Vide *Præstare*.

PRESTERIA. Joannes XXII. PP. in Epistola de Rebus Armenicis, apud Odoricum Rainaldum an. 1322. n. 34. *Abbatias, Monasteria, Casalia, & Prestrias ardentis foci flamma consumant*. Ubi fortè *presteria* est domus Presbyteri, *Prestrerie*. Regestum Ludovici Ducis Andegavensis fol. 104. *Estienne Aubert homme lige à cause de la Gorronne & du Marc aux fiefs de la forest de Mayenne, & d'une prestrerie, avec les gages & emoluments, qui y appartiennent, & les devoirs*. Vide *Feudum Presbyteri*.

PRETIARE, Pretium ponere, vel æstimare, *Priser*. Lex Alem. edit. Heroldi tit. 71. *Si quis alicui caballum involaverit, & pretiet eum dominus ejus cum sacramento usq; ad 6. solid.* Ubi al. edit. *adpretiet*. Senator lib. 8. Epist. 22. *Natura ipsa bonis adhibita perseverantia pretiatur: quia minus est laudanda incipere, quàm bonorum propositum custodire*.

Pretiare, pro *depretiare* usurpat Gelasius I. PP. in Opusculo contra Lupercalia: *Vos eadem* (Lupercalia) *pretiatis, vos eorum cultum celebritatemque vilem vulgaremque redditis*. Vide *Depretiare*.

PRETIUM, Compositio seu mulcta pecuniaria homini imposita, qui alium occiderat, secundùm ejus æstimationem, seu secundùm ejus natales. Nam alia erat Presbyteri, aut viri nobilis, alia servi aut hominis inferioris conditionis æstimatio, aliudque pretium. Papianus lib. Responsor. tit. 3. *De ingenuo verò homicida intra Ecclesiam posito, de interempti precio, Principis est expectanda sententia: quia de precio occisorum nihil evidenter Lex Romana constituit*. Leges Luithprandi Regis Longob. tit. 60. §. 1. *Componat sacro Palatio medietatem pretii sui, sicut appretiatus fueris*. Concilium Cabilonense II. c. 24. *De Episcopis verò, Presbyteris & Diaconibus & Monachis interfectis, quærendum à domino Imperatore est, cui illius homicidii pretium exsolvendum sit*. Egbertus in Dialogo de Ecclesiastica Institutione c. 12. *Si quis ex laicis Clericum, vel Monachum occiderit, utrum pretium sanguinis secundùm Legem natalium parentum propinquis reddendam sit?*

Pretium nativitatis, dicitur in Legibus Anglicanis. Leges Canuti Regis Angl. *Reddat Dominus ejus Regi vveram, id est pretium nativitatis hominis illius*. Leges Henrici I. Regis Angl. c. 11. *Episcopo & Regi pretium nativitatis suæ reddat, & ita se inlegiet*. Cap. 68. *Si quis liber aut servus occidatur, natalis sui pretio legitimè componatur*. Cap. 75. *Habeat pretium natalis ejus*. Adde cap. 70. 75. 76. 88. & alibi passim. Hinc *Natus ad quatuor vel 14. libras* dicitur is, cujus *pretium nativitatis* est 4. vel 14. librarum, cap. 74. 76. Adde Leges Hoëli Boni Regis Walliæ cap. 11. & infrà in voce *Wera*.

Pretium Ancillæ. Canones Hibernienses lib. 40. cap. 4. *Princeps* (id est Episcopus) *in sua morte etiam de rebus Ecclesiæ commendare potest, hoc est pretium ancillæ, sive de mobili, sive de ægro*. Lib. 46. c. 5. *Omnis qui ausus fuerit ea, quæ sunt Regis aut Episcopi, furari, aut aliquid in eos committere, parvipendens displicere, septem ancillarum pretium reddat, aut 7. annos pœniteat cum Episcopis*.

Pretia cœmeteriorum, Sepulturarum obventiones. Concilium Narbonense an. 1054. c. 14. *Monemus iterum, ut nullus laicorum in opus suum retineat primitias, neque oblationes, neque cimeteriorum pretia, neque ova, aut ea, quæ ad eos dantur per aspersionem salis & aquæ in cœna Domini, &c.*

Pretium sepulchri, apud Hibernos, quod ex bonis mobilibus defuncti Ecclesiæ, in qua humabatur, cedebat: vacca nempe, equus, vestimentum, & ornamentum lecti. Canones Hibernienses lib. 19. cap. 6. *Omne corpus sepultum habet in jure suo vaccam, & equum, & vestimentum, & ornamentum lecti sui: nec quidquam horum redditur in alia debita, quia corpori ejus tanquam vernacula debentur*. Cap. 7. cujus lemma est *de mortuo retinendo*: *Quicumque discesserit de sua Ecclesia, & in alia Ecclesia sepultus fuerit, cujus propinquus veniens corpus mortui mutare volens, dabit pretium sepulchri prioris, hoc est vaccam & vestimentum ejus commune, & rogabit Principem loci* (Episcopum) *ut basilicam ejus foderit. Si verò eadem familia miserationem animæ ejus in die 7. fecerit, reddet amicus pretium ejus, & sedatum commune*. Adde lib. 31. cap. 20. 22. lib. 40. cap. 10. Vide *Hereotum*, & *Sedatium*.

Pretium nuptiale, seu *uxoris*, Dos. Lex Burgundionum tit. 61. *Quæcumque mulier natione barbara ad viri coïtum spontanea voluntate fortè convenerit, nuptiale pretium in simplum tantùm ejus parentibus dissolvatur: & is cui adulterii dicitur societate permixta, &c.* Tit. 34. §. 2. *Si quis uxorem sine causa dimiserit, inferat ei alterum tantum quantum, pro pretio ipsius dederat, & mulctæ nomine sol. 12*. Tit. 36. *Si quis cum parente sua——in adulterio fuerit deprehensus, pretium suum ei, qui est proximus mulieri, quam adulteravit, prout persona fuerit, cogatur exsolvere*.

Pretium Regium est jus, quod Regi vel Domino competit, res mercales comparandi certo & definito pretio. Iter Camerarii Scotici cap. 17. *De Provisoribus Regis, &c. Primo calumniari debent, quod-- sub colore pretii Regii, cumulant sibi commodum singulare*. Aresta O. SS. an. 1292. in Regesto Parlamenti Paris. B. fol. 97. *Dom. Rex & Domina Regina, & eorum liberi habent pretium suum Parisiis ad cibaria. Episcopus Parisiensis habet pretium suum ad panerum piscis, vel ad summam*

Domini

Domus Dei similiter, Camerarius, Constabularius, Buticularius, Cancellarius, & Dapifer, si ibi essent, habent pretium. Nulli alii habent, ut hoc me docuit Joannes de Acon Franc. Buticul.

PRETIUS, pro *pretiosus*. Fridegodus in S. Wilfrido cap. 29.

> *Tum Regina gravis hujusce schismatis auctrix*
> *Præsumpsit pretias sancto divellere capsas.*

Utitur etiam antea.

PREVENDARIA. Vide in *Præbenda*.

PREVOD *militare*. Vide *Strofa*.

PREZECHI. Tributi species apud Bohemos. Occurrit in Charta Ottocari Regis an. 1221. in Bohemia Pia pag. 88.

PRIAPUS, Machina bellica, sic dicta, quod rotis aptata, membri virilis speciem referret, quomodo *Canones* nostri. Historia Australis an. 1289. *Tandem machina quadam, Priapus dicta, muro civitatis magna parte interrupto, &c.* Fortè etiam quia *Engin*, pro membro virili, & pro machina usurpatur vulgò. Vide *Ingenium*.

PRIMA, nempe *Hora*, seu primum ex Officiis Ecclesiasticis diurnis. Vide Durandum lib. 5. cap. 5. & supra v. *Hora*.

PRIMANI, qui etiam interdum *Primarii*, sub Magistro militum præsentali inter Palatinas Legiones recensentur in Notitia Imperii. Vide Henricum Valesium ad lib. 16. Marcellani pag. 131.

PRIMARCHATUS. Burchardus de Casib. S. Galli cap. 7. de Vodalrico Abbate S. Galli & Patriarcha Aquileiensi: *Nam ut nobilitatem suam decuit, omnes fautores suos pace adepta, vel hic in Abbatia remuneravit, vel in primarchatum secum ducens ibi honoribus & rebus amplando exaltavit.* Legendum hoc loco *Patriarchatum*, aut sanè intelligendum opinatur Goldastus.

PRIMARCHIO, quasi primus Marchio. Charta Pontii Comitis Tolosani: *Pontius D. G. Comes Tolosanus, Primarchio & Dux Aquitanorum, & uxor mea Garsindis, &c.*

PRIMARIA, JC. Anglis, idem quod *Poderagium*, seu primarium jus hypothecarium, quod habet creditor in feudum, aut prædium debitoris. Vide *Poderagium*.

PRIMARIOLUS, πρωτεύων, apud veterem Interpretem Moschionis de Morbis mulierum cap. 144.

PRIMARIS, pro *Primarius*. *Primare altare*, non semel in Actis Murensis Monasterii p. 15. 25. 29.

PRIMAS, Qui primas partes tenet, qui primum locum obtinet. Grammaticus infimi ævi MS.

> *Dignior & major, vel primus in ordine primor,*
> *Dicatur primas populo qui primus habetur.*

Primates urbium, vicorum, castellorum, in Codice Theodosiano non semel. *Primates regionis*, in Pragmatica Sanctione Justiniani c. 11. *Primates Palatii*, in Lege Wisigoth. lib. 3. tit. 1. §. 5. Wippo in Conrado Salico: *Wormatiæ conveniunt cuncti primates*, i. proceres. Utitur etiam Albertinus Mussatus de Gest. Henrici VII. *Primas tyrannidis*, in Hist. Miscella, qui Theophani, ἔξαρχος τῆς τυραννίδος.

Primates Judæorum, Πρωτεύοντες Ἰουδαίων, qui antea Patriarchæ dicti, quorum abolitum nomen sub Theodosio Juniore testatur Lex 29. Cod. Theod. de Judæis. Vide Samuelem Petitum lib. 2. Var. cap. 10. Blondellum de Papæ primatu pag. 532. & Jacobum Gothofred. ad d. l. 29.

Primates, apud Christianos, dicti Episcopi, qui in civitatibus, quæ ex Imperii laterculis jure Metropoleos gaudebant, præsidebant, ex can. 2. Concilii Taurinensis an. 397. cui consonant Epistolæ summorum Pontificum, Anacleti Epist. 2. c. 2. Aniceti c. 2. Stephani I. Epist. 2. cap. 4. 5. Gregorii VII. lib. 6. Epist. 35. &c. nempe quòd in Metropoli conventus juridici agi solerent à Præsidibus Provinciarum, & ad eam *omnes, qui negotia videntur habere concurrant*, ut est in Concil. Antioch. c. 9. unde passim Metropolitani appellantur. Vide Nicol. *le Maistre*. lib. 2. de Bon. & possession. Eccles. cap. 13. ubi pluribus disputat, an Primatuum origo à dignitate civili sedium sive urbium deduci debeat? Scribit præterea Sirmondus ad Sidonii lib. 7. Epist. 5. provincias olim, cùm simplices essent, postea Principum nutu in plures dividi cœpisse, ortumque inde, ut aliæ primæ dicerentur, aliæ secundæ, aliæ tertiæ, & ita deinceps pro numero provinciarum: primas verò appellatas, quibus Metropoles obtigerant, quæ totius provinciæ ante divisionem caput erant, indeque natam Primatum originem, cùm primarum provinciarum Metropolitani Primates essent reliquarum ejusdem nominis provinciarum. Paulò secus de hac provinciarum divisione sentit Camdenus in Britannia pag. 94. 3. edit. aitque, se observasse, Romanos eas provincias semper *primas* vocasse, quæ Romæ fuerant proximiores. Utramque virorum singularis eruditionis sententiam expendat lector, cui per otium licet: nos enim festinamus.

Apud Africanos verò aliter se se res habuit. Is enim *Primas* dicebatur, seu *Episcopus primæ sedis*, qui ordinationis tempore collegas suos anteibat, quem ideò *Senem* appellabant, ut in hac voce docemus. Solius tamen Carthaginis ea erat prærogativa, ut ejus Episcopus Primas esse Proconsularis provinciæ, & caput reliquarum quinque provinciarum.

Factum postea ut *Primates* dici cœperint non singuli Metropolitani, ut olim; sed illi Episcopi, qui plures provincias, & earum Metropolitanos administratione sua complectebantur, qui interdum *Patriarchæ* appellantur, ut apud Anacletum Epist. 2. & *Primates diœceseos*, apud veterem Interpretem Latinum can. 9. & 17. Concilii Calchedon. *Præsules omnium Sacerdotum in partibus suis*, in Append. Cod. Theod. Constit. 3. ex quo deinde profluxit nova ista Primatis significatio, quæ postea in alteram significationem detorta, sola deinceps obtinuit apud Canonum Collectores, ubi *Diœcesis* sumitur pro tractu diversarum provinciarum, in unum corpus compactarum: unde Græcis οἱ ὑπὲρ διοίκησιν ἐπίσκοποι, dicuntur in Concil. Constantinopol. cap. 11. qui aliis ἔξαρχοι τῆς διοικήσεως. Gilbertus Lunicensis Episcopus de usu Ecclesiastico: *Primas quoque & ipse Archiepiscopus est, nec ipse Archiepiscopum ordinat. Utrumque enim Archiepiscopum & Primatem oportet Romæ ab Apostolico ordinari, aut à Roma eis à Papa Pallium afferri, atque à Coëpiscopis sublimari: quæ tunc datur licentia, si fortè infirmitatis, vel belli, aut aliqua alia causa necessaria intercesserit. Eo tantum ergo præest Primas Archiepiscopo, quod cùm multi sint in eadem regione Archiepiscopi, solus ex eis, qui Regem ordinat, & in tribus solennitatibus coronat, & apud quem Concilia pro veritate peraguntur, ipse eorum primatum tenet; locum itaque quem apud Orientales Patriarchæ possident, hunc apud nos Primates quodammodo obtinere videntur, utrique Romano Pontifici primo gradu supponuntur.* Primatum auctoritatem versibus istis perstringit Willelmus Brito lib. 12. Philipp. ubi de Lugdunensi Primate:

> *Et Lugdunensis, quo Gallia tota solebat,*
> *Ut fama est, Primate regi, causasque referre*
> *Difficiles, ut ibi lis ultima litibus esset:*
> *Nec mittebatur Romam lis ulla, nisi quam*
> *Lugdunense forum per se finire nequisset.*
> *Cujus honoris adhuc memor est Epigramma sigilli,*
> *Quique monetatus datur ad commercia census.*

De Primatibus Galliæ, Germaniæ, Hispaniæ, Italiæ, Britanniæ, Bulgariæ, &c. cùm rem hanc pluribus prosecuti sint Scriptores complures, atque in iis Baronius, Sirmondus, Salmasius, Morinus, Saussaius, Sammarthani,

thani, Usserius, Marshamus, Marca, & alii plerique, hos lectori liberum erit consulere.

Primates Episcopi interdum dicti, qui aliis coëpiscopis ordinationis tempore potiores erant: quomodo ab Hilaro PP. Constantius Uzeticæ civitatis Episcopus dicitur esse *Primas ævo honoris.* Et ibidem cura provinciæ Narbonensis ob suspensionem Hermetis Metropolitani transfertur ab Hilaro ad eum, *quem repererit Episcopalis ordo Primatem.* Alio modo primus inter comprovinciales Episcopus dicebatur, cujus civitas secundum à Metropoli locum obtinebat, ac secundo ab ea loco in provinciæ notitia describebatur. Vide Sirmondum ad Gaufridi Vindocin. lib. 3. Epist. 11.

Primatis inter Abbates titulo donatum à summis Pontificibus Abbatem Fuldensem scribit Browerus lib. 1. Antiq. Fuld. cap. 15.

PRIMATUS, Privilegium. Capitulare Radelchisi Principis Beneventani an. 851. an. 4. *Ut singulæ Ecclesiæ suum primatum habeant integrum.*

PRIMICERIUS, Primus cujusque ordinis. Lexicon Gr. MS. Reg. Cod. 930. πριμμικήριος, ὁ πρῶτος, ταξιώτης. Suidæ, πρῶτος τῆς τάξεως τυχὼσης, in Novella Heraclii, ὁ ἐν ἑκάστῳ τάγματι πρῶτος. Primus in *cera*, seu tabulam relatus. Hygenus de Limitib. agror. *Has consternationes sublata forte quidam tabulas appellaverunt, quoniam cod cibus excipiebantur, & a prima cera, primam tabulam a pellaverunt.* Willelmus Tyrius lib. 4. cap. 8. *Præcedebant autem ejus exercitum quasi Legionum primicerii, vexilla bajulantes, viri nobiles & inclyti, &c.* In Monastico Anglicano tom. 1. pag. 838. & 839. Edmundus & *Edgarus Reges* se, *& Primicerios totius Albionis* inscribunt.

Primicerii, Proceres. *Regales primicerii*, in Vitis Abbatum S. Albani pag. 15. Interdum pro *ducibus* seu principibus alicujus negotii. Ibid. *Electi commilitones & primicerii.* Matth. Paris an. 1240. *Sciscitabatur, quis in exercitu foret primicerius.* Chron. MS. Bertrandi Guesclini:

> *Au noble Duc d' Anjou se rendi un Princier,*
> *Perducat d' Alebret l' appellent li Guerrier,*
> *Et vint sept chasteaus tous de son heritier,*
> *Rendi au noble Duc tout à son desirier.*

Primicerius idem, qui *Domesticus*, apud Senatorem lib. 10. Epist. 11. *Primiceriatus, qui & Domesticatus nominatur.*

Primicerius, Dignitas militaris, Tribuni dignitati proxima, apud Hieronymum ad Pammachium: *Sed ante Primicerius, deinde Senator, Ducenarius, Biarchus, Circitor, Eques, deinde Tiro.*

Primicerus Bardariotarum, qui Achridensibus Turcis præerat, apud Byzantinos Imperatores. Vide Notas ad Alexiadem pag. 284.

Primicerius aulæ, qui tubicinibus Imperatoriis præerat. Vide Notas ad Cinnamum pag. 463. *Magnus Primicerius*, apud Constantinopolitanos, dignitas, de qua Codinus, & ejus interpretes. Vide Joannem VIII. PP. Epist. 169.

Primicerius Palatii, vel *Capellæ Regiæ.* Vide *Capellanus.*

Primicerius Augustæ, apud Eustathium in Vita S. Eutychii Patr. CP. n. 84.

Primicerius sacri Cubiculi, in Notitia Imperii p. 3. *Primicerius totius officii. Primicerius scrinii Canonum, tabulariorum, aureæ massæ, auri ad responsum, vestiarii sacri, argenti, annularensis, à pecuniis*, in eadem Notitia pag. 49. ubi consulendus Panciro lus.

Primicerius & Comes sacrarum Largitionum, apud Senatorem lib. 6. Epist. 7.

Primicerius Cenariorum.

Primicerius Monetariorum, in vet. Inscript. 1054. 8.

Primicerius Augustalium.

Primicerius Scholæ Cantorum.

Primicerius Defensorum.

Primicerius Deputatorum.

Primicerius Domesticorum.

Primicerius Exceptorum.

Primicerius Judicum.

Primicerius Lectorum.

Primicerius Notariorum.

Primicerius Palatii. Vide *Capellanus.*

Primicerius Silentiariorum.

Primicerius Singulariorum.

Primicerius Tabulariorum, apud Codinum de Offic. Vide in *Augustalis, Cantor, Defensor, &c.*

Primicerius vestiarii Imperatorii, apud Leonem Grammaticum in Constantino Leonis F.

Primicerius, Dignitas in Ecclesiis Cathedralibus: officium ipsum *Primiceriatus*, apud Gregorium IX. lib. 1. cap. 8. ubi extinctam hanc dignitatem in Ecclesia Tullensi sub ejusdem Pontificis tempora observare est. *Primicerius Sedis Apostolicæ*, apud Joannem VIII. PP. Epist. 7. ex iis, quas Sirmondus edidit. *Primicerius Ecclesiæ Neapolitanæ*, apud Eugippium in Vita S. Severini cap. ult. *Primicerius Metensis Ecclesiæ*, apud Adelmannum in Epist. ad Berengarium in Concilio Metensi an. 888. c. 7. &c. *Primicerius Ecclesiæ Pergamensis*, in Hist. Pergam. tom. 3. p. 325. apud Ughellum to. 4. p. 668. 669. 675. 848. &c. *Primicerius Ecclesiæ Tullensis*, in Charta Leonis IX. PP. an. 1049 apud Meurissium. *Primicerius S. Marci Venetiarum*, de quo multa Sansovinus, & Stringa lib. 1. de Venetia cap. 143. & seqq. Dignitatis istius Ecclesiasticæ munus ita describit liber Romani Ordinis, apud eundem Gregorium eod. lib. tit. 25. *Ut Primicerius sciat, se esse sub Archidiacono, sicut Archipresbyter, & ad ejus curam specialiter pertinere, ut præsit in docendo Diaconis, vel reliquis gradibus Ecclesiasticis in ordine positis: ut ipse disciplinæ & custodiæ insistat, sicut pro animabus eorum coram Deo rationem est redditurus: & ut ipse Diaconibus donet lectiones, quæ ad nocturna officia Clericorum pertinent, & de singulis studium habeat, ut in quacunque re capacem sensum habuerit, absque ulla vacet negligentia, aut à quo ipse jusserit instruantur.* Vita Aldrici Episcopi Cenoman. num. 1. *Demum quoque eligentibus fratribus, & suadente, sive exhortante Episcopo suo Drogone, licet coactè, senior cantor ibi sublimatur.* Infrà: *In majus eum ministerium, quamvis coactè, sublimaverunt, & Primicerium, secundum Romanum ordinem eum esse constituerunt, totumq; clerum tam civitatis quam & monasteriorum, sive totius illius Civitatis,* (Metensis) *Parochiæ et subditum esse præceperunt, & magistrum omnium constituerunt.* Adde num. 55. Bernaldus Archidiacon. in vita B. Geraldi Abbat. Braccarensis n. 1. *In monasterio chorum, utpotè bonus Primicerius, doctissimè regebat, & monachos minùs eruditos tam in musica, quàm etiam literali disciplina diligenter edocebat.* Leges Alfonsinæ, seu Partitæ 1. part. tit. 6. l. 5. Primicerum cum Cantore confundunt, ubi Cantorem, & in quibusdam Ecclesiis *Cabiscol*, in aliis *Primicerio* appellari observant: *E aun y a otras Eglesias en que y a Primicerios, que han este mismo officio que los Chantres: e Primicerio tanto quiere dezir, como primero en el coro: o en començar los cantos, & mandar & ordenar a los otros, como canten, & anden honestamente en las processiones.* Ex his liquet, *Primicerium* nudè appellatum, qui aliàs *Primicerius Scholæ Cantorum* dicitur. Proinde minimè audiendus Joannes de Janua: *Primicerius est, qui primum cereum portat ante Episcopum, vel Regem, de dignitate: unde hæc Primiceria, æ, ejus dignitas.*

Primicerii Subdiaconorum, Notariorum, Lectorum, in Ecclesia Mediolanensi an. 963. apud Ughellum in Appendice tom. 4. pag. 2. 11. Vide Gloss. med. Græcit. in πριμικήριος.

PRIMICLERUS, Munus Ecclesiasticum; primus & præcipuus inter Clericos: qui nempe universæ Clericorum

rum catervæ & familiæ præerat. Nam ut Diaconis Archidiaconus, Presbyteris Archipresbyter antistabant, ita Clero Primiclerus, cujus arbitrio oblationes Clericis pro ratione virtutis & officii distribuebantur. Dignitatis istius mentio est in Concilio Emeritensi can. 10. & 14. & in Toletano XV. quod subscribit *Musacius Primiclerus*: præterea in Historia Wambæ Regis pag. 832. ubi quidam *Gultricianes Primiclerus* refertur. Non desunt tamen, qui in his locis emendandum putant, *Primicerius*, atque in iis Garsias Loaisa. Vide Filesacum lib. de Parœciis cap. 4.

PRIMISCRINIUS, qui primum locum obtinet in Scriniis publicis, vel inter *Scriniarios*. Menæa 13. Decemb. in S. Eustratio: Σκελινιάκιος ὑπάρχων τῆς Δουκικῆς τάξεως, καὶ ἐν αὐτῷ πρωτεύων. Vide Acta S. Sebastiani cap. 7. n. 24. Theophanem an. 7. Nicephori Gener. Senatorem l. 11. Epist. 20. Relationem Symmachi PP. apud Baronium an. 410. n. 50. &c. Notitia Imperii lib. 1. cap. 40. de Magistro militum in præsenti: *Habet —— primiscrinios, qui Numera ii fiunt.* In Hist. Miscella lib. 24. *Theodosius Patricius & Primiscrinius. Primiscrinius Candidatorum*, in Actis Martyrii S. Secundi n. 1.

Primiscriniarii, & *Scribæ regionarii*, inter officia Ecclesiæ Romanæ, apud Anonymum Vaticanum de Electione Paschalis II. apud Baron. an. 1100. qui *Protoscriniarii* apud Reginonem in Chronico.

Primiscriniatus, dignitas ipsa, apud Senatorem lib. 11. Epist. 21.

PRIMISSARIUS, idem qui *primitiarius*, de qua voce infrà. Synodus Augustensis an. 1540. celebrata: *Capellani & Primissarii Rectoribus aut Plebanis suis debitam reverentiam exhibeant.* Vox, ut videtur, deducta ex *Primicerius*.

PRIMITIÆ. Concilium Burdegalense an. 1255. c. 20. *De primitiis verò statuimus, ut laici per censuram Ecclesiasticam compellantur ad tricesimam vel quadragesimam partem, usq; ad quinquagesimam nomine Primitiæ persolvendam.* Synodus Nemausensis an. 1284. cap. de Decimis: *De primitiis verò dicimus, & juri esse consentaneum reputamus, & sic in Nemausensi Diœcesi præcipimus observari, quod Primitiæ Ecclesiæ illi dentur de proventi bus seu fructibus prædiorum decimæ persolvantur, cùm non debeat una eademque Ecclesia censeri: nomine autem Primitiarum, seu pro primitiis ad minus sexagesima pars de vino & blado Ecclesiis debet solvi, &c.*

PRIMITIARE, Incipere. Petrus Blesensis Epist. 20. *Munificentiam à tenera primitiavit ætate.* Adde serm. 21. Inscriptio in Basilica S. Petri Romæ, apud Panvinium de Vitis Pontific. p. m. 100.

Hoc opus arte sua, quem Roma Cardo beavit
Natus Capua Petrus olim primitiavit.

Henricus Aquilonipolensis in Adolpheide cap. 14.

Presbyter hinc factus Missam celebravit in ipsa,
Gregorii luce primitiando suam.

Vide *Initiare*.

PRIMITIARIUS, pro *Primicerius*, Dignitas Ecclesiastica, apud Crodogangum Metensem Episcopum in Regula Canonicor. cap. 10. Vide *Primicerius* & *Primissarius*.

PRIMITIVA, Primitiæ, in Chartis Regum aliquot Navarræ æræ 1068. & 1094. apud Anton. *de Yepez* in Chronico Ordinis S. Benedicti tom. 1. Vide in *Tertia*.

Primitiva, Strenæ, xenia. Matth. Paris an. 1249. *Rex autem Regalis munificentiæ terminos impudenter transgrediens, à civibus Londinensibus, quos novit ditiores, die Circumcisionis Dominicæ a quolibet exegit singulatim primitiva, quæ vulgares Nova dona novi anni superstitiose solent appellare.*

PRIMIVIRGIUS, πρωτοραβδοῦχος, in Gloss. Gr. Lat. primus ex lictoribus, qui virgam deferunt. Gloss. Isid. *Primivirgius, caballarius, quod primus est militiæ in virgis.*

PRIMNA, Puppis, Gr. πρύμνα. Ethelwerdus lib. 4. c. 3. *Elevant dies per vela septem totidemque noctes, advehuntur in primna Cornualias partes, &c.* Infrà: *Ibique construunt classem, primna dant ventis, volant rostra ad Anglicas partes, &c.*

PRIMOGENITA, Primitiæ, Charta an. 1069. ex Tabulario Ecclesiæ Gratianopolit. fol. 24. *Dono & transfundo eis Ecclesiam sanctæ Mariæ de Quinciaco cum omnibus primogenitis & primiciis, & cum duabus partibus decimi, & cum omni alodatico, totum & ab integro quod de me Gonzaldus Presbyter tenet.*

PRIMOTICUS. Apitius lib. 4. de Re culin. c. 5. *Gustum de præcoquis sic facies: duracina primotica pusilla præcoquia purgabis, &c.*

PRIMULE, Primò, primùm, vel nuper. Adamnanus lib. 3. de Locis SS. c. 4. *Præterea hos tibi 20. solidos auri adfero, equi pretium mei, quem tibi primulè commendatum mihi usque in hodiernum conservasti diem.*

PRIMOPERAM, *Genus officii*, in Goss. Lat. MS. regio cod. 101[illegible]. an *primus* seu *Primicerius operum*, seu *Operarius*, de qua dignitate suo loco egimus?

PRIMOPLASTUS, vox hybrida, πρωτόπλαστος, apud Prudentium hymno 7. & in lib. 1. Sacram. Rom. Eccl. c. 42.

PRIMUS, Primæ, ut ajunt, conditionis, ut *Medianus*, mediæ, & *Minofledus* infimæ, apud Alamannos, in Capitulis ad Legem Alamann. c. 22. edit. v. cl. St. Baluzii: *Si primus Alamannus fuerit, ducentos solidos componat.* Vide Glossar. med. Græcit. in πρῶτος.

PRIMUS NAVIUM, apud Luithprandum lib. 3. c. 6. Romanus Lecapenus fuisse dicitur, qui Græcis δρουγγάριος.

Primus Palatii, Dignitas, qua donatus *Hermenegildus*, qui Chartam Ranimiri Regis Legionensis æræ 979. subscripsit, apud Anton. *de Yepez* in Chron. Ord. S. Benedicti tom. 5. pag. 438. statim post Episcopos & Abbates. De Hermenegildo, vide ibid. p. 428.

PRINCEPS, Rex, Imperator, in Legibus Wisigoth. lib. 5. tit. 7. §. 20. in Leg. Longob. lib. 2. tit. 29. §. 1. tit. 39. §. 4. &c.

Principes, dicti, quotquot in ordine aliquo primarium locum obtinent, quos posterior ætas *Primicerios* appellavit. Senator lib. 7. Epist. 24. *Magna inter collegas suos prærogativa decoratur, quisquis gerit militiam nomine Principatus: cognoscitur enim agere locum primarium, quando in rebus humanis magna pars hominum asserit excellentiam dignitatum.* Adde lib. 11. Epist. 35.

Erant autem *Principes* in Militia, *Principes* scilicet *Legionum & Cohortium*, de quibus Vegetius lib. 2. c. 8. à quibus nomen transiit ad *Principes officiorum*, qui in omnibus officiis omnium Magistratuum civilium & militarium erant. Capitolinus in Antonino: *Additis officiorum omnium Principibus.* Horum mentio in passim in Notitia Imperii. De his etiam est tit. [illegible] Cod. Theod. *de Cohortalibus, Principalibus, Cornicularis & Primipilaris.* Theophanes p. 137. ἢ εἰ πρίγκιπες ἑκάστης σχολῆς ὤμοσε τοῦτο. Vide Sirmondum ad Epist. 137. Ennodii, & Jacobum Gothofred. ad l. 10. Cod. Th. de Cohortal. Principis munus se gessisse Corippus testatur in Panegyrico Anastasii Quæstoris & Magistri:

——Sub cujus nomine gesto
Principis officium.

Unde conficitur, Magistros officiorum, & Quæstores, *Principes officiorum* habuisse, licèt *Adjutores* tantùm iis attribuat Notitia Imperii.

Principes Agentium in rebus, de quibus est tit. 28. in Cod. Theod. lib. 27: qui & *primates* dicti in Lege 22. de Agentib. in rebus, eod. Cod. Senator lib. 11. Epist. 35. *Cur enim Agentium in rebus miles officii post tot labores incerto aliquid patiatur ambiguum, qui crebris actionibus excubando, ideo Principis nomen habere promeruit,*

quia militiæ sacramentis cæteros antecellit. Vide Jacobum Gothofr. ad d. tit.

Princeps Officii, Primus officialium, id est Ministrorum & Apparitorum Judicis vel Rectoris provinciæ, in l. 1. C. Theod. de Offic. Rector. prov. apud Lampridium in Helagabalo & in Alexandro, Symmachum lib. 1. Epist. & autorem Queroli. Acta S. Cypriani: *Venerunt ad eum Principes duo, unus ex officio Galerii Maximini Proconsulis, &c. Princeps apparitionis*, apud Ammianum lib. 16. *Primates officii*, in l. 2. Cod. Th. ad Legem Juliam de ambitu. Palladius in vita Chrysostomi p. 63. edit. v. cl. Emerici Bigotii: ἀπεςάλη Εὐλύσιος ὁ νῦν ἀπὸ πριγκίπων. Vide Pancirollum ad Notitiam Imperii lib. 1. cap. 9. Henricum Valesium ad lib. 16. Ammiani p. 111. & Jacobum Gothofred. ad Cod. Th.

Princeps Castrorum, in veteri inscriptione 1101. 5.

Princeps Civitatis, πρωτοπολίτης, in Glossis Gr. Lat. Glossæ Lat. Gr. *Princeps*, πρωτοπολίτης, ἔξαρχος. Aliæ: πρωτοπολῖται, *Proceres*. Sic autem appellabantur, qui in civitatibus præcipuos Magistratus gerebant. Unde Sextus Rufus Odenatum Palmyrenum *Decurionem* vocat, quem Vopiscus *Principem civitatis*. Vide Gruteri Inscript. 472. 4. & infra in v. *Prior*.

Principes, Proceres Palatii. Titulus Legis Alamannorum in antiquis codicib. *incipit Lex Alamannorum, quæ temporibus Chlotarii Regis una cum principibus suis ——— constituta est.* Ubi alii habent *Proceribus*. Capitula Caroli C. tit. 6. *Hæc quæ sequuntur Capitula excerpta sunt a Domino Rege Karelo & Principibus ejus ex his Capitulis, quæ &c.* Flodoardus lib. 3. c. 26. meminit Epistolæ ab Hincmaro scriptæ *Eberhardo ex Principibus Lotharii*.

Princeps nomen dignitatis. Moschopulus p. 160. πρίγκιψ, ἀξιώματος ὄνομα. Primus autem *Principis* nomenclaturam, in honorarium seu potiùs feudalem titulum, in Italia, invexit Arechis Dux Beneventanorum. *Hic* enim, ut scribit Leo Ostiensis lib. 10. cap. 10. *primus Beneventi Principem se appellari jussit, cum eatenus, qui Beneventi præfuerant, Duces vocarentur. Nam & ab Episcopis ungi se fecit, & coronam sibi imposuit, atque in suis chartis ita in fine scribi præcepit: Scriptum in nostro sacratissimo Palatio.* A Principatu Beneventano post annos 90. prodiere *Principatus Salernitanus* & *Capuanus*. Nam cum Siconolfus Siconis Principis Beneventi filius, & Sicardi Principis frater, Salernum & Capuam Radelchiso Principi ademisset, Ludovicus II. Imperator in Italiam veniens anno 851. pulsis & profligatis Saracenis, quos uterque Principum in auxilium evocarat, *convocatis Longobardis totam Beneventi provinciam inter Ledelchis & Sichenolfum æquo discrimine partitus est*, ut habet Chronicon S. Vincentii de Vulturno pag. 687. qua quidem partitione, cujus meminit etiam Constantinus Porphyrog. lib. de Adm. Imp. c. 27. Salernum & Capua Siconolfo cessere. Ex hinc cæteri qui Salerno imperavere, *Principes Salerni* appellati sunt: a quibus, diviso rursum Salernitano Principatu, emersit *Capuæ Principatus*. Uterque verò tandem ad Tancredi Normanni familiam & ad Reges Siculos devenit. Captâ enim Capuâ, Rogerius Rex Anfusum filium *Capuani per vexillum sublimavit Principatus honore*: quo extincto, patre superstite, Guillelmus filius alter eadem dignitate donatus est. Sed & Tancredum filium *Principatu Barensi* donavit Rogerius, ut habet Alexander Abbas Celesinus lib. 3. cap. 26. Sub eodem etiam Rege *Principatus Tarentini* titulus tum primùm emersit, quo Simonem filium nothum testamento honestavit. Sed filius Guillelmus Rex hunc Simoni ademit, dicens: *Ducatus Apuliæ, Tarentique, & Capuæ Principatum legitimis tantum filiis deberi concedi: ad Comitatus autem aliasq; regni dignitates non indignum* [illegible] *e se liberos etiam naturales admitti.* Ita Falcandus p. 659. Ex quibus sane colligitur, *Principis* titulum, Comitalem longè dignitate præcessisse.

Ex prædictis etiam docemur, ab Italia in cætera regna, etsi in quibusdam serius, profluxisse ejusmodi *Principis* titulum: nam & inde in Regnum Hierosolymitanum transiit. Quippe cùm Boëmundus Tancredi filius in hæredii sortem à Rogerio fratre Tarenti & Baris Principatus obtinuisset, ut narrat Ordericus Vitalis lib. 8. p. 677. Antiochiæ Dominus factus, ejusdem *Princeps* appellatus est, quod, inquit Will. Tyrius lib. 6. cap. 23. antea *Princeps* vulgò nuncuparetur; Tarenti scilicet, ut habent præterea liber vernaculus de Familiis Ultramarinis, & Joan. Villaneus lib. 4. cap. 18. Exhinc idem *Principis* titulus datus legitur Galilææ seu Tiberiadis in eodem regno dominis. Memoratur præterea apud Albertum Aquensem lib. 3. cap. 54. *Princeps Philippensium*, cui nupta fuit Florina Ducis Burgundiæ filia, licèt haud bene constet, quis Princeps iste fuerit, & cujus urbis? Certè *Philippensium Principis* mentio quoque est in Epistola Honorii III. PP. ad Everardum Patriarcham, apud Rainaldum an. 1217. n. 17. quo eum monet, ut Philippensium Principem, qui Episcopum urbis suæ interemerat, ad justam criminis expiationem per excommunicationem cogeret. Sed cum hoc anno 1217. Everardus iste inter Patriarchas Hierosolymitanos & Antiochenos non compareat, haud promptum est urbis situm assequi. Transiit præterea *Principis* dignitas in Imperium Constantinopolitanum sub Imperatoribus Francis. Nam Guillelmus de Champlita, cognomento *Campaniensis*, expugnatâ Achajâ & Peloponneso, Principem se *inscripsit Achaiæ & Moreæ*, ut perinde ejus successores, quorum seriem & historiam dedimus in Historia Franco-Byzantina.

Atque inde fortean fluxit, ut complures dignitate licèt & natalibus longè inferiores proceres *Principis* titulum sibi arrogarint, vel certè ut iis ille à Scriptoribus adscribatur, quod mox docemus.

Inde etiam originem duxere *Principatuum* erectiones, quæ in Francia nostra & in Belgicis provinciis seriùs nosci cœpere. Primus enim qui mihi occurrat, in Francia Principatus, est Chalesius in Inculismensi agro, in Historiæ Arvernensis probat. pag. 228. sub an. 1478. & in Ceremoniali Franciæ an. 1513. tametsi de erectione non constet. Exhinc complures leguntur instituti, atque in iis Jovis-villæ an. 1552. Porceani an. 1561. Guemenaii an. 1570. præterea Principatus Luci in Pictonibus, Soyonis in Vivariensi agro, Rupis ad Yonem, Listenesii, Fucardimontis, Chalusii, Amblisiæ, Listenesii, Chabanesii, Carencii, &c. In Belgio verò Principatus Chimacensis erectus an. 1486. Spinetensis an. 1541. Gaverensis an. 1553. Lignensis an. 1602. Barbançonensis an. 1614. &c. Mitto, quæ de Principatibus Italicis & Hispanicis huc conferri possent, cùm extent de iis, ut & de cæteris ejusmodi dignitatibus conscripti Comentarii.

Principes in Francia nostra triplicis generis esse observat Sanjulianus lib. de Orig. Burgundionum cap. 33. extremo: ac primo quidem ita appellari, qui ex domo regia sunt, quos vulgò *Princes du sang* dicimus: deinde qui orti ex Principum extraneorum familia in Aula Regum nostrorum militant, & in Francia sedes fixere, quorum etiam posteri eandem dignitatem retinent: ac denique ita vocari, qui feuda possident cum titulo Principatus, de quibus mox egimus. Sed qui regnante Carolo V. in Francia nostra pro Principibus haberentur, docet præ cæteris Christina Pisana *au Tresor de la Cité des Dames*, 2. part. cap. 9. *Et par ce que en diverses Seigneuries sont demourans plusieurs puissans Dames, si comme Baronnesses, & grands terriennes, qui pourtant ne sont pas appellees Princesses, lequel nom de Princesse n'affiert estre dit que des Emperieres, des Roynes, & des Duchesses: se ce n'est aux femmes de ceulx, qui à cause de leurs terres sont appellez Princes par le droit nom du lieu, si comme il en a en Italie & ailleurs. Et quoy que les Contesses ne soint mie en tous pays nommées Princesses, &c.*

Quar-

Quartam denique Principum speciem adhuc Bodinus lib. 1. de Republica cap. 6. pag. 69. & Marca lib. 6. Hist. Beneharn. cap. 8. n. 6. qui scilicet feuda majora, vel etiam oppida possident in regni confiniis, de quorum supremo domino ac superioritate Principes ac Reges non convenere invicem in pactis ac fœderibus, atque adeo *superseſſum eſt*, donec de rei veritate constaret. At cùm publicæ istæ vix dirimantur lites, factum, ut flagrantibus potissimum bellis eorum possessores oppida sua munierint, & cùm neutri Principum parerent, horum se supremos Principes indigitarint, quod de Byzantio scribit Justinus lib. 9. *Hæc namque urbs condita primo à Pausania Rege Spartanorum, & per 7. annos possessa fuit: deinde variante victoria, nunc Lacedæmoniorum, nunc Athenienſium juris habita eſt. Quæ incerta poſſeſſio effecit, ut nemine quaſi ſuam auxiliis juvante, libertatem conſtantiùs tueretur.*

Princeps, nomen videtur fuisse dignitatis in regno Anglorum. Chartam enim Offæ Regis subscribunt statim post Episcopos *Brordanus Patricius*, *Binnanus Princeps*, deinde *Duces*, in Additam. ad Matth. Paris pag. 15. Aliam Knutonis Regis ita subscribit, etiam statim post Episcopos & ante Ducem, quidam Aldennus: *Ego Haldenne Princeps Regis pro viribus aſſenſum præbeo: & ego Turkillus Dux concedo*, in Conciliis Anglicanis. Charta Eadgari Regis in Monast. Anglic. tom. 3. pag. 302. *Unde ego Eadgarus Rex rogatus quidem ab Epiſcopo meo Deorvvlfo, & Principe meo Ældredo, ut aliquam partem terræ liberam darem, &c.* Vide Simeonem Dunelmensem an. 778.

Princeps, dignitas, ut videtur, fuit apud Hispanos. Divisio Oxonienſis & Auſcenſis Episcopatuum an. 1088. sub Adelfonſo Imp. & Hispaniarum Rege, quæ extat post Concilium Bracarense I. subscribitur ab *Epiſcopis* & *Abbatibus*, deinde à *Comitibus*, demum à *Principibus*, hoc modo: *Ego Martinus Comes confirmo, &c. Ego Alvarus Diaz Princeps confirmo.*

Princeps Walliæ, titulus veterum Principum Provinciæ Anglicæ, quam *Walliam* vocant, qua in jus Regum Angliæ redacta, eorum filii primogeniti eodem titulo deinceps donati sunt. Vide Thomam Walsinghamum pag. 48. & Thomam Smith lib. 1. de Republ. Anglor. cap. 17.

Apud Scotos, inquit Camdenus in Britannia, proximus à Rege est filius ejus primogenitus, qui *Princeps Scotiæ* appellatur, & peculiari jure Dux est *Rotſey*, Scotiæque Seneſcallus: reliqui verò Regis liberi absolutè *Principes* appellantur.

Apud Lusitanos Alphonsus, postmodum Rex V. Regis Eduardi primogenitus, *Principis* titulum primus assumpsit, cùm antea Regum primogeniti *Infantes* appellarentur. Castellanorum Regum primogeniti *Aſturiarum Principes* dictos colligere est ex Scriptoribus Hispanis, ut Aragonensium *Gironæ*.

Principes in Germania qui dicantur, docet Albericus in Chron. MS. an. 1234. *In Alemannia omnes Archiepiſcopi, & Epiſcopi, quidam excellentiores nigri Abbates, & omnes Duces, & quidam Marchiones, & Lantgravius Turingiæ, & Palatinus Comes de Reno, omnes iſti vocantur Principes. Cæteri autem ſunt vel Comites, vel Caſtellani, vel nobiles.* *Ordo Principum*, apud Ottonem Frising de Gest. Frideric. lib. 2. cap. 28. *Eſt enim Lex curiæ, quod quiſquis de ordine Principum Principis ſui iram incurrens, compoſitionem perſolvere cogatur, centum librarum debitor exiſtat, cæteri minoris ordinis viri, ſive ingenui, ſive liberi, vel miniſtri, decem.* Charta Henrici VI. Imp. an. 1189. ex Tabulario Eccl. Tullensis: *Nos univerſa alodia & feuda, quæ ipſe* (Humbertus Comes Saubadiæ) *infra fines Imperii Romani poſſidebat, obſervato omnimodo ordine judiciario, & per juſtam Principum Imperii ſententiam, & Parium ſuorum, adjudicavimus, & eum ſecundum juſtitiam condemnatum perpetuo Imperii banno ſubjecimus.*

Princeps, in Jure feudali Saxonum cap. 38. §. 8. & seqq. *tali nomine cenſetur, eò quòd habet feudi vexillum, de quo ipſe Princeps dicitur & habetur. Nullus ab eo debet recipere, cùm illud alius ab eo receperit. Qui confert taliter, inveſtitus non eſt primus in feudo, & ideo non debet Princeps appellari. Qui poſſidet feudi vexillum, & eſt Princeps, nullum laicum debet habere dominum, præter Regem.* Ita hac ratione *Principes* dicuntur apud Saxones seu Germanos, qui nostris *Barones*, qui scilicet à Rege nudè pendent, nullumque alium habent superiorem dominum, quorum feuda Germanis *Fahnlehen* vocantur, quod vassalli cum vexillis de iis investiantur. Vide Gerlacum Buxtorffium in Auream Bullam Caroli IV. Imp. c. 68. & supra in voce *Baro*. Huc porrò pertinet præclara Francisci Borbonii San-Paulani Comitis vox, qui cum Guysium Ducem seipsum Principem appellantem indignabundus cerneret, ad astantes jocosè respondit: *Guyſium Germanica lingua loqui.* Rem narrat Thuanus lib. 25. Hist. pag. 456.

Principes dicti ipsi Comites, in Charta Caroli C. in Tabulario Dervensi: *Princeps autem in cujus Comitatu conſiſtunt, pro Dei amore & remedio animæ ſuæ cauſas eorum libenter audiat, & ei in quantum potuerit adjuvare feſtinet.*

Princeps, pro *Dominus*, alicujus nempe oppidi vel castri. Ita inscribuntur Dux Normanniæ apud S. Anselmum lib. 3. Epist. 8. & alibi, Comes Flandriæ apud eundem lib. 3. Epist. 28. *Princeps Malamortenſis caſtri*, apud Gaufredum Vosiensem lib. 2. c. 3. *Guillelmus Belliſmenſis provinciæ Principatum gerens*, in Charta fundationis Abbatiæ Longlay, quam subscribit hoc modo, *Willelmus Princeps*, apud Ægidium *Bry* in Hist. Perticensi p. 42. 44. *Theodoricus Dei gratiâ Dominus & Princeps Aloſtenſis oppidi*, in Charta an. 1164. apud Miræum in Cod. Donat. piar. cap. 96. *Radulphus nobiliſſimus Princeps de Arenis*, in Charta an. 1150. in Hist. S. Martini de Campis p. 391. *Willelmus Montiſpeſſulani Princeps*, apud Alanum de Insulis p. 20. 201. *Aimericus Princeps Ranconenſis*, apud Ademarum Cabanensem p. 181. *Helias Talairandus Princeps terræ Petragoris*, in Tabul. Deip. Santonensis. *VVido Princeps VVangionis rivi*, in Charta an. 1081. & *Guido de Juncivilla Princeps*, apud Perardum in Burgundicis Tabulis p. 195. 229. *Princeps Albæmarlæ*, in Charta an. 1130. in Concil. Rotom. p. 143. *Principes de Baucio*, apud Will. de Podio-Laurentii cap. 12. *VVillelmus Talemontis caſtri Princeps & Dominus*, apud Beslium pag. 420. *Guillelmus Tyernenſis Princeps*, in Histor. translat. S. Launomari num. 15. *Peronenſis caſtri Princeps*, in Miracul. S. Marculfi n. 12. *Oliverius Princeps de Chaleſio*, in Charta an. 1174. in Hist. Turenensi p. 34. *Theobaldus Bleſenſium Comes*, Princeps appellatur apud Joan. Sarisberiensem Epist. 89. Willelmus Nothus Rex Angl. Chartam sic claudit, apud Prynneum in Libert. Angl. tom. 1. pag. 1189. *Ego VVillelmus D. G. Anglorum Rex, & Dux Normannorum, atque Princeps Cenomanorum.* *Erchembaldus Princeps Burbonienſis*, in Charta, scripta sub Roberto Rege, in Tabul. S. Ursini Bituric. *Picei* castri in Picardia domini Principes etiam inscribuntur in veteribus Tabulis. Vide Herimannum de Rest. S. Martini Tornacensis cap. 77. 89. Acta Murensia p. 15. Augustinum *du Pas* in Stemmatib. Armoric. part. 2. p. 623. Thomasserium in Consuetudin. local. Bituric. c. 35. &c.

Princeps, superior Dominus, *Chef-Seigneur*. Pactum inter A. Episcopum Aginnensem & S. de Monteforti Ducem Narbonensem & Comitem Tolosæ an. 1217. in Regesto 30. Tabularii Regii ch. 16. *Comes etiam jurabit Epiſcopo tanquam Princeps defenſionem & tutelam, &c.* Supra: *Jurabit Epiſcopus Comiti fidelitatem, &c.*

Principes etiam suæ civitatis dicti interdum Episcopi, ut in Canonibus S. Patricii c. 30. & aliis Hibernicis Synodis

odis apud Waræum in Opusculis S. Patricii p. 120. & apud Acherium tom. 9. Spicilegii, lib. 18. c. 6. lib. 26. c. 15. lib. 40. c. 2. 3. 4. in Vita S. Aigulfi Abb. Lerinensis cap. 1. apud Will. Malmesbur. in Prologo ad gesta Pontific. Anglor. &c.

Princeps carceris, ἀρχιδεσμοφύλαξ δεσμωτηρίου, Genes. c. 39. v. 23.

Princeps Ecclesiæ, Dignitas Ecclesiastica. Eadem fortè, quæ apud Græcos Ἐκκλησιάρχου, de qua in Glossar. med. Græcit. Ordo Romanus: *Cùm autem omnia usque ad Evangelium impleta fuerint, accedat Princeps Ecclesiæ ad Episcopum, pixidem, in qua thus habetur, manu ferens, sequente acolyto, qui thuribulum portat, &c.*

Principes Francorum se se inscripsere postremi ex Majoribus domus Regum Franciæ. *Karlomannus Dux & Princeps Francorum*, in Concilii Liptinensis Præfatione: sic Pipinus in Præfat. Concilii Suessionensis, Carolus Martellus in lib. Epistolar. S. Bonifacii Moguntini Archiepiscopi.

Princeps nervorum, Cerebrum. Alexander Jatrosophista MS. lib. 1. Passionum: *Oportet cætera deinde adjutoria localia initium sumere, & capitis fieri providentiam, & ex oleo dulci lanis infusis totum involvi caput madefactis omnino, ut non rigorem sentiat Princeps nervorum.* Ubi Glossa, *cerebrum, quia ex eo oriuntur nervi.*

PRINCIPALES, Præcipui civitatum: οἱ ἐν τέλει, in veteri inscriptione. Alia Inscriptio apud Gualterum in Tabulis Siculis pag. 26. *Ti. Claudio Herodiano C. V. leg. prov. Sicil. judici rarissimo patrono Col. Panhomirt. Principales viri ex ære collato DD.* Salvianus lib. 5. de Gubern Dei: *Quis ergo, ut dixi, locus est, ubi non à principalibus civitatum viduarum & pupillorum viscera devorentur, & cum his fermè sanctorum omnium?* Ita apud S. Augustin. Epist. 158. Vide Juretum ad Symmach. pag. 227.

PRINCIPALITAS, Principis auctoritas, majestas. Libellus Precum Marcellini & Faustini: *Sed ne aliorum impietatibus & crudelitatibus sanguis effusus Christianorum diu piissimum vestræ principalitatis gravet imperium.*

PRINCIPARE, Gubernare, regere, principem agere. Sidonius Apollinaris Carm. 9.

Non prolem Garamantici Tonantis,
Regnis Principibusque principantem.

Utitur & Carm. 23. Carmen vetus de missione Spiritus Sancti lib. 1. Advers. Barthii c. 2.

Pollicitus ipse Christus ut suis erat,
Priusquam abiret ad Patrem:
Amaverat quos finem usque ad ultimum
A principante exordio.

Erchembertus n. 82. *Reversus est Guido ad Italiam, quò principare cupit.* Saxo Grammaticus lib. 9. *VVitjercum Sueciæ principantem.* Occurrit apud August. lib. 19. de Civitate Dei c. 14. Ælnothum in Vita S. Canuti c. 8. Dudonem lib. 3. &c.

PRINCIPATOR, qui principium dat rebus. Arnobius in Evangelistarum locos: *Principium Deus est, qui Principator esse omnium voluit. In hoc itaque Principe erat Verbum, &c.*

PRINCIPATUS, Angeli ex tertio Hierarchiæ Angelicæ gradu, sic dicti, quòd *in eorum prælatione primus Principatus manifestatur, quia ipsum principando & imitantur & manifestant*, inquit Hugo ex S. Dionysio. Vide Isidorum lib. 7. Orig. c. 5. Guillelmum Paris. S. Bernardum, & alios.

PRINCIPIUM, Palatium Principis. Tertullianus de Corona militis c. 12. *Ecce annua votorum nuncupatio, prima in principiis, secunda in capitoliis.*

PRINCIPIUM, Miles ipse *Princeps*, seu *Principalis*, ut est apud Vegetium lib. 2. c. 7. Ita utuntur iidem Vegetius lib. 1. c. 20. Frontinus lib. 2. cap. de Insidiis n. 30. Ammianus lib. 15. 22. 25. Lex 1. C. de Veteranis, & l. jubemus, Cod. de Erogat. militar. annonæ. Vide Salmasium ad Vopiscum p. 474.

PRINDERE, pro *prehendere*, Capere, unde nostri *Prendre*. Decretio Childeberti Regis §. 9. *Si quis centenarium aut quemlibet judicem noluerit super malefactorem ad prindendum adjuvare, sol. 40. omnino condemnetur.* Pactum pro tenore pacis &c. §. 6. *Si servus minus tremisso involaverit, & mala sorte priserit, &c.* Adde §. 8. & Decretionem Chlotarii § 7. Notitiæ veteres Bigionii c. 33. *Quod ego terram suam —— per fortiam nunquam prisi aut pervasi.* Edictum Rotharis Regis Longob. tit. 101. *& judex —— eum priserit, teneat eum, &c.* Adde tit. 105. §. 19. & Capitul. 3. an. 8 3. c. 45. Vide *Interprindere & Porprindere.*

Præsura, pro *prisura*, Apprehensio, captio. Leges Luithprandi Regis Longob. tit. 29. de servo fugace: *Et habeat pro præsura de ipso servo per caput sol. 2.* Infrà §. 3. *Nulla sit ei culpa qui eum præsit, aut qui inquisivit.* Ubi Lex Longob. lib. 1. tit. 25. §. 13. habet *prehensuram.* Vide *Prisæ.*

PRINGIRE. Vide *Prugire.*

PRIOR. *Priores*, quomodo *veteres* dicimus, vel qui nos præcesserunt, *Præcessores.* Glossæ antiquæ MSS. *Majores, Priores.* Sidonius in Paneg. Anthemii:

—— humerosque ex more priorum
Includit sarrana chlamys.

Victorinus Afer de Principio diei p. 198. *Quæ matutina verè de tertia die si fuisset, nunquam priores nostri quarta die factum solem & lunam professi fuissent.* Infrà: *Consensi parentibus nostris prioribus, hæc tradentibus.* Hincmarus Remensis:

Namque Pittaciolum neutro dixere priores.

Adde Senatorem lib. de Divin. lect. cap. 26. Leges Wisigoth. lib. 5. tit. 7. §. 11. &c.

Priores scrinii, in Cod. Th. de Proxim. Comit. dispos. qui *Principes scriniorum*, Lampridio in Alexandro.

Prior, in Chartis Dalmaticis, Magistratus, à quo pleræque civitates Croatiæ & Dalmatiæ regebantur, qui postmodum *Comitis* appellatione donatus est. Vide Jo. Lucium lib. 2. de Regno Dalm. c. 8. 16. lib. 3. c. 12. Ab Italis hauserunt Dalmatæ: Italis enim *Priori* sunt præcipui urbium Magistratus, ut apud Joannem Villaneum lib. 1. c. 38. lib. 9. c. 77. ubi & Prioris dignitas *Prioratico* nuncupatur: *Priorato* verò, lib. 6. c. 55. Inscriptio in Ecclesia S. Nicolai Barensis, apud Antonium Beatillum lib. 2. Hist. Barensis: *Tempore Regis W. & Prioratus Domini Nicolai Corbelli Primicerii an. D. N. I. C.* 1188. Acta Martyrii S. Mammarii: *Invenerunt —— Victorianum Diaconum in sancta Dei Ecclesia, una cum Libaso Priore civitatis, &c.* Chronicon MS. Andreæ Danduli an. 998. *Inter quos Veglienses & Arbenses Episcopi cum earum Civitatum Prioribus.* *Priorem civitatis*, habent Liberatus Diaconus c. 23. Senator lib. 8. Epist. 26. Julius Africanus lib. 1. &c. De his videtur intelligendus Fulgentius lib. 1. Mythol. *Vacat hoc tempore potentibus opprimere, Prioribus rapere, privatis perdere, miseris flere.*

Prior loci, Dominus, *Senior*, *Seigneur*. Lex Wisigoth. lib. 9. tit. 1. §. 8. *Ad cujus domum venerit fugitivus, Prioris loci illius villicus atque Præpositus, quibuscunque testetur.* Ubi Fori Hispanici: *El senior da quella terra.* Capitulare 1. Caroli M. an. 802. c. 9. *Missi vel Priores, qui in placito sunt, &c.*

Prior Scholæ, Primus in schola cantorum, qui primus, dum sacra facit Pontifex, *Antiphonam ad introitum* incipit, ut est in Ordine Romano.

Prior Scholæ regionariæ, apud Bennonem Cardinalem in Vita Hildebrandi: *Poppo Prior scholæ regionariæ cum omnibus suis Subdiaconis.*

Prior Scriniariorum, apud eundem Bennonem.

Prior, pro Abbate, crebrò occurrit in Regula S. Benedicti

nedicti cap. 4. 6. 7. 13. 20. 43. 53. &c. Vide Menardum ad Concordiam regular. 691.

Prior, qui primus est post Abbatem, de cujus officio præter lib. Usuum Ordin. Cisterciens. c. 111. sic Lanfrancus in Decretis pro Ord. S. Benedicti c. 3. *Servatâ Abbati in omnibus reverentiâ, Prior, qui & Præpositus, in regula nominatur, honorabilior est reliquis ministris domus Dei. Ipse solus cæterorum ministrorum primum suæ partis locum habet in choro, in capitulo, in refectorio, &c.* Hoc verò *Prioris* nomen ea notione, quæ *Præpositum* denotat, posterioris ævi esse, & tempore Cœlestini V. PP. tantùm innotuisse observatum à viris doctis. Vide *Decanus*.

Prior major, in libro MS. Ordinis sancti Victoris Parisiensis cap. 5. ubi ejus officium describitur, & absente Abbate ejus vices fungi dicitur, ita tamen, ut obedientiarios instituere non possit aut deponere, nullum de Monasterio ejicere, aut ejectum recipere, vel etiam novitium benedicere. Ad ejus autem officium pertinet tam præsente quàm absente Abbate cymbalum pulsare, & tabulam ad laborem, & monitum in Dormitorio, & corrigere mendas legentium in Ecclesia & in Capitulo, &c. Agit etiam de ejus officio Udalricus lib. 3. Cluniac. Consuet. cap. 4. ut & Bernardus Mon. in Consuetud. ejusdem Monasterii MSS. cap. 5.

Prior claustri, vel *claustralis*, *Vicarius Majoris Prioris per omnia, qui in claustro jugiter manet*, absente Abbate & Magno Priore, *& qui pondus totius ordinis portat*, apud Bernardum in Consuetud. Cluniac. c. 4. & Udalricum lib. 3. c. 6. ubi plura de ejus officio. Casinenses ad cap. 65. Regulæ: *Præpositus Monasterii, secundum morem nostrum Prior Claustralis vocatur.* Lanfrancus in Decretis pro Ordine S. Bened. *Prior claustri, quocunque Major Prior eat, si fieri potest, in claustro vel circa claustrum semper debet esse, & ordinem claustri in omni sollicitudine servare.* Arnulfus Lexoviensis in Epistolis p. 48. *Priore claustri remoto, quia altioris ingenii credebatur,——— Episcopus Priorem constituit idiotam.* Hugo Flaviniacensis pag. 269. *Et illo promoto ad Abbatiam, cùm Prior esset, in locum ejus substitutus est, & post, cùm Divionem commigrassemus, claustralis ibi Prior habitus est.* Vide Haeftenum lib. 3. Disq. Monast. tract. 6. disq. 2.

Priorissa, in Monasteriis Sanctimonialium, apud Cæsarium Heisterbachensem lib 10. c. 16.

Prioratus, Dignitas præcipua in Monasterio, apud Gregorium M. lib. 4. Epist. 4. Ordericus Vitalis lib. 4. p. 543. *Ad Prioratus officium promoveri promeruit.*

Prioratus, Obedientia, seu minus beneficium, à majori Monasterio dependens. Charta Philippi I. Regis Franciæ an. 1119. tom. 13. Spicileg. Acheriani pag. 301. *Et quia certum est, quòd singuli Prioratus, ad Abbatem & Monasterium Cluniacense pertinentes, per Abbates Cluniacenses acquisiti sunt, & eis dati ad suam & Monachorum suorum, & pauperum Christi sustentationem, & quod à fundatione Ordinis Cluniacensis est observatum, quòd Abbas Cluniacensis Prioratus suos committit regendos & custodiendos, sicut rem suam propriam, cuicunque voluerit de suis Monachis, sine aliqua distinctione, electione, vel certæ personæ requisitione, vel nominatione, & eosdem removet quando sibi bonum videtur & utile, &c.* De ejusmodi Prioratuum origine diximus in v. *Obedientia*.

Priorare, Priorem facere, creare. Epitaphium Raymundi V. Episc. Tolosani apud Catellum:

Monpessulanus ipsum de Fratre priorat.

Baldricus Abbas Burguliensis:

Jure priorarat te cœtus, Petre, Dolensis.

PRISÆ, seu *Captiones*, dictum, quidquid ex subditis & tenentibus capitur ad expensas Regis & Domini, quod legitimè & debitè persolvi debet. Statuta Davidis II. Regis Scotiæ cap. 40. *de prisis capiendis: Statutum est, quòd nihil capiatur à communitatibus ad usus Regis, sine prompta solutione: nec etiam aliqua capiantur ad prisam, nisi ubi & secundum quod fieri consuevit.* Cap. 48. §. 2. *Et capientur omnia capienda secundum consuetudines antiquitus approbatas, & de terris illis, de quibus prisæ Regis & servitia debent sumi.* Cap. 50. *Tenentur ad expensas domus domini nostri Regis secundum prisas ibidem antiquitus consuetas.* Ita autem hæ *prisæ* fiebant à dominis, ut pretium exsolvere intra statum tempus ac definitum tenerentur. Charta an. 3. Edw. I. Regis Angl. *Robertus de Montealto clamat habere libertates has subscriptas, videlicet Castellum suum de Risinge, cum prisis* 40. *dierum*, id est, ut intra 40. dies pretium reddatur. Ita enim statuitur in primo Statuto Westmonasteriensi ejusdem anni 3. Edw. I. cap. 7. quo vetantur Constabularii ac Castellani *prisas* alibi capere, quàm in Castris, ac Castellis, vel urbibus, quibus præfecti sunt, ita tamen ut supra 40. dies pretium rerum captarum exsolvant, nisi ejusmodi prisæ ab antiquo Regi, vel Castello, vel domino Castelli debeantur. Adde c. 32. & Articulos super Chartas editos an. 28. Edw. I. c. 2. Adde Gul. Prynneum in Libertatib. Eccl. Angl. tom. 3. pag. 846.

Neque aliæ sunt *Prisæ*, de quibus Gervasius Dorobern. an. 1170. de Justitiariis itinerantibus: *Et de omnibus prisis* (Vicecomitum) *inquirant causam & testimonium.* Infrà: *Et omnes prisas & causas, & occasiones earum scribant separatim.* Matthæus Paris an. 1232. ait, Regem Henricum III. in ratiocinio, quod ab Huberto de Burgo Proto Justitiario exegit, illud fuisse, *de prisis factis pro jure suo relaxando, tam in terris quàm in mobilibus.* Thomas Walsinghamus an. 1297. *Quia nimis afflicti sunt per diversa talliagia, auxilia, prisas, videlicet de frumentis, avenis, braseo, lanis, coriis, bobus, vaccis, carnibus salsis, sine solutione alicujus denarii, de quibus se debuerant sustentasse.*

Proinde *Prisa* Anglis, idem est quod *Creditio* nostris, de qua voce suprà. In quibus porrò rebus caperentur, docet Charta Henrici VI. Regis Angl. pro Monasterio Ramseiensi: *Liberi sint & quieti à quibuscunque prisis, chiminagiis, & captionibus cariagiorum, equorum, carectarum, & aliorum cariagiorum, nec non frumenti, ordei, siliginis, avenarum, fabarum, pisarum, boum, bovicularum, vaccarum, jumentorum, ovium, porcorum, porcellorum, caprarum sive hedorum, agnorum, vitulorũ, aucarum, caponum, gallinarum, pullorum, columbarum, dentricium, & anguillarum, ac omnium aliorum piscium recentium quorumcumque, & aliorum volatilium, victualium, & ferarum suorum, salis, fœni, straminis, maeremii, bosci, subbosci, focalium, carbonum, aliorumque utensilium suorum quorumcunque.*

Prisas autem Regias, seu pro hospitio Regis, apud Anglos, non tam antiquas, quàm dominorum feudalium putat Spelmannus, nec fere auditas ante Edw. I. colligit ex Islipo Archiepiscopo Cantuariensi in Libello, quem *Speculum Edwardi* inscripsit: tametsi vox *prisa* pro captione, dicta censeri possit à *prindere*, de qua supra, fortè etiam à nostra, *prisée*, desumpta fuerit, id est *appretiatio*, quod ejusmodi res caperentur à dominis juxta *appretiationes*, quæ de iis fiebant. Ejusmodi *Prisas* interdixit in urbe Parisiensi Rex Carolus Statuto 4. Decembr. an. 1367. quod descriptum legitur in libro rubeo Castelleti Paris. quæ sic indicantur: *Pour cause des prinses, que l'en a fait par long temps, & que chascun jour l'en faisoit, de chevaux, de charettes, de bleds, de vins, de foin, d'avoine, de fourrages, de coustes, de coissins, de draps, de couvertures, de cuivre, chief, de bestail, de poullailes, de tables, & autres biens & choses, que l'en prenoit pour les garnisons de notre hostel, & des hostels de la Royne, de nos freres, de nostre connestable, & d'autres de notre lignage &c.* Ubi tamen excipiuntur culcitæ & pluvinaria, fœnum, palea & avena pro

pro equis, quorum pretium exsolvi debeat. Vide Statutum aliud Philippi Regis an. 1345. quo etiam vetantur, in Regesto Temporalit. Cameræ Comput. f. 198.

PRISO, Captivus, incarceratus, Gall. *Prisonnier*, qui in bello capitur, *prehenditur*, vel *prenditur*. Rogerus Hovedenus p. 541. *Prisones verò qui cum domino rege finem fecerunt ante factam pacem cum Domino Rege, &c.* Romualdus Salernit. in Chron. MS. an. 1152. *Consentiente Castellano —— carceres sunt aperti, & —— multi alii prisones subitò exeuntes carcerem, arreptis armis cœperunt insilire palatium.* Utuntur Matth. Paris p. 259. 384. Rigordus pag. 64. Matth. Westmonast. an. 1217. Bromptonus pag. 1076. Albericus an. 1215. Bracton. lib. 3. Tr. 2. c. 8. §. 5. & alii passim. . Sed & nostri ita *prisons* dixerunt, quos posterior ætas *prisonniers*. W. Guiart:

Ont, se le voir en devisons,
Vint deus Chevaliers prisons
Au Roy S. Louys presentés.

Le Roman de Garin:

Et les prisons à Paris envoia.

Et alibi:

Et des prisons en vos chartres geter.

Vide Gloss. ad Villhard. v. *Prison*.

Priso, Carcer ipse, ex Gall. *Prison*. Henr. de Knyghton an. 1293. *Reliquos in prisone fortissimo loci ejusdem concluserunt.*

Prisio, eadem notione. Guill. de Podio Laurentii in Chron. cap. 52. *Semetipsum reddidit prisioni seu carceri Senescalli domini Regis Franciæ.* Infrà: *Quo ita recepto in prisione Regis, &c.* Nangius in S. Ludovico pag. 364. *Quibus captis, & in prisionem ductis, &c.*

Prisona, eodem pariter significatu, apud Matth. Paris p. 180. *Jacet in prisona nostra.* Bromptonus an. 1193. *Et ibi se reddidit prisonæ in misericordia Regis patris.* Utitur etiam pag. 1155.

Prisonare, & *Imprisonare*, Incarcerare, Gall. *Emprisoner*, Ital. *Imprigionare*. Gesta Friderici II. Imp. p. 883. *Captosque jussit in Capitolio prisonari.* Charta Libertatum Angliæ apud Matth. Paris an. 1215. *Nullus liber homo capiatur vel imprisonetur, aut disseisietur pro aliquo libero tenemento suo, &c.* Infrà: *Exceptis imprisonatis & utlagatis.* Vitæ Abbatum S. Albani: *Quem tenebat imprisonatum.* Utitur Concil. apud Castrum-Gonterii an. 1336. c. 6.

Imprisonamentum, dicitur Leguleis Anglicis, injusta captio & injusta detentio, in vinculis, vel sine, in cippo, vel alia pœna majori vel minori. Cùm scilicet liber homo captus fuerit, & *imprisonatus* fuerit contra pacem Regis: ratione cujus *imprisonamenti* fieri potest appellum. Ita Bracton lib. 3. Tract. 2. cap. 25. §. 1. & Fleta lib. 1. c. 26. §. 2. 3. c. 42. §. 1.

Imprisonatio, in primis Statutis Roberti I. Regis Scotiæ cap. 9. §. 4. *Sit punitus per gravem imprisonationem ad voluntatem Regis.*

Prisionagium, idem quod *Carcerarium*, & *Geolagium*, (Vide in his vocibus.) Charta libertatum Novæ Bastidæ in Occitania an. 1298. in Regesto Philippi Pulchri Regis Fr. an. 1299. n. 16. *Item quod nullus, qui in carcere dictæ Bastidæ detentus fuerit, & per sententiam fuerit absolutus, nihil dare pro prisionagio teneatur, &c.* —— *si quis verò in hoc casu solvere prisionagium teneatur, & fuerit nobilis, solvat* 12. *den. Tholosan. pro prisionagio: si verò homo alterius conditionis sit, solvat pro prisionagio* 6. *den. Tholos.*

Prisonarius, idem quod *priso*, Carceri mancipatus, vel qui in bello capitur, ex Gall. *Prisonnier*. Henr. de Knyghton an. 1348. *Adduxit ad turrim Londoniensem Carolum* de Blois *de Britannia prisonarium.* Mox: *Prisonarii verò Francigenæ strenuè se miscuerunt nostris.*

Prisonator. Fleta lib. 1. c. 20. §. 9. *De prisonatoribus & prisonam habentibus vel facientibus.*

PRISTALDUS. Vide *Prestaldus*.

PRIVATA, Latrina, secessus, Gall. *Privé*, vel *privée*. ut in Consuet. Meldensi art. 73. Catholicon Armoricum: *Cambroés*, Gall. *Chambres privées*, *Lat. zeta, cloaca, latrina.* Jo. de Garlandia in Synonymis:

Est latrina locus idem cacabunda cloaca,
Signat idem quasi triste tegens tristega vocatur,
Nec non privata conjungimus his sociando.

Cæsarius Heisterbachensis lib. 3. c. 14. *Monachus verò ob necessitatem naturæ, privatam ascendens, dum in una sedium sederet, &c.* Occurrit iterum lib. 4. c. 6. lib. 5. c. 6. lib. 8. c. 92. *Camera privata* in Chronico Trudonensi lib. 10. p. 470. Aurelius Victor in Epit. in Constantio: *Quasi ad ventris secreta secedens, &c.* Idem in Caracalla: *Secedens ad officia naturalia.*

PRIVATARIUS. Meminit Scylitzes p. 705. τοῦ πρώτου τῶν πριβαταρίων ædis S. Demetrii Thessalonicensis. Hic *Gazophylacii præsidem* interpretatur Goarus, quod *Comites rerum privatarum* dicerentur, qui privati principis patrimonii curam haberent. Certè *Privatum*, ærarium proprium Augusti appellatum constat, ἰδικὸν Græcis. Sed *privatarii* in Ecclesia alibi non occurrunt, adeo ut de hac notione dubitare liceat.

PRIVATIANI, Officiales Comitis Rerum privatarum, in l. 24. Cod. Th. de Palatinis sacr. largit.

PRIVATUM, in l. 12. Cod. Th. de Metatis, *balneum*, Tribonianus & Græci interpretantur, ut observat Jacobus Gothofredus: quomodo πριβάτον usurpat Prochorus in vita S. Joannis Evangelistæ. *Balnea privata* recensentur complures in Descript. urbis CP.

PRIVATI, Curialibus opponuntur in Lege Wisigoth. l. 5. tit. 4. §. 19. qui scilicet nullum in civitate munus obeunt: *militibus*, in Lege 2. Cod. Th. de Falsa moneta.

Privatus, Familiaris, amicus: Gall. *Privé*. Capit. Caroli C. tit. 30. *Et ideo ad hoc veni, ut inter eos privatus mediator exsisterem.* Mox: *Per Episcopos nostros ac per Episcopos nepotis nostri, & scripto & verbo tales causas nepoti nostro mandavit, pro quibus illi sic privatus non erat, sicut antea fuerat.* Liber Faceti:

Qui nimis est privatus, eum vitare necesse.

PRIVICARNIUM. Vide *Carniprivium*.

PRIVIGNA, pro *Noverca*, utitur Eddius Stephanus in Vita S. Wilfridi c. 2.

PRIVILEGES, pro *privilegia*, quasi *privatæ Leges*. Lex 7. Cod. Th. de Tyron. *Ipsorum etiam qui militaturi sunt privilegibus accedentibus.*

PRIVILEGIA, propriè dicuntur Principum & magnatum Diplomata pro Ecclesiis, quorum formula describitur à Papia. Vide *Benevalete*.

PRIVILEGIARE, privilegia, immunitates conferre, in histor. Episcop. & Comitum Engolismensium c. 24.

Privilegium Donativum. Assisiæ Hierosolymitanæ MSS. cap. 192. *Privilege dou chief Seignor ne peut, ne ne doit valoir à porter guarantie sur le fié de ses homes, c'est à savoir de ceaus, qui ont court, & qui peuvent faire privilege donatif, se le donatif dou Seignor en cui Seignorie il est, de quoi le previlege dou chief Seignor parole, n'est avoë, ou que celui qui le requiert puisse prover, que il eut la saisne & la teneur longue en pais & sens calonge, &c.*

PRIWEN, nomen Clypei Arturi Regis Britonum, in quo depicta imago Deiparæ, apud Galfridum Monemuthensem lib. 7. cap. 2.

PRO aliquo esse, alicui favere, alicujus partes amplecti, phrasis Gallica: *Estre pour quelqu'un*. Eginhardus Epist. 45. *Deprecor ut secundum bonam consuetudinem vestram pro me semper esse dignemini apud Dominum Imperatorem, &c.*

PROADVOCATUS. Vide *Advocatus*.

PRO-

PROASTIUM, Prædium suburbanum. Vett. Glossæ: προάστειον, *suburbanum.* Papias: *Proastium, Viridarium arborum prope murum.* Infrà: *Progestium, suburbanum.* Sic etiam habent Glossæ Lat. Gr. *Progestia*, προάστεια. Ugutio: *Proastium, locus ante civitatem, scilicet suburbium.* Ursus S. R. E. Subdiaconus in Vita S. Basilii Cæsar. *Invenit in proastio cum Philosophis.* Ruffinus lib. 3. Vitæ Patrum n. 19. *Prope proastium, qui vocatur in Septimo.* Paulus Diac. de Gestis Longob. lib. 6. c. 58. *In Olonna suo proastio, miro opere in honorem S. Anastasii Martyris, Christo domicilium statuit.* Hariulfus de Miracul. S. Richarii cap. 2. *à qua* (Urbe Legia) *haud Longa villa consistit, nuncupata Merimont, in plaga orientali, quæ ab antiquis temporibus jure proastii subjacet Cœnobio Patris Richarii, &c.* id est, jure prædii. Occurrit non semel apud Julianum Antecessor. cap. 34. 36. 409. 513. Gesta Constantini M. *In proastio civitatis Veronensis.*

Prastia, pro *proastium*, in Charta Hugonis Regis Cypri an. 1210. in probat. Hist. Bethuniensis pag. 360. *In territorio Paphi, prastiam, quæ dicitur Lacridon, cum omnibus pertinentiis, &c.*

PROAULA, in Gloss. Ælfrici, *Domus coram aulâ*, Ƿelde. Vita S. Willelmi Ducis c. 9. *Domum etiam infirmorum, & cellam novitiorum, proaulam hospitum, xenodochium pauperum, &c.* Ordericus Vital. lib. 2. pag. 412. *Ecce januas hic disponam, & ad ortum solis ingressum: primo proaulam, secundo salutatorium, in tertio consistorium, in quarto tricorium, &c.* Aliud porrò fuit Græcis προαύλιον, de qua voce diximus in Descriptione ædis Sophianæ n. 23. *Proaula* enim dicitur ædificium seu cubiculum, quod ante *aulam* est, quæ & *salutatorium* dicitur, quod in ea excipiantur *salutaturi.*

PROBA, Specimen, δεῖγμα, Gallis *Epreuve*, Italis *Prova.* Lex un. Cod. Th. de Statoribus: *Per omnes provincias edictum generale misimus, ut ab stratoribus unus tantum solidus probæ nomine posceretur.* Ammianus lib. 21 extremo: *Eique vehiculo insidenti, quod portabat reliquias, ut Principibus solet, annonæ militaris offerebantur indicia, ut ipsi nominant proba*, (meliùs probæ) *& animalia publica monstrabantur, &c.* Item pro lustratione militum. Acta S. Isidori Mart. ex MS. Vaticano: *Publicam accusationem faciat, ne proba militum secundum præceptum Imperatoris completa sit.*

PROBABILIS, Rectus, bonus, approbatus. Facundus Hermianensis lib. 4. cap. 1. *Sicut erat vitæ probabilis, & facundia singularis.* Concilium Toletanum IV. can. 4. *Probabilis vita atque doctrina extiterit.* Et can. 35. *Presbyteros probabiles & Diaconos mittat.* Privilegium Ecclesiæ Corbeiensis an. 846. *In ipsa porrò electione regularis auctoritas conservetur, --- ut ille proponatur --- quem sanioris consilii, licet pauci numero, fratres elegerint, & quem vitæ meritum & sapientiæ dignitas probabilem reddiderit.* Anonymus in Vita S. Ruthberti Episc. lib. 4. c. 9. *Quidam Anachoreta probabilis, nomine, &c.* *Voluntas probabilis*, in Concilio Valentino can. 4. *Probabilis pœnitentia*, in Regula cujusdam cap. 21. *Probabilium Patrum traditio*, apud Anastasium in S. Hadriano p. 118. *Clerici probabilis vitæ & doctrinæ*, in Concilio Wormaciensi an. 868. c. 49. Ita vocem hanc passim ea notione usurpant Cod. Theodos. l. 44. de Episcopis lib. 3. de Fide Cathol. lib. 10. de Decurion. lib. 7. de Cohort. &c. præterea Hincmarus Remensis Epist. 7. ex Labbeanis, Concilium Ravennense an. 997. c. 3. Appendix ad Concilium Salegunstadiense an. 1022. & aliquot alii Scriptores, laudati à Filesaco ad Vincentii Lirinensis commonit. p. 90.

Probabiliter: ita voces μετὰ δοκιμασίας, vertit vetus interpres Concilii Nicæni c. 13. Vide l. 9. Cod. Th. de Legatis.

PROBARE. Leges Canuti Regis cap. 44. apud Bromptonum, de eo qui emit rem alienam: *Si testimonium habeat, sicut prædiximus, tunc liceat inde ter advocari, & quarta vice probetur, aut reddatur ei, cujus erit: & nobis non videtur rectum, ut aliquis probare cogatur, ubi testimonium est & cognitio, quod ibi brede fit, & nemo illud probare debeat ante sex menses, postquam furatum est.* Ubi *probare*, Somnero est, rem sibi tanquam propriam vendicare, asserere, *propriare*, seu propriam facere, ut in eandem sententiam habent Leges Edvv. Saxonicæ cap. 2. apud eundem Bromptonum. Saxonicum verò habet aȝnian.

PROBATORES, *Approbatores*, Anglis, *Aprovvour*, dicuntur ii, qui feloniam per se commissam esse confitentes, alios ejusdem reos arguunt. Sic dicti, quia ad hoc probandum, quod in appello allegarunt, tenentur, idque vel *duello*, vel *per patriam*, id est *juratam* legalium hominum, juxta reorum electionem. Tum enim *cum probator perfecerit quod promisit, tenetur ei conventio, scilicet, ut vitam habeat & membra. Sed in regno remanere non debet, etiamsi velit plegios invenire*, inquit Bracton. Vide Fletam lib. 2. c. 52. §. 42. 44. Stanfordium lib. 2. de Placitis Coronæ cap. 52. 53. 54. Covvellum, & Rastallum.

PROBORIUM, Exprobratio, opprobrium, ὀνειδισμός, in Gloss. Gr. Lat. Rursum: ὄνειδος, *probrum, obprobrium.*

PROBUS, Gallis, *Preux*, miles animo valens. Cæsarius Heisterbacensis lib. 9. c. 48. *Modo loqueris ut probus vir.* Vetus Epitaphium in Vesontione Chiffletii:

Hic Renaude jaces vir amabilis & probe Miles.

Probi & valentes, apud Thvvroczium in Chron. Hungar. 2. part. c. 16.

Probitas, Generositas, animi magnitudo, Italis *Prodezza.* Hispanis *Proeza*, Gallis *Proüesse.* Willelmus Apuliensis lib. 3. de Gest. Norm.

Transierat fama probitatis ubique probatæ.

Alibi:

Tanta fuit probitas animi, tam vivida virtus.

Gauterius Cancell. de Bellis Antioch. pag. 444. *Rex itaque probitati semper intentus, haud segniter agens, &c.* Ordericus Vitalis lib. 3. *Præfatus Heros post innumeras probitates, &c.* Utitur passim. Nicolaus de Braia in Ludovico VIII.

———probitas vilescit avari.

Ibidem:

Quam probus extiterit, quæ bellica Gallia vidit
Hoc duce regnante, & quantæ probitatis honores.

Rodericus Toletan. lib. 2. d Rebus Hisp. c. 14. *Sed offuscavit in eo error impietatis tantæ gloriam probitatis.* Will. Brito lib. 1. Philipid.

Tot bene gesta domi, tot Militiæ probitates.

Et lib. 5.

———Flagratque novo probitatis amore.

Idem lib. 8.

Quorum semper erat probitas exercita bellis.

Adde Gesta Consulum Andegav. c. 9. n. 11. cap. 12. n. 1. c. 13. n. 3. Thvvroczium 2. part. cap. 65. &c. Vide præterea Notas ad Joinvillam p. 96.

PROCAMIARE. Vide *Cambiare.*

PROCANUS, Papiæ, *Ornator ædificiorum.*

PROCASTRIA, *quæ ante castra sunt*, Bedæ de Orthogr. & Papiæ. Jo. de Janua: *Procestria, loca extra civitatem, sicut procastria loca extra castra: vel procestria dicuntur loca extra civitatem degradata, per quæ murus ascenditur.* Gloss. vett. ὁ πρὸ τῆς παρεμβολῆς τόπος, *Procastrium.* Aliæ: *Procestria*, οἰκήματα πρὸ παρεμβολῆς. Idem videtur quod ἐξώκαστρο, Laonico lib. 9. & Joanni Canono pag. 198. ἐξώπολον, Annæ Comnenæ lib. 6. hoc est, ὁ ἔξωθεν τοῦ κάστρου, seu πόλεως κύκλος, extra urbem munitio, seu murus exterior, qui etiam *antemurale*, & *promurale* aliis dicitur. Describuntur verò ejusmodi propugnacula, seu muri exteriores, ab eadem Anna lib. 4. p. 426. & à Petro Monacho Vall. Sarnei. c. 63.

PRO-

PROCENSUS, nostris *Surcens*, census, qui ultra censum consuetum exolvitur. Tabular. eleemosynaria Mont. smorilionis fol. 21. *Reginaldus de Toal dedit pauperibus domus dei 4. den. procensus & gallinam reddendos ad Natale Domini.* Ibid. fol. 40. *Cum septem Picta vinis nummis & obolo* procensus. Occurrit alibi non semel.

PROCER, *Proceres*. In Concilio Toletano VIII. subscribunt *Dabila Comes & Procer*, & *Frolla Comes & Procer*. Unde colligitur apud Wisigothos *Proceris* nomen fuisse dignitatis. Isidoro lib. 9. Orig. cap. 4. *Proceres sunt principes civium.* Apud Reges nostros ex prima stirpe, *Proceres* appellabantur aulæ Magnates, Comites. Hinc in Placitis Chlodovei III. editis ab eruditissimo viro Jo. Mabillonio tom. 4. SS. Ord. S. Bened. p. 618. 619. 620. *Proinde nos taliter una cum nostris Proceribus constitit decrevisse, &c.* Ubi *Proceres* iidem sunt qui *Optimates*, interdum in iisdem appellantur: *Magnates & primates palatii*, in Concilio Toletano XI. c. 5. qui cum Regibus in judiciis Palatinis considebant. Monachus Sangallensis lib. 1. de Carolo M. c. 34. *In conspectu serenissimi Regis & procerum ejus.* Apud Agobardum, Matfredus *Procer palatii* dicitur, in Epistola ad eundem, ubi & *Minister Imperatoris & imper. i* appellatur. Cùm igitur *Proceres* sub principe essent, vocem hanc pro *vassallo* usurpavit Theganus de Gestis Ludovici Pii c. 12. *Eodem tempore venit Bernhardus filius fratris sui Pippini, & tradidit semetipsum ei ad Procerem, & fidelitatem ei cum juramento promisit.* Charta Willelmi Comitis Pictavensis apud Beslium pag. 425. *Et causam ejus calumniæ querimoniæ ante meos proceres, qui mecum venerunt simul cum Talemondensibus, judicare ac dissolvere præcepi.* Vide *Magnates*, *Optimates*. Cæterùm *Procerem*, in singulari, dixerunt etiam Juvenalis Sat. 8. & Capitolinus in Maximinis: *Virum procerum*, pro *procerem*, Anso Lobiensis in Vita S. Ermini n. 3.

Proceres, πρωτοπολῖται in Gloss. quomodo usurpat l. 1. Cod. Th. de Nuptiis, ubi plura Jacobus Gothofredus. Glossæ antiquæ MSS. *Proceres, præceptores, doctores, magistri, scientes veterum, scriptores.*

PROCESSIO, Collecta, σύναξις, conventus, cœtus scilicet populi in Ecclesia, ad quam *processit*, id est venit, collecti. Vetus interpres Concilii Laodiceni c. 7. *In processionibus psalmos non convertere.* Ubi Græca habent, περὶ τοῦ μὴ δεῖν συνάπτειν ἐν ταῖς συνάξεσι τοὺς ψαλμούς. Diurnus Romanus cap. 5. tit. 13. ubi oratorium fieri conceditur: *Sic tamen ut non illud publica processione à conditore aliquatenus teneatur.* Rursum tit. 20. ubi de baptisterio in basilica condito: *Nihil illic juris fundatori ulterius deberi jam, nisi processionis gratiam, quæ Christianis omnibus in commune debetur.* Ita vocem hanc usurpasse S. Leonem Epist. 82. ad Dioscorum Episcopum Alexandrinum, S. Augustinum lib. 22. de Civitate Dei c. 8. Ennodium in Vita S. Epiphanii, Hieronymum Epist. 22. & alios jampridem docuit Menardus ad Sacramentar. Gregor. p. 177.

Processionum Ecclesiasticarum origo perantiqua est, cùm S. Ambrosius Epist. 29. ad solennitatem Macchabæorum *Psalmos canentes de consuetudine* in via Christianos describat. De iis agit Honorius lib. 1. cap. 68. 69. 70. De Processione verò in die Ascensionis, Rupertus lib. 9. de Divin. Offic. c. 9.

Orationes processionales. Leo Ost. lib. 3. c. 19. (al. 20.) *Id ipsum fecit & de alio libello, in quo sunt orationes processionales.*

Processiones publicas alicui imponere vetantur Ecclesiastici ac seculares, in pœnitentiam scilicet, in Statutis Synodalibus Nicolai Episcopi Andegav. an. 1271. c. 2. Vide *Harmiscara*.

Processio, *Processus*, dicitur maximè de Consulibus, qui cum pompa & apparatu magnifico procedere ad Circum solebant; quod septies fiebat durante Magistratu. Julianus Antecessor Const. 98. *Processiones autem ipsius esse volumus septem, omnes in Circo, & in harena, & in theatro, &c.*

Processus præterea vocabant, Imperatorum in palatia suburbana secessus, vel etiam ad Ecclesiam majorem processiones, quòd cum apparatu & omni comitatu eò procederent: unde postmodum ipsæ Imperatorum in iisdem palatiis moræ *Processus* non semel dictæ; Byzantinis verò Scriptoribus πρόκενσα & πρόκυνσα. Sed hæc pluribus in nostra Constantinopoli Christiana lib. 3. quò lectiorem remittimus, ne rem actam agamus.

Processivè pergere, apud Thwroczium in Carolo c. 98. Infrà, *Processionaliter*, nos dicimus, *Aller processionellement, en Procession.*

Processio, Lis, causa, *Procez*. Gregorius M. lib. 4. Epist. 40. *Secularibus in desinenter causis adstringitur, assiduis processionibus occupatur, & quotidie negligit legere verba Redemptoris sui.* Senator lib. 6. Epist. 17. in formula Referendariorum: *Quale est enim in tumultuosis processionibus nostris nulla permixtione confundi, aut minimè tantis clamoribus impediri?* Ita recentiores Græci προόδους usurpant. Nicephor. CP. προόδων οἴκους ὃς Ρωμαῖοι Σήκρετα καλοῦσι. Sunt autem *Secreta* ædes, in quibus jus dicitur.

PROCINCTUS, Capitula Caroli M. lib. 4. c. 26. *Homo de statu suo pulsatus, si is, qui eum pulsat, ad convincendum illum procinctum habuerit, adhibeat ibi octo conjuratores legitimos ex ea parte, unde pulsatur, sive illa paterna, sive materna sit, & quatuor aliunde non minus legitimos, & jurando vindicet libertatem suam. Quod si procinctus defuerit, adsumat undecumque 12. liberos homines, & jurando ingenuitatem suam defendat.*

PROCINCTUS, *Procincta*, Ambitus, vel limites loci alicujus, intra quos *libertas* seu *immunitas* illius includitur. Ælredus in Vita S. Edvvardi Confessor. cap. 6. *Et habeat idem locus liberum procinctum, id est ambitum, & cœmeterium mortuorum circa se, absque Episcopali —— exactione.* Charta Caroli C. apud Doubletum pag. 788. *Itaq; hanc totam procinctam Deo sanctoq; ejus Dionysio donamus, cum omni videlicet judiciaria potestate, hoc est bannum, omnemque infracturam, &c.* Charta Caroli Simplicis apud Vallonium in Novioduno pag. 678. *Concessimus ergo illis teloneum, quod ubique in toto procinctu urbis Noviomagensis regali ditione possidebamus.* Adde p. 734. Charta Henrici I. Regis Franc. an. 1060. pro Ecclesia S. Martini de Campis: *Præfectum ea firmitate munio, quatenus in perpetuum regio jure ab omnibus fore concedatur libera, tam videlicet infra ambitum munitionis ejus, quam infra in procinctu illius, in teloneis, in fredis, &c.*

PROCESSORES, qui *ex processione* sunt, & in ea cum cæteris procedunt. Ordo Romanus: *Post Episcopum Presbyteri, deinde Monachi, deinde Schola, deinde omnes Processores, & Mansionarii, & intrant in Secretarium.* Alibi: *Suntq; ibi parati processores, Acolyti duo cum candelabris, &c.* Rursum: *Procedat Episcopus sicut mos est solennibus diebus ad Missam cum proceribus suis.*

PROCLAMARE, *Proclamatio*. Vide *Clamare*.

PROCLAMOR, Clamor, conclamatio, *Proclameur*, nostris; apud Galbertum in vita Caroli Comit. Fland. n. 15.

PROCOLPUS, idem quod *Colpus*. Lex Ripuar. tit. 77. *Si quis hominem —— ligare voluerit, —— & non prævaluerit ligare; sed procolpus ei excesserit, & eum interfecerit, &c.* Gall. dicerent, *& qu'il eust failli son coup.* Ubi edit. Heroldi habet, *Colaphus ei excesserit.* Cod. alii apud Steph. Baluzium, *Colpus*, *Colebus*, *procollibus*. Vide *Colpus*.

PROCONES. Synodus Nemausensis an. 1284. cap. de iis, quibus deneganda est Ecclesiastica sepultura: *Item usurariis & proconibus universis, &c.* Ita codex nuper editus.

PROCONSUL, Vicecomes, ut *Consul*, Comes. Gloss. Ælfrici Saxon. *Consul*, Ȝeneƿa. *Proconsul*, Underȝeneƿa. Tabularium Ausciense: *Convenerunt itaque ex omni Novempopulania provincia Episcopi, Abbates, Consules, Proconsules, caterique Domini fideles, &c.* In Tabular. S. Severi extat Epistola Suavii Abbatis ad Paschalem Papam, in qua *Gasto Proconsul de Bearno* nuncupatur. Abbo Serm. 5. *Comites, Vicecomites, Consules, Proconsules, eorumque vicarii. Proconsul Levitanensis*, qui vulgò *Le Vicomte de Lavedan*, in Charta laudata à Marca p. 807. Hist. Beneharn. Vide Salmasium ad Histor. Aug. pag. 10.

Proconsules, qui *Justitiarii errantes*, in Anglia. Joan. Sarisberiensis lib. 5. Policrat. c. 15. *Quæ verò de præsidibus aliisque Judicibus, dicta sunt, debent & apud Proconsules, quos nostrates vulgariter dicunt Justitias esse errantes, obtinere.* Quia scilicet *Consulum* seu Comitum vice jus dicunt *in provinciis*. Ita accipiuntur lib. 6. c. 1. *Utique jam fiunt ista palam, nec eos Præsides aut Proconsules prohibent.* Et cap. 25. *Illustris Comes Legecestriæ Robertus modestè Proconsulatum gerens apud Britannias, &c.*

Proconsules appellantur, qui Consulum urbanorum vices agunt in Wichbild Magdeburg. art. 19. §. 1. *Postquam Proconsul in civitate eligitur, ad unum annum ille eligi debet, & ut sic potestatem judicandi habebit super injustas mensuras, trutinas & pondera, &c.* art. 43. §. 2. *Eligere insuper Consules debent inter se Proconsulem unum vel duos, &c.*

PROCOVIA. Vide *Pactisis*.

PROCULCATORES. Vide *Collocare*.

PROCULUM, *abominatio*, in Gloss. Isid.

PROCULUS, *qui nascitur cum pater peregrinatur*, in Gloss. Arabico Lat. *Qui patre longe peregrinante nascitur, vel longe à patre natus*, in Gloss. Isid.

PROCURARE, Excipere hospitio & convivio, vel *procurationem consuetudinariam*, seu debitam exsolvere. Hist. Episcopor. Autissiodor. cap. 58. *Juris erat regalis, ut quando Dominum Regem, vel aliquem de suis itineris occasio, seu motus propriæ voluntatis ad aliquod Episcopale domicilium divertere faciebat, recipiebatur honorifice, & procurabatur honestè.* Lambertus Ardensis: *Eum secum hospitari fecit, & solemniter eum & suos lautissimis procuravit cibis & potibus.* Eckehardus Jun. de Casib. S. Galli cap. 11. *Injungitur Ruodmanno --- Legatos regios in locis nominatis euntes procurare & redeuntes.* Chronicon Mauriniacense an. 1130. *Occurrunt velociter, & jam pene ingredientem Mauriniacum D. Papam suscipiunt gaudenter, procurantque solenniter.* Utuntur præterea Arnoldus Lubecensis lib. 6. cap. 11. Adamus Bremensis c. 155. Rogerus Hovedenus p. 673. Matth. Paris p. 434. Veteres Consuetudines Floriacensis Cœnobii p. 393. S. Stephanus in Regula Grandimontensium c. 35. Jo. Abbas in Vita B. Joannis Abb. Gorziensis n. 118. Vita S. Fulcranni Episcopi Lodovensis apud Plantavitium, vita S. Willelmi Abbat. Roschildensis n. 28. Guillelmus Canonicus Gratinopol. in Vita Margaretæ Comitissæ Albonensis pag. 128. Charta an. 1208. in Hist. Prioratus S. Martini de Campis p. 381. 382. &c.

Curare, eadem notione: Henricus Rosla in Herlingsberga:

> *Curat honoratos, epulis reficitque perunctis.*

Procurare donativis. Epistola Friderici II. Imp. tom. 2. Spicilegii Acheriani p. 572. *Non admittentes ei de pulchris equis satisfacere, & aliis donativis libentissimè procurare, &c.*

Procuratio, quodvis Convivium. Ordo ad benedicendum Ducem Aquitaniæ: *Illo quippe die solennitatis & lætitiæ, omnibus rite peractis debet Canonicis Ecclesiæ Lemovicensis eam & talem procurationem exhibere, quæ tantùm deceat dominum & Ducem.* Henricus Huntindonensis lib. 8. pag. 394. *Præterire volens principes exteros largitione munerum & splendore procurationum, cum proprii reditus ad hoc non sufficere possent, à suis summo studio carpebat unde egestatem suam nimietate prædicta comparatam complere posset.* Sed præsertim

Procuratio, dicitur de exceptione stata ac debita dominorum à vassallis, à quibus hospitio & conviviis condictis vicibus excipiebantur, cum in eorum prædia divertebant: quæ quidem *procurationes* interdum in summam aliquam pecuniariam convertebantur. *Gistes* vulgò appellabant nostri, uti in hac voce docuimus. Statutum S. Ludovici pro Ballivis, apud Nangium: *Gista etiam vel procurationes in domibus Religiosorum—— non recipiant.* Charta an. 1235. in Hist. Ducum Burgundiæ pag. 73. *Neque in procurationibus, quæ Gallicè Giste nominantur, tenentur me in aliquo procurare. Procuratio Consuetudinaria*, in Charta Agnetis Comitissæ Pictaviensis an. 1048. pro Ecclesia Angeriacensi. Sugerius de Administrat. sua cap. 15. *Qui etiam in hac terra intolerabiles & pene consumptivas consuetudines habebat, videlicet tres in anno procurationes, unam de collata rusticorum sufficientem tam sibi quam suis amministrantibus, duas de propriis redditibus S. Dionysii, quæ calamitate terra penitus consumebatur.* Tabularium Vindocinense fol. 250. *Eadem Aalet uxor defuncti Hugonis reclamavit procurationem, quam, ut asserebat, ex paterno dono sibi vendicabat. At Prior noluit eam procurare, dicens nec patrem suum nec ipsam aliquam procurationem vel consuetudinem in illa domo habuisse. Illa autem quadam die absente Priore, venit ad domum cum suis, & per violentiam occisis gallinis & caponibus, & ablatis clavibus panis & vini comedit & bibit, &c.* Charta Henrici Abbat. S. Dionysii an. 1207. in Tabulario Parisiensis Eccl. Puteano: *In eadem autem Ecclesia B. Mariæ de Argentolio Episcopus prædictus & successores sui habebunt in perpetuum duas procurationes singulis annis, unam scilicet sine taxatione, sicut solet haberi, & aliam quæ non poterit excedere summam centum solidorum.* Vetus inquesta an. 1224. in Tabul. Maurigniacensi. *Et confessus in jure Abbas Maurigniac. quod recepit pluries Episcopum Carnotensem in domo sua, & solvit expensas ejus, & credit, quod quando receptus fuit, servientes ejus habuerunt ea, quæ de consuetudine solent habere, quando Episcopus alibi recipit procurationem, videlicet nummos pro crocea, pro garcionibus, pro feodo quoque, & alia, quæ appellantur Feodalia: Sed non credebat, quod hæc omnia soluta fuissent ex debito, sed tantùm ex gratia.* Agunt præterea de ejusmodi procurationibus, Robertus de Monte an. 1180. Innocentius III. PP. lib. 14. Epist. 125. 126. Thomas Archid. in Hist. Salonit. c. 17. Matth. Paris pag. 371. 540. Veteres Chartæ apud Hemereum in Augusta Viromand. p. 166. 236. 249. Louvetum in Hist. Bellovac. p. 393. 394. Roverium in Reomao pag. 276. Gallandum de Franco alodio p. 75. Chiffletium in Beatrice p. 41. in Hist. Episcopor. Lodovensium p. 104. in Hist. Episcoporum Cadurcens. n. 102. 138. 186. in Bibl. Cluniac. p. 1442. &c.

Procurationes Episcoporum & Archidiaconorum, quæ debentur à Sacerdotibus, cùm Ecclesias sibi subditas ii visitant: de quarum immodicis sumptibus crebræ ad summos Pontifices delatæ subinde querelæ, qui eas coërcuere cùm in Conciliis, tum Bullis suis, cujusmodi sunt Clementis IV. quæ habentur in Chronico Abbatiæ S. Joannis de Vineis p. 137. 138. Præterea hæc Innocentii III. PP. in Monast. Anglic. to. 2. p. 165. ---*Querelam accepimus, quod cum olim Archidiaconus Richmondiæ parochiam suam visitationis gratiâ circumiret, cum centum equis minus tribus, viginti canibus & uno, tribus avibus venatoriis, ad quandam Ecclesiam prædictorum Canonicorum accedens, tantum domum istam sumptu immoderato gravavit, quod hora brevi dicitur consumpsisse quod toti familiæ longo tempore suffecisset. Nos igitur——inhibentes ne quis vestrûm de cætero, cum parochiam suam visitet,*

stet, in procurationem exaltatione seu modis aliis, præterquam Lateranensis Concilii Statuta permittunt, Ecclesias seu Clericos vel servientes prædictorum Canonicorum gravare præsumat. Ad ejusmodi procurationes spectant hæc Stephani Tornacensis Epist. 190. *De procurationibus agitur corporum, non de salute animarum; de numero quadrupedum & hominum, non de merito virtutum, aut victoria vitiorum.* Sed & eorum legatis. Extat in Tabular. S. Germani Prat. Charta B. Archiepiscopi Cusentini an. 1263. qua decernit quasdam villas & grangias ejusdem monasterii *nullas consuevisse hactenus legatis seu nuntiis Apostolicæ sedis procurationes exhiberi.* Vide Historicos Anglicos, apud quos ejusmodi procurationem crebra est mentio. Vide Innocentium III. PP. lib. 1. Epist. p. 84. & 105. edit. Venetæ, Leges Alfonsi IX. Regis Castellæ 1. part. tit. 22. Chartas veteres apud v. cl. Jacob. Petitum post Pœnitentiale Theodori pag. 669. 670. 681. 683. 716. 720. præterea Renatum Chopium lib. 2. de Sacra Polit. tit. 7. n. 10. 11. ubi plura de ejusmodi Episcoporum & Archidiaconorum procurationibus.

Procurationes etiam præstabantur summis Pontificibus, cùm in Franciam veniebant. Charta Isenbardi Abbatis S. Mauri Fossatensis an. 1274. *Omni autem anno quo Ecclesia nostra domino Papa in has partes venienti procurationem, vel aliquid pro procuratione daret, &c.* Sed & Legatis Apostolicis & Cardinalibus Romæ venientibus. Vide Gul. Prynneum in Libertatib. Angl. tom. 2. p. 559.

Procuratia, idem quod Procuratio. Matth. Paris an. 1245. *Procuratia & munera exiguntur, sibi* (Legato Apost.) *festinanter transmittenda.*

PROCURATOR, *Vicarius, locumtenens*, qui alterius vice res gerit. Petrus Blesensis Ep. 47. *Nunquam tibi exhibuit se dominum, sive Regem, sed quasi procuratorem regni tui, &c.* Balduinus Flandriæ Comes in Charta an. 1066. apud Buzelinum lib. 2. Gallo-Fl. c. 13. se se *Philippi Francorum Regis ejusque regni Procuratorem & Bajulum* inscribit. Concilium Tolosanum an. 1068. apud Catellum lib. 5. rerum Occitan. p. 865. *Anno ——secundo verò anno regni Philippi Regis Francorum, ac tuitione Balduini Flandrensis Comitis, &c.* Ita Will. Tyrius Damascenorum Principum Vicarios, ac urbi Damascenæ Præfectos vocat lib. 9. c. 7. lib. 15. c. 7. lib. 18. c. 27. & Ordericus Vital. lib. 9. *Procuratori suo, quem Admiraldum vocant, mandavit.*

Procurator, qui convivio excipit, vel convivium apparat. Regula Templariorum cap. 14. *Post prandium verò & cœnam, semper in Ecclesia, si prope est, vel si ita non est, in eodem loco, summo Procuratori nostro, qui Christus est, gratias ut decet cum humiliato corde referre strictè præcipimus.* Hinc *Procuratorem Regni Francorum* se se inscribit Theobaldus Comes Blesensis in Charta an. 1156. in Tabulario Ecclesiæ Carnotensis n. 66. in Tabular. S. Martini de Campis, & apud Rogerum Hovedenum p. 524. id est *Senescallum* seu *Dapiferum*; quod *Dapiferi Regis* munus sit circa mensam regiam & ejus apparatum. De Dapifero intelligendus, ni fallor, Adalbero Laudunensis Episcopus in Poëmate ad Robertum Regem Francorum, ubi ironicè ait:

Ut Procurator Regis mundana ministrans,
Sit piger, ignavus, modica virtute repletus,
Hic aliena petat, repetat sua, nil tribuendo,
Et jugiter maneat divisus sorte jugali:
In Regis hæredipetæ non spes sibi constet.

Procurator Reipublicæ, Magistratus publicus. Charta Caroli III. Imp. in Hist. Pergamensi to. 3. p. 399. *Nemo superioris aut inferioris Reipublicæ Procurator ad causas judiciario more audiendas conventum facere, vel freda exigere, &c.*

Procuratores Ecclesiarum suarum sese interdum inscribebant Episcopi. Guido Episcopus Ambianensis, *Præsul & Procurator Reipublicæ Ambianensis* inscribitur in Charta an. 1073. Garinus ejusdem Ecclesiæ Episcopus, *Præsul & Procurator totius Reipublicæ Ambianensis*, in alia an. 1133. Hugo Noviomensis, *indignus Procurator Noviomensis & Tornacensis Ecclesiæ*, in alia an. 1039. apud Miræum in Cod. donat. piar. c. 45. Buzelinum lib. 2. Gallo-Fl. c. 26. & Haræum in Castellanis Islensibus pag. 153. 163. Ita in Epistola Henrici III. Reg. Angliæ apud Prynneum in Libertat. Anglic. tom. 2. p. 580. Bonifacius de Sabaudia, *Procurator Bellicensis Ecclesiæ* dicitur, eo anno, quo ad Cantuariensem est promotus. Hugo Flaviniacensis an. 940. *Artaldum Episcopum à procuratione Episcopii juramento se compulit abdicare.* Ita Episcopus *procurare Ecclesiam* dicitur apud Adamum Bremensem c. 170. *Procurator Ecclesiæ* præterea videtur appellatus, qui electus, sed nondum sacratus est Episcopus, in Charta Friderici II. an. 1238. apud Columbum in Episcop. Valentin. n. 59. *Itaque ad curiam nostram Gullelmum Valentinensis Ecclesiæ venerabilem Procuratorem, seu electum, debita honorificentia suscepimus.* Denique eundem titulum Episcopis *Commendatariis* datum colligimus ex Chronico Fontanellensi cap. 8.

PROCURSUS, Genealogia, series generis. Matth. Paris an. 1130. *Ubi cum à quodam Clerico de gente Francorum perito, originem & procursum Regis Ludovici quæreret, &c.* ——— *& cum à gemino ovo omnem Regum Franciæ genealogiam texendo replicasset, &c.*

PRODECIMA, idem quod *Redecima*, Decima decimæ. Capitulare an. 823. c. 21. & lib. 2. Capitul. c. 21. *Ut de omni conlaborato & de vino & feno---nona & decima persolvatur: De nutrimine verò prodecima, sicut hactenus consuetudo fuit, ab omnibus observetur.* Vide *Redecima*.

PRODEFACERE, Prodesse. Lex Wisigoth. lib. 6. tit. 4. §. 3. *Qui manum ex integro absciderit, vel etiam quolibet ictu percusserit, ut ad nullam opus ipse prodefaciat, centum solidos percussor componat.* Occurrit nudè *prodificare* in Gloss. Arabico-Latino.

PRODEFINIRE, idem quod *Definire*. Capitula Ludovici Pii an. 826. cap. 6. *Tunc Comes causam prodefiniat, veluti si ipse qui quærit præsens fuisset.*

PRODENSES, Funes qui à prora alligantur ad terram, Italis *Prodese*, ex *proda*, prora, iisdem. Sanutus lib. 2. part. 4. cap. 25. *Hoc est versus scolium nominatum, quod est à partibus Tramontanæ, qui ab omnibus scoliis supradictis debet pro densibus duobus & dimidio elongari, vel debet sibi cavere, ——— & potest ibi stare ad prodenses, quicumque fuerit penes muros prædictæ civitatis.* Infrà: *Et eat longè à scolio uno prodense.* Rursum: *Et possunt prodenses dari ad insulam supradictam, anchoræque versus terram firmam poterunt impartiri.* Cap. 26. *Ad quam quidem siccam prodenses figuntur.* Vide *Prosnesium*.

PRODERIUS, qui Proram curat in navibus, *Prodire* Italis. Occurrit apud Sanutum lib. 2. part. 4. cap. 20.

PRODITOR, qui rem furatam prodit, indicat, in Lege Longobard. lib. 1. tit. 25. §. 4. 40. Occurrit in l. un. C. de Mendic. valid. & in l. 6. Cod. de Delator.

PRODUM, lucrum, Gallis *Preu, Profit*: Italis *Prode*, & *pro*, qui à Provincialibus acceperunt, ut notat Acarisius. Usatici Barcinonenses MSS. cap. 63. *Ut habeant produm & damnum, quemadmodum inter illos fuerit conventum.* Occurrit ibi pluries.

PROFECTUS, Lucrum, *Profit*. Capitulare de villis c. 36. *Accipeteres & sparvarios ad nostrum profectum provideant.*

PROFERENDA. Acta Episcoporum Cenomanensium in Gervasio cap. 31. *Cunctasque ibi decimas pertinentes, cunctos census & suburbia, quæ Archiclavi*

tenere

tenere solebant, excepta proferenda, quam Archicapellanus de manu Pontificis Missam cantantis recepit. Videtur idem sonare quod *Præbenda.*

PROFERENTIA, *Proferentium, Proferta,* Proventus, reditus. Tabular. Celsinianense: *Acquisivit de ipso Bertranno duas partes proferentii de annonada.* Tabula um Conchense in Ruth. ch. 8. *Hoc est totum fevum Presbyterale, & proferentiam de tota Parochia de annona & de vino, & totam profertam quæ ad altarios venerit, &c.* Ch. 39. *Decimum, & proferentium, & sepultura, &c.* Ita in ch. 48. 50. 51. 57. 369. & alibi.

PROFERIMENTUM, Dilatio, prolatio: cum quis stare juri, ac *rectum facere* renuit, vel differt. Usatici Barcinonenses MSS. cap. 9: *Sicut malum quod factum est per fatigationem de directo, nullatenus debet esse emendatum; ita illud quod factum fuerit super proferimento de directo, nullatenus debet remanere ut non sit redirectum.* Id est, ut interpretor, sicut malum, quod quis patitur ex actione judiciaria, non emendatur; ita è contra si malum is patiatur ex dilatione partis, debet resarciri.

PROFERUM, *Profrum,* in Fleta lib. 1. cap. 38. §. 16. lib. 2. c. 32. §. 2. 4. Monasticum Anglic. tom. 1. pag. 290 *Idem Henricus de Hastingiis & antecessores sui solebant capere & de jure habere rationabiles expensas suas versus scaccarium singulis annis pro duobus profris faciendis, & uno compoto reddendo per annum, &c.* Radulfus de Hengham in Summa magna cap. 11. *Et si reperiatur per nomina Militum qui visui interfuerunt, quod visus terræ factus fuit, tunc ad proffrum petentis clamabitur reus, qui die illo juste si velit, essoniari potest de malo veniendi, &c.* Ibidem, Gallicè: *Richard le Fay se profre vers William Huse de play de terre, &c.* Adde cap. 9. 12. Jo. *Britton.* in Legib. Angl. p. 41. v. *Mes en tiel cas volons que mitigation soit faite, pur ceo que ceux se profrent à combattre pur nostre pees maintenir, &c.* Pag. 42. v. *Et si ascun eyt sur luy autes armes musee, & de ceo soit greve son adversarie, ou profre de grever, &c.* Pag. 44. v. *Et si ascun des appellès se profre avaunt la utlagerie, ou le appellour face de faute, &c.* Pag. 55. *Et si le pleintif ne veigne au jour, ne se face essoiner, & le defendant se profre, & demande jugement de la non suite de plainiife, &c.* Spelmannus vocem à Gallica *Proferer,* producere, educere, allegare, deducit. Vim tamen vocis non omnino percipio.

PROFESSIO, *professus.* Vide *Profiteri.*

PROFFENDRA. Tabular. S. Eparchii Inculism. fol. 38. *Similiter facient eis 5. Vias, unum ad frumentum faciendum, alium ad avenam, tertium à proffendra, 4. in nemore, 5. in vindemiis, & hoc facient sive habeant bovem sive non.*

PROFESSORES, vel *Professores ordinis,* qui regulam ordinis alicujus profitentur, in Stat. Præmonstr. c. 4. §. 18.

PROFESSI, qui magisterium adepti sunt in Scholis, & docendi facultatem habent. Hericus Monachus lib. 1. de Miracul. S. Germani: Quisquis artium afficeretur studio, non ante professis inscribebatur, quam hinc examinata diligentia examinatus abiret. Ex eo Syrus in vita Majoli l. 1. c. 5.

PROFICUUM, Lucrum, emolumentum, *Profit.* Hugo Flaviniac. in Chron. p. 247. *Sunt in summa quæ dedi in proficuo Ecclesiæ —— solid. duo millia.* Relatio de Thesauro Canusianæ Ecclesiæ: *Per proficuum & honorem Reginæ Ecclesiæ, &c.* Turpinus in vita Caroli M. cap. 8. *Magnum animabus proficuum.* Utuntur Ivo Carnot. Epist. 76. Gregorius P. II. lib. 6. Epist. 2. Statutum 2. Westmonasteriense cap. 2., & alii.

Proficuus, Utilis, *Profitable,* Lupus Ferrariensis Ep. 4. ad Einhardum: *Nemo postulet, nisi qui suæ salutis proficua postularit.* Occurrit passim.

Proficuit, pro *Profuit.* Thwroczius in Sigismundo cap. 1. *Sed quid proficuit solitariæ manus defensio?* Cap. 4. *Sed hæc fuga proficuit & minimè.* Ita MSS. præferre monet Ficherus Editor.

Proficuitas, idem quod *Proficuum.* Ditmarus lib. 2. *Archipræsul divinitus in cunctis humanitusque pollens proficuitatibus, &c.* Lib. ult. *Non est opus —— ut varii favore vulgi de mea proficuitate credas, &c.* p. 21. 108.

PROFINIS, Confinium. Vetus Charta an. 1012. apud Ughellum in Teatinis Episcopis n. 12. *Quæ* (Ecclesia) *sita est in territorio Teatino vocabulo Guelmi, & terras circumcirca dictam Ecclesiam pro mensura modiorum mille ducentorum habentur in profine terræ supradicti Comitis Transmundi a pede fine fluminis Atinelli &c.* Intra: *Et habent fines cum profine via circa alios suos confines, &c.*

PROFITERI, *Confiteri,* Confessionem Sacerdoti exsolvere, in Legibus Henrici I. Regis Angl. c. 66.

Profiteri, Professionem (de qua mox) facere, in Antiq. definit Ord. Cisterciensis dist. 4. c. 1.

Professio, qua Monachus per votum triplex Deo se se offert. Hac enim votorum emissione palam profitetur Deo, obedientiam, castitatem, & paupertatem deinceps se observaturum. S. Hieronymus in Præfat. ad Regul. S. Pachomii, de præcedentia loquens: *Non ætas inter eos quæritur, sed professio. Professio virginitatis,* apud S. Ambrosium lib. 3. de Virgin. *Sancta religionis professio,* in Concilio Arelat. II. an. 385. can. 45. Concilium Carthagin. an. 398. *Clericus professionem suam & in habitu & in incessu probet.* Canones Romanor. ad Gallos c. 1. *Virgo votata jam Christo, quæ integritatem publico testimonio professa, à Sacerdote, prece effusâ, benedictionis velamen accepit.* Concilium Wormatiense an. 868. c. 23. *Monachum ergo aut paterna devotio, aut propria professio facit.* Vide Arnobium lib. 6. Addit. 1. Capitul. c. 35. &c. & Haeftenum lib. 4. Disq. Monast. tract. 5. disq. 2. Extat hæc professionis Monasticæ formula in Tabulario S. Remigii Remensis: *Ego Rotfridus initium conversionis meæ diligenter attendens, considero quod petitionibus meis primum non facilis concessus est introitus, sed diu pulsanti mihi vix hospitii locus est misericorditer attributus, in quo per paucos dies commoratus, novitiorum sum domum progressus, in qua dura & aspera mihi primùm à seniore sunt prædicata, & stabilitatis meæ promissio expetita, & ter in anno lecta atque tradita est regula, cum admonitione dicentis, Ecce lex sub qua militare vis, si potes observare, ingredere; si verò non potes, liber discede. Hoc ergo videns ordinatissimum mihi atque morosum spatium adtributum, dubitationis aditum prætermitto, & ut me jam vestro corpori sociare dignemini, humiliter deposco. Ego tamen hujus regulæ instituta, Domino juvante, servire promitto, & propter vitæ æternæ præmium, coram Deo & Angelis ejusme similiter militaturum subjicio: ita ut ab hac die non mihi liceat colla de sub jugo excutere regulæ, quia sub annali optione aut excutere licuit, aut suscipere. Et ut hæc Professionis meæ petitio à vobis firmiter teneatur, ad nomen S. Remigii, vel quorum hic reliquiæ continentur, ac præsentis Abbatis domni videlicet Hincmari Archiepiscopi conscriptam trado.*

Professus Monachus, qui in Monasterio votum emisit, *Religieux Profez.* Arnulfus Lexoviensis Episcopus in Epist. ad Abbatem S. Ebrulfi: *Pro Willelmo Monacho olim nos Fraternitati tuæ semel & iterum scripsisse meminimus, ut eum in Monasterio tuo, in quo professus est, reciperes, &c.*

PROFLAMMARE, Flammis, vel incendio absumere. Marcellinus Comes: *Simulachrum æneum in Foro Strategii super fornicem residens —— incendio proflammatum est.*

PROFIRMITER, Certò, phrasis Gallica, *Pour certain.* Capitula Caroli M. lib. 3. c. 23. *Si autem audivit quod latro fuisset, & tamen non sit profirmiter, aut*

juret solus, &c. Adde Capit. Caroli C. tit. 12. §. 6.

PROFRUM. Vide *Proferum.*

PROFUGOSE, *fugiendo.* Salvatus in vita S. Martini Saurienfis Presbyt. *In urbem Colymbriam profugosè redierunt.*

PROFUGULA, *Fugiens elimenta.* Sic Glossæ antiquæ MSS.

PROFULUM. Charta an. 1197. apud Ughellum tom. 7. p. 1275. *Quinque mandilia cum profulis.* Videtur esse nostrum *Profil,* vel *Porfil,* Ora, Limbus.

PROFUNDERE. Vide *Superfusio.*

PROFUNDUS, Color intensior, vividior: nos dicimus *Foncé*, Scriptores medii ævi, *fundatus.* Valerianus Aug. apud Spart. *Cape tunicam palmatam, togam pictam, subarmalem profundum, sellam eboratam, nam te Consulem hodie designo:* ubi Casaubonus, & ex eo Alexander Wilteimius *subarmalem profundum* dici opinantur, quod tunica talaris fuerit. Alii ita dictum volunt, quòd non modò purpureus fuerit, sed purpura vividiore, intensiore & subfusca intinctus. Proindeque *profundus subarmalis* idem fuerit, quod Trebellius Pollio in Claudio, *subarmale cum purpura Maura* vocat. Hesychius: Τὸ βαθὺ, ἢ τὸ μέγα, ἢ ὑψηλον, καὶ μέλαν. Idem: Βυσσὸς, βοθὸς, ἄντλον, πύθμην, ἢ χρῶμα ἀντὶ τῆς ὕσγης προσλαμβανόμενον. Est igitur *subarmalis profundus*, ὑσγινοβαφὴς, hysgino tinctus.

PROFUSIO. Vide *Superfusio.*

PROGENER, Vir neptis, Festo. Glossar. Græco-Lat. ἐγγόνης ἀνὴρ, *Progener.* ita in eodem Gloss. *Pronurus*, dicitur ἐγγόνου γαμετή. Aliter tamen accipi videtur in veteri Inscriptione apud Gruterum pag. 412. 3. ubi Stilico *Progener* Theodosii Augusti dicitur, quia scilicet ille *Serenam*, Theodosii ex Honorio fratre neptim, duxerat, quam Theodosius adoptarat in filiam, autor est Claudianus: proinde Stilico vice generi Theodosii erat, cum Serena non ejus esset naturalis filia, sed adoptiva.

PROGENIES, Gradus cognationis. Capitulare Compendiense an. 757. c. 1. *Si in quarta progenie reperti fuerint conjuncti, non separamus, &c.*

PROGENIOSUS, Nobili progenie genitus. Joan. Hocsemius in Adolpho à Marka cap. 5. *Quo mediante judicatæ sunt treugæ more solito quadragenæ, & has progeniosi violare cœperunt.*

PROGESTUM. Vide *Proastium.*

PROGNOSTICON. Vide *Sortes Sanctorum.*

PROGRAMMA, Litteræ regali sigillo munitæ, in Speculo Saxonico lib. 3. art. 34. & 64. Vide l. 29. Cod. Th. de Petition.

PROHÆRES, Papiæ, *est, qui loco hæredis fungitur, aut institutus aut substitutus:* vel potiùs hæredis hæres. Papianus l. b. Respons. tit. 2. *De donationibus dominorum proprietas accipientium etiam circa hæredes & prohæredes lege firmatur.* Marculfus lib. 2. form. 17. *Ut aliquis de hæredibus, vel prohæredibus nostris, seu qualibet persona contra hanc testamenti paginam——venire aut aliquid pulsare valuerit, &c.* Quæ quidem formula occurrit non semel in veteribus Tabulis, lib. 1. Tradit. Fuld. c. 41. 69. lib. 2. c. 11. in Privilegiis Ecclesiæ Hammaburgensis, in Probat. Hist. Guinensis p. 45. &c.

PROHASTIUM. Vide *Proastium.*

PROLATARE, *Differre, procrastinare,* ὑπερτίθεσθαι, in Gloss. Gr. Lat.

PROLIBERI, qui ex *liberis* hominibus nascuntur aut nascentur. Charta Adelchisi Regis Longob. in Bullario Casinensi tom. 2. p. 11. *Cum omnibus mobilibus & immobilibus rebus in integrum, servis, proservis, liberis, proliberis, &c.* Vide pag. 7.

PROLOQUIUM, ἀπόφασις, sententia. Ammian. lib. 28. *Uno proloquio in hujusmodi causis, omnes---- statuit tormentis affligi.* Lib. 29. *Sub uno proloquio cunctos jubet occidi.* Vide ibi Lindebrog.

PROLOQUUTOR, *Proloquium.* Vide *Prælocutor.*

PROLOCUTORIUM, Locus publicus in quo conventus publici, quos *Parlamenta* vocabant, aguntur. Charta Petri Archiep. Panormitani an. 1130. apud Rocchum Pirrum tom. 1. p. 477. *Porro convocatis a D. Duce Siciliæ & Calabriæ quam plurimis Episcopis, aliisque venerabilibus personis, quibusdam denique Baronibus in prolocutorio Panormitani Palatii determinato convenimus, &c.* Vide *Locutorium.*

PROLUBIUM, Cupiditas. Vita S. Gudilæ Virg. c. 6. *Formidans per diem suo prolubio satisfacere.*

PROMINARE, Ducere, idem quod *minare,* hinc Gall. *Promener.* Apuleius lib. 9. *Universa jumenta ad locum proximum bibendi causâ gregatim prominabat.*

PROMISSARIUS, qui facilè promittit, apud Joannem Sarisberiensem lib. 3. Policrat. c. 11. *Promissores,* c. 12.

PROMISSIO, Professio Monastica. Theodemarus in Epist. ad Carolum M. *Textum quoque promissionis, quo ordine solebant antiquiores Monachi regulam sanctam in hoc loco promittere, ecce intra hanc Epistolam in brevi paginola exaratam direximus vobis.* Mox sequitur formula ejusdem promissionis, cujusmodi habes inter Baluzianas 32. 34. 35. Capitula ad Legem Salicam c. 1. §. 14. *Ut liber homo qui in Monasterio regulariter coram deposuit,——promissionem factam secundum regulam firmiter teneat.* Vetus Chronicon Elnonense an. 818. *Teutingus promissionem fecit.* Fuit is Teuthingus Abbas, de quo Wltaius Monachus in carmine ad calcem Vitæ S. Amandi scriptæ à Milone.

PROMOTI, qui inter Vexillationes merebant: horum meminit Ammianus Marcell. l. 15. & ult. ut Notitia Imperii *Equitum Promotorum juniorum* sub dispositione *Magistri militum præsentalis,* ubi inter *Vexillationes* recensentur. Dicebantur etiam *Promoti*, qui à minoribus muniis ad altiora promovebantur: unde sic potissimum appellati officiales judicum ad aliquem altiorem gradum promoti. Glossæ Græco-Lat. προαχθεὶς, *promotus, productus.* Glossa Basil. c. προμότοι, προπεριωμένοι, ἢ ὀφικεύοντες, ἢ προβιβαζόμενοι ἐν ἀξιώμασι. In vett. Inscrip. *Promotus ex Beneficiario Præf. ct. Promotus successione in Legionem,* 572. 5. 391. 4. Lactantius de Mortibus Persecutor. num. 40. *Promoti militari modo instructi, &c.* Vide Gothofredum ad l. 2. Cod. Th. de Falsa moneta.

PROMPTANIMITAS, Alacritas. Gregorius Turon. de Vitis Patr. c. 7. *Adeo enim laboravit in ejus obsequio, tota mentis promptanimitate &c.*

PROMPTUARIUS, *Ultroneus, voluntarius,* αὐτεπάγγελος, in Gloss. G., Lat. Eadem in ἑκούσιος.

PROMPTUS, pro *Promptuarium,* Penus. Gregorius Turon. lib. 3. Hist. c. 15. de Coquo: *Dominus enim dedit gratiam puero huic, & accepit potestatem super omnia quæ habebat dominus suus in promptu: diligebatque eum valde; & omnibus qui cum eo erant, ipse dispensabat cibaria & pulmenta.*

PROMULSORIUM. Vide *Pransorium.*

PROMUNCTORIUM, προμυκτήριον, in Gloss. Gr. Lat.

PROMURIUM, & *Promurus, murus ante murum,* in Glossis Isid. *Antespacium circa murum,* apud Jo. de Janua. *Espace après le mur,* in Catholico Armoricano.

Promurale, murus ante murum, dictum ex eo quod pro munitione fit, Papiæ. Gloss. Ælfrici Saxon. *Promurale:* [Saxon characters] Nostris *Forsbourg.* Hieronymus προτείχισμα apud 70. Interpretes *promurale* vertit, Comm. in Ezech. c. 38. 20.

PRO-

PROMUS, *Anterior pars humeri*, in Glossis MSS. ad Prudentium ex Bibl. S. Germani Parif.

PRONA. Veteres Consuetud. Floriac. Cœnobii apud Joan. à Bosco. *Nocte antequam veniat Conventus, accenduntur 24. cerei super pronas, & unus in medio, qui extinguuntur.* Sed videntur legendum *prunas*.

PRONAUS, Atrium ædis sacræ Græcis, πρόναος, apud Vitruvium, & in aliquot antiquis Inscriptionibus. Apud Christianos verò pars Ecclesiæ, ubi stabant audientes. Charta donationis Ecclesiæ Cornutianæ edita à Suaresio: *Item ante regias Basilicæ vela linea plumata majora fissa numero 3. ante Consistorium velum lineum purum 1. &c. in pronao velum lineum purum 1.* Vide quæ adnotamus de Pronao in Descript. Ædis Soph. n. 81.

PRONUNCIARE, Legere. Vita S. Fulgentii Episc. Ruspensis n. 65. *Jubens omnibus Clericis,——— manibus propriis hortum colere, psallendique suaviter, aut pronuntiandi curam maximam gerere.* Ita hoc loco vox pro legere videtur usurpata: nam

Pronuntiatores, dicti olim Lectores Ecclesiastici, ut autor est Rabanus lib. de Ord. Antiphon. cap. 11. & lib. 2. de Instit. Cleric. cap. 53. & S. Isidorus lib. 7. Orig. cap. 11. *quod porrò annuntient: tanta enim & tam clara erit vox eorum, ut quamvis longè positorum aures adimpleant*, inquit idem Isidorus. Vide *Proclamator*.

PROPASTURA. Vetus Charta in Hist. Monasterii S. Audoëni Rotom. p. 436. *Cùm inter nos & Abbatem ——— super quibusdam propasturis foresta de Selveison contentio verteretur.* Sed legendum *Purpresturis*. Vide in hac voce.

PROPAGUS, pro, *Pagus*, ex Gall. *Pourpays*. Charta Dagoberti Regis apud Doubletum p. 656. *Præcipimus ut nullus negotiator in propago Parisiaco audeat negotiare nisi in illo mercado, &c.*

PROPARS, *Propertia*. Vide *Perpars*.

PROPASSIO, *dicitur quum caro titillat, visa muliere: sed passio, quando ille malus affectus erumpit postea in effectum.* Glossa in Math. 5. *Propassio est subitus motus animi sine deliberatione boni vel mali operis; passio vero, affectio deliberati animi, si sit locus perficiendi*, Jo. de Janua. S. Hieronymus in Matthæum c. 26. Dominus ut veritatem assumpti probaret hominis, verè quidem contristatus est; sed ne passio illius animo dominaretur; per propassionem cœpit contristari. προπάθειαν Græcis appellari alibi non semel observat, ibid. cap. 5. in Ezechiel. cap. 18. Epist. 9. ubi vocem per *antepassionem* vertit. *Difficile est, quin potius impossibile, perturbationum initiis carere quempiam, quas significantiùs Græci προπαθείας vocant, nos ut verbum vertamus è verbo, Antepassiones possumus dicere, eò quòd incentiva vitiorum omnium titillent animos: & quasi in meditullio nostrum judicium sit abjicere cogitata, vel recipere.* Vide Notas Gravii.

PROPERDA, *Perditio*. Tabul. S. Albani Antegav. *Nec ullam consuetudinem in eam immittere, præsumeret, præda omni in properda computata.* Galli dicunt *en pure perte*.

PROPHETÆ, seu προφῆται, *Harioli*, in Gloss. S. Benedicti cap. περὶ ναῶν, seu de Ædibus. Gloss. Lat. Gr. *Antistites*, ἱερεῖς ζάκοροι, προφῆται, ἐπίσκοποι. Inter Ministros templorum, seu rerum sacrarum, recensentur etiam à Julio Firmico lib. 2. c. 7. *Erunt ipsi Prophetæ, Neocori, aut Præpositi templis ac religionibus.* Eadem notione occurrit hæc vox cap. 11. & 14. lib. 4. c. 7. lib. 7. c. 27. lib. 8. c. 13. 21. 24. Et in veter. Inscript. 86. 1. 313. 2. 326. 1. 458. 1. Hos sic innuit Manilius lib. 5.

———*Et qui possunt ventura videre.*

Idem Firmic. lib. 3. c. 12. *Qui deorum monita futura prænoscunt.* οἱ τῶν ἀδύτων ἱεροφάνται ἢ προφῆται, in Clementinis Homil. 1. cap. 5. Et Macrobium lib. 7. Saturn. cap. 13. Festum, & Gaulminum ad lib. de Vita & morte Mosis lib. 1. c. 8. Vide Recognitionem Clementis lib. 1. cap. 5. & Festum.

At apud Anton. Musam lib. de Herba Vettonica statim initio, & Apuleium lib. de Herbarum virtutibus, c. 12. 4. & alibi passim, *Prophetas* appellari, qui vaticiniis religionem & medicinam miscebant, in quo tota magicæ artis summa olim consistebat, monet Gabriel Humelbergius. Quò spectant ista Fulgentii lib. 3. Mytholog. scribentis, in omnibus Actibus *esse primas artes, esse secundas ac in medicinis primam Gnosticen, secundam verò Manticen.* Vide Glossar. med. Græcitat.

PROPHETISMUS, Mahumetismus, seu Religio Saracenorum, qui Mahumetem ut Prophetam magnum prædicant ac colunt. S. Eulogius lib. 1. Memorial. Sanctorum de Mahumeto: *Sacrilegium illius vanissimi ac perditi homunculi Prophetismum, qui non veritus est spiritu diabolico perarmatus se loco Prophetarum inserere.* Utitur & lib. 2. c. 1. 4. lib. 3. c. 10.

PROPHETIUM, Προφητεῖον, Ædes sacra Divo ex Prophetis. Concil. Constantinopol. sub Menna act. 3. Ἔφασαν δὲ προάστειον ἔχειν, πλήσιον τοῦ προφητείου. Infrà in versione Lat. *Quia scimus ipsum habere suburbanum prope Prophetium S. Isaiæ.* Vide nostram Constantinopolim Christianam lib. 3. ubi de Ædibus sacris.

PROPINA, inquit Isidorus lib. 15. Orig. cap. 2. *Græcus sermo est, qui apud nos corruptè Popina dicitur: est autem locus juxta balnea publica, ubi post lavacrum à fame & siti reficiuntur: πεῖνα enim Græcè famem significat, eo quod hic locus famem tollat.* Julianus Antecessor Constit. 108. §. 14. *Et si post tres testationes in scriptis habitas, & idoneos homines habentes invenerit eum quem contestatus est, cum uxore sua, vel in sua domo, vel in domo mulieris, vel in domo illius adulteri, vel in propina, vel in proastio, &c.* Græca habent, ἢ ἐν προπίναις. Hist. Miscella: *Hi qui quæ Severi sunt sapiunt, in propinis & balneis Catholicæ detrahebant Ecclesiæ.* Ubi Theophanes habet ἐν καπηλείοις.

Propina, Jus pactus, procuratio. Notitia anni 1362. apud Guillimannum lib. 3. de Rebus Helvetiorum cap. 1. *Abbas, Cellarius, & cæteri officiales ejusdem temporis ipsis dare compellebantur certas propinas, quæ se annuatim extenderunt ad 30. florenos circiter & amplius, secundum statum temporis.* Nicolaus Clemengis lib. de Annatis non solvendis pag. 84. *Et talis oblatio, & gratuita datio, juxta vulgare Italicum dicta fuit servitium, & secundum Alemannos Propina dicitur.*

PROPINQUABILIS, Propinquus. Vita S. Abrahæ Eremitæ: *Cumque memorati parentes ejus tempus nuptiarum propinquabile judicarent, compellebant eum matrimonii vinculis obligari.*

PROPINQUITAS. Tabular. Abbat. S. Joan. Ambian. an. 1227. fol. 222. *Cum Bernardus de Riveri, homo meus redimere vellet ratione propinquitatis terram, quam Dominus Garnerus d'Esti ees Miles vendiderat, &c.* Practicis nostris, *retrait lignager*, de quo ita etiam consuetudines MSS. Bellaici: *De domibus & aliis rebus, quæ sitæ sunt infra metas ejusdem, certum est & determinatum, quod si habeant vendi, quocumque modo possideantur, si quis fuerit de genere venditoris, primo loco habet recursum ad res illas, & poterit eas retinere, dummodo reddantur Domino feudi venda & mutagium.*

PROPITIATORIUM, *dictum quasi propitiatoris officium*, Papiæ. Ælfricus: *Propitiatorium, vel Sanctum Sanctorum, vel Secretarium, vel Pastoforum*, ȝeſƿeoꝛ bæƿꝛan þæm heah ƿeoꝛoꝛe. Honorius Augustod. lib. 1. c. 136 *Propitiatorium quod super altare locatur, est divinitas Christi, quæ humano generi propitiatur.* Anastasius in Pasch. p. 149. *Propitiatorium etiam altaris & luminis argenteis exornatum cir-*

cumduxit, atque sacram Confessione ... circumstruxit. Infra: *Fecit autem in eadem Ecclesia cyborium ex argento pens. libr. 810. Imo & propitiatorium sacri altaris ex argenteis laminis mirificè exornat: Confessionem denique ejus, &c.* Ibidem p. g. 152. *Fecit—ciborium miræ magnitudinis——propitiatorium denique sacri altaris, seu Confessionem interius exteriusque cum regulis——compsit.* Habentur eadem verba infrà p. 155. Et pag. seq. *Fecit propitiatorium sacri altaris B. Petri Apostolorum Principis, ubi sacratissimum corpus ejus quiescit spanoclistum, &c.* Hugo Flaviniac. pag. 166. *Propitiatorium sane Sanctorum exornant corpora, quorum meritis floret Ecclesia.* Adde pag. 82. Catalog. Abbat. Floriacens. Lib. 1. Miscellaneor. Baluzii: *At verò Theodulfus, aulam, à se constructam, omnium conditori ac Salvatori rerum Deo consecrans, Cherubim gloriæ, obumbrantia propitiatorium super altare ipsius artificiosissimo magisterio expressum, his decoravit versibus, &c.* Videtur idem quod *Ciborium*, quod *Confessionem* & totum altare contegit, quemadmodum Arcam veteris Testamenti texit *Propitiatorium*, sive *Oraculum*, quod & *Tegmen* sive operculum Arcæ dicitur Exod. 25. 26. &c. Gr. ἱλαστήριον.

PROPOLIM. Gloss. Anglo-Sax. Ælfrici: *Propolim, vel portica*, ... At ... apud Somnerum, *equum* sonat.

PROPONENDA, Tributum quod à mercatoribus pendi solebat ob facultatem merces suas venum *proponendi* & exponendi in nundinis publicis, in l. 2 Cod. Th. de Veteran. ubi consulendus Jacobus Gothofredus. Vide *Ostensio*.

PROPORTARE. Monasticum Anglic. tom. 1. p. 534. *Et unam partem bosci nostri——sicut fossata proportant, &c.* Id est prout jacent & distenduntur fossata, secundum eorum situm: nos vulgo dicimus, *comme les fossez se comportent & étendent.*

PROPORTATIO, Inquisitio, declaratio, *Veredictum*, testium auditio, seu potius declaratio, *Informatio*: vox fori Anglici & Scotici. Quoniam Attachiamenta cap. 68. *Si quis appellat aliquem de roboria vel latrocinio, & ponat in sua appellatione majorem summam pecuniæ, quam possedit die quo damnum accepit: & defendens petit proportationem patriæ, vel vicineti, quod die vel nocte, in qua pars adversa dicit se damnum recepisse, tantam pecuniæ summam non habuit, nec tantum damnum recepit: ipse defendens quietus remaneat, si proportatio patriæ hoc dixerit.* Occurrit præterea in Statutis Alexandri II. Regis Scotiæ cap. 5. §. 1. 2. 4. cap. 7. §. 1.

PROPOSITOR, Pincerna, fortè ex Græco πρόποσις. Eckehardus junior de Casibus S. Galli cap. 1. *Karolus Rex ipse qui S. Othmari hebdomada ipse propositor & pincerna per triduum de vico Stainhem servivit, volatiliaque nos edere fecit.* Cap. 16. *Milites quidem, quando sibi absque fratribus esse vacabat, intus & foris mensæ suæ propositores & pincernas hebdomadarios habere solebat, disciplinanterque sibi ab eis ministrari volebat.* Adde Eckehardum Minimum de vita Notkeri Balbuli cap. 13.

PROPRÆFECTO, *Propræfectis*. Observat Henricus Valesius ad Ammiani Marcellini lib. 14. aliud esse agere *pro præfecto*, aliud agere *pro præfectis*. Agere enim *pro præfecto* dici eum, cui Præfectus urbi, seu Præfectus Prætorio in speciali negotio vices suas mandavit: at verò *pro præfectis* agere dici, qui ordine Codicillorum vicariam potestatem exercet. Hunc vide & Gruteri Inscript. 370. 3.

PROPRENDERE. Vide *Proprendere*.

PROPRIARE, Rem sibi propriam facere, asserere, vindicare, in Legibus Saxonicis Edw. Senioris cap. 2. apud Bromptonum. Vide *Appropriare*.

PROPRIETARII. In Speculo Saxonico lib. 1. art. 2. §. 2. *Liberi dividuntur in Bannitos, Proprietarios Præpositorum, & Paganos Archipresbyterorum.* Mox §. 5. *Proprietarii jure necessario suorum Præfectorum judicium quærent, quod sex septimanarum spatio provocetur: & ex his si opus fuerit, Præco deligatur.*

Proprietarii Monachi, dicuntur qui *proprium*, seu *proprietates*, ut loquitur Eckehardus junior de Casib. S. Galli cap. 11. vel peculia possident. Jo. de Garlandia in Synonymis:

Et opulentia, vel possessio, peculiumque,
Res, & proprietas, hinc proprietarius extat.

Reinerus contra Valdenses p. 95. *Beatus enim Gregorius pro Monacho proprietario, sed pœnitente, post mortem determinate 30. Missas celebrandas instituit, & sic eundem liberavit.* Honorius III. lib. 4. Epist. 536. *Et quicunque de cætero inventus fuerit habere proprium, pœnæ subjaceat regulari, & semel in anno in proprietarios solennis excommunicatio proferatur.* Vetus Statutum Monasticum in Additamentis ad Matth. Paris pag. 115. *Monachi proprietarii excommunicentur ab Abbatibus suis: & si in morte proprietarius inventus fuerit, Ecclesiastica careat sepultura, vel sicut urus de vulgo sepeliatur.——Excommunicationis sententiam in proprietarios semel in anno, scilicet in Ramispalmarum solenniter in Capitulo publicabit. Et si post aliquis inventus fuerit habere proprium, &c.* Mox: *Proprium autem intelligimus secundùm B. Benedicti regulam, si nec accomodatum, nec locatum, nec depositum aliquis omnino Monachus vel conversus nomine suo recipiat, nec etiam Monasterii nomine, nisi de Abbatis vel conventus licentia speciali, &c.* Bernardus Monach. in Consuetud. Cluniacensib. MSS. c 3. *Quod ideo à patribus nostris præcautum est, ne illa mala pestis proprietatis, & præsertim modo adeo periculosa aliquo modo subrepat.* Vide Monasticum Anglic. tom. 3. pag. 307. & Concilium Montispeliense an. 1214. c. 18. 19. Concil. Biterrense an. 1233. c. 14. & alia passim ejusce ævi Concilia, præterea Monasticum Cisterciense pag. 311. 316. Statuta antiqua Cartusiens. part. 2. cap. 31. §. 6. &c.

PROPRIETATES, Alodia, patrimonia, bona quæ ex successione parentum alicui obveniunt. Speculum Saxonicum lib. 1. art. 8. §. 1. *Proprietas & proprium appellatur possessio seu fundus, qui à nullo recipitur in feudum vel hæreditatem, sed per successionem devolvitur ad hæredes, absque aliquo tributo successoris.* Annales Francor. Bertiniani an. 838. *Ibique distribuens invitatoribus suis Comitatus, Monasteria, villas regias, atque proprietates, ad Attiniacum Palatium revertitur.* Annales Franc. Metentes an 887. *In Monasterio quod in proprietate sua construxerat, Deo famulatura recessit.* Capitulare 4. incerti anni c. 7. *De liberorum hominum possibilitate, ut juxta qualitatem proprietatis exercitare debeant.* Ditmarus l. 1. *Et huic quantum ad victus & sui vestitus necessaria suppetebat ex sua proprietate, &c.* Bercarius Presbyter in Hist. Episcopor. Virdunensium n. 8. *Suam proprietatem, id est Theologium Monasterium sanctæ Mariæ in Virduno——tradidit.* Tabularium Brivatense ch. 351. *De rebus proprietatis meæ, quæ mihi legitimo ordine per originem parentorum meorum evenerunt.*

Proprietates, dictæ res immobiles, quas quis comparat. *Comparare proprietates*, in Lege Longob. lib. 3. tit. 1. §. 19. & 20. Ubi *proprietas*, mox *alodus* dicitur. *Proprietatem adquirere*, in Chronico Laurisham. p. 68. Testamentum Hadoindi Episcopi Cenoman. *Villam proprietatis meæ Iscomodiacum,——quam data pecunia de Auserena & genitrice sua comparavi, &c.* Hac notione occurrit, in Capitulari 5. an. 806. c. 7. 8. lib. 3. Capitul. c. 19. 20. in Lege Longob. lib. 3. c. 4. & in Chartis

tis Abbatiæ Bellilocensis, quas profert Dominicus de Prerogat. Allod. c.13.n.3. Ita ut *proprietates* dicantur res dominicæ ac propriæ, respectu earum quæ in *Beneficium* tenebantur. Tabularium Brivat. ch. 333. *Cedo ---aliquid de rebus proprietatis meæ quæ mihi per conquestum evenerunt.* Et ch.335. *De rebus proprietatis nostræ quæ ex attractu nobis obvenerunt.* Hincmarus Remensis in Epist. ad Carolum Regem: *Quia ipsi vestri homines & proprietatem & beneficium in vestro regno & in mea parochia habent.* Tradit. Fuldenses lib.3. trad.30. *Cùm alia quæ sibi vel proprietatis jure, vel beneficiali lege undecunque contigerant filiæ suæ, &c.* Ubi *proprietates* opponuntur *beneficiis* quæ ad vitam possidebantur. Vide Walafrid. Strabum de Vita Othmari c.1.

Proprietates habere dicuntur Monachi, qui contra præscriptum regulæ Monasticæ peculia habent. Vide Eckehardum juniorem de Casib. S. Galli cap.11. p.87. Atque hi *Proprietarii* dicuntur, ut supra monuimus. Statuta Ord. Cartusiensis an. 1368. 2. part. c.5. §.5. *Cùm detestandum sit omnibus religiosis proprietatis vitium, &c.*

Proprietas maris. Epistola Alexandri III. PP. apud Gariellum in Episcopis Magalonensibus p.145. *Guillelmus de Montepessulano sua nobis conquestione monstravit, quod dilecti filii nostri Consules & populus Genuensis proprietatem in mari quærentes, portum ejus frequenter invadunt, consumunt naves incendio, & peregrinos & mercatores suis rebus per violentiam spoliant, &c.* Alia ejusdem Pontificis Epistola ad eosdem Genuenses, ibid. p.157. *Quia non decet vos ejusmodi proprietates in mari requirere, quas paganos etiam non legimus requisisse.* Vide Petrum Baptistam Burgum lib.2. de Domino Genuensis Reipublicæ in mari Ligustico cap.12. 13.

Proprietas, Officium proprium alicujus sancti. Usus antiqui Ordin. Cisterciensis c.6. *Vel propter commemorationem alicujus sancti qui proprietatem habet, in graduali persolvi non potuerunt.* Adde c.34. & Institut. Capituli gener. ejusdem Ordin. c.27. Ordinarius MS. Ecclesiæ Rotomagensis: *Notavimus in præcedenti Opusculo festivitates sanctorum, & proprietates eorum quæ eveniunt ab Adventu Domini, &c.* Ita usurpant Statuta antiqua Ord. Cartusiensis cap.6. §.41. Huc spectant, quæ habentur in lib.2. Sacrament. Rom. Ecclesiæ cap.30. *In Natali S. Petri propriè 3. Calend. Julii.* Et cap.32. *In Nativitate S. Pauli propriè, 3. Kal. Jul.* Quia eodem die utriusque Sancti Festum celebratur: officia verò disjungitur, sicque uterque habet *proprietates* suas.

PROPRINDERE, *Propresture.* Vide *Proprindere.*

PROPRIUM, idem quod *Proprietas.* Autor Queroli: *Datum tibi est de proprio nihil habere.* Charta Chlodovei Regis apud Rover. in Reomao p.30. *Tam ex munere nostro, quam de paterno & proprio, aut de conlato populi, seu de quolibet adtracto aliquid auferre præsumat.* Capitulare 1. an. 812. c.1. *Ut omnis liber homo qui 4. mansos vestitos de proprio suo sive de alicujus beneficio habet, &c.* Charta Lotharii Imp. apud Beslium p.260. *Curtes duas cum suis appenditiis nostro daremus præcepto, & duos quod alodos nuncupant ejusdem loci incolæ, & sua propria, &c.* Charta sub Odone Rege in Tabul. Abb. Belliloci in Lemovic. n.118. *Cedo ad ipsum locum sanctum aliquid de propriis rebus meis quæ per parentes mihi justissimè obvenunt.* Charta Pipini Regis Aquitaniæ an. 842. in eodem Tabulario n.5. *Concedimus eidem fideli nostro Rodulpho nomine ad proprium quasdam res juris nostri, quæ sunt sitæ in orbe Lemovicensi, in pago Asnacense——— & de nostro jure in jus ac potestatem illius solemni donatione transferimus, ita ut videlicet quidquid ab hodierna die & tempore exinde pro sua utilitate atque commoditate jure proprietario facere decreverit, liberam & firmissimam in omnibus habeat potestatem faciendi.* Alia Charta ejusdem Pipini an. 848. in eod. Tabul. n.6. *Concedimus itaque eidem venerabili Episcopo ad proprium quasdam res juris nostri——— ut quidquid exinde ab hodierna die facere voluerit, liberam & firmissimam in omnibus habeat potestatem faciendi, donandi, vendendi, commutandi, sive hæredibus relinquendi.* Charta Rodulfi Comitis Cadurcensis an. 788. in eod. Tabul. n.176. *Tradimus vobis atque transfundimus ad habendum & possidendum proprio jure.* Adde Appendicem ad Capitular. n.108. *In proprium habere*, in Capitul. Caroli C. tit. 43. §.5. *Ad proprium habere*, in Charta ejusdem Caroli apud Beslium in Comit. Pictav. p.177. Ibid. *In compensationem harum rerum dedit idem Comes ex suo proprio partibus S. Hilarii, &c.* *In proprium tradere*, in Charta Ottonis III. Imp. n.101. in Privilegiis Ecclesiæ Hammaburg. *Largiri ad proprium*, in alia Lotharii Regis apud Beslium p.252. 259. *Ad proprium facere*, in Præcepto Caroli M. pro Hispanis an. 812. *Proprium & hæreditas* opponuntur *Beneficio*, in Charta Divisionis Imp. Lud. Pii an. 814. c.8. *Proprium* Regis, seu uti vocamus *Domanium*, in Lege Longob. lib.1. tit.34. §.3. Historia Episcopor. Autissiodor. c.58. *Cùm Giemum castrum——— quod erat de feodo Autisiodorensis Ecclesiæ in proprietatem regiam devenisset, &c.* Vide *Alodus.*

PROPRIUS, Cliens, servus. Gregorius M. lib.9. Epist.38. *Qui ratione mihi se ancillam dicit, cujus ante susceptum Episcopatum proprius fui.* Eginhardus in Caroli M. vita: *Adeo namque Adelfonsum Galliciæ atque Asturicæ Regem sibi societate devinxit: ut is cum ad eum vel literas vel legatos mitteret, non aliter se apud illum, quam proprium suum appellari juberet.* Charta an.1238. in Regesto Tolosano fol.79. *Qui fuerat homo ligius & proprius ejusdem Do. Comitis.*

Sunt in Germania, inquit Molanus lib.3. de Canon. cap.33. de Servis verba faciens, *quos vocant Proprios, sed non sunt illi servi, nec majores suos servos habuerunt.* Viglius ad Tit. de Testam. ordin. *Proprii homines, quos Germania nostra habet, eodem jure adhuc vivunt, quo olim, libertis magis similis, quam mancipiis.* Eadem scribit Zazius, & in paucis cum servis participare ait, & plus ad libertos respicere. Vide Fletam lib.1. c.47. §.9.

PROQUIRITARE, Publicare. Vide Savaronem ad Sidonium lib.8. Epist.6.

PRORA *capitis*, Constantino Africano de Morbor. curat. l.1. c.10.16. dicitur pars anterior, ut *puppis capitis*, eidem c.14.15.16. lib.3. c.14. &c. pars posterior: igitur *prora capitis*, idem valet ac *sinciput*, ut *puppis occiput.* Lib.2. Pantech. cap.3. *In prora capitis est quoddam os solo coronata differens à craneo, & hoc vocatur frons: est & in puppi os solo lambda Græco differens à craneo, & vocatur puppis os.* Fridericus II. lib.1. de Venat. cap.24. *Oculi sunt instrumenta visus, de quibus quare sint duo, quare in prora capitis locati, &c.* Ita *prora cerebri*, & *puppis cerebri*, eidem Constantino lib.1. de Morbor. curat. c.15.22. & lib.4. Pantech. cap.11. *Prora & puppis vulvæ*, lib.6. de Morbor. curat. cap.12. *Prora colli* lib.8. Pantech. cap.11. Vide Scholiasten Æschyli p.96. edit. Henrici Stephani.

PROROGATORES *tritici, vini, & casei*, apud Senatorem lib.10. ep.28.

PRORSUS, Rectus, Vita S. Gudilæ Virg. c.2. *Pedissequa quoque ejus & pervia & devia negat se discernere, nec prorsi tramitis meminisse.* Veteres *prorsum* dicebant pro recto: *Prorsi limites*, id est recti: *Prorsum ire*, εὐθὺς, quod & *prosum*, ut *susum*, pro sursum. In Gloss. *Prosa*, πεζὸν ἱμάτιον, pexa tunica exponitur, id est *recta. Prorsa* pro *prosa*, apud Ælfricum in Præfat. ad Grammaticam Anglicam.

PROSA, Latinis scriptoribus, oratio pedestris recta, ἡ εὐθεῖα, quæ versificatæ opponitur. Hinc *prosaica oratio* apud Plinium l.7. c.56. *Prosaicus lepos*, apud Alvarum in Vita S. Eulogii n.7. *Libri prosaici*, n.10.

Prosa-

Prosator, Scriptor, qui pedestri oratione scribit. Aldhelmus Abbas Malmesburiensis: *Sed potius evax, eugeque, ingressuras tripudium a prosatore mereatur.* Utitur & antea. Ut & Vita MS. S. Gaugerici Episc. Cameracens. in Prologo: *Ardua namque materies, meisque viribus multò major, ——eloquentissimum exigit prosatorem.*

Prosam, Libri Rituales Ecclesiastici eam orationem quæ in Missa canitur ante Evangelium in majoribus festis, quàm aliàs *Sequentiam*, vocant. Udalricus in Consuet. Cluniac. lib. 1. c. 11. *Prosa, quod alii sequentiam vocant, non cantatur nisi in quinque festis principalibus.* De ratione nominis vide Genebrardum in Liturgia Apostolica pag. 131.

Prosarius, Liber Ecclesiasticus continens *prosas*, in Historia Abbatiæ Condomensis pag. 507.

PROSCHOLUS, dicebatur in schola ille, qui non docendis tam pueris, quàm eorum moribus præfectus erat, ut scilicet concinnè ad Magistrum accederent, ut omni gestu, incessu, vestitu, compositi essent. Nam ante scholæ auditorium erat locus *Proscholii* nomine, ab auditorio ipso velo, tanquam aliquo intergerrimo pariete, disseptus. Ibi pueri conveniebant ejus loci præfectum, quem *Proscholum* vocabant, ut admonerentur officii sui antequam ad Magistrum reducto velo accederent: Colloquia puerorum, quæ veteribus Glossariis præfixa sunt: Ὡς δὴ ἦλθον, πρὸς τὸν κλίμακα ἀνέβην διὰ τῶν βαθμῶν ἀτρέμα, ὡς ἔδει. καὶ ἐν τῷ προσχολίῳ ἀπέθηκα βίῤῥον, καὶ κατέψηξα τρίχας, καὶ οὕτως ἠρεμένῳ κέντρωνι εἰσῆλθον, καὶ πρῶτον ἠσπασάμην κατηχητάς συμμαθητάς. S. Augustinus de Verbis Apost. ser. 19. c. 7. *Tam pauper, ut proscholos esset Grammatici apud Mediolanum.* Ausonius Epigr. 23. in Professor. Proscholum, *Subdoctorem* vocat, seu quod Doctori & Magistro subesset, vel quod discipulorum, ut vocant, lectiones exciperet, priusquam ii in scholam venirent: quod ultimum indicare videtur idem Ausonius, qui *tenuem Grammaticum*, Proscholum vocat:

Exili nostræ fucatus honore cathedræ,
Libato tenuis nomine Grammatici.

Idem videtur *Adjutor scholarum*, apud Fulbertum Epist. 80. *Exilis* igitur *honor* fuit Proscholi, & qui pauperes tantum spectabat. *Proscholis*, & *Proscholium* occurrunt etiam in Notis Tyronis pag. 163. Vide *Archischolaris*.

PROSCRIPTIO, Exactio. Aimoinus lib. 3. Hist. Franc. c. 32. *Chilpericus etiam Rex, suggerente Fredegunde Regina proscriptionibus gravissimis populum sibi subjectum atterere cœpit.—Inter cætera namque, quæ cogebantur, solvere liberiori etiam orti progenie, è terra proprio culta labore amphoram vini inferebant mensæ.* Quo loco Gregorius Turon. lib. 5. cap. 29. habet *descriptiones*. Vide in hac voce.

PROSECUTOR, Procurator, qui alieno nomine rem *prosequitur*. Extat formula 37. apud Marculfum lib. 2. qua *Prosecutor*, seu Mandatarius, vi mandati, cujus formula exaratur cap. seq. apud Defensorem civitatis petit ac *prosequitur*, ut testamentum vel donatio in gesta municipalia referatur. Lex Wisigoth. lib. 2. tit. 1. §. 18. *Aut pro sui persona ad respondendum minimè direxerint prosecutorem.*

Prosecutores auri de quibus est tit. in Cod. Theod. lib. 12. tit. 8. & Justin. lib. 10. tit. 73. qui aurum sacris largitionibus inferendum de provinciis prosequebantur, seu deferebant.

Prosecutoria, Præceptio Comitis sacrarum Largitionum, qua prosecutores jubentur aurum in Largitione sacras inferre, d. l. 1. de Auri prosecut. Vide ibi Jac. Gothofredum.

Prosecutores armorum, vulgò *Poursuivans d'armes*. De iis hæc scripsit Nicolaus Uptonus lib. 1. de Militari officio cap. 11. quod ita inscribitur, *De Prosecutoribus, qui Gallicè vocantur Poursuivants. Ulterius & post prædictos equitantes* (de quibus in voce *Chevaucheurs*) *alii nuncii habentur, qui Prosecutores appellantur, qui ex prædictis equitantibus post exercitium triennale in arte equitandi ad negotia ereantur, certa solennitate adhibita. Creari autem debent Prosecutores non in minori festo quam in die Dominica, hoc modo. Aliquis Haraldus armorum tunica Domini sui indutus, præfatum creandum in manu sinistra ducens, & unum ciphum aqua & vino plenum in manu dextera tenens, accedere debet ad præsentiam Domini vel Magistri ipsius creandi, à quo in præsentia multorum testium ad hoc vocatorum petere debet, quo nomine vult ut Prosecutor suus nuncupetur. Quo nomine à dicto Domino vel Magistro dato, dictus Heraldus vocabit suum creandum illo nomine, projiciens partem ipsius aquæ super caput creandi.*

Tunc accipiet tunicam Domini præfati creandi, & ponet super caput creandi ex transverso, ita quod illa pars tunicæ quæ ordinatur pro brachiis, ponatur antè & retro, quod pars largior præfata tunicæ supra brachia creandi ex utraque parte pendeat. Et sic præfatus Prosecutor novus, uti debet tunica armorum, cum eam aliquando induat semper, & non alio modo, quamdiu fuerit Prosecutor.

Sequitur jam juramentum, quod ipse novus Prosecutor præstabit immediatè post suam creationem in præsentia antedicta, Haraldo sic dicente: Tu eris fidelis Domino sive Magistro tuo qui te nominavit, in perpetuum, quacunque fruaris dignitate. Item Domino Regi, & cuicunque nobili licèt hosti; item negotia quorumcunque nobilium licèt hostium fideliter exequeris, & cùm inter hostes interrogatus fueris, tantum ad interrogata fideliter responderis nihil novi eis intimans: honestatem tuam & officii tui usque ad mortem conservabis, erisque obediens cunctis Armorum Haraldis, ubicunque deveneris; sic te Deus adjuvet & sancta Crux Dei.——Et est sciendum quod tales nuncii Prosecutores possunt esse Milites, & Militaribus gaudere insigniis, ut deauratis uti, veluet, & aliis pannis aureis indui; non tamen sicut Nobiles. Et tales vocantur Milites linguares, quia eorum præcipuus honor est in custodia linguæ. Et quomodo isti tres officiarii præcedentes (Cursores, Equitantes, & Prosecutores) *portabunt arma sive scuta suorum dominorum, patet per hos versus:*

Cinctorio scutum dicas deferre Pedinum: (i. Cursorem)
Sic equitis dignum fert scapula dextera signum: (i. *le Chevaucheur*)
Sed humero-levo detulit Prosecutor ab ævo:
At Haraldorum stat pectore fons titulorum.

PROSELYTI, ex Gr. προσήλυτοι, dicebantur apud Judæos, qui ex gentibus non coacti se Judaicæ religioni addicebant, οἱ ἐξ ἐθνῶν προσεληλυθότες καὶ κατὰ τοὺς θείους πολιτευόμενοι νόμους. Isidorus lib. 7. cap. 14. *Proselytus, id est Advena & Circuncisus, qui miscebatur populo Dei.* Glossæ Antiquæ MSS. *Proselytus, Advena, transiens de lege ad alteram.* Vide Seldenum de Successionib. ad Leges Hebræor. c. 26. Concilium Aurelianense IV. c. 31. *Ut quicunque Judæus proselytum, qui Advena dicitur, Judæum facere præsumpserit, aut Christianum factum ad Judaicam superstitionem adducere, &c.*

PROSERVIRE, Deservire terram, vel *beneficium proservire*, Colere, incolere, & ex eo census persolvere. Charta Alamannica Goldasti 42. *Et si infans meus simul proservire voluerit, faciat sicut superius. & si proservire noluerit, nullam habeat facultatem.* Suprà: *Et pro istas res proservire volo annis singulis, hoc est 30. seglas cervesæ, 40. panis, frischengam tremissem, &c.* Charta Germanica an. 794. apud Henschenium ad Vitam S. Ludgeri Episc. *Totam terram illam quam Landulfus lutus meus incolebat & proserviebat.* Concilium Duna-

censé

cense I. part. 2. c. 13. *Quoniam ab eis sua beneficia, quæ apud antecessores suos, & apud eum proservierunt, injustè abstulisset.* Adde Hincmarum Remensem tom. 2. pag. 340. 595. 610. Chartam Alamannicam Goldasti 77. Vadianum lib. 2. de Monaster. Germ. p. 62. &c.

Proservitio, apud Hincmarum Laudunensem, ibidem pag. 341.

PROSERVI, qui ex servis nascuntur, seu potius nascentur, in Charta Adelchisi Regis Longobard. in Bullario Casinensi tom. 2. pag. 11. *Cum —— servis proservis, liberis proliberis, &c.*

PROSILIRE, *Conquiescere*, ἐπησυχάζειν, in Glossis Gr. Lat.

PRONESIUM. Gaufredus Grossus in Vita B. Bernardi Abbat. Tiron. n. 30. *Jam ferreis anchorarum dentibus littoris scopulos apprehendere inchoabant: jam à navibus portes educere, tonsillas figere, prosnesiorum retinaculis rates sistere festinabant.* Ubi videtur legendum *Prodensium*, ita enim appellantur funes, qui à prora alligantur ad terram. Vide *Prodenses*.

PROSOCER, qui vice soceri est, ob filiam fortè adoptivam, quam duxit, qui *progener* dicitur in veteri inscriptione, uti supra observatum. Extat alia Romæ, *Virio Nicomacho Flaviano* Cos. ord. posita, quæ sic clauditur, *Q. Fab. Memmius Symmachus v. c. prosocero optimo.* Ubi forte an etiam *prosocer* accipitur pro patre soceri, ut apud Jul. Capitolinum in Gordianis tribus: *Patre, avo, proavo, Coss. socero, prosocero, & item alio prosocero, & duobus absoceris Coss. &c.*

PROSTANTES, Meretrices publicæ, quas vulgò *prostitutas* dicimus. Synodale Ecclesiæ Andegavensis MS. *Circa Peccatum luxuriæ, primo quæratur utrum pœnitens accesserit ad mulieres prostantes, seu viduas, vel alias, &c.* Infrà: *De prostantibus, pœnitentiæ periculum ostendatur. Sunt enim conjugatæ vel moniales, vel à parentibus eorum cognitæ, vel leprosis sæpius se supponunt, &c.* Vide Glossar. med. Græcitat. in προςῶσα.

PROSTRATI, ex eorum Pœnitentium ordine, quos Græci patres ὑποπίπτοντας vocant, locis ab Allatio indicatis lib. de Nrthece veteris Ecclesiæ pag. 70. &c. 82. &c. 1. edit. Isidorus Hispal. in Epist. ad Massenum Episcop. *Quod dixit, confundere, ostendit post confusionis confusionem, id est post peccati opus, debere quenquam erubescere, & pro admissis sceleribus verecundam frontem humi prostratum devergere, pro eo quod dignum confusionis perpetraverit opus.* Egbertus Archiep. Eborac. in Pœnitentiali pag. 19. *Ordo agentibus publicam pœnitentiam. Suscipit eum publica feria quarta mane in capite Quadragesimæ, & cooperit eum cilicio, orat pro eo, & includit usque ad cœnam Domini, qui eo die præsentatur in gremio Ecclesiæ, & prostrato eo omni corpore in terra, dat orationem Pontifex super eum ad reconciliandum in quinta Feria cœna Domini.* Theodorus Archiep. Cantuariensis in Capitul. c. 11. de Pœnitentibus. *In Capite Quadragesimæ omnes pœnitentes, qui publicam suscipiunt aut susceperunt pœnitentiam, ante fores Ecclesiæ se repræsentent Episcopo, sacco induti, vultibus in terram prostratis, reos se esse ipso habitu & vultu proclamantes, &c.* Chrodegangus in Regula Canonicorum Metensium cap. 13. de gravioribus Canonicorum culpis: *Egressus de carcere, si Episcopo, vel qui sub eo sunt, visum fuerit, agat adhuc publicam pœnitentiam: id est suspendatur ab oratorio simul & Missa: & omnibus Canonicis horis veniat ante ostium Ecclesiæ, ubi Prior jusserit, jacens prostratus omni corpore ante ipsum limen Ecclesiæ, usque dum ingrediuntur omnes, & postea erigat se, & stet foras Ecclesiam ante ipsum ostium, impleat ibi officium suum in quantum potest. Egredientibus de Ecclesia similiter prostratus jaceat, usque dum omnes egrediantur foras: & jacens vel stans ante ipsum limen, cum nullo homine loquatur.* Ex quo quidem loco, & ex lib. 5. Capitular. c. 136. novæ edit. satis apparet ὑποπίπτοντας

pœnitentium non nudam fuisse genuum flexionem una cum corporis incurvatione, quod vult Allatius. Hinc etiam tandem percipimus cur in ingressu Ecclesiæ *Prostratus sepeliri* voluerit Pipinus Rex, Martelli parentis peccatorum expiandorum causâ. Sugerius lib. de Administr. sua cap. 25. de Carolo M. *Quia pater suus Pipinus Imperator extra in introitu valvarum pro peccatis patris sui Karoli Martelli prostratum se sepeliri, non supinum fecerat, &c.* Vide S. Hieronym. Ep. 30. c. 1. sub fin. & in v. *Reconciliatio*.

Prostrati Psalmi. Vide *Psalmus*.

PROTASINGRITIS, Primus à secretis, Græcis recentiobus, πρωτασηκρῆτις, ut pluribus docuimus ad Cinnamum p. 493. Charta Irenes Imperatricis Constantinopolitanæ an. 1306. apud Guichenonum in Bibl. Sebusiana Cent. 1. cap. 86. *Testibus ad hoc specialiter vocatis —— nobili muliere Domina Guascha de Mott. Sevasto Cobalogotheta Protinsingritis Comneni filio.* Vide *Asecretis*.

PROTECTIO *Regis infricta*, quam vulgò *Salvamgardiam* dicimus. Vide Quoniam Attachiamenta cap. 54. 73. & supra in v. *Pax*.

PROTECTORES, Corporis Imperatoris Custodes, qui *Principis latus protegebant*, ut est in l. 9. Cod. Th. de Protectoribus: βασίλειοι προσκεπασταί, Menandro Protectori lib. 8. Hist. Vetus Gloss. Cap. de Militia, *Protector*, ὑπερασπιστής, Gloss. Græc. Lat. προασπιστής, *Protector*, ὑπασπιστής, *Armiger*. Spartianus Caracallam ait occisum à *Protectoribus suis*. Horum Scholam instituisse Gordianum autor est Cedrenus, quæ longè dignioris ordinis cæteris Palatinis Scholis habita est: adeo ut Constantius Constantini M. Pater Protector, deinde Tribunus fuerit, ad idque muneris militantes fere omnes aspirarent. Paulinus Nolanus Epist. 39. ad militem: *In hac militia soletis in votis habere hanc officii promotionem, ut Protectores efficiamini. Si autem Deo te probaveris, ipsum Deum incipies habere protectorem. Vide ad qualem militiam te invito collegam, ut quod homini esse optas, hoc tibi Deus sit.* Jul. Firmicus lib. 3. Math. cap. 14. *Faciet Scutarios, vel Imperatorum Protectores, vel qui proprio excubitu salutem Principibus servent.* *Exprotector*, ἀποπροτίκτωρ, in Vita S. Eudociæ Martyris c. 12. Acta SS. Philemonis & Apollonii cap. 3. Ὁ Διοκλετιανὸς ἀπέστειλε Προτίκτορας πρὸς αὐτὸν ἐν τῇ Θηβάιδι, καὶ μετεκαλέσατο αὐτόν. Mox, Οἱ προτίκτορες συνέλαβον αὐτὸν, καὶ ὑπὸ ἀσφαλείας ἐποίησαν. Vide tit. Cod. Th. de Domesticis & Protectoribus, & ibi Jacobum Gothofredum.

Protectores limitum, qui scilicet ex *Schola Protectorum* mittebantur ad tuendos limites, *vel itinera*, de quibus fit mentio in Lege 1. Cod. Th. de Protector. & l. 3. de Littorum & itinerum custodia: μεθορίων προτίκτωρ, apud Menandrum Protectorem lib. 8.

Protector Domesticus. Vide *Domesticus*.

PROTECTOR, apud Anglos, dicitur Regni Gubernator ac rector, absente Rege. Thomas Walsinghamus p. 408. *In quo quidem Parlamento, ex assensu omnium statuum ejusdem, idem Dux Defensor, seu Protector Angliæ in absentia sui fratris Senioris, Ducis videlicet Bedfordiæ, fuerat ordinatus ac nominatus, &c.* Post mortem scilicet Henrici V.

Protectores Regnorum in aula Romana, Cardinales nempe, quorum munus est electiones & alias Provinciæ sibi addictæ causas in sacro Senatu proponere. Vide Octav. Vestrium lib. 1. de Judiciis aulæ Rom.

PROTEDÆ, *Faculæ de pineo ligno*, Papias.

PROTHI, seu *Proti*, appellati Primores, seu Præsides universitatis Judæorum, apud Siculos, ut patet ex Charta an. 1340. apud Rocchum Pirrum in Archiepisc. Messan. Ex Gr. πρῶτοι.

PROTHIREMARII. Sanutus lib. 2. part. 4. c. 21. *Quindecim Magistri Prothiremarii, qui sint deputati*

non

non solum ad remos, sed etiam ad faciendum astas lancearum & dardorum, &c. Vox hibrida, qui remigibus præsunt.

PROTOCANCELLARIUS, qui nostris *Archi-Cancellarius*: πρωτοκαγκελλάριος, apud Anonymum Combefisianum in Porphyrogenito n. 8.

PROTOCAPELLANUS, qui aliàs *Archipellanus*. Ita appellatur Hebroinus Episcopus Pictavensis in Charta Tabularii S. Mauri ad Ligerim apud Beslium in Episcop. Pictav. p. 24. Charta Franconis Episcopi Nivernensis in Tabular. S. Cyrici Nivern. Atto Ecclesiæ nostræ Archidiaconus, & domus nostræ protocapellanus.

PROTOCHARTULARIUS, Officium Monasticum, cujus mentio fit in Ritu electionis Abbatis Casinensis. Vide *Chartularius*.

PROTOCHRISTICOLA. *Magnus Imperii protochristicola*, Constantinus M. dicitur Glabro Rodulpho lib. 4. c. 6.

PROTOCOLUM, Liber ex glutine compactus, in quem acta publica referuntur. Errant enim qui putant esse memoriale, in quod raptim arca reponuntur, ut deinde in mundum redigantur, & perfectiùs extendantur, ut observat Cujacius ad Nov. 44. Ut enim hodie Chartæ habent notam aliquam, ex qua dignoscitur quis eam chartam præparaverit; ita habebant olim Chartæ brevem adnotationem quæ declarabat, quo Comite largitionum (sub cujus cura erant Chartariæ) quo tempore, & à quo præparatæ fuissent chartæ: ex eo quippe coarguebatur sæpe falsitas.

PROTOFORESTARIUS. Vide *Forestarius*.

PROTOJUDEX. *Protojudex Salerni*, in veteri Charta apud Ughellum tom. 7. Ital. Sacræ p. 571. 574.

PROTOMANDATOR. Vide *Mandator*.

PROTONOBILISSIMUS, Πρωτονωβελίσιμος, Dignitas Palatina apud Imperatores Constantinopolitanos, de qua diximus ad Alexiadem p. 339. Apud Ughellum in Archiepiscopis Barensibus, *Basilius Imperialis Protonobilissimus* subscribit chartam Ricardi Senescalli, Willelmi Wiscardi Ducis Calabriæ ex fratre nepotis, an. 1108. Manuel Comnenus Imp. CP. Ludovicum VII. *Protonobilissimum Regem Franciæ* appellat, in Epistola ad Alexandrum III. PP. quæ descripta legitur apud Baronium anno 1180. quæ quidem honorifica appellatio satis arguit Francorum Reges primo semper habitos loco apud exteros, quod peculiari Dissertatione attigimus ad Joinvillam.

PROTONOTARIUS. Vide *Notarius*.

PROTOPAPA, Πρωτοπαπᾶς, Dignitas præcipua in Ecclesiis Græcanicis, de qua Codinus de Offic. cap. 1. n. 30. & ibi Gretzerus & Goarus, & Meursius in Gloss. Hunc sic dictum contendit Leo Allatius lib. de Græcorum templis p. 135. quasi πρῶτον τῶν ἱερέων, *primum inter Sacerdotes*: unde *Archipresbyterum* vertunt interpretes ejusdem Codini. Sanè Scylitzes p. 717. & Joëles in Chronogr. p. 182. ajunt Eustathium promotum à Basilio Bulgaroctono ad Patriarcham CP. cùm esset antea πρῶτος τῶν πρεσβυτέρων τῶ ἐν βασιλείοις ναοῦ. Zonaras de eodem: Ος τῶ ἐν τῷ παλατίῳ ναῷ ἱερέων ἐπρώτευεν, id est qui erat πρωτοπαπᾶς τῶ παλατίω, uti hæc dignitas vocatur à Scylitze p. 612. πρωτοπαπᾶς τῶν βασιλείων, à Zonara p. 160. ubi de Styliano, qui à Glyca p. 306. πρωτοπαπᾶς τῶ παλατίω diserte nuncupatur. Quæ quidem appellatio gradui Protopapæ convenit, cum in Ecclesia Sophiana πρῶτος τῶ βήματος fuerit, id est, in consessu dignitatum Ecclesiasticarum intra Ecclesiæ cancellos secundus à Patriarcha consederit, ut est apud Codinum. Scribunt Rocchus Pirrus pag. 387. & Ughellus tom. 6. pag. 111. in Ecclesia Messanensi Clerum olim fuisse Græcum, cui præerat *Protopapa*, id est Archipresbyter Græcorum, istiusque dignitatis vestigium adhuc perseverare, & uti baculo cum duorum leonum capitibus. Sic etiam in Ecclesia Bovensi appellari etiamnum Archipresbyterum monet idem Ughelius. Hunc vide, præterea tom. 9. p. 97.

PROTOPARENS, Vox hybrida, usurpata à Prudentio hym. 9. de Adam, in Synodo Landavensi sub Cerenhiro Episcopo, & à Thvvroczio in Hist. Hungar. 1. part. c. 2.

PROTOPATRICIUS, Dignitas in aula CP. qua donatus legitur quidam Cosmas Anthius Imperatorius Protonotarius, & Strategus Siciliæ & Longobardiæ sub an. 893. apud Ughellum in Archiepisc. Beneventan. n. 44. Πρωτοπατρίκιος, apud Malchum in Hist. Byzant. *Aspar primus Patriciorum*, apud Marcellinum Comitem in Chronico. Πρωτοπατρικίω ἢ Κόμητος τῶ ὀψικίου memini, etiam alicubi Theophanes.

PROTOPINCERNA, Primus Pincernarum, dignitas in Palatio Regum Francorum, de qua Joannes VIII. PP. Epist. 216. Vide *Pincerna*.

PROTOSECRETARIUS, primus Secretarius apud Anastasium in Collectaneis p. 254. qui πρωτοσηκρῆτις ἢ ἐπισολογράφος, apud Anonymum de Templo S. Sophiæ. Vide quæ de hac dignitate adnotamus in Notis ad Cinnamum p. 493.

PROTOSEVASTUS, Ex Gr. Πρωτοσέβαστος, Dignitas in Palatio Constantinopolitano præcipua, ab Alexio Comneno Imp. primùm inventa, qua fratrem Adrianum donavit, ut habent Anna Comnena & Zonaras. Willelmus Tyrius lib. 18. cap. 24. *Duo nepotes ejus, fratres uterini, Joannes scilicet Protosevasto, & Alexius Protostrator, qui inter illustres sacri Palatii primum obtinebant locum.* Adde lib. 20. cap. 1. Rogerius Hovedenus pag. 595. *Quendam habebat amasium, qui vocabatur Græcè Protosevastos, Latinè verò Comes Palatinus, &c.* Perperam *Prothosalvaston* scribitur apud Radulphum de Diceto an. 1182. Hanc porrò dignitatem Duci Venetiarum olim concessam ab Impp. CP. observavimus in Notis ad Alexiadem p. 311. Vide Codinum de Offic. aulæ CP. & quæ ad eum commentantur Gretzerus & Goarus, præterea Meursii Gloss.

PROTOSCRINIARIUS, Dignitas in Ecclesia Romana, in Vita S. Sebastiani Martyris, & in Chronico Farfensi p. 67.

PROTOSPATHARIUS, primus & Princeps Spathariorum. Glossæ nomicæ: Ἰλλούστριος, πρωτοσπαθάριος. Leo Ost. l. 1. c. 51. (al. 52.) de Symbaticio: *Imperialis Protospatharius & Stratigo Macedoniæ, &c.* *Basilius Protospatharius Imperatoris*, cap. 36. *Sisinnius Imperialis Protospatarius*, apud Guillelmum Biblioth. in Adriano II. PP. p. 228. *Michael gloriosus Protospatharius*, in Epist. 8. Nicolai I. PP. ad Michaelem Imp. initio. Vide Gloss. Meursii, & infrà in voce *Spatharius*.

Protospatha, eadem notione. Vetus Epitaphium in Basilica S. Basilii, Brundusii:

> —— *Illustris, pius actibus atque refulgens,*
> *Protospata Lupus urbem hanc construxit ab imo.*

Ignotus Barensis in Chron. an. 981. *Occisus est Sergius Protospata à Barensibus.* Occurrit apud Lupum Protospatam an. 973. 979. 1035. 1054.

PROTOSTRATOR, Primus Stratorum, dignitas in aula Constantinopolitana, cui Stabuli Imperatorii cura incumbebat, ut est apud Cinnamum & Zonaram. Willelmus Tyrius lib. 18. cap. 24. *Joannes videlicet Protosevasto, & Alexius Protostrator, qui inter illustres sacri Palatii primum obtinebant locum.* Vide quæ de hac dignitate congessimus in Notis ad Cinnamum pag. 474. 475.

PROTOSYMBOLUS, Saracenorum Princeps ita appellatus. Andreas Silvius in Chronico Marcianensi an. 586. *Hic* (Mahomet) *in Regno Saracenorum quatuor Prætores statuit, qui Amiræi vocabantur. Ipse verò Amiras dicebatur, vel Protosymbolus.* Historia Miscella lib. 19. p. 600. *Mortuus est Muhavias Protosymbolus Saracenorum,*

norum, qui fuit Prætor annis 20. & Amiræ functus officio annis 24. Adde p.616. 648. edit. Canisii. Acta SS. 40. Martyrum n. 12. Αἰθιοπὰς ἐκεῖνος Πρωτοσύμβολος τῶν Ισμαηλιτῶν ἔθνος, οὕτω γὰρ τοὺς αὐτῶν ἐθνάρχας ἀποκαλοῦσι. πρωτοσύμβολος τῶν Αγαρηνῶν, apud Cedrenum in Leontio p.443. ubi Zonaras p.77. ὁ τῶν Αγαρηνῶν Πρωτοσύμβολος, οὕτω γὰρ ἐκάλουν τοὺς σφῶν προεξάρχοντας. Σύμβουλος simpliciter dicitur in VII. Synodo Act. 5. p.617. edit. 1618. qui πρωτοσύμβουλος paulò antè nuncupatur. Vide Leonem Grammaticum p. 454. Aliter vocem hanc usurpat Joannes Hierosolymitanus in Vita S. Joannis Damasceni p.245. edit. Romanæ, pro primo scilicet Consiliario: ὁ δὲ τῶν Σαρακηνῶν ἀρχηγὸς τὸν Ιωάννην εἰσκαλεσάμενος προεχειρίζετο πρωτοσύμβολον. Et p g.253. Καὶ πρῶτος ἔσῃ αὐτοῖς ἡμετέροις συμβούλοις, οὐδὲν γὰρ πράξαιμεν πώποτε τῶν λοιπῶν ἄνευ σῆς παραινέσεως καὶ συμβουλῆς.

PROTOSYNCELLUS, primus Syncellorum Patriarcharum, vel Episcoporum, qui plures erant, ut suo loco docemus. Dignitas Ecclesiastica in Græcanica Ecclesia nota, atque adeo in Sicilia sub Normannicis Principibus, ut ex aliquot Chartis colligitur, quæ habentur apud Ughellum tom.9. Italiæ sacræ p.590. & 628. ubi perperam *Protosyntullum* editur, *pro Protosyncellum*. Vide Gloss. Meursii, Gretzerum & Goarum ad Codinum de Offic. aulæ CP. & infrà in voce *Syncellus*.

PROTOTHRONUS, Græcis πρωτόθρονος Anastasius ad Concil. VIII. act. 1. *Protothronum, sessorem* interpretatur: *eorum scilicet Episcoporum, qui ad Patriarchalem Ecclesiam pertinent.* Willel. Tyrius lib.14. cap. 12. *Certum est autem, quòd inter tredecim Archiepiscopos, qui à diebus Apostolorum Sedi Antiochenæ subditi fuerunt, Tyrensis quidem primum locum obtinuit, ita ut in Oriente Protothronos appelletur.* Scylitzes pag. 629. de Tryphone Patriarcha CP. Καὶ γράψας, ἐκπέμπει διὰ τοῦ Πρωτοθρόνου τῷ βασιλεῖ. Zonaras in Leone Philosopho, de Stephano Pat. CP. Καὶ ὅτι μὴ Ηρακλείας ἀρχιερεὺς ὑπὸ τοῦ Πρωτοθρόνου κεχειροτόνητο. Adde Glycam pag. 423. 1. edit.

PROTRACTIO. Ordinarius Præmonstratensis cap. 3. *Cantore autem Alleluya incipiente, à Choro non reincipitur; sed finalis protrahitur. Sed sive in Graduali & versu suo finalis protractio non omittatur.* Vide *Pneuma*.

PROTRACTUS, In jus tractus. Consuetudines Arkenses an. 1231. in Tabular. S. Bertini: *Si protractus fuerit, quod arma portaverit, quæ à Choro sunt prohibita, tres libras emendabit.* Charta Guidonis de Castellione Comitis S. Pauli an. 1257. in eodem Tabul. *Omnes emendas, in quibus homines de Arkes damnati sunt & protracti pro facto cujusdam hominis inventi mortui, vel submersi, &c.*

PROTUTELA, Primæ exercitus aciei ducatus, præfectura, ut *Retutela*, extremæ, *l'Avant-garde*, & *l'Arriere-garde*. Hugo de Cleeriis de Senescallia Franciæ: *Comes* (Andegavensis) *cùm in exercitu Regis fuerit, vel ierit, protutelam faciet ei: in reditu retutelam.* Infrà: *De cætero Comes appellatur Major in Francia propter retutelam, quam facit in exercitu Regis.*

PROVENDA. Vide *Præbenda*.

PROVERBIARI, *Proverbia dicere, vel proverbia vituperare: hinc proverbiosus, proverbiositas*, Ugutio. Vox Italica: Pergaminus: *Proverbiare, rampognare, rimproverare, dir villania. Proverbiosamente, villanamente, ingiuriosamente.*

PROVERBIATOR, Autor libri Proverbiorum, dicitur Anastasio Bibliothecario, apud Baron. an. 869. n.84. & in Præfat. ad VIII. Synodum sub finem.

PROVIDENTIÆ, Provisiones annonariæ, vel etiam aliæ ad victum, Gall. *Pourvoyances*. Πρόνοιαι, eadem notione apud Pachymerem lib.1. c. 4. lib. 9. c. 8. & alibi. Statuta Davidis II. Regis Scotor. cap. 48. *Item ordinatum est, quod exnunc & in posterum omnes captiones, & omnia, quæ capientur ad expensas Regis, legitimè & debitè persolventur, —— & quòd in ejusmodi captionibus seu providentiis, non fiet taxatio juxta numerum Davatarum seu Baroniarum: sed secundùm verum valorem bonorum.* Knyghton. an. 1354. *Hilaritas dapum & poculentorum omnibus venire volentibus & refici cupientibus semper parata erat, quamdiu ibi moram traxit, & talem providentiam ibi fecerat, quod tota curia mirabatur. Providentia vini ante adventum suum in cellaria sua erat centum doliorum.* Vide alibi.

PROVINCIA, Diœcesis Metropolitani. Bonifacius I. PP. Epist. 3. *Synodi Constitutio Nicænæ —— præcipit, per unamquamque provinciam jus Metropolitanos singulos habere debere, nec cuiquam duas esse subjectas.* Vide Concilium Emerit. c. 8. Pelagius II. PP. Epist. 8. *Scitote, certam provinciam esse, quæ habet decem vel undecim civitates, & unum Regem, & totidem minores potestates sub se & unum Episcopum, aliosque suffraganeos decem, vel undecim Episcopos judices, ad quorum judicium omnes causæ Episcoporum & reliquorum Sacerdotum ac civitatum causæ referantur, & ab his omnibus juste consonâ voce discernantur, nisi ad majorem autoritatem fuerit ab his, qui judicandi sunt, appellatum.* Occurrit passim. Vide *Parochia*.

Provincia, Gradus cognationis & affinitatis in nuptiis. Vox efficta, ut videtur, à *vicinia*. Capitula Theodori Cantuar. Episc. c.13. *In tertia provincia ... provinciæ carnis secundùm Græcos licet habere, sicut scriptum est in Lege: in quinta secundùm Romanos: tamen in quarta non solvunt conjugium, postquam factum fuerit. In tertia provincia non licet uxorem alterius post obitum ejus habere.* Quidem ex ingenio emendant *progenie*.

PROVINCIALES, Monetæ Comitum Provinciæ, quarum usum ac *cursum* interdixit S. Ludovicus in Statuto de Monetis, ubi *Provinciaux* appellantur. Charta, descripta à Gassendo in Notitia Ecclesiæ Diniensis p. 84. *Solvit in decima Præpositus pro Præpositura 75. libr. Provincial. refortiat.*

PROVISIONES, apud Ammianum lib. 17. pag. 90. pro annonis necessariis ad victum. *Provisio annonaria*, apud Pollionem. Corippus lib.3.

——Gratisque dari provisa jubemus.

Provisio, Diploma Pontificium vel Regium, quo quis in possessionem beneficii Ecclesiastici, vel officii alicujus civilis mittitur, quod à Pontifice aut Principe confertur. Vide Canonistas.

Provisiones, Decreta. Guillelmus Rishangerus an. 1260. *Rex autem quia juraverat cum Edvvardo primogenito suo & Baronagio provisiones Oxonienses se inviolabiliter servaturum, &c.* Ita appellat decreta facta in Parlamento Oxoniæ an. 1258. de quo Matth. Paris hoc anno. Adde eundem an. 1244. p. 433. 475.

PROVISOR, Gr. Ἐπίσκοπος, *Episcopus*. Charta anni 1111. in Bibl. Cluniac. p.579. *Ricuinus Dei gratia Provisor Tullensium Pontio Abbati Cluniacensi, &c.*

Provisor Monasterii, cui Thesaurus Monasterii commissus erat. Ingulfus p.887. Abbas Tarketulus---*Dominum Egelricum tunc Provisorem suum, statum domus tam in thesauris, quam in jocalibus aliis jussit ostendere, &c.* Infrà: *Vasa verò aurea & argentea multa, quæ omnia integra in necessitatem Monasterii sub Provisoris & Procuratoris custodia deputaverat conservanda. Erant enim ambo Egelrici cognati sui secundùm carnem, & fratres secundum Deum religiosissimi, alter Monasterii Provisor, alter Procurator: Provisor in temporalibus tractandis prudentissimus: Procurator, vir Scholasticus, & omnium litterarum scientia profundissima imbutus.* Ita *Provisores* in Monasterio eos, qui rerum sæcularium curam habebant, seu qui necessaria emebant, inferebant, exportabant, & lites & cætera negotia procurabant, vocant. Regula S. Aureliani c.19. 48. & Regula S. Cæ-

ſarii ad Virgines c.39. Chronicon S. Michaelis Virdun. *Is quoq; Ermengodus ordinavit——quid Abbas, quid Proviſor panis, & ſalis, ſaginminis, quid Proviſor piſcium, quid Proviſor vini, quid Proviſor luminarium, quid Proviſor pauperum, quid Proviſor hoſpitum habere deberent, & inde Abbati reſponderent.* Vide Regulam Tarnatenſem cap. 11.

Proviſores victualium, quos noſtri *Pourvoyeurs* dicunt, apud Thomam Walſinghamum p.279. & in Itinere Camerarii Scotici cap. 17.

Proviſor ſtudiorum. Antiquæ Definitiones Ordinis Ciſtercienſis diſtinct. 9. cap. 41. *Monachus verò qui prædictorum ſtudiorum cuilibet pro tempore præpoſitus fuerit, non Prior; ſed Proviſor vocetur, & ubique extra ſtudium ſtet in dextero choro immediatè poſt Abbatem, &c.* ubi plura de ejus officio.

Proviſores exteriorum, apud Præmonſtratenſes in eorum Statutis diſt. 2. c. 10. dicuntur ii, *ad quos pertinet exteriora providere, circuire curias & carrucas, & domos in eis conſtruere, numerum animalium ſcire, &c.*

PROVITRIX, *Providentia dotata*, Baudovinia in Vita S. Radegundis Reginæ: *Hoc donum cœleſte provitrix optima, gubernatrix bona,—— in Monaſterio dimiſit.*

PROVODNAREM, Tributi aut exactionis ſpecies, apud Bohemos, in Charta Ottocari Regis an. 1221. in Bohemia pia p. 88.

PROVOLVENS. Anſelmus Epiſc. Havelbergenſis lib. 2. Dialog. c. 11. *Nechites Archiepiſcopus Nicomediæ dixit: Satis placet quod dixiſti: ſed, quæſo, concedis, quòd Pater Spiritus ſancti, qui eſt proceſſibilis, ſit Emiſſor, quod Græci noſtri vocant Provolvens.* Et infrà, ubi ita Anſelmus: *Utrum autem duo Emiſſores, ſeu duo datores rectè dici queant, tua intereſt dicere, qui induxiſti hoc nomen Græcum, Provolvens, quod apud nos, ſicut tu dicis, ſonat Emiſſor.* Sed utrobique legendum *Provoleus*, ex Gr. προβολεὺς, qua voce utitur Dionyſius Areopagita. Vide S. Hieronym. lib. 2. in Ruffinum cap. 5. ubi vocem προβολὴν non intellexit interpres Marianus Victorius. Adde, quæ afferimus, in Gloſſ. med. Græc.

PROUVATIA. Vide *Præbenda.*

PROXIMARE, appropinquare. Utitur Solinus cap. 11. & 20.

PROXIMUS. *Proximi ſcriniorum*, qui Magiſtro ſcriniorum proximi erant, quorum dignitas *Proximatus* dicitur, eaque ampliſſima erat, adeo, ut Comitum dignitate ornarentur, ut eſt in titul. 26. Cod. Th. lib. 6. de Proximis, Comitibus, &c. ubi multa Jacobus Gothofredus. Concilium Calchedon. act. 1. Παρόντος Μάμα τοῦ περιβλέπτου Κόμητος καὶ Προξίμου τοῦ θείου σκρινίου τῶν λιβέλλων, καὶ τῶν θείων κογνιτιόνων. Infra mentio fit Cæterii eadem dignitate inſigniti.

Proximus Admiſſionum, apud Ammianum lib. 22. Extat Epiſtola 58. Theophylacti Bulgar. inſcripta, τῷ Προέδρῳ καὶ Προξίμῳ τῷ Παντέχνῃ. Vide Meurſium in Πρόξιμος.

Proximus, Affinis, Lex Burgund. tit. 36. *Pretium ei, qui eſt proximus mulieri, quam adulteravit——cogatur exſolvere.* Liber MS. cui titulus, *le Miroir: Tu dois amer ton proiſme auſſi ke ti meiſmes.* Ex Lat. *Diliges proximum tuum, &c.*

Proximus amicus, Leguleis Anglis dicitur is, qui *gardiam* ſeu cuſtodiam habet in *ſocagio*: nam cùm quis ſaiſitus de terris in ſocagio decedit, relicto filio impubere & minore annorum 14. *proximus amicus*, ſeu ſanguine proximus, ad quem minoris hæreditas pervenire non poteſt, ejuſdem minoris cuſtodiam habet, & illius terræ, donec annum 14. ætatis attigerit, tunc ille totam terram & reditus ei reſtituit, deductis rationabilibus impenſis. Raſtallus.

PRUGIRE. Vide *Rugitus.*

PRUINA, *Artium doctrina, eruditio honeſtarum.* Ita Papias MS. & editus.

PRUMULUS. Gloſſ. Latino-Theotiſ. *Paranymphus, Prutcboto.* Alibi: *Paranymphus, prumulus.*

PRUNARIUS, Prunus, *Prunier*, in Capitulari de villis c. 70.

PRUNELLUM, Prunum ſilveſtre, noſtris *Prunelle*, unde *Pupillæ* nomen. Fortunatus l. 11. Poëm. 16. *de Prunellis:*

> *Tranſmiſſas epulas, quæ pruna nigella vocantur.*

Infrà:

> *Si modo dignaris ſilveſtria ſumere dona.*

Prunella, Prunula, aut Globuli nigelli inſtar prunelli. *Prunellatus*, prunulis aut globulis nigellis diſtinctus. Hiſtoria Epiſc. Autiſiodor. cap. 20. *Item grabatam unam mediaπam anacteam penſantem libr. 3. & habet in fundo ſigillos 4. & in gyro prunellas, &c.* Infrà: *Item urceum anacteum penſ. libr. 3. & habet anſam prunellatam, & in medio caput hominis.*

PRUTISSIMUS. Charta Alamannica 50. Goldaſti: *Donatumque in perpetuum eſſe volo, & prutiſſima voluntate confirmo.* Pro promptiſſima, vel puriſſima.

PRUVINENSIS MONETA, ſic dicta moneta Comitum Campaniæ, quòd in oppido Pruvinenſi cuderetur. Hinc *Libræ Pruvinenſium*, apud Arnulfum Lexovienſ. in Ep. p. 56. in Chronico Ceccanenſi, ſeu Foſſæ novæ an. 1201. 1202. 1209. 1216. & alibi paſſim. Charta an. 1216. apud Ughellum tom. 3. p. 499. *Nos profitemur mutuò recepiſſe——20. libras bonorum Proveſinarum Senarum.* Chron. MS. quod legitur in Tabulario S. Maglorii:

> *L'an mil deus cens & vint-trous,*
> *Fiſt Thibaut ſa monnoie abatre,*
> *La viez monnoie de Prouvins,*
> *Où l'on boit ſouvent de bons vins.*

PRYK. Vetus Scheda apud Spelmannum: *Tenet 4. meſſuagia —— per ſervitium inveniendi unum equum, unum ſaccum, & unum pryk in guerra Walliæ, quandocumque contigerit Regem ibi guerrare.*

PSACHNION, ψάχνιον, Veſtis ſummorum Pontificum, & Patriarcharum propria. Hiſtoria de Exilio S. Martini PP. p. 92. *Et continuò exclamans Sacellarius, quemdam aſtantium Excubitorum tonſorem præcepit ſine mora auferre Pſachnion ſummi & Apoſtolici atque Paſtoris omnium Chriſtianorum.* Et mox: *Cùm ergo incidiſſet Pſachnion beati viri Excubitor, & corrigiam campagiorum ejus, &c.* Quibus locis Baronius an. 651. n. 12. & 13. *Pſachnion* habet, & *Compagiorum*; ſed perperam, ubi de vocis notione videant eruditi, an bene conjectet? Ego verò legendum putem *Sacchion*, ex Græco-barbaro σάκκιον, nam *Saccus* veſtis fuit Patriarcharum. Vide in hac voce. Occurrit apud Joannem Diaconum in Vita S. Joſephi Hymnographi n. 25. vox Λεφάχνιον, ſed hîc pallam altaris videtur ſignificare.

PSALLENTIA, Cantus, ordo & ratio canendi, ex Gr. ψάλλειν, Canere. Epiſt. 2. Damaſi PP. *Peto etiam tuam Charitatem, ut ſicut à rectore tuo Alexandro Epiſcopo didiciſti, Græcorum pſallentiam ad nos dirigere tua Fraternitas dignetur.*

PSALLENTIUM, & *Pſallentia*, Cantus Eccleſiaſticus, laudum divinarum, Pſalmorum, & Hymnorum concentus. Anaſtaſius in Hadriano: *Conſtituitque per unam quamque hebdomadam quinta feria cum pſalterio, ut à Diaconia pauperes uſque ad balneum pergerent.* Frodoardus in Stephano II. PP.

> ——*Nocturnis reparat pſallentia ſacris.*

In Adriano:

> *Diverſis Monachûmq; choris pſallentia ponens*
> *Reſtaurat.*

Utuntur Gregorius Turon. lib. 1. Hiſt. c. ult. l. 2. c. 21. 37. lib. 3. c. 5. 18. l. 4. c. 6. l. 5. c. 21. l. 6. c. 26. l. 7. c. 1. l. 9. c. 39. lib. 1. de Mirac. c. 6. 33. 37. 39. 51. 75. 76. 79. 89. lib. 2. c. 2. 34. de Gloria Confeſſ. c. 20. 47. 72. de Vitis Patrum cap. 1. &c. Fredegarius in Chron. cap. 79. Capitula Caroli M. lib. 5. c. 220.

c. 220. Vita S. Amati Abbat. cap. 20. apud Mabillonium, Baudouinia in Vita S. Radegundis c. 19. 28. Rupertus lib. 10. de Divin. Offic. cap. 17. Paulus Diacon. Neapolit. in Vita S. Mariæ Ægyptiacæ cap. 4. Vita Aldrici Episcopi Cenoman. pag. 20. 106. &c.

PSALLIANI, Hæretici, de quibus sic S. Augustinus lib. de Hæres. *Psallianorum hæresim postremam posuit Epiphanius, quod nomen ex Lingua Græca est: Græce autem dicuntur* εὐχῖται, *ab orando sic appellati.* Sed cùm ii ab Epiphanio *Massaliani* appellentur, restituenda indubiè hæc vox, pro *Psalliani*, apud Augustinum.

PSALMISTÆ, Cantores, ψάλται in Concilio Laodic. can. 23. & Calched. can. 14. ubi vetus interpres ψάλτας, *Psalmistas*, vertit. Vett. Glossæ: *Psalmista*, ψάλτης. Rabanus lib. de Ord. Antiphon. c. 11. *Lectores a legendo, Psalmistæ à psalmis canendis vocati. Illi prædicant populis, quid sequantur: illi canunt; ut excitent ad compunctiones animos audientium.* Idem de Instit. Cleric. lib. 3. cap. 48. *Psalmistam autem & voce & arte præclarum illustremque esse oportet, ita ut oblectamento dulcedinis animos excitet auditorum. Vox autem ejus non aspera, vel rauca, vel dissona; sed canora erit, suavis, liquida, atque acuta, habens sonum & melodiam sanctæ Religioni congruentem, &c.* S. Eulogius in Documento Martyrii: *Non promit Cantor divinum carmen in publico, non vox Psalmistæ tinnit in choro, non lector concionatur in pulpito, non Levita evangelizat in populo, non Sacerdos thus infert altaribus.* De eorum officio sic Isidorus Hispal. in Epist. ad Ludefred. Episc. Cordub. *Ad Psalmistam pertinet officium canendi, dicere benedictiones, laudes, sacrificium, responsoria, & quidquid pertinet ad cantandi peritiam.* Vide eundem lib. 2. de Ecclesiast. Offic. cap. 12. & Papiam. Ut verò promoveantur ad hunc gradum, docent Concilium Carthag. IV. can. 10. & Ordo Romanus: *Psalmista, id est, Cantores, possunt absque scientia Episcopi, sola jussione Presbyteri, officium suscipere cantandi, dante eis Presbytero, vel potiùs Episcopo Antiphonarium in manus, & dicente sibi: Videte, ut quod ore cantatis, ore credatis; & quod corde creditis, operibus probetis.* Ita in lib. 1. Sacrament. Eccl. Roman. cap. 95. Gillebertus Lunicensis Episcopus de Usu Ecclesiastico: *Quia verò quilibet de Choro sola jussione Presbyteri potest officio Psalmistæ fungi, psallere scilicet sive cantare, in numero graduum Ecclesiæ Psalmistas non ponimus.* At Concilium Carthag. III. can. 21. Clericorum nomen etiam Lectores, & Psalmistas, & Ostiarios retinere ait. Vide Rodericum Tolet. lib. 9. Hist. Hisp. c. 12. Hariulfum lib. 2. Chr. Centul. cap. 11. &c.

Psalmistatus, Dignitas & ordo Psalmistæ, Durando lib. 2. Ration. c. 1. n. 51. c. 3. n. 1. Lindwoodus: *Prima tonsura, quæ apud nos vocatur Psalmistatus, non est ordo; sed tantùm dispositio ad ordinem.*

PSALMISTANI, iidem qui *Psalmistæ*, apud Odonem Cluniac. in Vita S. Gerardi Comitis Aureliac. cap. 11. ubi perperam editum puto pro *Psalmicani: Advocat Clericos, qui tum fortè aderant, & cum his omnes Psalmistanos, &c.* Eckehardus junior de Casib. S. Galli cap. 14. extremo: *Et quos ille rogabat Psalmicanos.*

PSALMICINES, Psaltæ, cantores, *Clerici Psalmicines*, apud Sidonium lib. 5. Epist. 17. Warnefridus de Gestis Longob. lib. 1. cap. 26. de S. Benedicto:

Psalmicen assiduus nunquam dabat otia plectro.

Citatur hic versus ab Helgaudo in Roberto Rege. Utitur etiam Vincentius Belvacensis lib. 25. cap. 26.

PSALMODIZARE, Psalmos cantare, vel cantare eo cantu, quo Psalmi concinuntur: Gallis, *Psalmodier.* Provinciale Eccles. Cantuar. lib. 1. tit. 14. *Quando & ubi Matutinæ & Missæ & aliæ Horæ cum nota dicuntur, legentes & psalmodizantes.* Utitur etiam Concilium Maghfeldense an. 1330. *Canentes, legentes, & psalmodizantes.* Et Ordinarius MS. Ecclesiæ Rotomagensis: *Magnificat psalmodizatur de sexto tono.*

PSALMUS. S. Augustinus in Psalm. 4. *Psalmi dicuntur, qui cantantur ad Psalterium, quo usum esse David Prophetam in magno mysterio prodit Historia.* Idem in Psalm. 67. *Inter Psalmum & Canticum hoc interest, quod Canticum ore profertur, Psalmus autem visibili organo adhibito, id est psalterio canitur.* Gregorius Nyssenus tract. 2. in Psalm. cap. 3. Ψαλμὸς μέν ἐστιν διὰ τοῦ ὀργάνου τοῦ μουσικοῦ μελῳδία. Lexic. Gr. MS. Reg. sign. 930. ψαλμὸς, λόγος μουσικὸς, ὅταν εὐρύθμως κατὰ ἁρμονικοὺς λόγους πρὸς τὸ ὄργανον κρούηται, ἢ ᾠδὴ τῷ Θεῷ προσφερόμενος. Adde Eucherium de Quæst. utriusque Testam. Papiam, & alios. *Cum Psalmis ad sepulturam cadavera deducere*, in Concilio Braccarensi an. 563. c. 16.

Psalmi Abecedarii, apud S. Augustinum Enarrat. in Psalm. 118. concione 32. quorum versus quilibet à primis litteris alphabeti incipiunt. Ejusmodi est Psalmus, quem scripsit idem Augustinus contra partem Donati, de quo hæc ille lib. 1. Retract. cap. 20. *Psalmum qui eis cantetur, per litteras feci; sed usque ad V. litteram: tales enim Abecedarios appellant.* Vide Vitam S. Isidori Episcopi Hispalensis cap. 6.

Psalmi Alleluyatici, S. Hieronymo Epist. 7. 17. 137. dicuntur, qui pro titulo habent *Alleluya*, cujus inscriptionis nullam aliam rationem afferunt, quàm quòd Psalmi isti singularem ac festivam Dei laudem præ aliis contineant: ii sunt numero 20. nempe 104. 105. 106. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 134. 135. 145. 146. 147. 148. 149. 150.

Psalmus aperitionis, nempe, *Domine labia mea aperies, &c.* Regula Magistri cap. 44. *Oportet in nocturnis ab Abbate dici versum Aperitionis.* Vide Amalarium de Offic. Eccl. lib. 3. cap. 9.

Psalmi Baptismales, numero tres, qui recitantur in *diebus baptismalibus*, nempe in Dominica nocte Resurrectionis Domini, & Pentecostes, quia tria vitia originalia, suggestionem scilicet Diaboli, carnis delectationem, & consensum animi à Catechumenis repelli postulat Ecclesia, ut ait Amalarius lib. 4. de Divin. Offic. cap. 43. & 48. apud Mabillonium. Adde cap. 23. Honorium Augustod. lib. 3. cap. 144. & Durandum lib. 6. Ration. cap. 89. n. 4.

Psalmus Cantici, est cum organo præcinente subsequens & æmula organi vox chori cantantis auditur, modum psalterii modulis vocis imitata. Ruffinus Aquileiensis in Psalm.

Psalmus Confessionis, τῆς ἐξομολογήσεως, apud S. Basilium Epist. 63.

Psalmi directanei. Vide *Directaneus.*

Psalmi Dominicales, qui diebus Dominicis in Ecclesia recitari solent. Martyrolog. cap. 41.

Psalmi familiares, apud Lanfrancum in Decretis pro Ord. S. Benedicti cap. 1. sect. 3. & Udalricum in Consuet. Cluniac. Monaster. lib. 1. cap. 46. dicuntur *ii, qui in omnibus 12. lectionibus horas sequuntur:* quorum *laboriosa, imo pluribus odiosa paulatim multis de causis est adaucta multiplicitas, quæ quia multos gravabat, multorum, & totius pene conventus postulatione in hac parte immutata est.* Verba sunt Petri Abbatis Cluniac. in Statutis Ord. Clun. cap. 21. Vita S. Gilberti de Sempringham: *Dictis prius quibusdam Psalmis familiaribus pro se suisque, &c.*

Psalmi feriales, qui diebus ferialibus, seu in feriis in Ecclesia recitantur. Microlog. cap. 54.

Psalmi Graduales, Quindecim Psalmi, qui ad quinque parvas Horas congruè distribuuntur, in quotidiano Officio Deiparæ, ut ait Radulphus Tungrensis lib. de Canonum Observ. cap. 20. 21. Vide Eucherium de Quæst. utriusque Testam. Durandum lib. 5. Ration. c. 2. n. 39. & supra in *Graduale.*

Psalmus invitatorius: ita appellatur Psalm. 94. *Venite exultemus, &c.* in Addit. 1. Capit. c. 66. in Ordine Romano, apud Alcuinum, Petrum Damian. Amalarium,

Honorium lib.2. c.1. Herbertum de Miracul. lib.2. c.9. in Vita Alcuini n.5. &c. quod *populum ad laudem Dei invitet*, ut habent Amalarius lib. de Ord. Antiph. c.21. lib. 4. de Eccl. Offic. c.9. Petrus Damian. de Dominus vobiscum c.7. Beletus cap.25. Durandus lib.5. cap.3. n.10. 11. 12. &c. quibus interdum nudè *Invitatorium* appellatur, quod suaviter censuit Vossius, esse certum Monasterii locum, quò invitarentur Monachi ad laudandum Deum. Sed hac in re parcendum heterodoxis, viris quantumvis doctissimis, rerum nostrarum minùs scientibus.

Psalmus Misericordiæ, Quinquagesimus, *Miserere mei*: ita appellatur à Gervasio Tilleberiensi in Otiis Imp. Decisione, seu parte 1. *Torqueri se asserit, eo quòd seculum Deo præponens, Psalmum Misericordiæ Psalmo tam breviusculo postposuerit.*

Psalmus Proœmiacus, προοιμιακὸς, sic dictus 103. *Benedic anima mea Dominum*, quod ab eo Græci Vesperas, Missam, aliaque officia auspicentur.

Psalmi plebeii & vulgares, à privatis imperitisque hominibus compositi, qui in Ecclesia decantari vetantur, can. ult. Concilii Laodiceni, ubi ἰδιωτικοὶ dicuntur: *Plebeii*, veteri interpreti, quo loco Glossæ interlineares MSS. plebeios, *versificos Psalmos* interpretantur, qui in Concilio Braccarensi an. 563. c.12. vetantur. Nec aberrat ab hac interpretatione Agobardus lib. de Divina Psalmodia: *Sed & reverenda Concilia Patrum decernunt, nequaquam plebeios Psalmos in Ecclesia decantandos, & nihil poeticè compositum in divinis laudibus usurpandum*; præcipuè verò, ut subdit, ab hominibus quibuslibet, *quorum nec nomina, nec sensum, nec fidem novit Ecclesia.* Adde Martinum Braccar. c.67. Capitularia Attonis Episc. c.58. & quæ observant Menardus ad Regulas Monastic. p.381. & Henricus Valesius ad Eusebium lib.7. cap.24. & Ferrandus in Præfat. ad Psalmos cap.15.

Psalmi Pœnitentiales, Vetus Pœnitentialis MS. *Cantetque 7. Psalmos pœnitentiales id est Domine ne in furore, & Miserere mei Deus secundum Miserere mei Deus meus, Deus misereatur nostri, Deus in adjutorium, Inclina Domine, De profundis.* Adde Appendicem ad Concilium Salegunstadiense an. 1022.

Psalmi prostrati dicuntur, qui ab humi prostratis in Ecclesia recitantur, apud Lanfrancum in Decretis pro Ordine S. Benedicti cap.1. sect.3. Liber Ordinis S. Victoris Parisiens. MS. cap.1. *Primum septem Psalmos de Cantico Graduum prostrati super sedes decantabunt.* Duos verò potissimum psalmos, *qui per singulas horas dicuntur à prostratis*, recenset. Udalricus in Consuet. Clun. lib.1. cap.3. *Ad Horas autem reliquas, post quatuor Psalmos, Horarum, ut ita dicam, appendicios, toto corpore prosternimur, ut duos Psalmos dicamus, primum de septem pœnitentialibus Psalmis, alterum de Canticis quindecim graduum.* Tabularium Brivatense: *Unusquisq; 2. Psalmos prostratus decantet.* Appendix ad Concilium Salegunstadiense an. 1022. *Tunc omnes prostrati decantent Psalmos illos pro Regis nostri & aliorum sui regni primatum sospitate.* Vide eundem Udalricum d. lib. c. 4. 12. & 52. Chronicon Andrense p.430. Joannem Episc. Abrinc. de Off. Eccles. p.36. Consuetud. Floriacensis Cœnobii p.393. in Bibl. Floriac. &c. Psalmi autem à stantibus concinebantur, ut observat Durandus lib.5. Ration. c.2. n. 36. Petrus Damian. lib.3. Epist. 8. p.301. graviter invehitur in Clericos, qui *resident*, dum vel *canonica Horarum celebrantur officia, vel etiam ipsa Missarum offeruntur terribilia Sacramenta.*

Psalmi refectionum, qui tam positâ quàm levatâ mensâ à Monachis recitari solent, *& peculiariter Deo de benedicenda aut commendanda esca per gratiarum actionem præbentur, & sine antiphona directanei dicuntur: sed in Dominica, vel in diebus festis cum antiphona, vel alleluja*, ut est in Regula Magistri cap.37. 43.

Psalmus Responsorius. Gregorius Turon. de Vitis Patrum c.8. *Egressus est in sacrarium, ubi dum resideret Diaconus responsorium Psalmum canere cœpit.* Idem lib. 8. Hist. cap.3. *Interea jam medio prandio peracto, jubet Rex ut Diaconum nostrum, qui ante diem ad Missas Psalmum responsorium dixerat, canere juberem, &c.* Vide *Responsorium.*

Psalmi Salomonis, quos ut apocryphos laudant S. Athanasius in Synopsi sacræ Scripturæ, S. Nicephorus Patr. CP. in Canone, & Theodorus Balsamon, qui, an ii sint? quos edidit post Adversaria sacra Ludovicus de la Cerda, alii viderint. Vide Ferrandum in Præfat. ad Psalmos cap.16.

Psalmi speciales, 7. *Pœnitentiales.* Capit. Aquisgr. an. 817. & Addit.1. Capit. c.50. *Ut prætermissis partitionibus Psalterii, Psalmi speciales pro eleemosynariis & defunctis cantentur.* Leo Ost. l.3. c.22. *Statuit---- quotidianis diebus orationem pro fulgure ad Missam publicam, & ad Psalmos speciales edici*, (al. *adjungi.*) Charta Heriberti Comitis Francor. an.27. Lotharii Regis in Tabul. Dervensis Monast. *Quotidie unam Missæ celebrationem pro me faciant, atque unum Psalmum per singulas regulares Horas persolvant, & cum septem specialibus Psalmis memoriam meam adjungant.*

Psalmi superpositi, in Regula Magistri cap.56. Vide *Superpositio.*

Psalmi Typicorum, apud Græcos dicuntur 22. & 145. quod hi in officio Typicorum recitarentur: eorum verò primus πρῶτα τυπικὰ, alter verò δεύτερα τυπικὰ dicebantur. Vide Goarum ad Euchologium.

In Psalmis venire. Charta an. 1123. apud Puricellum in Basilica Ambrosiana p.569. *Illæ vero oblationes, quæ offerentur in manibus Sacerdotum extraneorum, qui in psalmis veniunt, sine malo ingenio eorum sint, cui dare voluerint sine malo ingenio.*

Pœnitentia Psalmorum, in Pœnitentiali S. Columbani dicitur, cùm Monachus ob leviorem culpam certum Psalmorum numerum decantare, vel recitare, in pœnitentiam, jubetur. Adde Pœnitentiale Gregorii III. PP. c.24. Vide *Superpositio.*

Psalmellus, Antiphona ex Psalmo desumpta. Charta an. 1053. apud Puricellum in Monumentis Basilicæ Ambrosianæ p.428. *Et verò, qui cantat Psalmellum, denarios duos, &c.*

PSALTERATUS, Literatus, qui scit legere, *Psalterium* scilicet. Regula Magistri cap. 57. *Si vero in viam longiorem dirigatur, Codiculum modicum aliquibus lectionibus de Monasterio secum portet: ut quavis hora in via repausaverit, aliquantulum tamen legat: ita tamen si fuerit Psalteratus. Si verò non fuerit, tabulas à Majore superpositas Psalmis secum portet, ut ad refectionem prandii, aut ad mansionem quando applicuerit, aliquantulum quantum occurrerit, tamen meditetur, ut quotidie regulæ reddat, quod suum est.* At qui *Psalteratus* hîc, mox *Literatus* dicitur. Sed & solebant Clerici ac Monachi, atque adeo tenebantur totum Psalterium memoriter tenere: adeo ut qui ad Episcopum postularentur, & *Psalmos ignorarent*, rejecerit Gregorius M. PP. lib.4. Epist. 21. 23. 45. l.12. Epist.6. S. Hieronym. Epist. 4. ad Rusticum, qui Monachus fieri avebat: *Nunquam de manu & oculis tuis recedat liber; discatur psalterium ad verbum, &c.* Idem in Epitaph. Paulæ: *Non licebat cuiquam sororum ignorare Psalterium.* Sic Gennadius Patr. Constantinopol. neminem ordinabat, τὸ ψαλτήριον μὴ γινώσκοντα, ut est apud Theodorum Lectorem. Jo. Sarisber. lib.2. Policrat. c.28. *Dum enim puer ut Psalmos addiscerem Sacerdoti traditus essem.* V. de S. Anselmo lib. 1. Epist. 22. Joan. Moschum in Limon. cap.166. Jus Græcorum lib.6. p.435. 438. Haeftenum lib. 7. Disquisit. Monast. tract. 4. disq. 2. &c.

Psalte-

Psalterista, cantor Psalmorum. Longinus in Actis S. Stanislai Episcopi Cracov. *Fundationem aliquot millium fecerunt pro psalteristis, qui die ac nocte incessanter psalterium canendi in eadem Ecclesia obligationem habent.* Vide *Psalmista*.

PSALTERIUM. Glossæ Gr. Lat. Ψαλτήριον, *Sambucum*. Papias. *Psalterium, genus organi musici est, quod arte sex tenens, licet modulamine quodam sonorum suavitas quasi cantatio videatur, tamen non Canticum sed Psalmus de Psalterio nominatur. Canticum vero simplici voce cantantis exprimitur.* Auctor Mamotrecti ad 1. Paralip. cap. 12. *Psalterium dicitur canora cythara decem chordarum coaptata, quæ cum plectro percutitur: Nablum verò duodecim sonos habens digitis tangitur.* S. Augustinus in Psalm. 32. *Cythara est lignum illud concavum, tanquam tympanum, pendente testudine, cui ligno chordæ innituntur, ut tactæ resonent. Non plectrum dico quo tanguntur, sed lignum illud dixi concavum, cui superjacent, cui quodammodo incumbunt, ut ex illo cùm tanguntur tremefactæ, & ex illa concavitate sonum concipientes, magis canoræ reddantur. Hoc ergo lignum in inferiori parte cythara habet, Psalterium in superiore.* Id ipsum repetit in Psalm. 42. 56. 71. & 80. Ita etiam describitur Psalterium in Lexico MS. Reg. cod. 2062. Ψαλτήριον, ὀρθὸν ξύλον καὶ ἀπαρέγκλιτον· χόρδαι δὲ ἐν τούτῳ δέκα παρετείνοντο· ἑκάστη δὲ τῶν χορδῶν καθίεντο ἄνωθεν· δέκα γὰρ κόλαβοι εἴτουν πασσαλίσκοι πρὸς τὸν πῆχυν τοῦ ψαλτῆρος στρεφόμενοι, ἔτεινόν τε τὴν χόρδην καὶ ἐχάλων πρός τε τὸν ῥυθμὸν τῆς ἁρμονίας καὶ πρὸς τὸ τοῦ ψαλτῆρος βούλημα. Nicolaus de Braia in Ludovico VIII.

Tympana, Psalterium, cytharæ, symphonia dulcis.

His addenda quæ habet S. Hieronymus in Psalm 56. & alibi. Vide Quintilianum lib. 1. c. 16. & eundem Papiam. Præterea notata à Frontone Ducæo ad Hexaëmeron Basilii pag. 17.

Psalterium, Liber continens Psalmos Davidis, *qui liber Psalmorum* dicitur in Actis Apostol. cap. 1. S. Augustinus in Psalm. 118. *Codex Psalmorum, qui Ecclesiæ consuetudine Psalterium nuncupatur.* Extant hi versus de Psalterio Davidico:

Ter quinquagenos David canit ordine Psalmos,
Versus bis mille sexcentos sex canit ille.

Psalterium aperire. Vide *Sortes Sanctorum*.

Psalterium. Joannes Episcopus Abricensis de Offic. Ecclesiast. *In omnibus Horarum precibus semper, Miserere mei Deus: cui, si placet, unum Psalterium Psalmorum subjungatur.* Infra: *Post matutinum fratres in claustro*——*Psalterium cum Litania communiter dicant.* Ubi, ni fallor, intelliguntur septem Psalmi Pœnitentiales, quibus subnecti solent Litaniæ Sanctorum.

Psalterium denique appellatum observant viri doctissimi eam precationis formulam quam vulgo *Rosarii* nomenclatura donamus, eò quòd 150. Psalmorum Davidicorum numerum referat, eorumque vice substituatur. Cujus quidem Rosarii autorem vulgò S. Dominicum faciunt Scriptores, atque in primis Raimundus Capuanus in Vita S. Catharinæ Senensis n. 77. ubi ait Fratribus de Militia Jesu Christi à se institutis, *assignasse quemdam taxatum numerum Dominicæ orationis, ac Salutationis Angelicæ, quem pro qualibet Hora Canonica quotidie deberent perficere orando, ut à Divino officio non vacarent.* Vide *Capellina*.

Psalterium, Canticum in alterius infamiam compositum, apud Paulum JC. lib. 5. Sentent. c. 4.

PSEUDOALYTHINUS, Subpurpureus, non omnino purpureus, sed ad candicans accedens: quo sensu Auctor libri de Cœna Domini, qui inter Cypriani opera editus est, Josepho *Pseudoalitinam vestem* tribuit.

PSEUDOCALIDUS, Semicalidus, nostris, *Tiede*. Marcellus Empiricus cap. ult. p. 252. *Tum medicamen adhuc pseudocalidum diffunditur in mortarium.*

PSEUDOCASTELLUM, Munimentum extemporaneum, quod castelli vicem præbet. Fulcherius Carnot. lib. 3. Hist. Hier. c. 55. *Jam Turci quoddam pseudò castellum obsederant, & vi ceperant.* Nescio an hoc vocabulo expresserit Fulcherius, quod Joinvilla in S. Lud. *Chafaux* vocat. Vide ibi Notas nostras.

PSEUDOCASTUS, apud auctorem Prædestinati lib. 1. pag. 15.

PSEUDOCOMITATENSES, Numeri militares, sic dicti in Palatina militia, quorum mentio non uno loco in Notitia Imperii, & in Cod. Theodos. lib. 10. de Numerar. & l. ult. de Re militari, ubi multa Jac. Gothofredus.

PSEUDOCHORITA, pro *Pseudanachoreta*, utitur autor vitæ B. Stephani Abbat. Obasinensis lib. 1. cap. 5.

PSEUDOCONVERSUS, apud Lambertum Ardensem p. 175. *Pseudomonachus*.

PSEUDODOCTOR, in Capitulari Aquisgranensi an. 789. c. 80.

PSEUDOFILIUS, vox hibrida, apud Gregorium VII PP. lib. 1. Epist. 23.

PSEUDOFLAVUS, Subflavus, leoninus. Marcellus Empiric. cap. 8. p. 66. *Colore pseudoflavo, quasi leonino.*

PSEUDOFORUM, Posticum, ψευδόθυρον, nostris *Fausseporte*. Papias: *Pseudoforum, i. posticum, i. latens ostium remotum à publico.* Perperam in edito, *Pseudorum*, & in MS. Navarræo, *Pseudororum*. Sulpitius de Vita S. Martini lib. 3. dial. 16. *Vidi præterea ad pseudoforum Monasterii adductum energumenum, & priusquam ad limen attigerat, fuisse curatum.* Fortunatus lib. 4. de Vita ejusdem S. Martini:

Namq; ad pseudoforum cellæ dum accederet æger.

Epistola 7. tom. 9. oper. S. Hieronymi: *Non per aliquem pseudotyrum, sed per patentes januas in suum pectus veritatis inducat.* Vide Probationes Histor. Blesensis pag. 3.

PSEUDOFRATRES, in Regula Templariorum Militum cap. 21.

PSEUDOGRAPHÆ *narrationes & dubiæ*, quæ vulgò *Apocryphæ*, quibus opponuntur *Libri Canonici & Catholici*, in Capitul. Aquisgran. an. 789. c. 76. & lib. 1. Capitul. c. 73. *Pseudographæ & dubiæ narrationes, vel quæ omnino contra fidem Catholicam sunt, &c.* Ubi quidam codices habent *Pseudographiæ*. Vide Quintilianum lib. 1. c. 17.

PSEUDOGRATIA, Falsa gratia, Dei scilicet. Utitur Joan. Satisber. lib. 2. Policrat. c. 29.

PSEUDOLACTINUS, Subalbus, subcandidus, cinericus, Gr. λευκοφαῖος, nostris *Gris*. Jo. Diaconus lib. 4. Vitæ S. Gregorii M. c. 83. *Tunica pseudolactini coloris.*

PSEUDOLIQUIDUS, non omnino liquidus. Marcellus Empir. c. 16. p. 115. *Hæc trita permiscentur, ut pseudoliquida sint.*

PSEUDOPEREGRINUS, apud Lambertum Ardensem pag. 175. qui non pietatis gratiâ peregrinationem suscipit.

PSEUDOSANCTITAS, Vox hybrida, in Vita S. Guthlaci c. 32.

PSEUDOSERICUM, Pannus ex serico & tela contextus. Occurrit in Notis Tyronis p. 159.

PSEUDOTHYRUM, ψευδόθυρον, quod Sulpitio Severo *Pseudoforum* dicitur, posticum aliis, nostris *Fausseporte. averso porta*, Livio lib. 10. & Tacit. lib. 3. Annal. Autor Queroli: *Eamus huc ad pseudothyrum quam nosti bene.* Paulus Orosius lib. 7. c. 6. *Ægrè per pseudotyrum in Palatium refugiens furorem excitatæ plebis evaserit.* Freculfus tom. 2. lib. 1. cap. 13. Eadem verba ab Orosio mutuatus, *Sendotyrum* habet, sed perperam, ut & lib. 4. c. 3. *In sinum ejus, dum in Deo Deos quærit,*

quærit, tanquam per pseudothyrum inducitur. Ubi idem Orosius lib. 7. c. 29. a quo etiam mutuatus est, *per januam* habet Ammianus lib. 14. *Per Palatii pseudothyrum introducta.*

PSIATIUM, *Psiathus*, Matta, storea, teges, ex junco aut papyro contecta; Gallis, *Nate*, in qua & cubabant & considebant Monachi, quomodo describitur à Philone Judæo lib. de Vita contemplat. p. 616. edit. Turnebi: *στιβάδες εἰσὶν εἰκαιοτέρας ὕλης, ἀφ' ἂν εὐτελῆ πάνυ χαμαίστρωτα παπύρου ἐγχωρείου μικρὸν ὑπερέχοντα κατὰ τοὺς ἀγκῶνας, ἵνα ἐπερείδοιντο.* Glossæ Græco-Lat. ψίαθος, *Teges, terraturia, matta.* Ubi legendum *matta*, ut in alio Gloss. *matta*, ψίαθος. Glossæ eædem Lat. Gr. *Teges*, ψίαθος, σκέπασμα. *Tegetarius*, ψιαθόποιος. *Tegitarius*, ψιαθοπλόκος. Hesychius: ψίαθος, ἡ χαμεύνη, καὶ τὸ φυτὸν ἐξ οὗ πλέκεται ψίαθος. Gloss. Sax. Ælfrici: *Storia vel psiata: matta.* Papias: *Psiacium, cilicium, cinis, holocaustum.* Regula S. Fructuosi cap. 19. *Lectum tamen sternere mandamus corio aut psiatho, quod Latinè storea nuncupatur.* Cassianus Collat. 15. c. 1. *Post synaxim vespertinam —— psiathiis pariter ex more consedimus.* Meminit & lib. 4. de Instit. Cœnob. c. 13. Vita S. Pachomii c. 43. *Inveniens fratrem qui coquinæ præerat psiathos (id est tegetes) operantem, quos vulgus mattas appellat.* Gerardus Presbyter in Vita Udalrici Episcopi August. *In mollitia plumatii non dormivit; sed psiathio & sago, aut tapetiis suppositis requievit.* Guibertus lib. 7. Hist. Hierosol. c. 33. *Videres contra belearia instrumenta, quibus compererant saxa torqueri, trabibus obtegere muros atque psiathiis.* Occurrit præterea apud S. Hieronymum in præf. ad Regulam S. Pachomii c. 4. in Regula S. Pachomii c. 88. 94. apud Vigilium Diaconum in Regula Orientali c. p. 44. Gregorium M. lib. 2. Dial. c. 11. Anastasium Biblioth. in Vita S. Joann. Eleemosyn. n. 35. Joan. Moschum in Prato Spirit. c. 92. in Vita S. Theophanis Confess. n. 12. Palladium in Hist. Lausiaca c. 1. &c. S. Hieronym. 2. Præfat. in Job. *Si aut fiscellam junco texerem, aut palmarum folia complicarem, ut in sudore vultus mei comederem, &c.*

PSICOLUTRA, in Notis Tyron. pag. 184. ex Gr. ψυχόλουτρον, *Frigidarium.*

PSILLIA. Anastasius Biblioth. in Paschali PP. p. 152. *Enimvero in dicto altari obtulit vestem albam sigillatam cum rosulis, habentem in medio crucem de blattin cum psilliis.* ψέλλιον Græcis *armillas* & *dextralia* sonat: sed non video quomodo *armillæ* conveniant cum veste altaris, nisi vice limbi attextæ fuerint.

PSITTACI. Vide *Stelligeri.*

PSITTARCIUM. Vide *Sistarcia.*

PTERARIA. Capitulare de Villis c. 62. *Quid de axilis & alio materiamine, quid de pterariis, quid de leguminibus, quid de milio & panico &c.* Videtur legendum *Petrariis*, i. locis unde *petræ* & lapides eruuntur. Vide in hac voce.

PTIGMATA, *Causiæ*, in Glossis Isidori, ubi perperam *pitigmata*: ex Gr. πτύγμα, linteum duplicatum, cujusmodi sunt *Causiæ*. Vide in hac voce.

PTISANARIUM, *Mortarium, a Ptisanis.* Ita Papias, qui addit Ptisanas propriè dici, *quæ fieri solent in pila, &c.* Vide Ugutionem, Gorræum in πτισάνη, & Onomasticum Rosweidi ad Vitas Patrum.

PTOCHIUM, Domus pauperum hospitio deputata, ex Gr. πτωχεῖον, quod & πτωχοτροφεῖον Græci vocant: *Locus scilicet venerabilis in quo pauperes & infirmi homines pascuntur*, uti definitur à *Juliano Antecessore.* Πενητοτροφεῖον dixit Constantinus Manasses in Tiberio Constantino. Testamentum S. Remigii Remensis Arch. *In Ptochiis, Cœnobiis, Martyriis, Diaconiis, Xenodochiis, &c.* Vita Euphrosynæ cap. 7. in Vitis Patrum: *Ecce ptochia, hierocomia, xenodochia, monasteria, &c.* Anastasius in Pelagio II PP. *Hic domum suam fecit Ptochium pauperum & senum.* Adrevaldus lib. 1. de Mirac. S. Benedicti c. 23. *Servatur proinde in domo pauperum hospitio deputata, ibique sufficientem sibi agapem cum reliquis ptochio residentibus accepit.* Testamentum Herberti Comitis Viromand. an. 1059. apud Joan. Carpentarium in Hist. Cameracensi: *Trado omnibus Comitatuum meorum Ptochiis c. solid.* Adde Capit. Caroli M. lib. 7. c. 2. & Jo. Sarisber. lib. 7. Policrat. c. 21. Vide *Paupertas. Prothocium* perperam, ni fallor, pro *Ptochium*, aut *Xenodochium*, habet Joannes de Janua. Concil. Calchedon. act. 1 πτωχεῖον ἐποίησα, καὶ ἔθηκα εἰς αὐτὸ ἑβδομήκοντα κραββάτια. Adde idem Concil. c. 8. & Cresconium c. 197.

PTOLOMARE, Regnare, imperare more *Ptolemeorum* Regum Ægypti, qui omnes ab Alexandro M. usque ad Cleopatram Ptolemei vocati sunt. Tabularium S. Severini Burdegal. *Anno millesimo ab Incarnatione Domini Jesu Christi septuagesimo, Indictione 8. Gregorii VII. PP. 9. nec non & Goscelino Præsule Burdigalensium archiepiscopante, Rege Francorum Philippo ptolomante, Aquitanorum D. Willelmo pacem & justitiam docente, ego Iterius, &c.*

PUBERALE, ἐφήβαιον, in Gloss. Gr. Lat. pubes, pecten.

PUBETA, *Adolescens*, in Gloss. Isidori. Glossæ aliæ: *Pubeda, juvenis sine pube.* Alibi: *Pubeda, adultus.* Utitur Martianus Capella lib. 1. & 9. p. 12. & 308.

PUBLICANI. Vide *Populicani.*

PUBLICITER, Publicè, in Capitulari Suessionensi an. 844. c. 2. edit. Baluzianæ: ubi aliæ editiones habent *publicitus*: & in veteri Placito in Vita Aldrici Ep. Cen. pag. 120.

PUBLICUM, Tributum, vectigal, Græcis δημόσιον. Gregorius Turon. lib. 1. de Miracul. cap. 44. *Alius quoque tributa publica deferens, sacculum pecuniæ, dum iter ageret, negligenter amisit. Adpropinquans autem civitati, recognoscit se amisisse publicum quod ferebat.* Utitur etiam Historia Miscella, ubi Theophanes habet δημόσιον. Litera Itala vocat

PUBLICARIUM, eadem notione. Gloss. Gr. Lat. δημόσιον, τελώνιον, *publicarium.* Charta Friderici Imp. an. 1158. apud Ughellum tom. 2. p. 518. *Cum portis, --- publicariis, mercatis, stationibus, redditibusque villarum.* Alia Ottonis IV. Imp. an. 1209. ibidem p. 375. *Cum omni jurisdictione, cum Pado, ripis, piscariis, paludibus, stratis, viis, pascuis, silvis, & publicariis universis, &c.* Occurrit ibi non semel.

Publicarius, Publicanus. Julius Firmicus lib. 3. c. 8. *Faciet etiam in omnibus actibus publicarios.*

Publicum, Fiscus, ærarium publicum, in Pragmatica Sanctione Justiniani c. 23. & apud Julian. Antecess. Const. 1. §. 1. 2. Constit. 30. 46. 89. §. 5. 6. *In publico componere*, id est fisco, in Lege Bajwar. tit. 2. cap. 54. §. 1. & alibi non semel, in Legib. Popularib. Tassilonis c. 2. &c. *In publicum revocare*, fisco addicere, confiscare, in Capitul. 1. an. 809. c. 30. in Capitul. 2. ejusdem anni c. 1. lib. 3. Capitul. c. 47. &c. Vide Vitam Aldrici Episcop. Cenoman. p. 24. 25. & alibi: præterea Notas ad Alexiadem p. 262.

Impublicare, in *publicum*, seu fiscum redigere, confiscare. Charta Desiderii Regis Longob. in Bullario Casinensi tom. 2. p. 8. *Et dum ad aures Excellentiæ nostræ pervenisset, fecimus eum apprehendere & in vincula mittere, & omnes res ejus, secundùm quod edictum continet, paginæ impublicare.*

In publico, Palam, *En public.* Capitula Caroli M. lib. 1. c. 81. *Nec in publico vestimenta lavare, nec berbices tondere habeant licitum*, in diebus Dominicis.

PUBLICUS, Judex publicus. Lex Longob. lib. 2. tit. 51. §. 1. *Et si talis persona fuerit quæ non habeat unde componat, tunc Publicus debeat eum dare pro servo in manu ejus cui culpam fecit, & ipse eidem serviat sicut servus.* Tit. 55. §. 16. *Tunc publicus debet eum dare in manu mariti sui, &c.* Lib. 3. tit. 13. §. 3. *Et hoc nullus Comitum*

aut Publicus potestatem habeat exigendi, nisi cum Misso Palatii Imperatoris. Leges Luithprandi Regis tit. 110. §. 2. *Insuper & Publicus, in quo loco factum fuerit, comprehendat ipsas mulieres, & faciat eas decalvare.* Adde tit. 111. §. 1. tit. 119. §. 3. Leges Rachis tit. 3. §. 1. &c. Vide *Judex publicus*, & *Palatium*, *Villa*.

PUCATRIX Ξάντρια, in Gloss. Gr. Lat.

PUCCIOLUM VINUM, quod Latinis Lora seu aqua in vinaceis macerata, de qua Plinius lib. 14. c. 10. ita Matth. Silvaticus.

PUCILLAGIUM, sive *Virginitas*, apud Bractonum lib. 3. Tract. de Corona c. 21. §. 13. c. 28. §. 2. ex Gallico *Pucellage*, quasi *Puellagium*. Alii à *Pulchellula* vocem *Pucelle* deducunt, quomodo Italis *Pulcella* & *Pulzella*, est virgo.

PUDHEPER, Nemoris cæsio, in Legibus Henrici I. Regis Angl. cap. 38. ubi legendum *Wdhepec* censet Spelmannus, ex Saxon. Ƿou, & Ƿœ, *si. vu*, & pec, *cæsio*: picum enim avem, quæ arbores inscindit, *spe*, vocant Angli, uti & tegmentum, quæ in farciendis calceis sutores appingunt. Nam licet *Pudhepec* præferant MSS. id natum putat ex affinitate literæ P. cum Ƿ. Saxonico.

PUDIMENTUM, Αἰδοῖον, *Pudendum*, *penes*, in Gloss. Gr. Lat.

PUDORIFICARE, Joannes de Janua: *Pudoratus*, *pudore suffusus*; *expudoratus*, *extra pudorem positus*. Leges Baronum Scoticor. seu Quoniam Attachiamenta c. 47. §. 7. *Quam terram teneri clamat hæreditarie de Domino Rege —— unde eum dejorciasti, pudorificasti, & damnificasti ad valorem talis summæ.*

PUDOROSUS. Gloss. Gr. Lat. αἰδημονῶν, *Modestus, pudorosus, verecundus, pudens.*

PUDUCLARE, *Peduclare*, Pediculis purgare, pediculos abstergere à vestibus. Glossæ veteres, editæ ab H. Stephano p. 336. *Pediculo*, φθειρίζω, *Peduclat*, φθειρίζει. Ubi φθειρίζειν, non idem est quod φθειριάω, *pediculis scateo*; sed *pediculis purgo*. Sic in iisdem Glossis *Pulico*, ψυλλίζω, redditur, hoc est *pulicibus purgo*. Gloss. Gr. Lat. φθεὶρ, *peduculus*: φθειρόφειρ©, *peduculosus*: φθειρίασις, *peduculatio*: φθειρίζω, *peduculo*. Ita in MS. unde fortassis apud nos *Esplucher*, quod idem sonat: nisi probabilior videatur eorum sententia, qui à pelliculis, seu pelliciis, quas *peluches*, & *pluches*, nostrates vocabant, accersunt, quas qui vellicant & abstergunt, *esplucher* dicuntur. Regula Magistri cap. 81. *Habere debent fratres in hieme paraturam grossam quotidianam stamineam, & tunicam aliam nocturnam, quam post nocturnos puduclent, quia in die diversis occupantur laboribus.* Hic hæret eruditus Glossator. Vide Casaubonum ad Theophrasti characteres p. 326.

PUELLA, cognominatus Guillelmus Abbas Fiscanensis *pro decore*, inquit Ordericus Vitalis lib. 11. Huc refer versus sequentes:

Dum dubitat natura marem faceretne puellam,
Factus es, ô pulcher, pene puella puer.

PUELLARIUS, παιδεραστὴς, in Gloss. Gr. Lat. MS. Perperam in edito *pularius*. Fragm. Petronii: *Imo etiam puellarius erat, omnis Minervæ homo.*

PUER, Homo, famulus cujuslibet ætatis, subditus: quomodo apud Athenienses παῖδας servos & famulos appellatos docent Ammonius παιδίκη, & Moschopulus lib. περὶ σχεδῶν p. 135. S. Ambrosius de Abraham lib. 1. cap. 9. *Pueros dicimus, quando servulos significamus, non ætatem exprimentes; sed conditionem.* Ita utuntur interpres Biblior. Gen. 24. &c. S. Augustinus lib. 16. de Civit. Dei c. 2. Lex Burgund. tit. 49. §. 4. tit. 76. §. 1. 4. Lex Salica tit. 14. §. 6. Gregorius Tur. lib. 2. Hist. c. 2. 24. 37. lib. 5. c. 3. l. 6. cap. 2. lib. 1. Mirac. cap. 78. lib. 2. c. 16. de Glor. Conf. c. 66. de Mirac. S. Martini c. 29. Paulus Varnefrid. lib. 3. de gestis Longobard. c. 8. 12. Leges Luithprandi Regis Longob. tit. 108. §. 1. Aimoinus lib. 1. Hist. Franc. c. 10. 12. lib. 2. c. 6. 11. 15. lib. 3. cap. 40. Brompton an. 1009. & alii passim.

Pueri Monasterii, Symphoniaci. Vide *Infans*.

Pueri, dicti filii Principum. Vide in eadem voce *Infans*.

Puer, pro mancipio, occurrit non semel in Diurno Roman. cap. 6. tit. 14. 16. 17. 18. cap. 7. tit. 16.

Puer, Filius, quomodo Gallis *Enfans* dicuntur. Gregorius Turon. lib. 6. Hist. cap. 35. *Nuntiatur Reginæ puerum, qui mortuus fuerat, maleficiis & incantationibus fuisse subductum.* Wichbild. Magdeburg. art. 91. *Occidatur si unus quum tres vel plures haberet pueros, &c.* Occurrit ibi pluries. Charta an. 1080. *Pantaleon de Britolio —— cum uxore sua Aadela, & tribus pueris suis, videlicet Petro, &c.*

PUERALIS, *Pueralius*, κατάπαις, in Gloss. Gr. Lat.

PUERASTER. Gloss. Gr. Lat. Αντίπαις, *juvenis, pueraster.*

PUERICELLULI, Camerarii, cambellani, seu qui vulgò Gallis, *Valets de Chambre* dicuntur. Vita S. Fructuosi n. 2. *Cumque aliquanto tempore sub illius degeret regimine, provenit, ut quodam die possessionem Ecclesiæ ingressi, ipsius præeuntes puericelluli, cum ei ad manendum hospitium præparassent, &c.*

PUERITER, in modum pueri. Historia Translat. S. Bathildis, n. 6. *Et quia audierat dictum, quæ petieris puro corde, & non hæsitaveris, continuò consequeris: ac precatus est pueriter, & consecutus est celeriter.*

PUEROSUS. παιδικὸς, in Gloss. Gr. Lat.

PUERPERIUM, Partus, fœtus. Abdias Babylonic. lib. 3. Hist. Apost. pag. 37. *Crede nunc Jesum Christum Filium Dei, & projice puerperium: veruntamen mortuus egredietur, quod indignè concepisti. Hæc ut mulier credidit, egredientibus cunctis de cubiculo, projecit partum mortuum, & ab omnibus laboribus liberata est.*

PUGIL, *Campio*, in Foris Bigorrensibus art. 20. Tabular. S. Germani Paris. sub Hugone: *Godefridus quidam de Sancto Germano pugilem suum Robertum & suos obsides coram assistente multitudine nobis exhibuit. Godefridus verò de Braviler neque pugilem, neque obsides suos exhibuit, nec ea die comparuerunt in Curia nostra, propter quod ei diximus, ipsum decidisse à causa.* Vide *Campio*.

Pugilare, Duello contendere. Guibertus lib. 3. de Vita sua cap. 14. *Is contra datis vadibus bello eum pugilaturus impetiit.*

PUGILLARES, inter ministeria sacra, quæ Pontifici ad stationem procedenti præferebantur, recensentur: quos eosdem esse censet Panvinius cum fistulis aureis vel argenteis, quibus Fideles sacro-sanctum Christi Sanguinem hauriebant, quarumque solus Romanus Pontifex usum adhuc observat. In ea sententia est perinde Cassander in Liturgicis p. 53. *Inter instrumenta sacra, quæ Pontifici ad stationem procedenti præferebantur, numerantur pugillares aurei sive argentei. Videtur autem ea ætas pugillarium nomine intellexisse stylos sive graphia, sive etiam pennas vel calamos, & ex hac similitudine fistulas sive cannas, quibus sanguis à Dominico calice exugebatur, cum propriè pugillares sint ipsæ tabulæ, in quibus scribi consuevit, quæ Græcè πινακίδια dicuntur.* Ordo Romanus: *Archidiaconus accepto de manu illius calice, refundit in scypho —— & tradit calicem Subdiacono regionario, qui tradit ei pugillarem, cum quo confirmet populum.* Alibi: *Aquamanus, patenam quotidianam, scyphos & pugillares, & alios aureos, & gemelliones, &c.* Rursum: *Hoc officio juxta altare peracto, & pugillari cum quo confirmetur populus per Subdiaconum regionarium jam accepto, &c.* Alio loco: *Patenæ, calices & scyphi, atque pugillares aurei & argentei, amulæ argenteæ, &c.*

Pusillaris, pro *pugillaris*, eadem, ni fallor, notione.

Charta Heccardi Comitis Augustodunensis, ex Tabulario Perfiacensi in Burg. p.26. *Una furcella aurea cum pusillares duos, & illo balteo minore cum gemmis, &c.*

Pugillarius, Pugillaris. Synodus Hibern. *Pugillarius sit ad scribendum.*

PUGILLATA, quantum pugillo continetur, Gall. *Poignée.* Ceremoniale Romanum Cencii Cardinalis: *Electus accipit de gremio Camerarii tres pugillatas denariorum, & projicit, dicens, &c.*

PUGILLONES, *Pugillatores*, in Gloss. Isid.

PUGILLUS, Modus agri. Tabularium Casauriense: *Terram pettam unam per mensuram quartarum sex, & aliam pettam per mensuram sextarium unum, & pugillos sex.* Passim in hoc Tabulario. Vide *Pugneriata.*

Pugillus vel *Pugillum*, alia notione, apud Laurentium de Leodio in Hist. Episcop. Virdunensium p. 288. *Sub eo ista Ecclesia amisit tria pretiosa pallia, duas magni pretii cappas, duo candelabra argentea sex marcarum, foratagia* (foragia) *vini civitatis, & pugillum.*

PUGINATA, *Pugneta*, Pugillata, Gallis nostris *Poignée.* Vetus Martyrologium S. Catharinæ de Valle Scholasticorum Parisiens. *Item pro animabus omnium servientium Regis arma gerentium, pro quibus, & ad quorum petitionem Ecclesia nostra cœpit ædificari, prout in litteris Episcopi plenius continetur: proinde dicti servientes de voluntate dicti Regis ordinaverunt inter se, & quilibet Serviens Regis arma gerens, qui tunc erat, & etiam futurus, daret nobis in eleemosynam, quamdiu viveret, & Regi serviret, puginatas suas, videlicet in qualibet quarta de cima per anni circulum quatuor denarios, hoc est per annum decem solidos, & quatuor denarios. Hoc autem de dederunt nobis ad sustentationem unius fratrum nostrorum, qui pro servientibus, qui jam decesserant, & post decedentibus cotidie unam Missam de Requiem in Ecclesia nostra celebraret.* Diarium Thesauri Regii incipiens an. 1299. 7.12. *Junii an.*1300. *Nomina Militum de Consilio Regis, a quibus retinuimus pugnetas, quando solvimus eis vadia sua Parlamentorum, quas non reddidimus usq; nunc.* Ordinatio Hospitii S. Ludov. Regis an. 1261. *Valleti cameræ, quilibet 6. den. per diem, unam prebendam avenæ loco liberationis & pugneiarum -- & vult Dominus Rex, quod omnes pugnetæ erogentur ad voluntatem ipsius per manum Eleemosinarii.* Occurrit ibi pluries. In Computo Barthol. *du Drach* Thesaurarii Guerrar. an. 1339. & 1340. crebri articuli, qui *Militem*, aut *Scutiferum* spectant, his verbis clauduntur: *Somme des gages &c. & il a eu par 6. lettres compt. ou dreitures & peignies* 230. *livres &c.*

PUGIUM. Vide *Podium.*

PUGNA, Duellum, monomachia, seu judicium duelli. Lex Longobard. lib. 2. tit. 55. *In quibus causis pugna prohibeatur, vel fieri debeat.* Passim toto titulo. Adde l. 1. tit. 9. §. 23. tit. 25. §. 49. 51. l. 2. tit. 35. Capitula Ludovici Pii an. 824. c. 9. *Quod si nulla pars alteri cesserit, jurent, & pugna probetur illorum testimonium.* Charta Widonis Imp. an. 892. *Sicque in omnibus rerum Ecclesiarum causis, quibuscumque legali disceptatione tantum exorata fuerit, ut pugna aut testibus dirimatur*, apud Ughell. tom. 2. p. 122.

Pugnare, Duello rem dirimere, in Legibus Burgund. tit. 45.

PUGNANDERIA, Pugillata frumenti vel farinæ, quæ debetur Molendinario. Vide in *Formiscare.*

PUGNEIA. Vide *Puginata.*

PUGNERIA, Annonariæ mensuræ species, idem fortè quod *Puginata.* Regestum Delphinatus apud V. Cl. Dionysium Salv. gnium Boissium lib. de Placito Dominico p. 62. *Item computat magis recepisse ab hæredibus Guill. Martini quondam, & qui hæredes faciunt anno quolibet Domino unum sestarium, & duas pugnerias pro duplici censu pro præsenti anno, de quo computat 2. sestaria, 4. pugnerias frumenti.* Occurrit ibi pluries. Hinc

Pugneriata, Modus agri apud Occitanos, unius pugneriæ sementis capax. Charta Occitana an. 1300. ex Regesto Tabularii Regii: *Item ex venditione ipsis facta per Guillelmum Veladerium unam pugneriatam terræ juxta bordam dicti Prioratus, &c.* Vide *Pugillus.*

PUGNIZARI, Pugnis cædi, in Vita S. Theodardi Archiep. Narbon. p. 756.

PULCHRARE, *Decorare*, Ugutioni.

PULCHRIFACERE, Pulchrum facere; Gallis, *Embellir.* Paulus Diacon. Emeritensis de Episcopis Emeritensibus in S. Masona cap. 1. *Moribus sanctis ornatus, habituque magni decoris pulchrificatus.*

PULCINUS, Pullus, Gall. *Poucin, Poulet.* Petrus Damian. lib. 6. Epist. 21. *Una illorum duos pulcinos suis uberibus supposuit, & tamdiu inter vestem & carnem, donec omnino putrescerent, occultavit.* Vetus Placitum an. 1113. in Tabulario Ecclesiæ Viennensis fol. 70. *Hanc tamen consuetudinem habet prædictus R. & antecessores ejus in terra ista, unum pulcinum, & cartallum avenæ censualem, & alium de tolta, & fugaciam 2. denariorum, & 6 denarios pro porco, & 3. operarios in vineis suis, & duas gerbas ad caballos suos.* Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu fol. 81. *Istud servitium reddit homo de curtili suo, & de vineis, quas habet ad quartonem: & de prato reddit etiam duos puldinos* (sic) *ad messes, & unum caponem ad Quadragesimam intrantem.* Fol. 7. *Per vindemias 7. pulzinos, & 3. panes, &c.* Ibidem: 1. *cartallum de fabis, & 2. focacias, & 4. pulzinos, obra & manobra.* Ita p. 109. Joannes Molitenus p. 57. *Poulsins, Pourceaulx, Pelerins, Pastoureaux.*

PULEDRUS. Vide *Poledrus.*

PULESLACH, *Pulislac.* Lex Alemann. tit. 59. *Si quis alium per iram percusserit, quod Alamanni puleslach dicunt.* Lex Bajwar. tit. 3. cap. 1. §. 1. *Si quis liberum per iram percusserit, quod puleslac vocant.* Ita tit. 4. §. 1. Vox formata ex *Bule*, tumor ex percussione, & *schach*, percussio sive verberatio, unde *Durslach* in Lege Frison. Angli etiam hodie *à lash* pro verberare, usurpant, & *to lash* pro verberare, flagellare. Vide Steph. Baluzium in Notis ad Capitul. p. 1006. 1014.

PULEPRUST. Lex Alemannor. tit. 65. §. 7. *Si autem brachium fregerit, ita ut pellem non rumpat, quod Alamanni puleprust dicunt ante cubitum cum 3. sol. componat.* Lex Bajwvar. tit. 3. cap. 1. §. 4. *Si os fregerit, & pellem non fregit, quod puleprust dicunt, &c.* ex Germ. *Bule*, sive *Beule*, tumor ex percussione, & *prust*, fractura sive ruptura. Vide eundem Baluzium tom. 2. Capitul. p. 1007. 1014.

PULETUM. Vide *Polyptychum.*

PULICO. Vide *Puducio.*

PULITAS, in Formula 14. ex Baluzianis: *Incredulas dicit loquelas, & improbus coinquinat, & conscientias bonum merito conquisitas, mundas, sanctas, & antiquas, pulchras, firmissimas, & pulitas meas rumpit anutatiros, &c.* Quis Oedipus hæc interpretetur?

PULIA. Charta Henrici II. Reg. Angl. pro Monasterio de Bernaio in Norman. in 106. Regesto Tabularii Regii ch. 84. *In terris & decimis, & silvis, in aquis & stagnis & molendinis & solariciis, & in aliis molendinis & puliis, in vivariis & piscariis, &c.*

PULLA. Monasticum Anglic. tom. 1. p. 722. *Et unam pullam, quæ vocatur Wayfhers, cum prato ex una parte, &c.* Mox: *Cum omnibus libertatibus & pertinentiis, & pullis, & quidquid prædictis piscariis necessarium fuerit ad ardendum & ad ficandum in chacia nostra.* Rursum: *Et medietatem unius gurgitis ubicunque eligere voluerint ædificare, & pullas facere, &c.*

PULLÆ, *Monilia, vel torques camelorum*, in lib. Judic. It. Glossæ Biblicæ MSS. Thuani.

PULLANI, Pulli equini, Gall. *Poulains.* Will. Thorn in Chronico: *Decimas vini, vitulorum, pullanorum, agnorum, porcellorum, &c.* Compotus Ballivor. Franc.

Franc. 1250. *Expensæ pro custodia pullanorum Domini Regis.* Alius an. 1251. *Petrus de Chambliaco & Petrus Rufus custodes pullanorum.* In Monastico Anglic. tom. 1. pag. 321. *Dono etiam prædictis Monachis decimas pullanorum meorum, & vitulorum, & agnorum, &c.*

PULLANI, Sugerio in Vita Ludovici VII. Regis Franc. cap. 24. *Dicuntur, qui de patre Francigena & matre Syriana, vel de patre Syriano & matre Francigena generati erant.* Scilicet apud nostros in regno Hierosolymitano. Willelmus Neubrigensis lib. 3. cap. 15. *Ipsius quoque terræ novi indigenæ, quos Pullanos vocabant, Saracenorum inserti vicinia, non multum ab eis fide vel moribus discrepabant, atque inter Christianos & Saracenos tanquam quidam neutri esse videbantur.* Hinc non semel in eos graviùs insurgunt Jacobus de Vitriaco in Hist. Orientali cap. 67. 72. & Sanutus lib. 3. part. 8. cap. 2. Vide quæ de iis, & appellationis ratione, observamus in Notis ad Joinvillam p. 84.

Polini, iidem videntur dicti Monacho Florentino de Expugn. Accon.

> *Martis Idus septimo nostros servientes*
> *Ut herbas colligerent foras incedentes,*
> *A Polino proditos longè discurrentes,*
> *Saraceni capiunt in dolis latentes.*

PULLARE, Tumor inter gingivas & maxillas: morbus pullorum equinorum. Vide Vegetium l. 2. de Arte veter. c. 25.

PULLARIUS, Officium in coquina regia, cui pullorum seu altilium cura incumbit, in Ordinat. Hospitii S. Ludovici Reg. an. 1261. vulgò, *le Poulailler*. Habentur Statuta MSS. *du Mestier des Poulaillers de Paris*, in Regesto 1. Artium Parisiensis. fol. 221. 222. Vetus Inscriptio 647. 2. ——*Carissimo negotianti pullario patri B M. T.*

PULLETRUM. Vide *Poledrus*.

PULLICENUS, Pullus gallinaceus, *Poucin*, nostris. Lampridius in Alexandro Severo: *Servos habuit vectigales, qui eos* (palumbos) *ex ovis, ac pullicenis, & pipionibus alerent.*

PULLIPASTA, *Pulpasta, Gallina altilis*, in Fragm. Petronii pag. 54. Κατοικιδία ὄρνις, in Novell. Justiniani 69. Gallina domi pasta: *Apud nos enim*, inquit S. Augustinus in lib. Judic. lib. 7. c. 25. *Pulli appellantur gallinæ cujuslibet ætatis. Pullus cohortalis* apud Celsum lib. 2. c. 18. dicitur, qui in corte educatus est: *Item quo tenerior pullus cohortalis est.* Chronicon Fontanellense: *Ad Nativitatem Domini aucipastas 3. pullipastas 20. pullos 60. ova 250.* Occurrit ibi pluries. Charta Caroli Calvi pro Monasterio S. Germani Paris. an. 32. *Et de volatilibus cum pulpastis in Natali Domini.* Infrà: *De supradictis vero villis statuimus illis in reliquis Nativitatis Domini & Paschæ volatilia cum pulpastis à Decano subministrari.* Interdum *Pasta* nudè dicitur. Gloss. Isid. *Altilis, Pasta, ab alendo.* Tabularium S. Remigii Remensis: *Donat vini modios 3. pullos 6. pastas 2. ova 30.* Infrà: *Donant pastas 3. pascentes eas de dominico, & ova 15.* στρουθεῶνες σιτευτοὶ, δορκάδες σιτευταὶ, apud Theophanem an. 17. Heraclii p. 267. *Pulli pasti*, in Capitulari de Villis c. 38. *Gallinæ pastæ*, apud Cælium Aurelian. lib. 2. Acutor. c. 37. Πωλότροφον, in Orneosophio p. 244. idem sonat ac *Pullipastus*: τὰ φαλκώνια τὰ ἐξωπίαστα κρείττονα, παρ' ὃ τὰ πωλότροφα. *i. Falcones foris nutriti meliores sunt pullipastis*, seu iis, qui domi educati sunt. Vide *Aucipasta*.

PULLONATUS, Pullus equinus domi educatus, nutritus. Bracton. lib. 3. tract. de Corona c. 32. §. 5. *Et si equus fuerit* (furto sublatus) *poterit dicere, quòd ei pullonatus fuit, & quòd eum nutrivit per tantum tempus.*

PULLUS, *Pullorum cantus*, Gallicinium, ἀλεκτρυοφωνία. Apud Evangelistam in MS. Bibliothecæ Regiæ: *Tertio pullo ter me negabis*, ubi editio vulgata, *antequam gallus cantet, ter me negabis.* Ita etiam in veteri Cod. Evangelior. Bibl. Ecclesiæ Bellovacensis, in Breviario Evangelii secundum Matthæum c. 27. *Petro dicit, quod tertio pullo abnegaturus eum esset.* Regula S. Columbani cap. 7. *Ad initium noctis, ad mediumque ejus, pullorum quoq; cantus & matutinum.* S. Ambrosius ad Irenæum: *Quid in pullis? quàm canora vox Galli, nocturnisque vicibus solenne munus ad excitandum & canendum?* *Pullorum cantus*, apud Arnobium junior. in Psalm. 129. *Prima custodia à vespere incipit, secunda ad medium noctis attingit, tertia pullorum cantus transit, quarta vigilia matutina, quæ in ortum luminis adimpletur.* Et in Psalm. 148. *Consuetudo, imò vis quadam naturaliter imperat pullis, ut suo cantu à nocte dividant noctem, qui clamant quidem ut alios excitent, ipsi verò cunctis vigilantibus dormiunt.* Vita S. Fursei Confess. *Tuncque in pullorum cantu——audivit verba admirantium.* Julius Africanus lib. 5. Hist. Apostol. p. 68. *Ibi à plurimo* (legendum primo) *pullorum cantu cum egissent mysteria Dei, &c.* Ita in conversione S. Afræ apud Velserum in Augusta Vindelicor. *Circa verò pullorum cantum extinctum est lumen candelæ, &c.* Ordericus Vitalis lib. 2. p. 407. *Et à primo pullorum cantu agens mysteria Dei, &c.* Ita apud Richardum Abbat. in Vita S. Rodingi n. 12. Joseph Sacerdos de Translatione SS. Ragnoberti & Zenonis cap. 2. *Eadem solennissima nocte* (Nativitatis Christi) *post pullorum cantum venerunt, &c.* Dionysius Alexandrinus Epist. ad Basilidem: Οἱ μὲν γὰρ ἐν Ῥώμῃ ἀδελφοὶ——περιμένουσι τὸν ἀλέκτορα. Suprà ἀλεκτροφωνίαν dixit. Et Palladius in Vita Chrysostomi p. 85. ἕως ἀλέκτορος πρώτου. Sed & hæc formula à recentioribus usurpata. Petrus IV. Rex Aragon. in Chron. l. 5. c. 1. sub an. 1353. *Y comença la batalla vers hora de completa, & dura fins hora dels primers polls.* Chronicon Cidi Rui Dias Campitoris c. 39. eodem sensu dixit *al. primer Gallo.* Vide quæ observamus ad Alexiadem pag. 271. *Secundis Gallicinitis*, dixit Ammianus lib. 22. Diurnus Roman. cap. 3. tit. 7. *à primo gallo usque mane.*

Pulli, vulgò omnis avitii generis fœtus dicuntur, ut quadrupedum catuli: at S. Augustinus lib. 2. de Moribus Manichæor. cap. 17. *Pullos locustæ, muris*, dixit.

PULMENTUM, vox veteribus cognita; sed sequiori ætate, maximè in Regulis Monasticis usurpata, ubi pro quovis obsonio accipitur: *Neque enim*, inquit Joannes Sarisber. lib. 8. Policrat. c. 7. *pulmenta in olere aut legumine duntaxat constare certum est.* Atque ita usurpat non semel Cælius Aurelianus Siccensis lib. 1. Chronion cap. 1. *Pulmentum dabimus salsum, assum, vel coctum.* Infrà: *Pulmentum damus, holus, cerebrum, piscem tenerum, &c.* Cap. 4. *Pulmentum verò ex mediæ qualitatis materia, ut ova, pultes, olera, &c.* Petrus Damianus l. b. 1. Epist. 19. *Pulmentum nesciens, pomis tantùm & pane cum aqua vivebat.* Lib. 2. Epist. 17. *Quibus in mensam allatus est gallus: quod videlicet pulmentum unus illorum arrepto cultello, ut mos est, in frusta dissecuit, &c.* Est ergo *pulmentum* obsonium, quod præter panem est, vel pani additur, Græcis, προσφάγιον, ut in Gloss. Gr. Lat. recentioribus *companagium*, ut in hac voce docemus. Gesta Abbatum Gemblacensium p. 534. *Ad emptionem secundi pulmenti ovorum, casei, seu piscium, &c.* ——*tertium pulmentum herbarum hortensium.* Ubi *pulmentum* accipitur etiam pro ferculo, ut & apud Stephanum Tornacens. Epist. 1. *Tanta in cibo parcimonia, ut duobus tantùm pulmentis utantur, quæ aut ager ex leguminibus, aut ex oleribus hortus affert.* Vide Greg. Turon. l. 3. Hist. c. 15. Constitut. Ord. Prædicat. dist. 1. c. 5. Doubletum p. 871. Institutiones Capituli Gener. Cisterciens. c. 54. Guigonem in Statutis Ordinis Cartus. c. 52. §. 2. &c.

Pulmentum, pro pisce vivarii vel stagni. Charta Bernardi Comitis Melgoriensis apud Sammarthanos:

Notum etiam fieri volo, quod pulmentum totius stagni--- vobis restituo. Alia Ludovici VII. Regis an. 1155. apud eosd. *Et in stagno piscationes suas, & pulmentum, &c.* Charta Bernardi Comitis Melgoriensis apud Gabriellum in Episcop. Magalon. pag. 106. *Pulmentum totius stagni.* Vide eundem p. 71. 256.

Pulmentarium, idem quod *Pulmentum.* Jo. de Janua: *Pulmentum dicitur cibus delicatus & suavis, à pulpa. Item pulmentum vel pulmentarium dicitur quilibet cibus citra panem.* Auctor Mamotrecti ad 14. Numer. *Pulmentarium, quilibet cibus præter panem, scilicet companaticum.* Gloss. Gr. Lat. ἔδεσμα, *esca, cibus, pulmentarium.* Aponius lib. 2. Comment. in Cantica Canticor. *Nimium sumptuosa illa impendia ciborum ——— ad unius pulmentarii crudorem olerum, vel exiguum panis & aquæ usum redegerunt.* Eodem lib. *Propria enim pulmentaria ad unam multi propter commune convivium deferentes, ab antiquis sodales sunt nuncupati.* S. Bernardus de Vita & Moribus Religios. c. 6. *Quomodo regulam tenent ——— qui tria vel quatuor pulmentaria, quod Regula prohibet, admittunt.* Vide Ælredum in Vita S. Edwardi Confess. n. 17. Hist. Monast. S. Nicolai Andeg. p. 12. Petrum Damiani lib. 6. Epist. 32. p. 587. præterea Haeftenum lib. 10. Disq. Monast. tract. 3. disq. 6. & Menardum ad Regulas Monast. pag. 705.

PULPITUM, Ambo Ecclesiæ. Gloss. Isid. *Pulpitum, analogium, lectrum.* Papias: *Pulpitum dictum, quod in eo Lector vel Psalmista positus in publico conspici a populo possit.* Cresconius in Breviario Canonum c. 166. *De his, qui debent in ambone, id est, in pulpito psallere, &c.* Ferrandus Diac. c. 131. *Ut non liceat præter Canonicos psaltas, qui pulpitum ascendunt, & de codice legunt, aliud quodlibet in Ecclesia psallere.* Marcellinus Comes in Anastasio: *Dum jubente Anastasio Cæsare per Marinum perque Platonem in Ecclesiæ pulpito consistentes, in hymnum Trinitatis Deipassianorum quaternitas additur, &c.* Interdum ita ipsum *analogium*, seu *lectrum* portatile appellatur. Hugo Flaviniac. pag. 165. *Pulpitum, quo Evangelium legitur. ——— pulpitum autem ære crebris tunsionibus in laminas tabulasque producto & deaurato factum esse constat satis accuratè & eleganter, &c.*

De Pulpitis Circi CP. vide Chronicon Alexandrinum p. 782.

PULSABULUM. Vide *Pulsare.*

PULSARE. In jus vocare. Gloss. Gr. Lat. *Pulsat*, κροτεῖ, αἰτιᾶται, ὠθεῖ. *Pulsati*, κατεγλωμένοι, αἰτιαθέντες. Claudianus de bello Gildonico:

> *Quisquis vel locuples, pulchra vel conjuge notus*
> *Crimine pulsatur falso, &c.*

Concilium Wormatiense c. 61. *Clericus nequaquam præsumat apud secularem judicem Episcopo non permittente pulsare: sed si pulsatus fuerit, &c.* Utuntur passim Scriptores inferioris ævi: Codex Theodos. locis à Jacobo Gothofredo indicatis, Senator lib. 1. Ep. 8. 18. 30. lib. 6. Epist. 13. Marculfus lib. 2. form. 17. Leges Wisigoth. lib. 2. tit. 1. §. 18. 31. tit. 2. §. 1. lib. 5. tit. 7. §. 4. & alibi, Edictum Theoderici §. 11. 25. Lex Longobard. lib. 1. tit. 25. §. 51. lib. 2. tit. 36. §. 2. Capitula Caroli M. lib. 4. c. 26. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 26. Diurnus Roman. cap. 3. tit. 7. pag. 65. Vita Aldrici Episcopi Cenoman. p. 101. 114. 123. 125. Canones Hibernienses lib. 21. c. 27. &c. Vide Barthium in Notis ad Phabadium pag. 104.

Pulsatio, molestia. Acta Episcopor. Cenoman. pag. 189. *Postea vero instigante diabolo, & malivolis hominibus suadentibus, de ipso monasterio non modicam pulsationem sustinuit.* Et pag. 193. *Multas ergo pulsationes habebat a nobilibus ejusdem provinciæ hominibus de rebus sibi commissis.* Adde pag. 201.

Pulsator, Actor, in Legibus Henrici I. cap. 26.

PULSARE, *Pulsantes*, *Pulsatorium.* *Pulsantes*, dicuntur Monachismi candidati, qui pulsant ad fores Monasterii, & in Monachorum album admitti ambiunt & deposcunt: *qui pro foribus excubant, indicium perseverantiæ suæ ac desiderii sui, pariterque humilitatis ac patientiæ demonstrant*, ut ait Cassianus lib. 4. de Instit. Can. c. 3. 30. 32. Regula SS. Patrum cap. 7. *Si verò perseveraverint pulsantes, eis non negetur ingressus.* Regula S. Benedicti cap. 58. *Noviter veniens quis ad conversionem, non ei facilis tribuatur ingressus, ——— ergo si veniens perseveraverit pulsans, & illatas sibi injurias & difficultates ingressus, post 4. aut 5. dies visus fuerit patienter portare, & persistere petitioni suæ, annuatur ei ingressus, & sit in Cella hospitum paucis diebus, postea sit in Cella novitiorum ubi meditetur, manducet, & dormiat.* Regino an. 746. de Carolomanno fratre Pipini Regis Monacho facto ad Casinum: *Et juxta morem portam monasterii pulsans, colloquium patris monasterii expetiit, &c.* Paschasius Radbertus in Epitaphio Vualæ Abbatis Corbeiensis lib. 1. c. 9. *Sed qualis quantusque jam esset, quando seculi deposuit militiam, testes sunt præsens Pater & fratres, qui satis intenti ac sollicite, multis eum dum pulsaret novitius ad ostium Monasticæ disciplinæ, perscrutati sunt probationum argumentis, & solertiæ disciplinis.* Sed &

Pulsantes videntur etiam appellati, ipsi qui *Novitii* dicuntur, quod necdum omnino admissi votum professionis monasticæ emisissent. Adalardus in Statutis Corbeiensis Monasterii lib. 1. c. 1. *de Clericis.* *Pulsantes 12. alii Clerici 7. ex his ad cellerarium 2. ad lavendariam fratrum unus, ad curticulam Abbatis 1. ad domum infirmorum 3. alia vero necessitates, quas Clerici facere debent, per pulsantes fiant. Et ideo necesse est, ut tales ibi ponantur, qui omnes necessitates interiores facere possint, &c.* Cap. 3. *Hæc sunt, quæ Clericis nostris Canonicis suprascriptis, qui specialiter Pulsantes dicuntur, dari debent: de vestimento, tunicas duas albas, &c.* Cap. 6. *De pulsantibus, de scolariis, de reliquis Clericis seu Laicis nostris vel extraneis, &c.* S. Ludgerus in Vita B. Gregorii Trajectensis, apud Brovver. in Antiq. Fuld. lib. 1. c. 5. & Mabillonium. *Ut ante obitum suum 400. circiter monachorum, exceptis pulsantibus, & aliis minoribus personis, ——— pater extiterit & præceptor.* Chronicon Novientulanum: *Habuit namque hic Dei famulus sub suo regimine monachos regulares 144. exceptis parvulis & pulsantibus, qui non constringebantur ad regulam, quos ille paterno amore fovebat.* Adde Grimlaicum in Reg. Solitar. cap. 15. & 18. Guigonem I. Priorem Cartusiens. in Statutis ejusdem Ordinis cap. 22. §. 5. S. Bernardum in Apol. de vita & morib. Religios. cap. 2. 12. Epist. 1. n. 7. &c.

Pulsare, Rogare, apud Papiam. Et etiam examinare, quia *Pulsantes*, & quicunque ad vitam monachicam aut religiosam aspirabant, antequam admitterentur, examinabantur, & in eorum vitam & mores inquirebatur. Capitulare 1. an. 805 c. 13. & lib. 1. Capitul. c. 208. *De his qui non sunt secundùm regulam pulsati, ut deinceps emendentur, & pulsentur secundùm regulam.* Et cap. seq. *Ut infantulæ ætatis puellæ non velentur, antequam illæ eligere sciant quid velint, & pulsentur salva canonica auctoritate.* Hinc nostri *Espousser*, pro *strictius examinare* dicunt.

Pulsatorium, Locus, ubi examinabantur *Pulsantes.* Synodus Aquisgr. an. 789. c. 71. & lib. 1. Capit. c. 69. *Ad Monasteria venientes secundùm regularem ordinem primo in pulsatorio probentur, & sic recipiantur:* Synodus Vernensis an. 755. c. 6. *Et si tales feminæ velatæ ad præsens ibidem congregatæ inveniantur, quæ regulariter vivere non velint, nec ad hoc dignæ sunt, ut cum illis aliis habitent, Episcopus vel Abbatissa prævideant locum aptum, ubi separatim cum custodia in pulsatorio habitare debeant, vel operari manibus, quod ipsa Abbatissa

tiffa eis jusserit, interim quod probatæ dignæ sint ut in congregatione recipiantur. Extitit autem *Pulsatorium*, in Cella hospitum, ut docet Regula S. Benedicti dicto cap. & Regula Magistri cap. 88. quò ii *absque ulla querela*, ut ait Cassianus lib. 4. c. 7. *suum circa peregrinos exhiberent famulatum, imbuti per hoc prima institutione humilitatis ac patientiæ:* ubi 4. aut 5. dierum, uti vult S. Benedictus, vel 2. mensium, ut Magister, vel anni spatio, ut Cassianus, rigidiori examini subjiciebatur pulsans, *laborando cum fratribus, contentus annonæ modicâ mensurâ, vel regulæ disciplina, & excommunicationum: ut & mores Monasterii probaret, & ipse probaretur, & secum tractaret si deberet se ad Deum firmare, aut ad diabolum expeditius remeare. In quibus 2. mensibus sub cura illorum fratrum, qui peregrinos custodiant, & ipsi similiter ex improviso custodiebantur, &c.* Hæc Magister, qui cap. seq. agit, ut *pulsans* in Monachum admittitur. De ejusmodi pulsatorio agit etiam vetus Codex apud Angelum à Nuce in Chronico Casin. lib. 4. c. 68. *Decanus debet facere reparare Refectorium, Pulsatorium, Dormitorium, &c.* ——— Extat apud Canisium tom. 5. Antiq. lect. part. 2. pag. 782. inscriptio Domus *Pulsantium* in Monaster. S. Galli:

Hoc claustro oblati pulsantibus adsociantur.

PULSARE, signa, campanas: *Sonner les cloches:* Kero Monachus: *Pulsat, clochot. Pulsans, chlochonti. Pulsaverit, clocchit.* Udalricus lib. 1. Consuet. Cluniacens. c. 5. *Si talis anniversarius evenerit, pro quo sunt pulsanda omnia signa.* Occurrit ibi pluries. *Pulsare campanas*, in cap. Petentibus de Privileg. cap. Quod in te, de pœnitent. & alibi passim. *Sonare signa*, in Capitulari Episcoporum c. 8. tom. 2. Concil. Sirmondi p. 249. Apud Beletum lib. de Divinis Off. cap. 86. varii pulsandi campanas modi referuntur: *Generaliter ergo cognoscendum est, quòd non debeamus in tota Quadragesima diebus profestis compulsare, nec depulsare, (liceat enim hic vulgaribus & consuetis uti vocabulis,) sed simpulsare, id est simpliciter pulsare ad Horas, vel Matutinas.* Est ergo

Compulsare, Omnia signa & omnes campanas una & simul pulsare, ut in majoribus solennitatibus, & in processionibus Ecclesiasticis, apud Honorium Augustod. lib. 1. cap. 70. 73. & Durandum lib. 1. cap. 4. n. 12. lib. 5. c. 3. n. 30. Chronicon Colmariense an. 1293. *Civibus dormientibus compulsantur campanæ, concurrunt cives ad cœmeterium, &c.* Infrà: *Campanas compulsaverunt, populum convocaverunt, &c.* Vide in *Classicum*.

Simpulsare, Simpliciter pulsare, seu unicam campanam. Denique

Depulsare, ex altera tantùm parte campanam pulsare, vulgò *Tinter*, ex *tinnire*.

Pulsatio, in Chron. Will. Thorn an. 1242. pro campanarum pulsatione accipitur, quæ fit in signum honoris atque reverentiæ erga aliquem per illum locum transeuntem, vel illuc advenientem. Vide *Campana*.

Tertia pulsatio. Constitutiones Nicosienses c. 26. *Inhibemus districte, ne (Clerici) vadant de nocte, maximè post tertiam pulsationem, &c.*

Pulsatio terroris. Charta Henrici Episcopi Ratisbonensis an. 1278. in Metropoli Salisburgensi tom. 1. pag. 264. *Videlicet quod pro festivitatibus Conceptionis B. Virginis Mariæ & B. Augustini cum pulsatione terroris, & aliis solemnitatibus æqualiter celebrandis.* Id videtur quod vulgò *Carillon* dicitur, quod ita olim in festivitatibus pulsarentur campanæ, quemadmodum in tumultibus bellicis.

Pulsus, idem quod *Pulsatio*, Jus pulsandi campanas. Charta Ursonis Archiepiscopi Barensis an. 1080. apud Ughellum: *Campanas & pulsos habeant ad sonandum, si voluerint, pro beneplacito suo.* Alia Joannis Archiepisc. Canusini, apud eundem: *Potestatem concedimus vobis sonare campanam, seu pulsos, &c.* tom. 7. Ital. sacr. p. 853. 877.

Pulsabulum, Campana. Anselmus Leodiensis c. 48. *Et cum pulsabulis fratrum divina celebrentur.*

Pulsatores, & *Exequiales*, apud Innocent. III. PP. lib. 15. Epist. 7. Innocentio Cirono, sunt monitores & mandatores funerum, quos vulgò submonitores, *Semonneurs*, vocamus, qui campanas pulsant, quô prætereuntes ad fundendas pro defuncto preces invitentur.

Pulsatores, qui aliàs Matricularii in Ecclesiis. *Æditui seu Pulsator*, in Charta Conradi Episcopi Frisingensis an. 1327. in Metropoli Salisburgensi tom. 2. pag. 443.

PULSATUM *vinum*, Gallis *Vin poussé & bouté*, in Charta Libertatum villæ Carrofensis in Biturigib. an. 1194. apud Thomasserium.

PULSIONES *alarum*. Fridericus II. lib. 2. de Arte venandi cap. 19. *Junctura alarum media tendentes versus caput, quæ à quibusdam dicuntur pulsiones alarum, &c.*

PULSATORIUM. Charta an. 1254. in Tabulario Ecclesiæ Autissiod. fol. 238. *Vendiderunt molendinum suum, & pulsatorium cum suis pertinentiis.* Vide suprà *Pulsare*.

PULSUS. Vide *Pulsare*.

PULTRINUS, *Pultrella*. Vide *Poledrus*.

PULTRONES, Italis *Poltrones*, nostris *Poltrons*. S. Franciscus tom. 1. Opuscul. de Vera & perfecta lætitia p. 94. *Recedite hinc pultrones vilissimi, & ite ad hospitale.* Dicti autem quasi *pollice trunci*, ut autor est Salmasius lib. de Trapezit. fœnore pag. 784. Pro ignavis enim olim habiti, qui ne militarent, sibi pollices truncabant, ut est apud Ammianum lib. 15. de quibus sunt lex 4. 5. & 10. Cod. Th. de Tironibus, cui sententiæ favent Lindenbrogius ad Ammianum, Savaro ad Sidon. lib. 1. Epist. 2. Bordelotius ad Petronium, & aliquot alii. Sed & hostibus captis interdum manuum pollices truncatos, ne ampliùs militarent, scribit Theophanes an. 37. Justiniani. Verùm hanc conjecturam improbant plerique ex Italis Scriptoribus, qui ab Italico *Poltro*, i. lectus, deducunt, ex quo *Poltroni* dicti *quelli che stanno assai in letto*, ut scribit Landinus in Comment. ad Dantis Infern. 24. Id firmare videtur vox

Pultronizare, Italis *Poltroneggiare*, apud Joannem XXII. PP. in Bulla apud Waddingum an. 1317. 34. *Communiter poltronizant, (vulgare est Italorum) id est vitam pinguem volvunt cum libertate & sine labore, dediti somno & vagationi continuæ.* Alii à *poletro*, seu *puledro*, Italis *poltro*, pullus equinus, deducunt: ad quam firmandam sententiam hosce versus, ex Dante, ni fallor, laudant:

Che andate pensando si voi sol tre
Subitamente disse, Ond, io mi scossi
Come fan bastie spavantate, & poltre.

Ita *poltrones* ii fuerint, qui ad modum pullorum equinorum leviter agitati fugam arripiunt. Vide Octav. Ferrarium in Orig. Ital. & v. cl. Ægid. Menagium in Amœnitatibus Juris 2. edit.

PULTURA. Monasticum Anglic. tom. 2. p. 1035. *Et volo, ut sint quieti ab omnibus causis, & querelis, & placitis Ballivorum & Præpositorum Hundredi, & a pultura serjanorum, & de revvardo forestarum, &c.* Fortè *pultura*, pro *pulsatura*: *Adjournement*. Vide *Pulsare*.

PULVERATICUM, Honorarium, salarium, merces pulverei laboris, seu merces, quæ dabatur agrimensoribus, quasi pro labore & pulvere: ita Cujacius lib. 4. Observ. c. 18. & ex eo Rigaltius. Id eliciunt ex Constitutione Theodosii & Valentiniani, quæ extat apud Frontinum de Limitibus agror. *Præcipimus itaque agrimensoribus, ut pro laborum vicissitudine Geometricæ artus fundo, cui finem restituens in trifinii rationem steterit, & convenientiam trium centuriarum ibidem esse signaverit,*

tres aureos accipiat, absq; sua pulveratica. Verùm *Pulveraticum*, alias quàm agrimensoribus dari docet Lex 16. Cod. Theod. de Tironibus, in qua servis, qui se militiæ offerunt, *binos solidos Pulveratici nomine* dandos præcipitur. Ita in Novella Leonis & Majoriani, & apud Senatorem lib. 12. Epist. 15. *judicium Pulveratica* abolita legimus, id est, *donativa*. Est igitur *Pulveraticum*, quævis merces, quæ in laboris præmium dabatur, metaphorâ ductâ à *pulvere*, quo palæstritæ mutuò se se solebant aspergere, certamen inituri, ut corpora ceromate & sudore lubrica, mutuas prehensiones non frustrarentur. Ita Gellius lib. ... ait, *victoriam sine pulvere* (*ut dici solet*) *incruentamque obvenisse*, hoc est, sine labore, aut certamine, unde Græci κονιοῦσθαι & κονίζεσθαι, pro ἀγωνίζεσθαι passim usurpant.

Pulveratici vocem promiscue etiam in veteribus Tabulis observare est, in quibus variorum tributorum mentio fit, nullo propemodum indicio propriæ notionis. Formula 11. apud Lindenbrog. *Nec ullas venditas, nec rotaticas, nec foraticas, nec pulveraticas exactare præsumatis.* Form. 12. *Nec de carrali evectione, nec de rotatico, nec de pontatico, nec pulveratico, nec saltuatico,---requiratis.* Eadem fere legere est in Chartis Dagoberti Regis apud Doubletum p. 656. Theoderici Reg. Francor. ap. Mabillon, lib. 6. de re diplomat. ch. 12. Caroli M. apud Aimoinum l. 5. c. 1. & W. Hedam p. 228. 1 edit. Friderici I. apud Jo. à Bosco in Vienna p. 90. & Joan. *le Lievre* in Antiq. Viennens. p. 356. Benedicti PP. pro Ecclesia Paris. in M. Pastorali lib. 9. ch. 10. &c. His addenda Capitula Caroli M. lib. 6. c. 219. *Ut nullus homo præsumat theloneum per vias, nec per villas rodaticum vel pulveraticum recipere.* Capitulare 5. an. 803. cap. 22. *Similiter nec rodaticum, neque pulveraticum ullus accipere præsumat.* Quibus in locis sunt qui putant, *Pulveraticum* dici tributum, quod pensitabatur *pro labore viarum, & pulvere in viam regiam comportato.* Ita Goldastus, nixus fortè eo quod legitur in Capitulis Caroli Magni, loco laudato. Atqui non *pulverantur* viæ, quod de vitibus dicunt Columella lib. 11. c. 2. & Palladius lib. ... cap. 7. sed solidantur. Nisi dicamus, *pulveraticum* idem valere quod pulveratio apud eundem Columellam, *quam rustici*, inquit, *occationem vocant, cum gleba refringitur & resolvitur in pulverem*: ita ut itinerum glebæ refringantur & *poliantur*. nam *agros polire* dixit Ennius.

Est igitur longè vero similius hocce vocabulum pro quovis tributo his in locis usurpari: quod certè evincit Charta Ludovici VI. an. 1118. apud Doubletum pag. 848. & 851. *Et quoniam ipsa eadem Ecclesia ab antecessoribus nostris in castro suo per 7. septimanas, à festivitate B. Dionysii usque ad B. Andreæ, hanc habet consuetudinem, quam vulgò vocant pedagicum, sive pulveraticum, &c.* Ita in Charta Bertrandi Comitis Forcalcariensis an. 1028. apud v. cl. Dionys. Salvaingum in Tract. de Usu jurium Dominic. c. 34. *Pulveragium* lumi constat: *Et omne pulveragium, seu pedagium, quod in dictis locis de Prunerus, de pineta, & de culca, vel in mandamento eorum consueverat percipere.* Tabularium Ecclesiæ Dignensis apud Gassendum in Not. t. ejusdem Eccl. *Bona & proventus Præpositura Dignensis consistunt in pasqueriis, bannis, pulveragiis, &c.* Proinde *Pulveragium*, quod idem Salvaingus in Delphinatu pro transitu ovium per terras domino: um percipi tradit, non ita appellatur à pulvere, quem in transeundo excitant oves, uti asseverat; sed quod *pulveraticum*, & *pulveragium* quodvis tributum seu *pedagium* sonet. Ita etiam Gassendus tradit libro citato p. 21. *Jura pedagii seu pulveragii, ut vocant.* Cujusmodi verò fuerit jus *pulveragii* in Delphinatu, refertur in veteri Aresto an. 1458. quod ab eodem Salvaingo describitur.

PULVILLUS. Traditiones Fuldenses lib. 2. trad. 238. *Cum———pecoribus, id est oves 40. aucæ 18. pulvilli 2. capones 2.* Fortè *pulli* vel *pulcilli*, Gall. *Poulcins.*

PULVINIARIUM *opus.* Monasticum Anglic. tom. 3. p. 317. *Amictus de opere pulvinario cum parvis scutis.* Fortè *plumario.*

PULVINUS, *Pulvis.* Otto Morena in Hist. Rerum Laudensium p. 69. *Cùm Laudenses non multum à civitate distarent, & suorum clamorem audirent, & pulvinum maximum conspicerent, &c.*

PULVIS, nempe tormentarius. Thomas Walsinghamus p. 323. *Captus est insuper ibi Magister Gunnarius --- cum iis diversæ machinæ ad jaciendum lapides & muros conterendum, & gunnæ plures cum magna quantitate pulveris, cujus pretium prævaluit omnibus manubiis supradictis.* Adde Knyghtonem p. 2679. Vide *Bombarda.*

Cum pulvere & hamis lupellos comprehendere, in Capitulari de villis c. 69.

Pulveris excussio, Contemptus argumentum fuit, ex iis, quæ habentur Matth. 10. & Marci 6. Gregorius Turon. de Vitis Patrum cap. 4. *Excutiens in eam* (domum) *pulverem calciamenti sui, ait, Maledicta sit domus hæc, &c.* Guill. Abbas S. Theodor. in Vita S. Bernardi l. 2. c. 8. *Hic* (Eugenius III. PP.) *seditione orta in populo, pulverem pedum in litigantes excussit, & relictis eis in Franciam venit.* Vide Notas nostras ad Cinnamum p. 481.

Pulvis mortalis. Agobardus lib. de Grandine c. 16. *Ante hos paucos annos disseminata est quædam stultitia, cùm esset mortalitas boum, ut dicerent Grimaldum Ducem Beneventanorum transmisisse homines cum pulveribus, quos spargerent per campos & montes, prata & fontes, eò quòd esset inimicus Christianissimo Imperatori Carolo, & de ipsò sparso pulvere mori boves, propter quam causam multos comprehensos audivimus & vidimus, & aliquos occisos, plero q; autem affixos tabulis in flumen projectos atq; necatos.* Paschasius Ratpertus in Vita Walæ Abbat. Corbejensis lib. 2. c. 1. *Obstupesco valde----quod nemo nostrûm, qui ad plenum veritatem de illo audeat posteris narrare, licèt audeat detegere peccata populi longè aliu accumulata, clades, pestilentias, fames, inæqualitates aerum, terroresq; etiam visionum. Quibus profectò malis præcessit prior pulverum fallax adinventio, sub qua tanta fuit vexatio & prodigium mendacii, ut prudentibus daretur intelligi, quod universus orbis ad tentandum esset expositus in manibus inimici.* Capitulare 1. an. 810. c. 3. & Appendix 2. Ludovici Pii ad lib. 4. Capitular. Caroli M. c. 27. *De homicidiis factis anno præsenti inter vulgares homines, quæ propter pulverem mortalem acta sunt.*

PULZINUS. Vide *Pulcinus.*

PULZONES, Italis *Polze*, apud Petrum de Crescentiis lib. 10. de Agricult. cap. 28. dicuntur *sagittæ* balistarum *in capite grossæ*: ejusdem veteri Gallico interpreti, *materas gros en la teste de devant.*

PUNCTA, Acumen, Gall. *Pointe.* Historia Abbendonensis Monast. in Anglia: *Ipsa etiam amicorum suorum auxilio parvulam punctam de clavis Domini acquisivit, &c.*

Puncta, Promontorium, *Lingua* terræ, *pointe de terre*, apud Sanutum lib. 2. part. 4. pag. 87. *Alexandria magna est civitas atq; pulchra, quandam punctam habens deforis, cujus confines quotidie à maris fluctibus inundantur, super quam punctam est una turris, quæ Farum communiter appellatur.*

PUNCTARE, Ugutioni & Jo. de Janua, *Puncta facere, vel puncta distinguere: unde Dispunctare, removere punctum: Repunctare, iterum punctare.* Guarinus Veronensis, seu autor dialogi de Arte punctandi: *Punctus est signum, quod vel figura, vel mora sua, clausulas separat, sensus distinguit, animum recreat, spatiumque cogitandi relinquit, &c.* Ita quidem hisce locis *punctus* idem valet quod *punctum*, quod periodi sensum claudit: & *punctare*, vel *pungere*, punctum adpingere, vel periodum puncto

ℂo distinguere. Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap.19. *Libri communes——quos præcipuè Armarius diligenter emendare debet & punctare, ne Fratres in cotidiano officio Ecclesiæ sive in cantando, sive in legendo aliquod impedimentum inveniant.*

At *Puncta*, apud Scriptores infimæ ætatis præsertim, dicuntur ea, quæ in singularum linearum initio & fine describuntur, vel subula punguntur, intra quæ exarantur ipsarum linearum ductus, quos *sulcos* vocant, quod maximè in codicibus è pergameno confectis observatum. S. Hieronymus Epist. ad Lætam: *Cum verò cœperit trementi manu stylum in cera ducere, vel alterius superposita manu teneri regantur articuli vel in tabula sculpantur elementa, ut per eosdem sulcos inclusa marginibus trahantur vestigia, ut foràs non queant evagari.* Prudentius lib. περὶ στεφ. in S. Cassiano:

Pungere puncta libet, sulcisque intexere sulcos.

Iso Magister ad eundem lib. Peristeph. v.271. *Morsus, punctos dicit, i. foramina nervi, quæ appellantur in scriptura puncti.* Engelhardus Abbas in Vita S. Mechtildis Virgin. c.23. *Cùm soror una, cui usus erat scribendi membranam, dum ad lineas punctaret, subulam incautè trahens, oculum transfigit, &c.* Chronicon Augustanum lib. 2.c.2. *Ex reliquis in arte punctandi mihi videtur, quòd in trivio & quadrivio peritissimus fuerit.* Chronicon Trudonense lib.8. pag.441. *Graduale unum propria manu formavit, purgavit, punxit, sulcavit, scripsit, illuminavit, musicèq; notavit syllabatim, &c.* Radulphus *de Monchy* Monachus Vedastinus, laudatus à Gazæo ad Cassianum lib.5. de Cœnob. instit. c.39.

Cùm librum scribo, Vedastus ab æthere summo
Respicit è cœlis: notet & quot grammata nostris
Depingam calamis: quot aretur pagina sulcis,
Quot folium punctis hinc hinc laceretur acutis.
Tuncque favens operi nostro, nostroque labori,
Grammata quot, sulci quot sunt, quot denique puncti,
Inquit, in hoc libro, tot crimina jam tibi dono.

Auctor Mamotrecti de Homerocentone & Virgilio centone: *Quia illi poëtæ in versibus suis prolixis multos versus posuerunt, qui videntur in superficie convenire Christo: quos percurrentes quidam punctaverunt, & in unum collegerunt, & quia hic cento, nis, est punctus sive punctatio, hic Virgiliocento, nis, est compilatio facta de versibus Virgilii, &c.* Vide lib.2. Miscellan. Baluzii pag.266.

Punctorium, Subula, qua pergamenum *punctatur*, vel pungitur. Guigo in Statutis Cartusianorum cap.28. §.2. ubi de supellectile scriptoria: *Rasoria duo, & punctorium unum, subulam unam, plumbum, regulam, &c.* Eadem habentur in Statut. antiq. ejusdem Ord. parte 2. c.16. §.8.

Punctari, dicuntur, qui certis officiis suis sibi injunctis, vel ex debito, adesse negligunt, vulgò *Piquer*. In Constitut. Joan. Archiep. Nicosiensis an.1320. c.2.7.

PUNCTUM. Statutum Philippi Pulchri Regis Franc. an. 1302. pro Reformatione Regni c.63. *Per hujusmodi Statuta & ordinationes nos aut nostrum consilium non intendimus in aliquo variare vel mutare privilegia, seu puncta literarum, quæ nos aut prædecessores nostri concessimus, &c. Prendre à point, & pointer*, in Assisiis Hierosolymitanis MSS. cap.16. *Le bon plaideoir doit ses paroles tout baudement & entendaument, & doit estre gaitant de dire ses paroles, si que son aversaire ne le puisse prendre à point, parquoy il perde sa querelle, notant tous les dis de son aversaire, & bien pointant chascun porce que il sache respondre à ce que mestier li est.* Et cap.264. *Le Seignor & l'homme doivent adone dire ambedeus ensemble, oïl, pource que l'un ne puisse prendre l'autre à point. Car si l'un disoit, oïl, & l'autre, non, enci auroit l'un l'autre pris à point, & auroit sa foi blessée.*

Punctum, in psalmodia, Syllaba. Statuta antiqua Ord. Cartusiens. 1. part. cap.39. §.1. *Si ea, quæ cantando delectationem afferunt, amputentur, ut est fractio & inundatio vocis, & geminatio puncti, & similia, quæ potiùs ad curiositatem attinent, quam ad simplicem cantum.* Ubi *Neumæ* innuuntur. Et §.4. *Punctum nullus teneat; sed citò dimittat. Post punctum bonam pausam faciat.* Adde §.5. Cap.50. *In monosyllabis vel barbaris dictionibus debet in fine geminari punctum, cùm fit interrogatio, tam in Epistola, quàm in Evangelio.* Hinc

Punctatim canere. Charta Caroli II. Regis Siciliæ an. 1304. apud Ughellum tom.7. p.897. *Volumus, quòd in ipsa deinceps Ecclesia secundùm ordinem Parisiorum Ecclesiæ per libros, quos eidem Ecclesiæ dedimus, divinum officium celebretur, punctatim videlicet atque tractim.* Ubi *tractim* & *punctatim*, est uno tenore & absque ulla modulatione cantare, singulis tamen *punctis*, i. verbis, quodammodo tono elevatiori notatis, ita ut qui ita cantat, iis immoretur.

PUNCTUS, Quinta pars horæ, apud Bromptonum.

PUNDBRECH, Infractura parci, in Legibus Henrici I. c.40. ubi habetur, quot modis illa fiat? *Si pundbrech, id est fractura parci fiat in Curia Regis, plena vvita sit, alibi 5. mancæ. Pundbrech fit pluribus modis, emissione, evocatione, receptione, excussione, &c.*

PUNGA, Pera, Saxonicè punȝ. S. Audoënus in vita S. Eligii lib.1. c.10. *Quoties brachile aureum, pungam quoque auro gemmisq; comptam sibi subripuit, tantùm ut miseris succurreret.* Angilbertus Abbas Centul. apud Hariulfum lib.2. c.10. *Codex eburneus auro paratus—punga auro parata 1. incensaria argentea auro parata 4. &c.* Ita Græco-Barbaris, πύγγη & πυγγίον, est sacculus, bursa, crumena ex corio confecta, unde nostris, *poche*: Leoni Imp. in Tacticis cap.5. §.4. c.6. §.2.10. θηςῖον de capta Constantinopoli MS. πούγκλιν σοῦ καὶ σακκέλιν σοῦ &c. Alios in hanc rem locos suppeditant Rigalt. & Meurs. in Gloss.

Puncha. Statuta Massiliensia MSS. an.1276. *Tunica rugata cum punchis.*

Pochia, Pochia seu Bissacus, in Processu de vita & mirac. B. Mariæ de Malliaco n.42.

Povvchia. W. Thorn an.1248. *Etiam ex transverso ventris sub umbilico habentes cultellos, quos Daggerios vulgariter dicunt, in povvchiis desuper impositis.*

PUNIATA. Tabularium Prioratus Levvensis apud Spelmannum: *Lanceta, qui pro sale ierit, habebit unum panem, & unam pumatam salis.* Ubi legendum *pumatam*, ex Gallico *poignée*, quantum pugno quis continere potest. Vide *Poigneia*, & *Palmata.*

PUNTARIA. Chronicon S. Vincentii de Vulturno lib.2. p.685. *Cum aliis casalibus, & territoriis, & puntariis in loco, ubi dicitur, &c.*

PUPPUP. Althelmus in præfat. ad lib. de Laude virginum:

——ne possit rabula raptor
Regales vastans causas bis dicere pup pup.

PUPILLUS, pro *pupilla*. Capitula ad Legem Alamannor. c.1. edit. v. cl. Steph. Baluzii: *Si quis alteri oculum ruperit, & ille pupillus intus restitit, solvat sol. 40. &c.*

PUPPIS *capitis*. Vide *Prora.*

PURCHACIA, Comparatum, acquisitum, ex Gallico *Pourchasser*, & *pourchas*. Charta Gaufridi de Mandevilla: *Contuli —— omnes Ecclesias inferius annotatas, tam de dominio meo, quàm de emptis & purchaciis.*

PURCTRECHT. Charta Leonardi Episc. Pataviensis an.1426. in Metropoli Salisburgensi tom.3. p.37. *Et contulimus in Patavia jus civile, quod vulgò dicitur purctrecht.*

PURGARI dicuntur, qui immundis spiritibus liberantur, apud Ambrosium lib.7. Epist.2. Hieronymus in

in vita Hilarionis, & alios laudatos ab Henr. Valesio ad lib. 5. Histor. Eccles. cap. 7. ubi καθαιρεῖν eadem notione Græcos Scriptores usurpare observat.

PURGATIO *canonica*, est super objecto crimine, proprio juramento, vel, si oporteat, juramento compurgatorum de ipso crimine diffamati innocentiæ ostensio: ita Lindvvodus. Honorius III. in V. Compil. p. 219. *Alioquin quia publica fama laborat, & manifestæ præsumptiones apparent, purgationem super præmissis canonicam cum manu decima ejusdem dignitatis & ordinis indicatis.* Occurrit passim in Jure Canonico. Vide *Judicium*.

PURGATORES, iidem, qui *Sacramentales*, *Juramentales*, *Conjuratores*, de quibus in voce *Juramentum*. Utitur Andreas Suenonis in Legibus Scaniæ lib. 7. cap. 3.

PURGATORIUM. Innocentius IV. PP. in Epist. ad Ottonem Cardin. Tusculanum §. 23. *Nos, quia locum purgationis hujusmodi dicunt* (Græci) *non fuisse sibi ab eorum doctoribus certo & proprio nomine indicatum, illum quidem juxta traditiones & auctoritates SS. Patrum Purgatorium nominantes, volumus, quod de cætero apud illos isto nomine appelletur. Isto enim transitorio igne peccata utique, non tamen criminalia seu capitalia, quæ priùs per pœnitentiam non fuisse remissa; sed parva & minuta purgantur: quæ post mortem etiam gravant, si in vita non fuerint relaxata.*

Purgatorium, ubi vestes & alia ejusmodi eluuntur, in Statut. Ord. Præmonstrat. cap. 12. *Ad purgatorium aquam deferre, &, si qua sint ibi abluenda, pro diversis fratrum infirmitatibus abluere.*

Purgatorium S. Patricii, ita dictus locus quidam in Hibernia in quadam insula, ubi Patricium Hibernorum Apostolum à Deo ardentissimis precibus obtinuisse ajunt, ut pœnæ & cruciatus, qui impios post hanc vitam manent, ob oculos hîc proponerentur, ut insita suis Hibernis peccata, & Gentilium errores faciliùs extirparet. De hoc Purgatorio agunt pluribus Silvester Giraldus in Topogr. Hiberniæ dist. 2. cap. 5. Matth. Paris pag. 61. & seqq. Bromptonus p. 1076. Henric. Knyghton p. 2390. Cambdenus in Descrip. Hiberniæ, Jacob. Wareus in Antiquitat. Hibern. p. 219. 220. 221. 2. edit. & alii.

PURGIRE. Leges Willelmi Nothi vernaculæ c. 14. *Ki altrei sponse purgist, si forfait lavvere vers sun Seignour.* Id est, qui desponsatam alteri stupraverit, forisfacit verram suam domino suo. Adde cap. 19. utitur etiam Britton p. 16. v. Papianus lib. Responsor. tit. 21. *Si quis mulierem ingenuam vel virginem per vim stupraverit, &c.* Le Roman de Vacce MS.

Les passans tuoient, les femes porgisoient.

Vide *Rugire*.

PURIFICARE, Culpam aut crimen sacramento diluere, purgare, *idoneare se*: *Purificare se sicut Lex jubet*, in Lege Longob. lib. 1. tit. 9. §. 1. *Purificare se ad Legem Dei*, §. 20. *Per sacramentum se purificare*, tit. 16. §. 8. Adde lib. 2. tit. 11. §. 2. *Juramento se purificare*, in Concilio Wormatiensi an. 868. c. 12. Vide præterea Petrum Damian. lib. 7. Epist. 12. pag. 647. edit. 1610. &c.

Purificari dicuntur mulieres, quæ post partum in Ecclesiam veniunt, & benedictionem à Sacerdote suscipiunt, ex veteris Legis instituto, de quo præ cæteris Durandus in Ration. lib. 7. cap. 7. n. 6. 7. Conradus Ursperg. an. 1124. *Mulieres post partum ad Ecclesiam veniant, & benedictionem à Sacerdote, sicut mos est, accipiant.* Chronicon Andrense pag. 452. *Vix unquam post puerperium more legali & Evangelico purificari, & Ecclesiæ reconciliari meruit.* Statuta Synodalia Nicolai Episcopi Andegav. an. 1262. *Prohibemus, ne ea die, qua benedictio nuptialis celebratur, mulieres admittantur ad purificationem, cum præposteratio videatur.* Adde Statutum an. 1270.

Purificatio, Oblatio, quæ à mulieribus, quæ post partum in Ecclesia purificantur, Sacerdotibus offertur. *Purificationes de partu surgentium*, in Tabulario S. Genovefæ Paris. Charta an. 1152. in Magno Pastorali Eccl. Paris. l. 32. *De purificationibus statuimus, ut, quidquid de manu ejus, qui purificatur, in oblatione suscipiatur, parochiali penitus reddatur Sacerdoti.* Alia an. 1250. apud Brolium lib. 2. Hist. Parisiensis: *Salvo etiam hoc & retento nobis & Ecclesiæ nostræ, quòd omnes mulieres prædictæ villæ in die purificationis suæ post puerperium, & primo die, quo accedent ad parochialem Ecclesiam post sponsalia, ad Ecclesiam nostram tenentur vertere, ratione matricis Ecclesiæ, & oblationes ibidem facere, prout hactenus extitit consuetum.* Alia anni 1223. in Hist. Vastinensi p. 832. *Exceptis 4. nummis benedictionis nuptiarum, & oblatione purificationis mulierum.* Alia 1221. apud v. cl. Jacob. Petitum ad Pœnitentiale Theodori p. 440. *Mulieres manentes inter castrum Cociaci Presbyter Parochialis tenetur reconciliare secundùm usuagium in Ecclesia S. Remigii, & debet recipere de oblationibus panem & vinum, & candelam, & unum denarium: residuum verò recipitur à Priore S. Remigii.* Charta Philippi II. Imp. descripta in Magno Recordo Leodiensium p. 11. *La femme, quant elle irat au purification d'enfant, doit donner une chandelle, & faire son offrande.*

PURIFICATORIUM, Linteolum, quo Sacerdos post communionem calicem extergit. Ceremoniale Episcopor. cap. 12. *Super ea* (credentia) *ponuntur duo candelabra cum cereis albis, —— & in ipsius medio calix cum patena, palla, purificatorio, & bursa corporalia continente, &c.* Goarus in Euchologium p. 51. Græcos loco purificatorii *spongia* uti observat, qua scilicet non modò sacram mensam detergunt; sed & calicem dominici sanguinis purissimum vas, ipsumque sanctum discum, particulasque in eo contentas colligit in unum, coërcet ne perturbatim effluant, & suo tandem impulsu ductuque suaviter in calicem demittit.

PURITARE, *Emundare*, in Gloss. Arabico-Lat.

PURITER. Vide Notas v. cl. Steph. Baluzii ad libros Capitular. p. 1209.

PURPARS. Vide *Perpars*.

PURPRESTURA, *Purprisum*. Vide *Porprendere*.

PURPUNCTUS. Vide *Perpunctum*.

PURPURA, veteribus Scriptoribus, vestimentorum quodvis ornamentum dicitur. Gloss. Gr. Lat. πορφύρα ὑφασμένη, *Clavus*. Alibi: Κύκλας, ἡ περὶ τὴν χλαμύδα κύκλος, πορφύρα, *limbus*. *Clavus purpura*, apud Quintilianum. Regula S. Cæsarii ad virgines cap. 7. *Vestimenta lucida, vel nigra, vel cum purpura, vel bebrina nunquam in usu habeant.* Gregorius Turon. lib. 10. Hist. c. 16. *De illa infectura* (mafortis) *quæ bellæ superfuit, purpuram nepti suæ in tunica posuit.* VII. Synodus can. 15. Οὐδὲ ἐκ σηρικῶν ὑφασμάτων πεποικιλμένην ἐσθῆτα ἐνεδύετό τις, οὐδὲ προσετίθεσαν ἑτερόχροα ἐπιβλήματα ἐν τοῖς ἄκροις τῶν ἱματίων. Sed & ædificiorum *purpuras* dixit Sidonius lib. 2. Epist. 2. in quem locum consulendus Sirmondus.

Purpura alba. Vincentius Belvacensis lib. 33. c. 30. de Tartaris: *In prima die vestiti sunt omnes purpuris albis, in secunda vero rubeis.* Cap. 36. *Tentorium de purpura rufa.* Necrologium Ecclesiæ Parisiensis 15. Kal. Aug. *Dedit nobis tres purpuras albas, de quibus factæ sunt casula, dalmatica, tunica, & pallium ad patenam.*

Purpuraclavatus, unico verbo, ut *Auroclavatus*. Gloss. S. Benedicti cap. de vestimentis: *Clavi*, σημεῖα. *Clavare*, πορφυρῶσαι. Stephanus II. PP. *Colobio indutum candidissimo, purpuraclavato.* Vide Senat. l. 6. Epist. 21.

Purpuram adorare dicebantur, quibus Imperatorum chlamydis laciniam tangere vel osculari concessum erat: cujus quidem sacræ purpuræ adorandæ is ritus erat, ut

Patricii

Patricii quidem ad dextram Principis mamimam adorarent, Principesque recedentium caput deosculaaretur: Senatores verò ac cæteri genu dextro ante Principem flexo discederent, ut est apud Procopium in Hist. arcana sub finem. Vide Senatorem lib. 11. Epist. 20. Henricum Valesium ad lib. 15. Ammiani, & Jacobum Gothofredum ad l. un. Cod. Th. de Præpositis sacri cubiculi, & ad l. 6. de Decurion.

PURPURARIUS, πορφυροβάφος, in Gloss. Gr. Lat. Ibidem: πορφυροπώλης, *Purpurarius*. Occurrit in veteribus Inscript. 621. 4. 649. 9.

Purpurarius fucus, apud Solinum c. 27.

PURPURATI, *Porphyretici, porphyrogeniti*, Imperatorum ac Regum liberi, *in purpura*, seu patre Imperatore vel Rege nati. S. Hieronym. Ep. 9. *Purpuratorum socius, propinquus, consobrinus*. Senator l. 11. Ep. 1. *Placidiam mundi opinione celebratam——purpurato filio* (Valentiniano) *studuisse percepimus*. Apud eund. l. 8. Epist. 5. *Purpuratam infantiam* filium vocat Athalaricus Rex. Nebridius Stilichonis gener *Purpuratorum socius*, i. filiorum Imperatoris fuisse dicitur apud S. Hieronymum in Epist. 9. Alexium Manuelis Imperatoris filium *Purpuratum* pariter vocant Willelmus Neubrigensis l. 3. c. 4. & Will. Malmesburiensis lib. 3. ut *Porphyreticum* Ludovicum Balbum Franciæ Regem, Joannes VIII. PP. Epist. 125. quod scilicet *in purpura nati* essent, ut de Honorio Idacius, de Ottone III. Imp. dixit autor Vitæ S. Adalberti Episcopi Pragensis cap. 20. apud Surium, qui *in Imperio natus* dicitur Chunrado Urspergensi. Ita Marcus Gazensis Diaconus in Vita S. Porphyrii Episcopi Gazensis Theodosium juniorem *in purpura natum* perinde scribit, atque adeo fasciis purpureis illigatum & circumvolutum, oblatum Imperatrici. Ἐν ἁλουργίδι τραφέντες, apud Libanium in προσφωνητικῷ, Juliano inscripto. Claudianus in 3. Consulatum Honorii:

> *Ardua privatos nescit fortuna penates,*
> *Et regnum cum luce dedit, cognata potestas*
> *Excepit Tyrio venerabile pignus in ostro.*

Idem in 4. Consulatum ejusdem Honorii:

> ———*Hoc nobilis ortu*
> *Nasceris, æqueva cum majestate creatus,*
> *Nullaque privatæ passus contagia sortis,*
> *Omnibus acceptus, ultro te regia solum*
> *Protulit, & patrio felix adolescis in ostro,*
> *Membraque vestitu nunquam temerata profano*
> *In sacros cecidere sinus.*

Vide, quæ observamus ad Alexiadem p. 321.

Purpuratus, pro moneta. Vide *Hyperperus*.

PURPURITICÆ *columnæ*, Porphyreticæ, Capitolino in Antonino, ex Porphyretico marmore, de quo Suet. in Nerone. Vetus Inscriptio Romæ: *Vetustate corruptam adampliavit columnis purpuriticis, valvis aereis, marmore, &c.*

PURPURILLA, *Purpurella*. Glossæ Isidori: *Purpurilla, locus extra portam, quo purpurea veste uterentur*. Charta an. 1197. apud Ughellum tom. 7. p. 1275. *Unam zonam de seta rubea, unam planetam de purpurella cum apparatu suo, unam planetam de cendato rubeo, &c.*

PUSCA. Vide *Posca*.

PUS. Gregorius Turon. de Vitis Patr. c. 19. *Mulier quædam filiam suam exhibuit vulneribus plenam, & ut quidam vocant, pus eadem generat.*

Pus, alia notione. Traditiones Fuldenses lib. 2. c. 82. *Trado——unum caballum, & boves 3. domum unam, & aream unam, & pus unum, 20. porcos, &c.*

PUSIA. Isidorus lib. 17. c. 7. de Arboribus: *Pausia, quam corrupte rustici pusiam vocant, viridi oleo & suavi & apta: & dicta pausia, quòd paviatur, id est, tunditur.*

PUSILLANIMIS. Gloss. Gr. Lat. ὀλίγωρος, *pusillanimis*. ὀλιγωρία, *pusillanimitas, segnitia*. Interdum *pusillanimis* usurpatur pro, *ad misericordiam motus*. Vita S. Gudilæ Virg. c. 3. *Pro cujus incommodo, compassione & pietate Dei virgo pusillanimis facta*: ubi Bollandus, *id est mota ad commiserationem*. Teutonicus Idiotismus, *Weemoedich*, quasi *Ween-moedich*, id est ἀείδακρυς, *ad lachrymas pronus*, ac *pusillanimis*.

PUSILLARES, pro *Pugillares*, semel ac iterum in Testamento Heccardi Comitis Augustodunensis apud Perardum p. 26.

PUSLAHI Lex Longobard. Heroldina tit. 43. §. 30. *Si quis servum alienum rusticanum percusserit, pro una ferita, id est Pulslahi, si vulnus apparuerit, aut livor, componat solidum medium.*

PUSTERULA, *Pusterla*. Vide *Posterula*.

PUSTICÆ, Ligna seu trabeculæ in navibus, quibus insistunt rami, Italis *Posticci*. Sanutus lib. 2. part. 4. cap. 11. de navibus: *Et quod fiant ex multo meliori lignamine, & melius pironadæ, ac sint ligatæ, & specialiter pusticæ pro sustinendo laborem melius & impetum remigandi.*

PUSULA, pro *Pustula*. Marius Aventicensis: *Hoc anno infanda infirmitas atque glandula, cujus nomen est pustula, in suprascriptis regionibus innumerabilem populum devastavit.* Gregorius Turon. l. 6. c. 8. *Pusularum malarum venenum crucis signo sæpe compressit.* Cap. 14. *Magna igitur eo anno lues in populo fuit, valitudines variæ, milinæ cum pusulis & vesicis, quæ multum populum affecerunt morte.* Idem lib. de Gloria Confess. cap. 24. *Quanti à pusulis veneno incrassante præmortui.* Occurrit etiam apud Martialem lib. 14. Epigr. 167. & alios Scriptores. Vide Octavium Ferrarium in Orig. Linguæ Ital. in v. *Brogia*.

Pustella, pro *Pustula*. Vide *Accessio*.

PUTACIOLUM. Vide *Pittaciolum*.

PUTACIUS, Cati seu Felis species, sic nuncupata, quòd fœteat, de quo Scaliger contra Cardanum c. 210. n. 3. *Inter ea quinque*, inquit, *catus fœtens quoque est: pilo obscuriore; sed tam tetro odore, ut Putin Liguribus Taurinis, in Gallia Putois sit cognominatus.* Silvester Giraldus in Topogr. Hiberniæ dist. 1. cap. 21. & ex eo Bromptonus: *Caret herminis, caret & putaciis.*

Putosius. Petrus Venerab. in Statutis Ordinis Cluniac. c. 17. *Statutum est, ut nullus Fratrum Cluniacensium cattinis, sive aliis, quibus uti solebant, peregrinis pellibus induatur,——& ad coopertoria facienda solummodo, sicut hoc magis placuerit, Putosiorum, & juxta aliorum linguam Vesonum pellibus.*

PUTAGIUM, Fornicatio, meretricatus, de fœmina dicitur. Regiam Majestatem lib. 2. c. 49. *Quod generaliter dici solet, quod putagium hæreditatem non adimit, intelligitur de putagio matris, quia filius est hæres legitimus, quem nuptiæ demonstrant.* Vide Bractonum lib. 2. cap. 37. §. 6. & Fletam lib. 1. c. 15. §. 4. Gallis nostris, *Putage*. Charta an. 1247. in Tabular. Campaniæ fol. 343. *La fame, qui dira vilonnie à autre, si come de putage, payera 5. sols, ou portera la pierre toute nuë en sa chemise à la Procession, & celle-là poindra aprés en la nage d'un aguillen, & s'elle disoit autre villonnie, qui à tourt à honte de cors, ele paieroit 3. sols, & li homs ainsin. Le Roman de Vacces* MS.

> *Maint home a essillie & torné à servage,*
> *Et mis par poureté mainte feme au putage.*

Le Roman d'Amile & d'Amy MS.

> *A mal putaige soit li siens cors livrez.*

Le Roman du Renard MS.

> *Grant deshonnour & grant hontage,*
> *Fistes vous, & grant putage, &c.*

Libertates villæ *de la Perouse* an. 1260. apud Thomasserium p. 100. *Si fem mariée commaner venaet à la Paerose par putage, hom qui n'auroet feme, qui gueraet ob li, n'en est tenguz vers le Segnor.* *Pute*, pro *Putain*: ut putta

putta & *putana*, apud Italos, de qua voce Acarisius. *Le Roman de Garin:*

> *Or m'avez vos lesdengiée vilment,*
> *Et clamé pute, oiant toute la gent.*

Vetus Carmen MS. de Inventione S. Crucis:

> *Avogle & de pute orine.*

id est, cœcus, & nothæ originis.

Putena, Meretrix, ex Gallico *Putain*, seu ut Belgæ nostri efferunt, *Putaine*. Odericus Vital. lib. 12. *Castrum concedere cœpit, quod Mataputenam, id est devincens meretricem, pro despectu Hadvvissæ Comitissæ nuncupavit.*

Puteum, idem quod *Putagium*. Warnerius MS. in Caprum Scottum Poëtam:

> *Eja nunc nostræ Scottum resonate camœnæ*
> *Naufragium passum conjugis ob puteum.*

Jam verò quæ sit vocis origo? indicat Scaliger ad Catalecta Virgilii, à voce nempe *Putus*, quæ parvulum, aut puerum sonat. Gloss. Lat. Gr. *Putus, μικρός. Puti, μικροί.* Hodie etiamnum Itali *Putto*, puerulum vocant, unde nostrum *Petit*, detorto vocabulo à *Putito*. Primum igitur *Putæ* dictæ puellæ, postmodum ad lascivientes deducta vox, quod in voce, *Garce*, accidit. Vide *Matare.*

PUTATIVUS, Existimatus, Gall. *Putatif. Pater pueri putativus*, apud Bromptonum p. 909. qui pater esse putabatur. Historia Miscella in Rhinothmeto an. 6. *Et ita per putativæ rationis obtentum pacem dissolveret.* Ubi Theophani *Putativus*, est δοκούμενος. In eadem Hist. *Putativæ correctiones*, Theophani τὰ δοκοῦντα κατορθώματα. Eigil in Vita S. Sturmii Abb t. Fuldensis in prologo: *En habes, quod poscebas putativum, nomini tuo dicatum, tibique tuendum relictum.* Nempe librum Vitæ S. Sturmii.

PUTENA, *Puteum.* Vide *Putagium.*

PUTEULANUS. Dudo lib. 3. de Morib. Norm. p. 105. describens insulam in fluvio Somona in Picardia: *Est namque ibi insula puteulano exæstuantis Somenæ gurgite hinc inde & altrinsecus circundata.* Ubi legendum Puteolano: quippe arenam intelligit, seu *Puteolanum pulverem:* de quo diximus ad Alexiadem p. 267. Papias: *Pulvis Puteolanus, in Puteolanis collibus Italiæ colligitur, opponiturque ad sustinenda maria, fluctusque frangendos: nam mersus in aquis fit lapis.*

PUTEUS, in templis & ædibus sacris. Abbo Floriacensis lib. 2. de bellis Parisiacis puteum in Capella S. Germani (Pratensi) fuisse innuit, cujus aquæ ægrotantibus vice medicinæ erant:

> *Cujus adaccubitat puteus vestigia, cujus*
> *Qui potabit aquas, extemplo febre laborans*
> *Auxilio sancti fidens capiet medicinam.*

Ex Codice Middoth Thalmudis Babylonici cap. 5. sect. 3. observare est, in Templo Hierosolymitano puteum extitisse, qui aquas toti atrio suppeditabat. Theophanes puteos, φρέατα, vocat aquarum benedictarum receptacula & fontes perennes in templorum atriis, p. 38.

In puteum abjici, in Lege Salica tit. 43. Vide Gregorium Turon. lib. 3. Hist. cap. 6. lib. 7. cap. 23.

PUTHCUS, Puteus. Charta Italica an. 1345. *Item teneatur Potestas facere sententiari seu purgari puthcos dictæ villæ.* Infrà: *Si quis laverit pannos ad puthcos, sive ad fontes per medium trabuchum, solvat pro banno denar. 6.*

PUTIATORIUM, Hauritorium, Salinarium, *Puisoir*, nostris, unde aqua salaria hauritur, extrahitur: vox orta à *puteus*. Gesta Episcoporum Saltzburgensium apud Canisium p. 485. 487. *Dedit tertiam partem de putiatorio, quod vulgo dicitur Galgo.* Rursum: *Simulque & tradidit jam dictus Dux in eodem pago in loco, qui vocatur salinas, fornaces 20. & totidem patellas, & tertiam partem de putiatorio ibidem concessit, quod barbaricè dicitur Galgo.* Est autem Theutonibus *Galg*, vel *Galgbrun*, puteus. Charta Aistulfi Regis Longobard. in Bullario Casinensi tom. 2. p. 2. *Præter tantùm medietatem putei, quod idem genitor noster Sundarit veneranda memoriæ concessit, vel ligna ad sales coquendos, &c.* Charta an. 1344. ex Tabul. monast. S. Quintini in insula fol. 55. *Sauf & reservé à iceux aussi l'yauë des fossez, qui cloent leur dit gardin à avoir puisseoirs assis desseur l'yauë seur quatre estaques pour puiser yaue pour ses autres causes necessaires à iceux.*

PUTOSIUS. Vide *Putacius.*

PUTRILAGO, pro *Putredo*, crebrò occurrit apud interpretem S. Antiochi. Homil. 44. *Corpus ipsa dira putrilagine depascitur.* Hom. 38. *Pro manna reportarunt vermes, iique in putrilaginem sunt versi.* Adde Homil. 106.

PUTURA. Fleta lib. 2. c. 73. §. 6. *Ne* (equi) *per negligentiam, vel pigritiem, de debitis, puturis & prebendis suis quicquam amittant.* Vetus Charta sub Edw. I. apud Spelmannum: *Rex mandat Baronibus, quod allocent Roberto de Chadevvorth Vicecomiti Lincolniensi lib. 6. sol. 7. quos per præceptum Regis liberavit Joanni de Bellovento pro putura 7. leporariorum, & trium alenacerarium, & pro vadiis unius Bracenarii à die S. Joan. Bapt. usque ad vigil. S. Mich. proximè sequentem, utroque die computato, videlicet pro putura cujuslibet leporarii & falconis per diem 1. d. ob. & pro vadiis prædicti Bracenarii per diem 2. d.* Placita Coronæ sub eodem Edw. an. 21. *In libertate de Knaresburg præsentatur, quod parcarii Comitis Cornubiæ percipient puturam suam, videlicet bis comedendo in die, vel capiendo pro putura sua 2. den. de omnibus tenentibus in diversis villis ibidem nominatis, & sic solebat: sed nunc fecit dictus Comes ipsas villatas solvere 3. d. pro putura.* Vide *Precaria magna.*

Putura. Willelmus Thorn an. 1267. *Comparavit etiam puturam pulpiti in Ecclesia, & gabuli in refectorio.* Ubi *puturam* trabem interpretatur Somnerus ex Gallico *Poutre.*

PUZAL, mensura liquidorum. Charta Lusitanica apud Brandaon. tom. 3 pag. 286. *Post quam habuerit 5. quinales de vino, det unum puzal.*

PYLE. Vide *Pilatus.*

PYRALE, Hypocaustum conventuale, *Estuve*, in quo Capitulum celebratur: unde flagellum *disciplinarum* in eo appensum observat Eckehardus jun or de Casibus S. Galli cap. 3. *Rapto flagello fratrum, quod pendet in pyrali deforis accurre.* Cap. 10. *Quidam ipsorum re agnita, rapto de pyrali flagello, scelestum illum incurrens, clamitat, & nisi animis saniores ei erecto ad ictum brachio occurrissent, grandes incussisset.* Cap. 11. *Veniunt in pyrale, & inde in lavatorium, nec non & proximum pyrali scriptorium: & has tres regularissimas præ omnibus, quas unquam viderint, asserebant esse officinas.* Cap. 16. *Ille ad columnam pyralis ligatus acerrimè virgis cæditur.* Vide *Gynæceum.*

PYRAMIS, *Ciborium*, quod altari superponitur. Bernerus Abbas de translat. S. Hunegundis, in fine: *Sanctas reliquias referentes in sanctam Dei Ecclesiam inthronizant, ac in sacro peribolo retrò altare S. Virginis Hunegundis, intra pyramidem, quod nos oraculum dicimus, digno cum obsequio reponunt.*

PYRAPTARE, In mari prædari, Gallis, *Pirater.* Occurrit apud Sanutum lib. 3. part. 11. cap. 2.

PYRASTERIUM. Vide *Peristerium.*

PYRITEGIUM. Vide *Ignitegium.*

PYROCARÆ, Mulieres, quæ castitatem & cælibatum profitebantur, quas sua ætate, in Italia nempe, exortas testatur Joannes de Deo Doctor Bononiensis in Pœnitentiario nuper edito à v. cl. Jacobo Petito lib. 11. c. 13. & quem ille conscripsit an. 1247. ubi de pœnitentiis mulierum: *Si autem fuerint Pyrocaræ, quæ de pulvere nuperrimè surrexerunt, gravabis eas jejuniis & orationibus,*

nibus, injungens eisdem, ut non de cætero sub specie pietatis (&) religionis impietatem pallient; sed viros accipiant, si votum solemniter non fecerint, vel castitatem servent, quam Deo promiserunt. Ejusmodi fuere *Beghinæ* nostrates.

PYRRIRA, Petraria, ex Gallico *Perriere*, Machina bellica. Galbertus in vita Caroli Com. Flandr. n. 191. *Adducens instrumenta jactatoria, magnellam, & pyrrira, qui dejiceret domum præfatam.* Vide *Petraria.*

PYXIS, in qua reponuntur hostiæ consecratæ ad Viaticum: Πυξίον, Pachymeri lib. 7. c. 15. 28. Leo IV. PP. de Cura Pastorali: *Super altare nihil ponatur, nisi capsæ cum reliquiis sanctorum, —— aut pyxis cum corpore Domini ad Viaticum pro infirmis.* Vide Capitula Hincmari de Reb. Magistri & Decani cap. 8. Quippe suspensa imminebat altari. Hugo Flaviniac. p. 166. *Pyxidem 1. de onychino, in qua servatur Corpus dominicum dependens super altare.* Gervasius Dorobern. in Descript. Ecclesiæ Catuariensis: *Suscepit à Monacho quodam pyxidem cum Eucharistia, quæ desuper majus altare pendere solebat.* Rogerus Hovedenus p. 486. *Cecidit etiam super altare pyxis, cui corpus Christi inerat, abrupto vinculo.* Id pluribus docuimus in Descriptione ædis Sophianæ n. 63. Pœnitentiale MS. Thuanum: *Omnis Presbyter habeat pyxidem, aut vas tanto Sacramento dignum, ubi Corpus Dominicum diligenter recondatur ad Viaticum recedentibus à sæculo: quæ sacra oblatio intincta debet esse in sanguine Christi, ut veraciter possit Presbyter dicere infirmo, Corpus & sanguis Domini nostri Jesu Christi proficiat tibi ad salutem animæ & corporis.* Eckehardus junior de Casib. S. Galli c. 2. *Pyxide Communionis aperta fletu perfusos communicavit.* Conradus in Chronico Moguntino: *Pyxis argentea ad hostias deputata.* Chron. Casin. lib. 3. c. ult. *Pyxis aurea cum smaltis pro corpore Domini.* *Pyxides* autem, in quibus sacra Eucharistia infirmis defertur, ex ebore, seu *eburneæ* esse jubentur, *propter casum*, in Statutis Synodalibus Odonis Episc. Paris. c. 5. n. 5. & c. ult. n. 35. Adde Synodum Eboracensem an. 1195. c. 1. Wigorniensem an. 1240. c. 1. & Exoniensem an. 1287. c. 4. 12.

Pyxides reliquiariæ. Leo Ost. lib. 3. c. 30. *In æris pyxidulis reliquiæ sanctorum——reconditæ sunt.*

Pyxis, Thesaurus, fiscus publicus, locus, ubi asservantur pecuniæ publicæ: vulgò la *Boete*. Charta Ricardi Regis Angl. apud Sammarthanos in Archiep. Turon. *Concedimus etiam——domui de la Haia alios duos solidos in puram & perpetuam eleemosynam in pyxide Andegavensi percipiendos.*

Pyxis Lombardorum. Tabular. Memorialium Cameræ Comput. Paris. signatum C. fol. 190. *Die 4. Nov. 1357. ad burellum præsentibus Antonio Guete & Joanne Ballet Thesaur. Franciscus Malisardi de Luca commorans Parisiis tradidit unum denarium Dei de primo dicto ad incheriam consuetam supra firmam pyxidis Lombardorum & pertinentiarum suarum pro duobus annis. &c.*

Q.

Q Littera numeralis, quæ 500. denotat, unde versus:

Q. velut A. cum D. quingentos vult retinere.

Ita etiam notæ numerorum antiquæ. At apud Ugutionem hæc littera eundem numerum, quem P. dicitur conficere, hoc est 400.

Quod Q. hic sequitur numerum similem retinendo.

Eidem litteræ si recta linea superaddatur, 500. millia significat.

Q. inquit Notkerus Balbulus Opusc. *Quid singulæ litteræ significent in superscript. cantilenæ; In significationibus notarum cur quæratur? cum etiam in verbis ad nihil aliud scribatur, nisi ut sequens V. vim suam amittere quæritur.* Vide A.

QUACHETUS, Panis species, in Itinere Camerarii Scotiæ c. 9. §. 4.

QUADABLUM. Jura & Consuetudines Normanniæ c. 85. *Si verò quærelatus de lege, quam vadiavit, inciderit, debet maleficium tam læso quàm Curiæ emendare: de percussione palmæ per quinq; solidos: de pugni percussione per 12. denarios: de prostratione ad terram, quæ quadablum dicitur, per 18. solidos.* Ubi vetus Consuetudo Norman. *De abateure à terre, que l'on appelle açabler, 18. sols.* Vide *Cabulum.*

QUADEREL, pellis species, Belgis. Theloneum Monasterii S. Bertini: *De dorina de Cordvvan, 2. den. de quaderel, 1. den. de centum pellium agnorum, 2. den.*

QUADRA. Gloss. Gr. Lat. κόδρα, *Codra, quadra.* Idem: τετράγωνος, *Quadrus, quadra, quadratus.* Maximè *quadra panis* apud Monachos sumitur. S. Augustinus contra Epist. Manichæi c. 21. *Unus panis—— in quadras quatuor decussatim formetur.* *Per quadras panes partiri*, apud Gregorium M. lib. 1. dialog. cap. 11. Petrus Damian. in Vita S. Romualdi c. 3. n. 14. *Fragilitati piè compatiens, consuetæ mensuræ quadram paximatii superaddidit.* Jo. Laudensis in Vita ejusdem Petri Damiani n. 24. *Sola panis quadra cum crudis oleribus cœnanti apponitur.* Adde Regulam Magistri cap. 17. 26. 53. Vineam Benedictinam cap. 6. & quæ notavit Haeftenus lib. 10. Disquis. Monast. tract. 3. disq. 4.

QUADRAGESIMA, Græcis Τεσσαρακοστὴ, Christianis, jejunium dicitur 40. dierum ante Pascha, institutum ad Christi imitationem, qui totos 40. dies sine cibo & potu jejunavit, ut est Matth. 4. Marc. 1. Luc. 4. De hujus autem origine, ac varia apud nationes Christianas observatione, multa multi dixerunt, atque in iis Baronius an. 57. n. 194. & seqq. Menardus ad lib. Sacrament. Greg. M. pag. 52. Fr. Scorsus ad homil. 15. Theophan. Ceramei, Jo. Filesacus in lib. de Quadragesima, v. cl. Jo. Bapt. Cotelerius ad lib. 5. Constit. Apost. pag. 243. 244. & alibi, Haeftenus lib. 10. Disq. Mon. tract. 1. disq. 1. §. 3. tract. 10. disq. 2. 3. 4. 5. &c.

Quadragesimas tres observabant Latini, *Majorem* scilicet ante Pascha, alteram ante *Natale Domini*, quæ communiter vocabatur *S. Martini*, & durabat usque ad Natale, tertiam 40. dierum ante festum B. Joannis Baptistæ. Sed hæ duæ posteriores propter hominum fragilitatem ad unam sunt redactæ: & iterum illæ divisæ sunt in tres hebdomadas Adventus, & tres ante Nativitatem S. Joannis, in quibus est jejunandum & abstinendum à nuptiis. Hæc Durandus lib. 1. Ration. c. 9. n. 8. l. 7. c. 14. n. 9. Capitula Caroli M. lib. 6. cap. 184. *Iterum admoneant Sacerdotes, ut jejunia tria legitima in anno agantur, id est 40. dies ante Nativitatem Domini, & 40. ante Pascha, ubi decimas anni solvimus, & post Pentecosten 40. dies.* Ubi quæ *legitima jejunia* hîc, in Capitulari 1. Caroli M. incerti anni c. 23. *Ecclesiastica* dicuntur. Harum trium Quadragesimarum mentio est præterea in Concilio Eliberitano apud Ivonem part. 15. c. 163. in Canonib. Hibern. lib. 44. c. 11. in Pœnitentiali Theodori c. 32. apud Crodogandum Metensem Episc. in Regula Canonicorum cap. 32. Bur-

chardum lib. 9. c. 4. in Concilio Triburienti an. 895. c. 58. Saleguntadiensi an. 1022. c. 1. &c. Quarum quidem institutum inde profluxisse viri docti existimant, quòd ex pœnitentibus uno anno jejunandæ indici solerent, ex Burchardo lib. 19. cap. 5. ubi varios dandæ pœnitentibus satisfactionis modos enumerat: *Per singulos annos quatuor qui remanent* (ex septenni pœnitentiâ) *tres quadragesimas per legitimas ferias debes jejunare, primam ante Pascha cum ceteris Christianis: alteram ante Nativitatem S. Johannis Baptistæ, & si quid remanet post adimpletas: tertiam ante Nativitatem Domini, à vino, à medone, mellita cervisia à carne, sagimine, & à caseo, & à pinguibus piscibus.* Totidem habentur in Pœnitentiali MS. Thuano. Adde eundem Burchardum c. 9. & 10. & Ivonem part. 15. cap. 189. 190.

Quadragesima S. Martini, incipiebat ab Octavis omnium Sanctorum. Alexander III. PP. Epist. 114. ex Francicis tom. 4. Hist. Franc. *Nos eandem relaxationem taliter duximus distinguendam, scilicet ut in Quadragesima, quæ dicitur B. Martini, usque ad Adventum Domini, in sexta feria uno ferculo piscium, & vino temperate sumpto utaris.* Mox: *Noverit autem Regia Sublimitas, Quadragesimam ab Octavis omnium Sanctorum, & non antea inchoari.* Occurrit præterea mentio *Quadragesimæ S. Martini*, in Charta Aistulfi Regis Longob. an. 753. pro Ecclesia Mutinensi apud Ughellum tom. 2. p. 109. in Regula Clarissarum, in Regula Tertiariorum cap. 5. 8. in Regula Monialium Damianitarum cap. 5. &c. in quibus quidem Regulis, duarum tantùm Quadragesimarum mentio fit, *Majoris* scilicet, & *S. Martini*: quæ intelligi semper debent apud Scriptores, cùm de binis tantùm Quadragesimis agunt, ut apud Petrum Damianum in Vita S. Romualdi c. 3. n. 15. *Exceptis scilicet duabus anni quadragesimis, &c.* Idem lib. 6. Epist. 32. *Ut vinum utroque quadragesimali tempore non bibatur, non pisces edatur, &c.* Epist. 34. *In duabus autem quadragesimis, quæ videlicet Natalem Domini, vel sacrosanctum Pascha præcedunt, &c.* Joannes Abbas S. Arnulphi Metensis in Vita B. Joannis Abbatis Gorziensis cap. 10. n. 39. *Itaque regulam tolerabiliorem assumpsit, ut duas tantum quadragesimas in anno perageret, unam ante Navitatem, alteram ante Pascha, priorem quidem Idibus Septembris, cùm nona hora fratres prandium repetunt, incipiens: sequentem mox ab octavis Epiphaniæ, &c.* Egbertus de Ecclesiastica institutione pag. 113. *Quod & gens Anglorum semper in plena hebdomada ante Natale Domini consuevit, non solùm quarta & sexta feria, & Sabbato; sed & juges duodecim dies in jejuniis & vigiliis, & orationibus, & eleemosynarum largitionibus, & in Monasteriis & in plebibus ante Natale Domini quasi legitimum jejunium exercuisse perhibetur.* Quadragesimæ ante Nativitatem Domini meminit præterea idem Petrus Damian. lib. 2. Epist. 10. de qua agit etiam Rabanus lib. 2. de Instit. Cleric. c. 22. Chrodegangus in Regula Canonicorum Metensium cap. 10. Adde Concilium Matisconense I. c. 9. & Oxoniense an. 1222. c. 8. Statuta Hospitalis S. Lazari Placentini, apud Petrum Mariam Campum in Regesto part. 2. histor. Eccles. Placentinæ, ch. 62. Charta Manassis Episcopi Aurelian. an. 1210. in Probat. Histor. Blesens. p. 10. &c.

Quadragesimæ quatuor observatæ sunt à Græcis, prima *Major*, ante Pascha: secunda *Apostolorum*: tertia *Assumptionis Deiparæ*: quarta *Nativitatis Domini*. Primam a feria 2. Sexagesimæ incipiunt: secundam à 1. die post Dominicam primam Pentecostes: tertiam à Kal. Augusti: quartam à quadragesimo ante Nativitat. die. Jejunia in hisce quadragesimis ab iis sic exiguntur. In Majori Quadragesima, à feria 2. Sexagesimæ usque ad Dominicam Quinquagesimæ, à carnibus abstinent: ovis tamen & lacticiniis vescuntur, vinumque bibunt. A 2. feria Quinquagesimæ usque ad Pascha, abstinent non solùm à carnibus & lacticiniis; sed etiam à piscibus, quia sanguinem & carnem habere dicunt; ovis tamen piscium, squillis, limacibus, cancris vescuntur, vinumque bibunt, unica in die refectione contenti. In jejunio Apostolorum, ut etiam in aliis, vinum bibunt, piscesque, & bis in die, comedunt. In jejunio Assumptionis, bis quidem in die comedunt, non tamen pisces, præterquam in festo Transfigurationis. Jejunium Nativitatis servatur ut Apostolorum: sed in vigilia Nativitatis, fit ut in Majori Quadragesima. Vide Scaligerum lib. 7. de Emendat. temp. pag. 697. Christophorum Angelum de Hodierno statu Græcorum cap. 4. 5. 6 7. Allatium lib. 3. de utriusque Eccles. Consens. c. 9. §. 3. virum doctissimum Jo. Bapt. Cotelerium in Notis ad lib. 5 Constit. Apost. pag. 2. 4. Nomocanonem ab eo editum tom. 1. Monumentor. Ecclesiæ Græcæ c. 426. 429. 430. 431. 432. 433. 434. & al. Ut porrò Majorem Quadragesimam observent, pluribus etiam tradit Ratramnus lib. 4. contra Græcos cap. 4.

Quatuor Græcorum Quadragesimis quintam addiderunt Jacobitæ, sive Suriani, Quadragesimam scilicet Ninives. Primam ante Pascha observant ut Græci: secundam Apostolorum à 1. die post festum Pentecostes auspicantur: tertiam à 14. die ante Assumptionem: quartam à 25. die ante Nativitatem Christi: quinta Ninives vel Jonæ est trium dierum, eamque celebrant in hebdomada ante Septuagesimam, feriâ 2. 3. & quartâ, in memoriam Ninivitarum. In Majori Quadragesima jejunant ut Græci: in secunda bis in die, & pisces comedunt. Ita in tertia, & quarta. Quintam Ninives observant ut Majorem.

Chaldæi seu Nestoriani totidem ac Jacobitæ Quadragesimas observant. Primam & Majorem ante Pascha incipiunt Dominicâ Quinquagesimæ: secundam, quæ est SS. Apostolorum, auspicantur a feria 2. post primam Dominicam Pentecostes: tertiam Assumptionis à 1. Augusti: quartam Nativitatis Christi à 25. die ante festum: quintam exigunt ut Jacobitæ. In prima non pisces comedunt, nec vinum bibunt. In secunda Sabbatho ac Dominicis non jejunant, in quibus carnes edunt, & vinum bibunt. In tertia nec lacticinia, nec carnes comedunt, excepto festo Transfigurationis. Quartam & quintam observant ut tertiam.

Quadragesimas Maronitæ sex olim observabant: primam & Majorem ante Pascha: secundam sanctorum Apostolorum: tertiam Assumptionis Deiparæ: quartam Exaltationis S. Crucis: quintam Nativitatis Domini: sextam denique Ninives, vel Jonæ. Quadragesimam Paschalem auspicabantur ab hebdomada Sexagesimæ: secundam à feria 2. post Dominicam Trinitatis, usque ad festum Petri & Pauli: tertia erat dierum 14. ante festum Assumptionis: quarta unius hebdomadæ: quinta 40. dierum ante Nativitatem: sexta denique trium dierum in hebdomada ante Septuagesimam. Quod ad jejunium in hisce Quadragesimis spectat, primò eâ hebdomadâ, quæ Quadragesimam Majorem præcedit, id est Sexagesimæ, à carnibus abstinebant, reliquis cibis & vino utentes usque ad feriam 2. Quinquagesimæ. Ab ista feria usque ad Pascha, non carnes, non ova, aut lacticinia, aut pisces manducabant, nec vinum bibebant. In secunda Quadragesima à carnibus, ovis, & lacticiniis abstinebant, pisces tamen & alia comedebant; & vinum bibebant, ante meridiem non comedebant, sed bis in die cibum sumebant. Idem observabant in jejuniis Assumptionis, S. Crucis, & Nativitatis. Jejunium Ninives simile erat jejunio majoris Quadragesimæ. Hodie, ex quo plerique è Maronitis Ecclesiam Romanam agnoscunt, præscripta ab ea jejunia tantùm observant.

Armeni octo observant jejunia, quæ Quadragesimas appel-

appellant, quod in ipsis quadragesimalibus vescantur cibis. Primum dicitur Adæ & Jonæ, quod est 5. dierum, duabus hebdomadis ante solennem Paschatis Quadragesimam. Id se facere ajunt in memoriam jejunii Adæ, postquàm è Paradiso ejectus est. Secundum est commune omnibus Christianis ante Pascha, quod auspicantur feria 2. post Dominicam Quinquagesimæ. Tertium est 9. dierum ante festum Pentecostes, hoc est ab Ascensione Domini. Quartum dicitur Eliæ, incipitque feriâ 2. post Pentecosten, & protrahitur usque ad 50. dies. Quintum est unius hebdomadæ ante Assumptionem Deiparæ. Septimum est hebdomadæ post Inventionem S. Crucis. Octavum est 7. hebdomadarum ante Natalem Domini. De jejuniorum ratione plura Quaresmius cap. 58. Filesacus de Quadragesima c. 9. Vide Synodum Trullanam can. 56.

De Quadragesimis Moscorum & Ruthenorum, agit Filesacus lib. de Quadragesima c. 10. de Æthiopum, c. seq.

Quadragesima S. Theodori. Humbertus Silvæ candidæ contra Nicetam Pectoratum: *Nos Quadragesimam unius septimanæ, quàm dicitis sancti Theodori, nescientes, solam Quadragesimam Dom. nostri Jesu Christi 40. diebus diligenter observare contendimus.*

Quadragesimarum pœnitentia pœnitentibus variè pro criminum enormitate indicta. *Ad quinque, sex, 12. &c. quadragesimarum sine subditis annis pœnitentiam damnari*, in Concilio apud Theodonis villam an. 821. c. 1. 2. 4. Ibidem: *Si autem mortuus fuerit, singulas sex quadragesimas cum sequentibus annis pœniteat.* Ibid. c. 3. *Si quis presbyterum —— vulneraverit & convaluerit, 12. quadragesimas sine subditis annis pœniteat. Tribus quadragesimis per tres annos agere pœnitentiam*, in Concilio Remensi incerti loci an. 923. Adde Concilium Triburiense an. 895. c. 58. Vide *Carena*. Et Morinum lib. 7. de Pœnitentia cap. 13. num. 8. ubi observat, ejusmodi Pœnitentias in pœnam indictas, originem dedisse variis Quadragesimis, quæ quolibet anno observabantur ab omnibus Christianis, vel certè à monachis: earumque invectum usum in Occidentem à Theodoro Archiepis. Cantuariensi, natione Græco, existimat.

Quadragesima Ascensionis. Liberatus Diacon. cap. 10. *Qui cum ascendissent Antiochiam, eos Ibas excommunicavit; sed superveniente festivitate quadragesimæ Ascensionis jussi sunt à domino excommunicatione absolvi, &c.* Ubi v. cl. Joannes Garnerius: *Ascensionis*, ἀναςάσεως, non ἀναλήψεως, *id est Resurrectionis è sepulchro, non item Ascensionis in cælum, ex Theodorito Epist.* 87. At Petrus Comestor in Histor. Evangel. cap. 8. Act. Apostol. observat, quosdam à festo ascensionis usque ad Pentecosten jejunâsse, exemplo Apostolorum, quos ajunt in spatio illo jejunâsse, quia in Evangelio dictum est: *Venient dies, in quibus auferetur sponsus ab eis, & tunc jejunabunt.*

Per Quadragesimales dies *a pugna* seu præliis abstinuisse Normannos nostros Italicos observare est ex Gregorio VII. PP. lib. 9. Epist. 4.

Quadragesima intrans. Vide *Carementrannus.*

Quadragesima, Spatium 40. dierum, intra quod vassallus, qui contra dominum deliquerat, damnum resarcire tenebatur, quo elapso, si non satisfecisset, poterat dominus feudum ipsius sibi asserere. Vide Foros Bigorrenses art. 6. Interdum duæ hoc casu quadragesimæ concedebantur. Baldricus lib. 3. Chr. Camerac. c. 41. *Et si Walterus contra te peccaverit, & ni infra duas quadragesimas emendaverit, ex parte nostri contra te adjutorium non habebit.* Adde cap. 42. & Notas nostras ad Alexiadem Annæam p. 398. 399.

Quadragesima redditruum Ecclesiasticorum, indicta in Terræ Sanctæ subsidium ab Innocentio III. PP. Habetur Epistola ad id conscripta in ejus Gestis pag. 73. 74.

QUADRAGESIMALE, Eleemosyna, quæ quadragesimali tempore fieri solebat. Charta Caroli C. pro Ecclesia S. Quintini, apud Hemeræum: *Pariterque —— usque ad 12. pauperes suscipiantur, quibus quotidie in eorum alimentis panis unicuique tribuatur unus, cum quo tribus hebdomadæ diebus caro: reliquis autem tribus quadragesimale in Cœna Domini 12. ibid. pauperes suscipiantur, &c.*

QUADRAGESIMALES *cibi*, quibus in quadragesimali jejunio uti solemus, in Concilio Aurelian. I. c. 27.

QUADRAGINTANA, idem quod *quadragesima* & *carena*. Pœnitential. Andegavens. apud Morinum: *Si pater & mater pro sua cupiditate fecerunt, ipsi faciant pœnitentiam, & ipse in quadragintanos.* Infrà: *Si pro liberatione mortis, aut gravis periculi se perjurat, tres quadragintanas.*

QUADRAGINTARIÆ. Charta Philippi I. Regis Franc. pro Monasterio B. Dionysii Remensis, ex Tabulario ejusdem Ecclesiæ: *Beneficium, quod Oblatrices tenebant, quas Quadragintarias vocabant, quia non satis convenienter vivebant, visum est Archiepiscopo ut melius ordinaretur. Dedit igitur isti loco, &c.*

QUADRAMEN. Odo Cluniacensis in Vita S. Geraldi lib. 2. cap. 4. *Parietes nihilominus in altum porrecti, quadraminum compages subitò diffutæ corruerunt.*

QUADRANNUS, Quadrans, monetæ species. Tabularium Monasterii S. Andreæ Viennensis: *Vobis impignoravimus pro solid. unius quadrannos duos de moneta decima, &c.*

QUADRANS, Monetæ minutioris species apud Anglos, pars quarta denarii. Matthæus Westmon. an. 1279. *Quia denarius findi in duas partes pro obolis, & in quatuor partes pro quadrantibus consuevit: ordinatum fuit ad tollendam occasionem defalcationis monetæ, quod rotundi essent denarii, oboli, & quadrantes.* Adde Walsinghamum an. 1280. Knyghtonem p. 2678. Iter Camerarii Scotiæ c. 9. §. 2. 3. &c. Vide Scaligerum & alios de re nummaria Scriptores.

Quadrans terræ, Modus agri, in Charta Kanuti Regis Daniæ an. 1184. apud Stephanium in Prolegomenis ad Hist. Saxonis Grammatici p. 17.

QUADRANTALE, *Amphora, mensura.* Papias.

QUADRAPOLA, seu Vestes *quadrapolæ*. Anastasius Biblioth. in Vitis PP. pag. 108. *Fecit majores argenteas cortinas miræ magnitudinis de palliis Stauracin, seu quadrapolis.* Infrà: *Aliam cortinam majorem fecit ex palliis quadrapolis.* Pag. 110. *Vestem super altare ejusdem Ecclesiæ de quadrapolis faciens obtulit.* Ita pag. 129. 135. 139. 140. 142. 143. 144. 151. 152. 154. 163. ubi *quadrapolas vestes* appellari censet Bulengerus, quarum quatuor anguli auro texti sunt aut serico, vel tabulis auro clavatis, ut *octapulas*, octo angulis auro aut serico intextas. Nec dissentit Ludovicus de Cerda in Adversar. Sacris c. 51. n. 13. Sed videat lector, an hæc arrideat sententia? mihi certè non placet. Vide *Octapulum.*

QUADRARIA, Lapidicina, unde quadrati lapides eruuntur, *Carriere*: Sugerius lib. de Consecratione Ecclesiæ S. Dionysii: *Locus quippe quadraria admirabilis prope Pontisaram —— vallem profundam non natura, sed industria concavam, molarum cæsoribus sui quæstum ab antiquo offerebat.* Ut tur ibidem paulò antè Occurrit etiam in Monastico Anglic. tom. 2. pag. 133. Vide *Carraria.*

Quatraria, eadem notione in Charta Odonis Dom. Hamensis an. 1232.

QUADRATARII, *quos Græco vocabulo λιθοξόους appellant*, ut est in l. 1. Cod. de Excusat. artif. *Lampidicidæ* & *Quadratarii*, apud Sidonium lib. 3. Epist. 12. à quadratis lapidibus, quos in quadrum expoliunt. *Quadratum saxum*, apud Livium lib. 6. & Vitruvium lib. 4. c. 4. *Lapis quadratus*, apud Plinium Epist. 254. lapis nempe cæsus paribus angulis, licèt non paribus lateribus, ait Philander. *Saxorum quadratarii*, apud Cassiodorum in Psalm. 125. Glossæ veteres: ψάκτος, *Quadratarius*. Sed præsertim ita videntur appellati, qui lapillis quadratis & variæ commissuræ pavimenta sternunt. Leo Ost. lib. 3. c. 29. *Artifices destinat peritos in arte musaria & quadratura, ex quibus videlicet alii absidam & arcum atque vestibulum majoris Basilicæ musivo comerent, alii verò totius Ecclesiæ pavimentum diversorum lapidum varietate consternerent.* *Artis quadratariæ* mentio præterea habetur in Passione SS. Coronatorum, & in fragmento vetusti lapidis Romæ in æde S. Hagnes.

QUADRATURA. Vide *Branca*.

QUADRELLI, *Quarelli*, Tela balistarum, brevia, spissiora, & formâ quadratâ, unde nomen nostris *Quarreaux*. *Quadrelli*, Danti & Petrarchæ. Anna Comnena lib. 10. pag. 291. de quadrellis: Τὰ βέλη βραχύτατα μὲν τῷ μήκει, παχύτατα δὲ, καὶ πρὸσθεν ἀξιόμαχον βάρος σιδήρου λαμβάνοντα. Will. Britto lib. 2. Philippid.

> *Nec tamen interea cessat balista, vel arcus,*
> *Quadrellos hæc multiplicat, pluit ille sagittas.*

Idem lib. 7.

> *Transmisso cadit in tempus per utrumq; quadrello.*

Adde lib. 3. p. 130. & Guill. de Podio-Laurentii c. 37.

Quarellus, eadem notione occurrit apud Rigordum an. 1190. 1199. Matth. Paris pag. 592. &c.

Cairellus, in Charta an. 1242. in v. *Carcaisum*, & in alia an. 1248. apud Sammarthanos in Episcopis Aptensibus, & alia apud Ughellum tom. 4. pag. 289.

Quadrilus. Lambertus Ardens. pag. 117. *Eorum balistarii mortiferas pluunt in eos quadrilos & sagittas.*

Quadrum. Sugerius in Ludovico VI. p. 317. *Balistarii quadro ——— est oculo privatus.* *Quarel*, & *quarriau*, nostris olim. *Le Roman de Garin:*

> *Volent pilet plus que pluie par prés,*
> *Et les sajettes, & carriax empenez.*

Willelmus *Guiart* an. 1214.

> *A tant tendent de tous costez*
> *Aus Arbalétes devaler,*
> *Et puis laissent quarriaus aler.*

Idem in S. Ludovico:

> *Messire Alphonse un jour ataignent,*
> *Qui armez iert de son atour,*
> *D'un quarrel d'arbaleste à tour.*

Idem voci *Garrot* etymon adscribit Falcetus, de qua idem Guiartus an. 1304.

> *Quarriaus traient au cliqueter,*
> *Et font l'espringale geter,*
> *Li garros qui lors de la ist,*
> *Les plus vigueréus esbahist.*

Infrà:

> *Et font geter leurs espringales,*
> *Cà & là sonnent li clairain,*
> *Li garrot empené d'arain*
> *Lessent leur lieus de ce me vent,*
> *Plustost que tempeste ne vent.*

Eodem anno:

> *Espringales font leur servise,*
> *Dont li garrot en maint lieu saillent.*

Infrà:

> *A celes envahies males,*
> *Et mestre boat deus espringalles,*
> *Tres bien getant en est chascune,*
> *Un garrot est sailli de l'une.*

Ibidem:

> *Li garrot le chastel tresperce.*

Rursum:

> *Li enging tout seul demourerent,*
> *Qui pierres & garros getoient.*

QUADRELLUS, Modus agri minutior. Hariulfus lib. 3. c. 16. *In pago Belloacensi, in villa, quæ dicitur Valles, seticum indominicatum habentem quadrellos 130. ——— de prato bunnaria 2. & quadrellos 48. & de silva bunnaria 20. & de conciso bunnaria 5. & quadrellos 2. & de marisco quadrellos 110.*

Quarrellus, eadem notione. Necrologium Ecclesiæ Parisiensis 4. Id. Jun. *Item tria quarteria cum 4. quarrellis terræ.* Infrà: *Quinque quarteria minus 5. quarellis in loco qui dicitur Preaus.*

QUADRI, modus agri. Charta Caroli Simplicis an. 23. redint. 18. &c. *Amantissimæ conjugi nostræ Friderunæ condonavimus sub Palatio nostro Compendio de terra quadros 80. ad capellam construendam in honorem S. Clementis Papæ & ejus atriola.*

QUADRIFICIUM. Anastasius in Paschali PP. *Et super columnas, in quadrificio camerentes, musivo, pulchrisque metallis decoravit.* Id est, ex quatuor *faciebus*, unde fortè leg. *Quadrifacio*: nisi *in quadrifinio* quis malit, i. à quatuor finibus, quam vocem agnoscunt Frontinus, & Innocentius Agrimensor. Papias, *Quadrificus, in quatuor partes fissus, i. divisus.*

QUADRIGA pro *Carruca* aratoria, *Charrue*: vel potiùs pro *Carrucata*, seu modo agri, cui sufficit una *carruca* vel aratrum. Herimannus de Restaurat. S. Martini Tornacensis cap. 92. *Cunctaque molendina, quæ tunc erant in Scaldo, eis superaddidit, sex ex iis Episcopo reservatis, cum quinque quadrigis terræ.* Et cap. 93. *Et pene ad nihilum redegerunt, ita ut de antiquis possessionibus nihil amplius eam cernamus hodie tenere, quàm tria molendina Episcopi, tresque quadrigas terræ ejus.* Vide *Carrucata*.

QUADRIGARE, Curru vehere; Gallis, *Charrier*. Charta an. 1279. in Tabulario Ecclesiæ Autisiod. fol. 521. *Nos de Esbria de 10. quadrigatis vini, quam maluerit Dominus Episcopus, solvere tenebimur, & quadrigare apud Appoignium.*

Quadrigarius, Auriga, *Charretier*. Præfatio ad libellum precum Marcellini & Faustini: *Omnes quadrigarios & imperitam multitudinem pretio concitat, &c.* Passim in Ordinatione Hospitii S. Ludovici Regis Franc. an. 1261. à nobis edita in Notis ad Joinvillam pag. 108.

Quadrigata, Gall. *Charretée*, Onus quadrigæ. Ordericus Vitalis lib. 6. pag. 605. *Duas quadrigatas vini de Principe Normannorum in feudo tenebat singulis annis.*

QUADRIPORTA. Anastasius in S. Hadriano pag. 115. *Basilicam Salvatoris ——— in ruinis positam una cum quadriportus suis, atriisque, & fontes noviter ——— renovavit.* Sed legendum *quadriporticus*, aut *quadriporticibus*, quod *atriis* vox indicat. Est enim

QUADRIPORTICUS, Atrium quatuor porticibus circumdatum, ante ædium sacrarum vestibula, Græcis Τετράστυλον. Anastasius in S. Symmacho: *Cantharum B. Petri cum quadriporticu marmoribus ornavit.* In Dono: *Hic atrium B. Petri supertus, quod est ante Ecclesiam in quadriporticum magnis marmoribus stravit.* Adde eundem in Leone III. pag. 121. 139. 142. Itinerarium Hierosol. *Est piscina, quæ dicitur Siloa; habet quadriporticum; & alia piscina grandis foras.* Paulinus Nat. 9.

> *Ecce vides istam, qua janua prima receptat,*
> *Porticus obscuro fuerat prius obruta tecto,*
> *Nunc eadem nova pigmentis & culmine crevit.*
> *Ast ubi conseptum quadrato tegmine, circa*

Vesti-

Vestibulum medio reseratur in æthera campo,
Hortulus ante fuit, &c. Infrà:
Sed rursum redeamus in atria, conspice rursum
Impositas longis duplicato tegmine cellas
Porticibus, &c.

Fortunatus lib. 9. Poëm. 15. de Atrio ædis sacræ:

Altior impluvium, quadrataque porticus ambit.

Adde, quæ de ejusmodi quadriporticibus congessimus in Descriptione ædis Sophianæ n. 20.

QUADRISOMUM, Sepulchrum quatuor corporum capax. Fragmentum sepulchrale Romæ ad Agnetem viâ Nomentanâ:

DEPOSITUS P..... FIECT....
DN. VALENTINIANO AVE....
IN PACE ETC. VIXIT ANNUS XX.
FECIT LOCUM QUADRISOMUM.

Vide *Bisomum*.

QUADRIVIUM, Τετραοδία, τετράοδον, ἄμφοδον, in Gloss. Gr. Lat. Sed recentioribus Scriptoribus propriè hac voce intelliguntur quatuor Mathematicæ partes: Annæ Comnenæ lib. 1. Τετρακτὺς τῶν μαθημάτων. Ephræmius in Chronico de Nicephoro Blemmyde: Τετρακτύκος διδάσκαλος μαθημάτων. *Quadrifariæ Mathesis januæ*, Senatori lib. 1. Ep. 45. Papias: *Quadruvium, ubi quatuor viæ conveniunt. Inde quatuor artes, id est Arithmetica, Geometria, Musica, Astronomia, quadrivii nomen acceperunt, quia se invicem complectantur & contineant, ut non bene unam noverit, qui alias non noverit, orbatusq; uno videatur oculo.* Ugutio: *Arithmetica, Musica, Geometria, Astronomia quadam similitudine dicuntur Quadrivium, quasi quadruplex via ad sapientiam: unde Triviales dicuntur, qui docent vel student in trivio, sicut Quadriviales dicuntur, qui in quadrivio.* Harum Arithmetica unitati, Musica binario, Geometria trinario, Sphærica seu Astrologia quaternario comparatur, ut est ἐν θεολογουμένοις τῆς ἀριθμετικῆς. Boëthius de Arithmetica cap. 1. *Prudentiæ nobilitas quodam quasi quadrivio vestigatur.* Infrà: *Multitudinem, quæ per se est, Arithmetica speculatur integritas. Illam verò quæ ad aliquid, musici modulaminis temperamenta pernoscunt. Immobilis verò magnitudinis Geometria notitiam pollicetur. Mobilis scientiam Astronomicæ disciplinæ peritia vindicavit.* Mox: *Hoc igitur illud quadrivium est, quo iis viandum sit, quibus excellentior animus à nobiscum procreatis sensibus, ad intelligentiæ certiora perducitur.* Joan. Sarisberiensis lib. 1. Metalogici c. 24. *Mathematica quadruvii sui rotis vertitur, alarumque vestigiis insistens, colores & venustates suas multiplici varietate conterit.* Adde c. 3. 4. 12. lib. 2. c. 10. Vita S. Isidori Hispal. n. 8. *Si hoc libro in trivii eruditione Isidorum præditum cernes eloquentia, hic in quadrivii investigatione perfectum admireris in Matheseos disciplina.* Vita MS. S. Florentii in Prologo: *Cùm Rhetoricæ artis faceta urbanitas jam olim à nostri seculi usu recesserit, viri quoque quadratæ facundiæ prædictæ dudum cultores artis, nostri duntaxat idiomatis, penitus exoleverint, &c.* Constantinus African. lib. 1. Commun. locor. medic. in prologo: *Oportet enim qui in hac arte* (Medicina) *primatum vult obtinere, dialecticæ & totius quadrivii notitiam habere.* Gervasius Tilleberiensis MS. de Otiis Imper. decis. 3. cap. 114. *Erat enim summè literatus in trivio, & quadrivio potens & acutissimus, in Physica operosus, in Astronomia summus.* Ecclesia Lugdun. adversus Joannem Erigenam: *Quadruvium regularum totius Philosophiæ, — mundanæ doctrinæ quadrivia.* Epitaphium Hugonis Medici apud Naudæum de Antiquit. Scholæ Medicæ Paris. p. 34.

Quadrivium docuit, ac totum scire reliquit
Anno milleno bis centum; sed minus uno.

Vide Wibertum in Leone IX. PP. Honorium lib. de Viris illustr. in Boëtio, Petrum Damian. lib. 6. Epist. 3. Trilogium animæ part. 3. cap. 5. Baldricum Burguliensem p. 259. 269. Thiotfridum Epternac. in prologo, Matth. Paris p. 559. præterea Notas nostras ad Alexiadem. S. Hieronym. Epist. 25. cap. 1. *Quatuor virtutes describunt Stoici, ita sibi invicem nexas, & mutuò cohærentes, ut qui unam non habuerit, omnibus careat: Prudentiam, Justitiam, Fortitudinem, Temperantiam.*

Quadrivium vel quadriga virtutum, apud Flodoardum lib. 4. Hist. Remens. cap. 5. ex Hincmaro Remensi: *Quadrifaria virtus*, apud Senatorem lib. 6. Epist. 3. *Quaterna virtutes*, apud Dudonem lib. 3. de Moribus & Actis Norman. p. 128. Τετρακτὺς τῶν ἀρετῶν, apud Constantinum in Basilico c. 51. Ἅρμα τῶν ἀρετῶν, apud Theophylactum Bulgar. Archiepisc. Epist. 26. Τετράγωνος τὴν σοφίαν, apud Damascium in Vita Isidori Philosophi. Vita S. Rodoaldi num. 15. *Nemo namque humanæ rationis quadruvio ad plenum conquadratus sufficere probatur, &c.* Chronicon Laurishamense p. 93. *Virum omni virtutum genere conquadratum.*

QUADRUPEDIA, in Lege Angliorum tit. 17. § 1. & in Antiq. Fuld. lib. 1. trad. 11. lib. 2. trad. 19.

QUÆSTA, *Questa*, *Questio*, *Questus*, Tributum quod exigitur, *quæritur*, petitur. *Caactiva petitio seu incisura*, in Chronico Andrensi p. 356. *Petitio precaria*, in Hist. Archiepiscop. Bremensium an. 1142. *Taille, qu'on appelle queste*, in Consuetudine Burbonensi art. 343. & seq. *Cens à queste*, in Consuetudine Blesensi art. 133. in Soësmensi, *Cens truans*. *Queste courant*, in Marchensi art. 159. 166. *Terre de queste*, in qua tallia locum habet, in Consuetud. Aquensi tit. 9. art. 11. 12. 13. 14. 15. Φορολόγος, ἀπαιτητὴς, in Lexico Gr. MS. Regio cod. 2062. qui questam exigit. Charta Stephani Episcopi Parisiens. an. 1124. *Canonici verò annuales questas, quas ab prædictarum Ecclesiarum Sacerdotibus exigere annuatim & habere consueverunt, ab eis nec amplius exigent, nec habebunt.* Alia Ludovici VII. Reg. anni 1155. pro Ecclesia Magal. *Justitias, albergas, tolas, questas, sive aliquas alias injustas exactiones.* Charta Abbatis Moissiacensis an. 1212. *Comes nullam habet questam in urbe vel Ecclesia nostra.* Et infrà: *Questa de 10. sol. Caturcens. quæ fit in Quadragesima singulis annis, tota Comitis erit; sed si aliam fecerit, debet facere consilio nostro.* Pactum inter Comitem Marchiæ & Abbatem & Canonicos Doratenses an. 1331. *Non poterit Comes super illos habitatores exigere questas, nisi tempore eminentis periculi guerræ ad eorum gardiam.* Vide Chartas alias apud Marcam in Hist. Benearn. lib. 6. c. 12. n. 4. Catellum in Comit. Tolosanis p. 193. 226. 271. &c. Vide *Trutanus*.

Quæstæ Archidiaconorum. Synodus Santonensis an. 1282. c. 4. de Archidiaconis visitantibus Ecclesias: *In mane sine prandio exinde recedentes, quæstas in frumento, vino, avena, vel aliis quibuscunque facere non præsumant.*

Quæsta eleemosynarum, in Synodo Exoniensi an. 1287. c. 17.

Questiæ. Curia Generalis Barcinon. an. 1283. MS. *Item quod terram tenentes infra terminum alicujus castri contribuant in questiis, quas fecerit dominus castri pro rata possessionum, quas ibi tenent.*

Quistia, in Charta an. 1223. in tom. 7. Spicilegii Acheriani p. 265.

Quista. Charta Raimundi Berengarii Comitis Provinciæ an. 1235. *Cavalcatas, & omnes quistas, toutas, seu ademptionem eorundem, quæ hactenus erant in prædictis castris.* Occurrit etiam in Charta Gulielmi Comitis Forcalcariensis pro Manoscensibus an. 1206. in alia Giraudi Abbat. Lerinensis in Chronol. Lerin. tom. 2. pag. 167. & alia an. 1238. apud Joffridum in Hist. Niciensi pag. 182.

Questus. Gaufredus Vosiensis in Chronico lib. 1. cap. 7. *Non enim volebant ei dare questum, id enim est taillada.* Tabularium sancti Remigii Remensis: *Census de Mar-*

Marsna. —— *De camma* 132. *maldr. de questu cervisiæ.* Charta Henrici Comit. Palatini Rheni an. 1197. apud Browerum lib. 15. Annal. Trevir. *Comitatum in Meine velde ex illa parte Mosellæ super petitione annonæ, & de nartorum, & aliorum quæstuum eis in pignore dedimus.* Alia Stephani Barrensis Episcopi Metensis apud Meurissium: *Omnes reditus, sive questus, quos habemus apud Marsal.* Adde Guichenonum in Bibl. Sebus. cent. 2. c. 15. Ita hanc vocem pro stipe usurpat lex unica Cod. de Mendicantib. *Quos in publicum quæstum incepta mendicitas vocavit.* Vide Jacob. Gothofredum ad hanc Legem in Cod. Th.

Chestus, eadem notione. Charta Ildefonsi Regis Aragonum anno 1187. pro Libertatibus villæ Amiliani, in Regesto Ludovici Hutini Reg. Franc. *Ut scilicet nullum chestum vel toltam ab eis exigamus.*

Quæstio. Charta Radulphi de Balgentiaco anni 1085. *Nec toltam faciet eis in mercato suo, nec quæstionem cujuscumque rei.* Alia Vulgrini Comitis Engolismensis an. 1147. *Pepigi etiam quod nec ego, nec uxor mea, nec filius meus, nec homines mei quæstionem & vim in ipsa curte faceremus.*

Questura. Tabularium Ecclesiæ Cadurcensis: *Mutationes & investituras, & questuras, & hospitia, & justitiam suam.*

Questales, *Questæ*, seu tributo obnoxii. Regestum Constabulariæ Burdegal. notatum A. fol. 9. *Sunt homines questales in dicta villa & castro 80. & talliantur annuatim per Præpositum dicti loci, prout sibi videtur.* *Questables*, in Consuetudine Nivernensi cap. 8. art. 7. *Questans*, in Burdegal. art. 97. S. Severi tit. 9. in Foris Benearn. Rubr. *de Cormayor*, art. 8. Rubr. *de Jugements*, art. 7. & Rubr. *de Quellans* art. 1. hæc habentur: *Los questans no poden lexa la terra de la questalitat, per ana habitar en autre part.*

Questare, *Questam* seu tributum exigere, *Quester*, in Consuetudine Nivernensi cap. 8. art. 4. Consuetudines Tolosæ: *Poterit ipsum & ejus progeniem postmodum genituram* —— *questare, & de eis se fervire.*

Quæstores, nostris *Questeurs*, qui in Ecclesiis inter officiorum divinorum solennia, pro se vel pro aliis eleemosynas deposcunt, in Synodo Bajocensi an. 1300. c. 41. in Concilio Narbonensi an. 1227. c. 19. Burdegalensi an. 1279. c. 28. Exoniensi an. 1287. c. 47. in Statutis Synodalibus Nicolai Episcopi Andegavensis non semel, in Concilio Toletano an. 1347. c. 3. &c. Vide *Roga Trutanus.*

QUÆSTIONARE, Papiæ, *Perquirere, examinare*, quærere ab aliquo: nos dicimus, *Questionner quel qu'un.* *Quæstionari* dixit Constantinus Afric. lib. 3. Pantech. c. 33. *Si quis autem quæstionabitur, cur infans octo mensium non vivat, &c.*

Interdum torquere, *Donner la question.* S. Cyprianus Epist. 69. *Tot confessores quæstionati & torti.* Isidorus Pacensis æra 756. *Catenis onustos retentat, & quæstionando, vel diversas pœnas inferendo, flagellat.* Usus auctor ad Herennium.

QUÆSTIONARIUS, Carnifex, qui reos cruciat, examinat, ut ab eis veritatem extorqueat. Gloss. Græco-Lat. Βασάνων ὑπηρέτης, *Quæstionarius.* Alibi: Ἐξητητὰς, *Exquisitor, Flagitator, Quæstionarius.* Papias: *Quæstionarius*, *Quæsitor.* Vetus Interpres Juvenalis Sat. 6. *Quæstionarii, sive carnifices.* Walafridus Strabo de Reb. Eccl. c. 31. *Sunt in secularibus quæstionarii, id est, qui reos examinant.* Lucifer Calarit. lib. Moriendum esse &c. p. 332. *Hinc est, quod in te victo quæstionario, illi dæmones in te vincuntur.* Acta S. Marcianæ Martyris num. 3. *Iratus judex talibus dictis virginem Deo dicatam, quæstionariorum manibus alapis cæsam in ludo gladiatorio jussit includi.* Acta S. Marii cap. 4. n. 18. *Qui dum cæderentur, sub voce præconia dicentibus quæstionariis, Præcepta principum nolite contemnere.* Appendix Codicis Theodos. Const. 3. *Vexatos etiam nonnullos orthodoxorum Clericos,* —— *flagitatos itineribus, quæstionariis deditos, &c.* Vide Acta S. Anastasii Persæ Mart. n. 35. Acta S. Babylæ n. 12. Acta S. Theodori Duc. & Mart. n. 11. Julium Africanum lib. 3. Hist. Apostol. Evodium lib. 2. de Mirac. S. Stephani cap. 5. Acta S. Basilii Presb. Mart. n. 7. ubi κυαιστιονάριοι dicuntur in textu Græco, Vitam S. Aigulfi Abbat. Lerin. c. 24. Ingulfum p. 866. Acta SS. Nicandri & Marciani, & Fullerum lib. 4. Miscell. sacr. c. 16.

Est etiam *Quæstionarius*, idem qui Judex. Gloss. Ælfrici: *Quæstionarius*: Dema i. judex. Annales Francorum Fuldenses an. 852. *Decrevit inter alia, ut nullus Præfectus in sua præfectura, aut Quæstionarius infra quæsturam suam alicujus causam Advocati nomine suscipere agendam.*

Quæstionarii, qui eleemosynas pro se vel pro aliis petunt. Matth. Westmonasteriensis an. 1240. *Imperator scripsit Regi elegantem Epistolam, in qua increpat Regem, quod in perniciem regni sui & imperii, terram suam per papales quæstionarios depauperari* —— *permittit.* Infra: *Quicquid poterat inde, non fictus Papæ quæstionarius apportavit.* Concilium Coloniense an. 1300. c. 12. *Sacerdotes non permittant quæstionarios goliardos, vel quoscunque alios ignotos intra parochiam suam prædicare, vel ostiatim deferre indulgentias pro quæsta facienda.* Adde c. 13. Vide supra in *Quæsta.*

Quæstuarius, eadem notione in Concilio Budensi an. 1279. c. 28. in Synodo Pictaviensi an. 1280. cap. 10.

Quæstionarius, *qui quæstu vivit, sicut mercator*, Ugutioni.

QUÆSTOR, *Questor*, Creditor, qui ab alio rem creditam repetit, *quærit.* Capitulare Arechis Principis Beneventani, editum à Camillo Peregrino cap. 10. *Quidam hominum versuta calliditate imbuti, propter obligationes vel debita, quæ fecerant, propinquioribus parentibus, qui juxta legem heredes eorum futuri sunt, testamentum donationis ammittunt, ut quæstores eorum creditas res facilè perdant.* *Propterea decernimus, ut primi hæredes obligationes vel debita propinquorum persolvant, quod residuum fuerit de rebus eorum sibimet assumant.*

Quæstor Ecclesiæ, Advocatus, Defensor. Regula Sanctimonialium c. 9. ex Concilio Aquisgran. *Si autem Ecclesiæ eas* (res suas proprias) *tradiderit, & usufructuario habere voluerit, Quæstor Ecclesiæ eas, utpote Ecclesiæ, defendat.* Vide *Quæsta.*

QUÆSTUS, Quæsitum, comparatum, cui opponitur terra hæreditaria. Catholicum parvum: *Quæstus*, *Conquest.* Liber Ramesf. sub Stephano Rege conscriptus sect. 140. *Erat illis diebus quidam Ælstanus habens duas hidas apud* Stapleforde, *quod frater Ædnothus numeratis eidem* 100. *solidis argenti, reliquis questibus suis in possessionem Ecclesiæ adjunxit.* Glanvilla lib. 7. cap. 1. *Aut habet hæreditatem tantum, aut quæstum tantum, aut hæreditatem & quæstum.* Vide *Quæsta.*

QUALIA, *Quaquilia*, Ortix, coturnix: nostris, *Caille*: Italis *Quaglia.* Jo. de Janua: *Qualia, quædam avis, & dicitur à qualis, vel dicitur Qualia à voce, quam facit, sc. quaquera.* *Qualea*, apud Crescentium lib. 10. de Agricult. cap. 4. *Quaquilia* Matthæo Silvatico.

Qualilatorium, Instrumentum, *cujus sonus est per omnia similis voci qualeæ* (coturnicis) *generis feminæ, ad quam ardenter accedunt masculi*, apud eundem Petrum de Crescentiis lib. 10. de Agric. cap. 25. ubi perperam editum, *quasi latorium.* Gallicus vetus Interpres, *Courcaillet* vertit.

QUANDOQUIDEM, pro *Quandoque*, usurpat Concilium Duziacense I. parte 4. cap. 4. extremo.

QUANTI. Braulio Cæsar Augustanus, in Vita S. Æmiliani c. 13. *Quem ut vidit, sciscitatus est à quantis* *esset*

esset obsessus. Phrasis Hispanica, ut & Gallica, *Depuis quant.*

QUARARIA. Vide *Carraria.*

QUARE, pro *quia.* Lex Alemannor. c.93. Ex cod. Corbonienſi, apud Steph. Baluzium: *Ad illo alio quare inde fugivit.* Ubi alii codd. *quia inde fugivit.* Hinc noſtri *Car* hauſerunt.

QUERELLUS, Quadra carnis, *Quarre.* Statuta antiqua Canonicorum S. Quintini in Viromanduis: *Medio Paschæ debent Canonici S.Pecinæ* 10. *ſextarios frumenti,* 5. *fruſta carnis, quarellum recentem,* 2 *membra pulli,* &c. Mox: 3. *fruſta carnis, quarellum recentem & ſalſum, agnos pro calida carne.* Infrà: *Quarellus recens facit dimidium fruſtum.* Vide *Quadrellus.*

QUARENTENA, Quadrageſima, in aliquot Galliæ Provinciis, *la Quarantaine*: unde efficta vox *Carena*, quam conſule. Alexander III. PP. Epiſt. 114. inter Francicas tom 4. Hiſt.Franc. *Accepimus ex litteris tuis Regiæ Celſitudini per alia ſcripta non fuiſſe expreſſum, utrum in Quarentenis feria ſexta illam relaxationem, quam in ſexta feria aliorum temporum tibi fecimus, debeas obſervare.* Will. Guiart in S. Ludovico:

Tout l'Advent & la Quarantaine.

Le Roman du Chevalier au Barisel MS.

Ja n'en vausiſt jour eſpargnier,
N. Venredi, ne quarantaine.

Quarentena, etiam dictum Deſertum, in quo Chriſtus 40. diebus totidemq; noctibus jejunavit, Eugeſippo de Terra S. p.119. apud Allatium lib 5. Symmict. Arnoldo Lubecenſi lib 2.cap.7. Alberto Stadenſi p.186. in Vita S. Theotoni Canonici n.4. Jacobo de Vitriaco l.1. Hiſt.Hieroſ.cap.52.& Sanuto lib 3.part.14.c.3. Deſerti iſtius etiam meminere Adrichomius in Benjamin. n.9. Quareſmius lib.6. Elucidat. Terræ Sanctæ, & alii.

Quarentena, Pœnæ ac mulctæ monachicæ ſpecies, quæ deſcribitur in Statutis Ordinis Hoſpitalariorum Hieroſolymit. tit.18. §.57. *Si vero poſitus fuerit in quarentena, quadraginta diebus continuis jejunabit, & quarta ac ſexta feriis dictorum 40. dierum pane & aqua tantùm veſcetur, comedens in terra. Qualibet verò quarta & ſexta feriis diſciplinam ſuſcipiet modo ſequenti,* &c. Vide *Quadrageſimæ pœnitentia*, & *Septena.*

Quarentena, Modus agri apud Anglos, conſtans 40. perticis, ut eſt in Monaſtico Anglic. tom.1. p.313. Pertica verò quarentenarum conſtat. 20. pedibus, ut eſt in tom.3. pag.15. &16. *Et qualibet virga, unde quarantenæ menſurabantur, erit* 20. *pedum.* Aliter liber Crabhuſæ fol.8. apud Spelmannum: *Le meſuage de Crabhus en lungure ouvroc la terre de la rive tendant vers Occident, eſque à la foſſe de le mareys, conteynt très quarenteynes, & trente oyt perchez. Checun quarenteyne par ſey conteynt quarante perchez: & checun perche conteynt ſeize pes d'home, le avant det meſſuage conteynt en lée à le chef juſte de la rive entre ——— trente cink perchées, & quatre pes larges de home de graunt eſtature.* Charta Withlafii Regis Merciorum, in Monaſt. Anglic. tom.1. p.166.168. *Sex carucatas terræ arabilis, habentes in longitudine* 15. *quarentenas, &* 9. *quarentenas in latitudine, &* 100. *acras prati.* Habetur ibi pluries, & to.2. p.547. 853.&872. tom 3. p.181.182. in Legibus Ethelredi Regis Angl. c.22. apud Brompton. & in Legibus Henrici I. c.16. Adde Ingulfum p.875.909. Chronicon Monaſterii de Bello: *Octo virgæ unam hidam faciunt; Wiſta verò* 4. *virgatis conſtat: Leuga autem Anglica* 12. *quarantenis.*

Quarentena, Spatium 40. dierum, intra quod eorum, qui bella indicendi jus habebant, vel revera ex qualibet cauſa indicebant, agnati ſeu cognati, impeti non poterant. In lege ſancitum S. Ludovici ſcribit Buteleriius in Summa Rurali tit.34. quam Philippo Ludovici filio adſcribit Philippus Bellomanerius, Ludovico coævus, in Conſuetud. Bellovacenſi MS. c.60. Quippe, cùm ex uſu apud Gallos recepto, tenerentur agnati bellis agnatorum intereſſe, eosque adjuvare, accidebat plerumque, ut antequam *diffidationum* fama ad eos perveniret, incauti & inſcii impeterentur. Si quis igitur agnatos aggrederetur ante hos 40. dies, loco proditoris habebatur, & ſupremo plectebatur ſupplicio, uti habet idem Bellomanerius. Lewold. à Northof in Chronico Markano an.1350. *Servare juraverat, videl. quod judicium pacis & quarentenarum & juriſdictiones Epiſcopi ——— non impedirent.* Joan. Hocſemius in Adolpho à Marka Epiſc. Leod. c.13. *Cùm tres homines Epiſcopi ad mandatum ejus, inter quosdam inimicos in Brabantiâ indicerent quarentenas, Dux eos confeſtim capi faciens,* &c. ubi *indicere quarentenam*, apud Jacobum Hemricurtium de Bellis Leodienſibus exponitur *jetter les quarantaines*, n.9. & 12. quibus etiam locis obſervat, id moris obtinuiſſe, ut, ſi quiſpiam iis in bellis occiſus fuiſſet, pro quolibet mortuo quatuor *quarantenæ* indicerentur: *En ce temps demoront tos chis linages en pais por les quarantaines getées par le Saignor: car de chaſcon noveal mort, on commandoit* 4. *quarantaines, lesquelles quarantaines furent tousiours bien tenues queilconques haymes qu'il aviſt entre les parties.* Adde n.23.24 .25.29. 30. 46. 55. Quarentenæ ejusmodi mentio eſt etiam in Magno Recordo Leodienſi p.56. Vide Diſſert.29. ad Joinvillam p.334.

Quarentena, Spatium 40. dierum quod viduæ ex lege conceditur à morte mariti, intra quod dos ei debet aſſignari, vel reſtitui, & donec illa fuerit reſtituta, ali debet de bonis defuncti, & in illius domo manere. Quòd ſi infra hos 40. dies dos non reſtituitur, vidua *deſociari de quarentena ſua* dicitur in Statuto *de Merton* an.20. Henrici III. cap.1. in Statutis Roberti III. Scotor. Regis c.20. §.1.& Alexandri c.22. & apud Matthæum Paris. pag. 88. Skenæus apud Gallos ejusmodi quarentenam, *le Careſme des femmes* vocari autor eſt. Adde Fletam lib.5. c.24. §.5. & Raſtallum verbo *Quarentine.*

QUARENTENUM, Tributi ſpecies. Libertates Regni Majoricar. an.1248. *Non donetis carnati cum de veſtro beſtiario ullo tempore, paſſaticum, herbaticum, neq; quarentenum.*

QUARNELLUS, Pinna muri, quæ feneſtræ quadratæ effigiem præfert, per quam milites jaculantur: Gallis *Carneau*, à *carne*, vel *quarne*, quod rem quadratam ſonat: fruſtra enim à Saxonico etymon accerſit Spelmannus. Will. Britto lib.7. Philipp. p.180.

——— *Ubicunq; patent quarnelli ſive feneſtræ.*

Regeſtum Philippi Aug. Regis Herouvallianum f.122. *Et viderunt, quòd timorem habuerunt de obſidione, & attornati fuerunt* 4. *homines de communia ad unumquemque quarnellum cuſtodiendum & burdandum eum.* Necrologium Eccleſiæ Pariſienſis prid. Id. Nov. *Fecit etiam ibidem fieri clauſuram manerii de muris quernellatis.* Alexander Necham: *Cancelli, karneus*: & *pinnæ turrium, karneus*: & in Notis: *Carcellus, karrnel, Caſtella, & domus kenerlatæ*, in veteri Charta apud eundem Spelmann. & Prynneum in Libertatib. Eccl. Anglic. tom.3. p.1149. *Crenellé*, noſtris *Kernellatus*, pinnatus, dentatus, quaſi *carnellé*, vel *quarnellé*, quod quadris tum vacuis, tum plenis ſubinde diſtinguitur, ut ſint pinnæ murorum. *Le Roman de Vacce* MS.

As breteches monterent, & aus mur quernelé.

Infrà:

As quernaux ne ſe vaudrent monſtrer ne deſcouvrir.

Rurſum:

Entour ont breteſches levées,
Bien planchiés & quernelées.

QUARRARIUM. Charta Odonis Borelli de Curtalano in Tabulario Eccleſiæ Carnotenſis n.72. *In hoſpitibus & hoſpitaliciis eorum, ——— nihil habeo, nec hæredes mei, nec juſtitiam, nec aliud, niſi medietatem furni, & quarrarium unum per annum, & talleiam quarto anno,*

anne. Infrà: *Quotiescunq; verò ipsi talleiam fecerint, à medià erit mea: Quarrarium vero supradictum non mittam nisi securo loco, videlicet ad Castredunum, vel ad Vendocinum, infra Lidum*, &c.

QUARRELLUS. Vide *Quadrellus.*

QUARRUM, *Quarrada.* Vide *Carrum.*

QUARTA, Mensura frumentaria. Charta an. 1248 in Bibl. Cluniacensi p. 1515. *In quolibet homine tenente hospitium unam quartam avenæ*, &c. Adde pag. 1440.

Quarta, Mensura vinaria, aut alterius potus: Parisiensibus, *Quarte.* Iter Camerarii Scotici cap. 10. §. 5. de brasiatoribus: *Non habent mensuras, videlicet quartam, pintam, tertiam, & partes concordantes monetæ Domini Regis*, &c. Galbertus in vita B. Caroli Comitis Flandr c. 1. *Vini quartam sex pro nummis vendi præcepit.* Adde Joan. Hocsemium in Episcop. Leod. an. 1296. cap. 22. & M. Chronicum Belgicum anno 1353.

Quarta, Mensura, modus agri in Pictonibus, ut autor est Beslius in Comit. Pictav. p. 170. 217. 244. 248. Gall. *un quarteron de terre.* Capitul. Caroli M. l. 5. c. 151. *Et qui minus quartæ optimæ de terra habet secundum æstimationem suæ telluris opera faciat.* Charta Gaufridi Comitis Andegav. an 1040. apud Samarthanos in Episcop. Andegav. *Item alibi in Comitatu Andecavo in villa, quæ dicitur Broch, duas quartas terræ non longè à civitate ipsa.* Charta Italica an. 1321. apud Waddingum to. 3. *Alia petia de terra arbustata, quæ est mensura quartarum novem* Infrà: *Quædam quantitas terræ vacua--- & est in mensura quartæ duæ & nonæ tres.* Ibid. *Fundus unus de terra, est in mensura modii unius & quartarii sex.*

Quarta, pro quarto Milliari, vel banleuca. Charta Caroli Comitis Valesiæ & Andegav. an 1286. in Tabulario Andegavensi Cameræ Comput. Paris. f. 71 *Nul poissonnier ne peut achater poisson dans la quarte d Angiers pour vendre à regrat.* Vide [illegible]*uinta.*

Quarta, Præstationis agrariæ species. Vita S. Agricoli Episcop. Avenionensis: *Prædia liberaliter assignavit, insuper concesso quartarum privilegio*, &c. Necrologium Ecclesiæ Ambian. *Prid. Kal. Aug. legavit Ecclesiæ Paris. 2. arpenta vineæ, sita apud Cuvilliacum---- in censiva & dominio Capituli Paris. onerata de reditu qui vulgariter appellatur Quarta, & Tallia.* Infra: *Onerata de reditu supradicto, qui vocatur Quarta, & tallia.* Charta Gauslini Episcopi Patavini, apud Ughellum: *Cum quartis & decimis*, &c. Synodus Nemausensis an. 1284. cap. de pœnitentia: *Circa decimas & primitias, tributa, quartas, & tasc as*, &c. Regestum Tolosanum Cameræ Computorum Parisiensium fol. 72. *Expletiva vel adempriva, questæ vel albergia, quarti, vel agrarii vel aliæ prisonæ, oblia, vel dominationes*, &c. fol. 103. *Venationes & forestagia, quarta & quinta, & agraria, decimas & primitias*, &c.

Quartæ Ecclesiarum, seu quartæ decimarum Ecclesiasticarum. Chronicon Mosomense an. 1015. *Per deprecationem illius Abbatis Bosonis & aliorum fidelium, ob susceptionem peregrinorū & pauperum donavit ad illum locum quartas omnium Ecclesiarum, quæ ad ipsum pertinebant locum, & decimam porcorum*, &c. Tabularium S. Severi, apud Marcam lib. 4. Hist. Beneharn. c. 7. *Et insuper sui amore quartas Ecclesiarum undecim, quarum nomina infra annotata habentur, sibi darent: quæ scilicet Ecclesiæ unà cum villis Curtes consulares vocabantur. -- satisfeci ergo Principi, & secundum quod postulaverat, ad meum placitum quartas illas dimisi*, &c. Ubi in alia Charta Aquensi apud eundem Marcam eod. lib. c. 9. *Reddidit--- quartas decimæ omnium Ecclesiarum.* Charta Sanctii Regis Aragonum æræ 1109. in Historia Pinnatensi lib. 3. cap. 16 *Omnes has Ecclesias cum decimis & primitiis, oblationibus & defunctionibus, & quartis, & cum omni jure Episcopali & Archidiaconali*, &c. Alia an. 1175. apud Gariellum in Episcopis Magalonensib. p. 168. *Guillelmus de Monteferrario totum honorem, terras, homines & fœminas, quartas partes, & u atica, quam tota S. Andreæ de Maurino parochia possidebat, Magalonensi Ecclesiæ dedit*, &c.

Quarta, Redituum Ecclesiæ pars quarta, apud Gregorium M. lib. 3. Epist. 11. quæ scilicet aut Episcopo, aut Clericis, aut pauperibus, aut fabricæ competit. Vide Chartam Ratoldi Episcopi Veronensis apud Ughellum pag 604.

Quarta Testamentorum. Vide *Testatio.*

Quarta, pro *Charta*, in Charta an. 1078. apud Joffridum in Nicia p. 164.

Quartula, pro *Chartula*, in Statutis Synodalibus Nicolai Episcopi Andegav. an. 1265. cap. 5. an. 1270. c. 2.

QUARTADECIMANI, Τεσσαρεσκαιδεκῖται, hæretici, sic appellati, quod in 14. Luna, ut Judæi, Pascha, celebrarent. Bernaldus Presbyter de Reconciliatione lapsorum: *Antiochenum Concilium de Paschaibi asseris institutum, ne in 14. luna cum Judæis celebretur, ut Tessarescædecitæ, id est, Quartadecimani faciunt, qui etiam inde nomen suæ hæresi condiderunt.* Vide Stephanum Eddium in Vita S. Wilfridi c. 14. 15.

QUARTAGIUM, Quarta pars vel vindemiæ, vel aliarum rerum, quam sibi contra jus asserebant domini feudales in tenentium suorum prædiis, agris, vel vineis. Charta Odonis Archiep. Rotomag. an. 1262. apud Sammarthanos: *Molta sicca, estoublagia, servitia rusticorum, quartagia, messeria, servitia vavassorum*, &c. Alia Guillelmi Majoris Episcopi Andegav. an. 1307. in Gestis ejusdem cap. 47. *Quandam impositionem seu exactionem, talliam vel collectam, quam adjutorium, vel aide, sive quartagium appellant de bonis, rebus, possessionibus & proventibus suis Ecclesiasticis de novo exigere & extorquere conantur.* Alia an. 1437. ex Tabulario Nantoliensi in Pictonibus: *Super quod nos vel ille aut illi, qui tempore vindemiarum nomine nostro quartabant seu computabant salmas bastatas, seu quantitatem vindemiæ, quas vel quam ad domos suas deportabant; vel habito certo computo cum eudem jus, quod nobis competebat seu partem vindemiæ prædictæ nobis solverent, prædicti Quartatores seu computatores per se vel per alium, vel per alios compulerant, vel coegerant alios mansionarios seu cohabitatores dictarum villæ & parochiæ ad solvendam sibi certam pecuniæ quantitatem, antequam permitterent eos ad domos suas suam vindemiam deportare: & quòd Quartatores seu computatores nostri prædicti tempore vindemiarum, aut aliquo alio tempore ratione quartagii seu computationis salmarum & bastarum, & quantitatis vindemiæ nullam pecuniam, seu dona, aut munera à prædictis mansionariis & cohabitatoribus non habuerant*, &c. In Tabular. Nantoliensi in Pictonibus an. 1434. occurrunt crebriùs voces, *quartatores, quartare, quartagium.*

Quartales vineæ, quæ tenentur ad quartum, seu quarum reditus quarta pars cultori cedit. Vetus Charta an. 959. apud Dominicum de Prærogat. allodiorum p. 119. *Et illas vineas quartales teneant illas ipsi, qui eas plantaverunt, ad quartum.* Alia an. 1298. in Regesto Philippi Pulchri Reg. Fr. n. 13. ex Tabul. Regio: *Item 4. denariatas vinearum suarum propriarum, & 7. denariatas vinearum cartalium, cujusmodi stagiam, insulam, terras, vineas assignavi, ut præmittitur, ad valorem 30. libr. annui reditus*, &c. Alià an. 1300. ibidem n. 49. *Q[illegible] arpenta & unam mealhatam vinearum quart[illegible]um de Plaisanco*, &c.

QUARTALE, *Quartalis* Mensura Germanica, Alamannis *Vierthel*, apud quos quatuor quartales modium efficiunt: apud Anglos verò 32. quartæ sunt in modio, *Quarts* vocant. Joannes de Garlandia in Synonymis:

Dolia, quartalium, fundum, clepsedra, lagena.

Ephemerid. Monasterii S. Galli 5. Id. Mart. *Quæ solvit 10. quartalia tritici,* Adde Annales Colmarienses an. 1236.

an.1236. & alibi non semel. In liquidis, *quartalis*, *Quart*, continet apud Alamannos duas mensuras, apud alios quatuor. Vide Goldastum de Mensur. & Ponderib. veterum Germanorum.

Quartale anni, pro quarta pars, in Chronico Windesemensi lib.2. cap.14. 29. 43. 48.

QUARTALLUS, Mensura frumentaria. *Quartallus frumenti*, *avenæ*, &c. in Libertatibus oppidi Jasseronis, apud Guichenonum.

QUARTANA, *Quartanarius*. Michaël Scotus lib.4. Mensæ Philosophicæ c.36. de quodam Monacho Cartusiensi: *Semel fuit misericordia de anguillis, & illa fuit in quartana: tunc servitor, Frater, misericordia est de anguillis, & vos estis quartanarius: Accipiam, inquit, nescio, quando denuo habiturus sum de anguillis.*

QUARTANARIUS, Quartana febri laborans, apud Sextum Platon. de Medicina animal. lib.1. cap.2. Gregorium Turon. de Vitis Patrum c.6. Matth. Paris an 1259. p 326. in Actis elevationis S. Agricolæ n. 4. & in Vita B Coletæ.

QUARTANICUS, Quartanus. Guill. Britto lib. 12. Philipp.

Invadit febris Regis quartanica corpus.

QUARTARIUM, *Genus mensuræ*, *id est urna*. Papias.

QUARTARIUS, Mensura liquidorum, apud Gregor. Turon lib.1. Miracul. cap.5. *Cœpit* —— *augeri, ita ut in unius horæ spatio plusquam unum sextarium redderet vasculum, quod quartarium non tenebat.* Longè aliter Papias: *Urna, mensura est, quam quidam quartarium dicunt, quod 4. sextarios capit.*

Quartarius, Quadra panis, ni fallor, apud Adalardum in Statutis Corbeiensibus lib.1. cap.4. quomodo pagenses nostri vocant *un Pain de quartier*.

Quartarius, vel *Cartarius*, Modus agri, *Quartier de terre*. Charta Philippi I. Regis Franc. an.1052. tom. 13. Spicilegii Acheriani p.289. *Et in ipsa villa terram unius carrucæ, & unum mansum, & decem cartarios*, &c.

QUARTAROLA, Mensura frumentaria aut leguminum, apud Venetos, Ital. *Quartervola*, *misura come il quarto dello staio.* Sanutus lib.2. part.4. c.10. *Distribuitur etiam in die cuilibet ex stipendiariis antedictis fabæ, vel alicujus alterius leguminis quadragesima particula unius quartarolæ, ad modum mensuræ Venetæ deputatæ. Et ut ex ea plena cognitio habeatur, sciendum est, quod quattuor quartarolæ perficiunt unam quartam, quæ quidem quarta usque ad quartum numerum multiplicata, unum sextarium perficit Venetorum: & tria sextaria de Venetiis sunt una salma de Apulia, tam de legumine, quàm etiam de frumento.*

Quartarolus, *Quintarolus remus*, apud eundem Sanutum lib.2. part. 4. c.11.

QUARTARONUM, *Cartaronum*, Gall. *Quarteron*, quatta pars libræ. Occurrit in Consuetudin. Tolosæ part.2. *Quarteroos*, in Consuet. Benehairn. tit. de ponderib. & mensuris art.4. *Payer par quarterons les louages des maisons*, in Consuet Burdeg. artic. 37. quod Parisienses dicunt *Par quartiers*, id est, singulis trimestribus domorum locaria exsolvere.

QUARTELOIS. Tho. Walsinghamus in Edw.II. p.114. *Milites quidam super armatura cotucas induerunt, vocatas quarteloys: armigeri verò indumenta bendas habuerunt*, &c. Vide *Cotuca*.

QUARTERIA, Modus agri quartam jugeri partem continens, nostris *Quartier*. Tabularium Abb. Belliloci in Lemovicib. n.89. *Dimitto* —— *in manso Ugbaldi de Campagnaco unam quarteriam, quæ debet unum modium* de segle, *& in ipsa villa aliam quarteriam, quam tenet Giraldus de illa casa, quæ debet alium modium* de segle. N.95. *Gerbas debent rustici tempore messis de unaquaque quarteria.* *Quarteron*, in Consuetudine Pictavensi art. 175. 177. ubi *Bordaria* dicitur conficere duos quarterones, & æquiparari terræ seu prædio duorum boum, id est, quantum duo boves arare possunt: quarteronem vero prædio bovis, cujus dimidia pars *Retallium*, seu *Retail*, dicta æquiparatur prædio semibovis.

Quarteria & *Quarterium*, Mensuræ frumentariæ species, nostris nota. Vide Willelmum de Podio-Laurentii cap.6. Apud Anglos, ut est in Fleta lib. 2. c.12. §.1. *Quarterium frumenti constat ex octo bussellis.* Utitur Matth. Paris p.145.

Quarterium anni, Trimestre tempus, quarta pars anni: nostris *un Quartier*. Matth. Westmonaster. an. 1259. *Decimas de Ringeldon* —— *sequestravit, & per unum ere quarterium anni intactas retinuit.*

QUARTERIZATIO, Pœna reorum læsæ Majestatis apud Anglos, quibus capite minutis, eorum corpus in quatuor partes secatur, eæque variis in locis exponuntur. Thomas Walsinghamus in Ricardo II. *Auditum & confessum turpissima scelera, tractioni, suspendio, decollationi, exenterationi, & quarterizationi, ut usu vulgari loquar, adjudicavit.* Idem an. 1306. *Cujus caput Londoniis in loco eminenti figitur super palum, corpus vero in Scotiam transmissum est in quartas, quæ ad aliorum terrorem in diversis urbibus suspenduntur.* Adde p.354. extr. Sententia edita in Hugonem Dispensatorem an 1 2[illegible]. apud Henricum Knyghtonem: *Et com treitour estes trouvé, par que y vous serez treynez, quarterecez, & envoié parmi le realme.*

QUARTILATUS, In quatuor partes divisus, ex Gallico *Escartelé*: vox in insignium descriptionibus nota. Henr. de Knyghton an.1 47. *Vexilla Regis Angliæ quartilata de armis Angliæ & Franciæ elevantes.*

QUARTONATA. Vide *Carto*.

QUARTUS *Scholæ*, qui, ut est in Ordine Romano, *semper nuntiabat Pontifici de cantoribus, adstans ante faciem Pontificis, & nutum ejus ad psallendum expectans.* Idem alio loco *Archiparaphonista* nuncupatur, quod *Paraphonistis*, seu Cantoribus præesset.

Quartus. Historia Abbatiæ Condomensis p.465. *Tributum quoque quod reddit Ecclesia, tale est: duo quarti reddunt unusquisque nummos 12. panes 8. annonæ concas 4. vini sextarios 2. convivium semel in anno domino suo cum 8. hominibus. Tertius verò quartus similiter excepto prandio: nam quartus liber reddit B. Petro culturam unam in villa S. Medardi: casalem unum in isto burgo pignore datum pro 100. sol.* Ubi *quartus* videtur esse modus agri. Nescio, an huc pertineat quod habet Tabularium Ecclesiæ Cadurcensis: *Exit autem de manso illo unum prandium in Natali Domini, & 1. aries in Pascha, & medietas de quarto, & aliud servitium, quale volueris. Fecerunt hanc pactionem, ut sic Vicarias, qui aliam medietatem quarti possidebat &c. --- si aliquid injuste abstulit de honore S. Stephani de quarto ab illo*, &c. Ibidem: *Una bordaria in valle Sivrano, de qua exeunt per annum 16. denarii, & qua tam partem omnium quæ tamen [illegible] erum.*

Ad qua tum excolere. Charta Abbatis Moissiac. an.1212. in Regesto Carcassonensi: *Non habebit illam vicesimam in illis, quæ excoluntur ad quartum vel quintum.* Id est cujus colonus, quartam vel quintam partem fructuum domino præstat.

QUATERNIO, *Quaternus*, *Quaternunculus*. Chartæ invicem compactæ, nostris *Cahier*: *Cayer*, in Chronico Petri IV. Reg. Arag. lib.3. c.30. Alcuinus Poemate 7.

Plurima hic Præsul patravit signa stupendus,
Quæ nunc in chartis scribuntur rite quaternis.

Eckenardus junior de Casib. S.Galli c 16. *Misit --- quaternionem omnem scriptum Sandrati tenentem.* Vide ibi Goldastum. Rabanus Epist. ad Hincmarum: *Prudentius Trecassinæ civitatis Episcopus plura testimonia præteritorum*

territorum p urum in quaternionibus suis collegit. Hincmarus Laudun. Epist. *Vos quoque in quaternionibus Pi... Regi datis hoc Capitulum integrius ita posuistis.* Vide pag. 614. 637. *Quaterniones curiæ*, i. Regesta apud Petrum de Vineis lib. 3. Epist. 63. 66. Τετράδες, quaterniones, in VI. Synodo act. 3. in Synodo VII. act. 3. & apud S. Antiochum Homil. 26. Τετράδιον, in VI. Synodo act. 11. & in VII. act. 1. Gloss. Gr. Lat. Τετράδιον, *Quaternio.* In τετράδια divisi fuerunt libri Nestorii Patr. CP. quæ interpreti *Quaterniones* dicuntur, in Concilio Ephesino part. 2. act. 1.

Caternio. Gregorius Tur. lib. 5. cap. 18. *Transmittimus librum Canonum, in quo erat caternio novus adnexus, habens Canones quasi Apostolicos, &c.*

Quaternium dixit Hubertus in Vita S. Gudilæ Virg. in Prologo.

Quaternum, Petrus de Vineis lib. 3. Epist. 64. 66. Reynerus contra Wald. c. 6. p. 77. Nicolaus Episcop. Andegav. in Statutis Synodalibus.

Quaternus, Petrus Blesens. Epist. 19. *Quinque hujus novi operis quaternos mitto.* Utitur & Epist. 101. ut & Concilium Ravennense an. 1317. c. 15. Ut & Constitut. Ord. Prædic. dist. 2. c. 14.

Caternum, in Statutis Massiliensium MSS. *Prout est computatum & distinctum in caterno curiæ.* Lucas Archiepisc. Cusentinus in Vita B. Joachimi: *Diu noctuque scribebant in caterno, in quo ipse dictabat. Caterne*, apud Andegavenses. In Regesto Ludovici Regis Siciliæ fol. 30. hæc habentur: *Copie de l'original du Caterne pour le fait du Martellaige de la Comté du Maine.* Provinciales & Delphinates utuntur eadem notione voce *Cadastre*, de qua quædam attigit v. cl. Ægid. Menagius.

Quaternunculus, & *Quaterniunculus.* Hugo Flaviniac. in Chron. Virdun. *Invenit in ipsa Ecclesia quaternunculos de Vita S. Sanctini; sed valde contritos.* Carolus C. Rex apud Hincmarum: *Quia necessitate cogente, prolixius respondere compulsi sumus, contra morem nostrum, in quaterniunculo annulo nostro signato responsionem nostram scribere necessarium duximus.* Ad de Concil. Duziacense I. part. 2. cap. 17.

Quaternio, qui quartæ militaris vel urbicæ centuriæ præest, Gallis *Quartenier*, Walafridus Strabo lib. de Reb. Eccl. cap. 35. *Decani, vel Decuriones, Quaterniones, Du[...]nri, &c.*

QUATERNUM, *Lignum in quatuor partes fissum*, Petro de Crescentiis lib. 5. de Agricult. p. 267.

QUATRARIA. Vide *Quadraria.*

QUATRONCHIA, Mensuræ frumentariæ species. *Quatronchia frumenti*, in Charta Hugonis Ducis Burgundiæ pro Communia Corcheiensi an. 1253. apud Perardum.

QUATUOR-ANGULATILIS, Quatuor angulis constans. Autor incertus inter Gromaticos: *Terminus si rotundus fuerit, & brevis, & de una parte in latus punctum habuerit, in fontem quatuor-angulatilem descendet.*

QUATUOR TEMPORA. Vide *Jejunium vernale.* Autor Græcismi MS.

> *Dant Crux, Lucia, Cineres Karismata dia,*
> *Ut sit in angaria quarta sequens feria.*

QUERCIA, Quercus, Italis *Quercia.* Charta Rachisii Regis Longobard. apud Ughellum in Episcopis Clusinis: *Inde verò de terra Philippi rectè in montecello ad ipsas quercias, ubi sunt cruces factas desuper campo, ubi dicitur, &c.* Occurrit præterea apud Recuperium in Miraculis B. Ambrosii Senens. n. 138.

QUERELA, idem quod Causa, actio, lis intentata, in Regiam Majest. lib. 1. cap. 8. §. 34. cap. 10. §. 1. c. 13. §. 3. in Statutis secundis Roberti I. Reg Scot. cap. 30. §. 1. &c.

Querela forinseca. Leges Canuti Regis de Forestis cap. 9. *Et sint quieti ---- ab omnibus armorum oneribus, quod Warscot Angli dicunt, & forinsecis querelis.*

Querelles fieffaux, in Consuet. Norman. cap. 48. 92. id est querelæ feudales, querelæ seu lites de feudis.

QUERELARE, Queri, *se plaindre.* Ugutio: *Querelari, querimoniari, lamentari. Querelosus, querula plenus.* Papias: *Querelatur, queritat, clamat, testatur.* Vetus Interpres Alexandri Tralliani Jatrosophistæ lib. 2. passion. *Et dicebat se mordicationem pati in ventre, & capitis dolorem se habere querelabat.* Chronicon Farfense: *Quidam in terra Paulus ——— querelatus est Domino Karolo Regi——— de Monasterio S. Angeli--- dicens, quod de suis parentibus fuisset, & sibi pertineret.* Italis *querelare*, est accusare in judicio, *dar querela*, nomen deferre, diem dicere. Hac notione utitur Matth. Paris in Vitis Abbatum S. Albani p. 67.

QUERELOSUS, μεμψίμοιρος, apud S. Ferreolum in Regula c. 7. *Querelleux*, Jurgator. Aliàs

Querelosus, idem valet quod *querulus*, apud Adelmum lib. de Virginitate cap. 4. & Flodoardum lib. 2. Hist. Rem. c. 3. Item *actor*, qui queritur coram judice. Fori Alcaçonenses: *Et qui feriret de lancea aut de spada polaciada peite 10. sol. & si trenceret ad altera parte, peite 20. sol. ad querelosо.*

QUERIMONIARI, Queri, in Vita S. Fructuosi Episcopi Bracarensis cap. 13.

QUERISTÆ. Charta secularisationis Ecclesiæ Menevensis apud Prynneum in Libertatib. Eccl. Anglic. tom. 3. p. 327. *In secundo verò gradu subtus stent Vicarii Diaconi, ——— item in tertia forma pueros & Queristas præcipimus collocari.* Fortè *Choristas.*

QUEROLA. Vide *Coërola.*

QUESTA, *Quester.* Vide *Quæsta, Quæstor.*

QUID PRO QUO, JC. Anglis idem est quod συνάλλαγμα in contractibus. Covvellus.

QUIDAGIUM. Vide *Guidare.*

QUIENAVES. Charta Aldegastri, filii Sylonis Regis Ovetensis, an. 781. apud Sandovallium: *Una regula de ordine S. Benedicti, & quinque quienaves, & quatuor tapetes, & tres vasos solomoniegos, & duodecim curiales argenteas, & unum argenteum.* Hic hæret editor.

QUIETA, cella Monastica, ubi quiescunt Monachi. Ethelvvlfus de Abbat. Lindesfarn. cap. 10.

> ———*rursusque suas visitare quietas*
> *Incipiunt fratres.*

QUIETARE, Dormire, Gall. *Reposer.* Vetus Scheda Casinensis apud Camillum Peregrinum in Hist. Longob. lib. 1. p. 126. *Statim super eodem sepulchro soporatus, totam quietavit noctem.*

QUIETORIUM, Sepulchrum. Vetus inscriptio: *Quietorium hoc sibi vivens paravit.* In aliis, *Requietorium*, eadem notione, 883. 4. 954. 1. 1030. 8. 1094. 8. Senator lib. 6. Epist. 8. *Defunctorum sacram quietem* dixit. Valentinianus Nov. de Sepulchris: *Quis enim nescit quietos sollicitari funestis ausibus manes?* S. Hilarius apud Facundum Hermianensem lib. 10. cap. 6. *Cogitans, tot Sacerdotes sanctos & quiescentes jam, &c.* Hinc formula recepta in inscriptionibus sepulchrorum: *Hic requiescit, &c.* Eadmerus in Descript. Cantuariensis Ecclesiæ: *Usque ad locum quietis Beati Dunstani.* Testamentum SS. XL. Martyrum Sebastenorum: ἐπειδὴ γὰρ κοινὸν ἐθέμεθα τὸν τῆς ἄθλου ἀγῶνα, κοινὴν συνεθέμεθα καὶ τὴν κατάπαυσιν ποιήσασθαι ἐν τῷ προειρημένῳ χωρίῳ.

QUIETUS, Absolutus, liber, Gallis, *Quitte.* Lex Longob. lib. 1. tit. 14. §. 8. *Et si de una judiciaria fuerit, ad dies 12. antequam eat ad exercitum, sit quietus, &c.* Tabularium Casauriense an. 29. Ludovici Imp. F. Lotharii: *Et accepi pretium ego venditor à te emptore meo——— & finitum pretium testor apud me habere, ita tamen ut omnibus temporibus securus & quietus maneat.*

..areas. Will. Tyrius lib. 14. c. ult. *Etsi Dominus Imperator et Halapiam, Cæsaream, principi restitueret quietas, &c.* Monasticum Anglica 1. tom. 2. pag. 47. *Libera & quieta in perpetuam eleemosynam tenenda, salvo servitio forensi.* Matth. Paris an. 1251. *Si quis Henricum de Batonia occiderit, quietus sit à morte ejus, & quietum eum protector.* Occurit passim, maximè in Tabulis Anglicis.

Quitus, idem quod *quietus*, ex Gallico *Quitte*. Hist. Archiepiscop. Bremens. in Joanne:

Promittunt præsidia sibi dare quita
Quæ ipse exposuit pro servanda vita.

Mox:

A Papa de Curia quiti dimittuntur,
Redeunt ad propria, promissa scinduntur.

Libertates oppidi Seisellensis: *Et per hoc est quitus.* Occurrit ibi pluries, & alibi passim. Utitur Apulejus in Apolog. ubi videndus Casaubonus.

Quietus redditus dicitur, qui in exoneratione aliorum servitiorum, puta operarum, precariarum, &c. muneris domino annuatim solvitur; vulgò Angl. s *mult rente*, & *white rente* nuncupatur, quod in denariis & argento penditur. Spelm.

Quieta clamantia, Anglis *Quite claime*, cum quis renuntiat juri alicui quietè & pacificè. Radulfus de Diceto an. 1190. *Rex Tancredus dedit Regi Ricardo pro quieta clamantia rerum omnium, quas petebat, unciarum auri 20. millia.* *Quieta clamatio*, eidem ipso an no. Matth. Paris: *Dedit —— tot uncias pro quieta clamantia testamenti.*

Quietare. Ugutio, & ex eo Papias & Will. Brito in Vocabul. *Quieto, as, quietum facere ponitur pro absolvere à debito, vel reddere debitum.*

Quietatio, apud Radulfum de Diceto an. 1196. in Charta Ricardi Regis Angliæ: *De loquela versus dominum Regem Francorum, scilicet de quietatione Clericorum & Laicorum, cum eo sermonem habeatis.*

Quietantia, Apocha, Gallis *Quittance*. Monasticum Angl. c. tom. 1. p. 279. *Habent omnes libertates, & liberas consuetudines in brevi contentas, & quietantias suas cum soca & saca, & sol. & them, &c.* Hic autem propriè *quietantia* sumitur pro immunitate ab omnibus sordidis muneribus, vel consuetis vexationibus, exactionibus & præstantionibus, quæ hacce concipi solet formula: *Et sint quieti ab &c.*

Acquietare, Adquietare, Solvere. Leges Edwardi Confess. c. 35. *Et qui terram acquietatam habet comitatus testimonio, habeat sine querela in die, &c.* Regiam Majestatem lib. 2. c. 35. *Tenentur hæredes testamenta patrum, & aliorum prædecessorum suorum servare, & debita eorum acquietare.* Vide tom. 1. Monast. Angl. p. 199. Scribitur &

Adquieto. Matthæus Paris an. 1267. *Petitum est, ut Clerus adquietaret novem millia marcarum.* Hinc

Acquietantia, vox frequens apud Leguleios, nostris, *Quittance*, de qua consule Edvvardum Cokum ad Littletonem, Monast. Angl. tom. 1. p. 196. & Rastallum.

Acquietare, interdum *quietum* & securum *reddere*, absolvere: vox forensis. Galli dicunt *Acquitter*. Leges Ethelredi Regis Angl. apud Brompton. c. 16. *Et roget ut mundificet, & acquietet eum, si possit.* Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 87. *Qui in collegio vel societate fuerit, ubi aliquis occidatur, acquietet se, quod eum non percusserit, &c.* Idem quod *adlegiare*, purgare se.

QUILIBET, quidam. Hariulfus de Miracul. S. Richarii cap. 12. *Ipse Radulfus secessum naturalem petiit, & assumpto quolibet clientulo, &c.* Occurrit præterea in Vita S. Dunstani Archiepiscopi Cantuar.

QUINALIS, mensura liquidorum, Hispanis. Fori Legione: *Laborator [illegible]o det de uno quoque bove unum sextarium, medium tritici, & medium secundæ: postquam habuerit quinque quinales de vino, det unum puzal.*

QUINDENITAS, *Quindeniatio*. Vetus Notitia an. 954. apud Ughellum tom. 5. Ital. sacræ p. 1501. *Ille autem talem contentionem fecit nobis, dare guadiam & quindenitatem, interpretes ponere Andream venerabilem Episcopum sanctæ Trajectanæ Ecclesiæ, ut usque in diem tertium haberemus inducias pensandi inter nos, &c.* Mox: *Manifestassemus nos ut vere essemus servi vestræ Ecclesiæ, in qua dicta quindeniatione permansimus usque in diem tertium —— & habuimus proinde inter nos Consilium, &c.* Fortè pro *indemnitas*.

QUINGENTENARII, in Lege Wisigoth. lib. 2. tit. 1. §. 26. lib. 9. tit. 2. §. 1. 4. qui quingentis militibus præerant.

QUINIO, ex Hispan. *quinnon*. Fori Alcaçonenses eræ 1267. *Et qui furtum[illegible], pectet pro uno novem, & habeat intentor duos quiniones, & septem partes ad Episcopo.* Vide *Quinternio*.

QUINISEXTA, Gr. Πεντέκτη, dicta Synodus Trullana, habita Constantinopoli sub Justiniano Rhinotmeto, ὅτι τὸ ὑςέρημα τῆς πέμπτης καὶ τῆς ἕκτης συνόδου ἀνεπλήρωσε, τὴν τῶν ἱερῶν, φημι, κανόνων. Verba sunt Macarii Ancyrani. De ejus autoritate, consulendus omnino Leo Allatius de Consensione utriusque Eccl. lib. 1. c. 27.

QUINQUAGENARII, in re militari, dicti, qui quinquaginta militibus præerant, ut Centuriones, qui centum. Will. Tyrius lib. 2. c. 20. *Centuriones, Quinquagenarii, & numeris militaribus præpositi, &c.* Et lib. 15. cap. 1. *Edicto Imperiali publice mandatur Primiceriis, Centurionibus & Quinquagenariis Legionum iterum cohortes instrui, &c.*

Quinquagenarii in re civili appellati in municipiis, qui quinquaginta familiis præerant, ut *Centenarii*, qui centum, *Decani*, qui decem. Cathvvlphus in Epist. ad Carolum M. *Comites, Centenarios, Quinquagenarios, Decanos, & reliquos munera non accipientes, &c.* Vide *Centenarii, Decani*. Denique

Quinquagenarii in Monasteriis πεντηκόνταρχοι vocati, autori Vitæ S. Alexandri Acœmeti Abbatis n. 43. qui 50. Monachis præfecti erant.

QUINQUAGESIMA, appellatur, ut est in Ordine Romano, *quia decurrit usque in diem sanctum Pascha. Initium autem*, inquit Alcuinus lib. de Divin. Offic. *sumit à sequenti hebdomada post Sexagesimam, —— & finitur die sancto Pascha.* Vide eundem in Epist. ad Carolum M. de ea re, Amalarium lib. 1. de Eccl. Offic. c. 3. Rabanum lib. 2. de Instit. Cleric. c. 34. Rupertum lib. 4. de Divin. Offic. cap. 8. Honorium August. lib. 3. cap. 40. Hugon. à S. Victore lib. 3. Observ. Eccl. cap. 12. Durandum lib. 6. c. 27. &c.

Quinquagesima, quæ alias *Pentecoste*, Spatium scilicet 50. dierum à Paschatis die usque ad diem ipsum festum, quem *Pentecostes* nomine vulgò indigitant Christiani, unde & *Quinquagesima Paschalis* dicitur Rabano de Institut. Cleric. lib. 2. c. 41. & 34. & Honorio Augustod. lib. 3. cap. 148. ad discrimen alterius *Quinquagesimæ*, quæ est ante Quadragesimam. *Quinquagesimi dies* apud Cumeanum Abbatem de Mensura Pœnitentiarum c. 2. Ferrandus Diac. c. 214. ex Synodo Sardicensi tit. 1. *Ut diebus Quinquagesimæ genua non flectantur.* Hac præterea notione *Quinquagesimam* usurpat Cassianus lib. 2. de Cœnob. instit. c. 6. 18. & Collat. 21. cap. 8. ubi observat, in ea non custoditam à strictioris vitæ Monachis jejuniorum regulam usque ad vigiliam Pentecostes, qua de re extant Canones apud Gratian. dist. 4. cap. *Scire* & cap. *Post Pascha*. Honorius Augustodun. lib. 3. Gemmæ Animæ c. 136. *Tempus inter Pascha & Pentecoste Quinquagesima nominatur, quia à Sabbato, quo duo Alleluya inchoantur, usque ad*

Sabbatum Pentecostes quinquaginta dies computantur, quibus Alleluja in cantu frequentatur. Et cap. 137. *Aliud est Pentecoste, aliud Quinquagesima. Pentecoste à die Resurrectionis Christi, usque ad adventum Spiritus sancti: Quinquagesima incipit à Sabbato, quo duo Alleluya cantantur, & finit in Dominica Benedicta; sed utroque corporis & animæ lætitia exprimitur.* Vide Durandum lib. 6. Ration. c. 81. n. 17. & S. Maximi Taurinensis Homil. 3. in solennitate Pentecostes.

Quinquagesima, festum ipsum Pentecostes. Concilium Aurelian. I. cap. 25. *Ut nulli civium Paschæ, Natalis Domini, vel Quinquagesimæ solennitatem in villa liceat celebrare.* Concilium Turonense II. c. 17. *De Pascha usque Quinquagesimam, exceptis Rogationibus, omni die fratribus prandium preparetur.* Vide Martin. Bracar. cap. 57. & Concilium Aurelian. IV cap. 2.

QUINQUENNALE. Odo Episcopus Paris. in Statutis c. 6. §. 12. *Nullus Missas, quas injunxerit, celebret, nec tricenarium, nec annuale, & pro minus nullum triennale, aut quinquennale.* Vide *Tricenarium*. In Consuetudine Burbonensi art. 68. *Quinquennelle*, pro quinquennalibus induciis creditori à principe indultis, usurpatur.

QUINQUENNALIS, Magistratus ita dictus, cujus functio quinquennii erat. Edictum Theodorici Regis cap. 52. *Ita ut confectionis gestorum præsentes adhibeantur tres Curiales, aut Magistratus, aut pro Magistratu Defensor civitatis cum tribus Curialibus, aut Duumviri, vel Quinquennales.* Adde §. seq. & vide Jacobum Gothofred. ad l. 7. Cod. Th. de Pistorib.

QUINTA, Quintum milliare, Bannileuca, Gall. *Quinte.* Occurrunt crebrò in Chartis Pictaviensis Comitatus apud Beslium in Comitib. Pict. hæc verba: *Situs in pago Pictavo, infra quintam ipsius civitatis, in loco, qui dicitur &c.* p. 223. 2. 5. 361. 384. *Quintum milliare* appellatur p. 361. *Dux concessit Ecclesiam in honorem S. Petri, fundatam infra quintum milliare ab urbe Pictava. Quinta leuca*, in Charta Ludovici VII. Regis Franc. an. 1180. *Ob remedium animæ nostræ & antecessorum nostrorum, & filii nostri Philippi Regis, omnes servos nostros & ancillas, quos Homines de corpore appellamus, quicunque sint Aurelianis, & in suburbiis, vicis, villulis ejus infra. Quintam leucam existentibus —— ab omni servitutis jugo absolvimus. Les Quintes d'Angers*, in Jure municipali Andium artic. 35. *Quintes du Mans, &c.* de quibus Charta Joannis Regis Angliæ apud Gul. Prynneum in Libertatib. Ecclesiæ Anglic. tom. 3 p. 35. *Civitatem Cenomanensem possideat —— cum tota quinta libere & pacifice.*

Quinta civitatis Egolisinensium, in Tabul. S. Eparchii fol. 48. & alibi non semel. Vide Vitam Aldrici Episcopi Cenoman. p. 86. Acta Episcopor. Cenoman. pag. 110. 306. 311.

QUINTADECIMA, redituum scilicet, quam *auxilii* vice tenebantur omnes Laici & Beneficiati Regi persolvere, apud Anglos, quæ tamen nec annuatim, nec sine Parlamentario decreto exigebatur, alias *tallagium*, & *taxa*. Vide Magnam Chartam c. 37. Henricum Knyghtonem an. 1219. & Matth. Westmonasteriensem an. 1227.

QUINTALE, *Quintallus*, Pondus centum librarum. Rogerus Hovedenus in Ricardo I. *Insula quidem de Cuverfu magna est & fertilis, & reddit singulis annis Imperatori Constantinopolitano 15. quintallos auri. Quintallus est pondus centum librarum.* Eadem habet Bromptonus. In Consuetud. Bayonensi tit. 27. art. 3. *Le quintal doit peser 96. livres, & la livre 14. onces & demie.* In Consuet. Beneharn. tit. de ponderibus & mensuris art. 4. *Quintaus, & miey quintaus.*

Ita porrò nostri appellant pondus majus publicum, ad quod merces gravioris ponderis exiguntur: pro qua pensitatione tributum domino, cujus est, dari solet: vulgò *Quintal.* Charta Raymundi Comitis Barcinon. & Provinciæ an. 1150. *Non faciant nundinas aut mercatum in Trencatalhis, nec ibi habeant cordam nec Quintale, & si habeant cordam & Quintale, sint Comitis & Archiepiscopi.* Statuta Massiliensia MSS. lib. 3. *Ordinamus similiter, quod stagnum, sive merces stagni, vendatur deinceps ad quintale Massiliæ, & non ad quintale, quod vulgariter consuevit appellari Quintale sparroni.* Alia an. 1332. pro Tolonensibus in Provincia: *Item jus ponderis virgæ ferri, quod sic levatur, videlicet pro qualibet somata bladi, quæ ponderatur, & pro quolibet quintali quarumcumque rerum ponderatarum, à cive Toloni recipitur obolus unus, ab extraneis verò &c.* Usatica Aquarum mortuarum: *Molendina, quintale & corda, & furni erunt omnes nostri cum leudis & omnibus usaticis, & accipietur ad quintale & cordam tantum.* Adde Hist. Episcoporum Lodovensium p. 96. Annales Massilientes Guesnati p. 322. Gariellum in Episcopis Magalon. p. 90. &c.

Quintallus, eadem notione. Charta Raimundi Comitis S. Ægidii an. 1164. ex Tabulario Cluniacensi: *In omnibus autem usaticis, quæ per terram accipiuntur tam infra villam, quàm infra bonas (limites) ipsius villæ, medietas illorum in quintallo, & in corda, & in leda de mercato medietas erit mea, & medietas illorum*, &c.

QUINTANA, Papiæ, ex Isidoro lib. 15. cap. 2. *Pars plateæ, qua carpentum provehi potest.* Ugutio addit, *quinta pars.* Gloss. Ælfrici; *Quintane*, ᚠᚩᚱᛖ ᚦᛖᛚ ᚹᚪᛖᚾ ᚹᛖᚷᛖ. Charta Hispanica æræ 1010. apud Anton. *de Iepez* in Annalib. S. Benedicti tom. 1. ch. 8. *Et de ipsa villa morina, quæ pergit in directo ad quintana.* Occurrit ibi pluries. Alia æræ 950. ch. 30. *Et deinde quæ ad quintana de Bistin, &c.* Alia apud Brandaon. in Monarch. Lusitan. tom. 4. pag. 284. *Item, quod quintanas, seu casas factas de novo tempore Sancii fratris mei & quibuslibet personis, &c.* Alia apud eundem lib. 15. cap. 36. *Ipse Consalvus debet eidem dominæ Alienoræ dare suas arras, scilicet sex quintanas & sexaginta Casalia, sicut est consuetudo inter Dorium & Meneum.* Alia apud eundem tom. 5. pag. 308. v. *Concedo vobis —— quintanam meam de Maiapaon —— cum suis Casalibus & hæreditatibus, quæ cum ipsa quintana hactenus andaverunt, quæ ad ipsam quintanam pertinent.*

Quintana, & *Quintena*, Gall. *Droit de Quintaine.* Quintanam Sanjulianus in Antiquit. Cabilon. p. 411. cum *Banno vini* confundere videtur, seu facultate vinum vendendi, aut non vendendi interdicto, certis & statutis diebus. Charta Joannis Cabilonensis Comitis an. 1232. apud Petrum Franciscum Chiffletium in Beatrice Cabilonensi Comitissa: *Et placitum vigiriale; & quintanam Cabiloni, & omnes Judaos Cabilonenses, &c.*

Quintana, *Quintena*, Decursio equestris ludicra, ad metam hominis armati figuram exhibentem ad umbilicum, mobilem & versatilem, sinistrâ clypeum, dextrâ ensem aut baculum tenentem: quæ si aliter quàm in pectore lancea percutiatur, statim qui à scopo aberrat, baculo repercutientem figuram sentit. Robertus Mon. lib. 3. Hist. Hierosol. pag. 51. *Tentoria variis ornamentorum generibus venustantur, terræ infixis sudibus scuta apponuntur, quibus in crastinum quintanæ ludus scilicet equestris exerceretur.* Matth. Paris an. 1253. *Juvenes Londinenses statuto Pavone pro bravio, ad stadium, quod vulgariter Quintena dicitur, vires proprias & equorum cursus sunt experti.* Tabular. Dalonensis Monasterii fol. 34. *Terram, quæ est juxta fontem domus Regum de la Quintena. Le Roman d'Aubery* MS.

Li cuens ni volt plus longuement targier,

Ains

Ains fait tantost la quintaine drescier.

Le Roman de Jordain de Blaye MS.

A la quintaine & à l'escu jouster,
Et courre as barres, & luitier, & verser,

In Consuetud. MS. oppidi Maceriarum, seu *de Mezieres* in Turonibus, molendinarii tenentur semel in anno, *de fraper par trois coups le pal de la quintaine.* Vide Froissartem 4. vol. cap. 63. p. 187. & quæ de hoc ludicro congessimus in Dissert. 7. ad Joinvillam p. 182.

Quintana, modus agri, aripennis, Hispanis *quinnon*. Videtur tamen sumi pro villa, vel ædificio, in Chartis Hispanicis.

QUINTANA. Joannes Diac. in Episc. Neapol. *Altarium sanctæ Stephaniæ aureis circumcinxit quintanis, & multas fecit æreas ibidem coronas, è quibus scilicet lucernæ seriatim dispositæ dependerent.* Ubi Caracciolus *quintanas* annulos interpretatur, ratione mihi incomperta. Vide Ughellum tom. 6. p. 98.

QUINTANALES. Charta Ermengardis Comitissæ Centanensis an. 893. in Append. ad Capitul. Regum Franc. n. 127. *Videlicet omnes supranominatis mansis, casis, casalibus, coopertis, discoopertis, quintanalibus, curtis, curtalibus, &c.*

QUINTARIUS, Mensuræ species. Chronicon Reicherspergense: *Misit ei 30. quintarios de pipere.* Quid verò *Quintarius* apud Vitruvium lib. 3. c. 1. significet? vide Bernardinum Baldum, & Salmasium de Modo usurar. c. 1. p. 17.

Sunt etiam *Quintarii limites*, apud Agrimensores, *qui quinq; centurias cludunt*, ut habet Hygenus.

QUINTELLUM, Quinta pars quintæ partis, *Requint.* Statuta Venetorum an. 1242. lib. 1. c. 4. *In alienatione mobilium* (Ecclesiæ) *jus quintelli debet esse salvum.* Eadem Statuta lib. 6. c. 4. *Sancimus, quòd quintellum intelligatur, & sit quintum quinti pretii pro quo vendita fuerit, seu aliter alienata possessio quintello subjecta: quod interpretamur quatuor pro cento.* Vide lib. 4. c. 11.

Quintellum, Jus, quintelli, in Statutis Venetis lib. 1. cap. 4. lib. 4. cap. 11. *est quintum quinti pretii rei venditæ*, lib. 6. cap. 4. nostris *requint.*

QUINTERNA. Statuta Academiæ Viennensis in Austria: *Scholares non vacent magis tabernæ, dimicaturæ, aut quinternæ, quàm Physicæ aut Logicæ seu sacræ Facultati.* Ubi quinternam eruditus Lambecius *cytharam*, quam nostri *Guitarre* vocant, interpretatur. Sed cùm vox hæc *dimicationi*, i. hastiludio, jungatur, probabilius est intelligi aut scribi debere *Quintanam.*

QUINTERNIO, Libellus 5. foliorum, ut *quaternio*, quatuor, Italis Senensibus, *Quinterno.* Concilium Pisan. II. *Joannes Burchardus tenens in manibus suis 2. quinterniones, dixit, &c.* *Quinio*, in Actis Purgationis Cæciliani eadem notione: *Obtulit Codices duos, & quiniones quatuor.*

Quinternetum, eadem notione. Miracula S. Goslini Abb. c. 6. *De quibus omnibus fit mentio in quinterneto miraculorum ipsius Goslini.*

QUINTUM, Tributi species apud Aragonenses, Majoricenses, & Occitanos. Libertates Regni Majoric. per Jacobum Regem Aragon. an. 1248. MSS. *Pro quinto, —lectus, arca, non pignorabuntur, neque vestes, neque arma personæ suæ. Si querimonia facta fuerit de possessione, vel re immobili, non dabitis caloniam* (calumniam) *neque quintum.* Infrà: *Succumbente actore vel reo decima pro calonia persolvatur, & non quintum, —ita videlicet quòd reus solvat decimam de eo, in quo condemnatus fuerit dare vel solvere actori per sententiam vel compositione —de immobili vero quintum vel decima pro calonia non solvatur. Statuentes, quòd de cætero loco quinti, quod pro calonia præstabatur de placitis, quæ in curia civitatis & insulæ Majoric. agitabantur, de placitis futuris vice quinti decima persolvatur ab actore & reo, ut est superius ordinatum.* Vide Monetaticum. Charta Raimundi Comitis Tolosani an. 1236. ex Regesto Tolosano pag. 51. 88. *Annuales census, oblias, cum pertinentibus donationibus, quartos, quintos, & agrarios, & decimas, thascas, & primitias, &c.* In alia an. 1243. *Terras cultas & incultas, nemora, barras, prata & pascua, census, usus, quartos & quintos, decimas & agrarios, oblias & donationes totas, quæstas, toltas, & adempriva, albergas, successiones, escadudas, &c.*

Quintum, Quinta & *Quartum*, Quarta pars emolumentorum & commodorum Ecclesiarum ad Advocatos pertinens. Chronicon Mosomense pag. 660. *Et quia Ecclesia semper pro justo Advocato contra malignantes opus habet, nullum fideliorem firmioremque æstimans, eundem fratrem suum, omnemque suum successorem absque aliquo pacto dationis, & acceptionis, vel consuetudinis, nec in quarto, nec in quinto, vel ipsi vel his, quibus ipse committeret, —— Advocatum constituit.*

QUINTUS. Vide in *quietus.*

QUINTUM & *quinctum.*

Quintus denarius, quinta pars pretii prædii seu rei, quæ ab venditore vel emptore dabatur domino pro facultate distractionis, vulgò nostris *Quint-denier.* M. Pastorale Ecclesiæ Paris. an. 1257. *Nec à prædictis Alspide, vel ejus liberis ratione quinti denarii dicti Girardus & Blanchia aliquid petere poterunt, si vendi contigerit.* Charta alia an. 1240. *Dixit etiam idem Philippus coram vobis, quod dictus Abbas non computavit quintum denarium, quem habere debet de dicta venditione ratione feodi supradicti.*

QUINZINA, ex Gallico, *Quinzaine, Quinzinam facere in opere*, est operari pro alio spatio 15. dierum. Charta an. 937. in Tabulario Augustodun. Ecclesiæ: *Facit corvadam & ancingiam. Facit quinzinas in opere, aut redimat medio Martio den. 12. tertiam quinzinam ex toto inopere.*

QUISQUE, pro *Quisquam*, non semel utitur S. Augustinus.

QUESTA. Vide *Quæsta.*

QUOD, neutraliter, pro *qui*, vel *quæ*, sæpe usurpant Scriptores inferioris ævi, quomodo Galli *Que*, Itali *Che.* Leo Ost. lib. 1. c. 59. al. 57. *Ecclesiam S. Angeli, quod tunc ad Arcum Dianæ appellabatur.* Petrus Diac. lib. 4. Chr. Casin. c. 125. *Per anulum, quod manu gestabat.* Adde c. 49. Fridericus II. Imp. lib. 1. de Arte ven. cap. 34. *Falcones feriunt cum posteriori digito, quod falconarii dicunt talum.* Ita alibi non semel.

Quod fecit, vetus formula in designandis & adscribendis mensium diebus. Diploma Chilperici Regis ex Tabulario Corbeiensi sic clauditur: *Datum quod fecit mense Martio die 10. anno 1. regni nostri.* Nicetius Episcop. Trevirensis Epist. 2. tom. 1. Concil. Gall. Sirmondi pag. 323. *Per festivitatem S. Martini, quam undecima die facit November.* Vetus Epitaphium, repertum in Ecclesia S. Acheoli prope Ambianum an. 1660. † *Leudelinus hic requiescit in pace, vixit annus L. defunctus est, ubi fecit Gennarius dies XV.* † *Valdolena hic requiescit in pace: vixit annus XXX. defuncta est, ubi ficit Julius dies XXIII.* Baudouinia in Vita S. Radegundis c. 26. *Quarta feria mane primo Idus Augustas quod fecit idem mensis dies XIII. clausi sunt ejus oculi.* Vetus Charta apud Iperium: *Actum Virmandis, quando fecit Februarius dies 8 undecimo regni domini nostri Theoderici gloriosissimi Regis.* Similes formulas vide tom. 1. Hist. Franc. pag. 853. apud eruditum Mabillonium tom. 4. Vitarum SS Ord. S. Benedicti pag. 336. 617. 618. Vadianum de Monast. Germ. pag. 86. Brolium lib. 2. Hist. Parisiens. ubi de Monast. S. Germani Paris. Meurissium in Episcop. Metensib. pag. 146. Zyllesium in S. Maximino part. 2. p. 12.

QUOD-

QUODDARIUM. Charta Lotharii Regis Franciæ an. 958. tom. 8. Spicilegii Acheriani pag. 358. *Et villam Arbutiolam cum domibus, —— atque quoddarium, sicut Longobardus tenebat ante diem obitus sui.* Fortè *Clausarium.*

QUODLIBERTUS, pro *Collibertus*, in Charta plenariæ securitatis, scripta sub Justiniano, apud Brisson. lib. 6. Formul. pag. 647.

QUOTA, quod quisque Principi aut Domino in tributum vel censum præstare tenetur, vulgò *Quotte*: unde *Quotiser*, censum imponere. Charta Ricardi II. Reg. Angl. in Monastico Angl. tom. 1. pag. 538. *Et quod nullæ impositiones, contributiones, taxæ, quotæ, tallagia, vel auxilia ipsis tanquam alienigenis aliquo modo imponantur, &c.*

Quota litis, apud practicos Anglos, autore Skenæo, dicitur, quod judex corruptus sordidus accipit à litigante sive actore, sive reo, contra jus Angliæ Edwardi I. an. 33. in Statuto de Conspiratoribus, & Jus Civile l. 5. C. de Postul. l. 15. c. litem, de Procur. Vide *Campipars*.

Quotare, In capita & versiculos distinguere: Galli *Quoter*, pro numeros paginis indere, vulgò dicunt. Henric. de Knygton. an. 1219. *Stephanus Cantuariensis Archiepiscopus obiit, qui Biblia apud Parisium quotavit, libros Regum exposuit, &c.* Godvvinus de eodem Stephano: *Sacram Bibliam primus dicitur in capitula distinxisse, ordinem ab eo constitutum sequentibus omnibus, quæ usquam jam inde ab eo tempore fuerunt Ecclesiis.*

Quota, pro Summa, quantitate, Gallis *Quote*. Gobelinus Persona in Cosmodromio æt. 6. cap. 81. *Missus est collector Domini Papæ, qui certam quotam recepit oblatorum.*

QUOTDIEBUS, Quotidie, ut *quotannis*, singulis annis: *Quot mensibus*, singulis mensibus, in l. 7. D. de Transactionib. apud Vitruvium lib. 10. cap. 7. &c. *Quotcalendis*, apud Plautum in Sticho. Letaldus in Miracul. S. Maximini Miciacensis Abb. n. 24. *Synaxim Davidicam quotdiebus persolvens.* Wandelbertus in Vita S. Goaris cap. 12. *Orta prima luce, ut quotdiebus agebat, psalmodiæ & orationum vota persolvere cœpit.* Occurrit præterea in Statutis Eccl. Lugdun. editis tom. 9. Spicilegii Acheriani c. 21. in Miraculis S. Ursinari n. 20. &c. qua etiam loquendi ratione usi veteres non semel, Cato de re rustica c. 43. Varro lib. 4. de Lingua Lat. Pomponius & Ulpianus JC. Apuleius lib. 11. &c. Vide Quintilianum lib. 1. c. 13.

QUO-WARANTO. Vide *Breve quo vvaranto.*

QUADRAGENA. Vide *Carena.*

R.

R Littera numeralis, quæ 80. denotat, unde versus:

Octoginta dabit tibi R, si quis eam numerabit.

Seu, ut habet Ugutio:

Octoginta facit numerum, quæ dicitur hæc R.

Eidem literæ si linea recta superaddatur, 80. millia significat.

R. *in superscriptione cantilenæ, rectitudinem vel rasuram non abolitionis; sed crispationis rogitat.* Notkerus Balbulus opusc. *Quid singulæ literæ significent in superscriptione cantilenæ?* Vide A.

RABANUS. Will. Brito in Vocab. MS. *Asilus dicitur Rabanus, scilicet musca, quæ stimulat boves, quam Græci œstrum, rustici rabanum vocant.*

RABIA, *Rabies*, λύσσα, in Gloss. Gr. Lat.

RABIOLA. Epistola Yvonis Narbonensis de crudelitate Tartarorum, apud Matth. Paris an. 1243. *Cremonam tandem perveniens, oppidum in Forojulii celeberrimum, nobilissima Paterinorum bibi vina, rabiolas, & ceratia, & alia illecebrosa comedens, &c.* Vide conjecturam Vossii, qui pro *ribiolis*, seu uvis crispis accipit.

RABITUS. Arnoldus Lubecensis lib. 2. cap. 7. *Dux igitur applicans ad Accaron, magnificè susceptus est ab Accaronitis, & ascensis equis, rabitis, mulis, quidam etiam asinis, processerunt ad urbem Hierosolymitanam.* Nihil hoc loco Henricus Bangertus commentator, ut solet in locis difficilioribus silere.

RABO, Mensuræ species, Ugutioni; hujus meminit S. Augustinus Epist. 49. quæst. 4.

RABOINUS, *Rabuinus*, Monetæ species in regno Hierosolymitano & Cyprio. Forma colligendi census pro regno Hierosolymitano apud Willelm. Tyrium lib. 22. cap. 23. *Si vero prædicti 4. selecti, qui ad hoc deputati sunt, cognoverint pro certo, quod alicujus substantia non valeat centum Byzantios, accipiant super eum foagium, id est, pro foco Byzantium unum: quod si non poterint integrum, accipient dimidium; & si dimidium non poterint, accipient rabuinum.* Constitutio Odonis Legati contra Simoniacos lata in Concilio Syriæ an. 1254. *Item pro sponsalibus contrahendis exiguntur à prælatis quibusdam tres solidi, sive raboinus unus, vel aliud pretium.* Occurrit ibi rursum infrà. Habetur in Consuet. Britannica art. 255. vox *Rabine*; sed alia significatione.

RABULUS, *Plenus rabie, unde Rabidulus.* Ugutio.

RACAMAS, Panni pretiosioris species, nostris olim nota. Computum Stephani *de la Fontaine* Argentarii Regis 1350. *Pour 23. piece & demie de draps d'or de plusieurs façons, c'est à savoir 6. nacis d'or, 40. escus la piece, 9. racamaz & demy d'or 50. escus la piece, & 6. matebas d'or à faire cottes & manteaux.* Hinc Hispani *Recamar*, nostri *Recamer*, pro eo quod *Broder* dicimus, usurpant, seu opere phrygio quidpiam exornare, seu auro, seu alia materia, quam vocem quidam ab Hebræo *Racam*, quod est acu pingere, seu intexere varia fila diversorum colorum instar Phrygionum, deducunt.

RACANA, *Rachana, Rachina*, Papiæ, *genus vestis*, scilicet vestis lacera, panniculus, à Gr. ῥάκος, ῥάκη, vel ῥάχη, ducto, ut videtur, etymo. Gloss. Græc. MS. Regium cod. 930. ῥάκος, διεῤῥωγὸς ἱμάτιον. Anonymus in Paraphrasi Oraculorum Leonis Imp. πένης, κεκαρμένος, καὶ ῥάκια ἐνδεδυμένος. Maximè Monachis tribuitur, qui vilioribus & detritis vestimentis uti solebant. Variè porrò hæc vox scribitur: nam

Racana dicitur Gregorio M. lib. 9. Epist. 75. & Ennodio l. b. 9. Epist. 17.

Rachana, eidem Gregorio lib. 12. Epist. 16. Anastasio Bibl. in versione vitæ S. Joan. Eleemosynarii a Leontio scriptæ cap. 9. n. 52. qui & *rachanellam* dixit cap. 6. n. 34.

Rachena, apud Fortunatum in vita S. Radegundis c. 44.

Rachina, apud S. Audoenum lib. 2. Vitæ S. Eligii cap. 37. in Regula Magistri c. 81. apud Baudoviniam in vita S. Radegundis c. 4. &c. Vide Notas ad Cinnamum p. 457. Papias MS. *Rachina, strata lectorum.* Editus habet *rachana*.

RACANA. Anastasius Biblioth. in S. Silvestro PP. *Oleum Cyprium libr. centum, papyrum racanas libras mille.* Infrà: *Possessio insulæ Machabeo præstans solidos quingentos & decem, papyrum mundum, racanas quingentas, linum saccos trecentos.*

RACHA. Will. Malmesbur. lib. 2. de Gestis Pontific. *Ut etiam caudas racharum vestibus ejus affigerent,* fortè *vaccarum, &c.*

RACHA, pars pedis. Constantinus African. lib. 2. Pantechn. cap. 2. *Pedis calcanei divisio est senaria: est enim cavilla, est & calcaneus, & pedis navicula, & racha, quæ sic lingua vocatur Arabica, est & pecten, sunt & digiti.* Infrà: *Racha 4. habet ossa, tria posterius cum navicula, retro juncta ossibus, &c.*

RACHANA, *Rachena, Rachina.* Vide *Racana.*

RACHETUM, ex Gallico *Rachat, Reemptio,* Redemptio. Idem porrò quod *Relevium,* certa scilicet pecuniæ quantitas, quam hæres vassalli demortui domino præstat pro obtinendo feudo paterno, qua illud iterum ab eo emit; sed rato & definito modico pretio, quod *Rachetum,* & *Relevium* appellatur. Necrologium Ecclesiæ Parisiensis Idid. Jan. *Quæ 3. mansuræ cum pertinentiis rachetum seu relevamen debent, quotiens possessoric mutant.* Atque ita in Consuetudine Meledunensi art. 54. *Rachetum* & *relevium* idem esse dicuntur, tametsi olim diversum: siquidem *redemptio feudi* idem sit quod *rachetum.* Charta Henrici I. Regis Angliæ an. 1100. *Si quis Baronum meorum, Comitum, vel aliorum, qui de me tenent, mortuus fuerit, hæres suus non redimet terram suam, sicut facere consueverat tempore patris mei; sed justa & legitima relevatione relevabit eam.* Ubi hoc loco *redemptio feudi,* est id, quod *Relevium ad misericordiam,* seu *Relief à mercy* vocant, quod scilicet ab hærede pro rehabendo feudo paterno præstatur domino ad ejus voluntatem ac beneplacitum. Vetus Franciæ Consuetudinarium: *Rachat se fait tant seulement en fief: & est assavoir, que quiconques rachate, il doit le mar d'argent au Seigneur, de qui il rachate, & luy doit faire trois offers alternativement ensemble, desquelles le Seigneur est tenu de prendre l'une en disant: Je deviens vostre home de tel fief, & pour le rachat je vous offre les fruits de la premiere année, ou la valeur d'iceux fruits, ou le dire des prodegens: Nam pro aliquo istorum quittari debet.* Vide Stabilimenta S. Ludovici cap. 60.

Rachetum, Compositio, quam reus facit, vel solvit, ut se à pœna redimat, *le rachet,* uti loquimur. Statuta prima Roberti I. Regis Scotiæ cap. 9. *Nullus capiat rachetum, hoc est* Thiest bute, *& si quis id fecerit, & super hoc convictus fuerit, sit in gravi forisfacto Domini Regis, & reddat ei finem, quem cœpit de latrone, & ille, qui dedit finem, habeat judicium sicut latro probatus.* Ubi *Thiest-bute,* est latronis compensatio.

RACHIA, Locus cœnosus, Picardis *Raque.* Tabul. S. Dionysii an. 1230. *Et corvejas de rachiis & fossatis,* id est in desiccandis ejusmodi locis cœnosis, & curandis fossatis. Vide *Buhors.*

RACHIMBURGII, Judices, in vett. Gloss. Comitis adsessores: Sponsores litis, Guillimanno lib. 1. Rerum Helvet. pag. 80. In Glossis Keronis, *Rahcha,* est *causa.* Ita *Rachimburgii* sunt causarum judices. Alii *Rachimburgios* dictos volunt quasi *Rechtburgen,* ex Germ. *Recht,* rectum, & *Berghen,* servare, seu ex Sax. ꞃihꞇ, & beoꞃᵹan, quod idem sonat, quod judices sint juris & æqui conservatores. Conjecturas alias profert Wendelinus. Lex Salica tit. 52. §. 2. *Tunc Grafio congreget secum septem rachimburgos idoneos, & cum ipsis ad casam illius fidejussoris veniat, &c.* Tit. 59. *Si quis ad mallum venire contempserit, & quod ei à rachimburgiis judicatum fuerit, implere distulerit, &c.* Et cap. 6. § 1. *Siquidem rachimburgii in mallo residentes, &c.* Formulæ vett. c. 1. *Et dum hac causa apud ipsum Comitem, vel ipsos racimburgios diligenter fuit inventa, vel inquisita, vel legibus definita, &c.*

Rachemburgi, in Capit. sub Pipino Rege c. 6.

Regenburgi, in Antiq. Fuldens. lib. 2. trad. 38. *Totum & integrum tradiderunt coram testibus & regenburgis ad ipsas reliquias, &c.* Adde cap. 4. 6. Chartas Parensales cap. 26. Legem Ripuar. tit. 32. §. 2. & 3. & tit. 60. Capit. Caroli M. lib. 5. cap. 16. & Kanuti Regis cap. 103.

Raimburgi. Ademarus Cabanensis: *Et demum à Carolo M. Imp. fratre ejus missus fuit in Aquitaniæ urbes una cum rainburgis propter justitias faciendas.*

RADA, Navis species. Historia Obsid. Jadrensis an. 1345. lib. 2. cap. 7. *Navim composuerunt inæstimabilis pulchritudinis quamdam radam, quam Italici nuncupant Madium, seu Castram, in quo erat stabilita quædam lignea & ingens turris, &c.*

Rada, pro *rheda.* Charta Lud. Reg. Fr. an. 1122. in Tabulario Monast. S. Dionysii: *Hanc habet consuetudinem, quam vulgò pedagicum sive pulveraticum vocant,---ita ut de rada, id est carreta, 2. nummos, de equo 1. &c.* Ubi Doubletus pag. 848. 851. edidit *de Rheda.*

RADE, Littus maris vadosum, vulgò *Rade.* Leges Burgor. Scoticor. cap. 26. §. 2. *Si navis sua fuerit in le rade, bene & in pace recedat.*

RADECHENISTRES. Vox in *Domesdei,* non semel; sed ignotæ originis, inquit Spelmannus. Fol. 18. tit. Glovv. Berthelay.---- *Hic Radechenistr. arabant, & herciabant ad curiam Domini.* Alibi: *De terra hujus manerii tenebant Radechenistres, i. liberi homines.* Videntur iidem, qui Bractono *Radeknights* dicuntur, liberi scilicet homines, qui tamen arabant, herciabant, falcabant, metebant, &c. Vide Edvv. Cokum ad Littleton. sect. 117. & infra *Radman,* & *Radknights.*

RADIATUS, Segmentis diversi coloris distinctus pannus: vulgò *Rayé.* Charta Petri Episcopi Parisiensis an. 1218. apud Sammarthanos: *Ecclesiæ S. Clodoaldi infulam, dalmaticam, & tunicam, albos radiatos, &c.* Fortè *albas radiatas.* Concilium Bituricense an. 1336. cap. 12. *Ac nonnunquam Clericos per ipsos captos cum habitu seculari & tonsura, in carceribus suis tradi faciunt, & indui vestibus radiatis, compellentes eosdem & fraudulenter inducentes ad cognoscendum se non esse Clericos, &c.* Philippus *de Beaumanoir* MS. c. 11. *Il n'affiert à Clerc, qu'il veste robe roiée, ne qu'il soit sans couronne apparent, puis qu'il a eu couronne d'Evesque.* Computum Stephani *de la Fontaine* Argentarii Regii an. 1351. *Une escarlate paonace roiée.*

Radiati, dicti olim Carmelitæ, quòd vestibus *radiatis* uterentur. Vetus Scheda ex Bibliotheca Cottoniana edita initio tom. 1. Monastici Anglicani: *Anno Christi 1045. Albertus Patriarcha fecit regulam fratribus, qui Stragulati, Radiati, Birrati vocabantur. Et ex post anno Christi 1279. Martinus Papa ad instantiam dictorum fratrum, & nomen eorum mutavit, & habitum, convertens vestes stragulatas in capas albas, dans eis nomen novum, vocans eos videlicet Carmelitas.* Vide *Birrati.*

RADIETAS. Ordericus Vitalis lib. 2. p. 422. *Quadriga equorum fusilis ex auro stabat, in qua radietas solis æquè fusilis consistebat.* i. solis statua undique radiata.

RADIUS, Sulcus, Gallis *Raye, Rayon:* Via carucæ in arando, in Fleta lib. 2. c. 73. §. 12. 13. 15.

Radius virilis, qui *vena* Martiali, Veretrum: apud Cælium Aurelianum lib. 3. Acut. cap. 14.

RADIX, *Radizes.* Testamentum Ranimiri Regis Aragon. æræ 1099. in Hist. Pinnatensi lib. 2. cap. 38. *Similiter de pane & vino de meas laboranzas, & radize & totos meos peculiares, sic de illo, quod est aplicatum, quam de illo, quod est pro applicare, medietatem illius habeat filius meus Sanctius, &c.* Charta Hispanica vetus apud Anton.

Anton. de Yepez in Chron. Ord. S. Benedicti tom. 5. p. 383. *Et misit nuncios ad nos semel, bis, & ter, ut daremus ei illam radicem præfati senioris, & acciperemus mutuum in alio loco, & non consensimus.* Charta alia Hispanica apud Sandovallium in Episcopis Pampilon. fol.72. *Ecclesiam B. Mariæ ipsius sedis liberam dedi cum suis pertinentiis ac decimis, cum sua radice, & cum omnibus, quæ ad eam pertinent.* Hispanis Raiz, est radix, *bienes* verò *raizes*, bona immobilia, prædia.

RADMANNI, qui & *Radchenisters* Anglis, liberi tenentes qui arabant, & herciabant ad curiam domini, seu falcabant aut metebant, apud Edw. Cokum ad Litl. sect. 1. & 117. Domesdei in fine *Cestrescire*, tit Lanc. *Rex E. tenuit Peneverdant ibi* II. *car. sunt in dominio, & 6. burgenses, & 3. radmans, & 8. vil. & 4. bovar.* Alibi, in Monastico Anglic. tom. 3. p. 181. *In ipso hundredo tenet unus radman unam hidam, quæ est de Bertune Canonicorum, & geldabat.* Alibi: *De isto manerio tenent duo Milites unam hidam, & 3. virgatas: & 2. radmanni 3. virgatas & dimid.* Adde pag. 183.

RADO. Tabularium S. Remigii Remensis: *Donat annis singulis in pastione de spelta mod. 1. pull. 2. ova 15. lign. carr. 1. ad scuriam reficiendam radon. 5. ad fœnum vehendum quartam partem de carr.*

RADUM. Charta an. 1105. apud Ughellum tom. 7. p.1071. *Potestatem habeat plenariam faciendi furnos—— rada in flumine Aufidi, &c.* An *Vada*?

RAERIA. Charta an.1165. apud Hemereum in Augusta Viromand. *Concessi domui infirmorum sancti Quintini molendinum de Rovereto, cum raeria & pendulo, perpetuò tenendum, sub mensura 6. frumenti sextariorum singulis hebdomadis persolvendorum.* Tabular. S. Quintini in insula fol.8. *Et illas tres raherias & planketas & ventalia teneatur suis sumptibus, &c.* Consuetudo Peronensis art. 146. de Vidua: *Pareillement est tenuë de contribuer pour la portion de son doüaire aux reparations des moulins, rayeres, & cliers, & pressoirs, &c.* Vetus Consuetudo Atrebatensis art. 98. & nova art. 145. *En moulin à eau le beffroy, le gisant, & le rayere sont reputez heritages, & le demourant meubles.*

RAFICA, *Raficanum*. Charta Stephani PP. VII. apud Catellum p.773. Sammarthanos in Archiep. Narbonens. & Labbeum tom.1. Biblioth. pag.805. *Vineas, prata, silvas, atque medietatem silvarum & telonei, seu rafiam, atque naufragii, &c.* Labbeus habet hoc loco: *Medietatem salinarum, & telonei, seu raficani, ac naufragii, &c.* Alia Caroli Simplicis Regis Franc. apud eosdem Catellum & Sammarthanos: *Concedimus prætérea medietatem salinarum, telonei, portatici & raficæ, sive naufragii, atque pascuarii, &c.* Occurrunt præter ea eadem verba in alia Karolomanni Regis Francorum pro ipsa Ecclesia Narbonensi in Notis Stephani Baluzii ad Concilia Narbonensia p. 69. At paulò aliter Charta Odonis Regis an. 888. apud supra laudatum Catellum lib. 5. Rerum Occitanar. p. 749. *Concedimus medietatem salinarum, telonei, portatici, & raficæ, atque pascuarii, seu classes naufragiorum, ad eandem Ecclesiam, tam in Narbonensi, quàm in Reddensi Comitatu, undecunque Comes vel ejus Missus receperit, vel accipere debuerit aliquid exactionis.* Ex quibus verbis videtur posse colligi, *Raficam* fuisse, quod dominus habet in naufragiis, quod Normannis *Warec* dicitur.

RAFICII, Pondus scripulorum 15. Saladino de Ponderib.

RAFIMENTA, *Interramenta*, apud Papiam & in Glossis antiquis MSS.

RAFREDARE, vox Italica, Refrigescere, nostris *Refredir*. Occurrit in Charta Italica an.1287. in Miraculis S. Ambrosii Senens.

RAFEUM, Rapa, Gallis *Rave*. Acta Murensis Monasterii p. 137. *Et semen omnium generum, speltæ, avenæ, lini, rafei, pisarum, fabarum, milii, &c.*

RAGA. Lex 3. Cod. Th. de Habitu, quem uti oportet intra urbem: *Intra urbem Romam nemo vel ragis, vel tzangis utatur.* Cum in Lege superiore *brachis* legatur, videtur eadem vox in hac Lege reponenda. Nam quod quidam *rocchis* restituunt, aut *racis*, ut sit à Græc. ῥάκη vel ῥάκια, de qua voce in *Ragana*, neutiquam probaverim: cùm habitus & indumenta exotica, ac præsertim Francorum interdicantur in l. 4. *Majores crines, indumenta pellium, etiam in servis, intra Urbem sacratissimam præcipimus inhiberi.* Quæ quidem, ut & *bracas*, Francorum propria fuisse, satis constat.

Ragella, Vestis aut panni species. Charta plenariæ securitatis Ravennæ scripta sub Justiniano, apud Brisson. lib. 6. Formul. *Mappa valente asprionis siliqua una, lena vetere una, ragella vetere una, &c.*

RAGALEIA, vel *Ragaleca terræ*, in Archivis Regiis, in arce London. apud Spelmannum, nostris Modus agri, *Raye*. Vide *Rega*.

REGEMAN, Statutum dicitur de Justitiariis assignatis per Regem Edvvardum I. & Concilium suum ad peragrandam Angliam, audiendasque & terminandas omnes injuriarum querelas, per quinquennium factarum, ante festum S. Michaëlis anno regni sui 4. Spelm.

RAGIATUS, idem fortè quod *Ragatus*, Radiatus, ex Italico *Raiato*, vel Gallico, *Rayé*. Anastasius Bibl. in S. Hilario PP. pag. 28. *Cum columnis porphyreticis ragiatis, foratis.* Cujusmodi sunt, quas *Cancellatas* dicimus. Statuta Massiliensia MSS. an. 1276. *Tunica ragata cum punchis.*

RAGIUM. Tabularium Casauriense an. 24. Ludov. Imp. F. Lotharii: *Tibi dono Ludovico terram foris ipsa insula de Casaure, juxta ipsum ragium de ipsa Piscaria, quæ nobis pertinet.*

RAGLORIUM. Charta Edw. III. Regis Angliæ, qua Edvvardum primogenitum suum Principem Valliæ constituit in Parlamento Westmonast. an. 7. apud Seldenum de Titulis honor. pag.597. *Cum forestis, chaceis, parcis, boscis, vvarennis, hundredis, comotis, ragloriis, ringeldiis, vvodewardiis, constabulariis, balivis, forestariis, coronatoriis, &c.* Apud Wallos *Rhaglavv*, ait Spelmannus, *Seneschallum*, *Surrogatum*, *Præfectum*, *Præpositum* sonat.

RAGUNARE, idem quod *Dirationare*, *Arraisonner*, Mittere in rationem. Vetus Charta apud Ughellum in Episcop s Sulmonensib. *Habeat in omnibus licentiam——causare, agere, & ragunare, & adoprare, de supradicto Episcopio defendere absque omni calumnia.*

RAIMATUS. Vide *Adramire*.

RAIMBURGI. Vide *Rachenburgii*.

RAIMUNDENSIS, ita nuncupata moneta Comitum Tolosæ, apud quos *Raimundi* nomen frequens fuit, (nam ad septem recensentur in eorum stemmate.) *Raimundenci solidi*, sub Henrico & Philippo I. Regib. Franc. occurrunt non semel in Tabul. Conch. Abb. in Ruthenis ch. 68. 268. 269. 412. &c. Hujusce monetæ præterea mentio est apud Innocentium III PP. l b.15. Epist.186. & in Charta an. 1232. ex Tabulario Grassensi descripta à D. Luca Acherio ad Guibertum pag. 635. *Item dat dicta Jordana libras 35. denariorum Raimundensium, unum denarium, & solidos centum Raimundensium in rebus, retento ipsis jugalibus usufructu in vita sua.* Quinetiam extincta Comitum Tolosæ stirpe, ipsoque Comitatu ad Regiam Coronam delapso, mansit eidem monetæ ipsum idem *Raimundensium* nomen. Quippe extat in Regesto 19. Tabularii Regii ch.146. continens compositionem super moneta Raimundensium, Albiensium inter R. Comitem Tolosæ, Durandum Episcopum Albiensem & Sicardum Alamanni, super eo quod eorum quisque habebat pleno jure tertiam partem in dicta moneta, & in omnibus redditibus, ex ea provenientibus, in qua convenerunt, quod prædicta

dicta moneta cuderetur, & fabricaretur, quandocunque eam cudi vel fabricari contingeret, in Castro-novo de Bonasos, & non alibi, quod Castrum Sicardus Alemanni tenebat in feudum à Dn. Comite, & Dn. Comes ab Episcopo Albiensi. Convenerunt insuper, quòd dicta moneta curreret, & reciperetur communiter ab omnibus in Civitate Albiensi, Ruthenensi & Caturcensi constitutis. Act. 11. Kal. Jul. an. 1248. in Castro Narbonensi. Describitur præterea in Tabulario Regio, scrinio *Monetarios*, Charta 8. Kal. Junii an. 1278. quo B. Episcopus Albiensis & Philippus de Furcis pro Philippo Rege Franciæ, *vendiderunt, concesserunt & tradiderunt ad cudendum, fabricandum, & faciendum in civitate Albia monetam suam Raimundensem Albiensem Navarro Casa-forti burgensi Mars.* Ad duos annos, *sub modis & pactis inferius comprehensis, scilicet quod ipsi Navarrus & Joannes cudant & fabrificent ipsam monetam ad tres denarios legis, ad tale argentum, & ita bonum & finum, sicut Turonenses sunt ad quatuor denarios, minus pieça, & ad pondus* 18. *sol. &* 8. *denariorum ad pondus marchæ, ad quam marcham dictus dominus Rex deliberat & expectat pecuniam sive monetam suam.* Ibidem præterea statuitur, *ut oboli cudantur & fabricentur ad legem prædictorum denariorum superius designatam, & sint ipsi oboli ad* 19. *sol. &* 2. *den. ad marcham prædictam.* *Remondensium* denique mentio occurrit in Aresto Parlam. Paris. dato penult. Januar. 1319.

Ita præterea dicta moneta Vicecomitum Turenensium, apud quos pariter Raimundi nomen familiare fuit, cùm ad sex recenseantur: in cujus facie altera crux, cum voce RAYMUNDUS, describitur, in altera binæ cruciculæ, cum voce TURENNE. Alia Vicecomitum Turenensium insignia præfert cum voce RAYMUNDUS, in altera facie crucem cum hisce characteribus: MON. VICECOM. apud Justellum lib. 1. Hist. Turen. cap. 14. qui has monetas Raimundo I. Vicecomiti, qui expeditioni Hierosolymitanæ interfuit, adscribit: sed viri doctissimi fidem nolim omnino hac in re præstare, cùm familiarum insignia monetis ea tempestate, qua & fortè neque fixa erant, minimè apponerentur. Præterea Charta anni 1252. ab eodem relata pag. 54. *Raimundenses* fuisse monetas Vicecomitum Turennensium disertè innuit: *Quinquaginta libras Marchionum, vel Raimundensium de Turena.* Alia anni 1312. pag. 38. docet, ejusdem fuisse ponderis, quo fuit Cadurcensis, & 20. solidos cum semisse confecisse Raimundensium Marcam. Occurrit præterea mentio *Raimundensium* Turenensium in Chartis, ab eodem Justello descriptis p. 66. 70. 154.

RAISA, *Rausogueldum*. Vide *Reisa*.

RALLA, instrumentum, quo raditur, quasi *Rada*, *Radella*, unde *Ralla*, inquit Salmasius. Gloss. Gr. Lat. ξυστὴρ, *hæc Ralla, Rallum, Rallus, Rasorium*. Adde Gloss. Isid.

RALLUS, Avis aquatica, vulgò *Ral*. Sunt etiam *Ralli terrestres, qui dicuntur duces coturnicum*, inquit Fridericus II. Imp. lib. 1. de Arte venandi cap. 9. Adde cap. 17.

RAMA. Lex Ripuarior. tit. 15. *Si quis ingenuus ingenuum Ripuarium interfecerit, & eum cum rama cooperuerit, &c.* Ita præterea Codicem Metensem monet Baluzius, ubi alii *Ramo* habent. Vide *Ramale*.

RAMAGIUM, Facultas data *tenentibus* exscindendi vel colligendi *ramos* arborum in silvis dominorum, seu *ramalia*, unde & *Ramalaticum* dicitur. Charta an. 1104. ex Tabulario S. Maxentii in Pictonibus: *Ego Audiernus de Campania dedi B. Maxentio ramagium per omnes buscos meos in curte de Montebo, ad hoc, ut homines de Coguleto accipiant ad omnes necessitates suas.* Regestum Philippi Aug. Herouvallianum fol. 69. *Pro ramagio lignorum donat quæque domus tria ova in Pascha.* Aresta an. 1279. in Regesto Parlamenti Paris. B. f. 49. *Capellani de ramagio foresta Britolii remanebunt in possessione sui usagii, &c.* Tabular. Montismorilionis in Pictonibus fol. 142. *Condonati domus domini, qui in hac terra habitabunt, non reddent alicui domino nec ramatge, nec pasquerium.* Vide *Ramalaticum*.

RAMAGII, dicti Friderico II. Imp. lib. 2. de Arte venandi cap. 30. 43. & alibi: *Falcones silvestres adulti, & qui extra nidum capiuntur cum retibus, laqueis, aut aliis instrumentis.* *Ramales* vocat Thuanus, nostri *Branchus*. Vocis etymon indicat Petrus de Crescentio lib. 10. de Agricult. cap. 3. dum ait, *Ramarios* esse, *qui de nido egressi, de ramo in ramum matrem sequuntur.* Crescentii interpreti Italico *Raminghi* dicuntur. Vide Guill. *Tardif* Lectorem Caroli VIII. Regis, de Falconib. 1. parte cap. 15.

RAMALATICUM, idem quod *Ramagium*, de qua voce suprà. Vetus Notitia apud Perardum in Burgundicis pag. 38. *Dedit Canonicis Divionensis Ecclesiæ apud Arcumavillam, usus suorum nemorum, ad construenda qualibet ædificia: percursus quoque in eisdem nemoribus, & pasnaticum, & ramalaticum, pasturam videlicet animalium in pratis——habere concessit.*

RAMALE, Ramus. Papias, *Ramalia, rami arborum, vel frondes.* Will. Brito lib. 7. Philippid.

> ——*Lapides, ramalia, truncos*
> *Comportant, vivoque graves cum cespite glebas.*

Et lib. 10.

> *Pars solis solem ramalibus arcet & imbrem*

Utuntur Ovidius, Persius, Martianus Capella, & alii. Vide Stephanium ad Saxonem Grammaticum p. 155.

RAMATA. Piscationis species, projectis in aquam ramalibus, intra quæ pisces sese recipere solent. Charta Hugonis III. Episcopi Nivern. ex Tabul. S. Cyrici Nivern. num. 76. *Dedit insuper unam in Ligeri ramatam, & suis gurgitibus piscaturam.* Infrà: *Iidem concessit eis ramatam unam in loco convenienti inter suas, & in suis gurgitibus piscaturam ante festivitatem S. Cyrici, &c.* Tabularium Priorat. de Paredo fol. 60. *Dedit in hoc loco——terram, id est campum, situm in ripa Ligeris, dictum Ad graverias, & capturam piscium, quas vocant Ramatas, quas sequente tempore Dominus Gaufredus de Bonant in suo dominio retinuit, &c.* Fol. 71. *In Alta ripa sex congeries ramorum, quas Ramatas dicunt, in aqua Ligeris.* Fol. 25. *Ripam aquæ, ac congeries ramusculorum in aqua ad capiendos pisces.* Fol. 78. *Dedit--- tres meliores ramatas, quas habebat in alodio suo in Ligerim, quæ vulgò dicitur Lea ad Altam rivam.* Vide *Combri* & *Rameia*.

RAMATA, Ramalium umbraculum, cujus usus in Processionibus Ecclesiasticis, dum eæ per plateas urbanas peraguntur. Charta Huberti Episcopi Andegav. in libro de Restitut. S. Florentii Salmuriensis: *Remitto cunctas alias consuetudines, præter unam quam sciam retineo, quæ est Ramatæ mihi faciendæ singulis annis, sicut priùs à villanis illis, si commoniti fuerint apud- --sedis nostræ villam ante matrem Ecclesiam ad festivitatem SS. Apostolorum Petri & Pauli, &c.*

RAMATUM, Charta Stephani Bani Croator. an. 1018. apud Joann. Lucium lib. 2. de Regno Dalmatico cap. 8. *Et si quis (quod absit) ausus fuerit subtrahere ex meis, vel extraneis, moriatur de ramato, & habeat semen super terram, & persolvat auri libras* 30. hoc est ad ramum, vel ad furcam suspendatur. Vide *Ramus*. *Le Roman de Gaydon:*

> *Ne soit pandus à un aubre ramé.*

RAME, vox Italica, Æs, *Æramen*, unde origo. Tabularium Casauriense: *De bubus & vaccis, & de minutis animalibus, de ferro & rame, &c.* *Corona una de rame, cruce una de rame, &c.* in Charta an. 1284. apud Ughell. tom. 7. Ital. sacr. pag. 611.

Ramum, eadem notione, apud Sanutum lib. 2. part. 2. cap. 6. & seq.

RAMEIA, Charta Petri D. Marleti an. 1234. apud Duchesnium in Hist. Monmorenciaca pag. 407. *In domanio meo sunt——riparia versus Crociacum, duo gurgites, & tres rameia, qua dom. Robertus de Essenvilla tenet de me.* Idem videtur quod *Ramata.* Vide in hac voce.

RAMERIUS. Charta an. 1236. in Regesto Tolosano Cameræ Comput. Paris. fol. 51. *Prata & pascua, nemora & bartas, & alberetas, & ramerios, & devesios, &c.* *Ramiers.* Etiamnum Occitani vocant terras incultas, & *animalium pastioni idoneas.*

RAMETA, Bulla MS. Paschalis PP. an. 1106. de Dedicatione B. Mariæ de Caritate: *Sunt autem termini isti, ab illo loco Ligeris, ubi sunt rameta Hugonis de Troncongiis, per medium vallis, usque ad boscum, qui dicitur Brollium, &c.* Occurrit ibi rursum. Silvula fortè, à ramis.

RAMHUNT. Vide *Canis.*

RAMICH, est pondus sex *Chirast*, *Chirast* autem est granorum 4. Saladinus de Ponderib.

RAMIELLUS, in Foris Aragon. lib. 3. tit. de Rivis: *Liberè valeat pertransire Insulam, soto, vel ramiello, &c.* nostris *buisson.*

RAMILIÆ, Ramuli, vulgò *Ramille.* Monasticum Anglic. tom. 1. pag. 808. *Et de bosco meo concessi & dedi eis in eleemosynam 10. carucatas de ramilia, & tres de virga per singulos annos.*

RAMINATIUM. Tabularium Prioratus de Paredo fol. 94. *Nec non & de tertiis & thaschis, quæ exierunt ex eisdem silvis, & de raminatio.* Ubi fortè legendum *Ramatico.* Vide in hac voce.

RAMISPALMÆ. Vide *Dominica Palmarum.*

RAMOSUS *pulsus*, medicis dicitur, qui primis digitis tangentis apparet alio modo, & reliquis digitis apparet inæqualis: ut si appareat uni digitorum velox, alii tardus, uni spissus, alii ramosus, uni fortis, alteri debilis, uni inciduus & apertus, alteri deciduus & occultus. Magister Egidius de Corbolio lib. de Pulsibus:

> *Finditur in ramos ramosus, & organa motu*
> *Quadrifido feriens digitos percurrit in imo*
> *Discolor in pulsu, &c.*

PAMPICO, Uncus: vox Italica. Sanutus, lib. 2. part. 4. cap. 4. *Dictum navigium ronconibus & longis lanceis, atque lanceis cum rampiconibus sive uncis in capitibus optimè fulciantur.* Bocacius: *Perche cimone dopo le parole preso un rampicone di ferro.* Ejusmodi sunt lanceæ illæ Gothicæ, de quibus Sidonius lib. 4. Epist. 20. *Lanceis uncatis, securibusque missilibus dextræ refertæ.* *Rampiones* habet Petrus de Crescentiis lib. 10. de Agricult. cap. 32.

Rampinus, idem quod *rampico.* Otto Morena in Hist. Rerum Laudensium pag. 49. *Cremenses verò per fossatum ipsius castri cum maniculis & rampinis euntes, suos, qui in fossato necati erant, ——foras extraxerunt.* Pag. 58. *Alios etiam tres ipsius duces milites cum rampinis ferreis de ponte in terram trahentes, &c.*

RAMUS, Virga, membrum virile. Prudentius lib. 1. in Symmachum, de Priapo:

> *Turpiter adfixo pudeat quem visere ramo.*

Warnerius in Caprum Scottum Poëtam MS.

> *Nam sicut miseræ tractabat crura puellæ,*
> *Prætendens ramum luxuria rigidum.*

Vide Meursium in Exercit. critic. part. 2. cap. 7.

Ramo interfectum cooperire, de eo, qui homicidium clam, seu *murtrum* commisit. Lex Ripuariorum tit. 15. *Si quis ingenuus ingenuum Ripuarium interfecerit, & eum cum ramo cooperuerit, vel in puteo, seu in quocumquelibet loco celare voluerit, quod dicitur Mordrido, &c.* Lex Salica tit. 43. de Homic. §. 3. *Si autem de ramis, vel de hallis, aut de qualibet re eum cooperuit, &c.*

Ad ramum incrocare, ad furcam suspendere, in Lege Salica tit. 69. §. 1. Vide *Ramatum.*

Rami, Dominica, quæ *Ramispalmarum* vulgò dicitur. Charta Sanctii Regis Navarræ æræ 1125. apud Sandovallium in Episcopis Pampilonensib. pag. 75. *Veniant ad Ramos & in Sabbato sancto ad Baptisterium cum suis Presbyteris, &c.*

Ramus, Locus custodiæ reorum, truncus, *Stosk*, Germ. Goldast.

Investitura per ramum. Vide *Investitura.*

RAN, Rapina, Saxonicè, & Danicè, quæ vox occurrit in Legibus Canuti Saxonicis part. 2. cap. 58. Gloss. Saxon. post Leges Henric. I. Regis Angl. Ran, *aperta rapina, quæ negari non potest.* Leges Guillelmi Nothi cap. 62. *Si Francigena appellaverit Anglum de perjurio, aut murdro, furto, homicidio, Ran, quod dicunt apertam rapinam, quæ negari non potest, Anglus se defendat per quod melius voluerit, aut judicio duelli, aut ferro.* Vide Hovedenum pag. 601. Janum Dalmerum ad Jus Aulicum Norvegicum vetus pag. 520. & Petrum Resenium ad Jus Aulicum Canuti II. Regis pag. 671. Porrò à *ran* voce aliam *ranson* ortam opinatur *Loccenius* lib. 2. Antiquit. Suecic. cap. 7. qua vulgò utimur pro pretio redemptionis, quasi fuerit redemptionis pretium pro raptu: nam *sona* compositionem significat, ut suo loco docemus. Unde ad pretium libertatis consecutæ translata postmodum fuerit. A voce denique *ran*, deducta alia

Boran, Deprædatio mansionis, apud Suenonem in Legibus Castrensib. cap. 10. Kanutus Episcopus Wiburgensis lib. 2. Legum Juticarum cap. 44. *Hoc est boran, quando aliquis intraverit curiam alterius, & inde diripuerit pecora ejus, vestimenta vel arma, vel aliquam aliam rem valentem dimidiam marcam denariorum.* Varias autem rapinarum species jus Danicum recenset, videlicet *haandran, boeran, balran, marleran, stigran, &c.*

RANCARE, Papias MS. *Stertere, rancare vulgò dicitur. Est autem flatum per nares emittere & sonare.* Editus habet *Raucare.*

RANCORDIA, *Rancor, ira: unde Rancordiosus, rancordia plenus.* Ugutio & Joan. de Janua: ex Italico *Rancore, vel Gallico Rancœur.*

RANCUNADA. Charta Adefonsi Hispaniæ Imperat. æræ 1188. apud Colmenarezium in Histor. Segobiensi cap. 16. §. 9. *ab illa Cannada ac Geber Zuleima, usque ad Juberos, cum illa rancunada, quæ est inter Xatama & Fenares, &c.*

RANCURA, Fastidium, querimonia, vox Italis nota. Tolosani dicunt, *Se rancura*, queri de aliquo: ex Lat. *rancor*: unde nostri fortè, *Rancune.* Charta Adelfonsi Regis Aragon. æræ 1157. apud Michaëlem *del Molino* in Repertorio Foror. Aragon. pag. 265. *Et qui habuerit rancuram de aliquo de vobis, & voluerit vos pignorare & prendere, &c.* Alia Monasterii Lucensis apud Marcam lib. 5. Hist. Beneharn. cap. 17. n. 1. *Super sigillum & vim clamando, accipere habuerunt centum solidos Pictavensis monetæ, & cum rancura magna* (honorem Solæ) *reddiderunt.* Id est invito animo. Alia an. 1251. apud v. cl. Steph. Baluzium in Notis ad Concilia Narbonensia: *Cùm olim super quæstionibus & rancuris, quæ vertebantur inter &c.* Ibidem: *Super dissensionibus & rancuris inter &c.* Dantes can. 39. 27.

> *Quella che non si dol di mia rancura.*

Rancurosus. Fori Alcaçonenses æræ 1267. *Et pindret pro 60. solid. medios ad concelio, medios ad rancuroso*, id est, parti læsæ.

Rancurare, Italis *Rancuricare.* Vide Albertum Acharisium in Vocabulario Ital co. Charta Alfonsi I. Regis Aragonum apud Blancam: *Scripsi tibi ista mea carta*

carta de Logroneo: & sapias, quod vidi rancurantem illo Episcopo de Zarragoza, & suos Clericos quomodo non habent, neque sunt penes illos, Ecclesias adhuc de illos albo bzes, & de illos furnos, qui fuerunt de illas meschitas. Infrà: *Et si me amas, ampliùs non veniant mihi inde rancurantes.* Aimericus Sarlatensis apud Joan. Nostradamum in Vitis Poetarum Provincialium cap. 59.

Auray en pax sufertat mas doulours,
Et non mi vac plangen ny rencuran.

RANCUS, Ταγγὸς, pro *Rancidus*, in Gloss. Gr. Lat.

RAPA, *Rapus*, Comitatus portio major, *lasti* instar, quæ plures in se continet *hundredos*, seu centurias. Omnis autem *Sussexia* in sex tantum *rapos* consumitur. Spelm.

RAPEIUM. Lambertus Ardensis pag. 2. *Quia terras & rapeia & silvulas, decimasque & redditus, aliasq; possessiunculas nunc in Ghisnensi terra possideant.* Et pag. 11. *Eò quòd in armentis & pecoribus nutriendis totam perfunderet intentionem, terram in parte monticulosam, & rapeis & bosculis obsitam, agros etiam pascuos, gurgitosam marisci planitiem —— cum se daturum promisisset, &c.*

RAPERIA, Ædiculæ rusticæ species, apud Arvernos. Tabularium S. Flori in Arvernis an. 1265. *Ordinamus, quod de uno quoque foco, i. hominum facientium vel habentium raperiam, una detur gallina.* Alibi: *Quilibet homo habens domum propriam in dictis parochiis existens, pro una raperia, vel pro quocunque foco unam gallinam solvat.* Occurrit ibi pluries.

RAPHALIS. Vetus Charta MS. an. 1250. *Ego Garcia Examinus* (Procurator & tenens locum in Cuissa pro D. Infante Petro Portugall.) *dono & stabilio per francum & liberum alodium tibi Bern. de Vernet Presbytero —— unum Raphalem, qui vocatur Benysaid, qui affrontat, &c. ita quod ibi laboretis, & de omnibus bladis inibi habitis, donetis mibi & meis —— decimam & Ecclesiæ primitiam.* Occurrit ibi pluries. Vox Arabica, *Rahal, Raphal, Rafal, Rafalet*, quæ casam, domum, seu prædium, civitati vel oppido adjunctum, sonat: *una casa, ò heredad junto à la ciudad ò villa*, inquit Joan. Dametus in Hist. Regni Balearici pag. 272.

RAPIARIUS, *Rapiarium*, Collectaneum, in quod undique rapta referuntur. Ita editor Chronici Windesemensis ad lib. 2. cap. 62. *In uno rapiario compendiosè inscripsit.* Cap. 65. *Studendo seu bonum punctum ad rapiarium scribendo.* Cap. 67. *Bonum de vita & passione Christi scripsit rapiarium.* Adde cap. 68. *Raparium* verò est *locus, ubi rapæ crescunt*, Joanni de Janua.

RAPINA, Infirmitas in falconibus. Anonymus de Falconibus secundum Aquilam, &c. *Si infirmitate, quæ Rapina dicitur, infirmetur, succo artemisiæ cibus ejus intingatur.*

Rapina, Raptus. Vide *Mazacrium*.

RAPINATOR, Raptor, apud Baldricum Noviom. lib. 1. cap. 10. Usi etiam aliquot ex veteribus. Vide Nonium ex Varrone.

RAPOWORFIN, Sepulchri violatio, vox Longobardica. In Edicto Rotharis Regis Longob. titulus 6. inscribitur *de Raporvorfin.* Mox sequitur: *Si quis sepulturam hominis mortui ruperit, & corpus expoliaverit, aut foris jactaverit, &c.* Extat hæc lex in Lege Longob. lib. 1. tit. 12. §. 2. Vide *Unegnuorfin*, *Marahuuorfin*, & *Meruuorfin.*

RAPPA. Vide *Marguillum.*

RAPTORES, Latrones publici, *Voleurs de grands chemins.* Vita S. Simonis Comitis Crispeiensis. cap. 11. *Cùm apud Firmitatem Castellum, quæ olim ipsius hereditas dicta est, in propria demoraretur, amicum quemdam ad se de villa venientem, videndi desiderio accensum, unus ex iis, qui Raptores dicuntur, improvisè prosiliens, captum rapuit, & abscessit.* Ordericus Vital. lib. 9. ubi de Concilio Claromontensi an. 1095. *Hoc etiam anathemate feriuntur falsarii, & emptores prædarum, & qui in castris congregantur propter exercendas rapinas, & domini, qui amodo eos retinuerint in castris suis.* Vide Hermannum de Miracul. S. Mariæ Laudun. lib. 1. cap. 6.

RAPTURA. Glossarium Saxonicum Ælfrici: *Raptura*, ᚴẏᚱunȝ. i. lac serosum.

RAPTUS, *Concubitus illicitus*, Ugutioni, & Joanni de Janua: Nuptiæ occultæ, clandestinæ. Concilium Trosleianum an. 909. cap. 8. *Est præterea quædam execrabilis species rapinæ, vel potiùs sacrilegii, quam ex ipso actu rustici Raptum vocant.* Infrà: *Decernimus, ut nullus occultas nuptias vel raptum faciat, —— sed dotatam, & à parentibus traditam, per benedictionem Sacerdotum accipiat, &c.* Charta Guidonis Regis Hierosol. an. 1190. apud Guesnaium in Annalib. Massiliensib. *Excepto furto, homicidio, tradimento, falsamento monetæ, violatione mulierum, quod Rapt vulgariter dicitur.*

Ratus, pro raptus. Charta Willelmi Comitis Pontivi an. 1203. in Tabul. S. Jodoci: *Et notandum, quòd Comes Monsteroli & Pontivi extra villam B. Judoci per totum Comitatum prædictæ Ecclesiæ debet habere assultum, murdrum, scatum, & ratum, violentiam scilicet mulieris vi oppressæ.*

RAPULATUM, *Cibus de rapis.* Jo. de Janua.

RAPUS. Chartula plenariæ securitatis, scripta sub Justiniano apud Brisson. lib. 6. Formul. *Olla testa rupta una talia valente asprione, albio valente nummos* 80, *rapo valente asprione, modio valente asprione, &c.*

RASA. Charta MS. Jacobi Regis Aragon. an. 1260. *Et affrontat ----- per rasam bosqui usque ad campum vestrum, &c.*

RASAMEN, Rasura, *Raclure.* Marcellus Empiricus cap. 1. *Rasamen pastæ quod in magide adheret, ----- conteres, &c.*

RASARE. Auctor Mamotrecti ad lib. Job cap. 40. *Sorbet terram, i. sorbere videtur rasando, sive pedibus fodiendo.*

RASCARE, Cum sonitu quodam ac vi expuere, Picardis *Rasquer*: vox conficta à sono, qui expuendo fit, vel quod guttur sputum acriùs quodammodo radat: est enim Italis *Raschiare*, idem quod *radere*. Constantinus African. lib. 3. de Morbor. curat. cap. 8. *Sanguinis rejectio duobus modis fit, cum tussi, vel cum rascatione: cum tussi, à pectore exit, & sibi cum adjacentibus membris: cum rascatione, ex gutture & adjacentibus uvulæ.* Adde cap. 9.

RASCIA, Modus agri, vel vineæ. Tabularium Prioratus de Paredo in Ducatu Burgundiæ fol. 17. *Quidam homines ---- vendiderunt monachis hujus loci 3. rascias de vinea, quas ad medium plantum tenebant.* Fol. 40. *Vendidit monachis ------ unam rasciam vineæ, &c.* Occurrit alibi non semel.

Rascia, Aqua subsidens, locus aquaticus, & lutosus, vulgo *Raque*, Picardis. Charta Philippi Comitis Flandrensis an. 1176. apud Buzelinum lib. 2. Galloфl. cap. 22. *Excepto eo, quod ibi habet Aquicinctensis Ecclesia à rascia Pomeriis, usq; ad rasciam Rullagii, & quod domino Warlemii in angulo suo licet habere tres tantummodo lacunas talis* (f. palis) *& viminibus compositas, sed nullam ex jure licet ei exercere piscationem per decurrentes aquas.* Vide *Rascare.*

Rascia. Declarationes Congregationis Casinensis S. Justinæ ad cap. 55. Regulæ S. Benedicti: *Chlamydes verò sive de rascia, sive de panno, sive de feltro, sive secundum consuetudinem Congregationis nostræ, non serico supernè contextæ, nec Laicorum more bullis sericis antebullatæ, &c.* Mox: *Pilei, sive de lana, sive de palea, non sint, ut seculares utuntur, in turbinem elati aut acuti, aut etiam serico ornati; sed depressi, plani, ac simplici*

rascia cooperti, si fuerint cooperiendi. Idem fortè quod *Rasum.* Vide in hac voce.

RASCUS. Liber de Miraculis S. Quintini cap. 11. apud Hemereum: *Ubi & quidam pauper claudus--- hospitans quoddam ferramentum habebat, quod vulgi rascum vocant, hocque vasa minuta cavans, victum operando manibus quærebat.*

RASE. Egil in Vita S. Sturmii n. 13. *Dirutis innumeris silvis & arboribus, & rase ad calcem faciendam composita, &c.* Ubi Browerus Germanis *Rase* cespitem esse ait, quem vulgò *Turbam* vocamus, quo scilicet ignis conficitur.

RASERIA, Mensura annonaria, in tractu præsertim Morinensi, vulgò *Rasiere.* Bulla Honorii III. PP. apud Ughell. in Episc. Interamn. tom. 1. *Solvat unum raserium annonæ Episcopo, &c.* Charta Balduini Com. Guinensis an. 1228. *Octo raseriæ avenæ & sex raseriæ ordei.* Occurrit passim in Tabulario S. Bertini, & Chronico Andrensi pag. 365. 372. 414. in Probat. Hist. Monmorenc. pag. 342. Hist. Guinensis p. 202. apud Miræum in Donat. Belgic. pag. 237. &c.

Rasarium, ead. notione. Monasticum Anglic. tom. 2. pag. 417. *Et de uno rasario frumenti in uno quoque mense Ortolano: & ad Natale Domini de uno rasario brasii, &c.*

Rasellus, eadem pariter notione in Aresto an. 1320. pro Tornacensib.

RASETA. Matth. Silvaticus: *Pecten, pars manus, quæ est inter rasetam & digitos.*

RASILIS. Papias: *Ralla, vestis est, quæ vulgò Rasilis dicitur.* Gloss. Saxon. Ælfrici: *Ralla, vel rasilis:* Ƿoȝum beȝeƿloꝺ hƿæȝel. Est autem *ralla* vestis species, Plauto nota. Papias: *Rasile, acutum, vel bene rasum.* Vide *Interrasilis.*

RASORIUM, in supellectile scriptoria, in Statutis antiqu. Cartusianorum cap. 16. §. 8. *Scalpellum unum ad radendum pergamena, novaculas sive rasoria duo, &c.* Ubi *Rasoria* fortè sunt, quæ *Canifs* appellamus.

RASPARE, Scrutari, vox Italica, pro *Ruspari*, ἐρευνᾶν. Joannes de Janua, & Gloss. Lat. Gall. *Ruspor, inquirere, & est gallinarum, quæ pedibus escam quærunt.* Gloss. Isidori: *Ruspantur, perquirunt anxiè.* Fridericus II. lib. 1. de Venat. cap. 9. *Aliæ* (aves) *raspando cum pedibus sub terra, quando non inveniunt escam super terram, ut perdices, gallinæ,---aliæ raspant cum pedibus & cum rostro cavando, mordicant eas, quæ inveniunt super terram & sub terra.* Et cap. 35. *Cum isto namque ungue caput & cætera membra, ad quæ possunt attingere raspant & scalpunt, ex utroque pede scilicet.* Lib. 2. cap. 52. *Raspat autem ubi est ciliatura, per duas causas, una est, quia vult removere ligamen ab oculis, &c.* Vide Oct. Ferrarium, in *Raspare.*

RASPATORIUM. Matth. Silvaticus: *Spatomelle, est instrumentum chirurgicum, quo immituntur medicinæ in vulneribus, & oculis, Raspatorium secundum alios.*

RASPETUM, Vinum recentatum, Gallis *Raspé.* Charta Henrici Ducis Brabantiæ pro Communia Bruxellensi an. 1229. *Qui vinum supra uvas habuerit, quod Raspetum vocatur, in tavernis ipsum vendere non potest.* Vide *Recentatum.*

RASSA. Vide *Trassa.*

RASTA, Milliare Germanicum, *Raste.* S. Hieronymus in Joëlem: *Unaquæque gens certa viarum spatia suis appellat nominibus. Nam & Latini mille passus vocant, & Galli leucas, Persæ parasangas, & rastas universa Germania.* Vetus Agrimensor: *Milliarius & dimidius apud Gallos leuvam facit, habentem passus mille quingentos, duæ leuvæ sive milliaria tres apud Germanos unam rastam efficiunt.* Beda de Numer. divisione: *Duæ leuvæ, seu milliaria tria rastam faciunt.* Charta Dagoberti Regis apud Will. Hedam, Coccium, & Hentchenium de Tribus Dagobert. *Leucas sex, quas homines loci illius siti dicunt rastas tres esse.* Vetus Charta in Chronico Laurishamensi pag. 64. *De qua in omnem partem quaquaversus pertinent ad eundem locum inter campum & silvam leugæ duæ, id est rasta una.* Adam Bremensis cap. 19. *Qui locus ab Episcopatu Ferdensi positus, ab Hammaburg nisi tribus disparatur rastis.* Adde Leonem III. PP. Epist. 2. ad Carolum M. Thwroczium in Chron. Hungar. part. 1. cap. 11. Chartam Ludovici II. Reg. apud Mabillonium tom. 5. Vitar. SS. Ord. S. Benedicti pag. 526. &c.

RASTALLATIVUS *scorpius, qui parvus est, & habet caudam retro rastellantem*, inquit Constantinus Afric. lib. 8. Pantech. cap. 22. id est *rastelli* instar effictam.

RASTELLAGIUM, Præstationis species ex pratis, vel operæ, quas in *rastellando* fœno in dominorum pratis debent Tenentes. Tabularium Prioratus S. Nicasii Mellentensis fol. 37. *Quidquid juris habebant, vel habere poterant in pratis eorundem, sitis apud Murellos, tam in rastellagio, quàm in aliis consuetudinibus, &c.* Tabularium Ecclesiæ Carnotensis an. 1225. ch. 257. *Et omnes abonagios, scilicet de quolibet abonagio unum denarium, & medietatem omnium rastellagiorum pratorum, &c.* Liber Chirographorum Absiæ fol. 104. *Thebaudus Aans donavit Eleemosynam Deo & Monachis S. Mariæ Absiæ fenum rastrorum, & fenum sessionis multonum, & omnem servientiam, quam habebat in pratis, &c.*

Rastragium, eadem notione. Necrologium Ecclesiæ Carnotensis: *Scilicet custodiam & margines, qui vulgò dicuntur andems, & rastragia.*

RASTICUCIUM. Catholicon Armoricum: *Czeff, Gall. Besague, Lat. Bipennis, Rasticucium, Bisacuta.*

RASTRUM. Vide *Furca.*

RASTRUM, Vestigium, indagatio, ex Hisp. *Rastro.* Observantiæ Regni Arag. lib. 6. de Privileg. Militum, §. 9. *Quilibet flagrante crimine potest mittere appellitum, ubi facta fuerit rapina vel furtum, & prosequi malefactorem talem, & sine officiali per loca ordinum religiosorum & Ecclesiarum cujuslibet alterius intrare viginti infra villam prædictorum, vel ad pedem castri venire, & petere Domino villæ, vel castri, aut Alcaydo, vel juratis loci, quod emparent rastrum, & sequantur, & extrahant de termino, &c.* Lib. 9. tit. de Proditionib. *Siquis assecuraverit personam alicujus, vel fecer.t pa em, datis ma. ibus, sub pœna proditionis, postea unus istorum invadit alium, ----- & scias, quòd pœna proditoris in corpore est, quod rastretur, &c.*

RASUM, *Rasus*, idem quod *Raseria*, Mensura annonaria, in Regesto Censuum Carnoti fol. 25. & alibi. Charta Radulphi Episcopi Andegavensis an. 1183. pro Abbatia Melinensi: *Unam minam nucum & sex denarios de eleemosyna Odonis——unum rasum nucum de eleemosyna Fulconis de Chemans, &c.* Charta Balduini Abbatis *de Vermand* in Tabulario Abb. Montis S. Martini: *Duo rasa avenæ, quæ ei pro terra mansuali debebantur.*

Rasus. Fleta lib. 2. cap. 12. §. 12. *Rasus alleorum continet 20. flones, & qualibet flonis 25. capita.*

Rasum, Ῥάσον Græcis Græcobarbaris, vestis novitiorum Monachorum, qui ῥασοφόροι dicuntur. Vide Balsamon. in Syn. CP. can. 5. Meurs. in Gloss. & Salmas. ad Tertull. de Pallio pag. 35. S. Althelmus de Laude virg.

> *Nec lacerna tibi vilescat virea, virgo,*
> *Tergore vel rasso, & lignis compacta salignis,*

Seu

Seu membranarum tenui velamine facta.
Ubi legendum *raso*. Vide *Raxium*.

RATA. Canones Hibern. lib.31. cap.20. *Ut fœminæ hæredes dent ratas & stipulationes, ne transferatur vera hæreditas ad alienos.* Lib.33. c.6. *Omnis venditio tribus confirmetur, id est ratis & stipulationibus, & testibus, & scriptione, in qua fiunt.* Cap.5. *De modo, quo reddet debitor salutem rata.* Et mox: *Debitor reddat, quantum rata solvit, & quantum fatigatus fuerit: si verò humanus fuerit, rata non quærat usuram, &c.* Cap.7. *De ratione stipulationum & testium*, inscribitur. Est igitur *rata* idem quod *stipulatio*, contractus. Gloss. Lat. MS. Reg. cod. 1013. *Rata, arbitrata, firma, certa.* Iidem Canones cap.4. *Synodus Hibernensis dicit, ut rata reddat debita, pro quibus fixerat manus.*

Rata. Tabular. Eccles. S. Stephani Divion. ch.67. *Insuper trado & concedo Ecclesiæ S. Stephani Divion. ratam publicam per silvam per pascuam de cunctis hominibus, qui super terram S Petri sive S. Stephani manserint, quatenus deinceps legitimè possideant, quod ante arripere non audebant.* Fortè legend. *Stratam.*

RATAPANT. Vide *Catapanus*.

RATENICHTES. Vide *Colna*, & *Radman*.

RATICULA, & *Raticum*, *obolus, as, sic dictus, quia sit similis rati, scilicet ad instar ratis cornutus.* Ugutio.

RATILLUM, *villus in tapetis*, in veter. Glossario apud Barthium lib. 27. Advers. cap. 12.

RATIO, Jus, causa, judicium.

Rationes exercere, Placitare. Charta Lotharii Regis Franc. an. 987. apud Michaëlem Carbonellum in Chronico Hispan. fol.19. *Ut nullus Comes, Pontifex, Judex publicus in prædictis rebus habeat potestatem causas distinguendi, nec obligandi, nec rationes exercendi, &c.*

In rationes venire, advenire, ad rationem venire, esse, &c. Juri stare. Epistola Episcoporum Franciæ ad Ludovicum Regem an. 858. c.3. *Quando sicut & ante petivimus, ut frater vester, & omnes fideles illius ante vestram fidelium que vestrorum præsentiam in rationes, loco & tempore congruo, venissemus, & quæ malè gesta forent, vestro consilio & auxilio cum Dei adjutorio fierent emendata.* Chronicon Farfense: *Et qui aliter agere voluerit, in præsentia Regali vel Imperiali in rationes adveniant.* Formulæ vett. incerti autoris for. 38. *Suggessit, eò quòd apud nostrum signaculum hominem aliquem, nomine illum, mannitum habuisset, & super noctes tantas ante nos debuisset venire in rationes, &c.* Charta Caroli M. pro Monasterio S. Dionysii: *Si quis verò contra præcepta anteriorum Regum vel nostra aliquid facere vel contraire voluerit, tunc Missus noster vel Comitis super noctes viginti una ante nos per bannum nostrum venire faciant in rationes contra Missos S. Dionysii & Foleradi Abbatis.* Adde Formulas vett. secundum Legem Romanam for. 29 39. 42. Concilium Duziacense I. parte 1. cap. 6. pag. 67. part. 4. cap. 4. p. 254. Beslium in Regib. Aquitan. p. 31. &c. *Ad rectam rationem & justum judicium venire*, in Capitul. Caroli C. tit. 16. §. 2. Fulbertus Carnot. Epist. 48. *Quia judicio contendere magis quam veniam postulare statuistis, restat vobis convenire judices, qui præfixis loco & tempore, nos in alterutrum legali ratione justificent.*

Ad rationem stare. Formula 117. apud Lindenbrog. *In rationes publicas ante illustrem virum ——adstiti.*

Mittere vel *ponere ad rationem*, est ad judicium quemvis provocare, citare, submonere. Hinc familiaris loquendi nostris formula: *Mettre quelqu'un à la raison.* Baldricus lib.3. Chr. Camerac. c.45. *Qui de tantis malis missus ad rationem, iterum evictus omnia emendavit.* Adde lib. 1. cap. 116. Galbertus in Vita Caroli Comit. Flandriæ n. 140. *Posuerunt Comitem ad rationem.* Charta Henrici III. Imp. an. 1056. apud Nicol. Zyllesium: *Si homo in hominem verbis aut factis deliquerit, nec Abbas, nec Advocatus in rationem id ponere debet, nisi præsens sit aliquis, qui eum accuset.* Epistola 221. ex Francicis tom. 4. Hist. Francor. *Posui civitatis burgenses ad rationem, responderunt mihi, &c. Ad rectam rationem & debitam emendationem perducere*, in Capitul. apud Marsinam an. 851. cap.4. Adde Conventum Furonensem an. 879. cap. 4. 8. Alexandrum III. PP. Epist. 45. apud Sirmondum, Traimundum Clarevallensem Epist. 3. Gaufridum Vindocin. lib. 2. Epist. 16. Thomam Walsingham. an. 1304. pag. 88. Beslium in Comitib. Pictav. pag. 149. Hist. Landgravior. Thuring. cap. 109. &c. *Le Roman de Garin:*

Guibert l'appelle, si l'a à reson mis.

Crebrò apud hunc scriptorem.

In ratione esse, quod practici dicunt, *Estre en cause*, in Capitulari 3. an. 813. c. 42.

Rationem sequi. Gregorius Turon. lib.9. cap.33. *In judicium quoque accedentem coëgimus eum, in quantum potuimus, rationem sequi*, i. judicium.

Rationem habere cum aliquo, Litigare cum aliquo. Vita S. Præfecti Episc. Arvern. *Ad palatium properat, & ut mos est apud Regis aulam, in loco, ubi causæ ventilantur, introiit, ut cum Hectore de supradicto negotio rationes haberet.* Edictum Pistense cap.32. *Et ipse sic mallum suum teneat, ut barigildi ejus & Advocati, qui in aliis Comitatibus rationes habent, ad suum mallum occurrere possint.* Adde Capit. Caroli C. tit. 32. §. 13.

Rationem facere, Jus alicui facere, impertiri, Gall. *Faire raison à quelqu'un.* Lex Ripuar. tit.3. §. 2. *Quod si servus——fuga lapsus fuerit, supra 14. noctes aut ipsum repræsentet, aut pro eo faciat rationem: Districtas rationes facere*, in Epist. Stephani PP. ad Pipinum, &c. *Districtas cum eo faciatis rationes.* Charta an. 1167. apud Guichenonum in Hist. Sabaud. p.42. *Ego vel ipsi ibi de eis plenariè justitiam & rationem faciemus.*

Rationem perdere, Causa excidere, & à facultate jus suum persequendi. Decreta S. Ladislai Regis Hungar. lib. 1. cap. 41. *Si quis verò nobilium——ad regale palatium cum suo litigatore non steterit, & regio nuntio vocatus sine Regis licentia domum perrexerit, rationem perdet, & insuper si quid ab eo abstulerit, dupliciter reddat.* Adde cap.42. lib.3. cap. 26.

In ratione sua esse, in Lege Salica tit. 1. Occupari rebus propriis. *De hæreditate & de tota illorum ratione se tollat*, tit. 63. id est, ejusce parentelæ res ac negotia negligat.

Rationare, Placitare, *Plaider*. Capitulare 1. Caroli M. an. 802. cap.9. *Ut nemo in placito pro alio rationare usum habeat defensionem alterius injustè, sive pro cupiditate aliqua minus rationare valente.—— sed unusquisque pro sua causa vel censu, vel debito rationem reddat, &c.*

Rationator, Advocatus. Jacob. I. Rex Aragon. in Foris Oscæ an. 1247. fol. 7. *Judicaverunt unanimiter Optimates prædictum advocatum in rationatoris officio secundum præmissa adeo processisse, quòd nec ipse, nec prædictus infirmus advocatum petere, vel alii rationem committere possit ulteriùs in hac causa.* Constitutiones Barcinonenses MSS. *Item que los Avocats & els Rahonadors no pusqu'en pendre ne aver per lur salari del plet, ——si no aytant con lo Jutge deu aver & pendre de la una part.* Observat Miræus in Donationib. Belgicis pag. 549. *Rationatores*, Belgis & Theutonibus appellari, qui tam civiliter, quàm criminaliter in tribunali Præpositi jus dicunt, vulgò *Redenaers* nuncupatos.

Ratiocinare, Ratiocinari, Litigare, in jure agere, jus suum disceptare, ad rationem ponere, causam suam coram judice rationibus probare, rem quampiam, rationibus ad id adductis, sibi asserere, crimen rationibus in judicio à se amoliri. Vetus Notitia apud Beslium pag 149. *In legitimo placito ante ipsum Comitem ipse——advenire deberet ad hanc causam ratiocinandum,*

dum, &c. Ordericus Vitalis lib. 12. pag. 846. *Sed virtute Regia consobrinum suum protegente, ratiocinari ad voluntatem suam non poterat.* Idem eodem lib. *Clamores vestros & ratiocinationes, ut rectiùs potuero, diligenter discutiam.* Sugerius in Ludov. VI. cap. 3. *De jure in curia ejus rationando certa die decertent.* Cap. 8. *Comes pactum hoc offerebat per Andream de Baldimento terræ suæ procuratorem ratiocinare.* Vetus Notitia ex Tabulario Eccles. S. Laudi Andeg. pag. 84. *Qui cùm diu obstinatè prædictum passagium tenuisset, & se ipsum ratiocinaturum dixisset, termino inde posito, & postea præterito----quatuor nummos, quos inde ceperat, reddidit.*

Derationare, eadem notione. Chronicon Centulense Hariulfi lib. 4. cap. 7. *Tamdiu itaque contra Hucbertum institit, usque quò procerum judicio in Regis præsentia eam, quam diximus, villam derationaret.* Cap. 19. *Volens eam veraci assertione, & chartæ testimonio nobis derationare.* Tabularium Ecclesiæ Ambianensis fol. 34. *Et eamdem decimam Canonici adversus eum derationaverunt.* Chron. S. Petri vivi an. 1116. *Et se se ubivis omnibus judicialibus sententiis deratiocinaturum evidenter patefecit. Ecclesiam Retiacensem se & antecessores suos plus* 100. *annis tenuisse.* Milo Crispinus in Vita B. Lanfranci Arch. Cantuar. cap. 9. *Et coram omnibus testimonio antiquorum Anglorum, qui periti erant legum patriæ, deratiocinatus est libertatem terræ suæ.* Vide Doubletum in Hist. Sandionys. pag. 842. Sammarthanos in Gallia Christ. tom. 2. p. 445. &c.

Disrationare. Leges Edvvardi Confess. cap. 36. *Si quis fecerit clamorem ad Justitiarium, quod injustè interfectus sit, & dixerit, quod velit hoc disrationari*, &c. Leges Henrici I. Reg. Angl. cap. 2. *Si quis civium de placitis Coronæ implacitatus fuerit, per sacramentum, quod judicatum fuerit in civitate, se disrationet*, &c. Mox: *Se disrationent, quòd non debent.* Adde cap. 29. & 48. Charta ejusdem Henrici in Monastico Anglic. tom. 3. pag. 265. *Sciatis, me reddidisse Deo & Ecclesiæ & Roberto Episcopo Lincolniæ 12. bovatas terræ, quas Radulphus Basset disrationavit esse in dominio meo*, &c. Vide Leges Athelstani cap. 2. Matth. Paris an. 1242. pag. 397. an. 1249. pag. 508. Vitas Abbat. S. Albani pag. 79. Chronic. Andrense pag. 416. Probationes Histor. Castilion. pag. 26. &c.

Dirationare, eadem notione usurpant Regiam Majest. lib. 1. cap. 15. §. 12. cap. 16. §. 10. Leges Henrici I. Reg. Angl. cap. 48. Ricardus Hagulstad. c. 13. Placitum apud Pinendenam apud Selden. ad Eadmer. p. 198.

Desrener, nostris. Leges Guillelmi Nothi cap. 27. *Si homo veut derainer convenant de terre vers son Seignor, per ses pers de la tenure meimes, qui il apellera à testimoines, les cuverad derainer: kar par estranges ne pourra pas derainer.* Ubi miror, vocem *derainer* non intellexisse Seldenum. Assisiæ Hierosol. MSS. cap. 1. *Pource que se il n' est plaideoir, que son conseill li sache la raison garder, & sa querelle desreigner de ce dont il est requeroir.* Cap. 3. *Je le vous contrebati par esgart de court, & vous par esgart de court l' avés desreignè vers moi*, &c. Cap. 13. *L'on peut plaidoier contre chascun sans estre donné à conseil par court, pour son droit desraigner, ou deffendre*, &c. Occurrit ibi non semel. Chronicon Bertrandi Guesclini MS.

Irons nous dessus luy vostre droit desrener.

Hinc *desrene*, quod *dirationamentum* dicitur in Monastico Anglic. tom. 1. pag. 238. & apud Will. Thorn. pag. 2130. quod sic definit vetus Consuetudo Normanniæ: *Deresne si est une loy establie en Normandie en simples quereles, par laquele celui, qui est suis d' aucun fet, & accusez de felonie, que il n'a pas fet le fet, de quoi la partie averse l' avoit accusé, & pour c' en que l' en a presumption, que chescun doit mieus savoir la verité de son propre fet, que nul autre, la desrene est ottroiée à celui, qui en est suis pour desclairier la verité du fait, dont il est accusez. Donques il est que home desresne toute icele chose, qui est proposée entre lui par son aversaire, & desrene, c' est assavoir il demonstre hors reson ou sans reson*, &c.

Araisner, Ad rationem ponere, in Pacto Tongrensi an. 1403. in magno Recordo Leodiensi p. 29. 30. &c.

RATIONABILITER, Justè, cum ratione, *Raisonnablement.* Synodus Vernensis an. 755. cap. 23. *Et postea alias causas cum justitia rationabiliter judicent.*

RATIONALE, in veteri Testamento, erat stola Pontificalis, quæ & *Logium*, dicebatur: *Pannus* scilicet *exiguus*, ut ait Eucherius Lugdun. *ex auro, gemmis, coloribusque variis, qui superhumerali contra pectus Pontificis annectebatur.* Subdit Innocentius III. lib. 1. Myster. Missæ cap. 11. *Dictum est Rationale judicii, quia ibi erat lapis, in cujus splendore Deum sibi esse propitium cognoscebant. Erat autem Rationale quadrangulum duplex de quatuor coloribus, auroq; contextum, habens 12. lapides per ordines quatuor*, &c. Mox: *Inserebatur autem* λόγιον *superhumerali à superiori parte per duos annulos, & duas catenulas aureas, immissas duobus uncinis, qui sub duobus prædictis onychinis in superhumerali continebantur infixi*, &c. Vide Fulbertum Carnot. Epist. 2. Fuit etiam

Rationale, vestis Episcoporum novæ Legis, vel ornamentum: sed cujusmodi fuerit, hactenus incertum manet? Menardus ad librum Sacramentorum Gregorii M. ait, esse *ornamentum quoddam pectorale, ad similitudinem illius, quo utebantur olim legales Sacerdotes.* Sed hæc nihil declarant. Multus est Gretzerus in Observat. ad Philippum Eystetensem cap. 16. in disquirendo, quid sit Pontificium Rationale nuperum? eoque ferme concedit, ut quidpiam affine Pallio Archiepiscopali fuisse existimet, cujus usus aliquot Episcopis ab summis Pontificibus indultus legitur. Sanè Ivo Carnotensis serm. 3. ubi de Rationali Sacerdotum veteris Legis, quibusdam tantùm Episcopis, non omnibus concessum innuit: *Hic ornatus solius erat Pontificis, sicut & nunc est apud eos, quibus eo uti concessum est, propter distantiam majorum & minorum Sacerdotum.* Et infrà: *Novi quoque Testamenti Sacerdotes non omnibus illis utuntur indumentis, quia nec duabus utuntur tunicis, nec Rationali, præter solos Pontifices.* Concessi peculiari quodam privilegio sedibus ipsis, vel personis, Rationalis exempla aliquot recitant Scriptores. Ac de Eystetensis sedis Episcopis omnibus indulto à summo Pontifice Rationali, sic ipse Episcopus Philippus Eystetensis in Vita S. Willibaldi cap. 23. *In cujus dignitatis evidentiam vestitura magni ornatus, ac sanctæ figurationis ei concessa est: nec non ab omnibus sibi rite succedentibus præ cunctis Episcopis, qui de linea Moguntinæ derivationis computantur. Vocatur autem vestis ista Rationale, quo etiam summus Pontifex accedens ad Sancta sanctorum olim supervestiebatur Habebat autem Rationale summus Pontifex in Lege veteri in præfigurationem multæ perfectionis, & Pontificibus novi Testamenti quibusdam conceditur in exhibitionem consummatæ virtutis, quæ gratia & ratione perficitur, à qua Rationale dictum est.* Eadem habet Historia S. Walpurgæ ad Reginam Hungariæ. Bulla Lucii III. PP. an. 1182. pro Archiepiscopo Montisregalis in Sicilia, apud Margarinum in Bullario Casinensi tom. 2. pag. 199. *Fulgeat in pectore tuo Rationale judicii cum superhumerali ratione conjunctum, & ita in conspectu Dei procedas & hominum*, &c. Versus, præfixi Chronico Mindensi Meibomiano, de Fundatione Mindensis Ecclesiæ:

Et hoc Templum consecratur
A Leone, & ditatur
Multis privilegiis.
Nam hic Præsul honoratur,
Mindensis qui vocitatur
Dignitate pallii.

Quod bene Rationale
Vocamus, & hoc non malè;
Nam trini Episcopi.
Tantùm isto decorantur,
Per quem rectè venerantur
Locus, gens & Clerici.

Descripsit Chappeavillus ad caput 40. Ægidii Aureævallis Monachi, Chartam Innocentii II. qua Adelberoni II. Episcopo Trajectensi usum Rationalis certis diebus concedit, his verbis: *Et quoniam tanquam Aaron ad Pontificalis dignitatis fastigium divina gratia te vocatum esse confidimus, & loco Moysi ad regendum Christianum populum, per Dei providentiam es constitutus, eorum quoque dignitatis te participem constituimus, & usum Rationalis, postquam in Episcopum consecratus fueris, personæ tuæ concedimus: statuentes, ut eodem sacro ornamento infra Ecclesiam duntaxat his diebus utaris, qui in præsentis scripti serie præscribuntur, id est Cœna Domini, Pascha, Ascensione, Pentecoste, in festo B. Joannis, in solennitatibus Apostolorum Petri & Pauli, Assumptione B. Mariæ, in festo B. Lamberti, omniumq; Sanctorum. Natali Domini, in Octavis ejusdem, & Epiphania, in Purificatione B. Mariæ, in Dedicationibus Ecclesiarum intra tuam parochiam, & ordinationibus Clericorum, & in anniversario die Dedicationis Leodiensis Ecclesiæ.* Ex quibus patet, eundem ferme fuisse *Rationalis* deferendi usum ac *Pallii*.

At omnium Episcoporum fuisse *Rationale* videtur innuere Missa vetus ex Codice Rotaldi, Abbatis Corbeiensis, de Episcopo sacra facturo die Paschatis: *Postea ministretur ei casula: tandem verò Rationale cohærens junctim superhumerali.* Quò spectant ista ex Ivone Carnot. ser. 3. *Sunt autem adinvicem concatenata Rationale & humerale, quia cohærere sibi invicem debent ratio & opera.* Mentio est præterea *Rationalis* in Actis Ecclesiæ Saltzburgensis apud Canisium: *Inter cætera pretiosa, quæ tunc temporis idem intrusus, seu Episcopus, nobis abstulit, Rationale unum ex auro & gemmis pretiosis intextum, aureis catenulis dependens, pene mille marcarum pretio æstimatum, quod Imperator Græciæ fundatori nostro Gebehardo Archiepiscopo, dum legatione Cæsaris illo functus, filium ejus baptizasset, pro munere donaverat, jussit præfatus Perchtoldus exponi, militibus suis hæc largiturus.* Mox: *Quidam vero ex fratribus Nordvvinus Presbyter, Sacristæ seu Custodis functus officio, ad tantum facinus perhorrescens, & aliorum quatuor, qui adhuc supererant, simili cæde jam perituris vitæ consulens, arreptum Rationale in quatuor frusta confregit, cuique illorum suam partem tribuens.* Meminit & *Rationalis Episcopalis* Historia Episcoporum Autisiod. cap. 49. *Palla verò carbasea aureo circa pectus effulgens Rationali, à genibus ad talos usque holoserica limbo deaurata mirificè Pontificalia vestigia complectebatur.* Infrà: *Casula autem coloris ætherii phrygio palmum habente, superhumeralis & Rationalis effigiem ad modum Pallii Archiepiscopalis honorabiliter prætendebat.*

Ex quibus sanè nihil aliud fuisse videtur *Rationale* illud Episcopale, quàm pallium. Bruno Signiensis Episcopus de vestib. Episcopal. *Restat nunc ut de pallio dicamus, per quod simul utrumque, & superhumerale & Rationale significatur. Quia enim supra utrumque Pontificis humerum jacet, superhumerale dicitur: quod vero inde descendens in ipso Pontificis pectore jungitur, Rationale dicitur. Habebat enim Aaron superhumerale, quod quidem usque ad humerum extendebatur: Rationale verò quadrangulum erat & duplex, sicut & pallium duplex est. Habebant enim mensuram palmi, tam in latitudine, quæ mensura Pontificis pectori ornando vel operiendo sufficeret. Habet igitur Pallium eandem cum superhumerali & Rationali significationem, quamvis eandem non habeat compositionem.* Habetur in Missa, ab Illyrico edita, hæc Oratio *ad Rationale*, cùm scilicet illud induit Episcopus sacra facturus: *Da nobis Domine virtutem tuam firmiter retinere, & doctrinam veritatis plebi tuæ dignè aperire.*

RATIONALES, Procuratores Principum (nam & ita interdum appellantur) in provinciis, qui *Provinciales reditus* exigebant: καθολικοί, in Gloss. Gr. Lat. Julius Firmicus lib. 3. cap. 4. *Faciet Procuratores Regum rationales.* Infrà: *Faciet aut Procuratores Regum, aut Rationales, aut quibus nuntiandi potestas concedatur.* Cap. 8. *Reddet etiam honestos moribus & graves rationibus etiam faciet præpositos, aut conductionem, aut frumentorum, &c.* Cap. 13. *Qui discussiones rationales, magnaque negotia tractare consueverint.* Lampridius in Severo: *Procuratores, id est, Rationales.* Ejusmodi *Rationalium* mentio est in veteribus inscriptionibus, in utroque Codice, apud Ammianum, Lactantium de mortibus persecut. n. 12. Senatorem lib. 6. Epist. 8. &c. *Rationales*, qui *rationes & computa dispungunt*, in Bulla Clementis VI. PP. an. 1344. apud Waddingum in Regesto tom. 3. pag. 308. Vide quæ de *Rationalibus* variis congessit Jacobus Godofredus in Notitia dignitatum Codicis Theodosiani pag. 327. 328. 329. 330.

Rationales porrò in provinciis bona caduca & vacantia fisco vindicabant: unde huc referenda videtur Lex Wisigoth. lib. 10. tit. 2. §. 5. *Et si fortè possessio est, ubi repositio alicujus substantiæ sit, ne per Rationales excusatio fiat, &c.* Infra, in exemplari Epistolæ infirmationis: *Ita ut si aliquid ibi repositionis habetur, & anulo domini sui non est signatum, propter auferendam rationem Rationalium, per illos 8. dies anulo tuo maneat obsignatum.*

RATO. Vide *Ratus*.

RATOR, *Judex*. *Rata, arbitrata, firma, certa.* Gloss. Lat. MS. Reg. cod. 1013. Ita etiam Gloss. Isid.

RATULA. Silvester Giraldus in Topogr. Hibern. dist. 1. cap. 10. *Ratulæ vero raucæ & clamosæ innumeræ.* Sed videtur legendum *Ranulæ*.

RATURUS. Vide *Ratus*.

RATUS, *Rattus*, Mus major, vulgo *Rat*, apud Silvestrum Giraldum in Topogr. Hibern. dist. 2. cap. 32. Idem in Itinerario Cambriæ lib. 2. cap. 2. *Murium majorum, qui vulgariter rati dicuntur.* Willelmus Andrensis in Chronico: *Cum—tam noctuas, quàm rattos sibi infestos animositate juvenili circunquaque fugaret, &c.* De vocis etymo vide quæ commentantur Cobarruvias, Ferrarius, & alii.

Raturus, in Gloss. Ælfrici, Ræt, id est Mus.

Roto, eadem notione. Henric. de Knyghton. an. 1381. *Tanta agilitate ascenderunt, ac si essent ratones, vel spiritu aliquo vecti.*

Ratus, pro *raptus*. Vide *Raptus*.

RAVACAULUS, pro *Rapocaulis*, Caulis species, quæ vulgò *Choux rave*, in Capitulari de villis c. 70.

RAVANNA. Tabularium Fossatense: *Hi sunt, qui debent annuatim saccos ad reponendum ravannas & ies haurons bladi in grangia dictæ Abbatiæ.*

RAUB, *Raupa*, Exuviæ, spolium, furtum vel prædatio cujusvis supellectilis, Germanis *Raub*, unde nostris *Robe* pro vestimento, & *Rober* & *Desrober*, pro furari, vestem vel quamvis supellectilem auferre, furari. Lex Alemann. tit. 49. *Quicquid super eum cum rauba vel arma tulit, omnia sicut furtiva componat.* Leges Rotharis Regis Longob. tit. 5. *Si ss olia ex ipso mortuo tulerit, id est, pro raub componat sol. 80.* Formulæ Parensales cap. 8. *Dum diceret, eò quòd—ipsum ibidem interfecisset, vel occidisset, & rauba sua, caballos, aurum & argentum, & drapalia exinde tulisset, vel deportasset.* Et cap. 26. *Contigit quod cellarium, vel spicarium vestrum infregi, & exinde annonam, vel aliam raupam in solidos tantos furavi.* Hinc eadem vox pro furto in Charta Petri Regis Aragonum an. 1302. apud Guichenonum in Centur. 2. Bibl. Sebusianæ cap. 70. Pru-

Prudentiæ vestræ recepimus literas ——continentes rapinas, raubas, violentias, aliaque damna—— irrogata,&c. Vide Formulas Andegavenses cap. 29.

Raubare, Furari, prædari, *Rauben* German. *Dérober* Gallis, Pactus Legis Salicæ c. 20. §. 10. c. 34. §. 3. *Si quis in via alterum adsalierit,& eum raubaverit,&c.* Tit. 64. *Si quis alicui de manu aliquid per vim tulerit, & raubaverit, & expoliaverit, &c.* Jacobus I. Rex Aragon. in Constitutionibus Cataloniæ MSS. *Statuimus, quòd nullus homo capiat vel per se, vel per alium, nec raubet, nec raubari faciat aliquem hominem de genere Laicum, vel Clericum, nisi eum aquindaverit antea per quinq; dies,&c.* Vide Leges Alfonsinas part. 7. tit. 13. *De los robos.*

Raubaria, Furtum, in Conventionibus inter Carolum I. Comitem Provinciæ, & Arelatenses an. 1251. art. 22. in Statutis Venetorum an. 1242. lib. 5. cap. 17. in libro Promissionis maleficii ibidem cap. 9. & in Foris Benearnensibus non semel. Scribit Catellus in Archiepiscopis Narbon. p. 788. extare Chartam anni 1155. in Tabulario Ecclesiæ Narbon. qua Dominus Fontis-Jocosi dimittit jus, quod sibi hactenus asseruerat in bonis mobilibus Archiepiscopi demortui, quæ in castro Fontis-Jocosi reperiebantur, simulque fructus omnes Episcopatus intra districtum ejusdem castri; quod quidem jus *Raubariæ* nomine ibidem donatur. Ita injustam bonorum Archiepiscopi usurpationem sua vera nomenclatura donari patiebantur usurpatores ipsi. Vide eundem p. 590. 636. 881.

Raupa, idem quod *Rauba*. Marculfus lib. 1. form. 37. *Quasi homo ille——eum in villa, nulla movente causa, adsalisset, & eum graviter livorasset, vel raupa sua in solidos tantos eidem tulisset,&c.* Form. 38. *Visus est denegasse, quod nec ipse ipso servo fugitivos pedes, nec raupa sua post se nunquam recepisset, &c.* Infrà: *Quod suprascripto servo illo memoratus ille pedes fugitivos una cum raupa sua in solidos tantos post se nunquam recepisset.* Formulæ vett. cap. 51. *Fuit judicatum, ut illam leudem, ut lex erat, ipsi lui solvere deberet; quod ita in præsenti fecit, & servum suum nomine illum vel aliam raupam ipse ille pro illa leude, ipsi lui, vel conjugi suæ illi, in quod eis bene complacuit, dedit.* Charta Hispanica æræ 1060. apud Anton. de *Yepez* in Chronico Ord. S. Benedicti tom. 5. pag. 435. *Sex verò boves, idem vaccæ 30. pecora promiscua, de raupa siquidem, Galnapes 2. 4. plumacios, literius 3, Tzanes 2. Lentros de leno 3. duos etiam pares de Sabanes, &c.* Somnerus has voces à Saxonico deducit, ꞃeaꝼ, vestis, spolium, rapina, unde ꞃeaꝼian, spoliare, rapere, quod nostri dixerunt *raubare*. Wendelinus à Theutonico *Rooven*, spoliare, à *roof*, spolio, seu lana detonsa de ovibus. Vide *Roba*.

RAUCILIO. Chartula plenariæ securitatis sub Justiniano, apud Brissonium lib. 6. Formul. *Falce missuria valente siliqua aurea una, cupo uno, raucilione uno, orcas olearias valentes siliqua una semis argenteas, &c.* An legendum *Baucilione*? Vide *Baucalis*.

RAVE, *id est noxium.* Papias.

RAVOLA, Rabula, clamosus. Warnerius MS. in Caprum Scottum Poëtam:

> *Ante suum penem gestabat ravola pellem,*
> *Ante pelles capræ tegmina retro nigra.*

Infrà:

> *Sic incompositum quam ferres ravola versum.*

Ibidem:

> *Es ne memor horum Moriuht modo ravola Scotte.*

Ita in MSS. codicibus Symmachi legi notat Juretus ad lib. 3. Epist. 23.

RAUPA. Vide *Rauba*.

RAUSEA, Arundo, ex Gallico *Roseau*. Appendix ad Vitam S. Wlphranni Episcopi Senonensis, scriptam à Jona Monacho Fontanellensi, n. 3. *Remanseruntq;—— in medio locorum palustrium, quæ plena erant longissimis rauseis virgultis.* Vossius vocem hanc à Germanico *Raus* accersit, pro qua Belgæ *Riis* dicunt, quæ sarmenta, sive surculos denotat.

RAUSUS, Raptus. Concilium Coyacense an. 1050 cap. 8. *Mandamus, ut in legione & in suis terminis, & in Gallecia, & in Asturiis, & in Portugale tale sit judicium semper, quale est constitutum in decretis Adelfonsi Regis pro homicidio, rauso, pro Saione, aut pro omnibus calumniis suis.* Charta Veremundi Regis æræ 1070. apud Bivarium ad Pseudo-chronicon S. Maximi p. 642. *Dicentes, quòd habebant de illos grande damnum, & malefacturia in Ecclesias, & in mezkinos, de prædas, & disruptiones, & rausos, & homicidios, & furtos &c.* Ubi editum *ransos*. Charta Bermundi II. Regis æræ 1035. apud Anton. de *Yepez* in Chronico Ord. S. Bened. tom. 5. p. 439. *Et insuper intra ipsos dextros non habeant licentiam ingrediendi in eis, non Sagiones de Rege, non de Pontifice,——non pro homicidio, non pro rauso, nec pro ulla culpa, &c.* Adde aliam Alfonsi VII. Regis ibid. p. 427. aliam Fernandi Regis æræ 1081. tom. 6. p. 457. aliam denique æræ 1162. tom. 7. pag. 25. Appendicis.

RAXIUM, Panni species, Italis *raso*. Ceremoniale Ambrosianum: *Tum extra atrium Ecclesiæ equus albus raxio coopertus, stat paratus ad suscipiendum suum Pontificem, &c.* Vide *Rasum*.

REACCAPITUM. Vide *Accapitum*.

REACCROPUM, Struis frumentariæ seu annonariæ summitas: à Saxon. hꞃeac, i. *strues*, & cꞃop, *summitas*. Ita in cod. Regio Legum MS. apud Spelm.

REAFAU, seu *Reafan*, ut emendat Spelmannus, Vexillum quoddam Paganorum Britanorum, à *corvo*, qui *Raven* dicitur, voce ab Anglo-Saxonibus petita, quibus ꞃeaꝼian est spoliare, rapere: *dicunt enim, quod in omni bello, ubi præcederet idem signum, si victoriam adepturi essent, appareret in medio signi quasi corvus volitans. Sin vero vincendi in futuro fuissent, penderet directè nihil movens.* Verba sunt Asseri de Aelfredi rebus gestis. Adde Encomium Emmæ Reginæ pag. 169.

REALENCUM, Regale, ex Hispan, Realengo. Observantiæ Regni Aragon. lib. 9. tit. de Salva Infantionum §. 3. *Infantiones debent peytare in peytis regalibus, seu contribuere cum suis vicinis pro bonis immobilibus, tantùm, quæ acceperint in axovario de realenco, si ipsa bona tenent.*

REALES. Vide *Nominales*.

REALPINARE, Alpes rursum pertransire, *Repasser les Alpes*, in oratione Legatorum Regis Franciæ ad Pium II. PP. in Concilio Mantuano. Vide *Transalpinare*.

REAPROPRIARE, in jure Hungarico, Vendicare, rem sibi propriam facere. Sambucus.

REATUUM *redemptiones*, Mulctæ pecuniariæ, *Compositiones*. Ordericus Vitalis lib. 4. pag. 523. *Ipsi verò Regi, ut fertur, mille & 60. libræ sterilensis monetæ, solidique triginta & tres oboli ex justis redditibus Angliæ per singulos dies redduntur: exceptis muneribus regiis, & reatuum redemtionibus, aliisque multiplicibus negotiis, quæ ærarium Regis adaugent.* Vide *Redimere*.

REAUTUMPNUS. Chartularium Ecclesiæ Ambianensis fol. 10. *Nullus alius in granea prædicta habet aliquid juris præter Canonicos, excepto quod Major habet reautumpnum.*

REBA. Vide *Repa*.

REBALCA, seu potiùs *Rebalta*, Italis *Ribalta*, Tolleno, nostris *Bacule*, apud Petrum de Crescentiis lib. 10. de Agricult. cap. 33. veteri interpreti Gallico, *rebalche*.

REBELLARE, pro *bellare*, Pugnare, prælium inire, vel rursum bellare. Jo. de Janua: *Rebellio, i. repulsio, vel resistentia: & post factam pacem ad bellum reversio, belli iteratio.* Vita Offæ I. Regis Angl. *Et sub spe*

spe victoriæ viriliter obtinendæ Regem & suos ad hostile prælium provocavit. Rex autem confectus senio, timens rebellare, declinavit aliquotiens impetus adversariorum. Infrà: *Ad rebellandum se suosque præmunire cœpit.*

REBELLIO, Rebellis, ἀποςάτης, in Gloss. Lat. Gr. Alibi: ἀντάρτης, *Rebellio.* Marcellinus Comes: *Plinta comes, idemque rebellio, &c.* Regula S. Benedicti cap. 62. *Quod si aliter præsumpserit, non Sacerdos; sed Rebellio judicetur.* Occurrit apud Capitolinum in Adriano, Vulcatium Gallicanum in Avidio Cassio, Jornandem, Leon. Ost. lib. 2. cap. 2. Eckehardum Juniorem de Casib. S. Galli cap. 7. & alios. Vide Salmasium ad Pollion. pag. 295.

REBELLIUM, Rebellio, ipsa actio rebellandi. Monachus Egolismensis in Carolo M. *Reddiderunt omnes malefactores illos, qui ipsum rebellium maximè terminaverunt.* Isidorus Pacensis Episcopus æra 784. *Cui non post multos dies diversa rebellia Arabes per Hispaniam molientes. &c.* Gloss. Gr. Lat. ἀπόςασις, *Rebellum, abditus, segregatio.* Ita in MS. ubi editum habet. *Rebellio, segregatio, abitus.* Infrà: πόλεμ☉, *bellum, prælium, rebellum.* Ubi fortè legendum *rebellium.*

REBINARE, Terram altera & repetita aratione proscissam tertia rursum proscindere: *Biner, ou binoter ce la seconde fois la terre.* Charta Guillelmi Episcopi London. in Hist. Abbatiæ S. Audoeni Rotomag. pag. 484. *Ducentas & viginti unam acras vvarettatas, de quibus 51. acræ & dimidia fuerunt rebinatæ. Si verò in obitu nostro aliquid de staurameto prædicto, vel de his, quæ ad culturam prædictæ terræ necessaria erunt, quoniam de prædictis Abbate & Monachis seminatam vel vvarettatam recepimus, in eisdem terris defuerit, de aliis catallis nostris perficietur.* Fleta lib. 2. cap. 73. §. 2. *In initio igitur temporis seminandi & rebinandi, conjuncti sint cum carucis Ballivus & Præpositus.* §. 10. *Tempus rebinandi erit post festum Nativitatis S. Joannis B. cum terra pullulaverit post carucam.* §. 13. *Cum tempus affuerit rebinandi, ne profundo arent, carucariis inhibeatur. Rebinnura* cap. 76. §. 84. *Biner & rebiner vignes*, in Consuetud. Nivernensi cap. 13. art. 5. Adde Consuetud. Pictav. art. 60.

REBRACHIATORIUM: *Rebrachiatus.* Ugutio: *Reticulæ sunt quasi succinctoria, vel redimicula, vel propriè rebrachiatoria appellare possumus.* Respexit ad locum Cassiani de habitu Monach. lib. 1. cap. 6. *Gestant etiam reticulas duplices, laneo plexas subtemine, quas Græci ἀναβολὰς, nos verò succinctoria, seu redimicula, vel propriè rebrachiatoria possumus appellare, quæ descendentia per summa cervicis, & è lateribus colli divisa, utrarumq; alarum sinus ambiunt, atq; hinc inde succingunt, ut constringentia latitudinem vestimenti ad corpus contrahant, atque conjungant, & ita constrictis brachiis impigri ad omne opus, expeditique reddantur.* Quidam putant *rebrachiatorium* Monachorum Ægyptiorum idem fuisse quod *scapulare* apud Monachos Occidentales, sicque appellatum volunt, quod supra brachia rejiceretur *Expapillatum brachium*, dixit Plautus in Milite Glor. id est exertum & ad papillam nudatum. Vita S. Eligii l. 2. cap. 34. *Ulnis exertis & rebrachiatis.* Quomodo etiam *rebrasser*, vulgò usurpamus. Sed vox videtur orta à braccis, quæ *rebracciatorio* succingebantur. Unde *rebracciatorium*, idem esse dicitur quod *succinctorium.*

REBURETUM. Charta anni 1243. in Hist. Monmorenciaca pag. 101. *In illo* (furno) *coquere poterit pastillos de obolo, simenellos, & alium parvum panem de obolo, & de rebureto, & seonno illius parvi ministerii.* Ubi *seonnum*, est furfur, nostris *Son.*

REBURRUS, *Reburfus, Riburrus.* Glossæ Lat. Gr. *Reburrus*, ἀνάτριχ☉, ἀναφάλαι☉. Glossæ Isid. *Reburrus, hispidus.* Glossæ MSS. *Reburrus, cirratus, vel crispus.* Glossæ nomicæ Vaticanæ MSS. ῥεβοῤῥὸς, ἀναφαλαντίας. Faustus Manichæus apud S. Augusti[illegible] lib. 6. contra eund. cap. 1. *Calvum aut reburrum, & similis notæ hominem non constituere Sacerdotem.* Ita etiam in Notis Tyronis pag. 150. Vitæ Abbatum Beccensium pag. 53. de Gulielmo Crispino. pag. 53. *In sua primæva ætate habebat capillos crispos, & rigidos, atque sursum erectos, &, ut ita dicam, reburfos, ad modum pini ramorum, qui semper tendunt sursum: quare cognominatus est Crispinus, quasi crispus pinus.* Galli dicimus reburfos, *qui ont les cheveux rebourfez*, vel *rebrouffez.*

REBUS, *genus vitis est.* Papias.

RECA. Vide in *Reda.*

RECALCARE. Petrus de Vineis lib. 2. Epist. 36. *De vasellis nostris decenter recalcatis & communitis.* Ubi editor, ad oram, *recalcatis, i. de novo tectis.* Malim *recalfatis.*

RECALCUS. Charta an. 873. in Tabulario Ecclesiæ Viennensis fol. 16. *Quæ habet fines & terminationes de uno latus via publica, de alio latus una cum recalco terram ad infantes Martanæ, &c.* Alia an. 914. pag. 17. *Unaquæque vinea habet fines & terminationes in uno latere terram Ermengardis & infantum ejus, & habet perticas 18. cum recalco: in alio latere & uno fronte vias publicas, &c.* Infrà: *In alio fronte terra ipsius Constantii, & habet cum recalco perticas 20.* Rursum fol. 36. *In alio latere una cum recalco habet perticas agripedales 66. & pedes 2. & ipse recalcus in latis perticas 6. &c.* Fol. 51. *Hoc sunt rebus vineæ duæ, cum recalco uno, & casam cum casarico & ortile, &c.* Infrà: *Jungit ad eam recalcus, qui habet in longum perticas agripedales 4. &c.* Tabularium Monasterii S. Andreæ Viennensis: *Una cum recalco perticas 3. ipse recalcus habet in lato pedes 16. in alio fronte pedes 3. &c.*

RECAPITULARE, id est *Ad initium redigere*, uti interpretatur Tertullianus lib. 5. adversus Marc: à capite initium resumere. Hesychius: ἀνακεφαλαιοῦται, συμπληροῦται, ἐπαναλαμβάνει. Esdr. cap. 4. v. 12. *Qui recapitulabunt impietates ejus, &c.* Utuntur Irenæus lib. 5. cap. 151. Commodianus Instr. 41. &c. S. Hieronym. lib. 1. adv. Jovinianum cap. 10.

RECAPTIVARE, Recuperare, requirere: Goldastus. Sed nescio, an non potius legendum sit *recaptare*, ex Gall. *Racheter.*

Recaptivatoriæ literæ, in Legibus Hungaricis, quibus vendicamus bona. Tales sunt *Requisitoriæ, Reapprehensoriæ, Reincorporativæ, Redintegrativæ.* Sambucus & Albertus Molnarus.

RECATAGIUM, idem quod *Rachatum*, de qua voce suprà. Charta an. 1402. in Hist. Monmorenciaca pag. 395. *Verum si pro feodo servitium fieri oporteret, prædictus O. vel hæres ejus non ampliùs præstare quam 20. solidos pro servitio, nec ampliùs præstare quam 20. solidos pro recatagio cogeretur.*

RECAUDARE, Exigere, recuperare, vox Hispanica, apud Michaëlem del Molino, *Bajuli generalis officium est recaudare omnia & singula jura D. Regis Aragon.*

RECAUSARE, pro *Recusare.* Althelmus de Laude virgin. cap. 40.

Conjugium penitus famosum sponte recausans.

Tabularium Brivatense ch. 237. *Si quis —— tre aut agere aut recusare præsumpserit, hoc eis non liceat vendicare.* Ch. 323. *Si —— contradicere vel recusare conaverit.* i. rursum *in causam* mittere. V. *Causa.*

RECAUTUM, Apocha, seu securitas de suscepta pecunia: *Quittance.* S. Augustinus de Cura pro mortuis: *Ubi esset recautum, quo illa cautio vacuata fuerat, indicavit.* Adde Nov. Justiniani 130. & Cujacium ad tit. Cod. de Apochis publ.

RECEDERE, Mori, fato fungi, vita excedere. Inscri-

Inſcriptio Chriſtiana in Eccleſia S. Petri in Caſtello Veronæ, apud Ludovicum Moſcardum lib. 4. Hiſt. Veron. *Hic requieſcit in pace S. Valens Epiſcopus, qui vixit annos p. m. XXXXV & ſedit in Epiſcopatu annos ..... menſ. VII. & dies XVIII. & receſſit ſub d. VIII. Kal. Auguſtas P. C. Lampadi & Oreſtis VV. CC. Ind. VIII.* Alia apud v. cl. J. Mabillonium tom. 4. SS. Ord. S. Bened. pag. 539. *Servivet annus quinquagenta, receſſit ſub die pridie Kal. Octob. Indictione ſeſta.* Ita apud Ambroſ. Moralem lib. 11. cap. 31. 41. 44. 53. 56. lib. 12. cap. 13. 14. 37. *Receſſit in pace*, non ſemel occurrit in Monumentis Chriſtianis, apud Baronium an. 544. n. 13. 15. Bivariarum in Notis ad Pſeudo Chronicon Marci Maximi pag. 38. 218. 266. 276. 277. 352. 497. Ughellum tom. 4. pag. 1051. tom. 5. pag. 584. Gueſnaium in Annalib. Maſſilienſib. pag. 79. &c.

RECELLA. Vide *Recula*.

RECENTATUM *vinum*, ut autor eſt Alexander Trallianus lib. 2. fuit propomatis genus, quod, ut in eo bibendo magis delectarentur Romani, peculiari quadam arte refrigerabant: ſic nuncupatum, ut cenſet Hieron. Mercurialis lib. 1. Var. lect. cap. 7. quod vinum antiquum muſto, vel lixivio, vel tortivo commiſceretur, vel quaſi renovaretur, quomodo pleroſque hodie factitare conſpicimus. *Recentare* enim veteres Romanos pro *renovare* dixiſſe conſtat ex Agellio lib. 15. cap. 15.

Neque aliud innuit, ni fallor, *Recentium* vocabulo Avitus Viennenſis Epiſt. 65. *Cæterùm de recentibus, quia præcipitis, & meas partes cedo, & multiplices ſuas, utatur paterarum capacitate pro capis, atterat labris phialas, quas circundet pitaciorum denſitate, pro circulis.* Idem Epiſt. 77. *Jam de cibis taceo: in accipiendis recentibus major eſt pœna. Muſta depoſcens, aut inediam patior, aut aliquid rapuiſſe confingor. Summa importunitate perago, & tres recentes aliis plus præſumam. Ipſæ enim pateræ, quas confictis caſibus frango, quotidiana reparatione decreſcunt.* Ubi Sirmondus *Recentes* appellari ait, *recentatos*, id eſt ad rigorem redacti vini potiones. V. Stuckium lib. 3. Antiquit. convival. p. 344.

Memorat idem Mercurialis lib. 2. cap. 13. vinum *Picans* & *Racens*, aitque ita populari vocabulo appellari vinum conditum & mixtum, quod Romanis *picatum* dicitur. Solebant enim illi vaſa pice oblinere, reſinamque ipſam vino commiſcere, quod talia vaſa non modò gratum quendam odorem impertirent; verùm etiam vinum generoſum redderent.

Recentaria, in Gloſſis Gr. Lat. νεαροφόρος.

Recentarium, præterea inter vaſa & miniſteria ſacra recenſetur. Eſt autem vas, in quod *recens*, ſeu *vinum recentatum* infundebatur. Hiſtoria Epiſcoporum Autiſiod. cap. 20. *Item recentarium deauratum penſ. lib. 2. & ſ. habet deforis cavaturas. Item alium recentarium penſ. lib. 1. & unc. 9. habet in medio liſtellam & feras.* Vita S. Deſiderii Epiſc. Cadurcenſis: *Jam verò in altaris Eccleſiæ miniſtraria, dici non poteſt quantum ſe fuderit, quantaque fecerit, quàm numeroſa, quam pulchra, —— candelabra reſplendent, nitet pomorum rotunditas, fulget recentarii cæliquc varietas, nec deſunt patenæ ſacris propoſitionibus præparatæ.*

RECEPTA, Medicamenti adhibendi formula, quomodo *Recepte* noſtri dicunt. Joan. Gerſon. lib. de Laude Script. de Medicis: *Non enim ſufficiunt eis libri, quantumlibet & arte compoſiti; ſed oportet variare receptas, &c.*

RECEPTABILIS, Qui admitti poteſt, Idoneus, *Qui peut eſtre receu, Recevable.* Charta Odonis Ducis Burgund. an. 1203. pro Communia Belnenſi, apud Perardum pag. 275. *Sciendum, quòd homines communiæ famulos receptabiles in exercitum meum mittere poſſunt.* Habentur eadem verba in Charta Communiæ Divionenſis an. 1187. & Sinemuri an. 1276.

RECEPTACULUM, Hoſpitium, domus, in quam quis ſe recipit: propriè verò domus munita, caſtellum. Charta Philippi Auguſti an. 1219. *In quibus continetur quòd nullus à Rhodano usque ad Alignum —— à S. Albano uſque ad Podium novas munitiones aut aliqua nova receptacula poteſt ædificare ſine noſtra permiſſione.* Ita *Recet* noſtris olim. *Le Roman de Rou* MS.

> *Maint bon rechet auras, & maint bon herbergage.*

Le Roman d' Aubery MS.

> *Au bois d' Ardene eſt un recet felon*
> *Entre deus eues, dont je ſai bien les noms.*

Robertus de Bourrono in Merlino MS. *Chi emprès en cette foreſt à deus archies à un mien rechet biel & riche, ou vous pourrès repoſer & aaiſier.* Infrà: *Chacun de ces deus freres a ſon rechet en ſa terre deviſée l' une de l' autre.* Vide *Receptum*.

RECEPTIO. Vide *Receptum*.

RECEPTIO. Vide *Superfuſio*.

RECEPTOR, Arbiter. Gloſſæ Iſidori: *Receptor, Actor concordiæ, Medius.*

RECEPTORIUM, Locus, in quem quis ſe recipit. Papias: *Diverſorium, Receptorium, Hoſpitale.* Sidonius l. 5. Ep. 17. *Epiphanius noſter vix ſupraſcripta peraraverat, & nuntiatum eſt, hora monente, progredi Epiſcopum de receptorio.* Ubi Savaro *Receptorium*, Eccleſiæ *ſecretarium* interpretatur.

Receptorium, Conclave rationarium, noſtris *Comptoir, Bureau de recepte*, ubi ſcilicet pecuniæ numerantur & exſolvuntur. Lex 3. Cod. Th. de Palatinis: *Primicerii ſcriniorum, receptoriorum etiam, per triennium, inſtar ſacrorum ſcriniorum, adminiſtratione fungantur.*

RECEPTUM, & *Receptus*, illud videtur, quod vulgò *Arbergaria, vel Droit de giſte*, in Chartis appellatur, hoc eſt jus paſtus: nam etiamnum Belgæ noſtri vocant *Receptes*, convivia, quibus agnati, qui agnatorum nuptiis interfuerunt, eoſdem novos conjuges domi recipiunt, & excipiunt. Chronicon Beſuenſe p. 548. *Monachi vero de hominibus receptum & placitum recipientes.* Charta an. 1103. ex Tabular. Cluniacenſi: *Donavit & omnino finivit Deo & B. Petro ad locum Cluniacum unum receptum, quem in cavariaco exigebat.* Tabularium Conchenſe in Ruthenis ch. 24. *Et in uno quoque vicariali manſo unum receptum cum 4. Militibus, & uno ſerviente.* Paſſim in hoc Tabulario. Charta Amedei Com. Sabaudiæ an. 1143. in Hiſt. Sabaudica p 34. *Retento receptu ſuo & juſtis conſuetudinibus, quæ ad Comitatum pertinent.* Alia ibidem pag. 41. *Præterea dictum eſt, ut omni prorſus alio gravamine remoto, Comes receptum, venationes Auloni & Mureriii, ſicut antea, accipiet.* Adde pag. 39. Tabularium Monaſterii Regulæ: *Locum illum ab omni cenſu abſolvit, ut filii ſui tantum defenſores hujus loci exiſtant, & receptum ibi non quærant, & niſi Abbas ultroneus eis obtulerit panem, non comedant.* Tabula fundationis Monaſterii S. Severi in Vaſconia: *Non in foro, aut in mercato de pertinentibus ipſi ſacratiſſimo loco, quiſquam judicium capiat, vel in appenditiis ejus---nec receptum inde per vim, nec cenſum aliquem quærere præſumat.* Tabul. Abb. Bellilocí in Lemovicib. n. 45. *De iſtis verò curtibus, in unaquaque unum receptum teneat Abbas, in tali convenientia, ut nullum non & hominem Laicum. & ſi fecerit, quomodo monachi in ſuo revocent dominio.* Tabularium Monaſterii S. Andreæ Viennenſis: *Et de ſuo beneficio ut poſt mortem patris Bernardi accipiamus ab ipſo Varnerio in mutacio pro ſex annis 40. ſol. unuſquiſque anno Kal. Maji unum receptum in Monaſterium, &c.* Tabularium Eccleſiæ Gratianopolitanæ ſub Hugone Epiſcopo an. 1109. fol. 63. *Gotafredus Villicus S. Donati ante ſacrum Corpus & Sanguinem Domini, quod deſiderabat accipere, gurpivit Domino Deo & Epiſcopo Hugoni Gratianopolitano & ſucceſſoribus ſuis ſine ullo inganno illud prandium ſive recet, quod per malam conſuetudinem prædictus Gotafredus accipiebat ab hominibus Epi-*

ſcopi

scopi pro decima de condaminis Comitis. Fol. 72. *Habuique pro prædicta vinea ab Episcopo Hugone* 20. *sol. & 4. den. & 3. eminas ordei, & recetum de pane & carne & vino mihi & filio meo Stephano & filiabus meis.* Fol. 89. *Debent inde unoquoque anno unum receptum Episcopo & sociis suis cum equitaturis.* Tabular. Celsinianense: *Debet 2. sextarios de siligine, & 1. sextarium de civada, & 18. denar. Podienses, & recetum de pisce & carne, & 1. sext. vini.* Tabularium Eleemosynæ S. Pauli Viennensis: *Quandam vineam,——— & 1. receptum, & 1. eminam siliginis, &c.* Occurrit etiam in Notitia sub Francone Episc. Paris. in Minore Pastorali ejusdem Ecclesiæ ch. 95. in Tabulario Prioratus Dominæ in Delphinatu passim, &c. Charta an. 1309. in 9. Regesto Philippi Pulchri Regis Franc. ch. 27. ex Tabulario Regio: *C'est à savoir en complans, en garcages, en gardes, en receps, en ventes, en rentes, &c.* Adde Ughellum tom. 1. part. 1. p. 875.

Receptio, eadem notione. Tabularium Persiacense ch. 30. apud Perardum 42. *Viva voce proclamantes, quod non debent Episcopalem receptionem facere apud S. Marcellinum, quæ Capella est, non vicus publicus: exenia vero & servitium se dare debere aliis in locis dixerunt.* Chron. Andrense p. 612. *De procurationibus, de receptionibus, de vestibus & aliis rebus indebitis, totum quitum clamo.* Charta Willelmi Comitis Cabilonensis an. 1180. *Receptionem quoque plenariam apud Tolonum semel in anno, quam quærebam, si quando ad clamorem Prioris & Ecclesiæ Paredi pro damnis Ecclesiæ illatis cum armata manu super aliquem vicinorum pergere me oportuerit.* Charta an. 1214. apud Ughellum tom. 2. Ital. Sacr. p. 649. *Omni anno unam charitativam receptionem nobis dare debeatis, &c.* Adde Chartam 149. Appendicis ad Capitul. Reg. Franc. & Spicilegium Acherianum tom. 13. p. 258.

Recepta, eodem etiam, ni fallor, significatu, in veteri Charta apud Perardum in Burgundicis p. 81. *Præterea recep. tam, quam Raimundus habet ab illo in Ecclesia de Varvæ concessit illis, si Canonici laudem Raimundi, vel hæredum suorum habere possent.* Vide Marcam lib. 3. Hist. Beneharn. cap. 8. 11. lib. 5. cap. 4. §. 1. cap. 5. §. 2.

Recipere, Receptum dare, seu pastum. Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu fol. 54. *Et propter hoc debet recipere monachos in refectorio de pane & vino, & fabis & piscibus, & pimento, in festivitate omnium Sanctorum.*

Receptum, Via & ratio rei conficiendæ, qua ratione usurpari à nostris vulgò solet, cùm bonum consilium *bonam receptam*, dicunt, translatione à medicorum pharmacis petita. Capitula Caroli Calvi tit. 21. *Iste meus carissimus nepos cum dilectissimo fratre meo Hludovico parabolavit, & tale receptum & consilium invenit.*

RECEPTUS, Proventus, reditus, Gall. *Recepte.* Charta G. Ebrodunensis Episcopi an. 1159. apud Petrum Joffredum in Episcopis Niciensibus: *Omnes primitias, & omnes pannos & lectos, sive reditus, sive receptus mortuorum, & ipse dedit Canonicis, & nos adjudicavimus, &c.* Infrà: *Præterea Ecclesias supra scriptorum Castellorum, & mortalagium, & receptas, & decimas, & quod in futurum tempus adquiri poterit.* Ita usurpatur non semel in Charta Amedei Episcopi Lausannensis an. 1150. in Prob. it. Sabaud. Guichenoni pag. 39. 40.

Receptus, Obligatio vassalli, qua tenetur dominum suum in suo castro *recipere*, si eo egeat ad bella vel negotia sua. Fulbertus Carnot. Epist. 6. *Hoc à vobis exigo: securitatem de mea vita & membris, & terra, quam habes, —de auxilio vestro contra omnes homines, salva fidelitate Roberti: de recepta Vindocini Castri ad meum usum & meorum fidelium, qui vobis assecuraount illud.* Vide Feudum receptabile, & Redditio, & supra, *Receptum.*

RECESSA. Vide *Accessa.*

RECESSIM, ἐπὶ πόδια, in Gloss. Gr. Lat.

RECHACEA. *Rechaceatus.* Vide *Chacea.*

RECHINUS, cognominatus Fulco Comes Andegavensis, ob morum asperitatem, & morositatem. *Rechiner* enim & *rechigner*, dicimus eos qui morosi sunt, rudes, vel immites, quam vocem à *Rixa* nescio an bene deducant viri docti? *Rech* etiamnum Picardi vocant, quod asperum est, quam vocem ut plurimum usurpant in pomis aut pyris asperis. *Le Roman de Garin* MS.

> *Les cors as vaches commencent a charier,*
> *Sontient cil greille, & cil olifant cher,*
> *Cil menuel prennent a rechigner.*

i. eæ tubæ, quæ *menuea* appellabant, cum sonum edunt quasi morosi. Willelmus Malmesbur. lib. 3. *Fulco, Rechin dictus, quod germani* (Gaufridi) *simplicitati crebrò infrendens, ad ultimum honore spoliatum perpetua custodia coercuerit.* *Rechinus* dicitur in Notitia anni 1104. apud Sammarthanos in Abbatib. S. Albini Andegav. Orderico Vitali p. 484. & 532. & in Gestis Consulum Andegav. Hinc emendandus videtur Lambertus Ardensis pag. 19. *Ubi autem gloriosissimum hujus sacrosanctæ virginis corpus sumptum fuerit, vel unde delatum, quæstionem provocantes, si quibus memorandissimi patris & Abbatis Petri libellulus sive tractatus in Andrensi Ecclesia positus, & in solemnitate ejusdem virginis ad prandium singulis annis in refectorio convescentibus recitatus, non satisfecerit: à Marcianensibus, licet verum vel verisimile cum quodam riclino dissimulantes, cavillatoriè in parte insultare consueverunt, si quid expedit scrupulosius inquirant.* Legendum enim videtur *rechino*, id est cum indignatione, quæ vis est vocis; nostri dicerent *avec rechignement.* Vide Oct. Ferrarium in *Arcigno*, & in *Resignato.*

RECIDIVA. Epistola Troili Episcopi Santon. edita à Sirmondo tom. 1. Concil. Gall. de quodam baptizato: *Tantum recolit quod de linteo caput habuit involutum, quod frequenter infirmantibus fieri solet, ne caput algeat, & recidivam incurrat.* Id est, ne rursum in morbum recidat. Galli hac notione voce *Recidive* utuntur.

Recidivus, qui redit ac revertitur, *recidivus annus*, apud Tertullianum: *recidiva impietas*, apud autorem carminis de Sodoma apud Cyprianum: *recidiva gloria* apud Corippum lib. 2. de Laudibus Justini: *recidivi patria tumulus*, apud Saxonem Grammaticum lib. 11.

Recidivare, Recidere, Gall. *Recidiver.* Papias: *Recidivare, Revocare, post lapsum reparare, in infirmitatem iterum cadere.* Joan. de Janua: *Recidivant illi infirmi, qui in convalescentia sunt, & postea cadunt in infirmitatem.* Occurrit apud Petrum Blesensem Epist. 131. Cæsarium Nunbergensem de Miraculis S. Erendrudis n. 3. &c. *Recidivationes ægritudinum*, apud Petrum Crescentium de Agricultura lib. 1. cap. 3. Henricum Roslam in Herlingsberga, in Concilio Londinensi an. 1343. cap. 10. &c.

RECINCERARE. Synodus Sodorensis an. 1239. cap. de (pluribus) *Missis celebrandis: Caveat Sacerdos cum ipse recincerat manus suas, & calicem cum aqua & vino post Communionem, ne sumat ablutionem sed reponat illam in vase mundo usque ad finem alterius Missæ, &c.* Ubi *recincerare* est abluere, lavare, qua voce etiamnum in Picardia utimur. Nam *recincer* dicunt nostrates de linteis, quæ ex lixivio in aquam mundam immittuntur, & abluuntur: quod Franci puriores, *Rinser*, Itali *Risciaquare.* *Recentare* dixit Gn. Mutius apud Agellium lib. 15. c. 25. unde Itali *resentare* acceperunt, pro *vas aqua eluere.* Vox formata ex Gallico *chinse*, de qua in voce *camisile*, quod lineum tenue significat, quod non lixivio; sed aqua duntaxat munda eluitur.

RECINIUM, pro *ratiocinium*, in Concilio Oxoniensi an. 1222. c. 7. nisi ita legendum sit, quod volunt viri docti: *Videlicet ut non sint Senescalli aut ballivi talium administrationum, occasione quarum laicis in reddendis recintis obligentur.* Vide *Recticinium.*

RECIPERE. Vide *Receptus*.

RECIPROCARE, Respondere. S. Eulogius lib. 2. Memorial. Sanctor. cap. 1. *Ad hæc prudens Sacerdos arabicè illos reciprocans, &c.* Idem cap. 5. *Cùm responsum cuidam amico se interroganti aptaret, eique reciprocationis schedam scriberet.* Vita S. Fructuosi Episcopi in prologo: *Ille autem óris nitore clarens, insignis industria, sophisticæ artis indeptus primitias, dogmata reciprocavit Romanorum.* Vide Festum.

RECITAMEN, pro *Recitatio*, in Præfat. Concilii Engelenhemensis an. 948.

RECLA, Liciatorium. Glossarium Gr. Lat. MS. ἀντίον, ἔνθα ὑφαίνουσιν αἱ γυναῖκες. *Insulam, Recla tela.* In edito est *insublum*, tantum. In Notis Tyronis p. 159. occurrit vox *Sororeclatum*.

RECLAMARE, *Reclamatoria*. Vide *Clamare*.

RECLARARE, idem quod *Clarefacere, declarare*, notum facere, in Chartis aliquot Italicis apud Ughellum tom. 7. Ital. Sacr. p. 410. & alibi non semel.

RECLAVATUS, *Resartus*. Historia Cœnobii Viconiensis cap. 9. *Erat verò tanta vilitas in vestibus, ut tunicis oties reclavatis plerique vestirentur.*

RECLAUSUS, dictus Carolus Simplex Rex Fr. quod diu in carcere detentus fuerit, in Charta an. 937. quæ sic clauditur: *Actum Blandiniensi cœnobio, regnante Ludovico filio Regis Karoli Reclausi*, apud Miræum in Notitia Ecclesiarum Belgii pag. 97.

RECLINATORIUM, ἀνακλιντήριον. Papias: *Reclinatorium, fulcrum Capitis.* Alibi: *Fulchra, ornamenta lectorum, dicta, quòd in his fulcimur, id est sustinemur, vel quod thoros fulciant, sive caput, quæ Reclinatoria vulgus appellat.* Hugo à S. Victore in Speculo Ecclesiæ lib. 1. c. 1. *Reclinatoria contemplativos designant, in quibus Deus sine offensa requiescit.* Eadem habet Durandus lib. 1. Ration. c. 1. n. 30. Idem Hugo c. 7. *Plebs* (cùm cantatur Evangelium in Missa) *baculos hic deponit, reclinatoria relinquit, caput detegit, &c.*

Reclinatorium, Septum inferius, vel cancellus brevior inter Ciborii columnas, ubi communicabant Diaconi, Subdiaconi, & alii. Bernardus Mon. in Consuetud. Cluniac. MSS. c. 37. *Et postea stat inclinis inter reclinatorium, & dextrum cornu altaris, &c.* Infrà: *Unus autem de ministris tollit de armario scutellam, & allatam tenet cum linteolo super reclinatorium, quod est, quantum puto, propter hoc maximè factum inter duas Ciborii columnas, super quam Diaconus mittit patenam, in qua Domini corpus est divisum. Calicem quoque cum sanguine dat Subdiacono intrinsecus stanti inter reclinatorium & altare: qui tenebit eum reclinem, quam conjunctius poterit erga scutellam. Communicat primus Diaconus, & post eum alii.*

Reclinatorium, ferculum, vel discum, in Gloss. Arabico-Lat.

Reclinarium, pro *Reclinatorium*, lecti species, ἀνακλιντήριον, Plutarcho in Romulo: ἀνάκλιτος θρόνος, *Anacliterium* Spartiano in Vero, ubi Casaubonus. Sueno in Hist. Danica cap. 4. *Regem in reclinario dormientem clam excitavit.*

RECLUSI, *Reclusoria*. Vide *Inclusi*.

RECOGNATUS, *Filius patris*. Ita Gloss. Lat. MS. Reg. cod. 1013. & Isidori, & Papias.

RECOGNITIO, est literarum obligatio insinuata, sive de recordo, testimonium perhibens, debitorem sive recognitorem, creditori sive recognizato, debere talem pecuniæ summam. Cowellus lib. 3. Instit. Juris Angl. tit. 22. §. 4. Gallis *Reconnoissance*, Anglis *Cognisance*. Charta Normannica apud Radulfum de Diceto an. 1190. *Nulla fiet recognitio in foro seculari, super possessione, quam viri religiosi, vel quæcunque Ecclesiasticæ personæ 20. annis vel ampliùs possederint. Similiter nulla fiet recognitio, si carta vel alio modo eleemosynatam esse possessionem probare poterint; sed ad Ecclesiasticos judices remittentur.* Vetus Inquesta in Regesto Philippi Aug. Herouvalliano fol. 130. *Habebat & dominus Vernonis omnia alia placita & justitias, excepto placito ensis, & exceptis recognitionibus.* Charta Communiæ Rotomagensis an. 1207. *Et habeant etiam placita de hereditatibus & catallis suis & conventionibus factis Rotomagi, & infra banleugam, salvis curiis dominorum, qui ibi terras habuerint: qui domini habent curias hominum suorum in villis tenendas usque ad recognitionem.*

RECOGNITORES, apud Forenses Anglos, dicuntur viri *Sacramentales*, seu *Juratores*, quibus recognoscenda & disquirenda rei veritas Assisis demandatur: vulgò etiam *juratores* dicti.

RECOLLIGERE, quòmodo *Recueillir* nos dicimus, Hæreditatem recolligere, *Recueillir une succession*, in Lege Longob. lib. 2. tit. 15. §. 3. 5. *Filiam ad se recolligere*, eod. lib. tit. 12. §. 2. *Recueillir sa fille en sa maison. Pignus recolligere*, recipere, eodem lib. tit. 21. §. 24. 25. 26. *Recolligere* agrum, in Charta Alamannica Goldasti 42. Unde nostris *Recolte*, pro messe.

Recolligi dicuntur servi, qui fugam ineunt, aut latitant, apud Gregorium M. lib. 8. Epist. 4. lib. 10. Epist. 40. Jacobus I. Rex Aragon. in Foris Cæsar-Augustæ an. 1325. lib. 1. Foror. Aragon. f. 11. v. *Que si alguno se recollira en Eglesia, o palacio d'Infancion, o en otros privilegiados lugares, &c.*

Recolligere, Excipere hospitio, vel alio modo. Joannes VIII. PP. Epist. 107. *Mihi tempus & locum denuntiate, quo occurrere debeatis ad nos recolligendum.* Adde Epist. 216.

RECOMMENDATI. Vide *Commendati*.

RECOMPENSA, Remuneratio, Gall. *Recompense*, apud Philippum Eystetensem Episcop. in Vita S. Willibaldi cap. 7. & in Speculo Saxonico lib. 1. art. 65. §. 3.

RECONCILIARI dicebantur Pœnitentes, cùm indicta pœnitentiæ tempora adimpleverant: fiebatque ejusmodi reconciliatio *manus impositione*, quæ *reconciliatoria* dicitur in Concilio Arausicano can. 3. & Arelat. II. c. 28. Concilium Carthagin. IV. c. 76. *Accipiat pœnitentiam, &, si citò creditur moriturus, reconcilietur per manus impositionem, & infundatur ori ejus Eucharistia.* Quo loco Reconciliationem pro Eucharistiæ sumptione interpretantur viri docti, licèt alii pro absolutione, ut loquimur, sumi hoc loco velint, ex dicto cap. 3. & 11. Concilii Arausicani; & Epist. 91. Leonis I. PP. Concilium Toletanum XI. cap. 12. *Si mortis urget periculum, pœnitentia per manus impositionem accepta, statim ei reconciliatio adhibenda est.* Vigilius PP. Epist. 2. *Quorum tamen reconciliatio, non per illam impositionem manus, quæ per invocationem Spiritus sancti fit, operatur: sed per illam, quâ pœnitentiæ fructus acquiritur, & sanctæ communionis restitutio perficitur.* Vide Capitul. Aquisgran. an. 789. c. 33. Acta Episcopor. Cenoman. pag. 293. *Ita ut nec chrisma juxta morem Ecclesiasticum infra civitatem conficere, nec pœnitentium reconciliationes agere valuissemus.* *Absolutissimam reconciliationem* appellari fatendum tamen illam videri, quâ præter manus impositionem, sumptione divinæ Eucharistiæ quis absolvitur, in Concilio Vasensi cap. 2.

Hanc autem manus impositionem quarta feria in capite jejunii accipiebant pœnitentes, quò vacarent solummodo pœnitentiæ, & divinis officiis, ut est in Concilio Meldensi an. 845. c. 76. & in Canonibus Saxonicis Edgari Regis de Modo imponendi pœnitentiam c. 3. Pœnitentiale MS. Thuanum, quod nuper editum est sub nomine Theodori à viro doctissimo: *In capite Quadragesimæ*

gesima omnes pœnitentes, qui publicam suscipiunt, aut susceperunt pœnitentiam, ante fores Ecclesiæ se repræsentent Episcopo civitatis, sacco induti, nudis pedibus, vultibus in terra prostratis, reos se esse ipso habitu & vultu proclamantes. Ibi adesse debent Decani, vel Archipresbyteri Parochiarum, i. Presbyteri pœnitentium, qui eorum conversationem diligenter inspicere debent, & secundum modum culpæ pœnitentiam per præfixos gradus injungunt. Post hæc in Ecclesiam Episcopus reos inducat, & cum omni clero 7. Pœnitentiales Psalmos in terra prostratus cum lacrymis pro eorum absolutione decantet. Tunc resurgens ab oratione, juxta quod Canones jubent, manus eis imponat, aquam benedictam super eos spargat, priùs cinerem mittat, deinde cilicio capita eorum cooperiat, & cum gemitu & crebris suspiriis eis denuntiet, quod sicut Adam projectus est de paradiso, ita & ipsi ab Ecclesia pro peccatis abjiciuntur. Post hæc jubeat ministros, ut eos extra januas Ecclesiæ expellant. Clerus verò prosequatur eos cum Responsorio: In sudore vultus tui &c. ut videntes sanctam Ecclesiam pro facinoribus suis tremefactam atque commotam non parvipendant pœnitentiam. In sacra autem Domini Cœna, rursus ab eorum decanis & eorum Presbyteris Ecclesiæ liminibus repræsententur. Idem Pœnitentiale cap. 14. *Romani reconciliant hominem intra absidem: Græci nolunt. Reconciliatio pœnitentium in Cœna Domini tantùm est ab Episcopo consummata pœnitentia.*

Hoc tum die non jam reconciliabantur; sed absolutionem accipiebant pœnitentes publicè in Missa ab Episcopo, quod Presbyteris non licebat, ut est in can. 7. Concilii Hispal. II. in Ticinensi an. 850. c. 7. Wormatiensi an. 868. cap. 8. &c. Ita etiam Rabanus Maur. lib. 2. de Institut. Cleric. cap. 30. Honorius Augustod. lib. 3. cap. 76. 77. 78. 79. Rupertus lib. 5. de Divin. Offic. cap. 19. Canones Saxon. de Modo impon. pœnitentiam cap. 4. Abbo Monach. serm. 4. Atto Episc. in Capitul. cap. 90. Durandus lib. 6. cap. 73. &c. Orationes verò quæ hac die *ad reconciliandos Pœnitentes* recitabantur ab Episcopo, describuntur in libro Sacramentorum Gregorii M. pag. 226. edit. Menardi, & in Ordine Romano, quas, *Ordinem reconciliandi* vocat Hincmarus in Capitulis ad Presbyteros parochiæ suæ cap. 4. Sic autem Ordo reconciliandi pœnitentes describitur in Ordinario MS. Ecclesiæ Rotomagensis: *Finita Nona, Archiepiscopus, vel ejus Vicarius indutus alba, cum Diacono & Subdiacono indutis albis, cum Cantore, processione ordinata ad Occidentales portas Ecclesiæ ad reconciliandos pœnitentes pergat, & eo sedente juxta januas, Diaconus legat hanc lectionem: Adest tempus, ô venerabilis Pontifex. Finita lectione, Archiepiscopus, vel ejus Vicarius, se erigat, & dicat: Venite. Diaconus ex parte pœnitentium dicat: Flectamus genua: Levate. Et tribus vicibus hoc dicatur. Ad finem dicatur tota Antiphona: Venite, Venite, Venite filii. Chorus finiat, & dicatur Psalmus: Benedicamus Dominum, & ad quemlibet versum repetatur: Venite, Venite. Tunc Archiepiscopus, vel ejus Vicarius, Pœnitentes intromittat in Ecclesiam cum baculo, & reconciliati ardentes candelas ad altare deferant, alii autem non: Et Archiepiscopus, vel ejus Vicarius, manum suam ponat super capita singulorum, dans pacis osculum, & dicens: Pax tecum. His ita peractis, ad chorum redeant, & sermonem ad populum faciat. Quo finito, Pœnitentes prostrato absolvat. Primò dicantur 7. Psalmi à: Ne reminiscaris, Psal. Domine ne in furore &c. Kyrie eleison, Pater noster. Salvos fac. Vers. Mitte eis auxil. Vers. Domine exaudi, or. Dominus vobiscum, & cum Spiritu tuo. Orat. Monstra Domine quæsumus iis famulis &c. Alia Orat. Deus misericors. Alia Oratio. Absolutionem & remissionem. Iis ita peractis processio procedat ad ignem benedicendum, &c.* Idem habent alii pœnitentiales apud Morinum post libros de Pœnitentia pag. 47. & seqq.

Pœnitentes porrò ab alio reconciliari non poterant, quàm ab eo, à quo indicta fuerat pœnitentia. Sed & inconsulto Episcopo Presbyter excommunicatos, vel publicè pœnitentes, reconciliare non potest, nisi ultima cogat necessitas, inquit Hugo à S. Victore lib. 1. de Observ. Eccles. cap. 24. Adde Capitul. Attonis Episc. c. 90. Vide Concilium Taurinense cap. 5. Nicolaum I. PP. in Resp. ad Consulta Bulgar. c. 35. Concilium Cabilonense II. cap. 25. Capitul. 2. incerti anni cap. 12. Reginonem lib. 2. de Eccles. discipl. cap. 414. Burchardum lib. 11. cap. 8. &c.

Adducebantur autem pœnitentes ad Episcopos à propriis Sacerdotibus, qui de peracta ab iis pœnitentia testimonium dabant. Riculfus Suessionensis Episcopus cap. 9. *Videant quoque, ne---pro pretio, aut pro familiaritate, vel propinquitate, pœnitentes ante tempus ad reconciliationem adducant, & eis pro reconciliatione testimonium dederint, &c.*

Reconciliationes, inter Ecclesiarum obventiones recensentur in Charta Galonis Episcopi Parisiensis an. 1107. in Hist. Priorat. S. Martini: *Et ne res Ecclesiastica à nostra manu omnino videatur esse alienata, Synodos, circadas, reconciliationes, curam animarum parochianis Presbyteris à nobis commissam, in supradictis Ecclesiis retinemus.*

Reconciliare se dicitur servus, qui pretio dato libertatem impetrat, in Charta veteri apud Joachimum Vadian. de Monaster. German. pag. 83.

Reconciliari Ecclesia dicitur, cùm scelere aliquo violata ac polluta est, vel à Paganis, aut Hæreticis obtenta, rursum ab Episcopo consecratur, & aqua benedicta aspergitur. Charta Rainoldi Archiepisc. Remensis apud Locrium in Chron. Bel. an. 1129. *Si autem Ecclesiam ipsam S. Martini violatam esse contigerit, tibi---concedimus, ut accepta ab Episcopo Atrebatensi aqua reconciliationis, eadem Ecclesia tam à te, quàm à tuis successoribus reconcilietur.* Ordericus Vital. lib. 12. *Aquam accepta stola benedixit, & Ecclesiam, quam contaminaverat---reconciliavit.* Matthæus Westmonast. an. 1015. *Ecclesia reconciliata & reædificata est.* Galbertus in Vita Caroli Comitis Flandr. n. 120. *Quoniam reconciliari sibi Deus dignatus est Ecclesiam illam.* Vincentius Belvac. lib. 32. c. 98. *Locum, in quo erat Mahomeria reconciliavit Legatus, &c.* Charta Gaufredi Episcopi Parisiensis an. 1093. *Synodum verò & circadas cum debita subjectione, & curam animarum, parochiano presbytero à nobis commissam, & Ecclesiæ reconciliationem, imo debitæ subjectionis & justitiæ obedientiam in eo retinemus.* Alia Hugonis Episcopi Autisiodor. ex Tab. Monast. Farensis: *Sacerdos Farensis Monasterii populum recturus, de manu Meldensis Episcopi curam totius parochiæ tam Clericorum quàm Laïcorum suscipiet: chrisma quoque & aquam reconciliationis Ecclesiarum, si violatæ fuerint, ab Ecclesia Meldensi requiret.* Vide Diurnum Romanum cap. 5. tit. 14. Decretal. Gregor. IX. lib. 3. tit. 40. c. 4. 7. 9. 10. S. Anselmum lib. 3. Epist. 158. Fulbertum Carnot. Epist. 61. 72. 93. Matth. Paris an. 1152. Chronicon Nangii an. 1249. &c. De ejusmodi Ecclesiarum reconciliationibus agunt Ordo Romanus cap. *de Reconciliatione violatæ Ecclesiæ*, Honorius Augustod. lib. 1. Gemmæ animæ cap. 170. & Durandus lib. 1. Ration. cap. 6. n. 38.

RECONCILITAS. Vide *Concilitas*.

RECORDARI, Prælegere; vox in puerorum scholis crebra, *Recorder*. In Statutis antiquis Cartusiens. lib. 1. part. cap. 35. inscribitur *de recordatione & ordine legendi & cantandi in officio 12. vel 13. lectionum.* Deinde: *In Sabbatis & in vigiliis festorum 12. lectionum, & in vigilia Cœnæ Domini in claustro pro recordatione convenimus: & tunc non moramur in Ecclesia; sed sumus circa libros in claustro.* Infrà: *Ad recordationem lectiones attentè & sine strepitu audimus, & cum incipit recordatio, claudimus & deponimus libros alios, quos tenemus,*

nec

nec resumimus, donec recordatio sit finita. Et §.10. *Dominicis & festis Capituli, loco lectionis, recordamur in claustro sermonem vel homiliam, si crastino legi debeat.* ——— *& sciendum, quòd ille, qui recordationem facit, nunquam suam, vel alterius lectionem recordatur in conventu.* Adde Guigonem in Statutis ejusdem Ord. c.9. §.3. Statuta antiqua ejusdem Ord. 1. parte cap. 4. §. 9. cap. 12. §. 1. cap. 13. §. 12. 15. 22. cap. 14. §. 16. cap. 45. §. 20. part. 2. cap. 6. §. 5. Adde Amalarium lib. 4. cap. 48.

RECORDIUM, pro *Recordatio. Beneficiorum recordia*, apud Thwroczium in Ladislao cap. 29.

RECORDUM, propriè dicitur Inquisitio juridica per testes de re aliqua dubia, quod qui in ea audiuntur testes, dicant se *recordari* eorum, de quibus inquirentur. Chronicon Farfense, de testibus: *Quorum primus ait: Ego scio & bene memoror, quoniam tempore Longobardorum &c.* ——— *& recordor ibi Præpositos &c.* Atque ita *Record* usurpatur in Consuet. Normann. art. 386. & 387. *Au record de mariage, qui se fait pour la connoissance du douaire, les parens & amis, qui ont esté presens audit mariage y sont recus, & ne peuvent estre reprochez. En ce record, ce que la plus grande partie recordera, est tenu pour prouvé, pourveu qu'ils parlent de certain.* Vide Fletam lib. 2. cap. 53. §. 3. lib. 5. cap. 22. §. 10. & *Raguellum*.

Recordationum varias species recensent Jura & Consuetudines Normanniæ cap. 103. & seqq. *Recordatio est rei facta ad memoriam reducta series, & in curia enarrata. Quædam verò recordationes sunt Curiæ regiæ, quædam Scaccarii, quædam Assisiæ, quædam duelli, quædam visionis, quædam pasnagii, alia maritagii.*

Recordatio autem Curiæ regiæ, est recordatio eorum, quæ fiunt coram Domino Rege: quæcunque enim coram ipso fiunt se altero, à quocunque & jure constituto, habent recordationem: & hanc potest facere se altero. Et si ipse non velit recordari, per tres alios recordatores faciet recordari, & ejus persona nec ad hanc, nec ad aliam actionem potest saonnari, (Gall. *estre reprochée.*) *Quæcunque enim coram ipso facta sunt in jure, statim debent habere robur perpetuæ firmitatis.*

Recordatio Scacarii habet fieri ad minus per septem personas fide dignas, &c.

Recordatio assisæ, eodem modo debet fieri: hoc tamen apposito, quod Recordatio Scacarii, in scacario:

Recordatio assisæ in assisa debet teneri.

Recordatio duelli per septem recordatores & servientes juratos habet fieri, in cujuscunque curia teneatur.

Recordatio visionis habet fieri per quatuor Milites recordatores, & servientem, & octo legales homines, præstito à singulis sacramento, &c.

Recordatio pasnagii eodem modo facienda est, &c. Denique.

Recordatio matrimonii est eorum, qui ad contractum matrimonii præsentes fuerunt, & est ad minus septem testium juratorum, &c. Adde cap. 133. Rursum c. 123.

Recordatio in Laïcali Curia dicitur quædam lex, à Principibus instituta, & à subditis generaliter observata, recitans per expressum testimonium Recordatorum ea, quæ placitando in Curia dicta fuerunt, sive facta, vel quæ pronuntiata fuerunt, ut serventur. Quædam enim fiunt in Curia placitando, quædam pronuntiando. Placitando autem fiunt quæcunque motæ querelæ occasione deducuntur. Denunciando autem fiunt venditiones, attornationes, & hujusmodi, quæ fiunt in Curia, ut ejus recordationis retineant fulcimentum. Recordatores autem dicuntur omnes personæ in Curia assistentes, per quas Curiæ recordatio valeat celebrari, ut Princeps Normanniæ, Archiepiscopi, & omnes personæ dignitatem seu personatum habentes in Ecclesia Cathedrali, Abbates, & etiam Priores Conventuales, Comites, Barones, & omnes Milites, & omnes Principes Justitiarii, Vicecomites, & etiam Spadæ servientes, & magnæ famæ homines, quos vita meritum & prudentia fecerit fidedignos. Hujusmodi autem personæ omnes ad recordationem sunt admittendæ, nisi fama ipsa contra ipsos laboraverit evidenter. Jurare autem tenentur Recordatores, maximè illi, qui nondum Principi fecerunt sacramentum, quod rei eis tractatæ veritatem recordabuntur, nec addent aliquid, vel emittent aliud, quàm quod memoria renovabit. Sunt itaque recordamenta eorum, quæ fiunt in Curia ad requisitionem unius partis adversæ, altera sustinente, expressa recitatione per eos recordatores, qui præsentes ad hoc, super quo recordatio requiratur, affuerunt. Unde notandum est, quod nullus potest ad recordamentum vocari, nisi qui præsens fuerit ad hoc, de quo dicitur recordatio celebrari, & quod una ab una partium petatur, & ab altera sustineatur. Notandum etiam est, quod pars, contra quam recordamentum petitur, aut illud sustinebit, aut opponet rationem, quare sustinere illud non debeat, vel querela adversæ parti remanebit.

Recordum præterea significat actum Curiæ ita authenticum, ut probationem contrarii non admittat. Hoc autem talis Curiæ actum esse debet, quæ *Curia de Recordo*, appellatur, cujusmodi sunt regia illa tribunalia apud Westmonasterium, & alia aliquot. Ita Covvellus. Proinde *Recordum* est *diffinitiva sententia*: atque sic definitur à Skenæo ad Regiam Majestatem lib. 3. cap. 24. §. 6. ubi *recordum* & *judicium* synonyma sunt: nam etsi *recordum* dicatur judicium supremum, & sententia diffinitiva, à qua scilicet non appellatur, quod supremi Dominii jus est: habent tamen inferiores Curiæ jus recordi, vel ex gratia & beneficio Principis, vel ex consensu partium litigantium, ut est in Regiam Majest. lib. 3. cap. 23. §. 1. & 3. Quæ quidem Curiæ *Recordationem tenere* dicuntur, in Charta Communiæ Rotomagensis an. 1207. *Recordationem quoque tenebunt de iis, quæ facta fuerint inter eos, salvo nobis Placito ensis. Assisiæ, quæ habent recordationem*, in Charta an. 1218. tom. 6. Spicilegii Acheriani pag. 472. *Cour de record*, apud Littletonem sect. 175. De *Recordo* plura diximus ad Statuta S. Ludovici lib. 1. cap. 40.

Deinde, ut est in Regiam Majest. lib. 3 cap. 23. §. 5: *Recordum habent in Curia Regis minores Curiæ, de his, quæ in eis facta sunt: quod contingit, quando aliquis Baro habet aliquam causam in Curia sua, unde dubitatio rationabilis oriatur, ita quod Curia sua eam causam determinare non sufficit: tunc enim potest Dominus ipse Curiam Domini Regis, ita quod de dubitatione ipsa consilium & assensum Curiæ D. Regis habeat, quid inde de jure fieri debeat.* Est igitur hoc casu, inquit idem Skenæus, *Recordum Curiæ*, relatio, seu repetitio litis, vel processus deducti in inferiore Curia, facta in Curia superiore.

A *Recordis* verò inferiorum Curiarum non appellabatur, sed *falsari* debebat judicium, uti in voce *Falsare judicium* docuimus. Unde Philippus Bellomanerius cap. 62. ait: *En recort n'a point d'appel.*

Recordare suas summonitiones, in Regiam Majest. lib. 1. cap. 6. §. 4. coram judicibus scilicet, à quibus approbantur.

Recordator, Recordorum custos, Covvello.

RECORDAMENTUM, *Monimentum*, in Glossis Isonis Mag.

RECORPORARE, *Recorporativa curatio.* Matth. Silvaticus: *Recorporativa medicina est, inspissativa, quæ carnem & cutem densat, confortatque membrum, & temperat complexionem, Gr.* μετασυγκριτική. Cælius Aurelianus Siccensis lib. 2. Chronion cap. 1. *Recorporativam curationem, quam Græci Metasyncriticam vocant, utilem approbamus in passione constitutis.* Idem cap. 7. *Adhibendæ cucurbitæ recorporativæ, quas Græci Metasyncriticas vocant.* Lib. 3. cap. 2. *Curatione utemur, quam recorporativam dicere poterimus, à Græcis Metasyncriticam appellatam. Recorporatio* apud eundem in præfat. lib. 2.

lib. 2. & alibi non ſemel. Alexander Jatroſophiſta lib. 2. Paſſion. *Neceſſe eſt ergo unum ex tribus agi, aut evacuari humores, aut temperari, aut recorporari.* Ubi Gloſſa ſuperlinearis habet *expelli.* Eſt autem μελασύγκρισις exiguorum meatuum in naturalem ſtatum mutatio: cùm enim Methodici exiſtimarent, ex corpuſculis & mentibus corpora noſtra conſtare, & in exiguorum meatuum ſymmetria ſanitatem, in ametria morbos conſtituerent, reditum ad priſtinam meatuum ſymmetriam μετασύγκρισιν appellabant, quia miſceri ſecernique corpora volebant: medicamenta verò, quæ id præſtarent, μελασυγκριτικὰ, Latini *recorporativa.* Vocem *Recorporare* uſurpat Tertullianus lib. de Anima, & lib. de Reſurrect. carn.

RECOUARE. Matth. Weſtmon. an. 1216. *Iſtæ ſunt terra, quas Rex Joannes amiſit,——qui nihil horum recouavit uſque ad diem mortis ſuæ.* Sic utraque editio. Malim *recouravit*, id eſt, recuperavit, à Gallico *Recouvrer.*

RECREANTUS, *Recreantia.* Vide *Recreditus.*

RECREATIO, Animi relaxatio. Statuta Ord. Præmonſtr. diſt. 1. c. 19. de Minutis: *Poſt refectionem, ubi Priori viſum fuerit, commune habebunt colloquium, & ad arbitrium regentis conventum, per tres dies minutionis recreatio fiat eiſdem, &c.*

RECREDERE ſe dicebantur ſervi, qui cùm ſe ſervos denegarent, perſpecta tandem veritate ultro obnoxiæ conditionis ſe eſſe profitebantur. Formulæ veteres apud Bignonium p. 196. 1. edit. *Et ipſe homo in præſenti pro colono ad caſam ſancti illius——recognovit & recredidit.* Vetus Notitia apud Sirmond. *Cognoſcenteſque rei veritatem, atque comprobationem, ſtatim ſe recrediderunt.* Tabularium S. Remigii Remenſis, de ſervis, qui ingenuos ſe aſſerebant. *Miſſi autem interrogaverunt, ſi teſtes contra eos verum dicebant. Ipſi autem videntes cognoſcenteſque rei veritatem atque comprobationem, ſtatim ſe recrediderunt, & per judicium Scabinorum, quorum hæc ſunt nomina,——revvadiaverunt, ſervitium multis diebus injuſtè retentum & neglectum.* Vetus Notitia an. 868. apud Perardum in Burgundicis: *Sed ille Dodo minimè denegavit, & ad pedes ipſius Moyſe jactavit, atque recredidit, quod ſervus erat Domno Karolo Rege de jam dicta villa.* Hac etiam notione vocem hanc uſurpare videntur Annales Francor. Bertiniani an. 787. *Taſſilo venit per ſemetipſum, tradens ſe in manus Domni Regis Caroli in vaſſaticum, & recedidit ſe, in omnibus ſe peccaſſe, & mala egiſſe, denuo renovans ſacramenta.*

Recredere etiam uſurpatur non tam pro *reddere*, quod eſt rem præcisè reſtituere, quàm pro dare plegium eam reſtituendi, ſi *ita videatur judici.* Gervaſius Abbas Præmonſtrat. Epiſt. 31. *Scitis enim, quòd ſecundum Conſuetudines Gallicanas, à quibus ratio non diſcordat, qui alienum capit, & requiſitus, vel non, non reddit præcisè, vel per plegium non recredit, manifeſtiſſimus prædo, & ferè deterior Ruptario reputatur.* Ex quibus licet percipere, cur Scriptores voces has ita conjungant, *reddere vel recredere*: is enim *reddit* qui rem reſtituit: *recredit*, qui dato vade ſpondet eam ſe redditurum. Ivo Carnot. Epiſt. 275. *Reddet aut recredet Comitem Nivernenſem.* Gaufridus Vindocin. lib. 2. Epiſt. 30. *Carnotenſis Eccleſia boves & oves, vel quæcunque Eccleſiarum præda ſi caperentur, reddi aut recredi faciebat.* Concilium Copriniacenſe an. 1262. c. 1. *Capta, rapia, invaſa,——ſolvantur vel recredantur.* Charta Philippi Regis Franciæ an. 1206. ex Tabulario Eccleſiæ Carnotenſis n. 39. *Præpoſitus Comitis emendabit nobis hoc, quòd ipſe noluit mulierem reddere vel recredere, vel ſufficientem rationem oſtendere, quare eam cepiſſet. Sans rendre & ſans recroire*, in Stabilim. S. Ludov. lib. 2. c. 7. & in Statuto Philippi Pulchri an. 1303. *Recroire & eslargir criminels*, in Conſuet. Hannonienſi cap. 11. Adde Conſuet. Inſulenſem art. 116. & Burbonienſem art. 103.

Recredentia, vox practicorum noſtrorum, *Recreance*: in integrum reſtitutio, miſſio in poſſeſſionem, quæ alicui jure debetur, adeo ut res ipſa ei dato vade reddatur & reſtituatur, interim maximè, dum lis intentata finiatur. Statutum Philippi Pulchri pro reformatione regni cap. 14. *Et ſi contingeret, quòd emergeret quæſtio, eò quòd ſcilicet gentes noſtræ requirerent aliquem tanquam burgeſium noſtrum, quem aliquis Prælatus vel Baro, aut quivis alius nobis ſubjectus, dicerent eſſe hominem aut juſtitiabilem ſuum,——negantes ipſum eſſe burgeſium noſtrum, recredentia fit ſuper ea, per eum, qui illum tenet, ſi ita ſit, quod in caſu recredentiæ teneatur.* Scribit Bellomanerius MS. cap. 58. *Qu'il n' appartient qu'aux Barons à ordonner recreance en fait de gages de batailles, & ſi le Seigneur inferieur avoit donné recreance, & l' appellé ſe fut ſauvé, il perdroit ſa juſtice, & ne ſervoit de rien qu'il eut recen pleiges, car li pleiges ne peut pas recevoir mort par lor pleigerie.* Vide Concil. Nannetenſe an. 1264. c. 9.

Recredere ſe præterea dicebatur, qui in duello ſeu monomachia à judice indicta victum ſe profitebatur, & hoſti ſe ſe *reddebat*, quæ vis eſt vocis *recredere.* Baldricus Noviomenſis lib. 3. cap. 57. *Campum contra eum accepit, unde ſe recredidit, & legaliter fiet, dum ſuum adjudicatus perdidit, &c.* Ejuſmodi autem qui ſe ſe hoſti tradebant.

Recrediti vulgò, vel *Recreanti* appellati, qui quidem inter infames habebantur, adeo ut maximo probro haberetur objecta *Recrediti* contumelia. Charta Communiæ Ambianenſis an. 1209. *Qui juratum ſuum Recreditum, traditorem, Vuillot, id eſt Coup appellaverit, 20. ſol. perſolvet.* Apud Joannem Villaneum lib. 7. cap. 85. *Ricreduto & traditore.* Lib. 8. cap. 30. *E quaſi come gente ricreduta feciono à Genoveſi ogni patto, che vollono. Chevalier recreu*, pro ignavo, apud Joinvillam p. 38. Quod quidem probroſum adeo cenſuit vocabulum, ut illud deſcribere noluerit Ranulfus de Glanvilla lib. 2. cap. 7. *Eſt autem Magna Aſſiſa regale quoddam beneficium,—— quo vitæ hominum & ſtatus integritati tam ſalubriter conſulitur, ut in jure quod quis in libero tenemento poſſidet, retinendo duelli caſum declinare poſſunt homines ambiguum, ac per hoc contingit inſperatæ ac prematuræ mortis ultimum evadere ſupplicium, vel ſaltem perennis infamiæ opprobrium, illius infeſti & inverecundi verbi, quod in ore victi turpiter* (f. turpitudinis) *ſonat conſecutivum.* Verbum autem probroſum deſcripſit Bracton. lib. 3. tract. 2. cap. 34. §. 2. *Non ſufficit, quod appellatus cognoſcat fuiſſe ſocium ſuum vel latronem, vel aliquid ſimile ad recreantiam, niſi dicat verbum illud odioſum, quod recreantus ſit.* Quo loco Fleta lib. 1. cap. 38. §. 18. pro *recreantiam*, habet *recreantiſam.* Eſt igitur *Recreantus* idem quod *recreditus*, ex Gallico *Recreant*, pro *recreu.* In Aſſiſiis Hieroſolymitanis, qui in arenam deſcendebat duello dimicaturus, ita judicem alloquebatur: *Je ſuis preſt de le prouver de mon corps contre le ſien, & le rendrai mort, ou recreant en une oure dou jour, & veez ci mon gage, &c.* Eædem Aſſiſiæ cap. 190. *Se un home qui a ſic, qui ſoit connu à vil, recreant, coüart, ou que il ſoit boſſu, &c.* *Le Roman de Pariſe la Ducheſſe*, MS.

Quant il ſera demain tot adobez el prez,
Il ſe lairra cheoir à terre de ſon grez,
Recreant ſe fera, veiant tot le Barné.

Le Roman de Roncevaux MS.

Tant que l' aurai & mort & recreant.

Le Roman d' Amile & d' Ami MS.

Tant que li [illegible] en ſera recreans.

Le miroir de juſt[illegible] de Ælfredo Rege: *Il pendiſt Erkinvvald pur ceo, que il pendiſt Franklin, pur nul autre deſert, mais pur ceo, que il enſeigna à celui, que il vainquiſt per bataille mortelle à dire que la mœte de cravante.* Id eſt verbum *recreant.* Statuta MSS. Caroli I. Regis Siciliæ cap. 136. ubi de Campionibus: *Ou ſe il ſe peut mieux defendre, ou qu'il ne deuſt avoir mis avant tantoſt la vois de Recreant.*

Est igitur *estre recreant* idem, quod dimicando *deficere*. Ditmarus lib. 3. de quodam duello: *Vulneratusque in cervicem hic Waldo, ardentiùs insequitur hostem, percutiensque ictu valido caput, prostravit eundem. Interrogatus autem Gero Comes ab eodem, si plus potuisset pugnare, coactus est, quod jam defecisset, profiteri.——Tunc Gero jussus decreto judicum ac voce Imperatoris à carnifice quodam decollari.* Atque inde *Equos recreatos* dixit Fleta lib. 2. cap. 2. lassos, fatigatos, quos Villiomarus, seu Josephus Scaliger in Titium lib. 8. cap. 20. *recreditos* appellavit, *quasi*, inquit, *recruduerint*, qua in re falli virum doctissimum ex præallatis satis constat. Christina Pisana in præfat. ad lib. *le Tresor de la Cité des Dames*: *Non mie à toi appartient estre au nombre d'iceulx qui en la voie & au chemin sont trouvez recreans.* Infrà: *Or sus baille ta main, dresse roy, & plus ne soies accrouppie ne souillée en la pouldriere de recreantise.* Joan. Molinetus fol. 57. v.

Resveillez-vous sans estre recrandis.

Vide Columberium in Theatro honoris tom. 1. p. 110. & Notas nostras ad Joinvillam, & ad Stabilimenta S. Ludovici.

Recreduta, idem quod *Recredentia*. Charta an. 1180. apud Georgium Pilonum in Hist. Bellunensi p. 9?. v. *Et non debeant jam dictæ personæ pacem, nec trevam, nec vverram, nec recredutam sine commune Conegliani facere.* Alia an. 1220. in eadem Hist. Bellunensi pag. 111. v. *Et non facient pacem vel treugam, seu veram, recredutam inimicis civitatis Tarvisii sine verbo Potestatis vel Consulum, &c.*

RECRIMINATIO, cùm litigatores idem crimen invicem intentant, Græcis, ἀντικατηγορία, nam apud Latinos *proprio caret nomine*, ait Fabius lib. 3. c. 12. Utuntur non semel practici.

RECTARE. Vide *Rectum*.

RECTICINIUM. Messianus Presbyter in Vita S. Cæsarii Arel. *Nam illud dulcissimum & sanctissimum recticinium, quis verbis unquam valebit explicare?* Mox: *Domine, quid tu dicis? quibus ille, Expectate, inquit, ad mensam multum dicendo lassastis, & huc usque non tacuistis, jam paululum reficite. Et adjecit: Bene dicitis; sed quia cœnam expedivimus reticinium* (sic) *facturi sumus, &c.* Aliud videtur à *recta cœna* Latinorum, quos ita *Cœnam lautam* appellasse observat Turnebus lib. 18. Adversar. cap. 11. hic enim *recticinium* videtur dici colloquium, quod post cœnam inter convivas peragitur.

RECTICINIUM. Eruditus Mabillonius *Recinium* edidit, ut sit merenda, & nostrum *reciner*, seu post meridiana refectio.

RECTITUDO, idem quod *Rectum*, jus, quod quis in rem aliquam habet. Consuetudo Lorriaci an. 1187. *Nullus cum aliquo placitabit, nisi causa rectitudinis exequendæ & recipiendæ.* Tabularium Flaviniacense an. 1002. *Prædicto Comiti fecerunt sacramentum, quod nullam aliquis præter Monachos S. Petri in Salvamento eodem haberet rectitudinem.*

Rectitudo, Jus, *Rectum*, quomodo quis *rectum facere* dicitur, cum juri stat. Chronicon Mauriniacense lib. 2. p. 363. *Rursus ad rectitudinem Monachi revocantur, & quod aliquibus novum fuit, quatenus ad caput causæ rediretur, judicatum est.* Simeon Dunelmensis de Gestis Regum Anglor. an. 1093. *Insuper etiam illum, & secundum judicium tantum bonorum suorum in Curia sua rectitudinem ei faceret, constringere voluit.* Ordericus Vitalis lib. 8. *Tene rectitudinem nobis, & nos tibi obtemperabimus jussis.* Eodem lib. *De contumaci adolescente legitimam rectitudinem tenuit.* Lib. 9. *Nisi rectitudinem eis feceri mus.* Adde lib. 11. p. 806. 818. lib. 12. p. 860. 863. 867. S. Anselmum lib. 3. Epist. 24. Bromptonum p. 836. probat. Hist. Vergiacensis p. 43. &c.

Per denarium rectitudinem facere. Charta Berneri Decani Parisiensis, apud Hemeræum de Academia Paris. *Pro forefacto, quod de domo prædicta inscienter jusserat per denarium, quem in manu sua tenebat, rectitudinem ante ipsum altare fecit, &c.*

Rectitudo, Tributum, præstatio, Gallis *Droiture*. Charta an. 950. apud Meurissium in Episcopis Metensib. p. 137. *Una cum - vineis, silvis, pratis, pascuis, aquis, rectitudine pontis super fluvium Murt siti, aquarumque decursibus, &c.* Leges Edwardi Confess. c. 30. *Nec ob securitatem pacis adeptam detineant rectitudines, vel servitia dominorum suorum.* Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 6. *Si quis Dei rectitudines per vim deforciat, emendet, &c.* Et cap. 11. *Si quis Dei rectitudines per vim teneat, &c.* Statuta Davidis II. Regis Scotiæ cap. 12. §. 3. *Mercatores autem sive per terram, sive per aquam venientes, rectitudinem Regis, Regi per ministros suos plenariè reddant.*

RECTOR, *Rectores Ecclesiarum*, Prælati, Episcopi, Abbates, parochiarum Presbyteri, in Lege Longob. lib. 3. tit. 1. §. 42. tit. 10. §. 4. in Capitularib. Caroli M. lib. 3. tit. 75. &c. Maximè *Rector Ecclesiæ* dicitur, qui vulgò *Curio*, seu *Curatus*, ut in Charta Alaman. 43. apud Goldastum. Concilium Londin. an. 1237. *De residentia in Ecclesiis à Rectoribus facienda videtur nobis consulendum facto potiùs, quàm statuto.* Hinc *Rectoria*, dignitas Curionis, *vel Ecclesia parochialis.*

Rectores Apostolici patrimonii, dicti ii ex ordine Clericali, qui à summis Pontificibus subinde in Provincias & Regna mittebantur, qui S. Romanæ Ecclesiæ Patrimonium curarent, id est *massas & familias Ecclesiasticas*, de quibus agit Gregorius M. lib. 7. Ind. 2. Ep. 17. lib. 12. Epist. 12. 30. Census & *Denarios S. Petri* exigerent, & Romam transmitterent, apud eundem Gregorium M. lib. 2. Ind. 11. Epist. 32. lib. 5. Epist. 53. & aliis locis: quod fuit etiam *Defensorum* munus. Vide Gesta Innocentii III. PP. pag. 137. & Diurnum Romanum cap. 6. tit. 4. 5. 6.

Rector, Dignitas in Imperio CP. apud Luithpandum lib. 3. c. 7. Constantinum Porphyrogen. de Administr. Imper. p. 199. Scylitzem pag. 607. 781. Zonaram p. 48. &c. Vide Notas ad Alexiadem p. 233. & Glossar. med. Græcit. in ῥαίκτωρ.

RECTORATICUM, Munus & officium Rectoris urbis, apud Falconem Beneventanum in Chr. p. 190.

RECTORIUM, Carcer *Rectoris*, seu judicis. Joannes VIII. PP. Epist. 303. *Etiam & illas mulieres, quas nunc in sua mansione collectas detinet, in nostro Rectorio retinere jubemus usque ad nostram notitiam.*

RECTUM, Jus, Gallis *Droit*, Germanis & Belgis *Recht*, Danis *Roett*, Jus, quod quis in rem aliquam habet. Eadmerus lib. De Similitudin. S. Anselmi cap. 74. *Improbus placitator, licèt non habeat rectum, tamen propter improbitatem suam veniens ad placitum, hoc, quod est injustum, justum; &, quod est justum, vult ostendere injustum.* Tabular. Celsinianense: *Id circa cedimus—— & unum dimidium campum, & medium decimum de Codoin, & omne rectum & sinistrum, quod requirebamus in ea, &c.* Tabul. Abb. Belliloci n. 32. *Dono & absolvo illud rectum, sive illam rationem, quam in Ecclesia S. Steph. ---possideo.* Fleta lib. 6. c. 1. §. 1. *Quod in jure scripto jus appellatur, id in lege Angliæ Rectum esse dicitur.* Hinc variæ formulæ apud Practicos, & in veteribus Tabulis.

Rectum facere, Gallis, *Faire droit*, Juri stare. Charta an. 1176. in Tabulario Ecclesiæ Carnotensis n. 92. *Satisfactionem illam, quam jus vel rectum facere vulgariter appellant, Capitulo præstarent.* Vide Leges Edwardi Confess. cap. 18. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 49. Baldricum Noviomensem lib. 3. cap. 75. Vitam Lietberti Episcopi Camerac. cap. 54. veteres Chartas apud Beslium in Comitib. Pictav. p. 496. Marcam in Hist. Beneharnensi lib. 4. cap. 8. n. 1. *Plenarium rectum facere*, apud Ordericum Vitalem lib. 8. pag. 715. *Facere plenum rectum coram judice*, in Legibus Burgor. Scoticor. cap. 61. §. 1.

61. §. 1. *Plenarium jus facere*, ibidem §. 3. *Manu super altare imposita rectum facere*, in Chronico Besuensi pag. 682.

Stare ad rectum, pro *stare juri*, Practicis nostris, *Ester à droit*. Rogerus Hovedenus pag. 655. *Si plegios standi ad rectum invenire possunt.*

Esse ad rectum in Curia domini, eadem notione, in Legib. Henrici I. cap. 43. 55. &c.

Rectum domino suo vadiare, ibid. cap. 53. 81. *Per judicium recti vadimonium dare*, ibidem cap. 52.

Requirere de recto, In jus vocare, ibid. c. 43.

Ad rectum aliquem habere, in Legibus Edvvardi Confess. c. 20. & Henrici I. c. 8. 27. 41.

Rectum rogare, Adire judicem, & ab eo jus sibi fieri postulare. Leges Inæ Regis West Saxiæ cap. 9. *Si quis sibi rectum roget coram aliquo Schirmanno, vel alio judice, & habere non possit, &c.* Cap. 10. *Si quis vindicet, antequam sibi rectum postulet, &c.* Adde Leges Alvredi cap. 48. Leges ejusdem Alvredi & Godrini cap. 1.

De recto per bonos judices inquirere, in Legibus Henrici I. c. 82.

Rectum denegare, ibid. c. 83. *Vadium recti denegare*, cap. 52.

De recto per bonos testes inquirere, cap. 82.

Placita de recto, seu *de defectu recti*, in Regiam Majestatem lib. 3. cap. 20. Vide *Defectus*.

Rectare, Reum ad *rectum* faciendum submonere, in jus vocare. Charta Henrici III. Regis Angliæ apud Seldenum ad Eadmerum: *Quo judicio deducendi sunt illi, qui rectati sunt de latrocinio, murdro, incendio, & his similibus.* Rogerus Hovedenus pag. 655. *Si autem per appellationem rectati sint, &c.* Inquisitio Justitiariorum itinerantium apud Gervasium Dorobernensem an. 1170. *Et si forestarii vel ballivi eorum aliquem acceperint, vel attacaverint per vadium, vel rectaverint, & postea sine justitia per se relaxaverint.* Infrà: *Et omnes qui rectati fuerint de quocumque recto, &c.* Idem an. 1153. *Clerici rectati & accusati de quacumque re, &c.* Vide Leges Burgor. Scoticor. cap. 80. §. 1. Bractonum lib. 3. tract. de Corona cap. 1. §. 3. & alibi passim.

Retare, pro *Rectare*. Charta Philippi Aug. an. 1186. in M. Pastorali Ecclesiæ Parisiensis lib. 16. ch. 24. *Salvo honore suo in hoc, quod retari non poterat de murtro, neque de proditione, &c.* Occurrit præterea in Assisis Henrici II. Regis Angl. apud Clarendum, apud Hovedenum p. 783. Bractonum lib. 4. Tract. 5. c. 8. §. 1. in Fleta lib. 1. c. 26. §. 2. in Monastico Anglic. tom. 1. pag. 763. &c. Ita *Reter*, pro *Rectare* usurparunt nostri. Leges Willelmi Nothi vernaculæ an. 47. *Ne nuls ne laut sun hum de li partir, pusque il est reté.* Petrus de Fontanis in Consilio c. 5. §. 2. *Il ne m'est mie avis ke cil ki fist deus contremans, ou trois, ou quatre, & retés en est, ki se doie passer par un seul sacrement.* Le Roman du Renard MS.

> *De quanque Ysengrin l'a reté,*
> *Itel amande li fera.*

Le Roman de Gaydon MS.

> *Que soit mes Sires de traison retez.*

Ibidem:

> *Se vo voi hui de traïson reté,*
> *Je me ferai d'un coutel aceré,*
> *En la poitrine, ou en lonc ou en lé.*

Idem:

> *De vilonie ne fu onque reté.*

Le Roman de Parise la Duchesse MS.

> *Et la fautes a tos de traison reter.*

Philippus *Mouskes* in Hist. Francor. MS. in Philippo Aug.

> *Quant li Rois sot la verité,*
> *Que pour tolir son ireté,*
> *Vienent sor lui li faus reté, &c.*

Infrà:

> *Pour le Roi ki de tort res raité.*

Reptare, eadem notione, Hispanis *Reptar*, quod pronuntiatur ut *retar*, Accusare, in jus deferre: unde *Riepto*, accusatio, in Legibus Alfonsinis parte 7. tit. 3. l. 1. Usatici Barcinonenses MSS. c. 37. *Si quis in Curia à Seniore suo coram principe reptatus fuerit de bandia, debet se de illa expiare per judicium, &c.* Cap. 117. *Miles postquam fuerit a seniore suo de bauzia reptatus, non debet ei respondere de aliis querimoniis, donec à reptamento sit se expiatus, nisi senior ei dimiserit reptamentum.* Adde cap. 24. Rodericus Toletanus lib. 7. de Reb. Hispan. cap. 16. *Quod audiens Rex Fernandus doluit, reputans se delusum, & misit quendam Militem Comiti Amalarico, qui eum de infidelitate & perjurio appellaret, qui---nuncium, qui ad reptandum venerat, jocosè delusum sine responso alio remiserunt.* Charta Aldefonsi Regis Aragonum æræ 1153. apud Blancam: *Et illos infançones, qui habuerunt & tenuerunt honore de seniore, si fuerit reptato, non faciat directum, nisi in illa honore stando.* Vide *Excondicere*.

Arretare, idem quod *Retare*. Fortescutus de Laudibus Legum Angliæ cap. 36. *Arretati de crimine aliquo, qualitercumque magno & enormi, &c.* Hinc nostrum *Aréter*, pro *sistere, detinere, retinere*, quod ei, qui in jus appellatur, recedere non liceat, quousque *rectum fecerit* parti, à qua impeditur. Sed & fortè inde etiam vox *Arret*, pro judicio lato in eum, qui *arretatur*, seu in jus vocatur.

RECTURA, vox Agrimensorum. Vide Gloss. Rigaltii ad Gromaticos.

RECULA, *Recella, reicula, resculа*, Parva res, seu parvi momenti; *facultatuncula*. Charta Caroli Calvi apud Doubletum p. 802. *Hæ siquidem reculæ videntur esse sitæ in pago Vilcassino, &c.* Testamentum Bertichramni Episcop. Cenom. *Et reicola, quæ appellatur stirpiaco, cum vineolas & mancipia, quæ ibi esse noscuntur.* Infrà: *Reicola, quæ appellatur Fontanas, &c.* Rursum: *Reicolas illas, quas sancta Ecclesia,——per suum testamentum dedit.* Acta Episcopor. Cenoman. pag. 250. *Emit etiam in pago Carintensi aliquas reiculas, in villa, cujus vocabulum est &c.* Utuntur Apulejus lib. 4. Salvianus lib. 5. de Gubern. Dei, Priscianus lib. 3. partit. Donatus in vita Virgilii, Ivo Carnot. Epist. 91. 101. &c.

Recella. Glossarium Cambronense: *Recella, diminut. à Recula, recula autem à re.* Regula Magistri cap. 1. *Dum in proprio arbitrio quærunt habere cellas, arcellas, & recellas, ignorant quia perdunt suas animulas.*

Recellula. Lex Burgund. tit. 24. §. 6. *Nisi forsitan quod ex matris bonis, id est in recellulis vel ornamentis, &c.*

Rescula. Salvianus lib. 1. ad Ecclesiam Cathol. *Cur non bona fide datis à Deo utemur resculis?* Editiones aliæ habent *reculis*. Isidorus Pacensis Ep. C. æra 756. *Atque resculas pacificas Christianis ob vectigalia thesauris publicis inferenda instaurat.* Hinc emendandus Gregorius Turon. de Miracul. S. Martini cap. 29. de Chariberto Rege: *Ingestum est ejus auribus, locum quendam, quem Basilica S. Martini diuturno tempore retinebat, sisti suo juri, reddique debere,---qui accepto iniquo consilio, pueros velociter misit, qui remiculam illam in suo dominio subjugarent.* Ubi legendum indubiè *reiculam*. Adde Concilium Toletan. XVII. c. 8.

Rescella. Pelagius libello 10. n. 18. *Dedit ei aurum & nummos, & rescellas, & omne, quod in responso suo habebat.* Adde n. 76. Edictum Pistense Caroli C. cap. 24. *Quidam Comites nostri nos consuluerunt de illis francis hominibus, qui censum regium de suo capite; sed & de suis rescellis debebant, &c.* Lambertus in Vita S. Heriberti Archiep. Coloniensis n. 22. *Non desistit, dum male usurpatas distraheret rescellas.* Occurrit etiam in Statutis Ordinis S. Gil-

S Gilberti Sempringhamensis. Glossar. Cambronense *Rescellus, genus indumenti, id est pelles* interpretatur.

RECUPERARE, Convalescere, *Recouvrer sa santé.* Gesta Regum Franc. cap. 34. *Rex Chilpericus graviter ægrotavit: quo recuperante, filius ejus —— ægrotare cœpit.* Vetus Charta apud Beslium pag. 421. *Ad clausura facienda, & recuperanda cum deciderint, &c.* i. reparanda.

RECUPERATIO, JC. Anglis, est propriè evictio alicujus rei per judicium. Sed specialiter significat fictam quandam transactionem inter partes judicialiter factam, ad status intalliatos, remanentias, & reversiones tollendas excogitatam. Cowellus.

RECUPERATOR. Glossæ Gr. Lat. δικαςής, *Judex, Recuperator.* Aliàs *Recuperatores* appellantur, qui censum vel tributum per se ipsos exigunt, recuperant. Glossæ Basil. ἐξισωταὶ, ἀνάληψιν δι' ἑαυτῶν ποιούμενοι. Nos etiam dicimus, *ceux, qui recouvrent les deniers du Roy.*

RECURARE, Corrigere, quasi iterum curare. Utitur Sanctus Augustinus lib. de Quantitate animæ cap. 24.

RECURRERE, *Recursus*, voces monetariorum, de quarum vi sequentia excerpsimus ex adversariis Magni Peirescii. *Il y a cette difference entre recous & remede, que le recours est une permission de foiblage sur le poids de l'espéce: & le remede est une autre permission sur le poids de Marc. Et les dits remedes commencerent premierement par recours, & ont continué par remedes, permis ensemblement, jusques environ le temps de Charles VII. depuis lequel jusques à present l'on n'a uzé que du remede.* Datio ad firmam Monetæ Tolosanæ à Comite Alphonso an. 1265. *Juraverunt insuper, quòd ipsi per se vel alios non fondent, nec tribuchabunt, nec recurrent nostram monetam supradictam; sed tenebunt & adimplebunt bene & fideliter omnes conventiones, &c.*

RECURSUS. Tabularium S. Andreæ Viennensis: *Notum sit —— dedisse —— hoc est Cymiterium & totum decimum, & oblationes, & primitias, & pascua similiter donasse bestiis Monachorum in silvis & in plano, totum recursum in silva lignorum & pastionum porcorum in eadem silva sine lucro.*

Recursus, vox forensis, vulgò *retrait lignager.* Consuetudines Bellaici, ex Regesto Inculismensi Cameræ Computor. Paris. fol. 39. v. *De domibus aut rebus aliis — si habeant vendi, quocumque modo possideantur, si quis fuerit de genere venditoris, primò loco habeat recursum ad res illas, & poterit eas retinere, &c.*

REDA. Lex 5. Cod. Theod. de Curiosis: *Per singulas redas, id est, quas quadrigas & flagella appellant.* Ubi nescio, an non legendum *recas*: Nam apud Græcos recentiores ῥέκα, *flagellum* sonat, ut apud Anonymum in Porphyrog. num. 4. & in vita S. Nicolai Studitæ pag. 913. Vide Glossar. med. Græcit.

REDADOPTARE, Rursum adoptare, in L. 41. D. de Adopt.

RED-BANA. Vide *Ded-bana.*

REDDA. Vide *Feudum reddibile.*

REDDENTES. Ranfridus JC. qui vixit sub Friderico II. Imp. in Ordine Judicario, tit. de Villanis: *Sed quid dicemus hodie de villanis nostris, quorum quidam dicuntur Reddentes, quidam Angarii, quidam Parangarii. ---- Reddentes quidam sunt, qui nihil aliud faciunt domino, nisi quod reddunt, vel gallinas, vel spallas præsidii, vel porcum, vel agnum, vel libram ceræ, vel aliquid tale in Pascha Domini, vel in Nativitate. Hos reditus quidam præstant pro prædiis, quæ habent à dominis, ----- quidam præstant pro personis, etsi nulla prædia habeant à Domino, sicut vidimus in pluribus; hi nullum aliud servitium Domino faciunt.*

Alii sunt, quos *Rendeurs* nuncupat vetus Arestum anni 1321. vades, fidejussores. *Ce sont ceux, qui se sont establi pleges & principaux rendeurs pour Monsieur Jean Chastellain de Bergues.* i. obsides, *hostages.* Vide *Obses.*

REDDERE, Lectionem proferre, quomodo discipuli magistris suis à se lecta memoriter proferunt. Loquendi formula nostris etiam familiaris. Glossæ antiquæ MSS. *Reddit, Respondit.* Acta S. Erconwaldi Episcopi n. 26. *Interim magistro de animadversione (discipuli) facienda obfirmato, placuit puerum reddentem audire.* Infrà: *Cum enim puer lectionem sine libro proferre cogeretur, &c.* Vide *Symbolum reddere.*

REDDITIO. Vide *Feudum reddibile, Redditus.*

REDDITUS, Monachus, Eremita, qui se in Monachum reddidit. Vulgò dicimus, *qui s'est rendu Moine.* Tabular. Celsinianense: *Notum, —— quòd ego Stephanus de Aiz sponte mea memet ipsum reddidi Domino Deo, & S. Petro, & Monachis Celsinianensibus ad Monachum, nec non & omnem pecuniam meam, &c.* Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu ch. 190. *Ego Rodulphus Miles appellatus de Tedesio reddo meipsum Domino Deo & SS. Apostolis Petro & Paulo ad Monasterium de Domina: & quia scio obitum meum appropinquare, devotè suscipio habitum S. Benedicti pro salute animæ meæ, donoque prædicto Monasterio duos mansos & dimidium, totum videlicet alodum meum, quem habeo in Episcopatu Belensi, &c. Laudaverunt hoc donum uxor sua Anna, & filii eorum, &c.* Philippus *Mouskes* in Hist. Franc. MS.

Henris ses freres li tiers nés
Fu rendus Moines a Cluni,
Et puis fu il Abbé d'enki.

Le Roman du Chevalier au Barisel MS. de Eremita quodam:

A tant appela le rendu.

Computum Stephani Fontani Argentarii Regis incip. à 25. Mart. 1350. *Pour l'Ordonance de la reception de Madame Marguerite de France, fille dudit Seigneur, & de Madame Marie de Bourbon, fille de M. le Duc de Bourbon, lesquelles devoient estre en ce terme, & furent rendues a Poissi.* In Computo seq. *Baillé au Roy à Poissi le jour, que sa fille fut renduë.* Vide Historiam Ecclesiasticam Abbatisvillæ pag. 380.

Sed propriè dicebantur *Fratres Laici*, seu seculares, qui abdicato seculo in Monasteria secedebant. Statuta Ordinis de Sempringham §. *de Secularibus renditis: Seculares, qui se reddiderint in domibus nostris, & omnem proprietatem reliquerint, ---- æqualem portionem habent, quemadmodum & alii nostri ordinis conversi. Super eos fratribus nulla potestas attribuitur; sed in labore æqualitas. Priori & Cellerario & Subcellario eorum obedientia assignetur, & cum dormierint in Domino, omnino eis officium exhibeatur sicut pro Canonico, pro arctiore vita, quam sibi elegerunt pro Christo.* Vide p. 779. Statutum Philippi Regis Fran. an. 1292. in Regesto Parlam. B. fol. 85. & apud Chopinum l. 3. de Sacra Polit. tit. 5. n. 15. *Ordinatum est, quòd si Templarii, Hospitalarii, seu alii quicumque religiosi, ratione cujuscumque advocationis, doni, vel alterius cujuscumque emolumenti in fratrem seu redditum suum aliquem seu aliquos receperint, & eum vel eos tanquam fratrem seu redditum defendere & tueri voluerint, caveant gentes domini Regis —— ne aliquos tales privilegiis Templariorum & aliorum religiosorum quorumcumque gaudere, neque aliquos auctoritate dictorum privilegiorum vexari permittant, nisi dicti fratres se omnino reddiderint, & deferant habitum eorumdem.* In Charta an. 1282. in Hist. Monasterii S. Mariæ Suession. Gallica pag. 465. 466. *Les Renduës*, distinguuntur à Dominabus, *les Dames.* Vide virum doctissimum Michaëlem Germanum ejusdem Historiæ Scriptorem cap. 5.

In Statutis Ordin. Cartusiensis crebra est mentio ejusmodi *Redditorum*, qui & *Laici* & *Donati*, & *Prabendarii*

bendariis dicuntur, quorum ordo Conversorum ordine inferior est, adeo ut si Conversus deliquerit, in ordinem *Redditorum*, regradetur, part. 2. c. 31. c. 12. part. 3. c. 32. §. 9. *Redditorum* tamen in eo potior est conditio, quòd inter eos possit esse unus Clericus, qui tamen in habitu Redditi non possit ultra Diaconatum promoveri, part. 2. c. 25. §. 3. part. 3. c. 33. Adde Statuta an. 1368. part. 3. c. 1. & 2. & tertia Statuta cap. 11. Ita porrò ii se se Monasterio donabant, ut in professione, quam edebant, hanc clausulam apponerent: *Quod si aliquo tempore unquam hinc aufugere, vel abire tentavero, liceat servis Dei, qui hic fuerint, me plena sui juris auctoritate requirere, & coacte ac violenter in suum servitium revocare*, apud Guigonem in Consuetud. Cartusiens. cap. 74. & in Statut. antiq. 3. part. c. 24. §. 5. Vide *Oblati, Donati*.

Redditus, Proventus, *Revenu*. Vide *Reditus*.

REDECIMA, *Redecimatio*, Decimæ, seu Decima pars decimæ, uti appellatur apud S. Rembertum in Vita S. Anscharii Archiepisc. Hamburg. n. 61. in veteri Charta apud Columbum lib. 3. de Episcopis Vasiensibus n. 14. & in Charta Waldemari Regis Daniæ an. 1240. Tabular. Albæ ripæ in Diœcesi Lingon. an. 1219. *In tertiis nostris habet redecimam suam & minutum bladum, &c.* apud Pontanum lib. 6. extremo Rerum Danicarum. Charta Milonis Episcopi Beluac. an. 1225. *Decimam decimæ suæ, quod vulgariter Redecimum appellatur.* Charta alia apud Perardum in Burgundicis: *Qui decimarum redecimam capiebat.* Vide eundem p. 138. 194. 195. Alia in Historia Sabaud. p. 26. *Decimam & redecimam de propriis laboribus.* Charta Henrici II. Regis Angl. tom. 2. Monast. Anglic. pag. 1010. *Et redecimam vini sui ad cellarium, preter primam decimam, quæ solito more datur ad torcularia.* Ordericus Vitalis lib. 3. pag. 466. *Dedit præfato Cœnobio ——— quæcunque Osbernus Presbyter tenebat cum redecima thelonei.* Idem lib. 8. pag. 669. *Decimam molendinorum & omnium exituum suorum, & redecimationem promptuariorum suorum, addidit.* Charta Galteri Archiep. Rotomag. in Tabul. S. Victoris Paris. n. 21. *Presbyteri de Amblevilla redecimationem habent in tota decima.* Monasticum Anglican. tom. 2. p. 199. *Decimationem omnium molendinorum suorum in Anglia, & redecimationem omnium caseorum suorum, ubicumque fiant in Anglia.* Addo tom. 3. pag. 12. *Le Roman de Rou* MS.

Por la diesme qui fu si grant,
Que tant i out de remanant,
Refu la diesme rediesmée,
Et la rediesme en fu gardée.

Vide *Prodecima*.

REDEMIUM, Redemptio. Utitur Pontius Diacon. in Vita S. Cypriani.

Redimiæ, λύτρα, in Gloss. Gr. Lat. Leg. λύτρα.

REDEMPTIO *pœnitentiarum*. Vide *Pœnitentia*.

Redemptiones altarium. Vide *Altare*.

Redemptio, in bellis privatis. Vide Anonymum de Miraculis S. Ursmari per Flandr. n. 12.

Redemptio, idem quod *rachatum*. Charta an. 1240. ex Tabular. S. Mauri Fossat. *Et quotiens mutatur Major illius Majoriæ, dictus Abbas habere debet* 100. *sol. Paris. de redemptione.* Alia ex Tabul. S. Dionysii an. 1200. *Salva etiam redemptione & servitio ejusdem feodi, &c.*

REDEMPTIONALE: ita inscribitur in Formulis veteribus, Charta, per quam servus seipsum de peculio suo redimit, & dato pretio libertate à domino donatur. Adde Legem Bajwvar. c. 15. tit. 7. Legem Frision. tit. 11. §. 2. & Capit. Caroli M. lib. 5. c. 207.

REDEMPTUS *testis*, qui pecunia emitur, corrumpitur. Capitul. Carol. M. lib. 5. cap. 247. *Sunt quidam, qui contra Ecclesiasticam Regulam pugnare videntur, & per testes redemptos putant se ad accusationem admitti debere, &c.*

REDHIBERE, *Reddere*, in Glossis Isid. Occurit non semel apud Scriptores. Vide Juretum ad Symmachum lib. 5. Epist. 87. Sirmondum ad Ennodium lib. 3. Epist. 10. & Jacobum Gothofredum ad Cod Theod.

Redhibentia, Redditus, proventus, apud Continuatorem Chron. Nangii an. 1334. Charta Philippi Regis Franc. an. 1312. *Et de omnibus fructibus, redditibus, exitibus, emolumentis, juribus, deveriis, & redibentiis quibuscunque, &c.* *Redhibence* in Consuet. Camerac. tit. de Actionibus art. 11. *Redevoir*, in Consuetud. Lorriacensi an. 1394. cap. 2. art. 17.

Redhibitio, Redditio, apud Symmachum lib. 10. Epist. 36. Lex Longob. lib. 2. tit. 52. §. 10. *Omnis controversia coram Centenariis diffiniri potest, excepta redhibitione rerum immobilium & mancipiorum, &c.* i. cum agitur de proprietate rerum, iisque alii restituendis. Vide Regulam Magistri cap. 94. Concilium Audomarense an. 1099. c. 4. &c.

Redhibitio, Mulcta. Lex Burgundion. tit. 49. §. 4. *Quod si —— convictus fuerit, triplici redhibitione teneatur obnoxius*, id est triplici compositione; seu *tripli redhibitione*, ut *quadruplex redhibitio*, in Lege 10. Cod. Th. de Jure fisci.

Item Vectigal, tributum, præstatio: Charta Caroli Regis Franc. in Chronico Laurishamensi pag. 60. *Nec ad ullas redhibitiones publicas requirendum, nec exactandum, quod ad partem fisci nostri exinde redhibetur, penitus ingredi judiciaria potestas, aut Missi nostri discurrentes non præsumant.* Ita passim in veteribus Chartis ejusdem sæculi. Lex Longob. lib. 3. tit. 12. §. 1. *Audivimus, quòd juniores Comitum, vel aliqui Ministri Reipublicæ, —— aliquas redhibitiones vel collectiones —— à populo exigere solent. Redhibitiones annorum præteritorum*, in Hist. Miscella anno 9. Nicephori, quæ Theophani ὀπισθοτελεία. Testamentum Ephibii Abbatis an. 2. Regis Childeberti: *In villis, vel terris, vel silvis, vel redhibitionibus, &c.* Concil. Meldense an. 845. c. 63. *Nec quisquam cujuslibet ordinis vel dignitatis exinde quidquam subtrahat, aut redhibitionem quamcumque exigat temporalem. Redevabilité ou droiture*, in Magno Recordo Leodiensi p. 66.

REDICA. *Sudis*, χάραξ in Gloss. Gr. Lat.

REDICERE, Respondere: utitur Ditmarus Merseburg.

REDIGULOSUS, Ridiculus. Glossæ Græc. Lat. γελοιώδης, *Jocosus, Ridiculosus.* Galfridus de Vino Salvo in Poëtria MS. seu de Coloribus Rhetoricis, (floruit sub Richardo I. Rege Angliæ:)

Contra ridiculos si vis insurgere plene,
Surge sub hac specie, lauda, sed redigulosè,
Argue, sed lepidè, &c.

Infrà:

In studio videre potest deredigulosò.

REDIMENTUM, ἀντιστροφή, in Gloss. Gr. Lat.

REDIMERE, in suas partes allicere, pretio dato corrumpere. Autor præfationis in libellum precum Marcellini & Faustini: *Damasus tantum sibi conscius scelerum, non mediocri timore concussus, redemit omne palatium, ne facta sua Principi panderentur.*

REDIMERE SE tenebantur ascriptitii glebæ, si vel matrimonia contrahere, vel aliò migrare vellent, data scilicet dominis suis certa quantitate pecuniæ. Consuetudines Cataloniæ inter Dominos & Vassallos MSS. cap. 36. *In quadam parte Cataloniæ homines soliди, qui non sunt Milites, sunt sic astricti dominis suis, quod filii eorum sunt homines dominorum suorum, sic quòd non possint contrahere matrimonia, nec de mansis recedere: quod si fecerint, oportet quod redimant se, & si contrahant matrimonia, domini ipsorum rusticorum habent*

bent quasi pariem laudimii de sponsalitio. Curia Generalis Barcinon. sub Petro II. Rege Arag. MS. cap. 23. *In terris sive locis, ubi homines redimi consueverunt, non transferant domicilia sua ad loca nostra, nisi se redemerint, & non possint tenere honores, nec possessiones; sed eas dimittant personis non prohibitis, vel deferant propriis dominis, instrumentis ipsorum bonorum eis restitutis.*

Vitam, vel manum redimere. Speculum Saxonicum lib. 1. art. 65. §. 2. *In judicio condemnatus, si vitam aut manum redimat, sine jure & infamis erit.* Vide *Reatuum redemtio.*

REDIRIGERE, Noxam emendare: *Redresser la faute.* Usatici Barcinonenses cap. 20. *Placitum judicatum inter Vassallum & Seniorem, & judicium ex utrisque partibus laudatum & auctorizatum, & in manu Senioris bene assecuratum, ut si ei factum redirigat Senior, primum ad hominem suum cuncta, quæ ei debuerit quocumque modo, & postea recipiat ab homine suo cuncta quæ illi judicata fuerint.* Cap. 34. *Aut fecerit ei malum, quod non possit ei redirigere nec emendare.* Cap. 35. *De aliis baudiis & malefactis, quæ possunt redigeri vel emendari.* Cap. 39. *Redirigere & emendare damnum.* Cap. 107. *Pater cogat filios suos, ut illam forisfacturam ipsis senioribus redirigant & emendent.* Cap. seq. *Ipse cogatur filium & homines terram tenentes redirigere malum, quod fecerint.* Occurrit ibi passim. Vide *Condirigere.*

REDISSEISITOR, *Redisseisina.* Vide *Saisire.*

REDITUS, vel *Redditus.* Proventus, fructus ex re aliqua. Jo. de Janua: *Reditus dicitur, quia singulis annis redeat. Reditus, pensiones, quæ ex locatione redigantur, improprie fructus omnes,* Cujacio in Paratit. ad tit. D. De usufructu. Fleta lib. 3. c. 14. *Reditus dicitur à redeundo quia, retroit, & quotannis redit.* Spartianus in Adriano: *Laborabat præterea ut condita militaria diligenter agnosceret; reditus quoq. provinciales diligenter explorans, ut si alicubi quippiam deesset, expleret.* Ubi scripti codd. *redditus* interdum habent. Occurrit passim apud JC.

Reditus duplicatus, in Fleta lib. 1. cap. 9. §. 6. *Deux années de revenu d'une terre.*

Plenus reditus, Census integer, nostris *Pleine rente.* Lex Vervini an. 1233. art. 2. *Divisum est inter me & ipsos homines, quod unusquisq., qui ibi mansuram ceperit, infra annum & diem domum suam fecerit, plenum inde mihi reditum reddere tenebitur.*

Redditus, eadem notione. *Redditus pecuniarius*, in vet. Inscript. 408. 1. 414. 2. Occurrit passim.

Redditus assisus, certus & immobilis Census, qui domino solvitur ex prædiis liberis, unde & *Liber* appellatur, mobili & nativo contrarius: Anglis Practicis, *Rentof assisse*, nostris verò *Rente fonciere*, cui opponitur *Rente volage* in Consuetud. Senonensi, Altisiodorensi, Calvimontensi, &c. Will. Thorn an. 1283. *Et de redditu assiso & forinseco* 8. *libr.* 10. *sol.*

Redditum facere dicitur colonus, seu glebæ adscriptus, qui *censum de capite* debet. Lex Longob. lib. 2. tit. 18. §. 3. *Ita sancimus, ut si quis Longobardus per chartam ——res suas ordinaverit, & dixerit eas habere loca venerabilia, & familias, per quas res ipsa excolantur, liberas esse dixerit, ut in ipsis religiosis locis redditum faciant, secundum ipsius statutum, reddant omni tempore juxta domini sui perceptionem ipsi & filii eorum, & sint liberi de suis personis, sicut dominus eorum instituerit, —— nec à suis cespitibus removeantur, &c.*

Redditio, idem quod *Redditus*, *Revenu.* Charta Galteri Meldensis Episc. in M. Pastorali Eccl. Paris. lib. 9. ch. 8. *Concesserunt dimidiam partem Presbyterii Ecclesiarum Roseti, id est dimidiam partem redditionis, quæ pertinet apud Presbyterium.*

REDIVIVUS. Glossæ MSS. ad Alexandrum Jatrosophistam: *Canapis rediviva, id est quæ nascitur, & non seminatur.*

REDIUS. *Versor, Præco.* Ita Papias MS. & edit.

REDOLINA. Fori Aragonenses apud Mich. *del Molino* pag. 159. *Furatus si aliquis fuerit arcam sive redolinas de archivo publico alicujus civitatis, villæ, vel loci, ubi sunt bursæ reconditæ illorum, qui sunt insaculati in officiis, &c.*

REDORSARE, Tergo chartæ inscribere, Gall. *Endosser.* Statuta secunda Roberti I. Regis Scotiæ cap. 26. §. 5. *Et fiat collatio seu computatio* 15. *dierum à die captionis terrarum in manu Regis, redorsata à retro brevis, seu in dorso illius retornati à Ballivio missi ad Regem.* Vide *Indorsare.*

Redorsare. Ugutio: *Equus redorsatus à posteriori parte, edorsatus ab anteriori, unde solet dici: Trossulam illam, vel capam foricatam super equum edorsatum.* Epistola Conradi Hildeshemensis electi, apud Arnoldum Lubecensem lib. 4. cap. 19. *In eadem civitate* (Neapolitana) *est equus æreus, magicis incantationibus à Virgilio sic compositus, ut ipso integro permanente, nullus equus possit redorsari, cum tamen de vitio naturali sit illi terræ proprium, ut ante equi illius compositionem, & post ejusdem equi quantulamcumque corruptionem nullus equus sine dorsi fractura possit equitem aliquandiu vehere.* In Consuetudine Monstroliensi art. 42. fit mentio arborum, quæ stant, *pour rados des maisons*, hoc est, ad dorsum ædium plantantur, ut à ventis eas defendant.

REDUBIÆ, Reliquiæ. Vita S. Boniti Episcopi Claromontani c. 7. n. 34. *Inchoato, ut oportebat, jejunio, Sanctorum circumquaque orando redubias peragrantes, interventum suæ petitionis apud Dominum... deposcunt.*

REDUCTUS. Charta an. 1182. apud Hieron. Rubeum in Historia Ravennat. pag. 354. *Promisit Gerardo Archiepiscopo S. Raven. Ecclesiæ manutenere fidelitatem, quam fecerat pro feudo Argenteæ, —— & guerram, & pacem, & cavalcatam, & reductum de prædicta parte juravit.*

REDUT. Concilium Narbonense anno 1054. cap. 20. *Caballarium autem nemo apprehendat, ut * redut faciat, neque faciat, neque substantiam ejus tollat, nisi tantum per directum.* Fortè *reduci.*

REEP, Mensura agraria apud Svvecos, scilicet funis tantæ longitudinis, quantam vir describit inter extenta in diversum brachia manusque. *Orgyam* Græci, Germani *Klafter*, Svveci *Fampn*, vocant. Charta Svvecica an. 1310. apud Schefferum ad Chronicon Archiepiscop. Upsaliensium pag. 232. *Quæ pecia terra circumvallata est fossatis, continens in longitudinem* 86. *reep, & tres ulnas: in latitudine verò quadraginta tria reep cum duabus ulnis.*

REFARE. Vide *Reffare.*

REFECTIO, Cœna, prandium, cibi sumptio, à *reficere*, cibum sumere, qua voce utuntur Plinius lib. 18. cap. 7. Celsus lib. 4. cap. 6. & alii. *Refectionis* verò vocabulum habet S. Benedictus in Regula cap. 24. 25. 35. Apud Marcum Evang. *Refectio*, pro loco, ubi cibus sumitur, usurpatur, cùm Christus dici jubet: *Ubi est refectio mea, ubi Pascha cum discipulis meis manducem.* Græca enim habent, ποῦ ἐστι τὸ κατάλυμα; Lucas *diversorium.* Vide *Reficere.*

Refectio, Jus procurationis, *Gistum, prandium, cœnaticum, &c.* Charta Ecfridi Regis Merciorum an. 716. in Addit. ad Matth. Paris: *Et terræ illæ à laboriosis operibus, ab omnibus tributis vel censuris, & ab omnibus refectionibus Regum vel Principum seu omnium expeditionum—— sint liberæ.*

REFECTORIUM, Ugutioni, & Jo. de Janua: *Locus, ubi reficiuntur famelici, vel locus, ubi insimul comedunt fratres vel Monachi. Cœnaculum refectionis* apud

apud Gervasium Tilleberiensem de Otiis Imper. decis. 3. c. 11. Gregorius M. lib. 2. dial. cap. 22. *Ite, & dicite illi, ego venio, & ostendo vobis, in quo loco oratorium, in quo refectorium fratrum, in quo susceptionem hospitum, ——ædificare debeatis.* Vita Aldrici Episcopi Cenoman. num. 17. *Fecit quoque in ipso monasterio refectorium novum, & nobiliter* compositum, &c. Adde n. 23. Vide Haeftenum lib. 10. tract. 1. disqu. 1.

Refectorium Canonicorum, apud Chrodegangum in Regula Canonicorum Metensium c. 21. Concilium Turonense III. c. 23. *Canonici & Clerici civitatum——in Claustris habitantes simul omnes in uno dormitorio dormiant, simulque in uno reficiantur refectorio.* Vide Hermannum de Miraculis S. Mariæ Laudun. lib. 3. cap. 24. Rogerum Hovedenum pag. 495. &c.

In area refectorii sine mappula & mensa comedere, Pœnæ Monachicæ species, cujus mentio in Statutis Ordinis S. Gilberti de Sempringham pag. 766. & alibi sæpe.

Refectorarius, cui Refectorii curandi onus incumbit. Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 12. *Ad Refectorarium pertinet tempore statuto, sive ad prandium, sive ad cœnam, mensas præparare, panem & vinum & legumina apponere, & si qui fratres deforis veniant, ubi ad refectionem sedere debeant, providere, & eis similiter, quæ sunt apponenda, apponere, &c.* De ejus officio agit etiam Udalricus lib. 3. Consuet. Cluniac. cap. 21. Adde Ingulfum p. 856. Eckehardum Jun. de Casib. S. Galli cap. 3. Eckehardum Minimum de vita Notkeri cap. 19. Statuta Ordinis de Sempringham pag. 727. Cæsarium Heisterbach. lib. 6. cap. 5. &c. Tabular. S. Theofredi Velaviensis: *Hæc sunt, quæ ad Obedientiam pertinent illius, qui Refectorarius appellatur, qui propterea sic nominatur, quoniã domus illa, in qua fratres reficiuntur, ipsi commissa est, non solùm ut panem quotidie sufficienter ministret; sed etiam ut omnia, quæ ad utilitatem vel ornatum necessaria fuerint, eidem domui studiosè provideat, omnia linteamina mensarum & canistra, & vasa vinaria, scifos ligneos, & vitreos, cochlearia & candelabra &c.*

Subrefectorarius, qui Refectorario subest, in Monasteriis. Vide librum Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 12.

REFEOFFARE. Vide *Feudum*.

REFERENDARII, Qui supplicum preces ad Principem recitant, & mandata Principis judicibus insinuant, in Novella 113. 124. in l. 2. Cod. de Off. ejus, qui vic. alic. judic. Glossæ Nomicæ MSS. ῥεφερενδάριος, ὁ τὰς ἀποκρίσεις κομίζων. Vide Procopium lib. 2. de Bello Persico c. 23. Eustrathium in Vita S. Eutychii P. CP. n. 23. Alemannum ad ejusdem Procopii Anecd. Meursium in Gloss. &c.

Referendarius, apud Francos primæ stirpis Reges, dictus ille, cui commissa erat annuli regii cura, quique regia diplomata subscribebat. Aigradus Monachus in Vita S. Ansberti Arch. Rotomag. cap. 1. *Robertus namque vir clarissimus, qui eo tempore summus palatii erat Referendarius.* Ubi alii codd. habent: *Gerulus fuerat annuli Regis Chlotarii.* Vita alia ejusdem S. Ansberti: *Capit esse aulicus scriba doctus, conditorque regalium privilegiorum & gerulus annuli regalis, quo eadem signabantur privilegia.* Vita S. Agili Abbatis c. 13. *Venerabilis Audoenus, cognomento Dado, præfato Regi præ cunctis aulicis amabilis, atq; Referendarius constitutus, gestans ejus annulum, quo signabantur publicè totius regni potiora signa, vel edicta.* Vita S. Boniti Episc. Claromont. cap. 1. *Non multo post annulo ex manu Regis accepto, Referendarii officium adeptus est.* Gregorius Turon. lib. 5. Hist. cap. 3. *Siggo quoq; Referendarius, qui annulum Regis Sigeberti tenuerat.* Idem lib. 10. cap. 19. & ex eo Flodoardus lib. 2. Hist. Remens. cap. 2. *Requisitusque Otho, qui tunc Referendarius fuerat, cujus ibi subscriptio meditata tenebatur, adfuit, negat se subscripsisse.* Ex his porrò qui *Referendarii* munus obierunt in aula Regum Franciæ, cum hac nomenclatura isti mihi potissimum occurrerunt:

S. Bonitus, postmodum Episcopus Arvernensis, Sigeberti Regis Referendarius, in illius vita tom. 1. Hist. Fr. pag. 684.

Siggo, Referendarius Sigeberti Regis, apud Gregor. Turon. lib. 5. Hist. c. 3. & lib. 3. de Mirac. S. Martini c. 17.

Theutarius, Referendarius Sigeberti Regis, apud eundem Gregor. Turon. lib. 9. c. 33.

Marcus, Referendarius Chilperici Regis, apud eundem Greg. Turon. lib. 5. Hist. c. 29. Aimoin. lib. 3. Hist. c. 22.

Flavius, Referendarius Guntranni Regis, postmodum Episcopus Cabilonensis, apud eundem Greg. Turon. lib. 5. c. 46.

Licerius, Regis Guntranni Referendarius, Archiepiscop. Arelat. apud eundem Greg. Turon. lib. 8. cap. 39.

Charimeres, postmodum Episcopus Virdunensis, Referendarius Childeberti filii Sigeberti, apud eundem Greg. Turon. lib. 9. c. 23. & lib. de Glor. Confess. c. 95. Fortunat. in Vita S. Medardi cap. 22.

Gallomagnus, Childeberti Regis Referendarius, apud eundem Greg. Turon. lib. 9. c. 38. Fortunat. lib. 7. Poëm. 6.

Otho, Referendarius Childeberti Regis Austras. apud eundem Greg. Turon. lib. 10. c. 19.

Baudinus, Referendarius Chlotarii Regis, apud eundem Greg. Tur. lib. 19. cap. ult.

Charigistus Referendarius Chlotarii Regis, apud eundem Greg. Turon. lib. 1. de Mirac. S. Mart. cap. 25.

Boso Referendarius, apud Fortunatum lib. 7. Poëm. 22.

S. Audoenus, Referendarius Regis Dagoberti, apud Aimoin l. 4. c. 41. & Matth. Westmon. an. 637.

Faramundus, Referendarius, apud eundem Fortunat. lib. 9. Poëm. 12.

Adoindus, seu Dado, vel Audoenus, postea Rotomag. Episc. Referendarius Dagoberti I. in Gestis ejusdem Dagob. c. 36. 39. 43.

H. Rotbertus summus Palatii Referendarius, sub an. 670. in vita S. Lantberti Episcopi Lugdun. cap. 1.

Chrodegangus Abbas, Caroli M. Referendarius, apud Hugon. Flaviniac. p. 106.

Stephanus Referendarius Regis, sub Philippo I. apud Guibert. lib. 3. de Vita sua cap. 12.

Editum est vetus Placitum sub Chlodoveo III. à viro doctissimo Jo. Mabillonio tom. 4. SS. Ord. S. Bened. p. 619. *cui interfuisse dicuntur Episcopi, viri inlustres, Optimates, Comites, Grafiones, Domestici, Referendarii*, scilicet *Wlfolaicus, Aiglas, Chrodeberchtus & Waldramnus*, deinde *Senescalci*, & *Comites Palatii*. Unde aliam ac diversam planè fuisse eruitur Referendariorum dignitatem, à custode annuli regii, cujus cura plures spectare non potuit.

Referendarii dignitas obtinuit etiam apud Reges Anglo-Saxonicos. Charta an. 605. *Ego Augemondus Referendarius approbavi*, apud Spelman. Apud Guibertum lib. 3. de Vita sua cap. 4. Gualdricus Episcopus Laudunensis dicitur fuisse *Referendarius Regis Angliæ*.

Referendarius in Ecclesia CP. Dignitas, de qua sic Anastasius ad VIII. Synod. act. 8. *Patriarcha CP. Referendarium quempiam semper habet, qui ejus Imperatori omnem denuntiat voluntatem: qui aditum in palatio semper habet ad referendum Imperatori, quæcumque sunt Patriarchæ ac Ecclesiæ necessaria, per quem etiam Imperator, quod placet, Patriarchæ transmittit.*

REFERENDI *Curiæ*, qui extra ordinem referebantur à Principe in album Curiæ, & Senatoria dignitate donabantur, apud Senatorem lib. 1. Epist. 41. lib. 3. Epist. 33. lib. 4. Ep. 25. lib. 6. Ep. 14.

REFER-

REFERTOR, *Auctor pulmentorum, à referçio, cis.* Papias.

REFFARE, Rapere, ex Saxon. ꝛeaꝼan, i. *rapere*, ſpoliare, unde ꝛeaꝼan, rapina. ꝛeaꝼan verò ex ꝛeaꝼ, veſtis, hinc *robare*, noſtris, *Rober*, *Deſrober*, de eo qui veſtem ſeu *robam* rapit. Lex Sal.ca tit.29. §.6. *Si quis meſſem alienam per furtum metere, aut reffare præſumpſerit*, 500. *denarios, qui faciunt ſol.* 15. *culpabilis judicetur.* Leges Henrici I. Regis Angl. c.83. *Si quis mortuum refabit armis aut veſtibus, &c.*

REFICERE, ſeu *Corpus reficere*, Quieſcere, ſomno indulgere. Caſſianus l.3. de Div. Orat. cap.8. *Ut poſt excubias totius noctis duabus ferme horis reficientes corpora ſua, nequaquam per totum diei ſpatium ſomni tempore marceſcant.* Infrà: *Requie brevis hujus temporis pro totius noctis refectione contenti.* Cap.4. ejuſdem libri: *Reliquas horas* (noctis) *refectioni corporum deputatas à majoribus invenimus.* Regula S. Iſidori cap.8. *Poſt vigilias autem uſque ad Matutinum reficiendum eſt.* Vide *Refectio*.

REFLATARE, *Reſpirare, ſpirare.* Ita Gloſſæ MSS. ad Alexandrum Jatroſophiſtam lib.1. Paſſionum cap.103. *Sublata plenitudine natura levior efficitur, & minorata ea faciliùs reflatat.*

REFLETUM, *Reflectum*, vox foreſtariorum. Inquiſitio de torisfactis in foreſtis Regis, in Additam. Ad Matth. Paris: *Inquirendum eſt etiam, quantum veſtura ſingulorum boſcorum & refletorum prædicto modo valuit, antequam aſſarta illa facta fuerunt.* Eadem habet Fleta lib.2. cap.41. §.38. niſi quod *reflectorum* præfert.

REFLORATIO, *Deliberatio.* Papias. F. *Delibatio.*

REFLUCTUARE. Vide *Refutare.*

REFLUXIO *maris*, Mora judiciaria, quæ mercatoribus extraneis litigantibus dari ſolebat. Leges Burgor. Scoticorum c.134. §.3. *Et ille homo, ſuper quem invenit plegium, attachiabitur ad reſpondendum ipſi infra tertiam refluxionem maris, ſine ulteriori dilatione, ſcilicet infra unum diem, & unam noctem.* Iter Camerarii Scotiæ c.39. §.52. *Si Baillivi fecerunt breviare aliquas querelas inter burgenſem & mercatorem, poſt tertiam maris refluxionem, per dilationem voluntariè.*

REFOCILLANTIA, in Decreto Synodali Lambethenſis Concilii an. 1351. *Ad ſolatium & refocillantiam ſuorum corporum, &c.*

REFORMARE, Reſtituere, reddere. *Reformare debitum*, apud Sidonium lib.4. Epiſt.24. Ita utuntur Lex 9. Cod. Th. de Deſertorib. lib.15. de Piſtorib. eod. Cod. &c. Decretio Chlotarii Regis c.12. Concil. Aurelian. II. can.24. Turonenſe II. c.26. Pariſienſe I. c.3. Lex Wiſigoth. lib.7. tit.3. §.4. lib.8. tit.3. §.13. lib.9. tit.1. §.1.9. tit.3. §.4. lib.11. tit.3. §.4. Lex Burgund. tit.29. §.1. tit.41. §.1. tit.49. §.2. tit.77. §.1.2. Lex Bajw. tit.11. cap.3. Lex Ripuar. tit.66. Capitula Caroli M. lib.5. c.204. lib.6. c.151. Regula S. Fructuoſi cap.20. &c.

REFORMARI, Reconciliari. Albertus Argentin. p.125. *Ex quo ipſe Rex contra Principem movebatur, juramento affirmans publicè, ſe nunquam reformaturum eidem.* Occurrit non ſemel apud ejuſce ævi Scriptores.

REFORTIUNCULA. Vide *Fortia.*

REFRAGARE, *Refragari*, Contradicere, repudiare, ἀποψηφίζειν, in Gloſſ. Lex Ripuar. tit.59. §.2. *Et ſi quis in poſterum hoc refragari vel falſare voluerit, &c.* Formula 58. Lindenbrogiana: *Propterea hanc Epiſtolam tibi fieri vel firmari rogavi, ut nullo tempore aliquis de hæredibus meis ſeu prohæredibus hanc convenientiam inter nos factam immutare vel refragare non poſſit.*

Refragatio, Contradictio. Vetus Charta in Chron. Reicherſperg. *Nulla debeant à vobis refragatione turbari.*

REFRAGIUM, Refragatio, ἀποψηφισμός. S. Ambroſius enarrat. in Pſ.104. *Si quis ipſa introſpiciat rerum negotia, cognoſcet, quanta ſapienti adjumenta, & quanta in ipſis inſipienti refragia ſint.* Adrevaldus lib... de Mirac. S. Benedicti cap.6. *Legatis itaque directis ab Amiſtite abſque quolibet refragio, &c.*

REFRONTARE, *à fronte repellere.* Gloſſ. Lat. MS. Reg. cod.1033.

REFUGA, Deſertor, quomodo miles *refuga* dicitur in l.21. Cod. Th. de Tironibus. Iſo Magiſter in Gloſſis ad Prudentium lib. Periſteph. hym.1. *Defuga, vel refuga, vel perfuga vocatur, qui unum reliquit, & ad alium confugit.* Auctor Mamotrecti ad 2. Eſdræ cap.2. *Refuga, qui refugit dominum aliorum.* Hinc *refugæ* dicti, qui à vero Dei cultu diſcedunt. Gloſſ. Lat. MS. Regium: *Apoſtata, Refuga.* Hac voce utuntur lex 6. Cod. Th. ne ſanctum Bapt. iteretur, Ulpianus & Marcellus. JC. Lucifer Calaritanus lib.1. pro S. Athanaſio, S. Zeno Veronenſis ſerm. de Somno Jacob. S. Hieronymus in Epiſt. ad Algaſiam quæſt.2. Tertullianus de Habitu muliebri cap.5. & 1. contra Marcionem, Prudentius Ode 1. Periſteph. S. Auguſtinus lib.20. de Civit. Dei c.19. S. Pacianus in Exhortat. ad pœnitentiam, S. Valerius de Genere Monachor. Hiſt. Miſcella in Conſtantino M. & alibi, Flodoardus lib.14. Carm.8. Nicol. Trivettus in Chron. an.129. &c.

Refugani Monachi, pro *Refugæ*, in Concilio Legionenſi an. 1012. c.3. *Decrevimus etiam ut nullus contineat ſeu contendat Epiſcopus Abbates ſuarum Diœceſeon, ſive Monachos, Abbatiſſas, refuganos; ſed omnes permaneant ſub ditione ſui Epiſcopi.*

Refugere, pro fugere, apud Gregorium M. lib.3. Epiſt.6.

Refugata, Gloſſ. Gr. Lat. *Refugata*, ἀποςασία. Ita habet MS. codex, ubi editus, *refuga.*

REFUGIUM, Aſylum, immunitas Eccleſiæ. Tabularium Landavenſe in Monaſtico Anglic. tom.3. pag.192. *Cum omni ſua libertate, & cum refugio Eccleſiæ ſancti Petri de Landavia.* Alibi: *Data ſunt iſtæ Eccleſiæ cum ſuis dotibus & territoriis omnibus, & omni dignitate ſua, & privilegio, & libertate, & refugio, & omni communione incolis, in campo & in ſilvis, in aqua & in paſcuis, & à regibus prædictis S. Teliano, & omnibus Epiſcopis Landavenſis Eccleſiæ.* Adde p.194. 201.

Refugium. Charta Caroli C. an.23. Ind.10. in Tabulario S. Dionyſii n.31. *Villam quoque Madrintacum in pago Morvienſi ſitam eis attribuimus, quam eiſdem fratribus per noſtræ largitionis præceptum ad cellam conſtruendam, & locum refugii dudum conceſſerunt.* S. Hieronymus de locis Hebraicis: *Maſareth, in qua ſedit David, nunc deſerta, pro quo Aquila interpretatur munitiones, Symmachus refugia, Theodotion ſpeluncas.*

Refugium. Vetus Inquiſitio in Regeſto Philippi Auguſti Herouvalliano fol.29. *De Comitatu Augi tenet ... communes vias foreſtæ & herbagia communia uſque ad foreſtum. Tenet & refugium terræ ſuæ.*

REFULLUS, pro *Refluxus*, Gallis, *Reflux.* Monaſticum Anglic. tom.2. p.913. *Cum redundatione aquæ, & octodecim pedes ultra refullum aquæ, pro voluntate dictorum Monachorum.*

REFUTARE, Reſpuere, rejicere, repellere, aſpernari, renuere. Gloſſ. Lat. MS. Reg. *Refutat, reprobat, renuit, negat.* Ugutio. *Refutare, recuſare.* Gloſſ. Gr. Lat. Ἀποβάλλω, *abjicio, refuto.* Ἀποσείομαι, *refuto, rejicio.* Διακρούομαι, *refuto.* Victor Utic. lib.1. *Maxima namque jam Deo ſacrata humanas nuptias refutabat.* Lambertus Ardenſis: *In Genuenſem terram accedere omnino refutavit.* Alibi: *Non audens omnino Comitis refutare petitionem.* Adde pag.162. Marbodus Redonenſis Epiſc. in Vita S. Theophili:

> *Ut flectat mentem, laudet magis omnipotentem,*
> *Conſilium mutet, nec pontificare refutet.*

Domnizo lib.1. de Vita Mathild. cap.5.

> ——*Scelus hoc, ne funditus urar*
> *Igne ſub obſcuro, ſperno penituſque refuto.*

Refutare teſtem, in Capitulis ad Legem Salicam tit. 2. c. 4. Adde Gregor. M. lib. 4. Dial. c. 11. Rodericum Tolet. lib. 6. cap. 10. &c. Utuntur etiam Latini ſcriptores. Vide Stephanium ad Saxonem Grammat. pag. 69.

Refutare, rem dimittere, & in alterius jus transferre. Arnulphus Lexov. in Epiſt. ad Alexandrum PP. p. 41. *Quarum (cauſarum) cognitioni D. VVillelmum Pariſienſem S. R. E. Cardinalem contigit intereſſe, ipſoque præſente prædictus Theſaurarius omnes querimonias quas habebat, refutavit in manibus judicum, & quod eas adverſum me non moveret, fide corporaliter interveniente firmavit.* Charta Theobaldi Epiſc. Pariſienſ. an. 1148. *Decimam de ſancto Brictio, quam diu injuſtè tenuerat, utpotè laicus, ad hoc in manus noſtras refutavit, ut eam canonicè Monachis S. Martini de Campis concedentes traderemus.* Alia an. 1164. apud Joffridum in Nicia p. 177. *Dimitto, & perpetua refutatione refuto quicquid in Caſtello de Drappo requirebam, &c.* Alia an. 1175. in Hiſt. Pergamenſi to. 3. p. 325. *Cum ligno quod in ſuis tenebant manibus, ---refutaverunt in manu domni Gualæ Pergamenſis Epiſcopi totam decimam quam ipſi habebant.* Charta Eberhardi Epiſc. Saltzburgenſis in Chron. Reicherſperg. an. 1153. *Qua conventione convenienter ex omnium partium conniventia ordinata, totalis in manum noſtram ſic eſt refutata, ut Præpoſitus neque ulterius querelam ſuam reſuſcitet.* Vide Gregorium VII. PP. l. 2. Epiſt. 27. lib. 4. Epiſt. 22. lib. 7. Epiſt. 19. Fulbertum Epiſt. 20. Hugonem Flaviniac. p. 198. Ottonem Morenam p. 39. Franciſc. Angelonum inter Hiſtoria Interamnenſi pag. 87. Doubletum p. 533. tom. 5. Spicilegii Acheriani p. 569. Ughellum tom. 1. part. 2. pag. 307.

Refluctuare, Reflectare, pro *refutare*. Placitum Mathildis Comitiſſæ an. 1073. apud Franciſcum Mariam lib. 3. p. 151. *Per fuſtem quem in ſuorum detinebant manibus, refluctuaverunt prædicto Bernardo Abbati——curtum illam, &c.* Mox: *In integrum una cum inferioribus & ſuperioribus ſuis prædictus Radulfus & Saracinus & Fulcardus Germanus prædicto Bernardo Abbati & Guidoni Notario Advocatus ipſius Monaſterii ad partem prænominati Monaſterii refluctaverunt, & cum ipſa refluctatio facta fuiſſet, tunc &c.*

Refutantia, Refutatio, Apocha, *Quittance*. Charta an. 1389. apud W. Thorn: *Conceſſit eidem VV. Abbati---ſolvere ſibi---53. Ducatos boni & puri auri & recti ponderis, refutantiam & ſufficientem acquietantiam de ſolutis deferenti.* Infrà: *Viſis libris, inſtrumentis, regiſtris, refutationibus, aliiſque evidentiis univerſis, reperimus, &c.*

Refutatorii libelli, in lib. 1. Cod. de Relationibus, & lib. 19. C. de Appellat. &c. quibus actor vel reus ob judiciarias formulas malè obſervatas ſententiam judicis arguit: unde Accurſus *appellationes* non inſulsè fuiſſe opinatur. Vide Cujacium lib. 22. Obſer. cap. 33. Juretum ad Symmach. lib. 2. Epiſt. 30. & Jacobum Gothofr. ad tit. de Appellat. in Cod. Th.

REGA, Modus agri, apud Aquitanos. *Rega terræ, vineæ, &c.* crebrò occurrit in Regeſto Conſtabulariæ Burdegal. pag. 114. 115. &c. Neſcio an idem ſonet in veteri Charta Cornutiana edita à Suareſio: *Quæ ſepis deſcendat per regam ad viam cavam, ſive ad torum, quæ redit uſque ad arcum ſupradictum, &c.* Niſi *rega* idem valeat quod *ruga*, platea. Vide *Regaleia, Riga*.

REGAITA. Vide *VVacta*.

REGALENGUM, *Rengalengum*, Dominium, *Regale, Regalia.* Charta Alfonſi Imperatoris Hiſpaniæ æræ 1194. apud Doubletum: *Facio cartam donationis, & textum firmitatis de illa villa, quæ vocatur Fornelos, & eſt de meo regalengo, in via publica Peregrinorum quæ ducit ad S. Jacobum, &c.* Alia apud Anton. *de Yepez* in Chronico Ord. S. Benedicti tom. 6. pag. 213. *Monaſterium meum proprium, & meum regalengum.* Alia Bern[illegible] Regis æræ 1070. apud eundem p. 449. *Illam mandationem de Perpera, cum illo alio rengalengo de Cangas, &c.* Occurrit ibi pluries. Ut & tom. 4. Monarch. Luſitan. p. 271. 78. 81.

REGALES, Regum filii, Principes ex ſtirpe regia: *Regales perſonæ*, Avito Viennenſi Epiſt. 5. Anonymus de Different. vocum: *Inter Regem & Regalem hoc intereſt, quod Regis puer Regalis eſt: Rex, qui regnum regit.* Ammianus lib. 16. *Cui propè aſtans regalis Hormiſda, cujus è Perſide diſceſſum suprà monſtravimus.* Lib. 16. *Hos ſequebantur poteſtate proximi Reges numero quinque, Regaleſque decem, & Optimatum ſeries magna.* Idem lib. 17. *Zizais quoque etiam tam regalis, &c.* Atque ibi non ſemel & pag. 107. *Quorum regalis Vitrodorus Viduarii filius regis, & Agilmandus ſubregulus, aliiq; optimates, &c.* Ubi *Regales* videntur appellati, qui ex ſanguine regio erant. Rurſum, *iis deniq; ad gratiæ cumulum ignobilem quemque regem, ſed quem ipſe antea ſibi præfecerat, regalem impoſuit.* Et lib. 18. *Reges omnes, & Regales, & Regulos ad convivium corrogatos.* Lex 9. Cod. Th. de Re militari: *Sinceritas tua protinus admonebit ut neque Regalibus, neque Legatis ſua milites jumenta ſuppeditent.* Sulpitius Alexander in Hiſt. apud Gregor. Turon. lib. 1. Hiſt. cap. 9. *Marcomere & Sunnone Francorum Regalibus tranſacto curſim conloquio --- Treveros conceſſit.* Ubi idem Gregorius ſubdit: *Cum autem eos Regales vocat, neſcio utrum regès fuerint, an vices tenuerint Regum.* Mox idem Sulpitius, quos *Regales* dixit, *Subregulos* appellat. *Regalis puer*, apud Stephanum Eddium in Vita S. Wilfridi c. 57. *Regales* verò pro Principibus Regiæ ſtirpis occurrunt non ſemel apud Scriptores ævi inferioris. Anonymum in Vita S. Cuthberti Epiſc. lib. 2. n. 6. Gauterium de bellis Antiochenis p. 456. Joannem Hocſemium in Adolpho à Marka Epiſc. Leod. cap. 35. extr. Matth. Paris p. 218. Gregorium II. PP. apud Waddingum an. 1372. n. 26. in Concilio Nicoſienſi an. 1340. &c. Sic *Royaux*, Principes Regii ſanguinis non ſemel vocat Monſtrelletus 1. vol. c. 153. 157. 221. Teſtamentum Joannæ Reginæ Franciæ uxoris Ludovici Hutini an. 1319. *Nous voulons & ordonnons que quand paſſage commun ſe fera des Roiaux, nos executeurs eſliſent un bon & convenable Chevalier à faire le paſſage pour nous, &c.* Hiſt. MS. Mortis Richardi Burdegal. Regis Angliæ: *Le Roy d' Angleterre arriva aux lices, en ſa compagnie tous les Royaux d' Angleterre.* Statuta MSS. pro Carcere Caſtelleti Pariſ. *Selon ce que il eſt mandé ou commandé du Roy noſtre Sire, & de nos grans Seigneurs Roiaux.* Statuta MSS. Ordinis Coronæ ſpineæ anni 1393. cap. 3. *De ces 30. Chevaliers les 10. plus grans ſeront de nos Seigneurs les Roiaux & autres grans Seigneurs du royaume, & les 20. autres ſeront des moiens Barons, Bannerez & autres Chevaliers.* Et cap. 17. *Chevaliers du ſang du Roy* dicuntur.

Ut porrò *Regales* Regum, ita *Imperiales* appellati Imperatorum filii, in præclara *Laudum* Formula, quæ præfixa legitur Codici Amalharii de Divin. Offic. *Divo Hluduuvico vita, novo David perennitas, & ipſi novo Salomoni felicitas. Judith orthodoxæ nobiliſſimæ atque prudentiſſimæ Auguſtæ, ſalus per multos annos. Lumina pacis, Domine, ſerva. Lumina mundi, Domine, ſerva. Vita veſtra tutela omnium eſt. Veſtra fides Eccleſiarum eſt gloria. Piiſſimos dominos noſtros Imperiales natos, Hlotharium glorioſiſſimum Coronatum, & fratres ejus Chriſtus conſervet.*

Regales, interdum Regii Miniſtri, ut apud Thomam Walſinghamum an. 1291. *Cujus temporibus alienigenæ Angliam non gravabant, incolæ nullatenus per Regales opprimebantur, &c.* Ita anno 1300.

Regales, Nummi aurei Francici, Gall. *Royaux*. Vetus Regeſtum: *A 20. Sept. 1330. uſque ad 1. Febr. 1336. fiebant Pariſienſes aurei ponderis 34. & 4. quint. & Regales de 48. & ſemis.* Joan. Hocſemius in Adolpho à Marka Epiſcopo Leod. cap. 18. *Eidem Comiti oppidum Mechlinienſe*

liniense—— *pro centum millibus Regalium vendiderunt.* Infrà: *Quinque Floreni de Florentia in valore quatuor Regalibus sunt aequales.* Descripsit Hautinus in lib de Monetis Francicis p. 25. monetam auream, quam S. Ludovico adscribit, in qua efficta corona cum hisce vocibus, supra & infra, REGALIS AUREUS. In circulo, LUDOVICUS REX FRANCORUM. In adversa parte crux liliata effingitur, cum solita inscriptione XRC. &c. Vix enim est ut Ludovico X. attribuatur, qui *Agnos* tantùm cudit, quantum colligere est ex veteribus Tabulis monetariis. Vide *Moneta.*

Regales Coronati, Moneta aurea Comitum Provinciæ. Extat Charta Roncelini Vicecomitis Massiliensis an.1214. in Tabul. S. Victoris Massil. fol.160. qua Abbati vendit *castrum de Julianis pretio centum librarum Regalium coronatorum, quorum singuli 60. solidi valent nunc singulas marchas argenti meri.* Alia Raimundi Berengarii Comitis Provinciæ an.1243. *Donamus trecentos solidos annuales Coronatos in alberga nostra villa inferioris Aquensis, &c. Regales solidi* in Chartis an.1188. 1190. &c. apud Guesnaium in Annalib. Massiliensib. p.332.334. 337.356. &c.

Regales, Moneta aurea Regum Siciliæ in Chartis an. 1178.1180. in Tabulario Casaur. sub Willelmo Rege, & apud Ughellum tom. 7. Ital. sacr. p. 284.576.593.

REGALIA, Æ, Jus regium, dignitas regia. Henricus de Knyghton in Ricardo II. *Quarebatur an—— derogaret regalia & prærogativa Regis.* Infrà: *Quare ab eis quomodo sunt puniendi qui impedierunt Regem quominus poterat exercere qua ad Regaliam & prærogativam suam pertinent.* Charta ejusdem Ricardi II. Regis Angl. *A juramento fidelitatis & homagii, & aliis quibuscunque mihi factis, omnique vinculo ligeantiæ & regaliæ ac dominii quibus obligati mihi fuerint, —— absolvo.*

REGALIA, Fiscus Principis, jura quibus Reges gaudent. *Fiscalia regum*, apud Conradum Urspergensem an. 1109. *Cunctaque regum antiquorum Fiscalia suam in ditionem interim recepit. Debita qua ad partem regis solvi debent*, in Lege Longob. lib. 3. tit. 1. §. 30. Bruno de bello Saxonico p. 141. *Tanta profligatio regalium, ut post hæc reges nostrarum partium rapinis potius quam regalibus sustentandi sint.* Hinc

Regalia, Jura regia, quæ ab Imperatoribus vel Regibus interdum Ecclesiasticis aliisque personis conceduntur. Radevicus lib.3. cap.41. *Regalia, veluti monetam, teloneum, pedaticum, portus, Comitatus, & alia similia si qua sunt, commune Mediolanensium dimittet, & ultra se non intromittet.* Lib. 4. cap.5. *Deinde super justitia regni, & de Regalibus qua longo jam tempore, seu temeritate pervadentium seu neglectu Regum imperio deperierant, studiose differens, &c.* Otto de S. Blasio cap. 14. *Omnia regalia civitatum, utpote monetas, telonea, navigia &c.* Charta Conradi Imp. an. 1149. apud Columbum in Episc. Vivariensibus lib.2. *Tibi, venerabilis prætaxatæ urbis Episcope, & per te, & Ecclesiæ tuæ, & successoribus tuis Vivariensis urbis, nostra Regalia concedimus, monetam, pedagium utraque strata telluris, &c.* Alia Friderici I. an. 1177. ibid. lib. 3. n. 6. *Concessimus universa regalia, cunctasque possessiones, &c.* Alia ejusdem Imp. an. 1164. apud eundem Columbum in Guillelmo juniore Comite Forcalquerii n.23. *Dicto fideli nostro Guillelmo Comiti Comitatus dignitatem, jurisdictionem, & Regalia, cum omni plenitudine honoris & utilitatis nostra Imperiali autoritate restituimus.* Acta Capitularia Ecclesiæ Lugdun. an.1358. ex Camera Comput. Paris. fol.38. *Cum Regalia dicti fluvii* (Rodani) *ad Ecclesiam Lugdunensem pertineant.* Vide Guesnaium in Annalibus Massil. pag.322.

Regalia, Dominium temporale Ecclesiæ, ut vocant. *Regalia S. Petri*, apud Gregorium VII. PP. lib.1. Epist. 21. lib. 8. Epist. 1. Baldricum in Adalberone Archiepiscopo Trevirensi, Falconem Beneventanum an. 1114. Romualdum in Chronico MS. an. 1152. &c. Laurentium Leodiensem in Episcop. Virdun p.309. & in Bulla Clementis IV. PP. pro regno Siciliæ, vulgò *Patrimonium S. Petri*, seu Sedis Apostolicæ, quod Imperatorum & Regum beneficiis Ecclesia Romana id possideat. *Regalia & Patrimonia B. Petri*, apud Petrum Diac. lib. 4. Chr. Casin. cap.35. 36. 39. Epitaphium Eugenii III. PP. Tarracinæ: *Regalia multa longo tempore amissa Beato Petro restituit.* Leo Ost. lib. 1. c. 47. *Ad ipsum Staphilum de Majella, qui dividit inter Regalia & causam S. Benedicti.* In in Consuet. Tervanensi, Episcopus dicitur habere *Regaliam* Tervanensis Episcopatus, quia est illius dominus spiritualis & temporalis, ut est in art.6. Et in Consuet. veteri Atrebat. art. 16. & nova art. 23. & 24. *Regale*, sumitur pro dominio Majoris Domini feudalis, cùm scilicet res feudalis & ab eo dependens ex vassalli delicto, aut alia qualibet causa principali feudo utitur. Vetus Charta de bonis Hæreticorum & faiditorum, in Notis ad Concilia Narbon. *Pro parte verò Domini Regis è contrario dicebatur quod hæc omnia ad ipsum jure regalia & majoris dominii pertinebant.* Alia apud Guichenonum in Probat Hist. Sabaud. pag. 40. de Gageria quadam: *Verum ne discordia inter Ecclesiam & Comitem aliquando oriri possit, dictum est ut cùm redimere voluerit, discernatur, quod pro Regali & Comitatu Comes ibidem deinceps habere debeat, &c.*

Regalia vocant nostri prædia quæ ad Ecclesias pertinent, iis à Regibus olim concessa, unde *Regalia* dicuntur: quippe, ut ait S. Augustinus tract. 6. in Evangel. Joann. *per jura regum possidentur possessiones.* Et Otto Frisingensis lib. 2. de Gestis Friderici cap. 11. *Regalia non personis, sed Ecclesiis, perpetualiter a Principibus tradita sunt.* Walthramus Episcopus Naumburgensis de Investitura Episcoporum: *Regalia, id est à Regibus & Imperatoribus, Pontificibus Romanis data in fundis & reditibus.* In Charta Henrici III. Regis Angliæ apud Prynneum in Libertatib. Angl. tom. 2. p. 231. *Cepimus in manum nostram baroniam & Regalia qua Archiepiscopus Eborum de nobis tenet.* In alia p. 254. *Totum regale quod ad Episcopatum suum pertinet.* Alia Joannis Regis Angl. ibidem p.339. *Episcopus autem vel electus loci illius temporalia qua prius vocabantur Regalia, de manu prædicti Archiepiscopi & successorum suorum plenariè recipiet.* In Regiam Majestatem lib. 2. cap. 23. Baroniæ Episcoporum *de eleemosyna Regis* esse dicuntur, ideoque ab iis alienari non posse. Cùm igitur omnia ferè Ecclesiarum prædia, Episcopatuum nempe, & Monasteriorum à Regibus dotatorum, *Regalia* sint, id est à Regibus olim iis concessa, eodem jure reguntur quo beneficia militaria, seu feuda, iisdemque sunt, quibus ea, servitiis obnoxia. Extinctis quippe personis Ecclesiasticis, ad Regem ipso jure redeunt, donec alia iisdem investiatur. Unde in Charta Caroli IV. Imp. an. 1354. pro Episcopo Tullensi, dicitur is *investitri de Regalibus & feudis.* Homagium præstitum Adolpho Imperatori à Joanne Episcopo Tullensi an.1297. *Regalia feuda principatus Pontificialis, quem obtinet sibi de regali liberalitate, concessimus, & ipsum investivimus: de iisdem administrationem temporalium & jurisdictionem plenariam principatus ejusdem Ecclesiæ prænotatæ Episcopo Tullensi præsentium serie committentes. Regalibus* autem à Rege *Investiri* dicuntur Episcopi (ut cæteros prætercam, Germanicos & Anglicos præsertim scriptores, qui de Investituris Ecclesiarum egerunt) apud Petrum Cluniacensem lib. 1. Epist. 29. ubi de Lingonensi Episcopo: *Rex——de regalibus, sicut solet fieri, manu propria solemniter investivit:* cujus quidem Investituræ ratione, sacramentum fidelitatis Regi præstant Episcopi. Epistola Leodiensium ad Paschalem II. PP. *Dominus noster Episcopus communicat Regi*

Regi & Imperatori suo, cui ex regalibus ejus acceptis juravit fidelitatem. Philippus *Mouskes* in Hist. Franc. MS. de Episcopo Tornacensi:

Et caskuns Vesques premerains,
Dou Roi de France, joint ses mains,
Prent son regale par droiture,
Et ses om est de teneure.

Fidelitatem porrò & sacramentum ii faciunt, cum iis redduntur seu restituuntur *Regalia*. Redduntur autem cum consecrationem aut benedictionem accepere. Sugerius Abbas S. Dionysii Epist. 20. *De regalibus vero sicut in Curia dominorum regum Francorum mox antiquus fuisse dinoscitur, cum Episcopus consecratus, & in Palatinum ex more Canonico fuerit introductus, tunc ei reddentur omnia. Hic est enim redditionis ordo & consuetudo, ut, sicut diximus, in Palatio staturus regi & regno fidelitatem faciat, & sic demum regalia recipiat.* Adde Epist. 19. Charta Guillelmi Episcopi Andegavensis an. 1223. apud Sammarthanos: *Item recognovit nobis quod cum electus Andegavensis erit confirmatus à Metropolitano, vel ab eo qui potestatem habebit confirmandi, ipse reddet ei regalia sua per nuntios suos patentes literas deferentes confirmationis ipsius. Ipse tandem electus tenebitur bona fide adire Dominum Regem, si fuerit in regno, infra 40. dies post susceptionem Regalium, & eidem fidelitatis sacramentum præstare: & si infra 40. dies ad Dominum Regem, sicut dictum est, non venerit, Dominus Rex poterit saisire Regalia sua, & ea tandiu tenere, quousque Regi fidelitatem suam fecerit. Et sciendum quod si Comitatus Andegavensis separatur à regno, non teneremur facere Comiti Andegavensi hujusmodi sacramentum.* Quibus postremis verbis consentaneum est Arestum an. 1272. pro Episcopo Sagiensi descriptum à Duchesnio in probat. Hist. Castilionensis p. 70. Testamentum Philippi Aug. Reg. Fr. an. 1190. apud Rigordum: *Regina autem & Archiepiscopus tam diu regalia in manu sua teneant, donec electus consecratus sit vel benedictus, & tunc Regalia sine contradictione ei reddantur.* Aliàs tamen de Jure Communi *Regalia* non redduntur Episcopo, antequam sacramentum fidelitatis Regi exhibuerit, ut mox docemus. At in Germania is mos inoleverat, ut tradit Otto Frising. l. 2. de Gest. Frider. cap. 6. & 28. ut Episcopi non consecrarentur, nisi prius ab Imperatore, *& ab ipsius manu regalia per sceptrum suscepissent.* Id etiam habetur in Speculo Saxonico lib. 3. art. 59. §. 1. Quod in Anglia & Scotia perinde obtinuisse docet Regiam Majestatem lib. 2. c. 64. 65. Scribit Joannes Hocsemius in Adolpho à Marka Episcopo Leodiensi, *Antiquam regni consuetudinem fuisse, ut Rege ultra Mosæ fluvium existente, Episcopi citra dictum fluvium Regalia possint à Scabinis de Francfort impetrare.*

Per mortem igitur Episcopi *Regalia aperta*, dicuntur, ut contra, *clausa*, cum ea Episcopo successori redduntur. Regestum Memorialium Cameræ Comput. Paris. signat. C. fol. 269. *Dum Episcopus alicujus Episcopatus, ubi Dominus Rex habet Regaliam, ab humanis decedit, immediatè per obitum seu mortem ipsius est regalia in dicto Episcopatu aperta, & succedit Rex loco boni & legitimi administratoris in omni temporalitate dicti Episcopatus, confertque beneficia non curata, & hoc durante tempore ipsius Regaliæ. Quæ quidem Regalia dicitur vigere & habere locum in dicto Episcopatu, donec & quousque futurus successor Episcopus legitimè intrans juum debitum fidelitatis juramentum dicto Domino nostro Regi prout tenetur, fecerit. Ex quo literæ Regiæ attestantes dictum juramentum sic fuisse factum, presentatæ, registratæ, & expeditæ fuerint in Camera Compotorum, & quod receptor seu commissus ad receptam ipsius regaliæ receperit mandatum à dicta Camera emanatum, per quod ei mandetur, ut levet manum Regis, & permittat dictum Episcopum uti & gaudere ponendo ipsam temporalitatem ad plenam deliberantiam. Nec ante receptionem hujusmodi mandati a dicto receptore seu commisso reputatur dicta regalia clausa, sed usque ad diem ipsius receptionis, tenetur reddere compotum & rationem de fructibus hujusmodi temporalitatis. Et confert Rex beneficia tanquam in regalia vacantia. Et hoc de jure & consuetudine Regis & suæ Coronæ Franciæ.* Idem Regestum: *Le Roy est en saisine & a usé de tel temps, qu'il n'est memoire du contraire, quant les regales des Eveschiez y escheent, de prendre & faire lever tous les profits & emoluments qui escheent durant ledit regale, si come les bleez & grains qui escheent en cause de terres gaignables, de rentes, de dismes, des-abliez qui tiennent à racine, quant le regale eschiet, & semblablement des vins, vinages, dismes, & autres rentes qui escheent en vin, come dit est des grains. Et si les terres, rentes & dismes sont baillées à ferme, il est ou chois du Roy de tenir la ferme, ou de prendre les grains ou vins qui escheent oudit regale, & ainsi le fait le Seigneur qui tient le fief de son vassal par defaut de home.*

Prædictis addo quæ habet vetus Consuetudo Franciæ lib. 3. *Quand un Evesque trespasse le Roy peut faire tout mettre en sa main le temporel, & celui faire gouverner comme en regale. Car les explois de sa justice, & tous les autres revenus temporels sont au Roi jusques à ce qu'il y ait Evesque. Toutefois tous Eveschez ne sont pas tenus en Regale. Pendant le temps de la Regale le Roi peut donner tous offices & benefices, excepté Cures; & si le Pape & le Roy donnoient en un mesme temps un benefice, le don du Roy precederoit: & s'il en estoit debat, la cause seroit ventilée en la Cour de Parlement, & non ailleurs.* Sed & tradit Scylitzes pag. 758. Nicephorum Phocam Imp. legem tulisse, cui subscripsere ipsi Episcopi adulatores, ne Imperatoris injussu ullus crearetur Episcopus, & mortuo aliquo Episcopo aliquem suorum subinisisse, qui definitos faceret sumptus, ipsumque, quod erat reliquum, accepisse.

Crebra ac gravis fuit de Principibus ac Regibus querela, qui ut diutius Ecclesiarum Regalibus fruerentur, vel earundem, uti vocabant, investituras differebant, vel electiones Episcoporum & Abbatum impediebant: quod in primis objectum Germanicis Augustis in diuturna ac gravi illâ inter Sacerdotium & Imperium discordia, apud Scriptores qui de ea pluribus egerunt, quibus addendus omnino Arnoldus Lubecensis lib. 3. cap. 16.

Id etiam objectum Anglicis Regibus. Ordericus Vitalis lib. 10. de Guillelmo Rufo Rege Angliæ pag. 763. *Defunctis Præsulibus & Archimandritis, Satellites Regis Ecclesiasticas possessiones & omnes gazas invadebant, trienniοque seu plus dominio Regis omnino mancipabant. Sic nimirum pro cupiditate redituum, qui Regis in ærario recondebantur, Ecclesiæ vacabant, necessariisque carentes pastoribus dominicæ oves lupinis morsibus patebant.* Adde pag. 774. Similis est Willelmi Neuprigensis lib. 3. cap. 26. de Henrico II. querela: *Vacantes Episcopatus, ut provenientia perciperet commoda, diu vacare voluit, & Ecclesiasticis potius usibus applicanda in fiscum redegit.* Ut & Hugonis Flaviniac. Chron. p. 241. Adde Will. Malmesbur. lib. 1. de Gest. Pontific. p. 215.

Regalium, vel si mavis, regaliorum jus, non in Episcopatibus duntaxat obtinuisse, sed & ad Monasteria aliaque beneficia productum ex laudato Orderici Vitalis loco colligitur: adeo ut quemadmodum Principes, vacantibus Episcopatibus, eorum dominiis seu uti vocabant, regalibus fruebantur, ac beneficia ab iis dependentia, quæ hoc temporis interstitio vacabant, conferebant, idem in Monasteriis jus sibi adscriberent: quam quidem hac nostra ætate agitari controversiam novimus. Extant sanè in Principum favorem bina diplomata Henrici III. Regis Angliæ apud Gul.

Pryn̄eum in Libertatib. Angl. tom. 2. ac primùm quidem p. 782. hocce verborum tenore: *Rex Magistro A. de Len. Officiali Cantuuar. & Commissionariis suis salutem. Cùm tempore progenitorum nostrorum Regum Angliæ, & nostro hactenus sit obtentum, quod vacantibus Abbatiis, Prioratibus, & aliis quibuscunque domibus, religiosis regni nostri, & in manu nostra existentibus, conferre possimus Ecclesiastica beneficia ad hujusmodi domos pertinentia, & nos ratione vacationis Domus sancti Thomæ de Acon in Londen dilectum Clericum nostrum Rogerum de Messenden ad Ecclesiam de Colchirch in London duxerimus præsentandum, fratres ejusdem domus, & Hugo Capellanus eorum ab eisdem fratribus indebitè præsentatus ad eundem, dictum Clericum nostrum inde trahit in placitum coram vobis in Curia Christianitatis. Et quia hoc est contra coronam & dignitatem nostram, & manifestè cederet in nostram & hæredum nostrorum exhæreditationem, vobis prohibemus ne placitum illud de cætero teneatis. Teste Rege apud Woodstock, 18. die Augusti.* Diploma aliud ejusmodi habetur p. 940. *Rex omnibus ad quos &c. salutem. Super jure patronatus & præsentationibus ad beneficia Ecclesiastica facien dis in regno nostro Angliæ, & in Ecclesia Anglicana, quædam speciales consuetudines observantur, inter quas & illa sibi vendicat locum: si videlicet manerium aliquod cum pertinentiis & libertatibus suis cuidam Laico, vel Clerico seu mulieribus aut personis quibuslibet Ecclesiasticis vel secularibus quocunque modo, sive scilicet ad tempus vel ad firmam, vel ad sustentationem, vel pro dotalitiis, seu quibuscunque modis aliis assignetur, jus præsentandi ad Ecclesiam in hujusmod. manerio sitam per assignationem hujusmodi cum manerio semper transit, nisi specialiter fuerit in assignatione illa jus præsentandi reservatum vel exceptum. In manerio verò Episcoporum, ubi jus patronatus & jus instituendi habent, jus patronatus cum maneriis ipsis secundum consuetudinem supradictam semper transit: unde vacantibus Episcopatibus & Abbatiis, tam nos quam magnates nostri, ad quos custodia maneriorum tempore vacationis pertinet, jus præsentandi ad Ecclesias in ipsis maneriis sitas obtinemus, instituendi jure apud Metropolitanum, vel alio ad quorum devolvitur jus spirituale remanente. Licèt enim Episcopi in Diœcesibus, aut etiam Abbates Pontificiale jus habentes Ecclesias maneriorum suorum conferant, eo quod in ipsis jus patronatus, & jus instituendi conveniunt, jus tamen patronatus habent ratione maneriorum suorum, vel Baroniarum suarum, quæ si ab ipsis evincantur, aut si aliis cum pertinentiis, ut prædictum est, assignentur, jus præsentandi cum ipsis maneriis transit, jure instituendi apud ipsos ratione officii Pastoralis extunc tantummodo remanente. In cujus &c. teste Rege apud Westm. 13. die Martii.* Charta Archembaldi D. Burbonensis in Tabul. Brivat. an. 1223. *Ego Archembaldus Dominus Borbonensis, Arverniæ Constabularius,——quod de mandato & præcepto D. Philippi Regis Franciæ felicis recordationis occasione regaliæ, defuncto Præposito Brivatensis Ecclesiæ, patruo videlicet Guidonis quondam Comitis Arverniæ, vacantem Præposituram occupavi,——accedentes præfatæ Ecclesiæ Canonici ad dictum regem, coram ipso proposuerunt, quod non habebat, nec habere debebat regaliam in præpositura prædicta.* In manuali Placitorum Parlamenti an. 1373. 29. Maji, dicitur vacante Burguliensi Abbatia, Regem habere administrationem bonorum temporalium.

Quodsi aliquæ controversiæ acciderent de ejusmodi feudis ac Baroniis Ecclesiasticis, earum cognitionem judicibus Ecclesiasticis esse interdictam, sæcularibus verò duntaxat attributam constat. Extant in hanc rem Bullæ Innocentii III. & Honorii III. Papæ in Regesto Campaniæ Bibl. Reg. fol. 8. 12. 65.

Episcopatuum verò qui à jure regalium immunia erant regalia, sede vacante, servabant Archiepiscopi. Vide Spicilegium Acherianum tom. 8. p. 203. 353. 354. & infrà in v. *Vicedominus*.

Regalia Episcopatuum non semper Regum erant, sed interdum ab aliis proceribus de Rege tenebantur in feodum. Extat Epistola 38. inter Sugerianas, in qua Theobaldus Carnotensis Comes *Regale Carnotensis Episcopatus de rege in feudum tenere cùm alio feodo suo* profitetur, *ita quod decedente Episcopo regale Episcopatus suum proprium sit, quousque alius substituatur.* Extat apud Guill. Prynneum in Libertatib. Eccl. Angl. tom. 3. pag. 187. Charta Edwardi I. Regis Angliæ, in qua *quoties sedem Burdegalensem vacare contigit, custodiam temporalium ejusdem Archiepiscopatus, eadem sede vacante habere, & facere fructus suos consuevisse* Duces Aquitaniæ contendit, Capitulo ejusdem Ecclesiæ id juris sibi competere asserente, &c. Post mortem Willelmi *Breuse* Episcopi Landavensis in Comitatu Clamorganensi, in Principatu Valliæ, Gilbertus *de Clare* Comes Glocestrensis & Herfordiensis, tanquam Comes Clamorganensis, ejusdem Episcopatus Regalia, & Beneficiorum vacante Episcopatu collationem sibi competere asserebat. De qua cum Rege Edwardo I. controversia multa habet idem Prynneus p. 412. & seqq. & p. 636.

Cæterùm non defuere qui tantas Ecclesiarum seu Ecclesiasticorum opes ac prædia improbarent. Libellus precum Marcellini & Faustini pag. 46. *Intendite in hoc adversus Catholicos quasi quendam triumphum hæreticorum: & in miseram & quasi ultimam & fœdissimam capivitatem, in his Episcopis condemnata pie fide, & Catholicis Episcopis, in eorum se dominium delusionemque tradiderunt metu exilii, & ut Episcopale nomen apud homines retinere viderentur, quod utique jam apud Deum post subscriptiones impios non habebant. Sed ideo nominis istius etiam cum omni decore quærebatur, auctoritas, ne illis possessiones Ecclesiis tollerentur; quas utinam nunquam possedisset Ecclesia, ut Apostolico more vivens fidem integram inviolabiliter possideret.* Adde pag. 97.

Regaliarius, qui Regalia, vel eorum proventus Episcopatus vacantis percipit vice Principis, cujus ea sunt. Charta Edmundi Comitis Campaniæ an. 1277. in Tabulario Ecclesiæ Meldensis fol. 78. *Come tençons fut entre nous——& l' Evesque de Miaux seur Griez & seur dommages que li Regalier le Roi Thibaut & le Roy Henri de Navarre jadis Comte de Champagne, avoient fait és biens & choses de l' Evesché de Meaux, &c.*

Custos regaliarum, qui decedente Episcopo à Rege mittebatur ut colligeret reditus ac proventus temporalitatis Episcopatus, qui de jure ad Regem pertinent, quousque alius electus consecrationem accepisset. *Custodes, Gardiatores*, seu *Gubernatores regaliarum Ecclesiarum*, in Edicto Philippi Pulchri an. 1302. art. 3. ubi eorum abusus coërceri jubentur, quos etiam carpit autor Historiæ Episcoporum Antisiodor. cap. 59. p. 483. Vide Regestum Parlam. B. fol. 56. & Historiam Episcoporum Cadurcens. n. 178.

Regalia facere, Sacramentum fidelitatis, vel hominium pro regalibus Regi præstare. Will. Malmesburiensis lib. 1. de Gestis Pontif. pag. 219. de Anselmo Cantuariensi: *Regalia pro more illius temporis faciens Principi, 7. Kal Octobris, Cantuariæ assedit.*

Regalia, præcipua Imperii insignia, corona, sceptrum, &c. Albertus Argentin. pag. 119. *Monstrabantur ibi Sanctuariorum insignia, quæ Regum dicuntur, scilicet lancea, clavus, pars crucis Salvatoris, corona, gladius Caroli, & alia per quendam Cisterciensem, &c.* Adde pag. 124. 157. & Albertum Stadensem an. 1126. Otto Frisingensis lib. 1. de Gestis Frider. cap. 63. *Regalia Duci Friderico cum unico suo item Frideri-*

co commendans. Conradus Ursperg. an. 1106. *Ipse partis utriusque consiliis annuens, Regalia vel Imperialia insignia, crucem scilicet & lanceam, sceptrum, globum, atque coronam filii potestati tradidit*, Henricus Imp. apud Dodechinum an. 1110. *Tibi itaque, fili carissime, Henrice Rex, & nunc per officium nostrum Dei gratia Romanorum Imperatori, & regni regalia illa dimittenda præcepimus, quæ ad regnum manifestè pertinebant tempore Caroli, Ludovici, Ottonis, & cæterorum prædecessorum tuorum.* Idem Henricus in Epist. ad Hugonem Abbat. Cluniacensem: *Interea mandatum est nobis, quod liberationis nostræ nullum esset consilium, nisi extemplo daretur, & crux, & lancea, cæteraque regalia insignia.* Stero an. 1219. *Regalia quoque Henricus Palatino Rheni assignanda Regi Friderico reliquit, &c.* Ea autem Regalia hic idem recenset an. 1361. *Insignia Imperialia quæ tunc vidi, sunt hæc, primum ferrum lanceæ quæ transfixit latus Christi: item clavus cum aliquali petita S. Crucis, quæ transivit manum Christi: item gladius Caroli M. Imperatoris Romanorum, quem tunc Imperator tenebat in manibus, & corona qua coronatus est in Imperatorem à Leone PP. III. Item gladius Mauricii Martyris. Item petra brachii S. Annæ, &c. & aliæ plures reliquiæ Sanctorum.* Rupertus Abbas in Vita S. Heriberti Archiepiscopi Coloniensis num. 10. *Et hæc quidem regalia cito reddidit.* Ubi Lambertus in Vita ejusdem Sanctæ n. 11. *Imperialia* habet: *Imperialia quæ penes se erant, electo Principi reddidit.* Honorius Augustodun. lib. 1. cap. 73. *Ante Pontificem portantur Sancta, sicut ante Regem Imperialia.* Vide Ottonem de S. Blasio c. 46. Chronicon Colmariense an. 1273. & *Festum Coronæ.*

Regalia, Exactiones vel tributa regia. Vetus Charta in Metropoli Salisburgensi tom. 2. pag. 30. *Nec in quoquam fideles nostros tam Clericos quàm Laicos, aut in pernoctationibus vel in steuris, seu regalibus, seu in qualibet re licet minima molestare debent.* Vetus Charta in Actis Episcopor. Cenoman. p. 236. *Ipse Archilaus de ipso facto (modo agri) aliud exinde non reddat, præter* tantum regalia in Campo Dominico procurare faciat. Octavius Ferrarius in Orig. Ital. in v. *Appendicio*, ait Insubres *appendicio* vocare ea quæ ad pensionem adduntur, ut ova, pullos, carnem suillam: Venetos verò nobiliore vocabulo *Regalia* appellare. *Regaliæ gallinarum, vini & gondolæ*, apud Andre. Dandulum in Chron. MS. an. 1205.

Regalia, Palatia, τὰ βασίλεια. Freculfus Lexoviensis tom. 2. lib. 5. cap. 11. de Theodosio juniore Imp. *Plerumque jejunabat, & maximè 4. feria & 6. studio Christianitatis, nec aliter quam Monasterium Regalia videbantur.*

REGALIOSUS: *Regius, Regalis, Imperialis, &c.* βασιλικός, in Gloss. Gr. Lat. ubi malè *Reguliosus.*

REGALITAS, idem quod *Regalia*, æ, Dignitas regia, in Statutis Roberti II. Regis Scotiæ cap. 14. 16. Stat. Rob. III. c. 45. *Royauté* nostris, *Royaltie*, apud Edw. Cokum ad Littletonem sect. 73. Concilium Wintoniense an. 1021. *Hæc sunt Statuta Canuti Regis Anglorum & Danorum,——ad laudem & gloriam Dei, & sui regalitatem, & commune commodum, &c.* Knyghton an. 1291. *Ad sessandum electum* (Regem Scotiæ) *in tota regalitate & dignitate, &c.*

Regalitas, Titulus Regum honorarius. Diploma Ludovici Pii Imp. apud Nicol. Zyllesium in S. Maximino pag. 13. *Attulit nostræ Regalitati quoddam privilegium, &c.* Aliud Lotharii Regis Franc. an. 987. apud Michaelem Carbonellum in Chron. Hispan. pag. 8.---- *Nostræ Regalitatis decreto confirmare dignaremur. Nostram adiit Regalitatem*, in Charta Ottonis Regis an. 965. apud Marlotum in Metropoli Remensi lib. 4. c. 27. & in alia Henrici Imp. an. 1065. in Probat. Hist. Luxemb. pag. 29. *Unde Abbas in militiam ire vel prædecessoribus nostris, vel nostræ Regalitati in secundo semper anno servire debuit, &c.* Vide eundem Zyllesium pag. 27. 43. Bartholomæum Fizenium in Hist. Leodiensi p. 233. & Witikindum Meibomii p. 219.

REGAMMARE. Vide *Gamma.*

REGARDUM, *Revvardum forestæ*, Visitatio forestæ ab forestariis, ne quid detrimenti in iis accidat, ut in Fleta lib. 2. c. 41. §. 1. interdum limites vel ambitus forestæ, cujus cura commissa erat quibusdam ministris, qui eam obambularent, prospicerentque ne vetitæ in ea venationes fierent, aut exscinderentur arbores, qui inde *regardatores* dicuntur, de quibus mox: unde qui intra ejusmodi metas venari, vel damnum aliquod in foresta fecisse deprehensus erat, mulctabatur gravi mulcta, quæ *regardum foresta* etiam dicebatur. Charta Ricardi I. Regis Angliæ: *Concessimus etiam eisdem manerium de Lovers cum omnibus pertinentiis,——salvis ad opus nostrum venatione nostra, & destructione forestæ, ita tamen quod non sit in revvardo.* Rogerus Hovedenus & Brompton an. 1188. *Et idem Rex quietas clamavit——omnes terras suas & Canonicorum suorum, quod sint liberæ & quietæ in perpetuum de revvardo foresta & forestariorum: & dedit ei per cartam suam liberam potestatem & licentiam capiendi venationem per omnes præbendas suas in Comitatibus Eboraci & Notynghamiæ.* Leges Forestarum Scoticarum cap. 12. §. 1. *Si quis forestarius invenerit aliquem extra dominicum boscum, vel infra revvardum, prosternentem quercum sine visu vel deliberatione forestarii.* Vetus Inquesta in Regesto Phil. Aug. Herouvalliano fol. 119. *Inquisitores dicunt, quod Bonavilla cum pertinentiis valebat sine placito ensis & regardis foresta & pasnagii, &c.* Fol. 158. *Respectus forestæ* dicitur.

Regardatores, qui, ut diximus, circumeunt omnes ballivæ forestas, ut de transgressionibus, assartis, vastis, & purpresturis inquirant: Anglis *Regarders.* Charta Joannis Regis Angl. apud Matth. Paris an. 1215. *Regardatores nostri eant per forestas ad faciendum regardum, sicut fieri consuevit, &c.* Charta Henrici II. Regis Angl. *Et prædictus Baldricus & regardator & panagator mearum forestarum, &c.* Vide Monasticum Anglic. tom. 1. pag. 939.

Regardatorum institutionem ad Henricum II. Regem Angliæ refert Manwoodus. Sic enim Assisam ejus de foresta intelligit, ubi hæc habentur: *Item Rex præcepit quod in quolibet Comitatu in quo habet venationem, ponantur 12. Milites ad custodiendam venationem suam.* Hi Milites, inquit ille, pro tempore appellantur *Regardatores.* Eo verò sæculo *Milites* passim dicti sunt, qui per servitium tenuere Militare, posteris *liberi tenentes* appellati. Sed alii fuere *Milites*, alii *libere tenentes.* Spelmannus *Regardatorum* nomenclaturam serius natam opinatur.

REGARIUM, Jurisdictio & feuda Episcoporum Britanniæ Minoris à summa vetustate nominantur *Regaires*, quod jam inde à Mauclerci, seu Mali Clerici, Ducis sæculo ad Regium Galliæ Senatum devolverentur provocationes à profanis Antistitum juridicis, non ad Ducales Magistratus, ex quo hodie etiam regia summa Britanniæ Curia appellatur immediatè à Sententiis Episcopalium hujusmodi judicum temporalium. Chopin. lib. 1. de Sacra Polit. tit. 7. n. 21. Adde Raguellum, & Augustinum *du Pas* in Stemmatib. Armoric. part. 2. pag. 454.

REGELATUM, Papiæ, *Plumbum liquefactum*, quomodo *Regelationes*, nives liquefactas vocat Aggenus.

REGENBURGI. Vide *Rachinburgii.*

REGENDARIUS, vel *Regerendarius*, ita enim legendum contendunt viri docti apud Senatorem lib. 11. Epist. 29. ubi formula inscribitur *de Regendario*, qui scilicet erat à regestis, & scripta regereret, seu in codicem

referret. Vide Pancirolum ad Notitiam Imp. Orient. cap. 18.

REGENS, Regni Gubernator, *Regent* apud Francos. Continuator Nangii an. 1316. ait post mortem Ludovici Hutini Regis, Philippum Magnum electum à regni Principibus, ut quoad Regina Clementia gravida partum edidisset, servaret & regeret regnum Franciæ atque etiam Navarræ, atque in magno ejus sigillo hæc verba fuisse conscripta: *Philippus Regis Francorum filius, Franciæ & Navarræ regens regna.* Et an. 1327. post excessum Caroli Pulchri, *Traditum est regimen regni Philippo Comiti Valesii, & vocatus est ex tunc Regnum regens, seu regni.* Vide Tillium.

REGESTORIA, *Regestorium.* Vide *Regestum.*

REGESTUM, Liber in quem *regeruntur* commentarii quivis, vel Epistolæ Summorum Pontificum. Gloss. Lat. MS. reg. *Regestum, relatum.* Iso Magister in Glossis: *Regestum vocatur liber continens memorias aliorum librorum, & epistolas in unum collectas: & dicitur regestum quasi iterum gestum. Joannes Scotus registron dicebat.* Gloss. Basilic. Κήνσον, καὶ ῥεγέςαν, τὴν ἀπογραφὴν τῶν ἀρχαίων. *Regesta scribarum*, apud Vopiscum in Probo. Constitutio Honorii 19. in Appendice Codicis Theod. sic clauditur: *Regestum Ravennæ XV. KL. Febr. Honorio Aug. XI. & Constantino III Coss.* Ita Edicta Principum in Curiis supremis *regesta* seu *registrata* dicimus. Vide Cujacium lib. 15. Observat. cap. 17. Petrum Fabrum ad l. 92. de Regulis Juris, Jacob. Gothofredum ad lib. 14. Cod. Th. de Indulgent. debitor. &c. Anastasius in Nicolao I. PP. *Sicut in Epistolis, quas iidem Legati in Sardiniam deportaverunt, regesto ipsius Præsulis continetur insertis.* Vacce in Hist. Ducum Normanniæ MS.

Dont l'en les vers & les regestes,
Et les estoires lire as festes.

Regestum, Thesaurus, fiscus, quò *reguntur* pecuniæ. Prudentius lib. περὶ στεφ. in S. Romano:

Aurum regestum nonne carni acquiritur.

Gregorius Tur. lib. 9. Hist. c. 9. *Tanta in illius thesauris reperiunt, quanta nec in ipso ærarii publici regesto poterant inveniri.* Cap. 10. *Multitudo autem auri, argentique, ac diversarum specierum in ejus regestis reperta est.* Eadem notione usurpat cap. 34. & lib. 10. cap. 19. ut & Flodoardus lib. 2. Hist. Remensis c. 2.

Regestorium, idem quod *Regestum*: Thesaurus. Gregorius Tur. lib. 6. c. 11. *Domos Ecclesiæ adprehendunt, ministeria describunt, regestoria reserant, promptuaria expoliant.* Testamentum Bertichramni Episcop. Cenoman. *Omnia verò quæ de proprietate seu ex militia in regesturiolo meo post meum obitum inventa fuerint, &c.*

Registoria, Officium apud Sanctimoniales, cui *Regesti*, seu thesauri Monastici cura commissi est. S. Cæsarius Arelat. in Reg. ad Virgin. cap. 26. *In uno tamen loco sub communi custode quod habueritis reponite & claves de arcelles, vel pressoriolis vestris Registoria teneat.*

Registrum, pro *Regestum.* Ugutio: *Registrum, quidam liber de regimine Ecclesiæ, scilicet ex cujus dictis Ecclesia regitur.* Papias: *Registrum, liber qui rerum gestarum memoriam continet, unde dicitur, quasi rei gestæ statio. al. statutio.* Prudentius lib. περὶ στεφ. in S. Romano:

Hic in registris est liber cœlestibus,
Monimenta servans laudis indelebilis,

Ita etiam in scriptis codd. Vopisci legi monet Casaubonus, ubi editi habent, *ex regestis scribarum.* Vetus Inscriptio Epistolarum Gregorii I. PP. *Incipiunt Epistolæ ex registro S. Gregorii Papæ.* Ildefonsus Toletanus de Gregorio M. *Has itaque* (Epistolas) *uno volumine arctans, in libros XII. distinxit, & registrum nominandum esse decrevit.* Sed & *Registrum promptuarii* dixit Gregorius Turon. de Vitis Patrum cap. 9. initio, quomodo *Registrum* pro fisco usurpasse diximus. Sexta Synodus act. 12. Δέον ἀχθῆναι πρὸς ἡμᾶς τὰ μέγιστα καὶ δογματικὰ συντάγματα, &c. Infra: μέγιστον διαφόρων ἐπιστολῶν, quam vocem vetus interpres pe. *regestum* vertit.

Registrum, *Corda in libro ad inveniendum lectionem*, ut ait Metulinus ad illud Ebrardi Betun. in Gracismo cap. 12.

Esse librum librique ducem dic esse Registrum.

Registrare, in *registrum* & acta referre, passim. Thwroczius in Bela Caeco cap. 64. *Irruit omnis populus super illos Barones, quorum consilio Rex obcæcatus fuerat, & quosdam ex ipsis ligaverunt, quosdam verò decruncaverunt, sexaginta autem & octo prophanos ibidem crudeliter occiderunt: & omnes successores eorum tam viri quàm mulieres eodem die sunt registrati.* Scilicet tanquam infamati in posterum.

Registrarii, qui scripturas, aut contractus in acta publica referunt, in Provinciali Eccles. Cantuariens. lib. 3. tit. 4. Leges Alfonsinæ part. 3. tit. 19. leg. 8. *Registradores son dichos otros escrivanos que ha en casa del Rey que son puestos para escrevir cartas en libros, que han nombre Registros, &c.*

REGIÆ, Portæ ædificiorum primariæ. Ordo Romanus: *Deinde Subdiaconus --- exiens ad Regiam Secretarii, dicit, Schola. Respondet, Adsum.* Missa ex Codice Ratoldi Corbeiensis: *Deus qui triumphantibus pro te Martyribus Regiam cœlestis aulæ potentiæ dextra pandis.* Pactum Arichis Principis Benevent. cum Neapolitanis: *Ponis post regiam domus suæ ipsum fustem. Regiæ Monasterii*, apud Paulum Diacon. Neapolit. in Vita S. Mariæ Ægypt. c. 5. & in Regula Magistri cap. 30. & 95. Maximè verò ita appellantur ædium sacrarum portæ. Paulinus Epist. 33. *Videre enim mihi videor tota illa religiosa miserandæ plebis examina, illos pietatis divinæ alumnos tantis influere penitus agminibus in amplissimam gloriosi Petri Basilicam per illam venerabilem Regiam cærulea eminus fronte ridentem, &c.* Autbertus Abbas in vita SS. Paldonis & socior. *Venit ad eos quidam homo ignotus nocturno silentio, regiamque oratorii pulsans, ait, &c.* Chronicon Novaliciense cap. 13. *Tradunt verò nonnulli, quod cum isdem Desiderius cotidie media nocte surrexit, & veniret ad Ecclesiam S. Michaëlis, vel S. Syri, seu per cæteras alias, aperiebantur statim Regiæ divinitus ante, suo conspectu.* Anastasius in Honorio PP. *Investivit regias januas in ingressu Ecclesiæ majores, quæ appellantur Medianæ ex argento quæ pensant libras 975.* In Conone: *Qui missi fuerant de exercitu ad custodiendas Regias basilicæ, &c.* In Leone III. pag. 133. *In ingressu basilicæ, ubi supra Regias majores fecit imagines ex argento, &c.* Pag. 134. *Fecit in basilica Dei Genitricis ad præsepe in ingressu præsepii Regias vestitas ex argento purissimo, &c.* Pag. 143. *Ingressum verò corporis isdem Præsul ex marmoribus candidis miro decore ornavit, atque regias æreas ibidem posuit.* Utuntur Ermoldus, Gregorius Turonensis, & alii. Ita Græci βασιλικὰς πύλας ædium sacrarum, vel potiùs ναοῦ portas appellabant. Anonymus in Festum Restitut. Imaginum p. 741. καθ᾽ ἃ δὴ δορ λιτανεύοντες μέχρι τῶν βασιλικῶν πυλῶν τῶν καλημένων κιγκλίδων. Ubi Interpres: *Adusque palatii portas quæ cancellariæ dicuntur, supplicantes venerunt.* At sermo est de Regiis ædis sacræ, non palatii, quæ κιγκλίδες dicuntur, quod cancellatæ essent, & instar *pectinis* efficta. Vide Descript. ædis Sophianæ n. 80.

Regiolæ, eædem quæ *Regiæ*, Portæ. Vita S. Rufini Episcopi in Sanctuario Capuano: *Deinde Episcopus clausit regiolas, quæ erant ante altare.* Ita *regiolam* pro portula usurpat Fridericus II. lib. 2. de Arte venandi cap. 36. *Quando verò capi debebunt* (falcones) *de loco in quo nutriti sunt, aliis aperturis illius loci clausis, una remaneat aperta, & habeat regiolam quæ clauditur serò: per hanc namque regiolam capi poterunt facilius & sine læsione.*

REGI-

REGICULA, pro *Reguncula*, vel Prædio. Vetus Charta Abbatiæ S. Benigni an. 579. apud Perardum in Chartis Burgundicis: *Donamus——regiculam juris nostri, cui vocabulum est Albiniacum, situm in pago de Collatinense, &c.*

REGIDIUM, *Divinitas*, Papiæ.

REGILLUS. Gloss. Saxon. Ælfrici: *Regillus*, underꝛcyning. id est, *Vicerex.*

REGIMENTUM, Regimen, vitæ ratio. Constantinus Afric. lib. 14. Pantechn. c. 1. *Omnium corporum regimenta aut ex anima sunt & natura, aut ex sola natura: quia natura regit corpora & inanimata: sola verò animata regit anima.* Utuntur Lex 1. §. 1. Cod. de Offic. Præf. præt. & Ammianus lib. 25. Præterea Ericus Upsaliensis lib. 5. Hist. Suecicæ p. 180. Hemricurtius in Speculo Hasbannico pag. 158. *Onkes d'eage d'omne vivant à son temps il n'out en l'Eglise S. Lambert nuls miez entachiez de ly, ne de plus frank, ne de plus noble regiment, &c.*

REGIMONIUM, Papiæ, *Regimen:* Isidoro in Glossis, *Gubernatio.* Utuntur Baldricus in Chron. Camerac. lib. 2. c. 28. lib. 3. c. 16. Vita S. Winnoci Abbat. c. 2. &c.

REGINA, Regis filia: nam is olim titulus attributus Regum filiabus. Scribit enim Suidas ex Aristotele, apud Cyprios, Regum filios *ἄνακτας* appellatos, ut filias *ἀνάσσας*. Servius ad hæc Virgilii ex 1. Æneid.

——donec Regina Sacerdos
Marte gravis, &c.

Regina, Regis filia, abusivè ait more Poëtico: ut alibi,

——Magnum Reginæ miseratus amorem.

Id est Regis filia Pasiphaæ. Nec Poetis, quod ille vult, duntaxat id licuit: quod saltem posterioribus seculis obtinuisse constat, præsertim sub prioribus Constantinopolitanis Augustis, quod præ cæteris testatur Claudianus Panegyrico 2. in Stilichonem:

Nam domus hæc utroque petit diademata sexu,
Reginasque parit, Reginarumq; maritos.

Marius Mercator tom. 2. pag. 85. *Pius est Imperator, Reginæ Deum amant.* Gennadius ait Faustinum scripsisse *ad personam Flaccillæ Reginæ adversus Arianos*, ut Atticum Constantinopolitanum Episcopum *ad Reginas Arcadii Imperatoris filias librum de Fide & Virginitate.* Eadem de Attico habet Marcellinus Comes, Fuit perinde Flaccilla Arcadii filia.

Is etiam in Francia nostra usus maximè invaluit, ut Regum filiæ *Reginæ* appellarentur. Nam apud Gregorium Turonensem lib. 5. cap. 49. Rigunthis filia Chilperici Regis hoc titulo donatur: & Chrodieldis Sanctimonialis, Chariberti Regis filia, apud eundem Scriptorem lib. 10 cap. 15. *Reginam se filiam Regis & consobrinam alterius Regis* indigitat. Neque alia fortean de causa coronas Caroli M. filiabus attribuit Anonymus in Poëmate de eodem Carolo, ubi de Retrude:

Namque corona caput pretiosis aurea gemmis
Implicat, &c.

de Berta:

——Caput aurato diademate cingitur almum,

de Gisala:

——Crines radianti luce coruscant,

denique de Rhodaid:

Inseritur capiti nitido gemmata corona,

Inferioribus quoque paulo temporibus, atque adeo sub tertia Regum stirpe, natas Regum, *Reginas* passim nuncupatas observare licet. Odo II. Comes Campania *filius Berta Reginæ* dicitur in veteri Notitia apud V. C. Joan. Mabillonium tom. 5. Vitar. SS. Ord. S. Benedicti pag. 764. filiæ scilicet Conradi I. Regis Burgundiæ. *Rosalam* alio nomine *Susannam* dictam, Berengarii III. Regis Italiæ filiam, Arnulphi II. Flandriæ Comitis uxorem, *Susannam Reginam matrem suam* vocat Balduinus IV. Flandriæ perinde Comes, in Charta anni 998. quæ descripta legitur in Historia Guinensi pag. 49. In alia Hugonis Novionensis Episcopi an. 1039. apud Buzelinum lib. 2. Gallo Flandriæ cap. 26. Adela, Roberti, Regis Franciæ filia, & Balduini Pii Comitis Flandriæ uxor, *Regalis Comitissa* nuncupatur. Raimundus VI. Comes Tolosæ, *dominæ Reginæ Constantiæ*, quæ ejusdem Roberti filia fuit, filius dicitur; ut Raimundus VII. ejusdem Raimundi VI. filius, *dominæ Reginæ Joannæ*, quæ filia fuit Henrici II. Regis Angliæ, *filius*, apud Catellum in Comitibus Tolosanis pag. 225. & Cruceum, in Episcopis Cadurcensibus n. 77. Constantia Philippi I. Regis Franciæ filia, Boëmundi Principis Antiocheni uxor, *Reginæ* cognomine donatur in Chronico MS. Romualdi Salernitani Archiepiscopi an. 1120. & alibi. Sic Tharasia Alphonsi VI. Castellæ Regis filia, Henrici Comitis Portugalliæ uxor, *Nobilissima Regina* appellatur in Vita S. Theotonii cap. 2. *quia Regis filia dicebatur*, ut ait Rodericus Toletanus lib. 7. de Rebus Hispan. cap. 5. Et in Charta ejusdem Tharasiæ apud Brandäonem lib. 9. Monarch. Lusit. cap. 2. Sic Tharasia alia Alphonsi I. Regis Portugalliæ filia, quæ & Mathildis appellabatur, Philippi Elsatii Flandriæ Comitis uxor, *Regina Mathildis Comitissa Flandriæ* passim inscribitur in ejusdem diplomatibus, in Tabulario S. Bertini, in Regesto Philippi Augusti fol. 1. & 102. apud Malbrancum lib. 11. de Morinis c. 21. Buzelinum lib. 1. cap. 41. Miræum, Locrium, & alios. Lambertus Ardensis pag. 258. *Flandriæ Comitis Philippi uxor & Comitissa Theresia apud suos Portugallos, apud nos Mathildis, cognomentoque Regina.* Ægidius Aureævallis Monachus cap. 57. de eadem: *Regina enim à quibusdam dicebatur, quia filia Regis erat, & pro fratre suo minus firmo regnum patris tenuerat in Hispaniis.* Willelm. Brito lib. 10. Philipp.

Interea Comitissa senex, quæ Portigalensis
Filia Regis, ob hoc solum Regina vocata est.

Rigordus: *Filia Regis Portigalensis, unde & Regina Comitissa appellabatur.* Sed & Duardus Nonius lib. de Vera Regum Portugalliæ genealogia, statim initio, hunc morem in Lusitania durasse usque ad Alfonsum II. observat. Quod præterea colligitur ex veteribus Chartis, editis à laudato Brandaone tom. 3. pag. 195. v. 196. v. tom. 4. p. 260. 262. 270. & ex Bernaldo Archidiacono in Vita B. Geraldi Archiep. Braccar. n. 9.

Regina uxor. Conventus apud Andelaum an. 587. *Et genitricem Domni Childeberti Domnam Brunichildem Reginam, vel filiam ejus Chlodosvendam germanam Domni Childeberti Regis, quamdiu intra regionem Francorum fuerit, vel ejus Reginam Faileubam, &c.* Ita etiam loquitur Cnutus, Rex Angliæ, in diplomate, descripto à Vvill. *Petit* in libro Anglico de Communitatibus Angliæ ad Parlamentum evocandis, edito an. 1680. pag. 151. *Sitque nobis remedio hoc, mihi quippe atque Reginæ meæ Elgifæ, ac filiis nostris, omnibusque, qui pridem ei hoc contulerunt.* Infrà: *Dedi quoque Reginæ meæ assensu, &c.*

Reginæ nomen non admittebant Saxones Occidentales, sed *Regis conjugem* appellabant. Id unde ortum, pluribus exequitur Asserus de Ælfredi rebus gestis p. 3. & ex eo Matth. Westmonasteriensis an. 854.

REGIO, Ῥεγεὼν, Pagus, vicus, suburbanum. Concilium Calchedon. act. 13. Ταττίαις καὶ Δωρὲις ῥεγεῶνές εἰσιν ὑπὸ τὴν Νικαίαν. Mox: καὶ ἡ πρώτερον οὖσα ῥεγεὼν πάλιν μετὰ ταῦτα ἐγένετο πόλις.

Regio. Observat Ordo Romanus *septem fuisse regiones Ecclesiastici ordinis Urbis Romæ, & unamquamque regionem singulos Diaconos Regionarios habuisse, & uniuscujusque regionis Acolytos per manum Subdiaconi Regionarii Diacono Regionis suæ, causa officii, subditos fuisse.* Rursum Regionum munera secundùm hebdomadæ dies fuisse distincta: *Prima enim feria Paschæ ministrabat Regio tertia: secunda feria, Regio quinta: feria*

feria quarta, Regio sexta: feria quinta, Regio septima: feria sexta, Regio prima: Sabbato secunda Regio. Ergo unaquæque Regio ordines proprios tam in processione, quàm in Ecclesia habebat,——& nullus in aliqua designatus regione, à ministerio Pontificis sine excommunicationis vel animadversionis sententia deesse poterat.

E Regione, pro *è contra*, habetur in vita S. Drausii Episc. Suession. n. 3.

REGIOLA. Vide *Regia*.

REGIONARII, apud Papiam, *sunt à Pontificibus constituti in Schola Notariorum & Subdiaconorum, quos licebat per absentiam Pontificis in conventu sedere Clericorum, & cæteros habere honores.* Honorius I. PP. Epist. 2. *Primogenitum itaque Subdiaconum & Regionarium nostræ Sedis, Gradensi Ecclesiæ Episcopali ordine, cum pallii benedictione direximus consecrandum. Regionarius primæ Sedis*, apud Aimonium lib. 2. Hist. cap. 17. *Regionarius Romanæ urbis*, in Vita Ludovici Pii an. 835. *Theophanius Regionarius*, apud Anastasium in Constantino PP. p. 65. Ita *Regionarius* nudè apud Gregorium M. lib. 7. Indict. 1. Epist. 5. Joannes Diaconus lib. 1. Vitæ ejusdem S. Gregorii, Gordianum ejusdem patrem, *Regionarium* nuncupat. Sed cum is titulus *Notariis, Diaconis, Subdiaconis, & Defensoribus* conveniat, quærunt viri docti cui harum dignitati nudus *Regionarii* titulus competierit. Vide Baronium an. 598. n. 16.

Regionarii, ejusdem regionis ac provinciæ, in Miraculis S. Eutropii Episcopi Santonensis n. 33.

REGISTRUM. Vide *Regestum*.

REGIUM. Lucius III. PP. apud Gregorium lib. 3. tit. 38. cap. 23. *Quoniam Advocati Ecclesiarum jus Advocationis, donationis vel emptionis titulo, aliisque pro sua voluntate contractibus in alios transferre præsumunt, fodrum, albergarias, regium, & similia, tanquam à propriis rusticis extorquentes, &c.* Ubi Glossa *Regium*, tributum Regi debitum interpretatur. Vide *Regalia*.

REGMENTA, Ludi species. Vide in *Trica*.

REGNIAGIUM. Charta Milonis de Grancejo Milit. an. 1193. in Tabular. Albæ ripæ Diœcesi. Lingon. *dedit nobis pasturas suas de verney, sicut aqua ejusdem villæ dividitur versus campum, liberè & absque retentione, & quod nos faciamus ibidem regniagium, id est bordam, si nobis necesse fuerit.*

REGNIFICARE, in Regem constituere. Utitur Lucifer Calaritanus lib. de Regibus Apostaticis.

REGNUM, Corona regalis. Gesta Constantini M. p. 483. *Jussit eos secum prandere,——& singula lecta eis sterni; in uno lecto jussit ad capite Regnum poni.* Anastasius in Constantino PP. de Tiberio Imperatore eundem Pontificem Constantinopoli excipiente: *In die autem qua se vicissim viderunt, Augustus Christianissimus cum regno in capite se se prostravit, pedes osculans Pontificis.* De corona Imperiali intelligendus etiam, ni fallor, idem Anastasius in Theodoro PP. de quodam Mauricio Chartulario antarta; *quia sibi regnum imponere voluisset*, seu ut alii emendant, *quia affirmabat eum sibi regnum imponere velle.* Et in Adeodato PP. *Mezzetius, qui erat & in Sicilia cum exercitu Orientali, intartizavit, & arripuit regnum*, id est coronam Imperialem. Idem denique Anastasius in Hormisda PP. *Eodem tempore venit regnum cum gemmis pretiosis à Rege Francorum Clodovæo Christiano donum B. Petro Apostolo.* Hincmarus Remensis in Vita S. Remigii: *Chlodovvicus Rex gloriosus coronam auream cum gemmis, quæ Regnum appellari solet, B. Petro, sancto Remigio suggerente, direxit.* Eadem pene habet Flodoardus lib. 1. Hist. Remensis cap. 15. Atque, ut par est credere,

Exinde Pontifices Romani in publicis ceremoniis hac corona à Chlodovæo sibi indulta uti cœpere, quam *Coronam Imperialem* vocat Durandus lib. 3. Ration. c. 13. n. 8. *Romanus Pontifex in signum imperii utitur regno, id est corona Imperiali: & in signum Pontificii utitur mitra, sed mitra semper utitur & ubique, regno verò non semper:——nam eo non utitur nisi certis diebus & locis, nunquam intra Ecclesiam, sed extra.* Bruno Signiensis Episcopus de Vestimentis Episcop. *Summus autem Pontifex propter hoc & regnum portat, sic enim vocatur, & purpura utitur, non per significationem, ut puto, sed quia Constantinus Imperator olim B. Silvestro omnia Romani Imperii insignia tradidit.* Vide Jacobum Stephanescum de Coronat. Bonifacii VIII. PP. lib. 2. cap. 6. 7. 10. Vide S. Hieronym. lib. 2. in Ruffin. c. 7. Epist. 74.

Coronæ istius Pontificiæ formam describunt Acta Alexandri III. PP. apud Baronium an. 1159. de Hadriano IV. *Consecratus est in Summum Pontificem, & secundùm solitum Ecclesiæ morem Regno de more insignitus, mitra turbinata scilicet cum corona.* Eadem Acta de ipso Alexandro an. 1178. *Et in Pascha regnum solenniter induit.* Adde Epist. ejusdem Pontificis. Ejusmodi porro fuisse formæ *Camelaucium* Constantinianeum, *Coronam* scilicet cum *mitra* quæ caput operiret, fusè docuimus in Dissert. 24. ad Joinvillam. Sed postmodum *Regnum Pontificium* triplici corona adornatum est. Ceremoniale Roman. lib. 1. *Tiaram, quod Regnum appellant, & triplici corona ornatum Pontificis capiti imponunt.* Et lib. 3. *Est præterea tiara triplici corona ornata, quod Regnum appellatur, per quam significatur Sacerdotalis & Imperialis summa dignitas atque potestas: hac tiara utitur Pontifex in maximis solennitatibus eundo ad Ecclesiam & redeundo: sed nunquam illa utitur in divinis.* Nescio an *Regnum*, seu Coronam Papalem, an verò mitram ipsam Pontificiam intelligat Petrus Damiani lib. 2. Epist.... *Tædet cætera vanitatis attexere, non ridenda, sed gemenda ridicula,--- Papales scilicet infulas, gemmis micantibus, aureisque bratteolis per diversa loca corruptas.*

Regnum, Corona pensilis supra altaria, in ædibus sacris. Anastasius in Leone III. PP. *Fecit idem Beatissimus Pontifex in basilica B. Andreæ ubi supra, regnum ex auro purissimo cum gemmis pretiosis pens. libras 2. & uncias quinque.* Ibidem: *Fecit regnum ex auro purissimo pendens super altare majus ex gemmis pretiosis ornatum.* Rursum: *Regnum Spanoclistum ex auro purissimo cum cruce in medio pendens super altare.* Adde pag. 150. Denique sub finem vitæ ejusdem Leonis: *Regnum super altare ex auro purissimo diversis ornatum lapidibus pretiosis pens. lib. 2. uncias 6.* In Gregorio IV. *Regnum aureum unum, quod usque hodie super altare dependet, &c.* Ita alibi non semel hac notione p. 174. 184. 188. 191. 193. & Guillielmus Bibliothecarius in Stephano VI. pag. 236. De ejusmodi coronis super altaria appensis pluribus egimus in Descriptione ædis Sophianæ n. 43.

Regnum, pro Ducatu, seu provincia Ducis. Lex Bajwar. tit. 2. cap. 10. §. 1. *Si quis filius Ducis tam superbus vel stultus fuerit, ut patrem suum dehonestare voluerit,——vel regnum ejus auferre ab eo.* Decreta Tassilonis Ducis Bajvvariæ apud Canisium & alios: *In anno 22. regni religiosissimi Ducis Tassilonis gentis Bajvvariorum, &c.*

Regnum appellatur in Missa Mozarabam una è partibus hostiæ, quam in novem partes frangit Sacerdos sacra faciens. Vide Cardinalem Bona lib. 1. Rerum Liturgic. cap. 11. n. 5.

Regnorum liber, qui vulgò *Regum*, dicitur passim Tertulliano, Cypriano, Augustino, Lucifero Calaritano, & aliis.

REGRADATIO, καθαιρεσμός, in Glossis Gr. Lat. pœna militaris, civilis, & canonica, cùm quis à gradu dignitatis dejicitur. S. Hieronym. Epist. 61. c. 5. *Finge*

Finge aliquem Tribunitiæ potestatis suo vitio regradatum, per singula militiæ equestris officia ad tyronis vocabulum devolutum, &c. Vide Cujacium ad lib. 12. Cod. tit. 17. l. 3. & Henricum Valesium ad lib. 15. Ammiani de Regradatione seu retrusione in ultimum locum (pœna scilicet Canonica,) agunt Gregorius M. lib. 1. Ep. 81. Innocentius III. lib. 2. Ep. 11. can. *Presbyter* 82. dist. can. *Præcipimus* 95. dist. can. *Mandamus* §. 19. qu. 3. cap. *Interdiximus*, de Ætate & qualit. cap. *Licet quibusdam*, de Regular. Goffridus Vind. lib. 2. Epist. 12. Stephanus Tornac. Epist. 17. Hugo Flaviniac. p. 181. &c. Obtinuit etiam ea inter Monachos. Vide Nomasticum Cisterciense p. 310. 315. 316. 324. 338. 339. 340. &c. & Guigonem II. Priorem Cartusiensem in Statutis ejusdem Ordinis cap. 77.

REGRATARII, *Regratatores*, qui res emunt, ut possint postea pluris vendere, & aliquid de justo & solito earum pretio insuper corradere, unde vocabuli etymon, quod frustra ab Anglico deducit Skenæus: nostris enim *corradere*, *Regrater* dicitur. *Dardanarii* videntur appellari in Jure civili: *Ultimi negotiatores*, in l. 6. Cod. de Dignitatibus: παλιγκάπηλοι Græcis, & ὑποκάπηλοι Philostrato lib. 4. de Vita Apollonii, qui à primis mercatoribus, qui ἔμποροι & μεγαλέμποροι iisdem nuncupantur, sumunt, quod aliis vendant: *Regratters publics*, in Consuet. Arvern. cap. 3. art. 2. Charta Ludovici VII. pro Aurelianensibus an. 1178. *Regratarii non emant victualia infra Banlivam, & vendant Aurelianis.* De *Regratariis* agunt præterea Statuta Gildæ Scoticæ c. 28. Iter Camerarii Scotici c. 20. Leges Burgorum Scoticorum, c. 72. Cowellus lib. 4. Instit. Jur. Anglic. tit. 18. §. ult. Rastallus verbo *Regrater*, &c.

Regrataria, dicta olim platea Parisiis in Charta an. 1218. in Tabular. N. D. de Campis Domus sita habetur *in regrataria juxta Judaismum.*

REGRATIARE, Gratias agere, apud Thomam Archid. in Hist. Salonitana c. 50.

REGUAITA. Vide *Wacta*.

REGULA, Canon, exactio, pensitatio. Charta Athanasii III. Episcopi Neapolitani sub an. 937. *Ut nullam regulam, nullumque censum, neque aliam conditionem in eodem Monasterio S. Severini aliquando haberet.* Infrà: *Sine omni censu vel regula, omnique conditione, &c.*

REGULA, pro *Necrologio*. Hinc in Regula inscribi, idem valet ac in Necrologio, quod in omnibus fere Monasteriis, maximè Benedictini Ordinis, idem Codex & Martyrologium, & Regulam, & Necrologium contineret, & ex iis quotidie in Capitulo aliquid Monachis prælegeretur: ex Martyrologio, ut oratio sancti diceretur: ex Regula, ut memoriæ mandaretur: ex Necrologio verò, ut pro defunctis hac die tum Monachis, tum aliis in societatem beneficiorum adscitis oraretur: defunctorum enim & benefactorum nomina referebantur in eum codicem, ut pro iis obituum diebus preces ab omnibus funderentur. Capitulare Aquisgranense an. 817. c. 69. *Ut ad Capitulum primitus Martyrologium legatur, & dicatur versus, deinde Regula, aut Homilia quælibet legatur.* Hinc *Annotatio nominum in Regula*, in Charta an. 1177. apud Buzelinum lib. 2. Gallo Fl. cap. 23. Bernardus Mon. in Consuet. Cluniac. MSS. c. 76. §. 41. *Et sic pro omnibus fit unum officium cum generali Missa, & cæteris, quæ fieri solent pro nostris, excepta prabenda, & brevium transmissione, ac regulæ annotatione.* Martyrol. Corbejense: *Deinde tricenarius cum septenario, & ab uno quoque Sacerdote Missa pro eo dicitur, & ab aliis 30. Psalmi. In regula ponitur.* Alibi: *Habeant officium, & septenarium, & tricenarium, & annotationem in regula.* Historia de Fratribus Conscriptis to. 2. Alamann. Goldasti, de anniversario: *Hoc quoque in nostra regula placuit nobis conscribi, ut nunquam vel oblivio vel negligentia valeat prætermitti.* Cardinalis Bona lib. 2. Rerum Liturgic. cap. 14. n. 2. ait, in Monasteriis viguisse hunc morem, & in plerisque adhuc manere, ut mitterent sibi invicem fratrum, amicorum, & benefactorum defunctorum nomina, ut diptychis inscriberentur: postquam verò diptychorum usus desiit, in libro, quem Necrologium vocabant, ea descripta, & quotidie post lectionem Martyrologii ex ipso codice eorum nomina lecta, qui ipsa die obierant, & pro ipsis Psalmum *De profundis* cum oratione competenti decantari solitum, sicut hodie fit in plerisque Monasteriis. Cujus quidem consuetudinis exempla varia suggerit Bonifacius Moguntin. Ep. 24. 62. 84. 95. 106. Vide Chronicon Andrense pag. 487. & Haeftenum lib. 8. Disquis. Monast. tract. 1. Disq. 6. §. 3.

Regula, idem quod *Canon pœnitentialis*, in Capitulis Aithonis Episcopi Basileensis c. 6. Leo IV. PP. in Epist. ad Episcopos Britanniæ c. 4. *Qui divinationes expetunt, & morem gentilium subsequuntur, ——sub regula quinquennii jaceant*, i. quinque annorum pœnitentiæ.

Regula sancta, eadem, quæ S. Benedicti. Vita S. Prajecti: *Monasterium construens, sub norma sanctæ Regulæ ibidem constituit virgines.* Charta Ludovici Pii pro Monasterio Fossatensi in Tabulario ejusd. Monast. f. 7. *Ubi olim Monnchi sub sancta Regula deguerunt.* Infrà, *Regula S. Benedicti* dicitur. Ita Capitulare Pipini Regis Italiæ c. 11. Paschasius Radbertus in Epitaph. Vualæ l. 2. c. 21. Vita Eigilis Abb. Fuld. n. 6. 21. edit. Mabillonii, idem Eigiles in Vita S. Sturmii n. 20. Sisnaudus Episcopus Iriensis in Charta æræ 952. apud *Yepez* tom. 4. &c. Id multis vir doctissimus probavit D. Philipp. *Bastide* Benedictinus in Dissert. de Antiqua Ord. S. Benedicti propagatione c. 7. & ante eum Sandovallius de Prælio Clavigensi p. 194. 195. Charta, scripta an. 20. Ludovici IV. Regis Franc. in Tabulario Conchensi in Ruthenis n. 6. *Degentes sub Regula S. Benedicti, qui Domino sedulò famulare videntur propter hanc regulam sanctitatis.* Vide Appendicem ad Capitul. pag. 1421.

Regula sanctorum Patrum, SS. Benedicti scilicet & Columbani. Vide eundem Bastidam cap. 8. & Jo. Mabillonium in Præfat. ad 4. tomum Vitar. SS. Ord. S. Benedicti n. 37.

REGULARE, Componere, ordinare, res ad *regulam* & amussim exigere, Gall. *Regler*. Glossæ Gr. Lat. κανονίζω, Regulor. Epistola Theonæ Episcopi de Officiis Palatinis: *Sed quia, ut sentio, diversis officiis estis adscripti, & omnium tu, Luciane, præpositus diceris, quos omnes gratia Dei concessa potens es & regulare, & instruere, &c.* Synodus Beneventana an. 1059. *Et quia erat Mathematicus, ab omni altaris ministerio depositus, in potestate Abbatis est ad regulandum & corrigendum datus.* Thomas Walsinghamus an. 1389. *Ecce nostis, quòd diu regulatus fuerim per tutores, nec licuit mihi quidquam vel minimum facere sine illis, &c.* Jo. Fortescutus de Legibus Angliæ cap. 6. *Sic & Principi, filium suum, qui post eum populum regulabit, legibus instrui, dum minor est, convenit.* Utitur cap. 17. & alibi non semel, Hinc

Regulatores, in Italia dicti Rectores Communiarum, qui rem publicam componunt, regunt, &c. in Compoto Thesaurariæ urbis Bononiæ in Italia an. 1364. ex Bibl. Regia.

Regulare, Lineas in charta ducere, exarare, quomodo *Regler du papier* dicimus. Guigo I. in Statutis Cartusianor. cap. 28. §. 2. *Scriptorium, pennas, cretam, pumices duos, ---novaculas sive rasoria duo, punctorium unum, subulam unam, plumbum, regulam, postem ad regulandum, tabulas, graphium, &c.*

REGULARES. Anastasius in Stephano IV. PP. pag. 96. *Fecit enim & tres regulares argenteos super rugas, per quas ingrediuntur ad altare, ubi imagines in frontispicio constitutæ sunt.* In Hadriano pag. 112. *Fecit etiam ter beatitudo ejus imagines sex ex laminis argenteis investitas; ex quibus tres posuit super rugas, qui sunt in introitu Ecclesiæ Presbyterii, ubi & regularem ex argento investito fecit,*

cit, & posuit super eundem regularem præfatas tres imagines. Mox: In superiori vero ruga, id est, in medio Presbyterii faciens alium regularem ex argento investito, constituit super eum reliquas tres imagines, &c. In Leone III. pag. 128. Fecit & columnas argenteas sex, & regulares duos ex argento purissimo pens. &c. Pag. 134. Atque regularem ibi super investitum ex argento purissimo, & super ipsum regularem posuit arcum, & gammadias ex argento, ——— nec non & imagines tres, &c. Pag. 135. Vela modica de staurraci quatuor, quæ pendent in regulari ante imagines——— fecit, ubi supra ad Fontes vela Tyria tria, quæ pendent in regularem ante imagines, &c. In Paschali pag. 149. Ubi etiam regularem ordinavit, quem laminis argenteis superinduxit pens. libr. 20. super quem constituit arcus duos de argento, & gammadias quatuor, &c. Pag. 152. Fecit etiam ante vestibulum altaris regularem investitum ex laminis argenteis, ——— ubi & posuit arcum unum & gammadias, &c. Ex prædictis Bulengerus, & ex eo Ludovicus de la Cerda, Regulares fuisse existimat virgas ligneas aut æreas, quibus vela adducebantur aut reducebantur: quæ quidem sententia quàm à vero absit, ex eo patet, quod Regulares dicantur sustinuisse imagines, arcus, & alia ornamenta, & ad eos appensa interdum fuisse vela, quæ etiam imagines inibi stantes velarent: tametsi haud omnino proclive sit divinare, quid fuerint? Id constat, Regulares versus Presbyterium fuisse, quo fere loco rugæ erant, ita ut ferme eo concesserim, ut Regulares fuisse putem id, quod Græci κιόνια vocant, Cancellos fusiles Leo Ostiensis: cùm etiam ad cancellos altaris vela appenderentur. Isidorus lib. 16. cap. 19. & ex eo Papias: Regulare as dicitur, quod ab aliis ductile appellatur, quale omne Cyprium est. Ductile verò dicitur, quod malleis producitur: sicut contra fusile, quia funditur. Regula æris, apud Warnefridum de Gestis Longobard. lib. 3. cap. 4. Vide nostram Descriptionem Ædis Sophianæ n. 70.

Regulares, apud Compotistas, seu computi Ecclesiastici conditores, alii sunt solares, alii lunares. Regularis solis, est numerus invariabilis datus mensi, qui adjunctus concurrenti, declarat, qua feria septimanæ quilibet mensis intret, cujus fuerit regularis: Diciturque Regularis à Regula, quia invariabilis est. Habent porrò ortum Regulares à Martio, &c. Hæc pluribus exequuntur Compotistæ, ac in primis Fulbertus Carnotensis in Computo, Honorius Augustod. lib. 2. de Imag. mundi cap. 81. 89. Durandus lib. 8. Rational. cap. 5. n. 5. & Josephus Scaliger de Emendat. temp. lib. 7. pag. 749. & 777. qui observat, Regularium doctrinam nunc esse superfluam, cum via ad inveniendum ferias longè expeditior sit per cyclum Romanum, seu per literas dominicales. Vide Rupertum lib. de Divinis Offic. c. 16. Florentinum Wigorn. an. 415. & Petavium in Auctario lib. 8. c. 7. 8.

Regularis lunaris, est numerus invariabilis, datus menti ad inveniendum Lunam in Kalendis mensium singulorum. Vide eundem Durandum lib. 8. cap. 8. Ex Cod. MS. Victorino sequentia exscripsimus.

Regulares ad feriam Kalendarum inveniendam.

Martius	V.	Dies XXXI.	Martius in quinq;,
Aprilis	I.	Dies XXX.	Dux est Aprilis in asse.
Majus	III.	Dies XXXI.	Majus tres rapuit,
Junius	VI.	Dies XXX.	Junius sex modo redemit.
Julius	I.	Dies XXXI.	Julius esse labat,
Augustus	IIII.	Dies XXXI.	Augustus quatuor extat.
Septemb.	VII.	Dies XXX.	September septem capit,
Octob.	II.	Dies XXXI.	Octoberque gemelle.
Novemb.	V.	Dies XXX.	Quinque November habet,
Decemb.	VII.	Dies XXXI.	Septem December adauget.
Januar.	III.	Dies XXX.	Janus tres rapuit,
Febr.	VI.	Dies XXVIII.	Februus sex modo recepit.

Regulares ad Lunam Kalendarum inveniendam.

Septemb.	V.	LXXX.	September quinis,
Octob.	V.	LXXIX.	October consocialis.
Novemb.	VII.	LXXX.	Inde November habet septem,
Decemb.	VII.	LXXIX.	Septemque December.
Januar.	IX.	LXXX.	Janus cum ternis ludit,
Februar.	X.	LXXIX.	Februusque Decenni.
Martius.	IX.	LXXX.	Marsque novem pugnat.
Aprilis.	X.	LXXIX.	Denis Aprilis abundat.
Majus.	XI.	LXXX.	Majus in undenis,
Junius.	XII.	LXXIX.	Et Junius in duodenis.
Julius.	XIII.	LXXX.	Julius in tredecim.
Augustus	XIV.	LXXIX.	Post Augustus & assim.

Versus alii in eodem Cod.

Quem feriæ numerum signaverit F. elementum,
Ille sit illa tibi concurrens illius anni.

Vel sic:

D. capiat ternos, F. unum, E que quaternos,
A. sex, F. binos, G. septem, B. quoque quinos.

Regulares litteræ, vel Epistolæ. Vide Canonicæ Epistolæ.

Regularis institutio. Vide Canonicus.

REGULARIA. Charta Guillelmi Laudunensis Episcopi, apud Duchesnium in Probat. Hist. Guinensis p. 378. Item terragia regulariarum & pasturagiorum in territorio de Laval, quando excoluntur.

REGULATORES. Vide Regulare.

REGULUS, Filius Regis, Υἱὸς βασιλέως, in Gloss. Gr. Lat. Gloss. MSS. Regulus puer, Regis filius, vel qui de Rege, vel a Rege derivatus. Atque ita fortè sunt Reguli apud Ammianum lib. 18. quos Reges potentioribus Regibus obnoxios fuisse censet Henricus Valesius.

Regulus, & Subregulus, sæpe occurrunt in Conciliis Anglo-Saxonicis, priore voce Comitem, altera Vicecomitem denotantibus. Tabular. Wigorn. Eccl. Ego Uthredus Deo donante Regulus Wicciorum concessi fratribus Deo servientibus in Monasterio Wigorniensi, licentia Offæ Regis Merciorum, Stoke, &c. Scripta verò hæc donatio an. 770. ita subscribitur: Offa Rex Merciorum, Mildredus Wicciorum Episcopus, Uthredus Regulus, Aldredus Subregulus, fratres. Et in Charta Offæ Regis an. 786. subscribunt Offa Rex, Uthredus Subregulus Wigorniæ civitatis. Ex alia tamen Charta Subregulus videtur idem esse cum Comite: Æthefred Rex Merciorum cum Comite Subregulo Huicciorum Osbere. Flor. Wigorniensi an. 1066. Haraldus Godvvini Ducis filius Subregulus dicitur. Et in Charta Eadwi Regis Angl. de 5. Cassatis, datis Ecclesiæ Wigorniensi, subscribunt post Regem & Episcopos, Ast Regulus, Eadgar Regulus, Morgant Regulus, Eadmund, Athelmund, Alhera, Duces, &c. In Charta Athelstani Regis in Monastico Anglic. tom. 3. p. 130. subscribunt post Archiepiscopos, & ante Episcopos, Duces, & Ministros, tres Proceres cum Subregulorum appellatione. Regulos etiam Comitibus præponit Concil. Cassilense in Hibernia an. 1172. c. 4. Nec Reguli, Comites, nec aliqui potentes viri Hiberniæ, nec eorum filii, &c. His igitur locis Subreguli videntur, qui hodiè Vicereges, vel certè potioris fuisse dignitatis quàm Comites. Glossæ antiquæ MSS. Regulus, secundus à Rege. Videntur autem Subreguli illi appellati lingua Saxonica halȝ-kinȝ, id est Semireges. Vide Monast. cum Anglic. tom. 1. p. 231. Seldenum de Titulis honor. p. 603. & infrà in Subregulus.

REHALTO, in Charta Rainaldi Episcopi Noviomensis an. 1177. Vide in Groinum.

REIA, Modus agri proscinus, ex Gallico Raye, seu, ut Picardi efferunt, Roie. Tabularium Prioratus Lewensis in Anglia p. 21. Omnis Lanceta, omnis Tofiman, & omnis Molman, qui non sedet super Ogeland, debent spargere unam retam de fient, id est, stercorare debet unam strigam, seu versum, Gallicè: Ils doivent espandre au fumier sur une raie de terre. Vide Rega.

REICU-

REICULA. Vide *Recula*.

REIPUS, *Reiphus*, *Reippus*, *pretium emptionis viduæ matrimonii causa*, in Gloss. ad tit. Legis Salicæ 46. qui inscribitur de *Reippus*, & in quo agitur de matrimonio viduæ. Wendelinus *iteratum matrimonium* vertit, aitque *iphus*, idipsum esse quod *Efa*, matrimonium, de qua voce egimus suo loco.

REISA, *Reysa*, *& Resa*, Iter, ex Theutonico, *Reyse* iter, unde *Reysen*, iter facere: vel ex Saxonico, ꝛꝛꝛꝛe, *cursus*, *impetus*, *præcipitium*. Miracula S. Catharinæ Suecicæ: *Equum ascendit*, —— *& resam suam sine omni difficultate perfecit*.

Maxime verò hæc vox usurpatur pro expeditione, atque adeo excursione militari. Constitutio Friderici I. Imp. an. 1187. apud Conradum Urspergensem: *Si in reisa alicujus Domini, cum ipso Domino cujus est reisa, aliquis fuerit, qui, ut sæpius contingit, incendium fecerit, Dominus ipse cujus est reisa jurabit super Reliquias quod non fecerit conscientia vel mandato, vel voluntate sua*. Joan. à Leidis lib. 22. cap. 2. *Otto Episcopus Trajectensis de reisa & profectione Hierosolymitana reversus*, *&c.* Historia Archiepiscop. Bremensium an. 1350. *Deinde in crastina Gervasii & Protasii Bremenses reisam facientes in Comitia, Gerardus Comes insecutus fuerat eos, &c.* Charta Henrici Magnopolensis & Stadgardiæ Domini an. 1323. apud Isaacum Pontanum lib. 7. Rer. Danicar. *Servitia etiam ad quæ ipsis Dominis nostris Regibus, & eorum successoribus in Alemannia, ut præmissum est, sumus obligati, etiam infra sex septimanas ab intimatione nobis & hæredibus nostris facta, prompta esse debeant & parata: ipsi verò Reges, & eorum in Regno Daciæ successores, nobis & hæredibus nostris parvos equos, quos nos vel homines nostri in servitio ipsorum, & quacunque parte m[illegible]rus amiserimus in eadem reisa persolvent*. Vide Albericum in Chron. an. 1234. Utuntur etiam nostri scriptores. Olivarius *de la Marche*: *Tost aprés ceux de la verte tente & autres Gandois firent une rese sur les marches de Hainaut*. Willelmus *de Lannoy* Dom. *de Villerval* in sua peregrinatione MS. *Je renonçay a l'ordene, par ce qu'il estoit lors anemi des Seigneurs de Prusse, ou je aloile en leur armée, que on appelloit pour lors Reze*. Alibi: *Les Seigneurs de Prusse firent reze sur le Roy de Poullane*. Joan. *de la Hogue*, in Histor. MS. Principum *de Deols*, in Biturigibus: *Ils avoient tenu leurs raises moult honorablement*. Rursum: *Et s'en allerent sur le pays de Lasto ou ils firent rese par huits jours, & deservirent bien deux mille de celle gent*. Ex his emendandum Chronicon Senoniense cap. 16. *Unde contigit Abbatem istius Monasterii claustri Medsani-Monasterii constangiis dictorum armatorum ita attritum, ut ab Imperatore ammonitus armatos in Resam Principis mittere nequiret*. Perperam enim editum *Rhedam*.

Raisa, eadem notione. Charta Conradi Ratisbonensis Episcopi an. 1205. in Metropoli Salisburgensi tom. 1. p. 232. *Qui in alium sine querimonia violenter per raisam insultum fecerit, damnum illatum integrè restituat*. Adde p. 237.

Raisogueldum, idem quod *Herebannum*, Mulcta irrogari solita ei qui in *raisam* seu *reisam*, id est exercitum, non pergit. Ita Aventinus.

REKETZ, Claustrum piscinarium, in Legibus Hungaricis. Albertus Molnarus.

RELAMPTARE, Relucere, ex Gr. λάμπειν. Visio Taionis Episcopi Cæsaraugustani apud Garsiam Loysam: *Ita ab inenarrabili lumine tota Ecclesia extitit perlustrata, ut nec modicum quidem lucerent Ecclesiæ candelabra, simulque cum ipso lumine una cum vocibus psallentium, & lampadibus relamptantium introire sanctorum agmina, &c.* Isidorus Pacensis in Chron. æra 680. de eadem visione: *Simulque cum ipso lumine, una cum voce psallentium & lampades relampantium introire sanctorum agmina, &c.*

RELATIVE, ex alterius relatione, in Vita S. Antonini Martyris semel ac iterum, *Ut relativè fertur*, *Uti relativè percontantur*.

RELATORES, qui *querelam ad judices referunt*, in Capitulis Caroli M. lib. 2. c. 26. *Et quando aliquis ad nos necessitatis causa reclamaverit, ad eos possimus relatorum querelas ad definiendum remittere*.

RELATORIÆ, Apochæ, seu *Certificationes*, quæ navicularis dabantur, de relatis ac perlatis speciebus, ab iis qui eas susceperant: *Certificat des ports & voitures*. *Relatoria traditarum specierum*, in l. 8. Cod. Th. de Navicular. quæ *Securitates* vocantur l. 21. & 26. eod. tit.

RELATORIUM, Relatio, narratio, in Concilio Bracarensi I. sub Pancratio primæ sedis Bracarensis Episcopo sub an. 411. *Proficiscatur unusquisque in locum suum, & confortet fideles, corporaque sanctorum honestè abscondat, & de locis & speluncis ubi posita fuerint, relatorium vobis mittat, ne per cursum temporis in oblivionem veniant*.

RELATUM, Præceptum, *Ordonnance*. Paschasius Radbertus in Epitaphio Vualæ Abbat. Corbeiens. lib. 1. c. 26. *Quibus patratis, suis illa rebus explosa, defensor ille à senioribus populi relatum accepit, ne ulterius de his ulla rerum controversia fieret*. Apud JC *Relatio* est cùm ad Principem refertur, & apud Symmachum l. 1. Epist. 41. 44.

RELICTIO, Gurpitio, Gall. *Delaissement*. Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu fol. 45. *Fecit donum & relictionem de 2. casalibus quos habebat, &c.* Ita etiam fol. 52. 59.

RELEGIUM, *Religium*. Charta Communiæ S. Richarii an. 1126. in Regesto Philippi Aug. Herouvalliano fol. 135. *Jura nostra, scilicet tallionem de exercitu regis, & pastum ejusdem, & mensuras, & religia nobis auferre conati sunt*. Infrà: *Et religia & communiam sicut ante Communiam tenebamus*.

RELEVARE *feudum*, Pragmaticis Gallis, *Relever le fief*, est feudum caducum, vel possessoris morte in domini superioris jus delapsum, illius consensu, & certâ & definitâ exsolutâ pecuniâ hæreditario jure adire, possidere: seu potiùs in feudi caduci possessionem à domino mitti. Quippe cùm ea primùm feudorum fuerit conditio, ut non nisi ad vitam & usufructuario utenda à dominis concederentur, quâ finitâ in donatorum jus rursum redibant, factum postea, & usu tacito introductum, ut illa in hæredes transferent, domino superiore ita consentiente, & caducam hæreditatem in eum transferente, exsoluto certo pretio, quo mediante, hæres caducum prædium revelabat. Lambertus Ardensis pag. 176. *Cùm igitur Arnoldus Markiniensis terram quæ in Ministerio, sive in Castellaria Brugensium, & alia quæ in Ardea ex parte uxoris suæ Adelina sibi à Balduino sororio suo jam mortuo exciderant & contigerant, à jamdicta Flandriæ Comitissa repostularet, & relevare, uti adhuc moris est & consuetudinis usus, vellet, &c.*

Relevium, Cowello lib. 2. Instit. Anglic. tit. 3. §. 17. 19. est servitus realis sive patrimonialis, tam ad feudum militare, quàm soccagium spectans, qua feudatarius tenens per servitium militare, sive mas, sive fœmina, qui die mortis antecessoris sui justam ætatem complevit (ille scilicet vicesimum primum, hæc decimum quartum annum) certam pecuniæ summam solvere tenetur. Qui verò per socam, id est per aratrum tenet, quidquid annui reditus domino pendit, tantumdem relevii nomine pendet, &c. Leges Malcolmi II. Regis Scotiæ cap. 1. *Et ibi omnes Barones concesserunt sibi vvardam, & relevium, de herede cujuscunque Baronis defuncti ad sustentationem Domini Regis*. Charta libertatum Angliæ Henrici I. *Si quis Baronum meorum seu Comitum, sive aliorum qui de me tenent, mortuus fuerit, hæres suus non*

redimet terram suam, sicut faciebat in tempore fratris mei: sed legitima & justa relevatione relevabit eam. Similiter & homines Baronum meorum justa & legitima relevatione relevabunt terras suas de Dominis suis. Bracton lib. 2. tract. 1. cap. 6. §. 1. *Cum homagia facta fuerint, & fidelitatis sacramenta, ab illis qui plenæ ætatis extiterint, oportet statim quod tenementum quod fuit in manibus antecessorum, & hæreditas quæ jacens fuit per eorum decessum, relevetur in manus hæredum, & propter talem relevationem facienda erit ab hæredibus quædam præstatio, quæ dicitur Relevium, de feodis militariis & serjantiis, & aliis de quibus fit homagium, & regale servitium, vel de sokagiis, de quibus jure nullum fieri debet homagium.* Charta Theodorici Comitis Flandriæ an. 1147. in Tabul. S. Bertini: *Necnon de eisdem mansuris debitum quod vulgo Relief dicitur, quod in quinque solidis ab iis qui aliis morientibus in possessione succedunt, dari statutum est, &c.* Tabularium Majoris Monasterii: *Justum esse ut relevaretur, quandoquidem esset defunctus.* Vide Regiam Majestat. lib. 2. cap. 68. 70. 71. 72. Bractonum loco laudato, Brodæum in Consuetud. Parisiensem art. 47. & cæteros Practicos.

Relevium rationabile, & legitimum, dicitur illud quod à Lege statutum, vel Consuetudine inductum est, ut distinguatur ab eo *Relevio* quod à domini arbitrio pendet, quod *Relief à mercy* vocant. *Legitima & justa relevatio*, in Charta Henrici I. Regis Angl. an. 1100. & *antiquum relevium* appellatur in Charta Magna Henrici III. in Legibus Kanuti Regis cap. 97. *Justa relevatio, quæ Anglicè vocatur Heregeat.* Ejusmodi sunt relevia apud Anglos, de quibus in Charta Joannis Regis de libertatibus Angliæ apud Matth. Paris an. 1215. pag. 178. *Si quis Comitum vel Baronum nostrorum sive aliorum tenentium de nobis in capite per servitium Militare, mortuus fuerit, & cum decesserit, hæres suus plenæ ætatis fuerit, & relevium debeat, habeat hæreditatem suam per antiquum relevium: scilicet hæres vel hæredes Comitis de Baronia integra per centum libras; hæres vel hæredes Baronis de Baronia integra centum marcas; hæres vel hæredes Militis de feudo Militis integro per centum solidos ad plus; & qui minus debuerit, minus det secundum antiquam consuetudinem feudorum.* Vide Glanvillam lib. 9. c. 4.

Relevium Comitis, apud Anglos, quod ad Regem pertinebat, olim erat 8. equorum Ephippiatorum, & frenis instructorum, 4. loricarum, 4. helmorum, seu galearum, 4. scutorum, 4. hastarum, & 4. gladiorum, præterea, 4. equorum venatoriorum & Palefridorum frenis instructorum. Ita Leges Kanuti Regis cap. 97. Willelmi Nothi vernaculæ c. 22. & Henrici I. c. 14.

Relevium Baronis, seu *Thaini*, 4. equi, duo sellati & 2. insellati, & 2. gladii, & 4. lanceæ, & totidem scuta, & galea cum lorica, & 50. marcæ auri.

Relevium Vavassoris, seu *mediocris Thaini*, equus parentis, qualem habuit tempore mortis suæ, ejusdem lorica, helmus, scutum, lancea & gladius. Vide Legem Longobard. lib. 3. tit. 8. §. 4.

Relevium villani, Melius animal quod habuerit is, sive equus sit, sive bos, sive vacca, quo facto recipitur villanus in franco pelgio, Ita reddendum fuit cap. 29. Legem Vernacul. Willelmi Nothi. Vide *Hereotum*.

Relevium feudi Militaris, seu quod debet servitium integri Militis, est 100. sol. quod dimidii, 50. sol. apud Littletonem sect. 112. Vetus Consuetudo Normanniæ cap. 34. *Et si doit-on savoir que par toute Normandie relief est generalement determiné en fief de Haubert par quinze livres: en Baronie par cent livres: ès terres gaennables est fait relief par douze deniers l'acre.*

In plerisque Consuetudinibus municipalibus Galliæ *relevium* feudorum in linea directa non exsolvitur: in aliis; ut Ambianensi art. 7. *relevium* est 60. solidorum Paris. pro feudo plani hominii: 10. verò librarum pro feudo quod in *Pariam* tenetur. At in collaterali *Relevium* ferè semper est reditus feudi annualis.

Relevia denique ex peculiari feudi singularis conditione diversa quandoque sunt, nec Legi municipali obnoxia. Alia enim debent pro relevio *Cyrogrillum*, ut in Hist. Episcopor. Lodovensium p. 138. alia *soleas ferreas*, in eadem Hist. p. 156. & Perticensi p. 228. alia *accipitrem*, apud Locrium in Chron. Belgico, & in Hist. Lodov. p. 170. Alia *cervum*, in eadem Hist. p. 201. & apud Cironum lib. 1. Observ. Juris Canon. c. 5. Alia *calcaria aurea*, in Hist. Perticensi p. 228. Turenensi p. 59. Alia *clypeum ceræ*, apud Sanjulianum in Hist. Burgund. p. 250. 251. Alia *marcam argenti*, apud Galandum de Franco Alodio p. 106. Alia *Paleam*, ut in Charta an. 1590. legitur. Mitto alias quasdam ridiculas releviorum seu hominorum conditiones, quas subinde abrogârunt arresta Parlamentorum, cujusmodi est illa, de qua in voce *Bombulus*.

Relevium ad misericordiam, Gall. *Relief à mercy*, quod domino præstatur ab hærede ad rehabendum feudum paternum, ad ejus arbitrium, quæ quidem præstatio ad annuum feudi reditum postea redacta est. *Relevoisons à plaisir*, in Consuetud. Aurelianensi art. 115. 116. 121. 122. Vide Chartam Baronum Pictaviensium an. 1269. apud Galandum de Franco alodio p. 67. ubi p. 68. pro, *de leurs doubles*, emendandum ex originali, *Cens doublez*; & pag. 69. *Aucuns des songiez*, legendum, *Subjects sens moyen.*

Relevagium. Idem quod *Relevium*. Charta Roberti Advocati Atrebatensis an. 1245. apud Lindanum in Tencræmunda: *Et omnia jura quæ habere debet dicta Ecclesia Cameracensis in introitibus, exitibus, venditionibus, & emptionibus, & relevagiis omnium terrarum, & aliorum quorumcunque in tenemento suo, &c.*

Relevamen, eadem pariter notione. Charta Balduini Comitis Flandriæ an. 1201. in Tabulario S. Bertini: *De eisdem mansuris relevamen 5. solidorum.* Vide *Pachetum*.

Relevamentum, *Relevement*, in Consuet. Lotharena tit. 16. art. 9. Domesday: *Quod Thainus vel Miles Regis dominicus moriens pro relevamento dimittebat Regi omnia arma sua, & equum unum cum sella, alium sine sella; quod si essent ei canes vel accipitres, præstabantur Regi ut si vellet acciperet.* Vide *Hereotum*. Tabularium Vindocinense ch. 53. *Notum sit quod manufirmam quam dedit nobis D. Otbertus moriens apud Vindocinum calumniatus est nobis Gaufredus de Turniaco, dicens nos debere relevamentum dare secundum pretium terræ, & habere Vicarium in ea; sed cum venissemus ad judicium, dissertum est & definitum relevamentum illius terræ non esse nisi de pretio 100. solidorum, id est 8. solidos & 4. denarios, nec debere esse in ea Vicarium. Actum anno 1071.* Vide Notas ad Vitam B. Bernardi Abbatis Tironensis p. 273.

Relevatio. Tabularium Vindocinense ch. 1038. *Nihil de relevatione ultra 15. solidos exigendo.* Charta Henrici I. Regis Angl. an. 1100. *Si quis Baronum meorum, Comitum, vel aliorum qui de me tenent, mortuus fuerit, hæres suus non redimet terram suam, sicut facere consueverat tempore patris mei, sed justa & legitima relevatione relevabit eam.* Radulfus de Diceto an. 1137. *A Militaribus viris homagia, relevationes; ab hominibus inferioris manus fidelitates extorsit.* Sugerius Epist. 57. ad Regem Ludovicum: *Causas & placita vestra, tallias & feodorum relevationes, victualia etiam, sperantes in reditu vestro, reservamus.* Adde Epist. 238. 2. edit. ubi perperam edit. *revelationibus*. *Relevoison*, in Consuet. Aurelian. art. 281. Monstroliensi art. 8. Vimacensi art. 1. Normannica cap. 31. 33. 34. 35.

RELEVATIO, Hora qua Monachi è lecto exurgunt: *Heure de relevée* appellamus horam pomeridianam, qua ex *somno meridiano* exurgi solet. Miracula S. Aigul-

S. Agulfi Abb. Lerin. cap. 6. *Postea relevatio pulsatur, &c.*

Relevatio monetæ. Vide *Moneta*.

RELICTA, & *Derelicta*, Vidua. Gloss. Saxon. *Derelicta*, laF, vel Forlæten WiF. id est *vidua*, vel *vidua relicta*. *Relicte* in Consuetudine Calniacensi art. 25. Lupus Ferrar. Epist. 119. *Relicta memorati viri, &c.* Occurrit in Concilio Epaonensi c. 30. Agathensi c. 61. Arvernensi c. 12. Aurelianensi III. c. 10. Autissiodor. c. 22. 29. in Chronico Reichersp. p. 83. 189. apud Gregorium M. lib. 5. Epist. 37. Leonem Ost. lib. 2. c. 9. & alios passim. In Tabular. Nantoliensi in Pictonibus an. 1373. *Marguerite de la Rosche deguerpie de feu Hymonjadis Seigneur de Autre.*

Licta, pro *Relicta*, vidua. Vetus Epitaphium in Ecclesia S. Mariæ *de Sannaci* Barensi apud Beatillum lib. 1. Hist. Barensis:

> *Hic pia licta jacet, meritis generosaque valde,*
> *Barde sublimi juncta ....*
> *Da proli terræ, Christe Deus requiem. Me. 5.*

RELIGIO, Vita Monastica, seu voto, ut vulgo dicimus, religionis adstricta. Salvianus lib. 3. ad Eccles. Cathol. *Illud durius ac molestius, quod quidam, ut arbitror, filiorum tuorum sub religionis titulo à religione dissentiunt, & habitu magis seculum relinquunt, quam sensu.* Eodem libro: *Licet de conversorum venerabili choro esse videaris, licet religionem vestibus simules, &c.* Zachæus in Consulat. lib. 3. c. 3. de Continentibus: *Fides calida est, non tamen fervens, & mens religiosa, non religioni penitus addicta.* *Religionem suscipere* in veteri Epitaphio, Lugduni: *In hoc tumulo conditur bonæ memoriæ Severianus, qui religionem devota mente suscepit, sic quem anima ad auctorem Dominum remeante terrena membra terris reliquit, exactis vitæ annis XXXII. obiit pridie Idus Augustas, resurgit in Christo Domino nostro post Consulat. Longini bis & Fausti.* Ulgerius Scholasticus, deinde Episcopus Andegav. in Epitaphio Marbodi Episc.

> *Omnes personæ quæ sunt in religione,*
> *Ingemuere nimis planctibus & lacrymis.*

Sugerius Abb. S. Dionysii Epist. 163. *Hæc duo potissimum amplexatus sum, videlicet de statuenda religione in B. Genovefæ Parisiensis, & nobili Compendiensi Ecclesia.* Hugo Flaviniac. in Chronico pag. 262. *De Ecclesia S. Martini religionem exturbavit, & secularitatem introduxit.*

Religio, pro *Religiosi*, seu potius *viri Ecclesiastici*. Confirmatio manumissionis servi factæ à Remigio Archiepisc. Lugdunensi per Carolum Regem Burgundiæ filium Lotharii Imp. tom. 12. Spicilegii Acheriani: *Ut si quid reliqui manumissi, qui à religionibus hoc modo noscuntur esse relaxati atque ingenui, &c.* Adde S. Ferreolum in Regula cap. 5. S. Fructuosum in Regula cap. 14. &c.

Homo religionis, Religiosus. Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 18. *Hic admonere volumus nullo modo licere homini religionis vestimentum aliquod pro vilitate, id est nec pro forma, nec pro pretio respuere.*

Religiosi, Voto religionis adstricti. Salvianus lib. 5. de Gubern. Dei: *Multi etiam Religiosi, imò sub specie religionis vitiis secularibus mancipati: qui scilicet post veterum flagitiorum probrosa crimina, titulo sanctitatis sibimet inscripto, non conversatione alii, sed professione nomen tantum demutavere, non vitam: & summum divini cultus habitum magis quam actum existimantes, vestem tantummodo exuere, non mentem.* Idem in præfat. librorum ad Eccl. Cathol. *Idem morbus hic non secularium tantum est, sed etiam eorum qui sibi nomen religionis usurpant.* Et l. 2. ad Eccles. Cathol. *Intelligant omnes Religiosi non satis se Deo reddere, etiamsi universas dederint facultates, quia licet sua cuncta dispensent, ipsos se tamen debent.* Eodem lib. *Religio scientia est Dei, ac per hoc omnis Religiosus hoc ipso quod religionem sequitur, Dei se voluntatem nosse testatur. Professio itaque religionis non aufert debitum, sed auget: quia assumptio religiosi nominis sponsio est devotionis: ac per hoc tanto plus quispiam debet opere, quanto plus promiserit professione, &c.* Adde lib. 3. ubi de bonis religiosorum agit, & lib. 4. Concilium Toletanum IV. c. 53. *Religiosi propriæ regionis*, (forte *Religionis*) *qui nec inter Clericos, nec inter Monachos habentur, sive hi qui per diversa loca vagi fuerint, ab Episcopis——coërceantur.* Will. Brito lib. 1. Philippid.

> *Nil toga ruricolæ, nil floccus religioso,*
> *Nil fragilis sexus mulieri, nil sacer ordo,*
> *Presbytero profest.*

Vide Gerbertum Epist. 88.

Religiosa, Sanctimonialis, apud Gregorium M. lib. 7. Epist. 28. *Adeodata ancilla Dei.* Mox eadem *Religiosa* dicitur.

RELIQUARIUM, Reliqua, ἴλιμμα Gloss. Gr. Lat. Utitur hac notione S. Augustinus, in postrema editione, quam mirè adornant eruditi Benedictini ex infinitis Codd. MSS. tom. 1.

RELIQUIÆ, Cadaver exanime. Spartianus in Adriano: *Antiochia dimissus est ad inspiciendas* (al. *excipiendas*) *reliquias Trajani, quas Tatianus, Plotina, & Mattidia deferebant.* Ammianus lib. 21. extremo: *Ejq vehiculo insidenti quod portabat reliquias, &c.* Apud Florentinum JC. corpus à reliquiis distinguitur, l. *monumentum* D. de Relig. ut & in antiquis Inscriptionibus. Apud Gruterum 689. 8.——*Corpus integrum conditum sarcophago.* In alia 471. 7. *Reliquiæ corporis Tarquini Crispi, &c.* In priori enim sepulchro corpus integrum sepultum est, in altero cineres corporis exusti. Apud Christianos verò alia sunt *corpora*, aliæ *reliquiæ* Sanctorum: corpora etiam integræ sunt Sanctorum exuviæ; *reliquiæ*, corporum pars tantum: quod quidem discrimen agnoscit præ cæteris Gregorius M. lib. 2. Dial. c. 38.

Sanctorum reliquias & imagines, atque adeo Dominicam Crucem interdum inter spinas depositas legimus, si quando viri Ecclesiastici de injuriis Ecclesiis suis illatis à viris potentibus justitiam extorquere non poterant, ut omnium in eos odium commoverent, hocque facto ad rerum ablatarum restitutionem eos cogerent. Quod quidem non nuperum, sed à primis Monarchiæ Francicæ primordiis apud nostros in usu fuisse satis declarat Gregor. Turon. lib. de Glor. Confess. c. 71. *Denique condemnamus spoliatusque Sacerdos ad urbem rediit, atque prostratus in orationem coram sepulchro sancti, dicto psalmi capitulo, ait, Non hic accendetur lumen, neque Psalmorum modulatio canetur, gloriosissime Sancte, nisi prius ulciscaris servos de inimicis suis, resque tibi violenter ablatas Ecclesiæ sanctæ restituas. Hæc cum lacrymis effatus, sentes cum acutis aculeis super tumulum projecit: egressusque clausis ostiis similiter in ingressu altas conlocavit.* S. Audoenus in Vita S. Eligii cap. 30. *Nisi cito ornamenta tabernaculi hujus furata reduxeris, equidem spinis allatis faciam hanc januam ità obserari, ut nunquam tibi in hoc loco veneratio præbeatur ab hodie.* Vetus Notitia ex Tabulario S. Joannis Andegav. *Canonici hæc audientes, nescientes quid agerent, quia amplius pati nequibant, cum fere jam omnia perdidissent, consilio cleri ejusdem villæ tristes deposuerunt S. Licinium super spinas, & alia corpora Sanctorum, & omnes reliquias Ecclesiæ, & Crucifixum, & portas Ecclesiæ spinis obstruxerunt. Comes autem & Pontifex pietate ducti coëgerunt D. Eudonem, & suos ad justitiam faciendam, &c.* Infrà: *Qua causa corpora Sanctorum ita deposita fuerant, & quomodo D. Eudo & Canonici reconciliati sunt, & sic levaverunt S. Licinium & alia corpora sancta à terra, & reposuerunt ea in locis suis psallentes, & laudantes Deum.* Acta Episcoporum Cenoman. pag. 291. *Clerici namque Pastoris sui persecutionibus condolentes,*

non solum cives proprios, sed vicinarum regionum populos, tam per semetipsos, quàm & per litteras vicinis Episcopis destinatas impigro discursu commovere non cessabant, matris Ecclesiæ omniumq; ejusdem civitatis vel suburbii Ecclesiarum januas ad doloris indicium spinarum aculeis obstruentes. Tabular. S. Eparchii Inculism. fol. 45. *Pro his itaque querimoniis & aliis malis, quæ homines mei injustè & violenter in terra illa faciebant, Hugo Abbas S. Eparchii, cui hominum & fidelitatem feceram, & tota Congregatio loci preces frequentes, & publicos clamores ante corpus S. Eparchii continuabant, ut Deus omnipotens ad justitiam istud attraheret. Quo ego audito, perpendens Dei judicium, & animæ meæ periculum timens, &c.* Et fol. 117. de Fulcaudo de Castro, quod vocatur *Rocha*, ex quo orta gens rupifulcaldia: *Nam propter fortitudinem suam Deo & S. Eparchio abstulit, & in suo Dominio retinuit. Fiunt in monasterio S. Eparchii maledictiones, nec non & excommunicationes. Fundunt monachi Domino preces, ut Dominus, qui omnia potest, in memoriam ejus reducat, quod impiè gesserit. At verò omnipotens Deus, qui non claudit aurem acclamantium, pauperis, id est servorum suorum precibus .... igitur nutu Dei corripitur animo, & ad memoriam ejus venit, ut ex voluntate propria relinqueret, quod violenter subripuerat, &c.* Chronicon Senoniense lib. 5. c. 7. *Quum Dominus de Salinis res Ecclesiæ Senoniensis diriperet, Monachi consilio Gilonis Episcopi Tullensis imagines Redemptoris nostri, & etiam beatissimi Simeonis Confessoris de locis suis ad terram super spinas deposuerunt.* Vetus Scheda tom. 4. SS. Ord. S. Benedicti pag. 122. *Monachorum alii capsulas in quibus Sanctorum continebantur pignora, humi deposuerunt, & voce flebili, & corde suspirioso, Dei misericordiam everberabant.* Tabularium Vindocinense ch. 202. sub an. 1074. *At Monachi tanto victualium suorum damno curtati, nullumque humani auxilii confugium jam sperantes, eo quod is qui justitiam illis acquirere debebat, raptoribus consentiret, cum tanta cordis contritione conversi ad Deum, clamorem simul & querimoniam facere cœperunt, ut ipsam etiam Dominicæ crucifixionis imaginem, nostræ videlicet redemptionis causam, de statu suo summittentes, in pavimentum Ecclesiæ super spinas deponerent: non quidem dedecoris sive opprobrii causa adversus Dominicum signum, sed ut tali facto malefactores deterriti ab Ecclesiæ injusta invasione, & rerum ablatione cessarent.* Epistola Archiepiscopi Rotomag. ad Decanos: *Cum bona Rotomagensis Ecclesiæ, quibus nos pro voluntate sua minus justè Excellentia Regia spoliavit, & ob reverentiam B. Virginis, in cujus honore eadem Ecclesia dignoscitur esse fundata, eidem fuerint ab antiquo collata, nosque Regiam Majestatem de novo duxerimus requirendam, ut eadem bona nobis restituere dignaretur, qui nec solum monitioni nostræ satisfacere non curavit, sed nec super hoc certum dare voluit responsum: vobis in virtute obedientiæ districtè præcipiendo mandamus, quatenus cum prædicta violentia in injuriam B. Virginis specialiter redundare noscatur, & ut offensa quæ eidem in hac parte irrogatur in cælis, circa imagines ipsius repræsentetur in terris, vos universas imagines B. Virginis in Ecclesiis vestrorum Decanatuum collocatas singulas juxta aliquod altare in navi Ecclesiæ constitutum, non ad terram nudam, sed super cathedram aliquam, sedem, aut sellam, aut si fortè Ecclesia in navi altare non habuerit, in aliquo loco competenti ipsius navis per earundem Ecclesiarum Presbyteros faciatis infra instans festum N. collocari; easdem item imagines spinis immediatè circundari, & aliquibus repagulis aut obstaculis, ne ab aliquo contingi aut sordidari contingat, easdem circumvallari cum debita diligentia faciatis. Hoc autem tam in regularibus quam secularibus Ecclesiis præcipimus inviolabiliter observari. Hoc idem etiam de imaginibus Salvatoris à quindena ejusdem N. Dominica faciatis: nisi infra eandem quindenam à nobis aliud receperitis in mandatis. Dat. &c.* Extant complura hujusce ritus exempla apud Scriptores, Ordericum Vitalem lib. 8. pag. 683. 684. Rogerum Hovedenum an. 1197. Ægidium Monachum Aureæ vallis cap. 103. Joannem Hocsemium cap. 5. p. 290. in Synodo Landavensi an. 1056. in Tabulario ejusdem Ecclesiæ Landav. in Monastico Anglic. tom. 3. pag. 195. & seqq. &c. Verùm id tandem prohibitum fuit in Concilio Lugdunensi sub Gregorio X. Sed &

Reliquiæ SS. in prædia Monasteriorum illata, ut prædatores ab iis invadendis averterent. Bernardus Mon. in Consuetud. Cluniac. MSS. c. 77. *Alia autem processio fit—vel quando defunctum aliquem sepelimus, & huic conventus debet interesse totus,——vel quando persona illius dignitatis advenit cui processio facienda sit, vel quando imago S. Petri, vel aliæ capsæ cum reliquiis Sanctorum ad aliquam villam nostram mittuntur pro timore prædarum & rapinarum, ut sæpe contingit, cum quibus omnes induti albis, pulsatis omnibus signis, usq; ad portam Castelli exeunt, & eandem reverentiam quando reportantur deferunt.* Molanus in Natal. SS. Belgii 1. Julii: *Cæterum diei hujus lectiones continent corpus sacrum in Saxoniam delatum esse cum ibi negata justitia, prædia S. Reginæ invaderentur.*

Alia denique ratione in usurpatores rerum Ecclesiasticarum sævitum testatur idem Bernardus Mon. c. 42. *Cum, aliquo prædone vastante res Ecclesiæ, volunt inde ad populum querimoniam facere, præcipitur ut omnes populares die dominica ad majorem Ecclesiam conveniant: & tunc cantatur Missa matutina ad Crucifixum. Finito Evangelio, incipit Sacerdos, Credo in unum Deum, post cujus finem, dicta Offerenda, quidam frater ascendit Pulpitum, & de præceptis divinis aliquantisper primum loquens, tandem manifestat eis tribulationem, suggerens eis ut faciant eleemosynas, atque rogent Dominum, quatenus illum malefactorem pacatum eis reddat, & convertat de malo ad bonum: adjungit quoq; quædam humilia & persuasoria, dicens, Scitis quia si aufertur nobis nostra substantia, non possumus vivere, rogate ergo, fratres, Dominum, & nos faciemus ad eum proclamationem. His dictis, incipitur in Choro Resp. Aspice, vel Congregati sunt inimici nostri, & omnia signa tunc interim parumper pulsantur. Finito autem Responsorio, signisq; dimissis, dicit conventus hos tres Psalmos, Domine quid multiplicasti, Deus noster, Ad te levavi, quibus adduntur hæc Capitula, Post partum, Esto nobis, Memor esto, Dominus vobiscum. Concede nos famulos, de S. Maria, & alia de tribulatione.* Huc pertinet *Missa contra Judices malè agentes*, in lib. 3. Sacrament. Rom. Eccles. cap. 63. Nam hoc loco *judices* sunt magnates, proceres.

Ad hunc in usurpatores rerum Ecclesiasticarum sæviendi morem spectat etiam Charta Joannis III. Episcopi Pictavensis, quam ex MS. descripsimus: *Cum in oppressionibus & angustiis universis recurrendum sit ad illud singulare remedium divinum Jesum Christum, qui prout vult, prout placet, facit in perturbatione serenum, & in tempestate tranquillum. Nos in oppressione, qua nos & Ecclesia nostra Pictavensis à nobili viro Comite Pictavensi & suis recurrere volentes ad ipsum Dominum Jesum Christum, cujus Ecclesiæ causam prosequimur in hac parte, districtè præcipimus, sub pœna excomunicationis, & in virtute obedientiæ, firmiter injungentes, ut singuli Ecclesiarum Rectores quatenus non subjiciuntur Ecclesiastico interdicto, exclamationem & pacem pro nobis & Ecclesia nostra singulis diebus dominicis & festivis annalibus, faciant & dicant, prout inferiùs continetur; cujusmodi formam recipiant à Decanis & Archipresbyteris suis, vel vicariis eorundem. Cantato verò Agnus Dei, antequam detur Pax, dicat sacerdos flexis genibus, Ante sacratissimum Corpus & Sanguinem tuum, Domine Jesu Christe, mundi Redemptor, accedimus, & nobis in necessitatibus nostris à te vivo & vero Deo misericorditer subvenire clamantes imploramus, ut nobis in*

nobilem Virum Comitem Pictavensem, & suos, ac eos, quorum consilio super hoc utitur, qui viribus suis confisi, Joannem Episcopum nostrum, & matrem Ecclesiam nostram Pictavensem Castro & Castellania de Angla cum pertinentiis suis per violentiam spoliarunt, & adhuc detinent spoliatos, nec competenter moniti volunt satisfacere præmissis, vel aliquo de præmissis, propter quod & Ecclesia nostra & tua ..... quam in honore beatorum Apostolorum Petri & Pauli fundasti, sedet in tristitia & mœrore, & non est, qui consoletur eam, nec liberet, nisi tu Deus noster, ipsius Comitis & sociorum suorum frangendo duritiam, ad viam, & consilii sui justitiæ & veritatis inducas, & humilies ad restituendam prædictis, & priora Ecclesiæ suæ jura, & satisfaciendo de prædictis injuriis competenter. Exsurge, inquam, in adjutorium Episcopi nostri, & Ecclesiæ Pictavensis, & clamori nostro aures pietatis tuæ inclina. Respondeatur, Amen. Conforta eos, & auxiliare eis, Amen. Expugna impugnantes eos, Amen. Frange duritiam eorum, qui eos affligunt, Amen. Prædictos autem Comites, & suos, ac Consilium suum, Domine, sicut scis, justifica in veritate tua, Amen. Fac eos, prout tibi placet, recognoscere maleficia sua, & libera prædictos Episcopum & Ecclesiam Pictavensem misericordia tua, Amen. Ne despicias nos, Domine, clamantes ad TE, Amen. Propter gloriam nominis tui, Domine, misericordiam, qua Ecclesiam prædictam fundasti, & in honore sanctorum tuorum Apostolorum Petri & Pauli sublimasti, visita ipsam & Episcopum ejus in pace, & erue eos à præsenti angustia, Amen. Tunc dicatur Psalmus: Ad te levavi oculos meos; quo dicto, dicat Sacerdos Capitulum: Salvos fac servos tuos, esto eis turris fortitudinis, oratio: Hostium Episcopi & Ecclesiæ Pictavensis elide duritiam, & dextera tua virtute prosterne, Amen. Cùm nos requisierimus, & moneri fecerimus competenter nobilem virum Comitem Pictavensem, ut Castrum & Castellaniam de Angla, de quibus per Adam Ballivum suum in Pictavia & servientes suos nos fecit extra justitiam dissaisiri cum suis pertinentiis, &c. Sequitur interdictum & fulmen in civitatem & diœcesin Pictavensem.

Reliquiæ Sanctorum per vicos & Provincias interdum etiam circumlatæ, ad corrogandas pecunias, quà Ecclesiarum indigentiæ, vel ædificationi aut restaurationi succurreretur. Hermannus Monach. de Miraculis S. Mariæ Laudun. lib. 1. cap. 3. *Hos itaque cum feretro Dominæ nostræ & aliis capsis reliquiarum transmisimus ad accipienda donaria fidelium.* Adde capita sequentia. Alia hujus ritus exempla proferunt Anonymus in Miraculis S. Marculfi Abbat. Nantensis num. 4. & seqq. Guibertus lib. 3. de Vita sua cap. 12. Stephanus Tornacensis Epist. 18. 19. Hemeræus in Augusta Viromand. an. 1076. & 1426. pag. 125. 315. Monasticum Anglic. tom. 3. p. 242. Guill. Prynneus in Libertatib. Eccl. Anglic. tom. 2. pag. 49. & autor Hist. Eccles. Abbavillensis pag. 451. Vide præterea Concilium Pictavense an. 1109. c. 12. & Robertum *de Chorçon*, Cardinalem in summa apud v. cl. Jacob. Petitum in Notis ad Pœnitentiale Theodori pag. 134.

Reliquiæ Sanctorum delatæ ad loca, quæ Ecclesiis cedebantur, ut hoc ritu quodammodo in possessionem eorum Sancti ipsi mitterentur. Charta Roberti Comitis Fland. an. 1093. in Tabul. S. Bertini: *Quæ divisio* (prædiorum *sive institutio, ut majori authoritate fulciretur, corpora SS. Audomari & Bertini navi imposita, per dictum profluvium, in nostra præsentia circunduci fecimus, Episcopo Drogone ab ipsa navi aquam benedictam versus atrium projiciente, & hoc modo, quantum est spatii, in liberam potestatem S. Bertini vendicante.* Contra scribit Molanus in Natalib. SS. Belgii 1. Julii p. 137. *sanctæ Reginæ corpus sacrum in Saxoniam delatum esse, cum ibi negata justitia, prædia ejusdem Sanctæ invaderentur,* quod suprà notavimus.

Reliquiæ Sanctorum in castra & prælia delatæ. Vide *Capella S. Martini.*

Collatio reliquiarum, cùm scilicet Ecclesiæ vicinæ suas vicissim reliquias ad statum & definitum locum, cum processionibus deferebant, in pacis & concordiæ ac amicitiæ symbolum. Miracula S. Adelardi Abbat. Corbejensis cap. 8. *Adoleverat etiam inter Ambianenses & Corbejenses nova quædam religio, & ex religione pullulaverat consuetudo, quæ etiam reciprocabatur omni anno. Octavis denique Rogationum, ab utrisque partibus conveniebatur in unum, ibique conferebantur corpora Sanctorum: solvebantur lites: ad pacem revocabantur discordes, mutabantur à populo orandi vices: decreta utriusque loci renovabantur, populo perorabatur, sicque redibatur.* Vita & translatio S. Præcordii n. 11. *Ad statuendam pacem facta est collatio sanctarum reliquiarum Ambianis, &c.*

Reliquiæ, Bona mobilia, quæ post mortem Episcopi aut Prælati *relinquuntur*, quæ Domini Regalium vulgò sibi vendicabant. Charta Friderici II. Imp. 1220. apud Wilhelmum Hedam: *Promittentes deinceps, quòd nunquam in mortem cujuscunque Principis Ecclesiastici reliquias suas fisco vindicabimus. Inhibentes etiam, ne Laicus quisquam aliquo prætextu eas sibi vendicet; sed cedant successori, si antecessor intestatus decesserit: cujus testamentum, si quid inde fecerit, volumus esse ratum. Si quis vero contra hanc constitutionem reliquias sibi vendicare præsumpserit, proscriptus & exlex habeatur, &c.*

RELIQUUM, rei vectigalis ac tributariæ vox: quod restat exsolvendum; Græcis JC. λοιπάς. *Reliqua remittere*, in Panegyrico Flaviensi: *Reliqua concedere*, apud Ammianum lib. 16. *Reliquorum debita requirere*, apud eundem lib. 31. Vide Juretum ad Symmachum lib. 5. Epist. 87. & Jacobum Gothofredum ad Cod. Theodosianum.

Reliquarium, Codex continens *reliqua*. Gloss. Lat. Gr. λοιπαδάριον, ἔκθεσις λοιπάδος, *Reliquarium.*

Reliquatio, λοιποχραφία: *Relinquo*, λοιπογράφω, in Gloss. Gr. Lat. MS. Editum habet *reliquo:* reliquorum descriptio. Tertull. de Anima cap. 56. *Donec reliquatio compleatur ætatis.*

Reliquator, qui debitum omnino non persolvit: *qui demeure en reste*, apud Paulum JC. l. 9. §. 2. D. de Publicanis. Senator l. 5. Epist. 6. *Viri itaque clarissimi Joannis querela comperimus, Thomatem domus nostræ certa prædia suscepisse, id est illud atque illud, & nunc decem millia solidorum reliquatorem nostris utilitatibus exitisse, & per diversas ludificationes non implere debitam quantitatem, &c.* Adde Epist. seq. & Edictum Theoderici §. 144. Papias: *Reliquatum me. aphoricōs dictum liquatum.*

RELITERARE, Remandare, literis & alterius epistolæ respondere. Nicolaus Claræval[illegible]sis in Epistola MS. ad Archiepiscopum Remensem, Apostolicæ Sedis Legatum: *Sit beneplacitum ante te, ut reliteres mihi, quando Remis post Octavas Paschæ tuam potero Reverentiam invenire.*

REMALLARE. Vide *Mallare.*

RELUMINATIO, Ἀνάζωσις, in Gloss. Gr. Lat.

REMANASTULA. Capitula ad Legem Alamannor. edita à v. cl. Stephano Baluzio c. 30. *Si maritus uxorem suam dimittit, 40. sol. ipse componat, & de mundo suo non habeat potestatem, & omnia ei reddat, quod ei per legem obtingit. Si reputat aliquid, potestatem habeat femina ipsa debet, sol. 12. solvat, de una remanastula sua jure, quod superfuerit maritus juret, aut reddat.* Hæc omnino barbara.

REMANENTIA, Jus, quod habet dominus in suo feudo tenentes suos adstringendi ad perpetuam *residentiam*, ita ut eo inconsulto excedere non possint, quod jus etiam *Reseandisia* dicitur. Gesta Abbatum S. Germani Autissiodorensis cap. 15. *Medietatem villæ de S. Gregorio*

Gregorio à Joanne de Barris comparavit Gistum, costumas, trossas, denarios, remanentiam hominum, quæ omnia habebat apud Perrigniacum Joannes de Barris, acquisivit. Charta Theobaldi Campaniæ Comitis an. 1223. in Tabulario Campan. Thuani: *Feci diligenter inquiri, utrum habere deberem apud Arembercort remanentiam?* Charta pro Chableio ibid. p. 287. *Nullus habet remanentiam apud Chableium, nisi B. Martinus: sed nisi quis infra annum, quo Chableiam venerit, vel uxorem duxerit, libertatem suam dederit B. Martino, extunc liber remanserit, nisi per annum & diem foras Chableiam fuerit, & tunc se iterum dare B. Martino poterit.* Regestum feodorum Campaniæ fol. 99. *Dudo de Floentaco recognovit, quod tenet de Comite Campaniæ, quidquid habet apud Crottas &c. Et medietatem remanentiæ hominum, qui veniunt & qui venient, & qui venerunt apud Floeniacum. Actum an. 1224.* Regestum feodorum & servitiorum sub an. 1256. f. 245. *Et est assavoir, que le Comte de Bar ne puet retenir aucun homme des fiez de Champagne, ou des gardiens de Champagne, ne le Sire de Champagne des siens ou royaume, & se il allassent en l'Empire iceluy dessous qui mouvroit, auroit la remanantise.* Charta Ludovici Reg. Franc. an. 1239. in Regesto Philippi Pulchri an. 1299. n. 28. Ex Tabul. Regio: *Contentio, quæ erat inter nos & Canonicos Senonensis Ecclesiæ, super justitia & remansionibus advenarum in villa de Pontibus super Yonam & de Minagio, &c.* Libertates urbis S. Desiderii in Campania an. 1228. MSS. *Si aliquis burgensium dimissa villa recederet, & infra 40. dies revocatus à domino vel burgensibus redire noluerit, dominus, ubicumque eum invenerit, tanquam hominem suum reclamare poterit, --- & tota ejus remanentia domino remanebit, nisi remanentia fuerit pignori obligata per ballivum & scabinos, &c.* Infra: *remanentiæ illorum, qui sine legitimo hærede decedunt, domino remanebunt.* Charta S. Petri Abbatis Tornodorensis an. 1292. *Dicta regina remanentiam habere non potest, nec poterit in futurum pro suis hominibus seu burgensibus nisi tantum pro hominibus vel burgensibus suis de Tornodoro & de sancto Michaële: nec nos similiter remanentiam habere possumus, nec poterimus in futurum, in villa Tornodori, nisi tantum pro nostris hominibus de sancto Michaële & Tornodoro.* Consuetudines MSS. S. Juliani in Lingonib. *S'aucun veaut de nouvel venir a S. Julien, & estre seur la borjoisie de la dite ville, & demorer iqui franchement, il patera nos ou a nostre commandement 2. sols tornois por sa remanence, & 15. deniers chascun an por sa borjoisie.* Vide Perardum in Burgundicis p. 564. 565. & infrà in *Residentia.*

Remanentia terrarum, Covvello est jus terrarum in aliquem collatum, post terminum conductionis, aut alterius tituli, ad annos aut vitam duraturi, finitum. Videtur à *Reversione* differre, quia *Reversio* fit ad dominum propriè, [illegible] ejus hæredes, unde jus primo derivatur; *Remanentia* autem ad tertium aliquem, qui neque dominus, neque tenens in præsenti est. Dicitur etiam terra dari *ad remanentiam*, (nos dicimus, *à demeure*) quæ datur jure proprio & perpetuo possidenda, in Regiam Majestatem lib. 2. cap. 20. §. 5. cap. 22. §. 7. cap. 23. §. 1. cap. 42. §. 4. & alibi.

REMASCELLATA, vel *Remascelata*, *virili virtute*. Papias MS. & edit.

REMEDIARE, *Remediari*, Remediis sanare. Gloss. Lat. MS. Regium: *Medetur, Medicatur, remediat, curat.* Gloss. Gr. Lat. θεραπεύω, *Remedior, medicor, medior.* Ugutio: *Remediari, Remedium conferre.* Occurrit apud Anton. Musam in Epist. ad Marcum Agrippam, præfixa libro de Vettonica, Apuleium de Virtut. herb. Scribonium c. 104. 122. Marcellum Empiric. c. 29. 32. 33. 36. Hyginum fab. 101. in Concilio Regensi c. 1. &c. Galli etiam *remedier* dicunt. *Remediabilis*, apud Severum Epist. 95. & Agobardum de Dispensat. Eccl. rerum n. 5. *Remedialis*, apud Macrob. lib. 7. Saturn.

REMEDIUM, Remissio, vel diminutio tributorum. Salvianus lib. 4. de Gubernat. Dei: *Ecce enim remedia pridem nonnullis urbibus data, quid aliud egerunt, quam ut cunctos divites immunes redderent, miserorum tributa cumularent, &c.* Idem lib. 5. *Sicut in onere novarum indictionum pauperes gravant: ita in novorum remediorum opitulatione sustentant. Sicut tributis novis minores maximè deprimuntur, sic remediis novis maximè sublevantur.* Infrà, de divitibus: *Extra numerum tributariorum sunt, cum remedia dividuntur.* Adde l. 13. Cod. Th. de Indulgentiis debit.

Remedium è sepulchris mortuorum conquirere, ad morborum scilicet magicas sanationes, cum ad id ossa mortuorum conquirerent. Lex Wisigoth. *Si quis mortui sarcofagum abstulerit, dum sibi vult habere remedium, &c.* Vide Lindenbrogium ad Ammianum pag. 86.

REMENARE, vox agricolarum Italicorum. Vide *Retertiare.*

REMENTUS, Ἀναμνησθείς, in Gloss. Lat. Gr. quomodo etiam nos Galli *Ramenteu* dicimus eadem notione, unde *Ramentevoir*, Reminisci, in memoriam reducere.

REMERIRE, pro *Remereri.* Formulæ veteres Baluzianæ for. 3. *Et unde nos injungetis, & nos potebimus, vos vel servientes vestros in bonis partibus remerire non tardamus.* Form. 4. *Et si locus advenerit, vos vel servientes vestros in bonis partibus remerire non tardamus.* Sic *Merir* nostri olim dixerunt. Guillelmus Guiartus:

> *Li dist ces moz S. Waleri,*
> *Ce qu'as fait te sera meri.*

Chron. MS. Bertrandi Guesclini:

> *Je prie à celuy Dieu qui pour nous voust mourir,*
> *Que l'honneur que me faites il vous veuille merir.*

Vita S. Dionysii Areopagitæ MS.

> *A Chastres soûs Montlehery,*
> *Saint Yon gaigna & meri,*
> *Vray Martyr, vie perdurable.*

Le Lusidaire:

> *Chi erent apelé martir,*
> *Que Dex vaurra si bien merir*
> *Le grant service que il firent.*

REMICULA. Vide *Reticula.*

REMINICULUM. Cingulum, quo ensis astringitur. Odo Cluniac. lib. 1. de Vita S. Geraldi cap. 16. *Reminiculum illud, quo solet ensis renibus astringi —— non mutare aut renovare curabat.* Forte *reniculum*, à *renibus*: ut *renale* eadem notione. Vide *Lumbare.*

REMINISCERE, In memoriam revocare, Gall. *Ramentevoir*, in Concilio Cloveshoviensi an. 747. cap. 8.

REMISSA, Remissio. S. Cyprianus Epist. 59. *Si in Deum multum ante peccantibus, cum postea crediderint, remissa peccatorum datur.* Epist. 70. *Quomodo baptizans dare alteri remissam peccatorum potest.* Adde Epist. 71. Utuntur præterea Tertullianus lib. 3. contra Marcion. & S. Augustinus lib. 4. de Baptismo c. 18.

REMISSARIA, Tributi species. Charta Childeberti Regis Francor. ex Tabulario S. Sergii Andegavensis apud Sammarthanos: *Ad nostram accessit præsentiam, & Clementiæ regni nostri suggessit, quod de curtibus prædictæ S. Basilicæ, quæ nominantur——annis singulis inferendam solidos sex inferendales, & alios sex de remissaria auri pagensis inferendo in fisci ditiones reddebant.*

REMISSUM. Regestum Castri Lidi fol. 39. *Peliçon factum, ob. Penna facta, ob Pintum, ob. Sartago remissi ob. Centum ferri, 1. den. &c.*

REMITORES, Remiges. in Historia Obsidionis Jadrensis lib. 1. cap. 37.

REMORSUS. Vide *Morsus.*

REMU-

REMUNERATIONES *sacræ*, id est, *sacræ largitiones*, in l. 20. de Palatinis, & l. 41. de Appellat. Cod. Th. In vet. Inscript. 449. 7. Petronius Maximus dicitur *sacrarum remunerationum Comes*. *Comites privatarum remunerationum*, in lege 2. eod. Cod. de Commeatu. *Munerationes sacræ*, apud Symmachum lib. 10. Epist. 43.

RENALE. Vide *Lumbare*.

RENCARIUS. Vide Ordinat. Hospitii S. Ludovici Reg. Franc. an. 1261. in Notis nostris ad Joinvillam pag. 112.

RENDEA, ex Gallic. *Rente. Cens & rente*, in Consuetudinibus municipalibus. Tabular. Celsinianense: *Hac tamen convenientia, ut censum terræ & rendeas, seu servitium secundum aliorum consuetudinem in pace reddant.*

RENDUALIS, Pecunia quævis, quæ exsolvitur quotannis, Gall. *de rente*. Vita Urbani V. PP. p. 195. *In cujus evidentia expressè recusari ordinavit per patrem suum 600. libras renduales, quas Rex Franciæ sibi dederat ob sui favorem.* Charta an. 1270. in Hist. Episcop. Cadurcensium n. 127. *Quod ipse det & refundat dicto Domino Episcopo —— quingentos solidos Gadurcenses renduales, &c.* Curia generalis Catalaniæ in villa Montissoni an. 1363. *Mille solid. rendalium seu annualium.* Ita *solidos annuales* habet Charta an. 1151. apud Guichenonum in Probat. Hist. Sabaudicæ p. 41. Tabular. Dalonensis Abbat. fol. 46. *Duos sextarios frumenti renduales annuatim.*

RENEGATUS, qui religionem suam ejuravit. Charta Jacobi II. Regis Aragon. pro Judæis an. 1242. *Prohibemus, ne alicui de Judaismo vel paganismo ad fidem nostram Catholicam converso præsumat aliquis--- improperare conditionem suam, dicendo, vel vocando eum Renegat, vel Tornadic, vel consimile verbum.* Rogerus Hovedenus an. 1192. *Et cepit in equitatione illa 24. paganos, & unum reneez, qui quondam Christianus fuerat, & Dominum nostrum Jesum Christum negaverat.* *Le Roman d'Amile & d'Amy* MS.

Envers Hervé le cuivers renoié.

Le Roman de Jourdain de Blaye MS.

A Fromont dient li cuivers renoié.

Joinvilla in S. Ludovico p. 78. de quodam Christiano, qui sua abjurata religione Mahumetanam amplexatus fuerat: *Je crains si je allois vers vous, la pouvreté où je serois, & les grans infames reprouches, qu'on me donneroit, tout le long de ma vie, en me appellant Regnoié, Regnoié. Pourtant j'aime mieux vivre à mon aise, & richomme, que de devenir en tel point.* Vide Nicol. Fullerum lib. 2. Miscellan. sacr. cap. 3. & in *Tornadic*.

RENELENUS. Vett. Schedæ Thuanæ apud Mabillonium: *Hoc est casula renelena 1. sagia fusca 1. caligas albas 4. sagia de haira 1. calcias filtrinas patria 1. calcias renelenas paria 1. &c.*

RENFORTIUM, ex Gallico *Renfort*, idem quod corroboratio, vel, ut ita dicam, fortificatio. Ita *Renfortium esgardii*, vel *sgardii*, in Statutis Ord. Hospital. Hierosl. tit. 8. §. 1. est judicum duplicatus numerus: nam *esgardium*, judicium sonat. Vide tit. 19. §. 10.

RENGA. Vide *Rinca*.

RENGALENGUM. Vide *Regalengum*.

RENNALIS. Vide *Andamius*.

RENO. Vide *Rheno*.

RENODURA. Bracton l. 3. tr. 2. c. 24. §. 2. *Si os frangatur, quod facile perpendi poterit per renoduram.* Fabris lignariis *Reneure* est quædam linea cava ducta in asseribus, quod *regnet*, seu protendatur ubique in longum.

RENTALE, Reditus, proventus, Gallis, *Rente, rentage*. Iter Camerarii Scotici cap. 3. *Deinde petatur rentale burgi, per quod firmæ perticatarum terræ leventur, vel levari debeant, tam de terris vastis, quàm ædificatis.*

RENVITÆ, dicti Monachi vagi, aliàs Sarabaitæ, quasi renuentes jugum Monasticæ disciplinæ. Glossæ veteres apud Menardum: *Renuitæ, qui refutant Abbatem habere.* Vide Isidorum lib. 2. de Eccl. Offic. cap. 15. Odonem Cluniac. lib. 3. collat. c. 23. & Haeftenum lib. 3. Disquis. Monast. tract. 3. Disquis. 2.

RENUNTIUM, Renuntiatio, Gallis *Renonciation*, cùm scilicet rem aliquam abdicamus, aut in ea jus nullum nos habere profitemur. Apud Leonem Ostiensem Titulus cap. 35. lib. 2. sic inscribitur: *Placitum, seu Renuntium Ducum Cagenatorum de confiniis Monasterii hujus.* In ipso textu *Renuntiatio* dicitur. Autor est Angelus de Nuce, in Notis ad eundem Leonem Ostiensem, Petrum Diaconum Casinensem compilasse Regestum in sex partitum classes, in Privilegia, Præcepta, Oblationes, Libellos, *Renuntios*, & Sacramenta, quibus universa hujus Monasterii monumenta comprehendi putavit. Extat illud Casini. Quo loco *Renuntii* sunt Chartæ & Diplomata, quibus ii, qui jus se habere contendebant in res Monasterii, ei renuntiant.

REORDINARE. Vide *Ordinare*.

REPA, *Crepa, Reba*, Feretri operculum, umbraculum, ciborium. Lib. 1. de Vita S. Eligii c. 32. *Fecit quoque repam in loco anterioris tumuli.* Lib. 2. c. 39. perperam *crepa* appellatur: *Jussit præterea & crepam ex auro atque argento mirificè fabricare, quam supra Confessoris membra deponere deberet.* Et mox: *His ita gestis, mos erat, ut diebus Quadragesimæ propter fulgorem auri vel nitorem gemmarum operiretur tumba velamine linteo urbanè ornatu holoserico. Igitur ingrediente Quadragesima præcinxerunt crepam hujusmodi sindone, ut moles radiantis metalli velata tegeretur diebus pœnitentiæ.* Aigradus Mon. in Vita S. Ansberti Ep. Rot. n. 29. *Condidit super ejus sepulchrum repam miræ magnitudinis, pretiosis metallis auri argentique decoratam, gemmisque pretiosis adornatam.* Chron. Fontan. c. 2. *Subter arcubus tumulatus, condiditque super eum repam argento --- decoratam.* Et cap. 8. *Conditaque est à fratribus —— supra tumbam illius repa diversis metallis decorata.* Guibertus lib. 3. de Vita sua c. 9. *Sanctorum feretra —— cum ipsa prominenti eorum, quam sic vocitant, repa.* Translatio S. Guthlaci n. 8. *Conductus aurifabrorum & gemmariorum primoribus, elimatæ amplitudinis artificiosa sculptura repam in sublime suspensam construxit, quam ex diversorum metallorum lignorumque generibus compactam, auri argentique laminis vestitam, crystallis variisque gemmis adornatam ditavit, sicut usque in hodiernum diem humanis visibus apparet.*

Reba, in Chronico Episcoporum Metensium: *Hic fabricare jussit cum adjutorio Pippini Regis rebam S. Stephani Mart. & altare ipsius, & cancellos.* Occurrit etiam in Chronico Abb. S. Trudonis lib. 1. p. 349. Vide *Ciborium, Reparium, Requies.*

REPAGINARE, Denuo sociare, compingere. Vide Petrum Chrysologum serm. 62.

REPARARE, Redire, Gall. *Repairer*. Leges Burgorum c. 9. *Cùm venerit ad ætatem, vel reparaverit domum, vel è carcere liberatus fuerit, &c.*

REPARIUM, Receptaculum, domus munita, locus munitus, ex Gall. *Repaire*, Itali *Riparo* dicunt. Vide Acharisium. Charta donationis partis castri Meliandri per Ebonem Vicecomitem Ventadoriensem Henrico D. Suliaci an. 1325. *Quidquid habet in castro, seu reparia de castro Milhan.* Alia: *Ratione castri, repparii, seu fortalitii de Trenchales, & repparii seu fortalitii de la Brossa —— in Vicecomitatu Lemovicensi &c.* an. 1282. Alia Gerardi de *Masgoubau* domicelli Lemovic. an. 1301. *Repairium sive arberjamentum.* Vide *Receptum.*

REPASTUS, idem quod *Pastus*, Refectio, prandium, cœna: nostris etiamnum *Repas*. Formula 37. ex Baluzianis: *Nullum ibidem præsumant exercere dominatum, non ad mansionaticos aut repastos exigendo, non ad ministeria describendo, &c.* Testamentum Widradi Abbatis Flaviniacensis anno 1. Theoderici Regis: *Nullum præsumant exercere dominatum, non ad mansionaticos, aut repastus exigendo, &c.* Epistola incerti Abbatis tom. 2. Hist. Francor. p. 665. *Fuimus namque ad locellum vestrum in loco, qui dicitur [?] ipsum mansum consideravimus, ibique nostrum repastum ex nostro adducere præcepimus, & una cum nostris vestrisque fidelibus in amore vestro illic lætati sumus.* Vide *Pastus*.

REPATRIARE, Redire in patriam. Gloss. Isidori, *Repatriat, ad patriam redit.* Gloss. Ælfrici: *Repatrio*, icham [?], id est, *domum redeo.* Joan. de Garlandia in Synonymis:

Repatrio, remeo, remetior, atque revertor.

Utuntur Alanus de Insulis in Planctu naturæ pag. 294. S. Gerardus in Vita S. Adelardi n. 29. Sugerius de Vita S. Ludovici c. 9. Honorius Augustod. lib. 3. cap. 38. 43. Baldricus lib. 1. Chron. Camer. cap. 22. 71. 122. Autor Vitæ Lietberti Episcopi Cameracensis cap. 16. Otto de S. Blasio c. 3. Albertus Stadensis an. 1193. Thwroczius, &c.

REPAUSARE. Vide *Pausa*.

REPECIARE, Veteri vesti tegmenta assuere, Gall. *Rapiecer*, à *petia*, quod vide. Regula S. Francisci c. 2. *Omnes fratres vilibus vestibus induantur, & possint eas repeciare de saccis, & aliis peciis, cum benedictione Dei.*

REPENDIUM, Remuneratio, compensatio: beneficium quod rependitur. Petrus Diac. l. 4. Chron. Casin. c. 44. *Quasi adeptæ salutis rependio, B. Benedicto perpetuum se reddidit servum.*

REPENTALIA, Pœnitentia, ex Gallico *Repentaille*. Ita autem appellarunt nostri mulctam, qua mulctabatur is, qui à pacto matrimonio recedebat, quæ non modò parti alteri solvebatur; sed & Prælatis ipsis Ecclesiæ. Constitutio Odonis Legati, lata in Concilio Provinciali Syriæ an. 1254. *Circa exactionem verò pœnarum pecuniariarum, quæ vulgariter appellantur Repetailles, vel aliarum, quocunque nomine censeantur, quæ in matrimoniis & sponsalibus apponuntur, quia usitatum est malum, & à majoribus inolitum, & ob hoc difficilius everti timetur, statuimus, &c. Sed ne crimina remaneant impunita, volumus, ut parti resilienti, pro perjurio vel fide rupta, per Prælatum loci pœnitentia competens imponatur.* Ex quibus satis liquet legendum *Repentailles*. Suprà: *Item & aliud vitium irrepsit apud quosdam, quod quando aliqui contrahere volunt per verba de futuro sponsalia, pœna pecuniaria de matrimonio apponitur: & quandoque certum tempus præfigatur, infra quod contrahi matrimonium debeat, & plerumque fit sine temporis præfinitione. Et cum certum tempus apponitur, si non contrahant infra illud, quamvis postmodum velint contrahere, pœna propter ea præfixa petitur à Prælatis Ecclesiæ, compelluntque partes ad solvendum sibi ipsam, in utilitates proprias convertendam. Item si post contracta sponsalia de futuro pœna apposita de matrimonio contrahendo, contrahentes se ab invicem velint absolvere, petitur à Prælatis pœna apposita, & ab utraque parte in solidum extorquetur. Et si unam dissentire contingat, altera assentiente, petitur pœna à dissentiente, & compellitur ad solvendum. Et plerumque etiam ab illo, qui contrahere consentit, licet alter dissentiat, pœna solida* (ita leg.) *vel pro parte exigitur: quod satis crudele & avarum est, ut innocens puniatur.* Deinde ait, hæcce prorsus matrimoniorum libertati contraire, &c.

REPERTURA, Inventio thesauri. Charta Henrici Imp. an. 932. pro Monast. Broniensi, apud Miræum in Cod. Donat. piar. cap. 30. & Barthol. Fizen. in Hist. Leod. p. 233. *Confirmamus & bannum & justitiam, impetum & burinam, ictum & sanguinem, reperturam, pirgum regium, fora, telonea, Vicecomitatum, &c.* Vide *Thesaurus*.

REPIDA. Anastasius in Nicolao I. p. 210. *Similiter calicem de auro ex lapidibus circumdatum, & in circuitu pendentes hyacinthos in filo aureo, & repidis duobus in typo pavonum cum scutis & diversis lapidibus pretiosis hyacinthis albis, qui pensant, &c.*

REPIGNERARE, *Pignus recipere*, Papiæ.

REPLEGIARE, *Replegiabilis*. Vide *Plegius*.

REPLICARE *ad servitutem*, in Edicto Rotharis Regis Longob. tit. 88. §. 4. & in Lege Longob. lib. 2. tit. 18. §. 3. *Replicare ad servitium*, eod. lib. tit. 12. §. 2. *Ad Palatium replicare*, de ancilla Palatii, tit. 9. §. 3. *Ad publicum replicare*, in Legibus Luithprandi Reg. Longob. tit. 19. §. 2. in Legib. Ratchis Regis tit. 5. Astulphi Regis tit. 5. &c. Vetus Judicatum in lib. 2. Chronici S. Vincentii de Vulturno p. 690. *Ut omnes servi, qui subtracti erant ---- qui ad ejus placitum venire noluissent, potestativè eos apprehenderet, & in ipso servitio eos replicaret, cum famulis, & filiis, & rebus, &c.* Infrà: *Vel in ipsius præsentia sic eos replicaret in servitio de ipso Monasterio, &c.* *Ad servitium repetere*, in Legibus Wisigoth. tit. 7. §. 4.

REPODIARE. Vide *Podium*.

REPOFOCILIUM. Vide *Retrofocilium*.

REPORTAGIUM, Medietas decimæ: *Reportage*. Charta Theodorici Episc. Ambian. an. 1150. *Mater Ecclesia Ambianensis ex antiquo dignitatis suæ privilegio obtinet medietatem decimæ, quæ vulgò dicitur Reportagium.* Alia ejusdem anni 1172. *Cùm prædicti Monasterii fratres apud Flaisserolles commorantes Reportagium, medietatem videlicet decimæ, quam Ambianensis Ecclesia de labore parochianorum suorum in territoriis Polivillæ & Choisi agricolantium de antiquo obtinuerat, retinere attentassent.* Charta an. 1245. ex Tabular. S. Germani Prat. *Ita cujus esset major decima de Clamardo ratione prædictæ consuetudinis sequens colonum suum haberet nomine reportagii medietatem decimæ terræ illius sic cultæ, &c.* Charta G. Abbatis S. Florentii Salmuriensis an. 1246. ex Tab. S. Dionysii: *Ratione cujusdam consuetudinis, quæ Reportagium sive carrutagium vulgariter nuncupatur.* Ita in alia Decani Paris. ejusd. anni *Carturagium* habetur. Alia anni 1166. in Tabulario Abb. S. Acheoli Diœcesis Amb. f. 455. *Clamabamus siquidem inter nos invicem quasdam decimas per consuetudinem Reportagii.* Et infrà: *Totam nihilominus decimam absque Reportagio possidebit.* In eadem Charta: *Nihil habebit Reportagii; sed tota ex integro decima ad jus & possessionem de Marcel deferetur, sicque manifestum est & patens, quod neque Ecclesia de Marcel de [?] urte de Bertencourt & culturis suis antiquis, neque Corbeiensis Ecclesia de omni territorio, quod ad jus & parochiam de Marcel pertinet, aliquid omnino reportabit.* Charta an. 1246. in M. Pastorali Eccl. Paris. l. 2. ch. 95. *In locis illis duntaxat, quos coloni decimariæ sive territorii nostri in eorum decimaria excolebant ratione cujusdam consuetudinis, quæ Reportagium sive Carrucagium vulgariter nuncupatur.* Tabularium Altæripæ in Episcopatu Lingonensi an. 1287. *Dictus Curatus illam decimam, quæ debetur nomine Reportagii, accipiet & habebit.* Charta Libertatum Villæ Maceriarum an. 123[?]. *Si aliquis casus emerserit, qui in ista Charta, & per istam Chartam determinari non valeat, idem casus ad usagium patriæ per reportagium Scabinorum firmiter tenebitur; dicto, sententiæ, arbitrio, Gallis, Rapport.* Occurrit non semel in Tabulario S. Dionysii fol. 15. 16. 32. & in Tabulario S. Germani de Pratis fol. 103.

REPORTUNUS. Gloss. Gr. Lat. χύτλιος, *Importunus, Reportunus.*

REPOSITARIUS. Vide ç, *almedina*.

REPOSI-

REPOSITORIUM, Discus major, in quo variæ simul lances componebantur ac reponebantur, ad mensam, apud Plinium, Petronium, eundemque in Fragmentis pag. 9. 11. 31. 46. quod *Compostile* vocat Ennodius Epigr. 22. Glossæ Basilicæ ῥεποσόριον, παρακαθηκαρίων.

Vasa repostoria, in quibus quid reponitur. Papias: *Vasa repostoria, arca, gazophylacium, cibutum, loculus, scrinia, &c.* Ordericus Vitalis lib. 13. pag. 898. *Tonnas falerni plenas, aliaque vasa repostoria cum multis speciebus ex pretiosis opibus de suis locis transtulerunt.* Vide Salmasium in Observat. ad Jus Atticum & Romanum pag. 451.

Repostorium sanctius, Ærarium, vel potiùs Cimeliarchium, apud Capitolinum in Antonino Philos.

REPOSITUS, Secretus; arcanus. Will. Malmesburiensis lib. 4. Hist. Angl. cap. 2. *Illud repositius præpositum non ita vulgabatur, &c.* Robertus Bourronus MS. in Merlino: *Elle me creanta que ille s'en partiroit en repost de son pere.* Hugo Plagon Gallicus interpres MS. W. Tyrii lib. 6. c. 7. *Desitescentes, ——— reponnoient.* Lib. 12. cap. 4. *In prædictis latebant insidiis, ——— Pour ce firent repostailles & esmouchemens.*

Repositum, Fiscus. Testamentum Sancii I. Reg. Portugalliæ an. 1217. apud Brandaonem tom. 4. Monarch. Lusitan. pag. 260. *Cætera omnia de meo reposito dentur leprosis Colimbriæ.* Intrà *Repositorium* scribitur.

Repostarius, thesaurarius. *Repostarius major*, in Charta æræ 1316. apud eund. Brandaonem tom. 5. pag. 304.

REPRÆSALIÆ, Jus recipiendi, quod cuipiam per vim ablatum fuerit, à voce Gallica *Reprendre*. Autor Breviloqui: *Repræsalia est potestas pignerandi contra quemlibet de terra debitoris data creditori pro injuriis & damnis.* Idem: *Repræsaliæ dicuntur, quando aliquis oriundus de una terra spoliatur, vel damnificatur ab alio oriundo ab alia terra, vel etiam si non debitum solverit ei: tunc enim datur potestas isti spoliato, quod ei satisfaciat contra quemlibet in terra illa, unde est spoliator vel debitor.* Ἀνδροληψίας, Græcis, Latinis *clarigatio*, de quibus vocibus multa congessit Salmasius de modo usurarum pag. 554. & seqq. Constitut. Siculæ lib. 1, tit. 8. *Ut nullus auctoritate propria de injuriis & excessibus factus, vel faciendis in posterum se debeat vindicare, nec præsaltas seu repræsalias facere, vel guerram in regno movere.* Petrus de Vineis lib. 5. Epist. 24. *Propter quod, licet frivolam occasionem assumens, de bonis ipsorum Tudertinorum repræsalias te velle facere comminaris.* Et lib. eodem, Epistolæ 48. titulus ita concipitur: *Concedit licentiam quibusdam mercatoribus faciendi præsalias contra rebelles, qui eos disrobaverunt.* Concilium Avenionense an. 1279. c. 2. *Si contingat vel homines, vel res quaslibet, animalia quævis Ecclesiarum, sive personarum Ecclesiasticarum ——— abduci per aliquos aut aliquas in prædictam sive pignorationem aut repræsaliam, &c.* De Repræsaliis, consule Epist. 12. Friderici II. Imp ex iis, quas edidit Freherus tom. 1. Rerum Germanic. Bartholum in Tract. de Repræsal. Guidonem Papæ Decis. 32. 33. Chopinum lib. 3. de Doman. tit. 25. Bretium lib. de Superioritate Regis cap. 17. &c. Literarum verò repræsaliæ formulam exaravit Rollandinus in summa Notariæ cap. 9. part. 2. extrem.

REPRÆSENTARE, Exhibere, sistere aliquem. Lex Ripuariorum tit. 31. §. 2. *Quod si eum non repræsentaverit, tale damnum incurrat, quale &c.* Occurrit non semel apud Scriptores ævi inferioris. Vide *Præsentare*.

REPRÆSTARE. Vide *Præstare*.

REPRIORARE, ad priorem, seu pristinum statum reducere. Alvarus in Vita S. Eulogii Presb. & Mart. n. 10. *Fracta consolidans, inusitata restaurans, antiqua repriorans, neglecta renovans.* Idem in Epist. ad eundem S. Eulogium: *Repriorasti, mi domine, emolumenta priorum, &c.*

REPROMITTERE *fidelitatem*, in Capitulari 2. an. 805. c. 9. & lib. 3. Capit. c. 8.

REPROMISSA, Dos, quæ mulieri repromittitur, nostris *Reprise & conventions.* Statuta Venetor. an. 1242. lib. 1. c. 31. *De breviariis mulierum vadimonium comprobandi de sua repromissa, &c.* Cap. 39. *Chartula, quam fecit aliqua mulier in potestate viri sui, nulla ratione contra repromissam suam, & dimissorias, quæ in ejusdem viri sui potestate devenerit, valeat.* Adde cap. 53. 61.

REPROPITIANTE *divina clementia.* Formula frequens in Chartis Ludovici Pii Imp. postquam à filiis regno dejectus, annis scilicet 833. & 834. illud rursum reassumpsit, cum in iis, quæ id temporis præcedebant, se se *divina ordinante providentia Imperatorem Augustum* inscriberet. Id porrò passim observare est in iis potissimum diplomatibus, quæ describuntur in Vita Aldrici Episcopi Cenomanensis n. 9. 10. 11. quæ data sunt an. 18. Imperii, indict. 10. & 11. prioremque formulam præferunt: & num. 12. 33. 34. 37. 39. 40. &c. quæ data sunt an. 23. & seqq.

REPROPITIATUS, Iterum propitius factus, pacatus, in Chronico Reichersperg. an. 1177. Salvianus lib. 7. *Hanc pro muneribus sacris dederunt domino retributionem, ut in quantum eos beneficiis ad se illexerat ad propitiandum, in tantum illi ab eo recederent.*

REPROVARE, pro *Reprobare*, quomodo *Reprouver* dicimus, in Legibus Luithprandi Legis Longob. tit. 5. §. 1.

REPTARE. Vide *Rectare*.

REPTI. Papias: *Renones sunt velamina humerorum ex pectore usque ad umbilicum, atque tortis villis adeo hispida, ut imbrem respuant, quos vulgò Reptos vocant, eò quòd longitudo villorum quasi reptat.* Nescio, an huc pertineat, quod habe Epistola Ethilberti Regis ad Bonifacium Archiep. Moguntinum, 40. *Reverentiæ vestræ direxit devotio mea——— nonnulla munuscula, id est caucum argenteum intus deauratum, pensantem libras tres & semis, & duo repta.* Ibidem Epist. 77. *Misimus vobis parva xenia, id est reptem ruptilem unam, &c.*

REPULSORIUM. Hegesippus de Excidio urb. Hierosol. lib. 3. c. 5. de Antiochia: *Persarum quondam caput, nunc repulsorium.* i. munimentum, quo arcentur Persæ à finibus Romanorum.

REPURGIUM, *Purgatio*, κάθαρσις, in Gl. Gr. Lat. MS. Editum *repurgatio* habet. Occurrit in Lege 1. Cod. Th. de Aquæductu: *Ne circa res alias occupati repurgium formarum facere non occurrant.* Joan. Sarisberiensis lib. 8. Policrat. c. 20. *Ajunt enim quoniam ad repurgium faciendum argenteos hamos & cophinos & scaphas habuerint.*

REPUTATIO, idem quod *Respectus*, nostris *Respit*, Mora, dilatio. Canones Hibern. lib. 33. c. 4. *Sine reputatione reddat debitum*, id est, nulla interjecta mora aut dilatione. In Fragm. S. Hilarii p. 55. *Reputamini & quiescitis*, id est, *differtis.*

REQUESTA, Libellus supplex, Gall. *Requeste*. Unde *Cameræ Requestarum*, in Parlamentis, &c.

Requesta, species juris dominici, seu præstationis. Pactum initum M. Majo an. 1220. inter Abbatem S. Vedasti Atrebatens. & oppida Montis in Pucila, Aventini, &c. *Li relief, les requestes, li vendages des terres montent tant seulement à l'Abbé, & li Abbez a en ces viles ses forages, ses cambages, son tonlieu, &c.*

REQUIES. Eigil in Vita S. Sturmii Abbatis Fuldensis n. 20. *Super sepulchrum verò beati Martyris Bonifacii auro argentoque compositam composuit arcam, quam solemus Requiem appellare, quam, ut tunc moris erat, pulchro opere condidit, quæ usque hodie super tumulum*

multum ipsius Christi ... cum altari aureo perseverat. Ubi fortè legendum *Repam.* Vide in hac voce.

Requiem, Missa pro defunctis, cujus introitus est *Requiem æternam, &c.* Poeta infimi ævi MS.

> *Nulli quando facis Requiem das oscula pacis,*
> *Tale sepulturam notat, & officium triduanum.*

Requies solis, Occasus. Statuta Gildæ Scoticæ cap. 44. *Nec portet dicta bona empta de navi ante ortum solis; sed ab ortu solis usq; ad declinationem sive requiem solis.*

REQUIES *Dominici corporis.* Vide *Sabbatum.*

REQUIETIO. Flodoardus lib. 4. Hist. Rem. c. 52. *Suorum corporum gratam perciperent requietionem.* Anastasius Bibl. in Hist. Eccles. *Requietione refertus*: ubi Theophanes, ἀναπαύσεως πλήρης habet. Vide *Requietorium.*

REQUIETORIUM, Tumulus, sepulchrum: *Sedes requietionis*, apud Hugonem Flaviniac. in Chron. pag. 93. *Locus requietionis*, in Vita S. Anstrudis cap. 36. Ita apud Flodoardum lib. 4. cap. 52. *Corporis requietio.* Vetus Inscriptio: *P. Scantius Philetus fecit sibi & Scantæ Nice lib. requietorium.* Alia: *Requietorium amici bene facere semper studiosus.* Alia Inscriptio Sabariæ in Pannonia à Lazio edita: *Hic positus est Florentinus infans, qui vixit annos septem & requiem accepit in Deo Patre nostro & Christo ejus.* Vetus Epitaphium:

> *Hic jacet æterna filius in requie.*

Aliud apud Ambrosium Moralem lib. 11. cap. 41. *Litorius famulus Dei vixit annos plus minus LXXV. requievit in pace VIIII. Kal. Julias era D.XXXXVIII.* Aliud cap. 69. *Severus Presbyter famulus Christi vixit ann. LV. requievit in pace Domini XI. Kal. Novembris era DCXXII.* Adde c. 53. Cicero 1. Tuscul. quæst. ex veteri Poeta:

> *Neque sepulchrum quod recipiat habeat portum corporis.*
> *Ubi remissa vita corpus requiescat à malis.*

Lactantius lib. de Mortib. Persecutor. num. 24. *Atque ita in lecto suo requiem vitæ, sicut optabat, accepit.* Senator lib. 6. Epist. 18. *Defunctorum sanctam quietem dixit.* In lib. 8. Cod. Th. de Indulg. crimin. sepulchrorum violatores dicuntur, *qui quiescere sepultos non sinunt.*

REQUIRERE, Aliquem aggredi, quomodo Galli dicimus, *Demander quelque chose à quelqu'un.* Usatici Barcinonenses MSS. cap. 64. *Neque per illorum fevum illis relictum guaytent personas eorum, nec encalcent, nec requirant, nec vulnerent, nec capiant, nec captos teneant.* Cap. 122. *Si quis cum alio ierit, vel fuerit in via sive in domo, sive in agro, seu in alio quovis loco, si aliquis eum requisierit, vel aliquid de suo ei tollere voluerit, adjuvet inde eum prout melius possit sine engan contra cunctos, &c.*

REQUISITI, Magistri precum, Bonfinio: *Referendarii*, qui preces & postulata referebant ad Principem. Magister Rogerius de Destructione Hungariæ cap. 6. *Nam Cancellarii, ut dicebant, pro eo, quod nisi per ipsos Requisitos Regi loqui poterant, deprimebant & sublevabant aliquos, &c.*

REQUISTUM, Requisitio, Gallis, *Requeste.* Vetus Notitia Judicati apud Perardum in Burgund. pag. 33. *Venerunt Leudo Episcopus & Adelardus Comes Missi Domini in Comitatu Augustodunense,——& fecerunt ibi venire ipsos pagenses nobiliores ---per bannum Regis, & fecerunt requistum inter Wfaldum Episcopum & Hercardum Comitem, per illos, quem Wifadus ibi denominavit.*

RESA. Mensuræ frumentariæ species. Tabular. Absiense: *Quibus adhuc largitus est unam resam avenæ, & dimidiam gallinam, quam habebat de terra, &c.* Idem videtur quod *Raseria*, de qua voce supra. Vide *Reisa.*

RESALVARE, Salvam rem præstare, *Garentir.* Placitum an. 877. in Tabulario Casauriensi: *In eo modo ut mensuremus ipsas res; & si plus nobis exinde evenire debet, nobis adimpleatis in supradictis villis, dum usque ipsam tertiam partem adimpleatis. Et si plus fuerit de ipsa re, quam nos dicimus, nos vobis resalvamus de ipsa re, dum vos ipsas duas portiones habeatis.*

RECLAUSA. Concilium Avenionense an. 1326. can. 11. *Molendina, piscarias, pasquerias, sive resclausas, &c.* Ita editio Gassendi, non *reclusas*, ut nova editio Conciliorum.

RESCULA. Vide *Recula.*

RESCUSSA, *Rescussio, Rescussus*, Recuperatio. *Rescousse*, quod qui rem recuperat, post eum *recurrat*, qui hanc aufert. Responsiones Mag. Laurentii de S. Albano pro Comite Cantiæ: *Qui quando ad rescussionem terrarum illarum mittere debuerat thesaurum & denarios, misit barillos lapidibus & sablone impletos.*

Rescussus, Anglicis practicis, est tumultuosa & violenta ereptio *arestati*, seu capti, è manibus ejus, qui licitè eundem cepit, aut *arestavit*: apud Cowellum lib. 2. Instit. Jur. Angl. tit. 18. §. 14. & Rastallum verbo *Rescous.* Will. Thorn an. 1332. *Et nota, quòd expendium per suggestionem Archiepiscopi pro rescussu facto de eodem Petro, &c.* Vide Consuetudinem Pictavensem art. 15. & Raguellum voce *Rescousse.*

Ita si quis in prælio ab hostibus captus abduceretur, continuò inclamabatur is clamor militaris, qui inde *à la recousse* dicebatur, quod omnes statim ad eum recipiendum confluerent, apud Froissartem 1. vol. cap. 151. 222. 2. vol. c. 162. 3. vol. cap. 15. Jacob. Hemericurtius cap. 49. *Sor ces dois fuit ly Chapeleis & ly cry merveilheuz, tant à l'assaut, com al rescosse, &c. Le Roman de Garin* MS.

> *Bien à li Dus son convent accomplis,*
> *A la rescousse del valet Fromondin.*

Alibi:

> *A la rescouse del valet Mauvoisin,*
> *Poignent ensemble & Girbert & Gerin.*

Guill. *Guiart* MS. in Philippo Pulchro:

> *A la resquousse au genne Comte,*
> *Que plenté d' Alemans seurmonte,*
> *De lui retenir envieuse,*
> *Fut la criée merveilleuse.*

Rescussus, seu *Rescous*, Littletoni sect. 237. una est ex tribus causis distinctæ *de Rente service*: ubi sic describitur: *Rescous est, quant le Seignior en la terre tenus de lui destreine pur sa rent arere, si le distres de lui soit rescous: ou si le Seignior vient sur la terre, & voile distreiner, & le tenant, ou auter home ne lui voile suffer, &c.*

Recousse d'heritage, in Consuetudinibus nostris municipalibus aliquot, ut Angeriacensi art. 42. Turonensi art. 185. Andegavensi, &c. quod aliæ *Retrait lignager* vocant, facultas data agnatis recuperandi prædia ab aliis agnatis vendita extraneis. Charta Joannis Comitis Cabilonensis an. 1276. in Hist. Reomaënsi: *Et nos devant dis Iehans eussiens ladite terre rescosse por devant grè de ligneige, &c.* Philippus de *Beaumanoir* cap. 59. ait, in quinto gradu omnem agnationem finiri, *fors en recousse d'eritage car encore le peut-on rescorre dusques el septieme degré par reson de lignager.* Et cap. 62. *Les cas, qui naissent des rescousses d'eritages, doivent estre exceptez de gages &c.*

Rescussa, Aggressio, violentia, vis alicui illata, sic dicta, quòd recuperationes non sine vi aliqua fiant. Regestum Magnorum Dierum Trecens. an. 1285. fol. 24. *Pro insulta & rescoussa factis gentibus D. Regis.* Alibi: *Pro inobedientiis, rescoussis, injuriis, &c.* An. 1297. *Super*

Super injuriis, violentiis, rescussis sibi illatis. Regestum Constabulariæ Burdegal. f. 153. *Faciendo rescussas gentibus D. Regis Franciæ, & eos verberando, capiendo, &c.* Charta Beatricis Abbatissæ B. Mariæ Suession. an. 1231. *Et si fortè contingat, quòd aliquis rescussionem faciat, & Scabinus hoc testificetur emendare debet per 7. sol. &c.*

Rescostaria, eadem notione. Statutum Tolosanum an. 1207. apud Catellum pag. 230. *Fecerunt tale stabilimentum, quod omnia malefacta, quæ hominibus vel feminis hujus villæ Tolosæ facta fuerint habitantibus in urbe vel suburbio, videlicet quæ malefacta dicuntur Rescostarias, emendentur Consulum cognitione.*

RESELULA. Sanutus lib. 3. part. 11. cap. 8. *Accidit autem hyeme per ora, cruraque populi pestilens morbus, in tantum sæviens, ut multi perirent: indeque ad Damiata incolas pertransiit. Studet proinde Soldanus succurrere civitati: & primo quidem nocte per fluvium transmittebat reselulas leves consutas in coriis, & cera tis, &c.* Perperam, pro *rescellulas.* Vide *Recula.*

RESERVATIO, in materia beneficiali. Chronicon Archiepisc. Upsaliensium pag. 197. *Iste D. Joannes Karoli non habuit jus in ea (Canonia,) quia reservata fuit in curia, & vigore illius reservationis impetravit eam.* Mox: *Quo mortuo obtinuit hanc præbendam etiam per reservationem D. Henricus dictus Biscop.*

RESIDENTES *in terra Dominica*, homines liberi dicebantur, tam qui *proprium* non habebant, quàm qui *proprium* habebant. Atque ii quidem propter res alterius ad testimonium non recipiebantur, licet *conjuratores* esse possent, quia liberi erant: isti verò ad testimonium recipiebantur, quia proprium habebant, in Capitul. Caroli M. lib. 5. c. 150.

Residens, Tenens aut vassallus, qui ex debito *residet* in prædio domini sui, ita ut ab eo recedere ei non liceat: aliàs *Hospes*, & *Estagiarius* dictus: in Consuetudinibus municipalibus, *homme levant & couchant*: in Consuetudine verò Normanniæ art. 188. *Reseant du fief.* At in veteri, cap. 60. *reseans*, exponuntur *homagiati*, in editione Latina. Leges Henrici I. Angl. cap. 43. *Quantumcumque dominos aliquis habeat, vel quantumcumque de aliis teneat, ei magis obnoxius est, & ejus residens esse debet, cujus legius est. Si multis homagium fecerit, & ab aliquo eorum captus & implacitatus sit, ille, cujus residens & legius est, erga quoslibet alios jure potest eum plegiare, nec debet ei denegari.* Adde cap. 55. Consuetudo Cenoman. art. 33. *Le Justicier foncier peut contraindre son sujet à resseantir d'estage, au lieu où il a esté anciennement, & d'estager, sinon qu'il veuille quitter ledit estage.* Ubi perperam editi codices habent *Ressentir.*

Residentia, Reseantisia, Jus domini feudalis, quo vassallum, seu tenentem, cogere potest, ut intra feudi sui terminos habitet, aut mansionem habeat. *Resseantise*, in Consuetud. Perticensi. In 30. Regesto Chartophylacii regii fol. 1. hæc habentur: *de Montfaucon. On recevra en la reseance de Montfaucon toutes manieres de gens, fors ke chiaus qui sont serfs de leurs cors, & chiaus qui sont dampné, ou forbani en aucun lieu pour villain fet. Et si dira on à chaus, qui vendront en la reseance de Montfaucon: On vous reçoit en la reseance: mais prenès garde que vos ne soiès serf de vos cors, & que vos ne soiez condamnez ne forbannis pour villain fait: & se vos estiés encombrez avant que vos venissiez en la reseantise, li Rois tant come il apartient à celui encombrement, ne vos defendrois pas.*

Residentia, pro eo quod *stagium* alii vocant. Regestum Constabulariæ Burdegal. fol. 24. *Nomina Nobilium, qui tenentur facere residentiam in Castro de Thalamone annis singulis, de deverio videlicet: Helias Acharias per tres menses sequentes & continuos, &c.*

Reseandisia. Charta Renaldi de Bosco in Hist. Monasterii S. Audoeni Rotom. *Nullus, qui in haya Gonnor per nos reseantisiam fecerit ——— potest habere quietantiam herbagii, &c.* Fleta lib. 2. cap. 67. §. 6. *Testatum fuit, quòd domicilium habuit & reseantisam apud talem locum.* Regestum Censuum & Feodor. Carnot. fol. 17. *Chascune hostise d'icelle merie doit une geline, &c. & se ainsinc estoit que les estagiers laissassent les hostises dechair, porce ne demouroit pas que le past n'en fust rendu, & poie pour reson de la reseantise.* Vide Raguellum.

Reseantisa, interdum sumitur pro ipsa domo residentis; ut *hostisia* pro domo hospitis. Tabularium Leprosariæ Pontis-Audomari: *Tenet 4. acras terræ & unam resseantisam, unde reddit 5. sol.*

Infirmatas de reseantisa, quod aliàs *malum lecti* dicitur, in Regiam Majestatem lib. 1. cap. 8. §. 3. & apud Bractonum lib. 5. tr. 2. cap. 4. §. 1. *Exoine de mal resseant*, in Consuetud. Normann. c. 39. 122. 124. Vide *Essonia.*

Reseancia, ex Gall. *Reseance.* Charta an. 1316. apud Will. Thorn. *Quod omnes residentes, qui reseancias proprias nunc tenent infra procinctum manerii prædicti, &c.* Adde eundem pag. 2035.

Residentia Canonicorum, de qua complures Chartas collegit V. cl. Jacob. Petitus post Pœnitentiale Theodori p. 442. & seqq.

RESIDUUS, pro *Residens.* Hincmarus Remensis Epist. 7. ex Labbeanis: *Ipse Ottericus dum ipsam Ecclesiam teneret, cantavit in Noviante, & in Landrica curte, & in Broeris: titulus autem ipsius, in quo & residuus erat, fuit in Follanæ braio.*

RESIDUATIO. Gloss. Gr. Lat. Ἀποκαθίζομαι, *Redeo.* Ἀποκάθισμα, *Residuatio.*

RESIGNARE. Vide *Signare.*

RESINOSUS. Vide *Bromosus.*

RESOCIARE, Dispersos & fugitivos cogere. Galfridus Monemutensis lib. 1. cap. 19. *Resociatis sociis qui dispersi fuerant.* Utitur alibi non semel.

RESONA, Resonatio, Echo, ἠχώ, in Gloss. Lat. Gr. *Resonantia tympanorum*, apud Thwroczium in Attila.

RESONARE. Vide *Sonare.*

RESPECTARE. Vide *Respectus.*

RESPECTOR, *Respectator.* Anastasius in Sergio PP. *Prædictus verò Paschalis non post multum tempus, & ab officio Archidiaconatus prò aliquibus incantationibus & lucis, quos colebat, vel sortibus, quas cum aliis respectoribus tractabat, Dei beatique Petri Apostolorum Principis interveniente judicio privatus est.* Codd. alii præferunt *cum aliis respectatoribus suis.* Quo loco *Respectores* videntur esse aruspices, seu extorum vel etiam astrorum *inspectores.*

RESPECTOR, Præfectus urbis, vel provinciæ, qui Theutonibus *Rewart*, in Charta an. 1256. apud Haræum in Castellanis Insulensibus p. 14. In alia anni 12 8. in Probat. Hist. Guinensis pag. 515. occurrit *Respector amicitiæ Insulensis*, qui vulgò *Revvard*, seu, uti alii vocant, *Major* urbis.

RESPECTUALIS, qui *observantiam* erga aliquem præstat, Gall. *Respectueux.* Vita S. Attractæ Virg. n. 13. *Et sic omnes Lugnenses non sunt bene Regi Connachtiæ respectuales.* Supra enim dicuntur Lugnenses Regi Connachtiæ restitisse.

Extat apud Lindenbrogium 58. formula Adoptionis, cum hoc titulo: *Traditio respectualis, sive Epistola, qualiter extraneus in locum filiorum adoptetur?* Extat similis apud Marculfum lib. 2. form. 13. cum hoc tit. *Si quis extraneum hominem in loco filiorum adoptet.* Ubi *respectualis* videtur esse *traditio respectiva*, ut nostri dicunt, cùm adoptans omnia sua bona adoptivo

 tradat,

tradat, vicissim adoptivus victum & vestitum adoptanti tribuat.

RESPECTUS, Visitatio, divinæ scilicet gratiæ aut ultionis, benedictionis in vitam æternam, maledictionis in gehennam. Sapientia Salomonis c.3. de sanctis: *Et in tempore erit respectus illorum*, ubi Græca habent, καὶ ἐν καιρῷ ἐπισκοπῆς αὐτῶν ἐκλάμψουσι. Commodianus:

Præfatio nostra viam erranti demonstrat,
Respectumque bonum, cum venerit sæculi meta.

Respectio, eadem notione, apud Alvarium Cordubensem in Vita S. Eulogii: *Eram namque jam dicti illustrissimi viri auditor: & dum frequentius ejus limina tererem, incultumque ingenium acuerem, tandem respectione divina* (i. inspiratione) *hujus tanti viri societate conjungor.*

Respectus, agri vel prædii, de quo litigatur, inspectio, *respectio*, Gallis seu Normannis, *Monstrée*, aliis *Veuë*. Vetus Notitia Judicati an. 868. apud Perardum in Burgundicis p.148. *Ipse autem Hildebernus respondit ei, quòd non justè; sed injustè eum mallasset: Alcaudus vero contra eum Vuidridum stipulavit, unde ante hos dies per judicium Scabinorum ad respectum fuerunt.* Alia Notitia an. 870. apud eundem: *Interpellavit seu mallavit quendam hominem nomine Hildebernum, & dixit, quòd Hildebernus ante hos dies per judicium Scabinorum ad respectum fuissent super res sancti Benigni, quas idem Hildebernus injuste retinebat, &c.* Chronicon S.Benigni Divionensis p.452. *Ad hoc denique ventum est, ut respectum caperent utraque pars super ipsam silvam, quibus Comes Richardus cum plurimis civibus Divionensibus——interfuisse ad justitiam diffiniendam noscitur.* Vide *Visio*.

Respectus, Census annuus, præstatio annua. Charta Angelranni Comitis Pontivi, apud Hariulfum lib. 4. cap.21. *Ea scilicet ratione, ut nullus suorum successorum ampliùs ullos respectus, vel parvas vel magnas consuetudines ab eo expeteret. Synodalis respectus*, qui vulgò *Synodaticum*, in alia Charta, eod. cap. Charta alia Adalberonis Episcopi Virdunensis ex Tabulario S. Vitoni: *Libera fieret deinceps ab omni respectu & servitio, &c.* Charta Stephani Episcopi Metensis an. 1126. apud Meurissium: *Præter hæc concedimus eis terram de ipsa foreste ad arandum centum jornales ad unamquamque sectionem, & ad pratum faciendum liberè, & sine respectu alicujus juris vel reditus.* Tabularium S. Genovefæ Paris. an. 1183. *Quitavit consuetudines & obventiones de hominibus suis de Petrafonte, scilicet respectus, manum mortuam seu caducum, & forismaritagium.* Liber Ramesiensis sect.38. & 143. *Sedecim caseos & duas vaccas pingues de terra mea* Hichelinge, *pro respectu annuo eidem Ecclesiæ procurari decerno.* Charta Balduini Episcopi Tarvanensis anno 1026. in Tabulario S. Bertini: *Ut sicut Ecclesia sancta Dei Genitricis Mariæ, cui autore Deo deservio, possidet terras superius nominatas sine censu vel quolibet respectu, ita prædicta Ecclesia S. Bertini libero ac perpetuo jure possideat ipsa altaria sine respectu, atque circada, atque à personatus omnimoda exactione.* Charta Rathbodi Episcopi Noviomensis an. 1093. ex Tabulario S. Bertini: *Ecclesiæ S. Bertini ad monachorum usum altare de villa, quæ Calvus mons in Vallibus dicitur,——sub personatu perpetuo tenendum concessi, tali quidem conditione, quod una quaque persona decedente aliam prædicti Sancti Abbates seu Monachi Noviomensi Episcopo præsentem personam, cui ipse Episcopus ejusdem altaris personatum commendet: persona verò restituta quinque tantùm solidos Episcopo seu ejus Archidiacono tribuat, & uno quoque anno in festivitate S. Remigii pro respectu altaris sibi commissi tres eis similiter solidos solvat, & ad eorum Synodum celebrandum veniat, sicque ab omni exactione libera permaneat.*

Regestum Philippi Aug. Herouvallianum fol. 74. *Concedimus 22. libras reditus & 4. sol. in censibus, & in molendinis 16. libr. & in respectibus Natalis & Paschæ 17. sol. &c.* Chronicon Valciodorense p.560. *Ipse denique ne omnino apud matrem Ecclesiæ haberetur ingratus, in eadem villa Romereis in respectu quindecim denariorum Valciodorensi Ecclesiæ partem alodii dedit.* Pag. 561. *Cumque secundum Regulam S. Benedicti pro puero prædicti parentes suam petitionem facerent, & in Roma tam pro se, quam pro eodem respectum duorum solidorum nobis tradiderunt.* Pag. 562. *Valcidiorensi Ecclesiæ partem alodii tradidit, duosque solidos in respectu illius fratribus ejusdem Ecclesiæ quotannis solvere constituit.* Denique pag. 565. *Viginti quatuor solidi Leodiensis monetæ ex respectu Mansionariorum habebantur.* Adde Barthol. Fizenium in Hist. Leod. p.318.362. Aresta Pentecost. anno 1266. in 1. Reg. Parl. f.151. *Concessit D. Rex Majori & Juratis Ambianens. quòd ad aquitationem debitorum villæ suæ possent levare de quibuslibet 20. solidatis mercaturæ venditis in villa Ambianensi de illis de communia sua ab emptore, videlicet unum denarium: quòd cum facerent Major & Jurati prædicti, accedens Episcopus Ambian. ad D. Regem, ex hoc conquestus fuit, asserens ipsam costumam, quam vocabat malam toltam, in præjudicium Ecclesiæ suæ, & in elusionem libertatis in favorem Ecclesiæ datæ, quæ dicitur Respectus S. Firmini, concessam fuisse propter quod petebat eandem penitus revocari.——Determinatum fuit——quod idem Episcopus supèr hoc audiendus non erat.* Extat in Regesto Urbis Ambianensis sequens Charta, ex qua docemur, cujusmodi fuerit census ille? qui exsolvebatur Ambiani in festo S. Firmini Martyris.

Gaufridus divina permissione Ambianensis Ecclesiæ Minister humilis, omnibus Christi fidelibus, ad quos literæ istæ pervenerint, in Domino salutem. Noverint universi, quod cum inter nos ex una parte, & Majorem ac cives Ambianenses ex altera diutius contentio verteretur, super eo, quod petebamus quatuor denarios de respectu a quolibet homine uxorato existente de communia, qui mercabatur Ambiani, & esset subscriptus in Tabula B. Firmini Martyris, tandem de consilio & confessione virorum venerabilium Decani & Capituli nostri Ambianensis, inter nos & præfatos cives ad pacem pervenimus in hunc modum. Nos siquidem mitius agere volentes cum civibus memoratis, ordinavimus pro bono pacis, quòd vir & uxor ejus in vita sua tres denarios monetæ currentis Ambianensis in festo præfati Martyris pro respectu suo annuatim persolvent, & sic de theloneo suo immunes erunt per annum, nec poterimus cogere aliquem ad solvendum respectum, nisi prius 15. dies elapsi fuerint a festo memorato. Si autem vir sive uxor ejus decesserit, nihilominus ille, qui superstes erit, tres denarios persolvet: & si contigerit virum aut mulierem esse extra civitatem tempore, quo respectus debet persolvi, infra 15. dies postquam redierit, licebit ei solvere respectum suum, tres scilicet denarios, aut reddere theloneum suum anni illius, recepto à talibus corporaliter juramento, quod bene tres denarios ipsi domino solvere tenebuntur de respectu. Sciendum est, quòd non poterimus aliquo modo contradicere, quin omnes qui de communia extiterint, aut qui communiam jurare voluerint, sub prædicto respectu trium denariorum in tabula recipiantur supradicta: omnes etiam illi, qui de communia fuerint, oportebit ut intrent in tabula, & ut nomina singulorum in eadem conscribantur. Notandum est præterea, quod pro pace ista, quam prædiximus, recepimus à sæpedictis civibus novies viginti libras Parisienses in augmentum reddituum Thesaurariæ refundendas. Ut igitur hæc præmissa robur perpetuum obtineant, præsentem Chartam exinde confectam, & à nobis & à dictis Decanis & Capitulo benignè concessam & approbatam,

batam tam sigilli nostri autoritate, quam ipsius Capituli sigillo fecimus roborari. *Actum anno Verbi incarnati 1226. mense Novembri.* Denique Tabular. Episcopatus Ambian. an. 1374. *Sur ce, que nous Evesque disions de nostre droit à nous appartenir un droit, que on dit le Respect de S. Firmin, qui est tel, que chascun bourgeois & bourgoise de la dite ville nous doit chascun an trois deniers parisis, ou que il demeure, & que on nous doit apporter à Amiens, ou à nos fermiers à certain terme, &c.*

Respectio, idem quod *Respectus*, Census. Tabularium S. Amandi apud Haræum in Castellanis Insulensib. pag. 178. *Quæ familia uno quoque anno in festivitate S. Amandi, quæ est 7. Kal. Nov. persolvat de respectione capitis sui duos denarios, de mortua verò manu sex, &c.* Ubi *respectio capitis*, idem valet ac *census capitis*, de quo egimus in voce *Capitalitium*.

Regardum dicitur in Regesto Philippi Augusti Herouvalliano f. 96. *In regardo adnatale pro pane 8. sol.---in regardo ad Pascha pro pane 6. sol. & 1200. ova appreciata 30. sol.* Quippe *respectus* Gallicè *Regard* dicitur: unde colligi videtur, Gallos nostros *regards* vocasse ejusmodi census annuos, quos Latinæ Tabulæ *respectus* vocant.

Respectus, respectum, Mora, dies dilatus, prorogatio diei, Gallis *Respit*. Capitulare 3. Ludovici Pii an. 819. c. 1. *Et si Comes infra supradictarum noctium numerum mallum suum non habuerit, ipsum spatium usque ad mallum Comitis extendatur, & deinde detur ei spatium ad respectum ad septem noctes.* Leges Edwardi Confess. c. 15. *Si inveniri non poterant, mensis & unius diei respectum habebant ad eum inveniendum.* Matth. Paris an. 1236. *Dum respectum & dilationem caperet.* Utuntur præterea Goffridus Vindocin. lib. 2. Epist. 24. Ivo Carnotensis Epist. 127. Fulbertus Epist. 75. Rigordus pag. 25. Hugo Flaviniacensis in Chron. pag. 244. Epist. 202. ex Sugerianis, Epistolæ 190. & 378. ex iis, quæ habentur tom. 4. Hist. Francor. Charta Riculfi Forojuliensis Episcopi apud Rufium in Comitibus Provinciæ pag. 55. & Sammarth. &c. *Le Roman de Garin:*

Entrés en Mez orendroit sans respit.

Occurrit passim in Consuetud. municipal. locis indicatis à Raguello.

Vocem hanc Gallicam à Latino *respirare* quidam deducunt: nam ut debitores, qui à creditoribus ad solvendum acriùs urgentur, *suffocari* & *strangulari* in l. 1. in princ. D. de Præd. curial. sine decr. non alien. & in Evangelio Matth. cap. 18. vers. 28. & seq. ita quibus conceduntur induciæ, quò se à debiti onere exsolvant, *respirare* dicuntur Senatori lib. 2. var. Ep. 38.

Salvum respectum, seu *sauf respit* vocant Practici nostri prorogationem, quam dominus vassallo concedit ad præstandum hominium: ita in Consuet. Britanniæ art. 252. 267. Habetur in Regesto de negotiis Ludovici Ducis Andegavensis & Regis Siciliæ Charta Petri Comitis Alencionis & Pertici 1. Sept. anni 1386. qua se duo *homagia ligia* debere profitetur Reginæ Siciliæ, Ludovici Regis matri, alterum pro Vicecomitatu Bellimontensi, alterum pro terra Sonnensi, ratione Ducatus Andegavensis & Comitatus Cenomanensis. Mox in eadem Charta hæc verba adduntur: *Et pource que madite Dame est à present en lointain pays, parquoi ne pouvons pas de present aler pardevers, elle pour luy faire lesdits foys & homages, que nous sommes tenus faire, nous ait à nostre requeste mis en ses saufs respits durant sondit bail, par ainsi que nous avons voulu & encore voulons que ledit respit durant baillé à madite Dame, & soit d'autel effet, comme si nous lui avions fais lesdits fois & homenages, &c.* In Regesto Constabulariæ Burdegalensis fol. 151. *Soveals respitez.*

Respectare, Differre, *Respectum*, seu moram dare, tempus prorogare, *Donner du respit*. *Respiter*, apud Villhardinum n. 32. 246. Leges Ethelredi Regis apud Habam cap. 7. *Sæpe etiam pravi judices judicium pervertunt, vel respectant, & non finiunt causam, donec voluntas eorum impleatur.* Epistola Henrici I. Regis Angl. ad Anselmum Archiep. Cantuariensem, apud Eadmerum lib. 4. p. 101. *Mando vobis, ut respectetis æquo animo & bona voluntate benedictionem Thomæ Eboracensis Archiepiscopi usque ad Pascha, &c.* Leges ejusdem Regis cap. 26. *Defensor aut Dominus de furto pulsatorum, si semel aut amplius respectaverit, erga vicinum, diem, & absque justitia majoris auctoritate condictam, curiam suam perdet.* *Dies respectatus*, prorogatus, ibid. *Placitum respectare*, cap. 29. 41. 50. 59. Stephanus Tornacensis Epist. 23. *Quartò convenerunt litigantes coram judice, & quartò filii hominum, qui judicant terram, ut vulgariter loquitur, judicium respectarunt.*

Respectuare, eadem notione. Quoniam Attachiamenta cap. 90. §. 2. *Et si vocat puerum infra ætatem, loquela erat respectuata usque ad ætatem pueri*, id est dilata. Leges Burgorum Scoticor. cap. 29. §. 1. *Quicunque factus fuerit novus burgensis de terra vasta, & nullam terram habuerit hospitatam, potest habere respectuationem, quæ dicitur Hirset, in primo anno, & post primum annum hospitabitur, & ædificabit terram suam.* *Homagium respectuare*, in Parlamento de depositione Regis Ricardi II.

RESPICIARE, vox Practicorum, quæ idem sonat quod *Considerare*, seu *Esgarder*, ut nostri efferebant, Sententiam pronunciare, judicare cum cognitione causæ. Henr. de Knyghton an. 1331. *Qui omnes ad invicem consulentes venerunt, dicentes, quòd omnes & singuli articuli superius de dicto Rogero attestati veri sunt & notorii, unde respiciatum est & adjudicatum, quod prædictus Rogerus ut proditor & inimicus Regis & regni distractus sit & suspensus, &c.* Vide *Esgardium*.

RESPONDERE, pro alio spondere, Gallis *Respondre pour quelqu'un*. Capitula Caroli M. lib. 3. c. 44. *Nemini liceat servum suum propter damnum ab illo cuilibet inlatum dimittere; sed juxta qualitatem damni dominus pro illo respondeat, vel eum in compositionem, aut ad pœnam petitori offerat.* Lex Wisigoth. lib. 5. tit. 4. §. 18. *Nam qui talem servum comparasse dinoscitur, si respondere vel satisfacere pro crimine ejus noluerit, &c.* Ita *Responsum dare* pro alio, usurpat eadem Lex Wisigoth. lib. 4. tit. 2. §. 15.

RESPONSALIS, Gall. *Respondant*, qui pro alio spondet. Charta Hugonis Episcopi Lingon. an. 1221. in Tabul. Camp. Thuani f. 171. *Nos nobilem mulierem Blancham illustrem Comitissam Campaniæ constituimus plegiam & responsalem pro nobis super 700. libr. &c.* Ad Petrum Abbat. Cellensem l. 9. Epist. 12. Græci ἀντιφωνητὴν vocant, de qua voce Salmasius de Modo usurar. pag. 718. 721. 726. & nos quædam ad Alexiadem pag. 307. Glossæ Lat. Gr. *Spopondit*, ὑπέσχετο, ἀντεφώνησεν, &c.

Responsales, Nuntii: interdum & Apocrisiarii, & qui *Responsa* seu negotia Ecclesiastica peragebant. *Theodorus Responsalis venerabilis Ecclesiæ Carthaginis*, in Constit. Justiniani de Africana Ecclesia. Anastasius in S. Vitaliano PP. *Hic dixerit responsales suos cum Synodica juxta consuetudinem in Regiam urbem apud piissimos principes.* Ita in S. Zacharia pag. 78. Anselmus Leodiensis cap. 106. *Responsalem suum cum suis literis illo transmisit.* Chronicon Morniacense an. 1119. *Thomam hujus loci Abbatem primum Responsalem misit.* Capitulare Sicardi Princip. Benevent. cap. 13. *Ut in ipsa trajecta sit licentia transeundi tam negotiantibus, quàm etiam responsalibus, vel militibus, seu aliis personis.* Utuntur passim Scriptores, Facundus Hermianensis lib. 4. cap. 3. Gregorius M. lib. 1. Epist. 42. lib. 2. Ind. 10. Ep. 39. Ind. 11. Epist. 6. 7. lib. 3. Epist. 20. l. 4. Ep. 3. 8. Hist. Miscella in Zenone, Alexander III. PP. Ep. 9. 38. 50. ad Petrum

Petrum Abbat. Cellensem, Aimoinus lib. 3. Hist. c. 66. Joan. Sarisber. Epist 7. Matth. Paris an. 1246. Petrus de Vineis lib. 1. Epist. 3. Monasticum Anglic. tom. 1. p. 303. &c. Vide *Apocrisiarius*, *Responsum*.

Responsalis, Procurator, qui pro alio in jure respondet, *qui in se suscipit judicium*, ait Fleta lib. 6. c. 10. §. 18. Regiam Majestat. lib. 1. cap. 21. de *Essoniis*, §. 4. *Tunc ad quartum diem veniat, vel certum Responsalem mittat.* Ubi Skenæus, i. *Procuratorem, qui pro eo respondeat.* Adde cap. 25. §. 2. lib. 2. cap. 16. §. 38. lib. 3. cap. 15. §. 2. cap. 17. §. 4. Apud Bractonum lib. 4. tract. 1. cap. 32. §. 2. & in eodem Fleta lib. 4. c. 6. §. 7. dicitur magna esse differentia inter *Attornatum*, & *Responsalem*. Charta Thomæ Comitis Sabaudiæ, apud Guichenonum p. 51. *Cum —— nec ipsi per se, vel per responsalem comparuerint, &c.*

Responsalis, Epistola, qua alicui respondetur super scriptis in alia epistola, vel litteris. Ita apud Petrum de Vineis lib. 5. Epist. 29. 30. 122. 125.

RESPONSARIUS, Responsalis, Apocrisiarius, apud Liberatum Diac. c. 23. Diurn. Roman. p. 40.

RESPONSATICUM. Capitulare Sicardi Principis Beneventani an. 836. cap. 14. *De tertiatoribus vero hoc stetit, ut nulla nova eis à parte Reipublicæ imponatur, excepto antiqua consuetudine, hoc est responsaticum solum, & angarias, & calcarias.* Et mox: *Nulla alia nova imponatur à parte Reipublicæ ad eos, qui se dividunt, nisi tantummodo responsaticum & angarias supra scriptas.* Cap. 31. *Ut singula castella non tollant responsaticum, nisi de locis sibi pertinentibus.*

RESPONSORIUM, *Responsorius cantus*, Cantus Ecclesiastici species, sic dictus, inquit Isidorus lib. 1. de Eccl. Offic. c. 8. & l. 6. Orig. cap. 19. *Quod uno canente, chorus consonando respondeat.* Rabanus lib. 2. de Instit. Cleric. cap. 51. *Responsoria ab Italis longo tempore ante* (Antiphonas) *sunt reperta, vocata hoc nomine, quod uno canente chorus consonando respondeat. Antea autem id solus quisq; agebat, nunc interdum duo vel tres communiter canunt, choro in plurimis respondent.* Idem lib. 1. pag. 33. *Inter responsoria vero & antiphonas hoc interest, quod in antiphonis unus dicit versum, in responsoriis vero alternant versibus chori.* Gennadius de Scriptoribus Eccles. ait, Musæum Episcopum Massiliensem scripsisse *Responsoria Psalmorum, Capitula tempori & lectionibus congruentia, &c.* Alcuinus Poëm. 3.

Hymnos ac Psalmos, & Responsoria festis
Congrua promemus subter testudine templi.

Vide Concilium Toletan. IV. c. 16. Amalarium lib. 4. de Offic. Eccl. c. 11. & in Eclogis p. 1358. Monachum Altisiodor. S. Mariani an. 937. Durandum lib. 5. Ration. c. 2. n. 52. 53. & Durandum de Ritib. Eccl. lib. 2. c. 19. lib. 3. c. 19.

Responsoria & *Responsorium*, promiscuè dicitur in Statutis antiquis Cartusiensibus 1. part. cap. 28. §. 14. *Quando festum Dedicationis accidit in Dominica, in qua necesse est inchoare responsoriam novam, quæ solis dominicis cantatur, &c.*

Responsoriolum, Breve responsorium. Statuta Ordinis de Sempringham p. 718. *Novitii Responsoria non incipiant, nec versum cantent; sed Responsoriola & versiculos dicant.*

Responsiunculum, in Statutis Antiq. Cartusiens. 1. part. c. 36. §. 19. cap. 38. §. 4. & alibi.

Responsoria, Papiæ, *sunt, quæ Jurisconsulti respondere dicuntur consulentibus.*

Responsoriale, Liber Ecclesiasticus, continens responsoria, Amalario in Prologo de Ordine Antiphonarii; qui

Responsonarium, Durando lib. 6. Ration. cap. 1. n. 24.

RESPONSUM, Negotium, maximè illud, quod foris peragitur, de quo Domino *Responsum* datur. Liberatus Diac. cap. 16. *Gennadius quidem ibi remansit, ut cum aliis responsa faceret Episcopi.* Regula S. Benedicti c. 31. *Fratres, qui pro quovis responso proficiscuntur.* Vita ejusdem S. Benedicti c. 12. *Mos etenim cellæ fuit, & quoties ad responsum aliquot egrederentur Fratres, cibum potumque extra cellam minime sumerent.* Gregorius M. lib. 3. Dial. c. 36. *Dum jussione Pontificis mei in Constantinopolitanæ urbis Palatio responsis Ecclesiasticis obsequerer.* Idem lib. 6. Ind. 11. Epist. 29. *Cùm in urbe regia responsa Sedis Apostolicæ facerem.* Epist. 52. *Sabinianum Diaconum pro responsis Ecclesiasticis faciendis ad dominorum vestigia transmisi.* Adde Epist. 54. lib. 4. Epist. 36. lib. 5. Epist. 60. lib. 6. Epist. 37. lib. 7. Ind. 1. Epist. 5. 7. lib. 11. Epist. 47. & alibi. S. Bonifacius Moguntin. Archiepisc. Epist. 29. *Obsecramus, ut hunc Missum literarum mearum Romam pergentem propter responsa Ecclesiastica, & orationum causa, per vestros fines conservatum transire permittatis.* Petrus Diac. lib. 4. Chron. Casin. c. 66. *Demum verò pro responsis Casinensis cœnobii Apocrisiarius ad Lotharium Imp. directus, &c.* Florentius Wigorniensis an. 1062. *Armenfredum Sedunensem Episcopum, & alium, qui à domino Papa Alexandro pro responsis Ecclesiasticis ad Regem Anglorum Eadvvardum missi, &c.* Vita S. Geraldi Abbatis Grandisilvæ n. 5. *Cœpit, ut solitus erat, quocunque Ecclesiæ suæ responsis necessarium habebat percurrere, &c.* Infrà: *Cum vero ad matris gremium, expleto diligenter responso, remeabat, &c.* Vide Alexandr. II. PP. Epist. 12. &c.

Adresponsum, unica voce, Apocrisiarius, Responsalis, qui negotia alicujus curat, & de iis *responsa* dat, qui mittitur *ad responsum dandum* de negotiis, pro quibus mittitur. Glossæ nomicæ in Cod. Reg. sign. 2023. Ἀδρεσπόνσου, εἰς ἐπίκελσιν. Ita porrò dicti, qui à Magistro militum deputabantur in Provincias, ut de militibus, qui in iis degebant, eum admonerent, & *responsa* inquirenti darent. Julianus Antecessor. Constit. 17. de Prætore Pisidiæ: *Habeat autem & carrucam argenteam, & securim, & fasces, & Adresponsum propter milites.* Ita Constit. 19. de Prætore Thraciæ, & Const. 33. de Moderatore Heleneponti. Ubi Scholiastes ad Const. 17. *Adresponsum dicitur, qui deputatus est à Magistro militum ut, quid opus sit, à competente judice in milites fieri, responsum, id est, ministerium ei exhibeat: & solet deputari iste a Magistro militum eo, sub quo provincia illa est.* De *scrinio auri adresponsum*, vide Pancirollum ad Notitiam Imperii Orient. l. cap. 80.

A Responsis, eadem notione. Papias in *Magister*: *Qui dat responsa regalia.* Ita Codex MS. Gloss. Saxon. Ælfrici: *A responsis, i. Magister responsorum*: ildeſt à ƿanʒ ƿaca. Joan. de Janua: *A responsis, indeclinabile: qui dat responsa principis.*

Liberum responsum. Charta Lotharii Regis Franciæ apud Vallorium in Noviomo p. 925. *Suscipimus etiam eam* (Ecclesiam S. Eligii) *in conductu & custodia nostra, tam substantias ipsius, quam & homines capitales ejus, qui sicut ab antiquo in omni regno nostro sub libero responso, sine alicujus Advocati infestatione extiterant, ita in perpetuum sub tutela nostra & succedentium nobis Regum permaneant.* Apud Petrum de Fontanis à nobis editum, *Perdre respons en court* dicitur, qui jure stari idoneus non est, vel testimonium perhibere. Vide cap. 13.

Responsum, idem quod Responsorium. Vide *Graduale*.

RESSA, *Quod apud nos dici potest visibilis vel laudabilis tentatio*: Papias.

RESSIA. Testamentum Aimonis de Sabaudia D. Villæfranchæ an. 1398. apud Guichenonum: *Donavit —— quandam ressiam, quam ipse Dominus Aymo construi fecit super Bealeria Savilians in Aycalibus dicti loci.*

RESSORTUM, Quicquid intra *fortes* continetur, seu

ſeu jurisdictionis terminos: diſtrictus judicis. Vide Caſanovam lib. 1. de Franco allod. c. 9.

RESTARE, Siſtere, conſiſtere, perſtare, permanere, durare. Pactus Legis Salicæ tit. 17. §. 5. *Si quis hominem, qui —— dirigere habet præceptum Regis, & —— aliquis extra ordinationem Regis reſtare eum facit, aut adſalire præſumpſerit, &c.* Fulcherius Carnotenſis lib. 1. Hiſt. Heroſ. c. 13. *Quò, frater, fugis? reſta, ne timeas.* Adde cap. 14. Matthæus Paris p. 515. *Equos & homines meos fecit reſtare, donec paagium extorſiſſet.* Utuntur Latini Scriptores. Propertius:

Dum vincunt Græci, dum reſtat barbarus Hector.

Arnobius lib. 3. *Neque enim reſtare ſine aſſertoribus poteſt religio Chriſtiana.*

RESTAURUM, Reſtauratio damni; *Riſtoro*, Italis. Rollandinus in Summa Notariæ c. 3. *Quam* (lanam) *confeſſi & contenti fuerunt ſe ex cauſa emptionis pro tali, qualis eſt ſine ullo reſtauro, habuiſſe & recepiſſe, &c.* Dantes in Parad. Cant. 5.

Dunque che vender puoſſi per riſtoro?

Le Voyage d'outremer du Comte de Pontieu MS. *J'ay perdu mon frere, ſi veuil avoir cette dame en reſtor.* Belloman. MS. c. 67. *Quant li jugemens eſt fés d'aucune coſe, que c'il n'a pas en ſe main, ne en ſa baillie, ançois convient qu'il porcache qu'il l'ait, ou qu'il en faſſe reſtor, en tel cas doit eſtre trives données de porcacier qu'il ait ce que fut jugié contre li, ou qu'il face ſouſiſant reſtor.* Pactum ſeu fœdus initum inter Philippum Pulchrum Regem Franciæ, & Willelmum Comitem Hannonienſem 28. Octob. an. 1314. *Li dui Marechal de France, ou li un d'aus, ou aucuns autres prud'homs à ce commis priſeront, & eſtimeront loialment par leurs ſermens les chevals mors, & les chevals de nos gens, & nous en fera nos dis Sires plain reſtour ſelonc leur priſie. Et ſe ledit Mareſchal, ou cil qui le priſie devroit fere, entendent tant que aucun cheval fouſſe mort ou perdu, ſi rendroit nos Sires devant dit la valeur des chevals par priſie de bonne gent.* Et infrà: *Aſquiex li Rois nos Sires paiera gaiges & reſtors.* Occurrit paſſim in Computis Theſaurariorum guerrarum. Huc etiam pertinet vetus Charta apud Ughellum in Epiſcopis Teatinis: *Quod ſi Miles dextrarium aut loricam in obſequio illo perdiderit, mihi Goffridus vel ſuus hæres reddere debet, & tamdiu ei nullum debeo facere ſervitium.*

Staurum, eadem notione in Charta an. 1211. apud Georg. Pilonum in Hiſt. Bellunenſi p. 106. v. *Et de ea re illis evicta ſtaurum præſtare —— debet.*

Reſtaurum. Areſtum 11. Jan. 1322. *Cùm —— certas hæreditates Guillelmo Vicedomino de Carnoto vendidiſſet, ac pro dictis hæreditatibus —— certum reſtaurum ſeu abonamentum in quadam litera Ambian. ballivia facta ſuper hoc contentum fuiſſet, &c.*

RESTIS, Faſciculus rerum quarumpiam, maximè piſcium, reſte colligatus. Vita S. Joannis Eleemoſynarii c. 19. *Mille reſtes ſiccatorum piſcium, qui Menomenæ dicuntur.* Liber Miraculor. S. Baboleni cap. 2. *Inſtitutum eſt à rectoribus antiquis Foſſatenſis Eccleſiæ, ut naves per gyrum ipſius Inſulæ diſcurrentes, cenſum perſolverent ob piſcationis meritum, quem nuncupant vulgariter Reſtes. Reſta*, Italis eſt alliorum vel ceparum ſertum. Vide Martialem lib. 12. Epigr. 32.

Reſtis, Reſticulus lini, Faſciculus *reſte* ligatus. Helmoldus lib. 1. cap. 12. *De quolibet aratro menſura grani, & quadraginta reſticuli lini, & 12. nummi puri argenti.* Cap. 14. *De quolibet ſcilicet aratro, quod duobus bobus aut uno conſtat equo, menſura grani, & 40. reſtes lini, & 12. nummi probatæ monetæ.* Vide *Ligaſſa*. Quid verò *reſtis* dicatur in capite allii, vide apud Plinium & Marbodæum lib. 1. de virtutib. herbar. cap. 5. Eſt etiam

Reſtis, Menſura agraria, de qua ſic Joan. Mariana lib. de Ponder. & menſuris cap. 21. *Canna ab Italis accepta, palmorum 10. Reſtis palmorum 33. Octoginta reſtes leucam faciunt. Porrò reductis palmis ad pedes, reſtes 800. continent pedes 19800. nimirum 400. paſſus ferè.*

Reſticuli ferrei, Virgæ ferreæ leviores. Paſſio S. Quintini Martyris: *Sanctum Quintinum torqueri in tantum trocleis præcepit, ut membra ejus à ſuis juncturis ſolverentur: reſticulis inſuper ferreis eum cædi, & oleum candens & picem, & adipem ferventiſſimam dorſo ejus juſſit infundi.*

Reſticularius, Reſtio, χοινοπλόκος, in Gloſſ. Gr. Lat. MSS. Editæ habent *reſticularis*. In iisdem Gloſſis MSS. *Reſtor, Reſticularis*, χοινάς. Editæ *Reſor*.

RESTOBLAGIUM. Vide in *Manducalis*.

RESTOLIENCUS. Tabularium Abbat. Conchenſis in Ruthenis ch. 226. *Tres ſolidos denarios Lemovicanos, & 8. denarios oblientos, & dimidium modium de civada, &c.* At in ch. 341. *Hoc eſt ſolidis in octo quatuor Lemovicanos, & de quatuor de Otonencos.* Et ch. 443. *Et 4. denarios pro carrigio, & quatuor reſtoliencos, & medietatem de meo manſo, &c. —— & unum panem, & ſex ad meſſes, & ſex ad calendas, & duos de carrigio, & duos reſtoliencos, &c.* Ita variè hæc vox ſcribitur in hoc Tabulario, cujus apographum duntaxat legimus.

RESTOLLARE, Retardare, impedire, in Decretis Hungaricis. Vide *Reſultare*.

RESULCARE, *Dividere*, in Gloſſ. Arabico-Lat. vox, ut videtur, agricolarum, qui contrarios ſulcos in arando efficiunt.

RESULTARE, Reſiſtere, repugnare, ἀντειπεῖν. Papias: *Reſultat, contradicit.* Gregorius Turon. lib. 10. cap. 15. *Sed nos reſultare cœpimus, dicentes, quòd non accederemus ad hunc locum, &c.* Mox: *Sicarios iſtos cum armis ante oſtium oratorii adſtare jubet, ut ſcilicet repugnantes contra judicem, ſi vim vellent inferre, pariter reſultarent.* Hac etiam notione uſurpant Gregorius M. lib. 7. Moral. cap. 14. lib. 9. cap. 11. lib. 1. Epiſt. 20. lib. 2. Epiſt. 8. Hiſt. Miſcella anno 9. Nicephori, Formula 27. ex Baluzianis, &c.

Reſultare, Similitudinem referre, in Gloſſis Vindocinenſib. Pricæi ad Apolog. Apulei, quem conſule pag. 19.

RESUMERE, Vires recipere. Commodianus Inſtr. 71. *Mitte nummos, & unde ſe reſumere poſſit.* Galli dicimus, *ſe reprendre*.

RESUMMONIARE. Vide *Submonere*.

RESUPINUS, pro negligenti & diſſoluto, in l. 23. D. de Probat.

RETALIARE, Talionem reddere, *Rendre la pareille*. Sigebertus de Translatione S. Luciæ: *Credibile eſt, quòd meritis ſanctæ Virginis in præſenti ſæculo peccatis illius à Deo fuerit retaliatum, & loco & ſpatio pœnitendi à Deo ſibi indulto, animæ ejus in futuro ſit conſultum.*

RETALLIA, idem quod *Ritaglio* Italis: quibus *vendere à ritaglio, eſt vendere à minuto & à pezzi tagliati*, nos dicimus *en détail*. Jo. Villaneus lib. 7. cap. 13. *Ciò i ſono mercatanti à ritaglio de' panni Florentini.* Sed an id *retallia* omnino ſonet? in Charta Roberti Comitis Drocarum an. 1180. apud Ducheſnium in Hiſt. Drocenſi pag. 237. non auſim affirmare: *Bannos noſtros de vino ad hoc reſtrinximus, quòd uno menſe inter Natale Domini & initium Quadrageſimæ, & alio menſe inter Paſcha & Nativitatem Beati Joannis, bannum noſtrum, ita etiam quod vinum non ememus, ut ipſum bannum vendamus, tertiam etiam accinorum retalliam conceſſimus non fieri.* Fortè pro *iterata tallia*.

RETARE, pro *Reri*, Putare. Flodoardus lib. 1. Hiſt. Rem. cap. 20. de Viſione Herigarii: *Item ceu prius, ille viſum retans, mane neglexit perficere juſſionem.* Vide *Rectare*.

RETENEMENTUM. Charta Ricardi I. Regis Angl. apud Rad. de Diceto an. 1197. *Sine aliquo retenemento eorum, quæ ad molendina pertinent, vel ad molturam, &c.* Vitæ Abbatum S. Albani: *Omnia mea—— sine aliquo retenemento do & concedo*, i. nihil mihi retinendo.

RETENTATOR, qui res alterius retinet, detinet, in l. 2. 3. Cod. Th. Unde vi, lib. 8. de Censitorib. eod. Cod. apud Majorianum nov. de Bonis vacant. Ennodium lib. 1. Epist. 7. & Senatorem lib. 1. Epist. 8. 22. lib. 2. Epist. 10.

RETENTIO, Copiarum militarium coactio, quas Princeps ad suum, uti dicimus, servitium *retinet*. Gallis *Retenuë*. Henricus de Knyghton an. 1347. *Rex Edvvardus ordinavit custodiam super villam Calesiæ, scilicet 300. viros armatos, 700. sagittarios. Comes Derbiæ Henricus habuit de retentione sua, 800. armatorum & 2000. sagittariorum usq; ad treugam captam, de quibus 30. ad banneriam, &c.* Et anno 1359. *Rex fecit retentionem, similiter & Domini Regni fecerunt, qualem præ valitudine non audivimus factam nostris antea ctis temporibus, pro aliquo passagio ultra mare faciendo, &c.* Vide *Retinentia*.

Retentio, vox Practicorum, *Protestatio*. Stabilimenta S. Ludovici lib. 2. c. 20. *Et dost fere retenuë, que l'en apelle Protestation. Se mettre en esgart, ou connoissance de Cour, sauf son retenail. Mettre son retenail en chascun esgart. Sauver son retenail. Mettre son retenail*, sæpe in Assisis Hierosolymitanis MSS. c. 2. 3. 8. 23. 25. 26. 27. 31. 35. 65.

Retentio, Practicis, Retractus, qui duplex est, feodalis, & agnatorum. Nam prædium à vassallo venditum potest dominus, reddito & exsoluto condicto pretio, sibi retinere: ita etiam agnati, prædia avita præsertim, ab agnatis distracta. *Droit de retrait & de retenuë*, in Charta an. 1427. apud Thomasserium in Consuet. Bituric. pag. 126. Charta Libertatum oppidi de S. Paladio in Biturigib. an. 1279. *Ita tamen quod retentionem non poterimus petere nec habere de hæreditatibus ipsorum hominum sitis in censivis nostris, quamdiu aliquis de genere venditoris velit retentionem habere, qui attingat venditori de latere, à quo movet res alienata.* Vide Consuetud. Meledun. art. 127 Bituric. tit. 19. Senonens. art. 185. Silvanect. art. 226. Ambian. art. 18. 43 Claromont. art. 93. Bellilocensem art. 5. Castelletensem in Biturigib. art. 31. &c. de Nancæis in Biturigib. art. 10. 11. &c.

RETEPENY. Statuta Synodalia Roberti Dunelmensis Episcopi an. 1276. c. 3. *De rebus liberorum decimandis, & mortuariis inde solvendis: Porrò huic Sanctioni adjicimus, quod si plures liberi proprium habentes, in parentum pariter familia vivant, ad denarios, qui vocantur Retepenis, minimè arceantur: cum sicut communiter intrinsecus aluntur à parentibus, sic in extrinsecis ab eisdem lateantur pariter & defendi.*

RETERTIARE, Tertiò, ut *binare* iterum, agrum arare. Rollandinus in Summa Notariæ c. 5. *Promisit prædictam terram, eam videlicet quæ aratoria est, congruis temporibus bene arumpere, remenare, reterzare, & quarto sulcu seminare omnibus suis seminibus, &c.*

RETHARIÆ *tabernæ*. Caper de verbis dubiis: *Cetheria tabernæ, quæ nunc Rethariæ non rectè dicuntur.*

RETIA. Vide *Pharus*.

RETIACULUM. Anastasius Biblioth. in Præfat. ad Octavam Synodum: *Præterea & aliud iniquitatis suæ retiaculum, quo mentes simplicium caperet, texens, &c.*

RETIATORES, *qui retia faciunt*, in Capitulari de Villis c. 45.

RETIATUS. Regino in Inquisitione Episcopor. cap. 10. *Videndum etiam quot alii libri ibi sint, & an bene sint retiati?* Ita codex Parisinus præfert, cum alii, ut & Hincmarus, *recitati*; quod nihil est, ut rectè monet vir doctissimus, qui *retiatos*, putat libros dici, quasi *retibus* ac nervis compactos. Quid si *religati*, vel *religatis* legatur, quomodo nos libros bene compactos appellamus?

RETICERE. Statuta Ordinis S. Gilberti de Sempringham pag. 783. *Nullus præsumat omnino aliquem, vivum vel mortuum, in consortium Sanctimonialium suscipere, vel eas sine assensu earum ut suscipiant compellere. Suscepti vel suscepta pecuniam foris retinere vel reticere. Reticere dico, si vel terra vel animalia dantur pro vivo vel defuncto funere.*

RETIMENTUM, Receptus, receptaculum, Hispanis *Retraimiento*. Charta Jacobi Regis Aragonum an. 1128. apud Joan. Dametum in Hist. Regni Balearici pag. 204. *Item ad eorum rogationem ibi remaneant in stabilimento & retimento terræ illi, qui partem terræ habere voluerint, vel alios per se constituant defensores.* Ubi *stabilimentum*, est nostrum *Establissement*.

RETINA, Ρητίνη, in Gloss. Gr. Lat. Ρητίνη, Resina.

RETINENTIA, Gall. *Retenuë*. *Esse de alicujus retinentia*, dicitur, qui alicujus obsequio addictus est, familiaris, domesticus. Statuta secunda Roberti I. Regis Scotiæ cap. 34. §. 2. *Nec aliquis gerens robas domini, nec aliquis de consilio suo, vel retinentia sua, &c.* Vide *Retentio*.

RETINERE *hominem alterius*, olim vetitum omnino, quòd tenentes ita glebæ adstringerentur, ut à dominorum servitio eos abstrahere cuiquam non liceret. Charta anni 1221. *De omnibus, qui possunt retinere apud Cabilonem homines: nullus potest retinere hominem alterius in Cabilone vel appendiciis, nisi justè & pacificè fuerit homo à domino suo separatus.* Assisiæ Comitatus Campaniæ an. 1296. *Dicebant ipsos fratres esse homines de corpore, & tanquam homines de corpore sequebantur ipsos, & petebant tanquam suos homines sibi liberari.* Tabularium Abb. Reigniacensis Ord. Cisterc. *Cum controversia verteretur ad invicem inter nos, & super eo, quod nos Abbas & Conventus volebamus habere & retinere homines ad manendum in territorio nostro, quod dicitur terra S. Petri juxta villam de Lugis, ego verò Robertus (de Tanlajo) è contrario dicebam, quòd in eodem territorio nullus poterat retinere homines ad manendum vel habere, absque mea permissione vel voluntate, &c.* An. 1251. Assisiæ Hierosol. MSS. cap. 270. *Se aucun vilain s'en part, ou s'enfuit de la terre de son Seignor, & vait en autre terre, & il demeure auci come par apaut, ou sodées dou Seignor, il doit torner en la terre de son Seignor si tost come il le requerra, que cil qui l'a en sa terre, ne le peut, ne ne doit retenir par l'assise.*

Idem jus dominis erat in Judæos. Statutum S. Ludovici de Judæis an. 1238. *Nec aliquis in toto regno poterit retinere Judæum alterius domini: & ubicumque aliquis invenerit Judæum suum, ipsum licitè capere poterit, tanquam proprium servum, quamcumq; moram fecerit Judæus sub alterius dominio, vel in alio regno.* Vide *Percursus*.

RETIOLUM, diminut. à *Rete*, Muliebre capitis tegumentum. S. Augustinus Epist. 109. de Sanctimonialibus: *Nec sint vobis tam tenera capitum tegmina, nec retiola subter appareant.* Lib. de sancta Virginitate cap. 34. *Aut capitis ligamento notabili, pro tumidis umbonibus capillorum, sive tegminibus ita teneris nuntur, ut retiola subtus posita appareant.* Reticulum dicitur Trebellio in Quieto: *Viri in auro & argento, mulieres in reticulis & dextrocheriis.*

RETONSOR. Vide *Tonsor*.

RETORN. Charta MS. Guillelmi de Apiano an. 1162. *Quod si pactum istud, sicut superius scriptum est, non adimplevero, mitto vobis duobus Gaufredo* (Comiti Rossilionensi) *& Girardo* (ejus filio) *in retorn totum feudum, quod de vobis teneo propter feudum de aqua de ipsa Ted, qua vadit de Apiano, &c.* Galli dicerent

en retour. Redhibitio ultra sortem. Nisi idem sit, quod datur in pignus. Consuetudines Montispessulani: *Qui prior est in emptione, vel pignore, vel retorno; cum laudimio domini, ad quem pertinet, potior est, salvis privilegiis actionum à me indultis.*

RETORNARE, Redire. Gall. *Retourner*. Vocem Avarum seu Hungarorum fuisse indicat Theophylactus Simocatta lib. 2. cap. 15. Ἐπιχωρίῳ τε γλώττῃ εἰς τοὔπισω τρέπεσθαι ἄλλος ἄλλῳ προσέταττε, Ῥετόρνα μετὰ μεγίστου ταράχου φθεγγόμενος, &c. Ita vocem τόρνα, pro *faciem verte*, ab iisdem usurpatam autor est Theophanes an. 5. Mauricii: unde patet, à Germanis seu Francis nostris in Galliam invectam. Catholicon Armoricum: *Retorn. Gall. Retourner, revertere*. *Returnar*, in Fœdere Regum Lotharii & Caroli, apud Nithardum. Capitula Caroli C. tit. 16. c. 14. *Quia quantum Deus vos salvaverit, & vos vos ipsos salvaveritis, & sani cum illo sitis, & sanus sit vobiscum ille, sicut debet, non cum venerit retornetis*. Et cap. 26. c. ult. *Et etiam de honoribus, sicut cum illo melius considerabo, illis, qui ad me se retornabunt voluntariè, faciam.*

Retornare, Invertere, quomodo *Retourner* dicimus. Passio S. Pontii num. 19. *Cumque equuleo tenderetur, & ministri vectibus impositis trochleam retornarent, &c.* Vetus Charta apud Ughellum tom. 1. part. 2. pag. 255. *Si rumpere, aut retornare, vel revolvere, vel minuere, seu contrariare præsumpserit.* Alia tom. 7. pag. 501. eadem verba habet.

Retornare, & *Retornatio*, voces Practicorum Angliæ: est autem *retornatio*, Spelmanno, responsio Vicecomitum, aliorumque ministrorum, per quam Curiæ redduntur certiores, quid in executione ipsorum brevium sit effectum. Atque ita vocem *Returnare* usurpat non semel Fleta lib. 2. p. 64. §. 20. 21. 22. cap. 67. §. 6. 7. 8. &c. Charta Edvv. I. Regis apud W. Thorn: *Secundum quantitatem particularium contentarum in quadam inquisitione facta per Vicecomitem nostrum Cantiæ, & coram nobis retornata, ac etiam in rotulis Cancellariæ nostræ irrotulata &c.* Statuta Roberti III. Regis Scotiæ cap. 1. §. 3. *Et quod Cancellarius de cætero saisinam alicujus retornationis det, nisi deponent pro ipso, qui dictam inquisitionem impetravit, quod dictæ terræ vel tenementa in eadem contenta existant in manibus domini Regis, —— & quòd dicta retornatio sigillis quorumdam fidedignorum in dicta inquisitione existentium, una cum sigillo Vicecomitis sit sigillata.* Ubi Skenæus: *Retornationem voco responsum eorum, qui assisæ & inquisitioni interfuerunt, eorum sigillis sigillatum, quod retornatur & remittitur per judicem ad Cancellarium Regis, &c.* Aliàs dicitur

Returnum Brevis, ejusdem scilicet *certificatorium* Curiæ, unde manavit, factum, Covvello. Matthæus Westmonaster. an. 1258. *Abbas igitur & Conventus Westmonasteriensis —— libertatem de retorno brevium, quam specialiter per chartas dicti patris seu Henrici obtinuerant multis temporibus retroactis, post defensiones legitimas, insistentibus civibus Londinensibus, ordinationi regiæ submiserunt, quam tempore subsequenti Ecclesiæ supradictæ de speciali gratia Rex concessit.* Monasticum Anglican. tom. 2. pag. 345. *Cum retorno brevium Domini Regis, placito vetiti namii, placitis Coronæ Regis, catallis felonum & fugitivorum, &c.* Vide Statutum 2. Westmonaster. cap. 43. & librum Anglicum, inscriptum *Justice of Peace* pag. 136. ubi plura *de Returnis brevium.*

Retornatum, idem quod *Returnum*. Statuta secunda Roberti I. Regis Scotiæ cap. 16. 4. *Et per magnum retornatum per ballivum Regis missum, fiat hujusmodi probatio negligentia tenentis, terram suam non replegiantis.*

Retornare averia, in Statuto 2. Westmonasteriensi an. 13. Edvv. I. cap. 2. & apud Bractonum lib. 3. tract. 2. cap. 37. §. 1. & 8. Reddere, restituere. Hinc *Retornum averiorum*, hac formula Brevis: *Tibi præcepimus, quòd eidem N. averia prædicta sine dilatione retornari facias.*

RETORTA, Superior virga, qua sepes continetur, ac vincitur, nostris *Riorte*, Italis *Ritorta*. *Retortæ, quibus sepes continentur*, in Lege Salica tit. 36. §. 1. *Retortæ, unde sepis continetur*, in Lege Ripuar. tit. 43. *In trivio cum retorta in pede sepeliri*, in eadem Lege tit. 72. §. 1. Victor. III. PP. lib. 1. Dial. p. 30. & ex eo Leo Ost. lib. 2. cap. 61. *Interea duo nigerrimi spiritus retortas ex agrestibus vitibus facientes, pergulam eum ligaverunt.* Will. Britto lib. 7. Philippid. p. 170.

Quos multo vincit ferro, multisque retortis.

Turpinus de vita Caroli M. cap. 22. *Invenit quendam Saracenum atrum, de bello fessum, in nemore latentem, & captum, vivumque nexum cum quatuor retortis, ad arborem quandam dimisit.* Tabularium Vindocinense Thuani ch. 128. *Donavit S. Martino —— in silva Pertici pastionem, &c. Similiter quoque retortas, & rollones, stimulos quoque & cavillas, & hucias, & siquid hujusmodi in rurali opere necesse fuerit.* Occurrunt eadem verba iterum ch. 129. Alia an. 1128. apud Perardum in Burgundicis pag. 99. *Pasturam, & mortuum nemus, & retortam de qualibet arbore —— concesserunt.* Adde pag. 137. Ex his emendanda, ni fallor, Charta an. 1287. in Miraculis S. Ambrosii Senens. *Vovit —— quòd ad ejus sepulturam portaret unam aximam, & omni anno iret ad ejus altare cum ritonta in gula.* Legendum enim *ritorta*, Galli dicerent, *la hard au col.* Olim, ut & apud Hibernos, ejusmodi vimineo vinculo strangulatos patibulis affixos constat.

Redorta. Hugo Francigena de Exordio Salvaniensis Monasterii num. 5. *Ducebatur autem à quodam collo ejus invexo circulo ligneo, quod vulgò redorta dicitur, tanquam maleficus.*

Retorta, semita, vox Hispanica. Charta Alfonsi Regis Portugalliæ in Monarch. Lusitan. tom. 3. p. 294. *Deinde ad illam retortam de Vauga, & sicut descendit per ipsum fluvium, &c.*

Torta, pro *retorta*, legitur in Const. Sicul. l. 3. tit. 38. §. 1. *Si —— fortè de nemore tortam aliquam, vel virgam inciderint.*

RETRACTUS *bursæ*, Redemptio prædii ab agnato distracti, pretio emptori reddito, vulgò *Retrait lignager*, Practicis nostris. Charta Philippi Regis Franc. an. 1310. ex 47. Regesto Tabularii Regii n. 101. *Et postmodum Evardinus de Monte, & Guillelmus de Mercato armigeri consobrini præfati Perrini, qui in bonis ejusdem Perrini, si ipsum sine liberis decedere contingeret, se debere succedere asserebant, tanquam propinquiores venditoris ejusdem, dictum reditum per bursæ retractum peterent rehabere, & ad hoc idem Miles noster eosdem admittere recusaret, &c.* *Retrait & clameur de bourse*, in Charta an. 1474. Alia an. 1287. *Sus un retrait, que ledit Jean demandoit par la bourse à avoir de ladite Demoiselle, &c.*

RETRAHERE, Recedere, *Se retirer*. Ordericus Vitalis lib. 9. p. 753. *Audito retrahendi lituo*, Galli dicerent: *La trompette ayant sonné la retraite.*

RETRIOR, vox usurpata veteri Juvenalis Interpreti.

RETRO, vox aliis præposita, rem præteritam significat. Ut *Retroprincipes*, qui priùs regnavere, apud Lampridium in Severo, & in Cod. Theod. non semel. *Stipendia retro debita*, quæ antea debebantur, apud Capitolinum in Pertinace: ἀπισθοτελείας, Theophani anno 9. Nicephori: *Redhibitiones annorum præteritorum*, in Hist. Misc. *Retro sanctiones latæ*, in l. 16. Cod. Th. de Medicis. Ita etiam S. Hieronym. Epist. 129. & alii.

Retro. Capitulare 3. an. 810. c. 2. *Et non sibi faciant*

prios inferioris ordinis homines, qui semper inde retrorsus qualescunque tractare volunt; sed illos sibi socient, qui ad effectum unamquamq; rem deduci cupiunt. Cum dilatione, quasi retrocedentes.

RETROACCAPITUM. Vide *Accapitum*.

RETROBANNUS, idem quod *Herebannum*, Submonitio ad exercitum. Feoda Normanniæ: *Habet 10. Milites in banleuca Lexoviensi, qui remanent ad custodiendum civitatem, donec retrobannus summoneatur, & tunc ibunt cum propriis expensis Episcopi. Arriereban*, in Consuet. Catalaunensi art. 53. Lodunensi art. 2.39. & Turon. art. 139. 264. 297. Chronicon Bertrandi Guesclini MS.

Car il vous vient secours, & un arierebans.

Vetus Consuetudo Normanniæ MS. 1. part. sect. 3. cap. 7. *L'arriereban si soulcit estre dit quant le Prince de Normandie pour repeler & pour oster la force & l'embraissement de ses ennemis, il fet fere un ban commun par tout la Normandie, pour garder le profiet del comun poeple, qui tous ceux, qui seroient convenables por armes porter, soient au secours & en l'aide nostre Sire le Duc, bien armez & appareillez chescun en droit sou selon son poer, pour repeller & oster la force de ses ennemis, quicunq; mauferas d'armeures que il porront trouver & avoir. Et quant il auront esté par 40. jours el service del Prince, & les 40 jours se ront acomplis, si come le besoing & la necessité del Prince sera requis, & d'ilec en avant il seront as deniers & as gages del Prince pour son service.*

Extat in 36. Regesto Tabularii Regii, ch. 183. Formula submonitionis ad Retrobannum concepta in hæc verba: *PHILIPPE &c. Au Baillif de Chaumont salut. Comme nous vous avons escrit par nos autres lettres, que vous tantost icelles lettres veuës feissiez crier par arriereban par toute vostre Baillie & ès ressorts d'icelle, tant en nos propres terres, comme en nos fiefs, arrierefiefs, & ès terres de nos autres subjets, que toutes manieres de gens, tant nobles comme non nobles, tant de pied comme de cheval, de 18. ans jusques à soixante fussent à nous souffisament appareilliez en armes & en chevaux, chacun selonc son estat le jour de la Magdalaine prochaine venant, au plus tart, quelque part que nous soions ès Marches de Flandres, seur quanque il se puevent meffaire de cors & d'avoir, nous vous mandons, que vous toute maniere de gens, qui par la teneur dudit arriereban sont tenus de venir en nostre ost, hastez de venir à nous au plus tost que vous pourrez, & en toutes manieres les contraigniez à venir, gardez en toutes choses la fourme de nosdites lettres. Donné à Arras le Mercredi ou jour de la Magdelene l'an de grace 1304.* Adde Chartam 85. ibidem. In alia ejusdem Regis an. 1302. in 12. Regesto, ch. 21. habetur hæc Formula: *Vous semoniez par ban ou par arriereban si efforcement que vous pourrez, &c.*

Retrobandum, in Chronico Rotomagensi an. 1339. Vide *Herebannum*, *Hostis*, *Bannire*.

RETROCHORUS. Ita sacella, quæ sunt post chorum, Deiparæ ferè semper dicata, appellant Monachi Benedictini. Unde *S. Maria* nomine donantur apud Adalhardum Abbatem in Capitulis c. 46. *De sedendo in sancta Maria, vel aliis locis.* Herbertus de Miracul. lib. 1. c. 11. *Quadam itaque die cum in Ecclesia vesperæ cantarentur, & ipse stabat in Retrochoro juxta quendam Mochum, &c.*

In *Retrochorum* Monachi infirmi, & advenæ Monachi, ut plurimum secedebant, ibique divinis Officiis intererant. Liber Ordinis S. Victoris Paris. MS. cap. 26. *Qui pro aliqua debilitate accepta licentia in Retrochoro sunt.* Ibidem cap. 39. *Quamdiu frater in Retrochoro est, in tabula poni non debet. Infirmi, qui in Retrochoro sunt, ad Te Deum laudamus, ad Benedictus, ad Evangelium debent stare, si possunt.* In *Retrochorum* etiam secedebant, qui tardiùs ad officium venerant. Cap. 52. *Post Gloria primi Psalmi nemo ingrediatur chorum sine licentia. Post medietatem horæ nullus ingrediatur: & si quis post advenerit, in Retrochorum eat, & in Capitulo inde veniam petat.* Adde Usus antiquos Cisterciensis Ordinis c. 67.

RETROCIUM. Vide *Bedum*.

RETROCLAMUM. Vide *Clamor*.

RETROCOLE. Notitia Ecclesiæ Tolosanæ: *Et pro hoc fevo dederunt illorum domino Præposito 5. sol. acaptationis, & in uno quoque anno unum prandium optimum cum sex Militibus; & in hoc fevo dedit illis totam siglicem, & totum milium, & balagium, & decimum de sextaratis, boërium, & retrodecimum, & retrocole, totoq; solagge, & senescalciam, &c.*

RETROCOMITATUS, Anglis *Rier-countie*, nostris *Arriereconté*, minor comitialis Confessus. Fleta lib. 2. cap. 67. n. 18. *Quia justiciarii, ad quorum officium spectat unicuiq; coram eis placitanti justitiam exhibere, frequentius impediuntur, quò minùs officium suum debito modo exequi possunt, per hoc Vicecomites brevia originalia & judicialia non retornant: per hoc etiam quod ad brevia Regis falsas retornant responsiones, providit Rex & ordinavit, quòd illi timent hujusmodi malitias Vicecomitum, liberent hujusmodi brevia sua, tam originalia, quàm judicialia, in pleno Comitatu, vel saltem in crastino die post Comitatum, qui quidem dies dicitur Retrocomitatus, in quo fit collectio denariorum Regis, &c.*

RETROCUSTODIA. Vide *Antegarda*.

RETRODECIMUM, quasi *Arrieredisme*, fortè idem quod *Redecima*, seu Decima decimæ. Prima Curia Generalis Cataloniæ Jacobi Regis Arag. an. 1291. *Nec solvere teneantur tertium, vel aliquam quantitatem, vel partem loco tertii, vel retrodecimi.* Vide in *Retrocolo*.

RETRODOMINUS. Vide *Dominus*.

RETROFEUDUM, Gallis *Arrierefief*, feudum, quod per medium tenetur à superiori domino, ut est in Consuetudine Cenoman. art. 9. & aliis: *Rerefief* in Consuetud. Aurelian. cap. 1. art. 67. Dunensi art. 15. 21. Solensi tit. 18. art. 1. Montargensi cap. 1. art. 44. 67. passim.

RETROFOCILIUM, vel *Retropostficilium*, vel *Repofocinium illud, quod tegit ignem in nocte, vel quod retro ponitur: quasi cilium foci, super quod a posteriori parte foci ligna ponuntur, quod vulgò Lander dicitur; & dicitur à repono, & focus, & cilium:* Ugutio & Jo. de Janua. Gloss. Lat. Gall. *Repofocilium, ce qui couvre le feu de nuit, ou ce qui est mis derriere.* Idem videtur quod

Retropofocinium, in Tabulario Fiscanensi fol. 88. & 89. *Unam quadrigatam nemoris ad Natale pro retropofocinio.*

RETROFRONTALE. Vide *Frontale*.

RETROGARDA, Extrema acies, Gallis *Arrieregarde*. Gesta Ludovici VII. Reg. Fr. cap. 20. *Retrogardam fecit Imperator cum suis Theutonicis.* Utitur etiam Nangius in Chron. an. 1214. Vide *Antegarda*, *Protutela*.

Retrogarda, Nomen dignitatis vel officii. Tabularium Gratianopolitanæ Ecclesiæ sub Hugone Episcopo fol. 27. *Et Comes misit homines suos, scilicet Joannem de Podio, & Benedictum Botelarium suum, & Petrum Chalnesium ministralem suum, & Bernardum Retrogardam suam de Gratianopoli, id est, Bernardum Ruferium, &c.* Occurrit rursum p. 29.

RETRONUBERE, Aversa venere coïre. Ovidius:

Parva vehatur equo.

Liber Pœnitentialis Gregorii II. PP. *Si quis vir cum uxore sua retronupserit, corripiendus est, ne faciat, & in semetipso pœniteat.* Vide *Nubere*.

RETROPOFOCINIUM. Vide *Retrofocilium*.

RETRU-

RETRUSUS. Vide *Acclusus*.

RETTARE. Vide *Rettare*.

RETUMBA. Consuetudines Monasterii de Regula, seu *de la Reole*, apud Labbeum: *De retumbis & cysis vitreis, de cæpis, & aliis, &c.*

RETURNUM. Vide *Retornare*.

RETUTELA. Vide *Protutela*.

REVA, Vectigal, quod pro mercibus ex regionibus exteris allatis penditur: vulgò, *Droit de réve & de haut passage*. Statuta MSS. Montispessulani art. 117. *Nemo pro re propria exigat, vel accipiat, vel ab uxore seu familia sua exigatur, vel accipietur nomine Revæ, aut revam aliquo modo teneantur dare habitatores Montispessulani.* Matth. Villaneus lib. 6. Hist. cap. 18. *Oltre alle gravezze delle usate reve.*

De vocabuli etymo & significatione sic censeo, idem valere, quod *Roga, quæstus, demanda*, & similia, quæ passim in hoc Glossario occurrunt, hoc est vectigal, quod principi, precariò, ut ita dicam, pensitabatur. Nostri enim *rogare*, olim *ruever* & *reuver* dicebant. *Le Miroir*, liber MS. sic inscriptus: *Qui quiert, il trueve, qui rueve, on li donne, ki hurte, on li ouvre.* *Le reclus de Moliens* in suo *Miserere*:

Chil qui ruevent les deduis faire,
Sunt chil, qui querent les deduis.

Will. *Guiart* sub an. 1304.

Fils de Bourjois les bours guerpissent,
Qui riens fors ostoier ne reuvent,
O les Gentilshommes s'esmeuvent.

Aliud porrò *Reeve* significat apud Littletonem sect. 79. Præpositum nempe seu Ballivum, ex Saxonico ȝeꞃeꝼa, quod idem sonat.

REVADIARE. Vide *Vadium*.

REVELLO, pro *Rebellio*, seu Rebellis. Marculfus lib. 1. form. 32. *Igitur cum & ille cum reliquis paribus suis, qui eum secuti fuerant, facientem revello illum interfecit.* Infrà: *Non solùm res perdere; sed pro tali revello in vita ordinaveramus insequi.*

Revelare, pro *Rebellare*, Deficere, in Hist. Cortusior. lib. 3. cap. 6. 10. & alibi passim.

REVENTARE, Regirare. Anonymus Salernitanus parte 4. *Guido ille Marchio incredibilem causam peregit: nam sellam, super quam equitabat, suffamque solitam ponebat, (i. deponebat) pedemq. super solitum* (solium fortè, aut solidum) *firmabat, & huc atque illuc discurrebat, equumque valide reventabat, & de suo pede minimè dissidebat.*

REVERENTIÆ, Gall. *Reverences*, Salutationis impensa officia. Odo de Diogilo lib. 3. de Profect. Lud. VII. Reg. in Orient. p. 35. *Polychronias eorum suscipit; sed vilipendit: sic enim vocantur Reverentiæ, quas non solum Regibus, sed etiam quibuslibet suis majoribus exhibent, caput & corpus submissius inclinantes, vel fixis in terram genibus, vel etiam se toto corpore prosternentes.* Quo fortè pacto *reverentias* suas Monachi facere debent, uti docet Udalricus in Consuetud. Cluniac. lib. 2. cap. 2. *Quilibet novitius instruendus est, ut regulariter sciat caput inclinare, scilicet non dorso arcuato, ut quibusdam negligentibus est familiare; sed ita ut dorsum sit submissius, quàm lumbi, & caput submissius quam dorsum, &c.* Concilium Narbonense an. 1235. c. 29. *Si reverentiam fecerunt hæreticis.* Extat in Ceremoniali Romano lib. 3. sect. 1. caput *de reverentiis, quæ Romano Pontifici exhibentur.* Vide *Venia, Metanœa*. S. Hieronym. Epist. 89. 92. 70. 79.

Reverentia, Titulus honorarius, apud Joannem VIII. PP. Epist. 267. 273. 320. S. Anselmum lib. 2. Epist. 12. & alibi, hodie inter Religiosos & Monachos passim receptus.

REVERSATUS, Gall. *Renversé*. Concilium Londinense anno 1342. cap. 2. de Clericis: *Militari potiùs quam Clericali habitu induti, superiori scilicet brevi, strictio notabiliter, cum longis manicis cubitos non tangentibus; sed pendulis, furrata, vel sendalo revolutis, & ut vulgariter dicitur reversatis, ac caputiis cum tipettis miræ longitudinis, &c.* Vide *Arma reversata, &c.*

REVERSIO *terrarum, &c.* si latè sumatur, est proxima successio post obitum ejus, qui præsenter possidet: sed si propriè, significat reditionem, quasi, aut circunductionem ad feoffatorem, aut ejus hæredes propter delictum feoffati, aut hæredum defectum. Ita Cowellus lib. 2. tit. 7. §. 18. lib. 2. tit. 40. §. 31. Charta Joan. Abbatis S. Augustini Cantuar. *Una cum omnibus & singulis maneriis, terris, tenementis, redditibus, reversionibus, servitiis, &c.* Henric. de Knyghton. an. 1335. *In eodem viagio Rex dedit domino Montagu is Chrest vvith egle, cum uno dextrario strato cum armis de Montagu, cum reversione manerii de vvetton,—— quam reversionem Dom Joannes Montravers perquisierat de Dom. Roberto Fit pain.*

REVESTIARIUM *Ecclesiæ*, in libro Feudorum Episcopatus Lingonensis sub an. 1168. fol. 45. quomodo etiam *Secretaria*, seu *Sacristias* Ecclesiarum dicimus.

REVESTIRE, *Revestimentum, &c.* Vide *Vestire*.

REUGIA, Modus agri. Monasticum Anglicanum tom. 1. pag. 515. *De dono Rogeri del Estre unam reugiam terræ in Gernemuth.* Idem videtur quod *rega*. Vide in hac voce.

REVINDICARE, nostris, *se Revanger*. Edictum Rotharis Regis Longob. tit. 52. *Si homo occisus fuerit liber aut servus, & pro homicidio ipso compositio facta fuerit, & pro amputanda inimicitia sacramenta præstita, & postea contigerit, ut ille, qui compositionem accepit, revindicandi causa occiderit hominem de parte, quam compositionem accepit, jubemus, ut in duplum reddat ipsam compositionem iterum parentibus, aut domino servi.* Occurrit rursum infrà.

REVOCARE, Reddere. Gesta P. rgationis Felicis pag. 87. edit. Baluzianæ, ubi de libris Christianorum: *Itaque fac literas, quia adusti sunt, ne revocent illos.* Concilium Agathense can. 27. de fugitivo Monacho: *Sed ubicumque fuerit. Abbati suo auctoritate Canonum revocetur*, i. reddatur. Regula Magistri cap. 17. *Qui verò frater non mundum ferramentum à terra de agro revocaverit, &c.* i. reddiderit. Messianus Presbyter in vita S. Cæsarii Arelat. *Et ut erat pius, apprehendit etiam alium tessellum, & dedit mihi, dicens: Vade, porta ambos ad basilicam Domini Stephani, & mitte illos sub altare, & ibi maneant, & unum horum porta mane ad eam, quæ te rogavit, aliumque mihi revoca*, id est, redde, vel refer. Hinc Vita S. Frontonii n. 9. in Vitis Patrum: *Omnibus medium imposuit onus, velut eulogias revocans Domino rerum, &c.* Testamentum S. Aredii: *Et singulis mensibus singulas eulogias vicissim ad Missas revocent.*

Missam revocare, Reddere expletam, quomodo *reddere Symbolum* dicebantur baptizandi, qui illud memoriæ commendatum recitabant. Fo tu atus in Vita S. Germani Paris. c. 60. *Vigiliis in honore sancti celebratis, ac Missa revocata, de præsenti curata est.* Idem in Vita S. Radegundis c. 14. *Quid egerit circa S. Martini atria, templa, basilicam, flens, lacrymis insatiata, singula jacens per limina, ubi Missa revocata, vestibus & ornamento, quo se clariori cultu solebat ferre in Palatio, sacrum componit altare.* Ubi Surius *Misso revocato* habet contra MSS. fidem: ad oram unius adscriptum est interpretationis vice, *Missa celebrata*: rectè, nam *Missam revocare*, est Missam explere, complere, seu expletam *reddere*. Gregorius Turon. lib. 1. de Glor. Mart. cap. 51. ubi ait, matrem suam cælitus admonitam fuisse, ut ad depellendam pestis inguinariæ plagam, in

vigilia S. Benigni vigilias ageret, & Missam revocaret : *Vade & vigila totam noctem in honore, ac revoca Missas, & liberaberis à plaga*, id est, fac celebrare & complere Missas. Quæ quidem loquendi formula occurrit præterea in laudato S. Aredii Testamento : *Ut in oratorio S. Hilarii in cella mea, quinta feria omni tempore maturius matutina & Missa Sanctorum Dominorum à monachis ibidem revocetur.*

Revocare se, Egredi, *se retirer*. Concilium Arausicanum I. c. 20. de Catechumenis : *A fidelium benedictione, etiam inter domesticas orationes, in quantum caveri potest, segregandi, informandique sunt, ut se revocent, & signandos vel benedicendos semotim offerant.*

REVOLA, Papiæ, *Calumniator, calumniosus*. Rabula. Vide *Ravola*.

REVOLVERE. Leges Grimoaldi Regis Longob. tit. 1. §. 1. *Si servus aut ancilla —— per 30. annos dominis suis servisset, & per superbiam, aut injusta patrocinia se revolvere de domino suo proprio, & per pugnam vindicare voluerit.* In Lege Longob. lib. 2. tit. 36. §. 3. abest vox *revolvere*.

REVUS, pro *Nervus*, ni fallor, in Capitulis ad Legem Alamannor. c. 6. edit. Balu ianæ : *Si quis in revo plagatus fuerit, in pectus, aut in latus, solvat sol. 12.* Cap. 7. *Si quis in latus alium transpunxerit, sic ut in revo plagatus non sit, solvat sol. 6.*

REWARDUM. Vide *Regardum*.

REX. Reges filii regum dicti. Extat formula 39. Marculfi lib. 1. cum hoc titulo : *Ut pro nativitate Regis, ingenui relaxentur.* Ipsa verò Epistola Regis nomine concipitur, qui natum sibi filium denuntiat. Apud Gregorium M. lib. 3. Dial. cap. 31. *Hermenegildus Rex Leuvigildi Regis filius* dicitur. Ita apud Gregorium Turon. lib. 3. cap. 22. Theodebertus Theoderici Regis filius, & lib. 4. cap. 13. Chramnus Chlotarii Regis filius, *Reges* nuncupantur. Apud eundem lib. 9. cap. 20. ed. 1512. Theodebertus & Theoder. Childeberti Regis filii, *Reges* pariter indigitantur.

Rex regum, dictus non semel Rex Franciæ à Scriptoribus, à Matthæo Parisio præsertim, *Terrestrium Rex regum* ab Anna Comnena βασιλεὺς τῶν βασιλέων, & aliis, ut observatum à nobis in Dissert. 27. ad Joinvillam : quibus accedet Nicolaus de Braia in Gestis Ludovici VIII. de Philippo Augusto :

Rex Regum mundi venerabilis ille Philippus.

De eodem Ludovico :

Inclyte Rex Regum, Regis, Ludovice, Philippi
Martia progenies.

Octavianus *de S. Gelais* in Viridario honoris de Carolo VIII.

En grant triumphe & parfaite excellence,
En bruit, en los d'honneur victorieux,
Le Roy des Roys entra dedans Florence.

Rex parvus. Albericus in Chronico MS. an. 1212. *Rex Castellæ & Toleti Alfonsus ipse dicebatur Rex parvus de Hispania : cum tamen major esset aliis & ætate & dignitate, & socer aliorum, de quo cum a quodam monacho quæreretur, cur Parvus Rex diceretur, respondit, quòd a patre Sanctio Rege decedente relictus parvulus, ab ipsa infantia Rex parvus est appellatus, quod cognomen in omni vita sua retinuit. Sed nostri dicunt, quod a tempore Caroli Magni, qui Hispanias recuperavit, antecessores istius dicebantur Parvi, ad differentiam Magni Regis Caroli.*

Rex aureus dictus Ottocarus Rex Bohemiæ. Continuator Jaroslai : *Quis autem non possit mirari tam magnificum Principem, qui ab utero matris suæ ab auro & argento vocatus est Rex aureus ?* Vide Bohuslaum Balbinum in Histor. Bohem. p. 277.

Regis titulum, non *Reginæ*, concessum ab Hungaris Mariæ Hungaricæ, Ludovici Regis primogenitæ, antequam Sigismundo Luxemburgico nuberet, observat Caresinus : *Elizabeth Regina uxorq; dicti Regis Ludovici, una cum Maria filia ejus, regimen Hungariæ gubernabat, quæ quidem Maria appellabatur Rex Hungariæ.* Paulus de Paulò in Memoriali an. 1382. *Maria filia senior antedicti Regis in civitate prædicta coronata fuit in Regem.* Eadem *Rex femineus* dicitur Thwroczio c. 4. At postquam Sigismundo conjugi titulum regium impertita est, *Regina*, non *Rex* appellari cœpit, ut constat ex illius litteris, quæ extant apud Jo. Lucium lib. 5. de Regno Dalmatico cap. 2.

Narrat Henricus Huntindonensis lib. 5. Histor. Edelfledam Merciæ Dominam *tantæ potentiæ fuisse, ut à quibusdam non solùm Domina vel Regina ; sed etiam Rex vocaretur, ad laudem & excellentiam mirificationis suæ.* Unde in eandem hos versus edidit idem Henricus :

O Elfleda potens, ô terror virgo virorum,
Victrix naturæ, nomine digna viri.

Et paulò pòst :

Te mutare decet; sed solam, nomina sexus,
Tu Regina potens, Rexque trophæa parans, &c.

Sosipater Charisius lib. 1. Instit. Grammat. *Rex communi genere dicitur, primum ab etymologia Rex, ut regens, deindè quòd sunt quædam verba, quæ ex se trium generum nomina creant, —— nam Reginæ nullo modo recipiendum, nisi reciperemus & reginum.* Ovidii antiquus interpres in Ibim : *Tyrannus est communis generis ; nam Theodosii Grammatici est Regula, quòd nomina professionem aut dignitatem significantia, sunt communis generis, ut hic & hæc Dux : hic & hæc Philosophus.* Vide Casaubonum ad Trebellium Pollionem pag. 484.

Regis titulus datus etiam interdum minoribus aliquot primariis Ministris, ut Heraldis primariis seu fæcialibus, quos etiamnum *Reges armorum* vocant, *Ministellis, Juglatoribus, ac Ribaldis*, de quibus singulis, suis locis agimus : præterea *Merceriorum* Præfectis, apud Tillium, *Arcariorum* & *Arbalestariorum* Capitaneis in singulis civitatibus, & *Spineti* Regibus apud Insulenses, de quibus Buzelinus lib. 3. Gallo-Fland. cap. 23. Ita *Rex Alutariorum*, in Necrologio Ecclesiæ Meduntensis : Idib. Augusti. *Hic ob. Nicolaus Rex Alutariorum, pro quo habemus annuatim 2. paris super domum Fulconis de Becco.* Vide Raguellum. Athenienses inter Thesmothetas, horum prior βασιλέως titulo donabatur. Vet. Inscriptio Atheniensis apud J. Sponium tom. 3. Itiner. pag. 129. Τὸν ἄρξαντα τὴν τοῦ βασιλέως ἐν Θεσμοθέταις ἀρχήν. Sed observat Eustathius in Odyss. θ. apud Græcos eos, qui pila vicerant, *Reges* appellatos, ut contra, qui vincebantur, asinos, pag. 1601. edit. Rom.

Christo regnante & regem expectante, formula adscripta quibusdam diplomatibus post mortem Caroli Simplicis, de qua consulendus vir doctissimus Steph. Baluzius in Appendice ad Capitularia Regum Francor. n. 138.

REXA. Charta Fernandi Comitis Castellæ æræ 972. apud Anton. *de Yepez* in Chron. Ord. S. Benedicti tom. 1. p. 31. *Istæ prædictæ per omnes domus domui ove una rexa de ferro.* Infrà : *Bricia cum suis villis ad suam alfozem pertinentibus, per omnes domus domui dua* (supra, *ove*) *una rexa de ferro.*

RHAPHIUS, seu *Rufius*, Lupus cervarius, Gallis. Plinius lib. 8. c. 19. *Pompeii Magni ludi ostenderunt Chaum, quem Galli Rhaphium vocabant, effigie lupi, pardorum maculis.* Idem cap. 22. *Lupum cervarium* vocat. De lupis cervariis copiosè egit Ulitius ad Gratii Cynegeticon.

RHAIRAUB. In Edicto Rotharis Regis Longob. Titulus 7. inscribitur *de Rhai Raub.* Mox sequitur: *Si quis hominem mortuum in flumine aut foris evenerit, & expoliaverit, &c.* Extat hæc Lex in Lege Longob. lib. 1. tit. 12. §. 1. Idem quod *raubæ*, expoliatio. Vide in hac voce.

RHEDA, Gallorum propria fuit. Glossæ MSS. Reg. ῥαίδιον, τὸ φορεῖον. καὶ ῥαῖδον, ἅρμα οκίπαςον. Quintilianus lib. 1. *Plurima Gallica valuerunt, ut Rheda, Petoritum quoque, quorum altero Cicero tamen, altero Horatius utitur.* Fortunatus lib. 3. Poëm. 20.

> *Curriculi genus est, memorat quod Gallia Rhedam,*
> *Molliter incedens orbita sulcat humum.*
> *Exiliens dupliti bijuge volat axe citato,*
> *Atque movet rapidas juncta quadriga rotas.*

Vide Casaubonum ad Sueton. *Rhedæ cursuales*, quarum usus erat in Cursu publico, in l. 9. Cod. Th. de Legatis. De iis plura Jacobus Gothofred. in Paratit. ad tit. Cod. Th. de Cursu publico.

RHEDO, Mundus seu ornatus muliebris. Lex Angliorum & Werinorum cap. 7. §. 3. *Qui ornamenta muliebria, quod Rhedo dicunt, furto abstulerit, &c.* Glossæ Latino-Theotiscæ: *Scaf raida, toreuma.* Et *haus gerath*, mobilia, sive ornamenta domus etiamnum Germani vocant. Lindenbr.

RHENO, *Reno*, Pellicium, vestis ex pellibus confecta, quæ humeros & latera tegebat. Glossæ veteres: *Rheno est pellicium, vel vestis facta de pellibus, pendensque ad umbilicum.* Iso Magister in Glossis: *Vocamus etiam mastrugas Renones, quæ rustice Crotina vocatur.* Vide *Crusina.* Joannes de Garlandia in Synonymis:

> *Vestes quæ fiunt de solis pellibus, hæ sunt:*
> *Pellicium, Rheno, quibus Andromeda sociatur.*

Ita enim legendum, pro *Remum.* Varro lib. 4. de Lingua Latina Gallicum vocabulum esse ait: Isidorus verò lib. 19. cap. 23. Germanicum. Savaro à *Rhenanis*, seu Rheni accolis dictum putat. Loccenius lib 2. Antiq. Suecicar. cap. 20. à voce Gothica *Reer*, adhuc Suedis usitata, qua animal illud appellant, quod aliàs *Rangiferum* vulgò dicunt, à cornuum ramis *Ranfen*, de quo agit Olaus Magnus lib. 17. cap. 28. Vide Cluverium de Germania Antiqua. *Rhenones Gallicos* meminit Cæsar lib. 6. de Bello Gallico, ut & Sallustius. Sed & ex posterioris ævi Scriptoribus vocem usurpavit Sidonius lib. 4. Epist. 20. *Viridantia saga limbis marginata puniceis, penduli ex humero gladii baltheis supercurrentibus strinxerant clausa bullatis latera Rhenonibus.* Ordericus Vitalis lib. 4. *Chlamydem, sericamque interulam, & renonem de pretiosis pellibus peregrinorum murium subito comburi præcepit.* Et lib. 12. *Renone amictus ex arietinis pellibus.* Vetus Charta in Historia S. Martini Campensis p. 512. *Unde 40. solidos & duos renones agninos habuit.* *Rhenonis catini* mentio est apud Guibertum lib. 3. de Vita sua cap. 5. & in Tabulario Majoris Monasterii. Vide *Repti.*

RHEUMA, Fluctus, ex Gr. ῥεῦμα. Veteres Glossæ: *Fluenta*, ῥεύματα. Ugutioni & Joanni de Janua, dicitur *tempestuosa maris inundatio, vel ille fervor aquæ, qui fit remorum agitatione.* Quomodo vocem hanc usurpat Vegetius lib. 5. cap. 12. & 15. Jonas in Præfat. ad Vitam S. Columbani: *Quibus dicendum est nautas solere rheumate gurgitum fractis viribus ripæ redditos, cum alia defuerint subsidia, festivo conamine sentes apprehendere.* S. Hilarius Arelat. in Vita S. Honorati p. 15. *Illud commemorasse sufficiat, intrepidè ab illis pro Christi desiderio maris rheuma toleratum.*

Rheuma, Æstus maris reciprocus. Glossarium Saxonicum Ælfrici: *Reuma*, ebbe, *vel* ȝẏle-ẏꞇꞅeam, id est fluminis inundatio. Glossæ Isidori: *Reuma, effusio maris, quando accessione maris in fossis colligitur.* Gloss. aliæ MSS. *Reuma, revolutio gurgitis.* Beda in Vita S. Cuthberti Episc. n. 28. *Accedente æstu Oceani, quem Rheuma vocant Græci.* *Menstruum maris Rheuma*, in libro Miraculorum S. Vulfranni n. 8. Florentius Wigorn. an. 1075. *Ibi tandiu expectavit, quoad maris æstus veniret.* Mox: *Inde rebus omnibus dispositis & ordinatis, rheumate adveniente, festinanter anchoras sustulerunt.* Chronicon Regum Manniæ: *Rheuma maris Ramsa amnis alveum impleverat.* Vide Vitam S. Kentigerni Episc. Glascuensis n. 11. Acta S. Susannæ, &c.

Rheuma, pro ipso mari. Victor Tunnensis: *Amantius Præpositus---- occiditur, & in Rheuma jactatur.* Et infrà: *Hypatius---- nocte cum Pompejo occiditur, & in Rheuma jactatur.* Quo loco Chronicon Alexandrinum de eodem Hypatio scribens, habet: καὶ ἐρρίφησαν τὰ λείψανα αὐτῶν εἰς τὴν θάλασσαν.

REUMARICUS, *Plenus rheumate*: ita Glossa ad hos versus ex Poëta MS. infimi ævi ex Bibl. Thuana cod. 525.

> *Pusio, reumaricus, pullus, lapatus, & hircus.*

Rheumatidiare. Papias: *Arteriati, quibus fauces reumatidiant.* Ita codex edit. & MS.

Rheumatizare, Ῥευματίζειν, Rheumate, fluxione, vel rheumatismo laborare. Horatianus lib. 1. Rer. medic. c. 10. *Oculi rheumatizantes.* Fulbertus Carnot. Epist. 67. 1. edit. *An morbus rheumatizantis & nauseantis stomachi, an passio cerebri mentem lædens?* S. Hieronym. Epist. 89. c. 5. *Capitis naribus purgamenta projicere, sputis rheumata jacere, &c.*

RHODINUS *color*, Ῥόδινος, Græcis, Roseus. Gloss. Gr. Lat. Ῥόδινον, *Roseum.* Democritus in Physicis, inter colores τὸ ῥόδιον recenset. Apud Æginetam pigmenti genus memoratur τὸ ῥοδοειδές. Color ille roseus, inquit Salmasius, in serico tingendo olim conficiebatur ex tuberculis adnatis radici Pimpinellæ: nunc etiam fit è quibusdam seminibus, allatis ex India Occidentali, quæ similia sunt cimicibus, quibus demptum caput. Anastasius in Gregorio IV. PP. *Vela de rodino quatuor, quæ sacrum altare circundant.* Chronicon Fontanellense cap. 16. *De vestimentis verò rodinum optimum unum, planetas casulas quinque, &c.*

Leucorhodinus, Roseus dilutior, in Charta Donationis factæ Ecclesiæ Cornutianæ, edita à Suaresio: *Vela tramoserica leucor hodina duo, &c.*

Rhodomelinus, Color partim luteus, partim rosaceus. Eadem Charta: *Mafortem tramosericum rhodomelinum aquilatum.* Vide *Melinus.*

Diarhodinus, Roseus color intensior, ex Gr. διαρρόδινος. Bulla Benedicti VIII. PP. an. 1023. in Bullario Casinensi: *Planetam diarodinam aureis listis ornatam, una cum alba & cingulo, &c.* Leo Ost. lib. 2. Chron. Casin. cap. 44. *Planetam diarodinam phrygiis aureis pulcherrimè decoratam.* Lib. 3. c. 19. *Pluviale diarodinum magnum undique auro contextum, cum fimbriis nihilominus aureis.* Cap. 30. *Pallium diarodinum cum Phrygiis.* Cap. 73. *Planetæ------ diarodinæ deaurata 3. diapistæ 2. &c.* Adde l. 1. c. 47.

Dirodinum, pro *Diarhodinum*, Pallium diarhodinum. Epistola Michaelis Imp. in Conventu Parisiensi an. 530. *Misimus------ blattas duas, dirodina duo.*

RHOTHUS, *Rhotum*, Novale. Charta Germanica an. 799. apud Henschenium in Comment. prævio ad Vitam S. Ludgeri Episc. Mimigardevorensis §. 4. *Ego Folchrat aliquantulam terram hæreditatis------ à Thegaubaldo ingenuo & nobilissimo homine comparavi in villa, quæ nuncupatur------ id est rothum illum, quod dicitur vviduberg. Hoc rothum à supradicto nobili Franco Thegaubaldo ego Folchrat comparavi, & aliquantos annos possedi, & in eo laboravi quod potui. Nunc autem eundem rothum in terra aratoria, quidquid in eo unquam aratum fuit, dedi Luidgero Presbytero, &c.*

Rodum, eadem, ni fallor, notione, in alia Charta Germanica an. 801. ibidem §. 4. *Ego Betto tradidi particulam hæreditatis meæ------ in pago Nivanheim, in*

villa

villa, quæ dicitur———id est curtile cum adjacentiis suis, uno rodo, & modico prato, & uno jurnali in terra arabili, &c.

RIAGO. Vide *Rigus.*

RIARIA, Rivus, fluvius, *riparia*, nostris *Riviere*. Charta Petri Regni Majoricarum Domini an. 1232. *Qui affrontat ab Oriente & Aquilone cum via, à Meridie cum riaria, ab Occidente cum portali, quo itur ad mare.* Infrà: *Per pontem, per quem transit riaria prædicta ad mare.*

RIBALDI, Velites, *Enfans perdus*, Milites, qui prima prælia tentabant. Rigordus an. 1189. *Dum Rex circumquaque immunita civitatis consideraret, Ribaldi ipsius, qui primos impetus in expugnandis munitionibus facere consueverunt, eo vidente, in ipsam civitatem impetum fecerunt.* Will. Britto lib. 3. Philippid.

Et Ribaldorum nihilominus agmen inerme.

Infrà:

Nec minus armigeri, Ribaldorumque manipli.

Lib. 7.

Ac per plana jacent Ribaldi cum Piquichinis,
Et qui res propter venales castra sequuntur.

Infrà:

Ribaldi, mercatores, & vulgus inerme.

Anonymus de Gestis Friderici II. Imp. *Et subito sagittantes, Ribaldos sine numero vulnerant.* Descriptio victoriæ Caroli Siciliæ Regis p. 847. *Ribaldi pedites, &c.* Joan. Villaneus lib. 11. cap. 139. *I Ribaldi & i Raguazzi del hoste.* Inde

Ribaldi, inter vilissimos hominum habiti, quorum vita nullius erat momenti, ex calonibus ferè semper delecti, cùm & ii calonum in castris vices persæpe agerent, impedimenta curarent, cæteraque viliora obsequia impenderent. Ut igitur id hominum genus ex ganeonibus potissimum conflatum erat, usurpata deinde Ribaldorum vox pro hominibus vilissimis, abjectis, perditis, scortatoribus, &c. cujusmodi passim depinguntur à Scriptoribus. Guillelmus Neubrig. lib. 5. cap. 2. *Cum quibusdam perditis ex illo hominum genere, quos Ribaldos vocant, ingressus sacris ædibus ignem immisit.* Willelmus Armoricus an. 1202. *Inermes Ribaldos & alios, qui solent sequi exercitum propter onera deportanda.* Matth. Paris an. 1214. *Ribaldi & viles personæ.* Anno 1251. *Fures, exules, fugitivi, excommunicati, quos omnes Ribaldos Francia vulgariter consuevit appellare.* Vitæ Abbatum S. Albani: *Vilissimi Ribaldi.* Vita B. Joannis Montismirabilis, in Chronico Abbatiæ Longipontis: *Quærente itaque Priore, quid ergo esset acturus, respondit, se velle Ribaldum fieri. Quo audito, Prior admirans ultra modum: Verumne est, inquit, quod dicitis, optare vos esse de genere hominum apud Deum & homines contemptibili, & in ipsorum numero computari? nonne ergo talium more, vos cum illis oporteret jurare, & frequenter pejerare, & ad decios ludere, tabellam comportare, pellicem circumducere, inebriari sapissime? Nequaquam, Joannes ait, &, ut verbis ejus loquar, Ribaldi sunt, & Ribaldi. Est namque nonnullis quasi pro officio stabulum mundare, fimum comportare, quibuslibet abjectis rebus agendis & tolerandis humiliter subjacere, & in sudore vultus sui panem suum manducare, quorum vita licet ab hominibus vilis reputetur & despecta, est tamen laudabilis, & in conspectu Domini valde pretiosa.* Ita etiam *Ribaldos* describunt Albertus Stadensis an. 1224. Albertus Argentin. p. 103. 136. Autor Vitæ B. Jordani Generalis Prædicat. n. 57. Privilegia Academiæ Viennensis in Austria rubric. 18. apud Lambecium lib. 2. Commentar. de Biblioth. Cæsarea cap. 5. Magnum Chronicon Belgicum an. 1212. Chronicon Rotomag. an. 1251. Waddingus in Annalib. Minor. an. 1317. n. 35. an. 1321. n. 14. Joannes Villaneus lib. 7. cap. 9. Ericus Upsaliensis lib. 1. Hist. Suecorum pag. 8. Michaël Scotus lib. 4. Mensæ Philosophicæ cap. 6. 37. &c.

De ejusmodi calonibus Castrensibus agunt etiam Scriptores nostrates non semel. *Le Roman de Garin* MS.

N'a en la route, ne ribaud ne garçon.

Guill. *Guiart* MS.

Ribauz qui volentiers oidivent,
Par coustume d'antiquité,
Queurent aux murs de la cité.

Alibi:

Ribauz ruent pierres cornuës,
Qu'en fondes balançent & hoschent.

Idem Poëta:

Bruient soudoiers & Ribaus,
Qui de tout perdre sont si baus.

Idem an. 1214.

Ribaus qui de l'ost se departent,
Par les chans çà & là s'espardent,
Li uns une petite pilete porte,
L'autre croc, ou maçue torte.

Mox de iisdem:

Communement sont mal vestus.

Denique anno 1304.

Leurs conrois par les chans devisent,
Sans tenir conte de ribaud.

Vetus Chronicon MS. sub an. 1230. in Tabulario S. Maglorii Paris.

En tel point fu li Quens Thibaut,
Qu'il ala nus come un ribaut,
Un autre ribaut oveques lui
Qui ne fut connu de nullui.

Ribaldi, etiamnum nostris, Libidinosi ac Scortatores dicuntur, quod scilicet *Ribaldi* pro hominibus perditis, & scorta publica sectantibus haberentur; seu quod instituta in Regum nostrorum aula *Ribaldorum* cohors, de qua mox agemus, in ejusmodi ganeone, vel in scorta publica, quæ Regium Comitatum sectabantur, inquirerent, atque adeo cum lupanaria ingrederentur, ad capiendas meretrices, ipsasmet sibi conciliarent, & lenonum vices agerent. Gloss. Lat. Gall. *Zelotypia, Ribaudie. Zelotypus, Jaloux, ou Ribaux. Lena, Ribalda, vel conciliatrix stupri.* Angli Lenones, *à bawd*, vocant, & obscœnas meretriciasque confabulationes, *Bawdry* & *Ribaldry*. Jo. de S. Victore l. de Adversitate prosperitatis cap. 2. *Est enim velut meretrix difformiter formosa, & pulchra turpiter, quæ lubricos & infames quosque parasitos atque ribaldos ad suum amorem ob sui pulchritudinem allicit.* Concil. Parisiense an. 1212. c. 16. *Ne---conventionem ribaldorum ibi recipiant.* Concilium Nimociense an. 1298. c. 4. *Uxores, quæ dimissis propriis viris adhærent suis adamatoribus aut ribaldis. Clerici ribaldi*, in Concilio Senonensi an. 923. sub Galtero Archiep. c. 13. in Concilio apud Castrum Guntheri c. 21. *Ribaldæ ancillæ*, apud Boherium Decis. 49. n. 2. Guill. *Guiart* an. 1204.

Houllier, & ribaud & paillart,
Qui toujours la guerre commencent, &c.

Ribaudie, Scortatio, meretricatus. *Le Roman d'Abladane* MS. *Et faciès, que tout les bons compaignons, qui oncques avoient mené ribaudie en luxure en la cité d'Abladane, furent à cele feste, &c.* *Ribaldaglia*, meretricium, scortatio, apud Matth. Villaneum lib. 4. c. 91. lib. 9 cap. 28.

Ribaldi. Apud Petrum Mariam Campum in Histor. Eccles. Placentina, in Regesto 2. part. n. 160. habetur *revocatio, facta per D. Gregorium P. X. de consuetudine, quod solis ribaldis dabatur eleemosyna in domo Papæ, in festo Carniprivii, qua statuit idem D. Gregorius PP. quod ejusmodi eleemosyna erogaretur pauperibus aliis communiter, & ipsis ribaldis ad domum Papæ, in festo Carniprivii supradicto circa horam vesperum.* Videntur ii intelligi, quos vulgò *vagabonds* dicimus.

Rex Ribaldorum, dictus Minister in comitatu Regio, cujus munus erat in crimina, quæ in eo perpetrabantur, inquirere, ac de iis decernere & judicare: cujus quidem

quidem officii nomenclatura desiit regnante Carolo VI. sub quo, qui *Rex Ribaldorum* antea dicebatur *Præpositus Hospitii Regis* postmodum appellatus est. Ita quidem Tillius, quod alii in dubium vocant, ac præsertim Miramontius in Tractatu de Præposito Hospitii, quem consule, si lubet. Id constat, ejusmodi Ministrum Regium jam notum sub Philippo Augusto. Nomina Prisionum in bello Bovinensi an. 1214. *Rogerus de Wafalia. Hunc habuit Rex Ribaldorum, quia dicebat se esse servientem.* Exhinc *Regis Ribaldorum* mentio passim occurrit in veteribus Tabulis, ubi etiam de ejus officio ac juribus agitur. Computum Hospitii an. 1312. *Præpositus Regis Ribaldorum, qui dixit 4. vallecos, qui vulneraverant* &c. Statutum pro Hospitio Regis Philippi an. 1317. *Grasse-joe Roi des Ribaux ne mangera point à court, mès il aura six denrées de pain, ——— & sera monté par l'escuerie, & se doit tenir toujours hors la porte, & garder illec qu'il n'y entre que ceus, qui i doivent entrer*: Idem Statutum: *Item assavoir est que les Hussiers de salle, si tost comme l'en aura crie, Aux Queux, feront vuider la salle de toutes gens, fors ceus qui doivent mengier: & les doivent livrer à l'huys de la salle aux varlets de porte, & les varlez de porte aux Portiers: Et les Portiers doivent tenir la cour nette, & les livrer au Roy des Ribaux; & li Rois des Ribaux doit garder, que il n'entre plus à la porte, & cil qui sera trouvé defaillans sera pugny par le Maistre de l'hostel, qui servira la journée.* Carolus Pulcher Rex testamento suo an. 1324. Regi Ribaldorum 20. & ejus Præposito 10. solidos legavit. Regestum Cameræ Comput. Paris. sign. B. incipiens ab an. 1330. fol. 61. & 62. *Les Gens des Requestes du Palais imposent silence perpetuel à deux femmes, qui s'estoient pourveues contre un Arrest de la Chambre, à peine d'estre livrées au Roy des Ribauls, & d'estre punies comme infames.* Computum Hospitii Ducis Normanniæ & Aquitaniæ an. 1388. *Jean. Guerin Roi des Ribaux pour les despens de lui, & de trois autres, en allant de Corbeul à Sedane mener Guillet, n'agueres Roi des Ribaux, & le Picardian son Prevost, pour faire mettre i ceux au pillori*, &c. Ex Aresto Parlamenti 16. Mart. 1404. docemur præterea, *que les vallets du Roy des Ribaux ne portoient verges, comme faisoient les Huissiers de la salle & Portiers de l'Hostel du Roy, & que les Maistres de l'Hostel du Roy avoient jurisdiction sur lesdits vallet. du Roy des Ribaux.* Sed de *Regis Ribaldorum* officio audiendus in primis Butelerius in Summa Rurali lib. 2. tit. 1. ubi de Præposito Marescallorum: *Item a ledit Prevost le jugement de tous les cas advenus en l'ost ou chevauchée du Roy, & le Roy des Ribaulx en a l'execution. Et s'il advenoit que aucun forface, qui soit mis à execution criminelle, le Prevost de son droit a l'or & l'argent de la ceinture au malfaiteur, & les Mareschaulx ont le cheval, & les harnois, & tous autres hostils, se il y sont, reservé les draps & les habits quels qu'ils soient, & dont ils scient vestus, qui sont au Roy des Ribaulx, qui en fait l'execution. Le Roy des tribaulx si se fait toutefois, que le Roy va en ost ou en chevauchée appeller l'executeur des sentences & commandement des Mareschaulx & de leur Prevost. Le Roy des Ribaulx a de son droit, à cause de son Office, connoissance sur tous jeux de dez, de berlens, & d'autres, qui se font en ost & chevauchée du Roy. Item sur tous les logis des bourdeaulx, & des femmes bourdelieres, doit avoir deux sols la sepmaine. Item a l'execution des crimes, de son droit, les vestemens des executez par justice criminellement.*

Quod verò ad jurisdictionem Regis Ribaldorum in scorta publica spectat, extat in hanc rem insigne fatis monumentum in Regesto chart. signat. 117. an. 1380 n. 176. quod hisce verbis concipitur: *Remissio pro Petro & Stefano Calce fratribus, ac Cola dicti Petri uxore, de terra Bellijoci, exponentibus, quòd Antonius de Sagiaco se gerens pro Ribaldo, & se dicens de ordine seu de statu Goliardorum, seu Buffonum, & ad causam hujusmodi super qualibet muliere uxorata adulterante, sibi competere & posse exigere quinque solidos, & pro eisdem dictam talem mulierem de suo tripede pignorare, de talique & alio vili questu, quem sub umbra ribaldiæ, goliardiæ, seu Buffoniæ hujusmodi à simplicibus mulieribus licèt probis, ac in tabernis, quas frequentabat, & aliàs inhonestè petebat & procurabat sibi dari, vivebat, die quadam venit ad Colam prædictam, & ei contra veritatem imponens, quòd ipsa cum alio quàm viro accubuerat, petiit ab ea quinque solidos hac occasione sibi dari, alioquin pro eis ipsam pignoraret de suo tripede, ut dicebat. Anno 1380. mense Aprili post Pascha.*

De vocis *Ribaud* etymo, multa multi dixere. Quidam à *Baud*, Anglico, Leno: Acarisius, à *Raubare*, vel à *Rebellis*, deducunt. Henschenius ad Vitam S. Richardi Episcopi Cicestrensis à Germanico *Rue*, otium, vel *Raub*, præda. Vide Oct. Ferrarium in Orig. Ital.

Incertum porrò an à *Ribaldis*, de quibus egimus, indita fuerit eadem nomenclatura, nescio cui currus speciei? quem *Ribaud* pariter vocat Philippus *Mouskes* in Hist. Franc. MS. in Philippo Augusto:

> *Karaites ont quises, & cars,*
> *Bouroüaites, ribaus, soumiers,*
> *Roncis, & jumens, & coliers.*

Ribaudeau vocat Froissartes 2. vol. cap. 97. ubi describitur: *Quant celui disner fut passé, il se mirent en ordonnance, & se retirerent tous entre leurs ribaudeaux. Ces ribaudeaux sont broüettes hautes, bandées de fer en la pointe, qu'ils souloient par usage mener & bouter avec eux. Ils les arouterent donc devant la bataille, & là dedans s'encloüerent. Ribaudequins* appellant Georgius Castellanus in Hist. Jacobi Lalani cap. 94. & Joan. Molinetus fol. 96. v.

RIBATICUM. Vide *Ripaticum*.

RIBERIA. Vide *Riparia*.

RICELLUS, Species panni pretiosi. Rollandinus in Chronico lib. 1. cap. 13. *Fuit etiam castrum talibus munitionibus undique præmunitum, scilicet variis, & griseis, & cendatis, puepuris, samitis, & ricellis, scarletis, baldachinis, & armerinis.*

RICHINUS. Vid. *Rechinus*.

RICIUM. Fragmentum Petronii: *In alio pedicellum vides, in te ricium non vides*, f. *Vitium*.

RICLINUM. Vide *Rechines*.

RICTINARES, Μυκτῆρες. Ita habent Glossæ Gr. Lat. MSS. ubi editæ, *hæ nares*, *singulare non habet*. Infrà μυσαξ, *Rictus*.

RICULA, *Mitra virginalis capitis*, in Glossis Arabico-Lat. Fortè *Reticula*. Vide in hac voce.

RICULUS. Joan. Bromptonus in Ricardo I. *Camelorum verò & dromedariorum onera portantium ad 4700. numerus æstimabatur. Multitudo verò riculorum & asinorum, onerariorum sub numero leviter non cadebant.* Quidam emendant *curriculorum*; malim *vehiculorum*.

RICI *homines*, id est *divites*, ita dicti præcipuæ nobilitatis Proceres apud Aragonenses, quos alii vulgò *Barones* vocant, de quibus pluribus egimus ad Joinvillam p. 51. ubi docuimus, eadem ferme nomenclatura nostros donasse Barones ipsos, quos *Riches hommes* vulgò vocabant. Leges Alfonsinæ part. 4. tit. 25. lege 10. *Ricos om s, segund costumbre de Espanna, son llamados los que en las otras tierras dizen condes, o Barones.* Vitalis Episcopus Oscensis: *Barones autem quasi boni homines, à Bar, quod idem est quod Beatus, & ones, quod idem est quod homines, &c. qui etiam Rici, id est, divites, sunt vocati. Horum talis est conditio: Quod quàm citò aliquis Mesnadarius à Domino Rege honorem fuerit consecutus, ad numerum Militum fuisse intandum, Ricus homo sit postea, sive Baro.* Michaël del Molino

Molino in suo Repertorio: *Ricus homo, secundum Foros Aragonum, dicitur ille, qui est dominus alicujus Varoniæ.* Mox addit: *Non tamen intelligas, quod dicitur Ricus homo, secundum Foros, ille, qui plures habet pecunias, sed ut superdictum est: & adde, quia omnes magnates, puta Comites, Duces, Marchiones, & Vicecomites dicuntur Rici homines, secundum Foristas: quia isti communiter habent plures Varonias, & sunt plusquam Varones.* De Ricis hominibus in Aragonia, multa Observantiæ Regni Aragon. lib. 6. tit. de Conditione Infantionatus. *Riches hommes*, apud nostros. Guill. *Guiart* an. 1301.

> *O ceus que nous ramentevomes,*
> *Grant plenté d'autres riches hommes.*

Idem an. 1304.

> *Li Riche homme communement*
> *Resont en l'eure sans atendre*
> *De toutes pars leurs tentes tendre.*

Divites, in Legibus Edvvardi Confessor. c. 29. & apud Henricum Rebdorffensem an. 1347.

Constat porrò vocem *Rico*, apud Hispanos, ut *Rijk* apud Germanos, & *Riche*, apud nostros, ortam à Septentrionalibus populis, quibus familiarem fuisse ostendunt planè virorum apud illos illustrium nomina, quæ in *ric* desinunt, ut *Theodoricus*, *Alaricus*, &c. de cujus tamen vi non una est sententia. Videtur enim *fortem* interpretari Fortunatus lib. 8. Poëm. 1.

> *Chilperice potens, si interpres barbarus adsit,*
> *Adjutor fortis, hoc quoque nomen habet.*

Alii *divitem*, ut Philippus Eystetensis in Vita S. Willibaldi cap. 11. *O beate Richarde, qui valde dives Latina lingua interpretaris.* Conradus Uspergensis anno 1252. de Friderico I. Imp. *Cum ex nominis sui interpretatione Pacis dives vocitaretur.* Vita MS. S. Gaugerici Episc. Camerac. lib. 1. cap. 1. *Dignum itaq; & congruum valde fuit, ut veri gaudii, quantum qui jam ad rusticam linguam, ricciatem adeptus, in ricco etiam & gaudenti oppido nasceretur.* Smaragdus ad Donati Partes, *rich*, potentem semper interpretatur v. g. *Helperich*, *adjutorium potens: Altrich, senex potens: Arterich, durus potens*, &c.

RIDELLUS, Cortina, ex Gallico, *Rideau*. Monasticum Anglic. tom. 3. part. 2. *Tres capæ ejusdem sectæ, cum toto apparatu altaris, sine ridello.* Occurrit ibi pluries.

RIDICULARIUS, Ridiculus. Gellius Lib. 4. cap. 20. *Cavillator, & canicula, & nimis ridicularius fuit. Ridicularia fundere*, dixit Cato apud Macrobium Saturn 3. cap. 14.

RIEDRA, *Redra*, *Redrare*, voces fori Aragonici. Fori Oscæ 1247. sub Jacobo I. Rege Aragon. *Etiam qui interrogat, secundum Forum, potest demandare fidantiam ad demandatorem de riedra, ut nunquam magis se reclamet ad chartam, quantum ad illam demandam, quam tunc facit. Fol. 11. Et postea qui conqueritur, debet dare fidantiam de redra, qui redret conquerentem. Dare fidantiam de redra, vel riedra, in Foris Aragon. fol. 95. V. edit. 1624 Fidantia tam juris quàm de riedra* fol. 147. V. Occurrit non semel.

RIEFLARE, Per vim auferre, rapere, ex Saxon. Ꞃieꝼian, spoliare, rapere, *raubare*, nostris *Dérober*. Nam vox formata ex Ꞃeꝼ, & Ꞃieꝼ, vestis indumentum, quæ & spolium & rapinam significat. Hinc Anglis *Rifling*, populatio, nostris *Rafle*, direptio. Leges Henrici I. Regis Angliæ cap. 57. *Quod si de manifestis & confessis agatur, ubi quis peccavit, ibi rectum faciat, vel de suo ad valens forisfacti pro in borgo retineantur, considerate scilicet, & coram testibus, & ratione hoc, non furore fiat, ne rieflatum reputetur, & justitia repetentis in injustitiam convertatur. —— Sæpe enim contingit, ut hoc modo depositum pro furto & rieflato, & quoquomodo defraudato, postea fuerit intentiatum* (f. intertiatum) *& ad hoc deniq; comprobatum.*

RIESA, nostris, *Riez*, *terres non labourées*: quasi *Resides terræ*, ut quidam censent: at Consuetudo Herlicensis art. 4. indicat ita dictas, quasi *rejectas*, & derelictas, *terres abandonnées*, dum eas vocat *terres demeurées à rejets*. *Agri deserti*, in l. 12. C. Th. de Ann. & trib. *Centuriæ desertæ*, in l. 10. eod. *Deserta & squalida loca*, in l. 2. & 12. eod. Cod de Indulg. debit. *Inutiles, defectivi*, in l. 3. eod. Cod. de Exaction. Apud Aggenum de Limitib. agror. dicuntur *relicta loca*, quæ sive iniquitate locorum assignari nequiverunt, sive ex voluntate conditoris, hoc est, mensoris relicta, limites minimè acceperunt: vel denique quæ vis aquæ obtinuit. Quæ quidem loca plerumque proximi possessores invadunt, & opportunitate loci irritati agrum obtinent, &c. Charta Hugonis *de Montcornet* anni 1222. in Tabulario Fusniacensi: *Pasturare poterunt, per omnia nemora mea, exceptis quibusdam locis, quæ vulgò dicuntur Rieses. ——— In prædictis verò riesis pasturare non poterunt.* Ibidem: *In riesis meis dedi & concessi annuatim eisdem decem cartatas feni. Riez & pasturages*, in Consuetud. Bononiensi art. 135. *Laisser les terres en riets*, in Atrebatensi veteri art. 59. 62.

RIFFLETUM. Monasticum Anglic. tom. 1. p. 326. *Et totam terram Warini de Wacy, quam mater mea eis ante dederat, & mesuagium ejus, cum duobus riffletis circumjacentibus.* Vide *Refletum*.

RIFFLURA, Levis plaga in cute, ex Gallico *Rifflure*: illud verò fortè ex *Riefflare*, de quo supra, rapere, ita ut *rifflura* sit eorum, quibus caro leviter *rapitur*, ac vellitur. Bracton. lib. 3 tract. 2. cap. 23. §. 2. *Utrum ibi sit plaga vel rifflura*, ad hoc quod procedat duellum. Cap. 24. §. 2. *rifflura* scribitur, & in Fleta lib. 1. c. 41. §. 3.

RIFFO, Monetæ species, in Charta an. 1195. apud Nic. Chorjerium, qua quidem Girardus vendit Ecclesiæ Viennensi, quidquid possidebat Viennæ *centum Riffonibus, datis inde septem libris*: unde colligit idem Chorjerius, centum *Riffones* septem libras confecisse. Fortè fuit Moneta Monasterii S. Ruffi Valentiæ cavarum, ita ut legendum fuerit *Ruffonibus*.

RIGA, Striga, sulcus terræ, ager sulcatus, nostris, *Roye*, vel *Raye de terre*, vox formata fortè à *Rigor*, de qua infrà, id est, limes rectus, vel quicquid in rectum aratur. In Glossis MSS. *areola* exponitur *riga hortorum*. Ita porrò videtur usurpare Concilium Duziacense I. part. 4. cap. 5. *Nec unam rigam de terra, nec ullum habebat mancipium proprium.* Vita S. Berthæ Abbat. Mart. n. 7. *Cœpit terram fodere, & in modum sulci rigam facere.* Et Charta Fulcoudi Abbatis S Pharonis Meldens. *Anathematizavit cunctos, qui ex supradicta terra aliquam fraudem facere præsumerent, vel usq; ad unam rigam minuerent.* At

Riga in vestibus. Concil. Florentin. part. 2. pag. 906. ult. edit. *Cappa cœlestini coloris rigis albis purpureuve per tranversum ——— variata.* Concil. Salzburgense an. 1420. cap. 6. *Pallia deferant, joppulis manicas strictas, ut tunc moris est, multipliciter plicatas seu rigatas, aut alias laicales habentibus.*

Riga, pro agrario, aut tributo ex agris, videtur usurpari à Marculfo lib. 2. form. 36. *Ita ut ab hac die ipso jure hæreditario --- in tuam revoces potestatem, & nullam functionem, aut reditus terræ, vel pascuarium --- non debeatis, nisi tantùm, si ita vult, riga.* Vetus Formula apud Bignonium; *In ea ratione, ut riga exinde in cultura dominica arare & recondere faciam.* Item: *In ea ratione, ut riga & alios reditus terræ persolvam.*

Riga, Linea, sulcus literarum, Theutonibus, *Rige*, vel *reige*, series, ordo. Guibertus lib. 1. de Vita sua cap. 22. de fulmine: *Dextrorsum enim per arcum, cui percussa imago suberat, flamma lambens in camento arcus descen-*

descendendo bifurcam nigredinis rigam fecit. Chronicon Windesemense lib.I. c.27. *Hanc professionis suæ formam manu propria in membrano pergameni conscriptam parvula cruce in ultima riga consignatam---obtulerunt.* Vide Ferrarium in *Riga*, & infrà in *Rigus*.

RIGABELLUM, Instrumentum musicum, cujus usus erat in ædibus sacris, antequam organa Italis omnino familiaria essent. Vide Sansovinum in Descript. Venetiarum 2. edit. p.179.

RIGAGO, *Rigatus*. Vide *Rigus*.

RIGOR, Gr. ἰυθυωρία, Frontino & Agrimensoribus appellatur, *quicquid in agro mensori operis causa ad finem rectum fuerit: quicquid verò ad horum imitationem in forma scribitur, linea.* Idem Frontinus: *Rigor est, quicquid inter duo signa, vel in medio lineæ rectum perspicitur.* Vetus Inscriptio 711.3. *Huic cedat in rigorem maceria & furcarum, & ara, in qua fur cepem.*

RIGUS *Rigulus*, Rivus, rivulus, nostris *Rigole*. Lexicon Cambro-Britannicum: *Rhigol, fossula, sulcus.* Passim occurrit in Tabulario Casauriensi. Hinc *Rigora*, enuntiatione Longobardica, apud Leonem Ost. lib.3. cap.19. ut *rivora*, apud Gromaticos, pro *Rigus*, & *Rivus*.

Rigago, eadem notione. Tabularium Casauriense: *Et de ambobus lateribus fine rigagines cum vineis & pomis*, &c. Alibi: *De alio latere fine ripa Fossecana, quomodo descendit Alegojanum ad ipsam rigaginem.* Rursum: *Et remisit intentionem, quam misit de Poio de Arnaro fine Rigo Bussi, & fine* Rigagine *de Augeano, & pergit in rigo Bussi, & fine ipsa rigagine, quæ pergit inter Arnacio & Pretetulo.* Alio loco: *Et de alio latere fine rigagine, & quomodo ipsa rigagine mergit in rivo Cupo.* Bulla Cælestini III. PP. apud Ughellum in Episcopis Theanensib. *Et exinde pergit in rigaginem, quæ ducit juxta Ecclesiam S. Mariæ, & ipsa rigago mittit in flumine de Gavigliano, &c.* Chronicon S. Bartholomæi de Carpineto lib.2. p.1242. *Tertiam modiorum decem, quæ habet fines viam Salariam & rigagines.*

Riago, eadem pariter notione. Charta Caroli M. Imp. in Chronico S. Vincentii de Vulturno p.677. *Ultra monte extrinsecus circumdantes in hortum usque riaginis, quæ nominatur Ravennola*, &c. P.689. *Montes extrinsecus circumdantes in ortum usque riaginis, quæ nominatur Ravennola, & à capite ejusdem riaginis venientes juxta montes publicos in montem usque Benafrum*, &c. Adde pag. 689.

Rigatus. Charta Urracæ Reginæ Hispaniæ an.1116. apud Sandovallium: *Et inde ad Petram fitam, & inde ad illum rigatum, quod est inter Fenelope & Casal de Rex.* Ibidem, *Ribulus*, pro *Rivulus*, non semel occurrit.

RIMARIUS, S. Columbanus Epist.5. *Et S. Hieronymus in suo hoc idem de Pascha opus collaudavit catalogo, de hac lunæ ætate vituperando disputet, qui contra Gallicanos* Rimarios *de Pascha*, ut ait, *errantes horrendam intulit sententiam, dicens, &c.* Nostri *rimeurs* vulgò vocant poëtastras: sed an ea hîc sit notio, non definio?

RIMATH, Jusjurandum, quod quis cum toto conjuratorum cœtu vel numero dabat, à Saxon. à ꞃime, *numerus*, & aꝺ *juramentum*. Vide Leges Adelstani Reg. cap.15. & supra in *Cyreath*.

RINATRIX, *Serpens, veneno aquam inficiens*, in Gloss. Arabico-Lat. ubi perperam Rixatrix. Papias: *Rinatrix, serpens aquam veneno inficiens: in quocumque enim fonte fuerit, suum ibi immiscet venenum.* Vide *Natrix*.

RINCA, *Ringa*, Baltheus militaris, cingulum militare. Catholicon Armoricum: *Ren, Gall. Mener. Rengen, Gall. Renge ou resne de cheval.* Jus Feudale Saxonum c.33. §.5. *Antequam vassallus accedat ad dominum, gladium, cultellum, & calcaria —— deponat, quia si in his se neglexerit, reus est pœna, annulos & fibulas, & omnia ferrea, rincas & barras, propter opinionem stultorum.*

Ringa. Bracton. lib.1. c.8. §.2. *Quando eos accingunt gladiis, id est, ringis gladiorum.* Idem §.3. *Ringæ enim dicuntur, quod renes girant & circumdant, unde dicitur: Accingere gladio tuo &c. Et ringæ cingunt renes talium, ut custodiant se ab incessu luxuriæ, &c.* MS. Spelmanni habet ubique *renga*. *Le Roman de Garin:*

> *Li ceint l'espée par la renge d'or fin.*

Computum Stephani Fontani Argentarii Regii 1. Julii an.1352. cap. *d'orfaverie: Pour faire & forger le coispel d'une espée, rebrunir la croix, le pomeau, la boucle & le mordant de la renge.* Etymon porrò vocis attigit Bractonus, dum ait *ringas* dictas, *quod renes girent & circundent*: à *ringus* quippe vel *hringus*, i. circulus deducitur. Vide *Hringus*. Lexicon Gr. MS. Reg. cod.2062. Ῥένδα, ζώνη, λωρίον, ὃ οἱ βασιλεῖς διαζωννύονται. Ubi ῥένγα fortè legendum.

RINGUS. Vide *Hringus*.

RINGELDIUM. Vide *Raglorium*.

RINTA. Charta an. 1081. pro Monasterio S. M. Pinarolensi: *Dono & offero —— sedimonium unum cum rinta, cum area, quæ ibi extat, & campo insimul tenenti.* Alia an.1098. *Tam in seminibus, rintis, silvis, cum areis, in quibus extant.* Vide Probat. Histor. Sabaud. pag 19.20.27.

RIOTTA, Illicitum factum per tres ad minus perpetratum, ut est verberatio alterius, violenta possessionis arreptio, aut aliquid hujusmodi. Vide Covvellum lib.4. tit.18. §.50. & Rastallum. Galli etiamnum *Riotes*, ut Itali *Riotte*, appellant ejusmodi rixas. Joan. Villaneus lib.9. cap.304. *Venendo tra loro à riotta.* Philippus *Mouskes* in Hist. Franc. MS.

> *A tant commencent environ*
> *Ariboter tout li Baron,*
> *Et Ferrans & si Cevalier*
> *Se comencent à desrangier.*

Vide v. cl. Ægid. Menagium in Orig. Francic.

RIPA, idem quod *Ripaticum*, de quo infrà. Charta Gregorii V. PP. apud Ughellum tom.2. p.349. *Donamus tibi tuæq; Ecclesiæ districtum* Ravenn. *urbis, ripam integram, monetam, teloneum, mercatum, muros, & omnes portas civitatis.* Charta Ottonis III. Imp. ibidem p.374. *Comitatum Comaclens. cum Episcopatu suo & ripa.* Infrà: *Ejus Ecclesiæ districtum cum portis, ripis, & portubus*, &c. Adde Bullam Honorii III. PP. ibid. p 959.

RIPAGIUM. Vide *Ripaticum*.

RIPANI. Vide *Ripuarii*.

RIPARIA, Fluvius, ex Gallico, *Riviere*. Charta Joannis Regis Angliæ pro Libertatib. Angl. an. 1215. *Nec villæ, nec homo distringatur facere pontes ad riparias, nisi qui de antiquo & jure facere debent, nulla riparia de cætero defendatur, nisi illa, quæ fuerat in defenso tempore Henrici Regis avi nostri.* Matth. Paris. an.1231. *In quodam prato, quod ripariam habebat vicinam paludibus obsitam.* Infrà: *Milites verò cum à fratre requirerent, si possent ripariam & pratum equites cum securitate transire*, &c.

Riparia, Ripera, Ripa, littus maris: unde dicta *la riviere de Gennes, La riviera di Genoa*. Joan. Villaneo l.1. c.43. *La riviera di Sena*, l.1. c.65. *La ribera de Pisa, & de Genoa*, apud Motanerium c.194. Bonifacius VIII. PP. in Bulla an.1301. apud Wadding. *Tam in civitate Januensi, quàm in ejus provincia, riparia, & districtu*, &c. Will. de Baldenzel in Itinerario Terræ Sanctæ: *Prope civitatem, quæ Naulum dicitur in ripariis Januæ situatã, prosperè perveni.* vide Hist. Beneharnensem l.7. c.30. n.13.

Ripera. Sanutus lib.1. part.1. c.1. *Quorum* (portuum) *tres sunt in terris & riperis sub domino Tartarorum, qui in Persia dominantur.*

Riberia, in Charta Guidonis Regis Hieros. an.1190. in Annalib. Massil. p.336.

Ribeyralia. Vetus Charta apud Gariellum in Episcopis Magalon. p.196. *Præpositus verò ostendisset pluribus instrumentis dicta ribeyralia, quæ confrontantur cum garriga pontis, ad ipsam Magalonens. Ecclesiam jure pertinere, &c.*

RIPARIENSES, & *Ripenses*, qui in *ripa* per cuneos, & auxilia constituti erant, quorum minor dignitas erat, quam *Comitatensium*, quibus & opponuntur. Vide Jacobum Gothofredum ad l. ult. Cod. Theod. de Re militari.

RIPARIUS, *Ripparius*. Statuta Venetorum an. 1242. lib.6. cap.4. *Faciat publicè in banno stridari per Gastadionem, vel Ripparium, aut ministerialem curiæ, &c.* Adde lib 3. cap.34. Vide *Guissa*, *Ripaticum*.

Riparii, Cowello dicuntur, qui à littore maris pisces deferunt in omnem Angliæ partē, Anglis *Ripiers*. A *Ripa* nomen deducit, quod piscium commercia penes eos sint, qui ad fluviorum *ripas* & maris littora potissimum sunt. Spelmannus verò ab Angl. *Rep.* fiscella, qua in devehendis piscibus utuntur. *Ripariorum* istorum meminit Camdenus in Sussex, p.237.3.edit. Aliàs in Gloss. Lat. Græc. *Riparius* exponitur ὀχθοφύλαξ.

Riparii, in Charta Ludovici Pii apud Ughellum tom. 4. p.789. dicuntur, qui *Ripaticum* exigunt. Locum vide in hac voce.

RIPATICUM, *Tributum, quod accipitur in ripis*, Ugutioni: scilicet pro ripis, seu aggeribus, cujusmodi sunt *Torsiæ* Ligeris, continendis, vel *tuendis*, ut loquitur Siculus Flaccus p.15. vel pro mercibus quæ exponuntur in ripis: vel denique pro facultate ripas terendi ad subvehendas naviculas. Ugutionis explicationi favet Capitulare 1. an 809. c.17. in quo vetantur exigi telonia, *cum necesse non est fluvium aliquem per pontem transmeare, vel ubi navis per mediam aquam aut sub pontem ierit, & ad ripam non appropinquaverit, neq; ibidem aliquid emptum vel venundatum fuerit.* Capitul. an. 821. c.1. *Volumus --- ut nullus teloneum exigat, nisi in mercatibus, ubi communia commercia emuntur ac venundantur, neq; in pontibus, nisi ubi antiquitus telonea exigebantur; neq; in ripis aquarum, ubi tantùm naves solent aliquibus noctibus manere, &c.* Diploma Sigeberti Regis Austras. apud Henschenium in S. Sigeberto 1.Febr. §.2. n.27. *Telonium --- tam quod navalis evectio conferebat, quam undiq; negotiantium commercia in telonio, aut quolibet ripatico ex ipsis portubus superiùs nominatis in fisco nostro solebat recipere, &c.* Charta Caroli M. apud Will. Hedam in Albrico Episc. Trajectensi: *Et cum ea ripaticum illum super Lekia & Iselam.* Adde M. Chronicum Belg. p.47. Charta ejusdem Caroli M. pro Ecclesia Veronensi apud Ughellum: *Navalia telonia, quæ Ripaticos vocant.* Alia ejusdem Regis tom.5. p. 1561. *Seu etiam per Padum, sursum vel deorsum navigando ripaticum tollendo, &c.* Charta Ludov. Pii ex Tabulario Fossatensi f.8. *Neq; quod vulgò dicitur Ripaticum, neq; roraticum, aut pontaticum, vel portaticum, &c.* Alia ejusdem Ludovici apud Ughellum tom.4. p.789. *Debitum reipublicæ, quod est ripaticum & palifictura, &c.* Charta Caroli C. apud Doubletum p.806. *Nec non forestam aquaticam à fluvio Saure usq; Cambreias cum ripaticis, quam nunc usq; nostra visa est dominari potestas: atq; indulgemus omnes exactiones regias in aqua cuicumq; potestati subditi sint ripatici; sive in terra, quemadmodum olim Reges tenuerunt, &c.* Charta Ludov. Reg. Fr. an. 1118. in M. Pastorali Eccl. Paris. l.19. ch.70. *Nemo teloneum, neq; quod vulgò Ripaticum, nec roraticum, &c.* Charta an. 1345. *Possunt habere & tenere molendina in flumine Tanegri -- solvendo ripaticum consuetum, videlicet minas 10. & stop. 10. pro quolibet molendino.* Infrà, *Ripagium* id juris vocatur. Vide Fletam lib.2. c.66. §.17. Occurrit passim in Chartis aliis, apud Godefridum Monach. S. Pantaleon. an. 1167. Ughellum tom.2. p.8. tom.5. pag.411. 600. in Hist. Pergamensi tom.3. p.415. apud Doubletum in Hist. Sandionysiana p.656. 732. Hemeræum in Academia Paris. p.33. Beslium in Episc. Pictav. p.28. Guichenonum in Episc. Bellicensib. p.32. Chiffletium in Trenorchio p.193. & alios. His adde, quæ habet Sabellicus Decade 1. lib.4. Hist. Venet. p. mihi 10: *De porterius solvendis, quæ & ripatica vocant.*

Rivaticus, in Chartis Caroli Simplicis, & Joan. XV. PP. apud Vassorium in Hist. Noviomensi pag 680. 734. & in Charta Lotharii Regis, apud Doubletum p.787.

Ribaticum, in Chartis Arragonensibus apud Joannem Dametum in Hist. Regni Balearici p.203. 207. 266. Andreas Dandulus in Chron. MS. an. 1003. *Et probantibus non debere solvere pro ripatico in Venetia, nisi solum Duci 200. libras lint.* Adde an. 1205.

Ripagium, *Rivagium*, ex Gallico *Rivage*, quomodo hæc præstatio vocatur. In Tabulario Monasterii Deip. Santonensis; Ostensius D. Talaburgi dimittit eidem Monasterio, *ripuagium, & quidquid consuetudinis habebat in navibus B. Mariæ afferentibus vel referentibus aliquid per Talleburgum.* Tabularium Angeriacense f.144. *Quidquid erat nostri juris in obedientia eorum, quæ vocatur Esnenda, sive sit teloneum, sive ripagium, sive venditio, &c.* Regeftum Constabulariæ Burdegal. fol 37. *Omnis navis onerata sale, solvit de rivagio 12. den.* Charta Raimundi Guill. de Aguto D. Toloni an. 1224. *Mercatores verò teneantur dare antiquam lesdam & usitatam, vel usaticum, vel ripagium antiquum, & nihil ultra.*

Rivagium, eadem notione. Charta Philippi IV. Reg. Fr. an. 1308. ex Regesto 2. ejusdem Regis n.9. *Item rivagium de Janzi 4. solid. annui reditus æstimatum.* Regestum Peagior. Parisiens. tit. *Du rivage de Seine: Se home à Paris achete vin en greve, & il le met en son celier, il doit maille de rivage, &c.* Infrà: *Tout avoir, qui entre en l'eaue, ou isse de l'eaue, chacun fardeau doit obole de rivage.* Charta Occitanica an. 1311. ex 47. Regesto Tabularii regii n.130. *In terra seu ribaiaragio Lumelli.* Infra: *Contra piscatores applicantes, seu ribagium facientes.*

Riparius, cui *ripaticum* competit, vel qui illud colligit. Charta Volfgeri Patriarchæ Aquileiensis an. 1205. in Bullario Casinensi tom. 2. p.238. *Stabilimus etiam & confirmamus eidem Monasterio tres stationes——scilicet in foro Aquileiensi super ipsam ripam fluvii Narisa, juxta Venetiarum stationes. Unde neq; Advocato, neq; Vicedomino, neq; Ripario, neq; alicui personæ magnæ sive parvæ aliquod obsequium quovis ingenio vel debeant vel impendant.*

RIPATOR. Radulfus de Diceto & Matth. Paris an. 1191. *Juxta sonitum illius instrumenti, quod à Ripatoribus vocatur Tabur, subitò cercella quædam alarum remigio perniciter evolavit.* Ubi Somnerus, *Messorem* interpretatur, à Saxon. ꞃipeꞃe, & Anglico *à Ripper*, vel *Reaper*, quod idem sonat; nisi, inquit, quis malit *raptorem* intelligendum, qui Saxon. ꞃeaꝼeꞃe. Sed cum hæc acta narret Radulfus ad ripam maris, videntur *ripatores* iidem qui *riparii*, de quibus supra, qui in maris vel fluviorum ripis manent.

RIPATORIUM, Ripa, ad quam appellitur, in Charta an. 1236. ubi & *arripatorium* dicitur. Locum vide in *Capitium* in *Cendendo*.

RIPUTIO. Vide *Sputaticus*.

RIPUARII, *Ribuarii* dicti, qui ad Rheni ripas, cis fluvium, non citra, ut vult v. cl. Audigerius, consederant, maximè qui ad Rheni, Scaldis, & Mosæ, Hollandi scilicet, Luxemburgenses, Gheldrenses, Juliacenses, &c. ut observatum ab Isaaco Pontano lib. 2. Orig. Franc. pag.174. & aliis. Longè enim probabilior ea sententia quàm Chiffletii in Vindiciis Hispanicis pag 44. qui ab ignobili fluvio *Rura* dictos scripsit: tametsi Frodoardus in Chron. an. 923. *Ruram* fluvium in *pago Ribuario* statuit. Sed & Browerus in Præparasceve Annal. Trevir. pag. 8. 95. 1. edit. ait, repertam inscriptionem veterem Caraduni, quod hodie *Catraen* vocant viculo ad

ad Mosellæ ripam sinistram, haud procul Monasterio, ex qua *Ripanos*, horum fluviorum accolas, sub Romanis dictos colligit: VC. I. GENIO. VICANO. OMNIBUS. OB. MEMORIAM. RIPANORUM. MARIANUS. RIPANUS. Utut sit, iidem videntur qui Riparioli apud Jornandem de Rebus Geticis pag. 118. & Francis æquiparantur in Lege Ripuar. tit. 22. Horum regio, *Pagus* Ripuarius, *Provincia* Ripuaria, appellatur in eadem Lege tit. 31. §. 3. 5. *Ripuaria*, nudè in Annal. Franc. Fuld. an. 881. *Trajectum, & pagum Hasbanicum, totamque* Ripuariam, *&c.* Adde Eginhardi Annales an. 782. & Reginonem an. 891. *Regio Ribuariorum*, apud Wipponem in Conrado Salico p. 429. Marianus Scotus an. 875. *Qui quoque Carolum Seniorem* 8. *Id Octobr. bello in pago Meginense, nomine Ripuaria, non longè ab Andernach Castello juxta Rhenum pugnantem ultra* 50000. *superavit.* Est autem *Pagus Meginensis* tractus ille dictus hodie *Meienfeldt*, ab oppido *Meien* haud procul Andernaco. Radevicus de Gestis Friderici lib. 2. cap. 13. *His in Bajoaria peractis Fridericus Ribuariorum fines ingreditur, inferioresque regni partes peragrans, &c.* Guntherus lib. 6. Ligurini:

> *His bene compositis* Ripuaria *Cæsar in arva*
> *Tendit, & extremos* Rheni *percurrere fines*
> *Accelerat.*

Et lib. 7.

> *Saxones, & rigidi qui Norica rura coloni,*
> *Westvvaliamque tenent, quos aut* Ripuaria *tellus,*
> *Aut cum Germanis* Rhenum *partita colonis*
> *Francia.*

Chronicon Trudonense parte 1. lib. 2. *Est autem Ribuaria terra victualibus abundans, sub qua Comitatus Juliacensis, aliorumque Principum fortalitia continentur.* Et lib. 5. pag. 395. *Quæ erant circa & ultra Mosam, & in Ripuaria, & circa Rhenum. Ducatus Ripuariorum*, in Charta Germanica an. 809. Apud Henschenium ad Vitam S. Ludgeri Episcopi Mimigard. §. 29. *Gozelo Dux Ribuariorum*, apud Wipponem in Conrado Salico pag. 424. Adde Vitam ejusdem Ludgeri num. 21. & vide Freherum lib. 2. Orig. Palat. cap. 8. & 9. & Lindenbrogii Glossarium.

Quos verò *Ripuarios* Latini, Galli *Ruiers*, & *Rives* appellabant. Tractatus MS. de Torneamentis: *De par les Bretons, les Manceaux, de par les Rives & Hasbegnons*, id est Ripuarii & Hasbanienses. Provinciale MS. *S'ensuit les armes des Alemans & des Ruyers.* Mox recensentur arma seu insignia Nobilium Ducatus Luxemburgensis. In alio *Riviers* vocantur, ibique primo recensentur arma Comitatus Hollandiæ Comitum. Scribit Gollutus in Hist. Burgundiæ Sequanensis lib. 10. cap. 81. & 109. Duces Burgundiæ habuisse complures fæciales seu *Heraldos*, quorum alii *Poihiers*, alii *Ruyers* dicti: eorum, qui *Poihiers* vocabantur, munus versatum in Gallicis provinciis; aliorum intra terras Imperii. Ita nempe *Poheros*, Ducum Burgundiæ subditos, qui Gallicè, contra *Ripuarios*, qui Theutonicè loquebantur, appellatos supra docuimus in voce *Poheri*. Vide Chapeavillum in Erardo à Marka Episcopo Leod. cap. 18. 19. & Ægidium Bucherium in Belgio Romano lib. 14. c. 8.

Constabat autem Ripuariensis Ducatus Comitatibus 4. ut est in divisione Regni Lotharii in Capitul. Caroli Calvi, qui apud Nithardum lib. 1. an. 838. ita nominantur: *Et per fines Ribuariorum Comitatus Moilla, Halt, Trahammolant, Masagovvi.*

RISCATTUS, Redemptio, ex Italico *Riscatto*, Redemptio, recuperatio. Decreta pro Ecclesia Mediolanensi an. 1067. *Clericus autem vel Laicus pro ordinis ac dignitatis suæ qualitate, hac potestate tali mulctetur damno, ut siquidem ex ordine Capitaneorum fuerit,* 20. *denariorum libras, vassorum autem* 10. *negotiatorum* 5. *reliquorum verò pro qualitate & possibilitate componat ad utilitatem hujus sanctæ matris Ecclesiæ, & sicut pro treuga Dei fracta per decem tot civitates riscattum faciat.*

RISILE, fortè quod *Rezeau* dicimus, *Reticulum*, quo feminæ capillos continebant, de quo in hac voce. Miracula S. Walburgis virg. num. 2. *Risile, quo super aurem orale confixerat, casu perdidit accidente.* Medibardus de iisdem Miraculis lib. 2. apud Gretzerum in Episcopis Eystetensib. p. 309.

> *Matronæ solicitatæ*
> *Perditum restituit*
> *Risile, quod illa statim*
> *Misit ad Cœnobium,*
> *Conservaretur ut ibi*
> *Hoc in testimonium.*

RISINA. Chronicon Colmariense 1. part. an. 1271. *Fui in Urania festo Gordiani & Epimachi, cecidit risina magna prope villam Altorf, & secum duxit lapidem, qui habebat* 12. *pedes in latitudine, &c.* Pluvia, ni fallor, vehementior, vel torrens aquæ, nostris *ravine.*

RISPA, Modus agri. Tabularium Prioratus de Paredo in Ducatu Burgundiæ fol. 61. *Dedit in hoc loco, in villa, quæ dicitur Tolsol, unam vercheriam, & rispam, quæ est in fronte ejusdem vercheriæ, illam partem, quam Archimbaldus senior suus tenuit. Terminat ipsa vercheria de uno fronte via publica, ex uno latere, & de vercheria & de rispa, similiter via publica. De alio verò fronte vercheriæ simul & rispæ, rispa S. Georgii ex alio latere, terra de ipsi hæreditate.* Fol. 63. *Mansum unum cum sua consuetudine, & omnibus ad se pertinentiis, videlicet terris cultis & incultis, vineis, pratis, pascuis, rispis, consuetudine in silvis, exitibus & regressibus, &c.* Eodem fol. *Pratis, pascuis, silvis, rispis, aquis, aquarumve decursibus, &c.* Sic alibi non semel.

RISTA. Vide *Cerillus.*

RITTERI, Germanis *Ritters, Milites*, nostris *Chevaliers*, Equestri cingulo donati. Aventinus lib. 7. Annal. Bojor. pag. 465. *Virtutis ergo hosce equites, usu auri atq; orichalci donat, quos à numero comitum atque equorum Tritteros, sive, ut vulgò loquar, Ritteros, ablata ob voluptatem aurium, vocalitatemque, prima, ut solet, litera, hoc est, Tertianos nuncupamus, Romani Torquatos, ac Decuriones equestres vocitant.*

Ruteri, eadem notione. Chronicon Windesemense lib. 2. cap. 60. *Non Missam* Ruterorum; *sed bene devotorum à fratribus suis exegit.* Galli dicunt, *une Messe à la cavaliere.*

RITUM, *Latrocinium.* Papias MS. & edit.

RITUS, idem quod *Consuetudo*, seu præstatio. Vetus Charta MS. circa an. 1077. *Firmiter est statutum, quòd mercator seu quilibet homo vinum aut annonam, vel rem quamlibet ferens, & ad prænotatum Sanctum veniens, in itinere vel reditu Comitatui & justitiæ prædicti castri pro nullo mercato stipendia vel aliquem ritum solveret; sed expeditus abire permitteretur.*

RIVAGIUM. Vide *Ripaticum.*

RIVALE, Rete parvum & spissum, quod duobus annexum baculis, quos piscator manibus tenet apertum, & per aquam ducit, atque prope ripam cum piscibus claudit. Petrus de Crescentiis lib. 10. de Agricult. cap. 37.

RIVALTUS, seu *Rivoaltus*: ita appellatur apud Scriptores Venetos ostium fluminis, ubi hodie ædificata amplissima Venetiarum civitas, quo loco erant quædam insulæ angustiores, parum inter se durantes, quas placidissimi amnium meatus, sinuoso ambitu in mare decurrentium, pelagi æstu alternante, discriminabant. Ipsi loco postea *Rivoalti* nomen mansit, inquit Sabellicus in Hist.

Hist. Veneta decade 1. lib. 1. a rivis scilicet altioribus, qui exundantem in fluvium pelagus continebant. Chronicon MS. Andreæ Danduli an. 809. *A throno itaque Ducali, qui in Rivoalto situatus est, tota civitas à populo Rivoaltus est appellata: à Clero autem ob Episcopalis sedis Statum Olivensis, sive Castellana dicta est, vulgariter verò Venetia nuncupatur, urbi nomen Provinciæ attribuentibus, cum terminis suis à Grado usque ad caput aggeris.* Vox cæteroquin non nupera, cum ejus meminerit Constantinus Porphyrogenitus lib. de Administr. Imper. cap. 27. cui locus is κάστρον Ριβαλτον dicitur. Atque ut emendandam in Ριβαλτον, *Rivaltum*, Italorum exprimendo, non censeam, facit Castellum *Risbant* Calesianum in Morinis, quod in terræ lingua, quæ in Oceanum aliquot passibus excurrit, ædificatum, portum munit & claudit: cui id nominis inditum omnino existimaverim ab Aimerico Papiensi Lombardo, primo ejus Gubernatore, facto ab Anglorum Rege, statim atque in ejus potestatem concessit, Castri Rialtini Veneti exemplo, quod in mari perinde ut in aggere extructum erat.

RIVARIA. Capitulare de Villis c. 62. *Quid de hortis, quid de apibus, quid de rivariis, quid de cortis, quid de pellibus, &c.* Fortè *vivariis.*

RIVATICUS. Vide *Ripaticum.*

RIVERA, *Riveria*, Rivus, fluvius, Gall. *Riviere.* Matth. Paris an. 1199. *Quidquid continetur inter forestam Leonis & Sequanam ex una parte, & riveras de Andely & Eethe ex altera.* Fridericus II. Imp. lib. 1. de Venat. cap. 7. *Flumina magna & modica, quæ dicuntur Riveriæ.* Hist. Cortusiorum lib. 1. c. 4. *Attentavit trans ire riveriam Montis-Salicis.* Occurrit in eadem Hist. non semel. Vide *Riparia.*

RIVIGA, Rivulus, vel ripa, *Rivage.* Vita S. Guthlaci num. 14. *Est in Mediterraneis Angliæ partibus immensæ magnitudinis acerrima palus, quæ—— crebris Insularum nemoribus, & flexuosis rivigarum anfractibus ab austro ad aquilonem——longissimo tractu protenditur.*

RIVISINUS. Arnoldus Lubecensis lib. 2. c. 35. *Novistis, ait, me in hac expeditione omnia mea insumpsisse, equos Militum, rivisinosque servorum perdidisse, &c.* Sed legendum videtur *roncinos*, vel *runcinos.* Vide in hac voce.

RIVORA, pro *Rivi*, enuntiatione Longobardica. Marcus Baro Agrimensor de Geometria pag. 241. *Casa, quæ per G. nomen habet, tortas fines habentis in monte posita tria rivora significat in trifinio vineam positam.* Quod hic *rivorum* dicitur, videtur *rivus* dici pag. seq. *Habentem super se rivum, &c.* Pag. 243. *Ideo hoc acra trifinium facit, in montemq; campofinis rotundas habentem, & culta per mediam tria rivora discindit, &c.* Ita pag. 244. *Et casa in plano loco posita sub se rivum discindit, &c.* Mox: *Proximum se rivum delatus, alium ribum quatuor rivora habentem in finibus suis, &c.*

ROAGIUM. Vide *Rotagium.*

ROALIA. B. Odoricus de Forojulio in Peregrinat. sua cap. 2. *Et apertis sepulchris suscepi ossa eorum humiliter & devotè, & pulchris roaliis involuta corpora, in Indiam——portavi.* Sed legendum *toaliis.* Vide in hac voce.

ROBA, Vestis, tunica, Gallis *Robe.* Quoniam Attachiamenta cap. 21. §. 2. *Exceptis vestibus suis in robas scissis & formatis.* Matthæus Paris an. 1245. *Et robis caremus hiemalibus.*

Robæ præsertim dictæ vestes, quibus Reges ac Principes Palatinos proceres ac familiares donabant, in præcipuis anni solennitatibus: quas ob id *festiva indumenta* vocant Matthæus Westmonast. & Matthæus Paris an. 1201. idem Paris. an. 1208. 1214. 1232. *Novas robas*, an. 1243. Idem an. 1134. *Contigit igitur una dierum festivorum cum Rex novam robam de scarleto sumens, assuetus de eodem panno, quoties & ille sumpserat, fratri suo reverenter transmittere, &c.* Charta S. Ludovici Regis an. 1259. apud Morinum in Historia Vastinensi: *Cæterum 60. solidos Parisienses, quos percipere consuevit Capellanus capellæ prædictæ pro roba annuatim in præpositura Moreti, &c.* Rotulus Cameræ Computor. Parisiens. *Pro robis datis Militibus Domini Philippi & gentibus Cameræ suæ & uno coopertorio de griso, & una culcitra puncta datis D. G. Macholio 56. lib. 14. sol. Pro robis Dominorum Joannis & Petri & Roberti filiorum Regis pro scall. radiat.* (*Escarlate raye*) *& tiretan. persia & viridi pro coopertorio 88. lib. 15. sol. Pro foratura dictarum robarum 43. lib. 10. sol. & pro duabus culcitris punctis pro dictis Joanne & Petro 22. lib. 8. sol. Dom. Robertus Atrebat. pro roba de samito roba de panno aureo forata de erminis &c. Comes Drocensis, Dom. de Borbonio. G. filius Comitis Flandr. pro robis samiti. Et pannorum aureorum* * *forratis de erminis &c. Pro coopertoriis tribus escall. forratis de minuto vario & tribus culcitris punctis cum fundis panni aurei, &c. Et pro tribus dextrariis & tribus palefridis dictorum divitum hominum 3. lib. & pro vadiis suis 60. lib. Radulf de Nigella, Guill. de Fiennes, Renaudus de Pontibus, pro robis de samito, &c.* Rotulus alter, cui titulus: *Compotus expensarum hospitii D. Regis Caroli 1321. per Radulfum de Parisiis Magistr. Cameræ Denarior. Regis: Pallia Militum, Comes Clarimontis Camerarius, D. Sulliaci Buticularius, Galcherus de Castellione Constab. Dupla. Milites simplices, Adam de Ver, Colardus Choisel, Droco de Reya, Guill. de Haricuria, Erard. de Montemorenciaco, Eustachius de Encra, Guill. Courteheuse &c.* Rotulus alter, cui titulus: *Compte des despens de l'Hostel Madame le Roine 1329. Robes de 50. s. 30. & 20. sols, & cotes de 10. sols.* Inventarium rerum mobilium post mortem Ludovici Hutini Regis, cap. *Des dras demourez de livrées, 8. dras de la livrée aux Chevaliers de la Robe de Pasques, 8. dras de la livrée aux valets de mestier. 2. dras de la livrée aux valets de l'Eschançonnerie, 2. dras de la livrée aux Escuiers du terme de Toussains.* Ubi *Draps* dicuntur, quæ aliàs *Robes*, quæ vox eadem notione usurpatur in Magno Recordo Leodiensi pag. 60. ubi vetantur Scabini Leodienses *accepter pensions, vvaiges, ou draps*, à quocunque magnate, *qui ly voront donner pour estre de leur conseilhe.*

Quædam ex hisce Robis vocantur *Robes de Compaignie*, in Computo Stephani *de la Fontaine* Argentarii Regis 1. Jan. 1349. quod fortè darentur eminentioris conditionis personis, quæ in comitatu Regis vel Reginæ morabantur: *Pour iceux draps distribuer pour le corps de la dite Dame, & pour celles, à qui elle donne Robes de campagnie. C'est assavoir ses deux filles, les Duchesse de Normandie & d'Orleans, la Royne Jeanne, le Duc de Normandie, & la Comtesse de Tonnerre.* Aliud Computum ejusdem Stephani 1. Julii an. 1352. *Les noms de plusieurs personnes, qui ont eu Robes en ce terme. Monsr. le Comte de Tancarville, Souverain Maistre de Hostel du Roy, M. Robert de Lorris, M. Louis de Harecourt, M. d'Andrezel, & M. Guy de la Roche, lesquels orent cotes hardies & manteaux de 30. aunes de Camelin Court de Brosselle, pour leur livree d'iver, à compagner le Roy en son deduit.*

Qui igitur *Robas* accipiebant ab aliquo, de ejus familia censebantur. Statuta secunda Roberti I. Regis Scotiæ cap. 34. §. 2. *Repelluntur etiam ab acquietatione, inquisitione, probatione & assisa——Dominus, Ballivus, nec aliquis gerens Robas Domini, &c.* Thomas Wallinghamus p. 267. *Quendam ex ejus Armigeris, qui & in obsequio erat Abbatis, & ad robas ejus, &c.* Matthæus

inaus Westmonaster. an. 1106. *Robas etiam Regis, sicut ipse Rex, accipiebat.* Charta Amalrici Vicecomitis Narbonensis, in 2. Regesto Philippi Pulchri Reg. Fr. ex Tabulario Regio: *Retinemus etiam nobis —— cognitionem & punitionem omnium criminum & excessuum, si quæ à nostris servientibus vel familiaribus ad partem nostram & de raubis nostris, in dictis civitate, & burgo, & locis communicandis committerentur, &c.* Vide Dissertat. 5. ad Joinvillam p. 160.

Roba, quævis supellex, quomodo Itali hanc vocem usurpant. Chronicon Fossæ novæ an. 1186. *Fregit securitatem Babuco & terræ Pusanæ, & abstulit omnem robbam, & animalia omnia, quæ in Babuco & in terra Pusana invenit.* Matthæus Westmon. an. 1248. *Culpatus est insuper, quod quicquid in esculentis, potibus, & robis expendit, rapit violenter, &c.*

Robare, Robbare, Furari, prædari, *Desrober*, quasi *robam auferre*; *Rubare*, Italis. Edictum Jacobi Regis Aragonum de Pace & treuga an. 1228. *Item statuimus, quòd nullus homo capiat per se vel per alium, nec robet, nec robari faciat aliquem hominem, &c.* Occurrit præterea in Ethelredi Regis Pacto cum Analavo c. 4. in ejusdem Legibus apud Wenetyngum c. 18. in Legibus Burgorum Scoticorum c. 92. §. 1. apud Bractonum lib. 3. tr. 2. c. 12. §. 1. Philippus *Mouskes* in Hist. Francorum MS. in Henrico I.

Petit apriès à grant compagne
Vint sor Robert Viscart à force,
Ki sa tierre reube & escorce, &c.

Infrà:

Les abaies sonjournoit,
Et toutes les glises reuboit.

Balduinus de Condato MS.

Mal sert le Segnour, qui li robe.

Desrobare apud Anonymum de Gest. Friderici II. Imp. p. 757. & Petrum de Vineis, Gallis *Desrober*.

Roboria & Roberia, definitur à Cowello lib. 4. tit. 18. §. 25. bonorum alicujus ab ipsius persona, vel ipso saltem præsente & invito, sublatio. *Roberie*, in veteri Consuetudine Normanniæ c. 71. *Ruberia*, Italis. Gloss. Lat. Gall. *Præda: Roberie. Prædator, Robour.* Occurrit vox *Roberia* hac notione, in Legibus Inæ Regis Westsaxiæ c. 11 & Henrici I. Regis Angl. c. 10. 12. 24. 66. apud W. Rishangerum an. 1261. Rogerium Hovedenum p. 549. Bractonum lib. 2. c. 24. §. 1. lib. 3. tr. 2. c. 32. §. 1. Thomam Walsinghamum an. 1322. p. 116. &c. Leges Normannicæ Will. Nothi c. 4. *Se alquens est apeled de larcinou de roberie.* Ita apud Littletonem sect. 501. *roberie* usurpatur. *Le Roman de Vacces* MS.

N'i a qui ost embler, ni faire roberie.

Roboria, in Legibus Malcolmi II. Regis Scotiæ c. 11. §. 1. in Regiam Majestatem lib. 1. c. 1. §. 6. lib. 4. c. 7. in Statutis Alexandri II. Regis Scotiæ c. 14. §. 2. &c.

Roberator, Latro, fur. *Rauber*, Germanis. Charta Ranulphi Comitis Cestriæ tom. 1. Monastici Anglic. *Ut sive latro, sive roberator, sive aliquis malefactor venerit ad solennitatem, habeat firmam pacem, &c.* Lexicon Gr. Lat. MS. Reg. cod. 2062. Λωποδύτης, ὁ τῶν ἱματίων κλέπτης, λώπη γὰρ τὸ ἱμάτιον. *Le Roman de Vacce MS.*

Ne s'offre en la terre ne roboourne larron.

ROBINUS. Vide *Rubinus*.

ROBORA, *ætas legitima, majoritas*, cum scilicet ad *robur* pervenit minor. Testamentum Alfonsi II. Reg. Portugall. eræ 1208. apud Brandaonum tom. 4. Monarch. Lusitan. p. 270. *Et si in tempore mortis meæ filius meus & filia, qui vel quæ debuerit habere regnum meum, non habuerit roboram, sit ipse vel ipsa & regnum in potestate vassallorum meorum.* Passim ibi, & p. 271. 278.

ROBORABILIS, Validus, fortis. Andreas Suenonis lib. 3. Legum Scaniæ c. 2. *Sed prior sententia roborabilior & rationabilior à prudentibus æstimatur.*

ROBOREUS, cui robur inest, robustus. Erchempertus in Hist. Longob. cap. 54. *Ajo autem Princeps Beneventi, & ante principatum, & postea, partim imbecillis, partim roboreus extitit.* Idem c. 75. *Primum tantum Sacramentum sistebat roboreum ad mensem aut tempus annotinum.* i. robur habebat. Idem Erkempertus ex editione Caraccioli p. 36. *Virum illustrem ac fortissimum robore, laqueo suspendi fecit.* Ubi fortè *Robore*, pro *ad quercum* sumitur. *Roboreum præceptum*, firmum, in Chronico S. Sophiæ Benevent. p. 718. Occurrit ibi non semel.

ROBORETUM, Quercetum, apud Ughellum tom. 1. parte 2. p. 236. In Charta alia apud Puricellum in Ambrosiana Basilica pag. 367. *Cum —— silvis, castaneis, roboreis, ac stellariis, &c.* Legendum fortè *roboretis*.

ROBOROSA *passio* dicitur, *quæ animal rigidum facit ad similitudinem ligni.* Vegetius lib. 3. Artis veterin. cap. 24.

ROBURDOLIUM. Tabular. Vindocinense fol. 190. *In roburdolio carceris, ubi captus detinebatur, an, le quichet?*

ROCCA, *Rocha*, Castellum vel præsidium in *rupe*, seu clivo extructum. Italis *Rocca*. Auctor Mamotrecti 2. Reg. *Arx, dicitur rocca.* Annales Fr. an. 767. *Multas roccas & speluncas conquisivit.* Chronicon Ceccanense, seu Fossæ-novæ an. 1185. *Adepti sunt Salonicciam cum multis civitatibus & castellis & roccis de Romania.* Occurrit iterum an. 1187. & sæpe in Scriptoribus Italicis, passim etiam apud Leonem Ostiensem, Ottonem Morenam in Hist. Rerum Laudensium pag. 14. 88. &c. Gobelinus Persona in Cosmodromio pag. 259. *Arx, quæ vulgò Rocka dicitur.* Philippus *Mouskes* in Henrico I.

S'en ot Buiemont de Sesille,
Et cil fu au prendre Andioce,
U il a mainte forte roce.

Rocha, alia notione. Tabular. Absiense fol. 187. *Concessimus quoddam fossatum per maresium, —— per quod buscam & rocham & quæque necessaria de maresio traherent.*

ROCHETA. Rafanus de Caresinis in Chron. MS. an. 1379. *burgum S. Laurentii expugnant & occupant, igne immisso cum rochetis ad domus paleatas.*

ROCCUS, *Rocus, Rochus, Hrocus*, vox Germanica *Roch*, significans supremam vestem, ἐπενδύτην. *De Roccis & Sagis*, item *Roccus Martrinus & Lutrinus*, in Capitulari triplici Caroli Magni an. 808. c. 5. Monachus S. Galli, seu Notkerus lib. 2. de Carolo Magno cap. 27. *Carolus habebat pellicium berbycinum, non multum amplioris pretii, quàm erat roccus ille S. Martini, quo pectus ambitus, nudis brachiis Deo sacrificium obtulisse astipulatione divina comprobatur.* Helgaudus in Roberto Rege an. 1029. *Exuens se vestimento purpureo, quod lingua rustica dicitur Rocus.* Chronicon Fontanellense c. 16. *Roccum subdiaconalem unum.* *Roccos* Monachis etiam attribuunt Conventus Aquisgran. & Additio 1. Ludovici Pii ad Capit. cap. 22. Eckehardus junior de Casibus S. Galli cap. 10. 14. & 16. & Adalardus l. 1. Statutorum Corbeiens. c. 3. ubi

Hroccus scribitur: *Cæterùm capellæ, hroccus, sive cuculla de sago, unde hroccus fieri possit, ad arbitrium Prioris erit.* Hariulfus lib. 3. cap. 3. p. 481. & 483. *Hroccus* pariter habet.

Roqus, in Testamento Riculfi Episcop. Helenensis an. 915. *Roquos quatuor, unum purpureum cum auro, & alium palleum Græco, & alios duos in Græcia factos.*

Rochus, in Charta Heccardi Comitis Augustod. apud Perardum p. 26. Ῥοῦχον Græci recentiores dicunt. Narratio

ratio de Belisario MS. Βύσσινα ῥέχα καλαζαμύτα. Hist. Apollonii Tyrii: Ομπρὸς τῆ θυγαλέρας ἔ, τὰ ῥέχα ἔ ξεχίζ. Occurrit præterea apud Nicetam Choniatem p.561. 567. & 425. 2. edit. Codinum de Offic. &c.

Rochetum, ita hodie vocant vestem lineam Episcoporum & Abbatum propriam, cum manicis strictioribus, quasi parvum *roccum*. Lindwodus ad Provinciale Eccl. Cantuar. lib.5. tit.27. *Rochetum differt à superpellicio, quia superpellicium habet manicas pendulas; sed rochetum est sine manicis, & ordinatur pro Clerico ministraturo Sacerdoti, vel forsan ad opus ipsius Sacerdotis in baptizando pueros, ne per manicas ipsius brachia impediantur.* Occurrit passim in Ceremoniali Romano, & Ceremon. Episc.

Rochetum, Canonicorum regularium vestis linea. Chronicon Windesemense lib.1. cap.23. *Habitus Canonicorum Regularium est vestis linea sive toga linea, quam Roketum Romani, Germani Subtile, Sarracium, sive Scorlicium appellant.*

Rochet, in Statutis Ordinis de Sempringham p.739. *Solis verò fabris conceditur habere camisias, scilicet rochet.*

Roketum Romanum. Vide *Superpellicium*.

ROCHA, Rupes, Gall. *Roche*. Diodorus Euchyon. lib.1. Polychemiæ cap.17. *Ceræ, thuris, colophoniæ, aluminis rochæ, &c.* nostris, *alun de roche*. Occurrit etiam apud Heliam Monachum de Lapide Philosoph. Hist. Cortusiorum lib. 8. cap. 2. *Incœptum fuit Castrum Estensis rochæ.* Vide *Rocca*.

ROCHERIUM. Vetus Charta in Hist. Monasterii S. Nicolai Andegav. *Insuper nobis donavit aliud Rocherium majus ante portam curtilis nostri, &c.* Occurrit ibi semel ac iterum.

ROCINUS. Vide *Runcinus*.

ROCTA, *Rota*, *Rotta*, Instrumentum Musicum. Sanutus lib.2. part.4. cap.21. *Et aliqua alia genera dulcia musicorum, ut sunt violæ, cytharæ, & roctæ.*

Rota. Constantinus Africanus lib.1. de Morbor. curat. cap.16. *Dulcis sonitus fiat de Musicorum generibus, sicut campanula, fidula, rota, & similibus.* Nescio, an id organum intelligat Eckehardus junior de Casibus S.Galli cap.3. extremo? *Quæ autem Titulo dictaverat, singularis & agnoscibilis melodiæ sunt: quia per psalterium, seu per rotam, qua potentior ipse erat, pneumata inventa dulciora sunt, &c.* Vide tamen Eckehardum Decanum de vita Notkeri cap.17. *Le Roman de Garin* MS

> *Devant eux font le jeglcor chanter,*
> *Rotes & harpes & violes soner.*

Le Roman de Vacces MS.

> *Mout avoit par la terre plos & dementoisons,*
> *Ne violes, ne routes, rotuenges ne sont.*

ROCTA. *Le Roman d'Alixandres* MS.

> *Rote, harpe, vielle, & gigue & ciphonie.*

Rotta. Epistola 89. inter illas, quæ Bonifacii Moguntini Archiep. nomine editæ sunt: *Delectat me quoq; Cytharistam habere, qui possit cytharizare in cithara, quam nos appellamus Rottæ, quia citharam habet.*

ROCUS. Vide *Roccus*.

RODA, Anglis, quarta pars acræ, quæ & *farding deale*, seu *farundel* dicitur, juxta Cowellum, ex Anglico *Rodd*, pertica. Continet autem *acra*, secundum stadii longitudinem 40. rodas, seu perticas; in latitudine tantum quatuor. Perinde etiam Roda terræ 40. perticas in longitudine, unam verò solummodo in latitudine. Si autem excreverit *Rodæ* latitudo, contractior fit illius longitudo; ita tamen ut in omni superficie, neque plus neque minus quàm 40. perticas complectatur; ita *acra* ultra citrave 160. Occurrit passim, apud Prynneum in Libertat. Eccl. Anglic. tom. 3. p.1271. in Monastico Anglicano tom.1. p.245. 302. 469. 636. 639. tom.2. p.40. 82. 87. 93. 251. 291. 354. 445. 544. apud Will. Thorn. an.1288. 1317. &c. Idem p.2165. *rodam* & *virgatam* confundit.

RODATICUM. Vide *Rotaticum*.

RODIGINUS. Vide Statuta Mediolanensia 1.part. cap.329.

RODINUS. Vide *Rhodinus*.

RODKNIGHTS, *Serjanteriæ* species apud Anglos, qua qui investitus erat, debebat servitium equitandi cum domino suo, vel domina, de manerio in manerium: à Saxon. ꞃaꝺ, equitatio, & cnyꞇ, puer, minister, famulus. Ita Bracton lib.2. c.16 §.6. cap.35. §.6. Fleta lib.3. c.14. §.7. Vide *Radchenistres*.

RODOMENSES, Monetæ Archiepiscoporum Rotomagensium, apud Ordericum Vital. p.468. 495. 583. 505. & Alexandrum Abbat. Celesinum lib.3. Rer. à Rogerio Sicil. Rege gestar. c.8. lib.4. c.1.

RODONDELLUS. Vide *Clocha*.

RODUM. Vide *Rothus*.

ROËRIA, *Rivus*, vel *rivulus*, *canalis*. Tabular Absiæ: *Esclusam ad faciendum molendinum de Salmora, & roëriam ad aquandum prata.*

ROFIA. Vide *Rusia*.

ROGA, Precatio, preces. Codex Carolinus Epistola 88. *Insuper & per Attonem Diaconum, ipso nobis pollicente, rogam emisimus, ut penitus eum Ducem conséquenter susciperemus.* Aliud porrò sonat *Roge* in Charta an.1374. in Tabular. Episcopat. Ambian. *Jean le Grand, qui fut trouvé mort sur les roges de la forteresse, &c.* Vide *Rogus*.

Roga, Donativum, honorarium, quod Proceribus & Magistratibus, atque adeo etiam populo, ab Augustis, vel Clero a Summis Pontificibus erogari solet: unde vocis etymon. Hist. Miscella pag.770. edit. Canisii, de Tiberio II. *Duxit Anastasiam uxorem suam, & coronavit eam Augustam, & jactavit rogam multam.* Anastasius in Deusdedit PP. *Hic divisit per obsequia sua, & ad omnem Clerum rogam unam integram.* Eadem verba habet rursum in Bonifacio V. *Donum* vocat in Severino: *Hic dilexit Clerum, & omnibus donum augmentavit.* Albi non semel *Presbyterium*. Vide in hac voce. Idem in S. Eugenio: *Rogam Clero solitam tribuit.* In Adeodato: *Sed & rogam omnibus ampliavit.* Ita in Agathone. Rursum in Paschali: *Rogam etiam omni Clero suo in Presbyterio profecto multipliciter ampliavit.* In Leone III. *Et non modicam manibus propriis præ amoris magnitudine universo populo rogam distribuit.* In Benedicto III. *Et ipse Rex Saxonum, postulante Domno Benedicto Papa, ut faceret rogam in Ecclesia B. Petri Apostoli publicam de pondere auri vel argenti librarum Episcopis, Presbyteris, Diaconis, & universo Clero, & optimatibus Romanis, tribuit aurum, populo verò minutum argentum.* Guillelmus Biblioth. in Hadriano II. aliis verbis, ubi de visionibus divinis de futuro Pontifice: *Alii eum* (videbant) *cum Apostolicis infulis Missas celebrantem: nonnulli more Apostolico in basilica Lateranensi aureos erogare.*

Roga, Stipendium, seu honorarium, quod Magistratibus quotannis ab Imperatore erogabatur, quomodo vocem hanc usurpari ab Anna Comnena docuimus in Notis ad Alexiadem p.269. Adde Pachymerem lib.1. cap.23. lib.4. c.14.

Ejusmodi autem donativa, de quibus hisce allatis locis Anastasius, septimana Passionis Clericis Patriarchas, scribit Balsamon, quemadmodum Imperatores officialibus suis, erogasse tradit Luithprandus l.6. cap.5. Olim verò fiebant maximè Kalendis, & Imperatorum & Imperialium urbium natalitiis, ut est apud Nicephorum Call. lib.10. cap.23. ubi per Kalendas, Januarias intelligit, quæ *dies largitionum* dicuntur in L. Laudabile Cod. de Advocatis divert. Judic. Atque ab iis largitionibus mensem Januarium μῆνα χρυσοχίτωνα appellari à Paulo Silentiario à nobis observatum in Descript. ædis Sophianæ n.22.

n.22. Senator l. 6. Epist. 7. in formula Comitivæ sacrarum largitionum: *Supplicum per te f... erigimus, Kalendis Januariis affatim dona largimur, & lætitia publica militia tua est.*

Roga præterea nomine donativum stipendium, quod militibus erogatur. Gloss. Gr. Lat. ..., *stipendium. Milites in roga Imperatoris, De roga Imperatoris*, apud Robertum Monachum lib. 2. Hist. Hierosl. Baldricum Dolensem, Raimundum de Agiles, Ordericum Vitalem Lib. ... p. 76. Anastasius in Deusdedit PP: *Et data roga militibus, p... facta est in tota Italia.* Hincmarus Remensis in Quaternionib. *De beneficio militia, quasi de stipendiis & roga, quæ antea, sicut hodieq; fit, dabatur militibus ex publico*, &c. Adde Gregorium M. lib. 2. Ind. 10. Ep. 31. lib. 7. Ind. 2. Epist. 130. lib. 8. Epist. 2. Leonem III. PP. Epist. 3. &c. Ita etiam usurpant Byzantini Scriptores non semel, Leo in Tacticis cap. 6. §. 15. Constantinus Porph. in Basilio cap. 27. Cedrenus in Juliano p. 305. Scylitzes p. 835. Pachymeres l. 1. c. 1. l. 9. c. 5. l. 11. c. 12. 13. 21. & alii, quos laudant Meursius, Fabrotus in Gloss. Dionysius Gothofred ad Harmenopulum &c. Hinc Ῥογατόρες, stipendiarii milites, in Miraculis S. Anastasii Persæ cap. 13. & apud Codinum de Offic.

Roga, Eleemosyna, In Gloss. Lat. Gr. & Isidori. W. Brito in Vocabul. MS. *Roga dicitur Eleemosyna, quod in vita B. Joannis Eleemosynarii invenies.* Frodoardus in S. Zacharia PP.

Divitias cumulatq; rogas, ac perfovet agros.

Roga. Exactio, præstatio sub nomine precationis. Consuetudo Lorriaci an. 1187. *Nullus nostrum, nec alius hominibus de Lorriaco talliam, nec oblationem, neq; rogam faciat.* Adde Chartam Ludovici VII. Reg. Franc. an. 1171. apud Morinum in Hist. Vastinensi p. 825.

Roga coacta, Vide *mutuum coactum*.

Roga, Navis species. Philippus *Mouskes* in Hist. Franc. MS.

Roges, & busses, & vissiers.

ROGADIA, Precatio; *Per rogadiam aliquid ab aliquo petere*, in Statutis Venetorum an. 1242. lib. 1. cap. 48. *Aliquid per rogadiam vel transmissum recipere*, lib. 6. cap. 13.

ROGATARIUS, *Petitor, distributor, Postulatitius*, Papiæ, Isidoro, & in Gloss. MS. Regio. Ratherius Veronensis in Qualitatis conjectura p. 207. *... Gualterii medici recordari omnibus suadere non cesset, fraudem atq; perfidiam Rogatariorum, divitias Episcoporum in ... redactas merito regium*, &c. Iidem videntur qui *Erogatarii*. Vide in hac voce.

ROGATIONES, Supplicationes, Processiones Ecclesiasticæ. Gregorius Turon. de Vitis Patrum cap. 6. *Rogationes illas instituit, ut medio Quadragesimæ psallendo ad basilicam Beati Juliani Martyris itinere pedestri veniret.* Infrà: *Rogationes illæ, quæ quotannis ubiq; in Paschate fiunt. Rogationes & majores & minores*, in Epist. Zachariæ PP. ad Anglos: *Ut Rogationum dies & minorum & majorum non omittantur.*

Rogationes, seu tres dies Rogationum, qui celebrantur ante Ascensionem Domini, juxta morem Ecclesiæ Gallicanæ, constituit S. Mamertus Viennensis Episcopus, ob incursionem scilicet malarum bestiarum, quæ tunc temporis gravissimè affligebant populum DEI. Nam cum exigentibus peccatis Galliarum populi luporum labie acriter interimerentur, nec hujus flagelli aliquod remedium inveniretur, congregati apud Viennam Galliarum Episcopi in commune statuerunt, ut triduano jejunio misericordiam Domini implorarent. Cumque ad eorum preces oculus divinæ pietatis respiciens, flagelli hujus pestem misericorditer abstulisset, hi dies in consuetudinem annuæ celebritatis venerant, ut per Galliarum provincias ante Ascensionis diem celebrarentur: quæ consuetudo apud nos usque hodie pro diversis calamitatibus devotissimè recolitur. Hæc Alcuinus lib. de Offic. divin. Belethus c. 122. & ex eo Durandus lib. 6. Ration. c. 102. n. 4. ait Rogationes *Litaniam minorem* appellari, ad discrimen Gregorianæ, quæ *Major* dicitur, *quia à minori scilicet à simplici Episcopo, & in minori loco, scilicet Viennæ, inventa est.* De *Rogationibus*, à Mamerto institutis, consulendi inprimis Avitus Viennensis Homil. de Rogat. pag. 150. Sidonius lib. 5. Epist. 14. lib. 7. Epist. 1. Concil. Aurelian. I. c. 27. Turonense II. c. 17. Gregorius Turon. de Vitis Patrum c. 4. lib. 2. Hist. Franc. c. 34. Ado Viennensis in Chron. Rupertus lib. 9. de Divin. Offic. c. 5. Isidorus in Orig. Baldricus lib. 1. Chr. Camerac. cap. 3. Hartmannus & Ratpertus in Litaniis apud Canisium tom. 5. pag. 732. 742. Eckehardus in vita Notkeri Balbuli c. 21. Andreas Silvius in Chron. Marcianensi cap. 11. Udalricus lib. 1. Consuetud. Cluniac. cap. 21. &c.

Rogatio, idem quod *Roga*, census, exactio. Charta Fulconis Abbatis Corbeiensis an. 1055. ex Tabulario ejusdem Monasterii: *Super hæc omnia neq; pastum accipiet, neq; rogationem faciet in tota Abbatia.* Charta Caroli Comitis Flandr. an. 1123. *Nullam rogationem in ea habere debet Balduinus vel, qui de hæredibus pertinent ad Merlebeccam.* Tabularium feodorum Ecclesiæ Lingon. an 1263. *De universali rogatione, quam facit Episcopus in primo suo adventu, nihil prorsus habebunt Archidiaconi.* Tabularium Molismense: *Con... rogandi annonam ad equorum prabendam, gallinas, & alia similia, quæ habere solebat in villanis.* Charta Communiæ Britulensis in Picardia an. 1224. *Ab omni tallia, tolta, impruntamento, rogationibus in perpetuum quittavimus penitus & immunes.*

Rogationes, Notæ seu instrumenta, à Notariis confecta. Vide *Charta rogata*.

ROGATOR Vide *Erogator*.

ROGATORIÆ *litteræ*, quæ ad summum Pontificem vel Metropolitanum à Clero & plebe mittuntur, ut electum consecrent Episcopum. Alcuinus lib. de Div. Offic. c. *Qualiter Episcopus ordinetur in Ecclesia Romana: Cum Episcopus civitatis fuerit defunctus, eligitur alius à Clero seu populo, fitque Decretum ab illis, & veniunt ad Apostolicum cum suo Electo, deferentes secum suggestionem, hoc est, rogatorias litteras, ut eis consecret Episcopum.* Vide Appendicem ad novam edit. Capitular. v. cl. Steph. Baluzii p. 1572.

ROGATURA. Gloss. Gr. Lat. Ἀσπασμὸς, *Salutatio, amplexus, rogatura.*

ROGITUS, Instrumentum Notarii publici. Vide *Charta rogata*.

ROGUS, Preces, deprecatio. Joannes Diaconus Neapolit. in Chr. Episcop. Neapolit. *Iste verò Andreas per rogum hujus electi levavit Tiberium Episcopum de lacu miseriæ.* Charta Deusdedit Cajetani Episc. apud Ughellum: *Scripta per rogos nostros ab Stephano Presbytero.* Vide eundem tom... part. 1. p. 582. tom. 8. p. 45. 74. 82. *Rogum emittere*, crebrò in Formulis precariarum. V. *Precaria.*

Rogus Dei: Precatio, Litaniæ, *Kyrie eleison*. Passim in Regula Magistri cap. 33. 34. 45. 37. 39.

Rogus, idem quod *Roga*, hoc est donativum. Ignotus Casinensis in Hist. Longob. c. 30. *... apud Monachos utrumq; ... S. Quadragesimæ ... gratia.*

Rogus. Charta fundationis Abbatiæ Bellosanensis ab Hugone de Gornaco ann. 1198. in 5. Regesto Philippi Pulchri Reg. Fr. Tabularii Regii num. 60. *Dedi eis particulam nemoris m... à Tronqueria ad viam, quæ venit per ante rogos de busco Erembodi, sicut divisiones demonstrant.*

ROHAGIUM Vide *Fotharium*.

ROKUS, secunda dignitas post Soldanum, apud Turcos. Vide Matth. Paris an. 1250. p. 527.

ROLLONES Vide *Retorta*.

ROLLUS. Vide *Rotulus*.

ROMANATUS, Nummus aureus Romani Diogenis Imp. CP. imagine signatus. Chartæ Andreæ Comitis de Chelmo an. 1241. apud Jo. Lucium in Hist. Dalmat. p. 473. *Solvat nomine pœnæ Comiti præfato 200. Romanatos*. Falco Beneventan. an. 1130. *Hortum suum vendiderat 60. Romanatis*. Idem an. 1131. *monet, ut illos 60. Romanatos*.---*redderet*. In Bulla Alexandri III. PP. an. 1179. apud Petrum Mariam in Hist. Eccles. Placentina 48. *Romanatos de Paradiso, & totidem de altari*. Chron. MS. Andr. Danduli an. 1150. *Oppidani duos Romanatos singulis annis Duci*——— *dare promiserant*. Adde Ughellum tom. 8. p. 191. Anna Comnena lib. 3. pag. 94. Καὶ τὸ ῥηθὲν ποσὸν τῶν ἀποςαλέντων ἀπεπληρώθη διά τε εἰργασμένου ἀργυρίου καὶ Ῥωμανάτου παλαιᾶς ποιότητος.

ROMANIA, Romanum Imperium, apud Possidium in Vita S. Augustini cap. 30. & alios Scriptores, laudatos a Casaubono ad Lamprid. Justello in Not. ad Canones Ecclesiæ universæ, Seldeno ad Eutychii orig. Allatio lib. 1. de Eccl. consens. cap. 18. & aliis.

Romania, præterea dictum Imperium Orientale, seu Byzantinum. Jornandes in Geticis cap. 23. *Vesegothi tandem communi placito Legatos ad Romaniam direxere ad Valentinianum Imperatorem*. Adde cap. 50. Epiphanium lib. 2. Panarii & hæresi 67. &c. *L'Empire de Romanie*, non semel apud Villharduinum. Bromptonus in Ricardo I. *Tota Romania terra firma est, & est de dominio Imperatoris Constantinopolitani*. - - *Caput Rumaniæ est civitas Constantinopolis, & Rumania jungitur Sclavoniæ, Hungariæ, & Histriæ*.

Romania appellata etiam ea Asiæ pars, quæ Græcis Byzantinis parebat, alterius partis respectu, quam invaserant Turci, quæ *Turcia* dicebatur, ut docuimus ad eundem Willharduinum n. 46. Anastasii Bibl. Collectanea: *Ex naviculis, quæ veniunt ex partibus Romaniæ, ut hi, qui sunt hic, nuncupant, partes videlicet Græcorum Ponticas appellantes*. Ponti Provinciæ quippe in Asia sunt. Gull. Apuliensis lib. 2. de Gest. Norman.

Horum temporibus Turcos Orientis ab oris,
Ingressos fugit gens territa Christicolarum,
Qui tunc Romaniæ loca diversa colebant.

Tageno Pataviensis, & Chronicon Reicherspergense an. 1190. *Prima partes Romaniæ introverant*. Apud Tubebodum lib. 7. pag. 781. Nicæa Bithyniæ urbs, *Romaniæ caput* appellatur: *Romania deserta*, pars Asiæ, apud Arnoldum Lubecensem lib. 2. c. 9. Vide Theophanem an. 20. Heraclii, Isidorum Pacensem in Chron. pag. 14. &c.

Romania, quæ hodie *Romandiola*, in Chronico Farfensi p. 657. & alibi apud Ottonem Morenam in Hist. Rerum Laudensium p. 21. 62. 102. Vita MS. S. Romani Presbyteri: *Petiit ab Episcopo suo licentiam dari in Romaniam transmeare, ubi piis precibus ad limina SS. Petri & Pauli, & cæterorum Sanctorum orationibus vacaret*.

Romaniæ denique nomine interdum appellantur eæ Galliæ partes, quæ Romanis parebant, aut paruerant, respectu Britanniæ Armoricæ, in Vita S. Samsonis Episcopi Dolensis in Præfat. lib. 1. num. 2. & l. eod. cap. 60. & 61.

ROMANIZARE, *Tormentare, cruciare, affligere, trucidare*, Ugutioni & Jo. de Janua. Notum, quod de Curiæ olim Romanæ avaritia ingerunt Scriptores: unde versus:

Roma manus rodit, quos rodere non valet, odit.

Quæ sic expressit autor MS. inscriptus, *de Tableau de la mort d'Elinand*:

Vi mei sa uer la grant Rome,
Qui de runger à dreit se nome
Quer les os runge, & le cuir pele, &c.

Guiotus Pruvinensis, qui vixit circa an. 1200. in Biblia MS.

Des Romains n'est-il pas merveille,
S'ils sont faux & malicieus,
La terre le doit & li lieus,
Cil qui primes i assemblerent
La felonie i aporterent.
Romulus son frere i ocist, &c.

Et Reclusus Moliensis in Poëm. MS. de Caritate:

Si je veuil descrire briement,
Coment on vit Roumainement.
Roumains à la lange sece & dure,
Ne peut parler sans oignement,
Et ses huis jiet tant serement,
Qu'il ne puet ouvrir sans ointure.

Silvester Giraldus de Expugn. Hibern. lib. 1. cap. 36. *Venerant in Normanniæ partes à summo Pontifice Alexandro III. transmissi Cardinales duo,*——— *viri, ut putabantur, justi & boni, & ad hoc fideliter electi; sed tamen Romani*. Qua ultima voce Legatos perstringit ut rapaces. Baldricus lib. 1. Hist. Camerac. c. 114. *Mores etiam Ecclesiasticos, quos avaritia Romanorum pravis commercationum usibus vitiabant, ad normam prioris gratiæ reformare æstimabat*. Vide Joannem Sarisberiensem lib. 6. de Nugis Curial. c. 25. & Epist. 176. 222. 272. Matth. Paris an. 1103. & alibi passim, & alios ejusce ævi Scriptores; ut & quæ in hanc rem attigimus ad Joinvillam.

Romani olim dicti, qui aliàs Christiani, vel etiam *Catholici*. Lucifer Calaritanus de non parcendo in DEUM delinq. p. 281. *Itaque cum non esse illum verum DEI Filium dicitis*, ——— *nos verò Romani dicimus unius substantiæ cum patre illum esse*. Ita etiam usurpant Theodosius Junior in Epist. ad Acacium Episcopum Berrhoënsem in Synodo Ephesina, & Victor Vitensis lib. 1. de Persecut. Vandal. Sed & hæretici ita Catholicos per convitium indigitabant. Gregorius Turon. l. 1. Miracul. c. 25. *Romanos enim vocitant homines nostræ religionis*. Adde cap. 79. 80. Apud S. Audoënum lib. 2. Vitæ S. Eligii cap. 19. plebs vici Noviomensis diœcesis prophanis ritibus adhuc adiecta, Eligium per convicium *Romanum* appellat: *Nunquam tu, Romane, quamvis hæc frequenter taxes, consuetudines nostras evellere poteris*, &c. Sed & non desunt, qui *Romanos*, Provinciarum à Romanis subactarum incolis à religione appellatos dixerunt; in quibus est Bivarius in Commentario ad Pseudochronicon Maximi p. 313. quæ sententia, quantum à vero abiit, norunt, qui literas norunt.

Romani, veteres Provinciarum incolæ, qui Romanis olim paruerant, sic appellati respectu *barbarorum*, qui has invaserant ut pluribus docuimus in v. *Barbarus*. Viri Francici idiomatis, *Romanæ linguæ homines*, dicuntur Wandelberto de Miraculis S. Goaris cap. 11. Vetus Charta apud Meurissium in Hist. Episcopor. Metensium p. 410. *Romani nitebantur redire ad locum suæ professionis, illi remanere in loco suæ cognationis*.

Lingua Romana, quam gentibus domitis cum jugo ipso Romani imposuerunt, ait S. Aug. l. 17. de Civitate Dei c. 7. maximè verò ita nostri vulgarem, &, qua hodie utimur, appellarunt, quod à Romana puriore ortum habeat. Dudo l. 3. de Moribus Norm. *Rotomagensis civitas Romana potius quam Dacisca utitur eloquentia*. Statuta Synodalia Odonis Parisiensis Episc. *Et si invenerit discrete & modo debito baptizasse, & formam verborum in Romano integre protulisse, approbet factum*. Albericus in Chron. an. 1177. *Multos libros & maximè vitas Sanctorum, & Actus Apostolorum, de Latino vertit in Romanum*. Philippus Clarevallensis de Mirac. S. Bernardi cap. 4. §. 15. Eberhardum Germanum inducit *Romanam linguam*, Gallicam vocantem. Et cap. 10. *Populum Romanæ linguæ* appellat Gaufridus

Mona-

Monachus. Continuatio de Gestis Abbatum Lobiensium cap.29. *Ut enim de facultate vulgaris linguæ, id est, Theutonicæ, quæ ei naturalis erat, & Romanæ, quæ accidentalis, omittam, in utra pue inoffensus erat.* Adde p. 625. Tabularium S. Flori in Arvern. an. 1280. *Renuntiantes super hoc dictæ partes certæ de facto, & de jure certiorate, lingua Romana, cuilibet exceptioni doli.* Chronicon Monasterii S. Trudonis lib.1. p.348. *Nativam linguam non habuit Teutonicam; sed quam corruptè nominant Romanam, Teutonicè Wallonicam.* (al. *Wallonicam*) Vide Ægid. Aureæ Vallis Mon. cap.98 p.271. & cap.111. pag.229. Joannes Mandevilla in Itinerario: *Et sachiez, que j'eusse cest livres mis en Latin, pour plus briefvement deviser: mais pour ce que plusieurs entendent miex Roumant que Latin, je l'ay mis en Roumant.* Ita passim Poëtæ nostrates. *Le Roman de Garin* MS.

Car à l'eschole fu quant il fu petis,
Tant que il sot & Romans & Latin.

Le Roman de la prise de Jerusalem MS.

Car mult sot bien escrire en Latin & Roman.

Balduinus de Condato MS.

Tu as dit la Patenostre
Saint Julien à ce matin,
Soit en Roumant ou en Latin.

Poëma de Vulpe coronato:

En son nanche, ou endroit Latin.

Jacobus Hemricurtius de Bellis Leodiensib. cap. 38. *Estoit tres-sage Chevalier, & de grande eloquence en Romans & en Tiesche.* Etiamnum Belgæ *linguam Romanam* vocant Wallonicam: & Brabantiæ & Flandriæ regiones, ubi lingua Wallonica obtinet: *Le Romans pays.*

Romancer, in linguam Romanam vertere. Joannes de Langres, seu Lingonensis, in versione libri Boetii de Consolatione Philosoph. MS.

Nus homs qui n'a engin divin,
Ne puet comprendre le Latin,
Dont encor se doit moins fier
De tel Latin romancier.

Vide, quæ annotarunt Stephanus Paschasius & Fauchetus lib.1. de Poëtis Francicis cap.6.

Romanitas, Lingua Romana seu Francica. Lambertus Ardensis: *Solinum de tota de naturis rerum non minus Physice ac Philosophice per eloquentem quendam...at à Simone de Bolonia... de Latino in sibi notissimam Romanitatis linguam fida interpretatione translatam*, &c.

Romanè. Liber usuum Ord. Cisterciensis cap.93. *Si conversus est vel Monachus, qui non intelligit literas, idem illi Romanè exponat Sacerdos, & conversus Romanè confiteatur, se peccasse cogitatione, locutione, & opere.*

Romantius, Liber *Romanè*, seu lingua vulgari Francica scriptus, quomodo fabulosas Historias vernaculè conscriptas etiamnum *Romans* dicimus. Idem Lambertus Ardensis: *Librum, quem ab agnominatione sua proprietatis Silentium, sive Romanum de Silentio nominavit.* Le Roman de Girard de Vienne:

Li uns viole, li autre conte Romans.

Le Roman du Renard:

Fabliaus & chancon de geste,
Romans de lui & de sa geste,
Maint autre conte parmi la terre
Mais onques n'oïstes la guerre
Qui tant fu dure & grant & fin,
Entre Renard & Ysangrin.

Romancero, etiam appellant Hispani vulgare suum idioma, quod ut & Gallicum ac Italicum à *Romano* seu Latino suam trahit originem. Frustra enim Bivarius in Notis ad Caton. Maximi p.351. & 352. contendit, Hispanos sic suam linguam appellasse, quod eam ita indigitarint Gothi Ariani, à Religione Romana, quam profitebantur. Jacobus I. Rex Aragon. in Constitutionibus Cataloniæ MSS. *Statuimus, ne aliquis libros veteris, vel Novi Testamenti in Romancio habeat, & si aliquis habeat, — tradat eos loci Episcopo comburendos, quod nisi fecerit, sive Clericus fuerit, sive Laicus tanquam suspectus de hæresi ——— habeatur.*

ROMEPENI, aliàs *Pening*, i. denarius: Nummus Romæ pendendus, *Denarius S. Petri*, de quo plura in hac voce. Bromptonus de Offa Rege: *Nam ut dicitur communiter, illum censum, qui Romepeny, seu Petrespeny vocatur, DEO & B. Petro, & D. Papæ, qui tunc fuerat, & successoribus suis primò contulit.* Idem p.1235. *Scilicet de Rumepeny, id est, de denario S. Petri.* &c.

ROMEREI, pro *Romani*, seu Græci Byzantini, in Epistola Archiepiscopi Bulgariæ, in Gestis Innocentii III. PP. p.57.

ROMESCOT, *Romscot*, Census species, qui aliàs *Denarius S. Petri*, Romæ pendi ab Anglis solitus, de quo suprà egimus. Vox formata ex Saxonico ꝩceoꞇ, vel ꝩhoꞇ, impositio, vectigal, symbolum. Matthæus Westmonaster. an 794. de Offa Rege: *Ex his omnibus provinciis, dedit Rex præfatus denarium Beati Petri, ut prædictum est, quod Anglicè Romescot appellatur.* Henricus Huntindonensis lib.6. p.364. *ex vero Rex ut Romam splendidè perrexit, & eleemosynam, quæ vocatur Romscot, quam antecessores sui dederant Ecclesiæ Romanæ perenniter assignavit.* Monasticum Anglicanum tom.1. p.286. de eodem Kanuto Rege: *Etiam Romæ Scholam Anglorum constituit, & ad ejus victum eam ex Anglia omni anno censum dari fecit, quod Anglicè dicitur Romescot.* Abrogata fuit hujusmodi denarii & pecuniæ solutio Statuto an.25. Henrici VIII. c.25. restituta autem an.1. & 2. Mariæ; sed abrogata denuo 1. Elizab. cap 1. Adde Vitam Offæ II. Regis pag.20. S. Anselmum lib.3. Epist.85. lib.4. Epist.29. Nangium in Chron. an.1035. Robertum de Monte an. 1116. & quæ diximus in v. *Denarius S. Petri.*

ROMESINA, Monetæ Romanæ species, qua utebantur Barenses in Apulia. Falco Beneventanus an. 1139. *Panem unum sex Romesinis emebant.* Idem an. 1140. *Monetam suam (Bari) introduxit, unam, cui Ducatus nomen imposuit, octo Romesinas valentem, quæ magis magisque ærea, quam argentea probata tenebatur. Induxit etiam tres Follares æreos Romesinam unam appretiatos.* Le Roman de la prise de Hierusalem par Titus MS.

Se vos me volez croire trové à itel engin,
Que ja n'auront Romain vaillant un Romesin.

Le Roman de Vacce MS.

Ovenc cinc fois de Roumesins.

Le Roman de Garin MS.

Je ne te pris vaillant un ramosin.

Incertum tamen, an ita viliores ac æreas Constantinopolitanorum Augustorum monetas appellarint?

ROMEUS, qui aliàs *Romipeta*, qui ad S.Petrum præ peregrinationis gratia pergit. Ita passim usurpat Odo Cluniacensis in Vita S. Geraldi Comitis lib.1. cap. 27.29 lib.2. cap.17. lib 4 cap.22 *Romei*: Italis, *Roumius*, Occitanis, dicuntur. *Romius* in Foris Beneharnensibus tit. de pœnis art.44. *Romoneou*, Arvernis, ut autor est Sirmondus ipse Arvernus ad Sidonium lib.1. Epist.5. *Romieux*, Provincialibus. Hinc autor est Cæsar Nostradamus in Hist. Provinciæ p 166. nomen datum nobili familiæ Arelatensi, quæ pro insignibus *Peram* descriptam gestat, peregrinationis notissimum symbolum; ut & *Romeorum* familiæ Hispanicæ. Vide Guill. de Podio-Laurent. c.47. & in v. *Rompeta.* Nec tantùm qui Romam peregrinationes instituunt; sed quivis peregrini ita appellati. Joan. Villaneus l.6. c.92. *Arrivo in sua corte un Romeo, che tornava dal San Jacopo.* *Romerio*, eadem notione, in Legibus Alfonsi IX.

Regis Castellæ 1. part. tit. 24. lege 1. *Romeria*, peregrinatio, tit. 4. l. 22. & Scriptoribus Hispanis passim.

ROMFEAH, vel *Romefee*, Denarius S. Petri, de quo in *Romescot*. Ita autem appellatur in fœdere Edwardi & Goturm Regum c. 16. in Legibus Canuti Regis c. 5. & in Legib. Henrici I. cap. 12. ex Saxon. Rom Feoh, quasi *nummus Romæ dicatus*. Feoh enim & Feo, præm, symbolum, censum, pecuniam significant. Vide *Romepeni*.

ROMIPETÆ, *Romipedæ*, qui Romam petunt, vadunt. Matth. Paris an. 1250. *Et ad impetrandum, Magistrum Leonardum Clericum suum, frequentem Romipedam, non sine maxima pecuniæ effusione, ad Romanam Curiam destinarat.*

Maximè porrò ita appellati qui Romam piæ peregrinationis ergo ad S. Apostolos pergebant. *Peregrini, qui propter Deum ad Romam vel alubi vadunt*, in Synodo Metensi an. 753. c. 4. Vernensi an. 755. c. 26. & Cabilonensi II. c. 45. *De vagis peregrinis, qui propter Deum non vadunt*, in Capitulari I. Caroli M. an. 809. cap. 6. Concilium Later. an. 1122. c. 14. *Si qui Romipetas, & peregrinos, seu mercatores, Apostolorum limina & aliorum Sanctorum oratoria visitantes capere ——— tentaverint, &c.* Will. Brito lib. 8. Philippid.

> *Romipetas, & qui sanctæ succurrere terræ*
> *Ibant, &c.*

Idem sub finem ejusdem libri:

> ——— *Nulla facultas.*
> *Visendi Romam datur, Dominive sepulchrum.*

Et lib. 9. initio:

> *Hic Anglos, hic Romipetas enormiter angens.*

Itinerarium Gregorii XI. PP. *Pedester incedit per salenta deserti velut Romipeda.* Utuntur præterea Joannes Sarisber. lib. 6. c. 1. Jacobus Cardinal. de Anno jubilæo cap. 6. Nangius in Chron. an. 1210. 1240. Henricus Aquilonipolensis in Adolpheide cap. 4. Rigordus an. 1210. & alii. De peregrinationibus verò Romanis agit Nicolaus PP. apud Baron. an. 865. 90. & Beda lib. 5. Hist. Eccl. cap. 7. Habetur in Dactyliotheca MS. Ludovici Chalucii Arueni Gemma, cui insculptus Angelus nudus vadens, *burdoni*, seu baculo innixus, cum inscript. ΒΕΙΣΙΤΑΛΟΣ. i. *vaditalus*: in quam sic lusit idem Chalucius:

> *Quis puer hic baculo armatus geniusve vialis,*
> *Aliger officii nomine Βεισίταλος.*
> *Metator sacram facer invisentibus Urbem*
> *Italicumque regens auxiliaris iter.*

Vide *Romeus*, *Scoti*.

Romipetagium, Peregrinatio quævis fidelium: *Roumivatge*, Occitanis; *Romeaggio*, Italis Scriptoribus, Matthæo Villaneo lib. 1. cap. 56. & aliis. Relatio Legationis Ambassiatorum Ducis Andegav. ad Judicem Sardiniæ an. 1378. *Venerunt omnes de dicta galea ad B. Urbanum* (prope Massiliam,) *quem puro animo & corde sincero invocaverunt, ——— & facto Romipetagio antedicto, dictam catenam transeundo subinfrarunt.*

ROMITORIUM, pro *Eremitorium*, non semel occurrit in Historia de Exordio Monasterii de Tarouça, tom. 3. Monarch. Lusitanæ, pag. 284. v. & 285.

ROMPHUS. Otto Morena in Hist. Rerum Laudensium p. 46. *Quod nullus intra ipsum Castrum prope murum Castri se movere poterat, quem ipsi cum romphis & lapidibus non sauciarent.* Fortè idem quod *Rompino*, Italis *Uncus*, Gallis *Croc*.

RONCARE, *Roncalia*, *Ronco*, *&c.* Vide *Runcare*.

RONCINUS. Vide *Runcinus*.

RONDELLUS, Capa sine caputio. Joannes Andreæ ad Clementinam, Ne in agro: *Rondelli, qui nunc in usu sunt, non sunt propriè capæ: non enim habent caputium.* Vide *Rotundellus*.

ROPA. Charta Jacobi Regis Aragon. aræ 1270. apud Drago in Histor. Regni Valentiæ lib. 7. cap. 24. *Promittimus vobis ——— quòd vos & omnes Mauri, tam Viri quàm mulieres, qui exire voluerint de Valentia, vadant & exeant salvi & securi cum suis armis, & cum tota sua ropa mobili, quam ducere voluerint & portare secum, &c.* Vide *Roba*.

ROQUUS. Vide *Roccus*.

RORSUS, Papiæ, *Insensatus*. Ita etiam Gloss. antiquæ MSS.

ROS. Lex Alemann. tit 65. §. 31. *Si quis in geniculo transpunctus fuerit, aut plagatus, ita ut claudus permaneat, ut pes ejus ros tangat, quod Alamanni taudragil dicunt, &c.* Similia habet Lex Bajvvar. tit. 5. cap. 12. Adde tit. 5. cap. 17.

ROSA *aurea*, in Dominica Quadragesimæ, in qua cantatur *Lætare Hierusalem*, à summo Pontifice benedici solita, quam ille post Missam in urbe procedens cum Clero Romano, præfert, ac deinde magno alicui Principi, si præsens adsit in Curia Romana, concedit; vel ad aliquem Regem aut Principem, ut eidem Pontifici cum consilio sacri Collegii placuerit, mittit. Ita Ceremoniale Romanum lib. 1. sect. 7. ubi orationes ad Benedictionem describuntur, & quædam de ejus significatione congeruntur, ut & apud Durandum lib. 6. Ration. cap. 53. n. 8. 9. 10. 11. præterea in Epistola 74. Eugenii III. PP. ad Alfonsum Regem Castellæ, in Epistola Alexandri III. PP. ad Ludovicum VII Regem Franciæ, quæ extat apud Radulfum de Diceto an. 1163. & tom. 4. Hist. Francor. pag. 768. apud Innocentium III. PP. serm. in eandem Dominicam, & Petrum Blesensem serm. 15. Adde Ughellum tom. 1. part. p. 267.

Hanc autem Rosam an. eam eidem Ludovico Regi contulit Alexander, cùm Parisios accessit ad eundem Regem. Historia Vezeliacensis lib. 4. p. 582. de Alexandro: *Et sequenti tempore Quadragesimæ accessit ad Ludovicum Regem in urbe Parisiorum: à quo susceptus honorificè, secundùm morem Romanæ Ecclesiæ portavit ipse Rosam auream Dominica, qua cantatur Lætare Hierusalem.* Ita anno 1177. cùm idem Pontifex Venetiis moraretur, in eadem Dominica, *indutus sacris vestibus, & de consuetudine auream ferens Rosam, cum Episcopis & Cardinalibus ad altare majus* (Ecclesiæ S. Marci) *processit: & completis Missarum officiis, Rosam quam detulerat Duci Venetiarum in signum gratiæ Sedis Apostolicæ contulit*, ut habent Acta ejusdem Alexandri apud Baronium. Tradit præterea autor vitæ Urbani V. PP. Joannam Reginam Siciliæ, & Petrum Regem Cypri; Romam venisse, *& cum tunc occurreret Dominica Lætare Jerusalem, in qua consuevit dari per Papam Rosa aurea viro nobili, tunc in Curia existenti, dictam Rosam memoratæ Joannæ tanquam nobiliori, majori & excellentiori, licet vir non existeret, dedisse, Regi prædicto ipsam in hoc præferendo, quæ more solito demum cum Cardinalibus & aliis nobilibus per urbem equitavit.* Joannes II. Archiep. Lugdunens. in Epist. ad Glascuensem Episcop. *Unde & in Dominica, qua cantatur, Lætare Jerusalem, expleta solemni processione. In qua rosam auream idem summus Pontifex circumportat, ipsam quasi pro debiti executione eadem Rosa remunerat.* Vide Petrum Matthæum in Const. PP. p. 617. Rosas olim in hominis natali præbitas ac datas docet vetus Inscriptio 636. 12.

Rosa laurea, ῥοδοδάφνη. Apulejus lib. 4. met. *Hæ arbores in lauri faciem proximè foliatæ, pariunt in modum floris inodori porrectos caliculos modicè punicantes, quos quidem fragrantis, minimè rurestri vocabulo vulgus indoctum Rosas laureas appellat, quarumque cuncto pecori cibus lethalis est.*

Rosa liquida, Oleum rosaceum, apud Antonium Musam lib. de Vetonica c. 3.

Rosa virgo, Rosa clausa. Gloss. Jatricum MS. Reg. sign. 1486. *Virgo rosa, exungulata.* Evodius in Epist. ad S.

ad S.Augustin.258. *Ramos rosarum virginum* (*sic enim clausæ appellari solent*) *de eodem sepulchro surrexisse vidit.*

Rosa Græca, λυχνὶς, βοτάνη, in Gloss. Gr. Lat.

Rosa fatuina, apud Apulejum lib. de Herbar. propriet. c.64. sic dicta, inquit Humelbergius, quod florem habeat roseum; sed inodorum.

ROSALIA. Gloss. Gr. Lat. MS. Ῥοδισμὸς, *hæc Rosalia*, *hoc Rosalium*. Perperam in edito *Ros alia*: ubi emendandus locus alter ex eodem MS. ῥοδοδάφνη, *taxus*, *lauriendrum*, *viburna*. Edit. *Lauria*, *Andrum*. Meminit porrò Balsamon ad Concil. 6. can. 42. cujusdam Panegyreos, quam τὰ Ῥουσάλια appellat, & post festum Paschatis ex prava consuetudine, ἐν ταῖς ἔξω χώραις celebrari solitam ait. Vide *Pascha Rosata*.

ROSANAGIUM. Charta Fulconis Comit. Andeg. an.1028. pro fundat. Abbat. Roncerei, apud Sammarthanos: *Hic autem Hugo dedit filiæ suæ rosanagium hujus vineæ & decimam pro vestitu.*

ROSARIUM, Rosarius rubus, *Rosier*. Valerius in Epist. ad Ruffinum, to.9. Operum S.Hieronymi: *Quam illibatam servaverunt vigiliæ, defloravit illusio per somnium, ut semper omne rosarium aliquo turbine sua purpura spolietur.*

ROSARIUS, Monetæ adulterinæ species, interdicta in Anglia an. 1299. & 1300. Vide in *Grocardus*.

ROSATUS, Rosis distinctus, ornatus, vel coccineus. Papias: *Rosata tunica, quam feniceam, nos coccineam dicimus, ad celandum colorem sanguinis.* Anastasius in Leone III. PP. pag.143. *Vela holoserica rosata numero quatuor, ornata in circuitu de Tyrio.* Ibid. *Albam holosericam rosatam, ornatam in circuitu de chrysoclavo.* Occurrit apud eundem non semel. Simeon Logotheta in Chron. in Leone Armeno num. 2. Τὴν ἐσθῆτα, ἣν ἐπέβλητο ῥοδοειδέσι χροαῖς ἐκλάμπουσαν, &c.

Rosulatus, eadem notione. Charta donationis Ecclesiæ Cornutianensis, edita à Jo. Suaresio: *In pronao velum lineum purum unum: & intra basilicam pro porticibus vela linea rosulata sex: & ante Secretarium vel cubicula vela linea rosulata pensilia habentia arcus 2. &c.* Rursum: *Vela apoplacia coccoprasina rosulata duo.* Aliàs apud Cornelium Frontonem, *Roseus, per se, Rosaceus, mixtus*, dicitur.

ROSCELLA. Veteres Consuetudines Floriacensis Cœnobii c.2. *Feria 2. Paschæ ad prandium debemus habere roscellas, & per totam hebdomadam pitantiam vini.*

ROSCULENTUS, à rore, Rosulentus, apud S.Zenonem serm.3.

ROSERA, species Anseris, apud Fridericum II. lib. 1. de Venat. cap.19.

ROSETUS, seu *Roseta*, Paxillus ferreus, qui extremo axi infigitur, ne elabatur rota. Anonymus in vita S. Brigidæ n.47. *Auriga vero illius jungens currum, rosetos oblitus est ponere contra rotas.* Colganus habet *Rosetas*. Ubi Chilienus Monach. n. 48. *Neglexerat obice currum adfirmare.*

ROSETUS, Color roseus. Concilium Budense an. 1279. c. de Prælatis: *Cum equitant, vel etiam in publico pedestres incedunt, habeant & deferant cappas rotundas, sub quibus habeant & deferant camiscias albas sive rosetas, &c.*

ROSIA. Vide *Rusia*.

ROSSA. Charta Henrici III. Regis Angl. tom. 2. Monastici Anglic. pag. 211. *Et totam daylam marisci, tam de rossa, quam de prato, &c.* F. *Mossa*. Vide *Mussa*.

ROSSINUS. Vide *Runcinus*.

ROSTA. Historia Cortusiorum lib.1. cap. 7. *Jussit fieri rostam in flumine, & Paduam privavit aqua, & sic caruit molendino.* Cap. 14. *Qui statim per rostam factam juxta viridarium S.Justinæ civitatem intraverunt furtivè.* Cap. 16. *In dicto flumine fecit rostam, & sic aqua quæ naturaliter debet currere versus mare, cœpit currere versus Paduam per obliquum.* Italis *Rosta*, flabellum sonat, nostris *Eventail*, quo vocabulo etiam vulgò designamus obicem illum ex asseribus, qui aquas in molendino continet, quo laxato, eæ elabuntur.

ROSTRA calceorum, Acumina scilicet calceorum, quæ Annæ Comnenæ πεδίλων πρoάλματα dicuntur: ita enim Scriptores vocant prominentes & ultra pedum longitudinem prosilientes extremas calceorum partes, in acumen quoddam desinentes, ut ibi pluribus observavimus. Adalbero Laudunensis in Carmine ad Robertum Regem:

> *Cœpit summa pedum cum tortis tendere rostris.*

Boëtius seu auctor de Disciplina Scholarium c.2. *Rostratis tabulatisque calceis ut Regina incedere, &c.* Ejusmodi autem rostra sic describit Joannes Archithrenius lib. 2. c.3.

> ——— *soleæ substringitur arcu*
> *Calceus oblique, pedis instar factus, ut ipsos*
> *Exprimat articulos, cujus deductior ante*
> *Pinnula procedit, pauloque reflexior exit,*
> *Et fugit in longum, tractumque inclinat acumen.*

Calceorum de corduba rostra tortitia, apud Guibertum lib.1. de Vita sua. *Calcei ad aquilini rostri speciem*, apud Petrum Damian. lib. 5. Epist. 16. *Rostra*, in Regula Templar. c. 29. *Sotulares rostrati vel cordellati*, in Synodo Nemausensi an. 1284. *Sotulares rostrati* interdicuntur Sacerdotibus, in Constit. Galonis Card. an. 1208. cap.3. in Concilio Parisiensi an.1212. part. 2. c. 9. in Sarisberiensi an.1217. c. 10. in Præceptis Synodal. Petri de Collemedio Archiep. Rotomag. an.1245. in Constitutionibus Nicosiensibus cap.8. in Synodo Bajocensi an.1300. c.33.123. in Concilio Londinensi an. 1342. c.1. &c. Vide Gobelinum Personam ætate 6. cap. 49. & supra in v. *Poulaima*. Præterea Glossar. med. Græcitat. in Ῥοθώνια.

ROSTUM, Assum. Boxhornius in Lexico Prisco-Britannico: *Rhost*, *assum*, *assatum*. Antiquam vocem Britannicam esse ostendit nomen Regis Armoricani, *Daniel Dremrost*, ab ustis oculis, vel usto vultu sic dicti. *Rhostio*, *assare*, *torrere*. *Le Roman de Vacce* MS.

> *Ja li Rois, ce dit il, ne meniera de rost,*
> *Se Herout en sa terre come fol ne l'eut lost.*

Charta an.1148. apud Puricellum in Ambrosiana Basilica p.704. *Pullos rostidos, & lumbolos cum panitio, atque porcellos plenos, &c.*

ROSULATUS. Vide *Rosatus*.

ROSUM, Ῥόδον, in Gloss. Gr. Lat. pro *rosa*. *Rosum unguentum*, pro *roseum*, in l. 21. D. de Auro, argento, &c. in Cod. Florentino: *Sed & valetudinis, qualia sunt Commagena, crina, rosa, mura.*

ROTA, apud Græcos genus fuit tormenti, uti docemur ex Tullio lib.5. Tuscul. & Apulejo lib. 3. & 10. Metamorph. Suidas ὄργανον βασανιστικὸν καὶ ἐξατείνον τὰ σώματα ait. Alibi, ξύλινόν τι ἐν ᾧ δεσμούμενοι οἱ οἰκέται ἐκολάζοντο. Sed aliud prorsus fuit supplicium jure contendit Cujacius lib. 3. Obser. cap. 28. ab eo, quod Franciscus Rex in grassatores instituit, ut fractis membris semianimes in altum elatis rotis supini imponuntur: cum in supplicio illo veterum, rei rotis alligati crudeliter torquerentur ac distenderentur: de quo quidem veterum supplicio egere alii, ac inprimis Anton. Gallonius de SS. Martyrum cruciatibus cap. 2. Acta S. Julianæ Virginis & Mart. c. 3. n. 14. *Tunc Præfectus jussit afferri*

a [illegible] rotam ferream, & fixi in ea gladios acutos, & super ipsam [illegible] [illegible] ut staret rota in medio duarum columnarum, & quatuor milites de una parte, & alios quatuor ex alia parte, & [illegible] trahebant ***rotam, & Julianam habebant superpositam. Trahentes*** *autem milites machinam [illegible], & nobile corpus virginis Christi omnibus membris [illegible], & medullæ de ossibus ejus exierunt, & tota rota tingebatur de illa, &c.* Adde vitam S. Ephremi n. 10.

Non aliud tamen fortè fuit, ne Rotæ supplicium ab Lodiernis, sub prima Regum nostrorum stirpe, atque adeo posterioribus sæculis, cum rei confractis ossibus moriturі, vel post suspendium, vel capitis minutionem, rota ad spectaculum & [illegible] innectebantur. Gregorius Turonensis lib. 6. Histor. c. p. 35. & Aimoinus lib. 3. cap. 52. ubi de feminis maleficis: *Alias enecat, alias incendio tradit, alias rotis ossibus confractis annexuit.* Dithmarus lib. 4. pag. 48. *Alii [illegible] fractisque cruribus rotæ superpositus.* Andreas Sueno lib. 7. Legum Scaniensium c. 11. *In rota distento corpore suspendatur, vel lapidibus obruatur, &c.* Galbertus in vita Carol. Comitis Flandr. n. 95. *Post hæc vero utrorumque corpora virorum* (qui patibulo [illegible] fuerant, *rotæ plaustri* ***superposita, in malo altissimo fixæ, videnda universis*** *transeuntibus proposuerunt &c.* Idem n. 119. *Eodem die captus est. ——— & in rota malo superinfixa ligatus, dispeditionem vitæ perpessus, omnium spectaculum fuit.* Adde n. 122. Philippus Galtherus lib. 8. Alexandreidos, de cæde ejusdem Caroli p. 64.

> *Hoc habitu quondam Burchardum Flandria vidit*
> *Solvere item meritas [illegible] Principe pœnas,*
> *Quem rota par aliis pro [illegible] crimine torsit,*
> *Tota pre confregit Ludovicus vindice membra.*

Vide præterea Gualterum Tervanensem in vita ejusdem Caroli cap. 29. & 41. & Sugerium in Ludovico VI. pag. 316. Cæsarius lib. 2. Miracul. c. 6. de homicida: *Statim data super eum sententia, pœnæ rotali adjudicatus est.* Adde lib. 10. c. 37. lib. 11. c. 54. 55. Willelmus Heda in Wilebrando Episc. Trajecti. *Cum socio ignominiosè trucidatur, impositus rotæ, stipite exaltatus, quod maximè apud Germanos judicatur infamia.* Continuator Nangii an. 1326. *Primo enim in pilorio vertitur, & deinde ambæ manus scinduntur, & in rota eminenti ligatus ponitur, pugnis abscissis ante eum & circumferentiam rotæ pendentibus, &c.* Ægidius de Roya an. 1328. *Deinde tractus ad patibulum, fractis cruribus & membris decapitatus* ***fuit, & positus super rotam, atque suspensus cum eadem*** *rota ad novum patibulum miræ altitudinis cum suis consortibus.* Denique Continuator Chronici Carionis an. 1535. *Rotæ supplicium hoc anno mense Januario primum in Gallia adversus latrones decernitur.* Ejusce supplicii mentionem fecerunt præterea Albertus St. dentis an. 1192. Annales Colmar. 1. part. an. 1293. 2. part. an. 1293. Albertus Argent. p. 114. 117. 125. 169. 178. Genealogia Regum Daniæ pag. 217. Godefridus Monach. S. Pantaleonis an. 1226. Chronicon Leodiense apud Labbeum, & Levoldus Northovius eod. anno, Historia Ardensis p. [illegible] p. Bremensium pag. 114. M. [illegible] Chronicon [illegible] cum pag. 227. 286. Suffridus Petri in Episc. Leod. c. 10. 8. Æneas Silvius in Hist. Bohem. c. 8. &c. Vita Balduini Lutzemburg. Archiep. Trevir. lib. 2. cap. 12. Hermannus de Lerbecke in Chronico Comitum Schawenburg. pag. 37. &c. apud Suecos jure antiquo, femina rotæ imponi, aut ad ramum arboris suspendi vetitum. Mas verò rotæ imponebatur, femina autem sub arena defodi debebat, ut observat Joan. Stiernhookius de jure Sueonum vetusto p. 356. Vide Turnebum lib. 7. Advers. cap. 16. Hadrianum Junium lib. 3. Animadv. cap. 12. pag. 145. &c.

Rotare, Rotæ supplicio punire, Goll. *Rouer*. Magnum Chronicon Belgic. an. 1213. *Per vicos & plateas ut canis vilissime tractus, tandem in rota eminentissima rotatus est,* &c. Jo. [illegible] in Joanne II. Episc. Trajectensi: *Idem Ceraraus inter acerba supplicia dirè rotatus est.* Anonymus in Chronico Slavico an. 1269. *Qui apprehensus rotatus est, & in quatuor partes divisus, & super rotas quatuor positus, secundum quatuor civitatis partes.* Adde an. 1287. Albertum Stadensem an. 1226. Ægidium de Roya an. 1328. Ericum Upsalensem l. 3. Hist. Suecicæ an. 1289. lib. 4. p. 119. &c.

Inrotare, eadem notione. Lambertus Ardensis pag. 169. *Alios inrotavit, alios imparticavit, alios canibus jumentorum protrahendos & discerpendos [illegible] unt.*

Rota, Lychnuchus, in formam rotæ a fornice pendens in ædibus sacris, quem alii *Coronam* vocant. Alamannus de Locis SS. lib. 1. cap. 6. *Cujus* (Ecclesiæ) *in superioribus grandis quædam ærea cum luminaribus rota in funibus pendet.* Ita usurpat S. Bernardus lib. de Vita & moribus Clericor. cap. 11.

Rota, Pallii Ecclesiastici species, in formam rotæ efficti, vel palliorum rotarum figuris distinctorum. Anastasius in Leone III. PP. pag. 113. *Fecit vestem albam holosericam rosatam, habentem in medio tabulam de Tyrio cum historia Crucifixi. Nec non & rotas de chrysoclavo ornatas in circuitu de quadrupulo.* Infra: *Fecit——& rotam de chrysoclavo ornatam in circuitu de Tyrio.* Le Roman de Garin MS.

> ***Bues i offre un vert paille roè.***

Le Roman de Partise la Duchesse:

> *Li Dus Renart offert quatre pailes roez.*

Rota Porphyretica, Camera Roma, ejus pavimentum ex marmore Porphyretico *Rotæ* figuram [illegible] habebat: unde Camera ipsa dicta *Rota* dicta est, [illegible] Normanno *Scacarium*, quod Camera, in qua judicia exercebantur, Scacarii instar, marmoreis tabellis distinguerentur. Petrus Diac. lib. 4 Chron. Casin. c. 37. de Henrico imp. ***Cum in Rotam Porphyreticam venisset, positis utrisque sedibus, consederunt.*** Neque, opinor, alia est ab ea, quam ***Rotam Romanam*** dicimus, ubi agitantur publica judicia, quorum Decisiones circumferuntur. Scribit Goldastus lib. 2 Alam. antiq. p. 15. *Raath* Germ. [illegible] Rotam, & ***Cameram*** significare, hinc quæ *Rotwilam*, oppidum [illegible] vetionum appellatum, quod in eo esset Camera judiciorum Imperialium, quæ p. [illegible] Spiram translata est: eademque ratione *Rotam* Romanam dictam.

Rota cum tintinnabulis, quæ in ædibus sacris appendi ad parietem versus latus altaris, & volvi solet ad elevationem hostiæ. Monasticum Anglic. tom. 1. pag. 104. *Præterea fecit vir venerabilis Athelwoldus quandam rotam tintinnabulis plenam, quam Auream nuncupavit,* ***propter laminas ipsius deauratas, quam in festivis diebus ad majoris excitationem devotionis reducendo volvi*** *constituit.* Huc spectat, quod habetur in Concilio Nicosiensi an. 1340. c. 4. *Item statuimus & ordinamus ac etiam mandamus omnibus Episcopis Græcis & aliis Prælatibus quarumlibet nationum, & Sacerdotibus earundem, quod debeant ordinare quoddam signum, quo possit* ***omnibus audientibus divinum officium notum esse,*** *illa hora, qua perficeretur Corpus Christi, quando celebratur in altari: ita quod illo tempore* ***Corporis Christi*** *exhibeatur reverentia tam debita, quàm devota.* Adde Statuta Wilhelmi Episcop. Parisiensis c. 15. & Synodum Wigorniensem an. 1240. c. 9.

Rota. Hariulfus lib. 3. Chron. Centulensis cap. 8. ***de libris Isidori: Etymologias, Rotarum, proœmiorum, &*** ***Rotarum, & officiorum: Item proœmiorum,*** *item Rotarum, &c.* Ubi editur ad marginem, id est *Cantuum seu Hymnorum.*

Rota, pro mensura Italica. Charta Gregorii IX. PP. apud Ughellum tom. 7. Ital. sacræ pag. 60. *Cafei rotarum ducentarum sexaginta sex, leguminum modiorum* 80. *risi modiorum* 19. *olei rotularum* 95. *zuccari rotularum* 38. *&c.* ***Rotæ ceræ***, in Charta an. 1300. apud eundem tom. 4. pag. 960.

Rota

Rota aurpis, in Tabular. S. Theofredi Velavensis.

Rota auri. Vincentius Belvac. lib. 31. cap. 143. *Argentearia ac Lebena quotidie valet, ut dicitur, tres rotas argenti depurati, quæ valent tria millia Soldanos, solutis operariis.*

Rota, in Monasteriis Sanctimonialium, turricula lignea versatilis, qua necessaria in Monasterium inducuntur, nostris, *Tour*. Regula Sororum Minorum Monasterii Humilitatis B. Mariæ Parisiensis diœcesis ab Urbano IV. PP. exarata an. 1263. *Sine Ministri licentia non habeatur nisi una Rota conveniens in Conventu, per quam necessaria sororibus concedantur, & auferantur etiam auferenda: hæc siquidem taliter ordinetur, ut nihil possit ea mediante videri.* Visitatio Monasterii S. Francisci in diœcesi Placentina an. 1358. apud Petrum Mariam Campum: *Fiat etiam ibi in dicto muro una rota lignea volubiliter ad porrigendum paramenta, libros, & alia, &c.*

Rota, Instrumentum Musicum. Vide *Rotta*.

Rota Judæorum. Vide *Judæi*.

ROTARE *loricam*. Monasticum Angl. tom. 2. p. 384. *Et terram, quæ fuit Martini Permentarii de Fleta, quæ continet —— pro servitio rotandi unam loricam semel in anno pro toto feodo, quando dominus ipsius feodi super ipsum fecerit.*

ROTARICIA. Tabular. Capellæ in Biturigibus: *Li quo parte ea sunt mansiones, concisa veterina & rotaricias, & ipsum est ad tabula prima de pigmatala, &c.* Infrà: *Per loca, ubi decursus positas sunt usque ad Rotaricias, &c.*

ROTATA *aquæ*. Tabularium S. Aniani Aurelian. *Recognosco me injuste tenuisse injustam rotatam aquæ in aqua S. Aniani ad Arenas, juxta clausum Regis, —— ipsam dimitto rotatam do & S. Aniano & Canonicis, &c.*

ROTATICUM, *Rodaticum*, *Rotarium*, *Roagium*, &c. Vectigal, seu tributum, quod pro damno, quod in viis publicis, quas *Rotabiles* vocat vetus Inscriptio 149. 1. currus facere solent, exsolvitur domino prædii: *Angaria pro rotarum tritura*, in l. 21. Cod. Th. de Cursu publico: *Teloneum rotarum*, in Charta Roberti Regis Franc. pro Monasterio Argentolienti apud Duchesnium in Notis ad Abælardum p. 1151. *Datium rotarum*, in Statut. Mediolanensib. 2. parte cap. 470. Gallis *Roage*, vel *Rouage*. Vide San-Julianum in Cabilone pag. 419. Charta Dagoberti Regis apud Doubletum p. 656. *Portaticos, rivaticos, rotaticos, vultaticos, &c.* Vide eundem pag. 709. 732. 778. Charta Chlodovei III. Regis pro Monasterio S. Dionysii: *Ubicumque telloneus, portaticus, rotaticus, vel reliqua redebutionis à judicibus publicis exigebantur.* Charta Caroli M. apud Aimoini Continuatorem lib. 5. cap. 1. *Nec rotatico, nec portatico, nec pulveratico, &c.* Charta Caroli C. in Tabulario Dervensis Monasterii: *Rotaticum totum ad integrum, quod à transeuntibus exigitur, &c.* Vide Chartas alias apud San-Julianum in Tenorchio p. 510. Hemereum de Academia Parisiensi p. 25. 33. & in Augusta Viromand. p. 258. *Rotatica vini*, apud eundem Hemereum ibidem p. 132.

Rodaticum, Rodage, in Consuet. Aquensi tit. 12. art. 5. 6. & S. Severi tit. 10. art. 5. 6. Indiculus Regalis: *Nec nullas venditas, nec rodaticum, nec foraticum, nec pontaticum —— exactare præsumatis.* Capitula Caroli M. lib. 6. c. 219. *Ut nullus homo præsumat tholoneum per vias, nec per villas rodaticum vel pulveraticum recipere.* Add. Capitulare 5. an. 803. cap. 22. & Chartam ejusdem Caroli apud Doubletum p. 708.

Rotagium. Tabularium Vindocinense an. 1085. ch. 176. *Dimisit, & quietam perpetualiter clamavit Domino Deo & Monasterio Vindocinensi consuetudinem quandam, quæ vulgo Rotagium appellatur, quam exigebat ab hominibus S. Trinitatis, non quidem recte; sed sicut mos est sæcularibus facere, —— accipiebat autem ab omnibus prædicti loci hominibus, quaqua versum in terra sua exirent, pro aliquo conductu fœni, aut alterius rei, carris sive quadrigis cum bubus faciendo. Capiebat verò de carro 4. den. de quadriga 2. den. &c.* Tabularium Prioratus S. Nicasii Melletensis fol. 36. *Asserebat etiam Prior S. Nigasii se debere habere & percipere de quolibet dolio vini venditi in manerio & hostisiis supradictis duos denarios ratione rothagii in prædicta compositione, seu ordinatione.* Vetus Notitia in Hist. Monast. S. Nicolai Andeg. *Ut vini nostri in nostro cellario venditi partem suam rotagii & venditionis tribueret deposcimus.* Charta an. 1218. *Petunt etiam quod cessent a rotagio, quod de novo levavi super calceam ante domos hospitum suorum.* Vide Doubletum p. 827. & Buzelinum in Gallo-Flandria pag. 386.

Rougium. Charta Guillelmi Episcopi Laudunensis in Probat. Hist. Guinensi pag. 578. *Item medietatem roagii de Maulli & de Noviant.* Charta Pauli, p. Ang. an. 1185. apud Morinum lib. 5. Hist. Vastin. *Angaria, roagio, & messione servientium, & carreto.* Charta anni 1147. apud Loüellium in Bellovaco p. 274. *Quiconque chose est coustume estre pris des marcheans en tonnelieu, en forage, roage, & en travers.* Tabular. Mauriniacense ch. 26. *Insuper & roagium ejusdem villæ eis concessimus, retenta nobis & successoribus nostris ejusdem roagii justitia, &c.* Porrò *droit de rouage* vocant nostri, tributum, quod exsolvitur pro vino, quod curru transvehitur. Vide Ragueltum.

Rouagium in Charta Henrici II. Reg. Angl. *In —— tallagio, rouagio, —— & foro.* Comput. Domanii Comitatus Bonomiensis an. 1402. *Recepte des rouages, c'est à savoir de chars ou charettes qui à loier mennent desrées, doivent chascun char 4. den. par.* Ita *Rouage* occurrit in Consuet. Meduntensi art. 196. S. Ivanctensi art. 5. &c.

Ruagium. Charta Willel. D. *de Clarques* Militis an. 1260. in Tabul. S. Bertini: *Contuli & concessi libere prædictæ Ecclesiæ quoddam ruagium quod habebam —— in villa & dominio prædictæ Ecclesiæ apud Arkes, & quidquid juris habebam & habere poteram in dicto ruagio, &c.*

ROTHORIUM, locus in fluvio, ubi aquâ diluitur, maceratur, & intingitur cannabis, Gallis *Rouissoir*, *Rohuare*, *Rouir*: *Rohagium*, ipsa maceratio, *Rouissement*. Aresta Ascens. an. 1260. in 1. Reg. Parlam. f. 18. vers. *Inquesta facta super eo, quod —— requirebat justitiam de quodam Rothorio sito subtus Larderias. Dicebat etiam quod quando gentes veniunt ad illum locum causa portandi cannabum suum rohiandum, ipse habet rohagium, &c.* Vetus Consuetudo Normannica MS. 1. part. sect. 1. cap. 17. *L'on ne doit pas faire Rotheurs ne Chanures voir en eues courantes, par quoy en soient souventefois corron puës, si que les poissons en meurent, &c.*

ROTLIN, Piscis species, in Actis Murensis Monasterii pag. 50.

ROTOGERII, iidem, qui *Ruptarii*, nostris *Roturiers*, Ignobiles. Otto Morena in Hist. Rerum Laudensium p. 42. *Et una cum rotogeriis, aliisque villanis, qui in ipso castro morabantur.* Vide *Rumpere*.

ROTTA. Vide *Rota*, *Rumpere*.

ROTTARII, Scriptores, Librarii. Ita Mamotrectus ad Epist. Hieronymi in Proverbia. Sed videtur legendum *Rotularii*, vel *Rollarii*.

ROTULUS, *Rotula*, Scheda, charta in speciem *rotulæ*, seu *rotæ* convoluta, unde nomen. Fortunatus lib. 7. Poëm. 18.

An tibi charta parum peregrina merce rotatur,

nisi quis malit Salmasii sententiam amplecti, qui à voce Latina *Rutulus*, Rotulum dictum censet: est autem *Rutulus*, baculum rotundum, quo cumulus mensuræ demitur & exæquatur: *Rotulus* enim, seu Charta convolu-

contra ... refert. Veteres *volumen*, recentiores Græci *εἰλητάριον* appellarunt, nostri *Roolle*, & *Rolle*, Germani *Rodel*. Ejusmodi porrò chartarum volumina inter Magistratuum insignia insignia in utriusque Imperii Notitia conspiciuntur, ut inde liceat conjicere, horum usum ea tempestate obtinuisse, hoc est, circa tempora Theodosii junioris, in quæ Acta judiciaria referebant, licet etiam codicibus, qui & hic effinguntur, uterentur. Durandus lib. 1. Ration. cap. 3. n. 11. ait, Prophetas & Apostolos depingi solere *cum rotulis vel libris*. Ita Baldricus Burgulienis Abbas *Rotulum* pro libro dixit tom. 4. Hist. Francor.

In rotulo multi cum sollicitudine quadam
Dicendi seriem semper metantur ab Adam.

Et Poeta Gallicus MS. *Le Roman de Gaidon*.

Et tenut l'espée, se li rosles n'i ment,
Qu'ot Alixandres, quant conquist Orient.

Vocem etiam pro *Epistola* usurpat idem Baldricus:

Venit ad extremum rotulus de Præsule magno.

Apud eundem, *Rotularis Epistola*, *Rotularis pagina*, pro *Brevi mortuorum*, non semel occurrit. Alibi:

Sic rotulus semper mortem cujuslibet effert.

Habetur vox *Rotulus* passim; apud Zachariam PP. in Epist. 13. ad Bonifacium Moguntinum sub finem, Ordericum Vitalem lib. 3. & 10. p. 495. 832. in Monastico Anglic. tom. 1. p. ... &c.

Rotulus Wintoniæ, liber *Domesdei*, de quo suo loco, Angliæ descriptionem, quæ ab Alvredo Rege facta est, continens, sic dictus, quod Wintoniæ inter extera regni scripta & monumenta servaretur. Wintoniæ autem extitisse archivum regium innuit Giraldus Cambr. lib. 2. cap. 6. Ingulfus, *de Domesdei*. *Iste Rotulus vocatus est Rotulus Wintoniæ, & ab Anglis pro sua generalitate omnia tenementa totius terræ integre continente, Domesdei cognominatur.* Sed & Ingulfus eundem *Domesdei*, qui duobus grandibus constat voluminibus, *Rotulum* pariter vocat.

Rotulus, Mensuræ species. Gobelinus Persona in Cosmodromio ætate 6. cap. 79. *Unde rotulus panis, qui ponderat uncias 32. aut circa pro 5. granis emebatur. Rotulus quidem per ipsum regnum* (Neapolitanum) *genus ponderis est, & granus genus numeri, videlicet 6. denariis parvulis constans.* Richardus de S. Germano in Chron. an. 1221. *Per totum regnum pondera & mensuræ mutantur, ponuntur Rotuli & turnini. Rotulus thuris, Rotulus ceræ*, in Veteri Notitia apud Rocchum Pirrum in Notitia Ecclesiarum Siciliæ tom. 1. p. 285. Theodulfus Aurel. in lib. 1. Carminum:

Scrinia danda parant alii, nec defuit ille
Cereolas rotulas qui dare vellet ovans.

Ubi *Cereolæ rotulæ* videntur fuisse ceræ in scapi aut baculi formam. Vide *Rota ceræ*. Et tom. 2. Miscellan. Baluzianor. p. 325.

Rotula, pro *Rotulus*. Synodus Suess. an. 853. art. 4. *Porrexit rotulam auctoritatem Canonicam & Apostolicam continentem.* Historia Translat. S. Stephani: *Sacello projectam colligens rotulam, uxorem ——— cognovit.* Sugerius in Ludov. co VI. *Regis literam rotulam scilicet velatam offerens.* Utuntur præterea Hincmarus in opusculis tom. 2. p. 261. 559. 597. in Concilio Dusiacenti l. 1. edit. p. 101. 129. 142. 154. 164. Anastasius Bibliothec. in Collectaneis p. 204. Gobelinus Persona in Cosmodromio ætate 6. cap. 84. &c.

Rotula, vel *Rotulus*, videtur etiam fuisse mensura liquidorum. Vetus Notitia apud Rocchum Pirrum tom. 2. Notitia Sicil. p. 985. *Libræ incensi & ceræ, rotulæ olei.*

Rotulare, In rotulum, seu in acta referre. Iter Camerarii Scotici §. 59. *Si ballivi non fecerunt rotulare suas Curias & assisas.*

Inrotulare, in Consuet. Andegavensi art. 149. *Enrooler, Enrotuler.*

Rollus, idem quod *Rotulus*. Hariulfus lib. 3. c. 9. *Ipsius itaque Epistola rolli talis est.* Paulò antè, *librum rotularem* appellat: *Fratres verò de ejus morte nimium tristes, librum rotularem conficientes direxerunt per Ecclesias & loca Sanctorum, dilecti Patris exitum nunciantes, & pro eo orari cupientes.* Ubi *Rollus*, & *Liber Rotularis* illud ipsum est, quod Udalricus lib. 3. Consuet. Clun. c. 10. lib. 4. c. 33. & alii, vulgò *Breve* in *fratrum defunctorum* appellant; cujus formulam exhibet hoc loco Hariulfus, qui nempe ad Monasteria, quibuscum ex condicto intercedit fraternitas, seu societas, ad ... mitti solet. Ita in lib. o Ordinis S. Victoris Parisi... cap 14. ubi de brevibus mortuorum: *Si rollo appositus fuerit, non intus feretur; sed tantum memoriam defuncti Eleemosynarius in Capitulo recitabit.* *Breves seu rotuli*, in Statut. antiq. Cartusiens. part. 2. c. 32. §. 10.

ROTUMBA, Vasis Chymici species. Joannes de Garlandia lib. de Præparatione Elixir: *Quæ duo simul mistis, & super marmora incorporatis, pone in rotumba vitrea, vel ampulla, & claude foramen, seu os vasis, &c.* Occurrit rursum infra.

ROTUNDARIUM, Orbiculus, *Assiete*. Vetus Gloss. Lat. Gall. MS ex Bibl. Thuana: *Rotundarium, Tailleor.*

ROTUNDELLUS, Vestis species in orbem desinens; Cyclas: ex Gallico, *Rondeau*. Concilium Andegavense an. 1365. c. 19. de Clericis: *Chlamydes seu rotundellos, vestes ... decurtatas, cum hotonibus in publico deferre non ...entur.* Vide *Cloca*, & *Rondellus*.

ROTUNDULA, Pastillus formula rotunda, *τροχίσκος*, Græcis. Antonius Musa de Veronica herba, cap. 6. *Herbæ veronicæ contritæ paululum salis adjicias digitis duobus & pollice medio, quantum tolli poterit, & subactum formato rotundulam, &c.* Utitur etiam Apuleius lib. de Virtutib. herbar. c. 13.

ROTURAGIUM. Vide *Rumpere*.

ROTUS. Chronicon Cann. lib. 3. c. 57. *Pannum sericum magnum, cum uno roto.* Fortè *rocho*.

ROUAGIUM. Vide *Rotagium*.

ROUER, vel *Rouere*, Robur, arbor, Italis *Rouere*. Charta Desiderii Regis Longob. in Bullar. Casinensi tom. 2. p. 14. *Extinae in Carpeno grosso, vel oplo, per roveres, habentes literas omega in rovere arsa, &c.* Occurrit ibi pluries. Utitur etiam Petrus de Crescentiis lib. 5. de Agricult. p. 262.

Rouoria, Roboretum, quercetum. Tabularium Ecclesiæ Gratianopolitanæ sub Hugone Episcopo fol. 48. *Et Rouoriam de insula, quæ est juxta ripam Isaræ in S. Ferreolum & Gratianopolim.* Vide *Blanditiæ*.

Roveriaa, eadem notione, in Chart. Mathildis Comitissæ an. 1096. in Bullario Casinensi tom. 2. p. 117.

ROUTURARE, Silvam viis, quas vulgò *Routes* vocant, distinguere; *Router*. Liber Niger Capituli Parisiensis: *Quod idem Dom. Herveus emendabit Capitulo Paris. hoc quod sine licentia Capituli fecit mensurari & routari nemora Capituli de Cheurigniaco, &c.*

ROYDÆ, *operæ*, Pedemontanis. Prostat Jacobini de S. Georgio tractatus de *Roydis seu operis*, edit. post tractatum de Feudis & Homagiis.

RUAGIUM. Vide *Rotaticum*.

RUA. Acta Episcopp. Cenomanensium pag. 54. *Quicquid infra civitatem & in suburbio civitatis habebant, id est illas ruas omnes tam intrinsecus civitatis, quàm extrinsecus vineas quoque & agros, &c.* Vita Aldrici Episcopi Cenoman. num. 30. *In illa rua ultra fluvium Sartæ* duo (mansionalia) *fecit, in illa rua S. Vincentii unum &c.* Vide an idem sit, quod nostrum *rue*, platea, de qua voce agimus in *Ruga*?

RUARIUS, Officium fuit in Ecclesia Collegiali S. Quintini in Viromanduis, quod & *Ruaria* dicitur in Bulla Clementis IV. PP. apud Hemeræum in Aug. Viromand. an. 1260. Illud fuit perpetuum, ut autor est idem Hemeræus pag. 187. qui addit, *Ruarios inter Canonicos sortem*

sortem etiam invenisse, id est, in Canonicorum Collegio sedem habuisse. Idem sub an. 1206. ait, sententia judicum, à Sede Apostolica datorum, dictum fuisse, *Ruarios esse Ecclesiæ Clericos, & Capitulo æque ac Decano fidelitatem jurare debere.* In Charta Joannis Decani S. Quintini an. 1226. apud eundem p. 2.9. refertur, Burgenses S. Quintini *primò per Ruarios, postea per Sacerdotes, qui successerunt illis Ruariis, consuevisse hactenus intra claustrum Ecclesiæ Decanum facere judicari.* In Tabulario N. D. Virmandensis Chartam Werrici Decani S. Quintini an. 1159. subscribit *Hugo Ruarius*, cum Theodorico Custode, & aliis. Ex Bulla laudata Clementis constat primò *Ruariæ* officium à Capitulo solitum conferri: sed ex prædictis vix eruitur, quale illud fuerit, & unde nomen duxerit? nisi Ruarius is fuerit, qui istius Ecclesiæ partis, quam *Rugam*, seu *Rue* vocabant, curam habuerit, de qua copiosè egimus in Descriptione ædis Sophianæ, ubi docuimus, *rugam* appellari, vestibulum Presbyterii, seu *Bematis*, quod plateæ inter Presbyterium & Chorum formam referret. *Ruiers* enim in aliquot Consuetudinibus Belgicis iidem sunt, qui aliis *Voiers*, quibus scilicet *viarum* seu *rugarum* jurisdictio competit. Vide Consuet. Seclinensem, Bethuniensem, & Lilleriensem.

RUATA, Platea, *Rue*. Testamentum Aimonis de Sabaudia D. Villæ-franchæ an. 1398 apud Guichenonum: *Usus fructus & godias unius furni, siti in Villafranca in magna ruata percipiendos.*

RUBA. Charta Ludovici Pii Imp. pag. 25. *Et in cubando eos, quos Porcarios vocant, & eos, qui in illa ruba, quæ est contra orientem, in mare desinuntur.* Videtur legendum *ruga*. Vide in hac voce.

RUBERUS. Vetus Charta in Chronico Laurishamensi p. 57. *Hoc est terram & silvam, quæ est in illa marcha de Birstad, seu in ipso fine: de illo rubero qui est de Ecclesia sancti Nicasii, —— de ipso rubero ad partem Aquilonis*, &c.

RUBETUS. Vide *Rubinus*.

RUBEUS *feramus*, *Rubea fera*, Gallis *Beste fauve*. Lex Alamannor. tit. 99. §. 4. *Si rubeus feramus cum ipso sagittatus est*, §. 9. *Si cum ipsa rubea fera sagittata fuerit.* Vide *Rosia*.

RUBINUS, *Robinus*, Carbunculus, ἄνθραξ, Gallis *Rubis*, Italis *Robino*, Chronicon Moguntin. 16. *annuli Pontificales boni & magni, de Robino unus, —— de smaragdo unus.* Occurrit apud B. Odoricum de Forojulii in Peregrinat. c. 3. n. 13.

Rubetus, eadem notione. Sugerius lib. de Admin. sua c. 31. *Multiplicem copiam jacinctorum, rubetorum, saphirorum, smaragdinum*, &c. Adde cap. 32.

Salmasius contendit *Rubinum* esse *Hyacinthum* veterum, ex eorum genere quos Græci ῥοδῖνος vocant, unde à Nostris *Rubinos* dictos ejusmodi lapillos putat.

RUBRICUS. Glossæ Gr. Lat. πυῤῥὸς, *Rufeus*, *rubricus*, *rufus*.

RUBUS. Charta Guelphonis Ducis Spoleti ann. 1167. apud Ughellum tom. 3. p. 465. *Item largimur præfatis Canonicis 100. solidos de ripa, & rubum de tota civitate, ut nemo sine eorum voluntate præsumat appendere, vel librare.* Habentur similia p. 481.

RUBUS, mensuræ frumentariæ in Italia species. Ægidius Calabrigensis de S. Gregorio Episcopo Ostiensi: *Quotannis octo tritici rubos Ecclesiæ S. Gregorii offerunt.*

RUCENGIA. Charta Gaufredi Archiepisc. Burdegalensis in Tabulario S. Hilarii Pictavensis: *Clamabat —— quod ratione de Benais habere debebat talliatam suam, quantum vellet, avenas quoque, gallinas, & caseos cosdunales, chevagium, & etiam rucengiam, cavalcatam quoque & biennium quotiescunque vellet.*

RUCLATUM. Marcellus Empiricus c. 22. *Rasum, id est, ruclatum, cum vino austero dabis.*

RUCTURA. Tabularium S. Cypriani Pictav. apud Beslium p. 359. *Fetaudus Clericus & filii ejus — dederunt Monachis S. Cypriani unam ructuram, id est, piscatoriam in pago Pictavo*, &c. Fortè *Rupturam*. Vide in hac voce.

RUDA, Gall. *Rue*, Platea. Charta Morlanensis, apud Marcam lib. 5. Hist. Beneharn. cap. 21. *Ego Guastonus Vicecomes reddidi Ecclesiæ sanctæ Fidis, & dedi possessionem unius terræ, in qua construxi unam rudam Burgi S. Nicolai, quam ei abstuleram.* Vide *Ruga*.

RUES, *Ruina*, in Gloss. Lat. MS. Reg. cod. 1013. & Isidori. Glossæ Gr. Lat. πτῶσις, ἐπὶ οἰκοδομῆς, *ruina*, *ruës*.

RUERE, Projicere, ex Gallico *Ruer*, hac notione. Tudebodus lib. 5. *Vexilla quoque, quæ sursum erant, perforabant cum sagittis, & alii lapidibus, & alii ruebant Græcos ignes super Castrum, eò quòd putabant illud ardere.*

RUFATUS, *Sanguine cruentatus*. Papias.

RUFEOLA, *Rufella*, Panis seu placentæ species, *Rougeolle*, Picardis nostris, quod colore subrubido sit. Udalricus lib. 2. Consuetud. Cluniac. cap. 4. *Pro signo rufeolarum, vel, ut Theutonici loquuntur, cratonum, præmisso signo generali panis, similia cum duobus digitis illas minutas involutiones, quæ in eis sunt factæ, ex ea parte, qua sunt complicatæ, & quasi rotundæ.* Ubi Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. habet *Rufellarum*.

RUFFIANI, vox Italica, *Lenones*, apud Mamotrectum ad Legendam S. Luciæ, qui *Institores* iis dicuntur Valerio Maximo lib. 6. cap. 1. n. 6. *Vitiorum institores* Quintiliano decl. 260. *Productores*, *conciliatores*, aliis: *Ruffarum* scilicet, seu meretricum, quibus capilli flavi seu rufi, cum matronarum nigri essent, ut observatum à Fr. Pithœo & Wovereno ad Petronium, & aliis criticorum filiis. Aliter tamen de vocis origine censent Jacobus *Bourgoing* de Origine & usu vulgarium vocum p. 57. ut & Ferrarius in Orig. Italic. quos consule, si tanti est. Quin & Statuta Mediolanensia 2. part. cap 474.

RUFFLURA. Vide *Riffura*.

RUFIA. Charta Alamannica 58. ex Goldastinis: *Hoc est auro & argento solidos 70. & cavallos 5. cum saumas, & rufias, & filtros cum stradura sua ad nostrum iter ad Romam ad ambulandum.* Idem videtur quod *Volsura*: sic autem, si bene conjicio, vocat hæc Charta, pelles, à quibus evulsi sunt animalis pili. Est enim *volsura*, τίλμα, in Gloss. Gr. Lat. alibi exponitur φλύγμα.

Rosia, in Tabulis fundationis Monasterii B. Mariæ Santonensis. an. 1047. in Regesto 114. Tabul. Regii ch. 237. & apud Marcam lib. 1. Hist. Beneharn. cap. 12. *Damus — decimas decimarum totius Insulæ Olarionis, excepta Parochia S. Georgii ad luminare altaris, & decimam rosiarum cervorum, cervarumque, quæ in ipsa Insula capta fuerint ad librorum volsuras.* Ubi *rufiæ* & *rosiæ* videntur sumi pro pellibus *rufearum*, seu *rubearum ferarum*, scilicet cervorum & cervarum, ad libros tegendos & compingendos. Edita porro eadem Charta apud Sammarthanos in Abbat. p. 598 pro *rufiarum* perperam *rosiarum* præfert. Vide *Rubeus feramus*.

RUFUS, Herba inficiendis rubro colore vestibus, in veteri Charta apud Columbum, quæ *Roux* dicitur in alia Guidonis Fulcodii, apud eundem lib 3. de Episcopis Vasion. n. 5. Glossæ MSS. ad Alexandrum Jatrosophistam lib. Passion. cap. 66. ad hæc verba: *Rore*, *quo Gotti utuntur*: Ros, *quo utuntur Gotti, fit de herba, quæ vulgò vocatur Rufus, quæ crescit in terra Gothorum.* Infrà: *Ros quo Goti* (sic in MS.) *utuntur, est herba cum*

c... qua cordo ... paratur. Ubi per *Gothos*, Occitani intelliguntur. Herbam hanc esse *Cotinum* Plinii quidam volunt, de qua ille lib.16. c.18. *Est & in Apennino frutex, qui vocatur Cotinus, ad lineamenta modo conchyli colore insignis, folia ejus quasi terebinthi fructus ex umbella in parvulis siliquis.* Sabaudi *Fustet* vocant, alii *Rhu*, propter usum in tinctura, Itali Rosa, & *Scotano*, atque *Rosolo*, in Apennino, quia Corticis usus conchylii vice, ramorum verò, quia ligni interioris aureus color, ad lutei tincturam: & Martialem vide lib.12. Epigrammat. 54 in Zoilum.

RUFUS. Willelmus Tyrius lib.14. cap.1. de Fulcone Rege Hierosol. *Erat autem idem Fulco vir rufus, ---fidelis, mansuetus, & contra leges illius coloris, affabilis, benignus, & misericors.* Vide Gen.25. v.25.

RUGA, Platea, vicus, nostris *Rue.* Papias: *Ruga, Romæ, semitulæ.* Ubi pro *Romæ*, legendum *rumæ*, ex Gr. ῥύμη. Vetus Gloss. Lat. Gr. cap. de Civitatib. *Platea* ἀγυιά. *Ruga*, ῥύμη. Charta Roberti Regis Franc. apud Doubletum p.826. *Similiter autem a ruga media, & semita maritima*, &c. sic enim legendum pro *Aruca*. Will. Tyrius lib 12. c.25. *Ipsi Venetici Ecclesiam & integram rugam, unamque plateam, sive balneum, nec non & furnum habeant.* Mox: *Præterea illam ejusdem plateæ, rugæque, Achon partem*, &c. Bulla Alexandri PP. an.1.5. in Magno Pastorali Eccl. Parisiens. lib.19. ch. 7. *Usque ad locum, qui vocatur Tudella, in ruga ejusdem S. Germani.* Chronicon MS. Andreæ Danduli an. 1111. *Quorum rex opera expertus, Ecclesiam, rugam, plateam, & mensuras concessit.* Joann. Villaneus lib.3 c.2. *La grande ruga, che va à san Giovanni.* Adde Ricordanum Malaspinum cap 156. Vide Ughellum tom.4. pag.1099.1166.1205. Etymon à *Rugis* seu sulcis in fronte quidam accersunt, quod id efficiant in urbibus, quod rugæ in fronte. Octavius Ferrarius à *corrivio*, in v. *Corrobio.*

Ruga, Vox frequens in Ordine Romano, & apud Anastasium in Vitis summorum Pontificum, tametsi de genuina ejus notione vix constet. Cæsar Bullengerus *in marmore vel metallo striatos, canaliculos, sulcos rugarum instar, qua in senum fronte contrahuntur; vel tabulas ex auro & argento rugosas & striatas* interpretatur. Vide Salmasium ad Tertulliani Pallium p. 55. sed procul à vero abesse virum eruditum plus satis ostendunt horum verba, ac primo Ordinis Romani, quo loco enarrans ut Pontifex finita sacra Liturgia in Secretarium redit, hæc subdit: *Tunc septem cereostata præcedunt Pontificem, Sub-Diaconus Regionarius cum thuribulo ad Secretarium; ---post eos Bajuli, post eos Cereostatarii, post quos Acolythi, qui rugam conservant, post eos extra Presbyterium Cruces portantes, deinde Mansionarii juniores, & intrat in Secretarium.* Anastasius in Stephano IV. *Fecit & regulares argenteos super rugas, per quas ingrediuntur ad altare.* Locos alios ex pag 108.112 121. & 124. dedimus in Descriptione ædis Sophianæ n. 73. ubi diximus, per *rugam* videri intelligi viam in ipsa æde sacra ante Presbyterium, qua in illud pergit Pontifex, sacra facturus. Videat lector, an conjecturam nostram probet ex his, quæ ibi observavimus? Vide *Ruarius.*

RUGADIUM, *Rugadicum*, Tributi species apud Dertonenses in Italia. Charta an. 1183. apud Ughellum tom.4. p.862. *Ut habeatur rugadium in omnibus in supra dictis locis, & de eorum curtibus rugadicum est duo solid. de uno quoque pari boum, & de illis qui habent unum & eorum, qui laborant cum sipa 12. denarii per singulum annum*, &c. Vide *Plateaticum.*

RUGIA. Statuta Mediolanensia 2. part. cap. 245. *Ad transversum fluminis tam publici quam privati, vel alicujus rugiæ vel seratoris, ——— liceat vicino habenti terras ab utraque parte aquam deducere.* c.281. *Judex officialis aquarum teneatur, ---- videre omnes rugias seu bucchas exeuntes de Lecto Clenæ, & eas reduci facere*, &c. c.248. *Et nulla rugia seu buccha rugiæ fieri possit, nec teneri superdicto alveo pro derivando de dicta aqua*, &c. Adde cap.286. 287.

RUGIRE, cervi dicuntur. Gloss. Gr.Lat. ἐλαφος κρώζει, *Bardit, rugit.* Lex Longob. lib.1. tit.19. §.13. *Si quis cervum domesticum alienum, qui non rugit, intricaverit &c. si quis cervum domesticum, qui tempore suo rugire solet, intricaverit*, &c. Adde Edictum Rotharis Regis tit.104. §.11. Sic etiam fortean legendum in Lege Alamannorum tit.99. §.1. *Si quis bisontem, bubalum, vel cervum, qui prugit, furaverit*, &c. Ubi MSS. alii habent *brugit*, editio verò Tiliana, *pringit.* Est autem cervorum.

Rugitus, qui vulgò, Gallis *Rut*, Aristoteli ὀχεία, qui per duos ferè menses durat, & incipit à festo S. Catharinæ. Idem ait, rugitum cervorum incipere mense Boëdromione, ac desinere Mæmacterione, ac per totum Pyanepsionem, qui inter eos menses medius est, durare. Id tempus ipsa voce *Rugitus* designat Fulbertus Carnot. Epist.102 *Rex proximo rugitu, ut dicitur, venire habet in silvam Legium*, &c. Annales Franc. Bertiniani an.864. *Hludovicus Italiæ Imperator nominatus, à cervo, quem in rugitu positum sagittare voluit, gravissimè vulneratur.*

Rugire præterea dicuntur animalia, cum rumicant & remandunt, in quibus sunt etiam cervi, ut testatur Plinius lib.10. c.73. Fleta lib.2. c.76. §.8. *Ita quod præbenda (equorum) coram bobus conferenda stramine avenæ misceatur vel frumenti: arestæ enim straminis ordeacei rugitus eorum impediret.* Ibid. c.79. §.7. de multonibus, seu vervecibus: *Cumque eorum natura sit rugiendi, ac id, quod manducatur, bullationis venerit ad rugitum, possibile est hujusmodi multonibus per putrefactionem illius fœni in stomachis remanentis deperire.*

RUMARE. Vide *Adrumare.*

RUMBULA. Cæsarius Heisterb. lib.7. c.45. *Ipsam iconam (Deiparæ) respiciens -- indignans ait, Ut quid hic stat vetus hæc rumbula?* Et mox: *Quia Domina illa vocavit me veterem rumbulam.* Qua voce designari putant vetulam, putidam aut infamem fœminam.

RUMOR. Autor incertus inter Agrimensores: *Secundùm loci rumorem, quod interpretatur, secundùm loci observationem.*

RUMPERE, Terram, agrum proscindere, arare. Charta an. 1272. in M. Pastorali Ecclesiæ Parisiensis lib.15. ch.21. *Cum centum arpentis terræ arabilis, tam ruptis, quam rumpendis, sitis prope* &c. Charta ann. 1224. in Hist. Monmorenciac. p.87. *Ita tamen, quòd nos retinemus nobis & heredibus nostris, quod in eodem vivario piscari, & pisces vendi, & illud rumpi, quandocumque & quotiescunque nobis placuerit, faciemus.* Alia ejusdem ann. p. 88. *Donavit mihi & hæredibus meis vivarium suum de Beir, ita quod sibi & hæredibus suis retinuit molendinum ejusdem vivarii, & suum piscari, & suum rumpere, & vendere in eodem quandocunque & quotiescunque voluerit.* Sugerius p.334. *Apud Vallem Crisonis villam ædificavimus, & circa terram incultam dirumpi fecimus.* Charta Guillelmi Maengo Militis Dom. Surgeriarum an.1253. *Ai baaillé au Prior de sainte Valere de Mauzé ——— mes essars noveaus qui sont ou bochau saint Sernin, ———li devant dit home doivent rompre & gaagnier les terres aux us & aux coustumes dou pays.*

Arrumpere, eodem significatu. Charta Garciæ Fernandi Comitis æræ 1010. apud Anton. de *Yepez* in Chronico Ord. S. Benedicti tom.1. *Et per omnes terminos plantare & arrumpere licentiam habeant*, &c. Rollandinus in Summa Notariæ cap. 5. *Terram---- bene arrumpere, remenare, & reterzare, & quarto sulcu seminare.*

Rupticum, Terra de novo proscissa, novale; *Rompeis* in Consuet. Nivernensi cap. 12. art.5. 6. *Rompeis sont*

sont terres nouvellement cultivées, esquelles n'y a apparence ou memoire de culture faite autrefois. Charta Theobaldi Episc. Ambian. an. 1183. in Tabulario Eccles. Amb. *Infra terminos ejusdem decimationis de Savieres est pars cujusdam nemoris, quam tenentur fratres B. Joannis ad culturam reducere, & rupticia facere.* Et infrà: *Donec terra ad culturam, & rupticia fuerit redacta.* Judicatum an. 1332. in Hist. Reomaensi: *Omnes decimæ remanebunt etiam in novalibus sive rupticiis, seu in bladis vivis*, &c. Charta Richardi Episc. Amb. in Tabul. Abbat. S. Fusciani. *Nec non terram quandam, quæ dicitur Rupticium Ellebold, & nemus additum prædicto rupticio, ita quod rupticium & nemus additum facere debeat 10. jugera terræ.* Charta an. 1192. in Tabulario S. Martini de Campis: *Dedit autem Mauregart totam decimam suam de Toschis & de Rupticiis.* Fortè *taschis*. Ordericus Vital. lib. 5. p 583. *Dedit totam decimam de Norum, ——— partemque suam unius terræ ——— quæ ultra torrentem sita est, & vulgò Ruptices dicitur.* Adde Doublettum in Hist. Sandionysiana p. 568. Hist. Monmorenc. in Probat. p. 63. Hist. S. Martini de Campis p. 397. Tabular. Priorat. S. Mariæ de Gornaco, &c.

Ruptura, idem quod *Rupticium*, Ager nuper vel jam olim proscissus, & ad culturam redactus. Ordericus Vitalis lib. 5. p. 596. *Terram quoq, tam in mansuris quam in rupturis totius parochiæ hominibus ibidem hospitatis excolendam, reservato tantummodo campar- to ——— concessit.* Tabularium Angeriacense: *Annuit suum feodum ex toto, quod à sancto Joanne habebat, cum rupturis suis, quæ erant in terra S. Joannis.* Charta Theobaldi *Chabot* an. 1185. ex Tabulario Absiensi: *Quod si pro defectu servitii feodum aliquod mihi sasiero, ipsi propterea rupturas non perdant, sed habeant.* Alia Thebaudi *Castagniers*, ibidem fol. 52. *De qua Papotus Emenardi dederat eis rupturam, & quam Goffridus Vossart habebat de me.* Bulla privilegiorum Monasterii S. Felicis in Aragonia: *Decimas & primitias de novis rupturis, quæ factæ sunt in alodio S. Felicis.*

Ruptura, Census, qui ex *rupturis* percipitur. Notitia an. 1072 apud Beslium p. 181. *Dimiserunt consuetudinem, quam tenuerunt, id est, rupturam in medio terræ nostræ, quæ est in Insula Oleronis.*

RUPTURA, teneturæ species, quomodo *roture* dicimus, voce, quæ feudo opponitur. Liber Chirographor. Absiæ fol. 150. *Terram in ruptura super viam*, &c.

Rupturarius, Colonus, qui agrum seu terram *rumpit*, proscindit, colit. Charta Theobaldi *Chabot*, ex Tabulario Absiensi fol. 219. *Concedimus quoq, eidem decem alias sextarias terræ, si à Rupturariis dono vel emptione illas acquisierint.* Alia ibid. fol. 174. *Joannes Braquelart Rupturarius Ugonis, reliquit ei terram suam, quæ est juxta ortum*, &c. & fol. 86. qui *rupturarii* dicuntur, mox *agricolæ* appellantur.

Atque inde nata vox *Roturier*, apud nostros, qua viros *ignobiles* ac obnoxiæ conditionis indigitant, cujusmodi sunt coloni ac rustici; quibus opponuntur viri *Nobiles* ac ingenui. Ut è converso prædia colonaria, seu quæ colonorum & rusticorum propria sunt, atque adeo *censibus* obnoxia, *Rotures* appellarunt, quibus vicissim opponuntur *feuda*, quæ à solis nobilibus teneri olim poterant. Atque inde

Roturagium, pro *Villenagio*, seu agro obnoxiæ conditionis, *Roture*, *roturage*: in Charta Alphonsi Comitis Pictavensis pro *Rachetis*, in Chartophylacio Regio: *Pro roturagiis verò & masuris illud solum pro rachetis solvi debebit, quod dari secundum terræ consuetudinem hactenus consueverit.*

Ruptarii, pro *Rupturarii*, postmodum dicti quidam prædones sub 11. sæculum, ex rusticis potissimum collecti ac conflati, qui provincias populabantur, & interdum Principum militiæ sese addicebant. Matth. Paris. an. 1250. *Ubi est ille ruptarius percussor impius & cruentus, non animarum lucrator; sed pecuniarum exactor?* Eodem anno: *In civitate igitur occubuit Oliverius de Termes, cum suis omnibus, quos Ruptarios vocamus, pugnatoribus.* Bernardus Guido in Vita S. Fulcranni Episcopi Lodovensis cap. 2. *Bulliebant Ruptarii, sæviebant hæretici, ac fautores eorum fideles.* Cap. 6. *Quidam autem Ruptarii milites in rapinam rerum pessimè inhiantes*, &c. Ita passim Will. Armoricus an. 1202. Concilium Avenionense an. 1209. cap. 7. Innocentius III. lib. 12. Epist. 92. Willelmus de Podio-Laurentii cap 6. 7. 16. Bernardus Guido an. 1215. &c. M. Chronicum Belgicum an. 1179. & veteres Chartæ apud Catellum in Comitibus Tolosanis p. 246. 248. 333. 341. &c.

Rupta, Ruptariorum cohors. Willelm. Britto lib. 5. Philipp. pag. 152.

• *Quos Marchaderi sic clausit rupta*, &c.

Idem lib. 7. p 171.

——— *Tecum Lupicarica rupta*
Faciat.

Infrà p. 175.

——— *Numerosaque rupta Cadoci.*

Ibidem p. 182.

Agmina præfecit toti ruptarica regno.

Adde lib. 8. pag. 188. Ex *Rupta*, & *Ruptarii*, formata postmodum vox

Rutarii, qui iidem, qui *Ruptarii*, ex Gallica enuntiatione, *Routiers.* Jacobus de Vitriaco in Hist. Occid. cap. 7. *Brabantios, viros sanguinum, incendiarios, rutarios, & raptores.* Ita lib 1. cap. 72. Nicolaus de Trivetto an. 1173. *Conduxit Brabanzones & Rutarios, ex quibus coadunato magno exercitu, venit Britolium.* Ita leg. pro *Rictarios.* Idem an. 1197. *Mercaderius Rutariorum princeps.* Guill. *Guiart* in Hist. Franc. MS.

Sans cens d'un Routier Luspicaire,
Redoit conduire en cele affaire.

Idem an. 1204.

Routier, Ribaus, & Marcheans.

Chronicon Flandriæ cap. 84. *Et puis coururent les Routiers par devant l'ost des François.*

Rotharii, in variis Actis apud Catellum in Comitibus Tolosanis p. 281. 282. 283. 285.

Ruta, Rutta, Rutariorum cohors, ut *Rupta*. Will. Neubrigensis lib. 2. c. 27. *Stipendiarias Brebantionum copias, quas Rutas vocant, accersivit.* Lib. 5. c. 15. *Per stipendiariam militiam, quam Rutas vocant.* Matth Paris an. 1236. *Duces fuerunt catervæ, quam Rutam vocamus.* Cæsarius lib. 2 Mirac. c. 2. *Prædonibus quorum multitudo Rutta vocatur, se conjunxit.* Lib. 11. c. 53. *Multitudini prædonum, quæ Rutta vulgò dicitur, se associavit.* Rogerus Hovedenus p. 645. *Et transitum faciens per Castrum Radulphi, duxit inde Rutam Brabancenorum Theutonicam usque ad Biturum.* Ubi perperam editum *Rictam*. Ita *Rictarii*, pro *Rutarii* apud Nicolaum de Trivetto, uti monuimus. *Le Roman de Garin* MS.

En sa compaigne ot de Chevaliers mil,
Grant fu la route quant li Dux descandi.

Libertates villæ Perusiensis apud Thomassetium. p. 99. *Li Sires ne doet mettre rottes ne gens estranges sans l'accort des Cossors, &c.* Chronicon Flandriæ cap. 98. *Manda Charles à Bertrand du Guesclin, qu'il menast ses routes en Espaigne, pour guerroier le Roi Pierre.* Hinc *Route* nostris mansit pro quavis turma militari, de qua voce Nicetas Choniates in Balduino n. 5. & nos in Glossario ad Villharduinum. Rastallus ait, JC. Anglis *Rout* dici, *quant people assemble eux-mesmes, & puis procedant, ou chevauchant, ou allant avant, ou movent par instigation d'un ou plusors que est conduct de eux: c'est appellé un Rout, pour ce que ils movent & proced en routs & nombers.*

Neque tamen Scriptores omnes de harum vocum origine ac etymo invicem conveniunt: Nam Pithœus in Consuet. Trecens. art. 11. & in Hist. Comitum Campaniæ, à voce Germanica *root*, vel *rote*, quæ idem quod apud nos *solde*, seu stipendium sonat, vocis etymon accersendum putat: quasi fuerit *ruta*, stipendiaria militia, seu turma, vel caterva militum. Nec dissentit Dominicus de Prærogat. allod. cap. 11. §. 3. Innocentius Cironus lib. 5. Paratitul. Decret. tit. 15. *Ruptarios* dictos censet, quod omnia perderent ac rumperent. Nec desunt, qui *ruptas* appellatas volunt, milites turmas dimissas, seu *licentiatas*, quæ, ut fieri solet, invicem coactæ prædationibus sese addicunt, quomodo *Banque route* dicimus, seu nummulariorum & argentariorum *mensam ruptam*. Sed longè potior videtur, quam stabilivimus, sententia Petri Sanjuliani in Miscellaneis Historicis p. 641 Acostæ, Antecessoris Tolosani ad tit. de Jure emphyt. Beslii in Epistola ad Puteanum, Altaserræ lib. 3. de Comit. Provinc. c. 10. & aliorum, ita ut *Ruptarii* fuerint *vagi & tyrannica consuetudine irreverentes homines, per quos pax & quies regni turbari solet*, ut est in Conventu apud Marsnam an. 851. cap. 4. cujusmodi sunt crebro rustici, nisi maturè ac severiùs comprimantur. Exemplum prodit Willelmus Gemeticensis lib. 5. cap. 2. scribens, Richardo II. Normanniæ Ducatum obtinente, *rusticos unanimes per diversos totius Normanniæ patriæ Comitatus plurima agentes conventicula juxta suos libitus vivere decrevisse: quatenus tam in silvarum compendiis, quàm in aquarum commerciis nullo obsistente ante statuti juris obice, legibus uterentur suis*, &c. Sed ea labes oriri tum solet, cùm grassantibus maximè civilibus bellis, rustici ab utraque parte lacessiti, & à neutra protecti, arma, quæ ad sui tuitionem capiunt, in alios nullo discrimine exerunt, mox prædarum & lucri cupiditate illecti, passim in innocuos sæviunt ac grassantur.

RUMPESTAT, Tributum pro caudis jumentorum apud Suecos, Erico Uplandensi lib. 5. Hist. Suecicæ p. 159. Idem p. 148. *Erat enim inter cætera gravamina innumera tributa, etiam hoc unum, ut de qualibet cauda jumentorum certa summa solveretur pecuniæ.*

RUNA. Papias: *Runa, pugna, Runata, pugnata*. Ugutio: *Runa, i. stipula, vel pugna, unde runatus, præliatus.* Adde Gloss. Isid. Gloss. Ælfrici: *Runia, vel paleare*, ᚱᚱæᛈ læppa. Vide Festum. Vide etiam supra in voce *Alyruna*.

RUNCALIS, *Roncalis, Roncaria*, Ager incultus, *runcandus* à noxiis & inutilibus herbis & sentibus: *runcare* enim Latinis, est purgare agrum à sentibus, quas inde *ronces* vocant Galli. Vide Edw. Cokum ad Littletonem sect. 1. Diploma Aystulphi Regis Longobard. an. 753. apud Ughellum in Episc. Mutinens. *Quòd si in ipsis silvis aliquis roncare fecerit, aut si peculia pabulaverit*, &c. Alia Mathildis Comitissæ ann. 1096. in Bullario Casinensi tom. 2. p. 117. *Si quis——— ultra fines & terminos runcare fecerit absque jussione Comitissæ*, &c. Charta 1. inter Alamannicas Goldasti: *Tradidi videlicet ad Hasumunanc ipsa marca adhærentem runcalem, 1. hobam etiam & amplius continentem, ea conditione, ut ipsi illic resideant, & ibi laborent tempus vitæ suæ, & censum inde persolvant.* Ch. 35. *Vendiderunt tibi Magno —— cortinum aroncale, quem habuerunt de sui patris ——— cum pomifera ex integro quantum ibi habuit.* Et mox: *Et 1. saistairale in roncale.* Domesdei tit. de Essexa: 10. *acr. prati*, 11. *runcal*, 4. *aralia*, 23. *porci*, &c.

Roncalia, Locus & planities porrectior circa Padum, non procul ab urbe Placentia, seu *inter Placentiam & Cremonam*, ut habet Otto Morena in Hist. Rer. Laudensium, ubi Imperatores Occidentis Curiam suam generalem cogere solebant, cum *transalpinabant*, seu in Italiam proficiscebantur: *Erat enim consuetudinis Regum Francorum, quæ & Theutonicorum, ut quotiescumque ad sumendam Imperii coronam militem ad transalpinandum cogebant, in prædicto campo mansionem facerent. Ibi ligno in altum porrecto scutum suspendebatur, universorumque equitum agmen feuda habentium ad excubias, proxima nocte Principi faciendas per Curiæ præconem exposcebatur, quod sectantes, qui in ejus Comitatu erant, singuli singulos beneficiatos suos per præcones exposcebant. At sequenti die, qui nocturnis vigiliis defuisse deprehensus fuerat, denuò ad præsentiam Regis aliorumque Principum, vel virorum illustrium evocabantur: sicque omnes omnium beneficiati, qui sine bona voluntate dominorum suorum domi remanserant, in feudis condemnabantur.* Verba sunt Ottonis Frising. lib. 2. de Gestis Frider. c. 12. à quo hausit, quæ in eandem sententiam habet Guntherus lib. 2. Ligurini initio. *Roncaliensis Curiæ* mentio est passim apud Scriptores, ex quibus docemur, Conventum fuisse generalem indictum *pro justitia ac pace regni componenda*, ut est in Legib. Longob. lib. 3. tit. 9. §. 9. Conradus Ursperg. in Frid. I. *Pro reparando itaque justitiæ rigore, omnibus Lombardis & Italicis Roncaliam, uti mos Lombardorum est, justitiam suam requirere, & ab Imperatoribus recipere, diem certam & Curiam publicam ad præsentiam Principum, qui tunc aderant, eis designavit. Edictumque est ab Imperatore, ut de singulis Italiæ urbibus viri idonei Roncaliam convenirent, & Barones, & alii, qui causas haberent: cumque ibidem convenissent, assumptis nobilibus & prudentibus viris, causas singulorum determinare studuit, primo pauperum, deinde Baronum, & postremò civitatum.* Glaber Rodulphus in Præfat. ad lib. 4. Hist. *Roncaliam*, quasi *Curiam Gallorum*, corruptè dictam vult, eamque *in descensu Alpium* statuit, id est, ad Padum, juxta Placentiam, ubi extitit Roncaliensis campus, qui eam appellationem accepit, quod *Runcalis* esset, id est, incultus & sentibus oblitus, quæ vis est vocis, ut suprà observatum. Ita etiam de eodem vocis etymo Constitutio Caroli Crassi Imp. an. 884. *Cuicumque, secundum hanc legem expeditio imperetur, si ad Curiam Gallorum, hoc est, in campum, qui vulgò Runcalle dicitur, dominum suum non comitetur*, &c.

Hunc porrò morem, *Curias publicas* in Italia indicendi, hauserant Germani Principes à Francis nostris, quod ab Ottone Frising. observatum: nam cùm Carolus M. Italiam imperio suo adjecisset, fusis & profligatis Longobardis, solenne illi fuit, & successoribus, Primores sui Palatii & Comites Palatinos eò mittere, qui *justitias publicas* facerent. Has autem *Curias* solennes in campis cogebant. Annales Fr. Bertiniani an. 767. de Pipino: *Ibi Synodum fecit cum omnibus Francis solito more in campo.*

Runcora, in Chartis Longobardicis, passim. Charta Desiderii Regis in Bullario Casinensi tom. 2. p. 14. *Terra, silva, runcora, & prata insimul ad mensura justa*, &c. Charta Mathildis Comitissæ an. 1096. ibidem tom. 2. p. 117. *De terra partim laboratoria, & partim cum silva, quæ inter runco deputata* &c.

RONCO, *Runco*, Papiæ, & Joanni de Janua, Falcis militaris species, ex Italico *Runchione*, vel *Roncone*. Academici Cruscani: *Roncone, arme d'asta corta e adunca per isterpare.* Sanutus l. 2. part. 4. c. 8. *Dictum navigium ronconibus & longis lanceis, atque lanceis cum rampiconibus, sive uncis in capitibus, optimè fulciatur.* Ubi *lanceæ cum ronconibus*, videntur eæ, quas *lanceas falcatas* vocat Fulbertus Carnot. Epist. 45. Historia Cortusiorum lib. 1. c. 17. *Quidam rusticus --- clam traxit desub chlamyde sua ronconem ferreum, & virum nobilem percussit in capite.* Vide *Falcastrum.*

RUNCARE, *sonitum de naribus emittere*, in Gloss. Arabico-Lat. Apud Papiam, *à terra herbas diu innatas vel arbores evellere.* Vide *Runcalis.*

RUNCA,

RUNCA, idem quod *Runcalis*. Charta Conradi Imp. an. 1027. apud Ughellum tom. 4. p. 1484. *De eadem corte cum capella, ejusque dote, cum omnibus suis appendicibus in integrum, omnibus runcis novis, cum suis intimis decimis, manso 1. &c.*

Runcia. Relatio S. Vvalarici, ubi de Diabolo: *Interrogavit eum quidam ex Monachis nomine Petrus: quo nomine censeris? respondit: Runcinellus vocor. Tunc Monachus, hujus nominis etymologiæ non ignarus, iterum interrogavit: Cur ita vocaris? respondit: Peccatorum animas duco per runcias & spinas.*

Runcarius, idem quod *Runca*. Charta an. 1007. in Bullario Casinensi tom. 2. p. 67. *Sunt mansos 4. & runcarii 4. & mulinarii 3. qui sunt in loco, &c.*

Runcarii, Hæretici, Valdensium & Paterinorum asseclæ, qui Alemanniam veneno pravitatis hæreticæ infecerunt, de quibus Reinerus contra Valdenses c. 4. & 6. ubi de eorum opinionibus, & Pilichdorffius lib. contra Valdenses c. 12. Dictos videri à *Roncalia* opinatur Gretzerus in Prolegom. c. 4. fortè quod in *Roncalia* primum visi. A *Runcaria*, villa sic dicta, vult Reinerus c. 6. sed malim sic appellatos, quod in agris incultis & *runcariis* utplurimum degerent.

RUNCHI. Sentes, Gallis *Ronces*, Spinæ, vel sentes, quæ *runcari* solent. Charta an. 1225. apud Ughellum tom. 7. pag. 1449. *De decima de omnibus runchis omnium nemorum sive boscorum S. Zenonis, tam de illis runchis, qui jam facti sunt, quam de illis, qui adhuc in futuro fient, &c.*

RUNCILUS. Domesdei tit. Essex: *Silva 20. perc. 10. acrarum prati, 2. runcili, 4. aralia, 25. porci, 50. oves, &c.* Spelmannus idem cum *runcino*, seu equo putat: ego verò malim *runcilum*, idem esse quod *runcalis*.

RUNCINA, *instrumentum fabrorum*, Papiæ. Idem: *Runcina, remota rura.*

RUNCINUS, Equus minor, gregarius nostris *Roncin*. Cambro Britannis *Rhvvnsi*. Chaucerus Anglus Poët.:

> *Herode upon à Rovvncy as he could.*

Quidam vocem ab Teutonico *Ross*, equus, deducunt, non improbabili conjectura. Nam nostri olim *Rous* pro *Roncin* dicebant. *Le Roman de Garin*:

> *Hue s'en retorne sor le rous Arabi.*

Alibi:

> *Es un message sor un roux Arabi.*

Rursum:

> *Bien fu armé sor le rox Arabi.*

Idem Poeta:

> *Et Richard sor le rox Arabi.*

Alii à Theutonico *ruyn*, & *ruynen* castrare, runcinos dictos volunt, quasi runcini fuerint cantherii. Domesdei, in Monastico Anglic. tom. 3. pag. 306. *Novem averii, 2. runcini, 27. porci, 100. oves, &c.* Occurrit ibi pluries. Petrus Cluniac. lib. de Miraculis cap. 6. *Ad quod ille respondit, Runcinus ille, ille certè, ille mihi intolerabilis est.* Will. Brito lib. 12. Philippid. pag. 242.

> *Illi præda placet dextrarius Ardinis, illi*
> *Runcinus caput ignoto dat fune ligandum.*

Rigordus an. 1214. *Velit, nolit, compellunt illum ascendere in runcinum.* Will. de Podio-Laurentii c. 25. *Nec in equis velocibus; sed roncinis cum uno calcari equitando, &c.* Adde Statuta antiqua Ord. Cartusiensis 2. part. c. 19. §. 16. 17. *Ronchinus*, apud Lambertum Ardensem p. 158. & Petrum de Vineis lib. 5. Epist. 70. *Ronzinus*, in Bulla Alexandri II. PP. apud Franciscum Mariam in Mataldi lib. 3. pag. 122. ex Italico *Ronzino*. *Roncinus* vero propriè scutiferorum erat, ut *Palafridus* Militum, ut observare est ex Stabilimentis S. Ludovici lib. 1. c. 54. Brunetus Latinus in Thesauro MS. part. 1. cap. 155. *Il i a chevaus de plusieurs manieres, à ce que li uns sont destrier grant pour le combat. li autre sont palefroi pour chevaucher a l'aise de sont cors: li autres sont roncis pour sommes porter, &c.*

Rocinus. Charta Aldegastri, filii Sylonis Regis Ovetensis an. 781. apud Sandovallium: *Et duas equas, & duo rocino, & una mula, & tres asinos, &c.*

Rossinus, apud Gariellum in Episcop. Magalon. pag. 221.

Servicium de Roncino. Vide *Servitium*.

RUODA. Lex Saxonum & Anglior. tit. 2. §. 1. *Qui nobilem occiderit, 840. sol. componat, ruoda quod dicitur apud Saxones 120. sol. & interpremium 120. sol.* Ubi observat Lindenbrogius Ꝛuod, & Ꝛod, Saxon. crucem significare. Sed quid ad compositionem 840. sol. nisi ea compositione ejusmodi criminum rei se à crucis pœna redemerint? Neque enim conjecturam Spelmanni quisquam probet.

RUPASTES, *Flagellum*, Ugutioni.

RUPES, idem quod *Mota*, de qua voce suprà egimus, Castrum, castellum, domus præcipua domini feudalis. Vetus Charta in Tabulario S. Nicolai Andegav. *Geraldus Monachus, qui mecum habitat in rupe mea.* Notitia ex Tabular. S. Albini Andegav. *Apud Capud pontis de Mosteriolo habebant Monachi S. Albini de dono & largitione Domini Berlai aliquot rupes, & terrulam domibus ædificandis aptam, &c.* *Le Roman d'Alixandres* MS.

> *Sire, la haute roche que tu as esgardée,*
> *C'est une fermeté qui moult est redoutée.*

Infrà:

> *Ja ne porra durer roche ne fermeté.*

RUPITANI, dicti *Donatistæ*, qui Romæ morabantur, quod in rupibus & in montibus conventus suos agerent: unde & *Montenses* appellati, apud S. Augustinum lib. de Unit. Eccl. cap. 3. de Hæresib. cap. 69.

RUPINA, Loca montana. Gloss. Isid. *Rupina, abrupta montium.* Charta Alrici Episc. Astensis an. 1029. apud *La Chieza* in Hist. Eccl. Pedem. *Cum —— pascuis, silvis majoribus, cum areis, molendinis, piscationibus, alpibus, rupis, rupinis & paludibus, terris cultis & incultis, &c.* Occurrunt eadem verba in Charta Ardoini Regis Italiæ an. 1011. apud Guichenonum in Bibl. Sebusiana pag. 249. & alius apud Ughellum.

RUPIX. Salvianus lib. 1. de Gubern. Dei: *Adde —— loquentem cum Mose dominum, legem divino ore resonantem, incisas Dei digito litteras, rupices paginas, saxeum volumen, &c.*

RUPTA, *Ruptuarii*, *Rupticium*, *Ruptura*, *Rupturarii*. Vide *Rumpere*.

RUPTI, Herniosi & ramicosi, Græcis κηλῆται, apud Apulejum de Virtutib. herbar. c. 24.

Ruptura, Hernia. Bulla Innocentii III. PP. an. 1204. apud Ughellum tom. 1. part. 1. pag. 233. *Objectum est insuper, quod Præpositus erat super simoniæ vitio infamatus, quod abusus fuerat sigillo Capituli, quod tanquam criminosus vitio rupturæ laborabat, & quod medio digito sinistræ manus fuerat mutilatus, &c.*

RURÆ, *Rupes, vel Petræ*, in Glossis Lat. MSS. Bibl. Reg. cod. 1013.

RURICOLA, Prædiolum, in Hist. Translat. S. Guthlaci n. 17. Vide *Casalis*.

RUSANTE, *Pallio Rosco*. Papias MS. & edit.

RUSCA. Scriptor vetus vitæ S. Lupicini Abbat. Jurensis n. 2. *Si verò vis frigoris se se ingessisset austerior, habebat ad propriæ staturæ mensuram in modum cunæ decorticatam ex arbore ruscam, atque utrique capiti ex eodem cortice assuta clusoria: Hac patula ad prunas secretè diuque tosta, aut sibi participato aliquantisper tepore, quievit aut calefactum illico sub ascella, in oratorium quietus attraxit.* Synodus Exoniensis an. 1287. *Et quia decimæ debentur de —— herbis hortorum, apibus,*

bus, jumentis, —— *pannagiis, silvis caduis, ruscis, fœno, herba, &c.* nostri *Rusche* vocant alvearia, apiarium, qua notione *rusca* sumi videtur in hac Synodo, ut

Ruscha, in Monastico Anglic. tom. 2. pag. 986. *Decimam de agnis, de caseis & velleribus, de purcellis, & de patnagio, & de vitulis, & de ruschis, & de faldravis, &c.*

Habetur in Charta alia, quam profert Spelmannus.

Ruscaria. Vide Ew. Cokum ad Littletonem sect. 1. pag. 5.

Rusca, Italis est cortex, præcipuè pomorum.

RUSCUBARDUM. Charta Joannis Archiepisc. Cantuariensis: *Et specialiter decimas arundinis, ruscubardi, & silvæ caduæ quandocumque excisæ intra fines & limites seu decimationes Capellæ de Northborne, &c.*

RUSELLUS, apud Spelmannum ex Willelmo Armorico l. 1. Philip. pag. 108.

Arbitrio Comitissa suo punire rusellum.

Ubi frustra quærit, quid sit *rusellus?* cum codex à Duchesnio editus habeat *misellum.*

RUSPATICUM. Bulla Honorii III. PP. an. 1217. apud Ughellum tom. 1. part. 1. pag. 298. in Alban. Episcop. *Tam in Comitatu, castellantia & moneta, quam fidelitatibus hominum futuris, bannis, placitis, plateatico, guerra, pace, hoste, cavalcada, glandatico, herbatico, ruspatico, pratis, vineis, nemoribus, &c. Ruspare* pro *Rustare*, quod est rubos & sentes, seu rusta vellere, dixit Tertullianus lib. de Pallio cap. 2. *Itaque cogitans omnia sibi domum, intelligens alibi stipantem copiam, alibi deserentem, runcare atque ruspare consuluit.* Glossæ Isid. *Ruspantur, perquirunt anxiè.*

RUSSETUM, Pannus vilior, rusei seu rufei coloris, quem nostri *Roux*, Angli *Russet* dicunt. Statuta Hospitalis S. Joannis de Nottingham in Anglia: *Regularem gerant habitum, scilicet de russeto, & de nigro panno.* Monasticum Anglicanum tom. 2. pag. 419. *Sex ulnæ de russeto, & decem virgæ de linea tela.* Matth. Paris an. 1251. *Cumque annulo sponsali vestem accepit de russeto, quibus in testimonium perpetui cœlibatus uteretur.* Henricus de Knygton: *Principio pseudolollardi prima introductione hujus sectæ nefandæ vestibus de russeto utebantur.*

RUSSOLEMBUS, muliebre vestimentum, vide Miracula S. Servatii Episcopi Trajectens. apud Papebrochium 13. Maji p. 220.

RUSTICI, Coloni, glebæ adscriptitii, qui proinde in commercio erant. W. Britto in vocab. MS. *Rusticus dicitur operarius, qui rus vel terram operatur.* Ebrardus in Græcismo:

Rusticus à rure, quoniam rus est sibi curæ:
Villicus à villa, quia res disponit in illa:
Dicitur Agrestis ab agro, sit littera testis.

Charta Guillelmi II. Regis Angliæ apud Ordericum Vital. l. 5. pag. 602. *Dedit, & 16. rusticos ad ipsas decimas custodiendas, atque novem Ecclesias.* Charta Sancti Lascurrensis Episc. circa an. 1101. *Dedit eis Ecclesiam de sancta Confessa ex integro, pro qua unum rusticum apud Ilhe donavit Abbati de S. Juliano.* Consuetudines Clarendoniæ c. 16. *Filii rusticorum non debent ordinari absque consensu domini, de cujus terra nati dignoscuntur.* Charta S. Joannis Pinnatensis an. 1077. apud Marcam lib. 4. Hist. Beneharn. cap. 19. *Conceao* —— *unum rusticum, nomine Lupo Garsias, in villa, quæ vocatur Isuici, cum uxore & filiis, & omni alodio suo, ut perpetuo jure, ipse & omnis generatio ejus Ecclesiæ S. Joannis* —— *deserviant.* Adde Gregorium M. lib. 1. Epist. 42. tom. 13. Spicilegii Acheriani pag. 286. Rocchum Pirrum tom. 1. Notitiæ Eccl. Sicil. pag. 103 & Somnerum ad Scriptores Hist. Angl.

Rustica familia, eadem notione apud Anastasium Bibl. in Paschali PP. pag. 152. *Quæque ab ipso pia devotione ad augmentum jamdicti Monasterii adjuncta sunt sive agris, vel vineis, etiam domibus, nec non rustica familia, suæ autoritatis pagina --- confirmavit.* Supra: *Cum fundis & casalibus, atque massis, seu etiam colonis, sive domibus, nec non familiis, &c.*

RUTA, Platea. *Ruta mercatoria*, in veteri Charta apud Pardinum lib. 2. Hist. Lugdun. cap. 104. Vide *Ruga.*

Ruta. Rythmi veteres de fundatione Abbatiæ Pratensis in Flandria, apud Bucelinum:

Juxta villam, quam prædico, Virgini deserviunt,
Quæ protulit Salvatorem, virgo tamen incorrupta,
Quæ cælitus dat splendorem, magis quam oculis ruta.

Vim vocis non percipio, nisi legendum sit *vuta*, i. visa, ex Gallico *veüe.*

Ruta, Rutarii, vide *Rumpere.*

RUTEFOLIUM. Joan. Sarisberiensis Epist. 196. *Neque hoc ille impediet vester Collega Batoniensis, qui utinam submergatur in termis* (thermis) *quibus dignus est, quas meruit, ut conjiciatur in rutefolium, cujus Pectonus* (an Pictonus?) *in pœnam delinquentium meminit, aut sepeliatur in Salpinario Heauorum.*

RUTELLUS, genus Teli, rutabulum. Historia Australis an. 1296. *In lecto suo sagittatus, postea gladiis & rutellis confossus, demum capite truncatus,* ---- *vitam finivit.*

RUTERI. Vide *Ritteri.*

RYTHMICI *versus.* Marius Victorinus. lib. 1. Artis Grammaticæ: *Rythmus est pedum temporumque junctura velox, divisa in arsi vel thesi, vel tempus, quo syllabas metimur.* ---- *Differt autem rythmus à metro, quod metrum in verbis, rythmus in modulatione ac motu corporis sit, &c.* Isidorus lib. 1. cap. 38. *Rythmus,* versus *qui non est certo fine moderatus; sed tamen rationabiliter ordinatus pedibus currit.* Statuta Ordinis Præmonstrat. dist. 3. cap. 6. *Quicumque etiam rythmis vel versibus, aut libello famoso projecto per compita, patres suos aut fratres infamaverit de aliquo crimine, &c.*

At rythmicos versus vocarunt Scriptores ævi inferioris, quos alii Leoninos, seu ὁμοιοτελεύτους. Alvarus in Vita S. Eulogii n. 3. *Epistolatim in invicem egimus, & rythmicis versibus nos laudibus mulcebamus.* Epist. 4. inter eas, quæ S. Bonifacio Moguntino adscribuntur: *Observo, ut mihi Aldhelmi Episcopi aliqua opuscula, seu prosarum, seu metrorum, aut rythmicorum mittere digneris.* Item Liber Epistolarum S. Bonif. cii Epist. 65. *Tertium quoque* (carminis genus) *non pedum mensura elucubratum; sed octonis syllabis in quolibet versu compositis, una eademque littera comparibus linearum tramitibus aptata cursim calamo perarante caraxatum tibi* —— *dicavi.* Adde Epist. 68. Vita S. Theofredi n. 10. *Micrologum cudens de mundi lapsu senario, determinat cum sermone rythmico.* Ordericus Vitalis lib. 10. *Miserias captivitatis suæ ut erat jucundus & lepidus,* —— *multotiens retulit rythmicis versibus cum facetis modulationibus.* Vide *Leonini versus*, & *Politici versus*, Salmasium ad Hist. Aug. pag. 351. & Vossium de Poëmatum cantu & viribus Rythmi, editum Oxonii an. 1673.

S.

S.

S Littera numeralis quæ 7. denotat. Unde verſus :

S. verò ſeptenos numeratos ſignificabit.

Seu ut habet Ugutio :

Ebdomadæ ſpecie .S. ſuſcipit ordine ſeptem.

At in Notis numerorum antiquis dicitur littera S. conficere ſeptuaginta. Eidem ſi recta linea ſuperaddatur, 70. millia ſignificat.

S. in ſuperſcriptione cantilenæ, ſuſum vel ſurſum ſcandere, ſibilat. Ita Notkerus Balbulus in Opuſc. *Quid ſingulæ litteræ ſignificent in ſuperſcriptione cantilenæ.* Vide A.

SA, Perſica lingua, *Rex*; quo nomine donantur plerique è Sultanis. Vide Will. Tyrium lib. 3. cap. 1. Reyneccium in Stemmate Perſicorum Sultan. in appendice ad Aitonum, Scaligerum lib. 3. Canonum Iſagogic pag. 315. ult. edit. Seldenum de Tit. honorariis 1. part. c. 6. §. 5. 6. 7. & Henric. Valeſium ad Ammian. lib. 19.

SAAL. Andreas Suenonis l. 5. Legum Scaniæ c. 2. *Satis liquet omnibus diviſionem in tres partes æquales, videlicet in tres tertias faciendam, quarum quælibet ob frequentem uſum, ſpeciali nomine, in vulgari noſtro* Saal. Vide *Gorſum.*

SABAIA, Cereviſiæ vel potus ſpecies apud Illyrios. Ammianus lib. 26. *Cujus e muris probra in eum jaciebantur, & injurioſè compellebatur, ut ſubajarius. Eſt autem ſabaja ex hordeo vel frumento in liquorem converſus in Illyrico potus.* Vide ibi Henr. Valeſium. S. Hieronymus in Eſaiæ c. 19. de Zytho : *Genus potionis ex frugibus à quoque confectum, & vulgò in Dalmatiæ Pannoniæque provinciis gentili barbaroque ſermone appellatur Sabaium.*

SABANUM, Mappa, vel *facitergium* Ugutioni & Joanni de Janua. Gloſſarium Gr. Lat. σάβανον, *Sabanum, linteum.* Gloſſæ MSS. *Sabanum, linteum villoſum.* Lexicon Gr. MS. Reg. cod. 930. Πειέψημα, τὸ σάβανον τὰς ἱδρῶτας τȣ̃ κάμνοντος ἀποψῆχον. Gloſſæ antiquæ MSS. *Manutergium, ad tergendas manus vocatum, ſabanus autem Græcum eſt.* Gloſſæ ad lib. 1. Alexandri Iatroſophiſtæ de Paſſionib. *Sabanum, pannus ſubtilis.* Alibi : *Sabanum, pannus factus de cotone.* Matth. Silvaticus : *Sabanon Gr. ſabanum, indumentum eſt, pannus aſper abſterſorius, ſcilicet quo homines utuntur in balneis, vel etiam quodlibet linteum ad hoc deputatum.* Denique Papias : *Sabanum, lavamentum.* In MS. *lavamentum* : ſed legendum *linteamentum.* Vegetius lib. 3. Artis veterinariæ : *Sabanis validioribus abſtergatur.* Gregorius M. l. 3. Dial. c. 17. *Veſtimentis indutum, & conſtrictum ſabano, ſuperveniente veſpere, ſepelire ne juverunt.* Ita enim legendum pro *Sabbato* convincit Græcus Paraphraſtes, καὶ τῷ σαβάνῳ ϖειλίσαντες. Occurrit paſſim hæc vox apud Scriptores, eundem Gregorium lib. 4. Dial. c. 55. Theodorum Priſcianum lib. 2. cap. 9. Victorem lib. 3. de Perſecut. Vandal. veterem Interpretem Juvenal. Sat. 14. v. 22. Octavium Horatianum de Reb. medic. p. 40. 41. 44. 90. Marcellum Empiric. c. 8. 15. 20. 26. Interpretem Hiſtoriæ Apollonii Tyrii p. 9. Aldhelmum de Laude virgin. Fortunatum in Vita S. Radegundis cap. 9. 17. Baudoiniam in Vita ejuſdem Radegundis cap. 11. Rudeſindum Epiſcop. Dumienſem in Charta æræ 1016. apud Yepez & tom. 5. pag. 435. 444. Hermam lib. 3. Paſtor. c. 8. Bonifacium Moguntin. Epiſt. 10. Guibertum Novig. lib. de Laudib. S. Mariæ cap. 10. & lib. 3. de Vita ſua cap. 10. in Notis Tyronis, in Codice Carolino Epiſt. 27. in Vita S. Paterni Senonenſis Mon. cap. 15. Gariopont. lib. 3. c. 26. 71. Gloſſ. Lindebrogii in *Lino inciſo*, & Cujacium lib. 9. Obſer. cap. 9. &c.

Sabana, in Charta Aldegaſtri, & filii Sylonis Regis Ovetenſis an. 781. apud Sandovallium, quomodo Hiſpani *ſabanas* etiamnum hac notione uſurpant. Vide Sebaſt. de Cobarruvias in Theſauro linguæ Caſtell.

Savanum non ſemel dixit, Græca ſcilicet enuntiatione, Apitius lib. 5. cap. 1. 5. 6. lib. 7. cap. 6. Argumentum Epiſtolæ S. Baſilii ad Simpliciam apud Lambecium lib. 3. de Bibl. Cæſarea p. 132. Ἡ αὐτὴ Σιμπλικία ϖροςάττει εὐνȣ́χοις καὶ κορασίοις ῥίψῆναι τὰ σάβανα αὐτȣ̃ ἔξω. Vide Nicol. Myrepſum ſect. 1. c. 190.

SABATATI, *Inſabatati*, Hæretici Valdenſium aſſeclæ & ſectarii, dicti, *non quod in Sabbato judaizarent*, ut volunt quidam, aut quod nullum Sabbatum obſervarent ; ſed ſolum diem Dominicum, ut Vignerius an. 1159. & Perrinus : verùm ut Prateolus, *quod qui inter eos perfectiores erat, ſignum quoddam in ſuperiore parte ſui ſotularis, quod Sabbatatam appellabant, deferre ſolerent.* Huic conſentit Ebrardus Bethunienſis contra Valdenſ. cap. 25. *Quidam autem, qui Vallenſes ſe appellant, eò quòd in Valle lacrimarum maneant : ——— & etiam Xabatenſes, à Xabata potius, quàm Chriſtiani à Chriſto, ſe volunt appellari. Sotulares cruciant, cum membra potius debeant cruciare, calceamenta coronant, caput autem non coronant.* Petrus IV. Rex Arag. in Chron. lib. 3. c. 16. *E calces del dit drap ſens ſabates.* Sacramentum Vicariorum, in Conſtitutionibus Cataloniæ MSS. *Promitto inſuper ſub religione ejuſdem Sacramenti, quod Valdenſes ſive Sabatatos, & alios hæreticos omnes perſequar, &c.* In Concilio Tarraconenſi an. 1242. *Inzabattati* perpetuò dicuntur, adeo ut hanc Valdenſium ſectam in Hiſpania præſertim viguiſſe par ſit credere, quorum hæreſis propria ſtile ibi annotatur, quod dicerent *in aliquo caſu non eſſe jurandum, & poteſtatibus Eccleſiaſticis vel ſecularibus non eſſe obediendum, & pœnam corporalem non eſſe infligendam in aliquo ; & ſimilia.* Extat apud Marianam in præfat. ad Chron. Lucæ Tudenſis Diploma Ildefonſi Regis Aragonum contra *Valdenſes* & *Inſabbatatos. Inſabbati* dicuntur Groppero lib. de Euchar. art. 4. c. 36. quam appellationem ſortiti videntur ab ea calceorum ſpecie, quos noſtri *Sabots* vocant, id eſt, calceis ligneis, quibus potiſſimum utebantur. De vocis *Sabot* etymo, vide conjecturas Oct. Ferrarii in *Ciabatta.*

SABBATUM, apud Hebræos pro tota Hebdomada, & pro ſeptimo Hebdomadis die ſumitur. Euſeb. Pamphili in illud : Ὀψὲ σαββάτων. Ἔθος γὰρ ἦν τὴν ὅλην ἑβδομάδα σάββατον καλεῖν, καὶ πάσας τὰς ἡμέρας σάββατον ὀνομάζειν. Cùm Hebdomada in ſeptem, in dies dividitur, quorum primus, *Prima Sabbati* ; ſecundus, *ſecunda Sabbati*, & ſic deinceps ; ſeptimus denique, *Sabbatum*, ut obſervatum à S. Hieronymo in Epiſtola ad Hedibiam, quæſt. 4. & S. Auguſtino in Pſalm. 80. Eodem Euſebio in Reſurrect. Dom. pag. 477. edit. Combefiſii, & Heſychio Presb. Hieroſolymit. Homil. in Dominicam reſurrect. pag. 748. edit. ejuſdem Combefiſii. Sic Caſianus lib. 3. de Cœnob. Inſtitut. cap. 9. *Sextam Sabbati*, lib. 4. cap. 19. *ſecundam Sabbati*, pro ſexta & ſecunda feria dixit. Quam loquendi formulam uſurpavit etiam autor Vitæ S. Ruſticulæ Abbatiſſæ Arelat. cap. 31.

Una Sabbati, Dies Dominicus. Gloſſæ Gr. MSS. in cod. Regio. 2062. Μίαν σαββάτων, τὴν κυριακὴν καλεῖ ὁ Ἀπόστολος. S. Auguſtinus Epiſt. 86. *Una Sabbati tunc appellatur dies, qui nunc Dominicus appellatur, quod in Evan-*

Evangelis apertius inveniur: nam dies Resurrectionis Domini prima Sabbati à Matthæo, à cæteris autem una Sabbati dicitur, quem constat eum esse, qui Dominicus postea appellatus est. Adde Concilium Cabilonense an. 650. c. 18. Rabanum lib. de Computo cap. 26. & Durandum lib. 7. Ration. c. 1. n. 7. &c.

Sabbatum sanctum, dicitur illud, quod Pascha præcedit, *tum propter alia plura, tum maximè propter hoc, quòd ad suscipiendam tantam lunaris claritatem nova Ecclesia sacro baptismi fonte sacratur. Hac enim die solenne est juxta veram & angelicam Patrum traditionem fontes benedici, &c.* Rupertus lib. de Divin. Offic. cap. 35.

Sabbatum, requies Dominici corporis appellatur, etiam in veteri Missali Gallicano pag. 464. & in Missali Gotthico p. 324.

Sabbatum in Albis, quod præcedit Dominicam primam post Pascha, quia hac die Baptizati in *Sabbato sancto*, deponebant in *Sabbato in albis* albas stolas, seu vestes, quas in baptismo susceperant. Beletus cap. 121. & ex eo Durandus lib. 6. Rat. cap. 81. n. 16. & cap. 95. S. Athanasius Orat. in Sanct. Pascha pag. 545. edit. Combefisii. Σήμερον ἀποδύεσθε τὴν ῥυπωμένην ἐσθῆτα, ἀλλὰ μὴ ἀπόθεσθε τὴν κεχρυμμένην σφραγῖδα, &c. Vide *Dominica in Albis*.

Sabbatum magnum, quod Dominicam Paschæ præcedit. Extat Amphilochii Episcopi Iconiensis sermo, dictus, τῷ μεγάλῳ Σαββάτῳ. Idem dicitur

Sabbatum luminum, in Chronico Orientali p. 125. quod in eo baptismi fierent, quos φωτισμοὺς vocant Græci.

Sabbatum 12. lectionum. Ita appellatum Sabbatum Quatuor Temporum auctor est Amalarius lib. 2. c. 1.

Sabbatum vacat, ita dictum Sabbatum ante Palmas, seu diem Dominicum, qui Pascha præcedit, in Sacramentario Gregoriano, quia proprio officio caret. Vide Alcuinum lib. de Divin. Offic. & Amalarium lib. 1. de Eccl. Offic. c. 9. Hugonem a S. Victore lib. 3. Observat. Eccl. cap. 16. &c.

Sabbatum, quodvis festum; unde *luxum Sabbatarium* dixit Sidonius lib. 1. Epist. 2. qui diebus festis potissimum obtinebat. Deus apud Isaiam: *Sabbata vestra odivit anima mea.* Quæ quidem ea sunt, quæ Judæi *consumebant in luxuriis, & ebrietate, & comesatione*, ut ait Auctor libri Antichimenon, Bertharius scilicet Abbas Casinensis, qui vixit sub Ludovico Pio, ut est apud Leonem Ostiensem lib. 1. cap. 32. & Petrum Diacon. de Viris illustr. Casin. cap. 12. Isidorus Pelusiotes lib. 2. Σαββατον πᾶσαν ἑορτὴν καλοῦσιν.

Sabbatum, pro pace. Domesday, tit. *Sudsex*. Terra Willelmi Episcopi de Tetfort. *Bisedes* Hundred. n. 18. *Postquam Willelmus Rex advenit, & sedebat in Sabbato, & Willelmus Malet fecit suum Castellum de Eja, &c.* ex Spelmanno.

Sabbatismus, Sabbati celebratio apud Judæos. Agobardus de Insolentia Judæor. *Cùm ——ne Sabbatismus eorum impediretur, mercata, quæ in Sabbatis solebant fieri, transmutari præceperint.*

Sabbatizare, Papiæ, *Sabbatum colere*, ab opere vacare, otiari, feriari: idem enim valet *vox Sabbatum*, quod *Requies*. Joan. de Garlandia in Æquivocis:

> *Sabbata dicuntur requies, & vita perennis.*

Lexicon Gr. MS. Reg. cod. 930. Σαββατ, ἐστὶν ἡ ἀνάπαυσις, ἐξ οὗ τὸ Σάββατον. Aliud Lexicon Gr. MS. cod. 2062. Δευτερόπρωτον Σάββατον, ὅταν διπλῆ ἡ ἀργία ᾖ, καὶ τοῦ Σαββάτου τοῦ κυρίου, καὶ ἑτέρας ἑορτῆς διαδεχομένης, Σάββατον γὰρ ἑκάστην ἀργίαν καλοῦσι. Hayto Basileensis Episc. c. 8. de Die Dominico: *Sabbatum verò operandum à mane usque in vesperam, ne in Judaismo capiantur.* Capitula S. Bonifacii Archiep. Moguntini cap. 36. *Adnuntient Presbyteri diebus dominicis per annum sabbatizandum.* Ex lib. 6. Capitul. c. 186. *Has quidem festivitates annuntient Presbyteri, ut diebus dominicis sabbatizare, &c.* Adde Petrum Blesensem Epist. 14. & alios.

SABEA. Vide *Zaba.*

SABELUM, Martes, Gallis *Marte*, mustelæ species, nobili pelle insignis: Anglis, & nostris olim, *Sable*, tametsi martes à sabelo distinguant ferme Scriptores omnes. Alanus Insulanus in Planctu naturæ: *Illic martes & sabelo semiplenam palliorum pulchritudinem, eorum postulantem subsidia, suarum nobilitate pellium, ad plenum deducebant.* Gervasius Dorobernensis: *Statutum est, quòd nullus —— utatur vario vel grisio, vel sabelo, vel scarlato, &c.* Le Roman de la prise de Hierusalem MS.

> *Propres & ciglatons del regne d'Aumarie,*
> *Vairs, & gris, & ermines, & sables de Rosie.*

Philippus *Mouskes* in Hist. Franc. MS.

> *Sables, ermins, & vair & gris.*

De vocis etymo, vide Dissertat. 1. ad Joinvillam pag. 137. & Henschenium ad Vitam S. Guthlaci n. 17.

Sabellinæ pelles: Sabelines, in nova Consuetud. Normanniæ art. 605. *Sebelines*, in veteri cap. 17. Rogerus Hovedenus pag. 758. *Petiit ab Episcopo Lincolniensi singulis annis unum mantellum furratum de sabelinis.* Idem, & Bromptonus an. 1188. *Statutum fuit in Anglorum gente, ne quis escarleto, sabelino, vario, vel griseo —— uteretur.* Occurrit in Concilio Londinensi an. 1138. c. p. 15. in Hist. Ricardi Hagustaldensis pag. 328. apud Willelm. Neubrigensem lib. 3. cap. 22. &c.

Gebellinica pellis, apud Petrum Damian. lib. 2. Epist. 1. *Non ergo constat Episcopatus in turritis Gebellinicarum, transmarinarumve ferarum pileis, non in flammantibus martorum submentalibus rosis, &c.* Lib. 2. Epist. 2. *Et cum domestici murices nostris aspectibus sordeant, transmarinorum pelles, quia magno pretio coëmuntur, oblectant. Ovium itaque simul & agnorum despiciuntur exuviæ, Ermelini, Gebelini Martores, exquiruntur & vulpes.* Idem lib. 5. Epist. 16. *Hic itaque nitidulus, & semper ornatus —— incedebat, ita ut caput ejus nunquam nisi Cibellinica pellis obtegeret.* Almuciam intelligit, nam de Clerico loquitur.

Zebellina pellis. Paulus Venetus lib. 3. cap. 47. *Inter parva vero animalia est quædam species apud illos* (Tartaros,) *quæ delicatissimas suppeditat pelles, quas vulgò Zebellinas vocant.*

Zebellina pellicula, apud Arnoldum Lubec. lib. 2. cap. 5.

Sobolus. Michalo Lithuanus de Moribus Moscovit. fragm. 2. *Etsi Mosci soli sobolis aliarumque ferarum genere abundent, tamen vulgo sobolos pretiosos non ferunt: sed missos in Lituaniam, molles mollibus, aurum pro eis auferunt, &c.* Legendum fortè *Sobelis. Le Roman de Garin* MS.

> *Vestent bliaus, & peliçons hermins,*
> *Et afublerent les mantiax sebelins.*

Octavianus *de saint Gelais*, in Viridario honoris:

> *Vestus d'habits moult somptueusement,*
> *Tres bien fourrez de martres subelines.*

SABER, *Sabrum, Asperum, nodosum.* Papias, & ex eo Joan. de Janua. Fortè pro *Scaber.* Catholicon parvum: *Saber, aspre, sabloneux.*

SABLO, Arena, Sabulum. Gallis *Sablon.* Fortunatus lib. 9. Poëm. 15.

> *Quidquid saxa, sablo, calces, argilla tuentur.*

S. Aldhelmus de Laud. Virg.

> *Squalidus ut sablo, jreti sub cespite ruris*
> *Bractea flaventis depromit fila metalli.*

Idem

Idem cap. 25.

Et simul in crypta pausant sablone sepulti.

Ubi malè *inscripta*. Et infrà cap. 28.

Sic fuit, ut verax fatur sermone Sacerdos,
Funere transacto tectum sablone cadaver.

Sablonum glarea, in Epist. 44. Bonifacii Archiepisc. Moguntini. Aldhelmus Abbas Malmesburiensis: *Nec non frustra talenti fœnora subterraneis clanculantur obstructa sablonibus*, *&c.* Vita S. Guthlaci cap. 30. *Binas fiasculas celia impletas — sub quodam palustri sablone absconderunt.* Epitaphium Hariolfi Abbatis Elwacensis:

Idibus Augusti resolutus, somata plasti
Commendans urano, sarcea sicque sablo.

Sabulo. Gloss. Lat. MS. *Sabulum, arenam, glaream, vel sabulonem.* Gilda Sapiens de Excidio Britanniæ: *Mittuntur queruli scissis, ut dicitur, vestibus, opertisque sabulone capitibus, impetrantes à Romanis auxilia*, &c. Charta Ricardi II. Regis Angl. to. 2. Monast. Anglic. p. 632. *Et sic per sabulones versus orientem*, &c. Occurrit non semel apud Anonymum de re architectonica c. 3. 26. & alibi. In MSS. etiam vox *sabulo* sæpe legitur *sablo* apud Palladium.

Sabuloñosus, terra sabulonosa, in Fleta lib. 2. cap. 76. §. 3.

SABURRARE. Fortunatus in Epist. ad Martinum Episcop. Galliciæ lib. 5. poëm. *Paradisiaci horti odoramenta saburrans*, &c. ubi Gloss. MS. i. *spirans, odorans.*

SABUTA, *Sambuta, Sambuca*, Currus, quo nobiles feminæ vehebantur, species. Glossæ Isonis Magistri ad Prudentium pag. 824. *Essedum genus vehiculi Gallicani*, i. *Sambuch, quasi assedum, ab assidendo dictum.* Diarium Thesauri Reg. an. 1299. *Pro sabutis, loregnis, palafredis, & aliis necessariis ad equitandum.* Aliud an. 1300. M. Febr. *Pro curribus, chariotis, & sambutis*, &c.

Sambuca. Ordericus Vitalis lib. 8. p. 694. *Mannos & mulas cum sambucis muliebribus prospexit.*

Sambua, Rotulus pro expensis coronamenti Reginæ apud Senonas an. 1234. *Die Dom ante Ascens. pro sambuis Reginæ reëmendis*, 22. *s.* 8. *d.* Computum Stephani *de la Fontaine* Argentarii Regis an. 1352. *Parties de la litiere & des sambues pour madite Dame.* Sic verò clauditur hoc caput: *Pour 2. pieces de veluau vermeil des fors 2. pieces de cendal vert des larges, pour quart & demy de drap d'or, & demie aune de camocas d'outremer, pour les sambuës de madite Dame.* Aliud Computum ejusdem Stephani an. 1350. *Pour 3. sembues l'une d'escarlate azurée armoiée de Navarre & d'Evreux, l'autre à arçons azurez semez de perles*, &c. Speculum Historiale MS. Joan. Abbatis Laudun. scriptum an. 1488. lib. 10. *Une autre journée avint que les meschines de la Roine avoient fait une buée, & avoient mises les napes de l'Hostel du Roy & de la Roine, & draps, linges, sambuës, cuevrechefs: & fut la buée ostenduë ou riès de la Magdelaine pour seicher.*, &c.

Cambuca, vel *çambuca.* Vincentius Bellov. lib. 30. c. 85. ubi describit ornatum mulierum Tartariæ: *Palefridos equitant magnos & pingues: habentque cambucas de corio diversis coloribus depicto, cum auro multo inserto, ex utroque equi latere dependentes. Le Roman de Garin:*

Li palefrois sor coi la dame sist,
Estoit plus blanc que nule flor de lis,
Li lorains vaut mil sols parisis,
Et la çambue nul plus riche ne vist.

SAC, *Saca, Sacha*, Mulcta judiciaria, vox deducta à Saxonico ꞇace, causa litis, Germanis *Sach*, unde *Sacha* cum aspiratione in Legib. Edwardi Confess. c. 21. Willel. Thorn. in Chron. p. 2030. Sake, *hoc est placitum & emenda de transgressione hominum in Curia domini: quia* Sak *Anglicè*, Encheyson *Gallicè & Sak dicitur pro forfait.* Eadem pene habet Rastallus. Est autem *Encheison*, idem quod *occasio*, præstatio, tributum. *Vide in hac voce.* Leges Edwardi Confess. c. 22. *Saca est, quod si quilibet nominatim de aliquo calumniatus fuerit, & illi negaverit, forisfactura probationis vel negationis, si evenerit, sua erit.*

Saca, generaliter dicitur cognitio, quam dominus habet in Curia sua de causis & litibus, quæ inter vassallos emergunt, qui eorum ratione, amerciamenta seu mulctas & emendas iis imponendi, & ab iis levandi & colligendi jus habet. Cowello lib. 2. Instit. tit. 2. §. 7. est regale privilegium, quo qui gaudet, pœnam actori calumnioso, si crimen alteri objectum non probaverit, aut reo, si verè eum accusari constet, impositam sibi vindicat. Hinc passim *Sacam, & Socam, thol, theam, & infangthefe*, habere dicuntur domini feudales, quibus eæ jurisdictiones competunt, in Legibus Edvvardi Confess. c. 21. 28. Willelmi Nothi vernacul. c. 3. & Henrici I. c. 20. in Regiam Majestatem lib. 1. cap. 4. §. 2. in Quoniam attachiamenta cap. 100. in Monastico Anglic. to. 1. p. 29. & Chartis Anglicis passim: apud Bractonum l. 3. tract. 2. c. 35. §. 1. &c.

SACA. Charta Mathildis Comitissæ an. 1096. in Bullario Casinensi to. 2. p. 117. *Ab aquilone contra currente aqua eundo usque ad illam viam, quæ antiquitus per Sacàm ibat Gubernulum: per quæ loca signa arborum & lapidum posita sunt, supradicta via per sacam à solis occasu extenditur usque ad jam dictam roverinam*, &c.

SACABUTA, Armorum species, quam sic describit Joannes Abbas Laudunensis in Speculo Historiali MS. lib. 10. (ejus historia desinit in an. 1380) in Philippo IV. *Li Roux de Fauquemons sceut cette affaire par un espie que il avoit, adonc fit sa gent armer, & il aussi s'arma, & fit faire dales le fer de sa lance un graouet de fer pour les garcons sachier jus de leurs chevaus: & cele lance fut appellée Sacheboute, dont depuis Flamens firent faire plusieurs d'iceux bastons.* Guillelmus *Guiart* in Philippo Augusto:

A crochez & à saqueboutes,
Le trebuchent entre leurs routes.

Et anno 1301.

Par portes & parois routes
Fichent lances & saqueboutes,
Desquels les destriers ocient.

SACCA. Martinus Didacus *Daux* Justitia Aragon. l. 4. Observantiar. Regni Aragon. tit. de Consortib. §. 9. *De renditionibus factis per Curiam, non habet locum sacca de consuetudine regni.*

SACCATELLUS, *sacculus*, in Statut. Venetor. lib. 5. cap. 7.

SACCABOR, *Sachiber*, Stanfordio lib. 1. de Placit. Coronæ c. 21. *Sacaburth* aliis *Sakeber*, & *Sakebere*, Brittoni in Legib. Angl. p. 22. v. 72. v. Bracton lib. 3. tract. 2. cap. 32. n. 2. *Furtum verò manifestum est, ubi latro deprehensus est saisitus de aliquo latrocinio, scilicet Hondhabende, & Bacberende, & insecutus fuerit per aliquem, cujus res illa fuerit, quæ dicitur Sakaburth, & si sine secta cognoverit, se inde esse latronem coram Vicecomite vel Coronatore Regis, cum testimonio bonorum & proborum hominum, ex tunc furtum dedicere non possit, quia tales in hoc habent recordum.* Et cap. 35. *Sunt enim quidam Barones alii, qui libertatem habent, scilicet Sok, Sak, Thol & Theam: isti possunt judicare in Curia sua, si quis inventus fuerit infra libertatem suam saisitus de aliquo latrocinio manifesto, & insecutus fuerit per saccabor, quia nisi fuerit in saisina, licet aliquis sequatur versus eum, sicut versus latronem, non pertinet ad Curiam, Hundreda, vel Wapentakia cognoscere de hujusmodi,*

pignoris furtis, &c. Eadem habet Fleta lib. 1. c. 38. §. 1. c. 47. §. 2. ubi *Saborgh* scribitur, de qua voce ita Spelmannus: *Sacaburth* idem significare opinor, quod apud Scotos *Sacreborgh* & *Sikelberg*: hoc est certum vel securum plegium vel pignus. *Siker* enim *securus*; *borgh*, *plegius*, vel *pignus*, ac si qui cum re ipsa furtiva fugiens apprehensus sit, suum per hanc reatum tanquam per certissimum pignus prodidisse videatur: vel *Sacaburth* dicitur à ſac sive ſaca i. lis, causa, prosecutio, buꝛʒh pignus, propterea, quod res furtiva sit quasi causæ pignus, hoc est furti symbolum: vel denique ſaccaboꝛ dicitur quasi causam ferens, vel prosequens, vel litis prosequendæ plegius. Vide *Sikelborgh*.

SACCARE, In saccum mittere, & per saccum colare & exprimere: *Insaccare*, in saccum mittere, vel consummare: *Desaccare*, extra saccum ponere. Jo. de Janua: Gloss. Arabico-Lat. *Sacco, exprimo*. Hispani *Sacar* dicunt, quomodo Picardi nostri *Saquer une épée*, pro *ensem de vagina extrahere*. Chronicon Flandriæ cap. 1. *Le vaillant Comte sacqua son épée*, &c. Adde cap. 8. Hinc

Saccagium, *droit de sacquage*, in Consuetud. Tervannensi art. 7. quod pro iis speciebus, quæ in saccum mittuntur, pensitatur.

SACCARII, σακκοπλόκοι, in Gloss. Græco-Lat. *Saccarii portus Romæ*, de quibus est titulus in Codice Theodosiano 22. lib. 14. qui species aliunde advectas comportant, & saccis gestandis operam suam mercede locant. Ita *Saccarios* habet Ulpianus Lege 4. §. 3. D. de contrahenda emptione; & *saccariam facere* dixit Apuleius lib. 1.

SACCATUM. Isidorus lib. 20. c. 23. *Saccatum, liquor est aquæ fæci vini admixtus, sacco expressus*. Catholicon parvum: *Saccatum, bufet, c' est beuvraige de lie de vin & d' eau coulée parmy un sac*. Scribonius Largus c. 122. *Postea vini falerni non Saccati cyathus adjicitur*. Agobardus Lugdun. de Privileg. & jure Sacerdotii c. 11. de Sacerdotibus domesticis: *Ita ut plerique inveniantur, qui aut ad mensas ministrent, aut saccata vina misceant, aut canes ducant, aut caballos, quibus fœminæ sedeant*.

SACCATI. Vide *Sacci*.

SACCELLARE, saccos medicinales affectæ parti apponere. Vox Medicorum. Gariopontus lib. 1. cap. 16. *Quod si surditas fuerit sine ullo dolore, maximè saccelletur* (aures.) Ibid. *Quibus cura adhibeatur; ex furfure in vino calido cocto saccellamus*, &c. cap. 17. *Si dolor dentium fuerit sine ulla commotione vel putredine, ex saccello salis tosti regionem doloris extra vaporamus*. Adde c. 23. lib. 2. c. 1. 13. 20. 30. 62. lib. 3. c. 1. 25. 61. &c.

SACCIPERIUM, Pera Pastoralis: Pera in modum sacci, vel saccus in modum peræ. Acta S. Marcelli PP. lib. 1. n. 13. *Ubi pugnaturus, non sacciperium cum David defert; sed patientia obarmatus*, &c. Nonio Marcello, & Plauto in Rudente, *sacciperium est major crumena, & minoris marsupii receptaculum*. Vide S. Fulgentium Homil. 73.

SACCITÆ. Vide *Sacci*.

SACCO. Vide *Fisco*.

SACCONALIA. Charta Conradi Imp. an. 1027. apud Ughellum in Episcopis Fesulanis: *Cum omnibus suis pertinentibus, curtis videlicet, titulis, castellis, villis, terris cultis & incultis, sacconalibus, aquis, aquarumque decursibus*, &c. Fortè *ac canalibus*.

SACCOPHORI, Hæretici, Manichæorum asseclæ, de quibus in Cod. Th. l. 7. 9. 11. de Hæreticis, sic dicti fortè, quod *saccis* pro veste uterentur. Horum meminit S. Basilius in Epistola ad Amphiloch. c. 47. & Balsamon ad eandem Epist. c. 72.

SACCUS. *Sacci*, *Sacculi*, in ministeriis Ecclesiasticis recensentur. Ordo Romanus de Pontifice ex Secretario ad altare procedente: *Acolyti autem, qui inde fuerint, observant, ut portent chrismata ante Pontificem, Evangelia, sindones, & sacculos, & aquammanus post eum*. Infrà: *Post expletum, Agnus Dei. & accedentes Subdiaconi sequentes cum Acolytis, qui saccula portant à dextris & à sinistris altaris, extendentibus Acolytis brachia cum sacculis, Subdiaconi sequentes stant à fronte, ut parent sinus sacculorum Archidiacono, ad ponendas oblationes, prius à dextris, deinde à sinistris*. Mox enarrat ut eæ oblationes ab Acolytis confringantur, & ex iis populus communicet.

Sacculus ad reponenda corporalia, in Charta an. 1197. apud Ughellum to. 7. pag. 1275.

Saccorum consuetudo, seu præstatio saccorum ad frumentum dominorum adducendum. Tabularium Ecclesiæ Carnotensis an. 1207. ch. 91. *Excepta una mina avenæ, pro submonitione saccorum facienda*. Charta Hugonis Decani Altissiodorens. an. 1280. in Tabular. Eccl. Altis. fol. 249. *Consuetudinem de saccis tradendis ad dictum bladum adducendum --- remittimus*. Nescio, an aliud fuerit *saccagium*, seu *le droit de saccage*, quod ad Episcopum Morinensem pertinere dicitur in Consuetudine Tarvanensi art. 7.

Saccus, Ponderis lanarii species. Constat autem 28. petris, *petra* verò 12. libris & dimidia, in Fleta lib. 2. c. 12. §. 1. c. 79. §. 10. At Spelmannus ait, *saccum lanæ* apud Anglos continere 26. petras: petram libras 14. ex 1. Statuto Edw. III. c. 21. Aliter denique Regestum Peagiorum Parisiens. *Le sac de laine d' Angleterre doit peser 39. pierres, & s' il pesoit moins, le vendeur deveroit restorer à l' acheteur le moins*. Ita in Anglia diversimodè acceptum hoc pondus. Skenæus ad Statuta Davidis II. Regis Scotiæ cap. 39. ait, apud Scotos *saccum lanæ* 24. petras, *petram* verò 16. pondo Turonensia continere. Vide Guil. Prynneum in Libertatibus Eccl. Anglic. to. 3. p. 185.

Saccus, inter vestes regias recensetur in Ordine ad consecrandum Regem Franciæ: *Item caligis sericis & jacinthinis intextis per totum liliis aureis & tunica ejusdem coloris & operis, in modum tunicalis, quo induuntur Subdiaconi ad Missam, nec non & sacco prorsus ejusdem coloris & operis, qui est factus in modum cappæ sericæ absque caperone*. Ubi Renatus Benedictus vertit, *un sac, ou manteau*, &c. Σάκκον etiam seu *saccum* induebant Imperatores Constantinopolitani, ut est apud Codinum de Offic. c. 6. n. 35. Ὅτε γοῦν ὁ βασιλεὺς τὸ στέμμα φορεῖ, ἕτερον τι ἔνδυμα οὐ φορεῖ, εἰ μὴ τὸν σάκκον καὶ τὸ διάδημα. Ubi Goarus: *Talaris tunica ex villoso serico totum corpus obtegens, nullisque sinuum undis circa illud ludens, aut mota; verùm nonnihil angusta, liberos, ut videtur, incessus non permittens, ac denique sacci figuram referens, saccus est*. Quibus verbis innuit, eas vestes, quibus Theodorus Lascaris, Michaël Palæologus, aliique Imperatores vulgò effinguntur in edit. Nicephori Gregoræ Wolphiana, Willharduini edit. Lugdun. Rhamnusii Hist. CP. & alibi passim.

Fuit etiam *saccus* apud Græcos vestis Patriarcharum, vel Episcoporum, de qua Phranzes lib. 3. cap. 23. Hist. Polit. pag. 20. & alii à Meursio laudati Scriptores,

Saccus, vulgò inter Monachicas vestes recensetur, diciturque fuisse sordidum quoddam amiculum, quod cæteris vestimentis superaddebatur: in quo à cilicio differebat, seu tunica, è pilis caprinis texta, quæ carni nudæ adhærebat. *Saccinea tunica*, apud S. Hieronymum in Vita S. Hilarionis cap. 38. Alibi *saccum* vocat S. Augustin. in Psal. 29. enarrat. 2. *Saccus de capris conficitur & hædis*. Basilius M. Epist. 120. apud Hoeschelium ad vitam S. Antonii: Σάκκῳ δὲ τραχεῖ τὸ σῶμά σου διανύσσων, καὶ ζώνῃ σκληρᾷ τὴν ὀσφὺν σου περισφίγγων, καρτερικῶς τὸ ἔργον σου διέπλεκες. Gregorius Decapolita de Miracul. S. Gregorii n. 47. de

Sarace-

Saraceno, qui Monachum induerat: Καὶ ἐξεδύθη τὰ τῆς βασιλείας χρυσοϋφάσματα, καὶ ἐνεδύθη τινὰ πτωχὸν σάκκον τρίχινον, &c. Et n. 49. Ἐνδιδυσάμενος τὸ διὰ σάκκου, &c. Vide Socratem lib. 7. cap. 22. *Cingulum saccum*, apud S. Hieronym. Epist. 22. c. 12. ex eodem panno, quo facci fiebant.

Saccus, pro eo lecti instrumento, quod *paillasse* vocamus. Regula Ordinis Canonicorum S. Marci de Mantua in Regesto Alexandri IV. PP. anni 7. Epist. 24. ex Bibl. Regia: *Sufficiat autem cuilibet unus saccus & unum capitale de plumis, quod duorum pedum longitudinem non excedat.* Vide *Fisco*.

Saccus, Fiscus, thesaurus. Augustinus in Psalmum 146. & ex eo Isidor. lib. 20. cap. 9. *Fiscus, saccus est publicus*. Charta Rogerii Regis Siciliæ apud Constant. lib. 4. Hist. Siculæ pag. 187. *Sed si ex commissis per eos aliquid regio competat sacco*, &c.

Sacculus, eadem notione. Arnobius in Psalm. 118. *Nummus non est in sacculo*, *vestimentum in conditis non est*, &c. Μιλαρησίων σακκία ἐννέα, apud Scylitzen pag. 545. Gregorius M. lib. 1. Epist. 42. *Quia nos sacculum Ecclesiæ ex lucris turpibus nolumus inquinari.* Charta Longobardica in Bullario Casinensi. to. 2. pag. 12. *Quia suscepi in præsentia testium ego Rothărit Abbas à vobis Anselperga Abbatissa ex sacculo ipsius Monasterii per Misso vestro in auro solidos novos prætestatos ac coloratos numero 44. finitum pretium*, &c.

Saccellum, & *Sacellum*, eodem etiam significatu. Corippus lib. 4.

Gratior Augusti servans pia gaza sacelli.

Gregorius M. lib. 12. Epist. 27. *Et quia easdem Chartas emere paratus est, & dixi, non valde necesse est, ut ex me aliquid serenissimis Principibus dicatur; sed magis ex se agat Dilectio tua, quatenus oblatis in sacellaconsuetudinibus honores mereatur accipere.* Anastasius Bibl. in Vita S. Joannis Eleemosyn. n. 18. *Quæ deferuntur tibi pecuniæ, da eas Imperio, da eas in publicum sacellum.* Charta Childeberti Regis pro Monasterio S. Sergii Andegav. *Nisi quod inferendum ipsum idem Abbas — annis singulis in sacellum publicum reddere deberet.* Charta Theoderici Regis Franc. in Actis Episcopor. Cenoman. p. 186. *Et illos alios 200. auro pagens. —— vel qui ipsam Ecclesiam sperare videntur, reddebatur, & in sacello publico fuit consuetudo reddendi*, &c. Adde pag. 217. *Sacellum Regis*, pro *fisco* in Concilio Metensi an. 753. c. 3. 4. & in Capitul. Caroli M. lib. 5. c. 11. 13. Charta ejusdem Caroli M. apud Sammarthanos in Episcopis Cabilonensibus *Siquis autem — violare præsumpserit, solidorum sexcentorum munere se cognoscat culpabilem, ita ut duas partes in archivum ipsius Monasterii reddat, & tertia parte ad fiscum nostro sacello multam componat.* Rogerus Hovedenus pag. 704. *Thesaurum quoque Regis exinaniverat prorsus, ut in omnibus scriniis vel sacellis nihil præter claves, de toto isto biennio posset inveniri.* Aliàs

Sacellum, est Crumena. Gloss. Gr. Lat. βαλαντίδιον, *Sacellum*, Glossæ S. Benedicti cap. de vestimentis: *Sacellum*, μαρσύπιον. Paulus lib. 2. Sentent. *Si saccellum vel argentum deposuero, & is, penes quem depositum fuit me invito contrectavit*, &c. Acta purgationis Cæciliani: *Confitere, quot folles dedit Victor, ut Presbyter fieret. Castus dixit: Obtulit domine sacellum, & quid habuerit nescio.*

Sacellarius, Sacelli, seu fisci custos. Gloss. Græc. Lat. βαλαντιοφύλαξ, *Sacellarius*. Scholiastes Gregorii Nazianzeni Orat. 1. in Julian. Σακέλλιον ῥωμαϊκὴ λέξις ἐστί, φυλακὴν τῶν χρημάτων σημαίνουσα, ὅθεν καὶ σακελλάριον καλοῦσι τὸν τὴν φύλακα τῶν χρημάτων.

Habuisse Imperatores Constantinopolitanos *Sacellarios suos*, docet Theophanes anno 25. Heraclii, & in Justiniano, cui βασιλικοὶ Σακελλάριοι dicuntur. Gregorius M. lib. 4. Epist. 34. ad Constantinam Augustam: *Sed breviter judica, quia sicut in Ravennæ partibus Dominorum pietas apud primum exercitum Italiæ Sacellarium habet, qui causis supervenientibus quotidianas expensas facit; ita & in hac urbe in causis talibus eorum Sacellarius ego sum.* Vide Anastasium Bibl. in Theodoro PP.

Habuerunt etiam Imperatores Occidentis. Gerardus Episcopus Cameracensis in Epistola ad Henricum III. Imp. *Sicut Liberalitas vestra Sacellarium habet, quo causis supervenientibus cotidianas expensas facit, ita* &c.

Habuerunt pariter Reges nostri *Sacellarios* suos, quos Hincmarus in opusculo de Ordine Palatii, minoribus Officialibus accenset. *Tancolfi Sacellarii* sub Ludovico Pio mentio est in Annalibus Eginhardi.

Suos etiam *Sacellarios* habuisse Anglo-Saxones testatur Adam Bremensis cap. 215.

Ecclesiæ Romanæ Sacellariorum, quibus perinde Sacelli seu fisci Ecclesiastici cura incubuit, mentio est in Concilio Romano sub Zacharia PP. an. 745. in Annalibus Francor. an. 801. apud Joannem Diacon. in Vita S. Gregorii M. cap. 23. Anastasium in Constantino PP. pag. 65. in Gregorio II. pag. 66. & Auctorem Ordinis Romani, qui ait, *Sacellarium unum fuisse ex quatuor, qui equitantem Pontificem comitantur, & supplicantium preces una cum Nomenclatore discussisse.*

Denique *Sacellarii* dignitas magna fuit in Ecclesia Constantinopolitana. Guillelmus Bibliothecarius in Hadriano II. pag. 228. *Ibi a Paulo librorum custode, Joseph, vasorum custode, simulque Basilio Sacellario, Ecclesiasticis vestibus indutis salutati*, &c. Μέγας Σακελλάριος, apud Gregorium in Vita S. Basilii Junioris n. 26. Τῆς μεγάλης ἐκκλησίας Σακελλάριος, apud Nicetam in Isaacio lib. 2. n. 4. Σακελλάριος τοῦ Πατριάρχου, in Chronico Alexandrino pag. 872. Vide præterea quæ de hacce dignitate adnotamus in Constantinopoli nostra Christiana, ubi de Secretis Ecclesiasticis agimus.

SACCI, *Saccini*, *Saccitæ*, *Saccati*, ita appellati Monachi quidam, quod *saccis* pro veste uterentur, qui *de Pœnitentia Jesu Christi*, *vel de Saccis*, dicuntur in Bulla Joannis an. 1319. apud Cognatum lib. 4. Hist. Tornac. cap. 22. *Fratrum Saccorum Parisiensium* mentio est in Testamentis S. Ludovici Regis Fr. an. 1269. & Philippi Regis an. 1284. & in Charta ejusdem Philippi apud Doubletum in Hist. Sandionysiana lib. 3. cap. 18. *Senonensium*, in Charta an. 1266. in Regesto 30. Tabularii Regii ch. 367. *Virdunensium*, in Bulla Bonifacii VIII. PP. an. 1301. apud Waddingum: *Andegavensium*, in Gestis Guillelmi Majoris Episc. Andegav. c. 3. *Massiliensium*, apud Guesnaium in Annalibus Massil. pag. 195. & 590. *Rotomagensium*, in Charta Philippi Pulchri Regis Franciæ an. 1309. quo eorum Monasterium Eremitis Augustinianis concessit, in 2. Regesto ejusdem Reg. ch. 38. ex Tabulario regio: *Tornacensium*, apud Cognatum loco laudato. In Angliam hunc *Saccorum* ordinem transiisse sub ann. 1257. scribit Matthæus Paris: *Eodem tempore novus ordo apparuit Londini: de quibus fratribus ignotis & non prævisis, qui quia saccis incedebant induti, Fratres Saccati vocabantur.* Horum tandem ordo in Concilio Lugdunensi an. 1275. proscriptus. Tho. Walsinghamus: *Aliquos status de ordinibus mendicantium approbavit, — aliquos reprobavit, ut Saccinos, qui intitulantur de Pœnitentia, sive de Valle viridi. Saccitas* hoc loco vocat Chronicon S. Martialis an. 1274. ut & Chronicon Colmariense 1. part. an. 1279. *Saccatos* idem Chronicon Colmar. an. 1274. *Sororum* denique *de Sacco* meminit Raymundus de Capua in Vita S. Agnetis de Montepolitiano n. 7. atque, ita appellatas *propter Scapulare, quod ex humilitate de sachino panno ferebant. de sacrino*, id est, ex quo sacci confici solent. *Sacs*, & *Sachez*, nostris dictos ejusmodi Monachos docet Guillelmus de Villanova:

Du pain aus Sacs pain aus Barrez
Aus pauvres prisons enserrez
A cels du Val des Escoliers,
Les Filles Dieu feront bien dire,
Du Pain por Dieu nostre Sire.

Guill. *Guiart* in S. Ludovico:

Et mist les Sachez en leur ordre,
Dont puis per lirent les dessausnes.
Aveugles, Filles Dieu, Beguines.

SACELLUM. Vide *Saccus*.

SACER, species Falconis, quibusdam *Britannicus* aliis *aereus*; *Hierax*, Thuano de Re accipitraria, vulgo *Sacre*. Describitur à Friderico II. Imp. lib. 2. de Arte ven. cap. 22. Alberto M. lib. 23. de Animalib. cap. 5. & ab eodem Thuano p. 22.

SACERDOS, ut ait Honorius Augustod. lib. 1. c. 182. & ex eo Rhabanus lib. 1. de Instit. Cleric. c. 5. *vocari potest, sive Episcopus sit, sive Presbyter.*

Olim verò & in primitiva Ecclesia id nominis pro Episcopo usurpatum testantur passim Cyprianus, Augustinus, &c. S. Ambrosius lib. 5. Epist. 30. *Sanctus Damasus Romanæ Ecclesiæ Sacerdos.* Innocentius I. Epist. 1. cap. 3. *Nam Presbyteri, licet sint Sacerdotes, Pontificatus tamen apicem non habent.* Gregorius Turon. lib. de Gloria Confess. c. 107. *Decedente Sacerdote apud Nolanam urbem, ipse in locum Episcopi subrogatur. Ecclesiæ Catholicæ Sacerdotes*, in l. 45. Cod. Th. de Hæreticis. Gesta de nomine Acacii: *Apud Alexandriam Proterius Catholicus fit Sacerdos.* Ita Fortunatus lib. 1. de Vita S. Martini, ubi de S. Hilario Episc. Pictav.

Rite Sacerdotis penetralia jure gubernans.

Vide l. 3. & 4. Cod. Th. de Fide Cathol. l. 31. 35. 43. de Episcop. eodem Cod. Gregorium Turon. in Vitis Patrum c. 17. lib. 2. Hist. c. 23. & alios passim.

Sacerdos proprius dicitur Episcopus, vel Parochus, qui in diœcesi aut parochia sua ex officii ratione munus suum exequitur. Gelasius PP. ad Sabinum Episc. apud Holstenium in Collectione Romana: *Hunc ergo — Diaconii provectione decorabis: ut noverit tua Dilectio hoc se delegantibus nobis exequi Visitatoris officio, non potestate proprii Sacerdotis.* Idem in Epist. ad Celestinum Episcop. *Scituris, eum Visitatoris te nomine, non Cardinalis creasse Pontificis.* Ubi *Cardinalis Pontifex*, idem est, qui *proprius Sacerdos*. Adde Concilium Toletanum II. c. 2. & Romanum sub Innocentio II. c. 10.

Sacerdos Parochianus, Parochus, apud Alexandrum III. PP. in Appendice ad Concilium Lateranense III. part. 31. c. 6.

Sacerdotium pro Episcopatu usurpat Lex 35. 44. Cod. Th. de Episcopis, l. 3. de Fide Cathol. l. 1. Ne sanctum Baptisma, Gregorius Turon. de Vitis Patrum c. 6. Sidonius lib. 4. Epist. 25. &c.

Sacerdotium, Titulus honorarius Episcoporum, apud S. Augustinum Epist. 143.

Sacerdotes Conventuales, &

Sacerdotes Obedientiæ, in Ordine Hospitalariorum S. Joannis Hierosol. de quibus in Statutis ejusdem Ordinis tit. 2. §. 2.

Sacerdotes decumani. Vetus Charta apud Pucinellum in Vita S. Simpliciani Arch. Mediol. *Tunc omnia sicut supradicta sunt, in potestate decumanorum Sacerdotum transeunt*, &c.

Sacerdos primus, Primas. Pelagius II. PP. in Epist. ad Sapaudum Arelat. Episc. cui suas vices delegat: *Hinc est quod & nos Fraternitati tuæ hujusmodi curas injungimus, ut Sedis nostræ Vicarius institutus ad instar nostrum in Galliarum partibus Primi Sacerdotis locum obtineas.*

Sacerdos secundi ordinis, Presbyter non Episcopus. Leo IX. PP. Epist. 4. *Sacerdotum ordo bipartitus est, nec amplius quam duos ordines, id est Episcoporum & Presbyterorum nobis collatos sunt, nec ... sciolt docuerunt.* Sidonius lib. 4. Epist. 25. *Attamen hunc jam secundi ordinis Sacerdotem, dissonas inter partium voces, &c.* & in Carm. *Antistes fuit ordine in secundo.* Optatus lib. 2. *Quid* (commemorem) *Diacones in tertio, quid Presbyteros in secundo Sacerdotio constitutos.* Facundus Hermianensis lib. 12. cap. 3. *Sciens igitur ille modestissimus Princeps, Oziæ Regi non impune cessisse, quia sacrificare præsumpsit, quod licitum est singulo cuique etiam secundi ordinis Sacerdoti: multò magis impune sibi cedere non posse cognovit, vel quæ jam de fide Christiana rite fuerant constituta discutere, quod nullatenus licèt, vel novos constituere Canones, quod non nisi multis & in unum congregatis primi ordinis Sacerdotibus licet.* Rhabanus lib. 1. de Instit. Cleric. c. 6. *Secundi vero ordinis viri, Presbyteri sunt, quorum typum præferebant 70. viri in veter. Testamento*, &c. Æneas Parisiensis Adversus Græcos quæst. 4. *Nam Presbyteri, licèt sint secundi Sacerdotes, Pontificatus tamen apicem non habent.* Constitutio Riculfi Episcopi Suessionensis an. 889. c. 1. *Attendite ergo, quia nobiscum sollicitudinem gregis dominici percepistis, & in sacerdotali ministerio, secundi ordinis & dignitatis locum possidetis*, &c. Lupus Servatus in Vita S. Wicberti c. 5. *Neque multò post* (Bonifacius) *ad amplissimum Pontificali gradum dignitatis Moguntiaci divina gratia provectus, Wicbertum Sacerdotem secundi ordinis cœnobio —— Magistrum præfecit.* Fridegodus in S. Wilfrido cap. 8.

Tandem colla jugo subdens delecta petito,
Ordinis aptatur cælebs in honore secundi.

Id est, fit Presbyter. Adde Synodum Romanam IV. sub Symmacho c. 6. & Hincmarum Remensem Epist. 7. cap. 20. Præterea Gloss. med. Græcitat. in Πρεσβύτερος. Iidem dicuntur

Sacerdotes secundi, in Appendice ad Codicem Theodos. Constit. 20. *Audemus quidem sermonem facere solito plus timore capti, de sanctis ac venerabilibus Sacerdotibus, & secundis Sacerdotibus, vel etiam Levitis, & eos cum omni timore nominare, quibus omnis terra caput inclinat.*

Sacerdotes minores, apud Æneam Parisiensem lib. Advers. Græcos quæst. 7. *In sublimitate majoris Pontificis consistit etiam honor minoris Sacerdotis.* Ita *majoris ordinis Sacerdotes* Episcopos vocat Agobardus lib. de Sacerdotio cap. 11.

Sacerdotes, seu *Presbyteri villani*, qui rurales Ecclesias regunt, in Edicto Pistensi c. 30.

Sacerdos Missalis, in Charta Edw. I. Regis Angl. apud Gul. Prynneum in Libertatibus Eccl. Anglic. to. 3. p. 668. Vide *Missæ presbyter*.

Sacerdos, pro mago ac divino, non semel in Querolo p. 34. 54. 1. edit. Vide *Presbyter*.

SACERDOTALIS, qui Sacerdotio in Provincia functus est, ita interpretantur Viri docti apud Ammianum lib. 28. Gruterum 20. 3. 325. 12. & in Cod. Theodos. non semel. Vide Glossar. nomicum Jacob. Gothofredi, & notas Lindenbrogii & Henrici Valesii ad eundem Ammianum.

SACERDOTALES *litteræ*, Papiæ, ἱερατικαὶ, id est Epistolæ Canonicæ, formatæ, de quibus suo loco.

SACERNUS, *Sacer, a, um, & dicitur hic sacernus, ni, i. sacer animus, vel excellentior pars animæ. Et videtur componi ex sacer, & animus.* Jo. de Janua.

SACH. Charta Wineniari Castellani Gandensis apud Duchesn. in Hist. Guinensi p. 66. *Unum mansum terræ inter Broelart & Gestlant, pratermis ad ... cum, nec non & unum sach ad ... nos* (forte *simeos*) *& ad silvam, unum stele in Valham ad pisces*, &c. Apud Kilianum, *Sack-ujet*, est genus retis, quo ficedulæ, & id genus aliæ aves capiuntur.

SACHA-

SACHARIA. Consuetudines Aquarum mortuarum: *Quilibet habitator loci illius poss.t bladum, quod habebit de terris suis & sachariis, per aquam & terram portare, quocumque voluerit omni tempore*, &c.

SACIANI, qui & *Anthropomorphitæ*, Hæretici, de quibus Facundus Hermianensis lib. 8. cap. 7. ubi Sirmondus.

SACIRE. Formula solennis precariæ 29. *Et ipsam rem dum advivo pro vestro beneficio tenere, & usufructuare faciam: in ea ratione, ut alrubi ipsas res nec vendere, nec donare, nec alienare, nec ad alias casas Dei delegare, nec in naufragium ponere, nec ad proprium sacire, nec heredibus meis in alode derelinquere, pontificium habeam ad faciendum.* Eadem verba habentur form. 30. *Alterius rem ad proprietatem sacire*, form. 150. quod Lex Bajwar. dixit, *sibi in patrimonium sociare.* Ubi Formulæ Parensales Bignonii c. 20. 21. habent *ad proprium ponere. Saccire*, inquit Salmasius ad Hist. Augustam, dicebant veteres τὸ σακκίζειν, nos *Saisir*, & infima latinitas *saisire*. Videant igitur eruditi, an *sacire*, positum fuerit pro sociare; an verò à *saccire*, deducatur: denique an inde vox *saisire* ortum ducat?

SACIS, *Clyster*, in Gloss. Arabico-Lat.

SACMA. Charta plenariæ securitatis, scripta sub Justiniano apud Brisson. lib. 6. formul. *Uno albiolo ligneo, valente nummos aureos 40. sacma valentes asprione aureo uno*, &c. Fortè pro *sagma*. Vide in hac voce.

SACORIUM. Vetus Charta plenariæ securitatis, scripta sub Justiniano apud Brisson. lib. 6. formul. p. 647. *Una catena ferrea desuper foco pensante libras duas semis, sacorio valente siliqua una asprionis, cute olearia valente siliquas duas asprionis*, &c.

SACRA, Epistola, diploma Principis. *Sacra Epistola* apud Vegetium lib. 2. c. 7. *Tribunus major per Epistolam sacram Imperatoris judicio destinatur.* S. Nilus in Epist. ad Philippum Scholasticum: Ἐκ παπύρου καὶ κόλλης χάρτης κατασκευάζεται, χάρτης ψιλὸς καλεῖται. Ἐπὰν δὲ ὑπογραφὴν δέξεται βασιλέως, δῆλον ὡς Σάκρα ὀνομάζεται. Gloss. Basil. Σάκρα, οἱ λόγοι τῇ δημοσίῳ, ἢ οἱ γραφαὶ, ἢ ἑρμηνεύονται ἱεραί. Liberatus Diaconus c. 4. *Et scripsit quidem ad eum sacram Imperator, arguens eum*, &c. Cap. 5. *Post hæc scripsit aliam sacram ad universos Episcopos. Sacra Imperialis*, apud Petrum Diacon. lib. 4. Chron. Casin. c. 109. 119. Anastasium in Hadriano PP. p. 119. *Sacra jussio Imperialis*, in Epistola Gregorii IV. PP. ad Episcopos Regni Francor. Θεῖον γράμμα, in Concilio Ephesino parte 1. & Calchedon. part. Θεῖαι σάκραι, in Chron. Alexandr. p. 772. Vide idem Chron. p. 704. *Sacræ litteræ*, apud eumdem Liberatum cap. 14. Ita usurpant passim Concilia, eorumque Acta, Vigilius Tapsensis lib. 1. contra Arium cap. 3. S. Augustinus lib. ad Donatist. post Collat. c. 31. Anastasius in Vitis PP. p. 64. 68. 255. & alibi, Autor Historiæ Miscellæ p. 432. 470. 652. edit. Canisii, Odo de Diogilo lib. 1. & 2. de Ludovici VII. Regis profect. in Orientem p. 13. 19. & alii, quos laudant Meursius in Gloss. & Fabrotus ad Cedrenum.

Sacras Regum nostrorum aliorumque Principum Epistolas vocant etiam interdum Scriptores alii, ut Lupus Ferrariensis Epist. 18. 73. Fulbertus Carnotensis Epist. 13. 85. 95. &c.

Sacra plur. neutr. generis. Passio S. Felicis Episcopi Tabyzacensis: *Tunc cognitor jussit, ut sacra Imperatorum recitarentur. Sacra Generalia*, in Indiculo post Epistolam 4. Hormisdæ PP. & in Suggest. Dioscori post Epistolam 40. *Sacra regalia*, in Concilio Barcinon. an. 599. cap. 3. Gesta sub nomine Acacii: *Contra Joannem jam Episcopum sacra Principis deferentem.* Gregorius M. lib. 1. Epist. 47. *Dum & antea ad Endacium gloriosum Magistrum militum — sacra Imperialia cucurrerunt.* Ita usurpat Anastasius Biblioth. in Hormisda PP. p. 34.

Sacræ, absolutè interdum dicuntur, The auri seu largitiones Principis *privatæ*, quibus qui præerat, *Comes sacrarum largitionum* dicebatur, interdum *Comes sacrarum*, nudè, ut in l. 120. Cod. Th. de Decurion. Ita *Palatini sacrarum*, in l. 13. de Indulg. debitor. *Sacrarum privatarum vel largitionum Palatina officia*, l. 17. de Exaction eod. Cod. Vide *Comes sacrarum*.

SACRALE OPUS. Eugippius in Vita S. Severini cap. 14. de muliere resuscitata ab eodem sancto: *Mulier vero sanitate percepta, opus sacrale die tertio juxta morem provinciæ propriis cœpit manibus exercere.* Ubi Velsecus: *Agnosce*, inquit, *vulgare, fronem, ad verbum, opus sacrale, fron arbeit*, &c. Apud Bollandium habetur *agrale*, qui tamen *sacrale* MSS. codices aliquot præferre agnoscit.

SACRAMENTAGIUM. Tab lar. S. Eparchii Inculism. f. 72. *Ita ut si homines B. Eparchii tenent ad me, vel ad Successores meos propter turrem, & propter militiam, ad judicium vel justitiam nullum omnino sagramentage, neque destrictum, neque exactionem, neque aliud quodlibet emolumentum nobis exhibeant.*

SACRAMENTALE, ipsum Sacramentum, jusjurandum. Capitulare 2. an. 802. sub finem: *Sacramentale promissionis factæ Imperatori. Sacramentale qualiter promitto ego, quod ab isto die inantea fidelis sum Domino Karolo*, &c. Prima Curia generalis Catalaniæ sub Jacobo Rege Aragon. an. 1291. MS. *Item quod omne sacramentale sit absolutum, nisi esset factum cum voluntate dominorum ipsorum hominum, & cum auctoritate nostrorum antecessorum.*

SACRAMENTALIS. *Sacramentalia pietatis opera, ut pedum lotio & peregrinatio*, apud Lucam Tudensem lib. 2. contra Valdenses cap. 2.

Sacramentales litteræ, quæ sacramentum seu juramentum continent. *Charta jurata*, in Foris Beneharnensibus tit. 1. art. 25. Baudouinia in Vita S. Radegundis c. 6. *Quo cognito B. Radegundis sacramentales fecit litteras suo contestatione divina --- Domino Germano Parisius civitatis Episcopo*, &c. *Sacramentale scriptum*, in Usaticis Barcinonensibus MSS. cap. 422. Vide in *Charta*.

Sacramentales, seu *Compurgatores*. Vide *Juramentum*.

SACRAMENTARII. Vide *Juramentum*.

SACRAMENTUM *dupliciter dicitur*, inquit Hugo à S. Victore l. 2. Specul. Eccl. c. 12. *Aliquando enim Sacramentum dicitur sacræ rei signum, velut in Baptismo exterior ablutio, quæ interiorem significat emundationem. Aliquando dicitur Sacramentum, quasi sacrum secretum, velut Sacramentum Incarnationis & hujusmodi.* De priori significatione, ut cæteros omittam, qui de Sacramentis commentarios ediderunt, lubet hic exscribere, quæ adnotavit olim clarissimus noster Michaël *Du Freshe*, Societatis Jesu Presbyter & Theologiæ Professor, in *Dissertationibus sacris, ac Historicis de Antiquis Sacramentorum ritibus, rebusque in eorum usu & administratione controversis*, necdum editis, Dissert. 2. part. 1. cap. 1. *De Sacramenti mysteriique nominibus.*

De Sacramentis, deque Baptismo primùm dicere aggrediens, quid fidei Sacramentum est, & Christianæ gentis proprium signaculum? quo videlicet non consignamur modo; sed etiam sacramur, (id quod Synagogæ circumcisio præstabat,) quodque Eugenius IV. in Concil. Florent. spiritualem vocat januam, per quam introducti Ecclesiæ adjungimur, cæterorum effecti consortes Sacramentorum: ante omnia id faciam, quod in principio fieri, cùm in omnibus Disceptationibus, tum in hac magis oportere censeo; ut quid illud sit, de quo disputatio sit, explanetur; ne vaga incertaque cogatur oratio, si ii, qui inter se dissenserint, non idem esse illud, de quo agitur, intelligent.

Adde quod plerumque istud, vel experientia ubique ipso verissimum videri solet, quod scitè omnino sapienterque in Cratylo pronunciavit Plato, qui ipsarum rerum nomina penitiùs pervideret; eundem & res itidem ipsas funditùs exploratas compertasque habiturum.

Imprimis igitur, de ipso Sacramenti nomine dicam universè, ex occasione baptismi, qui reliquis velut aditus præit, ac vestibulum pietatis, ut eum nuncupat Gregorius Nazianzenus, de varia ipsiusmet postmodùm acturus nuncupatione. Principio enim de ipso Sacramenti nomine litem Catholicis intendunt nonnulli Novatores, post Lutherum, Calvinumque, qui lib. Instit. 4. cap. 14. *Abunde liquet*, ait, *veteres, qui Sacramentorum nomen signis indiderunt, minimè respexisse quis fuisset verbi hujus usus Latinis Scriptoribus; sed novam hanc significationem pro suo commodo affinxisse, qua simpliciter signa designarent.* Unde ipse significationem aliam è jure repetit, quam ut in nostra Sacramenta accommodet; qua Sacramentum pro jurejurando accipitur, quod olim ducibus præstabant legiones: quod Imperii Romani grave mysterium lib. 8. Herodianus, τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς σεμνὸν μυστήριον, *arcanum dominationis*, Tacitus appellat: ita ut tamen in Calvini sententia Sacramentum, non tam sit juramentum, quo se homo obstringit Deo, quàm quo sese Deus obligat homini. Verùm ut ita sit, hanc minimè reperiri subjectam in Scriptura huicce verbo notionem, eo, quo ab Ecclesia sensu accipitur, pro rei sacræ signo; quid inde conficient sectarii? num expungendam penitùs è Catholicorum scriptis vocem hanc, ut in locis communibus, cum aliis, stultè Melanchthon censuit; qui caput, in quo de Sacramentis disserit, de Signis inscribit? *Nam quæ alii*, inquit, *Sacramenta, nos Signa appellamus.* Qui autem id affirmare audeant, qui Trinitatis nomina, ὁμοούσιον, cum Nicænis Patribus, sive consubstantialis, ὑποστάσεως, sive personæ, cæteraque id genus amplectuntur, quæ tamen sacris in Litteris non extant; quique, ni prorsùs imperiti sunt, non nesciunt à Sanctis Patribus id nominis usurpari, ubi de Baptismo, Eucharistia, aliisque Sacramentis sermonem instituunt, Tritum istud Tertulliani lib. de Præscriptionibus c. 16. *Ipsius quoque res*, inquit de cacodæmone, *Sacramentorum divinorum in idolorum mysteriis æmulatur; tingit & ipse quosdam, utique credentes & fideles suos &c.* Tum postea: *Signat in frontibus milites suos* &c. Huic adde Cyprianum, qui lib. 2. Epist. 1. de Baptismo, ut Tertullianus de Confirmatione, sic apertè loquitur: *Si Sacramento utroque nascantur.* Mitto cæteros: isti enim antiquissimi omnium sufficiunt, ut intelligant adversarii nos minimè sectari prophanas vocum novitates, quas prorsùs cavendas in fidei negotio, post Apostolum 1. ad Timoth. 6. animadvertit Augustinus lib. 10. de Civit. Dei cap. 23. *Nam liberis*, inquit, *vocibus loquuntur Philosophi, nec in rebus ad intelligendum difficillimis offensionem religiosarum aurium pertimescunt: nobis autem ad certam regulam loqui fas est; ne verborum licentia, etiam de rebus, quæ his significantur, impiam gignat opinionem.*

Cæterum neque caremus Scripturæ locis, quæ receptæ tot ab hinc sæculis vocis istius significationi suffragentur. Tametsi verò sacris in Paginis vocem hanc, *Sacramentum*, de nostris speciatim usurpari Sacramentis, probare sectariis non possumus ex illo Apostoli ad Ephesios loco cap. 5. *Sacramentum*, (sive ut Græcè legitur, mysterium) *hoc magnum est*: ut qui matrimonium è numero Sacramentorum ejiciunt; nihilominus operosum non est è Scripturis eruere nomen istud, Sacramenti, ut genus est, & communione quadam complectitur nostra Sacramenta, & alias res quasdam; nimirum ut signum rei sacræ vel arcanæ significat. Quid enim aliud indicat vox ista loco modò laudato ad Ephesios 5. qui sic habet: *Propter hoc relinquet homo patrem & matrem suam, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una: Sacramentum hoc magnum est; ego autem dico, in Christo & in Ecclesia.* Quasi dicat: mysterium hoc, sive Sacramentum, ego ipsum sic explico, aioque; eam viri feminæque conjunctionem, rei sacræ signum esse & arcanæ, Christi videlicet cum Ecclesia arctissimæ communionis. Absurdè verò cum Erasmo Calvinus, ne matrimonium, ex hoc testimonio, Sacramentis Ecclesiæ cogatur annumerare, Sacramentum, sive mysterium, à Paulo dici contendit, non viri & feminæ; sed Christi & Ecclesiæ, vel Adami Evæque conjunctionem: cum insulsam hanc interpretationem, vel duæ voculæ satis evertant, pronomen relativum, *hoc*, tum verbum substantivum *est*, *Sacramentum hoc magnum est*, ait Apostolus, *hoc*: dixit, ut indicaret id vocabulum ad id referendum, quod ante dictum fuerat, de utriusque conjugis copulatione: *Erunt duo in carne una.* Dum autem in præsenti subjicit: *Sacramentum hoc magnum est*, neque dicit, *fuit*, satis innuit, de Adami & Evæ conjugio nequaquam esse sermonem; sed de quolibet connubio, ritè inito, quod Sacramentum certè magnum est, ex quo certam conferendæ gratiæ promissionem ei Christus annexuit. Huc etiam accedit, quòd nisi subjecta sit huicce vocabulo ea sententia, quam Hieronymus, Chrysostomus, Oecumenius, aliique Patres in hunc locum afferunt, tota vis argumenti infringitur, qua persuadere nititur Apostolus, ut suas mariti uxores colant atque diligant, nempe quia istud: *Erunt duo in carne una; magnum est Sacramentum in Christo & in Ecclesia*: hoc est ejusmodi, quod cœleste Christi cum Ecclesia connubium adumbret: proindeque efficere debeat, ut uxorem conjux quasi suam carnem, imò quasi seipsum impensiùs amet ac colat, sicut Redemptor Ecclesiam enixè diligit. Huic Apostoli testimonio subjungere possem Danielis locum cap. 2. ubi Nabuchodonosoris statua sæpius appellatur mysterium sive Sacramentum; *razi*, Hebraicè, Chaldaicè, *raza*, quod Thargum deducit à vocabulo, *raz*, quod *secretum* & *mysterium* sonat. Nempe quod signum existeret rei latentis & obscuræ; regnorum utique quatuor, quæ ex Alexandri Magni cineribus enata sunt; Ægyptiaci, Syriaci, Macedonici, & Asiatici; tum etiam regni Servatoris, quod post illa demùm exortum est: quæ omnia ab Daniele obscuris significationibus, quasi totidem Sacramentis, adumbrata sunt.

Eadem porrò *Mysterii* ratio est, è qua voce Sacramenti nomen vulgatæ editionis antiquus interpres expressit. Quanquam non una eademque est etymologia, sive notatio nominis; cùm *mysteria* primùm appellent Græci, quæ vocat *initia* Tullius lib. 2. de Legibus, hoc est, ritus quosdam, quibus homines sacris initiantur, à verbo μυέομαι, hoc est, initior; cui significationi vox Hebræa respondet, *milluin*, ab radice, *male implevit*; quod, ut scribit R. Salomon, hi ritus compleant perficiantque homines sacros. Sunt autem à Græcis, ejusmodi initia, appellata mysteria; quod occultissimis mysteriis, noctu plerumque, peragerentur, quæ *sacra opertanea* Plinius, *Operta* Flaccus nuncupat. Quippe enim vox eadem arcanum sonat: unde Tullius 3. de Orat. *Hoc tacitum tanquam mysterium teneas*; & Paulus ad Ephesios 1. è Græco textu: *Patefacto nobis mysterio, seu arcano voluntatis suæ.* Tum 1. ad Corinth. 2. *Loquimur Dei sapientiam in mysterio*, hoc est, arcano, ut interpretatur Chrysostomus Homil. 7. in eam Epist. quoniam, ut ait, suum illud consilium Deus de redemptione hominum clam habuit, ac ne Angelis quidem aperuit, priusquam hominibus ipsis panderet. Quâ in significatione, mysterii etymologia petitur ἀπὸ τοῦ μύειν, claudendo; non autem è vocabulo Hebræo *mistar*, quod *secretum* sonat; ab radice *sathar*, quod est occulere, ut non nemo somniavit.

Verùm ad rem nostram magis accommodata ejusdem vocabuli notio est, cujus usum jam indè à principio sibi, ut & Sacramenti, quemadmodum ostendimus, vindicavit Ecclesia; cùm non solùm in commune omnia Religionis arcana nominavit Mysteria, & Sacra-

Sacramenta; ſed peculiari quadam ſignificatione doctrinæ illi, quam de ſignis nonnulli, Συμβολικὴν Θεολογίαν, Symbolicam Theologiam appellant Græci, eas dictiones accommodavit. Qua notione myſterium, dicitur ſignum omne concretum, & corporeum, quod ſub ſenſum cadit, latentium rerum, minimeque aſpectabilium. Ita ut, quemadmodum homo animo conſtat & corpore; ita quoque myſterium è rebus, quæ partim uſurpentur ſenſibus, partim oculos alioſve ſenſus fugiant, coaleſcat. Quo ſenſu de antiqua Lege Gregorius Nazanz. Oratione de Baptiſmo præclarè dixit, adumbrare verum, & magni luminis, legis utique novæ, myſterium ſeu Sacramentum eſſe. Sed ſignificantius de Sacramentis Gratiæ loco jam prolato Chryſoſtomus, Homil. ſcilicet 7. in priorem ad Corinth. ad hæc Pauli verba: *Loquimur Dei ſapientiam in myſterio: myſterium*, ait, *appellatur, cum alia inſpicimus, alia credimus*, quod in Euchariſtia, Baptiſmoque demonſtrat. Quæ poſtrema myſterii acceptio apud auctores prophanos minimè reperitur, quibus myſteria vel fuere tantùm cerimoniæ, quibus Deorum Religioni homines conſecrarentur; vel res abditæ & à ſenſibus ac cogitatione remotæ. Quæ duæ etiam ſignificationes in noſtra vel myſteria, vel Sacramenta mirificè quadrant, quippe & homines myſteriis initiantur, & conſecrantur Deo, cæleſti gratia perfuſi: *Inde Sacramenta manarunt*, inquit Auguſtinus lib. 15. de Civit. Dei cap. 26. *quibus credentes initiantur*. Deinde verò ea profanis prodere nefas eſt, nec temere apud indignos evulganda; ſed, ut pretioſæ margaritæ à contemptu ſunt vindicanda. At longe aptius in eadem convenit, quam ad ultimum ſubjeci, ſignificatio. Nam ut rectè Chryſoſtomus, loco mox allato, innuit, rem ſacram occultamque continent; cæleſtem nempe gratiam; ac nonnulla etiam characterem. Quam ob cauſam à Dionyſio Eccleſ. Hierarch. cap. 1. & 2. ſymbola, ſeu ſigna, divina ſacraque nuncupantur; nec qualiacumque; ſed quæ cum occulto divinæ gratiæ fructu, effectuque, ſimilitudinem quandam habeant atque convenientiam: ut lotio externa baptismatis, ſicut explicat Chryſoſt. cum interna animi lotione, quam repræſentat, & efficit. Quæ genuina eſt germanaque Sacramentorum noſtrorum deſcriptio, ut ſint *ſigna rei ſacræ*; ex Auguſtino, *inviſibilis gratiæ formæ viſibiles*; ex Catechiſmo Tridentino, *res ſubjectæ ſenſibus, quæ ex Dei inſtitutione, ſanctitatis & juſtitiæ tum ſignificandæ, tum etiam efficiendæ vim habeant*. Neque verò abſque gravi cauſa, concreta ejuſmodi ſigna, & tractabilia conſtituit Deus, putà lotionem & aquam in baptiſmo, quibus cæleſtem occultamque gratiam, cùm oculis ſenſibuſque repræſentaret, tum etiam in animis vi quadam abdita divinaque, gigneret. Nam ſi incorporei eſſemus, Chryſoſt. ait Homil. 62. in Matthæum, nuda & incorporea nobis hæc ipſa daret: nunc quia corporibus inſertas habemus animas, ſub iis, quæ percipiuntur ſenſibus, tradit ſpiritualia. Ἐν αἰσθητοῖς τὰ νοητά σοι παραδίδωσι: cui aſſentitur Auguſt. in Joan. Homil. 86. *Sacramenta*, inquit, *exercitia ſunt, quæ certiorem verbi Dei fidem nobis faciunt: & quia carnales ſumus, ſub rebus carnalibus exhibentur; ut ita pro tarditatis noſtræ captu nos erudiant, & perinde ac pueros pædagogi manu ducant.*

Sacramentum Catechumenorum, apud S. Auguſtinum lib. 2. de peccatorum meritis & remiſſione cap. 26. ubi de Catechumenis: *Et quod accipiunt, quamvis non ſit corpus Chriſti, ſanctum eſt tamen & ſanctius, quàm cibi, quibus alimur.* Quod Cellotius & alii de Eulogiis interpretantur, cùm de tale dictum contendat ſupra laudatus frater, quod unum & perpetuum erat Catechumenorum Sacramentum, & ad Eulogias iis niſi poſt baptiſmum aſpirare non licuerit. Idem porrò Auguſtinus lib. 4. de Baptiſmo contra Donatiſtas cap. 21. *An Catechumeni Sacramentum baptiſmi Sacramento præferendum putamus?* Ubi quidem intelligi volunt ritus & ceremonias, quæ Catechumenis ante baptiſmum adhibentur, quas idem Auguſtinus tract. 4. in Joannem *Sacramenti* nomine donat. Sed cæteris ante baptiſmum adhiberi ſolitis ritibus hunc, quo ſal peculiari benedictione conſecratus dabatur Catechumenis, per autonomaſiam *Sacramentum* appellarunt, *Catechumenorum*, Sacramenti voce latiùs accepta, quod eis eſſet Euchariſtiæ loco, cùm fideles communicarent, præſertim ad feſtos Paſchatis dies, atque adeo Catechumenis etiam *Eulogiæ* ſeu panes benedicti interdicerentur. Nam eò plerique referunt Concilium Carthaginenſe IV. can. 3. *Item placuit ut per ſolenniſſimos Paſchales dies Sacramentum Catechumenis non detur, niſi ſolitum ſal; quia ſi fideles per illos dies Sacramenta non mutant, neque Catechumenos oportet mutare.* Salis autem Catechumenorum, cujus conſecrandi modum refert Ordo Romanus, meminerunt non ſemel Patres, inprimiſque Origenes homilia 6. ſuper Ezechielem, Liber I. Sacramentorum Eccl. Roman. cap. 31. Iſidorus lib. de Divin. Offic. cap. 20. &c.

Sacramentum Symboli. S. Auguſtinus lib. de Catech. rudib. c. 13. *Accepit Symboli remedium contra antiqui ſerpentis venenum, ut ſi quando voluerit adverſarius diabolus denuo inſidiari, noverit redemptus cum ſymboli Sacramento, & Crucis vexillo ei debere occurrere.* In Ordine Romano ſic animantur Catechumeni ante traditionem Symboli: *Accedite ſuſcipientes Evangelici Symboli Sacramentum, à Domino inſpiratum, ab Apoſtolis inſtitutum.* Vide *Symbolum*.

Sacramentum propriæ manus, ſubſcriptio. Anonymus de Berengarii damnatione: *Nos ipſi interfuimus & vidimus, quando Berengarius in media Synodo conſtitit, & hæreſin de corpore Domini coram omnibus propriæ manus Sacramento abdicavit.*

Sacramentum, quomodo altera notione intelligi dixit Hugo à S. Victore, *quaſi ſcilicet ſacrum ſecretum, velut Sacramentum Incarnationis, & hujuſmodi.* Collatio 1. Carthagin. c. 5. *Et quod veri invenerit fides, per admirabile myſterium Trinitatis, per Incarnationis Dominicæ Sacramentum, & per ſalutem ſupramemoratorum Principum judicaturum me eſſe promitto.* Concilium Carthaginenſe an. 525. *Intimamus Reſurrectionis dominicæ Sacramentum 7. Iduum Aprilium adfuturum fore.* Paulinus Natali 9.

> *Quid Paſchale Epulum? nàm certè jugiter omni*
> *Paſcha die cunctis Eccleſia prædicat horis,*
> *Conteſtans Domini mortem Cruce, de Cruce vitam*
> *Cunctorum; tamen hoc magnæ pietatis in omnes*
> *Grande Sacramentum præſcripto menſe quotannis*
> *Totus ubique pari famulatu mundus adorat,*
> *Æternum celebrans redivivo corpore Regem.*

Gelaſius I. PP. Epiſt. 9. ait, non baptizandum *præter Paſchale feſtum, & Pentecoſtes venerabile Sacramentum.* Sic *Crucis, Reſurrectionis & Aſcenſionis Sacramenta* dixit S. Hieronymus Epiſt. 48. ad Sabinianum Diaconum. *Sacramentum Symboli, Sacramentum Reſurrectionis ex mortuis*, Ruffinus lib. 1. in eundem Hieronymum, & in Præfat. ad Origenem περὶ ἀρχῶν, *Sacramentum Natalis Domini*, S. Gregorius in Sacrament. p. 6. & Tremundus Clarevallenſis Epiſt. 7. Vide S. Auguſtinum Epiſt. 118. ad Januarium *Sacramentorum ſcientiam*, dixit S. Fulgentius Epiſt. 4.

Sacramentum, Sacra Miſſarum Liturgia, apud Optatum lib. 2. & 6. contra Parmenianum, S. Ambroſium lib. 3. de Virginitate, S. Auguſtinum Epiſt. 59. ad Paulinum, & lib. de Dono perſeverantiæ cap. 13.

Sacramentum, Epiſcopatus, dignitas Eccleſiaſtica. Ammianus lib. 15. de exauctoratione S. Athanaſii: *Cœtus in unum quæſitus ejuſdem loci multorum (Synodus, ut appellant) removit à Sacramento, quod obtinebat.*

Sacra-

Sacramentarium, liber Sacramentorum, promiscuè dicitur liber Ecclesiasticus, in quo sacræ Liturgiæ ad Sacramentum conficiendum continentur, cujus primum autorem facile Gelasium PP. scribit Joannes Diaconus in vita S. Gregorii M. à quo emendatum, recentitum, & breviatum ait, quod & præfert titulus Codicis Rivipullensis apud v. cl. Stephanum Baluzium in Notis ad Agobardum. *Librum* verò *Sacramentorum* appellasse Gregorium M. tradit idem Diaconus, qui nomenclatura donatur ab eodem Agobardo lib. de Imaginibus c. 20. Walafrido Strabo lib. de Reb. Eccl. c. 22. Bernone lib. de Missa. c. 1. Micrologo cap. 6. Flodoardo lib. 3. Hist. Rem. cap. 9. in Concilio Remensi cap. 5. apud Burchardum & Reginonem, &c. In vita Aldrici Episcopi Cenoman. n. 20. *Liber Sacramentarius*, appellatur a Fulberto Carnotensi Ep. 79.

Sacramentarium eundem librum vocant alii, maximè Ordo Romanus non semel, Capitula Caroli M. lib. 7. cap. 143. 405. Aytho Basileensis Episcop. in Capitul. c. 6. Alcuinus de Divin. Offic. Amalarius, Leo Ostiensis lib. 3. cap. 19. 42. 73. & ult.

Fatendum tamen, Gelasium non primum fuisse Sacramentarii autorem; sed fortè emendatorem: siquidem antea Salvianum, Musæum Massiliensem Presbyterum, & Voconium Castellanensem Episcopum, *Sacramentorum volumina* conscripsisse autor est Gennadius: qui quidem voce *Missas* indicari satis probat in Musæo. Et quod *Sacramentum* ille vocat, Julianus Episcopus Toletanus *Missas* appellat, in Ildephonsi Episcopi Toletani elogio, quem ait *Missas* scripsisse, ut Julianum ipsum *librum Missarum de toto circulo anni in quatuor partes divisum*. Felix Toletanus perinde Episcopus: Salvum denique Abbatem Arnoldensem & Petrum Ilerdensem, Anonymus iisdem Scriptoribus subditus. Sed & autor Catalogi Abbatum Floriac. lib. 1. Miscellan. Baluzian. Theodulfum Aurelianensem *Sacramentum Missæ, seu eorum, quæ in ea geruntur*, digessisse & in Statutis Synodalibus Joannis Episcopi Leodiensis ita etiam Missa appellatur.

Librum porrò Sacramentorum, qui Gregorii nomen præfert, & quem eruditissimis observationibus illustravit Hugo Menardus Benedictinus, ut ne genuinus sancti Pontificis fœtus, nonnulli in dubium vocant viri docti, adeò ut si ejus sit, multis in locis interpolatum, vel certè auctum, aliquando adjecere, cùm in eo mentio fiat *Sacramentarii* alterius, & post Caroli M. ætatem scriptum adverte ut supra laudatus vir doctissimus Stephanus Baluzius. Sacramentum verò Gregorii, si non fallor, genuinum possidet Bibliotheca clarissimi Archiepiscopi Remensis Mauricii Caroli Buthelerii, venerandæ omnino antiquitatis, & ante Carolum M. scriptum, cum hocce titulo: *In nomine Domini incipit Sacramentarium de circulo anni expositum à sancto Gregorio Papa Romano, editum ex authentico libro Bibliothecæ cubiculi scriptum qualiter Missa Romana celebratur*. Eadem verba præfert codex Menardi, nisi quod pro *Sacramentarium*, habet *Liber Sacramentorum*. Edidit Romæ anno 1680. Josephus Maria Thomasius libros tres Sacramentorum Ecclesiæ Romanæ, Gregoriano Sacramentario antiquiores. Videeundem Menardum & V. C. Steph. Baluzium ad Capit. Regum p. 1206.

Sacramentum, Reliquiæ, ita *Sacramentum S. Gregorii Papæ*, inter sacras reliquias, recensetur in Bulla Adriani I P. an. 1013. in Metropoli Salisburgensi to. 2. p. 196. quod in Monasterio Andlezzensi in Bavaria asservatur. Joan. *de la Gogue* in Histor. MS. Principum *de Deols* in Biturigibus: *Et à la parfin, quant il vit, que il fut temps, il demanda le sacrement de Monseigneur saint Jacques, & appella Madame Antoine sa femme, &c.*

Sacramentarium. Synodus Exoniensis an. 1287. c. 12. ubi de Ministeriis sacris: *Pyxis ad oblatas, tres phialæ, Sacramentarium lapideum & immobile, thuribulum, vas ad incensum*, &c. Id est, lapis, in quo sacrosanctum Sacrificium peragitur.

Sacramentum armatum, quo quis militiæ se se addixit, in l. 54. Cod. de Decurion.

SACRARATI, *Pondus unius aurei cum dimidio*. Saladinus de Ponderibus.

SACRARIUM, Ἱερατεῖον, θυσιαστήριον, pars ædis sacræ, *ubi sunt Sancta Sanctorum*, in Gloss. Lat. MS. Reg. *in quo sacra reponuntur, ad inferendis & deportandis sacris aditum*. Synodus Nicæna Arabica edit. Alph. Pisani c. 16. *Sacrarium* interpretatur, *ubi est altare*, quod codex Gr. vocat Θυσιαστήριον. Concilium Vasense c. 3. de Presbytero: *Cum ad se accesserit, sacrarium deponere, & Sacramenta suscipere*. Epistola Lupi Tricassini & Euphronii Augustod. Episcoporum: *Sed diaconos autem ad pacem inter se tradi. Sacrario oportet accedere*. Vita S. Desiderii Episcopi Cadurcensis cap. 13. *Si vasa nitentia & clara, si sacrarium mundum, si lucerna accensa*, &c. *Sacrarium B. Petri Apostoli*, apud Anastasium in Sergio I P. p. 61. Vide Gregorium Turon. lib. 4. Hist. c. 31. 41. lib. 8. cap. 7.

Sacrarium, generaliter pro templo sumi, maximè apud gentiles, observatum ab aliis. Sed & ita usurparunt Scriptores Christiani. Ammianus lib. 16. *Contigit ad ritus Christianos sacrarium. Sacraria Dei* dixit Salvianus lib. 3. Vita sancti Joannis Eleemosynarii, interprete Anastasio Bibl. num. 8 c. *Loqui autem in sacrario omnino non permittebat; sed in conspectu omnium foras mittebat eum, dicens, si quidem ut orares venisti huc*, &c. Adde S. donium lib. 8. Epist. 4 Sic etiam usurpare videtur Tabularium Bellilocense in Lemovicib. ch. 85. *Post nostrum discessum in dominio S. Petri remaneat, & S. Primi ad sacrarium, sic ut nullus homo de communia S. Petri alienare voluerit*, &c. Ch. 137. *Omnia superius nominata Deo & S. Petro offerimus ad sacrificium sacrandum, & ad luminaria concinnanda ante altare S. Petri, & omni tempore ad sacrarium supradicta res permaneant*. C. 145. *Post mortem meam similiter ad sacrarium remanere volui*.

Sacrarium, quod aliàs *Secretarium*, *Diaconicum*, *Sacristia*. Gloss. Lat. Gr. *Sacrarium* Ἱεροφυλάκιον. Walafridus Strabo lib. de Reb. Eccl. cap. 6. *Sacrarium dicitur, quia ibi sacra reponuntur & servantur*. Gregorius M. in Sacrament. p. 69 *Et expellant Pontificem, adque vicem illius teneant: qui dum recursus de sacrario, processerit ante altare ad orandum*, &c. Ordo Romanus *Processionem coram Episcopo acturis, a Custode Ecclesiæ in sacrario ornamenta præbenda sunt*. Occurrit ibi hac notione non semel. Ut & in lib. 4. Sacrament. Eccl. Rom. cap. 41. Flodoardus lib. 2. cap. 2. *Quando Siggo quidam Sigeberti Regis Referendarius, virtute B. Martini, cujus idem Gregorius tunc secum habebat pignera, in sacrario domus Ecclesiæ Remensis auditum surdæ recepit auris*. *Custos sacrarii*, qui aliis *Sacrista*, in Regula S. Isidori cap. 19. Vide Anastasium Bibl. in Gregorio M. p. 44. & Ughellum to. 7. p. 274.

Sacrarium, Sacrum ærarium, fiscus Principis, in l. 49. Cod. Th. de Hæret.

Sacrarium Palatinum, & Consistorium Principis, in l. 11. de Pœnis, & l. 8. 16. de Legat. l. 16. de Hæret. in Cod. Theod.

SACRATORIUM, idem quod *sacrarium*. Glossarium Cambronense: *Absida dicitur exedra, id est, sacratorium*.

SACRIFEX, Sacrificus, Sacerdos. Passim apud Hildebertum in carmine de Ordine Missæ.

SACRIFICIA, Officium Monasticum in Monasteriis sanctimonialium. Petrus Abælardus p. 154. *Sacrifica, quæ & Thesauraria, toti oratorio providebit*, &c. Sed ibi legendum videtur *Sacrista*, ut pag. 143.

SACRIFICATI, dicti olim Christiani, qui suppliciorum, vitæ vel etiam & bonorum amissionis metu idolis sacrificabant, licet reverà Christianam ex animo fidem

fidem profiterentur. Hos pluribus exagitat S. Cyprianus Epist.52. & lib. de Lapsis,& à cæterorum communione non modò arcendos contendit,sed & in graviori longè versari culpa,quàm *Libellaticos*, de quibus suo loco. Hos etiam *Thurificatos* vocat eadem Ep.52. Concilium Arelatense II. sub Siricio PP. c.11. *Si qui vero dolore victi & pondere persecutionis negare & sacrificare compulsi sunt*, &c. Libellus precum Marcellini & Faustini pag.31. *Sed paulùlum territus tantus Episcoporum numerus catervatim dederunt manus impietati, & ad majorem jam vesaniam inclinavit impietas tam facili strage multitudinis. Nam hoc minus sacrilegium est,non hoc minor impietas,quam si sub persecutore gentili idolo sacrificatum esset; quoniam & hæresi perterritum subscribere,dæmoniis sacrificare est.*

SACRIFICIUM,Hostia consecrata, divina Eucharistia. Cumeanus Abbas de Mensura Pœnitentiarum cap.14. *Mulieres possunt sub nigro velamine accipere sacrificium.* Pœnitentialis S. Columbani: *Quicumque sacrificium perdiderit,& nescit ubi sit,anno pœniteat. Qui negligentiam fecerit erga Sacrificium, ita ut ad nihilum devenerit, dimidio anno pœniteat.* Occurrit ibi pluries. Capitula Theodori Archiep. Cantuar. c.5. *Sacrificium non esse accipiendum de manu Sacerdotis, qui orationem vel lectiones secundum ritum implere non potest.* Adde cap.50. 95. Canones S. Patricii c.13. Capitulare Aytonis Episcopi c.74. Capitul. Caroli M. lib.1.c.71. Ordericum Vitalem lib.6. pag. 616. &c. Tabular. S. Cyrici Nivern. ch.45. *Quendam alodum meum Deo & S. Cyrico ad emendum illius loci sacrificium,qui est in pago*,&c.

Sacrificium siccum,mixtum. Missa vetus ex Codice Ratoldi Abbatis Corbeiensis: *Episcopus communicet Presbyteros & Diaconos cum osculo pacis, sicco tamen sacrificio, & Subdiaconi mixto sacrificio: & Diaconi & Presbyteri summatim gustent cum calice, tenente Subdiacono,de ipso sanguine.* Ubi communicare *sicco sacrificio*,est corpore Christi separatim a sanguine porrecto: *mixto* verò *sacrificio*, corpore Christi sanguini ejus intincto. Vide *Missa sicca*.

Sacrificium,quævis oblatio fidelium. Charta Edmundi Regis Angl. pro Monasterio Glastonensi to. 2. Monastici Angl.p.838. *Quinque mansas Athelwodo Ministro meo in æternam hæreditatem concedo,ea tamen ratione,ut omni anno in solemnitate S. Martini ad Ecclesiam Beatæ Dei Genitricis* — *5. congios celiæ,& 1. Ydromeli,& 30. panes cum pertinentibus pulmentariis, & 5. congios frumenti: reddat insuper omne Sacrificium,quod nos dicimus Minus Ecclesiasticum, & opus Ecclesiasticum & Minus rogificum ab omni familia illius terræ reddatur.* Ubi legendum utrobique *munus*,docet Chronicon Montis Sereni an. 1214. *Quo rumore* (miraculi) *diffamato, provinciarum omnium circumjacentium populis ad civitatem confluentibus, tanta fuit offerentium multitudo,ut infra paucos menses quibus illa duravit insania,præter oblationes ceræ, super 150. marcas sit sacrificium computatum*, An. 1219. *Marcam etiam unam,quam ex veteri consuetudine Camerario in dedicatione Ecclesiæ,de sacrificio ipsius diei Tidericus dare tenebatur,usque ad tempus quo ipse à parochia recessit,quod fuit circa festum Michaelis,non dedit. ad cujus redditionem à Præposito arctabatur.* Denique an.1223. *Tantus illuc fidelium concursus factus est,ut 800. marcæ de sacrificio primi anni computarentur.* Infra: *Et in concurrentium quidem numerositate consilii sui effectu fraudatus non est: utrum autem et offerentium,ipse viderit. Constat enim 210. talenta ceræ hoc anno de consueto sacrificii pondere defuisse.*

SACRIMENSIS, ἱερομηνία, in Gloss. Gr.Lat.

SACRIMONIUM, ἱερωσύνη, in vett. Gloss.

SACRISCRINIARIUS, *Sacriscrinius*, Sacrista. Gloss.Ælfrici: *Sacriscriniarius*, cirice-weard id est *Custos Ecclesiæ.* Charta 145. in Appendice ad Capit. Regum Franc. *Per Seniofredum Presbyterum Sacriscriniarium suæ Ecclesiæ prædictæ.*

Sacriscrinius.Gesta Synodi Aurelian.an.1017. *causa sui itineris* — *Ebrardo nomine Carnotensis Ecclesiæ sacriscrinio.* Synodus Helenensis an.1027. *Una cum* — *Ellemaro sacriscrinio & Choraule.*

SACRISTA,Dignitas Ecclesiastica. Ugutio: *Sacrista,sacrorum custos.* Idem qui *Thesaurarius*. Durando lib.2.Ration.c.1.n.14. & Joanni de Deo in Pœnitentiario lib.5.c.12. *Apocrisiarius*, apud Bernardum Mon. in Constit. Cluniac.c.53. ubi officium ejus describitur, ut & apud Udalricum lib.3. Consilium Toletan. in lib.1.Decret.tit.26.c.1. *Ut sciat se Sacrista subjectum Archidiacono, & ad ejus curam pertinere custodiam sacrorum vasorum, vestimentorum Ecclesiasticorum, seu totius thesauri Ecclesiæ, nec non quæ ad luminaria pertinent, sive in cera, sive in olea.* Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap.20. *Ad officium Sacristæ pertinent omnia quæ in thesauro sunt custodire, reliquias & omnia ornamenta altaris,& sanctuarii,ac totius Ecclesiæ,sive in auro, sive in argento, sive in ostro,& palliis,& tapetibus, & cortinis: sacras quoque vestes, & pallas, & manutergia,calices,& textus,& cruces, & thuribula & candelabra,& cætera,vasa quæ vel ad ministerium, vel ad ornatum altaris & sanctuarii totiusque Ecclesiæ pertinent. Libros quoque missales, Epistolares, & Evangelia.* Willelmus Brito lib. 12.Philipp.

> *Deinde Sacrista loci capsam stans ante beati*
> *Præsulis*, &c.

Vetus Epitaphium Lugduni:

> *Istius Ecclesiæ Cantor simul atque Sacrista.*

Speculum Saxonicum lib.2.art.71.§.3.*Exceptis Clericis,mulieribus, Sacristis, id est,Ecclesiarum custodibus & pastoribus.* Utuntur Statuta Lichefeldensis Ecclesiæ in Monastico Anglicano to.3.p.242. & Ecclesiæ Londinensis ibid.p.337. Cæsarius lib.1. Miraculor. c.35. lib.8.cap.13. Saxo Grammaticus lib.11.&c.

Sacrista Apostolici Palatii, Officium perpetuum,inquit autor libri Ceremoniarum Capellæ Pontificiæ, *qui semper consuevit esse Prælatus.* De hac dignitate multa commentatur Waddingus in Annalib. Minorum ann. 1303.n.3.4.5.6.7.8.

Sacristaria,Sacristæ munus Monachicum,cum reditu ac prædiis annexis. Gervasius Dorobernensis an. 1187. *Archiepiscopus autem* — *arrepto capitis sui pileo præfatum Robertum sacristam senem, & natura simplicem, quasi de novo sacristam constituit, omnibus eidem pertinentiis sacristariæ specialiter assignatis.*

Sacristia,eadem notione apud Will. Thorn.an.1128. *Unde & molendinum de Alkhatis melle quod ipsemet proprio labore adquisivit,ad sacristiam deputavit.*

Sacristariæ domus,apud laudatum Bernardum c.53.

SACRITECTA. Vide *Sartatecta*.

SACRIVUS, *Sacrifus*, Sacer. Lex Salica tit.2.§.14. *Si quis maialem sacrivum,qui dicitur Votivus, furaverit,& hoc cum testibus ille qui eum perdidit poterit approbare quod sacrivus fuisset*, DCC. *sol. culp. jud.* Et §. seq. *Si quis maialem non sacrivum furaverit*, &c. In edit. Heroldi, *Sacrifus*. *Votiva pecora* dicuntur Gregorio Turon. lib.2. de Miracul.c.3. quæ ad Monasteria aut Ecclesias pertinent, Plauto in Menæchm. Varroni, & Festo *Porci sacres*, appellantur, qui sunt ad sacrificium idonei.In Gloss. apud Pithœum, *sacrivus* exponitur, *qui est defensor aliorum porcorum*: fortè quia porcus sacer & votivus aliis non sacris nec votivis tutelam præstat, propter Ecclesiarum reverentiam.

Fons sacrivus,arbor sacriva,sacer,sacra.S.Audoënus l.2. Vitæ S. Eligii c.15. *Nulli creaturæ præter Deo & sanctis ejus venerationem exhibeatis: fontes vel arbores,quos Sacrivos vocant,succidite.* Concil. Autisiodorense c.3. *Non licet inter sentes aut arbores sacrivas vel ad fontes vota exsolvere.* Adde Concilium Arelatense II. Vide *Arbor*.

SACROBARRA. Liber MS. de officio coronatoris lauda-

laudatus à Spelmanno: *Inquirendum est per 12. juratos pro Rege super sacramentum suum, quod fideliter præsentabunt sine ullo concelamento omnes fortunas, abjurationes, appello, murdra, sacrobarra, felonias factas, per quos & quot*, &c. Ubi Spelmannus pro *sacrilegio* poni hanc vocem putat.

SACROCOLA, qui sacra colit, Sacerdos, Clericus. Odo Cluniacensis: *Quod si de labiis tam ingens periculum sacrocolis imminet, quanto magis de renibus?*

SACRUM *Dei*, Donatio facta Ecclesiæ. Tabularium Brivatense ch. 171. *Si quis verò vel ego emutata voluntate mea, sive qualibet ulla immensa persona, quæ contra hoc sacrum Dei ire aut agere, aut ullam calumniam inquietare voluerit*, &c. ch. 247. *Legum sanxit auctoritas, ut inter reliquas scripturas sola tantùm cessio, seu sacratio, sine gestarum obligatione plenissimam in perpetuum obtinea firmitatem*, &c.

Sacrum, consecratio Episcopi, χειροτονία, quomodo vulgò *sacre* dicimus. Utitur Steph. Torn. Ep. 274. 275. 2. ed.

SACUDIRE. *Excutere*. Galli *Secouer*, Hispan. *Sacudir*. Fori Alcaconenses eræ 1267. *Et qui non fuerit ad final de judice, ei pignas sacudiret, ad saxon pectet.* Rursum: *Qui in villa ter spendenca prindeat cum saxone, sucudiderit ei pignas, outorguet ei saxon &c.*

SADONES. Vide *Sazones*.

SÆCULUM, *Seculum*, Monachis præsertim dictum, quidquid extra claustrum: quia qui vitam monasticam amplectuntur, mori sæculo dicuntur. S. Cyprianus Ep. 7. *Sæculo renuntiaveramus, cùm baptizati sumus: sed nunc vere renuntiaveramus sæculo, quando tentati & probati à Deo, nostra omnia relinquentes*, &c. Vide eundem Epist. 2. Libellus precum Marcellini & Faustini p. 83. *Contemptu rerum sæcularium, & humanæ gloriæ, ad quam plerique affectant, etiam qui se sæculo & concupiscentiæ carnis abrenuntiasse gloriantur.* S. Augustinus serm. 49. de Diversis: *Quærebam, unde instituerem Monasterium: spem quippe omnem sæculi reliqueram.* Faustus Rhegiensis ad Monach. *Non grande gaudium est, si aliquis ad sæculi fluctus revertens, nomen atque habitum professionis suæ custodire videatur, anima verò ejus negligentiis tabescat ac defluat.* Concilium Eliberit. c. 80. *Prohibendum est, ut liberti, quorum patroni in sæculo fuerint, ad clerum non promoveantur.* Cap 85. apud Burchard. & Ivon *Si mulier maritum suum interfecerit — sæculum relinquat, & in Monasterio pœniteat.* Petrus Damianus lib. [illegible]. Epist. 19. *Hoc flagellum, si quando egrederetur ad sæculum, portabat in sinu, ut ubicumque eum jacere contingeret, à verberibus non vacaret.* Vetus Epitaphium Mediolani: *Hic requiescit B. M. Maufrito, vixit in hoc sæculo ann. p.m. LII. depositus est V. D. Prid. Id. Jun. Ind. 11.* Aliud ibidem: *Hic requiescit in pace Odelbetus, qui vixit in sæculo annos p.m. LXII. depositus est sub D. XVIII. M.* Aliud: *Hic requiescit in pace S. M. Adeodatus Presb. qui vixit in sæculo an. plus minus LXXXV. depos. sub D. VIII. Cal. Julii. Probo Jun. C. Consule per Indictione III.* Adde Proparasceven Brouveri ad Annales Trevirenses. n. 38. *Seculum relinquere, dimittere, sæculum sectari*, in Capitul. 1. an. 805. cap. 8. in Capitul. 2. ann. 811. c. 5. 6. 7. 8. in Concilio Moguntiac. cap. 6 17. *Ad sæculum reverti*, apud S. Hieron in Epist ad Rusticum, Gregorium Turon. de Vitis Patrum c. 9. *Seculum relinquere*, c. 1[illegible]. Occurrit passim.

Sæcularis, Mundanus. Gloss Græc Lat. κοσμικὸς, *sæcularis*. Salvianus lib. [illegible]. de Gubern. Dei: *Quis est, oro, hominum sæcularium præter paucos, qui non ad hoc semper nomen Christi in ore habeat ut pejeret?* Idem lib. 5. de Religiosis: *Non sæculares tantùm, sed plusquam sæculares esse volunt, ut non sufficeret eis quod ante fuerant, nisi plus essent quàm fuissent.* Novatus Catholicus in Homil. ad fratres: *Secularibus aliter in Ecclesia loquimur, aliter loqui vobis debemus.* Cæsarius Arelat. ser n. 14. *Oblivisci loci illius, in quo dulcis immutationis habitum & nomine sæcularis exuens*, &c. *Sæculares cogitationes*, apud Irenæū lib. 4. c. 70. *Scriptores rerum sæcularium*, apud Sulpitium Severum lib. 2. Hist. Leo Ost. lib. 3. c 3. *Habitu tantummodo secularis.* Cæsarius Heisterbach. lib. 7. c. 8. *Canonicus quidam, vita satis sæcularis.* Cap 56. de Canonico: *Satis tamen extitit sæcularis & delicatus, atque in vestimentis curiosus.* Lib. 12. c. 40. *Eratque homo valde sæcularis, magis se conformans Militi, quàm Monacho.* Adde Jo. Sarisberiensem lib. 7. Policr. c. 23.

Sæcularitas. Ordericus Vitalis lib. 4 p. 518. *Parum à sæcularitate conversatio Monachorum differebat.*

Sæculatus. Anonymus de Revelatione reliquiarum S. Genovefæ n. 6. *Revelata est — mense Januario 10. mensis in octavis ejusdem sanctissimæ virginis, & à fratribus est dulciter Deo sæculata.* Id est fortè *in sæculum*, seu è sepulchro in apertum elata.

SAFON, apud Ælfricum in Gloss. Anglo-Sax. ꞅcæȝ. i. ripa.

SAFARIUM, *Atrium templi*, in Glossis Isid. *Saforium*, apud Jo. de Janua. Papias *Sapharium* legit. Vide Jacob. Gotofredum ad l. ult. de Operib. public.

SAGA. Vide *Sagum*.

SAGANA. Jo. de Janua: *Saga & sagana, ingeniosa, incantatrix*, Ebrardus Betuniensis: *Sagana gummi, sagana vestis, sagana vates.* Catholicon parvum: *Sagana, idem est quod vates, & dicitur de sagio, gis: inde sagax: vel dicitur esse gummi, scilicet unguentum, quod multum sagaciter operatur. Vel potest esse quoddam genus vestis, qua antiquitus sagaces induebantur.*

SAGELLUM. Vide *Sagum*.

SAGEMANNUS, Accusator, delator, ex Saxon ꞅaȝeman. Gloss. Saxonicum exaratum sub Edvv. III. *Sagemannus, ille per quem scitur.* Leges Henrici I. c. 63. *Sine acusatore, sive sagemanno.*

SAGENA, Rete, vox Latinis nota. Papias: *Sagena, retia, verundum Grece, vulgo everclum dicitur.* Charta Matthæi Comitis Bononiensis an. 1173. in Tabul. S. Judoci: *Ita quod nullus præter eos vel eorum successores in costa maris ab Alteia usque ad Cantiam sagenam posset deducere*, &c. *Tractus sagenæ.* Charta Gaufredi Comitis Andegavor. apud Sammarthanos in Abbatib. SS. Sergii & Bacchi: *Confero in perpetuum Monasterio — tractum sagenæ in flumine Meduana juxta ipsum Monasterium, qui tractus Tertii nomen habet.* Vide Chartam aliam Philippi Regis Franc an. 1283. apud eosdem in Archiep. Rotomag. ubi *tractus sagenæ* est facultas piscandi, & rete in piscariam jaciendi & immittendi. Metropolis Salisburgensis to. 2. pag. 533. *Item tres sagenas, unam in Scebach, alteram in Matsce, tertiam Pat. qua protenditur à pede montis, in quo sita est civitas Walkersleoen.* Charta Henrici Imp an. 1111. ibid. p. 549. *Dedit & 3. sagenas, unam Sebach*, &c. Ubi sagena nudè videtur sumi pro *piscaria*.

Sagena, Navigii species. Diploma Chilperici Regis Fr. pro Ecclesia Tornac. apud Miræum in Cod. donat. piar. pag. 16. *Teloneum de navibus super fluvio Scalt — vel quolibet commercio seu & de cariagio, vel de sagenis, nec non & de ponte super fluvio Scalt* &c. Epistola Ludovici II. Imp. ad Basilium Imp. *Et quia nonnulli Saracenorum Panormi latrunculi cum sagenis — per Tyrrhenum mare debacchantur*, &c. Charta Caroli C. an. 859. in Tabulario Abb. Belliloci in Lemovicib. n. 4. *Ut nullus exactor vel judex publicus nec de navibus, nec de saginatibus, vel carris, seu quibuslibet exactionibus undecumque fiscus aliquid exire potest, quicquam ab eis accipiat.* Charta Nicolai II. PP. in Chronico Reichersperg. an. 1059. *Quot adversa pertulerit — adeo ut columna Dei viventis jam jam penè videretur nutare, & sagena summi piscatoris procellis intumescentibus cogeretur in naufragii profunda submergi.* Ita *Sagena piscatoris*, apud Hugon. Flaviniac. pag. 192. quæ *Sagena B. Petri*, Petro Damiano apud Baronium an. 1062. n. 57. Laurentius Veron. l. 1. de Bello Balearico:

Barcæ, currabii, lintres, grandesque sagina.

Nisi

Nisi quis *Sagittæ* legat. Occurrit præterea, in Vita S. Romuli Episcopi Januensis in lib. Miraculor. S. Fidis c.13. & alibi, ut σαγήνη crebro etiam eadem notione apud Græcos scriptores medii ævi. Constant. de Adm. Imp. cap.31. pag 99. lib.2. de Themat. cap. 1. 6. p.79. 80. 94. 119. apud Mauricium l.1. Strategic. cap.21. Gregoram p.72 &c.

Sagenula, eadem notione. Papias; *Sagenula pro navi ponitur*.

SAGIA. Jo. de Janua *Sagum, quoddam genus panni, vel vestis tenuis & abrasa, — unde quosdam pannos asperos sagias dicimus.* Bulla Nicolai III. *PP.* apud Bzovium an. 1280. n. 5. *Super pelliceas lineas deferant, capas nigras de Sagia simplices, vel si voluerint foderatas à cingulo.* Janua ille hausit ex Petro Comestore in Histor. Eccles. cap. 54. Exodi. Vide *Sargia, Saiga, & Sagum.*

SAGIBARONES, *Sachbarones*, Causarum judices, qui in mallis publicis jus dicebant. Vetus Gloss. *Sagibarones dicuntur quasi Senatores.* Lex Salica tit. 56. §.2. *Si quis Sagibaronem, qui puer Regis fuerat, occiderit.* §. 9. *Si quis Sagibaronem qui ingenuus est, & se Sagibaronem posuit, occiderit*, &c. §.4. *Sagibarones in singulis mallobergiis, id est plebs, quæ ad unum mallum convenire solet, plusquam tres esse non debent: & si causa aliqua ante illos secundum legem fuerit definita, ante Grafionem removere eam non licet.* Ubi *Sagibarones pueri Regis* dicuntur, quomodo *pueri nostri qui judicia exequuntur*, in lege Burgund. tit. 56. §.1.4. Ex lege verò Salica colligitur *Sagibarones*, in judiciis plusquam tres esse non debere; de quibus intelligendum cap.46. §.1. *Grafiones* verò cum septem judicasse, ex cap.52. §.2. *Sagibaronum* mentio est præterea in Legibus Inæ Regis cap.6. apud Spelmannum: *Si quis in Ecclesia pugnet 120. sol. emendet. Si in domo Aldermanni vel alterius Sagibaronis pugnet 60. solidos emendet, & alios 60. pro wita.* Ubi editio Saxonica, ȝeȝunȝenes pƿan habet, quod Lambardus *sapientis honorati* vertit. Idem Spelmannus, Wendelinus, & alii vocem deducunt à *Saech*, sive *Saek*, causa de qua litigatur, & *Baro*, homo: ita ut Sachibarones, Jurisperiti fuerint, sive *legis Doctores*, uti nuncupantur: *hommes de loy.* Alia *Saio*, de qua suo loco.

SAGIMEN, Adeps, sagina, arvina, Jo. de Garlandia in Synonymis:

Sumen, & arvina, sagimen, pinguedo, sagina.

Ubi interpres: *Sagimen est pinguedo quæ expellitur ex carne in frixorio per ignem.* Catholicon parvum: *Sagimen sain.* Præsertim pinguedo, qua uti Monachis interdum concessum, ut observat Haënenus lib. 10. Disq. Monastic. tract. 6. disqu. 4. Bernardus Mon. in Consuetud. Cluniac. MSS. c.48. *Soli conversi sunt in coquina, Cantores autem in Ecclesia, qui lardum prius aliquantulum cum oleribus coctum, & sagimen faciunt.* Idem cap. 76. §.57. *Omni die vescuntur fratres sagimine, præter Septuagesimam, & Adventum, & Vigilias Sanctorum, & 4. Tempora, & Rogationes.* Ordericus Vitalis lib. 8. p. 712. *In Italia & Palæstina & aliis regionibus quibusdam satis abundant olivæ, cujus fructu ditati, ad diversos usus condiendos non indigent sagimine.* Necrologium Ecclesiæ Parisiensis 8. Kal. Febr. *De quo fiet statio panis, & vinum pauperibus dabitur cum sagina.* 10. Kl. Jan. *Dedit nobis 6. arpentos vineæ apud Juri ad stationem 4. ferculorum, de qua Hospitale haberet sagimen cum visceribus.* Pœnitentiale MS. Thuanum: *A carne, sagimine, & a caseo, & ab omni pingui pisce abstinere debes.* Occurrit ibi pluries, apud Cæsarium lib. 6. Miracul. cap. 4. in lib. Usuum ordinis Cisterc. c. 121. in Institut. Gener. Capituli ejusdem Ord. dist. 13. c.2. in libro de Exordio ejusdem ordinis c. 15. &c. Utebantur etiam sagimine ad ungendos calceos. Guigo II. Prior Cartusiensis in Statutis ejusdem ord. cap.28. §.1. *Tria paria caligarum, paria pedulium quatuor, pelles, capam, sotulares nocturnos & diurnos, sagimen quoque ad ungendum, lumbaria duo*, &c. Statuta antiqua ejusdem ord. 3. part. c. 13. de sutore. *Cum ei injungitur, eruit coria & sagimen* Charta an. 1301. pro Episcopo Ambianensi: *Communitas boucheriorum Ambian. debent ministrare sagimen optimum ad præparandos dictos bouchellos.* Ubi Gallica habent, *doit trover l'ointure à conreer les bouchiaus.* Vide *Unctum.*

SAGINA, pro *Saisina. Ponere in saginam* aliquem, in vet. Charta apud Ughellum tom.7. Ital. Sacr. p.571. nisi mendum sit.

SAGINALE, Italis est Calamus milii, in Vita B. Andreæ de Caterannis n. 16. ubi fortè legendum *Sagittale.* Vide *Sagitta.*

SAGINARII. Vide *Sagmarii.*

SAGINUM, Adeps suillus, Gall. *Sain.* Tabularium S. Remigii Remensis: *Census de Marsna. — In Augusto 11. libr. & 8. solidi de sagino.* Infra: *In Pascha 22. solidi & dimid. de sagino.* Alibi: *Habet ibi mulinum, solvit de annona mod. 30. sagin. porc. 2.* Occurrit ibi pluries. Vide *Sagimen.*

SAGIO. Vide *Sajo.*

SAGITTA, *Sagittea, Sagetta, Sagittaria*, Navigii species; *Barca sottile*, Italis; *Saettia*, Jo. Villaneo lib. 7. cap 29. *Saetya*, in legibus Alfonsinis part. 2. tit. 25. lege 7. sic dicta, quod velox sit, inquit Acarisius. Otto Frising. lib. 1. de Gestis Frid. cap. 33. *Aptatis triremibus & biremibus, quas modo Galeas seu Sagittas vulgo dicere solent, aliisque navibus bellicis onerariis*, &c. Charta Guillelmi II. Regis Siciliæ in Bullario Casinensi t.2. p.191. *Concedimus etiam prætaxato Monasterio liberam potestatem semper habendi quinque sagittas in portu Panormi & mari eidem civitati adjacenti*, &c. Hugo Falcandus pag. 675. *Itaque sagitteam quanta potuit celeritate faciens præparari, nautis, armis, cæterisque rebus necessariis eam præmuniit.*

Sagitta barbata. Ugutio. *Catapulta, vas est, ut dicunt, vel potiùs sagitta est cum ferro, bipenni, quam Sagittam barbatam vocant.*

Sagittia. In Charta Willelmi Regis Siciliæ an. 1176. apud Rocchum Pirrum in Archiep Montis-regal. *Concedimus etiam prætaxato Monasterio liberam potestatem semper habendi quinque sagittias in portu Panormi, & mari eidem civitati adjacenti — quæ ad opus ejusdem Monasterii officium piscationis exerceant.*

Sagitta, Sagittia, in Chronic Pisan. an. 1163.

Sagetia, apud Gaufredum Malaterram lib.4. cap. 2. *Philippum Georgii patrui cum velocissima sagetia versus Syracusam omnem rem exploratum mandant.* Vetus Charta apud Joan. Lucium lib. 3. de Regno Dalmat. c. 10. *Piratæ qui erant in sagetia Comitis de Severnico. Sagettie*, Apud Raimundum Montanerium in Chron. Regum Aragon. c. 272. 284.

Sagittaria, Radulfus de Diceto an. 1176. *Exin pro varietate locorum vario desudans navigio, modo sagittario, modo lintre, nec tam utens remo quam velo, Ducatum Apuliæ — pertransiit.* Sed legendum *Sagittaria.* Idem an. 1184. *Coacta classe non modica, navibus infinitis, quæ vulgariter vel Galeæ, vel Sagittariæ, vel onerariæ cum certis nominibus distinguuntur.* Albertinus Mussatus lib. 5. de Gestis Italicor. rubr. 2. *Cum barchis tectis, aliisque quas Sagittarias ipsi (Veneti) appellant.* Speculum Historiale MS. Joannis Abb Laudun lib. 11. c. 63. *Car en cele ville avoit riviere portant navires, & i avoit trois galées & une sagitaire*, &c. Chronicon Flandriæ cap. 82. *En la cite avoit une galere portant navire: & y avoit trois galées, & une sagitaire.*

Sagittina. Anonymus de Gest. Friderici II Imp. *Eadem durante procella Carolus ascendens quandam Sagittinam, non sine personæ discrimine terram petit.*

Sagitta, in vestibus dicitur pars ea quæ contrahitur in sinus, quod sagittæ speciem effingant. *Rugosi sinus*, in l. 12. Cod. Theod. de Scænicis. Udalricus lib. 2. Consuet. Clun. c. 11. *Sedens ad lectionem — anteriora frocci sui semper in gremium ita attrahit, ut pedes possint bene videri. Girones quoque, vel quos quidam Sagittas vocant, colligit utrinque, ut non sparsim jaceant in terra.*

Sagitta, Flebotomus, quo venæ equorum percutiuntur, passim apud Vegetium de Arte veterin.

Sagitta, rusticis, inquit Jo. de Janua, *novissima pars surculi in sarmento, vel quod longius à matre, ex qua prosiliit, recessit : vel quod acuminis tenuitate teli speciem præferat.*

SAGITTAMEN, Sagittarum materia vel multitudo. Knyghton. an. 1389. *Et ei etiam pro sagittamine quod ibidem in debellando consumpserat, 20. millia scutorum auri exsolveret.*

SAGITTARE. Otto Morena pag. 58. *Ipse Imperator optimè sciens sagittare, multos de Cremensibus interfecit.* Rogerus Hovedenus an. 1192. *Et cepit — unum reneez, qui quondam Christianus fuerat, — & Rex posuit eum ad sagittandum, & sagittatus est.*

SAGITTARIA, & *Sagittarius*, navis species. Vide *Sagitta*.

SAGIUM, Sanutus lib. 2. part. 4. cap. 10. *Ita quod per totum annum completum summatim sunt libræ 39. & sex unciæ, cum 4. sagiis, cuilibet prædictorum.*

Sagium, Linteum subtile in quo farina excernitur. Statuta Ord. Præmonstrat. dist. 1. c. 11. *Panis verò communis & quotidianus esse poterit secundum diversarum Ecclesiarum facultates cum sagio, vel cum cribro.* Vide *Sagum*.

SAGMA, *Salma, Sauma, Sagmarius, Sommarius, Summarius*, &c. Voces unius ejusdemque originis.

Sagma, Onus, sarcina, in Glossis MSS. Glossæ Græco-Lat. Σαγμα, *Sagma*. Gloss. Lat. Græc. *Sagma*, παραπλήρωμα. Perperam utrobique editum *Salina*. Eginhardus in Vita Caroli M. *Facto supellectili, ut sunt cortinæ, stragula, tapetia, fulcra, coria, sagmata.* Vita Ludovici Pii an. 807. *Erant enim sine sagmatibus.* Theodulfus Aurelian. lib. 3. Carm. 12.

> *Sagmatibus tandem his quæ postulat usus onustis,*
> *Nos hinc digressos cepit Petricordia tellus.*

Aribo Episcopus Frisingensis in Vita S. Corbiniani n. 11. *Mitte super eum* (equum) *sellam sagmariam, & sterne illum, & sagma super illum impone.* Σάγματ καμή ωι, in Vita S. Eliæ junioris p. 165. Vide præterea Annales Franc. Bertinian. an. 876.

Sagma, femin. gen. Papias, ex Isidoro lib. 20. cap. 16. *Sagma, quæ corruptè Salma dicitur, à stratu Sagorum nuncupatur, unde & equus sagmarius dicitur.* Mamotrectus 15. Levit. *Hoc sagma, tis, est stratura asini: hæc sagma, quæ corruptè dicitur salma, est sella vel pondus & sarcina quæ ponitur super sellam.* Glossar. Lat. Gal. *Sagma, æ, charge, ou selle.* Vegetius lib. 2. de Arte veterin. cap. 59. *Reliquum mulorum, equorum, asinorumque genus sub sellis aut sagmis solo tergo præstat officium.* Tageno Pataviensis & Chronicon Reichersperg. an. 1190. *Relictis bigis & quadrigis, inter cum sagmis aggressi sumus.* Ordericus Vitalis lib. 6. p. 605. *Ut ad fomitem ignis duas sagmas asini quotidie acciperent.* Adde chartam Caroli C. in Append. ad Capitul. n. 67.

Sagma, Theca scuti. Lactantius ad 9. Thebaïd. Statii: *Corytos, theca arcus solius dicitur, sicut pharetra sagittarum, & sagma scuti.* Suidas: Σάγμα, θήκη τοῦ ὅπλ. Notum verò ὅπλον sæpe sumi pro scuto.

Sagmarium, idem quod *Sagma*, στρωματόδεσμον, Ulpiano ad Demosthenem. Glossæ Basilic. Τοῦλδος, τὰ σαγμάρια τα τὴν υποσκευὴν τῶν πολεμίων βαστάζοντα, ἡ ὑποσκευὴ καὶ χρεία πᾶσα τῶν στρατιωτῶν, τουτέστι παῖδες, καὶ ὑποζύγια καὶ εἴτι ἄλλο πρὸς ὑπηρεσίαν τοῦ φοσσάτου ἐπισύρεται. Ita Gloss. MSS. Regiæ: ἀποσκευὴ, τὸ λεγόμενον παρ' ἡμῖν τοῦλδον, τα σαγμαρια. Eadem pene Suidas & Glossæ Basilic. Nicetas Barbarogræcus in Manuele lib. 6. c. 20. Τα σαγμάρια, καὶ κανθήλια, καὶ οἱ ἱπποχέεια, αἵ τε ἅμαξαι. Adde Leonis Tactica c. 4. n. 36. c. 5. n. 7. c. 9. n. 36. 58. c. 10. n. 12. & Rigaltii & Meursi Glossaria. Arnoldus Lubec. l. 7. c. 17. *Habebat sanè Rex Otto munera multa Regis Angliæ avunculi sui Ricardi, & 15. millia marcharum, quæ in somariis ferebant 50. dextrarii.* Odo Cluniac. lib. 1. de Vita S. Geraldi cap. 33. *Omne stipendium quod in sagmariis Geraldi delatum fuerat, paulatim defecit.* Nolim tamen præstare hoc loco *equos sagmarios* non intelligi.

Sagmarius, Equus clitellarius. *Sarcinarium jumentum*, Cæsari lib. 1. *Sarcinale jumentum*, Ammiano lib. 15. *Sarcinulator equus*, Willelmo Britoni lib. 12. Philipp. p. 241. *Sagmarius mulus, Sagmaria mula*, apud Servium ad 1. Æneid. Ἱπποσαγματάριο, Leoni in Tactic. cap. 6. n. 29. Gloss. Ælfrici: *Sagma*, seam-sadol. *Sagmarius equus*, seam-hors. Ubi perperam editum *sugma & sugmarius*. Lampridius in Heliogabalo: *Quæ pilento, quæ equo sagmario, quæ asino veheretur.* S. Honoratus Massiliensis in Vita S. Hilarii Episc. Arelat. *Pedibus iter aggrediens, Romam sine equo, sine sagmario vel sago festinus intravit.* Petrus Damian. in Vita S. Odilonis Cluniac. cap. 23. *Repente sagmarius multis oneratus sarcinis per montis devexa collabitur.* Raimundus de Agiles p. 171. *Est alia (via) per montana Libani, tuta satis & copiosa, sed gravis multum sagmariis & camelis.* Utuntur Scriptores alii passim, Vegetius lib. 2. cap. 10. lib. 3. cap. 6. Capitul. ann. 821. c. 2. Petrus Damian. in Vita S Romualdi n. 23. lib. 1. Epist. 9. p. 30. Epist. 19. p. 91. lib. 2. Epist. 18. p. 270. Passio S. Vitalis n. 7. S. Bernardus lib. 3. de Consider. cap. 3. Tudebodus lib. 2. pag. 785. Petrus Blesensis Epist. 25. Guigo in Statut. Ord. Cartus. c. 19. §. 1. & Statuta antiqua ejusdem Ord. 2. part. c. 8. §. 7. ubi & alibi semper *saginarius* edit. Odo Cluniac. lib. 2. de Vita S. Geraldi cap. 18. 21. Leo Ostiensis lib. 2. Chron. Casin. c. 19. Udalricus lib. 3. Consuetud. Cluniac. cap. 4. Rigordus ann. 1194. Chartæ aliquot in Bibliotheca Cluniac. pag. 513. 1442. in Hist. Vergiacensi pag. 120. apud Doubletum pag. 778. &c.

Sagmarius, Sagmatum confector, Σαγματοποιός, in Gloss. Lat. Gr. Est etiam

Sagmarius, qui *sagmarium* equum vel jumentum agit. Destructorium vitiorum. cap. 96. *Sagmarius quidam bubulcus arabat pratum ut seminaret : sed boves, ut solebant, non arabant, imo pro posse recalcitrabant, propter quod arator eos aculeabat. Boves autem vociferati sunt contra eum dicentes, Maledicte, qua de causa percutis nos, quia semper servivimus tibi? Quibus sagmarius, Cupio arare pratum, ut mihi & vobis cibum tribuat.*

Sagmare, Sagmarios onerare. Gloss. Lat. Gr. *Sagmat asinum*, σάσσει ὄνον. *Sterne equum*, ἐπίταξον τοι ἵππον *Sagmatus*, σεσαγμένος, perperam, *saginat*, & *saginatus*. edit.

Sagmegium, idem quod *summagium*, de qua voce, mox. Concilium Bituricense an. 1031. c. 15. *Ut in die Dominica vectigalia non fiant, quod carregium vel sagmegium dicitur*, &c. Ubi *vectigalia* sunt *vecturæ*.

Salma. Ugutio, ex Isidoro lib. 20. cap. 16. *Sagma, quæ corruptè vulgo dicitur salma, scilicet sella, vel pondus & sarcina quæ super sellam ponitur eis, & dicitur sic à stratu sagorum, i. sellarum, vel quia sellæ sago solent sterni.* Charta an. 1179. apud Ughellum to. 7. p. 706. *Concedimus ut prædicta Ecclesia unoquoque die semper capiat duas salmas lignorum de foresta nostra.* Alia

apud

apud eund. p. 1321. *Debet octo salmas vini*, &c. *Salma salis*, apud eundem to. 9. p. 467. *Salma frumenti*, in Charta Frider. II. Imp. apud Rocchum Pirrum t. 1. p. 144. to. 2. p. 285. Statutum Honorii IV. PP. pro Regno Neapolit. an. 1285. apud Odoricum Rainaldum n. 39. *Dummodo emptitiorum delatio de portu licito ad similem portum, & cum barcis parvis centum solummodo salmarum vel infra capacium tantùm fiat.* Sanutus lib. 2. part. 4. cap. 10. *Tria sextaria de Venetus sunt una salma de Apulia, tam de legumine, quàm etiam de frumento.* Adde cap. 13. extrem. Itali *Salma* etiam dicunt.

Salmarius, sagmarius, in Miraculis S. Eutropii Episcopi Santonensis n. 14.

Salmerius, eadem notione. Itinerarium Gregorii XI. PP. *Percusso salmerio Antistitis Carpentoracensis gladio crudeli manu interiit.*

Sauma, idem quod *sagma*: nostris *Saume*. Papias: *Ephippia, equorum freni, saumæ, vel pectoralia.* Joannes de Janua: *Sagma, corruptè vulgo dicitur sauma, vel salma; i. sella, vel pondus, vel sarcina quæ super sellam ponitur*, &c. Alibi: *Sauma, onus.* Rhenanus lib. 2. Rer. German. p. 95. *Saumarum nomine clitellaria jumenta intelliguntur.* Capit. 2. an. 813. c. 10. *Et Marscalci Regis adducant eis petras in saumas viginti*, &c. Charta Caroli M. post Aimoinum Brolii, & apud W. Hedam in Rixfrido Episc. Trajectensi: *Teloneus exigatur, nec de navale, nec de carale, neque de saumis, neque* &c. Chartæ Allemannicæ Goldasti c. 58. *Accepimus ab hac Ecclesia & Abbate — solidos 70. & cavallos 5. cum saumas, & rusias, & filtros, cum stradura ad nostrum iter ad Romam ambulandum.* Charta Ludovici Pii in Tabulario Monasterii Fossatensis fol. 8. *Missos suos in aliquam partem Imperii nostri negotiandi gratia dirigere cum carris videlicet & saumis, seu navigio*, &c. Acta Innocentii III. PP. p. 11. *Fecit illuc intromitti aliquas saumas farinæ.* Vide to. 2. Historiæ Francor. p. 665. Legem Longobard. lib. 1. tit. 14. §. 7. Synodum Metensem an. 753. c. 4. Synodum Vernensem an. 755. c. 26. Sugerium lib. de Admin. sua c. 7. Chron. Trudonense lib. 9. p. 458. (ubi leg. *saumas* pro *samnas*.) Petrum de Vineis lib. 3. Epist. 23. 24. lib. 5. Epist. 91. Hieron. Rubeum in Hist. Ravennat. pagin. 362. &c.

Sauma vini, inquit Brolius, ea est quam appensis ad latera vasis, vulgo *Barres* nuncupatis, equus ferre solet. Et apud Cenomanos dicitur esse unius & 90. pintarum cum semisextariolo: quatuorque summas prægrande vas vinarium, ab eis *Pipe* appellatum, ac tot pintas quot sunt in anno dies continens. Ita ille ex Tabulario S. Petri de cultura Dei. Falco Beneventanus an. 1124. *Tanta fuit fertilitas vini, quod — centum saumæ pro 30. denariis vendebantur.*

Saumarii, Equi *sagmarii*, Gall. *Somiers*. Fortunatus in Vita S. Germani Episc. Paris. c. 3. *Duorum saumariorum cum pane dirigit onera.* Chronicon Reichersperg. an. 1190. *Milites inermes cæterumque vulgus cum saumariis & sarcinis procedere instituit.* Leo Ost. lib. 2. cap. 84. *Vidit repente multos nigros homines velut Æthiopes longo ordine incedere, onustosque fœno saumarios minare.* Utuntur præterea Stephanus Torn. Ep. 230. Anonymus in Vita S. Alberti Abbat. Cambr. n. 6. Odo de Diogilo de Ludovici VII. Reg. Franc. profectione in Orientem lib. 2. pag. 19. Chronicon Senoniense cap. 7. Vincentius Belvac. lib. 31. cap. 150. Godefridus Monach. S. Pantaleon. an. 1190. 1195. Stephanus Carnotensis Comes in Epist. to. 4. Spicilegii Acheriani pag. 258. &c.

Soumarii, pro *somarii*, in Charta Caroli III. Imp. an. 990. pro expeditione Romana §. 5. 7. apud Goldastum.

Saumerii, in Concilio Biterrensi an. 1351. sub finem.

Somarii. Ditmarus lib. 3. p. 33. *Cum somariis plurimis quasi pecunia sarcinatis.* Will. ab Oldenborg. in Itinerario Terræ sanctæ: *Tantam emittit piscium multitudinem, ut ab omnibus ex omni provincia illuc confluentibus carrucis & sommariis deducantur.*

Somarii, qui cellarii vinarii curam habent, quos nostris *Sommeliers* vocant. Theodorus Campedonensis in Vita S. Magni c. 3. *Cùm jam hora refectionis appropinquaret, & minister refectorii somarius cervisam administrare conaretur*, &c. Infra: *Quid est, somarie, quod habes in manu tua?* In Testamento Ludovici Hutini Reg. Franc. an. 1316. fit mentio *des sommeliers, barilliers, portebouts, aideurs, & autres appartenans à l'Eschançonnerie.* Porro *Someliers* ejusmodi ministros vinarios vocant, quòd horum potissimum curæ incumberent *equi sagmarii*, quibus vinum deferebatur, tametsi eadem appellatio cæteris inferioribus ministris tribueretur qui clitellaria jumenta agebant. Will. *Guiart* an. 1302.

Et espées nues escourre,
Sus garçons & sus sommetiers.
Et mettre à la mort charetiers.

Præterea hac nomenclatura donantur in aula Regum nostrorum quotquot supellectilis Regiæ curam habent. In Ordinatione Hospitii Regis S. Ludovici an. 1261. à nobis edita in Notis ad Joinvill. occurrunt varii *Summularii*, nempe *Summularii mapparum, scancionariæ, cameræ denariorum, fructuariorum, Capellæ*, &c. In Testamento Philippi Magni Regis Franc. an. 1321. fit mentio *des sommeliers du cors, des armeures, & de la chambre.*

Saumata, summata, somata, Onus equi sagmarii, *la charge d'un cheval.* *Saumata salis*, in Charta Ildefonsi Comitis Tolosæ an. 1141. apud Catellum in Hist. Tolos. p. 192. 194. & in Hist. Occitan. p. 323. Fori Bigorrenses art. 33. *Pagesius autem qui in consuetudine non habet somatas deferre, si inventus fuerit à Milite, vel à Militis aut Comitis serviente, qui invenerit, vinum & subsellias accipiat, asinum verò Comiti mittat.* Consuetudines Ecclesiæ de Regula in Aquit. apud Labeum to. 2. Bibl. *Si vinum emerint, & postea vendiderint, obolum domino de unaquaque saumata dabunt.* Ibidem: *De unaquaque saumata lignorum dabitur*, &c. Charta an. 1243. *150. saumatas de calce, quas habuerunt homines de Villanova.* Tabularium Ecclesiæ Gratianopolitanæ sub Hugone Episcopo an. 1107. *Morardus — dedit illum quartonem Humberto & sorori suæ, id est, unam saumatam, & vendidit illum quartonem sive saumatam mihi Guigoni.*

Somatum. Tabularium Eleemosynæ S. Pauli Viennensis: *Sub censu unius somati de vino.* Occurrit ibi pluries.

Summata. Apud Hemereum in Augusta Virom. an. 1116. Simon Noviomensis Episc. donat Altare de *Montbrehin*, hac conditione, *ut singulis annis 2. solid. pro summata, & 6. denarios pro obsonio Decano Episcopi persolveret.*

Summarius, Equus *sagmarius*. Matth. Parisan. 1245. *Equus clitellarius, quos Summarios vocamus.* Utuntur Will. Tyrius lib. 21. cap. 23. Petrus Blesensis Epist. 94. Gesta Ludovici VII. Reg. Franc. cap. 6. 11. Vita S. Humberti Maricolensis n. 5. Gesta innocentii III. PP. p. 133. Guntherus in Hist. CP. c. 23. &c.

Samerius, pro *saumerius*, apud *Will.* de Baldenzeel in Hodœporico Terræ sanctæ: *Species namque Indica — à majori Armenia in camelis & aliis sameriis adducuntur.*

Sometum. Tabularium Priorat. de Domina in Delphinatu fol. 120. *Barberius de domo sua 16.* (denarios) *& 1. sometum.* Ita ibi pluries: sed alibi *saumerium* scribitur.

Summa, idem quod *sagma*. Will. Brito lib. 9. Philipp. p. 208.

Ducere quadrigas quibus est summasque necesse
Expedit, &c.

Rodericus Toletanus lib. 8. cap. 4. *Addidit etiam gratiam gratiæ, & cibariorum vehicula cum cæteris necessariis sexaginta millia summas & ultra, cum summariis erogavit.* Alanus in Parabolis:

De minimis granis fit grandis summa caballi.

Saumatium, Summagium, Præstatio *summariorum* ad exportandas res dominorum, vel *teloneum de sarcinis*, uti appellatur in Charta Caroli M. apud *W. Hedam* p. 227. 1. edit.

Saumaticum, vel *saumaticus*. Charta Dagoberti Regis apud Doubletum p. 656. *Laudaticos, saumaticos, salutaticos* &c. Charta Friderici II. Imp. an. 1214. pro Ecclesia Viennensi apud Sammarthanos: *Non silvaticum, non summaticum, non pulveraticum exigere audeat.*

Summagium. Consuetudines Solemniaci in Arvernis MSS. *Item pro summagio tenetur quilibet dare in dicta villa prout dare in eadem villa aliàs legitime consuevit.* Charta an. 1294. *Tres solidos summagii super feodum Baudri.* Occurrit hac notione vox *summagium*, in Monastico Anglic. tom. 1. p. 118. 417. 419. 669. to. 2. p. 14. 71. 184. 812. 827. tom. 3. pag. 18. in Chronico Petri IV. Regis Arag. lib. 3. c. 22. &c. Ubi ferè semper cum *cariagio* jungitur, id est obligatione dandi *carra* ad vehendas & exportandas res dominorum, appellaturque *Summatge*, & interdum etiam sumitur pro castrorum impedimentis. Ejusmodi verò *sagmarios* debebant *Communitates* civitatum, Monasteria, & Ecclesiæ, in occasionibus bellicis. Charta Ludovici VIII. Regis an. 1223. pro Abbatia Humolariensi apud Hemereum: *Quitamus etiam dictis Abbati & Conventui — summarium unum, quem nobis debebant, quando in exercitum ibamus.* Alia Caroli V. Regis an. 1412. apud eundem: *Nous avons mandé & fait faire commandement par nos Gens Officiers à plusieurs Prelats, Abbez, Chapitres, & autres Eglises de nostre Royaume, qui sont de toute ancienneté tenus nous faire finance de chariots, de charettes garnies de chevaux, de sommiers, de harnois, & autres choses à ce necessaires, toutes & quantesfois que nous nous disposons d'aller en aucune expedition & fait de guerre*, &c.

Summagium, in Juribus & Consuet. Normanniæ c. 34. ubi Gallica editio: *Les fiefs de par dessous sont, qui descendent des fiefs chevels, & sont soubmis à eux: si comme les vavassouries qui sont tenues par sommage, & par service de cheval.* Ubi vetus Interpres: *Et par ce mot, & par service de cheval, sont entendus villains services qui se font à sac & à somme, lesquels on appelle communement sommages.* Cap. 53. *Nul qui tient son fief par villain service, ne doit avoir la Cour de ses tenans de ce mesme fief: si comme sont les bordiers, & ceux qui servent à sac & à somme & les autres qui doivent les villains services.* Ubi editio Latina, *servientes ad saccum & sommam.* Atque inde *summa* nostris sumitur pro certa ac rata granaria mensura, scilicet equi sagmarii onere. Charta Anglica apud Prynneum in libertatib. Angl. to. 2. p. 255. *Mandatum est — quod permittant — vendere blada sua per summas usque ad festum S. Katharinæ.*

Summare, Sagmare, summarios onerare, *Charger les sommiers*, in Fleta lib. 2. c. 85. §. 1.

Summularii, qui vulgò nostris *Sommeliers*. In Ordinat. Hospitii S. Ludovici Reg. Franc. an. 1261. & Philippi IV. an. 1285. occurrunt passim *Sumularii Mapparũ Summularii Scancionariæ, Summularii Cameræ, & Denariorum scriptorum, & Fructuariorum, & Capellæ.*

SAGOCHLAMYS, Indumentum militare quod partim sagi Romani vel Gallici, & chlamydis Græcanicæ formam referebat. Epistola Valeriani apud Pollionem in Claudio: *Tunicas russas militares annuas, sagochlamydes annuas duas*, &c.

SAGRABA. Vetus Agrimensor p. 310. *Termini autem montes nec uno modo, nec uno tenore sunt constituti in trifinium aut quadrifinium, & sagrabam, quam appellant Alluvionem.*

SAGULA, *Sagulare.* Historia Obsidionis Jadrensis lib. 1. c. 38. *Tandem hic carabus ad quirinalem urbis partem se traxit, juxta, imò præteriens sagulas.* Et mox: *Sed sagulare, in quo erat, * congredat, & confixum recedere non sinebat.*

SAGULUM. Guillelmus Bibliothec. in Stephano VI. *Obtulit in ea crucem auream super altare cum gemmis & smalto, & sagulum ad pendendum in regno, & cerostata vestita de argento paria duo.*

SAGUM, vel *sagus*, Militare indumentum quod armis superinduebatur, Gallis proprium, ut testantur Varro Diodorus Siculus, & alii. Ejus forma quadrata erat seu quadrilatera: unde *quadrati sagi* dicuntur Afranio. Isidorus lib. 19 Orig. c. 24. *Sagum, Gallicum nomen est: dictum autem sagum quadrum, eo quod apud eos primum quadratum, vel quadruplex erat,* Nectebatur illud fibula circa humerum. Varro apud Nonium: *Cum neque aptam mollis humeris fibulam sagus ferret.* Plutarchus: Αὐτὸς σάγον ἐκπεπορπημένος μέλανα. Diodorus Siculus: Ἐπιπορπῶνται δὲ σάγους ῥαβδωτοὺς, ἐν μὲν τοῖς χειμῶσι δασεῖς, κατὰ δὲ τὸ θέρος, ψιλούς. Erant igitur hyberna saga, ut autor est Diodorus, densiora, ex lana scilicet crassa & villosa, uti describuntur à Strabone lib. 3. & 4. Sagum verò æstivum fuit levius, cujusmodi describitur à Statio lib. 7. Thebaïd.

Et rubet imbellis Tyrio subtegmine thorax.

Ubi Lactantius: *Tyrio subtegmine, id est, sub veste purpurea videbatur splendor loricæ.* In Concilio Liptinensi & Capitulari 1. Carlomanni c. 7. *Presbyteri & Diaconi sagis Laicorum more* uti vetantur, ut & in Epist. 105. Bonifacii Archiepisc. Moguntini: *Interdiximus servis Dei, ne pompato habitu, vel sagis, vel armis utantur.* Chronicon Fontanellense cap. 10. *Erat autem de secularibus Clericis, gladioque quem Semispathium vocant, semper accinctus, sagaque pro cappa utebatur*, &c. Sed legendum *sago.* Ejusmodi saga militaria intellexit Alcuinus lib. de Offic. Divin. *Sicut solent habere milites tunicas lineas sic aptas membris, ut expediti sint dirigendo jaculo, tenendo clypeum, librando gladium.* Et Adalbero Laudunensis Episcopus in Carm. ad Robertum Regem Franc.

Et vestis crurum tenus est, curtata talaris,
Finditur anterius, nec parcit posteriori,
Ilia baldringo cingit strictissima picto.

Vide Dissertat. 1. ad Joinvillam.

Saga Fresonica, quæ brevissima fuisse innuit Monachus Sangall. lib. 1. c. 36. lib. 3. c. 41. *Pallia Fresonica*, eod. lib. c. 14. Bonifatius Moguntinus Archiep. Epist. 42. *Quare non transmisisti vestimenta, quæ debuisti mittere de Fresarum provincia? Le Roman d'Auberi* MS.

Mantel ot cher que teissirent Frison.

Sagarius, Negotiator, Sagorum venditor veteri interpreti Juvenalis Sat. 6. v. 589.

Sagum. Annales Francorum Fuldenses an. 888. *Ob id ergo & à Rege est clementer susceptus, nihilque ei antequesiti regni abstrahitur. Excipiuntur curtes, navium & sagum.*

SAGUM, *Saga, Sagia, Saia, Saium*, Panni species, Gall. *Saie*, unde Picardis nostris *Sateteur*, Saiarum confector. Academici Cruscani: *Saia, spetie di panno lano, il piu sottile, e saia drappata dicono à una sorte di panno lano fino, chiamato da i forastieri Peluzzo di Siena.*

Sagum.

Sagum. Adalardus in Statutis Corbeiensib. lib. 1. cap. 3. *Cappam verò de sago, & pellician.* Infra: *Cæterum capella, broccus, sive cuculla de sago unde broccus fieri possit, ad arbitrium Prioris erit.* Hariulfus lib. 3. cap. 3. *Fanones ad offerendum auro parati 14. ex brandeo 3. ex pallio 15. saga ad patenas ferendas 4. pallia 78.* &c.

Saga. Vetus Rotulus an. 1267. *Pro 2. cooperotriis & 8. ulnis & dimid. de saga pro caligis, 94. ll.* W. Thorn an. 1254. *Quod pro liberatione 20. tunicarum, quæ ante illud tempus erant de saga, fieret liberatio in festivitate S. Augustini 20. tunicarum de bono bruneto,* &c.

Saia. Hugo de S. Victore lib. 2. de Claustro animæ, *In illos etiam qui tunicis induuntur, voluptas pedem posuit, non quod camisiis induantur, sed quodam delicato panno, qui vulgò Saia vocatur.* Charta Octaviani Card. pro Senensibus Canonicis apud Ughellum to. 3. p. 634. *Cappam apertam de saia scilicet, & cottam vel camisiam superaneam,* &c. Adde Rainardum Abbatem Cisterciensem in Institut. c. 83. Vide *Saia.*

Sagia. Chronicon Fontanellense cap. 15. *Pallia diversa 12. sagiam unam, fanones duos, &c.* Veteres Schedæ apud Mabillonium: *Hoc est casula fuscana renelena 1. sagia fusca 1. caligas albas 4. sagia de haira 1.* &c

Saxum. Statuta Ordinis S. Gilberti de Sempringham p. 771. *Sorores laicæ tunicas subtiles de saxo lude pro infirmitate sui corporis habentes.* Fortè leg. *Saxo.*

Sagus, Sagum, Stragulum lecti. Papias: *Sagum, stragulum, coopertorium.* Gloss. Gr. MS. Reg. cod. 1673. σάγος, ἐπιβόλαιον, σκέπασμα. Aliud cod. 930. σάγη, ἐπιβόλαιον, σκέπη. Gloss. Gr. Lat. Σάγος, *sagus.* Σάγιον, *lodex, Gannacum.* Varroni, dicitur fuisse *majus sagum & amphimallon.* Exod. cap. 26. *Facies & saga cilicina undecim ad operiendum tectum tabernaculi.* Ubi Græcus interpres δέρρεις τριχίνας habet. Marcellus Empiric. c. 22. *Aliquandiu jaceat, & cooperiat se sagis.* Adde c. 26. Cassianus lib. 5. de Cœnob. instit. c. 31. *Cujus infirmitatis obtentu sagum habere coactus sum.* S. Hieronymus Epist. 22. c. 15. de Cœnobitis: *Non licet dicere cuiquam, Tunicam & sagum, textaque juncis strata non habeo.* Acta S. Thyrsi Mart. cap. 5. *In sagis grossis & rusticanis involvuntur corpora eorum.* Vita S. Benedicti Anian. Abb. c. 3. *Sagum, in quo jacuerat, perferens.* Chron. Fontanellense: *Ad sagos 15. in lecta mittendum lib. 2. & semis.* Adalardus in Statutis Corbeiensib. lib. 1. c. 3. *Cottum, aut lectarium, sive sagum in tertio anno accipiant.* Regula Magistri cap. 81. *In lectis habeant in hyeme singulas mattas, & sagos tomentarios singulos, & lænas.* Warnerius MS. in Captum Scottum Poëtam & Monachum:

> *Sit sagus lecto, capiti capitale jacendo,*
> *Matta sit, & læna, non requies nimia.*

Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 13. *Cum verò infirmus morti proximus propinquaverit, ad terram super sagum ponat.* Tabularium Monasterii S. Andreæ Viennensis: *Similiter quicunque de dormitorio aut lenam, aut sagum, aut capitale, aut quamlibet supellectilem sine licentia regulari subripuerit, in omni loco careat consortio fratrum, sicut fur,* &c. Occurrit in Regula Solitariorum cap. 50. in libro Usuum Ordinis Cisterciensis c. 88. 94. in Vita S. Opportunæ c. 4. apud Sur. 22. April. in libro Epistolar. S. Bonifacii Mogunt. Ep. 92. apud Altfridum in Vita S. Ludgeri Episc. Mimigard. n. 11. Gregorium Turon. lib. 9. cap. 35. &c.

Sagellum, eadem notione. Capitulare triplex Caroli M. an. 808. c. 5. *Ut nullus præsumat aliter vendere & emere sagellum meliorem duplum, 20. solidis, & simplum cum 10. solidis.* Vita S. Eugendi Abb. c. 2. *Paleis verò lectuli inventilatis multo tempore, vilique sagello constrictis, pellicioque superposito conquievit.* Utitur etiam autor Vitæ S. Lupicini Abbat. Jurensis n. 5. 6. Adde Smaragdum in cap. 55. Regulæ S. Benedicti.

Sagojactari, Ludus veterum, apud Suetonium & Martialem, & in Collatione Legis Mosaïcæ tit. 1. qui *Sagatio,* παλμὸς, dicitur in Gloss. Lat. Gr. ubi observatum à Petro Pithœo.

SAGUTA, rusticis dicitur novissima pars surculi in sarmento, vel quia longiùs à matre, ex qua prosiluit, processit, vel quia à culminis tenuitate cœli speciem præferat. Summitates vitium & fruticum etiam *flagella* dicuntur, quia flatu agitentur. Hæc Ugutio.

SAIA, *Saium,* Vide *Sagum.*

SAICA, Monetæ Germanicæ species. Leges Portoriæ Ludovici IV. Imp. an. 904. apud Aventinum lib. 4. Annal. Bojorum, & Goldastum to. 1. Constitut. Imperial. p. 210. *Venedi qui de Rugiis Boemis mercandi gratia veniunt, de clitella unum scutatum tribuunt: de mancipio, caballis venditis, saicam unam.* Eadem fortè quæ *Saiga,* de qua mox.

SAIED. Charta Austindi Archiep. Burdegal. apud Marcam in Hist. Beneharn. lib. 4. c. 7. *Ne unquam clam, nec saied, nec justitiam, nec consuetudinem aliquam in omni Nugarolensi villa facere præsumant.*

SAIGA, in Lege Aleman. tit. 6. §. 3. definitur *quarta pars tremissis, hoc est denarius unus. Duæ autem saigæ duo denarii dicuntur.* Occurrit præterea in Leg. Bajuvv. tit. 1. cap. 3. §. 1. tit. 4. §. 2. tit. 8. cap. 2. §. 3. 4. tit. 11. cap. 6. tit. 13. cap. 9. 10. tit. 16. &c. Charta Alamannica Goldasti 60. *Friscinga saiga valente.* Charta alia apud eundem Goldastum to. 3. Alamannicorum p. 58. *Censumque inde solvam annis singulis unam saigam, in quocumque pretio potuerim. Saigata,* in Charta 67. apud eundem.

Sagia, pro *saiga,* in Capitul. ad Legem Alaman. c. 33. Vide *Saica.*

Seiga, eadem notione, in Charta donationis sub Carolo Pipini filio: *Quidquid in villa nuncupata — visus sum possidere, — ad jam dictum Monasterium trado perpetualiter possidendum: in eam videlicet rationem, ut hoc ipsum ad me recipiam sub usufructuario tempore vitæ meæ perfruendi, censumque inde solvam singulis annis unam seigam in quocumque pretio potuerim.*

Seigit. Charta 60. inter Alamannicas Goldasti: *Hoc est de annona spelda modias 10. & de accina 20. & frisginga seigit valenti.* Quod verò Vadianus de vocibus istis commentatur pag. 60. lib. de Monasteriis Germaniæ, nihili est.

SAIONES, vel *Sagiones,* apud Gothos & Wisigothos, dicti Apparitores, regii videlicet ac Magistratus ministri, qui ad eorum jussa exequenda semper præsto erant: quod præ cæteris docet Senator lib. 12. Epist. 3. Isidorus lib. 10. Orig. *Saio, ab exigendo dictus.* Glossæ vett. *Saio, pœnator, tortor.*

Saiones, apud Senatorem lib. 1. Epist. 24. lib. 2. Epist. 4. 13. 20. lib. 3. Epist. 20. lib. 3. Epist. 48. lib. 4. Ep. 27. 28. 32. 34. 47. lib. 7. Ep. 42. lib. 8. Ep. 27. lib. 9. Ep. 18. in Legibus Wisigoth. lib. 2. tit. 1. §. 17. 25. tit. 2. §. 4. 10. lib. 5. tit. 3. §. 2. lib. 6. tit. 1. §. 6. lib. 10. tit. 2. §. 5. in Præcepto Caroli M. pro Hispanis Edit. Baluz. apud S. Fructuosum in Regula c. 10. 18. 21. in Concilio Emerit. cap. 8. Coyacensi an. 1050. c. 8. 13. &c.

Sagiones, Vitalis Episcopus Oscensis de Alamino Saracenorum judice: *Et exercet in Curia Zavalachen apparitores officium, vel sagionis.* Libertates Regni Majoricar. MSS. *Curia, Bajulus Saio, vel eorum locumtenens non intrabunt domos vestras pro aliquo crimine vel causa suspicionis per se solos.* Infra: *Non dabitis Bajulo vel Sagionibus aliquid pro vestra justitia facienda,*

da, vel exequenda: sed si sagio ierit, extra civitatem, det ei conquirens 6. den. pro leuga. Curia General. Catalaniæ celebrata in villa Montissoni anno 1289. sub Alphonso Rege Arag. MS. *Statuimus quod Sagiones ponantur in Curiis boni & idonei, & quod sint pauci, ita tamen quod sufficiant ad ipsum officium.* Sagionum crebra etiam occurrit mentio in Constitutionibus Barcinonensibus vernaculis MSS. ubi dicuntur *Saigs.*

Saionititium, saonititium, seonitium, Saionum exactiones, vel jurisdictio. Charta Beremundi II. Regis æræ 1028. apud Ant. *de Yepez* in Chronico Ord. S. Benedicti tom. 5. *Insuper saonititium abstrahimus ab eo, & omni merito prohibemus ne intret in eum, aut in cautum ejus, vel in aliquam villam, absque permissu Abbatis, sive aliorum patrum.* Alia æræ 1176. ibid. *seonitium* habet.

Charta Alfonsi VI. Imp. Hispan. an. 1096. apud eundem *de Yepez* to. 6. *Qui pro saione ipsa die directum non dederit, det quinque.*

Sagionia, Officium *sagionis,* seu, *saionis.* Curia Generalis Catalaniæ celebrata in villa Montisalbi ab Alphonso Rege Aragon. an. 1333. *Quod sagioniæ non vendantur de cætero, nec vendi possint per bajulum nostrum generalem,* &c.

SAISIRE, vox merè puta Gallica, *Saisir;* Mittere aliquem in possessionem, investire, occupare, possidere: cujus etymon à *Sacire,* de qua voce supra, quidam deducunt. Ivo Cartonensis Ep. 101. *Cujus reculas saisivit.* Idem Epist. 121. *In vico Coriariorum saisierunt:* Will. Malmesbur. lib. 1. de Gest. Pontific. *Rex ergo Archiepiscopum saisivit.* Occurrit passim.

Saisiare, in Legibus Henrici I. Regis Angl. cap. 26. 29. 43. apud Ordericum Vitalem lib. 9. p. 721. &c.

Sasio, nis, Sasire. Sugerius Abb. S. Dionysii Epist. 160. *Quando literæ vestræ venerunt ad me de annona & rebus Clericorum Compendiensium ponendis in Sasione, Canonici maximam partem earum asportari fecerant, quod verò residuum est, totum sasiri faciam.*

Sazire, in Concilio Copriniacensi c. 28.

Saisiscere, & Disaisiscere, in Concillo Illebonensi c. 47.

Saisina, Missio in possessionem, passim.

Saisina viva. Concilium Bituricense an. 1336. c. 12. *Ponitur temporalitas Ecclesiæ ad manum secularem, & sic posita detinetur cum saisina viva, quousque dicta cessatio sit amota.*

Seisinare, Saisinam dare. Asserus de Rebus Gestis Ælfredi: *Et ego in nomine Dei sacri in mandatis committo, quod ipsis nemo contradicat, neque cum armis, potestate, nec virtute, neque alio resistendi modo, quod illi non poterunt seisinare, vel introducere quemcunque illis placuerit in eorum terras, possessiones, & dominia.*

Saisinare. Synodus Salmuriensis an. 1294. c. 5. *Plerique nobiles — decimas — jure hæreditario possidendas ad manus suas saisinant,* &c. Utitur etiam Concilium Marciacense an. 1326. c. 55.

Saisimentum, Præstationis species. Tabularium Majoris Monasterii ch. 174. *Hilgodus cogn. Cunearius, acceptis 15. solidis, dimisit quamdam consuetudinem, id est, saisimentum, quod ipse injustè immiserat in terra D. Fulberti Monachi,* &c.

Sassinamentum, idem quod Invasio, usurpatio, *Saisimentum,* Charta Philippi Ducis Tusciæ an. 1195. in Bullario Casinensi to. 2. pag. 226. *Præterea invasiones terrarum omnium, & intermissiones, & sassinamenta tempore patris & fratris nostri — facta,* &c.

Dissaisire, Dissaisiare, Possessione exuere, deturbare non impetrata a judice venia: ut contra, *saisire* est in possessionem mittere. Statutum S. Ludovici an. 1255. c. 20. *Balivis nostris & officialibus inhibemus ne dessaisiant aliquem sine causæ cognitione, vel nostro speciali mandato.* Regiam Majestat. lib. 3. c. 36. §. 2. *Cum quis — alium injustè & sine judicio dissasiverit de libero tenemento suo, dissasito hujus constitutionis beneficio subvenitur — nempe recognitione de nova dissaisina.* Ordericus Vitalis l. 8. *Pro terra matris suæ — qua Rex eum dissaisiverat,* Adde lib. 13. p. 900.

Disseisisiare, apud Bromptonum, *Injustè dissaisiatus,* In Legibus Henrici I. c. 53.

Dissaisina. Fleta lib. 2. c. 82. §. 3. *Nec sustineat quod aliquis alicui officio deputatus de nocte vel de die, ferias, mercatos, disseisinas, vigilias, luctas adeat, vel tabernas.* Adde Regiam Majest. lib. 2. cap. 40. §. 3. & Littletonem sect. 233. 279. *Duplex est,* ut ait Skeneus; *aut enim fit in rebus immobilibus, & vulgò vocatur Ejectio, ut in terris & tenementis: aut fit in rebus mobilibus, ut in catallis, veluti ovibus, bobus, pecunia, & Spolium, sive Spoliatio vocatur.* Radulfus de Hengham in Parva cap. 7. *Quibus modis fit disseisina: Sciendum quod cum quis tenens realiter ejicitur de tenemento. Item absens cum ingredi voluerit, ejicitur & repellitur. Idem cum manu opus alicujus impeditur per superfluosam, & hoc in tenemento diu ante appruato,* &c. Vide Bractonum lib. 4. tract 1. c. 3. Fletam lib. 4. c. 1. §. 8. & Rastallum verbo *Disseisin.*

Dissaisitor, qui à possessione quempiam dejicit: in primis Statutis Roberti I. Regis Scotiæ cap. 13. §. 1. 2. & in Fleta lib. 1. c. 12. § 4.

Redisseisina, dicitur, cùm aliquis de tenemento suo disseisitus, per curiæ judicium seisinam suam recuperavit rursumque ab ea ejicitur. Vide Fletam lib. 1. cap. 20. §, 107. lib. 4. c. 29.

Redisseisitor, in Fleta lib. 2. cap. 1. §. 16. cap. 65. §. 7.

Resaisire, iterum *saisire,* apud S. Anselmum lib. 3. Epist. 109. 110. ubi perperam editum *resarcire.*

SAKABURTH. Vide *Saccabor.*

SAKE, inquit Fleta lib. 1. c. 47. §. 7. significat *acquietantiam de secta ad Comitatum & hundredrum.* Rastallo, est Placitum de emenda & transgressione hominum in curia alicujus, quia, inquit, *Sake* Anglicè, est *Achesun* Gallicè, & dicitur *pur sicke sacke,* idem quod *pur quel acheson,* & *sake* dicitur *par forfait.* Vide *Saca.*

SAKONES. Michalo Lituanus de Moribus Tattaror. frag. 7. *Non injuria igitur progenitores S. Majestatis V. libertatem licentiamque hanc hæreditatum* (tenendi & tuendi arces) *non permittebant mulieribus, sed eas nuptui tradebant, suo, non illarum arbitrio, non opibus nec genere, sed virtute nobilioribus viris, qui se nobilitabant profundendo in bello & suo & hostium sanguine. Itaq; agasonibus etiam, qui se bene in re bellica gesserunt, dabantur hic heroidæ uxores: vocati quidam Sakones & Sungælones.*

SAL. Constantinus African. lib. de Gradib. sub fin. *Sal quatuor modis est: est enim sal quod fit in salinis, id est commune: est & Indicum, cujus color pertinet nigredini, lucidum tamen & durum est: est & aliud quod Nauticum, id est, aqua coagulata de puteolo.* Capitul. Caroli M. lib. 4. c. 8. *De terra in littore maris, ubi salem faciunt,* &c.

Sal terræ, apud Adamnanum lib. 2. de Locis SS. c. 18.

Sal. Vide *Sacramentum Catechumenorum.*

Sal juxta *projectos,* seu *expositos,* apponi præcipitur in signum baptismi non suscepti, in Concilio Nemociensi an. 1298. c. 2.

SALA, Domus, ædes quævis. Glossar. Theotiscum Lipsii *Salethu, Tabernacula.* Lex Alaman. tit. 81. *Domum ejus incendat, seu Salam.* Lex Longob. lib. 1. tit. 11. §. 7. *De sala propria exire.* Edictum Rotharis Regis Longob. tit. 48. *Si quis bovolcum de sala occiderit, componat sol. 20.* Synodus Ravennensis an. 877. c. 17. *Cortes, massas, & salas.* &c. Charta an. 861. apud Baluzium in Appendice ad Capitul. n. 89. *Ipsas salas, seu ejus palatiolum, quod vocatur Merlac,* &c. Charta Ottonis

Imp.

Imp. apud Ughellum to. 7. Italiæ sacræ pag. 1294. *Hæc supradicta petia de terra cum casa, quod est sala*, &c. Alia an. 908. in Hist. Pergamensi: *Concessit eis præfatum claustrum, cum sala, & aliis ædificiis inibi constitutis, cum curte & horto*, &c. Charta an. 955. apud Ughellum in Episcopis Veronensibus: *Nec non & alio castro meo cum casa solariata, cum sala, & caminata, atque lobia*, &c. Alia apud Puccinellum in Vita S. Simpliciani: *Una cum castro, & turre, & solariis, & salis, & cassina, cum arcis earum seu curte*, &c. Charta ann. 1246. apud Columbum l. 3. de Episc. Sistaricensib. n. 20. *Totum viridarium sive hortum sanctæ Sistaricensis Ecclesiæ, quod est situm inter salam claustri, & muros civitatis.* Richardus de S. Germano in Chr. an. 1214. de Saphadino: *Primo die recipit ipsos in prima sala de Cayro, ubi semper est status ejus.* Leo Ost. lib. 2. c. 81. *Curtem in sala ad ipsi Porcari.* Ermenricus in Vita S. Soli cap 4. *Quod licet exiguum ac vile visui haberetur*, (loci situs *proprio tamen stratis palatiis hoc delectabiliter potitus est. In pago namque, suala, vel domo ipse locus situs est.* Ubi forte pro *suala* legendum *sala*, ut idem fuerit cum *domo*, tametsi hæc minus cohærent. Ericus Upsaliensis lib. 5. Hist. Suecicæ: *Sequenti ætate fecerunt Duces Ludosiæ salam pulcherrimam, & magnitudinis admirandæ, cum cellariis & cæteris principalibus habitaculis pro gloriosa curia tenenda.* Adde Ughellum to. 4. in Append. pag. 7. Scribit Freherus in Notis ad Petrum de Andlo, lib. 1. cap. 12. Palatium Ingelnheimense, etiamnum ab incolis *Saalam* appellari: sed & hodie in inferiore Navarra, seu Vasconia, *Salas* vocant, nobilium domos. De vocis etymo vide Goropium Bekan. lib. 2. Francicor. pag. 46. 47. Ita etiam nostri *Sale* pro domo vel palatio usurparunt. *Le Roman d'Auberi* MS.

A Arras vont tout le chemin plenier.
En la grant sale sont alé herbergier.

Alibi:

Qui en la sale Baudoüin la garnie
Avoit de Frise envoié une espie.

Idem:

La dedens ot sa sale & son donjon.

Joan. de Condato MS.

En mesons, en sales, & en courts
Des grans Seigneurs vers cui je voie.

Sala publica, Domus judicus expediendis destinata. Charta Longobardica ex Tabulario Lucensis Ecclesiæ, apud Ughellum to. 7 p. 1295. *Dum in Dei nomine intus casa, quæ est sala de palatio de civitate Lucense, in judicio resedisset D. Gotfredus Dux ad causas audiendas ac deliberandas*, &c. Alia Notitia judicati in Tabulario Casauriensi 1. part. *Dum resedissemus nos. Odelericus Missus Berengarii & Ildeberti Comitum in placito, in Marsa, sala publica Domini Regis, pro singulorum causis audiendis vel deliberandis.* Adde Bullarium Casinense to. 2. pag. 54. Testatur Florentius Hæreus lib. 1. de Castellanis Insulensibus pag. 66. ita appellari ædificium, quod in burgo ejusdem urbis veteri etiamnum visitur, ubi judicia sua exercebat Vicecomes, aut ejus Baillivus. Sunt præterea qui putant ab ejusmodi *Sala*, seu aula Regia, *Salicæ terræ*, aut *Legis*, appellationem manasse, ita ut *terra Salica* illa sit, quæ judiciis & legibus in Sala publica redditis & observatis obnoxia sit: quam sententiam pluribus discussimus in Dissertat. 17. ad Joinvillam. Nunc verò à prisca & generali significatione deflexit vox, & pro parte tantum domus, puta quam cœnaculum vocamus, usurpatur. Gloss. Gr. Lat. MS. Reg. τρικλινος, *sala, triclinium, cœnaculum.*

SALAGIUM, Vectigal, quod ab iis qui sal vendebant, præstabatur. Charta Hugonis Comitis Campaniæ ann. 1104. *Præterea concedo redditus venditionis salis, id est, salagium, de Barro super Albam & justitiam ejusdem salagii, si quis inde forisfecerit.* Alia Petri Episc. Autissiodor. an. 1304. in Tabulario Eccl. Autissiod. fol. 250. *Salvo nobis & successoribus nostris salagio consueto ab aliis quibuscumque personis sal vendentibus & mensurantibus.*

Interdum etiam *droit de salage* dicitur, præstatio quæ fit ab iis qui navigio *sal* devehunt vendendum. Regestum Ludovici Regis Siciliæ Ducis Andegav. fol. 55. *Le salage dudit lieu (de Cherbourg & de Torrocil) entre la saint Martin d'hiver, & la saint Mor, depuis le chesne de la Bauçonniere jusques en amont, afferme communs ans 20. livres.* Istius vectigalis mentio est in Aresto 29. Maji an. 1543. pro Abbate Burgimedii Blesensi.

SALACATTABIA, Condimenti species, apud Apitium lib. 4. c. 1. ubi Humelbergius *Salacaccabia* restituit, id est ἁλοκακκαβα, seu *salsitia ollaria*, & salsa cacabularia, hoc est, quæ in cacabis vocatis ollis coquuntur.

SALACIANUM. Necrologium Ecclesiæ Parisiensis 8. Kl. Feb. *Insuper præfata Haildis S. Mariæ dedit tapetum salacianum, & duo mantilia cum bordis.*

SALAGIUM. Charta Petri Marchionis Namurcensis & Comit. Autisiodor. ex Chartulario Autisiodor. *Nos dedisse — Capitulo Autisiodor. 60. solidos reddituum in salagio de Malliaco annis singulis in festo S. Remigii percipiendos.*

Consuetudo salis, in Charta Ademari, Vice-Comit. Lemovic. an. 1184. in Tabulario Dalonensi fol. 11.

SALAMBO, *Genus monstri.* Papias.

SALANDRIA. Vide *Chelandium.*

SALARIA. Salinum, Gall. *Saliere*: *Vas salarium*, Joanni Sarisberiensi Epist. 75. Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. c. 17. *Bacinos, & salarias, & candelabra & mensalia, & manutergia — habere debet.*

Salariola, diminut. à *salaria.* Historia Episcoporum Autissiodorensium cap. 20. *Dedit item salariolas quatuor anaglyphas, quæ pensant libr. quatuor.* Infra: *Item salariolam anaglypham pens. libr. 1. habet in medio hominem cum cane.*

SALARICIA *terra*, ex qua sal eruitur. Vetus Notitia apud Willelmum Hedam in Hist. Trajectensi p. 246. 1. edit. *Mansum dominicatum cum terra salaricia sancti Martini, cum servis in eadem villa manentibus*, &c. Vide *Salinaris terra.*

SALARIUM, inter Ministeria sacra. Inventarium Ecclesiæ Eboracensis to. 3. Monastici Anglic. p. 171. *Unum salarium argenteum intus deauratum, pro sale in dominicis diebus benedicendo, ponderis 3. unciarum & dimidii.* Vide *Salaria.*

SALARIUS, Mensura salaria. Charta Joannis Comitis Burgundiæ & Cabilonis an. 1249. in Biblioth. Sebusiana centur. 2. c. 65. *Laudavit — Conventui ejusdem domus 24. salarios muriæ in Puteo Ledonensi, quod Pontius Maugetorte dedit in eleemosynam fratribus dictæ domus.*

SALATARIUS, *Portator armorum*, in Glossis Isidori: quam vocem ad *salodurios* Cæsaris referre videtur Wendelinus in Natali solo Legum Salicarum p. 88. sed legendum *Solidarius.*

SALATIA, pro *salacia*, voce nota Varroni & Festo, pro aquæ Dea, ipsa aqua, vel mari. Gloss. Lat. Gr. *Salmacidus*, ἁλμυρὸς. *Salmaticum*, ἁλμυρόν. Supra: *Salacia*, Αμφιτρίτη, Νηρεὶ, Αλμύρα. *Salmacia aqua*, ἁλμυρὸν ὕδωρ. Ubi in omnibus, *m*, literam expungendam puto, ut voces hæ effictæ fuerint à *Salacia.* Scio Salmasium, *m*, in *n* conficere, ut sit *Salinacidus Salinacia*, &c: sed videat lector utra arrideat conjectura. Adamnanus l. 2 de Vita S. Columbæ c. 5. *Lugaidius mane postera die ad retrahendum de mari utrem pergit, quem tamen salatia noctu subtraxit unda*, ubi f. *salaciæ*. Mox:

Uter quem salatia sustulit, ad suum locum post tuum egressum reportabit venalia.

SALCES, Salcitiæ, Isitia, *Saucices*. Chronicon Windesheimense lib. 2. cap 6. *Salcibus recentibus, aut in cavillis fumatis satis bene ad comedendum dedit.*

SALCIDA, *Salicetum*. Tabular. Celsinianense: *Hæ sunt autem res, quas cedo, 1, Salcidam in Memeco, & pratum, qui est deintus salcida.*

SALCITIÆ, Lucanicæ, Gall. *Saucices*, Italis *Salcizza*. Papias: *Tuscetæ, escæ regiæ, salcitiæ vulgo.* Jo. de Janua: *Lucanica, genus cibi, & ut dicunt, salcicia.* Vox verò haud multum abludit ab alia Latinis nota, *insitia*, sive *isitia*, de quibus copiosè egit Apicius lib. 12. qui ea duplici modo fieri scribit: ex variis nempe carnibus tritis & pipere commixtis, ut Athenæus quoque scribit: vel ex piscibus diversis, sicut Alexander Trallianus docet, de Isiciis agit etiam Macrobius lib. 7. Saturn. c. 8. Vide Oct. Ferrarium in *Salcizza*.

SALECTUM, pro *salictum, salicetum*, Locus consitus salicibus, *Saussaie*, in aliquot Chartis Italicis apud Ughellum in Episcopis Veronensibus.

SALEFICUS, Mare. Monachus Florentinus de Expugnat. Acconensi:

> *Dic mihi quid profuit, quod mare vitavit,*
> *Ab aquis salefici dum non sibi cavit,*
> *Dictus est Saleficus, quia factus sale,*
> *Dicatur maleficus, quia fidus male,*
> *Salum mare tremuit, quia sit mortale.*
> *In solo salefici solum dicit vale.*

SALERGIA. Chronic. monasterii Bonævallis Carnutensis num. 6. *Item ipse dedit — ad Closellos 4. arpentos vineæ instructæ, & in alio loco uvam salergiam, ubi navis quædam receptabant, in alodum perpetualiter habendum.*

SALETRUM, pro *sale nitro*, apud Thvvroczium in Chron. Hungar.

SALGAMA, Columellæ lib. 10. in Carminib. & lib. 12. cap. 4. & Ausonio, dicuntur herbæ & fructus conditi, vel herbæ sale & aceto conditæ, quas vulgò *Salades* dicimus. Quod nomen traductum postea à militibus ad rerum ad victum necessariarum præbitiones quas ab hospitibus suis exigebant. Lex 3. Cod. Th. de Salgamo hospitibus non præbendo: *Nemo militans à suo hospite salgami aliquid postulet, id est, ne lignum, aut oleum, culcitæve poscantur.*

Salgamarii, qui *salgama* condiebant & vendebant, apud eundem Columellam lib. 1. cap. 44. 54. Gloss. Gr. Lat. παντοπώλης, *Seplasiarius, Salgamarius*. Salvianus lib. 4. ad Eccl. Cathol. *Si mutuum quidpiam propola aut salgamentarius postularet, redditurum eum non diffideres quæ dedisses.* Concilium Calchedon. act. 11. Τὸ ἔθος ὧδε ἔχει, εἰ ἐγένετο ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως Επίσκοπος, οὐκ εἶχε ταῦτα γίνεσθαι. Εκεῖ σαλγαμαρίους χειροτονοῦσι, καὶ διὰ τοῦτο ἀνατροπὴ γίνεται.

SALIA, Projectio ædificii, ex Gallico *Saillie*. Charta Philippi Regis Fr. an. 1272. pro Monasterio S. Germani de Pratis: *Salvo usufructu quem ipsi dicunt se habere — in dictis viaria & justitia viariæ, & in saliis domorum quæ fient in vicis sitis infra metas superius nominatas.*

SALIA, vestis muliebris species in Statut. Mediolan. 1. part. cap. 292.

SALIBURGIO, *Saleburgio*, Fidejussor. Vox conflata ex Theutonico *burghen*, seu *borghen*, quod idem sonat, & *sala*, id est, prætorium judiciarium, ita ut *saleburgiones* fuerint fidejussores dati coram judicibus. Ita auguratur Wendelinus. Charta Sigifridi Comitis Lutzelburgensis an. 993. apud Miræum in Diplom. Belg. p. 53. in Notit. Eccles. Belgii cap. 74. *Sub fidejussoribus, quos vulgò Salisburgiones vocamus.* Eadem Charta apud Duchesnium in Hist. Luxenburgensi habet *Saliburgiones*: aliæ ex Tabulario S. Maximini Trevirensis apud eundem p. 9. *Saleburgiones.*

SALIBUM, pro *salvia*, in Lege Aleman. tit. 64. §. 2. edit. Heroldi.

SALICUS. Vide *Lex Salica*.

SALISUCHEN, in Decreto Tassilonis tit. 11. §. 15. *Qui resisterit domum suam, quod Salisuchen dicunt, qualem rem quærenti resistebat, talem componat in publico 40. sol.* A *sala*, cœnaculo aut conclavi, & *suchen* quærere, deducit Loccenius lib. 3. Antiq. Suecic. c. 10.

SALICIA, Salicetum, *Saucée*. Tabularium Brivatense ch. 242. *Compos, prata, salicias*, &c.

SALINA. Statutum Ricardi I. Regis Angl. pro Crucesignatis: *Si autem aliquis bladum emerit, & de eo panem fecerit, tenetur lucrari in salina unum teruncium & brannum.* Ubi legendum videtur *salma*. Vide in hac voce.

SALINARIA, Gabella, tributum ex sale, in Testamento Guillelmi D. Montispessulani an. 1212. *Remitto etiam in perpetuum, & solvo salinariam, & omnia spectantia ad salinariam, ita quod unusquisque habitantium in villa Montispessulani, & in castro de Latis, & ibi venientium, possit salem emere & vendere sine omni contrarietate, & inquietudine.* Concilium Avenionense an. 1209. cap. 5. *Pedagiis, guidagiis, salinariis, & aliis indebitis exactionibus.* Concilium Arelatense an. 1234. c. 22. *Item statuimus ne aliqua pedagia vel salinaria per Arelatensem provinciam accipiantur, nisi quæ apparent Imperatorum, Regum, vel Principum, vel Lateranensis Concilii largitione concessa*, &c. Adde Concilium Insulanum ejusdem anni c. 10.

Saunaria, eadem notione. Charta an. 1202. apud Chiffletium in Trenorchio p. 455. *Inprimis enim nobis acquisierunt usagios villæ Trenorchiensis, videlicet saunariam, furnos, bichonagium, ventariam, molendina*, &c.

Salinarium seu gavella salis, in Concilio Avenionens. an. 1209. c. 6. in Charta Sancii Regis Majoricar. an. 1311. & apud Gregorium de Verbor. signific. cap. 26. lib. 4.

Salinarium. Gloss. Sax. Ælfrici: *Salinarium:* ꞅealꝺ huꞅ i. salis domus, seu potius puteus salinarius, unde sal hauritur, quomodo *salinarium Heduorum* dixit Joan. Sarisberiensis Epist. 196.

Salinum, Locus ubi sal venum exponitur. Occurrit pluries in eadem Charta Ildefonsi.

Salinarius, Salis venditor. Fori Bigorrenses art. 29. *Piscatores aliunde pisces deferentes, & salinarii sint in pace, nisi quodlibet maleficium fecerint, unde oporteat eos respondere.* Charta Ildefonsi Comitis Tolosani an. 1141. apud Catellum in Hist. Comit. Tolosæ p. 192. *Salinarii istius villæ, qui attulerint salem, descarguent ad salinum, & statim pagentur*, &c. Regestum Censuum Carnoti: *Les sauniers qui vendent au marché du sel.*

Salinaris terra. Bovo Abbas Sithiensis de Inventione S. Bertini cap. 11. *Quadam salinarem terram — donatione tradidit legaliter facta.* Vide *Salaricia terra*.

Salinare, Salem conficere. Vetus Charta apud Ughellum to. 4. in Appendice p. 7. *Et in Salce majore puteo uno, ubi Brumo dicitur salinare.*

SALINATIO. Eruptio, ex Gallico *Saillie*. Epistola Comitis S. Pauli de prima CP. expugnat. *Nonnulla vice in nos fecerunt salinationes.* Vide *Adsalire*.

SALITIA. Papias: *Salinum, vas aptum salibus, id est salitia, quasi saltica.*

SALITUDO, Lepos in dicendo, gratia sermonis, *Sales*. Glaber Rodulphus in Vita S. Guillelmi Abbatis Divion. cap. 13. *Ipsius enim sermonis salitudo æqualiter cunctis, prout videbatur, in gratia erat condita.*

SALLARINUM. Charta Libertatum oppidi Dimontis in Biturigib. an. 1190. apud Thomasserium p. 433. *Et aliquis de Dimonte si duxerit sallarinum suum Aurelianis, pro quadriga unum denarium dabit tantùm.* Carnes salitas, fortè.

SALLIRE, pro *salire*, Gallis, *Saillir*. Lex Bajvvar tit.

tit. 13. §. 2. *Si autem altera persona ipsum animal per eum fallire compulerit*, &c.

SALMA. Vide *Sagma*.

SALMANNUS, Delegator. Charta Conradi Episcopi Pataviensis an. 1159. in Metropoli Salisburgensi to. 3. p. 11. *Hæc itaque per manus Salamanni sui Goteboldi de Ostechoen nobis præsentibus super confessionem prædictorum confessorum ipsa die Dedicationis prædicti altaris delegavit*, &c. Alia an. 1274. to. 2. p. 340. *Notum facimus quod fidelis noster — per juramentum suum coram nobis secundum dictatam sententiam, quod villæ suæ in Durchaim auctorem delegatorem, quod vulgo dicitur Salman, non habeat, in nos jus delegatoris talis allodii, seu proprietatis prædictæ, sine contradictione omnium transfuait voluntarie, liberè, & quiete*, &c.

SALMEDINA. Vide *Zavalmedina*.

SALMENTUM, in Gloss. Isid. *Salsamentum*. In Glossis antiquis MSS. *Piscis confectio*.

SALMUS, *Salterium*, pro *Psalmus*, & *Psalterium*, in Charta an. 1228. apud Petrum Mariam Campum in Histor. Eccles. Placentina tom. 2.

SALNERITIA. Tabularium S. Remigii Remensis: *Donat annis singulis — in hostelitia den.* 10. *in salneritia* 3. *ligni car.* 2. Alibi: *Donat annis singulis feltæ mod.* 12. *in salneritia den.* 3. *in Prateritia den.* 2. &c.

SALOMON, vasis species, operis pretiosioris, fortè cujusmodi fuere vasa Salomonis in Templo ab eo ædificato, quæque in urbem Carcassonensem in Galliis, Roma capta, transtulerat Alaricus Wisigothorum Rex, ut refert Procopius lib. 1. de Bello Gothico c. 12. unde fortè manavit ut pretiosa vasa Salomoniaca appellarent nostri. Guillelmus Bibliothecarius in Stephano VI. pag. 237. *Contulit ibidem cantharam exauratam unam, Salomonem unum, regnum aureum unum cum gemmis pretiosissimis, & vestem unam cum auro & gemmis albis, atque sermonum librum unum, gestarum librum unum, Evangeliorum unum cum Epistolis.* Ubi tamen nescio, an hoc loco *Salomon* intelligatur liber Salomonis, ut *Regnum*, liber Regnorum, seu Regnum in veteri Testamento appellatur. Monasticum Anglic. to. 1. p. 210. *Duas patenas argenteas, cum duobus urceolis pretiosissimis ex operibus Salomonis, & crusto aureo, columnis de liciis octoginta sedecim*, &c. Charta Aldegastri, filii Sylonis Regis Ovetensis an. 781. apud Sandovallium: *Quatuor tapetes, & tres vasos Salomoniegos, & 12. curiales argenteos*, &c. Alia Stephaniæ Reginæ uxoris Garsiæ Regis Navarræ æræ 1060. apud eundem in Episcopis Pampilonensib. *Et vendant illos vasos vel forteras Salmonaticas in duplum pro plata*, &c. Apud Nicetam in Alexio lib. 3. n. 6. Τζαπίζα σολωμόντειν occurrit. Vide *Fortera*.

SALORGIA. Historia fundationis Abbatiæ Bonævallis in diœcesi Carnot. MS. *Item ipse dedit in fisco Blesensi 4. arpennos vineæ instructæ, & 8. den. cum alia terra arabili, & ad closellos 4. arpennos vineæ instructæ, & in alio loco unam salorgiam, ubi navis quædam receptabat, in alodum perpetualiter habendum.*

SALPISTA. Tubicen, ex Gr. σαλπιγκτὴς. Glossæ Lat. Gr. Tubicines, σαλπιγκταί. Lexicon Regium MS. cod. 2062. Βύκανον, ἡ σάλπιγξ. Βυκανίζω, σαλπίζω. Βυκανῆκται, σαλπιγκταί. Gloss. Ælfrici; *Salpista*, aule bymeꝥe. Papias: *Salpizo, Græce, tubicino. Salpista, Græcè, cantor, tubicinator.* Fulcherius Carnot. lib. 2. Hist. Hierosol. c. 12. *Præceptum est movente salpista Joppem regredi.* Habetur etiam apud Vopiscum in Carino.

SALPIX. Tuba, ex Gr. σάλπιγξ. Althelmus de Octo principalibus vitiis:

Dum vexilla ferunt, & clangit classica salpix.

Idem de Virginitate:

Cornua rauca sonant, & salpix classica clangit.

Idem de Virgin. lib. 3. c. 5. *Horrendus salpicum clangor increpuisset.* Alcuinus Poëm. 8.

Præmia sumpturus cum clanget classica salpix.

Et Poëm. 189.

Doctor in orbe pius, Christi clarissima salpix.

Fulcherius Carnot. lib. 3. Hist. Hierosol. cap. 50. *Salpices & cornua vehementer concrepabant.*

SALSA, *Salcia*, Gallis *Sauce*. Autor Breviloqui: *Salcia, dicitur a salsus, quod salsa.* Poëma MS. infimi ævi;

Salvia, serpillum, piper, allia, sal, petrosillum,
His bona fit salsa, vel fit sententia falsa.

Joan. Hocsemius in Adolpho à Marka Episc. Leodiensis cap. 4. *Satis risum fuit de cognominibus, quæ carnes bovinas cum propria sua salsa notabant.* Loquitur de duobus Scabinis Francofurtensibus, quorum alter *Caro bovina*, alter *Allium* appellabatur. In Statutis MSS. *Speciariorum* Parisiensium recensentur hæ salciæ. *Saulce cameline, saulce vert, saulce rappée, saulce chaude, saulce à composte, saulce moustarde*, &c.

SALSARIA, Locus ubi sal conficitur. Charta Philippi Regis Franc. an. 1317. apud Argentræum lib. 5. Hist. Britan. cap. 34. *Idem dedit & assignavit—villam & castellanias de Pontrieu & Rupederiam, ac salsariam de sancto Gilda, cum omnibus feodis*, &c.

Salsaria, Vasculum, non sali reponendo sed *salciis*, nostris, *Sauciere*. Matth. Paris. an. 1181. *Cuppa aurea, & argenteæ septem, cyphi argentei novem, tria salsaria argentea, tres cuppæ murrinæ, cochlearia quadraginta*, &c.

SALSARIUM, Salinum, *Salt-cellar*, & *Salt-seller*, Anglis; nostris, *Saliere*: nisi sit quod *Sauciere* dicimus, disculus in quo *salciæ* reponuntur. Matth. Paris. ann. 1180. *Cyphi argentei 9. tria salsaria argentea, tres cuppæ murrinæ*, &c. Will. Thorn an. 1231. *Item 24. disci argentei, cum totidem salsariis.* Est etiam

Salsarium, Mensura aridorum. *Unum salsarium fabarum seu farinæ plenum*, in Monastico Anglic. to. 3. pag. 89.

SALSARIUS, cui *salsariæ* cura commissa est in coquina Regia, in Fleta lib. 2. cap. 14. § 3. Ordinat. Hospitii S. Ludovici Regis Fr. an 1261. *Salsarii 2. in propria coquina Regis pro quærendis necessariis ad salsam Regis.* Statutum Hospitii Philippi Magni an. 1317. *Thomassin qui sera saulcier aura 4. den. par jour de gaing, & merra le sommier de la saulcerie, & gardera les espices, & les livrera par pois, & sera au mortier tant qu'elles seront braiées, &c. Clerc saucier. Varlez en la saulcerie*, &c. Occurrit in veteri Inscriptione quidam *P. Clodius Athenio negotians salsarius.*

SALTARIUS, *Saltuarius*, Villicus, custos prædii, qui *fructuum servandorum gratia* prædio præest, in l. 12. D. de Instructo vel instrumento legato, à *saltus*, σύγκτησις, in vett. Glossis. *Procurator saltuum*, in Notitia imperii Orient. cap. 87. Gloss. S. Bened. cap. de Agricultura: *Saltuarius*, ἀγροφύλαξ. Gloss. Græco-Lat. χωροφύλαξ, *saltuarius*. Alibi κτηματοφύλαξ. Regula Magistri cap. 11. *Sicut Dominus ordinat Majores familiæ, quos Vicedomini minores timeant, id est, Vicedominum, Villicum, Saltuarium, & Majorem domus*, &c. Vide Legem Longob. lib. 2. tit. 38. §. 2. & Leges Luitprandi Regis tit. 29. §. 1.

Saltarius, in Lege Longob. lib. 1. tit. 14. §. 7. tit. 25. §. 50. 73. l. 2. tit. 38. §. 2. Glos. Lat. Gr. *saltarius*, ὀρεοφύλαξ. Ubi leg. ὀροφύλαξ monet Casaubonus ad Theophrasti characteres p. 228. nam & saltuariorum erat fines custodire, & invigilare ne à vicinis agri occuparentur: τοὺς ὅρους ἐπισκοπεῖσθαι, ut habet idem Theophrastus.

SALTANS, *Saltarium*, Retis vel decipulæ venatoriæ species. Charta Edvv. III. Regis Angliæ pro Ecclesia Coventrensi in Monast. Angl. to. 3. p. 236. *Ita quod Episcopus, & successores sui Episcopi loci prædicti boscos illos includere, & parcos inde pro voluntate sua facere,* & eos

& eos sic factos & inclusos tenere possint sibi & successoribus suis Episcopis ejusdem loci in perpetuum, dum tamen saltatoria non faciant in eisdem. Infra: *Dum tamen saltatoria non faciant in eisdem.* Ibidem: *Ita quod — liberam chaciam habeant, sicut & in boscis illis, extra parcos, quos ibidem fieri contigerit, retia non tendant, seu tendi faciant ad aliquas feras capiendas.* Vide mox *Saltatorium*.

SALTATORIUM. Fleta lib. 2. c. 41. §. 14. *Inquiratur qui post placita prædicta fecerint metas forestæ, vel prope forestam, ad nocumentum forestæ, parcum, vel boscum suum, vel vvarennam, vel saltatorium, vel aliquem boscum afforestavit sine vvaranto Regis.*

Saltatoria, seu *Sautoirs* nostri vocabant *stapedes*, seu *staphas*, quibus equus inscenditur, uti in Dissert. 1. extrema ad Joinvillam docuimus. *Satoir*, apud Henricurtium de Bellis Leodiensib. cap. 41. Σωτηρία, Græcis recentioribus voce à Gallis hausta. Suidas: Σέλλαι, σελλάρια, σωτηρίαι, ἕδραι. Alibi: Σέλλαι, σελλάρια, σωτηρίαι. Constantinus Porph. in Tacticis: Συσπάθωσαν καὶ αἱ κοιλίαι αὐτῶν διὰ μακρῶν ἀποκρεμασμάτων ἀπὸ τῶν ἀρέλτρων τῆς σωτηρίας. Mox, rursum: κρεμάσθω καὶ τὸ τοιοῦτον τζικουριον μετὰ θηκαρίου δερματίνου εἰς τὴν σωτηρίαν. Ubi sanè hæc vox non tam stapedes quàm ipsam sellam, quam eques insilit, videtur significare. Hinc figura hocce nomine donata in armorum insignibus, tametsi Spelmanno aliter videatur, qui *saltatorium* esse ait, *machinam qua in saltibus prædabantur feræ, unde*, inquit, *& nomen.* Sed peritiores hac de re statuant.

SALTUATICUM. Vide *Salutaticum*.

SALTUENSES *fundi*, in Novella 2. Theodosii & Valentiniani, ubi mentio fit fundorum, qui *limitrophi, patrimoniales, & saltuenses* vocantur, & ad jus privátum transferri vetantur.

SALTUS, Silva, vox Latinis nota. Charta Gaufridi Comitis Mauritaniæ in Bibliotheca Cluniac. pag. 545. *Do etiam & concedo omnes saltus meos consuetudinarios usibus Ecclesiæ — omnibusque hominibus illorum, ita ut homo S. Dionysii intra saltus habitet.* Mox fit mentio *saltus Pertici*: ita scilicet appellatur ager & Comitatus Perticensis, (*le Perche*,) quod silvosus sit.

Saltus debitum, Pastionaticum. Tabularium Dervensis Monasterii: *Et si incolæ loci illius porcos suos cum porcis indominicalibus miscuerint, ministeriales Monachorum omnem decimationem absque ulla meorum molestia accipia[nt]. Quod si aliunde venerint, & forensium villarum nostra depasci pascua voluerint, secundum morem regionis consuetum saltus debitum persolvant.*

Saltus lunæ, Compotistis, ὑποτομὴ ἡμέρας, vel σελήνης. Autor Queroli: *Mercurius huic iratus, Sol rotundus, Luna in saltu est.* Cummianus Hibernus de controversia Paschali: *Alium in Epacta, alium in augmento lunari, quod vos Saltum dicitis*, &c. Vide Alcuinum Epist. 3. 9. Honorium Augustodun. lib. 2. de Imagine mundi c. 85. HRabanum de computo cap. 56. Petavium in auctario lib. 8. cap. 14. & Scaligerum de Emend. temp. lib. 7. pag. 750. &c.

Saltus de Ecclesia ad Ecclesiam, cùm Episcopus relicta Ecclesia ad aliam promovetur, in Concilio Tricassino an. 878. act 2.

Saltus, pro *assultus*. Fori Morlanenses cap. 28. *Quicumque domui vicini saltum dederit, vel violenter domum intraverit, quot erunt in saltu illo, tot 18. solidos donabunt domino domus.*

SALVA, *Salvare*. Voces Fori Hispanici: *Salva*, idem quod Anglis *Jurata*, inquisitio, vel potius probatio per testes de re aliqua, qua quis *salvam* sibi esse conatur: *Salvantes* verò sunt testes ipsi qui pro reo deponunt. Fori Oscæ 1247. tit. de Proditionibus: *Hæ sunt tres proditiones scitè, de quibus per pacem non potest aliquis se salvare, sed per consimilem: scilicet qui occiderit dominum suum*, &c. Alibi: *Mulier habens maritum, si quis accusaverit eam, tenetur se salvare viro suo, & non toti consilio, si eam accusaverit. Et si fortè non fuerit parata, ut se salvet de dicto crimine contra eum.* Martinus Didacus *Daux* Justitia Aragon. in Observant. l. 1. p. 22. v. *Unus solus Miles non potest salvare pro infantione, sed duo Milites.* Passim alibi. Eximinus Salanova Justitia Aragonum in narratione rerum à Jacobo II. Rege Aragonum gestarum: *Non tenentur Milites, aut eorum filii aut nepotes facere salvam. Item nullus potest salvare pro infancione, nisi duo Milites.* Alibi ubi de privilegiis infancionum: *Item pro carta salve communis non solvuntur Curiæ Regis nisi 30. solidi juxta Forum. Quam salvam debent hodie facere secundum Forum novum editum in Cæsar-Augusta.* Michaël *del Molino* in Repertorio in v. *Infancio*: *Magna est differentia inter salvam infanciониæ, & probationem infancioniæ, tam in modo agendi, quàm in modo pronuntiandi, — quando aliquis est in possessione infancioniæ, & fatigatur in eadem, & vult se salvare, tunc supplicat Do. Regi, quod cum ipse velit salvam suæ infancioniæ facere, quod committat dictam causam alicui, coram quo possit suam salvam facere; & tunc D. Rex committit dictam causam Justitiæ Aragonum, & recipit dictam salvam juxta Forum. Quæ quidem literæ præsentantur per salvantem personaliter dicto Justitiæ Aragonum*, &c.

SALVAGARDIA, Protectio, tutela, salvus conductus, Principis privilegium, quo ne alicui vis inferatur, cavetur. Regestum Brevium original. Angl. pag. 26. *Nos volentes dictos — ab oppressionibus indebitis præservare, suscepimus ipsos, — res, & justas possessiones, & bona sua quæcumque in protectionem & salvam guardiam nostram specialem*, &c.

SALVAGIUS. Vide *Silvaticus*.

SALVAMENTUM, Tutela, immunitas, protectio. Capitula Caroli C. tit. 26. part. 2. c. 5. *Et volumus ut vos & cæteri homines fideles nostri talem legem & rectitudinem, & tale salvamentum in regnis nostris habeatis, sicut antecessores vestri tempore antecessorum nostrorum habuerunt.* Tit. 27. post c. 8. *Quod ad Dei voluntatem & sanctæ ejus Ecclesiæ — illis commisi salvamentum & pacem*, &c. Adde part. 2. c. 4. Tit. 28. *Quia necesse fuit in istis temporibus conjectum de illis accipere, — pro regni, sicut res conjacet, salvamento.* Tit. 30. c. 2. *In nostro & populi salvamento.* Adde Edictum Pistense cap. 5.

Salvamentum, Præstatio à tenentibus facta dominis, pro tutela ac protectione personarum ac rerum suarum, quæ etiam *Commendatio* dicitur: quò spectant ista Salviani lib. 5. de Gubern. Dei: *Tradunt se ad tuendum protegendumque majoribus, & dedititios se divitum faciunt, & quasi in jus eorum ditionemque transcendunt. Nec tamen grave hoc esse aut indignum arbitrarer, imo potius gratularer hanc potentum magnitudinem, quibus se pauperes dedunt, si patrocinia ista non venderent; si quod se dicunt humiles defensare, humanitati tribuerent, non cupiditati. Illud grave ac peracerbum est, quod hac lege tueri pauperes videntur ut spolient: hac lege defendunt miseros, ut miseriores faciant defendendo. Omnes enim hi qui defendi videntur, defensoribus suis omnem fere substantiam prius quam defendantur addicunt*, &c. Tabularium Dervense: *Ne aliquis iniquorum pervasione sua hoc sibi quasi pro salvamento usurpare voluerit*, &c. Chronicon Besuense pag. 602. *Salvamentum sive commendationem quam in Neronttis villa accipiebant*, &c. Charta Roberti Regis Franc. apud Doubletum p. 826. *Namque jamdicti exactores pessimi, dico autem Venatores atque Falconarii, capiendi specie salvamenti, penè vernaculos B. Dionysii devastantes, populabantur*, &c. Infra: *Salvamenta, inquam,*

nunquam, sic ironice dicta, &c. Alia an. 1067. apud Hemereum in Augusta Viromand. *pro salvamento nisi de habitatis domibus accipiet.* Hugo Flaviniac. in Chron. pag. 246. *Bovoni prædicto de Bar, cum apud Flaviniacum requireret à me fædum suum, quia haberet filiam Folcuini, de sorore Abbatis Odonis, qui idem fecerat casamentum, id est, salvamentum hominum S. Petri qui sunt in castro illo, vel in villis in circuitu castri, noluit ei ad plenum reddere*, &c. *Tamen cum multi testes accessissent, quod Folcuinus idem salvamentum habuisset, ita concessi, ut si ego per nostros, misso nuncio, & re explorata, aut ipsi homines per seipsos probare potuissent, quod nunquam fuissent in salvamento, nihil ei dabant, quia magis Ecclesiam quam eum diligerent.* Charta Philippi Aug. an. 1189. in Tabulario Cluniacensi Bibliothecæ Thuanæ: *De hominibus villæ dantibus 4. solid. sive 5. habebit Præpositus noster pro salvamento 12. den.* &c. Et infra: *Ceterum definitum fuit, & à nobis concessum, quod homines ad damnum aliquod Ecclesiæ non suscipiemus manutenere, sed ratione salvamenti quod habemus, Monachis omnia sua in nostra potestate salva facere curabimus, & hoc salvamentum tali lege suscepimus, quod extra manum nostram nequaquam mittere poterimus*, &c. Charta de Chableiis in Tabulario Campan. Thuano f. 189. *Comes habet census suos apud Chableias, in quibus habent vendas & homines suos, & motam, & plateas circa motam, & domos in castro & in burgo. Item habet avenam & vinum pro salvamento, & denarios.* Occurrit præterea apud Hugonem Flaviniacensem in Chronico pag. 242. 245. in Gestis Abbatum S. German. Autissiod. cap. 13. & passim in veteribus Tabulis, quæ habentur in Chronico S. Benigni pag. 432. 459. 460. in Chronico Besuensi pag. 562. 577. 595. in Hist. Vergiacensi pag. 44. 59. 145. Ducum Burgundiæ p. 4. 20. 21. apud Chiffletium in Beatrice Cabilonensi pag. 42. Roverium in Reomao pag. 203. Perardum in Burgundicis pag. 88. 188. 204. Spicilegii Acheriani pag. 242. tom. 8 pag. 157. &c. Vide *Commendatus, Tensamentum, Tutamentum.*

Salvamentum, Prædium ipsum, quod *salvatur*, vel protegitur, pagus, villa. Tabularium Prioratus de Paredo fol. 95. *Simili modo fecit & de aliis hominibus vicinis supradictis manentibus juxta salvamentum, quod dicitur Grantmont.* Idem Tabularium fol. 102. *Dedit quoque* (Hugo Comes Cabilonensis) *salvamentum quod in ipso monte est in circuitu ejusdem Ecclesiæ, & concessit atque constituit liberum eum & salvum esse perpetualiter.*

Salvatio, eadem notione. Historia Abbatiæ Condomensis pag. 463. *Duo fratres Garsias Dat, & Guillelmus Dat, cum Ecclesiasticis suis, qui fundum Ecclesiæ jure hereditario possidebant, omnes in unum coadunati dederunt — tali namque conditione, ut sibi fieret salvatio, omnes supradicti qui inibi ad manendum venirent, cæterique qui se sub ditione ipsius salvationis ponerent, quisque pro domo sua sive cellario censum sancto Petro tres aut duos denarios singulis annis redderent.* Vide *Mensura.*

SALVARE, pro *servare*, vel *reservare*. Testamentum Riculfi Episcopi Helenensis an. 905. *Scrindos*, legendum *Scrinios*, vel *Scrinia*, *paria 1. ad vestimenta sacra salvandum.*

Salvare, Salvum & incolumem præstare. Capitula Caroli Calvi tit. 42. part. 2. c. 2. *Ut omnes nostri fideles veraciter sint de nobis securi, quia quantum potuerimus, — unumquemque secundum sui ordinis dignitatem & personam honorare & salvare, ac salvatum conservare volumus.*

Salvare, pro *salutare*, Salutem impertiri, Gallis, *Saluer*. Anonymus in Vita S. Cuthberti Episc. lib. 2. n. 3. *Frater autem sic vovens & perficiens, benedictus & salvatus ab eo exiit.*

SALVATGE, Salvamentum, salvus conductus, protectio, tuitio. Jacobus I. Rex Aragon. in Constitutionibus Cataloniæ MSS. *Item statuimus quod nos nec aliquis alius homo demus aliquid alicui joculatori, vel joculatoriæ, sive Soldatariæ, sive Militi, Salvatge, sed nos vel alius nobilis possit eligere, & habere ac ducere secum unum joculatorem, & dare sibi quod voluerit.*

SALVATICUS. Vide *Silvaticus.*

SALVATIO. Vide *Salvitas.*

SALVATOR, in Gloss. Lat. Gr. Σωτήρ. Ita Jesum Christum passim vocant SS. Patres, etsi vocem parum Latinam censeant nonnulli. Sed eos à calumnia liberat Paulus Manutius in hæc verba Ciceronis in Verrem orat. 2. *Eum non solum Patronum istius insulæ, sed etiam Sotera inscriptum vidi Syracusis. Hoc quantum est? Ita magnum, ut Latino verbo exprimi non possit: is enim Soter, qui salutem dedit.* Ubi Manutius: *Soter Græcum nomen esse, & eum significare, qui salutem dedit, ipso constat interprete Cicerone: quo patet communis error eorum, qui Jesum Christum, cujus immortalia merita nullo satis uno verbo exprimi Latine queunt; Servatorem appellant; aliud enim est servare, aliud salutem dare: servat is, qui ne salus amittatur, aliqua ratione præstat: salutem dat, qui amissam restituit.* Sanè habetur vetus Inscriptio, in quâ Jupiter *Salvator* dicitur: *Jovi custodi Quirino salvatori pro salute Cæsaris Nervæ Trajani Aug. Col. Sarmiz.* Marius Mercator lib. Subnotat. cap. 8. *Ut verè & propriè Christus sit eis etiam Jesus, quod in Latinum eloquium Salvator exprimitur.* Sedulius lib. 1. de Christo, ut cæteros prætercam:

> *Sic delicta fugans Salvator nostra gerendo*
> *Tersit, & à tactu procul evanescere jussit.*

Vide Julium Nigronium in Regulas Societatis Jesu, ubi dissertationem hac de re instituit, ut & Olaum Borrichium lib. de Lexicis Latinis, & lib. de Variis linguæ Latinæ ætatibus.

SALVATOR, Dominus, qui *salvamentum* (de quo supra) percipit. Chronicon Besuense p. 595. *Hugo qui pro salvamento Crilliacensis villæ, Salvator dicebatur.* Charta Aganonis Episcopi Augustod. in Tabul. ejusd. Eccles. *Deinde quidquid illis injustè à præfato salvatore cognovimus fuisse superpositum — irritum fecimus.* Charta Alani Episc. Altisiodor. an. 1166. in Tabul. S Hilarii Magni Pictavens. *In terris & nemoribus S. Hilarii, de quibus idem Gibaudus tunc temporis Salvator erat.* Et infrà: *Si fortè sui homines aliquam feram ceperit in terra S. Hilarii, medietatem debet habere Abbas, & aliam Salvator. Homines S. Laurentii pro nulla re messem Salvatori, neque suis servientibus, nec aliquid pro pastu dant, neque dare debent.* Alia Richardi de Dampetra an. 1247. in Tabulario feodorum Eccl. Lingon. *Ita quod dictus W. Salvator, & dominus Pontius de Domino Martino erunt inter homines Episcopi.* Tabular. S. Germani Pratensis: *In festo S. Bartholomæi persolvunt homines de Pirodo Salvamentum suum hoc modo: ipso die debet venire ministerialis Salvatoris cum recta mina ejusdem villæ, & recipere consuetudinem domini sui.* Tabularium Archiepiscopatus Arelatensis, circa annum 1115. *Reddiderunt & dimiserunt eis Salvatores qui fuerunt de genere Sacerdotali, & omnes fivales, (feudales) sed in Salvatoribus retinuerunt 18. denarios per censum.* Ubi nescio an hoc loco *salvatores* non sint ipsi qui *salvamentum* reddebant, tenentes.

SALVATORIUM. Vivarium piscium. Charta Henrici Archiep. Senonensis ann. 1257. apud Sammarthanos: *Tempore etiam regalium utentur Rex & successores piscibus fossatorum & salvatoriorum ad dictum manerium spectantium, eo modo quo piscibus aquarum ad dicta Regalia spectantium tempore Regalium*

uti debent. Alia ann. 1280. ex Tabulario Foſſatenſi f. 139. *Cum jardino, foſſa, ſeu ſalvatorio piſcium. Poiſſon en ſauvoir eſt meuble partable*, in Arreſto ann. 1279. in Regeſto Parlamenti B. fol. 51.

SALVE *Regina*, Sequentia, quam compoſuit Petrus Epiſcopus Compoſtellanus, ut autor eſt Durandus lib. 4. Ration. c. 21. Quando is vixerit, non comperi: ſed iſtius ſequentiæ, ut & alterius *Alma Redemptoris*, &c. meminiſſe videtur Abbo lib. 1. de Bellis Pariſiacis p. 507. edit. Ducheſnii.

SALVIOR, Comparat. ex *ſalvus*. Capitula Caroli M. lib. 6. c. 285. *Sed magis eis, ſi Dominus poſſe dederit, augere deſideramus, ut & ipſi, & vos, & nos ſalviores ſimus, & Deo potiùs, ipſo adminiculante, placere mereamur.*

SALVITAS, Immunitas data loco vel Eccleſiæ aut Monaſterio à Principibus. Tabularium Monaſterii de Regula fol. 39. *Sint igitur iſti Monachi in ſubjectione Regis, ad locum ſalvum faciendum, non etiam ad aliquod perſolvendum.* Quæ quidem *ſalvitas* ſuis limitibus conſtabat, ut multis docuit Marca lib. 5. Hiſtor. Beneharn. cap. 13. n. 3. ut & Catellus in Hiſtor. Toloſana pag. 194. ἡ τῶν ὅρων ἀσφάλεια, in Nov. 17. Juſtiniani c. 7. Vide *Dextri*. Charta ann. 1132. apud eundem Catellum lib. 5. Rerum Occitanarum p. 786. *Qui præſentes erant Epiſcopi locum ad eandem ſalvitatem circumeundo deſignaverunt, & ejus continentiam crucibus infixis terminaverunt. Quæcunque igitur perſona quicquid infra eaſdem cruces continetur, invaſerit, prædatus fuerit, aut vexationibus fatigaverit, vel ad hoc conſilium ſeu auxilium ſubminiſtraverit, ita ut vel incolam vel peregrinum, ſive omnino aliquem in præfata ſalvitate læſerit, aut quicquam abſtraxerit, ex autoritate P. C. T. SS. anathematizatierunt*, &c. Charta Guillelmi Ducis Aquitaniæ ann. 1027. *Concedo ad Baſilicam S. Crucis Burdegalæ ſalvitatem illius loci, & allodium liberum, & villam S. Macarii, ubi ipſe B. Macarius —— requieſcit.* Tabularium S. Petri Generenſis: *Gaſto Vicecomes Beharnenſis juravit ſalvitatem in Caſtello cum omnibus ſui Vicecomitatus optimatibus.* Idem Vicecomes in Tabulario Palenſi: *Juravit libertatem & ſalvitatem ipſius Eccleſiæ, & ſecuritatem omnium hominum, & rerum cunctarum, quæ ad Monachos pertinent.* Charta ann. 1150. apud Catellum in Comitibus Toloſanis pag. 218. *Qui ſcienter occidit hominem injuria, non defendat eum Eccleſia, neque clauſtrum, neque ſalvitas.* Edictum Nunonis Sancii D. Roſſilionis de Treuga tenenda ann. 1217. *Item emunitates & ſalvitates Templi & Hoſpitalis Hieroſol. ſub eadem pace conſtituimus. Statuimus tamen quod de cætero domus Templi & Hoſpitalis vel alius venerabilis locus religioſus non recipiat novas ſalvitates ſine conſilio D. Epiſcopi & Vicarii noſtri.* Concilium Roffiacenſe ann. 1258. c. 2. *Infringunt Eccleſias, & violant ſalvitates*, &c. Charta Hugonis Bruni, Comitis Marchiæ pro libertatibus Bellaci, in Regeſto Inculiſmenſi Cameræ Comput. Pariſ. p. 36. *Cum concordaſſent inter ſe, & etiam juramento firmaſſent conſuetudines & ſecuritates Caſtri & villæ de Belac ſe fideliter obſervaturos, & metas etiam & terminos poſuiſſent, infra quos omnes homines, Milites, clientes, burgenſes, ruſtici ſecuritatem haberent, — eodem modo conſuetudines & ſecuritates & metas & terminos eoſdem, infra quos nullus, qui jus facere velit & poſſit, capiatur. Metæ videlicet & termini ſunt iſti.* Vide *Bannus ſacer*.

SALVO, Præter, quomodo noſtri *Sauf* dicunt. Martinus Didacus *Daux* Juſtitia Aragon. lib. 1. Obſervantiar. Regni Aragon. *Habentes cavallerias, ubique tenentur ſervire Domino Regi, ſalvo in mari*, &c.

SALUS, Græcis σαλὸς, Stultus. Hinc ſancti quidam διὰ τὸν Χριστὸν σαλοὶ appellati, quod μωρίαν ſimulando, pietatem inſignem hoc ſtultitiæ velo pro Chriſto occultaverint. In iis Græci memoriam colunt in Menæis S. Symeonis 21. Julii, & S. Theodori 25. Febr. Adde Evagrium lib. 4. c. 33. 34. &c. Palladius in Hiſt. Lauſiaca cap. 42. Ὑμεῖς ἐστε σαλοὶ, ubi vetus Interpres: *Vos eſtis fatui.*

SALUS, ita Baptiſmi Sacramentum appellant Chriſtiani. Lexicon Gr. MS. Reg. cod. 2062. Βάπτισμα, ἄφεσις ἁμαρτιῶν δι' ὕδατος καὶ πνεύματος. S. Athanaſius orat. in S. Paſcha edit. Combefiſii p. 537. Ἐνέχυρον τῆς ἐν οὐρανῷ διαίτης βάπτισμα vocat. S. Auguſtinus contra Pelagian. lib. 2. c. 24. *Optimè Punici Chriſtiani baptiſmum ipſum nihil aliud quàm Salutem, & Sacramentum corporis Chriſti nihil aliud quam Vitam vocant.* Idem de Urbis excidio cap. 6. *Baptiſmum extorquebat quiſque à quo poterat. Non ſolùm in Eccleſia, ſed etiam per domos, per vicos ac plateas Salus Sacramenti exigebatur.* Salvianus lib. 6. de Gubernat. Dei: *Tenemus ſymbolum, & evertimus, confitemur munus Salutis pariter & negamus. Ac per hic ubi eſt Chriſtianitas noſtra, qui ad hoc tantummodo Sacramentum Salutis accipimus, ut majore poſtea prævaricationis ſcelere peccemus. Salutarem baptiſmum conſequi*, apud Luciferum Calar. lib. 1. pro S. Athanaſio. Rupertus Abbas in Vita S. Heriberti Archiep Colonienſis n. 23. de baptizato: *Tradidit Sacramentum Salutis, non perſonæ intendens, ſed creaturæ formatæ ad imaginem Dei.*

Salus & Salut, Nummus aureus in Francia ab Henrico V. Rege Angliæ cuſus, ſic dictus quod in ea efficta eſſet Annunciationis Deiparæ ſeu ſalutationis Angelicæ figura. Occurrit in Chron. ſub. ann. 1420. Vide *Moneta*.

Salutem mandare, Salutare. Bernardus Monachus in Conſuetud. Cluniacenſib. MSS. cap. 1. de Abbate: *Cum alicubi longiùs à Monaſterio moram faciens, mandat Conventui ſalutes, ſeu orationes, qui in Capitulo fuerint, petunt venias ſuper genua in ſcabellis pedum ſuorum.*

Salutes, Eulogiæ, xenia, exenia, ſeu præſtationes, quæ fiebant ultra debitum cenſum, aut debitam penſitationem, ſtatutis temporibus, ſic dictæ, quod qui eas deferebant dominis, *ſalutem* iis cum ejuſmodi xeniis impertirentur. Chartæ Parenſales for. 24. *Nos & noſtri ſervientes veſtri, in Domino vobis dirigimus ſalutes.* Chronicon Caſaurienſe lib. 4. *Illi autem quos in turre poſuerat — prætereuntes deprædabantur, miſſas rapiebant ſalutes.* Tabularium ejuſdem Monaſterii ann. 1140. *Promiſit in uno quoque anno duas maximas ſalutes de piſcibus facere.* Petrus Diac. Caſin. lib. 4. c. 35. *Ut haberet inde omnem reditum — præter conſuetas ſalutes.* Bulla Honorii III. PP. *Univerſi habitatores caſtri prædicti tenentur præſtare annuatim infirmariæ Caſinenſi ſalutes infraſcriptas, videlicet gallinam, & 2. panes, & unum paſtillum, vel loco paſtilli, unam gallinam, & 12. ova in Nativitate Domini.* Falco Beneventanus p. 113. *Terraticum, olivas, vinum, ſalutes, nec ullam dationem de vineis, terris*, &c. Charta Rogerii Regis Siciliæ an. 1137. apud eundem p. 315. *Redditus, ſalutes, angarias, terraticum*, &c. Inſcriptio ſepulchri S. Benedicti Epiſcopi Albingaun. edita ann. 1409. apud Ughellum:

> ...... *Et egenis quaſcunque ſalutes*
> *Concedebat enim munitus amore ſuperno.*

Sueno in Hiſt. Danica cap. 5. *Miſſi ſunt itaque legati qui —— reginam convenirent, pariterque ſalutes perferrent Imperatoris, & ſimul ejus donaria regiaque munera offerrent.* Ex his colligi poſſe videtur, quid ſit *ſalus*, in Canonibus Hibern. lib. 33. c. 5. cujus lemma his verbis concipitur: *De modo quo reddet debitor ſalutem ratæ.* Id eſt, quo modo debitor debiti præſtationem faciet. Vide *Viſitatio*.

SALU-

SALUTABILITER. Gloss. Gr. Lat. Σωτηριωδῶς, *Salubriter, salutabiliter.*

SALUTATIO. Capitulare Aitonis Episc. Basil. c. 3. *Ut ad salutationes sacerdotales congruæ responsiones discantur, ubi non solum Clerici & Deo dicatæ Sacerdoti responsionem offerant, sed omnis plebs devota consona voce respondere debet.* Concilium Wormatiense ann. 868. c. 69. *Lectores populum non salutent.* In Synodo Ticinensi an. 850. c. 12. vetantur. *Pœnitentes publice vacare salutationibus.*

SALUTATORIÆ *Epistolæ*, quibus quis alicui salutem impertit. Gesta Felicis Episcopi Aptungitani: *Inde cathedram tulimus & Epistolas salutatorias, & ostia combusta sunt*, &c. Infrà: *Quum Galatius unus ex loco vestra publicè Epistolas salutatorias de Basilicâ protulerit.* Ubi videntur intelligi Epistolæ, quas sibi invicem scribebant Christiani, quas cum eorum libris igni tradebant gentiles. Utitur etiam Fortunatus lib. 5. Poëm. 18. cui & *salutatorium* dicitur lib. 8. Poëm. 16. 17. 18. ut & Stephano Tornacensi Epist. 230. 2. edit. Adde Andream Mon. lib. 1. Vitæ sancti Ottonis Episcopi Bambergensis capite 43.

SALUTATORIUM, *Locus, in quo ad salutandum advenientes excipiebantur Papiæ*: Ȝreeting-hus, i. domus salutationis, Ælfrico Ordericus Vitalis lib. 2. p. 412. *Ecce januas hic disponam, & ad ortum solis ingressum; primo Proaulam, secundo Salutatorium, in tertio Consistorium, in quarto Tricorium, in quinto zetas hiemales*, &c. Ita *salutatorium* in Monasteriis virginum appellatur in Regulis S. Cæsarii, S. Aureliani, & S. Donati, & in Concilio Matiscon. I. c. 2. Præsertim verò ita appellata exedra Ecclesiæ adjuncta, ubi Episcopi priusquam sacra peragerent, fidelium salutationes excipiebant, uti colligitur ex Gregorio M. lib. 4. Epist. 54. & 98 & aliis quos laudavimus in Descrip. ædis Sophianæ n. 88. Adde Vitam S. Ephræmi apud Bolandum n. 3. Cyprianus in Vita S. Cæsarii Arelat. sub fin. *Mulieres tamen intra domum Ecclesiæ non ad salutandum, non qualibet causa, nec religiosæ, nec propinquæ ancillæ nulla omnino feminarem introeundi habuit licentiam.*

SALUTATORIUS *digitus, vel index, quod eo ferè salutamus aliquid, vel aliquid monstramus.* Ugutio.

SALUTATICUM, idem quod *salus*, vel jus exigendi ejusmodi *salutes*, sive xenia: perperam enim Goldastus *vectigal pro sale* interpretatur. Hugo Flaviniacensis ann. 755. *Ut nullus hominum Flaviniacensis Ecclesia in omni regno suo teloneum daret, — nec de rotatico, barganatico, pulveratico, mutatico, salutatico, laudatico*, &c. Charta Dagoberti Regis apud Doubletum p. 656. *Laudaticos, saumaticos, salutaticos*, &c. Alia Pipini Regis apud Chiffletium in Tornutio p. 193. *Aut portaticum, aut salutaticum, aut cespitaticum*, &c. Occurrit crebro in Chartis Caroli M. & aliorum apud Hedam pag. 218. 1. edit. post Aimoinum Brolii p. 264. 265. apud Sanjulianum in Tornutio p. 510. Beslium in Episcopis Pictavensib. p. 28. Duchesnium in Hist. Vergiacensi p. 9. Hubertum in Hist. S. Aniani p. 75. &c. Huc videtur spectare Formula Manumissionis servi apud Rollandinum in Notaria cap. 7. rubr. 4. *Et ab omni conditione, gravamine operis, & operarum impositione, tam obsequtalium, quæ consistunt in faciendo, ut in assurgendo, salutando & similium quam eorum quæ consistunt in non faciendo, utputa de non vocando in jus manumissorem venia non petita*, &c. Perperam verò *Saltuaticum* legit Lindembrogius in formula solenni 12. & apud Aimoinum lib. 5. cap. 1. Marculfus lib. 2. form. 44. *Quomodo Episcopus in Nativitate Domini ad Regem, Reginam, vel ad Episcopum visitationis dirigit scriptum. Dum generaliter Dominicæ Nativitatis exultamus adventum, censum debitæ subjectionis desolvere perurgemus: atque ideo salutationum munia cum eulogiis peculiaris patroni vestri sancti illius — Clementiæ vestræ direximus*, &c. Adde form. 45. 46.

SALVUS *Locus*, liber, immunis ab omni præstatione. Charta donationis Bernardi Comitis Petragoric. & uxoris Garsindæ pro Monasterio Sarlatensi: *Sint & ipsi Monachi in subjectione Regis ad locum salvum faciendum, & non ad aliud persolvendum, nisi solas orationes.* Vide *Salvamentum.*

SAMARDACUS, Afris, Impostor, morio, πλάνος. S. Augustinus lib. 3. contra Academic. cap. 15. *Ille autem casu planus erat, de iis quos Samardacos jam vulgus vocat.* Edit. præfert, *Samardacos*, ita ut vocem confectam ex *Sarmatis* & *Dacis* liceret augurari, quasi *Sarmatodaci* dicti fuerint, qui hac ætate ex hisce profecti provinciis erronum instar ubique discurrerent ac vagarentur: sed *Samardacus* exertè præferunt Acta S. Quirini Mart. n. 5. *Video enim te sicut rusticanum, quasi à Samardaco inductum, qui & te & se decepit.* Ut & Chrysostomus Homil. 18. ad Ephesios: οὐχ' ὁρᾷς τὰς λεγομένας γελωτοποιούς, ἀλλ' ... εἰσὶν εὐτράπελοι, ubi pro morionibus vox hæc usurpatur.

Samardacus, Terminus bifurcus, apud Latinum de terminis: *Terminus si bifurcus fuerit, samardacus dicitur.*

Samartia etiam ibidem dicitur.

SAMBUCA, *Sambucistria.* Papias: *Sambuca, genus cytharæ rusticæ. Sambucinarius, ipse qui dicit. Sambucistria, quæ in cythara rustica canit.* Isidorus lib. 2. Orig. c. 20. *Sambuca in Musicis, species est symphoniarum. Est enim genus ligni fragilis, unde & tibiæ componuntur.* Glossæ ejusdem: *Sambuciarius, ipse qui dicit. Sambucistria, quæ cithara rustica* (sic leg.) *canit. Sambucistrio, saltator. Sambucus saltator.* Vide Festum, Marcianum Capellam lib. 9. &c.

Sambucus, saltator, in Glossis antiquis MSS.

Sambuca, Currus species. Vide *Sabuta.*

Sambuca, Machina bellica, πολιορκητικὴ μηχανή, in Gloss. Gr. Lat.

Sambuca, Baculus Pastoralis. Vide *Cambuta.*

SAMBUTA. Vide *Sabuta.*

SAMERIUS. Vide *Sagma.*

SAMIA, *æ, derisio, quæ facit vultum rugosum*, Papiæ MS. & edit. F. *Sanna.*

SAMINATOR Adalardus lib. 1. Statutor. Corbiens. cap. 1. *Sutores duo, scutarii duo, Pergaminarius unus, saminator unus, fusarii tres.* Ubi videtur legendum *Samiator*, ἀκονητής, *Samiarius, cotiarius, acutiator.* Vide Scriverium ad Vegetium, lib. 2. cap. 14.

SAMITUM. Vide *Examitum.*

SAMNIS. Vide *Examitum.*

SANARE, Solvere: *Sanatio*, Solutio. Veteres Chartæ Italicæ apud Ughellum tom. 7. pag. 262. 397. 414. *Unde & in præsenti accipimus à vobis plenariam nostram sanationem, id est auri solidos* 310. &c. Vide *Salus.*

SANCENISSAT, *Lætatur, triumphat.* Ita Gloss. Lat. MS. cod. 1013. & Glossæ Isid. an *Saracenissat?* Id videntur indicare Glossæ Pithœanæ, in quibus hæc vox additur, *errenissat*, pro *saracenissat.*

SANCHATUS, Membris attractus, in Miraculis B. Simonis Tudertini n. 3. Galli dicerent *Desanché.*

SANCHETI, Moneta Navarræ Regni, à Sancio, seu *Sanchez* Rege dicta. Charta Philippi Reg. Fr. ann. 1303. in Regesto ejusdem Regis ann. 1301. ex Tabulario Regio n. 34. *Mandamus vobis — quatenus centum libras Sanchetorum pro dictis centum libris Pruvinensibus super nostro Pampilonensi pedagio tradatis, assignetis*, &c.

SANCIRE, Sanctificare. Tertullianus lib. de Resur-

surrect. *Anima non levatione, sed repositione sancitur.* Et lib. de Jejunio: *Joel exclamavit, Sancite jejunium.* Gregorius M. in lib. Sacrament. *Deus qui legalium differentias hostiarum unius sacrificii perfectione sanxisti,* &c. Lex. 2. Cod. Th. de Feriis, *Kalendarum Januariarum consuetos dies otio sancimus.* Ubi Tribonianus restituit, *mancipamus.*

SANCTA, indeclinabile, τὰ ἅγια Græcis, Hostia sancta, sacra, quæ in Missa offertur. Ordo Romanus: *Et tunc duo Acolyti tenentes capsas cum Sancta apertas, & Subdiaconus sequens cum ipsis tenens manum suam in ore capsæ, ostendit Sancta Pontifici, vel Diacono qui præcesserit. Tunc inclinato capite Pontifex, vel Diaconus salutat Sancta, & contemplatur, ut si fuerit superabundans, præcipiat ut ponatur in conditorio.* Alibi: *Cum dixerit, Pax Domini sit semper vobiscum, mittit in calicem de Sancta.* Infrà: *Qui dum communicaverit de ipsa Sancta, quam momorderat, ponit inter manus Archidiaconi in calicem,* &c. Alio loco: *Tunc Pontifex rumpit oblatam ex latere dextro, & de ipsa Sancta quam ruperat, particulam super altare derelinquit.* Concilium Laodicenum c. 14. περὶ τὸ μὴ τὰ ἅγια εἰς λόγον εὐλογιῶν κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα εἰς ἑτέρας παροικίας διαπέμπεσθαι.

Sancta, Sanctorum reliquiæ. Leges Kanuti Regis c. 57. *Si quis falsum juramentum super Sancta jurabit, & convictus inde fuerit,* &c. Ægidius Aureæ vallis Monach. in Addit. ad Harigerum Abbat. Lobiensem in S. Servatio Episcopo Leod. cap. 27. *Interdum dum adhuc ira vindicis Dei differtur, curemus ne Sancta nostra simul nobis eripiantur cum urbis excidio.* Mox: *Sanctorum reliquias tolli imperat,* &c. Hinc *jurare super sancta*, id est super Sanctorum reliquias. *Le Roman de Garin MS.*

> *Il font les Seins en la place aporter,*
> *Tost premereins a juré Ysoré,* &c.

Alibi:

> *A genollons s'est devant les Seins mis.*

Vide *Jurare.*

Sancta sanctorum, *Locus Templi secretorum, ad quem nulli erat accessus, nisi tantum summo Sacerdoti:* Ugutio. Concilium Turonense II. cap. 4. & Capit. Caroli M. lib. 7. c. 203. *Ad orandum vero & communicandum, Laicis & feminis, sicut mos est, pateant Sancta Sanctorum.*

SANCTIMONIALES, dictæ olim feminæ aut virgines, quæ *sanctimoniæ* & vitæ integritati potissimam dabant operam: interdum certis, sæpe nullis illigatæ monasticis votis. Ugutio: *Sanctimonialis, femina sanctitati dedita.* Epistola Zachariæ PP. ad Bonifacium Mogunt. *Cum Sanctimonialibus feminis, id est Monachis.* Lex Bajvvar. tit. 1. cap. 12. *Si quis sanctimonialem, hoc est, Deo dicatam de Monasterio traxerit.* Concilium Carthag. IV. c. 11. *Sanctimonialis virgo, quum ad consecrationem suo Episcopo offertur, in talibus vestibus applicetur, quibus semper usura est, professioni & sanctimoniæ aptis.* S. Augustinus de Verb. Dom. serm. 22. cap. 1. *Non mihi videtur ista parabola, vel similitudo ad eas solas pertinere, quæ proprià & excellentiori sanctitate Virgines in Ecclesia nominantur, quas etiam usitatiore vocabulo Sanctimoniales appellare consuevimus.* Idem lib. de Sancta virginitate c. 55. *De sanctitate, qua sanctimoniales propriè dicimini.* Vita S. Genovefæ c. 1. *In sanctimonio consecrata.* Cap. 5. *Interrogatur à Genovefa, utrum sanctimonialis, an vidua esset. At illa respondit se in sanctimonio consecratam, intacto corpore Christo dignum præbere famulatum.* De harum institutis agunt idem Augustinus de Morib. Ecclesiæ c. 31. Hieronymus Epist. 22. 18. & S. Basilius de Virginitate. Sanctimonialium meminerunt præterea Gregorius M. lib. 1. Dialog cap. 4. lib. 2. cap. 19. 23. 32. lib. 3. c. 14. 21. 26. 33. Lex Burg. tit. 14. § 5. 6. Lex Bajvvar. tit. 1. c. 14. Decret. Tassilonis §. 4. Capitula Caroli M. & Lex Longob. non uno loco, &c. Vide Bolandum ad Vitam S. Scholasticæ 10. Febr. §. 3. n. 18.

Sanctimonia, ipsa Sanctimonialium regula, vel officium. Charta fundationis Monast. Attendiensis in Westphalia apud Hermannum Stangefolium lib. 2. p. 151. qua res Monasterii distrahere vetatur Abbatissa: *Ne penuria rei familiaris urgente, ruptis sanctimoniæ habenis, liberius huc atque illuc absque Dei timore vagentur.*

SANCTIMONIUM. Gloss. Gr. Lat. ἁγιωσύνη, *Sanctimonium*, ἁγιότης, *Sanctimonium.* S. Augustinus in Psal. 99. *Numquid ideò sanctimonium reprehendendum est?* Helmodus lib. 1. c. 84. *Locus ille fuit sanctimonium universæ terræ, cui flamen, & feriationes, & sacrificiorum varii ritus deputati fuerant.*

Sanctimonium, & *Sanctimonia*, titulus honorarius Summorum Pontificum, Episcoporum, & Presbyterorum. Pastor Presbyter in Epist. ad Timotheum: *Jubeat Sanctimonium vestrum eamus ad eum.* Ejusdem Timothei Epist. ad Pastorem: *Oramus Sanctimonium vestrum,* &c. Acta S. Susannæ: *Oro Sanctimonium vestrum, ut salvetis animam meam.* Adde Vitam S. Angilberti Abb. n. 4. 49. Nicolaum I. PP. Epist. 49. 54. Joannem VIII. PP. Epist. 253. 292. &c.

SANCTIRE, *Affirmare*, in vett. Glossis.

SANCTITAS, Titulus honorarius Episcoporum, apud S. Augustinum p. 78. 88. Fortunatum lib. 3. Poem. p. 70. Nicolaum I. PP. Epist. 28. 29. 34. 54. Hadrianum II. PP. Epist. 9. & alios passim. Vide Bivarium in Notis ad Pseudo-Chronicon Maximi p. 74 & suprà *Sanctimonium.* *Sanctos* autem etiamnum superstites compellatos Episcopos docemur ex Avito Viennensi Epist. 28. 66. Sidonio, & aliis. Theophilus Patr. Alexandrinus in Commonitorio: *Ecclesia pacem habente, decet præsentibus sanctis ordinationes fieri in Ecclesia...* Alvarus in vita S. Eulogii Presb. & Mart. n. 12. *Omnes namque sancti Episcopi, non tamen omnes Episcopi sancti.* Messianus in vita S. Cæsarii Arelat. *Sanctus Lucius Presbyter, & Didymus Diaconus, qui eo tempore cum ipso per parochias ambulabant,* &c. Sed & Abbates ipsos *Sanctos* non semel compellat Cæsarius Arelatensis serm. 7. 9. Quin & quibusvis Catholicis. S. Hieronym. lib. 3. in Rufin. c. 7. *Navim in Romano portu securus ascendi, maxima sanctorum frequentia me prosequente.* Nisi hoc loco Monachos intelligat. Certè non uno loco alibi quosvis Catholicæ religionis *Sanctos* indigitat.

Sanctitatis titulum Imperatoribus Constantinopolitanis adscribi solitum, pluribus docemus in Dissert. de Byzantinis nummis: quem etiam Anglorum Regi attribuit Joannes Sarisberiensis Epist. 61. *Vestram verò Sanctitatem, sicut accepimus & dolemus, iniqui circumvenire conati sunt,* &c.

SANCTITUDO, Titulus honorarius Episcoporum, apud Julianum Toletan. in Epistola præfixa libris Prognostic. & in Epistolis Idalii Episcopi Barcinonensis, & Suitfreni Episcopi Narbon. eisdem subjectis.

SANCTORALIA, Libri continentes vitas Sanctorum. Ita quidam indigitantur qui in Bibliothecis latent.

SANCTUALE. Vide *Sanctuarium.*

SANCTUARIUM, Templum, ædes Sanctorum. S. Eulogius lib. 2. Memorial. c. 9. *Qui tunc in supradicto Sanctuario* (Basilica Sanctorum trium *adhuc juvenis cum Paulo Presbytero reclusus manebat.* Acta Episcoporum Cenoman. in Gervasio cap. 31. *Vel si aliquid sanctuario datum fuerit ornamentum Ecclesiarum, quas canonico victui —— possideteis, altero distribuimus.* Vide Chartam Philippi I. Regis Francor.

ann.

ann. 1010. apud Marlotum in Chronico S. Nicasii Remensis cap. 2.

Sanctuarium altaris, in Concilio Bracarensi I. c. 13. & apud Martinum Bracar. c. 55. quod Græcis ἄδυτον, βῆμα, Latinis *Presbyterium*. Adam Bremensis cap. 85. *Sepultus est in medio chori, ante gradus sanctuarii.* Chronicon Montis-Sereni an. 1174. *Destructo veteri sanctuario, quod pro sui brevitate Congregationi erat inconveniens*, &c.

Sanctuarium, Cœmeterium. Synodus Cicestrensis an. 1292. c. 1. *Ecclesiarum Sanctuaria, quæ populariter Cœmeteria nominantur.*

Sanctuarium, Jus asyli, quo gaudebant Ecclesiæ Anglicanæ, priusquam illud abrogasset Henricus VIII. statuto an. 32. cap. 12. Willelmus Stanfordius lib. 2. de Placitis coronæ cap. 38. *Sanctuarie est un lieu privilegé par le Prince, ou souverain Gouverneur pour le sauvegarde du vie d'home, qui est offendour.* Infrà: *Sanctuarie n'est fors que come un liberté ou franchise graunté par le Roy à l'Abbé, ou spiritual gouvernour.* Charta Renulphi Regis Merciorum pro Monasterio Abendonensi: *Et quod virtute literarum prædictarum — eadem villa de Culman sint Sanctuarium & locus privilegiatus*, &c. *Et quod tunc Abbas & omnes prædecessores sui — habuerunt ibidem tale sanctuarium.* Monasticum Anglic. to. 1. p. 172. *Qui pacem sanctuarii inter Ecclesiam Ripensem violaverit, reus sit bonorum omnium & vitæ.*

Sanctuarium, Bona ad Ecclesiam pertinentia. Charta Henrici III. Regis Angliæ: *Dedimus & concessimus — Ecclesiam de Lecchelade, cum toto sanctuario ad Ecclesiam illam pertinente.*

Sanctuarium, Sanctorum reliquiæ, seu potius Theca reliquiarum. Hormisdas PP. tom. 1. Epist. Roman. Pontif. *Sanctuaria beatorum Apostolorum Petri & Pauli secundum morem ei largiri præcipite. Jurare super Sanctuarium*, in Legibus Ethelredi c. 4. Lampertus Ardensis p. 164. *Attulit etiam sacri insigne trophæi de terra Hierosolymorum super aurum & lapidem pretiosum pretiosissimum, Sanctuarium scilicet de barba Domini, de ligno Domini*, &c. Theodoricus in S. Elizabethæ Reginæ Ungariæ vita lib. 8. cap. 5. *Alii pannorum particulas præcidebant, & pro sanctuario reservabant.* Willebrandus ab Oldenborg in Itinerario Terræ Sanctæ p. 138. *Deinde Græci, & eorum Patriarcha pedites cum multis sanctuariis subsequebantur.* Occurrit crebro apud Scriptores, Gregorium M. lib. 1. Epist. 52. lib. 2. Ind. 10. Epist. 9. lib. 5. Epist. 22. 45. lib. 7. Ind. 2. Epist. 11. 12. 73. 86. in Concilio Meldensi ann. 843. c. 39. apud Augustinum *du Pas* in Stemmat. Armoric. part. 2. p. 623. & alios laudatos in Glossar. ad Willharduinum, cui *Sanctuaires*, ejusmodi sanctuaria dicuntur n. 100. *Le Roman de Garin:*

> *Les filatires, les seintuers chers.*

Guill. *Guiart* in Ludovico VIII.

> *Calices, fiertes, si atieres,*
> *Chapes de cœur, viez Saintuaires.*

Joan. Villaneus lib. 6. cap. 85. *La quale recata à Lucca si monstrava in San Friano, come una Sanctuaria.* Testamentum Joannæ Drocensis Comitissæ Ruciaci ann. 1324. *Je laisse mon Sainctuaire de saint Jean ainsi envaissellé comme il est à Jean mon fil*, &c.

Sanctuale, idem quod *Sanctuarium*, Sanctorum reliquiæ. Othlonus in vita S. Bonifacii Archiepisc. Moguntini c. 5. *Et quia se Apostolum censuit nominare, & capillos & ungulas suas populis pro Sanctuali tribuebat, seducens populum diversis erroribus.*

SANCTUARIUS, ad Sanctos, seu ad Ecclesiam pertinens. *Sanctuaria terra*, quæ ad Sanctos, seu ad Ecclesiam pertinet. Tabularium S. Victoris Massil. *Rogamus ut pergas illuc, & mittas terminos inter oppida & castram & terram sanctuariam: nam tuæ potestatis est eam terminare, & unicuique distribuere, quantum tibi placitum fuerit. Terræ Sanctorum*, apud Ordericum Vital. lib. 9. p. 721. In Diurno Romano cap. 5. tit. 8. 5. 6.

Sanctuaria familia, in Diplomate Henrici IV. Imp. quod extat in Actis Murensis Monast. p. 22. *Ministri & familia Sanctuarii*, in Charta Henrici Imp. ann. 1075. pro Monasterio Hirsaugiensi apud Trithemium.

Sanctuarii, Ecclesiarum Tenentes. Concilium Burdegalense ann. 1255. c. 18. *Item inhibemus Laicis decimariis universis, ne de Sanctuariis Ecclesiarum decimas exigant, vel recipiant ullo modo*, &c. *Homines sanctuarii*, in Regesto Feodorum Campaniæ fol. 82. *Odo de Porcinco dixit quod Comes Campaniæ potest sequi homines sanctuarios usque ad Beuronne*, &c. Fol. 106. *Maria de Ori fecit homagium ligium: feodum est apud Ori in Castellaria Sparnaci, & apud Jaccinz de hominibus sanctuariis in Castellaria Sezannæ.* Charta Capituli Trecensis ann. 1224. in Tabulario Campan. Bibliothecæ Reg. f. 431. *Si homo sanctuarius contraxerit cum femina nostra, & duxerit eam in terram dominæ Comitissæ. Sainteurs*, in Consuetud. Hannoniensi cap. 83. arr. 2. 4. 5. 6. vocantur: In Regesto Gallico Homagiorum præstitorum Theobaldo Regi Navarræ Comiti Campaniæ an. 1256. fol. 244. *hommes saintiers*, fol. 232. *hommes saints*: *Homines Sanctorum*, in eodem Regesto Feodor. Campan. fol. 6. *Dominus de Arzilleriis tenet de Rosnaio medietatem S. Stephani, & justitiam, & Braadouiller, & Jully, & Aibanos, & homines sanctorum.* Charta an. 1165. *Vel hominibus potestatis ipsius cœnobii, vel advenis, quos Albanos vocant, vel servis tam Sanctorum, quam hominum infra procinctum commanentibus.* Usatici Barcinonenses MSS. cap. 102. *Homines quod juris est Sanctorum, vel Potestatum, vel Castrorum, nemo potest eis impedire, nec pro suo jure defendere nec detinere, etiam longinqua 200. annorum possessione.*

Sancti, iidem qui *Sanctuarii*. Libertates Regni Majoricæ ann. 1248. apud Joan. Dametum in Hist. Regni Balear. l. 2. p. 269. *Promittimus etiam vobis, quod non dabimus, nec excambiabimus vos alicui personæ, Militibus, neque Sanctis, in toto vel in parte*, &c. Eadem loquendi formula usus etiam Fortunatus lib. 3. Poëm. 10.

> *Turris ab adverso quæ constitit obvia clivo,*
> *Sanctorum locus est arma tenenda viris.*

SANDALIA. Ugutio, & ex eo Joann. de Janua, & Autor Breviloqui: *Sandalium, quidam pannus quo equi nobilium solent operiri, ut Papæ & Cardinalium. Sandalia etiam dicuntur subtalares, quibus Papa & Episcopi solent Missas celebrare, quales beatus Bartholomæus deferebat.* Papias: *Sandalia, Græcè, alii subtulares, caligæ, calciamenta, quæ non habent desuper corium.* Durandus lib. 3. Ration. c. 8. n. 5. *Sandalia quæ pedibus imponuntur, sic vocantur ab herba, vel Sandalico colore, quo depinguntur. Habent autem desubtus integram soleam, desuper verò corium fenestratum.* Alcuinus lib. 2. de Divin. offic. *Sandalia dicuntur soleæ, est autem genus calceamenti quo induuntur ministri Ecclesiæ, subterius quidem solea muniens pedes à terra, superiùs verò nil operimenti habens, patet: quo jussi sunt Apostoli à Domino indui.* Idem scriptor eodem libro: *Episcopi & Sacerdotis pene unum officium est: at quia nomine & honore discernuntur, etiam & varietate sandaliorum, ut visibus nostris error auferatur, Episcopus habet ligaturam in suis sandaliis, quam non habet Presbyter. Episcopi est huc illuc discurrere per parochiam: ne forte cadant sandalia de pedibus, ligata sunt. Presbyter, qui domi immolat, sublimiùs intendit. Diaconus quia dissimilis est Episcopo in suo officio, non est necesse ut habeat dissimilia sandalia, & ipse ligaturam*

ram ha... quia ... est ire ad comitatum, &c. Hildebertus Turonensis Archiep. *Consuetudinis est & rationis pertusa desuper esse sandalia, ut totus appareat pes, nec totus sit coopertus: prædicator enim nec abscondere omnibus, nec omnibus Evangelica debet aperire Sacramenta.* Adde Petr. Comestor. in Histor. Scholast. Exodi cap. 63. Amalarium lib. 2. de Eccl. offic. cap. 25. Rabanum lib. 1. de Instit. Cler. c. 22. Rupertum lib. 1. de Divin. offic. c. 24. Honorium Aug. l. 1. c. 210. Ivonem Carnot. serm. 3. de Rebus Ecclesiast. Hugon. à S. Victore in Speculo Eccl. cap. 6. Capitula Herardi Arch. Turon. c. 105. Philippum Eystetensem in vita S. Willibaldi cap. 22. Innocent. III. lib. 1. Myst. Missæ c. 10. 48. Durandum lib. 3. Ration. cap. 8. n. 5. &c. Et in Charta an. 1274. apud Petrum Mariam Campum in Regesto part. 2. Histor. Eccles. Placentinæ n. 171.

Sandaliorum ut & chirothecarum in præcipuis festivitatibus usum Abbatibus interdum concessum habent non semel Scriptores, atque in iis Leo Ostiensis lib. 2. Chr. Casin cap. 82. 97.

Sandalia itinerantium fuisse scribit Isaias Abbas Instit. ad Fratres orat. 3. *In itinere tantum, non autem in cella sandalia ferat.* De forma sandaliorum ac usu apud veteres, ut & apud Christianos, vide Benedictum Baldumum in Calceo antiquo cap. 12. Salmasium ad Tertullianum de Pallio, Angelum Roccam ad Imagines S. Gregorii M. &c.

Sandalia excutere. Lambertus Schafnaburg. ann. 1053. de Legato Apostolico: *Egressus urbem (CP.) sandalia sua more Apostolorum publicè super eos excussit.* Vide Notata ad Cinnamum p. 481.

Sandalis, pro *Sandalium.* In Capitulis Adalhardi Abbat. cap. 38. *de Sandalibus* inscribitur. Charta Stephani I. Regis Hungariæ ann. 1001. *Moreque Episcopi in sandalibus Missam celebret.* Occurrit alibi non semel.

SANDALIS, Sandalum Plinio lib. 18. cap. 7. genus farris, quod Galli *Brance*, vocabant. Charta Rogerii Regis Siciliæ an. 1137. apud Ughellum tom. 7. p. 564. *Ut deinceps nec Salernitani nec eorum homines pro modiatico aliquid persolvant, sed semper ab hac conditione liberi & absoluti permaneant, plateaticum etiam, sandalium, & lenticum, quæ veniunt de Calabria, Sicilia, & Lucania, similiter eis condonamus.*

Σανδαλὶς, ut etiam hoc obiter moneam, quod Meursium vox hæc fugerit, navigii species fuisse dicitur in Chronico Alexandrino p. 902. quod σανδάλιον appellatur in Nicetæ Codice Barbaro-Græco p. 142. & 411. edit. 1593.

SANDALICUS, pro *cendalicus.* Necrologium S. Victoris Paris. 12. Kal. Decembr. *Anniverf. D. Joannis Regis Fr. — qui duos pannos sandalicos aureos pro tunc nobis donavit,* &c. Vide *Cendalum.*

SANDONES. Charta Aystulfi Regis Longobard. apud Ughellum in Mutinensib. Episcopis, tom. 2. p. 105. *Et ne ullus -- molendina vel portum cum sandonibus: aut naves in ipso fluvio vel in lavatrinam ædificare audeat,* &c.

SANGUIMINUERE, *Sanguinem minuere, vel sanguine minuere*, Ugutioni. Catholicon parvum: *Sanguiminuere, amendrir le sang*, Vide *Minuere.*

SANGUINARE, Sanguinem emittere, Gall. *Saigner.* Lex Saxon. cap. 1. §. 3. *De ictu nobilis, --- livor & tumor si sanguinat,* &c. Vita S. Ermenoldi Abbat. lib. 2. c. 3. *Ratholdus nomine puer --- tantum de auribus, singulis noctibus sanguinavit, ut mane pulvinar ipsius alicujus animalis perfusum sanguine videretur.*

Sanguinare, Venam percutere. Gloss. Gr. Lat. Φλεβοτομῶ, *sanguino.* Φλεβοτομοῦμαι, *sanguinor.* Ugutio: *Sanguinare, i. sanguinem minuere.* Locum vide in *Dies Ægyptiaci.* Nos *Saigner* dicimus. Monasticum Anglican. tom. 1. pag. 149. *Serviens verò qui fratres sanguinaverit, panem & justam recipiet de cellario.*

SANGUINITÆ, Consanguinei, agnati, cognati, sanguine conjuncti. Cæsarius Heisterbach. lib. 6. c. 5. *Noverat enim paucos esse Clericos, qui Canonicè intrassent, ita ut non essent Sanguinitæ, id est, à cognatis introducti; vel Choritæ, id est, per potentiam magnorum intrusi: sive Simoniaci, pecunia scilicet vel obsequiis intromissi.* Ubi pro *Choritæ*, legendum puto *curitæ*, à curia, vel *chortitæ*, à corti, seu aula, vel palatio.

SANGUINOLENTUS, *Infans expositus.* In formula 48. ex Andegavensib. titulus ita concipitur. *Incipit Charta de Sanguinolento, quem de Matricola suscepi.* In contextu: *Invenimus ibidem (in matricula Sancti illius) Infantolo sanguinolento, cui adhuc vocabulum non habetur,* &c. Vide Collecti.

SANGUINUS. Jo. de Janua: *Sanguinus, quædam parva arbor, quod cortex & fructus ejus sit sanguinei coloris: unde hoc sanguinetum, locus ubi abundant sanguini.* Lex Longob. lib. 2. tit. 38. §. 1. *Qui ad arborem, quam rustici Sanguinem vocant, atque ad fontanas adoraverit,* &c. Ita meliores codd. at editio Heroldi habet *Sanctivum.* Vide *Sancrivus.*

SANGUIS, Vita. Ebrardus in Græcismo c. 29.

Sit tibi peccatum sanguis, sanguis quoque vita.

Gesta Purgationis Felicis Episcopi Aptungitani: Cæcilianus respondit: *Constat, Domine, non mentior in sanguine meo.* Galli dicerent, *sous la peine de ma vie.* Gesta in causa Silvani: *Si mentior, peream.* Anonymus de Gestis Constantini M. *Accepta fide securum se esse de sanguine.* Suprà: *Dato sacramento securum esse de sanguine.* Id est, de pœna sanguinis, ut est in l. 2. de Sepulchr. violat. l. 51. de Hæret. Cod. Th. & apud Senatorem lib. 9. Epist. 18.

Sanguis, Merum imperium, seu major justitia, vel justitia sanguinis, quæ à domino feudi exercetur in casibus, in quibus sanguis defluit. Stephanus Torn. Ep. 132. *Jurisdictionem civilem usque ad rigorem, quam Imperium mixtum quidam appellant, sub potestate Comitis Flandrensis procuratorio nomine diu exercuit, ubi ex officio qualitercumque suscepto tenebatur & innocentes absolvere, & noxios condemnare, neminem tamen, ut ipse confitetur, ad effusionem sanguinis ore proprio condemnavit, sed confessos aut convictos de crimine, Communiæ Ambianensi, ad quam judicium sanguinis spectat, secundum quod meruisset reus, judicandos exposuit & plectendos.* Hugo Flaviniac. p. 132. *Justitiam latronum qui in bannum inciderunt, & sanguinis qui effusus fuerit.* Charta Adalberonis Episcopi Metensis apud Meurissium p. 308. *Bannum verò eidem loco tali tradimus conditione, ut si quis super eandem terram fur vel sanguinis effusor deprehensus fuerit, per officiales loci discutiatur.* Tabularium S. Eparchii Inculism. fol. 22. v. *Et sanguinem nominatim, id est justitiam sanguinis, quam requirebant, relinquo, quocumque modo vulneratio vel effusio sanguinis facta fuerit in tota terra illa* &c. *Nam sanguis qui tantummodo in morte hominis effundetur, meus erit ad justificandum.* Id est homicidium, quod erat ex 4. justitiis. Vetus Charta apud Jo. Columbum lib. 3. de Episcopis Sistaricens. n. 9. *Justitiam sanguinis in criminibus quæ morte aut membrorum detruncatione puniuntur.* Alia ibidem n. 10. *Retento nobis — majori dominio seu mero imperio, & generaliter super omnibus criminibus, quæ mortem vel exilium, vel membri abscissionem, vel ademptionem omnium bonorum infligunt.*

gunt. Extat in Tabulario Andegavensi Charta Goffredi Ducis Normanniæ & Comitis Andegav. qua donat prædia aliquot Ecclesiæ S. Laudi, *cum sanguine & latrone, cum incendio & raptu & murtro.* Alia ann. 1242. *Justitia sanguinis & adulterii.* Infrà: *Ne aliquis ausus esset qu rimoniam facere curiæ D. Archiepiscopi occasione sanguinis, & adulterii.* Alia an. 1250. *Eamdem jurisdictionem exerceat libere in sanguine & adulterio in sua jurisdictione commissis, seu etiam committendis, & aliis tam civilibus, quam criminalibus quæstionibus,* &c. Alia Will. Comitis Pontivi ann. 1149. pro Monast. Perf. *Concedo etiam ipsis Monachis duellum suum, & sanguinem suum, & latronem suum, & Cattalla latronis, si fugerit vel deprehensus fuerit. Foris factum sanguinis,* in Charta an. 1227. *Judicium criminale vel sanguinis,* in Metropoli Salisburgensi tom. 1. pag. 389. 390. Tabularium Ecclesiæ Uzetiensis an. 1232. *Donavit Episcopus B. Andusiæ —— ad feudum pœnam inferendi sanguinis hominibus S. Ambrosii lite criminali per suum & eorum bajulum.* Consuetudo Municipalis S. Audomari art. 7. *Par ladite Coustume ont le sang & le larron: est à sçavoir connoissance de mellée de debat fait à sang courant, & du lorron prins en icelle Seigneurie, posé qu'il doivé estre pendu & estranglé.* Consuetudo Vinemacensis art. 5. *La connoissance du sang & du larron appartient au Seigneur Visconticr.* Adde Magnum Pastorale Eccl. Parif. lib. 2. c. 97. Ruffium in Comitibus Provinciæ pag. 110. tom. 9. Spicilegii Acher. pag. 133. Hemereum in Regesto August. Virom. pag. 43. Ughellum tom. 1. part. 1. pag. 398. &c. Vide *Latro.*

Sanguineum crimen, quod sanguine & morte rei luitur. Pœnitentialis Gregorii II. PP. c. 20. *Si quis Clericus aut Laicus in demoliendis sepulchris deprehensus fuerit, quia facinus hoc sacrilegio legibus publicis sanguineum dicitur,* &c.

Sanguis, Cognatio. *Sanguinis jura*, in lege 58 Cod. Th. de Hæret. *Nexus sanguinis*, in l. 122. de Decurion. eod. Cod. & alibi non semel. *Sanguinis propinquitas*, in Legibus Wisigoth. lib. 7. tit. 2. §. 19. *Sanguine proximus*, apud Liberatum Diaconum cap. 16. *Sanguine mixti*, qui vel quæ matrimonia cum agnatis & cognatis intra prohibitos gradus contraxerunt. Concilium Coyacense ann. 1050. can. 4. *Statuimus ut omnes Archidiaconi & Presbyteri, sicut Canones præcipiunt, vocent ad pœnitentiam adulteros, incestuosos, sanguine mixtos, fures, homicidas, maleficos,* &c. Vide Cujacium ad leg. 4. Cod. de Bonis vacantibus lib. 10. & in Observat. lib. 11. cap. 26.

Sanguis, Origo, genus, stirps. Ebrardus in Græcismo cap. 9. Gesta Purgationis Cæciliani: *Origo nostra de sanguine Mauro descendit.*

Sanguis, progenies: sanguis quoque dicitur humor. Equi Hispanici sanguinis in leg. 1. Cod. Th. de Equis curulib. & apud Vegetium lib 4. de Arte veter. cap. 6. quos Hispanos vocat Ammianus lib. 20. Leges Edvvardi Reg. *Ceperunt uxores suas de sanguine & genere Anglorum.* Edictum Rotharis Regis Longob. tit. 69. §. 4. *Componat eam mortuam, tanquam si virum de simili sanguine, id est, si fratrem ejus occidisset,* &c. Utitur non semel Saxo Grammaticus, ubi consulendus Stephanius p. 155.

Sanguines, non agnoscit prisca Latinitas, ut est apud Priscianum. Occurrit tamen non semel in sacris Literis: *Qui non ex sanguinibus,* &c. *Viri sanguinum,* &c.

Sanguinis Christi pretium. Leges Hoeli Boni Regis Walliæ cap. 11. *Sanguis cujuslibet hominum pretium est 24. denariorum, Sanguis Christi pretium est 30. denariorum. Scilicet indignum videtur, & Dei sanguis, hominis minoris pretii est.* Ubi Presbyteri, ni fallor, intelliguntur, quorum pretium majori pretio æstimatum fuit.

SANGALENTUS, pro *Sanguinolentus*, in Capitul. ad Legem Alamannor. cap. 26. edit. Baluzianæ. Ita Galli *Sanglant* dicunt.

SANNARE, pro *subsannare*, in vet. Lexico. Gloss. Lat. Gr. *Sannator*, μυκτηριστής.

SANSOCA. Monasticum Anglic tom. 2. p. 1021. *De murdria, & de rapina, & de rap, & de igne, & de sanguine, & de sansocke, & de omni purprestura.*

SAONNARE. Vide *Sonare.*

SAONITITIUM. Vide *Saio.*

SAPA, *Sappa*, Instrumentum rusticum. Mamotrectus ad c. 2. Michææ: *Ligones, Sappa.* Charta ann. 1183. apud Ughellum tom. 4. pag. 862. *De uno quoque pari boum, & de illis qui habent unum bovem, & eorum qui laborant cum sapa, 12. denarii per singulum annum.*

SAPERE, Scire, unde nostris, *Savoir.* Capitula Caroli M. l. 7. c. 100. *Sacerdotes qui non sapiunt adimplere ministerium suum,* &c. Adde Capitul. triplex ann. 808. c. 3. Capitula Caroli C. tit. 8. *Volumus ut vos sapiatis, quod noster adventus hic fuerit.* Tit. 12. *Ego illi ad salituram, illud malum quod Scach vocant, vel tesceiam non faciant, nec ut alius faciat consentiam: & si sapuero qui hoc faciat, non celabo.* Adde tit. 14. §. 3. tit. 23. §. 2. tit. 43. §. 4. Hincmarus de Visione Bernoldi Presbyteri: *Et uni homini meo commendavi aurum & argentum meum, quod nemo alius sapuit nisi ego & ille.* Adde eundem opsc. 34. initio. Panegyricus Berengarii Imp.

> *—— prohibere minas Widonis iniquas*
> *Sitne pium, sapitis, dudum qui funera campo*
> *Experti,* &c.

Adalbero Laudunensis in Carmine ad Robertum Reg.

> *Alphabetum sapiunt digito tantum numerare.*

Chartâ Alphonsi I. Regis Aragonum apud Blancam pag. 765. *Scripsi tibi ista mea carta de Logroneo; & sapias quod vidi rancurantem de illo Episcopo de Zaragoza,* &c.

Sapere, Posse. Desiderius Episcopus Cadurcensis in Epist. ad Modoaldum: *Si gratiarum jura beneficiis vestris recompensare voluero, non sapiam.* Phrasis Gallica, *je ne saurois.*

SAPHIRINUS, Cæruleus, coloris Saphiri, qui *cæruleus cum purpura* esse dicitur Isidoro lib. 16. cap. 9. Monachus Sangall. l. 1. c. 36. *Pallium canum, vel Saphirinum quadrangulum.* Lib. 2. c. 14. *Palliaque Fresonica alba, cana, vermiculata, Saphirina, quæ in illis partibus rara & multum cara comperit:* ex pellibus fortè, quas *Saphirinas* vocat. Jornandes de Rebus Getic. c. 3. de Scanzia Insula: *Hi quoque sunt, qui in usus Romanorum Saphirinas pelles, commercio interveniente per alias innumeras gentes transmittunt, famosi pellium decora nigredine.* A Jornande hausit quæ habet in eandem sententiam Rodericus Toletanus lib. 1. cap. 8. Ubi nescio an hoc loco *Saphirinas* pelles intelligere liceat, quas *Grisias* vel *Varias* alii vocant, quòd ad cæruleum colorem accederent, unde etiamnum in armorum insignibus eo colore depingi solet, uti observatum in Dissertat. 1. ad Joinvillam pag. 135. Sed videtur obstare, quod *decoram nigredinem* saphirinis pellibus videatur adscribere, adeo ut potius *Marturinæ* intelligi debeant: nisi hac appellatione decora ista nigredo subfuscum in *Grisiis*, seu *Variis* colorem spectet.

SAPIENTES, in Italia appellabant civitatum cives primarios, quorum consilio publicæ res gerebantur. Hieronymus Rubeus lib. 6. Histor Ravennat. an. 1297. *Hoc etiam tempore Polentani, quamquam vires quotidie majores Ravennæ accipientes, primi ex sententia rempublicam administrare: ab Senatu tamen Ravennati Magistratus accipere, quibus Consules & Rectores civitatis vocabantur. Verùm Lam-*

bertus ac Ostasius fratres ea mutantes vocabula, quæ in vetustis eorum temporum codicibus nos legimus, pro Rectoribus & Antianis, Consulibusque, novem scilicet, & quandoque sex hominibus, qui Magistratum civitatis obirent, ipsi Sapientes appellarunt, quod nomen adhuc sui erest. Sed longè antea illud obtinuit in aliis Lombardiæ civitatibus, ut colligere licet ex Ottone & Acerbo Morena in Histor. Rerum Laudensium p. 4. 5. 93. 104. 123. Adde Albertinum Mussatum lib. 4. de Gestis Italicor. post Henric. VII. rubr. 1. Rollandinum lib. 3. cap. 8. Histor. Bellunensem pag. 108. verso, Cherubinum Ghirardaccum lib. 8. Histor. Bonon. lib. 7. cap. 3. pag. 220. & alibi non semel &c. Statuta Mediol. cap. 57. &c. Notum, porro ex Gellio lib. 4. cap. 1. juris magistros *sapientes* appellatos.

SAPIENTIA, Christus. Rupertus lib. 10. de Divin. Offic. cap. 15. *Filium Dei dicimus veram & incommutabilem sapientiam, per quam universam condidit creaturam.* Vigilius Tapsensis lib. 2. contra Palladium c. 6. ubi de Christo: *Sapientia appellatur, quia de corde Patris adveniens, arcana cœlestia credentibus reseravit.* Sed hæc nota.

Sapientia, interdum dicitur Spiritus sanctus. Rufinus Palæstinæ provinciæ Presbyter in libello fidei c. 1. *Quod unus est Deus, habens verbum substantivum æquale per omnia sibi, similiter & sapientiam substantivam æqualem sibi per omnia,* &c. Et cap. 10. *Quod autem in sapientia & cum sapientia, hoc est, cum Spiritu sancto, Deus omnia facit,* &c. Ita Theophilus Antiochenus lib. 2. ad Antolycum, Irenæus lib. 4. cap. 17. & 37. & aliquot alii.

SAPLUTUS, Fragmenta Petronii p. 13. *Ipse nescit quid habeat, adeo saplutus est.*

SAPO, vox Gallica vetus, unde Theutones *Seepe*, nostri *Savon*. Glossæ MSS. ad Alexandrum Jatrosoph. *Sapo Gallicus, i. albus.* Aretæus lib. ult. de Cura passion. *Nitrosos illos factitios globos, quibus velaminum sordes expurgantur, saponem Galli vocant.* Horatianus lib. 1. Rerum Medicar. c. 3. *Gallico sapone caput lavabis.* Plinius lib. 28. c. 12. ait *Gallos* sapone capillos rutilasse, ut & Martialis lib. 14. Epigr. 26.

Caustica Theutonicos accendit spuma capillos.

Sapo Constantinianeus, de quo Ptolomeus Silvius in Laterculo: *Constantinus senior, — diadema capiti suo propter refluentes de fronte propria capillos (pro qua re saponis ejusdem cognominis odorata confectio est) quo constringerentur, invenit.*

Saponem & uncturam Monachis dari ad ungendos calceos docent Additio 1. Ludovici Pii, & Vinea Benedictina. Hinc non semel Monachis ipsis in reditum assignatum habent veteres Chartæ. Charta Ludovici Pii, apud Doubletum p. 740. *Item saponem de ipsis villis persolvi, ut habetur constitutum. Viginti modia saponis*, in Charta Caroli C. pro Monasterio Sangermanensi apud Mabillonium tom. 4. SS. Ord. S. Benedicti p. 119. Alias vide apud eundem Doubletum pag. 740. 793. Adde etiam Fortunatum in Vita S. Radegundis.

Saponarii, Saponis confectores, apud Plinium Medic. lib. 1. cap. 21. & Gregorium M. lib. 8. Epist. 27. Capitulare de Villis c. 45. *Aucellatores, saponarios, siceratores, id est, qui cervisiam conficiunt,* &c.

Savo. Glossæ MSS. *Nitrum, à Nitra insula, salis species. Quidam dicunt esse savonem, qui mundat hominem.*

Saponaria. Alexander Jatrosophista lib. 1. Passionum: *Gutta prima saponaria trita & supposita satis bene operatur & curat.* Ubi Glossæ MSS. *Saponaria est lixivia, de qua fit sapo. Fit autem hoc modo: pone in vase de virgis facto, vitis cineris 2. partes, tertiam de calce viva, & aquam desuper. Quæ prima manat, est prima saponaria, & de hac dicitur. Ad saponem verò faciendum, sepum arietinum, in qua illa pones, & diu agitabis.*

SAPOR. Veteres Consuetudines Floriacenses: *Ipso die ab Armario reficimur, unum tamen generale piscium, & saporem cum copia boni vini.* Alibi: *Quotiens habemus ova elixa, toties debemus habere saporem, excepto ad cœnam.* Ceremoniale Roman. lib. 1. sect. 1. *Cum salsamentis, sapore, caseo, herbis crudis,* &c.

Adsaporare, Saporem infundere. Regula Magistri c. 23. *Et ventigiata à calice potione petita benedictione adsaporet qui miscuit.* Infra: *Et item secundum suum numerum unicuique mensæ, signato item ab Abbate vase, & cum benedictione adsaporato, mixtum ei ministrent, & ipsi in ultimo bibant.*

SAPPA. Vide *Sapa*.

SAPPUS, Uligo, ex Anglico *Sap*, quæ vox etiam *succum* & *alburnum* sonat. Fleta lib 2. c. 73. §. 18. *Sciendum quod duæ sunt terræ, quæ maturè debent seminari, ad semen præcipuè Quadragesimale, terra videlicet marlosa & lapidea, ne forte per fervidum Marcium damnum contingat, & ideo tempestivè debent hujusmodi terræ seminari, ut per sappum & virtutem hiemis naturale recipiant nutrimentum.*

Sappus, Abies, vulgò *Sapin*. Ordericus Vitalis lib. 13. p. 906. *Pro qua* (abiete) *vulgaris locutio villam Sappum nuncupare solebat.*

SAPUTURA, Modus vineæ. Pactum inter Thomam Comitem Sabaudiæ & Abbatem Pinarolensem ann. 1246. *Item pronuntiaverunt quod Comes possit emere ad opus Castri Podii Oddonis 4. saputuras vinearum factarum ab eorum possessoribus sine tertio & affaytamento & ficto proinde Monasterio dando,* &c.

SARA, Præstationis species apud Normannos nostros. Charta Henrici Abbatis Fiscanensis in Tabulario Fiscan. fol. 34. *Jurabunt quod saras & omnes alias rectitudines suas pro posse suo cum justitia sua Abbatem habere facient, nec patientur aliquem in villa manentem piscari, nisi saras dederit in hac forma. De omni piscatione quamcumque exercuerint, hæc lex reddendarum sararum erit. De omnibus navibus 26. remorum 2. saras, de navibus verò 18. seu 16. remorum saram & dimidiam,* &c.

SARABAITÆ, Monachi, qui nulla Regula approbati, adhuc operibus servantes seculo fidem, mentiri Deo per tonsuram nascuntur: qui interdum bini aut terni passim per urbes aut castella proprio arbitratu vivunt, ut est in Regula S. Benedicti cap. 1. & in Regula Magistri cap 1. Isidorus lib. 2. de Offic. Eccl. cap. 15. & ex eo Papias, ex Cassiano Collat. 18. cap. 7. *Sextum genus Monachorum, quod per Ananiam & Saphiram pullulavit, i. Sarabaitæ, quique ab eo quod à cœnobiali disciplina semetipsos sequestrant, suasque liberi appetunt voluptates, abusivè dicti sunt lingua Ægyptiaca.* Glossæ MSS. *Sarabaitæ, renuentes aliorum disciplinam.* Hi ab Hieronymo ad Eustochium de Custodia Virginit. appellantur *Remoboth*, à quo describuntur. Ejusmodi *Sarabaitas* exagitant passim Scriptores, idem Hieronymus in Epist. Petrus Damiani lib. 5. Epist. 9. Odo Cluniacensis lib. 3. Collat. cap. 23. Ivo Carnot. Epist. 192. Joan. Sarisberiensis lib. 7. Policrat. c. 23. &c. Præterea Warnerius MS. in Caprum Scottum Poëtam:

Plus his si quæris jam Sarabaïta vocaris,
Conductor cupidus magnoque non Monachus.

Vide Capitulare 1. Caroli M. an. 802. c. 22. Perperam *Sarabottæ*, pro *Sarabaitæ*, editum in Apologia Henrici IV. Imp. quod non advertere Freherus & Spelmann. De vocis etymo variæ sunt sententiæ, quas vide apud Gazæum ad Cassianum, Haëftenum lib. 3. Disq. Mon. tract. 2. disq. 2. Altaserram, & alios. De iis etiam S. Nilus in querela περὶ τῶν συνδυαζόντων μοναχῶν ἕνεκα χρημάτων: σεμνὸς περιπόθητος καὶ ἄγαν περίβλεπτος τῶν μοναζόντων βίος, νῦν δὲ βδελυκτὸς γέγονεν, καθ' ὡς ὁρῶ, διὸ βαρύνεται μὲν πᾶσαι

πόλεις

πόλεις καὶ κῶμαι ὑπὸ τῶν ψευδομοναχῶν περιερχομένοι ἐκ περιτρεχόντων ματην, &c. Adde Conſultat. Zachæi lib. 3. cap. 3.

SARABALLA, *Sarabara*, Ugutio: *Saraballum, lingua Chaldæorum vocantur crura & tibiæ. Unde brachiales quibus hæc teguntur, dicuntur ſaraballa, quaſi crurales & tibiales. Unde in Daniele c. 3. Saraballa eorum non ſunt immutata: ſaraballa enim dixerunt Aquila & Theodotion non corruptè ut legitur apud quoſdam in ſarabara. Et ſunt ſarabara fluxa & ſinuoſa veſtimenta, vel capitum tegmina, qualia videmus in capite Magorum picta, & ſunt propriè puerorum.* Catholicon parvum: *Saraballum, Braie.* Ita utramq; vocem pro capitum & crurum tegumentis promiſcuè uſurpant: ſed præſertim pro capitis tegumento, quomodo apud S. Auguſtinum l. de Magiſtro c. 10. & S. Hieronymum Ep. 49. *Circa quorum ſaraballa, ſanctamque cæſariem innoxium luſit incendium.* Vide eundem in Daniel. c. 3. Commodianus Inſtr. 9. *Mercurius veſter fiat cum Sarabello depictus.* Adde Rodulfum in Vita S. Richardi Epiſcopi Ciceſtrenſis n. 50. Metellum in Quirinalibus p. 63. &c.

Sarabella, pro braccis uſurpat Chronicon Novalicenſe lib. 6. *Dum exueretur veſtibus ſarabella ejus ſtercoribus labefacta reperta ſunt.*

Sarabara, eodem ſignificatu. Gloſſæ antiquæ MSS. *Sarabara, crura, tibiæ, ſive brace quibus crura teguntur & tibiæ.* Gloſſæ MSS. *Sarabara vocantur tibiæ vel crura. Brachis, operimentum ipſarum tibiarum.* Gloſſ. Lat. MS Reg. *Sarabara, fluxa ac ſinuoſa veſtimenta, ſive capitum tegmina, ut Magi habuerunt.* Gloſſæ MSS. Σαράβαρον, ἐσθὴς περσικη· ἔνιοι δέ τι βραχύνειον λέγουσιν· Palladius in Vita S. Joan. Chryſoſtomi p. 106. σαράβαρα, χαλκοτύμπανα. Thiofridus Abbas Epternacenſis in Vita S. Willibrordi: *Juſſus eſt ad lavatorium divertere, & ſarabara ſua diligenter inſpicere.* *Sarabara* legit etiam Tertullianus de Pallio, & ad Martyres. Occurrit pariter in Notis Tyronis pag. 159. Catholicon Armoricum: *Ballin, Gall. Barbecane, Sarabara ſecundum uſum præſentem, licèt aliud ſignificat ſarabara.* Quippe *barbacanas*, hodie *Braies* dicimus.

Saravara, neſcio qua natione. Ethelwerdus lib. 4. c. 3. *Superata tandem lues immunda, auxilia quærunt, Rex juſſit ſaravara duci equis non exiguis littora, petunt proprias ſedes. Salabarra, eſt veſtis groſſa, Eſclavine Gallice, de pilis barri facta, ad modum ſalis aſpera.* Ita Gloſſa MS. ad diſticha Mag. Cornuti.

Sarabara. Matth. Weſtmonaſterienſis an. 1295. *Tali ergo judicio condemnatur. Primo pelle bovis ſtratus, aſcenſis ſex lictoribus equos, caudis ipſorum diſtractus, per civitatem Londinenſem, vallatus quatuor tortoribus larvatis & effigiatis in ſerabaris & pelliciis interdolatis, improperantibus ei convitia exprobrantur,* &c. Ita utraque editio, pro *ſaraballis.*

SARACA, genus pallii, aut veli. Anaſtaſius in Benedicto III. PP. p. 206. *Gabathas Saxiſcas de argento exaurato quatuor, Saraca de olovero cum chryſoclavo 2. camiſias albas,* &c. Vide *Sarca.*

SARACENI, Populi notiſſimi, qui à *Sara* Abrahami uxore legitima id nominis ſibi aſſumpſerunt. Hieronymus in Ezech. lib. 8. c. 25. *Agareni, qui nunc Saraceni appellantur, falſo ſibi aſſumpſere nomen Saræ, ut de ingenua & domina videantur generati.* Adde lib. 5. in Iſa. c. 21. & Agobardum de Inſolentia Judæor. cap. 21. Nicolaus de Lyra in Iſaiæ cap. 20. *Arabes ſunt Saraceni ab Iſmaele & Cadar filio ejus; qui melius à matre ſua Agareni. Sed maluerunt vocari Saraceni, quaſi Saræ liberæ, non Agar ancillæ ſint filii.* Vide Arnobium in Pſalm. 119. A Saraca regione Saracenos dictos vult Stephanus. Alii à Σαρακ, Arabico, quod eſt λῃστὴς, unde Σαρακηνοὶ, quaſi λῃστρικοί. Alii à voce Hebraica *Sarak*, quæ *vacuum* & *inane* ſonat, ita ut Saraceni dicti fuerint quaſi viri inanes, minimeque frugi homines, aut vitam pauperem, duram & incultam agentes, qualis eorum plerumque eſt qui rapto vivere ſolent, locaque deſerta & horrida incolunt. Vide Innocentium Cironum in lib. 5. Decretal. tit. 6. & Nicol. Fullerum lib. 2. Miſcell. ſacr. c. 12. *Saracenorum* vocabulo Ungaros etiam, atque adeo gentes paganas promiſcuè donant interdum Scriptores, ut Hepidannus, Eckehardus junior de Caſib. S. Galli c. 15. &c.

Saraceni, in Hiſpania, Regis olim vel Dominorum erant, ut *Judæi*, apud noſtros, proinde etiam in commercio. Michaël *del Molino* in Repertorio p. 303. c. 1. *Saracenorum corpora ſunt Dom. Regis. Etiamſi Saracenus de loco Do. Regis tranſeat ad locum infantionis: niſi infantio duxiſſet eum de partibus alienis,* &c. Infrà: *Saraceni habitantes in villa alicujus Varonis, vel infantionis, ſi decedunt ſine filiis, poteſt Dominus loci occupare omnia bona ſua.* Rurſum: *Saraceni habitantes in locis Dom. Regis omnes ſunt in commanda & guarda ſpeciali Dom. Regis, nec poſſunt dicti Saraceni ſe ponere in commandam alicujus nobilis aut alterius,* &c.

Saracenus, Moneta Saracenorum. Jacobus de Vitriaco l. 3. p. 1125. *Cui unuſquiſque fratrum ſingulis annis pro certo reditu dignitatis ſuæ tranſmittit mille Saracenos, & duos dextrarios benè præparatos.* Infrà: *Et quilibet omni anno pro certo tributo ſolvit ei 20. mille Saracenos in fiſco patris, & pater dat omni anno unicuique filiorum tantùm auri, unde poſſit fieri unus annulus, in quo ſculpitur imago ipſius.* Adde Matth. Paris an. 1193. p. 122. 123.

Saracenatus, ſimili notione, eidem Jacobo de Vitriaco p. 1126. *Et valet illud frequenter 20. mille Saracenatos.* Mox: *Et plus valent iſti redditus quam 40. mille Saracenati.* Vide *Byzantii ſaracenati.*

Saracenia, Multitudo & ſocietas Saracenorum, vel ritus eorum, vel regio eorum. Ugutio.

SARACENESCA, Cratis ferrea ad portas urbium. Italis *Saraceneſca, quel tavolato che nelle fortezzè ſi tien legato con catene ſopra le porti per calarlo, e chinderele a i biſogni.* Hiſtoria Cortuſiorum lib. 4. c. 5. *Dum verò porta ab intrinſecis clauderetur, miles unus Theutonicus ſe oppoſuit, qui calata porta levatura, ſeu ſaraceneſca, inter utranque partem vivus remanſit inclusus.* Vide Portenarium lib. 2. *delle Felicità di Padoua* cap. 9.

SARACENICUM, Pannus ſaracenici operis, *Sarcenet*, in Inventario Eccleſiæ Eboracenſis an. 1530. in Monaſtico Anglic. tom. 3. p. 177. *Item una capa del ſarcenet, operata cum imaginibus,* &c. *Saracenicum opus,* ibidem non ſemel pag. 321. 326. &c.

SARAPIA, *Rapina*, Gloſſ. Iſid.

SARAVISA. Hiſtor. Epiſcopor. & Comit. Engoliſmenſium c. 27. *Inter cætera donaria obtulit — candelabra argentea ſaraviſa fabrefacta penſantia libras 15.* Locus, ni fallor, corruptus.

SARBOA. Vincentius Belvacenſis lib. 31. cap. 143. *Denique in anno quo contritus fuit Soldanus à Tartaris, ante pugnam dedit 16. millia paria veſtimentorum de ſamitho, & de thabit, Sarbois exceptis.*

SARCA. S. Audoënus lib. 1. Vitæ S. Eligii c. 12. *Habebat quoque zonas ex auro & gemmis comptas, necnon & burſas eleganter gemmatas, lineas verò metallo rutilas, oraſque ſarcarum auro opertas,* &c. Idem videtur quod *Saraca*, de qua voce ſupra.

SARCALOGUS, Chriſtus, *Verbum quod caro factum*

factum est; *vox composita ex* σάρξ, *caro*, & λόγος, *verbum*. Dudo lib. 3. de Actis Norman. in Præfat.

——— *omnipotens Deus*,
Sacra Virgine matris editus & satus,
Vere nostra fides Sarcalogon quem ait.

SARCIA. Glossæ Græco-Barbaræ: ἀκρεξίλια, τὰ ἄκρα τῆς νηὸς, τὰ ξάρτια. Conventiones inter Michaëlem Imp. & Genuenses ann. 1261. editæ post Villharduinum: *Et Commune Januæ teneatur de bito dictis galeis apparare bene & integre de totis sarciis earum & apparatu*: Ubi versio Gallica vetus habet, *de toutes sarchies*. Nautæ nostri *agreils*, & *sarties*, armamenta, quæ navis causa parantur, vocant, Itali *Sarti*, Hispani *Xarcia*, vel *jarcia*, *armas y apare jos*; ἐξάρτυσιν Græci recentiores: de qua voce nos in Constantinopoli Christiana.

SARCIATUS. Speculum Saxonicum lib. 1. art. 24. §. 4. *Pannum autem non sarciatum, ad mulierum vestimenta competens, & aurum per aurificem non operatum, ad ipsas mulieres non pertinebit.* Ubi ad marg. *Al. pannum autem sarciatum seu incisum.*

SARCILIS, Vestis, vel potius panni species. Chrodegangus Episcop. in Regula Canonicor. Metensium c. 29. *Et illi seniores illas cappas quas reddere debent non commutent. Sarciles accipiant ibi Presbyteri, qui ibidem in domo assiduè deserviunt, & illi Diaconi septem, qui in eorum gradu consistunt, aut lanam unde ipsos sarciles binos in anno habeant: & ille alius Clerus unusquisque singulos. Camisiles autem accipiant illi Presbyteri*, &c. Infrà: *Ipsa autem vestimenta, illas cappas & sarciles ad transitum S. Martini accipiant: illos camisiles, viginti dies post Pascha accipiant: illa calceamenta, Kal. Septembris habeant.* Charta an. 1322. in Maceriis Monast. S. Barbaræ Lugdun. p. 203. *Una estamina, & una rasa sarcilis.* Unde conficitur *sarciles* fuisse laneos, aliudque vestis genus à *Camisili*, de quo supra egimus.

Sarzil, eadem notione, in Charta Arnaudi Arch. Lugdunensis an. 1212. apud Joan. Mariam *de la Mure* in Hist. Ecclesiast. Lugdun. pag. 321. *Pro isto beneficio vult quod Petrus Franco det duobus pauperibus tunicas singulis annis ad Natale Domini, & utraque tunica sit de duobus alnis de Sarzil, quæ currunt in foro Montisbrusonis.*

Sarcillus. Capitulare 2. an. 813. c. 19. *Et ut feminæ nostræ quæ ad opus nostrum sunt servientes, habeant ex partibus lanam & linum, & faciant sarcillos & camisiles*, &c.

SARCITECTOR vel *Sartitector*, *dictus*, inquit Papias ex Isidoro lib. 19. c. 19. *quia multis hinc inde tabulis conjunctis tecti sarcit corpus. Idem & tignarius.* Glossæ Isidori: *Sarcitator, qui tecta resarcit.* Leg. *sarcitector.* Ugutio & Jo. de Janua: *Sarcitector, qui tecta facit. Idem & tignarius, qui tectoria lignis inducit.* Gloss. Ælfrici: *Sarcitector, vel Tignerius*, Hnoꝼ ꝩẏrhta. i. tignarius, carpentarius. Catholicon parvum: *Sartatector, vel sarcitector, vel sarcitectus, Couvreur de maisons.* Vide *Sartatectum*.

SARCO, idem videtur quod *Exarcia*, funalis apparatus navium. Vide in hac voce Willelmus Thorn: *Hastingus debet invenire 21. naves, in qualibet navi 21. homines, cum Sarcone qui dicitur, ad quem pertinent tanquam membra ejus Vicus in Seford*, &c. Occurrit ibi pluries. Infrà: *Summa navium 57. hominum in eisdem 1188. summa sarconum in eisdem 57.*

SARCOLARE, *Sarclare*, pro *Sarculare*, Sarrire, nostris *Sarcler*. Adalardus lib. 2. Statutorum Corbeiensium cap. 1. *Necnon & sarcolare herbolas in æstate cum necesse fuerit.*

Sarclare. Vetus Charta apud Sommerum in Tractatu de *Gavelkind* pag. 89. *Item pro opere sarclandi 18. denarii. Item pro opere tassandi in autumno 13. den.* &c.

SARCOPHAGUS, Sepulchrum: interdum & capsa major Sanctorum reliquias continens: nostris *Sarcueil. Sarcu*, in Hist. Merlini MS. Roberti Bourroni. Isidorus lib. 8. Orig. cap. 1. *Arca in qua mortuus ponitur, sorcophagum vocant.* Lex Salica tit. 17. §. 3. *Si quis mortuum hominem aut in noffo, aut in petra, quæ vasa ex usu Sarcophagi dicuntur, super alium miserit*, &c. Anastasius in S. Silvestro PP. *Et mausoleum, ubi beatissima mater ipsius sepulta est Helena Augusta, in sarcophago porphyretico*, &c. Ditmarus lib. 6. pag. 78. *Sarcophagum ingentem ad includendas Sanctorum reliquias de argento fecit.* Sigebertus Gemblacensis in Hist. Translationis S. Sigeberti n. 3. *Mox ut sarcophagum sacri corporis membra gestantem ex priori loco auferentes levaverunt*, &c. Rudolphus Presbyter in vita Rabani Mauri n. 28. de Reliquiis Sanctorum.

Hos quoque susceptos Hrabanus sorte locavit.
Sarcophago hoc digne, edidit & titulum.

Vide Nonium, & Salmasium ad Solinum: præterea Leg. 6. Cod. Th. de Sepulchr. violat. & Legem Wisigoth. lib. 11. tit. 2. §. 2.

Le Roman de Garin MS.

Un biau sarqueu de marbre bien poli
Me fetes ferè, &c.

Sarcophagare, Sarcophago includere, sepelire. Fortunatus in Epist. ad Siagrium Augustod. lib. 5. *Intra me quodammodo meipsum silentio sarcophagante sepeliens.* Philippus Eystetensis Episcopus in Præfat. ad Vitam S. Villibaldi: *Præsertim cum gleba sanctissimi sui corporis pretiosa nobis commanens in Ecclesiæ gremio supradictæ, quæ sibi inchoative & consummative appropriatur, reverenter sarcophagata confoveatur.* Utitur & cap. 38. ut & veteres Schedæ apud Gretzerum in Episcopis Eystetensib. n. 12. 33.

SARCULUM. Altfridus in Vita S. Ludgeri Episcopi Mimigrad. num. 6. *Erat ibi sarculum quodam arborum spacitate & silvarum densitate undique conclusum.* Ubi viri docti restituunt *Sartulum*, quasi diminutivum à *Sartum*, seu *Sart*, quæ vox Germanis silvam denotat.

SARDANIUM, in Gloss. Ælfrici, Buꞇꞃe, i. Butyrum.

SARDIATA. Vetus Agrimensor: *Præterea vicum saprinum & clinivatium, in terra voratos, & sardiatas testimoniis dividi, ripis, rivis, arboribus*, &c.

SARDOCOPUS, *Sardosalicum.* Glossa MS. ad disticha Magistri Cornuti: *Dicitur Sardocopus, mercator corii, quasi intendens coriis, & potest dici acopos, quod est incisio, & tunc Sardocopus idem quod sutor, inde Sardocopo, as, formare sotulares: Sardocopator, qui vendit corium per frusta decisum: & inde Sardosalica, asser super quem corii scinduntur, & dicitur à Sardo, quod est corium, & salix, cis &c. & hic Sardocopus, cultellus, Gallicè Trencheors: unde versus:*

Dic corium Sardon, & ab illo Sardocopus fit,
Sardocopas, Sardosalicum, Sardocopumque.

SAREZA, pro *Sarissa*, lanceæ specie veteribus nota, in Notas Tyronis p. 126. *Sarezonium*, eadem ut videtur, significatione pag. 199.

SARGA, Papiæ & Isidoro in Gloss. *Non idoneus cujuslibet artis, professor.* Glossæ antiquæ MSS. *Sarga, non idoneus cuilibet arti: non idoneus artis suæ professor.* Hincmarus Laudun. Episc. tom. 2. p. 336. *Nec recognosco me alicui parentum meorum, velut sarga, dedisse beneficium, ex quo & reipublicæ probitas & Ecclesia, cui licèt indignus præsideo, utilitas non respondeat.* Vide *Arga*.

SARGANTUS. Vide *Serviens*.

SARGINEUM, *Sargium*, ex Gallico *Sarge*, vel *Serge*, Pannus *ſericolaneus*, unde nomen. Polyptycus S. Remigii Remenſis: *Calix ſtagneus cum patena, corporale* 1. *planeta de ſargineo rubea* 1. *alba* 2. *naſola* 2. *ſtola* 2. *fanon.* 2. &c.

Sargium, eadem notione. Monaſticum Anglicanum tom. 1. pag. 419. *Accipiunt etiam ſinguli corum omni anno decem virgas lineæ telæ, & unam virgam de ſargio ad caligas.* Acariſio, *Sargia*, eſt *coperta da letto*: ſed ex locis Boccacii quos laudat, idem eſt quod noſtris *Sarge*, ſeu pannus ita dictus. Vide Leonem Carmelitam de Veſte Religioſa pag. 105. & Oct. Ferrarium in *Saia*.

SARHAED, vox Wallica: Boxhornio, *Sarhaad*, Contumelia, offenſa, opprobrium, ignominia. Occurrit in Legibus Hoeli Boni Principis Walliæ cap. 2. 19. 20. 22.

SARJANTES. Vide *Servientes*.

SARICA, *Sareca*. Vetus Chartula plenariæ ſecuritatis ſcripta ſub Juſtiniano, apud Briſſon, lib. 6. formul. *Camiſia tramoſirica in cocco & praſino valente ſolidos tres ſemis, ſarica praſina ornata valente ſolido uno & ſemiſſe uno, una arca clave clauſa valente ſiliquas duas, ſareca myſtica cum manicas curtas valente ſiliquas aureas duas, bracas breves*, &c. Infra: *Sareca una vetere tincticia valente ſiliquas aureas tres, camiſia ornata valente*, &c. Leo Oſtienſis lib. 1. cap. 28. *Abſtulit de S. Benedicto ſaricam ſericam de Silfori cum auro & gemmis.* Ubi ignotus Caſinenſis cap. 10. *Sericamque ſericam de ſilfori*, &c.

SARITIA, pro *aſarotum*. Vetus Epitaphium Mediolani, apud Puccinellum:

Saritia ædes intra pretioſa refulget. Statuta Mediolanenſia part. 2. cap. 247. *Pontes — fiant de ſaricio, vel de lapidibus coctis & fortibus, & cæmento.*

SARKAS, Judex olim ſic dictus, in *Somogh*, apud Hungaros. Vide Decreta S. Ladiſlai Regis Hungar. lib. 3. c. 2.

SARMADACUS. Vide *Samardacus*.

SARMENTITII, Vide *Samaxiarii*.

SARNA. *Impetigo*. Papias. Vide *Forma*.

SARPA, *Sarculum, quod & ſirpa invenitur, à ſerrire dicitur*, Ugutio & Jo. de Janua. Feſto, *Sarpere, elvinea putare*.

SARPILLERIA. Catholicon parvum: *Sagum, ſerpilliere, ou robe, vieille ſarge.* Dona & Herneſia ann. 1233. *Pro ſarpilleriis ad pannos involvendos*, 24. *ſ.*

SARPUS. Vetus Charta in vita S. Domitiani fundatoris Monaſterii S. Ragnaberti: *Et habet in longitudine cum colle & ſilva ſupra viam, ſecundum ... manum perticas agripedales centum duodecim in latitudine, & parte meridiana cum ſarpo perticas agripedales* 72.

SARRATA, in Charta anno 1141. apud Guichenonum in Hiſt. Breſſenſi pag. 222. pro *Serrata*. Vide *Serra*.

SARRACIUM. Vide *Superpellicium*.

SARSOR, Sarſoriorum artifex. Acta Cirtenſia Numatii Felicis: *Et dum ventum eſſet ad domum Felicis ſarſoris, protulit codices quinque.* Eſt autem

Sarſorium, opus ex variis quodammodo materiis contextum & confectum, cujuſmodi ſunt ut plurimum *Sartorum* opera. A *ſarcio* enim dicitur *ſarſum & ſartum*, uti obſervat Turnebus lib. 24. Adverſar. c. 22. unde *Sarſura*, apud Varronem. Aliter tamen Caper de verbis dubiis: *Sartum, non ſarſum.* S. Cæſarius Arelat. in Regula ad Virgin. c. 24. *Nihil aliud in ipſis* (Monaſteriis) *niſi cruces aut nigræ, aut albæ tantum opere ſarſorio de pannis, aut linteis apponantur.* Gregorius Turon. lib. 2. Hiſt. cap. 16. *Parietes ad altarium opere ſarſorio ex multo marmorum genere exornatos habet.* Epigramma 91. Ennodii inſcribitur *de marmoribus opere ſarſorio*, ex quo etiam colligitur ita appellari varias diſcolorum marmorum cruſtas invicem commiſſas, ut unum corpus & unam quaſi picturam efficiant, uti deſcribitur à Senatore lib. 1. Epiſt. 6.

SARTAGO, idem quod *Patella*, in re ſalinaria, de qua voce ſupra egimus. Wiguleius Hondius in Epiſcopis Friſingenſibus ex vetere Charta: *Inſuper tradidit et omne jus quod habuit in loco Hall dicto cum Sartaginibus.* Charta Arnulfi Imp. ann. 898. ibid. pag. 128. *Hoc eſt ſal, quod ab hac die deinceps, vel à ſartaginibus, aut locis ſartaginibus, vel de areis ejuſdem jam dictæ Eccleſiæ redimatur*, &c. Alia Chunradi Imp. ann. 1029. pag. 143. *Cum —— ſalinis & ſartaginibus, & locis ſartaginum*, &c. Adde pag. 141. 147. 151. tom. 2. pag. 533. 549. 557.

SARTANEA. Thwroczius in Carolo Rege Hungariæ cap. 99. *Et tandem antedicti dextrarii ſolemnes cum armis & operimentis omnibus ipſorum glorioſiſſimis, ſeu attinentiis, cum ſartanea, curru, ſeu mobili aut oſtilario, regnali ſigno regio ae ſuper forma avis ſtruthionis deaurato, & gemmis adornato*, &c. Puto legendum *Sambuca*, Vide *Sabata*.

SARTARE, Terram incultam excolere, Gall. *Eſſartere, defricher.* Charta ann. 122.. in Tabulario Abbatiæ Montis S. Martini diœceſis Camerac. *Terræ quæ tempore ſtatuto ſartatæ vel extirpatæ non erant.* Occurrit ibi pluries. Liber Priorat. Dunſtap. cap. 23. *Area illa ubi Wethinge & Iketinge* (viæ) *conveniunt, per Henricum Regem Angliæ ſenem, primitus ſartabatur ad famoſiſſimi latronis Dun nomine & ſociorum ſuorum reformationem.* Vide *Exartum*.

SARTATECTUM, unica voce, interdum *Sarta tecta*, disjunctis vocabulis. Gloſſæ Lat. Gr. *Sartatecta*: ὑπόραφθαι, leg. ὑποραφαί. Gloſſæ Gr. Lat. ὑποράπτω οἰκοδομῶ, *ſubſtruo, reſarcio.* ὑποραφὴ, *plicatura, reſarcinatio.* Gloſſ. MS. Reg. & Papias: *Sartatectum, reſtauratio templi, reparatio fabricæ. Sartum enim, conjunctum dicitur.* Gloſſ. MS. *Sartatecta, reſtauratio ædificii, vel interruptiones domus.* Catholicon parvum: *Sartatectum, vel ſartitectum, Reparation de toit ou de temple.* Teſtamentum S. Remigii Remenſis Epiſcopi: *Ita confirmo, ut Cruſciniacus futuri Epiſcopi ſucceſſoris mei obſequiis & ſartatectis principalis Eccleſiæ deputetur.* Lex 3. Cod. Th. de Calcis coctorib. *Vehationis medietatem, quam ſartis tectis juſſimus deputari, ſeparatim conveniet adſcribi.* Capitularia Caroli C. tit. 6. c. 63. *Qui ex rebus Eccleſiaſticis — ſartatecta Eccleſiæ ſecundum antiquam auctoritatem & conſuetudinem reſtaurare debent.* Charta an. 862. apud Doubletum p. 793. *Et pro ſartatectis domorum atque operimentis*, &c. Capitula Walterii Aurelianenſis Epiſcopi c. 5. *Ut nullus ſacrum vas, aut aliquid Deo ſacratum loco pignoris dare præſumat: niſi cauſa redimendorum captivorum, aut in reſtauratione ſartatectorum Eccleſiæ.* Ita uſurpant Gregorius M. lib. 3. Epiſt. 19. lib. 4 Epiſt. 4?. lib. 8. Epiſt. 1. lib. 12. Epiſt. 10. Anaſtaſius in Vitis PP. pag. 117. 119. 121. 122. 127. 128. 131. 141. 142. 161. 206. Hugo Flaviniac. p. 164. Additio 4. Ludovici Pii c. 60. &c.

Sacritecta, pro *Sartitecta*, in Capitul. 6. an. 819 c. 4.

SARTRINUM, Officina ſartoris. Liber Ordinis S. Victoris Pariſienſis MS. c. 18. *Veſtiarius ſartrinum habere debet extra officinas clauſtri interiores, id eſt, in tali loco, ubi ſeculares ſervientes, ſi opus fuerit, poſſunt admitti.* Sartores *Sartres* vocant Occitani.

SARTUM, Vide *Exartum*.

SASIO,

SASIO, *Sasire.* Vide *Saisire.*

SASSINAMENTUM. Vide *Saisire.*

SASSO. Charta an. 1211. apud Ughellum tom. 1. part. 1. p. 785. *Piscariam & piscatores Fundani Episcopatus, & pisces piscariæ, & partem de sassone non capiemus, nec capi faciemus.*

SATELLES, in Glossis Gr. Lat. βασιλικῆ σώματος φύλαξ. Alibi: δορυφόρος, *Satelles.* Annales Francorum Fuldenses an. 880. *Normanni superiores existentes, duos Episcopos — & duodecim Comites bus nominibus appellatos — occiderunt. Præterea 18. Satellites Regios cum suis hominibus prostraverunt, quorum ista sunt nomina*, &c. Ubi *Satellites* videntur fuisse Palatini proceres, dignitate tamen Comitibus inferiores, sed quibus alii suberant: adeo ut Regii corporis custodiæ præfectos fuisse liceat conjicere, eosque quos hodie *Capitaines des Gardes* dicimus. Vide Gaufredum Vosiensem in Chron. 1. part. c. 73.

Satelles, Vassallus minoris dignitatis. Charta Gaufredi Comitis Andegav. an. 1062. Ex Tabular. S. Florentii veteris: *Remissa sunt omnia bidanna, omnegenus bannitionis, nisi cum omnes rustici satellitum meorum causa belli contra inimicos ierint, &c.* Fulbertus Carnot. Epist. 84. *Si ergo de justitia, de pace, de statu regni, de honore Ecclesiæ vultis agere, ecce habetis me parvum satellitem pro viribus opitulari paratum.* Epist. 123. *Est etiam Comiti nostro G. satelles fidelissimus & familiarissimus.* Vide Guibertum Epist. 11.

Satelles, qui feudum *Serjanteriæ*, ut ajunt, possidet, quod *Satellitio*, dicitur, in Charta Roberti Comit. Mellenti in Tabul. Leprosariæ Pontis Audomari: *Petrus filius Thomæ satellitis — hujus autem conventionis me plegium constituit erga prænominatos fratres P. & satellitionem suam erga me inde in plegio posuit.* Vide *Serjanteria.*

SATIL, Pondus duorum sextariorum, apud Saladinum de Ponderib.

SATIO, Tempus sationis, unde Gallis, *Saison*, pro quavis anni tempestate. Virgilius:

Vere fabis satio.

Charta Roberti Regis Fr. ann. 1028. ex Tabulario Abbatiæ Colombensis: *Et super Castrum terra arabilis, quantum possunt tria boum culturare omni sationi*, &c. apud Duchesnium in Probat. Hist. Brecensis pag. 5. *Satio hibernatica & estivatica*, sæpe in Tabul. S. Remigii Remensis: *Arat ad hibernaticam, sat. map. 1. continentem in longitudine perticas 40. in lat. perticas 4. ad estivaticam similiter.* Rursum: *Possunt ibi seminari inter ambas sationes de anno modii centum.* *Dessaisonner les bois ou les estangs*, in Consuetud. Bituric. tit. 5. art. 46. extra tempus consuetum aut silvam cæduam cedere, aut stagna expiscari.

Sationalis terra, Sationi idonea, cui opponitur *vineis consita*, in Tabulario Ecclesiæ Carnotensis anno 1186. ch. 99.

Seisonum, ex Gallico *Saison.* Ingulfus pag. 852. *Cum communa pasturæ pro omni genere animalium omnibus saisonis.*

Seso. Extenta manerii de *Garringes*: *Debet operare in qualibet septimana à festo S. Michaëlis usque ad gulam Augusti, quolibet die operabili unum opus, precium operis ob. quadr. & à festo S. Petri ad vincula usque ad festum S. Michaëlis unum opus in qualibet de operabili, 1. den. ob. excepta sesone hiemale.* Infrà: *ad sesonem Quadragesimæ.*

SATIONALIA, Agri sationi idonei: *Sementiva.* Jo. Sarisberiensis lib. 1. Policrat. cap. 4. *Illis, ut pascua augeantur, prædia subtrahuntur, agricolis sationalia.*

SATIRUS. Charta Pontii Comitis Tolosani an. 936. apud Catellum p. 89. *Et tallias, & omnes actus, & equis, & justitias, & omnes satiros, & leudas, & persultra, & venationes*, &c.

SATISAGERE, Satagere. Lucifer Calaritanus ad Constantium lib. 2. *Constricis, quia si te hæretico satisagente damnarem innocentem, tecum essem futurus in gehennam.* Chron. Reichersperg. ann. 317. *Præterea satisagebat, ut omnes qui ante se fuerant, tyrannos crudelitate superaret.*

SATISFACERE, Excusare: *Satisfactio*, Excusatio. Gloss. Gr. Lat. ἀπολογία, *Excusatio, purgatio, satisfactio.* S. Ambrosius serm. 46. *Ergo Petrus prorumpit ad lacrymas, nihil voce precatus. Invenio quod fleverit, non invenio quod dixerit. Lacrymas ejus lego, satisfactionem non lego. Rectè sanè Petrus flevit & tacuit, quia quod defleri solet, non solet excusari; & quod defendi non potest, ablui potest.* Hist. Miscella in Mauricio an. 14. *Itaque Romani hoc audito, ad tyrannidem vertebantur. Prætor verò timens satisfaciebat militibus, hoc verum non esse*, &c. Ubi Theophanes habet ἀπελογεῖτο.

Satisfactio, Compensatio. Concilium Wormatiense c. 60. *Si servus absente vel nesciente domino suo, Episcopo autem sciente quod servus sit, Diaconus aut Presbyter fuerit ordinatus, ipse in Clericatus officio permaneat: Episcopus tamen cum Domino duplici satisfactione persolvat.* Infrà: *Simili recompensatione teneantur obnoxii.*

Satisfacere, Satisdare. Hincmarus Remensis apud Flodoard. lib. 3. cap. 26. *Illi Ecclesiam dabo, & tunc illum ordinabo, si mihi talis Clericus satisfactionem fecerit, quod nullum pretium inde donaverit.*

SATNICUS, apud Hungaros & Croatos, dicebatur qui præerat regioni, quæ centum armatos dare poterat. Horum loco successere *Knezi*, quod idem quod Comites significat. Jo. Lucius lib. 6. de Regno Dalmatiæ cap. 1.

SATRAPA. Chartam Æthelredi Regis Angl. post Duces subscribunt aliquot viri nobiles, cum hoc titulo, *Satrapa Regis.* Quæ appellatio eadem est fortè quæ *Ministri.* Vide in hac voce.

SATUM, *Genus mensuræ juxta morem provinciæ Palæstinæ, unum dimidium modium capiens: cujus nomen ex Hebræo sermone tractum est. Satum verò apud eos nominatur sumptio vel elevatio: eò quòd metitur eandem mensuram, sumat, vel levet. Et est aliud Satum mensura sextariorum 22. capax quasi modi 9. In 17. Gen. dicitur, Accelera, tria sata farinæ simila, commisce, & fac subcinericios panes.* Jo. de Janua. Vide Numer. 5. 15. 1. Reg. 25. 18. 2. Paralip. 2. 10. Matth. 13. 33. Luc. 13. 21. Gloss. Gr. MS. Reg. cod. 1673. Σάτα, κόμυλα, τὰ μόδια. Aliud cod. 2062. Σάτον, μόδιον, κόμυλον.

SATURATIM, *Adsatim*, κατακόρως, in Gloss. Græc. Lat.

SATYRICI. Eckeardus Jun. de Casib. S. Galli cap. 1. *Saltant satyrici, psallunt symphoniaci.* Ubi *satyrici* dicuntur Ludiones, histriones, & mimi. *Sunt enim Satyri leves, ludificantes, derisores, saltores*, Balbo in Catholico. Gloss. Græc. Lat. Σατυρικὸς, ὁ σκηνικὸς, *ludio.* Gloss. Gr. MS. Reg. cod. 1673. Σάτυρος, χορευτής. Papias: *Setiger, jocularius.* Adhibitos Satyros in Latinis fabulis testatur hic versus apud Marium Victorinum:

Agite, fugite, quatite Satyri.

Præterea in pompa triumphi Satyros, seu Σατυριστὰς jocularia dicta effudisse autor est Dion. Halicarn. lib. 7. Hinc διασατυρίζειν, pro παίζειν, apud Lacones, ut est apud Hesychium.

SAVANUM, idem quod *Sabanum*, apud Apicium lib. 5. c. 1. 5. 6. 7. c. 6. Vide *Sabanum.*

SAVARDA. Charta Nevelonis Episc. Suessionensis an. 1180. *Compositum est in hunc modum;* quod

quod præfatus Albericus univerſa ſavarda &c. ... parata, & brochas, quæ ſunt apud Chacriſiam, libera & quieta, & abſque ulla contradictione à prædicta Eccleſia debere perpetuo poſſideri recognovit, laudavit, & conceſſit: hoc unico retento, quod non niſi ad proprios uſus Eccleſiæ præfatæ ſive hominum apud Chacriſiam manentium excolenda dabuntur. Ex adverſariis Andr. Ducheſnii.

SAUCIOLUS. Vide *Arrium.*

SAUCUNCULUS. Fragmentum Petronii p. 55. *Habuimus tamen in primo porcum, poculo coronatum, & circa, ſaucunculum, & gizeria optimè farta,* &c.

SAVILUBRIS. Gloſſæ Pithœanæ: *Savilubris, artibus. Savilubre, artificio.*

SAVINA. Charta Ricardi Reg. in Angl. apud Sammarth. in Archiep. Turonenſ. *Et foagium de Maumine & unam ſavinam mellis, cum vaſis quæ dicuntur Coſtarez.* F. *Saumam.* Vide in *Sagma.*

SAVIRUM, Scientia, Gallis *Savoir*, ex *ſapere.* Sacramentum fidelitatis in Capitul. Caroli C. tit. 13. *Ego III. Karolo Hludouvici & Judith filio ab iſta die inante fidelis ero ſecundum meum ſavirum, ſicut francus homo per rectum eſſe debet ſuo Regi.* Sacramentum lingua Romana Ludovici II. apud Nithardum lib. 3. ann. 842. *In quant Deus ſavir & podir me dunat*; id eſt, *quantum mihi Deus ſcire & poſſe donaverit*, ut eſt in Annalib. Francor. Fuldenſib. an. 860. ſeu in Pacto Caroli & Henrici Regum an. 921. *Secundùm meum ſcire ac poſſe.* Vide *Sape e.*

SAULSCOT, Saxonicè ꞅaƿ ꞅeaꞇ, i. animæ ſymbolum, & ita dicebatur, quoniam ſepultura pendebatur. Pecunia ſepulchralis, nummus ſcilicet, effoſſo tumulo, in ſubſidium animæ Sacerdoti pendendus, al. *Soulſcot.* Vide Leges Canuti part. 1. c. 13. & Concilium Ænamenſe.

SAUMA. *Saumarius.* Vide *Sagma.*

SAUMATINUS. Vide *Submanicatus.*

SAUNARIA. Vide *Salinaria.*

SAURA. Chronicon Fontanellenſe pag. 246. *Ad infirmorum curam manſionilem, qui dicitur Bothmeregus, & quantumcumque decet ſauram, id eſt, de porcis, mutones, berbices, pullos, ova ——— conceſſimus.* Legendum videtur *ſtaurum.* Vide in hac voce.

SAURARIUM. Charta an. 1222. in Tabul. S. Dionyſii: *De aliis autem ingeniis ad piſcandum, ſcilicet de ſaurario ad crocham, de ſaurario cum * de retibus ad ableias, de mucetis, & eſcronellis contra juramentum eorum dicere non audemus.*

SAURATUS, Gobelinus Perſona in Coſmodromio ætate 6. cap. 77. de Nuceria Italiæ oppido: *Unde locum ipſum, cum in diœceſi Salernitana tunc extitit, quidam ſubſannative Miſeriam ſauratæ, quod lingua vulgari ſtultæ, vel tædioſæ ſonat, diœceſis appellabant.*

SAURES, *Saurices.* Gloſſ. Iſid. Lexicon Gr. MS. cod. 2062. Ἀσκαλαβὼ, τὸ ζωΐφιον ἐοικὸς σαῦρα, ἐν τοῖς τοίχοις ἀνέρπον, ἢ καὶ ὁ Ποντικὸς, καὶ ἡ Νυμφίτζα.

SAURINUM. Epiſtola Gogonis 16. inter Epiſtolas Francicas Freheri & Ducheſnii: *Ergo dum ſcientiam noſtram falſis laudibus adornatis, & parentali affectu oſtenditis, & magiſtra inſtitutione inſcium caſtigatis: quatenus illum poſſitis ad verum provocare præconium, qui veſtris cupit indiciis parere per meritum. Et quamlibet circa ſaurina nemorum ſucciſa purgetis, noſtra quoque pectora ſermone dialectico aperuiſtis.* Ita præferre codd. MSS. monent editores. Vide *Saura.*

SAURUS, *Sorus*, Gall. *Sor.* Vox in Falconaria venatione notiſſima, in qua *falco ſaurus* dicitur anniculus, & primarum pennarum; quæ coloris ſunt, quem *Sor* noſtri dicebant.

Le Roman de Vacce MS.

> *Chevaus ont gaiangniès blans, bauçens, & ſors.*

Le Roman de Roncevaux MS.

> *Les chevax bochent bruns & brauçens, & ſor.*

Infrà:

> *Et Laugalie fiſt ſort un cheval ſor.*

Le Roman d'Aubery MS.

> *Et tant deſtrier bai & ſor & bauſant.*

Fridericus II. Imp. lib. 1. de Arte venandi cap. 54. *Eadem avis dum habet plumas & pennas ſauras, ſeu primas,* &c. Cap. ult. *Plumagium autem ſaurum, ſeu non mutatum, differt à mutato, in eo quod generaliter plumæ & pennæ poſt mutam ſint meliores & alterius coloris,* &c. Lib. 2. cap. 8. *Quas pennas primo anno ſuæ nativitatis, in quo dicuntur ſauræ, ſemel mutant,* &c. Denique cap. 23. *Sacri, dum dicuntur ſauri, hoc eſt, antequam ſint mutati,* &c. Petrus de Creſcentiis lib. 10. de Agricult. cap. 3. de accipitr. *Secundi meriti eſt is, qui poſtquam de nido volavit, captus fuit, raro conſuevit antequam pennas in feritate mutaret, qui vocatur ſorus.* Verba quæ mendo non carent, ſic reddidit vetus ejus Gallicus interpres: *Et celui qui a vole, & (eſté) prins depuis, avant, qu'il ait mué ſes pennes en cruauté, n'eſt pas ſi bon, & eſt appellé ſor.* Guill. *Tardif* Lector Caroli VIII. Regis Franc. in *Falconaria*, cap. 15. *Sor eſt appellé à, a couleur ſorette, celui qui a vole & prins devant qu'il ait mué.*

Sorus. Bracton lib. 5. tract. 1. cap. 2. §. 1. *Per ſervitium unius aſturcii ſori, vel unius eſparverii ſori.* Gaufridus in excerptis de Vita S. Bernardi cap. 1. *Tecolinus quidam cognomento Sorus, quo nomine vulgari lingua ſubrufos & pene flavos appellare ſolemus.*

SAUVAGINA. Vide *Salvagius.*

SAXA, Cultellus. Gotefridus Viterbienſis part. 15. p. 363.

> *I, ſe brevis gladius apud illos Saxa vocatur,*
> *Unde ſibi Saxo nomen peperiſſe notatur.*

Eadem fere Engelhuſius:

> *Quippe brevis gladius apud illos Saxa vocatur,*
> *Unde ſibi nomen Saxo traxiſſe putatur.*

Saxones longis cultellis pugnaſſe autor eſt etiam Continuator Florentii Wigornienſis an. 1138. indeque genti datum nomen: *Mutato denique nomine, quæ ad id tempus Turingia, ex longis cultellis, ſed victorioſis, poſtmodum vocata eſt non Saxonica, ſed Anglico elemento Sexonia.* Neque aliter Lambertus Schafnaburgenſis ann. 1075. *Reliquam partem gladius, quâ bellandi arte plurimum excellit Saxonia, peragunt.* Et Fridericus II. Imp. in Epiſtola ad Saladinum, apud Rogerum Hovedenum p. 650. *In gladio ludens Saxonia.* A voce igitur *Saax*, & *Sahs* appellata Saxonia: ita enim Saxonibus dictus cultellus, gladius, de qua voce conſulendus in primis Mericus Caſaubonus in Tractatu de Lingua Saxonica pag. 395. ubi Saxones inde dictos etiam contendit. Gloſſarium Lat. Theotiſcum: *Semiſpathium, Sahs.* Witikindus lib. 1. de Geſt. Saxon. *Fuerunt autem & qui hoc fa.inore nomen illis* (Saxonibus) *inditum tradant: cultelli enim noſtra lingua Sahs dicuntur, indeoque Saxones nuncupatos, quia cultellis tantam multitudinem fudiſſent.* Eadem habet Albertus Stadenſis ann. 917. Iſtius etiam vocis notionem attigit Gobelinus Perſona in Coſmodromio ætate 5. cap. 11. *Apud nos ſenioribus novacula, quâ pili raduntur, dicitur Saſſ; & habemus inde vulgare verbum Saſſen, id eſt, novacula cæſariem radere.* Præterea Gaufridus Monemuthenſis lib. 3. c. 3. *Commilitonibus ſuis præcepit, ut unuſquiſq; longum cultrum intra caligas abſconderet, & cum colloquium ſecurius tractarent Britones, ipſe eis hoc ſignum daret,*

Nimet eure ſaxas, (i. capite veſtros cultros,) *unde quiſque paratus adſtantem Britonem audaster occuparet.*

Aliunde tamen, licèt minùs verè, Saxoniæ vocis etymon arceſſunt alii, à *ſaxo* videlicet, ſeu *lapide*. Tidericus Langenius in Saxonia:

Reſtat laudanda Saxonia magnificanda,
A ſaxo dicta, gens Saxoniæ benedicta,
Eſt fortis, dura, gens bellica, vix ruitura.

Ita Roſwitha de Geſtis Odon. cap. 1.

Ad claram gentem Saxonum nomen habentem
A ſaxo, per duritiem mentis bene firmam.

Papias ex Iſidoro lib. 9. c. 2. *Saxones dicti, quod ſit dura & validiſſima gens.* Vide *S. ramaſaxus*, & Lexicon Runicum Olai Wormii in v. *Sax.*

SAXAROLI, Columbarum ſpecies, de qua Petrus de Creſcentiis lib. 9. de Agricult. c. 88. ubi veteri Gallico Interpreti *Cendrins*, ſeu Cinericii coloris dicuntur: Italis *Saſſaivoli.*

SAXAGONUS, pro *Sexagonus*, ſeu Sexangulus: vox hibrida. Bromptonus: *Ibi quoque gignitur lapis ſaxagonus*, &c.

SAXORUM *veneratio*, Paganis conſueta, interdicta in Concilio Agathenſi c. 5. & lib. 7. Capit. Caroli M. lib. 7. c. 236. Vide *Petra.*

SAXISCUS. Anaſtaſius Bibl. in Gregorio III. PP. *Id eſt gabathas aureas duas, alias ſaxiſcas numero quinque.* In Gregorio IV. *Obtulit 3. gabathas ſaxiſcas.* In Leone III. *Turibulum aureum exauratum unum, dextram ſaxiſcam unam, coronas aureas 12.* &c. In Nicolao I. *Gabatham ſaxiſcam de argento puriſſimo*, &c. Ubi Bulengerus: *Cur vocet ſaxiſcas, ignoro, niſi ſi fortè quia imitantur conchulas illas & patinas, quæ in rupibus & antris reperiuntur.* Sed potior eſt conjectura, ita dictas ejuſmodi gabatas, quod opere *Saxonico* elaboratæ eſſent: nam *Saxiſcus*, dicitur pro *Saxonicus.* Bulla Benedicti VIII. PP. an. 1023. in Bullario Caſinenti tom. 1. pag. 7. *Nec non & calicem Saxonicum majorem, cum patera ſua, quem Theodoricus Saxonum Rex B. Petro olim tranſtulerat.*

SAXELLUS Vide *Vannus.*

SAZO, & *Sado*, Menſura agri apud Aquitanos. Charta anni 1273. in Regeſto Homagiorum Aquitaniæ p. 9. *Tenet a ipſo 7. ſazones terræ & vineæ.*

Sado appellatur in Regeſto Conſtabulariæ Burdegal. fol. 111. *Dedit ſibi in dotem 7. ſadones terræ ex una parte, & 9. regas terræ prope eſtatgium ſuum in franco allodio.* Occurrit ibi pluries.

SBADAGIUM. Vita S. Francæ Abbatiſſæ n. 42. *Cumque in os illius de aqua S. Franchæ fuiſſent injecta, non retinuit eam, ſed enormiter projecit, quouſque cum uno ſbadagio compulſum fuit os ejus apertum ſtare.* Tanquam ſcilicet ſi oſcitaret: eſt enim *Sbadaglio* Italis Oſcitatio.

SBARALIUM, Repagulum, ſeu munimentum ad urbium & caſtrorum introitus ex palis, & *barris*, quas Itali *Sbarras* vocant: unde *Sbarraglio*, de qua voce Academici Cruſcani. Sanatus lib. 3. part. 12. c. 21. *Fecit quoque plures mines, ſeu cuniculos reſpondentes ad terram novam, factam nuper ante turrem Maledictam, & ad Sbaralium, ſive barbecanum Regis Hugonis, — & poſtea fecit approximare orificio foſſarum boachiers multos — uſque ad Sbaralium domini Odoardi.* Infra: *Et 8. die ejuſdem menſis deſtruxerunt Sbaralium Regis Hugonis.*

SCABA, *ſcava*, Foſſa. Tabularium Abbatiæ Conchenſis in Ruthenis ch. 59. *Et dono ſimiliter ut in Dordonia inter me & Monachos ſanctæ Fidis faciamus ſcabam; & ſi ego non dedero medietatem operis ſcavæ ſanctæ Fidis Monachis, ſi eam ſine me fecerint, ſit Monachis in dominio.* Vide *Calcare.*

SCABEA, pro *Scabies.* Paulus Warnefridus lib. 4. c. 47. *Poſt hæc fuit clades ſcabearum, ita ut nullus potuiſſet mortuum ſuum agnoſcere propter nimium inflationis tumorem.*

SCABELLARE, *Decidere.* Ita Papias edit. at MS. habet *deridere*, quomodo fortè *ſe gaber* dicimus. Sed potior editi lectio: idem enim quod *Capellare.* Vide in hac voce.

SCABELLUM, Vide *Scamellum.*

SCABIEDO, pro *Scabies*, apud Folcardum in Vita S. Joannis Epiſcopi Eboracenſis n. 2.

SCABINI, *Scabinii, Scabinei*, &c. Sic olim dicti judicum Aſſeſſores, adeoque adeo Comitum, qui vices judicum obibant. Capitulare 2. an. 805. c. 6. *De clamatoribus vel cauſidicis qui nec judicium Scabiniorum acquieſcere nec blaſphemare volunt*, &c. Capitulare 2. an. 813 c. 13. *Poſtquam Scabini eum* (latronem) *dijudicaverint, non eſt licentia Comitis vel Vicarii ei vitam concedere.* Lex Longob. lib. 2. tit. 52. §. 7. *Exceptis illis Scabinis qui cum judicibus reſidere debent.* Capitula Caroli M. lib. 4. c. 5. *Comes —— ibi ſecum ſuos Scabineos habeant.* Charta Ludovici Pii in Chronico S. Vincentii de Vulturno p. 787. *Quæ in præſentia Supponi Comitis, ac Benedicti, Hilpiani & Ansfredi Caſtaldorum cæterorumque Scabinorum —— acta fuerant.* Vetus Notitia in Chronico Beſuenſi p. 504. *Ante illuſtrem virum Hildegarnum Comitem, ſeu judices, quos Scabineos vocant, & quampluresperſonas qui cum eo aderant in Montiniaco villa, in mallo publico, ad multorum cauſas audiendas*, &c. Speculum Saxonicum lib. 1. art. 62. §. 10. *In omnibus locis eſt judicium, in quibus judex ſententialiter, hoc eſt, per ſententias Scabinorum judicabit.* Adde lib. 2. art. 12. §. 2. lib. 3. art. 26. §. 2. art. 29. §. 1. 2. & Wichbild Magdeb. art. 33.

Scabinos judiciis interfuiſſe, liteſque dijudicaſſe, paſſim alibi legimus, in Lege Longobard. lib. 1. tit. 35. §. 1. 2. lib. 2. tit. 40. §. 1. 3. 5. tit. 42. tit. 52. §. 7. in Capitular. Caroli M. lib. 2. cap. 28. lib. 3. cap. 31. 40. 48. lib. 6. cap. 207. in Edicto Piſtenſi Caroli C. c. 6. in Chronico S. Vincentii de Vulturno pag. 691. in Chronico Beſuenſi pag. 505. S. Benigni pag. 414. in Tradit. Fuldenſib. cap. 98. apud Perardum in Burgundicis pag. 36. Meibomium in Notis ad Witikindum pag. 63. Goldaſtum in Chartis Alamann. cap. 99. Hemereum in Auguſta Viromand. pag. 121. &c.

Hos porrò in mallis publicis ſeptem ferè ſemper fuiſſe judicum Aſſeſſores docent Capitularia Caroli M. lib. 3. cap. 40. *Ut nullus ad placitum banniatur, niſi qui cauſam ſuam quærit, aut ſi alter ei quærere debet; exceptis Scabineis ſeptem, qui ad omnia placita præeſſe debent.* Adde Legem Longob lib. 2. tit. 42 §. 2. Capit. 1. ad Legem Salic. §. 7. & Hincmarum Opuſc. 15. §. 14. Interdum ad duodenarium numerum, ſi tanti eſſent, eſſe jubebantur: ſin autem, de melioribus hominibus Comitatus ſupplebatur numerus duodenarius, ut eſt in Capitulari 2. Ludovici Pii an. 819. cap. 2. Atque hi eligebantur à Miſſis dominicis, populi interveniente conſenſu, ut eſt apud eundem Hincmarum, in Capitul. Caroli M. lib. 3. cap. 33. in Addit. 4. Lud. Pii c. 73. 75. & in Capitul. Caroli C. tit. 39. c. 9. 10. Unde patet *Scabinos* ex ipſis civitatibus ac Provinciis, in quas mittebantur Comites ac Miſſi, delectos: ideoque *judices proprios* appellari, quòd cives & incolæ eos ſibi in judices eligerent. In Charta Balduini Comitis Flandriæ ann. 1119. in Tabular. S. Bertini: *Inſuper etiam pro quiete & pace Eccleſiæ judices proprios, quos vulgo Scabinos vocant, Abbas ibidem habebit.*

Scabinos etiamnum, judices urbanos, ſeu ædilitios, appellamus, Gall. *Eſchevins.* Thomas Walſinghamus

ſinghamus ann. 1206. *Majores Flandriæ, qui Scabini dicuntur in villis.* Cujus quidem vocis etymon à Theutonico arcessunt viri docti, ex Glossario Theotisco Lipsii: *Scepeno, judex.* Hodie, inquit idem Lipsius: *Scepenen*, Scabini dicuntur. Kilianus: *Schepen, Judex, Senator, Decurio, Juratus, vulgo Scabinus.* Amerbachius à *Schasfer, Scasfen*, vel *Scaper*, Germanico deducit. Ii in plerisque civitatibus inquilini ac cives esse jubentur, & ex utroque parente civibus editi, quod Chenutius observavit in Antiquitat. Bituricensib. pag. 128. 129. Ita tradit Ælianus lib. 6. Var. cap. 10. Periclem legem tulisse, ut nemo ad Reipublicæ administrationem accederet, nisi qui utroque parente ἀστῶν natus esset.

Scavini, in veteri Judicato an. 840. apud Sammarth. in Massiliensib. Episcopis.

Scabiones, in Charta Adalberonis III. Episc. Metensis anno 1056. apud Meurissium pag. 363. fortè pro

Scabiniones, ut præfert Charta Stephani Episcopi ejusdem Ecclesiæ an. 1126. pag. 403. & alia Haimonis Episcopi Virdun. an. 1023. in Tabulario S. Vitoni. Charta Henrici Episcopi Tullensis ann. 1163. apud v. cl. Steph. Baluzium in Append. ad Capitul. Reg. Franc. n. 158. *Præter ministeriales, scilicet Villicum, Decanum. Scabinionem, & famulos Ecclesiæ feodatos*, &c. Hanc denique cum aliis subscribit *Richardus Scabinio*, qui ut videtur, hanc dignitatem ex feudo obtinebat.

Scaviones. Charta Henrici Imp. an. 1065. pro Monasterio S. Maximini Trevir. *Servitia quæ in quibusdam Curtibus Advocatis tribuuntur cum Villicis & Scavionibus accipere & non amittere debent vel vendere, quia ad hoc eis donantur, ut quidquid Abbati vel familiæ adversitatis contigerit, quantocius studeant corrigere.* Eadem habet Charta alia Henrici V. Imp. ann. 1112. pro eodem Monasterio, apud Nicolaum Zyllesium.

Scapiones, in Charta Henrici Imp. ann. 1004. in Metropoli Salisburgensi tom 2. pag. 22. *Ut nullus Dux, Marchio, Comes, Vicecomes, Schuldesio, Scapio, seu aliqua magna vel parva persona*, &c.

Eschivini, in Charta Communiæ Rotomagi & Falesiæ post Ordericum Vitalem p. 1066.

Scabini Palatii, qui judiciis Comitis Palatii intererant, & cum eo judicabant. Chronicon S. Vincentii de Vulturno lib. 2. *Ille verò* (Hludovicus Pius Imp.) *misericordia motus, Adraldo Vicecomiti Palatii jussit, ut resideret in judicio cum Agelmundo & Petro Scabinis Palatii, & ipsius Abbatis postulationem adimplerent.* Charta Caroli Simplicis apud Miræum in Notitia Eccles. Belgii p. 87. & in Donationib. Belgicis l. 2. c. 18. *Judicio Scabinorum Palatii nostri*, &c.

Scabinagium, Collegium Scabinorum: *Eschevinage* in Consuetud. Remensi art. 178. 173. Bononiensi an. 99. Insulensi, Peronensi, & aliis. Charta Ferrandi & Joannæ Comitum Flandriæ, apud Buzelinum lib. 3. cap. 16. *Nos dilectis & burgensibus nostris de Ducato concessimus scabinagium de anno in annum perpetuo habendum*, &c.

Scabinium, eadem notione. Ægidius de Roya an. 1450. *Mandavit quod non renovaretur scabinium Scabinorum nisi de mandato speciali ejus.*

SCACI, *Scacci*, & *Scachi*, seu *Scaccorum* ludus, *le jeu des Echecs*, sic appellatus à voce Arabica vel Persica *Scach*, quæ Regem sonat, quod præcipua Scaccorum, uti vocant, persona, Rex sit, quod à nobis observatum in Notis ad Joinvillam p. 59. & ad Alexiadem p. 383. 384. quamquam non desunt, quià Germanico *Scach*, i. latro, de quo mox, dictum putant, ut sit *latrunculorum* ludus, quem eundem esse cum ludo scachorum viri docti existimant, ex Ovid. *Sive latrocinii sub imagine calculus ibit.* Salmasius verò ad Hist. Aug. p. 459. ait. *Scachos* Italos & Gallos hodie vocare ludum latrunculorum; voce à *calculis* detorta. Hunc expende si lubet. Robertus Monachus lib. 5. Hist. Hierosol. p. 51. *Aleæ, scaci, veloces cursus equorum flexis in frenum gyris non defuerunt.* Petrus Damian. lib. 1. Epist. 10. *Venatus, aucupium, alearum insuper furia, vel scachorum, quæ nimirum de toto quidem sacerdote exhibent mimum.* Et mox: *Ille autem ex diversitate nominum, defensionis sibi faciens scutum, ait: Aliud scachum esse, aliud aleam. Aleas ergo auctoritas illa prohibuit, scachos verò tacendo concessit*, &c. Historia Translat. S. Stremonii in Actis SS. Benedictinorum sæculo 3. *Ubi pro reverentia B. Martyris plurima reliquit insignia, scilicet scachos crystallinos, & lapides pretiosos, & auri plurimum.* Edit. *cachos*, ubi *caucos* emendat vir doctissimus; sed vox *scachos*, magis arridet. S. Bernardus in Exhort. ad Milites Templi cap. 4. *Scacos & aleas detestantur.* Matth. Westmonaster. an. 1106. *Liceret etiam eis ad scaccos & aleas ludere.* Odo Episcopus Parisiensis in Præceptis Synodal. §. 29. *Ne* (Clerici) *in suis domibus habeant scaccos, aleas, vel decios, omnino prohibetur.* Vide Acta S. Quirini Mart. lib. 1. n. 5. Pseudo-Ovidius lib. 1. de Vetula:

Est alius ludus scacorum, ludus Ulyssis,
Ludus Trojana quem fecit in obsidione,
Ne vel tæderet proceres in tempore treugæ,
Vel belli, si qui pro vulneribus remanerent
In castris: ludus qui castris assimilatur,
Inventor cujus jure laudandus in illo est,
Sed caussam laudis non advertunt nisi pauci.

Infra, de scacorum personis:

Sex species saltus exercent, sex quoque scaci,
Miles, & Alphinus, Roccus, Rex, Virgo, Pedesque,
In campum primum de sex istis saliunt tres,
Rex, Pedes, Virgo: Pedes in rectum salit, atque
Virgo per obliquum, Rex saltu gaudet utroque,
Ante retroque tamen tamRex quam Virgo moventur
Ante Pedes solum; capiens obliquus in ante,
Cum tamen ad metam stadii percurrerit, extunc
Sicut Virgo salit, in campum verò secundum
Tres alii saliunt, in rectum Roccus, eique
Soli concessum est ultra citraque salire,
Obliquè salit Alphinus, sed Miles utrique
Saltum componit.

Sed & observo personas scacarii *familiam* vocari in Aresto Paris. 9. Maji an. 1320. *Item unum scacarium de jaspide & calsidonio cum familia, videlicet una parte de jaspide, & alia parte de cristallo.* Le Roman de Parise la Duchesse MS.

Puis apristil as tables & à Eschas joüer.

Infra:

Et si nos mostrerás des Eschax & des dez.

Jacobus Hemricurtius in Speculo Hasbanico p. 6. *Joweir aux Eskas & Ez Tables*, &c.

Scacarium, vel *Scaccarium*, Tabula in qua *scacis* luditur, alternis quadris albi ac nigri coloris distincta, vel ludus ipse scacorum, nostris *Eschiquier*. Nicolaus Trivettus in Chronico an. 1273. *Ludo scacarii intentus.* Liber de Miraculis S. Fidis c. 19. *Tabulam scacarum ibi pendentem*, &c. Thwroczius in Carolo Rege Hungar. c. 97. *Et una tabula pro scacis mirabili.* Hinc eadem nomenclatura donatæ tabulæ, similibus tesserulis aut quadris diversi coloris variegatæ. Matthæus Paris & Bromptonus de Coronatione Ricardi I. Regis Angliæ: *Et post illos veniebant sex Comites portantes unum Scacarium, supra quod posita erant insignia regalia & vestes.* Idem Bromptonus p. 1245. *Pelves, utres, & scacaria, ollas argenteas, & candelabra*, &c.

Scacarium etiam appellatum olim in Normanniæ Ducatu, suprema Curia, in qua appellationes ac inferiori-

rioribus judicibus supremo jure dijudicabantur. Vetus Consuetudo Normanniæ MS. 1. part. 5. distinct. cap. 7. *L'en apele Eschequier assemblée de hautes justices ausquiex il appartient à corrigier & à amender ou à fere amender tout çen que les Baillis & les autres meneurs justiciers ont malement jugié, & doivent rendre à chescun son droit sans delai, & tient à bien poi aussi grande fermeté comme de la bouche du Prince, &c. Nous apelon solempnel jugement çen qui est jugié par acort en plein Eschequier*, &c. Matth. Paris an. 1231. *Proposuit etiam quod Episcopi quidam ejus suffraganei, neglecta pastorali cura, sedebant ad scaccarium, laicas causas exercentes, & judicia sanguinis exercentes.*

Bina autem singulis annis tenebantur *Scacaria*, primum ad Pascha, alterum in festo S. Michaëlis. Statutum Philippi Pulcri pro reformatione Regni ann. 1302. art. 51. *Præterea propter commodum subditorum nostrorum, & expeditionem causarum, proponimus ordinare, quod duo Parlamenta Parisius, & duo Scaccaria Rotomagi, Diesque Trecenses, bis tenebuntur in anno.* Utriusque Scacarii passim mentio fit in veteribus Chartis. Vide Monasticum Anglic. tom. 2. p. 90. 450. &c. Aresto ann. 1279. *Pronunciatum fuit quod Episcopi Normanniæ non tenentur venire ad Scacaria, nisi sponte venire voluerint vel fuerint ex parte Regis mandati*, in Regesto Parlam. B. fol. 52. Erectum porrò fuit postmodum *Scacarium* Normanniæ in Parlamentum Rotomagi. Vide tom. 2. Monastici Anglic. p. 995.

Scacarium, apud Anglos variè sumitur: interdum enim, & propriè dicitur Curia in qua res fisci pertractantur, ut autor est Cowellus: in aula scilicet Westmonasteriensi, ubi de rebus & reditibus fiscalibus Barones quatuor definiunt, *The Eschecquer*, vel *The cherker*. Fleta l. 2. c. 25. *Habet etiam Rex Curiam suam & justitiarios suos in Scacario apud Westmonasterium residentes, cujus loci Capitalis est Thesaurarius,— ipse namque principaliter oneratur de omnibus loca scacariorum tangentibus, & præcipuè de exitibus, receptis, & compotis omnium ibidem computantium.* Matth. Westmonast. an. 1209. *Amotum est Scacarium à Westmonasterio usque Northamptonam per Regem, in odium Londoniensium, usque ad Natalem.* Thomas Walsinghamus an. 1305. *Cumque venisset Eboracum, jussit sessionem justitiariorum, qui dicuntur de Banco, & Scacarium, quæ jam septennio manserat Eboraci, Londonias ad antiquum locum transferri.* Neque tantùm de rebus fiscalibus cognoscunt Scacarii Anglici judices, quos *Barones scacarii* vocant, sed etiam de feodis, juribus, & libertatibus regni: præterea de *querelis conquerentium de Vicecomitibus, Escaëtoribus, Ballivis, & aliis ministris Regis præsentibus existentibus, de personalibus injuriis civilibus, præterquam de falsis judiciis*, ut est in Fleta lib. 2. c. 27. §. 4. ubi varii *officiarii Scacarii* recensentur, de quorum officiis ac muniis agit, nempe, *Thesaurarius, Cancellarius, Barones scacarii, Clericus Regis, duo Camerarii, Constabularii, & Marescalli, Clerici scriptores rotulorum, Miles argentarius*, &c. Sed & idem autor Fletæ docet *Scacarium* istud Anglicum bis in anno teneri, in Paschate, & festo S. Michaëlis, quo tempore Vicecomites computa sua reddere tenentur: de quibus Glanvilla lib. 7. cap. 10. & Statuta Roberti III. Regis Scotiæ cap. 26. Vide *Barones Scacarii*, & quæ observat Watsius ad pag. 278. Matthæi Paris.

Scacarium, iisdem Anglis pro ipso fisco seu ærario regio interdum sumitur, quod ærarium Regis Angliæ in eadem æde, ubi judices scacarii consident, asservetur, ut docet Fleta lib. 2. cap. 27. Bromptonus an. 1175. *Et ibi ipsi Reges redditum mille marcarum argenti ad scacarium Angliæ recipiendum, quem prædicto Comiti dederant, cartis suis inde sibi confectis, plenariè confirmarunt.* Matth. Paris. an. 1242. *Et dedit illis quolibet anno de Scacario suo percipiendas, uni 500. alii 60. marcas.* Monasticum Anglic. tom. 2. pag. 558. *Similiter si aliquis hominum suorum sit amerciatus erga nos, vel ballivos nostros, pro quacunque causa vel delicto, vel satisfacto mercia, & merciamenta pecuniæ sint collecta, & in una bursa ad Scacarium nostrum portata*, &c. Adde p. 812. Fletam lib. 2. cap. 24. §. 2. Littletonem sect. 153. &c.

Scacarium Judæorum. Charta Henrici III. Regis Angliæ apud Spelman. *Rex de communi consilio attornavit Ric. de Villi Mag. Alexandrum de Dorset, & Eliam de Cuminges ad Scacarium Judæorum custodiendum, & omnia negotia quæ ad illud pertinent tractanda per Angliam, sicut fieri solebat tempore de Warenna, Thomæ de Newill, & Galfr. de Norwico.*

Jam verò unde *Scacarii* nomenclatura Normannicæ juridicæ, & Anglicæ rationum seu fiscali Curiæ indita sit, variæ sunt scriptorum sententiæ, quarum pleræque vix arrident. Quis enim cum Terrieno ad Consuetud. Normannicam lib. 15. cap. 1. Normannicam Curiam dictam velit, quod in judiciis actor reum, vel è contra reus actorem *matet*, ut fit in scaccorum ludo? Aut cum Nicodio, quòd Curia juridica variis constet personis seu judicibus, ut scaccorum ludus? Neque alii à Germanicis vocibus etymon probabiliori conjectura arcessunt; Pithœus & Chopinus lib. 2. de Doman. tit. 15. n. 2. à *Schichen*, mittere, quod Scacarii judices à Principe mitterentur *ad justitias faciendas*, ut Missi Dominici: Spelmannus, Watsius & Somnerus à *Schats*, Thesaurus, ex quo *Scattarium* scribendum censuit Polydorus Virgilius: alii à *Schaeken*, quod est rapere, inquit Somnerus, quia fisci est rapere; denique ab Anglo-Saxonico ꝩcaꝭta symbolum, impositio, taxatio. Sed hæ, inquam, etymologiæ nimis à vero absunt.

Longè sanè probabilior videtur sententia, *Scacarium*, Normannicum præsertim, nomen accepisse à loco seu ædificio publico, in quo judicia suprema exercebantur, ita nuncupato, quod ejusdem pavimentum tesserulis quadratis diversicoloribus instratum esset, tabellæ instar, in qua scacorum ludo luditur, quod *Scacarium* perinde appellamus, uti supra docuimus, quomodo vocem hanc usurpari observare est in Necrologio Ecclesiæ Carnotensis 8. Id. Jan. *Scacarium de auricalco & marmore in pavimento chori de proprio fecit.* Vel certè à mensa cui adsidebant judices, à qua *Scacarium* Anglicanum denominatum testatur Gervasius Tilesberiensis: *Scacarium*, inquit, *tabula est quadrangula, quæ longitudine quasi decem pedum, & quinque latitudine ad modum mensæ circunsedentibus apposita, undique habet limbum latitudinis quasi 4. digitorum. Supponitur* (f. superponitur) *Scacario pannus in termino Paschæ emptus, non quilibet, sed niger, virgis distinctus, distantibus à se virgis, vel pedis, vel palmæ spatio.* Hasce tabulas respexit vetus Poëta MS. in Poëmate cui titulus, *Le Roman de la Violette*:

Car par mon chief miaux ne requier,
Qui mil mars sur un Eschaquier
Ne metroit, ne prendroit mie
Par si que fausist l'escremie.

Scacarium verò virgulis distinctum exhibet Tilesberiensis, quomodo olim etiam erant, ut & hodie alvei lusorii, duodecim scilicet virgulis ex utraque parte sibi invicem oppositis ac respondentibus. Ejusmodi alveum veterum describit Gruterus 1049 1. quem multis doctèque suo more explicat Salmasius ad Histor. Aug. pag. 467. licèt inscriptionem haud omnino per-

perceperit, uti in Dissertatione de Imperatorum Constantinopolitanorum numismatibus docemus. Scribit in Aspilogia Spelmannus, hujusmodi tabulas memoriæ submministrandæ gratia Trapezitas seu Mensarios olim habuisse. Sed an Scacarium Rotomagense seu Normannicum de rebus fiscalibus cognoverit, addubitari potest: tametsi sequiori saltem ætate id videatur innuere Guillelmus Nangius in Chronico an. 1292. scribens apud Rotomagum propter exactiones, quas *Malam toltam* vocant, *contra Magistros Scacarii Regis Franciæ ministros minorem populum insurrexisse, & domum collectoris pecuniæ infrinxisse, ac denarios collectos per plateas dispergentes, in urbis castello Magistros Scacarii obsedisse.*

SCACCI, Grallæ, furculæ, Gall. *Eschaces*, Ital. *Zanche, Stampoli.* Miracula B. Gregorii X. PP. apud Petrum Mariam Campum in Hist. Eccl. Placent. *Propter infirmitatem, quam habuit, non potuit ire, nec redire sine baculo, sive scaccis.*

SCACH, *Scachus*, Latrocinium, vox Germanica. Lex Longob. lib. 2. tit. 55. §. 37. *De furto aut schaco, si ultra 6. solidos fuerit, similiter ut per pugnam veritas inveniatur præcipimus.* Decretum Ottonis II. Imp. apud Goldastum tom. 3. Constitut. Imperial. p. 310. *De furto, vel schalco, si ultra 6. solidos fuerit, similiter ut per pugnam veritas inveniatur præcipimus.* Leg. *Scaco*: nam *Schalc*, in Glossario Theotisco Lipsii servum sonat. Charta MS. Ludovici Imp. ann. 1329. pro Monetariis Papiensib. *Excepto homicidio, raptu virginum, robaria seu scacho, quibus casibus teneantur subire suorum judicum examen & judicium.*

Scachator, Latro. Capitula Caroli C. tit. 12. §. 13. *Ego ill. ad salituram, illud malum quod Scach vocant, vel tesceiam non faciam, nec ut alius faciat consentiam: & si sapuero qui hoc faciat non celabo; & quem scio qui nunc latro aut Scachcator est, vobis Missis Dominicis non celabo, ut non manifestem.*

SCADENTIA, *Scaditio.* Vide *Excadentia.*

SCÆVITAS, *Iniquitas.* Glossæ Isid.

SCAFA, Vas culinarium. Fortunatus lib. 6. Poëm. 10. de Coco:

> *Cui sua sordentem pinxerunt arma colorem,*
> *Frixura, cucumæ, scafa, patella, tripes.*

SCAFALDUS, Tabulatum altius eductum, theatrum, Gallis *Eschafaud.* Historia Translationis S. Bertiliæ Virg. n. 19. *Erectus fuit quidam scafaldus in Curia B. Amandi, apud Mareolum, cortinis, tapetis — ornatus, quem Pontifex venerandus ascendit &c. eleganti sermone ad populum facto.* Le Roman de Garin:

> *Fromont troverent devant l'huis del moutier;*
> *Ou il fesoit les eschaufaus drecier,*
> *Por les grans portes quasser & trebuchier.*

De vocis etymo vide conjecturam nostram in Notis ad Joinvillam p. 70.

SCAFFA, *Scaffia.* Vide *Scapha.*

SCAFONES. Innocentius III. PP. lib. 1. Epist. p. 29. edit. Colon. de Canonicis Regularibus: *Cortibaldum insuper, subaros quoque in hyeme, sotulares habeant in æstate, caligas tam lineas quàm laneas, & scafones similiter habeant duplicatos, capas nigras singuli de mantellario,* &c. Regula Ordinis Canonicorum S. Marci de Mantua, in Regesto Alexandri IV. PP. anni 7. ex Bibl. Regia: *Item duo femuralia, duo caligæ laneæ; & quatuor lineæ sine pedulibus, quatuor scuffones,* (sic) *& duo subtellares, & duo bottæ filtratæ,* &c. Italis *Scuffione*, est major *Coiffia*: sed hic *Scaffones*, vel *Scuffones*, pedes spectare videntur.

SCALA, vox variæ notionis apud scriptores mediæ ætatis. Est enim

Scala, apud nostros, una ex altioris, uti vocant, justitiæ, seu supremi dominii, notis. Scala quippe pro criminum quorundam aut malefactorum punitione erigitur intra dominorum, qui jus gladii habent, jurisdictionem aut districtum, quam ascendere coguntur rei, qui ejusmodi pœna mulctantur, ut universæ plebi expositi, infamiæ notam subire cogantur. Concilium Turonense ann. 1236. c. 8. de his qui binas nuptias contrahunt: *Firmiter injungentes, quod si qui reperiantur talia perpetrasse, nominatim denuntientur infames, & in scala ponantur, postea publicè fustigentur.* Idipsum statuitur de sortilegis cap. seq. Aresta ann. 1259. ex 1. Regesto Parlam. f. 13. *Monachi posuerunt quandam scalam pro juratoribus.* Consuetudines Nicosienses c. 20. *Faciemus capi, verberari, & poni in scala, demum in carcerem detrudi,* &c. *Perjurum stridare in scala*, in libro Promissionis maleficii c. 26. inter Statuta Veneta, id est proclamare publicè perjurum. Prostat etiamnum in urbe Parisiensi Scala ejusmodi, quam *Scalam Templi* appellant, quod fuerit Templariorum olim, nunc verò Hospitalariorum Parisiensium supremæ justitiæ nota. De hujusmodi Scalis ajunt non semel Consuetudines Franciæ municipales, Altisiodor. art. 1. Senonensis art. 1. & 2. Burbonensis art. 1. 2. Trecensis art. 126. Nivern. cap. 1. art. 15. Silvanect. art. 106. Lotharing. tit. 6. art. 2. & Edictum S. Ludovici, ut videtur, contra blasphematores, in quo de pœna & mulcta iis indicta hæc habentur: *Et se il estoit si pauvre que il ne peut payer la peine dessusdite, ne eust autre pour lui qui la vousist payer, il sera mis en l'Eschiele l'erreure d'une lieue, en leu de nostre Justice, où les gens ont accoustumé à assembler plus communement, & puis sera mis en prison par six jours, ou par huit au pain & à l'eau.* Addo veterem Inquestam ex Tabulario Monasterii S. Maglorii Parisiens. *L'edit Abé fist lever une Eschiele en la ville de Mourcent en signe de haute Justice,* &c. Joannes Abbas Laudunensis in Speculo Historiali MS. lib. 11. c. 79. *Et la fut baillié à l'Evesque de Laon, & par jugement fut mis en l'Eschiele, & monstré à tout le peuple par trois fois.* Vide Gallandum de Vexillis Francicis pag. 27. & Notas nostras ad Joinvillam p. 106.

Scala, pro urbis regione, apud Montpelienses. Conventio inter Episcopum Magalonensem & Consules Montipessulanos an. 1216. 6. Id. Febr. *Et tunc 12. existentes Consules coadunatis sibi in electione facienda 7. aliis viris, uno videlicet de unaquaque scala, eligent 12. viros de Montepessulano laude & honestate præclaros.* Occurrit in Charta alia an. 1267. Id. Febr. in 30. Regesto Tabularii Regii ch. 143. ubi agitur de electione Consulum Monspeliensium. Vide Privilegia Ecclesiæ Hammaburgiensis p. 190. & Jacobum de Vitriaco in Hist. Orientali p. 1126.

Sedere ad scalam dicitur Monachus, qui cum aliis in refectorio sedet, in veteri Scheda MS. Corbeiensi de Mensa Abbatis: *Habet Eleemosynarius in quolibet anniversario Abbatum 2. panes, 2. mensuras vini, ac de omnibus missis duplicem missum, tamquam si esset vivus, & sedens ad scalam, sive ad mensam.* Occurrit ibi pluries.

Scala, Patera, Longobardis, ut scribunt Paulus Warnefridus de Gestis Langob. lib. 1. c. 27. Isidorus lib. 20. c. 5. Papias in verbo *Vasa.* Etiamnum hodie *Scalen* Saxonibus, ut autor est Gryphiander de Vveichbildis Saxonicis cap. 49. Vincentius Belvac. l. 31. c. 150. *Habebat autem Soldanus 40. bigas oneratas loricis, exceptis scalis argenteis & vasis ad bibendum miræ magnitudinis.* Etiamnum Theutones *Schaele* pateram, seu scyphum vocant, ut autor est Kilianus. Glossæ Isonis Magistri ad Prudentii Apotheosin: *Cymbia, poculorum genera, nayf, schalen.* Vide Rhenanum lib. 1. Rer. German. p. 73. & lib. 2. p. 113. Neque fortè aliter vox hæc sumitur in Charta Sisnandi Episcopi Iriensis æræ 952. apud Anton. de

de Yepez, in Chron. S. Benedicti tom. 4. pag. 438. *Concedimus vel offerimus Ecclesiæ vestræ, atque sacro-sancto Altario, id est, ministerio Ecclesiæ, calicem argenteum cum sua paropside, —- scala argentea de sex solidos*, &c. Infra: *Id est, psalterium, orationum, passionum, commicum, & manualium, scala argentea una, venapes 4. plumatios 5.* &c. Ibidem: *Scalam argenteam cum nostro nomine*, &c. Alia Rudesindi Episcopi Dumiensis æræ 930. tom. 5. p. 424. *Litones 2. scalas exauratas 6. litones 7. moyolos exauratos 3. calices ex auro & gemmato 1.* &c.

Scala, Trutina, seu trutinæ lanx, in *scalæ*, seu pateræ formam confecta, Anglis vox nota. Liber Scacarii, cujus autor esse creditur Gervasius Tilleberiensis, enarrans ut Henricus I. Rex Angliæ esculentos suos reditus in pecuniarios transtulerit: *Succedente verò tempore cùm idem Rex in transmarinis & remotis partibus, sedandis tumultibus operam daret; contigit ut fieret sibi summa necessaria adhæc exempla numerata pecunia. Confluebat interea ad Regis Curiam querula multitudo colonorum, vel, quod gravius sibi videbatur, prætereunti frequenter occursabat, oblatis vomeribus in signum deficientis agriculturæ. Innumeris enim molestiis premebantur occasione victualium, quæ per plurimas Regni partes à sedibus propriis deferebant. Horum igitur querelis inclinatus Rex, definito magnorum Concilio, destinavit per regnum quos ad id prudentiores & discretiores cognoverat, qui circumeuntes, & oculata fide fundos singulos perlustrantes, habita æstimatione victualium quæ de aliis solvebantur, redegerunt in summam denariorum: de summa verò summarum, quæ ex omnibus fundis surgebat, in uno Comitatu constituerunt Vicecomitem illius Comitatus ad scacarium teneri, addentes ut ad scalam solveret, hoc est, propter quamlibet numeratam libram 6. den. Rati sunt enim tractu temporis facile posse fieri, ut moneta tunc fortis, à suo statu decideret. Nec eos fefellit opinio: unde coacti sunt constituere ut firma maneriorum non solum ad scalam, sed ad pensum solveretur, quod perfici non poterat, nisi longè pluribus appositis. Servabatur per plures annos ad Scaccarium lex hujus solutionis: unde frequenter in veteribus annalibus Rotulis Regis illius invenies scriptum, In Thesaurario C. lib. ad Scalam: vel, In Thesaurario C. lib. ad pensum.*

Scala, Lecticæ species in scalæ speciem confecta. Vita S. Filiberti lib. 2 cap. 2. *Fit populi concursus non modicus, gaudent omnes vel scalam qua vehebatur*, (corpus S. Filiberti) *seu etiam linteum quo tegebatur, se posse contingere.* Cap. 27. *Videres ---- aliquos carrucis, corbeculis, sellis gestatoriis, atque scalis advehi.* Denique cap. 28. *Interim venerandum sepulchrum cum sacratissimo pignore de scala deponitur, & in dextro cornu Ecclesiæ ---- collocatur, atque in sinistro latere Ecclesiæ scala ipsa appenditur.*

Scala, Manipulus militaris, Gall. *Escadron*. Will. Brito lib. 3. Philippid.

> ——— *Ut subsit quæque Tribuno*
> *Scala suo.*

Infra:

> *Dispositque acies per scalas, perque cohortes*
> *Ordine compositas recto.*

Lib. 10.

> *Efficiunt animis scalam concorditer unam.*

Lib. 11.

> *Quos inter Regemque viri virtute corusci*
> *Astant continua serie, scalasque suorum*
> *Quisq; magistrorum densant, dum buccina sævum*
> *Obstrepat, ut celeri levitate ferantur in hostem.*

Gregorius Decanus Bajocassensis in Vita Urbani IV. PP. apud Massonum p. 225. *In aciebus scalaribus ordinatis, se ad invicem hostiliter sunt aggressi.* Vide tom. 7. Spicilegii Acheriani pag. 225. *Li Lusidaires*, vetus Poëma MS.

> *Joab s'est par matin levés*
> *Mult ju richement armés,*
> *Et Dus ses compagnons assembla,*
> *Et ses eschelles ordena.*

Le Roman de Guillaume au Court-nez:

> *De la ville Issent larons & paiens,*
> *A vint eschielles mult bien appareillies.*

Le Roman de Roncevaux MS.

> *Les dis eschielles en fait tot quoi tenir.*

Vacces, au Roman de Rou MS.

> *Sa bataille ordena, ses eschielles parti.*

Will. *Guiart*. MS. an. 1214.

> *Puis retournent eus deus ferant*
> *Par les rens jusqu' a leur eschiele,*
> *Sans Perdre qui vaille une miele.*

Idem:

> *D'entre eux ont deus eschieles faites,*
> *Cele ou sont les plus honorables;*
> *Conduit Gauchier li Connestables.*

Le Roman de Garin MS.

> *Bien chevauche ils gentis & barné,*
> *A dis eschielles qu'il a foit deviser.*

Chronicon MS. Bertrandi Guesclini:

> *Son eschielle conduit par compas bellement.*
> *Vers l'eschielle Bertrand qui moult ot hardement.*

Le Roman de Turpin MS. Charlemagne fit trois eschelles, la premiere fu de Chevaliers, la 2. de gent de pié, la 3. de Sergent à cheval. Occurrit non semel apud sequioris ævi Scriptores vernaculos, Henricum *de Gauchy* in Translat. libri de Gubern. Principum lib. 3. part. 3. c. 12. Turpinum in Hist. Caroli M. Autorem Hist. Bucicaldi 1. parte cap. 15. Brunetum Latin. in Thesauro Gallico MS. cap. 392. in Statutis Militum Ordinis Sancti Spiritus, seu nodi, &c. in Histor. MS. Belli sacri, &c.

Scala Modus agri, in Charta Longobardica, apud Ughellum tom. 7. p. 1294. *Quod est per mensura ad justa pertica mensuratas scalas duo, & pedes duo in integrum*, &c. Occurrit etiam tom. 3. p. 47. *Per mensuram ad justam perticam mensuratam scalarum centum in integrum cum inferioribus & superioribus.*

Scala, Portus minor: seu propriè *trajectus*, vel πέραμα, in majori portu: quomodo variæ extitere *Scalæ* in portu Constantinopolitano, quem *Ceratinum* vocabant, de quibus non semel agit vetus ejusdem Urbis descriptio, & nos multa congessimus in Notis ad Alexiadem pag. 312. 313. 314. 315. Sed & nostri *Scalas* (*Escales*) etiamnum vocant portus, ad quos applicant naves ex occasione aliqua, cùm longius iter arripiunt, sive recipiendarum virium, sive recipiendarum mercium, vel exonerandarum gratiâ, idque *faire escale* dicunt.

Scala, Scandula, Stapha, Stapes, quo scilicet quis in equum tollitur: Σκάλα, Leoni Imp. in Tacticis cap. 6. §. 10. cap. 12. §. 53. (ubi rectè Phil. Pigafetta *Staffa* vertit) & Leoni Grammatico in Basilio Macedone pag. 470. Guill. *Guiart* MS an. 1304.

> *Diex con li destrier en sele,*
> *Que li garçon en destre mainent,*
> *Orgueilleusement se demainent,*
> *Et con li escucel des selles,*
> *Frains, seurorez, & compenelles,*
> *Et eschelettes, & lorains,*
> *Sur ceus dont je parlai or ains.*

Vide Notas ad Cinnamum p. 462.

Scala, Glaber Rodulph. in Vita S. Guillelmi Abbatis Divion. cap. 2. *Constituitur enim divini Officii assiduus custos, ac scalæ capitalis illius loci.* (Lego *Scholæ*.)

SCALAMATUS, Equinus morbus, *qui equi interiora desiccat, & corpus macerat, & fimum ejus* p.us,

plusquam hominis fœtere facit, &c. Jordanus Rifus Calaber MS. l. 2. de Medicam. equor. & ex eo Petrus de Crescentiis lib. 1. de Agricult. cap. 22. Adde cap. 32. Italis *Scalmatura*, est macies, &c.

SCALARIA. Ugutio & Jo. de Janua: *Scalaria, navis piratica, & dicitur a scala, quia ibi sunt transtra disposita ad modum scalarium in scala.*

SCALARIUM, Gradus, *Escalier*. Gravamina Ecclesiæ Anglicanæ art. 22. *Cùm aliquis ad immunitatem Ecclesiæ fugitivus existat, per Laicos custodes cœmeterium vel scalarium Ecclesiæ circumdatur & vallatur, quod vix potest fugitivus in alimentis ab Ecclesia sustentari.*

Scalerium, eadem notione. Charta Guillelmi D. Montispessulani an. 1188. Octob. *Sicut extenditur in longitudine ab ipso portali S. Guillelmi usque ad scalerium lapideum muri per quod in murum ipsum novum ascenditur.*

SCALATINUM. Tributum pro *Scalis*, seu pedimenibus vitium, ex Gallico *Eschalas*, seu *Escaras*. Charta Roberti Regis Siciliæ ann. 1327. apud Ughell. in Episcop. Casertanis: *Exigi faciebat annuatim ab ipsis vassallis Ecclesiæ Casertanæ quantitatem pecuniæ pro vindemiatura, quod vulgariter Scalatinum vindemiarum vocatur*, &c.

SCALCIATUS. Ordericus Vitalis lib. 8. p. 682. *Sincipite scalciati sunt, ut fures, occipite autem prolixas nutriunt comas, ut meretrices.* Ubi *Scalciatus* fortè est quasi *excalceatus*, quomodo *calceatum caput* è contra dixit Martialis lib. 12. Epigr. 45.

Hedini tibi pelle contegenti
Nudæ tempora, verticemque calvæ,
Festive tibi, Phœbe, dixit ille,
Qui dixit caput esse calciatum.

SCALDINGI, Dani seu Normanni, sic appellati quòd ad Scaldim amnem positis castris diu ibi morati sunt ann. 883. ut est apud Simeonem Dunelmensem. Ita porrò appellantur in Historia S. Cuthberti semel ac iterum.

SCALDRI, sic dicti vetustissimi Danorum Poëtæ, à sono & murmure quod canendo edebant. Vide Stephanium in Notis ad Saxonem Grammaticum p. 11. 12. 13. & Olaum Wormium.

SCALERA. Charta Henrici I. Regis Angl. in Tabul. Fiscanensi fol. 5. *Et inde sicut Regale chiminum se extendit usque ad Scaleram, quæ est super feodum Britii Palmarii, & à dicta scalera per quamdam semitam*, &c. Idem videtur quod *Scalliera*. Vide in hac voce.

SCALFARIUS, Panni species. Statuta Cluniacensia Petri Venerabilis cap. 16. *Statutum est ut nullus fratrum nostrorum pannis qui dicuntur Galambruni vel Isembruni, vestiatur, nec iis qui vocantur Scalfarii, vel Frisii.*

SCALIÆ, *Scalliæ*, Lapides sectiles, quos *Ardoises* dicimus. Unde *Scalliaria*, Lapidicina, *Escailliere*. Ex Italico *Scaglia*, squama. *Tegularia lapidea*, in Charta Hugonis Episcopi Leod. ann. 1202. apud Barthol. Fizen. in Hist. Leod. p. 447. Kilianus: *Schalie, leye, scandula, lamina, lamella, sectilis è saxo lamina, tegula tenuis, vulgo scalia, ardesia.* Anglis etiam *Scales* est squama. Charta Hugonis *de Mont ornet* an. 1222. in Tabulario Abbatiæ Fusniacensis diœcesis Laudun. *Ego dedi & concessi Fratribus Fusniacensib. lapidicinam quæ alio nomine dicitur Scalliaria, centum pedes in fronte habentem, si quidem in terra quæ mea esse dinoscitur, propria scalliaria tantæ latitudinis poterit inveniri.* Et infra: *Fratres Fusciniacenses accipere poterunt scallias in præfata scalliaria.* Alia Charta ann. 1260. in eod. Tabulario: *Jou Gerars Chevaliers Sires de Chasteler —- jou ai ottroiet à l'Eglise de Foisny —- cent piez de front de pierre pour faire escaille.* Alibi, *Escalliere*. Jo. Hocsemius in Joanne Guidone Episcopo Leod. cap. 16. *Hic Episcopus in castro fecit Hoyensi novam aulam magnis sumptibus fabricari, & vastam turrim Basini scaliis operiens, mansiones infra distinxit.* Bertramus in Vita S. Francæ Abbatissæ n. 47. *Qui cum una scalia blavarum oculum unum sibi perforasset*, &c. Ubi per *blavarum*, colorem ardesiarum designavit. Qui porrò scallias istas seu testas sive figulinas, sive *ardesianas* conficiebant, ὀςρακάριοι dicuntur Theophani p. 371. est enim ὄςρακον testa quæ ex figulina terra conficitur. Vide *Ardesia*, *Scalaria*, & *Squillaria*.

SCALIA, *Scaliare*, voces Fori Aragonici. Fori Aragonenses lib. 3. ex Foris Oscensibus ann. 1247. tit. de Scaliis: *De scaliis factis in heremo, sive in monte, si quis signaverit locum, & arando prosecutus fuerit, valeat sibi quantum araverit*, &c. Lib. 7. tit. de Expeditione infantionum: *Item in compensatione eorum quæ superius continentur, & debent infantiones Regi facere, conceditur infantionibus sarcire, quod vulgo dicitur Scaliare, in villis regalibus, civitatibus, sive castris, & in pertinentiis & terminis eorundem, & emere ab hominibus regalis servitii, sive signi.* Infra: *In illis tamen locis vel villis infantionem tantum posse scaliare intellige, unde est vicinus; nam ubi vicinus non est, liceat ibi emere sub forma prædicta, scaliare tamen nullatenus permittitur.* Observantiæ lib. 6. de Privileg. Militum §. 15. *Possunt & scaliare in villis regalibus ubi sint vicini.* Lib. 9. de Salva infantionum §. 8. *In terra infantionum, Militum, vel aliorum dominorum, præterquam Regis, pro scaliis novis, vel novalibus debet infantio peitare, & pro antiquis non.* Vide Foros Aragon. lib. 4. fol. 85 v. edit. 1624.

SCALONGIA, Vide *Ascalonia*.

SCALINGA. Monasticum Anglican. tom. 2. pag. 130. *Et communem pasturam totius moræ, cum liberis hominibus meis, & unam scalingam thyemalem in competenti loco ultra Hertingburn.* Et pag. 633. *In bosco, in plano, in pratis, in pascuis, in mussis & scalingis*, &c.

SCALIONES, Gradus, scala, Petro de Crescentiis lib. 5. p. 209. *Eschelle*, veteri Gallico Interpreti cap. 1. extremo. *Scaglioni*, & *Scaloni*, Senensibus.

SCALNARE. Vide in *Gaba*.

SCALONES, Dentium equi species, de quibus Petrus Crescentius lib. 9. de Agricult. c. 1. *Escalognes* veteri Interpreti Gallico.

SCALPUS, apud Ælfricum in Gloss. Anglo-Sax. Ꞩcip, vel Ꞩceiꝫl. Ubi Somnerus, fortè Ꞩceiꝫꝩ, i. Scapha.

SCALTUS, *Impetigo*. Papias MS. & edit.

SCAMARES, *Scamaratores*, Prædones, qui Menandro de Legat. & Theophani pag. 367. Σκαμάρεις. Eugippius in Vita S. Severini c. 10. *Ipse quantocius Istri fluenta prætermeans latrones properanter insequitur, quos vulgus Scamares appellabat.* Jornandes de Rebus Getic. c. 58. *Et plerisque ab actoribus, scamarisque & latronibus undique collectis*, &c.

Scamaræ, apud Papiam MS. & edit. dicuntur *Piones legis*, ubi fortè legendum *Spiones Regis*, Gall. *Espions*: nisi Lex intelligatur Longobardorum, ad quam ita Boërius: *Scameram, id est, exploratorem, sive spionem.* Eadem Lex lib. 1. tit. 1. §. 4. *Si quis scameram intra provinciam celaverit, aut annonam dederit, animæ incurrat periculum.*

Scamaræ, aut *Scameræ*, Deprædationes. Capitulare Sicardi Principis Beneventani an. 836. *Neque per exercita, aut cursas, neque per scameras, neque per tradicios, qui à partibus vestris nobiscum sunt*, &c. Et art. 1. *Hoc promittimus ut si quis hostis, aut scamaras per nostros fines ad læsionem contra vos venire tentaverint.* Epistola Stephani PP. ad Pipinum Regem apud

apud Baron. ann. 755. *Scamaras atque deprædationes, seu devastationes*, &c.

Scamaratores, Prædones, in eod. Capitulari Sicardi Principis Beneventani art. 2. *Insuper per scamaratores seu cursus & publicum exercitum oppressionem facere.*

SCAMBIATOR. Vide *Cambium*.

SCAMELLUM, *Scamella, Scamnelli*, Scabellum. Gloss. Græco-Lat. MSS. ὑποπόδιον, *scabellum, subsellium, scamellum*. Cod. edit. *Scamillum* habet. Gloss. Keronis; *Subsellus, scamelum*. Gloss. Theotiscum Lipsii: *Fuot scomel, scabellum*. Venericus Vercellensis in Apologia Henrici IV. Imp. *Certatum est pugnis atque scamellis, pro her lis sedis positione*, &c.

Sed propriè usurpatur pro iis scabellulis, quibus repentes manibus innituntur: Germ. *Schimmel*. Rodulphus Tortarius Monach. Floriac. de Miracul. S. Benedicti n. 37.

At puer assuetis pronus reptando scamellis,
Floriacum petiit, sospes & inde redit.

Harigerus Abbas in Vita S. Landoaldi n. 13. *Infirmorum baculi, repentium scabella.* Adrevaldus de Miraculis S. Benedicti cap. 36. *Quædam femina —— ita ut nequaquam pedibus incedere posset, sed per terram reptando scamellorum magis juvamine se se protraheret.* Rudolphus Presb. in Vita Rabani Abb. Fuld. *Mulier ita curata est, ut sine cujuspiam adjutorio se erigeret, & scamellis, quibus eatenus innitebatur, summitatem feretri tangeret.* Suprà: *Reptans pedibus, & manibus scamnellis innixis.* Occurrit præterea apud eundem Tortarium in Appendice Patriciacensi n. 1. in Hist. Translat. S. Gorgonii n. 23. in libro 1. Miracul. S. Dionysii c. 26. lib. 3. cap. 11. apud Aimoinum lib. 2. de Miracul. S. Benedicti cap. 12. lib. 3. cap. 3. ubi *Scamellus*, masculino genere habet, &c.

SCAMIUM. Vide *Cambire*.

SCAMMA. Historia MS. excidii Acconis an. 1191. *Portantes ibidem —— lanceas, falcastra, cassides, & loricas, scammata & perpuncta, scuta cum clypeis*, &c. In Gloss. Græc. Lat. σκάμμα, *fossum*, seu fossa redditur; sed aliud hoc loco sonat, &, ni fallor, loricas ipsas, quarum catenulæ *squamæ* dicuntur Virgilio & aliis; ita ut legendum sit *loricas squamatas*.

SCAMNALE, Stragulum seu instratum scamni. Testamentum S. Desiderii Episcopi Cadurcensis in ejus Vita cap. 18. *De præsidio meo, scamnalia, mensalia, & electualia, aurum & argentum quod ex successione parentum habeo —— tibi relinquo.* Ratherius Veronensis in Qualitatis conjectura: *Vestibus non comitur, calceamentis turpatur, scamnalia non quærit, mensalibus indiget, lectisterniis mediocribus, cæteraque supellectile delectatur, pretiosa non ambit.* Gregorius Turon. lib. 9. cap. 35. *Mandans iterum Actori, ut domo scopis mundata, stragulis scamna operiret.* Mox: *Cur non sunt scamna hæc operta stragulis?* Hugo de Cleeriis de Majoratu Franciæ: *Scamnum pulcherrimum fulcro pallii aut tapeto coopertum Senescallus præparabit.* Concilium Constantinopolitanum sub Menna act. 5. εἶτα ὦν γδ᾽ ὠνηθῆναί τινα σκαμνάλια εἰς λόγον τοῦ σηκρήτου τοῦ Ἐπισκοπείου. Infra: Τὰ λιτὰ σκαμνάλια.

Scamnile, eadem notione. Vetus Chartula plenariæ securitatis sub Justiniano, apud Brissonium lib. 6. formul. pag. 647. *Stragula polimita duo valentes solido uno tremisse uno, scamnile ac picto valente solido uno*, &c. Infra: *Uno scamnile cum agnos valente siliquas aureas duas.*

SCAMNOCANCELLUS. Repertæ nuper, anno scilicet 1670. Smyrnæ veteres aliquot inscriptiones, in quarum una vox hæc reperitur. Extat illa in ædibus cujusdam Turci.

ΗΡΗΝΟΠΟΙΩC ΠΡS ΚΕ ΠΑΤΗΡ ΤΟΥC ΤΕΜΑΤΟC ΥΙΩ CΓΙΑΚΩ ΚΙ ΑΥΤΟΥ ΠΡS ΥΠΕΡ ΕΥΧΗC ΕΑΥΤΟΥ ΚΕ ΤΗC CΥΜΒΙΟΥ ΜΟΥ ΚΕ ΤΟΥ ΓΝΙCΙΟΥ ΜΟΥ ΤΕΚΝΟΥ ΕΠΟΙΗCΑ ΤΗΝ CΤΟ CΙΝ ΤΟΥ ΕΙCΟ ΤΙΧΟΥ CΥΝ ΤΟΙC CΚΑΜΝΟΚΑΝΚΕΛΥC ΚΑΛΛΙΙΕΡΓΙCΑC Ν.

SCAMNUM, vox Agrimensorum. Hygenus: *Quod in latitudinem longius fuerit, Scamnum appellatur: quod in longitudinem, Striga.* Frontinus: *Quicquid secundum hanc conditionem in longitudinem est delimitatum, per strigas appellatur: quicquid per altitudinem, per scamna.* Papias: *Scamnatus ager, qui per scamna ab Occidente in Orientem crescit.* Editus & MS. habet *scannatus*, & *scannam*, vel *scamnam*. Plinius & Columella lib. 2. c. 4. *Scamna* appellant glebas grandes quæ solent excitari prima aratione.

Scamnum, Eculei species. *Super scamnum tensus.* Lex Salica tit. 62. §. 1. *Servus super scamnum tensus 120. ictus accipiat.* Editio Heroldi, *servus super scamno trusus*, habet §. 8. *Et qui repetit, virgas paratas habere debet, quæ in similitudinem minimi digiti grossitudinem habeant, & scamnum paratum habere debet, ubi servum ipsum tendere possit.* Editio Heroldi, *extendere*, præfert. Vide Gregor. Turon. lib. 7. Hist. cap. 22. & Hieronymum Bignonium ad Legem Salicam.

Scamnum, Vadum, Gallis *Banc*. Miracula S. Vulfranni Episc. Saxon. n. 8. *Qui cum Sequanæ ostium præpropere subintrassent, super scamnum, quod vulgo Scellum vocatur, velocius remigando navem impegerunt, ibique immobiliter perstiterunt.* Miraculum de Conceptione S. Mariæ, inter opera S. Anselmi pag. 507. *Syrtes, quas naucleri Scamna dicunt.*

Scamnum, in quo merces suas exponunt mercatores, vel carnes suas carnifices. Charta Arcembaldi Dom. Borboniensis pro libertatib. Villæfranchæ an. 1217. *Carnifex qui habet scamnum, 12. denarios* (solvat,) *si non habet scamnum, 16. den.* Vide *Bancus*.

SCAMPATUS. Jacobus I. Rex Aragon. in Foris Oscæ ann. 1247. fol. 2. *Si in prima die quando bestia jam dicta fuit pignorata, ille qui pignoravit eam, noluerit ei colligere comestionem, teneat illam in loco scampato, & solutâ*, &c. In loco campestri, vel in campo.

SCAMPSARIA. Vide *Cambire*.

SCAMULA, Squamula. Vita B. Angelæ de Fulginio n. 137. *Et quia quædam scamula illarum plagarum erat interposita in gutture meo, conata sunt ad degluttiendam eam*, &c.

SCANCIO, A Cyathis, A Poculis, Pincerna; à Germanico, *Scenken*, vinum fundere, *Schincker*, pocillator, Gallis *Echançon*. Papias: *Pincerna, scantio.* Lex Salica tit. 11. §. 5. *Si quis —— furaverit aut vendiderit —— vel Molinarium, aut Carpentarium, sive Venatorem, sive Scancionem*, &c. Ita præferre quosdam codices monet Lindenbrogius pag. 1325. *Bartholomæus Caprarii civis Lugdunensis Scancio Domini Regis*, in Charta an. 1320.

Scancionarius, eadem notione, in Ordinatione Hospitii Regis S. Ludovici ann. 1261. à nobis edita in Notis ad Joinvillam pag. 109. ubi sub titulo *Scancionariæ*, Gall. *Eschançonerie*, comprehenduntur *Scancionarii, Clerici in Scancionaria, Madelinarii, Summularii Scancionariæ, Barillarii, Boutarii. Quadrigarii boutorum, Potarii*, &c. De quibus sigillatim suis locis agimus.

Scancia, idem quod *Scancionaria*, cui qui præerat apud Wisigothos, *Comes Scanciarum* dictus. Vide in *Comes*.

Scançaria, in Charta Lusitanica, apud Brandaonem in Monarch. Lusitan. tom. 5. pag. 304. *Hæc est recepta de prata, quæ est in Scançaria D. Dionysii*, (Reg. Portugalliæ an. 1316.)

Scançanus, vel *Scançarius major*, ejusdem Regis, ibidem.

SCANDALUM, Rixa, jurgium, odium. Papias: *Scandalum, offenſio, ruina, vel rixa. Scandalum eſt ruina ſeu impactio pedum. Scandalum dicitur cum ſubito inter aliquos ſcandit, id eſt, oritur diſſenſio vel pugna.* Kero in Gloſſis: *Scandala, Zurvuarida. Scandalorum, Zurvuaridono.* Hinc fortè noſtrum *Ourvary*, pro tumultu, vel incondito clamore. Gregorius Turon. lib. 3. cap. 6. *Orto inter Reges ſcandalo*, &c. Lib. 6. c. 10. *Hi perpetrato ſcelere, ad Burdegalenſem civitatem venientes, orto ſcandalo, unus alterum interfecit.* Lib. 2. Mirac. c. 5. *Cumque delubri illius feſta à Gentilibus agerentur; ——— medio à vulgo commoventur pueri in ſcandalum, nudatoque unus gladio alterum appetit*, &c. Geſta Regum Francorum cap. 45. *Donec inter eos odium maximum & ſcandalum crevit.* Lex Longob. lib. 1. tit. 16. §. 3. *Si mulier libera in ſcandalum concurrerit, ubi viri litigant, ſi plagas aut feritas factas habuerit*, &c. Adde §. 4. Ita toto titulo 2. lib. 1. *De ſcandalis & compoſitionibus, ad Regem pertinentibus.* Adde Legem Bajvvar. tit. 2. cap. 4. Leges Wiſigoth. lib. 9. tit. 2. §. 8. Capit. Caroli M. lib. 1. c. 89. Regulam S. Benedicti c. 13. Regulam Magiſtri cap. 83. Nithardum lib. 4. &c.

Scandalum magnatum inquit Covvellus lib. 4. Inſtit. tit. 4. §. 4. nos ita appellamus contumeliam, aut verba injurioſa, alicui de majori Nobilitate illata, quod cæteris quibuſcumque propter perſonæ læſæ ſplendorem & dignitatem graviorem, pœnam meretur.

Porrò a voce *Scandalum* videtur nota vox Gallica, *Eſclandre*, in veteribus Conſuetudinibus Bituric. apud Thomaſſerium pag. 343. Vide Salmaſium ad Hiſt. Aug. pag. 199.

Scandalum. Lex Burgundion. tit. 73. in Lemmate: *De caballis, quibus oſſa aut ſcandala ad caudam ligata fuerint.* Sed legendum *Scandulas*, docet omnino Papianus Reſp. tit. 29. *Si quis caballo ligando oſſum, aut ſcandulam, vel pannum rubrum, ita eum turbaverit ut pereat*, &c. Vide infrà *Scandula.*

Scandalizare, offendere, lædere, vel per occaſionem ruinæ dare, Ugutioni & Papiæ. Facundus Hermianenſis lib. 6. cap. 1. *De quo illum maximè ac principaliter adverſarii criminantur, vel ſcandalizant, vel ſi hoc non poſſunt, exagitant minùs inſtructos.*

SCANDELA. Charta Alexandri III. PP. in Tabulario Prioratus S. Nicaſii Mellenti fol. 10. *In navibus vinum ferentibus 3. den. in ſingulis navibus pontem deſcendentibus a Eſnotre 1. den. pro remige; in præfectura 10. ſol. pro eleemoſyna; & pro ſcandela Comitis 13. ſol.* Vide *Scandula.*

SCANDELLA. Vide *Scindula*, & *Scandula*.

SCANDILE, *Scancile*, ſeu potiùs *Scanſile*, ſtapes, quo in equum quis tollitur. Gloſſ. Ælfrici: *Scancile*, ſtiſtap, ſeu ſtrepa. Alibi: *Scanſilia* ſtapas, vel ſtapas. Ugutio: *Scanſile, ſtrepa, ferrum, per quod equum aſcendimus. Scanſilia, ſunt etiam gradus honorati, ubi in ſedibus ſedent.* Ita pariter Jo. de Janua. Unde emendandæ Gloſſæ Iſid. *Scanſuæ, ferrum, per quod equus ſcanditur.* Gloſſæ Pithœi habent: *Scanſi, per quod equos ſcandit.*

Scandile. Aimoinus lib. 3. de Miraculis S. Benedicti cap. 6. *A quibus & ſella oſtendebatur, quæ dilapſa cum equo fuerat, cujus ſcandilia quamvis nova, & antelam ſuis impatiens pedibus ipſe diſruperat.*

Scanſor, Strator, ἀναβολεύς, qui dominum in equum tollit. Gloſſ. Lat. Græc. *Scanſor*, καταστρωτής. Vide *Strepa.*

Scandile, Scalarum gradus. Cæſarius Heiſterb. lib. 8. c. 90. *Octo etiam inſerens ſcandilia, ſupremum attribuens Chriſto, reliqua ſex ordinibus Sanctorum.*

Scanſile. Papias: *Scanſilia, Gradus ſunt, ubi honoratiores in ædibus ſedent.* Leg. *In ſedibus*, ut ſuprà.

SCANDULA, *quoddam genus annonæ, quod & ſcandella dicitur dimin. & dicitur ſcandula, quaſi ſcindula, quod ſcindatur & dividatur.* Jo. de Janua. Vide *Scandela.*

Scandula. Papias: *Scindulæ, quod ſcindantur, Scandulæ vulgò.* Vide *Scindula.*

SCANGIUM, pro *Excambium*, in Domeſdei. Gall. *Eſchange.*

SCANSILE. Vide *Scandile.*

SCANTELLATUS, Truncatus; mutilatus, *Ecorné.* Fori Aragon. lib. 9. p. 177. *Omnes denarii Jacenſes, qui falſi non ſint, recipiantur ab omnibus hominibus, ad panem & ad vinum, ſive ——— ſint fracti, ſive perforati, vel rubei, vel etiam ſcantellati, &c.*

SCAPELIÆ, Laqueorum ſpecies, quibus capiuntur aves, apud Petrum de Creſcentiis lib. 10. de Agricult. cap. 26. ubi deſcribitur. Vide *Scarbelius.*

SCAPELLARE. Vide *Capulare.*

SCAPELLUS. Vide *Scapilus.*

SCAPHA, & *Scaphula*, Menſuræ aridorum ſpecies: eadem quæ *Scapilus*. *Scapha ſiliginis, bladi*, in Metropoli Saliſburgenſi tom. 1. pag. 206. tom. 2. p. 292. 293. tom. 3. p. 334.

Scaphula. Leges Portoriæ Ludovici IV. Imp. an. 904. apud Aventinum lib. 4. Annalium Bojorum, & Goldaſtum tom. 1. Conſtit. Imperial. pag. 210. *Navis, quæ ab Occidentali regione venit, ——— ſemidrachmam, hoc eſt, unum ſcutatum pendat: ſi infra Lintzium tendit, ſemimodios tres, hoc eſt, tres ſcaphulas ſalis ſolvat.* Infrà: *Carri cliteliarii, qui Anaſum tranſeunt, ſcaphulam præbent.*

Scaffia. Metropolis Saliſburg. tom. 3. p. 40. *Ut ſingulis annis nobis viventibus una dierum, quam ad hoc elegerimus, ſex ſcaffia Landarrenſium menſuræ, ſive frumenti, ſive alterius annonæ ——— diſtribuere pauperibus non mittant.*

Scaffa tritici, avenæ, ibidem p. 416. Vide *Scapula.*

SCAPILUS, Menſuræ frumentariæ ſpecies, eadem fortè quæ *Scapha*. Capitulare Caroli M. an. 797. edit. ab Holſtenio, c. 11. *De annona verò bortrinis pro ſol. 1. ſcapilos 40. donant, & de ſigale 20. Septemtrionales autem pro ſolido ſcapilos 30. dent, & ſigale 15.*

Scopellus, eadem notione. Charta an. 1345. *Item quod Poteſtas teneatur inquirere omnes ſextarios tam de vino, quàm de grano, minas, medias, & quarterones, & ſcopellos, corbellas molendinorum, & omnes alias menſuras & penſas.* Vide *Sceffilum.*

SCAPIO. Vide *Scabinus.*

SCAPOARDUS, nomen dignitatis, ſeu officii Palatini in Francia, quod inter minora miniſteria reponitur ab Hincmaro de Ord. Palatii c. 17. fortè is, cui vaſorum cuſtodia credita erat, ex *Schap*, Teutonico, promptuarium, armarium, vas, theca, σκεῦος, Kyliano, & *Ward*, cuſtos: jungitur enim *Oſtiariis, Sacellariis*, & *Diſpenſatoribus.*

SCAPOLUS, *Scapolatus*. Viſitatio Theſaurariæ S. Pauli London. an. 1295. *Calix argenteus Henrici de Northampton deauratus, cum pede cocleato & ſcapolato, & pineato ponderis cum patena 50. ſol.* Alibi: *Sandalia de Indico ſameto cum caligis breudatis, cum ſcapolis & leonibus.* Rurſum: *Capa ——— de rubeo ſameto breudata cum ſcalopis.* Alibi: *Frontale de rubeo ſendato, cum firmaculis & ſcalopis.*

SCAPTON, Vas quoddam. Charta Adelberti Regis Anglorum in Monaſtico Anglic. tom. 1. pag. 24. & in Chron. Willelmi Thorn. p. 1762. *Miſi vobis etiam argenteum, ſcapton aureum: item ſellam cum fræno aureo, --- quod mihi xenium de D. PP. Gregorio directum fuerat.* Ignotus Caſinenſis in Hiſt. Longob. cap. 10. de Siconolfo Principe Beneventano: *Abſtulit de S. Benedicto --- in Agrifis baciam unam, & ſcaptonem unum, Conſtantinopolitano deaurata fabrefacta vaſa opere.* *Scapton* mendosè, pro *Sceptrum*, his lo-

cis scriptum putat Somnerus: vix tamen est ut assentiar, tametsi nihil aliud succurrit.

SCAPULA. Acta Murensis Monasterii p. 40. *Unusquisque* (rusticus) *dat duas scapulas plenas de carne, & duos panes, & quartam partem metretæ de cerevisia.* Pag. 61. *Et de manso ipsius tres modii speltæ, & duo avenæ, & quatuor scapulæ.* Vide *Scapilus, Scapha.*

Scapulas dare, Fugam inire, *Tourner les espaules.* Radulfus de Diceto ann. 1040. *Theobaldini impetus Andegavorum non ferentes, in fugam versi scapulas dederunt.*

SCAPULARE, Ugutioni, *vestis, scapulas tantùm tegens.* Mamotrectus ad Legendam S. Hilarionis: *Palliolum, id est, scapularium.* Monachorum vestis propria cum labori & operi insistebant, loco cucullæ, ut quæ brevior esset, & minùs ampla, & caput tantùm & scapulas tegeret. Regula S. Benedicti cap. 55. *Scapulare propter opera.* Statuta Ordinis de Sempringham p. 718. *In tempore laboris scapularia habeant alba, quemadmodum pallium eorum.* Infrà: *Monachi habeant ——- scapulare ad laborem.* Rursum: *Quæ laboraverint, cum scapulari laborare possunt*, &c. Warnerius MS. in Caprum Scottum ad Monachum Poëtam:

Et tibi propter opus humeris scapulare tegatur.

Bulla Innocentii IV. PP. de Institut. Clarissarum: *Scapularia de levi & religioso panno, vel staminea, si voluerint, amplitudinis & longitudinis congruentis, sicut uniuscujusque qualitas exigit, vel mensura, quibus induantur, cum laborant, vel tale aliquid agunt, quo pallia gestare non possunt.* Cæsarius lib. 8. cap. 96. *Tunicam habens talarem & clausam, scapulare verò latum, ultra genua longum.* Vita S. Eugendi Abb. c. 2. *Æstivis temporibus caracalla, vel scapulari cilicino utebatur.* *Scapularia* virorum tantùm fuisse, non feminarum, videtur innuere Heloissa Abbatissa Paracleti Epist. 6. *Quid ad fœminas, quod de cucullis, femoralibus, & scapularibus ibi* (in Regula S. Benedicti) *scriptum est?* Vide Problemata ejusdem cap. 24. Haëftenum lib. 5. Disquisit. Monast. tract. 3. disq. 5. & 6. & Menardum ad Concordiam Regular. p. 888.

SCAPULARIUM. Lampertus Ardensis p. 258. *Rustici cum bigis maratoriis & carris fimariis calculos trahentes ad sternendum in viam moffulis & scapulariis se ipsos ad laborem invicem animabant.* Vide *Scripulare.*

SCARA. Papiæ, *Combustio ignis.* Glossæ MSS. ad Alexandrum Iatrosoph. *Scara, vel escara, i. ustura.* Nos *Escare* dicimus vulneris crustam.

Scara vulnerum, apud Gariopontum lib. 3. c. 53.

Scara, est virgultorum silva, Henschenio. Charta Germanica an. 794. apud eundem in Comment. ad Vitam S. Ludgeri Episc. Mimigard. §. 4. *Id est, hovam illam integram Alfgating hova, cum pascuis & perviis & aquarum decursibus, & scara in silva, juxta formam hovæ plena.*

Scara, Acies, cuneus, copiæ militares. Hincmarus in Epist. ad Diœcesis Rhemensis Episcopos c. 3. *Bellatorum acies, quas vulgari sermone Scaras vocamus.* Aimoinus lib. 4. c. 26. *Collegit è Francia bellatoribus scaram, quam nos Turmam, vel Cuneum appellare possumus.* Occurrit apud eundem iterum lib. 5. cap. 41. Gesta Dagoberti I. Regis Francor. cap. 31. & Fredegar. cap. 74. *Disponensque Rhenum transire, scaram de electis viris fortibus ex Neustria & Burgundia cum Ducibus & grafionibus secum habens*, &c. Annales Francor. à Lambecio editi, an. 803. *Et ipse sine hoste fecit eodem anno, excepto, quod scaras suas transmisit in circuitu, ubi necesse fuit.* Utuntur passim Scriptores istius ævi, Annales Francor. Tiliani an. 773. 775. iidem Annales Loiselliani an. 766. 773. 776. 778. 785. Vita Caroli M. an. 778. Chronicon Moissiacense ann. 804. 809. Annales Franc. Bertiniani ann. 766. 774. 776. Capitularia Caroli M. lib. 3. cap. 68. Capit. Caroli C. tit. 43. §. 7. Erchempertus in Hist. Longobard. c. 35. 72. Capitula Radelchisi Princip. Benev. cap. 3. Vita S Genulfi lib. 2. c. 6. Codex Carolinus Epist. 88. Epist. Caroli M. ad Fastradam Reginam, Joann. Abbas in Chron. Vulturn. lib. 3. Fulcherius Carnot. lib 1. cap. 14. lib. 2. cap. 10. &c. Alamannis *Schaar* idem sonat. Hinc nostratibus Poëtis, *Esquierre*; unde nata vox ævo hoc usurpata eodem sensu: *Escadron.* Guillelmus *Guiart* Aurelianensis in Hist. Franc MS.

Et li Rois ne vent con les sive,
Mes sans son seu se destrive
Du Chief de l'une des Esquierres.

Auctor Mamotrecti 2. Reg. *Acies, est militia ordinata, quæ dicitur Schera.* Joannes Villaneus lib. 6. cap. 80. *Ma però non lasciavoro Fiorentini di fare loro schiere.* Lib. 7. cap. 27. *Si ristrinsse è serro à schiera con sua gente.* Lib. 10. cap. 86. *Usci tota l'hoste di Fiorentini con ordinata schiera.* Inde eidem Scriptori *Schierare*, aciem ordinatim disponere, lib. 7. cap. 26. *Fece armare e schierare sua gente.*

SCARAGUAYTA, Germanis, *Schaer-vvachte*, ex *Schaere*, agmen, cohors, & *vvachte*, excubiæ: quasi excubiæ cohortium. Gloss. Lat Gall. *Excubia, veillées, gaites, eschaugaites.* Charta Galeacii Comitis Virtutum an. 1371. *Dictus Emanuel investitus possit & valeat in prædicto castro ——- imponere fodra, & taleas, rogias, & caregia, guaytas, scaraguaytas, exercitus & cavalcatas.* Occurrit non semel in Regesto, unde excerpta hæc Charta, ubi interdum *Scheraguayta* scribitur.

Eschargaita. Charta G. Comitis Nivernensis & Forensis an. 1228. *Nec in nostrum exercitum chavalgiam, gaytiam, exchirgaitia [illegible] teneantur.* Charta Libertatum Oppidi Jalleronis in Bressia an. 1283. apud Guichenon. *Si ille, cui escharguaita denuntiata fuerit infra dictos terminos non eschargaitaverit, duplicem dabit pro ea vice eschargaitam.* Infrà: *Denuntiator eschargaitæ debet a burgensibus in dicta villa constitui*, &c. Usatici Aquarum-Mortuarum ann. 1246. *Et sit de eorum officio mandare vel facere mandari gathas & escargatas, & alias custodias*, &c. Vetus Interpres Gall. Will. Tyrii hæc ex lib. 3. c. 12. *Locatis in gyrum excubiis*, vertit, *Ils firent leur ost bien eschargueter.* Historia Bellorum Ultramarin. MS. *Et quant çon vint à la nuit, Chrestien se fisent mult bien escargaitier.* *Le Roman d'Alexandre* MS.

Quar les Eschargaites les voient,
Qui l'ost eschargaitier devoient.

Le Roman d'Aubery MS.

Et vos armez tost & isnellement,
Une eschairgaite me faite saigement.

Le Roman du Renard MS.

Sur chascune tour une gaite
Fist mettre pour eschargaitier.

Le Roman de Rou MS.

Aillors deusson herbergier,
Et faire tous eschargaitier.

Alibi:

Seriant i mist & Chevaliers,
Et eschargaites & portiers.

Aliter redditur vox hæc in alio Gloss. Lat. Gall. *Manubiæ: Eschargaites, espies, ou despouilles, choses de proie, rapine.* Vide *Wacta*, & Thomasserium in Consuet. Bituric. p. 436. Tabularium Brivatense ann. 1282. fol. 48. v. *Guetas, Eschauguetas, sive excubias, &c.*

SCARAMANGA, *Scaramangum*, Vestis, quam viri militares gestant supra vestes alias interiores ad arcendas pluvias, nives, gelu, cætera denique

actus

a..is incommoda, Leunclavio in Pandecte Turcico n. 17. ex Theodosio Zygomala. Penulam certè vel Pallii genus fuisse, quo totum operiretur corpus, videntur innuere scriptores, cùm Græci, tum Latini. Luithprandus lib. 6. cap. 5. *Quorum primus vocatus est Rector domus, cui non in manibus; sed in humeris posita sunt numismata, cum scaramangis quatuor.* Infrà: *Hi itaque paris numeri, quia dignitas par erat, numismata & scaramanga suscipientes*, &c. Rursum: *Et 12. numismatum libris cum scaramanga una donatus.* Historia Miscella lib. 18. pag. 557. ex Theophane: *Multas præterea spathas auro circunclusas, & zonas aureas cum gemmis, & scutum Razatis totum auro respersum acceperunt, & loricam ipsius auro contextam, & scaramaggin ejus detulerunt, cum capite ipsius*, &c. Pachymeres lib. 12. cap. 11. de Berengario Entenza Catalano: Καὶ ἐορτίοις ἀξίοις παρασήμοις κατὰ Ρωμαίους στολίζεται, καὶ τὸ σκαραμάγκιον ἐπιθέμενος. Et cap. 15. Ὁ δὲ συχνῶς μυκτῆρα σφίσιν ἐμφαίνειν, ὡς καὶ οἷον κάδυω τῷ σκαραμαγγίῳ κατὰ θαλάσσην ἐπὶ γέλωτι χρῆσθαι. Omitto alios scriptores à Meursio laudatos. Moneo tantùm, ut *pallium* recentioribus Latinis pro panno, ex quo pallia conficiebantur, ita & *scaramangam* videri usurpari pro panni specie, in Chronico Casinensi lib. 3. cap. ult. *Fano Imperialis aureis totus. Scaramanga Imperatorum duodecim.* Hinc *Scaramanginus*, pannus scilicet, ex quo confici solebant. *Planeta Scaramangina*, apud Leonem Ost. lib. 2. cap. 98.

SCARAMANNI, vel *Scaremanni*, Servientes, ministri judicum, sic dicti quasi *Schar-man*, id est, homines scaræ. Chartæ Henrici III. an. 1056. & Henrici IV. Impp. an. 1065. Ex Tabulario S. Maximini Trevir. *Servientes verò, qui Scaramanni dicuntur, nulli Advocato pro quibuslibet culpis, aut rebus, respondeant.* Infrà: *Si villani debitum censum Abbati volunt denegare, primùm per alios judices ac ministros, qui Scaramanni dicuntur, ad viam reducantur, si possint*, &c. Occurrunt ii pariter in Charta Conradi Comitis Lutzilemburgensis ann. 1135. & alia Theoderici Abbatis in eodem Tabulario. Vide Zyllesium in S. Maximino pag. 40. 45.

SCARAMUTIA, Levis conflictus, Ital. *Scaramuccia*, nostris *Escarmouche*, quasi *scaramuccia*, militaris cohors occultata: est enim Italis *Muccire*, Occultare, nostris *Musser*. Sunt igitur propriè *Scaramucciæ*, conflictus eorum, qui ex insidiis emergunt. Historia Obsid. Jadrensis ann. 1345. lib. 1. c. 14. *Nullus fere præteribat dierum, quin inimici mixtim scaramutias, seu badalatios confic ebant.* Adde c. 28. *Skermuche*, apud Jacobum Hemricurtium de Bellis Leodiensib. cap. 5. & alibi.

SCARARII, iidem fortè qui *Scaramanni*, de quibus suprà. Charta Ottonis III. Imp. an. 990. pro Monasterio S. Maximini Trevirensi apud Nicol. Zyllesium: *Advocati quoque constituti in villis eorum, nec non homines illius loci, qui vocantur Scararii, nisi* (in) *præsentia Abbatis vel ejus Præpositi placitum habere præsumat, bannumque in placito cum scarariis hominibus habito, non Advocatus; sed Abbas accipiat, aliaque familia Abbati subjecta, placitum nullius, nisi Abbatis, vel ab eo constitutorum, attendat.*

SCARBELLUS, Instrumentum ad capiendas *porzanas* in cannosis vallibus, ubi morantur, ex duobus arcubus valdè plicatis confectum ab invicem distantibus, inter quos modicum postponitur fructus herbæ *cochæ*, similis per omnia cerasis, quem accipere volunt, & collo stringuntur. Ita Petrus de Crescentiis lib. 10. de Agricult. cap. 28. Vetus Interpres Gallicus legit *Scarpellus*.

SCARCELLA, Pera coriacea peregrinorum, Italis, *Scarcella*, nostris, *Escarcelle*. Juncta Bevagnas in Vita B. Margaretæ de Cortona n. 7. *Et visitabis me cum baculo peregrino, scarcellis pendentibus ab humeris vestris.* Vide Oct. Ferrarium in *Scarsella*.

SCARDUS, Avarus, parcus, Gallis *Eschard*, vel *Eschars*, fortè à Saxon. ꞅceaꞃꝺ, fragmen, quòd avari res minimas tantùm erogent. Ratherius Veron. Episcop. in Qualit. conjecturarum pag. 206. *Cumque illi Episcopus, ut est utique scardus, remand isset, non se illi ampliùs daturum aliquid, nisi de Archiepiscopatu Mediolanensi*, &c.

SCARESCELLUS, Restis ligneus, Gallis, *Harcelle*. Charta Communiæ Meldensis an. 1179. concessa ab Henrico Comite Campaniæ, in Tabulario Campaniæ Thuano f. 290. *Usuarium quoque, quod homines de Meldis in foresta de Maant antea habuerant, scilicet nemus mortuum ad comburendum, & scarascellos ad vineas hominibus Communiæ concedo.*

SCARIA, Pustella, Turpedinis species apud medicos. Glossæ MSS. ad Alexandrum Iatrosophistam: *Est tertia* (turpedinis species) *in qua pustulæ grossæ & nigræ plures, ut 4. vel 5. solent in toto corpore apparere, quam vulgus Salern: Scariam vocant. Hæc dicitur pustella, & est periculosior*, &c. Vide *Scara*.

SCARIFFUM, in Notis Tironis pag. 150. Instrumentum fortè, quo *scarifant* Chirurgi. Hesychius, σκαριφᾶσθαι, ξύειν, σκάλλειν, γράφειν, ὅθεν καὶ σκάριφος. Gloss. Lat. Græc. *Scarifat*, καταχίζει, καταχνίζει, καταχαράσσει. *Scarifo*, χαράσσω, καταχνίζω. Sic vocem hanc in MSS. codd. Plinii legi asserit Salmasius, ubi editi *Scarificare* præferunt. Vide an Vox σκαρίον apud Constant. Porph. de Admin. Imp. inde deducatur.

SCARIMENTUM. Tabularium Abbatiæ Conchensis in Ruthenis, ch. 32. *Et beneficium de fevo Ecclesiastico, hoc est mansum unum, & una vinea, & hortum de porta V carti, & scarimentum de tertia parte sepulturæ, quod pertinet ad Presbyterum.* Vide *Scarire*.

SCARIO, Ostiarius. Monachus Sangallensis lib. 1. de Carolo M. cap. 20. *Tunc dixit nominatus, non reverà Episcopus, ad Ostiarium vel Scarionem suum, (cujus dignitatis aut ministerii viri apud antiquos Romanos Ædilitiorum nomine censebantur,) voca ad me illum pileatum hominem*, &c. Sumitur etiam hæc vox crebriùs pro ministris judicum, quos perinde eadem notione *Huissiers* dicimus: vel certè pro minoribus judicibus. Charta Caroli M. Imp. in Chronico S. Vincentii de Vulturno tom. 3. Hist. Franc. pag. 675. *Ut si aliquo tempore orta fuerit contentio inter Abbatem, vel Advocatum suum, seu de servis, vel aliqua causa, inter vicinum suum, seu qualemcumque hominem, liceat eis se defendere per scariones ejusdem Monasterii, sicut antiquitus consuetudo fuit.* Idem Chronicon lib. 2. pag. 685. *Et nullus audeat Abbates vel Monachos ejusdem cœnobii ad jurandum quærere, quia contra divinam credimus esse legem: sed per scariones omnibus temporibus finem faciant, sicut prisca consuetudo fuit.* Erchembertus in Hist. Longobard. cap. 78. *Monachos B. Benedicti pro rebus perditis jurare compulit, quibus cessum fuerat ab omnibus retro Principibus ——— Sacramentum per se nulli homini dandum, nisi per scariones.* Charta Gaufredi Comitis Pictavensis an. 1047. apud Sammarthanos in Abbatib. S. Mariæ Santonensis: *Ut planè nulla humana potestas Regis, Ducum, Comitum, Vicecomitum, Galstaldionum, Scarionum, vel Archiepiscoporum, Episcoporum*, &c.

Scheriones, iidem qui *Scariones*. Jura Ecclesiæ Bambergensis pro Advocatia, in Metropoli Salisburgensi tom. 3. pag. 50. *Non habebit Advocatus exactorem, vel nahuott, sed villici & Scheriones Episcopi & fratrum exigent ei jus suum, & judicent placitum.* Infrà: *Si fur extraneus in villa capietur, Scherioni Comitis tradetur extra villam, sic ut cingulo tenus vestitus*

tus eſt. Rurſum: *Si quis culpabilis fuerit in homicidio, vel furto, vel quacumque re, non debet capi nec ab advocato, nec à procuratore: ſed Scherio cum collegis ſuis omnia, quæ habebit, publicabit, donec ille ſe purgaverit.*

SCARIRE, propriè res in *ſcaras* ſeu partes diſtribuere; *Scaritus*, in *ſcaram* diſtributus, ſelectus, *Scarimentum*, de quo ſupra, pars, portio.

Scarire. Capitula Caroli C. tit. 39. c. 4. *Id eſt, ut fidelitatem nobis promittant, ſicut tunc ſcarivimus, & ſcriptam Comitibus noſtris dedimus.* Quo loco *ſcarire*, idem valet quod *definire*, peculiariter ſtatuere.

Scaritus. Chronicon Fredegarii cap. 37. *Unde placitum inter hos duos Reges, ut Francorum judicio finiretur, in Saloiſſa caſtro inſtituunt. Ibique Theudericus cum ſcaritis tantùm decem millibus acceſſit, Theudebertus verò cum magno exercitu Auſtraſiorum, inibi prælium volens committendum, adgreditur.* Idem in Continuat. ann. 768. *Rex Pipinus in quatuor partes Comites ſuos ſcaritos, & leudos ſuos ad perſequendum Waifarium transmiſit.* Synodus Ticinenſis an. 855. *Cum ad noſtrum quislibet noſtrorum fidelium properat obſequium, tam eundo quàm redeundo gradiatur pacificè, & ni generalis utilitas* (deeſt fortè *requirat*) *cum ſcaritis veniat.* Capitula Caroli C. tit. 43. c. 17. *Adalardus Comes Palatii remaneat cum eo cum ſigillo: & ſi ipſe pro aliqua neceſſitate defuerit, Gerardus, ſive Fredricus, vel unus eorum, qui cum eo ſcariti ſunt, cauſas teneat.*

Scaritus, alia, ut videtur, notione, uſurpatur in Charta MS. an. 1179. exarata Papiæ. *Et cuſtodire debent omnes perſonas Papiæ, & terræ Papienſis in avere & perſonis, & non debet uctare aliquem prædictorum locorum garnitum vel ſcaritum.* Alia an. 1235. *Promiſerunt & convenerunt ——— de cætero dare Communi Terdonæ Caſtrum Grondonæ guarnitum & ſcharitum, quandocumque fuerit neceſſe ipſi Communi pro aliqua guerrâ.* Vide *Scarritio.*

SCARLATUM, *Scarletum, Scarlata, Squalata*, Coccus, vel Coccinus, vel pannus coccinèus: Anglis *Scarlet*, Francis *Eſcarlate*. Matth. Silvaticus: *Coccus vel Kermes, Arab. Karmas, vel Nervas, Hermen, Latinè verò grana tinctorum, unde tingitur ſcarlatum: unde dicitur de Chriſto, quod fuit veſtitus veſte coccinea, i. tincta cocco, ſcilicet granis de ſcarlato, —— eſt autem bonus coccus Galeticus & Armenus, & ſecundus Aſianus, & Licius: Hiſpanus verò omnium noviſſimus eſt.* Quidam ex Arabico *[illegible]querlat*, quod idem ſonat, deductam vocem volunt. Will. Brito lib. 9. Philippid. p. 20[illegible].

> *Et quas huc mittit varias Hungaria pelles,*
> *Granaque vera quibus gaudet ſqualata rubere.*

Arnoldus Lubecenſis lib. 2. cap. 4. *Præmiſerat autem Dux munera multa & optima juxta morem terræ noſtræ, equos pulcherrimos ſellatos, & veſtitos, loricas, gladios, veſtes de Scarlato, & veſtes lineas tenuiſſimas.* Lib. 3. c. 5. *Non ſolùm ſcarlatico, vario, griſio; ſed etiam purpura & byſſo induuntur.* Vincentius Belvac. lib. 32. cap. 94. *Significantibus autem Tartarorum nuntiis, quod Rex etiam valde carum & gratum haberet de ſcarleta tentorium*, &c. Gervaſius Tilleberienſis MS. lib. de Otiis Imper. Deciſ. 3. c. 57. *Vermiculus hic eſt, quo tinguntur pretioſiſſimi Regum panni, ſive ſerici, ut examiti, ſive lanei, ut ſcarlata.* Acta Concilii Lugdunenſis ann. 1274. *Quibus* (Tartarorum nunciis) *dominus Papa fecit fieri veſtes de ſcarlato more Latinorum.* Utuntur Andreas Aulæ Regiæ Capellanus in Amatoriis, Statuta Cluniacenſia Petri Venerabil. cap. 18. Matth. Paris an. 1134. Cæſarius lib. 11. Miracul. c. 18. Gervaſius Dorobernenſis p. 1522. Rodericus Toletan. lib. 7. de Reb. Hiſpan. cap. 1. Magnum Chronicon Belgicum pag. 217. Thvvroczius, & alii. Adde Frider. Sandium in Conſuet. feudal. Gelriæ pag. 299.

Eſcarletum. Matth. Paris an. 1237. *Obtulerunt telas de eſcarleto, & vaſa pretioſa.* Et an. 1248. *Dedit enim eis veſtes pretioſiſſimas, quas Robas vulgariter appellamus, de eſcarleto prælecto.* Will. Neubrig. lib. 3. c. 23. *Et ſtatutum eſt, quod ——— nullus vario, vel griſio, vel ſabellinis, vel eſcarletis utatur.*

SCARMUS, pro *ſcalmus*. Gloſſ. Græc. Lat. Σκαλμὸς, ἔνθα ἡ κώπη δεσμεῖται, *ſcalmus, ſtrurus*. Fortè *ſtrupus*. Ethelvverdus lib. 4. c. 3. *Inſiſtunt remis, deponunt ſcarmos, unde coacta rutilant arma*, &c.

SCARPELLIUM, pro *Scalpellum*. Liber Ordinis S. Victoris Pariſienſis MS. cap. 19. de Scriptoribus Monachis: *Sed nec ſcriptoria, nec arcavos, nec cultellos, nec ſcarpellia, nec membranas ——— ſuſcipiat.*

SCARPINARE, *Fodere, more gallinarum*, in veteri Gloſſar.

SCARPSINARE. Gundramnus in Epiſt. ad Ermenricum, præfixa Vitæ S. Soli: *Efflagito --- ut & vera & manifeſta Dei opera luculento ſermone depingas, & in corrigendis & augendis Ruodolfum adeſſe depoſcas, ad ejus perſonam prologum ſcarpſinans.* Id eſt, *ei prologum inſcribens.*

SCARPSUS, Excerptus. Concilium Turonenſe II. cap. 21. *Placuit etiam de voluminibus librorum pauca perſtringere; & Canonibus inſerere, ut ſcarpſa lectio de aliis in unum recitetur ad populum.* Sic enim præfert codex Bellovac. ut monet Sirmondus, ubi alii *excepta*. Ita alibi Collectio Andegavenſis: *Scarpſum de Epiſtola Leonis ad Ruſticum.* Atque ſic fortè legendum in Teſtamento Heccardi Comitis Auguſtodun. in Tabulario Perſiacenſi in Burgund. *Una buxta eburnea minore, & libro paſtorale uno, Canones, ſcarſus quartenio uno*, &c. Ubi *Scarſus* idem valet ac *excerptorum*. Hinc etiam emendandus titulus libelli Abbatis Pirminii: *De ſingulis libris Canonicis Scarapſus*, leg. *Scarpſus*. Abbreviator libri Macrobii de Differentia & Societ. Græci Latinique ſermonis: *Explicit defloratio de libro Ambroſii Macrobii Theodoſii, quam Johannes carpſerat ad diſcendas Græcorum verborum regulas.* Qui quidem Joannes fortaſſe fuerit, quem *Erigenam*, ſeu *Scotum* vocant.

SCARPUS, itinerarii calceamenti ſpecies, quod vulgò *Eſcarpins* vocamus, Itali *Scarpa* vel *Scarpetta*. Gaufridus Malaterra lib. 1. c. 16. *Nullo ſciente conſurgens vili veſte, & ſcarpis, quibus pro calcariis utuntur, ad ſimilitudinem abeuntium ſeſe aptans, illis mediis adjungitur.* *Le Roman de Garin* MS.

> *Tote dolente hors de la chambre eſt,*
> *Deſafublée, chaucée en eſchapins,*
> *Sor ſes eſpaules li giſoient li crin.*

Alibi:

> *Iſent des lis les eſchapins chaucent.*

Vide Oct. Ferrarium in *Scarpa*.

SCARRITIO. Hugo Flaviniacenſis in Chronico pag. 243. *Hic, Flaviniacum veniens, honeſtè à nobis ſuſceptus eſt, & in eadem nocte Dominicæ diei, cum ei honeſte ſerviſſem in Treva Dei, bannos & ſcarritiones mercati homines ejus fregerunt & tulerunt, quia erat ante domum Epiſcopalem: & terra ipſa, antequam domus ibi fuiſſet, cenſita erat hominibus pro mercato eorum*, &c. Infrà: *Videntes homines, quorum terra erat cenſita, quia ego eis primus, qui defendere debebam, de conſuetudine & uſu eorum deficiebam, ipſimet in terra cenſuali ſua ſcarritiones firmaverunt, & carnes repoſuerunt.*

Scaritio, eadem ut videtur notione. Tabularium S. Remigii Remenſis: *Donat annis ſingulis in hoſtelitia den. 20. ——— Nativitate Domini lig. car. 1. in banno 1. pro paſto ſcaritione 5. car. circulos perticas 10.* Alibi: *Solvit in cenſu de ſigala modium 1. ordeo mod. 1. de annicul. 1. caplim dies 15. lign. carr. 3. de ſcaritiones car. 1.* Paſſim ibi.

SCARSALIS. Charta Pibonis Epiſcopi Tullenſis an. 1079. in Addit. ad Capitul. Reg. Franc. n. 153.

Cum

Cum cæteris utensilibus interioribus, videlicet indumentis, calice, missali, scarsali, &c.

SCARSELLA, *Marsupium*, ex Gall. *escarselle*. Boncompagnus in Arte Dictaminis MS. lib. 2. extremo: *Jocosum est, quod refero, sed absque dubio vobis esset damnosum, quum ille, quem vultis recipere in maritum, hermaphroditus esse abdubio perhibetur. Unde si haberetis burdonem, reperiretis in eo scarsellam.*

SCARSUS. Vide *Scarpsus.*

SCARTIA, Messis, Italic. in Processu de Vita S. Thomæ Aquin. n. 64.

SCARTIO. Idem fortè quod *Scarritio*, de qua voce suprà. Charta Ingelranni D. Cociaci ann. 1235. pro Libertatibus villæ de Solers, &c. apud Thomasserium lib. 1. 103. *Et unusquisque hominum illorum unam quadrigatam vini in tempore musti, & etiam in tempore colendi, absque vuernagio* (leg. vuionagio) *per terram meam si equus* * *lunonorum, & quadriga ipsius sit, uno quoque anno ducere poterit, & si scartiones & omne nemus illis defuerit, ipsi Præposito nostro Cociaci hoc ostendent, si vendere nemus & scartiones ipsis voluerit*, &c.

SCARZO. Charta Henrici Imp. an. 1081. apud Ughellum tom. 3. Ital. sacr. p. 419. *Hominibus in villis habitantibus de eorum Comitatu fodrum non tollemus, nec aliquam consuetudinem superimponemus, nisi quantum tres meliores homines propter scarzones, per villas & castella juraverint.* Ubi *propter*, idem valet ac *præter*: proinde *præter scarzones*, i. omissis, nec admissis *garcionibus* & hominibus nihili.

SCASORES, referuntur inter artifices, quibus immunitates conceduntur, in l. 2. Cod. Th. de Excusat. artif. *Quadratarii, barbaricarii, scasores, pictores, sculptores.* Sed qui ii fuerint, incertum.

SCASSARNOVA, unum è 12. auguriis, de quibus in voce *Venta*, quod sic describitur à Michaële Scoto de Physionomia cap. 56. *Scassarnova est augurium, quando vides post te hominem vel avem, & antequam perveniat ad te, & tu ad eam, in loco repausset te vidente: significat bonum signum super negotio.*

SCASSARVETUS, unum ex iisdem 12. auguriis, quod *est*, inquit Michaël Scotus, *quando vides hominem præterire, vel avem in loco pausantem, ita quod sit tibi in sinistro latere tui: est tibi malum signum super negotio.*

SCASSUM. Charta Caroli II. Regis Siciliæ ann. 1303. apud Ughellum in Episcopis Casertanis: *Et pecunia fidantiæ forestarum, scasso de omnibus armentis jumentorum, bubalorum, vaccarum*, &c. Occurrit ibi rursum. Italis *Scasso*, est ager cultus, laboratus: verùm aliud hîc innuitur.

SCASTLEGI, Cessatio ab armis, armorum depositio: vox formata secundùm Spelmannum, à Saxonico ceaꞇꞅ, i. certamen, contentio, & leᵹen, i. deponere, ut sit legitima ab exercitu discessio. Isaacus Pontanus in Chorographica Daniæ Descriptione pag. 772. observat ex Tacito, apud Germanos *scutum reliquisse, præcipuum* fuisse *flagitium*: idque obtinuisse apud Francos nostros, apud quos, inquit, Constitutio est *de armorum depositione*, & iis, qui militiam declinantes, arma abjiciunt: arma autem quæcunque per *Scutum* vulgò intelligi in legibus Francicis, quæ quidem vox est etiam Danis hodieque usitata: scuti positionem quippe *Schotlage* seu *Schiotlegge* nuncupare, ex *Schiolt*: & *Schilt*, scutum, clypeus, & *legen*, vel *leggen*, & *neder-leggen*, deponere. Capitul. Wormatiense ann. 829. cap. 13. & Additio IV. Capit. c. 81. al. 114. *Postquam Comes & pagenses de qualibet expeditione reversi fuerint, ex eo die super 40. noctes sit bannus recisus, quod lingua Theodisca Scaftlegi, id est, armorum depositio vocatur.* Eadem habentur in Edicto Pistensi c. 33.

SCATABRA. Papias: *Scatabræ, ebullitiones, quæ fiunt, cum aqua calida in aliquas rimas fluxerit.* Idem: *Scatabra, emanantia aquarum, i. ortus scaturientibus fit aquis.* Lat. *Scatebra.*

SCATATUS. Concilium Senonense an. 1320. c. 4. *Caligis rubeis, viridibus, scatatis, croceis seu albis non utantur —— Clerici.* Concilium Parisiense ann. 1323. cap. 4. *Clericos qui caligas rubeas ac scutatas & alias inhonestas publice deferunt.* Mox eadem habentur quæ in Senonensi. Concilium Londinense an. 1342. [illegible] 2. *Caligis etiam rubeis, etiam saccatis*, (sic) *vir*[illegible] *tularibus etiam rostratis & incisis multimode*, &c. Ubi legendum censuerim *scallatis*, i. coccineis, vel certè *scaccatis*, id est, in *Scaccarii* speciem variegatis.

SCATICUM. Vide *Scatz.*

SCATIONARIA. Martinus Didacus *Daux* Justitia Aragon. l. 6. Observantiar. fori Aragon. tit. Interpretationes &c. §. 6. de Notariis: *Sed non debent tenere scationarium, nec publicè se*[illegible]*ere ad recipiendum cartas.* Eadem habentur lib. 9. tit. de Privilegio generali §. 27.

SCATIUM. Rainardus Abbas Cisterciensis in Institut. Capitul. ejusdem Ord. an. 1134. c. 14. ubi de pane quotidiano: *Ubi autem frumentum defuerit, cum scatio liceat fieri.*

SCATTO, Italis, Scutella, qua arida venditores metiuntur, ut lupinos, & similia. Leo Ost. lib. 1. c. 24. *Scutellam argenteam 1. scattones 3. garales 2.* & cap. 26. *Scattonem unum Constantinopolitanum.*

SCATURRIO, *Lepra*, in Gloss. Isid.

SCATUS, *Impetigo, sicca scabies.* Gloss. Isid. vox ejusdem originis cujus prior.

SCATUS. Charta Willelmi Comitis Pontivi ann. 1203. in Tabulario Abb. S. Judoci: *Et notandum, quod Comes Monsteroli & Pontivi extra villam B. Judoci, per totum Comitatum prædictæ Ecclesiæ, debet habere assultum, murdrum, scatum, & ratum* (raptum) *violentiam scilicet mulieris vi oppressæ*, &c. Videtur usurpari pro furto. Vide *Schacuts*, & *Schatz.*

SCATZ, *Scaz, Scaticum.* Pecunia, pretium, ex Germanico *Schatz*, thesaurus, gaza, Belgis *Schat*: vel ex Saxonico ꞅceaꞇ, pretium, collatio, nummus, pecunia. Hincmarus Laudunensis Episcop. pag. 594. *Quidquid de rebus suæ Ecclesiæ fecit & ordinavit, non per scaz, vel per aliquam propinquitatem aut amicitiam inde fecit, sed sicut melius ille intellexit.* Idem in Responsione ad Hincmarum Archiep. Rem. pag. 612. *Cui & respondi, quia non celabam, quod motus aliquid contra illum fuerim, eò quòd audieram à quibusdam, illum dixisse, quòd Romam ipsum non pro alia re ire rogabam, nisi ut inde scats mihi daret, quod ego mirabar, si diceret, cum, quidquid habebat beneficii, gratis ei dedissem, & sine ullo pretio.* Ubi *Scatz*, & *Scaz*, pretium sonat. Inde

Scaticum, pro Tributo. Charta Ludovici Pii Imp. in Chronico Farfensi p. 657. *Sine datico, herbatico, scatico, vel glandatico.* Alia Caroli II. Regis Siciliæ ann. 1303. *De caligariis terrarum, redditibus in pecunia, seu de tarenis, redditibus gallinarum, caponum, & aliorum pullorum, scaticis, porcellis, agnis*, &c. Suprà: *De scaticis, porcellis*, &c. Petrus I. Rex Aragonum in Constitutionib. Cataloniæ MSS. *Scatica nostra, & penones, atque alia regalia nostra, firmiter observari & custodiri —— jubemus.* In MS. est, *al. guidatica*: quæ quidem *guiatica* dicuntur. In alia Charta ibidem, quæ est Jacobi I. Regis: *Sub eadem pace sint guiatica nostra —— & censuaria, & pennones, & omnia Regalia nostra.*

Statica, eadem, ut videtur, notione. Charta Hispa-

Hispanica an. 1135. in Addit. ad Capitul. Reg. Franc. n. 156. *Primum quidem ut ipsas dominicaturas, dum ipsa viveret, haberent per medium: staticam verò castrorum, per singulos annos habeat, sex mensibus.* Infrà: *Eò quòd si Guillelmus Raimundi hoc ei frangere tentaverit, valeant Beatrici, & teneant secum illa donec habeat in vita sua medietatem omnium dominicaturarum & staticam S. Martialis pro melioratione cum laboratione boum*, &c. Charta Jacobi Regis Aragonum ann. 1228. apud Joan. Dametum in Hist. Regni Balearici p. 203. *Nos similiter habeamus partem nostram omnium prædictorum secundùm numerum militum & hominum armatorum qui nobiscum fuerunt, retentis nobis alcabriis & staticis Regum in civitatibus, ultra partem competentem.* Est igitur *Staticum*, tributum, vectigal, cujusmodi fuit *Guidaticum*, de quo supra.

Scatum, vox ejusdem originis, in Charta Caroli C. pro novo ponte Parisiensi in parvo Tabulario Ecclesiæ Paris. *Placuit nobis extra prædictam urbem de ærarii nostri scato, —— opportunum majorem pontem facere.*

SCATIVA *aqua*, Scaturiens, in Vita S. Posthumii cap. 8. *Si Abbas presens fuerit, reperiens aquam scativam, sive germinantem, præter Abbatis Consilium diverterit ad bibendum*, &c.

SCAVA, *arborum densitas nimia*, in Glossis Pithœanis. Isidorus habet *Scana*, atque ita legendum censet Vossius.

SCAVAGIUM, Tributum, quod à mercatoribus exigere solent nundinarum domini, ob licentiam proponendi ibidem venditioni mercimonia, à Sax. ꞅceaꝩian, id est, *ostendere*, *inspicere*, Anglis *Schevage* & *Skevvage*. Brompton: *Scheavving, i. mercimonii positio, sive demonstratio, i. desppliance de marchandie. Escevinga*, in Charta Henrici II. Regis Angl. pro civibus Cantuar. *Hoc etiam eis concessi, quòd omnes cives Cantuarienses sint quieti de Telonia & Lastagio per totam Angliam & per portus maris, & de Escevvinga. Ostensio* dicitur in Legibus Ethelredi Regis. Vide in hac voce.

SCAVILLUM, *Præda*, Jo. de Janua.

SCAVIONES. Vide *Scabinus*.

SCEATTA, *Scatta*, nummi genus apud Anglo-Saxones, ꞅceaꞇꞇe. Leges Æthelstani Regis cap. 7. *Regis simplumWeregeldum in Mercenorum laga, hoc est 30. millia Sceatta, hoc est totaliter 120. libræ: sed pro regni emendatione in cenegildo ipsam veram debent habere parentes ejus, & regalem emendationem ipsius terræ populus.* Apud Lambardum *Scata* legitur: ꞅcæꞇꞇa in Legibus Æthelberti. Consule Gloss. Saxonicum Somneri in hac voce.

SCEAWING. Vide *Scavagium*.

SCEBANCA. Vide *Austrum*.

SCEBRUM. Vide *Sceurum*.

SCEFFILUM, Mensuræ annonariæ species: Germ. *Scheffel*, Lex Saxonum tit. 18. *Secalis Sceffila 30. ordei 40. avenæ 60.* Vide *Scapha*, *Scapilus*, *Sceppa*.

SCEITHMANNUS, vox ex Saxon. ꞅeiꝩman, vel ꞅcæᵹꝩman, vel ꞅcæᵹman, pirata; à ꞅcaᵹa, fur, latro. Pactum Ethelredi Regis Angl. cum Analano, &c. c. 9. *Si dicatur in compatriota, quod furtum fecerit, vel hominem occiderit, & hoc dicat Sceithmannus, vel unus Landmannus, tunc non sit aliqua negatione dignus.*

SCELERATOR, *Sceleratus*, in Formula 32. ex Andegavensibus.

SCELERITAS. Gloss. Græco-Lat. Ἀνομία, *Scelus, sceleritas, iniquitas.* Occurrit in Leg. 3. D. de Bonis eor. qui ante sen. mor.

SCELEROSUS, pro *Sceleratus*: vox Lucilio usurpata apud Nonium. Ugutio: *Sceleratus, in quo fit scelus: scelestus, per quem fit, scelerosus, qui facit, & est scelerosus plusquam sceleratus.* Donato, dicitur *autor sceleris*. Utuntur S. Eulogius lib. 1. Memor. Sanct. & lib. 3. c. 12. & in Apologet. Baldricus lib. 1. Chr. Camerac. cap. 94. Vita S. Aldrici Episcopi Senonensis cap. 25. Synodus Lateran. an. 649. Gregorius VII. lib. 8. Epist. 13. &c. Occurrit etiam in Cod. Th. non semel.

SCELESTIS, pro *Scelestus*, apud Steph. Eddium in Vita S. Wilfridi cap. 26. *Pretium utique sceleste*, &c.

SCEMA, pro *Schema*, Forma, species, ornatus, vestitus, habitus, quomodo σχῆμα Græci usurpant. Alexander Jatrosophista lib. 3. Passionum de Freneticis: *Neque in lecto scemata jacenti appetunt.* Dudo de Morib. Normann. pag. 60. *Ecclesiarum mirificarum cu mina fulgent, quas pater olim scemate pulchro ædificavit.*

Scema, vel *Schema*, propriè usurpatur pro habitu monachico. Hugo Flaviniac. p. 266. *De quo monachi um scema susceperat.* Ordericus Vital. lib. 5. p. 577. *A hereda scema religionis suscepit.* Infrà pag. 581. *Monachile scema suscepit.* Adde pag. 460. 591. 711. Vetus Epitaphium:

Post senium fessus, jaces istic funere pressus,
Geldwine pater monachili schemate frater.

Tabularium Ausciense apud Marcam lib. 4. Hist. Beneharn. c. 7. *Liberari laborans, monasticum schema assumere voluit.* Petrus Diac. de Viris illustrib. Casin. cap. 8. *Monasticumque schema suscipiens*, &c. Ita Ingulfus p. 873. 879. *Monachicum Schema*, pro quo *Stemma* perperam habet p. 867. Usurparunt perinde vocem σχῆμα Græci scriptores hac notione. Vita S. Euphrosynæ Virg. τὸ τῶν μοναχῶν αὐτῇ περιβάλλει σχῆμα. Sic τὸ τῶν μοναχῶν σχῆμα, in Vita S. Nili junioris pag. 5. τὸ ἅγιον σχῆμα pag. 8. ἀγγελικὸν σχῆμα, pag. 16. Observat Goarus ad Euchologium Græcorum p. 489. σχῆμα in universum habitum monachicum significare; ut τοῦ Βασιλείου τὸ σχῆμα, τοῦ Ἀντωνίου τὸ σχῆμα: præterea apud Græcos Monachos esse quosdam, quos μικροσχήμους, & μεγαλοσχήμους, vocant, de quibus agit hoc loco vir doctissimus.

Scema, Figura rhetorica. Gloss. Ælfrici: *Volubile scema; scema locutionis*, Fragmenta Petronii p. 22. *In Curia autem, quomodo singulos vel pilabat, tractabat, nec scemas loquebatur.*

Scemari, Ornatu suo oblectari. Regula Magistri c. 81. *Si quis autem frater in specie sua sibi visus fuerit scemari, vel satis gavisci, mox à Præpositis suis ei tollatur*, &c. Arnobius in Psalm. 106. *Ergo bona saturavit bonis pœnitentem, non in scematibus mundi, non in publico gloriantem; sed sedentem in tenebris*, &c.

Scema. Egbertus Eboracensis Archiep. in Excerpt. c. 138. *Scemata dicuntur ramusculi in genere, cùm gradus cognationum partiuntur, & puta ille filius, ille pater, ille avus, ille agnatus, quorum figuræ in scematibus apparent.* Hausit ex Isidoro lib. 9. Orig. c. 6. apud quem *Stemmata* scribitur, quomodo usurpat Plinius lib. 35. c. 2.

Ascemare. S. Columbanus instr. 1. de Christo: *Quia naturam ascematus est, qui eam ex nihilo creavit*, i. e. induit, eâ se quasi ornavit.

SCEMATIO, Membri mutilatio, Itali etiamnum *Scemare* dicunt, pro *Mancare*, *diminuire*, *da semis, latino, il quale non solamente la metà, ma ancora significa diminutione*, inquit Acarisius. Vide Ferrarium. Lex Longobard. lib. 2. tit. 55. §. 16. *Si verò ipsa mulier in hac illicita causa (stupro) consentiens fuerit, habeat potestatem ejus maritus in eam vindictam dare, sive*

sive in disciplina, sive in venditione voluerit : verumtamen non occidatur, nec ei scematio corporis fiat. Infrà: *Et ipse in eum faciat vindictam in disciplina vel venditione; nam non in occisione, aut scematione corporis.* Ubi *scematio*, pro *sematio* scribitur; vox enim orta à *Semus*, de qua infrà.

SCEMATIZARE. Alexander Iatrosophista lib. 2. Passion. *Neque enim fiunt supradicta symptomata; sed secundum directionem ipsam adhuc videtur consceматizare in musculis flegmon, extrinsecus manifestius subjacet.* Ubi Glossæ MSS. *Scematizare, i. signum ostendere: scema enim est figura per directionem.*

SCENA, σκηνή. *Porticus.* Gerardus Presbyter in Vita S. Udalrici Episcop. August. cap. 2. *Recessit ab eo, & in scena, quæ ante cubiculum ejus est sita, consedit*, &c. Idem cap. 4. *Expleta autem Missa, clerum iterum congregatum in scena juxta eandem Ecclesiam sitam, solennissimis vestibus indutum antecessit, &c.*

SCENECA, *Scenaca.* Anastasius in S. Silvestro PP. p. 18. *Omnia sceneca deserta, vel domos intra urbem Albanensi sanctæ Ecclesiæ donum obtulit Augustus.* Codex Thuanus habet *Scenaca*, alii *Senica*; sed videtur legendum *Scenica*, ex Græco, ni fallor, σκηνικά, id est, loca lusibus publicis addicta, ut sunt Circi, Theatra, & ejusmodi.

SCENOFACERE, *facere funes*, ex Gr. σχοῖνος, funis, vox hibrida, *Unde scenofactor, funium factor, & ars scenofactoria. Unde in Actibus Apostolorum* cap. 18. v. 3. *legitur de Paulo, quod erat scenofactoriæ artis.* Ita Ugutio: ut aliter Græca versio habet: ἦσαν γὰρ σκηνοποιοὶ τὴν τέχνην. Ubi Erasmus: *Erat autem ars illorum texere tabernacula.* Ita etiam legit Arator lib. 2. Hist. Evangel.

> —— *Cujus se Paulus amico*
> *Contulit hospitio, sociam dignatus adire*
> *Artis amore domum, nam scenifactor uterque*
> *Pollebant operis studiis, & dogmate Legis.*

Et infrà:

> *Nec vacat ars Pauli socio celebrata sub ipso*
> *Secreti virtute boni; tentoria quippe*
> *Fortia mobilibus fabricabat in aggere tectis.*

Ita editio Aldina ann. 1502. nam aliæ *Scænefactor* præferunt.

SCEPPA, Mensura salis. Monasticum Anglic. tom. 2. p. 824. *Et quinque sceppas salis per annum de salinis meis de Wstrotun per traditionem meam & heredum meorum ad Vincula S. Petri in autumno.* Occurrit ibi pluries. Vide *Escheppa*, *Scapha*, *Scapilus*, *Scepfilum.*

SCEPTOR, *Notarius: unde Sceptorius, & Sceptoria, Cisterna*, Ugutioni, pro *exceptor*, & *exceptoria.*

Sceptoria, Cisternæ, receptoriæ, in Glossis Isid. & Pithœi, δεξαμεναί, Græcis.

SCEPTRATUS, Sceptro donatus. Saxo Grammaticus lib. 14. *De sceptrato cucullatus evasit.* Joan. Altuvillensis in Archithrenio lib. 3. c. 17.

> *Absit ut hæc lateat sceptratos gloria*, &c.

SCEPTRUM, pro *virga*, aut *flagrum.* Althelmus de Laude Virg. c. 25.

> —— *Sceptrorum flagra beatus*
> *Ictibus argutis martyr non censit acerba.*

Alibi:

> *Flammeus aspectu, niveacandore coruscus,*
> *Sceptrinum vimen dextra gestabat in alma.*

Idem de Virgin. *Sceptrinæ virgæ, quæ prius nodosa duritia rigebant, pluma molliores, & papyro effectæ sunt leviores.*

SCETA. Vita S. Comgalli Abbat. Benchorensis num. 54. *Ductus est ad S. Fiachra, ut baptizaret eum, aperiensq; jam S. Fiachra scetum suam ad ducendum inde librum baptismi, brachium S. Comgalli in aere sursum avolavit.* Ubi hæc vox pro armario videtur usurpari.

SCEVOPHYLAX, Sacrorum Ecclesiæ vasorum custos, σκευοφύλαξ, de qua in Ecclesia Græcanica dignitate, multa Gretzerus & Goarus ad Codinum de Officiis, & Meursius in Gloss. Occurrit non semel in Hist. Miscella. VII. Synod. act. 4. Θεόδωρος Διάκονος μοναχὸς, καὶ σκευοφύλαξ τῆς εὐαγῶν πατριαρχικῶν οἰκημάτων. Guillelmus Bibl. in Hadriano II. PP. *Ibi à Paulo librorum custode, Joseph vasorum custode, simulque Basilio Sacellario Ecclesiasticis indutis vestibus salutati.*

Scevophylacium, σκευοφυλάκιον, *vasorium custodiarum* vertit Anastasius in Hist. Ecclesiastica pag. 35. Vide Descriptionem nostram ædis Sophianæ num. 89.

SCEURUM, ex Germanico *Schevvre*, vel *Schëur*, Horreum, granarium, penaria cella, reconditorium. Ingulfus in Hist. p. 862. *Cœpit largiente domino bonis omnibus abundare, ut tam in thesauris ac sceuris postmodum duplicia redderentur.* Quædam editiones habent *scauris.* Anastasius in Sergio PP. p. 60. de Actis Concilii: *Missis in locellum, quod Scebrum chartale vocitatur.* Alii codd. *Hæc itaque missa in locello, quod Scheuro carnali vocitatur.* Alii, *scebro carnali*, pro *scebro cartali*, i. Chartophylacio.

SCHACIA, *Schaciare*, pro *chacia*, venatio: *chaciare*, venari tom. 2. Monastici Anglic. p. 102. Vide *Cacia.*

SCHARLIONUS. Vide in *Amanegia.*

SCACUS. Vide *Scach.*

SCHEFFA, Præstationis species apud Germanos: *jus, quod dicitur die scheffa*, apud Albertum Argentin. pag. 170.

SCHERE. Arnoldus Lubec. lib. 2. c. 4. *Dux & sui prosperè navigabant per aliquot dies, & inciderunt periculum, quod vulgariter Schere dicitur, quia ibi scopuli immanissimi ad instar montium prominentes, difficillimum illic transitum fecerunt.*

Schere, alia notione. Vide in *Scara.*

SCHERIO. Vide *Scario.*

SCHIFARUS. Vide *Scyphatus.*

SCHILLA. Vide *Skella.*

SCHILPOR. Vide *Schitonos.*

SCHINDERLING, Viliculæ monetæ species, in jure Hungarico. Sambucus.

SCHIPP, Nauta, qui navem, quam Angli *Ship* vocant, remis impellit: *Shipman*, vulgò iisdem. Ordericus Vitalis lib. 12. p. 868. *Tandem navigandi signum dedit. Porrò schippæ remos ant segniter arripuerunt, & alia lethi, quia quid eis ante oculos penderet, nesciebant, armamenta coaptaverunt, navemque cum impetu magno per pontum currere fecerunt. Le Roman de Rou* MS.

> *Nefs & esquiex appareiller,*
> *Veles estendre, & males drecier.*

SCHIPPESHERE. Willelmus Thorn. ann. 1364. de servitio, quod homines 5. portuum debent ad Norborne: *Et debent pro qualibet Svvollinga 14. d. per annum pro Schippeshere, timberlode, & bordlode, vel cariare extra Waldam per mare vel per terram ad manerium prædictum.* Occurrunt eadem verba paulò infra: ubi Somnerus *Schippeshere*, ovium tonsuram exponit, ex Saxonico, ꞅceap, Anglis *Sheep*, ovis: & ꞅceaꞅan, Anglis *Sheare*, tondere.

SCHIRA. Vide *Scyra.*

SCHIRMANNUS, Lambardo, Senator, Saxon. ꞅciꞅman, ex ꞅciꞅe, *Satrapia, regio, pagus*, & man, homo. Leges Inæ Regis West-Saxiæ cap. 9. *Si quis sibi rectum roget coram aliquo schirmanno, vel alio judice, & habere non possit*, &c. Vide *Scira.*

SCHISMA,

SCHISMA, *Schismaticus.* Gloss. MS. Regium cod. 1197. *Schisma, scissura animarum. Schismaticus, qui abscissus est à Deo.* Iso Magister in Glossis: *Distat inter scismaticum & hæreticum. Scisma, i. scissio: inde scismaticus, qui a corpore Ecclesiæ aliqua novitate, sicut ille,* (Novatus,) *qui dicebat, hominem semel prolapsum criminali peccato nunquam posse resurgere. Hæreticus namque, qui sectam suam colit. Hæresis enim secta, videlicet non credens unum Deum esse Patrem & Filium & Spiritum sanctum, sicut Arius.* Sanctus Hieronymus in cap. 3. Epist. ad Titum: *Schisma ab Ecclesia separat: hæresis verò perversum dogma habet.* Sanctus Augustinus Homil. 11. super Matth. *Schismaticos non fides diversa facit; sed communionis disrupta societas.* Idem de Fide & Symbolo cap. 10. *Hæretici, de Deo falsa sentiendo, ipsam fidem violant, schismatici autem dissensionibus iniquis à fraterna charitate dissiliunt, quamvis ea credant, quæ credimus.* Idem de Baptismo lib. 1. c. 11. *An non est in schismate odium fraternum? Quis hoc dixerit, cum & origo pertinaciæ schismatis nulla sit alia, nisi odium fraternum.* Cresconius Grammatic. apud eundem August. lib. 2. contra Crescon. c. 12. *Hæresis est diversa sequentium secta: schisma verò eadem sequentium separatio.* Idem Augustinus c. 7. *Dicitur schisma esse recens congregationis ex aliqua sententiarum diversitate dissensio (neque enim & schisma fieri potest, nisi diversum aliquid sequantur, qui faciunt,) hæresis autem schisma inveteratum.* Faustus Manichæus apud eundem Augustinum l. 20. contra eundem c. 3. *Schisma est eadem opinantem atque eodem ritu colentem, quo cæteri, solo congregationis delectari dissidio.* Etherius & Beatus adversus Elipandum Toletan. lib. 2. *Schisma à scissura animarum vocatum est. Eodem enim cultu, eodem ritu credit, ut cæteri religiosi, sed solo Congregationis delectatur dissidio, ut cum cæteris communi nullo fulciatur consilio, & totum, quod sibi agere videtur, sanctum in suo corde esse putatur.* Pelagius in Epist. ad Viatorem & Pancratium, de schismaticis: *Non eos diversa sentiendi judicium, sed quædam apud se delata, sibi tamen incognita metuentes, & contra Apostolicam sedem temerè credentes, pessima divisit opinio.* Vide Optatum lib. 1.

Schismatichæ, in Gestis Innocentii III. PP. p. 142. schismatum, seu motuum autores.

SCHITONOS, Slavis, Armiger seu *Scutarius Regis*, in veteribus Chartis Dalmaticis apud Joan. Lucium in Hist. Dalmat. pag. 96. 99. 100. qui in aliis Crescimiri Regis Croatiæ & Dalmat. an. 1067. *Scutobaiulus* dicitur, apud eundem p. 77. Idem igitur qui Longobardis *Schilpor*, quæ vox Armigerum perinde sonat, ut autor est Paulus Warnefridus lib. 2. de Gestis Longobard. cap. 28. unde constat utramque ejusdem esse originis, nempè Saxonicæ. Nam Scild, scutum sonat, Scild-nave, scuti minister, *Scilpor*, scuti puer; *Por* quippe Longobardis, est *puer*, famulus. Vide Gryphiandrum de Vveichbildis Saxonicis cap. 67.

SCHIZA. Lucifer Calaritanus lib. 1. pro S. Athanasio p. 35. *Et constipavit schizas super altare*, i. collegit ligna, quæ secuerat & sciderat super altare: ex σχίζειν, scindere, σχίζα, lignum sectum, & in particulas discissum. Urbem hac appellatione in Bithynia memorat Anna Comnena in Alexiade p. 57. de qua etiam quædam adnotavimus in Notis ad Willhardunum p. 350. quod in agro à continenti quodammodo divulso constructa esset.

SCHOLÆ, generaliter dicebantur ædificia, ubi convenire solent homines plurimi, aut studendi, aut præstolandi, aut conferendi, aut alterius rei gratiâ, quod probare conatur Henricus Valesius ad lib. 14. Ammiani: ita ut à loco deinde eorum, qui in hisce scholis consistebant, catervæ *Scholæ* appellatæ fuerunt: verbi gratiâ *Scholæ Palatinæ*, seu cohortes variæ ad Palatii & Principis custodiam destinatæ, quæ singulæ in suis *Scholis* excubabant, quarum dignitas varia fuit, pro modo stipendiorum, quæ merebant, ac gradus, quem eæ obtinebant. Nam, ut ait Vegetius lib. 2. cap. 21. *quasi in orbem quemdam per diversas cohortes & diversas scholas milites promovebantur, ita ut ex prima cohorte ad gradum quempiam promotus vadat ad decimam cohortem, & rursus ab ea crescentibus stipendiis cum majore gradu per alias recurrat ad primam.* S. Ambrosius in Epist. 1. ad Corinth. cap. 1. initiò: *Scholæ enim sunt, quæ positis in se dant dignitatem, ut loci honor hominem faciat gloriosum, non propria laus.* Procopius lib. 4. Gothic. c. 27. Ἄρχοντά τε καθεστήσατο εἰς τῶν ἐπὶ τοῦ παλατίου φυλακῆς τεταγμένων λόχων, οὕσπερ σχολὰς ὀνομάζουσι.

Alii *Scholas* dictas putant propter disciplinam, qua eæ regebantur: atque in Scholæ publicæ, ipsique adeò Scholastici in varias *Scholas*, quas *Classes* vulgò dicimus, pro facultatum, quæ in iis docebantur, varietate distinguebantur, ita Schola Palatina in varias classes distributa erat, suis singulas nominibus appellatas. Quò spectant hæc ex Epistola Episcopor. Franciæ ad Ludov. II. Reg. c. 12. *Et ideo domus Regis Schola dicitur, id est, disciplina: quia non tantùm Scholastici, id est, disciplinati & bene correcti sunt, sicut alii; sed potiùs ipsa Schola, quæ interpretatur disciplina, id est, correctio dicitur; quæ alios habitu, incessu, verbo & actu, atque totius vanitatis continentia corrigat.* De Palatina Schola sic Corrippus lib. 3. num. 5.

> *Acciti proceres omnes Scholaque Palati est*
> *Jussa suis astare locis*, &c.

SCOHLA. At contra Alemannus ad Procopii anecdota, scholas ejusmodi dictas censet, quod, qui in iis militabant, quasi σχολάζοντες, seu à bellico opere vacantes, & veluti feriati milites, ad pompam tantùm in Palatiis militarent, uti describuntur ab Agathia lib. 5.

Atque hæ Palatinæ Scholæ omnes erant sub dispositione Magistri officiorum. Senator lib. 6. form. 6. de Magistro officiorum: *Ad eum nimirum Palatii pertinet disciplina, ipse insolentium Scholarum mores procellosos modo rationis suæ terminis prosperè discernat.* In Notitia Imperii recensentur Scholæ istæ Palatinæ *sub dispositione viri illustris Magistri officiorum*, scilicet *Schola scutariorum prima, Schola scutariorum secunda, Schola gentilium seniorum*, &c.

A Scholis Palatinus, *Scholæ* nomen transiit ad militiam civilem, seu civilium Magistratuum ac dignitatum, quarum major erat numerus: erant enim Scholæ Silentiariorum, Exceptorum, Chartulariorum, Agentium in rebus, & aliæ, de quibus passim in utroque Codice, & in Notitiâ Imperii. Transiit denique vox eadem ad Ecclesiasticos ordines. Hinc

Schola Cantorum, quæ *Schola* nudè in veteribus Consuetudinibus Floriacensis Monasterii pag. 404. dicitur, pro Cantorum Ecclesiæ ordine, de qua egimus in vv. *Cantor*, *Cantus*. Hinc, qui præerat, dictus *Magister Scholæ* Cantorum, Præcentor. Monachus Sangallensis lib. 1. de Carolo M. cap. 5. *Fuit autem consuetudo, ut Magister Scholæ designaret pridie singulis quod responsorium cantare deberent in nocte Nativitatis Christi.* Idem porrò, qui *Prior Scholæ Cantorum*, in Epistola 43. Pauli PP. ad Pipinum tom. 3. Hist. Francor.

Schola Dominica, Ordo Ecclesiasticus. Rabanus lib. 3. de Instit. Cleric. cap. 18. de Grammatica: *Hanc itaque Scholam dominicam legere convenit, quia scientia rectè loquendi, & scribendi ratio in ipsa consistit.*

Schola

Schola regionaria. Benno Cardinalis in Vita Hildebrandi, seu Gregorii VII. PP. *Poppo Prior Scholæ Regionariæ cum omnibus suis Subdiaconis.* Vide Regionarii.

Schola Sacerdotum dicta per excellentiam Congregatio Clericorum Ecclesiæ Veronensis. Vide Ughellum tom. 5. Ital. Sacræ p. 751. 752.

Schola. Confratria. Andr. Dandulus in Chron. MS. an. 1110. *Dum igitur Venetias applicassent, — in monasterio S. Georgii corpus* (S. Stephani) *devotissime collocarunt: sub cujus vocabulo innumeri cives scholam celeberrimam perfecerunt.* Vide eundem an. 1113. Vetus Charta apud Puricellum in Monumentis Ambrosianæ Mediolanensis Basilicæ pag. 691. *Si pro sepeliendis corporibus defunctorum Abbas vel Præpositus à defunctorum propinquis, qui ad Scholas suas pertinent, ad sonandum tintinnabulum invitati fuerint, illa pars, ad quam prædicta Schola pertinuerit, pulsandi tintinnabulum liberam potestatem habeat.*

Scholæ, dictæ Judæis, eorum Synagogæ, ut habet Rigordus in Philippo Aug. an. 1182. *Nam omnes Synagogæ Judæorum, quæ Scholæ ab ipsis vocantur, ubi Judæi sub nomine fictæ religionis causa orationis quotidie conveniebant, prius mundari jussit.* Matth. Paris an. 1253. *Et acclamatum est in Schola Judæorum Londinensi, quod Abbas & Conventus memoratus quietus est ab omni hujusmodi debito*, &c.

Schola, pro Dormitorio Monachorum, in Concilio Turonensi II. c. 14.

Scholæ Monasticæ passim etiam memorantur, in quibus scilicet, qui ad monachicam vitam instituebantur, quos *Pueros* vulgò vocabant, iique ut plurimum ex iis quos *Oblatos* nuncupabant, in literis humanioribus & Theologicis secundùm ætatis cujusque capacitatem informabantur. Conventus Aquisgran. an. 817. c. 45. ut Schola in Monasterio non habeatur, nisi eorum qui *oblati sunt.* Tabularium Monasterii S. Andreæ Viennensis: *Si uxor ejus Vsfia supervixerit, eum teneat vita sua: & si filium habuerit, mittatur in Schola Monasteriali; deturque ei portio hæreditatis meliorata inter fratres suos, sanctoque Andreæ perveniat.* *Scholas in Monasterio, nisi eorum qui oblati sunt*, vetat Collatio Abbatum habita Aquis sub Ludovico Pio cap. 45. *Scholas Claustrales* vocant Eckehardus junior cap. 1. pag. 36. & Eckehardus Minimus de Casibus S. Galli cap. 7. quibus opponuntur, iisdem *Scholæ, Canonicæ*, id est, Canonicorum: seu, ut aliis placet, in quibus pueri seculares extra Claustrum à Monachis literis instituebantur. Cujusmodi fuere Scholæ à Theodoro Studita institutæ, de quibus Scriptor Vitæ Nicolai Studitæ edit. à Combefisio p. 895. De Scholis Monasticis agunt Aimoinus in Vita S. Abbonis Floriac. Abbat. cap. 1. Petrus Damian. lib. 2. Epist. 18. sub finem, Trithemius in Chronico Hirsaugiensi an. 890. & lib. de Viris illustrib. Ord. S. Benedicti cap. 6. Browerus lib. 1. Antiq. Fuldensium cap. 9. 10. 11. Lucas Acherius in Notis ad vitam B. Lanfranci Archiepisc. Cantuar. pag. 35. &c.

SCHOLA MONASTERII, pro ipso Monasterii conventu, in Epistola Johannis XIII. PP. in Bullario Cluniacensi pag. 5.

°*Scholas* in villis & vicis habere jubentur Presbyteri apud Theodulfum in Capit. c. 20. & Attonem Episc. in Capitulari c. 61.

Sholas publicas in Episcopiis à Carolo Magno primùm institutas, & deinde à successoribus vel ab Archiepiscopis, in quibus literis imbuerentur Clerici, docent Capitula Caroli M. lib. 2. cap. 5. ejusdem Caroli M. Epistola seu Constitutio, edita à Sirmondo tom. 2. Concil. Gall. Charta ejusdem Caroli M. pro Fundatione Episcopatus Osnabrugensis apud Miræum in Cod. Donat. piar. pag. 48. Addit. 2. Ludov. Pii c. 5. Concilium Cabilon. II. c. 3. Parisiense sub Ludovico Pio lib. 3. c. 13. Capitulare Aquisgranense n. 789. c. 72. Capitulare Theodulfi cap. 19. 20. Conventus Aquisgran. an. 817. cap. 45. Helgaudus in Roberto Rege Franciæ initio, Herimannus de Restaurat. Ecclesiæ Tornacensis cap. 1. Hugo Flaviniacensis in Chronico pag. 160. Adam Bremensis cap. 57. Vita S. Meinwerci Episcopi Paderbornensis apud Gretzer. ad Philippum Eystetensem pag. 187. Petrus Damian. lib. 3. Epist. 8. initio, &c.

Scholæ verò jus, seu eam tenendi in ejusmodi villis, inter jura dominica recenseretur: adeo ut dominus Laïcos id sibi asseruisse, & Presbyteris ademisse colligatur, in Charta Balduini de Radueriis, in Monastico Anglic. tom. 2. pag. 180. pro Ecclesia Thwinhamensi: *Ut dignitatem suam plenam, & omnes suas liberas consuetudines in omnibus rebus honorificè habeant, sicut antiquitus semper habere solebant, villæ scilicet ipsius scholam, suam liberam curiam cum soce & sace, Tol, & Then*, &c. Alia Henrici I. Regis Angliæ pro Prioratu Huntedunensi ibid. pag. 26. *Et Capellam Castelli de Huntendon cum pertinentiis suis, & scholam ejusdem villæ, ita ut nullus aliquam infra Huntedonscira absque illorum licentia teneat.* Vide Epist. 44. Alexandri III. PP. apud Sirmondum.

SCHOLARES, qui in Scholis Palatinis militabant, & in aula ad Imperatoris custodiam excubabant, οἳ εἰς τὸ διημερεύειν τε καὶ διανυκτερεύειν ἐν τῇ αὐλῇ ἀποκέκριντο, οὓς δὴ Σχολαρίους ἀποκαλοῦσιν, ut loquitur Agathias lib. 5. p. 154. 1. edit. Sulpitius Severus lib. 1. c. 1. de S. Martino: *Armatam militiam in adolescentia secutus, inter Scholares alas sub Rege Constantio, deinde sub Juliano Cæsare militavit.* Monachus Sangallensis de Carolo M. lib. 1. c. 12. *Ipsis quoque manducandi finem facientibus, militares viri, vel scholares aulæ reficiebantur.* Ardo Monachus in Vita S. Benedicti Anianensis cap. 1. *Hic pueriles gerentem annos præfatum filium suum in aula gloriosi Pipini Regis Reginæ tradidit inter Scholares nutriendum.* Septima Synodus act. 1. εἰσελθόντων ἐν τῶν βασιλέων, καὶ τοῦ λαοῦ τῶν ταγμάτων, σχολαρίων, ἐξκουβιταρίων. Vide l. 38. Cod. Th. de Decurion. leg. 24. 34. de Erogat. militar. annonæ, eod. Cod. Procopium in Hist. Arcana pag. 106. 107. 1. edit. & alios à Meursio & aliis laudatos.

Scholares, Scholastici, qui in Scholis docentur, nostris *Escoliers.* Stephanus Tornac. Ep. 61. *Amplector Scholarem, prosequor Archidiaconum, deosculor Abbatem, assurgo Episcopo, revereor Cardinalem.* Ita porrò propriè dicti in Monasteriis Novitii Monachi, qui in Scholis Monasticis erudiebantur, in Martyrologio Fuldensi apud Browerum pag. 139. *Acolyti, Scholares & Monachi.* Vita Notgeri Leodiensis Episcopi: *Quanta fuerit Notgero in educandis pueris, Scholaribusque disciplinis instruendis sollicitudo, hinc probatur, quod semper, dum in via pergeret, longè seu propè, scholares adolescentes secum ducebat, qui uni ex Capellanis suis, sub arctissima parerent disciplina: quibus etiam librorum copiam, cum cæteris scholaribus utensilibus circumferri faciebat.* Robertus de Sorbona in serm. de Conscientia: *Non habetur pro Scholari Parisius, qui ad minus non vadit bis in hebdomada ad scholas.*

Scholarii, iidem dicti in Statutis Corbeiensibus Adalardi lib. 1. cap. 6. *de pulsantis, de scolariis, de reliquis Clericis, seu Laïcis nostris*, &c. Mox, totam ait Monasterii familiam dividi in *Famulos*, vel *Matricularios, Fratres, Vassallos, Hospites, Pulsantes* vel *Scholarios*, & in *Provendarios.*

Habebant etiam Presbyteri, seu Curiones, suos *Scholarios*, de quorum munus agit Caroli M. Capit. admonit. ad Episc. c. 5. *Ut ipsi Presbyteri tales Scholarios habeant,*

habeant, id est, ita nutritos & insinuatos, ut si fortè ei contingat non posse occurrere tempore competenti ad Ecclesiam suam, officii causâ persolvendi, id est, Tertiam, Sextam, Nonam, & Vesperas, ipsi Scholarii & signum in tempore suo pulsent, & officium honestè Deo persolvant. Adde cap. 7. Riculfus Suessionensis in Statutis 889. c. 16. *Monemus præterea, ut Presbyteri scholarios suos modestè distringant, castè nutriant, & sic literis imbuant, ut mala conversatione non destruant: & puellas ad discendum cum scholariis suis in schola sua nequaquam recipiant.*

Scholares, quorum ordo institutus fuit ab Innocentio III. PP. in Concilio Lateranensi, ut est in Magno Chronico Belgico: *Ibi 4. ordines sunt constituti, scilicet Prædicatorum, Minorum, Trinitatis, & Scholarium.* Martinus Polonus in Honorio III. PP. *Anno quoque ejus tertio ordinem Vallium Scholarium confirmavit quem Guillelmus quidam Anglicus incœpit, qui Parisiis Scholaris fuerat, & postmodum in Burgundia rexerat, & tandem cum Scholaribus suis ad eremum convolavit, & formam vivendi ex diversis religionibus, suis & sibi elegit.* Vide Aubertum Miræum lib. 1. Origin. Monastic. cap. 15. Brolium lib. 3. Hist. Parisiensis pag. 655. 2. edit. & Cæsarem Egassium Bulæum tom. 3. Hist. Universitat. Paris. p. 15.

Scholares vagi, sectarii, nescio qui? quorum ordo seu *secta* reprobatur & damnatur in Concilio Herbipolensi ann. 1287. c. 34. & in Salisburgensi an. 1274. c. 16. & ann. 1290. c. 3. ubi eorum pravi mores & doctrina recensentur.

Scholares, in Ecclesiis ruralibus, qui vulgò *Clerici*. Vide *Clerici Scholares*.

SCHOLASTICUS, dictus Latinis scriptoribus, qui in umbra circa fictas hypotheses se occupat, Declamator, qui circa lites fictas versatur, ut docet Casaubonus ad Suetonium de Grammatic. & ad Capitolinum. Sed postmodum appellatus quivis eloquens, disertus, oratoriæ facultatis & politioris literaturæ studiis eruditus. Gloss. Lat. MS. *Scholasticus, Literatus, Sapiens.* Papias: *Scholasticus, Eruditus, Literatus, Sapiens.* S. Augustinus in Dialectico: *Cùm Scholastici solum propriè & primitus dicantur ii, qui adhuc in schola sunt, omnes tamen qui in literis vivunt, nomen hoc usurpant.* Salvianus lib. 1. de Gubernat. Dei: *Ut Scholastici ac diserti haberentur.* S. Hieronymus in Catalogo Scriptor. Ecclesiast. *Serapion, ob elegantiam ingenii, cognomen Scholastici meruit.* Amalarius Episcopus Trevirensis apud Brovverum lib. 8. Annal. Trevir. p. 486. 1. edit. *Quisque futurus sis, sive potens in sæculo, sive pauper, sive Scholasticus, sive idiota.* Anastasius in S. Leone II. PP. *Cuigna quoque Scholasticus, eloquendi majori lectione politus.* Jonas Episcopus in præfat. ad Vitam S. Huberti: *Palatina Scholasticorum facundia.* *Scholasticus sermo*, apud Paulum Diacon. Emeritensem in S. Masona Episc. Emerit. cap. 7. *Scholastica eruditio*, apud Alcuinum in Epistola ad Carolum M. Palladius in Lausiacis cap. 26. Οὗτος ὁ Εὐλόγιος σχολαστικὸς ὑπῆρχεν ἐκ τῶν ἐγκυκλίων παιδευμάτων. Hinc *Scholasticissimus*, in Actis S. Sebastiani cap. 21. *Fortunatus* in lib. 3. de Miraculis S. Dionysii, dicitur *Latinorum Scholasticissimus, ut Sedulius, vir Scholasticissimus*, in Chronico Fontanellensi c. 12. Vide Paschasium l. 9. de Vitis Patrum c. 19. n. 3. Vegetium in præfat. ad l. 3. Artis veterin. S. Augustinum lib. de Catechizandis rudibus cap. 9. serm. 78. de Tempore, Gregorium M. lib. 7. Ind. 2. Epist. 63. Joannem Cluniac. in Vita S. Odonis Abbat. Cluniac. pag. 24. &c.

Scholasticus, Advocatus, Patronus, qui causas in foro agit; sed proprié peritus, eloquens, disertus patronus. Transiit enim adjectivum in substantivum. Concilium Carthag. can. 96. Τοῦ καταστῆσαι ἐκδίκους σχολαστικούς. S. Augustinus in Joannem cap. 7. *Qui habent causam, aut velint supplicare, quærunt aliquem Scholasticum, à quo sibi preces componantur.* Libellus precum Marcellini & Faustini pag. 69. *Idem Damasus accepta auctoritate regali etiam alios Catholicos Presbyteros, nec non & Laicos secutus, misit in exilium, perorans hoc ipsum per gentiles Scholasticos, faventibus sibi judicibus.* Nicolaus I. PP. Epist. 2. *Si fortè aut dives, aut Scholasticus de foro, aut ex Administratore Episcopus fuerit postulatus*, &c. In Actis S. Dorotheæ, qui *Advocatus præsidis* n. 12. dicitur, idem *Scholasticus* appellatur n. 14. Apud Gregorium M. lib. 4. Epistola 29. inscribitur *Severo Scholastico Exarchi*, in qua ei in judiciis astitisse, ut & in Consiliis, innuit. Vide eundem lib. 1. Epist. 42. extrem. Apud Anastasium Bibl. in Constantino PP. pag. 66. hæc leguntur: *Post aliquod verò temporis Scholasticus Cubicularius Patricius & Exarchus Italiæ veniens Romam, detulit secum sacram Anastasii Principis*, &c. Apud Marcum Eremitam in Disputat. πρὸς σχολαστικὸν, Scholasticus dicitur ὁ ἐν λόγοις δικανικός.

Scholasticus, Dignitas Ecclesiastica, qua qui donatus est, Scholis Ecclesiasticis præest. Baldricus lib. 3. Chron. Camerac. c. 61. *Et ut ampliùs eum in sententia confirmaret, regendas Scholas S. Mariæ ei commisit.* Mox: *Cognitâ verò Episcopo Scholastici industriâ, separavit eum à puerorum doctrina*, &c. Charta Guidonis Episc. Autissiod. an. 1249. in Tabulario Autissiodorensi: *Statuimus, quod Scholasticus Autissiod. sit Capellanus Episcopi, & teneatur assidere & servire Episcopo, quando celebrabit solemniter in majori Ecclesia, & alibi, si præsens sit*, &c. Cùm autem Capellanorum munus esset, ut alibi docuimus, amanuensis vices agere, inde fortè est quod legimus, Palladium quendam Herbani Archiepiscopi σχολαστικὸν, quem Alexandria is adduxerat, disputationem, quam habuit cum Judæo, à Gregentio descriptam, τὰ ῥήματα τῶν ἑκατέρων σημειούμενον, *verba ut usque notantem* excepisse. Extat Disputatio Zachariæ Scholastici, postmodum Mitylenensis Episcopi, ubi Genebrardus *Scholastici* munus Ecclesiasticum esse annotat, idemque esse ac *Protonotarii*. Vide Concilium Paris. VI. an. 829. c. 30. Meldense cap. 35. Lateranense sub Alexandro III. c. 18. & Lateranense sub Innocentio III. c. 11. præterea Molanum lib. de Canonicis cap. 10.

Magister scholarum, eadem dignitas dicta in Ecclesia Cadurcensi, ab Innocentio IV. PP. an. 1252. instituta, apud Cruceum n. 118. *Statuimus, ut de cetero Magister scholarum dignitas sit in Ecclesia Cadurcensi, qui scholas in Grammatica personæ idoneæ conferat, quæ loco ipsius scholas regat, cui singulis annis pro labore suo ab eodem Magistro scholarum provideri volumus, prout sibi videbitur expedire.* Vide Spicilegium Acherianum tom. 12. p. 165. & Alexandrum III. in Appendice ad Concilium Lateran. III. part. 2. c. 18. Vide *Caput Scholæ*.

Scholasteria, Scholastici Ecclesiæ dignitas, apud Cæsarium Heisterb. lib. 4. de Mirac. c. 62.

Scholasticus, qui est ex *Schola Cantorum*, in Ordine Romano non semel. Amalarius lib. de Ordine Antiphon. cap. 57. *Tenet enim iste ordo morem nostræ Scholæ, ut primò erudiantur nostri scholastici per disciplinam, & postea sapientes fiant per sapientiam.* Dudo lib. 1. de Morib. Norman. *Bajulant Scholastici candelabra & cruces majoribus præferentes.*

SCHOLIZARE, *studere.* Vita MS. S. Gaugerici Episcopi Cameracensis lib. 1. cap. 2. *Semper pii laboris exercitio occupatus, aut se orationibus fatigabat, aut sacris lectionibus scholizabat.*

SCHONESTUM. Guillimannus l. 1. de Rebus Hel-

Helvetior. cap. 9. in explicat. aliquot vocabulorum inferioris ævi: *Schoneſtum*, *pulchrum*, *Germ. Schon.*

SCHOPPA, *Scoppa*, Officina, Anglis *Shope*, Gall. *Eſchoppe*. In Charta an. 1287. apud Will. Thorn. in Chron. *De duabus ſchoppis ſuis juxta domum ſuam.*

Scoppa, eadem notione, in Charta Ricardi Regis Angl. apud Radulfum de Diceto ann. 1194. *Quod murus & ſcoppæ atrii Eccleſiæ —— reficiantur.* Et in alia Theoderici Comitis Flandriæ in Hiſt. Guinenſi: *Concedente itaque Philippo ſilio meo terram, in qua Ghildalia cum ſcoppis, & appenditiis ſuis tam ligneis quàm lapideis apud S. Audomarum in foro ſita eſt.*

Schopparius, qui *Schopam* tenet: *Eſchoppier*. Vetus Conſuetudo municipal. Ambian. *Caſcuns ou caſcune eſchopiers ou eſchopiere qui vendent venel, porront avoir en leurs maiſons leur pois & leur balances.*

Shopa, ex Anglico *Shope*. Monaſticum Anglicanum tom. 1. pag. 1013. *Conceſſionem —— de duabus ſhopis cum pertinentiis in nundinis Northampton*, &c. —— *de quadam ſhopa cum pertinentiis in vico Pelliparioram.* Adde p. 528. & tom. 3. part. 2. p. 191. & Guill. Prynneum in Libertatib. Eccl. Anglic. tom. 3. p. 1101.

SCHUBA, Togæ, vel pallii Turcici aut Perſici ſpecies. Æneas Sylvius in Hiſt. Bohemica cap. 70. *Neque de more ſuo indutus prodierat, linea tantùm indumenta ſuſceperat, & deſuper Perſicum habitum, quem vocant Schubam.*

SCHUDEMEN, Nautarum ſpecies, Danis, in Charta Waldemari Regis Daniæ an. 1326. apud Pontanum lib. 7. Rerum Danicar. p. 443.

SCHULTETUS, Prætor Urbanus, judex, apud Theutones, *Schoud-heet*, *Schoud-heyd*, vel *Schuldheys*. Charta Willelmi Comitis Hollandiæ an. 1204. apud W. Hedam: *Monetarii, thelonearii, ſchulteti, villici*, &c. Alia Hugonis Epiſcopi Leodienſis ann. 1227. apud Chapeavillum: *Schultetis, ſcabinis, juratis, feudatis*, &c. Vide *Sculterus*.

SCHYNTENEUS. S. Columbanus Epiſt. 5. *Mi-ror, fateor, à te hunc Galliæ errorem, ac ſi ſchyntene-um, jamdiu non fuiſſe raſum*, &c. Græcam vocem σχοινοτενὴς putat Editor, I. tanquam ſirectum ac legitimum eſſet.

SCIA, pars corporis, de qua ſic Fridericus II. Imp. lib. 1. de Arte venandi cap. 33. *Dictum eſt, quod in loco lumborum ſint duo oſſa ancharum, longa, concava, inferiùs lata, habentia circa ſui medium quandam concavitatem, quam medici dicunt Sciam, & in illa ſcia locatur vertebrum ſuperius coxæ.*

Scia, pro *Sciatica*. Hermannus lib. 2. de Miracul. S. Mariæ Laudun. cap. 18. *Qui jam per biennium morbo inſanabili, quem medici Sciam vocant, adeo laboraverat, ut nuſquam niſi claudicando & baculo ſuſtentando poſſet incedere.*

SCIAMITUM. Vide *Examitum*.

SCICLARIUS. Tabularium Foſſatenſe: *Quilibet tenens de dicta terra obliarum debet pro quolibet arpento 3. ſciclarios.* Vide *Sicla*, *Siclus*.

SCIDA, Scheda. S. Althelmus Sax. Epiſc. de 8. Vitiis:

Conjuge crudeli ſcidam ſcribente nefandam.

Et infrà:

Qui malunt vatum ſcidas lacerare canentum.

Ugutioni, *Scida, id eſt, ſerta, vel ſcripta.*

SCIFATUS. Vide *Schifatus*.

SCILLA. Vide *Skella*.

SCIMASARNOVA, vel *Sciſmaſarnova*, & *Scimoſarnova*; (ita enim variè ſcribitur,) una è 12. auguriorum ſpeciebus, de quibus in verbo *Venta*, quæ ſic deſcribitur à Michaële Scoto de Phyſionomia cap. 56. *Scimaſarnova eſt augurium, quando tu vides hominem vel avem poſt te, & te conſequi, & tranſire te, & antequam perveniat ad te, vel tu ad eam, alicubi ſe repauſet te vidente in dextro latere tui: & tunc eſt tibi bonum ſignum ſuper negotio.*

SCIMPODIUM, Scaligero Epiſt. 145. non lectus diſcubitorius; ſed ἀνάκλιντρον videtur eſſe, ex ſella & lecto compoſitum, in quo ſemiſupini, pedibus in ſuppedaneo quieſcentibus cubabant. Vide Mercurialem lib. 3. Artis gymnaſticæ cap. 12.

SCINDA, *Scinta*, Ager proſciſſus. Capitula Ludovici Pii an. 829. cap. 12. apud Baluzium: *De illo, qui agros dominicos; id eſt, ad fiſcum pertinentes, propterea neglexerit excolere, ut novas exinde non perſolvat, & alienas terras ad excolendum propter hoc accepit*, &c. Quo loco Amerbachius & Heroldus habent *Scindas*, vel *Scintas*, ubi Goldaſtus terras cenſuales, à colonis conductas, pro cenſu annuo quaſi *cenſitas* interpretatur. Sed ſi vera eſt lectio, videntur *Scindæ* fuiſſe agri proſciſſi, ſeu quod Leges Wiſigoth. lib. 10. tit. 1. §. 9. *quod ad culturam ſciſſum eſt*, vocant. Acta Monaſterii Murenſis: *In prima ſciſſura & ſeminatione arant.* Varro lib. 1. de Re ruſt. c. 29. *Terram cum primum arant; proſcindere appellant; cum iterum, offringere dicunt*, &c. Virg. 2. Georg.

—— *Et validis terram proſcinde juvencis.*

Proſciſſio apud Columellam lib. 2. cap. 13. 17. lib. 6. cap. 2. Salvianus lib. 7. *Non enim nos ad aratra, aut ad ligones vocat, non ad ſcindendas terras, neque ad vineas paſtinandas*, &c. Sidonius lib. 1. Epiſt. 6. *Si & campum ſtiva tremente proſcindas.* Vide ibi Savaronem. Gregorius Turon. lib. 2. de Mirac. c. 32. *Erat enim haud procul à via ager cujuſdam divitis campanenſis, ad quem ſcindendum magna multitudo convenerat.*

SCINDULA. Iſidor. lib. 19. c. 19. *Aſſeres ab aſſe dicti, quia ſoli ponuntur atque conjuncti: Scindulæ, eò quòd ſcindantur & dividantur.* Ugutio: *Scindula, eſt latus aſſer, quo domus cooperitur, & ſcindula eſt genus quoddam annonæ, quæ & ſcandella dicitur, & ſcandula poteſt dici idem quod ſcindula, vel quod frangit ſaxum.* Lex Longob. lib. 1. tit. 25. §. 27. *Si quis de caſa erectum lignum quodlibet, aut ſcindulas furatus fuerit*, &c. Chronicon Fontanellenſe cap. 16. *Porticum —— de novo fecit, & eam cooperiens ſcindulas ejus ferreis clavis affixit.* Acta Epiſcoporum Cenomanenſium p. 314. *Baſilicæ ipſius tectum, quo Sancti membra tegebantur, integrum atque incolume permaneret, ut ne minimum quidem ipſius tecti ſcindularum tam terribilis ictibus læderetur.* In Vita verò Aldrici Epiſcopi Cenoman. n. 56. perperam edit. *ſcudulas*, pro *ſcindulas*. Adde Albertum Stadenſem ann. 916. Scindulis contectam fuiſſe Romam annis 470. autor eſt Plinius lib. 16. cap. 10. ex Cornelio Nepote. Harum etiam mentio eſt apud Vitruvium lib. 10. cap. 1. ubi *Scindulis*, pro *Scandulis*, Turnebus lib. 22. adverſ. c. 18. & apud Vegetium lib. 2. cap. 23. Stewechius ex MSS. codd. reſtituunt. Vide Puricellum in Ambroſiana Baſilica pag. 1170. & Stephanium ad Saxonem Grammat. pag. 110.

Scindulæ, in cenſu paſſim occurrunt in Polyptycho S. Remigii Remenſis: *Donant de argento ſol. 19. & den. 2. — ſcaritiones car. vi. circulos perticas 115. ſcindolas 575. de jornariis ſol. 7. den. 8.* Occurrit alibi non ſemel. Polyptychus Floriacenſis: *Solvit unuſquiſque ſcintulas 101.* &c. Tabularium Eccleſ. Auguſtod. *In ancingia ſi eſt, pullos 3. ipſo termino, Paſchæ autem pullum 1. cum ovis 5. ſcindulas 100.* Vita

Vitæ Abbatum S. Albani p. 41. *Domumque exquisitis naturæ necessariam nimis opportunam fecit quercinis scindulis coopertam.* Chronicon S. Benigni Divionensis p. 448. *Debet in censu solidos 8. multones 3. scindulas* 100. Porrò σκενδυλίοι, voce, videtur *Scindulas* intellexisse Hero Ctesibius in Belopœecis pag. 5. καὶ ἐχομένη ἴσω ἐκ τῶν ὀπισθεκαμμένων ἄκρα, ὡς τὸ διχηλὸν γίνεσθαι, καθάπερ τῶν καλουμένων σκενδυλίων.

SCINIFES, pro *Cinifes.* Gloss. Ælfrici: *Scinifes vel tudo*, ȝnæτ. Ubi Somnerus leg. *Cynips, Scinifes*, etiam habet Joannes de Janua. Papias: *Cinipbes, hirci majores à flumine Africa, ubi plurimi sunt & magni.* Olla patella:

> *Crabro, Culex, Brucus, Cinifes, Cynomia, Cicada.*

SCINTILLARE. Laurentius Leodiensis in præf. ad Hist. Episcopor. Leodiensium: *Laudanda est tamen Bertharii pia industria, qui de ipsis cineribus & ruinis incensæ urbis & Ecclesiæ, omnia, prout potuit, prædecessorum saltem Præsulum vel nuda nomina eruit, vel quædam gestorum nobis scintillavit*, i. quasi per *scintillam*, seu breviter elucidavit.

SCINTULA. Vide *Scindula.*

SCIRA, *Sciremotor*, &c. Vide *Scyra.*

SCIRBUM, Arabibus vocatur ventris pinguedo. Constantinus African. lib. 2. Commun. loc. med. cap. 15. lib. 3. c. 27.

SCINTHIÆ, *Nævus, macula.* Gloss. Isidor.

SCIOLDRI, dicti olim apud Danos *Bardi, Eubages*, & *Druydes.* Vide Pontanum in Chorographia Daniæ p. 779. 780.

SCIPSA. Messianus in Vita S. Cæsarii p. 255. *Turbata igitur ancillæ Dei, quibus foras exire non licebat, libros, & res, cellas, (sellas) & seipsas per cisternas jactabant.* Fortè leg. *capsas.* Vide edit. Mabillonii.

SCIRPHA, Palea, fortè ex Gr. κάρφος. Leo III. PP. Epist. 3. *Cajetani autem ——— dixerunt, quod invenissent homines occisos jacere, & granum & scirpha, quæ ipsi Mauri portare secum non potuerunt.*

SCIRPUS. Gregorius Turon. de Gloria Mart. cap. 32. *Lychnus etenim inibi positus, atque inluminatus, ante locum sepulturæ ipsius, perpetualiter die noctuque divino nutu resplendet, à nullo fomento olei scirpique accipiens, neque vento extinguitur, neque ardendo minuitur.* Scitum quid sit *Scirpus* apud Latinos; sed quid *juncus* commune habet cum lychno? Fortè pro Ellychnio.

SCIRTUM, Armorum species. Capitulare de Villis c. 64. *Et ad unum quodque carrum, scirtum, & lanceam, cucurum, & arcum habeant.*

SCISELUM, Scalprum, nostris olim *Cisel*, hodie *Ciseau.* Gervasius Dorobernensis de Reparatione Dorobern. Ecclesiæ: *Ibi arcus & cætera omnia, utpote sculpta securè, & non scisello, hic in omnibus ferè sculptura idonea.*

SCISMASAR *vetus*, unum è 12. auguriis, de quibus in verbo *Venta*, quod sic describitur à Michaële Scoto de Physionomia c. 56. *Scismasar vetus, est augurium, quando tu vides hominem post te, vel avem pausantem, ita quod sit tibi dextro latere: istud enim tibi malum signum super negotio.*

SCISSOR, *Scindendi obsonii Magister*, Senecæ, nostris *Escuier tranchant.* Petronius, & Fragmentum ejusdem Petronii p. 12. *Processit statim scissor, & ad symphoniam gesticulatus ita laceravit obsonium*, &c. *Le Roman de Garin* MS.

> *Devant le Roi servi l'enfant Gerin,*
> *Hernaut tailla devant l'Empereris.*

Incisor, eadem notione. Avitus Viennensis Epist. 77. *Ut de primo, quod exposuisti, ferculo colloquamur, — trepidans accensis faucibus gula aliquantula temporis mora sub docti incisoris pependit arbitrio.*

Scissor, Ars mechanica, nescio quæ in Fleta lib. 2. c. 52. §. 35. *De albatoribus* (fortè *albatoribus*) *coreorum, præterquam in civitatibus & burgis, & etiam de iis, qui duobus utuntur officiis, videlicet sutoriæ & tanneriæ, vel tanneriæ & carnificis, vel officio scissoris & dub... etiam dub... præterquam in burgis & locis communibus.*

SCISSORIUM, Orbiculus mensorius, in quo convivæ dapes sibi appositas vel præsumptas *scindunt*, nostris olim *Tranchoir.* Autor Translat. S. Isidori Hispal. n. 19. ubi de variis reliquiis in urbe Legionensi adservatis: *De parte Cœnæ*, (Dominicæ,) *scissorium ipsius Cœnæ*, &c.

SCIT DEUS, Formula recepta in juramentis. Vetus Interpres Juliani Antecessoris c. 178. *Sacramentum de calumnia fit ita: In primis quidem actor juret. Hanc litem, quam movi, calumniandi animo non movi; sed existimo me bonam habere causam, — scit Deus.* Ita clauditur sacramentum rei.

SCITHA, Roger. Hovedenus an. 987. *Hoc anno duæ retro seculis Anglorum genti incognitæ pestes: scilicet febres hominum, & lues animalium, quæ Anglicè Scitha nominatur, Latinè autem fluxus interaneorum dici potest, totam Angliam plurimum vexaverunt.* Non placent, quæ hîc habet Spelmannus.

SCLANDONICIA. Vide *Tectora.*

SCLAVINA *Sclavinia*, Vestis longior, sagi militaris instar, Sclavis, ut videtur, familiaris, unde nomen mansit. Ugutio: *Amphibalus, vestis villosa, sicut est Sclavina.* Jo. de Janua, *Armelausa, Sclavina.* Italis *Schiavina.* Corona pretiosa, σκλαβίνα, *stragulum*, σισύρα. Henricus de Knyghton: *Venire videbant virum elegantem cursantem, de una Sclavina alba vestitum.* Quo loco perperam *Sclauma*, legit Somnerus. Hac potissimum utebantur peregrinantes, ut observat Malbrancus lib. 10. de Morinis c. 12. quod firmatur ex Chronico Andrensi: *Pedes incedens in habitu peregrini, qui vulgò dicitur Sclavina.* Herbertus de Miraculis lib. 1. c. 25. *Vidit ipsum instar alicujus Jerosolymitani, palmâ, perâ & baculo insignitum, atque Sclavinâ coopertum.* Cæsarius lib. 12. Miracul. c. 40. *Peregrinus quidam de transmarinis veniens partibus Sclaviniam suam pro vino — exponens*, &c. Et mox: *Vestem peregrinationis suæ.* Idem c. 42. *Peregrinus quidam moriens Sclavinam suam Sacerdoti legavit.* *Le Roman d'Aubery* MS.

> *Qu'il viengne à moy ausement come espie,*
> *S'ait esclavine & bordon de Surie.*

Le Roman du Renard:

> *Une esclavine i vit renart*
> *Que cil avoit deles son chief.*

Rabi Kimchius *Esclavinam*, pro veste vili usurpavit. Vide Bernardum Justinian. in Vita S. Laurentii Justiniani cap. 5. Vitam S. Andreæ Corsini cap. 5. &c. Italis *Schiavina*, est teges, *coperta grossa di letto.* Σκλαβινίαν verò & Σκλαβινίσκιον, pro jaculo leviori, cujusmodi utebantur Sclavi, apud Mauricium & Leonem sumi, annotarunt pridem Rigaltius & Meursius.

SCLAVUS, Captivus, servus, Italis *Schiavo*, nostris *Esclave.* Matth. Paris an. 1252. *Cum Christianis sclavis, sic namque vocantur captivi*, &c. Mox: *Cum omnibus Christianis captivis, quos vulgariter Esclavos appellamus*, &c. Jacobus de Vitriaco in Hist. Hierosol. pag. 1129. *Similiter quotquot habere poterit sclavas, vel servas, cum eis licenter peccat.* Charta Ludovici Regis Germaniæ in Metropoli Salisburg. tom. 2. pag. 15. *Aut homines ipsius Monasterii tam ingenuos, quàm servos, sclavos, & accolas super terram ipsius commanentes*, &c. Guil. de Podio-Laurentii c. 49. *Eosque in sclavos recepit Rex.* Modus recipiendi fratres Milites Hospitalis Hierosol. *Nos namque promittimus*

mittimus, se et sclavi dominorum infirmorum, Speculum Saxonicum art. 73. §. 3. *Sclavæ autem proles sequitur patrem sclavum.* In Regesto Albo Domus publicæ Tolosanæ fol. 130. *Civitas Tolosana fuit, & erit sine fine libera, adeo ut servi & ancillæ, sclavi & sclavæ, dominos seu dominas habentes, cum rebus, vel sine rebus, ad Tolosam, vel infra terminos extra villam terminatos, acquirant libertatem & liberi efficiantur.* Ditmarus lib. 3. *Tunc omnia nostram prius Ecclesiam respicientia divisa sunt miserabiliter, Slavonica ritu servitia, quæ accusata venundando dispergitur.* Adde Matth. Paris ann. 1097. Vincentium Belvac. lib. 30. c. 48. &c. Ita σκλάβ☉ usurparunt recentiores Græci, Cantacuzenus lib. 4. cap. 14. p. 758. Jo. Cananus p. 193. & alii apud Meursium. At unde Sclavorum, vel Slavorum nomen effictum sit? pluribus disputat Joannes Lucius lib. 6. de Regno Dalmat. c. 4. *Esclos* videntur à nostris appellati. *Le Roman de Merlin* MS. *par Robert de Bourron: Il chevaucha & issi fors de la vile, & trouva les esclos dou Chevalier, qui devant lui s'en aloit.* Alibi: *Et chevauche tant ken la forest se met & trueve les esclos, si point tant après le Chevalier.*

Sclavi servientes. Vetus Charta apud Ægidium Gelenium in Colonia p. 69. *Sclavi servientes legationem Episcopi faciant: si semel neglexerint, 30. sol. si ter parvipenderint, beneficia sua perdant.* Infrà: *Sclavus, si mel in die statuto non solvat, in vinculis servetur, donec solvat.*

SCLIPESTEN. Teloneum Monast. S. Bertini: *Lapis molaris 2. den. sclipesten, 2. den. Si autem unus molaris, sive unus sclipesten, sive in curru, sive in carro portetur, dabit 2. den.*

SCLUSA, Vide *Exclusa.*

SCOBA, pro *Scopa.* Catholicon parvum: *Scoba, bæ, Balai, ou arbre.* Gloss. Gr. Lat. Κοσμητήριον, *Scoba.* Ubi codex MS. habet *Scopa.* Vindicianus Comes Archiatrorum pro *Scobe* usurpat:

Polline, farre, scobis, lino, scobe, vellere, cornu.

Scobillæ, eadem notione. In Statutis Massiliensis urbis MSS. lib. 4. est caput: *De fimo, vel terra, vel scobillis projiciendis in certis locis extra Massiliam.*

Scobere, Guido II. Prior Cartusiensis in Statutis ejusdem Ord. cap. 20. §. 2. *Habeat itaque Martha laudabile quidem; sed tamen non sine sollicitudine & perturbatione ministerium: nec sororem sollicitè Christi vestigiis inhærentem, & quoniam ipse est Deus, vacando videntem spiritum suum scobentem, suamque orationem in sinum suum convertentem,* &c. ex Psal. 77. v. 7. ubi, *Et scopebam spiritum meum.* Sic porrò præfert emendatior editio Guigonis an. 1509.

SCOBERE, Tributi species. Charta Altmanni Episcopi Tridentini ann. 1126. in Metropoli Salisburgensi to. 3. pag. 384. *Exceptis stabularibus, curtibus, quarum una Mcenhensteine, sex verò aliæ singulæ quatuor, quod vulgariter Scobere dicitur, dare debent.*

SCOBILLÆ. Vide *Scoba.*

SCODICA. Vide *Fossarium.*

SCODUS, *eris, Scelus*, in Glossis MSS.

SCOF, *Scofph*, Stabulum sine parietibus. Lex Bajwar. tit. 9. cap. 2. §. 2. *Si autem* (scuria) *septa non fuerit; sed talis, quod Bajvvarii Scofph dicunt, absque parietibus*, &c. Editio Heroldi habet *Scof.*

Scof, Manipulus, *Gerba*, Belgis, *Schoof.* Teloneum S. Bertini: *Duo scof ferri, 1. obol. glodi ferri, 4. den. ----- centum scof chalybis, 25. den.*

SCOGILUM, *Gladius scogilatus.* Lex Ripuar. tit. 36. §. 11. *Spatham cum scogilo pro 7. solid. tribuat. Spatham absque scogilo pro tribus solidis tribuat.* Ubi quidam codd. præferunt *scoilo, scolo, scogillo. Gladius scogilatus*, in Legibus Henrici I. c. 83. *Si inter aliquos —— dissensio consurgat, ex quo aliquis eorum gladium scogilatum evaginat, non est etiam expectandum, ut percutiat.*

SCOLANDA. Vide *Scutlanda.*

SCOLATURA. Regula Tertiariorum à S. Francisco edita cap. 3. apud Waddingum to. 1. p. 256. *Chlamydes quoque ac pelles absque scolatura scissas vel integras, affibulatas tamen, non patulas, ut congruit honestati, clausasque manicas habeant fratres supradicti.* Statuta Mediol. 2. part. cap. 464. vetant, ne mulieres *gnippam, nec scolaturam taliter deferant, quod videri possint mamillæ, nec pectus discoopertum.* Vox Italica, *scollatura* incisuram circa collum denotans.

Scolatura, Canalis, per quem effluunt aquæ; vox Italica. Charta ann. 1180. apud Petrum Marciam Campum in Histor. Eccles. Placentinæ in Regesto 2. part. ch. 29. Item de omnibus scolaturis, & pluvianis, & surtuminibus, quæ decurrunt, seu decurrere possunt ex rivo Merdario, &c. Occurrit ibi pluries. Gall. *Escouter* dicunt.

SCOLAX. Papias, ex Isidoro lib. 20. c. 10. *Scolaces, quod nos Funes vel funalia dicimus, eò quòd scoliæ sint, i. intorti.* Ugutio: ex Glossis Isidori: *Scoliaces,* (sic) *funes, quos Funalia dicimus, quia sunt torti & excepti.* Vita S. Cypriani: *Cum cereis & scolacibus.* Petrus Damin. lib. 6. Epist. 17. *Quis scolacibus utitur, ut stellarum micantium videat claritatem.* Σκολάκων habent Apophtegmata Patrum c. 10. apud virum doctissimum Jo. Bapt. Cotelerium tom. 1. Monumentor. Eccl. Græcæ in Pæmene.

SCOLDASCIUS. Vide *Sculdasius.*

SCOLIUM, Scopulus, Italis *Scoglio*, nostris *Escueil.* Sanutus lib. 2. part. 4. cap. 25. *Deinde per sirocum per duo milliaria navigetur, & inveniet scolium, per quod fit portus, in quo fundum trium passuum reperitur*, &c. Infrà: *Donec quicunque pervenerit ad scolia, quæ sunt super casale Lambertum*, &c. Ex Gr. σκόλιον.

SCOMBRA, vox fori Hispanici. Jacobus I. Rex Arag. in Foris Oscæ an. 1247. fol. 31. *De duobus molendinis, quorum unum super aliud est constructum; si illud, quod est inferius, engorgat illud, quod est superius primò factum, dominus illius, quod superius est, scombret illam cequiam*, &c. Observantiæ Regni Aragon. lib. 9. tit. de Officio Suprajunctarii §. 1. *Suprajunctarius prosequitur malefactores, & flagrante maleficio intraverit castrum alicujus, & Dominus, vel Alcaydus illius castri noluerit dare scombram, nec tradere malefactores*, &c. §. 3. *De consuetudine regni scombra in loco pro re furata vel malefactore potest fieri semel per Suprajunctarium*, &c. Alibi: *Et ipsi terras tenentes teneantur juvare dictos homines de Fraxneda in scombra dicta vasarum.* Michaël Molinus in voce *Scombra: Scombra rei furatæ vel malefactoris, non solùm potest fieri semel; sed etiam bis: & licèt in prima scombra non fuerit malefactor, vel res furata reperta, tamen potest per officialem iterum fieri scombra.* Idem in *Talator: Talari possunt loca & castra Virorum per Suprajunctarios congregata junctâ suâ: & hoc propter rebellium loci vel Alcaidi nolentium dare scombram Suprajunctariis insequentibus malefactores.* Perquisitio.

SCONFITTA, Clades, vox Italica, Gallis *Desconfiture.* Chronica Pisana an. 1173. *In sconfittam miserunt Comitem Guidonem & Lucanos.*

SCONNA. Vide *Sculca.*

SCONSA. Vide *Absconsa.*

SCOPÆ, seu *Scoparum* vel virgatum disciplina in Monasteriis. Petrus Damian. lib. 1. Epist. 19. *Sæpe pœnitentiam centum suscipiebat annorum, quam scilicet per viginti dies allisione scoparum, cæterisque pœnitentiæ remediis redimebat.* Idem in Vita S. Romualdi cap. 8. *Quia jussus fuerat à Priore quot scopas accipere, quas nondum acceperat.* Joannes Laudensis in ejusdem Petri Damiani Vita n. 43. *Scoparum quoque disciplinam in Capitulo cuncti susciperent, in planè solùm & aqua pariter abstinerent.* Chronicon Mon-

tis-Sereni an. 1213. *Nudis pedibus in veste nigra* (Canonicus regularis S. Augustini) *scopam ferens, cum Priore & quodam alio fratre seniore, pedibus ejus prostratus*, &c. Anno 1219. *Ut prater alias, quas sustinere compulsi sunt pœnas, toto corpore usque ad femoralia nudi, scopas ferentes diebus dominicis cruces precedere cogerentur.* Denique p. 191. *Venia impetrata est, cum prius ipse discalceatus, & scopam ferens, legati se pedibus prostravisset.* Hinc

Scopari, Scopis cædi. Andreas Vallis umbrosæ Monachus in Vita S. Arialdi: *Adjuro te, ut tuis de vestibus nunc exuas, & hic coram me te scopari facias. Qui protinus cucurrit, virgas adquisivit, vestibus se exuit, & acriter se ab uno ex suis ibi coram omnibus scopari fecit.*

SCOPAR. Lex Bajuvar. tit. 9. cap. 2. §. 5. *De minore verò* (scuria) *quod Scopar appellant*, &c.

SCOPARE, Scopis verrere, mundare, apud Interpret. Isaiæ c. 14. v. 23. & in Psal. 76. v. 7. Fortunatus in Vita S. Radegundis lib. 1. *Scopans Monasterii plateas.*

SCOPASSA. Acta Murensis Monasterii p. 39. *Rustici aut. m, qui habent scopassa, serviunt diem in Ebdomada, & qui dimidiam in secunda, vel censum dant.*

SCOPATICUM, Tributi species. Charta Willelmi Comitis Pictavensis apud Beslium pag. 269. *Cellarium etiam, quod nostris usibus serviebat, sancto Hilario reddimus, ut Canonici ibidem ministerialem constituant, qui neque Scopaticum accipiat, nec injustas mensuras habe. t, neque annonas permutare præsumat.*

SCOPATURA. Vide *Arsura*.

SCOPELUM, *fustis longus*, in Glosis Pithœanis. Glossæ Isid. habent *Scapolum*.

SCOPETUM, locus, unde Scopæ eruuntur, Bosci species. Jo. de Janua: *Scopetum, locus, ubi abundant scopæ.* Vide Ughellum tom. 3. Ital. Sacr. pag. 404.

SCOPPA. Vide *Schoppa*.

SCOPTRUM. Charta Gaufridi Episcopi Aptensis ann. 1246. apud Sammarthanos: *Restituendis loricis, balistis, & cayrellis, & scoptris, & possessionibus, & munimentis aliis, quæ de dicto castro tempore captionis fuerunt abstracta*, &c. Fortè *Scopetis*, qua voce *Arcobusas* nostras vulgò donamus.

SCOPULARE, idem quod *capellare*, de quo vide Petrum Comestor. in Histor. Scholast. lib. 3. reg. c. 8. *Latomi in lapicidina lapides grandes & pretiosos, id est, marmoreos scopulabant & quadrabant, &c.*

SCOPULUS, Cippus. Will. de Podio-Laurentii cap. 37. *Cognita factione, Præceptor eos cepit, ponens in scopulis, & constringens, quia omnia sunt confessi.*

SCORDALIA. Fragmentum Petronii: *Cœperat Ascyltos respondere convitio; sed Trimalcio delectatus colliberti eloquentia: Agite, inquit, scordalias de medio, suaviter sit potiùs.* Fortè pro ferocia, est enim

SCORDALUS, *ferox*, in Glosis Isidori, ubi Pithœanæ habent *Scordatus*. Papias verò *Iacordatus*.

SCORDISCALE, ἐφίππιον, in Gloss. Græc. Lat. Glossæ Lat. Græc. *Scordiscus*, ἐφίππιον. Glossæ Isid. *Scordiscum, corium crudum. Scordiscum, Scortum.* Id est, pellis, unde vox *Scordiscus* formata. Papias: *Scordiscum, corium pessimum, vel crudum.* Vide Turneb. lib. 24. Adverſ. cap. 3.

SCORIATA. Scortea, flagellum ex scorto, seu corio. Papias: *Scutica, scorjata, genus flagelli.* Gall. *Escorgée*, σκυρτζιά, in Glosis Græco-Barbaris.

SCORIETAS. Charta Philippi Regis Franc. an. 1307. de variis controversiis pro dominio urbis Lugdunensis: *Non poterimus intra civitatem & Baroniam Ecclesiæ Lugdunensis in futurum, nos vel successores nostri, domum, fortalitium, vel castrum acquirere, vel construere, construi nostro nomine permittere, quoquomodo & casu feodum, retrofeodum, scorietatem, vel pavagium, seu alias quascunque res immobiles quovis nomine seu titulo acquirere seu recipere, sine consensu Archiepiscopi*, &c.

SCORIO, *stultus, fatuus*, in Glosis Isid. Addit Joan. de Janua: *Et derivatur à scoria.* Eædem Glossæ, & Papias: *Scories, stulti, stolidi, fatui.* Ubi leg. *Scoriones*.

SCORLITIUM. Vide *Superpellicium*.

SCORPIACES. Lucifer Calarit. de Non parcendo in Deum delinq. p. 244. *Non, inquam, possumus metuere minas Imperii tui, quia nullæ sunt vires tuæ, scorpiaces adversum nos, quos Dei virtute tegi cernas, quorum esse defensorem ac protectorem Deum advertas.*

SCORPIO. Papias: *Scorpiones, genus duplicis flagelli, vel magni fustes.* Magister quidam in historiis, laudatus à Jo. de Janua, ad illud 3. Reg. cap. 12. *Pater meus cecidit vos flagellis, ego autem cadam vos scorpionibus: Scorpius est rubeus, aculeatus, vel flagellum virgarum nodosarum, vel scutica, habens in summitate glandes plumbeas*, &c. Ita sanè auctor Mamotrecti. Honorius in serm. de S. Laurentio: *Victima Christi in catasta extenditur, cum scorpionibus, id est, flagellis, in modum Scorpionum aculeatis, cæditur.* Vide Baronium ad 12. Junii in Martyrol. & Gallonium de Cruciatib. Martyrum pag. 88. edit. Parisf.

Scorpio, Telum militare, quod à Cretensibus inventum tradit Plinius lib. 7. cap. 56. Σκορπίδιον, inter machinas bellicas recensentur, ab Anonymo post Theophanem p. 434. πυρόβολά τε, καὶ λιθοβόλα, καὶ σκορπίδια. Vide Meursium.

Scorpio, *Scorofio*, voces Agrimensorum. Siculus Flaccus de condit. agror. *Congeries lapidum pro terminis observant, & Scorpiones appellant.* Idem: *Congeries lapidum acervatim congestæ, quos Scorpiones appellant.* Mago & Vegoia: *Congeries petrarum, quas Scorofiones vocamus.* Ita alibi non semel.

SCORTATORIUM, *Lupanar*, Ugutioni.

SCORTIA, Vas olearium, eò quòd sit ex corio factum, Isidoro lib. 20. Orig. cap. 7. & Papiæ.

SCORTICARE, Excorticare, vel excoriare, virgis usque ad carnis excoriationem cædere. Concilium Liptinense an. 743. c. 6. & Capitula Caroli M. lib. 5. c. 2. lib. 7. c. 316. *Et si ordinatus Presbyter sit, duos annos in carcere permaneat, antea flagellatus & scorticatus videatur, & post Episcopus adaugeat.* Vide *Excoriare*.

SCORTICARIA, Retis species, quâ capiuntur pisces in mari, juxta planum littus. Describitur à Petro de Crescentiis lib. 10. de Agricult. cap. 37. Vetus Gallicus interpres vertit *Escorcherie*.

SCORTICINIUM, πορνεία. Breviarium Capuanum, de S. Vitaliano Episcopo Capuano 16. Jul. *Consilio hoc inito, falsiloqui accusaverunt eum, scorticinium cum meretricibus commisisse.*

SCORTILATUS, Morbus equinus, *cùm junctura cruris juxta pedes læditur ex percussione, quam facit in aliquo loco duro, vel ex præcipitatione ejus in cursu vel motu, aut quia quandoque pes indirectè premitur versus terram.* Petrus de Crescentiis lib. 9. de Agricult. cap. 41.

SCORTISARIUS, vestium scortearum confector. S. Hieronym. Epist. 60. c. 3. *Numquid Coriarius aut Scortisarius erat Deus, ut conficeret pelles animalium, & consueret ex eis tunicas pelliceas Adam & Evæ?* Gloss. Gr. Lat. Scortea, δερματοχιτών. *Scorteum*, σκύλινον, δερμάτινον.

SCORZARE, Italica vox, Gallis *Escorcer*, corticem auferre. Charta ann. 1345. *Si quis scorzaverit alienas vites, solvat pro pœna*, &c. Vide *Excorticare*.

SCORTUM, pro puero meretricio. Utuntur Suetonius in Vitellio c. 3. & Victor de Viris illustr. in Catone, & in Domitiano.

SCOT,

SCOT, *Scotte, Scotum, Scottum*, Contributio, *conjectum*: voces formatæ ex Anglo-Saxonico ꝥ ceaꞇ, pecunia, census, pars, symbolum, quæ variè in libris scriptæ leguntur.

Scot, Matthæus Westmonasteriensis ann. 77. *Ex Pictis & Hibernensibus Scoti originem habuerunt, quasi ex diversis nationibus compacti: Scot etenim illud dicitur, quod ex diversis rebus in unum acervum congregatur.* Charta Guillelmi Comitis Flandriæ pro confirmatione Consuet. Audomarensis an. 1127. *Nullum Scot, nullam talliam, nullam pecuniæ suæ petitionem ab eis requiro.*

Scote. Leges Guillelmi Nothi: *Quod dicunt Anehlot, & anScote, persolvatur secundum Legem Anglicam.*

Eschot in iisdem Legibus Guillelmi c. 2. *Et cives non placitabunt extra muros civitatis, & sint quieti de Eschot & de Danegildo.* Brito in Vocab. *Symbolum sicut dicit Glo. super Prover. 23. vacantes potibus, & dantes Symbola, consumuntur, est collatio sermonum, ut in Confi'io; vel pecuniarum, ut in præsenti loco (Proverb. 23.) Gallicè dicitur Escoth.* Gloss. Lat. Gall. MS. Thuanum: *Symbolum, Esquot. Le Roman d' Auberi* MS.

Baron, dist il, mort sui & confondus,
Quant tant jai de mon lin ja perdu,
Dont ja escot ne me sera rendu.

In Charta Philippi II. Imp. pro Leodiensibus, edita in Magno Recordo Leodiensi p. 9. dicuntur cives Leodii esse immunes *de serviche, taibe, & escot. Escotier*, in Legibus maris Oleronensibus art. 41. *Payer son escot.*

Scottum, Rastallo, *Scot*, est quietum esse de quadam consuetudine, sicut de communi tallagio, facto ad opus Vicecomitis vel Baillivorum ejus. Monasticum Anglicanum tom. 1. p. 169. *Sint quieti & soluti ab omni Scotto, geldo, auxiliis Vicecomitum*, &c. Occurrit alibi.

Scottum. Abbo lib 2. de Obsidione Lutetiæ:

His panem cupiens quadam componere, jussit
Vi sibi Scotta Danûm deferri: namque Sacerdos
Templa ruens puteum vendebat ægris pretio amplo.

Rogerus Hovedenus pag. 461. *Omne injustum Scottum interdixit.* Ordinatio Marisci Ramesiensis: *Foret ballivus ad Scotta pro reparatione à sustentatione avvliarum —— assessa levandum.* Rursum: *Ballivus habeat pro labore suo dupla levanda, quæ tempore suo de Scottis assessis & levatis contingant.* Ibidem: *Statuerunt, quod quilibet Scottus assessus proclamaretur.* Hinc nota vulgaris apud nos formula, *Asseoir l'escot.*

Scotum, dicitur *Symbolum ad opus baillivorum Domini Regis*, Bromptono pag. 957. Charta Guillelmi Nothi pro fundatione Monasterii de Bello: *Ita liberum & quietum —— scilicet ab omni geldo, & Scoto, & hidagiis, & Danegeldis*, &c. Ingulfus pag. 875. *Et volo, quod dicti monachi sint quieti & soluti ab omni Scotto, geldo, auxiliis Vicecomitum, hidagiis, & à secta in schiris*, &c.

Scottare dicuntur tenentes de prædiis & agris, qui *Scoti* pensitationi sunt obnoxii. Charta Henrici II. Regis Angl. in Monastico Anglic. tom. 1. pag. 666. *Et de tota terra sua extra burgum de Theodforde, de qua non scottaverunt tempore Rogeri Bigot, —— vel de aliqua terra, quæ est circa Theodfordam, probibeo, ne scottent.* Vetus Charta apud Somnerum in Tractatu de *Gavelkind* pag. 183. *Super hoc sciendum, quod prædictus 7. & heredes sui Curiam nostram de Levsdun sequentur, & in auxiliis dandis & Scottis, sicut alii tenentes nostri, scottabunt.* Vide G. Prynneum in libertatib. Eccles. Angl. tom. 3. p 215.

SCOTA. Patriarchium Bituricense cap. 30. ubi de S. Austregisilo ex ejus vita: *Quidam etiam molendinarius —— die dominico, temerario spiritu volens juxta suæ artis industriam emendare molam, accepto ancipiti ferro, quod vulgus Scotam vocat, cœpit eam terere.* Ex Lat. fortè *Cos, cotis.*

SCOTALLUM, *Scotale, Scotalium.* Matth. Paris ann. 1213. *Denunciatum est præterea Vicecomitibus, Forestariis, aliisque ministris Regis, —— ne à quoquam aliquid violenter extorqueant, vel alicui injuriam irrogare præsumant, aut Scotalla alicubi in regno faciant, sicut facere consueverunt.* Charta Joannis Reg. Angl. de libertatibus Forestæ an. 1215. *Nullus Forestarius vel Budellus faciat de cætero scotallum, vel colligat garbas, vel avenam, vel bladum aliud, vel agnos, vel porcellos, nec aliquam collectam faciat*, &c. Ubi Watsius, *Scotallum*, tabellam cerevisiariam interpretatur, *ex Scot*, Symbolum, & *ala*, cerevisia. Manvvodus: *Scotall, dicitur, ubi saltuarius, aut quis forestæ minister tabernam tenens cervisiariam, infra metas forestæ, convolare huc ad pecuniæ suæ expensas homines cogit per circuitum, ne alioquin sibi forent in offensione.* Hanc sententiam improbat Spelmannus, præsertim quod *Scotallum* cum duplici, ll, scribitur, *ala*, verò cum unico: censetque *Scotallum*, esse formatum ex *scot*, & *tallia*, i. tributum, exactio, nostris, *taille*: sic ut *Scotallum* sit quasi *Scottallum*, i. pecunia, vel rei alicujus exactio, redditio, contributio. Huic sententiæ concinit Brompton: *Scot, i. symbolum, ad opus Ballivorum D. Regis, & inde dicitur Scotale.* *Scotalis* igitur vox est generica, ut *garba scotalis*, in Fleta lib. 2. cap. 41. §. 25. de qua in Charta forestæ laudata, quæ scilicet pro *Scoto* exigitur. Fatendum tamen, particulatim *Scotallum* & *Scotalium* cervisiam significare, quam quidam fructuàrii, seu convassalli, communibus expensis comparant, dominum suum, vel ejus vicarium excipere obligati, sive vox formata sit ex *scot* & *ala*, sive per se ejusmodi præstationi tributa sit. *Quietum esse à scotallis regalibus*, in Monastico Anglic. tom. 1. pag. 922. Vetus Charta apud Somnerum in Tractatu de *Gavelkynd.* pag. 29. *Item, si dominus Archiepiscopus fecerit scotall. infra boscum, quilibet terram tenens dabit ibi pro se & uxore sua 52. ob. & vidua vel kotarius 1. ob.* Charta alia ibid. *Memorandum, quod prædicti tenentes debent de consuetudine inter eos facere scotalium de 16. den. & ob. ita quod de singulis 6. den. detur 1. den. ob. ad potandum bedello Domini Archiepiscopi supra dictum feodum.*

Utcumque sit de vocis etymo, id constat, in Conciliis Anglicanis, & Statutis Episcopalibus, *scotallam* sumi pro compotationibus. Statuta Concilii Lambethensis ann. 1206. cap. 2. *Prohibitionem scotaliarum, seu scotallarum & aliarum potationum —— prosequentes, &c. —— Communes autem potationes declaramus, quoties virorum multitudo numerum denarium excesserit, &c. —— Communes potationes, quas Scotallas, mutato nomine, Caritatis, appellant, detestantes*, &c. Sarisberiense Concil. an. 1217. c. 11. *Bannum quoque scotallorum per Sacerdotem fieri prohibemus*, &c. *Denuntiationes scotallorum fieri in Ecclesia per laicos*, ibidem vetatur cap. 76. Synodus Wigorniensis an. 1240. c. 33. *Ne compotationibus, quæ vocantur Scotalles, vel aliis inhonestis præsumant aliquatenus interesse.* Constitut. Walteri Episcopi Dunelmensis an. 1255. *Insuper & scotallorum potationes, & ludos in locis sacris quoscunque —— interdicimus.* Adde Statuta S. Edmundi Archiepisc. Cantuar. ann. 1236. c. 6. Statuta Synodalia Episcopi anonymi ann. 1237. cap. de *Sententiis*, &c.

Scotallæ. Concilium Oxoniense sub S. Edmundo Cantuar. Archiepisc. *Bannum quoque scotallarum per Sacerdotem prohibemus, & si Sacerdos vel Clericus hoc fecerit, vel scotallis intersit, Canonicè puniatur.*

SCOTARE, & *Scotatio*, quid sit, vel fuerit, apud Danos? docet in primis Andreas Suenonis Archiep. Lundensis lib. 4. Legum Scaniæ cap. 13. *Quid sit Scotatio: In venditione terrarum ad transitionem domi-*

dominii, est necesse ut interveniat quædam solennitas, in qua terræ modicum emptoris pallio extento manibus assistentium, qui si factum revocetur in dubium, perhibere possunt testimonium veritati, apponit venditor, qui designatam terram, quam distrahit in emptorem, in ipsius se transferre dominium profitetur: hæc autem solennitas ex vulgari nostro producto vocabulo competenter satis potest Scotatio nominari. Et cap. 12. *Reperitur & alius casus, in quo sufficit, quantumlibet brevis possessio, ad defensionem hujusmodi obtinendam, qua munitur emptor contra proprium venditorem, quibusdam pro jure volentibus observare: quod statim dimisso pallio post factam scotationem, non possit venditor convictus duobus legitimis testibus, qui præsentes fuerunt, quod factum fuerat defiteri, sed cogatur potius adimplere.* Et paulò suprà: *Dubitari solet, utrum in tali juramento debeat quoque scotatio, quæ ad translationem dominii, præterquam in hæreditaria successione ubique reperitur, comprehendi.* Adde lib. 2. c. 3. 7. lib. 4. c. 17. Charta Kanuti Regis Danorum ann. 1184. apud Stephanium in Prolegom. ad Saxonem Grammaticum p. 17. *Mansionem nostram in Vucotorp, & aliam in Syndrup, quam Saxo Griis à patre meo emptam pro animæ suæ salute ipsis Fratribus skottavit*, &c. Charta Christiani Ripensis Episcopi apud Pontanum lib. 7. Rerum Danicar p. 383. *Hinc est, quod constare volumus universis, nos omnia & singula mobilia & immobilia inferius annotata --- secundum formam & regulam eis competentem Ripis in perpetuum faciendam, ac de consilio Archidiaconi pro tempore & Capituli ordinandam existentium contulisse, scotasse, & sub reali possessione tradidisse jure perpetuo possidenda.* Idem Pontanus p. 392. recitat literas Erici Danorum Regis an. 1303. quas *Scotationis literas* appellari ait, in qua hæc formula habetur: *Pro memoratis decem millibus marcarum argenti puri assignavimus, scotavimus, & dedimus in solidum Domino Archiepiscopo & Ecclesiæ supradictæ ——- pr. dictum herrid, pro dictis bonis scotatum, ad nos & jus ad proprietatem nostram liberè redeant ipso facto*, &c. Alia denique Waldemari Regis Daniæ an. 1327. *Ipsi Lundensi Ecclesiæ loco prædicti Rodaeberret, ut prius est expressum, absque alia omni scotatione cedat, jure perpetuo possidendum.* Occurrit etiam hæc vox in cap. ex litteris 2. Extr. de Consuet. & apud Antonium Augustinum Antiq. Collect. 3. lib. 1. tit. 3. cap. 1. ubi Innocentii III. PP. esse dicitur, & ad Archiepiscopum Lundensem scripta Epistola.

Loccenius lib. 2. Antiq. Suecic. c. 16. ait: *Scotationem* esse vocem Sueco-Gothicam, & significare tactum baculi: vel pulveris, aut partis terræ venditæ in sinum excussio aut immissio, quæ erant symbola traditionis. Agunt præterea, & conjecturas alias proferunt de hujus vocis origine ac notione Cujacius lib. 1. Observ. c 18. Jo. Costa ad tit Decretal. de Pact. Franciscus Florens tract. 4. ad tit. 4. de Consuet. lib. 1. Decretal. & Innocentius Cironus lib. 1. Observ. cap. 9. quos consule, si lubet. Sed inprimis Stiernhookum lib. 2. de jure Sueonum vetusto cap. 5. Vide *Scot.*

SCOTELLA. Vide *Scutella.*

SCOTTÆ. Charta Henrici II. Regis Angl. in Monastico Anglic. to. 2. p. 978. *Ex dono Valonis medietatem scottarum juxta Rotomagum.*

SCOTI, dicti non modò Scotiæ incolæ, sed & Hiberni. Ita Beda l. 1. c. 1. ait Hiberniam *propriè patriam esse Scotorum.* Eadem habet Radulfus de Diceto an. 1186. Bromton, de Hibernia: *Dicta est etiam aliquando Scotia, à Scotis eam inhabitantibus, priusquam ad aliam Scotiam Britannicam devenerunt. Unde in Martyrologio legitur, Tali die apud Scotiam Natalis S. Brigidæ.* Idem Radulfus de Diceto, de Hibernia: *Hæc autem propriè patria Scotorum est.* Chronicon Magdeburgense MS. ex Bibl. S. Germani Paris. an. 952. *Sinistrorsum habens Hiberniam Scotorum patriam, quæ nunc Irland dicitur.* Papias: *Scotia eadem Hibernia*, &c Vide præterea eundem Bedam lib. 2. cap. 4. lib. 3. c. 19. Camdenum in Hibernia, Usserium de Primord. Eccles. Britann. p. 579. 587. 593. Richardum Stanihurstum lib. 1. de Rebus Hibern. Patricium Flemingum ad Vitam S. Columbani p. 272. & Gratianum Lucium in Cambrensi everso c. 14. & alios, qui ab eodem Lucio ibidem laudantur.

Scoti peregrini, non modò Scoti genuini; sed & Hiberni. Vita B Mariani Abbatis Ratisponensis n. 2. de Scotis: *Sed fortuitu aliquis zelo pietatis bono in peregrinos, sive notam inconstantiæ eis infligens, sciscitabitur, unde est, & unde mos iste inolevit, quod de finibus Hiberniæ præ cæteris gentibus limina sanctorum per universum orbem, diris sæpe frigoribus, ac æstivis solibus peregrinantur?* &c. Scotorum peregrinandi studium sugillat Autor versuum in fronte libri Bibliorum descriptorum apud v. cl. Steph. Baluzium post Capitularia Regum Franc. p. 1572.

Ante Brito stabilis fiet, musio muri
Pax bona, quam nomen desit honosque tuum.

Britonum enim voce Scotos designant: quanquam Britones Anglicos peregrinationibus operam impendisse, & sanctos Apostolos crebriùs visitasse constet, quod tum primùm cœpisse circa ann. 700. scribit Stephanus Eddius in Vita S. Wilfridi cap. 3. Vide Bolandum in Commentario prævio ad ejusdem S. Vitam n. 1. 2. 3. 4. &c. Petrum Damian. lib. 1. Epist. 8. p. 29. Gretzerum in Observat. ad Philippum Eystetensem c. 19. & quæ observavimus ad Joinvillam p. 33.

Scotorum Hospitalia. Vide *Hospitale.*

SCRAITE, *Despectè, nugatoriè.* Papias MS. & edit.

SCRAMA, Spathæ latioris species, qua cæsum vulnus infligebatur, quod *Schramme* dici annotat Kylianus: unde apud nos, qui hac ratione vulnera infligunt, *Escrimer* dicuntur. Lex Wisigoth. lib 9. tit. 2. §. 9. *Sic quoque ut unusquisque de his, quos secum in exercitum duxerit, partem aliquam zavis vel loricis munitam: plerosque verò scutis, spatis, scramis, lanceis, sagittisque instructos, — habuerit.* Hinc

Scramasaxus, Cultellus vulnificus, Germ. *Schramsax.* Gloss. Theotiscum Lipsii: *Scher-sahs, novacula.* Gregorius Turon. lib. 4. Hist. cap. 46. *Cum cultris validis, quos vulgus Scramasaxos vocant, infectis veneno --- utraque ei latera feriunt.* Ubi Gesta Francor. cap. 32. habent *Sramaxaxos.* Eadem Gesta cap. 35. *Pergentibus reliquis personis admetata sua, ipsi gladiatores percusserunt Regem in alvum scramsaxis.* Vox confecta ex *Scrama*, & *Saxa*, de qua postrema voce suprà egimus: quæ spatam cum mucrone & cuspide denotat. Somnerus ex Saxonico deducit ꞅceꞃꞅæx, illud verò ex ꞅceaꞃan, tondere, & ꞅæx, cultrum, novacula.

SCRAPEDUS, *Scabiosus*, Papias MS. & edit.

SCREA, Pituita, in Glossis Isid. Catholicon parvum: *Screa, Escume, crachat.*

SCREO, *Screona, Screuna.* Lex Salica tit. 14. § 1. *Si tres homines ingenuam puellam de casa aut de screona rapuerint*, &c. Tit. 29. §. 33. *Si quis screonam, quæ clavem habet, effregerit, & aliquid furaverit*, &c. §. 35. *Si vero screonam, quæ sine clave est, effregerit* Ubi monet Bignonius legi in cod. Thuano *Screuna* Lex Frisionum tit. 22. *Qui screonem effregerit.* Ex his emendare licet Capitulare de Villis c. 49. *Ut genitia nostra bene sint ordinata, id est, de casis, pislis, & tuguriis, id est, ereones & sepes bonas in circuitu habeant, & portas firmas, qualiter opera nostra bene peragere valeant.* Legendum enim *Screones.* Sed quid hæc vox sonet, non constat inter interpretes. Sicama in Lege Frisionum *Screonem*, scrinium esse censet: quo modo legitur in Lege Burgund. tit. 29. §. 3. edit. Tilianæ & Lindenbrogii: *Effra-*

Ctoru

ctores omnes, qui aut domos aut scrinia expoliant, jubemus occidi. At Pithœus ad Legem Salicam, hoc loco legit *Screunias*: aitque *Escrenes* etiamnum hodie rusticis Campanis dici cameras illas demersas in humum, multo insuper fimo oneratas, in quibus hyeme puellæ simul convenientes pervigilant ad mediam noctem. Quod ex Taciti loco jam olim Germanis in usu fuisse collegit Hieronymus Bignonius. Addit Wendelinus, Taxandris *Schrane* denotare tugurium opere subitario in metam acuminatum condendis frugibus vel fœno. At *Screones* ex Capitulari de Villis videntur fuisse, idem quod sepes, quibus rusticæ curtes clauduntur, quomodo *Schrancke*, vallum, septum, conceptum, vocant Theutones, apud Kilianum. Ut se res habeat, ex Salica Lege aliud esse à scrinio, & pro quodam ædificio usurpari satis patet. Neque aliud videtur.

Scrua, in Capitulari de Ministerialibus Palatinis edito à v. cl. St. Baluzio c. 2. *Ut Ratbertus actor per suum ministerium, id est, domos servorum nostrorum, tam in Aquis, quàm in proximis villulis nostris ad Aquis pertinentibus, similem inquisitionem faciat: Petrus verò & Gunzo per scruas & alias mansiones servorum nostrorum similiter faciant.*

SCRIBANIA, Tabularium forense, Gallis *Greffe*: *Escrivenage*, in Assisiis Hierosol. c. 8. ubi de officio Senescalli. Charta an. 1259. *Vendimus ---- totam scribaniam Vicariæ civitatis Majoricarum, quam incontinenti tibi tradimus cum omnibus libris & scripturis ---- & cum sigillo Curiæ Majoricarum.* Charta Petri II. Regis Arag. an. 1283. pro libertatibus Catalaniæ: *Restituimus plenè ac liberè Notarias, seu scribanias, locis religiosis, Baronibus, Militibus*, &c. Alia: *Notarii regentes scribanias.*

SCRIBANUS, Scriba navis, Italis *Scrivano*, nostris *Escrivain*: qui in *quaterno*, seu *capitulari*, merces omnes, quibus onerata est navis, *naulum, quod Patroni debent habere à naulizantibus*, victualia, & alia ejusmodi describit. Vide Statuta Venetor. lib. 6. c. 68. & 75. Sanutum lib. 2. part. 4. cap. 10. p. 63. cap. 15. 20. &c. Habuerunt etiam veteres *Scribas* suos nauticos, de quibus Festus, Plautus, & Eustathius ad Odyss. 8. Vide Schefferum lib. 4. de Militia navali cap. ult. extremo.

SCRIBONES, apud Theophylactum Simocattam lib. 1. c. 4. Suidam, & in Glossis Basilicorum, dicuntur οἱ τῆς σωματοφυλάκων τῆς βασιλέως ὑπερεχόμενοι. Ita etiam ferè idem Simocatta lib. 7. cap. 3. & lib. 8 cap 5. *Scribones* verò ab Imperatoribus in provincias mitti solitos ad mandata perferenda vel exequenda, legimus apud Gregorium M. à quo *viri magnifici* indigitantur lib. 8. Epist. 57. 60. 61. lib. 12. Epist. 30. Anastasium Biblioth. in Vigilio, & in Theodoro PP. in Hist. Miscella lib. 16. p. 458. edit. Canisii, apud Theophanem in Phoca, Eustathium in Vita Eutychii Patr. CP. n. 70. &c. Atque inde fortè *Deputati* iidem appellati, ut est apud Leonem in Tacticis c. 4. §. 15. Tametsi aliud munus habuere *Deputati* isti militares, ut qui vulneratos milites curarent, proindeque vice medicorum essent.

SCRIMATUR, *Rugit, aut buccinat*, Papias MS. & edit.

SCRINDUS. Testamentum Riculfi Episcopi Helenensis an. 915. apud v. cl. Steph. Baluzium: *Scrindos paria 1. ad vestimenta sacra salvandum.* Sed legendum *scrinios*, pro *scrinia*.

SCRINGÆ. Vetus Agrimensor: *Alioqui, qui nesciunt, quid est in lectionibus, negant esse in finibus constitutos. Is in tempore, quando milites occidebantur in bello publico, alibi, qui maximè non ponebantur, nisi circa fines & in centuriis: & quando milites ponebant, tantos lapides figebant. Ideoq; scringis & allabinibus & centuriis signa proponebantur.* Vide Conjecturas Rigaltii.

SCRINIUM, apud Papiam, *quasi secretorium, vel scriptorum publicorum reconditio.* Scholiastes Juliani Antecess. *Quatuor scrinia sunt, primum quod dicitur Libellorum; secundum Memoriæ: tertium Dispositionum: quartum Epistolarum; unde & quatuor Antigrafei sunt .... nam magistri.* Ubi quidam reponunt, seu *Scriniorum Magistri.* De hisce quatuor scriniis agunt passim Notitia utriusque Imperii, Cod. Theod. & Justin. & Scriptores alii.

Præter scrinia ista Palatina, quæ *Augusta* vocat Symmachus l. 4. Ep. 53. *Sacra* Sidonius carm. 5. erant *scrinia Magistratuum*, de quibus in iisdem Codd. tit. de Numerariis &c. ubi multa Cujacius, & Jacobus Gothofredus commentantur.

Scriniarii, dicti, qui in hisce scriniis operam suam locabant, & *scriptorum* vices agebant. Papias: *Scriniarii, libellarii, cartularii publici.* Gloss. MS. Reg. cod. 2062. Σκρινιάριος, ὑπογραφεύς. Gloss. aliud, cod. 396. Σκρινιάριοι σκηπτοφόροι, ἤτοι χαρτουλάριοι. *Scriniarius Curæ militaris*, apud Senatorem lib. 11. Epist. 24. *Scriniarius actorum*, eod. lib. Epist. 22. Sed de Scriniariis vide Cujacium, Gothofredum, & alios passim.

Scriniarii, in Ecclesia Romana duodecim erant, qui scrinia publica scripturarum curabant, epistolas, à Cancellario & Protoscriniario dictatas, scribebant; instrumenta, donationes & reliqua hujusmodi conficiebant. Isidorus lib. 20. Orig. cap. 9. *Scrinia sunt vasa, in quibus servantur libri vel thesauri; unde apud Romanos illi, qui libros sacros servant, Scriniarii nuncupantur. Sergius Scriniarius*, Ecclesiæ Romanæ, apud Anastasium in Constantino PP. p. 65 ubi alii codd. habent *Scriniator*. Nicolaus I. PP. Epist. 27. *Hanc autem epistolam ideò more solito scribi non fecimus, quia & Legatus vester sustinere non poterat, & ob festa Paschalia Scriniarios nostros, eò quòd debitis vacabant occupationibus, habere, ut debuimus, non valuimus.* Vide Joannem Sarisber. Epist. 111. *Scriniarius Ecclesiæ Ravennatis*, apud Anastasium in Stephano IV. PP. p. 96.

Scrinium, Feretrum, in quo reliquiæ sacræ reconduntur, nostris, *Escrin.* Honorius Augustod. lib. 1. de Missa c. 69. *Arca testamenti a Sacerdotibus portabatur, & scrineum vel feretrum cum reliquiis à portitoribus portatur.* Cap. 70. *Cum circa Monasterium scrinium vel feretrum cum cantu & compulsatione ferimus, quasi cum Arca Hierico, cum sono tubarum & clamore populi circuimus.* Adde cap. 73. Gervasius Dorobernensis de Cantuariensi Ecclesia: *Septem quoque scrinia, auro & argento cooperta, & multorum sanctorum reliquiis referta sustentabat.* Chronicon Casin. lib. 6. c. 357. *Scrinium argenteum super altare cum nigello librarum 8. scrinium eburneum magnum*, &c. Charta Joannis Archiep. Capuani an. 1301. *Scrinia duo coloris viridis pro capella: Arca vel scrinium reliquiarum*, apud Gillebertum Lunicensem Episcopum de usu Ecclesiastico. Occurrit præterea apud Harigerum Abbatem in Hist. Translat. Reliq. S. Landoaldi n. 13. Hugonem Flaviniac. in Chronico pag. 82. &c. Will. *Guiart* de S. Ludovici cadavere.

> *En un escrin fort & serré*
> *Refurent ses os enserré.*

Vide *Screona.*

SCRIPATURA. Michaël Scotus de Physionomia c. 20. *Animalium quædam habent dentes in ore, ut homo, canis, &c. Quidam scripaturam & non dentes, ut anser.*

SCRIPPUM, Pera, sacculus, in quo, quæ ad victum necessaria erant, recondebant peregrini. Anglis *Scrip*, quomodo Chaucerus de peregrinorum ad S. Thomam Cantuariensem peris:

> *In scrippe he baes both breard and leeks.*

Id est, *In pera porros cum pane ferebat.* Capitula Caroli M. lib. 5. c. 11. *Nec propter scrippa sua ullo peregrino*

egrino calumniam faciatis. Synodus ſub Pipino Rege cap. 4. *Et de peregrinis ſimiliter conſtituimus, qui propter Dominum ad Romam, vel alicubi vadunt, ut ipſi per nullam occaſionem ad pontes, & ad excluſas, aut navigio non detineantur propter ſcrippa ſua.*

SCRIPTANES. Charta Ariberti Archiepiſcopi Mediolanenſis apud Puricellum in Monumentis Baſilicæ Ambroſianæ p. 369. *Ad Notarios ſolidos 5. ad Presbyteros Decumanorum ordine libr. 4. & dimidiam, ad Lectores ſol. 5. ad Cuſtodes ſol. 4. ad Veglones den. 40. ad Scriptanes majores & minores, quod ſunt breves 5. ſolidos 50. ad Magiſtrum, qui ipſum brevem detinet, den.* 12. Occurrunt eadem verba infrà.

SCRIPTIOMA. Scriptionis character, apud Longinum in Actis S. Stanislai Epiſcop. Cracovienſis num. 65.

SCRIPTORES *publici*, Notarii. Capitula poſt Concilium Ravennenſe an. 904. c. 5. *Ut ſcriptoribus publicis nullatenus interdicatur res Arimannorum tranſcribere, ſi eis fuerit opportunum.*

Scriptores præterea dicti in Monaſteriis, qui in *Scriptorio*, cella ita nuncupata, de qua mox, librorum ſcriptioni operam dabant. Monachorum enim alii, cùm eorum nemo eſſet, qui non re aliqua occuparetur, manuum operibus, officinarum monaſticarum alii muniis, alii denique librorum ſcriptioni vacabant, certo numero ad id delecti ab Abbate, tum ut libros Eccleſiaſticos, quò eorum eſſet ſemper copia, tum alios, qui ad literarum humaniorum & Eccleſiaſticarum ſtudia neceſſarii eſſent, deſcriberent. Quin etiam ea monachorum occupatio operibus manuum accenſebatur, auctor vitæ S. Nicolai Studitæ p. 901. ἀλλὰ ἦν ταῖς χερσὶ κοπιῶν, καὶ δέλτους ἄριστα συρμειογράφων, εἰ καί τις ἄλλος. Ubi Combefiſius vocem συρμειογραφεῖν, eſſe longo literarum ductu, ſeu litteris uncialibus ſcribere obſervat. Quid ſi σημειογράφων legatur? ut ſit notis ſcribere Ethelvvlfus de Abbatibus Lindenfarnenſibus cap. 8.

Comptis qui potuit notis ornare libellos.

Vita S. Baboleni n. 2. edit. Petri Chiffletii: *Dehinc orationi adjungebatur lectio, atque Sanctarum Scripturarum meditatio: poſtremò verò ſcribendi exercitatio. Sunt nempe adhuc penes nos plura volumina, quæ ipſius manu dicuntur fuiſſe deſcripta.* Gregor. Turonenſis in vita S. Aridii p. 200. *Nunquam otio indulſit, quo non aut lectionem, aut opus Chriſti perficeret, aut certè manibus aliquid ageret, aut denique ſacros Codices ſcriberet.* Liber Ordinis S. Victoris Pariſienſis MS. cap. 19. *Quicunque de fratribus intra clauſtrum Scriptores ſunt, à quibus officium ſcribendi ab Abbate injunctum eſt, omnibus iis Armarius providere debet, quid ſcribant, & quæ ad ſcribendum neceſſaria ſunt, præbere, nec quiſquam eorum aliud ſcribere, quàm ille præceperit,* &c. Ex quibus verbis ſatis intelligitur Scriptores non excepiſſe, quæ ſcribebant ab ore dictantis, quod quidam volunt. Infrà: *Loca etiam determinata ad ejuſmodi opus ſeorſum à Conventu, tamen intra clauſtrum præparanda ſunt, ubi ſine perturbatione & ſtrepitu Scriptores operi ſuo quietiùs intendere poſſint. Ibi autem ſedentes & operantes, ſilentium diligenter ſervare debent, nec extra quoquam otioſè vagari. Nemo ad eos intrare debet, excepto Abbate, & Priore, & Subpriore, & Armario,* &c. Guigo Prior Cartuſienſis de Quadripartito exercitio cellæ cap. 36. ait, *ſcriptionem* peculiare fuiſſe *Cartuſienſium incluſorum* inſtitutum: *Hoc autem eſſe debet ſpecialiter opus tuum, — libris ſcribendis operam diligenter impendas. Hoc ſiquidem ſpeciale eſſe debet opus Cartuſienſium incluſorum.* Et alio loco: *Porro ſi ita providerit Prior, unum eſt, cui in operatione ſpecialiter intendere debes, ut videlicet & ſcribere diſcas, ſi tamen addiſere potes, & ſi potes, & ſcis, ut ſcribas. Hoc quodammodo opus, opus immortale eſt: opus, ſi dicere licet, non tranſiens; ſed manens: opus itaque, ut ſic dicamus, & non opus: opus denique, quod inter omnia alia opera magis decet viros religioſos literatos.* Statut. Guigonis II. Prioris Cartuſiæ cap. 28. §. 4. *Omnes pene, quos ſuſcipimus, ſi fieri poteſt, ſcribere docemus. --- Libros quippe tanquam ſempiternum animarum noſtrarum cibum cautiſſime cuſtodiri, & ſtudioſe volumus fieri, ut quod ore non poſſumus, Dei verbum manibus prædicemus. Quot enim libros ſcribimus, tot nobis veritatis præcones facere videmur, ſperantes à Domino mercedem pro omnibus, qui per eos, vel ab errore correcti fuerint, vel in Catholica veritate profecerint,* &c. Quò ſpectant iſta Hieronymi ad Ruſticum Monachum de forma vivendi: *Texantur & lina capiendis piſcibus, ſcribantur libri, ut & manus operetur cibum, & animus lectione ſaturetur.* Vide Statuta Premonſtrat. diſtinct. 1. cap. 8. Ad id officii adhibitos potiſſimum pueros & novitios Monachos teſtatur Sulpitius Severus in Vita Sancti Martini cap. 7. *Ars ibi, exceptis ſcriptoribus, nulla habebatur,* (in Cœnobio ſcilicet S. Martini,) *cui tamen operi minor ætas deputabatur.* Capitul. Aquiſgranenſe an. 789. c. 70. & lib. 1. Capitul. c. 68. *Et pueros veſtros non ſinite eos vel legendo vel ſcribendo corrumpere.* Ordericus Vitalis lib. 3. p. 485. *Ipſi propriis manibus ſcriptoria pueris & indoctis fabricabat, operiſque modum ---- ab eis quotidie exigebat.* Herimannus de Reſtaurat. S. Martini Tornacenſis c. 79. *Scriptorum quoque copiam à Domino ſibi datam exultabat, ita, ut ſi clauſtrum ingrederis, videres plerumque 12. Monachos juvenes in cathedris ſedentes, & ſuper tabulas diligenter & artificiosè, & cum ſilentio ſcribentes.* Verùm in libris Eccleſiaſticis deſcribendis adhibendos perfectæ ætatis homines ſtatuit laudatum Capitulare Aquiſgranenſe an. 789. c. 70. Vide Præfationem noſtram.

Ejusmodi ſcriptorum in Monaſteriis paſſim mentio occurrit. Eckehardus junior de Caſibus S. Galli cap. 11. *Itur in armarium; ſed & in anguſtum S. Galli Theſaurarium. Præ omnibus autem ſcriptorum digiti efferuntur,* &c. Vitæ Abbatum S. Albani: *Ibique fecit Abbas ab electis, & procul quæſitis ſcriptoribus ſcribi nobilia volumina Eccleſiæ neceſſaria. ---- Poſtquam autem præfato Militi librarium ſuum primò paratum liberaliter contulerat, continuò in ipſo, quod conſtruxit, ſcriptorio, libros prælectos ſcribi fecit, Lanfranco exemplaria miniſtrante.* Chronicon S. Benigni Divionenſis: *Fuit autem Girbertus ex primis, quos nutrivit Domnus Abbas Willelmus, & ab officio Scriptor eſt appellatus.* Commendatam autem in primis fuiſſe Monachis librorum ſcriptionem pluribus docet Haëftenus lib. 9. Diſquiſit. Monaſticar. tract. 2. diſq. 4. ex variis auctorum locis, quibus adjungendus alter hic ex Actis Murenſis Monaſterii pag. 32. *Libros autem oportet ſemper deſcribere, & augere, & meliorare, & ornare, & annotare cum iſtis, quia vita omnium ſpiritualium hominum ſine libris nihil eſt.*

Scriptorium, Cella in Monaſteriis ſcriptioni librorum deſtinata. Ælfricus: *Scriptorium*, piſleſeꝛhuſ. Alcuinus, in locum, ubi Scriptores ſedent, Poëm. 126. & apud Caniſium:

Hic ſedeant ſacræ ſcribentes famina legis,
Nec non ſanctorum dicta ſacrata Patrum.
Hic interſerere caveant ſua frivola verbis,
Frivola nec propter erret & ipſa manus.
Correctoſque ſibi quærant ſtudioſè libellos,
Tramite quo recto penna volantis eat.
Eſt decus egregium ſacrorum ſcribere libros,
Nec mercede ſua ſcriptor & ipſe caret.

Adalhardus in Capitulis cap. 50. *De ſcriptoribus ſolarii*, id eſt, ut interpretor, *Scriptorii.* Eckehardus Jun. de Caſib. S. Galli cap. 3. *Erat tribus illis conſuetudo, permiſſu quidem Prioris, in intervallo Laudum nocturno convenire in Scriptorio, collationeſque*

tali

tali hora aptissimas facere. Cap. 11. *Veniunt in pyrale, & in eo lavatorium, nec non & proximum pyrali scriptorium.* Petrus Abælardus in Hist. Calamitatum suarum c. 7. *Quæ enim conventio Scholarium ad pedissequas, scriptoriorum ad cunabula.* Rainardus Abbas Cisterciensis in Constitut. c. ult. *In omnibus scriptoriis ubicunque ex consuetudine Monachi scribunt, silentium teneatur sicut in claustro.* Ægidius Aureæ-Vallis Monachus cap. 17. *Alterum ante Crucifixum orantem, tertium de scriptorio Ecclesiæ* (S. Lamberti Leod.) *proximè egredientem in ipso Ecclesiæ ingressu extinxit* fulmen. Descriptum est à viro doctissimo Luca Acherio ad Guibertum benedictio ejusmodi Scriptoriorum, in hæc verba: *Benedicere digneris, Domine, hoc Scriptorium famulorum tuorum, & omnes habitantes in eo, ut quicquid divinarum Scripturarum ab eis lectum vel scriptum fuerit, sensu capiant, opere perficiant, Per Dominum*, &c.

SCRIPTORIUM, Pars lecti interior, quæ aliàs pluteum, exterior verò sponda dicitur. Papias: *Pluteum, interior pars lecti, scriptorium.* Jo. de Janua: *Plumacium, cervical, vel scriptorium.*

Scriptorium, pro arca aut cista quavis. Statuta Ordin. Præmonstratens. dist. 4. cap. 9. *Porrò in claustro carolæ, vel hujusmodi scriptoria, aut cistæ cum clavibus in dormitorio, nisi de Abbatis licentia, nullatenus habeantur.*

SCRIPTURALITER *prædicare*, pro *per Scripturas sacras.* Anastasius in Leone III. PP. p. 121. *Infirmorum maximus visitator, prædicans illis scripturaliter, ut eorum animas in eleemosynis redimeret.*

SCRIPTULUS, & *Scriptulum.* Scrupulus, minima pars unciæ veteribus dictus, ut autor est Sosipater. Gloss. Gr. Lat. γράμμα, τέταρτον τοῦ χρυσίνου, *scrupulum.* Occurrit in Querolo in Confessione S. Patricii Hibern. Apost. n. 22. in Canonibus Hibern. l. 40. cap. 4. & in Vita S. Audomari cap. 14. apud Mabillonium. Vide Fl. Caprum de Orthograph.

SCRIPULA, *Epistola*, in Gloss. Isid.

SCRIPULARE. Lambertus Ardensis pag. 260. *Apum sive etiam formicarum more in marisco passim currere & recurrere, & terram in terra, & mariscum in marisco cum fossariis in fossatum scripulare & perfodere*, &c. Vide *Scapularium.*

SCROBA. Vide *Fossa.*

SCROBS, Pulvis, pro *Scobs.* Fragmentum Petronii: *Sustulerunt servi omnes mensas, & alias attulerunt, scrobemque croco & minio tinctam sparserunt.*

SCROBULLA, Vestis muliebris. B. Odoricus de Foro Jul. in Peregrinat. n. 4. *Istæ verò mulieres ambulant discalceatæ, portantes scrobulas usque ad terram.*

SCROFINA. *Quoddam instrumentum Carpentarii, quod hærendo scrobem faciat.* Jo. de Janua. In Catholico parvo: *Scrophina, instrument à Charpentier à graver.*

SCROPHA, *Scrofa*, Machina ad suffodiendos urbium obsessarum muros. Will. Tyrius lib. 3. cap. 5. *Machinas ad suffodiendum murum habiles & necessarias, quas vulgo Scrophas appellant.* Lib. 17. cap. 24. *Scrophas quoque ex eadem contexunt materia, quibus impune ad complanandos aggeres accedebatur.* Lib. 18. cap. 19. *Ut scrophas materia competenti intexerent, in quibus liberè delitescerent, qui ad suffodiendum aggerem introducerentur.* Fulcherius Carnot. l. 1. cap. 18. *Machinis autem paratis, arietibus scilicet & scrofis, ad assiliendum se paraverunt.* Matth. Paris ann. 1226. *Petraria, balista, scrofa, catus*, &c. Vide Notas ad Alexiadem pag. 391.

Scrofa Ducaria. Vide *Ducaria.*

SCROTER, Navigii species apud Danos. Saxo Grammaticus lib. 5. *Rex navigium donat, Scroter remiges vocitabant.*

SCRUA. Vide *Screo.*

SCRUFERARII, Papiæ MS. *Viles atque contempti.* Perperam in edito, *Scruferatiriti.*

SCRUNTISSA. Glossæ MSS. ad Boëticum de Consolat. ex Bibl. S. Germani Paris. *Rimula, scruntissa.*

SCRUTATOR, idem, qui *Circator*, & *summus speculator*, in Monasteriis, *Visitator.* Vide Statuta Ordinis de Sempringham cap. 5. 7. & capitulo de Summis scrutatorib. c. 1, 2. 3. 4. &c.

Scrutatrices de Careta. in Regula ejusdem Ordinis de Sempringham cap. 3. *Scrutatrices Claustri* cap. 8.

SCRUTINARE, pro Scrutari, inquirere, apud Luciferum Calaritanum lib. 1. pro S. Athanasio pag. 72. Gloss. Gr. Lat. [illegible]ευνα, *Scrutinatio, indagatio.*

SCRUTINIUM. Gloss. Gr. Lat. Ζήτησις, *Scrutinium, quæstio.* Apulejus lib. 9. *Scrutinium* vocat exactam furti perquirendi formam per lancem & licium. Lex Burgund. tit. 16. §. 7. de eo, qui in vineam alterius furti causâ intrare præsumpserit: *Si ingenuus non visus fuerit, & postea aut per vim, aut per scrutinium inventum fuerit, jubemus, ut ad redimendum se* &c. Lex Ripuar. tit. 47. de Vestigio minando: *Quod si* (animal) *in domo fuerit, & ei scrutinium, cujus domus est, contradixerit, ut fur habeatur.* Ita *Scrutinium* pro perquisitione rei furto ablatæ usurpat Andreas Suenonis lib. 7. Legum Scaniæ c. 2. 3. Hinc

Scrutinia Catechumenorum dicuntur interrogationes, examinationes & instructiones Catechumenorum. Papias: *Scrutinium, iter Baptismi, a scrutando dictum, utrum firma mente teneant, quæ a Magistris didicerunt.* Hausit ex Amalario Fortunato cap. 8. *Examen Catechumenorum* vocat S. Augustinus lib. 2. de Symbolo ad Catechum. ubi de exorcismo loquitur. Idem de Fide & operib. cap. 61. *Vel non intuemur alios, qui per annos singulos ad lavacrum regenerationis accurrunt, quales sint ipsis diebus, quibus catechizantur, exorcizantur, scrutantur*, &c. Rupertus lib. 4. de Divin. offic. cap. 8. *Scrutinia dicuntur à scrutando, quia perscrutandum erat in his, qui accedebant, nequa radix amaritudinis subesset, velut infuit in Simone Mago & in hæreticis quamplurimis*, &c. Capit. Caroli M. lib. 5. cap. 220. *Ut scrutinium more Romano tempore suo agatur.* Hincmarus Remensis in Capitulis ad Presbyteros Parochiæ suæ cap. 2. *Ut scrutinium, & omnem ordinem baptizandi nulli penitùs liceat ignorare.* Adde Riculfum Suessionensem Episcopum c. 8. Sed de Scrutinio in Baptismo vide Ordinem Romanum in Ordine vel denuntiatione Scrutinii, Rupertum Tuitiensem lib. 4. de Divin. offic cap. 18. 19. 20. Honorium August. lib. 3. c. 53. Hugonem à S. Victore lib. 1. de Sacram. c. 17. Joannem Episcop. Abrinc. de Offic. Eccl. pag. 38. Durandum lib. 6. Ration. c. 56. &c. Leidradus Archiep. Lugdun. de Sacramento Baptismi c. 1. *Hæc tota actio, quæ super Catechumenis & competentibus celebratur, à quibusdam Scrutinium nominatur, non ob aliud, ut putamus, nisi à scrutando, juxta illud Psalmistæ*, scrutans corda & renes Deus, *eò quòd ipsi scrutarentur, corda credentium & dubitantium a Sacerdotibus, ut intelligerent, cuis ad baptismum ritè admitteretur, quis adhuc differretur?*

Scrutinii dies, quarta Feria majoris hebdomadæ, sic nuncupata, *quia*, ut ait Hugo de S. Victore lib. de Sacrament. cap. 17. *prædicta quarta feria de fide inquiruntur, & instruuntur* (Catechumeni,) *ideò Dies illa dies scrutinii, & officium illud Scrutinium appellatur.* In Ordine Romano commonentur Christiani, ut ad diem scrutiniorum frequentes conveniant, hisce verbis: *Scrutinii diem, dilectissimi fratres, quo electi nostri,* (hoc est, Competentes) *divinitus instruuntur, imminere cognoscitis, ibidem solita devotione succedente sequenti quarta feria circa horam tertiam convenire dignemini*, &c.

Scrutinium, Electionis forma etiam dicitur, cùm videlicet omnibus præsentibus, qui debent, volunt, & possunt interesse, commodè assumuntur de collegio tres fide digni, qui *Scrutatores* appellantur, qui secretè singulorum vota & suffragia diligenter inquirunt, eaque in scripta redigunt. Ab hujusmodi scrutatione & investigatione diligenti *Scrutinii* nomen huic formæ eligendi impositum est, quod passim reperitur in Decret. tit. de Elect. Formulam electionis factæ per scrutinium exhibet Rollandinus in Summa Notariæ cap.6. Adde Leges Alfonsinas, seu *Partidas*, part. 1. tit. 5. lege 19. & Innocentium Cironum in Paratit. pag. 23. 45.

SCRUTITUM, *Pellica*, in Gloss. Isid. *Pellicium*, in Pithœanis.

SCRUTLANDA. Monasticum Anglicanum to.2. p.14. *Terram Helyot ejusdem villæ: duas scrutlandas de Nasinges cum ipsa Ecclesia*, &c. Pag. 16. *Luketum cum Ecclesia, & scrutlanda, & suis pertinentiis*. Ibidem mox legitur *scolanda*, quod videtur idem cum *scrutlanda*: *duas scolandas de Watfore cum suis pertinentiis.*

SCRUTULUS, *Ventriculus fartus*. Gloss. Isid.

SCRUTUM. Charta Adalberonis III. Episcopi Metensis an. 1059. apud Meurissium pag.364. & Miræum in Cod. Donat. p. 181. & in Notitia Eccl. Belg. p.171. *Donavit eidem Ecclesiæ & fratribus inibi Deo servientibus scrutum ejusdem oppidi, hoc est, potestatem ponere & deponere illum, qui materiam faceret, unde levarentur cerevisiæ, & de singulis cerevisiis, quæ brassicarentur in oppido nostro, sex picarios ad opus fratrum suscipere, quod ad servitium suum & antecessorum suorum pertinebat.*

Scrutum, in Catholico parvo, *Robe despecée*. Vox Lat.

SCUDATI, Aurei, Moneta Regum Galliæ, nostris *Escus d'or*: apud Joan. à Leydis lib. 32. Chr. cap. 14. Vide *Moneta*.

SCUDITIA. Isidorus lib. 20. Orig. cap. 14. & ex eo Papias: *Fossarium, dictum, quod foveam faciat, ipsa est scuditia.* Idem Papias: *Scuditia, dicta, quod circa cutem terram aperiat. Hanc alii Fossarium dicunt, qui fossam faciat.* Gloss. Anglo-Sax. Ælfrici: *Scuditia vel Fossorium*, Ƿpaꝺ.

SCUFFONES. Vide *Scafones*.

SCUFIA, Tributi species apud Longobardos. Charta Adelchisi Regis Longob. in Bullario Casinensi to. 2. pag. 18. *Concedimus per ipsa Monasteria omnes scufias publicas, & angarias, atque operas, & dationes vel collectas* &c.

SCULCA. Vide *Collocare*.

SCULTAIS, Papiæ, *Rector, lingua barbara*: aliàs *Longobardana*. Ita scribitur hæc vox in Lege Longob. lib. 1. tit. 2. §. 2. tit. 12. §. 2. 7. tit. 17. §. 10. tit. 25. §. 50. 72. lib. 2. tit. 9. §. 2. tit. 21. §. 7. tit. 31. §. 1. tit. 38. §. 2. 3. tit. 41. §. 1. 2. 4. tit. 52. §. 14. lib. 3. tit. 12. §. 5. in Chronico Casinensi lib. 1. c. 6. & in Chronico S. Vincentii de Vulturno p. 674. Perperam verò *Sculdalis* p. 691. pro *Schuldahis*. Adrianus Junius, & Kilianus: *Schuld-heys, i. Schond-heet, Prætor noxæ debitive exactor: qui pœnas irrogat & mulctas exposcit ab iis, qui deliquerunt.* Nam judicum officio functos ejusmodi rectores ex scriptoribus passim colligitur.

Sculdahis. Paulus Warnefrid. l.6. de Gest. Langob. c.24. *Rector loci illius, quem Sculdahis lingua propria dicunt.* Leges Luithprandi Regis Longob. tit. 20. §. 1. *Si quis causam habuerit, & sculdahis suo causam suam dixerit.* Ubi indeclinab. Ita in Charta Longobardica apud Ughellum to.8. p. 20.

Sculdaschius, in Charta Bonifacii Marchionis apud Franciscum Mariam in Mathildi lib. 3. p. 120.

Scoldaschius, apud Ratherium Veronensem in Qualitat. conject. p. 211.

Sculdaxei, in Chronico Novalicensi cap.18.

Sculdasius in Synodo Ticin. an. 850. in Charta Caroli Imp. an. 889. pro Monast. S. Christinæ Papiensi, in Lege Longob. lib. 1. tit. 2. §. 2. tit. 9. §. 16. tit. 21. §. 7. tit. 25. §. 50. lib. 2. tit. 41. §. 1. lib. 3. tit. 12. §. 5. vett. Glossæ: *Sculdasius, pedaneus judex.*

Sculdasiones, in Rescripto Ludovici Imp. F. Lotharii pro Casauriensi Monast. an.24. in Charta Ludovici apud Puricellum in Basilica Ambrosiana p. 216.

Sculdalisii, malè, opinor, in Synodo Romana an. 904. c.6.

Sculdassia, Districtus *Sculdais*, in Charta Berengarii Imp. ann.923. apud Georg. Pilonum & Ughellum in Episcopis Bellunensib. Vide *Scultetus*.

SCULNA, *Scolna*, Συνθηκοφύλαξ. Ita in Glossis Lat. Gr. & in Gloss. MS. Gr. Lat. ubi edit. habet *Sculva*. Glossæ antiquæ MSS. *Scolna, sponsus*. Glossæ Pithœanæ: *Sconna, sponsus, vel sculna, sponsor.* Papias MS. *Scoma* (sic) *sponsus, sconna, sponsa. Sculna*, pro sequestre dixit Varro: sed inter sordida reposuit P. Lavinius, apud Agellium lib. 16. c. 7.

SCULPATOR, Γλυπτής, Sculptor; γλύφων, *Sculpa*, in Gloss. Gr. Lat.

SCULSCARA, Expeditio militaris. Edictum Rotharis Regis Longobard. tit. 9. §.2. *Si quis in exercitum aut sculscaram ambulare contempserit, det Regi suo solidos* 20. Vide *Scara*.

SCULTA, *Scultator*. Vide *Collocare*.

SCULTEDUM, Idem quod *Schuld* Theutonibus, Culpa, peccatum, noxa, reatus. Charta Caroli Comitis Flandriæ an. 1125. in Tabulario Monasterii S. Bertini: *Dicente eodem Thesnardo, quia de placitis, quæ ad scultedum, pertinent, non deberet placitari ad viscarnam Abbatis, neque per scabinos inde judicari.* Infrà: *Utrorumque causas in judicio Baronum meorum posui, qui eidem Thesnardo successoribusque ipsius foris judicaverunt, quidquid occasione scultedum in illo Comitatu usurpare contendebat: hoc etiam judicantes prædicti Barones, ut de hospitibus ac submanentibus, & de ipso Comitatu nullus unquam placitaret, nisi viscarnam Abbatis & per scabinos ejus, & nomine tenus de scultedum, id est, de furibus, de furtis, & latrociniis, ac prorsus de omni lege & forisfactura tam maxima quàm infima.* Alia Charta Theodorici Comitis Flandriæ an. 1147. ibidem: *Judicio Baronum determinaverat, ut scilicet Sanctus proprios scabinos haberet, per quos de scultedum, id est, de furibus, de latrociniis, ac prorsus de omni lege & forisfactura tam maxima quàm infima placitaret.*

SCULTERIA. Charta Caroli IV, Imp. an. 1348. apud Miræum in Diplomat. Belgic. lib. 1. c. 94. *Oppidum Sintzegle pro 15. millibus florenorum, & sculteriam civitatis Aquensis pro 12. millibus florenorum — titulo pignoris obligarunt.* Infrà: *Ac alia quæcunque beneficia suprascriptis oppidis, castro, sculteriæ pertinentia.* Sed legendum puto *Schultetia*, ballivia, districtus *Schulteti*. Vide in hac voce

SCULTETUS, vox ejusdem originis ac *Sculdais*, Prætor, Præfectus, Ballivus, Judex oppidi. Brovverus lib. 12. Annal. Trevir. p. 670. 1. edit. *Scultetus, Prætor, judex, ex Theudisco* Scholtaiss. Goldastus: *Scultetus, scultes, quasi Schultherse, qui Latinis Prætor.* Præfecti nomine non semel donatur in Speculo Saxonico lib. 3. art. 52. §. 5. *Judex absque Præfecto, id est, Sculteto legitimum judicium habere non potest*, &c. Art. 64. §. 12. *Sculteto seu Præfecto*, &c. §. 12. *Sculteta, qui & Præfectus Rusticorum dicitur.* Adde Chronicon Senoniense lib. 4. cap. 9. *Ballivus* nuncupatur apud Ægidium de Roya: *Fernandus dedit Brugensibus privilegium, quod Ballivus vel Scultetus possit esse de non natis in ea villa. Villicus* vocatur in Charta an. 1307. apud Miræum in Donat. Belgic. cap. 113. *Insuper Villicus noster, qui Scultetus vocatur, habet instituere Scabinos,*

binos, &c. Judiciis præsidere solitum docet Speculum Saxonicum lib. 1. art. 59. §. 6. *Non poterit ullus Comes, qui sub regali banno cognoscit, legitimum habere sine suo Sculteto judicium; cui ante omnia seipsum debet præbere judicandum.* Ita Wichbild Magdeburgense art. 10. & Jus Feudale Saxonum cap. 36. §. 2. Occurrit præterea hæc vox in Charta Caroli M. in Monumentis Paderbornensib. pag. 325. apud Conradum de Fabaria de Casib. S. Galli c. 17. in Chronico Episcopor. Mindens. p. 747. apud Goldastum tom. 1. Constit. Imper. p. 323. &c. Vide Gryphiandrum de Weichbildis Saxonicis c. 64.

Sculteta, Præfectura, dignitas vel officium Sculteti. Jus feudale Saxonum cap. 41. *Feudum in villa ad sculletiam collatum hæredat Scultetus in suum filium, quamvis careat scuto bellico.* Speculum Saxonic. lib. 3. art. 52. §. 3. *Imperator confert — Comitibus præfecturas, id est, sculletias, quæ ipsi etiam ulterius conferre possunt.*

SCUMARIUM. Andreas Monach. lib. 1. Vitæ S. Ottoriis Episcop. Bamberg. cap. 31. *Ita concussa est* (Ecclesia) *ut lapis magnus in frontispicio vel culmine Scumarii subito lapsu proruens totius monasterii ruinam minaretur.*

SCUPHA. Petrus Blesensis Epist. 74. *Dolent aures, & scuphæ humeris apponuntur.* Legendum *cuphæ*, id est, *Cucurbitæ*. Petrus Aurelianus Siccensis lib. 4. Tardarum passion. cap. 7. *Vaporationes cucurbitæ apponendæ leves, quas Græci Cuphas vocant.*

SCURA, *Scuria*, Equile, *Escurie*. Capitulare de Villis cap. 19. *Ad scuras nostras in villis Capitaneis pullos & aucas habeant non minùs centum, — ad mansionales verò pullos habeant non minùs 50.* Ita c. 58. Charta exarata anno 5. Radulfi Regis Franc. in Tabulario Brivatensi ch. 60. *Casam meam indominicatam cum curtis, ortis, coquinariis, scura, exitu, & regressu*, &c. In ch. 161. habetur *scurra*: *Cum curte, & orto, & surra, & appendariis*, &c.

Scura. Gloss. Latino-Theotisc. *Scuria, ubi manipuli vel fœnum reponitur: Scura.*

Scurarii, quibus *scurarum* cura commissa est. Capitulare de Villis cap. 62. *Quid de piscatoribus, de fabris, de scurariis vel sutoribus, quid de buticis & cofinis*, &c.

Scuria, idem quod *scura*, Stabulum equorum, unde vocem *Escurie* hausimus. Lex Salica tit 18. §. 3. *Si quis sudem cum porcis, scuriam cum animalibus, vel fenile incendit*, &c. Ubi Wendelinus *scuriam* ait hoc loco sumi generatim pro horreo amplo condendis frugum manipulis, intra quod per hiemem grana flagellis extunduntur, intra quod boum stabula erant, quod etiam in Texandria usurpari passim constat: unde Teutones *Schuere* eadem notione dicunt, ut *Schuer*, & *Schuerenære*, pro area, in qua excutiuntur manipuli. Lex Alamannor. tit. 81. §. 2. *Si enim domum infrà curtem incenderit, aut scuriam, aut graneam, vel cellaria*, &c. §. 5. *Scuriam vel graneam servi si incenderit*, &c. Adde tit. 97. §. 4. Lex Bajvvar. tit. 2. cap. 4. §. 5. *Quando aliqui defendere volunt casas vel scurias, ubi fœnum vel granum inveniunt.* Adde tit. 9. cap. 2. §. 2. Edictum Pistense Caroli Calvi cap. 29. *Et de manopera in scuria battere nolunt.* Hincmarus Remensis in Opusculo 50. Capitulorum c. 1. *Insuper & scuriam ipsius Presbyteri interclusit, & annonam de terris dominicatis collectam, sine licentia ipsius Presbyteri in ea misit, omnemque potestatem inde Presbytero abstulit.* Tabularium S. Remigii Remensis: *De scuria facit plenam perticam, & omni tempore ipsam mensuram restaurat. In Adenaio est mansus dominicatus cum ædificiis & torculari, curte, & scuriis, & horto. Sunt ibi aspicientes inter majores & minores campi 46, continentes map. 110. ubi possunt seminari de frumento modii 34. de sigillo modii 30.* &c. Infrà: *In Murimaco habet sessum 1. cum ædificiis, curte & scurris. Solent ibi esse boves domini, quia ibi propè sunt terras supra scriptas.* Occurrit ibi aliquoties.

SCURIOLUS, Sciurus, vulgò *Escurieu*. Concilium Salmuriense an. 1276. *Ne Monachi aut Canonici regulares de cætero forraturis de griso, aut de vario, aut de scuriolis, vel cendatis, — utantur.*

SCUROLA. Vide *Sturola*.

SCURRA, *scurro*. Vide Glossar. Gr. Latin. εὐτράπελος, *scurra*, *scurrus*.

SCARPIONES, *ubi duo fines cuneati se jungunt*; apud veterem Agrimensorem p. 157.

SCURRA, *Scurro*. Liberatus Diac. c. 23. *Rhodo Augustalis — jussit eum ab scurrone duci, & foràs regiam civitatem occidi.* Acta MSS. Passionis S. Eulaliæ Mart. *Sed ne gloriari putet, educite eam, & scurronem adducite, & ducatur ante suam patriam decalvata & descincta per publicum, & eius virginitas reveletur*, &c. Acta Passionis S. Marini Mart. MSS. *Et flectens genua spiritum Domino tradidit. Scurro verò astans, percussit eum jam mortuum, & amputavit.* Passio S. Victoris n. 5. *Tunc Maximianus Imperator jussit vocari Scurrones; & jussit eis, ut duceretur ad silvulam, & ibi decollaretur.* Vetus Martyrolog. de eodem sancto Victore: *Amputatum est caput ejus ab scurrone.* Infrà: *Fecit eas incendi ante se ab scurrone.* Ex quibus patet *Scurronem* appellari, qui in Actis Martyrum vulgò *Speculator* dicitur, voce, quæ stipatorem, apparitorem, satellitem, & carnificem sonat. Unde conjicere licet, eosdem esse scurrones, quos *Scurras* vocant Lampridius & Spartianus; apud quos pro apparitoribus & satellitibus accipiuntur, tametsi de nomine quicquam certi non occurrat Salmasio. Glossæ Isidori: *Scurra, Parasitus, Buccellarius*: quæ vox postrema satellitem etiam significat, seu *Confectorem*. Glossæ Basilic. ὁ ἀ.. ο. ἑλλόμενος καὶ φῶν τινα. Neque videtur *Scurra* his locis alius ab eo, qui δήμιος τῆς τάξεως dicitur Athanasio in Epist. ad Solitar. p. 868. *Histriones, sive scurrones*, in Concilio Cabilon. II. c. 9. Papias: *Scurra, irrisor. Scurronem ergo irrisorem dicimus.* MS. *Irrisio*, præfert: ita etiam Glossæ antiquæ MSS. idem Papias: *Scurra, à sequendo dictus, qui sectari solet quemdam cibi gratiâ.* Auctor Mamotrecti: *Scurra, qui aliquem sequitur, qui etiam dicitur assecla, irrisor, vaniloquus, parasitus, sive leccator. Scurra, Scurrus.*

SCUSSUS, Excussus, Gall. *Escous*. Charta Alemann. Goldasti lib. 2. *Duas carradas de grano bono non scusso*, hoc est, adhuc in ipsis spicis existente.

SCUTAGIUM, Militaris servitii species, quæ communibus personis perinde ac Regi debetur, à *scuto* dicta. Qui autem huic subditus est, tenetur dominum suum in bellum contra Scotos ad certum numerum dierum propriis impensis sequi: &, qui integrum feudum Militare tenent, hi scutagio 40. dierum obnoxii sunt. Qui autem dimidium feudi Militaris possident, servitio 20. dierum, & sic deinceps. Ita Covvellus lib. 2. Instit. tit. 3. §. 5. & Rastallus verbo *Escuage*. Littleton sect. 95. *Escuage est appel en Latine Scutagium, c'est à scavoir, Servitium scuti: & tiel tenant que tient sa terre par escuage, tient per service de Chivaler*, &c. Mox eadem, quæ Covvellus & Rastallus habent, refert, & §§. seqq. Bracton. lib. 2. cap. 16. §. 7. *Servitium forinsecum*, interdum *scutagium*, interdum *servitium, quod ad Regem pertinet*, appellari ait: dici autem *Scutagium*, *quod talis præstatio pertineat ad Scutum, quod assumitur ad servitium Militare.* Et Fleta lib. 3. cap. 14. §. 7. *Sunt etiam quædam servitia forinseca, quæ dici poterunt Re-*

galia, quæ ad scutum præstantur, & inde scutagium habemus, & ratione scuti pro feodo Militari reputatur. Omnis enim terra ad ejusmodi servitium obligata, feodum dici debet Militare. Matth. Paris anno 1258. *Submonetur igitur generaliter tota Angliæ Militia, ut omnes, qui tenentur ad servitia Militaria domino Regi, sint prompti & parati sequi Regem profecturum in Walliam cum equis & armis, — unde murmur & multiplex querimonia in populo resonabat, eò quòd Rex tam crebro sine profectu vel honore suos nobiles depauperat & fatigat, & instante tempore messium toties, scutagium exigens inquietat,* &c.

Scutagium non tamen semper sumitur pro ipsa obligatione eundi in exercitum; sed & interdum, ac utplurimum, pro ea præstatione, quæ fit à Militibus ratione feodi Militaris, si ipsimet, vel eorum loco alii in exercitum non pergant, atque adeo ut à servitio immunes sint. Quæ quidem præstatio *Districtum pro scutagio* dicitur in Monastico Anglic. tom. 2. pag. 99. *Scutagium assisum per regnum*, pag. 878. Littleton sect. 97. *Et aprés tiel voiage reyal en Escosse, il est communement dit que par autoritie de Parliament l'escuage sera assise & mis en certaine somme d'argent, quant chescun, que tient par entier fee de service de Chivaler, qu'il ne fuit ni per lui-mesme, ne per un autre pur lui ove le Roy, paiera à son seignior de que il tient la terre per escuage*, &c. Vide §§. seqq. Atque ita *Scutagium* crebrò usurpant scriptores. Joannes Sarisber. Epist. 128. *Scutagium remittere non potest, & à quibusdam exactionibus abstinere.* Radulphus Coggeshalensis MS. an. 1200. *Exiit Edictum à justitiariis Regis per universam Angliam, ut quælibet carruca arans tres persolveret solidos: quæ nimirum gravis exactio valde populum terræ extenuavit, cum antea gravis exactio scutagii præcessisset: nam ad scutum duæ marcæ persolvebantur, cum nunquam ampliùs quàm 20. solidi ad scutum exigerentur.* Matthæus Westmonast. an. 1204. *Concessa sunt Regi auxilia Militaria, de quolibet scuto duæ marcæ & dimidia.* Anno 1242. *Ipso quoque tempore exigitur scutagium.* Anno 1253. *Concessa est Regi decima pars proventuum Ecclesiasticorum per triennium, à Militibus verò scutagium illo anno, scilicet ad scutum tres marcæ.* Matthæus Paris an. 1201. *Generale proposuit Edictum, ut Comites & Barones, qui Militare servitium ei debebant, parati essent ad Portesmuthe cum equis & armis ad transfretandum cum eo ad partes transmarinas in die Pentecostes jam instante: veniente autem die statuto, multi imperata licentia remanserunt, dantes de quolibet scuto duas marcas argenti.* Idem an. 1211. *Rex cepit à Militibus, qui exercitui in Wallia non interfuerunt, de quolibet scuto duas marcas argenti.* Anno 1224. *Magnatibus item concessit Rex scutagium, videlicet de scuto quolibet duas marcas Sterlingorum*, &c. Anno 1244. *Post reditum suum cepit scutagium, scilicet de scuto tres marcas.* Anno 1253. *Et à Militibus scutagium illo anno, scilicet ad scutum tres marcæ*, &c. Vide pag. 258. 399. 403. Monasticum Anglic. tom. 1. p. 179. Prynneum in libert. Angl. tom. 2. p. 475. &c.

Scutagium etiam appellatum *auxilium* consuetum & *rationabile*, quod dominus à vassallis suis, Militaria feuda tenentibus, exigebat. Matthæus Paris an. 1242. *Multoties ad instantiam suam ei auxilium dederunt, videlicet carucagium, hidagium, & plura scutagia, & postea unum magnum scutagium ad sororem Imperatricem suam maritandam.* Idem an. 1244. *Concesserunt domino Regi ad maritandam filiam suam de omnibus, qui tenent de domino Rege in capite, de singulis scutis 20. solidos solvendos*, &c.

Scutagium, tom. 2. Monastici Anglic. pag. 1032. Regest. in feodor. & servitiorum fol. 23. *Et en l'an que il fait garde, il ne doit point d'escuage, & doit ost & chevauchée à son coust*, &c. Vide Seldenum de Titulis honorariis 2. part. c. 5. p. 694. 709. 2. edit.

Scutagium ejusmodi, seu servitium Militare, *incertum* & indefinitum vocabant, quod revera incertum esset, ad quam pecuniæ quantitatem à Parlamento redigeretur, ut habet Littleton sect. 98. 99. 154. *Scutagium* verò certum, *Socagium* appellabant. Idem sect. 120. Hinc eæ, ut vocant, *Maximæ* apud Anglos, *Scutagium incertum facit servitium Militare*: contra, *Scutagium certum facit Socagium*, apud Christophorum de sancto Germano in Dialogo de fundamentis Legum Angliæ c. 8. p. 28.

SCUTANEI termini. Vetus Agrimensor: *Scutanei sunt, hoc est dolatiles, alii qui sunt lapilli facti tornatiles sive alia factura breviores, hoc est minores & in fine positi.*

SCUTARIUM, Scutum minus. Glossæ Gr. Lat. ἀσπιδισκάριον, *parma*. ἀσπιδίσκιον, *clipeolum*. Glossæ MSS. Regiæ: Αρτημος ὅ ἐστι λῶρος, ἐξ οὗ ἀπηρτηται τὸ βαλάντιον, ἢ τὸ σκουτάριον, ἢ ἕτερόν τι. Alibi: ἄσπις, τὸ σκουτάριον. Constitutio Caroli Crassi de Expedit. Romana §. 3. *Qui autem per hominium sive liberi, sive famuli dominis suis adhæserint, quot decem mansos in beneficio possideant, tot brunias cum duobus scutariis singulas markas accipiant*, &c. Vide *Surtaria*.

SCUTARIUS. Glossæ Gr. Lat. Αξίωμα στρατιωτικὸν, φέρων, (deest θύρεον vel ὅπλον.) *Stipendarius Scutarius.* Ibidem: ἀξίωμα στρατιωτικὸν, *Scutarium*, leg. *Scutarius.* Glossæ aliæ: *Scutarius*, ὁπλίτης. *Scutariorum*, inter Palatinas Scholas mentio est non semel apud Scriptores, *Scutariorum gentilium, clibanariorum, sagittariorum*, &c. Vide Henricum Valesium ad Ammiani lib. 14. p. 33.

Scutarius, Armiger, spatharius. Julius Firmicus lib. 4. cap. 14. *Faciet scutarios, vel Imperatorum protectores.* Julianus Toletanus æra 748. de Juliano Comite: *Quem Witiza Rex intra suos scutarios familiarem habuerat carissimum.* Vide *Armiger.*

Scutarii, Armigeri, *Escuyers*. Vetus Charta apud Catellum lib. 5. Rerum Occitan. p. 883. *Et armigeri illorum, qui vulgò Scutarii appellantur.* Simeon Dunelmensis an. 1067. *Multos è suis Militibus & Scutariis perdiderunt.* An. 1094. *Ipso die obsidionis 700. Milites Regis Willelmi, cum bis totidem Scutariis & Castellanis omnibus, qui intus erant, — cepit.* Rogerus Hovedenus p. 450. *Multos è suis Militibus & Scutariis perdiderunt.* Pag. 464. *Et ipso die obsidionis 700. Milites cum bis totidem Scutariis — cepit.*

Scutarius, Ἀσπιδοποιός, in Gloss. Gr. Lat. Scutorum artifex. Ita accipitur in Constitut. Sicul. lib. 3. tit. 36. §. 1.

Scuterius, idem, qui *Scutarius*, ex Gallico *Escuyer*, Italis *Scudiere*, quam vocem ab *excubare* perperam deducit Acarisius. Occurrit apud Petrum de Vineis lib. 5. Epist. 37. 49. & Anonymum in Vita Friderici II. Imp. p. 789. In aula CP. Σκουτέριος dictus, qui tenebat scutum & labarum Imperatoris, apud Codinum de Off. c. 2. n. 42. &c. Anonymus à Goaro editus:

Ὁ ϛρα καὶ Σκουτάριον ἐκ τῆς ἀσπίδος
Τῆς βασιλικῆς λαχόντα τὴν ἀξίαν.

Hac dignitate functus quidam Xyleas legitur apud Acropolitam n. 66. 70. 72.

SCUTATORES, Scutorum confectores. Capitulare de Villis c. 45. *Fabros ferrarios, — sutores, tornatores, carpentarios, scutatores*, &c. Vide *Scurarii.*

SCUTATUS, Armiger, scuto instructus. Apud Donatum ad 1. Æneid. *Scutati, armati sunt.* Ammianus lib. 31. *Punito scutario proditore, qui festinare Principem ad Illyricum barbaris indicarat.* Charta Eberardi

Eberardi Archiep. Trevir. an. 1052. apud Brouver lib. 11. Annal. Trevir. p. 655. 1. edit. *Episcopo Treviricæ sedis servitium faciat, scilicet 40. scutatos ex ista parte Alpium — mittat.* Σκουτάτος, apud Leonem in Tact. cap. 14. §. 64. Obiter moneo, qui σκουτάτοι dicuntur Constantino in Tacticis, κονταράτοι appellari ab eodem Leone cap. 12. §. 117. & alibi.

SCUTELLA, vox Latinis scriptoribus nota, Patena in modum cavitatis scuti, unde nomen *Escuelle.* Gloss. Gr. Lat. σκύτελλον. *Scutella.* Gloss. Græc. Lat Reg. Cod. 85. τρύβλιον, *Catinum*, *Scutella.* Vita S. Villehadi cap. 8. *Quandam habebat patenam ligneam, quæ vulgò Scutella vocatur.* Hugo Flavin. p. 165. *Scutellas abluens, & vasa alia mundans.* Gregorius M. lib. 12. Epist. 30. *Scutellam quoque argenteam Monasterio cuidam reliquerit.* Chronicon Casinense lib. 3. cap. 57. *Scutellam argenteam cum nigello librarum* 14. &c.

Scotella. Vetus Charta plenariæ securitatis apud Brisson. lib. 6. form. *Hoc est coclear numero septem, scotella una*, &c. In Bulla MS. Nicolai IV. PP. an. 3. de Censibus Ecclesiæ Romanæ in Regno Siciliæ, Campania, & maritima, crebrò occurrunt scutellæ: v. g. *In Episcopatu Verulan. Episcopus ipse debet 60. brachia panni, & 200. scutellas, & 20. sol. per annum.*

Scutella, inter ministeria sacra reponitur ab Udalrico lib. 1. Consuet. Cluniac. cap. 12. ubi de Cœna Domini: *Interea verò reconditur dominicum corpus à Sacerdote retro altare: ponitur in patena aurea, & patena inter scutellas aureas, & adhuc scutellæ inter tabulas argenteas, quæ factæ sunt ad textum Evangelii.* Adde Bernardum Mon. in iisdem Consuetud. Cluniac MSS. c. 37. Ordericus Vital. lib. 6. *Scutellam argenteam Deo super altare obtulit.*

Scutellarius, Officium in coquina regia, cui *Scutellarum* cura incumbit, in Ordinat. Hospitii S. Ludov. Reg. an. 1261. & in Fleta lib. 2. cap. 14. §. 3.

Scutellarius, qui facit vel vendit scutellas. Joann. de Janua.

Scutellarium, Locus vel vas ubi reponuntur scutellæ, Jo. de Janua: *Escuellier*, in Catholico parvo.

Scutella. Ugutio: *Laganum, quoddam genus cibi quod prius in aqua coquitur, postea in oleo frigitur, & sunt lagana de pasta, quasi membranulæ, quum statim in * eo deo friguntur. Illa vulgò dicuntur Scutella ista lasania, & dicuntur ita, postea melle condiuntur*, &c.

SCUTERIUS. Vide *Scutarius.*

SCUTIFERI, quos vulgò *Escuyers* dicimus. Fulcherius Carnot. lib. 2. Hist. Hierosol. cap. 2. *Monente Rege, quicumque potuit de Armigero suo Militem fecit.* Lib. 3. cap. 31. *Acceptis armis, ab Armigero in militem provectus est.* Vide eundem lib. 1. cap. 18. lib. 2. cap. 19.

Scutigeri, apud eundem Fulcherium lib. 1. c. 18.

Scutiferia, Officium in Aula regia, complectens quodcumque pertinet ad Scutiferos, eorum famulos, stabula, equos, equorum ferraturas, &c. vulgò *Escurie*, occurrit passim in Ordinationibus Hospitior. Reg.

SCUTOBAJULUS. Vide *Schitonos.*

SCUTRA, *Vas aneum æquale in fundo latum, apertum desuper*, Papiæ. Glossæ S. Benedicti cap. de æneis: *Scutra*, χαλκίον. Guibertus lib. 1. de Vita sua cap. 10. *Nescio quæ argentea, scyphos videlicet & scutras pretii plurimi eis misit.* Lib. 3. cap. 4. *Magnus ille census monetæ Anglicæ, hanaporum, & scutrarum, qui male coaluerat, brevi dilapidatus est.* Utitur Plautus in Persa.

SCUTULA, *Monile ex auro compositum*, Papiæ. 1. Machab. cap. 4. v. 57. *Et ornaverunt faciem templi coronis aureis & scutulis.* Gr. ... ἀσπισίοις.

Scutalata, eidem Papiæ, *genera vestimentorum, dicta quod opera aliqua quasi habent in similitudinem scutulorum.* Ezechiel. 27. *Et purpuram, & scutulata, & byssum, & sericum*, &c.

SCUTUM, pro scutato milite, armigero. Donnizo lib. 1. de Vita Mathil. c. 6.

Exiit ex Lucis cum quingentis fere scutis.

Scutum & lancea, Arma præcipua Longobardorum & Francorum, in Lege Longob. lib. 1. tit. 37. §. 2. lib. 2. tit. 46. §. 2. in Charta Alaman. Goldasti 15. &c. Vide Gregorium Turon. lib. 3. Hist. c. 15. & supra in v. *Lancea.*

Scutum. Leges Frision. tit. 22. §. 71. *Si de vulnere os exierit tantæ magnitudinis, ut jactum in scutum trans publicam viam sonitus ejus audiri possit*, 4. *sol. componat.* Addit. ad easdem Leges tit. 3. §. 24. *Stoffa de vulnere exierint, tantæ magnitudinis ut in scutum jactum, 12. pedum spatio, dictante nemine possit audiri*, &c. Lex Ripuar. tit. 70. §. 1. & 2. *Et os exinde exierit, quod super viam 12. pedum in scuto jactum sonaverit*, &c. Leges Rotharis Regis Longobard. tit. 18. §. 8. *Sic ita ut uno osse talis inveniatur, quod ad pedes 12. sup. viam sonum in scuto facere possit.* Jus Frisicum vernaculum ex versione Sicamæ: *Tria ossa ex cran o vulnerato exeuntia componi debent. Primi ossis exitus sunt 32. grossi Secundi exitus 16. grossi. Tertii exitus 8. grossi. Tunc jurabit uno juramento, quod in scuto tinnire audiri potuit, cum genu impositum in scutum, æreum scil. cet, caderet, alioquin componere non tenemur* — ἦχος τ... apud Leonem in Tacticis c. 7. §. 31. Vide *Esculeum*, & Stephanium ad Saxonis Grammatici Histor. p. 156.

Scutum, Tabella in formam scuti confecta, orbicularem nempe, quomodo ejusmodi scuta imagines habentia describit Paulus Silentiarius in ἐκφράσει ædis Sophianæ part. 2. v. 298.

———— ἶσον γε μὲν ὀμφαλόεσσα
Ἀσπίδι μεσσατίοισι τύποις κοιλήνατο χῶρος
Σταυρὸν ἄτερ, ...

Anastasius in Leone III. PP. pag. 140. *Hic verò pro amore & cautela orthodoxæ fidei fecit, ubi supra scuta argentea duo, scripta utraque Symbolo, unum quidem literis Græcis, & alium Latinis, sedentia dextra lævaque super ingressum corporis pens. in ibi libras* 94. Infrà: *Fecit & supra in ingressu corporis scutum ex auro purissimo, in quo orthodoxæ fidei Symbolum scribi fecit, quod pens. libr.* 32. Scribit Photius, & ex eo alii apud Allatium de consensu utriusque Eccles. lib. 2. cap. 6. num. 6. Leonem Pap. scuta argentea, in quibus descriptum erat, symbolum fidei, ex Gazophylacio sustulisse: Ἀσπίδας δύο ἑλληνικοῖς ... γράμμασι ... τὴν τῆς πίστεως ἔκθεσιν. Vide Salmasium ad Tertullianum de Pallio pag. 249. & Nicolaum Alemannum de Lateranensibus parietinis p. 68. & infrà in voce *Sartaria.*

Scutum, inter ministeria sacra reponitur ab Adamo Bremensi c. 161. *Tres calices aureos, in quibus erant libræ auri 10. unum vas chrismale argenteum, scutum argenteum deauratum, psalterium aureis scriptum literis*, &c.

Scutum, Vas, quod lychnis in Ecclesiis pendentibus substernitur, apud Durandum lib. 1. Ration. cap. 3. num. 30.

Scutum, moneta Regum Francorum ita appellata, quòd in ea descripta essent Franciæ insignia in scuto. Knyghton an. 1351. *Et fecit redemptionem pro se & suis de 3. mille scutis auri.* Vide *Moneta*, & *Florenus ad scutum.*

Scutum bellicum, Feudum, dignitas feudalis. Speculum Saxonicum lib. 3. art. 59. §. 1. *Cum electus fuerit*

fuerit Episcopus, Abbas, Abbatissa, qui scuto fruuntur bellico, tales primo tenentur à Rege feudum recipere, & postea ab Ecclesia curam spiritualem. Art. 65. §. 3. *Si quis a sibi ingene atione æquali infeudatur, non suam originem, aut civilia jura; sed tantummodo feudi dignitatem, id est, scutum bellicum, minoravit.* Dicuntur autem *uti scuto bellico*, vel *frui*, qui feudum possident, vel qui *nati sunt ad scutum feudale, ita quod jus feudi facere valeant*, ut est in Jure feudali Saxon. cap. 26. §. 2. ut contra mulier, & clericus, qui servitii feudalis incapaces habentur, *scuto bellico carere*, cap. 4?. §. 6. Adde cap. 2. 3. 16. 17. 41. 44. *Feudum scuti cum scuto cessare* dicitur in eodem Jure feudali Saxon. c. 42. §. 1. Vide *Scutagium*.

Scutum de cera plenum. Charta an. 1149. apud Sanjulianum in Matiscone pag. 251. *Negabat quoque hominium Episcopi, & casamenta, pro quibus hominium debebat Episcopo: & plenum scutum de cera singulis annis in festo S. Vincentii*, &c. Vide *Ceragium*.

Scuta bellorum, inter obventiones curionum; ea fortè, quæ finito bello à militibus in Ecclesiis appendebantur, vel potiùs à campionibus, qui duello decertaverant. Charta an. 1078. in Tabul. Vindocinensi fol. 224. *Ego Raynaldus, Castri Credonensis dominus, & mecum pariter uxor mea nomine Ennoguena, cognomine Domitella, scuta bellorum, & denarios, qui mittentur in castello meo à jurantibus ad reliquias Sanctorum cedimus & concessimus S. Trinitati & Vindocinensi Monasterio in manu Ordrici Abbatis, ut sub jure & potestate Ecclesiæ Parochialis S. Clementis semper maneat, & Monachi Vindocinenses in ipsa Ecclesia Domino Deo servientes ea habeant in omne tempus futurum. Ipsum verò Abbatem rogamus, ut medietatem scutorum de bellis, & denariorum de Sacramentis pro amore nostro concedat Goffrido Cappellano nostro, & teneret ab ipso Abbate, & à Monachis suis solum dum ipse viveret.*

Cum scuto & fuste contendere, Campionum fuit, uti in voce *Campio* monuimus.

Scutum anceps. Capitula Caroli M. lib. 3. c. 89. *Armati veniant, id est, qui potest habere, cum lorica & scuto ancipite, atque fuste.* Ubi scutum anceps trigonum interpretor, uti Gallorum veterum, & Francorum fuit, quemadmodum diximus in Notis ad Alexiadem.

Scutum, pro duello, seu duelli judicio, maximè Campionum. Lex Longob. lib. 1. tit. 9. §. 23. *Et dum per pugnam ipsam causam, sicut antiqua fuerat consuetudo, quærere disponebant, gravis causa nobis esse comparuit, ut sub uno scuto, per unam pugnam, omnem suam substantiam homo amittat.* Adde lib. 2. tit. 55. §. 1. 2. 3. & Edictum Rotharis tit. 59.

Scuta genibus illidere, vel *hastis ferire*. Ammianus lib. 15. *Militares omnes horrendo fragore scuta genibus illidentes, quod est prosperitatis indicium plenum: nam contra cum hastis clypei feriuntur, iræ documentum est & doloris.*

Scutum libertatis. Leges Forestarum Canuti Regis c. 25. *Si verò occiderit* (feram regalem) *amittat liber scutum libertatis; si sit illiberalis, careat libertate; si servus, vita.*

Scutum potestatis. Lex Longob. lib. 3. tit. 15. *Omnes Waregangi, qui de exteris finibus — se sub scuto nostræ potestatis subjecerint*, &c.

Scutum in mallo habere. Lex Salica tit. 46. §. 1. *Tunginus aut Centenarius mallum judicent, ac in ipso mallo scutum habere debent, & tres homines causas demandare*, &c. Quod quidam referunt ad eum morem, de quo Otto Frisingensis lib. 1. de Gestis Frider. Imp. cap. 12. *Est autem consuetudinis Regum Francorum, quæ & Theutonum, ut quotiescumque ad sumendum Imperii coronam militem ad transalpinandum coegerint, in prædicto campo mansionem faciant. Ibi ligno in altum porrecto scutum suspenditur.* Guntherus in Ligurino:

> —— *ligno suspenditur alte*
> *Erecto clypeus, tum præco regius omnes*
> *Convocat, à dominis regalia jura tenentes.*

Scutum perdere. Vide *Arma perdere*.

Scutum suum projicere. Lex Salica tit. 32. §. 6. *Si quis alteri imputaverit, quod scutum suum projecisset in hoste, vel fugiendo præ timore*, &c. Apud Germanos, *scutum reliquisse præcipuum flagitium* fuisse, auctor est Tacitus. Nec apud Germanos tantùm; sed & apud Romanos, ut habet Plautus in Trinummo, & alii. ῥιψάσπιδας Græci vocant. Ejusmodi scuti positionem *schotlage*, seu *schiotlegge* appellare Danos observat Pontanus in Daniæ descriptione, voce confecta ex *schiolt*, scutum, clypeus, *schilt*, Theuton. & *legen*, sive *leggen*, deponere. Vide Cluverium lib. 1. Germ. Antiqu. cap. 51. extremo pag. 327.

Scutum puniceum ad malum suspensum, pacis indicium fuit apud Danos. Saxo Grammaticus lib. 3. Hist. Dan. pag. 37. *Mali cacumen puniceo scuto complexus, indicium id pacis erat, saluti deditione consuluit.*

Scuta & lanceas pro reconciliatione persolvere. Lex Familiæ Burchardi Wormaciensis Episcopi, de raptore: *Et quia legitur eam* (filiam) *secundum Canonica præcepta habere nequiverit, amicis illius duodecim scuta, & totidem lanceas, & unam libram denariorum pro reconciliatione persolvat.*

Scutum, Tabulatio, quæ foribus & officinis rerum venalium prætenditur, cùm ad excutiendos imbres, tum ad impediendum lumen, Angl. *Apenthouse.* Assisa mensuarum apud Rogerum Hovedenum: *Prohibitum est omnibus mercatoribus per totum regnum Angliæ, ne quis mercator prætendat seldæ suæ rubros pannos vel nigros, vel scuta, vel aliqua alia, per quæ visus emptorum sæpe decipiantur ad bonum pannum eligendum.* Sed vide an per *scuta* intelligat *signa?* quæ officinis apponuntur, nostris *Enseignes*.

Scutorum redditus, idem fortè quod *Scutagium*. Charta Henrici II. Regis Angliæ in Regesto Normannico Cameræ Comput. Paris. signato P. *Et Marescallus meus, quamdiu moror Rothomagi, habet unaquaq; die proordinationis meæ Roth. de liberatione 6. panes, & 6. fercula coquinæ, & unum sextarium vini, & habet anno quoque scutum in reditu scutorum meorum Roth. per manus Thesaurarii mei.* Id est, quantum scutagii quis, Militare feudum tenens, solvit pro uno scuto.

Scutum. Bracton. lib. 2. c. 35. *Tenementorum autem aliud tenetur per servitium Militare, aliud per serjantiam, de quibus homagium faciendum erit domino capitali, propter servitium forinsecum, quod dicitur Regale, & quod pertinet ad scutum & Militiam, ad patriæ defensionem. Est etiam aliud genus tenementi, ejus scilicet quod tenetur in socagio libero, & ubi fit servitium in denariis capitalibus Dominis, & nihil inde omnino datur ad scutum & servitium Regis.*

SCYLDWITA, *Scheldvvite.* Leges Henrici I. c. 38. *de Schelavvite*: *Si Scyldvvite extra burgum & curiam fiat, 30. denar. emendetur Regi & Thaynis.* Fortè forisfactura scuti: nam Saxon. ſcyld est scutum, ƿita, mulcta. Vel universim mulcta cujusvis delicti: ſcyld enim est delictum, culpa, peccatum, reatus.

SCYPHICATIO. Herimannus de Restaurat. S. Martini Tornacensis cap. 92. *Foragia verò cambarum, vel quod scyphicationes apothecarum alii vocant, redditus vasorum vini inter utrosque æquis partibus divisit.*

SCYPHA-

SCYPHATI, Nummi aurei, ita opinor dicti, quòd ex specie illorum essent, quos κανικὰς vocat Justinianus, à *canto*, quæ vox idem sonat quod *scyphus*, quod scilicet cavi essent, & *cauci* vel *scyphi* formam præferrent. Chronicon Casin. lib. 3. cap. 56. (al. 58.) *Donavit ei Dux — gemmas atque margaritas complures pro scyphatis septingentis.* Occurrit ibi pluries, ubi in edit. Angeli à Nuce *Schifatus* perpetuò scribitur. Bulla Anacleti Antipapæ apud Baron. an. 1130. *Tu autem censum & heredes tui, videlicet 600. schifatos, quos annis singulis Romanæ Ecclesiæ solvere debes.* Ita in Bulla Innocentii II. apud eundem an. 1139. *Schifati de Apulia & Calabria*, in Charta Willelmi Regis Siciliæ apud eundem an. 1156.

Syphati, in Charta exarata Constantino & Basilio fratribus imperantibus, apud Ughellum tom. 7. Italiæ sacræ p. 1362.

Squifati, apud Baronium tom. 11. alicubi occurrit, & in Bulla Nicolai IV. PP. an. 3. de Censibus Ecclesiæ Romanæ in Regno, Campania, & Maritima, ubi promiscuè *Scifati* & *Squifati* dicuntur: unde emendanda Charta Innocentii IV. PP. an. 1245. qua Fridericum III. Imp. excommunicat, apud Matth. Paris: *Posset etiam merito reprehendi, quod mille squinatorum annuam pensionem, in qua pro eodem regno ipsi Romanæ Ecclesiæ tenetur, per novem annos & amplius solvere prætermisit.* Legendum enim *Squifatorum*.

SCYPHO. Anastasius Biblioth. in Leone III. p. 12... *Item calicem majorem fundatum cum scyphone pens. libr. 37.* Sed legendum videtur *syphone*, id est, fistula, qua sanguis dominicus hauriebatur: nisi fuerit major scyphus, in quem vinum ad Missæ sacrificium oblatum ex majori calice refundebatur. Vide *Scyphus*.

SCYPHI in candelabris *Acetabula* sunt, Exod. cap. 25. v. 31. *Facies candelabrum ductile de auro mundissimo, hastile ejus, calamos, scyphos, ac sphærulas.* Adde v. 33. 34. c. 37. v. 17. 19. 20. ubi in Græca editione dicuntur κρατῆρες.

Scyphus inter vasa sacra vulgò recensetur, in quem vinum, quod ad Missæ sacrificium offerebatur, ex majori calice refundebatur. Ordo Romanus: *Pontifice oblationes populorum suscipiente, Archidiaconus suscipit post eum amulas, & refundit in calicem majorem, quem sequitur cum scypho super planetam Acolytus, in quem calix impletus refunditur.* Alibi: *Post quem Diaconus sequens amulas suscipit, & in scyphum manu sua post Archidiaconum refundit.* Rabanus lib. 1. de Instit. Cleric. cap. 8. de Subdiaconis: *Hi cùm ordinantur, non suscipiunt manus impositionem, sicut Sacerdotes & Levitæ; sed patenam tantùm & calicem de manu Episcopi, & ab Archidiacono scyphum aquæ cum aquamanili, & manutergium.* Helgaudus in Roberto Rege Franc. *Erat huic ornamento adjunctus scyphus corneus, quo deferebatur vinum ad celebrandum sacrificium.* Baldricus Noviom. lib. 1. Chr. Camerac. cap. 64. *Scyphumque argenteum, quem diebus festis Subdiaconi in manibus ferunt, calices quoque cum aliis ornamentis Ecclesiæ fecit.* Anastasius in S. Silvestro: *Donavit autem scyphos argenteos 2. qui pensaverunt singuli libras denas.* Infrà: *Patenas argenteas 13. pensantes singulas libras 30. scyphos aureos 7. qui pens. singuli lib. 10.* &c. Synodus Exoniensis an. 1287. cap. 12. *Sit in aliqua Ecclesia saltem unus calix argenteus, purus vel deauratus: scyphus argenteus vel stanneus pro infirmis, ut postquam Eucharistiam assumpserint, loturam digitorum suorum Sacerdos sibi præbeat in eodem.*

Scyphum utraque manu tenendi morem cum bibebatur, qui Monachis proprius fuisse dicitur, observat Liber Faceti:

Si scyphum apias, utraque manu capiatur,
Et per utrumque latus, non per ripam teneatur.

SCYRA, *Schira*, *Shira*, Provincia, Comitatus: à voce Saxon. ꞅcyꞅe, *partitio, divisio*, & ꞅcyꞅan, *partiri.* Alvredus quippe Rex, cùm Guthruno Daco fœdere inito, Angliam primus in Satrapias sive Comitatus, Centurias, & Decanias partitus est: Satrapias *Scyras*, Centurias *Hundreda*, & Decanias *Tienmantale* vocavit. Leges Edwardi Confessoris c. 13. *Divisiones scyrarum Regis propriè cum judicio 4. Chiminorum regalium sunt.* Cap. 14. *Quod autem in Tritinge definiri non poterat, ferebatur in scyram.* Robertus de Monte an. 1083. *Justitiarios suos per unamquamque scyram, id est, provinciam Angliæ, inquirere fecit*, &c. Bromtonus p. 956. *Qua lege olim octo schiræ, id est, provinciæ judicabantur.* Idem p. 979. *Justitiarios suos per unam quamque schiram, id est Comitatum Angliæ mitten*, &c. Thomas Walsinghamus p. 329. *Ut ipsi nullum militum de pago vel schira permitterent eligi, nisi quem Rex & ejus consilium elegisset.* Adde Radulfum de Diceto an. 1087. Matth. Westmonast. an. 794. & Fletam lib. 2. cap. 61. §. 23. Atque hanc vocem *Schire*, ferè semper addunt Angli ipsorum Comitatuum propriis appellationibus, ut *Glocestreschire*, *Staffordeschire*, *Oxnefordschire*, *Lancastreschire*, *Yorkschire*, quem *Eboraci sciriam* vocat Simeon Dunelmensis an. 1138. & sic de cæteris. Vide Edward. Cokum ad Littletonem sect. 248.

Scyra præterea præstationem sonat, seu mulctam, quæ indicebatur iis, qui ad *Scyram* seu Comitatum vel placitum non veniebant: quò tenentes omnes convenire tenebantur. Monasticum Anglic. tom. 2. p. 993. *Prohibeo ne prædictus ... Monachos de facto Remigio de Remis, ut eant ad hundreda, nec ad scyras; sed Præpositos suos, vel unum ex hominibus suis mittant.* Charta Willelmi Nothi tom. 1. Monastici Anglic. pag. 52. *Perpetuam libertatem — hæc est, ut sit libera & quieta de schiris & hundredis; & placitis, & querelis, & omnibus geldis, & consuetudinibus.* Ibidem p. 310. *Et sit quieta de omnibus geldis & danegeldis, scutagiis, hidagiis, carrucariis, schiris, exercitibus*, &c. Adde tom. 2 p. 558.

Scyremotus, Placitum seu Conventus publicus *Scyræ*, qui aliàs *Comitatus* dicitur. Leges Kanuti Regis cap. 38. *Et habeatur in anno ter burgimotus & scyremotus, nisi sæpius sit necesse.* Cap. 39. *Eat quarta vice ad Conventum totius Comitatus, quod Anglicè dicitur Scyremot.* Leges Edwardi Confess. c. 35. *Debet autem scyremote bis, hundreda & Wapentachia duodecies in anno congregari, & 7. diebus antea summoniri*, &c. Eadem habent Leges Henrici I. c. 7. nisi quod *Scyresmote* scribitur. *Judicium scyræ*, in iisdem Legibus Edw. cap. 27. *Et si justitia habet eum suspectum, purgabit se judicio Hundredi vel scyræ.* Liber Ramesiensis ch. 178. *Will. Rex Angliæ W. de Cahamniis, Sal. Præcipio tibi, ut facias convenire schyram de Hamtonia, & judicio ejus cognosce, si terra de Isham reddit firmam Monachis S. Benedicti*, &c. Ch. 182. *Will. Rex Angl. R. patri Ilgeri Sal. Mando tibi & præcipio, quod facias convenire schiras, & per eas recognosce, si terra de Esthon* &c.

SDAMATON *nominamus*, inquit Papias, *Tumorem mollem carnis inflatæ sine dolore, sicut frequenter mortuos videmus.* Ita MS editus habet *Sdamatum*.

SEANT, pro *Sint*, in 3. Capit. ad Leg. Salic. §. 10. 12.

SEATIUM, Sigala, *Seigle.* Statuta Ordinis S. Gilberti de Sempringham p. 786. *Ne in Cœnobiis nostris fiat panis candidus, — ubi frumentum defuerit, cum seatio licet fieri.*

SEAPSCIP, *Navis institor*, in Pacto Ethelredi Regis cum Analano c. 2.

SEBASTUS, Dignitas in Aula Conſtantinopolitana notiſſima, *σέβαςος*. Autor expeditionis Aſiaticæ Friderici I. Imp. *Et alios quatuor Græcorum principes ratione dignitatis, Græco vocabulo Sebaſton, cum eis denuntiat advenire.* Inde formatæ aliæ dignitates, Πρωτοσεβάςων; ſed & Πανυπερπρωτοσεβαςοϋπερτάτων, quod monſtrum vocis reperire eſt apud Lambecium lib. 5. de Bibl. Cæſar. pag. 233. Vide Gloſſ. Meurſii.

SEBRA, *Vetuſta*, in Gloſſ. Iſid.

SECALE. Vide *Sigale*.

SECARE, Caſtrare: Gr. *τέμνειν*. Leges Wiſigoth. lib. 8. tit. 4. §. 4. *Qui — vel bovem, vel quæ non ſecantur, caſtraverit*, &c.

Secare, propriè de meſſe aut prato dicitur. Eædem Leges Wiſigoth. lib. 8. tit. 3. §. 12. *Qui in pratum eo tempore, quo defenditur, pecora miſerit, ut poſtmodum ad ſecandum non poſſit herba ſuccreſcere*, &c. Lex Salica tit. 29. §. 20. *Si quis pratum alienum ſecaverit*, &c. Vide *Aſecare*.

Secatores, Meſſium ſectores, Gall. *Scieurs*. Tabularium Fiſcanenſe f. 60. *Collectores meſſium noſtrarum, qui vulgò Secatores dicuntur.*

Sectura prati, idem quod *Falcata prati*, de qua voce ſupra. Chronicon Beſuenſe p. 559. *Unum manſum, ad quem appendunt novem jugera de terra aratoria, & una ſectura prati.* Occurrit ibi præterea ſemel ac iterum.

SECESSUS, Latrina, *Ceſſo* Italis: Gr. *ἀπόπατος*, *ἄφοδος*, unde *ἀφοδέυειν*, *ἀποπατεῖν*, *ἀποσκυβαλίζειν*. Papias: *Seceſſus, latrina, ſtercutium.* Gloſſæ antiquæ MSS. *Latrina, ſeceſſus publicus.* Gregorius Turon. lib. 2. Hiſt. c. 23. *Ingreſſus autem in ſeceſſum ſuum, dum ventrem purgare nititur, ſpiritum exhalavit.* Infrà: *Reperit Dominum ſuper cellulam* (ſellulam) *ſeceſſus defunctum.* Joannes Monachus lib. 1. Vitæ S. Odonis Clun. *Affuit nox, & ecce quidam de pueris ſigno ſeceſſum naturæ petiit.* Uſus antiqui Ciſtercienſes c. 69. *Ad ſeceſſum ire.*

SECORDIA, *Diſcordia*. Vvilli Kecellus de Miraculis S. Joan. Beverlac. n. 3. *Socordiæ libentiùs quàm concor hæc cupiens exercita cædibus inſiſtere.*

SECMARIUS, pro *Sagmarius*, in Charta Aldrici Epiſcop. Cenoman. in illus Vita pag. 89. Vide *Sagma*.

SECRETA, Oratio, quæ poſt *Præfationem* in ſacra Liturgia ſecretè & ſubmiſſa voce à Sacerdote dicitur. Amalarius lib. 1. de Eccl. Offic. c. 20. *Secreta ideo nominatur, quia ſecretò dicitur.* Idem in Eclogis de offic. Miſſæ editis à v. cl. Steph. Baluzio: *Secreta dicitur, eò quòd ſecretam orationem dat Epiſcopus ſuper oblationem, ut Deus velit reſpicere ſuper oblationem propoſitam, & deputare eam futuræ conſecrationi.* Hildebertus Cenoman. de Myſterio Miſſæ:

His ita præmiſſis, ſecretò Presbyter orat,
Secretas memorans, aſſimilanſque preces.

Capitula Caroli M. lib. 6. cap. 170. hocce lemmate, *ut ſecreta non incipiatur, niſi poſt Angelicum hymnum finitum. Te Deum igitur, non inchoënt Sacerdotes, niſi poſt Angelicum hymnum finitum.* Vide Concilium Wormat. c. 10. Durandum lib. 4. Ration. c. 35. Durandum lib. 2. de Ritib. Eccl. c. 29. n. 4. 5. 6. &c.

Secretela, eadem notione apud Durandum lib. 4. Ration. c. 27. n. 1. c. 35. n. 5.

Secreta Regia, Ærarium. Annales Piſanorum Ughelliani p. 861. *Fecit inquiri à Theſaurariis D. Papæ in Theſaurario, ſive ſecreta ipſius domini*, &c. Conſtitutio Heliæ Archiepiſcopi Nicoſienſis an. 1251. *Nec auxucias deferre de Vario ſeu profeſtis duplicibus aliquid de Secreta noſtra, vel aliunde, vel exenia aliqua recipere*, &c. Adde Concilium Nicoſienſe an. 1340. c. 6. Ita porrò dictum præſertim in Regno Cypri, ſub Lezimiana familiâ, ſacrum Principis ærarium. Extant in Chartophylacio Regis Chriſtian. literæ Hugonis Regis Cypri anni 1330. quibus Mariæ Borboniæ nurui ſuæ, Guidonis filii uxori, in dotalitium aſſignat 5000. *florins de Florence de bon or & de bon pois a recevoir de la Secrete Royale chaſcun an par les payes uſées de la Secrete.* Qui verò ærario præerant, *Baillivi Secretæ*, vulgò in Chartis appellantur, qua dignitate functos legimus Jacobum *de Flory* Militem anno 1315. Thomam *de Piquigny* an. 1330. Philippum *Prevoſt* anno 1376. & Renerium *de Scolar* an. 1384.

Secreta dicebatur præterea, Curia ſeu conſeſſus judicum de re æraria & fiſcali. Aſſiſiæ Hieroſol. MSS. 2. part. c. 27. *Et des detes qui ſont convenues par devant la ſegrete, & ſeront requiſes, ſi ſe conduiront par la garentie de celui, qui eſt ou Bailli de la ſegrete, & par les Eſcrivains, & les eſcris de leurs livres.*

Secretagium, Secretæ, in Regno Cypri, locus. Sanutus lib. 3. part. 13. cap. 11. *Fecit igitur dictus gubernator per inſulam banna proclamari, & ſecretagium invito Rege ſurripuit.*

SECRETALIS, *Secretorum conſcius*, apud Andr. Monach. in Vita S. Ottonis Epiſcop. Bamberg. lib. 1. cap. 3. 6.

SECRETANIA, *Secretarium* Eccleſiæ, ſeu quidquid ad illud ſpectat. Charta Falconis de Jaligniaco anno 1056. *Quartam partem Eccleſiæ abſque calumnia inſuper dedi, & cum ſecretania, & omnibus appendiciis.*

SECRETARIA, Secretarium Eccleſiæ, *Sacriſtia*. Statuta Lanfranci pro Ordine S. Benedicti: *Qui accipientes à Secretario veſtimenta extra Secretarium ſe induant.*

SECRETARIUM, *Locus, in quem Senatus collectus eſt*, ut habent Anaſtaſii Biblioth. Collectanea, locus ſcilicet, in quo judices conſidebant: *Judiciale ſecretum*, Ammiano lib. 15. *Secretarium Judicis*, in Actis S. Eupli 12. Auguſti, & in Concilio Milevitano II. c. 16. *Ara in ſecretariis & pro tribunali poſita*, apud Lactantium de Mortibus perſec. n. 15. Vide Notas noſtras ad Alexiadem p. 262. 269.

Secretarium, Ædicula ſeu camera vice exedræ templo ſeu ædi ſacræ adjuncta, in qua ſacra Eccleſiæ miniſteria reconduntur, & in qua etiam Sacerdotes & Clerici, priuſquam ad ſacra procedant, veſtes Eccleſiaſticas induunt. Vetus Inſcriptio in Eccleſia Vienenſi: *Ex voto Flavius Lucanius vir Conſularis cum ſuis fecit de proprio baſilicam, ſecretaria, atque porticum.* Ordo Romanus: *Cùm verò Eccleſiam introierit Pontifex, non aſcendit continuò ad altare; ſed priùs intrat in Secretarium ſuſtentatus à Diaconibus*, &c. Beda lib. 2. Hiſt. Eccl. cap. 1. *Sepultus verò eſt corpore in Eccleſia B. Petri Apoſtoli ante Secretarium.* Innocentius III. PP. lib. 2. de Myſter. Miſſæ cap. 5. *Cùm autem ſtationalis ſolennitas celebratur, Romanus Pontifex cum ſex præfatis ordinibus proceſſionaliter ad altare progreditur.* Willelmus Malmesbur. l. 1. de Geſtis Pontificum: *Miſſa cantata, ſicuti erat veſtibus ſacris indutus, Secretarium ingreſſus eſt.*

In *Secretariis* porrò recondi ſolita miniſteria ſacra, ſeu vaſa, vel veſtes ſacras, teſtatur Paulinus Epiſt. 12. ad Severum, *in Secretarium Eccleſiæ*:

Hic locus eſt, veneranda penus qua conditur, & qua
Promitur alma ſacri pompa miniſterii.

Leo Oſt. lib. 3. Chron. Caſin. cap. 26. (al. 28.) *Juxta cujus abſidam, bicameratam domum ad theſaurum Eccleſiaſtici miniſterii recondendum extruxit: quæ videlicet domus Secretarium appellatur, eique ejuſdem nihilominus operis alteram, in qua Miniſtri altaris*

altaris præparari debeant, copulavit. Vide Descriptionem nostram Ædis Sophianæ, ubi de Scevophylacio.

In Ecclesiarum *Secretariis* interdum considebant Episcopi & Sacerdotes de rebus Ecclesiasticis deliberaturi, & sic Concilia & Synodos agebant. Synodus Carthag. an. 525. *Carthagine in Secretario basilicæ S. Martyris Agilei, cùm Bonifacius Episcopus Ecclesiæ Carthaginensis cum Coepiscopis suis diversarum provinciarum Africanarum consedisset*, &c. Synodus Arelatensis : *Cum Arelate in Secretario Ecclesiæ convenimus*, &c. Concilium Aquisgranense II. factum dicitur *Aquisgrani palatii in Secretario basilicæ sanctæ Genitricis Dei Mariæ, quod dicitur Lateranis; anno Incarnationis D. J. C.* 836. Concilium Arelatense II. c. 15. *In Secretario Diacono inter Presbyteros sedere non liceat.* Gregorius Turonensis lib. 5. cap. 19. *Recedente verò Rege ad metatum suum, nos collecti in unum sedebamus in Secretario basilicæ B. Petri.* Capitula Caroli C. tit. 26. *Hæc sunt nomina Episcoporum, qui anno Incarn. D. 860. Non. Junii in Secretario basilicæ S. Castoris consideraverunt cum nobilibus Laicis firmitatem, quam gloriosi Reges nostri Hludovicus & Karolus atque Hlotarius inter se fecerunt*, &c. Guillelmus Biblioth. in Hadriano II. PP. p. 227. de Legatis Basilii Imp. *Huic sanctissimo Papæ Hadriano cum Episcopis & proceribus in Secretario sanctæ Mariæ Majoris, juxta morem sanctæ Sedis Apostolicæ residenti, se satis humiliter præsentarunt.*

Concilia præterea & Synodos in Secretariis ædium sacrarum egisse Pontifices, testantur passim Concilia ipsa & Synodi. Isidorus Pacensis Episcopus in Chron. *Hispalensem Isidorum Metropolitanum Pontificem clarum doctorem Hispaniæ celebrat, qui anno septimo suprafati Principis Sisebuti, contra Acephalorum hæresim magna auctoritate Hispalim in Secretario Sanctæ Hierusalem Concilium agitat*, &c. Stephanus Eddius in Vita S. Wilfridi cap. 28. ubi de Concilio Romano : *Wilfridus Deo amabilis Episcopus sanctæ Evoricæ Ecclesiæ præ foribus nostri Secretarii moratus ad nostrum Secretarium juxta suam postulationem cum petitione, quam secum adferre dictus est, ammittatur.* Hinc ipsæ Conciliorum sessiones *Secretaria* fere semper appellantur. Synodus Romana sub Zacharia PP. *Quia hodie jam tardior hora est, venturo Secretario —pertractandum est.* Infrà : *Præterito Secretario*, &c. Liberatus Diacon. cap. 13. de Synodo Calchedonensi : *Et ita soluto primo Conventu, secundo Secretario inter loquentibus judicibus*, &c. Infrà: *Tertio Secretario*, &c. Vide eandem Descript. ædis Sophianæ n. 85. & veterem Interpretem Concilii VI. Oecumenici, Act. 4. extr.

Secretaria proinde Ecclesiarum perampla fuisse non modò inde colligitur; sed & quod in ea interdum Sacerdotes diverterent, in iisque mansionem facerent. Sulpitius Severus lib. 3. de Vita S. Martini: *Præteriens ergo Martinus in Secretario Ecclesiæ habuit mansionem. Post discessum verò illius, cunctæ in Secretarium illius virgines irruerunt, adlambunt singula loca, ubi sederat vir beatus, aut steterat, stramentum etiam, in quo quieverat, partiuntur.* Quod ita reddidit Fortunatus lib. 3. de Vita ejusdem S. Martini :

Mansio fortè fuit Martino prætereunti
Ecclesiæ Domini qua Secretaria pollent.

Id porrò etiam attigimus in eadem Ædis Sophianæ Descriptione n. 86. ut &, unde *Secretarium* dicta fuerit hæc exedra, n. 85. quibus adjungenda sunt, quæ habet Henricus Valesius ad Ammianum p. 87.

Jam verò Secretaria vocat loco suprà laudato Paulinus binas conchas, quæ majori, in qua altare erat, adjungebantur, in quarum altera vestes & cimelia Ecclesiæ recondebantur; in altera Sacerdotes sacrorum librorum lectioni operam dabant. De utroque Secretario copiosè pariter egimus in eadem Descriptione n. 67. 68. ad quas etiam referendus fortè locus mox allatus Leonis Ostiensis, & Sulpitii Severi alter lib. 3. de Vita S. Martini; ubi duplex Secretarium statuit. *Secretariorum* Ecclesiæ passim mentio habetur in Concilio Calchedon. act. 1. pag. 48. edit. 1618. Arausicano I. can. 27. Arelat. III. in Synodo Confluent. an. 860. apud Possidium in Vita S. Augustini cap. 24. Leonem IV. PP. de Cura pastorali, Anastasium in Sergio PP. pag. 62. Simeonem Dunelm. lib. 1. Hist. Eccles. Dunelm. cap. 5. Ricardum Hagustaldens. de Episcopis Hagustald. lib. 1. c. 15. lib. 2. c. 4. in Vita Alcuini num. 22. &c.

Secretarium Episcopii, seu τὸ ἐπισκοπεῖον, Domus Episcopi, in Concilio Calchedon. act. 1. pag. 63. edit. 1618.

Secretarium Monasterii, in Fragmento Historiæ Comitum Capuæ apud Camillum Peregrinum in Hist. Longob. lib. 1. p. 125.

SECRETARIUS, qui Ecclesiæ secretum curat, Sacrista. Lanfrancus in Statutis pro Ordine S. Benedicti cap. 6. *Ad Secretarii officium pertinet omnia ornamenta Monasterii & omnia instrumenta & supellectilem, & quæ ad ipsum Monasterium pertinent, custodire*, &c. Occurrit passim apud eundem Lanfrancum, præterea in Vitis Abbatum S. Albani p. 36. 42. 65. Gervasium Dorobernensem an. 1149. in Usibus antiquis Cistercienfibus c. 4. 13. 17. 21. 47. &c.

Secretarius scacarii, qui postmodum *Cancellarius*, de qua postrema nomenclatura consulendus autor Fletæ lib. 2. cap. 29. Matth. Paris an. 1234. *Administraverat enim Hugo officium Scacarii ante laudabiliter secundum, quod appellatur Secretum scacarii, sigillum custodiendo, & diffinitam pecuniam à Vicecomitibus recipiendo*, quæ omnia Cancellario scacarii conveniunt in eodem libro Fletæ c. 27.

SECRETARIUS, Officium in *forestis*, seu silvis, *Segrayer* in Statutis Henrici II. ann. 1558. & Henrici III. ann. 1575. 1578. 1583. pro forestis. Quidam *Secretarios* ejusmodi, esse partiarios, sive ex parte, silvæ dominos volunt. Tabularium Vindocinense charta 388. *Goffredus Comes Andegavensis congregavit universos naturales majoresque natu de Vindocino, præcipuèque Secretarios & forestarios, præcepitque — ut forestam Wastinæ justè & sine aliqua falsitate dividerent, & quid post mortem ejus quacumque invasione fuisset exemplatum* (Essarté) *certa & veridica demonstratione secernerent.*

Segrearius. Gesta Guillelmi Majoris Episcopi Andegavensis cap. 29. *Intuentes Stephanum Segrearium dicti Comitis Andegav. qui nobis nuper denuntiaverat, quod si vos in bosco nostro de Boucheto juxta villam Episcopi venaremur, ibidem venantes caperet.*

Seggreagium. Aresta Candelosæ an. 1257. in Regesto Parlamenti p. 90. *Cum ballivus Turonensis peteret ab Abbate & Conventu Belliloci juxta Lochias sibi reddi pro D. Rege segreagium de bosco de Chevais vendito ab ipsis pretio 200. ll.* &c. Compotus Baillivorum Franciæ an. 1337. *De Seggreagio de nemore de Balav. de Seggreagio magnæ Gastinæ. Seggregia, seu tertia de expletis forestarum.* Ex quibus verbis videtur colligi, *Segreagium* fuisse *tertiam* partem *expletis*, quæ ad superiorem dominum pertinebat, & vulgò *tiers & danger* vocitatur. *Segreage*, & *Segorage*, in Consuetudine insulæ Savaricæ art. 10. & Turonensi.

Segrealis, *Segreagii* juri obnoxius. Arestum supra laudatum : *Cum nemus, quod dicitur Boscus Ogersi, non sit segreale, — idem boscus de Chevais non sit segrealis.*

Segrecheria, ex Gallico *Segrairie*, in Statutis Henrici II. & Henrici III. Regum Franc. pro forestis. Gesta dominor. Ambasiensium cap. 2. n. 12. *Comes verò jugiferam Campaniæ, & Segrecheriam, quæ ultra Carum fluvium est, ex sua parte Lupo pro servitio tribuit.*

SECRETELA. Vide *Secreta.*

SECRETUM, Ugutioni, *Locus, ubi dantur, vel servantur secreta*: præsertim ita appellatum Secretarium, seu locus, in quo judices jus dicturi, vel alii de rebus seriis deliberaturi, consident. *Judiciale secretum*, apud Ammianum lib. 15. Codex Canonum Ecclesiæ Africanæ c. 97. εἰς τὰ σήκρητα τῶν δικαστηρίων εἰσάγειν. *Ingredi judicii Secretaria.* Constitutio 2. in Appendice Codic. Theodos. *Sit hujusmodi personis tenore hujus legis inlicitum sacra nostra adire secreta, & impetrare rescripta.* Adde Constit. 15. Synodus Lateran. sub Martino PP. *Præ foribus astat Venerabilis secreti vestri Stephanus Episcopus Dorensis.* Sexta Synodus acta dicitur ἐν τῷ σεκρέτῳ τοῦ θείου παλατίου, τῷ οὕτω λεγομένῳ Τρούλλῳ. Acta Constantinopoli sub Flaviano Patr. act. 1. ἐν τῷ σηκρήτῳ τοῦ ἐπισκοπείου.

Secreta cœlestia, Ecclesiæ. Constit. 11. in Append. Cod. Theod. *Quippe illius usurpationis contumelia depellenda est, ne prædia usibus cœlestium secretorum dicata, sordidorum munerum fasce vexentur.* Eadem penè verba habent Capitulare 2. Caroli M. incerti anni cap. 4. Additio 3. Capitul. c. 339. Urbanus I. PP. in Epist. in Decret. 17. q. 2. & in Concilio Moguntiacensi an. 888. c. 11.

Secretum Missæ, Diptychon, seu tabella, continens Canonem Ecclesiæ, in Decretis Concilii Eboracensis an. 1195. c. 2.

Secretum. Vide *Sigillum secreti.*

SECRETI *Duanæ*, inter ministros & officiales regios recensentur in Constitut. Siculis lib. 1. tit. 36. 58. *Justitiarii, Secreti, & Officiales alii Aprutii*, in Charta Caroli II. Regis Siciliæ, apud Ughellum tom. 1. part. 1. p. 429.

SECTA, Opinio, ab aliorum sententia diversa, hæresis. Papias: *Sectas dicimus, habitus animorum, ac instituta circa disciplinam, vel propositum, longè alia in religionis cultu quàm cæteri opinantes.* Faustus Manichæus apud Augustinum lib. 20. contra eund. c. 3. *Secta est longè alia opinantem quàm cæteri, alio etiam sibi ac longè dissimili ritu divinitatis instituisse culturam.* Tertullianus de Pallio c. ult. *Divinam sectam ac disciplinam* dixit. Sed &

Secta, dicitur parva ipsa opinio chartæ indita. Concilium Toletanum I. *Symphosius Episcopus dixit, — Ego sectam, quæ recitata est, damno cum autore.*

Secta, Vitæ institutum, agendi ratio. Glossæ Gr. Lat. τρόπος, *Secta, mos.* Unde emendandæ Glossæ Lat. Gr. *Sectum*, τρόπον, ubi leg. *Sectam.* Alibi: *Sectæ*, φιλοσόφων ἤθη, pariter legendum pro ἐνφιλοσοφωνήθη. §. ult. Instit. de Legat. *Hujusmodi autem testatorum voluntates valere secta meorum temporum non patitur.* Ubi Theophilus: ἀλλότριόν ἐστι τῆς εὐσεβῶν ἐμῶν χρόνων τῆς βασιλείας. Simili formula utitur Gordianus Imp. in l. 2. c. de Delatoribus: *Quod est sectæ temporum meorum alienum.* Alexander Imp. in l. 2. c. de Delator. *Alienam sectæ meæ solicitudinem concepisti*, &c. Epistola Ædinii Juliani Præfecti Prætorio ad Jun. Comnianum: IN. PROVINCIA. LUCDUNESS. QUINQUE. FASCALIA ... (leg. GALLIAR.) CUM. AGEREM. PLEROSQ. BONOS. VIROS. PERSPEXI. INTER. QUOS. SOLEMNEM. ISTUM. ORIUNDUM. EX. CIVITATE. VIDUC... SACERDO.... IA... QUEM. PROPTER SECTAM GRAVITA... I... ET MORES. HONESTOS. AMARE COEPI. &c. Integrum hocce rarumque antiquitatis monumentum dabit propediem vir clarissimus Bajocensis Canonicus in Hist. Bajocensi.

SECTA, *Sectator*, *Sequela*, voces Fori Anglici.

Secta Curiæ, seu secta ad curiam, est servitium, quo feudatarius ad frequentandam curiam domini sui tenetur. Ita Covvellus l. 2. Institut. tit. 3. §. 29. *Servitium placiti* vocant nostri, ut in v. *Placitum* docuimus, quo scilicet vassallus ad Placita domini sui venire tenetur. Gravamina Episcoporum Angliæ: *Ratione hujusmodi possessionum, Rex & alii Magnates nituntur compellere Episcopos, Prælatos, & Religiosos, & Rectores Ecclesiarum facere sectam ad Curiam laicalem. Item ad sectam & alia onera facienda, & ad comparendum in foro vetito, compelluntur per captionem animalium suorum*, &c.

Ejusmodi sectarum numerus erat fere semper definitus in Chartis infeodationis. Fleta lib. 2. cap. 71. §. 14. *Item qui prædictorum faciunt sectas ad Curiam domini, & quot sectas per annum*, &c. Interdum enim unica, interdum binæ, vel ternæ sectæ debebantur: *Si hæreditas aliqua, de qua unica secta tantùm deberetur, ad plures hæredes participes illius hæreditatis devolveretur, ille qui eneyam, id est, capitalem partem illius hæreditatis habebat, unicam sectam faciebat pro se & participibus suis*, ex primis Statutis Roberti I. Regis Scotiæ c. 3. Eadem habet Fleta lib. 2. c. 66. §. 5. 6. 7. Unicæ istius sectæ mentio est in Charta Henrici III. Regis Angl. tom. 1. Monast. Angl. p. 529. *Sciatis nos — pardonasse — Monialibus, ibidem Deo servientibus — sectam, quam singulis annis facere consueverunt ad curiam nostri honoris Bononiæ, apud S. Martinum magnum London. pro dominicis terris suis in manerio*, &c. Adde Statutum Marlebridg. Henrici III. c. 9. Binarum verò *Sectarum* meminit Will. Thorn. an. 1259. *Tandem idem Simon concessit, — quod facient sectam ad scutagium, quando cessum est ad 20. sol. 12. den. & ad plus plus, & ad minus minus, & facient sectam ad curiam Cantuariæ bis per annum, scilicet in festo Michaelis, & in Pascha.*

Sed cùm tria potissimum *Placita Capitalia* tenerent domini in feudis suis, totidem sectæ fere semper debebantur à vassallis, qui ad ea convenire tenebantur, etiam *sine submonitione: aliàs nullus sectator tenebatur venire ad curiam domini sui, sine submonitione legali*, ut est in Quoniam Attachiam. c. 33. §. 3. 5. 7.

Non omnes tamen vassalli *sectis Curiæ* erant obnoxii; sed ii tantùm, qui per chartas sub hac conditione feoffati erant, ut est in Fleta lib. 2. c. 66. §. 1. 2. 3. &c. Tametsi id oneris omnibus æquè tenentibus in Anglia inferre tentaverit Willelmus de Eboraco Episcopus Sarisberiensis. Matth. Paris an. 1256. *Pro lege consuetudinem pessimam in regno suscitavit: ut scilicet quantulocunque tenemento faciat tenens ac subjectus suo superiori, à quo videlicet tenet, in magnum subditorum damnum & detrimentum, & superiorum parvum vel nullum emolumentum, sequelam curiæ etiam invitus: unde qui nunquam hoc fecerant, mirabantur, se ad hoc fuisse coactos.*

Vassallus ad curiam domini submonitus, priusquam ad judicandum, vel ad alia munia juridica peragenda admitteretur examinabatur à Ballivo; quo facto, *amerciari* non poterat, si errasset. Quoniam attachiam. c. 36. §. 3. & 4. *Quilibet sectator, antequam admittatur seu recipiatur per Ballivum, potest & debet examinari in tribus curiis, si sciat facere recordationes curiæ, & dare sufficienter unam vvardam, seu judicium curiæ de vvardis, & rationibus petitis, in curia, vel non; & tunc cum fuerit per judicem & suos socios approbatus, non potest postea pro sua imperitia amerciari.*

Quòd si vassallus per se aut per *attornatum* ad curiam domini non venerat, nullâ legitimâ propositâ excusa-

cusatione, seu *Essonio*, distringebatur per catalla sua, ut habent. Quoniam attachiam. cap. 33. prima Statuta Roberti I. Regis Scotiæ cap. 4. Fleta lib. 2. cap. 66. §. 6. 7. 8. 9. 12. &c. Atque ii *sectas suas a curiis dominorum subtrahere* dicebantur, si *sectas* suas non facerent, vel ad eas faciendas se teneri denegarent, in Statutis secundis Roberti I. Regis Scotiæ cap. 5. & in Fleta lib. 2. cap. 66. §. 11. Ita porrò accipiendæ sunt *Sectæ Comitatus, Hundredorum, Wapentachiorum*, &c. in Monastico Anglic. tom. 1. pag. 279. 297. 372. 487. 502. tom. 3. pag. 14 in Fleta lib. 2. cap. 66. §. 12. 14. &c.

Secta Regis, Denuntiatio rei, unâ è duabus viis reum sistendi de aliquo crimine, quarum prima est accusatio, quæ *Appellum* dicitur: altera denuntiatio, quam *Sectam Regis* appellant. Covvellus lib. 4. Institut. tit. 18. §. 34.

Secta Regalis, qua omnes *turnum* Vicecomitis vel *Letas* bis quotannis adire tenentur, ut non ignorent, quæ ad pacem Reipublicæ hîc geruntur. Regalem autem appellatam volunt, quia fit *Ligeantiæ* erga Principem præstandæ causâ. Nam illic omnes, qui annum 12. prætervecti sunt, *Ligeantiæ* sacramentum subeunt. Covvellus & Rastallus.

Secta consueta, cum ex consuetudine, cujus memoria non extat, curiam alterius sectari aliquis tenetur, Anglis JC. *Suit Coustume*.

Secta conventa, seu ex conventione, Anglis JC. *Suit convenant*, cum ex aliqua conventione, cum antecessoribus inita, quis tenetur curiam alterius sequi. Rastallus.

Secta servitii, ea dicitur, qua vassallus curiæ Vicecomitis, vel *Letæ*, vel Domini, ratione tenementi interesse tenetur, Anglis JC. *Suit service*. Idem Rastallus.

Secta Hutesii. Vide *Huesium*.

Secta Custumariorum. Vide Fletam lib. 2. c. 71. §. 15.

Secta mercati, Monasticum Anglic. tom. 1. pag. 117. *Anno 1220. Rex Henricus filius Johannis Regis concessit Monachis S. Petri Gloucestr. mercatum de Northlech cum secta, scilicet duo Apostolorum Petri & Pauli*, &c.

Secta ad molendinum, Servitium, quo feudatarii grana sua ad domini molendinum ibi molenda perferre ex consuetudine astringuntur. Ita Covvellus lib. 2. tit. 3. §. 30. Monasticum Anglic. to. 1. pag. 113. *Dedit molendinum cum secta & molitura totius villæ suæ*, &c. To. 2. pag. 103. *Et de molendino — cum sectis totius parochiæ prædictæ*, &c. Adde pag. 101. To. 3. pag. 59. *Molendinum cum tofto & curtilagio, & cum tota moltura & juxta*. Ex Gallico *Suite*.

Sectam producere; *hoc est*, *testimonium legalium hominum* super re, de qua lis est. In Fleta lib. 2. tit. 63. §. 10. tit. 61. §. 2.

Sectator, qui sectam facit, vel qui *sectæ curiæ* obnoxius est ratione tenementi vel feoffamenti: in Quoniam attachiam. cap. 13. & 33. in Fleta lib. 2. cap. 66. §. 22. &c. *Sectatores litium*, litigantes vocat Sidonius lib. 4. Epist. 6. *Negotiorum forensium Sectatores*, Isidorus de Summo bono lib. 3. cap. 60.

Secutio, idem quod *Secta*. Vetus Placitum sub Guillelmo I. Rege Angl. apud Seldenum ad Eadmerum pag. 199. *De istis duabus consuetudinibus, qui culpabiles inventi fuerint atque detenti, dum talia faciunt, sive vadimonium ab eis acceptum fuerit, sive non, tamen in secutione Ministri Regis, & per vadimonium emendabunt, quæ injuste emendanda sunt.*

SECTA, Jus persequendi aliquem in judicio de re aliqua, maximè de criminali: *Poursuite en jugement*, ut *sequi*, nostris; *Poursuivre en jugement*. Vox veteris Jurisprudentiæ. Plinius in Panegyr. *Dicitur actori atque procuratori tuo, in jus veni, sequere ad tribunal.* Bracton. lib. 3. tract. 2. cap. 11. §. 1. de homicida fugitivo: *Non erit statim vocandus sine secta alicujus*, &c. §. 82. *Cum autem malefactor fugam ceperit, oportet quod sit, qui sequatur fugientem, qui loquatur de visu & auditu, &c. --- Ad hujusmod. verò sectam faciendam non admittitur quilibet de populo, nisi ad ipsum pertineat sequi propter parentelam fortè*, &c. Passim ibi. Vetus Consuetudo Normanniæ c. 70. *De meurtre & d'omicide peut le plus prochain du lignage faire la suite.*

Sequela, eadem notione. Leges Malcolmi II. Regis Scotiæ cap. 14. §. 4. *Statutum est, quod de omnibus illis malefactoribus Rex habebit sequelam.* Matth. Paris: *Ut pro quocumque tenemento faciat tenens suo superiori, à quo tenet ---- sequelam curiæ.* Aresta an. 1259. in 1. Regesto Parlam. f. 16. *Cum fecissent adjornari Capitulum ---- super proprietate sequelæ manus mortuæ apud Castrum Radulphi*, &c. Will. Thorn. an. 1198. *Quod Abbas de S. Augustino Cantuar. exigebat ab eis servitia & consuetudines, quæ facere non deberent: & maximè, quod faciebat eos sequi curiam suam de S. Augustino, & ibi plantare, & recto stare, quod ipsi dicebant, se non debere facere ibi, sed in Thenestre, apud Menstre.*

Sequela, alia notione. Monasticum Anglic. tom. 2. pag. 306. *Donationem ---- terræ suæ ---- cum communi pastura averiis cum sequela unius anni, & 30. ovibus cum sequela sua unius anni, 10. equabus cum sequela sua unius anni, 12. capris cum sequela sua unius anni*, &c.

Sequela, Jus, quod domino competit persequendi suos homines, cum eo inconsulto ad alium dominum transierunt: practicis nostris *Droit de suite*. Charta libertatum oppidi S. Karterii in Biturigibus an. 1251. *Si verò aliqui alienigenæ advenerint, mansuri infra metas libertatis prædictæ, dum tamen non sint homines aliquorum sequelam habentium in villa, ibi dominum facere poterunt, quemcumque voluerint*, &c. Consuetudines MSS. S. Juliani in Lingonibus: *Cil qui demorent en la vile de S. Julien, & qui iqui seront, ne seront estant, & qui iqui venront, demorent iqui franchement sans nule servitute, & sans nule taille, & s'en pourront aler d'iqui, quant il vouront, sans nul reclain & sans nule suite.*

Secutio, eadem notione in Charta Ludovici Comitis Sacricæsaris an. 1219. *Quod si homo Ecclesiæ S. Satyri ---- uxorem duxit feminam Domini de Sancero, cujuscunque legis vel conditionis, ancillam sive liberam, Dominus de Sancero ulterius in ea & in liberos ejus nullam habebit secutionem.*

SECTA. Henricus de Knyghton an. 1346. *Sicque ductus est de strata in stratam cum magno tripudio honoris, postremoque ad turrim procedens, subsequente populo, & quilibet artificio pro se in propria secta vestitus honorificè adducitur.* An. 1348. *Dominarum cohors affuit — in tunicis partitis, scilicet una parte de una secta, & altera de alia secta, cum capuciis brevibus*, &c. Idem an. 1357. *Civesque obviarunt ei ultra mille equestres meliori modo, quodlibet artificium simul vestiti in una secta.* Hinc fortè *Sectarum* nomine appellatum olim apud Metenses quoddam hominum genus cujusmodi fuit Lutetiæ Parisiorum *Capetorum* in Collegio Montacutiano, quos *les Sectes* dictos scribit Meurissius in Episcopis Metensibus p. 399. Fortescutus de Laudib. legum Angliæ cap. 50. *Et ultra hæc ipsi dant anulos aliis amicis suis, similiter & libratam magnam panni unius sectæ, quam ipsi tunc distribuunt in magna abundantia*, &c. Id præterea nominis rebus aliis attribuitur quàm vestibus. Indentura de vasis argenteis, apud W. Thorn. ann. 1321. *Item 2. potella, unum de una secta. Item unum potellum argenteum de alia & majori secta cum 1. emall. in summitate. — Salsarium de alia secta*, &c. Vide Monasticum Anglic. tom. 3. p. 170. 171. &c. Addo versus de

Velo Chintilanis Regis to. 1. Analector. Mabillonii p. 376.

Aurea concordi, quæ fulgent fila metallo,
Sectarum cumulis consociare volo.

Ubi editio Pithœi in vet. Poëm. habet *setarum*.

SECTICUS. Vide *Seticus*.

SECTOR, Interfector. Consultatio Zachæi lib. 1. cap. 19. *Nec prius ab iræ impetu destitit, quàm missis per castra sectoribus, multorum cæde piaretur.*

Sectores, apud Papiam, ex Glosis antiquis MSS. *propriè dicuntur, qui bona proscriptorum & secant & dividunt.* Idem: *Sector, divisor, abscissor, cultor, usurpator.*

SECTURA *prati*. Vide *Secare*.

SECULAT, *Temperat*. Papias MS. editus habet *temptat*.

SECUNDA. Charta Lusitanica apud Brandaonem tom. 3. pag. 286. *Laborator sine equo det de uno quoque bove unum sextarium, medium tritici, & medium secunda.* An *sicalis intelligitur*?

SECUNDARIUS, qui secundum obtinet locum: ut *secundum imperii*, dixit Lampridius in Diadumeno. Asserus in Vita Ælfredi Regis ann. 781. *Eodem anno Ælfred supra memoratus, qui usque ad id temporis, videntibus fratribus suis, secundarius fuerat, totius regni gubernacula, ---- fratre defuncto suscepit.* Simeon Dunelmensis an. 868. *Venerabilis Rex Elfredus secundarii tamen tunc ordine fretus, uxorem duxit de Mercia*, &c. Adde Florentium Wigorn. ann. 871. Alfredus quippe licèt puer in Regem unctus a Leone PP. fratribus tamen ejus natu majoribus adhuc superstitibus imperare noluerat, secundo post fratrem pro tempore regnantem loco contentus. Charta Roberti Comitis & Abbatis S. Martini Turon. apud Sammarthanos, ita clauditur: *Ego Archenaldus Levita, Scholæ S. Martini Secundarius, rogatus scripsi.* Apud Gregorium Dialog. de Vitis SS. lib. 1. Δευτεράριος ἐν τῇ μονῇ. In Concilio CP. sub Mena Constans Presbyter & Archimandrita Monasterii S. Dii ita subscripsit: προτάξας τῇ ἰδίᾳ μου χειρὶ τὸν τίμιον σταυρὸν, καὶ τὸ ὄνομά μου ὑπογράψας, τοῖς δὲ λιβέλλοις διὰ χειρὸς Στρατονίκου καὶ δευτεραρίου μου. Ibidem: Φλαβιανὸς πρεσβύτερος καὶ δευτεράριος Μοσέσου θεοφ. λεσάτου πρεσβυτέρου καὶ ἡγουμένου τῆς μονῆς ἐπίκλην τῶν Λυκαόνων ἀξιώσας ὑπέγραψα. Occurrunt hîc non semel ejusmodi Abbatum δευτεράριοι. Regula S. Pachomii c. 102. *Præpositus autem domus, & qui secundus ab eo est, hoc tantum juris habebunt.* Regula S. Orsiesii: *Vos, qui secundi estis singularum domorum, humilitatem sectamini*, &c. Qua voce intelliguntur domorum *Præpositi*, qui Abbati suberant: nam Monasteria à S. Pachomio ædificata in plures classes seu domos distincta erant, domus verò in cellas. Vide Cambdenum in Britannia p. 108. 3. edit.

SECUNDATIO *legis*, pro *Deuteronomium* dixit autor vitæ S. Majoli Abbat. Cluniac. n. 21.

SECUNDICERIUS, qui post primicerium est in Schola qualibet. *Secundicerius Notariorum*, in lib. 21. Cod. Th. de Petition. *Secundicerius Diaconorum*, in Ordine Romano. Vide Gregorium M. lib. 6. Epist. 29. *Secundicerius Notarius Ecclesiæ*, apud eundem lib. 9. Epist. 33. Anastasius in Stephano IV. PP. *Christophorus Primicerius, & ejus filius Sergius dudum quidem sacellarius, postmodum Secundicerius.* Idem in Hadriano p. 116. *Portio verò Gregorii Secundicerii, quam in suprascriptis casalibus Suprascripti S. Leucii habere dinoscebatur pro Secundicerii honore, eidem almo Præsuli ab eodem Gregorio concessa est.* Adde p. 65. 99. 100. *Secundicerius Sedis Apostolicæ*, apud Ughellum tom. 1. p. 1101. Synaxaria 7. Octob. ὁ μὲν Σέργιος πριμμικήριος ἦν τῆς σχολῆς τῶν Γεντιλίων, ὁ δὲ Βάκχος Σεκουνδικήριος τῆς αὐτῆς σχολῆς. In Concilio Constantinopolitano sub Menna act. 1. Σεκουνδουκήριος.

SECUNDINÆ, quæ *Secundæ* dicuntur Plinio, Columellæ, Apuleio, Sexto Platoni, & aliis, δευτέριον, Paulo Ægin. l. 6. c. 75. Membranæ, quæ fœtum sequuntur. Autor Mamotrecti ad 28. Deuteron. *Secundina est folliculus, quo puer involvitur in utero, & sequitur nascentem.* Editio recentior Bibliorum habet *illuviæ secundarum*. Arnoldus Abbas Bonæ-vallis de Operib. sex dierum: *Cum ruptis intrinsecus naturalibus vinculis profluunt secundinæ, vagiente fœtu, verè miseriæ tractatur negotium.* Habetur passim apud Medicos. Vide Constantinum Afric. lib. 6. de Morbor. curat. cap. 16. 17. lib. 2. Pantechn. c. 15. lib. 3. c. 13.

SECUNDITAS. *Felicitas, vel prosperitas*, in Glossis MSS. S. Germani Paris. cod. 524.

SECUNDUS *hæres, Nepos*, in Glossis antiq. MSS.

SECURARE, idem quod *Assecurare*, de qua voce suprà, in Observantiis Regni Aragon. fol. 32.

SECURES *Danicæ*, quibus Dani utebantur, & quas in humero sinistro deferebant, ut habet Willelmus Malmesburiensis lib. 2. de Gestis Anglor. cap. 12. & ex eo Rogerus Hovedenus p. 439. *Securim Danicam in humero sinistro, hastile ferreum dextra manu gestantes.* Le Roman de Garin:

Et portent glaives, & es spies Poitevins,
Hasches Danoises pour lancier & ferir.

Le Roman de Rou MS.

De gran hasches Danoises i ont mainte colée.

Chronicon Flandriæ cap. 9. *Là saillit le Roy avant, une hasche Danoise en son poing, & cria Guyenne au Roy d'Angleterre.*

A Danis ejusmodi secures accepere Angli & Scoti: unde *Anglicas* vocat idem Malmesburiensis lib. 3. p. 98. *Secures Scoticæ*, quæ & *Secures bisacutæ* apud Thomam Walsingham. p. 105. Quæ quidem secures longioribus manubriis instructæ erant. Guill. *Guiart* an. 1304.

De hasches tranchans à lons manches,
Forgiées come besaguës,
D'espées, de lances aguës.

Chronicon Bertrandi Guesclini MS.

D'un hasche à deus mains donna telle collée.

Catholicon Armoricum: *Hachedenes*, Gall. *Hache Danoise, Lat. bipennis.* Has auro gemmisque adornatas gestabant, præsertim proceres. Sueno in Legib. Castrensib. cap. 2. de Canuto Magno Rege Daniæ: *Proclamari jussit solos illos Regis clementiam experturos, arctiorisque familiaritatis privilegio præ aliis fruituros, qui in Regis honorem catervæque militaris decorem bipennibus, mucronumque capulis deauratis coruscarent. Cedit enim honori Principis, si eum cœtus militaris corona, fulgentibus insignis armis undique secus comitetur.* Dudo lib. 1. de Morib. Normannor. p. 65. *Gemmis auroque politos secures ensesque exponite.* Has vulgò *Hallebardas* vocant, voce à Germanis ducta, quibus *hall*, vel *heall*, est Palatium, aula, & *bard* bipennis, quasi aulicas lanceas, vel bipennes. Ita Loccenius lib. 3. Antiq. Suecic. c. 2. Vide, quæ de ejusmodi securibus diximus ad Alexiadem p. 257. 258. Sed & secures propria gallorum fuisse arma, observare est ex Ammiano lib. 19. p. 140. & Agathia lib. 2. pag. 36. 1. edit. ut & Francorum, ex Procopio lib. 2. Goth.

Securim saiga valentem jactare, in Lege Bajwvar. tit. 11. cap. 6. §. 2. & tit. 16. cap. 1. §. 2. quod faciebat is, qui alium in suo agro ædificare prohibere volebat, *donec contentio legali judicio determinata* fuisset: quo ritu agrum sibi ipse vindicabat.

SECURITAS, idem quod Emunitas, Firmitas, in veterib. Chartis: Græcis ἔγγραφος βεβαίωσις, certum atque indubitatæ fidei scriptum: Gall. *Sauvegarde*. Rathbertus de Casib. S. Galli cap. 5. *Statim verò cupiens omnem spem securitatis nostris auferre, --- perquisivit, si alicubi aliquod exemplar ipsius cartæ inveniri potuisset.* Cap. 10. *Hartmoto Monasterium cum omni securitatis libertate contradidit.*

Sed

Sed & nomine & ratione *Securitatis* indultæ, à Monasteriis pensitabatur Principi quotannis census. Idem Rathbertus cap. 8. *Et in eadem carta conscribi jussit regia dona, sibimetipsi secundum consuetudinem aliorum Monasteriorum securitate præditorum quotannis ventura, id est, duos caballos, & duo scuta cum lanceis.* Apud Senatorem lib. 11. Epist. 7. *Testimonium solutionis, securitas dicitur.* Vide Salmasium de Usuris p. 131.

SECUSARE. Gloss. Lat. MS. in Bibl. Regia cod. 1013. *Abnuat, secusat, nolit. Abnuere, secusare, refutare.*

SECUTIO. Vide *Secta*.

SECUTORES, Hæredes, posteri. Traditiones Fuldenses lib. 1. tract. 26. *Ea ratione, ut à die præsente vos vel secutores vestri firmam & incontradictam habeatis potestatem.* Vide tradit. 61. 70. lib. 2. trad. 19.

SECUUS. Lex Longob. lib. 1. tit. 6. §. 6. *Si verò coxam ruperit supra genuculum, ---- si autem subtus genuculum, quod est tibia, componat sol 6. si autem secuus, aut claudus fuerit, componat sicut in hoc edicto legitur, id est, quartam partem pretii ipsius.* Editio Boërii habet *Sevus*. Sed legendum videtur *Semus*, ut est in Edicto Rotharis Regis tit. 121. §. 19. Vide in hac voce.

SEDA. Charta fundationis Abbatiæ S. Amandi Rotom. *Concedimus eidem Monasterio sivam illam, quæ habetur ---- & sedam cum terra culta, quæ pertinet ad eam.* Alia pro eodem Monasterio: *Tribuit in Monacharum S. Amandi præsidi omnes possessiones, quas in Lambertio villa & seda habuit.* Vide *Sedes*.

SEDATIO, *Sedatium*. Canones Hibernienses lib. 2. cap. 14. *Synodus Hiberniensis decrevit, ut uno quoque mortuo de substantia ejus pars detur Sacerdotibus --- sedatium commune de substantia omnis mortui dandum.* Et cap. 15. quod inscribitur *de sedatione*: *Synodus Kartaginensis ait: Sedatium commune, si modicum fuerit, respui non debet; si magnum, accipiendum usque pretium vaccæ. Hoc sedatium aufugit Regem & Episcopum, qui Monachus est, & fratres. Synodus Hiberniensis in hoc sedatium ovem, aut pretium ejus statuta dimensione statuit.* Adde lib. 19. cap. 7. Vide *Pretium sepulchri*.

SEDENTARII, *Qui sedes faciunt*. Ugutio.

SEDENTIA, Res immobiles. Curia Montissoni per Alfonsum II. Regem Aragon. an. 1289. MS. *Statuimus, quod si aliquis rusticus vel borderius, vel juvenis homo dimiserit mansum suum, vel bordam suam, vel exierit de dominio illius, de quo erit, quod amittat sedentia, quæ habebit, quæ pertineant ad ipsum mansum, vel bordam*, &c. In alio articulo: *Et omnibus aliis rebus --- quæ sint immobiles, sive seens.* Curia Generalis Catalaniæ Ilerdæ celebrata an. 1301. à Jacobo II. Rege Arag. ex MS. cod. *Non possit emere nec habere titulo emptionis aliquam rem immobilem, ô seent., vel mobilem.* Vox frequens in Foris Aragon. Vide Michaëlem *del Molino*. Et infrà in *Stabilia*.

SEDES, Dignitas, quæ vox maximè tribuitur Præfecto Prætorio & Præfecto urbis, quorum *sedes eminentissimæ, excelsæ, inlustres, magnificæ, magnificentissimæ*, &c. passim dicuntur in utroque Codice, ubi *sedes vestra, sedes vestra magnifica, inlustris*, &c.

Sedes, Ecclesiæ dictæ majores, seu quòd in iis Episcopi *sederent* in thronis, unde & θρόνοι dictæ, seu quòd essent *Apostolorum vel Martyrum sedes*, id est, memoriæ, ut est in l. 6. Cod. Th. de Sepulchris violat. quomodo etiam Ammianus lib. 22. *Sedem* dixit *extrui* Martyrum reliquiis. Adde l. 8. eod. Cod. de Hæretic.

Sedes dictæ κατ' ἐξοχὴν, quinque Patriarchales Ecclesiæ, Romana, Alexandrina, Antiochena, Hierosolymitana, & Constantinopolitana. Ac Romana quidem, *Prima sedes*, propriè dicta. Gelasius I. PP. in Concilio Romano: *Est ergo prima Petri Apostoli sedes, --- secunda autem sedes apud Alexandriam, --- tertia verò sedes apud Antiochiam*, &c. Qua quidem *primæ sedis* appellatione non semel Romana donatur, apud eundem Gelasium Epist. 4. ad Faustum, & Epist. 13. Hadrianum I. in Canonib. Nicolaum I. Epist. 6. in Vita S. Sabini Episcopi Canusini cap. 2. &c. Concilium Sinuessan. sub Marcellino PP. *Nemo unquam judicavit Pontificem, nec Præsul Sacerdotem suum; quoniam prima sedes non judicabitur à quoquam.* Concilium Romanum ann. 324. sub finem: *Nemo etiam dijudicet primam sedem: quoniam omnes sedes à prima sede justitiam desiderant temperari. Neque quoque ab Augusto, neque ab omni Clero, neque à Regibus, neque à populo judex judicabitur.* Secundæ sedis & tertiæ Antistites apud eundem Gelasium Epist. 4. ad Faustum. Idem de Alexandrino Patriarcha, Epist. 13. *Joannes secundæ sedis Antistes: Joannes Antiochenus tertiæ sedis Episcopus*, in Epist. 8. Nicolai I. PP.

Primæ sedes, præterea dictæ Primarum sedes, eorum scilicet Episcoporum, qui promotionis ætate cæteros suæ diœcesis Episcopos anteibant, eoque nomine *Primates* vocabantur, quod in Africa maximè obtinuit, apud S. Augustinum Epist. 162. 165. in Concilio Carthag. III. c. 2. in Concil. Afric. c. 35. in Toletan. XIII. c. 8. apud Desiderium Cadurcensem Epist. 12. &c. *Prima Cathedra*, in Concilio Eliberit. c. 58. Carthag. II. c. 12. Concilium Carthag III. c. 26. *Ut primæ sedis Episcopus non appelletur Princeps Sacerdotum, aut summus Sacerdos, aut aliquid hujusmodi; sed tantùm Primæ sedis Episcopus.* Eadem habent Canones Hadriani I. PP. c. 23. Rodulphus Archiepiscopus Bituricensis in Charta anni 1. Caroli Regis, (841.) apud Justellum in Hist. Turenensi, & Sammarthanos, nudè se *Primæ Sedis Episcopum* inscribit. Vide Sirmondum in Propemptico lib. 2. cap. 9.

Sedes, Ecclesia Cathedralis. Concilium apud Saponarias an. 859. c. 13. *Ut pro eo* (Episcopo) *qui decesserit, in sedibus septenæ Missæ --- Domino persolvantur.* Donationes Ecclesiæ Saltzburgensis: *Commendavit autem hoc pleniter Monasterium in manus Episcopi ad regendum secundum Canones, sicut & cæteras Ecclesias diœcesis suæ, ut ipsum cum sede semper esset: potestatem verò Episcopo dedit regendi ipsam familiam, Abbatemque ibi ordinare, & Monachos de ipsa sede ibidem ponere, sive Canonicos.*

Sedere, Sedem Episcopalem obtinere. Epitaphium S. Valent. Episcopi Veronensis apud Ughellum: *Vixit annos pl. m.* XXXXV. *& sedit Episcopatum an.* VII. *menses* VII. *& dies* XVI. *& recessit sub* &c.

Sedes Apostolica. S. Augustinus lib. de Doctr. Christ. c. 8. *In Canonicis autem Scripturis Ecclesiarum Catholicarum quamplurium autoritatem sequatur, inter quas sanè illæ sunt, quæ Apostolicas sedes habere, & epistolas accipere meruerunt.*

Sedes potentiæ, id est, Abbatis, in vita Notkeri Balbuli.

Sedes, Obsidio, ex Gallico, *Siege*. Epistola Stephani Comitis Blesensis de Obsidione Antiochiæ, to. 4. Spicilegii Acheriani: *Et jam ibi cum omni electo Dom. Jesu Christi exercitu Sedem cum magna ejus virtute per 23. continuas septimanas tenueramus.* Dicitur autem exercitus *Sedem* tenere, vel facere, cum in castris sedet. Vegetius lib. 2. c. 5. *Quæ omnia in sedibus, in itineribus, in omni exercitatione castrensi, universi milites, & sequi, & intelligere, consuescant.* Vide observata à Lindenbrogio ad Amiani lib. 14. p. 10. & p. 99. edit. Valesii.

Sedes, Locus idoneus ad construendum ædificium, vulgò *Masure*. *Sella mansi*, in Edicto Pistensi cap. 30. Charta Lotharii Imp. an. 977 apud Locrium in Chron. Belgico: *Simili modo mansa duo in jam prædicta villa, & sedes duas in terra arabili, & bovaria* (f. bonaria) 24. *ad opus Fratrum ipsius loci.*

Sedile, Sediolum, eadem notione. Charta Caroli C. apud

C. apud Hemereum in Augusta Viromanduorum in Regesto p. 28. *Et in Domitionis monte tria sedelia, cum vineis ad se pertinentibus: in Vico quoque sediolum unum ad officium peragendum lavandorum vestimentorum, cum gemino lavendario, qui in eo habitare videtur.* Charta Berengeri Episc. Virdunensis in Tabulario S. Vitoni: & apud Hugonem Flaviniacensem pag. 133. *Dedimus praeterea --- mansa decem cum sedilibus, ad eadem mansa pertinentibus.* Idem Tabularium S. Vitoni: *Sunt ubi undecim sedilia, excepto indominicato, unum quodque in festivitate S. Martini solvit 4. denar.* Occurrit ibi non semel. Charta an. 1153. in Sanctuario Capuano p. 197. *Fundus & sedilis pertinens Ecclesiae S. Mariae majoris.* Adde Caracciolum de Monum. Eccl. Neap. p. 298. Will. Heda p. 247. 1. edit. *Sedilia autem, quae Holsted dicuntur, Bilusanflicta, in quibus supranominati manserunt,* &c. Est autem Theutonibus *hof-stad*, & *hof-stede*, fundus, area, solum, locus ab aedificio purus: solum, cui aedes imponuntur, & quod aedibus dirutis manet, vulgò *Domus tadium*, q. d. locus domus: *Hof* enim, domus cum solo & horto. Ita Kilianus. Vide *Hoba*.

Sessus, eadem pariter notione. Charta Caroli C. in Tabulario Dervensi: *Concedimus etiam eisdem Dei servis sessum unum indominicatum ad accipiendum salem, cum proprio, uti vulgò dicitur, stallone & furca superposita,* &c. Charta an. 1034. in Antiquitatib. Vosagensib. lib. 5. c. 7. *Ad Fremonvillam 6. mansus cum Ecclesia; apud Vicum aheneum unum cum duobus sessibus,* &c. Tabularium S. Remigii Remensis: *In Muriniaco habet sessum 1. cum aedificiis, curte & scuriis.* Alibi: *Est mansus 1. in sesso est mapp. 1. in olchis mapp. 6. de terra forastica mapp. 20. sunt simul mapp. 28.* Rursum: *Dedit idem homo ad eamdem Ecclesiam sessum 1, ubi aspiciunt de terra arabili jornales 6. vineolas 3,* &c.

Sessio, idem quod *Sessus*. Epistola Gaufridi de Meduana to 2. Spicilegii Acheriani pag. 507. *Decem aratra cum bobus, quae Carucas vocatis, & terram duabus sessionibus aptam ad laborandum dedi.*

Sedes molendini, seu locus idoneus ad construendum molendinum, vel ubi stat molendinum, in Chronico Andrensi p. 345. 347. *Locus molendini*, pag. 353. Adde Merlotum in Metropoli Remensi p 621. *Area molendinaria*, in Charta Communiae Compendiensis an. 1188.

Sedilium de molino, in Charta ann. 1160. apud Ughellum to. 7. p. 575. *Ac subjectum est sedilium, ac fovea de molino, quod olim constructum fuerat foris hanc civitatem.* Infrà: *In medio sedio vel fovea unum molinum, si voluerit, construere.* Vide eundem to. 6. p. 300. 846.

Sessio. Tabularium Prioratus de Paredo: *Idem de situ molendini, medietatem: & vocatur eadem sessio: Ad pratum Abud.*

Sedes cambae, ubi cerevisia conficitur. Charta Garini Episcopi Ambianensis an. 1138. ex Tabulario Abbatiae S. Fusciani: *Wermondus quoq; Vicedominus eidem Ecclesiae dedit sedem unius cambae in orto Erleboldi,* &c.

Sedes salinariae, loci, in quibus sal conficitur, seu in quibus Patellae & Caldariae salinariae consistunt. Vide Joannis Gorziae Abbatis p. 764. *Salinas, quae una tantùm parte regionis ipsius, quae Vicus dicitur, habentur exstruere, ut in loco eodem plures, quas dicunt Patellas, partim ex integro cum ipsis sedibus emptas, partim, quae juris Monasterii erant, reparatas, multo usui imposterum profuturas paraverit,* &c. Chronicon Senoniense lib. 4. cap. 36. *Sedes etiam salinarias ipsius Prioratus apud Medium vicum in domibus lapideis inclusit.* Chartae Henrici III. Imp. & Leonis IX. PP. an. 1049. apud Chiffletium in Tornutio: *Caldarias quoque ad sal conficiendum cum propriis sedibus, quae vulgò Mitcha vocantur.* Alia Henrici IV. Imp. ann. 1053. apud Perardum in Burgundicis: *Corroboramus etiam donum Caldariarum in Salinis vico, cum sedibus suis, quas tradidit supradictae Ecclesiae Comes Otto cognomento Willelmus.*

Sessa, & *Sessus*, eadem notione. Testamentum Fulradi Abbatis S. Dionysii: *Patellas ad salo faciendum in vico Bobatio seu Marsallo, una cum sessis eorum.* Charta Theodorici Episcopi Metensis an. 1176. in Antiquitatib. Vosegi 3. parte lib. 4. cap. 3. *Et insuper tres sessas, quas apud Vicum praedicta domus possidet, liberas ab omni redditu & exactione, concessimus.* Charta Chrodegangi Episcopi Metensis an. 763. apud Meurissium in Episcopis Metensib. p. 187. *Donamus & ibidem in subteriore Vico atria cum sessu suo, ubi dominium ipsi fratres possint habere.* Alia Stephani Episcopi Metensis apud eundem Meurissium p. 405. *Omnes reditus, sive questus, quos habemus apud Marsal de sessis seu patellis, quae pertinent ad alodium, quod nuncupatur,* &c. Mox: *Praeterea concedimus eis, ut quot sesses vel sessiones in praedicto alodio construere valuerint, tot nullo contradicente apud Marsal construant.* Alia anni 1034. in Antiq. Vosegi lib. 5. cap. 7. *Apud Vicum, ahencum unum cum duobus sessibus.* Et infrà: *Praeterea concedimus eis, ut quot sesses, vel sessiones, in praedicto alodo construere voluerint, tot nullo contradicente apud Marsal construant.* Vide p. 167. 426.

Sedes navium, Reditus de statione navium in portu, quomodo vocatur in Chartis Ottonis Imp. ann. 981. & Henrici II. an. 1006. apud Chapeavillum to. 1. Hist. Leod. *Aut reditus est statione navium exigere,* &c. *Segiagium*, vel *Groundagium*, Spelmanno. Aresta an. 1257. in 1. Regesto Parlamenti fol. 5. *Cum Abbas & Conventus S. Judoci super mare dicerent, se fuisse spoliatos à D. Rege de sedibus navium inter S. Judocum & medium aquae de Cabancke, de quibus erant in possessione & mainagio ratione emptionis, factae ab eis à Wermundo Dom. de S. Judoco,* &c. Vetus Regestum Domus publicae Ambianensis, de tributis, quae exsolvuntur in portu Oppidi S. Valerici: *Li Abbés de S. Valeri à moitié en l'aquit de toutes les choses, qui viennent d'Engletere & de le coste pour tant qu'eles soient là vendues, ou camparées; mais s'eles sont vendues ou comparées à Diepe ou Eu, en Flandres, ou en autre coste, li Abbez n'y a riens. Li Abbés a le siege des nès d'Engleterre quiconques, mais n'ait esté vhaule, & qui ne soit merquie. Li Serjant, l'Abbé & le Prevost le veut merquier, & paye chele nef à chele fois 26. den. dont li Prevos a les 2. sols & li Abbez 2. deniers. Mais li Prevos ne prent puis riens u siege de cele nef. Se 2. nès sont floté en seant ou en venant, ou l'une siet & l'autre vient, & l'une empire l'autre, chascune rent le moitié du damage l'une à l'autre. Se navire siet û haule à sec ou à flote, & on boute nef ou navel seur lui, se chele, qui siet i ute coie est empirie par chele, que ou on boute rend le damage, & se chele, que on boute est empirie, chele qui siet toute coie ne rent riens.* Computum Domanii Comitatus Bononiensis ann. 1402. *Recepte de sieges de nefs des pesqueurs venans ou havene de Boulongne au temps de herenguison depuis de jour S. Miquiel jusques au jour S. Andrieu, lesquels doivent chacune nef au vaisel pesqueur 5. s. 4. den. pour leur sieges, &c. Ainsi des sieges de nefs ou hable d'estaples,* &c. Computum Domanii Comitatus Pontivi an. 1478. *Recepte des sieges de nefs allans en pescherie de harancs à payer au jour S. Nicolas d'yver, c'est assavoir que chacune nef portant 4. lez de harenc & au dessous, doit pour le siege 4. sols esterlins, celles de 4. à 6. lez sept esterlins,* &c. Usatica MSS. Vicecomitatus Aquarum Rotomagi: *Quant nef fauteen Engleterre vient à Roüen, elle doit estre despoêe, & pour le despouser, elle doit au Roy 3. s. & pour le siege 3. s. Elle ne doit riens pour despouser, mès que l'en puisse monstrer par merel, ou par signe, que elle ait esté despou-*

despousée autrefois, & nequedent elle doit toujours 3. s. pour son siege.

SEDET, Decet, ex Gallico *Sied.* Bernardus Silvester de gubernatione rei familiaris : *Malè sedet in juvene, vina cognoscere.* Andreas Aulæ Regiæ Capellanus in Amatoriis : *Meliùs in mensa regia sedet aurum, quàm in pauperis domo, vel rusticano tugurio,* &c.

SEDETUM, *locus*, seu *sedes castrorum*, ubi consistit exercitus, *sedes* nuda Ammiano lib. 14. Vegetio, & aliis. Lex 18. Cod. de Episcop. aud. *Milites, qui præsunt, & in custodia consistunt, in suis, ut vocant, sedetis, sive stationibus,* &c. ubi Græca habent ἐν τοῖς σεδέτοις αὐτῶν, de qua voce græcobarbara vide Glossar. med. Græcit.

SEDICULUM, Sedes minor. Sanctus Gerardus in Adelardi Vita c. 9. n. 55. *Locato ante lectum sediculo, semper assidebat coram eo.*

SEDIMEN, *urina, & dicitur à sedeo, eò quòd in fundo sedet*, Matth. Silvatico : Latinis, *sedimentum*, Gr. ὑπόστασις, vox medicis familiaris.

Sedimen, Sedimentum, pondus, gravitas, assiduitas, diligentia : sed propriè gravitas in dicendo, eruditio, studium, diligentia, ingenium. Ita non semel usurpat Ordericus Vital. in prologo ad Histor. *Horum* (Scriptorum) *allegationes delectabiliter intueor, ---- nostrique temporis sapientes eorum notabile sedimen sequi cohortor.* Idem lib. 2. de Aratore pag. 375. *Carmen metrica sonoritate pulchrum edidit, in quo nobile sui sediminis monimentum posteritati futuræ reliquit.* Lib. 3. pag. 461. *In domo Domini nutritus fuerat, diutinoque sedimine religiosam vitam jugiter ducere didicerat.* Lib. 4. p. 530. *Artium & sacræ lectionis sedimen per Lanfrancum cœpit.* Lib. 6. initio : *Humani acumen ingenii semper indiget utili sedimine competenter exerceri.* Adde p. 547. 597. 603. 628.

Sedimen, idem quod *Sedes*, seu locus quivis vacuus, idoneus ad ædificandum vel plantandum, &c. Charta Conradi Imp an. 1028. apud Augustinum *de la Chieza* in Hist. Eccl. Pedem. cap. 21. *Et offert cum A ellonio viro suo per chartam istam ejus portionem de istis casis, capellis, sediminibus,* &c. Alia ejusdem Imp. apud eundem Scriptorem cap. 20. *Et de omnibus casis, sediminibus, cæterisque rebus eidem Ecclesiæ pertinentibus.* Paulò post : *Concedimus in ejusdem locis & territoriis, quæ supra leguntur inter sedimina castri, arearum, ecclesiarum, seu cætera sedimina & vineas cum areis suis,* &c. Occurrit rursum p. 240. & in Chartis aliis in Probat. Hist. Sabaudicæ p. 14. 19. apud Ughellum tom. 3. p. 415. tom 4. p. 212. 214. 215 tom. 5. p. 650. apud Corium in Hist. Mediolanensi p. 357. edit. 1646. Franciscum Mariam in Mathilde lib. 3. pag. 157. Puricellum in Ambrosiana Basilica p. 367. 956. 1014. &c. Adde Statuta Mediolan. 1. parte c. 209.

SEDITA, Præsidium militare, *Garnison.* Isidorus Pacensis Episcopus in Chronico æræ 757. *Gentemque Francorum frequentibus bellis stimulat, & seditas Sarrazenorum in prædictum Narbonensem oppidum ad præsidia tuenda decenter collocat.* Vox propria. S. Hieronymus de locis Hebraicis : *Villa, nomine Theman, —— ubi & Romanorum militum præsidium sedet.*

SEDITIO, Conspiratio in mortem, aut damnum alicujus, Bractono lib. 3. tract. de Corona c. 2. ubi Fleta lib. 1. cap. 21. §. 2. 3. habet *seductio.* At §. 8. habet *seditio*, ut & Radulphus de Hengham in Magno cap. 2. *Constat, quod placita de crimine læsæ majestatis, ut de nece vel seditione personæ Domini Regis,* &c. Libertates villæ Marlelli in Lemovicib. ann. 1219. apud Justellum : *De illis verò, qui alteri plagam aut cicatricem facerent, aut sanguinem excuterent, aut etiam aliquem ad lites, vel ad seditiones arma traherent,* &c. Quo loco *seditio* idem valet, quod Gallis *Meslée.*

Seditionari, στασιάζειν, in Gloss. Gr. Lat. seditionem excitare.

Seditionarius, δημηγέρτης, in eodem Gloss. qui seditionem excitat. Vide Concilium Carthaginense ann. 398. can. 67.

SEDIUM. Vide *Sedes.*

SEDNICUS, *Centurio*, Slavis. Vide Histor. Presbyteri Diocleatis p. 290. edit. Joan. Lucii.

SEDUS, *sine dolo, id est, virtus.* Papias.

SEGA, *Segoba, Segnoa, seguis, sequimentum,* &c. Obligatio, qua vassallus, vel tenens, dominum in *hostem* seu exercitum sequi tenebatur. Charta Guigonis Comitis Forensis ann. 1253. pro Libertatibus Villarezii : *Homines prædictæ libertatis tenentur venire in cavalcatam nostram, — & sequi mandatum nostrum per totum Comitatum Forensem,* &c. *Sega & sequuta cum armis*, in Charta an 1350. apud Justell. in Hist. Turenensi p. 10 ,. Alia an. 1275. in Tabulario S. Flori Arver. *Ab omni atallia, collecta, leuda, segoba, manobra & servicio.* Alia : *Excipimus etiam libertatem à segnoa, manobro, & servicio.* Homagium, factum Henrico Comiti Rutenensi à Petro de Panaco Domicello an. 1280. *Præterea ego & successores mei debemus vobis & successoribus pro quolibet prædictorum castrorum facere albergam cum 5. militibus, & segoam facere cum aliam terram vestram monueritis, ad hæc nos vel nostri,* &c.

Seguis, Charta Pontii Comitis Tolosani ann. 936. apud Catellum p. 89. *Quæstus, & albergas, & firmantias, & tallias, & omnes actiones, & seguis, & justitias,* &c. Ita legendum pro *segnis.*

Sequimentum, segimentum, sequimentum. Charta Friderici II. Imp. an. 1220. apud Ughell. to. 2. pag. 23. *Ut nec per aliquem nostrum missum, aliamve majorem vel minorem laicalem personam, super commune Bononiæ compellantur curare, ad breve communis Bononiæ vel sequimentum potestatis, aut in cavalcatam, vel in exercitum ire,* &c. Charta Nunii Sancii Comitis Rossilionis an 1233. *Et faciant ostes, & cavalcadas, curtes, & placita, & segmenta cum meo corpore & meis Militibus de Vicecomitatu Ceritaniæ,* &c. Charta an. 1240. apud Joannem Lucium in Hist. Dalmatica p. 472. *Inprimis juraverunt corporaliter --- fidelitatem, & seguimentum dictæ Potestatis, sicut Spalatenses juraverunt,* &c.

Sequutio, Libertates villæ Martelli in Lemovicibus an. 1219. apud Justellum : *Si quis habitator villæ Martelli non sequitur Vicecomitem, quando mandat sequitiones suas, pro propria guerra,* &c.

SEGALLUM, *Segalatius panis*, Vide *Segalum.*

SEGARDI, Hæretici, de quibus ita M. Chronicon Belgicum an. 1323. *Segardi multi combusti sunt Parisius propter hæresin pauperum de Lugduno, quia sub specie boni mala suscitare conabantur.* Sed legendum *Begardi*, de quibus supra.

SEGARE pro *Secare*, in Legis Bajvvar. cod. Regio tit. 1. c. 14. §. 2. tit. 5. c. 2. §. 2. uti monet v. cl. St. Baluzius.

SEGLA. Vide *Sicula.*

SEGMENTATUS. Vita MS. S. Amatoris initio : *Parentibus nobilissimis ortus, & in cunis segmentatis educatus est.* Gerardus Episcopus Cameracensis in Concilio Atrebatensi an. 1025. to. 13. Spicilegii Acheriani pag. 3. *Tertia vero die, qua Dominica habebatur, segmentatus Episcopus cum suis Archidiaconis paratis, crucibus & textis Evangelicis — Synodum celebraturus — progreditur.* i. vestibus Pontificiis indutus. Allusit ad illud Juvenalis lib. 1. Sat 2. de veste Gracchi :

Segmenta, & longos habitus, & flammea sumit.

Vide Salmasium ad Vopiscum pag. 404.

SEGNIATA. Charta Pacis communiæ oppidi Faræ, ab Ingeranno de Couciaco indulta an. 1207. *Capitagia hominum nostrorum, & tria placita generalia, & panem, quem mihi debebant, — & stallagia sotularium, & segniatam piscatorum, circadam etiam nemo-*

nemorum, & aquæ custodiam: hæc omnia eis quitta clamavimus, &c. Apud Thomasserium in Consuetud. Bituric. parte 3. cap. 22. Fortè legendum *Sogniatam*, ex Gall. *Soing*.

SEGNORIA, Dominatio, dominium; ex Gallico *Seigneurie*. Charta Raymundi Berengarii Marchionis Provinciæ an. 1234. *Scilicet omnem segnoriam, & dominationem, jurisdictionem*, &c. Vide *Senior*.

SEGREARIUS, *Segreagium*, *Segrecheria*. Vide *Secretarius*.

SEGREGALLUS. Charta MS. Humberti D. Bellijoci an. 1233. pro libertatibus Bellevillæ: *Si Burgenses commune faciant ad opus villæ suæ, nec Præpositus, aut Villicus debet interesse. Si verò Præpositus vel Segregallus requisiti fuerint à Burgensibus, quod accipiant vadimonia ab illis, qui commune noluerunt solvere, facere debent sine contradictione.*

SEGULA. Vide *Sigalum*.

SEGUS, Modus agri. Charta Ludovici Pii Imp. apud v. cl. Joan. Mabillonium, ad Vitam S. Benedicti Anianensis pag. 224. *Item in eodem pago illos segos cum ipsa piscatoria, & plagis maris, & fiscum nostrum adhærentem illis, &c.*

SEGUSIUS. Vide *Canis segusius*.

SEHOMSOKNE. Fleta lib. 1. c. 34. §. 8. *Cadit appellum, si ipsum interfecerit tanquam furem nocturnum, vel ut legatum fugientem, vel cum aliter parcere ei non potuit, sine suo periculo, vel cum defendens domum suam invasorem volentem invito ipso domino ingredi, tanquam in Sehomsokne, dum tamen aliàs proprium periculum evitare non potuit.*

SEIGA, *Seigit*. Vide *Saiga*.

SEILLETUM, vas, in quo aqua benedicta defertur, Gallis, *seillet*, voce ex *situla* formata. Acta capitularia Ecclesiæ Lugdun. ann. 1343. *Item duos bacignetos argenti cum armis D. Henrici de Rupeforti quondam Decani Ecclesiæ Lugdun. item seilletum argenti, ponderantes 42. marcas argenti.* Vide *Cedellus*.

Selha, situla, aquæ ex puteo hauriendæ idonea. Tabular. Dalonensis Monasterii fol. 66. *Dederunt 4. selhas fabarum ad mensuram del solier.*

SEILLUM. Vide *Selio*.

SEJORNUM *Regis*, ita appellatus locus, ubi erant stabula regia, in quibus equi regii alebantur, & morabantur, donec Rex iis indigeret. Locum autem *sejorni Regis* fuisse ajunt paulò ultra Palatium, quod *de Beauté* appellabant, ad Matronam fluvium. Huic præerat *Custos Sejorni Regis*, cui suberant *Marescallus*, cujus munus erat, equos ferreis soleis instruere, *Pagii* seu famuli, & alii. Memorialia Cameræ Computor. Parisiens. regesto 8. *Drouetus Ogeri Valetus Cameræ domini Ducis Aurelianensis, ordinatus & retentus in officio custodis Sejorni Regis loco Hueti de Corbeia exonerati, per litt. 13. Mart. 1413.* Guillelmus *de Boncour premier Escuyer du Corps* ann. 1345. idem munus paulò antè obierat, ut docet Diurnale Thesauri. Computus Stephani *de la Fontaine* Argentarii Regis 1. Julii ann. 1352. in iis, *qui ont eu robes en ce terme*, recensentur *les gens du Sejour, dont le premier est Maistre Guillaume le Mareschal garde du Sejour, le Chapellain, qui chante au Sejour, le Clerc, les Valets, & les Pages du Sejour*, qui ibi complures describuntur. Computus Thesauri regii ann. 1328. *Stephanus de Compendio Marescallus Sejorni Regis.* Hinc *se jornare* dicuntur equi, quamdiu in equili morantur: qui inde adducebantur, *Chevaux se journez*, quasi recentes & non fatigati. *Le Roman de Gaydon* MS.

Porroist en ost deus mil homes mener,
A cleres armes, & à destriers sejornez.

Infrà:

Ambedui montent ès destriers sejornez.

Le Roman de Garin MS.

Envoiez li vint destriers sejornez,
Et vint espées au point d'or noelez.

Huc spectant, quæ habent Statuta Delphinalia p. 42. *Item voluit, concessit, declaravit & ordinavit dictus dominus Delphinus, quod ipse Delphinus, vel successores sui, deinceps non possint, nec debeant mittere vel ponere pro Sejorno equos ronssinos, canes venaticos, venatores, familiares, seu alios gartiones eorum in domo religiosorum, vel aliarum personarum Ecclesiasticarum*, &c. Vide *Subjurnare*.

SEISO. Vide *Satio*.

SEITIVA, pro *Sativa*, quod seritur, granum. Libertates oppidi Jasseronensis in Sebusianis ann. 1283. *Pro qualibet seteriata terræ nostræ arabilis, in territorio de Jasseron existentis, unum quartallum frumenti, -- & 12. den. Viennenses in partis in dicto territorio existentibus pro qualibet charreta fœni 12. denarios; pro charreta vero seytivæ, sex denarios nobis ---- singulis annis persolvendos.*

SELARIUM, pro *Salarium*, occurrit non semel in Compoto Thesaurariæ urbis Bononiæ in Italia ann. 1364. in Bibl. Regia.

SELATUS, *Ensis more terrarum fulgidus*. Ita Papias MS. & edit. Fortè *Stellatus*, & *Stellarum*.

SELAVE. Pactus Legis Salicæ tit. 58. *Si quis Cheristaduna super hominem mortuum capulaverit, vel mandoado, aut selave, quod est porticulus, super hominem mortuum dejecerit*, &c. Editio recentior tit. 57. §. 3. *Si quis aristatonem, hoc est, staplum super mortuum missum capulaverit, aut mandualem, quod est structura, sive Selave, qui est ponticulus, sicut more antiquorum faciendum fuit*, &c. Quidam codd. denique præferunt *Salive*, vel *Sillabe*: quarum vocum incertæ sunt origines, licèt ex Lege constet, ita dictum ædificium, quod tumulo superponebatur. Wendelinus à *Sala* deducit, quasi fuerit *parva sala*, sive atriolum. Sed vix est, ut assentiar. Vide *Porticulus*.

SELEGERET. Traditiones Fuldenses lib. 3. c. 36. *In urbe ergo fratribus majoris Ecclesiæ in jus caritatis animarum, quod vulgò Selegeret dicitur, duo talenta ordinamus, ---- in jus præfata caritatis animarum ad anniversarium meum & uxoris meæ annuatim celebrandum determinamus.*

SELDA, Taberna mercatoria, ex Saxonico Selde, sedile, sedicula, scamnum, *stallum*. Vocabularium vetus Anglo-Lat. *Schoppe: Opella, propola, miropolum, selda.* Assisa Ricardi I. Regis Angliæ de Mensuris, apud Matth. Paris p. 134. & Rogerum Hovedenum p. 774. *Prohibitum est, — ne quis mercator prætendat seldæ suæ rubros pannos, vel nigros, vel scuta, vel aliqua alia, per quæ visus emptorum sæpe decipiuntur ad bonum pannum emendum.* In majoribus Chronicis, ubi locus hic vertitur, Seldæ *Windovv* exponitur, i. *Fenestræ*. Monasticum Anglicanum to. 2. p. 86. *Domum lapideam, —— quæ sita est contra Seldas de Dovegata.* Pag. 230. *Et unam seldam mercatoriam, & unam bovatam terræ*, &c. Adde to. 3. p. 124. Charta an. 1182. apud Somnerum: *Herebertus cisor tenet seldas in foro pro 12. denariis.* Alia Ottonis Comitis Palatini Rheni ann. 1294. apud Hondium in Metropoli Salisburg. to. 2. p. 358. *Villam dictam Sall, item villam Pamatzavv, item Sutkenried quatuor seldas, item villam Psoling cum piscaria & vineto ibidem*, &c. Vide Edvv. Cokum ad Littletonem sect. 1. pag. 4. verso.

SELENE, Luna, ex Gr. Σελήνη. Joannes Scotus Erigena in Præfat. ad lib. S. Dionysii:

Primo commotus Phœbum subeunte Selena.

SELGA. Vetus Charta ann. 7. Rodulfi Regis Burgundiæ apud Jo. Mariam *de la Mure* in Hist. Ecclesiastica Lugdunensi p. 382. *A mane jam dicta villa, quæ Conziacus vocatur, finibus terminatur: à medio*

dio die finibus terminatur de Versennaco & Apinnaco: à fero die Anantiniaco, à cercio de terra ipsius S. Savinicensis Martini: & à selgarivulo volvente.

SELICHUS. Monasticum Anglic. to. 2. p. 1055. *Volo itaque, ut omnes oblationes, quæ ad majus altare ejusdem Ecclesiæ offerentur, sine calumnia liberaliter habeant, & de Selichis, qui ad Aldkin orne capientur, postquam decimati fuerint, concedo, ut omnes septimos selichos habeant; salis quoque & frumenti, qui ad opus meum ad Dumfermlin allata fuerint, omnem decimam concedo.*

SELIO, *Sellio, Seillum,* Modus agri, fortè ex Gallico *Seillon*, Lira, porca, arula. Edvv. Cokus ad Littletonem: *By the grant of à Selion of land,* Selio terræ, *à rigde of land vvhich containeth no certainty, for some de greater and some be lesser, hand by the grant de una porca, à ridge deth passe.* Selio *is derived of the French vvord* Sellon *for a ridge. Selio*, inquit Spelmannus, *agri portio, sulcos aliquot non certos continens: Anglis alias, à sliche of lande, alias à selion, alias à ridge.* Covellus verò ait, aliàs acram integram, seu jugerum, aliàs plus minus, dimidiam continere. Tabularium Ecclesiæ Gratianop. sub Hugone Episc. fol. 58. *Willelmus & Wallenus habebant unum sellionem terræ ad Cantissam infra terram Episcopi.* Monasticum Anglicanum to. 1. pag. 833. *Ex dono Ogeri — unam bovatam terræ, & unam acram, & unum selionem, & unum molendinum cum pertinentiis suis.* Infrà: *Et unam acram loco Tosti, & 20. seliones ad locum bercariæ faciendæ.* Pag. 111. *Dederunt 6. selliones terræ retro curiam de Ablode.* Adde pag. 484. 530. to. 2. pag. 55. 141. 211. 212. 213. 279. 281. 320. 372. to. 3. p. 57.

Seliunca, diminut. à *Selio.* Monasticum Anglic. to. 1. p. 773. *Et 3. seliuncas infra curtem grangiæ.* Occurrit ibi pluries, ut & *Seliuncula.*

Seillum. Idem Monasticum tom. 1. p. 676. *Et 4. acras Hospitali, duas earum ex una parte campi, & duas ex parte alia, & 1. seillum juxta vivarium, & 4. acras,* &c. Tabular. Absiense fol. 186. *Rupturam 6. seilluns latitudinis ad faciendam viam.*

Sellivus. Monasticum Anglic. to. 3. pag. 161. *Una verò acra & una roda abuttant ex parte aquilonari super idem cimiterium, — & post primos quatuor sellivos, qui sunt juxta viam, perfeci sex acras in Dalocre.*

Sellonus. Tabularium Ecclesiæ Gratianopolitanæ sub Hugone Episcopo fol. 56. *Tenura Aichardi, quæ est juxta rivum, & unus sellonus, qui est ultra rivum, quem habet Achinus in feudum de Ademaro.* Sillonus, in Tabul. Absiensi fol 155. *dederunt ——— 20. sillonos terræ, quæ sunt juxta domum de Vauvent.*

SELLA, *Sella familiarica*, pro latrinis & privatis, apud Varron. lib. 1. de Re rust. cap. 14. & Vitruvium l. 6. cap. 10. ubi *sellæ* legendum, non *cellæ*, monuit Cujacius lib. 10. Observ. c. 18. Martialis lib. 12. Epigram. 78.

> *Sellas ante petit Patroclianas,*
> *Et pedit deciesque, viciesque.*

Purgare per vomitum, aut per sellas, apud Marcellum Empiricum. Hinc

Adsellare, & *Assellare*, Gallis, *Aller à la selle*, ἀφοδεύειν. Vetus Interpres Epistolæ S. Barnabæ cap. 8. *Lepus singulis annis facit ad adsellandum singula foramina.* Ubi Græca sic habent: ὅτι ὁ λαγωὸς κατ' ἐνιαυτὸν πλεονεκτεῖ τὴν ἀφόδευσιν, ὅσα γὰρ ἔτη ζῇ, τοσαύτας ἔχει τρύπας. Octavius Horatianus lib. 4. Rer. medicar. p. 97. *Si infanti, vel majori ad assellandum intestinum descenderit, sive sanguine puro, sive cum stercore assellatus, sublavet se de aqua* &c. Occurrit apud eundem semel ac iterum. Alexander Iatrosoph. lib. 2. Passion. cap. 79. *Multo igitur manet venter solutio cum frequenti assellatione.* Utitur etiam pluries Vegetius de Arte veterin. lib. 1. c. 50. lib. 3. c. 57. 59. ut & Gariopontus in Passionario lib. 1. c. 12. l. 3. c. 13. 17. 21. &c.

SELLA, ἐφίππιον, Equi' um instratum. Vegetius lib 4. Art. veterin. c. 6. de Equis: *Aphrica Hispani sanguinis velocissimos præstare consuevit ad usum sellæ.* Sidonius lib. 3. Epist. 3. *Alii sanguine ac spumis pinguia frena suscipiunt, alii sellarum equestrium madefacta sudoribus fulcra resupinant.* Leo Imp. in l. un. Cod. Nulli licere &c. lib. 11. *Nulli prorsus liceat in frenis & equestribus sellis, vel in baltheis suis margaritas — inserere.* Guillelmus Bibl. in Hadriano II. PP. *Singulos equos cum sellis aureis devotione Imperatoria capientes*, &c. Observatum jampridem à viris eruditis, *sellarum* equestrium haud fieri mentionem apud veteres Scriptores, atque adeo esse nuperum inventum: ita ut earum nulla ferè occurrant ante tempora Valentiniani Imperatoris memoria, (l. 7. Cod. Th. de Cursu publ.) ut & *staffarum*, seu *stapedum.* Antea quippe stragulis quadrangulis equorum dorsa insternebantur, cujusmodi in statua Antonini, quæ Romæ in Capitolio extat, conspiciuntur, quibusque hodie famuli, equos aquatum ducturi, insidere solent. Xenophon lib. περὶ ἱππικῆς, seu de re equestri, monet, ut qui equo, sive nudus ille sit, sive ephippio stratus, insederit, rectus semper stet, non verò sedeat veluti in sella, ὥσπερ ἐπὶ τῷ δίφρῳ ἕδρα. Ex quibus patet, non semper ephippio equites usos, atque ipsum denique ἐφίππιον leve quid fuisse, nec in sellæ nostratis modum compositum. Quod verò Goropius Becanus lib. 2. Francicor. pag. 48. sellæ equestris inventionem Saliis Francicis adscribit, & ab eorum appellatione *Sellæ* nomen accersit, vix fidem meretur, cùm proclivius multò sit, *sellam* dictam credere, quòd eques in ea veluti in quavis sella sedeat: unde ad discrimen cæterarum sellarum, *Equestris* Sidonio, *Equitatoria* Jornandi dicitur. Vide Joann. Tzetzem Chil. 9. cap. 290.

Sellam gestare. Vetus fuit consuetudo, & pro lege apud Francos & Suenos olim inolevit, ut, si quis nobilis, aut ministerialis, vel colonus incendiarius, aut prædo, vel gravioris criminis reus, coram suo judice inventus esset, antequam mortis sententiâ puniretur, confusionis suæ ignominiam, Nobilis canem, Ministerialis sellam, de Comitatu in proximum Comitatum, gestare cogeretur. Verba sunt Ottonis Frising. Episc. lib. 2. de Gestis Frider. cap. 28. quæ suo more exscripsit, strictaque oratione sic reddidit Guntherus, Ligurini lib. 5. pag. mihi 112.

> *Quippe vetus mos est, ubi si quis Rege remoto,*
> *Sanguine vel flamma, vel seditionis apertæ*
> *Turbine, seu crebris regnum vexare rapinis*
> *Audeat, ante gravem quàm fuso sanguine pœnam*
> *Excipiat, si liber erit, de more vetusto*
> *Impositum scapulis ad contigui Comitatus*
> *Cogatur per rura canem confinia ferre,*
> *Sin alius, sellam,* &c.

Hujus moris, seu mavis legis, vestigia & exempla haud pauca supersunt apud Scriptores; non tamen in ignobilibus, aut infimæ sortis hominibus; sed in ipsis magnatibus, adeò, ut non tam plebeiorum & vilium capitum, quàm ipsorum nobilium pœnam fuisse suspicari liceat. Scriptor vernaculus, qui Ludovico VII. regnante vixit, in poëmate, cui titulum fecit: *Le Roman de Garin le Loheran*, seu in Hist. Garini Lotharingi fabulosâ, sic nobilem Gallum inducit, Pipinum Regem de Fromondo Comite Burdegalensi alloquentem:

> *Vos jurera mille fois, se vos volès,*
> *Que la parole ne li vint ent pensé,*
> *Par traison li mistrent sus si Per,*
> *Qui de t'amor le veulent deseurer,*
> *Por seul i tant que il en fu blamés,*
> *En portera, se vos le commandès.*
> *Nuë sa sele à Paris la cité,*
> *Trestot nus pies, sans chauce, & sans soler,*
> *La verge el poing, comme home escoupé.*

Et infrà:

Por seul i tant que l'an suere li mist,
En portera del borc de saint Denis,
Nuë sa sele deci que à Paris,
Nus piès langes, come un autre chetis,
La verge el poing, si come dome eschis,
Si m'aist, mult bele amende à ci.

Bertrandus Clericus, Poëta ejusdem ævi, in poëmate MS. cui titulus *Le Roman de Girard de Vienne*:

Sire Girard, ce dist li Dux Nayon,
Or en soffrez à faire amendison,
Que vostre selle, dont bel sont li arçon,
Port sor son chef une lieuë à bandon,
Nus piès en langes, cese semble raison.

Alibi:

Qui devant moi vendra agenoiller,
Nus piez en langes por la merci proier,
La selle au col que tendra per l'estrier, &c.

Le Roman de Rou MS.

Tant le destraint & assailli,
Que Guillaume vint à merchi,
Nus piès, une selle à son col,
Lores se pout tenir pour fol.

Joannes Hocsemius in Hugone Cabilonensi Episcopo Leod. cap. 33. de bello inter Dominos *de Auvans* & Nobiles *de Warous* verba faciens sub an. 1296. pœnam viris ingenuis & nobilibus irrogari solitam pariter innuit: *Sed Episcopus suffragio Leodiensium obvians, hunc compulit ad emendam: Unde cum cæteris suis adjutoribus ab Ecclesia S. Martini usque ad Majorem cum processione processit Ecclesiam, & ipsorum quilibet nudipes, sola supercinctus tunica, nudo superpositam capiti sellam portavit equinam.* Jacobus Hemricurtius lib. de iisdem bellis *d'Avvans & de Waroux*, cap. 8. *Li amis de Saingnor d'Avvans, & li Saignor de saint Lambert traitiont & fisent une pais alle Evesque dedit excez, par teile maniere, que ilh & 12. Chevaliers de son lynage venroient à Liege en l'Eglise saint Martin en Mont, & la se devestiroient ilh en pures leurs cottes, se prendroient cascun deaz en ladite Eglise une selle de cheval sor sa tieste nove sains chapiron, & les porteroint en Palais à Liege par devant l'Evesque, & li offeroient en genas par zeca d'amende, & ense fut il fait.*

Viris denique nobilibus ejusmodi sellæ gestationem in pœnam indictam evincere videtur Decretum Ludovici III. Imp. quod extat in Hist. Langob. ignoti Casin. edita à Camillo Peregrino pag. 101. *Quicunque caballum, bovem, friscingam, vestes, arma, vel alia mobilia tollere ausus fuerit, triplici lege componat, & liberum armiscara, id est, sella ad suum dorsum ante nos à suis semotus bis dirigatur, & usque ad nostram indulgentiam sustineatur, servi verò flagellentur & tundantur.* Quo loco *liberum armiscara* dicitur pœna, quæ liberis & ingenuis seu nobilibus irrogari solet. Est enim *armiscara* pœna quævis, à judice decreta & imposita. Apud Willelmum Malmesburiensem l. 3. Hist. Angl. pag. 97. Gaufridus Andegavensium Comes à Fulcone parente, in quem juveniliter insurrexerat, victus & prostratus, *per aliquot milliaria sellam dorso evehens pronum se cum sarcina ante pedes patris exposuit.* Apud Willelmum Gemeticensem lib. 6. c. 4. & Thomam Walsinghamum p. 430. Willelmum Belismensem Comitem rebellem Robertus Normanniæ Dux cum militaribus copiis intra munitionem conclusit, *donec ejus clementiam expeteret, & nudis vestigiis equestrem sellam ad satisfaciendum humeris ferret.* Apud eundem Walsinghamum p. 430. Hugo Cabilonensis Comes, à Richardo Normanniæ Ducis filio intra Cabilonensem urbem obsessus & inclusus, *considerans, se nullatenus posse resistere contra tantum exercitum, ferens equestrem sellam in humeris, genibus provolutus adolescentis Richardi, prece supplici veniam precatus est commissi.* Totidem habes in Chronico Normanniæ veteri vernaculo apud Ægidium *Bry* in Hist. Comitum Perticensium lib. 2. c. 9. Ex quibus tandem percipimus, cur Willelmus Scotorum Rex in signum subjectionis, quam Henrico II. Anglorum Regi apud Eboracum pollicitus per pactum fuerat, *ibi capellum, lanceam & sellam suam super altare S. Petri ad perpetuam hujus subjectionis memoriam obtulerit*, ut est apud Joan. Bromptonum sub anno MCLXXVI.

Sellæ igitur ejusmodi *gestatio* viros potissimum nobiles spectavit, non verò plebeios & obnoxiæ conditionis homines. Verùm cùm id ab Ottone Frisingensi exertis verbis asseratur, dicendum fortè *ministerialibus* primitus, & ad majorem infamiæ notam viris etiam nobilibus postea pœnam hanc irrogatam. At cur sella viris plebeis data fuerit in pœnam ferenda? qui non equis vehi; sed pedes incedere solent: deinde cur velut signum confusionis & ad dedecus sellæ gestationem adinvenerint majores nostri? nemo, quod sciam, hactenus exposuit, nec est promptum moris istius rationem assequi: nisi fortè dicamus per sellam dorso & humeris impositam omnimodam rei subjectionem indicare voluisse, qui, tanquam equus aut jumentum factus, jugum subit, & ad perpetuam servitutis conditionem deductum se ultrò confiteretur. Certè ii, quibus hæc pœna imponebatur, dominorum, quos criminibus suis offenderant, non pedibus modò advolvebantur, pronique in terram procidebant, quò calcarentur ab iis, & veluti protererentur; sed &, ut ita loquar, obequitarentur in equi modum, ut Chronicon vernaculum Normanniæ supra laudatum satis ostendit, dum de Hugone Cabilonensi Comite agit, his verbis: *Huë prend une selle, & la met sur son col, & tout à pied s'en vint à la porte, où les deus enfans du Duc Richard estoient, & se laissa cheoir aus pieds de Richard fils du Duc, afin que Richard le chevauchast, s'il lui plaisoit.* *Le Roman de Rou & des Ducs de Normandie.* MS.

Quant à Richard vint li Qunes Hue,
Une selle à son col pendue,
Sont dos offri à chevauchier,
Ne se pot plus humilier,
C'en estoit coustume à cel jour,
De querre merci à son Seignour.

Ita Fulco Andegavensium Comes Gaufridum filium, qui sellam dorso evehens pronus se cum sarcina ante ejus pedes exposuerat, *assurgens, & pede jacentem pulsans: Victus es, tandem victus, ter quaterque ingeminat.* Vide *Harmiscara*.

Sellatores, Sellarum artifices, *Selliers*. Testamentum Asini editum à v. cl. Petro Lambecio l. 2. Comment. de Bibl. Cæsarea c. 8. *Cutem do sutoribus, crines sellatoribus, ossa lego canibus.* Vide *Sellarius*.

Sellare, Insellare, Sella, seu ephippio equum instruere. Auctor Mamotrect 22. Genes. *Stravit, i. sellavit.* c. 31. *Stramentum, insellatura equi.* Will. Brito in Vocabul. MS. *Sterno, is, dicitur pacificare, præparare, insellare, obruere.* Alibi: *Stramentum dicitur insellatura, i. quo equus sternitur & insellatur.* *Insellatus equus* in Legibus Kanuti Regis c. 98. & in Legibus Henrici I. c. 14. *Le Roman de Girard de Vienne* MS.

Sur un mulet qu'il ot fait enseller,
Monta Girard qui mout fist à loer.

Le Roman de Philippe de Macedoine MS.

Quant virent del jor la clarté,
Il font les chevaux enseller.

Le Roman de Rou, MS.

Moult peussiès veer uns & autres trembler,
Chambellent & Serjans, & Escuiers haster,
Et vallez mettre en selle, & Chevaliers armer.

Insellare, Equi *sella* Insidere. Baldricus in gestis Alberonis Archiepiscopi Trevirensis: *Jubensque subitò*

bito coram Comite inſellari, ad Regem properando pervenit, &c.

Inſellamentum, Inſtratum ſellæ. Tabularium Eccleſiæ Gratianopolitanæ ſub Hugone Epiſc. fol. 92. *Habitique ego Guigo pro prædicta terra unum equum pro* 60. *ſolidis*, & *unum inſellamentum pro* 10. *ſolidis*.

Sella manſi. Vide *Sedes*.

SELLARIS, Equus ſella inſtratus, *Cheval de Selle*. *Sellare jumentum*, apud Vegatium lib. 1. de Arte veterin. c. 56. cui opponit *Currule*. Ita lib. 4. c. 8. *currulium* & *ſellarium* equorum meminit. Anaſtaſius Bibl. in Conſtantino PP. p. 65. *Pontifex & ejus primates cum ſellaribus imperialibus, ſellis, & franis inauratis, ſimul & mappulis, ingreſſi ſunt civitatem.* Idem in Stephano III. *Cui & vice Stratoris — juxta ejus ſellarem properavit.* Ordo Romanus: *Intrat in Secretarium, ſuſtentatus à Diaconibus, qui eum ſuſceperunt de ſellari deſcendentem.* Alibi: *Non autem procedunt cum eis; ſed ipſi tantummodo ſequuntur ſellarem Pontificis cum acolyto.* Fortunatus in Vita S. Germani cap. 22. *Cùm equum neceſſarium ad ſellam beati viri donaſſet vehiculum*, &c. Et mox: *Unde ſequenti die ſellarem de ſtabulo junctis bobus extinctum retraxit emptor mortuum vehiculum.* Ubi *equus neceſſarius ad ſellam*, idem ſonat ac *aptus ad ſellam*: *vehiculum* verò ſeu *vehiculus*, quid notet hoc loco? vide in hac voce. *Sellare* hac notione, neutro genere uſurpatur in libro Miraculorum S. Vulfranni Epiſcopi n. 32. Ἀλογὸν ὑποσελλιαρικὸν, apud Nicetam in Col. Barbaro-Græco, ubi editus πολεμιστήριον ἵππον habet.

SELLARIUS, Διφροφόρος, in Gloſſ. Gr. Lat.

Sellarius, Equus ſellâ inſtructus, *Sellaris*, ut ſuprà: *Cheval de ſelle*, qui *Sellifer*, in veteri Epigrammate apud Salmaſium:

> *Currere ſelliferum per juga cogis equum.*

Auctor Etymolog. Κέλης δέ ἐστιν ἵππος ὁ μονάμπυξ, καὶ δρομικὸς, ὁ νῦν σελλάρειος λεγόμενος. Suidas: κέλης, ὁ σελλάριος. Lexic. Gr. MS. Reg. cod. 2062. Κέλης, ὁ μόνος ἵππος, ὁ γυμνὸς, ἢ καὶ ὁ σελλάριος, ὁ μονοκάβαλος. Ἵπποι ἀδιστράτοι σελλάριοι, id eſt, *equi dextrarii ſellares*, in Chronico Alexandrino pag. 912. Σελλάριος, *equus* ſellá inſtructus, apud Achmetem cap. 155. 222.

Sellarius. Eques. Vita S. Anaſtaſii Perſæ Martyris cap. 5. *Sellarius verò, qui erat ſuper carcerem, dum eſſet Chriſtianus.* In alia verſione habetur *Caballarius*.

Sellarii, Sellarum confectores, *Selliers*, in Capitulari de Villis c. 62. in Conſtitut. Neapolit. lib. 3. tit. 36. & in Itinere Camerarii Scotici cap. 27. Σελλοποιοί, apud Heronem in παρεκβολ. Vita S. Gualfredi Solitarii n. 1. *In ſellarum exercitio, nam optimus ſellarius erat, parvo tempore moratus eſt.*

SELLIO. Ugutio & Jo. de Janua: *Sellio, onis, i. caballus, à ſella dicitur.* Catholicon parvum: *Sellio, ch val.* Vide *Selio*.

SELLISTERNUM, Inſtratum aut ſtragulum ſellæ. Gloſſ. Gr. Lat. MS. σελλάστρωσις, *Selliſternum*, *jugum*. Editum *Sellſternium* præfert.

SELLONUS. Vide *Selio*.

SELLUS, Menſura liquidorum: noſtri *Seilles* majores cados vocant, quibus aqua ex puteis hauritur. Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu ch. 210. *Quinque partes de carne, & 5. panes, & 5. ſellos de vino.* Ch. 214. 1. *cartallum de melle — 1. ſellum de melle, & 1. denarium*, &c. Adde ch. 217.

SELPMUNDIO, in Edicto Rotharis Regis Longob. tit. 83. §. 3. *Nulli mulieri liberæ — liceat in ſui poteſtatis arbitrium, id eſt, Selpmundio vivere*, &c. Rectiùs Lex Longob. lib. 2. tit. 10. *Sine mundio.*

SELURES, Piſcis fluviatilis ſpecies, cujus mentio eſt apud Wandelbertum in lib. de Mirac. S. Goaris c. 8. ubi fortè *Seloces* legendum eſt.

SEMALUM, vel *Semalus*. Guill. de Podio-Laurentii in Chronico cap. 40. *De quo quidem Epiſcopo — loqui eſt gloria, quòd ſe largum in diebus illis Toloſani Concilii exhibuerit, qui vix pauca in æſtate iſta collegerat, & prælatis non in manutergiis, aut fialis; ſed coſinis & ſemalis, panis & vini munera cum aliis rebus tranſmittebat peregrinis.*

SEMBA. Ordericus Vitalis lib. 12. pag. 870. *Et nequam Giſulfus ſemba Regis, aliique plures.* Fortè *Scriba*.

SEMBELLINUM, pro Sabellina pelle, uſurpant Conſtitutiones Catalaniæ MSS. Locum vide in *Laqueatæ veſtes*.

SEMBULUM. Inquiſitio de vita & moribus B. Joannis de Cazenfronte Abbat. an. 1223. *Pannum lini non induebat, niſi ſembulum.*

SEMEN, maris dicitur; poſteritas verò, mulieris, in Jure Hungarico. Albert. Molnarus.

SEMIAXIARII, appellati Chriſtiani à Gentilibus. Rationem nominis ſic prodit Tertullianus Apol. c. 50. *Vicimus cùm occidimur, licèt nunc Sarmentitios & Semiaxiarios appelletis, quia ad ſtipitem dimidii axis revincti ſarmentorum ambitu exurimur.*

SEMICINCTIUM, *Semicinctia*, *Semicentia*, *Semicincta*, prætenta ventri caſtula, quam nos *Tablier* dicimus, quod tabulæ formam referat: Picardi verò etiamnum *Demiceint*. Iſidorus lib. 19. Orig. cap. 33. & ex eo Papias: *Cinctus*, (al. *Cinctura*) *lata zona, minùs lata, ſemicinctium: minima, cingulum.* Idem Papias: *Semicinctium, minùs lata zona, dictum, quòd dimidium cingat.* Gloſſæ MSS. *Semicincta, quòd medium cingit.* Joannes de Janua: *Semicincium dicitur eò, quòd dimidium cingat. In Gloſſa autem Actor.* 19. *dicitur ſemicincia veſtes ex uno latere dependentes, vel zonæ, ſive veſtes nocturnæ, vel genus ſudarii, quo Hebræi utuntur in capite.* Gloſſæ Gr. Lat. *Semicinctium*, ἡμιζώνιον. *Veſtis præcinctoria.* S. Auguſtino. S. Bernardus de Moribus Epiſcopor. cap. 2. *Fratrum lateribus nec ſemicinctia miſerantes apponitis.* Petrus Damianus lib. 6. Epiſt. 30. *Tandem per ſemicinctias correpti, violenter excludimur.* Petrus Bleſenſis Epiſt. 102. *Aut nudus omnino, aut in ſemicinctiis tabeſcens, fame & frigore tremens*, &c. Herbertus lib. 1. de Miracul. cap. 6. *Habebat quoque vir ille locupletiſſimus circumlegatam renibus ſemicinctiam vilem atque breviſſimam, quæ verecundas ſolummodo corporis partes operire vix poterat.* Exceptio corporis S. Florentini apud Latiniacum MS. *Pallium modo integrum tibi eſſe videtur; ſed ex quo illud attigeris, in plura ſemicintia dividetur.* *Semicincium*, abſque, t, ſcripſit etiam Arator lib. 2. Hiſt. Evangel.

> ——— *Semicincia denique Pauli*
> *Atque oblata palam ſudaria fuſa per artus*
> *Languorum preſſere focos*, &c.

Semicinctium, veſtibus Sacerdotalibus vulgò acceſetur. Idem porrò quod *orarium*, ſeu ſudarium, quod auro & gemmis diſtinctum, ad dextrum femur à cingulo dependens conſpicitur in tabellis Græcanicis, quas ad noſtram Conſtantinopolim Chriſtianam æri incidi curavimus. Gloſſæ MSS. *Semicincia, ſudarium.* Nicephorus Conſtantinopolitanus ad Leon. III. PP. *Miſimus fraternæ veſtræ Beatitudini encolpium aureum, tunicam candidam, & penulam caſtaneam, inconſutilem ſtolam, & ſemicinctia auro variegata.* Leo Oſt. lib. 3. cap. 19. (aliis 20.) *Stolas auro textas cum manipulis & ſemicinthiis ſuis numero* 9. Cap. ult. *Stolæ aliæ* 18 *ſemicinthia* 6. al. *ſemicincia.* Hepidannus de Vita S. Wiboradæ cap. 29. *Sic & abſentis Pauli ſemicinctia ægrotantibus ſuperpoſita*

ſita ſanabant. Reſpexit Lucæ Act. 19. Καὶ ἐπὶ τοὺς ἀσθενοῦντας ἐπιφέρεσθαι ἀπὸ τοῦ χρωτὸς αὐτοῦ σουδάρια, ἢ σιμικίνθια. Quæ quidem vocabula non ſemel jungunt Scriptores alii. Jonnes Damaſcenus lib. 3. de Imagin. Οὕτως ἡ σκιὰ καὶ τὰ σουδάρια, καὶ τὰ σιμικίνθια τῶν Ἀποστόλων ἐπήγαζον τὰ ἰάματα. Alios vide apud Meurſium. Addo, quæ habent Gloſſæ MSS. Regiæ codd. 930. & 2062. Σιμικίνθιον, τὸ παρὰ τοὺς πόδας σανδάλιον, τινὲς δὲ τὸ φακεώλιον λέγουσιν, κυρίως δὲ ῥινόμακτρον, ὅ ἐστι μυξομάνδιλον. *Semicintium* Epiſcopis proprium fuiſſe docet Charta Anacleti II. PP. in Chronico Beneventano S. Sophiæ p. 689. *Mitram ac chirothecas, tam tibi, dilectiſſime fili Franco Abbas, quam ſucceſſoribus tuis, — in perpetuum habere ac poſſidere concedimus: dalmaticæ quoque uſum ac ſemicincti, his diebus tantum, qui inferius prænominantur, tibi tuiſque ſucceſſoribus in perpetuum Apoſtolicæ Sedis liberalitate concedimus ac tribuimus, id eſt, Natali Domini*, &c.

SEMICUPIUM, Cupa brevior. Eſt, inquit Papias, *vas, in quo poteſt homo reſupinus jacere, in modo lintris.*

SEMICORS, *Minus habens cor*, in Gloſſis antiquis MSS.

SEMIDECIMA, *Semiſolidus.* Vide *Dimidius.*

SEMIERMIS, *Semiarmatus, minùs armatus*, in Gloſſis antiquis MSS.

SEMINALIA, Sationes, *Semailles.* Statuta Ordinis S. Gilberti de Sempringham: *In cæteris grangiis interim excuſſione ceſſante, niſi quantum ad ſeminalia pertinet.* Vide *Sativus.*

SEMINIA, ex Gall. *Semaine*: Hebdomada. Gilbertus Criſpinus Abb. Veſtmon. in Vita S. Helluini Abb. Beccenſis: *Et mane primus in Curia coram aderat ad menſam Domini, quia inter ſodales par ſeminiam exercere volebat.* Hoc eſt: *Il vouloit faire ſa ſemaine.*

SEMINIVERBIUS, Concionator, σπερμολόγος, *Seminans verba*, Papiæ. Mamotrectus ad Actus Apoſt. cap. 17. *Seminiverbius, i. ſeminator verborum, quaſi ſermologus.* Alcuinus Poëm. 5. de S. Paulo:

Plurima frugiferis diſpergens ſemina verbis.

Petrus Bleſenſis ſerm. 43. *Erudiat ſeminiverbius; definiat, quia Prælatus; intercedat, quia Advocatus; ſeminiverbius in Cathedra, Prælatus in Curia, Advocatus in Miſſa.* Ordericus Vitalis lib. 8. *Solers itaque ſeminiverbius multis profuit*, &c. Utitur præterea lib. 10. p. 774. ut & Baldricus Dolenſis de Vita B. Roberti de Arbreſello ſemel ac iterum, Acta Apoſtolorum cap. 16. v. 18. pro σπερμόλογος, de qua voce conſulendus Henricus Stephanus lib. de Dialect. Attic. p. 214.

SEMIPRÆBENDÆ. Vide *Præbenda.*

SEMIRE, pro Serere, ſeminare, ex Gallico *Semer.* Charta Caroli Regis Burgundiæ filii Lotharii Imp. tom. 12. Spicileg. Acheriani pag. 127. *Silva parva, ſi ſemiri poſſit, ad modios 50.*

SEMISONARII. *Dimidium obſonium capientes.* Ita Ugutio MS. fortè leg. *Semiobſonarii.*

SEMISSECLA, *Dimidium ſicli*, in Vita S. Vviboradæ apud Goldaſtum.

SEMISSPATHIUM, Iſidoro lib. 18. cap. 5. Papiæ & Jo. de Janua, *Gladius eſt à media longitudine ſpathæ appellatus.* Gloſſ. Theotiſc. *Semiſpathium, ſahs.* Vegetius lib. 12. cap. 15. *Gladios majores, quos Spathas vocant; & alios minores, quas Semiſpathas.* Lex Burgund. tit. 37. *Quicunque ſpatham aut ſemiſpathium eduxerit ad percutiendum alterum*, &c. Chronicon Fontanellenſe cap. 10. *Erat autem de ſecularibus Clericis, gladioque, quem Semiſpathium vocant, ſemper accinctus, ſagoque pro cappa utebatur.* Ex his emendandum Capitulare Pipini Regis Italiæ apud v. cl. Steph. Baluzium c. 36. *Et caballos, arma, & ſcutum, & lanceam, ſpatam & ſeneſpaſium habere poſſunt.* Ubi legendum *Semiſpathium.*

SEMISSARIUS, Dimidius. Chronicon Iſidori Pacenſis Epiſc. an. 731. *Abderaman vir belliger in æra 769. anno Imperii ejus 12. ſemiſſario, Arabum 113.* &c.

SEMISSIS, Gloſſ. Lat. Gr. *Semiſſem*, ἡμισείας, καὶ τὸ ἥμισυ τοῦ νομίσματος. Ebrardus in Græciſmo cap. 12.

Semis, dimidius, indeclinabile ſemper;
Semis, Semiſſis, dicetur dimidius Poys.

SEMITARIUM, *Semita*, Hiſpanis *Sendero*, Gall. *Sentier*, in Charta Hiſpanica æræ 1016. apud Anton. de Yepez in Chronico Ord. S. Benedicti tom. 5. p. 444. Charta Bernardi Vicecomitis Carcaſſonæ an. 1108. *De aquilone de ipſo ſemitario, qui vadit ad ipſos molendinos.* Tabularium S. Andreæ Viennenſis: *De duos latus terra de ipſa hereditate, in uno fronte, ſemitario vicinabile, in alio fronte*, &c. Alibi: *In alio fronte ſemitario via vicinabile.*

SEMNISTES, pro *Symmiſtes*, ex Gr. συμμύστης. Paſſio S. Berchariі apud Camuſatum p. 69. de S. Nivardo Archiepiſcopo Remenſi: *Eo gravi ſopore deprimitur, ut omni protinus eundi facultate proſcriptus, ſemniſtem ſuum B. Berchariam inclamaret*, &c.

SEMNIUM, ex Gr. Σεμνεῖον, Monaſterium, in quo *venerandi* degunt Monachi. Gloſſæ antiquæ MSS. & Gloſſ. Lat. MS. Reg. cod. 1013. *Semnium, Monaſterium, ſive honeſtorum conventiculum.* Perperam *Scimnion*, apud Papiam. Lexicon aliud Gr. MS. Reg. cod. 2062. Σεμνεῖον, Μοναστήριον. Joannes Hieroſ. de Inſtit. Monach. c. 36. *Diruentes eorum Semnium antiquum, ædificaverunt huic primæ virgini Deo dicatæ capellam*, &c. Occurrit præterea in vita B. Agnetis de Bohemia n. 6. Suida: Φροντιστήριον, διατριβὴ, ἢ μοναστήριον, ὅπερ οἱ Ἀττικοὶ σεμνεῖον καλοῦσι. Nicephorus CP. in Breviar. pag. 16. 1. edit. Μετὰ δὲ ταῦτα Κρίσπον εἰς τὸ λεγόμενον τῆς Χώρας περιείρχθαι σεμνεῖον. Philo lib. περὶ βίου θεωρητικοῦ· Ἑκάστῳ ἐστὶν οἴκημα ἱερὸν, ὃ καλεῖται σεμνεῖον καὶ μοναστήριον, ἐν ᾧ μονούμενοι τὰ τοῦ σεμνοῦ βίου μυστήρια τελοῦνται. Nicetas in Iſaacio lib. 1. n. 10. Εἴτε τέμενος τοῦτο ἅγιον ὤν, εἴτε σεμνεῖον ἱερόν. Vide Conſtantinum Manaſſem p. 167. 180. edit. Meurſii.

Simnio. Vita S. Boniti Epiſcopi Arvern. c. 10. *Quo cum pergens Solemniacenſe tenus perveniſſet Simnionem, hoc eſt Monaſterium.*

SEMO, *nis*, quaſi *ſemihomo*, Ugutioni. Martianus Capella: *Quoſque Semideos, quoſque, Latinè Semones dicunt.*

SEMONITUS. Marculfus lib. 1. form. 35. *Juxta, quod propriorem etiam præceptionem noſtram erga ſe perhibentes, ſemonitum propriam ſtabilitatem decrevimus roborare.*

SEMORARI, ſeorſim *morari*, Degere. Vita S. Landelini Abb. Criſpinienſis c. 7. *Non longè ab eodem loco ſecedens, ſequeſtrata manſione ſemoratur.*

SEMOTARE, Semovere. Vita S. Aicadri Abb. Gemetic. c. 29. *Quos enim ſancta Caritas copulavit in ſancto Dei ſervitio, tellurium ſinus non poterat ſemotari pro illo periculo.*

SEMPECTÆ, in Regula S. Benedicti cap. 27. dicuntur *ſeniores ſapientes fratres*: maximè qui quinquaginta annos in ordine exegerant, (quos annum jubilæum exegiſſe vulgò dicimus,) quibus eo nomine major indulgentia tribuebatur, ab omnibus oneribus cætera immunes. Dividebant enim totum conventum in tres gradus, quorum primus erat *juniorum*, qui uſque ad annum 24. profeſſionis omnia onera

onera chori, claustri, & refectorii subibant: quippe in Monasteriis, *non ætas quæritur; sed professio*, ut est in Regula S. Pachomii c. 3. Alter eorum erat, qui 24. annos à sua conversione exegerant; qui per 16. annos sequentes medium gradum tenebant: *Atque hi absoluti erant ab officiis parvis Cantariæ, Epistolæ, Evangelii, & aliis minoribus laboribus.* Hos, ut ætatis perfectæ, & consummati judicii Monachos, potissimum spectabat *magnitudo negotiorum, & providentia consiliorum, ac totius loci solicitudo.* In tertio gradu erant, qui 40. annum attigerant usque ad quinquagesimum, peculiari nomenclatura *Seniores* appellati. Excusabantur porrò ii ab omni officio forinseco, scilicet Provisoris, Procuratoris Cellarii, Eleemosynarii, Coquinarii, &c. tanquam *milites emeriti, qui portaverant pondus diei & æstus in servitio Dei, & pro statu Monasterii sui carnem & sanguinem suum expenderant.* Hos denique excipiebant *Quinquagenarii*, qui scilicet 50. annos in ordine exegerant, quibus, ut diximus, omnimoda immunitas concessa erat, *Sempectæ* nuncupati. Hos Monastici ordinis gradus explicat ac describit Ingulfus p. 886. ubi de *Sempectis* hæc habet: *Quinquagenarius autem in ordine Sempecta vocandus, honestam cameram in infirmitorio de Prioris assignatione accipiat, habeatque Clericum seu garcionem suo servitio specialiter attendentem, qui exhibitionem victualium recipiet de parte Abbatis, modo & mensura, quibus ministratur garcioni unius armigeri in Abbatis aula. Huic Sempectæ unum fratrem juniorem commensalem, tam pro junioris disciplina, quàm pro senioris solatio, Prior quotidie assignabit*, &c. Pag. seq. *Sempectas autem Monasterii, qui verbo vitæ ipsum ad Dei servitium genuerant, semper in summa veneratione habebat*, &c. Mox: *Cumque primus prædictorum sempectarum & ætate decrepita, & ordinis conversione diuturna cæteris multo senior*, &c.

Occurrit præterea hæc vox non absque mendo, & alia notione, apud Ordericum Vitalem lib. 8. pag. 624. *Hoc advertentes Cenomani valde lætati sunt, & majorem ei metum * sempectas incusserunt.* Loquitur de juniore Comite Cenomanensi, qui, despectum se à subditis & exosum, sciens, fugam meditabatur. Ubi indubiè *Sempectæ* legendum, ut omninò intelligantur Comitis συμπάικται, *Collusores*, sodales, socii, quibuscum familiariter versabatur. Nam Quinquagenarios Monachos *Sympectas*, appellatos admodum vero simile est, non quòd ipsi *Sympactæ* essent; sed quòd ad ætatis provectioris solatium darentur eis συμπαίκταί, seu juniores Monachi, qui eis ministrarent, & cum iis mensæ assiderent, ut exertè scribit Ingulfus: quomodo ejusmodi seniorum Monachorum συμπαίκτας habet Palladius in Hist. Lausiaca cap. 24. 83. quos *Collusores* vertit vetus Interpres cap. 24. Unde liquet, ab Ægyptiis & Orientis Monachis id vocabuli acceptum.

SEMPER-BARO. Vide *Baro*

SEMPITERNALITER, in Vita S. Isidori Episc. Hispalensis n. 11.

SEMPITERNITAS. Utitur Claudianus Mamertus lib. 1. de Statu animæ cap. 3. lib. 2. c. 1.

SEMUS, Imperfectus, non plenarius, non plenus. *Illud enim*, ait Ugutio, *semum est, quod ultra medietatem, & citra perfectionem est. Unde Semitas, & Semo, as, i. imperfectum facere, aliquantulum diminuere, & evacuare. Quidam:*

Samam, Semi-Deus, stemus, flemus quoque semo.

Gloss. Lat. Gr. *Semum*, ἡμίκενον. Vetus interpres Juvenalis ad Sat. 6. *Semestris autem Luna dicitur, cum mensis medium permensa est spatium: aut Xemum* (leg. *Semum*) *dicit, cui, ut plena sit, parum admodum deest.* Formulæ veteres Pithœi MSS. c. 36. *Concessimus tibi olea, in villa nostra illa, quam illa femina quondam tenuit, & dum requisimus, quod absa esset & sema, concessimus tibi, qui subjungit ab uno fronte* &c. Joannes Laudensis in Vita S. Petri Damiani Cardin. c. 5. *Dimidio tantum palmo vas semum invenerunt.* Ita præferunt tres MSS. ut observat Henschenius.

Semus, Mutilatus, qui non integro est corpore. Lexic. Gr. MS. Reg. cod. 2062. ῥινότμος, τὴν κόμην ἀνάδετος, ἢ τὴν ῥῖνα τεμὼς, καὶ πατζός. Naso mutilatus, simus: ἀνομύκτης, pro ῥινομύκτης, in Nomocanone, seu Pœnitentiali nuper edito tom. 1. Monumentorum Ecclesiæ Græcæ, cap. 94. Concilium Aurelian. III. c. 6. *Ne aut duarum uxorum vir, aut renuptæ maritus, aut pœnitentiam professus, aut semus corpore, vel qui publicè aliquando arreptus est, ad supradictos ordines provehatur.*

Simare, pro *Semare*, Mutilare. Capitula ad Legem Alamannor. edit. Baluzianæ: *Si quis auriculam simaverit, solvat sol. 20. si totum excusserit, aut si plagaverit, ut audire non possit, solvat sol. 40.* Vide *Secus, Sentus, Scematio.*

SENARA. Charta Henrici Comitis Portugalliæ apud Brandaon. tom. 3. p. 281. v. *De stabilitate vestra, & foro, atque servitio nunquam faciatis vobis senaram, & de preda de fossato non detis nobis plus quàm quintam partem.*

SENATORES, Nobiles, ex Senatorio & Nobilium ordine. Nam, ut ait Gregor. Nazianzenus orat. 18. in S. Cyprian. Μέγιστον εἰς εὐγένειας ἀπόδειξιν συγκλήτου βουλῆς μετουσία. *Ex ordine Senatorio*, in l. 10. Cod. Th. de Malefic. *Senatorii seminis homo*, apud Sidonium lib. 1. Epist. 6. Vita S. Nicetii Archiep. Lugdun. *Natus erat ex Senatorio genere.* Eucherius lib. de Contemptu mundi: *Clemens vetusta prosapia Senatorum.* Aigulfus Episcopus Metensis, apud Paulum Diacon. *ex nobili Senatorum familia ortus. Gens Senatoria*, apud Gregorium Turon. de Gloria Confess. cap. 65. Idem lib. 2. Hist. cap. 2. *Seculi dignitatem nobilitate Senatoria florens.* Lib. 10. c. 31. *Eufronius Presbyter ordinatur Episcopus, ex genere illo, quod superius Senatorium nuncupavimus.* Et de Vitis Patrum cap. 20. *Genere non quidem Senatorio, ingenuo tamen.* Fortunatus lib. 4. Poëm. 17.

Hic puer Arcadius veniens de prole Senatus.

Acta Martyrii S. Vasii Santonensis n. 1. *Vasius, ortus genere Senatorio.* Vita S. Aniani, Episcopi Aurelianensis: *Vir nobilissimus ex genere Senatorum Tetradius.* Vita S. Firmini Confessor. Episcopi Ambianensis: *Ex genere Senatorio, Faustini à B. Firmino Martyre baptizati filius. E*, vel *ex Senatoribus*, non semel ortum duxisse dicuntur viri nobiliores, apud eundem Gregorium Turon. lib. de Gloria Confess. cap. 42. 106. lib. 1. Hist. cap. 39. lib. 2. cap. 13. in Vita S. Maurilii cap. 12. in Vita S. Præjecti, &c.

Ita Nobiles ipsi *Senatores* passim appellantur apud eundem Gregorium Turon. lib. 1. Hist. cap. 29. *Senatores vel reliqui meliores loci*, urbis scilicet Bituricensis. Lib. 2. cap. 15. *Multi tunc filii Senatorum in hac obsidione dati sunt.* Et cap. 20. *Eucherius Senator.* Idem lib. de Gloria Confess. cap. 42. *Apud Castrum Divionense quidam ex Senatoribus*, &c. Lib. de Vitis Patrum cap. 4. *Post peractam igitur stragem cladis Arvernæ, unus ex Senatoribus Comitatum urbis illius agens*, &c. Idem de S. Lusore: *In Dolensi autem Biturigi territorii vico Beatus Lusor Leocadii quondam Senatoris filius. S. Hilarius Senator*, in Chronico S. Benigni: Epitaphium Perpetui Episcopi Turon.

Clarus avis, atavisque potens fuit, atque Senator.

Vide Braulionem in Vita S. Æmiliani cap. 15. 17. 22. Sed & sub secunda Regum stirpe *Senatorum* nomenclaturâ, Proceres intellecti. Hincmarus de Ordine Palatii c. 34. *Proceres verò prædicti sive in hoc, sive in*

in illo placito, quin & primi Sen tores regni, ne quasi sine causa convocati viderentur, &c.

Jam verò qui fuerint *Senatores* isti, non omnino constans est doctorum sententia, quanquam probabilis admodum videtur Ambrosii Moralis ad Vitam S. Eulogii conjectura, ubi censet ita appellari ab illorum temporum Scriptoribus, qui ex antiqua Romanorum stirpe essent prognati, Senatorum forte Romanorum, qui è Provinciis in Senatum allecti fuerant. Constat enim temporibus Augusti infinitos propemodum ex Provinciis, præsertim Narbonensi, in Curiam allectos: unde natum scomma: *Galli braccas in Curia deposuerunt, latum clavum sumpserunt.* Atque hi quidem tantâ apud Principem gratiâ valuisse dicuntur, ut Galliæ Narbonensi, ob egregiam in Patres reverentiam, datum fuerit, ut Senatoribus ejus Provinciæ, non exquisitâ Principis sententiâ, res suas invisere liceret: cum cæteris, Constitutione Augusti, sine commeatu jus abeundi non esset, ut liquet ex Tacito lib. 12. & Dione lib. 52. Claudius Imperator in Oratione super civitate Gallis danda, de Vienna: *Ornatissima ecce colonia valentissimaque Viennensium, quam longo jam tempore Senatores huic Curiæ confert.* Atque inde dictam *Viennam Senatoriam* plerique opinantur. *Senatores* porrò ejusmodi è Provinciis delectos, *Peregrinos* vocat Capitolinus in Philosopho, de quibus etiam Plinius lib. 6. Epist. 19. qui, ut est apud eundem Capitolinum in Pertinace, initio, ferè nunquam Romam viderant. Ex quo licet conjicere, quamplurimos in Provinciis populi & Imperii Romani, hac donatos dignitate, à quibus in posteros transmissa postmodum, ita ut *Senatores* universim perinde appellarentur, qui ab iis originem ducerent, qui primitus Senatores dicti fuerant, adjectâ interdum Romani Senatus notâ, ut ab civitatum aliarum Senatoribus distinguerentur, quorum longè inferior erat nobilitas. Ita Spartianus de Adriano Imperatore, qui natales ab Hispaniensibus arcessebat: *Avus ejus Marcellinus, qui primus in sua familia Senator populi Romani fuit.* Et Trebellius Pollio in Vopisco: *Victorina Tetricum Senatorem populi Romani ad Imperium hortata est.* Sic Aurelius Victor in Pio, & alii: è nostris verò, seu recentioris paulo ævi Scriptoribus, Avitus Viennensis Episcopus Epist. 31. de se: *Quasi Senator ipse Romanus, quasi Christianus Episcopus obtestor.* De quo, Ado Viennensis: *Avitus Viennensis Episcopus, & ejus frater Apollinaris, Valentiæ Episcopus, — Isicii Senatoris primum viri, postea Viennensis Episcopi, duo lumina, clarissimi filii.* Gregorius Turonensis lib. de Gloria Confess. cap. 5. *Audientes autem Senatores urbis* (Arvernæ,) *qui tunc in loco illo nobilitatis Romanæ stemmate refulgebant*, &c. Infrà: *Quia Senatores Arverni veniunt in occursum tui.* Fortunatus lib. 4. Poëm. 10. de Leontio Archiepiscopo Burdegal.

> *Nobilitas altum ducens ab origine nomen,*
> *Quale genus Romæ forte Senatus habet.*

Adde eundem lib. 4. Poëm. 5. Vita S. Thuribii Episcopi Cenomanensis n. 2. *Vir Venerabilis, & Romanæ nobilitatis insignis.* Autor Vitæ S. Desiderii Episcopi Cadurcensis cap. 16. *Præcipuè Bobila Senatrix Romana, A... quondam relicta, multa rerum suarum Ecclesiæ ejus, nec non Monasterii contulit.* Vita S. Boniti: *Inclita Bonitus progenie Arvernicæ urbis oriundus fuit, cujus pater Theodatus, mater verò Siagria vocitatur, è Senatu Romano duntaxat nobili prosapia.* Vita S. Calminii Ducis Aquitaniæ: *Processit & Romanæ Lux claritatis, & claris parentibus oriundus, & natalium sinceritate resplenduit, ut ex Senatorio ordine trahens nobilitatis originem sanctis moribus sequeretur, & exprimeret in seipso Senatoriam dignitatem.* Eam porrò Senatorum Romanorum in toto orbe Romano multitudinem innuit Athalaricus apud Senatorem lib. 3. Epist. 19. Senatum alloquens: *Antiquitas vos fecit nobiles haberi, nos Senatum volumus etiam de nume ositate prædicari.*

Ex his proinde colligitur, quos *Senatores* in Provinciis, vel in civitatibus memorant Scriptores, non alios fuisse à Senatoribus ejusmodi Romanis, quos *Peregrinos* appellatos innuimus, non verò ex civitatum ipsarum Senatoribus, seu Curialibus. Gregorius Turon. lib. 3. c. 17. de Francilione Episcopo Turon. *E Senatoribus ordinatur Episcopus, civis Pictavus.* Ita idem Scriptor *Galliæ Senatores* non semel memorat. Lib. 1. cap. 29. de Leocadio: *Primus Galliarum Senator.* Lib. 2. cap. 21. de Sidonio Apollinari: *Vir secundùm seculi dignitatem nobilissimus, & de primis Galliarum Senatoribus.* Et cap. 22. de eodem Sidonio: *Cùm autem esset magnificæ sanctitatis, atque, ut diximus, ex Senatoribus primus.* Idem de Vitis Patrum cap. 6. *Pater ei nomine Georgius, mater verò Leocadia ab stirpe Vectii Epagathi descendens, — qui ita de primoribus Senatoribus fuerunt, ut in Galliis nihil inveniatur esse generosius atque nobilius.* S. Ildefonsus in Epitaphio Nicolai avi:

> *Quisquis Romulidum fasces, clarumque Senatum*
> *Concelebrare cupis, quod venereris habes.*

Paulus Emeritensis Diac. in Gestis Episcoporum Emeritens. in Paulo c. 1. *Tanta namque illis inerat copia rerum, ut nullus Senatorum in Provincia Lusitaniæ illis reperiretur locupletior.* Acta S. Fulgentii Episcopi Ruspensis: *Nobili secundum carnem genere procreatus, parentes habuit ex numero Carthaginensium Senatorum.* Alvarus in Vita S. Eulogii num. 2. *Nobili stirpe progenitus, Cordubæ civitatis patritia Senatorum traduce natus.* Vita S. Honorati Arelatensis Episcopi: *Senatoria & Consulari familia natus, patria Arelatensis.* Lupus in Vita S. Maximini: *Maximinus urbis Aquitaniæ Pictavorum indigena, clarissimis est ortus parentibus: si quidem antiquam prosapiam, à majoribus Senatorii ordinis deductam ejus parentes sortiti, Maxentium atque hunc Maximinum procrearunt.* Ex quibus satis superque colligitur, non alios hisce præallatis locis indicari *Senatores*, quàm Romanos, qui in Provinciis ad id fastigii ab Imperatoribus evecti fuerant, non verò civitatum Senatores.

Fatendum tamen ita etiam interdum dictos civitatū Senatores. Id quippe privilegii concessum fuit cæteris provinciis, quibus adscriptum erat jus Italicum, ut à propriis Magistratibus regerentur, qui iisdem dignitatibus seu Magistratuum appellationibus gauderent, quibus Romæ cæteri Magistratus. Unde Ausonius Consulem se Burdegalæ jactitat. Refert Strabo Gabalos, Auscios, Convenas, jure Latii donatos, seu, ut ipse alibi explicat, suis legibus & Magistratibus redditos fuisse: cui privilegio hoc ampliùs adjectum, ut post adeptum inter suos Magistratum, hi municipes inter cives Romanos adscriberentur, quod videtur indicare Strabo lib. 4. ubi de Nemausensibus agit. Unde elicitur, *Senatores* dictos, & qui in Curiam Romanam ex Provincialibus allecti erant, & qui in suis urbibus, quæ jure Latii gaudebant, Senatoriam dignitatem erant adepti. *Viennensis Senatus* meminit Avitus in Homilia de Rogationibus: *Cujus tunc numerosis Illustribus Curia florebat.* Extat præterea in Spicilegio Acheriano tom. 12. Testamentum Ephibii Abbatis an. 3. Childeberti Regis (Chr. 697.) confectum; in quo pariter *Senatus & Senatorum urbis Viennensis* mentio fit: *Testamentum sororis nostræ, judicante Senatu in Vienna civitate residente, huic testamento nostro inseruimus.* Infrà: *Quicunque contra hoc testamentum venerit, ut votum meum disturbetur, ne servis Dei alimenta, servitia & necessaria*

cessaria non p... tur, Senatorio judicio ad libras 400. auri in publico reddere compellatur.— Hoc testamentum — ego Ephibius Abba manu propria roboravi, & Senatoribus universis, ut hoc ipsum roborarent jure petivi & rogavi. Senator Eulogius parens, Rufina soror, Deuphinus Senator, Contumacus Senator, Pelagias Senator, Leubinus Senator, &c. Apud Vopiscum in Floriano habetur *Senatus amplissimus Trevirorum.* Apud Braulionem in Vita S. Æmiliani cap. 26. *Cantabriæ Senatus* mentio fit. In Vita S. Felicis Archiepiscopi Trevirensis, *Consules, Patricii & Senatores Urbis Trevirensis*, pariter occurrunt: ut in veteribus Inscriptionibus complures alii civitatum, Italiæ præsertim, Senatus, quorum indicem collegit Josephus Scaliger c. 9. ad Gruterum.

Senatores verò *Nobiles* unicè appellatos, ut *Nobilitatem*, pro *Senatu* usurpari apud Victorem Schotti, docuit Salmasius ad Capitolinum.

Senatrix, Nobilis femina, ex genere Senatorio orta. Vita S. Desiderii Episc. Cadurc. c. 16. *Bobila Senatrix Romana.* Vita S. Apolinaris Ep. Valentiæ: *Arcutamia Senatrice propinqua sua invitante, Massiliensium nos vota suscipiunt.* Ita hanc vocem usurpant autor Vitæ S. Lupicini Abbatis Jurensis n. 10. Hariulfus lib. 1. Chronici Centulensis cap. 11. Historia Trevirensis p. 208. Vita S. Innocentii Episcopi Dertonensis num. 9. Vita MS. S. Tarpetis, &c. S. Augustinus de Morib. Eccl. Cathol. cap. ult. *Senatores utriusque sexus* dixit.

Senatores, apud Britannos, seu Anglos, dicti, qui postea *Aldermanni*, voce composita ex alðeꞃ, Senior, & man, homo, Magnates, viri præcipui, uti in hac voce docuimus. Leges Edwardi Confess. cap. 35. *Olim apud Britones temporibus Romanorum in regno isto Britanniæ vocabantur Senatores, qui postea temporibus Saxonum vocabantur Aldermanni, non propter ætatem; sed propter sapientiam & dignitatem, cum quidem adolescentes essent, juris periti tamen, & super his experti.* Charta Kenulfi Regis Merciorum apud Will. Stanfordium lib. 2. Placitor. Coronæ cap. 28. *Consilio & consensu Episcoporum & Senatorum gentis suæ largitus fuit dicto Monasterio*, &c. Vita S. Livini Episcopi cap. 2. *Erat quidam Senator Scottigena.* Vide Canones Hibernienses lib. 7. cap. 3.

Senator, Dignitas suprema Romæ, Magistratus, qui toti populo Romano præerat, sequioribus scilicet sæculis. Lexicon Gr. MS. Reg. cod. 2062. Σενάτωρ, ὁ τῶν Ῥωμαίων ἡγεμών. Observat porrò Albericus in Chr. MS. an. 1144. & ex eo M. Chronicon Belgicum p. 159. Senatoriam dignitatem, quæ quodammodo extincta jacuerat à temporibus Constantini M. à Romanis, sub Innocentii II. PP. Pontificatu rursum invectam, bellis inter eundem Pontificem & ipsos Romanos ferventibus, Senatore creato Jordano, filio Petri Leonis, cui fidelitatem & obsequium in omnibus præstitere. Lucius PP. apud Ottonem Frisingensem lib. 7. cap. 31. Senatoribus priùs creatis, *Patricium* adjecisse Romanos scribit, hacque dignitate donatum Jordanum, cui tanquam Principi se subjecere, & omnia Regalia summi Pontificis tam intra quàm extra urbem ad jus Patricii reposcisse, *eumque more antiquorum Sacerdotum, de decimis tantùm & oblationibus sustentari oportere dicentes.* Andr. Dandulus in Chron. MS. *Contra hunc Romani Jordanum Senatorem & Patricium erigentes, urbe eum deturbant.* *Petrus Alberici*, an. 5. Pontif. Alexandri II. PP. *Consulem, Ducem, atque omnium Romanorum Senatorem* se inscribit, in Regesto Casinensi apud Angelum à Nuce, & apud Ughellum tom. 1. p. 1099. Abrogata mox Patricii dignitate ex pacto cum Eugenio PP. inito, ut est in M. Chronico Belg. p. 170. perstitit sola Senatoria, summi Pontificis autoritati obnoxia, usque ad annum 1194. Tum enim, ut scribit Rogerus Hovedenus, *cives Romani elegerunt 56. Senatores, & constituerunt eos supra se. Priùs enim* (addit ille) *habebant unum solum Senatorem, qui cognominatus est Benedictus, carus homo, qui regnavit super eos 2. annis: & deinde habuerunt alium Senatorem, qui vocatus est Joannes* Capuche, *qui similiter regnavit super eos aliis 2. annis; in quorum temporibus meliùs regebatur Roma, quàm nunc temporibus 56. Senatorum.* Ad hunc *Benedictum* referenda videtur inscriptio in basi Pontis Cestii Romæ literis rudibus atque inæqualibus exarata, apud Gruterum 160. 5. *Benedictus alm æ urbis summus Senator restauravit hunc pontem fere dirutum.* Sed & hac ipsamet tempestate *Pandulphus de Subuxa* hanc dignitatem obtinuit, cui suffectus est *Gregorius Petri Leonis Rainerii*, cùm isti 56. Senatores electi sibi invicem non concordarent: sub quo, Joanne Capotio omnia turbante, res Romanæ pessum iere, quod narrant Acta Innoc. III. PP. sub finem.

Exhinc creati subinde *Senatores*, quorum Magistratus biennii erat. Sed anno 1237. procurante Friderico II. Imp. *creatus est alter Senator Romæ*, inquit Matthæus Paris, *ut duorum Senatorum prudentia & fortitudine duplicata, Romanorum insolentia comprimeretur, & consiliis tutiùs pacificata urbs liberiùsque regeretur.* Incertum tamen, an id diu obtinuerit? cùm unicos Senatores nominent Scriptores, atque in iis *Joannem de Poli* hoc ipso an. 1237. *Matthæum Rufum*, an. 1244. & *Joannem de Cencio*, Matthæi successorem: Vincentius Armannus tom. 3. Epistol. & alii, Raimundum Capizuccum, an. 1252. Cujus moneta aurea haud ita pridem in æs incisa, in cujus Antica, stat Christus, librum læva tenens, stellulis circundatus, cum hac Inscript. VOT. S.P.Q.R. ROMA CAPUT MUNDI. in Postica, S. Petrus vexillum porrigit, viro genibus nixo, cum veste Senatoria, & birreto in capite, & hac Inscript. S. PETRUS SENATOR URBIS. In ima scuti parte visuntur insignia familiæ Capizuccæ, cum fascia transversali. Richardus de sancto Germano in Chronico: *Brancaleonem de Bolonia* an. 1253. Matth. Westmon. hoc anno & 1259. Nangius an. 1257. & Matth. Paris an. 1252. *Lucam de Sabello*, patrem Honorii IV. PP. qui obiit dum esset Senator urbis, an. 1266. ut est in ejus Epitaphio apud Waddingum an. 1250. num. 58. Post hæc, eandem dignitatem obtinuit Manfredus Siciliæ Rex: quo in ordinem acto, Carolus Comes Andegavorum *Senator urbis Romæ* ad vitam à Romanis electus est, anno 1263. Thierricus Valliscoloris in Urbano IV. de Carolo Andegavensi:

Ipsi mandavit quo penitus omne Senatus
Jus acceptaret nempe salubre sibi.
Qui sumens ex parte sui præmisit ad urbem,
Sensibus electos ac probitate viros.
Quos urbs magnifico Romana recepit honore,
Sub dicti Comitis judice jura tenens.

Anxit tamen Urbanum Pontificem, quod Senatoria dignitas ad Vitam Carolo concessa esset, ut testatur ejus Epistola ad S. Ludovicum Regem Franciæ, Caroli fratrem, scripta anno Pontificatus 3. quæ in Chartophylacio Regio servatur; qua Regem hortatur, ut fratrem ad eam relinquendam compellat, cum id consilii nunquam fuerit, ut ad vitam; sed ad tempus ei concederetur, sin contra ageret, id Ecclesiæ damno, *ad quam urbis dominium, & institutio Senatoris plenè pertinebat* prorsus cessurum. Vide Odoricum Rainaldum an. 1264. num. 4. 5.

Carolus Rex Siciliæ factus, eandem dignitatem Henrico, filio Regis Castiliæ, loco sui regendam commisit an. 1266. uti narrant Nangius, Anonymus to. 5. Hist.

Hist. Franc. p. 849. & alii. Guillelmus *Guiart*, de Henrico:

Li Rois challes bel l'apela,
Et pour ce que cousin le nomme,
Le fist il Senateur de Rome.

Sed hanc dignitatatem antea obtinuisse Henricum, scribit Anonymus de Rebus gestis Friderici II. Imp. p. 882. *Quidam Romanus civis, Angelus Capucia nuncupatus, seditionem in Romano populo suscitavit, per quem contra urbis magnates cœperunt populi quibusdam viris de qualibet regione 7. electis secum adjunctis sub pacis specie viribus Magistratus est erectus. Hic ex contradita sibi per dictum populum potestate, qua, quem vellet, posset eligere Senatum, Dominum Henricum — ad urbis regimen evocavit.* Descripsit Nicolaus Alemannus in Dissertat. de Lateranensib. parietinis cap. 11. nummum argenteum Caroli Regis, in quo ille regio habitu sedet, cum hac inscriptione, ROMA. CAPUD. MUNDI. S. P. Q. R. in adversa effictus Leo gradiens, cui superstat Lilium Francicum, cum hisce characteribus, CAROLUS. REX. SENATOR. URBIS.

Tandem Nicolaus PP. anno 1278. *Carolum Regem à Vicaria Tusciæ removens, Constitutiones fecit tam de electionibus Prælatorum, quàm de electione Senatoris urbis Romæ: & se Senatorem ad vitam fieri procurans, Senatoriam jussit per suos parentes se è per duos annos regi.* Ita autor Descriptionis Victoriæ Caroli Regis, & ex eo Nangius. Extat alia Constitutio ejusdem Nicolai, in c. *Fundamenta*, tit. de Elect. in Sexto, qua Senatoria dignitas possideri à quoquam vetatur ultra annale spatium, & absque licentia Sedis Apostolicæ. Adde Annales Colmarienses an. 1278. Mortuo Nicolao, *Martinus Papa eligitur in Senatorem ad vitam, qui loco sui eundem Carolum Regem Siciliæ constituens, de domo ejus sive familia assumpsit Milites ad regendum patrimonium S. Petri*, uti narrant idem Nangius, Trivettus, Thomas Walsinghamus, & alii sub an. 1281.

Transiit deinde Senatoris Romani dignitas ad posteros Caroli, atque adeo ad Robertum Regem, qui Guillelmum Ebolensem Baronem vicarium suum cum 300. equitibus ad urbis custodiam constituit: quo Magistratum gerente, cum rerum victualium penuria Romanos attereret; orta seditione, Capitolium ii invaserunt, atque Guillelmo exacto, *Stephanum Columnensem*, & *Poncellum Ursinum* Senatores crearunt. Rem narrat Joannes Villaneus lib. 10 c. 121. Scribit autor Vitæ Balduini Lutzemb. Archiep. Trevir. lib. 2. cap. 14. Henricum Lutzemburg. Imp. Do. Ludovicum de Saubaudia *dignitate Senatoria* decorasse Romæ in Capitolio an. 1311. Kalendis porrò Septembris Magistratum iniisse Senatores, testatur Jonnes Sarisberiensis Epist. 105. ex Cod. Vaticano apud Baronium an. 1168. ex qua etiam docemur, fidelitatem Romano Pontifici exhibuisse, ex pacto inito inter Clementem III. PP. & Romanos an. 1188. apud eundem Baronium.

Hodie *Senatorem* vocant Romani Prætorem urbanum. Is in divo residet Capitolino, & Romanis civibus ordinaria facultate jus dicit. Tres habet vicarios substitutos suos, quorum duos, qui privatis præsunt judiciis, *Collaterales* vocant: hi gradu differunt; unus enim vocatur primus, alter verò secundus, tertius est Latrunculator. Vide Octavianum Vestrium lib. 2. de Judiciis Aulæ Romanæ, & Albertum Argentin. pag. 167.

Senatrix Romanorum, uxor Senatoris apud Ughellum tom. 1. p. 1087. 1099.

Senatus, Officium, dignitas Senatoris Romæ. Codex Vatican. in Lucio II. apud Baron. an. 1144. *Senatores — Senatum abjurare coëgit.* Acta Innocentii III. PP. *Quoniam status Romanæ Ecclesiæ pessimus erat, pro eo, quod à tempore Benedicti carissimi Senatum perdiderat, & idem Benedictus seipsum faciens Senatorem, subtraxerat illi Maritimam, suos justitiarios in illa constituens.* Charta anni 1264. apud Odoricum Rainaldum n. 4. 5. *Præfigetur et tempus triennii, vel quadriennii, ultra quod nequeat tenere Senatum.* Infrà: *Promittet Comes (Andegavensis) quòd bona fide dabit operam, ut Romanis non juret regere urbem ad vitam; sed quamdiu sibi placuerit tenere Senatum.*

Senator Imperialis, Dignitas in aula Constantinopolitana, qua donatus legitur Goffridus Comes Cannarum ann. 1105. apud Ughellum tom. 7. Ital. sacr. p. 1071. & 1082.

Senator, Decanus Christianitatis. Chronicon Senoniense lib. 3. cap. 3. *Tandem Presbyter factus est, deinde Senator, id est, Decanus Christianitatis Vallis S. Deodati effectus, ditissimus & plenissimus omnium bonorum terrenorum fuit.*

SENDAL. Vide *Cendalum*.

SENECIA, inquit Jo. de Janua, *à Senecio, quod est aliquantulùm senex. Dicitur hæc Senecia, æ, quasi pilatura labiorum, vel labium: vel verbum senis: vel illud rubrum, quod est sub auri piscis, per quod discernitur, an sit recens vel non? Alii dicunt, quòd Senecia dicuntur salivæ, defluentes per genas senis, quas præ senectute retinere non potest, & eas emittit per majores dentes, qui Canini, i. detractores dicuntur, quod congruit invidis: de quorum molaribus frequens immunditia detractionis emittitur. Unde Hieron. in Prolog. Ezech. Sed vereor, ne illis veniat, quod Grecè signatius dicitur, ut vocentur Fagolidoros, hoc est manducantes senecias. Secundùm verò Papiam seneciæ herbæ sunt, cito arescentes, quæ per macerias nascuntur.*

SENELLIO. Fleta lib. 2. cap. 12. §. 8. *Lunda pellium continet 32. timbria, & senellio cuniculorum & de gr sis continet 40. pelles.*

SENECTITUDO, Senectus, in Epistola Caroli M. ad Fastradam Reginam de victoria Avarica, ut *juventitudo* pro *juventus*: *Et à vino & carne abstinere ordinaverunt Sacerdotes nostri, qui propter infirmitatem aut senectitudinem, aut juventitudinem abstinere poterant, ut abstinuissent.*

SENECTUS *Serpentis, id est exuviæ*, inquit Marcellus Empir. cap. 9.

SENESCALCUS, *Senescallus*, Officialis in aulis Regis vel Procerum, atque adeo etiam privatorum, cui domus cura incumbebat: nostris *Seneschal*, Italis *Scalco*. Variè autem hæc vox apud veteres Autores, & in Tabulis antiquis scribitur. *Seniscalcus*, in Placito Chlodovei III. Regis Francor. tom. 4. Vitar. SS. Ord. S. Bened. p. 617. 619. in Leg. Alamann. tit. 79. §. 3. apud Marculfum lib. 1. form. 25. in Charta Pipini Regis Aquitaniæ apud Beslium, Charta Henrici I. Regis an. 1060. apud Duchesnium in Hist. Monmorenciac. pag. 21. *Siniscallus*, in Annalib. Francor. Talianis an. 787. *Sinescalcus*, in Loisellianis & Bertinianis an. 786. & *Senescalcus*, in Vita Caroli M. eodem anno, apud Hincmarum de Ord. Palatii c. 16. &c.

Senescallorum, ut dixi, munus primitus fuit circa domus curam, & familiam dominicam. Lex Alamann. tit. 79. §. 3. *Si alicujus Seniscalcus, qui servus est, & dominus ejus 12. vassos infra domum habet, occisus fuerit, 40. sol. componat.* Mox agit *de Mariscalco, qui super 12. caballos est.* Atque hi quidem, *Senescalli communes* dicuntur in Fleta lib. 2. cap. 72. (ubi eorum munus circa prædia dominica præsertim describitur) ad discrimen Magnorum Senescallorum, qui Principum familiis, mensis, & militiæ præerant. Lindenbrogius, cui Vossius subscribit, vocem *Seniscalchus*, ex *son*, vel *seneste*, & *sente*, grex, armentum,

mentum, & *scalchus*, servus, conflatam putat. Ut de postrema voce constat, de priore licet dubitare, cum *Senifcalchi*, non armentis; sed toti domui rusticæ præfuisse legantur. Vide Radulfum in Vita S. Richardi Episcopi Ciceſtrensis n. 35.

Erant præterea administratores redituum totius fisci dominici, atque adeo rationibus reddendis obnoxii, cujusmodi Senescalcos seu Dapiferos *Truchſeſſea* in quibusdam locis Palatinatus vocari autor est Henricus Meibomius ad Chronicon Markanum n. 30. Idem Chronicon pag. 14. *Ipse cùm esset Dapifer & potens amicis, & dominus suus in potestate sua commiserat & reliquerat omnia, toto tempore sui officii, cum 25. annis Comitatum gubernaret, nihil tamen præter curiam in Aldenmetler acquirere voluit; sed totum domino suo voluit applicari.* Et an. 1307. *Rutgerus de Altena Dapifer — coram Everhardo Comite de 12. annis officii sui computationem fecit*, &c. Idem de Hierosolymitani Regni Senescallo habent Assisiæ Hierosol. MSS. cap. 8. *Les rentes dou Roy, quels quels soient dehors ou dedans, quant il ou celui qui tendra son leu vodra que eles soint apantrées, il les doit comander, & le Seneschal les doit faire erier & multiplier au mieux que il pora, & quant ce viendra au livrer*, &c.

Eo etiam nomine *Senescalci* rectores erant dominii totius dominorum suorum. Apud Silvestrum Giraldum in Topogr. Herbiniæ dist. 3. cap. 38. *Regni rector & Senescallus. Le Roman d'Aubert*, MS.

Li Cuens li donne de sa terre les clez,
Doresnavant en iert il avoez,
Et Seneschaus de la terre clamez.

Sub prima Regum stirpe inter regni optimates, qui placitis ac judiciis regiis intererant, accensentur *Senescalci*, à Marculfo lib. 1. form. 25. ut & in duobus placitis Chlodovei III. apud v. cl. Mabillonium tom. 4. Vitar. SS. Ord. S. Benedicti p. 617. & 619. in quorum altero post Episcopos & Graviones nominantur *Benedictus & Chadoinus Seniscalci*: in altero verò *Chugobertus & Landricus*, eadem donati dignitate: unde colligi posse videtur, duos simul in Regum palatiis id muneris obiisse. At in Charta Dagoberti apud Doubletum p. 677. unicus subscribit *Waldebertus Senescalcus*.

Sub secunda verò stirpe occurrunt etiam *Senescalci* inter *Ministros*, per quos *Sacrum Palatium disponebatur*, apud Hincmarum de Ordine Palatii cap. 16. ubi post *Comites Palatii* nominantur, & ante *Buticularium Comitem stabuli, Mansionarium, Venatores, & Falconarios*. Idem Hincmarus cap. 23. Regiæ domus curam, *præter potus vel victus caballorum, ad eundem Senescalcum respexisse* observat. Atque hi *Majori domus* regiæ suberant, ad quos supremo jure totius aulæ ac palatii spectabat cura: cui quidem dignitati, vetere extincta appellatione, ea successit, quæ *Magni Franciæ Senescalli* dicta est, cui suberat *Franciæ Senescallus* nudè dictus. Quippe Robertus Rex Gaufridum, cognomento Grisagonellam, Comitem Andegavensem, ob impensum sibi contra Ottonem Imp. subsidium, Franciæ Senescallum dixit, &, ut habent Scriptores, *Majoratum domus Regiæ*, seu *Senescalciam*, ei & successoribus contulit hæreditario jure tenendam. Unde Will. Tyrius lib. 2. cap. 5. lib. 15. cap. 23. *Megadomestici* dignitatem apud Byzantinos, *Majoris* apud nos *Senescalli* dignitati confert. Rectè igitur Robertus de Monte anno 1177. *Senescallium Franciæ ad feudum Andegavense pertinere* dixit. Ita apud Persas majores aulæ dignitates hæreditarias fuisse observat Procopius lib. 1. de Bello Persico cap. 6. extr.

Cum verò Comites Andegavenses rariùs in Regum nostrorum aula morarentur, habebant Reges iidem Vicarium Comitis, qui Senescalci in ea ageret vices & munus, quique *Franciæ Senescalcus* perinde vocabatur, ita tamen ut Andegavensi Comiti subesset, & ex dignitatis suæ ratione hominium præstaret. Hugo de Cleeriis de Majoratu & Senescallia Franciæ: *Dominus Rex Ludovicus & Fulco Comes ad locum condictum venerunt cum suis consultoribus, ibique recognita sunt jura Comitis, videlicet Majoratus & Senescalcia Franciæ. Guillelmus de Garlanda, tunc Franciæ Senescalcus, recognovit in illo colloquio hominium se debere Comiti Fulconi de Senescalcia Franciæ, & inde fuit in voluntate Comitis. Post Guillelmum fuit Senescalcus Stephanus de Garlanda, qui fecit hominium Comiti. Post Stephanum Radulphus Peronæ Comes, qui similiter fecit hominia & servitium. Ille enim qui Senescalcus erit Franciæ, Comiti faciet hominium & talia servitia.*

Exhinc *Senescalci* in curiis Regum Francicorum primas ferè semper tenuerunt, licèt Majori Senescalco ratione hominii obnoxii, qui non tam Senescalci quàm *Majoris domus* vel *Palatii* obibat munus; adeo ut in diplomatum regiorum subscriptionibus primum locum tenuisse observare sit, maximè ab Henrici I. temporibus. Horum seriem breviter hic damus ex veteribus tabulis & Scriptoribus.

Gaulelmus Seniscalcus, Dom. Feritatis & Gometi, in Charta Henrici I. an. 1060. in Hist. Monmorenc. p. 688. in pro. bapt 21. Martiniana p. 15.

Radulfus Dapifer. subscribit Chartam Philippi Regis an. 1065. in probat. Hist. Guinens. p. 21. Vide Hist. Bellovac. Louveti lib. 4. cap. 19. 1. edit. ubi multa de hoc Radulfo.

Balduinus Dapifer subscribit Chartam Philippi Regis an. 1069. in Probat. Hist. Monmorenc. p. 24. & apud Loisellum in Bellovaco p. 38.

Fredericus Senescalcus subscribit statim post Philippum Regem Chartam Burchardi Comitis Corboliensis an. 1071. & aliam an. 1075. Vide probat. Hist. Monmor. p. 25. 28. Galland. de Vexillis Franc. pag. 15.

Robertus, Dapifer Regis, subscribit Chartas Philippi I. an. 1078. & 1079. apud Loisellum & Louvetum in Hist. Bellovac.

Adam Dapifer subscribit Chartam pro Monasterio Cluniacensi an. 1080. in Tabulario ejusdem Monast. Thaano.

Hugo Dapifer, in Chartis an. 1083. 1085. & 1086. Vide Chopin. l. 3. de sacra Polit. p. 325. & Probat. Hist. Monmorenc. p. 26.

Guido de Montleherici Comes de Rupeforti anno 1092. Vide Hist. Castilion. pag. 32. Ægid. Brium in Hist. Perticensi p. 101. Monmorenc. pag. 694. &c.

Paganus de Garlanda, Dapifer Regis Francorum interfuit Francorum Hierosolymitanæ expeditioni anno 1096. Vide Albertum Aquens. lib. 2. cap. 27. lib. 3. cap. 35. & Duchesnium in Hist. Castilionea pag. 43.

Hugo de Rupeforti Comes Creciacensis, *Dapifer*; Hugonis Dapiferi filius, anno 1107. apud Miramontium. Vide Hist. Castilion. pap. 32. 33. Brolium in Histor. Parisiensi pag. 76. 2. edit. &c.

Anselmus de Garlanda, *Dapifer*, in Chartis anno 1110. 1116. 1120. Vide Martiniana p. 22. Prob. Hist. Monmor. pag. 34. Hist. Castilon. p. 43. Tillium, &c.

Guillelmus de Garlanda, *Dapifer*, Anselmi Dapiferi frater, an. 1118. in Charta Ludovici Regis apud Gallandum de Franco alodio p. 264. Vide Hist. Castilion. p. 43.

Stephanus de Garlanda, Guillelmi frater, Archidiaconus Parisiensis, Decanus Aurelianensis, deinde Belva-

Belvacensis Episcopus electus, in Tabulis an. 1120. 1122. 1124. 1125. 1126. Vide S. Bernard. Epist. 78. Chronicon Mauriniac. Galland. de Vexill. p. 14. Hist. Castilion. pag. 43. &c. In Charta an. 1127. exaratum legitur, *Dapifero nullo.*

Radulfus Comes Viromandensis & Vadensis, *Dapifer*, usque in annum 1152. quo obiit. Vide Sammarthanos, Hist. Monmorenc. p. 104. Beslium pag. 584. &c.

Theobaldus Comes Blesensis, *Dapifer Regis*, apud Petrum Cellensem lib. 1. Epist. 5. ab anno 1153. usque in annum 1191. quo in Acconensi obsidione interiit. Exhinc nulli Dapiferi occurrunt: imò Chartæ Regiæ omnes præferunt *Dapifero nullo*, usque ad annum 1262. ex quo rectè colligunt viri eruditi, dignitatem hanc haud omnino extinctam, tametsi ad eam nemo postea provectus fuerit, huicque successisse *Magni Magistri Hospitii Regii* dignitatem, penes quam est aulæ & palatii, atque adeo familiæ regiæ cura.

Senescalci munus circa dapes & mensam Principis fuisse, arguit ipsum nomen *Dapiferi*, quod ut priori synonymum semper efferunt Scriptores. Ebrardus Betuniensis in Græcismo c. 9.

Præsentat Dapifer epulas, Cocus excoquit illas,
Estque Senescallus cujus fit sub Duce jussus.

Hinc *Magistri* & *Præpositi Regiæ mensæ* promiscuè appellantur. Quippe *Audulfus*, qui sub Carolo M. Senescalci munus obiisse dicitur in Annalibus Francor. *Regiæ mensæ Præpositus* indigitatur ab Eginharto an. 786. & à Reginone *Princeps coquorum.* Apud eundem Eginhartum in vita Caroli M. occurrit *Egbartus Regiæ mensæ Præpositus.* Neque alius fuit à Senescalco *Magister Regiæ mensæ*, apud Monachum Sangall. lib. 2. cap. 9. & ab eo, qui apud Byzantinos, ὁ ἐπὶ τραπέζης dictus est, de quo Codinus, & alii. Meminit denique Charta Pipini Regis Aquitaniæ apud Beslium pag. 22. Erlaldi Senescalci Ludovici Pii Imp. Id muneris Senescalcis præterea adscribunt Poëtæ nostrates. *Le Roman de Garin* MS.

Apres mengier font les napes cueillir,
Cil Seneschal portent par tout le vin
En copes d'or, en hanap mazelin.

Rursum:

Dont veissiez ces Seneschax aler
Parmi la sale les riches mez porter.

Ibidem:

Li Amiraus fu asis au mengier,
Trois Seneschal li servent tot premier,
Li uns portoit plene boz de viz viez,
L'autre un paon rosti & afaitié,
Et li tiers porte douze peins toz entiers.

Alia suggerunt Falcetus & Gallandus ex aliis Poëtis, quæ non exscribo. Sed supra allata Senescallos, quos vocant *Communes*, potissimum spectant, quorum munus ejusmodi ordinarium erat. At Majores Senescalci, Principum videlicet, id tantùm officii exequebantur in solennioribus ceremoniis, in Regum nempe coronationibus, aut curiis generalibus, in quibus Princeps cum apparatu ad mensam sedebat. Hugo de Cleeriis de Majoratu & Senescalcia Franciæ, de Comite Andegavensi Franciæ Senescallo: *Cùm autem die suæ coronæ ad mensas Rex discubuerit scamnum pulcherrimum falcro pallii, aut tapeto coopertum Senescallus præparabit, ibique Comes, quousque fercula veniant, sedebit. Cum verò primum venerit ferculum, Comes se defibulans, è scamno surget, & de manu Senescalci ferculum accipiens, ante Regem & Reginam apponet, & Senescalco præcipiet, ut exinde per mensas serviat, & Comes retro sedebit, donec alia veniant fercula, & quemadmodum super primo fecit, de aliis similiter faciet. Finita demum celebratione mensarum, Comes equum ascendet, & ad suum redibit hospitium, Senescalco comitante.* Robertus de Monte an. 1169. *In Purificatione B. Mariæ fuit Henricus filius Regis Anglorum Parisiis, & servivit Regi Francorum ad mensam, ut Senescallus Franciæ.* Assisiæ Hierosol. MSS. c. 8. *Le jour dou Couronement le Seneschau peut & doit ordener le mangier dou jour en la maniere, que meaus li semblera. — Quand le Roi voudra mangier, le Seneschau doit commander au Chamberlain, que il porte l'aigue as mains, & comander as autres par le palais, que il donnent l'aigue, quant le Roy vodra laver. — Le Seneschal doit servir le cors dou Roy le jour dou Couronnement, & drecier devant lui de tous ses mès, & doit comander de lever les tables tant comme il sera tams, &c. — & il* (le Roy) *y doit mangier as quatre festes annuels de l'an, ou autres grandes selemnitez, ou quant le Roy voudra porter Couronne, le Seneschau est tenu de drecier devant lui au mangier, & d'ordener & faire servir en son hostel, en la maniere comme est dessus devisée.* In his interdum ceremoniis equites ad mensam ministrabant. Charta Alfonsi Imperat. an. 1258. pro Frederico Duce Lotaringiæ apud Hieron. Vignerium in familia Alsatica: *Et de infrascriptis dignitatibus & feudis primum vexillum damus tibi pro Ducatu in feudum: in quo, & per quod, debes esse summus Senescallus in aula nostra citra Rhenum, & debes nobis servire in annalibus festis de primo ferculo eques. Et si contigerit ire ad Parlamentum cum armis contra Regem Franciæ, debes facere nobis antecustodiam in eundo, & retrocustodiam in redeundo.* Octavianus de S. Gelasio de Expeditione Neapolitana Caroli VIII. Regis Franciæ. *Et souppa en la grant sale dudit Chasteau, où l'on monte à plusieurs degrez de pierre, & fut servi par lo grant Seneschal de Naples tout à cheval, habille tout de blanc en tous ses mets, & force trompetes & clerons.* Id porrò siluit Ammiratus tom. 1. de Famil. Neapol. ubi multa habet de officio Senescalli Neapolitani. Sed & ex Bulla Caroli IV. Imp. de Electione Regis Roman. c. 27. docemur, in solennibus Imperatorum Curiis Electores seculares ad mensam Equites ministrare solitos. Vide v. cl. Dion. Salvagnium de usu Feud. p. 25.

Senescalli munus, in rebus etiam bellicis, præcipuum fuit. Hugo de Cleeriis de Majoratu Franciæ: *Comes* (Andegavensis M. Senescallus Franciæ) *cum in exercitu Regis fuerit, vel ierit, protutelam faciet, & in reditu retutelam: & quidquid ei acciderit sive bonum, sive malum, ore domini Regis inde non vituperabitur.* Ubi *protutela* & *retutela* sunt, uti vocamus, *antegarda* & *retrogarda.* Chronicon Mauriniacense, de Stephano Garlando Franciæ Cancellario: *Defuncto Willelmo Anselli Dapiferi germano, Stephanus Cancellarius — frater amborum Major Regiæ domus effectus est. Hoc retroactis generationibus fuerat inauditum, ut homo, qui Diaconatus fungebatur officio, militiæ simul post Regem duceret principatum.* S. Bernardus Epist. 78. de eodem Stephano: *Ut Clericalis constat non esse dignitatis, Regum stipendiis militare, sic nec regiæ majestatis, rem fortium administrare per Clericos. Denique quisnam Regum sua unquam militiæ Clericum præfecit imbellem, & non magis quempiam fortissimum ex Militibus?* Ibidem: *Quis sanè non miretur, imò detestetur, unius esse personæ, & armatum armatam ducere militiam, & alba stolaque indutum in medio Ecclesiæ pronuntiare Evangelium, tuba indicere bellum militibus, & jussa Episcopi populis intimare.* Apud Rigordum an. 1184. *Theobaldus Comes Blesensium Franciæ Senescallus, Princeps militiæ Regis* dicitur. Surita lib. 1. Indic. Rerum Aragon. an. 1055. *Raimundus Berengarius Barcinonensis Comes & Almois ejus uxor Senescaliam Cataloniæ Raimundo Myroni tradunt: quod genus imperii præcipua rerum bellicarum administratione adjuncta, ad strenuos in primis viros & virtute potentiaque præstantes, & Comitum Barcinonensium propinquitate conjunctos* deferri

deferri consuevit, summaque rerum præficiebantur: penes quos opes & arcana regni in Gallia spectarent. Assisæ Hierosolym. c.8. *Les Chasteaux & Les Forteresses du Roy le Seneschal les peut & les doit revisiter, & faire leur avoir, ce que mestier leur est, eschangier & remuer sergens, — & les devant dits Chasteaux & Chastelains doivent estre obeissans à lui & à son commandement, sauf le commandement du Roy, ou de celui, qui tendra son leuë*, &c. Charta Philippi Augusti ex Tabulario S. Martini de Campis, qua Ecclesiam S. Martini Pontis Isaræ ab omni exactione immunem statuit: *Ita tamen, ut quod expeditiones nostras & equitatus nostros in hominibus in prædicta terra morantibus retinemus, quineque à Præposito, neque ab aliquo ministrorum nostrorum submoneantur, nisi ex præcepto nostro, vel Dapiferi nostri.*

Senescalli, præterea vexillum Principis ac Domini in prælia efferebant. Radulfus de Diceto an. 978. & Gesta Consulum Andegavensium, de Gaufrido Grisagonella: c. 6. *Qui ob insignia summi & singularis meriti à Rege in præliis Signifer, & in coronatione Regum Dapifer tam ipse, quam ejus hæredes constituuntur.* Tudebodus lib. 2. Hist. Hierosol. *Episcopus namque Podiensis sanctæ Mariæ in i..a a ..ara die peraidit suum Senescalcum, conducentem & regentem suum vexillum.* Eadem habet Robertus Monach. l.4.p.47. *Le Roman d'Auberi* MS.

Seneschaus iert, m'enseigne portera.

Infrà:

Pepins li Rois volentiers li otrie
Et l'oriflambe & la Seneschaucie.

Rursum:

C'est Gascelins, qui Bourgoingne a saisie,
Pepins de France li donne & otrie,
Et l'oriflambe & la Seneschaucie.

In Ordine ad benedicendum Ducem Aquitaniæ: *quamdiu Missam Dux audit, Senescallus, vel vir illustris alius, quem voluerit, debet ensem acceptum in manu sursum elevatum tenere.*

Senescallorum denique erat jus reddere Principis subditis, eoque nomine cæteris judicibus præerat. Lambertus Ardensis p. 147. *Unde propter eminentem ejus in militia fortitudinem, temperantiam atque sapientiam, eum in loco suo universæ terræ suæ Senescallum & Justitiarium sibi substituit atque Ballivum.* S. Bernardus Ep. 78. de Stephano Dapifero: *Qui Clero militiam, forum anteponit Ecclesiæ, divinis profecto humana, cœlestibus præferre terrena convincitur.* Epistola Joannis II. Archiep. Lugdun. ad Glascuensem Episcopum: *Habebam siquidem Senescallam, cui solicitudinem & curam forensium negotiorum committebant, qui pro negotiorum qualitate, non solùm causas pecuniarias pertractabat; sed & criminibus & flagitiis pro consuetudine regionis puniendis præerat*, &c. Infrà: *Hujusmodi quidem consolationibus utebar, sciens tamen, quod si qui proventus ex hujusmodi causa accidebant, in expensas meas conferebantur, deducto jure Senescalli mei, cui tertia pars proventuum pro solicitudine sua debebatur.* Pastorale Minus Ecclesiæ Paris. ch. 159. *Cum factum suum jure defensurus statuta die in aula Dom. Galonis Paris. Episcopi, justitiam tenente Ansello Dapifero Regis, ad duellum contra unum de hominibus nostris advenisset*, &c. Liber de Jure & Consuetudinibus Normanniæ, seu vetus Consuetudo Normanniæ Latinè reddita, cap. 10. de Senescallo: *Solebat antiquitus quidam justitiarius prædictis* (justitiariis) *superior per Normanniam discurrere, qui Senescallus Principis vocabatur. Iste verò corrigebat, quod alii inferiores deliquerant: terram Principis custodiebat: leges & jura Normanniæ custodiri faciebat: & eos à servitio Principis amovebat, si eos videret amovendos.* Vide ibi plura in hanc sententiam. *Le Roman de Rou* MS.

A Alain, qui estoit si hom',
Par l'Archevesque de Roem,
Livra se terre en comandise,
Come à Seneschal & Justice.

Apud Anglos, Senescallus tenet locum Capitalis Justitiarii, cujus vices gerit, & proprias causas Regis terminare consuevit, & falsum judicium ad veritatem revocare, & conquerentibus absque Brevi justitiam exhibere, & alia facere, quæ habet Fleta lib. 2. c. 2. §. 2. cujus Jurisdictio *Virgata Regia* dicitur, continetque 12. leucas in circuitu Regis, ubicumque fuerit. Adde c. 3. §. 4. &c. Hinc in Legibus Henrici I. Regis Angl. *Dapiferum*, Regis aut Baronum judiciis præsidentem legimus, c. 7. 33. 42.

Cujusmodi verò Senescalli munus fuerit in justitia administranda, docet Statutum Edvvardi I Regis Angliæ, quod descriptum legitur in Regesto Constabulariæ Burdegalensis fol. 78. *Senescallus Vasconiæ, qui pro tempore fuerit, teneat quatuor assisias in quatuor quarteriis anni in Burdegala, ubicumque meliùs sibi viderit expedire, & alias quatuor in Vasatensi, & alias quatuor in partibus S. Genesii, & quatuor in partibus Aquitaniæ & Bajonæ, si casus exegerit, & omnes istas teneat personaliter, & non per alium, nisi causa majoris negotii terbæ, vel ægritudinis, fuerit impeditus. Et in prædictis assisiis agentur causæ, tangentes proprietates nostras, & dominium nostrum: ac etiam causæ, tangentes proprietates & dominia Baronum & magnatum nostrorum partium illarum: & non illæ causæ seu negotia, quæ per Auditores causarum Burdegalenses, vel per loca sua tenentes in Burdegalensi, Vasatensi, & ultra Landas, aut alibi audiri poterunt & determinari. Et quod idem Senescallus ad minus semel in anno supervideat, & visitet alias Senescalcias dicti nostri Ducatus: & sic in qualibet Senescallia ad minus ad unam assissam Sen. loci, si commodè fieri potest per annum. Et visitet personaliter quolibet anno ad minùs semel singulas Baillivias Vasconiæ, & visitando corrigat, corrigendo & habeat continuè secum unum virum jurisperitum, qui sciat consuetudines terræ, & ipsi consulere in suis agendis: Et habeat continuè unum virum discretum ultra Landas, locum suum tenentem, & percipiat annuatim pro omnibus per manus Constabularii Burdegalensis duo millia librarum Burdegalensium ad quatuor anni terminos: & idem Senescallus non percipiat ab aliquo Rajulo Regis aliquam pecuniam Regis, nisi de voluntate & mandato Constabularii Burdegalensis.* Infrà: *Item ordinatum est, quod Senescallus Vasconiæ principalis faciat, ordinet & constituat per totum Ducatum Subsenescallos, judices, defensores, auditores causarum, custodes sigillorum, contractuum, Procuratores & Advocatos in negotiis Regis ubique per sigillum dicti Ducatus, tales, pro quibus velit respondere, & cuilibet eorum conferat feoda & vadia in ista ordinatione super advocata.* Quæ sequuntur in ea ordinatione, Constabularium Burdegalensem spectant. Senescallo Aquitaniæ suberant cæteri *Senescalli* ejusdem provinciæ, Santonensis, Lemovicensis, & Cadurcensis, qui *Subsenescalli*, Majoris Senescalli respectu, semper nuncupantur, in Statuto ejusdem Edvvardi de Senescallis Aquitaniæ, in laudato codice fol. 80.

Addendum præterea videtur hoc loco, quod de Senescallorum officio habet vetus Consuetudo Normanniæ 1. sect. 1. part. c. 5. *Icelui Seneschal si corrigoit, & adrechoit tous les erreurs & tous les maux, que les Sousergens fesoient au commun peuple, & de quoy les Baillis n'usoient pas droiturierement, & toutes les complaintes, qui à luy venoient, & les querelles benignes. Il oet & les determinoit, & faisoit mener à icelle fin qui leur estoit deue de droit. Et si corrigoit les Sousergens de leur delis & de leurs mesfais, que il fesoient par leur outrage, &c. Les forez & les haies del Prince* ilre-

il regardoit & visitoit de 3. ans en 3. ans, & faisoit renouveller & amender, & de tous les forfets, que l'on y fesoit il en enqueroit, &c. Et si entendoit principalement à garder & fere garder bien & fermement le pes del pais & de la terre: & en ytelle maniere le Seneschal dessusdit aloit par tous les lieux & les contrées de Normandie de 3. ans en 3. ans, & visitoit diligement tretoutes les Baillies & les Sergenteries de la terre, &c. Addit deinde ejus munus fuisse, *de s'enquerir des crimes enormes, comme de rapt, d'incendie, & de meurtre, & d'en faire faire la punition par les Baillis: Des tresors trouvez par avanture, & de tous les Werechs, que la mer jette, & autres droits, qui appartiennent au Prince: des eaux & de leurs cours*, &c. Adde Assisias Hierosol. cap. 8. Consuetud. Beneharnensem tit. de Senescallo, Bononiensem art. 9. &c.

Senescalli igitur id muneris obibant, ut Ballivi & *Senescalli* Regii. Verùm *Senescalli* potissimum appellantur in iis provinciis, quæ, antequam Coronæ Franciæ unirentur, Principibus suis paruerant: cùm *Baillivos* habere solius Regis sit. Quod discimus ex intercessione Officialium Ducatus Bituricensis contra erectionem Baillivatus Duni Regii: *Item & du temps, que ledit Duchié fut depuis baillié à mondit sieur de Berry, qui fut l'an* 1356. *& qu'il y eut lors Seneschal de par luy, & non pas Bailly, pour cause qu'il n'estoit pas en Royauté: Ledit Seneschal avoit pareillement son Siege & Auditoire audit lieu de Dun le Roy, comme és autres lieux dessus-dits: mais bien est vray, que lors fut ordonné par le Roy avoir Bailly Royal à S. Pierre le Moustier, pour les pais de Bourbonnois & autres contrées, & exemptions d'ilecques, qui paravant soloient ressortir audit Siege de Dun le Roy: Et pour ce qu'il n'y avoit point de Bailly Royal en Berry fors Seneschal, & par ainsi le temps passé que iceluy Duchié de Berry a esté en Royauté, & depuis és mains de mondit Seigneur de Berry, n'a eu audit lieu de Dun le Roy Bailly ne Officier Royal.*

Senescallorum munus posterioribus sæculis fere semper hæreditarium fuit, & certis non modò familiis; sed & prædiis addictum. Quemadmodum enim Reges nostri Comites Andegavenses perpetuos suos Senescallos: ita Principes ac Barones alii suos perinde crearunt. Quippe Vicecomites Thuarcenses Comitum Pictaviæ, Domini Joinvillæ Comitum Campaniæ, Domini *de Brezé* Ducum Normanniæ, Domini *de la Puisaie* Comitum Perticensium, Domini Spineti Comitum Atrebatensium, Domini *d'Estrée* Comitum Bononiensium, &c. Senescalli extitere. Scribit Willelmus Brito lib. 8. Philipp. Philippum Augustum Domino *des Roches* Comitatum Andegavensem donasse: at hunc ejusdem Comitatus *Senescallum* se se duntaxat inscripsisse, quem titulum ad posteros transmisit:

> *Non tamen usurpat Comitis sibi nomen habendum,*
> *Imò Senescallum quasi se minuendo vocavit.*

Ita apud Germanos Imperatores, Comes Palatinus perpetuus est Imperatoris Senescallus ac Dapifer. Rudolphus Imp. Senescalliam hæreditariam Regni Burgundiæ Humberto Domino de Turre & de Colognia-co concessit, literis datis Viennæ 2. Non. Jan. Indict. 6. regni 5. quæ habentur in Regesto Delphinorum Herouvalliano.

Senescallus, Dominæ Judith Imperatricis dicitur Altmarus, in vita Aldrici Episcopi Cenoman. num. 47.

Senescallos etiam suos habuere Ecclesiæ, ut est apud Hemereum in Augusta Viromand. p. 187. & in Charta Guarini Episcopi Ambian. ex Tabulario Abbatiæ S. Fusciani. Epistola Joannis de Vitriaco de Captione Damianæ: *Salutant vos socii nostri & amici— Joannes de Cameraco Cantor noster, Henricus Senescallus Ecclesiæ nostræ*, &c. Vide Vill. Thorn. an. 1179.

Senescalli, nescio an iidem, de quibus supra, apud Ingulfum pag. 865. *Duoque milites Senescalli Wiburtus & Leofricus*, &c. Infrà: *Ipseque cum suis Senescallis in acie media versabatur.*

Senescalcia, Dignitas *Senescalci*, apud Hugonem de Cleeriis, &c. Chronicon Mauriniacense: *Reversus ad semetipsum, Senescalciam, quam jure possidere se dicebat hæreditario, dimisit.* Item

Senescalatus. Knyghton lib. 2. c. 2. *Rex Henricus dedit Comitatum Leicestriæ cum--- Senescalatu Angliæ Edmundo filio suo.* Perperam *Senescatus* infrà.

Senescaria, lib. 1. c. 5. *Tertius filius vocatus est Godardus, quem censsavit in senescaria Daciæ.*

Senescallia, & *Senescalea*, apud Will. Thorn. an. 1197.

Senescallia, munus *Senescallorum*, quos *Communes* vocabant. Silvester Giraldus in Itinerario Cambriæ pag. 853. *Hic primo claves à Clavigero præripiens, se ad Seneschaltiam domus regendam impudenter ingessit. Eam tamen tam providè, ut videbatur, tamque prudenter administrabat, ut omnia sub ejus manibus abundare, nullusque defectus in domo fieri posse videretur.*

SENESPASIUM. Vide *Semispathium.*

SENEX. *Senes, vel Senes Episcopi*, in Africa dicti Episcopi promotionis, ætate cæteris antiquiores, qui eo nomine Primates erant: quorum Sedes *Prima* vocabantur. Leo IX. Epist. 4. *Sed de Africæ Primatibus aliter intelligendum est, quia in singulis ejus provinciis antiquitus Primates instituebantur, non secundùm potentiam alicujus civitatis; sed secundùm tempus suæ ordinationis, quibus tamen omnibus præterea unus, scilicet Carthaginensis Archiepiscopus, qui etiam non incongruè dici potest Metropolitanus, propter Carthaginem Metropolim totius Africæ.* Adde Epist. 3. In Concilio Carthagin. Theodosio A. & Rumorido Coss. celebrato can. 57. *Xantippus* nominatur *Sanctus Senex*: & can. 94. *Sanctus Senex Donatianus*, quorum prior Primas fuit & Episcopus primæ sedis Numidiæ, alter Provinciæ Byzacenæ. Ita passim hæc vox accipitur apud S. Augustinum Epist. 55. 152. 217. 236 & 261. in Epist. Concilii Cirtensis apud eund. August. post. Brevicul. Collat. apud Facundum Hermianens. lib. contra Mocianum pag. 576. &c. Quòd verò interdum controversiæ nascerentur inter Episcopos de promotionis tempore, ut apud Augustinum Epist. 217. cautum est peculiari Canone in Concilio Africano can. 56. ut qui deinceps ordinarentur in Africa Episcopi, literas ab ordinatoribus suis acciperent, quæ Consulem & diem continerent. In Collat. Carthag. I. c. 16. in Epist. Synodi Cirtensis Concilii, & in Epist. Concilii Milevitani, *Silvanus Senex Ecclesiæ Summensis* dicitur, qui cap. 57. ejusdem Collationis, *primæ sedis provinciæ Numidiæ* Episcopi titulo donatur. In Concilio Carthag. Cæsario & Attico Coss. fit mentio *Victoris Senis Puppatanensis.* In Concilio Carthag. III. *Musonius* in Epist. ad Episcopos, *Senex*; in Actis ejusdem Concilii, *primæ sedis Episcopus Provinciæ Byzacenæ* appellatur. Ita S. Augustinus in Collat. tertia cap. 7. dicitur ordinatus à Megalio, qui tunc fuerat *Primas in Numidia Ecclesiæ Catholicæ.* Quod scribitur etiam à Possidio; & cap. 13. Secundus Tigisianus dicitur *habuisse tunc* (tempore persecutionis) *Primatum Episcoporum Numidiæ.* γέροντες dicebantur Scriptoribus Græcis. γέρων Ξάντιππος, in Cod. Canon. Eccl. Afric. c. 90. 100. γέρων Ιννοκέντιος, c. 97. γέρων Δοκατιανὸς πρωτεύων, cap. 127. Vide Gregorium M. l. 1. Epist. 72 75. l. 2. Indict. 11. Epist. 47. 48.

Senex. Abbas. Petrus Abælardus Epist. 8. *Qui Sanctorum vitas scripserunt, quos nunc Abbates dicimus, Senes vocabant.* Hinc liber γεροντικὸν dictus.

Senex vel *Vetulus de Montanis*, dictus nostris *Assasinorum* Princeps, *le Vieil de la Montagne* Joinvillæ & aliis, non ob ætatem ingravescentem; sed quòd

quòd lingua Arabica *Seich*, vel *Scheic* indigitaretur, voce, quæ *Seniorem* & Dominum significat, de qua quædam attigimus ad Joinvillam pag. 70. *De Montanis* verò cognominabatur, quòd revera in montibus habitaret, uti apud eundem Joinvillam docuimus pag. 87. ex Scriptoribus, licèt contra censeat vir doctus apud clarissimum Menagium in Originibus Italicis pag. 1089. Arnoldus Lubecensis lib. 3. cap. 37. *Princeps de Montanis, qui quadam excellentia Principatus dicitur Senex.* Will. Tyrius lib. 20. cap. 31. de Assasinis: *Hi non hereditaria successione; sed meritorum prærogativa Magistrum sibi solent præficere, & eligere Præceptorem, quem spretis aliis dignitatum nominibus Senem vocant.* Will. Neubrigensis lib. 4. cap. 24. *Fertur esse in Oriente gens sub ditione cujusdam potentis Saraceni, quem Senem nominant, quoddam hominum genus adeo seductibile, atque in propriam proclive perniciem, ut ab eodem, quem scilicet loco Prophetæ colunt, artificiosissimus fallaciarum pollicitationum præstigiis sollicitatum, atque illectum, immortalia se post mortem commoda percepturos existiment, si illi imperanti usque ad mortem obtemperent.* Adde lib. 5. cap. 16. & alios Scriptores, quos laudamus ad Joinvillam.

Vetulus de Montanis. Vincentius Belvac. lib. 31. cap. 93. *Assasini, & eorum præceptor Vetulus de Montanis*, Eadem habet Jacobus de Vitriaco lib. 3. pag. 1142. Rigordus an. 1190. *Misit nuntios ad Vetulum Arsacidarum Regem.* Hinc Assasinos, *Veteres Montanos* vulgò appellatos, scribit idem Joannes de Vitriaco pag. 1120.

Antiquus de la Montagne, vocatur apud Willebrandum ab *Oldenborg* in Itinerario Terræ Sanctæ p. 129.

SENHERA, Vexillum, Hispanis *Sennera.* Vide *Parva.*

SENEVICA. Constantinus Afric. lib. 2. Pantech. cap. 4. *In dorsi spondilibus duo tantùm sunt*, (ossa) *à quibus alia sicut spina contorta exeunt. Hæc contorta medicis appellantur Senevica.*

SENGLARIUS. Vide *Singularis.*

SENICUS. Monet Bignonius, in Codice Regio Marculfi, formulas, alias complures veteres excipere cum hac epigraphe, *Cartas Senicas*, quarum vocum vim se nescire fatetur vir doctissimus. Monet Stephanus Baluzius in Notis ad easdem Formulas, in veteri codice Notarum, quæ Tyroni adscribuntur in Bibliotheca Regia, hæc haberi: *Incipit Prologus de Notis Senicis.* Et Labbeus in Specimine antiquarum lectionum p. 44. in Codice Puteano: *Liber notarum Senici.* Apud Nonium, *Senicus*, idem est, quod *Senex.*

SENIDOCIUM, *Cœtus astrificus.* Ita Glossæ antiquæ MSS. Vide *Sinodocium.*

SENIO. Ludi seu aleæ species. Joan. Sarisberiensis lib. 1. Policrat. c. 5. *Hinc Tessera, Calculus, Tabula, Urio vel Dardana pugna, Tricolus, Senio, Monarchus, Orbiculi, Taliorchus, Vulpes, quorum artem utilius est dedi cere, quàm docere.*

SENIOR, Dominus, Gallis *Seigneur.* Salomon Constantiensis in Lexico: *Veteres principes, antiqui principes, senes, seniores.* Gregorius Turon. lib. 8. cap. 30. *Nullus Regem metuit, nullus Ducem, nullus Comitem reveretur. Et si fortassis alicui ista displicent, — statim seditio in populo, statim tumultus exoritur, & in tantùm unusquisque contra seniorem sæva intentione grassatur, ut vix se credat evadere, si tandem silere nequiverit.* Lib. 10. cap. 2. *Cum seniori urbis nunciata fuissent, quæ puer horum gesserat*, &c. Conventus apud Marsnam an. 851. in Annal. Francor. Bertinian. *Sicut per rectum unusquisque in suo ordine & statu suo Principi & Seniori esse debet.* Annales Francor. Fuldenses ann. 887. *Invitaverunt Arnolfum filium Karlomanni Regis, ipsumque ad seniorem elegerunt, & sine mora statuerunt ad Regem extolli. Dominus & senior noster Carolus Rex*, &c. in Annuntiatione Herardi Archiep. in Synodo Suessionensi an. 866. c. 6. Sueno Aggonis in Hist. Danica p. 11. de Uffone: *Corrogato itaque cœtu Procerum, totiusque regni Concilio celebrato, Alamannorum Regis ambitionem explicuit, quid in hac optione haud eligenda facturus sit, indagatione cumulata, senior sciscitatur*, &c. Et pag. 13. *Uffo dum orationem complesset, à collateralibus senior sciscitatur*, &c. Saxo Grammaticus lib. 10. p. 195. *Senior Regis adventum operiens*, &c. Occurrit passim in Capitulis Caroli M. & Caroli C. in Annalib. Francicis, & alibi. Vide Goldastum ad Theodorum Eremitam de Vita S. Magni lib. 2. cap. 4. Sed & *Seniorem* Christum vocat S. Columbanus, quem vulgò alii *Dominum*: quomodo nos etiam dicimus, *nostre Seigneur.*

Senior, cum adjectione loci, quomodo dicimus, *Seigneur d'un tel lieu.* Vetus Charta in Chronico Besuensi pag. 575. *Sig. Fulconis senioris Bellimontis. Sig. Gisleberti senioris Reseiæ. Sig. Vallonis senioris Beriæ*, &c. Pag. 591. *Odo Montissabionis senior*, &c. Adde p. 587. 617.

Senior, Abbas, seu Præfectus Monasterii. Cæsarius Arelat. serm. 7. ad Monachos Lerinenses: *Dura tibi videntur præcepta senioris: quantò tibi duriora erunt consilia deceptoris?* Ita serm. 13. 14. & alibi non semel, & in Formula 32. ex Baluzianis.

Senior, Maritus, conjux. Passio S. Vitalis Mart. n. 7. *Cum S. Martyris conjux B. Valeria Senioris ejus victoriam, quam inspectante DEO apud Ravennam promeruit, Mediolani comperisse*, &c. Helgaudus in Roberto Rege p. 66. ubi Constantia Regina sic *Dominum suum*, id est, conjugem compellat: *Heu senior bone, quis inimicorum Dei vos aureo vestitu deturpavit honesto?* Infrà p. 73. de eadem Constantia: *Quod reliquum fuit, in quibus debuit, distribuit — juxta utile ut senioris velle.* Chronicon Besuense p. 587. *Albordis matrona pro remedio animæ quondam senioris sui nomine Eremberti, — tradidit*, &c. Charta cujusdam Adalbergæ, Carolo Rege regnante, apud Sammarthanos in Abbat. S. Sergii Andegav. *Alodum juris mei, quem senior meus Frotmundus in dotalitium mihi dimisit, dono* &c. Codicillus Joannæ Burgundiæ Reginæ Franciæ mens. Maii 1325. *Volons & ordenons, que se nostre fille Jeanne avoit plusieurs autres enfans masles de nostre chier fius le Duc de Bourgoigne son Seigneur*, &c. Et infrà: *Et ainsi mesme ordenons & volons des enfans masales de nos chieres filles Isabel & Marguerite, lesquiex il auront des Seigneurs qu'ils ont maintenant*, &c. Chron. Bertrandi *du Guesclin*:

Li uns fu son Seigneur, l'autre oncle l'appella.

Occurrit crebrò in Tabular. S. Cyrici Nivern. n. 10. 19. 49. in Stabilimentis S. Ludovici, apud Christinam Pisanam in lib. *du Tresor de la Cité des Dames*, 1. part. cap. 13. 14. 22. &c. Vide *Baro, Dominus.*

Senior, primus, præcipuus. Vita Aldrici Episc. Cenom. n. 1. *Et suadente, sive exhortante, Episcopo suo Drogone, licèt coactè, senior Cantor ibi sublimatur*, id est, *Præcentor.* Infrà: *Eum seniorem Sacerdotem suumque confessorem præesse constituit.* Et n. 50. *Drogo Archiepiscopus & senior Capellanus subscripsit. Mater & senior civitatis Ecclesia*, in eadem vita n. 24. 44. 46. & in Actis Episcop. Cenoman. non semel. *Senius altare*, ibid. n. 46. Vide *Ecclesia senior.*

Seniorare, Dominari, Gall. *Exercer la Seigneurie.* Charta Tabularii S. Sophiæ Benevent. ann. 41. Imperii Basilii (Chr. 1013.) *Et sumus residentes in ista civitate Luceria ad seniorandum, judicandum, & regendum.* Apud Camillum Peregrin. de Ducatu Benevent. pag. 81.

Senioraticum, Senioratus, Seniorale, Seniorivus, &c. Gall. *Seigneurie.* Charta Raimundi Comitis Barcinonensis apud Marcam lib. 6. Hist. Beneharn. c. 4. *Dono*

Dono tibi fideli meo Guillelmo Raymundi Dapifero, urbem Tortosam, ut tu teneas ipsam zudam, & habeas senioraticum de ipsa civitate, &c. Alia Guillelmi de Montecatano apud eundem c. 5. n. 6. *Facio hominium vobis ---- de toto illo senioratico de Biarno, quod ego ibi per me vel filios m os ibi conse ui potero.* Alia Ildefonsi Regis Aragon. apud eundem lib. 9. cap. 9. *Dono quoque vobis illud senioraticum, quod ego habeo & habere debeo in Borderas.*

Signoraticum, in Charta Henrici Imp. an. 1081. apud Ughellum to. 3. pag. 419. *Segnorage*, in Libertatibus villæ Perusiensis ann. 1260. apud Thomasserium pag. 98.

Senioratus, eadem notione. Capitula Caroli C. tit. 16. c. 13. *Et mandat vobis noster senior, quia, si aliquis de vobis talis est, cui suus senioratus non placet, & illi simulat, ut ad alium seniorem meliùs, quàm ad illum accaptare possit, veniat ad illum, & ipse tranquillo & pacifico animo donat illi commeatum.* Adde tit. 18. cap. 6. Edictum Pistense cap. 31. *Indeque ad terram suæ nativitatis, & ad senioratum suum quisque redeat*, &c. Charta Caroli Calvi pro Barcinonensibus apud *Diago* lib. 2. cap. 4. *Et si aliquis ex ipsis hominibus, qui ab eorum aliquo adtractus est in sua portione collocatus, alium, id est, Comitis, aut Vicecomitis, aut Vicarii, aut cujuslibet hominis senioratum elegerit, liberam habeat licentiam abeundi.* Concilium Trosleianum ann. 909. cap. 6. *Nequaquam seniorum ab eis tollemus dominium, quasi ipsi nomen senioratus in rebus sibi à Deo concessis habere non debeant.* Synodus Ravenn. sub. Joann. VIII. PP. c. 11. *Illos, qui pro diversis suis excessibus se conveniendos legaliter timent, aliumq; senioratum confugiunt*, &c. Beda in Vita S. Dunstani: *Jussit eum ablata dignitate etiam omni honore privari, & sibi Senioratum, ubi vellet, sine se suisque conquirere.* Charta Ludovici Regis Burgundiæ ann. 996. *Quoniam quidem & sagacitas principum nostrorum omnimodis volumus, ut comperiat prælibati Monasterii rectores, videlicet Abbatem Adalricum, ejusdemque Monachos sub nostri regiminis apice atque tuitionis defensione constitutos, & ex hoc deinceps nostro senioratui, inclyti Archiepiscopi* (Viennensis) *commissu grata nostra pietate adhibitos, ut cujusquam valetudinis audacia non præsumat illis quicquam inferre mali*, &c. Charta ann. 1107. in Tabulario Ecclesiæ Gratianopolitanæ fol. 36. *Et habuit inde Morardus pro prædicta terra & pro dominatione sive senioratu, quem in manu prædicti Episcopi dimisit*, &c.

Seniorale. Concilium Meldense an. 845. c. 7. & Synodus ad Theudonis-villam an. 5. Caroli C. c. 1. *Vigorem regium ac seniorale, & super vestros, & super impugnantes potestatem vestram optatis habere*, &c. *Senioralis reverentia*, in Synodo apud Vermeriam c. 1.

Seniorivus, Dominium, Senioraticum, *Seigneurie*. Charta Guillelmi D. Montispessulani an. 1109. *Dono omnes castros vestros de terris vestris, & omnes forcias, & seniorivos, & potestativos, quæ modo habetis.* Occurrit præterea in Charta Mariæ D. Montispessulani ann. 1205. & alia Jacobi Regis Aragon. ann. 1313. to. 8. Spicilegii Acheriani.

Seniores. Primates: quomodo *Seniores* dicuntur in Edicto Marcellini Notarii, qui Synodo Carthag præfuit, & in Novella Majoriani de Curiali lib. quos Augustinus Epist. 44. *Decuriones & primates civitatis* vocat. Hist. Miscella *Seniores* appellat, qui Theophani οἱ ἐν τέλει dicuntur. Hieron. Blanca in Comment. Rer. Aragon. p. 718. *Remp. 12. delectis viris ex optimatibus committentes, qui ob nimiam ætatem, quod senes essent, Seniores sunt vocati.* Lex Wisigoth. lib. 1. tit. 1. §. 1. *Videntibus cunctis Sacerdotibus, senioribusque Palatii, atque Gardingis.* Lib. 3. tit. 1. §. 4. *Ut quicunque ex Palatii nostri primatibus, vel senioribus gentis Gothorum*, &c. Salomon Constantiensis Episcopus in Lexico: *Veteres Principes, antiqui principes, seniores.*

Senior, Presbyter. Vis Græcæ vocis, πρεσβύτης. S. Cyprianus Epist. 75. *Qua ex causa necessario apud nos fit, ut per singulos annos seniores & præpositi in unum conveniamus ad disponenda ea, quæ curæ nostræ commissa sunt.* Prudentius in Pass. S. Hippolyti:

Offertur senior nexibus implicitus.

Hippolytum Presbyterum antea vocaverat Paulinus Epistola 4. ad Amandum: *Deservimus altario Dei, & mensis salutaribus ministramus, jam nomine officioque seniores, sensu autem adhuc parvuli, & sermone lactentes.*

Seniores Monasteriorum dicti, ut est apud Vigilium Diaconum in Regula Orientali cap. 2. Monachi duo, ætate provectiores, & scientia ac vitæ probitate insignes, quibus *præsente vel absente Abbate omnium fratrum disciplina & omnis cura Monasterii pertinebat, -- ex quibus unus tempore suo præsens in Monasterio semper erat ad præstandum Abbati solatium, vel obsequium advenientibus fratribus, &c. --- Alius cum fratribus erat, tempore suo exiturus cum ipsis ad omnia opera, & omnem necessitatem providens, ne quid contra disciplinam facerent*, &c. Hi Dorotheo γέροντες nonsemel dicuntur. Ejusmodi *Seniores* non bini semper; sed interdum terni erant in Monasteriis. Quippe in Synodo Carthaginensi, habita an. 527. habetur libellus supplex Petri cujusdam Abbatis, subscriptus ab *ipso Petro Abbate, Fortunato Presbytero Monasterii, & a Victore, Vincentio, & Gentio senioribus Monasterii.* Sed & ad duodecim excrevisse interdum pro Monachorum numero legimus. Scribit enim Trithemius in Vita Mauri Archiep. Moguntini cap. 4. extitisse in Fuldensi Monasterio 150. Monachos, *ex quibus*, inquit, *12. ad minus in omni scientia scripturarum doctissimi, dicebantur Seniores: quorum consilio Abbas in quotidianis necessitatibus utebatur, ut opus non esset universam fatigare congregationem. Quoties verò ex his 12. quispiam, vel ad aliud Cœnobium missus, vel morte fuisset sublatus, ex doctioribus & sanctioribus mox alius in ejus locum Rectoris & seniorum electione constituebatur.* Vide *Sempecta*.

SENIOVORE. Vita S. Præjecti Episcopi ex cod. Atrebat. *Cumque de tanta veneratione Hector cognovisset, maximèque quia Wlfoardo seniovore domus fiducia perusus erat, — uterque fugam ineunt.* Pro *Seniore*, seu *Majore domus*, qua dignitate in Austria donatus erat Wlfoardus.

SENIUM, à *Senectute* distinguit Joannes de Deo, Doctor Decretorum Bononiensis in Pœnitentiario lib. 1. cap. 7. ita ut *Senectus* sit à 60. annis usque ad 80. *Senium* verò, post 80. annos.

SENIX, pro *Segnis*, occurrit apud Leonem Ost. lib. 3. c. 20. edit. Angeli à Nuce.

SENNIS. Fridegodus in S. Wilfrido cap. 40.

——— Mox Pastor scripsit eous
Sedibus abreptis reddi debere beatam
Christi Mathiten post tanta pericula sennem.

Id est, ni fallor, *sanum*, incolumen, quod sequentia suadent.

SENNUMIA, *Tristitia*, in Gloss. Isid. leg. *Sennia*, ex Gr. ἄνοια.

SENODOCHIUM, Vide *Sinodochium*.

SENODICUM. Testamentum Fulradi Abbatis S. Dionysii, editum à v. cl. Jo. Mabillonio to. 4. p. 341. *Ut in alimonia eorum, & susceptionem hospitum, vel in eleemosina senodicorum, pauperum, viduarum, orfanorum, & in lumen Ecclesiarum conferre debeam.* Id est, *Xenodochiorum*. Ita *Senodokium* in Legibus Luithprandi Regis Longob. tit. 15. §. 14. *Senodochium*, in Capitulari 6. an. 819 c. 5. Vide *Sinodochium*.

SENSALES, Proxenetæ, *Courtiers*. Synodicon Nicosien-

conense cap. 29. *Similiter a mediatoribus, quos Sensales appellant, ne tractarent aut promoverentur conventiones contractuum prædictorum.* (usurariorum) Legendum fortè *Cursales.*

SENSATICUM, pro *censaticum*, semel ac iterum in vita Aldrici Episc. Cenoman. n. 56.

SENSATULUS, Sensui suo deditus, seu opinioni suæ inhærens, apud Hincmarum Rhem. Opusc. LV. Capitulor. adversus Hincmarum Laudun. cap. 43. pag. 547. Locum dedimus in præfatione.

SENSATUS, Sensu pollens, prudens. Gloss. Gr. Lat. νουνεχὴς, *Cordatus, sensatus, intelligens.* Sic nos dicimus, *Sensé.* Vir *Sensati animi*, apud Saxonem Grammat. lib. 2. Passim in Libris sacris.

SENSUS, intellectus, νοῦς, nostris, *sens, bon sens.* Ita usurpant S. Hieronymus in indice Hæreseon. c. 17. 28. Ruffinus in exposit. Symboli, & Eucherius Homil. 1. de Ascensione & Homil. de Pentecoste.

SENTENTIALITER, per *sententiam* vel judicium, in Diurno Romano p. 38. ubi infrà, *synodaliter*, idem sonat.

SENTENTIARE, Sententiam proferre, dare. Albertus Stadensis an. 1179. *Papa in Consilio suo sententiatus est*, &c. Rigordus an. 1209. *Qui* (Papa) *audita ejus propositione, & universitatis scholarium contradictione, sententiavit contra ipsum.* Vitæ Abbatum S. Albani: *Contra quos judices non audebant sententiare.* Joan. Jersen. de Imit. Christi lib. 3. c. 1. *Non me sinas secundum auditum aurium hominum imperitorum sententiare*, id est, *sententias* & opiniones promere, judicare. Utitur etiam Michaël Scotus lib. 2. Mensæ Philosoph. cap. 23. lib. 4. c. 17.

SENTENTIARII. Vide *Baccalarius.*

SENTENTIOSUS. Gloss. Lat. MS. Regium cod. 1013. *Susurrio, sentensiosus, bilinguis, vel alicujus naturæ.*

SENTERIUM, Semita: suprà, *Semitarium*, ex Gall. *Sentier*: in Charta Philippi Fr. Reg. ann. 1184. in Probat. Hist. Monmorenc. p. 48.

SENTIA, Locus sentibus refertus. Gloss. Gr. Lat. MS. ἀκανθῶν ὁ τόπος, *Sentia.* Edit. *Hæc sencia.*

SENTINARE, Sententiam aquis exhaurire. S. Augustinus serm. 34. de Divers. cap. 13. *Sententia ista sic est in corde hominis, quomodo cadus. Inde sentinatur navis in pelago, non potest enim nisi aquam admittere per ruinas compaginis suæ.* Cæsarius Arelat. serm. 8. ad Monachos: *Nam quomodo navis, postea quam pelagi fluctus evaserit, si in portu sentinata, id est, vacuata in portu non fuerit, de minutissimis guttis impletur & mergitur*, &c. Infrà: *Quomodo navis sentinatur à fitula*, &c. Utitur & Fortunatus in Vita S. Radegund. cap. 31. Vide Festum.

Sentinosus. Sentinosum navigium, dixit S. Ambrosius in Orat. funebri de obitu fratris, pro rimoso, & in quo exhaurienda sæpius sit sentina.

SENTIO, *nis, Sententia*, in Gloss. Isid.

SENTITARE, *In animo sensim judicare*, Gloss. Isid.

SENTUS. Fulbertus Carnot. Epist. 71. de Pœnitente: *Sentus enim & squalidus, pallentique macie deformatus*, &c. Ubi legendum puto *Semus.* Vide in hac voce.

SENU, Senium, in Glossis Lat. MSS. Regiis.

SEONITIUM. Vide *Sato.*

SEONNUM, Furfur, ex Gallico *Son. Panis de obolo, & de rebureto, & de seonno*, &c. in Charta an. 1243. Hist. Monmorenciac. p. 101.

SEPALIS. Charta Amalfitana apud Ughellum. to. 7. Ital. sacr. p. 393. *Dedit atque tradidit — de ipsa sepalem veterem in usu usque intus mare*, &c. Infra: *Tradidimus atque confirmamus suprascripta plagia inclyta de cantu in cantum, & unde fuit ipsa sepalis veteris*, &c. Videtur scribendum *Separalem*, & *Separalis.* Vide in hac voce.

SEPAR, Divisus, separatus. Glossæ Antiquæ MSS. *Separ, pro separata, aut discreta.* Glossæ Pith. *Separ, seorsim a parte*, Glossæ MSS. *Separia, disparia.* Jo. de Janua: *Separ, i. seorsim à pari, i. dissimilis, unde separitas.* Ordericus Vitalis lib. 13. p. 907. *Optimates autem, qui separes cœtus in expeditione legali ductu ductitare debebant, in militia Romanæ rigorem disciplinæ, nisi fallor, ignorabant.* Utitur Solinus cap. 13. ut etiam Prudentius in Apotheosi v. 311.

SEPARALE, est quod *Separat*, seu dividit tenementum à tenemento, seu rem ab alia re, terminus, limes. Ita usurpat Fleta lib. 1. c. 12. §. 21. Interdum

Separale sumitur pro ipso tenemento, aut re, quæ ab alia separatur, seu suis terminis definitur, ut in eodem libro Fletæ lib. 2. c. 49. §. 1. *Quod averia capta fuerunt in suo separali.* Adde lib. 4. c. 1. §. 21. c. 20. §. 5. c. 27. §. 17. *Piscaria separalis*, apud Ingulfum p. 852. 874. 881. *Sedes separalis Abbatiæ* pag. 860. *Several tenancie*, apud Littletonem sect. 89. *Separatæ decimæ*, apud Prynneum in Libertat. Angl. to. 2. p. 955. Vide Statutum 2. Westmonaster. cap. 27. Charta Eadredi Regis Angliæ to. 1. Monastici Anglic. p. 168. *Inprimis* (dono) *insulam Croylandiæ pro gleba Ecclesiæ, & pro situ separali ejusdem Monasterii cum his limitibus distinctam, vi elicet* &c. Charta an. 1206. to. 1. Monast. Anglic. p. 327. *Fundata fuit Ecclesia in situ seu fundo — continente 40. acras terræ frusca, pasturæ, & pratis separalibus jacentibus in Burahum*, &c. *In separali*, in Fleta lib. 2. c. 54. §. 15. i. disjunctim, divisim: nos dicimus *Separement.*

Separaliter, eadem notione, apud Ingulfum p. 875. 881. Vide *Sevvera.*

SEPEDIUM, *Reju* [illegible]. Papias.

SEPELIRI *subtus mortuum*, Pœna olim homicidæ, apud Benearnenses, qui vivus sub cadavere illius, quem occiderat, sepeliebatur. Fori Morlanenses art. 31. & 32. *Si verò istas leges dare nequiverit* (homicida,) *quidquid habet, sit in cursu meo, & sepeliatur subtus mortuum.* Idem obtinuit apud Bigorritanos ex instituto Bosonis Comitis Bigorr. ut observat Marca lib. 9. Hist. Beneharn. c. 11. n. 4. quod & testatur Charta B. *de Majestad* Comitis Bigorensis an. 1238. in Regesto censuum Bigorræ Cameræ Comput. Paris. fol. 27. *Item statuimus, quod si aliquis in prædicta villa interficiat aliquem, interfector sub mortuo, omni occasione remota, vivus sepeliatur.*

SEPARATUS. Vide *Separalis.*

SEPHEL. Vetus Charta in Metropoli Salisburgensi to. 3. pag. 319. *Solvit — 6. pullos, duos anseres, unum mod. rap. unum sephel bis, porcum saginatum, unum halbfrisch, vel 10. denar.*

SEPIATICUM, Quod scriptori vel Notario pro scriptura datur: *Sepium* enim pro atramento sumi observant Scholiastes Persii, & Isidorus lib. 12. cap. 6. Fulgentius in Mytholog. *Redde, quod sepiaticum debes.*

SEPIOLA, Parva spes. Jo. de Janua.

SEPLASIARIUS, qui *Seplasia* vendit, seu pigmenta. Ugutio: *Seplasiarius, negotiator, qui pigmenta vendit.* Jonas Aurelian. in præfat. ad lib. 2. de Cultu imag. *Desine itaque seplasiariorum pigmentulis potionari.* Occurrit præterea apud Lampridium. Vide Salmasium de Usuris cap. 19. *Supplassarius*, perperam scribitur apud Vegetium lib. 3. Art. veterin. cap. 2.

SEPOSITIO. Datio in pignus, in Lege Wisigoth. lib. 5. tit. 4. §. 12. 13.

SEPTAN-CHUNNA, in Pacto Legis Salicæ tit. 80. septingenti. Vide *Chunna.*

SEPTENA, Mulctæ Monasticæ species, septem dierum jejunium. Statuta Ordinis Hospitalar. S. Joan.

Joan. Hierosf. tit. 18. §. 51. *Frater, qui erit positus in septena, septem diebus continuis jejunabit, ac quarta & 6. feriis ipsorum 7. dierum pane & aqua duntaxat vesci debet, & illis diebus recipiat disciplinam*, &c.

Septena, alia notione. Concilium Lemovicense an. 1031. sess. 2. *Ubi enim cereus Paschalis consecratur, & baptismus, ibi honestius Paschalis ordo perficitur, & tres Litaniæ, quæ in Sabbatis Paschæ & Pentecostes nulla ratione prætermitti possunt, ne, quod absit, autoritas Spiritus sancti vilescat, aptius persolvuntur. Post sex enim lectiones, septena fit in choro a pluribus cantoribus solenniter indutis. Deinde cum terna ipsi Cantores & Sacerdotes, ac cæteri ministri procedunt ad Fontes: facto verò baptismo de tribus tantùm infantibus, — cum terna à Fontibus regrediuntur, qui ad chorum ad chorum, qui ad altare ad altare, cum cereis nondum luminatis, sonantibus interim omnibus signis. Finita enim ipsa terna*, &c.

Septena, appellata peculiari nomenclatura districtus jurisdictionis urbis Bituricensis, & aliquot oppidorum in eodem tractu, vulgò *la septaine*: de cujus vocis origine varii varia tradunt: quidam enim *à 7. pagis vel vicis*: alii *à septimo miliario*, alii denique *à septis urbis*, ut Chaumellus in Hist. Bituricensi lib. 6. c. 13. & Thomaserius in Consuetud. Localib. Bituric. pag. 72. *Septenæ Bituricensis* mentio fit in Charta Communiæ ejusdem urbis an. 1181. & in Arestis an. 1261. in 1. Regesto Parlam. f. 37. 114. 125. *Septimaniam* appellari in hymno S. Guillelmi Bituricensis Archiepiscopi observat idem Chaumellus: *Alme martyr Juliane, alme martyr Private, & plangite omnes prorsus Insulæ Orientis: tu Lugdune planctum ad durabile Occidentis, hoc perage civitas Lemovice, similiter Aquilonis: in quo & Bituricæ septimania nunc plange meridies Narbonæ*, &c. Sed videtur hæc vox ad *Septimaniam* Narbonensem, seu Occitaniam provinciam pertinere.

SEPTENARIUS, vel *Septenarium*, Officium pro mortuis per septem dies continuos. S. Stephanus in Regula Grandimontensium cap. 5. *Tricenarium, septenarium, annuale, vel quodlibet pretium pro Missa nominatim vobis oblatum nullatenus accipiatis.* Vetus Charta in Hist. Monasterii S. Nicolai Andeg. *Canonici verò pro defunctis Monachis septenarium facient Vigiliarum, Missarum, & Psalmorum competentium.* Uldalricus lib. 3. Consuet. Cluniac. cap. 33. *Cum brevis eorum ad nos venerit de defuncto, vel ad illos noster, officium & Missa geratur, & postea septenarium cum officiis & Missis.* Charta Confraternitatum Marcianensium apud Buzelium: *Sanctimonialibus S. Mariæ Suessionensis — debemus septenarium; hoc est, prima die officium cum Missa in Conventu, & septem aliis similiter* &c. Salomon Episc. ad Dadonem:

> *Tunc sanxere diem, fieret qua septima fratris*
> *Omnes perficere cum prece * si agapen.* *Sic
> *Si tum venires qua lex Tricena maneret,*
> *Ritu consimili hanc statuere coli.*

Concilium apud Saponarias ann. 859. c. 13. *Ut pro ea, qui decesserit, in sedibus septenæ Missæ totidemque vigiliæ persolvantur*, &c. Liber Chirograph. Absiæ fol. 64. *Die, quo peractum est septenarium Stebrandi Chabot.* Rationem, cur per septem dies Missæ pro defunctis agerentur? reddunt Amalarius lib. 3. de Eccl. Offic. cap. 44. Alcuinus lib. de Offic. divin. cap. *de Exequiis mortuorum*, Durandus lib. 7. cap. 35. n. 6. & Menardus ad Concordiam Regular. p. 217. Ut plurimum autem septenarium cum tricenario conjungitur. Vide in *Tricenarium*.

Septennale, in Concilio Parisiensi an. 1212. c. 11.

SEPTETUS, ita appellatus nescio quis Princeps, apud Gregorium II. Epist. ad Leonem Isaurum Imp. præfixa VII. Synodo: *Nuper siquidem ab interiori occidente preces illius, quem Septetum appellant, accepimus, qui vultum expetit nostrum Dei gratia, & ut ad impertiendum ei sanctum baptisma illuc proficiscamur.* Leg. fortè *Mepetum*. Vide *Mepe*.

SEPTIDOMUS. Octavius Horatian. lib. 4. Rer. Medicar. de partu: *Tempore autem instante conceptum atque collocari manifestum est, septidomum verò septem spatiis contineri, septimo mense dentes nasci, aliquibus nono: septimo anno infanti dentes cadere: bis septenis pubescere, septidomis ægros periclitare.*

SEPTIMALE, idem quod *Septenarius*, de qua voce suprà. Charta Fulconis Comitis Andegav. pro fundat. Abb. Roncerei ann. 1028. apud Sammarthanos: *Beneficia verò, quæ de sepulturis mortuorum evenerint, de animabus, de tricenariis, de septimalibus, de Missis defunctorum*, &c. Sed leg. videtur, *septimanalibus*.

SEPTIMANALITER, Hebdomadatim. Thomas Archid. Hist. Salonitana c. 24. *Donavit Rex Ecclesiæ S. Domnini sextariolos molendinorum Salonitani fluminis, qui septimanaliter pertinebant ad Bannum.*

SEPTIMANARIUS, idem qui *Hebdomadarius*, Gall. *Semainier*. Joannes Eremita in Vita S. Bernardi cap. 17. *Facta est conquestio de quodam Monacho, qui scutellas in coquina, secundum Ordinis instituta, cùm septimanarius esset, lavare negligebat.* Occurrit etiam apud Chrodogangum Metensem in Regula Canonicor. cap. 9. & Petrum Abælardum Epist. 6. *Septimanarii coquinæ.* Adde librum Usuum Ordinis Cisterciensis cap. 68. 91. & Ughellum to. 5. p. 214. & Vide *Hebdomadarius*.

SEPTIMANIA. Vide *Septena*.

SEPTIMAS, ut *Hebdomas*. Vita MS. S. Leonorii: *Manè autem facto reversi sunt ad suum jugum. Sic assueti quinque septimatibus, ac diebus tribus diurno labori, excepto die Dominico*, &c.

SEPTIMUS, Dies nempè septimus ab obitu, quo sacra, quæ pro mortuis peragi solent, absolvebantur. Andegavenses, & Pictones *Seme* vocant. Charta Petri, Episcopi Inculism. an. 1160. ex Tabular. S. Eparchii fol. 11. *Baptisteria, septimos, solus Sacerdos habeat. Tricenarios etiam, si alia eleemosyna, quàm monacho & Sacerdoti relinquitur, tantumdem valeat, alioquin tam eleemosyna quàm tricenarii dividantur.* Testamentum Geraldi Fabri Domicelli D. Mansi Milhagueti, patris Johannis Fabri, celeberrimi Jurisconsulti, in Diœcesi Petricoriensi, ann. 1282. *Insuper legamus capellano prædicto 10. sol. semel solvendos, & septimum & trigesimum. Item subcapellano dictæ Ecclesiæ septimum & trigesimum. Item omnibus monachis in dicta Ecclesia Dei famulantibus duos septimos, & omnibus aliis Presbyteris, qui nostræ interfuerunt sepulturæ, unum septimum.* Charta an. 1280. *Nec die septimi, seu septimorum in commemorationem defunctorum*, &c. Olim apud Paganos in nonam diem justa defunctis & *μνημόσυνα* persolvebantur, idque *Novendial* vocabant, quo elapso, cœnæ funebres & epulæ fiebant, quæ *Novendiales cœnæ* dicuntur Tacito 6. Annal. idque postmodum ab Ethnicis ad Christianos promanavit, ut autor est Augustinus in Quæst. super Genes. Vide Novell. Justiniani 105. c. 5. & ibi Cujacium & Gohtofredum.

SEPOINOCTIUM, Spatium 7. noctium, *Sibunnaht*, in Glossis Keronis.

SEPTIZODIUS. Ita Compotistæ, ac inprimis Beda lib. de Embolismorum ratione, laterculum literarum dominicalium vocant: *Laterculus hic, qui vocatur septizodius.* Ubi Scaliger in Canonibus isagogicis p. 176. & 181. *Septizonius* scribendum contendit. Hunc vide, si lubet.

SEPTIZONIUM, Omnis septenarius ordo, moles aliis superstructæ. Ammianus lib. 15. de Septizonio Severi: *Septizonium operis ambitiosi nymphæum*: Ubi

Ubi MSS codices *Septemzo lium* præferre monet Henricus Valesius: ut apud Capitolinum in Severo, & Hieronymum in Chronico *Septizodium*, Scaliger & Salmasius. Extat apud Commodianum instructio 7. cum ea inscriptione, *de Septizonio & stellis*, qua indicantur septem planetæ.

SEPTRIGUS. Charta Edvvini Regis Angl. in Monastico Anglic. to. 3. p. 120. *Ex in aureo tempore finito, nec non & æneo ferrei sequaces modo vi præeuntes, modo mechanica arte cæteros fallentes, & persæpe utroque omnem sub gerunt censum reddere vulgus usque ad calcem: ac sic fortuna ludente mancipari immobilis, patitur terra, subditis habenis in septrigo voluntatis arbitrio.* Videtur legendum *Sceptrigero*, vel *Sceptrigeri.*

SEPTUAGESIMA, inquit Alcuinus de Divin. Offic. *Computatur secundum titulationem Sacramentarii & Antiphonarii, novem hebdomadibus ante Pascha in septimam Sabbati.* Ordo Romanus: *Septuagesima videtur dici posse propter 70. dies, qui sunt ab ipso die ad Sabbatum ante Octavas Paschæ, quo die alba tolluntur vestimenta à nuper baptizatis.* Septuagesimæ institutionem Telesphoro PP. adscribit Liber Pontific. Roman. *Hic constituit, ut septem hebdomadas ante Pascha jejunium celebraretur.* Eadem habet Eusebius in Chronico. Vide Alcuinum Epist. 1. 2. 109. Amalarium lib. 1. de Ecclesiast. offic. cap. 1. Rupertum lib. 4. de Divin. offic. c. 1. & 6. Rabanum lib. 2. de Instit. Cleric. c. 34. Honorium August. lib. 3. c. 23. Hugon. à S. Victore lib. 3. Observ. Eccl. cap. 10. Beletum c. 78. Durandum lib. 6. c. 23. 89. n. 1. De Septuagesima hæc accipe ex cod. MS. S. Victoris Parisiensis:

A festo stellæ numerando perfice lunæ
Quadraginta die, ibi Septuagesima fiet:
Et si bissextus fuerit, superadditur unus.

SEPULCHRORUM *violatores*. Gloss. Lat. Gr. *Sepulchri violator*, τυμβωρύχος. De iis agunt Lex Wisigoth. lib. 11. tit. 2. §. 1. Edict. Theodorici c. 110. Lex Salica tit. 17. 57. Bajvvar. tit. 18. c. 1. Alamann. tit. 50. Longob. lib. 1. tit. 12. Capit. Caroli M. lib. 7. tit. 136. &c. Mortuos verò vestibus suis pretiosioribus indutos humo mandatos testantur S. Hieronymus l. 2. Epist. 1. S. Ambrosius lib. de Nabuthe, Lactantius lib. 2. de Divin. instit c. 4. Gregorius Turon. lib. 4. Hist. c. 45. 46. 32. lib. 6. cap. 46. Gesta Francorum cap. 35. Monachus Egolism. c. 14. Baldricus lib. 1. Chr. Camer. c. 16. lib. 3. c. 20. Baronius an. 821. & 1099. n. 3. 5. 15. Surius ad an. 1544 Filesaccus lib. 1. Select. p. 277. &c.

Sepulchrorum custodia. Vide *Custos*.

Sepulchri Officium Ecclesiasticum, quod ita celebrari solitum in Ecclesia Rotomagensi, post Matutinas, docet Ordinarius MS. ejusdem Ecclesiæ: *Finito tertio Responsorio, Officium sepulchri ita celebratur. Tres Diaconi Canonici induti dalmaticis & amictis, habentes super capita sua ad similitudinem mulierum, vasculum tenentes in manibus, veniant per medium Chori, & versus sepulchrum properantes, vultibus submissis, dicant pariter hunc versum:* Quis revolvet nobis lapidem? *Hoc finito, quidam puer quasi Angelus indutus albis, & tenens spicam in manu ante sepulchrum, dicat:* Quem quæritis in sepulchro? *Mariæ respondeant:* Jesum Nazarenum crucifixum. *Tunc Angelus dicat:* Non est hîc, surrexit enim: *Et locum digito ostendens. Hoc facto, Angelus citissimè discedat, & duo Presbyteri de majori sede, in tunicis, intus sepulchrum residentes dicant:* Mulier, quid ploras? *Medius trium mulierum respondeat ita:* Mulier, quid ploras? quem quæris? *Medius Mulierum dicat:* Domine, si tu sustulisti eum, dicito. *Sacerdos crucem illi ostendens, dicat, dicens:* Quia tulerunt Dominum meum. *Duo residentes dicant:* Quem quæritis, Mulieres? *Mariæ osculentur locum, postea exeant de sepulchro. Interim quidam Sacerdos Canonicus in persona Domini albatus cum stola, tenens crucem, obvians eis in sinistro cornu altaris, dicat:* Maria. *Quod cùm audierit, pedibus ejus citissimè se offerat; & alta voce dicat:* Cabboin. *Sacerdos innuens dicat:* Noli me tangere. *Hoc finito, Sacerdos in dextro cornu altaris iterum appareat, & illis transeuntibus ante altare, dicat:* Avete, nolite timere. *Hoc finito se abscondat, & Mulieres hoc audito lætæ inclinent ad altare, conversæ ad chorum, hunc versum cantent:* Alleluja, resurrexit Dominus. Alleluja. *Hoc finito, Archiepiscopus vel Sacerdos ante altare cum turibulo incipiat altè:* Te Deum laudamus, *& sine neupma finiatur,* &c.

SEPULTORIUM, θαπτήριον, ii. Gloss. Gr. Lat.

SEPULTURA, idem quod *Atrium*, & *Cœmeterium*, scilicet obventiones, quæ Sacerdotibus ob sepulturam contingunt. Nam olim *Cadavera defunctorum in basilicis sanctorum sepeliri* vetitum, in Concil. Bracarensi an. 563. c. 18. ubi Garsias Loaysa. Vetus Notitia in Tabulario Ecclesiæ Viennensis fol. 58: *Cum ergo ille Ecclesiam cum tertia parte decimæ, & sepultura possiderent,* &c. Alia in Tabulario Monasterii S. Andreæ Viennensis: *Similiter dederunt sepulturam, quam accipiebant de Ecclesia S. Petri ac ...* Alibi: *Donamus Ecclesiam & altare cum decimis, & sepultura, & offerendis,* &c. Charta Arcembaldi Dom. Barbonensis ann. 1217. pro libertatibus Villæfranchæ: *Et dederunt eis Ecclesiam & cemeterium, tali pacto, quod non possent cogere burgenses de sepultura, neque de nuptiis ultra debitas consuetudines.* S. Anselmus lib. 4. Epist. 45: *Dicunt se frequenter vidisse in Ecclesiis, ad curam meam propriè pertinentibus, expulsis presbyteris, laicos altari adstantes, eleemosynam colligentes, sepulturas, & quædam ad jus Sacerdotum pertinentia audacter usurpantes,* &c. Sed & pro aperienda, ut vulgò dicimus, terra, exactiones factæ, quod etiamnum obtinet apud nos, licèt vetitum ab Ecclesia, ac præsertim Bulla Urbani PP. IX. apud Gariellum in Episcopis Magalonensibus p. 402. 403. *Abolendæ consuetudinis nimis abominabilis corruptelæ apud Montempessulanum vitium inolevit, ut videlicet decedentibus non prius permittatur effodi sepultura, quàm pro terra, in qua sepeliendi sunt, certum pretium Ecclesiæ persolvatur,* &c. Vide *Cœmeterium*.

Sepultura Crucifixi, Sepulchri Jesu Christi imago & repræsentatio, quæ fieri solet in ædibus sacris die Parasceves. Vetus Charta in Monumentis Paderbonensibus pag. 134. *Hæ autem parochiæ omnia jura parochialia habebunt, nisi quod crucem diebus dominicis, & in solennitatibus non ferent, — in Parasceve sepulturam Crucifixi non facient,* &c.

Sepultura asini, Extra cœmeterium, Sepultura excommunicatorum. Hugo Flaviniac. in Chron. p. 268. *Extra cimiterium, absque officio Christiano debito, suo tamen jussu & petitione, sepultura asini sepultus.* Vid. *Imblocatus*.

SEPUM, ita dicitur vulgò quod olim *Sebum*, i. adeps, pinguedo, axungia. Jo. de Janua.

SEQUACES, Hæredes, posteri, successores. Tradit. Fuld. lib. 1. trad. 3. *Post obitum hanc rem vos & sequaces vestri ulterius habere firmissimam habentes potestatem.* Occurrit ibi crebriùs. Vide *Secutores*.

Sequax, Sectator. Paulus Diac. l. 1. Hist Long. c. 26.

Nam pinxit apte lineas
Vitæ sacræ sequacibus.

Adde Regulam S. Fructuosi cap. 4.

Sequax, Obediens, apud Sidon. l. 7. Ep. 17.

Sequacitas. Cyprianus in Vita S. Cæsarii Arelat. *Tanta denique bona in se, largiente divina gratia, habuit, ut de audientium profectibus, & de discipulorum sequacitate, & de virginum consecratione, ut non uno tantùm sit meritò coronatus.*

SEQUELA, *Exemplum*. in Glos. Isid.

Sequela, Obsequium, ministrorum & famulorum cœtus, apud Petrum Blesensem serm.43. Vide *Secta*.

SEQUENTIA, Canticum exultationis, quæ & *Prosa* dicitur, sic appellatum, *quia pneuma jubili sequitur*, inquit Durandus lib. 4. c. 21. Ordo Romanus, & Alcuinus lib. de Divin. Offic. *Sequitur jubilatio, quam Sequentiam vocant*. Observat idem Durandus, Sequentias à Notkero Abbate S. Galli primùm compositas, & Nicolaum PP. ad Missam cantari præcepisse. Huc spectant, quæ habet Eckehardus de Vita B. Notkeri Episcopi Saltzburg. cap. 17. *Sequentias, quas idem pater sanctus fecerat, destinavit per bajulum urbis Romæ Nicolao*. Cap. 18. *Sequentiam dico, quæ est de Spiritu sancto: Sancti Spiritus assit nobis gratia*. Bromptonus de Roberto Rege Franc. *Hic Robertus Rex fecit sequentiam illam de festo Pentecostes, quæ sic incipit: Sancti Spiritus assit nobis gratia*.

Sequentiæ, quas Metenses vocant, apud Eckehardum junior. de Casib. S. Galli cap. 4.

Sequentiarius, Liber, seu Codex, in quo continentur *Sequentiæ*. Eckehardus junior de Casib. S. Galli c. 11. *Quidam fratrum Ecclesia egressus Sequentiarium manu ferebat, quem illi assumentes in sequentia diei Notkerum Balbulum laudant*. Acta Murensis Monasterii pag. 10. *Antiphonarium, partem de Graduali, Sequentiarios 4*. Alibi: *Tres Antiphonarii, ex quibus unus musicè notatus est, & decem Sequentinarii*. Sed legendum *Sequentiarii*, aut *sequentionarii*, ut habetur pag. 33.

SEQUENTRIANUS, qui optimum excipit, mediæ conditionis, vel medii pretii. Lex Alamann. tit. 75. *Si quis in vaccaritia legitima, ubi sunt 12. vaccæ vel ampliùs, taurum ex ea involaverit, vel occiderit*, 13. *sol. eum solvat, aut qualecumque armentum de ipsa vaccaritia involatus fuerit, secundum qualitatem eum solvat: illam optimam vaccam 4. tremesses appreciare: illam aliam sequentrianam sol. 1. illa alia minuta animalia secundum arbitrium adpretientur*. Edit. Heroldi habet *Sequenterianam*.

SEQUESTER. Testamentum Ælfredi Reg. Angl. *Insuper de Æthelfredo Principi militiæ meæ unum gladium, & 200. marcas; & meo sequestri, tum quo jam Pasch. immiaens pactum firmavi, do 200. libras, ut ipse det & distribuat inter omnes illos, ubi placitum est sibi subire sepulcrum*, &c. Vide in *Equester*.

SEQUESTRATOR *sacri palatii*. Ottonem Rufum Imp. in colligendo Jure Weichbildico usum esse opera Burchardi à Mangefeld, *Sequestratoris Palatii*, scribit Glossa ad art. 10. & 139. In fine Weichbild. Quod officium pro *Cancellarii* munere accipiunt Crantzius lib. 2. Saxon. cap. 21. Brotuff. lib. 1. Chron. Merseburg. cap. 10. & Coler. in orat. de jure Saxon. Vide Glossar. med. Græcit. in Μεσίτης, & in Μεσάζων.

SEQUIMENTUM, *Sequutio*. Vide *Sega*.

SEQUIPES, Qui alium sequitur, Pedissequus. Anastasius in S. Hadriano pag. 103. *Unde ego sequipedes vestros dirigere studebo meos missos ad eundem vestrum Regem*, &c. In S. Zacharia p. 77. *Egressus de Ravennatium urbe, in finibus Longobardorum ingressus, sequipes factus est suis Missis*. Et pag. 86. *Conjungens verò Christianissimus Pipinus Francorum Rex, sequipes etiam ejus & antefatus beatissimus Papa factus usque ad muros civitatis Papiæ utrique pervenerunt*. *Canis sequipeda*, apud Joan. Sarisber. lib. 1. Policrat. c. 13. Vide eundem lib. 3. cap. 6.

Sequipedes, Sectatores, sequaces, discipuli, &c. Acta SS. Juliani & Basilissæ in Præfat. *Ut per augustam viam eorundem Sanctorum valeamus sequipedes esse*. Habetur rursum ibidem cap. 1. & 7. Diurnus Romanus cap. 2. tit. 9. *Ut verè eorum discipulus & sequipeda*. Vita S. Sulpitii Pii Episc. Bitur. c. 6. *Addebat etiam Beati sequipeda*, &c. Occurrit præterea hac notione in Concilio Aurelian. V. c. 3. & Turon. II. c. 22. apud S. Eulogium lib. 1. Memor. Sanctor. lib. 2. c. 1. & 10. in Epistola 73. inter Francicas to. 1. Hist. Franc. apud Rabanum Maurum lib. 1. de Instit. Cleric. c. 3. Carolum M. lib. 2. de Imaginibus c. 27. Joan. Sarisber. l. 2. Policrat. c. 18. &c.

SER, Dominus, quæ vox præponitur nominibus appellativis apud Italos: efformata, ut videtur, ex Græco κύριος, seu, ut recentiores Græci efferunt κῦρις, unde nostri *Sire*, Itali *Messer*, nostri etiam *Messire*. Vita B. Torelli Papiensis n. 24. *Ipse Notarius, qui vocabatur Ser Aloysius*. Occurrit ibi pluries. Vide *Siriaticu*.

SERA *virginitatis*. Vide *Devirginare*.

SERABARA. Vide *Saraballa*.

SERACIUM, Serum lactis. Acta Murensis Monasterii p. 54. *Quicumque Caldarium illuc præstiterit, quamdiu ejus Caldarium habent, singulis annis dabunt ei seracium, & octo caseos*. Occurrit etiam alio loco. Vide *Sester*.

SERANTA, pro *Saranta*, Quadraginta, ex Græco vulgari σάραντα, pro τεσσαράκοντα, de qua voce Meursius. Abbo lib. 1. de bellis Parisiac.

> *P. Geminum fidos rarò quamvis vegetabat*,
> *Mque truces post hac chile seranta chile id extat*.

Ubi ad marginem notam hanc apposuit Abbo ipse: *P. Græcum, si fuerit geminatum, 200. significat. M. similiter geminatum 40. significat. Chile, mille, tot enim erant Normanni, id est, 40. millia*.

SERAPELLINÆ, *sunt veteres pelles: vel dicuntur pelles parvi valoris*: Catholicon parvum. Vide *Xerampellinæ*.

SERARE, *Serrare*, Occludere, *Seris* claudere; hinc nostris *Serrer*, pro aliquid sub *sera* recondere, ἀσφαλίζειν. Brito in Vocab. *Vectis à veho dicitur, i. ferrum, quo infirmatura ostii vehitur huc & illuc, causa serandi vel reserandi*. Papias: *Serare, claudere, opponere*. Rodericus Toletan. in Hist. Arabum cap. 45. *Cumque Cazim Hispalim advenisset, civitatis ei januas seraverunt*. Concilium Avenionense ann. 1279. c. 1. *Domos Ecclesiarum aut Clericorum occasione quacunque serrare, seu claudere, ferrare, vel placare*, &c. Thwroczius in Petro Rege Hungar. cap. 39. *Occupantes campanilia & turres civitatis, & seratis januis, illum excluserunt*. Vide *Serra*.

Inseratus, sub *sera* reclusus. Idem Rodericus Toletanus lib. 5. de Reb. Hispan. cap. 24. de Sancio Rege Navarræ: *Duxit uxorem, nomine Beatriciam, filiam Imperatoris, ex qua genuit duos filios, Sancium, qui successit in regno, qui dicebatur agnomine inseratus, eò quòd in castro Tudelæ residens, se ab omnibus, præterquam à paucis domesticis, occultabat*. Vide *Serrare*.

SERASTYRAX. Codex Epistolarum S. Bonifacii Archiep. Mogunt. Epist. 147. *Grato animo dignemini suscipere costum, cinamomum, & serastyracem*. Ubi Serrarius putat, confictum nomen ex *cera* & *styrax*, quasi ceræ instar styrax fuerit. De styrace agit Plinius l. 12. c. 18. & 26. lib. 24. c. 6. & 17.

SERCENTES, *Sergenti*, Italis; *Sercentes sive habitatores domorum, inquilini*, in Statutis Venetor. l. 6. c. 25. 27.

SEREA. Vide *Seria*.

SERENITAS, Titulus honorarius Imperatorum & Regum apud Facundum Hermianensem lib. 5. cap. 2. & in veteribus Chartis apud Beslium in Comitib. Pictav. pag. 211. in Regibus Aquitan. pag. 25. 26. & alios passim. Fortunatus lib. 3. Poëm. 2.

> *Nubila nulla gravant populum sub Rege sereno*.

Idem, l. 6. Poëm. 4. de Chariberto Rege:

> *Splendet in ore dies detersa fronte serenus,*
> *Sinceros animos nubila nulla premunt*.

Blan-

Blanda serenatum circundant gaudia vultum,
Lætitiam populus Regis ab ore capit.

SERLONES. Vide *Screones*.

SERIA, *Serea*, Vasculi species. Joannes de Janua: *Seria a Syria dicitur, i. olla, quasi Syria, quod ibi primò facta est*, &c. Papias *Serea, sing. vasis genus, orca, inde seriola.* In Agrimensoribus vox *Seria* occurrit, ubi vasculum effingitur. *Seriolam* inde habet Persius, & ex eo Isidorus lib. 29. cap. 6. Vide Donatum ad Terent. & JC.

Seria, pro series. Gloss. *Seriam*, ἀκολουθίαν. *Seria*, ὁρμαθὸς, ubi perperam *steria*. *Series*, τάξις, — ὁρμαθός. Rhythmi in obitum Henrici VII. Imp.

Exponit Florentinis
Totius facti seriam,
Processus, & materiam
Intoxicationis.

Atque inde conjicit Salmasius ad Solin. in Agrimensoribus scribendum *seria*, ubi *serra* legitur. Apud Vitalem: *A sextaneo si vis sequi limitem, rectam serram sequeris ped.* 150. ubi emendat *seriam*. Huic emendationi favet vetus Notitia sub Rogerio Rege Siciliæ an. 1144. apud Rocchum Pirrum in Archiep. Massan. *Et descendit per pedem montis, ubi sunt multi lapides, exinde seriam foresta, usque ad culturam Ecclesiæ*, &c. Infrà: *Et à prædicto vallone recipit Roccam magnam usque ad seriam blagi, in quo via regalis descendit ad fontem de Maltru, & recipit seriam sassi*, &c. Vide *Serra*.

SERJANTES, *Serjenteria*, &c. Vide *Serviens*.

SERICA. Vide *Seria*.

SERICALIS *pannus*, nostris *Serge*, aut *Sarge*, Alamannis *Sareuvat*. Eckehardus junior de Casib. S. Galli cap. 3. *Missus est Magontiam, utique pro pannis laneis emendis, quos Sericales, aut Tunicas vocant.*

SERICOBLATTA, in l. 10. Cod. Justin. de Murilegul. ubi in l. 13. Cod. Th. eod tit. *Serica blatta*, sericum *blattæ*, seu purpura infectum. Vide *Blatta*.

SERICUM, Mensuræ liquidorum species. Philippus Eystetensis in vita S. Willibaldi cap. 34. *Sacratissimus liquor, qui infra spatium unius anni nequaquam destillaverat, nec ullo modo se se ostenderat, adeò abundanter erupit, ut ampullam dimidiæ pintæ, capacitatis, vel unius serici adimpleret.* Alter codex MS. habet *seriti*, uti monet Gretzerus. Vide *Seria*.

SERICUS. Vide *Siricus*.

SERIETAS, Seriarum rerum meditatio, apud Sidonium lib. 1. Epist. 9. lib. 9. Epist. 13. & Joann. Sarisb. Epist. 81. in Metalogico lib. 1. c. 6. lib. 3. in Prologo, & in Policratico.

SERILLA, Naviculæ vel lintres, qui rimas stupa suffocatas habent. Spelm.

SERICINUS, pro *Sericus*, apud Odonem Cluniac. lib. 1. de Vita S. Geraldi c. 16.

SERIMIALIA, *Sermalia*, machinæ bellicæ species. Otto Morena in Hist. Rerum Laudensium pag. 51. *Laudenses, quos captos habebant, de carcere super sermalias & machinas ipsius castri deduxerunt.* Pag. 54. *Multosque petrerios ibi composuit, per quos ballistarios suis foras trahentibus, fere nullus ex Cremonensibus ibi ad serimalios, seu machinas ipsius castri appropiare poterat.* Pag. 55. *Super serimalias & machinas*, &c. Infrà: *Qui fere omnes manganos & petrerias, serimalias, seu machinas, cæteraque defensionis Cremæ instrumenta suo mirabili ingenio composuerat.*

SERIOSUS, Serius, Gravis, ex Gallico *Serieux*. Vincentius Belvac. lib. 3. cap. 33. *Prudens valde, nimis astutus, multumque seriosus, & gravis in moribus.*

SERISAPIA. Fragmentum Petronii: *Allata est serisapia, & contumelia acrophragia*, (l. acrophagiæ) *saledata sunt, & census malo, porri, Persica*, &c. Monstra verborum, cujusmodi complura habentur in hoc malè compacto centone.

SERITAS. Gloss. Galat. βραδύτης, *Mora, remora, seritas, tarditas.*

SERMENTATUS, Juratus, sacramento adstrictus: ex Gallico *Sermenté*. Baldricus in Chronico Camerac. lib. 3. c. 49. *Ipse namque, pariterque Abbas Richardus, ambo videlicet sermentati*, &c.

SERMO, Tuitio, conductus. *Sauvegarde*: ἀσυλίας λόγος apud Justinianum in Edicto 2. λόγος ἀπαθείας, apud Annam Comnenam pag. 158. 249. 292. Lex Salica tit. 59. *Ubi cuicaverit solem, & ista omnia compleverit, qui eum admallat, & ille, qui admallatur, ad nullum placitum venire — noluerit, tunc Rex, ad quem mannitus est, extra sermonem suum eum esse dijudicet, & ita ille culpabilis, & omnes res suæ erunt in fisco, aut cui fiscus dare voluerit.* Pactus Legis Salicæ tit. 76. §. 1. *Si ille, qui admallatur, ad nullum placitum venire voluerit, tunc Rex quem mannitum est, eum extra sermonem suum ponat, & quicunque eum aut paverit, aut hospitium illi dederit, — culpabilis judicetur.* Gregorius Turon. lib. 9. c. 42. *Ut Monasterium — sub sua tuitione & sermone — jubeant gubernare.* Marculfus lib. 1. form. 24. de Mundeburde Regis & Principis: *Igitur cognoscat Magnitudo seu utilitas vestra, quod vos Apostolicum & venerabilem illum Episcopum aut Abbatem — sub sermonem tuitionis nostræ visi fuimus recepisse*, &c. Vide *Verbum*, & quæ notavimus ad Alexiadem pag. 308.

Sermo, Homilia, concio ad populum in Ecclesia, nostris *Sermon*. S. Augustinus Epist. 77. *De Sermone Presbyterorum, qui te præsente populo infunditur*, &c. Infrà: *Ut jubeas singulos, quos volueris, sermones seorsum conscriptos & emendatos mitti nobis.* *Sermonem facere*, in libro Ordinis S. Victoris Parisiensis cap. 33. Vide Concil. Valentin. Hisp. cap. 1. Observandum porrò ex Augustino lib. de Catechizandis Rudibus c. 13. in Africanis Ecclesiis Antistites stantes stanti plebi verba facere consuevisse, contra quam in Ecclesiis transmarinis, *ubi non solum Antistites sedentes loquebantur ad populum; sed ipsi etiam populo sedilia subjacebant, ne quispiam infirmior stando lassatus à saluberrima intentione averteretur, aut etiam cogeretur abscedere.* Postmodum infirmos, cæterosque, qui stare non poterant, sedere jussit idem Augustinus Homil. 26.

Sermo vivus. Capitulare 5. Caroli M. incerti anni cap. 1. *Admonendi sunt* (Episcopi) *de rectitudine fidei suæ, ut eam & ipsi teneant & intelligant, & sibi subjectis populis vivo sermone annuntient.*

SERMOCINALES *disciplinæ*, Logicæ. Fridericus II. Imp. in libro Rescriptorum cap. 74. §. 3. *Compilationes variæ ab Aristotele aliisque Philosophis — editæ in Sermocinalibus & Mathematicis disciplinis*, &c.

SERMOLOGUS, Liber Ecclesiasticus, continens Sermones, quos Papæ & alii plures Sancti composuerunt, qui legitur in Ecclesia in Festis Confessorum à Natali usque ad octavas Epiphaniæ, in Purificatione B. Mariæ, & in Festo omnium Sanctorum, & pluribus aliis. Ita Beletus c. 59. & ex eo Durandus lib. 6. Ration. c. 1. n. 32. Vide *Serminiverbius*.

SERMONARI, Sermonem facere. Gloss. Lat. MS. regium: *Sermonatur, Sermonatus, Sermonem facit.*

SERNA. Vide *Serra*.

SERO, Occidens, apud Rollandinum in Summa Notariæ, & Anonymum in Vita S. Domitiani, apud Guichenonum in Hist. Bressensi non semel. Vide *Mane*.

SERON, *Sepulchrum, vel Idolum*, Joan. de Jan. fortè ex ἱερὸν.

SERPENTUM. Isidorus l. 19. c. 31. *Monile, ornamentum ex gemmis est, quod solet ex feminarum pendere collo, dictum à munere. Hoc etiam & Serpentum dicitur, quia constat ex amphorolis quibusdam aureis, gemmisque variis in modum facturæ serpentis.* Papias: *Munilia, pectoralia equorum, vel ornamenta in cervice mulierum: hoc Serpentum dicitur.*

SERPENTINUM, habet Gloss. Saxon. Ælfrici: *Monile, vel Serpentinum:* Myne *vel* Sƿeor-beb. i. Collare.

SERPLATH, & *Serplaith*, Sarcina apud Scotos, petras 80. continens. Spelm.

SERPODIUM, Ptisana. Jo. Buschius in Chronico lib. 2. *Grossum tantum panem in cibum, & ptisinam seu serpodium in potum — assumere consueverunt.* Ex Theutonico forte *Scher-pot*, acer potus, quomodo *Scherp-bier* tenuem cerevisiam dicunt.

SERPOL, in veteri Consuetudine Bituricensi edita à v. cl. Thomasserio cap. 144. *Aussi l'en a accoustumé de donner serpol a l'espouse, & doit l'en mettre le prix dudit serpol en la convenance, car par la Coustume de ladite ville, le mary ou les siens est tenu aprés son decez bailler à ladite espouse joyaux à la valeur dudit serpol.* Infrà: *A femmes veuves, où il n'y a point de serpol, joyaux se doivent estimer selon le mariage.* In aliquot Consuet. *Chambre estorée*, dicitur.

SERRA, pro *Sera*, qua januæ occluduntur. Glossæ Lat. Gr. *Serra*, πρίων ἢ μόχλος θύρας. Ita legitur in l. Nam & si ramos, §. 1. D. Quod vi aut clam. Charta an. 1275. apud Sammarthanos in Episcopis Autisiodor. *Amoverat seu amoveri fecerat contra prohibitionem dicti Episcopi, vel ejus mandati, barellum, & serram cujusdam alterius portæ, quæ vocatur Porta pendens*, &c. Hinc

Serrare, pro ἀσφαλίζειν. Acta S. Erconwaldi Episcopi apud Capgravium, n. 16. *Sed introitus eis non patuit, pictor enim januam serravit*, &c. Vide *Serare*.

Serra, interdum pro *Clusura* sumitur, in lib. Judith c. 4. ubi Græca ἀπέναντι τοῦ πρίονος τοῦ μεγάλου τῆς Ἰουδαίας. Vitalis Agrimensor: *A sextaneo verò si vis sequi limitem, rectam serram sequeris ped. 150.* Innocentius de Casis literarum: *Sinistra parte montem super alveum habet tribus alveis descendens de sinistra parte lapides grandes, quæ in alveo ex duas serras habent cavas de unua cava sacra paganorum.* Ubi monet Rigaltius in aliquot codd. legi *Serra Paganorum.* *Serras* autem *clusuras* dictas vult Salmasius ad Solinum, non à *serra*, seu ἀπὸ τοῦ πρίονος, sed à *serra*, vel *sera*, id est, μόχλῳ, qua januæ clauduntur, quod ejusmodi angustiæ aditum in loca vicina occluderent; unde *Clausura* & *Clusura* dictæ.

Alii *Serras* Clusuras dictas volunt, quòd montes, *serra* quasi dissecti, hasce angustias conficiant. Vetus Agrimensor de limitibus: *Terminus si aliquem scissuram, hoc est taliaturam habuerit, montem scissum, id est, taliatum ostendit.* Alii denique *serras* esse putant *series*, vel *serias*, ὁρμαθοὺς, montium vel vallium, quomodo *serras cavas* dixit Innocentius. Exinde

Serra, pro monte, vel colle usurpari cœpit: qua notione Hispani etiamnum *Sierras* dicunt: fortasse, ait idem Salmasius, quod malè reddiderint ex Græco πρίων, quod *montem* significat, & *seram*, seu *serram*. Vita S. Romani Abbatis Jurensis cap. 1. *Nam dextra, certè sinistra serræ ipsius tractum à limite scilicet Rheni sive flatibus Aquilonis usque paginem Mausiatis extimum nullus omnino ob longitudinem vel difficultatem inaccessibilis naturæ poterit penetrare.* Charta Ludovici II. Imp. an. 861. in Tabul. Casauriensi fol. 32. *Id est, per serram, quæ descendit de monte Mailasca*, &c. Idem Tabularium: *De uno latere in fine ipso monte de furca, & quomodo per ipsam serram venit in ipso monte de Seratana ad ipsam furcam de Tecblu.* V. Samnium Ciarlanti p. 241.

Serricella, Callis, minor serra. Charta Italica apud Ughellum in Episcopis Anglonensibus num. 1. *Deinde pergitur per serram, & tendit in rectum serra, serra usque ad serricellam de Burro. — & vadit per serram usque ad pedem serricellæ.*

Serrata, in Charta an. 1141. apud Guichenonum in Hist. Bressensi pag. 222. *Quæ etiam terra Condalmodis — eosdem terminos territorii attingeret, & ex altera parte usque ad sarratam de Arandato perveniret.* Sed legendum *Serrata*, montium seu collium series.

Serna, promiscuè pro *Serra*, occurrit in Chartis Hispanicis apud Anton. *de Yepez* in Chronico Ordinis S. Benedicti, Colmenaretium in Histor. Segoviensi cap. 15. §. 12. cap. 16. §. 1. & alios.

Serra, alia notione, vide in *Foristallangiator*.

SERRACULUM. Palæmon in Glossis: *Claustrum, Serraculum ostii.* Aliàs *Serraculum* Latinis dicitur *Contus*, quo navis impellitur. Vide Cujacium lib. 9. Obser. cap. 10. & suprà, *Serra*, & *Servaculum*.

SERRAGO, Ramentum, scobs serratia, pulvis, qui ex re qualibet *serra* divisa dilabitur, Gallis *Sieure*, vel *Scieure*. Cælius Aurelianus lib. 4. Chron. cap. 8. *Cum cervini cornu serragine aspersa, quam Græci Rhinen vocant.* Ubi viri docti *Rhinema* emendant, ex Gr. ῥίνημα.

SERRANIA. Michaël *del Molino* in Repertorio fororum Aragon. *Sententia dicitur lata ad modum serraniæ, quando sine expensis partes comparent coram judice, & dicunt, Domine, sententietis nobis istud debitum*, &c.

SERRARIUS. Gloss. Gr. Lat. Λιθοπρίστης, *Serrarius, lapidarius.* Qui serra lapides findit.

SERRATUS, Confertus, Gallis, *Serré, pressé.* Vincentius Belvac. lib. 30. cap. 71. *Venatores quidem mirabiles, & ordinati ac serrati ad venandum pergunt, ita quod animalia venaticia fugando coram se ducunt.*

SERRICULUM, Falcicula, qua herbæ secantur, in modum serræ dentata. Gloss. Lat. Gr. *Serriculum*, δρέπανον χορτοκοπικόν. Sic enim legendum, pro *serticulum*.

SERRINUS *pulsus*, ἐμπρίων σφυγμὸς, aliis *Serratus*: ita describitur ab Ægidio Corboliensi lib. de Pulsibus.

> *Occurrit digito species serrina priori*
> *Debilis in reliquo fit languida, nulla sequenti.*
> *Hic trahit à serra cognata vocabula pulsus,*
> *Cujus cum primis incisio dentibus acta,*
> *Est gravis, in reliquis gravior, funesta supremis;*
> *Corporis hoc pulsu fatalis serra vigorem*
> *Amputat, & vitam nubes lethalis obumbrat.*

SERSENTES, apparitores, in Statut. Venetor. qui alibi *servientes*.

SERTARE, Claudere, quasi *sera* occludere. Tabularium Casauriense: *Cum medietate de uno sedio de molino, cum insula, introitu, & exitu suo, & cum aqua, levata, & pausata, & cum forma, in fractando, & in sertando cum omni firmamento, quantum ad ipsum molinum pertinet.* Aliàs *Sertare*, est *sertum* imponere. Gloss. Lat. Gr. *Sertat*, στεφανοῖ. *Serta suspendere* simulachris, in l. 12. Cod. Th. de Paganis.

SERTURA, Clausura. Tabularium Casauriense: *Donavimus medietatem de uno molino in fluvio de Orfente cum leva & pausa sua, cum forma & sertura, cum introitu & exitu suo*, &c. Alibi pro *Sertura*, est *Clausura*. Ibidem in Charta an. 1007. *Vendimus tibi & tradimus — in ipsa insula unam formam cavare, & sertora facere, & aquam prehendere*, &c. Le Roman de Garin:

Sont-il

Sont-il venu au Chastel de Monclin,
Font les sertées & les portes tenir,
Que nus ne puet ne aler ne venir.

Vide *Serraculum.*

SERVACULUM, pro *Serraculum navis*, in l. 29. D. ad Leg. Aquil.

SERVAGIUM, *Terra servagii*, pro qua servitium domino debetur. Statuta Willelmi Regis Scotiæ cap. 9. §. 3. de Molendinis: *Rusticus & firmarius dabunt de terra servagii decimum tertium vas, & de celdra magis, unam firlotam.* Synodus Bajocensis an. 1300. c. 47. *Prohibetur districtè ne aliqua Ecclesia servagium domino terræ, vel aliquid conferre præsumat*, &c. Ubi alii codd. habent *corvagia.* Computum Domanii Comitatus Pontivi ann. 1478. *Recepte des servaiges qui se payent au jour N. D. de Septembre: & est assavoir, que ceux, qui sont serfs quant ils se marient doivent cinq sols par. & à leur trespas 5. sols, & avec ce doivent chascun an un denier, & ceux qui sont defaillans des choses dessusdites, pour chascune fois doivent amende de 60. s.*

SERVATORIUM, Piscina, *Reservoir d'eau*, in Charta Manassis Lingon. Episc. an. 1190. apud Perardum p. 263. *Poisson mis en serve*, id est, in servatorio, in Consuetudine Nivernensi cap. 26. art. 5.

Servatorium, Penus, arca. Statuta Ordinis de Sempringham p. 747. *Cistas, vel arcas, vel alia servatoria licitè habeat ad utensilia sua & recellas suas fideliter servandas.*

Servorium, eadem notione, Piscina, in Fleta lib. 2. cap. 73. §. 20. lib. 5. c. 24. §. 12.

SERVENTAGIUM, *Serventela*, Servitium. Charta Isli Ep. Tolos. apud Sammarthanos: *Insuper supradictus Præpositus dedit eis ex toto suo honore Præpositurale, quem habebat in terminio civitatis Tolosæ de sancto Stephano, totam guardam, & totum serventage, & pro hoc fevo dederunt*, &c. Charta Bernardi Vicecomitis de Minerba an. 1100. tom. 1. Spicilegii Acher. p. 165. *Cum silvis & forestis, & cum omnibus fevalibus & vicariis, & serventagiis*, &c. Tabularium Conchensis Abbatiæ ch. 522. *Hoc est donum, quod fecit — illum serventage de illa decimatione de Cluniag*, &c. Tabularium Nobiliacensis Abbatiæ: *Medietas servientela decimariæ*, &c.

SERVIDA, Servitium, *Service.* Adalardus in Statutis Corbeiens. lib. lib. 2. c. 1. *De cætero unusquisque frater, quidquid de horto suo poterit acquirere supra servidas, quas fratribus facere debent, pleniter absque ulla deminoratione deferant opportuno tempore Abbati.* i. ultra quod fratrum usibus addictum est: unde legendum putaverim *servisas.*

SERVIENS, Minister, famulus. Apud Fortunatum Epistola 2. ad Mumolenum lib. 10. Poëm. sic inscribitur: *Dominis illustribus cunctisque magnificis omni desiderio complectendis, servientibus Dominorum.*

Serviens, Armiger, *Escuier*, sic dictus, quòd *Militi* quodammodo *servitium* exhiberet & obsequium; ejus quippe scutum & arma deferebat, unde *Scutifer* dictus. Matth. Paris p. 396. *Armigerorum autem & servientium centies occurrit.* Radulfus de Diceto an. 1191. *De castrorum excubiis summè sollicitus, Militibus 20. Servientibus 50.* &c. Idem an. 1194. *Obsessi sunt intus Milites 4. Servientes 20.* &c. Bromptonus: *Ubi de familia Regis 5. Milites & 20. Servientes occisi sunt.* Vide *Escaeta cum herede*, & *Valetus.*

Servientes, Vassalli. Tabularium Cnochensis Abbatiæ in Ruthenis ch. 70. *Ego verò Roymundus & Willelmus frater meus, & ego Unzandus istius honoris servientes, damus*, &c.

Servientes, Milites pedites, qui vulgò Scriptoribus nostris, *Sergeans.* Gesta Francorum expugnant. Hierusal. cap. 46. *Congregati ergo simul fuerunt 120. millia equitum, & peditum 30. millia præter currentes & servientes.* Passim. Erant etiam

Servientes equites. Rogerus Hoved. in Richardo I. *Willelmus cognomento Cocus, serviens Richardi Regis Angliæ, in custodiendo Castellum de Leuns, cepit de familia Regis Franciæ 24. servientes equites, quos Rex Franciæ miserat ad muniendum Castellum de Novomercato.*

Sarjantes, Serjanti, Sarganti, &c. eadem notione. Godofridus Monachus S. Pantaleonis an. 1167. *Cum 500. fere sarjantibus — ad auxilium Reinoldo venerunt.*

Serjanti, in Epistola Henrici Balduini Imp. CP. fratris in gestis Innocent. III. *In munitione ejusdem civitatis, quæ Rossa dicitur, H. de Teneramunda — cum multis Militibus & Serjantis reliquimus.*

Sarganti, in Charta Henrici IV. Imp. apud Goldastum tom. 1. Constit Imper. p. 287. *Milites itaque & Sarganti jurabunt obedire illi, quem magistrum ac ducem eis constituemus.* Willebrandus ab Oldenborg in Itiner. T. S. *Inter quos & ipsum multi Sarganti pedites.* Godefridus Monach. S. Pantaleonis an. 1195. *Milites itaque & Sarganti jurabunt obedire illi*, &c.

Servientes, vel *Servientes fratres*, in Ordinibus Militaribus Hospitalariorum, Templariorum, & Theutonicorum Militum, dicti, qui non ex genere militari vel nobili, in eo ordine militabant. Will. Tyrius lib. 12. cap. 7. de Templariis: *Tam equites, quàm eorum fratres, qui dicuntur Servientes.*

Servientes, Apparitores Regii: nostris *Sergeans.* Edictum Philippi Regis Franc. an. 1302. c. 18. *Item inhibemus, ne servientes faciant adjornamenta seu citationes sine præcepto Senescalli, Ballivi, — aut alterius judicis*, &c. Passim.

Serjandus, ex Gallico, *Serjant*; in Statutis secundis Roberti I. Regis Scotiæ cap. 28.

Servientes armorum, qui *servientes de armis*, dicuntur Thomæ Walsinghamo p. 316. nostris, *Sergeans d'armes.* Guill. *Guiart* an. 1298. de quodam Amalrico l'*Alemant*:

Cis estoit lors à ma creance,
Sergant d'armes au Roi de France.

De eorum officio audiendus in primis Butilerius in Summa rurali lib. 2. *Les Sergens d'armes sont les Maciers, que le Roy a en son office, qui portent maces devant le Roy. Sont appellés Sergens d'armes, pource que ce sont les Sergens pour le corps du Roy: Et doivent & peuvent adès porter leurs armeures jusques à la Chambre des Comptes du Roy. & peuvent faire sergenterie par tout le Royaume, & doivent avoir gages du Roy. Item ils doivent estre quittes de toutes tailles & subsides courans aux pays, ne ne doivent avoir juge, que le Roy & son Connestable, mesme en defendant &c. Et est leur office de voiager: car supposé que le Roy si allast de vie à trespas, jassoit ce que tous autres Officiers soient demis de leur Office par la mort du Roy, toute fois ne le sont mie Sergens d'armes, mais demeurent tousjours tant qu'ils vivent, se ils ne forfont*, &c. Iis persæpe castrorum custodiæ commendatæ. Gesta S. Ludovici Reg. Francor. *Castellanum Bellicadri Servientem Regis ad arma strenuum, proh dolor! occiderunt.* Statutum datum Pontisaræ 28. Julii an. 1319. *Et quant aucuns des chasteaux, qui sont en frontiere eschierront, nous y mettrons des Sergens d'armes, qui garderont lesdits chasteaux pour leurs gages de la maçe, & n'est pas nostre entention de donner plus nulles gardes de chasteaux, ainçois les garderont les Sergens d'armes pour leurs gages, si comme dessus est dit.* Scheda Reg. Gisortiū delata a. 1323. *Itē des Sergens d'armes à qui le Roy donne leur gages de maçe de certaine science à pren-*

prendre sur les domaines en ses Baillies & Seneschauçées, lesquiex gaiges ils doivent prendre à l'ostel, ou si comme l'Ordonnance contient, se ils sont establis Chastellains aux gages de leurs maçes ès Baillies ou Seneschauçées, ou lesdits chasteaux sont assis, li Rois veut qui ceux qui sont establis Chastellains au gaiges de la maçe, ou ayent autre office, preingnent lesdits gaiges où ils feront personnel residence, tous les autres prandront leurs gaiges en l'ostel le Roy. Eorum postmodum *vadia* assignata fuere super Thesauro regio, Statuto Philippi VI. an. 1342. Statutum aliud pro Hospitio Regis & Reginæ an. 1285. titulo *de Fouriere: Item Sergens d'armes, trente, lesquels seront à court sans plus, deux Huissiers d'armes & 8. autres Sergeans aves, & mangeront à court, & porteront tousiours leur carcois pleins de quarreaus, & ne pourront partir de court sans congié.* Habentur præterea Statuta alia pro Servientibus armorum complura, Philippi VI. nempe, quo cavetur ne in posterum numerum centenarium excedant: Caroli V. Franciæ Regentis, 27. Febr. an. 1359. quo ad sex reducuntur, cum interdicto ne bina officia teneant: & ejusdem Caroli Regis 10. Dec. 1376. in Regesto Parlamenti *Olim* fol. 78. quo vetantur Servientes armorum, judicum decreta universim *Servientibus* inscripta, executioni mandare, cùm aliud sit Servientium armorum munus, nec forum spectet. Extat denique Arestum Parlamenti 12. Sept. quo rescinduntur litteræ Guesclini Comitis Stabuli, vel ejus Vicarii, quibus jurisdictionem in Servientes armorum ad se pleno jure spectare asserebat. Vide in hanc rem veterem Consuetudin. Franciæ lib. 4. cap. 6. pag. 551. edit. 1598.

Cliens armorum domini nostri Regis, in Charta an. 1401. apud Hemereum in Augusta Viromanduorum p. 307. Scribit Nangius in L. Ludovico, Ingerrannum de Codiciaco submonitum fuisse, *non per Pares, nec Milites; sed per Clientes aulicos.* Ubi Chronicon Sandionysianum *Clientes aulicos* vertit, *des Sergens d'armes.* Interdum enim Servientes armorum ad magnatum submonitiones adhibitos colligere est ex Chronico Flandriæ cap. 63.

Angli *The Sergeants of armes*, etiamnum vocant, qui robustiores ferunt ex argento baculos, interdum deauratos, corona & insignibus regni in summitatibus exornatos, ut qui non nisi jussu ipsius Regis vel Concilii ejus Curiæ parlamentariæ, & Cancellarii, vel Thesaurarii, atque hoc in rebus gravioribus, emittuntur.

Servientes ad clavam, apud Anglos, qui nostris *Sergeans à masse*, in libro inscripto *Justice of peace* p. 122. v. & alibi.

Serviens curiæ, is fortean qui prædium possidet servitio viliori obnoxium, cujusmodi est *Sergentaria.* Notitia judiciaria an. 1149. sub Rogerio Siciliæ Rege, apud Camillum Peregrinum in Hist. Longobard. *Testificatus est prædictum Landonem & ejus hæredes, terram possedisse illam per 40. annos, & de hac & de aliis terris eorum de servitio unius Servientis Curiæ deservisse.* Ibidem: *Perhibens illam Landoni Girardi avo suo concessisse, qui ab hoc servitio unius Servientis Curiæ deservierat.*

Servientes feodati, certis ac definitis servitiis obnoxii ratione feudorum ac prædiorum, quæ dicuntur *Serjantiæ*, & *Serganteriæ*: *Feuda servientium*, in Charta an. 1230. *Clientelæ, quæ vulgariter Serganteriæ dicuntur*, apud Matthæum Paris an. 1256. Assisiæ Hierosolym. MSS. cap. 190. *Toutes manieres de gens peuvent bien fié de Sergent acheter par l'assise & usage dou Royaume de Jerusalem, mais que ils soient tels, que ils aient voit & respons en court, & que il puisse faire ce que le fié doit de homage & de service.* *Sergentiarum* verò aliæ *Magnæ*, aliæ *Parvæ.*

Magnæ sergentiæ, inquit Bracton. lib. 2. c. 16. §. 6. sunt, *quæ exercitum Regis aut patriæ tuitionem spectant, & hostium deprehensionem: ut si quis ita feoffatus fuerit per sergentiam inveniendi Domino Regi unum hominem vel plures, ad eundum cum eo in expeditionem ad exercitum, equites, vel pedites, &c.* Littleton lib. 2. c. 9. *Tenure par graund serjeantie est l'ou un home tient ses terres ou tenemens de nostre Seigneur le Roy, per tiels services que il doit en son propre person faire al Roy, comme de porter banner nostre Seigneur le Roy, ou sa lance, ou d'amener son hoste ou d'estre son Marchal, ou de porter son espée devant lui à son coronement, ou son caruer, ou son buther, — ou faire autres tiels services.* Mox addit, ideo *Magnam serjantiam* appellari, quod *longè præcellat servitium tenuræ per scutagium.* Deinde servitium Scutagii non esse ratum ac dennitum, ut est servitium *Magnæ serjantiæ.* Servitium præterea *Scutagii* extra regni limites, servitium verò *Magnæ serjantiæ* ferè semper fieri intra regnum. Sed & *Magnam serjantiam* non nisi à Rege teneri: denique tenentes per *Magnam serjantiam* tenere à Rege per servitium Militis, eoque nomine Regem habere ab iis *vvardam, maritagium, & relevium*, secus verò de Scutagio, nisi à Rege nudè pendeat. Similia habet Britton p. 162. 164. Meminit Rogerus Hovedenus p. 779. *Serjanteriarum Regis, quæ non erant de feodis Militum.* Porrò Magnæ sergentiæ dividi non possunt, *ne cogatur Rex hujusmodi servitia sua recipere per particulas*, inquit autor Fletæ lib. 5. cap. 9. §. 28. Vide lib. 3. cap. 14. §. 7. Regiam Majestat. lib. 2. cap. 71. §. 5. & Statuta secunda Roberti I. Regis Scotiæ c. 7. §. 2.

Parvæ sergentiæ sunt eæ, quorum servitium ad dimidiam marcam debeat appretiari, vel quæ non respiciunt Regem, nec patriæ defensionem, ut equitare cum domino, vel domina, & portare brevia, pascere leporarios & canes domini, mutare aves, invenire arcus & sagittas vel portare, &c. apud Bracton. lib. 2. cap. 16. §. 6. c. 35. §. 6. c. 37. §. 5. Adde Fletam lib. 1. cap. 10. 11. lib. 3. c. 14. §. 7. Littletonem sect. 159. 160. 161. Cowellum lib. 2. Instit. tit. 3. §. 2. 3. & Rastallum verbo *Grand Serianty.* Ejusmodi *Parvarum Sergentariarum* passim mentio occurrit. Charta Libertatum Angliæ an. 1215. *Nos non tenebimus custodiam hæredis vel terræ alicujus, quam tenet de alio per servitium Militare, occasione alicujus Parvæ Serjanteriæ, quam tenet de nobis per servitium reddendi cultellos, vel sagittas, vel hujusmodi.* Charta Philippi Augusti an. 1211. apud Hemereum: *Item de serjanteriis antiquis, quas Ecclesia S. Quintini habuit temporibus Radulfi & Philippi Comitum Viromandensium, ita statutum est, quod si ille, qui serjanteriam tennerit, transtulerit se ad religionem, vel ita senex sit vel impotens, quod suum non possit officium exercere, ille, qui propinquior erit in genere, succedat, & in ea libertate, in qua ille priùs eam tenuerat. Si tamen illam serjanteriam diviserit, poterit etiam illum justitiare, sicut prædecessorem suum, nec illum, qui serjanteriam dimiserit, poterit capitulum garandire vel defendere, nisi cum specialiter, qui de ea tenens fuerit & saisitus. De illis autem communibus servientibus, qui serviunt Canonicis in propriis personis, — puta de illis, qui serviunt de pane faciendo, de furno calefaciendo, de buticulariis, &c.* Atque ii dicuntur *Franci servientes*, Gallicè *Francs Sergeans*, quòd ab omni tallia & vili alio onere immunes sint. Charta Philippi Regis Franc. an. 1289. apud eundem Hemereum: *Concessimus per nostras literas ipsis Decano & Capitulo, quòd, quamdiu ipsi cessarent à pastibus suis solitis, haberent omne commodum suorum francorum Servientium, qui eisdem in Capitulo in propriis personis in dictis pastibus servire tenebantur, convertendum & ponendum in acquitationem debitorum. ——— Et quod præfati Franci servientes dictis pastibus cessantibus gaudebunt libertatibus,* quibus

quibus gaudebant, quando dictis Decano & Capitulo in dictis pastibus serviebant, &c. Supra in Charta an. 1288. dicuntur *Servientes Ecclesiæ*. Erant autem illi *Buticularius, Panetarius, Scutellarius, Furnarius, Custodes ostii, Deportatores panis, Latores literarum, Magister coquus, Subcoqui*, ab omni munere immunes. *Li Sergens comuns, francs & quittes de le Commune, des mises & de le charge de le Commune: Sergens en l' Office de Maistre keu, & Soubkeu, d' Huissier, Bouteiller, d' Eschuer, de porter lettres.* Ita membranæ veteres, inquit idem Hemereus. Ejusmodi perinde est sergenteria, de qua Codex Croylandensis Monasterii: *Concessimus etiam tunc sergentium Ecclesiæ nostræ Semanno de Lek, qui veniens coram Conventu in nostro publico Parliamento similiter juramentum præstitit, quod fidus & fidelis nobis existeret, & officium suum diligenter custodiret. Recitavimusque illi officium suum, scilicet quod sit intendens tam in noctibus quam diebus, & ille illuminabit omnia luminaria Ecclesiæ, —pulsabit omnes pulsationes*, &c. *Sergenteria de placito spatæ apud Feritatem S. Matthæi*, &c. Regestum Feodor. Comitatus Pictaviensis: *Joannes Vigerii, Clericus homo Do. Comitis Pictav. de ballia sua la Ferroniere S. Maxentii, ad homagium planum, & ad servitium unius tripodis, & unius calderiæ sufficientis ad unum bovem coquendum, quando sibi in domo sua S. Maxentii est necesse.* In Aresto an. 1265. in I. Regesto Parlam. f. 38. Alibi f. 195. *Quidam de Normannia tenéns quandam sergenteriam à Rege, videlicet jus piscandi in aqua Regis apud vallem Rodolii, pro qua tenebatur Regi reddere omnes vendesias quas capiebat ibidem*, &c. Ubi *vendesia*, est pisciculus, nostris *Vendoise*. Ejusmodi servientium feodalium vilia alia servitia recenset præterea Tabul. S. Dionysii an. 1284. *Que il pour la raison de la dite Serjanterie d' Anvers estoit tenu à garder les prés audits Abbé & Convent les bois, les garennes, la justice de l' iaüe, mettre les bornes, faire les venes, garder les persons & les prisonniers, faire les semonces & les adjournemens, gagier les hommes de la dite ville, & prendre en tous cas ou il afferra, & faire toute maniere de service, qui appartiennent à servant, soit en gardant ou en justiciant, &c.* Tabular. S. Albini Andegav. *Precata est ista Adelais Abbatem & Monachos, ut pro amore suo concederent unum bordagium in ipso alodio uni suo servienti, nomine Bernerio, & uni suo heredi post illum in serventagio, ut sicut ille Bernerius servierat exinde sibi, id est, Adelaidi antea, sic postea ipse & unus heres suus serviret Monachis: post illius autem & sui heredis decessum, rediret in Dominium Monachorum.* Ubi *serventagium* precariæ & sergenteriæ species est. Regestum feodorum & servitiorum ex Camera Comput. Paris. fol. 6. *Hué Waspal tient sa terre par sergenterie, & doit garder la porte du chasteau de Rouen.* Fol. 76. *Robert du Chastel tient sa terre du Roy par sergenterie, & doit aler comme Sergent du Roy à prendre les larrons.* Fol. 174. *Jeans de Lannet est Sergens du Roy de 20. arpens de terre &c. Le service que tels Sergens doivent au Roy, est de garder les maisons des Chevalliers de la Chastellenie, toutesfois que il forfont contre le Seigneur, & aler en chevaulchie du Seigneur de Champagne.* Andegavensia Homagia præstita Mariæ Reginæ Siciliæ an. 1387. in Regesto Ludovici Regis Siciliæ & Ducis Andegavensis: *Pelerin de Roboan est obligé à cause du fief de Botart au devoir de garder les larrons qui sont pris en la forest de Monnois. Perrot Rileau de Perçay à cause de son fief est obligé à devoir de garder les prisonniers, & les rendre à Baugé.* Folio 94. *Guillaume Augier doit foy simple à cause de sa sergenterie fayée en la ville & quinte du Mans à service d' aller en la compagnie du Prevost & des Francs du Mans porter le Crucifix à S. Julien en la Procession &*

Sermon le jour de Pasques Flories pour tour devoir. Sainton Martineau doit foy simple à cause de la Sergenterie fayé de S. Calays à devoir d' estre le jour de Pasques Flories à veoir rompre les lances que les Francs rompent, & estre en la compagnie du Comte ou de celluy qui represente sa personne à convoier la Croix en l' Eglise de S. Julien, &c. Vide Hist. Reomaensem pag. 324. 325. *Servientes feodati*, in Charta an. 1218. pro Templariis Rupellensibus. *Sergents fiefez*, vel *feodez*, in Consuet. Silvanect. art. 87. Britan. art. 21. &c.

Servientes Hundredi, dicti olim apud Anglos, qui postea *Ballivi*. Spelman. ex Bractono lib. 5. tract. 1. c. 4. n. 2. pag. 330. & alibi.

Servientes ad legem, dicti olim in Anglia Doctores, vel juris Antecessores, ut censet Joan. Seldenus in Prolegomenis ad Historicos Anglicos pag. 41. tametsi, inquit, *Judices* nostros *Doctoribus*, & *Servientes* Bacalariis respondere dicat Joannes Rossius Warvvicensis. Spelmannus Causidicorum species tres statuit, inferiorem eorum qui *ad barros* vocantur: Secundam *Apprentitiorum*: tertiam *Serjantorum*, vel *Servientium ad legem*, *qui olim Servientes Narratores* dicebantur, hoc est Advocati. Fortescutus de Legibus Angliæ cap. 8. *Advocati, qui in regno Angliæ Servientes ad legem appellantur.* Atque hi, inquit idem Spelmannus, summum obtinent gradum in Legum Anglicarum professione, sicut in Jure Civili, qui *Doctores* appellantur. Et licèt *Serviens* quis hujusmodi opibus nonnunquam magis pollet, quam integrum fere *Doctorum* Collegium, etiam & multa hodie antecedit æstimatione: Doctorum tamen institutio nobilior fuisse videtur, & antiquis honoratior: *Doctoris* enim appellatio est Magisterii: *Sergantis*, Ministerii. *Doctoris* sedentes cathedrati infra curiam & pileati disputant. *Serjanti* stantes promiscui extra repagula curiæ, quæ *barras* nuncupant, absque pilei honore, sed tenui calyptra, quam *Coifam* vocant, induti causas agunt & promovent.

Ad gradum autem hunc sic pervenitur. Cupidus legum adolescens, primò se sistit in uno Collegiorum Juris, (sunt enim 4. quæ & *Hospitia* vocant) emensisque illic studiosiùs annis 7. vel 8. *ad Barram*, ut loquuntur, hoc est, ad agendas causas, evocatur. Deinos posthinc annos, vel 12. Lector publicus in aliquot *Hospitiorum* Cancellariæ emittitur, tantumdemque penè postea idem hoc minus in sui ipsius Collegio eo fastu exercetur, ut 2. vel 3. hebdomadarum spatio bis mille pene coronatos Gallicos expendisse unusquispiam dignoscatur. Lautè enim epulari solet, convivasque adhibere præcipuos regni magnates. Hactenus Spelmannus, qui hos versus describit ex *Gowero* in Voce clamantis lib. 6. c. 4.

Et Apprentitius, Sergandus post & adultus,
Judicis officium sine notabet eum:

Seriancius ad legem, apud Knyghtonum pag. 2727. *Serviens De Regis ad legem*, pag. 2694. ubi ejusmodi Servientes ad legem postremi inter *Justitiarios* consident.

Sed de *Servientium ad legem* dignitate & prærogativa audiendus præsertim Joannes Fortescutus de Laudibus legum Angliæ cap. 50. ubi ait, in Anglicis Academiis non vigere *Bacalariatus* & *Doctoratus* gradus, sed alium non minus celebrem, qui *Gradus Servientis ad legem appellatur*: & sub hac conferri, quæ subsequitur, forma. Capitalis *Justitiarius de communi banco*, de consilio & assensu omnium Justitiariorum, eligere solet, quoties sibi videtur opportunum, 7. vel 8 de maturioribus personis, quæ in prædicto generali studio magis in legibus profecerunt, quorum nomina in scriptis Cancellario Angliæ deferenda curat. Is verò per Regis Brevia, cuilibet electorum illorum mandat, ut coram Rege stato die adsint, ad suscipiendum *statum &*

gradum Servientis ad legem: quo quidem die electi illi *inter alias solennitates festum celebrant & convivium*, ad instar Coronationis Regis, per 7. dies, ita ut singulorum expensæ non minores esse possint quàm 16000. scutorum: quippe eorum quilibet tenetur dare annulos aureos *ad valentiam in toto 40. librarum ad minus monetæ Anglicanæ*, cuilibet nempe Principi, Duci, & Archiepiscopo, qui hisce solennitatibus intersunt, ut & Cancellario ac Thesaurario Angliæ, annulum valoris 26. sterl. 8. den. & cuilibet Comiti & Episcopo consimiliter præsentibus, nec non Custodi sigilli, utrique Capitali Justitiario, & Capitali Baroni de Scaccario Regis, annulum 20. sol. & omni domino Parlamenti, Abbati, notabili Prælato, & magno Militi tunc præsenti; & aliis ejusmodi annulum unius marcæ, & sic de cæteris, adeo ut nullus fere sit Officiarius inferioris gradus, qui pro sua dignitate annulo non donetur. Amicis præterea & domesticis dant annulos, & *libratam magnam panni unius sectæ*: adeo ut in nulla orbis totius Academia ad Doctoratus gradum consequendum tam magnifici sumptus fiant, ac dona erogentur: nec mirum, cùm in Anglia Servientis ad legem dignitas lucri plurimum afferat, sitque gradus ad amplissimas dignitates consequendas. *Nullus est enim Advocatus in universo mundo, qui ratione officii sui tantum lucratur*, ac ille. Deinde nemo in Regni licèt legibus scientissimus, *ad officium & dignitatem Justiciarii in Curiis placitorum coram ipso Rege & communis banci, quæ sunt supremæ curiæ ejusdem regni ordinariæ, nisi ipse primitus statu & gradu Servientis ad legem fuerit insignitus.* Nullus autem ad hunc gradum assumitur, nisi in generali legum studio 16. annos ad minus compleverit.

Jam verò eorum habitus ejusmodi est: *Quilibet eorum semper utitur, dum in Curia Regis sedet, birreto albo serico*, quod primum & præcipuum est dignitatis symbolum, quoque in eorum creatione decorantur. *Nec birretum illud Justitiarius, sicut nec Serviens ad legem, unquam deponit, quo caput suum in toto discooperiet, etiam in præsentia Regis, licèt cum Celsitudine sua loquatur. Roba* denique *longa ad instar Sacerdotis cum capicio penulato, circa humeros, & desuper collobio, cum duobus labellulis, qualiter uti solent Doctores legum in Universitatibus quibusdam, cum supradescripto birreto, utuntur.* Potest etiam *stragulata veste, aut coloris bipertiti uti.*

Servientes de Manerio, Villici, quibus manerii cura incumbit. Matth. Paris an. 1252. *Audito igitur de tunsionibus quibus ostia confringebantur, & de clamoribus effractariorum & tumultu, accessit. Serviens de manerio, ut eorum impetus compesceret.*

Servientes officii vel stagii, in Ordine Militari S. Joan. Hierosol. de quibus Statuta ejusdem Ordinis tit. 2. §. 2.

Servientes Regis. Bracton. lib. 3. tit. 2. c. 32. *Si sine secta cognoverit se inde esse latronem, coram Vicecomite, vel Coronatore, vel Serviente Domini Regis cum testimonio bonorum & proborum hominum, extunc furtum dedicere non possit, quia tales habent recordum.* Ibid. cap. 28. *Virgo rapta — & sic debet ire ad Præpositum Hundredi, & ad Servientem domini Regis, & ad Coronatores, & ad Vicecomitem, & ad primum Comitatum faciet appellum suum.* Ubi hæc Spelmannus subdit: videlicet Regem habuisse in singulis Comitatibus *Servientem ad legem*, in nomine suo Coronæ placita prosequentem. Nostris,

Servientes Regis, dicuntur Regii Apparitores, qui aliàs *Servientes armorum* vocantur. Continuator Nangii an. 1323. *Quemdam Servientem Regis in baculo suo ut moris est Regis Servientibus, Regis insignia deferentem, proprio baculo interfecit.* Vide Seldenum ad Eadmerum p. 170. & Knygtonem p. 2677.

Servientes spathæ, vel *spadæ*. In Charta Ludovici Hutini an. 1315. pro Normannis. De horum officio, sic Vetus Consuetudo Normanniæ MS. 1. par. sect. 1. cap. 11. *Scous les Viscomtes sont les Serjans de l'espée, lesquiex doivent tenir les veues & doivent faire les semonces & les commandemens des Assises, & faire tenir çen que jugié y est: si doivent les nans delivrer qui sont pris, gardé sus ce l'ordre de droit: & si doivent avoir de chascune veue soustenir 11. den. & autresi de chascun nan, que il delivrent; & pour ce sont-il dis Serjans de l'espée: quar il doivent justicier vertueusement à l'espée tous les malfeteurs, & tous ceux qui sutent malneses compagnies, gens diffamez d'aucuns crimes, & gens fuitis & for bannis, & les doivent ô le glaive de l'espée & avec autres armes si vigoureusement justicier, que la bonne gent qui sont paisibles feussent par les Serjans de l'espée gardez paisiblement, & que les malfeteurs soient espoantez & punis selon droit, & à ce furent les Serjans de l'espée principalement establis.*

Sergentare, Apparitoris officio fungi Gall. *Sergenter*, Executioni Judicis decretum mandare, in Chronico Flandrensi. Charta Philippi Regis Franc. an. 1307. pro Lugdunensib. *Multos tenebimus bastonerios, servientes, vel officiales quosque, qui pignorare, seu sergentare valeant quoquo modo, vel aliud officium exercere, nisi in casu ressorti nostri.*

SERVIENTIA, *Serventia*, quodvis *servitium*. Tabular. eleemosynariæ Montismorilionis fol. 48. *Et retinuerunt in eodem manso sibi servientiam de milio & de panicio, & dimidiam eminam filiginis*, &c. Fol. 52. *medietatem de teoragio, & medietatem servientiæ.* fol. 57. *dedit omnem servientiam, quam habuit in prædicta terra*, &c. Tabular. Absiense fol. 134. *Rupturam* &c.

SERVIMEN, pro *servitium*. Vita Burchardi Episcopi Wormaciensis; *Monasterium enim in honorem S. Martini consignavit: sed muro ex parte peracto regalis crebrositate servimins — impeditus peragere non potuit. Ad servimen revocare*, in Vita S. Ludovici Episcopi Metensis n. 4. M. Justinus Lippiensis in Lippiflorio p. 153. *Hactenus in vestro vitam servimine vixi.*

SERVITIALIS, Servitio alicui obnoxius, qui servitium debet. Charta fundationis Monasterii S. Petri Generensis: *Cum ingenuitate totius Benacensis honoris, qui mihi erat servicialis.* Libertates oppidi Baugiaci in Sebusiis an. 1250. *Exceptis terris & possessionib. quæ censuales & servitiales aliis existere dignoscuntur.*

Servitialis. Glossema ad Ennodium lib. 9. Epist. 9. edit Basil. *Vernula servitialis, hoc est, serva editus. Servigiale*, Italis. Vide Joan. Villaneum lib. 8. cap. 80.

SERVITIES, pro *Servitium*. Utitur Otfridus in Epistola Evangeliis Theothiscis præfixa sub finem.

SERVITIUM, Charisio, est *multitudo servorum*: addunt Glossæ Isid. *& ingenuorum obsequium.*

Servitium, Ministerium, officium Gregorius Turon. lib. 5. cap. 3. *Sigo quoque Referendarius, qui annulum Sigeberti tenuerat, & ab Chilperico Rege ita provocatus fuerat, ut servitium quod tempore fratris sui habuerat, obtineret, ad Childeberium Regem Sigeberti filium, relicto Chilperico, transivit, resque ejus, quas in Suessionico habuerat, Ansoaldus obtinuit.*

Servitium, Minister ipse. Codex Carolinus Epist. 72. ubi de Placito ac judicio quodam Pontificali: *Qui residentes una cum Reverendissimo & Sanctissimo Possessore Archiepiscopo, — simulque nostris adstantibus servitiis, Theophylacto Bibliothecario, Stephano Sacellario, Campulo Notario, Theodoro Duce, & cæteris pluribus.* Charta Ludovici Pii apud Petr. Chiff.

Chiffletrum, de Concilio Neomagensi: *Sed si necessitas exigit, ut de servitiis vel nostris vel alienis ad hunc ordinem* (Presbyterii) *aliquis admitti debeat.*

Servitium, Officium Ecclesiasticum, Sacra Synaxis, vulgo *Service de l'Eglise*. Concil. Narbonense an. 1235. c. 29. *Aut servitio eorumdem* (Valdensium) *ubi Majore ipsorum librum tenente apertum, per ipsum, quasi sub generali confessione remissionem intelligunt fieri peccatorum — affuerunt.* Vita S. Maldegisili num. 6. *Et cautius attende, quem tibi monstravere locum, in quo tu deinceps dominicum expleas servitium.*

Servitium regulariter accipitur pro quolibet obsequio, quod à vasallis & tenentibus debetur ratione feodi vel tenuræ. Ita Consuetudo Andegav. art. 128. 129. Normanniæ cap. 26. 28. 53. 93. Britanniæ art. 240. &c. De ejusmodi servitio feudali copiosè etiam agit Philippus Bellomanerius in Consuet. Bellovacensi MS. cap. 29. Charta an. 1248. in Regesto Comitum Tolosæ fol. 1. *Pro prædictis feudis vobis fidelis existam, & fidele servitium faciam, videlicet, guerram & placitum ad commonitionem vestram, vel cujuscunque certi nuntii vestri.* Occurrit ibi crebriùs eadem formula. In Charta Villelmi Regis Siciliæ an. 1177. apud Jo. Bromptonum, *concedere in domanio, & concedere in servitio* opponuntur. Priori formula intelligitur nudè proprietas, posteriori proprietas cum onere servitii. Tabularium S. Vitoni Virdunensis: *De alia terra quæ est in servitio, &c.* Infra: *De his mansis sunt 7. ad servitium 5. ass.* &c.

Servitium annuum, quod quotannis præstatur domino: *Service annuel*, in Consuetud. Andeg. art. 129. 395. Cenom. art. 141. Pictavensi art. 176. &c. Bracton. lib. 5. tract. 1. cap 1. §. 1. *Fit etiam aliquando servitium annuum, & servitium Militare simul, & pro eadem terra, & tunc in brevi proponendum est servitium annuum, sic: per liberum servitium 10. solidorum per annum, & tunc dicatur, & per servitium unius feodi Militis: quia si hæc determinatio per annum postponeretur huic ultimæ clausulæ, sic videretur referri ad totum præcedens, & ita sequeretur inconveniens, quia servitium militare non est annuum.*

Servitium antiqui dominici, est illud quod præstant feudatarii de antiquo Regis dominico tenentes: antiquum enim Regis dominium est omne feudum quod à sancto Edwardo Rege, vel etiam à Guillemo Conquestore tenebatur, & in libro quem *Domesday* vocant, descriptum habetur. Maneria quippe quæ illic Regi adscribuntur, *antiquum dominicum* Angli appellant, quia nimirum ab antiquo Regis fuerunt. Servitium igitur per quod hi Regis feudatarii tenebant, *Socagium* dicitur. Joann. Cowellus lib. 2. Instit. tit. §. 25.

Servitium, quodvis munus. Observantiæ Regni Aragon. lib. 9. pag. 40. v. de Suprajunctariis: *Si receperint servitia, ut prorogarent pignora quæ facere debebant*, &c. Pag. 41. *Si receperint servitia faciendo justitiam*, &c.

Servitium aquense. Vide *Bos aquensis.*

Servitium Cameræ Papæ. Manuale placitatorum in Parlamento an. 1376. 14. Augusti. *Les defendeurs recitent les grandes mises, & coustemens, que le feu Evesque (de Lisieux) à faites a commencer son estat a payer le service de la Chambre du Pape, à faire son entrée à Lisieux, & à maintenir son estat.* Id est, quod ab Episcopo recens electo vel consecrato in *Cameram* seu ærarium Pontificale inferebatur. Vide *Auxilium Episcopi.*

Servitium de cibo, quod quis pro pascendo aliquo vel pro quavis *procuratione debet.* Tabul. Dervense: *Servitia prandiorum vel hospitiorum, quas Receptiones vocant.* Ordinationes factæ in Curia Generali Catalaniæ Montissoni sub Alphonso Rege Aragon. an. 1289. MSS. cap. 2. *Statuimus quod aliquis Officialis non audeat recipere servitium ab aliquo, nisi solum de cibo; & de eo parum: quod si fecerit, amittat incontinenti officium, & quod imputetur sibi sicut furtum.* Tabularium Eleemosynæ S. Pauli Viennensis: *Feudum quod Petrus de Rives ab ipsis tenebat en plans*, (ad medium plantum) *retinentes quod si aliquando super ipsos venerint, de cibo suo servire debeant eis, ut consuetudo fenatorum requirit.* Tabularium Ecclesiæ Gratianopolitanæ sub Hugone Episcopo fol. 28. *Et debent illud pratum secare homines de Fontanis, videlicet 16. debent esse sectores, & pratum debet habere illam magnitudinem, ut per 3. dies jugiter 16. sectores operentur sine aliquo lucro, sed cibum debent habere communiter & potum de domo Comitis, & de domo Episcopi.* Hinc

Servitium, Ferculum, missus, *Mes, service.* Ita porrò appellatum postmodum ferculum extraordinarium quod Monachorum mensæ apponebatur in statis festivitatibus. Conradus de Fabria de Casib. S. Galli cap. 4. *Iste villicatus tres in Tiufenbach, in Roschach, in Hoehst Monasterio voluntate & auxilio Abbatum cum requisisset, tria exinde fratribus instituit servitia, in Dedicatione scilicet, in festo Thomæ, & in suo Anniversario.* Infra: *Ecclesiam item S. Oswaldi & B. Thomæ meritis constructam dedicari & festive celebrari constituit, duobus exinde servitiis institutis.* Ephemerides Monasterii S. Galli: *Capellam S. Mariæ, Joannis, Oswaldi, funditus construxit, & præterea 4. servitia instituit, in anniversario videlicet suo, in dedicatione S. Galli, in festo Oswaldi & Thomæ Martyris.* Burchardus de Casib. S. Galli cap. 7. *Res Monasterii S. Galli — in tantum suæ attraxit utilitati, quod infra multos annos neque de vino, neque frumento, neque de aliquis usuariis fructibus ipsis fratribus nostris ad servitium, ad pretium unius obuli devenire permisit.* Infra: *Fratres autem rerum harum circumventi penuria, in sui servitii sumptum multa & innumera Ecclesiæ consumpserunt ornamenta.* Chronicon Montis-Sereni p. 159. *Cum jamdudum fratrum servitia, quæ sic vocare consuevimus, anniversariis fidelium, & diebus Sanctorum festivioribus deputata subtraxisset, tunc etiam quotidianæ eorum procurationi cœpit detrahere*, &c. Pag. 277. *Fertur etiam quod familiares suos hortatus fuerit, ut servitia quæ diebus festis, & aniversariis fidelium exhiberi consueverunt, quæ ipse tamen ante plures annos eisdem negaverat, exigerent*, &c. Historia Episcoporum Virdunensium p. 272. *Hic autem alodium de Wo-Sophia cum omnibus appendiciis suis à quadam vidua nobili — acquisivit, & fratribus S. Mariæ, eo tenore tribuit, ut in die Annunciationis ejusdem Virginis servitium ex eo haberent, & eam solenniter celebrarent.* Catalogus Episcoporum Frisingensium in Metropoli Salisburgensi tom. 1. p. 132. *Nec non in anniversario præfati Episcopi congruum fratribus exhibeat servitium.* Adde to. 2. p. 534 to. 3. p. 20. 472.

Servitium mensæ, Supellex mensaria, nostris *Service de table.* Charta Christinæ infantissæ, filiæ Bermundi II. Regis, apud Anton. de *Yepez* in Chron. Ord. S. Benedicti to. 5. *Et de lectuaria lectos paleos duos: vasos de argenteo quatuor, servitio de messa integrum, ad ministeria Ecclesiæ cruces 2. argenteas, calices duos argenteos*, &c. Alia Ferdinandi I. Regis æræ 1101. apud eundem to. 6. *Servitium de mensa, id est salare, inferturia, tenaces, trullone cum cochlearibus 10. ceroferales duos deauratos, agnima deaurata axiotoma, omnium hæ vasa argentea deaurata cum prædicta axiotoma binas habent ansas.* Adde Testamentum Ranimiri, Regis Aragonum an. 1099. Locum vide in *Acitara.*

Servitium corporis, seu personale, cum vasallus ipsemet & non per vicarium in exercitum domini ire tenetur. Regestum Andegavense sub an. 1310. *Les Barons*

Barons sont hommes liges Monseigneur, & li doivent services de corps, & de chevaux, & d'armes. Assisiæ Hierosolymitanæ MSS. cap. 222. de iis qui servitium corporis debent, cum submonentur: *Il doivent servir d'aler à cheval & à armes à sa semonce, en tous les leus du royaume où il les semondra, ou fera semondre, ou tel service come il doivent, & i demorer y tant come il les semondra jusques à un an,* &c. Cap 233. *Il est assise & usage que tous chevaliers qui ont passé 60. ans d'aage, ou que ils sont mehaigné des mehain apparent, sont quites dou service de leur cors, & se il s'en veant excuser, par ce que ils ont passé aage, le Seignor en aura le cheval & les armes en eschange de leurs corps à son besoing toutes les fois que il l'en vodra semondre.* Vide easdem Assisias cap. 145. ubi quæstiones aliquot proponuntur de vasallo qui plura feuda possideret ejusmodi personali servitio obnoxia.

Servitium Dominium, quod domino debetur, qualecunque sit; quod aliàs *Regale* dicitur. Capitul. 1. an. 805. c. 8. & lib. 5. Capit. c. 245. *De his qui seculum relinquunt propter servitium impediendum, & tunc neutrum faciunt, ut unum è duobus eligant, — aut pleniter secundum canonicam, aut secundùm regulæ institutionem vivant, aut servitium dominicum faciant.*

Servitium castlegardum. Vide *Castlegardum.*

Servitium duplicatum, quale sit, indicat *Vacces au Roman de Rou*, MS.

> *Ensemble o vous mer passeront,*
> *Vostre servise doubleront,*
> *Qui seult mener vint chevaliers*
> *Quarante en merra volentiers,*
> *Et cil qui seult servir de cent,*
> *Deus cens en merra bonnement.*

Infra:

> *Moult oissiès court estormir,*
> *Noise lever, barons fremir,*
> *Le service qui est doublé,*
> *Croient que c'est en fieu tourné,*
> *Et en coustume soit tenus,*
> *Et par coustume soit rendus.*

Servitium Episcopale. Tabularium Ecclesiæ Gratianopolitanæ sub Hugone Episcopo fol. 51. *In mandamento de Jeyra dedit Artaldus Episcopus parentibus Dalmatii Boni-filii 3. mansos. Postea prædictos mansos dedit Pontius Claudus Episcopus Pontio de Domena. Dalmatius habet servitium Episcopale. Et in parochia de Monte Aimonis dedit Artaldus Episcopus mansos 3. parentibus Galterii de Domena. Postea prædictos mansos dedit Pontius Claudus Episcopus Pontio de Domena. Servitium Episcopale habet Gualterius de Domena.*

Servitium fallitum, de eo qui deficit in servitio militari quod Domino debet. In Foris Aragon. *Propter servitium fallitum, Rex potest & quilibet nobilis privare aliquem suis cavalleriis, per se datis, etiam propria auctoritate, & sine causæ cognitione.* Ibidem: *Cavallerias nobiles & Milites tenentes, si deficiunt in servitio per unam diem illius anni in quo servire debent, perdunt totam solidatam illius anni.* Vide Observantias Regni Aragon. lib. 7. tit. 1.

Servitium feodale & prædiale, quod non est personale, sed tantùm ratione tenementorum & prædiorum. Ita Bracton lib. 2 c 16. §. 7.

Servitium Forinsecum, quod non ad dominum capitalem, sed ad Regem pertinet: ita dictum, *quia fit & capitur foris, sive extra servitium quod fit domino capitali:* unde vocatur etiam *Servitium Regale*, quia specialiter pertinet ad dominum Regem, & non ad alium. Ejusmodi est quod *Scutagium* vocant. Ea verò servitia persolvuntur ratione tenementorum, & non personarum, quia ex tenementis proveniunt. Monasticum Anglic. to. 1, p. 179. *Terras etiam Militum qui dominicum Abbatis tenent ad defendenda omnia scutagia, & alia omnia servitia forinseca, Deo & Ecclesiæ S. Albani concedimus,* &c. Adde to. 3. p. 48. 62. 92. Bractonum lib. 2. c. 7. §. 3. 4. cap. 16. §. 7. c. 35. §. 1. Fletam lib. 3. cap. 14. §. 7. &c. Seldenus autem in Analectis lib. 2. c. 4. servitium istud esse existimat. Expeditionem, pontis arcisve constructionem.

Servitium foraneum, eadem notione. Charta Henrici de Clintona in Monastico Anglic. to. 2. p. 117. *Liberam & quietam ab omni servitio de me & hæredibus meis in perpetuam ab omni exactione, salvo foraneo servitio.*

Servitium forense. Idem Monasticum Anglican. to. 2. p. 48. *Cum omnibus libertatibus suis & pertinentiis, salvo forensi servitio.*

Servitium generale, idem quod *forinsecum.* Ordericus Vitalis lib. 6. p. 605. *Eosque penitus sic absolvit, ut sibi nil ab eis exigat, nisi generale Comitis Normanniæ servitium.* Quod verò illud fuerit, sic paulò antè declarat p. 604. *Omnino absolvit, ut nullam sibi coactivam exhibeant servitutem, nec eam nisi in generalem principis Normanniæ expeditionem.*

Servitium intrinsecum, quod à vasallis, solis dominis præstatur, apud Bractonum lib. 2. c. 16. §. 2. & in Fleta lib. 3. cap. 14. §. 7.

Servitium liberum, quod homines liberi debent, diversum à *servitio servili*, vel *villano*. Bracton lib. 5. Tr. 1. c. 3. §. 1. *Et notandum est quod in servitio Militari non dicitur per liberum servitium, & ideo quia constat quod tale feodum liberum est,* Infra: *Fit etiam aliquando feoffamentum sic, & breve sic, Quod clamat tenere de te per liberum servitium inveniendi tibi unum servientem equitem ad eundum tecum in exercitum in Walliam ad custum suum, vel custum tuum, pro omni servitio. Vel sic: Per liberum servitium sequendi curiam tuam, vel portandi brevia tua infra regnum Angliæ,* &c. Similia habet Radulfus de Hengham in Summa magna cap. 1. p. 6. 7. Leges Willelmi Nothi cap. 55. *Volumus etiam ut omnes liberi homines totius monarchiæ regni nostri prædicti habeant & teneant terras suas — libere ab omni exactione injusta, & ab omni tallagio: ita quod nihil ab eis exigatur vel capiatur, nisi servitium suum liberum, quod de jure nobis facere debent, & facere tenentur, & prout statutum est eis,* &c. Adde cap. 58. & Leges Edvv. Regis cap. 25.

Servitium liberum armorum. Vetus Rentale manerii *Southmalling* in agro Sussexiensi, apud Somnerum in Tractatu *de Gavelkynd.* pag. 56. *Godefridus Wallensis tenet 3. feodos Milit. in tenementis de Malling, & quartam partem unius feodi apud Terring, per liberum servitium armorum suorum. Willelmus de Brausa tenuit apud Adburton unum feodum Militis per liberum servitium armorum suorum.*

Servitium malum, quod *Corveias* vulgo vocant. Tabular. S. Petri Generensis apud Marcam lib. 4. Hist. Benearn. c. 19. §. 2. *Villam B. Petri — ingenuam ac liberam ab omni servitio malo, ea scilicet ratione, ut ab illa die amplius à nemine cogerentur habitatores illius facere aliquod opus in Cadelionensi Castro, vel in alio loco,* &c.

Servitium majus & minus. Charta Berchtoldi Episcopi Bapenbergensis an. 1259. in Metropoli Salisburg. to. 3. p. 31. *Quia viri venerabiles fratres Monasterii in Osterhoven nobiscum & cum nostris fecerunt expensas sumptuosas, nos ad recompensationem ipsis fratribus faciendam, concessimus eis ut duos mansus, de quibus pensionem seu censum annuum nobis solvunt, teneant à festo Nativitatis Domini nunc instanti per 4. annos continuos ab omni censu, pensione, & servitio majori & minori quietos, à minori verò servitio perpetuò sint quieti.* Charta sequens ejusdem Episcopi: *Concedimus ipsis, ut de duobus mansis, quos sub censu annuo & ser-*

servitiis nobis tenent certis minora servitia sibi retineant, & ab ipsorum præstatione perpetuò sint immunes, majoribus servitiis nobis remanentibus in statu debito & consueto.

Servitium meliorare. Tabularium Vindocinense Thuanum ch. 47. *Domnus autem Abbas donavit suo homini 10. solid. dimissis illis 30. & palefridum 20. solidorum pro meliorando scilicet suo servitio.*

Servitium Militare, illud est, quod munus aliquod ad militarem disciplinam pertinens, vel alias honorificum præstat Ita Bracton. lib. 2. c. 35. §. 16. c. 37. §. 5. &c. lib. 5. Tract. 1. c. 2. 5. 1. *Militare obsequium*, apud Lupum Ferrariensem Epist. 119. Vetus Consuetudo Normanniæ 1. part. sect. 3. cap. 7. *Or est appellé un service, qui doit estre fet au Prince en armes, selont la coustume & l'establissement des fiemens & des villes, & icest service est accoustume à ferè par 40. jours pour le secours & l'aide de la terre de ceux, qui en tiennent les fiemens, comme ce soit fet pour aucune delivrance & pour le profit del commun poeple*, &c. *Tous fieus de Hauberc sont especialement establis pour faire le propre service de la Duchée, & ensement de tous les Contées & les Baronnies doivent accomplir ce service, & adecertes toutes les villes, qui ont communes. Si devez savoir, que les fieus de Hauberc, qui sont és Contées & és Baronnies, qui ne sont pas establies pour la Duquée de Normandie, ne doivent pas de service d'ost, fors as Seigneurs asquiex il sont soumis. Excepté nequedent l'arriereban del Prince, auquel trestous grans & petits pourtant que il soient convenables por armes porter, sont tenus sans excusation nulle à faire lui aide & profit à tout leur pooir.* Gaufredus Malaterra lib. 2. c. 39. *Robertus Dux Apuliæ Gaufridum de Conversana, nepotem videlicet suum,— ut de Montepiloso sibi servitium, sicut & de cæteris castris, quæ plurima sub ipso habebat, adorsus est.* Ordericus Vitalis lib. 7. p. 658. *Hominium ab eo tali tenore recepi, ut exinde mihi semper fidelis existeret, & Militare servitium, ubi jussissem, centum Militibus mihi singulis annis exhiberet.* Lib. 8. pag. 685. *Dux Gisleberto — Militaria, quoniam valde probus erat, servitia crebro injunxit.* Adde lib. 11. pag. 808. Matthæus Westmonast. an. 1253. *Milites omnes per Angliam sibi servitium Militare debentes fecit summoneri.* Matth. Paris an. 1245. *Rex Angliæ omnibus Comitibus, Baronibus, Militibus, & aliis, qui ei servitium Militare debebant, ut se convenienter in Walliam profecturum sequerentur, per litteras suas regias strictissime submonitis* &c. Idem an. 1246. *Quod servitium Militare nulli nisi Regi & regni Principibus debetur.* Vide *Militia.*

Servitium Militis, Service de chevalerie, apud Littletonem, sect. 48. 95. 103. &c. *Service de Chevalier*, tom. 2. Monast. Anglic. pag. 23. Vide *Feudum Militare.*

Servitium minuere. Vide *Feudum minuere.*

Servitium numorum, illud appellatum, quod in pecunia ac nummis pro impensis bellicis, aliisve, domino à vassallis ac tenentibus exsolvebatur. Consuetudines Tolosæ: *Si alicui tenuerint in feudum — aliquem honorem, pro quo debeat feudatarius servire domino feudi aliquas oblias nummorum, vel servitium nummorum*, &c. Joan. Bracton lib. 2. Tract. de acquirendo rerum dominio tit. 35. *Est etiam aliud genus tenementi, ejus scilicet, quod tenetur in socagio libero, & ubi fit servitium in denariis, capitalibus dominis, & nihil inde omnino datur ad scutum & servitium Regis.* Idem Bracton. lib. 5. Tract. 1. cap. 1. §. 1. *Per servitium tot denariorum, quando duæ marcæ vel 20. solidi capiuntur de scuto*, &c. Charta Mauritii D. Credonensis Hugonis filii, in Tabulario Abbatiæ de Rota fol. 19. *Mauricius Credonensium dominus filius Hugonis perrexit in exercitum Regis Angliæ ad Thoars* (an. 1158.) & *quando castrum fuit captum, venit Credoni, & mandavit suos Milites, & fecit eis talliatam pro dispendio*, (dépence) *quod fecerat in exercitu: & Milites quæsierunt à Michaele Abbate talliatam de terris, quas ipse tenebat in suis feodis*, &c. *Respondit Albas, quod Dom. Reginaldus Allobrox, nobilis fundator Ecclesiæ de Rota, dederat ei omnes talliatas, & omnia servitia, quæ ad suum servitium pertinebant, tàm de nummis, quàm de avena & omnibus aliis servitiis*, &c. Ejusmodi verò nummorum servitium interdum & sæpè nudè *Servitium* dicitur. Idem Tabularium fol. 90. *Petrus Bullum motus in via Hierusalem dedit Ecclesiæ S. Mariæ de Rota, & Canonicis absolutè in eleemosyna 9. denar. quos habebat de servitio, in terra, quæ fuerat Bernardi Baxun.* Charta anni 1186. in Tabulario Vindocinensi fol. 277. *Dederunt 5. sol. de servitio, quos habebant super terra Joan. de Parineio.* Tabularium Eleemosynæ S. Pauli Viennensis: *De ipsa verò terra in Vercheria dedit Domnus R. G. 4. sexterias, ex quibus faciet G. quæ facere voluerit, de quibus debet in servitium 2. sol. ministro verò nostro 6. den. & nihil amplius Domnus R. accipiat.* Historia Abbatiæ Condomensis pag. 473. *Donationem scilicet — totius Ecclesiæ, & terras, quæ ad eam attinent, nec non duo servitia 4. denariorum, & unum vineam juxta Ecclesiam.* Adde p. 467.

Ita præstatio, quæ ab Ecclesiis Episcopo fit quotannis in quibusdam diœcesibus, *Servitium* appellabatur. Charta Alexandri Archiep. Viennensis apud v. cl. Jacobum Petitum p. 381. *Et sicut consueto more per Viennensem parœciam diversæ Ecclesiæ debitum Episcopo exhibent servitium, conferat & in obsequium Episcopi tempore constituto denarios duodecim.* Alia apud eundem p. 392. *Et deinceps Rector ipsius Ecclesiæ — annis singulis in festivitate S. Juliani, quæ evenit 5. Kal. mensis septimi, in censum Canonicis S. Juliani solidos 5. incunctanter solvat.*

Servitium placiti. Vide *Placitum.*

Servitium plenum. Convivium plenarium, quod Monachis statis diebus ex fundatione præbetur. Caroli Crassi Imp. Commemoratio apud Augienses: *Cum omni abundantia plenum servitium pro annua Imperatoris perficeretur.* Occurrit rursum infra Charta an. 1207. apud Goldastum tom. 2. Alamannicor. pag. 190. *Ut ex perceptione redituum ipsius officii 10. solidorum adminiculo per prædictæ homines curiæ exhibito, per eum fratres in festo Thomæ Pontificis & Martyris, circulariter annorum facta revolutione, pleni servitii recipiant consolationem.* Alia ibidem pag. 95. *Lutoldus Decanus ad remedium animabus Diethelmi Constantiensis Episcopi, & omnium parentum suorum in festo S. Blasii, quousque vixerit, plenum servitium instituit ea conditione, ut ipso mortuo ad anniversarium suum redeat idem servitium de Vinea in Tufenbach, cujus ipse fundator à primis fuit radicibus.*

Servitium plenum, quod & *Corrodium Regale* dicitur, Procuratio, convivium, quo Rex excipitur. Anonymus Hasenrietanus de Episcopis Eystetensib. de Henrico Imp. *Mandavit huic Episcopo nostro, — ut plenum sibi in via Ratisponensi daret servitium, Archiepiscopo cuilibet non nihil formidandum. Cui cum regius Legatus singulatim, quæ danda essent magnificè, enumeraret, tandemque ad immensam vini mensuram ventum esset: Pessime, inquit, dominus tuus insanit. Unde deberem sibi tantum servitium dare, qui ne metipsum satis queo pascere?* Speculator lib. 4. part. 3. de Feudis: *Vassalli Comitum & Baronum Imperii tenentur dominis suis obedire & servire propter feuda, quæ ab eis recipiunt primò pro exercitu Imperatoris, — secundò pro Corredo Imperiali, ut videlicet, quando Imperator transierit per illum locum, contribuat in sumptibus ejus, & in his duobus casibus servit vassallus pro curia, in 4. verò sequentibus servit pro utilitate domini sui*, &c.

Servitium Regale, idem quod *Forinsecum*: Servitium militare, quod Regi debetur à subditis & vassallis. *Regaobsequium*, in Capitulari 4. an. 805. c. 13. Ita in Capitul. ad Legem Salicam tit. 3. §. 10. & apud Bractonum lib. 2. c. 35. §. 1. 6. Præceptum Ludovici Pii Imp. pro Monasterio S. Columbæ Senonensi: *Quasdam villas, quæ priscis temporibus ad usum fratrum ibidem Deo famulantium fuerant destinatæ, segregavit, ut absque Regali aut publico servitio, vel quolibet Abbatis dono aut exactione usibus eorum perpetuò deservirent.* Judicium datum sub Ludovico Pio Imp. in Vita Aldrici Episcopi Cenoman. num. 47. *Et propterea inde fuit modo alienatum, quod Franco Episcopus prædictæ Ecclesiæ suo propinquo Adelgiso illud impetraverit, ut pro eo illo regalia servitia & itinera faceret, quæ ille pro sua infirmitate & senectute facere non valebat.* Synodus Germiniacensis sub Carolo C. to. 6. vitar. ord. S. Benedicti pag. 250. *& à cunctis regalibus servitiis & publicis vectigalibus immunem fecerat.* Charta Caroli Calvi pro Barcinonensibus apud *Diago* lib. 2. cap. 4. *Servitia tamen regalia intra Comitatum, in quo consistunt, faciant.* Fori Aragon. l. 17. p. 129. v. *Si aliquis sit in possessione infancioniæ, & non fecerit servitutem regalem in tota vita sua, &c.* Idem in Foris apud Exeam an. 1265. *Sint de cætero infantioniæ franchæ & liberæ ab omni regali servitio.*

Servitium de Roncino, dicitur de vassallo, qui equum semel in vita domino debet. Charta Philippi Aug. an. 1221. *Tenebunt Major & hæredes sui à Decano & Capitulo in liberum feodum per servitium unius roncini ad usus & consuetudines patriæ.* Vetus Inquesta in Regesto ejusdem Regis fol. 164. *Tenet — duas bovatas terræ apud Ulmeium, unde debet tantum servicium unius roncini.* Vide Stabilimenta S. Ludov. lib. 1. c. 73. 129. (ubi qualis esse debet Roncinus describitur) Consuet. Turon. art. 95. 96. &c. *Cheval de service*, in Consuet. Andeg. art. 132. 133. Cenom. art. 142. 143. Vide *Runcinus*.

Servitium scuti. Vide *Scutagium*.

Servitium servile, cujusmodi est tallia, corvata, &c. cui obnoxia sunt tenementa villanorum. Charta Sigefridi Comitis Luxemburgensis an. 993. *Ita duntaxat, ut idem Nivelongus, vel successores ejus omni anno 5. solidos probæ monetæ persolvant ex eodem manso, ab omni deinceps servitio libero servili.* *Odiosum* vulgò appellatur, *Service haineux*, quod libertati publicæ contrarium sit, cui opponitur *Servitium nobile*, uti vocatur in Regesto Constabulariæ Burdeg. Barones Andegavenses an. 1310. auxilium præstare pro matrimonio Isabellæ Caroli Comitis Vadensis & Andegavensis renuerunt, quod cùm nobiles essent, debebant etiam esse immunes à servitiis odiosis, quibus Comes reponebat: *Que ce qui est deupar general coustoume ne peut estre appellé Service haineux, car celle ayde & autres, quand les cas aviennent sont deües par general coustume à ses sougiez isdites Comtez, &c. Et sont appellez les Aydes, les Loiaux aides d'Anjou & du Maine, non des services haineux, car elles sont deües sur le tresfons.* Et infra: *Dient que service haineux doit estre restraint de droit, & non ne alongié sur ceux, qui fet ne l'ont, &c.*

Servitium socii, seu *Service de compagnon*, cum vassallus secum in exercitum socium ducere tenetur. Assisiæ Hierosolymitanæ MSS. cap. 230. *Se le Seignor semont, ou fait semondre aucun de ses homes, qui li doit service de compagnons de un, ou de plus, & celle semonce soit à jour mois & aucun de ses compagnons est éloignez, il le doit dire quant l'home le semont, & doit venir devant le Seignor, & dire li, Sire, vous cy me avez fait semondre, &c. & tel de mes compagnons, que je tenois, est por vostre service essoignez, si que il ne peut ores aler, &c. & se il ne vous plait à soffrir, je enquerrais un autre, & se je le puis trover à retenir, je le reterrais à tel sos come celui, qui est deshaitiés, qui estoit à moi, a sos comuns de cetui Royaume, & le merrai ô moi en vostre service, & se je le puis trover, je le vous ferais assavoir. Et se le Seignor ne se veaut soffrir dou service de celui, qui est deshaitiés, celui qui a esté semons, comme est devant dit, doit querre un autre Chevalier, & retenir à ses sos, qui sont usés de donner communément à pais, se le dehaitié n'avoit plus grans sos, &c.* Adde cap. 244. apud Bractonum lib. 5. tract. 1. cap. 1. §. 1.

Service Trespassé. Vide Stabilimenta S. Ludovici lib. 1. cap. 99.

Servitium villanum. Vide Lambardum in *Paganus*.

Servitium vicinale, quod à *vicinis* seu civibus præstari solet. Libertates concessæ Barcinonensibus à Petro Rege Aragon. an. 1283. MSS. *Item concedimus Capitulum, quod quilibet civis Barcinonensis solvat & contribuat partem sibi contingentem in servitiis vicinalibus, & inde non excusetur ratione alicujus privilegii.* V. *Vicinus*.

Servitium wardæ & relevii, idem quod *Servitium Militare*: quia, ut ait Littleton. sect. 103. *tenura per Servitium Militis, trahit ad se wardam, maritagium, & relevium, &c.* Vide prætereà sect. 48. & Shenæum ad Regiam Majestat. lib. 2. cap. 21.

SERVITOR, Famulus, Gall. *Serviteur*. Iso Magister in Glossis: *Cliens, servus vel socius, servitor, amicus minor.* Inscriptio Romæ in Roma Subterr. lib. 2. c. 22. *Eustathius humilis peccator servitor B. Marcellini Martyris.* *Servitor Christi*, in Epistola Gildæ ad Rabanum Monachum inter Hibernicas 21. *Servitor Ecclesiæ*, in Synodo Romana II. sub Silvestro c. 17. *Servitores S. Petri*, in Epistola Nicolai II. PP. ad Rutenensem Comitem apud Hugonem Flaviniac. pag. 193. Addit. 1. Ludov. Pii c. 28. *Ut servitores non ad unam mensam, sed in propriis locis post refectionem fratrum reficiantur.* Adde Epistolam Episcoporum Galliæ ad Ludovicum Regem c. 9. Eckehardus Junior de Casib. S. Galli cap. 8. *Cralo clam assumpto Waningo fratre & paucis servitoribus, in Franciam venit.*

Servitrix, Famula. Occurrit in Hist. Cortusiorum lib. 6. cap. 6. *Dum fugiebat in habitu servitricis, &c.*

SERVITUDO, *Servitus*, δουλεία, in Gloss. Gr. Lat.

SERVITUS, Servitium seu officium Ecclesiasticum. Epitaphium Conradi Ducis Franconiæ, apud Brouverum lib. 9. n. 65.

Hic jacet in tumulo Dux, per quem, servitus isto
Fit celebris templo, laus, virtus, gloria Christo.

Servitutes exactoriæ & coactitiæ, Præstationes vel operæ serviles, *Corvées*. Ordericus Vitalis lib. 6. pag. 604. *Aliam nempe decimæ medietatem de eo Monachi Columbenses tali tenebant pacto, ut omnes Episcopales consuetudines, & omnes exactorias servitutes persolverent pro illo.* Infra: *Homines de Parco omninò absolvit, ut nullam sibi coactitiam exhibeant servitutem, nec eam nisi in generalem Principis Normanniæ expeditionem.*

SERVORIUM. Vide *Servatorium*.

SERURA, Sera, ex Gall. *Serure*. Synodus Exoniensis an. 1287. c. 4. *Sit corpus Dominicum repositum in bursa mundissima, & ipsa includatur sub serura in pyxide munda & honesta, &c.* W. Thorn. an. 1321. *Hæc omnia cum suis hanaperiis, clavibus, & seruris.* Fleta lib. 1. c. 20. §. 69. *De his, qui seruras, fenestras, ostia — fregerint.* Lib. 2. c. 72. §. 3. *Facilis ingressus præbet plerumque fragilitati peccandi voluntatem, & salvæ seruræ famulos reddunt apertos.* Adde Statuta Provincialia S. Edmundi Archiep. Cantuar. ann. 1235. c. 9. & Provinciale Cantuariense lib. 3. tit. 27.

SERVI, apud veteres Gallos & Germanos alii fuere à servis Romanis, eorumque conditio longè diversa. Tacitus de Morib. Germanor. *Servis, non in nostrum morem, descriptis per familiam ministeriis utuntur,*

suam quisque sedem, suos penates regit: frumenti modum dominus, aut pecoris, aut vestis, vel colono injungit, & servus hactenus paret. Quibus quidem verbis satis designantur ejusmodi servi, quos Adscriptitios glebæ vocabant, quales fermè fuere apud nostros, qui servorum nomine censebantur, de quibus à nobis utcumque collecta, & prout occurrerunt, hîc proponemus.

In Consuetudine Burbonensi art. 189. 204. servorum alii sunt, qui ex eo, quod *talliis* servilibus sunt obnoxii, pro servis habentur: alii servi 4. denariorum appellantur, de quibus egimus, ubi de *Capitalibus*, id est, hominibus, qui censum debent de capite, quos etiam *homines de corpore*, vel *de casalagio* nuncupabant. De iis suis locis multa congessimus. Utriusque servorum speciei par fermè fuit conditio; cùm & servilibus obsequiis penitus addicti, & dominis suis, ratione originis omninò essent obnoxii. Adscriptitiorum igitur alii erant servi Fiscales, alii Ecclesiastici, alii Beneficiarii, &c. De quibus nomenclaturis sigillatim dicemus.

Servi fiscales, vel *fisci*, dicti ii, qui ad fiscum, Regem vel Dominum spectabant, in l. 3. & 4. Cod. Th. Ad senatusconsf. Claud. in Lege Wisigoth. lib. 5. tit. 7. §. 15. 16. lib 9. tit. 2. § 9. lib. 10. tit. 2. §. 4. in Concilio Tolet. III. c. 15. apud Rabanum Maurum lib. 7. contra Judæos c. 44. *Servi fiscalini*, in Decreto Childeberti § 13. in Lege Longob. lib. 1. tit. 9. §. 30. 36. in Capit. Caroli M. lib. 7. c. 335. *Homines fiscalini Regii*, in Capitulo 2. ad Legem Salicam §. 7. *Servi, qui regalibus servitiis mancipantur*, quorum ea erat prærogativa, ut eorum sacramentis crederetur, & Palatinis officiis honorari possent, in Lege Wisigoth. lib. 2. tit. 4. §. 4. Id autem erat Regis privilegium in servos suos, ut nulla præscriptione eos amitteret, sed ei restitui deberent, in cujuscumque terra invenirentur, quod contra obtinebat de cæteris servis, qui septennio in aliorum dominorum terris exacto, nulla facta de iis reclamatione, libertatem consequebantur, ut est in Regiam Majestat. lib. 2. cap. 12. §. 14. 15. 16. Vide Rhenanum lib. 2. Rer. Germ. pag. 87.

Servi Ecclesiastici, appellati ii, qui ad Ecclesiam pertinebant, in Decretione Childeberti Regis cap. 13. in Lege Longob. lib. 1. tit. 9. §. 30. 36. in Capit. Caroli M. lib. 6. c. 335. in Capit 3. Lud. Pii an. 819. c. 7. &c. *Servi Ecclesiæ*, in Decreto Childeberti §. 8. 13. in Lege Alaman. tit. 8. 21. in Lege Bajwar. tit. 1. cap. 14. §. 1. in Decreto Tassilon. de popularib. Legibus §. 12. in Capit. Caroli M. lib. 7. c. 212. in Concilio Compendiensi an. 757. c. 4. &c. Paschalis PP. pro Ecclesia Parisiensi in Pastorali lib. 19. ch. 13. *Pro eo, quod ipsius Ecclesiæ, qui apud vos servi vulgò impropriè nominantur.* Vide *Ecclesiasticus, & Oblati*, ubi alia observamus.

Servi casati. Casis seu prædiis addicti. Charta divisionis Imperii Caroli M. c. 6. *Servi, qui jam casati sunt, — mancipia non casata.* Vide Traditiones Fuld. l. 2. trad. 40. 70.

Servi massarii, Massæ, seu prædio addicti, servi glebæ, in Lege Longob. lib. 2. tit. 32. §. 3. *Servus rusticanus, qui sub massario est*, lib. 1. tit. 11. §. 5. *Servus de massaro*, vel de *massaritia*, seu *manso*, in Charta Tirpimiri Ducis Croatiæ apud Joannem Lucium lib. 2. de Regno Dalmat. c. 2.

Servi Beneficiarii, Beneficiis seu prædiis datis ad beneficium, addicti, & qui in iis servi glebæ erant, & cum prædio ad beneficiarium transierant, in Lege Longob. lib. 1. tit 9. §. 30. 36. in Capit. 1. Lud. Pii an. 819. c. 1. & in Capit. 3. ejusdem anni c. 7. Agobardus Lugdun. de privilegio & jure Sacerdotii. c. 11. *Habeo unum clericionem, quem mihi nutrivi de servis meis propriis, aut beneficialibus, sive pagensibus, &c.* Vetus Notitia ex Tabulario Persienfi ch. 14. *Ibique adveniens Moyses Advocatus Hildebranno Comiti, — mallavit hominem aliquo, nomine Dodono, quod servus erat Domno Karlo de suum beneficium, de villa, quæ dicitur Jovo, in pago, qui dicitur Augustidunense, &c.* Infra: *Ad pedes ipsius Moyse jactavit, atque recredidit, quod servus erat Domno Karlo Rege de jamdicta villa Jovo.* Alia Notitia ibidem ch. 15. *Ibique veniens Fredelus Advocatus Hildebrandi Comitis, mallabat hominem aliquo, nomine Adelardo. Requirebat ei, quod servus erat Domno Ludovici Imperatoris, de villa Patriciaco, de parte genitoris sui nomine Adalberto, de Beneficio Hildebrando, & ipso servitio malo ordine recontendebat, &c.*

Servi ministeriales, qui domi ministrabant. *Aldio vel servus ministerialis*, in Lege Longob. lib. 1. tit. 8. §. 1. 2. 3. &c. *Servus ministerialis probatus, & doctus domi*, lib. 1. tit. 11. §. 2. Adde Recapit. Legis Salicæ cap. 11. 15. & Papianum lib. Resp. tit. 3. ubi *servus ministerialis* post *servum actorem* ponitur. *Servorum* autem *ministerialium*, vel etiam eorum, quos *Artifices* vocat Paulus l. ult. de oper. servor. is erat status, ut certis ministeriis addicerentur: unde cùm vænum exponebantur, sciscitabantur emptores, *quid operis scirent*, ut est apud Gregorium Turon. lib. 3. Hist. cap. 15. Hinc *Servus arator*, in Lege Burgund. tit. 10. & in l. 1. Cod. Th. de Pignorib. ubi Anianus *servos cultores* habet. *Servus argentarius*, ibid tit. 21. §. 2. *Servus aurifex*, ibid. tit. 21. §. 2. *Aurifex electus*, apud Papian. lib. Resp. tit. 3. *Servus Berbicarius*, in Lege Alamann. tit. 98. *Virvicarius*, apud Papianum lib. Resp. tit. 3. *Servus Bubulcus de sala*, in Lege Longob. lib. 1. tit. 11. *Servus caprarius*, in Lege Longob. lib. 1. tit. 1. §. 7. *Servus carpentarius*, in Lege Salica tit. 11. §. 5. & apud Papian. tit. 3. *Servus custos equorum*, apud Gregor. Turon. lib. 2. Hist. cap 15 *Servus faber ærarius*, in Lege Burg. tit. 21. §. 2. *Servus ferrarius*, ibid. & apud Papian. tit. 3. *Servus molinarius*, in Lege Salica tit. 11. §. 5. *Servus porcarius*, in Lege Burgund. tit. 10. Lege Salica tit. 11. §. 5. Alamann. tit. 98. §. 2. Longob. lib. 1. tit. 8. §. 29. 30. tit. 11. §. 7. & apud Papianum tit. 3. *Servus rusticanus, & qui sub Massario est*, in Lege Longob. lib. 1. tit. 6. §. 4. tit. 8. §. 17. 24. tit. 11. §. 3. 5. *Servus sartor*, in Lege Burgund. tit. 21. § 2. *Servus stotarius*, in Lege Alamann. tit. 98. *Servus sutor*, in Lege Burgund. tit. 21. §. 2. *Servus vaccarius*, in Lege Alamann. tit. 98. *Servus venator*, in Lege Salica tit. 11. §. 5. Horum omnium *operaria servitus* videtur appellari, in l. 6. Cod. Th. de Annonis civicis.

Servi consuetudinarii, Serfs coustumiers, in Consuet. Marchensi art. 126. dicuntur, qui domino tres tallias in pecunia, & avenam & gallinam debent, aut præstant, quolibet anno propter prædium servituti obnoxium. Vide *Consuetudinarius*.

Servi porrò, ut est in Legibus Henrici I. Regis Angliæ c. 76. *alii naturâ, alii facti, alii emptione, alii redemptione, alii sua vel alterius datione.* De hisce omnibus ferè servorum speciebus egimus variis in locis, ac præsertim in vv. *Capitalis, Nativus, Originarius, Obnoxiatio, &c.* Ad eos verò, qui *redemptione* facti, hîc dicuntur, referri debent, quæ habent Assisiæ Hierosol. MSS. cap. 191. *Il y a une autre assise propre, que quant home est arresté pour dethe, que il ne puisse payer, & celui, ou ceaus, à qui il doit, & ne peut payer, requierent au Seignor que il lor livre par l'assise celui, qui lor doit lu dethe, & le Seignor leur doit livrer, & que il le peuvent tenir en fers, ou en prison, s'il ne les paye, toute sa vie, donnant li à manger & à boire suffisamment sa vie sostenir pain & aigue, & robe à vestir si que il ne meure par faute de robe, & se il le font labourer, que son labeur soit conté au feur corable des laborans qui laborent de celui labour, que li fera laborer, & abatre de sa dethe, ce que il deservira de son labour.*

Servi, ut olim apud veteres, etiam apud nostros vænum exponebantur: cujusmodi venditionis formulæ extant apud Marculfum lib. 2. for. 22. & Labeum

tom. 2.

tom. 2. Miscellan. p.493. Vide Gregor. Turon. lib. 3. Hist. c. 15.

Servi verò venalitiarii, seu vænum expositi, ramum gestabant in capite. Warnerius MS. in Caprum Scottum Poëtam:

> *Ducitur ad portum gestans in vertice ramum,*
> *Venalem Moriuht nosceret ut populus.*

Apud veteres collo appensum titulum gestabant. Vide Agellium lib. 4. cap. 2. Budæum in Annotat. Prior. & Scaligerum ad lib. 4. Propert.

Servorum pretium commune apud Romanos fuit 20. aureor. ex l. 31. D. de Minorib. & l. 1. C. de Com. serv. mancip. Varium ac diversum tamen fuit, secundùm servorum dotes. Gregorius Turon. lib. 2. Hist. cap. 5. de Servo: *Quo invento, obtulerunt homini munera: sed respuit ea, dicens, Hic de tali generatione decem auri libris redimi debet.* Ibidem, servus alius venditur 10. aureis. Vide eundem lib. 6. cap. 36. *Servus aut ancilla valens sol. 15. aut 25.* in Lege Salica tit. 11. §. 5.

Servorum statura in servis observabatur & æstimabatur. l ex Alamann. tit. 8. edit. Tilii & Heroldi: *Si quis servum alienum occiderit, sol. 12. in capitali restituat: aut cum alio servo, qui habet 13. palmas cum pollice replicato, vel 2. digitos in longitudinem, & 3. solidos in alio pretio superponat, quod fiunt simul solidi 15.* Charta Alamannica Goldasti 3. *Det alium mancipium undecim manuum longum.* Vide Cujacium lib. 20. Observ. cap. 3. & eundem Goldastum ad Dositheum p. 28.

Servi matrimonia ita inibant, ut invito, aut inconsulto domino, ancillis; & vicissim ancillæ servis aliorum dominorum copulari non possent, pro qua licentia certam denariorum summam exsolvere tenebantur, ut in voce *Forismaritagium* docuimus.

Liberorum verò hominum matrimonia cum ancillis apud Wisigothos gravi pœna interdicuntur, in Lege Wisig. lib. 3. tit. 2. §. 2. 3. In Lege Salica tit. 27. §. 3. Extat Charta in Tabular. S. Germani Parisiis Hugonis Abbatis an. 1140. in qua hæc habentur: *Quidam homo Ansellus nomine Major S. Martini Turonensis de Villa, quæ Domna Maria de Montosis nominatur, adiit præsentiam nostram, petens à nobis, quatenus quamdam mulierem, Lethois appellatam, de familia B. Germani procreatam, quam in uxorem ducere volebat, à servili conditione solveremus. Sibi enim eam, nisi liberam, matrimonio jungere non licebat, &c.* Francus, qui alienam ancillam sibi publicè junxerat, cum ea in servitio permanebat. Id juris etiam obtinuit olim in Gallia nostra: M. Pastorale Ecclesiæ Paris. an. 1261. *Petrus* dictus Rex oriundus de Lagiaco, *commorans apud Civilliacum, asseruit & recognovit in jure coram nobis —— quod ipse duxit in uxorem Gilam, quondam uxorem defuncti Petri de Origniaco defunctam, feminam de corpore Ecclesiæ Parisiensis. Asseruit etiam & recognovit dictus Petrus in jure coram nobis, quod ipse ob hoc de consuetudine generali ipsius Patriæ factus est homo ipsius Ecclesiæ Parisiensis, &c.* Sed & in Flandria. Galbertus in Vita Caroli Comitis Flandriæ n. 12. *Quicumque secundùm jus Comitis ancillam liber in uxorem duxisset, postquam annuatim eam obtinuisset, non erat liber, sed ejusdem conditionis erat effectus, cujus & uxor ejus.* Vide Gualterum Tervan. c. 15. & Labeum to. 1. Miscellan. p. 581. to. 2. p. 468. Contrà, Jure Anglico, thorus mariti liberi facit uxorem nativam liberam in vita viri, finito verò matrimonio uxor ancilla redit in servitutem, ut est apud Bractonum lib. 4. tract. 1. cap. 21. §. 4. & in Fleta lib. 5. c. 26. §. 25. Quod etiam apud nos obtinet in viris nobilibus, qui uxores non nobiles ducunt quæ maritorum privilegiis gaudent, dum ii superstites sunt. Wichbild. Magdeburgense art. 2. *Constitutionibus antiquorum Principum cautum esse legimus, si homo liber servam in matrimonium duxerit, proles ex ea genita patri & non matri æquari debet. Principes autem potentes de consensu communitatis sanxerunt, quod filii jura nanciscebantur patris, & filiæ matris. Recitatur tamen, quod tempore Friderici eo nomine primi Imperatoris, statutum fuit, si liber homo servam superduxerat, vel ingenua servum, quod proles illa utriusque sexus matrem sequi deberet, & non patrem. A juris autem principio hoc fuit jus, quod liber partus nunquam servilem procreavit partum. A temporibus autem Wikmanni Episcopi jure frequentatum est, & per Henricum eo nomine VI. Imperatorem statutum, quod utraque proles, filius & filia nascuntur secundùm matrem, & non patrem: hoc est, ventrem ipsum sequuntur, &c.*

In Anglia nunquam matris, sed patris conditionem semper sequuntur liberi ex ejusmodi servorum matrimoniis prognati; *quia semper de patre non à matre generationis ordo texitur*, ut est in Legibus Henrici I. Regis Angl. c. 77. & 68. Quibus consona habent Fortescutus cap. 42. Fleta lib. 1. cap. 3. §. 2. & Littleton. sect. 187. Vide Bractonum lib. 4. tract. 1. cap. 21. 22.

In Comitatu Cornubiæ ea obtinet consuetudo, *quod si liber homo ducat nativam aliquam in uxorem ad liberum tenementum, & liberum thorum, si ex eis duæ procreantur filiæ, una erit libera, & altera villana, quia ibi partiti sunt pueri inter liberum patrem & dominum uxoris villanæ.* Bracton. lib. 4. cap. 13. §. 2.

Liberorum ex ejusmodi matrimoniis status diversus fuit, secundum receptas apud gentes diversimodè Leges. In Consuetudine Burbonensi art. 199. liberi ex legitimo matrimonio servi vel servæ nati, sive uterque servituti obnoxii sint, sive horum alter, pejorem conditionem sequuntur, hoc est, servi fiunt. Quod videtur obtinuisse apud Francos, ex Marculfo lib. 2. form. 29. in Alemannia, & alibi, ex Chartis Alemann. Goldasti 1. 2. ex Constit. Conradi Imp. ann. 1028. & Friderici II. an. 1220. apud Ughellum in Episcopis Sassenatensib. Adde Edictum Theoderici Regis §. 65. 66. Extat in Tabulario S. Meglorii Parisiensis Charta, ex qua docemur id juris etiam locum habuisse apud nostros sub tertia Regum stirpe: *In Nomine S. & individuæ Trinitatis Amen. Ego Ludovicus Dei gratia Francorum Rex. Notum volo fieri omnibus tàm posteris quàm præsentibus quorumdam invida relatione auribus nostræ Sublimitatis intimatum fuisse, quemdam scilicet Henricum cognomento Lothoringum servum nostrum debere esse, & matre quidem illius libera existente ex paterna tantum origine servitutis maculam contraxisse. Sed quia honor Regis judicium diligit, querelam & causam istam in judicium posuimus, & diem inde statuimus. Die igitur statuta, convenientibus in unum in Palatio nostro amicis & fidelibus nostris, prædictum Henricum monuimus, ut tamquam noster servus, & ex nostro servo natus, sicut nobis dictum fuerat, servitutis obsequium nobis impenderet. Henricus verò & se & patrem suum servum nostrum vel fuisse vel esse omninò negavit, & ab omni servitute se & eum defendere paratus fuit. Quoniam autem objectæ servitutis aberat testis, accusator defecerat, communi consilio diffinitum est, ut ipse Henricus suæ libertatis jurator & comprobator existeret, & juramento suo nos super hoc certos & omninò quietos redderet, quod & factum est, &c. Actum Parisius an. 1112.*

Lege Longobardorum, mulier libera, quæ servo nupserat, non modò statum mariti sequebatur, sed & ad Palatium pertinebat. Præceptum Pandulphi Principis Capuæ apud Camillum Peregrinum in Hist. Longob. *Concedimus tibi, qui Adelmundo, omnes mulieres liberas fœminas, quæ sibi copulaverunt vel copulaverint tuos servos maritos.* Capitulare Adelchisi Principis Beneventani cap. 1. *Si cujuscumque servus liberam uxorem tollere, qui ad Palatium juxta legem pertinebat, utique pessima extitit consuetudo, ut eas personas, quisquis vellet expeteret. A modo autem & deinceps statuimus, ut tanta perver-*

perversitas nullum habeat locum, sed ipse solummodo eos habeat semper, cujus primum ille fuerat servus, etiamsi illos ad Palatium nunquam repetant. Habetur istius Consuetudinis Diploma ejusdem Adelchisi in Chron. S. Sophiæ Benevent. p. 645. Id etiam statutum à Frothone Danorum Rege autor est Saxo Grammaticus lib. 5. *Si libera consensisset in servum, ejus conditionem æquaret libertatisque beneficio spoliata, servilis fortunæ statum indueret.*

In Legibus Scaniæ apud Andream Suenonis l. 6. c. 5. *Matris conditionem sequitur semper partus, ut sit liber partus ex libero ventre procreatus, licet pater servilis conditionis onere premeretur: vel si servus ex ventre servili progenitus, quantuncunque pater inter ingenuos nobilitatis genere præfulserit.* Sed hæc attigisse sufficiat, cùm omnia, quæ de servorum matrimoniis habent Concilia, Regum Capitula, Chartæ veteres, & Consuetudines municipales, hic inserere haud facile sit. Consulat igitur, qui plura volet, Excerpta Egberti Archiep. Eborac. c. 124. Synodum Vermeriensem an. 752. c. 6. 7. 8. 13. 19. 20. Capitulare Compendiense an. 757. c. 6. Capitul. 3. an. 819. c. 3. Observantias Regni Aragon. lib. 6. tit. de Privilegiis dominæ Infantionæ §. 1. M. Pastor. Eccles. Parisiens. lib. 2. ch. 127. 128. 131. 135. lib. 3. ch. 14. lib. 5. ch. 9.

Liberorum matrimonia. In Consuetudine Burbonensi art. 208. possunt servi liberos suos in matrimonium collocare, iisque bona sua mobilia ac immobilia tradere, ita ut eorum liberi ac bona priorem semper conditionem sequantur.

De *Servorum nothis liberis*, ita sancit Consuetudo Burbonensis art. 194. Nothi ex ancilla & homine libero conditionem matris sequuntur. E contra nothi ex muliere libera & homine servo, sequuntur conditionem patris, remanentque nudè nothi.

Bona servorum. In Consuetudine Burbonensi art. 201. 202. servi prædia sua liberæ conditionis hominibus vendere non possunt; quod si vendiderint, in commissum ad dominum perveniunt. E contra vir liberæ conditionis prædium suum servo vendere potest. Vicissim servi in servos sive per donationem sive per venditionem bona sua transferre, aliosque contractus inire invicem possunt, inconsulto domino, dummodò ejusdem domini sint servi.

Servorum successores. In eadem Consuetudine Burbon. art. 200. liberæ conditionis viri vel feminæ servis nusquam, sed servi agnatis liberæ conditionis succedunt. Art. 207. Servi agnatis ejusdem conditionis succedunt, dummodo communes in bonis sint, unaque cum iis degant. Quod si ab iis divisi sint, eorum hæreditas jure mortuæ talliæ ad dominum pervenit. Eadem habet Arvernensis cap. 27. art. 3. 6. Vide M. Pastorale Ecclesiæ Parisiensis lib. 1. ch. 26. & Consuetudinem Tolosæ, rubr. de Homagiis. Extat in Tabulario S. Dionysii Novigenti Charta Roberti Comitis Belismensis, qua *res servorum suorum omnium morientium, sicut mos sibi deferebat, tam in ædificiis, quàm in rebus aliis S. Dionysio Martyri, sibique servientibus concedit.*

Servi, Clerici fieri vetantur, antequam libertatem à dominis suis consecuti fuerint, in Canonib. Apostol. in Nov. 123. §. 17. in Concil. Aurel. III. c. 26. Aurelian. V. cap. 6. in Capitul. Caroli M. lib. 1. c. 88. lib. 7. cap. 34. in Fragmentis Capitulor. edit. à v. cl. Steph. Baluzio c. 2. in Capitulari 1. ejusdem Imp. incerti anni c. 26. &c. Vide prætereà Vitam S. Theophanis Confess. n. 11. Flodoardum lib. 3. Hist. Remens. c. 27. pag. 553. Consuetudinem Castelletensem in Biturigib. art. 7. Vassorium in Annalib. Noviomensib. p. 959. 960. v. cl. Steph. Baluzium in Append. ad Capitul. n. 105. 161. &c. Si autem inconsulto domino ad Clericatum promoverentur, Clericatus privilegio, domino petente, privabantur. Vide Probationes Hist. S. Aniani p. 106. & Regiam Majest. lib. 2. cap. 13. ubi plura *de servis non ordinandis ad sacros ordines*, præterea S. Leon. Ep. 1. c. 1. Vitam Ludov. Pii an. 817. &c.

Servorum testimonia. Servis non credendum, si crimen alicui objecerint, statuit Lex Wisigoth. lib. 2. tit. 4. §. 4. ut & dominos accusantibus, Edictum Theoderici §. 48. & Capitula Caroli M. lib. 6. c. 144. lib. 7. c. 148. 342. Ex Consuetudine Burbon. art. 205. servorum perinde ac aliorum liberæ conditionis hominum admittuntur testimonia. Sed & juri stare possunt inconsulto domino, art. 206. *Servorum Regiorum* admittebatur testimonium, ex Lege Wisigoth. lib. 2. tit. 4. §. 4. & ex Lege Burgund. tit. 60. §. 3. Ludovicus VI. Francorum Rex an. 1108. Ecclesiæ Parisiensi indulsit, *ut illius servi in omnibus causis, placitis ac negotiis adversus omnes homines tam liberos quam servos liberam & perfectam haberent testificandi & bellandi licentiam, ita ut nemo eorum testimonio pro Ecclesiasticæ servitutis occasione calumniam inferat.* Id firmavit posteà Paschalis PP. 8. Kl. Febr. an. 1114. qui hæc subdit, *non esse æquum Ecclesiasticam familiam iisdem conditionibus coërceri, quibus servi secularium hominum coërcentur.* Extant hæc decreta in M. Pastorali ejusdem Ecclesiæ lib. 19. ch. 13. 71. & 84. quæ descripta sunt à Ph. Labeo to. 2. Miscellan. p. 597. & seqq. Simile privilegium indulsit idem Ludovicus anno 1110. servis Monasterii S. Martini de Campis, in cujus Historia habetur pag. 22. ut & servis Monast. S. Mauri in Charta an. 1118. descripta à Gallando lib. de Franco Alodio p. 263. Adde v. cl. Jacobum Petitum ad Pœnitentiale Theodori pag. 309. 352. 454. 578. 584.

Servi fugitivi. Vide *Fugaces.*

Servi dominici, id est, compulsores exercitus, quando Gothos compellunt in hostem exire, &c. in Legibus Wisigoth. lib. 9. tit. 2. §. 2. *Qui in hostem exire compellunt*, §. 5.

Servi testamentales. Leges Athelstani Regis post cap. 34. *Et secundum dictionem, & per mensuram suam convenit, ut servi testamentales operentur super omnem schyram, cui præest*, (Dominus.) ubi Somnerus *servum testamentalem* idem valere ac pacto conductum, Anglis, *à convenant servant.*

Servi Dei, Clerici, Monachi, in Concilio Liptinensi c. 2. 7. in Concilio sub Carlomanno an. 742. & alibi passim: qui Dionysio Areopagitæ θεραπευταὶ dicuntur, ἐκ τῆς τοῦ θεοῦ καθαρᾶς ὑπηρεσίας καὶ θεραπείας. *Accedere ad servitutem Dei in Monasterio*, in Pœnitentiali Theodori c. 11. Cæsarius Arelat. Homil. 4. ad Monach. *Si quis est, qui sibi de præteritis illæsæ vitæ meritis blanditur, & adhuc se innocentem transisse putet ad domini servitutem, & ideò se credit securum, &c.* Infra: *Nec hoc nobis sufficere putemus ad plenam salutem, quod inter servos Dei vel habitatione censemur, vel nomine computamur.* Eccl. 2. *Fili, accedens ad servitutem Dei, sta in timore, &c.*

Servus Apostolorum, id est, Ecclesiæ Romanæ. Charta Ottonis III. Imp. an. 1001. apud Ughellum tom. 2. pag. 357. *Otto tertius servus Apostolorum, &c.* Ex quo loco restituendus alter pag. 644. ubi idem Otto perperam inscribitur *Servus populorum*, pro *Apostolorum.*

Servus servorum Dei, Titulus, quem summi Pontifices sibi vulgò asserunt, cujus moris auctorem Gregorium M. fuisse scribit Joannes Diacon. lib. 2. de Vita ejusdem Gregorii cap. 1. ut Joannis Patriarchæ CP. qui se *Oecumenicum* jactitabat thrasonicam ostentationem & fastum suggillaret. Vide præterea Matthæum Westmonaster. an. 625. Serrarium ad Epist. 2. S. Bonifacii Archiep. Moguntini, Gussanvillam ad Epist. 64. Petri Blesensis, Altaserram ad ejusdem Gregorii lib. 9. Epistol. &c.

Eo etiam usi non semel leguntur Episcopi alii. Extat in hanc sententiam Lupi ad Sidonium Apollinarem Epistola in Spicilegio Acheriano to. 5. p. 579. ex qua hæc

hæc excerpsimus: *Qui olim conabaris natalium decora additis honoribus superare, nec credebas homini sufficere, si cæteris par esset, & pares non transgrederetur, in eum statum devenisti, in quo licet superior, nulli te debes superiorem reputare: minimo subditorum tuorum suppositus, eo plus eris honoratior, quo te humilitas Christi accinget, & eorum plantas osculaberis, supra quorum capita pedes tuos olim collocare dedignabaris. Iste profecto jam tibi labor incumbit, ut sis omnium servus, qui videbaris omnium dominus; & aliis incurveris, qui cæteros conculcabas, &c.* Braulius Cæsaraugustanus Episcopus in Epist. ad Isidor. Hispalensem: *Redde, quod debes; nam servus es servorum & Christianorum, ut illic sic major nostrorum.* Michaël Patriarcha Alexandrinus in Epistola ad Basilium Imp. in Synodo VIII. act. 7. ὁ ἀρχαῖος δοῦλος τῶν παίδων τοῦ κυρίου, inscribitur: ut Signaltus Patriarcha Aquileiensis in Bullario Casinensi to. 2. p. 16. *Servus servorum Domini:* & Frotherius Episcopus Pictavensis an. 936. *Servorum Dei extimus.* Epitaphium Eriberti Archiepiscopi Mediolanensis apud Puccinellum in Zodiaco Mediolan. part. 2. pag. 207.

Nunc tumulor servus servorum, Christe! tuorum.

Denique *Servus servorum Dei* se se pariter inscribunt Adelardus Veronensis Episcop. in Synodo Ticinensi an. 876. Maurus Cesenatensis Episcopus in Epist. ad Martinum I. PP. in Concilio Lateranensi; Joannes Episcopus Ravennensis an. 898. in Bullario Casinensi to. 2. p. 37. Wibertus ejusdem Ecclesiæ Episcopus an. 1086. apud Hieronymum Rubeum lib 5. Hagano Episcop. Bergomensis apud Mabillonium, & alii complures. Denique in Formulis 17. 18. 19. ex Baluzianis, Episcopus, *Ultimus servorum Dei servus*, inscribitur.

Eundem titulum usurpavere etiam Reges ac Principes. Charta Adelfonsi Regis Hispaniæ an. 830. apud Sandovallium: *Ego Adefonsus servus omnium servorum Dei, &c.* Henricus Imp. in Charta an. 1041. apud Celestinum lib. 22. Histor. Pergamen. *Servum servorum Dei*, se inscribit, ut & Sancius Rex Aragonum in Charta an. 1070. & Ordonius Rex in alia an. 923. apud Anton. *de Yepez* in Chronico Ord. S. Benedicti tom. 4. & quidam *Berlaius*, in alia anni 1105. in Historia Monasterii S. Nicolai Andegav. p. 40.

In veteri Charta apud Ambrosium Moralem lib. 13. cap. 18. Monachi *servos* se *servorum Dei* pariter nuncupant. *Ego Montanus Presbyter, simul & omnes servi servorum Dei in unum concordantes & consentientes in agone Domini, &c.* Mox, idem *Montanus, Abbas* dicitur. Sunt autem *servi Dei*, iidem, qui Monachi.

Servus crucis Christi. Ita Robertus sancti Stephani in Celio monte Presbyter Cardinalis Legatus Apostolicæ Sedis se se inscribit in Tabulario Campaniæ an. 1214. & in Tabul. Præmonstratensi.

Serva Christi. Jo. Mariana lib. 4. de Reb. Hispaniæ cap. 4. *Non ita pridem in Cantabriæ montibus reperta est lapis hac inscriptione,* HIC JACET CORPUS BILELÆ SERVÆ JESU CHRISTI.

Famulus Christi. Inscriptio in Sacello S. Joannis Evangelistæ in Baptisterio Constantiniano: *Liberatori suo beato Joanni Evangelistæ Hilarus; Episcopus Famulus Christi.*

Servi B. Mariæ, qui aliàs *Servitæ:* quorum Ordo institutus in diœcesi Ep. Massil. sub regula S. Augustini à Benedicto Massiliensi an. 1257. postmodum abrogatus in Synodo Lugdunensi sub Gregorio X. PP. Scribit Chopinus lib. 1. Monastic. tit. 1. n. 6. ædem Servorum B. Mariæ Parisiis à Bonifacio VIII. datam Willelmitis, qui ab albis, quibus utebantur, palliis, vulgò *Blans manteaux*, nuncupabantur. Vide Miræum in Originib. Ordinum Monastic. lib. 1. cap. 19. & Ughellum to. 4. Ital. sacr. p. 547.

SESCUM, Dimidium, in Glossis MSS. ad Canon. Concil.

SESIGNARI, *Designari*, in Glossis antiq. MSS.

SESILLUS, Parvus statura, quia non videtur stare, sed sedere. Joan. de Janua. Sed legendum *Sessilis*. Vide infra.

SESMARIUS. Lib. 9. Observantiar. regni Aragon. tit. de Privilegio generali §. 4. *Rex potest inquirere contra juratos & sesmarios Turoli, Calataiubi, &c.*

SESO. Vide *Satio*.

SESSICARE, Siccare, ex Gallico *Sescher*. *Pannos in flumine ablui, & sessicari in ripis*, in Testamento Guill. D. Montispess. an. 1211.

SESSA, *Sessio, Sessus*. Vide *Sedes*.

SESSILIS, *Pusillus staturà, parvus, modicus*, in Glossis antiquis MSS. Glossarium S. Germani Paris. Longobard. ex Isidoro: *Sessilis dicitur, quod non videtur stare, sed sedere.* Quo spectant ista ex Nasone:

Si brevis es, sedeas, ne stans videare sedere.

SESSIO. Vide *Actio*.

SESSORIUM, Sedes. Will. Brito lib. 3. Philipp. de ulmo ad Gisortium:

Quæ gremio viridi vestita gramine fesso
Grata viatori sessoria præstat, &c.

SESTAIRALE, *Sesteragium, Sesteralagium*. Vide *Sextariaticum*.

SESTER. Acta Murensis Monasterii pag. 53. *Habemus in Trophensee, quantum ad duo officia pertinet, — & ad Sagelsftat, in unaquaque, quod ad unum sester pertinet. Si quæris, quid sit sester, dictum est quasi dicatur constitutio, vel firmiter statutum. Ipsi enim armentarii secundum suam consuetudinem habent nomina inventa, quibus utuntur, utpote tantum lactis; quod seracium possit fieri, vocant Immi, & octo. Immi dicunt Sester, idemque Sester nihil est aliud, nisi 8. Seracia, unumquodque autem Seracium sequuntur octo casei.*

SESUERIUM, in Gestis DD. Ambasiæ cap. 5. n. 1. *Sub talamo turris nocte abstrusi, sesuerio perforato, summo diluculo cabulis impositis ad summa ascenderunt.* Canalis fortè, quo egeruntur domus aquæ ac sordes, nostris, *Esvier*.

SETA. Ugutio, *Sericum, quod vulgo dicitur Seta.* Italis *Seta*, nostris *Soie*. Charta Dalmatica an. 1118. apud Joann. Lucium lib. 2. de Regno Dalmat. cap. 8. *Tributum dare omni anno libras de seta serica decem, &c.* Alia an. 1197. apud Ughellum to. 7. pag. 1275. *Unam zonam de seta rubea, &c. Seta cruda.* apud Richardum de S. Germano an. 1221. Non desunt, qui opinantur vocem hanc Græcam esse: quippe Hesychio & Suidæ, σὴς, σητὸς, est σκώληξ, seu vermis, qui net sericum. Malim à setis porcorum: unde

Seta, pro quovis pilo usurpatur. Edictum Rotharis Regis Longobardorum tit. 105. §. 23. *Si quis caballo alieno caudam capellaverit, id est, setas traxerit, &c.*

SETACIARE, *Cribrare*, in Gemma, quod cribra ex setis porcinis vel potius pilis equinis confecta sint. Jo. de Janua: *Setatius instrumentum purgandi farinam. Setatiare, farinam purgare.*

SETARCIA. Vide *Sitarcia*.

SETENA. Vide *Hundredus*.

SETICUS, Modus agri. Charta Caroli C. pro Ecclesia Centulensi apud Hariulfum l. 3. c. 7. *In pago Belvacense in loco, qui dicitur Gellis, setici sex, & de vinea aripennes 8. & in Rivuscurte seticis duobus, & de vinea aripennes 6. & in Quentuico seticis duobus, — in Asco seticis duobus, in Avisnis mansum unum, &c.* Alia ejusdem Caroli cap. 9. *Roconismontem cum setico & terris.* Alia rursus c. 16. *In villa, quæ dicitur Vallis, seticum indominicatum habentem quadrellos 130. & de vineis bunnaria 2.* Notitia an. 937. Indict. 11. in Tabulario Eduensis Ecclesiæ: *Invenerunt — in villa*

Tilio-

7. ionaco feticum indominicatum supra fluvium Ararim cum granea, & horto, & curti.

Secticus. Charta Ludovici Ultramarini Regis Francor. pro Ecclesia Noviomensi apud Vassorium in Annal. Eccl. Noviom. pag. 695. *Sunt itaque eædem Abbatiolæ in suburbio Noviomagensi, quarum una dicitur S. Mauricii, quam fratribus S. Medardi intra mœnia civitatis cum Ecclesiis & omni integritate largitus est, excepto sectico uno cum camba, quæ sanctimonialibus S. Godebertæ tribuit.*

SETNICUS, vel *Satnicus*, Dignitas in Regno Croatiæ & Dalm. cujus non semel mentio in vett. Chartis Regum Dalmatiæ apud Joan. Lucium de Regno Dalmat. p. 85. & 99. Sic autem dicebatur, qui præerat regioni, quæ centum armatos dare poterat. Huic postea successit illa, quæ *Knesorum*, dicta est: ita Comites vocant.

SETZENA. Charta an. 1210. apud Columbum in Episcopis Vivariensibus: *Ad hæc prædictus Comes reddidit Episcopo unam Setzenam, quam sibi acquisierat à Stephano de Taurians de feudo de Taurians, retenta sibi quarta parte, &c.* Vide *Sexagena.*

SETREXETEL. Vide *Ketel.*

SETTERDAYS SLOPP, apud Scotos piscationis prohibitio à die Sabbati post vesperas, usque ad diem Lunæ post ortum solis, ex Alexandri II. Regis Scotiæ Lege cap. 16. §. 2. ubi Skenæus.

SEU pro, *Et*, conjunctiva. Occurrit passim.

SEUCIS. Vide *Canis Segusius.*

SEUDOTYRUM. Vide *Pseudotyrum.*

SEVERIA. Joan. Longinus in S. Stanislao Episc. Cracoviensi num. 65. *Nec invidorum laudes affectemus, aut ipsorum vituperia pavescamus: sed ipsis impatientia nostra respondeamus, ut suas manducent severias*, an frænos? quomodo dicimus, *ronger son frein.*

SEVERINUS, *à severitate judiciaria dicitur*. Papias.

SEUGIUS. Vide *Canis Segusius.*

SEUVERP. Charta Manassis Comitis Gisnensis an. 1124. in Tabulario S. Bertini: *Communiter autem prædicti homines, si naves inter Peterse & Hildernesse mihi adductæ fuerint, & si fortuna mihi, sive in Seuverp, seu in aliquo furtuitu adveniente, servitio eorum indiguero, quæ de illo adventu afferenda sunt, ad Castellum meum — afferent.*

SEWERÆ, Fossæ, inquit Spelmannus, in locis palustribus ad eliciendas aquas: sic, opinor, dictæ, quòd limitum loco essent, & *mariscos* à se invicem dividerent, à *Sevrer* voce Gallica, quæ *Separare* sonat; servaturque in pueris, quibus nutricis mamma subducitur. Charta Ethelbaldi Regis apud Ingulfum: *Cum aqua vocata Asendik, versus Aquilonem, ubi communis Sewera est inter Spaldelinge, & dictam insulam.* Charta Edw. III. Regis Angl. to. 2. Monastici Anglic. pag. 815. *Ad supervidendum wallias, fossata, gutteras, seweras, pontes, calceta, & gurgites in partibus de Kestewene, &c.* Vide *Landea.*

Sewerales. Monasticum Anglic. to. 2. p. 509. *Et prædictas 40. acras terræ prædictas severales, &c.* Vide *Separalis.*

SEXAGENA. Speculum Saxon. lib. 2. art. 48. §. 8. *Ubi decima solvitur in campo, decima Sexagena dabitur æquè bona, vel decimus manipulus.* §. 10. *In multis locis deputata & certa annona in Sexagenis, sub certo numero, nomine decimæ, & agnus de ovili unius curiæ pro decima datur.* §. 10. *Ubi decima solvitur, ut diximus, in sexagenis, funiculus duarum debet esse ulnarum à pollice incipientium, per quem manipuli ligabuntur.* Alii codd. habent: *Si solvitur decima, ut dictum est, in capitulo, seu Sexagenis, &c.* Chronicon Montis-Sereni pag. 172. *Accidit autem die quadam, ut unus fratrum ex junioribus [illegible] unum ex his, quæ per Sexagenas numerari [illegible], ut operis quippiam ex eo faceret, petiturus, &c.* Vide *Setzena.*

SEXAGESIMA, inquit Alcuinus lib. de Divin. offic. *initium sumit sequenti dominica post Septuagesimam, & finitur quarta feria Hebdomadæ Paschalis.* Ordo Romanus: *Inde dici potest, quia 60. sunt dies usque ad medium Paschæ, quod est feria quarta Paschalis Hebdomadæ.* Vide Alcuin. in Epist. ad Carolum M. Amalarium lib. 1. de Eccl. offic. c. 2. Rabanum lib. 2. de Institut. Cleric. c. 34. Rupert. lib. 4. de Divin. offic. cap. 7. Honorium August. lib. 3. c. 39. 48. Hugon. à S. Victore lib. 3. Observ. Eccl. cap. 1. &c.

SEXTA, Officium Ecclesiasticum diurnum, quod horâ sextâ canitur. Gregorius Turon. lib. 10. ubi de Episcopis Turon. n. 15. de Injurioso Episcopo: *Hic instituit Tertiam & Sextam in Ecclesia dici, quod modo in Dei nomine perseverat. Cursus horæ sextæ*, in Codice Carolino. Ep. 72. Vide Durandum lib. 6. c. 7. & suprà in V. *Hora.*

SEXTANEUS *limes.* Vide Gloss. Rigaltii ad Agrimensores.

SEXTARATA, *Sextarada, Sextariata*, Modus agri, ager certi sementis sextariorum numeri capax, tametsi ad silvestres & pratenses terras vox postmodum translata: *Sesterée de terre*, in Consuet. Arvern. cap. 31. art. 61. Marchiæ art. 320. 420. Pictav. art. 190. 289. Dunensi art. 25. *de Troy* in Biturigib. art. 1. apud Thomasserium, &c. Epistola Gaufridi de Meduana to. 2. Spicilegii Acheriani p. 507. *Dedi etiam ducentos modios terræ ad opus rusticorum vestrorum, quos Sextariatas dicitis.* Tabularium S. Andreæ Viennensis: *Donat præterea unum cortile juxta eandem Ecclesiam, & quandam partem telluris, quam agricolæ tres Sextariatas dicunt, &c.* Tabularium Prioratus de Paredo fol. 10. *Et in augmento dederunt unam sextaradam terræ juxta prædictum mansum, &c.* Charta an. 1261. in Probat. Hist. Castenereæ p. 30. *Quinque sextariatas terræ tam in bosco, quàm in terra, &c.* Charta Alphonsi Comitis Pictav. & Tolosæ ann. 1270. apud Catellum in Comitib. Tolosanis p. 395. *Sub deverio 2. denariorum Tolosanorum pro qualibet sextariata terræ, prati, vel vineæ, &c.* Tabularium S. Joannis Angeriacensis an. 1301. fol. 96. *Reddo medium junctum de prato, & 4. sextaradas terræ arabilis.* Tabularium S. Dionysii de Capella Diœcesis Bituric. ch. 37. *Sextaradam terræ super Segreia, pratum, ubi sambucus est, & olcham de Lempant, & sextaradam terræ ad quendam rivum, & olcham super quendam rivulum, &c.* Ibidem c. 104 *Cartalata terræ, Eminata terræ, Sextarata terræ.* Vide Joffredum in Niciensibus Episcopis pag. 182. Guichenonem in Probat. Hist. Bressensis pag. 106. Gariellum in Episcopis Magalonensib. pag. 133. &c.

SEXTARIATICUM, *Sextarale, sexteragium, sextaralagium, &c.* quod pro singulis frumenti aut alterius grani sextariis domino exsolvitur. Gregorius M. lib. 1. Epist. 42. *Valdè autem iniquum & injustum esse prospeximus, ut à rusticis Ecclesiæ de sextariaticis aliquid accipiatur, & ad majorem modium dare compellantur, quam in horrea Ecclesiæ infertur. Unde & præsenti admonitione præcipimus, ut plus quàm decem & octo sextariorum modii nunquam à rusticis Ecclesiæ de frumento debeant accipi.* Nihili est, quod hic auguratur Ludovicus *de la Cerda.* Nescio, an huc pertineat vetus inscriptio, quam profert Gruterus 223, 2. adscripta sextario æreo rotundo infrà largiori P. VI. alto IVS. crasso tertia parte grani; SEXTARIALIS EXACTA. T...... DD. NN. ARCADII. ET. HONORII...

Sextarale, Sextariale. Charta Michaëlis Archiep. Arelatensis ann. 1214. in Regesto Carcassonensi, quâ Comiti Montis-fortis concedit Bellumcadrum, *& pedagia sive in aqua, sive in terra, lesdas, quintale, cordam, furnos, sextariale, jurisdictionem, justitias, firmancias,*

trezenos, &c. Sextarale, apud Plantavitium in Episcopis Lodovensibus pag. 240. *Sextaralicum,* apud eundem pag. 106. *Cum medietate firmantiarum, justiciarum, furnaticorum, & omnium aliorum jurium, excogitatorum & excogitandorum.* Charta Willelmi Montispessulani Domini an. 1103. *Sestailaricum dono vobis de omni blado, de omni legumine, de farino, de linoso, de cannabosa, & de castaneis Longobardorum, si mensurantur cum sestairale vel eminale.* Aliud videtur significare *Sestairale*, in Charta Alamannica Goldasti 33. *Confinit — de alium in via, & 2. medarios, in ipso loco, in ipso agro, & 1. sestairale in roncale confinit in Leones ex alia parte ipso Magno.* Ubi *Sestairale* idem videtur, quod *sextariata terræ.*

Sesteragium. Charta an. 1270. in M. Pastorali Ecclesiæ Parisiens. lib. 23. ch. 37. *Super teloneo & sexteragio, quæ dicebat se habere in terra ipsorum.* Tabular Episcopat. Ambian. an. 1278. *Super eo, quod prædictus Vicedominus de grano preventuum & redditum Ecclesiæ nostræ Ambian. & servitorum quorumlibet, in ea vendito & deliberato emptoribus quibuscunque per ministros nostræ Ecclesiæ in Claustro vel extra claustrum sexteragium exigebat injustè, &c.* Tabularium Corbeiense: *Tout li sesterage des grains c'on vent, ou acate, ou met en grenier en ladite ville, appartient à lui.* (*à l'Abbé.*)

Sesteralagium, in Charta an. 1203. in 30. Regesto Tabularii Regii ch. 2.0. *Pedaticis, leusdis, furnis, sesteralagiis, firmanciis, justitiis & reditibus, &c.*

Sesterlagium, in Charta Radulphi Comitis Suession. an. 1269. *Item Canonici renuntiaverunt omni juri, quod habebant, vel habere se dicebant, in sesterlagio centum modiorum bladi, quos monachi vendere liberè possunt, absque omni sesterlagii solutione.*

Sexteyralitium, in veteri Charta apud Gariellum in Episcopis Magalon. p. 90.

Sextalagium. Charta Guillelmi Archiep. Remensis an. 1182. *Si quis Sextalagium nostrum asportaverit, vel detinuerit, forisfactum nobis per 60. solidos emendabit.*

Strelagium, idem quod *Sexteralagium,* apud Hemereum in Augusta Viromand. p. 112. *Barillagia, strelagia, mensuræ, &c.* Charta Joan. Comitis Suessionensis an. 1260. apud Rainaldum in Hist. Suess. *Franchement sans paier tonliex, strelage, ou autre debit, ou autre coustume.*

SEXTARIUM, vel *Sextarius*, Mensura liquidorum & aridorum. Gregorius Turon. lib. 1. Miracul. cap 5. *Ita & in unius horæ spatio plus quàm unum sextarium* (olei) *redderet vasculum, quod quartarium non tenebat.* Adelardus in Statutis Corbeiensib. lib. 1. c. 4. *De potu autem quotidie detur modius dimidius, id est, sextaria 8. &c. Le Roman de Girard de Vienne* MS.

Dou meillor vin li portez un sester.

Apud Anglos *Sexterius vini continet 4 jalones,* in Fleta lib. 2. c. 12. § 11. *Sextarius farinæ,* apud Walafridum Strabum in Vita S. Galli cap. 28.

Sextarius vini, Præstationis species apud Ambianos, quæ à rei cujuspiam immobilis, seu prædii, vel domus venditore, domino fiebat. Charta anni 1172. in Tabulario Eccl. Ambian. *Si mortuo marito mulier vidua sibi vel hæredibus suis terram revelavit, & postea maritum accepit, maritus ille 6. tantùm denarios pro sextario vini dominis dabit, & absque calumnia dominorum terram excolere poterit.* Alia ibidem an. 1206. *Pro venditione etiam tertius decimus nummus debet exsolvi, ab illo, qui vendidit; qui autem emit, sex denarios tenebitur solvere pro sextario vini.* Vide *Chirotheca, Wantus.*

SEXTERIUM, Pars civitatis, quasi sexta pars, ut *quarterium,* quarta. Vox nota Venetiis. Concilium Ravennense an. 1311. c. 20. *Et ut pauperibus verecundus valeat provideri, in quolibet quarterio vel sexterio cujuslibet civitatis — quolibet anno eligantur, quatuor vel sex, — qui quæstam requirant pro eleemosyna hujusmodi pauperibus facienda.* Vide Historiam Bellunensem pag. 110.

SEXTORIUM. Juncta Bevagnas in Vita B. Margaretæ de Cortona c. 3. *Sæpe in cella nuda remansit, nunc involuta sextorio, nunc alterius coloris operta tunicula, vel mantello.* Ubi viri docti legendum putant *textorio:* ego verò malim *sercotio:* fuit enim *sercotium* vestis mulierum.

SEXUS, Genus specie, vel potiùs diversitas. Constitutio Chlotarii Regis an. 560. cap. 3. *Nec quicquam aliud agere aut judicare, quàm ut hæc præceptio secundum Legum Romanarum seriem continet, vel sexus quarundam gentium juxta antiqui juris Constitutionem olim vixisse dinoscitur, sub aliqua temeritate præsumant.* Neque fortè aliter vox *sexus* capienda in Concilio Duziacensi I. pag. 293 edit. Cellotii, ubi *generis diversi ac sexus pecunia*, idem videtur, quod in Testamento Aldrici Episcopi Cenomanensis, *pecunia diversi generis* appellatur, hoc est, pecudes diversi generis, boves, caballi, oves, & similes: *Omnia, quæ ibi habuit, aurum, argentum, vestimenta, pannos plurimos, annonam, vinum, & generis diversi ac sexus pecuniam, — per vim abstulit.* Ubi *pecunia diversi generis ac sexus* non potest sumi pro auro & argento, quod antea expressum est, uti vult Cellotius. Eadem, ni fallor, seu potiùs contraria ratione capienda verba formulæ 7. ex Baluzianis: *Et aliam rem quantuncumque visus sum habere, aut inantea laborare potuero, tam peculium, præsidium utriusque generis sexus, aurum, argentum, drapalia, &c.* Nam cùm *præsidium* quasvis facultates significet, ac præsertim pecuniam numeratam, voce *præsidii utriusque generis sexus* videntur intelligi *aurum & argentum,* quæ consequenter describuntur explicationis gratia. Nolim tamen id præfractè asseverare, præsertim ex form. 28. ubi *omne genus pecudum habetur.*

Sexus, pars corporis, qua quis vir est aut mulier, apud veterem Interpretem Moschionis, qui φύσις voce uti solet. Vide Harmoniam Gynœciorum part. 1. c. 9. num. 5. & alibi. Hinc

Sexu debilitatus, castratus, in Glossis antiquis MSS.

SEXXAUDRUS. Pactus Legis Salicæ tit. 73. *de cultello sexxaudro: Si quis alteri cultellum furaverit, &c.* Vox, inquit Wendelinus, composita ex *Seisse*, Germanis *Sachs*, falx, falcatus gladius ad feriendum cæsim, quod *hauven* dicunt: unde *hauver*, vel *hauder*, id genus gladii, nostris *Coutelas.* Vide *Saxa.*

SEZE. Vide *Batuda.*

SFIERSIERN. Vide *Sfursiern.*

SFURSIERN. Andreas Suenonis lib. 5. Legum Scaniæ c. 15. *Ubi si reus factum inficiando comparuerit, negationem suam probare tantùm ferri candentis judicio permittatur, quod in lingua patria* Sfursiern *inde meruit appellari.* Ita lib. 12. cap. 2. At paulò aliter lib. 7. cap. 6. *Ad candentis ferri judicium admittetur, quod* Sfiersiern *lingua patria nominatur.* Rursum cap. 8. *Ut actores præcedente juramento, per igniti ferri judicium se defendant, quod* Trygsiern *in lingua patria nominatur.* Est autem veteribus Danis *tern*, ferrum. Vide *Ferrum candens.*

SGARRETARE. Mamotrectus ad cap. 11. Josue, & ad 1. Paralip. cap. 15. *Subnervare, sgarretare per incisionem nervorum tibialium.* Itali *Sguerretare* dicunt.

SCARMIGLIATUM, Tributi species apud Italos. Computum Thesaurariæ urbis Bononiæ in Italia an. 1364. ex Bibl. Regia: *A Primirano — conductore dacii Sgarmigliati pro uno anno incœpta, &c.*

SGOLONATUS, vox Italica, Elumbis. Occurrit in Miraculis B. Simonis Tudertini n. 16.

SCHAWALDRES. Henr. de Knygthon an. 1318. *Cumque in partes Scotiæ venisset, inculcavit eos Dominus*

minus Gilbertus de Middelton Miles cum aliis elegantibus *Shavaldres, & eos de omnibus bonis suis spoliarunt.* Vox ignota Somnero, qui vocem Gallicam *Chevaliers*, equites, huc effingi subodoratur.

SHREDARE, Putare, resecare. Vox Anglica, *Shred*, Modus tenendi hundredum pag. 124. *Dicunt, quod omnes custodes forestæ à tempore, quo non extat memoria, usi fuerunt loppare & shredare arbores prædictas, & ligna sic loppata & shredata ad usum suum proprium asportare,* &c.

SHEWING, Est quietum esse, cum attachiamentum in aliqua curia, & coram quibuscunque in querelis ostensis, & non advocatis. Sic Rastallus. *Shewyne*, habetur in Monastico Anglic. to. 1. pag. 976.

SHIPWRECH. Vide *Naufragium.*

SHIRA. Vide *Scyra.*

SHOPA. Vide *Schopa.*

SIBI, Pro *se*, quod habent aliæ loquendi formulæ, ubi de Sacramentis: Lex Frision. tit. 1. §. 9. *Sibi duodecimus juret*, ubi tit. 14. §. 1. 3. 4. 5. *Sua duodecima manu juret.* Tit. 2. § 5. *Sibi quarto sacramentum juret.* Lex Ripuar. tit. 33. §. 2. *Sibi septimus in arabo conjuret.* Occurrit eadem formula eod tit. 58. §. 5. tit. 66. & in Lege Longob. lib. 1. tit. 19. §. 2. tit. 23. tit. 25. lib. 2. tit. 21. tit. 28.

SIBIA. *Equorum frena*, in Glossis MSS.

SICA. Monasticum Anglic. to. 2. p. 130. *Scilicet de muro antiquo per longum suam* (f. sicam) *& ita per Irthin usque ad locum, ubi Cambec cadit in Irthin, & sursum per Cambec usque ad sicam, quæ descendit de nigra quercu. — & ex alia parte nigræ quercus usque ad sicam Palterkeved, quæ cadit in King,* &c.

Sicha. Idem Monasticum Anglic. to. 1. pag. 883. *Cum toto dominico in bosco & plano, in pratis & pascuis, in viis & aquis, in sichis & moris,* &c. Somnerus in Gloss. Saxon. ſich, sulcum, vel potiùs sulcum aquarium, lacunam, liram, elicem, &c. interpretatur, indeque vocem

Sichetus, ortam censet, quam habet Monasticum Anglic. to. 1. pag. 764. *Et sic à dicta inferiore parte dicti montis directè ex transverso usque ad quendam sichetum versus Austrum juxta inferius caput de le Nonepolle,* &c. Infrà: *Et sic sequendo quendam sichetum, qui currit usque ad boscum,* &c. Mox: *Et sequendo sic quendam sichetum usque ad quandam aquam, quæ vocatur* &c.

Sikettus. Idem Monasticum Anglic. to. 2. pag. 426. *De tota terra infra has divisas in territorio de Langlisferit, scilicet in longitudine inter duos sikettos, quorum unus cadit inter Nortwayt & Waytwra, & alius cadit inter* &c. Pag. 454. *Descendendo Scipenleyclogh usque ad proprium siketum, qui venit ab occidente, & currit versus Orientem, & descendit in Scipenleyclogh,* &c.

SICARIA. Charta Philippi Regis Franc. an. 1317. apud Argentræum in Hist. Armoric. lib. 5. cap. 34. *Item villam & castellaniam de Pontrieu, ac salsariam de sancto Gilda, cum omnibus feodis & retrofeodis, dominiis, firmis, bladis, molendinis, sicariis, juribus & aliis emolumentis,* &c. Vide, an idem sonet quod *Sica* & *Sichetus*? Vide *Siccaria.*

SICARIE. Proditoriè, per *Sicarios.* Laurentius Leodiensis in Hist. Episcopor. Virdunensium: *Duce quoque Godefrido Gibboso in Frisia sicariè mortuo,* &c.

SICCA, Sepia, piscis, Gall. *Seiche.* Regestum Castri Lidi in Andibus pag. 31. *Si mercator in foro vendiderit millenarium suum de harenc, nummatum de harenc redderit, & non elegerit. Millenarius siccarum 4. den. centum, ob.*

SICCA, pro *Sica*, Pugio, ensis. Gregorius Turon. lib. 9. cap. 19. *Extractis luminaribus, caput Sicharii sicca divisit.* Cap. 36. *Sica* scribitur: *Et elevans manum cum sica, caput hominis libravit.*

SICCARIA, Agri portio, ubi siccantur panni eloti. Arestum Parlam. Paris. 10. Jan. 1320. *Super debato saisinæ quarundam siccariarum pertinentium ad dictum Militem,* &c.

SICCATORIA. Guibertus lib. 3. de Vita sua cap. 11. *Cadaver in camino domus super cineres prono ore compositum, & instrumentum desuper pendens, quod Siccatorias vocant, super eum dejecit, ut putaretur, quia sic eum machinæ casus obtuderit.*

SICCATORIUM, in Glossis Saxon. Ælfrici, cyln, vel aſt i. fornax, vel .... Canones Hibern. lib. 31. cap. 9. de Ballivis: *Si verò foràs exierint ultra siccatorium, eòminus reddet, si aliquid mali fecerint.*

SICCISCUS. Chronicon Fontanellense pag. 246. *Ad saccos quindecim comparandum griscos siccis cos, unde cappæ fiant, lib. 10.*

SICEUS. Chronicon Magdeburg. laudatum à Mabillonio, ubi de Hildeberto Archiep. Moguntiacensi: *Duces ac Præfectorum Principes cum manu principum ac militum congregati in sicco basilicæ magni Karoli cohærenti,* &c. Ubi monet vir doctus aliàs *Xysto* legi.

SICERATORES, *id est, qui cervisiam, vel pomarium, sive pirarium, vel aliud quodcumque liquamen ad bibendum aptum fuerit facere sciunt,* in Capitulari de Villis c. 45.

SICHA, *Sichetus.* Vide *Sica.*

SICHIA, Navis species. Sanutus lib. 3. part. 13. cap. 10. *Sequenti verò anno idem Rex cum Hospitalariis & Templariis armaverunt septem galeas, & quinque sichias,* &c. Fortè *sagittas.* Vide *Sagitta.*

SICKERBORG. Vide *Wrang.*

SICINIUM. Vide *Bicinium.*

SICILIS, ἄρβηλον, in Glossario Gr. Lat. MS. editum ἄρβηλον, *Ficilis*, præfert. Est autem ἄρβηλοι *Culter sutorius* apud Nicandrum.

SICLA, *Siclus*, *Sigla*, Mensura liquidorum. Apud Græcos & Latinos *Sicel* est quarta pars unciæ, & stateris medietas, drachmas appendens duas: apud Hebræos verò est unciæ pondus. Vide Cujac. lib. 12. Observ. cap. 40. Lex Alamannor. tit. 22. *Servi Ecclesiæ tributa sua legitimè reddant, 15. siclas de cervisa, porcum valentem tremisse uno,* &c. Capitula Caroli M. an. 797. edita ab Holstenio cap. 11. *Mel verò pro solido bortrensi siglæ 1. & medio donant: Septemtrionales autem 2. siclos de melle pro 1. solido donent.* Bonifacius Moguntinus Arch. Epist. 100. *Abstulit — duas armillas aureas & 5. siglas aureas valentes pretio 30. solidorum.* Chartæ Alamannicæ Goldasti *Siclas*, *Siglas*, & *Seglas cervisæ*, promiscuè habent n. 42. 49. 59. 67. & 69.

Σίκλα etiam hac notione occurrit apud Græcos Scriptores. Theodoritus l. 4. H. st. apud Joan. Damascenum lib. 3. de Imaginib. pag. 191. edit. Rom. ubi de quodam Olympio Ariano: Καὶ φησὶν ὁ Ὀλύμπιος, ... καὶ ... δον λευχειμονοῦντα ἐπιβάντα μοι κατὰ τῆς κεφαλῆς, καὶ τρεῖς σίκλας θερμοῦ ἐπιχέαντά μοι, καὶ λέγοντά μοι, &c. Ex quo emendandi Victor Tunnensis, & Ado Viennensis, qui hoc loco habent, *immissis tribus ignis jaculis*: legendum enim *siculis*, vel *siclis*, ut habet Isidorus Hispalensis in aliquot codd. nam alii præferunt etiam *jaculis*. Quippe

Sicula, eadem notione occurrit in Capitulari de Villis c. 9. *Volumus, ut unusquisque judex in suo ministerio mensuram modiorum, sextariorum, & siculas per sextaria octo, & corborum eo tenore habeat, sicut & in palatio habemus.* Acta Murensis Monasterii pag. 59. *Cum autem venerit tempus vindemiæ — post ... nem & uvarum calcationem in cellarium ... mustum importare (debet, sextam aut siculam ... bere, quæ siculæ signatæ debent esse ad constitutam mensuram.*

Siclus,

Siclus eadem perinde notione. Capitula Caroli M. an. 797. edita ad Holstenio cap. 11. *Duos siclos de vælle pro uno solido donent.* Charta Henrici IV. Imp. an. 1114. in iisdem actis Murensis Monast. pag. 22. *Unum maltrum de frumento, & unum fritschingum, unum siclum de vino,*&c. Vide *Silina.*

Ciclum, pro *Siclum.* Notitia an. 1113. apud Perardum in Burgund. pag. 106. *Ecclesiam & atrium violaverunt, cicla sciderunt, vina fuderunt, annonas sparserunt,*&c.

Sicla, Moneta, seu Ædes, in qua cuditur: Italis *Lasca*, sic dicta Arelatensibus à siclo vulgari Judæorum ibi habitantium. Conventiones inter Ludovicum II. Regem Siciliæ & Arelatenses anno 1385. art. 26. *Item quòd dictus Rex & Comes teneatur, ejus successores teneantur tenere siclam, & fabricari monetas suas aureas & argenteas & alias in dicta urbe Arelatensi.* Vide *Siclus.*

SICLADES. Vide *Cyclades.*

SICLÆ, *Aves minores perdicibus, majores verò turdis.* In Gloss. Medico MS. Reg. cod. 1486.

Siclinus color, cujusmodi est siclarum, avium ita dictarum. Constantinus Afric. lib. de Urinis cap. 1. *Siclinus autem coleram nigram abundare signat.*

SICLARII *Apuliæ*, apud Petrum de Vineis lib. 3. Ep. 14. Fortè iidem qui Monetarii. Vide *Sicla.*

SICLINUS. Vide *Siclæ.*

SICLO, idem quod *Siclus*, seu uncia apud Hebræos. At aliud sonat apud Anastasium in Gregorio IV. pag. 167. *Canthara cum thymiamaterio pens. lib. tres, siclonem unum pens. libras tres.* Vide *Sigla.*

SICLUS, apud Hebræos moneta notissima, de cujus pondere & pretio multa commentati sunt, qui de re nummaria scripsere Budæus, Scaliger, Villeboldus Snellius, & alii. Glossæ MSS. *Siclus, uncia apud Hebræos; apud Lat. quarta pars unciæ. Secundum alios siclus 4. obolos continet, obolus 12. denarios.* Ita porrò etiam, nescio quam monetam, appellarunt recentiores, atque inprimis Germani, quibus *Sichel* dicta. Glossæ antiquæ MSS. *Sicilicus, qui Latina lingua corruptè Siclus dicitur: idem & Sichel.* Annales Francor. Fuld. an. 850. *Unus modius de frumento Moguntiaci vendebatur 10. siclis argenti.* Henricus Imp. de Conventione pacis publicæ an. 1051. apud Goldastum: *Si quis sicli unius aut duorum pretii furtum aut prædam fecerit,*&c. Acta Murensis Monasterii pag. 51. *Persolvunt censum de auro quod appendit siclum, quo in 5. partes diviso, nobis dantur tres partes, & participibus nostris duæ, sic quæ aurum nostrum appendit sex nummos & dimidium.* Ditmarus lib. 6. pag. 75. *Presbyteris & Diaconis vestitum suimet 8. siclis, Subdiaconis autem & inferioribus 4. adauxit.* Conradus Usperg. in Henrico III. *Cum tanta alimentorum abundantia militiam suam Christus deduxit, ut aries nummo, bosque siclo venisset.*

Siclus, etiam apud veteres Anglos monetæ species fuit. Albinus, seu Alcuinus, in Epistola ad Colcum, inter Hibernicas: *Et per singulos Anachoritas tres siclos de puro argento.* Egbertus in Dialogo de Ecclesiastica institutione pag. 98. *Quisque verò fratrum contra interdicta venerabilium Canonum transfugam Clericum vel Monachum sine literis pacificis susceperit, & conventus in hac obstinatione perduraverit, reddat quod statutum est, 30. quidem siclos, 15. verò Episcopo loci, 15. Abbati, cujus Monachum sine nutu Prioris sui susceperat,* &c. Infrà, *Siclum* valuisse duobus *argenteis*, seu denariis innuit: *Laïci verò, qui sacrilega se conjunctione miscuerint velatis, — duplicata 30. siclorum pecunia, hoc est 60. argenteos volumus dare Ecclesiæ adulterantes,* &c. Adde pag. 103.

SICTOR. Tabularium Brivatense ch. 405. *Habet censum alode porcos 2. multones 2. civada ss. 2. agnum 1. gallinam 1. inter carrei & civadia den. 12. panes 2. de sictore den. 2. gerbas 4.* Infra: *Et civadam totam, & gallinas 3. & sictores, & 5. panes,*&c.

SICULA. Vide *Sicla.*

SICULUS. Pactum inter Philippum Regem Franciæ & Almarricum Vicecomitem Narbonensem, super Judæis & eorum bonis, 5. Junii an. 1309. in Regesto Chartophylacii Regii: *Videlicet quod ex causa & nomine transactionis, pro bonis ipsorum Judæorum nos damus, & dare & solvere tenemur 5000. ll. Turon. parvorum fortis bonæ monetæ: Item domus liberorum Salomonis de Melgorio, in quibus sunt tres siculi, & tres solarii, quæ conjunguntur cum Palatio dicti Vicecomitis,* &c.

SIDELWEIDEN. Vide *Zidelvveida.*

SIDERATUS, Paralysi percussus, ἀστρόβλητος, in Gloss. Gr. Lat. vox Latinis scriptoribus nota. Gloss. Saxon. Ælfrici: *Sideratus, vel ictuatus*, [illegible] Somnerus hæc verba Saxonica interpretatur, *fortè cadaverosus.* Marcellus Empir. cap. 14. *Facit ad linguam sideratam, quod genus morbi Paralysin Græci vocant.* Vegetius lib. 2. de Re veterin. cap. 39. *Inventum si fuerit sideratum, his agnoscitur signis.* Ibid. *Maxilla siderata.* Adde Plinium lib. 3. de Medicina c. 16. Lex Longob. lib. 1. tit. 8. §. 25. *Si — manus aut pedes, vel quodlibet membrum plagatum aut percussum, si fuerit sideratum, & non perexcusserit à corpore,* &c. Vide editionem Heroldi pag. 166. 170. 171.

Assideratus, eadem notione. Miracula S. Simonis Tudertini n. 14. *Quædam puella — assiderat a brachio dextro,*&c. Vide Oct. Ferrarium in *Assidrarsi.*

Siderosus. Gloss. Lat. Gr. *Siderosus*, ἀστρόβλητος, ἐπιληπτικός.

SIDERCUNDUS. Vide *Sithcundus.*

SIERUM, Serum lactis. Jacobus I. Rex Aragon. in Foris Oscæ an. 1247. fol. 15. *Quidam homo dedit cuidam tantum de siero pro tanto de musto, quod reciperet in mense Septembris.* Infrà: *Quod qui debebat mustum, explectasset primitus uvas suas, & ex eis musto omnino extracto, vinatias ipsas iterum exprimeret, aqua mixtas, sicut ille qui dedit sierum, expresserat lac, unde sierum exierat.*

SIFFULS, species mensuræ Anglicanæ Monasticum Anglic. tom. 1. pag. 14. *Debent habere monachi ad VIII. festivitates principales, octo summas frumenti, — & in eisdem festivitatibus singulos siffuls de frumento ad Vvastellos de Granario.*

SIFFLOTUS, *Fistula*, Gall. *Sifflet*, occurrit apud Raphanum de Caresinis in Chron. MS. an. 1379.

SIFORI. Vide *Silfori.*

SIGALUM, *Sigalis, Sigelis, Sigilum, Segula,* &c. Voces unius ejusdemque notionis: Lat. *Secala*, Gallis *Segle.*

Sigalum. Ugutio, & ex eo Joannes de Janua: *Sigalum, quædam annona, quia videtur latere & silere inter spicas propter suam vilitatem: unde Sigalinus, Sigaliceus, Sigalonius. Unde & terra, quæ tali annona abundat, dicitur Sigalonia:* scilicet pagus ad Aurelianum, qui hodie *la Sologne* appellatur. Gloss. Lat. Gall. *Sigalum, Seige, grosblé.* Concilium Francofurd. an. 794. c. 4. *De medio sigali denarii 3. Panes sigalatii*, ibidem. *Panis sigali, qui Turta vulgariter appellatur*, apud Udalricum lib. 2. Consuet. Cluniac. cap. 4.

Sigalis. Capitulare Caroli M. an. 797. editum ab Holstenio c. 11. *De annona verò bortrinis pro sol. 1. scapilos 40. donant, & de sigale 20.* Charta an. 826. apud Doubletum pag. 793. *Quas villas acceperunt memorati fratres pro sigale modios mille trecentos.* Ermanricus in Vita S. Soli cap. 6. — *Terra ibidem adjacens sterilis est, nihilque pinguius sigale gignit,* Moschopulus lib. περὶ σχεδῶν. σίκαλις, εἶδος τι σίτου ποιοῦ, μέσον, ἤτοι ζειὰ καλουμένη ἢ κοινῶς σίκαλις.

Sigelis. Capitul. Caroli M. lib. 1. c. 132. *Modium unum*

tinum de sigele contra denarios 3. Modium 1. de frumento parato contra denarios sex.

Sigilum. Tabularium S. Remigii Remensis: *Sunt ibi avergarie 3. ubi possunt seminari de sigilo modii 20.* &c. Letaldus. Monachus lib. Miracul. S. Maximini Miciacensis Abbat n.19. *Eos ut stipendiarios sigilo alebat, cæteris bonis penitus abrasis.*

Sigila. Chronicon Malleacense an. 1122. *Circa 2. solidos fuit sextarium sigillæ, & sextarius frumenti per 3. solidos.*

Segula, in Historia Monasterii S. Nicolai Andegav. pag. 161.

Segallum. Ratherius Veron. in Apologetico pag 237. *Quisque Presbyterorum annuatim acciperet inter frumentum & segallum modia decem.* *Panis segalatius*, apud Fortunatum in vita S. Radegundis cap. 15. & 21. Denique

Secale, apud S. Hieronymum in Ezech. cap. 4. & in Lege Saxon. tit. 18. *Segale*, Senensibus. Charta Ludovici Pii Imp. apud Doubletum pag. 740. *De tritico puro ad eorum & hospitum in refectorio venientium opus modia duo millia centum: ad præbendam famulorum illis servientium de secale modia duo millia quingenta*, &c.

SIGERONES, Constantinus African. lib. 5. de Morbor. curat. c. 1. *In hac quinta (parte) dicere disposuimus, quos morbos secunda in epate patiatur, & sigerones & curas secundum antiquorum autoritates.*

SIGILBOTH, Sigillorum custos, Camerarius Principis, vox Alemannica, à *Sigil*, sigillo, & *both*, nuntio vel custode Goldast.

SIGILLA. Vide *Sigalum.*

Sigillarius, Custos sigilli. Petrus Blesensis Epist. 131. *Cum in Sicilia essent Sigillarius & Doctor Regis Guillelmi II. tum pueri.* Apud Radulfum de Diceto an. 1180. *Walterus de Constantiis* dicitur *Regis* Angliæ *Sigillarius.*

SIGILLATICUM, Capitularis Sicardi Principis Benevent. an. 836. caput 27. est *de Sigillatico & de nuptiatico.* Sed cum textus in MS. desit, quid hæc vox sonet, non facile est assequi.

SIGILLATUM, ex Gallico *le Seellé.* Cognitio de *Sigillato*, dicitur de actis quæ sigillo publico muniuntur. Vetus Arestum apud Paradinum lib. 2. Hist. Lugdun. cap. 71. de Archiepiscopo Lugdun. *Tribunal etiam notabile in dicta domo nostra Rodanæ nobis cum Delphinatu Viennensi acquisita construi fecerat: in quo de omnibus casibus etiam de Judæis, & de sigillato Matisconensi in solidum cognoscere satagebat.* Aliàs in Glossis Gr. Lat *Sigillatum*, ζωδιακὸν exponitur, id est sigillis seu signis adornatum.

SIGILLATUS Vide *Sigillus.*

SIGILLUM, Præceptum, epistola, diploma, literæ ipsæ sigillo munitæ, ut *Bulla*, diploma bullâ suâ instructum. Gloss. Gr. Lat. σύνθεμα, *Sigillum, Evectio.* Leo Imp. in Regesto Petri Diaconi Casin. n. 149. *Sufficiant omnes solum monstrandum & ostensum nostrum fidelem sigillum factum per mensem Febr. 9. Indict.* In eodem Regesto: *Sigillum factum à Mariano Antypato — & datum vobis Aligerno venerabili Abbati.* Infra: *Cum plumbea bulla istum præsentem sigillavimus sigillum nostrum, & concessimus prædicto Abbati.* Habetur in eodem Regesto non semel. Leo Ostiensis, lib. 2. cap. 2. *Prædictus Abbas sigillum recepit, ut — ei liceret perquirere omnes hæredes*, &c. Petrus Diacon. Casin. lib. 4. c. 107. *Horum Imperator precibus inclinatus sigillum suum concessit*, &c. Isidorus Pacensis æra 766. *Sigillum vel auctoritatem principalem à suprafatis partibus missam patenter demonstrat*, &c. Charta Goffridi Comitis Andegav. pro fundatione Ecclesiæ Collegiatæ de Lochis, de Rege Lothario: *Et ut locus ab habitatoribus firmius possideatur, supradictis viris quamplurimisque aliis cernentibus, suum mihi sigillum dedit, quod pro magno suscipiens detuli mecum.* Wil. Brito lib. 2. Philip.

> *Hoc mihi donavit genitor tuus, hoc meministi*
> *Te mihi regali jam confirmasse sigillo.*

Chronicon Alexandrium pag. 902. Ἐὰν οὖν θέλετε λαβεῖν ἕκαστος τὴν ἐν τῇ πόλει προσάγ.ν καὶ καμίσιν, ποιοῦμεν σίγγιλιν πρὸς τὸν Σαλβάριν, &c. Occurrit porrò Sigillum notione ista passim, in Lege Wisigoth. lib. 2. tit. 1. §. 18. Alaman. tit. 23. §. 4. tit. 28. §. 1. 3. In Decret. Tassilonis §. 17. in Lege Longob. lib. 2. tit. 55. §. 20. lib. 3. tit. 3. in Capitul. 2. an. 809 c. 14. l. 3. Capitul. c. 58. in libro Usuum Cisterciensis Ordinis c. 102. apud Anastasium in Constantino PP. Adamum Bremensem c. 22. Goffridum Vindocin. lib. 14. Epist. 5. Ughellum to. 1. Ital. Sacræ pag. 1023. to. 7. pag. 872. to. 9. p. 258. 385. 590. 673. 674. Rocchum Pirrum to. 1. Notit. Ecclesiar. Sicil. pag. 310. 312. to. 2. pag. 20. in Epistola 97. ex Sugerianis, in Usaticis MSS. Barcinonensibus cap. 58. &c. Bonfilium Constantium in Messana p. 22.

Sigillum in substantia alicujus imponere, apud Gregorium M. lib. 9. Epist. 31. quod practici nostri dicunt, *Apposer le Seellé.* Charta Aldefonsi VI. Regis, æræ 1118. apud Anton. *de Yepez* in Chron. Ord. S. Bened. to. 3. *Ut nullus minister — intra terminos Monasterii audeat intrare, — seu hæreditatibus quæ juris eorum sunt per manus Saionis, sigillum ponere, sive pro homicidio*, &c. Alia Ferdinandi Regis Hispaniæ æræ 1081. apud eundem Anton. *de Yepez* to. 6. *Et si fortè iratus cum armis vel sine armis introierit Palatium Regis, vel in Palatium alicujus hominis, aut in villam, tam sigillatam, seu in aliquem locum in quo sigillum positum fuerit, & nihil inde abstraxerit, nullam calumniam proinde sustineat.* Infra: *Tam servus quàm ingenuus, seu fiscalis, non faciat aliquod fiscale servitium Regis, non reddat aliquid pro homicidio quod fecerit, sive, quod non fecerit, non rausum quamvis fecerit, non fossataria, non sigillum positum in hæreditate Andres.*

Sigillum pendens, quod diplomati filo serico, σηρικῷ νήματι, ut loquitur Nicetas Choniates, appendi solebat. Nicolaus de Braia in Ludovico VIII.

> *Interea proceres scriptis pendente sigillo*
> *Anglorum rector omnes vocat.*

Sigillum pensile appellatur in Wichbild Magdeburgensi art. 14. Ut *Chartes pendans*, apud Villharduinum n. 11. 98. *Lettres pendans*, in Consilio Petri de Fontanis c. 4. §. 28. diplomata quibus id appensum erat dicuntur.

Pensilium sigillorum non nuperum, sed perantiquum usum fuisse, licet colligere ex iis quæ de *Bullis* observavimus, ubi plumbeas & aureas Bullas primitus filo aut serico tabulis appensas docuimus. Sed quando cerea istiusmodi sigilla perinde literis appendi cœperint, non planè constat. Video enim quosdam, atque in iis magnum Peirescium, existimasse ante Ludovici VI. ævum vix conspici: quod tamen in dubium jure vocari potest, cùm tradat Ingulphus pag. 901. Guillelmum Nothum horum usum in Angliam invexisse, cùm antea solam crucem effingerent Angli: *Chirographorum confectionem Anglicanam, quæ antea usque ad Edwardi Regis tempora fidelium præsentium subscriptionibus cum crucibus aureis, aliisque sacris signaculis firma fuerunt, Normanni condemnantes Chirographa chartas vocabant: & chartarum firmitates cum cerea impressione per uniuscujusque speciale sigillum, sub instillatione trium aut quatuor testium astantium conficere constituebant.* De cereis enim pensilibus sigillis loqui Ingulphum omnes consentiunt, idque firmat ejusdem Willelmi Nothi sigillum, quod descripsit Seldenus ad Eadmerum pag. 166. cujus etiam meminit Heremannus lib. de Restaurat. S. Martini Tornacensis cap. 4. qua quidem ætate ejusmodi pensilia sigilla obtinuisse firmari præterea potest,

potest, imò antea: nam Edwardi Confessoris diplomatibus appensa testatur autor Vitarum S. Albani pag. 52. Charta Roffredi Archiepiscopi Beneventani an. 1078. apud Ughellum: *Nosmetipsi propria manu subscribendo signo sanctæ Crucis illud corroboravimus, & sigilli nostri impressione insigniri præcepimus, & demandavimus, & sigilli insignia appendi voluimus.* Verùm cereumne an plumbeum fuerit, ex his non liquet.

Hisce porrò solis pensilibus sigillis, nullo apposito chirographo, muniebantur diplomata, quæ vim omnem iisdem conferebant; adeò ut necesse esset summa cura typos ipsos sigillarios asservare, ne in aliorum manus inciderent. Unde Bracton. lib. 5. tract. 4. cap. 15. §. 2. *Dum tamen nihil sit quod imputari possit imperitiæ suæ vel negligentiæ, ut si sigillum suum Senescallo suo vel uxori traderet, quod cautius custodiri debuit: cum uxor & sigilla ad paria judicentur.* Scribit Bromptonus Magistrum Rogerum, cognomento *Malum Catulum*, Ricardi I. Regis Angliæ Vicecancellarium, juxta Rhodum insulam orta tempestate in mari periisse, *& circa ejus collum suspensum Regis sigillum postea repertum fuisse*: quod ille scilicet eo studio servabat, ne in alienum jus culpa sua cederet. Eadem fortè ratione Cancellarius Imperatoris, in solennibus præsertim ceremoniis, *majus sigillum* collo appensum gestat, ut colligere est ex Bulla aurea Caroli IV. Imp. cap. 7. 23. §. 2. Quod de Chartophylace M. Ecclesiæ Constantinopolit. testatur Balsamon in Meditat. de Patriarch. pag 458. in Jure Græcorum, quem, ait, ad pectus gestasse τὸ βουλλωτήριον Patriarchæ. Illud præterea hic licet observare, cum Franciæ Cancellarius equitando peregrè aliquò pergit, cerarii administrum, quem vulgo *Chaufecire* vocant, sigillum ad dorsum gestare, ut est in instrumento hominii præstiti à Philippo, Austriæ Archiduce Ludovico XII. S. Jul. an. 1499. pro Comitatibus Flandriæ, Atrebat. & Carolensi.

Quod si casu quovis amitteretur sigillum, tum judex adibatur, coram quo qui amiserat, ut deinceps nulla fides diplomatibus adhiberetur quibus apponeretur, protestabatur. Aliquot ejuscemoris exempla profert Vill. Dugdalus in Antiquitatib. Warwicensis provinciæ p. 673. quæ hìc describemus: ac primùm sub Henrico III. *Memorandum quod publicè clamatum est in Banco, quod sigillum Benedicti de Hagham, cum uno capite in medio, sub nomine suo, in quacunque manu fuerit, de cætero nullum robur obtineat.* Sub Edw. I. *Memorandum quod Henricus de Perpoun die Lunæ in crast. Octob. B. Michaëlis, venit in Cancellaria apud Lincolniam, & publicè dixit quod sigillum amisit, & protestabatur quod si aliquod instrumentum cum sigillo illo post tempus illud inveniretur consignatum, illud nullius esse valoris, vel momenti.* Denique sub Edw. II. *Joannes E. recognovit in Cancellaria Regis se amisisse sigillum suum, & petit quòd dicto sigillo deinceps non habeatur fides.* Habentes similes virorum nobilium protestationes de amissis sigillis, quibus ea revocabant, in Regestis Castelli Parisiensis, Joannis de *Garencieres* Militis 25. Octobr. 1404. Adelelmi de Bournonville Militis 17. Novembr. 1412. Roberti de *Pantaudemer* Scutiferi 13. Decembr. 1412. & Jacobi de *Betune dit de Loques*, Militis 10. Jan. 1412. (1413.) Vide quæ de Bullis supra annotavimus.

In his porrò efformandis sigillis pensilibus, cera adhibita varii coloris. Scribit Tillius soli Regi flavæ usum peculiari prærogativa competere: quod etiam repetitum legitur in articulis Conventus Sangermanensis an. 1583. adeo ut Ludovicus XI. Renatum Andegavensem, Siciliæ Regem, insigni privilegio donasse putaverit, concesso, ut ipsi & filiis ejus recta linea procreatis, intra Francici, atque adeo Siculi Regni fines, cera flava in suis sigillis uti liceret, diplomate 28. Januar. an. 1468. & mense Maio an. 1469. in acta Parlamentaria relato. Nam observatum à Bodino in libris de Republica, & Cardino Bretio lib. 2. de Suprema Regis auctoritate, erratum hac in re à scriba Tillii, qui ceram albam posuerit pro flava, cum, ut ii asserunt, nullus unquam apud Reges nostros albæ ceræ usus in sigillis fuerit: licèt contrarium asserat Miramontius in lib. de Cancellaria Franc. pag. 32.

Ceræ viridis in sigillis regiis usus potissimum est in diplomatibus, quæ vulgò *Chartres, Privileges, & Remissions* dicuntur. Literæ *de Chartres*, eæ dicuntur, quæ ad perpetuam rei memoriam conscribuntur, iisque verbis sub initium concipiuntur: *Præsentibus ac futuris*, in quibus confectionis dies non adscribitur, sed tantùm mensis & annus, ut innuatur rem ipsam maturo ac diuturno consilio agitatam. Color autem viridis in cera rem in perpetuo vigore permansuram denotat. Cæteræ verò Literæ hacce formula exarari solent, *Omnibus præsentes literas inspecturis.* Sed hodie cera flava in Francicis Cancellariis quævis diplomata sigillantur.

Cera rubea utuntur Universitates ac Communitates.

Cera alba in sigillis usos Comites Pictavenses testatur Beslius p. 538. 543.

Hodie albæ ceræ sigilla spectant sancti Spiritus Militarem Ordinem, ex Statuto Henrici III. Regis illius institutoris.

In sigillis effícti fere semper Equites, quorum erant, si ex Militari essent ordine, tunica loricæ instrata: quod sub Joanne Rege in Anglia tum primùm obtinuisse scribit anonymus Historicus ineditus apud Dugdalum in Antiquitat. Warwicens. *Tempore Regis Johannis erant in sigillis dominorum tunicæ super loricis, non autem ante: erant autem tunicæ longæ ad talos.* Adjuncta deinde armorum insignia. Idem Scriptor: *Circa annum 1218. Domini qui in sigillis more solito habebebant equites armatos cum gladiis, nunc in dorso sigillorum arma sua posuerunt de novo in scutis.* Et sub an. 1366. *Post captionem Johannis Regis Franciæ, Domini atque generosi, relictis imaginibus Equitum in sigillis, posuerunt arma sua in parvis scutis.*

Sigillum tum primùm sibi adsciscebant viri nobiles, cùm suæ ætatis essent, hoc est annum ætatis 21. attigerant, atque adeo Militare cingulum consecuti erant, cùm hanc adepti ætatem *Milites* fieri solerent, quod præsertim docent Stabilimenta S. Ludovici Regis Franciæ lib. 1. cap. 70. & 71. Monasticum Anglican. tom. 1. p. 810. *Pepigimus etiam eis quod — faciemus eos habere cartam & sigillum Conani* (Comitis Britanniæ) *ad confirmationem prædictæ eleemosynæ, cum ipse illius ætatis fuerit, quod terram tenere possit, & sigillum habuerit.* Charta Catharinæ & Frederici filii Ducum Lotharing. an. 1253. apud Hieron. Viguerium in Hist. Alsatica p. 143. *Je Katerine Duchesse ai mis mon seel en ces Lettres en tesmoignage de verité: Et je Ferris Dux davant nommez use dou sel de ma mere devant nommée, & tantost comme je serai fors de mainburnie, je suis tenu de mettre mon seel en ces Lettres.* Hinc in Chartis formulæ sequentes leguntur. In Charta an. 1117. apud Augustinum *du Pas* in Stemmate Penteuriensi p. 7. *Sed quia nondum Comes Gaufridus proprium habebat sigillum, hoc nobis in sigillo Comitis Stephani confirmavit.* Alia apud eundem in stemmate Dolensi: *Et quia adhuc Miles non eram, & proprium sigillum non habebam, quando hanc concessionem fecimus, autoritate sigilli domini patris mei cartam istam sigillavimus.* Charta Guillelmi Episcopi Amb. an. 1226. *Girardus dominus Pinconii Vicedominus Ambianensis donationem superscriptam factam Capitulo Ambian.*

Ambian. recognovit, & promisit, quod quam cito Miles erit, & sigillum habebit, dictum sigillum apponet dictæ concessioni. Charta Hugonis IV. Ducis Burgundiæ an. 1228. *Juravi dictis Divionensibus, quod quando ad Militiam promotus fuero, eis præsentes literas innovabo, & eo sigillo, quo Miles utar, sigillabo, & tradam sigillatas.* Adde Morlerium in Stemmatibus Nobilium Picardiæ pag. 143.

Ex prææallatis conficit Duchesnius in Hist. Castilionensi, ubi de insignibus ejusdem familiæ agit, & in Hist. Richeliana pag. 19. solos Milites jus habuisse sigilli pendilis: quod licet fortè verum sit prioribus seculis, de posterioribus addubitari potest, cùm & Armigeros diplomatibus sigilla sua interdum apposuisse constet: & in Aresto 16. Aug. an. 1376. apud Tilium cap. de Militibus, referatur, eum in Burgundia morem obtinuisse, ut Armiger Miles factus sigillum suum mutaret: unde colligitur Armigeros sigilla sua litteris apposuisse; sed ea mutasse, cùm Militiam consecuti erant.

Sigillum verò *authenticum*, illud ipsum vocabant, quod *pendens* dicitur, quo scilicet *Literæ patentes* muniuntur. Charta Henrici de Vergiaco Senescalli Burgundiæ an 1246. *Quia aliud sigillum tunc non habebam, contrasigillo meo, quo utebar pro sigillo, præsentes literas feci sigillari, promittens per præstitum juramentum, quod quotiescumque sigillum authenticum habuero, præsentes literas vel similes de ipso faciam sigillari.* Arestum 5. Octob. an. 1394. contra Canonicos Lugdun. *Et esto, quod sub suo sigillo secreto illud conficere potuissent, non tamen sub sigillo secreto; sed sub authentico, vel publico.* Statutum Ottonis Cardinalis Legati in Anglia an. 1237. apud Matth. Paris & Lindwodum: *Habeat unusquisque* (Archiepiscopus, Episcopus, &c.) *Sigillum, puta nomen dignitatis, officii, seu collegii, & etiam illorum proprium nomen, qui dignitatis vel officii perpetui gaudent honore, insculptum notis & characteribus manifestis, sicque sigillum authenticum habeatur.* Vide Butilerium in Summa Rurali lib. 1. tit. 106. 107. Chopinum lib. 1. in Consuet. Andegav. p. 340. lib. 3. de Dom. tit. 21. n. 6. Roverium in Reomao pag. 634. &c. ubi de Nobilium & Communitatum sigillis publicis ac authenticis: de quibus consule præterea Concilium Londiniense an. 1237. apud Matth. Paris p. 370.

Sigillum secretum, vel *secreti*, illud appellabant, quod litteris, uti vocant, clausis apponebatur; ad discrimen sigilli majoris, quod *authenticum*, & *commune* appellatum diximus, & *Literis patentibus* ac *apertis* appendebant. Ideo autem id nominis ejusmodi sigillo inditum, quod illius usus esset in secretioribus negotiis, verbi gratiâ in Epistolis, cum alterius esset in publicis, & quæ omnibus paterent: unde diplomata eo munita, *Literæ patentes* indigitari solent. Neque tantùm in privatis negotiis sigilli secreti usus erat; sed & in publicis, cum id à tergo majoris seu authentici sigilli inderetur, quod ideo *Contrasigillum* nuncupatur, quia majori sigillo *contra* opponeretur. Interdum etiam ab ipso majori sigillo dependisse observare est. Sed & publica negotia ad pleniorem fidem, vel maius dilectionis argumentum, *sigillo secreti* sigillata legimus. Extat enim apud Miræum in Diplom. Belgic. cap. 89. Charta Henrici IV. Imp. an. 1056. pro Ecclesia Nivellensi, in qua hæc habentur: *Henricus — Nivialensis Ecclesia Francorum regno finitima permaximas calamitates sæpe sustinuit: quod pater meus Henricus III. Imp. animo indoluit, adeo ut in consecratione, quam ad adventum suum reservari jusserat, præsentem se exhibens, pignora sacratissimæ Virginis Gertrudis propriis humeris sanctuario importaret, locumque donis Imperialibus exornans, de rebus ejusdem Ecclesiæ præceptum faceret, quodque specialis dilectionis indicium est, non communi illud sigillo; sed secreto suo signaret.* Certè Reges nostros publicas etiam literas *sigillo secreto* munitisse docet Charta Joannis Regis an. 1350. apud Gallandum de Franco alodio pag. 30. Sed illud maximè factum, cùm abesset maius: quod in ipsis literis exprimi solebat, ut apud Tillium, eundem Gallandum pag. 193. Mitamontium de Cancellaria p. 35. Justellum in Hist. Turenensi pag. 94. & alios.

Sigilla Secreti longè minoris erant formæ, quàm authentica. Iis interdum impressa fuere Militum insignia, interdum familiarum, quas affinitate quadam contingebant, aut à quibus originem trahebant; interdum denique figuræ quædam exoticæ pro libitu ipsorum, quorum erant sigilla: quod quidem licet omnibus advertere in sigillis, quæ à Duchesnio & aliis Stemmatographis describuntur. In Regum nostrorum sigillo secreto insignium Scutum unico angelo sustentatur.

Sigillorum Secreti, seu *Contra-sigillorum*, variæ leguntur inscriptiones, quas hìc describam. *Secretum*, cum adjectione nominis, cujus est sigillum, apud Justellum in Hist. Arvern. pag. 55. 57. 170. 172. 188. 189. in Hist. Turen. pag. 46. Duchesnium in Probat. Hist. Castilion. pag. 35. &c. *Secretum mei*, in Probat. Hist. Guinensis pag. 480. *Secretum meum*, apud Justell. in Hist. Arvern. pag. 173. in Probat. Hist. Guinensis p. 504. *Secretum meum mihi*, (ex Isaia cap. 24.) in Probat. Hist. Guinensis pag. 478. apud Roverium in Reomao illustr. p. 195. *Secretum est*, in Probat. Hist. Castilion. pag. 95. *Secretum serva*, in Probat. Hist. Guinensis p. 496. *Secretum Sigilli*, in Probat. Hist. Guinensis p. 522. *Secreti custos*, apud Justellum in Hist. Arvernensi pag. 47. *Sigillum secreti N.* in Probat. Hist. Castilionensis pag. 198. *Sigillum secreti mei*, in Probat. Hist. Castilion. pag. 66. 164. *Testimonium veri*, in Probat. Hist. Guinensis p. 473. 478. 489 491. *Sigillum veritatis*, apud Petrum Franciscum Chiffletium in Beatrice p. 47. 109. 158. *Secretum* nudè, in Probat. Hist. Guinensis pag. 528. Montmorenciac. pag. 105. &c. Miracula S. Catharinæ Suecicæ cap. 1. *Actum & datum — nostro sub secreto præsentibus impendente.* Charta Ducum Sueciæ an. 1304. apud Ericum Upsaliensem lib. 3. Hist. Suecicæ pag. 94. *In cujus rei testimonium, robur, & evidentiam, secreta nostra, quia penes nos alia sigilla non habemus, præsentibus duximus apponenda.* Dicitur etiam interdum *Contrasigillum N.* in Probat. Hist. Guinensis p. 398. 535. Castilionensis p. 35. 95. Monmorenc. p. 105. Ita porrò appellatur, quòd sigilli authentici, seu publici, adversæ ac posticæ parti imprimeretur, sic ut authentico opponeretur. Hujus usus erat in minoribus negotiis, ut est in Nomastico Cistercienſi pag. 543.

Sigilli secreti Regii cura ac custodia apud nos, *Magnum Cambellanum* spectabat: eoque absente, primum Cambellanum, ut observatum à Tillio, quo is literas, quas *de prieres, d'estat, di responses, & de mandemens à venir*, vocant, sigillabat, ut est in Edicto Philippi Regis an. 1316. Scribit Monstrelletus 1. vol. cap. 123. an. 1314. Dominum *de Ligny*, nobilem Hannoniensem, Sigilli secreti Regii Custodem fuisse, *Garde du sel du secret du Roy:* & cap. 213. Philippum Josquinum Divionensem sigilli secreti Joannis Ducis Burgundiæ, qui quidem an Cambellani munus obierint? mihi haud compertum. Addit idem Tillius, Vicecomitem *d'Aunay* in Pictonibus, tanquam Comitis Pictavorum primum Cambellanum, ejusdem Comitis sigillum secreti servasse. Apud Byzantinos Augustos infimi ævi, dignitas fuit, quam Παρακοιμωμένῳ τῆς σφενδόνης vocabant, penes quem erat cura sigilli, quo Imperator epistolas, quas ad matrem, filios, Despotas, Patriarcham, & alios scribebat, sigillabat: cùm alius esset, qui παρακοιμώμενος τοῦ κοιτῶνος dicebatur, cui cubiculi Imperatorii cura incumbebat. Vide Notas ad Villharduin.

Sigilla secreti, ab eorum custodibus in pretioso quodam marsupio asservata docemur ex Computo Stephani *de la Fontaine* Argentarii regii an. 1350. *Pour faire & brouder les bourses aux seaulx du secret du Roy, de la Royne & de la Duchesse d'Orleans*, &c. Ejusmodi sigilla secreti.

Sigilla privata dicuntur, quorum scilicet usus esset in privatis negotiis. Fleta lib. 2. cap. 13. §. 1. *Est inter cætera quoddam officium, quod dicitur Cancellaria, quod viro provido & discreto — debet committi, simul cum cura majoris sigilli regni: cujus substituti sunt Cancellarii omnes in Anglia, Hibernia, Wallia, & Scotia, omnesque sigilla regia custodientes ubique, præter custodem sigilli privati*, &c. Apud Monstrelletum, *Molanus* Doctor in Legibus & Decanus Sarisberiensis dicitur *Garde du privé seel du Roy d'Angleterre*. Guill. Gruellus in Vita Arthuri III. Ducis Britanniæ pag. 128. de eodem: *L'an 1444. en esté vint le Comte de Suffole, & le Priveseel d'Angleterre à Tours devers le Roy.*

Sigillum Piscatoris, Sigillum, ut aiunt, *Secreti*, quo Summus Pontifex utitur in Epistolis privatis: in quo scilicet effingitur D. Petrus in navicula, instar piscatoris retia laxantis. Epistola Clementis IV. PP. apud Carbonellum in Chron. Hispan. fol. 68. & Massonum: *Non scribimus tibi, nec familiaribus nostris sub bulla; sed sub piscatoris sigillo, quo Romani Pontifices in suis secretis utuntur.*

Sigillum altaris, Durando lib. 1. Ration. cap. 6. n. 34. parvus lapis, cum quo sepulchrum, sive foramen, in quo reliquiæ reconduntur, clauditur, seu sigillatur. Alexander III. PP. apud Gregorium lib. 3. Decret. tit. 40. cap. 1. *Ad hæc si altare motum fuerit, aut lapis ille solummodo suprapositus, qui sigillum continet, confractus aut etiam diminutus, debet denuò consecrari.* Statuta provincialia Walteri Episcopi Dunelmensis anno 1255. *Insuper quæ altaria fuerint consecrata; & si consecrata, sint crucis charactere sigillata.*

Super Sigillum clamare. Vetus Notitia Vasconica, apud Marcam lib. 5. Hist. Beneharn. c. 17. n. 1. *Ad id ventum est, ut diceretur eidem Abbati & senioribus S. Vincentii, quod nisi redderet supradictum honorem, non posset Principatum obtinere securè supradictæ regionis, & favente partibus Raymundi Seguini Gasto Principe super sigillum & vim clamando, accipere habuerunt centum solidos Pictavensis monetæ*, &c.

Sigillum Raphaelis, liber magicus sic inscriptus, qui laudatur à Gaumino ad Psellum de Operat. dæmon. ubi observat, *sigilla* Latinis esse, quæ Græci *στοιχειώματα* & *ἀποτελέσματα* vocant.

SIGILLUS, Alamannis *Sigel*, Epistomium vasis, vel obturaculum, quod orificio, ut Apuleius loquitur, vel ori summo dolii inseritur, illudque obstruit, sic dictum, quia olim vasa signabantur, ut ex Hieroclis Philosophi facetiis colligitur. Eckeardus Junior de Casib. S. Galli cap. 5. pag. 194. *Erant autem in cellario fratrum communi duo vasa vinaria usque ad sigillos adhuc plena. Epistomii* vocem usurpat Jonas in S. Columbano lib. 1. c. 16.

SIGILLUS, seu *Sigillum*, Signum, seu figura vasculis rebusve aliis insculpta, adpicta, aut adtexta, quomodo Latinos vocem *Sigillum* usurpasse docuit olim Lazarus Bayffius lib. de Vasculis p. 106. Glossæ Lat. Gr. *Sigillum, ἐνδελαντάρειον, ζώδιον*, &c. Glossæ aliæ: *ζώδιον, Sigillum.* Julius Africanus lib. 8. Hist. Apost. *Ubicumque pro ornatu templi sigilla erant posita, minutavit.* Anastasius in S. Silvestro PP. *Fecit autem candelabra aurochalca in pedibus 10. numero 4. argento conclusa cum sigillis argenteis.* Infrà: *Ante corpus B. Laurentii martyris clusam passionem ipsius, sigillis ornatam, cum lucernis byssinis argenteis*, &c. Ibidem: *Fecit ex metallo porphyretico ex sculptis sigillis pharacanth. ara 20. ex argento purissimo*, &c.

Sigillus. Hist. Episc. Autissiodor. c. 20. *Dedit — Gabatham unam medianam anacteam pensantem lib. 3. & habet in fundo sigillos 4. & in gyro prunellas*, &c.

Sigillaria, eadem notione dixit Arnobius: *Quinimmo Deos esse sigillaria ipsa censetis.*

Sigillatus, sigillis seu figuris ornatus, quomodo *vasa sigillata* dixit Cicero orat. 6. in Verrem. *Sigillatæ sericæ*, vestes nempe, quas mimæ ferre vetantur in lege 11. Th. de Scænicis: *Ζωδιωτὸς χιτὼν*, apud Hesychium. Pollux: *Κατάστικτος χιτὼν, ὁ ἔχων ζῶα ἢ ἄνθη ἐνυφασμένα, καὶ ζωωτὸς ὁ χιτὼν ἐκαλεῖτο, καὶ ζωδιωτός.* *Pictæ vestes* apud Latinos, quibus intextæ erant figuræ variæ. Ausonius in Gratiar. actione pro Consulatu suo: *Palmatam, inquis, tibi misi, in qua Constantius parens noster intextus est: me beatum, cujus insignibus talis cura præstetur. Hæc est picta, ut dicitur, vestis, non magis auro suo, quàm tuis verbis.* Ita porrò vocem *Sigillatus* usurpat non semel Anastasius: in Leone III. PP. *Et vela holoserica sigillata, habentia periclysin, & crucem de blattin, seu fundato numero 15.* Infrà: *Vela modica sigillata, quæ pendent in arcubus minoribus* &c. Idem in Paschale: *In jam dicto altari obtulit vestem albam sigillatam cum rosulis, habentem in medio crucem de blattin cum psillis.* In Leone IV. *Fecit vestem sericam albam sigillatam cum gammadiis*, &c. Infrà; *Vela alba holoserica sigillata.*

SIGILUM. Vide *Sigalum*.

SIGINOR, Dominus, Bonfinio ad Leges Hungaricas. Vide *Senior*.

SIGITULA. Glossarium Saxonicum Cottonianum: Ƿecmaze, *Sigitula, lardariolus.* Voces incertæ notionis Somnero.

SIGIA, Velum, à Saxon. Ꞅeᵹl, Teuton. *Seghel*, & *Saeghel*, Anglis *à Saile*. Leges Ethelrodi Regis editæ apud Venetyngum cap. 24. *Ad Bilynggesgate si advenisset una navicula, unus obolus thelonei dabitur: si major, & habet siglas, 1. den.* *Le Roman de Vaccus* MS.

> *Car li envoie ses homes & à sigle & à vage.*

Ibidem:

> *Donne trieves trois mois sans perte & sans damage,*
> *N'ras mès par besoin à sigle, ne à vage.*

Siglare, Plenis velis navigare, Gall. *Singler*. Nangius in S. Ludovico an. 1269. *Die Mercurii subsequenti — velum fecerunt istæ 4. naves supradictæ, & tota die illa cum die Jovis subsequente cum vento satis prospero siglaverunt.* Philippus *Mouskes* in Hist. Francor. MS. in Henrico I.

> *Bon vent orent, par mer siglerent.*

Alibi:

> *Li Rois Ricars apriès sui,*
> *Ki le karvane consui,*
> *Des Sarazins qui la sigloient.*

Sic alibi non semel. *Le Roman de Vacces:*

> *Puis si vint à ses nez, s'a la mer regardée,*
> *Tant siglerent d'avoir, que en terre arriverent.*

Idem:

> *Lors seu retourna Rou, siglant en Normendie.*

Ibidem:

> *Qui bien sourent par mer & sigler & vagier.*

Sigla, Monile, ex Saxonico Ꞅiᵹele, *Monile, gemma*, bulla, fibula. S. Bonifacius Epist. 100. *De auro verò & argento, quod dedit Regenthrith filia Athuolphi ad Ecclesias nostras, duas armillas aureas, & 5. siglas aureas valentes pretio trecentorum solidorum, & aliorum fidelium virorum ac mulierum pretia Enred abstulit ab Ecclesiis suprascriptis.*

Siglæ, Singulariæ literæ, sic dictæ litteræ, quòd *singulæ* ver-

verbum componant: verbi gratiâ S.P.Q.R. *Senatus Populusque Romanus. S.C. Senatusconsulto.* Occurrit apud Justinianum in Orat. ad Antecessores. Vide Cujac.lib.12. Observ.cap.40.

Sigla, pro mensura liquidorum, vide in *Sicla*.

SIGLIX, idem quod *Sigale, Segle.* Vetus Notitia sub Islo Episcopo Tolosano, apud Catellum: *Et in hoc fevo dedit illis totam siglicem, & totum milium, & balagium, & decimum de sextaratis*, &c.

SIGMA, Mensa in literæ Sigma similitudinem, seu lunulæ: nam Sigma Græcum literam C. expressit posterioribus seculis; apud Lampridium in Heliogabalo, Petrum Chrysol. serm.29.83.93.&c. Ditmarus lib. 4. de Ottone III. Imp. *Solus ad mensam, quasi semicirculum factam, loco cæteris eminentiori sedebat*, Vide Savaronem ad Sidonium, Salmasium ad Lamprid.&c.

SIGNACULUM. Glossæ Gr.Lat. σφραγισμάτιον, *Signaculum, Signatorium.* Papias: *Signaculum, quod alicujus rei ad hoc imprimitur, ut lateat, quousque reseratur.* S. Hieronym. Epist.16. *Aurum usque ad annuli signaculum repudians.* Idem Epist. 8. *Ut & clausu cubiculum pectoris, & crebro signaculo crucis munias frontem tuam.*&c. Formulæ veteres Bignonii cap.38. *Suggessit eo quod apud nostrum signaculum, hominem aliquem nomine illum mannitum habuisset*, id est, cum signaculo, sive sit *sigillum*, quod vult idem Bignonius, sive *monogramma*, ut in Charta Caroli M. apud Miræum in Diplomat. Belg.lib.1.cap.8. *Nostra manus signaculis eam* (Chartam) *affirmare decrevimus, & annulo nostro firmari jussimus.* Chronicon S. Vincentii de Vulturno lib.2.pag.681. *Propriæ manus & trium filiorum suorum signaculo illud corroborans.* Anonymus in Vita S. Theodardi Archiep. Narbon. *Prædecessorum meorum traditiones — & impressionis eorum signaculo roboratas.* Infrà: *Duo regalia præcepta Caroli Magni videlicet ejusque gloriosissimi filii Ludovici, & certa signaculorum eorum impressione diligenter notata.* Adde Joann. Sarisberiensem Epist. 158. Utuntur Jurisconsulti aliquot, atque in iis Caius in Instit. pro sigillo, l.4. Cod.Th. de Administr. & peric. &c.

Signaculum, Signum crucis, *le Seing de la croix.* Statuta Ordinis de Sempringham: *Post erectionem autem & signaculum — dicat Prior illorum, Deus in adjutorium.* Vita MS. S. Arigii Episcopi Vapincensis ex Cod. Silviniacensi: *Sed sanctus Dei signaculum Christi faciens.*&c. *Le Roman de Roncevaux* MS.

Sa main leva, si a fait son signacle.

Signaculum. Baptismus, apud Ruffinum lib.1. adversus Hieronymum lib.1. & Anonymum de Hæreticis non rebaptizandis p.131. Capitularia Caroli M. lib. 5.cap.95. *Symbolum, quod est signaculum fidei, & Orationem Dominicam discere semper admoneant Sacerdotes populum Christianum.* Admonitio Imperatoris Caroli M. ad Presbyteros, in Capitulari dato apud Saltz, c. 3. *Ut* (Sacerdos, *signaculum & baptisterium memoriter teneat.* Capitula S. Bonifacii Mogunt. c.16. *Ut unusquisque Episcopus in sua parochia diligenter discutiat suos Presbyteros, & faciat, ut illorum signacula & baptisteria benè faciant*, &c. Concilium Metense an. 888. cap. 6. *Nullus alteri suscipiat à fonte infantem, nisi qui apprime signaculum, id est abrenuntiationem diaboli & professionem Catholicæ fidei teneurit.*

Signaculum, nota militiæ, seu, qua quis in militem adscribebatur. Passio S. Maximiliani: *Dion dixit ad officium, signetur. Cumque resisteret Maximilianus, respondit, Non possum militare. Dion dixit, milita, ne pereas. Maximilianus respondit, Non milito. — Dion ad Maximilianum dixit: Milita & accipe signaculum. Respondit, non accipio signaculum. Dion ad officium dixit: Signetur, Cumque reluctaret, respondit, non accipio signaculum sæculi, &, si signaveris, rumpo illud, quia nihil valeo. Ego Christianus sum, non licet mihi plumbum collo portare post signum salutare Domini Jesu Christi, quem tu ignoras*, &c. Ex quibus colligi posse videtur, *signaculum* istud plumbeum aliud fuisse à stigmate, quo notari tirones consuevisse observant, qui de militia Romana scripserunt, atque Stewechius, Salmasius, & alii. Nam ejusmodi signaculum plumbeum collo aptabatur. Cujusmodi verò illud fuerit? nescio traditum.

SIGNALE, Signum, Gall. *Signal.* Fori Oscæ an. 1247.f.3. *Dominus villæ licitè sine injuria poterit signale mittere in casas, aut in corpore de illo homine, nisi habuerit casas.* Fol.14. *Et ista fidantia debet esse habitator & hæres ejusdem loci, ubi manet actor, & debet habere pignora, aut esse de signale, unde possit distringi.* Fol.18. *Et si fortè eam* (hæreditatem venditam) *reddere non vult emptor, ostendat ei signal, & præparet ei denarios, quos constituit.* Agitur de retractu. Observantiæ Regni Aragon. lib.3. tit. de Emptione. *Si aliquis emerit aliquid, & aliquid dederit pro senyal & paga, non potest vendi duplando el senyal.*

Signale. Charta Willelmi Comitis Pontivi an. 1205. in Historia Eccles. Abbavillensi cap.26. *Census annuales tum in Abbavilla, quàm alibi: signalia in Cambis Abbavillæ, quatuor modios frumenti in festo omnium SS. de molendino, qui dicitur Comitis*, &c.

SIGNANUS, pro *antesignanus.* Joan. Mon. in Vita S. Odonis Abbatis Cluniac. lib.1. *Factus est ille*, qui antea fuerat secutor, postea signanus

SIGNARE, Signum crucis digitis ac manu effingere. Gregorius M. lib. 4. Dialog. cap. 38. *Tunc fratres cœperunt ei dicere, — Signum tibi sanctæ crucis imprime. Respondit ille, dicens, Volo me signare, sed non possum, quia squammis hujus draconis premor.* Leo IV.PP. de Cura Pastorali: *Calicem & oblatam rectâ cruce signate, idest, non in circulo & varicatione digitorum, ut plurimi faciunt; sed districtis duobus digitis, & pollice intus recluso*, per quos Trinitas annuitur. Occurrit præterea apud Messianum in Vita S. Cæsarii Arelat. p.252. Augarum in Actis S. Theodori Ducis n.17. Bondouiniam in Vita S. Radegundis, Fortunatum in Vita S. Albini Episc. Andeg. n.16. Notgerum Episcopum in Vita S. Hadelini n.15.&c. *Le Roman de Garin* MS.

Saingna son chef, s'a l'image enclinée.

Le Roman de Parise la Duchesse MS.

Il a levé sa main, si a segné son front.

Le Roman de la prise de Hierusalem MS.

Les fons fait aprester, s'es à mult bien segnez.

Signare, pro *subscribere.* Vide infra *Signum.*

Signare, Signum crucis ad peregrinationes vel expeditiones Hierosolymitanas, vestibus assuere, apud Cæsarium lib.1. Miracul. cap.6.

Signare, idem quod *Consignare*, Confirmationis Sacramentum conferre, apud Martinum Bracarensem cap.52. in Concilio Hispalensi II. can.7.&c. *Signare Chrismate*, apud Gregorium M. lib.3. Epist.9. Acta S. Valentini Presbyt. *Tribus autem consummatis diebus, die sancto Dominico baptizavit Asterium cum omni domo sua: & vocavit ad se S. Castillum Episcopum, qui veniens signavit Asterium cum omni domo sua, animas fere promiscui sexus numero 44.* Vide Menardum ad Sacrament. Gregor. pag. 108. & seqq.

Signare, στιγματίζειν. Reis stigma vel signum imprimere. Consuetudines Valentiæ in Aginnensi pago, descriptæ in Regesto Constabulariæ Burdegal. fol.142. *Qui furatus fuerit rem valentem ultra 5. solid. prima vice signetur*, &c.

SIGNARIUS, ζωδιόποιος, in Gloss. Gr.Lat. id est signorum seu statuarum artifex, qui *Signifex* dicitur Mar-

Marciano Capellæ lib.2. Apuleio lib. 2. Arnobio lib.6. Sidonio lib.6.Epist.12. & aliis.

SIGNATICUS. Julius Africanus lib.6. Hist. Apostolicæ extremo: *Fuerintque omnia ex quadratis marmoribus signaticis extructa, & camera ipsa laminis aureis suffixa.* Id est, ni fallor, sculptis.

SIGNATI. Capitulare 3. an.803. cap.24. lib.4. Capit. Append.2.§.15. *De signatis, qui mentiendo vadunt.* Qua voce videntur intelligi ii, qui Catechumeni per signum crucis, quo in frontibus signabantur, facti, à proposito & Christianæ religionis amplectendæ consilio recedebant, & ad priorem vomitum revertebantur. Catechumenos autem per signum crucis, quo signabantur in fronte & pectore, ad religionem Christianam admissos, testatur S. Augustinus lib. 1. Confess. cap. 11. lib.2. de Symbolo ad Catech. lib. de Catechizandis rudibus cap.20.26. & lib.2. de Peccator. merit. & remiss. cap 26.

SIGNATORIUM, Annulus signatorius. Gloss. Gr. Lat. σφραγιστήριον, *Signaculum, Signatorium.* Occurrit apud Avitum Episc. Viennensem Epist. 78.

SIGNETUM, Parvum sigillum, quod *Secreti* vulgò appellant, quo *literæ clausæ* sigillantur, ex obsoleto Gallico *Signet*. Statuta Davidis II. Regis Scotiæ cap. 18. *Sub quocunque sigillo, magno, secreto vel parvo, seu signeto.* Statuta Roberti III. c.1.§.5. *Statutum est etiam, quod quilibet Baro, vel alius tenens, de Rege habeat sigillum proprium, ad serviendum Regi, ut de jure tenetur. — & quod sigilla sint, & non signeta, sicut ante ista tempora fieri consuevit.* Henricus de Knyghton: *Similiter dicebatur, quod quidam Miles Angliæ mittebatur — Capitaneo Calisiæ cum litteris signeto Regis signatis, ut redderet ei villam Calesiæ.* Vide *Sigillum secreti*.

SIGNIFERIA, Dignitas *Signiferi*, Vexillarii. Occurrit in gestis Consulum Andegavensium c.8. num. 25.

SIGNIFICARE. Vide *Signum*.

SIGNORATICUM. Vide *Senioraticum*.

SIGNUM, Contignatio, signum crucis. Honorius Augustod. lib.1. cap.57. *Per totum Canonem viginti & tria signa fiunt.* Mox: *Tribus autem digitis signa facimus, quia Trinitatem exprimimus.* Atque inde

Signum Dei, Signum Domini, Signum Christi. Ugutio: *Signum Dei, signum crucis, vel Crux:* quem, nescio an rectè arguerit Lazarus Baiffius? lib. de Vasculis pag. 106. tametsi constet, si Legem *Titiam*, quam laudat, is respexerit, in qua *signum Dei*, pro cujusvis Dei simulachro sumitur, falsum fuisse. Lactantius lib. de Mortibus Persecutor. num.44. *Commonitus est in quiete Constantinus, ut cœleste signum Dei notaret in scutis.* Idem n.10. Imposuerunt frontibus suis *immortale signum*. Ita lib. 4. Institut. cap.27. Simulacrum Dei, in eod. lib. de Mortib. Persecut. num.12. Africanus l.6. Hist. Apost. *Signum Dei sui in frontibus nostris digitis suis facientes,* &c. Occurrit præterea in Vita S. Valerici cap.21.

Signum Domini, eadem notione apud Paulinum Epist. 12. & eundem Africanum lib.7. *Et percussiones eorum facto signo Domini procurabat.*

Signum Christi, Julius Africanus lib. 6. Hist. *Et cum hæc feceritis, imponemus manus nostras super capita vestra, & signum Christi faciemus in frontibus vestris,* &c. Vita S. Basilii apud Herivæum Archiep. Remensem de pœnitentia cap.7. *Et continuò apprehendens manum ejus, faciens Christi signum in ipso, & orans,* &c. Vita MS. S. Arigii Episc. Vapincensis: *At ubi orationem complesset, signum Christi super plagam faciens,* &c. *Signaculum Christi* paulò antè. Vita S. Tillonis Monachi cap. 20. *Cum super vulnus plenum vermibus Christi signum deprimeret; repente mortui sunt vermes.* Formula signandi Catechumenos in fronte, apud Menardum ad Libr. Sacramentor. Gregorii pag. 131. *Signum Salvatoris Domini nostri Jesu Christi in fronte tua pono. Signum Salvatoris Domini nostri Jesu Christi in pectore pono.* Will. Brito lib. 8. Philipp.

> *Spe ducti veniæ Christi sua pectora signo*
> *Consignant.*

Hinc *Signa Christi*, & *Signo-Christas Gabathas* vocat Anastasius Bibliothecarius Lychnuchos, in modum crucis confectos, de quibus egimus in Descript. S. Sophiæ n.48. In Leone III. PP. p. 143. *Gabatas fundatas Signochristas, quæ pendent in quadriporticu.* In Gregorio IV. pag. 165. *Signum Christi habet navicellas duas, & murenas tres.* Pag.189. *Gabathas de argento purissimo numero 6. tres quidem filopares signo Christi, & duas etiam similitudinem palmarum, & unam interrasilem, quæ est Saxisca, pens. simul libr. 4.* Χειρόσφραγον σημεῖον, in Menæis in S. Zacharia sutoria 17. Novemb.

Signum fidei dicitur Alvaro in Hymno in S. Eulogium:

> *Tunc signo fidei pectora servulus*
> *Armat deificè,* &c.

Signum. Veteres appellabant sigillum, quo *signabantur* testamenta aliave acta: unde *Signatores* Senecæ lib. 2. de Benefic. dicti, qui ad syngraphas firmandas vel ipsa testamenta advocabantur, eaque sigillis suis appositis firmabant. Collatio Carthagin. II. cap. 53. *Cognitor dixit: Fides edicant, utrum signa cognoverint? Leo Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit: Agnosco sigillum meum Marcellinus V.C. Tribunus & Notarius dixit: Quoniam ab utraque parte impressionem signorum agnitam constat, ea, quæ præcepi, à Notariis relegantur. Petilianus Episcopus dixit: Sic solent testamenta, non gesta reserari.* Ubi signum & sigillum idem sunt, ut & in Collat. III. c. 220. Proinde *Signare testamentum*, apud Justinianum, rectè σφραγίζειν vertit Theophilus. Hinc *subscriptionem* semper à *signatione* distinguunt Jurisconsulti, cùm aliud sit *subscribere*, aliud *signare*. *Subscribebatur* enim testamentum, deinde clausum lino circumducto *signabatur*. Vide Brisson. de Formul. p. 572.655. Sed & testes, qui signabant, iidem & subscribebant testamentum. Unde in l.3. Cod. Th. de Testamentis, *Signatores* & *Subscriptores* promiscuè appellantur. Atque ita apud veteres obtinuisse, ait Salmasius lib. de modo Usurar. cap.11. postmodum verò eum invaluisse morem, ut privati testamenta aliaque acta subscriberent, & affixa in imo cera, juxta subscriptionem *signum* suum imprimerent: quod cùm in multis non fieret, sed sola subscriptio apponeretur, ac vice *Signi*, nota aliqua, quam hodie *Parafum* dicimus, manu propria describeretur; *Signum* pro ipsa subscriptione usurpari cœpisse contendit, idque firmat ex Porcelli Corocottæ Testamento, in quo testes ita subscribunt: *Lucanicus signavit. Tergillus signavit,* &c. Et ex Testamento S. Remigii, quod sic clauditur: *Remigius Episcopus Testamentum meum relegi, signavi, subscripsi.* Ubi *signat*, antequam *subscribat*, quod dici non potest de ratione veterum in obsignandis testamentis, quæ subscribebantur, antequam obsignarentur: aliàs esset ὕστερον πρότερον. Itaque existimat, *signare* & *subscribere* idem unumque hoc loco sonare, & utrumque conjungi ἐπεξηγήσεως gratia. Quod sanè sequentia videntur firmare, ubi ita testes subscribunt: *V.C. Pappolus interfui & subscripsi. V.C. Rusticolus interfui & signavi. V.C. Eulodius interfui & signavi.* Et sic cæteri, ubi *Pappolus* voce *subscripsi*, alii *signavi* utuntur, adeò ut idem fuerit *subscribere* & *signare*. Ita in altero testamento Widradi Abbatis Flaviniacensis apud virum eruditissimum Joan. Mabillonium, testes nudè se illud *subscripsisse* testantur, non *signasse*. Sed quòd rem extra controversiam ponere videtur, illud est, quod Testamento Remigii appositum legitur: *Post conditum testamentum, imò signatum, occurrit sensibus meis, ut basilicæ domnorum Martyrum Timothei & Apol-*

& Apollinaris missorium argenteum sex librarum ibi deputem, ut ex eo sedes futura meorum ossium componatur. Vix enim probabile, hæc adscripta, post clausum, & lino circumducto obsignatum testamentum, quod etiam hac ætate obtinuisse docent primùm Widradi testamentum, & Marculfus lib. 2. for. 17. Perpetuus Turonensis Episcopus in testamento suo, à D. Luca Acherio edito, illud sua *manu scriptum & subscriptum*; non etiam signatum scribit, tametsi *claudendum* innuat, cùm *aperiendum* coram Presbyteris & Diaconibus statuat. Signum tamen à subscriptione distinguit. Concilium Toletanum X. c. 4. *Scriptis professionem suam faciat à se, aut signo, aut subscriptione notatam.* Ubi signum est, quod *parafum* dicimus, subscriptio verò nominis descriptio. Neque aliud sonat *Signum* in veteri Charta Securitatis plenariæ, exarata sub Justiniano Ravennæ, apud Brissonium lib. 6. Formul. *Et ipse eadem manu propria signum impresserit, testesque, ut sub scriberent conrogaverit, &c.* Et infrà: *Hanc plenariam securitatem --- scribendam dictavi, in qua pro ignorantia literarum subter signum feci, autoritateque roborata præsentibus testibus attuli subscribendam, &c.* Ubi *Signum* nihil aliud est quàm *Parafus*, distinguiturque à *subscriptione*, seu nominis proprii descriptione.

Sed missa Salmasii sententiâ, de horum vocabulorum & in infima Latinitate notione, quidam existimant, signorum nomenclatura donari cœpisse ejusmodi subscriptiones, quod Christiani ad majoris firmitatis argumentum, nominum suorum subscriptionibus *Crucis signum* præscriberent, quod nudè *Signum* vocabant, ut *signare*, signum crucis effingere. Unde Remigius Episcopus *Signat* primò testamentum, hoc est, *signum* sanctæ Crucis exarat, deinde *subscribit*. Apud nos verò *Subscriptio* præcedit, *Signum* subsequitur: & in Lege Wisigoth. lib. 2. tit. 5. §. 1. 12. 15. 17. *signum & subscriptio* semper junguntur, & à se invicem diversa esse innuuntur. Sanè Christianos non alio signo subscripsisse, quàm Crucis, probant vetustissimæ Tabulæ, uti in V. *Crux* observavimus: quod sanè innuere videtur hæc suprà allata formula, *in qua pro ignorantia literarum subter signum feci*, quæ in alia Charta ex Tabulario Casauriensi, cujus meminimus in Dissert. 14. ad Joinvillam pag. 230. ita concipitur: *Et propter ignorantiam literarum signum S. Crucis feci.* Quid verò cum *signo* ascriberetur, docet eadem Charta Ravennensis sub finem: *Signum isti Gratiani V. S. Subdiaconi literas nescientem, & alia manu sit .... scripto.* Et infrà, ita Notarius: *Huic plenariæ securitati, sicut superiùs legitur, deperceptam omnem ter .... præsente signum fecit, & ei relectum est, Testis subscripsi.* Quæ certè verba Crucis signo descripto subdi, licet passim observare.

Signum, Limes, terminus, finis, *Borne*. Lex Wisigoth. l. 10. tit. 3. §. 3. *Quotiescumque de terminis fuerit orta contentio, signa, quæ antiquitùs constituta sunt, oportet inquiri, id est, aggeres terræ, sive arcas, quas propter fines fundorum apparuerit fuisse constructas: lapides etiam, quos propter indicia terminorum sculptos constiterit esse defixos: si hæc signa defuerint, &c.* Adde §. 2. & Legem Bajwar. tit. 11. cap. 1. 2. 3. &c. Vide *Wiffam*.

Signum, Milliare, σημεῖον, in Hist. Miscella in Mauricio Imp. an. 5. *At verò duces exercitus obviam venerunt ei cum bandis, duobus signis.*

Signum servitium. *Vassalli, seu Homines de signo servitio*, vel *de signo & servitio*, qui nostris *Consuetudinariis*, seu *Coustumiers*, qui servitium domino debent. Eximinus Petri de Salanova Justitia Aragonum: *Si aliqui sunt terras tenentes in aliquo loco, qui terras tenentes sunt de signo servitio, dubitatur, in quibus teneantur contribuere cum aliis de signo servitio illius loci, ubi sunt terras tenentes, &c.* Vitalis Oscensis Episcopus: *Sicut quidam infanciones, sicut quidam homines signa servitii, &c.* Michaël *del Molino* in v. *Dominus*: *Domini locorum, qui non sunt Ecclesiæ, possunt vassallos suos de signo servitio bene vel malè tractare pro libito voluntatis, & bona eis auferre, etiam siti necare, remotâ omni appellatione: & in eis dominus Rex non potest se intromittere.* Mox addit: *Secus est in dominiis locorum, quæ sunt Ecclesiæ, Ordinis, aut Religionis*, quibus id non licet: deinde rationes disparitatis affert, quas vide, si lubet. Idem in v. *Vassallus*: *Vassalli quidam sunt simplices, alii de signo servitio. Vassallus simplex propriè dicitur ille, qui in alterius villa moratur, quicunque sit, sive ab eo stipendium recipiat, sive non: & talis vassallus pro domino potest facere testimonium. Vassallus autem signi servitii dicitur ille, qui in alterius villa sedet, & ille exactiones & tributa facit.* Fori Oscæ Jacobi I. Regis Aragon. an. 1247. f. 12. *Si dominus alicujus villæ habet probare aliquid contra aliquem, non potest, nec debet, in ipsa villa, ubi ipse est dominus, dare suos commensalès in testes, nec aliquos de suo signo, aut honore, &c.* Fol. 25. & 33. *Infantio, si occiderit hominem signi Regis, &c.* Fol. 26. *Plures sunt signi Regis, qui habent hæreditates suas & domos in diversis locis, &c.* Fol. 36. *Homines servitii, sive signi Regis.* Et fol. 7. *Homines de servitio Regis. Hæreditates signi Regis*, in Observantiis Regni Arag. lib. 6. de Privilegiis Militum §. 4. lib. 9. de Salva infantion. §. 6. *Sive illi homines fuerint de signo Regis, vel alterius nobilis*, lib. 2. de Foro competenti, §. 24. Vide Foros Aragon. f. 97. 128. 129. 131. 145. 166. &c.

Signum, Compendium literæ: cujusmodi fuit ars eorum, qui *notis* scribebant. Glossæ Gr. Lat. Σημεῖον, *Signum*. Σημειογράφος, *Notarius*. S. Hieronymus de Vitando suspecto contubernio: *Extemporalis est dictatio, & tanta ad lumen lucernulæ facilitate profusa, ut Notariorum manus lingua præcurreret, & signa ad furta verborum volubilitas sermonum obrueret.* Vide Savaronem ad Sidonium lib. 9. Epist. 9. quem non exscribo.

Signum, Campana, nola, Italis *Segno*, ut notat Pignorius, σήμαντρον, & σημαντὴς, Græcis scriptoribus: vide German. Patr. CP. in Hist. Eccl. initio Nomocanonem edit. à v. cl. Jo. Bapt. Cotelerio c. 409. &c. Lex Salica tit. 35. §. 2. *Si quis cervum domesticum signum habentem, aut occiderit, aut furaverit.* Ubi *signum* pro *nola* interpretatur Bignonius. S. Eulogius in Apologet. *Basilicarum turres everteret, templorum arces dirueret, & excelsa pinnaculorum prosterneret, quæ signorum gestamina erant ad Conventum Canonicum quotidiè Christicolis innuendum.* Ericus Monachus de Miracul. S. Germani Autisiod. cap. 51. *Signa quoque Ecclesiæ interdum nullo sonante pulsantia, &c.* Eckehardus Junior de Casib. S. Galli c. 14. *Signumque cursim pulsantes, fratres advocant.* Cap. 16. *Abbate accito, signum pulsatur ad Capitulum.* Joannes Monach. lib. 1. Hist. Gaufredi Ducis Norman. *Pulsantur signa, parietes Ecclesiarum cortinis & palliis adornantur.* Charta Cindasvinthi Regis Gothor. in Hispaniai æræ 684. apud Yepez in Chronico Ord. S. Bened. tom. 2. *Offerimus vasa altaris, — signum fusile æneum bonæ modulationis, demulcens auditum.* Utuntur passim scriptores, Gregorius Turon. in vitis Patrum cap. 8. lib. 2. Hist. cap. 23. lib. 3. c. 15. Fortunatus lib. 2. Poëm. 19. Eginhardus de Translat. SS. Marcellini & Petri lib. 3. cap. 15. Capitul. Caroli M. lib. 6. c. 68. Concil Foro-Jul. c. 13. Concil. Aquisgran. c. 145. Alcuinus Poëm. 130. Rupertus lib. 5. de Divin. offic. cap. 29. Walafridus Strabo lib. de Reb. Eccl. c. 5. & de Vita S. Galli cap. 26. Honorius Augustod. lib. 1. cap. 142. Ordericus Vitalis lib. 3. pag. 487. lib. 10. pag. 782. lib 12. p. 855. Ethelwlfus in Abbatibus Lindisfarnensibus cap. 20. Vita S. Leutfredi n. 19. Helgaudus in Roberto Rege pag. 74. S. Anselmus lib. 3. Epist. 20. Hugo Flaviniac. pag. 122. 158. 167. 265. 268. Petrus Venerab. lib. 1. de Miracul. cap. 17. Gaufridus Grossus in Vita S. Bernardi Abbat. Tironensis, W.

Thorn in Chron. an. 1086. Chronicon Fontanellense cap. 9. 16. Chronicon Montis S. Michaëlis an. 1131. Monasticon Anglic. to. 1. pag. 32. &c. Ita Franci nostri vocem *Seint* usurparunt. *Le Roman de Garin:*

Et la Roine mult grant joie li fist,
Li seint sonnerent tout contreval Paris,
Nez Dex tonant ni poit on aoir.

Alibi:

De la cité est issus Anseis,
Sonnent les cloches & seint parmi la cit,
Procession on fait au fil Garin.

Le Roman d'Amile & d'Amy MS.

Sonnent li seint par toute la contrée.

Le Roman de Parise la Duchesse MS.

Les Clers & les Prevoires à fez trestout mander,
A grant precession sont au devant alé,
Et ont fait les sains de la vile soner.

Computum Stephani *de la Fontaine* Argentarii Regii an. 1350. cap. de Obsequiis Regis: *Pour la peine & salaire de plusieurs valets pour faire sonner les seints de la dite Eglise.* Adde Chartam Gallicam in Monastico Anglic. tom. 1. pag. 349. & aliam in Additamentis ad Matth. Paris p. 170.

Signum, apud Monachos, dicebatur forma quædam manu aut digitis res quaslibet, & quæ haberent in mente, vel petere deberent, designandi. Nam cùm perpetuum ferè silentium observaretur in Monasteriis, & loqui rarissimè Monachis liceret in Ecclesia, dormitorio, refectorio, coquina, aliisque claustri officinis; sed & ne vel unam antiphonam aut responsorium, vel aliquid aliud tale absque libro nominare, undè fortè σιωπῶντες χῆρ..ες dicuntur Gregorio Nazianzeno orat. 12. qui scilicet, ut infrà ait, σιωπὴν λόγου longè τιμιωτέραν observabant, instruebantur novitii, si quidpiam petere aut dicere necesse haberent, id signis innuere, & *manu loquaci*, ut ait Petronius, seu *linguosis digitis*, ut Senator lib. 4. Epist. 51. complicatis nimirum diversimodè, aut expansis digitis indicare. Udalricus lib. 3. Consuet. Cluniac. c. 3. *Opus quoque habet, ut signa diligenter addiscat, quibus tacens quoquomodo loquatur: quia postquam adunatus fuerit ad conventum, licet ei rarissimè loqui, & tales in claustro officinæ sunt, in quibus traditum est à patribus nostris & præfixum, ut perpetuum silentium teneatur, in Ecclesia, dormitorio, refectorio, & coquina regulari. In his singulis tàm in die quàm in nocte, si vel unum verbum quoque audiente loquitur, non facilè veniam absque judicio meretur, &c.* Guigo II. Prior Cartusiensis in Statutis ejusdem Ordin. c. 45. *In qualibet autem constituti obedientia, cum prælato sibi possunt de necessariis loqui fratres, petita per signum licentia, habent enim signa pleraque rusticana, & ab omni facetia vel lascivia aliena, per quæ de his, quæ ad sua pertinent officia rebus vel instrumentis possunt ad invicem commemorari.* Joan. Monachus lib. 1. Vitæ S. Odonis Cluniacensis Abbat. *Est & alius inter eos taciturnitatis modus. In competentibus namque horis nemo intra claustra ejusdem Monasterii audebat loqui, nec se cum alio fratre jungere.---- Quoties necessitas ad exposcendum res instabat, toties diversa signa invicem faciebant, ad perficienda, quæ vellent, quas puto Grammatici digitorum & oculorum notas vocare consueverunt. Adeò nempe inter eos excreverat ordo iste, ut puto, si sine officio linguæ essent, ad omnia necessaria significanda, sufficere possent signa ipsa.* Infrà: *Affuit nox, & ecce quidam de pueris signo secessum naturæ petiit.* Rathbertus de Casib. S. Galli cap. 11. *Cochlearium sibi afferri signo fecit.* Mox: *Surgere autem signo jussus, ut mos loci erat, &c.* Cæsarius lib. 1. de Miracul. cap. 6. *Die quadam, cum ei unus Monachorum de Confessione signum faceret, &c.* Concil. apud Castrum Guntheri an. 1231. c. 24. *Abbates provideant, quòd Monachi sibi subditi sui sciant signa facere.* Hinc Joannes Sarisberiensis in Euthetico ad Policraticon:

Si jubet, ut taceas, statua taciturnior esto,
Nec redimas signis verba negata tibi.

Signare, signum facere, pro Signis aliquid petere aut innuere, apud Cæsarium Heisterb. lib. 2. c. 22. lib. 3. cap. 14. 24. 51. lib. 4. c. 6. lib. 8. c. 17. lib. 11. cap. 36. ut *Resignare*, pro signis respondere loquenti per signa, lib. 8. c. 96. Ita

Significare, idem quod *Signare*, usurpant non semel Usus antiqui Ordinis Cisterciensis c. 75. 79. 84. 90. Angelrannus in Miraculis S. Richarii Abbatis Centulensis n. 4.

Sed nondum fuerat, quia tempus & hora loquendi,
Astanti turbæ certatim significare
Capimus, ascendant, rapiant, secumque reducant.

Statuta Ord. de Sempringham p. 734. *Minuti caveant, ne mutuo inordinate significent, vel loquantur.* Occurrit ibi non semel.

Ejusmodi signorum species varias, à Monachis observandas, pluribus tradit idem Udalricus lib. 2. cap. 4. Sed cùm eæ potissimum spectent, quæ ad solum victum indicandum pertinent, longèque plures describantur in libro Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. præstat hoc loco caput integrum exhibere, quod est 25.

De his, quæ ad divinum maximè pertinent officium.

Pro signo generali libri, extende manum, & move, sicut folium moveri solet.

Pro signo Missalis, generali signo præmisso, hoc adde, ut facias signum crucis.

Pro signo textus Evangelii, hoc adde, ut in fronte facias signum crucis.

Pro signo textus Epistolaris, hoc adde, ut in pectore facias signum crucis.

Pro signo Lectionis, manui vel pectori digitum impinge, & paululum attractum fac resilire, quasi qui ceram à candela legentis super folium labefactatum labore unguium expungit.

Pro signo Responsorii, articulo indicis pollicem suppone, & ita fac eum resilire.

Pro signo Antiphonæ, vel versus Responsorii, articulo minimi digiti pollicem suppone, & ita fac resilire.

Pro signo Alleluya, leva manum, & summitates digitorum inflexas, quasi ad volandum, move, propter Angelos, quia eorum Cantus dicitur.

Pro signo Sequentiæ, leva manum inclinatam à pectore, eam amovendo inverte, ita ut quæ prius erat sursum, sit deorsum.

Pro signo Tractus, trahe manum per ventrem de deorsum, quia longum significat, & contra os applica manum, quia cantum significat.

Pro signo Libri, in quo legitur ad Nocturnos, præmisso generali signo, & libri, & lectionis, adde, ut manum ponas ad maxillam.

Pro signo Antiphorarii, præmisso signo libri, adde, ut pollicem inflectas, propter incurvaciones notularum, neumas, quæ ita sunt inflexæ.

Pro signo Regulæ adde & capillum super aurem pendentem cum duobus digitis apprehendas.

Pro signo Hymnarii, adde, ut pollicem & digitum ei proximum proferas, summitatibus eorum junctis, quia præsens tempus primum est significatur.

Pro signo Psalterii, adde & cavam manum ponas in capite propter similitudinem coronæ, quam Rex portare solet.

Pro iis, quæ ad victum pertinent.

Pro signo panis, fac circulum cum pollice, & his duobus digitis, qui sequuntur.

Pro signo panis, qui aqua coquitur, adde, ut interiora unius manus super exteriora alterius ponas, & ita superiorem manum, quasi ungendo, vel imbuendo, circumferas.

Pro

Pro signo panis, qui vulgariter Turta appellatur, adde, ut crucem per medium palmæ facias, quia hic panis sic dividi solet.

Pro signo dimidii panis, unius manus pollicem cum sequenti digito inflecte, quasi dimidium facias circulum.

Pro signo fabarum, primo pollicis articulo sequentis digiti summitatem suppone, & ita fac pollicem eminere.

Pro signo milii, fac gyrum cum digito, quia sic movetur cum cochleari in olla.

Pro signo pulmenti oleribus confecti, trahe digitum super alterum digitum, quasi qui coquendas incidat herbas.

Pro signo generali piscium, simila cum manu motionem caudæ piscis in aqua. Udalric.

Pro signo sepiarum, divide omnes digitos ad invicem, & ita eos commove. Udalric.

Pro signo anguillæ, conclude utramque manum, quasi qui tenet & premit anguillam labentem. Udalric.

Pro signo lampredæ, simila cum digito in maxilla punctos, quos lampreda super oculos habet.

Pro signo salmonis, adde, ut de pollice & indice circulum faciens oculo dextro circumponas.

Pro signo lucii, adde, ut cum manu superficiem nasi complanes: quia hic piscis longum rostrum habet.

Pro signo tructæ, hoc adde, ut de supercilio ad supercilium trahas, quia est signum feminæ, quia & tructa femineo genere pronuntiatur. Vide Udalric.

Pro signo crispellarum, cum pugno accipe crines, quasi volens eos facere crispos. Udalric.

Pro signo casei, utramque manum conjunge per obliquum, quasi qui caseum premit. Udalric.

Pro signo flatonum, præmisso signo panis & casei, unius manus omnes digitos inflecte, & ita manu cava in superficie alterius manus pone. Udalric.

Pro signo rufellarum (rufeolarum, Udalric.) *præmisso signo panis, simila cum duobus digitis involutiones, quæ in eis factæ sunt.*

Pro signo lactis, minimum digitum labiis impinge, pro eo, quod sugit infans. Udalric.

Pro signo mellis, paulisper linguam fac apparere, & digitos applica, quasi lambere velis. Udalric.

Pro signo vini, digitum inflecte, ita labiis adjunge. Udalric.

Pro signo aquæ, omnes digitos conjunge, & per obliquum move. Udalric.

Pro signo aceti, frica cum digito guttur, quia in gutture sentitur.

Pro signo pomorum, maximè pyri vel mali, pollicem cum aliis digitis conclude.

Pro signo cerasearum, adde, ut digitum subtus oculum ponas. Udalric.

Pro signo porri crudi, pollicem & digitum ei proximum simul conjunctos extende. Udalric.

Pro signo allii, seu rafæ, extende digitum contra buccam paululùm apertam, propter odorem, qui sentitur ex illis. Udalric.

Pro signo sinapis, articulo anteriori minimi digiti pollicem suppone. Udalric.

Pro signo ciphi, tres digitos aliquantulùm inflecte, & sursum tene.

Pro signo scutellæ, manum latiùs extende. Udalric.

Pro signo justæ, inclina manum cavam deorsum.

Pro signo phialæ vitreæ, præmissò signo ciphi, adde, ut duos digitos circa oculos ponas. Udalric.

Pro signo cappæ, tene oram ejus cum tribus digitis, id est, minimo & duobus sequentibus tene.

Pro signo superpellicii, cum eisdem digitis manicam ejus tene.

Pro signo mantelli seu pellium, oram eorum tene.

Pro signo pellicii, omnes unius manus digitos expande, & ita in pectore positos contrahe, quasi qui lanam constringit.

Pro signo camisiæ, manicam ejus tene.

Pro signo femoralium, adde, ut manum in femore de deorsum, quasi qui se femoralibus vestit. Udalric.

Pro signo caligarum, tene, & signum femoralium adde.

Pro signo coopertorii, fac idem signum, quod est pellicii, & adde, ut manum in brachio de deorsum trahas, quasi qui se coopertorio tegit.

Pro signo capitalis seu pulvinaris, leva manum, & summitates digitorum inflexas, quasi ad volandum move, posteà pone ad maxillam, sicut dormiens solet.

Pro signo corrigiæ, digitum digito circumfer, & de utroque latere confer digitos utriusque manus, quasi qui se corrigia cingit.

Pro signo cinguli femoralium.

Pro signo metalli, cum pugno pugnum percute.

Pro signo cultelli, trahe manum per medium palmæ.

Pro signo vaginæ cultelli, summitatem unius manus in altera manu depone, quasi cultellum mittas in vagina.

Pro signo acus, signo metalli præmisso, simila quasi in una manu acum teneas, & filum in altera, & mittere velis filum per foramen acus.

Pro signo fili, digitum digito circunfer, & simila quasi mittere velis filum per foramen acus.

Pro signo grafii, præmisso signo metalli, extenso pollice cum indice simila scribentem.

Pro signo tabularum, manus ambas complica, & ita disjunge, quasi aperiens tabulas.

Pro signo pectinis, tres digitos per capillos trahe, quasi qui se pectit.

Pro signo Angeli, fac idem signum, quod pro Alleluja.

Pro signo Apostoli, trahe dexteram deorsum de dextro latere in sinistrum, pro pallio, quo Archiepiscopi utuntur.

Idem signum est Episcopi.

Pro signo Martyris, impone dexteram cervici, quasi aliquid incidere velis.

Pro signo Confessoris, si Episcopus est, fac idem signum, quod pro Apostolo: si Abbas est, fac signum regulæ, capillum comprehendendo.

Pro signo sacræ Virginis, fac signum feminæ.

Pro signo festivitatis, fac primò signum lectionis, & profer omnes digitos utriusque manus.

Pro signo Abbatis, capillum super aurem pendentem cum duobus digitis apprehende.

Pro signo Monachi, cum manu capillum tene.

Pro signo Clerici, digitum circunfer auri.

Pro signo Canonici regularis, cum pollice & indice simila volantem cum lingua camisiæ pectus suum firmare.

Pro signo Laici, mentum tere cum maxilla.

Pro signo Prioris, simila cum pollice & indice scillam pulsare.

Pro signo Majoris, adde, ut manum extendas, quod semper aliquid magnum significat.

Pro signo Minoris, extende minimum digitum, quod semper parvum significat.

Pro signo Custodis Ecclesiæ, cum manu simila campanam sonare.

Pro signo Armarii & Præcentoris, interiorem superficiem manus levæ, & move, quasi innuens, ut æqualiter cantetur.

Pro signo Magistri Novitiorum, trahe manum obliquam per capillos contra frontem, quod est signum novitii, & digitum pollici proximum pone subtus oculum, quod est signum videndi.

Pro signo Magistri puerorum, admove minimum digitum labiis, & adde signum videndi.

Pro signo Camerarii, simila denarios numera, præmisso signo Canonici.

Pro

Pro signo Cellerarii, simila in manu clavem tenere, & quasi seræ infixam evertere.

Pro signo Ortolani, digitum inflecte, sicut qui rastrum dextra trahit.

Pro signo Eleemosynarii, trahe manum dextro humero in sinistrum latus, sicut enim pera soles à pauperibus portari.

Pro signo Infirmarii, pone manum contra pectus, & adde signum videndi.

Pro signo Refectorarii, fac idem signum refectionis.

Pro signo Granarii, simila cum ambabus manibus quasi connexis, quasi alicui vasi velis annonam infundere.

Pro signo senis, trahe manum directam per capillos contra aurem.

Pro signo pueri, admove minimum digitum labiis.

Pro signo compatriotæ, vel consanguinei, tene manum contra faciem, & medium digitum naso impone, propter sanguinem, qui indè fluere solet.

Pro signo loquendi, contra os tene manum, & ita eam move.

Pro signo tacendi, super os clausum digitum pone.

Pro signo audiendi, tene digitum contra aurem.

Pro signo nesciendi, cum digito terge labia.

Pro signo osculandi, indicem labiis appone.

Pro signo vestiendi, cum pollice & digito sequente vestem in pectore apprehendens trahe deorsum.

Pro signo exuendi, trahe sursum.

Pro signo comedendi, cum pollice & indice simila comedentem.

Pro signo bibendi, digitum inflexum labiis admove.

Pro signo annuendi, leva manum moderatè, & move, non inversam; sed ut exterior superficies sit sursum.

Pro signo negandi, summitatem medii digiti pollici subpone, & ita fac resilire.

Sro signo minuendi, cum pollice & medio digito percute in brachio, quasi qui minuit.

Pro signo videndi, digitum pollici proximum pone subtus oculum.

Pro signo lavandi pedes, ambarum manuum interiora ad invicem converte, & ita superioris manus summitates paululum move.

Pro signo boni, pone pollicem in maxilla, & alios digitos in alia, & fac eos in mento blandè collabi.

Pro signo mali, digitis in facie sparsim positis, simila unguem avis aliquid lacerando attrahentis.

Pro cujuscunque rei, quæ jam facta sit, tene manum æqualiter contra pectus, & interior pars manus sit sursum versa, & ita eam adhuc plus à pectore sursum move. Hactenus liber Ordinis S. Victoris Paris. dicto capite. Rursum cap. 22. de iisdem signis: *Signa etiam, quibus cum necesse fuerit, in silentio, quod opus est, exprimere, &c.* Adde Julianum Warnerium in Comment. ad Regulam S. Benedicti.

De ejusmodi apud veteres etiam usitatis digitorum signis multa congesserunt HRabanus Maurus de Computo n. 6. Hugo à Porta lib. 1. de Furtivis litterarum notis cap. 11. Cælius Rhodiginus lib. 23. cap. 11. Fredericus Morellus ad Nicolaum Artabasdam: novissimè verò & copiosè non modò de veterum; sed & de Monachorum signis, Haëftenus lib. 6. Disq. Monast. tract. 3. disq. 11. Vide præterea Fridericum II. Imp. lib. 2 de Venat. cap. 42.

Signum in fronte & in facie furis *ponere*, στιγματίζειν, in Lege Longob. lib. 1. tit. 25. §. 54. Charta Henrici Imp. an. 1023. in Chronico Laurisham. *Illi, qui hujus audaciæ & invasionis Dux & Princeps fuerit, tollantur capilli & corium; & insuper in utraque maxilla ferro, ad hoc facto etiam candenti, benè caraxetur & comburatur. — Si autem ibi occiditur, omnes, qui hujus homicidii vel invasionis participes sunt, cute & capillis perditis, supradicta combustione signentur.* Vide Cajum instit. lib. 2. tit. 1. Id vetitum Constitutione Constantini M. l. 17. Cod. de Pœnis.

Signum de corio equi inventi ac mortui *conservare, ut cum venerit certus dominus, habeat, quod ei respondeat:* in Lege Longob. lib. 1. tit. 23. §. 1.

Signum, Clamor militaris, inclamari solitus ab eo, qui *signum* seu vexillum militare in acie præferebat. Interdum nudè, ut apud Gilonem Parisiensem lib. 4. Viæ Hierosol. interdum cum alicujus alterius vocis adjunctione, ut *signum militare, signum clamoris, signum bellicum, signum exclamationis, signum castrorum*, locis autorum indicatis in Dissertat. 11. ad Joinvillam. Chronicon Senoniense lib. 3. cap. 16. *Alemanni verò sua signa fortiter inclamantes; viriliter, sicut moris est eorum, Francis resistentes, &c.* Ordericus Vitalis l. 12. p. 855. *Et insectantibus callidè mixti signum triumphantium vociferati sunt.* Willebrandus ab Oldenborg. in Itiner. Terræ sanctæ: *Venimus Naversam, quod est castrum optimum, — à quo Rex ipse signum suum Naversa solet proclamare. Le Roman. de Girard de Vienne* MS.

Vienne escrie l'anseigne S. Moris.

Alibi:

François escrient Monjoie S. Denis,
Et Viennois l'anseigne S. Moris.
Et Hernaux crie Biaulande & Ay.
Geneures escrie Olivier li gentis.

Le Roman de Rou MS.

A grant voix crient, Diex aïe,
L'enseingne au Duc de Normendie.

Alibi:

Normant escrient, Diex aie,
L'enseingne au Duc de Normendie.

Vide *Vexillum*, & quæ annotamus in Dissert. 11. ad Joinvillam p. 304.

Signum. Chronicon Besuense p. 618. *Ut donum istud teneretur, uxor Theoderici indè pro signo habuit unum annulum de auro, & Richardus filius ejus unum cyphum de refectorio.* Pag. 621. *Et Do. Odilo Monachus noster, qui tunc regebat obedientiam, dedit ei pro signo medietatem eminæ frumenti, &c.* Pag. 627. *Et pro signo dedit illis duobus fratribus Wido Monachus, qui Pauliacum tenebat, undecim solidos nummorum.* Adde pag. 630. ubi *signum* dicitur, quidquid datur iis, qui venditionem vel donationem ab altero factam approbant, in consensus ab iis præstiti notam. Vetus Charta apud Mabillonium to. 5. Vitarum SS. Ord. S. Bened. pag. 765. *Qui videlicet Gausbertus dedit ei duo paria pellium vulpinarum, ut si fortè, ut fit, prædictus confirmator paterni beneficii oblivioni tradiderit, hanc concessionem se fecisse, sint pro intersignio pelles illæ.*

Signum Salomonis, Frutex in montibus nascens, Græcis, πολυγόνατον, dictus, herbariis, *sigillum Salomonis*. Vide Ruellium lib. 3. de Natura stirpium cap. 79.

Signum Salomonis. Michaël Scotus de Physionomia cap. 19. *Nato infante, si visitetur à persona signum Salomonis habente, ante nonum diem puer moritur penitus in brevi. Si etiam prægnans supertranseat signum Salomonis, abortitur citò. Le Roman d'Alixandres* MS.

Toute li est honors & pros,
De sa biauté moy que chaut,
Sa biauté anoi li san haut,
Si faura elle maugré mien,
Je ne lau voi retenir rien,
No tenir nou voir ce ne fais mon,
S'il avoit le sant Salomon,
Et sa nasture en lui aust,
Tant nusque nulsque plus ne peust,
De biauté mettre en son cor umain.

SIGOLTARIUM. Monachus Sangallensis lib. 1. de Carolo M. cap. 24. *Cùm autem ipsa festivitate Paschali — Alasaciensi illo sigoltario se indulsisset, & simul cum*

cum illo fortiori falerno cujusdam venustissimæ feminæ vultus & meretricios gestus (heu!) nimis enerviter in se pertraxisset, &c. Quo verbo videtur innui *vinum Alsaticum*, quod *Rhenanum* vulgò appellamus.

SIGUSIUS. Vide *Canis segusius.*

SIHORAARMEN. Sanctus Augustinus Epist. 178. *Sicut enim Græca lingua, quod est Homusion, una dicitur vel creditur à fidelibus Trinitatis omninò substantia, sic una rogatur, ut misereatur, à cunctis Latinis & Barbaris unius Dei natura, ut à laudibus Dei unius, nec ipsa lingua Barbara sit ullatenus aliena. Latinè enim dicitur, Domine miserere; Græcè,* Κύριε ἐλέησον. *Sola ergò hæc misericordia ab ipso uno Patre, Filio, & Spiritu sancto debet Hebræa vel Græca, & ipsa postremum postulari Latina, non autem & Barbara? Si enim licet dicere non solum Barbaris lingua sua, sed etiam Romanis,* Sihoraarmen, *quod interpretatur, Domine miserere; cur non liceret in Conciliis Patrum in ipsa terra Græcorum, unde ubique destinata est fides, lingua propria Homusion confiteri, quod est Patris, Filii, & Spiritus sancti una substantia?* Ubi pro *Sihoraarmen*, legendum existimat Stephanus Stephanius in Notis ad Saxonem Grammaticum pag. 219. *thig for barmen*, addita voce *herre*, quæ ab imperito Librario omissa fuit: ut sic planè legatur, *Her thig forbarme*, pro *Herre forbarme thig.* Hæc enim lingua, subdit ille, Gothica est, quam Augustinus Barbaram indigitat, eumque captâ Româ didicisse ad oram libri, Erasmus adscripsit. At vetus cod. MS. ut est annotatum manu Rigaltii ad oram Augustini, qui illius fuit, *Fhrota—armes* præfert.

SIPARIUM. Vide *Typarium.*

SIKERBORGH, apud Scotos dicitur cautio, quam actor coram judice interponit de accusatione sua, vel de lite prosequenda. Quoniam Attachiam. cap. 1. *Attachiamenta sunt principium & origo placitorum de Wrang & Unlauch, & aliorum, quæ prosecuta sunt per sikerborgh.* Vide *Saccabor.*

SIKETUS. Vide *Sicæ.*

SILENTIARE, Silentio involvere, premere, tacere. Stephanus III. PP. in Epist. de Revelat. S. Dionysii: *Sicut se nemo debet jactare de suis meritis, sic non debent opera Dei, quæ in illo per suos Sanctos fiunt, sine suis meritis silentiare.* Ab eo hausit Hubertus in Vita Gudilæ Virg. cap. 3. *Sicut de suis meritis debet nemo se jactare, sic non debet quisquam — opera Dei silentiare.* Utitur & Dudo lib. 3. de Act. Norm. initio.

SILENTIARIUS, *Silentiarium.* Vide in *Silentium.*

SILENTIUM, Conventus privatus, in quo dissertationes de rebus publicis agebantur, unde & διάλεξις dicitur Zonaræ pag. 146. Gallis, *Conference*: sed præsertim de rebus Ecclesiasticis, undè κατηχητήριος λόγος definitur apud Nicetam in Man. l. 7. n. 5. quod Σιλέντιον vocavit Cinnamus p. 316. Landulphus Sagax l. 16. *Fecit Imperator silentium, adducens Patriarcham, & jubens eorum recitari confessiones.* Idem de Leone: *Silentium contra sanctas ac venerabiles celebravit Iconas.* Lib. 23. *Facto Imperator silentio, apud Magnauram, exposuit populo, quæ de se fuerant dicta.* Lib. 23. *Eirene Imperatrix silentio in Triclinio Justiniani facto, prohibuit omnem, qui militaret, adhærere Stauratio.* Vide, quæ notavimus ad Cinnam. p. 493. ubi observavimus ex Juliano Antecess. *Silentium & Conventum* idem sonare: quod firmant præterea Excerpta ex Joanne Lydo lib. περὶ ἀρχῶν πολιτικῶν. Ἐδόκει μὲν μηκέτι ἐπὶ ἀγορᾶς, ἀλλ' ἐν τῷ Παλατίῳ τὴν βουλὴν συνάγεσθαι. Τὴν δὲ τοιαύτην σύνοδον Κομβέντον ἔθος Ῥωμαίοις καλεῖν, ἀντὶ τοῦ Συνέλευσιν. σιγῆς δὲ τοῖς πολλοῖς βουλευομένοις δεῖ. διὰ τοῦτο ἐκ τῆς περὶ τὴν σιγὴν σπουδῆς, (σιλέντιον δ' αὐτὴν πατρίως καλοῦσι) Σιλεντιαρίους ἔγνωσαν ὀνομάζειν αὐτούς. Vide Henric. Valesium ad Eusebium lib. 4. de Vita Constantini cap. 29. & Gloss. med. Græcit. in Σιλέντιον.

Silentium, Secretarium. *Silentium B. Petri Apostoli*, seu Secretarium Ecclesiæ S. Petri, apud Anastasium in Vita Stephani III. PP.

Silentiarius ἡσυχόποιος, in Gloss. Gr. Lat. *qui Palatio vel alibi silentium indicit: & est nomen dignitatis*, inquit Ugutio: qui *admonere silentium jubetur*, ut loquitur Marcianus Capella lib. 7. qui ad cubiculum Principis excubias agit, cavetque, ne quodpiam murmur excitetur: Ἐπιστάτης τῆς ἀμφὶ τὸν βασιλέα σιγῆς. Agathiæ: εἰς τὴν ἡσυχίαν ὑπηρετῶντες, Procopio lib. 2. de Bello Persico cap. 21. Claudianus: *Sacroque adhibere silentia somno.* Horum munus indicat Anselmus Havelbergensis Episc. lib. 2. Dialogor. c. 1. ubi de collatione, ab eo habita cum Græcis Constantinopoli: *Convenientibus itaque pluribus sapientibus in vico, qui dicitur Pisanorum, juxta Ecclesiam A. Eerine, quæ lingua Latina sanctæ Pacis nuncupatur, positisque Silentiariis, sicut ibi mos est, & datis arbitris, & sedentibus Notariis, qui omnia, quæ hinc indè dicerentur, fideliter exciperent, &c.* Silentiarii porrò erant plures; sed 30. ordinarii in 3. decurias divisi, quibus singulis præerat unus Decurio. Hinc titulus in Cod. Justin. *de Silentiariis & Decurionibus eorum*, qui in Theodosiano, *de Decurionibus & Silentiariis* inscribitur. Hi *Clarissimi*, l. 5. C. Just. d. tit. *Spectabiles*, l. 30. Cod. de Inoffic. testam. vocantur, θαυμασιώτατοι, in Concilio Calchedon. act. 1. pag. 60. 89. edit. 1618. *Silentiarius sacri Palatii*, in vet. Inscript. 1053. 10. *Silentiarius Augusti*, in Epistola Damasi PP. ad Acholium; *Imperalis Silentiarius*, apud Anastasium Bibl. in Stephano III. PP. pag. 82. 83. *Schola devotissimorum Silentiariorum*, in l. 4. d. tit. Cod. Just. Horum proindè dignitas non omninò contemnenda, licèt τῶν χαμαιζήλων fuisse dicat Zonaras, cùm & horum opera in legationibus, & ad mandata perferenda uterentur Principes, quod ex laudatis scriptoribus colligitur, præterea ex Ambrosio orat. de Obitu Valentiniani, Philostorgio lib. 7. cap. 7. Malcho in Byzanticis, Liberato Diac. c. 11. & aliis. Sed & à Dorotheo doctr. 23. Silentiarii inter honoratiores Palatii dignitates reponuntur: & Theophylactus Simocatta lib. 8. cap. 9. de quodam Theodoro: Σιλεντιαρίῳ δὲ οὗτος στρατεύματι ἐνεκόσμητο. Anastasius, priusquam Imperatorium culmen fuisset consecutus, Silentiarii munus obierat. Sed & Gubazes, qui sub Justiniano ἐν τοῖς σιλεντιαρίοις ταττόμενος militaverat, Rex Lazorum factus, pristinæ dignitatis annorum decem stipendia, quæ sibi deberi ajebat, ex quo venisset in Colchidem, ab eodem Imperatore expetiit, adeò ut tanto fastigio minimè indignam arbitratus non fuerit. *Primicerius Silentiariorum* occurrit in Concilio Calched. act. 10. p. 301. edit. 1618.

Silentiarii præterea videntur ex loco Joannis Lydi laudato appellati, qui in *silentiis*, seu collationibus, vel etiam consistoriis Principum considebant, ac deliberabant, quomodo apud Hariulfum in Vita S. Angilberti cap. 1. usurpatur hæc vox: *Præfatus ergò Rex Carolus in tantam amicitiam eum tenuit, ut quocunque iret vel rediret, Domnum Angilbertum semper secum haberet, — & hæc tanta dilectio adeò processit, ut eum secretorum conscium & primatem Capellanorum faceret: sibi quoque eundem Silentiarium statueret, ut in quo compererat prudentiæ altitudinem, ejus consilio componeret totius regni utilitatem.* Neque aliter intelligendus, ni fallor, Radulfus de Diceto, & ex eo Matth. Paris an. 1171. *Instante tandem feria ante Pascha, in qua de consuetudine Romanæ Ecclesiæ solet Papa publicè vel absolvere, vel excommunicare, quibusdam Domini Papæ Silentiariis ad aures nuntiorum Regis perferentibus, devenit, quod Papa eodem die decreverat, in Regem Angliæ nominatim — interdicti ferre sententiam.*

Silentiarium, locus, ubi *Silentiarii* stabant, primum & exterius cubiculum, quod Consistorio obversabatur. Landulphus Sagax lib. 16. & Anastas. in Hist. Eccles. *Occidant eos, habentes homines suos sibi cooperantes, Indos absconditos in Silentiario.* Quo loco Theophanes habet εἰς τὸ σιλεντιαρίκιον, p. 201. Σιλεντιαρίκιον eadem notione dixit Cyrillus Scythopolitanus, εἰς τὸ λεγόμενον Σιλεντιαρίκιον φθάσαντας οἱ ἐπὶ τῶν θυρῶν Σιλεντιάριοι ἔνδον εἰσεδέξαντο, *qui cum ad silentiarium pervenissent, à Silentiariis ostio præpositis introducti sunt.*

In silentium mitti, pœna Monastica. Regula Monialium B. Mariæ *Sopwell* in Anglia, an. 1327. *Et pur eco, que nous avons entendus, que une abusion est entre vous, que si une de vous soit mise en silence pur sa culpe, elle ne deveroit lire, ne chanter, ne veer le Sacrement de la Messe, &c.*

SILERA, quæ & *nullis*, Guttæ, seu fluxionis, species, in Falconibus, apud Albertum M. lib. 23. de Animalib. cap. 18.

SILFORI. Variè hæc vox effertur à scriptoribus. Anastasius in Nicolao I. PP. p. 221. *Et in ciborio Constantinianæ basilicæ optimos de sifori, & de fundato quatuor pannos appendit.* Leo Ostiensis lib. 1. cap. 26. *Saricam insuper sericam de silfori, cum auro & gemmis, &c.* Anonymus Casinensis in Hist. Longobard. cap. 10. de Siconolfo Princ. Beneventano eandem rem enarrans: *Abstulit de S. Benedicto — spara par unum, sericamque sericam de silfori cum auro & gemmis.* A σιλφη voce Græca vox videtur deducta, quæ Græcis *blattam* sonat, ut colligitur ex Glossis Latino-Græcis, & Græco-Latinis, ita ut terminatio Longobardica ei adjuncta sit.

SILEKREVER, Exactores, Danis, in Dharta Waldemari Regis Daniæ an. 1326. apud Pontanum lib. 7. Rer. Danicar. pag. 443.

SILICARIUS, Μολυβρὸς, in Gloss. Gr. *Silex*, μυλίτης λίθος. *Silicida*, σκληρουργός.

SILIGO, Latinis scriptoribus est selecta farinæ medulla, ex siligine frumenti genere, de quo Plinius lib. 18. cap. 8. & alii. Isidorus lib. 17. cap. 2. *Siligo genus tritici à selecto dictum.* Adde lib. 20. cap. 2. At postremi ævi autoribus usurpatur pro *Secali*, vulgò *Segle*, Tidericus Langenius in Saxonia:

Extat & hic triticum, quod non reperitur iniquum,
Crescit non lentè bona moxque siligo repentè.

Occurrit non semel. Vide Gorræum in σιλίγνις, & Joan. Bruyerinum Campegium lib. 6. de Re cibaria cap. 9.

SILINA. Bromptonus an. 1189. *Et quoddam tentorium de serico adeò magnum, quod ducenti milites possent in eo comedere, & 60. millia silinas de frumento, & totidem de hordeo, &c.* Ubi Rogerus Hovedenus habet *salinas de frumento*; undè proclivis emendatio in *salmas*. Vide in voce *Sagma*.

SILIQUA, Isidoro lib. 16. cap. 24. *vigesima pars solidi, ab arboris* (siliquæ, de qua Victor lib. 1. de Persecut. Vandal. quam *Cornum* vocant,) *semine vocabulum tenens.* Gregorius M. lib. 9. Epist. 14. *Præcipimus, ut ad tres siliquas aureas factis libellis ei vineolam ipsam locare debeas, &c.* Senator lib. 2. Epist. 25. *Superbia deindè conductorum Canonicos solidos non ordine traditos; sed sub iniquo pondere imminentibus fuisse projectos, nec universam siliquam, quam reddere consueverant, solenniter intulisse.* Idem Gregorius M. lib. 1. Epist. 42. *Sed tua experientia, sive in hoc, quod per libram amplius, sive in aliis minutis oneribus, & quod ultra rationis æquitatem à rusticis accipitur, penset, & omnia in summam pensionis redigat, &, prout vires rusticorum portant pensionem, integram, & pensantem ad septuaginta bina persolvant, & neque siliquas extra libras, neque libram majorem exigi debeant; sed per æstimationem tuam, prout virtus sufficit, in summam pensionis crescat, & sic turpis exactio nequaquam fiat.* Adde veterem Chartulam plenariæ securitatis, quam descripsit Brissonius l. 6. Formul. p. 647.

Siliquaticum, κερατισμὸς, id quod in nundinis exigitur ob venditionem proponendam. Tributum inductum à Valentiniano & Theodosio, augendo ærario, quod fuerat exhaustum: ut nundinis quibusque, decreto provincialium, loco & tempore constituto, ex qualibet mercium negotiatione fisco in singulos solidos venditor dimidiam siliquam, ac similiter emptor alteram dimidiam siliquam inferret: ut est in eorum Novella 48. & apud Cujacium lib. 16. Observ. cap. 23. Senator lib. 4. Epist. 19. *Siliquatici namque præstationem, quam rebus omnibus nundinandis provida desinivit antiquitas, &c.* Adde lib. 1. Epist. 30. lib. 2. Epist. 4. Bulla Honorii III. PP. an. 1223. apud Ughellum in Senogalliensib. Episcop. *Et tertiam partem de omnibus, redditu ac datione, districto quoque & placito, & de mercato, nec non de ripa & portu, seu & de aliis supradictæ civitatis vectigalibus, seliquatico, pedagio, mensuratico, &c.* Adde Bullarium Casinense to. 2. p. 18.

Comes siliquatariorum, apud Senatorem lib. 2. Epist. 12.

Siliquarius, vel *Siliquatarius*, qui *Siliquaticam* exigit vel colligit, apud eundem lib. 2. Epist. 26.

SILIVA, Palus. Tabularium Ecclesiæ Viennensis fol. 51. *In alio latus terra S. Joannis; in una fronte terra Asterio; in alia terra adque siliva, quæ æstivum tempus siccat, habet in longum perticas agripedales 51. &c.*

SILLONES. Vide in *Selio*.

SILVIA, potionis species. Charta Aldrici Episcop. Cenoman. in ejus Vita num. 31. *Et de vino optimo modios quatuor, & insuper de potione, quod dicitur Silvia, modium unum.* an *Celia*?

SIMACI. Liberatus Diacon. c. 23. *Per portitores litterarum velocissimos pedestres, quos Ægyptii Simacos vocant, omnia molimina Pauli, Eliæ scribebat.*

SIMARE. Vide *Semus*.

SIMENELLUS. Panis similaceus, ex *Simila*, Græcis σεμιδαλίτης, cui secundum inter panes bonitatis locum assignat Galenus lib. 1. de Aliment. Anglis *Simnellbread.* Capitulare de Villis c. 45. *Pistores, qui similas ad opus nostrum faciunt, &c.* Constantinus Afrićan. lib. 5. Loc. commun. med. cap. 15. *Panis, qui de granorum fit medullis, & simila vulgò solet vocari, nutribilior est & indigestibilior.* Indè Regiis mensis ministrari olim solitus. Liber de Situ Ecclesiæ Belli in Anglia: *Constituens in primo Monachis ejusdem Ecclesiæ ad cotidianos usus panem regiæ mensæ aptum, qui Simenel vulgò vocatur, habere pondere 60. solidorum, & in quadragesima de quartario majorem, ut eleemosynæ pars sibi cederet.* Rogerus Hovedenus pag. 738. *Cùm autem Rex Scotiæ ad Curiam Regis Angliæ venerit, quamdiu ipse in Curia Regis Angliæ moram fecerit, quotidiè de liberatione 30. solidos, & 12. wastellos dominicos, & 12. simenellos dominicos, & 4. sextaria de dominico vino Regis, &c.* Bromptonus an. 1044. *Eo die præcentor loci recipiat de fisco regio dimidiam marcam, & conventus centum simenellos, & unum modium vini.* Iter Camerarii Scotici cap. 9. §. 5. de Pistoribus: *Non faciunt quodlibet genus panis, ut Lex burgi inquirit, videlicet quachetum, siminellum, vastellum, panem azymum, purum panem, panem mixtum, &c.* Ubi perperam edit. *symmellum.* Ita malè etiam *simerellus*, pro *simenellus*, edit. in Hist. Monmorenc. p. 101. Fleta lib. 2. c. 9. §. 1. *Panis de simenel* (ponderabit) *minus wastello de 2. s. quia bis coctus erit.* Le Roman d'Auberi MS.

Si voit porter simeniaus buletez.

Vetus Consuetudo municipal. Ambian. MS. *Et ne porra en ces fourniaus quire fors flaons & tartes, & pastés, & seminiaus.* Charta Philippi Comitis Fland. pro Ambianensib. *L'Arcediacre d'Amiens à cascun Noël de con-*

de coustume à Amiens de son droit de cascune cambe à chervoise 1. sestier de chervoise à denier, où 1. denier, & cascun four ou fournel 1. den. ou denrée de pain, ou de simeniaus, ou de tel pain, qu'il cuist. Magnum Tabularium Corbeiense: *Tout li four & li moulin de la dite ville sont sien, (à l'Abbé) & ne puet nus faire fourniaus à cuire tartes ou pastés, ou simeniaus, sans son congié.*

SIMIAMA. Charta Hecardi Comitis Augustodunensis apud Perardum in Burgundicis pag. 26. *Bursa cum brusdano, & simiama, drape plumato super luitrino, &c.*

SIMICHENIUM. Epistola Nicephori Patr. CP. apud Baron. an. 811. n. 58. *Tunicam candidam, & penulam castaneam inconsutilem, stolam, & semichenium auro variata.* Ubi ad marginem observatur Græcum exemplar habuisse σιγχείριον. Undè confici videtur legendum *semicinctum*, i. sudarium, quod ἐγχείριον vocari à Græcis docuimus in *Manuale*.

SIMILÆ. Vide *Foliatæ.*

SIMILARE, Glossæ antiquæ MSS. *Similare, effingere, repræsentare, imitari, exprimere.* Ugutio: *A similis dicitur simulare, id est, facere similem, vel esse, vel repræsentare.* Marcellus Empiricus c. 8. p. 69. *Pisciculi, qui equum marinum similat, fel, &c.* Vetus interpres Epistolæ S. Barnabæ: *Nequando similemus illis.* Ita sæpè in hac Epistola. Pontius Diaconus in Vita S. Cypriani: *Potuisset fortasse tunc illi Apostolicum illud evenire, — si cum Apostolo etiam ordinationis honore similaret.* Vigilius lib. 4. contra Eutychem: *Neque in aliquo nobis poterat similari, si non id, quod ipsi sumus, in seipso dignaretur accipere.* S. Bernardus Epist. 2. *Muliercul is vel similari vel placere studemus.* Adalbero Ep. Laud. p. 251.

Fabula non similat verum, nec dicitur esse.

Eckehardus Jun. de Casib. S. Gall. cap. 11. *Monachos hodiè S. Gallus habet, quorum similes ipse inter suos nunquam similabit.* Ita Vita S. Deicoli c. 2. n. 6. Vita S. Benedicti Abb. Anianæ c. 4. n. 17. Lucas Ab. Montis S. Cornelii in Cantica Cantic. &c.

Alia videtur ejusdem vocis notio in Legibus Alvredi Regis West-Saxon. cap. 21. apud Bromptonum; *Si quis præstet arma sua ad occidendum aliquem, licet ei, si velit, weram mortui conjectare. Si similari nolit, reddat, qui arma præstiterit tertiam partem wera, &c.* Saxonicum habet Ȝeƿomman, quod *congregare, convenire*, sonat. Gallis *Assembler.* Vide *Assimulare.*

Simulare, eadem notione. Papias: *Imitari, simulare, aut sequi.* Gloss. Lat. MS. Regium cod. 1013. *Adumbrat, effingit, simulat, designat.* Ugutio: *Figmentare, fingere, simulare.* Will. ab Oldenborg. in Itin. Terræ Sanctæ pag. 126. *Pavimentum habet subtile, marmoreum, simulans aquam levi vento agitatam.* Herbertus lib. 2. de Mirac. cap. 21. *Erat autem indutus habitu monachali, propemodum simulans Monacho.* Cap. 32. *Et viventi magis quàm mortuo simulans.* Udalricus in Consf. Clun. lib. 1. c. 31. *Caveat, ne dicat collectam ignotam; sed quæ bene simulet stilum Gregorianum.* Vide lib. 2. c. 2. *Illi simulat*, in Capit. Caroli Calvi tit. 16. *Il luy semble*, illi videtur. Hincmarus Laudun. ad Remensem p. 594. 608. *Ut ille possit res de sua Ecclesia ordinare, & illi liceat, sicut ei simulaverit, disponere.* Adde Concilium Calchutense an. 787. c. 9.

SIMILARIA, Instrumentum medicum, de quo Isidorus lib. 4. c. 11.

SIMILARIUS, *Pistor similæ*, in Miracul. S. Udalrici Episcopi Augustan. cap. 10.

SIMILITUDINARIE, Ad similitudinem, ad instar. Alanus de Insulis in Planctu naturæ: *Non similitudinariè radiorum repræsentans effigiem; sed eorum claritate nativa naturâ præveniens, instellare corpus caput effigiabat puellæ.*

SIMMA, *Camera.* Vita S. Silvestri: *Tarquinio in Simma prandente, ultio divina manifestata est. Ubi quidam corruptè legunt sima, & dicitur à sima curvum.* Ita Joan. de Janua: sed *simma* nihil aliud est quàm *sigma*, mensa in sigmatis seu hemicycli speciem confecta, quomodo non semel usurpant Lampridius & alii; ita enim præfert Græca editio Combefisii pag. 262. τῷ Ταρκυνίῳ ἐν τῷ λεγομένῳ Σίγματι ἀριστοῦντος, &c.

SIMONES, Delphines, apud Papiam, à simis naribus & repandis. Vide Barthium lib. 24. Adversar. c. 8. & Ferrarium in *Simoni.*

SIMPLARE, à *simpla*, vel *simplum.* Sedulius lib. 1. Operis Paschalis, de Trinitate:

Semper ut una manens deitatis forma perennis,
Quod simplex triplicet, quodque est triplicabile simplet.

Vide mox *Simplicare.*

SIMPLEX *populus*, Vulgus, nostris *le simple peuple*, Ordericus Vitalis lib. 4. p. 514. *Inermem ac simplicem populum tanta famis involvit miseria, ut &c.* *Minor populus*, in Capitulari Hlotharii Imp. an. 855. cap. 5.

SIMPLICARE. Gloss. Gr. Lat. ἁπλῶ, *Simplico, pando.*

SIMPLICITAS, vox contemptus. Gregorius M. lib. 4. Epist. 75. ad Mauricium Imp. conqueritur, se *simplicem* ab illo appellatum fuisse, tanquam incomtemptum, *quia* (ut ait,) *simplicitatis vocabulo fatuus quis dicitur.* Ita vulgò novos ac rudes *Simples* appellamus, ut etiam Ulpianus Lege 14. §. 4 D. Relig. Vide l. 1. C. de Jur. & facti ignorant, &c.

Simplicitas, alia notione. Lex Longob. lib. 1. tit. 9. §. 37. *De homicidio, undè lex pro simplicitate probationem trium testium quærit, si testes habere non poterit, concedimus, ut cum 12. juratoribus juret, & ab eadem simplicitate sit absolutus: proprium tamen non amittat.* Eadem habent Capitula Lud. Pii an. 826. c. 4. & Conventus Ticinensis an. 854. c. 4.

SIMPULATOR, in Gloss. Isidor. *Amicus sponsi, assiduus cum eo in convivio. Simpulator, conviva.* Notum, quid sit *Simpulum* apud Festum & alios.

SIMPULSARE. Vide *Depulsare.*

SIMULA, Panis similaceus, qui & *simenellus*, de qua voce suprà. Charta Henrici Episcopi Ratisbonensis an. 1278. in Metropoli Salisburgensi to. 1. pag. 264. *Artocreas & simulas majores, quemadmodum ipse simulæ in recordatione fratrum hactenus dari consueverunt: & qualibet simula tantùm valere debent, quantum valent tres simulæ quotidianæ.*

SIMULACRUM. In Indiculo Superstitionum & Paganiarum in Capitulari Karlomanni an. 743. paragraphi 26. 27. 28. inscribuntur: *De simulacro de conspersa farina: De simulacris de pannis factis: & De simulacro, quod per campos portant.*

SIMULATIVE, in libro fundationis Monasterii Gozecensis p. 30. *Simulando.*

SIMULATUM. Vide *Wanestodal.*

SIMULARE. Vide *Similare.*

SIMULTARE, Simultatem cum aliquo gerere, vel inter se simultatem exercere. Gemma.

SIMULTUM, *Vermis in cornibus arietum, qui facit eos cornupetare.* Joan. de Janua.

SINAIDA. Incisio, facta in arboribus ad limites designandos, à Saxon. Ƿniðan, vel Ƿniðan, *incidere, secare.* Undè Ƿniðe, *serra*, Ƿniðe, *incisio.* Lex Longob. lib. 1. tit. 26. §. 5. *Si quis propter intentionem signa nova, aut theclaturam, aut sinaidam in silva alterius fecerit, & suam non probaverit, componat sol. 40.* Et §. 6. *Si servus extra jussionem domini sui theclaturam, aut sinaidam in silva alterius fecerit, manus ejus incidatur. &c.* Ubi Edictum Rotharis Regis Longob. tit. 97. habet.

Snaida, ut *Sneida.* Traditiones Fuldens. l. 2. c. 8. *Hæc est terminatio Ecclesiæ in Creynfeld, à Muroresbrink sursum versus ad Berholdes Sneida, indè ad fontem*

S. Bonifacii. Infrà: *Hæc est terminatio matris Ecclesiæ — ad fontem S. Bonifacii super* Sweberfeld, *indè per Berholdes Sneida, usque in Brahdaha, &c.*

SINCERIS, pro *Sincerus*. Glossæ veteres cap. de moribus: *Sinceris*, ἐολικρινής. S. Fulgentius Epist. 2. ad Gallam: *Apostolus, sicut ipse testatur, vult, ut simus sinceres, & sine offensa in diem Christi, &c.* Vulgata edit. habet *Sinceri*. Et in Responsione contra Arianos pag. 32. 1. edit. *Vapor est autem virtutis Dei, & manatio quædam claritatis omnipotentis Dei sinceris*. Utitur semel ac iterum.

SINCERITAS, Titulus Rectorum Provinciæ, in l. 8. Cod. Th. de Jurisdict. & l. 33. de Cursu.

SINCINNIUM, *quasi singularis cantilena vox: cùm verò multi, chorus*. Papias.

SLUSA, *Slusagium*. Vide *Exclusa*.

SINDABULUM, al. *Sindabalum, Fundibalum*. Papias. Sed legendum videtur *fundabulum*. Vide in hac voce.

SINDMANNI. Chartæ Ludovici Regis an. 892. & Henrici Imp. an. 1039. in Metropoli Salisburgensi to. 1. p. 130. 147. *Cum curtis & casis, aliisque ædificiis, familiis, & utriusque sexus mancipiis, barschalcis, sindmannis, hengisvvoteris, censibus, capiticensibus, aquis, campis, vineis, &c.* Adde pag. 151. Vox fortè conflata ex Germ. *Seinde*, Synodus, & *man*, homo; ita *Sindmanni* fuerint homines Synodales. Vide Kilianum.

SINDONES, ministerio Ecclesiastico accensentur. Sic autem appellabant linteamina, in quibus recipiebant & reponebant panes, qui à fidelibus ad divinum sacrificium offerebantur. Ordo Romanus: *Oblationes autem à Pontifice suscipit Subdiaconus, & ponit in Sindonem, quæ eum sequitur*. Alibi: *Acolyti autem, qui indè fuerint, observant, ut portent Chrismа ante Pontificem, & Evangelia, sindones, & sacculos, &c.* Rursùm: *Oblationes vero Principum Subdiaconus Regionarius à Pontifice suscipit, ac sequenti Diacono porrigit, & ipse in sindonem, quam tenent duo Acolyti, ponit*.

Sindon, pro specie panni. Vetus Charta apud Rocchum Pirrum in Episcopis Agrigentinis: *Unam cappam de diaspero aurisamito, vel Tartarisco aureo de sindone foderatam, &c.* Monasticum Anglic. to. 3. part. 2. p. 95. *Capis nigris cum capuciis de sindone vel taffata utentur*. Parte 1. pag. 315. *Capa Roberti Burnel de Syndono Hisp. coloris Indici indentata*. Arestum 9. Maji 1320. *Item unam capellam de sindone nigro, videlicet casulam, tunicam, &c.*

SINDONARIUS, est Artifex syndonum, ni fallor, apud Recuperum de Miraculis S. Ambrosii Senens. n. 57.

SINE, *Extra, præter*, quomodo Galli *sans* usurpant. Cumeanus Abbas de Mensura Pœnitentiarum cap. 1. & 12. *Sine quadragesimis 40. dies pœniteat*. Vide *anni subditi*.

SINGILIONES *Dalmatenses*, inter vestes recensentur in Epistola Gallieni apud Trebellium Pollionem in 30. Tyrannis: Σιγίλλιονες, in Testamento S. Gregorii Nazianzeni dici putantur: σιχάλια β. πάλλια γ. σιγίλλια α. Ita quidam codices MSS. præferre, pro σιγίλλιν, uti aliquot editi habent, scribunt Baronius an. 389. n. 31. & Casaubonus ad Pollionem, ubi sententiam suam de ejusmodi singilionibus prodit. Hunc consule, si lubet. Vide *Cingulum*.

SINGLARE. Vide *Singularis*, & *Sigla*.

SINGULARES & *Singularii*, inter postrema officia Præfectorum prætorio Orientis, & Italiæ & urbis, recensentur in Notitia Imperii, de quorum officio multa habet Pancirollus lib. 1. cap. 20. pag. 14. quæ non exscribo. Vide etiam Cujacium lib. 12. Observat. cap. 40.

SINGULARIS, dictus *Aper*, Græcis μόνιος, quòd delectetur solitudine, vel quod solus & *singularis* primis duobus annis vagetur, nostris *Sanglier*. Ita Cujacius ad l. 1. de Feud. & Fullerus l. 6. Miscellaneorum sacrorum cap. 6. Odilo lib. 2. Vitæ S. Odonis Cluniac. Abbat. lib. 2. *Ecce immanissimus singularis de sylva egressus, &c.* Vita S. Deicoli Abb. n. 24. *Cum multi optimatum, venatu nobili, singularem maximum insequerentur*. *Porcus singularis*. Tabularium Monasterii S. Savini Levitanensis apud Marcam: *Concedimus etiam in ipsa valle, ut si quis porcum singularem, sive cervum venando ceperit, quartam sive spadlarem S. Savino persolvat*. *Fera singularis*. Petrus Chrysologus serm. 127. *Singularis fera, usque dum capiat prædam, fremit ore, dentibus frendit, &c.* Ita *fera singularis*, apud Hariulfum lib. 3. cap. 21. Willelmum Malmesbur. pag. 3. & in Chronico Fontanell. p. 157. ubi de morte Karlomanni. *Aper ferus singularis*, apud Cogitosum in Vita S. Brigidæ Virg. cap. 4. n. 21. & in alia ejusdem Brigidæ Vita c. 16. n. 22. 102. *Singularis ferus*, in Vita S. Pachomii cap. 16. apud Petrum Damian. l. 3. Epist. 10. Willelmum Abbatem Metensem Epist. 1. Joan. Sarisberiensem Epist. 167. S. Bernardum Epist. 240. in Vita S. Rigoberti Archiep. Remens. c. 2. n. 7. &c. Vide Capitulare de Villis c. 40.

Singlare, eadem notione. Gaufredus Malaterra lib. 2. cap. 40. *Aprum miræ enormitatis, quem Singlare dicunt, movit*.

Senglarius, ex Gallico *Senglier*. Monasticum Anglic. to. 1. pag. 841. *Et pasturam ad 20. vaccas, — & ad unum senglarium, &c.*

SINGULIZARE. Alcuinus in Præfat. ad lib. de 7. Artibus: *Quapropter opere Dei singulizato, magnifica necessaria definitione conclusa sunt, &c.*

SINGULATOR, Ιππασὴς, κέλης, in Gloss. Gr. Lat. ubi Salmasius *singulatorem* exponit *equitem, qui solo ac singulari equo vehit*, quem μονάτορα vocasse Hesychium putat: Ιππος καὶ ἱππασὴς, καὶ εἶδος νεώς, καὶ μονάτωρ. Glossæ Isidori: *Aureax, equus solitarius*. Vide eundem Salmasium ad Vopiscum. Occurrit præterea vox *monator*, in Gloss. Gr. Lat. ubi exponitur σημάντης, sed videtur legendum *monitor*.

SINISTERIUS, Gloss. Lat. Gall. *Sinisterius, Senestre, potier*.

SINISTRARE, ad sinistram comitari; ut *dextrare*; ad dextram. Radulfus de Diceto an. 1193. *Dextravit Archiepiscopum Londoniensis Episcopus, sinistravit Wintoniensis, & sic in sede sua solenniter collocatus est*.

SINNICHIUM, *umbella acuminata*. Relatio de Translatione S. Gregorii Nazianzeni: *Ante Patriarchalem Lateranensem erat Crux basilicæ Vaticanæ cum Conopoeo, quod sinnichium vocant*. Ubi consulendus Papebrochius.

SINODOCHIUM, *Synodochium*, in Synodo Ticin. an. 850. c. 15. 16. in Chron. S. Sophiæ Benev. p. 608. &c. Chronicon Farfense: *Cum Monasteriis, cellulis, synodochiis, Ecclesiis, &c.* Charta Romualdi Ducis Beneventanorum in Chronico S. Sophiæ Benevent. *Ut neque à Monasterio subdatur, neque synecdochio defendatur*. Occurrit præterea in Chartis Ludovici Pii in Vita Aldrici, Episcopi Cenom num. 11. apud Pontium de Larazio de Excidio Salvaniensis monasterii num. 4. in Actis Episcopor. Cenoman. p. 111. 127. 147. Atque fortè ita legendum in Vita MS. Magnobodi Episc. Andeg. cap. 41. *In quo etiam syntochia atque brephotofia construxit*. Nisi legatur *ptochia*.

Senodochium, in Capitul. 6. an. 819. cap. 5. Vide v. cl. Steph. Baluzium ad Capit. pag. 1040.

SINOSITAS, Bromptonus: *Ad Septoniam deducitur, quæ temporibus Britonum Paladur vocabatur, & à Cassibeliano Rege ædificata, magnæ sinositatis erat civitas*. Leg. fortè *famositatis*, vel *sinuositatis*.

SINTHICIA, Pactum, conventio. Hesychius: Συνθεσίαι, συνθῆκαι. Συνθεσιάων, ἐντολῶν, συνθηκῶν. Grego-

Gregorius M. lib. 1. Epist. 30. *Sicut peccata mea merebantur, non Romanorum; sed Longobardorum Episcopus factus sum, quorum sinthiciæ spathæ sunt, & gratia pœna.* Ubi Jametius monet in MSS. haberi *Synthiciæ*: ita ut vox à Græcia videatur deducta. Græci etiam nuperi vocem συνθηκάρης, pro eo, qui cum altero pactum init ad alium opprimendum, usurparunt. Acclamationes Populares in Concilio Constantinopolitano sub Menna act. 5. Ἔξω βάλε τὸν συνθηκάριον, ἔξω βάλε τὸν λοίδορον. Mox: μετά σοῦ ἐστι, καὶ συνθηκίζει τοὺς ἐπισκόπους.

SINUM, *Vas, in quo butyrum conficitur.* Gloss. Isid.

SINUS. Vide in *Lumbus.*

SION. Oriens, quod mons *Sion* versus Orientem & in Oriente sit. Vetus Agrimensor pag. 273. *Sequeris cursum ejus à Sion; hoc est ab Oriente.* Vide *Sium.*

SIPESSOCNA. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 6. *Comitatus* (in Anglia) *in centurias & sipessocna distinguuntur.* Membranæ veteres de tempore Henrici II. *Sipesoca* dictum, quòd *Hundredus*, hodiè, docent apud Somnerum, qui ϒiϹheϒ-ϒocna vel ϒiϸeϒ-ϒoca, ex Saxonico legendum contendit.

SIPHAC, vox Arabica, Medicis mediæ ætatis familiaris, pro *Peritonio*, seu panniculo tenuissimo, qui statim sub musculis reperitur, cui musculus transversus jungitur. Aliàs *Membrana.* Constantinus Afric. lib. 5. de Morbor. curat. cap. 5. *Undè spatia inter intestina & pelliculum, quæ syphac dicitur, implentur.* Ita lib. 6. cap. 8. At *siphac* scribitur lib. 5. cap. 13. Utitur etiam Mundinus lib. de Anatomia, ut & Pseudo-Ovidius lib. 2. de Vetula, ubi de Semiviris:

> *Sive quibus solitus thalamos violare pudicos*
> *Deprensis in adulterio genitalia membra*
> *Iracunda manus sponsi violenter ademit;*
> *Sive quibus ruptura siphac ita magnificari*
> *Cœpisset, quod non prohiberet in ostea casum*
> *Intestinorum, &c.*

SIPILLUS, *Novacula*, ξυρὸν, in Gloss. Lat. Gr.

SIRASCULA, *Vas aquarium*, in Glossis Isidori.

SIRIATICUS *turgor.* Baldricus Noviomensis in Chron. lib. 2. cap. 36. *Siriatico turgore inflatus.* Id est, qui, quòd *Dominus* nuncupetur & compelletur, inflatur ac turget, à voce Gallica *Sire*, qua donabantur magnates, & generatim, qui militari dignitate gaudebant, cum cæteri proprio nomine indigitarentur, ut fuere *Scutiferi*; & qui nondum militarem ordinem consecuti fuerant. Epitaphium Abbatissæ S. Scholasticæ Barensis an. 1308. Apud Anton. Beatillum lib. 3. Hist. Barens.

> *Filia virgo fuit hæc quondam Sire Joannis,*
> *Deque tuis Dominis Miles Casamassima, magnus.*

De primæva vocis *Sire* origine variæ sunt scriptorum sententiæ. Quidam enim à Græco κύριος, seu ut Byzantini efferebant, κύρος, & κύρις, deducunt: quam postremam vocem virorum illustrium nominibus præpositam passim observare est, & à quibusdam inferioris ætatis, idiotismi insciis, in nomen *Cyrus*, perperam traductam non semel legimus. Concil. CP. sub Flaviano Patr. act. 7. Ἐστι γὰρ ὁ κύρις Μελίφθογγος, καὶ ὁ κύρις Ιωάννης, καὶ ὁ κύρις Ιουλιανὸς, εἰδότες ἀκριβῶς. Occurrit ibi pluries. Alii, ut Nicolaus Fullerus lib. 1. Miscell. sacr. cap. 11. & Stephanus Guichartus p. 944. ab Hebræo etymon arcessunt.

Ex voce *Sire*, formata deindè etiam illa, qua vulgò nos invicem salutamus, *Monsieur*, contracta ex *Monseigneur*, quo titulo vulgò donabantur Militari dignitate insignes, cùm cæteri, quantumvis natalibus præclaris editi, non nisi proprio nomine appellarentur, antequam Militarem ordinem essent consecuti. Vox porrò *Monsieur*, sat nupera, nec nisi ultimis sæculis usurpata, tametsi in Charta an. 1275. *Sieur*, pro *Dominus*, apud Thomasserium in Consuetud. Bituric. pag. 104. ut & in Charta Guillelmi Archiepiscopi Dom. Parteniaci an. 1292. & aliis in Regesto Castri Lidi in Andibus: *Monsor Robert Cuens de Dreux & de Montfort*, observo: quæ quidem vox occurrit pluries fol. 53. Cur verò vox *Monsieur*, nominibus appellativis filiorum principum postponeretur, videndus Tillius.

SIRICELLA. Vetus Necrolog. Placentinum in Histor. Eccles. Placentin. to. 2. p. 138. 7. *Kl. Maji* 1228. *ob. Guido Petri Leonis, Prænestinus Episcopus, qui dedit huic Ecclesiæ planetam & siricellam violatam, & pluviale rubeum, &c.* P. 210. sub an. 1253. *Dedit Sacristiæ unam planetam, & unam dalmaticam, & unam siricellam violatas, &c*

SIRICUM, *Rubri coloris pigmentum, ex quo librorum capita scribuntur.* Ita Glossæ Arabico-Lat.

SIRICUS, pro *Sericus*, σηρικός. S. Valerianus de Bono disciplinæ: *Quamvis autem siryco pretioso corpus vestias, & niveo vellere membra componas, non sine macula diem transigis, si camini ardentis ora contigeris.* Corippus lib. 4. n. 4.

> *Syrica per cunctas pendebant vela columnas.*

Anastasius in S. Zacharia PP. pag. 78. *Pendentia vela inter columnas ex palleis siricis fecit.* Idem Scriptor in Hadriano pag. 109. *Vela syrica numero quinquaginta septem.* Adde pag. 110. 111. &c. Matth. Silvaticus: *Siricum Romanum, id est, siricum, vel seta Romana.* Ita *siricus* pro *sericus* perpetuò scribi in veteribus codd. Paulini annotat. Juretus ad lib. 1. de Vita S. Martini: Sed quod interdum *syricus* pro *siricus* scribitur, id vitium scriptorum est: cùm, ut ait Isidorus lib 19. cap. 17. *aliud sit sericum, aliud syricum. Nam sericum lana est, quam Seres mittunt: syricum verò pigmentum, quod Phœnices in Rubri maris littoribus colligunt.* Incertum porrò, an de posteriori intelligi debeat Lex Longob. 2. tit. 59. §. 17. *Si autem ex ipsa plaga cervella exierint, sicut solet contingere, ut medicus cum medicamento aut syrico stuppavit, & postea sanavit, &c.* Ibi enim *syricum* licet interpretari lineum tomentum, quod vulgò *Charpie* dicimus.

Siricus, Delicatus vel opulentus, *qui vestibus sericis utitur, seu gravatur*, ut habet vetus Interpres Juvenalis Sat. 6. Autor Hist. Apollonii Tyrii: *O juvenis sirice! qui amore tuæ carnis ductus citò animam amisisti.* Serici enim usus rarus adeò primitùs fuit, ut penes solos ditiores & delicatiores esset: & Galenus lib. 13. Meth. scribat sua tempestate, sub ditione Romana, in magnis civitatibus penes solas mulieres opulentas inveniri potuisse.

SIRIONES, Vermiculi, qui oriuntur in dentibus, Matthæo Silvatico.

SIRNUMJUGIUS. Charta Pontii Comitis Tolosani an. 936. apud Catellum: *Cum silvis & forestis, & cum omnibus finalibus & mercariis, & sirnumjugiis, & cum hominibus & famulabus inde naturalibus, &c.*

SIRVENENTIA. *Sirventia*, idem quod *servitium.* Liber Chirographorum Absiæ fol. 8. *Dederunt fratribus Absiæ, quicquid habebant in supradictis donis, scilicet sirventiam suam.* Tabular. Dalonensis Abbatiæ fol. 12. *Et sirventiam, quam habent de nobis in terris de Vernoil.* Et fol. 50. *Concedimus —— omnem sirventiam & bailiam de Stephano Pisce & fratribus suis, si acquirere potuerint.* Occurrit ibi non semel. Vide *Serventia.*

SISA, pro *Assisa*, Impositio, præstatio tributi. Conventiones inter Carolum I. Comitem Andegav. & Provinciæ & Arelatenses an. 1251. art. 19. *Idem concedit dominus Comes, quod sisa heminarum pro manutenendo ponte à civibus constituta cesset omninò, &c.* Vide *Assisa.*

SISAGA, Uvæ species, de qua Petrus de Crescentiis lib. 4. cap. 4.

SISARA, pro *Sicera*. W. Thorn. *Canapis, olerum, pomorum, sisaræ, mercimoniorum*, &c.

SISARRA, πρόβατον μεῖζον ἐνιαυτοῦ, in Gloss. Lat. Gr.

SISCIDENSES, Valdensium asseclæ, qui concordabant cum iis fere in omnibus, nisi quòd recipiebant Eucharistiæ *Sacramentum*, apud Reinerum contra Valdenses cap. 6.

SISCIPLATOR, nudè in Gloss. Arabico-Lat. pro *Sesquplator*.

SISSA, *Sissarii*. Vide *Assisa*.

SISTAROA, Avis species, apud Fridericum II. lib. 1. de Arte venandi cap. 1.

SISTARCIA. Vide *Sitarcia*.

SISTARIUM, pro *Sextarium*. Charta an. 1218. in Tabular. Afflighem. *Duo sistaria siliginis*, &c.

SISTORIUM, pro Consistorium. Witikindus lib. 2. Gestor. Saxon. *Congregati in Sistorio basilicæ Magni Caroli*. Editio Rineccii habet *Xysto*.

SITARCHIA, *Sitarcia, Sistarcia*, &c. Sacculus vel Cistella, quâ panis cibusve defertur. Apud Apuleium lib. 2. *sitarchia* sumitur pro alimento, annona, seu cibo, quo in navibus vice commeatus utebantur nautæ: est enim efficta vox à σῖτος, *frumentum, annona*, & ἀρκέω, *sufficio*; quasi dicas, quod ad victum sufficit. S. Hieronymus de captivo Monacho: *Ascensis camelis, & nova sitarchia in annona refocillati*. S. Augustinus de Cantico novo cap. 11. *Præparemus sitarcias, apprehendamus & ascendamus navem fidei simul & crucem, nec desit anchora spes nostræ salutis*, &c.

Postea pro ipsis, in quibus recondebantur cibaria, aut alimenta, vasis ac sportellis, vox usurpari cœpit apud posteriores Latinos, qui vocabulum ipsum passim deformaverunt. Occurrit enim

Sitarchia, in Gloss. Angl. Sax. Ælfrici, mete Fætels, id est *pera cibi*.

Sitarcia. Glossæ Biblicæ MSS. *Sitarciis, arcis cibariis*. Gloss. Arabico-Lat. *Sitarcia, saccus vel pera*: Perperam editum *Sitareia*. Vita S. Genulfi lib. 2. cap. 2. *Levantes ergo sacrum thesaurum in sitarciis super colla equorum, cœperunt regredi*, &c. Herbertus lib. 1. de Miracul. cap 7. *Illa verò quia non fuit in sitarcia, neque in forulo foris incautè relicta*. Hinc emendandus videtur Fulcherius Carnot. lib. 3. Vitæ Hieros. c. 31. *Quod ipse, qui in starcia sua detulit usque Tyrum — nobis enarravit*. Legendum enim *Sitarcia*.

Sistarcia. Papias, (ex Isidoro lib. 20. cap. 9. qui habet *Sitarciæ*) *Sistarchiæ, propriè sunt nautarum, dictæ quod sint sutæ substantiæ, vel vascula, in quibus portantur cibi*. Eadem propè Ugutio, Jo. de Janua: *Sistarcia, vas & repositorium, sicut saccus, vel pera*, &c. Catholicon parvum: *Sistarcia, Sac, repositoire, bourse*. Regum cap. 9. *Panis defecit in sistarciis nostris*. Arnoldus Lubec. lib. 3. c. 32. *Et defecerat panis in sistarciis eorum*. Henric. de Knyghton: *Cùm panis alimonia in sistarchiis deficere cœpisset*. Utuntur promiscuè vetus interpres Juvenalis sat. 12. v. 51. Wolfardus lib. 3. de Mirac. S. Walburg. c. 3. Gordianus Monach in Vita S. Placidi Mart. c. 36. Vita S. Goaris cap. 4. Historia Translationis S. Germani Parisiens. Episc. cap. 7. &c.

Cistarcha. Will. Brito in Vocab. MS. *Cistarcha, secundum Alexandrum Nequam, componitur à cista, & archa. Unde fecit tales versus:*

Cistarcis tactis, vel peris, jungere cistam
Si cures archæ, cistarchis sic dabit ortum.

Cistartia. Will. Tyrius lib. 22. cap. 15. *Trahebat enim secum infinitam multitudinem, quibus & aqua jam defecerat in utribus, & panis in cistartiis.*

Setarcia, in Vita S. Lupicini Abbat. Jurensis num. 7. 9.

Psitarcium. Guibertus lib. 1. Hist. Hierosol. cap. 1. *Videres Scotorum apud se ferocium, aliàs imbellium, cuneos crure intecto, hispida clamide, ex humeris dependentia psitarcia, de finibus uliginosis allabi*. Ita σιτάρκιον neutro genere effert Menologium Basilii Imp. 12. Mart. ἕως ἐκένωσε τὸ ἐν τῇ μονῇ χρυσοῦ.

SITHCUNDUS, *Sithercundus, Sidercundus homo, Sithcundman*. Leges Inæ Regis Westsaxiæ cap. 49. *Borgi fractura debet emendari 120. sol. -- Aldermanni 80. sol. Thayni Regis 60. sidercundi hominis terram habentis 25. aut per id negare*. Cap. 56. *Si homo sithercundus agat cum Rege, vel cum Regis Aldermanno pro familia sua*, &c. Cap. 57. *Si homo Sithercundus terrarius expeditionem supersedeat, emendet 120. sol. & perdat terram suam*. Adde cap. 60. Leges Athelstani Regis: *Et si Waliscus — Ceorlman promoveatur, ut habeat 5. hidas terræ, & habeat weram Regis, & occidatur, reddantur 2. millia thrimsa: & si assequatutur ut, habeat loricam & galeam, & deauratum gladium, si terram non habeat, tamen est Ceorlus. Et si filius ejus, vel filius filii ejus hoc assequatur, ut tantum terræ habeat postea, est qui nascetur ex eis sithercundegenerationis ad 2. millia Thrimsarum*, &c. Ex quibus patet *Sithercundum* dici hominem, qui tantum terræ habeat, ut servitium militare inde exhibere posset, ideoque viris nobilibus accenseretur. Lambardus *Custodem paganum* vertit, alibi *Armiferum & Ducem paganum*. Sed vide, quæ Somnerus ibi commentatur, & infrà in *Sithcundman*.

Sithcundman, vox ejusdem notionis & originis. Concilium Berghamstedense an. 697. c. 5. *Si occiderit virum militarem, qui Sithcundman appellatur, finito hoc Concilio — in adulterio deprehendi*, &c.

SITHIA, Navis species. Sanutus lib. 3. part. 13. cap. 13. *Eodem anno Soldanus Babyloniæ per flumen Tampnis inter galeas & sithias misit usque ad 20. &c.* V. *Sagitta*.

SITONICUM, stipendium, amore: quomodo σιτωνικὸν usurpat Chronicon Alexandrinum an. 36. Theodosii Jun. Gregorius M. lib. 1. Epist. 2. *De frumentis autem, quæ scribitis, longè aliter vir magnificus Ciridanus asserit; quia tantummodo sola transmissa sunt, quæ pro transactæ indictionis debito ad replendum sitonicum sufficerent.*

SITUATUS, pro *Situs*, ex Gallico *Situé*. Will. de Baldenzeel in Itiner. Terræ sanctæ: *Prope civitatem, quæ Naulum dicitur, in ripariis januæ situatam prosperè perveni*. Occurrit non semel.

SIUM, *Sion*, inter ministeria sacra recensetur in Testamento S. Everardi Cisoniensis: *Duo phylacteria in cruce pendentia, Evangelium de auro paratum, sia aurea, armillas duas auro paratas, Missale cum auro & argento paratum*. Testamentum Riculfi Episcopi Helenensis: *Et alium calicem cotidianum, sion argenteum optimum unum, incensarios duos*, &c. Nos *Sion* vulgò ramulum dicimus. Martialis Parisiensis in Arestis Amorum, Aresto 1. *Et battu par les carrefours de cions de vert olivier*, &c.

SIXHINDI, Mediæ conditionis homines, apud Anglo-Saxones, quorum scilicet æstimatio erat 60. solidorum, ut pluribus diximus in voce *Hindeni homines*. Iidem, quos *Radekniht* vocabant, ut censet Seldenus lib. de Titulis honorar. Leges Inæ Regis Westsax. cap. 26. *Si occidatur, non solvatur parentibus suis, si non intra 12. menses eum redemerint. Wealh si habeat 5. hidas, est sixhinde*. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 76. *Servi alii casu, alii genitura. Liberi alii Thyyhindi, alii Syxhindi, alii Thyelfindi*, &c. Cap. 48. *Si desponsata femina fornicetur, & Cyrlisca, vel Syxhinda, vel Thwelfinda sit, & corporalis diffractio persistentibus instituta*, &c.

SCAZA.

SKAZA. Vide. *Mannwerch.*

SKELLA, *Skella, Shilla, Scilla, Squilla*, Tintinnabulum, Campanula, Italis *Squilla*, unde *Squillare*, resonare. Papias: *Tintinnabulum, à sono vocis dictum, Sichilla vulgò dicitur.* Ubi puto legendum *Schilla*.

Skella, Equorum clitellariorum tintinnabulum. Occitani *Esquilo, Esquileto, Esquilou*, tintinnabulum, quod mulorum collis appenditur, etiamnum appellant. Lex Salica tit. 29. §. 3. *Si quis skellam de caballis furaverit*, &c. Ubi editio Heroldi *tintinnum* habet. Charta an. 1123. apud Puricellum in Ambrosiana Basilica pag. 170. *Skella verò, quæ à Monachis fracta est, ejusdem ponderis & quantitatis in eodem loco infra claustrum Canonicæ restituatur & ponatur.*

Skilla, apud Hariulfum lib. 2. cap. 10. Lanfrancus in Decretis pro Ordine S. Benedicti c. 1. sect. 1. *Cùm appropinquaverit tempus horæ tertiæ, pulsetur à Secretario modicè signum minimum, quam Skillam vocant.* Vide eundem pag. 265. 268. 273.

Schilla. Hincmarus Remensis Epist. 7. ex Labbeanis: *Et inde pallium unum, & casulam unam, & schillam unam, & librum unum abstulit.* Tabularium S. Remigii Remensis: *Turibulum æreum 1. signum ferreum 1. schillam de metallo unum.* Petrarcha part. 1. cant. 111.

Ch'el suon non d' ultra squilla.
Ma di sospir mi fa destar sovente.

Part. 2. cant. 7.

E non sono poi squilla,
Ov' io sia in qualche villa,
Che non l' udissi.

Aries squilatus, apud Michaëlem *del Molino* in Repertorio.

Esquilla. Missale Mosarabum f. 173. *Puer defecerat esquillam pulsando.* Fori Oscæ an. 1247. *Quicunque furatus fuerit esquilatum arietem ducentem oves, post probationem legitimam debet ponere manum intus esquillam arietis supradicti*, &c.

Scilla. Eadmerus lib. 1. Vitæ S. Anselmi Cantuar. cap. 8. *Sumpta in manibus chorda pro excitandis fratribus scillam pulsantem.* Warmannus in Vita S. Pirminii cap. 23. *Ibi quoddam pendebat vas fusile, mediocris scilicet ponderis, vulgaris hoc usus Scillam nominat, quod miræ sonoritatis dulcedine audientium sensus afficiebat.* Charta Heccardi Comitis Augustod. apud Perardum: *Thuribulum minore, scilla, candelabro aureo 1.* &c. Vitæ Abbatum S. Albani: *Tacta nola, cui Muta vel Scilla est nomen.* Scillam in refectorio pulsari solitam habemus ex Udalrico lib. 1. Consuet. Cluniac. cap. 12. *Pro cymbalo percutitur tabula, & in refectorio pro scilla.* Et lib. 3. c. 21. eam *pendere in extremitate refectorii* ait. Petrus Venerabilis lib. 1. de Miraculis cap. 13. *Quando namque hoc agebatur, fratrum Conventus in refectorio ex consuetudine hora cœnandi recedebat, qua expleta, à Priore secundùm morem, uno ictu scilla percussa est.* Idem in Statutis Cluniac. cap. 25. ait, *scillam in sublimi infirmariæ loco positam*, qua fratres, in infirmaria dormientes, excitarentur. Adde Durandum lib. 1. Ration. cap. 4. n. 11. Sed & aliis in locis & occasionibus usus *scillæ* obtinuit, ut observare est ex eodem Udalrico lib. 1. cap. 11. 12. 14. 15. & alibi, & Bernardo in Consuetud. Cluniac. MSS. non uno loco.

Squilla. Ardo Mon. in Vita S. Benedicti Anian. cap. 8. *Primus si quidem quàm signum horis nocturnis pulsetur, in Fratrum dormitorio squillam tangere jussit, ut priùs Monachorum congregatio orationibus fulti propria residerent per loca.* Breve vasorum Ecclesiasticor. in Tabular. Monasterii S. Theofredi in Velavis. *In horologio, quo terminantur horæ, duæ partes squillæ suspensæ.*

Squilla, in Synodo Nemausensi an. 1284. cap. de Eucharistia.

Atque inde facilè quivis advertat *Trunculos*, quibus vulgò ludimus, & quos *Quilles* vocamus, à *squillis* nomen accepisse, quod earum formam referant, ima parte, qua humo hærent, latiores, superiori minutiores, & in acumen desinentes.

SKERDA, idem videtur, quod nostris *Escare*, vulneris crusta. Bracton. lib. 3. Tract. 2. cap. 24. §. 2. *Et si os frangatur, quod facilè perpendi poterit per renoduram, vel testa capitis frangatur, ita quod extrahantur ossa, vel skerda magna levetur.* Infrà: *Si ossa extrahantur à capite, & skerda magna levetur, ut prædictum est.*

SKILLA. Vide *Skella*.

SKILLINGUS, genus monetæ apud Suecos, de qua vide Joan. Stiernhookum lib. 1. de Jure Sueonum vetusto cap. 11. pap. 132. Anglis *Schelling*, pro *esterlingus*.

SKREP. Gladius, Danis. Saxo Grammaticus lib. 4. *Erat autem Regi inusitati acuminis gladius, Shrep dictus, qui quodlibet obstaculi genus uno ferientis ictu medium penetrando diffinderet*, &c. Infrà: *Quo audito Wermundus Skrep gladii sonum secundo suis auribus incessisse perhibuit.*

SLIPESTEN. Cos, ex *Sliipen* Theutonico, acuere. Teloneum S. Audomari in Tabulario S. Bertini: *Lapis molaris 2. den. slipesten 2. den. si autem unus molaris, sive in curru, sive in carro portetur, dabit 2. den.* &c.

SMALTUM, Encaustum, liquati coloratique metalli pigmentum, Italis *Smalto*, Germanis *Schmalt*, Gallis *Esmail*. Vox fortè formata à *malto*, seu *malta*, quæ vox Architectis *solidamentum* sonat. Apud Palladium de Architectura habetur caput *de compositione maltorum & solidamentorum*, deinde: *Compositio maltorum* id est, *solidamentorum, ad solidandas quaslibet res*, &c. Ubi Cod. MS. Pithœanus *maltarum* præfert Anastasius in Leone IV. PP. pag. 182. *Fecit denique tabulam de smalto*, &c. Guillelmus Bibliothec. in Stephano VI. *Cantharam auream unam cum pretiosis margaritis & gemmis, ac smalto*, &c. Leo Ost. lib. 1. cap. 2c. *Super altare autem S. Benedicti argenteum ciborium statuit, illudque auro simul & smaltis exornans*, &c. Cap. 56 *Crucem etiam pulcherrimam cum gemmis & smaltis ad procedendum fecit.* Lib. 3. c. 33. *Auream ibi in altaris facie tabulam cum gemmis ac smaltis valde speciosis parari mandavit, quibus videlicet smaltis non nullas quidem ex Evangelio — insigniri fecit historias.* Adde libr. 2. cap. 25. Richardus de S. Germano in Chron. an. 1342. *Icona cum smaltis, quæ super altare fuerat S. Benedicti.* Vide *Limogia.*

Smaldus. Vetus Scheda in Bibl. Cluniacensi pag. 563. *Quæque cariora ac sanctiora in thesauris reperit Ecclesiæ secum Constantinopolim detulit: inter quæ ornamentum quoddam gemmis ac lapidibus, videlicet eis, quos smaldos vocant, pretiosissimumque*, &c.

Smaltitus, Italis *Smaltato*, Gallis *Esmaillé*. Anastasius in Benedicto III. PP. *Conclusas etiam auripetias in se habens smaltitas*, &c. Sugerius lib de Admin. sua cap. 32. *Columnam, cui sancta insidet imago, subtilissimo opere smaltitam*, &c. Idem: *Opere smaltito, & optimè deaurato*, &c. De quo consulendus v. cl. Andreas Agathopæus, seu Felibienus, in tract. de Pictura & Architectura c. 10.

SMANTACOMPAGNUS. Acta Alexandri III. PP. apud Baronium an. 1159. de Octaviano Pseudopontifice: *Mulieres quoque blasphemantes, ipsum hæreticum appellantes, eadem verba repetebant, & alia derisoria verba decantabant, nominantes eum lingua vulgari Smantacompagnum.* i. cui *mantum* ablatum fuerat. Ex Ital. *Smantellare.* Vide *Mantum.*

SMARAGDINA, Locus unde smaragdi eruuntur. Guillelmus de Baldenzel in Hodœporico: *In superioribus Ægypti est una Smaragdina, unde ibidem eruun-*

eruuntur ſmaragdi meliores, & in meliori forma, quàm in aliqua mundi parte habentur.

SMARAGDINES, pro *Smaragdi*, Joanni de Janua. Occurrit non ſemel apud Sugerium de Rebus in adminiſtr. ſua geſtis: *Maculis diſtinctas ſmaragdines.*

SMEGMA, *Smigma*. Jo. de Janua: *Smigma eſt quoddam unguentum, vel confectio unguenti, vel ſaporis, vel aliquarum aliarum rerum boni odoris. Invenitur etiam migma, ſed aliud ſignificat.* Gloſſ. Gr. Lat. Σμῆγμα, *Lomentum*; Σμηγματοπώλης, *Lomentarius*. Iter Camerarii Sc ..ici c. 21. §. 4. *Vendunt vinum, & ceram, amurcam. & ſmegma.* Vide *Migma*.

SMELIDO. Lex Friſion. addit. 3. de Vulnerib. §. 35. *Si brachium aut crus percuſſum fuerit, & ex ipſa percuſſione decreverit à ſua groſſitudine, quam prius habuerit, quod Smelido dicunt, ter 4. ſolid. componat.* Vox formata ab Anglo-Saxon. *Ymæl*, parvus, exiguus, exilis, tenuis, gracilis, minutus, unde *Ymallunȝe*, minutio, diminutio, attenuatio, apud Somnerum. Germanis & Belgæ *ſmal* & *ſmael*, gracile, etiam vocant. Sicama verò legendum cenſet, *geſmelet*, extenuatum, contractum, gracilem redditum.

SMELO, Menſura unius ſpithamæ. Lex Friſion. addit. 3. de Vulneribus §. 56. *Si & ſuperior* (articulus pollicis) *adjiciatur, quod vocant Smelo, hoc eſt unius ſpannæ longitudinem habuerit, ter 8. ſol. componatur.* Agitur ibi de magnitudine & longitudine vulnerum, ſecundùm quam fiebat compoſitio.

SMERE, Adeps: Belgis, *Smeer*. Theloneum S. Bertini: *De penſa adipis, id eſt ſmere, 2. den.*

SMERILIONES. Fridericus lib. 2. de Arte venandi cap. 2. *Sunt etiam aliæ aves rapaces parvæ, ſicut ſunt ſinecilιones, ubleti, & hujusmodi: & tam his, quàm majoribus prædictis homines non utuntur, niſi ad delectationem tantum,* &c. Ubi legendum puto *ſmeriliones*, pumili, minimi & velociſſimi accipitrum. Deſcribuntur ab Auguſto Thuano lib. 1. de Re accipit. pag. 25.

> *Forma ad falconem accedit, ſed mole puſilla,*
> *Vertice depreſſo, ſpatioſo pectore, latis*
> *Compactisque humeris,* &c.

Mirle dicitur Alberto M. l. 23. de Animal. cap. 14. & Germanis: *Iſmerli*, Petro de Creſcentiis l. 10. cap. 13.

SMIGMA. Vide *Migma*.

SMIRALDUS. Vide *Balaſcus*.

SMOLTUS. Prima Statuta Roberti I. Regis Scotiæ cap. 12. *Omnes illi qui habent croias, vel piſcarias, ſeu ſtagna, aut molendina in aquis, ubi mare aſcendit, & ſe retrahit, ubi ſalmunculi, ſeu ſmolti, vel friæ cujuscunque generis piſcium maris, vel aquæ dulcis aſcendunt vel deſcendunt,* &c. Vide *Fria*.

SNAIDA, *Sneida*. Vide *Sinaida*.

SNESA. Charta an. 1186. in Tabulario S. Bertini: *De interclusionibus meatuum aquarum ejusdem Eccleſiæ, quæ vulgò Warren dicuntur, de quibus 24. ſneſas anguillarum annuatim perſolvebatur,* &c. Hollandis *Snees*, vicenarium, ſeu viginti, ſonat.

SNYRTIR, Enſis ſpecies. Saxo Grammatic. lib. 2.

> *Ecce mihi videor cervum penetraſſe ferocem,*
> *Theutonico certè, qui Snyrtir dicitur, enſe.*

Apud Kilianum, *Snuder*, cultrum ſonat.

SOALIS, pro *Sualis*, Sus, porcus. Tabularium S. Remigii Remenſis: *In Braito manſ. 3. unusquiſque facit in anno map. 3. diurnal. 2. donat pro ſoale den. 12. pull. 3. ova 15.*

SOBOLUS. Vide *Sabelum*.

SOBRISSA. Fragm. Petronii: *Ultimo etiam periſcelides reſolvit, & reticulum aureum, quem ex ſobriſſa eſſe dicebat.* Id eſt *auro obryzo*.

SOBRIUS, Prudens, gravis, ac moderatus. Joſephus, ſeu Hegeſippus lib. 1. de Excidio Hieroſol. de Hircano: *Moderator gentium & pulchrè ſobrius.* Lib. 4. c. 2. *Itaque ille præſtantiſſimus, qui inter adverſa ſobrius colluctatur caſibus.* Arnobius lib. ult. *Vir alioqui gravis & ſobriæ religionis.* S. Ambroſius Epiſt. 6. *Sobriam in turbis gravitatem, ſingulare pondus dignitas ſibi vendicat Sacerdotalis.* Ammianus lib. 15. *Vetus illa Romanorum virtus & ſobria.*

SOCA. Charta plenariæ ſecuritatis ſub Juſtiniano ſcripta, apud Briſſon. lib. 6. formul. pag. 64-. *Armario uno valente ſiliquas quatuor, ſocas tortiles duas valentes ſiliquas aureas ſex, ſella ferrea, plictile,* &c. Italis *Soca* eſt funis. Vide *Soga*.

SOCA, *Sok*, *Soke*, inquit Fleta lib. 1. cap. 47 §. 6. *ſignificat libertatem curiam tenentium, quam Sokam appellamus.* Leges Edwardi Confeſſ. c. 23. *Soca eſt, quod ſi aliquis quærit aliquid in terra ſua, etiam furtum, ſua eſt juſtitia, ſi inventum, an non?* Eſt autem *ſok*, idem quod *ſecta*, quam dominus habet de hominibus ſuis in Curia. Quod enim *Sok* apud antiquos dictum eſt, hodie *Soyt* apud Scotos, quod *Suite* noſtrâ linguâ ſonat, appellatur. Itaque qui hoc privilegium habet, poteſtatem habet tenendi Curias in ſua Baronia. Atque inde quidam à Saxon. Ɣocan, *ſequi*, vocis originem repetendam putant: alii à Ɣocn, libertas, franchiſia. Vide Ingulfum p. 875. 881. 912. Bractonum lib. 3. tract. de Corona c. 35. §. 1. & Raſtallum verbo *Sok*.

Soca Molendini. Monaſticum Anglic. to. 2. p. 10. *Cum molendino & ſocha molendini,* &c. Pag. 102. *Sciatis, me conceſſiſſe — cum molendino, ac totam ſocam molendini, — ita verò quod aliud molendinum infra ſocam ab aliquo hominum ſine voluntate & conſenſu Canonicorum non fiat,* &c. Vide *Secta molendini*.

Soca placitorum, Jus tenendi curiam in ſuo dominio. Leges Henrici I. c. 9. *Soca verò placitorum, alia propriè pertinet ad fiſcum regium — alia pertinet Vicecomitibus & miniſtris Regiis in firma ſua, alia pertinet Baronibus ſocham & ſacam habentibus,* Cap. 10. *Omnes hereſtrete omnino Regis ſunt, & omnia Gualſtovvna, i. occidendorum loca, totaliter Regis ſunt in ſoca ſua*, id eſt in Regia juriſdictione. Vide *Secta placitorum*.

Socam & ſacam habere dicuntur Barones in iiſdem Legib. Henr. I. c. 9. 20. 24. *Socnam* c. 24. 25. Eſt enim

Socna, idem quod *Soca*, ex Saxon *Yocn*, libertas, privilegium, immunitas, &c. Bromptonus: *Soka i. ſecta Curiæ, inde Sokne dicitur quandoque interpellatio majoris audientiæ.* Charta Henrici I. Regis Angl. pro Londinenſibus: *Teneant & habeant bene & in pace ſocnas ſuas cum omnibus conſuetudinibus, ita quod hoſpites, qui in ſoccis ſuis hoſpitantur, neque dent conſuetudines ſuas, niſi illi, cujus ſocca fuerit,* &c. Occurrit paſſim in iiſdem Legibus cap. 19. 20. 24. 25. 59. 80. &c. in Monaſtico Anglic. to. 2. p. 315. apud Prynneum in Libert. Angl. to. 1. p. 1103. ubi editum perperam bis *Socua*, &c.

Soca. Conſuetudines MSS. Villæ *de Machau* in Comitatu Regiteſtenſi: *Beſte de qe on prent ſoce, doit ce trecens,*

Socmanaria. Britton. p. 164. *Sokemânrie, ſount terres & tenements, qui ne ſount mie tenus par fée de Chevalier, ne par grandes ſerjanties, ne par petites, més par ſimples ſervices, ſi come terres enfraunches par nous, ou nos predeceſſours, dans nos inciennes demeines,*

SOCAGIUM, idem quod *Servitium ſocæ*, Littletoni ſect. 119. Eſt autem *Soca*, Aratrum, noſtris *Soc de charrue*. Olim enim qui *per ſervitium ſocæ* terras poſſidebant, dominis in exercenda agricultura inſervire, & cum ſocco & aratro proprio agrum domini arare & colere tenebantur, cujuſmodi ſervitia poſtea in cenſus pecuniarios, ex mutuo vaſallorum & dominorum conſenſu commutata ſunt. Opponitur autem *Socagium Militiæ*, ita ut fundus omnis, qui non poſſidetur per *Servitium*

tium Militis per Servitium socæ possideatur. Littleto 1: Chescun tenure que n'est pas tenure en chivalry, est tenure en socage. Monasticum Anglic. tom. 1. p. 509. Unam (bovatam terræ) videlicet de socagium, & aliam de Baronia, &c. Socagium autem aliud est villanum, aliud liberum.

Socagium liberum, quod Socage en Franc tenure Angli vocant, illud est, ut ait Bracton. lib. 2. c. 35. §. 1. quod Sotenetur quidem in socagio; sed non fit servitium dominis capitalibus, nisi in denariis, & nihil inde omnino datur ad scutum & servitium Regis. De villano socagio idem lib. 2. c. 8. n. 2. Non mutat statum liberi villanum socagium nō magis quàm liberum. Quamvis autem de villano socagio fit ut certum servitium, propter hoc non habebit liberum tenementum, quia hoc facit ratione tenementi, licet non ratione personæ. Vide eundem lib. 4. tract. 1. cap. 28. §. 5. Liber Sancti Albani apud Spelmannum: Progenitores Simonis Bokely omnia sua in Houston per liberum socagium tunc tenebant, & quieti erant de sectis curiarum, consuetudinibus, exactionibus, & demandis. Vide Regiam Majestat. lib. 2. cap. 21. cap. 27. §. 3. cap. 71. §. 3. Statuta secunda Roberti I. Regis Scotiæ cap. 8. &c.

Soccagium Villanum, de quo idem Bracton. sic scribit: Est aliud genus sockagii, quod dicitur Sockagium villanum, ubi nullum omnino competit homagium; sed fidelitatis sacramentum, sicut de villano. Illud Socage en basse tenure Angli vocant.

In soccagio, hæreditas dividitur inter omnes filios, per partes æquales, ut est in Regiam Majest. lib. 2. c. 27. apud Glanvillam lib. 7. c. 3. & Bractonum lib. 2. c. 35. §. 1. contra quàm in feudis Militaribus, in quibus primogenitus succedit in totum. Si tamen unicum fuerit mesuagium, illud integrè remanet primogenito, ita quod alii habeant ad valentiam de communi, ut ait Bracton. Idem cap. 36. §. 8. scribit de Socagio non competere domino capitali custodiam neque homagium. Ita etiam Christophorus de S. Germano in dialogo de Fundamentis Legum Angl. c. 7. pag. 25. v. Adde Cowell. l. 2. Inst. tit. 3. §. 21. 22. & Rastall. V. Socage.

Sochogia. Monasticum Anglic. to. 1. pag. 835. Duas sartas — cum magna cultura, quæ ibi juxta adjacet, & communem pasturam ad centum oves numero 120. in sochogia de Maltebi, &c. pro socagio fortè.

Socomannus, Socamannus, Socmannus, Sokemannus, Tenens seu Vasallus, qui domino suo inservit, in exercenda agricultura, seu qui fundum per soccagium possidet, hoc est per aratrum, par le soc de la charue, seu par service de charue, ut habet Rastallus. Est enim Soc, aratrum, man, homo. Bracton lib. 2. c. 35. §. 1. Dici poterit sockagium à socko, & inde tenentes, qui tenent in sockagio Sockemanni dici poterunt, eò quòd deputati sunt, ut videtur, tantum ad culturam, & quorum custodia & maritagium ad propinquiores parentes jure sanguinis pertinebit. Eadem habet Fleta l. 3. c. 16. §. 3. Ii tenere dicuntur terras suas in antiquum dominium. Sokemannus de antiquo dominico, apud Radulfum de Hengham in Parvac. 8. Vide Leg. Edw. Conf. c. 12. Regiam Maject. l. 2. c. 27. 41. Bractonum lib. 2. c. 8. n. 2. c. 35. 37. l. 4. tract. 1. c. 28. §. 5. Fletam lib. 1. c. 8. l. 3. c. 12. §. 5. l. 5. c. 9. §. 15. Monasticum Anglic. to. 1. pag. 288. 625. præterea Rastallum verbo Sokmans, ubi de eorum libertatibus & privilegiis.

Ut porrò Socagium aliud liberum, aliud villanum erat, ita utriusque tenentes liberi & villani erant. Liber S. Albani apud Spelman. Omnes tenentes, liberi scilicet & custumarii, tenementa sua per sokagium defendebant. Homagium, scutagium, forinsecum non donabant, scilicet sicut Sokemans per omnia tractabantur.

Idem Spelmannus ex vett. Chartis Anglicis hæc descripsit: Sokemanni liberi possunt dare & vendere; sed ad voluntatem domini: non possunt alienare certa servitia. Antenatus succedit in totum. Non possunt averium masculum vendere, neque maritare filiam, nisi dent domino 3. sol. & 4. den. Possunt filium facere Clericum. Skemanni Cotarii debent talliari ad voluntatem domini, & facere servitia incerta: nihil possunt dare vel vendere, nihil proprium habere, nec acquirere, nisi ad promotionem domini sui.

SOCAYNALE. Libertates concessæ Barcinocensibus a Petro Rege Aragon an. 1283. MSS. Si aliquis habuerit socaynale super tenedonem alterius, super quam aquæ discurrunt, quod si voluerit elevare socaynale in altum, non potest socaynale ibi tornare.

SOCCIA, Socciare, Sagina, Saginare: unde Gallis Suin, Sagina, quasi Soing. Capit. de Villis c. 35. Volumus ut de verbecibus crassis soccia fiat, sicut & de porcis: & insuper habeant boves saginatos in unaquaque villa non minus quam duos, aut ibidem ad socciandum, aut ad nos deducendum.

Soccus. Isidorus l. 19. c. 34. & ex eo Papias: Talares calcei socci sunt, qui inde nominati videntur, quod ea figura sint ut constringant talum. Infrà: Socci non ligantur; sed tantùm intromittuntur. Cernui socci sunt sine solo. (Pap. sola.) Lingulatos, quos nos solatos vocamus. Clavati, quasi calviati, eò quòd minutis clavis, id est acutis, soleæ caligæ vinciantur. Ubi Papias: Eò quòd de minutis clavis sola colligetur. Adalardus in Statutis Corbeiensib. lib. 1. cap. 3. Femoralia duo, soccos filtrinos duos, calcearios 4. cum solis novis, &c Additio 1. Ludovici I. & Vinea Benedictina c. 22. Calciamenta diurna paria 2. subtalares per noctem in æstate 2. in hyeme verò soccos. Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. c. 18. Calceamenta quoque, id est caligæ, socci, & subtalares, &c. Vetus scriptor vitæ S. [illegible] ni Abbat. Jurensis n. 2. In Monasterio verò, etiam si prolixius egressus est ad culturam, ligneat. [illegible] solea quæ vulgò Soccos Monasteria vocant Gallicana, continuato potitus est usu. Petrus Damiani lib. 1. Ep. 19. Quamlibet gravis bruma rigesceret, simplicibus soccis muniebat pedes, cum tamen frater ejus solis calceis contentus esset. Soccus S. Mariæ, apud Hugonem Farsitum de Miracul. S. M. Suessionensis c. 3. 5. 12. qui alius Sotular S. Mariæ, seu Deiparæ Calceus, qui in hoc Monasterio asservatur. Vide Hist. ejusdem Monasterii à viro doctissimo Mich. Germano nuper editam, p. 358. Combefisius ad Theophanem p. 644. Nostra Fraducatorum instituta d. 1. c. 10. socos permittunt: quid tamen soci illi sint, nos latet modo. Sed hic constat, soccos intelligi, de quibus suprà. Adde Statuta Ord. Præmonstrat. dist. 2. c. 13.

Soccos crispantes dixit S. Hieronym. Epist. 7. Et Epist. 23. Soccus vilior auratorum pretium calceorum egentibus largitur.

SOCCUS. Vomer, ferrum aratri, nostris Soc de charue. Alexander Necham: Supponatur dentile vel dentale, cui soc, vel vomis infigatur. Charta Alaman. Goldasti 50. In ea ratione, ut dum advixero, ipsas res habere debeam: & censui me pro hoc singulis annis, de festivitate S. Galloni in alia, soccum unum, aut 4. denarios. Τζόκος, apud Heronem in χειροβαλλίστρας, & apud Joannem Cananum p. 194. Polyptychus Monasterii Fossatensis, editus à v. cl. Steph. Baluzio. Manent ibi homines 19. Solvit unusquisque usque Monasterinm carroperam unam, & soc & cultrum.

Soccus. Apud Anglos & Scotos, Barones dicuntur tenere curias suas cum socco, & sacca, furca, & fossa, &c. ut est in Regiam Majestatem lib. 1, cap. 4. §. 2. Ubi hæc Skenæus: Qui habet donationem terrarum vulgò in feofamentum sibi a Rege concessum, cum socco potest habere vasallos, vel colonos, quos cogere potest ut cum socco seu vomere, id est aratro agrum suum colant, qui propterea Soccomanni vocantur lib. 2. cap. 27. Alii per soccum intelligunt sectam. Seytof court, ut sit privilegium

gium regale, tenendi curtas, in quibus sectatores comparere debent, ut in jure dicendo, & justitia administranda, judici adsint suo consilio. Vide *Soca.*

SOCHA, vestis muliebris species in Statut. Mediolan. 1. part. cap. 292.

SOCIA, Uxor. Burchardus Episcop. Wormaciensis in Lege familiæ: *Si quis ex familia S. Petri ad sociam suam legitimè venerit, quidquid in dotem dederit,* &c.

SOCIARE *sibi in patrimonium rem aliquam,* in Lege Bajwar. tit. 17. cap. 2. pro *adjungere, sibi asserere.* Ita *fisco sociare,* pro *confiscare,* formula vulgatissima, de qua in voce *Fiscus.* Capitul. 2. an. 813. c. 6. *Hæreditas eorum ad opus nostrum recipiatur, nec Comes, nec Vicarius illud sibi societ; sed ad opus nostrum revocetur.* V. *Sacire.*

SOCIDA, Italis *Soccità,* quasi Societas *accomandita di bestiame, che si dà alla custodia altrui à mezzo pro & danno,* ut est apud Cruscanos. Habetur apud Rollandinum in Summa Notariæ c. 5. formula *instrumenti socidæ ad salvum capitale.* Statuta Synodalia Alberici Episcopi Placentini an. 1298. apud Petrum Mariam Campum: *Nullus Clericus vel Ecclesiastica persona exerceat usuras, vel natas (fortè nantas) faciat, aut socidas ad caput salvum.* Vide Statuta Mediolan. 2. part. cap. 483. 484.

SOCIETAS. Vide *Compagnia.*

Societates Monasticæ. Vide *Fraternias.*

SOCINA. Bulla Honorii III. PP. an. 3. apud Ughellum in Episc. Interamn. to. 1. p. 823. *Item quicunque est, vel erit ferrarius, qui habeat socinam, dabit unum par de ferris cum clavis Episcopo Interamnæ.* Ita fortè dicta *officina* quævis, quomodo vocem hanc usurpare videtur Vetus Consuetudo Ambianensis localis MS. *Nus ne puet faire four ne fournel là on quise pain autre que dessure est dit, ne là où il ait socines, se n'est par le congié du Roy & du Vesque, & du Vidame. Mais cil 3. en puent donner, congié & de cuire ès forniaus là où on cuit tartes, pastès, flaons, & seminiaus, lon i puist donner congié de cuire toute maniere d'autre pain sans avoir socines, & qui autrement le feroit, on abateroit le fornel.*

SOCINUS. S. Audoënus lib. 2. Vitæ S. Eligii c. 15. *Nulla mulier præsumat socinos ad collum dependere, nec in vela, (f. tela) vel in tinctura, sive quolibet opere Minervam, vel infaustas cæteras personas nominare.* Quidam codd. habent hoc loco *saccinos.*

IN SOCIO *dare, Donner à moitié.* Edictum Rotharis Regis tit. 95. §. 3. & Lex Longob. lib. 2. tit. 32. *Servus massarius licentiam habeat de peculio suo, id est bovem, vaccam, caballum, similiter & de minutis peculiis in socio dare, & in socio recipere,* &c.

SOCITA, *Gener, dictus à societate generis.* Papias.

SOCMANNI. Vide *Soca.*

SOCNA. Vide *Soca.*

SODA, Morbus capitis, Gall. *La migraine,* ex Gr. ἡμικρανία, Michaël Scotus de Physionomia cap. 2. *Contingit dolor capitis, qui dicitur Soda, sive Emigranea.* Albertus M. lib. 23. de Animal. cap. 18. *Prima autem falconum infirmitas est dolor capitis, qui in hominibus Soda vocatur. Hujus signum est quod falco claudit oculos, & movet caput in partes diversas,* &c. Vox Arabica, Avicennæ, Albucasi parte 1. Chirurg. c. 2. & aliis Medicis sat familiaris.

SODALES. Aponius lib. 2. in Cantica Canticor. ubi de Hæresiarchis: *Qui hac de causa Sodales appellantur, quod unusquisque eorum dæmonum vicarius vel collega per superbiam effectus est, & quod omnes hi cibos doctrinæ apud sensum suum, de quo cuncta meditando promunt, deceptis animabus præparatos singuli ad unam mensam, legis divinæ testimoniis male interpretatis, deferunt comedendos. Propria enim pulmentaria ad unam mensam multi propter commune convivium deferentes, ab antiquis Sodales sunt nuncupati, ad quorum comparationem, malorum dogmatum inventores, Sodales Christi Ecclesia appellavit, quia dulcia verba sanctæ Scripturæ venenosis sensibus suis inficientes, diverso sapore lethali inter se variante, unius mortis æternæ convivium præparant animarum.*

SODELLÆ, Scrofarum morbus, *Escroüelles.* Nangius in Vita S. Ludovici pag. 369. *In tangendo infirmitates, quæ vulgò Sodellæ vocantur, super quibus curandis Franciæ Regibus Dominus contulit gratiam singularem,* &c. Videtur legendum *scroellæ,* vel *scrofellæ,* nisi vox formata sit à *soda,* de qua suprà.

SODES, *Sodaria. Sodes,* Sodalis, amicus, socius. Glossæ Gr. Lat. φίλτατος, *Amantissimus, sodes.* Vita S. Wlstani Episc. Wigorn. n. 21. *Desiste, sodes Aisune.* Versus relati à doctissimo Mabillonio:

> *Hæc carus caro dono transmittit amicus,*
> *Suscipe gratanter, cum sint felicia votis*
> *Hildebrande sodes,* &c.

Anonymus Hasenrietanus in Episcop. Eystetensibus. *Ego quidem de vino nihil habeo, nisi unam parvulam carradam, quam dedit mihi sodes meus Augustensis Episcopus ad sacrificium.* Eckehardus Junior de Casib. S. Galli cap. 5. *Mi sodes care.* Cap. ult. *Benè, ille ait, mi sodes, narras.* Vide pag. 46. & 47. & ibi Goldastum. Ab eodem fonte.

Sodaria, Amica, meretrix. Chronic. Senoniense. lib. 3. cap. ult. *Quamdam meretricem, quam Sodariam vocant, post Ducem direxit.* Sic enim appellata ut plurimum vilia scorta: cujus appellationis autores existimantur Athenienses, rei odiosæ speciosum nomen ἑταιρῶν dantes, ut est apud Plutarchum in Solone. Athenæus lib. 13. c. 4. Καλοῦσι δὲ τὰς μισθαρνούσας, ἑταίρας. Vide Martialem lib. 7. Epigr. 69. Ita ἑταιρεῖον, *lupanar* vocabant.

Consodes. Versus MSS. de Cobone & Lantfrido, in Bibl. Eccl. Bellovac. *Quodam tempore fuerunt duo viri nobiles, sicut fabulæ testantur, & scurrarum cumplices, unus Cabbo vocabatur, Lantfridus, & consodes,* &c.

SODIS. Form. 57. ex Lindenbrogianis: *Caballos tantos, boves tantos, vaccas cum vitulis tantas, ovium capita tanta, sodis capita tanta, lecturios condignos ac lectos tantos,* &c. Ubi *sodis* pro *suum* videtur usurpari: vel certè ex *sude,* id est porcorum stabulo. Vide *Sudis.*

SOFOSORIUM. Vide *Fossorium.*

SOGA, Restis. Gloss. *Soga, funis.* Vox Italis & Hispanis etiam in usu. Lex Longobardor. lib. 1. tit. 25. §. 33. *Si quis sogas furatus fuerit de bove junctorio, componat sol. 6.* Innocentius III. PP. lib. 13. Epist. 61. *Culcitram unam, mantilia 4, sogam carralem de corio, ferrum caldararium.* Dantes in Infern. can. 31.

> *Cercati al collo, & troverai la soga.*

Vide Oct. Ferrarium in *Soga.*

Soga. Tabularium S. Mauricii Agaunensis apud Guichenonum in Probat. Hist. Sabaud. pag. 4. *De quarto terra S. Mauricii habet sogas 5. unaquæque soga habet pedes 100.* Ubi *soga,* est funis, funiculus, agri modus, quomodo Persæ σχοῖνοι, mensuram terræ stadiorum 60. vocabant, ut autor est Herodotus. Hero περὶ ὀνομάτων γεωμετρικῶν, sub finem: Εἰσὶ δὲ καὶ ἕτερα μέτρα ἐπιτονούμενά τισι τάδε· πάσσον, ἄκαινα, πλέθρον, ἰούγερον, στάδιον, μίλιον, σχοῖνος, σχοῖνες Περσικὴ, καὶ σχοῖνος Ἑλληνική. Sed & *sogæ* vocem videtur hac notione agnovisse idem Hero: Τὸ σωκάριον τῆς σποριμου γῆς ἰ. ὀργυίας ὀφείλει ἔχ ν, τοῦ δὲ λιθάδος ιβ'.

Sogalis, Census ex quavis *soga,* seu agri modo, pendi solitus. Capitul. de Villis cap. 10. *Ut Majores nostri — & cæteri ministeriales ea faciant, & sogales donent de mensis eorum pro manuopera verò eorum ministeria benè provideant.* Et cap. 62. *Quid de bobus, quos bubulcinostri servant, quid de mansis, qui arari debent, quid de sogalibus, quid de censis?* &c.

SOI-

SOINUS. Vide *Sonnus*.

SOKA, *Sokemannus*. Vide *Soca*.

SOKEREVA. Fleta lib. 2. c. 55. §. 2. — *Quamdiu al. quid inveniatur in hujusmodi feodis, per quod distringi possint. Si autem nihil inveniatur, tunc implacitentur ipsi Tenentes de Galenecto, per quod breve de conf. . . . & servitiis, quod fieri potest per Sokereves eorum in hujusmodi præsentatos ad custodiam sokerevæ suæ ad redditus suos colligendos*, &c.

SOKET. Matth. Paris an. 1252. *Cum à Militibus circumstantibus consideraretur, inventum est in mucrone* (lanceæ) *acutissimum instar pugionis, cultellinam habens latitudinem, quod esse debuit, & decuit fuisse hebes*, (ut in Torneamentis fieri solitum observavimus ad Joinvillam) *& brevem formam habens vomeris, unde vulgariter Vomerulus vocatur, Gallicè Soket.* Nos etiamnum *soc*, vomerem dicimus, unde *soquet*, vomerulus. Vide *Soccus*.

SOL, pro die, quomodo à Latinis Scriptoribus, Poëtis præsertim, usurpari observarunt Servius ad Virgil. & Lutatius ad 3. Thebaïd. Vetus Glossar. laudatum à Fabroto exercit. 1. pag. 11: *Tres soles, tres dies.* Jo. de Janua: *Quia sol est causa diei, ideo ponitur aliquando pro die; sed frequentiùs in plurali.* Luithprandus lib. 3. c. 5. *Paucis interpositis solibus.* Folcuinus de Miracul. S. Bertini cap. 13. *Quot numerantur anni soles?* Fridegodus in Vita S. Wilfridi c. 9.

Hæc immota manent cunctos oracula soles.

Eckehardus Junior de Casibus S. Galli cap. 1. *Sole sequenti*, &c. Hepidamnus lib. 2. cap. 4. *Cum apud materteram paucos exegisset soles.* Cyprianus Archipresbyter Cordubensis in Epitaphio Sampsonis Abbatis:

Discessit longo notus plenusque dierum,
Sextilis namque mensis die vicesima prima,
Sextilis namque mensis primo & vicesimo sole.
Era DCCCXXVIII.

Vide Vitam S. Adalberti Pragensis n. 11. & Dantem in Inf. can. 6. Vocem ἥλιος eadem notatione à Græcis usurpatam, alii adnotarunt. Thomas Magister: ἥλιος λέγεται καὶ μία ἑκάστη ἡμέρα, ubi Libanium laudat. Adde Eustath. ad Dionys. pag. 13. edit. Henr. Stephani.

Sol. Gregorius Turon. lib. 4. Hist. cap. 31. *Tres aut quatuor splendores magni circa solem apparuerunt, quos rustici Soles vocabant, dicentes: Ecce tres vel quatuor soles in cœlo.* Rodericus Toletanus in Hist. Arabum c. 17. *Omnes Cordubæ habitantes tres soles lucis mirificæ conspexerunt*, &c. Vide Isidorum Pacensem æra 784. Aimoin. de Translat. SS. Georgii & Aurelii n. 16. Matth. Paris an. 1236. *Et videbatur juxta solem, quidam sol nothus collateralis.* Ammianus lib. 20. *Sol autem geminus ita videri existimatur, si erecta celsius solito nubes, æternorumque ignium propinquitate collucens, orbis alterius claritudinem tanquam à speculo puriore formaverit.* Vide Livium lib. 17. & Plinium lib. 11. cap. 31.

Sol, Stilus ferreus, unde solet excuti ignis de silice, ut est in lib. Miraculor. S. Bertini c. 10. apud Mabillonium to. 3. Act. SS. Ord. Bened.

SOLA, pro solea calcei, vulgò *Semele*. Charta Ludovici Pii Imp. apud Doubletum: *Ad Cordovesos, & in solas eorum componendas, modia uncti ducenti.* Chrodogangus Metensis Episc. in Regula Canonicor. cap. 41. *Calceamenta verò omnis clerus annis singulis, pelles buccinas, & solas, paria quatuor accipiunt.* Regula Ord. de Sempringham, de *Sotularibus*, seu calceis: *Quod si fortè scissi & vetustate consumpti induruerint, licet sutori solas novas imponendo renovare.* Vide *Soccus*.

SOLAGGE. Vetus Notitia sub Islo Episcopo Tolosano, apud Catellum in Historia Occitanica pag. 855. *Et in hoc fevo dedit illis totam siglicem, & totum milium, & totum balagium, & decimum de sextaratis, boerium, & retrodecimum, & retrocale, totoque solagge, & Senescalliam*, &c.

SOLAGGE. Tabular. S. Eparchii Inculism. fol. 123. *Habeat in feodio suo Præpositali lescols & lebales, & les solages justè & mensuratè sine ullo ingenio.*

SOLANUM, Solum, fundus. Charta Sanctii Regis Aragonum æræ 118. apud Hieron. Blancam pag. 626. *Et insuper addo vobis illud solanum, quod est super monasterium vestrum S. Jacobi, usque ad illo Osqueta, ut vestri populatores faciant ibi suas domos, & egrediantur à claustro Monasterii, ubi nunc habitant.*

SOLARIUM, *Solerium*, Domus contignatio, vel cubiculum majus ac superius, *Soler*, Germanis. Chronica Australis an. 869. *Ludovicus Imperator de solario cecidit.* Concilium Metense an. 888. c. 8. *In locis verò non consecratis, id est in solariis sive in cubiculis, propter infirmos, vel longius iter, à quibusdam Presbyteris sacrificium offerebatur, quòd omnimodo interdictum est.* Matth. Paris an. 1161. *Dormiens in solario, quod Ecclesiæ & cœmeterio imminebat*, &c. Idem an. 1235. *Nobiles matronæ Colonienses in solario sedentes*, &c. Cæsarius Heisterb. lib. 6. c. 5. *De fenestra solarii portæ Clericorum respiciens, vidit plures pauperes illum sequentes*, &c.

Solerium. Albertus Aquensis lib. 1. cap. 28. *Hic autem summus Sacerdos civitatis pecuniam inauditam ab eis receptam cautè reposuit, Judæos in spatiosissimo domus suæ solerio, à specie Comitis Emichonis, & ejus sequacium constituit, ut illic in firmissimo & tutissimo habitaculo salvi & sani remanerent.* Ita etiam habetur in Consuetud. Tolosæ part. 4. tit. de Ædific. *Le Roman de Garin* MS.

Gil borjois montent, és soliers remest nus.

Alibi:

Ses verra l'en des murs & des soliers,
Et des grans sales, & des pales pleniers.

Le Roman d'Auberi MS.

As soliers pendent les pailes de quartier.

Le Roman d'Amile & d'Amy MS.

Des gens emplissent & maisons & solliers.

Angli *The, Solar* appellant viliorem & non elegantiorem domus cameram.

Solaris, locus idoneus solario ædificando, nostris *Masure*. Charta Sanctii Regis Aragon. æræ 1090. in Hist. Pinnatensi lib. 3. cap. 9. *Et adhuc unum do eis solarem, ut ipsi se adoptaverint, in quo possint facere bonas casas ad habitandum.* Ubi legendum, *adopraverint*, suprà monuimus. Alia Adefonsi Regis Hispaniæ æræ 1163. apud Anton. *de Yepez* in Chron. Ord. S. Benedicti tom. 4. p. 458. *Intra terminum vestrum nullus omnino hominum audeat intrare solares, vel construere domos, absque voluntate Abbatis*, &c. Tabularium Pellilocense in Lemovic. n. 172. *Et domum Geraldi de Boissa, & solarem Bernardi de Godor.* Innocentius III. PP. lib. 13. Epist. 61. *Medietatis insuper de solaribus, terris, hortis, vineis*, &c.

Solariatus, & Soleratus, solariis instructus, ædificatus. Charta Joannis Episcopi Ticinensis ann. 922. apud Ughellum in Episcopis Veronensibus: *Cumque xenodochio meo offero coquinam meam solariatam, & stabulum meum, nec non & terrulam juxta se positam*, &c. Infrà: *Casam verò solariatam habitationis meæ cum curticella & coquina simul sibi cohærentia*, &c. Alia anni 954. apud eundem Ughellum to. 5. pag. 1539. *Oratorium S. Pantaleonis super pusterula, cum scala marmorea, duobus cubucellis, uno terrineo, & alio solariato subtus hunc castellum Ponte*, &c. Alia an. 1193. to. 7. pag. 585. *Tradidit — pro parte fraternæ ejusdem Salernitanæ Ecclesiæ integram terram cum casa fabricata solerata, & apothecis*, &c. Vide Oct. Ferrarium in *Solaro*.

SOLATIARI, Consolari. Radulfus de Diceto p. 607. *Sibi namque Galenses solatiari possunt ad invicem, quod mors unius ex suis multorum in mortibus Marchionum Anglis lugubres, & Normannis exosas excepit exequias.*

Solatiare, & *Solatiari*, Auxilium vel solatium impertiri, præbere. Lex Longob. lib. 1. tit. 14. §. 3. *Si dux exercitalem suum molestaverit injustè, Gastaldius eum solatiet*, &c. Adde §. 5. Codex Carolinus Epist. 6. *Non nos patiaris perire, & ne moreris aut differas nobis solatiandum.* Vide Gregorium M. lib. 1. Epist. 61. lib. 2. Ind. 11. Epist. 1. 48. lib. 3. Epist. 27. & alibi non semel.

Solatiari, Animum relaxare, *Se divertir*. Arnulfus Lexoviensis Episcopus ad Radulfum de Diceto Londoniensem Archidiac. cujus extat historia: *Dominus quoque Willelmus de Ver ex promissione tenetur ut veniat, vobisque invicem solatiari poteritis, & nobis sanctæ solennitatis gaudia duplicare. Le Roman de Gaydon* MS.

Et ci se font aisier & solatier.

Solatiator, Auxiliator. Capitula Caroli C. tit. 1. *Restiterunt, fatemur, in nobis, & in viris Ecclesiasticis, nec non & in reipublicæ nostra solatiatoribus, hujusmodi materiæ & fomites dissensionum, ut manifeste patesceret, nos divina gratia indigere*, &c.

SOLATIUM, Salarium, quod ἐν παραψυχῆς λόγῳ datur, ut habet Procopius in Anecdotis. Utitur non semel Julianus Antecessor Const. 115. 123. 124. Ut & l. 4. Cod. de Sportul. Capitula Caroli C. apud Tusiacum c. 13. *Et si illi duo missatici ad hoc non suffecerint, nobis ad tempus hoc mandent, qualiter aut per nos, aut per filium nostrum, aut sicut viderimus, eis necessarium solatium transmittamus.*

Solatium, quodvis Auxilium, Βοήθεια, *Ayde*: Jornandes de Rebus Geticis cap. 32. *Ita convenit pacisci, ut Placidiam sororem Principis redderet, suaque solatia Romanæ Reipublicæ, ubi usus exigeret, non denegaret.* Adde cap. 45. 53. 54. 58. Ita usurpant Gregorius M. lib. 1. Epist. 13. lib. 10. Epist. 25. Regula Tarnatensis, Regula S. Benedicti &c. Gregorius Turon. lib. 5. cap. 39 lib. 6. cap. 12. 42. lib. 9. cap. 20. 43. lib. 10. cap. 3. 9. Gesta Dagoberti cap. 27. Decretum Childeberti c. 4. Lex Longob. l. 1. tit. 6 §. 1. tit. 9. §. 2. tit. 14. §. 2. Capitula Caroli M. lib. 7. c. 165. Capitul. an 807. c. 5. Freculfus to. 2. Hist. lib. 4. cap. 22. Marculfus, &c.

Solatium alia notione. Testamentum Bertichramni Episcop. Cenoman. *Et Abbas loci illius solatium præbeant, & postea in crastinum Abbas det illis dignissimam refectionem.* Vide *Consolatio*.

Solatium, Solacius, Solatia, Gallis *Aide*, Qui vel quæ Monachis aut Monialibus officium & munus aliquod peragentibus in adjumentum datur. Grodegangus Metensis Episc. in Regula Canonic. cap. 9. *Imbecillibus autem procurentur solatia, ut non cum tristitia hoc faciant; sed habeant omnes solatia, secundum modum congregationis, aut positionem loci.* Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 17. *Hospitarius major solatium habere debet aliquem de conversis fratribus*, &c. Occurrit ibi non semel, & in libro Usuum Ordinis Cisterciensis c. 47. 90. 94. 115. apud Rainardum Abbat. Cisterc. in Instit. c. 59. 75. in Statut. Ord. Præmonstr. dist. 1. c. 10. & alibi passim, in Statutis Ordinis S. Gilberti p. 745. 758. &c. ubi & *solatius* interdum dicitur.

Solatia, de Moniali p. 776. *Licet infirmariæ monialium solacium habere.* Habetur rursum pag. 764.

SOLDA, *Soldarius*, Vide *Solidata*.

SOLDANUS. Vide *Sultanus*.

SOLDATARIA, *Soldadera*, Meretrix: ab Hispanico *Soldada*, merces, stipendium: à merendo enim dictas meretrices observat Nonius, quæ mercede copiam corporis sui faciant. Jacobus I. Rex Aragon. in Constitutionibus Cataloniæ MSS. *Statuimus, quod nos nec aliquis alius homo (nec domina) demus aliquid alicui joculatori, vel joculatoriæ, sive soldatariæ, sive militi salvatge*, &c. Et infrà: *Statuimus, quod nullus joculator, vel joculatrix, nec soldataria, præsentes vel futuri, nec illa quæ olim fuit soldataria, sedeat ad mensam Militis, nec Dominæ alicujus, nec ad gausape eorundem, nec comedant, nec jaceant cum aliqua Dominarum in uno loco, vel in una domo, nec osculentur aliquem eorumdem.* Concilium Toletanum an. 1324. c. 2. *Cæterum quia in partibus istis morbus detestandæ inhonestatis irrepsit, quod mulieres, quæ Soldaderas vulgariter nuncupantur, intrant publicè domos Prælatorum & magnatum ad comedendum & alia, loquentes prava & inhonesta colloquia, plerumque corrumpentia bonos mores, facientes spectaculum de seipsis*, &c. Adde Chartam Dionysii Regis Portugall. eræ 1347. pro erectione Studii Conimbricensis apud Brandaon. to. 4. Monarch. Lusitan p. 322.

SOLDICUS. Vide *Syndicus*.

SOLDURII, Gallis veteribus dicti devoti homines, & utriusque fortunæ socii satellites principum. Horum meminere Cæsar l. 3. de Bello Gall. & Athenæus lib. 16. c. 13. cui σολίδυροι dicuntur.

SOLEMNIA, Solennes & antiquæ præstationes in l. 1. D. de Munerib. & apud Ammianum lib. 17. Menæa ad 31. Augusti: Σολέμνιον διδοῦσι ἐτήσιον τὸ τοῦτον λυτρὸν δ' ἀ χρυσοῦ λόγῳ τετυπωκάς. Vide Gloss. med. Græcit. in Σολέμνια.

SOLEMNIZARE, Publicare, vulgare. Alanus de Insulis in Planctu naturæ: *In præfatæ autem virginis adventu, quasi suas renovando naturas, omnia solemnizare crederes elementa.* Will. Armoricus in Philippo Aug. an. 1216. de PP. *Et in ipso sermone solemnizavit excommunicationes in Ludovicum & in suos.*

Vulgò autem *solemnizare*, est *solemne festum agere*, quomodo usurpant Petrus Blesensis serm. 24. Cæsarius Heisterbach. lib. 9. c. 15. lib. 11. cap. 2. & alii. Pseudo-Ovidius lib. 1. de Vetula:

E contra durum est solemnizare quod ille
Conculcat.

SOLGUS. Charta Alfonsi I. Regis æræ 1157. pro Cæsaraugustanis, apud Michaëlem *del Molino* in Repertorio pag. 265. col. 3. *Et persolto vobis totas illas aquas, quod pesquetis, ubi potueritis. Sed totos illos solgos qui fuerunt ibi presos sedeant meos, & prendat eos meo Merino per ad me.*

SOLERARE, *Pavimentum componere, vel soleas calceamenti resarcire*, in Gloss. MSS. Gloss. Isid. *Solerare, id est solidare, à solus, soleris, id est solidum.*

SOLIAR, σέλλαξ, in Gloss. Gr. Lat. MS. in edito, *Solar*, Sella, currus, lectica.

SOLIDA *stata*. Chartæ Angilranni Episcopi Metensis an. 770. apud Meurissium pag. 176. 177. *Cum integris terminis solidisque statis eorum ad eas res pertinentibus vel aspicientibus*, &c.

SOLIDATA, *Soldum, Solda, Solidare*, &c.

Solidata, Valor unius solidi. Charta an. 1069. apud Sammarthanos in Archiep. Aquensibus n. 22. *Constitutum est ab utrisque, ut Abbas Rotlannus & Monachi Archiepiscopo Rostagno tunc temporis 240. solidatas darent, & omni anno persolverent in censum sanctæ Aquensi Ecclesiæ in die Sabbati sancti duas libras legales incensi optimi*, &c. Raimundus de Agiles. p. 153. *Coria verò boum & equorum, & alia neglecta ex longo tempore illa similiter diu cocta, karissimè vendebantur: adeò ut duas solidatas quilibet comedere posset.* Tabularium Lucense, apud Marcam in Hist. Beneharn. lib. 4. cap. 6. *Inde accepit Vicecomes ipse unum mulum de mille solidis, & duos equos de mille solidatis.* Statutum pro Hospitio Philippi M. Regis Franc. an. 1317. *Le Chancelier s'il est Prelat, ne prandra riens*

riens icourt; & s'il est simple Clerc, cinq souldées de pain, trois festiers de vin, &c.

Solidata terræ, Modus agri ad valorem annuum unius solidi. Monasticum Anglic. to. 1. p. 112. *Anselmus de Gorney dedit — quinque solidatas terræ in Beverstona, cum advocatione ejusdem villæ, &c.* To. 2. pag. 98. *Quadraginta solidatas in villa de Hebi, &c.* Infrà: *Terram de Riseberga, quæ solebat reddere 3. solidos, &c.* Charta Seguini Episcopi Matiscon. an. 1260. *Cum Guillelmus de Oblato Miles ab Ecclesia Cluniacensi 60. solidatas terræ teneret in feudum, &c.* Regestum feodorum Campaniæ fol. 69. *Debet facere continuum estagium apud S. Menoldum, & domina Comitissa debet ei assignare centum solidatas terræ.* Infrà: *Amaurricus li Rocles ligius de domo patris sui de Cepelie, & furno ejusdem villæ, & centum solidatis terræ, quas domina Comitissa illi debuit assignare, &c.* Fol. 108. *Petrus de Ruella fecit homagium de domo sua de Ruella, & de centum solidatis terræ in Castellania Meldensi.* Charta Philippæ D. de Rameruco an. 1227. in Tabulario Campaniæ Thuano: *Assignat terram illam, quam Ecclesia B. Margaretæ apud Richeborc habebat pro trecentis & viginti tribus libratis terræ, duabus solidatis minùs.* Alia Roberti Ducis Burgundiæ an. 1274. *En tele manere, que de chascune cent sodées de terre & de rante, que lidiz Guillaumes Chevaliers ha en ladite ville d'Ayone & ès appartenances, lidiz Abbez & lidiz Couanz li doivent donner cent livres.* Adde Will. Thorn. p. 1805. 1806. Vide *Librata* & *Denarata terræ*.

Solidata, Stipendium unius solidi, quod datur militi. Eadmerus lib. de Similitudinib. S. Anselmi cap. 39. *Illa verò serviunt ei velut militantes pro solidatis, &c.* Adde cap. 80. Querimonia Berengarii Vicecomitis Narbonensis adversus Guiffredum Archiep. Narbonensem an. 1056. *Et munera illa suis militibus per solidatas distribuit: i. vice solidatarum.* Infrà: *Et eos, qui illos ceperunt, patrocinat, & dat eis solidatas.* Charta Joannis Regis Angliæ apud Matth. Paris an. 1213. *Et qui terram non habent, ut arma habere possint, illuc veniant ad capiendas solidatas nostras.*

Soldata. Jacobus I. Rex Aragon. in Foris Oscæ an. 1247. fol. 8. *Tunc debet ei dare integrum salarium secundùm forum, scilicet quantam soldatam convenit, pro quanta debebat ei servire.*

Soldada, apud Brandaonem tom. 4. Monarch. Lusitan. p. 304. v. Nostri *Sodée, Soudée* & *Soldée* dicunt: Catholicon parvum: *Stipendium, Soudée.* *Le Roman de Garin* MS.

Qui veut sodées, ne demorer à mi,
Or & argent aura à son plessir.

Alibi:

Qui en sodées fut au Roy Anseis.

Assisiæ Hierosolym. MSS. c. 130. *Se Chevalier, ou Sergent d'armes, ou autre, qui ait esté sodoier, se veaut clamer de son Seignor, ou de sa Dame, de ce que l'on li doit de sa deserte de ses sodées, il se doit clamer au Connestable, &c.* *Le Roman d'Auberi* MS.

Dedens Cortric s'est en soudées mis.

Infrà:

Cil qui vint sa les soudées querant.

Philippus *Mouskes* MS.

Et les soudées departoit
As Sergens & as Chevaliers.

Chron. Flandriæ cap. 107. *Et alerent à lui plusieurs Alemans à soudées à Tenremonde.* Octavianus *de S. Gelais* in Viridario honoris:

En celui temps se leva une noise
Entre Suisses, & nos gens de souldée,
Tant de la garde Françoise qu'Escossoise.

Soldée, apud Willhardum n. 120. *Sos*, in iisdem Assisiis Hierosolym. cap. 230. *Doit querre un autre Chevalier, & retenir à ses sos, qui sont usés de doner comunement à pays, se le deshaitié n'avoit plus grant sos. Mais se il avoit plus grant, & il ne le peut trover à tenir sos comus de la terre, &c.* Et infrà: *Et véez encs la monoie des sos dou Chevalier selon le cours des sodées comunes de cetui Roiaume.*

Solidum, idem quod *Solidata*. Albertus Aquensis lib. 7. cap. 58. *Nec longo post hæc intervallo Rex à militibus suis in urbe Japhet pro pecunia angustiatus est, quam illis debebat pro conventione solidorum, &c.* Occurrit rursum eod. cap. Idem lib. 10. cap. 41. *Advenæ Galli, qui conventione solidorum Imperatori militabant, &c.* Lanfrancus Epist. 35. *Qui verò Redulpho traditori & sociis ejus sine terra pro solidis servierunt, &c.* Habetur etiam in Epistola Comitis S. Pauli de prima CP. expugnatione.

Soldum. Conradus Usperg. in Henrico VI. *Imperator verò c. millia marcarum sibi ab eodem data fecit militibus dari in soldum.* Hist. Cortusiorum lib. 2. *Stipendiarii omninò cassentur à soldo Paduæ.*

Solda, eodem etiam significatu. Idem Uspergensis in Philippo Imp. *Hic cùm non haberet pecuniam, quibus salaria sive solda præberet militibus, primus cœpit distrahere prædia, quæ Pater suus Fridericus Imperator latè acquisierat in Alemannia.*

Solidare, Stipendium præbere, Gall. *Soudoier*, Italis *Soldare.* Senator lib. 3. Var. 51. *Menstrua eum duximus largitate solidandum.* Petrus de Vineis lib. 1. Ep. 1. *Per satellites suos de pauperum patrimonio solidatos.* Adde lib. 2. Epist. 49. Thwroczius in Geisa Rege Hungar. cap. 54. *Et licèt pecuniam dedisset affluenter pro militibus solidandis, &c.*

Solidarii, Milites, qui stipendio merent, qui *Solidatam* accipiunt pro stipendio, *Soudoiers*, Froissarti 1. vol. cap. 147. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 8. *Conducticii, vel solidarii, vel stipendiarii.* Ordericus Vital. lib 4. *Solidarios milites convocavit, omnesque, regali munificentia pro militari servitute muneratos, domum abire benigniter permisit.* Utuntur Galbertus in Vita Caroli Comit. Flandr. n. 81. 121. Herimannus de Restaurat. S. Martini Tornacensis cap. 42. Fulcherius Carnotensis lib. 2. cap. 42. Florentius Wigorn. an. 1051. 1085. 1094. Otto Frising. lib. 1. de Gestis Frider. c. 42. Will. Tyrius lib. 22. cap. 23. Simeon Dunelmensis an. 1085. 1094. Radulfus de Diceto an. 1051. Sugerius Epist. 153. &c. Assisiæ Hierosol. MSS. cap. 131. *Par l'Assise & usage du Royaume de Hierusalem nul ne doit doner congié à son sodoier, que il ne le paie, ou face paier, & le Conestable le peut de ce destraindre. Mais se le sodoier prent congié, & le Seignor li done, il n'est pas tenus de paier le, que de tant de tems, come il à servi.* Cap. 132. *Qui donne congié à son sodoier dedans le mois 4. jours, il le doit paier de tout le mois, par l'assise & usage dou Roiaume de Hierusalem, & le sodoier, qui prent congié de son Seignor, & il demeure dou mois à parfaire trois jours, ou plus, il pert sa deserte de celui de mois, ne ne doit estre paié.*

Solidarii Regiæ privatæ Masnedæ, aliquot subscribunt Diplomata Willelmi Regis Siciliæ an. 1183. apud Rocchum Pirrum in Archiepiscopis Montisregal.

Soldarius, ex Gallico obsoleto *Soldar.* Hugo Flaviniacensis de Carolo Martello: *Tanta dedit militibus, quos Soldarios vocari mos obtinuit, qui ex omnibus mundi partibus causa questus ad eum concurrebant, &c.* Gesta Abbatum Lobiensium p. 599. *Excrevit in tantùm adversùs nos adversitas soldariorum, ut villas mensæ nostræ congruentes sibi vendicare velint.* Mox: *Factoris hujus rei sunt soldarii Osbaldus, &c. quibus insuper & solidos auxit.* Brompton. an. 1051. *Rex Edwardus Anglos à gravi tributo solvit, quod eis pater suus propter Danorum soldarios imposuerat.* Radulfus de Diceto habet hoc loco *Solidarios.* Will. Brito lib. Philipp. 10. de quadam meretrice bellatrice:

Quæ generosa nimis soldaria facta, relicto
Conjuge, castra suo privabat significato.

Soldatus, ex Gallico *Soldat*. Thwroczius in Colomanno Rege Hungar. cap. 62. *Quæ quidem civitates per soldatos Parisanorum missos per Cæsarem expulsis Venetis sunt rehabitæ.* In Ludovico Rege c. 19. *Centum & 20. soldatos armatos gentis permixtæ, &c.* Glossæ Basil. κολιδάτος, στρατιώτης. Ubi legendum σολδάτος.

Soldenarius, eadem notione, ex Gallico *Saudenier*, quæ vox occurrit in Chronico Flandr. cap. 85. Gesta Philippi III. Regis Franc. pag. 538. *In Romania destinavit D. Joannem de Apia Comitem cum soldenariis francigenis ferè octingentis.*

SOLIDATUM, Quidquid in solidum possidetur. Gesta Dagoberti Regis cap. 13. *Reddensque ei solidatum, quod aspiciebat ad regnum Austrasiorum, hoc totum exindè, quod citra Ligerim, vel Provinciæ partibus situm erat, suæ ditioni retinuit.* Idem cap. 32. *Insuper sacramentis firmaverunt, ut Neptricum & Burgundia solidato ordine ad regnum Hludovici post Dagoberti Regis discessum aspiceret.* Eadem habet Chronicon Fredegarii cap. 53. 76. Aurelianus Episcopus in Epist. ad Theudebertum Regem: *Prætereo generis tui stemma sydereum: taceo & istud, quòd unicus sceptris, multiplex populis, gente varius, dominatione unitus, solidus regno, diffusus imperio. Ex solido possidere*, opponitur *ex beneficio*, apud Will. Malmesbur. lib. 1. de Gestis Pontificum: *Urbem* (Cantuariam), *quam Archiepiscopus Lanfrancus habuerat ex beneficio, isti* (Anselmo) *concessi ex solido*, i. est jure proprietatis & allodii possidendam.

Solidatum. Papias: *Fusum, solidatum, stratum.*

Solidatus. Vide *Cingulatus*.

SOLIDUS, Ligius, vassallus in solidum. Charta Oldegarii Episcopi Barcinon. in illius vita n. 37. *Nulla erit licentia alicui extraneæ personæ donare, — nisi illi, qui ita sit fidelis & solidus homo Ecclesiæ nostræ, sicut tu.* Ibidem: *Juro ego, — quòd ab hac die & deinceps fidelis homo & solidus ero tibi & Ecclesiæ tuæ.* Usatici Barcinonenses MSS. cap. 20. *Cum suo seniore, cujus solidus sit.* Cap. 31. *Qui solidus est de seniore, optimè debet illi servire, vel secundùm posse, vel secundùm illorum conventionem, & senior debet eum habere contra cunctos, & nullus contra eum. Propterea nullus debet facere solidantiam, nisi ad unum solidum seniorem, nisi concesserit ei senior, cujus primùm solidus fuerat.* Le Roman de la Rose:

Dame voici, il est mes sires,
Je suis son home liges entiers.

Vide *Homagium solidum*.

SOLIDUS, pro aureo ante Constantinum M. usurpatus vix legitur, uti observatum à Scaligero lib. de Re nummaria: quo tum imperante vulgò obtinuit, quod etiam attigimus in Dissertatione de Imperatorum Constantinopolitanorum numismatibus, ex Codice Theodosiano. Gregorius M. lib. 1. Dial. c. 9. *Repentè in sinu suo 12. aureos invenit ita fulgentes, tanquam ex igne producti eadem hora fuissent. Qui mox de Ecclesia egressus, eos in sinum furentis Presbyteri projecit, dicens: Ecce habes solidos, quos quæsisti, &c.* Adde lib. 1. Epist. 23. 54. Gregorius Turonensis lib. 10. cap. 31. num. 16. *Aurum etiam, quod decessor ejus reliquerat, ampliùs quàm 20. millia solidorum pauperibus erogavit.* Vide eundem lib. 4. de Miraculis sancti Martini cap. 39. *Solidum* pariter pro *aureo* usurpat Fortunatus in Vita S. Germani Parisiensis c. 22. *Solidus auro adpretiatus*, in Lege Bajwar. tit. 1. cap. 4. §. 1. cap. 6. §. 2. cap. 10. §. 2. tit. 3. cap. 14. §. 3. *Solidus aureus integri ponderis*, in Lege Wisigoth. lib. 7. tit. 6. §. 5. *Solidus auri*, in Edicto Theoderici Reg. §. 150. Charta Karlomanni Regis apud Beslium in Regibus Aquitan. pag. 42. *Trecentorum solidorum auri ad purum excocti se noverit pœna mulctandum.* Odorannus in Chron. an. 1031. *Miserunt etiam à Parisius per manum Odoranni Monachi auri solidos 17. & denarios 8. & gemmas pretiosissimas, &c. Solidi auri optimi*, apud Helgaudum in Roberto Rege pag. 68. Vide Covarruviam de Veterum numismatum collatione. cap. 3.

Solidi aurei pretium apud Gallos & Francos diversum fuit, pro temporum ratione. In Lege Salica, passim, *Solidus* constitisse dicitur 40. *denariis*, argenteis. Hincmarus in Vita S. Remigii: *In testamento, à B. Remigio condito, lector attendat, quia solidorum quantitas numero 40. denariorum computatur, sicut tunc solidi habebantur*, (al. *agebantur*,) *& in Francorum Lege Salica continetur: & generaliter in solutione usque ad tempora Karoli perduravit, velut in ejus capitulis continetur*, (al. *invenitur*.) Ita in Capitulo Ludovicii Pii an. 819. de interpretat. Legis Salicæ c. 2. & 4. solidus etiam accipitur. Pretium igitur solidi immutatum, à Pipino Rege scilicet. Synodus Remensis cap. 41. *Ut domnus Imperator secundùm statutum bonæ memoriæ Pipini misericordiam faciat, ne solidi, qui in Lege habentur, per 40. denarios discurrant, quoniam propter eos multa perjuria multaque falsa testimonia reperiuntur.* Taxata enim fuit tunc temporis solidi quantitas 12. denariis, idque firmatum à Carolo M. lib. 4. Capit. c. 45. *Ut omnis solutio atque compositio, quæ in Lege Salica continetur, inter Francos per 12. denariorum solidum componatur: excepto, ubi contentio inter Saxones & Frisiones exorta fuerit. Ibi volumus, ut 40. denariorum quantitatem solidus habeat; quem vel Saxo, vel Frisio, ad partem Salici Franci cum eo litigantis solvere debet.* Ita ferè in Lege Longob. lib. 2. tit. 12. §. 1. 2. & 3. nisi quod pro 40. *den.* 60. præferunt editiones Boërii & Lindenbrogii; sed perperam, ut opinor. Capitula ejusdem Caroli an. 797. edita ab Holstenio §. 11. *In argento 12. denarios solidum faciant: & in aliis speciebus ad istud pretium omnes æstimationes compositionis sunt.* Id etiam firmatum deinceps à Ludovico Pio cap. 3. tit. 75. Hinc *solidus 12. denariorum* fuisse dicitur, in Capitul. 2. Karlomanni c. 2. in iisdem Capitul. Caroli M. lib. 3. cap. 30. lib. 5. cap. 3. in Addit. 1. Ludov. Pii cap. 57. & in Synodo Liptinensi cap. 2. Sed & apud Hungaros, aureus, qui idem cum solido, 40. denariis argenteis valuit sub Bela I. Rege, ut autor est Thwroczius cap. 45.

Solidi aurei divisio alia fuit apud Romanos, nempe, in 6000. denarios æreos, quos λεπτὰ Græci vocant, in quot τάλαντον, sive solidum dividi scribit Suidas. Senator lib. 1. Epist. 10. *Sex millia denariorum solidum esse voluerunt.*

Solidi Romani, Imperatorum Romanorum. Præfatio ad Legem Burgundionum: *Si quis sanè judicum, tàm Barbarus quàm Romanus — forsitan non ea, quæ Leges continent, judicaverit, 30. solidos Romanos se noverit illaturum.*

Solidi Gennanenses, Gothici, Ardaricani. Vide Dissertationem nostram de Imperatorum Constantinopolitanorum Monetis.

Solidi Franci, in Formula 82. apud Lindenbrogium. *Francisci, seu Francici*, in Tabulario Casauriensi, in Charta exarata sub Carolo & Pipino Regibus, & Ildebrando Duce Spoletano: *Idcircò constat, me Pessido vendidisse tibi Aderisi Sculdasio cartularios & vinearios in loco, qui dicitur in Vico, hoc est, pro solidis 7. Franciscis & bove uno, & grano modiorum 12.* Alibi: *Et pretium recepi à te, valente solidos 20. Franciscos.* Occurrit ibi pluries. Iidem videntur, qui *solidi Galliarum* appellantur apud Gregorium M. lib. 5. Ep. 10. quos in Italia *expendi* non potuisse scribit: quia *minore æstimatione taxabatur aurum Gallicum*, ut est in Novella Majoriani, utpote longè Romano deterius: *Nullus*

Nullus solidum integri ponderis calumniosæ adprobationis obtentu recuset exactor, excepto eo Gallico, cujus aurum minore æstimatione taxatur.

Solidus, apud Saxones, duplex fuit: unus enim habuit 2. tremisses, alter tres tremisses. Majori solido aliæ compositiones, minori homicidia componebantur. Ita Lex Saxonum tit. 18.

Solidi Anglicani, sols Engleis, in Legibus Vernaculis Willelmi Nothi cap.13. ubi 40. denariis constitisse innuitur: *Del Dei aprés le polcier 50. sols de solt Engleis, ço est quers deniers.* Quæ quidem verba ultima de 40. denariis capienda existimo, ut *quer*, sit pro *querante*, ut tunc efferebant. Mentio est præterea solidorum Anglicanorum cap. 19.21.41. Ut tamen non temerè affirmem, facit Cajus de Antiq. Cantabrig. Academiæ p. 209. *Illud interim scire licet, aliam fuisse rationem solidorum ætate Ælfrici, quàm nostra: nam per ea tempora 30. denarii faciebant sex solidos, nostra verò duos tantùm & semissem.*

Solidi argentei, in Bulla Benedicti VII. PP. in Bullario Cluniacensi pag. 6. Ævo sequiori, solidi ex argento, & quidem subæra[illegible] cudi cœpere: quibus assignari denarii perindè 12. ac aureo; sed ii ærei minutuli. Atque ita *solidum* usurpatum docet Covarruvias lib. de Collat. veterum numismat. cap. 3. §. 2. n. 7. & seqq. Charta fundationis Monasterii S. Severi in Vasconia apud Marcam lib. 5. Hist. Beneharn. cap. 8. *Dando illis trecentos solidos duos denarios argenti, quadraginta quinque vaccas cum multis aliis rebus.* Tabularium ejusdem Monasterii apud eundem Marcam lib. 3. cap. 11. *Trecentos solidos argenti duodenorum denariorum.* Charta Joannis Regis Angliæ tom. 1. Monastici Anglic. p. 352. *Terram de Bradeham, de qua nobis reddi solebant per annum 50. solidi blanci.*

De solido, & denario sponsare. Lex Salica tit. 4. §. 1. *Qui viduam accipere vult, cum tribus testibus, qui adprobare debent, tres solidos æquè pensantes & denarium habere debet, & hoc facto, si eis convenit, viduam accipiat.* Formulæ vet. Pithœi c. 55. in MS. *Placuit atque convenit, ut ego tibi de solido & denario secundùm Legem Salicam sponsare deberem, quod ita — feci. Ego ille sponsus tuus, dum taliter placuit atque convenit apud parentes nostros, communes ab utrasque partes aptisantes, ut tibi de solido & denario secundùm Legem Salicam sponsare deberem, &c.* Cap. 60. *Eò quòd ante hos dies filiolam nomine illa per solido & denario & enarras habui desponsata.* Infrà: *Convenit, ut ipse ille ipso solido & denario de ipsas arras ante plures bonis hominibus, & pro ipso exenio scilicet tant. &c.* Vide Form. Lindenbrogii 75. Fredegarius in Epit. cap. 18. *Legatos ad Gundebaldum dirigit, petens, ut Chrotechildem neptem suam ei in conjugium sociandam traderet. Quod ille denegare metuens, & sperans amicitiam cum Chlodoveo inire, eam daturum spospondit. Legati offerentes solidum & denarium, ut mos erat Francorum, eam partibus Chlodovei sponsam, placitum ad præsens petentes, ut ipsam ad conjugium traderet Chlodoveo.* In Lege Saxonum tit. 6, tit. 7. §. 3. *uxorem ducturus parentibus ejus vel tutori 300. solidos dare* jubetur. Emptionem imaginariam in Romanorum nuptiis intervenisse, pueris etiam notum est. Rem præ cæteris perstrinxit Brissonius de Ritu nuptiarum pag 480.

SOLILOQUIUM, *est, cùm ad interrogationem ipsi nobis respondemus.* Ita Papias & Gloss. Arabico-Lat. ejusmodi est *Soliloquium* S. Augustini.

SOLINUM, Umbraculum, quo *sol* arcetur, nostris *Dais*. Vincentius Belvac. lib. 32. cap. 22. *Et cum equitat, semper portat solinum vel tentoriolum super caput ejus in hasta, sicque faciunt cuncti maiores principes Tartarorum, & etiam uxores eorum.* Cap. 35. *Quoddam etiam solinum, sive tentoriolum, quod super caput Imperatoris portatur, fuit eidem præsentatum, quod totum erat cum gemmis præparatum.*

SOLINUM, vel *solinus terræ*, in Domesday. ubi 7. *Solini* vel *solina terræ, sunt 7. carrucatæ:* sic enim legendum puto apud Edw. Cokum ad Littletonem sect. 1. pro 17. Somnerus quippe *solinum* cum *swolinga* confundit, id est, *hyda*, seu *carrucata*. Will. Thorn. an. 1206. *Fuit enim cum hundredo antiquis temporibus, pertinens ad cameram Monachorum S. Augustini, & defendebat se pro 5. solinis, & fuit appressiatum ad 19. lib. ut patet in Domesday Regis Willelmi.* Vide *Swollynga*.

Solinum. Charta Tancredi Principis Antiochiæ, apud Ughellum to. 4. pag. 1166. *Tertiam partem cuncti reditus solini, qui indè exierit, maris & terræ, & rugam Antiochiæ una cum Ecclesia S. Joannis, &c,* Infrà: *Et secunda pars portus Laodiceæ, portus & terræ, ut de solino rugam Antiochiæ cum Ecclesia similiter, &c.*

SOLITANEUS. Octavius Horatianus lib 3. Rerum Medicar. in præfat. *Et quoniam hæc ratio tota medendi indiget diligentia, solitaneum libellum confeci de mulierum curis, solitaneum, inquam, & remotum à publico spectaculo.*

SOLITUDO, Vastum, terra erema. Charta Caroli Comitis Flandriæ in Chron. Andrensi pag. 423. *Pratum 30. dierum, Comitatum solitudinis de Gisnet, — terram, quæ juxta Pithem in solitudine omninò liberam cum Comitatu.*

SOLIVAGI, *Cælibes*: opponuntur *Conjugatis*, in veteri Charta apud Ægid. Gelenium in Colonia p. 69. *Sive solivagi, sive conjugati, in tempore messis debent colligere messes, &c.*

SOLIUM, Limen: Arestum an. 1299. in Tabular. Episcopat. Ambian. fol. 126. *Idem Episcopus afferebat, se esse in possessione, — quod nullus Castichiare potest, & ab Episcopo petita licentia.* Sed hac voce intelligitur maximè *limen Confessionis*, ad quod subsistebant, qui pietatis ergò Sanctorum sepulchra visitabant, quod σολέα Græcis nuperis, qui à Latino *Solium*, vel ab Italico *Soglia* hauserunt, uti docuimus in Descriptione ædis Sophianæ: nam ipsa sacraria solis Presbyteris patebant. Paulinus Nat. 9.

Qui sua fulgentis solii pro Limine Felix.

Et Sidonius lib. 4. Epist. 18.

Sic & dilecti solium Felicis honorans.

Nescio, an idem sonat, vel potiùs ambonem, & suggestum in Vita S. Theodardi Archiep. Narbonensis: *Fecit etiam & valdè mirificum ex præclarissimo marmore editum, & sublimi fastigio altè porrectum solium, in quo & hæc scripta sunt:*

Hoc solium dompnus Theodardus marmore fecit
Egregius Præsul, surgunt hinc indè peraltè
Terni politi satis ex ordine gradus.

Vide *Limen*. Incertum etiam, quid sit?

Solium, in Epitaphio Guillelmi de Cottis Abbatis, apud Puccinellum, nisi idem sit, quod *solare*.

Non uno tantùm solio claustrum decoravit.

Alibi:

Hos solium Cottis Gulielmus condidit ortus.

Solium, pro *solario* seu Camera, videtur usurpasse Albertus Aquensis lib. 5. cap. 20. *Duo solummodò ex duodecim se virili & multa repugnatione à manibus hostium extorquentes, subitò in solium, quod fenestratum in vallem respiciebat, evaserunt, gladiis eductis, se ab insequentibus hostibus valdè adeò defendentes, &c.* Vide *Solaris*.

SOLLATA. Usatici Barcinonenses MSS. cap. 14. *Usaticum — tenere in perpetuum mandaverunt, scilicet, ut tenerent curiam & magnam familiam, & fecissent conductum, & darent sollatas, & facerent emendas, & tenerent justitiam, & judicarent per directum, &c.* f. *soldatas*.

SOLLICITARE, *Sollicitator*. Petronius Arbiter:

Et qui sollicitat nuptas ad præmia peccat.

Sollicitatores affectus alieni, apud Senatorem lib. 9. Epist. 18. *Sollicitare nuptias*, in l. 1. Cod. Th. de Nuptiis. *Sollicitatores ingenuorum filiorum*, in Lege Wisigoth. lib. 7. tit. 3. §. 3. *Puellarum vel viduarum*, §. 11. *feminarum*, in Capit. Caroli M. lib. 6. c. 99. *Sollicitatores alienorum mancipiorum*, in Edicto Theoderici §. 80. 85. in Lege Salica tit. 41. *Sollicitatores rerum alienarum*, in Lege Burgund. tit. 4. §. 1. &c. Adde l. 58. Cod. Th. de Cursu publ. Papianum lib. Resp. tit. 3. &c.

SOLSATIRE *reum* dicebatur actor, cùm in jus vocatus vadimonium ille deseruerat, nec juri steterat, neque placitum custodiverat: tùm enim actor coram judice reum, si is *sunniam*, seu excusationem legitimam non misisset, causa excidisse contendebat. Marculfus lib. 1. form. 37. *A quo placito veniens memoratus ille, ibi in palatio nostro, & per triduum seu ampliùs, ut lex habuit, placitum suum custodisset, & memoratus ille abjectus sit, vel solsatissit, ipse nec venisset ad placitum, nec nulla sunnia nuntiasset, adfirmat.* Formula secundùm Legem Romanam cap. 33. *Sed memoratus quidem ille per triduum suum custodivit placitum, & jam dictum illum secundùm legem adjectivit*, (l. abjectivit) *vel solsatevit, qui nec ecsonia nuntiavit, nec suum placitum adimplevit.* Habentur inter formulas Andegavenses, 12. 13. 14. quæ de *solsadio* inscribuntnr. In postrema: *Qui illi ad placitum adfuit unà cum testis suis pro legibus triduum custodivit & solsadivit.* Et form. 52. *Sed veniens in eo placito illi de manè usque ad vesperam placitum suum legibus custodivit, & solsadivit.* Neque aliud sonant verba *subsadire* & *subsadina*, si rectè exscripta sunt, in Charta Chlodovei III. Regis apud virum doctissimum Joan. Mabillonium: *Sed venientes ad eorum placitum ipsi Agentes, jam dicto Abbati Novivento in ipso Palatio nostro per triduos, per plures dies, ut lex habuit, placitum .... custodissent, & ipso Ermenoaldo Abbati abjectissent, vel soladissent* (solsatissent) *ipsi nec venisset ad placitum, nec misso in vice sua derixisset, &c.* Alia ejusdem Regis, ibidem: *Et ipso Amelberto abjectissit, vel subsadissit.* Suprà: *Sed veniens ad eo placito prædictus Chrothtcarius Valentianis in ipso Palatio nostro, & dum placitum ipsius in legibus custodibat, vel ipso Amalberchto subsadibat, sic veniens ex parte filius ipsius Amalberchto, nomine Amalrico, subsadina sua contradixissit, & dum exindè in nostri, vel suprascriptis viris præsentiam rationis adstabat, interrogatum fuit, &c.* Mox: *Nisi inventum fuit, quod contra rationis ordinem ipsa subsadina contradixissit, vel in hac causa introissit, sicut fuit judecatum, &c.* Ubi *subsadinam* seu *solsatinam contradicere*, est, quod practici nostri dicunt, *demander, que le defaut soit rabatu.* Sed undè eæ voces ortæ, non omninò planum est divinare. Bignonius *solsatire* pro *solem calcare* dictum opinatur: ita ut cùm actor reum *solsatissit*, ei *solem culcatum*, vel occasum denuntiat: *Il lui signifie, ou objecte le defaut.* Wendelinus verò putat, vocem conflatam esse ex *sol*, & *satis*, sic ut actor contendat reum *solis satis* habuisse, seu idoneum a legibus præscriptum tempus, quo juri stare posset.

SOLSEQUIUM, Heliotropium, *quia in sole nascente suos flores aperit, & in sero claudit, cum sol occubuerit. Ipsum quidam Latini Intibum silvaticum vocant.* Ugutio, ex Isidoro lib. 17. c. 9.

SOLSTITIUM, inter superstitiones paganicas recenset S. Audoënus lib. 2. de Vita S. Eligii Noviom. Episcopi cap. 15. *Nullus in festivitate S. Joannis vel quibuslibet Sanctorum solemnitatibus, solstitia, aut vallationes, vel saltationes aut caraulas, aut cantica diabolica exerceat.*

SOLTA, Solutio, ex Gallico *Soute*. Concilium Avenionense an. 1282. c. 1. *Intelligentes usurarios etiam eadem sententia fore ligatos, qui pannos, bladum, vinum, oleum, vel alias quascunque mobiles vel se moventes, præsertim ad soltam sive ad solutionem post tempus aliquod faciendam carius vendunt propter temporis dilationem, &c.* Perperam edit. *sostam* in postrema Conciliorum editione.

SOLVERE, idem quod *Gurpire*. Vetus Charta apud Gariellum in Episcopis Magalon. pag. 96. *Quicquid in decimis, in Prioratu & Cœmeterio S. Stephani de Pinjano habebant, solverunt in manu Galteri Episcopi, seu potiùs restituerunt, &c.* Vide eundem pag. 175. Pactum inter Raymundum Guillelmi Episcopum Nemausensem, & fratrem ejus Bernardum Guillelmi, & Guillelmum Do. Montispessulani, M. Jan. an. 1103. *Et demandabant omnes viduas feminas, quæ stabant in omnibus illis domibus, quas ipsi habebant in Montepessulano: & solserunt Guillelmo domino suo omnes homines & feminas stantes in illis domibus.* Infrà: *Et Raymundus & Bernardus guirpirunt & solserunt Guillelmo de Montepessulano illum molinum, & illis terras gurpimus & solvimus.* Denique: *Facta est a[illegible]m hac gurpitio & solutio feria 7. &c.*

SOLUMEN. Glossæ Gr. Lat. πέρας, *terminus, finis, effectum, solumen.* Fortè pro *solutio*.

SOMA, ex Græco σῶμα, Corpus. Papias: *Soma, i. corpus.* Gloss. Ælfrici: *Soma:* Lichama, i. corpus. Dudo de Morib. Norm. *Dum vegetavit fomite sacra. Atque salubri somatis artus.* Harmerus de Miraculis S. Mauricii Episc. Andeg. MS. *Conspicientes pannulorum veterrima, ex quibus beatissima Maurilii obvoluta fuerunt somata.* Vita MS. S. Magnobodi Episcopi Andeg. cap. 51. *Ubi plurima fidelium somata digna veneratione habita requiescunt.* Gislebertus lib. 1. de Translatione S. Romani Abbatis cap. 8. *Accedit Episcopus ad locum, quo sanctissimi somatis thesaurus erat reconditus, &c.* Utitur prætereà Ordericus Vit. lib. 5. pag. 550. lib. 8. p. 664. lib. 12. p. 870. lib. 13. p 901.

Zomata, prò *somata*, in Charta Athelstani Regis Angl. to. 3. Monast. Anglic. pag. 117.

Soma, Membrana. Gloss. Gr. Lat. Σωμάτιον, *membrana*. Amalarius lib. 1. de Ordine Antiphonarii cap. 58. *De responsoriis psalmorum, scripsi in prologo hujus somatis.* Sexta Synodus act. 10. Τὸ αὐθεντικὸν βιβλίον — ἐν σώμασιν ἀργυρένδετον. Vetus interpres, *liber membranaceus tectus ex argento.* Ibidem act. 14. Ἔτι δὲ καὶ ἐπιφέρομαι καὶ βίβλον ἐν σώμασιν, ἔχουσαν ἴσα διαφόρων ἐπιστολῶν.

SOMEGIA, Præstatio, ut videtur ex *summis*, v. gr. bladi, frumenti. Charta Philippi Reg. Fr. an. 1210. *Idem etiam Savaricus detinet sibi census suos, & venditiones, & quosdam reditus, qui Somagia vocantur, & avenam, & captagia hominum & fœminarum suarum, qui reditus cum una somegiarum in Festo B. Remigii persolverentur, deindè secunda somegia in vicesima die Natalis Domini, & tertia in Octabis Resurrectionis Dominicæ ei similiter persolventur, caponum etiam suorum in crastino Natalis Domini percipiet solutionem; unaquaque verò somegiarum quatuor denarios bonæ monetæ valet.* Vide *Somma* in *Sagma*.

SOMETA, Mensura liquidorum. Charta Thomæ Comitis Maurriennæ an. 1216. 10. *Sometas vini meri apud Aquam bellam de suo clauso.* Vide *Somma* in *Sagma*.

SOMMA, *sommarius*. Vide *sagma*.

SOMNIARIUS, ὀνειρομάντης, ὀνειροπόλος: *Somniorum Interpres*, Ennio, apud Priscianum: *qui narrandis somniis occultat artem aliquam divinandi*, in l. 6. Cod. Th. de Malefic. Glossæ Gr. Lat. ὀνειροκρίτης, *conjector, somni solutor, somniorum interpres.* Capitula Herardi Archiep. Turonens. c. 3. *De maleficis, incantatoribus, sortilegis, somniariis, tempestuariis, &c.*

Capitu-

Capitulare 1. Caroli M. incerti anni c. 40. *Ut nemo sit, qui ariolos sciscitetur, vel somnia observet, vel ad auguria intendat.* Joan. Sarisber. lib. 1. Policrat. cap. 12. *Conjectores sunt, qui artificio quodam sibi vendicant somniorum interpretationem. Ars somnolenta*, apud eundem lib. 2. c. 16. Vide S. Hieronymum in cap. 23. Hieremiæ.

SOMNIATOR, eadem notione. S. Hieronym. in cap. 27. Hierem. *Ne audiant Prophetas suos atque divinos, & somniatores, & augures, & maleficos.* Capitula Caroli M. lib. 6. c. 210. *Magi, arioli, sortilegi, venefici, divini, incantatores, somniatores, conjectores, &c.* Paschasius Radbertus in Epitaphio Vualæ Abbat. Corbeiensis lib. 2. c. 9. *Divini, conjectores, & muti, nec non somniatores, &c.* Lindenbrogius locum hunc ex Plauto adducit, *aut somniator est, aut sector zonarius.* At editi libri habent *Dormitator*, in Trinummo. Vide Nonnum in Sylloge Historiar. p. 151.

SOMNUS *venereus*: ita Medici Latini appellant, quem Græci ὀνειρογονον, cùm scilicet *per somnos inanibus visis affecti ægrotantes, seminis lapsu vexantur.* Ita præter Plinium, à quo *Veneris somnium* appellatur, Cælius Aurelian. lib. 5. Chronion c. 5. Adde in hanc rem insignem alium locum ejusdem egregii scriptoris ex lib. 1. cap. 3. pag. 22. *At verò concubitus, sive venus, quam adhibendam probant, ab aliquibus parva Epilepsia nuncupata est: siquidem similem faciat membrorum motum diverso contractu, anhelatione & sudore attestante, & oculorum conversione cum rubore vultus, ac deinde post effectum displicere faciat sibimet corpus cum pallore, & quadam debilitate vel mœstitudine, adeò nervos afficere videatur, ut sæpe imminente accessione per somnum jactu seminis ægri præpurgentur, quod Græci Onirogonon vocaverunt.*

SON, Grex, inquit Wendelinus, à Theutonico *son, sunt, gesun*, grex, ac numerus præfinitus animalium. Lex Angliorum & Werinorum tit. 7. §. 2. *Qui scrofas sex cum verre, quod dicunt Son, furatus est, in triplum componat.* Vide *Sonesti*.

SONA, Vestis Ecclesiasticæ vel Monachicæ species. Historia Glastonensis Abbatiæ to. 1. Monastici Anglic. pag. 6. de reliquiis, quæ ibi asservabantur, de S. Thoma Archiep. Cantuar. *De cuculla, stamino, sona, pedulibus, quibus utebatur hora suæ passionis.* Et infrà: *De cuculla, carne & sanguine, & sona Pontificali B. Ulstani Episcopi.* Legendum fortè *stola*.

SONA, Pax, compositio, pactum, fœdus: vox Danica. Charta Erici Regis Danorum an. 1317. apud Isaac. Pontanum lib. 7. Hist. Dan. pag. 419. *Nos fratri nostro — & omnibus Danis, qui — fuerunt in guerra proxima inter nos & D. Marchionem habita, hoc indulsimus, & propter hoc debent habere plenam sonam, & ob hoc non debemus habere suspicionem aliquam contra ipsos.* Alia an. 1318. apud eundem: *Concordavit totaliter in hunc modum videlicet, quod super omnibus (querelis) vera & plena concordia atque sona perpetuis temporibus duratura esse deberent.* Charta Wolemari Ducis Jutiæ ibidem: *Compositionem plenam & sonam competentem habuerint.* Infra: *Diem treugarium aut sonam non inibimus, &c.* Vide *Durasuna* & *Suonbuch*.

SONARE. Lex Longob. lib. 2. tit. 52. §. 2. *Si Comes in suo ministerio justitiam non fecerit, tunc Missus noster de hac causa sonare faciat, usque dum justitia ibi fiat.* Ubi Glossæ, *sonare, inquirere.*

Sonare, Dicere, dici. Concilium Ticinense sub Benedicto VIII. PP. in præfat. *Quia usuale est apud eos sonare. Filii matrem sequuntur.* Charta ann. 1066. in Notis ad Concilia Narbon. *Sicut sonat in præceptis Regum*, id est, *sicut scriptum est.* In Consuetud. Andeg. art. 426. *En sonnant en termes generaux, qu'il a possedé à titre.* Id est, dicendo in terminis generalibus justo se titulo possedisse. Epistola Honorii Imp. apud Baron. an. 419. 2. *Cum post abscessum venerabilis viri Zozimi, circa meritum Eulalii ordine subrogandi communi judicio conveniens multitudo sonuisset, &c.* Id est, una voce meritum Eulalii commendasset. Lex Vervini an. 1233. art. 13. *Super burgensium aliquem neque ego, neque villicus meus, clamorem facere potero, nisi sub testimonio Scabinorum: ita tamen, quod si clamoris alicujus duo jurati testes sonuerint, hæreditate excepta, post juratorum testimonium jus cujusque judicio Scabinorum relinquatur.* *Sonner* verò in Consuetudine Inculismensi art. 13. & Rupellensi art. 29. idem valet ac æquivalere, *équipoller.* Item pro *loqui.* S. Columbanus in Regula cœnobiali fratrum, seu Pœnitentiali cap. 1. *Qui loquutus fuerit in plausu, id est, altiore sono solito sonaverit, &c.*

Resonare, idem quod *Sonare*. Versus scripti in fronte Bibliorum Metensis Ecclesiæ:

> *Et præsens transacta canit, præsentia monstrans,*
> *Singula jura solet, singula sed resonat.*

Charta an. 824. apud Sandovallium: *Inter ipsos terminos, qui in ista scriptura resonant.* Intrà: *Et per ipsos terminos cum sua rem causa, quod in ista scriptura resonat.* Charta Rivipullensis æræ 888. apud Anton. de Yepez tom. 4. *Sicut in ipso judicio resonat, &c.* Tabularium Conchensis Abbatiæ in Ruthenis ch. 2 6. *Ita sicut resonat in testamento & in præscriptione patris nostri, &c.* Adde Appendic. ad Capitul. n. 66. 104.

Sonare pecuniam: Leges Ethelredi Regis apud Venetyngum editæ c. 27. *Et præcipimus, ne quis pecuniam puram & rectè appendentem sonet, monetetur, in quocumque portu, monetetur in regno meo, super overhirnessam meam.* Ubi *sonare pecuniam*, est respuere, vel certè examinare per illius *sonum*, an proba sit? quod fieri etiamnum solet. Libertates villæ Perusiensis an. 1260. apud Thomasserium p. 98. *Tot home, qui duet laede, la duet soner au laider, ou à son comandement, avant que poasser la vile*, i. quicunque ledam debet, eam debet exsolvere ledario, &c. Ita, *soner*, est solvere, qua notione rursum ibi occurrit.

Sonare, in veteri Consuetudine Normanniæ cap. 68. idem valet ac testes improbare, *reprocher les tesmoins*: *Et quant il l'en aura ouy leurs dits, & mis en escript, cil qui est en prison doit estre amené devant eux, & luy doit on demander, s'il en vout aucuns saonner: & se il dit sur aucuns d'eux suffisant saon, chose que disent ceux, qui sont ainsi saonez, ne doit estre en rien contée: mais si le saon n'est suffisant, ce qu'il dira sera receu avec les autres.* Ubi editio Latina habet *saonnare*, & *saonnium*. Occurrit rursum cap. 102. 109.

SONERA, *Cochlea, quàm deferunt peregrini à sancto Jacobo.* Matth. Silvaticus.

SONESTI, *Sonista*, idem quod *Son*, de qua voce suprà, Grex, numerus Præfinitus animalium. Pactus Legis Salicæ tit. 41. *Si quis admissarium cum grege, hoc est, cum (7.) aut 12. equabus furaverit, malbergo Unitcte sonista.* Quæ postrema verba desunt in Lege Salica tit. 40. §. 5. Lex Ripuaria tit. 18. qui est *de Sonesti*: *Quod si ingenuus Sonesti, id est, 12. equas cum admissario, aut 6. scrofas cum verre, vel 12. vaccas cum tauro furatus fuerit, &c.* Vide Capitul. 4. an. 803. c. 3.

SONGNIA. Vide *Soniare*.

SONGIA, Ital. *Songia*, Gall. *Oing*, Adeps, unguen. Joan. Laudensis in vita S. Petri Damiani n. 4. *Juxta ignem puerilia membra distendit, & undique perungendo corpusculum, non modicæ summæ songiam prodigavit.*

SONIACA. Vide *Sonniata*.

SONIARE, Hospitio excipere, *procurare, gistum* præbere vel procurationem. Glossæ MSS. ad Legem Longobard. *Soniare, curare.* Rectè, quidquid dicant viri docti. Vett. Formulæ Pithœanæ MSS. c. 101. *In ea ratione, ut vos, vel ipsi Presbyteri, qui ipsa Ecclesia custo-*

custodire videntur, annis singulis ad Missa sancti, quæ est in mense illo, dilectione nobis & pasto soniare debeat, una cum tantos homines, una die & nocte pascere faciat. Formula 57. ex Andegav. *Hac tamen conditione, ut dum advixero, mihi in omnibus tàm de victo, quàm & de vestito, soniare mihi debeat, &c.* Capitulare an. 779. c. 21. *Si Comes in suo ministerio justitias non fecerit, Missos nostros in sua casa soniare faciat, usque dum justitiæ ibidem factæ fuerint.* Capitulare de Villis cap. 27. *Et Comes de suo ministerio, vel homines illi, qui antiquitùs consueti fuerunt Missos aut Legationes soniare, ita & modò inanteà & de paraveredis & omnia eis necessaria solito more soniare faciant, qualiter bene & honorificè ad palatium venire vel redire possint.* Ubi *soniare*, est nostrum *soigner*, curare, procurare, curam habere. Vox deducta à *soin*, cura: illa verò à *soinus*, *sunnis*, *sonnis*, excusatio; quod qui *soinum* seu *exonium* habent, vel circa rerum domesticarum curam occupati sint, vel morbo detenti. Hîc verò *soniare* dicitur is, qui circa hospitis exceptionem ac procurationem curam suam adhibet, ac proindè, qui eum excipit vel pascit, quomodo dicimus *Soigner quelqu'un*. Certè non diffitebor, nostrum *soin*, à voce Latina *somnium* deduci posse. Lego enim in Glossis Lat. Gr. *Somnium*, φροντὶς, ἰδιωτικῶς: in aliis Glossis, *Somnior*, μεριμνῶ. Hinc *somnium* peculiari notione pro *cura*, *solicitudo*, acceptum constat: quòd fortè qui *somniant*, varias, ut fieri solet, solicitudines ac anxietates animo pervolvant. Unde *Songer à quelque chose*, etiamnum vulgò dicimus, cùm rei alicui incumbimus, vel de ea cogitamus: adeò ut literæ *ia*, in *sonjare*, pro diphthongo sint. Denique si indè etiam *Sunnis* vocem quis ortam contendat, non magnoperè repugnem. Utut sit, ex *sonjare*, deducta vox alia

Sonniata, pro procuratione, vel gisto, vel potiùs pro ea præstatione, quæ fiebat vice procurationis, ac deindè pro quavis pensitatione, usurpata in veteribus tabulis. Charta Hugonis Episcopi Suessionensis an. 1096. *Concedimus B. Martini Monasterio in personatum & quietè habenda altaria, unum sanctæ Gemmæ, sine illa etiam exactione, quæ vulgariter dicitur Sonniata; alterum cum sonniata in villa, quæ Noa vocatur, salvo Episcopi debito jure, &c.* Alia Simonis Episcopi Noviomensis an. 1130. in Tabulario Montis S. Martini diœcesis Camerac. *Singulis tantùm annis duos solidos pro sonniata, & 6. denar. pro obsonio in festivitate S. Remigii Decano persolvetis.* Anselmus Leodiensis in Gest. Pontif. Leod. cap. 40. *Præcepit, --- ut neque ipse, nec ullus aliquis Decanorum, qui post eum venturus esset, soniatam, Episcopis debitam, ab eodem loco, ubi ipsius Sancti corpus requiescit, accipere præsumeret.* Ubi perperam editum *soniacam*.

Songnia, eadem notione, in Charta Alberici Archiep. Remensis an. 1207. in Tabul. Foisniac. *Recognoverunt se vendidisse duos modios vini, duos galetos avenæ, duos solidos & duos denarios bonæ monetæ, duas songnias, & duos repastus.*

Sumpniata, eodem significatu. Stephanus Tornac. Epist. 287. 2. edit. *Sumpniatas etiam nobis solvere tenebitur, sicut aliæ tenentur vicinæ Ecclesiæ.*

Scribit Vassorius in Annalibus Noviomensib. p. 959. dimissam Curionibus diœcesis Noviomensis, sub Vermondo Episcopo, *sonniatæ* præstationem, eamque commutatam in censum 12. denariorum, Capitulo exsolvendum, postridiè peractæ Synodi. Sed quod *Soignies* Gallicè appellari ait, quasi *moissonies*, seu *jus messis*, planè fallitur, cùm vox hæc à *sonniare* originem ducat.

De *Sonniatarum* verò præstatione multa habet vetus Consuetudo Remensis, quæ hinc exscribere, ad vocis vim planè percipiendam, operæ pretium videtur: *Essogne est un droit ou devoir seigneurial deu par les heritiers ou successeurs des trespassez au Seigneurs sous la censive desquels ils ont & possedent heritage au jours de leurs trespas. Et n'est pas universel, ne uniforme: car il est seulement deu és terres & seigneuries, esquelles est accoustumé d'ancienneté d'essoigner; & si doit on pour essongne en aucuns lieux un denier parisis, & en aucuns deux deniers parisis, en aucuns douz deniers, en aucuns autant, ou aucunefois le double, aucune fois la moitié, d'autant que les heritages doivent de cens annuel. En aucuns lieux est deu une seule essongne pour une succession, posé qu'ils y soient plusieurs chefs de personnes succedans. En autres lieux chascun chef succedant doit une essongne: En autre lieu aussi faut essongner dedans huit ou neuf jours, ou autre nombre de jours après le decez du trespassé. En aucuns lieux dedans un jour naturel. En aucuns lieux faut essongner avant que le corps du trespassé soit enterré, & avec ce en aucuns lieux l'amende de non essongner est de dix sols parisis; & en autre lieu est de vingt-deux sols six deniers parisis, & en autre lieu est de sept sols six deniers parisis. En la cité & ville de Reims ne se font aucunes essongnes, & n'en à jamais esté usé, ne aussi en plusieurs autres villages ne villes assises és environs dudit Reims.*

SONITUS, Murmur. Conventus Aquisgranensis an. 817. & Additio 1. Ludovici Pii c. 41. *Ut qui negligenter sonitum fecerit, aut aliud quid excesserit in refectorio, mox à Priore veniam petat.* Ubi quidem *sonitum* crepitum ventris interpretantur; sed perperam. Capitula Monachorum ad Augiam directorum c. 7. *Si quis autem de ipsis aliquid ibi deliquerit, vel excesserit, aut sonitum aliquem fecerit, exceptis his, qui ad mensam sedent, prostrati ibi coram Priore tamdiu jaceant in terra, &c.* Capitula Adalhardi Abbat. c. 27. *De omni strepitu, vel excussione, vel sonitu.* Vide Nomasticum Cisterciense p. 171. 172. 175. 176. 180. 182. & infrà in *Sonus*.

SONNIATA. Vide *Soniare*.

SONNIS. Vide *Sunnis*.

SONOPAIR, Verres, Dux gregis: ex *Son*, grex, & .... Lex Longob. lib. 1. tit. 25. §. 47. *Si quis verrem alienum furatus fuerit, componat solid. 12. ipsum, qui dicitur Sonopair, qui omnes alios verres in grege battit & vincit, tantum in uno grege, quamvis multitudo porcorum sit, unus computetur sonopair, &c.* Ubi Edictum Rotharis Regis Longob. tit. 105. §. 33. *Sonorpaib* præfert. Vide *Son*.

SONUS, Rumor, fama. Gallis *Bruit*. Gregorius Tur. lib. 8. Hist. c. 18. *Sonus enim erat sororem suam — Constantinopolim fuisse translatam.* Baudouinia in Vita S. Radegundis c. 4. *Dum in villa ipsa adhuc esset, fit sonus quasi eam Rex iterum vellet accipere.* Ita usurpant idem Gregorius Tur. lib. 7. c. 47. lib. 8. c. 41. 43. Vita S. Treverii Monachi cap. 3. Capitula Caroli C. tit. 12. c. 5. Guill. de Podio Laurentii c. 47. Hugo Flaviniac. p. 164. Petrus de Vineis l. 2. Ep. 54. &c. Vide *Sonare*.

Sonum facere, in Pœnitentiali S. Columbani cap. 14. & in Capitulis Aquisgran. an. 817. c. 31. est murmurare, aut murmur excitare: *Faire du bruit*.

Sonus, Clamor inconditus multitudinis, quo reum alicujus criminis insectatur, ut fuit *Hutesium*, apud Anglos, & *Clamor de Haro*, apud Normannos. Prima Curia Generalis Catalaniæ sub Jacobo Rege Aragon. ann. 1291. MS. *Quod nos, vel aliquis alius, non procedat contra aliquem Richum hominem — sine citatione emittendo sonum, nisi essent malefacta, — in quibus casibus possit prosequi malefactorem, emittendo sonum, &c.* Vide *Huesium*.

Sonus, Psalmus Davidicus: *Venite exultemus, &c.* qui in Matutinis canitur, fortè sic dictus, inquit Garsias Loaisa, quia sonora voce decantatur, ut contrà *nullo sono interveniente* orationem dici, ait Amalarius in Eclogis de officio Missæ, quæ voce submissa dicitur. Concilium Emeri-

Emeritense c. 2. *Oportet igitur, ut sicut in aliis Ecclesiis vespertino tempore, post lumen oblatum, prius dicitur Vespertinum, quàm Sonus in diebus festis, ita & à nobis custodiatur in Ecclesiis nostris.* Breviarium Mozarabum: *Statim dicitur Sonus, si sit festum: eò quòd dies ferialis caret Sono, nisi in tempore Resurrectionis propter solennitatem dicitur. Hæc regula. Sonus est: Venite, exultemus Domino, jubilemus Deo salutari nostro. Versus: Præoccupemus faciem Dei, in confessione, & in Psalmis jubilemus Deo.*

SOPANUS. Vide *Zupa*.

SOPARIA. Vide *Lito*.

SOPHISMA, æ, Sophia, scientia. Vita S. Fructuosi Ep. c. 7. *Unus sophismæ intelligentiæque peritiam indeptus.*

SOPHISMATICARE, *Decipere sophismate. Sophisticare, decipere verborum intricatione.* Ugutio.

SOPHISTÆ, inquit sanctus Augustinus lib. 2. Locutionis de Exod. *appellantur Latinarum litterarum eloquentissimi autores.* Gloss. Lat. MS. Reg. *Sofista, Orator, vel sapiens.* Iso Magister: *Sophista, sapiens.* Lex 3. Cod. Th. de Studiis liberal. urbis Romæ: *Habeat igitur auditorium specialiter nostrum, in his primum, quos Romanæ eloquentiæ doctrina commendat: Oratores quidem tres numero, decem verò Grammaticos: In his etiam, qui facundia Græcitatis pollere noscuntur, quinque numero sint Sophistæ, & Grammatici æquè decem.* Id est, Oratores Latini tres, Græci quinque. Neque aliter vocem hanc usurpat Lex un. de Professorib. &c. eod. Cod. Fortunatus lib. 7. Poëm.

Docta recessuris, quid prodest lingua Sophistis?

Theodulfus Aurelian. lib. 3. Carm.

Quique Sophista potens est, quique Poëta melodus.

Vita S. Boniti Episcopi Claromont. cap. 1. *Cæteros coætaneos excellens à Sophistis probus atque prælatus est.* Baldricus Burgulienfis Abbas:

Egregius doctor, magnusque sophista Geraldus.

Ita non semel usurpat Ordericus Vitalis p. 352. 460. 475. 570. Vide S. Basilium Epist. 85. 146. 147. 155. Veteribus verò, qui *Sophistæ* potissimum appellati fuerint, erudita observatione docet præ cæteris Petrus Faber Sanjorianus ad Leg. 1. de Justitia & Jure p. 715. 716.

SOPHOS, acclamatum in theatris docet non uno loco Martialis, quam vocem haud omninò dispari notione usurpat Sidonius Apollinaris lib. 1. Epist. 9. lib. 8. Epist. 6. lib. 9. Epist. 13. Carm. 8. & alibi, ut & Fortunatus Pictavensis lib. 3. Poëm. 21. lib. 6. Poëm. 12. lib. 8. Poëm. 23. lib. 9. Poëm. 1. quibus interdum pro elegantia sermonis ac dictionis usurpatur. Adde Archithrenium lib. 1. cap. 5.

SOPHYRUS. Vita S. Willibaldi seu Wnebaldi Abbatis Heidenheimensis c. 4. *Ille vir Dei sensu sophyrus, agone argutus, &c.* Hodœporicum ejusdem S. Willibaldi n. 3. *Divinæ legis hagiographorum armariola indagando, sive legendo procaci sensu sophyrus, mente moderatus indagabat.* Et n. 31. *Sed & in multis monachorum mansionibus, quas ipse solers & sophyrus vasta per rura rimando explorabat, &c.* Ubi Canisius hac voce σοφὸν, seu sapientem indicari observat.

SOQUETUM. Charta Raimundi judicis Majoris Senescalliæ Tolosæ an. 1448. *Quoddam emolumentum, Soquetum vini vulgariter nuncupatum, quod est diminutio quartæ partis mensuræ vini, quod venditur ad tabernam & in minuto.*

SORATOR, *Soratorium.* Statuta Mediolanensia part. 1. cap. 245. *Ad transversum fluminis tàm publici quàm privati, vel alicujus ragiæ vel soratoris — liceat vicino habenti terras ab utraque parte aquam ducere.* cap. 247. *& manutenere pontes, & soratoria, & aggeres, &c.* Adde cap. 329.

SORBELLUM, *Sorbinum.* Kerhardus in Synonimis: *Jus, justilium, sorbinum, sorbellum: sorbium, offa, offella, &c.* Berta Sanctimonialis in Vita S. Adelheidis Virg. n. 14. *Tumidos autem & pene desperatos vitâ recreavit sorbellis mixtis aquâ, modica etiam farinulâ & saginâ.*

SORBICIUM, Jus, jusculum, quidquid hauriendo sorbetur. Philippus Eystetensis in Vita S. Willibaldi cap. 4. *Parentes etiam relatione eorum, qui puerum educabant, intellexerunt, quòd puer sicco pane frequenter pasceretur, faba & ipsa, ac aliis leguminibus delectabiliter uteretur, sorbiciis autem, vel quibuscunque escis sorbilibus, nequaquam fruebatur.* Gloss. Gr. Lat. ῥόφημα, *Sorbitio, sorbicina.* Fortè *sorbicium.*

SORCEDILIS. Statuta Mediolanensia part. 2. cap. 142. *Nullus de cætero possit facere caput alicujus sorcedilis penes flumen publicum per citatos quatuor.*

SORCOTIUM, Vestis species, Gall. *Surcot* vel *Surcot*, ita dicta fortè, quòd *Cotto* superadderetur. Christianus Episcopus Moguntin. in Chronico Moguntino: *Purpuram optimam de almaria tollens, sibi fecit vestes, tunicam, sorcotium, & mantellum, ut in Imperatoris curia gloriosior appareret.* Knygthon an. 1296. *Dederantque signum inter se, ut sic suos mutuò cognoscerent in congressu cum Anglicis, ut Scotus diceret Anglice Tabort, alter responderet Surcote.* Vide Notas ad Joinvillam pag. 38.

SORDIDARI, Infamari. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 57. *Si cum aliquo inventum sit, undè culpatus sit, ibi necesse est causam tractari, & ibi purgetur, vel ibi sordidetur.*

SORDITIES, Sordes. Gloss. Gr. Lat. ῥυπαρία, *Sorditita* (leg. *sorditia*) *pedor, squalor.* Utitur Petrus Cellensis lib. 8. Epist. 7. & Charta Philippi Regis Franc. an. 1310. pro libertatibus oppidi Bastidæ in Petrocoriis, ex 47. Regesto Tabularii Regii n. 38. *Et quicunque sordities in carreriis ejecerint, à Bajulo & Consulibus puniantur.*

SORDUS, Retis venatorii species. Vetus Inquesta pro Episcopo Vasionensi apud Columbum pag. 388. *Capiebat de nocte cum luminaribus, & cum filato, quod vocatur Sordus, in monte, in quo modò est castrum Vasionis, perdices.*

SORILEGUS, *Murilegus.* Andreas mon. lib. 2. Vitæ S. Ottonis Episc. Bamberg. cap. 40. *Non sorex, non sorilegus admittitur.* Vide *Murilegus.*

SORORES, appellatæ Presbyterorum, vel Episcoporum uxores, à quibus ii abstinebant, in Concilio Arvernensi cap. 19. & Matisconensi I. c. 11. Turonensi II. c. 12. &c. Quippe, ut est in Pœnitentiali Halitgarii, *si quis Clericus, i. cujus superior gradus est, qui uxorem habet, & post conversionem vel honorem iterum eam cognoverit, sciat se adulterium commisisse.* Fortunatus lib. 1. carm. 15. de Leontio Santonensi Episcopo, & Placidina uxore:

Quæ tibi tunc conjux, est modò chara soror.

Vita S. Severi Episcopi Ravennatis n. 1. *Uxor quippe in sororem versa est.* Constantius Presbyter in Vita S. Germani Episcopi Autissiodorensis, de eodem Germano in Episcopum electo: *Suscepit Sacerdotium invitus, coactus, addictus; sed repentè mutatur ex omnibus: deseritur mundi militia, cælestis assumitur: seculi pompa calcatur, humilitas conversationis eligitur: uxor in sororem mutatur ex conjuge, substantia dispensatur in pauperes, paupertas ambitur.* Hugo Archiepiscop. Rotomag. lib. 3. de Hæretic. cap. 5. *Et tunc, quas legitimas habetis uxores, thoro separato, manebunt vestræ sub castitatis honore sorores.* Vide S. Hieronymum Epist. 26. ad Rusticum, lib. 1. in Helvid. c. 6. 14. Paulinum Nolanum Episcopum Epist. 26. Sidonium lib. 5. Epist. 16. Amphilochium in Vita S. Basilii Cæsar. cap. 8. Novellam 2. Isaaci Angeli in lib. 2. Juris Græcorum p. 175. & Rosweidum in Onomastico ad Vitas Patrum.

Sorores, Mulieres *extraneæ*, quas συνεισάκτους vocant Græci, quarum consortium vitare jubentur Clerici in Concilio Ancyrano can. 19. Nicæno c. 3. & aliis subsequentibus Conciliis. Lex 19. c. de Episc. *Eum, qui probabilem sæculo disciplinam agit, decolorari consortio sororiæ appellationis non decet.* Appendix Codicis Theod. Const. 10. *Ne Clerici sacris ministeriis servientes feminis jungantur externis, quas decolorare consortio sororiæ appellationis excusant.* Palladius in Vita Chrysostomi pag. 45. Κατατείνει λόγον κατὰ τῆς ἐπιπλάστου ἀδελφιζωΐας τὸ δ' ἀληθὲς κατὰ τῆς ἀσχήμου κανεζωΐας, &c. Vide, quæ in hanc rem congesserunt Filesaccus lib. 1. Selector. cap. 10. & Jacobus Gothofredus ad l. 44. Cod. Th. de Episcop.

Sorores, à Monachis appellatæ virgines ac mulieres, quæ pietatis ac devotionis intuitu, eorum disciplinæ ac regulæ se se addicebant, ita ut domicilia seclusa omninò haberent à Monachorum ædibus, ne qua prava oriretur suspicio. Autor Actorum Murensis Monasterii pag. 17. *Eo etiam tempore misit huc suos exteriores fratres cum sororibus, de qua consuetudine etiam adhuc assunt.* Et pag. 37. postquam egit de *fratribus exterioribus*, seu laicis: *De consuetudine autem congregandi feminas, quæ hic jam multis annis viguit, nobis est exemplum vita sanctorum Patrum, quia & ipsi feminas congregaverunt ob amorem Dei, quarum mansio & vita ita debet esse separata à Monachis, ut nulla inter eas possit esse suspicio; sed à solo Abbate & Præpositis, qui eis prælati fuerint, eorum vita & religio ordinetur.* Ejusmodi *Sororum*, quæ & *Feminæ conversæ* interdum dicuntur, meminit Chronicon Montis-Sereni an. 1210. 1219. & pag. 158. Atque inde petenda *Monasteriorum duplicium*, de quibus suprà egimus, origo.

Sorores, quævis Sanctimoniales. Fortunatus lib. 5. Poëm. 1.

> *Et crescente choro per carmina sancta sororum*
> *Complaceant Domino, te duce mite, suo.*

Vide eundem lib. 11. Poëm. 1. & alibi.

Sorores appellabant Monachi, mulieres quasvis, quibus orationum beneficia concedebant. Tabular. Absiense fol. 105. *Et pro matre sua, quam fratres Absiæ acceperunt in sororem.* Vide *Fraternitas.*

Sororum appellatione Regum seu Principum uxores donabantur, cùm de iis verba faciebant Principes exteri, aut si ad eas scriberent, quemadmodum earum conjuges *fratres* appellitabant. Vide Epist. 39. inter Francicas tot. 1. Hist. Fr.

SOROREGLATUM, in Notis Tyronis pag. 159. inter pannorum species.

SORORINUS, Sororis maritus. Vita Caroli IV. Imp. *Rex verò Franciæ indignatus propter expulsionem sororis suæ & sororini, &c.* Serourge, nostris. Hist. Franc. MS. ex Bibl. Memmiana f. 269. *Le Roy d'Alemagne serurge dudit Jean d'Avesnes, &c.* Jacob. Hemricurtius de Bellis Leodiensib. cap. 22. *Messire Botir d'Az, qui estoit soroge al Saingnor de Hermalle: car ilh & ly Sires de Hermalle avoient les dois sereurs de Saingnor de Haneffe.*

SORORITATIS *beneficium suscipere*, in *Sororum* seu Sanctimonialium album admitti, conscribi. Thomas Walsinghamus p. 490. *Ante recessum suum, ingressa Capitulum, suscepit beneficium sororitatis cum magna devotione.* Vide *Fraternitas.*

SORS, Sortilegium. *Sortem dare*, in Legibus Adelstani Regis cap. 6. pro *immittere* sortilegium in rem quampiam: *Decrevimus de sortilegis & liblacis, & sortem dantibus, si hominem occiderint, & negare non possint, vitæ suæ culpa judicentur.* In Lege Salica, *superjactare maleficium.*

Mala sorte prendere, quasi per *sortem*, & maleficium aliquid invadere, Gall. *de mauvaise sorte*, prava aliqua ratione. Pactum Childeberti & Chlotarii §. 6. *Si servus minùs tremisso involaverit, & mala sorte priserit, dominus servi 3. sol. solvat, &c.* §. 8. *Si litus, de quo inculpatur, ad sortem ambulaverit, mala sorte priserit, medietate ingenui legem componat.* Decretio Chlotarii Regis §. 5. 6. 7. *Si quis cum furto capitur, antedictæ subjaceat legi. Si de suspicione inculpatur, ad sortem veniat. Si mala sorte priserit, latro est tamen, &c.* Hinc *sorte* vox Gallica, pro *modus, ratio.*

Sors, Judicium Dei, purgatio vulgaris. Pactum Childeberti & Chlotarii: *Si servus in furto fuerit inculpatus, requiratur à domino, ut ad 20. noctes ipsum in mallum præsentet, & si dubietas est, ad sortem ponatur. Ad sortem ambulare*, §. 8. *Ad sortem venire*, in Decretione Childeberti Regis §. 6. 8. *Ad ignem seu sortem se excusare*, in Lege Ripuar. tit. 31. §. 5. *Sortes super altare Dei mittere, &c.* in Lege Frision. tit. 14. §. 1. 2.

Sortes Sanctorum. Sic appellatur Evangelii aut cujuslibet libri sacri inspectio, ῥαψῳδομαντείας species: cùm scilicet aperto libro quicquid oculis se subjiciebat, pro sorte, id est, oraculi loco, habebatur. Quæ quidem divinationis species à Paganis fluxit, ut ex S. Augustino lib. 4. Confess. c. 3. colligitur. Ejusmodi sunt *Virgilianæ sortes*, apud Spartianum. Idem Augustinus Ep. 109. ad Januarium cap. 20. *Hi verò, qui de paginis Evangelicis sortes legunt, & si optandum est, ut hoc potiùs faciant, quàm ut dæmonia consulenda concurrant: tamen etiam ista mihi displicet consuetudo, ad negotia secularia, & ad vitæ hujus vanitatem propter aliam vitam loquentia oracula divina velle convertere.* Concilium Veneticum c. 16. & ex eo Hincmarus de Divortio Lotharii: *Sunt & sortilegi, qui sub nomine fictæ religionis, per quasdam, quas Sanctorum sortes vocant, divinationis scientiam profitentur, aut quarumcunque scripturarum inspectione futura promittunt.* Similia habent Concil. Agatense can. 42. Aurel. I. c. 30. Autisiod. c. 4. Cumeanus Abbas de mensura pœnitentiarum cap. 7. Pœnitentiale Romanum & Gregorii II. PP. c. 26. & Bedæ c. 11. & Alcuinus lib. de Divinis Offic. Capitula Caroli M. de diversis reb. an. 789. cap. 4. *De codicibus vel tabulis requirendum, & ut nullus in Psalterio, vel in Evangelio, vel in aliis rebus sortiri præsumat, nec divinationes aliquas observare.* Pœnitentiale MS. Thuanum: *Requisisti sortes in codicibus, vel in tabulis, ut plures solent, qui in Psalteriis & in Evangeliis, vel in aliis hujusmodi rebus sortiri præsumunt, &c.* Concilium Ænhamense an. 1009. c. 3. *Sagas, incantatores, artem sanctorum exercentes, meretrices egregias mortem inducentes, &c.* Ubi Codex editus *artem scm* præfert: sed legendum videtur *sortem*, aut *sortes sanctorum*. *Sortes Apostolorum* vocat Petrus Blesensis lib. de Præstigiis fortunæ, seu Joannes Sarisber. lib. 1. Policrat. cap. 12. vel quòd Pauli Apostoli Epistolæ, vel quòd Evangelii, ab Apostolis descripti, codices inspicerentur: vel denique quòd ab Apostolis *missas sortes* constet. S. Augustinus in Concione 2. Psalmi 30. *Sors enim non aliquid mali est, in dubitatione humana divinam indicans voluntatem: nam & sortes miserunt Apostoli.* Petrus vero Blesensis: *Sortilegi sunt, qui sub nomine fictæ religionis superstitiosa quadam observatione rerum pollicentur eventus. Quod genus sortes Apostolorum & Prophetarum, & Dividentium continet; inspectio tabellæ, quæ Pythagorica appellatur: observatio quoque cujusque casus, id est, rei, de qua quæritur significatione, sub eo continetur.* Priorem sententiam videtur firmare Gregorius Turon. lib. 4. Hist. cap. 16. *Positis Clerici tribus libris super altarium, id est Prophetiæ, Apostoli, atque Evangeliorum, oraverunt ad Dominum, ut Chramno, quid eveniret, ostenderet; aut si ei felicitas succederet, aut certè, si regnare posset, divina potentia declararet: simulque unam habentes convenientiam, ut unusquisque in libro, quod primùm aperiebat, hoc ad Missas etiam legeret. Aperto ergò primùm omnium Prophetarum*

rarum libro, reperiunt, &c. Alia istius divinationis exempla idem Scriptor suggerit lib. 5. cap. 14. 49. lib. 8. cap. 4. Vita S. Consortiæ Virginis cap. 9. *Si vultis, pergamus ad Ecclesiam, agatur Missa, ponatur Evangelium super altare, & communi oratione præmissa, codice patefacto, inspiciamus Domini voluntatem ex illo Capitulo, quod primum occurrerit.* Alia istiusmodi exempla divinationis proferunt Jonas in Vita S. Huberti cap. 15. Historia Conversionis S. Eucherii edita à Petro Chiffletio in Paulino illustrato, Theophanes an. 13. Heraclii, & Cinnamus lib. 5. cap. 7. Ad hanc etiam referri dici m videtur, quod scribit Severus Sulpitius lib. 1. de Electione S. Martini in Episcopum Turon. *Inter Episcopos tamen qui affuerant, præcipue Defensor quidam nomine, dicitur restitisse: unde animadversum est, graviter illum lectione prophetica tunc notatum. Nam cùm fortuitu Lector, cui legendi eo die officium erat, interclusus à populo defuisset, turbatis ministris, dum expectatur, qui non aderat, unus è circumstantibus assumpto psalterio, quem primum versum invenit, arripuit. Psalmus autem hic erat: Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem propter inimicos tuos, ut destruas inimicos & defensorem. Quo lecto, clamor populi tollitur, pars adversa confunditur*, &c. Eadem habet Fortunatus lib. 1. de Vita S. Martini. Vide Cantipratanum lib. 1. c. 9. n. 4.

Atque inde fortè fluxit mox ille, qui diu servatus est in Ecclesia, ut dum eligerentur Episcopi, per inspectionem Evangelii, quid de ejus moribus, vel conversatione in administratione, futurum esset, inquireretur. Quod scilicet hac ratione primitus in electionibus Episcoporum Dei judicium exquireretur, & an has probaret? quod fortasse videtur velle Rainerus cap. 5. de Valdensibus, dum ait, hosce hæreticos: *Laicos, qui forte sanctos eligunt, in altari deridere.* Nam à Laicis perinde ac Clericis Episcopos electos constat. Morem istum adstruit omnino Vita S. Aniani Episcopi Aurelianensis: *Cumque varia electio populi fieret, ille eos paterno affectu castigans, eisdem dixit: Si verò pastorem vultis electum à Domino, fratrem & compresbyterum meum Anianum noveritis in meo constitui loco. Atque ut idipsum divinæ electionis claresceret, cum triduanum jejunium more Ecclesiastico indixisset, brevibus & libris super altare positis, nec dum loquentem parvulum afferri præcepit, ut ipse brevia ab altari sublevaret. Tunc verò Christi operante virtute, cum puer manum injecisset altari, mox ut breve tetigit, vox inconsueta novella verba prodidit, testeque populo proclamavit: Anianus, Anianus, Anianus istius civitatis à Deo Pontifex est institutus. Mox ut verba complevit, ætatis tempora lingua recognovit. Sed ut votis omnium fieret satisfactum, aperto psalterio, versum, quem primum invenerunt, legentes, dixerunt: Beatus quem elegisti &c. Prolato quoque Apostolico codice, in primo repererunt sermone: Fundamentum aliud nemo potest ponere &c. Sed & in Evangelii pagina hanc primam repererunt sententiam: Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam &c. His ergo virtutum insignibus in Cathedra Aurelianensis Ecclesiæ sanctus institutus est Anianus.* Ubi binas observare est divinationes, primam *per brevia*, de qua mox: alteram per inspectionem sacrorum librorum, *Psalterii* scilicet, *Apostoli*, & *Evangelii*. Sed postmodum sola Evangelii inspectio obtinuit, non quidem ad explorandum Dei judicium, an quis eligendus esset ad Episcopatum, sed quid de eo futurum esset in Episcopatus administratione, quique ejus mores, quæ conversatio, qualisque illius finis ac mors. Quam quidem divinationem *Prognosticon* ferè semper appellant Scriptores, ex quibus ad hunc firmandum morem sequentia excerpsimus. Libellus supplex Capituli Aurelian. ad Alexandrum PP. III. *Apertæ sunt cataractæ cæli, ut credimus, & de cælestibus stillat indignatio; & Apostolicæ manus fortitudinem induantur, ut denudetur iniquitatis fundamentum usque ad collum, & finem iniquitatis sortiatur, quem in die suæ promotionis sermo divinus ei prognostica significatione proposuit: aperto enim sicut moris est, Evangeliorum libro, sermo, qui primus occurrit, sic erat: Adolescens autem relicta syndone nudus profugit ab eis.* Guillelmus Malmesbur. lib. 1. de Pontif. Anglic. pag. 214. de Lanfranco: *Ajunt ejus prognosticon: Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Quod ille ab acclamantibus hilari vultu ad Dominum direxit: Certemus ergo mutua vicissitudine, tu dando, ego dispertiendo*, &c. Eadem habent Robertus de Monte an. 1089. & Anonymus in vita ejusdem Lanfranci cap. 15. Idem Malmesburiensis pag. 219. & Matt. Paris an. 1093. de Anselmo: *Inter sacrandum pro ritu Ecclesiæ, codex Evangelii ab Episcopis super eum apertus tenebatur. Consecratione autem peracta, cùm codex inspiceretur, in paginæ summitate hæc sententia est reperta: Vocavit multos, & misit servum suum, & cœperunt omnes se excusare.* Adde eundem Malmesburiensem pag. 220. Historia Episcoporum Autisiod. cap. 54. de Hugone Episcopo: *Cujus quoddam præsagium fuit prognosticum ei divinitus destinatum, quod tale fuit, Ave Maria gratiâ plena.* Guibertus lib. 2. de Vita sua cap. 3. de se in Abbatem Novigenti electo: *Cùm obviam mihi procedere pararent, textum Evangelii ex industria super altare hac intentione aperuit, ut, quod Capitulum oculis primùm occurreret, pro mei auspicio haberet.* — Mox: *Aperuit ergo librum, cui juxta morem extrinsecus labra depresseram*, &c. Et l. 3. cap. 14. de Electione Episcopi Laudunensis: *Quoad consecrationem exhibito cum prognosticum ejus aucuparentur, vacuam repererunt paginam.* De alio Episcopo, mox: *Cui tamen in prognostico suo Evangelicum Capitulum durè sonuit,* — *Tuam scilicet ipsius animam pertransibit gladius.* Ægidius Mon. Aureæ vallis cap. 64. de Alberto Episcopo Leod. *Cùm autem à duobus Episcopis ante Evangelium Missæ, sicut sancti Patres sanxerunt, ordinandus in Episcopum Archiepiscopo præsentaretur, Archiepiscopus librum, qui erat ei oblatus, aperiens, in prima parte libri legit: Misit Herodes Rex, & tenuit Joannem, & vinxit eum in carcerem. Et postea sequitur: Et decollavit eum in carcere. Statim Archiepiscopus fremens in semetipso spiritu contrito, quasi lacrymando intuens in eum dixit: Fili, accedens ad servitutem Dei sta in justitia & timore, & præpara animam tuam ad tentationem, tu enim Martyr es futurus.* Similia habentur in Vita S. Heriberti Archiepiscopi Coloniensis n. 9. apud Rupertum Abbatem in ejusdem Heriberti vita n. 9. in Vita Lietberti Episcopi Cameracensis cap. 18. &c.

Id genus Episcopalis prognostici obtinuisse etiam apud Græcos testatur Pachymeres l. 8. c. 15. 52. ὁ δ' οὖν Καράκαλος Νικομηδείας τὸν ζυγὸν τοῦ εὐαγγελίου ἐπίθει, καὶ ἤδη τὸν θεῖον θεᾶσθαι χρησμὸν ἔμελλον, (φέρουσι γάρ τι κἀκ τούτων ἐπὶ τοῖς τελουμένοις οἱ πολλοὶ πίστεις· κἂν ἐκ ἀναγκαίας ἐπισήμανσις) τὸ εἰς κόλασιν ὀπίσημον ἐν τῷ ἱερῷ εὐαγγελίῳ ἐνεφανίζετο. τὸ δ' ἦν, Τῷ διαβόλῳ καὶ ἀγγέλοις αὐτοῦ. Paulò supra σημεῖον σύνηθες vocat, quod Latini *Prognosticum*. Istius meminit Sguropolus in Histor. Concilii Florent. sect. 12. cap. 4. qui perinde ac Pachymeres nudè ζυγὸν vocat.

Neque in Episcoporum electionibus id duntaxat observatum; sed etiam in Canonicorum installationibus. Extat quippe forma recipiendi Canonicum in Ecclesia Bononiensi in Morinis, apud v. cl. Jac. Petitum post Pœnitentiale Theodori pag. 492. in qua hæc habentur: *Decanus, vel eo absente Præsidens promissa legens, indutus stola, aspergit aquam benedictam super Canonicum receptum, & à singulis secundum ordinem admittitur ad pacis osculum: deinde aperto codice Evangelico capite primi folii, quæ scripta reperit, & verba adnotantur ad memoriam suæ receptionis*, &c.

Præallatis addendum videtur Brunonis Signiensis Episcopi lib. de Vestimentis Episcopor. judicium de

de hisce Sanctorum sortibus, in Cap. *Cur fiant prænostica in consecratione Episcopi: Non ad sortes inquirendas, ut stulti opinantur, Evangeliorum liber ejus, qui consecratur, humeris imponitur; sed ut per hoc intelligat, cui labori & oneri subjiciatur, & pondus Evangelicæ prædicationis eum circumquaque ferre non pigeat.*

Erat & alia istiusmodi divinationis species, quæ fiebat per duas pluresve epistolas, seu schedulas sub altaris palla confusè positas, quarum una negationem, alter affirmationem rei, de qua dubitabatur, contineret: quæ que post solennes preces ac jejunia indicta capienti occurreret, ea pro judicio divino habebatur. Gregorius Turon. de Vitis Patrum cap. 9. *Tunc pro hospitio quoddam brevibus conscriptis posuit super altare, vigilans & orans tribus noctibus, ut quid ei Dominus juberet dignaretur manifestissimè declarare. Sed pietatis divinæ inclyta miseratio, quæ eum præsciens eremitam esse decreverat, brevem illum accipere jubet, ut eremum properaret.* Baldricus lib. 1. Chronici Cameracensis cap. 21. ubi de contentione pro corpore S. Leodegarii, quod sibi vindicabant Episcopi Pictavensis, Augustodunensis, & Atrebatensis: *Donec ex sententia cæterorum Pontificum, tribus Epistolis, horum trium nominibus subscriptis, & confuse sub palla altaris obtectis, factaque in commune oratione, Pictavensi Episcopo ex indiciis sanctum corpus deberi declaratum est.* Istius στιχειομαντείας exempla alia proferunt Theophanes & Cedrenus an. 13. Heraclii, Anonymus in Festum restitut. imagin. pag. 785. & ex eo forte Synaxarium in Dominica τῆς ὀρθοδοξίας in Triodio, Sguropulus in Histor. Concilii Florent. sect. 12. cap. 3. extr. Anna Comnena lib. 10. & 15. pag. 273. & 471. Pachymeres lib. 7. cap. 13. & Vita S. Aniani Episcopi Aurelian. supra laudata: cui similis est ea, de qua agit Lex Frisionum tit. 14. §. 1. præterea Durandus lib. 5. Ration. cap. 2. n. 5.

Extitit denique alia divinationis per *Psalmos* species, quam *Ensalmo*, seu *Insalmum* vocant Hispani, quæ Sebastiano de Cobarruvias dicitur *cierto modo de curar con oraciones, unas vezes solas, otras aplicando juntamente algunos remedios.* Ut *Ensalmadores, los que curan con Ensalmos.* Mox subdit: *Dixeronse Ensalmos, porque de ordinario usan de versos de psalterio, y dellos con las letras iniciativas de letra por verso, o per parte, hazen unas sortijas para diversas enfermedades.*

Sors de pane. Vide *Corsned.*

Sors de ligno. Vide *Tenus.*

Sors, Pittacium vel Schedula, in qua, quod quis sortiri debeat, inscribitur. Hinc *inscribi in sortem* prædia dicuntur, quæ sorte dividenda sunt: & *sortes tollere* ii, qui sortiuntur, apud Hygenum de Limitib. Constit. Capitolinus in Albino: *Cum ille sortem de suo fato tolleret*, i. de suo fato sciscitaretur. Inde postmodum

Sors, pro modulo agri, apud veterem Agrimensorem p. 337. in l. ult. Cod. Th. de Locat. fund. jur. emphyt. in l. 15. de Annona & tribut. eod. Cod. κλῆρος γῆς, apud Julianum in Mysopog. *Sortes* enim propriè appellabant Romani agros, quos in provinciis à se devictis occuparant, sorte Militibus divisos, ac assignatos. Scribit Procopius lib. 1. de Bello Vandalico c. 5. Gizericum post captam Romam, in Africa muris urbes exuisse, agris Afros spoliasse, plurimos ac optimos Vandalis divisisse, qui sua ætate *Vandalorum* κλῆροι, seu *sortes* vocabantur. Sed præsertim *sortis* nomenclatura donata agrorum pars apud Gothos & Burgundiones, quæ in debellatis Provinciis tum victoribus, tum antiquis possessoribus sortitò evenerat: ii quippe tertia fundorum parte devictis Romanis relicta, residuas sibi usurpavere. *Sorte* autem divisos ejusmodi agros negat Dominicus de Prærogativa alodiorum cap. 5. §. 11. idque elicit præsertim ex eo, quòd portio Romani *Sors* etiam appelletur: quasi verò totum agrum victores cum antiquis possessoribus sortiri, & singulorum portiones *sortis* vocabulo donari non potuerint. Vide *Tertia.* Lex Wisigoth. lib. 8. tit. 8. §. 5. *Sortem suam claudere.* lib. 10. tit. 1. §. 7. *Si vineam in aliena terra quis plantaverit, in qua sortem non habet.* In textu, *in quo* (territorio) *ipse consors non est.* *Terra sortis titulo adquisita*, in Lege Burgund. tit. 1. §. 1. Eadem Lex tit. 84. §. 1. *Ut nulli vendere terram suam liceat, nisi illi, qui alio loco sortem aut possessionem habet. In sortem alterius ingredi*, in Lege Ripuar. tit 60. §. 5. Senator lib. 8. Epist. 26. *Nam quæ necessitas ad injusta compellat, cum vos & sortes alant propriæ, & munera nostra, Domino adjuvante, ditificent.* Gregorius Turon. lib. 4. Hist. cap. 44. *Nisi me permiseris per tuam sortem hunc fluvium transire, cum omni exercitu meo super te pergam.* Charta Chrodegangi Episcopi Metensis an. 763. apud Meurissium pag. 167. *Similiter donamus in pago Magnise, in villa Pomaria, sortes cum vinitore, vel illam vineam quam, ipse vinitor facit.* Infra: *Similiter donamus — servos duos cum sortibus eorum, qui ipsorum verres custodiant.* Alia Angilranni Episc. Metensis an. 770. apud eundem pag. 175. *Seu & sortem illam in ipsa villa, quam Vibollagus per beneficium sancti Stephani vel nostrum tenere videtur.* Charta Brunonis Abb. Dervensis in Tabul. ejusdem Monasterii: *Scilicet duo mansa cum terris adjacentibus, quas nos Sortes vocamus.* Charta anni 1007. apud Ughellum to. 1. pag. 339. *Imprimis sunt de ipsis casis & sortis septem, una, quæ moda recta est per Petrus*, &c. Alibi: *Et sunt in locas & fundas quatuor ex ipsis casis & sortis & rebus illis massaritiis.* Occurrit ibi pluries. To. 3. pag. 65. *Seu casis, curtis, capellis, sortis, donnicatis, silvis*, &c. P. 66. *Cum sortibus & donnicatis ibidem pertinentibus.* Pag. 88. *Sortes & donnicata, quæ ego habere & tenere visus sum.* Pag. 90. *Prædictæ sortes cum omnibus ædificiis suis super se.* Pag. 300. *In Melito sortem unam, quam detinet Corbolus.* Adde pag. 291. & to. 8. p. 36.

Sortes stare dicuntur, quæ suis terminis ac limitibus semel finitæ ac circumscriptæ, deinceps ratæ permanent. Lex Longob. lib. 2. tit. 29. §. 3. *Res ipsas dividant; sic tamen, ut omni tempore sortes stare debeant, & adæquatio percurrat.* Tit. 36. §. 7. *Aliæ verò res, quæ divisæ fuerint inter fratres seu nepotes, vel ubi mensura tracta est, sortes stantes adæquantur.* Vide *Sortissare.*

Ab his fundis ducta metaphora, ipsa etiam regna, quæ victoribus cesserant, *sortis* nomen adepta sunt, ut *Gothica sors*, apud Sidonium lib. 7. Epist. 6. *Sortes Vandalorum*, apud Victorem Vitensem lib. 2. & 3. pag. 19. 35. Idem Sidonius lib. 9. Epist. 5. *Non tamen medii itineris objectis quantum ad solvendum spectat officium, nostra sedulitas impediretur: nisi quod per regna divisi à commercio frequentioris sermonis, diversarum sortium jure revocamur.*

Insortis, vel *insortus*, in *sortem* non datus, vel possessus. Charta Ottonis Imp. an. 996. apud Ughellum to. 5. pag. 668. *Quamque in planiciebus, divisis & indivisis, sortis & insortis, cultis & incultis*, &c.

SORTELIA, Anulus, Hispanis, *Sortiivela.* Charta Alfonsi Regis Portugalliæ æræ 1260. apud Brandaon. lib. 13. Monarch. Lusitan. cap. 24. *Et pro multo servitio, quod nobis fecistis in pacto, quod habuimus cum Dom. Stephano Braccarensi Archiepiscopo, & in multis aliis locis, ubi vobis fuit necessarium, & pro una sortelia, quam nobis dedistis pro robora.* Quæ sic vertit idem Brandaon: *Et por hum annel que no destes pera mayor firmeza.* Testamentum Sancii 1. Regis Portugall. apud eundem tom. 4. pag. 26. *Et post mortem meam habeat totam meam liteiram, & meos annulos & sortilias, exceptis duobus annulis, quos mando dari filio meo.*

SOR-

SORTIARIÆ, Veneficæ, *Sorcieres*. Capitula Caroli C. tit. 39. §. 7. *Malefici homines & sortiariæ*. Hincmarus de Divortio Lotharii: *Alii autem cibo à sortiariis dementati*, &c. Rigordus an. 1194. *Ipse Rex, ut dicitur, maleficiis per sortiarias impeditus, uxorem tam longo tempore cupitam, exosam habere cœpit.* Concilium Valentinum an. 1248. c. 12. *De sortilegis & sortiariis, quocumque nomine censeantur*, &c.

SORTIRI, Per sortes rei eventum experiri, inquirere. Capitula Caroli M. de diversis rebus an. 789. cap. 4. *Nullus in Psalterio, vel in Evangelio, vel in aliis rebus sortiri præsumat.*

Sortissare. Leges Luithprandi Regis Longob. tit. 48. §. 2. *Alias vero res, quæ divisæ fuerunt inter fratres vel nepotes, vel ubi mensura tracta est, sortissantes adæquentur.*

Sorticularius, Divinator, veneficus, *Sorcier*. Concilium Narbon. an. 589. c. 14. *Divinatores, quos dicunt esse Caragios atque Sorticularios.*

Insortiare. Decretum Tassilonis Ducis Bajwar de Popularib. Legib. §. 5. *De pugna duorum, quod Webadinc vocantur, ut priùs insortiantur, quàm parati sunt, ne forte carminibus vel machinis diabolicis, vel magicis artibus insidiantur.* Ubi *insortiare* non videtur esse *fascinare*, sortibus diabolicis innectere. Gall. *Ensorceller*: sed adversus *sortes* munire.

Insorticare, in *sortem* mittere, *Ensorceller*, Leges Henrici I. Regis Angl. c. 71. *Si autem insorticatus non fuerit mortuus*, &c.

Sortividus, qui videt per sortes, in Gloss. Isid.

SORUS. Vide *Saurus*.

SOSCALLUS, Canis species. Matthæus Westmon. an. 940. *Cum in sylva corniculantium strepitus resonabat venatorum, latratusque soscallorum*, (ita utraque editio) *multi cervi fugam leviter inierunt.*

SOSPITARE, Salutare, *sospitatem*, incolumitatem & sanitatem alicui adprecari. Eulogius Cordubensis lib. 3. Memor. Sanctor. c. 17. *Contribulem suam gratiâ sospitandi se se invisere mentiuntur.* Nam & *sospitatem* hac notione usurpat Salvianus lib. 4. de Eccl. Catholic. *Quasi verò—altos se cuncti exhibere Christo debeant in sospitate, altos in morte.* Ildefonsus Toletanus:

> *Mira canunt puero saclis volventibus avi*
> *Eventura, Deus sospitet ista mihi.*

Faustus Regiensis Epist. 8. *Conservis, & præcipuè admirator vester frater meus Presbyter Memorius mecum reverentissimè sospitant.* Epist. 9. *Omnem domum vestram seniores cum junioribus paterno sospitamus affectu.* Sidon. lib. 4. Epist. 3. *Quodque deinceps nullas viantum volas mea papyrus oneraverit*, quæ vos cultu sedulæ sospitatis impertiat.

SOSTA. Vide *Solta*.

SOSTRI. Servorum species apud Suecos, quorum optima erat conditio, ut quibus peculium & familiam habere concessum esset, & testari liceret. Vide Joann. Stiernhookum lib. 2. de Jure Sueonum vetusto p. 217.

SOTHALE. Vide *Filctale*.

SOTTUS, Stolidus, bardus, Gallis, *Sot*. Theodulfus Aurelianensis Episcopus lib. 3. Carm. 1.

> *Utque sic hic aliud, nil nisi Scottus erit.*
> *Cui si litterulam, quæ est ordine tertia, tollas,*
> *Inque secunda suo nomine forte sedet.*

Infrà:

> *— haud dubium quod sonat, hoc & erit.*

Eod. lib. Car. 3.

> *Hic Scottus, sottus, cottus trinomen habebit.*

Non desunt, qui putant hoc genere cavilli Theodulfum carpsisse Joannem Scotum, seu Erigenam, qui, ut scribit Simeon Dunelmensis an. 884. & ex eo Matthæus Westmon. & Rogerus Hovedenus, cùm Caroli C. mensæ assideret, *quiddam fecisse, quod Gallicanam comitatem offenderet*, urbanè increpatum à Carolo hocce scommate: *Quid distat inter sottum & Scottum: cui ille retulit solemne convitium in auctorem, & respondit, Mensa tantum. Quid hoc dicto facetius*, inquit Simeon? *interrogaverat Rex de morum differenti studio, respondit, Joannes de loci distante spatio.* Cujacius ad l. 3. C. Qui accusate poss. & Heinsius in cap. Marci 2. à Syriaco *Sote*, i. stultus, deducunt: alii à *stultus*.

SOTULARES. Vide *Subtalares*.

SOTUS, Silva, parcus, sepes, *haia*, Hispanis *Soto*. Charta Sanctii Regis Navarræ, apud Oyenartum in Notitia Vasconiæ pag. 99. *Cum pratis, & pascuis, & sotis, & aquis aquarumque meatibus, cum eremo & populatu, cum ingressibus & egressibus.* Alii Sanctii, cognomento Sapientis, Regis Navarræ, æræ 1219. apud eundem p. 329. *Concedo etiam vobis aquas, & cursus aquarum, & molendina, & silvas, & sotos obtinere pascua vestrarum ovium ac bestiarum libera in regno meo habere*, &c. Charta Alfonsi I. Regis pro Cæsaraugustanis apud Michaëlem *del Molino* in Repertorio pap. 265. *Imprimis persolto vobis todos illos sotos de noviellos in juso usque ad pinam, quod tallietis ibi ligna sicca, & tan aricas, & tota alia ligna extra salices, & extra alias arbores grandes, quæ sunt vetatas.* Adde Foros Aragon. lib. 3. tit. de Rivis. Quid à Græco ἄσωτος: Canonarium Joan. Monachi, ubi de Confessione ὁ γὰρ μὴ ἰσχύων, εἰπεῖν, ὡς ἄσωτος κέκληται, qui numerum peccatorum inquirenti confessario non potest designare, stultus est. Galli dicerent, *c'est un sot*.

SOVINCTA, in veteri Charta apud Perardum. Locum vide in *Andecinga*.

SPADA, *Equus castratus*, vulgò *hongre*, spadatus. Testamentum Bertichramni Episcopi Cenom. *Reliquos verò Caballos tam Warannonis, quàm spadas seu paledras*, &c.

SPADA. Vide *Spatha*.

SPADARE, Spadonem facere. Lex Salica tit. 40. §. 13. *Si quis admissarium alienum sine consensu domini sui spadaverit*, &c. Vide *Spassare*.

Spadatus. Gloss. Anglo Sax. Ælfrici: *Spadatus, vel eunuchizatus*, belȝnod. *Caballus spadatus*, in Lege Salica eodem tit. 40. §. 3. & in Capitul. 3. an. 813. c. 24. Cujusmodi sunt ii, quos *Ungres* dicimus, quòd ex Pannonia seu Ungaria plurimi in alias Provincias adducantur. Ammianus lib. 17. de Quadis ac Sarmatis: *Equorum plurimi ex usu castrati, ne aut feminarum visu exagitati raptentur, aut in subsidiis ferocientes, prodant hinnitu densiore vectores.*

Spado, pro equo *spadato*. Vita Caroli IV. Imp. *Valentemque spadonem Carolo ante portam civitatis transmisit.* Ubi Freherus equum spadicei coloris perperam, interpretatur. Albertinus Mussatus de Gestis Italicor. lib. 11.

> *Sic canis ut primum campis exire maniplum*
> *Providus aspexit, subito spadone citato*
> *Prosiluit volitans una comitante cohorte.*

Albertus Argentinensis pag. 120. *Cum paucis spadonibus cursu velocissimo properavit ad Rhenum.* Idem pag. 136. *Post quem idem filius spadonem more garçonis equitabat*, &c. Utitur & pag. 143.

SPADARII. Charta Lewelini Norwalliæ Principis an. 1198. tom. 1. Monastici Anglic. pag. 920. *Concessit etiam eisdem, quòd licitè possint recipere ad habitum suum, & ad famulatum suum, & servitia, liberos meos spadarios, & homines de advocatione mea, atque omnes primam tonsuram habentes, cujuscumque conditionis extiterint.* Vide *Spatharius*.

SPADERNÆ, instrumenta, quibus capiuntur pisces, ac tincæ potissimum, apud Petrum de Crescentiis lib. 10 de Agricult. cap. ult. Itali *Spaderno* dicunt.

SPADICARII, qui *palmatas* vestes texunt, conficiunt: nam *spadix* est palma. Julius Firmicus l. 13. c. 7. *Facit — aut spadicarios, aut textores, vel pigmentorum inventores.*

SPADO. Vide *Spadare*.

SPADONARE, *Castrare*. Gemma.

SPADULA, Humerus, Gallis *Espaule*, in Vita S. Emeranni apud Canisium to. 1. Antiq. lect. pag. 145. Vide Cironium in Observat. p. 4.

Spadlaris, pro *Spadularis*, eadem notione. Tabularium S. Savini Levitanensis an. 945. *Concedimus etiam in ipsa villa, ut si quis porcum singularem, sive cervum venando ceperit, quartam sive spadlarem S. Savino persolvat.* Vide *Spatula*.

SPALAGUS. Aldhelmus cap. 11. *Simulque truculenta regulorum & aspidum venena, ad quæ quadrupedis rubetæ, & spalagi pestifera confectio, humanæ naturæ nocitura habebatur.* Ubi *spalagum*, talpam, ex Gr. ἀσπάλαξ, viri docti interpretantur. Hesychius: ἀσπάλαξ, ζῶον ἐστερημένον ὄψεως. Vide Dioscorid. lib. 15. c. 19.

SPALDUM. *Spaldus*, Murus exterior, vel prominens, propugnaculi species, ex Italico *Spaldo*. Charta an. 1320. *Refectiones spaldorum, fossatorum, spinatorum, balistrarum, ambaxiatorum, plaustrorum*, &c. Infrà: *Item pro aptandis spaldis & fortificatione civitatis Astensis*, &c Rollandinus in Chron. lib. 5. cap. 18. *Cum tentoriis & fossis, & spaldis taliter circumdederunt locum, quod nemo poterat ingredi.* Adde lib. 8. cap. 10. & lib. 10. cap. 1. Hist. Cortusiorum lib. 1. cap. 4. 21. 23. & alibi non semel. Acarisius: *Spalato, è una parte de la casa, che dal tassello al tetto pende in fuora, detto quod* extra pendeat, & quasi *sporto in fuora.* Mox apud Dantem in Infer. can. 9. hanc vocem explicans: *O verò diciemo alti spaldi, cioe le mura de la terra alte, che sia la parte per lo tutto posta, & veggiamo che le mura de le terre hanno ne la sommita gli spaldi in fuori*, &c.

SPALLA, idem quod *Spadula*, Italis *Spalla* Gallis *Espaule*, Armus. In plerisque veterum Chartarum sumitur pro armo, aut membro ferarum, vel aprorum, aut cervorum, quod præstari domino solet, pro jure vel facultate venandi in silvis dominicis. Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu fol. 64. *Mansus de Malburc 13. lib. de porco, de ubliis 6. den. & 5. spallas, & 11. den.* &c. *Spalla porcina*, in Bulla Honorii III. PP. apud Ughellum to. 1. part. 1. pag. 823. Charta alia an. 1195. apud eundem tom. 7. pag. 1321. *In Nativitate Domini duas spallas porcorum.* Innocentius III. PP. lib. 13. Epist. 65. *Qui venabantur in ipsa* (silvâ) *reddebant eidem singulis annis spallam porci.* Idem cap. Cum venerabilis de Censibus: *Præfatus Episcopus spallas, quas ab eadem Ecclesia, tam ipse, quàm prædecessores sui recipere consueverant, Ecclesiæ præfatæ remisit, & statuit, quod aliud ei servitium non imponeret.* Charta Alexandri III. PP. an. 1174. apud Ughellum to. 1. part. 1. pag. 512. *Quod Giso Primicerius Ecclesiæ vestræ in obitu suo reliquit, videlicet spallam cum lonza, & sarcinam musti*, &c. *Humerus porci*, in vett. Statutis Canonicorum S. Quintini in Viromanduis. Charta Almarici Comitis Ebroicensis in Tabulario S. Maglorii Paris. *De cervorum insuper & cervarum omnium venatione, dextros armos.* Horatius sat. 4.

Fœcundæ leporis sapiens sectabitur armos.

SPALLACIÆ, Morbus equorum in tergo, de quo Jordanus Rufus Calaber lib. 2. de Medicaminibus equorum ad Fridericum Imp. & ex eo Petrus de Crescentiis lib. 9. cap. 29.

SPALMUS, *Spalmodia*, pro *Psalmus* & *Psalmodia*, perpetuò scriptum in Heitonis Episcopi Basileensis visione Vettini, observat Goldastus ad S. Valerianum de Bono disciplinæ. Ita etiam legere est apud Andream Monach. lib. 1. Vitæ S. Ottonis Episcop. Bamberg. cap. 5. ubi *spalmus, spallere, spalterium, spalmodia*, promiscuè scribitur.

SPANA. Vide *Spanna*.

SPANDERE, Expandere. Gall. *Estendre*, vel *Espandre*. Chronicon Casin. lib. 2. cap. 99. *Obtulit — thuribula argentea 2. — argenteam cum leonibus situlam, pallium magnum ad spandendum, tapetumque optimum*, &c.

SPANDIDATIO. Constantinus Afric. lib. 6. Pantechn. c. 23. *Oscitatio est ex fumosis humoribus in lacertis, masticantibus infusis. Spandidatio similiter de fumosis est humoribus in totis corporis membris vel pluribus inclusis. Atque utraque natura monetur expellere.*

SPANGA, Fibula, ex Theutonico *Spanghe*, quod idem sonat. Rudolphus Presb. in Vita Hrabani Abbat. *Quædam matrona nobilis — fibulam suam auream, quam lingua Francorum Spangam vocant, in ipso transitu perdidit.* Joan. Buschius in Chronico lib. 1. cap. 28. *Undecimus fuit frater Egbertus — metallorum in spangis pro libris fusor bonus.* Id est, fibularum ærearum, quibus libri constringuntur.

Spanga, Trabs exterior, quæ muros invicem continet, ex eadem voce Theut. *Spangh*, fibula, quod ædificium connectat. Lex Bajwar. tit. 9. cap. 7. & 8 *Trabes verò singulæ cum 3. sol. componantur. Exteriores verò, quas Spangas vocamus, eò quòd ordinem continent parietum, cum 3. sol. componat.*

SPANISCUS, Pannus Hispanicus. Nam *Spaniam*, pro Hispania usurparunt Scriptores ævi medii. Gloss. Lat. Gr. Σπανία, *Hispania*. *Spania*, in Epist. Clericor. Italiæ an. 552. apud Sirmondum to. 1. Concil. Gall. in Vita S. Fructuosi Episcopi Bracar. c. 1. in Capit. Caroli M. lib. 7. cap. 103. & alibi passim: ut *Speria*, pro *Hesperia*, apud Isidorum Pacensem æra 752. Anastasius in Leone IV. PP. *Vela 7. duo quidem de fundato, & alia duo de stauraci, & tria de spanisco.* Alibi: *Fecit & in Ecclesia S. Mariæ — vestem de spanisco unam ornatam in circuitu de fundato.* Adde pag. 193. 196. 197. Chronicon Fontanellense cap. 16. *Stauracia duo, stragulum Hispanicum unum.*

SPANNA, *Spannus*, *Spana*, Spithama, Italis *Spanna*: Spatium inter pollicem & minimum digitum extensos, unde nomen: *Spannen* enim Theutonibus est extendere: ut Ypannan, Anglo-Saxonibus, *Spithama* metiri. Sed & nostri *Pan* ab eodem fonte videntur hausisse, quibus idem sonat. Lex Frisionum tit. 22. §. 65. *Vulnus, quod longitudinem habeat quantum inter pollicem & complicati indicis articulum spannum non impleat. 3. sol. componatur, quod integræ spannæ longitudinem habuerit, hoc est index & pollex extendi possunt 6. sol. compon.* §. 66. *Quod inter pollicem & medii digiti spatium longum fuerit, 23. sol. componatur.* Rursum *Spanna* in Addit. ad eandem Legem tit. 3. §. 56.

Spana, in Vita B. Torelli Poppiensis n. 22. *Corpus longum pedibus quinque, pedes longitudinis unius spanæ hominis.* Christina Pisana au *Tresor de la Cité des Dames* 3. part. c. 3. *Et estoient ouvrez les grands draps de parement, qui passoient plus d'ung espan par soubs la couverture*, &c. Vide Octav. Ferrarium in *Spanna*.

SPANOCLISTA, Corona desuper clausa, ex Græco ἐπανώκλειστος. Anastasius in Leone III. PP. pag. 133. *Fecit autem ibi super crucem majorem ex auro fulvo nimis panoclystam, ornatam gemmis pretiosis pens. lib. 42.* Infrà: pag. 134. *Regnum spanoclystum ex auro purissimo cum cruce in medio pendens super ipsum altare.* Rursum p. 146. *Fecit in basilica B. Dei Genitricis ad præsepe regnum ex auro purissimo spanoclystum diversis in circuitu de chrysoclavo pretiosis ornatum* lapi-

apibus pens. lib. 3. Idem in Paschali p. 150. *Super ejusdem venerabilis altare fecit regnum spanoclystum ex aurofulvo,* &c.

SPANSIGIL. Charta Heccardi Comitis Augustodun. ex Tabulario Persiacensi in Burgundia apud Perardum p. 26. *Theodorico aut Richardo filio meo donata spada, spansigil, & sicusios 2.* &c.

SPANTORIACOS. Cummianus Hibernus de Controversia Paschali: *Luna 14. primi mensis, qui est apud Hebræos Nisan, apud Macedones Spantoriacos, apud Ægyptios Parmothi, qui apud Latinos interdum Martii, interdum Aprilis obtinet partem.* Quid hac voce denotetur, non omnino percipio: quippe Syromacedonibus mensis Martius est δύστρος, Aprilis verò ξανθικός.

SPARA. Hist. Longobard. Ignoti Casinensis cap. 10. de Siconolfo Principe Beneventano: *Abstulit à S. Benedicto — baizam argenteam unam, vaucas par unum — spara par unum.* Vide *Sparro.*

Spars, Repagulum, *barra,* Italis *Sparango:* hinc *Sparapetto,* repagulum, quod pectus protegit, nostris *Parapet.* Vita S. Joannis Episcopi Traguriensis edita Romæ à Jo. Lucio: *Cum civitas nec murorum esset freta circuitu, nec munitione vallata turrium, nec bellicis armis fulta; sed solis sparis & quibusdam maceriis circumsepta fragilibus,* &c. Fortè à *separare,* vel *sbarra.*

SPARACLUM. Testamentum Andreæ Episcopi Dertonensis, scriptum Ugone & Lothario regnantibus, apud Ughellum in appendice to. 4. *Id sunt Bibliotheca integram unam, super Matthæum librum unum, sparacium unum, lectionarii tres:* legendum puto, *super Marcum unum.*

SPARAGUS, pro Asparagus, Summitas plantæ dum est in teneritate sua: juxta Galenum. Matth. Silvatic. Hesychius: Ἀσπάραγος, τὸ ἐκ τῶν ἀκανθῶν φυόμενον τρυφερόν. Vide Gorræum in Definit. Medic. & Ruellium lib. 1. cap. 20.

SPARCIA. Vegetius lib. 2. Artis Veterin. cap. 45. *Mittatur in piscinam, — ut natet, cum sparcia & pannis vincto pede.* Cap. 57. *Sparciam veterem contundet.*

SPARGA, *Pannus,* in Glossis MSS.

SPARGENA, *Infantia, & dicitur à spargo, is.* Ita Joan. de Janua: perperam, quippe à σπάργανα, fasciæ, quibus infantes involvuntur. Ita de *Sparga* dicendum.

SPARGICIA. Charta Odonis D. Burgund. an. 1206. apud Perardum in Tabulis Burgundicis pag. 229. *Spargicia Castellionis communis est duobus dominis, similiter & pastura,* &c. In alia Hugonis Ducis ann. 1182. pag. 301. *In eadem villa* (Castellion.) *Dux neque pargyas* (sic habetur) *neque jus hospitalitatis debet; sed illud juris pargyæ, quod in terra Francorum habuerat, cum Hierosolymam peteret, prædicta Ecclesia in perpetuum acquittavit.* Libertates Oppidi Calvimontis in Barrensi pago an. 1190. apud Thomasserium in Consuetud. Bituric. pag. 429. *Pargia pratorum durabit, ex quo custodes constituti fuerint, donec prata incipientur falcari. Pro pargia segetum edictum ponitur, ex quo custodes eorumdem constituti fuerint, donec messores incipient metere segetes.* Legi in Adversariis MSS. Augusti Gallandi, *Pargiæ* appellari in Diplomatibus Ducatus Barrensis, jus quoddam, quod domino competit ratione *emendarum,* quæ pro damno animalium in agris & pascuis irrogari solent, absque tamen præjudicio æstimationis damni, ei exsolvendæ, cui illud factum est.

SPARGINIBUS. Vita S. Guthlaci cap. 19. *Sulphureos glaciali grandine mistos vortices, globis sparginibus sydera pene tangentes.* Ubi fortè leg. *spargilibus.* Sed & *spargines,* vox Latina est. Glossæ Gr. Lat. περιρραίνω, *conspargo:* περιρραντήριον, *spargino.*

Glossar. Pars III.

SPARODORSUM. Scribit Valerius Andreas in Bibliotheca Belgica, ex Fulcuino, Ratherium, Veronensem Episcopum librum scripsisse de *arte Grammatica,* quem *Sparodorsum* inscripsit, vulgari, inquit, loquendi more, quod puerorum dorsum à flagris servet. Galli dicerent, *qui pare le dos,* unde fortè legendum *Parodorsum* vel *Paradorsum.*

SPARRO, onis, pro *Spara,* aut *Sparus:* Telum rusticum, in modum pedis recurvum, Germanis *Spar,* vel *Sparen,* Anglis *Spear,* hasta ex Sax. Ꞅpæra. Ugutio: *Sparus, telum rusticanum, missile, quod spargatur, i. mittatur.* Gloss. Gr. Lat. ἀκοντίου εἶδος, *Gæsa, spiculum, sparus.* Glossæ Isonis: *Tigillis, sparren.* Festus: *Spara, minimi generis sunt jacula, à spargendo dicta, quod passim pugnando jacerentur.* *Sparus* Virgilio dicitur lib. 5. Althelmus de 8. Vitiis:

Sæva profanorum contundunt tela sparorum.

Le Roman d'Alixandres MS.

Un esparre longe & pesant,
A trovée lès lui enpresant,
S'an vait, si ferut un gloton,
Que ne li valu un boton.

Le Roman de Girard de Vienne MS.

Son espraver a levé contremont,
Girart enfiert parmi le gros del front.

Sic porrò scriptum in MS. pro *Esparrer.*

Sparrones. Eckehardus de Casib. S. Galli cap. 5. *Fabricantur spicula, filtris loricæ fiunt, & vannis scuta simulantur, sparrones, & fustes acuta focis prædurantur.* Vide Cluverium in Germania antiq. pag. 302.

SPARSORIUM, *Spersorium,* Joanni de Janua, *id, cum quo aliquid spargitur.* Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis cap 43. *Misso autem sale in aqua à Sacerdote, deponat Minister salinum, & paret sparsorium.* Statuta Ordinis de Sempringham: *Porrigat Prior Episcopo spersorium, osculans ei manum.* *Sparsorium* etiam hac notione usurpant Usus antiqui Ordinis Cisterciensis c. 54. 55. 86. 87. Bernardus Mon. in Consuetud. Cluniac. MSS. c. 47. Ordinarius Præmonstrat. cap. 13. &c.

SPARSUM, Stupa. Alexander Iatrosophista lib. 2. Passion. *Mala Cidonia assa involuta in sparso, & comessa.* Ubi Glossæ MSS. *in Sparso, i. in stupa: Coctana enim involvuntur stupa madefacta, & ponuntur sub cinere calido & coquuntur.* Eædem lib. 2. *Sparsum, pastam* interpretantur.

SPARTEA, Calceus ex sparto confectus, de quo Plinius lib. 9. cap. 2. Χόρτινον σανδάλιον, apud Socratem lib. 7. c. 36. S. Isidorus in Regula cap. 17. de excommunicatis: *Calceamentum verò spartea, aut quodlibet genus solearum,* &c.

SPARTEOLI. Vetus interpres Juvenalis Sat. 14. v. 303.

Dispositis prædives hamis vigilare cohortem
Servorum noctu Licinus jubet, &c.

Per translationem disciplinæ militaris Sparteolorum Romæ, quorum cohortes in tutelam urbis cum hamis & cum aqua vigilias curare consuerunt vicinis. Ubi P. Pithœus pro *vicinis* legendum putat *causa ignis,* observatque apud hunc duntaxat Scriptorem *Sparteolorum* fieri mentionem, quos σιφωνάρχους seu *vigiles* esse existimat. At vox ipsa satis indicat à *vasis sparteis,* pice illitis, quibus aqua deferebatur, appellatos, quorum etiamnum usus in restinguendis incendiis perdurat.

SPARTH, Securis. Bromptonus, ubi de Hibernis: *Qui* (Norwegi) *tandem numero succrescentes contra indigenas frequenter rebellarunt. & usum securium, quæ Anglicè Spargia dicitur, ad terram Hiberniæ comportarunt.* Infra: *Securim, i. sparthe, in manu quasi probaculo bajulant, qua sibi confidentes præoccupant.* Vide *Securis Danica,* & *Sparro.*

SPARVARIUS, *Spervarius*, ſpecies Accipitris, quibuſdam *Fringilarius*, dictus noſtris *Eſprevier*. Lex Salica tit. 7. §.4. *Si quis ſparvarium furaverit*, &c. Adde Legem Bajwar. tit. 20. §.4. Capitulare de Villis cap. 36. *Accipitres & ſparvarios ad noſtrum profectum provideant.* Capitulare 1. Caroli M. an. 802. c. 19. & Capitulare Aithonis Baſil. Epiſc. c. 11. *Nec canes ad venandum, aut acceptores, falcones, ſeu ſparvarios habere præſumant.* Charta Caroli III. Imp. in Hiſt. Pergamenſi to. 3. pag. 399. *Nec ullas publicas functiones, aut redhibitiones, vel illicitas occaſiones, vel cogiaticum, ſeu ſparvarios, vel operas, ſicut circa lacum Comacinum à ſervis ipſius Eccleſiæ exigebatur, ſive angarias ſuperimponere audeat, vel inferre præſumat.* Hujus porrò ſparvariorum annuæ præſtationis mentio eſt præterea in Monaſtico Anglic. to. 1. pag. 649. & ſuprà in v. *Accipiter*. Charta Heccardi Comit. Auguſtod. apud Perardum in Burgundicis: *Et ſigulos 2. & ſparvario uno*, &c. Fridericus Imp. de Arte venandi lib. 2. c. 29. *Sparvarii ſunt minores aliis avibus de rapina, quibus frequentiùs utuntur homines, & quia ſecundum formam membrorum & maneriem, plumagii ſimiles ſunt auſturibus, licèt ſint alterius ſpeciei*, &c.

Eſpervarius, in Charta Joannis Regis Angl. de Libertate foreſtarum.

Sperverus, in Monaſtico Angl. to. 2. pag. 288. *Eſpervarius ſorus*, tom. 3. pag. 87. De vocis etymo vide Voſſium, & Orig. Ital. Menagii & Ferrarii.

SPASMARE, *contrahere*, ex Græco σπασμὸς, contractio. M. Juſtinus Lippienſis in Lippiflorio pag. 142.

Mareſcunt nervi ſpaſmantur crura deorſum.

Spaſmea. Severus Sulpitius Epiſt. ad Claudiam ſororem de Virginitate: *Grande eſt & immortale, penè ultra naturam corpoream ſuperare luxuriam, & concupiſcentiam ſpaſmeam adoleſcentiæ facibus accenſam animi virtute reſtinguere*, &c. Ex σπάσμα, τος, convulſio, contortio, diſtentio

SPASSARE, Malè accipere, caſtigare. Concilium Triburienſe an. 821. *Si quis Presbyterum calumniatus fuerit, & ſpaſſaverit, ſeptem quadrageſimas ſine ſubditis annis pœniteat.* Alibi: *Si Presbyter malè tractatus fuerit, & ſpaſſaverit, ſecundum ejus Epiſcopi ſententiam pœniteat, in cujus territorii poteſtate eſſe dignoſcitur.* Adde Decretum Imperatorum apud Burchardum lib. 6. cap. 6. & Ivonem part. 10. cap. 135. Annales Francor. Bertiniani an. 865. *Demum Vernum villam veniens, Epiſcopus ac cæteros Aquitaniæ primores ibidem obvius ſuſcepit. Ad quorum multam petitionem filium ſuum Carolum, nec dum bene ſpaſſatum, in Aquitaniam cum Regio nomine ac poteſtate redire permittit.* Videtur no[illegible]um *Eſpouſſer*, pro *Caſtigare*. Vide *Pulſare*. Perperam enim Bignonius ad Legem Salicam, *ſpadaverit* emendat in Statutis apud Theodonis villam, ut *ſpathaverit* Antonius Auguſtinus. Italis *Spazzare*, eſt verrere, purgare: *Spazzo, pavimentum, & ſpatium.* Ita terga pueri verrenda dicimus, quòd ſcopis, quibus verritur pavimentum, nates vapulent. Vide Oct. Ferarium & Menagium in Orig. Ital.

SPASSUM, *Adeps, pingue*, στέαρ, in Gloſſ. Gr. Lat.

SPATARIUS. Vita B. Poſthumii, in Vitis Patrum cap. 1. *Fuerat reſtium ſpatarius*, &c. Mox cap. 2. *Plectam de ſpato plectebat.* Ubi Roſvveidus conjicit legendum *ſpartarius*, qui è ſparto reſtem plectat, aut diſtrahit, qui σχοινοπώλης dicitur in Gloſſ. Gr. Lat. Euſtathius: πλέγματά τινα ἀπὸ σχοινίων, ἢ σπάρτων, ἢ καννάβεων.

SPATHA, major Gladius, enſis, Italis *Spada*, Hiſpanis *Eſpada*, Gallis *Eſpée*. Gloſſ. Gr. Lat. σπάθη, τὸ ξίφος, Ugutio, ex Iſidoro lib. 18. c. 6. *Spata, gladius, quod ſit ſpatioſa, ampla & lata.* Joannes de Janua ex eodem Iſidoro: *Spata, gladius eſt longus, ex utraque parte acutus, vel ipſa eſt rhomphæa.* Alibi: *Spata, eſt gladius ſpatioſus & latus.* Ita Vegetio *Spatha* longior gladius dicitur lib. 2. c. 15. lib. 3. c. 14. Epiſtola Clericorum Italiæ directa Legatis Gallorum an. 552. *Spatas nudatas, & arcus tenſos portantes.* Victor Vitenſis lib. 1. de Perſecut. Vandalica: *Introeunt evaginatis ſpatis, arma corripiunt, &c. Spata Indica cum theca argento parata*, in Præcepto Caroli M. apud v. cl. Steph. Baluzium. Hincmarus Remenſis in Concilio Duziacenſi I. part. 5. *Tunc ipſe presbyter irruens ſuper filium Livulfi, qui ſpatam ad collum portabat, extraxit eamdem ſpatam, & volens percutere eum per medium caput, ut illum occideret, levavit idem Livulfus manum contra ſpatam, & ſuſcepit ſpatæ ictum.* Vide Gregorium M. lib. 5. Epiſt. 24. Paulum Warnefrid. lib. 2. de Geſtis Longob. c. 28. &c.

Spatham Gallorum veterum propriam fuiſſe ſcribit Diodorus l. 5. Ἀντὶ δὲ τοῦ ξίφους σπάθας ἔχουσι μακρὰς σιδηρᾶς. Livius etiam lib. 32. Gallis *prælongos gladios ſine mucronibus* adſcribit: iiſque proinde cæſim, non punctim feriiſſe, διὰ τὸ μηδαμῶς κέντημα τὸ ξίφος ἔχειν, ut autor eſt Polybius lib. 2. Vide Cluverium in Germania antiqua pag. 293 & 348. Longioribus tamen ejuſmodi gladiis mucronem tribuit Turpinus c. 22. *O ſpata feliciſſima acutiſſimarum acutiſſima:* & Willelmus Apulienſis lib. 2. de Geſtis Norman. Alemannicis longioribus gladiis, de quibus quædam attigimus in Notis ad Joinvillam pag. 73.

Sunt etenim longi ſpecialiter & peracuti
Illorum gladii.

Francorum noſtrorum veterum *Spathæ* ita deſcribuntur à Monacho Sangallenſi lib. 1. cap. 36. *Poſt hæc baltheus ſpathæ colligatus, quæ ſpata primum vagina,* (al. *glezina*) *ſecundò corio qualicumque, tertiò linteamine candidiſſimo cera lucidiſſima corroborato ita cingebatur, ut per medium cruciculis eminentibus adperemptionem gentilium, duraretur.* Quem locum aliter legit Pontanus lib. 9. Origin. Francicar. pag. 547. Cæſim verò ſpatha feriiſſe idem innuit Scriptor. lib. 2. c. 11. *Uni eorum extracta ſpata, cervicem ejus abſcindere conabatur.* Et cap. 23. *Et extracta ſpata per cervicem leonis, cervicem tauri diviſit ab armis.* Adde c. 19. 21. 28. Petrus Tudebodus lib. 3. pag. 789. de Godefrido Bullionenſi: *Tunc Dux Godefridus Chriſti miles potentiſſimus irruens in eos, evaginato enſe, percuſſit, quendam gentilem ferociſſimum tam viriliter, ut in duas partes ipſum divideret, à vertice videlicet uſque in ſella equi, — poſt hunc aggreſſus alium ex obliquo, ſecuit eum per medium.* Eadem narrat Albertus Aquenſis lib. 3. c. 65. qui addit *lorica indutum diviſiſſe in duas partes.* Adde Ordericum Vitalem pag. 735. Similia ex veteri traditione refert Guillelmus Guiartus in Hiſt. Francor. MS. de Carolo M.

Il iert plain de ſi trés grant force,
Se l'yſtoire de lui ne ment,
Que de s'eſpée proprement,
Dont li ponz & l'enheudure,
Ierent d'or fin à couleur pure,
Et qui nommée eſtoit Joieuſe,
Et gent courtoiſe & outrageuſe,
Quant par ire la deſcendoit
Un Chevalier armé fendoit
A un ſeul cop tout contreval,
Et trenchoit parmi le cheval,
Cele eſpée aige toute nuë
El treſor S. Denis tenuë.

Hinc Guillelmo Aquitaniæ Duci, poſtmodum Gellonenſi Monacho, *verſatilem gladium* attribuit ejuſdem Vitæ auctor numero 20. editionis Mabillonii. Ejuſmodi ſpatharum Francicarum longitudinem ac latitudinem inſpicere licet in veteribus picturis, ac maximè in Comitibus Hollandiæ Philippi Gallæi. Sed & Ogerii Dani, qui ſub Carolo M. vixit, ſpatham cum

cum ferreo etiam capulo, absque mucrone, ex Monasterio S. Pharonis Meldensis, ubi asservatur, ipsimet contrectavimus, qua visa, & expenso illius immenso pondere, haud incredibile omninò videri, quod de Godefrido referunt Scriptores, facilè persuaderi passus sum. Hanc cum ejusdem Herois monumento descripsit vir doctissimus Joan. Mabillonius to. 5. Vitar. SS. Ord. S. Benedicti. Tota autem est illa dentata, qualis fuit Aucti, *sub assiduis dentatus cædibus ensis*, ut est apud Sidon. in illius Panegyrico. Quomodo verò regia spatha deferretur à Regis armigero, licet inspicere in iis tabellis Lotharii & Caroli C. quas delineari curavit v. cl. Steph. Baluzius in Notis ad Capitularia Regum Franciæ.

Ad spathas metiri. Gesta Regum Francor. cap. 41. & Gesta Dagoberti Regis cap. 15. *Rex verò totam terram Saxonum devastans, & omnem populum interficiens, non ibidem majorem hominem reliquit, quàm longitudo gladii sui, quem Spatam vocant, habere videbatur.* Monachus Sangallensis lib. 2. de Carolo M. cap. 17. *Per semetipsum ita omnes humiliavit, ut etiam pueros & infantes ad Spatas metiri præciperet, & quicumque eandem mensuram excederet, capite plecteretur.* Quippe qui spathæ longitudinem attigerant, militiæ idonei censebantur. Unde apud Bohemos, qui gladii longitudinem attigerant, militare cogebantur, ut scribit Æneas Sylvius in Hist. Bohem. c. 10.

Spathis apprehensis rem firmare. Charta Alamannica Goldasti 85. *Et his ita patratis, cum adhuc quidam de illis, qui se in illa Ecclesia heredes ac dispositores haberi voluerunt, alii garriendo, alii mussitando contradicerent, optimates ejusdem Consilii apprehensis spatis suis devotaverunt se hæc ita affirmaturos esse coram Regibus & cunctis principibus usque ad sanguinis effusionem.* Viderat hanc Chartam Vadianus de Monaster. German. *Alamanni, utpote bellicosi, gladii, quem Spatam vocabant, prehenso capulo testificabantur, parati manu etiam tueri se veritatem, quam semel affirmassent.*

Cum tracta spatha se idoneare contra alium, se defendere, in Lege Alaman. tit. 44. §. 1. tit. 56. §. 1. tit. 84. 89. *Ad januam cum spatha tracta accedere*, in Lege Ripuar. tit. 32. §. 4. Adde Capitula ad Legem Alamann. c. 22. Formula nostris familiaris, *tirer l'espée.* Glossæ Gr. Lat. σπασασθαι ξίφος, *Evaginare.*

Spatha in fuste, id est, cui fustis pro vagina est, cujusmodi utuntur etiam quidam in Gallia. Ita inscribitur Epigramma Ennodii 131.

> *Utrumne incluso per fraudes ense bacillo,*
> *Mors ligni tunicis quàm bene tecta lates?*
> *Subsidium portas, quod cunctis terror haberis,*
> *Pacificum est nobis, quod necat obsequium.*

Ferrum cavatis baculis condendum, dixit Saxo Grammaticus lib. 6. Historiæ Danicæ.

Spatha S. Petri. Annales Fr. Bertiniani an. 877. & Continuator Aimoini cap. 36. *Richildis Compendium ad Ludovicum veniens — attulit ei præceptum, per quod pater suus illi regnum ante mortem suam tradiderat, & spatam, quæ vocatur S. Petri, per quam eum de regno revestiret.*

Σπαθομάχαιρον, in Lexico Gr. MS. Reg. cod. 930. Ἀκινάκης, μικρὸν δόρυ ἤγουν, κοντάριον, ἢ σπαθομάχαιρον Περσικόν.

Spatha, idem qui *Spatharius*, dignitas Spatharii, de qua mox. Vetus Charta apud Ughellum to. 7. Ital. Sacr. pag. 977. *Siphandus Imperialis spatha & judex, &c.* Sic *Protospatha*, pro *Protospatharius*. Vide in hac voce.

Spada, ex Italico *spada*. Atto Vercellensis lib. de Pressuris Ecclesiast. *Tenso collo eductam contra se spadam intuens, &c.* Vide *Spadare*.

Spathium, ex Gr. σπαθίον. S. Augustinus in Psal. 149. *Framea, quam vulgò spathium vocant.*

Spatha, Spathula, Gladiolus, quo martyrum carnes dissecabantur & incidebantur. Acta S. Priscæ Mart. n. 11. *Jussit Præfectus extendi eam, & cum spathis incidi membra ejus.* Acta S. Martinæ Virg. & Mart. n. 36. *Injustam Martinam pœnis affligendam, spathis incidendam, & ungulis attrectandam, &c.* Hinc σπαδίζειν apud Metaphrastem in Actis S. Agathæ Virg. ἐκέλευσεν αὐτὴν κρεμασθῆναι καὶ σπαθίζεσθαι.

Spatha, seu *spata*, Pistillus, rudis, vel instrumentum coquinarium, quo cibi, in ollis ad ignem ferventes, despumantur, apud Apicium lib. 4. c. 3. Anonymus de Re Architectonica. c. 30. *Tertio olei adjicies sextarium, ea ratione spatha commovebis.* Utitur non semel.

SPATHARIUS, qui spathas conficit, in Lege Aleman. tit. 79. §. 7.

Spatharius, Imperatorii corporis custos, σωματοφύλαξ, Cedreno: dignitas in Imperio Constantinopolitano sat illustris. *Gloriosi Spatharii*, dicuntur Alcuino. Vita S. Theophanis Confess. n. 10. Τῷ πλείστῳ δὲ καὶ μὲ, ἤτοι τῷ Σπαθαρίων τῷ καταλόγῳ ὑπό τε βασιλέως τιμηθεὶς, διῆγε τὸν λοιπὸν χρόνον. Vide Chronicon Alexandrinum pag. 692. Vitam S. Lucæ junioris n. 64. & quæ observavimus ad Alexiadem pag. 259.

Spadarii, pro *Spatharii*, in Epist. 3. Leonis III. PP. *Misit Imperator Patricium & Spadarios cum stolo.*

Spatharius, Armiger, qui ensem domini defert. Papias: *Armiger, vulgò Spatarius.* Gloss. Ælfrici: *Spatarius*, ꞅƿẏꞃꝺ-beꞃa. Id est, Ensifer. Apud Anastasium in S. Martino PP. *Spatharius Olympii Exarchi*, mox *Armiger* nuncupatur. Lex Burgundion. tit. 52. *Fredegesilum Spatharium nostrum, &c.* Apud Gregorium M. lib. 2. Dial. cap. 14. *Riggo Spatharius Totilæ* Regis Gothorum dicitur. Apud Lucam Tudensem lib. 4. Chron. initio, Pelagius filius Ducis Fafilæ, *Spatarius Regis Roderici* nuncupatur. Neque alii sunt *Spatharii*, qui subscribunt in Conciliis Toletanis, cum *Comitivæ* dignitate: sic quippe in Concilio XIII. *Gulinguus Spatharius, & Comes, Altericus Spatharius & Comes, & Sesemirus, Spatharius & Dux*, subscribunt. Monachus Pegaviensis pag. 6. *Quem* (leonem) *ex improviso in se irruentem videns, gladium à Spatario suo confestim accipere nitebatur: sed ille, ubi eum manu corripuit, pro inermi domino leoni se constanter objecit, &c.* Apud Thwroczium in Sigismundo Rege Hungar. c. 7. Vide *Armiger*.

Spatharii, dicti *Milites* Ordinis Militaris *S. Jacobi de la Spatha*, instituti in Hispania, circa annum 1158. Radulfus de Diceto an. 1184. *Ordo Militum in Hispania, consistentium in proposito pro viribus suis Saracenos atterere, quem signum ensis rubei distinguit à cæteris Militibus, confirmatur à Domino Papa.* Gaufredus Vosiensis part. 1. cap. 65. *Horum secta nuper exorta, ob indicium bellicosæ probitatis spatham ex pallio rubeo in habitu candido præfert.* Extat Epistola Innocentii III. PP. inscripta *Magistris & fratribus Spatariis & Religiosis per Hispanias constitutis*, lib. 2. pag. 473. edit. Venetæ. Horum Militum habitus sic describitur in Manuali placitatorum in Parlamento 22. April. an. 1371. *L'Habit du dit Chevalier (de S. Jaques) est un long mantel à noiaux de pers double camelin, & un chaperon doublé tout d'un camelin & noiaux sous la gorge, & en son mantel a une espée de drap rouge, pour enseigne de la religion, & dessus avoit une courte houppelande, d'une serge ou catres pers, & une cote de camelin blanc, unes chausses d'un tanné, & solers à la pelume.* Istius Ordinis regulam Hispanicè edidit cum glossis Magister Yssa ejusdem Ordinis, typis Plantinianis anno 1598. De hoc ordine vide, quæ collegerunt, qui de Ordinibus Milita-

Militaribus scripsere, Franciscus Menenius pag. 94. Andreas Favinus pag. 1168. & Beloyus c. 17.

SPATHAROCANDIDATUS, Spatharii simul & Candidati munere fungens. Gregorius II. PP. Epist. ad Leonem Isaurum, præfixa septimæ Synodo: *Literas vestræ Majestatis, per Augustalem Spatharocandidatum missas, accepimus.* Luithprandus lib. 3. c. 7. *Cubicularios, Protospatarios, Spatarocandidatos — facit.* Σπαθαροκανδιδάτος Græcis Scriptoribus. Vide Constantinum de Adm. Imp. c. 42. 50. 51. 52.

SPATHAROCUBICULARIUS, Σπαθαροκουβικουλάριος, in VIII. Synodo, act. 4. *Spatharii cubicularius,* Anastasio in versione. Ubi fortè leg. *Spatharocubicularius.*

SPATHATUS, *Spatam habens, vel spata armatus,* Ugutioni. Σπαθάτος, Africano in Tacticis: *Spatha cinctus,* Ennodio Epigr. 132.

SPATIARE, Diducere, complanare, dilatare, *spatium* dare. Leo Ost. lib. 3. c. 28. *Nec dum in cor ejus ascenderat, eamdem viam complanare ac spatiare.* Infrà: *Spatiandæ Eccclesiæ gratia, partem non modicam cameræ suæ subduxerat.* Petrus Diac. Casin. l. 4. c. 11. *Præmisit 3000. homines cum securibus & aliis ferramentis, qui eamdem viam viriliter inciderent & spatiarent.*

SPATULA, in Gloss. Gr. Lat. Σπάθη, τὸ ξίφος. Mox: σπάθη, ἡ τῶν ἀθρώπων, *Costa, humerus: armus, propriè in pecoribus, quod lata sit,* inquit Joannes de Janua: nostris *Espaule.* *Spatula porcina,* apud Apicium lib. 4 cap. 3. & Turpinum in Carolo M. cap. 20. *Armus feræ,* in Lege Longob. lib. 1. tit. 22. §. 4. Charta an. 1214. in Tabulario Ecclesiæ Carnotensis n. 179. *Habet etiam de quolibet hospite unum panem ad Natale Domini, & unum armum de quolibet homine, qui ad proprium usum facit baconem.* Vide Constantinum African. lib. 2. Pantechn. c. 6. ubi *spatularum* ossa describuntur. De *vena spatulosa,* quæ & *cephalica,* agit idem cap. 12.

Spatulosus, magnas & diffusas habens spatulas, vel delitiosus, sive delicatus. Jo. de Janua.

Spatulari, delitiari, vel in spatula divinare. Idem.

Spatulæ, vox Agrimensorum, metæ, termini in acumen surrecti, apud Frontinum.

Spatulæ. Armi porcorum, *Pernæ.* Tabularium Conchensis Abbatiæ in Ruthenis ch. 26. *Medietatem de vestitionibus, & medietatem de spatulis & agnis,* &c. Crebrò in eo Tabulario.

SPATULARIA, inter vestes sacras recensetur in Monastico Anglic. to. 3. pag. 331. *Cum alba, amicta, stola, fanone, spatularus, & manicularis, apparatis quodam panno rubeo diasperato de Laret, cum radiis inauratis,* &c. Ibid. part. 2. pag. 85. *Duæ paruræ; una stola, una fanona poudrata cum auro & perlis — cum spaulis duabus, & maniculis de eadem secta,* Gallis *Espauliere.*

SPATULUM. Felix Gyrwensis in Vita S. Guthlaci n. 11. *Tunc indutos artus agresti de spatulo surgens arrexit,* &c. Legendum fortè *spartulo:* ex *sparto,* junco.

SPAVIÆ, Animalia vagantia & errantia, quæ *expavefacta,* & metu, seu *pavore,* (unde vocis etymon) è dominorum suorum domibus erumpunt, & in aliena dominia transeunt, in incerto, cujus juris sint, & quæ eo nomine domino, in cujus prædio reperiuntur, addicuntur, nostris *Espaves, bestes esgarées, qui ne sont advoüées d'aucun Seigneur,* ut est in Consuetudine Laudunensi art. 3. & Remensi art. 343. in aliis passim *Espaves.* Regestum 1. Parlam. f. 22. sub an. 1260. *Justitia latronis, campi, duelli, spaviæ, quod Gallicè dicitur Estrahere, sanguinis, de melleia,* &c. Charta Radulphi Comitis Suession. an. 1233. pro Communia Nantoliensi: *Si Espava inveniatur apud Nantolium, reddetur mihi vel servienti meo ab inventore* &c.

SPAVENUS, Morbus equinus vulgaris, quem vulgò *Esparvin* dicimus, *cum circa garectum intrinsecus ex latere garecti paulo inferiùs inflationem adducens,* &c. Ita Petrus de Crescentiis lib. 9. de Agricult. cap. 36. *De morbo spaneni,* ubi legendum *spaveni.* Vetus interpres Gallicus, qui vixit Carolo V. regnante, *Espavain* vertit.

SPAULA. Vide *Spatularia.*

SPECIALITAS, Vox Fori Anglici, de qua Cowellus.

SPECIES, Vox JC. notissima: quibus idem sonat, quod veteribus fruges, ut sunt vinum, oleum, frumentum, legumina: unde *Species annonariæ,* apud Vegetium lib. 3. cap. 3. & in Codice non semel. Senator lib. 12. Epist. 22. *Et ideo memoratæ species* (vini, olei, &c.) *in tot solidos data pro tributaria functione — reputentur.* Gregorius Turon. lib. 5. cap. 5. *O si te habuisset Massilia Sacerdotem, nunquam naves oleum, aut reliquas species detulissent,* &c.

Species, Res, vel quævis supellex pretiosior. Lex Wisigoth. lib. 5. tit. 5. §. 3. *Si alicui aurum, argentum, aut ornamenta, vel species fuerint commendatæ, sive custodiendæ traditæ,* &c. Idem Gregorius Turon. lib. 6. c. 5. *Judæus quidam — qui ei ad species coemendas familiaris erat, advenit.* Lib. 6. cap. 38. *Magni ibidem thesauri ex auro argentoque, & multarum specierum reperti sunt.* Lib. 7. cap. 25. *Equos quoque ejus, aurum argentumque, sive species, quas meliores habebat, pariter auferentes,* &c. Lib. 10. cap. 2. *Direptam speciem de manu cujusdam mercatoris ad metatum detulit.* Marculfus lib. 1. form. 31. *Præcipientes, ut quicquid ex successione parentum, — vel per qualibet instrumenta Chartarum ad eundem justè pervenit, tam in villabus, mancipiis, ædificiis, accolabus, auro, argento, speciebus, ornamentis, mobili aut immobili,* &c. Walafr. Strabus de Miraculis S. Galli lib. 2. cap. 1. *Eum ad subterraneum duxit armarium: quod cum idem Vicarius aperiri fecisset, species, quas inibi reperit, his, qui secum erant facta divisione distribuit.* Vox Ammiano, Capitolino, & aliis usurpata; & in veteri Chartula plenariæ securitatis descripta à Brissonio lib. 6. formul. p. 647.

Species, Aromata, vel res quævis aromaticæ, Gallis *Espices.* Marcianus JC. lib. 16. §. 7. D. de Publ. & Vectig. *Species pertinentes ad vectigal, cinnamomum, piper longum, piper album.* Marcellius Empiricus, seu Vindicianus Archiater:

> *Adde & aromaticas species, quas mittit Eous.*

Senator lib. 12. Epist. 18. *Species præterea, quæ mensis regiis apparentur, exactas tota sedulitate perquirite.* Ildefonsus Toletanus in Chron. in Heraclio: *Cùm hac illacque cum diversis speciebus aromatum & divitiarum causa lucri pergeret,* &c. Joan. Sarisberiensis lib. 8. Policrat. cap. 6. *Conficiuntur salsamenta garo: nihil vilius est, nisi complurium polliceatur effectus, & judicia, specierum.* Adde lib. 8. c. 11. Will. Tyrius lib. 12. cap. 23. *Erant autem naves eadem orientalibus onerata mercibus, speciebus videlicet, & pannis sericis.* Chronicon Reichersperg. *Mille & 50. dextrarios Turcos, & species infinitas, & quas noverat pretiosiores misit.* Et infrà: 30. *quintarios de pipere, & alias species sine numero.* Eckehardus de Casib. S. Galli cap. 13. *Speciebus quoque & antidotis, & prognosticis Hippocratis singulariter erat instructus.* Proverbium medicorum vulgare apud Joannem Sarisber. lib. 5 Policrat. cap. 10.

> *Pro solis verbis montanis utimur herbis,*
> *Pro caris rebus, pigmentis & speciebus.*

Le Reclus de Moliens MS.

> *Qui mist en reube odour ambrine*
> *Ni autre espece Alexandrine.*

Statuta Cluniacensia Petri Venerab. cap. 9. *Statutum est, ut ab omni mellis ac specierum cum vino confectione,* quod

quod vulgari nomine Pigmentum vocatur, — fratres abstineant. Archithrenius lib. 2. c. 6.

Itur ad Eoas species, messemque perusti
Axis odoriferam, ventris divellere toto
Nititur orbe dapes, & condimenta libido.

Continuator Nangii an. 1359. *Et tunc ad invicem in signum pacis vinum & species cum gaudio receperunt.* Formula nostris familiaris: *Donner vin & espices.* Froissartes 2. vol. cap. 81. *Et les recueillit moult honorablement les uns aprés les autres, & les envoya en son chastel, & fit apporter le vin & les espices.* Idem 3. vol. c. 84. *Boire & prendre espices.* Hist. Caroli VII. Reg. Franc. *Servir vin & espices.* Vetus Poëta in Poëm. MS. *du Dit du Chevalier :*

Aprés laver isnellement,
La Dame fit donner le vin,
Et les espices en la fin.

Chronicon Bertrandi Guesclini :

Le vin a fait mander, & espices grament.

Christina Pisana in lib. *du Tresor de la Cité des Dames,* 1. part. cap. 12. *Aprés les espices prinses, & qu'il sera temps de se retraire, la Dame s'en ira à sa chambre, &c.*

Porrò hæc *Specierum,* seu *Espices,* appellatio sumitur apud nos hodiè pro Salariis Judicum, quibus cum iis nulla ex legibus præberentur à clientibus, quorum lites dijudicabant, aut inspiciebant, licitum tamen erat, levioris momenti & pretii donativa recipere, cujusmodi sunt *condimenta, esculenta, aut poculenta, quorum valor in una hebdomada 10. solid. Paris. non excederet,* ut est in Edicto S. Ludovici an. 1254. apud Nangium in ejus vita: seu ut habet aliud Philippi Pulchri an. 1302. pro reformatione Regni, in stylo Curiæ Paris. part. 3. tit. 6. §. 36. *excepto esculento & poculento, & aliis ad comedendum & bibendum ordinatis, & de talibus cum moderamine, secundum conditionem cujuslibet, & cum tali quantitate ea recipiant, quod infrà unam diem possint absque illicita devastatione consumi.* Extat etiam apud Pithœum in Consuetud. Trecens. pag. 479. 480. Ita pariter in Fleta lib. 1. cap. 17. §. 18. judices vetantur, *aliquod donum recipere per se vel per alium, — exceptis esculentis & poculentis pro uno die, & non ultrà.* Adde Constitut. Siculas lib. 1. tit. 51. & tit. 70. §. 1. Joan. Sarisber. l. 5. Polic. c. 15. l. 8. c. 17. Matth. Paris an. 1236. pag. 294. Odoricum de Portu Naonis in Peregrinat. num. 11. Vitam S. Julianæ Virg. num. 15. &c. Vide Rainardi Abbatis Cisterciensis Constitutiones cap. 61.

Hodiè *speciem* strictiùs sumimus de acribus tantùm & morsicantibus, ut sunt piper, canella, & similia. Macrobius lib. ult. Saturn. *Species, & acres, & calidæ super faciem cum apponuntur, exulcerant.*

Speciaria, Res aromataria, aromatum mercatura, Gall. *Espicerie.* Sanutus: *Inhibeatur sub eadem censura, ne quisquam de partibus Africæ, aut etiam Hispaniæ, ubi habitant Saraceni, speciariam accipiat, vel mercimonia quæcumque à partibus Indiæ portata, &c.* Idem lib. 1. part. 1. cap. 1. *Magna pars honoris, reditus, proventus & exaltationis Soldani, & gentium illi subjectarum, est propter speciariam, & multa alia mercimonia.* Adde part. 5. c. 3. & Raimundum Montanerium in Chronico Aragon. c. 159.

Speciarius, qui omne genus species vendit, Latinis *Seplasiarius,* παντοπώλης, nostris *Espicier.*

Species. Recapitulatio Legis Salicæ: *Sciendum est, quòd in quibusdam Libellis Salicis — continentur Capitula in quibusdam codicibus, 99. in quibusdam verò plus minus 95. habent etiam species, in quibusdam libellis 20. & 7. in quibusdam verò minus, vel paulò plus.* Ubi *Species* voce innuuntur *varietates,* uti mox vocantur, *compositionum,* seu mulctarum, quæ in ea Recapitulatione ad 31. excurrunt.

SPECIFICATIO, dicitur, *cum quis de aliena materia speciem aliquam sibi fecerit,* qui modus est acquirendi, *factor* enim *dominus erit speciei.* Fleta lib. 3. c. 2. §. 14. Bracton. lib. 2. c. 3. §. 1.

SPECLA. Charta an. 1181. apud Ughellum to. 9. pag. 98. *Indè revertitur usque ad occidentem per viam tenementi de Surbo, & vadit per speclam & per ripam serræ de Runiaco, &c.* Infrà: *Et vadit usque ad paludicellam, & venit juxta speclam usque ad viam Turcaruli.*

SPECTABILIS, Titulus dignitatis, quo ornantur varii Magistratus in utroque Codice, inter *Illustres* & *Clarissimi* titulos medius. Gloss. Gr. Lat. περίβλεπτος, *Speccibilis,* (leg. *Spectabilis*) *lustrabilis. Damascius vir spectabilis Tribunus & Notarius,* apud Liberatum Diacon. cap. 10. Victor Vitensis lib. 3. de Persecut. Vandal. *Ut Illustres singillatim auri pondo quinquagena darent, Spectabiles auri pondo quadragena, Senatores auri pondo tricena, &c.*

Spectabilitas, περιβλεπτότης in Gloss. Gr. Lat. *Spectabilitatis honor,* apud Senatorem lib. 2. Epist. 28. lib. 7. Epist. 4. 37. Vide Collat. 1. Carthag. cap. 16. Appendic. Cod. Theodos. Constit. 8. Pancirollum ad Notit. Imperii Orient. cap. 2. & Jacobum Gothofredum ad Cod. Theodos.

SPECTARE, pro *Expectare.* Utitur Thwroczius.

SPECULAR & *Speculare,* Gypsea vel vitrea fenestra. Gloss. Gr. Lat. διαφανὲς, *Specularia.* Rursum: διαφανὴς, *Limpidus, lucidus, specularis.* Papias: *Specularis, fenestra, foramen per vitrum translucens.* Glossæ MSS. ad Alexandrum Iatrosoph. *Specular, i. gipsus.* Gloss. Ælfrici: *Specularis*: ðurhſcyne-ſtan. Cælius Aurelianus Siccensis lib. 2. Acutor. c. 37. *Si non fuerit naturaliter frigidus locus, hoc affectabimus, specularia detrahentes, nisi sol obstiterit, aut aeris inæqualitas adjungitur.* S. Hieronym. in cap. 41. Ezech. *Fenestræ quoque erant factæ in modum retis, instar cancellorum; ut non speculari lapide, nec vitro; sed lignis interrasilibus & vermiculatis clauderentur.* S. Augustinus: *Solis radius penetrat specular, nec, cum ingreditur, violat, nec, cum egreditur, dissipat, &c.* Idem de Verbis Domini serm. 5. cap. 11. *Nonne si specularia in ventre haberemus, de omnibus cibis pretiosis erubesceremus, quibus saturatus es.* Fortunatus lib. 4. de Vita S. Martini:

Ad speculare dedit, quo sanctus lumine transit.

Leo Ost. lib. 2. cap. 51. *Ecclesiam picturis ac specularibus decoravit.* De Specularibus, & eorum materia, copiosè egit Salmasius ad Solinum pag. 259. & 1095. Adde Cujacium lib. 13. Observ. cap. 13.

Specular, dictus etiam, Ugutioni, *locus apertus vel altus, unde quis potest speculari: unde & fenestra & vehicula, de quibus speculamur, specularia dicuntur.* Papias: *Specularia, grava vehiculorum, de quibus speculantur.* Will. Tyrius lib. 17. cap. 3. *Erant nihilominus & secus muros* (Damasci) *interius latentes viri cum lanceis, qui per specularia modica, in muris studiosius ad hoc ordinata, unde videre transeuntes poterant, minimè verò ipsi videri, prætereuntes confodiebant ex latere.*

Speculita, apud Ælfricum in Gloss. Saxon. dici videntur Casfidum fenestellæ: ſceaƿeƿe.

SPECULARII, Magi, qui rerum quæsitarum figuras in speculis politis exhibent. Κατοπτρομάντεις. Petrus Blesensis lib. de Præstigiis fortunæ, seu potiùs Joann. Sarisberiensis lib. 1. de Policrat. cap. 12. *Specularios vocant, qui in corporibus lævigatis & tersis, ut sunt lucidi enses, pelves, cyathi, speculorumque diversa genera divinantes, curiosis consultationibus satisfaciunt. quin & Joseph exercuisse, vel potiùs simul. se desribitur (Gen. 4.) cum fratres argueret subripuisse scyphum, in quo consueverat augurari.* Synodus S. Patricii & Auxentii can. 16.

can. 16. *Christianus, qui crediderit esse lamiam in speculo, quæ interpretatur striga, &c.* Spartianus in Juliano: *Quasdam non convenientes Romanis sacris hostias immolaverunt, & carmina prophana incantaverunt, & ea, quæ ad speculum dicunt fieri, in quo pueri præligatis oculis incantando vertice respicere dicuntur, Julianus fecit. Tuncque puer vidisse dicitur & adventum Severi, & Juliani decessionem.* Vide Joannem Sarisber. lib. 2. Policrat. cap. 28. & Casaubon. ad Spartianum.

Specularius, Speculorum confector, σπεκλοποιός, in Gloss. Gr. Lat. Ejusmodi speculariorum meminit Paternus JC. in l. ult. de Jure immunit. & Lex 2. Cod. Th. de Excusat. artif.

SPECULATOR, Carnifex, tortor. Glossæ Antiquæ MSS. *Speculator, carnifex.* Glossæ Lat. Gr. *Speculator*, ἐπόπτης, κατάσκοπος, δήμιος. Mox: *Speculatus*, κατασκοπος, καὶ ὁ ἀποκεφαλίζων. Ubi fortè etiam legendum *Speculator*. Lexicon Gr. MS. Reg. Cod. 2062. Σπεκουλάτωρ, ὁ δήμιος. Firmicus lib. 8. cap. 26. *Speculatores faciet, qui nudato gladio hominum amputant cervices.* Vita Bacchi junioris Martyris, edita à Combefisio pag. 114. Αὐστηρότερόν τε τὸν σπεκουλάτορα ὑποβλεψάμενος, ἔφη, Τέμνε τριχαταρατ, &c. Cur autem ita *Speculatores* dicti sunt carnifices, multis disquirit Salmasius ad Spartianum. Vide præterea Cujacium lib. 6. Observ. cap. 33. Meursium in σπεκουλάτωρ, & Jacobum Gothofredum ad legem 16. Codicis Theodosiani de Cohortalib.

SPECULUM. Anastasius in Sergio PP. pag. 62. *Similiter & specula ejusdem Ecclesiæ*, (S. Petri) *quæ super sedem sunt, vel regios arcus majores sunt, renovavit.* Ubi legendum videtur *Specularia*, id est, vitreas vel gipseas fenestras. Vide in hac voce

SPELÆUM, Antrum, ex Gr. σπήλαιον. Leo Ost. lib. 1. cap. 1. de S. Benedicto: *Ubi in spelæo quodam — incognitus mansit.*

Speleum, pro *Crypta* Ecclesiæ. Candidus Monachus Fuldensis:

Nec minus hoc speleum capitis in vertice gestat
Altare, &c.

Mox *antrum* vocat:

In parte occidua constructum cernitur antrum,
Multum dives ope interius, spoliisque piorum,
Ternis prospiciens fixis post terga fenestris.

Spelæum, pro Cellula Monachica, quomodò σπήλαιον usurpat Nilus Narrat. 5. pag. 70. Ita Petrus Cluniac. lib. 1. Epist. 20. *Clausus teneberis speleo tuo, & in codicibus tuis terras ac maria peragrabis.* Will. Malmesburiensis lib. 3. p. 112. *Combusta illic Ecclesia B. Mariæ, reclusa una ustulata, quæ spelæum suum nec in tali necessitate deserendum putavit.* Vide Tractatum nostrum de Capite S. Joan. Bapt. cap. 3. n. 8.

Σπήλαιον, pro sepulchro, dixit Joannes c. 11. ubi de Lazari sepulchro: χθόνιον σπέος dicitur Nonno, i. subterraneum specus.

SPELTA, Latinis *Far*, Græcis Ζέα, Germanis *Spels*, Italis & Hispanis *Spelta*: *Espeautre*, in Statutis Leodiens. art. 1. 7. 17. Gloss. S. Bened. cap. de Agricult. *Spelta*, ὄλυρα. Glossæ Medicæ MSS. *Alica, granum, quod dicitur spelta.* S. Hieron. in 4. Cap. Ezechielis: ζέαν, sive ζειάν, *nos vel far, vel gentili Italiæ Pannoniæque sermone Spicam Speltamque dicimus.* Adalardus in Statutis Corb. cap. 6. *Volumus, ut annis singulis veniant de spelta benè ventilata atque mundata Corbi 750.* Tabularium S. Remigii Remensis: *Campi 2. recipientes semine speltæ modios 130.* Cæsarius lib. 9. cap. 65. *Requisitus Papa Honorius III. per litteras cujusdam Abbatis nostri (an hostiæ ex spelta confici possent?) respondit, speltam magis pertinere ad hordeum, quàm ad triticum.* *Annona spelda*, in Charta Alamannica Goldasti 60. Ita *spelda* rursum ch. 62. Utuntur præterea Acta Murensia p. 56. Constantinus Afric. de Ratione vict. pag. 278. Petrus Crescentius lib. 3. de Agricult. pag. 132. Ægidius Aureæ-vallis Monach. cap. 95. Joann. Hocsemius in Adolfo à Marka cap. 18. Chartæ vett. apud Doubletum p. 740. 793. &c.

SPENDIBILIS *moneta*, Usualis, quæ cursum habet, quæ in communi usu expenditur. *Denarii boni argentei spendibiles*, non semel in Charta anni 922. apud Ughellum in Episcopis Veronensib.

SPENDO, Libo, ex Gr. σπένδω. Joannes Scotus Erigena ad Carolum Calvum in Præfat. ad Areopagitica:

Hanc libam sacram Græcorum nectare fartam
Advena Joannes spendo meo Carolo.

SPENSA. Vide *Dispensa*.

SPENTA, Eleemosyna, fortè quasi *Expensa*, Erogatio. Henricus Rebdorffensis an. 1356. *Et in solenni eleemosyna, dicta Spenta, fuerunt distributæ 20. libræ Hallenses, & 5. modii siliginis.*

Spenta etiam pro tributo & pensitatione sumitur. Vetus Notitia in Metropoli Salisburgensi to. 3. pag. 468. *Scire rogamus omnes fideles populos pactionem nostram, quam fecimus cum provisoribus sylvæ Frisingensis Ecclesiæ. Illi namque singulis annis justitiam suam, id est, spentam, importunè a nobis exigebant, nec tamen nobis nostram spentam ullatenùs reddere volebant. Tandem — constitutio inter nos & illos hujusmodi facta est, ut nos illis annuatim dimidium talentum pro spenta in Nativitate Domini daremus, & unusquisque nobis similiter sex arbores de majoribus persolverent.*

SPERA, vox Italica, pro *Sphæra*, seu globo. Gloss. Ælfrici: *Emisperia*, healf-trendel. Ubi frustra viri docti *Hemisphærium* reponunt. *Hemisperium* enim habet etiam Ugutio. Joan. de Garlandia in Synonymis:

Effigiem pomi retinet sibi spera, vel ovi,
Sperica de spera credas sic esse vocata.

Idem Ugutio: *Spera, circuli circumductio, id est, rotunditas, & dicitur spera, quasi spatium rotundum, & rotunditas mundi dicitur Spera mundi.* Matth. Silvaticus: *Sphæra*, Græcè *spera*. Gloss. Lat. Gall. *Spera, Espere, rotunditez, Spericus, en rond. Sperula, petite espere.* Auctor Mamotrecti in Isaiam c. 29 *Speram, formam rotundam.* Idem in Exod. cap. 25. *Sperula, parva rotunditas volubilis, sicut solet fieri in cathedris & archis.* Palladii de Architectura caput inscribitur in Cod. MS. Pithœano, *de spera, vel hemisperio*, ubi edit. *de sphera cœlestis circuli.* Eckehardus junior de Casib. S. Galli cap. 3. *Cambocam suam & magistri ejus multarum virtutum operatricem, cum spera illa S. Crucis notissima rapuit*, i. globo, cui crux infixa erat. Imaginationes Gervasii Dorobernensis: *Insanus enim factus nunc ad formam pueri contrahebatur in speram, nunc autem ultra humanam effigiem distendebatur.* Passim apud Papiam pro *sphæra* lit. S.

Aliud significat in Charta, quæ refertur in Chronico Besuensi pag. 679. *Porrò media pars baptisterii, mediaque pars sperarum eidem Presbytero concessa est, quatinus monacho fidelis existeret.* Quæ fortuitò & casu parochis obveniunt, *le Casuel*, hîc intelligi censet editor: sed legendum *perarum*; nempe peregrinorum, qui reversi à peregrinatione Hierosolymitana, *peras* suas & *burdones* Ecclesiæ Parochianæ conferebant. Vide *Pera*. Nostri etiam *Spere* dicebant. Joannes Molinetus Valentianensis, qui vixit an. 1477. in Templo Martis:

Guerre s'envolle en l'air comme une aronde,
Le spere ronde environne grand erre.

Utitur etiam alibi.

Sperium, idem quod *Spera*. S. Audoënus in Vita S. Leodegarii lib. 1. *Ambitur autem* (Cœnobium) *in sperio muro non quidem lapideo; sed fossato sæpe munito.* Id est, in *sphæræ* modum.

Spera, in Foris Oscensibus Jacobi I. Regis Aragon. an. 1247.

an. 1247. fol. 11. *Sed dicat: Ecce fidantiam de torna & justitia accipiat ipsam, & qui negat similiter, det fidantiam de spera, & justitia accipiat ipsam, &c.* Observantiæ Regni Aragon. lib. 8. tit. 1. §. 4. *Et debet dare fidantiam de la spera, & petere per reptatorem dari fidantiam de la torna, &c.*

Sperula, pro *Sphærula*, apud Honorium Augustod. lib. 1. cap. 219. & 220. & Joannem Sarisber. lib. 8. Policrat. c. 12. Ita enim præfert prima editio an. 1513. non *sphærula*. Ut posterior.

SPERARE, Credere. Concilium Compendiense an. 757. c. 5. *Si Francus homo accepit mulierem, & sperat, quod ingenua sit, &c.* Hincmarus Remensis in Epist. de Synodo apud Tusiacum: *Qui ostendit mihi librum, quem, ut spero, Canones appellant.* Reclamatio Hincmari Laudun. *Aditum tamen ad Sedem Apostolicam minimè sperantes mihi posse denegari.* Vita MS. Magnobodi Episc. Andeg. c. 11. *Valentem puerum invenerunt, quem defunctum sperabant.* Fulcherius Carnot. lib. 1. Hist. Hierosf. c. 4. *Ibi insuper, ut spero, viginti millia spadones assidua habitatione conversantur.* Ordericus Vitalis lib. 13. *A Roberto — captus est, cum quo firmam pacem habere speraret.* Historia Inventionis S. Mastidiæ: *Inter quos commigrantes quidam Trecassinorum puellas duas, ut spero, quinquennes adducunt secum.* Suprà: *Juvenis, ut puto, 15. annorum.* Passio S. Bercharii p. 75. *Sperans aptum se Monasterium ædificandi locum reperisse.* Vide Ammianum lib. 20. pag. 174. Columbanum in Pœnitentiali cap. 5. Legem Bajwar. tit. 16. cap. 1. §. 2. librum Miraculor. S. Richarii c. 16. apud v. cl. Jo. Mabillonium, Matthæum Westmon. an. 1303. Appendicem ad Capitular. n. 88. Histor. Condomensem pag. 437.

Sperare, Timere, metuere. Moschopulus in Lexico Philostrati: Φόβος ἐστὶν ἐλπὶς κακῶν, ἐλπὶς δὲ ἡ προσδοκία ἀγαθῶν. Προσδοκία δὲ καὶ τῶν ἀμφοτέρων. Carisius: *Sperare, timere est.* Autor Breviloqui: *Achyrologia, est dictio impropriè posita; ut timeo requiem, spero laborem.* Virgil. lib. 4. Æneid.

—— *Si tantum potui sperare dolorem.*

Vita S. Goaris c. 7. *Speraverunt se sub tanta morte interire.* Aribertus in Epist. ad Samerium Episcop. Bracarensem, in Hist. Episc. Portuensium in Lusitania: *Ego quotidiè spero super me similem plagam, &c.* Statutum Philippi Reg. Franc. an. 1311. *Cum multa damna indè pervenerint, & in periculum Reipublicæ sperentur majora.* Charta Goslini Episcopi Carnotensis ex Tabulario ejusdem Ecclesiæ n. 45. *Quod nobilis mulier Vicedomina Carnoti ægrotans, cum exitum hujus vitæ se in proximo habituram speraret, &c.* Observantiæ Regni Aragon. l. 2. tit. de Citatione §. 10. *Verùm, si periculum esset in mora, quia partes sperantur venire ad arma, &c.* Utuntur præterea Ammianus l. 14. 16. 30. Firmicus l. 8. c. 17. Sidonius lib. 6. Ep. 6. l. 8. Ep. 7. &c. Ita Græci ἐλπίζειν, & nostri *Esperer* interdum usurparunt. Vide Notas ad Cinnamum p. 434. & ad Joinvillam p. 81. Præterea Lindenbrogium ad Ammianum lib. 14. pag. 18.

Sperare, Exspectare. Domnizo lib. 2. de Vita Mathildis cap. 15.

Mortem non sperans, demum tamen ipsa catena
Mortis eum strinxit, rapuit de corpore tristi.

Usatici Barcinonenses MSS. cap. 74. *Stabiliverunt etiam, — quod adversarius quilibet suum adversarium in placito speraret usque ad horam diei tertiam.* Infrà: *Satis enim videtur esse congruum sperare homines seniores suos usque ad nonam.* Juvenalis Sat. 4.

—— *Jam quartanam sperantibus ægris.*

i. exspectantibus.

Sperare. Petere. Regula Pauli & Stephani cap. 4. *Nulli liceat absque Prioris permissu de opere Dei discedere; sed quem causa manifesta compulerit, oratione à Priore sperata & concessa obtineat.* Cap. 5. *Nec bini, nec terni; sed singillatim exeuntes orationem sperent.* Leo Episcopus Senonensis Epist. ad Childebertum Regem: *Literas Celsitudinis vestræ honore, quo dignum est, me indico suscepisse: ubi sperare dignamini, ut ad ordinandum Mecledonensem Episcopum aut præsentia nostra adesse debeat, aut consensus.*

Sperare, pro *spectare*. Charta Theoderici Regis Fr. in Actis Episcop. Cenom. p. 186. *Vel qui ipsam Ecclesiam sperare videntur.* Ita rursum infrà p. 186. Charta Caroli C. Regis Franc. an. 10. in Tabul. Flaviniacensi; *In qua erat insertum, qualiter iidem piissimus Augustus concessisset eidem Monasterio omne teloneum de negotiatoribus eorum, vel de hominibus eorum, qui per ipsam casam Dei sperare videntur, vel de hoc, quod homines ad eorum dorsa deferunt.* Occurrunt eadem verba infrà, & in alia Charta, quæ descripta legitur in eodem Tabulario.

Sperare. Alypius Antioch. seu Auctor. Descript. Orbis c. 14. *Horum autem propè Saracenorum gens vivit, rapinâ sperantium suam vitam transigere.*

SPERNATUS, pro *spretus*. Gloss. Lat. Gr. *Spernatus*, ὑπερορασθείς, &c.

SPERUM, *Genus vasorum rotundum, à spera dictum.* Ugutio. Vide *Spera*.

SPEUDUS. Charta Heccardi Comitis Augustodun. ex Tabulario Persiacensi apud Perardum pag. 26. *Ademaro fratre suo, speudo uno, & cano, & sugios duos, sparvario uno, &c.*

SPHÆRA *Italica*. Cælius Aurelian. lib. 3. Chronion c. 6. *Raptorio machinamento gestetur, ac deinde recussabili fera utatur, quam Italicam vocant.* Lib. 5. c. ult. *Atque longa vel raptorio machinamento, quod Macron sparton vocaverunt, item Italica Sphæra, & luctatione celeri, &c.* Mercurialis lib. 3. Artis Gymnast. cap. 13. fatetur se ignorare, quid his locis sit *raptorium machinamentum* & *Sphæra Italica recussabilis*.

SPIA, Explorator, delator; interdum generaliter quivis nuntius; eo Italico *Spia*, unde Gallis *Espion*, & *Espie*. Epistola Senensium an. 1313. apud Corium in Historia Mediolanensi: — *Intimamus, quod Dominus Henricus per varias spias & nuntios & literas amicorum, quod Romanorum Rex — in borgo de Bonconvento decessit, &c.* Juramentum Potestatum civitatum Italiæ apud Hieronymum *dalla Corte* lib. 4. Hist. Veronensis: *Nec spia aut guida ero ad damna Veronæ, & bona fide sine fraude & dolo polliceor regere & gubernare civitatem & populum Veronensem, &c.* Vide v. cl. Ægid. Menagium & Oct. Ferrarium in Origin. Ital. in *Spia*.

SPICA. Vide *Spelta*.

SPICARIUM, Flandris *Spicker*, nobis *Grange*: Locus recondendis segetibus, à *spicis* dictus. Lex Salica tit. 18. §. 2. *Si quis spicarium aut macholum cum annona incenderit, &c.* Quo loco Pithœus, *spicarium*, horreum cum tecto, *macholum* verò horreum sine tecto interpretatur. Lex Alamann. tit. 81. § 6. *Si spicarium servi incenderit, &c.* Formulæ vett. Bignonii c. 26. *Contigit, quòd cellario vel spicario vestro infregi, & exinde annona & alia raupa in solid. tant exindè furavi.* Ita MS. Eckehardus Jun. de Casib. S. Galli c. 16. *Spicarium ille novum — condi fecit, quod & ipsum fieri fecit magnificum.* Charta Godefridi Comitis Lovaniæ an. 1174. apud Miræum lib. 1. Dipl. Belg. cap. 65 *In segete vestra, sive in spicario, sive in granario condatur, nihil Advocatum juris habere confiteor.* Occurrit præterea in Chronico Trudonensi lib. 5. & 7. pag. 394. 429. in Vita S. Lupicini Abbatis Jurensis n. 3. apud Buzelinum lib. 2. Gallo-Fl. cap. 30. &c.

SPICELIA, Specillum, instrumentum parvum ac teres, quo medici utuntur ad vulnerum aut fistularum viam vel profunditatem perquirendam. Sextus Platonic.

nic. lib. 1. de Medicina animalium cap. 9. n. 23. *Et si dexter oculus glaucomate laborat, in dexteriorem partem spicella demittitur, &c.*

SICULUS, Fornix acuminatus, ab acumine spicæ dictus: vel quod *spicum*, quidquid in acumen desineret, veteres dicerent. Chronicon Casin. lib. 3. cap. 26. (al. 28.) *Ante ingressum verò Basilicæ, & ante introitum atrii, quinque desuper fornices, quos Spiculos dicimus, fecit.*

SPICUM, Veru. Herbertus lib. 1. de Mirac. cap. 5. *Is verò, qui præcedebat, gallinam assatam in spico portabat. Porrò in ipso veru ingens coluber per caput & caudam infixus erat, qui gallinam eandem hinc inde cingebat.* Legendum fortè *spitum.* Vide in hoc verbo. De voce verò *spicum*, vel *spicus*, apud Latinos Scriptores vide Stephanum Stephanium in Notis ad Saxonem Grammaticum pag. 60.

SPIDO. Lex Frision. addit. 3. §. 34. *Si quis alium vulneraverit, & ipsum vulnus sanatum, cicatricem depressam, & non reliquæ carni æquam duxerit, quod Spido dicunt, 4. sol. componat.*

SPIDROMUM, *Locus post dromum secretus, sicut ad requisita naturæ, idem dicitur ypodromus.* Ita Joan. de Janua. Aliter Gloss. Saxon. Ælfrici: *Ypodromum:* ȝold hoꝛd hus. *vel spondoromum,* ðiȝle ȝanȝ ꝛæ. i. ad verbum, occultus latrinæ locus. Non proclive est divinare, unde voces hæ ortæ? tametsi à Græco δρόμος. Putabam legendum ὀπισθόδρομος, & apud Joan. de Janua, *locus post domum secretus.* Aliud tamen sonat vox πισθόδομος apud Hesychium.

SPIGURNELLUS. Liber Joannis de Westerham, Prioris Ecclesiæ Roffensis, qui postmo sum Episcopus Roffensis fuit, editus an. 1314. *Primo die adventus D. Regis ad Roff. debent Spigurnelli habere 4. panes de pane Armigerorum, & . . panes de pane garcionum. Item debent habere 4. galones cervisiæ Conventuales, & 4. galones cervisiæ communis, &c — Item si dominus Rex fecerit moram in Roff. per 2. dies aut amplius, non habebunt Spigurnelli de prædictis: sed si exierit & redierit, habebunt, sicut in primo adventu, ut prædictum est, --- & inventum est quod dicti Spigurnelli habere debent in singulis Monasteriis de Westmonasterio, & Roff. ubi nullam pecuniam habere debent, nec caseum, &c.*

SPILORIUM. Vide *Pilorium.*

SPINA, Dolii epistomium, quòd spinæ majoris speciem referat: vox Italica, de qua Oct. Ferrarius. Aribo Episcop. Frisingensis in Vita S. Corbiniani n. 2. *Contigit, — ut musto vehementer intumescente magni fervoris vim vas sufferre nequiret, spinamque tam fortiter rejiceret, ut ejus sonitus in cellula ad aures viri Dei perveniret.* Mox: *Arrepta clave festinè cellarium intravit, & in introitu spinam pede invenit.* Anonymus de Desolatione Monasterii Morimundensis in agro Mediolanensi: *Quidam ex prædonibus domum, in qua vinum servatur, intrantes, extraxerunt spinas, sicque indicibili nequitia, vinum, quia portare non poterant, effuderunt.* Mox: *Et apprehendens unam de spinis, quæ jacebat in terra, voluit meatum vini obtrudere, &c.*

SPINACHIUM, Navigii species, Gallis *Pinasse*, Anglis *Pinnace.* Henr. de Knygthon an. 1338. *Redierunt Normanni cum 12. galeis, & 8. spinachiis cum manu bene armata, &c.*

SPINALE. Pars dorsi, ubi *spina* procurrit. Michaël Scotus de Physionomia cap. 84 *Dorsum sive spinale pilosum & macrum ab æqualitate partium, significat hominem inverecundum, malitiosum, bestialem, &c.*

SPINATICUS, Pisciculi species, is fortè, qui Picardis nostris *Espinocle* dicitur. Joan. Sarisber. lib. 8. Policrat. c. 7. *Quis Cæsare Augusto frugalior, qui in summo fastigii culmine secundario pane, & pisciculis, quos vulgò Spinaticos vel Ripiliones vocant, contentus erat.* Quæ de pisciculorum specie Suetonio in Aug. c. 76. subdidit. *Ripilliones* verò, seu *Ripillons*, reliquias piscium vulgò vocant iidem nostri.

SPINATUM. Vide *Spaldum.*

SPINDULA. Vide *Spinula.*

SPINELLA. Morbus equinus, *qui fit subtus garectum in junctura ossis ejusdem garecti in utroque latere, &c.* Petrus de Crescentius lib. 9. de Agricult. cap. 38.

SPINETRUM. Inventarium ornamentorum Ecclesiæ Eboracensis an. 1530. in Monastico Anglic. to. 3. p. 170. *Unum Chrismatorium argenti ornatum & deauratum. Item 8. spinetra de auro, tria de auro, tria eorum cum lapidibus pretiosis. Item duo spinetra argentea, & duo monilia argentea, &c.*

SPINGA, pro Sphinx. Isidorus lib. 20. cap. 11. de Lecticis & sellis: *Spingæ sunt, in quibus sunt spingatæ effigies, quos nos Grifos dicimus.* Ejusmodi Sphingas in sellis conspicere est in Achate S. Capellæ Parisiensis, qui habetur apud Santamantium, qui Isidori locum non viderat.

SPINGARDA, *Spingardus*, Machinæ bellicæ, seu balistæ species. Sanutus lib. 2. part. 4. cap. 8. *Indiget dictum navigium ædificiis balistrarum, silvestrarum, vel spingardarum, quàm etiam machinarum, & potissimè ex eis, quæ, ut longiùs projiciant, facta sunt penitùs fortiora, id est, reforzata, &c.* Historia Obsidionis Jadrensis lib. 1. cap. 38. *Confeceruntque plus quàm 15. trabuchos in vallatione civitatis, architectant multos spingardos in gyro civitatis, ubi flebilioris apparebat virtutis.* Et lib. 2. cap. 12. *Aliquos trabuchos mirabiliter exercent, --- & quamplures balistarum & spingardorum properant opponere. Espringale*, Scriptoribus nostratibus. Gloss. Lat. Gall. *Balista: Bricole, ou espringale.* Guillelmus *Guiart* an. 1304.

En l'estage ot une espringalle,
Là où la breteche est haucie.

Infrà:

Sus le pont & en la breteche
Quarriaus traient au cliqueter,
Et font l'espringale gieter,
Li garros, qui lors de là ist,
Les plus viguereus esbaist.

Eodem anno.

En chascune nef bonne & male
Ra-il au moins une espringale.

Chronicon Flandr. c. 110. *Et avoient avec eux plusieurs charios, qui menoient trebus & espringales.* Guillelmus *de Guinevilla* Monachus Carilocensis:

Ne nuls tels dars ni puet messaire,
Combien que on y sache traire.
Male voisine ses sajetes,
Ne espringale ses mouschetes.

Froissartes 1. vol. cap. 144. *Et fit le Chastel asseoir droit sur la ville, du costé de la mer, & le fit bien pourvoir de pringalles, de bombardes, d'arcs & d'autres instrumens.* Ubi legendum *espringalles*, ut cap. seq. & 191.

SPINORA. Tabularium S. Remigii Remensis: *Silva minuta map. 11. pastura cum spinoris map. 30.*

SPINULA, Acicula, unde Gallis *Espingle*, à spinis scilicet, quæ priscis & rudibus illis seculis, nondum reperto aciculæ fibulæve conficiendæ artificio, utriusque vicem suppleverunt. Tacitus de Morib. Germ. *Tegmen omnibus sagum, fibula, aut, si desit, spina consertum.*

Maximè verò hæc vox usurpatur pro iis aciculis, quibus Pallium Archiepiscopale constringitur. Honorius Augustod. lib. 1. cap. 222. *Spinulæ, quibus Pallium affigitur.* Cencius Cardinal. in Descript. coronationis Cælestini 3. PP. *Aptat Pallium super Pontificem intromissis spinulis aureis tribus ante & retrò, --- in capite, quarum sunt innixi tres hyacinthini lapides. Infigere spinulas*, in Ceremon. Rom. lib. 1. sect. 11. Adde Hugonem

gonem à S. Victore lib. 1. Specul. Eccl. cap. 57. Librum Miraculorum S. Vulfranni Episc. n.14. Ceremoniale Episcopor. lib. 1. c.16. &c.

Spindula, eadem notione. Gervasius Dorobern. in Pontificib. Cantuar. *Praeterea mitras & chirothecas sine auro, candelabra, & ampullas, & acerram de argento, --- pannos 2. de serico auro paratos, spindulas 3. de auro, mappulam de serico, &c.* tres scilicet spinulæ, quæ adhiberi solent ad *pallium* constringendum.

Spindulatus, idest, pallio Archiepiscopali ornatus. Idem Gervasius de Reparatione Ecclesiæ Cantuar. *Lanfrancus autem Archiepiscopus in tabula plumbea ponderosa valdè inventus est, in qua à die prima sepulturæ suæ intactis membris, mitratus, spindulatus, usque in hunc diem jacuerat.*

SPIPHIO. Octavius Horatianus lib.4. Rerum medicar. p. 101. *Ozimum, Luna prima tritum, & missum in ollam novam, florebit, permanens usque ad plenilunium. Quod si duplato tempore supradicto condantur in nigra terra, generat Spiphiones.*

SPIRA. Eucherius Lugdun. de variis vocabulis sacræ Scripturæ: *Spiras, capitella columnarum, vel, sicut puto, facturam earum.*

SPIRAUCA, Mali seu pomi species, in Capitulari de villis c. 70.

SPIRINGUS, Pisciculus, Theut. *Spiringen.* Chronicon Montis S. Agnetis an. 1450. *Piscatores nostri ceperunt in magna copia multos Spiringos.* Vide Kilianum in *Spierinck.*

SPIRIOLUS. Galbertus in Vita S. Caroli Comitis Fland. n.107. *Aviculas capere, spiriolos & vulpes sagittare, & hujusmodi puerilia recreando satagere.*

SPIRITUS *septiformis*. Liber I. Sacramentor. Ecclesiæ Rom. cap.44. ubi de Ritibus baptismi: *Posteà cum ascenderit à fonte infans, signatur à Presbytero de chrismate,--- deinde ab Episcopo datur eis Spiritus septiformis, ad consignandum imponit eis manum in his verbis: --- Tu, Domine! immitte in eos Spiritum S. tuum, & de eis Spiritum sapientiæ & intellectus, Spiritum consilii & fortitudinis, Spiritum sapientiæ & pietatis, &c.*

SPITUM, Veru. Glossarium Cambronense: *Assium, veru, id est, spitum.* Charta Italica an. 1287. in Miraculis S. Ambrosii Senens. *Percussit crus suum dextrum in quoddam spitum de ferro, ex qua percussione fuit dictum crus perforatum, &c.* Gloss. Theotiscum Lipsii: *Spiets, hasta.* Nos, inquit idem Lipsius, *Spiesse*, nomen primigenium à mucrone, *Spiets.* Vide *Spicum.*

SPLANARE, pro *planum reddere*, vox Italica. *Splanare foveam*, in Hist. Cortusior. lib. 2. cap. 16. *Splanata*, pro eo, quod Galli dicimus *Esplanade*, locus planus, apertus, lib.6. cap.8.

SPLENDICITAS. Alanus de Insulis in Planctu naturæ: *Hæc vestium ornamenti quamvis plenis suæ splendicitatis flammarent ardoribus, earundem tamen splendor sub puellaris splendoris sidere patiebatur eclipsim.*

SPLENDOCLASTUS. Rainerus de Inventione Reliquiarum SS. Eutychetis & Acutii: *Crucem Domini ex auro purissimo fecit admirabili artificio compactam, quod Splendoclasium & Antipenton vocabatur.* De *antipento* diximus suo loco: *Splendoclastum* verò *aurum* videtur esse, quod in tenuissima folia dilatatur, ita ut vox hybrida fuerit, ex *splendor*, ex Gr. κλαστὸς, *fractus.* Obryzum autem *splendor auri* appellatur in Glossis Isidori, in *Abrigeum*, quod idem valet ac obryzum. Joan. de Janua: *Obryzum, aurum dictum sic, quod obrizat et splendere.* Constantinus Manasses: Ἐξέλαμψεν ἥλιος λαμπρὸν ὡς ὄβρυζον χρυσίον.

SPLENDONA. Ugutioni: *Gladius, sic dictus, quod splendeat.* Unde Josephus in 10. *attinaique jaculatorii arcus, & lorica, area & splendones.* Glossæ Isidori: *Sica, clunaculus, machæra, splendona.*

SPOLIARIA, *Exteriores balneorum cellulæ, in quibus balneantium spolia reponuntur.* Ἀποδυτήριον, Græcis: & ἀποδύτηρον Nicetæ in Man. lib. 4. num. 7. Papias. Gloss. Lat. MS. Reg. *Spoliarium, ubi spolia ponuntur.* Britannicus ad Juvenal. Sat. 1. *Juxta balnea locus erat, qui Apodyterium, latinè verò Spoliarium vocabatur. Ubi, qui balnea ingressuri erant, vestes deponebant apud Capsarium, qui, ut scribit Ulpianus, mercede servanda in balneis vestimenta suscipiebat.*

Erat præterea *Spoliarium* locus, ubi conficiebantur, quos arena semivivos dimiserat, ut docet Seneca Epist. 94. Lampridius, mortuo Commodo, acclamatum scribit: *Hostis patriæ, parricida, gladiator, in spoliario lanietur.*

SPOLIATORIUM, *Locus, ubi se denudant religiosi ad disciplinam recipiendum.* Ita Glossa MS. ad disticha Mag. Cornuti. Ugutioni: *Spoliatorium, est locus, ubi spolia ponuntur, i. exterior balnearum vel balneorum cellula.* Vide *Spoliarium.*

SPOLIUM, Rerum ablatio, in Speculo Saxon. lib. 3. art. 31. §. 2. *Furtum aut spolium.* Ibid. lib. 1. art. 39. lib. 2. art. 60. 64. 72. lib. 3. art. 5. &c. Præceptio Guntranni Regis post Concilium Matiscon. II. *Aut iniqua quibuscumque spolia inferre præsumant.* Ita in Concilio Toletano XII. c. 10. Tolet. XIII. c. 2. Gregorius Turon. lib. 9. cap. 30. *Neque ullam novam ordinationem se instituturum super eos, quod pertineret ad spolium, spopondit. Præda seu spolium*, in Concilio Coloniensi an. 1266. c. 4. Vide Skenæum ad Statuta Alexandri II. Regis Scotiæ, cap. 8.

Spolium, Supellex quævis. Leges Grimoaldi Regis Longob. tit. 2. §. 3. *Et si spolia hominis sepulti servus de sepulchro tulerit, &c.* i. vestimenta. Vetus Notitia Viennensis an. 863. *Dicens, quòd ipse Sigebertus cum aliis conductis hominibus liberis & servis emunitatem sancti Mauricii vel sancti Ferreoli, in loco, qui dicitur Riparia, per vim infregisset, ibique incendium fecisset, & omnia spolia domus violenter auferret, cavallos scilicet, arma, vestimenta, & cætera consistentia, &c.* Charta Begonis Episcopi Cadurcensis apud Cruceum n. 299. *Exposuerunt etiam sæpè accidisse, quod dum contingit aliquem de prædictis viris Ecclesiasticis infirmari, illi, qui ad eorum Ecclesias, vel alibi, ubi sunt eorum bona, mittuntur pro juris nostri conservatione, dictorumque bonorum, quæ vulgariter nuncupantur spolia, receptione, &c.* Adde n. 301. 302.

Spolia colli, quasi vestis & supellex colli. Lex Anglior. & Werinor. tit. 6. §. 6. *Mater moriens filio terram, mancipia, pecuniam dimittat: filiæ verò spolia colli, id est, murenas, nuscas, monilia, inaures, vestes, armillas, vel quicquid ornamenti proprii videbatur habuisse.*

Exspolia, in Concilio Bracarensi an. 572. c. 7. pro *Spolia.*

SPONDA. Regestum censuum Bigorræ ex Camera Comput. Paris. fol. 17. & Tabularium Palense, apud Marcam lib. 4. Hist. Beneharn. cap. 11. *Quod bellum* (duellum) *fiet, non in Ripa Soulensi; sed in Sponda Navarrensi.* Ubi Marca, *la rive de Navarrenx*, vertit.

SPONDALIA. Raimundus de Agiles in Hist. Hierosol. p. 147. *Audivi ego à multis, qui ibi fuerunt, quod 30. Turcos & ampliùs, de ponte sumptis spondalibus in flumine obruissent.* Ut Isidoro lib. 20. cap. 11. *Sponda* dicitur exterior pars lecti; ita *spondalia*, trabeculas, seu partes exteriores pontis, quibus munitur in lateribus, licet interpretari.

SPONDALIS, Spondæ lecti instratum. Testamentum Heccardi Comitis Augustodun. apud Perardum in Burgundicis p. 26. *Et quicquid de gemmis habemus, & gangana sirica, cum spondale, & tapete uno, &c.* Aliud est *Epondenale*, infrà: *Canones scai su quaternio uno, Gerberto, & Epondenale, libello de arte militari, & pacto Gunbaldo, &c.* fortè pro *Expositionale.*

SPONDARIUS, *Sponderius*, Tutor, qui pro pupillo *spondet*. Consuetudines Tolosæ parte 1. *Tutor testamentarius, qui vulgariter appellatur Spondarius.* Occurrit ibi non semel. Stabilimentum Tolosanorum Consulum an. 1207. apud Catellum: *Videlicet, quod aliquis sponderius hominis vel feminæ habitantis in hac villa Tolosæ, urbe, vel suburbio, non possit aliquid emere de illis rebus mobilibus vel immobilibus, quæ fuerint illius, ex quo ille erat sponderius, si ille, qui ipsum statuerat sponderium, non ordinaverat.*

Sponderii ad pias causas: Executores testamentorum. Testamentum Raimundi Comitis Tolosæ an. 1249. apud eundem Catellum: *Residuum verò de decem millibus marchis supradictis, quod restat, distribuendum volumus arbitrio Commissariorum nostrorum infrà scriptorum, qui Gadiatores seu Spondarii vulgariter appellantur, ad pias causas, sicut saluti animæ nostræ magis expedire videbunt.* Infrà: *Commissarii autem, gadiatores, seu spondarii nostri, sint isti, &c.* Charta an. 1243. in Regesto Tolosano fol. 88. *Qui fuerunt sponderii & testamentarii de computo & testamento Bernardi W. de Brugariis.* Occurrit eadem notione in Charta Alfonsi Comitis Pictaviæ & Tolosæ an. 1263.

Spondalarius, in Foris Oscæ an. 1247. fol. 13. *Spondalarii, cabeçalarii, aut testes, &c.* Vide in *Cabeçalarii.* Observantiæ Regni Aragon. lib. 5. tit. de Tutorib. §. 8. *De Regni consuetudine, tutor, curator, & spondalarius possunt constituere procuratorem, etiam ante litem contestatam.* Michaël *del Molino* in Repertor. Foror. Aragon. *Testes septem annorum possunt esse spondalarii in omni testamento nuncupativo, quando testator decedit in heremo.* Vide Foros Aragon. edit. 1624. fol. 97. 124. 126.

Sponderagium, Tutela testamentaria, seu ipsa tutelæ administratio. Consuetud. Tolosæ part. 1. tit. de *Jurejur. Spondarius creditur cum proprio juramento de administratione sponderagii.*

SPONDILIA, *Colli vertebræ*, in Miracul. S. Godehardi Episcopi p. 19.

SPONDOROMUM. Vide *Spidromum.*

SPONGIARE, *Spongizare*, Spongiâ detergere, emundare, apud Apicium lib. 1. c. 26. lib. 7. c. 16.

SPONSA SOLIS. Glossæ MSS. ad Alexandr. Jatrosoph. *Intiba, i. cicorea, sponsam solis intellige.*

SPONSALIA, Donatio facta sponsæ, donatio propter nuptias: ἕδνα, in Gloss. Lat. Græc. *sponsales tabulæ*, apud Hieronym. Epist. 10. vel *arræ* à sponso sponsæ datæ, quomodo *sponsalia* usurpantur in tit. Cod. Just. *Si rector provinciæ, vel ad eum pertinentes sponsalia dederint*: quæ *pignora* dicuntur in l. 6. Cod. Th. de Sponsalibus. *Arræ sponsaliorum*, apud Papianum lib. Resp. tit. 28. Græcis μνῆστρα. Acta Episcoporum Cenomanensium p. 316. *Ubi dogmatizabat novum dogma, quòd feminæ, quæ minùs castè vixerant, coram omnibus vestes suas cum crinibus nuda comburerent: nec quilibet ampliùs aurum, argentum, possessiones, sponsalia cum uxore sumeret, nec illi dotem conferret.* Tabularium Brivatense ch. 124. *Similiter de ipsa hæreditate illa sponsalia, quæ dedi uxori meæ, dimitto S. Juliano, &c.* Occurrit præterea in Charta 155. *Sponsalitas*, in ch. 423. *Qui hanc hæreditatem mihi tribuit in die sponsalitatis meæ.* Vita SS. Bovæ & Dodæ n. 11. *Quidquid chartis ante assignatum extiterat sponsalibus sui patrimonii, &c.* Charta an. 1036. ap. Martinezium in Hist. Pinnatensi lib. 2. c. 34. *Ego Ranimirus gratiâ Dei prolis Sanctioni Regis accepi uxorem nomine Gerberga, filiam Comitis Bernardi Rodegeri*, (Bigorrensis) --- *& dedi ei sponsalia pro dote, & arram propter honorem & amorem, pulchritudinemque suam, aliquid de hæreditate mea, quam dedit mihi pater meus in territorio Aragonensi, &c.* Thidericus Langenius in Saxonia, de Ernesto Duce Brunswicensi:

Hic scrutabatur terras, populos speculatur,
Ad terras versus properans venit, inde reversus
Invenit nuptam tunc sponso sic sociatam,
Qui mox subrisit, & ei sponsalia misit.
Hoc sic invento Dux agnitus estque momento,
Brunswic ferocem portavit & ipse leonem.

Incertum tamen, quid hoc loco vox *sponsalia* propriè sonet? nisi intelligatur *annulus pronubus.*

SPONSALITIUM, idem quod *sponsalia*, Donatio propter nuptias. Charta Caroli C. apud Jo. à Bosco in Vienna: *Donativum sponsalitii nostræ Reginæ Hermentrudis eidem Sancto condonamus, illa donante & consentiente.* Tabularium Conchense in Ruthenis ch. 59. *Uxor mea, --- quamvis suum esset sponsalitium, me, ut darem, impulit, &c.* Tabular. Celsinianense: *Et dimitto vineas duas, quas dedi uxori meæ in sponsalitio & dotalitio.* Alibi: *Duas appendarias, quæ fuerunt sponsalitium matris meæ.* Usatici Barcinonenses MSS. cap. 99. *Et si eisdem mulieribus placuerit, separent se à maritis, ita tamen, quod non amittant dotem suam, nec sponsalitia.* Pactum nuptiale Guillelmi D. Montispessulani ann. 1109. *Et dabimus filiæ tuæ in donationem propter nuptias, sive in sponsalitio suo, omne illud, quod habemus --- in terminio de Valle Eranga, &c.* Occurrit præterea in Pacto nuptiali Guillelmi D. Montispessulani cum Mathilde filia Ducis Burg. ann. 1156. Charta Simonis Comitis Leicestriæ & Montisfortis an. 1211. in 30. Regesto Archivi Regii ch. 44. *Pro sponsalitio tuo, seu donatione propter nuptias, &c.* Jacobus I. Rex Aragon. in Constitutionibus Cataloniæ MSS. *Non obstante, quod bona prædicta sufficiant plenariè ad dotem & sponsalitium uxorum suarum.* *Sponsalitia donatio & largitas*, Aniano ad l. 3. & 8. Cod. Th. de Sponsal. & in alio Pacto nuptiali an. 1191. Adde Gariellum in Episcopis Magalonensibus pag. 92. Formulæ ejusmodi donationum extant in Spicilegio Acheriano tom. 8. p. 194. 216. 217. Vide ibid. p. 166. 207. 225. Huc etiam pertinet Charta Hugonis Episcopi Nivernensis ex Tabulario Ecclesiæ S. Cyrici Nivern. ch. 75. *Notum sit, --- quod ego Hugo sola Dei gratuita bonitate, non mei recompensatione meriti S. Nivernensis Ecclesiæ Episcopus, licèt indignus, testamentum de bonis, quæ mihi de Episcopatu proventura sunt, ad laudem Dei & honorem institui præcipio; & quemadmodum qualibet persona laicalis uxorem sibi legitimè junctam juxta mundanæ legis traditionem dotat de bonis suis terrenis & honorat, ita & ego sponsam mihi spiritualiter junctam, hanc videlicet Ecclesiam, de bonis meis supradictis bona voluntate & bono corde doto secundùm traditionem Canonum, & honoro: tali videlicet modo, ut quandocunque mihi, & Dei voluntate de hac vita caduca migrare contigerit, medietas bonorum meorum de Episcopatu, tàm in pane, quàm in vino, auro & argento, & bestiis, omni supellectili, tamen persoluto prius, si quod fuerit tunc temporis meo debito, Canonicis, Deo sanctoque Cyrico die noctuque servientibus ex meo jussu & dono tribuatur: altera verò bonorum medietas rursus per medium dividatur, quarum unam partem peregrinis & viduis in domo Dei infirmantibus, partem verò alteram monachis Monasterii S. Mariæ, sanctique Proto-Martyris Stephani in suburbio nostræ civitatis servientibus erogari præcipio. --- Recitatum est hoc testamentum in civitate Nivernis in Ecclesia S. Cyrici anno Dominicæ Incarnationis 1074. Ind. 12. 3. Kal. Nov. fer. 7. Quando idem Episcopus Hugo in Sede Pontificali inthronizatus est, astantibus & audientibus Goffrido Autisiodorensi Episcopo, Willelmo Comite, aliisque primatibus multis unà cum clero & populo civitatis. Recitatum est autem secundò in sequenti septimana in plena synodo.* Adde ch. 77.

Sponsalitium, pro dote Ecclesiæ, in Charta an. 1030. apud Sammarthanos in Archiepiscopis Aquensibus, & apud

& apud Columbum in Episcopis Sistaricensibus lib. 2. n.11. ubi sic clauditur: *Factum sponsalitium istud anno, &c.* Tabularium Ecclesiæ Gratianopolitanæ sub Hugone Episcopo fol.93. *Dedit Gumiterius & filii sui — quandam peciam vineæ Ecclesiæ S. Andreæ pro sponsalitio, &c.* Tabularium Monasterii S. Andreæ Viennensis: *Similiter concedimus sponsalitium ipsius Ecclesiæ duas diuturnas telluris: similiter pascua bestiis monachorum, &c.* Alibi: *Concedimus coroatas dominicas nostras & in sponsalitio consecrationis Ecclesiæ unum curtillum, &c.* Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu fol. 52. *Fecit donum & relictionem nobis monachis de Domina omne, quidquid tenebat à nobis in Ecclesiâ & in parochia S. Laurentii, & in Capella de Castello, scilicet sponsalicii primitiarum, oblationum, & decimarum.* Fol. 87. *Breve de censu de Ferrariis, de sponsalitiis Ecclesiæ, Walterius debet 12. den. &c.* Fol. 108. *Andreas Terraci debet 12. den. in Nativitate S. Mariæ propter sponsalitium Ecclesiæ, vel 4. caseos ad Cluniacum.*

SPONSARE, Sponsalia contrahere, in leg. 38. D. de Ritu nuptiar.

SPONTONES, Pugiones, apud auctorem Mamotr. ad 2. Paralip c.22. Vox Italica, de qua Ferrarius.

SPORA. Vide *Spourones*.

SPORLA. Vide *Sporta*.

SPORTA. Inter alia veterum monachorum opificia, seu manualia opera, frequens est mentio *Sportarum*, quas vimine, aut junco, sparto, aut aliâ quâvis materiâ texebant, quo earum pretio victum & alia necessaria sibi compararent, quod testantur Regula S. Pachomii c.74. S. Hieron. Epist.4. Cassian. l.4. de Instit. Cœnob. c.29. & alibi. Sozom. lib.6. c.29. &c.

Sporta peregrinationis, quæ aliàs *Pera*. Papias: *Pera, sportella, sacculus pastoralis, mantica.* Tabularium S. Victoris Massiliensis apud Guesnaium ann. 855. num.3. *Illucescente verò mane ipsius Dominicæ Resurrectionis, post acceptam sportam suæ peregrinationis, ob religionem piæ devotionis, venit in medium congregationis, &c.* Vide *Pera*.

SPORTA, *Sporla*. Id, quod propter investituram, aut ratione *relevii* conceditur à vassallo domino capitali. In Regesto Constabulariæ Burdegalensis: *Isti sunt, qui debent sportam in diœcesi Burdegalensi. Dominus Bertrandus de Novelliano Miles debet pro Castro de Novelliano unam lanceam de sporta; & pro his, quæ habet in parochia de Salas unum austorium*, (autour) *vel 60. sol. de sporta.* Ita de cæteris feudatis, quorum alii lanceam, alii calcaria aurata, aut chirothecas, vel certam nummorum summam debent pro sporta. Fol. 165. ejusdem Regesti est Charta Heliæ de Canpanna Militis ann.1285. in qua sic loquitur: *Dabimus præfato Domino meo Edwardo, heredibus & successoribus suis, unum austurcum sor de sporta, in qualibet mutatione domini, quotiens mutationem istam ex alterutra parte fieri contigerit.* In Regesto homagiorum nobilium Aquitaniæ fol. 18. ubi agitur de Burgi (urbis ita dictæ) incolis: *Cum secundùm nostram consuetudinem non sit feodum, nisi sit ibi sporle, sive investitura. Esporle*, etiam interdum Gallicè effertur ibidem fol. 58. *Theobaud Seigneur de Budos bailla pour esporle & devoir deux lansses. Mons. Gerand de la Mota bailla pour esporle 20. sols de la monnoie, &c.* Occurrit vox *Esporle* hac notione in Consuetudine Burdegal. artic. 82. 83. 85. 88. 93. 94. Charta Edwardi Regis Angliæ in 84. Regesto Philippi Pulchri Regis Franc. ex Tabulario Regio num. 43. *Reddendo indè nobis & hæredibus nostris unam lanceam ad sporlam in mutatione domini, uti sporlæ de Vasata fiunt.*

Hanc porrò vocem à *sportula* Latinorum manasse nemo inficias ierit, quibus, maximè paulò inferioris ævi Scriptoribus, ita munuscula, dona, salaria & honoraria, nuncupantur, quod docuere pridem Juretus ad Symmachum lib. 9. Epist. 124. Sirmondus ad Sidonium lib.8. Epist.5. & Alexander Wilthemius ad Diptychon Leodiense, ubi observant *sportulas*, à *sportis* seu canistellis, uti vocantur à Symmacho lib. 2. Epistola 81. appellari, quòd in *Sportulis* honoraria vel munera offerrentur, quod præterea ex Corippo colligunt. Atque hac notione posterioribus etiam sæculis *Sportulas* appellari constat. Concilium Vernense an.755. cap. 27. *Ut nec Episcopus, nec Abbas, nec ullus Laicus, pro justitia facienda sportulas contradictas accipiat* Id est, *vetitas*. Usatici Regni Majoric. MSS. *Judices ordinarii seu curiæ ordinariæ civitatis nullas expensas, seu sportulas, nec aliquid pro primis sententiis exigant, habeant, seu requirant.* Fori Aragon. lib.7. de firmis juris: *Non teneantur solvere salarium, expensas, vel sportulas aliquas Inquisitori, Notario, nec alicui alteri. Sportules*, in Statutis Leodiensibus artic.70.71.90. Hinc *sportulantes fratres*, apud Cyprianum, Epist. 28. 34. 66. dicuntur Clerici, quibus *sportulæ* pro stipendiis præbebantur, quæ postmodum *Præbendæ* dictæ. Vide Gregor. M. lib. 1. Epist. 64.

SPOURONES, Calcaria, Saxon. ꞅpoꞃa. Germanis *Sporen*, Anglis à *Spurle*, Gallis *Esperons*. Testamentum Everardi Ducis Forojuliensis: *Baltheum unum de auro & gemmis, spourones duos de auro & gemmis, vestitum unum de auro paratum, &c.* Sermo Synodalis an. 1009. *Nullus cum calcariis, quos Sporones rustici vocant, & cultellis extrinsecùs dependentibus Missam cantet.* Philippus *Mouskes* in Historia Francorum MS. in Henrico Primo.

Si l'a jus à ses piès gietée,
Et as espourons deboutée.
Et de puins de piès batuë,
Si que poi faut il ne le tue.

Infrà:

Maugré ses gardes chevaucha,
Des esperons ceval brocha.

Idem in Philippo Aug.

Uns esporons ot en ses piès.

Littleton sect.159. *Tenure par petite serjanty est lou home tient sa terre de nostre Seigneur le Roy de render al Roi annuelement un arke, ou en espée, ou un dagger, ou un cuttel, ou une paire de gants de ferre, ou un paire de spoures doré, &c.*

Spora, in Testamento Ranimiri Regis Aragonum æræ 1099. Locum vide in *Testinia*.

SPRENO. Gloss. Græc. Lat. ἐξουδενῶ, *Adnichilo, spreno, sperno, respuo.* Ἐξουθενῶ, *Sperno, respuo, adnichilo, spreno, adsperno.*

SPULUM. Isidorus Pacensis æra 788. *Tunc capita damnatorum ad Abdellam dirigentes, suo spulo re fuerunt bellatores, atque cunctos pristinos dignè pacificantes.* An *spolio*?

SPUMATICUM. Gloss. Saxon. Ælfrici: *Spumaticum:* meꞇe oꝼ melƿe, oꝼ ban ᵹeꞅoðen. Somnero meꞇe est cibus, esca: melƿe, fortè, inquit, similago: ᵹeꞅoðen, elixus.

SPUNLIA. Ordonius Monachus lib. de Miracul. S. Rudesindi Episc. Dumiensis n. 29. *Cum quædam in ejus naribus infirmitas, quæ vulgò Spunlia dicitur, nasceretur.*

SPURCALIA *in Februario*, Superstitionis species & paganiæ interdicta in Capitul. Carlomanni an.744. c. 3.

Spurcitiæ Gentilitatis, & *Gentilium*, Paganicæ superstitiones, in Capitulari 1. an.76 . cap. 6.7. lib. 7. Capit. cap. 128. 129. in Epist. Bonifacii Moguntini ad Cuthbertum Archiepisc. Cantii, & in Concilio Cloveshoviensi an.747. in Præfat. Hinc percipere licet, quid velit Capitulare 5. an. 819. c. 10. & lib. 4. Capitul. cap. 53. *De locis jamdudum sacris, & nunc spurcitia fœda-*

fœdatis, ut juxta possibilitatem in antiquum statum reformentur. Ubi loca sacra *spurcitia* fœdata intelliguntur ea, quæ in Gentilium fana conversa fuerant.

SPURHUNT. Vide *Canis.*

SPUTACULUM, Sputum. Evagrius in Vita S. Antonii: *At ego sputaculum maximum in os ejus ingeminans, &c.* In Græco est: Ἐγὼ ᾗ τοτε μᾶλλον ἐνεφύσησα καὶ αὐτῷ.

SPUTARIUM, *Sputum.* Gloss. Isid.

SQUALATA. Vide *Scarlatum.*

SQUAROSUS, *Asper, vel inæqualis.* Jo. de Janua. Leg. *Scarosus* à *scaro* pisce aspratili.

SQUILLA. Vide *Skella.*

SQUILLARII, seu *Latomi*, in Monastico Anglic. tom. 3. parte 2. p. 8. Fortè pro *Scalarii*, seu *Ardesiarium*, sectores, paratores. Vide *Scalaria*, & *Scalia.*

SQUIFATUS, *Squinatus.* Vide *Scyphatus.*

STABELLUM, Lanionis pluteus, mensa, nostris *Establier*, pro *Tablier*: Tabularium. Iter Camerarii Scotici cap. 8. de Carnificibus: *Vendunt carnes in coopertura, seu in secreto, clausa fenestra, & non apertè in fenestra & in stabello,*

STABILIA, Bona immobilia, Italis *Stabili*, quibus opponuntur mobilia. Charta Petri Episcopi Carcassonensis an. 1297. *Dedit — liberam potestatem restituendi vobis castra & fortalicia, & stabilia omnia, quæ idem D. Rex tenet occasione motæ terræ.* Occurrit ibi non semel, apud Petr. Diaconum lib. 4. Chron. Casin. c. 20. Ughellum tom. 7. p. 566. 707. 864. Petr. de Vineis lib. 5. Epist. 32. lib. 6. Epist. 1. 9. &c.

STABILIA, seu *Breve de stabilia*, Gall. *Bref d'establie*, quod dari solet ei, cui vir aliquis potens feudum vel tenementum, quod legitimè possidere se asserit, *calumniat* seu repetit: tùm enim is *recognoscendum, quis majus jus habet, stabilium Ducis Normanniæ petit*, hoc est, ut ponatur in manu Regis, donec controversia judicio decisa fuerit. Vide jus Normannicum cap. 115. Huc fortè pertinet Charta Henrici Regis Angl. apud Gul. Prynneum in Libertatib. Angl. tom. 1. p. 1204. *Et omnes decimas de omni venatione prædictarum forestarum, excepta decima illius venationis, quæ capta fuerit cum stabilia in foresta de Windeshora.*

STABILO. Pseudo-Ovidius lib. de Vetula:

Nunc volucrum turmis mihi mors erat insidiari,
Ventilabro modò passim stabilone ligato
Fila supertracturus eis, si forsitan illic
Oblectarentur. Sed legendum videtur *sabulone.*

Alibi: *A Domino etiam tot jejuniorum stabilimenta non habetis.*

STABILITA, æ, in Statutis Delphinalibus pag. 38. videtur idem jus quod *Reseandisia.* Vide in hac voce.

STABILITAS, Votum, quod inter cætera emittit Monachus in Capitulo, se se in Congregatione, ut loquitur Petrus Damianus, & in ipso Monasterio, in quo professionem emittit, permansurum, sive in vita cœnobitica, quæ statum eremiticum excludit, qui licèt Monasticus sit, non est tamen Cœnobialis, inquit Hugo Menardus. Quippe, ut ait Adam, Abbas Perseniæ, Epist. 1. ex Baluzianis: *Per locum promissæ stabilitatis, tanquam pia juramenta ad cœleste præsepium religantur.* Sed & id exertè statuitur in Concil. Chalcedon. Can. 3. *Stabilitatem firmare* dicitur Novitius in Regula Magistri cap. 88. *Stabilitatem suam in Monasterio firmare, vel professionem*, in Capitulari 1. Caroli M. ann. 802. c. 18. Cæsarius Arelat. serm. 4. ad Monachos Lerinenses: *Unde etiam, si diu benè viximus, cursum nostrum in stabilitate & perseverantia commendare debemus.* S. Anselm. l. 3. Ep. 130. *Est enim contra professionem tuam, quod promisisti stabilitatem coram Deo in Monasterio, in quo habitum Monachi accepisti.* Eadmerus lib. de ejusdem S. Anselmi Similitud. cap. 81. *Professionem etenim faciens, ibi stabilitatem, morumque suorum conversionem promittit.* Charta Ludovici Pii Imp. in Vita Aldrici Episcop. Cenoman. n. 49. *Perventum est ad nos, quia monachi ex monasterio S. Carilephi egressi sunt de proprio monasterio, aliena loca quærentes, immemores propriæ promissionis eorum, in quo promiserunt obedientiam, & stabilitatem propriæ promissionis loci, &c.* Historia MS. Rothonensis Monasterii lib. 2. cap. 6. *Jam devoverat stabilitatem suam & conversionem morum suorum in eodem Monasterio; sed antiquus hostis, qui semper insidiatur humano generi, immisit ei tales cogitationes, ut locum sanctum desereret, & promissiones suas irritaret, &c.* Vita Guillelmi tertii Abbatis Beccensis: *Quidam Monachus venit ad Abbatem Willelmum, petens, ut in Monasterium susciperetur, volens firmare stabilitatem suam in loco eodem, &c.* S. Bernardus Epist. 7. *Duo præcipua nobis in Monasteriis conversantibus observanda traduntur, subjectio Abbati, & stabilitas in loco.* Ibidem: *Quid ergo tu de stabilitate tua facis, quam apud Cistertium firmasti, & nunc alibi habitas?* Cæsarius lib. 1. cap. 5. *In facie Capituli stabilitatem suam promiserunt.* Lib. 4. cap. 51. *Novitius quidam, cùm in Hemmenrode satis tranquillè annum peregisset probationis, & voluntate stabilitatis expressa in Capitulo radendus esset in Monachum, &c.* Adde eundem S. Anselmum lib. 1. Epist. 6. lib. 2. Epist. 23. Stephanum Tornacensem Epist. 1. & Guigonem in Statutis Ord. Cartusiensis c. 23. Histor. Monasterii Rotonensis lib. 2. num. 6. Formulam 32. ex Baluzianis, & Haëftenum lib. 4. Disquisit. Monastic. tract. 6. disq. 3.

Stabilitatem etiam in locis, ad quos ordinabantur, promittebant Presbyteri. Liber Epistolar. S. Bonifacii Archiepisc. Mogunt. Epist. 107. *Traxerunt me ad altare S. Remedi, & fecerunt me jurare stabilitatem ad illam Ecclesiam.* Vide Capitula Caroli M. lib. 1. cap. 25. & Capitulare Aquisgran. ann. 789. cap. 23. 24. Capitul. 1. ann. 802. cap. 18. Excerpta Egberti Archiepisc. Eboracensis cap. 13. &c.

Stabilitates, Stabilidæ, Præsidia militaria in castris & oppidis, in quibus *stant* & *stabiles* sunt milites: *Stativa*, Ammiano, Lampridio, Hegesippo & aliis: *Sedes*, in l. 2. Cod. Th. de Domest. & Protect. Gallis, *Garnisons.* Concilium Tolosanum an. 1229. cap. 29. *Circa locum etiam, in quo se receperint* (hæretici,) *fiant stabilitates militum & peditum.* Prima Curia Generalis Catalaniæ Jacobi Regis Aragon. an. 1291. MS. *Nec etiam possimus ipsos mittere in fronteriis, vel stabilidis invitè. Establies* olim nostris. Computum Bartholemæi *du Drach*, Thesaurarii guerrarum Regis anno 1338. *Establies pour la guerre de Gascogne: premierement celles de pardeça la riviere de Garonne, &c.* Chron. Flandriæ cap. 42. *Si ordonna avec les Barons de faire éstablies sur les frontieres de Flandres.*

Ad stabilitatem venire. Leges Henrici I. Regis Angliæ cap. 17. *de Placitis forestarum. Placitum quoque forestarum multiplici satis est incommoditate vallatum de essartis, de casione, de combustione, de venatione, — si quis ad stabilitatem non venit. Si quis pecuram suam reclusam dimiserit de ædificiis in foresta, &c.* i. e. ubi stare debet.

Stabilitas domus. Historia Abbatiæ Condomensis p. 467. *Quæ vinea & terra simul sunt in uno clauso, & stabilitatem domus, quæ est in eodem loco, — dederunt.* Occurrit ibidem semel.

STABULANUS, *Stabularius*, in Glossis Lat. MSS.

STABULARIUS, qui *Stabulorum*, vel equorum & jumentorum curam habet, in Lege Wisigoth. lib. 2. tit. 4. §. 4. Carolus M. lib. 2. de Imagin. c. 25. *Apostolus denique Paulus, Evangelicus ille stabularius, — cui Redemptor duplicis scientiæ, sive duorum testa-*

testamentorum pecuniam concedit, &c. Ubi *pecunia*, idem valet quod *pecus*. Udalricus lib. 3. Consuet. Cluniac. cap. 23. *Est frater, cui commissa est obedientia, ut de solis curam habeat caballis & mulis, quem & Stabularium appellant.*

STABULATOR, Stabuli Magister, Comes. Gunther. lib. 7. Ligurini:

Si contingat equum cuiquam reperire vacantem,
Nec dominum norit, non detendebit, ut illum
Ignotum faciat, nec clausum fraude tenebit,
Sed Stabulatori nostro denuntiet, ac si
Invento, ut proprio, nullo prohibente, fruatur.

Infrà:

- - At si quis vim fecerit improbus illi,
Id noster digna Stabulator corrigat ira.

In quibus locis Radevicus *Marscalcum habet.*

STABULATIO, Præstationis species. Charta an. 1012. pro fundatione Abbatiæ S. Ambrosii Bituricensis apud Sammarthanos: *Relinquo quoque omnes consuetudines, videlicet Villicationem, stabulationem, & ita liberum reddo eundem burgum, — ut nullus deinceps ausus sit accipere pretium unius gallinæ, nec pretium unius ovi.*

STABULATUM. Will. Malmesbur. lib. 2. de Gestis Regum Angl. cap. 13. de Edw. Confess. *Dum quadam vice venatum isset, & agrestis quidam stabulatailla, quibus in casses cervi urgentur, confudisset: Per Deum, inquit, & Matrem ejus, tantumdem tibi nocebo, si potuero.* Fortè *Tabulata.*

STACA. Leges Athelstani, ubi de Ordalio & judicio ferri ardentis: *Ne aliquis intret Ecclesiam postquam ignis infertur, unde judicium calefacere debet, præter Presbyterum, & eum, qui ad judicium iturus est. Et sint mensurati 9. pedes à staca usque ad marcam, ad mensuram pedum ejus, qui ad judicium ire debet.* Infrà: *Novem pedes mensurati distinguantur inter terminos; in primo signo secus stacam teneat pedem suum dextrum: in secundum sinistrum pedem, in tertium signum quando ferrum projiciet, & sanctum altare festinet, insigilletur manus ejus*, &c. Ubi *staca* est palus, vel fustis terræ infixus, quomodo olim *Estaches* nostri vocabant, cùm de Duellis agunt, à quo novem pedes, quos, qui judicium ferri initurus erat, emetiri debebat. *Marca* autem est locus, ubi 9. pedes finiebant. Vide *Ferrum ardens*, & infra in *Stalla.*

STACAMENTUM, Usatici Barcinocenses MSS. c. 109. *In Bajulia vel guarda, unde quis habuerit hominaticum, vel censum, si hoc secundum bene posse suum custodierit & deffenderit, habere debet ibi stacamentum, & moderatum adempramentum, scilicet de herbis, & de paleis, & de ortis, de fructibus arborum, & nullo ingenio debet ei inde malum exire.* Constitutiones Catalaniæ inter Dominos & Vassallos MSS. *Si certæ sunt conventiones inter Dominum & Castlanum, & Dominus sibi retinuerit in instrumento conventionali aliquas dominicaturas, placita, stacamenta, firmamenta, vel aliqua aliqua, & tempore procedente Castlanus aliqua de his occupaverit*, &c.

STACATA. Vide *Litifatus.*

STACHA. Vide *Staca* & *delicia.*

STACUMA. Charta vetus: *Concedo — & stacumam, quantum feodo meo pertinet.*

STADARIUS. Charta Arichis Principis Longobard. apud Ughellum in Archiepisc. Beneventanis: *Nec non & in Hiarino casas de caballarus, cum caballis & stadariis, hæ sunt, casa, quæ regitur per Ursum cum uxore & filiis suis*, &c. Videtur legendum *stodariis*, i. equis admissariis. Vide in hac voce.

STADINGI, *Stedingi*, Populi in confinio Frisiæ & Saxoniæ siti, paludibus inviis & fluminibus circumcincti, qui pro suis excessibus & subtractionibus decimarum multis annis excommunicati, contemptores clavium Ecclesiæ sunt inventi. Qui cùm essent viri strenui, vicinos populos, imò & Comites & Episcopos pluries sunt aggressi, sæpe victores, rarò victi. Ob quam causam autoritate populi verbum Crucis contra eos fuit per multas diœceses prædicatum. Hæc Godefridus Monachus S. Pantaleonis ann. 1234. cui interdum *Stagingi* dicuntur, *Stedingi*, in Hist. Archiepiscoporum Bremensium an. 1204. 1211. 1230. 1233. 1234. & in Privilegiis Ecclesiæ Hammaburgensis pag. 196. 197. Vide præterea Joannem de Beka p. 63. W. Hedam. p. 339. 1. edit. & Albertum Stadensem an. 1234.

STADIODROMOTUS, pro σαδιοδρόμος, qui in stadiis decurrit, apud Julium Firmicum lib. 8. cap. 8. *Hunc locum si Mars respexerit, Stadiodromotos facit: si verò Luna cum Marte, Pictomacharios.*

STADIROLA, Bilanx, Italis *Stadera. Conditor dacii Stadirolæ*, in Computo Thesaurariæ urbis Bononiæ in Italia an. 1364. ex Biblioth. Regia.

STADIUM, pro *Stagium*, certum & definitum tempus pro residentia Canonicorum, in Statutis Ecclesiæ Leichefeldensis in Monast. Anglic. tom. 3. semel ac iterum. Vide *Aventura.*

Stadia, Sedes in choro, quas vulgò *Formes* dicimus, Locum vide in *Decumani.*

STADIVUM, idem quod *sedes salinaria*, de qua suprà. Charta Caroli Regis Franc. apud Doubletum pag. 779. *Et Adalungicella cum patella una & stodivo uno in vico Bodeso, &c.* Occurrunt eadem verba in alia Caroli Simplicis ann. 11. redintegr. 6. in Tabul. S. Dionysii. Vide *Sedes.*

STADUM, Formulæ veteres Pithœi c. 77. *Propterea cautionem de stado meo tibi emitto.* i. de juri stando.

STAFFA, *Stapha*, Stapes, quo quis in equum tollitur, Italis *Staffa*, unde *staffiere*, qui ad *staffam* stat. *Stafier*, apud Jo. Molinetum in itinere Neapolitano, ex Germanico & Danico *staf*, baculus, cui quis innititur, quod stapedes, quibus equites suffulciuntur, baculi iis vicem præstent. Ita quidam censent. De vocis etymo, vide præterea Gorop. Bekan. lib. 2. Gallicor. pag. 49. Epistola Alexandri PP. apud Radulphum de Diceto ann. 1177. *Et cùm ascenderemus palefridum nostrum, staffam tenuit.* Idem an. 1170. *Cùm autem Rex & Archiepiscopus secessissent, in partem, bisque descendissent, bis staphan Rex tenuit Archiepiscopo.* Vide ibid. pag. 717. Anonymus Salernitanus parte 4. *Sellam, super quam equitabat, staffamque solitam ponebat.* Fridericus II. Imperator lib. 1. de Venat. cap. 71. *Deinde ponat pedem suum in staffa sellæ.* In Institutionibus Capitul. Gener. Cisterciensis dist. 13. cap. 11. vetantur Monachi uti *sellis equorum curiosis, aut frænis ornatis laminis, aut lunulis stanneatis, neque staphis ferreis. Staphas*, novitium inventum esse, vel certè veteribus incognitum, jam olim pluribus observarunt viri docti, atque in iis Joannes Tortellius Aretinus, Brodæus lib. 4. Miscellan. cap. 26. Goropius Bekanus lib. 2. Francicor. pag. 48. 49. Vossius lib. 1. de Vitiis Sermon. pag. 32. 33. Santamantius tom. 3. Comment. Hist. & alii. Autor est Richardus Stanihurstius lib. 1. de Rebus Hibernicis, Hibernos *ferreis scalis, quæ à nonnullis stapedes dicuntur, in equos minimè ascendere; sed jubarum seta, quæ frontibus imminent, aut equorum auriculas sinistra apprehendere,* atque

atque dum equi obstipis capitibus quietè inclinant, (nam ad talem facilitatem, ut est eorum docilitas, à domitoribus finguntur) equites, etiam sagis, aut loricis amictos, mira corporis agilitate se efferre, divaricatisque cruribus, ephippia clitellis non dissimilia subitò occupare.

Nostri porrò staphas *Sautoirs* appellarunt, ut à nobis observatum in Differt. 1. ad Joinvillam, quòd ex iis equi insiliantur. *Salitionem equorum, insilire & desilire*, dixit Vegetius lib. 1. cap. 18. Consule etiam Notas ad Cinnamum p. 470. ubi pluribus auctorum locis adductis docuimus, jam olim in more fuisse Imperatoribus, Regibus, atque adeo principibus viris, ut equitantibus summis Pontificibus, Archiepiscopis, & Episcopis, & staphas, & fræna tenerent: cui quidem observationi, ut nihil, aut parum, ad eam firmandam desit, alios alioquot, qui postea occurrerunt, hîc proferre placuit. Ad paginam igitur 473. lin. 30. post *transiret*, velim addas: Prædictis addo, quæ habet Vita Gregorii X. PP. de eodem in summum Pontificem electo, & ex Terra sancta Brundusium appulso: *Ubi Carolus Rex Siciliæ, ut ipsum prosequeretur honorificentia Regia, sibi festinus occurrit, ei per loca insignia regni sui, per quæ ipsum contingebat transire, addextratoris officium exhibuit.* Infrà, ubi de coronatione ejusdem PP. *Ubi, prout moris est, fuit solenne celebratum convivium, in quo idem Rex, sicut ipsum Pontificem addextrârat per urbem, & more prudentis dapiferi, duxit in mensa primum ferculum apponendum.* Jacobus Stephanescus Cardinal. lib. 2. de Coronat. Bonifacii VIII. cap. 9. quod inscribitur: *Qualiter coronatus incedebat, & de Regibus Siciliæ & Ungariæ eum addextrantibus:*

> *—— tunc lora tenebant*
> *Illustres Gallique Duces, Carolusque secundus*
> *Rex Siculus, Carolusque puer prolesque juventa*
> *Floridus, Ungariæ materno a stipite nomen*
> *Regis habens; dextram pater accipit, atque sinistram*
> *Filius, ardentes habitus quos uvea tinxit*
> *Grana rubens* &c.

Continuator Chronici Willelmi Nangii sub an. 1305. de Philippo Pulchro Rege Franciæ: *Papa Clemente Dominica post festum S. Martini hiemalis apud Lugdunum in Ecclesia Regalis oppidi, quod dicitur Sancti Justi, præsentibus Cardinalibus & Prælatis, multisque Principibus consecrato, dum suam ad domum rediens, gestans, ut moris est, suæ coronationis insignia, per frænum equi, cui insidebat, à Rege Franciæ, qui ob hoc præ humilitate seipsum pedestrem posuerat, seu constituerat, per curiam duntaxat oppidi memorati, deductus maximo cum honore fuisset, illic à fratribus Carolo & Ludovico, nec non Duce Britanniæ Joanne suscipitur adhuc usque ad domum, modo consimili.* Sed & idem audiendus Scriptor ad an. 1316. *Joannes XXII. Papa, vocatus ibidem ante Nativitatem B. Mariæ Virginis sua suscepit insignia, Carolo Comite Marchiæ, fratre Philippi Regentis regna Franciæ & Navarræ, eorumque avunculo Ludovico Ebroicensi Comite, frænumque equi, cui insidebat, regentibus, ejusque festum decorantibus.* Huic adjungendus Gobelin. Persona in Cosmodromio ætate 6. cap. 77. ad ann. 1383. de Carolo Hungariæ Rege: *Unde Papa* (Urbano VI.) *civitati Aversanæ appropinquante, Karolus egressus obviam ei, osculis inde lætitiam simulans, ipsum cum reverentia dolo plena suscepit. Hinc Karolus equi Papæ manu propria apprehensis habenis, Papam ad ipsius civitatis castrum ducere satagebat*, &c. Denique Joannes Abbas Laudunensis in Speculo Historico MS. lib. 11. c. 66. ad an. 1342. de Clemente VI. PP. *Si advint, que quant le Pape nouvellement creé alloit à son Couronnement, les deux Ducs, (de Normandie & de Bourgogne,) l'un d'une part, & l'autre d'autre part, tous à piet tenoient le frain, & gouvernoient le cheval du Pape.* At Michaëlis posteri non jam ipsi stratoris vicem erga Patriarcham; sed id muneris per Comitem peragi curabant. Simeon Thessalonicensis de hæresib. ubi de inauguratione Patriar. Constantinopolit. Καὶ ἵππος παρασήμοις τισὶ κοσμεῖται, καὶ ἐπ' αὐτῷ ὁ ὑποψήφιος κάθηται, καὶ ὑπὸ πεζοῦ τοῦ κόμητος τὸν χαλινὸν τοῦ ἵππου κατέχοντος ἀντὶ τοῦ βασιλέως αὐτοῦ, ὡς ὁ μέγας ἐν βασιλεῦσι Κωνσταντῖνος τῷ ἱερῷ πεποίηκε Σιλβέστρῳ προπέμπεται διά τε τῆς βασιλικῆς αὐλῆς, καὶ τῆς δημοσίας ὁδοῦ ἄχρι, καὶ αὐτοῦ τοῦ πατριαρχείου. Εἰ δέ ἐστι καὶ τῷ βασιλεῖ υἱὸς, ἕπεται ἔφιππος, καὶ ἡ σύγκλητος πᾶσα.

Neque porrò hoc duntaxat vasallorum munus fuit; sed & quorumvis, atque adeo sortis infimæ servorum: quod indicat præsertim Recaredi Gotthorum Regis sententia, in quendam reum Vacrisam, qui ad Ecclesiam confugerat, lata, hisce verbis apud Paulum Emeritensem in S. Masona cap. 15. Sed quia multæ miserationis novimus esse Deum, & nullum despicere, quamvis delinquentem, ad se convertentem ambigimus, ob hoc ita decernimus, ut ipse Vacrisa cum uxore & filiis, & omni patrimonio suo perpetim sanctissimæ Virgini Eulaliæ servus deserviat. Nam & hoc præsenti decreto sancimus, ut sicut ultimi pueri ante equum dominorum suorum absque aliquo vehiculi juvamine ambulare soliti sunt, ita ante caballum domini, qui præest cellæ S. Eulaliæ, ambulare debeat: & omne Servitium, quod infimum consuevit peragere mancipium, coram eo, deposito cothurno & fastu, cum omni humilitate exhibeat. Accepta igitur Masona auctoritate, cum illicò basilica egredi, & ad suum conspectum venire præcepit: & ut semper pietatis visceribus affluebat, eum blandè, ne aliquid deinceps formidaret; admonuit; sed ut jussioni Principis obtemperans, causâ obedientiæ, de Ecclesia S. Eulaliæ usque ad atrium, quod est fundatum juxta muros civitatis, ante caballum Redempti Diaconi, manibus frænum gestans pervenisset, statim eum Vir sanctus cum uxore & filiis, & omnibus prædiis absolutis, liberum abire permisit. Adde Bohuslaum Balbinum in Histor. Bohemic. p. 303.

Staphium eadem notione in Gestis Consulum Andeg. c. 3. n. 5.

Stapha. Leges Adelstani Regis, ubi de examine per ferrum candens: *Sed jaceat ferrum super carbones, postea mittatur super staphas, & non sit illic alia locutio*, &c. Ubi Saxon. habet ꝩCapelum, quod est fulcrum mensarium ex stipitibus. Atque fortean etiam hinc stapedes *Staphas* appellarunt, quòd pedibus equitantium fulcri speciem præbuerint. Sed videtur leg. *stacas*. Vide *Staca*.

Staphile, Italis *Staffile, striscia di cuoia al quale sta appicata la staffa*, Academicis Cruscanis. Ceremoniale Roman. apud Raynald. ann. 1272. ex MS. Vaticano, de Elect. PP. *Et habere debet caligas de panno rubro, sine pedalibus, & cum staphilibus.* Bulla Benedicti PP. an. 1033. pro Episcopis Silvæ candidæ, apud Ughellum tom. I. p. 124. *In secunda feria Paschæ, quoniam secundùm antiquum morem ad staffilem, ubi de equo descendimus, nos nostrosque successores recipitis*, &c. Vide *Stapha*.

STAFOLIUM. Vide *Staplum* & *Constapholarius*.

STAFSAKEN. Decretum Tassilonis Ducis Bajw. §. 7. *De eo, quod Bajoarii Staffsaken dicunt, in verbis, quibus ex vetusta consuetudine Paganorum idololatriam*

latriam reperimus, (constituimus) *ut deinceps non dicter, nisi sic dicat, qui quærit debitum: Hæc mihi injustè abstulisti; Reus verò contradicat: Non hoc abstuli, non componere debeo. Iterata voce, requisito debito dicat: Extendamus dextras nostras ad justum Judicium Dei: & tunc manus dextras uterque ad cœlum extendat.*

STAGATUS. Annales Francor. Loiselliani an. 802. *Lucerna quoque frequenti obsidione stagata, & ipsa in deditionem venit.* Annales alii habent *fatigata*.

STAGGON, Cervus, Anglis *Stagge*. Leges Kanuti Regis Angl. de Forestis c. 24. *Si regalem feram, quam Angli* Staggon *appellant, alteruter coëgerit anhelare, &c.*

STAGIA. Charta Occitanica an. 1298. in Regesto Philippi Pulchri Regis Franc. ann. 1299. n. 13. ex Tabulario Regio: *Item tres stagias feudales in Parochia S. Cosmæ prope Vassatum, de quibus pro una Petrus de Fonte debet 6. libras, &c. Unum molendinum in aqua del Bever pro 16. libris rendualibus: 16. solid. ubliarum de stagia quondam Meinaldi Vaquerii, &c.* Infrà: *Item stagium dictæ domui contiguam, &c.* Vide *Stagium*.

STAGIA, Palus, seu tigillum, quo retis ad capiendas aves sustentatur, Italis *Staggio*. Vide Petrum de Crescentiis lib. 10. de Agric. c. 19. & infrà in *Stanga*.

STAGILE, idem fortè quod *Stagia*. Charta Raymundi Comitis Tolosæ ann. 1149. apud Gallandum de Franco alodio pag. 197. *Et de omnibus rendis, & de omnibus, quæ pertinent ad dominum Montis-Albani, nunc & in perpetuum, foris meum stagile, quod ibi retinui, & adhuc retineo, &c.* Vide *Stare*.

STAGIUM, Cœnaculum, nostris vulgò *Estage*. *Stagium* verò quasi στέγην dictum quidem autumant: unde δίστεγον, binis constans cœnaculis, vel tabulatis. Athanasius in libello ad Leonem PP. in Concilio Calchedonensi act. 3. ait, ἐν τετάρτῃ στέγῃ mansionem suam fuisse: nos diceremus: *Au quatriéme estage.*

Stagium, præsertim usurpatur pro ea obligatione, qua vassallus tenetur *stare* in castro domini sui, sive pro eo tuendo contra hostes, sive ex alio debito. Feoda Campaniæ pag. 72. *Hæc dedit domina Comitissa pro continuo stagio faciendo apud sanctam Menoldim, per totum annum Dudoni de Buixiaco, 7. libratas terrâ cum carucata terræ, quam dominus Comes ei dederat.* Tabularium S. Genofevæ Parisf. an. 1211. *Quod Dominus Castri & Milites feodati, qui tenebantur ratione feudorum suorum facere stagium pro custodia castri, &c.*

Estagium, eadem notione. Vetus Inquesta in Probat. Hist. Guinensis pag. 350. *Et dixit, quod feodum de Firmitate, & feodum Hugonis Malivicini, quod Dominus de Firmitate tenet, est Par & dimidium Ribemontis, & debet estagium per annum, &c.* Feoda Campaniæ fol. 25. *Theobaudus de Cresperi debet estagium in castello domini de Boilleuci, &c.* Charta Petri Episcopi Cabilon. apud Sammarthanos: *Quia prætendebat Milites suos in Castro Ussello in estagio existere.* De *Stagiis*, vel *Estagiis*, & qua ex causa tenerentur, & quem in finem ad ea peragenda adstringerentur vassalli in castris dominorum, pluribus docuimus in Notis ad Stabilimenta S. Ludovici: quibus addenda videtur, prolixior licèt, Charta in signis, quæ horum usum omninò nobis aperit. *Noverint universi pariter præsentes & futuri, quòd cùm nobilis vir Hugo Comes S. Pauli requireret à Paribus Castelli S. Pauli, quale estagium vel residentiam facere debebant in eodem castello: ipsi habito inter se super hoc diligenti consilio & relatu, concorditer responderunt in hunc modum. Videlicet quòd si prædictus Comes & uxor ejus estagium sive residentiam faciebant in castello memorato, ipsi & uxores eorum secum residentiam facerent per dies quadraginta. Et si uxor ipsius Comitis ibidem præsens non erat, neque eorum uxores præsentes esse tenerentur. Die verò prima adventus ipsorum, cum ipsi veniunt pro suo estagio faciendo in castello sæpedicto, ipsi & eorum uxores cum familia universa, quam secum adducunt ad estagium faciendum, debent comedere primum prandium ad Curiam Comitis supradicti. Diebus verò sequentibus usque ad supradictos 40. dies, si ibidem tantùm moram fecerint, teneretur unusquisque, si ei familiæ suæ necessaria providere. Die verò ultimo 40. dierum, sicut & in primo, teneretur eis in uno prandio providere dictus Comes, & posteà ipsos licentiare sine causa, nec à die illa in unum annum tenerentur estagium facere in prædicto Castello dicti Pares. Si verò tantùm estagium non facerent; sed solummodò per tres dies vel quatuor vel ampliùs, sive minùs, nec opus esset, & tamen cum licentia Comitis recederent, nihilominùs remanerent quieti & liberi de estagio ibidem faciendo usque ad unum annum. Sciendum est etiam, quòd si uxor dicti Comitis tempore 40. dierum in castello jamdicto præsens erat, & pro viduitate sua, vel pro casu aliquo à prædicto estagio recederet, & uxores Parium similiter possunt recedere cum causa. Similiter & si dictus Comes recederet sine causa, possent recedere dicti Pares. Si verò dictus Comes alicui Parium injuriam faceret, manente estagio, & conquereretur de ipso, per judicium Parium in continenti teneretur emendare ipsi Pari. Notandum etiam, quòd omnes Pares communiter per totum annum, quo ibidem præsentes erunt pro prædicto estagio faciendo, possunt & debent in foresta sua venari, & in garennis suis similiter, tam ad bestias, quàm ad volucres, in prædicta foresta possunt mittere summarium suum pro lignis percientis ad ardendum per totum annum memoratum. Etiam, quia prædictus Comes à prædictis Paribus requisivit, quale servitium ei deberent pro Comitatu defendendo, ipsi concorditer responderunt, quòd si viderint, quòd Comitatus defensione indigeret, quilibet eorum debet defendere ad expensas proprias per 40. dies, nec à fine 40. dierum in unum annum servitium hujusmodi posset requirere dictus Comes. Et si unius spatium temporis sufficiebat ad defensionem dicti Comitatus, nihilominùs quieti & liberi remanerent ab hujusmodi servitio usque ad unum annum. Ad hoc dicendum fuerunt & concordaverunt Dom. Joannes de Baliolo, Dom. Rogerus de Dors, Dom. Balduinus de Dunjon, Domina Nedidis Buticularia, Dom. Hugo Ploul es, & Dom. de Pas, Dom. Joannes Boulons, Balduinus Dom. de Senesaint Leger, Balduinus de Aria, Balduinus de Heseke, Rogerus de Hesseke, Joannes de Mirebeau. Et ut hoc ratum & stabile perseveret, prædicti Pares præsens scriptum sigilli sui munimine confirmarunt, protestantes & dicentes, quòd si possent inquirere à probis viris & antiquis, quid plus servitii facere deberent Comiti memorato, plus eidem facerent diligenter.*

Estagium, Domus, in qua quis manet. Assisiæ Hierosolomit. MSS. cap. 228. *Et se il n'a manoir estable en la vile, où il doit son estage tenir, il le doit semondre en l'ostel, où il fu darrainement manant.* Vetus Poeta MS. de Vulpe Coronato:

> *Quiconques en ordene de Précheur,*
> *De Jacopin, frere meneur,*
> *Renards n'entra, ne fist estage.*

Guill. *Guiart* in Hist. Francor. MS.

> *Pour garder le pont de domage,*
> *Ja sont tuit garni li estage,*
> *De ceus, que len y a-huchez.*

Estagium habere dominus dicitur, cùm hospitium ei debetur. Libertates concessæ Villæfranchæ ab Archembaldo Dom. Borbonii an. 1217. *Dominus Borbonensis non debet habere apud Villam-francham domum, nec estagium, nec credentiam per vim.*

Estagia, idem quod *Estagium*, Domus, habitatio. Regestum Constabulariæ Burdegal. fol. 124. *Arnaldus Bernardi de Moros pro estagia sua de Puiols, in parochia de Tersat, debet unum barilum vini de sporta.* Ita alibi ibidem sæpe.

Stagium

Stagium facere, & complere, præterea dicuntur Canonici, qui faciunt *residentiam*, quæ ad aliquot dies in anno computatur. Tabularium Ecclesiæ S. Aniani Aurelian. ann. 1254. *Ut quicumque hujus Ecclesiæ Canonicus, seu qui in hac Ecclesia non servierit alia vice, seu non stagium compleverit, quod quidem stagium novies viginti tres dies continet, & in die S. Petri ad vincula inchoatur, à die obitus sui usque ad revolutionem anni, ubicumque & quandocunque expleto illius anni stagio obierit, grossos præbendæ suæ illius anni fructus ratione peragendi servitii integrè habeat*, &c.

Stagium concedere, in eodem Tabulario an. 1269. est absolvere à residentia, verbi gratiâ, Canonicum, qui pro servitio Ecclesiæ peregrè proficiscitur.

Stagerius, qui debet *stagium*, *stagio* obnoxius vasallus: vel qui domum habet in aliquo loco. Feoda Campaniæ fol. 1. *Vicecomes Feritatis, ligius & stagerius de Feritate de hominio Feritatis.* Passim ibi. Sed & iidem qui *Hospites*, in Tabul. S. Dionysii de Novigento Rorroci fol. 105. *Hospites, seu stagiarii.*

Estagerii, eadem notione. *Estagiers* in Consuetud. Turon. art. 7. 49. 50. Andegav. art. 134. 135. 174. &c. Charta Philippi Regis Franc. ann. 1222. in Tabulario Episcopatus Parisiens. Thuano: *De albanatis forinsecis concedimus, quòd solvant Episcopo in una septimana consuetudines debitas, ac si nunquam fuissent albanati, nec de cætero albanentur, nisi sint estagiarii Parisienses*, &c. Occurrit in Charta alia ann. 1224. apud Perardum in Burgundicis pag. 4 5. *Le Roman de Garin:*

> *Ferez fermer le Chastel de Belin:*
> *Et festes dire vostre Prevost Oudin,*
> *Les Estagers face ceans venir,*
> *Trestos semongne & les grans & petits*, &c.

Alibi:

> *De Gironville font les tours enfoncer,*
> *Les barbacanes reparer & blanchir,*
> *Les Estagiers en la ville venir,*
> *Et les Serjant por le fiè deservir.*

Estagerement. Sacramentum exactum à Burgensibus Insulensis oppidi, apud Haræum in Castellanis Insul. *Il vous convient venir manoir en cette ville estasgierement vous, vos femme, & vo mesnie, se vos en y estes requis d'Eschevins.* Arvernis, *Estagiée*, est conductor domus. Vide *Stare*.

Stagi, Primarii quidam è Conventu Cathedralis Ecclesiæ, qui moderandis statuendisque ejusdem rebus necessariò requiruntur, scilicet *Decanus*, *Subdecanus*, & 2. vel 3. majores Canonici; aliàs *Residentiarii*. Sic in Paulina Ecclesia Londinensi. Ita Spelmannus.

STAGNARIUM. Charta Henrici III. Regis Angl. an. 1. *Concessimus Dominæ Reginæ matri nostræ cuneum & stagnarium Denon ad se sustinendum.* Ubi *cuneum* monetam, *stagnarium*, stannariam fodinam interpretor. Quomodo etiam Spelmannus *stannaria, orum*, & *stannarium* usurpari observat. Vide *Stagnum*.

STAGNUM, Mare. Tidericus Langenius in Saxonia:

> *Sulcatum stagnum per multa pericula magnum,*
> *Tertia processit classis, pars indeque cessit.*

Stagnales civitates, Maritimæ, apud Ericum Upsaliensem lib. 5. Hist. Suecicæ pag. 190. *Et in magna classe circa littora civitatum stagnalium pervagatus*, &c.

Henricus Aquilonipolensis in Lubecca lib. 2. cap. 3.

> *Stagnales inter urbes caput urbs Lubecana,*
> *Inter & urbs etiam septuaginta duas.*

STAGNUM, pro *Stannum*, [illegible], Gall. *Estain.* Gloss. Lat. MS. Reg. *Stagnum, lacus, qui non effluit, vel genus metalli.* Gloss. Lat. Græc. *stagnum*, κασσίτερον, λίμνη, ὕδατος στάσιον. *Stagnea*, κασσιτέρινα. Gloss. Gr. Lat. *Stagnum*, κασσίτερον. *Stagnea*, κασσιτέρινα. *Stagno*, τηλιτιταλω. Ubi *Stagnare*, est *stagno*, sive stanno inducere, nostris *Estamer* κασσιτερ[illegible], *Stagnator.* Gervasius Dorobern. an. 1182. *In signum verò sectæ, vel ordinis habitum, lineum habebant capucium, in quo B. Virginis imaginem parvulam plumbo impressam vel stagno in pectore gestabant.* Vide Cujacium lib. 11. Observ. cap. 1.

Stagnatus, nostris *Estamè*, stagno fuso perlitus. Gesta sub nomine Acacii: *Ut si dicamus aliquid ceratum, aut picatum, aut stagnatum, aut quolibet alio genere coloratum.*

Stagneus, pro *Stanneus*, passim apud Scribonium Largum cap. 230. 268. &c. Marcellum Empir. cap. 21. Alexandrum Iatrosoph. lib. 1. in Chron. Trudonensi lib. 9. pag. 459. Rigordum ann. 1183. &c. Vide Ferrarium in *Stagnare*.

Stagnum, Isidoro dicitur, quod metallum secernit. *Stagni etymologia*, inquit, ἀπὸ χωρίζειν, *id est separans dicitur & secernens: mixta enim & adulterata inter se per ignem metalla dissociat, & ab auro & argento plumbumque secernit.* Hinc

Stagnare, in ejusdem Glossis, *metalla secernere.*

Stagnum. Charta Joannis Abbatis S. Bertini: *Dicimus, quòd fossatum semper remaneat fossatum, nec stagna ibi possint figi, nisi partes consentiant, ut dicta stagna remaneant ibidem.*

STAINUM, Stannum, *Estain.* Charta ann. 1248. apud Ughellum tom. 7. pag. 611. *Calice uno de stayno sive patena.*

STALARIA, *Stallaria.* Vett. Glossæ, *Stellaria, salicetum vel cetretum.* Lex Longob. lib. 1. tit. 19. §. 26. *Si quis stalariam* (al. *stallariam*) *capellaverit, componat ei, cujus stalaria fuerit sol. sex.* (Editio Heroldi pag. 222. habet *stalaria*) ubi Boherius: *Stalaria, est arboretum sive arbustum, ex quo pali inciduntur.* Tabularium Casauriense ann. 14. Lud. Imp. F. Lotharii: *Cum — vineis, silvis, pascuis, stalariis, cetinis, calortis*, &c. Charta Adelchisi Regis Longob. in Bullario Casinensi tom. 2. pag. 17. *Cum cuncta territoria per singula loca, id est campis, vineis, pratis, pascuis, silvis, stellariis, rivis, paludibus*, &c. Occurrit non semel in Chartis Longobardicis, apud Ughellum tom. 4. p. 1291. 1368. &c.

Stalaria, pro vivario piscium usurpare videtur vetus Notitia in Tabulario Fiscanensi fol. 69. *Omnes jurati dixerunt & recognoverunt, quòd quædam stalaria fuit inter Asiacum & Watevillam, ubi Sequana modo relinquit mariscum, & ubi tunc temporis habebat cursum suum & de consuetudine piscium illius stalariæ habebat Comes de Mellent medietatem*, &c.

STALLARIUS, *Stallangiator.* Vide *Stallum.*

Stallarius. Simeon Dun. Florentinus Wig. & Hov. an. 1068. *Eadnothus, qui fuit Haraldi Regis Stallarius, occurrit cum exercitu.* Richard. Mon. l. 2. Hist. Eliensis: *Alfgarus quidam stallere, eam (villam de Estre) invasit.* Infrà *Constabularius* appellatur: unde conjicit Spelmannus *stallere* appellare, quasi *stal-here*, Præfectum stabuli: cui accedit Janus Dolmerus in Notis ad Jus Aulicum Norvegicum vetus cap. 1. qui autor est apud Norvegos & Danos *Stal*, stabulum equorum aut pecorum significare, ubi plura de *Stallarius* Danicis.

STALLATI, *Stalliati*, fortè pro *talliati*, talliis obnoxii: aut potiùs qui *stallum*, id est residentiam in loco debent, qui glebæ adscripti sunt, aut qui in aliquo loco morantur. Charta Tancredi Comitis Licii ann. 1182. apud Ughell. tom. 9. pag. 102. *Ita quidem ut liberè, & sine aliqua datione casalia ipsa cum dictis hominibus, tam tributariis, quàm stalliatis*, &c. Mox: *Homines verò tributarii & stalliati, qui morantur in casali Basili*, &c. Vide *Stellatus*.

STALLO. Charta Caroli C. ann. 18. Ind. 2. in Tabul.

Tabul. Dervenſi: *Concedimus etiam eiſdem Dei ſervis in Vico ſeſſum unum indominicatum ad accipiendum ſalem cum proprio, uti vulgò dicitur, ſtallone & furca ſuperpoſita, ut ſine aliquo contradictore muriam licenter habeant.* Camuſatus pag. 85. habet *Stalone* cum unicol. Ubi fortè *Stallo* eſt menſura, quæ noſtris *Eſtallon* dicitur.

STALLUM, Locus, ubi quis habitat, ſedet, ſtat. Præſertim ita appellatæ in foris & nundinis mercatorum ſedes vel apothecæ: vox, ut videtur, contracta ex *ſtabulum.* Charta Philippi Aug. Regis Franc. ann. 1195. pro Communia S. Quintini. *Tale eſt forum noſtrum, quod quisquis in forum venerit, ſtallum ſuum ſtatuere poſſit, ubi terram vacuam repererit, ſuumque ſolvat ſtallagium, ſalvis & liberis exitibus domorum & camerarum, in quibus manebunt.* Rigordus ann. 1183. *Inter murum exteriorem & ipſas Halas, mercatorum ſtalla fecit erigi deſuper operta, ne mercatores tempore pluvioſo à mercatura ceſſarent.* Charta anni 1195. in Tabul. Vindocinenſi fol. 274. *Donavi 40. ſolid. annuatim habendos in meis ſtallis carnificum.* Charta Goffredi Epiſcopi Lingonenſis an. 1164. *Excepto, quod Comes in ea* (terra mercati) *ſtalla concedere ſolis cambiatoribus poteſt, tantummodo ad cambiandum,* &c.

Stallum interdum pro *Stallagio* ſumitur, hoc eſt tributo, quod ex *Stallis* mercatorum eruitur. Ita in aliquot Chartis obſervare eſt apud Miræum in Diplom. Belg. lib. 2. cap. 31. & 44.

Stallus, alia, ut videtur, notione, apud Petrum de Vineis lib. 6. Epiſt. 9. *Et terras omnes circunquaque jacentes, exceptis C. & P. quas N. & N. fideles noſtri habere noſcentur ad præſens, vel habituri ſunt in antea, de ſtallis & recompenſationibus vaſſallorum ſuorum, quos ibidem hactenus habuerunt.* Pro habitatione vel domicilio ſumi hic videtur. Vide Hiſtoriam Eccleſiaſticam Abbatisvillæ pag. 90. 114.

Stallagium, Præſtatio pro ſtallis, ſeu jure ea habendi in foris mercatis, & nundinis. Bromptonus: *Stallage, eſt exactio pro ſtatione in plateis tempore nundinarum.* Charta Philippi Aug. ann. 1185. apud Morinum in Hiſt. Vaſtinenſi lib. 5. pag. 707. *Carnifices reddent ſtallagia, quæ debent.* Charta Aalis Duciſſæ Burgundiæ an. 1219. in Tabul. S. Dionyſii de Vergeio: *Centum ſolidos Divionenſes in ſtalagiis fori de Nuis, & annuatim perſolvendos in Octavis S. Dionyſii,* &c. Areſta an. 1276. in Regeſto *Olim* fol. 33. *Viſo privilegio S. Urſini Bituric. pronunciatum fuit, quod in Burgo ſuo Prior & Capitulum retinere non poſſunt ſcambſorem, niſi habeat ſtallum ad cambium, & ſolvat ſtallagium, ſicut alii ſcambſores de villa Bituric.*

Stallagium, Anglis, uſurpatur pro Quietum eſſe de quadam Conſuetudine exacta pro platéa capta, vel aſſignata in nundinis, & mercatis. Ita Raſtallus. Monaſticum Anglic. tom. 2. pag. 187. *Cui etiam dedit idem Comes ſtallagium per totum hundredum de Halton, & libertatem ſibi & hominibus ſuis de hundredo de Halton libere vendendi & emendi tam in Ceſtria quàm in Comitatu, & Wycis, ubi tunc non fuit lex ulla, omnia ſine tol & ſtud, præter ſal & equos.* Pag. 191. *Omnes quietantias, quas burgenſes mei in ipſo burgo habent, emendi & vendendi in foro & extra forum, ut nec tolnetum, nec ſtallagium reddant.* Adde pag. 71. & 303.

Eſtallagium, idem quod *Stallagium*: ex Gallico *Eſtallage.* Tabularium Eccleſiæ Ambian. *Et in illis villis habet Eccleſia bannum & ſanguinem, & eſtallagium, & herbagium.* Alibi: *Eſtalagium panum totum eſt Eccleſiæ.* Monaſticum Anglican. tom. 2. pag. 26. *Et ſi quis eſt hominum de ſoka ſua, qui habeat eſtallagium in burgo, & ſit in communitate burgi, ſi non reddat ibi conſuetudinem eſtallagii ſui, quam juſtè reddere debuerit,* &c. Conſuetudines MSS. S. Juliani de ſaltu in Lingonibus: *Nos volons, que leur eſteleige & les freinchiſes leur ſoient gardees & tenues, en tele maniere, qu'il ne let puiſſent rendre ne mettre hors de leur main, ſe n'eſt à lors hoirs de leur propre cors engenarez,* Perperam *aſtallagium* pro *eſtalagium* habetur in Charta ann. 1219. in Probat. Hiſt. Vergiac. pag. 156. Uſatica MSS. Vicecomitatus aquarum Rotomagi: *Chaſcun vendeur de poiſſon en la ville doit le jour 6. d. de ſon eſtallage: & ſe il vent en un meſmes eſtal poiſſon à pluſieurs gens, de chaſcun homme le vendeur paie 6. d. d'eſtallage,* &c. *Eſtablage des marchandiſes,* in Conſuetud. Comitatus S. Pauli art. 29. 59.

Stallangiarius, Stallangiator, qui habet *ſtallum* & locum in publica via tempore nundinarum. Iter Camerarii Scotici cap. 39. §. 63. *Si ſtallangiarii emunt & vendunt liberè in burgo,* &c. *Stallangiator*, in Legibus Burgor. Scoticor. cap. 40. 58.

Stallarius, eadem notione in Fleta lib. 4. c. 28. §. 13.

Stallum, aut *Stallus*, ſumitur etiam apud Scriptores pro ſede uniuscujusque Monachi, aut Canonici in choro Eccleſiæ. Humbertus lib. 2. de Mirac. cap 1. *Solito more venit in chorum, & ecce invenit Spiritum immundum in ſtallo ſuo, ſimilantem fratri, qui juxta ſe manebat in choro.* Et mox: *Innuit ei, ut in aliud ſtallum ſe ſe transferret.* Statutum Raimundi Comitis Toloſani & Legati PP. apud Catellum pag. 350 *Inhibemus, ne aliqui ſeculares Canonici ſtallum in choro, vel vocem habeant in Capitulo, niſi fortè fuerint in ſacris Ordinibus conſtituti,* &c. Matth. Paris ann. 1256. *Inquiſiverunt — quodnam eſſet ſtallum Decani.* Radulfus de Diceto: *Richardo ſtallum aſſignavit in Choro, ſedem in Capitulo.* Utuntur Charta Charitatis Ciſterc. cap. 2. Cæleſtinus III. PP. Epiſt. 6. Cæſarius Heiſt. & alii paſſim. Atque ea quidem ſtalla ſpondis dividuntur ab invicem. Matth. Paris ann. 1250. *Et retroire cogens, ad unam ſpondam, quæ duos de ſtallis dividebat, & pro podio facta fuit: adeo ſenile corpus preſſit, ut oſſa cum medullis conquaſſaret.* Vide Joan. Buſchium in Chron. lib. 2. cap. 25. 31. 36. 39. 43. &c. & in V. *Forma.*

Inſtallare, *Inſtallum* inducere, locum in choro dare, beneficii Eccleſiaſtici poſſeſſionem conferre, Callis *Inſtaller.* Jo. Brompton. ann. 1088. *Prebendarios inſtallant, inducunt, viſitant.* Paſſim. *Inſtallos mittere,* apud Rogerum Hovedenum pag. 660. *Sed Archiepiſcopus Eboracenſis noluit eos* (Decanum & Theſaurarium Eboracenſis Eccleſiæ) *recipere, neque in ſtallos mittere, donec electio ſua confirmata eſſet à ſummo Pontifice.*

STALONUS, Equus admiſſarius, ex Gallico *Eſtalon*, in Monaſtico Anglicano tom. 1. pag. 841.

STALPA, Gloſſ. Gr. Lat. MS. & editum: σάλαγμος, *Stilla, hoc ſtillicidium, hæc ſtalpa.*

STAMINARIUS, [illegible] ... In Gloſſ. Lat. Gr.

STAMIO, *Partus.* Gloſſ. Iſid. *Stavio*, ſcribitur in Pithœanis.

STAMINEA, *Stamineum, Staminia, Stamina, Staminum, Stamen*, Lanea interula, ſeu Camiſia, qua Monachi quidam vice cilicii utebantur: nam Benedictinis *laneas camiſias* interdixit Innocentius III. PP. vulgò *Eſtamine*: ex voce Lat. *Stamen,* στήμων. Variè autem hæc vox effertur:

Staminea, in Regula Solitariorum cap. 49. in Vita S. Guidonis Abbatis Pompoſiani ex MS. Spirenſi num. 12. apud Ordericum Vital. lib. 8. pag. 711. Willelmum Gemetic. lib. 3. c. 8. 12. Sigebertum ann. 1107 Leonem Oſt. lib. 2. cap. 26. in Chronico Fontanell. cap. 16. pag. 246. in vita S. Benedicti Anian. n. 40 in Charta ann. 1320. apud Waddingum in Regeſto pag. 120. &c.

Stamineum. Udalricus lib. 3. Conſuet. Cluniac. cap. 5. *Si propter calorem froccum exuerit, in cuculla ſedere*

sedere poterit; sed ita, ut nec gunellam, nec pellicium subtus habeat, nec aliud quidquam, quàm stamineum suum. Cap. 8. *de Novitio: Ei non stamineum; sed pro stamineo camisia linea datur.*

Staminia. Utuntur Regula Magistri cap. 4. Ordericus Vital. lib. 3. pag. 468. Lanfrancus in Decret. pro Ordine S. Bened. cap. 16. Hugo Flaviniac. in Chron. p. 236. Statuta Cluniac. Petri Venerab. c. 63. &c.

Staminium. Origines Cisterciensis Ordinis cap. 15.

Stamina, in Monastico Anglic. tom. 1. pag. 26.

Staminum, in eod. Monastico Anglic. tom. 1. pag. 6. 999.

Le Roman de Vacces:

> *Du chef de son braier une clef defermerent,*
> *Et cole & estamine, & un froc en osterent.*

Id est, *cucullam, stamineam, & froccum.*

Le Roman de Guillaume au Court-nez MS.

> *Son froc osta, sa gonne a despoillée,*
> *Li Quens remest en l'estamine pure.*

Usurpatur etiam sæpe hæc vox pro specie panni, quam interdum

Stamen vocabant. Concilium Avenionense an. 1209. cap. 18. *Firmiter inhibemus, ne panno de stamine forti, aut alio colorato vel sumptuoso, seu aliquo serico in futurum utantur Clerici.* Adde Concil. Monspeliense ann. 1214. c. 17. Vide *Stanium.*

STAMMA. Odo de Diogilo lib. 3. de Profect. Ludov. VII. in Orientem: *Hic primò (in Græcia) cupream monetam & stammas offendimus, & pro una earum 5. denarios, & pro 12. solidis marcam tristes dabamus.* Idem lib. 4. *Ante palatium, vel etiam in tentoriis habebamus congruum, si duraret, concambium; minùs quàm duobus denariis stammam unam, & earum 24. solidos propter marcam.* Græcis recentioribus σ΄άμνα est pecunia, moneta, ut pluribus docet Meursius. Unde pro *stamma* apud Odonem Diogilum *stamina* legendum putem, proclivi librarii lapsu.

STAMSKUT, Tributi species, apud Suecos. Charta Suecica ann. 1314. apud Jo. Schefferum in Notis ad Chronicon Archiepiscop. Upsalensium pag. 228. *De qualibet nave, quæ vadit Holmis, cum mercimoniis, unum denarium, quod in nostra lingua dicitur Stamskut.*

STANCA. Charta Balduini Comitis Flandriæ ann. 1193. in Tabulario Monasterii S. Bertini: *Stancam, unde aqua exit, poterunt præparare, & aquam in prato super stancam eodem termino congregare.*

STANCARE, στγνοω, Sanguinem sistere ne fluat, pro *Stagnare*, Gallis *Estancher*. Gloss. Lat. Gr. *Stagnat*, γναθοῖ, σομοῖ. Apud Serenum Sammonicum in veteribus libris, sic lemma capitis 20. legi monet Salmasius: *Ad medendam rejectionem cibi, & sanguinem stancandum.* Ubi edit. *Rejectionibus cibi aut sanguinis abstinendis.* Lex Alaman. tit. 65. §. 6. *Si autem ferrum calidum intraverit ad stagnandam sanguinem, &c.* Italis *stancare* est defatigare. Vide Ferrarium in *Stagnare.*

STANDA, Vas vel dolium vinarium, ex Theutonico *Stande*, Kiliano, labrum, alveus statarius, orca, cadus: *à Standen*, stare, ut habet vita MS. S. Romarici: *Vas, quod à stando Standam nuncupant, plenum reperit, &c.* Infrà: *O miraculum magnum, quod fecisti, vir Dei, qui signaculo tuo standam meam sicera replesti.*

STANTARUM, *Stantarum, Standardum, Standale*, Vexillum præcipuum totius exercitus, vulgò nostris *Estendart.*

Standardum Scriptores rerum Hierosolymitanarum Saracenis ac Sultanis vulgò adscribunt. Tudebodus lib. 5. extremo: *Unus autem nostrorum accepit standarum Ammiravisi, desuper quod erat pomum aureum, hasta verò tota cooperta argento: quod stantarum apud nos dicitur vexillum.* Albertus Aquensis lib. 6. cap. 50. *Longissima hasta argento operta per totum, quod vocant Standart, & quæ Regis Babyloniæ exercitui signum præferebatur, & circa quam præcipua virtus densabatur.* Robertus Monachus lib. 9. Hist. Hierosl. *Vexillum Admiravisi, quod Standardum vocant.* Fulcherius Carnot. lib. 3. c. 18. *Tria nempe vexilla pretiosissima, quæ Standars nominamus, ab eis excusserunt.* Gauterius de Bellis Antiochen. pag. 447. *Ad montem, quo standarum, & robur ipsorum conglomeratum fuerat, iter dirigit.* Denique Baldricus Dolensis lib. 4. pag. 137. & ex eo Ordericus Vitalis lib. 9. *Admiravisi stantarum à longe considerans.* Adde eundem Vitalem pag. 759. & Matthæum Paris pag. 35. Turpinus cap. 18. Carrocium iisdem Saracenis tribuit. Tametsi ex prælaudatis Scriptoribus id omninò erui haud possit, constat tamen

Standardum pro *Carrocio* usurpari, vel certè ejusdem fuisse formæ. Simeon Dunelmensis an. 1138. *Qui omnes procedentes secus Alvertum in campo quodam — standart, id est, malum navis erexerunt, vexillum S. Petri — in eo suspendentes.* Ricardus Hagustaldensis de Gestis Stephani Regis Angl. *Mox autem aliqui eorum in medio cujusdam machinæ, quam illi adduxerant, unius navis malum erexerunt, quod Standard appellaverunt; unde Hugo Sotevagina Eboracensis Archidiaconus:*

> *Dicitur à stando standardum, quod stetit illic*
> *Militiæ probitas vincere sive mori.*

In summitate verò ipsius arboris — vexilla suspenderunt. Chronicon Andrense an. 1184. de Comite Flandriæ: *Standardum altissimum, Draconem desuper præferentem: Comes secum super currum quatuor rotarum duci fecit, quod Rex cum tota Francia indignè tulit.* Willelmus Brito lib. 11. Philippid. Ottonis Imp. vexillum describens:

> *Standardum ædificat, miroque insignit honore.*

Mox:

> *Erigit in carro palum, paloque draconem*
> *Implicat, &c.*

Quæ hisce versibus vernaculis reddidit Guillelmus *Guiart* in Hist. Francor. MS.

> *Othes pour la pais despecier*
> *Fait lors son estendart drecier,*
> *Fols est, qui nus plus riche cherche:*
> *Un grant dragon ot sur la perche,*
> *Qui fu sus un beau char posée,*
> *Vers France ot la gueule baée,*
> *Pour le Reaume chalengier,*
> *Come s'il deust tout mangier.*
> *Cis dragons soustint la banniere*
> *Des connoissance l'Emperiere,*
> *Qui porte au bel & aloré,*
> *Dessus ot un aigle doré,*
> *C'est signe de guerre cuisant.*

Matth. Paris an. 1236. *Exeuntes igitur cives in multitudine gravi circiter ad 50. millia armatorum obviam Imperatori, cum standardo suo, quod Carrucam, vel Carrochium appellant, indubitanter perrexerunt.* Ægidius Aureæ-vallis Monachus in Alexandro Episcopo Leod. cap. 24. *Captoque Ducis vexillo, dicto Gallicè Standart, opere plumario, à Regina Angliæ ei misso, quod fastu superbiæ quadriga boum ferebat.* Eadem fermè habet Brustemius. Adde Levoldum Northovium in Chronico Markano an. 1287. Ita *Standardum* pro *Carocio* usurpavit *le Roman de Garin:*

> *Nostre Emperere fist l'estendart venir,*
> *Mult l'a bien fet de Chevaliers emplir,*
> *Et de Serjans, por le fez sostenir.*

Infrà:

> *Mès les grans gens Fromond le posteïf,*
> *Sor l'estendart font les nos resortir.*

Alibi:

> *L'estendart verse, & li huz est levez.*

Jam

alii verò quod *Standardum* signum & vexillum fuerit statorium, à veteri Theutonico *standa*, & *stanta*, quod est *sistere*, deducit Loccenius lib. 3. Antiq. Suecicar cap. 2. Hugo verò Eboracensis Archidiaconus à Latino *Stare*.

Apud Anglos præcipuum Regis vexillum *Standarcum* etiam dictum fuit. Hinc *Signum regium, quod vocatur Standard*, apud Scriptores rerum Anglicarum, Radulfum de Diceto pag. 480. Bromptonum pag. 1026. Henricum Huntindonensem lib. 8. pag. 288. Robertum de Monte an. 1065. 1138. Matth. Paris pag. 52. &c. Diversum tamen à *Dracone*, de quo supra egimus. Matth. Westmonasteriensis ann. 1016. *Relicto regio loco, qui ex more erat inter Draconem & Standardum* vicem *Carrocii* præbuerit, non omninò exploratum.

Standale. Rigordus an. 1190. *Deinde desuper corpora Sanctorum duo Standalia decenter insignita pro memoria SS. Martyrum & tutela contra inimicos crucis Christi pugnaturus propriis manibus accepit*. Eadem voce utuntur Itali: Joannes Villaneus lib. 6. cap. 77. describens *Carrocium* Florentinorum. *Era uno carro in su quatro rote, tuto dipinto di virmiglio, & haveavi su due grande antenne vermiglie, in su le quali ventilava il grande stendale dell' arme del Commune de Firenze, bianco & vermiglio. Il quale Carrocio tirava uno grande & forte paio de buoi, tutti coverti di panno vermiglio lano, che solamente erano deputati al detto Officio*, &c.

Extendarium vexillum, apud Albertinum Mussatum lib. 5. de Gestis Italicor. rubrica 2.

Frequens mentio est vocis *Estendart* apud Scriptores vernaculos, apud quos ferè semper pro præcipuo exercitus vexillo usurpatur, Froissartem 4. vol. cap. 18. Monstrelletum 1. vol. pag. 248. 254. 2. vol. 35. 3. vol. &c. Berrium pag. 108. Meerbekum in Obsequiis Caroli V. Imp. pag. 79. 85. Chronicon Bertrandi Guesclini:

Thebaut du Pont quant vit des Anglois l' errement
Qui faisoient estendart du penon bel & gent.

Standardum alia notione usurpat Fleta lib. 2. cap. 8. *Committitur alicui Clerico vel Laico cura & custodia mensurarum regiarum, quæ pro standardis & exemplaribus mensurarum regni habentur, ulnarum videlicet, lagenarum, ponderum, &c.* Joan. Britton in Legib. Anglic. pag. 2. *Et que celny mesmes evesques autres sosent assignes de essaier touts peys & toutes mesures par toute nostre verge, parmy nostre Royalme solonc nos estandars*, &c. Et pag. 74. c. 30. *Nous volons que nul ne eyt mesure en nostre realme, fors que nous, mesque Chescun pregne ses mesures & ses peys de nos estandars; si come bussels, galons, lievres, aunes, & teles autres mesures*. Adde pag. 75. v. 76. Charta Gallic. sub Edw. III. ap. Waræum in Antiquit. Hibern. *Que la livre de mailles par poids de l' estandard de la change contiendra 21. sols par compte.*

STANGA, Tigillus, pertica, Germanis *Stange*, Italis *Stanga*, ut *Stangare*, vecte munire. Mamotrectus ad 23 Judic. *Sudes est pertica sive Stanga*. Habetur in Vita B. Andreæ de Galerannis num. 22. & apud Petrum de Crescentiis lib. 10. de Agricult. cap. 33.

Stangaria, eadem notione usurpari videtur in Lege Longob. edit. Heroldi pag. 192. *Si quis de sepe stangariam factam unam tulerit, componat sol. 3.* Editio Boherii lib. 1. tit. 25. §. 20. *Si quis de sepe stantaria facta unam tulerit*, &c. Editio Lindenbrogii, pro *unam* habet *vimen*. Sed malim *statarią*, ut sit palus defixus stans: Mox enim: si autem *perticas transversarias tu-*

lerit, &c. Glossæ vett. *Statarius*, ὀρθοστάτης. Vide Oct. Ferrarium in *Staggio*.

STANIUM, Panni species. Statuta Raymundi Comitis Tolosæ & Legati Apostolici an. 1233. apud Catellum: *Canonicis etiam regularibus prohibemus, ne sit eorum habitus notabilis, — sed secundum Statuta Concilii Avenicensis & Montispessulani, capis, tunicis, palliis, caligis, de aliqua bruneta etiam vel nigra, vel etiam stanio, forte, vel camelino, vel aliquo alio colorato panno, seu sumptuoso, vel aliquo serico de cætero non utantur*, &c. Videtur legendum *Stamino*. Vide in hac voce.

STANNUM, pro *Stagnum*. Ugutio: *Stannum, est aqua stans, artificio pisces habens. Piscina est aqua stans artificio non habens; sed carens piscibus*. Charta anni 1263. in Hist. Mommorenciaca pag. 113. *Quoddam molendinum. — cum jardino, prout se comportat ante & retro, & stannum contiguum illi molendino*, &c. Alia an. 1234. in Hist. Castilionensi pag. 244. *Et eis licebit herbas colligere cum fauciliis, factis seu colatis in stannis nostris pacificè*. Ita præterea usurpatur in M. Pastorali Eccl. Paris. lib. 4. ch. 35.

STANTAREUM, *Stantarium*, pro *Statarium*; Candelabrum majus, quod per se stat. Glossa Lat. Gr. *Statarius*, ὀρθοστάτης. Vetus Charta Cornutiana edita à Suaresio: *Coronas argenteas cum catenulis suis & delphinis 8. cicindelas argenteas 5. cum catenulis suis. stantarea argentea, & in Confessione ostrea argentea 2. cum clavi sua*. Infrà: *Septem pharos æreos, duos habentes delphinos octonos, & hermoras, cantharos æreos majores sex, minores 12. & lilia ærea 2. & stantaria ærea 3.* Vita S. Desiderii Episcopi Cadurcensis c. 9. *Adstant & statarii cereorum corporibus aptati*. Vide *Cereostata*.

STANTARIA. Vide *Stanga*.

STANTARUM. Vide *Standardum*,

STANTES, apud S. Cyprianum dicuntur, qui in fide perstiterunt, uti è contrario *Lapsi*, qui à fide defecerunt, Epist. 14. *Præsente & stantium plebe, quibus & ipsis pro fide & timore suo honor habendus est*. Epist. 31. *Oremus pro lapsis, ut erigantur: oremus pro stantibus, ut non ad ruinas usque tententur*. Ita epist. 27. 30. 37. lib. de Lapsis, &c.

STANTIA, Camera, ex Ital. *Stanza*. Gualvaneus Flamma in Chron. Mediolan. cap. 284. *Isti Reges, dum viverent, stabant in Palatio magno inter Ecclesiam S. Mariæ, & Canonicam Decumanorum, ubi erant multæ stantiæ. Inter alias erat una sala, quæ continebat decem millia personarum*, &c.

Stantia, perperam scribitur in Legibus Rachisi Regis Longob. tit. 4. §. 2. pro *Sententia*, uti præfert Lex Longob. lib. 2. tit. 21. §. 28.

STANTOR. Ordericus Vital. lib. 9. de Balduino, à Principe Edessano adoptato: *Turgidus igitur Princeps, livore perfidiaque cæcatus, Christianis insidias prætendit, & Stantori suo in expeditione euntium imperavit ut — Balduinum — interficeret*. Ubi legendum *Statori*, id est Marescallo, seu copiarum duci, quem odo *Stratorem* vel *Protostratorem* appellatum observavimus ad Cinnamum pag. 475.

STAPES *Stapedium*, *Stapeda*, Stapha aliis, qua quis in equum tollitur.

Stapes. Miracula S. Quirini Mart. lib. 2. n. 30. *Conscenso equo, cum stapedi pedem inderet*.

Stapedium. Clemens IV. PP. apud Rainaldum anno 1311. n. 13. *Cùm ipse Pontifex equum ascenderit, teneat stapedium sellæ ejus, & arrepto freno aliquantulum ipsum addextret*.

Stapeda. Iter Camerarii Scotici c. 27 *De Sellariis & Ephippiariis. — opponunt sellis novis & vitiosa ephippia, frana falsa, & corrupta stapedas, quæ venduntur.*

STAPHA, *Staphium*, *Staphile*. Vide *Staffa*.

STAPFSAKEN. Decretum Tassilonis de popularib. Legibus. cap. 7. *De eo quod Bajoarii Stapffaken dicunt, in verbis, quibus ex vetusta Consuetudine paganorum idololatriam reperimus, ut deinceps non nisi sic dicat, qui quærit debitum: Hæc mihi injustè abstulisti*, &c. AngloSaxonibus ꞅꞇæꝼ, est litera, item baculus, scipio, virga: ut ꞅac, ꞅaca, & ꞅake, lis, causa, litigium. Sed an ad hanc vocem *Stapfsaken* pertineant? alii viderint.

STAPHILUM. Leo Ost. lib. 1. c. 47. *Ascendit inde ad ipsum staphilum de Maiella.* Capitulare Radelchisi Principis Beneventani c. 10. *Inter Beneventum & Consiam sit finis ad ipsum staffilum.* Charta Cresimiri Regis Croatiæ & Dalmat. an. 1067. apud Jo. Lucium. l. 2. de Regno Dalm. c. 8. *Territorium — à quercu, quæ stat supra vallem rabiosam, usque ad staphilum, qui hac de causa situs est in trivio, quod est contra Sablatam*, &c. Charta an. 1141. apud Ughellum in Episcopis Cumanis: *Et ab alio latere parte septentrionis finiuntur in terra dominica, incipiens à staphilo, & ut descendit directum.* Alia apud eundem in Teatinis Episcop. *Sicut antiquis & justis limitibus terminatur, scilicet à stafilo inter montes*, &c. Ita to. 5. p. 848. 876. &c. Vim vocis ignorare se fatetur Angelus à Nuce, in Notis ad Chronicon Casinense. Quædam de eodem vocabulo commentatus est Holstenius in Dissert. *de Pila staffilari*, edita cum notis ad Stephanum, quæ, nescio, an omnibus arrideant?

Strafilum, pro *staphilum*, habetur, ni fallor, in Charta Langobardica in Chronico Beneventano S. Sophiæ pag. 573; *A fine Venatoris per serra usque in Staffilum inter duo rora*, &c. Pag. 3?3. habetur *Strafilium*.

STAPIA, Stapes, stapha, scala, qua in equos tollimur. Vetus Inscriptio à Wolfgango Lazio, & Hieron. Magio lib. 2 Miscell. c. 14. allata: *Dum virgunculæ placere cuperet, pes hæsit stapiæ, & tractus interiit.*

STAPIO. Fortunatus in vita S. Radegundis c. 13. *Accedens ad cellam S. Jumeris, die uno, quo se ornabat felix Regina, composito sermone ut loquar barbaro, stapionem, camisas, manicas, cofeas, fibulas, cuncta auro ornata — sancto tradit altari.*

STAPLUS. Palatium, domus, ædes, ut quibusdam placet, ex Germanico *Stapel*, locus stabulandarum mercium: sic autem propriè vocabant ædificia tumultuario opere exstructa, aliquot stipitibus innixa, quos Anglo-Saxones ꞅꞇaple dicunt, ut mox docemus. Lex Salica tit. 57. §. 3. *Si quis aristatonem, hoc est, staplum super mortuum missum capulaverit, aut mandualem, quod est structura, sive sclave, qui est ponticulus*, &c. — *super hominem mortuum dejecerit*, &c. Lex Ripuarior. tit. 33. §. 1. de intertiata re: *Si autem extra regnum super 80.* (noctes) *ad Regis staplum, vel ad eum locum, ubi mallus est, auctorem suum in præsente habeat.* Tit. 67. §. 5. *Et cum 12. ad staplum Regis — conjurare studeat.* Tit. 75. *Si quis caballum, hominem, vel quamlibet rem in via propriserit, aut eum secutus fuerit, per tres marchas ipsum ostendat, & sic postea ad Regis staplum ducat.* Ubi Lindenbrogius & Baluzius monent in aliis codd. legi *stapplum*, *stafolium*, *stappolum*, *staffolum*, & *stapfolum*.

STAPULÆ, Emporium, forum publicum, in civitatibus præsertim maritimis constitutum, ubi merces extraneæ publicè distrahuntur: vulgò *Estaple*, à voce Latina *Stabulum*, ut quidam putant: seu, ut Kilianus & alii volunt, à Germanico *Stapelen*, quod *in unum aliquid coacervare* designat. Salmasius in Observat. ad Jus Atticum & Romanum, scribit *Stapen* exponi in veteri Lexico Saxonico Latino *forum*: unde *facere stapam* vulgò dicimus, inquit, quod Græcis erat ἀγορὰν ποιεῖν, Latinè *commeatum præbere*. Iisdem Anglo-Saxonibus ꞅꞇaple & ꞅꞇapelaꞅ, fulcrum mensarium sonat, & ꞅꞇapulaꞅ, stipites iidem dicunt: unde fortean foris ac nundinis publicis nomen inditum, ab apothecis, seu, uti nostri vocabant, *Stallis*, quæ in locis urbium, aut pagorum publicis tumultuario opere supra stipites erigebantur, quomodo de *Hallis* diximus. Boxhornius in Theatro Holland. p. 100. *Stapula est jus, in quo potestas conceditur aliunde invectis mercibus quasi manum injiciendi, ab instituto cursu retrahendi, ac denique ita sistendi, ut non priùs, quàm publico foro divenditæ ibi fuerint, aliò transferantur. Ita autem dicitur à Stapelen, quod in unum aliquid coacervare designat*, &c. Ægidius de Roia an. 1324. *Item Brugis stapulam concessit omnium rerum, quæ apud Slusam applicarentur ex quacunque patria.* Henr. de Knyghton. anno 1352. *Ordinatæ sunt stapulæ esse Londoniis.* Idem an. 1363. *Ordinavit stapulas lanarum esse apud Calisiam.* Eadem habet Thomas Walsinghamus. Cambdenus in Britannia: in Coritan. ait, Lincolniensem urbem *ab Edwardo III. in stapulam, quam vocant, i. in lanarum, coriorum, plumbi, &c. emporium constitutam fuisse.*

Manet etiamnum in Picardia nostra oppido, ad Quentii fluvii ostia sito, *Stapularum* nomen, cujus meminit Lupus Ferrariensis Epist. 14. hodie *Estaples*, ex qua ortus Jacobus Faber Stapulensis, cujus elogium contexuere Molinæus in Repetit. Legis 7. D. de liberis & posthumis n. 70. & ad Consuet. Bonomensem, Thuanus lib. 16. & Scævola Sammarthanus in Elogiis virorum illust. Neque aliud est oppidum ab eo quod *Wicum*, & *Quentowicum* vocant Scriptores paulò superioris ævi, cui *emporii* perinde ac *portus* nomen tribuunt præ cæteris Annales Francorum Bertiniani an. 842. & Vita S. Vandregesili p. 387. to. 3. Hist. Francor. Papiæ enim & aliis *Emporium* exponitur *locus supra mare, vel locus, ubi negotiatores exercentur*: adeo ut *stapula* & *emporium* idem sonent. Scio, quosdam id nominis Monasterio S. Judoci ad mare adscribere: sed non arridet eorum conjectura, quam alibi discutiendam reservamus.

Scriptum de statu stapuli, JC. Anglis & Cowello lib. 3. Instit. tit. 22. §. 6. est obligatio, insinuata sive de recordo, quæ coram Majore stapuli in præsentia alterius duorum Constabulariorum recognita, & per eum sigillata. Cujus obligationis vi, si debitor in solutione defecerit, creditor autoritate Prætoris corpus, terras, & bona ejus sibi usque ad satisfactionem arripit & detinet, modò infrà limites stapuli ipse reperiatur, vel bona ejus prehendi possint. Ejusmodi verò scriptum non modò inter mercatores; sed interdum inter omnes Regis subditos locum habet.

STARA, *Starta*, *Starium*, Sextarius, *Sestier*. Charta anno 1195. apud Ughellum tom. 7. pag. 2321. *Sex cuppas olei, & 4. salmas vini, & sex staras grani, & sex staras hordei*, &c.

Starium, eadem notione. Tabularium Casauriense an. 1159. *Insuper unam petiam de terra, in qua seminari possunt duo staria frumenti.* Charta Caroli I. Regis Sicil. an. 1277. apud Ughellum tom. 7. pag. 807. *De decima quoque olei, — militaria 10. quæ sunt ad starium Barii staria 400.* Nomina Potestatum Paduæ an. 1258. *Hoc anno — starium frumenti valuit solidos 20. & ultra.* Vide Vitam S. Zitæ Virginis Lucensis n. 5.

STARANI. Otto Murena in Hist. Rerum Laudensium p. 19. *Sequenti igitur festo SS. Gervasii & Portasii — ceperunt Mediolanenses staranos de Pavia, qui Sercxanum deprædati fuerant*, &c. Ubi loci *Scaranos*, à *Scara* militari, legendum putat Felix Osius, ex MS. cod. Mediolanensi. Vide *Scara*.

STARARIA. Vetus Charta apud Baron. 1188. *De Capitaneis sit salvum urbi & populo Romano quidquid ab eis conventum est & permissum Romæ perscriptum & juramenta & plejarias, & stararias ac præcones.*

STARCIA. Vide infrà *Starcia* & *Sitarcia*.

STARE

STARE dicebantur tenentes, qui *reſeandiſiam* debebant dominis ſuis, ſeu *ſtagium:* ex Charta an. 1162. tom. 13. Spicilegii Acheriani pag. 314. *Ego Joannes Martini dono corpus meum per hominem, per me & per omnem meam poſterïtatem, tibi Girardo Roſſilionenſi Comiti, & omni tuæ poſteritati in perpetuum, & convenio tibi, ut ſemper ſtem omnibus diebus vitæ meæ in villa de Malpas per ſtagem cum infantibus meis, quos ego meliùs voluero, &c.* Vide *Stagium, Reſeandiſia, & Remanentia.* Hinc

Stare, Eſtare, Domus, ubi quis *ſtat*, ſeu manet. Charta an. 1095. apud Gariellum in Epiſcopis Magalonenſibus pag. 89. *Ac pro illa guerpitione dedit Epiſcopus Dalmatio unum ſtare, quod ibi habebat.* Adde pag. 96. 169. Donatio propter nuptias facta à Guilielmo D. Montiſpeſſulani Mariæ Burgundæ uxori an. 1156. *Hoc autem factum eſt apud Montempeſſulanum in domo, ſeu ſtari ſancti Firmini.* Tabularium Epiſcopatus Uticenſis an. 1224. *Nec etiam cenſum ſtaris ipſorum de Ucetia perſolvebant.* Occurrit ibi paſſim. Regeſtum Toloſanum an. 1229. *Datum apud Arauſicam in ſtari domini Epiſcopi.*

Staria, ſeu *hoſpitia*, in Charta an. 1316. apud Fantinum Caſtruccium in Hiſtoria Avenionenſi tom. 1. pag. 164.

Eſtare. Charta Will. D. Montiſpeſſulani an. 1103. *Dono tibi eſtare Conſtancii de Aleſt, — eſtare Augerii, &c.* Infrà *Et retineo omnes homines & feminas ſtantes in domibus illis ad faciendum, quacumque voluero.* Charta Guillelmi filii Mathildis Duciſſæ D. Montiſpeſſulani an. 1185. *Et eorum unum eſt eſtare, cum curia, & puteo, & arboribus.* Alia ejuſdem Gulielmi an. 1191. *Cum munitionibus, domibus, eſtaribus.* Vide *Starrum.*

Stare, pro *Sextarius*, in Chartis Italicis. Vide Hiſtoriam Placentinam lib. 15. p. 76.

STA[illegible]IA. Charta Bonfilii Fulginatenſis Epiſc. apud Ughellum: *In ſtaria & campo S. Martini modiola tres.* Vide *Startia*, & *Stara.*

STA[illegible]IUM, *Starius.* Vide *Stara.*

STARRUM, Chirographum, vel inſtrumentum, quo Judæi pactiones ſuas rerumque transactiones conficiebant, apocha, ſcriptura, charta, cujusmodi multa haberi Hebraicè conſcripta in arce Londonienſi hoc titulo obſervant Watſius & Spelmannus.

Starrum, idem quod *Stare*, de quo ſuprà, Domus, ædes, in Charta an. 1215. apud v. cl. Dionyſ. Salvagnium Boiſſium: *Et quod ſtarra ipſorum, & hominum ſuorum deſtruxerat, & eos inde expulerant.* Infrà: *Prædictum Armandum ceperat, & eum de ſtarri ſuo expulerat,*

STARTIA, *Starcia.* Charta Roberti II. Principis Capuani anni 1156. in Sanctuario Capuano pag. 617. *Hoc eſt, integram unam peciam terræ, quæ eſt ſtartia noſtræ curiæ pertinens, & appellatur ea Campus ſeu ſtartia de Majano, habetque hos fines, &c.* Alia Guillelmi Regis Siciliæ, an. 158[illegible], apud Ughellum: *Et ſine aliquo ſervitio caſtrum illud, ſicut prædictum eſt, cum ſtartia turris palatii teneat & cognoſcat.* Apud eundem to. 8. p. 47. *Starzia.* Adde to. 6. p. 643. & ſeqq. Charta Philippi Principis Tarentini an. 1313. poſt Hiſt. noſtram Gallo-Byzantinam pag. 7[illegible] *Cum civitatibus, villis, caſtris, -- juribus, territoriis, ſtarciis, & pertinentiis ſuis omnibus, &c.*

STATARII, quaſi *Stagiarii*, qui reſidentiam debent. Charta Aimerici Vicecomitis. Caſtri-Airaldi ex Tabulario S. Dionyſii de Valleta: *Circumquaque adjacentes homines, ſtatarios, ſive advenas, ſive [illegible] es, &c.*

Statarii, alia notione, vide in *Cereſtata*, & *Stantareum.*

STATERUM, *ludus.* Vetus Scheda apud Caniſium to. 4. Antiq. Lection. *Qui cum cœvo jamdicti Regis filio aſſidue luderet ludum ſtaterum, & ſemper obtineret, exitialis iræ fomitem miniſtravit. Cum vero quadam die hujus ludo operam dediſſet, & filius Regis multoties victus eſſet, ira præruptus, Rochum filium Ducis ſuper tempora percuſſit, ictum mortiferum ſecuta eſt mors.* Incertum, qui fuerit hic *ludus ſtaterum*, niſi *ſcacorum* fortè? atque ita legendum ſit. Apud Will. Malmesburienſem in Vita S. Aldhelmi Epiſc. c. 9. *Wintoniæ Prælatus Daniel, qui eſſet ejusdem regionis oriundus, & ſtaterarum non egenus.* i. nummorum, ex Gr. ςατήρ.

STATICUM. Vide *Scaticum.*

STATIO, Jejunium dicitur Scriptoribus Eccleſiaſticis. Iſidorus lib. 6. Orig. cap. ult. & Rabanus lib. 2. de Inſtitut. Cler. c. 18. *Jejunium & Statio dicitur.* Gloſſæ Arabico-Lat. *Statio, jejunium.* Atque ita pro quovis jejunio uſurpant Caſſianus lib. 5. de Cœnob. Inſtit. cap. 20. 24. Collat. 2. c. 23. Coll. 21. c. 29. Acta S. Fructuoſi & ſocior. n. 3. &c. Hermes in Paſtoral. lib. 3. c. 5. *Reſpondi quoniam, Domine, ſtationem habeo. Quid eſt, inquit, ſtatio? & dixi: Jejunium; & dixit: Quid eſt illud jejunium? Sicut ſolebam, inquam, ſic jejuno.*

Alii diſtinguunt *ſtationem* à jejunio: *Jejunium enim,* iidem Iſidorus & Rabanus ajunt, *eſt indifferenter cujuslibet diei abſtinentia, non ſecundùm Legem; ſed ſecundùm propriam voluntatem. Statio autem eſt obſervatio ſtatutorum dierum, vel temporum: dierum, ut quartæ & ſextæ feriæ jejunium ex vetere lege præceptum: temporum autem, ut jejunium quarti, quinti, ſeptimi, & decimi menſis, & obſervatio Quadrageſimæ, quæ in univerſo orbe inſtitutione Apoſtolica obſervatur.* Tertullianus lib. 2. ad uxorem: *Ut ſi ſtatio facienda eſt, maritus de die condicat ad balneas, ſi jejunia obſervanda ſunt, maritus eadem die convivia exerceat.* Idem contra Pſychicos *Arguunt nos, quòd jejunia propria cuſtodiamus, quòd ſtationes plerumque in veſperam producamus.* Et c. 14. ejuſdem libri: *Cur ſtationibus quartam & ſextam Sabbati dicamus, & jejuniis Paraſceven?* Ubi exertè Tertullianus *ſtationem* à jejunio diſtinguit, oſtenditque *ſtationem* præſcriptam à lege: *jejunium* ex mero arbitrio & propria devotione obſervatum. Extant in Biblioth. Caſinenſi Auxilii Presbyteri Quæſtiones Theologicæ, in quibus quærit: *Quid interſit inter ſtationem & jejunium?*

Cur autem *Statio* dictum ſit jejunium indictum, docet Ambroſius Serm. 25. *Caſtra nobis ſunt noſtra jejunia, quæ nos à diabolica infeſtatione defendunt: denique Stationes vocantur, quod ſtantes & commorantes in eis inimicos inſidiantes repellamus.* Iſidorus loco citato: *Statio autem de militari exemplo nomen accepit pro eo, quod nulla lætitia obveniens caſtris ſtationum militum reſcindat: nam lætitia libentiùs, triſtitia ſollicitiùs adminiſtrat diſciplinam. Unde & milites, nunquam immemores ſacramenti, magis ſtationibus parent.* Vide, quæ Allatius obſervat de Miſſa Præſanctificatorum. p. 1550. & 1570. ex Joan. Phurne & Matth. Blaſtare.

Statio, veteribus dictus Cœtus, ſive conventus fidelium in Eccleſia, maximè is, qui dominico fiebat die, apud Tertullianum lib. de Corona militis: ita autem vocantur ejusmodi conventus, metaphorâ ſumpta à militibus, qui dum præſidium certo loco collocant, *ſtationem facere* dicuntur. Gregorius Nazianzen. orat. habita in Concilio CP. Χαίρετε Ναζηραίων χοροστασίαι, ψαλμῳδιῶν ἀγρυπνίαι, στάσεις πάννυχοι, παρθένων σεμνότης, &c.

Stationes præterea dicuntur Eccleſiæ, oratoria ſeu quævis loca, ubi proceſſiones Eccleſiaſticæ moram faciunt, in quibus orationes fiunt, aut decantantur Antiphonæ, vel denique ſacrum Miſſæ Miniſterium peragitur: ex quo proceſſiones ipſas *Stationes* paſſim dictas obſervare eſt. Has primum omnium inſtituiſſe Cyrillum Patriarcham Alexand. ſcribit, neſcio an ubique, autor Chronici Orientalis ſub an. 435. Solebant porrò Chriſtiani varias ſibi deligere Baſilicas, vel martyria, &

in iis ad ipsa Martyrum sepulchra diebus dominicis convenire, & sacrosancto Missæ sacrificio, quod celebrabatur, interesse, & Corpus Domini accipere, ut est apud Tertullianum l. de Orat. Denique cùm eò ex variis Basilicis Clerus procedens conveniret, si quid difficultatis proponendum videbatur, in eo conventu definiebatur. Undè interdum, eodem Tertulliano teste lib. de Jejunio, *stationes* usque in vesperum producebantur. Atque hac notione *Stationis* vocem accipiendam censent viri docti apud Cyprian. Epist. 41. & 42. Joannes Diacon. lib. 3. Vitæ Gregorii M. cap. 18. *Stationes per Basilicas, vel Beatorum Martyrum cœmiteria, secundùm quod hactenus plebs Romana quasi eo vivente certatim discurrit, sollicitè ordinavit: per quas & ipse simul discurrens, dum adhuc eloqui prævaleret, 20. homilias Evangelii coram Ecclesia diverso tempore declaravit.* Nicolaus I. PP. Epist. 8. *Istius* (Latinæ) *dictione linguæ Constantinopolitana Ecclesia lectionem Apostolicam & Evangelicam in stationibus fertur primitùs recitare.* Anastasius in S. Vitaliano PP. *Item dominico die fuit statio ad sanctum Petrum, & post Missas celebratas, valefecerunt sibi invicem Imperator & Pontifex, &c.* Guibertus lib. 3. de Vita sua c. 7. *Feriâ secundâ post Pascha procedere moris est Clericos stationem facturos apud S. Vincentium.* Anselmus Leod. c. 69. in Wolbodo Episc. *Stationes instituit, seu processiones, quæ ab universo communiter Clero civitatis ad majorem Ecclesiam fiunt.* Adde Synodum Pontingon. an. 876. c. 7. Hist. Translat. S. Sebastiani n. 53. 54. Vitam S. Joann. Reomanens. cap. 2. Lanfrancum in Decretis pro Ord. S. Bened. c. 2. Anast. Biblioth. in Vita S. Joan. Eleemosyn. n. 30. 79. Ordinem Romanum Rupertum lib. 8. de Divin. Offic. c. 2. Cæsarium l. 1. Miracul. c. 7. Durandum lib. 7. c. 1. n. 20. 21. &c.

In ejusmodi porrò stationibus deferebantur publicè ministeria sacra, quorum usus erat in sacris Liturgiis. Anastasius in S. Hilaro PP. *In urbe Roma constituit ministeriales,* (nempe calices) *qui circuirent stationes. Scyphum aureum pensant. lib.* 8. Alii codd. habent: *In urbe verò Roma constituit ministeria, quæ circuirent constitutas stationes, scyphum autem stationatum* (al. *stationarium*) *pens. lib.* 8. In Leone III. pag. 146. *Fecit verò communicales ex argento purissimo per singulas regiones, qui præcederent per stationes per manus Acolytorum numero* 20. In Valentino II. p. 166. *Fecit amas argenteas 6. quæ præcedunt per omnes stationes.* Præfatio ad Libellum precum Marcellini & Faustini, de Felice PP. *Irrumpit in Urbem, & stationem in Juli Basilica trans Tiberim dare præcipit.* Infrà: *Per cœmeteria Martyrum stationes sine Clericis celebrabat.*

Stationari, Stationem, seu processionem peragere. Eckehardus Junior de Casibus S. Galli cap. 1. *Crastinam autem processionem ad mansionariam suam S. Crucis disponens Ecclesiam, in proximo prato stationari jussit. Ibi de gradibus ligneis Esdras Domini populum legem novam edocuit, &c.*

Statio, idem quod *Stagium*, de qua voce suprà. Sugerius lib. de Rebus in administr. sua gestis cap. 12. *Feodos verò, quos ex Fisco proprio emimus, ad faciendas stationes singulis annis per duos menses in eodem Castro Tauriaco, subter intitulare curavimus.*

Statio, Convivium, pastus, præbenda panis & vini. Charta Hugonis Episcopi Gratianopolitani ex Tabular. Ecclesiæ Gratianop. *In Ecclesiis B. Mariæ de Arviso, & S. Johannis, & de deserto, retinui stationem cum sociis sex à festivitate Apostolorum Petri & Pauli, usque ad Assumptionem B. Mariæ.* Charta Willelmi Episc. Parisiens. anno 1229. in M. Pastorali lib. 20. ch. 18. *Ut pro carnibus singularum stationum, quæ dicuntur Pastus, 12. libræ & 3. solidi à nobis — persolvantur.* Charta Odonis Episc. Parisiens. anno 1205. ibidem lib. 20. ch. 5. *Concessimus eidem Capitulo in eodem festo Pentecostes stationem unam de pane & vino, & carnibus porcinis, nobis & successoribus nostris perpetuò percipiendis.* Adde ch. 102. & Chartam aliam Petri Episcopi ann. 1208. Ibid. pag. 423. *Nota, quòd magna statio panis valet 77. panes, & parva statio valet 72. panes: item magna statio pecuniæ valet 72. sol. 9. den. ob. & parva statio valet 67. sol. 9. den. ob.* Necrologium Ecclesiæ Parisiensis: *6. Idus Januarii eodem die obiit Theobaldus Parisiens. Episcopus, qui dedit nobis duas stationes quatuor ferculorum, quarum una redditur ab Episcopo in Nativitate P. Mariæ, altera in die obitus ejus.* 3. Id. Julii: *Obiit Odo Parisiensis Episcopus, in præsenti sepultus Ecclesia, qui dedit nobis stationem panis, vini, & carnium in festo Pentecostes reddendam.* Passim ibi.

Statio, Tabulatum, nostris *Estage*. Epistola Balduini Imp. CP. de expugnata Constantinopoli: *Turris lignea erigitur super murum stationibus, tribus, aut quatuor, multitudinem continentibus armatorum.* Vide *Tristega*.

Statio, idem quod *Mutatio*, in l. 36. & 65. Cod. Th. de Cursu publ. & l. 1. de Curios. ubi Jacob. Gothofredus.

Stationarius, in Glossis Græco-Lat. dicitur. ἐπίσταθμος, ὁ τοῦ σταθμοῦ ἡγεμὼν, ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς, *manceps*: qui scilicet in *mansionibus* equorum publicorum curam gerit: *Qui cursui publico præest*, in lege 1. Cod. Th. de Cursu publ. Adde leg. 2. de Cohortal. l. 31. de Episc. eod. Cod. ubi Jacob. Gothofred.

Statio, Apotheca, *Boutique*. *Stationarius*, Apothecarius. S. Fulgentius Homil. 66. *Temporalis medici statio videtur esse defixa, ubi herbarum redolent medicamina, & in tectis curationis inclusa renitent ferramenta, &c.* Constitutiones Neapolit. lib. 3. tit. 34. §. 3. de Medico: *Non contrahat societatem cum confectionariis, nec recipiat aliquem ad expensas suas pro certa pretii quantitate, nec ipse etiam habebit propriam stationem. — Lucrabitur autem stationarius de confectionibus suis secundùm istum modum: de confectionibus & simplicibus medicinis, &c.* Mox: *Nec stationes ejusmodi erunt ubique; sed in certis civitatibus per regnum.* Vide Cujacium lib. 2. Observat. cap. 40.

STATIONARII, Milites, apparitores, & officiales Præsidum, qui dispositi per provincias certis locis denunciabant magistratibus, quid ageretur? Horum mentio est in Cod. Th. & Justin. non semel, & in Append. Cod. Th. Constit. 14. Acta Numidarum Martyrum: *Tunc attentantur numerosis durisque cruciatibus per stationariorum justorum piorumque carnifices, adhibitis in auxilium crudelitatis ejus Centurionum & Cirthensium magistratibus, hoc est diaboli sacerdotibus.* Passio S. Philippi Episcopi: *Hæc adhuc B. Philippo disserente, Aristemarus Stationarius civitatis advenit, ut Præsidis jussu impressis cera signis Ecclesias clauderet Christianis.*

Superstationarius, apud Optatum lib. 1. extremo, qui *Stationariis* Præsidum præfectus erat.

Stationarii, iidem, qui *Mansionarii*, seu *manentes*, de quibus suo loco. Tabularium Redonense apud Augustinum *du Pas* in Stemmat. Armoric. pag. 823. *Dedi etiam eis pedagium & tunleum de omnibus, quæ vendiderint, vel emerint homines illorum stationarii in mansura sua de Chameriaco, &c.* Historia Abbatiæ Condomensis pag. 470. *Construxit Ecclesiam, & 20. Stationarios vel eo ampliùs simul hæreditavit, qui usu annotino 10. solidos in festivitate S. Joannis Bapt. censualiter redderent.*

Stationarius, Subdiaconus dictus in Ecclesia Romana, qui, hebdomada sua in stationibus summo Pontifice Missam celebrante, Epistolam cantabat. Anastasius in Benedicto III. PP. *Apostolorum Epistolæ, — quæ à Subdiaconibus leguntur per cunctas Ecclesiarum stationes more solito.*

Stationarius Cantor, in Charta Philippi Aug. an. 1204. pro

pro Ecclesia S. Aniani Aurelian. id est, *qui residentiam facit: Ut quilibet Ecclesiæ Cantor stationarius sit in claustro & assiduus, & officium Cantoris in Ecclesia exhibeat.*

Stationarii, Librorum venditores, Librarii, à *stationibus*, seu officinis librariis: Anglis à *Stationers*, quomodo appellabant mercium vilissimarum institores, qui in foro *stationes* habebant, ut notatum à Cujacio lib. 2. Observ. cap. 40. Statutum Universitatis Parisiensis promulgatum anno 1275. *De Stationariis, sive Librariis: ut Stationarii, qui vulgò appellantur, sive Librarii — corporale præcedant sacramentum, quod libros recipiendo venales, custodiendo, exponendo eosdem & vendendo, — fideliter & legitimè se habebunt, &c.* Vide Statutum integrum apud Lambecium lib. 2. Coment. de Biblioth. Cæsarea pag. 252. 257. Leges Alfonsinæ parte 2. tit. 31. Lege 11. *Estacionarios ha menester, que aya en todo estudio general, para ser complido, quæ tenga en sus estaciones buenos libros e legibles, & verdaderos de testo e de glosa, que los loguen à los escolares para fazer par ellos libros de nuevo, o para emendar los que tovieren escritos. Et tal tienda o estacion como esta, non la deve ninguno tener, sin otorgamiento del Rector del Estudio.* Statuta Synodalia Nicolai *Gelant* Episcopi Andegav. pag. 202. *Ipsi & eorum quilibet infrà primi anni Synodum S. Lucæ scribi faciant in quaterno statuta eadem, quorum exemplar poni penes Joannem Benchies, vel alium stationarium faciemus.* Ἐργαστήριον τῦ χαλλιγράφ, *stationem librarii*, vertit vetus Interpres Concilii VI. Oecumenici Act. 14.

Stationarii, quivis Institores. Jo. Carmessonus in Vita S. Petri Thomasii cap. 3. *Stationarii, clausis rerum venalium apothecis, sua mercimonia relinquentes, ipsum audire summo studio affectabant.*

STATIOSE, Diu, cum mora. Anastasius Bibl. in Gregorio IV. *Quamdiu ei placuerit ibidem statiosè immorari.*

STATIVUS *Equus*, quem alii Refractarium, nostri *Retif* vocant. Wichbild. Magdeb. art. 99. *Vendat si unus equum alteri — garendare in eo tenetur, quod non sit stativus, &c.*

STATORES, Apparitores, officiales Magistratuum, vel quivis famuli, sic dicti, quod starent ad jussa parati, vel quòd singuli in stationibus, quibus addicti erant, starent. Vetus Inscript. L. MARIO. VERNO. STATORI. PR. Alia: FORTUNATO STATORI AUGUSTORUM. Petronius in Satyrico: *Quædam fœminæ sordibus calent, nec libidinem concitant, nisi aut servos viderint, aut statores altiùs cinctos.* Acta S. Cypriani: *Venerunt ad eum Principes duo, unus stator officii Galerii Maximi Proconsulis, &c.* Monachus Sangall. lib. 2. de Carolo M. cap. 15. *Cumque prima die vel secunda inter reliquos statores eum in præcuriosioribus oculis intueretur, dixit ad filium: Cujus est iste puerulus? Quod cùm factum fuisset, deosculatum Serenissimus Augustus pusionem remisit ad stationem pristinam.* Ordericus Vital. lib. 12. pag. 856. *Richardum filium suum cum 200. Militibus Radulpho de Guader suppetias misit, quibus Radulphum Rufum & Ruabodum de Abrincis audaces, aut industrios statores constituit.* Vide Ciceronem lib. 2. Epist. famil. ult. Baron. an. 261. n. 26. & quæ de iis annotavimus ad Cinnamum.

STATUA. Lex Salica tit. 29. §. 32. *Si quis statuam aut tremaclum, vel vertuolum de flumine furaverit, &c.* Ita in edit. Heroldi tit. 27. §. 14. Ubi Wendelinus ait, *statuam* hic appellari, quòd Theutones *Staff* & *Stave* dicunt, *contum* scilicet, sive longurium, quo navicularii per paludes & flumina lintres suos propellunt: à *Stooten*, protrudere. *Stavam* præferre veteres codices quidam observant. Certè quidquid sit de etymo, constat, hanc vocem pro virga longiori usurpari in Speculo Saxonico lib. 3. art. 45. §. 10. in margine: *Acervus tritici, duodecim habens statuas, quarum qualibet per unum passum ab alia distet: & qualibet statua clavos contineat duodecim à se invicem distantes, in altitudine unius hominis staturæ usque ad humeros.* In textu *virga* habetur pro *statua*, sic: *Duodecim verò virgarum cumulus tritici, ita ut virga una passum distet ab alia.*

STATUALIS, Stupidus, instar statuæ: hinc adagium: *Statuâ taciturnior.* Liber de Disciplina Scholarium, falsò Boëtio adscriptus c. 6. *Cùm autem magistrantis dilectio ætate infrigidatos, statualesque planeticos Scholastici introitus habuerit participes, si correctionis lima apud eos uti nequiverit, senio confectis arridendum est, statualibus ingemiscendum, planeticisque favoris simulacro est congaudendum.*

STATUARIUM, *Conflatorium*, Papiæ MS. Perperam in edito *Statuarium*. Occurrit hæc vox nudè in Gloss. Arabico-Lat.

Statuarium, Sepulchrum, monumentum mortuorum statuis adornatum. Ingulfus p. 853. *Ac ejus sacro corpore terræ illic inter multa alia Romana statuaria commendato, spiritus ejus de præsentis vitæ labore ad æternam requiem ascendit.*

Statuarium. Zachariæ cap. 11. v. 13. *Et appenderunt mercedem meam triginta argenteos: & dixit Dominus ad me: Projice illud ad statuarium.* Ubi Græcus interpres, καθὲς ἀυτὸς εἰς τὸ χωνευτήριον, ubi scilicet conflari statuæ solent.

Statuarium, Candela, cum qua cingitur statua, & circumdatur vel crux, vel altare. Ita Ugutio, & ex eo Will. Brito in Vocabulario MS. & Mamotrectus ad 2. Paralip. c. 3. Glossæ Lat. Gr. *Staturium*, ὀρθοςάτης. Gloss. Gr. Lat. ὀρθοςάτης, *Statuarius*. Sed legendum videtur utrobique *Statuarius*. Vide in hac voce.

STATUNCULUS, *Statunculum*, Parvula statua. Gloss. Lat. MS. Reg. cod. 1013. *Statuncula, idola, Staticulum*, Plauto in Persa. Vita S. Concordii Mart. n. 8. *Et venientes satellites ad eum cum statunculo Jovis, dixerunt: — Vel sacrifica Jovi, aut capitalem sententiam excipies.* Acta S. Sebastiani cap. 18. n. 65. *Nisi quis statunculis positis in eo loco — thuris exhibuisset incensum.* Cap. 20. *Compellitur Martis statunculo, quod ille stabat, thuris guttas incendere.* Utuntur præterea Tertullianus, Cyprianus, seu Autor de Aleatoribus, Vita S. Alexandri Mart. n. 2. Gerohus Reicherspergensis in Syntag. de Henric. IV. c. 9. Fragment. Petronii p. 33. &c.

Statunculam habent Gregor. Turon. lib. 1. Hist. Franc. cap. 5. & Acta S. Thyrsi cap. 6.

STATURA, Hominis altitudinis mensura, *la hauteur d'un homme*. Gloss. Lat. Gr. *Statura*, ἀν[illegible]ημα, μέγεθος σώματος, μῆκος ἡλικίας. Glossæ aliæ: *Statura*, σώματος ςάσις. Anastasius in S. Hadriano sub finem, de Tiberi fluvio exundante: *Et per plateas, si extendens usque ad Pontem Antonini, ipsumque evertens murum, egressus in suo se iterum univit alveo, i. a[illegible]t in via lata amplius quàm duas staturas ejusdem [illegible] aqua excrevisset, &c.* Habetur eadem notione paulò antè.

STATUROSUS, Elegantis staturæ. S. Augustin. Ps. 33. *Fortè habes servum formosum, staturosum, benè compositum.*

STATUTARII, Magistratus, qui statuta edunt, vel horum observationi invigilant, vel secundùm ea judicia sua edunt. Charta an. 1322. *Infrà scripta statuta condita sunt per Dominos — jurisperitos electos per statutarios.* Bulla Innocentii PP. data Lugduni, in M. Pastorali Eccl. Parisiens. lib. 19. ch. 15. *Excommunicatos nuncios, — statutarios & scriptores statutorum ipsorum.* Alia Bonifacii IX. PP. an. 1391. apud Goldastum to. 2. Constit. Imper. *Potestates verò, Consules, statutarii, & scriptores statutorum prædictorum, nec non consiliarii locorum ipsorum, qui secundùm Statuta & Consuetudines memoratas judicarent, &c.* Adde Con-

Concilium Turonense anno 1236. c. 3. Biterrense an. 1246. cap. 18. Ravennense an. 1286. c. 9. &c.

Statutarium, Archivum, in quo reponuntur Statuta, seu acta publica. Innocentius IV. PP. in Epistola ad Potestates &c. sub finem: *Quorum unum* (Statutorum volumen) *sit in statutario communis cujuslibet civitatis, &c.*

STATUS, Statuta. Lactantius de Mortibus Persecut. num. 9. *Erat etiam corpus moribus congruens, statu celsus, caro ingens, &c.* Gregorius Turon. lib. 4. Hist. c. 24. *Celsum Patriciatus honore donavit, virum procerum statu, in scapulis validum, lacerto robustum, &c.* Fredegarius in Chron. cap. 51. *Formam staturæ meæ laudasti.* Alii codd. habent, *status mei.* Idem cap. 65. de Heraclio Imper. *Erat status forma digna mensuræ.* Paulinus Natali 6.

Ergò (videte manum Christi) male pendulus ille
Per tenebras solito funis summissior infra
Aeris assuetum spatium pendebat, & inde
E capitis regione pari libramine factus,
Ut status ejus erat, &c.

Lex Bajw. tit. 1. c. 11. §. 1. *Fuit tunica plumbea secundum statum ejus, quod ipsa pensaverit, auri tantum donet, qui eum occidit.* Mon. Sangallensis l. 1. c. 19. de quodam Ep. *Qui cum familiaritate illius animari cœpisset, in tantam progressus est proterviam, ut virgam auream incomparabilis Caroli, quam ad statum suum fieri jussit, feriatis diebus vice baculi ferendam pro Episcopali ferula improvidus ambiret.* Versus in Althelmum, in libro Epistol. S. Bonifacii Archiep. Mogunt. Epist. 69.

Statura spectabilis,
Statu & forma agilis, &c.

Status, Hominis stantis species. S. Cyprianus ad Demetrianum: *Rectum te Deus fecit, & cum cætera animalia prona, & ad terram situ vergente depressa sint, tibi sublimis status, & ad cœlum atque ad Deum sursum vultus erectus est.* Victor in Theodosio: *Sic eminens status, membra eadem, par cæsaries, &c.* Petrus Damianus lib. 3. Epist. 8. *Plerosque vidimus non modo sacri; sed & sæcularis ordinis viros, qui sic inter qualibet Ecclesiasticæ synaxis officia status sui viribus sunt contenti, ut nec podio — dignentur inniti.* Hinc erigere aliquem *in statum suum.* Aëlredus in Vita Sancti Edwardi Confess. num. 29. *In obicem aliquem uno pede immoderatiùs impingens, penè lapsum incurrit: quem tamen alius recto gressu procedens, iterum in statum suum, nihil injuria passum, erexit.* Gregorius M. lib. 3. Dialog. cap. 25. *Manumque ejus tenuit, & eam in statum suum protinus erexit.* Gotselinus lib. de Miracul. S. Benedicti Cant. c. 2. *Eum solutis nervorum nexibus in statum suum erigite.* Mox: *Nec mora in statum suum erigitur.*

Statutus, Magnæ Staturæ, apud Plautum in Rudente:

Recalvum ac silenum senem, statutum, ventriosum.

Status, Sedes: *Statum facere*, Sedere, morari. Ethelwerdus lib. 4. c. 3. *Attamen oppressi lassatu desistunt pugnæ barbari, & sterilem obtinent tunc victoriæ statum.* Infrà: *Hi tres Reges eorum cum immenso exercitu — ad cognominatum locum Grantanbricge, statumque fecere ibi menses 12.* Mox: *Conjecit statum communem cum occidentali exercitu juxta oppidum, quod Werham nuncupatur,* Vide *Sedes.*

Status, pro Stallo Monachorum & Canonicorum in Ecclesia. Galbertus in Vita Caroli Com. Flandr. n. - 2. *Status simul & sedes fratrum dejectæ sunt.* Idem num. 98. *Inter columnas quippe solarii specula & status suos ex scriniorum aggeribus & cumulis scamnorum prostituerant.* Stephanus Tornacensis Epist. 12. *Assignetis ei statum in choro, sicut habere solet, sedem in Capitulo, locum in refectorio.* Statutum de Installatione Canonicorum Bononiensium in Morinis: *Assignaturque sibi status in choro secundùm qualitatem & capacitatem recepti, & locus in Capitulo.*

Status, Curia, Comitatus, Aula Regia. Jacobus de Vitriaco lib. 3. pag. 1126. de Sapphadino: *Primo die recepit ipsos* (Legatos Christianorum) *in prima scala de Cayron, ubi semper est status ejus.*

STAVA, Vide *Statua.*

STAULUS, Stallum, apotheca, fortè ex Anglo-Saxonico, *Staple*, de quo suprà in *Stapulæ*: Gallis, *Estal.* Libertates MSS. villæ S. Desiderii in Campania anno 1228. *Nemini in villa S. Desiderii staulos habere vel locare licebit, salvis supradictis staulis.* Vide *Fenestra, Stallum.*

STAUPUS, & *Stoupus*, Scyphus, crater, poculum, Germanis *Stauff.* Kero Mon. in Gloss. *Stoupus, ciphus certæ mensuræ.* Vetus Gloss. Saxon. apud Somnerum, ꞅꞇapul, *batis.* Est autem *batis* vas, vel etiam vas potorium.

Staupus, in Charta Abbatis Laurisham. apud Freherum in Orig. Palatinis: *Undecima verò huba villicationi attinet, quatenùs inde 8. parapsides, 8. staupi, unum mortarium, in Natali Domini, 40. quoque scutellæ in Pascha fratribus ministrentur.* Tractatus de Conversione Boiorum & Carentanorum: *Servis autem staupis deauratis propinare jussit.* Hincmarus Remensis Opusc. 50. *Bibit quasi dimidium staupum de vino.* Anastasius Bibl. in Nicolao I. *Calices argenteos duos, & staupos argenteos duos, &c.*

Stoupus. Ephemerides Monasterii S. Galli, 3. Non. April. *Ille instituit in S. die Paschæ stoupum cum cifo & majori leibunculo.* 8. Id. April. *In cujus anniversario datur minor stoupus de balnea stupa retrò muros.* Occurrit ibi 14. & 13. Kl. Maji, 5. Kl. Jul. 16. prid. Kl. Dec. & 5. Non. Decemb. & in Anniversariis Alamannicæ Ecclesiæ tom. 2. Alamann. Goldasti pag. 190. 191. 192. & 193.

Stopus, in Statutis antiquis Canonicorum S. Quintini in Viromanduis: *Debet habere unusquisque privatus demi esteu de moreto, &c. Stopum vini, & ministri 27. stopos vini.*

Staupulus, diminutivum à *staupus*, in Miraculis S. Valburgis Virg. lib. 2. cap. 5. apud Canisium & Stewartium usurpatur pro *Cicindile*, aut lucerna ardente ante corpus S. Valburgis, quod esset in modum *staupi*, seu crateris efficta: *Suam staupulus haud valens ferre injuriam, imò virginis, ad cujus pendebat signorum memoriam, displicante se, in quo pendebat, funiculo, iterum se dimisit inferiùs.*

Stipus, apud Papiam, dicitur *calix consecratus.* Sed an ejusdem originis, cujus *staupus*? non ausim definire. Leg. fortè *Scriptus.*

STAURACIUM, *Stauracinus.* Vide *Storax.*

STAURIA, iidem, qui *Fratres crucis.* Vide in *Crux.* Leges Opstalbomicæ c. 20. *Fratres ordinis Prædicatorum, & Fratres Minores, & Fratres de Stauria, — admittere decrevimus.*

STAUROPHORI, qui crucem in processionibus Ecclesiasticis portant, ex Gr. σταυροφόροι, nostris *Portecroix.* Petrus Diaconus lib. 4. Chron. Casin. cap. 39. *Postero die Pontifex misit in occursum ejus — Bajulos, Cereostatarios, Staurophoros, Aquiliferos, Leoniferos, &c.* Gislebertus Monachus in Vita S. Romani Abbat. Autisiod. cap. 7. *Sicque* (corpus S. Romani) *inde levatum, & cum staurophora, cereostata, --- ad præfatum cœnobium deportatum est.* Perperam edit. *Staurophona.* Sic porrò hoc loco intelligitur Crux ipsa delata. Vide Meursium.

Stauroforia, Portatio Crucis, in Gloss. MSS.

STAURUM, Crux, ex Gr. σταυρός. Gloss. Ælfrici Anglo-Sax. *Crux*, vel *Staurus*: ꞃoꝺ.

STAU-

STAURUM, quidquid ad vitæ necessaria conducit, Anglis *Store*. Statuta Hospitalis S. Juliani in Anglia: *Item ad Festum S. Martini habebit leprosus quilibet porcum unum de stauro communi*. Matth. Westmonaster. anno 1259. *Viginti insuper & 5. libras dedit pro stauro ejusdem loci*. Idem an. 1303. De obsessis, qui ut obsidentes fallerent, frumentum & carnes suas in hostium cuneos projecerant: *En quos sperabamus fame periisse, in ejectione stauri sui, contrarium experimur*. Henric. de Knyghton an. 1355. *Si Papa posset dispensare cum eis habere granaria & cellaria pro stauro reservando*, &c. Vide *Instaurum*, & *Restaurum*.

STECCARE. Charta an. 1287. in Miraculis S. Ambrosii Senensis: *Stando ante altare S. Ambrosii, fuit ita compressa & steccata, quod nullo modo poterat discedere*. Id est *fixa*, ex Italico *Stecca*, baculus, stipes, septum. Vide Cruscanos, Menagium, & Ferrarium in Orig. Italic.

Stechetum, ex Italico *Steccato*, palus, repagulum apud Petrum de Crescentiis lib. 10. cap. 26.

STECHSWEIN, Porci majores, in Metropoli Salisburg. tom. 3. pag 49.

STEDINGI. Vide *Stadingi*.

STEGMA, pro *Stemma*. Chronicon Novalicense lib. 5. cap. 8. *Illustriores secundum sanguinem, sed illustriores secundum stegmata divina*.

STELLE. Charta Winemari Gandensis Castellani in Probat. Hist. Guinensis p. 66. *Et unum mansum terræ inter Broelant & Gestlant, præter jus ad dicum, nec non & unum sach ad turvos & ad silvam, unum stele in Valham ad pisces, in spiringa eandem piscandi potestatem quam illius loci dominus habet*. Hinc forte *Stelagium*, in Charta Henrici II. Regis Angl. pro Abbatia S. Mariæ de Voto.

STELLA, *Societas stellæ*, Ordo Militaris institutus à Joanne Rege Franciæ an. 1351. *Stellifera Congregatio Militaris*, in Charta ejusdem Regis 5. Jun an 1356. Habetur apud Carolum de Lelis in Familiis Neapolitanis to 1. pag. 296. Epitaphium Jacobi Bozzuti Militis an. 1358. ubi dicitur fuisse *de Societate Stellæ illustris domini Joannis Regis Francorum, & Collateralis Consiliarius Ludovici Ducis Duracii*.

Descripsit vir doctissimus Lucas Acherius, ex schedis Herouvallianis, tom. 10 Spicilegii pag. 215. litteras Joannis Regis hujusce ordinis Militaris primam institutionem continentes, ubi Militum vestes & annuli describuntur: quibus adjungenda videntur ad uberiorem ejusdem Ordinis Historiam, quæ in hanc rem scripta leguntur in Computo Stephani *de la Fontaine* Argentarii Regis, incipiente à 1. Julii, & desinente in 4. Febr. seq.

Pour 46. aunes d'escarlate vermeille de Broisselles, & de S. Omer pour faire habits de l'estoille pour M. le Dauphin & ceux de sa Compagnie, & aussi pour M. Charles d'Artois, &c. Pour 2. marbres bruns des Cours de Broisselles, pour faire cotes hardies fourrées d'aigneaus & houces à chevaucher en estat d'escuierie pour Nosseigneurs qui furent faits Chevaliers à la Feste de l'Estoille: c'est assavoir, Messeigneurs Jean & Philippe de France, Loys de Bourbon, Philippe & Loys de Navarre & Charles d'Artois, &c.

Pour 3. pieces & demie de fin velluyau engrainne pour faire un surcot, un mantel à parer & un chapperon fourré d'ermines pour le Roy à la Feste de l'Estoille, &c.

Est assavoir que l'Oratoire dessus fait pour cause de la Feste de la noble Maison, & c. 2. draps d'or & demy pour faire les encourtinemens de la noble maison pour cause de ladite Feste de l'Estoille.

8. pieces de cendaux azurez pour les semer de Fleurs de lys d'or de Bateure à parer & mettre sur le daiz du Roy en ladite noble Maison pour cause de ladite Feste de l'Estoille.

Pour faire & ouvrer les 3. estoilles de Brodeure qui furent mis & assises en la courte pointe, ciel, & chevecel de ladite chambre.

Pour faire & ouvrer de bateure 3. grans nuës d'argent & dedens chacune nue une estoile pour parer & mettre sur le daiz du Roy le jour de ladite Feste de l'estoille.

Pour faire & forger une estoille d'or sans pierrerie, & un anel d'or à l'estoille que le Roy luy donna. (au D. d'Orleans.)

Pour faire & forger une estoille d'or sans pierrerie & un annel d'or à l'estoille, ouquel son nom estoit esmaille. (au C. d'Anjou.)

Pour faire & forger du commandement du Roy un anelet d'or à l'estoille pour le vieil Dauphin, ouquel anel estoit son nom esmaillé.

Pour faire & forger du commandement dudit Seigneur 6. estoilles d'argent dorées pour lesdits Grand Maistre d'Hostel, & pour les cinq Chambellans 6. anneaux d'or à l'estoille par commandement dudit Seigneur.

Pour faire & forger pour Mons. de S. Venant & pour les 4. Chambellans de M. le Dauphin, & par son commandement pour chacun un anel d'or à l'estoille.

Pour une estoille de brodeure faite & ouvrée du commandement de Mons. Robert. de Lorris, fait à l'Argentier de la volenté du Roy, pour le vieil Dauphin Patriarche de Iherusalem.

Pour faire habits pour l'estat de l'Estoille audit Mons. d'Andresel & à Mess. Jean de Clermont Chambellans du Roy.

Pour une coustepointe pour un de nos Seigneurs fils du Roy, qui furent Chevaliers a la noble Feste.

In computo incipiente 1. Janv. an. 1352. & finiente in 1. Maji an. 1353. *Pour deniers payez aux vallets Coustepointiers qui firent & tendirent au commandement du Roy les encourtinemens mis & tendus à S. Ovin en la noble Maison, pour cause de la Feste de l'Estoille, faite illec ou mois de Janvier l'an. 351.*

Stella junior, Agrimensoribus, est Decussis conduplicatus diductusque: junior verò stella dicta, quasi ab ipsis mensoribus condita, adeoque post cæteras stellas nata. Cajus & Theodosius: *Stellam juniorem super picatos palos consecravimus*, &c. Idem Cajus: *Et signatim ut inveniantur pali ipsi stellam consecravimus, & ipsa stella junior nomine vocatur*.

Stellæ festum, Dies Epiphaniæ, in Codice MS. S. Victoris Paris. Locum vide in *Septuagesima*. Quo quidem die celebratur officium, quod *Officium stellæ* appellatur apud Joannem Episcopum Abrinc. de Offic. Eccl. p. 30. Sic verò describitur in Ordinario MS. Ecclesiæ Rotomagensis: Ex quo etiam habuit Joan. Prevotius, qui illud edidit post Joannem Abricensem: *Officium Regum trium, secundum usum Rotomag. Die Epiphaniæ, Tertia cantata, tres de majori sede more Regum induti, & debent esse scripti in tabula. Ex tribus partibus ante altare conveniant cum suis famulis portantibus Regum oblationes, induti tunicis & amictis. Et debent esse de secunda sede scripti in tabula ad placitum scriptoris. Ex tribus Regibus medius ab oriente veniens, stellam cum baculo ostendens, dicat alteri*, Stella fulgore nimio. *Secundus Rex à dextra parte respondeat*, Quæ Regem Regum. *Tertius Rex à sinistra parte dicat*, Quem venturum olim. *Tunc Magi ante altare se se osculentur, & simul cantent*, Eamus ergo, & inquiramus. *Hoc finito, Cantor incipiat Responsorium*, Magi veniunt. *Et moveatur processio, Vers.* Cum natus. *Sequatur aliud Responsorium, si necesse fuerit*, Interrogabat Magos. *Processio in navi Ecclesiæ constituta, stationem faciat. Dum autem processio navem Ecclesiæ intrare cœpit, corona ante Crucem pendens in modum stellæ accendatur, & Magi stellam ostendentes, ad imaginem S. M. super altare crucis prius positam cantantes pergant*, Ecce stella in Oriente. *Hoc finito, duo de majori*

majori sede cum Dalmaticis ex utraque altaris parte stantes suaviter respondeant, Nos sumus, quos cernitis. *Tunc duo Dalmaticati aperientes cortinam, dicant*, Ecce puer adest. *Tunc procidentes Reges ad terram simul, salutent puerum, ita dicentes*, Salve Princeps sæculorum. *Tunc unus à suo famulo aurum accipiat, & dicat*, Suscipe, Rex, aurum, *& offerat. Secundus ita dicat, & offerat*, Tolle Thus, tu verè. *Tertius ita dicat, & offerat*, Myrrham, signum sepulturæ. *Interim fiant oblationes a clero & populo, & dividatur oblatio prædictis Canonicis. Tunc Magis orantibus, & quasi somno sopitis, quidam puer alba indutus, quasi Angelus, illis ante altare dicat*, Impleta sunt omnia quæ Prophetiæ, &c. *Hoc finito, Cantor incipiat ad introitum Chori Responsorium*, Tria sunt munera, *Vers.* Salutis nostræ auctor. *Ad Missam tres Reges Chorum regant, qui* Kyrie Fons pietatis, Alleluya, Sanctus, & Agnus *festivè cantent. Officium*, Ecce advenit P. Deus judicium tuum, Kyrie, & Gloria, *festivè, Oratio*, Deus qui hodierna die. *Si Archiepiscopus cantaverit commune pro Dom. Papa, & pro Rege tantum; sin autem nulla mentio fiat. Epistola*, Surge, illuminare. *Prædicti famuli cantent Responsorium*, Omnes de Sabba. *Vers.* Surge, illuminare, Alleluja. *Vers.* Vidimus stellam. *Sequitur Epiphania Domini*, &c. De hac verò stella, quæ nato Domino à Magis visa est, vide Theodorum Tharsensem Episcopum lib. 5. Contra fatum cap. 53. & Isidorum Pelusiot. lib. 1. Epist. 377. 378.

Stellæ apparitio, Vesper, solis occasus. Fori Oscenses Jacobi I. Regis Aragon. an. 1247. fol. 12. *Debet venire cum suis testibus valituris ad locum illum assignatum, & debet ibi stare simul cum aliis probis hominibus, donec stella appareat*, &c.

STELLARIA, *Stellata, Stellator*. Ugutio: *Asterno, hæc stellata, i. mare, vel purpura: unde stellaria, navis marina, vel via in mari, vel via in cœlo quæ ducit nautas, vel purpura quæ per mare fertur, vel vestis ex purpura: & stellarius, marinus, vel purpureus, & stellator, compositor navis marinæ, vel purpureæ vestis, sive regularum stellarum.* Vide Papiam in *Silataria*.

Stellaria. Vetus Charta apud Puricellum in Monumentis Ambrosianæ Basilicæ p. 360. *Cum — silvis, castaneis, roboreis, ac stellariis cum areis earum, pascuis*, &c.

STELLARII, & *Stelliferi Hospitalarii*, dicti fratres seu Milites Ordinis Theutonici, in veteri Chronico laudato a Bohuslao Balbino in Epitome Rerum Bohemicar. pag. 270. quod ii deferant crucem rubeam supra crucem, ex statuto Innocentii IV. Papæ.

STELLATURA. Vide *Stillatura*.

STELLATUS, qui *stallum* habet, Mercator qui in *stallo*, seu merces suas vænum exponit. Bracton. lib. 4. Tract. 1. cap. 46. *Dividatur dieta in tres partes, prima pars matutina detur euntibus versus mercatum, secunda verò detur ad emendum & vendendum, quæ quidem sufficere debet omnibus, nisi fortè sint mercatores stellati, qui merces deposuerint & exposuerint venales*, &c. Vide *Stallatus*.

STELLIFICARE, in Divorum numerum referre, stellis & astris inserere. Ericus Upsaliensis lib. 4. Hist. Suecicæ pag. 139. *Cujus imitatione Pelliparii Alemanni in Suecia stellificati, & inter Divos & Cœlites relati etiam magnificabant fimbrias in donativis.*

STELLINGA. Nithardus lib. 4. Hist. de Lothario Imp. *Hinc etiam in Saxoniam misit Frilingis Lazzibusque, quorum infinita multitudo est, promittens si secum sentirent, ut legem quam antecessores sui tempore quo idolorum cultores erant, habuerant, eandem illis deinceps habendam concederet: quæ supra modum cupidi nomen novum sibi, id est, Stellinga imposuerunt, & in unum conglobati, dominis è regno penè pulsis, more antiquo, qua quisque volebat lege vivebant.* Infra: *Ludovicus etenim seditiosos, qui se uti præfatum est, Stellinga nominati erant, nobiliter, legali tamen cæde compescuit.* Rursum: *Eodem tempore Stellinga in Saxonia contra dominos suos rebellarunt.* Vox formata fortè ex *Stel*, Kiliano, vetus, vetustus, & *Ling* filius, (uti in *Adalingus* docuimus,) quod *Stellingæ* leges & mores antiquos affectarent.

STELLIGERI, *Stelliferi*, nomen factionis Basileæ in Helvetia, cui opposita *Psittacorum* factio. Albertus Argentinensis an. 1218. *Erat autem in illis diebus partialitas inter nobiles Basilienses, hodieq; durans inter Psittacos & Stelligeros, quæ ex eo sumpsit originem. Cum olim Milites Basilienses ad torneamenta, hastiludia, vel parlamenta alia cum multitudine egrederentur, & dicerentur: Qui sunt isti? tum dicebatur, Scolarii & Monachi Basilienses, qui erant excellentiores. De quo alii commoti, consilio habito, fecerunt vexillum albæ stellæ magnæ in rubeo campo, quod in torneamentis & alibi efferebant: sub quo signo erant progenies de Eptingen, &c. Alii vero fecerunt viridem psittacum in albo campo*, &c. Historia Landgraviorum Thuringiæ cap. 119. anno D. 1372. *Surrexit una societas, nominantes se Stelligeros, & portaverunt stellas: quorum Capitaneus principalis erat Dux Otto Brunsvvicensis, & adhuc tres alii. Illi enim numero quasi duo millia de Rheno, de Hassia, de VVestphalia, de Saxonia, de Buchovia, ac Franconia compromiserunt & juraverunt se velle mutuò defendere, & potenter resistere tam principibus, quàm aliis nobilibus ubique constitutis*, &c. Vide Annales Colmarienses an. 1271. & supra in *Stellarii*.

STELZIA, Gralla, vel baculus cui quis innititur, German. *Stelze*. Capitula ad Legem Alamannor. c. 27. edit. v. cl. Steph. Baluzii: *Si quis alteri pedem truncaverit, solvat sol. 40. Et si mancat, solvat sol. 20. & foris villa ambulare potuerit, & in campo suo cum stelzia ambulare poterit, solvat sol. 25. &c.*

STEMMA, pro *Schema*, seu σχῆμα, non semel usurpat Ordericus Vitalis. *Monachile stemma* lib. 4. pag. 543. Vide *Schema*.

STEMPHIACI, *id est, vinatia*, apud Papiam MS. Perperam in edito, *Steniphiaci, id est, umacia*: est enim vox Græca, στεμφύλα, unde constat legendum *Stemphyla*.

STEPHADIUM. Historia Episcoporum Autissiodor. c. 20. *Dedit & alium missorium similiter anasteum pensant. lib. 40. & dimid. qui habet in medio rotam cum stephadio, & in gyro homines & feras.* An ex Gr. στεφάνιον, ut sit coronula? vel quod *Scacarium*, quod *Stephadium* etiam vocabant, efformatum fuerit. Vide *Stepanium*.

STEORESMAN, Navis gubernator, à Saxon. Steoran regere & gubernare, & man, homo. Fœdus Ethelredi Regis cum Analano, cap. 4. *Si homo sit de pecunia sua robatus, & sciat in qua navi, reddat steoresman, i. gubernator pecuniam illam*, &c.

STEPHANIENSES, Monetæ Comitum Burgundiæ, à Stephano Comite dictæ, quo nomine duo potissimum indigitantur, nempe Stephanus Guillelmi Comitis filius sub an. 1101. & Stephanus alter sub an. 1147. à quo postremo cusas ejusmodi monetas probabile est, cum ante eum harum mentio non occurrat. Vetus Regestum sub ann. 1310. *Stephan. qui currunt in provincia Bizuntina, sunt idem qui Turonenses, quinque Burdegalenses vel 4. eodem modo Divionenses, Arnaldenses, Petragoric. Viennenses 4. Sanchez qui currunt in Navarra, vel quinque Turon. Estevenars* dicuntur in Charta Ægidii Episcopi Tullensis anno 1255. apud Perardum pag. 482. *Trentecinq. livres d'Estevenars*. Sed legendum *estevenans*, ut est in Historiæ Vergiacensis probat. sub an. 1322. 1370. pag. 306. 396. & apud Golutum in Hist. Comitatus Burgundiæ sub an. 1294. & 1401. lib. 7. cap. 20. lib. 9. cap. 26.

STERA,

STERA, *Pellicula in qua involvitur puer in ventre matris & moritur. Unde Macer: Steræ sed subditur herba*, Ugutio. Alius: *Obstetrix, femina quæ steram trahit.*

STERCIDIUM, Κοπριωμός, in Gloss. Græc. Lat.

STERCOLINUM, vel *Stercolinium* pro *Sterquilinium*: Fimus, quo stercorantur agri: κόπρος. Gloss. Lat. Gr. *Sterculinum*, κοπροδοχεῖον, κοπρία. Julianus Antecessor Constit. 58. *Quod laboraverunt tantum æstimatio fiat, non autem propter emponemata, & stercolinum aliqua ratio moveatur. Sin autem sine holeribus hortus sit, similiter sine holeribus restituatur, & nulla iterum æstimatio fiat de stercolino.*

STERCORACES, Stercora. Indiculus Superstitionum & Paganiarum, in Concilio Liptinensi an. 743. *De auguriis vel avium, vel equorum, vel boum stercoracibus.*

Stercoratium, eadem notione Gervasius Tilleberiensis part. 1. de Otiis Imperial. *Quædam sunt inter apothecas Ecclesiæ membra, quædam ad sentinam stercoratia promenda.*

STERCORANITÆ Hæretici, qui Eucharistiæ Sacramentum secessui obnoxium esse censebant. Algerus lib. 2. de Eucharist. cap. 1. *Non sunt igitur observanda Græcorum Hæreticorum, qui merito Stercoranistæ vocantur, deliramenta, putantes, celestem escam velut terrenam indifferenter accipi, & in sordidum ventris secessum emitti.* Humbertus Cardinalis in Respons. ad Nicetam Stethatum: *Sed, ô perfide stercoranista, qui putas fideli participatione corporis & sanguinis Domini quadragesimalia atque Ecclesiastica dissolvi jejunia, omnino credens, cœlestem escam velut terrenam per aqualiculi fœtidam & sordidam egestionem in secessum dimitti, planè sentis cum Ario.*

STERCORARIA. *Sedes.* Lapidea, seu marmorea, quæ Romæ est ante Porticum Basilicæ Salvatoris Patriarchatus Lateranensis, ad quam deducitur electus summus Pontifex, priusquam pergat ad S. Petri ædem; sic dicta, quòd dum in ea sedet, à Cardinalibus inde elevetur dicentibus hunc versiculum, *Suscitat de pulvere egenum, & de stercore erigit pauperem, ut sedeat cum principibus, & solium gloriæ teneat.* Ita Ceremoniale Cencii Camerarii apud Baron. an. 1191. & Ceremon. Rom. lib. 1. sect. 2. Jacobus Cardinalis de Coronatione Bonifacii VIII.

---- Et sedes capiens de stercore nomen
In platea est circa templum dejecta parumper.

STERILENSIS *Moneta*. Vide *Esterlingus*.

STERIUM, *Statio, i. solitarii habitatio.* Papias. Vide *Starium*.

STERLINGUS. Vide *Esterlingus*.

STERMENTORIUM. *Stabulum jumentorum. Unde Josephus in* 10. *Annalium: Josephus hæc audiens posuit eiola in stermentorio Cameli. Et etiam stermentoria dicuntur, quæ in lectis solent sterni.* Ugutio.

STERNAX, *Caballus pavidus, qui homines rejicit de dorso suo*, In Glossis MSS. Aliæ Isidori *sternaces, pavidi.* Ita etiam Glossæ Antiquæ MSS. Sueno in Hist. Danica cap. 5. *Casu inopinato, equi sternacis præcipitio, arbori illisus interiit.*

STERNERE, pro *scribere*. Passio S. Maximiliani: *Dion dixit, sterne nomen ejus. Cumque stratum fuisset, Dion dixit: quia indevoto animo militiam recusasti, congruentem accipies sententiam, cæterorum exemplum.* Vide Glossar. med. Græcit. in καταστρώνειν.

STERNUM, *Torus, toral, stratus*, στρωμνή, in Gloss. Gr. Lat.

STERNUTUS, pro *Stratus*, in Rythmo de Verona, to. 1. Analector. Mabillonii:

Foro lato specioso, sternuto lapidibus,
Ubi in quatuor cantus magnus instat
Forniceps, plateæ miræ sternuta lapidibus.

STERPIÆ, *Caudæ serpentis*, in Glossis antiquis MSS.

STERZER. Reinerus de Valdensibus: *Item Hypocritarum, qui vulgariter Sterzer vocantur, qui fingunt sibi infirmitates, & fingunt subitam sanitatem.* Infra: *Item falsæ peregrinæ, quæ vocantur Sterzer.*

STEURA, *Stiura*, Vectigal, tributum, collatio, &c. ex Germanico *Steur. Steura seu precaria*, in aliquot Constitutionibus Adolphi Imp. an. 1293. & 1299. apud Goldastum to. 1. Constit. Imper. Sigismundus Monachus in Chronico Augustano anno 1370. *Carolus Rex exegit ab Augustensibus* 36. *millia Florenorum, & à Judæis* 10. *millia pro steura*, &c. Helwicus in Rationario Styriæ: *In Pirchvvelde habentur annuatim de steura* 40. *talenta novorum VViennensium*, &c. Chronica Salisburgensia anno 1461. *Eodem anno propter impositionem steuræ per Archiepiscopum tota rusticitas ---- ad resistendum se erigit.* Adde Constit. Friderici II. Imp. de privilegiis civitatis Norinbergensis §. 11. apud eundem Goldastum, Chronicon Henrici Rebdorff. an. 1296 1346.

Chronicon Constantiense pag. 626. Pontanum lib. 7. Rerum Danicarum pag. 478. Leonhartum Presbyt. in Chron. Ban. Chronicon Aulæ Regiæ cap. 27. Æneam Silvium in Hist. Bohem. cap. 61. Metropolim Salisburgensem to. 1. pag. 164. 375. to. 2. pag. 68. &c.

Stiura. Vetus Charta in eadem Metropoli Salisburgensi to. 2. pag. 30. *Nec in quoquam fideles nostros tam Clericos quam Laicos, aut in pernoctationibus, vel in stiuris, seu regalibus, sive in qualibet re, licet minima molestare debent.*

STEYGNATUS. Monasticum Anglic. to. 3. part. 2. pag. 80. *Una fanona de panno serico, præter frontellum, pro Missis ibidem, cum frontello steygnato. ---- Una fanona de panno serico, cum frontello steygnato.*

STHEMA, pro *Schema*, Habitus, vestitus, ornatus. Joannes Biclariensis in Chron. *Aramundatus Saracenorum Rex Constantinopolim venit, & cum sthemate suo, Tiberio Principi cum donis Barbaris occurrit.* Vide *Scema*, & *Stemma*.

STICA, *Tunica*, in Gloss. Isid. Papias, & Glossæ Lat. MSS. ex Bibl. Reg. cod. 1013. habent *Stiga*. Alibi: *Strigium, genus vestimenti.* Savaro *striga* legendum censet. Vide *Striga*. A *Stica* verò videtur formata vox στιχάριον apud Græcos, quibus perinde est *tunica*.

STICHARIUM. Gloss. Græc Lat. Στιχάριον, *tunica*. Gloss. Lat. Gr. *Strictoria*, στιχάριον. Palladius in Hist. Lausiaca c. 135. de S. Athanasio, λαβὼν ἑαυτῷ τὸ σχάριον καὶ τὸ βυῤῥίον. Vita S. Eudociæ Martyr. n. 27. Στιχάριον κιλίκιον ἐνεδύετο. Chronic. Alexandrin. pag. 766. φορέσας στιχάριν ἄσπρον, &c. Anonymus Medonii de Offic. Ecclesiæ CP. ait M. Oeconomum ferre τὸ στιχάριον Patriarchæ in sacra Liturgia.

STICA, *Stika*, Certus numerus Anguillarum, Anglis *Sticke*. Fleta lib. 2. c. 12. §. 7. *Timbria anguillarum constat ex* 10. *stillis, & qualibet stika ex* 20. *anguillis.* Glanvilla lib. 2. cap. 9. *Unum sextarium mellis, & duas sticas anguillarum.* Monasticum Anglican. to. 1. pag. 148. *Duodecim sticæ anguillarum annuatim.* Pag. 363. *His etenim addidi—unam piscariam, quæ reddit unum millenarium sticarum anguillarum: unum pelantum anguillarum, 40. valet grossas anguillas.* To. 2. pag. 880. *Quatuor centum anguillarum de redditu piscarii mei de VVaitone annuatim, in principio Quadragesimæ, habenda scilicet* 9. *estickes de gurgite qui vocatur Lodvveres*, &c. Adde p. 815.

STICATA, Dalmatis, Propugnaculum, munimentum, *Bastida* Italis. Historia Obsidionis Jadrensis anno 1345. lib. 1. c. 24. *Quam Italici & Longobardi Bastidam, Dalmatici & Chroati Sticatam appellare consueverunt.* Occurrit pluries ibi.

STIFA, pro *Stiva aratri*. Flodoardus lib. 14. Carm. 19.

Virtutem quoque magnifici probat ille Magistri,
Ruricolæ ingens operi, stigæque medendæ, &c.

STIGA. Jo. de Janua: *Stiga, i. aculeus, stimulus, incitatio, molestatio.* Inde *instigare*. Vide *Stica*.

STIGMATA, Præstigiæ, characteres magici. Anonymus in Vita S. Brigidæ c. 10. *Venit ad S. Brigidam Conaldus, suis satellitibus circumdatus, sub stigmatibus malignis, & dixit*, &c. Mox Brigida ea stigmata, *signa diaboli* vocat. Ibidem: *Tunc Conaldus cum suis stigmata sua deposuit, nec contra Deum & Brigidam venerant.* Et cap. 11. n. 66. *Quadam die venerunt ad Brigidam quidam viri otiosi & vani, habentes stigmata diabolica in capitibus suis, & quærentes aliquem jugulare*, &c.

Stigma. Nicol. Uptonus l. 1. de Militari officio cap. 3. *Milites qui creantur per balneum portant de consuetudine in humero sinistro suum stigma militare album, quod quidam stigma dictus Tiro portabit, quousque fecerit aliquod notabile factum, nisi aliqua nobilis domina illud tollat, ut est consuetudo Angliæ.* Quod verò *Stigma*, hic scriptor vocat, *Las*, seu lemniscus nodatus dicitur in veteri Ceremoniali MS. ubi de Militari inauguratione. Qui enim Miles cum balneorum ceremonia creatus fuerat à Principe, longiori tunica induebatur, eique lemniscus albus ad sinistrum humerum alligabatur, *Et ce blanc las*, (verba sunt Ceremonialis,) *il portera sur tous ses habilemens qu'il vestira au long de cette journée, tant qu'il ait gaignié honneur & renom d'armes, & qu'il soit recorde de si haut record come de nobles Chevaliers, Escuiers, & Heraux d'armes, & qu'il soit renommée de ses fais d'armes, comme devant est dit, ou aucun hault Prince, ou tres noble Dame de povoir couper le las de l'espaule du Chevalier, en disant, Sire, nous avons ouy tant de vray renom de vostre honneur, que vous avez fait en diverses parties, au très grant honneur de Chevalerie, à vous mesmes, & à celuy qui vous a fait Chevalier, que droit vent que cest las vous soit ostez.*

STIGMATUS, Punctis interstinctus. Bonifacius Moguntinensis Episc. Epist. 17. *Præterea parva munuscula pro indicio caritatis direximus, id est corporale, pallium album stigmatum, variatum, & villosum ad tergendos pedes servorum Dei*, &c.

STIGNA, *Pallia operosiora.* Papias MS. & edit. Gloss. Isid. *Stigina, ornamenta regia.*

STIGULA, Ligula, Gallis *Aiguillette*: *Stigularii, Faiseurs d'aiguillettes.* Habetur in 1. Registro *des mestiers de Paris* fol. 89. Arestum pro *Stigulariis, seu Aiquilettariis urbis Parisiensis an.* 1421. 7. *Febr.*

STILLARIÆ, Aquarum ductus. Charta Conradi Imp. an. 1023. apud Ughellum in Episcopis Vicentinis: *Cum pratis, vineis, silvis, —stillariis, fontibus, pascuis, aquis, aquarumque decursibus*, &c.

STILLATURA, Compendium vel lucellum, quod Duces seu Tribuni ex annona singulorum militum quasi *sub gratia donationis*, licitò decerpebant, ut est in l. 28. 29. & ult. Cod. Th. de Erogat. milit. annonæ. Quam vocem hac notione usurpant etiam Spartianus in Pescennio, cui *Stellatura* dicitur, & Lampridius in Alexandro Severo. De vocis etymo multa commentatur Jacobus Gotofredus ad d. l. 28. ubi varias scriptorum sententias expendit.

STINCUS. Acta antiqua apud Ughellum tom. 7. Ital. sacræ pag. 1361. *Et à pede Arpi ferit ad caput Fatzeoli, ubi est copia stincorum, & vadit usque ad locum, qui vocatur antiqua Ecclesia*, &c. Infra: *Ubi surgit fons, & tendens ad seram de stinchis*, &c. Italis *Stinca*, est montis apex.

STINGIS DINT. Vide Leges Burgorum Scotic. c. 19.

STIOPUS, *Inflatio oris. Unde,*

Nec stiopo tumidas intendis rumpere buccas,
Vel braccas. Ita Jo. de Janua. Sed leg. *stlopo*.

STIOSUS, *Quasi mitissimus, non superstitiosus*, in Glossis antiquis MSS.

STIPADIUM, vel *Stiparium, id est, scacarium, quia hominibus spectantibus lupum stipetur, vel stipet, si domus fiat. Vel stipadium, est purus abacus, & hoc stipadium, genus mensæ.* Ugutio, & ex eo Joannes de Janua, Catholicon parvum: *Stibadium, Eschequier.* Græci στιβάδιον vocant torum, vel cubile ex herbis confectum. Papias: *Stiphadium, à stipitibus, quasi stipadium, prandium.* In MS. *Stephadium.* Vide *Stephadium*.

STIPARE. Beda in Vita S. Guthberti Ep. n. 68. *Sumpto fœnio vel argilla, vel quidquid hujusmodi materiæ reperisset, stipaverat rimulas, ne quotidianis imbrium sive ventorum injuriis ab orandi retardaretur instantia.* Ubi *stipare*, est stupa, vel *stipa* rimas occludere, nos *Estoupper* dicimus.

STIPATORES, *Præbendarii, vel compositores, dicti à stipe, i. est, præbenda.* Ita Glossæ MSS.

STIPATUS. Concil. Londinense an. 1342. c. 2. de abusu Clericorum in vestibus: *Et suis digitis annulos indifferenter portare publicè, ac zonis stipatis pretiosis supercingi.*

STIPPA. Anastasius in S. Silvestro: *In medio fontis columnas porphyreticas, quæ portant phialam auream, ubi candela est, pensans est ex auro purissimo libras* 52. *ubi ardet in diebus Pascha Balsamum libr.* 200. *nixum* (l. myxum) *ex stippa amianti.* Id est ex papyro seu *stuppa* immaculata, pura. Alii codd. præferunt *stuppa*.

STIPULA, pro *Stipulatio*. Traditiones Fuldenses lib. 2. form. 22. *Vos & successores vestri ad possidendum & ad fruendum in eius mosynam meam ulterius perenniter firmissimam habeatis potestatem, stipula conflixum vobis ad roborandum & ad tuendum.* Wlaius Monachus post Vitam S. Amandi à Milone conscriptam:

Præbuit is stipulam præclarus Episcopus Emmo,
Affigens digitis pulchra elementa suis.

Stipulas è manibus ejicere. Vide *Festuca*.

STIPULATIO. Gloss. Gr. Lat. *Stipulationes*, ἐπερωτήσεις. *Stipulatio*, ἱκανοδοσία. Isidor. l. 4. Orig. c. 24. *Stipulatio est quasi promissio vel sponsio: unde & promissores stipulatores vocantur. Dicta autem stipulatio à stipula: veteres enim quando sibi aliquid promittebant, stipulam tenentes frangebant, quam iterum jungentes, sponsiones suas agnoscebant.* Hinc formula vulgaris, *Stipulatione subnixâ*, quæ crebro occurrit in donationibus, & aliis actis vel instrumentis, & apud Marculfum. Tabularium Monasterii Bellilocensis in Lemovicensibus: *Et præsens instrumentum maneat inconvulsum, cum stipulatione subnixâ. Sed præsens testamenti cessio inconvulsa permaneat, cum stipulatione subnixa.* Hujus clausulæ ea mens est, inquit Bignonius, ut perinde firmum id habeatur, atque si in stipulatum deducta res fuisset. Stipulatio enim erat commune omnium obligationum astringendarum vinculum, ut ait Paulus lib. 5. Sent. tit. 7.

Verùm truncata & mutilata iis locis verba, Notariorum more, constat, qui præcipua & magis solennia adhibere soliti, cætera quæ subaudiri debent, ultro prætereunt tanquàm minus necessaria, cum brevitati nimium quàm par est student. Id, inquam, advertere est ex aliquot aliis Chartis, in quibus clausula illa suis verbis legitimè concepta, ex jure Romano, & ex Imperatorum legibus petita arguitur. Charta 30. inter Alamannicas Goldasti, sub Ludovico Pio Imp. *Cartula ista firma permaneat legis stipulatione subnixa, qui omnium cartarum accommodat firmitatem.* Quo legis vocabulo, Legem Aquilianam, seu stipulationem, & alteram Arcadii Imp. intelligi disertim docent Chartæ aliæ plusculæ. Altera inter Goldastinas 35. barbaris vocabulis exarata, sub Dagoberto Rege, quæ etiam refertur à Vadiano lib. 2. de Collegiis & Monaster. German. pag. 65. *Et cartula donationis sua optenat firmitatem,*

tatem, Aquilianis, Arcatianis leges estibulationis, qui a omnium cartarum accommoda firmitatem. Formulæ veteres secundum Legem Romanam cap. 17. *Et hæ Epistola contulitionis cum stipulatione Aquiliana, nostris vel bonorum hominum manibus roborata firma permaneant.* In Notis Tyronis pag. 110. *Stipulatione Aquiliana. Stipulatione subnexa.* Testamentum Berthichramni Episc. Cenoman. *Ut Lex edocet septem virorum subscriptionibus & sigillis credidi muniendum, & pro totius rei firmitate atque stipulatione adnecti præcipi.* Charta an. 1032. in Chronologia Lerinensi to. 1. pag. 363. *Ut teneant & possideant omnes habitantes in ipso cœnobio commemorato, cum omni stipulatione interposita, omni firmitate subnixa.* Stipulatio porrò Aquiliana interponi solita erat acceptilationis causâ, cujus vi etiam tenebatur qui chirographum aut testamentum delevisset: Lege verò Arcadii Imp. 17. C. de Testamentis, instrumenta omnia legitimè confecta rata esse jubentur. Ita qui chartam ejusmodi infringebat, multam ab hisce legibus decretam incurrebat. Stipulatio verò Aquiliana definitur à Cujacio, *Novatio obligationis alio genere quàm verbis contractæ.* Ex his emendanda vetus Charta in Vita Aldrici Episcopi Cenoman. n. 7. sub finem.

Stipulatio sæpe etiam pro *subscriptione* usurpatur. Chronic. Gemblacense pag. 510. *Omnia quæ B. Wibertus legali testamento delegavit commissæ sibi Ecclesiæ Dei, Imperialis & Apostolicæ manus adstipulatu fecit perpetualiter corroborari.* Fulcuinus de Gestis Abbatum Lobiensium cap. 6. *In cujus traditionis Charta sic subscriptum est: Actum Liptinas villa publica &c. & in stipulatione, Signum, inquit, Karlomanni Majoris domus, qui hanc donationem fecit, firmavitque.* Alia apud Baldricum in Chron. Cameracensi l. 1. c. 27. *Præsens donatio à me facta omni tempore firma & inviolata permaneat stipulatione subnixâ idoneorum testium, Domini videlicet Vindiciani Episcopi, &c.* Charta Friderici I. Imp. an. 1154. pro Guillelmo Episcopo Tricastinensi, apud Sammarthanos: *Verumtamen quia tantæ rei firmitas Imperiali autoritate muniri desiderat, sancimus & concedimus eidem sanctæ Dei Ecclesiæ, stipulatione equidem nostra subscripta, Guilelmo ejusdem Ecclesiæ Episcopo & successoribus ejus, dominium prædictæ scilicet civitatis, &c.* Ubi *stipulatio* nihil aliud est quàm *subscriptio.* Id præterea adstruit vox *subnexa*, quæ eadem est, qua indicatur subscriptionem subdi. In Notis Tyronis p. 110. habetur *stipulatione subnexa*, ut in veteribus Tabulis apud Vadianum pag. 52. 53. & aliis quæ extant in Chartis Fuldensibus & Alamannicis. Charta an. 579. apud Perardum p. 6. *Stipulatione & sponsione pro omni firmitate sucnexsa.* Verùm interdum vox *subnixa*, pro *subnexa* scribitur. *Scripturam veritate subnixam* dixit Lex 4. Cod. Th. de Fide testium: ut Baldricus Noviom. l. 3. c. 39. *Conventionem sacramento subnixam.*

STIPUS. Vide *Staupus.*

STIRILLUM, *Barba capræ, & dicitur à stiria, quia pendet ad modum stiriæ, i. guttæ.* Jo. de Janua.

STIRPARE, pro *Exstirpare:* Stirpitus evellere, quomodo Salmasius ad Histor. Augustam pag. 284. ait se reperisse apud Prudentium in vetustissimo codice. S. Ambrosius lib. 9. in Lucam: *Stirpare agrum solitus, ne sentibus gemma lædatur, ne luxuriet umbra foliorum.* Vita S. Agrippani Episcopi: *Accepto nempe tanto dignitatis officio, toto posse pravitatem hæreticam stirpare satagebat.* Capitulare Aquisgranense an. 789. c. 79. & l. 1. Capitul. c. 75. de operis rusticorum: *Nec in silvis stirpare, vel arbores cædere, vel in petris laborare, nec domos construere, &c.* Capitulare de Villis c. 36. *Ut silvæ vel forestes nostræ bene sint custoditæ, & ubi locus fuerit ad stirpandum, stirpare faciant.* Adde Capitul. 2. an. 813. c. 19. Charta Germanica an. 801. apud Henschenium in Comment. ad Vitam S. Ludgeri Episc. §. 4. *Tradidi comprehensionem illam, quam ego in propria hæreditate comprehendi --- excepta illa particula quam Folchertus in proximo angulo inter Ruram & Widubergum olim stirpare inchoavit.* Alia ejusdem anni ibidem: *Tradidit --- suam comprehensionem illam, quam --- proprio labore & adjutorio amicorum suorum legibus comprehendit & stirpavit, id est, in loco qui dicitur, &c.*

Le Roman de Guillaume au Court-nez MS.

Li Quens estrepe tel grans ramier feuillis.

Stirpator, pro *Exstirpator*, in Miraculis S. Ludgeri Episc. Mimigard. n. 9. Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. c. 11. *Neque prodigus sit & stirpator substantiæ Monasterii.*

Stirpaticum, Silva *exstirpata*, aliàs *Essartum*. Charta Friderici I. Imp. an. 1175. apud Guichenonum in Episcopis Bellicensib. *Ad hæc quoque omnia civitatis regalia, videlicet monetam, telonium, --- pascua, piscationes, venationes, silvas, stirpaticum, & omne districtum & jurisdictionem civitatis.*

Stirparium, idem quod *Stirpaticum*. Charta Roberti Comitis Palatini Loretelli an. 1179. *Deinde descendit per pedem Nobiis, --- & vadit per viam Esculanam, quæ est in medio stirparii Termuleti, & deinde ascendit per latum dicti stirparii recto calle usque ad fontem Nucum, &c.*

Stirpetum, eadem notione. Charta Conradi Imp. an. 1108. tom. 3. Italiæ sacr. p. 455. *Cum --- silvis, buscariis, stirpetis, pratis, paludibus, &c.*

STIPHA. Theodericus Monachus de Miraculis S. Celsi Episcopi Trevir. n. 14. *Cum de lecto surgere cuperet, & nemo sibi ministrantium afforet, nisi quo potuit, stipham lectuli apprehendit.*

STIVA, Stapes, quo in equum quis tollitur. Chronicon Reicherspergense an. 1160. *Imperatore frenum equi & stivam sellæ tenente.* Ubi nescio an non legendum sit *strivam*, ex Gallico *Estrié*. Aliàs Latinis, *Stiva, dicitur manica aratri: stivarius, qui tenet aratrum per stivam.* Jo. de Janua. & alii.

Stiva, Instrumentum musicum. Domnizo lib. 1. de Vita Mathildis c. 10.

Tympana cum citharis, stivisque, lyrisque sonant hic.

STIVALE. Vide *Æstivale.*

STIVARIUM. Charta Gastonis Vicecom. Benearn. an. 1282. in Tabulario Palensi: *Concessi etiam Ecclesiam cum stivariis & appenditiis, & decimam totam ex integro, &c.* Vide *Æstiva.*

STIVRA. Vide *Stevra.*

STIVUS, *Semita, tramis, trames,* στενὴ ὁδὸς, in Gloss. Gr. Lat.

STLOPPUM. *Genus vasis, rotundum os habens.* Glossæ MSS. idem fortè quod *staupus*, & *stopus*. Vide in *Staupus*. Dictum porrò videtur quod effingat eum qui *stloppum* edit, seu qui buccas inflat. Vide *Stolpus.*

STOACES, *Ruina Collisionum* Papias.

STOC, & *Stovel*. Charta Conventionum inter W. *de Bray* & Abbatem & Conventum *de Osenay* in Anglia, apud Spelmannum: *Præterea si homines de Stanhal dicti Abbatis inventi fuerint in bosco prædicti Willelmi cum forisfacto ad* Stoc *& ad* Stovel, *& si aliquis querens corporaliter in terrâm per eos scesa fuerit, malefactor pro delicto, qui taliter inventus est, reddet 3. solidos.* ---Similiter concessum est, *quod si aliquis inventus fuerit cum branchiis quercuum, vel cum aliis minutis boscis, cum forisfacto illo ad* Stoc *&* Stovel, *malefactor ille reddet 6. denarios.* Anglis *Stock*, est stipes, caudex, *Stouer*, pabulum, unde fortè Forisfactum ad *Stoc* & *Stouer*, dictum fuerit, de eo qui ex silva stipites & pabula abstulisse deprehensus fuerit. Liber Anglicus *Justice of peace*, fol. 81. *Unum sufficiens par cipporum vocat. Stockes, &c.* In Computo Domanii *de Desvre* in Comitatu

Bononienti an. 1396. titulus habetur, *de la recepte à Estoquages escheux a ladite Baillie de Jean Chobau.e pour l'Estocaige de sa maison seans à Desvre à l'encoste du flos que il vendit à Jacques &c. 4. den.* In Computo Domanii Stapularum fol. 41. *Recepte d'estoquaiges de secs bois versez & estouponrez.* In Computo Domanii Comitatus Pontivi, an. 1478. *Recepte de bois secs d'estoquesses, & de Wastis en ladite forest.* Alibi: *Recepte d'estoquages, qu'on dit Eschielles, où plusieurs mariniers souloient mettre leurs rets.* Vide Menagium & Ferrarium in *Scocco.*

STOCIUS, *Stultus.* Glossæ Arabico-Lat.

STOFFATUS, *Stoffura.* Vide *Stuffatus.*

STOLA, una è vestibus Ecclesiasticis, quæ & *Orarium* dicta. Honorius Augustod. l. 1. c. 104. *Deinde circumdat collum suum stola, quæ & Orarium dicitur, &c.* Stephanus Eduensis Episcop. lib. de Sacram. altar. cap. 10. ubi de vestibus sacerdotalibus. *Stola circundata collo, ad interiora descendens, significat obedientiam filii Dei, & jugum servitutis, quod pro salute hominum portavit.* Vita metrica S. Mauri Abbatis MS.

Plorat & exorat, veniam dum fletibus orat,
Deponendo stolam, quam toto tempore caram
Anni portabat, quam sic vehementer amabat,
Quod sublimatus, quod erat Levita creatus.

Ubi observanda verba, *omni tempore*: nam *sine stola vel orario incedere* vetantur Presbyteri apud Hincmarum & Reginonem de Vita & Conversat. Presb. cap. 62. adeo ut mirum sit haud ita pridem cum stola Curiones sibi adesse non debere contenderint Episcopi. Vide Rupertum lib. 1. de Divin. offic. c. 21. Innocentium III. Durandum lib. 3. Ration. c. 5. &c.

Stola autem, propria est Diaconorum vestis, ut observat Amalarius l. 2. de Eccl. offic. c. 10. unde in Vita S. Altmanni Episcopi Pataviensis legimus eundem Episcopum, cùm Diaconus adventitius & sinistræ famæ lecturus Evangelium benedictionem ab eo peteret, stolam de collo ejus abstulisse, & alteri præcepisse ut legeret.

Stolas verò *Diaconi & Subdiaconi super humerum sinistrum* ferunt, uti monet Gillebertus Lunicensis Episcopus lib. de Usu Ecclesiastico. Vide Euchologium Græcor. Goari, & quæ observamus in Dissert. de Nummis Impp. Byzantinorum, & in voce *Orarium.* Veneti etiamnum *Stola* appellant panni segmentum oblongum dodrantali latitudine, quod sinistro humero injiciunt. Vide Oct. Ferrarii Orig. Ital. in *Stola.*

Stolis & superpelliciis induti Synodo adesse jubentur Sacerdotes, in Synodo Bajocensi an. 1300. c. 3.

Stolæ cum tintinnabulis, in Testamento Riculfi Episcopi Helenensis an. 915. *Stolas quatuor cum auro, una ex illis cum tintinnabulis.* Monasticum Anglic. to. 3. pag. 317. *Stola & manipuli cum imaginibus, & in extremitatibus cum campanulis argenteis.*

Stola & annulo privati Abbates, qui deponebantur à sua dignitate. Hugo Flaviniacensis p. 258. *Judicio dato, eis frustra Sedem Apostolicam appellantibus, rogabatur stolam & annulum reddere.* Infra: *Ipse verò quamquam depositus, quamquam à consortio & communione Ecclesiæ sequestratus, stolam retinuit & annulum.*

Sub stola excommunicare, i. stolâ sumptâ, ad majorem excommunicationis ceremoniam. Charta an. 1214. in Hist. Guinensi p. 135. *Dominus verò Willelmus Abbas cum Conventu suo, sub stola excommunicaverunt omnes qui hanc eleemosynam ab Ecclesia alienaverint.* Chronicon Montis-Serini an. 1216. *Stola sumpta, reos, tacitis nominibus, excommunicationis vinculis innodavit.* Et an. 1219. pag. 228. *Renuentibus eis, statim intentionem suam facto declarans, manu ad tergum porrecta, stolam ibi occultatam protulit, & priusquam appellationis clypeo se munirent, excommunicationis eos gladio percussit.* Adde Laurentium Leodiensem in Hist. Episcopor. Virdunensium p. 292. & Chartam Egberti Archiep. Trevirentis an. 981. apud Browerum in Annalib. Trevir. p. 484. 2. edit.

Stola & banno interdicere. Chronic. Trudonense lib. 2. p. 366. *Quæ enim regula, quis canon, quis ordo, quæ leges hoc auctorizant, ut defuncto suo Abbate Monachi - - ire ante datum Abbatem ab Episcopo in Exilium compellantur, & nisi assentiant, stola & banno omnes in Episcopio Christiani ab eorum hospitalitate interdicantur.*

Sub stola jurare. Otto Morena in Historia Rerum Laudens. p. 64. *Super his capitulis fuerunt testes, & sub stola tactis sacrosanctis Evangeliis juraverunt D. Petrus Christianus Decanus Basilicæ B. Petri, &c.* Vide *Juramentum.*

Stola, pro Pallio Archiepiscopali. Eadmerus lib. de Anselmi similitudin. cap. 188. de eodem S. Anselmo Archiepiscopo Cantuariensi: *Et ut Romam ad Papam Urbanum pro stola sui Archiepiscopatus eundi sibi licentiam daret, humiliter & mansuete petiit.* Landulfus de S. Paulo in Chronico Mediolanensi cap. 1. *Ordinationem quoque Episcopatus ab extraneis Episcopis suscepit: virga quoque pastorali per munus Comitissæ Mathildæ adhæsit, stolam verò per Legatum D. Papæ sibi delatam induit.* Cap. 38. *Unde ipse Papa huic prudenti viro dixit: Frater, meditatus & Episcopus venisti, sed si vis frui auctoritate Archiepiscopi in temporibus meis, necesse est ut stolam suscipias de manibus meis, sicut ego suscepi ad altare S. Petri.* Ita infra c. 40. Alexander II. PP. Epist. ad Hugonem Arch. Rotomag. *Stolam ob insigne dilectionis de collo nostro assumptam per dilectos filios nostros R. & G. viros industrios, tibique devotos, Charitati tuæ transmittimus, ut videlicet ad honorem Dei & B. Petri reverentiam, nostrique memoriam ea assiduè perfruaris.*

STOLIZAZ, Magistratus apud Longob. Gloss. *Stolizaz, id est Missus Regis.* Glossæ aliæ: *Ab stolizaz, ab eo qui panem ministrat.* Sed videtur legendum *pacem, Paciarius,* εἰρηνάρχης. Lex Longobard. l. 1. tit. 19. §. 5. *Si quis molinum alterius scapellaverit, aut clausuram ruperit, — componat sol. 20. in palatio Regis districtus ab stolizaz.* Ubi Spelmannus monet in aliquot MSS. codd. legi *abstorizat*, & *abautorizat.* Sed nihil mutandum monet Charta Arichis Ducis Longob. in Chronico Beneventano S. Sophiæ: *Concessimus nos Dominus vir gloriosissimus Arrichis, summus Duxgentis Longobardorum, per rogum Griserisci Stolezari* (fortè *Stolezazi*) *nostri, tibi Municulano Gastaldo nostro pueros duos, &c.*

STOLNA. Charta de Urburis post Decreta Hungarica: *Ita tamen ut stolnas hæreditarias, aquæductus omnes pro conservatione regalium montanorum suis impensis debito intertenerent.*

STOLPUS. Marcellus Empir. c. 27. in carmine ad rosus: *Stolpus à cælo cecidit, &c.* Ubi Casaubonus in Comment. ad Persii Sat. 5. reponit *stlopus*, scilicet sonus ille quem buccæ inflatæ & ictu collisæ edunt. Gloss. Gr. Lat. *Stloppus*, ποιφυγμός. Vide *Stloppum.*

STOLUS, *Stolium, storium.*

Stolus, classis, navis, Ugutioni, ex Græc. στόλος. *Stolus Alexandrinus*, in l. 7. Cod. Th. de Navicular. Codex Carolinus Epist. 24. *Quod sex Patricii, deferentes secum trecenta navigia, simulque & Siciliensem stolum, in hanc Romanam urbem absoluti à Regia urbe, ad nos properant.* Joannes VIII. PP. Epist. 7. *Cum certa relatione didicerimus stolum amplissimum in primo ad expugnandum urbem venturum, &c.* Vetus Inscriptio Pisis, apud Ughellum tom. 3. p. 411.

Anno quo Siculas est stolus factus ad oras.

Estol, apud Raimundum Montanerium in Chron. Cata-

Catalanico Regum Aragon. c. 186. & alibi non semel.

Stolium eadem notione. Romualdus Salernitanus in Chronico MS. *Alio quoque tempore prædictus Rex congregavit Salernum Ammiratum suum cum stolio suo in Romaniam, qui invenit maximum stolium Imperatoris apud caput Maleæ, &c.* Falcandus pag. 648. *Stephanum quoque Fratrem suum stolii constituit Admiratum.* Alibi: *Cum enim in partes Hispaniæ misso stolio, Masmudorum Rex potentissimus Africam obsederet, &c.* Rigordus an. 1201. *Ascito sibi Dux Venetiarum sub juramento, cum suis Venetianis & stolio.* Utuntur Gesta Innocentii III. PP. pag. 49. 69. 129. ubi perperam *scolium* semper editum, Chronicon Augustense anno 1237. Petrus de Vineis lib. 2. Epist. 31. 32. Epistolæ Bonifacii VIII. aliquot apud Waddingum tom. 3. in Regesto pag. 5. 8. Albertinus Mussatus lib. 16. pag. 91. &c. Interdum

Stolium usurpatur pro Exercitu terrestri, quomodo Itali *Stuolo* dicunt pro quibusvis copiis militaribus. Chronicon Fossæ novæ an. 1185. *Guillelmus rex Siciliæ fecit stolium maximum per mare & terram. Super stolium maris ordinavit Capitaneum Comitem Tancredum: super stolium terræ fecit Capitaneos Comitem Alduinum & Comitem Richardum de Cerra, &c.*

Extolium, extoleum, non semel apud Raphanum de Caresinis in Chron. MS. pro *stolium* an. 1362. 1379. &c. & Andr. Dandulum in Chron MS. an. 1312.

Storium, eodem perinde significatu, Classis. Rogerus Hovedenus pag. 670. *Eodem die venit illuc Willelmus —cum 30. magnis navibus de navigio Regis Angliæ, & erant pariter in eodem loco de storio Regis Angl. centum & sex magnæ naves onustæ viris bellicosis, &c.* pag. 692. *Applicuerunt apud Accon cum majori parte storii Regis Angliæ.* Adde Bromptonum p. 1177. Chronicon Fland. cap. 82. *Le Roy d'Angleterre avoit fait appareiller une grande estorée de nef à un sanport, &c.*

STOPA. Vide *Stuppare*.

STOPHARIUS. Vetus Gloss. *Tributarius Romanus & Stopharius nominatur, qui censum Regi solvit.*

STOPLUM, *Gravis sonus*, Papias Leg. *Stloppum*.

STOPUS Vide *Staupus*.

STORAX, Papiæ, *lacryma est. Unde eodem nomine dicitur similis mali cydonii, cujus distillatio illa quæ virgis & calamis inhæserit, Storax Calamites dicitur, i. munda.* *Astorace verò* dictus color ipse *storacis*, vel *stauracis, stauracius, storacinus, stauracinus.* Idem.

Stauracium. Papias: *Stauracium, genus palliorum depictorum ex storace, quæ gutta similis est mali cydonii.* Chronicon Fontanellense cap. 16. *De vestimentis verò Ecclesiasticis largitus est pallia quæ dicuntur fundata, tria, stauracia duo, &c.* Paulus PP. Epist. 15. Codicis Carolini: *Storacium pallium unum habentem paones.*

Stauracis, Stauracinus. Anastas. in Sergio PP. p. 61. *Locellum aperuit, in quo interius plumarium ex holoserico superpositum, quod Stauracis dicitur, invenit.* In S. Hadriano p. 109. *Fecit etiam in eadem ipsa basilica—cortinas miræ magnitudinis de palliis stauracin, seu quadrapolis.* Infra: *Similiter fecit vestem de stauracin, seu cortinam majorem ex palliis quadrapolis: sed & per diversos arcus vela syrica numero 57. omnia ex palliis quadrapulis, seu stauracin* Occurrit ibi pluries Haculfus l. 2. c. 10. *Casulas de pallio 30. de purpura 10. de storace 6. de pisce 1. de platta 15. de cendato 5.* Vide Epist. 7. S. Bonif. Moguntini Arch. Ex his apparet perperam Bulengero, *vestes stauracinas*, dici auro & serico pampinatas corimbiatas, filicatas, quia Græcis recentioribus, ut autor est Moschopulus l. περὶ σχεδῶν, σουράκια, λῖνες, corymbi & pãpini vocantur.

STORCIDIUM, καμπισμὸς, in Gloss. MSS. Sangermanensib.

STORDATUS, Obtunsus, obstupefactus, ex Gallico *Estourdi*, Italico *Stordito*. Ita porrò nostri appellabant, qui à prælio quod *Estour* vocabant, uti alibi docemus, recens venerant, tanquam qui nondum sui compotes essent præ certaminis horrore & fragore. Scio alias originationes dedisse viros doctissimos, quas probent alii per me licet. Epist. Petri de Condeto Capellani Regis to. 2. Spicilegii Acheriani p. 553. *Et qui erant extra navem adeo erant fatigati & stordati, quod vix poterant se sustinere.*

STORIA, *Storium*, idem quod *Storea*.

Storia, Kishihtii, in Glossis Keronis.

Storium, Ugutioni & Joanni de Janua, *dicitur à sterno, eò quòd terræ sternatur: nondum enim laneis stramentis repertis, in his accubabant.* De *Storeis* Monachorum, quibus vice strati fuerunt, vide Regulam S. Isidori c. 14. 17. & Regulam S. Fructuosi cap. 19.

Storium, pro Classe. Vide *Stolus*,

STORMUS, ex Ital. *Stormo, moltitudine adunata insieme con arme per combattere.* Historia Obsid. Jadrensis an. 1345. lib. 2. c. 10. *Notæ ad stormium pulsant.* Itali dicunt, *Sonare la campana à stormo, e sonare per far correr la gente con arme*; nostri, *Sonner l'alarme.* Vide Joan. Villaneum lib. 10. cap. 20. lib. 11. c. 117.

Ejusdem fortè originis est vox *Estourmie*, apud nostros, quibus *Estour*, idem fuit quod *Stormo* Italis. Chronicon Bertrandi Guesclini MS.

Et Bertrand commanda con cesse l'estormie.

Chronicon Flandriæ cap. 36. *La peut on voir testes voler, poings couper, chevaux esbouler, & grande estourmie de gens.* Et vox *Estourmie* pro *pugnare*, vel *velitare*. *Le Roman de Garin* MS.

Je veul aler orendroit estormir.

Alibi:

Ceas de Bordele veïssiéz estormir.

Guill. *Guiart.*

Nuit & jour de la dedans issent,
L'ost au Roy de France estourmissent,

Et an. 1284.

Uns & autres qui s'estourmissent,
Du lonc de l'ost en fremissant,
Revont hors des tentes issant.

Idem an. 1294.

Com personnes desestourmées
Commence l'estrif aux espées.

Vide *Bormis*.

Stormenum, eadem notione. Statuta Patavina Rubr. 45. §. 95. *Hoc tamen Statutum non habeat locum in stormento, miscella, aut in prælio.* Vide Oct. Ferrarii Orig. Italic.

STOTARIUS, qui equorum admissariorum curam gerit, ex Saxon. ſtoð, vel ſteða, *equus admissarius*: ſtoð-hors, unde ſtoð-fold, equorum admissariorum septum, in Monastico Anglic. to. 1. p. 260. ſtoðȝeorƿ, *equorum admissariorum custos*, in Legibus Anglo-Saxon. Alfredi Regis c. 9. Lex Alamannor. tit. 98. §. 3. *Et quod de berbicario, stotario, & vaccario fit, quod reliquis servis componi solet, componatur eis in duplo.* Aliqui codd. habent *stogario storario*, vel *stothario*. Vide *Stadarius*.

STRABA. Vide *Strava*.

STRABUS, qui Latinis *Strabo*. Aldhelm. de Laude Virg.

Mutos & mancos, surdosque repertos,
Luscos, ac strabos, qui torta luce fruuntur.

STRADA. Vide *Strata*.

STRADURA, pro *Stratura*, quidquid ad insternendum equum necessarium est. Charta Alamannica Goldasti 58. *Hoc est, auro & argento solidos 70. & cavallos 5. cum saumas, & rufias, & filtros, cum stradura sua ad nostrum iter ad Romam ambulandum.*

STRAGIOLA, Stragulum, Ceremoniale Rom. lib. 2.

lib. 2. sect. 1. *Procedit summus Pontifex super equum faleratum, coopertum à parte posteriori stragiola carmesina, sub baldachino.*

STRAGULUM, *Stragula, Stragulare.* Papias: *Stragulum, vestis discolor plumario opere facta: hinc stragulata vestis, stragulare, variare.* Gloss. Arabico-Lat. *Stragulo vario.* Hinc Decreta Colomani Regis Hungariæ lib. 1. *Nullus qui clericus æstimatur, vestibus utatur laicalibus, utpote fisso pellicio, vel tunica sparsa, manica rubra, strangula, vel viridi manica, aut chlamide, caliga, seu joppa, &c.* Ubi legendum *stragulata.*

Stragulati, Radiati, vel *Birrati*, seu potius *Barrati fratres*, dicti olim Carmelitæ, quod vestibus diverso colore variatis uterentur: donec Martinus PP. an. 1279 nomen eorum mutavit & habitum, convertens vestes *stragulatas* in capas albas, Carmelitarum indita appellatione. Vide Walsinghamum an. 1282. supra in *Birrati.*

STRAMPÆ. Gaufredus Grossus in Vita S. Bernardi Abbat. Tiron. n. 31. *Remiges autem fulminum juxta cadentium fœtoribus affecti, mortuis similes in transtris prosternuntur strampisque rumpentibus, remis ferientibus undas, à columbariis extrahuntur.* Ubi a' plecter virorum doctorum sententiam, qui *strangis* legendum putant, ex Germ. & Anglico *strange*, funis.

STRAND, Ripa, ora, littus. Vox Anglo-Saxonica, quæ in antiqui ævi Chartis privilegium quoddam designat, seu privilegii concessi amplitudinem, tum in *Ripis*, tum in Streame, i. fluviis, tum in Woode, i. silvis, tum in Felde, i. campis, vel pascuis. Charta Henrici II. Regis Angliæ in Monastico Anglic. to. 3. p. 4. *Cum socne & saca, and strand, and streame, and wood, and felde, tolnes and theames, and gritbreches, and hamsocne, and forstalles, and infangenethives, and flemenefermes super suos homines infra burgos & extra, in tantum, & tam pleniter, sicut proprii ministri mei exquirere deberent*, &c.

STRANEUS, pro *Extraneus*, Anglis *Strange*, in Legis Ripuar. Cod. Corbion. tit. 4. habetur, ubi alii *Extraneus* præferunt, monet Steph. Baluzius. Habetur etiam in formulis Andegav. n. 32. 44.

STRANGUILLO, Morbus equi, Gall. *Estranguillon.* Vide Jordanum Rufum Calabrum MS. lib. 2. de Medicaminib. equorum.

STRANGUIRIA. στραγγουρία, Urinæ difficultas. Ordericus Vitalis lib. 5.

Stranguiriæ morbo gemuit cruciante molesto.

STRANGULA. Vide *Stragulum.*

STRAPA, Porta tabulati, vulgò nostris *Trappe*: unde vox *Attrapper.* Gesta Consulum Andegav. cap. 11. n. 10. *Ad portam scalæ, quæ vulgò Strapa vocatur, remanentibus.* Occurrunt eadem ferè verba in Gestis DD. Ambasiæ c. 5. n. 1.

STRAPHILUM. Vide *Staphilum*,

STRASAURA. Vide *Transitura.*

STRATA, Via publica lapidibus, seu *silice, munita*, ut præter Suetonium & alios, loquitur Procopius, lib. 2. de Bello Persico cap. 1. Στράτα γὰρ ἡ ἐστρωμένη ὁδὸς τῇ Λατίνων κέκληται φωνῇ. Paulinus Nolanus Carm. ad Cytherium, ubi de Via Appia:

Post hæc & ad nos pergere incæptat viam,
Quâ sternit aggerem silex,
Cui munitor Appius nomen dedit.

Vett. Inscriptiones 149. 5. 150. 4. 5. *Viam silice sternendam curarunt. --- Viam quæ ducit in villam magnam silice sua pecunia straverunt.* Papias: *Strata, dicta quasi pedibus vulgi trita: ipsa & dilapidata, id est lapidibus strata, quam prius Pœni, post Romani per omnem penè orbem disposuerunt, propter rectitudinem itinerum, & ne plebs otiosa esset.* Gl. Gr. Lat. λεωφόρος. *strata, iter.* Ap. Nicetam Græco-Barb. in Manuele lib. 3. cap. 2. ῥύμαι, στράται, ubi codex alius ἀμφόδοι. Ebrardus Betun. in Græcismo c. 12.

Est stratum propriè lectus: via regia, strata:
Stratum quandoque via regia dicitur esse.

Strata viarum dixere Lucretius & Virgilius. *Pontium stratarumque opera*, in l. 4. C. de Privil. dom. Aug. Alcuinus Poëm.

Sed bene securus poteris percurrere stratam.

Joannes Sarisber. lib. 1. Metalogici c. 18. *Ars itaque est quasi strata publica, quà ire, ambulare, & aggeres, sine calumnia & concussione omnibus jus est.* Victor. Vitensis lib. 1. *Qui in strata publica multo tempore nudo jacuit sub aere.* Lib. 3. *Stratæ verò vel semitæ cadaveribus repletæ, &c.* Juvencus lib. 2.

En ego mitto meum stratas aptare ministrum
Ante tuos vultus.

Itinerarium Hierosol. *Super stratam in parte dextra est monumentum, ubi Rachel posita est uxor Jacob. Strata publica, quæ appellatur via regia*, apud Harigerum Lobiensem in S. Materno Episcopo Leodiensi cap. 13. Will. Brito lib. 8. Phil.

------ Publica nulli
Strata patet.

Petrus Diac. lib. 4. Hist. Casin. c. 11. *Per antiquam stratam Romam venit.* Speculum Saxonicum lib. 2. art. 59. §. 3. *Strata seu via regia tantæ latitudinis esse debet, quod currus alteri cedere possit.* Charta Henrici VII. Imp. an. 1313. apud Goldastum tom. 1. Constit. Imper. *Stratas communes vel Regias vulgariter appellatas.* Vide Paulum Warnefridum lib. 5. c. 17. Legem Longob. lib. 3. tit. 1. §. 21. Petrum de Vineis lib. 3. Epist. 69. lib. 5. Epist. 1. & Bergerium lib. 3. de Itineribus Romanis cap. 54. §. 3. 4.

Strada, pro *Strata*: quomodo Itali dicunt. Charta Dagoberti Regis Franc. apud Doubletum pag. 655. *Vel de ultra mare venientes in illa strada quæ vadit ad Parisius in loco qui dicitur Pasellus sancti Martini*, &c. Vetus Charta ex Tabulario S. Benigni, apud Perardum: *Peciola de terra, quæ terminat de uno latere & uno fronte strada publica, pergit &c.* Adde Joffridum in Niciensibus Episcopis an. 1004. Germani *een strate.* Angli vero *straet* dicunt, unde viæ publicæ Anglicæ, de quibus Leges Vernaculæ Guillelmi Nothi cap. 30. & nos alibi, terminationem accepere. Nostri olim *Estrée* dixere. *Le Roman de Garin* MS.

Parmi Ardane accueillirent l'estrée.

Strata, Papias: *Galathea, lactea quædam cœli zona, alba hoc nomine dicitur, quæ vulgò Strata nominatur.*

STRATATICUM, Teloneum *stratarum*, seu *Plateaticum.* Charta Ottonis M. an. 964. apud Ughellum to. 5. pag. 1582. *Terram ipsius Comitatus, & publicam fornitionem* (f. functionem) *à stratico, & muris in circuitu, & fossato, & alveum aqua à 4. milliariis rationatum secus & extrinsecus, &c.* Gregor. VII. PP. apud Ughell. in Archiep. Bonon. n. 52. *Donamus Fraternitati tuæ portam in civitate Bononiæ cum omni reditu, quem antiquis persolvere solent ipsi homines, qui per prænominatas stratas ire vel redire soliti sunt.* Eadem Charta descripta à Ghirardacco lib. 2. Histor. Bonon. pag. 54. hæc præfert. *Et stratam, quæ nominatur salaria, cum stratatico, & cum omni redditu &c.* Charta Conradi Imp. an. 1149. apud Columbum pag. 210. *Ecclesiæ tuæ --- nostra regalia concedimus, monetam, pedagium utraque strata telluris & Rhodani fluminis.*

STRATEGUS, *Straticus, Stratigus, Stratigotus*, Præfectus seu Rector civitatis alicujus, vel provinciæ, ex Gr. στρατηγός.

Strategi. Schola strategorum, apud Guill. Bibliothecar. in Hadriano II. PP. p. 228. στρατηγοὶ, pro urbium

bium rectoribus, apud Harmenopolum lib. 5. tit. 11. §. 19.

Straticus. Charta Dalmatica an. 1036. apud. Jo. Lucium: *Romani Imperii dignitatem gubernante serenissimo Michaële, Gregorio Protospathario & Straticoviversa Dalmatia.* Apud Ughellum in Archiep. Salernitanis an. 1337. *Lottus de Adimariis de Florentia Miles regius, Straticus Salerni, suique districtus.*

Stratigus, stratigo. Leo Ostiensis l. 1. c. 50. *Theophylactus quoque* ϛρατηγὸς, &c. Lib. 2. cap. 2. *Marianus Anthypatus Imperialis Patricius & Stratigos, id est Dux Calabriæ ac Longobardiæ. Georgius Stratigus* in Epist. Ludovici II. Imp. ad Basilium Imp. CP. apud Baton. an. 871. n. 76. Erchembertus cap. 60. *Stratigo Augustalis.* Crebrò ibi. Anonymus Salernitanus part. 4. *Sabbatius Stratigo,* &c. Idem *Straticus* dicitur p. 268. Charta Cresimiri Regis Croatiæ an. 1067. apud Jo. Lucium lib. 2. c. 8. *Imperialis Patricius ac totius Dalmatiæ Stratigo Stratigon,* in Charta Roberti II. Principis Capuani an. 1156. in Sanctuario Capuano pag. 646.

Strategotus. Hugo Falcandus p. 663. *Rex autem interim Messenam mittit nuncios ad Strategotum, populumque civitatis,* &c. Adde p. 669. 671. Charta Joannæ Reginæ Siciliæ an. 1343. apud Waddingum, in Monumentis Neapolit. pag. 3. *Joanna — Stratigoto civitatis Salerni S. Straticoti Salerni,* in Constit. Siculis lib. 1. tit. 69. §. 2. *Straticoti & Stratigoti,* in Charta Rogerii, Regis Siciliæ, apud Constantium in Hist. Sicil. p. 186. Straticorum Messanæ catalogum contexuit Philibertus Mugnos in Histor. Vesper. Sicul.

Straticotia civitatis, Strategi præfectura, in Charta Friderici III. Regis Siciliæ an. 1302. Apud Roccum Pirrhum in Archiep. Messan. Στρατηγὶς & ϛρατηγίτον Græcis recentioribus, de qua voce egimus ad Alexiadem Annææm p. 399.

Stratigari, Regi vel judicari per *Stratigos.* Charta Rogerii Regis Siciliæ an. 1094. apud Ughellum in Episcopis Tropeiensib. *Ut neque villani Ecclesiæ de quacunque causa accusati, vel rei, nisi in Curia Episcopi judicentur, neque in eisdem villanis, neque in quibuslibet rebus Ecclesiæ stratigentur per ipsos, ut alii ministri manum suam audeant mittere.*

STRATILATES, Exercituum dux, *Dux militiæ,* apud Jo. de Janua: *Militum dux* in Glossis antiquis MSS. & apud Papiam, ex Gr. ϛρατηλάτης. Joannes Diacon. in Vita S. Nicolai Episc. Myrrheæ: *Tres militiæ Principes, quos Dolopes Stratilates vocant.* Alia, ut videtur, notione Joann. Sarisberiensis lib. 6. Policrat. c. 1. *Apparitores itaque licenter exigunt, quod eis debetur ex sportulis, & omnium stratilatarum ordines Silarium constitutum justè accipiunt.* Ubi *Stratilatæ,* militares dicuntur.

STRATILECTILIA, Stragula, instrata, instrumenta lecti, *lectualia,* vel *lectaria,* supellex lectuaria. Matth. Paris an. 1233. *Et illi præcipuè, qui equos, & arma, & pecuniam, nec non & stratilectilia cum viaticis amiserant,* &c.

STRATOR, Equorum curator, domitor. Gl. MSS. Regiæ, πωλοδαμνης, ὁ ϛράτωρ, ὁ τοὺς π' λ ς δαμάζων. Catholicon parvum: *Stratores, i. compositores. Stratores etiam à sternendo dicuntur, quia custodientes in carcere reos, condemnatos puniebant. Vel stratores dicuntur isti, qui stabulis vel equis stantibus in eis præsunt.* Paulus Warnefridus lib. 4. de Gestis Longob. cap. 27. *Equus ejus in porta medio concidens, quamvis calcaribus stimulatus, quamvis hinc inde ab stratore verberibus cæsus, non poterat elevari.* Stratorum munus fuisse, equos Imperatoris curare, autor est etiam Ammianus l. 29. sic dicti, quòd equum domini sternerent, vel ei sellam & stragulum imponerent. Papias: *Stratores, compositores sellæ regiæ.* Gloss. Lat. Gr. *Sterne equum,* ἐπίσαξον τὸν ἵππον. *Sternit,* ϛρωννύει ἵππον. Eorum etiam munus fuit, dominos, equum inscensuros, manu erigere & allevare, unde ἀναβολεῖς dicti. Evagrius lib. 3. cap. 25. Ἀναβολεὺς ᾗ ὢν εἰωθὼς χρῆσθαι τῷ ἵππῳ προσήλατο. Sugerius in Ludov. VI. p. 318. *Barones verò Ecclesiæ nostræ feodati, & Castellani nobiles, stratores humillimi pedites eum equitantes freno deducebant.* Sed consule, si lubet, quæ de Stratoribus observavimus ad Cinnamum pag. 475. Vide *Marpahis.*

Stratores, præterea appellati in exercitibus, qui castra præibant, ut loca accommodatiora ad exercitum traducendum facerent, & idonea castris præpararent. Vide easdem Notas ad Cinnamum.

Strator, Marescalcus, qui stratoribus seu exercitus vel castrorum metatoribus præest. Ordericus Vitalis lib. 11. *Robertum autem de Monteforti honorificè suscepit, & nesciens qua de causa natale solum dimiserit, quia Strator Normannici exercitus hæreditario jure fuerat, inter præcipuos sublimavit.* Neque aliter accipiendi videntur Stratores apud eundem scriptorem, locis aliis, quàm pro copiarum militarium ductoribus præcipuis. Lib. 10. p. 778. *Interea Ravendinos Imperatoris Alexii Protospatharius, aliique stratores navigio venerunt.* Infrà: *Buamundus, ut ea, quæ gesta retulimus audivit, stratores scilicet Augusti, & omnes Francos cum suis copiis pontum carinis sulcasse comperit,* &c. Lib. 11. *Rex autem exercitum Angliæ convocavit, --- ibique castris constructis, stratores cum familiis suis tribus mensibus dimisit.* Erchembertus in Hist. Longob. cap. 15. *Radelgisus invitatus, & à suis stratoribus fraude suasus Salernum quasi capturus adventavit.*

Stratores lagunculorum, apud Hierem. cap. 48, 12. *Paratores craterum,* apud auctorem Mamotrecti, ubi codex editus malè præfert *carcerum.*

STRATORIUM, *Stabulum jumentorium,* Jo. de Janua.

Stratorium, lectisternium, W. Britonii in Glossis MSS. Papias: *Stratoria, lecturia, quæ sterni solent in lectis.*

Stratorium, Stramentum sellæ equestris, seu stragulum, quo illa insternitur. Vetus Interpres Josephi lib. 1. *Rachel hoc audiens, posuit idola in stratorio cameli,* i. sub. Vita S. Benedicti Abb. Anian. cap. 6. *Vidimus sæpe eum sedentem asinum suum flasconem vini in stratorio deferre.* Vide 2. Reg. 17. 28. Gregorius Turon. in Vita S. Aridii: *Sanctus Dei Sacerdos capsulam, quàm cum sacris reliquiis collo suo appensam portabat, circumspiciens comites, superposito stratorio & palliolo, ubi requiescere debuerat, &c.*

Stratura, eadem notione apud Fredegarium Scholastic. in Chron. cap. 38. *Equusque ejus cum stratura regia — Berthario conceditur.* Formula I. ex Andegavensibus. *Cido tibi caballus cum Sambuca & omnia stratura sua, boves tantus, &c.* Cyrillus in Lexico: σάγματα, στρατεῖα ἀλόγων.

STRATSCONINGHE, Via regia, Theuton. *Straet,* via, platea, & *Konningh,* Rex. Charta Philippi Comitis Flandriæ in Tabulario S. Bertini: *Judicaverunt etiam prædicti viri ne stratsconinghe à prædicto Eustachio, vel ab aliquo alio ulterius fieret in terra S. Bertini, ibi scilicet tantũ in terra S. Bertini requiritur.*

STRAVA. Jornandes de rebus Geticis c. 49. de Attila: *Postquam talibus lamentis est defletus, stravam super tumulum ejus, quam appellant ipsi, ingenti comessatione concelebrant, & contraria invicem sibi copulantes, luctum funereum mixto gaudio explicabant, noctuque secretò cadaver est terra reconditum.* Lactantius ad illud Statii lib. 12. Thebaidos:

> ------ *Sed bellicus agger*
> *Curribus & clypeis, Graiorumque omnibus armis*
> *Sternitur. Hostiles super ipse it victor acervos,*
> *Pacifera lauro crinem, vittisque decorus*
> *Accubat.*

Acervos, exuviarum hostilium moles. Exuviis enim hostium extruebatur Regibus mortuis pyra: quem ritum sepulturæ hodie quoque barbari servare dicuntur, quem Strabas dicunt lingua sua. Ita hoc loco *Strava* erit *exuviarum hostilium moles.* At Wormius in Monumentis Danicis lib. 1. c. 6. pag. 36. per *stravam* convivium, in honorem defuncti celebratu, intelligi contendit: quod indicare videntur verba, quæ mox sequuntur apud Jornandem: *Cujus fercula*, &c. ad *stravam* referuntur. Nec dissentit Martinus Schodelius in Disquisit. Hist. de Regno Hung. c. 181. qui ait, *Stravam* esse purum Scythico-Hunnicum, & sic consequenter Ungaricum vocabulum, quo Hunni Silicernium, quod ingenti commessatione concelebrabant, denotabant. Vide Capit. Caroli M. l. 6. c. 194. ubi de ejusmodi conviviis ad mortuorum sepulchra.

STRAVACES, *Cupidi*, in Glossis Isid. Pithœanis: *Strenuares, cupidi*, δωροφόροι. Papias edit. *Strenates*, MS. *Strenaces*, alter MS. *Sterenates*.

STRAURA. Charta Isabellæ de Fortibus Comitissæ Albemarlæ in Monastic. Anglic. to. 1. p. 941. *Cum eorum serviciis—vivariis, alnetis, moris, vastis, bruerris, turbariis, straurls, & Weif*, &c.

STRAUTUM, Θήκη δερματινη βελῶν, in Gloss. Lat. Gr.

STRAY. Monasticum Anglicanum tom. 1. pag. 977. *Concessimus insuper, quod — habeant Wreccum maris, & stray inventa in villa prædicta ac in terris & dominiis*, &c. Vide Ingulfum pag. 875. 881. & *Estraiera*.

STREAME, Fluvius, vox Anglo-Saxonica, in Itinere Camerarii Scotici cap. 16. Vide *Strand*.

STREGUA, idem, quod *Stapha*, aut *Staffa*, *Strepa*. Acta Hadriani IV. *Decretum quod--Papæ Hadriano exhiberet stratoris officium, & ejus streguam teneret ad conscendendum in equum.* Infrà: *Et streguam fortiter tenuit.* Ita præterea in Actis Alexandri III. PP. apud Baron. an. 1163. & 1177. Italis *Stregua* est equus sagmarius.

STRELAGIUM. Vide *Sextariaticum*.

STRENA. Gloss. Gr. Lat. ἐναρχισμός, *Strena*. Falcandus de Calamit. Siciliæ, de Maione Amiralio: *Falsum enim quidquid ipse cadisque factæ socii adversus Admiratum confinxerant, nec illum inventa in thesauris ejus diademata sibi præparasse, sed Regi, ut eadem in Calendis Januarii strenarum nomine ei transmitteret.*

Strena diabolica in Concilio Autisiod. c. 1.

STRENUTA, Strepa, Stapes. Lupus Protospata in Chron. an. 1046. *Deinde dictus Imperator venit Beneventum: Beneventani verò ad ejus injuriam absciderunt strenutas equi ejus.* Fortè *strepas*, aut *streguas*.

STREPA, Stapes, quo quis in equum tollitur, cui insistunt pedes equitantium. Anglis *Stritrop*, est *Strepa*: *Strap*, corrigia. Acta Hadriani PP. IV. *Decretum est — quod idem Rex pro Apostolorum Petri & Pauli reverentia prædicto PP. Hadriano exhiberet stratoris officium, & ejus strepam teneret ad conscendendum equum.* Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 15. *Hilari vultu adcurrens ad frenum & ad strepam illius* &c. Occurrit præterea apud Helmoldum lib. 1. c. 81. Arnold. Lubec. lib. 6. c. 5. lib. 7. c. 21. Metellum in Quirinal. p. 145. Matthæum Paris pag. 383. 432. Ottonem de S. Blasio c. 13. Cæsarium lib. 5. c. 36. lib. 7. c. 33. Anonymum in Hist. Episcop. Bremens. an. 1155. Joann. Longinum. in Actis S. Stanisl. ai 162. in Speculo Saxon. lib. 1. art. 52. in Jure Feudali Saxon. cap. 33. art. 2. in Ceremonial. Rom. l. 1. sect. 5. apud Thwrocz. in Carolo c. 99. &c. Galli *Estrief* olim dicebant, hodie *Estriez*. Philippus *Mouskes* in Hist. Francor. MS.

Estrief, ne siele, ne sos çaingle, &c.

Strepes, dixit Stephanus Tornac. Epist. 230. 2. edit. *In strepibus justitia dominatur.* Suprà: *Strepa: quibus innituntur pedes.*

Streva, in Regula Templariorum editionis Labeic. 37. Charta an. 1231. in Regesto Comitatus Tolosæ Cameræ Comput. Paris. fol. 25. *Et quod debet inde tale servitium, videlicet quod semel tenebit unicuique Abbati de Monte Albano ascendenti equum, cum ab eo fuerit requisitus le streub.*

STREPARE, Exstirpare. W. Thorn. an. 1264. *Nec licebit cuiquam --- domum vel arborem --- strepare vel eradicare.* *Estreper* nostris, de qua voce diximus in Notis ad Stabilimenta S. Ludovici. Vetus interpres Gallicus MS. Codicis Justiniani: *Se aucuns est atains, que il ait estrepé vignes, ou copez arbres, qui portassent fruit*, &c. Vide *Stirpare*.

STREPIA, Cauda serpentis Jo. de Janua.

STRETBRECHE, Ex Saxon ꞅꞇꞃeꞇ, strata, platea, & bꞃecan, frangere, Gallis *Bris de chemin.* Crimen, cujus cognitio ad solum Regem spectat, ut est in Legibus Henrici I. c. 10. emendatur verò mulctâ centum sol. cap. 12. & 80.

STRETEWARD, Viarum custodia, seu Jurisdictio, *viaria*, nostris *Voirie*. Monasticum Anglic. to. 2. p. 187. *Præterea idem Comes dedit præfato Nigello Constabulario suo le Stretevvard & Marketzeld in omni terra pertinente de Haulton, & omnia animalia fugitiva, Gallicè Weythe* (f. Weife) *in toto Hundredo de Halton.* Infrà: *Et valent per annum le Stretevvard, & le Marketzeld 18. sol. & obol.*

STREVA. Vide *Strepa*.

STRIA, Strix, *Striga*, Venefica. Lex Salica tit. 47. §. 2. *Si quis mulierem ingenuam striam clamaverit aut meretricem*, &c. §. 3. *Si stria hominem comederit*, &c. Capitula ad Legem Alaman. c. 22. *Si quis alterius ingenuam decriminat, seu stria aut herbaria si sit, & eam priserit*, &c. Vide *Striga*. Θριαὶ Græci vocant calculos sortilegos. Vide Callimachum hymno in Apollinem v. 45. & ibi Scholiasten, & Thomam Magistrum in θριάσιον.

Strioportius. Qui strias ad nocturna sacra deportare creditur. Lex Salica tit. 57. §. 1. *Si quis alterum hereburgium clamaverit, hoc est strioportium, aut qui aneum portare dicitur, ubi striæ concinnunt*, &c.

Striæ, Prominentiæ, seu sulci columnarum, Vitruvio & aliis. Vide Savaronem ad Sidonium lib. 4. Epist. 8.

STRICARE. Regula Magistri cap. 79. extremo: *Si contenti sunt pannos suos vel indumenta in alieno opere stricare*, id est consumere.

Stricare, Impedire, pro *tricare*. Vide in hac voce. Capitulare 1. Caroli M. an. 802. c. 8. *Ut nullum bannum vel præceptum domni Imperatoris nullus omnino in nullo marrire præsumat, neque opus ejus stricare, vel impedire*, &c.

STRICCITAS, Sterilitas, quasi *strictitas*, quomodo *un temps estroit* dicimus. Decretale precum, an. 779. in Capit. Caroli M. lib. 5. c. 207. & Addit. 4. c. 143. *Episcopi Abbates, atque Abbatissæ pauperes famelicos quatuor pro ista striccitate nutrire debent usque tempore messium.*

STRICK, *Strih*, Modius, vox Germanica. Cosmas Pragensis c. 8. *In pluribus locis mensura siliginis, quæ Strich dicitur, pro uno grosso Pragensi denario vendebatur.* Adde cap. 11. sub fin.

STRICTOLA. Charta Roberti II. Principis Capuani an. 1128. in Sanctuario Capuano p. 643. *Et finis strictola communalis aquaria: nan que est finis transenda publica, quæ dicitur* &c. Charta an. 1197. apud Ughellum tom. 7. p. 1272. *Cum horticello, in quo sunt arbores pomorum juxta cardem curtem a parte meridiei, & cum strictola à parte Occidentis ejusdem Curtis,*

Curtis &c. Infrà: *Extra parietem ipsius curtis, & nominatam strictolam*, &c. Fortè semita, via stricta. V. *Strictum*.

STRICTORIA, Σιχάεια, in Gloss. Gr. Lat. Tunicæ, quæ ad corpus stringerentur, nostris hodie *Justau corps*. Vide *Stica*.

STRICTUM, Via stricta, montium fauces, Gall. *Détroit*. Guillelmus de Podio-Laurentii cap. 52. *Donec — complanaretur viarum asperitas, & stricta amplificarentur*, &c. *Stricta Marrochii*, fretum Gaditanum, quod vulgò *Le détroit de Gibraltar*, apud eundem Scriptorem cap. 48. & Guillelmum de Baldenzeel in Hodœporico Terræ Sanctæ, quod *Strictum Sibilæ*, seu *Sevilliæ* dicitur Thwroczio in Hist. Hungar. part. 1. cap. 15. Vide *Districtum*.

STRICTURA. Gloss. Isid. *Alopecia, passio Stricturæ*. Aliàs *Strictura*, dicitur τὸ ἀπὸ τοῦ σιδήρου πίπτον, ὥσπερ σπινθῆρες, in Gloss. Lat. Gr.

STRIDARE, vox Italica, per præconem submonere, ciere, nostris *Crier quelqu'un*. Occurrit in Statutis Venetis an. 1242. lib. 1. c. 23. &c. lib. 3. c. 7. 10. &c.

STRIGA, Venefica. Ugutio: *Strigæ quædam monstra dicuntur, quæ magicis cantibus in ferus transeunt*. Glossæ Lat. Gr. *Striga*. λαιστριγών, ἡ γυνὴ φαρμακίς. Synodus S. Patricii & Auxentii can. 16. *Christianus, qui crediderit esse lamiam in speculo, quæ interpretatur Striga, excommunicandus, quicumque super animam famam istam imposuerit*. Capitulatio Caroli M. pro partibus Saxoniæ c. 5. apud Holstenium: *Si quis à diabolo deceptus crediderit, secundum morem paganorum, virum aliquem aut feminam strigam esse, & homines comedere*, &c. Lex Longob. lib. 1. tit. 11. §. 9. *Nullus præsumat aldiam aut ancillam, quasi strigam, quæ dicitur Masca, occidere*. Ubi Edictum Rotharis Regis tit. 116. *Nullus præsumat aldiam aut ancillam alienam quasi stringam, quam vulgus dicit, aut mascam occidere*. Eadem Lex tit. 16. §. 2. *Si quis puellam aut mulierem — fornicariam aut strigam clamaverit*, &c. Lib. 2. tit. 11. §. 3. *Si quis — eam strigam, quod est masca, clamaverit*. Cathwlphus in Epistola ad Carolum M. *Maleficos, veneficos, tempestarios, strigas, pythonissas, fures*, &c. Adde Decreta Ladislai Regis Hungar. lib. 2. cap. 31. & Cosmam Pragensem pag. 8. Dantes in Purgat. 19.

Vedesti, disse quel antica strega?

Vide *Stria*.

Striga. Caper: *Striga in turma, ubi equi distringuntur*. Papias: *Striga, Castrense vocabulum, vel inter vallum turmarum, in quo equi stringuntur: unde & strigosi dicuntur, corpore macilenti*. Ex Beda lib. de Orthogr. *Striga, Castrense vocabulum est, intervallum turmarum significans, in quo equi stringuntur: unde equi strigosi dicuntur corpore macilento*. Hinc

Strigarium, in quo docentur & exercentur equi. Italis *Maneggio*, quomodo quidam legendum vel accipiendum censent *Trigaria septa*, apud Victorem in 9. regione urbis Romæ.

Striga, vox Agrimensorum, Festo nota. Papias: *triga, longitudo maior latitudine. Strigatus ager est, qui per strigas crescit à Septentrione in Meridiem*. Ex Aggeno pag. 60. Frontinus de Agrorum qualitate: *Ager per strigas & per scamna divisus*, &c.

Striga, Strigula, genus vestis, in vett. Glossis, apud Savaronem ad Sidonium. Glossæ Isid. *Strigium, genus vestimenti*. *Striges*, Hispanorum vestes, eidem Isidoro lib. 19. cap. 23. & Juvenali. Vide *Stica*.

STRIGIO, *Mimarius, scenicus*, in Gloss. Isid. qui *Strigam* imitatur.

STRIGNA, *Pallia operiosiora*. Papias. Vide *Striga*.

STRILIARE, quasi *Strigiliare*, Strigili defricare, quomodo apud Vopiscum in Aureliano: *Equum suum sagmarium defricet*, ex Gall. *Estriller*. Fleta lib. 2. c. 76. §. 9. *Affros lavare, desiccatos striliare non est inutile*. Adde c. 78. §. 2. Jo. de Janua: *Strigilis, instrumentum, quo mundantur equi; & instrumentum, quo caro mundatur; & sudor corpori eraditur, quod & Strigil dicitur per apocopen*.

STRINA, *Strinna*, Tributi, seu vectigalis species apud Dalmatas & Croatos, quod Venetis vel Hungariæ Regibus, quibus subinde paruere, vice ultroneæ pensitationis, ac *strenarum*, (unde vocabuli etymon) pensitabatur. Nam autor est Constantinus Porph. lib. de Adm. Imp. c. 29. Basilium Imperatorem autorem fuisse Dalmatis, ut quæ Prætori solvebant, ea Slavis darent pacis causa, & Prætori exiguum illud penderent, quo debitam Romano Imperio subjectionem testarentur. Ugutio: *Strena, quod vulgò dicitur Strenna, scilicet quod datur alicui in Kalendis Januarii*. Charta an. 1133. *Tolta, quæ apud Commune erat pro urbe reparanda, & aliis expensis fiendis, & strina Venetis danda*, &c. Charta Seb. Ziani Ducis Venetor. pro Civibus Tragur. an. 1174. apud Jo. Lucium lib. 3. de Regno Dalmat. c. 10. *Nolumus, ut aliquo modo offendantur, neque tollatur eis aliqua inconsueta strinna, nisi quam ipsi sponte dare voluerint*. Statuta Ragusii l. 7. c. 56. *Volumus, quod si aliqua navis, vel lignum, in quo essent mercatores, darent aliquid alicui pro strina, vel pro pedochia, vel aliquid aliud*; &c. Vide *Strena*.

STRINCTORIUM, Σφιγκτήρ, in Glossis Lat. Gr. MSS. S. Germani Paris. *Fibula*.

STRINGERE *manum mulieris*. In pacto Legis Salicæ tit. 23. sic inscribitur, *de manu mulierum non stringenda*. §. 1. *Si homo ingenuus feminæ ingenuæ digitum aut manum instrinxerit*, &c. (Lex Sal. tit. 22. habet *strinxerit*.) §. 2. *Et ei si brachium destrinxerit*, &c. (Lex Sal. *strinxerit*.) §. 3. *Si super cubitum manum strinxerit*, &c. (Lex Sal. *miserit*.) Denique §. 4. *Si quis mulieri mamillam capulaverit*, &c. (Lex Sal. *strinxerit*.)

STRINGES, Vestes, Hispanis propriæ, ut *Sarabaræ* Parthis, *Linea* Gallis, *Rhenones* Germanis, *Mastrucæ* Sardis. Papias in *Vestimentum*.

STRINGINA, *Restrictio Urinæ*, in Gloss. Isidori: *δυσουρία*.

STRIOPORTAS, qui strigas portat, vel deducit ad locum Congregationis. Goldast. Vide *Stria*.

STROFA, species Tributi apud Polonos. Charta Boleslai Cracoviæ & Sandomeriæ Ducis an 1255. apud Odor. Rainaldum n. 6. *Qui ut pote liberi homines Capituli à nostro & nostrorum posterorum & Palatinorum & Castellanorum & quorumlibet judicum aliorum judiciis in perpetuum sint immunes & prorsus liberi à Strofa, & Stam & Povoz, & aliis servitutibus & solutionibus ordinariis & extraordinariis censeantur, Prevod militari excepto, quos volumus dominorum suorum duntaxat utilitatibus & servitiis perpetuò mancipari*.

STROMA, pro *stratagema*, in vita S. Udalrici Episcopi August. cap. 12. n. 41. nisi in MSS. vox abbreviata fuerit.

STROMEATREUS, vox perperam efficta, ni fallor, in Cod. MS. Vitæ Petri Urseoli Ducis Venetiæ n. 15. *Aufert ab eo hujusmodi Sycophantas cogitationes, addens illi stromeatreas actiones, cogitque in crastinum veniam petere*, &c. fortè leg. *strophateas*.

STRONUS, Sturnus. Gloss. Ælfrici: *Stronus*, ꞅꞇæꞃn.

STROPHUS, *Stropharius*, *Strophosus*, voces ex *Stropha*, dolus, fraus, & Gr. στροφή, deductæ, Papias: *strophus, tortus, fraudator. Stropha, nequitia, fraus. stropharius, impostor, fraudator*. Althelmus de Laude Virginum in præfat.

Ne fur strophosus foveam detrudat in atram.

 Qui

Qui quidem versus occurrit etiam in Epist. Rabani Mauri ad Ludov. Imp. Idem Althelmus cap. 21.

Non tulit hanc faustum grassator cernere famam
Qui genus humanum strophosis elidere certat.

Et cap. 23.

Non cunctante gradu cum sanctæ limina valvæ
Vellet adire ferox, stropha stimulante malignum.

STROPHIUM, *Stropheum*, Pallium virginale, Joanni de Janua. Ebrardus Betuniensis:

Zonam dic strophium, palmam dic esse stropheum.

Trophæum scribendum fuit. Theodulfus Aurelian. lib. 1. Carm.

Huic ferruginea est, apta huic quoque lutea vestis,
Lacteolum strophium hæc vehit, illa rubrum

Eckehardus Junior de Casib. S. Galli cap. 5. *Castitatis, inquit, fili mi, tibi cingulum per hoc lineum meum à Deo accipe, continentiæque strophæo ab hac deinceps die per Wiboradam tuam te præcinctum memento.* Vide Ferrarium in *Stropare*.

STRUBLUS. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 78. ubi de libero, qui in servum transit: *In signum verò transitionis hujus billum, vel strublum, vel deinceps ad hunc modum servitutis arma suscipiat, in manus Domini mittat, & caput.*

STRUCTOR, *dicitur*, inquit Papias, *incisor carnium, vel inferior*. Gloss. Gr. Lat. παραθέτης, *structor, infertor*. In cod. MS. S. Germani Paris. *Illator* Gloss. Gr. MS. Reg. cod. 1673. Στρώτωρ, ὁ τὰ ἄρτα συνάπτων. ubi videtur leg. [illegible], apud Synesium de regno, & Hesychium. Glossæ antiquæ MSS. *Penum instruere, & propriè instrui convivium dicitur, & qui huic rei præsunt, Instructores dicuntur.* Epistola Valeriani apud Trebell. Pollionem in Claudio: *Structorem, quem refundat unum.* Fragmentum Petronii de Cœna Trimalcionis: *Rotundum enim repositorium 12. habebat signa in orbe disposita, superque proprium convenientem que materiæ structor imposuerat cibum.* Occurrunt ejusmodi *structores* non semel in vett. Inscript. 646. 6. 1002. 1. 1117. 10.

Structores, in l. 2. Cod. Th. de Excusat. artific. ubi Tribonianus *ædificatores* reposuit: qui scilicet ædificia construunt. Vide Vegetium lib. 2. cap. 11.

STRUCTUS, Apparatus. Ordericus Vitalis lib. 4. *Dum plebs Dei Paschale festum congruè celebraret, & Rex structum pretiosarum vestium Rogerio per idoneos satellites in ergastulo mitteret, ille pyram ingentem ante se jussit præparari, & ibidem Regalia ornamenta, chlamydem, sericamque interulam & renoniem de pretiosis pellibus peregrinorum murium subitò comburi.*

STRUDIS. Lex Ripuar. tit. 32. §. 3. *Quod si ad septimum mallum non venerit, tunc ille, qui eum mannit, cum tribus rachimsburgiis in araho conjurare debet, quod eum ad strudem legitimam admallatum habet, & sic judex fiscalis ad domum illius accedere debet, & legitimam strudem exinde auferre, & ei tribuere, qui eum interpellavit, hoc est septem rachimburgiis, unicuique 15. sol. & ei, qui causam prosequitur 45.* Ibid. §. 4. *Quod si ipse strudem contradicere voluerit, & ad januam suam cum spatha tracta accesserit*, &c. Tit. 51. §. 1. *Si quis judicem fiscalem ad res alienas injustè tollendas, antequam ei fidem fecerit, aut ad strudem admallatum habuerit, invitare præsumpserit*, &c.

STRUFUS, *id est, tortio ventris*, apud Plinium lib. 2. de Medicina c. 22. ex Gr. στρόφος, *tormina*.

STRUMA, *Opus variè contectum.* Ita Glossæ Arabico-Lat. ubi Vulcanius restituit *Stroma -- contextum.*

STRUMENTUM, Instrumentum, Italis *Strumento*. Regula S. Isidori cap. 19. *Strumentorum custodia & ferramentorum ad unum, quem pater Monachorum elegerit, pertinebit.* Avitus Epist. 2. ex Baluzianis lib. 1. Miscellan. *Et si satis desiderabantur strumenta cultuum, plus tamen formidari oportuit præda raptorum.* Præsertim pro chartis ac tabulis. Gloss. Græco-Lat. *Dotale strumentum*, προικῷον. Perperam reponit Goldastus *Instrumentum*. Testamentum Widrad Comitis & Abbatis an. 1. Theoderici Regis: *Vel reliquas fabricaturas, seu ministeria Ecclesiæ, vel strumenta cartarum, libros vel vestimenta Ecclesiæ*, &c. Charta Chlodovei III. Regis edita à v. c. Jo. Mabillonio: *Quicquid ipse Ingobertus vel memorata Angatrudis tam de alote parentum, quam de comparato, vel de qualibet adtractum ibidem tenuerint, vel possederint, per suum strumentum ipsius Abbatis in integritatem firmassit.* Concilium Duziacense I. part. 3. c. 5. *Præcepta & strumenta Chartarum de rebus Ecclesiæ secum asportare est accusatus.* Occurrit in variis Chartis apud Baldricum in Chron. Camerac. lib. 1. cap. 25. 27. Doubletum pag. 692. &c. In vita Aldrici Episcop. Cenoman. p. 33. 38.

STRUMO. Michaël Scotus de Physionomia c. 99. *Gibbus, id est strumo, significat hominem sagacem, valde ingeniosum, &c.*

STRUNDIUS, *sive strüntus*, σπέλεθος. Ita Gloss. Lat. Gr Stercus, unde nostris vox eadem notione familiaris, *Estron*, Italis *Stronzo*.

STRUPIAR, *Struppus*. Gloss. Saxon Ælfrici. cap. *de Navibus*: *Strupiar*, midla, i. frenum. *Struppus*: *Strop*, vel *Arvviththe*. Ugutio: *Strupi sunt vincula ex loro, vel lino facta, quibus remi ad scalmos alligantur, de quibus Livius: Quinque remos jussit alligare strupis.*

STRUTHIO, Piscis, qui vulgò *Esturgeon*, apud Udalricum lib. 2. Consuet. Clun. cap. 4. Vide *Sturjo*.

STUBA, Vaporarium, hypocaustum: vox Germanica *Stube*, unde nostri *Estuve*. Lex Alaman. tit. 81. §. 3. *Si quis stubam, ovile, porcaritiam domum alicujus concremaverit, &c.* Ditmarus lib. 7. *Crebro à suis pene desperatus, in stuba vix recreabatur.* Guill. de Baldenzel in Hodœporico T. S. *Est in Cayro domus ampla, & admodum stubæ demissa, &c.* Christianus de Scala in Vita S. Wenceslai p. 61. *Et veniens invenit eum in asso balneo, quod populari lingua stuba vocatur, recumbentem.* Chronicon Aulæ Regiæ part. 2. c. 18. *Ad vicinam stubam, ubi plures affuimus, confugit.* Vita Caroli IV. Imp. *Nunciavit Regi Joanni, ut ad evitanda multarum personarum pericula, secum sola solus in stuba clauderetur.* Ericus Upsaliensis lib. 5. Hist. Suecicæ pag. 159. *Annuum tributum immensæ pecuniæ solvendas imponens, videlicet Rumpestat, & de quolibet fumo unam marcam, & pro redemptione Gothlandiæ 12. oves de quolibet æstuario vel stuba regni.* Concilium Viennense an. 1267. c. 16. de Judæis: *Prohibemus insuper, ne stubas & balnea, seu tabernas Christianorum frequentent.* *Stubæ balneares*, in Statuto Guidonis Cardinalis Legati in eodem Concilio. Lindenbrogius laudat Palladium de Architectura in capite, cui titulus est *de balneis & stufis*. At si Palladius non alius est à Palladio, qui de Re rustica scripsit, vox *stufis* non habetur in edito lib. 1. cap. 40. quod inscribitur nudè *de Balneis*. Occurrit præterea apud Abbatem Stadensem an. 1112. 1245. Andr. Monachum in Vita Ottonis Episcop. Bamberg. lib. 2. cap. 15. 23. Joan. Longinum in Actis S. Stanislai c. 8. in Miracul. ejusd. Stanislai n. 171. in Gestis Episcopor. Saltzburgensium pag. 395. in Annalib. Colmariensib. an. 1297. &c.

Stubæ, dictæ in Monasteriis Cameræ Capituli, seu, ut vocant, ipsa *Capitula*, quod in iis essent æstuaria ac hypocausta. Idem Ericus Upsaliensis lib. 4. Hist. Suecicæ p. 145. *Omnibus oppidanis in stuba communi S. Gertrudis convenientibus.* Pag. 147. *Conveniunt igitur ad tractandum de pace in stuba Conventus Prædicatorum.* Sic etiam Germani *Caminatas* vocant.

Stuppa, Stupa. Bernardus Monach. in Consuetud. Cluniacensib. MSS. c. 25. *Quando aliquis eorum vult*

in balneum, vel in stuppam intrare, &c. Hist. Australis an. 1295. *Per totam hyemem aura adeo lenis fuit; quod stupis bene caruissent, si homines voluissent.*

STUBULA, Papiæ *Stupula*, Culmus. Catholicon parvum: *Stipula, Estouble, Chaume. Esteule*, in Consuetud. Ambian. art. 245. Comitatus S. Pauli art. 22. Artesiensi art. 48. 49. 50. Fleta lib. 2. c. 73. §. 9. *Stubula vero in terra requiescat, nec plus inde tollatur, nisi quod pro reparatione domorum curiæ fuerit necessarium, & residuum per carucam subvertatur.* Adde c. 76. §. 12. Vide *Stupla*.

STUD, Præstationis species apud Anglos. Monasticum Anglic. to. 2. pag. 187. *Et libertatem sibi & hominibus suis de Hundredo de Halton libere vendendi & emendi tam in Cestria, quam in Comitatu, & Wicis, ubi tunc non fuit lex ulla, omnia sine tol & stud, prater sal & equos.*

STUDERE, *Studiare*: Curare, Gall. *Penser*. Gregorius Turon. lib. 6. Hist. c. 32. *Jussitque Rex, ut studeretur à medicis, quoad usque ab his ictibus sanatus, diuturno supplicio cruciaretur.* S. Audoënus lib. 2. Vitæ S. Eligii c. 44. *Episcopus adhibito mulomedico, jussit ei (equo) studium impendere, quo scilicet sanari potuisset.* Et mox: *Cuidam illum matronæ—obtulit, quem illa acceptum diligenti curâ studiari fecit.*

STUDIUM, Academia publica, Universitas. Capitolinus in Antonino Philos. *Apud Ægyptios civem se egit & Philosophum in omnibus studiis, templis, locis.* Ulgerius Scholasticus deinde Episcop. Andegav. in Epitaphio Marbodi Episc.

Curans ut fieret virtutem quod redoleret,
Transtulit huc studium, transtulit ingenium.

Studium generale, in Bulla Urbani V. & VI. pro fundatione Academiæ Wiennensis in Austria, apud Lambecium lib. 2. Commentar. de Bibl. Cæsar. c. 5. *Oxoniense studium*, apud Radulfum in Miracul. S. Richardi Episc. Cicestrensis n. 13. Hist. Cortusiorum lib. 5. c. 5. *Civitatem* (Bononiam) *cum studio reformavit in totum.* lib. 7. c. 9. *Bononia interdicitur, studio privatur.* Adde lib. 9. c. 14. Ita apud scriptores non semel.

STUER. Charta Henrici Imp. an. 1170. apud Chapeauvillum ad Ægidium Aureæ-vallis Monachum: *Excepta Sabulonaria, in qua forensis potestas nullum jus, nisi in latronibus, in falsis mensuris, in seditionibus, quas vulgò Stuer & Burrinne dicimus, judicandis.* Vide *Burina*.

STUFFÆ, Balnea calida, Saxon. ꞅꞇoꝼa, Gallis. *Estuves*: vox ejusdem originis ac *Stuba*, de qua supra à Michaël Scotus de Physion. c. 11. *Valent sibi stuffæ, quia faciunt cessare dolores.* &c. Silvester Girald. l. 1. Itiner. Cambriæ c. 5. *Stuphas undique videas, miro artificio consertas, lateralibus quibusdam & praeangustis spiraculi viis occultè calorem exhalantibus.* Extat apud Palladium de Architectura titulus capitis *de Balneis & Stufis.* Ubi Cod. MS. Pithoeanus habet *de fabricis balnearum.* Vide Ferrarium in *Stufa*.

STUFFARE, instruere, Gallis *Estoffer*: *Stuffatus, stoffatus.* Instructus, *Estoffé.* Prima Statuta Roberti I. Regis Scotiæ cap. 5. §. 5. *Et quod quisque dominus veniat Stuffatus ad exercitum de cariagiis & victualibus.* Henrici de Knyghton an. 1338. *Naves de viris armatis ad plenum stuffatas.* Et an. 1357. *Cum tribus navibus bene stoffatis.* Jacob. Hemricurtius lib. de Bellis Leodien. lib. c. 2. *Et estoient li plus porssans d'amis, & li miez vvarnis estoffeis de prossmes prochains, qui fussent en tot Hasbaing.* Cap. 20. *Il & totes ses ses parties acordent une journée por chevachier à Wareme bien stoffeys, & corir sus al Chastelain.* Idem in Speculo Hasbanico pag. 280. *Il servoit stoffeement, & par especial il avoit ---ses prossmes*, &c. Chronicon Flandriæ cap. 110. *En ce temps fut le Comte eschappe hors de Bruges, & fut venu à Lille moult estoffement*: id est, cum magno comitatu, rebus omnibus instructus Brugis venit. Hinc *Estoffe*, pro instructu. Cap. 59. *Et fit prenare toutes les garnisons qui en la ville estoient, & les feit mener au Chastel, & le fit garnir de pierres* (leg. *perrieres*) *& de toutes autres estoffes.* Quæ quidem vox *Estoffe*, vulgò usurpatur à nostris pro pannis, unde vestes conficiuntur, quibus homo instruitur.

Instuffare, idem quod *Stuffare*. Thomas *de la Moor* in Edwardo II. Rege Angl. p. 599. *Ad hanc insulam victualibus universaliter abundantem, tamen abundanti vino, oleo, melle, frumento, brasio, piscibus salsis, carnibus & terrestri carbone instuffatam, Regem volentem adnavigare, ventus contrarius prohibuit.* Henric. de Knyghton an. 1340. *Et nobiliter instuffavit* (naves) *de viris armatis & albalistis*, &c.

Vocis fortè etymon à *Stuffis*, de quibus suprà, quod qui pluribus vestibus instructus sit, iis frigus non modò depellat; sed & calorem, qualis in *Stuffis* habetur, sibi conciliet.

Stoffura, Instructus, apparatus. Henric. de Knyghton an. 1332. *Venit cum 10. navibus de Flandria omni stoffura, quæ ad guerram pertinet, bene refertis.*

STUKA. Vetus Charta apud Joan. Schefferum ad Chronicon Upsaliense pag. 152. *Duas pallas de panno aureo. Item duas stukas de panno aureo inferiùs ornatas argento deaurato.* Infrà: *Item obtulit ---duas pallas, alteram cum altare bruno, duas stukas de serico intextas, & duo suppellicea.*

STULTATUS, in Glossis antiquis MS. *qui differre nescit.*

STULTICINIA, Stulta cantica, amatoria. Jo. Sarisber. lib. 1. Policrat. cap. 6. *Nunc verò laudi dicitur, si videas graviores amatoria, quæ ab ipsis dicuntur, elegantiùs stulticinia, personare.* Lib. 8. c. 6. *Cythara crinitus Iopas non stulticinia vel bucolica personat amatorum*, &c.

Stulticines, apud eundem Joan. Sarisberiens. lib. 6. cap. 16. *Vanitate nominum delectantur, contempta rerum veritate, & fructu: aleator, auceps, quodque magis mirere, stulticines, & qui virilia nunquam tractaverunt.*

STULTILOGUS, Stultus, vel Stulta loquens. Dudo Decanus S. Quintini in præfat. ad Acta Norman.

Stultilogo, stolidoque, hebete.

Fortè pro *stultiloquo*. Gloss. Gr. Lat. μωρολογία. *stultiloquium.* Paulus ad Ephesios: *Turpitudo & stultiloquium, aut scurrilitas.* Ubi S. Hieronymus: *Stultiloquium esse existimo, non solùm eorum, qui aliqua narrant turpia, ut risum moveant, & fatuitate simulata magis illudant eis, quibus placere desiderant: sed etiam eorum, qui sapientes sæculi putantur, & de rebus physicis disputantes, dicunt se arenas littorum, guttas oceani, & cælorum spatium, terræque punctum liquidò comprehendisse.* Utitur etiam Plautus.

STULTIZARE, Insanire, in furiam verti, apud Auctorem Mamotrecti in Sapient. cap. 14.

STULTO-MALUS, *Stultus malus*, in Gloss. Isid. Glossæ antiquæ MSS. *Stulto-malus, qui stultus & malus est.* Gloss. Saxon. Ælfrici; *Stulto malus*: ẏꝼel. ꝺẏꞅıꞅ. i. malus stultus.

STUMBLUM. Leges Henrici I. cap. 80. de via regia: *Tanta verò debet esse, ut inibi duo carri sibi possint obviari, & bubulci de longo stumbli sui possint assimulare.*

STUMONES. Charta Philippi Regis Franciæ an. 1172. pro Communia Bellovacensi, apud Loisellum: *In uno quoque molendinorum duo tantùm stumones erunt. Quòd si aliquis plures stumones, vel alias malas consuetudines imponere voluerit in molendinum, & inde clamor ad Majorem & Pares venerit, illi, qui inde clamaverit, secundum deliberationem ipsorum justitiam facient.* Eadem Charta Gallica pag. 280. *Adecertes*

certes en un chacun des moulins deux joennes seront tant seulement; que si aucuns plusieurs joennes, ou autres mauvaises coustumes veut imposer és moulins, &c. Obscurum per obscurius.

STUNUM. Charta Heccardi Comitis Augustodunensis, ex Tabulario Prioratus Persiaci in Burgundia apud Perardum pag. 26. *Uno fanono viridi, cum brusdo uno de gliso, uno de stuno cum sirico amnistrare*, &c.

STUOT, Equus admissarius, Germanis, in Conventu Alsatico an. 1051. apud Glareanum lib. 2. Rer. German. & Goldastum: *Equi autem admissarii, quod vulgariter Stuot vocatur*, &c.

STUPA. Vide *Stuba*.

STUPLA. Edictum Rotharis Regis tit. 108. *Si caballos iter facientes de stupla aut de ipsa pascua — movere præsumpserit.* Ubi *stipula* habetur in Lege Longob. lib. 3. tit. 4. §. 1. nostris *Esteules*. *Stipula*, apud Papiam, & in veteri Kalendario rustico apud Gruter. 139. *Messes frumentar. item triticar. stupulæ incendunt sacrum spei saluti Deanæ*, &c. Vide *Stubula*.

STUPOR, pro Tumor, superbia. S. Cyprianus Epist. 40. *Stupore elatus*. Epist. 47. *Stupore superbi tumoris inflatus*. Idem de Unitate Eccles. *Error fallit, extollit stupor, livor incendit.*

STUPPARE, Stupa occludere, Gallis *Estoupper*. Lex Alemann. tit. 59. §. 7. *Si quis autem ex ipsa plaga cervella exierint, — ut medicus cum medicamento aut syrico stuppavit, & postea sanavit*, &c. Jac. Hemricurtius de Bellis Leodiensib. cap. 26. *Il fist remplir & stopeir de terre les entrées & les sospiraz*, &c. Joann. Villaneus lib. 7. cap. 44. *Le mura erano la notte riparate, estoppate con tavole, o con sacchi di lana.*

Stupparius. Gloss. Gr. Lat. Καννάβις, *stuppa*. Καννάβιος, *stupparius*.

Stuppacium, Pannus ex stupis confectus. Autor de Vita Eremitica to. 1. Operum S. Augustini c. 20. *Utroque verò tempore* (hyeme & æstate) *duas de stupacio camisias vel staminas — habeat.*

Stopa, Obstructio, seu jus obstruendi rivos defluentes. Charta an. 1207. in Tabul. S. Bertini: *Quocumque aqua defluxerit, vel ubicumque decursus aquarum obstrusi fuerint. Philippus de Oya omnes stopas, quas in feodo Ecclesiæ S. Bertini supra Rambreehtesgat habet, & antecessores sui habuerunt, liberè solus tenebit: si autem Rambreehtesgat obstrusum fuerit, & aqua defluxerit per pontem*, &c. Charta Gallica apud Prynneum in Libertatibus Eccl. Anglic. to. 3. p. 215. *De chemins estopez, euves trestornez, bundes brisiez*, &c.

STUPPERARE. Gloss. Gr. Lat. MS. Φλεγμαίνω, *stupporo, stuppero*. Φλεγμονή, *stupperatio*. Edit. habet *Suppuro*, & *suppuratio*. Glossæ antiquæ MSS. *Stuperatus, stupefactus*, fortè pro *stuporatus*.

STURGIO, *Sturjo*, Piscis, qui maximo in mensis honore habetur apud eos, in quorum fluminibus capitur: subit enim è mari flumina. Hunc *silurum* Paulus Jovius Ausonii existimavit, ut & Vossius: Hermolaus *Huccam* apud Athenæum, alii *Tursionem* Plinii: *Lupum* nonnulli; quidam *Attilum* Padi: denique Rondeletus *Acipenserem* Romanorum literis nobilitatum Sturjonem esse volunt. Vide Salmasium ad Plinium p. 1315. Anglo-Saxones ꞅꞇẏꞃiꝫa, Anglo-Britanni *Stargeon* vocant. Alanus de Insulis in Planctu naturæ: *Illic sturgio sui corporis nobilitatem individuali sui corporis benedictione, mensis offerebat regalibus.* Gotselinus Monachus lib. de Miracul. S. Augustini Episc. Cantuar. cap. 17. *Piscis scilicet Rhombus longitudinis pedum 14. capitur, qui vulgò Sturio appellatur.* Occurrit etiam apud Altfridum in Vita S. Ludgeri Episc. Mimigard. n. 5. in Vita S. Adalahidis cap. 11. &c.

Apud Anglos *Sturgio* ad solum Regem pertinet, ut est in Fleta lib. 1. cap. 45. & apud Bractonum lib. 2. c. 5. §. 7. cap. 24. §. 1. l. 3. tr. 2. cap. 2. §. 4. 5. ubi hæc idem Bracton. ait: *De sturgione verò ita observatur, quod Rex illum habebit integrum propter suum privilegium: de Ballena verò, sufficit, secundum quosdam, si Rex inde habuerit caput, & Regina caudam.* Statutum de Prærogativa Regis an. 17. Edw. II. cap. 11. *Item Rex habebit Wrecum maris per totum regnum, balenas, & sturgiones, vel alibi infra regnum, exceptis quibusdam privilegiatis locis per Regem.* Charta Stephani Regis Angl. an. 1138. in Monastico Anglic. to. 3. pag. 8. *Et ubicunque evenerit capi piscem sturjonem in piscaturis suis, sit eorum totus & integer.* Andreas Suenonis Archiep. Lundensis lib. 8. Legum Scanicar. c. 1. *Omnes pisces, sive sint mortui, sive vivi, si casu versus terram appulsi, ut manus hominum non possint effugere, occupantibus conceduntur, præter sturgionem, qui juri Regio, à quocunque repertus fuerit, cedit. Pariter quoque cetam*, &c. Radulfus de Diceto an. 1150. *Nunc extrahitur sturgio Regium reservandus in cibum.* Udalricus lib. 2. Consi et. Cluniac. c. 4. *Pro signo salmonis vel struthionis: signo piscium hoc adde, ut pugnum erecto pollice supponas mento, quo superbia significatur: quia superbi maximè & divites tales pisces solent habere.* De sturgione plura Bruyerinus Champerius lib. 20. de Re Cibaria c. 22. Adde Joan. *Briton* p. 7. 26. 27.

STUROLÆ, vel *Scurolæ*, Pusulæ, Gallis *Rougeolle*. Michaël Scotus de Physionomia cap. 10. *Oportet de necessitate, quod quilibet homo natus tempestivè aut tardè habeat quatuor passiones inevitabiles, scilicet variolas, sturolas, fersas, & scabiem humidam vel siccam.* Infrà *scurolæ* scribitur.

STYE, Hara, suile, porcistetum, Anglis à *Swines stie*. Lex Burgorum Scotic. cap. 89. *Non licet Burgensi, nec alicui in burgo manenti, porcos tenere, nisi habuerit custodem eos sequentem, vel pascat eos in hara, id est stye, unde vicini sui & damnum inde non incurrant.*

STYLISONIUS, Stylo conscriptus. Paulinus Aquileiensis Episc. in Epist. Synodali: *Domino Carolo — æternas multipliciter supplici concinnamus stylisona voce salutes.*

STYLUS, vel *stilus*. Præfatio Ælfredi, Regis Angl. ad S. Gregorii Pastoralem sub fin. *In anglicum sermonem eum converti, & ad unamquamque Episcopi sedem in regno unum misi, superque singulos libros stilum, qui est 50. mancussæ. Et ego præcipio in Dei nomine, nequis de libris hunc stilum tollat, neque librum de templo*, &c. Ubi Saxon. *æstel* præfert, id est *æstimatio*, ex *æsto* eadem notione.

STYRPUS. Vetus Charta in Vita S. Domitiani: *Et habet in longitudine cum colle & silva supra viam secundum virilem manum, perticas agripedales 112. in latitudine & parte meridiana cum sarpa perticas agripedales 72. ac semissem, infra hunc terminum, & perticationem sub integritate vobis cedimus, similiter & unum campellum subtus viam superiorem, qui adstyrpum præscripta vineæ à serò jungit*, &c.

SRADUS. Gloss. Ælfrici: *Sradus, vel surdaster*, Deaꝼ. Sed leg. Surdus.

SUA, æ, *Domus, in qua Scholastici student*, in Glossis MSS.

SUASORIUM, Συμβολή, in Glossis Lat. Gr. MSS. Sancti Germani Paris.

SUATIM, Intra se, apud se, penes se. Nicolaus PP. Epist. 52. *Quorum privilegiorum tenorem si non suatim frater Hincmarus partim celasset*, &c. Idem Hincmarus Remensis in Opusculo LV. Capitulorum c. 43. *Nos etiam moderni Glossarios Græcos, quos suatim Lexicos vocari audivimus*, &c. S. Althelmus Episcop. lib. 1. de Virg. c. 42. *Venusta inquam, lineamentis corporalibus; sed plus venusta suatim, cycladibus compta spiritualibus.* Anastasius Biblioth. in Præfat. ad VIII. Concil.

Concil. *Ne ergo Græcorum suatim astutia, quin potiùs dolentia, etiam circa præsentem Synodum agat, hæc me admonendi causa dixisse sufficiat.* Idem: *Ne forte procedente tempore iis Græcis codicibus reperiatur huic sanctæ Synodo à Constantinopolitana suatim additum vel mutatum.* Utitur etiam Joan. Diaconus lib. 4. de vita S. Gregorii c.75. Aliàs *Suatim*, est *instar suis.*

SUBACTI. Vide *Molles.*

SUBACTUM, *Subactio*, Dominium, *Seigneurie.* Charta Romualdi Ducis Longobardorum ex Chronico Beneventani Monasterii S. Sophiæ 3. part. *Concessimus — tibi Urso Vestarario nostro Condomam, nomine Joannis, cum uxore, filiis, & filiabus, vel cum omnibus eorum pertinentibus, quæ fuerunt de Græcis, de subacto tuo, Urse, quatenus ab hodierno die teneas & possideas — jam nominatam Condomam, cum casa, vineis, territorio,* &c. Alia Godescalci Ducis Longob. ibid. *Concessimus — puerum nomine Ursum cum uxore, filiis, & filiabus suis, qui in terra ad habitandum se collocaverunt in loco, qui dicitur Fenilia, qui fuerunt de astu* (l. actu) *Sipontino, de subactione VVarnefrid Gastaldi nostri,* &c. Alia Gisolfi Ducis: *Qui habitare videntur in Selice, de subactione Scauri nostri, qui nominatur Lupualdus, & eam sibi ancillam in conjugem sociavit, qui fuit de subactione Trasaris Gastaldi & Vestararii nostri,* &c. Alii denique Romualdi Ducis: *Qui fuerunt coloni nostri de subjectione Annumis Actionarii nostri,* &c.

SUBADJUVA, Adjutor Adjutoris, ὁ τοῦ βοηθοῦ βοηθός. Sic autem appellabatur, qui in aliquo officio Magistratus præcipuo *Adjutori* suberat, ejusque vices agebat. Notitia Imp. Occident. cap.29. *Adjutor, Subadjuva Adjutoris, Subadjuva fabricarum diversarum,* &c. Gesta de nomine Acacii, seu Breviculus Historiæ Eutychianistarum: *Superveniente Vranio Subadjuva.* Hist. Miscella lib. 17. p. 528. edit. Canisii: *Qui Subadjuva dignitate habebatur insignis.* Ὁ Σουβαδιούβας τοῦ Μαγίστρου, *Subadjuva Magistri*, apud Marcum Diaconum in Vita S. Porphyrii Episcopi Gazensis n. 26. & in Chronico Alexandrino pag. 870. Concilium Calchedon. act. 3. Σουβαδιοῦβα τῆς σχολῆς τῶν καθοσιωμένων τῶν Μαγιστριανῶν. Vide Pancirollum ad Notitiam Imp. Orient. cap. 16.

SUBADVOCATUS. Vide *Advocatus.*

SUBALLIGATURA. Vide *Ligatura.*

SUONBOCH. Vetus Charta apud Vadianum de Colleg. & Monast. pag. 87. *Placuit inter nos Chartam pacationis ex utraque parte allevari, quod Tuitiscè, Suonboch nominamus.* Ubi ille: Alemannis *Suonen*, erat pacificare, reconciliare, transigere: unde *Suvonbuoch*, Charta, id genus conventiones complexa.

SUBALA. Vide *Subhircus.*

SUBALTERNARE, Alternis superiorem esse ac inferiorem. Pseudo-Ovidius de Vetula lib. 1.

Seque subalternant, modò victores, modò victi.

SUB ANNIS, Minor annis, *Sousâgé.* Continuator Nangii an. 1347. *Et sic juvenis habet juvenem in uxorem impuberem & sub annis.* Chronicon Franc. MS. desinens in an. 1322. an. 1295. *En c'est an Sansions Rois de Cecille mourut, qui avoit deux enfans sousagiez, qu'il avoit eu d'une nonnain.*

SUBARI, Calceamenti species, nostris, ut videtur, *Pantoufle*, apud Innocent. III. PP. lib. 1. Ep. Locum vide in *Scafones.*

Subareus, eadem fortè notione. Pseudo-Ovidius lib. 3. de Vetula:

—do pellicium, do subareos, do
Tres species telæ pro camisia facienda.

SUBARMALIS, *Subarmale*, Vestis sic dicta, ut quidam putant, quòd sub armis gestaretur, ut Turnebus lib. 18. Advers. cap. 19. qui existimat, fuisse crassum sagulum, quod *sub armis* induceretur, ut eorum durities corpus minùs offenderet, ut fuere *Gambesones*, quæ sententia arridet Octavio Ferrario, de Re vestiaria 2. part. lib. 3. c. 17. Et certè Papias *Subarmales* fuisse ait *tunicas subcinctas, id est curtas*, quomodo fuere etiam *gambesones.* Spartianus: *Cum Romam Severus venisset, prætorianos cum subarmalibus inermes sibi jussit occurrere.* Ex Herodiano & aliis, pacificum fuisse habitum, εἰρηνικὸν σχῆμα, quidam volunt: alii sic nuncupatam ejusmodi vestem opinantur, quòd armis aptaretur, quemadmodum *Armilausam* dictam vult Isidorus, *quod antè & retrò divisa atque aperta esset, in armos tantùm clausa.* Utcunque sit, fuisse subarmalem vestem Ducum ac Tribunorum, satis prodit Valerianus Aug. in Epist. ad Zozimionem, qua Claudio etiamnum Tribuno dari jubet inter alia, *albam subsericam unam, cum purpura Succumbitana, subarmale unum cum purpura Maura. —— Hæc autem omnia idcirco specialiter non quasi Tribuno; sed quasi Duci, detuli, quia vir talis est, ut ei plura etiam deferenda sint.* Nec Ducum duntaxat; sed & Consulum fuisse propriam vestem, innuit idem Valerianus Aug. in Orat. pro Aureliano apud Vopiscum: *Cape tunicam palmatam, togam pictam, subarmalem profundum, sellam eboratam: nam te Consulem hodie designo,* &c. Vide, quæ observamus in Dissertat. de Nummis Imperatorum Byzantinorum.

Subarmale, alia notione videtur usurpare Gervasius Tilleberiensis in Otiis Imperialibus MSS. *Quinquaginta millia mulorum Castrensium ad subarmalia & sarcinas militum vehenda.* Ubi *subarmalia* dicuntur militum arma, sarcinæ, castrorum impedimenta.

SUBARRA, Repagulum, ex Italico *Sbarra*, Gallis *Barre.* Albertinus Mussatus de Gestis Henrici VII. lib. 8. rub. 5. *Insultum fecere ad subarras Laurentii Joannis Statii, sole ad tertiam jam horam ascendente.*

SUBARRARE, Arrhabone uxorem sibi desponsare. Auctor Græcismi:

Pars arrabo venit pretii dum res bona venit,
Quam sponsus subarat, priùs arrabone subarrat.

S. Hieronymus in Virginitatis laude: *Humanorum sponsaliorum pignoribus subarratur.* *Annulo subarrare*, in Lege Longob. lib. 2. tit. 37. §. 1. Ratbodus Episcop. Noviomensis in Vita S. Godebertæ n. 3. *Virginem illam aureo suo annulo subarravit.* Alexander III. PP. in Appendice ad Concilium Lateran. III. part. 6. cap. 32. *Cum quidam secretò mulierem viduam subarrasset, & cognoscens carnaliter cohabitasset cum ea per annum,* &c. Florentius Wigorniensis an. 868. *Alfredus —- uxorem de Mercia, nobilem scilicet genere, —- subarravit & duxit.* Alexander Necham lib. de Naturis rerum: *O felicia antiquorum tempora, in quibus ipsi Imperatores mundum subarrantes, seipsos Philosophiæ dederunt, ut patet de Alexandro, de Julio Cæsare, de Tholomeo Rege Ægypti, qui fuerunt sapientiæ studiosi.* Ubi nescio an rectè viri docti emendent *Suberrantes.* Joanni de Janua, *Subarrare, est quasi latenter arram dare. Unde*, inquit, *beata Agnes dixit: Annullo subarravit me Dominus Jesus Christus,* &c.

SUBASCELLATUS. Gervasius Abbas Premonstrat. Epist. 57. *Nec si sufficiunt vestra vobis — ideo deberetis vestros negligere, eos maximè, qui nullum à vobis expetunt commodum temporale: quia (ut aliquid pro me loquar,) nec ad vos fortasse veniens, in manus vestras respiciunt, ut à vobis subascellatus recedam: nec si veneritis Premonstratum, curabo, ut dextera vestra exeniis repleatur.* Ubi *subascellatus*, idem valet ac *res quasvis sub ascellis positas* reportans.

SUBAUDIRE, Vide *Overhernessa.*

SUBAULA. Ædificium, quod aulæ adjacet. Vitæ Abbatum S. Albani p. 92. *Item unam nobilissimam aulam ad opus hospitum construxit, cui adjacent thalami plures, una nobilissima picta, cum conclavibus & camino, & atrio, & subaula, quæ palatium regium, quia duplex est & crispata, dici potest.* Vide Proaula.

SUBBASILICANI, *Qui habitant circa basilicam.* Jo. de Janua.

SABBATTERE, *Porcellos in ventre matris occidere,* in vett. Gloss. quasi subter ventrem scrofam *battere*, ferire, ut abortum faciat. Lex Salica tit. 2. §. 6. *Si quis scrofam subbatit in furto, hoc est, porcellos à matre subtrahit,* &c. Recapitulatio ejusdem Legis §. 9. *Si quis scrofam alterius subbatit, ut porcellos non habeat,* &c.

SUBBEDELLUS. Vide *Bedellus.*

SUBBIBERE, *Gustare,* in Gloss. Arabico-Lat.

SUBBOSCUS, Silva cædua, Gall. *Bois taillis:* Anglis *Undervvoed: Subbois*, apud Rastallum in verbo *Haybote:* quia quod cæditur in silvis, majoribus arboribus subest. Fleta lib. 1. c. 24. §. 8. *non sint hayæ,* (in viis regalibus) *fossati, subboscus, aut dumeta.* Adde §. 9. & lib. 2. cap. 41. §. 5. Monasticum Angl. to. 2. pag. 553. *Quod Prior hospitalis & successores sui in perpetuum, per se & servientes suos de Buckland, percipiant qualibet septimana tres carrectatas subbosci infra parcum suum* &c. Occurrit præterea in Legibus forestarum Canuti Regis cap. 28. in veteri Charta apud Edoardum Bissæum in Notis ad Nicol. Uptonum p. 86. & in Chronologia Augustinensi Cantuar. pag 2294. Vide *Prisca.*

Subnemus, eadem notione. Rogerus Hovedenus pag. 784. *Qui autem forisfecerit in foresta--sive per culpationem de subnemore, sive per essartum,* &c.

SUBCAMERARIUS. Vide *Camerarius.*

SUBCANCELLARIUS. Vide *Cancellarius.*

SUBCAPELLANUS. Vide *Capellanus.*

SUBCASTELLANUS. Vide *Castellanus.*

SUBCAUDARE, Excutere, subcutere, vel potiùs equum ad caudam & nates flagello urgere, ex Gall. *Secouer*, vel *Soucouer*. Leges Henrici I. Regis Angl. c. 90. *Si alicujus equus ab aliquo stimulatus, vel subcaudatus, quemlibet percutiat,* &c.

SUBCICIVIUM. Petrus Damianus lib. 7. Epist. 18. *Dum præfata Comes in Castrensis valli sederet secura crepidine,—repentino mox subcicivio munitionis agger obruitur,* &c. Concilium Osboriense an. 1062. *Dicatur etiam si placet, quod si cœlum rueret, terra subcicivium pateretur.* Utrobique fortè legendum *subsidium*, à voce *subsidere*, Gall. *Croulement*, Concussio.

SUBICINIUM. Chronicon Gemblacense: *Fecit—stolas, tapetia, & alia, quæ quamvis numerentur inter subicinia, ejus tamen industria & studio sunt comparata.* Ubi editor emendat *Subcisiva.*

SUBCINGULUM, *Subcinctorium,* quod *Perizoma, & subcinctorium* dicitur, & *circa pudenda duplex suspenditur,* inquit Honorius August. lib. 1. cap. 206. Idem cap. 82. de Sacerdote: *Cingulo pro arcu se cingit, subcingulum pro pharetra sibi appendit.* Adde Hugonem à S. Victore in Specul. Eccl. lib. 1. cap. 49. Ita *Soucaingle*, in equis usurpat Philippus *Mouskes* in Hist. Francor. MS.

> *Estrief, ne siele, ne sosçaingle,*
> *Ne li frains, ne poitraus, ne çaingle,*
> *Ni remesent à depecier.*

Vide *Præcinctorium*, & *Succinctorium.*

Subcincta, idem quod *Subcingulum.* Testamentum Heccardi Comitis Augustodun. apud Perardum in Tabulis Burgundicis p. 26. *Albas duas, subcinctas 2. manipulas 2.* &c. Infrà: *Adane germanæ meæ, succincta aurea, & sigillo de amatixo,* &c.

SUBCONSUL, Proconsul. Inscriptio Brigantii reperta, *Severius Severianus Subcos. Leg. III. Ital. F. Gordian.* Ita Joseph. Scalig. Epist. 66.

SUBCONFESSIO, Sacellum subterraneum, crypta, quæ sub *Confessione*, seu ædis sacræ altari, extructa est. Ughellus in Acheruntinis Archiepiscopis pag. 10. *Locum quoque subterraneum, Cryptam seu Subconfessionem vocant, in qua tria altaria,* &c.

SUBCULTRARE, Cultello concidere. Apicius lib. 4. cap. 2. *Pulpas, quas subcultrasti, injus mittes.*

SUBCUMBUS. Vide. *Cumba.*

SUBCUSSATOR, *Equus trotator, & Subcussatura, trotatura,* Ugutioni, qui sessorem gradu suo subcutit. Addit Jo. de Janua, *Unde illud: Gradarius, est equus mollis incessus, sine succusatura innitens.* Vide *Trotator.*

SUBDECANUS. Vide *Decanus.*

SUBDEFENSOR. Vide *Defensor.*

SUBDESCENDERE. Leges Luithprandi Regis Longob. tit. 66. §. 4. *Et quicunque de Lege sua subdescendere voluerit, & pactiones aut convenientias inter se fecerint,* &c. Ubi Lex Longob. lib. 1. tit. 29. §. 2. habet *Descendere.*

SUBDIACONALIA, Vestes, quibus Diaconi in sacris Liturgiis utuntur. Ordo Romanus: *Subdiaconis verò sibi congrua vestes, quæ apud quosdam Subdiaconales nominantur, & mappulæ in sinistra manu ferendæ.* Micrologus cap. 46. & 52. has vestes *Subdiaconalia* vocat, ut & Honorius Augustod. lib. 3. cap. 38. & Chronicon Abbatum Gemblacensium. Vide *Diaconale.*

SUBDIACONI, qui Græcis ὑποδιάκονοι, in Concilio Laodic. c. 22. ὑπηρέται, uti vocem hanc interpretatur Dionysius Exiguus. Horum Ordo in Ecclesia haud recentis est instituti, cum Subdiaconorum meminerint Canones Apost. c. 42. & 43. S. Ignatius Epist. ad Antioch. S. Clemens in Constit. Apost. S. Cyprianus Epist. 24. &c. S. Epiphanius in Exposit. fidei Catholicæ, &c. Eorum officium sic describit Alcuinus lib. de Divin. Offic. *Subdiaconus, subminister, eò quòd sub Diacono sit, illius ministerium est, ut ministret Diacono, id est, deferat ei linteum, super quod consecrandum est Corpus & Sanguis Domini: deferat ei patenam cum oblatis, & calicem, in quo vinum & aqua habeatur, quia de latere Domini processit sanguis & aqua. Peracto sacrificio, mysterium corporis & sanguinis Domini, quæ superfuerint, à Diacono colligenda vel deportanda suscipit.* Adde Amalarium lib. 2. cap. 11. Rhabanum lib. 1. de Instit. Cleric. cap. 8. Ivonem Carnot. serm. de Excellentia Ordinum Eccl. Honorium Augustod. lib. 1. cap. 179. Stephanum Eduensem Episcop. lib. de Sacramentis altaris c. 5. Canones Hibernic. lib. 10. cap. 13. Gillebertum Lunicensem Episcop. de Usu Ecclesiastico, &c.

Quo verò ritu ordinarentur Subdiaconi, tradunt Concilium Carthag. IV. c. 5. Ordo Romanus, Sacramentarium S. Gregorii, Isidorus lib. 2. de Eccl. Offic. cap. 10. &c. Ita autem Ordo Romanus: *Subdiaconus, cum ordinatur, quia manus impositionem non accipit, patenam de manu Episcopi accipiat vacuam, & calicem vacuum: de manu Archidiaconi accipiat urceolum cum aquemanili, ac manutergium,* &c. Quærit hoc loco Amalarius, unde sumptus in Ecclesia usus, ut Subdiaconi legant lectionem ad Missam, cum hoc non reperiatur ex ministerio sibi dato in consecratione commissum, neque ex literis Canonicis, neque ex nomine suo? Respondetque, Subdiaconum esse subditum Diacono ratione officii: olim verò Diaconum non legisse Evangelium, quod non erat scriptum: sed postquam statutum est à Patribus nostris, ut Diaconus legeret Evangelium, statutum fuisse, ut & Subdiaconus legeret Epistolam sive Lectionem.

Quærunt alii, an Subdiaconorum Ordo inter sacros & majores ordines habendus sit? Nam inter minores reponitur in Concilio Laodiceno can. 21. ubi Subdiaconi ὑπηρέται dicuntur, & sacra vasa tangere prohibentur. Deinde cum per manus impositionem non ordinarentur, videntur potiùs minoribus ordinibus accensendi. Denique etsi Gregorius M. Subdiaconos à minoribus ordinibus distinguat, non tamen sequitur, eorum ordinem sacrum fuisse, idque firmatur autoritate Petri Cantoris, qui vixit anno 1197. qui de novo insti-

institutum esse scribit, ut Subdiaconatus sacer Ordo esset: quod, ut quidam asserunt, decretum demum in Synodo Beneventana sub Urbano II. Victore III. id est anno 1087. vel 1091. unde iis interdictæ nuptiæ. Vide Joannem Sarisber. Epist. 68. Interim observare licet in veteri Charta, scripta Ravennæ sub Justiniano, nescio quem Gratianum Subdiaconum, *literas nescientem, & alia manu* subscribentem, apud Brissonium in Formulis pag. 646. ut *Comitem Palatii*, in Tabulario Casauriensi.

Subdiaconi regionarii, dicti Romæ, qui per regiones urbis diebus stationum Pontifici ministrabant celebranti, *qui per manus eorum mutabat vestimenta solemnia*, cum sacra facturus esset, ut colligitur ex Ordine Romano. Amalarius lib. 2. de Eccl. offic. cap. 11. *Subdiaconus regionarius tempore sacrificii stat in facie Pontificis: ideò necesse est, ut subsequentes necessaria à foris ministrent.* Gregorius M. lib. 7. Ind. 1. Epist. 17. *Sicut in Schola Notariorum atque Subdiaconorum per indultam longè retro Pontificum largitatem sunt Regionarii constituti*, &c. Adde lib. 8. Epist. 5. *Subdiaconus Regionarius primæ Regionis*, *Subdiaconus Regionarius Regionis sextæ*, apud Anastasium in S. Silverio. Primitus tantùm 7. fuerunt, postea 7. alii additi, denique 7. alii, eorumque numerus unius & viginti factus, quorum primus vel Prior Subdiaconorum in Ordine Romano nuncupatur. Idem Anastasius in S. Fabiano PP. *Hic Regiones divisit Diaconis, & fecit 7. Subdiaconos, qui 7. Notariis imminerent, ut gesta Martyrum in integro colligerent.*

Subdiaconi Palatini. Vetus Codex Vaticanus apud Baronium an. 1057. n. 22. *Subdiaconi omnes numero viginti & unus, septem Regionarii, qui Epistolas & lectiones cantant in stationibus; septem Palatini, qui idem munus præstant in Ecclesia Lateranensi: septem alii, qui dicuntur Schola cantorum, qui cantant tantummodo, quando summus Pontifex celebrare consuevit.*

Subdiaconi Basilicarii, iidem, qui *Regionarii*, sic nuncupati, quod Pontifici certis officiis assisterent & servirent, ut in camera, in mensa, & in processione crucem ante ipsum deferrent. Eosdem cum Palatinis esse volunt.

Subdiaconissa, Uxor Subdiaconi, à qua tamen abstinet, in Concilio Turonensi II. c. 19. Castitatem autem observare, perinde ac Diaconi, jussi Subdiaconi, ut est apud Gregorium M. lib. 1. Epist. 42. lib. 3. Epist. 34. Ivonem, Gratianum, & alios.

SUBDITAS, *Pigneratio* ἐνεχυρίασις, in Glossis Græc. Lat. Mox. ἐνεχυριασμός, *Clarigatio*, *subditatio*, *pigneratio*. De fidejussore, qui in alterius locum *subditur*.

SUBDITI, Vassalli, clientes, qui alterius juri ac potestati subsunt, quomodo *Sujets* nostri dicunt. *Subjecti*, in Capitulari an. 807. c. 4. Flodoardus lib. 4. cap. 23. *Heribertus Anselmum, Bosonis subditum, qui prædictum custodiebat castrum, cum ipso castello recipit.* Leges Henrici I. Reg. Angl. c. 6. *Si Episcopus à fide deviaverit, & subditis secretè commonitus incorrigibiliter apparuerit*, &c.

Quærit v. cl. Dionysius Salvagnius in Tract. de Jurib. Domin. & Usu Feudor. c. 17. an domini feudales jure possint vassallos, vel certè prædiorum suorum incolas, *Subjectos, aut Subditos* appellare? contenditque jam ab olim id in usu fuisse. Certè præter jam allatos locos probari etiam id potest ex Gregorio Turon. l. 10. cap. 3. ex Capit. Caroli M. lib. 2. c. 37. ex Cap. Dilecti 4. Extr. de Arbitr. Petro de Fontanis in Consilio cap. 1. §. 2. cap. 2. §. 2. ex Consuet. Pictavens. Art. 132. Buteleriolib. 1. tit. 86. & aliis. Sed & Reges nostros recentiores hocce vocabulo indigitare passim Baronum & nobilium vassallos & subditos in Edictis suis constat.

SUBDOCTOR. Vide *Proscholus*.

SUBDOMNUS, Vicedominus. Ita indigitatur *Lieuinus Cameracensis Vicedominus*, in Charta an. 1069. in Historia Cameracensi Joann. Carpentarii 4. part. pag. 15.

SUBDULUS, pro *Subdolus*, Impostor, fallax, Gall. *Trompeur*. Capitula ad Legem Alamann. c. 21. edit. Baluzianæ: *Si femina baronem extra rixam subdulum clamaverit, solvat solid. 12.* &c.

SUBDUPLUM. Histor. Translat. SS. Vvrandegisili &c. num. 13. *Et satis forsan congruè, ut quod desuper datum est, daretur duplum, quod verò deorsum, subduplum*, id est paulò minùs, quàm duplum.

SUBDUX, in Hist. Miscella, qui Theophani in Tiberio ὑποστρατηγός.

SUBESCAETOR. Vide *Escaëtor*.

SUBFIBULUM, vel *Subligaculum*, underh ƿrædel, in Glossario Saxonico Ælfrici.

SUBGAMBA. Vide *Gamba*.

SUBGLUTIO, Singultus, Matthæo Silvatico: nostris, *Souglout*.

SUBHIRCUS, inquit Papias, *Ascella dicta, quod fœtorem in quibusdam reddant.* Glossæ Gr. Lat. μάσχαλη ἀνθρώπου, *Subraco, Subala*, ubi legendum *Subhirco*. Mamotrectus ad 19. Proverb. *Ascella*, i. *Subala*. Guibertus lib. 3. de Vita sua cap. 22. de Fulmine: *In quorumdam sinus flamma subintroiit, & pilos universos adurens, & ascellarum, quæ Subhircos nominant, succrementa conflagrans, pedules ac soleas pertusando per extrema progreditur.*

SUBHOSPITARIUS. Vide *Hospitarius*.

SUBINDIUS. Papias: *Subinde, frequenter, sæpius, ingeminanter. Subindius, frequentius.*

SUBINTRODUCTÆ, Συνείσακτοι in Concilio Nicæno I. c. 3. quas *Extraneas* vocant Synodus Carthag. I. c. 3. Ilerdensis c. 15. Hispalensis I. c. 3. Braccarensis III. c. 5. & lex 19. Cod. de Episc. & Cleric. quarum commercium & habitationem vitare jubentur Clerici. Concilium Rom. sub Zacharia PP. c. 2. *Presbyteri vel Diaconi subintroductas mulieres nullo modo secum audeant habitare, nisi forsitan matrem suam, aut proximitatem generis sui habentes.* Ita & in Concilio Forojul. c. 4. & Romano an. 1059. c. 3. Rotomagensi an. 1072. c. 15. Ita perinde Dionysius Exiguus in Codice Canonum Ecclesiæ Romanæ, & Nicolaus & Alexander PP. c. 5. 6. dist. 32. Vide, quæ de ejusmodi *Extraneis* & *Subintroductis* mulieribus passim annotarunt qui Concilia expenderunt, Justellus, Binius, &c.

SUBITARE, Re quapiam insolita & subitanea percelli, expavescere. S. Cyprianus Epist. 57. *Steterunt fortes, & ipso dolore pœnitentiæ facti ad prælium fortiores, ut appareat nuper subitatos esse, & novæ atque insuetæ rei pavore trepidasse.*

Subitare, Subitò venire ac insperatò. Pontius Diacon. in Vita S. Cypriani: *Cum ecce Proconsulis jussu ad hortos ejus— cum militibus suis Princeps repente subitavit: immò, ut veriùs dicam, subitasse se credidit: unde enim posset tamquam improviso impetu mens semper parata subitari.* S. Eulogius lib. 2. Memorial. Sanct. c. 10. *Gaudensque multipliciter in subitatione insperatæ salutis*, &c. Vide *Desubitare*.

SUBJUGA, ζεύγλη, in Gloss. Gr. Lat. lignum, propendens à jugo boum, seu pars ima jugi, in quam boves vel jumenta colla immittunt.

SUBJUGALE, Equus, jumentum. Auctor Mamotrecti ad 1. Esdræ cap. 5. *Subjugalia, asini, vel animalia jugo apta.* Ordericus Vitalis lib. 9. pag. 731. *Subjugalia, mulos & equos, boves & camelos*, &c. Infrà: *Multi ibi homines defecerunt & subjugales.* Matthæus Paris an. 1249. *Ad caudam subjugalis traxerunt imaginem Crucifixi, & B. Mariæ*, &c. Occurrit non semel in sacris Literis. Gr. ὑποζύγιον.

SUBJUGARE, verbum nec antiquum, nec novum, viri docti. Claudianus:

— *Nulla est victoria major,*

Quam quæ confessos animo quoque subjugat hostes.

Rollandus lib. 6. c. 6. *Voluit Ecelinus arcem seu Rocham Estensem, & alia collateralia castra suo dominio subjugare.* Occurrit deinceps passim. Item pro *concedere, tradere.* Acta Episcoporum Cenomanensium p. 98. *Eorum hæreditates ad prædictam Ecclesiam — legaliter subjugaverunt.* Pag. 160. Ecclesiastico ordine subjugavit.

SUBJUGATIO, Servitium, exactio, *Malatolta.* Charta Petri Episcopi Salernitani apud Ughellum to. 7. pag. 501. *Qualemcumque subjugationem aut angariam imponere voluerimus.*

SUBJUGIUM. *Jumentum,* ὑποζύγιον, in Gloss. Gr. Lat.

SUBJUNCTORIUM, Vehiculum, in l. 10. Cod. Th. de Cursu publico: quod scilicet ab ὑποζυγίοις trahitur. *Nulli de cætero subjunctorio privato animalia publica præbeantur.*

SUBJURNARE, Morari, diem ducere, Gall. *Sejourner.* Glossæ MSS. *Perendinare, subjornare.* Charta Edvv. I. Regis Angliæ tom. 2. Monastici Anglic. pag. 1045. *Absque omni servitio & exactione — & absque ... canes subjurnare, homines vel equos ire vel mittere in exercitum,* &c. Ubi *canes subjurnare,* est eos per diem excipere, vel nutrire. Philippus *Mouskes* in Hist. Franc. MS.

Et li Cevalier qui manoient

En la cité, & soujournoient.

Sic alibi non semel. Vide *Sejornum.*

SUBLARDATUS. Joannes Monachus Bertinianus in Vita S. Bernardi Pœnitentis n. 35. *Morbum illum Græco nomine Sarcoma, id est vitiosam carnis superabundantiam vocant. Quod si vulgariter juxta Theutonicæ linguæ idioma interpretari volueris, mulierem illam sublardatam fuisse dicere potero.*

SUBLATERALIS, Subditus. Charta Cresimiri Regis Dalmatiæ an. 1059. apud Jo. Lucium lib. 2. p. 97. *Quin & cella, quæ in ea est — huic sublaterali obice sine ullo efficiatur.*

SUBLEGEREUS, in Fœdere Alfredi & Godrini Regum cap. 5. qui fœdo se polluit incestu: ex Saxon. ϒyblegeр, quippe ϒyble, est cognatus & consanguineus, & legeр, concubitus, seu *accubitor,* ut vult Spelmannus: unde, inquit, Legatos residentes *Legers* vocamus.

SUBLESTIA, *Infirmitas, tristitia,* in Gloss. Isidori. Ibid. *Sublestis, infirmus, tristis.* Henricus Rossa in Herlingsberga:

Per loca pax fruges, pestem sublestia sparget.

Vide Festum, & Latinos Scriptores.

SUBLIGAR, Cingulum, quo equus subligatur, vel ligula caligæ. Glossarium Saxon. Ælfrici: *Subligar:* Peaƿmȝyꞃꝺ. Joannes de Garlandia in Synonymis:

Subligar est ligula, caligas quia subligat alte.

SUBLIMARE, Coctione vel igne perpurgare, *Sublimer.* Petrus Crescentius lib. 1. de Agricult. cap. 4. *Sublimatio quidem & distillatio aquas rectificant malas.*

SUBLIMITAS, Titulus honorarius Regum, apud Nicolaum I. PP. Epist. 36. 50. &c. Episcoporum, apud Facundum Hermianensem libro contra Mocianum, initio, Ruricium lib. 2. Epist. 11. 40. 52. 62. Joannem VIII. PP. Epist. 30. &c.

SUBLINGUIUM, Papiæ, *Operculum gurgulionis, quasi parva lingua, quæ foramen linguæ recludit, vulgò Livitila dicitur. Sublinguium, sonitus qui sub lingua sonat, quasi bonus aut rectus sonitus, aut submurmur.* Addit Ugutio, *vel folium, vel aliud quod sub lingua ponit & cantat, ut decipiat.* Gloss. Gr. Lat. ὑπογλώσσιον, *sublingua.* Idem Ugutio: *Sublinguium, locus subtus linguam.* *Sublingium* nudè habent Glossæ Arabico-Lat.

SUBLONES, ὄρυγες, θήλεα ἐργαλεῖα, in Gloss. Lat. Gr. emendat Casaubonus, θηλεῖα, ἐργαλεῖά τι. Sunt autem eidem *Sublones,* hinnuli, cùm primùm cornua iis prorumpunt.

SUBLUCULUS, *Obscurus,* ὑπόμαυρος, ὑποσκότεινος, in Gloss. Gr. Lat.

SUBMANENTES, *Submansores,* Vide *Manentes.*

SUBMANICATUS, Ligatus manicis, sive vinculis. Glossarium Ælfrici Saxonicum: *Submanicatus,* Be ƿliƿan ȝebunden. i. ligatus, vinctus manicis. Lex Longob. lib. 1. tit. 16. §. 7. *Si ipsam comprehendere præsumpserit, & ad casam suam ligatam, aut submanicatam adduxerit, componat sol.* 100. Ubi Boërii Glossæ exponunt: *ligatam manicis propriis.* Editio Heroldi pag. 151. habet hoc loco *saumatinam;* sed perperam.

SUBMANSOR. Vide *Manentes.*

SUBMEIES, in Gloss. Isid. *Qui in lectulo mingit.* In Gloss. Lat. Gr. habetur *Submejulus* hac notione: locus non succurrit.

SUBMANUM *Fulgur,* κεραυνοβόλιον ἀπὸ περὶ νυκτιβολῶν, in Gloss. Gr. Lat.

SUBMERGIUM, Pœna submersionis, olim satis in usu. Florarium SS. apud Bolandum 3. Jan. *Tandem submergio adjudicatus, — in mare præcipitatus, illustre martyrium consummavit.* Ejusmodi pœnæ *submergii* mentionem agunt non semel scriptores. Agobardus lib. de Grandine cap. 16. *Propter quam causam multos comprehensos audivimus — plerosque autem affixos tabulis in flumen projectos atque necatos.* Charta an. 1290. in Tabulario Inculismensi Cameræ Comput. Parisiens. *Si suspendi debeat condemnatus, videlicet ad furcas proximiori loco ubi fiet condemnatio per eosdem, vel si comburi vel submergi debeat, in loco viciniori fiat.* Will. Armoricus lib. 1. Philipp. de blasphematoribus, pag. 102.

Sic ut qui legem fuerit transgressus eandem

Quinque quater solidos teneatur solvere Christi

Pauperibus, ut flumineas jaciatur in undas.

Annales Colmarienses an. 1302. *Vitriman frater Scutariorum in sacco submergitur.* Charta Sigismundi Imp. an. 1312. in Probat. Hist. Sabaud. pag. 130. *Concedentes tibi nihilominus autoritatem plenam — assassinos & robatores stratarum laqueandi, judicandi, ac piratus maris submergendi, juxta sacrorum legum Canonum & jurium communium sacratissimas Sanctiones.* Vita Innocentii VI. PP. *De quibus idem Papa justitiam satis rigidam fieri mandavit, sic quod multi ex eis, etiam qui se nobiles æstimabant, erantque apparenter satis magni status, submersi fuerunt, aut alias trucidati,* &c. Adde Lactantium de Mortibus persecutor. num. 23. Albertum Argentin. pag. 155. Albertum Stadensem an. 1163. Abulfaragium in Hist. Dynastiarum pag. 262. &c. Octavianus *de S. Gelais* in Viridario honoris, de Carolo VIII. Rege Franc.

Et pour en Rome son pouvoir limiter,

En champ de Flour en fist décapiter,

Pareillement jetter en la reviere

Fist cinq ou six, par quoi on peut noter

Que sa puissance estoit fort singuliere.

Vide Radulfum de Hengham in Summa parva cap. 3. Jo. Fortesentum de Laudibus legum Angliæ cap. 35. Monstreletum 1. vol. cap. 265. & alibi, Meurissium in præf. ad Hist. Episc. Metens. p. 17. & suprà in *Fossa.*

SUBMILITONES, Vassalli. Tabularium Abbat. Conchensis in Ruthenis ch. 15. *Consenserunt etiam ad dictum ejus & factum principes amborum Castrorum, sive sublimitones, pauperes, divites, nobiles, ignobiles,* &c.

SUB-

SUBMINOR, Minoris pretii. Vide *Plumacius, Garnape.*

SUBMONERE, *Summonere*, Citare, vocare, Gallis *Semoner*. Leges Edvvardi Confeſſ. & Guillelmi Nothi c. 1. *Rex Angliæ Guillelmus—fecit ſummoniri per univerſos Angliæ Conſulatus univerſos Anglos nobiles, ſapientes, & ſua lege eruditos,* &c. Adde cap. 10. 35.

Submonere ad exercitum, in Conſtit. Sicul. lib. 2. tit. 20. Bromptonus an. 1178. *Et poſtea ſummonere fecit Comites & Barones Normanniæ per literas ſuas, quod eſſent ad eum apud Argentonium in Feſto S. Dionyſii equis & armis parati, ſecum in ſuo ſervitio remanendi.* Matth. Paris an. 1242. *Fecit etiam militare ſubſidium per provincias ſibi ſubditas, quale ſolet Francia fundere, edicto regali communiter convocari, & civilium communiarum legiones ad ſubmonitionem regiam alacriter animari.* Le Roman de Garin MS.

> *Mandez nos homes ſans prendre nul reſpit,*
> *Qu'il n'i remagne qui armes puiſt joſſir,*
> *Ses ſemonnez qu'il vos viengent ſervir*
> *Cil qui de vos vodra terre tenir.*

Alibi:

> *Vet s'en Fromond, ſemoine ſon barnage.*

Formula Submonitionum militarium antiqua habetur apud Frotharium Tullenſem Epiſcopum Epiſt. 25. recentior in Regeſto 10. 12. & 36. Philippi Pulchri Regis Franc. Chartophylacii Regii, quam hic damus.

Philippe, &c. Pour cauſe certaine & neceſſaire, qui touche l'Eſtat, de nous & de tout noſtre Royaume, nous vous mandons & commandons, que vous veniez ſans nul deffaut ſuffiſament appareillez en armes & en chevaus ſelon voſtre eſtat, & ſelon ce, que nous devez, & en outre ſi ſuffiſament, que nous nous en devons tenir pour bien payez, ſoiez à Arraz à ceſt premier jour de Juing prochien venant, pour faire & accomplir diligemment, ce que vous ſera commandé & enjoint de par nous. Donné à Paris le Lundi empres l'Invention Sainte-Croiz l'an de grace 1302.

Philippes par la grace de Dieu Roys de France, au Baillif de Couſtantin, Salut. Come nous par nos lettres pendans t'avons autrefois mandé, que tu, les Prelaz, Eveſques, Abbez, Chapitres & autres perſonnes d'Egliſe de ta Baillie, qui oſt, cheu auchie, & quelque autre maniere de ſervice nous doivent, priaſſiez & requiſſiez de par nous, & avec ce les ſemonſiſſez, que il is octaves de la Nativité Saint Jehan Baptiſte nouvellement paſſée fuſſent à Arras en armes & en chevaux ſi ſouffiſament comme il devroient, & come à chaſcun d'eux apartient droit, pour nous ſervir, & aler avant avec nous en la beſoigne de noſtre guerre de Flandres, ſi comme le fait le requiert; nous veans que à ladite Octave ne pouions avoir la gent que cuidions & entendions à avoir, & qui pour aucunes cauſes appareſſans de novel, avons ferme propos de eſtre audit lieu à la quinzaine de la dite Feſte Saint Jehan, & encore pluſtoſt, ſe nous onques povons; car dés le jour dui nous ſomes à la voie de nous traire cele part pour pourſuivre le fait de noſtre dite guerre le pluſtoſt & le plus haſtivement, que pourons à l'aide Dieu: & mandons que tu haſtivement, & ſans point de delai les requieres derechief, & priez de par nous, & à ce les ſemons ſi eſtroitement comme tu pourras, que il à ladite quinzaine ſans nulle faute ſoient avec nous ſi come il devront audit lieu en armes & en chevaus, & autrement apareillié comme à eus apartient, en maniere que nous ſoions tenus à eus touſiours mais & celui mandement & ſemonce fait à leur ſubgiez eſquiex nous avons haute Juſtice, & à ceux eſquiex il ont haute Juſtice fai faire cette ſemonce, & ceſt mandement par les Prelaz deſſuſdis. Donné à Paris le Mercredi apres la Feſte Saint Pere & Saint Pol l'an de grace 1304.

Au Prevoſt de Paris ſalut. Nous demandons & commandons, que tous les non nobles de ta Prevoſté, qui ont la value de cent livres pariſis en meubles, ou de deus cens livres de tournois en meubles & en heritages tout enſemble, ſemon & contraing, ſi comme tu pourra plus que ſans nulle dilation, ſoient à la quinzaine de la Magdalaine prochaine venant à Arraz, garni & appareillie pour faire voſtre ferme, ſi que nous nous en doions tenir pour bien paié.

Au Baillif de Senlis, ſalut. Comme nous t'avons mandé par nos autres lettres, que tous ceus de ta baillie, qui de toi tiennent en fié, qui ont la valve de 200. *l. de rentes à tournois, de quelque Seigneur que il tiennent; ſemonſiſſes que chier comme il nous ont, & ſus quanque il ſe pevent meffaire, vers nous, ſoient à Arras à la quinzaine de la Magdelaine en armes & en chevaux appareilliez, de nous ſervir en noſtre beſoigne de Flandres, & ſi garni & arrée que nous en doions tenir pour bien paié, & que nous en ſachions gre; encore te mandons-nous & comandons, que tu ledit mandement faces & accompliſſes bien & diligemment, & tous Chapitres, Abbez, Prieurs, & Convens, Egliſes, & Commun de ta Baillie, qui aucun ſervice nous doivent faire, & à toute autre maniere de gens, quelque ils ſoient, & coment que il ſoit encore contenu eſdites lettres, que tu feiſſes generalement crier par toute ta Baillie qua toute autre maniere de gens, ſoient Gentilshommes ou autres, ſoient garnis & appareillée en armes & en chevaux ſelon l'eſtat de chaſcuns, en tele maniere, que ils ſoient preſt & garni de faire noſtre ſervice toutefois, que nous leur ferons ſavoir. Le devant cri & comandement general fait bien & diligemment faire & accomplir, ſelon, que il eſt contenu en noſdites lettres.* Complures aliæ ejuſdem ferè temporis habentur nobilium ſubmonitiones in hiſce binis Regeſtis, de quibus præterea agimus in v.v. *Hoſtis, Herebannum.* Tantum obſervo, Barones in Francia per proprias Principis litteras ſubmoneri ſolitos, quod attigimus in Elogio Joannis D. Joinvillæ pag. 19. Vide Statuta Delphinalia pag. 39.

Submonere. In jus vocare per apparitorem, *implacitare*, citare. Quoniam Attachiamenta c. 2. *Eſt autem ſummonitio, certi diei & loci exhibitio, partibus facta ad diem legalem.* Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 41. *Qui reſidens eſt, ad domum ſuam ſubmoneri debet de quolibet placito cum teſtibus. Ad rectum ſummoniri*, cap. 42. 55. Sugerius in Ludovico VI. cap. 2. *Nec mora, quin præfatum Burchardum ante Patrem Caſtro Pinciaco ſubmonitum coëgerit.* Paſſim, de iis *ſubmonitionibus* multa habent Bracton. lib. 5. tract. 1. cap. 6. Fleta lib. 6. c 6. Regiam Majeſtatem lib. 1. cap. 6. Quoniam attachiamenta cap. 2. 3. Bellomanerius MS. cap. 2. Butelerius in Summa Rurali lib. 1. c. 3. Vetus Conſuetudo Normanniæ cap. 61. &c. Vide *Placitum.*

In controverſiis, quæ inter ipſos *Pares* enaſcebantur, reum Dominus evocabat per *pares* ipſos, ſeu vaſſallos, qui judicio intereſſe debebant. Aſſiſiæ Hieroſolymitanæ MSS. c. 223. *Comment, & où le Seigneur peut & doit faire ſemondre ſes hommes du ſervice, qu'il lui doivent. Se ſont les manieres, ſelon ce que à moy ſemble, & ſovient ores, coment les Seignors peuvent & doivent faire ſemondre leurs homes dou ſervice que ils li doivent, & que il les en peuvent faire ſemondre, mais que il aie court la où il les ſemont. Ce eſt aſſavoir deus de ſes hommes, ou plus. & le peuvent faire ſemondre par trois de ſes hommes un en ſon leuë, & deux come court où bien par ſon banier.* Et cap. 225. *Le Seigneur peut encore ſemondre lui-meſme ſon vaſſal; & en ce cas il le doit faire devant deux de ſes hommes, ou plus, pour ce que il à recort de Court, ſe meſtier li eſt. Le Romand du Renard* MS.

> *Sire, pour ce devant l'eſgart*
> *Deuſſiez ſemondre renard*

Par un de vos Pers, & mander:
Ne deussiez pas commander,
Faire semondre par garçon
Tel Chevalier, ne tel Baron.

Extant complura hujusce moris exempla in Tabulis & Historiis Francicis, ex quibus insigne est illud, quod refert autor Chronici Flandrici cap. 33. ubi ait, Regem Angliæ Eduardum submonitum fuisse à duobus Paribus Franciæ, Episcopis Bellovacensi & Noviomensi: *Quand le Roy de France oit les nouvelles & complaintes, qui de tous lez venoient des gens le Roy d'Angleterre, moult en fu iré. Si manda tantost les Pers de France, & leur montra les injures, que le Roy d'Angleterre, lui faisoit, & les conjura que drois luy en dissent. Et les Pers jugerent qu'on envoia deux des Pers au Roy d'Angleterre. Tantost on y envoia l'Evesque de Beauais & l'Evesque de Noyon: & ne finirent, si vindrent en Angleterre, & trouverent le Roy en un sien Chastel, qu'on appelle VVindesore. Là lui baillerent leurs lettres, & lui dirent, Sire, les Pers de France ont jugé, quon vous adjourne sur les demandes, que le Roy de France vous fait, & nous, qui sommes Pers de France, vous y adjournons, & que dedans 40. jours, veniez respondre à cette chose.* Aliud exemplum antiquius submonitionis per Pares hic damus ex Tabulario Campaniæ, quod in Bibliotheca Regia asservatur fol. 139. & 112. ex quo cujusmodi etiam fuerit Parium Franciæ judiciorum ratio, cuivis colligere liceat. *Guillermus D. G. Cathalaunensis Episcopus universis, ad quos præsens scriptum pervenerit, in Domino salutem. Noverit universitas vestra, quod cum dilecta & fidelis nostra Blancha Comitissa Campaniæ citata esset per Ducem Burgundiæ, M. de Montemaurentiaci, & VVillelmum de Barris, ut iret in Curiam Domini Regis juri paritura super querela quam Erardus & Philippa, quæ dicitur uxor ejus contra eamdem Comitissam & Th. ejus filium proponebant: & super eo, quod idem Erardus & eadem Philippa petebant à domino Rege, ut ipse Rex reciperet hominagium ejusdem Erardi de Comitatu Campaniæ, sicut inde tenens fuerat quondam Comes Henricus, quem ipsa Philippa patrem suum esse dicebat: tamdem apud Meledunum in præsentia D. Regis constituti prædicta Comitissa Campaniæ & Th. filius ejus ex una parte, & prædicti Erardus de Brena & Philippa ex altera, requirentes super hoc sibi fieri judicium, judicatum est ibidem à Paribus Regni Franciæ, videlicet à venerabili patre nostro A. Remense Archiep. & dilectis fratribus nostris VVillelmo Lingonensi, Ph. Beluacensi St. o Noviomensi Episcopis, à nobis etiam & ab Odone Duce Burgundiæ & à multis Episcopis & Baronibus Regni Franciæ, videlicet Altisiodorensi, R. Carnotensi, G. Silvanectensi, & J. Lexoviensi Episcopis, & VVillelmo Comite Pontivi, R. Comite Drocarum, P. Comite Britanniæ, G. Comite S. Pauli, VVillelmo de Rupibus, Senescallo Andegavensi, VVillelmo Comite Joigniaci, J. Comite Bellimontis, R. Comite de Alençon, audiente Domino Rege & judicium approbante, quod hominagium Erardi de Brena vel Philippæ supradictæ de Comitatu Campaniæ nullatenus recipere debeat, quamdiu Bl. Comitissa & Th. filius ejus vellent jus facere in Curia Domini Regis & prosequi, quia usus & consuetudo Franciæ talis est, quod ex quo aliquis saisitus est, de aliquo feodo per Dominum feodi, Dominus feodi non debet alium recipere in hominem de eodem feodo, quamdiu ille, qui saisitus est de feodo per dominum feodi, velit & paratus sit jus facere in Curia Domini feodi, & prosequi. Et quia Comitem Th. patrem istius Th. per assensum Baronum regni Franciæ nullo contradicente recepit Dominus Rex in hominem de Comitatu Campaniæ & Briæ, sicut pater ejusdem Comes Henricus inde tenens fuerat, & post decessum dicti Comitis Th. recepit Blancham Comitissam de eodem Comitatu in feminam suam sicut de baillio, & postea Th. filium ejus salvo baillio matris suæ de eodem Comitatu in hominem recepit nullo contradicente, de jure non debebat Dominus Rex dissaisire B. Comitissam vel Th. filium ejus de Comitatu Campaniæ & Briæ, quamdiu parati essent jus facere in Curia ipsius Regis, & prosequi. Et ipsa Comitissa coram Domino Rege, coram nobis & coram Baronibus regni id semper obtulit. Hoc autem judicium prædictum concesserunt prædicti Erardus & Ph. & ea die, qua istud judicium factum fuit, nihil amplius quæsierunt à prædicta Comitissa Campaniæ & ejus filio, & sic sine die recesserunt. In cujus rei testimonium præsentes Litteras fieri præcepimus sigilli nostri munimine roboratas. Actum Meleduni an. Dom.* MCCXVI. *mense Julio.*

Interdum etiam ad ejusmodi submonitiones adhibebantur *Milites*, non *Pares*, quod ex Aresto dato Parisiis an. 1224. docemur, in quo hæc habentur: *Cum esset contentio inter Johannam Comitissam Flandriæ ex una parte, & Johannem de Nigella ex altera, idem Joannes appellavit Comitissam de defectu ad Curiam Regis. Dominus Rex fecit Comitissam citari coram se per duos Milites. Comitissa ad diem comparens, proposuit se non sufficienter fuisse citatam per duos Milites, quia per Pares suos citari debebat, partibus appodiantibus se super hoc, judicatum est in Curia Domini Regis, quod Comitissa fuerat sufficienter & competenter citata per duos Milites, & quod tenebat & valebat, submonitio per eos facta de Comitissa.* Edwardus I. Rex Angliæ & Dux Aquitaniæ submonitus fuit, à Senescallo Petricorensi & duobus aliis Militibus ad Parlamentum Regium 20. post Natalem Domini die an. 1293. tenendum, responsurus de aliquot excessibus ac forisfactis. In transactione inita inter Carolum V. Regem Franc. & Philippum Ducem Aurelianensem pro ejusdem Ducis apanagio, mense Januario 1366. exaratum legitur, Ducem submonitum fuisse per Comitem Bononiæ & Comestabulum Franciæ: in Regesto *Olim*, fol. 57.

Id olim juris sibi arrogarunt Prælati Normannici, ut quoties per Regem ab apparitore regio citarentur ac submonerentur, is quatuor Militibus comitatus esse deberet: *Quod quoties citantur Episcopi, cum serviente Regis intersunt quatuor Milites, ut possint ferre recordationem de citatione facta, aliter nec ad citationem venire, nec, si venerint, respondere cogentur. Inhonestissimum enim esset, ut dicebant, quod asserente serviente Regis se citasse Episcopum, compelleretur Episcopus vel emendam præstare tanquam deficiens, vel jurare, sicut faciunt alii, se non fuisse citatum.* Quapropter Regem rogarunt, ut hæc consuetudo deinceps servaretur: quod statutum à Rege fuit in rebus, quæ *Baroniam* tangerent solummodò: *Intererunt quatuor Milites, quando citabuntur Episcopi super rebus pertinentibus ad Baroniam. Inter inquestas terminatas Parisiis in Parlamento B. Martini Hyemal. an. D.* 1258. Atque id relatum in veter. Consuetud. Normann. cap. 61. *Les Barons doivent estre semons par le Bailli, ou par le Vicomte, ou par le maistre Sergent, pardevant quatre Chevaliers au moins, qui puissent porter tesmoignage de la semonce.*

Quod verò dicebant Episcopi inhonestissimum fore, ut servienti Regio fides adhiberetur, submonitionem à se factam asserenti, non verò Episcopis denegantibus, Assisiæ Hierosolymitanæ cap. 225. id statuunt, si Banerius, (*Le Banier*) seu apparitor, Baronem aliquem de servitio suo submonuerit, & is defecerit, Banerio submonitionem factam à se asserenti fidem habendam: *Le Banier en doit estre creu, se il dit, que il l'a semons: & se lui dit par la foi, que il doit au Seignor que le Banier ne le semonist de cette semonce, si com il dit, & attaint en est quite, ou se non il pert son fié.* Hinc fortè natum apud nos proverbium: *Sergent à Roy est Pers à Comte.*

Cæteri

Cæteri etiam Barones Franciæ simile sibi jus asserere conati sunt, ut non nisi à militibus submonerentur. *Super eo quod quidam Barones Do. Regi supplicabant, quod homines & subditi sui non adjornarentur coram D. Rege per gentes Regis; sed potiùs per ipsos: responsum fuit quod dominus Rex hoc non faceret, nec hoc tenebatur facere, nisi vellet. Inter Judicia, Consilia & Arresta expedita in Parlamento candelosæ an.* 1276.

Eadem ratione Episcopi, qui sibi invicem Pares dicuntur, locis in v. *Par* laudatis, non nisi à paribus Episcopis judicari atque adeo submoneri poterant. Nota sunt, quæ de Nestorio Patriarcha CP. & Dioscoro Patriarcha Alexandrino habent Acta Conciliorum Ephesini & Calchedonensis, quos ab Episcopis ad ea Concilia citatos & submonitos narrant. Vide Liberatum Diac. cap. 13. & Joannem VIII. PP. Epist. 275. Libellus proclamationis Rothadi Episcopi Suessionensis an. 863. *Tunc tres Hincmarus Archiepiscopus Episcopos ad me misit, mandans ad Synodum ipsam ut sine mora venirem.*

Id denique juris sibi olim asseruere Francici Prælati, Regem Ecclesiarum vassallos per suos officiales submonere non debere; sed per Ecclesiasticorum officiales. Inter articulos Regi Philippo Pulchro oblatos sub exitum an. 1296. à Franciæ Prælatis pro auxilio pecuniario pro bello Aquitanico & Flandrensi, hæc habentur: *Verùm cum temporibus vestris in hominibus Ecclesiarum quædam novitas sit inducta, videlicet quod ad exercitus vestros Flandriæ ac VVasconiæ ire, vel mittere vel se redimere per vestros Curiales dicti homines sunt compulsi, faciendo nomine vestro banna & præconizationes in terris Prælatorum ipsorum sine voluntate, imò etiam contra voluntatem eorum, quod nunquam aliàs anteactis temporibus factum fuit, supplicant supradicti Prælati eis concedi Litteras regias, quod per præmissa vestro tempore innovata Ecclesiis, vel earum hominibus præjudicium nullum fiat, & quod à similibus cessabitur in futurum.* Charta Radulphi de Balgentiaco anno 1085. in Tabulario Vindocinensi fol. 193. *Nullum faciet ire in bannum, vel corveam, sive Equitatum,* (præterquam in aliquot casibus ibi expressis,) *& tunc quidem non per Præpositum suum aut vicarium suum submonebuntur homines monachorum; sed monachis tantùm dicetur, ut ipsi unum de servientibus suis homines faciant submonere.*

Resummoniare, Iterum summonere, in Fleta lib. 1. c. 1. §. 20.

Summosa pro *submonitione*, in Charta Roberti Guiscardi, apud Baron. an. 1093. n. 20. *Et in Curia ipsius monasterii per ejus summosam veniant ad justitiam faciendam.*

Submonitor, Gallis *Semonneur*. κλητὴρ, apud Harpocrationem, κλητῆρες οἱ ἄνδρες δι' ὧν εἰς τὰς δίκας προσκαλοῦνται οἱ δικαζόμενοί εἰσιν *Legalis summonitor*, in Regiam Majestat. lib. 1. cap. 6. §. 2. Tabularium Vindocinense: *Per ordinarium submonitorem in curiam vocatus.* Breve Judiciarium apud Littletonem sect. 234. *Et quod summoneat eos per bonos summonitores, quod sint coram justitiariis*, &c. *Li Sumenour*, in Legibus Normann. Will. Nothi c. 45. Assisiæ Hierosol. MSS. cap. 78. *Les 3. semonnoirs doivent querre celui de quoy l'on s'est clamé.* Infrà: *Si requiert & commande à sa Cour, que elle li connoisse, se il est, attaint tu murtre, & se les semonnoirs ont recordé en la cour, que ils avoient fait la semonce.* Adde cap. 215. & seqq. & 223. Apud Bellomanerium in Consuetud. Belvacensi caput 2. inscribitur, *des semonces & des semonneurs & de ceus, qui n'obeïssent as semonces, & comme on doit semonre.* De officio *Summonitorum*, agit præterea Radulfus in Hengham in Summa magna cap. 5.

Submonitoriæ, Epistolæ, quibus Episcopi ad Concilium submonentur, & evocantur. Radulfus de Diceto: *Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, de convocandis ad Concilium generale submonitorias patentes ostendit.*

SUBNEMUS. Vide *Subboscus*.

SUBNERVARE, Willelmo Britoni in Vocab. MS. *est nervos poplitum succidere. Tunc equus subnervatur, cum nervi poplitum præciduntur. Veredos truncare*, in Anonymo Valesiano de Constantino M. pag. 471. Gloss. Gr. Lat. *Subnervare*, νευροκοπεῖν. Ignotus Casinensis cap. 9. *Post dies aliquot suos subnervantes equos, navigare cœperunt.* Occurrit in Josue c. 11. 2. Regum c. 8. & 1. Paralipom. c. 18. Vide *Expeditare*, & *Sgarettare*.

SUBOCULARE, Pars, quæ subest oculis, Græcis ὑπώπιον. Joannes Diaconus in Vita Gregorii M. lib. 4. c. 84. ubi describit vultum ejusdem Gregorii: *Fronte speciosa, elatis & longis; sed exilibus superciliis, oculis pupilla fulvis, non quidem magnis; sed patulis, subocularibus plenis*, &c. *Suboculares venæ*, apud Vegetium lib. 4. Artis veterin. cap. 4.

SUBPLACITARE. Vide *Placitum*.

SUBPOSITORIUM. Glossæ Gr. Lat. ὑποπόδιον, *Scabellum, subsellium, scamillum, subpositorium.* Sed legendum videtur *suppeditorium*.

SUBPRIOR, qui absente Priore cœtui Monastico præest. Orderic. Vital. lib. 5. *Subprioris curam diutius gessit, vicesque Abbatis in divinæ legis prolatione sæpius explevit.*

SUBPULMENTARIUS. Quid ejusmodi voce veteres significare voluerint? haud certò scio, inquit Panvinius, nisi is *Subpulmentarius* fuerit, qui pauperibus ea eleemosynarum genera è Palatio Pontificis distribuebat, quæ vel mensæ superfuerant, vel ad cibum pertinebant: quod innuere videtur Bibliothecarius in Hadriano. Mox addit eundem esse cum Paracellario. Meminit Benno Cardinalis in Hist. Gregor. VII. *Subpulmentarii*, Officialis Ecclesiæ Rom. ut & Luithprandus lib. 6. cap. 6.

SUBREGULUS, Princeps Regali fermè potestate. Ammianus lib. 17. de Zizai Regali Pannonum: *Duxerat potior cum cæteris Sarmatis etiam Rumonem, & Zinafrum, & Fragiledum subregulos, plurimosque optimates, &c.* adde p. 107. Witikindus lib. 2. de Gestis Saxonum: *Timensque sibi vicinum Subregulum, eò quòd paruisset imperiis Saxonum, indixit ei bellum.*

Subreguli præterea appellabantur Majores-domus sub prima Regum Francicorum stirpe, quo rerum summa penes eos esset. Vita S. Arnulfi Episcopi Metensis cap. 4. de Gundulfo Majore Palatii: *Gundulfo Subregulo, seu etiam Rectori Palatii, vel Consiliario Regis exercitandus in bonis artibus traditur.* Ursinus in Vita S. Leodegarii cap. 8. de Ebroïno: *Et cum Major-domus effectus esset, cogitare cœpit de ultione inimicorum, qui eum noluerant habere Subregulum.* Gesta Francorum cap. 11. *VViomadum amicum Childerici Subregulum ab Egidio iterum Franci instituerunt.* Frigebodus in Vita S. Audoëni Rothomag. Archiep. *Res Palatii administrante VVaratone Subregulo.* Sic Carolum Martellum Majorem-domus Regiæ Francorum compellat Gregorius III. PP. in Epist. 5. & 6. *Domino excellentissimo filio Carolo Subregulo, Gregorius Papa* In 7. *Principem Francorum* vocat: Gregorius II. *Ducem*, Epist. 2. *Patricium*, Epist. 8. in Tabular. S. Cornelii Compend. in Charta Ludovici Regis, Filii Caroli Simplicis de Hugone Duce Francorum, *qui est in omnibus regni nostri secundus à nobis.* Ita apud Anglos Æthelstanus Dux Orientalium Anglorum, propter summam, quam sub Æthelstano Rege potentiam obtinuit, *Half-king*, id est *Semirex*, appellatus fuit. Vetus Scheda ex Lelandi Collectaneis, apud Will. Dugdalum in Antiquitatib. Warwicensib. pag. 514. *Cum maximè florerem in diebus Æthelredi Regis Merciorum, cœpi eum benignè precari, ut mihi concedere* digna-

dignaretur antiquum Cœnobium, quod Flandenburg nuncupatur, quod sibi evenit ex hæreditate sua uxoris, quæ fuit Ostrithis vocata: satis ille libenti animo, quod poscebam, concessit. Hoc Cœnobium postea dedi Æthelardo Subregulo, qui erat Rex illius provinciæ, quæ Wicce dicitur, pro alio Cœnobio, quod Streatforde nominatur. Vide Monasticum Anglic. to. 1. pag. 231. & suprà in *Regales, Regulus*.

SUBRELICTORUM *Liber*; qui vulgò *Paralipomenon*, apud Luciferum Calaritanum de Non conveniendo cum Hæretic. pag. 197. 1. edit.

SUBRICULA, Σκβεικιον, in Gloss. Gr. Lat.

SUBSADIRE. Vide *Solsadire*.

SUBSANNIUM, Derisio, subsannatio. Indiculus Luminosus: *Christi Domini gregem non uniformi subsannio; sed milleno contumeliarum infamio impetivit.* Idem: *Aliqua super ejus meretricationis subsannium — habita conflictatione verborum.* S. Eulogius lib. 3. Memor. Sanctor. cap. 16. *Accusatur coram judice de subsannio vatis sui.*

SUBSANNUM. Acta passionis S. Felicis Tubzocentis Episcopi: *Tunc Felix Episcopus navem conscendit, catenarum duris nexibus colligatus, & fuit in subsanno navis quatuor diebus & quatuor noctibus, jacens sub pedibus equorum,* &c. Ubi quidam ita hæc interpretantur, tanquam is fuerit in *subsannio* eorum, qui in navi erant.

SUBSCRIBENDARIUS, unus in Notitia Imperii, omnibus per Orientem Comitibus & Ducibus rei militaris tribuitur. Hujus etiam mentio fit in lib. 1. Cod. Th. de Erogat. militar. annonæ, & in l. 8. de Cohortalib. eod. Cod. *Subscribendarii* verò proprium munus haud omnino certum: vide conjecturas Jacobi Gothofredi ad d. l. 1.

SUBSCRIBERE, Infra scribere, subjicere. Epistola Abbatis de Ebora: *Quod Præpositus de Trief dudum scripsit fidem suam se nobis exposuisse, noveritis non aliter, quam subscripsimus, fuisse.*

SUBSCRIPTI, dicebantur Baptismi candidati, quia qui baptismum postulabant, scripto nomen edere tenebantur, ut liquet ex Concilio IV. Carthag. can. 25. Cyrillo in prologo Catecheseon, &c. Extat Epigramma Ennodii cum hac Inscriptione: *Epigramma in subscripto:*

Quod tibi naturæ dederit lex germen, amice,
Hos mihi fons tradat vivificantis aqua.

Vide *Competentes*.

SUBSELLIÆ, Clitellæ, quæ *subsella* equi aut asini ponuntur. Fori Bigorritani art. 33. *Pagesius, qui in consuetudine non habet somatas deferre, si inventus fuerit à Milite, vel à Militis aut Comitis serviente, qui invenerit, vinum & subsellias accipiat, asinum verò Comiti mittat.*

Subsellium, ornamentum equi sub sella positum, Ugutioni. Statuta Ordinis S. Gilberti de Sempringham p. 748. *Provideant etiam — & cæteri ad quorum curam spectat de subselliis, ut talia fiant, quæ sufficiant tueri læsuram equorum,* &c.

Subsellium. Charta Hugonis Episcopi Suessionensis ex Tabul. Prioratus S. Sulpitii de Petrafonte: *Ut eam (terram) quantum voluerit, colat, & de ea quantum voluerit, & quibus voluerit, colendam tradat, ita tamen ut terragium & subsellia accipiat, & jus omne sibi vendicet,* &c.

SUBSELLIO. Passio S. Leopardini MS. *Tali nuntio perterrita Blitildis, subselliones sua evocat fautionis, non procrastinata hora,* &c.

SUBSEQUIUM, Servitium, Ugutioni, & in Catholico parvo.

SUBSEQUIVUS, Subsequens. *Subsequiva secula,* apud Julianum Toletanum in Histor. Vambæ Regis pag. 821.

SUBSESSÆ, Insidiæ. Gloss. MSS. ex Servio: *Subsessores, qui occisuri aliquem delitescunt. Hinc subsessæ, doli inimicorum* Vegetius lib. 3. cap. 6. *Adversarii in his locis, quæ sibi opportuna intelligunt, subsessas occultius collocant.* Mox: *Deprehensa verò subsessa, si circumveniatur utiliter, plus periculi sustinet, quàm parabat inferre.* Vide cap. 22. eod. lib. Ita *subsidere* apud Ammian. lib. 14. usurpatur pro ἐνεδρεύειν, insidias struere. Fragmentum Petronii p. 17. *In quibus retia erant picta, subsessoresque cum venabulis, & totus venationis apparatus* Vide Turnebum lib. 5. Adv. c. 8.

SUBSIDES, Subsidium, auxilium. Fridegodus in S. Wilfrido c. 55.

Subsidibus patris ex omni regione coactis.

SUBSIDIALIS, Subsidium, auxilium, vel potiùs præstatio auxilii nomine. Charta Ludovici Pii Imp. pro Ecclesia Mutinensi, apud Ughellum: *Confirmationem, quam Cunibertus Rex fecit ad Ecclesiam S. Geminiani, de villa Purcili, sive tributum, vel subsidiales, atque angarias, quas servi ejusdem sancti Geminiani ad ipsum casalem laborandum & excolendum habuerunt.*

SUBSIDIO, Obsidio. Vita S. Antidii Archiep. Bisonticensis cap. 6. *Universas posthac Galliarum urbes pervagans, alias subsidione delevit, alias incendio cremavit.*

SUBSILLES. Lambertus Ardensis pag. 152. *Altaria quoque de Hondescoto, & subsilles circa ejusdem villæ atrium & morum sive mariscum.*

SUBSTANTIA, Alimentum. Lex Wisigoth. lib. 8. tit. 5. §. 7. *Quantum in substantia ipsius caballi expendisse juraverit.*

Substantia, Bona, Gall. *Substance.* Vetus Testamentum apud Scævolam l. 17. D. de Dolo malo & metu. *Hostes qui mihi ferè omnem substantiam abstulerunt.* Lex Longob. l. 1. tit. 25. §. 60. *Dissipavit substantiam suam.* Gregorius M. l. 9. Epist. 31. *Sigillum in substantia alicujus imponere.* Utitur etiam non semel Senator. Vide Lex Jur.

Substantiola, apud Hieronym. Epist. 25. c. 5.

SUBSTERNIUM, Stramentum equi, *Litiere.* Gervasius Tilleberiensis MS. in Otiis Imperialibus Decis. 3. cap. 94. de quodam equo: *Solo pane triticeo in concha vescebatur argentea, & culcitra de pluma pro substernio utebatur.*

SUBSTILLUM, Δυσκελα, in Gloss. Gr. Lat.

SUBSTRATORIUM, Mappa altaris, cui Corporale insternitur. Ordo Romanus: *Pallæ verò quæ sunt in substratorio, in alio vase debent lavari, in alio corporales pallæ.* Eadem habet Gregor. M. in libro Sacram. in Ordinat. Subdiac. pag. 235. & Missale Francorum vetus p. 400. Stephanus Eduensis Episcop. de Sacram. Altaris cap. 5. de Diaconis: *Horum est ministerium Epistolam legere, Levitis ministrare, altaria componere, substratoria, pallas, corporalia, lavare,* &c. Vita S. Theotonii Canon. Regul. c. 1. *Vasa corporis & sanguinis Christi Diaconibus ad altare deferebat, & iterum referebat, corporales pallas, & substratoria lavabat.* Ex his fortè emendandus Anastasius in S. Hormisda PP. ex cod. Mazarino: *Chlamydem Imperialem, i. stolam & subsutorium super confessionem B. Petri Apostoli.* Alii codd. habent *suffitorium,* & *succinctorium.* Ubi legendum videtur *substratorium.* Durando lib. 1. Ration. cap. 3. num. 23. *substratoria,* sunt *tapeta,* quæ pedibus substernuntur, & præcipuè Episcoporum, quasi stratio pedum. Vide *Palla.*

SUBSTRATUM, idem quod *Substernium,* Stramentum equi. Tabularium S. Remigii Remensis: *Dat annis singulis in hostelitia fœtam 1. cum agno — lignum ad mon. car. 1. in villa car. 2. ad substratum car. 5. ad vineam de materiamine carr. 5.* Infrà: *Ad substratum, & materiamen car. 10.*

SUB-

SUBSUMMATIM, Statim. Vita S. Wunebaldi cap. 7. *Et subsummatim investigare cœpit, quales reperire possit, ut illis Evangelici sermonis consortium commendasset.* Habetur etiam in Itinerario S. Willibaldi num. 27.

SUBSUTORIUM. Vide *Substratorium*.

SUBTALARES, Calcei, nostris *Souliers*. Papias: *Subtalares, genus calciamenti, quasi sub talo propriè.* Glossæ Latino-Barbaricæ Hrabani Mauri: *Tali, id est ancli, de quibus caligæ nocturnales Subtalares vocantur, quia sub talis sunt.* Glossæ MSS. *Calopodes, lignei subtalares.* Gloss. Saxon. Ælfrici: *Subtalares: ꝥiꝥꝯeleaꝥeꝥ.* Odilo in Vita S. Odonis Clun. lib. 2. *Cum vidisset prædictum fratrem nostrum, nostra consuetudine suos abluere subtalares,* &c. Vita S. Gudulæ Virg. cap. 2. *Talibus, &, ut ita dicam, dimidiis utebatur subtalaribus, ut superior pars pedum videretur tecta.* Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 18. *Subtalares non nimis stricti sint; sed competenter ampli, & ante grossi sint: desuper verò alti sufficienter, ut plenè caligas contineant deorsum & apprehendant.* Vide Addit. 1. Ludov. Imp. c. 22. Acta Episcopor. Cenoman. p. 78. 105. 163.

Subtelaris, apud Joannem de Janua, *quasi subtalaris, i. calcaneus, vel dicitur subtularis, quasi subtalaris, quia sub talo est.* Salmasius ad Tertull. de Pallio: *Subtelares* dictos contendit, à *subtel*, quæ vox Prisciano lib. 5. imam partem pedis significat. Papias: *Subtel, ima pars pedis, vel medietas.* Jo. de Janua: *Subtel, ima pars, scilicet pedis medietas.* Idem *Subtilis*, alibi, *Subtelis*, à *subtel, quod est ima pars pedis.* Saxo Grammat. lib. 7. *Truncos lupurum ungues subtellibus annectant*, &c. Et infrà:

Quid miri tenerum nobis durescere subtel.

Subtolares, apud Ordericum Vital. lib. 8. pag. 683. l. 11. p. 815. Isidorus lib. 19. c. 34. *Subtolares, quod sub talo sunt, quasi subtalares.* Ita MSS. codd. ut monet Salmasius.

Subtulares, apud Galbertum in vita Caroli Boni Comitis Flandr. cap. 1. & Joannem Monachum Bertinianum in Vita S. Bernardi Pœnitentis n. 26.

Subtelaria, in Regula Solitariorum c. 49.

Subtellarius. Michaël Scotus lib. de Physion. c. 12. *Fumus candelæ extinctæ & lucernæ, subtellarium, sulphuris & argenti vivi interficiunt embrionem.* Adde Vitam B. Bernardi Episcopi Marsorum apud Ughell. to. 1. Italiæ sacræ.

Subtolaria, apud Baldricum Noviom. lib. 3. c. 20. *De toto corpore nullum vestigium præter unum subtolarium reperitur.*

Subtilares, in Bulla Innocentii IV. PP. an. 1243. apud Waddingum: *Scapularia & mantellum cum pellibus, ac subtilares cum pedulibus,* &c.

Sutulares, apud Guibertum lib. 1. de Vita sua c. 13.

Sotulares. J. de Janua & Breviloq. *Sotularis à solea. Item dicitur per apocopem solear, unde in Doctrinali:*

His sotular socies, specular breviabit origo.

Et est sotular genus calceamentorum. Ugutio: *Solea, solum, planta pedis * solere tangat, vel quod terra adhæreat, unde sotular.* Idem alibi: *A suo, sotularis, quasi sutularis.* Jo. de Garlandia in Synonymis:

Calceus, & pero, simul solutar, & aluta.

Joannes Monachus lib. 1. Hist. Gaufredi Ducis Norman. *Pedes ejus sotularibus in superficie leunculos aureos habentibus muniuntur.* Ebrardus Bethun. contra Valdenses cap. 25. *Sotulares cruciant, cum membra potiùs debeant cruciare. Calceamenta coronant, caput autem non coronant. Sotulares Corduani*, apud Ordericum lib. 5. pag. 591. 596. *Sotulares corrigiati*, quorum usus erat in equitando, in Statutis Cluniac. Hugonis V. Abbat. pag. 1467. *Sotulares consuti laqueis*, in Synodo Rothomagensi an. 1299. cap. 1. Utuntur passim Scriptores, Rodericus Toletan. lib. 5. de Reb. Hispan. cap. 22. Vita B. Rogerii Abb. Ellantii n. 12. Vita S. Egwini Episc. Wigorn. n. 19. Hist. Translat. S. Stephani Fundator. Ord. Grandimont. n. 4. Jo. Buschius in Chron. lib. 1. c. 42. lib. 2. c. 6. Chartæ aliquot in Hist. S. Martini de Campis. pag. 33. 368. &c.

SUBTANEUM, Togæ seu tunicæ species, quam etiamnum *Soutane* vocamus, quod fortè *Sultanorum* seu Turcorum vestis propria fuerit. Chronicon Nonantulanum MS. de institutis & ritibus sub Friderico I. Imp. *Virgines in parentum domibus tunica de pignolato, quæ appellatur Subtaneum, & paludamento lineo, quod Xocam dicebant, erant contentæ.*

SUBTEL. Vide *Subtalares*.

SUBTELA, in Catholico parvo, *Culiere de cheval.* Catholicon Armoricum: *Cropier, Gall. Cropiere. Lat. Subtela.* Glossæ Isid. *Sutela, corrigia, quæ tenditur sub cauda equi.* Vide *Antela*.

SUBTERIOR. Inferior. Vetus Charta apud Perardum: *In superiori fronte perticas 8. in Subteriore verò perticas 8.*

SUBTERRARE, Humo mandare, sepelire, Gall. *Enterrer.* Jo. de Janua: *Subterrare, sub terra ponere, sepelire, terra infodere.* Adam Brem. c. 102. *Corpus ejus Bremam revectum subterratum est in medio chori.* Occurrit in Vita S. Deicoli Abbat. n. 37. apud Theodericum, Mon. in Translat. S. Celsi Episc. Trevir. n. 17. Humbertum Silvæ candidæ contra Nicetam Pectoratum, Baldricum Nov. l. 2. c. 21. lib. 3. cap. 22. Cantipratanum, in Concilio Biterrensi an. 1233. c. 14. in Metropoli Salisburgensi tom. 1. p. 168. &c. Historia bellorum Hierosol. MS. *Si trouvake Reniers, li freres à la Dame estoit mors & souterrés.* Infrà: *Lendemain l' entiererent au Moustier dou Sepulcre, la droit ù li autre Roi avoient esté souterré.*

SUBTILE, Vestis Subdiaconorum, quæ & *stricta tunica* dicitur, inquit Honorius Augustod. lib. 1. c. 229. lib. 3. cap. 1. & 85. Durandus lib. 3. Ration. c. 10. *Tunica, quæ alibi Subtile, in lege verò* ποδήρης. Idem c. 11. num. 3. *Dalmatica Diaconi ampliores habet manicas, quam tunicella Subdiaconi, quæ alibi Subtile vocatur.* Adde lib. 6. cap. 2. n. 6. Eckehardus Junior de Casib. S. Galli cap. 10. *Præter quæ Dalmaticum & subtile pene aurea — acutia sua versipellis resumpserat.* Adam Bremensis cap. 161. *Casulas 35. cappas 30. dalmaticas & subtiles 14.* Burchard. de Casib. S. Galli cap. 1. *Stolas similiter deauratas, capsas dalmaticas, subtilia, cætera quoque Ecclesiastica ornamenta.* Conradus Moguntinus in Chronico Moguntino: *Ejusdem operis duæ dalmaticæ, & duo subtilia latis aurifrigiis ornata.* Infrà: *Duæ casulæ de viridi samitta, & tot dalmaticæ, & subtilia aurifrigiata valde bona.* Joan. Buschius in Chron. lib. 1. cap. 23. *Habitus Canonicorum regularium est vestis linea, sive toga linea, quam Romani Roketum Romanum, Germani Subtile, Sarracium, sive Scorlicium appellant.* Adde cap. 42. lib. 2. cap. 6. Krantzius in Metropoli cap. 8. ex veteribus Actis: *Casulam & dalmaticam cum subtili de serico lasurio.* Habetur in Missa, ab Illyrico edita, hæc Oratio *ad Subtile*, cum scilicet Episcopus sacra facturus illud induit: *Inclina me, Domine, vestimento salutis, & circunda me lorica fortitudinis.* Vide Canones Saxonic. Edgari c. 33. Will. Hedam in Conrado Episcopo Traject. & infra in *Superpellicium*. Occurrit etiam vox *subtile* apud Esaiam cap. 19. v. 9. & Ezechiel cap. 16. v. 10. ubi LXX. τὴν βύσσον vertefunt

SUBTILIARE, *Tenuem facere*, Ugutioni. Auctor Mamotrecti ad 1. Esdræ c. 5. *Attenuatus, i. subtiliatus.* Lex Angliorum & Werinorum tit. 5. §. 19. *Si quis alium in brachio vel in cruce percusserit, ut ipsa membra decrescant, & ita fuerit subtiliatum, ut duos digitos minuatur, 4. sol. componat.* Constantinus African. lib. 1. de Morb. curat. cap. 4. *Confectio ad*

ad capillos subtiliandos, &c. Occurrit passim apud Alex. Jatrosoph. veterem Interpretem in libris Passionum, Jo. Sarisberiensem Epist. 85. Mich. Scotum l. 1. Mensæ Philosophicæ, c. 7. &c.

Subtiliare, & *subtiliari*, Argutari, subtiliter agere, Gallis *Subtiliser*. Petrus Cellensis lib. 9. *Qui vero calcatis grossioribus carnis fæculentiis, cubilia spiritus ingressi, subtiliari in spiritualibus consueverunt, in amicis quærunt gratiam, non pecuniam: fidem, non extrinsecam possessionem*, &c. Knyghtonus an. 1335. *Rex Franciæ subtiliavit viis & modis quibus potuit, qualiter deturbaret Regem Angliæ*, &c.

SUBTILLUM. Gloss. Gr. Lat. ἔπος, *Carmen, Subtillum*. Ita MS. In edito vox *subtillum* abest.

SUBTULUM. Charta an. 1316. apud Fantinum Castruccium in Histor. Avenion. tom. 1. pag. 166. *Subtulum cum solario ejusdem*. Infrà: *Subtulum pro tribus equis domus Petri Guillelmi*; Occurrit ibi pluries. *Cum stavibus, hospitiis, stabulis &c.* Rursum. *Item unum subtulum domus D. Raimundi de Aramont, item subtulum Guillermi Ruffi*.

SUBTOLARIUM, *subtulares*. Vide *Subtalaris*.

SUBTUTUS. Commodianus Instruct. 30.

– – – – *subtutus in prosperis esto*.

Id est, subtristis, Rigaltio: malim *subtutum esse*, hoc loco esse *cavere sibi*.

SUBVASORES, Armigeri, qui tenent de Militibus. Leges Malcolmi II. Regis Scotiæ c. 8. §. 8. *Et illi, qui tenent de Militibus, qui vocantur Subvasores, leges tenebunt, & observabunt in omnibus curtis suis*, &c.

SUBUBERES, Infantes, qui adhuc sunt sub ubere, in Glossis Isidori, Gr. ὑποτίτθια, ut apud LXX. Oseæ c. 14. v. 1. quæ Joëli cap. 2. v. 16. νήπια θηλάζοντα μαστούς.

SUBUCULARES, Calcei, pro *Subtalares*, in vita S. Heldredi Abbat. Novalicensis n. 14.

SUBVECTARE, Subministrare. *Auxilium subvectare*, apud Galfridum Monemuthensem lib. 2. c. 4. *Nisi ingenium artem subvectaret*. Adde lib. 6. c. 6. lib. 7. c. 1. 6.

SUBVECTUS, Vectura. Leges Luithprandi Regis Longob. tit. 107. §. 1. de jumento: *Qui eam ad subvectum acceperat. Sub vectoria*, eadem notione apud Stephanum Tornacensem Epist. 27. *Jam maturassem reditum; sed subvectoria non habebam*. Galli dicerent, *je n'avois pas de voiture*.

SUBLEVELLAMEN. Gl. Gr. Lat. ὑποκοίλιον τοῦ προβάτου, *Subvellamen*. In MS. *Subvellaneum* habetur. Vide *Subventrile*.

SUENTIO, Præstatio extraordinaria pro subsidio principis in necessitatibus suis; vulgo nostris *Subvention*, ut fuit illa, quæ 1303. sub Philippo Pulchro pro bello contra Flamingos ab nobilibus perinde ac ignobilibus exacta est, de qua consulendum 36. Regestum Chartophylacii regii Charta 56. 140. & alibi. In Charta 145. mentio fit *Superintendentium negotio subventionis novissimæ*. In Charta verò 245. *Superintendentium negotii decimalium subventionum an.* 1305.

Subventionem appellari ajunt festum Relationis corporis S. Martini Turones, quod occultaverant Monachi propter Danorum incursus. Odo Cluniacensis in præfatione ad Tractatum de Reversione B. Martini à Burgundia: *Solennitas autem illa, non Translatio, seu Ordinatio, non Transitus, non Exceptio dicitur: sed Subventio ab iis, quibus rei gestæ veritas meliùs innotuit, nominatur*. Et cap. 2. *Subventionis hujus festum 4. Idus Maji solenniter celebretur, quæ nullo alio nomine rectius, quàm Subventio censetur*. Eadem verba extrema habent Gesta Consulum Andegav. c. 2. n. 6. Adde cap. 3. n. 11.

SUBVENIMEN, pro *subventio, auxilium*, apud Gunzonem in Miraculis B. Gingulfi num. 18.

SUBVENTRILE, *Subventrilis*. Gloss. Gr. Lat. ὑποκοίλιον, *submen, subventrile*. Marcellus Empiricus c. 28. *Ad intestina rupta, leporinum stercus, atque etiam pili, vel lana ejus de subventrili cum melle decocta*, &c. Alexander Jatrosoph. lib. 2. Passion. *Oportet autem non solùm subventrilem & lumbos ungi*, &c. Hesychius: δέρτρον, δέρμα, ὑμήν, λαπάρα, ἦτρον, ὑπογάστριον.

SUBVIARIUS. Vide *Viarius*.

SUBVICARIUS. Vide *Vicarius*.

SUBVICECOMES. Vide *Vicecomes*.

SUBULA, & *Subla*, Veru, vel ferrum longius ac præacutum, cujusmodi est cerdonum subula. Gl. Lat. Græc. *Subla*, ὀπήτιον, πεῤόνη. *Subula*, ὑπητίον, περόνη. Leg. ὀπήτιον. Adrevaldus lib. 1. de Miraculis S. Benedicti c. 16. *Requisiti autem, quomodo tantum scelus nudis patrarent manibus, præsertim cum neque subulas majores, neque malleos, margulos, nec aliquod officinæ fabrilis secum haberent*, &c. Nicephorus Constantinopolitanus scribit Justinianum Rhinotmetum Imp. aliquot ex primoribus Chersonensium, ἐν ξυλίνοις ὀβελοῖς immissos, ad ignem torruisse. Quo loco Theophanes habet εἰς σούβλας ξυλίνας. Moschopulus: περόναι, τὸ σουβλίζειν. Utuntur porrò voce hac Græco-barbara, σοῦβλα, Græcorum Synaxaria, cum *subulis* Martyrum carnes dilaniatas scribunt, 12. Octob. 18. & 23. Jan. 22. Mart. 12. & 27. Jun. Menologium Basilii 10. April. &c.

Subulæ, etiam inter arma recensentur, quibus scilicet loricarum defectus scrutarentur. Will. Br[illegible] lib. 11. Philipp. pag. 234.

Hic sudibus, telis hic dimicat, ille bipenni,
Hic verubus, cultris alter subularibus arctas
Scrutatur thoracæ vias, galeæque fenestras,
Qua ferro queat immisso terebrare cerebrum.

Infrà:

In cerebrum casu ferrum subulare recepit.

Ejusmodi fortè fuerunt σουβλία illa, de quibus Leo Imp. in Tacticis cap. 5. §. 4. & cap. 6. §. 2.

SUBUNCULA, Papiæ, *Pannus addititius, à subjiciendo, vel subsuendo dictus*. Joan. Buschius in Chron. lib. 2. cap. 6. *Vestimenta & calceamenta sine petiis & subunculis minimè reddiderunt*.

Subunculare, Resarsire, segmenta locis vestium vel calceorum attritis apponere. Idem Buschius lib. 1. cap. 6. *Calceamenta eorum & sotularia vidimus infra & supra à lateribus hinc inde in locis plurimis subunculata*. Lib. 2. cap. 39. *Calceosque subunculando*. Thomas à Kempis in vita Gerardi Magni cap. 11. *Antiquum & subunculatum pellicium*.

SUBUNDRA. Glossæ antiquæ MS. *Subgrunda, inter tectum & parietes subgrunda dicitur, vulgò verò subungra*.

SUBURBANUM, Prædium, quod ad urbem est: προάστειον, in Gloss. Auctor Mamotrecti ad cap. 30. Numeror. *Suburbanus, a, um, quasi sub urbe, sicut sunt burgi. Suburbanum prædium*, apud Varronem & Columellam lib. 1. c. 1. Senator lib. 3. Epist. 53. *Quamvis Romana civitas aquis abundet irriguis, sitque fontibus gaudens: reperiuntur tamen plurima suburbana, quæ hanc videantur desiderare peritiam*. Synodus Romana in causa Formosi PP. cap. 8. *Ut patrimonia, seu suburbana, atque massæ & colonitiæ*, &c. Acta SS. Martyrum Numidarum 30. April. n. 2. *Venerunt in locum, qui appellatur Magnus, cui est Cirthensis Coloniæ suburbana vicinitas*. Utitur passim Willelmus Tyrius. Adde Gregor Turon. lib. 2. de Mirac. cap. 32. de Gloria Confess. cap. 58. Vide *Proastium*. S. Hieronym. Epist 16. *Suburbanus ager vobis pro Monasterio fuit, & rus electum pro solitudine*.

SUB-

S. Hieronym. Epist. 16. *Suburbanus ager vobis pro Monasterio fuit, & rus electum pro solitudine.*

SUBURBANI, Charta Henrici V. Regis Angl. pro Abbatia de Exaquio in Normanniæ Ducatu tom. 2. Monastici Anglic. p. 969. *Et terram duarum bercariarum, quam pastores tenent, & sex suburbanos cum alodiis suis*, &c. Iidem videntur, qui nostris *manentes*, & *sumanentes*. Vide in *Manentes*.

SUBURBICARIÆ, Regiones ac Provinciæ sic dictæ in Italia, quod *Urbis Vicarii* jurisdictioni subditæ essent: ut *Urbicariæ*, quæ à Præfecto urbis administrabantur. Vide quæ in hanc rem congesserunt Baronius an. 325. n. 134. 135. Jacob. Gothofredus, Alexander Junior, Salmasius, Sirmondus, Morinus lib. 1. Exercit. 30. & alii, qui famosam hanc, & inter eruditos agitatam diu controversiam scriptis suis illustrarunt.

SUBURGIUM, pro *Subburgum*. Tabularium Monasterii S. Andreæ Viennensis: —*Vineam nostram quam Domnus noster Rex Chunradus territorium de murum civitatis Viennam mihi dedit propter murum, quem ego feci in suburgio Viennæ civitatis juris mei*, &c. V. *Suburbium*.

SUBURIA, *Sonus quilibet*, Papias.

SUBUSTIVUS. Alexander Jatrosophista lib. 1. Passion. *Eis, quos subustivos contingit habere oculos.* Ubi Gl. MSS. rubeos.

SUCCA, Vestis species. Bulla Nicolai II. PP. pro Canonicis Basilicæ S. Petri Romæ, apud Bzovium an. 1280. n. 5. *Nunquam appareant in eadem* (Ecclesia) *quin saltem succas habeant, & super eas chlamydes ante pectus, vel post collum annixas, &c.* Infrà: *Succis & capparum apertura exceptis.* Concilium Palentinum an. 1322. cap. 6. *Statuimus, ut Episcopi & superiores Prælati succas lineas in publico, & cum eos equitare contigerit, nullatenus tabardos, sed cappas & capellas suæ dignitati deferant congruentes*, &c.

SUCCENTOR, Joanni de Janua, *qui in Ecclesia post Præcentorem, sive principalem Cantorem subsequenter canendo respondet, vel qui facit officium principaliter in choro sinistro.* Durandus lib. 2. Ration. c. 2. n. 1. *Cantorum duo sunt in arte musica genera, Præcentor scilicet & Succentor. Præcentor vocem præmittit in cantu; Succentor canendo subsequenter respondet; Concentor vero, qui consonat.* Alia de ejus officio habent Statuta Ecclesiæ Leichefeldensis in Monastico Anglic. tom. 3. pag. 243. & Ecclesiæ Londinensis ibid. pag. 339. & vetus Charta apud v. cl. Jacob. Petitum post Pœnitentiale Theodori pag. 678.

Succentoria, Succentoris dignitas, in Histor. Episcoporum Autissiodorensium cap. 59. *Liberaliter contulit Lectoriam & Succentoriam, per quas totum in legendo cantandove servitium dispensatur.*

SUCCENTRIO. Messianus Presbyter de Vita S. Cæsarii Arelat. Episcopi pag. 254. *Devoluto itaque tempore, venit ad agrum Ecclesiæ nostræ, ubi diœceses sunt, qui Succentriones vocantur: balnearia ibidem grandibus fastigiis constructa sunt*, &c. Nomen, ut opinor, regionis.

SUCCIDIUM. Vita S. Rigoberti Archiepisc. Remensis, c. 1. *Statuit ligna cadere, aquasque comportare ad faciendum eis balneum: insuper & ad succidium occurrere: & si quid hujusmodi necesse sit in eorum culina, quod facto opus sit.* Perperam editum *suicidium*. Vide *Subsidium*, nisi ita legendum sit. Alia notione utitur Petr. Damianus l. 4. Epist. 3. *Vos estis dæmonum victimæ, ad æternæ mortis succidium destinatæ.* A voce fortè

SUCCIDIUS, pro *Succedaneus*, Succiduus. Marculfus l. 1. form. 2. *Nulla judiciaria potestas, nec præsens, nec succidia, aut ad causas audiendum, aut aliquid exactandum ibidem non præsumat ingredi*, &c.

Glossar. Pars III.

SUCCINCTORIUM. Papias: *Succinctorium vestimentum, quo tantum genitalia teguntur.* Alibi: *Subcinctorium, dictum quod sub brachiis dictum alarum sinum ambit, atque hinc inde subcingit.* Glossæ MSS. *Succinctorium, bracæ*: Catholicon parvum: *Succinctorium, surceint.* Necrologium Ecclesiæ Parisiensis 3. Id. Julii: *Dedit præterea imaginem B. Virginis octo marcharum argenti ad reponendum sacrum succinctorium.* Ab Innocentio III. lib. 1. Myster. Missæ cap. 10. 52. inter novem specialia Pontificum ornamenta recensetur. Durandus lib. 3. Ration. cap. 4. *Pontificis cingulo duplex dependet succinctorium.* Infrà: *Succinctorium, quod alias περίζωμα, vel succingulum vocatur.* Cassianus ait *reticulas duplices lineo plexas subtegmine, quas Græci ἀναλάβους vocant*, Latinos sui ævi *succinctoria seu redimicula, vel propriè rebrachiatoria appellasse.* Vide *Rebraciatorium* & *Subcingulum*.

SUCCLAMATIO, Submonitio, citatio in jus. Diploma Zuenteboldi Regis an. 898. in Monum. Paderbornensib. pag. 45. *Advocatus eorum super eis justitias agat, nec ad publicum mallum quisquam succlamationem faciat, priusquam Advocatum eorum interpellaverit pro justitia facienda.*

SUCCUMBUM. Vide *Cumba*.

SUCCURRERE. Vide *Monachus ad succurrendum*.

SUCCUSSATOR, *Succussatura*. Vide *Subcussator*, *Trotator*.

SUCERDA, Χοιρεία κόπρος, in Gloss. Lat. Gr.

SUCHORNA, Vestis species. Vide in *Surcotium*.

SUDA, Fossa, seu potiùs vallum, vel sudes, quibus vallum ipsum & castra muniuntur, ut apud Ammian. lib. 51. *Vallo sudibus fossaque firmato.* Ethelwerdus lib. 1. an. 449. *Tum astuta gens Scottorum gnara quid faceret pro imminente muro, ac sudæ profundo saltu, ferreos in mensura arte mechanica struunt aculeos, superstantesque muro deorsum trahentes avidè interimunt.* Lib. 4. cap. 2. an. 867. *Centurias congregant non parvas, visitant hostes jam morantes in suda, alternatim concitant iras*, &c. Cap. 3. *In eodem anno* (894.) *Danaa Suda in Beamfleote loco experto nutu ab incolis ruit, amnilem in se dividunt thesaurum.*

Sic Græci recentiores vocem, σοῦδα, usurpant interdum pro fossa, interdum pro vallo & sudibus fossam munientibus. Chronicon Alexandrinum p. 906. καὶ ἤγαγεν τὰ μαγγανικὰ ἀπὸ τοῦ τείχους ἀλλοῦ παραστήσας, καὶ τὴν σουδαν ἣν ἐποίησε, καὶ ἤρξατο καταλύειν τοὺς πυργοκαστέλλους οὓς ἐποίησαν, καὶ τῇ νυκτὶ ἔκαυσεν τὸ σκουδάτον αὐτοῦ, καὶ τοὺς πυργοκαστέλλους &c. Ubi σκουδάτον idem est quod recentior Latinitas *Vallatum* vel *Palatum* vocavit, seu *Palicium*. Scylitzes p. 660. Καὶ γενόμενος ἄχρι τῆς λεγομένης μεγάλης σούδας: alii Codd. habent τάφρου. Joannes Cananus pag. 189. Ἔστησαν βελέστρας εἰς τόπον, ἐν ᾧ σοῦδαν οὐκ εἶχεν ὁμοίαν σουδῶν ἑτέρων, ἀλλὰ κεχαλασμένη ὑπῆρχεν, καὶ ἐκπάλαι γέμουσαν χώματος, &c. Occurrit in Tacticis Leonis Imp. non semel, apud Constant. de Administr. Imp. c. 42. p. 132. & in Tacticis, Nicetam, &c. Hinc fortè σκουδὶ appellatum Orontis fluvii ostium, de quo egimus ad Alexiadem Anneam pag. 368. ubi editio Hoescheliana habet σκούδη, quasi profundioris fossæ speciem prætulerit.

Suda, Chronica Pisana Ughellana an. 1115. *Quarta vero civitatula, quæ circa regiam sudam, quæ Cassaron dicitur, erat constructa.*

SUDARE, *ris*, Sudium compago, vel contextus. Acta S. Thyrsi Mart. n. 38. *In hujus circuitu turris in modum sudarium configite tabulas, ibique omnes feras relaxate*, &c.

SUDARII, apud Firmicum lib. 3. cap. 7. dicuntur, qui ex palæstra venerea sudant: *Faciet infames, libi-*

libidinosos, & puerorum amatores, & ex coitu sudarios. Ita enim legi in scripto codice monet Salmasius.

SUDARIA, Stragulum, quo equus insternitur, ne ejus sudor equitem inficiat. Stephanus Episc. Redonensis in Vita S. Guillelmi Firmati n. 26. *Jocellinus suam, qua suus sternebatur equus, amisit sudariam.*

SUDARIUM, Vestis Sacerdotalis, quæ aliàs *Mappula*. Vide Amalarium lib. 2. de Eccl. Offic. c. 24.

Est etiam *sudarium*, veli, quo caput tegitur, species, quod σιδα ςρόφαλον appellatur in Nomocanone edito tom. 1. Monument. Eccl. Græcæ, cap. 251. Lexic Gr. MS. reg. sign 2062. Σουδάριον, λεπτὸν τι σινδόνιον ἐκ λίνου συνυφασμένον. Aliud cod. 930. σουδάριον, λεπτὸν τιον ~ας.

SUDES, *tis, qui facit sudes*, Jo. de Janua.

SUDIS, Porcorum stabulum, Germ. *Suten*, Gall. *Sou*, vel *seu à pourceaux*. Locus sudibus consæptus, unde fortè nomen: nisi à Theutonico *seu*, sus, quasi *suarium*. Lex Salica tit. 2. §. 3. *Si quis porcellum de sude furaverit*, &c. Editio Heroldi habet *de sutten*. Tit. 18. §. 3. *Si quis sudem cum porcis — incenderit*, &c. Edit. Heroldi, *Sudenn* præfert. Liber Proportionum Arithmetic. qui Gerberto tribuitur: *Paterfamilias stabilivit curtem novam quadrangulam, in qua posuit scrofam, quæ peperit porcellos 7. in media suda.* Vide *Sodis*.

SUEGIUS. Vide *Canis segusius*.

SUFFACIATUS, pro *Suffasciatus*, fasce onustus: apud Ordericum Vital. lib. 3. pag. 499.

SUFFETUS. Latinis, qui pro alio substituitur. Novella Valentiniani de Episcopali judicio: *Si autem, qui intra decennium transactum à die latæ hujus legis Diaconi ordinati sunt, suffectos pro se dare debebunt*, &c. Vide Brisson. de verbor. signif. ic Lex Wisigoth. l. 5. tit. 7. §. 20. *Unde quia necesse est, ut illi præbeant ex ratione suffectum, unde meruisse lætantur absolutionis statum.* Ubi Fori Hispanici habent *al servitio*.

SUFFERRARE. Vide *Ferrum*.

SUFFERRATURA. Statuta Facultatis Juris Civilis Academiæ Viennensis in Austria tit. 11. §. 5. *Idem quod nullus doctorandus doctori ipsum præsentanti varium, vel aliquas sufferraturas solvere teneatur.* Sed legendum *suffforraturas*, vel nudè *forraturas*, quòd satis vox *varium* arguit. Vide *Foderare*.

SUFFERENTIA, Patientia, tolerantia. Evagrius Monach. in Sententiis: *Sufferentia viri generat spem.* Acta S. Thyrsi Mart. c. 6. *Thyrsus dixit: per Christum, qui sufferentiam tribuit mihi, ut tanta patiar propter nomen ejus.* Acta SS. Saturnini & Socior. n. 7. *Domine, pro nomine tuo da mihi sufferentiam.* Occurrit præterea n. 13. 15. 20. in Vita S. Euphrosynæ Virg. n. 15. in Vita S. Frontonis, in Vita S Luperci Mart. in Epistola Lotharii Regis ad Hadrianum II PP. in Chronico Reichersperg. pag. 234. in Passione SS. Perpetuæ & Felicitatis pag. 7. apud Hucbaldum in Vita S. Rictrudis c. 15. in Actis S. Theclæ, &c.

SUFFIBULATORIUM, Joanni de Janua, *Subligatorium, Subfibulum, i. subligaculum.* Papias: *Subfibulum, subligamentum.*

SUFFICERE, Posse. Anastasius Bibl. in Historia de exilio S. Martini PP. *Cras, quod est dominica dies, obviti ei erimus, & salutabimus eum, quia hodie non sufficimus.* Id est, *non possumus.*

SUFFIRMATUS, *Suffultus, munitus.* Papias MS.

SUFFITORIUM, Anastasius in Hormisda PP. *Pallia olobera blattea cum tabulis auro tectis, de chlamyde vel de stola Imperiali, suffitorium super confessionem B. Petri Apostoli. Hæc omnia à Justino Augusto orthodoxo votorum gratiâ oblata sunt.* Quidam codd. habent *succinctorium*. Alii *chlamydem Imperialem, i. stolam & subsutorium.* Sed legendum fortè *suffusorium.* Vide in hac voce.

SUFFLARE. Ugutio: *Sufflare, i. appodiare, fulcire, appodiamentum supponere, vel hoc sufflamen, appodiamentum, quod cui innititur, ut sustentetur.* Vide *Exsufflare*.

SUFFLATOR, Officium in Coquina Regia, in Ordinat. Hospitii S. Ludovici Regis Fr. an. 1261. vulgò *Souffleur*.

Sufflatorium, in Catholico parvo, *Soufflet à souffler*.

SUFFLUS, *suffletus*. Flatus ventris. Vide in *Bombulus*.

SUFFOSSOR, vel *suffusus equus*, Ugutioni. Alibi: *Affusus equus, qui vulgò infusus est.*

SUFFRAGANEI, Episcopi Metropolitano subjecti in Capitul. an. 779. cap. 1. in Capitul. Aquisgran. an. 789. c. 8. lib. 1. Capit. c. 7. &c. Acta Conciliabuli Romani an. 963. super depositione Joannis XII. *Tunc Romani Pontifices, Episcopi scilicet suffraganei, & Cardinales Presbyteri — dixerunt*, &c. Sub finem: *Romani Pontifices, suffraganei scilicet Episcopi*, &c. Sic porrò intelliguntur Episcopi diœcesis Romanæ, quique *Suburbicariis* Ecclesiis præerant. *Urbes & Ecclesiæ suffraganeæ*, apud Will. Tyrium in Notitia Episcopatuum Patriarchatuum Antiochiæ & Hierosol. Sed & ibidem scribit Hierosolymitanum Patriarchatum erectum fuisse sub Justiniano in Synodo Constantinopolitana, eique attributos Metropolitanos quatuor ex Antiochena & Alexandrina Ecclesiis: *Et quoniam*, subdit ille, *iterum eundem Patriarcham oportebat habere præter supradictos Metropolitanos familiares suffraganeos, quos Græci Syncellos vocant, subtraxerunt prædictis Metropolitanis quosdam Episcopos, & quosdam de novo creaverunt usque ad viginti quinque.*

Suffraganeos porrò dictos putant Gretzerus & alii, quod à Metropolitano ad Synodum vocati, suffragii jus habeant: vel quia absque Metropolitani suffragio consecrari non poterant. Malim ego sic appellatos, quasi Metropolitanorum *adjutores*, quomodo vocantur apud Lupum Ferrariensem Epist. 81. maximè in consecrandis Episcopis, quod soli facere non possunt Metropolitani. Id firmat præ cæteris Anonymus in Vita S. Remberti Archiepiscopi Hamburg. num. 13. *Cum hujus ergo ad ordinandum eum tenoris insinuatione venerabilem Rembertum gloriosus Rex direxit ad Luitbertum Archiepiscopum Moguntiensem, à quo jussu ejus est consecratus: ut proinde actum sit, quatenus in adjutorium consecrationis non unius Metropolis, sed duarum convenirent Suffraganei*, &c. Arnulfus Lexoviensis in Epistola ad Thomam Cantuariensem Archiep. *Quod sanè contemplari, quorum ope niti, quorum muniri consilio, quorum fulciri suffragio debuistis, à vobis velut agmine facto dissefferunt, quando maximè nominis sui rationem deberent agnoscere, & se vobis suffraganeos non refragantes exhibere.* Dicuntur præterea Suffraganei Metropolitanorum, *quod*, ut inquit Joannes de Janua, *Episcopi nihil possunt statuere vel disponere de his, quæ spectant ad communem statum Provinciæ absque Metropolitano: ita nec è contrario Metropolitanus absque consilio Episcoporum.* Græci ὑποψηφίους Suffraganeos vocabant, qui ψηφισθέντες, ut loquitur Pachymeres l. 8. c. 13. seu Cleri suffragiis electi, nondum consecrati erant. Ita ὑποψήφιοι dicuntur Socrati lib. 5. cap. 5. & Sozomeno lib. 2. cap. 20. qui populi vel cleri suffragiis in Episcopos eligebantur, nondum consecrati.

Suffraganei, quilibet Vicarii Prælatorum in re aliqua exequenda, apud Udalricum in Consuet. Clun. lib. 1. cap. 27. lib. 2. cap. 30. lib. 3. cap. 5. 6. 18. Bernardum in Consuetud. ejusdem Monasterii MSS. c. 3. & alibi sæpe: In Statut. Ord. Præmonst. Dist. 2. c. 8. & in

& in Consuetudinib. Floriacensib. editis à Joanne à Boscopag. 397. In Concilio Rotomagensi an. 1072. c. 15. vetantur Sacerdotes, Ecclesias suas regere per *Suffraganeos*. In Concilio Islebonensi an. 1080. cap. 6. *Archidiaconi per Archidiaconatus suos semel in anno Presbyterorum suffraganeorum suorum vestimenta & calices & libros videre* jubentur. Inter Opera Alcuini pag. 1160. hæc habentur: *Dixistis, Serenissime Imperator, velle vos scire, qualiter nos & suffraganei nostri doceremus populum Dei de Baptismi Sacramento. Hæc prout potuimus prælibavimus. Suffraganeus est nomen mediæ significationis: ideo nescimus, quale fixum ei apponere debeamus, ut Presbyterorum, aut Abbatum, aut Diaconorum, aut cæterorum graduum inferiorum, si fortè Episcoporum nomen, qui aliquando vestræ civitati subjecti erant, addere debemus* &c.

Suffraganei Papæ, dicti præterea Episcopi aliarum Diœceseon Apostolicæ Sedi immediatè subjecti, ut est in Gallia *Aniciensis*, &c. Charta an. 1233. *Nos Stephanus Dei gratiâ Aniciensis Episcopus, D. Papæ Suffraganeus specialis.* In hac fit mentio Matrimonii, initi inter Pontium Vicecom. Podempniaci & Aliciæ de Triangulo. Vide *Suffragium*.

Suffraganei, dicti præterea Episcoporum *adjutores*, titulares scilicet Episcopi, & in Episcopalibus functionibus cooperatores, seu Vicarii. Jo. de Janua: *Suffraganeus, auxiliarius, & propriè in verbis. Unde Episcopi suffraganei aliorum Episcoporum, quòd debent eos juvare non solùm opere, vel etiam verbis: vel si non possunt opere, saltem verbis.* Lateranense Concilium gravibus utique de causis indulsit, ut ubi publica negotia, valetudo, incursiones hostiles, litterarum ac doctrinæ inopia, obstarent, hîc Episcopis adjutores in partem curarum adsciscere fas esset, can. 10. c. Inter cætera. De Off. Jud. Ord. Concil. Trident. sess. 5. cap. 2. Vide Stephanum Tornacensem Epist. 129. & Altaserram lib. 1. & 2. *de Adjutoribus Episcoporum*.

SUFFRAGANTIA. Vide *Suffragium*.

SUFFRAGATOR, idem qui *Suffraganeus*, in Epist. 9. Pelagii II. PP.

SUFFRAGILATIO, *Est aliquorum fidem suscipere, qui sunt fidejussores.* Papias.

SUFFRAGIUM, Pecuniæ, quæ suffragii titulo ab Imperatoribus accipiebantur, cum honores deferebant, quæ δῶρα vocantur in formula jurisjurandi Novellæ Justiniani 8. cujus titulus est, *ut judices sine suffragio fiant*, quem Julianus Antecessor vertit, *ut Magistratus sine pecunia fiant.* Ubi Græca habent, χωρὶς δόσεως. Glossæ Lat. Gr. *Suffragium*, ψηφοφορία, δόγμα, δόσις, ubi f. δωρεά, pro δόγμα. Ita præterea usurpatur in Nov. 6. qua cavetur, ut qui emerit Præsulatum *per suffragium*, non modò Episcopatu; sed & ordine Ecclesiastico, quem prius habebat, excidat. Ad de leg. 4. §. 2. lib. 2. Cod. tit. 2. Hinc

Suffragium, pro quavis præstatione. Leo III. PP. Epist. 5. *Quia omnia secundum quod solebat Dux, qui à nobis erat constitutus per distractionem* (leg. *districtionem*) *causarum tollere, & nobis more solito annuè tribuere, ipsi eorum homines peregerunt, & multam collectionem fecerunt de ipso populo: unde ipsi duces minimè possunt suffragium nobis plenissimè præsentare.* Charta Conradi Imp. an. 1029. apud Ughellum in Episcopis Æmonensibus: *Cum placitis, & districtibus, collectis & angariis, foro, suffragio, herbatico, esclatico, cæterisque publicis fructuationibus*, &c. Occurrit infra rursum.

Suffragium, pro Alimonia, sustentatione. Concilium Toletanum II. can. 3. *Si quid vero quod utilitatem non gravet Ecclesiæ pro suffragio Monachorum, vel Ecclesiarum ad suam Parochiam pertinentium dederint, firmum permaneat.* Regula cujusdam Patris cap. 12. *Operandum namque est omni tempore præter dies festos, ut habeatur vel propriæ necessitatis usus, vel egenis, unde detur suffragium.*

Suffragium, Auxilium. Synodus apud Vermeriam: *Statuimus illi Oeconomum persuadere, qui ei suffragium, & Ecclesiæ sibi commissæ custodiam debitam & canonicam exhiberet.* Dudo lib. 3. de Actis Norman. pag. 98.

Quin prece rex humili supplex pronusque requirit
Suffragia semet virtute tuaque tueri.

Sugerius in Ludovico VI. *Obsessis suffragia accelerat.* Will. Tyrius lib. 20. c. 24. *Decretum est etiam, ut Domino quoque Imperatori Constantinopolitano, quia nobis vicinior & cæteris longè opulentior, faciliùs optata nobis posset ministrare suffragia.* Thwroczius 1. part. cap. 11. *Cum eis omnino navium carere scirent suffragio*, &c. Hinc *Suffraganeus*, adjutor, de qua voce supra.

Suffragantia, & *suffragium*, in Capitulari 1. Caroli M. an. 802. c. 30. pro alimonia, vel auxilio.

Suffragium, Districtus Metropolitani, [illegible] Ecclesiæ suffraganeæ. Præceptum Caroli Simplicis pro Ecclesiâ Narbonensi: *Venerabilis sanctæ Narbonensis Ecclesiæ Archiepiscopus Arnustus nostram adiit serenitatem, innotescens auribus Clementiæ nostræ, quod in sua parochia, seu in cunctis Episcopiis, qui in suffragio ipsius positi sunt, gravissima quædam contra jura Canonum atque instituta Legum increverit consuetudo*, &c.

Suffragia, Orationes, quibus Dei Sanctorum *suffragia*, seu auxilia imploramus. Ugutio: *Suffragia propriè sunt orationes Sanctorum, quas pro nobis fundunt ad Dominum, & rogationes pro Christianis, quas eis fundimus.* Evervinus Steinfeldensis de Hæreticis sui temporis pag. 457. *In suffragiis Sanctorum non confidunt*, &c. *Suffragia precum*, in Epist. 73. inter Francicas tom. 1. Hist. Francor. *Suffragia Sanctorum*, apud Honorium Augustod. lib. 2. c. 41. Fortunatus de Vita S. Martini lib. 1.

Suffragiisque tuis cœli fremit arduus axis.

Will. Brito lib. 1. Philippid. de S. Thoma Cantuar.

Ecce tuis redeunt meritis ad propria sani
Omnes infirmi, tua qui suffragia poscunt.

Flodoardus lib. 14. Carm. 18.

Inde Caranteous secretis usibus Abbas
Admonitus Sancto suffragia ferre laboris, &c.

Orationis suffragium, apud Fulbertum Epist. 51. & Cæsarium lib. 6. cap. 5. Henricus Rosla in Herlingsberga:

Ad consueta precum conversus munia, fundit
Vota precesque pias, & te suffragia poscit
Utile perfugium, Mater Christi, miserorum.

Infra:

Eripiunt morti multos suffragia Missæ.

Ita Silentiarius in Descript. S. Sophiæ part. 2. vers. 565. ψηφῖδα usurpavit. Vide Concilium Moguntinum an. 847. cap. 25. Vitam S. Rictrudis Abb. cap. 4. Miracula S. Richarii lib. 2. cap. 5. Alcuinum Epist. 32. &c.

Suffragia, appellantur etiam Orationes, quæ pro defunctis dicuntur, quòd pro iis Sanctorum *suffragia* invocentur. Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 55. *Inclinant ad chorum, donec suffragia finiantur, solus Sacerdos inter suffragia erectus stabit contra altare*, &c. Vide Statuta antiqua Ord. Cartusiensis 1. parte cap. 43. §. 76.

SUFFRENATUS. Acta MSS. Passionis S. Eulaliæ Mart. *Tunc pro camo capillis suffrenata ad passionem ducitur*, id est quasi fræno tracta.

SUFFUGARE. Concilium Forojuliense an. 791. *Ac per hoc pullulantia dominici agri triticeæ messis virentia sata, adhuc, ut ita dixerim, infra stipula thecam*

thecam spiritalium fructuum turgentibus spicis, necdum in flaventes culmos aureas erumpentes aristas, necdum sterilium zizaniorum manipulis in uno fasce ignitis funibus colligatis traditis in pabulum flammis, umbrosis nihilominus suffugare falsitatum rhamniculis moliuntur. Videtur vox usurpata pro *suffundere*, vel certè pro *offuscare*.

Consuffugare. Acta S. Thyrsi n. 25. *Cumbricius fere ardens reddidit animam, & omnes, qui videbant corpus ejus, dicebant, quod ab igne consuffugatum erat*. Bolandus emendat ex conjectura, *consuffocatum*.

SUFFUGIUM. Gariopontus l. 2. c. 13. *Dyspnia* (δύσπνοια) *autem suffugium nominatur, semper interius ad se trahens anhelitum*. Infrà: *Aliquoties suffugium sequitur suffocatio faucium cum anhelitu*. Gloss. Gr. Lat. Δύσπνοια, *suspirium*, δυσπνοϊκὸς, *suspiriosus*: *Asthmatici & suspiriosi*, apud eundem Gariopont. l. 2. c. 12.

SUFFUSORIUM, *Vas, in quo est oleum, quod ponitur in lucernis, idem est infusorium. Item suffusorium dicitur, p[...]quod projicitur ablutio calicis. Idem infusorium, & fusorium*. Ita Ugutio, & Jo. de Janua, & Catholicum parvum: *Suffusorium, vaisseau à huile, ou autre liqueur*. Gloss. Lat. Gr. *Suffusorium*, ἐπίχυσις. Vide *Suffitorium*.

SUFFUSUM. Formula 35. ex Lindenbrogian. *Itemq; victu ad caballos eorum, fœna carra tanta, suffuso modia tanta*. Vetus Charta Aldrici Episc. Cenoman. n. 56. *Et debentur inde de pastione inter frumentum & sigale modii 34. & sextaria novem suffuso de avena modii 444*.

Suffusa, eadem, ut videtur, notione, tametsi incerta: neque enim putem huc pertinere vocem *superfusum*, in l. 4. Cod. Th. de Censitoribus, pro eo, quod supra quam æquum est, imponitur. Charta an. 950. apud Meurissium in Episcopis Metensibus pag. 137. *Forestam nihilominus, quæ dicitur Heis, cum integro banno eidem loco concedimus, in omnes usus cum reditibus suis, id est croada & suffusa, quas debent solvere, quicumque de adjacentibus exinde voluerit focariam de mortua silva habere, & plaustra ad aratra sua, stabula etiam facere*. Alia Leonis IX. PP. ib. pag. 356. *Cum silva, quæ vocatur Heis, & cum omni utilitate vel suffusa ejusdem silvæ*.

SUFRACEMATUS. Statuta vetera Chirurgorum Parisiensium art. 26. apud Steph. Paschasium in Disquisitionib. Franc. lib. 9. c. 30. *Chirothecas etiam purpureo colore coloratas, sericeis pariterque & mixtim aureis, ut moris est, munitas, subsarcitas, sufracematas pendulis, ut exinde eorum liberalitas appareat, largiri tenebuntur*. Legendum puto *suprasematas*, ex Gallico *sursemées*.

SUGGERA. Lex. 3. Cod. Th. de Calcis coctor. *Hoc autem excepto à Tarracinensis præstationis Canone suggera, quæ vetusto præberi Fari ac Portus usibus more consuevit*. Monstrum vocis, inquit Jacobus Gothofredus, cujus vide incertas admodum conjecturas.

SUGGERERE, Fundere. Missale Francor. vetus pag. 398. *Accipiat & orciolum ad suggerendum vinum Eucharistiæ corporis Christi*. Ordo Romanus de Ordinatione Acolythi: *Dicente sibi Episcopo, Accipite urceolum ad suggerendum vinum & aquam in Eucharistiam Corporis Christi*. Ita etiam legi in aliquot codd. libri Sacramentorum monet Mainardus: ubi alii *ad fundendum* præferunt. Cui convenit illud Isidori Junioris ad Luitfredum: *Ipse suggesto, pro Eucharistia Subdiaconis subministrat*. Qua voce *vinum* & *aquam* ad Sacramentum designari ait etiam Spelmannus.

SUGGESSIO, in veteribus Codicibus Conciliorum Gallicanorum legi monet Sirmondus ad Concil. Parisiense IV. pro *suggestio*.

SUGGILLARE, Suffocare, strangulare. Gloss. Gr. Lat. ἄγχω, *suggillatio, suffocatio*. Glossæ Biblicæ MSS. *Suggillo, tractum est a gula, quasi suggullo: unde suggillare propriè est strangulare*. Papias: *Strangulat, suffocat, gulam manu premit, suggillat. Suggillare, gulam stringere, gulæ manum injicere*. Gregorius Tur. lib. 4. Hist. c. 28. *Ad extremum eam suggillari jussit à puero, mortuamque reperit in strato*. Lib. 3. c. 2. *Cui dormienti orarium sub collo positum, ac sub mento ligatum, trahentibus ad se invicem duobus pueris, suggillatus est*. Quidam codd. habent *suffocatus est*. Utitur præterea lib. 7. c. 7. lib. 9. c. 34. lib. 10. c. 8. Adde Gesta Regum Francorum cap. 28.

SUGGILLATIO, Exactio, *Malatolta*. Charta Sanctii Regis Navarræ æræ 1045. apud Sandovallium in Episcopis Pampilon. *Villam de Pampilona ab omni prorsus servitio liberam, omnibusque modis ab omni suggillatione regali ingenuam*, &c.

SUGGREMIARE, *Sursum gremium faciendo pannos elevare, & succingere*. Ugutio.

SUGIUS. Vide *Canis seusius*.

SUGRUNDIA, *Sugrundaria*, Glossæ Isid. *Sugrundia, fundamenta. Sugrundaria, sepulchra*.

SUITA. Vide *Secta*.

SULCARE, Sulcos in pergameno ducere. *Regler de parchemin*. Chronicon Trudonense lib. 8. pag. 441. *Graduale unum propria manu formavit, purgavit, punxit, sulcavit, scripsit, illuminavit, musiceque notavit syllabatim*, &c. Vide *Punctare*.

SULCI *circa villas*, superstitionis species, in Indiculo Superstitionum & Paganiarum c. 23.

SULCIA. Capitulare de Villis c. 34. *Lardum, siccum, sulcia, inusultus, vinum, acetum*, &c. Helmodus lib. 1. c. 77. *Idem conqueruntur ii, qui sunt Luneburg, quod sulcia nostra devorata sit propter sulciam, quam cœpistis habere Thodeslo*. Ad marginem editor: *Salina Luneburgensis*. Ab eo hausit Hermannus de Lerbecke in Chronico Comitum Schawenburgensium p. 18. Est ergo *sulcia* salina, & *sal* in laudato Capitulari: *Salts* Germanis dicitur. Vide *Sulsus* & *Sulzita*.

SULCITA. Albertinus Mussatus lib. 5. de Gestis Italicor. rubr. 2. *Cum armorum virorumque sulcitis, è Principatu galeis 40. è Provincia galeis 7.* &c. Legendum fortè *scaritis*. Vide *Scara*.

SULIVA, Trabs, tignum, nostris, *Solive*: ex Saxon. Ꞇul, vel Ꞇẏll *columna*. Ernulfus Episcopus Roffensis de Ecclesia Roffensi: *Debet & 3. sulivas, id est tres magnas trabes supponere*. Ibid. *Sciendum est, quòd omnes sulivæ, quæ in ponte illo ponentur, tantæ grossitudinis debent esse, quæ bene possint sustinere omnia gravia pondera superjacentium plancarum, & omnium desuper transeuntium rerum*. Monet Spelmannus Saxonicum exemplar habere Ꞇẏlla, ubi Latinum habet *sulivas*.

SULLYNGA. Vide *Swollynga*.

SULPHURIUM, Θέαφος, *Sulpurium*, Θεάφιον, in Gloss. Gr. Lat. MS. In edito est *Sulphurium*.

SULSUS. Michaël Scotus de Physionomia c. 12. *Et hic similiter acetum nocet & sulsus, id est, nervi pedum boum, & lac & cucumer*, &c. Vide *Sulcia*.

SULTANUS, *Soldanus*, apud Turcos est supremus Princeps: unde Nicephorus Bryennius l. 1. n. 9. & ex eo Scylitzes, ut & Leunclavius in Pandecte Turcico n. 235. & Vaterius in Præfat. ad El-Macinum, vocem Turcicam esse opinati sunt, significareque aiunt, παντοκράτορα, καὶ βασιλέα βασιλέων, & hunc titulum primùm sibi arrogasse Tangrolipecem, post fugatos Saracenos, eorumque Principem Masgudum an. 1055. At longè ante hæc tempora Sultanorum mentio fit, nempe sub Basilio Porphyrogenito, apud Constantin. l. 2. de Themat. c. 11. Scylitzem & Zonaram. Quin & vocem esse Persicam probat vetus numisma Chosrois, Cabadæ filii, Regis Persarum, à Santamantio & à nobis in Dissert. 16. ad Joinvillam descriptum, in quo *Assoltan* inscribitur, id est, *Rex Regum*; quem titulum sibi arrogat in Epist.

Epist. ad Justinianum Imp. apud Menandrum Protectorem Ecl. 1. ut & alter Chosroës apud Theophylactum Simocattam lib. 4. c. 8. lib. 5. cap. 13. Aythonus cap. 25. *Agareni Imperatorem sibi elegerunt quemdam de progenie Mahometi, ipsum vocaverunt Caliph, & ordinaverunt, quod sedem haberet in Baldach opulentissima civitate: in quolibet verò aliorum regnorum, quæ subjugaverunt Agareni, constituerunt unum dominum, quem vocaverunt Soldan.* Autor Historiæ Hierosol. *Sicut Principes vestri, vel Imperatores dicuntur, vel Reges; sic apud illos qui praeminent, Soldani, quasi soli dominantes vocantur.* Ita apud Ordericum lib. 11. pag. 828. *Soldanus dicitur quasi solus dominus, quia cunctis praeest Orientis Principibus.* Sed de Sultanis plura congessimus ad Joinvillam, quò lectorem remittimus.

Soldanus Curiæ Romanæ. Ceremoniale Romanum l. 1. sect. 3. *Circa Pontificem aliquando ante, aliquando post, equitabit Marescallus, sive Soldanus curiæ, cum duobus sacculis pecuniarum ante sellam, & projiciet super populum ad pressuram dimovendam.* Vide sect. 5. Promotiones Concilii Pisani: *Si præsentare se, aut ad Monasteria reverti contempserint: de mandato prædictorum superiorum suorum per Soldanum carceri mancipentur.* Ita habent omnes editiones. Vide Octavium Vestrium lib. 2. de Judic. Aulæ Romanæ cap. cujus titulus est: *De judice Marescalli urbis, quem hodie Turris novæ Judicem vocamus.*

Soldanus, Moneta Sultanorum. Willelmus de Nangiaco in S. Lud. Vita an. 1247. *Promisit quod viginti duo millia soldanorum Soldano daret.* Occurrit hac notione apud Vincent. Bellovac. lib. 31. cap. 140. 143. 144. 150. lib. 32. cap. 54.

Soldanatus, Soldani dignitas, apud Will. Tyrium lib. 4. cap. 11. lib. 18. cap. 9.

Soldanaria, eadem notione. Chronicon Nangii an. 1290. *Filium suum --- fecit loco sui principatus Soldanariæ gubernaculo sublimari.*

SULZITA, apud Papiam, vel ut codex MS. præfert, *Sulzita*, inter vasa escaria recensetur, in v. *Vasa.* Alibi: *Sulzica, à salibus dicta, quasi salzica, i. salinum.*

SUMMA, Sors pecuniæ creditæ. *Summa crediti*, in l. 1. Cod. Th. de Usuris. *Capitis summa*, apud Paulum in Collect. Sentent.

Summa, Summarii, Summularii. Vide *Sagma.*

SUMMARE, Submonere, adhortari, ex Gall. *Sommer.* Gerardus Machetus Episcopus Castrensis Epist. 352. *Monui patrem ipsius summando & recommendando, ut filium suum hortaretur intrare collegium.*

SUMMARII, qui faciendæ rationis summarum quarumcumque periti sunt. Jul. Antecessor Constit. 58. *Æstimationem autem definire constitutio jubet non solùm ab ipsis hortulanis; sed etiam ab his, quos Summarios consuetudo appellat.* Vide Novell. 30. & 44. & ibi Cujacium.

SUMMATES *Classis Alexandrinæ* Præfecti, in l. 32. Cod. Th. de Navicular.

SUMMATITÆ, ex Gr. συμμαθηταὶ, condiscipuli, apud Ordericum Vitalem in Præfat. Glossæ MSS. *Simatides, condiscipulus.*

SUMMISTÆ. Cæsar Egassius Bulæus in Histor. Academiæ Paris. ad an. 1120. scribit, Hugonem de S. Victore librum edidisse, quem *Summam Sententiarum* appellavit, hincque *Summas & summarum Theologicarum libros* dici & appellari cœptos, eique *Summistas Theologos* suam originem & appellationem debere.

SUMMISTA, Συμμίστης, apud Ordericum Vitalem lib. 1. p. 330. 333. V. S. Hieronym. in Ruffin. l. 3. c. 9. Epist. 13. sub fin. & Epist. 25. cap. 2.

SUMMITTERE, pro *Submittere*, apud Baldricum Noviom. lib. 1. cap. 33.

SUMMOSA. Vide *Submonitio.*

SUMMUS, ἀρχιμαθητής, in Gloss. Gr. Lat.

SUMNIS. Vide *Sunnis.*

SUMPNIATA. Vide *Soniare.*

SUMPTOR. Synodus Sodorensis in Mannia, an. 1229. *Sumptor de jure antiquo, & statutis veteribus, ab omnibus Iconomis garbam de trium ligarum longitudine, scilicet frumenti, ordei, & avenæ annuatim percipere debet, & ad omnem caseorum decimationem & collectionem unum agnum electum habere debet,* &c. Neque proclivius est dicere, qui dicantur?

Sumptores, in Vita S. Fructuosi n. 2. *Provenit, ut quodam die possessionem Ecclesiæ ingressi, ipsius præeuntes puericelluli, cum ei ad manendum hospitium præparassent, quidam de Sumptoribus Scholæ ipsius adveniens interrogavit, dicens: Quis hoc occupavit habitaculum?* Ubi viri docti, nescio an verè? Sumptores esse arbitrantur, quos *Pensionarios* dicimus.

SUMPTORIUM. Flodoardus lib. 3. Hist. Remensis cap. 5. *Calicem majorem cum patena, sumptorioque fecit ex auro lapidumque pretiosorum illustravit nitore: qui calix postea pro redemptione ac salute patriæ Normannis datus est, patena adhuc reservatur ibidem.* Ubi Colvenerius *sumptorium* interpretatur *cochlear, ut Gallicè vertitur, quo nimirum utimur in Calice sacro.* Atqui Græci quidem cochleari sanguinem Christi hauriebant: Latini verò *fistula.* Ita *sumptorium* pro fistula hîc sumi potest, tametsi cochlearia inter ministeria sacra vulgò etiam reponuntur.

SUMPTUARIUS, *qui erogat sumptus.* Glossæ Antiquæ MSS. & Papias. Vide Inscript. vett. 331. 2. 333. 5.

Sumptuosus, Propino, ambro, in iisdem Glossis antiquis.

SUNDERNOTA, vox Saxonica. Sunder note, Officium, munus, vel ministerium distinctum vel peculiare. Capitula de Weregildis post Concilium Grateleanum an. 928. *Et si villanus excrevisset, ut haberet plenariè quinque hidas terræ suæ propriæ, Ecclesiam & coquinam, tympanariam, & januam & Sedem, & sundernotam in Aula Regis, deinceps erit Taini lege dignus.*

SUNGAILONES. Vide *Sakones.*

SUNGEDA. Charta an. 1147. in Tabulario S. Bertini: *Qui denarii annuatim per manum Presbyteri de Werkin in Nativitate S. Mariæ ad censum Episcopalem, quem Sungeda vocant, dirigentur*, fortè pro *sunt-gelda*, pensitatio ad fretum.

SUNNIS, *Sonnis, Sonia, Exonia*, &c.

Sunnis in vett. Glossis, *Impeditio, impedimentum.* Sumitur porrò hæc vox pro Excusatione, quam affert quispiam, quò minùs juri stare possit. Lex Salica tit. 1. §. 1. *Si quis ad mallum legibus dominicis mannitus fuerit, si eum sunnis non detinuerit, 60. denariis, qui faciunt solidos 15. culpabilis judicetur.* Adde §. seq. tit. 49. tit. 51. §. 2. tit. 52. §. 4. Legem Ripuar tit. 32. §. 1. & Capit. Caroli M. lib. 3. c. 45. ubi eadem occurrit formula. Placitum Childeberti & Chlotarii §. 5. *Si placitum sunnis non detricaverit.* Vetus placitum in vita Aldrici Episc. Cenoman. p. 110. *Ne infirmitas aut legitima sonnis eum detinuerit, &c.* Ita perperam *Somnis* habetur in Lege Longob. lib. 2. tit. 43. §. 1. & *Sumnus* lib. 3. tit. 13. §. 3. nisi spectetur vox Germanica *Saumnuß*, cunctatio, mora. Wendelinus verò vocem *Sunnis* à Theutonico *Sun*, vel *Son* deducit, i. separatus, segregatus, quia qui *sunnim* proponunt, ut plurimum abesse à judicio propter negotia coguntur. Salmasius ad Spartianum pag. 20. à *Sontico* morbo, etymon arcessit, quem non pro caduco duntaxat; sed pro quavis etiam graviori ægritudine in duodecim Tabulis accipi observat, ita ut *sunnia*, vel *sonnia* dicta sit quasi *sontia.* Sed aliud nos etymon attigimus in *Soniare.*

Sunnia. Marculfus lib. 1. form. 37. *Ipse nec venisset ad placitum, nec ulla sunnia nuntiasset.* Vetus Placitum apud Mabillonium to. 4. Vitar. SS. Ordinis S. Bened.

Bened. p.619. *Nec nulla sunnia nunciasse affirmat.* Editio *sunnia* præfert.

Sonia. Vetus Placitum sub Chlodoveo III. Rege, apud eundem Mabillonium: *Nec misso in vice sua derexisset, nec nulla sonia nunciasset.* Formulæ vett. incerti autoris c.22. & 38. *Nec ipse ille ad id placitum venit, nec missum in vicem suam direxit, qui ullam soniam nuntiaret.* Baldricus l.3. Chron. Camerac. c.42. *Et si sonia eos tenuerit, probetur ipsa, & infra aliam quadragesimam placitum expectabitur.*

Soinus, Sonius, Essoinius, &c. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 29. *Nisi competens soinus eum detineat.* Alii codd. habent *essoinus. Soinus,* & *sonius,* cap. 41. *Nisi competens soinus intercedat,* cap. 50. *Nisi soinus legalis eum detineat,* cap. 51. *Nisi soinus intercedat,* cap. 61. Atque hinc liquidò apparet, unde vox *Soin,* pro *cura, animi anxietas, occupatio,* apud nos originem ducat; cum qui ejusmodi excusationibus utuntur, quò minùs juri stent, negotiis distentos se se profiteantur. Vide *Soniare.*

Essonia, Exonia, Exonium, idem quod *Sunnis,* à quo profecta hæc vocabula, nostris *Exoine, Essoigne.* Assisiæ Hierosl. MSS. cap. 8. *Venir par essoigne, c'est alleguer excuse.* Vetus Consuetudo Norman. MS. 1. part. sect. 4. cap. 1. ait, exoniam esse *un delaiement, qui monstre cause parquoi cil, qui est semons, ne vient pas à court. Exoine ou excusation,* in Consuetud. Monfortensi art. 43. *Ensognie* & *Exsonie* in Consuet. Hannoniensi art. 14. 68. Hincmarus Remens. in Quaternionib. à Cellotio editis, & Opusc. 29. *Qui mittens ad Dominationem vestram, excusationem impossibilitatis suæ illuc veniendi mandavit, requisita est, quam patriotica lingua nominamus Exonia, quia venire nequiverit.* Hincmarus Laudun. in Scedula Episcopis & Regi porrecta pag. 434. *Sæculare judicium non adii, & exonium, scilicet personam, quæ firmaret, quod illic venire nequirem, non transmisi.*

Essonium, apud Rogerum Hoveden. p. 549. in Regiam Majest. lib. 1. c. 7. §. 1. &c.

Exonium, eadem notione. Gauterius Cancellar. de Bellis Antiochen. p. 446. *Præcepitque suis omnibus absque omni dilatione & exonio illic tendere.* Charta an. 1223. in Probat. Hist. Vergiac. *Quoniam audivimus excusationem vestram, quod ad nos pro essonio corporis vestri personaliter accedere non potestis,* &c.

Frustra porrò viri docti aliunde, quàm à *sunnis,* vocis istius etymon accersunt, quam Budæus, Perionius, & H. Stephanus à Græco ἐξ ὀμνύσθαι effictam putant, quod est, *excusare jurejurando absentiæ causam ejus, qui vadimonio obstrictus est.* Jacobus *Bourgoing* lib. de Orig. & usu vulgar. Linguar. pag. 14. ab *exonerare* deducit. Cujacius in tractatu 7. ad Africanum ad l. 23. de Oblig. & act. à Latino barbaro *exidoneare,* id est *non esse se idoneum affirmare,* priorem improbans sententiam: cui favent codices MSS. Legis Alamannor. cap. 44. §. 1. qui *exoniare se* habent, ubi editi *idoneare.* Sed Cujacii quoque nec aliis placet, Pithœo, Bignonio, Spelmanno, Vossio, &c. qui probabiliùs censent à voce *sunnis* & *sonnia* hauriendum etymon.

Varias autem *Essonias,* seu excusationes, (*Essonia rationabilia* apud Hovedenum pag. 549. & in Regiam Majest. lib. 1. c. 8.) quæ in jure proponi solent, recensent libri forenses, L. 2. D. si quis cau. in Jud. sist. Lex Wisigoth. lib 2. tit. 1. §. 18. 33. Speculum Saxonicum lib. 2. art. 7. Stabilimenta S. Ludovici lib. 1. cap. 118. Petrus de Fontanis in Consilio cap. 4. vetus Consuetudo Normannica MS. 1. part. sect. 4. cap. 1. & seqq. Edita cap. 39. Assisiæ Hierosol. MSS. c. 215. & seqq. Regiam Majest. lib. 1. c. 8. Glanvilla lib 1. cap. 10. & seqq. Britton c. 122. Bracton. lib. 5. tract. 2. cap. 2. 4. & Fleta lib. 6. cap. 7. 8. 9. 10. 13. ex quibus aliquot ex ejusmodi Essoniis delibabimus. Fortescutus de Laudib. Legum Angliæ cap. 52. *Crebrò in deliberationibus judicia maturescunt; sed in accelerato processu nunquam. Quare Leges Angliæ Essonium admittunt, qualia non faciunt Leges aliæ mundi universi.*

Essonium de malo lecti, cum quis morbo ita detinetur in lecto, ut ad judicium venire non possit. Qui quidem morbus dicitur *Infirmitas de resseantisa.* Prima Statuta Roberti I. Regis Scotiæ cap. 6. *Pro Essonio, quod Gallice vocatur Mal de lit, hoc est malum de lecto, Anglice bede vill, Essoine de maladie residente,* in Consuet. MS. Normann. Vide Statutum 2. Westmon. cap. 19. Regiam Majest. lib. 1. cap. 8. §. 3. Glanvillam lib. 1. c. 18. 19. Statuta Roberti I. Regis Scotiæ c. 6. §. 1. 2. Radulphum de Hengham in Summa magna cap. 3. 4. 9. in Parva cap. 1. Bractonum lib. 5. tr. 2. c. 4. §. 1. 2. 3. cap. 7. §. 1. cap. 8. 9. 10. 11. 12. & seq. Fletam l. 6. c. 10. Consuet. Cenoman. art. 95. &c. Adde præterea Speculum Saxon. lib. 2. art. 7.

Essonium de malo veniendi, cum quis infirmitate ita est detentus & impeditus, ut venire non possit. De eo agunt l. 2. §. 1. D. si quis cav. in Jud. sist. Regiam Majest. lib. 1. c. 8. §. 3. Bracton. lib. 5. tr. 2. c. 4. §. 1. 4. 5. cap. 5. 6. 7. 9. Fleta lib. 6. c. 9. Radulfus de Hengham in Summa magna cap. 3. 4. 9. in Parva c. 1. Britton c. 125. *Ensoine de son corps,* apud Petrum *de Fontaines* c. 4. n. 18. 24. *Essoine par enfermeté qui vient d'aventure,* in Consuetud. Norman. MS.

Essonium de malo villæ. Cum quis primo die in curia comparuerit, & se obtulerit, & sine responso eodem die recesserit: si propter aliquam infirmitatem supervenientem à loco, ubi hospitatus fuerit, & receptus, se transferre non possit, nec ad curiam venire, mittit duos Essoniatores, aut excusatores, qui in Curia publicè protestantur, quòd tali infirmitate detentus est in eadem villa, vel in alia, ubi pernoctavit, quod ad curiam venire non possit pro lucrari & pro perdere. Ita Regiam Majest. l. 1. c. 8. §. 9. Bracton. l. 5. tr. 2. c. 7. Fleta l. 6. c. 13. &c.

Essonium de ultra mare, vel ultra aquam &c. cum quis in passagio generali ad terram Hierosolymitanam transiit. Regiam Majest. lib. 1. c. 8. §. 12. 24. 25. 26. Glanvilla l. 1. c. 25. Radulfus de Hengham in Summa magna c. 4. 9. in Parva c. 1. Fleta l. 6. c. 8. Britton c. 123. Petrus *de Fontaine* in Consil. c. 4. §. 4. *Essoine de croisez,* in Consuet. Norman. MS.

Essonium per servitium domini Regis. Statutum Glocestrense an. 6. Edw. I. cap. 8. Regiam Majest. lib. 1. c. 8. §. 14. & seqq. Statuta 1. Roberti I. Regis Scot. c. 6. §. 1. 2. Radulfus de Hengham in Summa magna cap. 4. 11. in parva cap. 1. Britton c. 124. &c.

Essonium de esse ad nundinas, in Regiam Majest. lib. 1. c. 8. §. 30.

Essonium participum, quod à *participibus* seu sociis proponitur, in Fleta lib. 6. c. 12.

Essoniare, Essoniam seu excusationem proponere, in Regiam Majest. lib. 1. c. 7. 8. 21. 25. & in Fleta lib. 5. c. 2. §. 2. *Exonier,* vel *Exoiner,* in Consuet. Cenoman. art. 95.

Essoniator, qui Joanni Sarisberiensi Epist. 7. *Excusator,* qui excusationem pro alio in jure proponit. *Exoineur, Exoniateur,* in Consuetud. Norman. c. 39. 40. 66. Fleta lib. 6. c. 7. §. 11. *Mittat excusatorem, qui dicitur Essoniator, qui prætendat excusationem summoniti esse talem, quod venire non possit.* Soli verò illius fidei creditur, nec oneratur cautione fidejussoria, scilicet plegiorum; sed domino probatio incumbit, utrum essonium sit verum: Bracton lib. 5. tract. 2. c. 2. §. 3. Vide prima Statuta Roberti I. Regis Scotiæ c. 6. §. 2.

SUONBOUCH, Charta pacationis, priscis Germanis, ex *Suon,* pax, pactum, & *buch,* liber, libellus. Charta Alamann. Goldasti 28. *Placuit inter nos chartam*

tam pacationis ex utraque parte allevari, quod Tintiscè Suonbouch nominamus, &c. Vide *Sona.*

SUO SCIENTE, Deditâ operâ, nostris *à son escient.* Charta an. 1062. ex Tabulario Conchensi in Ruthenis: *Et hoc juraverunt, ut in jamdicto Monasterio, nec in ipso burgo, — hominem illic non assalient, nec feminam per iram, nec per mortem, nec per captionem, nec suam substantiam illis tollant, nec faciant injuriam ad homines egredientes & regredientes à mercato, nec feminas suo sciente.*

SUPANUS. Vide *Zupa.*

SUPERABSTINERE. Concilium Toletanum I. c. 13. *De his, qui intrant Ecclesiam, & deprehenduntur nunquam communicare, admoneantur, & si non communicant, ad pœnitentiam accedant: si communicant, non superabstineantur: si non fecerint, abstineantur.* Vide *Abstinere.*

SUPERABUNDUS, *Superbus*, ὑπέρογκος, ὑπερήφανος, in Gloss. Gr. ubi sic legendum puto, pro *supervacundus.* Infrà: ὑπερπλεονάζω, *superabundo.*

SUPERACUTÆ, Tonus in musica sublimior, acutior, κορυφαία ἁρμονία, Maximo Tyrio serm. 3. Hugo à S. Victore in Speculo lib. 1. c. 3. *Voces autem graves, & acutæ, & superacutæ, innuunt tribus modis prædicandum esse tribus ordinibus Ecclesiæ, &c.* Chronicon S. Trudonis lib. 8. p. 441. *Multa autem propter negligentiorem suam perficiendi operis velocitatem, quæ per graviores literas notari debuerant, per acutas, sive superacutas notavit, & quæ per acutas, sive per superacutas, per graviores: quod incorrectum reliquit, alia sollicitudine intercurrente.*

SUPERAGIUS, vox hybrida, ex *super* & ἅγιος, *sanctus.* Itinerarium Gregorii XI. PP. *Electa fuit à Deo & gloriosa Virgine Maria ab initio in monte superagio.* Infra: *Templum S. Mariæ in superagio.*

SUPERALIA, ἐπενδύτης in Gloss. S. Benedicti cap. de Vestimentis. Sed leg. *Superaria.* Vide infrà.

SUPERALTARE, bifariam sumi videtur, nempe pro Ciborio, quod Altari imminet, & altari portatili.

Superaltare priori notione usurpat Joannes Beka in Egilbodo Episc. Traject. 13. *Obtulit eidem Ecclesiæ de liberali munificentia super altare totum aureum, cum multimodis gemmis incomparabilis pretii valde fulgidum, de cujus cacumine lapis, ut fertur, Hostularius furtivè sublatus fuit, qui nocturnis temporibus totum sacrarium radiis emicantibus illustrabat.* Vitæ Abbatum S. Albani pag. 71. *Ipsius enim fratris Guillelmi manu tabula picta ante altare B. Virginis, cum superaltari calato, & Cruce superposita, &c.*

Superaltare, altera notione. Synodus Exoniensis an. 1287. c. 4. *Nec Missæ nisi in altaribus & superaltaribus consecratis aliqualiter celebrentur.* Inquisitiones Archidiaconorum diœcesis Lincolniensis an. 1233. c. 40. *An superaltaria sint honesta, & non molentur super ea colores, & quæ Ecclesiæ sint dedicandæ?* Concilium Sarisberiense an. 1217. c. 40. *Superaltaria nimis stricta non habeant, super quæ periculosè celebratur; sed competenter ampla.* Inventarium Ecclesiæ Eboracensis in Monastico Angl. to. 3. p. 174. *Item unum superaltare pretiosum de jaspide, ornatum in circumferentiis cum argento & auro, ac lapidibus pretiosis subtilis. Item unum superaltare de rubeo jaspide ornata in circumferentiis cum cupro deaurato. Idem duo superaltaria de rubeo marmore, ornata cum argento, quorum unum stat, super 4. pedes argenti, & alterum sine pedibus, super quem S. Joannes celebravit, quando sibi apparuit Spiritus sanctus, ut in sua legenda patet.* Inventarium Eccl. S. Pauli Londinensis ibid. p. 313. *Super altare de jaspide ornatum capsa argentea deaurata, & dedicata in honore B. Mariæ & omnium Virginum.* Pag. 331. *Tria superaltaria benedicta, 7. osculatoria, &c.* Pag. 333. *Unum superaltare de jaspide, incluso platis argenteis deauratis, in quo continentur reliquiæ Sanctorum, &c.* Ibidem part. 2. p. 84. *Item, sex superaltaria, videlicet unum de jaspide lapide argento ligato, & deaurato; & unum de alabastro, & alia 4. de marmore.* Ex quibus omnibus confici videtur *superaltare* idem esse, quod *tabula itineraria*, seu altare portatile, quod altari non dedicato superponatur.

SUPERANNATUS, qui annum ætatis excessit, Gall. *Suranné.* Monasticum Anglic. to. 3. p. 153. *Et si in tempore pannagii 20. porcos superannatos habuerit, &c.*

SUPERARE, pro *Superesse*, usurpat Lucifer Calaritanus lib. 1. pro S. Athanasio: *Ego superavi solus prophetarum.*

SUPERARIA, *Vestis, quæ superinduitur*, in Gloss. Isid. & apud Papiam. Glossæ Gr. Lat. habent ἐπενδύτης, *instata*, (L. *instita*) *superaria.* Glossæ Lat. Gr. habent ἐπενδύτης, *Cotta vel camisia superanea*, in Charta Octaviani Cardinalis apud Ughell. to. 3. p. 634.

SUPERASSISÆ, quæ Latinis *Superindicta.* Vide in hac voce. Charta Edwardi III. Regis Angliæ to. 2. Monast. Anglic. pag. 71. *Quieta de omnibus placitis, — & de assisis, & de superassisis, & de omnibus forisfactis, &c.*

SUPERAUDIRE. Leges Kanuti Regis Angl. part. 2. cap. 43. *Et inveritent hoc ipsi testes in fide Dei & domini sui, quod ei in verò testimonio sint, sicut oculis superviderunt, & auribus superaudierunt, quod rectè hoc acquisivit.* Phrasis Saxonica, inquit Somnerus: Saxonibus enim oferhyran, ut Anglis *overheare*, est auribus accipere, vel audire. Aliàs

Superaudire, est Negligere, insuper habere. Vide *Overhernessa.*

SUPERAUGURIARE, Auguria consulere. Halitgarius Episcop. Cameracensis in Pœnitentiali cap. 6. *Si quis sacrilegium fecerit, id est, quos Aruspices vocant, qui auguria colunt, superauguriaverit, aut quocunque malo ingenio, 3. annos in pane & aqua.*

SUPERAVUS, nudè in Gloss. Arabico-Lat. Atavus: *Susolle*, seu *Susayeul*, in veteri Ceremoniali à nobis laudato ad Jomvillam pag. 201.

SUPERAZEMULARIUS. Vide *Azemularius.*

SUPERBIA, Dolus. Pactus legis Salicæ tit. 35. §. 5. *Si quis ligatum per superbiam, aut per virtutem à Gravione tulerit, &c.* Est enim hoc loco *superbia*, dolus, nostris *Supercherie*, ita ut opponatur *virtuti*, seu *vi*, uti redditur in Edit. Pith. tit. 34. Eadem lex tit. 41. §. 16. *Si quis per superbiam aut per inimicitiam, caballos aut jumenta aliena tribatterit.* Capitulare Pipini Regis Italiæ cap. 36. *Et si fuerit aliquis, qui per ingenium fugitando de Comitatu ad alium Comitatum se propter istum sacramentum distulerit, aut per superbiam jurare noluerint semoti, &c.* Lex Longob. lib. 1. tit. 16. §. 5. *Si quis dolosè* (edit. Heroldi *malitiosè*) *aut per superbiam — mulierem percutere præsumpserit, &c.* Adde lib. 2. tit. 36. §. 3. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 43. *Qui igitur facit advocatum contra dominum suum per superbiam, perdat, quod de eo tenet.*

SUPERBRACHIUM. Vide *Brachiale.*

SUPERCAPITULUM, Index capitis, seu capituli. Claudius Taurinensis in Apologetico adversus Theodemirum Abbatem: *Epistolam tuam, cum adjunctis supercapitulis plenam garrulitate atque stoliditate per quemdam accepi rusticum partitorem.*

SUPERCAPTIO. Vide *Superprendere*

SUPERCENSUS, Gallis *Surcens.* Charta Philippi Regis Franc. an. 1308. ex 2. Regesto ejusdem Reg. n. 9. *Item 8. lib. & 10. sol. annui supercensus super plures domos in villa de Ponte S. Maxentii, &c.*

SUPERCILIUM fluvii, non semel apud Ammianum. Vide Lindenbrog. ad eundem p. 9. 1. edit.

SUPERCOPA, *Operculum cupæ*, seu poculi, to. 4. Monarch. Lusitan. pag. 304.

SU-

SUPERDEMANDA, vox Forensis, cùm Actor in processu litis plus petit quàm continet libellus actionis, ut est apud Bractonum lib. 4. tract. 1. c. 16. §. 5. vel cum dominus feudi majorem censum, quàm ei debetur, à vassallo exigit: quo sensu accipitur vox *Surdemande* in veteri Consuetud. Normann. cap. 114. in nova art. 3. 52. 53.

SUPERDICERE, Accusare, criminari, insimulare: Saxon. ꝼoꞃ ꞅecȝan: quomodo Galli dicunt, *Dire quelque chose sur quelqu'un.* Leges Edgari Regis Angl. c. 9. *Et qui aliquem injustè superdicere præsumat, unde vita vel commodo pejor sit, linguæ suæ idoneus erit, si accusatus de hoc non idoneaverit, &c.*

SUPERDICTIONES, Superscriptiones deletis imponi solitæ. Marculfus lib. 2. form. 17. *Et ut hæc pagina hujus testamenti in disceptationem venire non possit, si quæ lituræ, caraxaturæ, adjectiones, superdictionesque factæ sunt, nos eas fecimus, vel facere jussimus, dum testamentum nostrum sæpius recurrimus, vel emendavimus.* De hac formula vide in *Charaxatura.*

SUPERDUCERE, Jus denegare, Gall. *Surmener.* Nam *mener par court*, pro *jus facere* aliqui dicebant. Assisiæ Hierosolimitanæ MSS. cap. 208. *Nous vous prions come nostre Seignor, que vous, nostre Per tel, tenès à droit, & menès par vostre court, & li faites faire l'esgart, que il vous à requis.* Cap. 213. *Que il li facent avoir l'esgart premier requis, & que ille maint raisonablement par sa court come son home & per.* Hinc vox *Surmener*, pro jus denegare, eodem cap. *Porque je vous prie & requiers come mes Pers, que vous ne me souffrès enci à surmener, tant come je euffre droit à faire.* Et infrà: *Et bien sachès, que tant comme il vodra faire droit en vostre court par ses Pers, nous ne souffrirons que vous le surmenès, ains le maintindrons à droit si come nous devons.* Le Roman de Garin:

Par ceus enforce & la noise & li cris,
Moult surmenoient Loherans, ce m'est vis.

Alibi:

Or vos sormoinent li Hongre & li Danois.

SUPEREXCEPTUS, Spretus, contemptus, in Legibus Adelstani Regis apud Brompton. fol. 850.

SUPERFICIUM, Ἐποικοδόμημα, in Gloss. Gr. Lat. Vide vett. Inscript. 138. & 608. 8.

SUPERFLUOSA, Radulfus de Hengham in Parva cap. 7. ait disseisinam fieri, *cum manu opus alicujus impeditur per superfluosam, & hoc in tenemento diu ante appruato, &c.* Ubi ad marginem editor apposuit; nonnullis, *vel per superfluam*, aliis, *superstitiosam.*

SUPERFLUITAS, Excessus in exactionibus, malatolta. Tabularium Dervensis Monasterii: *Monachi Sancti Petri & Beati Bercharii proclamationem fecerunt ad magnanimum Comitem Teobaldum de superfluitate quam Comes Breonensis faciebat eis, &c.* Vide *Mensura.*

Superfluus, in Glossis antiquis MSS. *Incongruus, importunus, inquietus.*

SUPERFODERE, pro *Superfidere*, quomodo Saxonicè Oꝼeꞃꞇꞃuƿan, nimium, & plus justo fidere. Leges editæ sub Adelstano Rege Angl. c. 13. apud Bromptonum: *Præcipimus hiremannis nostris, ut omnis homo sciat, quando pecus suum habeat, & quando non habeat, in testimonio vicinorum suorum, & nobis monstret vestigium, si non possit invenire infra tres noctes, quia credimus plures idiotæ nesciunt quomodo peculium suum aget, & superfodiunt in pace nostra: unde præcipimus, ut ipse infra tres noctes vicinis suis judicet, si per solutionem velit habere, &c.*

SUPERFORANEUM, Supervacuum, de qua voce vide Savaronem ad Sidonium lib. 1. Epist. 7.

SUPERFRONTALIS. Vide *Frontalis.*

SUPERFUNDERE. In Lege Burgund. tit. 53. mater superstes esse filio dicitur, *rebus superfusis humanis*, id est ut infra habetur, *cum contraria fatorum decreta vertuntur.*

SUPERFUSIO, *Profusio, Perfusio*, cùm aqua post communionem Sacerdotis calici à ministro infunditur. Synodus Baiocensis an. 1300. de Presbytero, qui duas Missas eodem die celebrat: *Celebraturus quoque secundam Missam, vinum superfusionis non sumat; sed ministro habenti bonam conscientiam conferat.* Aliis verbis Synodus Coloniensis an. 1280. c. 6. *Et tunc in prima Missa post perceptionem Sanguinis, non utatur ablutione vini & aquæ; sed reservet in tuto ac honesto loco, & eam accipiat in secunda Missa, vel det honestæ personæ jejunæ, quam noverit ad hoc esse paratam.* Synodus Nemausensis an. 1284. cap. de Eucharistia: *Præcipimus etiam, quòd in Calice magis de vino quàm de aqua ponatur, & quod Sacerdos, post quam totum acceperit Corporis & Sanguinis Christi Sacramentum, duas receptiones faciat juxta consuetudinem Ecclesiæ Nemausensis, videlicet primam de vino puro tantùm, secundam de vino & aqua, & cùm ista secunda simul perfundat digitos super calicem, & postea recipiat: nisi cum eodem die aliam Missam debuerit celebrare, quia tunc non debet nisi sanguinem: quod si faceret, secundam celebrationem impedit.* Cap. de celebrat. Missarum: *Tamen si in prima Missa post receptionem corporis Christi & sanguinis, profusionem acceperit, non debet secundam Missam in prædictis casibus celebrare.* Ita

Calicem profundere, in veteri Pœnitentiali MS. de Presbytero: *Qui non profuderit calicem in fine solennitatis, 30. dies pœniteat.* Ubi

Calicem perfundere dixit Petrus Damianus lib. 5. Epist. 18. *De celebrandis verò Missarum solenniis nos hanc regulam in disciplinatis Ecclesiis & didicimus, & tenemus, ut calicem differamus in Missarum fine perfundere, si nosmetipsos eodem die sacrificium denuo speramus offerre: alioquin quandocumque sacras hostias immolamus, in fine calicem semper perfundimus. Porrò sive jejunamus, sive reficimur, hanc perfundendi regulam non mutamus. Quod autem perhibes quosdam dicere, quia post quam perfundit calicem, non est dicendus jejunus,* &c. Capitula Theodori Archiep. Cantuar. c. 55. *Qui perfundit calicem, dum solennitas Missæ celebratur 50. dies pœniteat.*

SUPERFUSI, dicti, quibus ob morbum, vel periculum mortis, baptismus conferebatur superfusâ salutari aquâ, non verò immersione, uti observatum in voce *Clinicus.* Vetus Pœnitential. MS. *Parens, cujus filius non baptizatus obiit, uno anno pœniteat: si Sacerdos, ad quem pertinebat, vocatus venire neglexerit, ipse propter damnationem animæ, judicio sui Episcopi castigetur. Sed & omnibus licet fidelibus, ubi fortè morituros invenerint non baptizatos, immò præceptum est animas eripere à diabolo per baptisma, id est benedicta simpliciter aqua in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti, intinctos aut superfusos aqua.* Synodus Nemausensis an. 1284. cap. de Baptismo: *Si tamen tanta copia aquæ haberi non possit, ut infans in ea totaliter mergi possit: cum scutella vel scypho vel alio vase aliqua quantitas aquæ super infantem effundatur à baptizante, & effundendo dicat baptizans,* &c. Vide Synodum Celichytensem an. 816. cap. 11. *Perfusum* eâdem notione dixit Rufinus, ubi Eusebius lib. 6. Histor. cap. 43. περιχυθεὶς habet.

SUPERHABERE, pro *insuper habere*, Despicere, negligere, in Legibus Anglicis non semel.

SUPERHUMERALE, Vestis Pontificum in veteri Lege. Exod. 28. 6. *Et fecerunt superhumerale de auro & hyacintho & purpura & cocco,* &c. Passim ibi. Sic verò describitur ab Eucherio: *Ephod, vestis sacerdotalis, quæ Superindumentum, vel Superhumerale appellatur. Est autem velut in caracallæ modum; sed sine cuculo: cujus vestimenti duo sunt genera, unum lineum & sim-*

& simplex, quod Sacerdotes habebant; aliud diversis coloribus, & aurogemmisque contextum, quo soli Pontifices utebantur. Vide Honorium Augustod. lib. 1. cap. 226. Ivonem Carnot. Serm. 2. de Rebus Ecclesiast. Innocent. III. lib. 1. de Myster. Missæ cap. 18. 53. &c.

Superhumerale, appellarunt etiam nostri, *Pallium* Archiepiscopale, de quo suo loco egimus. Gregorius M. lib. 1. Epist. 24. *In utroque humero Sacerdos velamine superhumeralis astringitur, ut contra adversa & prospera virtutum semper ornamento muniatur.* Maximus Monachus in Collat. cum Principib. apud Anastasium in Collectaneis, de Imperatore: *Neque indicia Sacerdotii fert, superhumerale scilicet & Evangelium. Superhumerale pallium* vocat Jo. de Beka in Hist. Episcopor. Ultraject. in S. Willebrordo: *Eundem in Ecclesia S. Petri cum superhumerali pallio solenniter Archiepiscopum ordinavit.* Et in S. Bonifacio: *Tradens eidem Archiepiscopalem benedictionem cum superhumerali pallio*, &c. Ωμοφόριον Græcis dicitur, quod in Concilio VIII. act. 2. 9. *superhumerale* vertit Anastasius Bibliothec. ut apud Theophanem Autor Hist. Miscellæ lib. 22. p. 707. edit. Canisii. Glossæ MSS. Regiæ cod. 2062. ὠμόλινον, τὸ ἐπὶ τῶν ὤμων ὠμοφόριον. Vide Magnum Chronicon Belgicum pag. 111. Baronium an. 869. n. 19. &c.

Superhumerale, idem interdum quod *Amictus*. Udalricus lib. 3. Consuet. Cluniac. cap. 13. *Et alligat superhumerale, id est amictum.* Gillebertus Lunicensis Episcopus de Usu Ecclesiastico ait, Ostiarios, Exorcistas, & Acolythos, *in officiis suis solere indui superhumerali, alba, & cingulo, & tamen posse perfrui conjugio.*

SUPERJACTARI *maleficium.* Lex Salica tit. 21. §. 3. *Si quis alteri aliquod maleficium superjactatus fuerit*, &c. Nos dicimus, *Jetter le sort sur quelqu'un.*

SUPERJEJUNARE. Vide *Superpositio.*

SUPERILLUSTRES. Speculum Saxonicum l. 1. art. 3. *Ad hunc modum clypeus seu cingulum militare in septimis terminatur: primum quippe habet Rex Romanorum, secundum Episcopi, Abbates, & Abbatissæ, qui & Superillustres dicuntur: tertium Laici principes, ex quo facti sunt Episcoporum subditi & vassalli, qui Illustres nuncupantur: quartum Nobiles & Liberi Domini*, &c.

SUPERIMPOSITIO. Charta Ludovici Pii Imp. apud Puricellum in Monumentis Basilicæ Ambrosianæ p. 215. *Nullasque præstationes, vel annuas donationes seu quaslibet angarias, & superimpositas exactiones ——superimponere & exigere audeat.* Infrà: *Si quis autem ex his, qui sub imperio nostro degunt aliquam subtractionem, injustamque exactionem, vel angariam, aut superimpositionem——sponte ingesserit*, &c. Idem quod

SUPERINDICTUM, *Superindictio*, quidquid præter *indictionem* provincialibus imponitur. Nam ut notat Asconius in 3. Verrinam, tria sunt genera pensitationum, *canonis, oblationis, & indictionis. Canon*, seu Canonici tituli, sunt ordinariæ præstationes: *Indictio*, quod præter canonem indicitur: *Superindictio*, quod præter indictionem pro aliqua imminente necessitate imponitur. Vide Codicem Justin. & Theodos. tit. de Superindicto.

SUPERINSIGNE, Sagum Militare, quod armorum insignibus distinctum gestant in bello Milites. Vide *Jupellum.*

SUPERINSPECTOR, Episcopus. Senator in Psal. 108. *Episcopus dictus Superinspector, eò quòd Domini gregem ipsius gratiâ suffragante, quasi pastor cautissimus, alta sede custodiat*, &c. Hinc *superinspicere* dicuntur Episcopi apud Sidonium lib. 6. Epist. 1. lib. 9. Epist. 2. Vide *Episcopus.*

SUPERISTA. *Æditunus*, ex Græco ὑπερίστης. Glossæ Biblicæ MSS. Νεοκόρος, κοσμήτωρ ναοῦ, ὑπερίστης. Annales Francorum Lambeciani ann. 882. lib. 2. Comment. de Cæsar. Bibl. pag. 353. *Quidam Gregorius nomine, quem Romani Superistam vocant, dives valde, in paradiso S. Petri à suo collega occisus est.* Anastasius in S. Hadriano pag. 100. *Missi Stephanus Sacellarius & Paulus Superista ad prænominatum pergerent Regem.* Alii codd. habent *Super ista*, disjunctis vocibus; sed perperam. In Leone IV. pag. 199. *Gratianus Magister militum, & Romani Palatii egregius Superista ac Consiliarius.* In Benedicto III. idem Gratianus *sacri Superista Patriarchii* dicitur. In Hist. Translat. S. Sebastiani cap. 4. *Erant —— & dignitati Apostolicæ sedulò assistentes Quirinus Superista, Theophylactus Nomenclator*, &c. Apud Luithprandum lib. 6. c. 6. sub finem: inter primates Romanæ civitatis recensetur *Stephanus filius Joannis Superista.* Ex his emendanda vetus inscriptio Mediolan. apud Puccinellum in Zodiaco Mediolan. part. 3. p. 378. † *Guillelmus de Pomo superstes hujus Ecclesiæ, hoc opus multaque alia fieri fecit.* Legendum enim *Superistes.*

SUPERJUDEX, dignitas apud Lusitanos. Vide Brandaon, lib. 15. Monarch. Lusitan. cap. 41.

SUPERJURARE. Capitula Theodori Archiep. Cantuar. c. 47. *Si quilibet ingenuus gravi infamia publicetur, ut eum populus superjuraverit, criminosum haberi, si se excusare voluerit, ferro se examinet.*

Superjurare, Juramentum, à paucioribus præstitum, juramento plurium præponderatum superare, vincere, evertere, atq; adversarium falsi convincere. Ita Somnerus. Lex Ripuar. tit. 79. *Si quis homo propter furtum comprehensus fuerit, & legitimè superjuratus, & judicio Principis pendutus, vel in quolibet patibulo vitam finierit, omnes res ejus hæredes possideant, exceptis capitali & dilatura, quæ in locum restituant.* Ubi *Superjuratus*, dicitur reus, qui plurium testimoniis criminis convictus est, quam ipse innocentiam suam probavit. Concilium Triburiense an. 895. cap. 22. *Si quis fidelis libertate notabilis, aliquo crimine aut infamia deputatur, utatur jure, juramento se excusare: si verò tanto talique crimine publicatur, ut criminosus à populo suspicetur, & propterea superjuretur, aut confiteatur & pœniteat, aut Episcopo vel suo misso discutiente per ignem candenti ferro examinetur.* Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 74. *Et qui culpam exigit de fure occiso, eat se tertio, ut duo sint de cognatione patris, tertius de cognatione matris, & juret, quod in cognato suo nullum factum erat, pro quo de vita forisfactus esset, & eant alii cum duodecim, & superjurent ei in mundiciam, quæ ante dicetur.* Eadem ferme habentur in Legibus Athelstani Regis cap. 16. ubi rectiùs: *Et eant alii cum 12. & superjurent eum in contaminationem, sicut ante dicebatur.* Capitula de Weregildis post Concilium Grateleanum an. 928. *Et qui sic promotum hominem non habet, ipse causam suam superjuret, vel amittat.* Burchardus Wormaciensis Episcopus in Lege familiæ: *Similiter erit ex parte matris, nisi se cum judicio Scabinorum aut proximorum testimoniis superari possit.*

Superjuramentum, in Legibus Adelstani Regis cap. 5. apud Bromptonum p. 850. pro *prajuramento* accipi observat Somnerus.

SUPERLABIUM, Labium superius. Leges Kanuti Regis cap. 51. apud Bromptonum: *Eruantur ei oculi, & truncetur ei nasus, & aures, & superlabium*, &c. Philippus *Mouskes* in Ludovico VIII.

> *Mais trançoit on piès, puis oreilles,*
> *Nes, baulevres, & crevoit jous.*

SUPERLICENTIA, Licentia extraordinaria. Statuta pro Monasterio S. Andreæ Avenionensis an. 1253. *Et quia nihil Monacho commune cum urbibus, tam Abbati quàm Priori firmiter inhibemus, ne Monachis*

Avinionem intrare volentibus dent passim licentiam, vel frequenter; sed si cui superlicentiam dederint semel in hebdomada, non dent iterum in eadem, nisi causa subsit rationabilis & expressa, de qua causa licentiæ non dubitent quin sit vera.

SUPERLIMINARE, in Hist. miscella, ὑπέρθυρον apud Theophanem an. 6. Justiniani. Ἀνώφλιον, apud Anonymum de locis Sanct. cap. 7.

SUPERMISSA, Epistola, quæ canitur in Missa. Glossæ MSS. S. Germani Paris. ad Prisciani Græca vocabula: ἐπιστολὴ, & ἐπιστόλιον *idem est, i. Supermissa.* Alcuinus lib. de Divin. Offic. *Epistola dicitur Supermissa, eò quòd super vetus Testamentum & Evangelium Missa sit, non causa dignitatis; sed ut quisque, qui Evangelium fuerit ingressus, ibi inveniat medicinam salutis.* Eadem verba habet Remigius Autisiod. lib. de Celebratione Missæ. Honorius Augustod. cap. 96. *Lectio dicitur à legendo. Epistola dicitur Supermissa Episcopi super stola dicitur Missa, quia sicut Prophetia super legem, ita Epistolæ Missæ sunt super Evangelium.* Summa Magistri Puntii Provincialis MS. ex Bibl. Thuana cod. 525. *Epistola est supermissa c...... sitis præsentibus, non inerta * composita qua..... in recipientis affectum, & indicat delegantis.*

SUPERNAS, *natus, Superna colens.* Jo. de Janua.

SUPERPELLICIUM, Vestis linea, manicata, sic appellata, inquit Durandus in Ration. lib. 3. c. 1. n. 10. 11. *Eò quòd antiquitus super tunicas pelliceas, de pellibus mortuorum animalium factas, induebatur, quod adhuc in quibusdam Ecclesiis observatur. Superpelliciale indumentum*, in Actis Archiepiscop. Rotomagens. pag. 453. Gauterius de Bellis Antiochen. pag. 461. *Archiepiscopus sacerdotali superpellicio indutus*, &c. Cæsarius lib. 8. c. 97. *Quosdam viros candidos in superpelliciis & tonsura Clericorum adesse vidit.* Will. Malmesburiensis lib. 1. de Gest. Pontif. p. 215. *Plus 40. Canonicos cappis & superpelliciis ornaverat.* Regula Ordinis Sempringhamensis pag. 725. *Ministris altaris sint superpellicea cum capuciis, quæ caput & colli nuda protegant, cum Sacerdotalibus vestimentis induendi fuerint*, &c. Occurrit præterea hæc vox in Legibus Edwardi Confess. c. 36. apud Michaëlem Scotum lib. 4. Mensæ Philosophicæ c. 9. Matthæum Paris ann. 1237. 1247. pag. 302. 493. Will. Thorn. in Chron. Cruceum in Episcopis Cadurcensibus n. 114. Catellum lib. 5. Rerum Occitanar. p. 901. Barralem in Chronolog. Lerinensi tom. 2. pag. 167. Sammarthanos in Episcopis Magalonensibus an. 1339. &c.

Superpelliceum porrò vestis fuit propria Canonicorum regularium, quam nunquam deponunt: adeo ut eo ipso, quod Ecclesiæ Cadurcensis Canonici *superpellicio* uterentur, Regulares fuisse ab initio quidam contenderint, & de hac re ad Innocentium IV. PP. rescripserint, quo illos ad Regulam revocaret, ut est apud Cruceum n. 110. Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 18. *Superpellicium & tunica lanea, quantum fieri potest, unius longitudinis esse debent, ad minus pleno palmo à terra distantia. —— Et ut manicæ superpelliciorum non plus duobus palmis ultra digitos promineant.* Hanc superpelliciorum longitudinem attigit etiam Stephanus Tornacensis Epist. 123. ubi de Canonicis regularibus: *Regularem habitum sic præfertis exterius, ut interius conservetis. Hujus habitus indicium principale vobis mitto, superpellicium novum, candidum & talare, quod repræsentet vobis vitæ novitatem, munditiæ candorem, perseverantiæ finem.* Et in Concilio Basileensi an. 1431. statutum est, ut Canonici Ecclesiarum Cathedralium, *Horas Canonicas dicturi, cum tunica talari, ac superpelliceis mundis ultra medias tibias longis, vel cappis, juxta temporum ac regionum diversitatem, Ecclesias ingrederentur: non capucia; sed almucias, vel bireta tenentes in capite.*

Superpelliciorum Canonicorum Regularium forma varia fuit. Quippe ex Constitutione Benedicti XII. PP. *superpelliceum*, quo in Choro utuntur, longiores manicas habet. Cui non amplæ; sed strictæ manicæ sunt, *Rochetum*, seu *Romana camisia* dicitur, quòd eo utantur potissimum Itali. Quod undique per circuitum clauditur, *Cotta* vocatur. *Sarrocia*, ad latus aperta sunt, & non nisi ad 4. digitos infernè clausa, sine manicis, colobium referentia. Cum foràs prodeunt, *parva sarrocia* accipiunt, undique aperta, qualia dantur Novitiis. Latitudo non excedit 4. digitos, & ut scapulare Monachorum, hinc inde dependet, non tamen sine plicis. Autores *fasciam* appellant & *hastam*. Incommoditas in obeundis muneribus hanc variationem intulit. Verba sunt Nebridii *à Mundelheim* in Antiquario Mon. In eandem ferme sententiam hæc scripsit Joan. Buschius l. 1. c. 23. *Habitus Canonicorum Regularium est vestis linea, sive toga linea, quam Romani Roketum Romanum, Germani Subtile, Saracium, sive Scorlicium appellant. Habitus iste in diversis mundi climatibus diversimode formatur. Quidam enim Roketum Romanum, sive subtile deferunt, in lateribus integrum usque ad calceos pene porrectum, cum manicis integris usque ad manus, sive ad cubitum extensis. Alii hanc lineam portant in forma longi latique scapularis, sine manicis in lateribus apertam, aut circa tibias ad latitudinem palmæ manus, more Cartusiensium consutam, aliquando cum rugis, aliquando sine rugis & plicis, quam Sarracium vocant. Tertii hanc lineam vestem deferunt in forma parvi & brevis scapularis de collo dependentis, quam Scorlitium nuncupant.* V. Car. Molinetum Can. Regul.

Superpellicia mulieribus quibusvis tribuunt etiam Galbertus Flandr. in Vita Caroli Comitis n. 51. & liber Miraculor. S. Ludgeri Episc. Mimigard. n. 44.

Supellicium, pro *Superpellicium*, in Statutis Juhelli Archiepiscopi Turon. an. 1233.

SUPERPLUS, Residuum, quod summam aliquam excedit, Gallis, *Le surplus*: Ὑπέρπλεον, Zonaræ in Alexio Comm. pag. 237. & Glycæ. Leges Adelstani Regis apud Greateleyam cap. 1. *Excipiatur inprimis capitale repetentis de pecunia ipsius, & dividatur postea superplus in duas partes, unam partem habeat uxor ejus*, &c.

Surplusagium eadem notione, ex Anglico *Surplusage.* Charta Edwardi III. Regis Angl. *Et de surplusagio exituum eorum, si quod fuerit*, &c. Ordinationes de Marisco Romeneiensi: *Satisfaciant in omnibus quod conjunctum fuerit per prædictum computum inter eos de superplusagio recepto de averiis venditis*, &c. *Surplusage*, apud Will. Stanford in Placitis Coronæ lib. 2. c. 13.

SUPERPONDUS, quod pondus excedit: Gall. *Surpois*, Occitanis *Subrepès.* Fori Morlanenses art. 18. *Si aliquis cambiat in hac villa, & superpondus unius sterlini accipiat in marcam, si probari possit, 6. solid. dabit pro damno.*

SUPERPONERE, ultra debitum exigere. *Censum superponere*, in Præcepto Caroli M. pro Hispanis an. 812. & in Capitulari Wormaciensi an. 829. c. 15.

Superpositio, Exactio extraordinaria. Judicium Aganonis Episcopi Augustodunensis: *Oppressiones injustæ & superpositiones illicitæ*, quæ ita infrà exprimuntur: *Quando ex unoquoque manso ab habitatore possesso porcus & agnus, gallina & pullus, fœnum & annona, denarii, nec non & ea, quæ necessaria erant, solebant extorqueri.* Ita

Superpositum, est pensitatio extraordinaria, quæ præter consuetam imponitur. Synodus Romana sub Eugenio II. cap. 26. ex edit. Holstenii: *Nulli liceat Episcoporum à subjecto Sacerdote, vel aliquolibet Clerico, & piis*

& piis locis dationes ultra Statuta patrum exigere, aut superposita in angariis inferre. Capitul. Caroli Cal. tit. 4. cap. 3. *Quod res ad Ecclesiam mihi commissam pertinentes, & tempore principatus vestri ablatos, ita præsentialiter restituatis, ——— excepto superposito, quod in usus possidentium, vel ex ædificiis absumptum est.* Honorius III. PP. in V. Collect. tit. 16. cap. 2. ad Decan. & Capitul. Compostell. *Sic dubitatio tollitur de vigesimandis illis denariis, quos Superpositum appellatis.* Ubi vigesimatio denariorum est id, quod vulgò dicimus *le sol pour livre*: neque enim placet Cironi interpretatio.

Suprapositio, eadem notione in Charta an. 1039. apud Ughell. tom. 3. p. 301.

Superimpositum, in Charta Caroli Crassi an. 882. apud eundem tom. 5. p. 1572.

Superponere, Præferre, anteponere. Capitulare Pipini Regis ann. 793. cap. 10. *Placuit, ut ubi lex erit, præcellat consuetudini, & ut nulla consuetudo superponatur legi.*

SUPERPOSITA, Morbus seu læsio equina *inter carnem & ungulam, faciens rupturam carnis ibidem*, &c. Petrus de Crescentiis lib. 9. cap. 51. cujus vetus Gallicus interpres vertit *supposte*.

SUPERPOSITIO, & *Superpositio jejunii*, dicitur jejunium strictius, & quod majori abstinentiâ observatur, quàm cætera jejunia, quæ ex regula, aut ab Ecclesiâ indicuntur: ita ut si quis semel in die edat, in ipso, ut vocabant, *superposito* die à cibo vel etiam à potu penitus abstineret; quod Pœnitentialis MS. *superjejunare* dixit: *In quarto superjejunet ad Nonam, & à carne & vino abstineat se.* Concilium Eliberitanum can. 26. *Errorem placuit corrigi, ut omni Sabbati die jejuniorum superpositionem celebremus.* In eod. Concilio cap. 23. *Jejuniorum superpositiones per singulos menses placuit celebrari.* Regula Magistri c. 53. *Qui verò voluerint Fratres jejunium superponere, in ipso superposito die in labore cum Fratribus non spectentur, solummodo laborantibus Fratribus legant, ut otiosi non sint, & pro pane, verbo Dei reficiantur.* Ubi disertè indicatur in superpositis jejuniis à pane abstinuisse jejunantes, proindeque superpositionem fuisse strictius jejunium: nos dicimus *Redoublement de jeune.*

Jejunium duplex, appellatur apud S. Hieronym. in Epitaphio Paulæ c. 1. *Quoties autem infirmitate corpusculi, quam incredibili abstinentia & duplicatis contraxerat jejuniis, vexabatur, &c.* Cap. 10. *Lascivientem adolescentularum carnem crebris & duplicatis frangebat jejuniis, malens stomachum dolere, quàm mentem.* Et apud Anonymum Suession. in Vita S. Vodali cognomento Benedicti, n. 4. *Jejunio duplici reliquorum charismatum diadema coronavit.* Quo loco *jejunium duplex* dicitur, quomodo *gemina superpositio* in Actis Martyrum Numidarum n. 8. *Continuatis in carcere geminâ superpositione jejuniis, & orationibus sæpe repetitis*, &c. In quibus scilicet à pane & potu abstinebatur. Cujusmodi fortè fuit jejunium SS. Patrum, de quibus Nilus Narrat. 3. qui alternis diebus, περὶ μίαν ἡμέραν, reficiebantur, cum alios ἄσιτοι transigerent. Duplicis jejunii meminit etiam Faustus Regiensis Epist. 2. *Si trepida parum ampliùs rudimenta permittunt, alternis hyemales dies jejuniis transigantur: quæ sicut moderari convenit, ita necesse est duplicari: duplicari, inquam, duo enim sunt abstinentiæ genera: unum est incontinentia appetitum à cibo & potu, & à diversis carnalium suavitatum illecebris coercere; & vomere crucis terram subjecti exterioris edomare, & necessitati potiùs quàm voluptati temperata moderatione servire paulum, si permittat infirmitas, vel alternis diebus, donec vis longa consuetudinis dissuescatur, accipere.* Ubi quod Faustus *alterna jejunia*, Belethus cap. 11. *jejunia alternitatis* vocat. Quod porrò *continuare jejunia* dicunt Acta Numidarum Martyrum, id per συνάπτειν τὴν νηστείαν dixit Sozomenus lib. 1. cap. 11. ut & Vita S. Paphnutii n. 53.

Superpositio igitur in jejunio erat strictius cæteris jejunium, ut fuit illud quod Monachi Ægyptii Quadragesimali tempore observabant. S. Hieron. Epist. 22. *Jejunium totius anni æquale est, exceptâ Quadragesimâ, in qua sola conceditur districtiùs vivere.* Vita S. Samsonis Episc. Dolensis lib. 1. c. 10. *Jejuniis ac vigiliis prolixioribus plus omnibus Fratribus ibidem habitantibus se se exercebat, ita ut superpositiones, interdum autem & triduanas facere contendebat.* Lib. 2. cap. 12. *Superpositiones frequentissimas, nec non & biduanas, interdum autem & totas hebdomadas, id est 7. dies totos peragens, septimo demum die reficiebatur.* Rabanus Maurus lib. 2. de Instit. Cleric. cap. 25. *Qui constituta atque demandata jejunia servare neglexerit, peccat: Qui autem expletis legitimis, privata superexpenderit, propriam mercedem habebit. Nam leguntur aliqui Sanctorum per biduanas, sive per triduanas, sive etiam per totam hebdomadam jejunium extendere: plerique quod nec vinum, nec siceram biberint, nec aliquid manducaverint, præter panem siccum & olera: alii quod ab omni carne se abstinuerint*, &c. Ita Epiphanius in Exposit. fidei Catholicæ n. 22. Οἱ δὲ σπουδαῖοι διπλᾶς, καὶ τριπλᾶς, καὶ τετραπλᾶς ὑπερτίθενται, καὶ ὅλην τὴν ἑβδομάδα (Πάσχατος) τινὲς ἄχρι τῶν ἀλεκτρυόνων κλαγγῆς τῆς κυριακῆς ἐπιφωσκούσης. Gregorius Turon. de Vitis Patrum c. 15. *Exiguosque cibos & tenues potiones sumens: diebus autem Quadragesimæ sanctæ, addebatur augmentum abstinentiæ ciborum diminutione: nam usus illi panis tantùm hordeaceus erat & aqua.* Ejusmodi fuere jejunia, de quibus Apophthegmata Patrum in Agathone n. 20. Palladius in Hist. Lausiaca c. 20. & Chronicon Montis-Sereni an. 1157.

Atque ea strictiora jejunia Monachis, quibus crebra ac statà erant jejunia, in pœnam & mulctam pro erroribus commissis imponi solebant, quæ *Superpositiones* simpliciter appellantur. Regula incerti: *Si qualibet occasione à justo deviatum fuerit, superpositione damnetur.* S. Columbanus: *Qui vituperat aliquem fratrem obsequium dantem, tribus superpositionibus pœniteat.* Pœnitentiale MS. Thuanum, seu Capitula Theodori Cantuar. c. 52. *Si in die, quando communicaverit, sacrificium evomuerit, si ante mediam noctem, tres superpositiones faciat, si post mediam noctem, duas*, &c. Ita passim in aliis *Pœnitentialibus*, ejusdem scilicet Columbani (ubi perperam *suppositiones*, pro *superpositiones* editum proclivi mendo etiam in MSS. codd.) & Halitgarii Episcopi Cameracensis c. 9. 10. in Regula S. Donati cap. 29. &c.

Eadem notione ὑπερτίθεσθαι, & ὑπέρθεσιν usurpant Græci Patres. Dionysius Alexandrin. in Epist. ad Basilidem can. 1. de Christianis dies Hebdomadæ sanctæ in strictiori jejunio transmittentibus: Ἀλλ' οἱ μὲν καὶ πάσας ὑπερτιθέασιν ἄσιτοι διατελοῦντες, οἱ δὲ δύο, οἱ δὲ τρεῖς, οἱ δὲ τέσσαρας, οἱ δὲ οὐδεμίαν καὶ τοῖς μὲν πάνυ διαπονηθεῖσιν ἐν ταῖς ὑπερθέσεσιν, εἶτα ἀποκάμουσι, καὶ μόνον οὐκ ἐκλείπουσι, συγγνώμη τῆς ταχυτέρας γεύσεως, &c. Ubi observare est *superponentes* ἀσίτους jejunasse. Ὑπέρθεσις τῆς νηστείας, apud Cyrillum Hieros. Catech. 18. Ὑπερθέσιμοι ἡμέραι, quibus jejunia superponuntur, apud Evagrium lib. 1. cap. ult. Οἱ πολλάκις μὲν καὶ τὰς καλουμένας ὑπερθεσίμους (ἡμ[έρ]ας) ὑπεράγουσι, διήμεροι καὶ τριήμεροι τὰς νηστείας ἐκτελοῦντες. Ita etiam

Superpositionem usurpant Medici veteres, nempe pro morbi augmento, *Redoublement de fievre, ou de maladie*, cui *lenimentum* opponitur. Cælius Aurelian. lib. 3. Tardarum passion. cap. 1. *Non solum lenimenti tempore; sed etiam in augmento, sive superpositione passionis.* Idem in Præfat. *Præscriptis celerum passio-*

passionum libris, tardarum placet curationes ordinare, quæ sola superpositionis tempore superioribus similes, in lenimento verò varia recorporatione formantur. Et lib. 1. Acutor. c. 5. *In superpositione, quam Græci ὑπέρθεσιν vocant.* Lib. 2. c. 12. *Si in superpositionem veniant, quam Græcè Epithesin vocant.* Occurrit passim apud hunc Scriptorem. Alexander Iatrosophista lib. 1. Passion. capit. *De signis futuræ freneticæ: Quod si passio superposuerit, ita ut jam proxima sit frenesis*, &c. Neque aliter accipi debet.

Superpositio silentii apud Columbanum, in Pœnitentiali cap. 5. 6. & in lib. de Pœnitent. mensura cap. 9. quæ imponebatur in pœnam, ita ut cui indicta erat, silere prorsus, ac ne vocem quidem emittere juberetur. Petrus Cluniac. lib. 1. Epist. 27. p. 673. *Videant discreti, utrum superfluæ locutioni utile silentium imponi, an superponi debeat.* Perperam editum *supponi*. Ita

Superpositio psalmorum & officii, apud Stephanum Paris. in Regulas S. Benedicti, est officii & cursus Ecclesiastici augmentum, additio ad consuetum officium. *Monasteria quædam quadam utuntur psalmorum & officiorum superpositione.* Pœnitentiale S. Columbani non semel meminit pœnitentiæ Psalmorum cap. 9. *Pœnitentes fratres & indigentes pœnitentia psalmorum, hoc est, cui necesse fuerit, ut psalmos adhuc pro visione nocturna decantet, &c.* cap. 10. *Si quis fratri suo venienti* (detraxerit) *quatuor psalmos. Si quis obliviscitur aliquid forâs, si minùs, 12. psalmos, si majus, 30. psalmos.* Ita alibi non semel. Alio porrò sensu

Superpositi dici videntur *Psalmi* in Regula Magistri c. 50. *Alii literas discant & doceant, alii psalmos, quos habent superpositos, meditentur.* Cap. 57. *Aliquantulum legat, si fuerat psalteratus. Si verò non fuerit, tabulas à Majore superpositas Psalmis secum portet, ut ad refectionem prandii cum applicaverit, aliquantulum, quantum occurrerit, tamen meditetur, ut quotidie regulæ reddat, quod suum est. Ita & Frater, qui adhuc literas discit, tabulas superpositas à Majore à Monasterio secum portet, ut si cum literato vadit, ipse, cum ad refectionem vel mansionem applicuerit, cum eo tamen, aut solus aliquantulum, quantum occurrerit, meditetur.* Quibus locis Psalmi *super* tabulas peregrinantum illiteratorum *positi* videntur indicari, quorum scilicet loco aliquid de iis meditari liceat. Utcunque sit de horum verborum sensu, constat, genuinam vocis, *superpositio*, significationem Salmasium ad Solini c. 27. p. 324. & 1342. ut & plerosque è doctioribus non esse assecutos. Vide Petavium in Miscellan. exercitat. post Julianum cap. 5.

Superpositio. Glossæ MSS. *Epicenia, superpositio.* Concilium Erfordiense ann. 932. c. 5. *Ut nemo nisi consentiente proprio Episcopo, aut ejus Misso, sub obtentu religionis jejunium sibi imponat, unum diem præ aliis excipiendo, omnino interdicimus: ——quia plus causa ariolandi esse cognoscitur, quàm supplementum legis Catholicæ.*

SUPERPOSITUM, Superficies, quidquid agro inædificatum est, aut in eo satum vel plantatum. Testamentum Widradi Abbatis Flaviniac. ann. 1. Theoderici Regis: *Quidquid ad ipsam Colonicam aspicere videtur, cum omne superposito:* Infrà: *Ut, dum advivant, hoc teneant, & post ipsum discessum cum omne superposito ad jam dictam casam S. Prejecti —— revertere faciant.* Synodus Belvacensis an. 845. c. 3. *Excepto superposito, quod in usus possidentium vel ex ædificiis absumptum est*, &c. Adde ch. 144. in Appendice ad Capitularia Reg. Franc.

Superpositum nemoris, Arbores, virgulta, cædua. Charta an. 1182. ex Tabulario Fossatensi fol. 25. *Hoc solum ab eis obtinui, quod superpositum nemoris illius mihi ab ipsis venditum succidisse, & inde tulisse licuisse à Natali Domini anni illius usque ad 5. annos.* Ubi superscribitur *i. le sorpost.* Infrà, fol. 237. dicitur *superficies nemoris, superficiem quod extunc possint dicti Religiosi, dictam nemoris vendere, sive scindi facere*, &c.

Superpositum, Exactio extraordinaria. Vide *Superponere.*

SUPERPOSITUS Monasterii, Abbas, ἡγούμενος, in Diplomate Muncimiri Croatiæ Ducis an. 992. apud Joan. Lucium de Regno Dalmat. lib. 2. c. 2. Ita in veteri Inscriptione *Superpositus medicorum*, qui aliàs ἀρχίατρος. S. Hieron. *In toto orbe decretum est, ut unus de Presbyteris electus superponeretur cæteris. Superponi Ecclesiæ*, i. præfici, in Concilio Valentino III. c. 7.

SUPERPOSTULATIO, Quod præter debitum exigitur, in l. 28. Cod. Th. de Erogat. milit. annonæ.

SUPERPRENDERE, Capere ultra quàm fas est, aut licet. Lex Ripuar. c. 60. §. 2. *Si quis consortem suum, quantulumcumque superpriserit, cum 15. sol. restituat.* Ubi *superprindere consortem suum*, est *prendere super consortem.* Gallis, *Prendre sur son compagnon.* Hincmarus Episcopus Laudun. pag. 609. *Dixit quidem Rex, dum de receptione ejusdem villæ ageretur, quod alia, sicut Normannus dicebat, superprendissem, quæ in meo non continebantur præcepto.*

Superprisa, Tributi stati ac ordinarii species, sic appellata, quod domini ultra consueta tributa tenentibus suis id olim imposuerint. Notitia an. 1114. in Tabulario Ecclesiæ Heduensis: *Siquidem Simon querebat in terra S. Nazarii, quam duo fratres tenebant ——salvamentum & superprisiam. Unde statutum est in eadem terra annuatim pro salvamento in vindemiis modium vini, denarium pro pane unum, alterum pro vino, tertium pro caseo prædictus Simon accipiat.* Infrà: *In omnibus istis terris nihil omnino sæpedictus Simon retinuit, præter illa tantummodo de salvamento, quæ superius annotata sunt, neque superprisiam, neque aliquam penitus exactionem.* Charta Odonis Ducis Burgund. an. 1102. *Relaxant Monachis Divisionensibus ——arbergarias, cautiones, & superprisias* Charta Philippi Pulchri Regis Franc. ann. 1311. *Novitas vel surprisa, quod idem est*, &c.

Supercaptio, eadem notione. Vetus Notitia ann. 1122. in eodem Tabulario Heduensis Ecclesiæ: *Theodericum verò de Vaura cum tenore ejus ad mansum pertinente —— Canonicis dedit, excepto, quod quamdiu Hugo vixerit, in Theoderico supercaptionem retinuit.*

SUPERSALIENTES. Leges Alfonsinæ part. 2. tit. 34. lege 6. *Sobre saliente: blaman otrosi à los omes que son puestos ademas en los navios, assi como ballesteros, e otros omes de armas, e estos non han de faze rotro officio, si non defender à los que fueren en sus navios, fidiando contos enemigos.* Conventiones Michaëlis Palæologi Imp. & Genuesium an. 1261. post Villharduinum nostrum editæ: *videlicet quilibet nocherius Yperpera 3. & Kar. 6. supersalientes uniuscujusque galeæ PP. 10.* &c. Eadem Charta Gallica vertit, *Scursaillans.*

SUPERSALLICIO. Extat Formula 5. inter Andegavenses, hoc titulo: *Incipit securitas de supersallicione hic est.* Ubi agitur de eo, qui injustè alium in jus vocavit tanquam rei suæ usurpatorem.

SUPERSCRIBERE, Pignori capere, titulum prædio adscribere: *Saisir*, Gregorius M. lib. 10. Epist. 27. *Nam si quis eorum exinde, quod non credimus, exire præsumpserit; certum illi sit, quia noster consensus nunquam illi aderit, ut foris de massa, in qua nati sunt, aut habitare, aut debeant sociari; sed & superscribi terram earum.* Editio an. 1508. habet,

habet, *sed & suprascriptam terram eorum sciatis, &c.* Vide *Titulus.*

SUPERSEDERE, Differre: Supersisa, dilatio. Propriè *supersedere*, est negligere, contemnere. Leges Adelstani Regis c. 25. *Si quis gemotum, id est publicum Comitatum, adire supersedeat, ter emendet overhirnessam, &c.* Leges Kanuti Regis 2. part. cap. 26. *Si quis audito clamore* (de fure agitur) *supersederit, reddat Overhyrnessam Regis, aut plene se adlegiet.* Leges Henrici I. Regis Angl. c. 50. cui titulus, *de supersisionibus placiti: Si quis à domino vel Prælato suo de nominatis placitis secundum legem placitatus ad diem condictum non venerit, omnium placitorum, de quibus nominatim implacitabatur, incurrit emendationes, nisi competens aliquid respectaverit. Summonitiones supersessæ*, cap. 17. Et cap. 53. *Qui secundum legem submonitus a justitia Regis ad Comitatum venire supersederit -- 20. marcarum reus sit.* Lex Familiæ Burchardi Episcopi Wormaciensis: *Si quis in civitate hæreditatem aream habuerit, ad manus Episcopi dijudicari non poterit, nisi tres annos censum & aliam suam justitiam inde supersederit. Et post hos tres annos ad tria legitima placita invitetur: & si supersessum jus pleniter emendare voluerit, ipse simul antea possideat.*

Supersisa, perinde dicitur de iis, qui juri stare ac parere recusant, vel negligunt. Bracton lib. 5. tract. 2. cap. 1. §. 1. *Si autem post primam captionem ad alium diem non venerit, amittet seisinam suam per secundam captionem per parvum Cape, nisi tunc veniat & defendat per legem, ut supra de summonitionibus & supersisis.*

Sursisa, eadem notione, apud eundem Bracton. eod. lib. tract. 1. cap. 4. §. 1. & alibi. Leges Willelmi Nothi cap. 48. *è ki le cri orat, è sursera la sursise li rei amend, ù s'en espurget.* Ubi leges Saxonicæ Kanuti Regis 2. part. cap. 26. habet cyninᵹes oferhyrnysse, id est *Regia overhyrnessa.* Vide in postrema hac voce.

Supersisio. Legum Henrici I. cap. 50. *De supersisionibus placitis*, inscribitur: sed legendum videtur *placiti*, cum scilicet *quis à domino vel prælato suo denominatis placitis secundum legem ad diem condictum non venit omnium placitorum, &c.* Ita

Supersessio Comitatus, de eo, qui ad Comitatum non venit, cap. 53.

Supersessio, vox medicorum, ἐγκάθισμα, sessio in aqua medicata ab imis pedibus usque ad umbilicum, ita ut supernæ partes non madescant. Ita Gorræus. Gloss. Medicum MS. Reg. cod. 1486. *Encatismá, i. supersessio.*

SUPERSEDIUM, Sedis *Stragulum.* Hugo Flaviniac. in Chron pag. 246. *Supersedium unum.*

SUPERSELLIUM, Stragulum, quod sellæ insternitur. Messianus Presbyter in Vita S. Cæsarii Archiep. Arelat. p 254. lib. 2. *Sed regressa ab eo ad sellam ipsius appropinquare se permitti rogavit, quæ de supersellio, qui sella tegebatur, locum debilitate fideliter tangens, statim pristinam sanitatem recepit.* Vett. Schedæ apud Mabillonium: *Antemanicias paria* 1. *supersellio vellovo* 1. *&c.* Constitutiones Synodales Episcopi anonymi an. 1237. in Conciliis Anglic. to. 2. *Et cum equitant* (Monachi) *decentibus sellis utantur, ac frænis, ac supersellus.* Vide *Bancale.*

SUPERSIGNUM, Vexillum navis. Sanutus lib. 2. part. 4. cap. 34. *Quælibet galearum vel vasculum ex prædictis ferat aliquod supersignum, quale sibi à dicto Capitaneo impendetur, ut si qua galea extranea vel vasculum ligneum, dictum introiret exercitum, ab aliis cognoscatur.* Vide *Superinsigne.*

SUPERSISA. Vide *Supersedere.*

SUPERSTATIONARIUS. Vide *Stationarius.*

SUPERSTATUTUM, quod præter *Statutum* exigitur, in l. 12. Cod. Th. de Erogat. milit. *A quibus superstitutorum grave atque inusitatum quoddam nomen Cenaticorum fuerit introductum.*

SUPERSTITIA, *Superstitium*, idem quod *Superstitio.* Gloss. Gr. Lat. δεισιδαιμονία, *superstitia, superstitium, superstitio, religio.* Alibi: θρησκεία, *superstitio, superstitium, religiositas.* MS. habet *Religio, Ritus.* Glossæ MSS. ad Prudentium: *Superstitio, paganitas.* Ita apud S. Valerianum lib. de Bono disciplinæ, *Antiquo superstitionis errore*, Ethnicismo, Gentilitate, interpretatur Goldastus.

SUPERSTITIO, Vexatio, quidquid super *statas* & ordinarias præstationes exigitur. Charta Caroli Crassi Imp. an. 882. pro Ecclesia Veronensi, apud Ughellum: *Pervenit ad nostram notitiam maxima venerabilium Episcoporum & populi proclamatio de plurimis sibi illatis superstitionibus & injunctis oppressionibus à sæculari & publica potestate, &c.* Occurrit ibi rursum, & in alio ejusdem Imp. Diplomate to. 4. pag. 1366. *Omnes has superstitiones, & importunas funditus violentias ab hoc hodierno die deinceps abolendas — decernimus.* Paulò diversa notione dicitur, *Supervacua & Deo odibilis vestimentorum superstitio*, in Epist. S. Bonifacii Moguntini ad Cuthbertum Archiep. Cantii præfixa Concilio Cloveshoviensi. In Capitulari Aquisgranensi I. an. 803. cap. 3. & lib. 7. Capitul. cap. 260. agitur de *Chorepiscoporum superstitione atque damnatione.* In Glossis antiquis MSS. *Superstitio*, exponitur *Superfluitas religionis, superflua institutio vel observatio, Superstitiosus, falsus religiosus, aut idolorum cultor.* Vide *Superstitia.*

SUPERSUADERE, *Dissuadere*, Papiæ.

SUPERTENERE, *supratenere*, Detinere, possidere per vim, aut contra jus: debitum quid ultra tempus sive terminum solutioni præfinitum detinere, Saxon. oferhealdan ab ofer, ultra, & *healdan*, tenere. Leges Alvredi cap. 9. apud Brompton. *Si quis Rumfeith superteneat, reddat Lashlite, &c. Theloneum supertenere*, in Legibus Ethelredi cap. 24. *Decimam supertenere*, in Legibus Henrici I. cap. 11. Infrà: *Romfeath in Festo S. Petri ad vincula debet reddi, qui supratenebit, reddat Episcopo denarium illum, & 30. den. addat Regi.*

SUPERTITULUS. Firminus de mutatione aëris cap. 1. *Hæc particula non est nisi supertitulus tabulæ precedentis.*

SUPERTOTUS, Vestis species, quam itinerantes supra omnia consueta vestimenta superinjiciebant. Statuta Ordinis S. Benedicti in Provincia Narbonensi an. 1226. cap. 16. *Illas quidem vestes, quæ vulgò Balandrava, & Supertoti vocantur, & sellas rubeas, & fræna & calcaria deargentata penitus amputamus.* Sed videtur legendum *supercoti*, Gall. *Surcots*, de quibus in *Surcotium.*

SUPERTUNICA, *Supertunicare*, Vestis, quæ *tunicæ* injicitur ἐπενδύτης.

Supertunica. Statuta Hospitalis S. Juliani in Anglia: *Sit supertunica clausa & talaris, manicas habens tegentes cubitos circumquaque.* Monasticum Anglicanum to. 1. pag. 420. de leprosis: *Supertunicas autem stamineas de sargio, & femoralia linea accipiunt, &c.* Tomo 2. pag. 464. *Tunicam, supertunicam, longum tabardum & capucium; cum furrura ad supertunicam & capucium.* Adde Concilium Exoniense an. 1287. cap. 17.

Supertunicale, M. Robertus de Sorbona in Serm. de Conscientia: *Vidi quendam, qui cum erat coram magnis Beguinis, habebat magnum supertunicale rotundum cum magnis & latis manicis de camelino, & coram mundanis habebat de Bruneta scissum ante & retro, strictum sine manicis, de vario foderatum.* Rogerus Hoveden. pag. 619. *In eum miserunt sagittas,*

ita ut etiam supertunicale suum crudeliter perforarent. Chronicon Ecclesiæ S. Pauli Narbonensis an. 1242. *Dominus Raymundus Comes Tolosæ, & Dominus Amalricus Vicecomes Narbonensis, pedibus & sine supertunicalibus duxerunt Dom. Archiepiscopum, qui equitabat supra suum equum, per habenas, &c.* Vetus Rotulus an. 1267. *Pro capa, supertunicali, corseto & houcia, 172. l. 19. s.* Alius an. 1234. *Pro supertunicali D. Joannis de Bellomonte, &c.* Occurrit præterea in Concilio apud Campinacum an. 1238. c. 25. Turonensi an. 1239. c. 3. Budensi an. 1279. c. 4. Toletano an. 1324. cap. 2. Andegavensi an. 1365. c. 12. apud Radulphum in Vita S. Richardi Episcopi Cicestrensis n. 49. in Gestis Guillelmi Majoris Episcopi Andegav. cap. 15. & alibi, in Historia Majorum Abbavillensium pag. 205. in Præceptis Synodalib. Petri de Collemedio Arch. Rotomag. In probat. Histor. Blesensis pag. 10. &c. Vide *Mensale*.

SUPERVANNUM, Pars navis, Contractus initus inter S. Ludovicum Regem Franc. & Venetos an. 1268. *Et habet duos paradisos, & unum vannum, & supervannum coopertum, & duos pontes, & unum suprapontem, &c.*

SUPERVENTA. Hincmarus de divortio Lotharii: *Ad hæc omnia pertinent & ligaturæ execrabilium remediorum, — & quas Superventas fœminæ in suis lanificiis, vel textilibus operibus nominant.* Huc spectat Canon. 11. Concilii Bracarensis: *Non liceat mulieres Christianas vanitatem in suis lanificiis observare, &c.* Cujusmodi verò fuerint hæ superstitiones, vide in *Venta*.

SUPERVENTOR, qui pro alio *intervenit*, & spondet. In Concilio Arausicano I. subscribit post Episcopos, anonymus, hoc verborum tenore: *Ego superventor pro patre meo & Episcopo Claudio subscripsi & recognovi.*

Superventores, *Latrones*, *adgressores*, ut interpretatur Papianus JC. lib. Responsor. Titulus 39. Legis Burgund. inscribitur *de Superventoribus & Effractoribus.*

Superventores juniores, sub dispositione Magistri peditum Præsentalis: *Milites superventores*, sub Duce Scythiæ, in Notitia Imperii, qui hostem primi adgrediebantur. *Superventorum* meminit Ammianus lib. 19.

SUPERVENTUS, Verbum militare, quo pro *incursione* utuntur Vegetius lib. 1. c. 21. l. 3. c. 1. 3. 6. 7. 8. 10. 19. 22. 26. S. Hilarius in fragment. pag. 11. Sidonius lib. 3. cap. 3. &c. Est præterea

Superventus, Latrocinium. Idem Sidonius lib. 6 Epist. 4. *Vargorum*, latrunculorum sic dictorum, *superventum, latrocinium* postea appellat. Lex Burgund. tit. 39. §. 1. *Si quis superventu aut latrocinii scelere negotiatorem aut aliquem occiderit, &c.* Addit. 2. §. 10. *Qui violentiam fortasse, superventum, vel quodlibet crimen admiserint, &c.* Papianus tit. 20. *Si quis superventu sive diurno sive nocturno quemque fuerit aggressus, &c.* Ubi *superventus* pro *violentia* sumitur. Dicitur etiam

Superventum. Glossæ Philoxeni: ἐπιβολὴ, *superventum.* Aliæ Glossæ, *superventum*, ἐπανάστασις, ἐπιβολή. Gloss. Græc. Lat. ἐπανάστασις, *insurrectio*, *superventum.* ἐπιῤῥίπτω, *superventum facio.* Pragmatica Sanctio Justiniani cap. 7. *A Theodorici Regis temporibus, usque ad nefandissimi Totilæ superventum.* Gregorius Turon. lib. 8. Hist. cap. 40. *Furta, superventa, pervasiones.* Vide eundem l. 3. cap. 16. Lex Salica tit. 15. *Si quis hominem ingenuum in superventu expoliaverit.*

Superventio, eadem notione. Flodoardus lib. 3. Hist. Rem. cap. 13. *De superventione paganorum.*

SUPERVENIRE, Superare, antistare, apud Sidonium lib. 3. Epist. 4. 12. lib. 7. Epist. 14. & post Carmen 23. *Longo itinere fatigatos hostes supervenire*, apud Vegetium lib. 3. cap. 10. i. in eos *superventum* aut incursum facere.

SUPERVICTUS, Victus, Saxon. oꝼeꞃcẏmene, supervictus. Leges Ethelredi Regis apud Wenetyngum editæ cap. 16. *Et judicium stet ubi Thayni consenserint, si dissideant, stet quod ipsi 8. dicent, & qui supervicti erunt ex eis, reddet unusquisque 6. dimid. marcarum.*

SUPERVIDERE, Inspicere: *Supervisor*, inspector: *Supervisio*, inspectio, apud W. Thorn an. 1363. 1365. Habetur in Charta feodi, seu libro Anglico inscripto *Justice of peace* p. 182. v. formula constituendi *receptorem & supervisorem omnium & singulorum dominiorum & maneriorum & tenementorum, &c.* Vide *Superaudire*.

SUPERVIVERE dicitur, qui alteri superstes est: Gallis *Survivre*, in Legibus Edmundi Regis Angliæ. Aliàs *supervivere*, est salvum evadere. Vide *Supravita*.

SUPERUNDATIO, Pœnæ species; cum quis scilicet in mare demergitur, seu aquis ac *undis* operitur, rursumque sanus inde extrahitur. Radulfus de Hengham in Summa parva cap. 3. *In omnibus brevibus prædictis potest objici ei, quum vir suus commisit feloniam, ob quam fuit suspensus, utlagatus vel alio modo morte damnatus, vel demembratus; vel apud Douere infalistatus, vel apud Suthampton submersus, vel apud Winton demembratus, vel decapitatus, vel apud Northampton in mari superundatus, sicut in aliis partibus portuum.*

Ejusdem fortè originis vox *Seuronde* in veteri Consuetudine MS. Ambianensi, pro Stillicidio. *Por longue tenure, que nus ait fait de geter yaue en autre tere vuide ou herbegié, soit de seuronde ou de goutiere, ne demeure, se cil en' quel tere ele kiet veut quele soit ostée, qu'il ne conviegne que cil qui le goutiere est ne l'oste.*

SUPPAR, *Interula*, ſẏꞃc, in Gloss. Saxonico Ælfrici, pro *Supparum*.

SUPPEDANEUM. Jo. de Janua: *Scamnum, quòd altioribus lectulis apponitur: seu scabellum, quòd parvulis lectulis apponitur. Idem dicitur suppedaneus, & hypodeon à Græcis:* legendum *hypopodion*. S. Augustinus in Psalm 98. *Suppedaneum dicitur Scabellum: quod dicunt Græci ὑποπόδιον, Latini Scabellum, & alii dixerunt Suppedaneum. Scabellum suppedaneum*, Gregorio M. lib. 1. Dialog. cap. 2. & Paulo Diacono lib. 2. de Gest. Longob. cap. 28. Liberatus Diacon. cap. 12. *Surgens Dioscorus, & stans in suppedaneo sedis suæ, dicebat Concilio, &c.* Vita S. Adalberti Episcopi Pragensis apud Surium: *Suppedaneum reddas, quisquis es, qui tanta audes:* Suprà *Scabellum* dixit. Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 37. *Lecti de dormitorio ita sint demissi, ut nullus unquam ante lectum suppedaneum habeat.* Statuta Ordinis de Sempringham: *In dormitorio non sedeant, exceptis intervallis, -- & quando se calciant & discalciant: vel quando mutant tunicas: & tunc in lectis suis vel in subpedaneis, exuentes & induentes se, honestè & cautè faciant, ne nudi appareant.* Helgaudus in Roberto Rege Franc. *Inter colloquium unumquemque aspiciens, vidit quendam eorum mole carnis gravatum, pedes suos dependere ab alto. Pietate ductus, à longè quærens suppedaneum reperit unum, — & sub pedibus ejus ponere non est dedignatus.* Hugo Flaviniac. pag. 163. *Surgens namque à latere Principis, & suppedaneum suum ipse ferens, Abbatem suum petiit, & posito ad pede. ejus suppedaneo, in eo ipse resedit. &c.* Vide Meursium in συμπέδιον.

Sup-

Suppedaneum, pro *Stapha* accipitur in Gestis Consulum Andegav. cap. 3. n. 5.

SUPPEDIRE, apud Papiam, *sub pedes esse*. Emendat Barthius, *suppes, dis, sedile*, malim, *suppedire*.

SUPPEDIUM, *Refugium*, in Glossis Isidori, & apud Papiam, ubi idem Barthius reponit *hypopodium*.

SUPPETERE, Petere per subreptionem, contra jus. Synodus Tricassina an. 878. c. 2. *Ecclesiarum sanctarum possessiones, id est Monasteria, mansa, cortes, villas, nullus suppetere à Romano seu reliquis Pontificibus præsumant, nisi persona, quas Canonica sancit auctoritas.*

SUPPLANTANEUS, Supplantator, qui alium supplantat. Utitur Michaël Scotus de Physionomia cap. 72. 75. 100. 101.

SPPLEMENTARIUS. Ordo Romanus: *Denuntiata statione primo mane precedit omnis Clerus Apostolicus ad Ecclesiam, exceptis his, qui in obsequio illius comitantur, ut supra diximus, & expectantes Pontificem in Ecclesia cum Supplementario & Bajulis & reliquis, qui Cruces portant, sedentes in Presbyterio.* Fortè legendum *Subpulmentario*. Vide in hac voce.

SUPPLEMENTUM, Viaticum, quod ad iter conficiendum suppeditatur. Jonas Bobiensis Monach. in Vita S. Bertulfi Abb. cap. 5. *Poscunt ut supplemento publico, qualiter Romæ ad Sedem Apostolicam venire queant, fulciantur.*

SUPPLETIO. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 56. *Si inter aliquem & firmarium suum, qui non etiam sit homo suus, de iis præsertim, quæ ad firmam pertinent, controversia oriatur, si de taleis agatur, si de suppleccione in ipso manerio sit, &c.* Legendum *suppletionibus*. Et Mox:

De suppletionibus in hominibus, in pecunia, &c.

SUPPLICARE dicuntur Monachi, cùm ante Abbatem in Capitulo, aut alibi, se inclinant, seu cùm eum salutant. Usus antiqui Cistercienses cap. 70. *Ille qui juxta Abbatem sessurus est* (in Capitulo) *humiliet se profundè de loco suo versus Abbatem, nec tamen super genua vel articulos, & sic residead. Et ita faciat in omnibus locis, qui juxta eum sedere voluerit, excepto in Ecclesia. Nam nec fratres in Ecclesia sibi supplicant, neque ad mensas, neque nocturno tempore.* Et cap. 71. *Dum verò ambulant, humiliter incedant, & discooperto capite supplicantes invicem obviando. Quod si Abbati obviaverint, divertant se in partem supplicantes ei.* Adde cap. 83. Vide Regul. S. Benedicti cap. 63. Guigonem in Statutis Ord. Cartusiensis c. 43. c. 5. Statuta Ord. Præmonstrat. dist. 1. c. 9. &c.

SUPPLICIA, Quæstiones, torturæ, in Lege Salica tit. 42. §. 5. 7. 8. 9. 10. 11.

SUPPLUMBARE, Immergere, *Plonger dans' eau*, à *plumbo*, quod aquarum altitudinis explorandæ gratiâ in mare immittitur. Guibertus de Vita sua lib. 3. cap. 8. *Et cum eos rebus omnibus spoliasset, — ejectos in flumine supplumbabat.*

SUPPODIARE. Vide *Podium*.

SUPPORTARE, Curare, similiter & ferre onus aliquod, & alii parcere, in Jure Hungarico. Sambucus. Nos etiam *Supporter* dicimus, pro *tolerare*.

Supportare, Transferre, cedere, resignare: vox Feudistarum. Charta an. 1304. apud Fredericum Sandium in Consuetud. feudales Gelriæ pag. 46. *Quod nos ex libero arbitrio & spontanea voluntate villas nostras de Vronenbrouck — supportamus per præsentes ipsi domino nostro Comiti & suis hæredibus liberè & solutè, recognoscentes ipsas villas a prædicto domino nostro Comite jure feudali recepisse*, &c. Extant aliæ ejusdem ferme tenoris apud eundem p. 37. 38. 47. 48. 50.

Supportari, Eximi, immunem esse ab aliquo onere. Statuta Ord. Præmonstrat. dist. 2. c. 1. *Nec non à communi frequentatione & cursu Missarum hebdomadatim celebrandarum supportati penitus existant.*

SUPPOSITIO. Glossæ antiquæ MSS. *Suppositionem, Propitiatorium.*

SUPPOSITORIUM, Medica balanus. Petrus Blesensis Epist. 43. *Contra inobedientiam ventris fiat suppositorium, aut clyster.*

Suppositura, idem quod *Suppositorium*, apud Constantinum African. de Morbor. curat. lib. 1. cap. 17. lib. 6. cap. 18. lib. 7. c. 3. &c.

Suppositorium, Gloss. Græco-Lat. ὑπόθεμα, *suppositorium*. Idem: ὑποπόδιον, *Scabellum, subsellium, scamillum, subpositorium.* Aliud Gloss. cap. de Vasis argenteis: *Subpostorium*, ὑπόθημα καὶ ὑποθυμίελον. Ejusmodi fortè illud est *suppostorium*, quod inter ministeria sacra reponit Gregorius M. lib. 1. Epist. 42. *Suppositorium aliquod argenteum pro uno solido dicitur esse oppositum, & calix pro 6. solidis dicitur esse oppositus.* Alii codd. habent *suppostorium*, uti monet Jamelius. Et Historia Episcoporum Autisiodor. cap. 20. *item salariolam parvam cruciculum habentem pens. uncias 9. item suppositorium anacleum pens. lib. unam & semis.*

SUPPRESSUM, Morbus equinus, *vel cum mordetur, in calce percutitur, vel ipso de crure percutit rem aliquam duram*, &c. Petrus de Crescentiis lib. 9. de Agricult. cap. 39. ubi vetus ejus interpres Gallic. *Suros* vertit.

SUPPRIMUS, *inferioris conditionis*. Acta SS. Nerei Achillei, &c. num. 21. *Quid faceretis, si vellent vos ab amore eorum aliqua ignobiles revocare, supprimæque personæ, ut ipsi vos maritas acciperent.*

SUPRACELLUM. Historia Abbatiæ Condomensis p. 510. *Fecit fieri cortinas de tela, & supracellum altaris B. Petri.* Ubi *Supracælum* legendum: intelligitur enim cortina quadrata, quæ Ciborii vice altari imminet, quam vulgò *Ciel* appellamus.

SUPRAJUNCTARII, qui Aragonensibus *Sobrejuncteros*, suntque *executores de las sententias, e encalçadores de los malfeytores, e de los encarcados, e aquellos malfeytores, que se an judgados por los justitias de las Ciudades & de las villas, e de los otros lugares de Aragon*, ut est in Foris Aragon. lib. 1. pag. 7. v. edit. 1624. Atque ii primò *Vicarii & Paciarii* appellati: sed postmodum *Suprajunctarios* vocari statuit Jacobus II. in Curia Cæsaraugustæ inita an. 1300. ut est in iisdem Foris Aragonens. pag. 13. De eorum munere sic idem Jacobus II. *Suprajunctarii exequantur sententias Justitiæ Aragonum, & mandata, quæ eis fecerit ex parte Domini Regis, & mandata, quæ eis fecerit Gubernator Aragonum, & sententias aliorum judicum exequantur, cum per eos fuerint requisiti, & in his non sint aliquatenus negligentes. Et non citent & non pignorent aliquem sine mandato Dom. Regis, vel Gubernatoris, vel Justitiæ Aragonum, vel aliorum judicum, cum non habeant cognitionem causarum. Tamen possint & teneantur persequi, requisiti vel non requisiti, latrones, homicidas, & alios malefactores ex suo officio, & faciant eos & furta & deprædata fieri de manifesto, & faciant eos judicari per justitias locorum magis convenientium, & restituant furta & deprædata sine aliquo pretio dominis suis. Teneantur etiam & possint facere eos assecurari qui ... equi- fierint ipsos: & non accipiant de villis, quæ habent mercatum nisi 10. sol. & de aliis villis nisi 5. sol. de illis villis scilicet, quæ erunt de Iuncta*, &c. Multa de ejusmodi Suprajunctariis, quorum idem munus est, quod *Præpositorum Marescallorum* apud nos, habent Fori Aragonenses fol. 15. 33. 34. 35. 142. Observantiæ Regni Aragon. fol. 23. 36. 40. & alibi passim. Vide *Iuncta*.

SUPRALIGATURÆ, *dicuntur panni, camisia, manicæ mulierum usque ad humeros.* Papias.

SUPRA-

SUPRAMITTERE, *mittere supra, Accusare*, Gall. *mettre sus*. Tabular. S. Albini Andegav. *Et mittit ei supra, quod olim vel sanguinem ejus fudit, & furtum fecit.* Infrà: *Destinat se probare per sacramentum, quicquid ei Vicarius supramittit, non fecit.*

SUPRANOMEN, Quod nomini κυρίῳ, seu *proprio* additur, ad similium nominum discrimen, Gallis *Surnom*. Charta an. 1049. in Tabulario Casauriensi: *Ideo constat, me Octeberto, qui supranomen Fratello vocatur.* Alia apud Ughellum to. 8. p. 47. *Joannes, qui supranomine Walterii vocatur.* Alia an. 954. to. 5. p. 1539. *Petro viro magnifico, qui & supranomen vocatur Pazzii, seu Gregorii, & Rota.* Sic porrò dictum *Supranomen*, quod in actis præsertim publicis, quæ à testibus subscriberentur, seu ad discrimen similium, ut dixi, nominum, seu ad pleniorem personarum designationem, supra singulorum nomina, locorum & prædiorum, quæ ii incolerent, aut quorum domini erant, nomenclaturas adderent Notarii, cujusmodi complures chartas vidimus ex Tabulariis Arelatensi, Massiliensi, Paredensi, & aliis: quod quidem supranomen idem videtur quod *epinomen*, voce hibrida vocant Notæ Tyronis pag. 35. ubi perperam scriptum *Ephinomen*. In hujus autem rei exemplum proferam veterem Notitiam MS. de querela inter Archembaldum de Borbonio & Petrum *de Blot*, pro Castello Montis acuti sub Henrico Rege Angl. quæ sic clauditur: *Facta sunt hæc videntibus & audientibus ex parte Arch. Francon. de*
Agonis de bosco. Corallo. de Montinac. dart borsa.
Rupe. Willelmo. Jordano. Amone. Tecbaudo. &c. Quæ quidem superscriptiones nomina designant prædiorum, quorum singuli domini erant. Similia habentur in Tabulario S. Eparchii Inculismens. fol. 28. 32. 53. 84. v. 125. v. 230.

Jampridem observatum à viris doctis, atque in primis à Duchesnio in Hist. Monmorenciaca lib. 2. cap. 1. *Supranomina* vix cognita ante tertiam Regum nostrorum stirpem: qua tum tempestate agnosci cœpere viri nobiles à prædiorum suorum nominibus, quæ propriis suis appellationibus addiderunt: incerta licet ratione, nec apud omnes rata & constanti: cum ex iis quidam varia sibi supranomina adscriberent, secundùm varia, quæ possidebant, prædia, & prout in horum singulis acta sua conficiebant, quod potissimum in familia Bovensi accidisse colligere est cum ex veteribus tabulis, tum ex Scriptoribus coævis, apud quos Drogo, qui sub Roberto & Henrico Regibus vixit, interdum *Bovensis*, interdum de *Papyriaco*: Ingelrannus Drogonis filius, promiscuè *Bothuensis, Codiciacensis, & de Fara*: Thomas denique Ingelranni filius, *de Fara*, vel *de Feria, Codiciacensis, de Marna*, seu *de Marla*, cognominantur, quòd horum prædiorum domini fuerint. Quod & observatum à secundogenitis, cùm eo ipso ævo, prædiorum, quæ in hæredii sortem à parentibus acceperant, nomina vice cognominum sibi usurparent, ac in posteros transferrent: unde postmodum enatæ in familiarum enucleandis stemmatibus conjecturæ admodum incertæ: quod qui in hac Historiæ parte sedulò versan tur, satis advertunt.

Longè verò diversus est cognominum inductus usus ex nominibus, quæ *jocularia* vocat Ausonius, quibus discernerentur à se invicem ejusdem nominis viri nobiles, & inferioris etiam conditionis, cum ea singulis propria fuerint, nec ad posteros & familiam traducerentur, iis à cutis colore interdum deductis, ut fuere ii, qui *Albi, Nigri, & Rubei* dicti sunt, interdum ab ipso comæ colore, aut barbæ prolixitate, unde enatæ appellationes *Barbatus, Honesta barba*, Filans stupam; interdum à vestitu, ut sunt eæ, *Capetus, Grisa gonella, Pellis lupi*, &c. denique à moribus ac indole propria, ut *Tricator, Hutinus*, &c.

SUPRAPONS, Pars navis. Contractus Navigii D. Regis S. Ludovici cum Venetis an. 1268. tom. 5. Histor. Francor. *Et habet unum paradisum, & duo varna, unum supra aliud, & duos pontes, & unum suprapontem*, &c.

SUPRAREGULA, dictus Willelmus Divionensis Abbas *à rigore ferventioris propositi*, ut scribit Hugo Flaviniacensis an. 1013.

SUPRASEDERE, pro *Supersedere*. *Suprasedente adversario*, in l. 5. Cod Th. de Pactis.

SUPRASTANS, Præfectus, Italis *Soprastante*. Sanutus lib. 2. part. 4. cap. 21. ubi de apparatu classis nauticæ: *Tertiò 4. masarii, qui præsint victui vel scribanis: quartò duo suprastantes vel supersedentes armis.* Rollandinus in Chron. lib. 5. cap. 15. *Fecit fieri unum zironem in Anoale, & tres zirones in Mestre, ubi suprastantibus & custodibus constitutis, & licentiato exercitu*, &c. Adde cap. 17. utitur & alibi.

SUPRAVESTIS, Sagulum, *Cotte d'armes*. Statuta Ord. Hospital. S. Joannis Hierosf. tit. 2 §. 4. *In armorum autem exercitio statuimus, quòd sagula sive supravestes rubeas cum cruce alba recta deferant.* Eadem Gallica MSS. *Tous les freres doivent porter en fait d'armes uppel vermeil à la croix blanche, c'est a scavor soubreveste.* Occurrit præterea apud Andream à S. Cruce in Collationibus Concilii Florentini pag. mihi 906.

SUPRAVITA, Dotalitium, quod uxori cedit post mortem mariti, ex Gallico, *Survivance*, vel *Survie*. Charta Guidonis Comitis Foresiæ an. 1247. *Concedit — quidquid ad eam pertinet de — successione dicti Simonis nomine dotalitii aut supravitæ, seu alia qualibet ratione.* Infrà: *Dat & concedit dictæ Elizabeth nomine dotalitii aut supravitæ medietatem totius terræ suæ, &c.* Vide *Supervivere*.

SUPREMA, *Quando sol supprimitur*, in Gloss. Isid. Solis occasus.

SUPRESTES, & *Subprestes*, pro *Superstes*. Glossæ Antiquæ MSS. *Suprestes, supervivens, vivus, filius in rebus humanis constitutus.* Ita legi in Concilio Toletano V. & apud Marculfum lib. 2. for. 5. ut *Suprestitiosus*, pro *Superstitiosus*, in can. 4. ejusdem Concilii Tolet. V. in vett. codd. monuit v. c. Steph. Baluzius in Notis ad Antonium Augustinum p. 522.

SUPRINUS, pro *Sobrinus*, apud Pelagium Ovetensem Episcop. in Sebastiani Salmanticensis Episcopi Historiæ Addit. in Veremundo Rege, æra 827. *Mauregato defuncto, Vermundus suprinus Adefonsi majoris, filius videlicet Froilani fratris sui, tres annos regnavit.* Utitur ibi rursum.

SUPURATUS, *Purulentus*. Papias.

SURCARIA. Vide *Surtaria*.

SURCLARE, apud Apicium lib. 4. & 5. pro *Surculis connectere & ligare* dici observat Gabriel Humelbergius pag. 93. 104.

SURCOTIUM, Vestis species, Gallicis Scriptoribus *Surcot*, fortè quod *Cotis* adderetur, vel superinduretur. Catholicum Armoricum: *Sourcot, Gall. Robe à femme, superhumerale, item superlectile.* Statuta Conradi Archiepisc. Coloniensis an. 1260. cap. 5. *Statuimus inhibendo ne aliquis Monachorum surcotiis, caligis coloratis, calceis nodatis, cingulis irregularibus, aut massubiis sericis utatur.* Perperam *Surgotum* scribitur in Annalibus Colmariensib. an. 1298. *Fecerat hoc anno ante festum S. Michaëlis Milites, quos omnes vestivit ad minus triplici vestimento, scilicet tunica pretiosa, surgotum ..... nobili vario, suchornam cum vario pretioso.* Vide *Supertotus*.

SURCULAMEN, Surculus. Gildas de Excid. Britann. *Amarissima enim quoddam de vite Sodomorum in cordis sui infructuosa bona semini gleba surculamen incredulitatis & insipientiæ plantaverat.*

SURGERE, Emergere, Gall. *Sourdre*, ῥεῖν, πηγάζειν, ἀναβλύζειν. Vetus Notitia apud Ughellum tom. 7.

tom. 7. Ital. sacr. pag. 1361. *Maxima petia est ficta in loco, ubi surgit fons*, &c. Infrà: *Ubi surgit aqua.* Charta Germanica an. 799. apud Henschenium in Commentario prævio ad Vitam S. Ludgeri Episc. Mimigard. §. 4. n. 24. *Id est inter duos rivulos, qui surgunt in monte, & in flumen Ruram vadunt.* Christophorus Bondelmontius in Descript. CP. *Cum muro & antemurali munitissimo, & vallo aquarum surgentium.* Gobelinus Persona in Cosmodromio pag. 189. de fluvio *Pader*, qui urbi Paderbonensi nomen dedit: *Statim in loco, in quo surgit, ad stadia quasi 15. duobus fluviis commiscetur.*

Surtumen, eodem perinde significatu, in Charta an. 1180. apud Petrum Mariam in Hist. Eccl. Placentin. in Regesto 2. part. c. 29. *Item de omnibus scolaturis, & pluvianis, & surtuminibus, quæ decurrunt, seu decurrere possunt*, &c. Occurrit ibi pluries.

Sursa, Fons, scaturigo: ex Gallico *Sourse*. Charta Rogeri Comitis Herefordiæ, tom. 1. Monastici Anglic. p. 321. *Et inde sicut Glendi descendit in moram desuptus per medium cacumen montis usque ad sursam alterius rivi, qui est in latere montis*, &c.

Sursus, eadem notione. Anonymus in Vita S. Guthberti Episc. lib. 3. n. 3. *Et orante eo, statim aquæ vivæ sursum in obviam ejus manantem de saxosa terra erumpere invenerunt.*

SURGOTUM. Vide *Surcotium.*

SURIANI, ita dicti in Terra Sancta quidam serviac tributarii, & ad usus agriculturæ, & ad alias inferiores necessitates dominis suis reservati, de quibus multa habet Jacobus de Vitriaco in Hist. Hierosol. cap. 74.

SURICUM. Ratherius Teronensis post Apologetic. pag. 237. *Inter frumentum & segallum modia 10. inter legumina & milium modia 10. de surico modia 10. de vino modia 12.*

SURISCULA, Vasis species. Pelagius libello 4. n. 67. *Lavabat suriscuilam, & implebat eam aqua.* Lib. 18. n. 7. *Puerulus stetit ante eum habens panem & suriscuilam aquæ.* Utitur alibi non semel. Vide Conjecturas Rosvveidi.

SURPLUSAGIUM. Vide *Superplus.*

SURRIGERE, Adversa aqua natare, navigare. Lex Wisigoth. lib. 8. tit. 4. §. 29. *Flumina majora, id est, per quæ esoces aut alii pisces maritimi subriguntur.* Propriè autem Latinis *surrigere, quasi suberigere*, in altum tollere. Glossæ Gr. Lat. ὑπορθοῖ, ὑποστηρίζει, *subrigit.* ἀναβιβάζω, ἀνορθῶ, *subrigo*: Vopiscus in Aureliano: *Surrectus ad stipitem bestiis objectus est.* Ita qui adversa aqua natat vel navigat, in altum fluminis suberigitur.

Surrectus, Adversa aqua, cui opponitur *descensus.* Charta Caroli M. pro Monasterio S. Dionysii: *Tam de navibus, qui per universa flumina ad surrectum, seu addiscensum*, &c. Alia Caroli C. pro eodem Monasterio: *Vel reliquas exactiones de omnibus navibus, quæ per universa flumina tam per aquam ultra Ligerim, tam ad surrectum, quam & ad descensum navigare videbantur*, &c. Mox: *De navibus ejus, quæ per diversa flumina imperii nostri tam ad surrectum, quàm & ad descensum discurrunt.*

SURSA. Vide *Surgere.*

SURSISA. Vide *Supersedere.*

SURSUM REDDERE, vox Practicorum Angliæ, ex Anglico *Surrendre*, quæ potissimum usurpatur, cùm quis dominium suum vel prædium in manus Domini superioris resignat, alteri reddendum. Vetus Inquesta apud Dugdalum in Antiq. Warvvici p. p. 665. *Et si aliqui hujusmodi ersi mariorum fecerint alienationem bondagii tenuræ suæ alicui, solebant sursum reddere in curia coram Senescallo illam tenuram, & levare, & finem facere ad voluntatem domini.* Monasticum Anglican. tom. 3. pag. 3. *Et in manerio — aliquandiu Lanfrancus tenuit in manibus suis, utens in eis omnimoda lege Episcopali, & post ita sursum reddidit ita libere, sicut & ipse tenuit per cartam suam*, &c. Vetus Formula juridica apud Littletonem sect. 74. *Ad hanc curiam venit A. de F. & sursum reddidit in eadem eadem curia unum mesuagium — in manus Domini ad usum C. de D. hæredum suorum*, &c. Fiebat porrò traditione virgæ. Idem Littleton sect. 78. *Tenants per la verge sont en tiel nature, come tenants per le copy de court roll. Et la cause pourqui ils sont appelles Tenants per la verge, c'est pur ceo que quant ils voilent surrender lour tenem ens en la main, lour seignior al use d'un auter, ils averont un petite verge (per le custom) en lour main, lequel il baillera al Seneschal, ou al Bailife selonque le coustome & use del manoir, celui que avera la terre, prendra mesme la terre en le court, & son prisel serra enter en le roll, & le Seneschal, ou le Baillife, selonque le custome delivera à celui, qui prist la terre, mesme la verge, ou un auter verge en nosme del seisin: & pur celle cause ils sont apelles Tenans per le verge.* Christophorus de S. Germano in Dialogo de legib. Angl. cap. 9. *In aliquibus dominiis liberi tenentes possunt terras suas in Curia domini sui sursum reddere per virgam, vel aliter secundum usum Curiæ illius, & in tali casu per illam sursum redditionem liberum tenementum inde transibit ad illam, cui fit illa sursum redditio, absque aliqua liberatione saisinæ inde facienda.* Vide lib. Anglicum *Justice of peace* pag. 132. seqq. ubi modi *Sursum reddendi* exponuntur.

Sursum, aliud sonat in veteri Consuetud Bituricensi edita à Thomasserio c. 160. 164. ubi ita appellatur, quod pecuniæ summæ deest, quod quis exsolvere tenetur, quasi *Supersumma.*

SURSUS. Vide *Surgere.*

SURTARIA. Gregorius M. PP. lib. 7. Ind. 2. Epist. 54. *Direximus tibi surtarias duas imaginem Dei Salvatoris & sanctæ Dei Genetricis Mariæ continentes.* Stephanus III. PP. Epist. ad Hilduinum Abb. *Et vidi ante altare Dominum Petrum & Dominum Paulum, & nota mente illos recognovi de illorum surtariis.* Regino an. 753. habet *surcariis*, ut & MS. codex Ecclesiæ Senonensis: alter verò S. Evodii de Brana *surgariis.* Baronius an. 754. 4. *Surtariam*, idem esse, quod scutum, ubi sunt pictæ imagines, scribit ex prædicto S. Gregorii loco. Rectè, nam utrobique legendum *Scutaria.* Id colligere licet ex Walafrido Strabone lib. de Rebus Eccl. cap. 8. ubi quod Stephanus *Surtaria*, is *Thoracidas* appellata: *In gestis Silvestri PP. legitur Constantinum Imperatorem per Thoracidas Apostolorum, quos ipse in visione viderat, cognovisse.* Nam *Thoracidas* seu imagines pectorales in *scutis* & clypeis depingi solitas docuimus in voce *Scutum.* Glossæ Gr. Lat. σκουτάριον, Suidas: θυρεὸς, ὅπλον, τὸ παρ' ἡμῖν σκουτάριον. Vide Vitam S. Silvestri à Combefisio editam pag. 278. & Doubletum pag. 665. Sed & *Stethariis* legi potest. Vide in *Thoracida.*

SUS, Machina bellica, quæ & *Scropha*: Gallis *Truie.* Willelmus Malmesbur. lib. 4. Hist. *Unum fuit machinamentum, quod nostri Suem, veteres Vineam vocant, quod machina levibus lignis colligata, tecto, tabulis, cratibusque contexto, lateribus crudis coriis communitis, protegit in se subsidentes, qui quasi more suis, ad murorum suffodienda penetrant fundamenta.* Galbertus in Vita Caroli Comitis Flandr. n. 96. *Operantes machinas, sicut sunt arietes, sues, jactatoria, scalæ*, &c. Rigordus an. 1202. *Erectis petrariis, & manganellis, & turre ambulatoria, sueque lignea, acerrimè castrum impugnari cœpit.* Chronicon Leodiense, laudatum ab Isaaco Portano c. 9. Francic. *Misit Leodium mangonalia, vel arietes, aut sues,*

sues, vineas, biblias, &c. Utitur etiam Henricus Rosla in Herlingsberga. Locum habes in *Hirundo*. Vide *Scropha, Troja, Asellus.*

Sus urus, Aper, *Sanglier*, in Tabulario Vindocinensi Charta 309.

SUSANA *terra*, apud Will. Thorn, de terra maneriorum mensurata: *Summa terræ arabilis 567. acræ dimidia; summa totius cum terra Susana 2149. acræ*, &c. Ibiden: *In marisco cum aqua 318. acræ, -- & de terra Susana 400. acræ, &c.* Mox: *Item de feodo vesturæ de terra Susana & bosco 42. acr.* Rursum: *Item apud* Stodmersch, *de terra Susana, prati & marisci 480. acræ*, &c. Ubi Somnerus ait, *terram susanam* esse *terram defrugatam, vel cujus status nimia & diutina cultura prorsus exeditur*, &c. à Gallico *Suranné*, quod annum excedit. Sed ut verum fatear, vim vocis non assequor omnino.

Susseina terra, eadem notione in Domesdey, in Monastico Anglic. tom. 3. p. 306. *Item centum acræ de marisco, & valet acra communiter per annum 3. den. & pascunt in marisco & terris susseinis.*

SUSCEMATÆ *carnes*, Ex Gallico *Sursemées*. Fleta lib. 2. c. 12. §. 27. *De carnificibus & coquis carnes vendentibus suscematas, vel de morina, vel semicocta, vel non virtuosa cibaria calefacientes, & insana pro sanis ad vitarum hominum periculum.* Id est, quibus putredinis notæ insperguntur. *Chars surfanes*, Brittoni pag. 33.

SUSCEPTORES, ὑποδέκται S. Athanasio, qui annonis & tributis utriusque ærarii recipiendis præpositi sub dispositione Rationalium erant: de quibus multa in utroque Cod. tit. de Susceptor. præpos. &c. ubi Cujacius, Jac. Gothofredus, & alii. Adde Edictum Theoderici Regis c. 126. 144.

Susceptores, qui Principem iter agentem, aut ejus comitatum in ædibus suis *suscipiunt*, vel excipiunt, apud Hincmarum de Ordine Palatii cap. 23.

Suscipere, tributum exigere. Vide Scholiasten Julian. Antecess. cap. 72. 78.

SUSCEPTUS Cliens, cui adest Advocatus in judicio. Palæmon. Gram. in Glossis: *Assecula, cliens sive susceptus.* Gloss. Lat. MS. Regium cod. 1013. *Cliens, domesticus, vel susceptus.* Gloss. Græc. Lat. ἀντιλήπτωρ, *Susceptor, adjutor.* Alibi, *Susceptus*, εἰς τὸ συνηγορῆσαι [illegible]. S. Augustinus Epist. 54. *Quis tandem advocatus, aut ex advocato ita vir optimus facilè reperitur, quis suscepto suo dicat: Recipe, quod mihi, cum tibi malè adessem, dedisti.* Paulinus Epist. ad Alethium: *Igitur priusquam in aliquam tantarum ægritudinum labem incurrat, festina medio, susceptus & carus fieri.* Salvianus lib. 5. de Gubernat. Dei: *Ecce quæ sunt auxilia ac patrocinia majorum, nihil susceptis tribuunt, sed sibi hoc etiam pacto aliquid à parentibus temporariè attribuitur, ut in futuro totum filiis auferatur.* Cæsarius Arelat. serm. 5. *Ibi nullum fructum officiositas ipsa consequitur; sed hoc solum profectus est, si mereatur susceptus vocari.* Carolus Calvus Imp. Epist. ad Nicolaum PP. de Ebone Archiepiscopo Remensi: *Ipse igitur Ebo regii fisci familia oriundo progressus, regia pietate pii ac gloriosi avi nostri Caroli susceptus, Palatinis negotiis non mediocriter adnutritus, libertate donatus*, &c. *Susceptulus*, eadem notione apud Autorem antiquum vitæ S. Lupicini Abbat. Jurensis n. 10. Adde l. 4. Cod. Theodos. de Principib. agent. Gregorium M. lib. 4. Epist. 40. Ruricium lib. 1. Epist. 5. & quæ commentatur Petrus Pithœus ad Collationem Legis Mosaicæ tit. 9. p. 90.

Suscepti, dicuntur, qui habitu Monachi, vel Canonici Regulares, donantur in morte, & inter Monachos *suscipiuntur*. Statuta Ordinis S. Gilberti de Sempringham pag. 781. *Susceptus quilibet in morte, in habitu Canonici, vel fratris, per Priorem & Conventum alicujus domus, -- in illa domo, in qua susceptus est, fiat pro eo sicut pro Canonico vel fratre, excepto cibo 30. dierum, & mittetur obitus ejus cum obitu primi defuncti domus illius post mortem illius. Et sic fiet pro eo in aliis domibus, sicut pro familiari, & in brevibus mortuorum scribetur ad succurrendum, si habitum habuerit.* Adde pag. 783. Vide *Frater ad succurrendum.*

SUSCIPERE, dicuntur Patrini, qui baptizandum ad fontem deducunt, & baptizatum de fonte excipiunt, & inde *Susceptores* appellati, Græcis ἀνάδοχοι. Gregorius M. lib. 4. Dialog. c. 32. *Quidam Curialis illic sacratissimo Paschali Sabbato juvenculam cujusdam filiam in baptismate suscepit*, &c. Pœnitentiale Theodori c. 4. *Viro licet feminam suscipere in baptismo, similiter & feminæ virum suscipere.* Acta S. Sebastiani Mart. n. 62. *Quem cum baptizasset S. Polycarpus, ipse pater susceptionis ejus est factus.* Vide Concilium Calchutense cap. 11. Concilium Parisiense VI. cap. 7. & Dissertationem 22. ad Joinvillam pag.

SUSKINS, Monetæ Anglicæ species. Vide *Galihalpens.*

SUSPECTIO, in Legibus Luithprandi Regis Longob. tit. 49. §. 1. ubi *Suspicio* legitur in Lege Longob. lib. 2. tit. 55. §. 15.

SUSPECTO, adverbialiter, in l. 21. D. de His quæ ut indign.

SUSPENSIO *corporis per pedes*, pœnæ species apud Anglos, de qua Fleta lib. 1. cap. 26. §.

SUSPENSORIUM, Uncus, cui appenduntur carnes in culina. Cæsarius Heisterbach. lib. 6. cap. 5. *Quotiens neminem sensit esse in coquina, ipsam latenter intrans, -- scala suspensorium ascendit, & ex ea parte pernas, quæ muro conjungebantur, omnes pene usque ad medietatem incidit*, &c.

SUSPENSURA, vox Architectorum. Anonymus de Re architectonica cap. 16. de fabrica balnearum: *Suspensuræ calidarum cellarum ita sunt faciendæ, ut primum area sesquipedalibus tegulis consternatur, inclinata ad fornacem, ut pila missa intro, resistere non possit; sed redeat ad præfurnium.* Ubi Vitruvius lib. 5. cap. 10. habet, *suspensuræ caldariorum*, &c.

Suspensura. Glossar. scriptum literis Longobard. ex Bibl. S. Germani Paris. ex Glossis: *Suspensuræ, inaltationes sunt, sicut in Psalmo dicit: Mirabiles suspensuræ maris, quia quando tempestas* tria re suspenduntur atque exaltantur fluctus.* Vulgata hodierna habet, *elationes.*

SUSPICIOSUS, Suspectus. Gloss. Gr. Lat. ὑποπτευτής, *suspiciosus*, Alibi: ὕποπτος, *suspectus, suspiciosus.* Fabianus PP. Epist. 3. *Hi, qui in aliquibus criminibus irretiti sunt; vel qui sunt suspiciosi, vocem adversum majores natu non habeant accusandi.* Utuntur S. Hieronym. Epist. 22. c. 6. Capitul. Aquisgran. an. 803. c. 7. Capitularia Caroli M. lib. 5. c. 34. (al. 36.) Herardus Arch. Turonensis in Capitulis c. 101. Hadrianus I. PP. in Canonib. c. 15. Hincmarus Rem. in Capitulis de Reb. Magistri & Decani &c. c. 15. *Soupeçonneus*, in Stabilimentis S. Ludovici lib. 1. c. 34.

SUSPIRIUM, Spiritus, & anhelitus difficultas, apud Apuleium de Virtutib. herbar. c. 41.

Suspiriosus, Anhelus, ægrè spirans, qui spiritus angustia & difficultate laborat, apud Anton. Musam de Herba Vettonica c. 8.

Suspirito, Suspiro. Vetus Glossarium Longobardic. S. Germani Paris. ex Glossis.

SUSSALTIRE. Ugutio *Digerere, evacuare, ebrietatem deponere, vel vulgariter dicitur Sussaltire, quod fit cum cibaria & potus in stomacho dividuntur, & quædam pars purior transmittitur per membra ad alimenta vitæ, quædam grossiora ad secessum.*

SUS-

SUSSEINA *terra*. Vide *Susana*.

SUSTINENTIA, Patientia. Vita S. Firmini Mart. *Mihi Deus noster sustinentiæ dabit virtutem*, Epist. 129. inter Epist. Fulberti: *In literis amici tui C. Comitis multam deprehendere potes erga te benignitatem, familiaritatem, amicitiam, sustinentiam, &c.* Vide *Sufferentia*.

SUSTINERE, Expectare. S. Hieronymus Epist. 17. *Mensuram charitas non habet, & impatientia nescit modum, & desiderium non sustinet.* i. e. non expectat. Passio SS. Perpetuæ & Felicitatis: *Perpetua, sustineo te*, i. expecto te, ὑπομένω σε. Acta Passionis S. Cypriani: *Cum se dalmatica expoliasset, in linea stetit, & cœpit speculatorem sustinere.* Ita Tertullianus Apolog. cap. 35. lib. de Pœnit. c. 6. Adversus Judæos c. 6. ad Martyres c. 2. Tob. cap. 5. v. 9. Matthæus c. 26. v. 5. Ferrandus Diac. in Breviario Canon. cap. 7. Vetus Interpres Concilii Constantinopolit. sub Flaviano Act. 5. &c.

SUSUM, pro *Sursum*. Glossæ vett. *Susu*, ἄνω. Rursum, ἄνω, *suso, supra, super*. ἄνω κάτω, *susum deorsum*. πρὸς τὰ ἄνω, *susum versum*, τὸ ἄνω, *Susum versum*. *Susovorsum*, in vett. Inscript. p. 204. Gloss. Lat. Gr. *Susu*, ἄνω. *Susum*, ἐπάνω. Papias: *Susum, in superiori parte, in loco signato. Sursum, ad locum.* Commodianus:

Integrate locum vestrum, per omnia docti,
Susum intendentes, semper Deo summo devoti.

Et alibi:

Terruit sane Dominus domum orationis.
Sacerdos Domini cum Susum corda præcepit.

Lactantius lib. de Mortibus Persecut. num. 19. *Constantinus astabat susum.* Hist. Episcopor. Autissiod. cap. 20. *Susum habet in se historiam salis cum arbore & serpentibus.* Ita veteres *rusum*, pro *rursum* dicebant, ut observat Scaliger ad Catullum pag. 58. Vide *Jusum*. Hinc Itali Poëtæ eadem notione *su* & *suso* dicunt, uti observatum ab Acarisio.

SUSURRATOR, *Susurriosus*. Gloss. Gr. Lat. ψιθυριστής, *Susurriosus, susurrator*. Occurrit vox posterior in Hist. Translationis S. Landoaldi n. 18. *Susurro*, apud Sidonium lib. 5. Epist. 7. Petrum Chrysologum serm. 55. & alios. Glossæ Isidor. *Susurrio, senillosus, bilinguis.* Pithœanæ habent *Seviltosus*. Vide *Caculator*.

SUSURRIUM, Joanni de Janua, *murmur latens, locutio. Juge susurrium*, apud S. Hieronymum in S. Malcho cap. 6. S. Bernardus in Exhort. ad Milites Templi cap. 4. *Murmur vel tenue, sive susurrium nequaquam ibi deprehenditur inemendatum.* Et cap. 78. *Solumque in personam tuam, non etiam in Abbatiam fraternum susurrium immurmurabat.* Utuntur etiam Cæsarius Heisterb. lib. 5. cap. 29. Guigo Cartusian. de Quadripertito exercitio cellæ cap. 25. & alii.

SUTHDURE, Porta australis, ex Saxon. ꞅuð, Auster, & ꝺuꞃe, ostium. Gervasius Dorobernensis Libro de Reparatione Cantuariensis Ecclesiæ: *Deinde sub medio longitudinis aulæ ipsius duæ turres erant prominentes ultra Ecclesiæ alas: quarum una, quæ in austro erat, sub honore B. Gregorii PP. altare in medio sui dedicatum habebat; & in latere principale hostium Ecclesiæ, quod antiquitus ab Anglis, & nunc usque Suthdure dicitur. Quod hostium in antiquorum Legibus Regum suo nomine sæpe exprimitur. In quibus etiam omnes querelas totius regni, quæ in Hundredis vel Comitatibus, uno vel pluribus, vel certè in Curia Regis non possent legaliter diffiniri, finem inibi, sicut in Curia Regis summi, sortiri debere discernitur.* Quæ quidem postrema verba satis docent hocce loco facta *judicia Dei*, uti vocabant, cùm scilicet lites judicio ordinario dirimi non poterant.

SUTRIBALLUM, *utriballus*. Gloss. Lat. Græc. MS. ...λαιοπώλιον, *Sutriballum*. Infrà: παλαιοπώλης, *veteramentarius, sutrivallus*. Edit. habet *veterivallus*. Vetus Interpres Juvenalis Sat. 3. *Consuto vulnere: à sutriballo sutus.*

SUTRUM. Charta an. 1115. apud Ughellum in Episcopis Cannensibus: *Concedimus iterum, ut eadem matrix Ecclesia Cannarum plenam possideat omnium rerum suarum, & suorum hominum vendentium & ementium, tam in Cannis quàm deforis, & in casalibus ubicunque possideat etiam omnium suorum hominum artagium sutrum omnium terrarum, cainarum [illegible] entium ad laborandum cum ua ad[illegible]datura: ita tamen si non laboraverint, de terris nostris, & de suis laboraverint eidem Cannensi matrici Ecclesiæ, affidaturæ detur medietas, & medietas reliqua nobis tribui, possiat et etiam sutrum petitionum salarium sua maria piscantium vola.* Quæ quidem mendis non carent.

SUXTA. Chronicon Abbat. S. Trudonis lib. 1. pag. 350. *Candelabra argentea septem, suxtas argenteas duas ad ferendum incensum.* Vasa ejusmodi incenso ferendo *Acerras* & *Naviculas* vulgò vocant: de hac verò voce nihil sani occurrit, nisi legendum sit *buxtas*, i. pixides. Vide in hac voce.

SWAIGA. Testamentum Frederici Palatini in Metropoli Salisburgensi to. 3. p. 446. *Vineam in Kelhaim, quam emi à Lisungo de Westeten, delegavi in manus Perchtoldi, & duas suvaigas delegavi in manus Wernhardi de Sillengen*, &c.

SWANIMOTUM, *Suanimotum*, Curia libera tenentium in foresta, quæ de delictis in foresta accidentibus ter in anno cognoscit: vox à Saxon. ꞅpanꝫ, Anglis *Zvvain, operarius, minister*, & ꝫemoꞇe, *Conventus*. Mainvodo & Watsio *Svvain* est libere tenens. Charta libertatum forestæ Joannis Regis Angl. an. 1215. apud Matth. Paris, & in Pupilla oculi: *Nullum suanimotum de cætero teneatur in regno nostro, nisi ter in anno —& ad ista duo suanimota convenient Forestarii, Viridarii & Agistatores*, &c. *Svvanemoode*, in Monastico Anglic. tom. 1. pag. 976. *Et sint quieti de —Schevvyne, & Miskenning svvanemoode, & de thesauro ducendo*, &c. Vide Guil. Prynneum in Libertatib. Angl. tom. 3. p. 1142.

SWARMUM *apum*, in Modo tenendi hundredum p. 128. Examen apum, ex Anglico *Svvarm*.

SWARTZ-WILD, Bestiæ nigræ, ex Germ. *Schvvartz*, niger, *Wild*, fera: Gallis *Bestes noires*, Lex Bajwar. tit. 19. §. 7. *De his canibus ursos vel bubalos, id est majores feras, quod* Swartz vvild *dicimus, persequuntur.*

SWEIZCHOLI, Lex Bajvvar. tit. 13. cap. 11. §. 1. *Et si unum eorum* (equum) *contra legem minaverit, quod Svveizcholi dicunt*, &c.

SWERP, Jactura maris, vulgò *Vrec*, & *Varec*. Charta Willelmi Comitis Flandriæ pro confirmatione Consuetudinum urbis S. Audomarian. 1127. *Si cum Boloniensi Comite Stephano concordiam habuero, in illa reconciliatione eos à theloneo & Svverp apud Vuitsant, & per totam terram ejus liberos faciam.* Ibidem: *Liberos omnes à theloneo facio ad portum Dixmudæ & Graveninghes & per totam terram Flandriæ eos liberos à Svverp facio.* Tabularium Ramelienſe ch. 174. *Concedo--mundbrich, blodvvith, --stipbrich, scupvvurpe, sake sokne*, &c.

SWINHEY, Clausura circa blada, seu *haia*, quæ ab his arcet porcos: ex ꞅpin, porcus, & heꝩ sepes. Vetus Charta Anglica, apud Somnerum in Tractatu de *Gavelkind* pag. 190. *Item pro clausura circa blada, quæ dicitur Svvinhey, 2. sol. 10. den. & quadr.*

SWIRO, *Svvro*. Lex Bajvvar. tit. 15. cap. 11. §. 2. *Si firmare promiserit emptori, id est, svvro.* Ubi Linden-

Lindenbrog. *Sweren*, juramento confirmare : ſic & Angli *to ſwear*. Al. codd. habent *Swiron*.

SUUM, *Porcorum cœtus*, in GloſſisMSS. Regiis.

SWOLLYNGA, *Swulinga*, vox Cantianis familiaris, quibus idem quod Anglis *hida*, ſeu ut eſt in Domeſdey, *Carucata*, nuncupatur: vulgò inquit Somnerus, à *Ploughland.* : à Saxon. Sulh, aratrum. Liber de ſitu Eccleſiæ Belli in Anglia: *Dedit idem inclitus rex Willelmus eidem Eccleſiæ de Bello, in Cantia regale manerium, quod vocatur VVi, cum omnibus appendiciis ſuis ſeptem ſwulingarum, id eſt hidarum, ex ſua dominica corona, cum omnibus libertatibus & regalibus conſuetudinibus.* W. Thorn. an. 1364. *Et debet qualibet ſwollynga habere ducentas acras, quæ debent per annum 8. gallinas, unum multonem, & 200. ova de redditu, & ſic ſecundum quantitatem cujuslibet S. (i. ſwollinge) & debet qualibet ſwollinga arare 6. acras de Telwork*, &c. Vide *Cora-gavel*.

Sullinga. Codex MSS. Archiepiſc. Cantuar. *Sulingæ maneriorum Archiepiſcopatus Cantuar. in Cantia: & ſcito, quod duæ ſulingæ faciunt unum feodum Militis.*

Sullyngata terræ. Will. Thorn p. 1931. *Et nunc defendebatur illud manerium pro una ſullyngata terræ verſus regem* [illegible] *ad Middelton.*

Swollingland, Terra Swollingatim, ſive per *Swollyngam*, i. quantitatem unius aratri culturæ deputata, & fructuariis elocata. Idem Thorn pag. 2140. *Acquiſierunt — 309. acras, 3. rodas dimidiam de terra vocata Swollingland.*

Swollyngman. Idem Thorn: *Quæ ſervitia & Conſuetudines ipſi tenentes annuatim faciunt, & ſolummodo, præter corporale ſervitium, quod vocatur Swollyngman, quod facere omnino recuſant ad magnum gravamen & præjudicium Abbatis.*

Swylingmannus, Tenens ad redditus infra limites ſuæ ſwollingæ colligendos electus. Vetus Scheda apud Somnerum: *Singuli tenentes omnium & ſingularum prædictarum ſwilingarum, & 38. acrarum terræ de ſwyllingland ad Curiam dictor. Abbatis & Conventus de Menſtre proxime poſt feſtum S. Michaëlis Archangeli annuatim tentam ſeu tenendam, eligent & eligere debent de qualibet ſwyllinga unum de ſeipſis, qui nominetur Svvyllingmannus. — qui quidem ſwyllingmannus coram eodem Seneſcallo corporale præſtabit ſacramentum ad levandum & colligendum tam portionis tam denariorum, quam granorum, porcorum, aucarum, & gallinarum in forma prædicta levandarum, — denarios ibidem per ipſum ſvvyllingmannum ſic collectos præfato bedello* (Abbatis) *ſingulis annis perſolvendum*, &c. Idem Thorn: *Et ad quamlibet ſvvollyngam dominus eliget in Curia ſua per tenentes ſuos, 2. homines, & inde onerabit unum, qui colliget redditum in dicta ſvvollinga*, &c.

SYLLABÆ, Litteræ, Epiſtola. Gloſſæ Lat. Gr. *Adfatibus*, συλλαβῶν, γραμμάτων. Synodus Rom. an. 745. *Ante hos dies ſyllabas reverendiſſimi atque ſanctiſſimi fratris noſtri Bonifacii Archiepiſcopi nobis retuliſti.* Zacharias PP. Epiſt. 9. ad Bonifacium: *Dum verò & ſeries ſyllabarum tuarum nobis panderetur per ſingula*, &c. Codex Carolinus Epiſt. 72. *Sagaciſſimas ſyllabas ſuſcipientes*, &c. Occurrit ibi non ſemel, apud Scriptores ævi citerioris. Βασιλικαὶ συλλαβαὶ, apud Cyrillam in Epiſt. ad Acacium Melitenæ Epiſcopum, & alios.

SYLLABARIUS. Vide *Abecedarius*.

SYLLABIZARE, Elementa ſigillatim appellare, quomodo faciunt, qui primas literas ediſcunt, noſtris *Epeller*. Joannis Sariſber. lib. 5. Policr. c. 16. *Leges ipſæ & Conſuetudines, quibus vivitur, inſidiæ ſunt & laquei calumniantium. Verborum tendiculæ proponuntur, aucupationes ſyllabarum, vel ſimplici, qui ſyllabizare non novit.*

SYLLOGIZARE. Concludere, decernere, *Arreſter*. Ericus Upſalienſis lib. 6. Hiſt. Suecicæ pag. 205. *Cœperunt de ejus aſſumptione tractare, & tandem concludendo inferre, quod ſyllogizaverunt in electo.* Vita MS. Caroli M. juſſu Friderici Imp. ſcripta, in prologo: *Quia verò intentione præcordiali in laudem præfati Cæſaris tota noſtra aſpirat intentio, ut manifeſtis rationibus ipſius glorioſè ſyllogizetur canonizatio à ſanctis & magnis viris prædeceſſoribus noſtris diu multumque affectata*, &c.

Syllogiſmare, eadem notione. Ermanricus in Vita S. Alberti Abbat. Gambronenſis n. 1. *Quorum pium initium elegantiſſimè finis ſyllogiſmavit.* Id eſt concluſit, abſolvit, ut ſyllogiſmus argumentum concludit.

SYLVA. Sanutus lib. 3. part. 11. c. 13. *Tranſeuntes montes Riphæos, quos Vngari Sylvas vocant.*

Silva communis, forte quæ *Communis* eſt, ſeu ubi *Communiæ*, vel loci incolæ jus fruendi habent. Tabularium S. Remigii Remenſis: *Silvam communem, ubi poſſunt ſaginari porci* 20. Tabularium Eduenſis Eccleſiæ: *Silvæ 3. ad impinguandos porcos 2000. excepto communi ſilva.*

Sylva minuta, Cædua, *Bois taillis.* Tabularium S. Remigii Remenſis: *Sunt ibi arabiles campi 22. continentes mapp. 104. vineæ 19. ſilva minuta mapp. 11. paſtura cum ſpinoris mapp. 30.*

Sylva nutrita. Idem Tabularium S. Remigii Remenſis: *Silvam noviter nutritam, ubi ſupra 5. annos valebunt ſaginari porci 50.* Mox: *Wandefridus tenet manſum ſervilem 1. & pro omni aratura & ſervitio providet ſilvam, & nutrit.*

Silva paſtilis, i. paſtui animalium idonea, in Domesdei, in Monaſtico Anglic. tom. 3. part. 2. p. 10. *Silva paſtilis duarum leucarum longitudine, & unius latitudine.* Occurrit ibidem rurſum.

SYLVARIUS, qui ſilvam cuſtodit, providet. Tabularium S. Remigii Remenſ. *Hrodo ſilvarius & meſſarius tenet propter hoc de terra dominica contra dimid. manſum.* Vide Supra, *Silva nutrita.*

SYLVAGIUM, Jus utendi ſilva, vel præſtatio pro jure utendi ſilva, ut *foreſtagium*, de quo ſupra. Charta Bartholomæi Epiſcopi Laudunenſis 1130. *Sed & ſilvagium, & paiſnagium, & alias conſuetudines, quas dominis ſuis debent perſolvent.* Tabularium Abbatiæ S. Joannis Ambian. an. 1161. *Licebat etiam fratribus de nemore ligna cædere, & redas ſuas onerare, & per ſubſcriptum ſilvagium ligna extra territorium ducere, dare, vendere, prout ipſis placuerit. Pro ſilvagio autem unius equi unum denarium perſolvent.*

Sylvaticum, eadem natione. Jo. de Janua: *Lucar, pecunia vel pretium ex luco collecto, quod vulgò dicitur Sylvaticum, & Foreſtage.* Charta Friderici II. Imp. an. 1214. pro Eccleſia Viennenſi: *Non teloneum, ſive pedagium in aquis vel terris, vel redhibitionem de paſturis, non ſilvaticum, non ſummaticum, non pulveraticum exigere audeat.*

SYLVATICUS, Agreſtis, incultus, aſpero ingenio, *Sauvage*, Italis *Salvatico*. Ordericus Vital. lib. 4. pag. 506. *Edricus quoque cognomento Guilda, id eſt ſilvaticus.* Infrà pag. 511. *Plures in tabernaculis morabantur, in domibus ne molleſcerent, requieſcere dedignabantur: unde quidam eorum à Normannis Silvatici cognominabantur.* Vide *Comes ſilvaticus*.

Salvaticus, pro *Silvaticus*, quomodo Galli *Sauvage* dicunt. *Aves ſalvaticæ*, in Lege Bajvvar. tit. 20. §. 6. noſtris *Oiſeaux ſauvage*, quibus opponuntur domeſticæ, *domipaſtæ*. In Charta Edvv. III. Regis Angl. tom. 2. Monaſt. p. 768. *auvaginæ*, dicuntur feræ ſilveſtres: *De tota ſauvagina, & omnibus beſtiis ſilveſtribus cujuſcunque generis forent — quæ inventa*

forent

forent in clauso de Kitt, ad berſandum, venandum, capiendum, &c. Itali *Salvaggine* dicunt. Philippus *Mouskes* in Henrico I.

Ciers i mit, & biſſes, & dains,
Puis counins, lievres, & ferains,
Et maniere de ſauvegine.

Charta an. 1279. *Et contrata eſt ſalvatica, deſerta & inhabitata.* Alia apud Ughellum tom. 7. pag. 397. *Cultum vel incultum, domeſticum & ſalvaticum*, &c.

Salvagius, eadem notione. *Beſtiæ ſalvagiæ*, apud Gervaſium Dorobernenſem an. 1168.

SYLVICOLA, pro *Silvicula*, Silvula, in Charta Alamannica Goldaſti 28. *Et in Syrnaha curtilem unam ſimul cum adjacente prato, & quicquid habuiſſent in ſilvicola, quæ dicitur Tegeramos inter Syrnaha & Gloten.*

SYMBOLÆ, Convivia publica, ex ſingulorum *Symbolis*, ἀγάπαι. Vox Græcis & Latinis Scriptoribus uſitatiſſima, quod pluribus notavit Henricus Stephanus de Abuſu linguæ Græcæ c. 1. Concilium Auſcenſe an. 1068. *Archidiacono autem interdicimus convivia more ſymbolarum in ejus Eccleſiis peragi, aut in honore ejus aliquid uſurpari contra conſuetudinem veterem.*

SYMBOLOGIZARE, Symbolam conferre. Galvanus Flamma in Chronico: *Ipſi Epiſcopi ſuam redimentes vexationem, ſymbologizantes alia beneficia emerunt*, &c.

SYMBOLUM Chriſtiani appellant ſummam fidei Catholicæ, quaſi, ut quidam cenſent, Collationem, quod, ut ajunt, Apoſtoli ſimul convenientes, quod quiſque ſentiret ac crederet, in illud contulerint. S. Auguſt. Serm. 115. de Tempore. *Quod Græcè Symbolum dicitur, Latinè Collatio nominatur. Collatio ideo, quia in unum collata Catholicæ legis fides — Petrus dixit: Credo in Deum Patrem, &c. Joannes dixit: Creatorem cœli & terræ, Jacobus dixit, &c.* Leo I. PP. in Epiſt. ad Pulcheriam Aug. *Ipſa Catholici Symboli brevis & perfecta Confeſſio, quæ duodecim Apoſtolorum totidem eſt ſignata ſententiis.* Ratherius Veron. in Itinerario: *Ipſam fidem, id eſt, credulitatem Dei, trifariè præparare memoriter feſtinetis, hoc eſt ſecundum Symbolum, id eſt Collationem Apoſtolorum; ſicut in Pſalteriis correctis invenitur.* Excerpta Chronologica, excerpta à Scaligero poſt Euſebium: *Eodem anno congregata Synodus in Nicæa 318. Epiſcoporum ſub Alexandro Archiepiſcopo Alexandriæ, in qua ſymbolum S. Trinitatis eſt manifeſtatum.* Liber Faceti:

Articuli fidei ſunt bis ſex corde tenendi,
Quos Chriſti ſocii docuerunt pneumate pleni.
Credo Deum, Petrus inquit; cuncta creantem;
Andreas dixit, Ego Credo Jeſum fore Chriſtum.
Conceptum natum Jacobus, paſſumque Johannes,
Infernos Philippus fregit, Thomaſque revixit;
Scandit Bartholomæus, veniet cenſere Mathæus.
Pneuma minor Jacobus, Symon peccata remittit;
Reſtituit Judas carnem, vitamque Mathias.

Vide Ruffinum Aquileienſem in Symbolo, Iſidorum l. 2. de Eccleſiaſt. Offic. c. 24. Leidradum Lugdun. Archiepiſc. de Sacramento Baptiſmi cap. 4. Belethum c. 40. Durandum lib. 4. c. 25. num. 7. & ſeqq. Honorius Auguſt. lib. 1. c. 88. *Credo in Deum ... Conſtantinopolitana Synodus compoſuit; ſed Damaſus Papa ad Miſſam cantari inſtituit.* Adde Bernonem lib. de Miſſa cap. 2. Durandum de Ritib. Eccleſiæ lib. 2. cap. 24. præterea Jo. Gerardum Voſſium, & Uſſerium Armachanum in Syntagmatib. de Symbolo.

Symbolum violare, Peccare. S. Laurentius Novarienſis Epiſc. Homil. 1. *Violavi Symbolum meum, corrupi pactum in ipſo veſtibulo Fontis conſcriptum.*

Symbolum accipere & reddere dicebantur baptizandi, qui, antequam tingerentur, Symbolum memoriter proferebant, apud S. Auguſtin. Epiſt. 67. Homil. 42. cap. 1. Serm. 135. de Temp. cap. 1. Ferrandus Diaconus Carthagin. in Epiſt. ad S. Fulgentium Epiſcopum Ruſpenſem: *Hic ergo dominorum fidelium diligentia Sacramentis Eccleſiaſticis imbuendus ad Eccleſiam traditur: fit de more Catechumenus: poſt aliquantum nihilominus temporis propinquante ſolennitate Paſchali inter Competentes offertur, ſcribitur, eruditur. Univerſa quoque Religionis Catholicæ veneranda myſteria cognoſcens atque percipiens, celebrato ſolenniter ſcrutinio, per exorciſmum contra diabolum vindicatur, cui ſe renunciare conſtanter, ſicut hic conſuetudo poſcebat, auditurus Symbolum profitetur. Ipſa inſuper ſancti Symboli verba memoriter in conſpectu fidelis populi clara voce pronuncians, piam regulam Dominicæ orationis accepit, ſimulque jam & quid crederet, & quid oraret intelligens, futuro Baptiſmati parabatur*, &c. σύμβολον ἀπαγγέλλειν in Concilio Laodic. c. 46. & Synodo Trullana c. 78. ubi dicitur, baptizandos oportere fidei Symbolum diſcere, & quinta Feria ultimæ ſeptimanæ, vel Epiſcopo, vel Presbytero reddere. Gloſſ. Græc. Lat. ἀπαγγέλλω ἐπὶ μαθημάτων, reddo, memoro. Ordo Romanus ait, reddi in Sabbato Paſchatis, aut Pentecoſtes, ut & Amalarius lib. 1. de Eccl. Offic. c. 8. Habetur Homilia S. Maximi Taurinenſis Epiſcopi in Traditione Symboli, ubi *Myſterium Symboli tradere*: & alia S. Fulgentii, quæ eſt 78. *ad Competentes poſt traditum Symbolum.* Vide Canones S. Patricii c. 7. Illud autem addiſcendum dabatur Competentibus in die Palmarum, ut habent Iſidorus lib. 1. de Eccleſ. Offic. c. 27. lib. 2. c. 21. 22. Alcuinus lib. de Divin. Offic. Rabanus lib. 1. de Inſtit. Cleric. c. 26. Atto Epiſc. in Capitulari c. 16. &c.

Symbolum luminis, ſeu potius *Symbola*, Cenſus pro luminaribus Eccleſiæ. Leges Kanuti Regis Angl. cap. 14. *Et fiat in anno Symbolum luminis, primum in vigilia Paſchæ obulus ceræ de omni hida, in Feſto omnium SS. tantundem, tertio tantundem in Feſto ſanctæ Mariæ Candelarum.*

Symbolum animæ. Concilium Anhamenſe an. 1009. c. 12. *Luminarium cenſus ter quotannis penditor. Sed æquiſſimum eſt, ut animæ Symbolum, (quam pecuniam ſepulchralem vocant) ſemper dependatur, cum ſepulchrum ſit effoſſum.* Ubi Decreta Synodalia ejuſdem Concilii c. 13. habent: *Munera nec non defunctorum animabus congruentia puteo impendantur aperto.*

SYMMACHUS. Liberatus Diaconus cap. 23. *Portitores literarum velociſſimos, quos Ægyptii Symmachos vocant.*

SYMNISTA, pro Symmyſta, συμμύστης, ſocius, conſors. Utitur ſemel ac iterum HRabanus Maurus Poëm. 41. 54. Vide *Summiſta.*

SYMPHONIA, Inſtrumentum Muſicum, de quo ſic Iſidorus lib. 2. Orig. c. 21. *Symphonia vulgo appellatur lignum cavum ex utraque parte, pelle extenſâ, quam virgulis hinc & inde Muſici feriunt. Fitque ex ea concordia gravis & acuti ſuaviſſimus cantus.* Ugutio: *Tympanum quoddam inſtrumentum muſicum, vel pellis, vel corium, vel ligno ex una parte contentum vel contextum, & dicitur ſic quod tinniat; vel dicitur ſic à tinton, quod eſt medium, quia eſt medium. Eſt enim media pars ſymphoniæ in ſimilitudinem cribri, & virgula percutitur ut ſymphonia.* Gloſſæ antiquæ MSS. *Tibia ſymphonia.* Gloſſæ Iſonis Magiſtri: *Siſtrum, tuba, genus ſymphoniæ.* Alibi: *Symphonia, tuba*, ad iſtud Prudentii l. 2. in Symm.

Fluctibus Actiacis ſignum ſymphonia belli
Ægypto dederat, clangebat buccina contra.

Mamotrectus ad 1. Paralipom. cap. 12. *Lyris, id eſt ſymphoniis.* Daniel cap. 3. *In hora, qua audieritis ſonitum tubæ & fiſtulæ, & cytharæ, & ſambucæ, & pſalterii, & ſymphoniæ*, &c. S. Auguſtinus in Pſalm 41.

Feſtivitates hic homines celebrant ſua luxuriæ, cor ſuetudinem habent conſtituere organa ante domos ſuas aut ponere ſymphoniam, vel quæcumque muſica ad luxuriam ſervientia & illicientia. Fortunatus lib. 4. de Vita S. Martini:

> *Donec plena ſuo cecinit ſymphonia flatu.*

Galfridus de Vino ſalvo in Poëtria MS. ſeu de Coloribus Rhetoricis:

> *Cymbala præcara, concors ſymphonia, dulcis*
> *Fiſtula, ſomnifera citharæ, vituléque jocoſæ.*

Nicolaus de Braya in Ludovico VIII.

> *— Non ſiſtrum defuit illic,*
> *Tympana, pſalterium, cithara, ſymphonia dulcis.*

Occurrit præterea apud S. Hieronymum in Epiſt. ad Damaſum. Vetus Poëta Gallicus MS. in Poëmate, cui titulus, *le Luſidaire:*

> *Pſalteres, harpes & vieles,*
> *Giges, & chifonies beles.*

Chron. MS. Bertrandi *du Gueſclin* MS.

> *Et s'avoit chaſcun d'eux aprés luy un Sergent*
> *Qui une chiffonie va à ſon col portant,*
> *Et li deus Meneſtrers ſe vont appareillant,*
> *Tous deus devant le Roy ſe vont chiphoniant.*
> *Et Mahieu de Gournay les va apperchevant,*
> *Et les Chifonieux aloy priſer tant,*
> *Et en ſon cœur alloit moult durement gabant*
> *Et li Rois li a dit apres le geu laiſſant;*
> *Et que vous ſamble, dit il, ſont-il bien ſouffiſant?*
> *Diſt Mahieu de Gournay, ne vous iray celant,*
> *Ens ou pays de France, & ou pays Normant,*
> *Ne vont tels inſtrumens fors aveugles portant,*
> *Ainſi vont li avugles & li poures truant,*
> *De ſi fais inſtrumens li bourgois esbatant,*
> *En l'appella de la un inſtrument truant,*
> *Car il vont d'huis en huis leur inſtrument portant,*
> *Et demandent leur pain, rien ne vont refuſant,* &c.

Joannes Molinetus in Throno honoris:

> *Tubes, tabours, tympanes & trompettes,*
> *Lucs, & orguettes, harpes, pſalterions,*
> *Bedons, clarons, cloquettes, & ſonnettes,*
> *Cors & muſetes, ſymphonies doucettes,*
> *Chanſonettes de manicordions,* &c.

SYMPONUS, ex Græc. σύμπονος, συνεργάτης, apud Anaſtaſium in Epiſt. ad Conſtantinum Imp.

SYMPSALMA, *Conſonantia pſalmi, vel vocis copulatio in cantando.* Jo. de Janua. Vide *Diapſalma.*

SYNASTRIA, Conſtellatio, in Querolo p. 40.

SYNAXIS, Σύναξις, Latinis, *Collecta:* Conventus ſeu Congregatio Monachorum, ad orationem & pſalmodiam coëuntium, apud Caſſianum lib. 2. de Inſtit. Cœnob. c. 10. Vide *Collecta.*

Synaxis maximè pro *Curſu*, ſeu *officio Eccleſiaſtico.* Gloſſæ MSS. *Synaxis decantatio horarum, vel illa hora, qua ſol ab axe deſcendit, & dicitur quaſi ſine axe.* Regula S. Benedicti c. 17. *Veſpertina autem ſynaxis 4. pſalmis cum antiphonis terminetur.* Regula S. Columbani cap. 7. *De Synaxi verò, id eſt, de curſu Pſalmorum & orationum modo canonico, quædam ſunt diſtinguenda.* Regula S. Donati cap. 26. *Similiter pœniteat, quæ humiliationem in ſynaxi, id eſt in curſu oblita fuerit.* Et cap. 75. *De ſynaxi, id eſt de curſu Pſalmorum,* &c. Domnizo lib. 1. de Vita Mathildis c. 21.

> *More ſuo ſanctis ſurgens cantare ſynaxim*
> *Nocturnam, magnus licet algor ſtringeret artus,*
> *Devotè gracilis ſurgit tamen ipſa Mathildis.*

Apud Græcos Patres, σύναξις ſumitur pro participatione divinæ Euchariſtiæ, ut paſſim apud Dionyſ. Areop. lib. de Sacram. ubi Pachymeres ad cap. 3. Σύναξιν νοητέον οὐ τὴν τοῦ λαοῦ, καθὼς τὴν τάξιν σήμερον ἐκλαμβάνονται, ἀλλὰ τὴν πρὸς Θεὸν συναγωγὴν καὶ κοινωνίαν. Et cap. 4. Σημείωσαι, ὅτι σύναξιν μὲν τὴν λειτουργίαν φησί, καὶ ἣν τῶν θείων μυστηρίων κοινωνοῦσιν οἱ ἄξιοι, ἐπὶ τοῦτο γὰρ καὶ τὸ ὄνομα λαμβάνει, οὐ διὰ τὸ συνάγεσθαι τὸν λαόν, καθὼς οἴονταί τινες, ἀλλὰ διὰ τὴν πρὸς Θεὸν κοινωνίαν, καθ' ἣν μ... ζωὴν Χριστῷ ὡς μέλη τῇ κεφαλῇ συναπτόμεθα.

SYNCELLITA, qui aliàs *Concellaneus:* Monachus ſcilicet, qui in eadem cella, i. Monaſterio habitat, moratur. Veteres Gloſſæ MSS. συγκελλῖται, γείτονες. Caſſianus Collat. 20. cap. 2. *Ut nos, tanquam priſtinos Syncellitas, etiam cellulæ ſuæ, quam in extrema horti parte conſtruxerat, honoraret hoſpitio.* Idem de Inſtit. Cœnob. lib. 2. cap. 12. *Unuſquiſque ad ſuam recurrens cellulam, quam aut ſolus, aut cum alio tantum habitare permittitur: quem ſcilicet ſocietas operationis, vel diſcipulatus, & diſciplinæ imbutio copulavit, vel certè quem ſimilitudo virtutum comparem fecit.* Et lib. 4. c. 16. *Cellulæ ſuæ cohabitator.*

Syncellitas, latiori ſignificatione, Monachos omnes interdum vocabant. Verſus antiqui de laudibus Lirinenſis inſulæ, apud Vincentium Barralem:

> *Primus Honoratus te ſyncellita beatus*
> *Corpore ſacravit fugiens retinacula mundi.*

Epiſtola cujuſdam Monachi ad Ælfricum: N. *Cunctorum peripſema ſyncellitarum*, i. Monachorum.

SYNCELLUS, Dignitas Eccleſiaſtica è præcipuis & honoratioribus, quâ qui cohoneſtatus erat, in eadem, quâ Summus Pontifex, vel Patriarcha, cella habitabat, unde nominis etymon. Habuit enim ſuos Syncellos non Græcanica duntaxat Eccleſia, quod notiſſimum eſt Scriptoribus Byzantinis; ſed etiam Romana. Siquidem Leo Papa in Epiſtola ad Kenulphum Merciorum Regem apud Willelmum Malmesburienſ. lib. 1. de Geſtis Reg. Angl. cap. 4. S. Auguſtino primo Anglorum Apoſtolo hanc appellationem adſcribit: *Nos per omnia enucleatius trutinantes, in ſacro ſcrinio reperimus ſanctum Gregorium prædeceſſorem noſtrum in integro ipſam parochiam numero XII. B. Auguſtino Syncello ſuo Archiepiſcopo tradidiſſe & confirmaſſe Epiſcopos conſecrandi.* Unde colligitur, Auguſtinum ex iis fuiſſe Clericis, vel Monachis, quos idem Gregorius in Synodo Romana an. 595. ſtatuit, *miniſterio cubiculi Pontificalis obſequi* debere: *ut is, qui in loco eſt regiminis habeat teſtes tales, qui vitam ejus in ſecreta converſatione videant, & ex viſione ſedula, exemplum profectus ſumant.*

Neque iſtius moris primus autor fuit Gregorius Magnus, cùm id primùm in Eccleſia inductum à Lucio I. PP. tradat Liber Pontifical. Damaſi PP. in Lucio: *Hic præcepit, ut duo Presbyteri & tres Diacones in omni loco Epiſcopum non desererent, propter teſtimonium Eccleſiaſticum.* Idem Lucius in Epiſtol. ad Galliæ Epiſcopos: *Hortamur vos, ſicut & in hac ſancta Eccleſia conſtitutum habemus, ut ſemper teſtes vobiſcum Sacerdotes & Diaconos habeatis,* &c. Cui conſtitutioni ſubſcripſere poſtmodum variæ Synodi præter Romanam, ſcilicet Turonenſis II. cap. 12. Pariſienſis VI. c. 20. Aquiſgran. II. an. 836. c. 1. Ticinenſis an. 850. cap. 1. Capitula Caroli M. lib. 5. c. 174. Canones Hibern. lib. 1. c. 8. &c. Vide præterea Gregorium Turon. lib. 6. cap. 36. Bennonem de Vita Hildebrandi p. 41. &c. Atque hinc plures ſimul eodemque tempore fuiſſe legimus. Nam Heraclianus & Laurentius Syncelli Epiphanii Patriarchæ Conſtantinopolitani recenſentur in Collatione Catholicorum cum Severianis habita Conſtantinopoli an. 532. Baſilii Monachi Supplicatio in Concilio Epheſino part. 1. cap. 30. de Neſtorio Patr. CP. οἱ μὲν ἦσαν τῆς αὐτοῦ κλήσεως, ἢ συγκέλλης, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἔξωθεν παροικιῶν προσελάβετό τινας, &c.

Habuit igitur olim Summus Pontifex ſuos *Syncellos*, tametſi poſtmodum, vel appellationem ſaltem, ſi non officium, deſiiſſe par ſit credere, cùm de iis ferè ſileant cæteri ex noſtris Scriptores. In Eccleſia verò Conſtantinopolitana præcipuum locum obtinuiſſe *Syncellos*, ſtatim ab inſtaurata urbe, teſtantur Cedrenus & Zonaras ad an. 24. Theodoſii Junioris, & Victor Tunnenſis in Anaſtaſio. Cæteros etiam Patriarchas Syncellos habuiſſe

buiſſe colligimus ex Synodo Nicæna II. συγκέλλων ϑυομένων τῶν ἐκεῖσε Πατριαρχῶν, præterea ex VII.Syn.act.1. pag. 474. 481. 530. Edit. 1617. Synodo Calchedon. act.1. pag. 184. & 188. Synodo VIII. Act.1. pag. 713. 734. ex Niceta Paphl. in Vita Ignatii Patr. CP. pag. 713.

Syncellorum, igitur in Eccleſia Conſtantinopolitana quod fuerit primitus munus, fruſtra quærunt viri docti. Quidam enim ſic appellatum opinantur *Syncellum*, qui morituro Patriarchæ ſucceſſor deſignabatur, quique, eo adhuc in vivis, in Patriarchio cum illo habitabat, proindeque erat ejuſdem cellæ cohabitator & conſors. Idque eruunt ex Cedreno & Zonara, tradentibus *Seryphum* apud Saracenos eundem obtinuiſſe locum, quem *Syncellus* apud Patriarcham. Nam quemadmodum, inquiunt hi Scriptores, ὁ Σύγκελλος τ. Πατριάρχου διαδόχος εἰς τὸν ἐκείνου τόπον ἀντικαθίσταται, ſic *Seriphus* Chalyphæ defuncto ſubſtituebatur. Certè non negaverim, interdum *Syncellos* Patriarchis extinctis ſucceſſiſſe in eam dignitatem. Ecce apud Victorem Tunnenſem loco citato: *Timotheus Conſtantinopolitanus Epiſcopus—5. die menſis Aprilis occubuit, & Joanni Cappadoci Syncello proprio atque Presbytero Epiſcopatum tradidit.* Suggeſtio Dioſcori Diaconi ad Hormiſdam PP. to.1. Epiſt.Rom.Pontif. de Joanne Patr. CP. *In cujus locum Epiphanius quidam Presbyter Syncellus ejus ordinatus eſt.* In Epiſtola Synodali Synodi Conſtantinopolitanæ ſub eodem Epiphanio, Heraclianus Presbyter ſanctæ majoris Eccleſiæ dicitur *Cohabitator prædicti ſanctiſſimi Archiepiſcopi*, id eſt Syncellus, uti appellatur in Collatione, quæ ſub Juſtiniano facta eſt Conſtantinopoli. Quoſdam alios è Patriarchis Byzantinis, dignitate antea *Syncellos* recenſet S. Nicephorus in Chronol. præter Joann. Cappadocem, cui primo hanc dignitatem adſcribit, Theodorum videlicet & Georgium ejus ſucceſſorem, Anaſtaſium & Joannem. Aliquot alios ſequiori ætate habent etiam Cedrenus & Zonaras, quos adnotavit Gretzerus ad Codinum. Sed quid hæc inter tantos, quibus nuſquam fuit *Syncellorum* munus ante adeptum Pontificatum?

Goarius ad Euchòlog. & Cedrenum, *Syncellum* putat fuiſſe patrem ſpiritualem, πνευματικὸν, & *à Confeſſionibus* Patriarchæ: at unde id eliciet, non planè video. Conſiliorum participem & ſocium, benè quidem probat ex Evagrio lib.6.c.2. & Socrate lib.7.c.32. ut qui unà cum ipſo Patriarcha maneret.

Conſtat igitur viros doctiſſimos longè à verò aberrare, dum in has abeunt ſententias, cum longè probabiliùs ſit, *Syncellos* primùm datos Patriachis, ut & cæteris Epiſcopis, qui eſſent vitæ eorum teſtes, *cubiculo & ſecretioribus quibuslibet obſequiis aſſiſterent, vigilantes, orantes, ſacra eloquia ſcrutantes jugiter attenderent*, ut eſt in Synodo Romana laudata, & Ticinenſi an.850. c.1. *Cellulaneos* vocarunt Latini ejuſmodi aſſeſſores. Ignatius Epiſcopus in Vita S. Tareſii Patriarchæ CP. n.36. tradit Taraſio adhibitos ab Imperatore cuſtodes, qui ſub *Syncellorum* nomine & dignitate, eum diligenter obſervarent, viderentque ne iis inconſultis quidpiam ageret. Unde rectè *Oculus Patriarchæ* appellatur *Syncellus*, in Epiſtola Theodoſii Patriarchæ Hieroſolymitani ad Synodum VIII. Conſtantinopolitanam, ex verſione Anaſtaſii: quia nempe vitæ Patriarchæ invigilabat.

Invaluit poſtmodum, ut qui *Syncelli* Epiſcoporum aut Patriarcharum erant, & dicebantur, Syncelli Eccleſiarum appellarentur. Ita apud Theodorum Abucaram Epiſt.4. Michael Presbyter dicitur σύγκελλος ἀποστολικοῦ θρόνου, ſeu Eccleſiæ Hieroſolymitanæ. *Syncellorum* munus in dignitatem Eccleſiaſticam poſtea tranſiit apud Græcos, quorum numerum a limbos duxit Heraclius, ad plures cæteri deinceps Imperatores, qui iis denique *Proto-Syncellum* præfecerunt.

Syncelli præterea dignitas ab Imperatoribus CP. Epiſcopis & Archiepiſcopis titulo tenus attributa legitur: præſertim Archiepiſcopis Tranenſibus Joanni & Byzantio, qui *Pontificales & Auguſtales Syncelli* appellantur apud Anonymum in Vita S. Lucii Epiſcopi Brunduſini, in Præfat. apud Bolandum tom.1. Januar. & ab Adelferio in vita S. Nicolai Peregrini, apud Ughellum tom.7. Ital. Sacræ pag. 1210. quæ dignitas

Syncellatus, ab iiſdem appellatur. Vide *Cuſtodire*, & Altaſerram lib.1. Diſſertat. Juris Canon. c.2. lib.2. c.13.

SYNCOPA, *Syncopare*. Eſt autem *Syncopare*, ſcindere, ſeu potiùs interſecare, Gall. *Entrecouper*. Alanus de Inſulis in Planctu naturæ: *Inter has circulus elucens ad Zodiacea obliquitatis ſimilitudinem, pretioſorum lapidum ſtellatus monilibus, ſiderea contiguitatis oſcula ſyncopabat.* Ibidem:

> *Sicque per aſcenſum male ſyncopat illa mariti*
> *Corpus, furtivo dum metit enſe caput.*

Rurſum:

> *Qui minas Ponti ſepelis & auges*
> *Syncopans curſum pelagi furioſi.*

Adde eundem p.314. præterea Briton. lib.9. Philip. v. 499. & Architrenium lib.1.c.17. extremo. Hinc

Syncopare, verba non omnino pronuntiare; ſed ea quaſi ſecare, quomodo *Couper les mots* dicimus. *Verba dimidia, non integra tranſilientes*, ut ait S. Bernardus ſerm. 40. ſuper Cantica Cantic. Synodus Ciceſtrenſis an.1289. c.15. *Quæ autem tractant vel legunt*, (in Eccleſia) *diſtinctè proferant & apertè, non tranſiliendo, neque tranſcurrendo, vel ſyncopando, &c.* Bulla Nicolai III. PP. apud Bzovium an.1280. n.5. *Miſſe quoque & omnia divina officia— in ipſa decantanda Eccleſia, non dicantur per ſyncopam, vel tranſcurſum; ſed— ſtudiosè celebrentur pariter & devotè.* Ita in Concilio Rothomagenſi an. 1335. c.1. Admonitio Guillelmi Epiſcopi Magalonenſis ad Clerum de Modo dicendi Horas:

> *Qui bene non dicit Horas, Deus hunc maledicit:*
> *Syncopa vitetur, verſus non anticipetur,*
> *Donec finitus omnino ſit bene primus.*

Concilium Lateranenſe ſub Innocentio III. c.17. *Et ſomno reſiduum relinquentes, vix ad diurnum concentum avium excitantur, tranſcurrendo undique continuata ſyncopa matutinum.* Concilium Sariſberienſe an.1217. cap.36. *Ita quod ex feſtinatione nimia verba non præcidantur, vel ſyncopentur.* Adde Synodum Wigornienſem an.1240. c.10. Conſtitutiones Synodales Epiſcopi Anonymi an. 1237. cap. de Sacr. altaris, in tom.2. Concil. Angl. Synodum Rotomagenſem an. 1335. c.1. &c.

SYNCOPIZARE, Syncopem ſeu deliquium pati. Vita B. Torelli Puppienſis n.11. *Gravi caſu ſyncopizavit.* Occurrit etiam in Miraculis B. Ambroſii Senenſis. *Syncopare*, eadem notione dixit Radulfus in Miraculis S. Richardi Epiſc. Ciceſtrenſis n.11. *Terra ſyncopando ſimilis morienti proſternitur.*

SYNCOPIZARE, idem quod *Syncopare*. Charta Joannis Epiſcopi Ambian. an. 1345. in Tabular. Epiſcopor. Ambian. *Capitula, preces, & orationes non ſyncopizando*; ſed intelligibiliter & diſtinctè, prout melius proferat.

SYNDICARE, Examinare, in alicujus mores vel acta inquirere, notare, acri cenſura carpere, noſtris *Syndiquer quelqu'un*, quod agunt Syndici ſeu rerum curatores, qui cuncta diligenter examinant. Bulla Innoc. IV. an. 1254. apud Waddingum n.12. *Teneatur ſanè Poteſtas ſeu Rector, infra 10. dies ſui regiminis ſyndicare præcedentem proximo Poteſtatem vel Rectorem, & ejus etiam Aſſeſſores per tres viros Catholicos & fideles electos ad hoc per Diœceſanum*, &c.

SYN-

SYNDICUS, Defensor, patronus, advocatus. Glossæ Gr. Lat. σύνδικος, *Defensor.* Hermogenianus JC. in leg. ult. D. de Muner. & honor. *Defensio civitatis, id est, ut Syndicus fiat; munus est personale.* Arcadius Imp. l. 2. C. de Defens. civitat. *Defensores, quos Græci Syndicos appellant, pro republica agebant & conveniebant.* Fridericus II. Imper. apud Matth. Paris. an. 1241. *Reges orbis & Principes, quorum etiam causam, eorum factus Syndicus, foveo,* &c. Idem Matth. an. 1245. *Illuc advenit de Terra sancta Episcopus Berytensis, totius Syriæ Nuntius generalis, & Syndicus omnium Christianorum Terræ sanctæ.* Rursum an. 1255. *Qui si de communi assensu communem Syndicum & prolocutorem & ad Romanam Curiam destinassent,* &c. Est autem *Prolocutor*, idem quod *Advocatus.*

Syndicus, Dignitatis nomen apud Burdegalenses Aquitanos, apud quos occurrunt Nobiles quidam *Soudics* appellatione donati, cum adjectione Castri nominis: quos Arnoldus Ferronus in Consuet. Burdeg. l. 2. p. 225. author est in veterib. Tabulis *Syndicos* appellari. Hos Jus municipale Burdegalensium Ordini Comitum, Vicecomitum, & Baronum accenset. Hujusce verò nomenclaturæ bini tantùm occurrunt proceres. *Soldicus* scilicet *de l'Estrade*, & *Soldicus de la Trau*, qui hanc fortè iis in Castris primitus *Syndicorum*, seu *Defensorum* dignitatem obtinuere: quam sibi posterisque hæreditariam asseruerunt, ut Comites in urbibus, & Duces in provinciis, quibus præerant. Defensorum enim & Syndicorum civitatis amplam fuisse autoritatem & jurisdictionem, docet plurimis Guido Pancirollus lib. de Magistratib. municipalib. cap. 9. Vide Raimundum Montanerium in Chron. Reg. Aragon cap. 185.

Soldicorum de l'Estrade frequens occurrit mentio apud Scriptores, Froissartem 1. vol. c. 161. 2. vol. c. 81. 90. 4. vol. c. 18. &c. Orronvilleum in Hist. Ludovici Ducis Borbon. c. 72. Monstrelletum 3. vol. pag. 35. Tillium, &c. His vetus armorum Liber pro insignibus adsignat *Leonem miniatum in area aurea.*

Soldici de la Trau, de Trabe dicuntur in Bulla Bonifacii IX PP. apud Waddingum an. 1391. n. 8. Tabularia Cameræ Computor. Paris. sub an. 1453. recensent Petrum de Monteferrando *Soudic de la Trau.* In Computo Auxiliorum pro liberatione Joannis Regis Franciæ an. 1366. vocatur *le Soudich de Laitrau.*

SYNERGIUM, Monasterium, in quo scilicet *opus Dei* exercetur. Gloss. Gr. Lat. συνέργιον, *Officina.* Ita etiam in Excerpt. ex variis Lexic. pag. 247. Fortunatus in Vita S. Radegundis c. 13. *Æquiter S. Gundulphi — non minore laboratu nobilitavit synergium.*

SYNERGUS, Cooperator, ex Gr. συνεργός. Epistola Monachorum S. Remigii Remensis ad Casinenses, de S. Benedicti Epistola: *Quam ille sancti Paracliti familiarissimus synergus composuit.*

SYNODALIS *liber*, Libris Ecclesiasticis accensetur à Gilleberto Lunicensi Episcopo lib. de Usu Ecclesiastico: in quo fortè ea, quæ ad Synodales Conventus spectabant, continebantur, vel in quem Synodi Episcopales referebantur.

Synodales testes. Vide *Testis.*

SYNODARE, Castigare, punire, emendare. Ratherius Veronensis in Itinerario: *De synodo à nobis quid agendum nuperrimè acto. Scitis enim, scitis, me semper hoc agere ideo distulisse, cum bis in anno idem præceptum sit facere, quod dicerem me, unde synodare deberem? omnino nescire. Solet enim in Synodis, si quid contra Canones actum est, emendari.* Charta Paschalis I. PP. in Bullario Casiniensi tom. 2. pag. 22. *Nullus autem Episcopus audeat synodare vel excommunicare Monachum vel Clericum ipsius Monasterii, quos prædicto suo Abbati suisque successoribus concedimus monendos & constringendos,* &c. Bulla Benedicti VIII. PP. an. 1028. pag. 80. *Ut nullus Episcopus præsumat in prædicto Monasterio, vel in Ecclesiis sibi subjectis, Sacerdotem excommunicare, vel ad Synodum provocare,* &c. Correctionis scilicet gratiâ.

SYNODATICUM. Vide *Synodus.*

SYNODICA, Epistola ab ipsa Episcoporum Synodo scripta ad summum Pontificem, vel ad Patriarchas aut Metropolitanos, qua eorum, quæ statuta ac decreta sunt in Synodo, ratio exponitur. Συνοδικά, & συνοδικὰ γράμματα, in Concilio Calchedon. act. 5. & 10. pag. 244. 300. edit. 1618. *Synodicæ litteræ*, in Synodo Tullensi apud Saponarias c. 7. *Synodales Epistolæ*, apud Ordericum Vitalem lib. 9. *Odo Episcopus Bajocensis, Gislebertus Ebroicensis, & Serlo Sagiensis, Legati quoque aliorum de Normannia Præsulum cum excusatoriis apicibus Arvernensi Concilio interfuerunt; & inde cum benedictione Apostolica regressi, Synodales Epistolas Coëpiscopis suis detulerunt.* S. Hieronym. Epist. 11. *Cum in Chartis Ecclesiasticis juvarem Damasum, Romanæ urbis Episcopum, & Orientis atque Occidentis Synodicis consultationibus responderem,* &c. Ejusmodi Synodicæ habentur complures in Conciliorum Collectione: de quibus etiam copiosè egit Bernardinus Ferrarius lib. 2. de Epistol. Ecclesiast. cap. 6.

Synodica præterea dicta Epistola, quam Pontifices recèns electi ad alios Pontifices mittebant, in qua fidei suæ rationem exponebant. Quod quidem maximè obtinuit in summis Pontificibus & Patriarchis. De summis quidem Pontificibus testantur Gelasius I. Epist. 2. Liberatus Diacon. c. 17. Gregorius M. lib. 1. Epist. 4. Joannes Diac. in ejusdem Gregorii vita lib. 2. cap. 3. Anastasius Biblioth. in Zacharia PP. &c. Vide *Tractatus.*

Vicissim Episcopi recèns creati, præsertim Patriarchæ ac Metropolitani per Synodicas pariter apud summum Pontificem fidei suæ doctrinam profitebantur, de quo more Gregorius M. lib. 5. Epist. 64. Gesta de nomine Acacii, Liberatus Diacon. cap. 18. Anastasius Bibl. in Eugenio PP. & in Gregorio II. præter alios à Ferrario laudatos Scriptores.

Hisce Synodicis respondebant summus Pontifex, aliique Patriarchæ, aliis literis, quibus aut recèns electorum fidem amplecti, si sanam, vel respuere, si hæreticam saperet doctrinam, testabantur. Anastasius in Gregorio II. *Joannes Constantinopolitanus Antistes Synodicam ei misit, atque ad eum rescriptis idem usus est Pontifex.* Gregorius M. loco laudato: *Sed quia consuetudo non est, ut priùs quàm ad nos ejus* (Patriarchæ) *Synodica deferatur, debeamus scribere, idcirco distulimus, &c.* Adde Liberatum Diacon. cap. 18. pag. 127. postremæ edit. & S. Hieronymum lib. 3. in Ruffinum cap. 5. & Epist. 71. Theophilum Alexandrinum Epist. 67. inter Ep. Hieron &c. Quin etiam ea rescripta Synodicæ pariter nomenclatura donantur ab eodem Liberato cap. 18. *Ubi ergo ad plenum detectus est Acacius hæreticus, Papa Felix in literis suis Synodicis Acacium sic posuit: Peccasti, ne adjicias, &c.* Unde conjicere licet, Synodicas ejusmodi literas appellatas, non quòd in Synodo, in qua creati erant Pontifices, exaratæ essent, quod volunt viri doctissimi; sed quòd ita Epistolas de fide appellari usus obtinuisset, cujusmodi erant eæ, quæ ab ipsis Synodicis mitti solebant. Vide virum eruditissimum Joannem Garnerium in Notis ad Liberati caput 18.

Synodale, Epistola à Summo Pontifice vel Metropolitano missa ad Clerum & plebem alicujus Ecclesiæ, enarrans, quid in mandatis à Synodo habuerit recens ordinatus Episcopus, de iis nempe, quæ ad Episcopale munus spectant. Vide Diurnum Romanum cap. 3. tit. 9. Est etiam quævis Epistola, à Synodo missa, cap. 11.

Synodica

Synodica denique dicitur Epistola Episcopi de fide, vel rebus Ecclesiasticis, ad Presbyteros suæ diœceseos scripta. Ratherius Veronensis in Itinerario: *Unde igitur Synodus ageretur, nil amplius, quod emendaretur, invento? Sciscitatus itaque de fide illorum, inveni plurimos neque ipsum sapere Symbolum, qui fuisse creditur Apostolorum. Hac occasione Synodicam scribere omnibus Presbyteris sum compulsus, in qua continetur primitus ita suasum.*

SYNODITÆ, Cœnobitæ, οἱ ἐν κοινοβίοις ἢ συνοδίοις μοναχοί, apud Socratem lib. 4. Hist. Eccles. cap. 23. Lex 57. Cod. Th. de Appellationib. *Addictos supplicio, & pro criminum immanitate damnatos, nulli Clericorum vel Monachorum, eorum etiam, quos Synoditas vocant, per vim atque usurpationem vindicare liceat ac tenere*, &c. Gennadius de Scriptoribus Eccles. ait, Evagrium Monachum *composuisse Cœnobitis ac Synoditis doctrinam aptam vitæ communis.*

SYNODUS, Conventus publicus, σύνοδος. Annales Francor. an. 773. *Tunc Synodum supradictus Rex gloriosus tenuit generaliter cum Francis apud Januam civitatem, ibique exercitum dividens*, &c. Anno 776. *Conjunxit Synodum ad eandem civitatem, & ibi placitum publicum tenens*, &c. Annales Francor. Bertiniani an. 767. *Ibi Synodum fecit cum omnibus Francis solito more in campo.*

Synodus, vox generica est Scriptoribus Christianis, quibus ferè semper quodvis Concilium Episcoporum dicitur. Propria verò significatione Synodus apud nos appellatur, quæ ab Episcopo fit, convocatis quotannis parœciæ suæ Presbyteris.

Ejusmodi autem Synodorum aliæ tempore Quadragesimæ fiebant, in quibus vicarii Presbyteri, qui in urbem commeabant, ab Episcopo Theologicis doctrinis imbuebantur. De his est Canon 3. Concilii Liptinensis sub Childerico an. 743. Sed has Synodos, ut quæ Presbyteros à gregis sui cura, tempore pietati & religioni dicato, avocabant, sustulit Ludovicus Pius in Capit. Aquisgranensi an. Imperii 3. Constituit quippe, *ut discendi gratiâ alio quam Quadragesimæ tempore Presbyteri ad civitates vocentur.*

Aliæ Synodi Episcopales celebrabantur ad coërcendos Presbyteros ac Clericos, si qua in parte in Canones peccassent: tunc enim communi Presbyterorum consensu ad emendationem redigebantur, pœnitentiâ impositâ. Atque has bis in anno exactas, medio scilicet Majo, & Kalendis Novembris docet Concilium Autisiod. can. 7. Vide Agobardum lib. de Dispensat. c. 20.

Synodus, Census, qui Episcopo à Clericis venientibus ad annuas Synodos, quibus interesse tenentur, pendi solebat, unde vetus Poëta MS. *du Renard:*

> *Mais à ennis, ou volontiers,*
> *Convient au Sesne aler le Prestre.*

Boncompagnus in Arte Dictaminis MS. lib. 2. *Nota, quod hujuscemodi denarii in quibusdam partibus appellantur synodales, in quibusdam denarii visitationis, in quibusdam collectæ, in quibusdam procurationes, in quibusdam testiales, in quibusdam denarii de circa, in quibusdam denarii obedientiæ, & Cathedrales, aut Denarii de Cathedratico, & in illis partibus vocantur annuales, in quibus annualiter solvuntur.*

Richardus Hagustaldensis lib. 2. de Episcop. Hagustald. cap. 3. *Hac igitur Hagustaldensis Ecclesia, ex illa antiqui honoris prærogativa, hanc libertatem & auctoritatem obtinet, quod nec propter Synodum, nec propter Chrisma, nec propter aliquam Ecclesiasticam causam Episcopo Dunelmensi, vel ejus Archidiacono, vel illorum ministris aliquod debitum, sive aliquam consuetudinem debet.* Charta Guidonis Episcopi Belvacensis apud Loisellum: *Et sicut Sacerdotes, qui sunt in villa, suos requirunt parochianos, sic & iste plebis illius administrationem habeat: nequaquam tamen ad Synodum vadat, nunquam censum illum, qui Circata nuncupatur, persolvat.* Concilium Tolosanum sub Victore II. PP. *Statuimus, ut Ecclesiæ solum tertium, aut paratam, vel Synodum, solito more persolvant Episcopo, vel Clericis.*

Synodaticum dicitur in Cap. Conquerente, de Offic. Judic. ordin. & in Cap. Olim, de Censib. Regestum Parlamenti B. fol. 87. *Synodaticum, Cathedraticum, sive id, quod in Synodo solvitur.* Vetus Charta apud Jo. Columbum lib. 4. de Episc. Sistaric. n. 36. *Concessit tertiam partem juris seu servitii synodatici, quod solvi consuevit in Synodo, quæ tenetur ad Sistaricum de Ecclesiis constitutis infra limites prædestinatos*, &c. Vide Monumenta Paderbornensia pag. 133.

Synodalis census, in Charta Lisiardi Episcopi Suessionensis in Chronico Abbatiæ S. Joannis de Vineis pag. 94. & in alia Ingelranni Episcopi Ambian. apud Robert. Quatremarium de Concilio Remensi pag. 56. *Episcopalis & Synodalis censura.* Charta Hugonis Episcopi Noviomensis an. 1039. apud Buzelinum lib. 2. Gallo-Fl. c. 26. *Duos tantummodo solidos singulis annis solvat ad Synodum Episcopalis censuræ.* Charta alia apud Jo. Columbum lib. 2. de Episcop. Sistaricens. num. 44. *Ripertus, qui Revestem condidit, pro Synodali censura, Episcopo Sistaricensi unum hominem dedit in eodem Revesto, pro cunctis Ecclesiis, quæ in cuncto suo mandamento fundandæ erant. Synodalis parata, hoc est 2. denarii*, in Charta ann. 847. apud v. cl. Steph. Baluzium in Append. ad Capitul. num. 69. *Synodalis redditio*, in Charta Isemberti Episcopi Pictavensis apud Beslium in Episcop. Pictav. pag. 62. *Synodales redditus*, in Concilio Narbonensi an. 1054. c. 13. *Synodalis consuetudo*, in Rescripto Philippi Episcopi Trecensis apud Camusatum p. 352. *Denarii de Synodo*, in Tabulario Conchensi in Ruthenis ch. 85. *Denarii Synodales*, apud Rogerum Hovedenum p. 542. in Monastico Anglic. tom. 3. pag. 163. & in Monum. Paderbornensib. pag. 106. 108. *Synodale debitum*, apud Hugonem Flaviniacensem in Chron. pag. 271. *Jus Synodale*, in Charta Bartholomæi Episc. Laudunensis apud Hemereum in Augusta Viromand. pag. 140. *Synodalia*, in Epist. 4. Jo. Sarisberiensis. Statuta Ægidii Episcopi Sarisberiensis an. 1256. *Capellani, Personæ, vel Vicarii Ecclesiarum debent Synodalia, scilicet 15. denarios.* Tabularium Ecclesiæ Carnotensis n. 28. *Nos vero Synodalia persolvemus Archidiacono & Episcopo, qui pro tempore erunt.* Vide Monasticum Anglic. tom. 3. p. 153. & supra in *Denarii Paschales.*

Hæc porrò præstatio non omnibus æquè Episcopis probata, imò à plerisque improbata. Petrus Damianus lib. 1. Epist. 9. de Rodulpho Episcopo Eugubino: *Congregans annualiter Synodum, nullum assuetæ oblationis vel exeniorum Canonem à Clericis exigi permittebat: sed ne à lapsis commodum aliquod præter solam pœnitentiam requirebat: Absit, inquiens, ut Synodum vendam, lapsos etiam potiùs erigam, quàm ex eorum cadaveribus corvino more pinguescam.* Vide *Cathedraticum.*

SYNODOCHIUM. Vide *Sinodochium.*

SYNODOCLICA. Charta Theodorici Episcopi Teatini an. 840. apud Ughellum in Episcopis Teatinis: *Idcirco prompto animo illis consentientibus Canonicam reconciliamus*, (i. instituimus, ut suprà) *in Ecclesia B. Justini, cum ipsa Ecclesia S. Salvatoris, cum terris & vineis, cum colonibus & omni pertinentia sua, & in Ecclesia S. Agathæ, quod est synodoclica ibi constituta, cum servis & ancillis, cum terris & vineis*, &c. Ubi Ughellus *Xenodochium* interpretatur. Vide *Sinodochium.*

SYNTHEMA, Evectio, seu diploma quod datur cursu publico utentibus. Gloss. Græco-Lat. σύνθημα, *sigil-*

ſigillum, evectio. Aliæ Gloſſæ: *Evectio, σύνθημα.* Hieronymus in Epiſt. 34. ad Julianum: *Jam dimiſſo ſynthemate equus publicus ſternebatur.* Ubi alii eſſe volunt

Synthema, idem quod *Syntheſis*, Veſtis ſpecies. Fridegodus in S. Wilfrido cap. 6.

> ---*Nec tardat grata cupido,*
> *Occuluit quod tecta pio ſynthemate virtus,*
> *Prodere.*

SYNVETERANUS, vox hybrida, συναποστρατευθὴς, in l. 8. D. de Veteranis.

SYRABRACHA. Fortunatus lib. 4. de Vita S. Martini, de oleo benedicto ab eodem Sancto:

> *Sed quem non genuit radix oleagina ſuccum,*
> *Nec ſyrabracha dedit merito virtutis adulto.*

Ubi quidam codd. *Syrobara* habent. Sed videtur legendum *Syra bacca*, i. arboris Syriæ fructus.

SYRI, Negotiatores, qui ex Syria in Occidente mercaturam exercebant. Sidonius lib. 1. Epiſt. 8. *Fœnerantur Clerici, Syri pſallunt.* Hieronymus in Ezechiel. lib. 8. c. 26. *Uſque autem permanet in Syris ingenitus negotiationis ardor*, &c. Salvianus lib. 4. de Provident. *Conſideremus ſolas negotiatorum & Syricorum omnium turbas, quæ majorem ferme civitatum univerſarum partem occuparunt.* Vide Savaronem ad Sidon. Gravium ad Epiſt. 8. D. Hieronymi, Nicolaum Fullerum lib. 1. Miſcellan. Sacror. cap. 11. & Altaſeram ad lib. 3. Gregor. M. Epiſt. 43.

SYRIARCHÆ, Sacerdotes provinciæ Syricæ, de quibus copioſè Jacobus Gothofredus ad l. 1. Cod. Th. de Prædiis Senator.

SYRICUS. Vide *Siricus.*

SUROCUS, Ventus qui Latinis *Eurenothus*, Italis *Siroco*, vulgò *Sudeſt*, apud Sanutum lib. 2. part. 4. cap. 25.

SYRUPUS, Juſculum medicum, quod *Serapium* Actuario, aliis σιροπάτον, ut Myrepſo ſect. 1. c. 297. & ſect. 8. ex Græc. ὑδρόζατον, ut cenſet Fuchſius, noſtris *Syrop*, in Conſtitutionibus Siculis lib. 3. tit. 34. §. 4.

T.

T Litera numeralis, quæ 160. deſignat. Unde verſus:

> *T. quoque centenos & ſexaginta tenebit.*

Seu, ut habet Ugutio:

> *T. centumque colit, cum ſexaginta bicornis.*

Eidem literæ ſi recta linea ſuperaddatur, 160. millia ſignificat.

T. *in ſuperſcriptione cantilenæ, trahere vel tenere debere teſtatur.* Notkerus Balbulus Opuſc. *Quid ſingulæ literæ ſignificent in ſuperſcrip. cantil.?* Vide A.

T. *Nomini militis appoſitum, ipſum in bello ſuperſtitem eſſe eſſe ſignabat.* Paulus Diacon. de Notis literar.

T. cum duobus punctis ſupraponitis interdum pro milleſimo numero, interdum pro nongenteſimo ſumi in Inſtrumentis Aragonicis & Navarricis, obſervat Hieronym. Blanca in Comment. rerum Aragon. pag. 617. 647. Vide Hiſtoriam Pinnatenſem p. 269. & Ambroſium Moralem in Corduba pag. 130.

TABARDUM, *Tabardus, Tabaldus*, Tunica, ſeu Sagum militare, Anglis *Tabari*. Boxhornius in Lexico Cambro-Britanico: *Tabar, tunica longa, chlamys, toga.* Hiſpani *Tavardo* dicunt, Itali *Tabarro*. Candidus Monachus in Vita Eigili Abb. Fuld. apud Browerum: *Marquardus Abbas per Decanum cæteroſque Prælatos ſæpe monitus, ut in ipſorum maximè præſentia, non niſi in cucullâ, vel cappâ appareret, reſpondebat, — ſuum eſſe tabardâ, ſeu togâ, &, quâ libeat, veſte uti.* Concilium Budenſe an. 1279. cap. 2. *Permittimus autem (Prælatis) quod poſſint habere mantellos rotundos, ſive tabarda, longitudinis moderatæ.* Charta Fundationis Hoſpitalis London. de *Elſing-ſpittel* 1331. *Quilibet de 4. Presbyteris dicti Hoſpitalis habeat unam robam integram, videlicet tunicam, ſupertunicam, longum tabardum, & capucium.* Statuta Hoſpitalis S. Juliani, in Additam. ad Matth. Paris pag. 164. *Fratres Sacerdotes dicti Hoſpitalis tunica, ſupertunica, tabardo & capucio nigri coloris—utantur.* Occurrit præterea in Statutis Synodalibus Siffredi Archiepiſc. Colonienſis an. 1280. c. 3. Joannis Epiſcopi Leodienſis & Nicolai Epiſcopi Andegav. an. 1264. & 1269. in Concilio Ravennenſi an. 1314. c. 10. in alio Ravennenſi an. 1317. c. 4. Toletano an. 1324. cap. 2. &c. Boccacius: *Andateſene al ſoppidiano, ne traſſe il tabarro, e diello al cherico.* Henr. de Knyghton an. 1295. *Dederantque ſignum inter ſe ut ſic ſuos mutuo cognoſcerent in congreſſu cum Anglicis, ut Scotus diceret Anglicè Tabart, alter reſponderet Surcote, & è converſo.* Balduinus de Condato. MS.

> *Et boin tabart, ſi que ne mente,*
> *Bons dras, lignes & chancemente.*

Vetus Poëma de Vulpe Rege coronato MS.

> *Ne eſcrins eſtoit mie huche,*
> *Ne tabars, houche d'autre part.*

Ita ταμπάριοι hac notione uſurparunt Nicetas in Cod. Barbaro-Græco, in Manuele lib. 4. num. 2. ubi codex alius χλαμύδα præfert, & Codinus de Offic. cap. 3. n. 4.

Tabaldus. Statuta Collegii Navarræi Pariſ. apud v. cl. Jo. Launoium in Hiſtoria ejuſdem Collegii: *Omnes habeant habitus, videlicet tabaldos, ſeu houſſias longas de bruneta nigra.* Occurrit ibi ſemel ac iterum.

TABELLA *Pytagorica*. Vide *Sortes Sanctorum.*

TABELLARIUM, *Sedes, vel acervus tabularum, vel locus, ubi tabulæ ſervantur.* Ugutio.

TABELLIONES, qui Contractuum & teſtamentorum inſtrumenta conſcribebant, in l. 1. Cod. Th. de Crimine falſi, & alibi paſſim in utroque Cod. Horum etiam meminit Firmicus Matheſ. lib. 6. cap. 2. lib. 8. cap. 28.

TABENTUM, *Lapis cabernatus*, (ſic) in Gloſſario Longobard. S. Germani Pariſ. ex Gloſſis. An ex caverna erutus?

TABERNA, Jus, *ſeu facultas habendi tabernam* in villa. Orig. Mutenſis Monaſt. pag. 41. *Duæ tabernæ debent hic eſſe, una vini, altera cerevisiæ.*

Taberna bannalis, ad quam venire tenentur, qui intra *bannum*, ſeu feudum domini manent, ſi quidem iis ad eam divertere ſit animus. Charta Adalberonis Epiſcopi Metenſis apud Meuriſſium pag. 309. *Nec non ad victualia quotidiana fratribus comparanda, eis per totum annum bannalem tabernam in ipſa villa, officialium noſtrorum omni prorſus remota moleſtia.* Charta Stephani Epiſcopi ejuſdem Eccleſiæ, ibid. pag. 416. *Relatum eſt, quòd bannum totius villæ, & taber-*

& tabernæ, & forum, & furni, specialiter & indominicatè ad Ecclesiam vestram pertinerent. Pro ejusmodi verò tabernis pensitabatur, nescio quid, à tenentibus. Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu ch. 210. *Mansus de la Capella -- per messiones medietatem tascha ad 1. annum, 1. sextarium de frumento ad alterum, 2. de taverna, 12. sextarios de frumento*, &c. Infrà: *De Cabanaria de Pesleriis 6. den. de multone, 8. den. de agno, pro taverna 6. sextarios de frumento*, &c. Vide Chartam Stephani Episcopi Metensis laudatam, & Foros Bigorrenses art 13. 21. 29.

TABERNAGIUM, Mulcta, qua tenentur tabernarii & caupones, qui Statuta Principis de Tabernis transgrediuntur: maximè in pretio potus, quod à Principe imponi quotannis solet, ne & ii graventur, & emptores cariùs, quàm par est, vinum emant. Vetus Consuetudo municipalis Normanniæ MS. 1. parte: *L'amande de cette maniere de action est appellée Tavernage, & est pour refrener & pour oster la convoitise des Taverniers. L'amende del Tavernage fut establie par l'outrage de leur vente, afin que le commune peuple ne fust grevè.* Paulò aliter in edita cap. 16. Editio verò Latina: *Hujusmodi satisfactionis emenda Tanagium nuncupatur, quæ ad refrænationem cupiditatis tabernariorum, ne excessu venditionis eorum populus gravaretur, fuit à principibus instituta.* Charta Fulconis Comitis Andegavensis an. 1010. pro fundatione Abbatiæ Bellilocensis juxta Lochas: *Consuetudinarios autem suos, ubicumque vina sua posuerint, sequentur, & tabernagium habebunt, & non solùm infra alodium; sed etiam extra per circuitum, & vendas de omnibus, quæ ad mercatum pertinent.* Tabularium Fiscanense an. 1260. f. 51. *Et quod homines mei de feodo loricæ meæ debent reddere Abbati tabernagium*, &c. Hujus etiam mentio habetur in Charta Gerardi Comitis Ruscinonensis an. 1162. & apud Brittonum pag. 36. v.

TABERNACULUM, pro *Taberna*, usurpat Lex 10. Cod. Theod. de Episcop. *Quæstus, quos ex tabernaculis & ergasteriis colligunt.*

Tabernaculum, Ciborium, seu pars altaris, ubi reponitur Pyxis, in qua Sacra Eucharistia asservatur. Statuta Synodalia Odonis Episcopi Parisiensis, de Presbyteris: *Ita sunt negligentes, quod nondum habent pyxidem eburneam, nec tabernaculum, ubi reservetur cum honore Corpus Domini.* Charta Joannis Archiepiscop. Capuani an. 1301. *Item vas unum, quod dicitur Tabernaculum de argento, cum cascia sua.* Vide Provinciale Ecclesiæ Cantuar. lib. 3. tit. 26. Durandum lib. 1. Ration. cap. 2. & 3. &c.

TABERNACULARII, qui Tabernacula curant in castris, Gallis *Fourriers*. Petrus Blesensis Epist. 14. *Curritur ad meretrices & tabernacularios curiales, ut inquiratur ab eis, quo Princeps profecturus sit.*

TABERNARIA, Præpositura, seu *balia*, in Monasteriis, Monacho addicta, cui incumbit *tabernarum* Monasterii cura, seu *tabernagia* exigendi, apud Innocentium III. PP. lib. 13. Epist. 55.

TABERNIATICUM. Idem videtur, quod Καπηλιατικὸν, in Diplomate Andronici Jun. apud Phranzem lib. 3. cap. 24.

TABERNIO, *Qui frequentat tabernas, vel qui sibi vendit necessaria.* Ugutio. Occurrit in Gloss. Isid. & apud Papiam.

TABETUM. Vetus Glossarium Saxonicum Cottonianum: Æcm, *Tabetum*: Ubi Somnerus, *fortè Tabes.*

TABLIZARE. Vide *Tabula*.

TABORELLUS. Vide *Bandosa*.

TABULA. *Tabula altaris*, quæ *Mensa sancta* vulgò dicitur; de qua nos in Descript. S. Sophiæ n. 53. Concilium Moguntiacense an. 888. cap. 9. *In itinere verò positis, si Ecclesia defuerit, sub divo, seu in tentoriis, si tabula altaris consecrata, cæteraque ministeria sacra ad id officium pertinentia adsunt, Missarum solennia celebrari permittimus.* Formulæ Balluzianæ c. 37. *Cum fuerit opportunum Ecclesiam dedicare, aut sacros ordines benedici, vel tabulas consecrare*, &c. Gillebertus Lunicensis Episcopus de usu Ecclesiastico: *Dedicat etiam Pontifex atrium, templum, altare, tabulam altaris.*

Tabula præterea dicta tabella, non quæ altari superponitur; sed ea, quæ solida, & figuris exornata ipsi altari prætenditur, cujusmodi in Ecclesiis Cathedralibus, atque adeo in Sangermanensis Monasterii æde sacra etiamnum conspicitur. Laurentius Leodiensis in Episcopis Virdunensibus: *Tabulam argenteam ante majus altare decenter fieri fecit.* Catalogus Episcoporum Frisingensium in Metropoli Salisburgensi tom. 4. p. 141. *Tabulam ex auro purissimo, quæ in diebus festis ante altare ponitur, fabrili opere compegit.* Helgaudus in Roberto Rege: *Tabulam ad altare S. Petri -- auro bono totam cooperuit.* Vitæ Abbatum S. Albani: *Tabulam quoque unam, ex auro & argento & gemmis electis artificiosè constructam, ad longitudinem & latitudinem altaris S. Albani*, &c. Alibi pag. 71. *Facta est magna tabula, cujus pars est de metallo, pars de ligno artificiosissimè perfecta, quæ est ante majus altare in Ecclesia nostra. -- Tabula picta ante altare B. Virginis cum super altari cœlato, & cruce superposita, & pictura desuper, & à latere in maceria artificiosè nimis -- est perfecta. Omnes quoque tabulæ ante altaria nostræ Ecclesiæ, scilicet B. Joannis, B. Stephani*, &c. Necrologium Ecclesiæ Parisiensis exaratum an. 1316. 3. Id. Sept. *Dedit insuper nobis 20. marchas auri ad faciendam tabulam auream ante majus altare.* Petrus Diacon. lib. 4. c. 13. *Item pro tabula S. Martini libras 24. -- obtulit.*

Tabula itineraria, vulgò Altare portatile, in Ordine Romano, in quo *Præfatio* & *Consecratio* ejusdem *Tabulæ* describuntur. De ea etiam Hincmarus Remens. in Capitulis anni 12. Episcopatus c. 3.

Tabula, quam *Pacis* dicimus. Statuta an. 1368. pro Ord. Cartusiensi part. 1. cap. 5. §. 14. *In Missis, quæ conventualiter celebrantur, cum dominicali Kyrie eleison, pacem sumimus cum tabula, in qua depicta sit imago Crucifixi*, &c. Vide *Pax, Lapis pacis, Marmor*.

Tabula, *orbiculi*, *clavi*, in vestibus. Anastasius Biblioth. in Leone III. *Et præclarus Pontifex fecit in circuitu altaris B. Petri Apostoli, nutritoris sui tetravola rubea holoserica alethina, habentia tabulas seu orbiculos de Chrysoclavo, depictos historiis, cum stellis de Chrysoclavo.* Ita passim aliis locis. Ταβλία dicuntur in Chronico Alexandrino pag. 174. in Numa.

Tabula lignea, cujus percussione excitabantur Monachi, malleolo scilicet tabulam tundente: σφυρίον ἐφυπνιαστικὸν Palladio dicitur in Hist. Lausiaca cap. 104. vel ad sacram Synaxim evocabantur. Liber Revelationum, editus cum Joanne de S. Victore de utilitate tribulationis, cap. 2. *Cum ex more illius temporis pro convocandis ad Matutinas fratribus tabula percuteretur*, &c. Matthæus Paris an. 1196. *Cum ad Matutinas tabula convocarentur.*

Tabula præterea in Monasteriis pulsari solet, cum Monachus est in extremis, quo Monachi in *Infirmitorium* ad fundendas pro eo preces cogantur. Udalricus lib. 3. Consuet. Clun. c. 29. *Ab uno eorum percutitur tabula contra ostium claustri crebra & quasi continua percussione. Quod cum signum sit -- obituri, illicò ut auditum est, Fratres omnes accurrunt. Tabula morientium* dicitur Herberto lib. 1. Miracul. cap. 2. quo sensu tabulam hanc non semel memorat eod. lib. cap. 8. 14. lib. 2. c. 6. 37. ut & Gaufridus Grossus in

in Vita S. Bernardi Abbat. Tiron. cap. 43. Auctor Vitæ S. Hugonis Abbat. Bonevallis num. 7. Cæsarius Eysterb. lib. 1. cap. 35. 40. lib. 11. cap. 4. 8. &c. Abælardus pag. 156. Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 69. Vita S. Hildegundis num. 34. Herimannus de Restaurat. S. Martini Tornac. cap. 75. &c.

Tabula eadem pulsabatur etiam, cum *Breve*, uti vocabant, *Defunctorum* advenerat. Charta R. Othenienfis in Anglia Episcopi: *Mox ut breve defuncti venerit, tabula pulsabitur, vigilia cantabitur, sonabunt classicum.* Herbertus lib. 1. de Mirac. cap. 1. propterea *tabulam defunctorum* vocat: *Repente pulsata est in auribus ejus tabula defunctorum duobus ictibus tantum. Tabula defunctoria* dicitur lib. 1. cap. 19. Vide Hist. Monast. S. Nicolai Andeg. pag. 12.

Tabula ad mandatum, seu ad pedilavium, pulsata. Vita S. Fravenoldi Abb. lib. 1. n. 32. *Horâ, quâ sonitu tabulæ ad Mandatum fratres more solito convocantur.*

Tabulam ad laborem pulsare, in libro Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. c. 5.

Tabulam percutere ad licentiam loquendi. Udalricus lib. 3. Consuet. Cluniac. c. 8. p. 181. *Tabula, quam Prior major, vel Claustralis quinquies percutit ad licentiam loquendi, per Priorem illorum* (puerorum) *est porrigenda.* Idem lib. 1. cap. 12. pag. 54. *Tabula percussa, fratres loquuntur in Claustro.*

Tabula lignea utitur etiam Ecclesia in tribus diebus majoris Hebdomadæ, cùm campanarum cessat usus. Udalricus l. 1. Consuet. Clun. c. 12. de Cœna Domini: *Pro cymbalo percutitur tabula, & in refectorio pro scilla.* Vide Joann. Abrinc. de Off. Eccl. p. 43.

Tabulæ officiales, apud Leonem Ostiensem lib. 3. c. 22. dicuntur tabulæ in Monasteriis, continentes seriem ministrorum & *Officialium*, qui per hebdomadam publicis functionibus deputantur, quæ in Capitulo seu exedra ad communem omnium notitiam exponuntur: quarum cui cura incumbit, *Tabularius* dicitur eidem Leoni. Harum meminit S. Gertrudis lib. 4. Insinuat. divinæ pietat. cap. 2. *Cum verò legeretur tabula, in qua pronuntiabantur nomina earum, quæ ad Matutinas erant cantaturæ vel lecturæ*, &c. Statuta Ord. Præmonstrat. dist. 2. cap. 5. de Cantore: *Servitium & processiones in festis ordinare, & singula officia in tabulis scribere.* Legi autem solet hæc tabula in Capitulo, antequam pronuntietur commemoratio defunctorum, ut observat Haëftenus lib. 8. tract. 1. disq. 5. qui ad hanc rem consulendus omnino. Statuta pro Monasterio S. Leonardi Eboracensis: *Et dicta Prima, ingrediantur Capitulum, puero thuribulario cum tabula praeunte, qui ibidem legat lectionem Martirologii, quâ lectâ, legat tabulam, postea hebdomadarius dicat: Pretiosa est* &c. Vide *Præcentor tabularum.* Ceremoniale MS. Ecclesiæ Rotomagensis: *Sunt etiam hebdomadarii in tabula scripti.* Charta Everardi Episcopi Ambian. an. 1218. pro erectione Præcentoriæ in eadem Ecclesia: *Cantoris erit scribere tabulam cantorum.* Concilium Coloniense an. 1260. c. 7. *Item quod in quibusdam Ecclesiis est compertum, rarò vel nunquam per anni totius spatium lectiones & cantum divini officii in Capitulari tabula annotari.* Vide Udalricum lib. 3. Consuet. Cluniac. c. 10. extremo, Statuta Ord. Præmonstrat. distinct. 1. c. 5. & Monasticum Anglic. tom. 3. p. 244. 247.

Tabulæ dictales. Vita S. Vvolfgangi Episcopi Ratisb. cap. 18. *Ut autem adolescentes in capiendis scientiæ liberalis notitiis forent agiliores frequenter voluit tabulas eorum cernere dictales.* Id est, in quibus *dictabant*, seu componebant.

Intabulari, i. in tabulas officiales referri. Statuta Hospitalis S. Juliani in Anglia: *Ut labor inter fratres absque murmure faciliùs supportetur, statuimus ac etiam ordinamus, ut fratres Sacerdotes secundum cursum suum, ad matutinas & alias horas Canonicas & Missas diversas, ut præmittitur, celebrandas per aliquem, qui per Magistrum ad hoc fuerit deputatus, qui cum intabulati fuerint, officia, ad quæ fuerint intabulati, obedienter & humiliter exequantur.*

Tabulæ ad Evangelia. Udalricus lib. 1. Consuetud. Cluniac. cap. 12. de Cœna Domini: *Interea verò reconditur dominicum Corpus à Sacerdote retro altare. Ponitur patena aurea, & patena inter scutellas aureas, & adhuc scutella inter tabulas argenteas, quæ factæ sunt ad Textum Evangelii.* Id est, quibus Liber Evangeliorum tegitur.

Tabula peregrinantium. Vita S. Judoci cap. 3. apud Mabillonium: *Quos cum interrogaret quò tenderent cursum, respondentes, dixerunt se Romam pergere velle. Quo audito Judocus adhuc Laïcus absque ulla dilatione baculum tantum & tabulam manu arripiens, secutus est eos.* Cur autem *Tabulam* peregrinaturi secum deferrent, indicat Regula Magistri c. 57. *Si verò in viam longiorem dirigatur, codiculum modicum cum aliquis lectionibus de Monasterio secum portet, ut quavis hora in via repausaverit, aliquantulum tamen legat: ita tamen si fuerit psalteratus. Si verò non fuerit, tabulas à Majore superpositas psalmis secum portet, ut ad refectionem prandii, aut ad mansionem cum applicaverit, aliquantulum, quantum occurrerit, tamen meditetur, ut quotidie regulæ reddat quod suum est. Ita & frater, qui adhuc literas discit, tabulas superpositas à Majore de Monasterio secum portet, ut si cum literato vadit, ipse cum se ad refectionem vel mansionem applicaverit, aliquantulum tamen meditetur, ut videatur cotidie consuetam regulam adimplere.*

Tabula, Lamina. Flodoardus lib. 3. Hist. Rem. c. 5. *Tecta templi plumbeis cooperuit tabulis. Tabula cera*, in Charta an. 1061. apud v. cl. Jacob. Petitum post Pœnitentiale Theodori p. 664.

Tabulæ, seu *Tabellæ* leprosorum, quas illi quatiunt ne ab aliquo tangantur. Vincentius Belvac. lib. 23. cap. 165. *Ante cujus curiam cum tabellas more talium infirmorum tangeret, &c.*

Tabula, genus instrumenti musici, quod tenebat in manibus Cantor in Ecclesia. Amalarius lib. 3. de Divin. offic. cap. 16. *Eorum* (organorum) *vice Cantor sine aliqua necessitate legendi tenet tabulas in manibus, ut figuret illud Psalmistæ: Laudent nomen ejus in choro, in tympano, & psalterio psallant ei.* Infrà: *Tabulas, quas Cantor in manu tenet, solent fieri de osse.* Vide Joannem Abrincens. de Off. Eccl. p. 13. Describuntur eæ tabulæ à Gaufredo de Vinosalvo in Poëtria MS. quæ extat in Bibl. Thuana.

Tabula, seu *Mensa rotunda*, Decursionis, aut hastiludii species, à certo & definito Militum numero obiri solita, qui, priusquam in arenam descenderent, vel etiam præliis & velitationibus decursis, ad mensam figurâ orbicularem unà cibum capiebant, ne quod discrimen inter nobiles ex sedis prærogativa oriretur, indeque jurgia aut dissidia emergerent. Vetus sanè Gallorum institutum: mensis enim circularibus circumsedisse, armigerosque, eorum scuta ferentes, à tergo adstitisse ex Athenæo lib. 4. Dipnosoph. rectè advertit Camdenus; renovatum verò ab Arthuro Britanniæ Rege prædicant passim scriptores, ita ut *Arturi tabula rotonda* in ore omnium versetur, eamque esse, quæ muro veteris Castri Vintoniæ, seu Vincestriæ, in Anglia, appensa conspicitur, vulgus hominum existimet, quod jure in dubium vocat idem Camdenus, cum longè recentioris videatur ætatis. Vetus Ceremoniale MS. *Le Roy Arthus d' Angleterre & le Duc de Lencastre ordennerent & firent la Table Ronde, & les behours, tournois, & joustes, & moult d' autres choses nobles, & jugemens d' armes, dont ils ordennerent pour juger Dames & Damoiselles, Roys d' armes & Heraux.*

Alberi-

Albericus an. 1235. *Multi Flandriæ Barones apud Heſdinum, ubi ſe exercebant ad tabulam rotundam, cruce ſignantur.* Matthæus Paris 1252. *Milites exercitio militari peritiam ſuam & ſtrenuitatem experirentur, conſtituerunt unanimiter, non ut in haſtiludio illo, quod communiter & vulgariter Torneamentum dicitur; ſed potiùs in illo ludo militari, qui Menſa Rotunda dicitur, vires ſuas attentarent.* Vide reliqua in *Jocari.* Thomas Walſinghamus in Edwardo I. an. 1280. & Nic. Trivettus an. 1279. *Illuſtris Miles Rogerus de Mortuomari apud Kelingvvorthe, ludum militarem, quem vocant Rotundam Tabulam, 100. Militum, ac tot Dominarum conſtituit, ad quam pro armorum exercitio de diverſis regnis confluxit Militia multa nimis.* Hiſtoria Prioratus de *Wigmore* in Anglia, de eodem Rogero: *Iſte Rogerus — primo inſigniis Militaribus ſublimatus, centum Milites & tot Dominas ad haſtiludia de Kenillvvorth, expenſis ſuis ſumptuoſis, per tres dies ſolemniter ordinata & tenta, qualia in Anglia tam ſolemnia priùs viſa non fuerant, ſecum adduxit, & Rotundam Tabulam ibi incœpit, & quarta die Leonem aureum, triumphi ſignum ſibi adjudicatum, dictamque comitivam ſuiſque expenſis ad Warvik adduxit.* Idem Walſingham. an. 1344. *Rex Eduardus fecit convocari artifices ad Caſtrum de Windeſore, & cœpit ædificare domum, quæ Rotunda Tabula vocaretur. Habuit autem ejus area à centro ad circumferentiam, per ſemidiametrum centum pedes, & ſic diametrum 200. pedum erat.* Chronica Aulæ Regiæ cap. 7. *Acceſſerunt ad Regem quidam juvenes Baronum filii plus levitate quam ſtrenuitate moti, dicentes: Domine Rex, per torneamenta & haſtiludia — veſtra diffundetur gloria, — edicite itaque Tabulam Rotundam, Regis Artuſii curiam, & gloriam ex hac reportabitis perpetuis temporibus memorandam.* Joann. de Condato. MS.

> *S'en faiſoient grans esbanois*
> *Tables reondes, & tournois.*

Cridar taula redonda, apud Raimundum Montanerium in Chron. Reg. Aragon. cap. 179. *Taules redones*, apud eundem c. 166. & in Chronico Petri Regis Aragon. lib. 2. c. 10. lib. 3. c. 23.

Quemadmodum Torneamenta variis Pontificum & Principum Sanctionibus interdicta conſtat, ita & Menſas Rotundas, ſeu Monomachias ludicras, quas *Juſtas* vocabant, prohibuit Clemens V. PP. quod ex iis nonnunquam cædes, & pericula non mediocria emergerent, quod ſatis ſuperque teſtatur Pariſius loco citato, ubi Hernaldum Montiniacum, ſtrenuiſſimum Militem, à Rogero Lemburno, non ſine veteris odii ſuſpicione, in illa Menſa Rotunda, cæſum narrat. Sic autem Clemens in Bulla ſua, cujus in V. *Torneamentum* meminimus: *Quinetiam in faciendis juſtis prædictis, quæ Tabulæ Rotundæ in aliquibus partibus vulgariter nuncupantur, eadem damna & pericula imminent, quæ in Torneamentis prædictis, idcirco certa cauſa idem jus ſtatuendum exiſtit.*

Tabulam tenere cambii, dicuntur *Menſarii*, ſeu Nummularii, vel *Campſores*: qui inde Græcis τραπεζῖται, Jacobus I. Rex Aragon. in Foris Oſcæ an. 1247. fol. 26. *Rex poteſt monetam, quantamcunque voluerit & ſibi placuerit, fabricare, & tabulam ſtatuere per ſingulas civitates, ad quam cambiare venire teneantur omnes populi terræ ſuæ, &c.* Curia generalis Cataloniæ, celebrata Ilerdæ à Jacobo II. Rege Aragon. an. 1301. MS. *Item quod aliquis non teneat tabulam cambii in aliquo loco Cataloniæ, niſi priùs eam aſſecuraverit -- pro mille marchis argenti. — Et qui dictam ſecuritatem ſub dicta forma non præſtiterint, non audeant tenere in ſua tabula tapits, vel alios pannos, ſeu ſtoria, immò fuſtis dictæ tabulæ ſit & eſſe debeat ſine aliqua cooperta, & ille, qui contra fecerit, tamquam falſarius puniatur.* Adde Curiam actam Cervariæ ſub Petro III. Rege an. 1359. Charta Philippi Regis Franc. an. 1305. in 12. Regeſto Chartophylacii Regii ch. 231. *Pour le profit de tout noſtre Roiaume & de nos monnoies, nous avons ordenè à faire une table qui ſera tenue en 12. ou 14. lieux ſolempniex en noſtre demaine & de noſtre Royaume, & que il ſoit criè que ſe ce n'eſt à nos monnoies ou és Changeurs, qui des ores ayent noſtre auctorité & noſtre conſentement de changer & tenir change, nus ne ſoit ſi hardis, que or ne argent, qui ne ſoit monnoiez de noſtre coing, qui ſoit dedans noſtre Royaume & en noſtre terre, il vende ne achate juſques à tant qu'il ait eſtè portè à noſtre dite table & mis en eſcrit par devers nous, &c.* Adde Chartam ſequentem, & vide Salmaſium lib. de Uſuris pag. 510. 511. 512.

Tabulam tenere dicebatur apud Catalanos, Vicarius, ſeu Judex, qui poſt exactum officium, eo in loco, ubi illud exercuerat, ſtatis diebus morabatur, quo de ſe conquerentibus coram alio judice à Principe delegato reſponderet. Curia generalis Alphonſi II. Regis Aragon. in Montiſono celebrata an. 1293. MS. *Statuimus, quod officialis ſcilicet unusquiſque teneat tabulam per 30. dies de anno in annum, & ad introitum aſſecuret, quod faciat jus conquerentibus, & eo tenente tabulam, ſit ſuſpenſus de officio.* Prima Curia generalis Barcinonenſis Jacobi II. Regis Arag. an. 1291. MS. *Et ad introitum officialis quod aſſecuret ipſe facere jus conquerentibus, & in fine cum exierit de officio, teneat tabulam per 30. dies.* Secunda Curia ejusdem Jacobi an. 1299. *Quem ad hoc ordinavimus tenere tabulam per 30. dies, qui incipiat prima die Januarii quolibet anno, ſecundum quod in Ordinationibus hujus Curiæ continetur.* Cap. ſeq. *Et omnes officiales dictorum officialium -- exeant quolibet anno prima die Januarii, & teneant tabulam per 30. dies, juxta ordinationes curiarum. Et quod nos eligamus de præſenti & poſtea quolibet anno prima die Januarii quemdam juriſperitum idoneum & ſine ſuſpicione in capite cujuslibet Vicariarum vel Bajulariarum, qui faciat inquiſitionem contra officiales ipſius Vicariæ vel Bajuliæ. Et procedente inquiſitione, aliquis officialis non poſſit redire, vel uti officio, quouſque inquiſitio ipſa ſit terminata, ſine placito & ſolennitate placiti, & abſque figura judicii, & facta ſatisfactione ſuper damnis datis, antequam nos, vel aliquis pro nobis inde aliquid habeamus.* Adde Curiam generalem Ilerdæ celebratam ab eodem Rege an. 1301. cap. 1. & 2. Curiam celebratam in villa Montiſalbi ab Alfonſo Rege an. 1333. in qua idem præcipitur pro Notariis, ſcribanias tenentibus &c. & Curiam celebratam Cervariæ ſub Petro Rege an. 1359. in qua pro 30. diebus, 50. ſtatuuntur.

Tabula, Menſuræ agrariæ ſpecies. Sic fortè dicta, quod tabulæ expanſæ formam referat, vel quod ſcriptis tabulis agrorum fines deſignarentur. Vetus Agrimenſor: *Habet tabula una quadratas perticas 72.* Chronicon Novalicenſe de Luithprando Rege Longobard. *Qui tantæ longitudinis fertur pedes habuiſſe, ut ad cubitum humanum metirentur. Horum vero pedum menſura pro conſuetudine inter Longobardos tenetur in metiendis arvis uſque in præſentem diem, ita ut pedes ejus in pertica fune 12. fiat tabula.* Charta an. 893. apud Puricellum in Baſilica Ambroſiana pag. 258. *Eſt autem menſura ipſius terræ ſecundum hujus temporis Geometras, perticas jugiales 7. & tabulas 16.* Charta Lotharii Regis Italiæ an. 946. *Eſt autem ipſa terra per juſtam menſuram tabulæ tres cum ingreſſu & omni integritate, &c.* Charta an. 908. in Hiſt. Pergamenſi tom. 3. pag. 183. *Et eſt per menſuram tabulas legitimas 76. &c.* Vetus Charta Mediolanenſis apud Puccinellum in Vita S. Simpliciani pag. 110. & Ughellum tom. 4. pag. 169. *Cui obtulit intra civitatem domum ſuam menſuram 22. tabularum, & dimidiè in*

loco, qui Theatrum dicitur, aliam in terra mala tabularum quatuor, &c. Vetus Notitia apud Ughellum tom. 5. pag. 1538. *De vinea tabula una.* Adde eundem tom. 4. pag. 212. 608. 612. 1457. & in Appendice pag. 7. Occurrit etiam in Tabular. Capellæ, in Biturigib. & in Tabular. S. Theofredi in Velavis.

Tabula, seu Tabularum ludus, vel alearum, alveolus, in quem tesseræ jaciuntur: vox veteribus nota. Jo. de Janua, ex Isidoro lib. 18. c. 60. *Tabula, i. alea in qua luditur pirgis, calculis & tesseris. Tabula lusoria*, Martiali lib. 14. Epigr. 17. *Tabula alearis*, apud Tertullianum lib. de Carne Christi: *Tabella alearis*, Cælio Aureliano lib. 2. Chronion cap. 1. *Tabula lusus*, Prospero de gloria Sanctor. *Tabula*, nude, Sidonio lib. 1. Epist. 2. lib. 5. Epist. 17. lib. 8. Epist. 12. Julius Africanus lib. 5. Hist. Apostol. *Dum ludere tabulis & spectaculis non perhorrescunt*, &c. Concilium Eliberitanum can. 79. *Si quis fidelis alea, id est tabula luserit nummos, placuit eum abstineri.* Metellus in Quirinalibus.

Huic ludo tabulæ Regis erat filius obvius.

Charta an. 1345. *Non possit, nec debeat ludere — ad aliquod ludum taxillorum, excepto ad scachos & ad tabulas.* Jo. Sarisberiensis lib. 1. Policrat. cap. 5. *Hinc tessera, calculus, tabula, urio, &c.* Le Roman de Parise la Duchesse:

Puis aprist il as tables & eschas joier.

Vide Turnebum lib. 27. Adversf. cap. 3.

Tablizare, Tabula ludere. Julianus Antecessor Constit. 115. cap. 439. *Neque Episcopus, neque Presbyter, -- neque alius cujuscunque religiosi consortii vel habitus constitutus tablizare audeat, vel socius ludentium fieri, vel spectator*, &c. Græca habent ταβλίζειν. Gloss. Græc. Lat. ταβλίζειν, *tablizare*. τάβλα, *tabula*. ταβλιστής, ἀβλοπάροχος. Glossæ MSS. Reg. πεσοί, καὶ πεσσοί, τὰ βίλια (?) οἷς ταβλίζουσι. Aliæ: πέσσουσιν, ταβλίζουσι. Thomas Magister pag. 59. edit. Rom. Κύβοι λέγονται τὰ ἐστιγμένα ὀστᾶ, οἷς χρῶνται οἱ ταυλίζοντες. Sic non erat, cur emendaret Meursius? Vide Cujacium ad Novell. Justin. 123. Glossar. Fabroti ad Cedrenum, & Favorinum in πετλεύειν, & πετλός. Habentur Pauli Silentiarii duo Epigrammata εἰς τάβλαν, seu ludum tabulæ lib. 4. Anthol. cap. 32. Epigr. 4. & 5. Vide aliud Agathiæ lib. 1. cap. 61. Epigram. 1. quod multis explicat Salmasius ad Histor. Aug. pag. 468.

Tablista, qui *Tabulis* ludit. Luxurius Poëta, nescio quis? in Epigrammate quodam, cujus lemma est, *de Tablista furioso, quasi tesseris imperante:*

Consulibus sceptrum, mensis decus, arma tablistis.

Tabellarius, qui frequenter ludit cum tabulis. Jo. de Janua.

Tabula patronatus. Vetus Interpres Juvenalis Sat. 10. v. 57. *Honorum pagina. Ænea pagina, ante imaginem eorum stans, eorum omnes gradus honorum inscriptos continet: quam nunc dicunt Tabulam patronatus.* Fortè quod ejusmodi imagines seu statuæ ferè semper à clientibus fierent ac dedicarentur, qui in tabulis æneis subditis patronorum honores ac Magistratus gestos describere solebant, quod docent Inscriptiones veteres.

TABULAMENTUM, Sepimentum, cancellus, δρύφακτος. Scholiastes Aristophanis ad equites: Τοὺς δρυφάκτους, τὰ νῦν ταυλώματα καλούμενα. Idem ad Vespas: Τὰ ταυλώματα τοῦ δικαστηρίου. Ταύλωσιν, seu *Tabulatum*, eadem notione dici observat Suidas, in δρύφακτοι.

TABULARE, *Tabulas præparare, prosternere*, Ugutioni.

TABULARIA. Charta Rogerii Regis Siciliæ an. M. 6652. pro Ecclesia Panormitana apud Rocchum Pirrum tom. 1. p. 112. & 147. *Donamus prædictæ Ecclesiæ -- tabulariam felicis urbis Panormi, eis potestatem concedentes, ut ipse venerabilis Archiepiscopus & successores ejus nunc & in perpetuum habeant licentiam & perpetuam dominationem concedendi eam Clericis prædictæ Ecclesiæ*, &c. Ubi Pirrus *Tabulariam*, facultatem tabelliones instituendi interpretatur.

Tabularia lex, Conditio, quæ adhibetur in Manumissione per *Tabulas*, seu libertorum *Tabulariorum*. Tradit. Fuldenses lib. 2. trad. 143. an. 825. *Decernens, ut lege tabularia unaquæque de vobis per singulos annos duos denarios argenti solvat.*

TABULARIUM, Officina. Concilium Palentinum an. 1388. c. 5. *Permittimus* (Judæis) *habere operatoria, tentoria, tabularia seu boticas*, &c.

TABULARII, servi per *tabulas*, seu per *instrumenta chartarum* manumissi. Quomodo verò, & quo ritu per tabulas manumitterentur servi? refert Lex Ripuar. tit. 58. §. 1. *Hoc etiam jubemus, ut qualiscumque Francus, Ripuarius, seu Tabularius servum suum pro anima sua remedio, seu pro pretio secundum legem Romanam libertare voluerit, & in Ecclesia eorum Presbyteris, Diaconibus, seu cuncto Clero & plebe in manu Episcopi servum cum tabulis tradat, & Episcopus Archidiaconum jubeat, ut ei tabulas secundum Legem Romanam, qua Ecclesia vivit, scribere faciat, & tam ipse, quàm omnis procreatio ejus liberi permaneant, & sub tuitione Ecclesiæ consistant, vel omnem reditum status, aut servitium tabularii eorum Ecclesiæ reddant.* In Capitul. Caroli M. lib. 5. cap. 128. & in Lege Longob. lib. 3. tit. 5. §. 1. ponuntur inter *tributarios Ecclesiarum*, id est, qui censum Ecclesiis debebant, hac conditione manumissi in Ecclesia, & sub onere alicujus servitii. Sed & si absque liberis decederent, *nullum alium nisi Ecclesiam relinquebant hæredem*, ut est in eadem Lege §. 4. Vide *Manumissio*.

Tabularii, Qui tabulas publicas civitatum, & rei vectigalis rationes tractant, ita appellati ex Lege Valentis Imp. cum antea *Numerarii* dicerentur, leg. 9. Cod. Th. de Numerar. Nec multò pòst *Tabularii* duo in singulis provinciis à Theodosio statuti, quorum alter fiscalis arcæ ratiocinia, alter largitionales titulos curaret, l. 12. eod. tit. & l. 30. de Susceptorib. De ejusmodi Tabulariis est præterea tit. in Cod. Theod. ubi multa Jacobus Gothofredus, & alii. De iis etiam agitur in Edicto Theoderici Regis §. 126. *Nullus post hac curialium, sive tabulariorum, aut susceptorum, in Ecclesia residens pittacia delegationis emittat*; *sed si quem fisco debitorem novit, exponat eum extra Ecclesiam constitutus*, &c.

TABULATUM, quævis Tabula. Valerianus Cemeliensis Homil. 20. *Requiramus, cujus sit vitium, quod tenui tabulato hominis vita committitur, & dubiis casibus incerta tentantur.*

Tabulatum, pro Abaco, alveolo, seu tabula lusoria. Saxo Grammaticus lib. 14. *Calculorum ludum poposcit, gloriatus se ejus apprime peritum. -- sed cum tabulata non suppeterent, ne lusui quidem vacatum est.*

Tabulatum murorum, nostris *Entablement*. Charta Philippi Pulchri Regis Franc. an. 1299. pro Pariagio oppidi Sarlatensis in Regesto ejusdem Regis ex Tabulario Regio n. 6. *Poterunt — juxta muros villæ prædicta domos ipsas jam factas, vel incœptas, vel faciendas extollere, & altas facere usque ad tabulatum dictorum murorum, & non ultra.* Vide *Materiamen*.

TABULATUS, instar tabulæ planus. Vita S. Aidoni Episc. Fern. in Hibernia n. 15. *Vir quidam in Britannia tabulatam habens faciem, id est, sine oculis & naribus ex utero natus*, &c.

TABULINUM. Vide Hyginum de Castrametatione pag. 3. 11.

TABUR, *Thabur*, *Taburcium*, *Tamburlum*, Tympanum bellicum notissimum, vulgò *Tambour*, olim *Tabour*, vel *Tabur*, aut *Tabor*, ex Arabico *Altambor*:

tambor: nam Saracenorum primitus fuit, uti pluribus docuimus ad Joinvillam pag. 61. Vide præterea Leonem in Tactic. cap. 18 §. 110. 142. cap. 20. §. 76. Radulfus de Diceto an. 1191. *Juxta sonum illius instrumenti, quod Ripatoribus vocatur Tabur, subito cercella quædam alarum remigio perniciter evolavit.* Ubi Matthæus Paris habet *Thabur*.

Tambures. Epistola Arnoldi Archiep. Narbon. de Victoria relata contra Mauros Hispan. an. 1212. apud Ughellum tom. 1. part. 1. pag. 190. *Personantibus igitur validè instrumentis Maurorum, quæ Hispani appellant Tambures, figunt gressus Saraceni*, &c.

Taburcium, Henricus Huntindon lib. 7. Histor. *Equi namque insolitum non ferentes clamorem, & buccinarum clangorem, & ictus taburciorum, calcaribus non obtemperabant.* Ubi Matth. Paris an. 1097. habet *Taburcinorum*.

Tamburlum. Sanutus lib. 2. part. 4. c. 22. *Qui sciant nacharas pulsare, tympana, & tamburla. Le Roman du Renard MS.*

Li avoit pendu un bacin,
Dont on fait aux annes paor
Nul parestoit les li tabor.

Le Roman d'Aubery MS.

Sonnent cil cor, & maint tabour noisa.

Le Roman de Kanor MS.

Oist cors & araines sonner,
Taburs & timbres tentir & freseler.

Le Roman d'Alixandres MS.

Ces menuiaus sonner, & ces tabours tentir.

Qua verò ratione pulsarentur aut percuterentur ejusmodi à Saracenis *Tamburla*, docet auctor MS. Hist. Excidii Acconis an. 1291. ubi de Saracenis: *Voces emittebant terribiles, ut moris est eorum, maximaque percutientes tympana cum baculis retortis ad terrendum inimicos.*

TACCUNATUS. Cæsarius Heisterbachensis lib. 12. cap. 20. *Calceos sibi novos, & bene taccunatos fieri petivit.* Alii codd. habent *tacciniatos*.

TACEA. Patera, crater, nostris *Tasse*. Occurrit in Consultatione post Observantias Regni Aragon. pag. 43. v.

TACOLINUM, Italicum *Taccolino*, genus densioris panni, diversicolori filo contexti. Occurrit in Vita B. Margaritæ de Cortona n. 207. *Una duntaxat de tacolino inducta tunicula.*

TACRA, idem quod *Dacra*, de qua voce, supra. Regestum Castri Lidi in Andib. fol. 31. ubi de Pedagiis & Consuetudinibus: *Tacra coriorum 2. den. Millenarius de harenc 1. den. Centum ob*, &c. Occurrit ibidem alio loco.

TACTARE, Confirmare, in Fleta lib. 2. c. 61. §. 22.

TACTUM, *Pavidum*, *vel nigrum*, in Gloss. Longobard. S. Germani Paris. ex Glossis.

TÆDIARE, Tædio affici. Glossæ antiquæ MSS. *Tædet, tædiatur. Tædiatur, tædio afficitur.* Glossæ MS. Salmasii, *tædio*, ἀθυμιῶ. Lampridius in Alexand. Severo: *Neque unquam tædiavit, aut morosus aut iratus resedit, fronte semper pari, & lætus ad omnia.* Vegetius de Re veterin. lib. 3. c. 2. *Inter exordia igitur tædianti bovi adversus omnes morbos potio ista succurrerit.*

TÆDITUDO, Tædium, σικχασία in Gloss. Gr. Lat.

TÆDIUM, Ægritudo. In Concilio Epaonensi can. 1. statuitur, *ut nisi causa tædii evidentis extiterit, nullus excusetur Episcopus, quò minùs veniat ad Synodum.* Concilium Aurelian. II. can. 1. *Ut nullus Episcoporum, nisi certa tædii causa detentus, ad Concilium venire penitus ulla excusatione detrectet.* *Infirmitas* dicitur in Concilio Turon. II. c. 1. *Acerbitas corporea infirmitatis*, apud Avitum Vienn. Epist. 80.

TAFFATA, *Taffatin*, Pannus sericus, quem vulgò *Taffetas*, dicimus. Monasticum Anglic. tom. 3. part. 2. pag. 86. *Unum mantellum -- de camoca duplici, cum alba taffatin.* Infrà: *Unum mantellum Comitis Cantiæ, de panno blodio laneo, duplicatum cum viridi taffata.* Pap. 95. *Capis nigris cum capuciis de sindone vel taffata lineatis utentur.* Charta scripta circa an. 1320. pro Infante Majoricæ, in Camera Comput. Paris. *Pannis aureis & sericeis, & laneis, & pannis de samit, & de camalot, & de tafatas, & multis tapetis, &c.*

TAFURIA, *Tafuraria*, species Tributi, aut pensitationis, apud Catalanos. Petrus II. Rex Aragon. in Charta an. 1283. pro Libertatibus Cataloniæ: *Statuimus, quod Tafuraria tollatur perpetuo, & eam revocamus.* In tit. Capituli scribitur *Tafuria*. Fori Arag. lib. 1. tit. Privilegium generale Regni Arag. *Aquello mesmo de las Tafurerias, que sian deffeytas à todos tiempos.* Extat aliud Statutum Ferdinandi I. Regis, quo eadem *Tafureria* extinguitur & aufertur. Sebastianus Cobarruvias: *Tabur el que continua mucho el juego, que si se repite tahur, tahur, dize hurtar, porque muchos de tahures dan en ladrones, quando non tienen que jugar. La Ley 6. tit. 14. part. 7. dize essi en confirmation desto: Ea todo home deue asmar, que los tabures, e los bellacos usando la trahirfreria, por fuerça, conviene, que sean ladrones, e homes de mala vita. La Ley 8. tit. 16. part. 3. llama a estos tafures, y los cuenta entre los infames y sera bien que se vea. La Ley final tit. 5. part. 2. donde se afea mucho el juego que passa de conversacion y entreteniemento, y como particularmente deven huyr deste vicio los Principes y grandes Sennores.* Lusitanis *tafularia*, est alea: quomodo etiam *tafureria* apud Raymundum Montanerium cap. 237. & in Foris Aragonensibus, apud Michaëlem *del Molino* in Repertorio Fororum Aragon. V. *Ludus*. Rursum Hispanis *Tafuria*, vel *Tafurea*, est navis hippegus.

TAGARA, vasis species, apud Lusitanos. Vet. Charta apud Brandaonem tom. 5. Monarch. Lusitan. pag. 304. v. *Item recepit 5. tagaras, quæ ponderaverunt 6. uncias. Item unam tagaram, quæ ponderavit*, &c. Ubi *tagara* inter vasa recensetur.

TAGAX, *Furunculus*. Vett. Glossæ in Glossar. Longobard. S. Germani Paris.

TAGMA. Gloss. Gr. Lat. τάξις πολεμική, *Cuneum, tagma, cuneus, exercitus.* Ex G. τάγμα.

TAILLA, Silva cædua, Gallis, *le Taillis*. Domesdei apud Spelmannum: *Id Hund. Bitham habet Edvvard. 7. car. terr.—& fabric. ferri 40. sol. & 7. acr. prati, & 300. acr. silvæ pastilis per loca T. R. E.* (i. tempore Regis Edw.) *& modo val. 6. lib. tailla 40. sol.*

TAIOLA, Pedica, qua capiuntur vulpes & lupi, ex Italico *Tagliola*, apud Petrum de Crescentiis lib. 10. de Agricult. cap. 32.

TALA. Vide *Maleficium*.

TALAMASCA. Vetus Gloss. MS. Πίτμα, *delusio imaginaria, Talemasca.* Theodulfus Aurelianensis in Epigrammate *de Talamasca*:

Pusio personæ cum vultum obducit inanem,
Quod tremit hinc terret; quod fugit inde fugat.
Credo & prostratus jacuit, palmasque tetendit,
Ante Redemptorem parvula membra movens.

Hincmarus in Capit. ad Presb. diœcesis suæ cap. 14. Regino lib. 1. cap. 213. & Burchard. lib. 2. cap. 161. *Nec larvas Dæmonum, quas vulgò Talamascas dicunt, ibi ante se ferri consentiat.* Apud Kilianum, *Talmasche*, est larva, ut *Talmaschen*, larvam induere. Vide *Masca*.

Talamascæ literæ, pro occultis, & quæ *talamascis* ac sortilegis solis notæ sunt. Fragmentum Odonis Ariberti de cæde Bernardi Comitis Barcinonensis: *Cætera, quæ pandere periculosum est, literis talamascis inscribam.*

TALA-

TALARE, Vastare, rem invadere, per vim auferre. A Saxon. Talon: *Carpere, detrahere*, uti vult Spelmann. Lex Alamann. tit. 34. *Si quis præsumpserit infra provinciam hostiliter res Ducis invadere, & ipsas talare, & post hæc convictus fuerit, quicquid ibi toltum fuerit, mancipia, pecuniam, omnia tripliciter restituat.* Lex Ripuar. tit. 64. *Et quanticumque post auctorem sanguinis effusores, vel post tres priores fuerint, unusquisque 15. sol. multetur, &, quidquid ibi talaverint, restituant.* Eadem, ni fallor, notione

Talare dicebantur milites, flagrantibus Albigensium bellis, qui vineas & arbores in agris evellebant & exscindebant; fortean à Gallica voce *Tailler*, quam nostri de consueta vinearum putatione usurpant, quasi ii, cùm vastationem hanc aggrederentur, id operis peragere se per ludibrium dictitarent, vitibus ipsis radicitus excisis & putatis. Will. de Podio-Laurentii in Chronico c. 38. *Memini, quòd dicebat pius Episcopus, dum talando quasi fugientes redirent Miro modo fugiendo adversarios nostros superamus.* Suprà dixit *vineas demoliri*. Cap seq. *Peracto igitur talæ hujus negotio*, &c. Stabilimentum Communis Tolosæ an. 1181. apud Catellum in Comitibus Tolosanis lib. 2. *Qui inveniet talatorem in vinea, sive sua, sive alterius, vel in prato deves* (i. vetito) *vel in viridario, vel in horto, vel in arbore, vel in segetibus hominum urbis Tolosæ, vel suburbii, capiat eum, & retineat, si potest: & ille talator factum talem emendet illi, cujus est honor*, &c. Concilium Biterrense ann. 1246. c. 18. *Et illi* (excommunicantur) *qui vineis, bladis, arboribus talam faciunt, & aliis bonis, quæ ad Ecclesiam pertinent*, &c. Synodus Nemausensis an. 1284. cap. de Pœnitentia: *De talis & incendiis*, &c. Charta an. 1383. apud Guesnaium in Annalibus Massiliensibus pag. 437. *Quingentos balistarios, quingentos pavesiatores, talatores, vastatores & bombardas in magno numero pro faciendo vastum ante civitatem Aquensem*, &c. Hispani etiamnum *Talar* dicunt, pro *agros depopulari*, & *tala*, pro *depopulatio*. Sed &

Talare, est *putare, scindere.* Charta Garciæ Fernandi Comitis, æræ 1010. apud Anton. *de Tepez* in Chron. Ord. S. Benedicti tom. 1. *Et per omnes terminos plantare & arrumpere licentiam habeant fratres de Ecclesia S. Petri, ubi voluerint ligna talare, aut herba regarda, aut vinis per cofinus, aut carro per qualecunque ambulare*, &c. In alia Charta æræ 1018. ibidem: *Nullusque sit ausus aliqua terra laborare, neque pascua aliqua ibi defendere, neque vinea plantare, vel aliqua ligna abscindere*, &c. Vide Observantias Regni Aragon. pag. 26. 36. edit. 1624. & Repertorium Michaëlis *del Molino* in *Alcaydus, Diffidamentum*, & *Talator*. Aliàs Latinis

Talare, est talo percutere, κονδυλίζειν.

TALARIA, *Talares*, Glossæ Gr. Lat. ὑποδήματα, *talaria*. Glossæ Lat. Gr. *Talaria*, πέδιλα. *Talare*, πεδόσφυρον. Isidorus lib. 19. cap. 34. *Talares calcei, socci sunt, qui inde nominati videntur, quod ea figura sint, vel contingant talum: sicut subtolares, quod sub talo sunt, quasi subtalares.* Fortunatus lib. 8. Poëm. 23.

Cui das unde sibi talaria missa ligentur,
Pellibus & niveis sint sola tecta pedis.

Vide *Subtalares*.

Talares, Tali ipsi. Baldricus Noviom. lib. 1. cap. 56. *Marcentibus nervis, talares cruribus adhæserant, ut nullo conamine sejungi valerent.*

TALASTRUS, *Colaphus in talos.* Papias.

TALAVACIUS, majoris ac spissioris Clypei species, Gallis olim *Talvas*. Lexic. Cambro-Britannicum, *Talbos, clypeus*; *Talvvas, clypeus*. Ordericus Vitalis lib. 8. p. 707. de Roberto Belismensi: *Robertus autem, qui pro duritia jure Talavacius vocabatur*, &c. Joan. *de la Gogue* in Histor. MS. Principum *de Deols* in Biturigib. *Et commanda par tous les logis de son host, que chascune chambre heust le jour ensuivent un homme d'armes & deux talevassiers pour assaillir le Chastel.* Rursum: *Envoia deux de plus esprouvez de sa compaignie pour viser le chastel, accompaigniez de Talvassiers & archiers pour les garder.* Vocem Gallicam alibi usurpatam vix reperias.

TALEA, *Talia, Tallia, Tallium*, voces unius ejusdemque originis, quæ nostris Tesseram ligneam significant, in duas partes fissam, in quarum utraque debitum continetur, transversaria quadam cæsura denotatum, altera penes emptorem vel debitorem, altera penes venditorem vel creditorem remanente: nostris vulgo *Taille*. Quæ quidem voces à Latina: *talea* & *talia* deducuntur. Est enim *talea, ramus incisus*, in Glossis MSS. Glossæ Lat. Gr. *Talia*, κορμός, σχίζα, σκυτάλη. *Talia*, κορμός, σχίδαξ. *Talia*, σχίδακες. *Talea oleagina*, apud Catonem & Varronem de Re rustica. *Taliæ ferreæ*, apud Cæsarem lib. 5. de Bello Gall. *Talea fraxinea*, apud Serenum Sammonicum c. 12. *Intercisi ex arboribus cylindri, quos Taleas vocant*, apud Vegetium lib. 4. cap. 8. Nonius: *Taleas, scissiones lignorum, vel præsegmina.* Vetus Agrimensor: *Terminus, si aliquam scissuram, hoc est, taliaturam habuerit, montem scissum, id est, taliatum ostendit, limes ille finem transit.* Vide Acta SS. Valeriani, Tiburtii, &c. n. 11. Hinc igitur

Talea, pro ejusmodi *tessera lignea*, Gallis, *Taille*, Anglis à *Taley*, al. *Talley*. Leges Henrici I. cap. 56. *Si — de his, quæ ad firmam pertinent, controversia oriatur, si de taleis agatur*, &c. Gervasius Dorobernensis in Hist. Angl. *Videlicet ut Conventus Monachos tres vel quatuor ad custodiendas villas ordinaret, qui redditibus omnibus Thesaurariis, à Conventu constitutis, per taleas responderent.* Matth. Paris an. 1247. *Fecit etiam per ballivos perscrutari, quod si aliquis institor, vel injuriam passus quicunque alius, in aliqua accommodatione coacta, vel extorsione pecuniæ, vel victualium, ut solet per regios exactores, proferret scriptum, vel taliam, vel testimonium, vel juraret*, &c. Atque hac notione passim usurpat Fleta lib. 2. cap. 27. §. 5. cap. 30. cap. 61. §. 2. cap. 63. §. 12. cap. 70. §. 1. cap. 72. §. 20. cap. 82. §. 5. &c. Adde Cowellum lib. 4. tit. 22. §. 8. &c.

Corulina tallia, Laterculus ex corylo arbore. Henr. de Knyghton pag. 2570. *in æstate sequenti Rex cepit lanas de tota terra Angliæ, per tallias corulinas, & parvula brevia scripta, imposito pretio 9. marcarum ad saccum*, &c. Gloss. Lat. Gr. *Corulus*, κολυμία. Vide *Tallia*.

Taleta. Charta Roberti Regis Francor. an. 1028. ex Tabulario Columbensi: *Cum terris cultis & incultis, cum vineis & pratis, cum tota vicaria, & bannis, & incendiis, taleis, & omnibus legibus cæteris, pascuis, &c.*

TALEATA. Vetus Charta ex Tabulario Abbatiæ S. Stephani de Vallibus: *Gamo Ecclesiæ detrahere conabatur paludis partem non modicam, & taleatas in palude ædificatas, & prata, & saltuum necessaria.* Mox: *Partem verò paludis ejusdem, quam P. Benedicti sub censu duorum solidorum possidet, A. prædictus uxori suæ in dotem dederat, dum obtineret: hoc etiam Abbas & Ecclesia dominæ reliquit, dum vixerit, obtinendum: qua defuncta, ministris Ecclesiæ, vel palus, vel census sine querela reddatur. Quod si præfatus A. taleatam ibi facere voluerit, victui domus suæ necessariam, per manum Abbatis sumat, & ædificet, &, dum vixerit, obtineat: eo verò defuncto, ad Ecclesiam, ut fuerit ædificata, sine querela reddatur.* Infrà: *De præfatis vero taleatis, dum prædictus A. & uxor ejus vixerint, sex nummos censuales Ecclesiæ reddent, quibus defunctis ad Ecclesiam sine querela reddantur omnes census taleatarum in palude, ab Abbate sibi demonstrata, ædificatarum.* Ubi *taleata* videtur fuisse certus ac definitus locus in palude,

paude, *taleis*, seu palis defixis septus, in quo pisces asservabantur.

TALEMANNI, apud Groninganos, dicuntur triumviri, velut Collegii Præsides ac Rectores, eò quòd nomine reliquorum verba faciunt in senatu, ut habet Ubbo Emmius in Groninga pag. 61. Kiliano, *Taelman*, est Orator, Causidicus, Advocatus, ex *taele*, oratio, sermo, & *man*, homo.

TALEMARII, *Talemetarii*, seu *Talemelarii*, Gallis, *Talemeliers*, Panifices, qui panem conficiunt ac venum exponunt. Ita in Statutis MSS. Talemellariorum Parisiensium quibus hæc habentur: *Nul Talemelier ne peut faire plus grant pain de 2. deniers, se ne sont gasteaux à presenter, ne plus petit de obole, se ne sont eschaudez, &c.* Regestum Feodorum Comitatus Carnotensis fol. 17. *Item la Coustume du pain: chascun talemelier, qui vent pain au Ieudi devant la Tour, doit d... .* Regestum peagiorum Parisiens. *Ne puet nul vendre pain à Paris, se ce se ne sont talemelliers ou regrattiers.* Charta an. 1231. in Hist. Castilionensi pag. 53. *Burgenses vero ejusdem villæ coquent ad eadem furna ad ... panem: Talemarii vero coquent sextarium pro ... denariatis panis tales, quales furnerius voluerit accipere.* Regestum Magnorum Dierum Trecens. an. 1228. f. 84. *Probatum—esse in possessione recipiendi in prim... 7. diebus nundinarum 7. denarios à quolibet talemetario ... S. Augusti.* Vide Brolium lib. 2. Hist. Parisiensis pag. 307. 2. edit.

TALENTUM, pro centum libris. Glossæ Lat. MSS. Regiæ: *Talentum, centum pondus auri: idem 82. pondo.* Ita Theophanes an. 9. Nicephori General. τάλαντον, pro centum libris usurpat. Vide Agrimensores pag. 333. Budæum lib. 4. de Asse, Agricolam de Ponderib. lib. 2. & 5. Covarruviam de Veterib. Numismat. Hispan. cap. 4. n. 5. & alios.

Talentum, pro 50. libris. Osbernus in Vita S. Elphegi Archiep. Cantuar. n. 28. *Ut si vita ac libertate velit potiri, sexaginta auri talenta persolvat, singulis talentis quinquaginta librarum pondere appensis.*

Talentum, interdum pro *Libra* & *Marca* sumitur, ut apud Annam Comnenam in Alexiade pag. 414. Neque aliter accipi apud Gregor. Turon. lib. 7. cap. 40. videtur: *Ferunt autem ducenta & quinquaginta talenta argenti fuisse: auri verò amplius quam triginta.* Speculum Saxonicum lib. 3. art. 51. §. 2. *Equus, cum quo quis dominum suum sequendo eidem inservit, talento, id est 20. solidis coæquatur.* Quot scilicet *marca* dicitur *ponderata*, eodem lib. art. 45. §. 3. *Talenta seu libræ*, tit. 64. §. 2. *Marca vel talentum* in Jure Saxonico cap. 26. §. 1. Witikindus, & ex eo Conradus Usperg. *Pro qua præsumptione condemnavit eum centum talentis, omnesque Principes, qui ad hoc eum juvabant, dedecore canum, quos portabant usque ad urbem regiam, quæ dicitur Magdeburg.* Vetus Charta apud Hubertum Leod. in Monumentis antiq. pag. 38. *Pro præsumptione autem delicti, imperando dijudicamus, ut si liber est, 10. talenta; si ministerialis, 5. talenta—persolvat.* Adde Matth. Paris p. 547. & 567. Chronicon Montis-Sereni an. 1171. & alibi non semel, Leges Opstalbomicas cap. 34. &c. Præterea quæ observamus ad Annam Comnenam pag. 400. At in Chronico Laurishamensi, *talenta 18. & dimidium marcas 15. confecisse* dicuntur. Sumitur etiam interdum pro Aureo.

TALENTUM, Animi secretum, voluntas, desiderium, cupiditas, Florentinis & Hispanis, *Talento*, nostris olim *Talent*. Testamentum Stephaniæ, Reginæ Navarræ, Garsiæ Regis uxoris, æræ 1098. apud Sandovallium in Episcopis Pampilonensibus pag. 61. *Igitur si venerit ad ... talentum Deo servire, & habuerit ... vota permaneat, &c.* Hinc formata vox ... *Entalenté*, qui aliquid agere cupit, vult, decrevit, &c. *Le Roman de Garin:*

Entalenté fu de Bueque vengier.
Par mautalant à brochiè le destrier.

L'Ordene de chevalerie:

Aprez deux esperons li mit
En ses deux piez, & puis li dit,
Sire, tout autres i es maus,
Que vos volez, que vos chevaus,
Soit de bien corre entalentez,
Quant vos des esperons ferez.

Alanus Charterius *au debat des deux fortunes d'Amour:*

Si recorde sa leçons en son lit
Très ententiz
Et d'en sçavoir du tout entalentez.

Huicce voci opponitur alia *Maltalent*, mala voluntas. Guill. *Guiart:*

A grans flos de la ville saillent
Mautalentis, & presque a guerre
Vont les fouriers S. Loys querre.

Alibi:

Courrouciez & mautalentis.

Matth. Villaneus lib. 10. cap. 9. *Pieno di maltalento.* *Detalenté de voler*, de falcone qui volare renuit, in lib. de Falconaria, Jani *de Franchieres* cap. 7. Ab ἐθέλω his vocis etymon accersit Budæus, quod video probari viris doctis. Mihi verò origines linguarum vulgarium, à Græca lingua petitæ, minùs arrident.

TALGIATA. Sanut. lib. 1. part. 1. c. 1. *Tempore verò mensis Octobris & circa, flumen illud abundat in tantum, quod ipsæ speciariæ & mercimonia à Babylonia per dictum flumen intrant, per quandam talgiatam longam, & per ducenta miliaria, quæ sunt à Babylonia usque in Alexandriam deferuntur.*

TALHADORIUM, *orbiculus mensarius*, super quo edendi cibi discinduntur, nostris olim *tailloir*. Occurrit apud Brandaonum in Monarch. Lusitana p. 304. to. 5. Vide *Scissorium*. Ταλιέριον dicitur in Histor. Concil. Florent. sect. 6. cap. 2.

TALHENDARIUS. Vide *Tallia*.

TALIA. Vide *Talea*.

TALIARE, Scindere, exscindere, Gall. *Tailler, couper*. Leges Alvredi cap. 13. *Si quis nemus alicujus sine licentia comburat, vel taliet, persolvat omne grossum lignum cum 5. solidis.* Vide *Tala*, & *Talare*.

TALIONIS pœna, seu *reciproca pœna*, in l. 3. Cod. Th. de Exhibit. reis &c. Ταυτοπάθεια, apud Psellum in Synopsi legum pag. 55. Harmenopulum lib. 1. tit. 2. §. 34. lib. 6. tit. 9. §. 3. & alios. Ἀμοιβαία ..., apud Dionys. in Eccles. Hierarch. *Vicarium pœnæ genus*, apud S. Valerianum de Bono disciplinæ. Indicitur in Lege Wisigoth. lib 6. tit. 4. §. 3. Charta Communiæ villæ Cerniaci in Laudunensi pago an. 1184. *Quod si reus inventus fuerit, caput pro capite, membrum pro membro reddat, vel ad arbitrium Majoris & Juratorum pro capite aut membri qualitate dignam persolvet redemptionem.* Consuetudines Arkerles an. 123. in Tabulario S. Bertini: *De homicidio voluntario convictus, parentibus vel cognatis occisi tradetur occidendus, & bona ejus domini erunt.* Adde Brittonem in Legib. Angl. pag. 16. Statuta Academiæ Viennensis apud Lambecium lib. 2. Comentar. de Bibl. Cæsarea p. 108. Chartam Communiæ urbis Faræ an. 1207. apud Thomasserium in Consuetud. Bituric. pag. 428. Ivonem Carnot. Epist. 51. Observantias Regni Aragon. lib. 8. tit. de Homicidio, §. 14. &c. Abrogatur in Consuetudine Hannoniensi cap. 15. In quibus casibus locum habeat apud Aragonenses, docet Michaël *del Molino* in Repertorio Fororum Aragon. v. *Pœna talionis*. Vide Jacobum Gothofredum ad l. 7. Cod. Th. de Accusat.

TALIOLA, ποδοστράβη. Lex Langob. lib. 1. tit. 22. §. 4. *Si in pedica aut in taliola fera tenta fuerit, &c.* Ubi Edictum Rotharis Regis tit. 104. §. 3. & 4. habet tanola.

tanola. Fortè à *Tana*, de qua voce suprà. Adde lib. 3. tit. 22. §. 4. Gratius in Cynegetico:

Quid qui dentatas iligno robore clausit
Venator pedicas, cum dissimulantibus armis
Sæpe habet imprudens alieni lucra laboris.

TALIORCHUS, Ludi vel aleæ species. Joannes Sarisber. lib. 1. Policrat. cap. 5. *Hinc tessera, calculus, tabula, urio, vel dardana pugna, tricolus, senio, monarchus, orbiculi, taliorchus, vulpes, quorum artem melius est dedíscere quàm docere.*

TALIPEDARE, Titubare: verbum priscum, quasi talis insistere, quod faciunt πτερνοβάται; quorum meminit Hippocrates: contra quam *Attæ*, qui primis plantis ambulant. Liber Miraculor. S. Adelardi Abb. Corb. c. 8. *Et ipse cœpit vix subsistens quasi ebrius talipedare.* i. titubare, retro cedere. Vide Savaronem ad Carmina Sidonii.

TALISMANUS. Ita Sacerdotes suos vocant Turcæ. Vide Waddingum in Annal. Minorum an. 1342. num. 10.

De *Talismanis* verò, seu στοιχείοις, vel characteribus magicis ita appellatis, consulendi Salmasius in Kerkoëtium pag. 75. de Annis climactericis pag. 578. in Histor. August. pag 360. Gaffarellum de Curiositatibus inauditis, & alii.

TALLIA, Præstatio, quæ dominis fit à tenentibus seu vassallis, in certis eorum necessitatibus, nostris vulgò *Taille*: sic dicta à *taleis*, seu taliis, de quibus suprà, hoc est laterculis ligneis, in quibus, *cæsuris* subinde aliquot solutiones exarabantur, parte altera penes dominum, altera penes tenentem, cui vice apochæ erat, remanente. Charta Rainoldi Remensis Episc. an. 1094. *Et vvirpivit exactiones, quas Taillas vulgò vocant, quas in villa S Remigii exercebat.* Charta Roberti Comitis Augi: *Nulla auxilia, nullas tallias sive collectas, nullas omnium exactiones exigant.* Charta Henrici Comitis Trecensis: *Exactio, quam vulgò Talliam vocant.* Charta Adelæ Comitissæ Carnotensis an. 1159. in Tabul. Abb. Bonævallis: *Descriptionem pecuniæ, quæ consuetudinariè Tallia nominatur, in burgo Bonævallensi fieri præceperam.* Rigordus: *Ne Principes — Ecclesias, vel Clericos ibidem Domino servientes, aliquibus angariis, talliis, vel aliis exactionibus gravare præsumerent. Tallia, sive precaria,* in Chartis aliquot in Historia Guinensi pag. 498. 522. Charta an. 1060. apud Louvetum in Bellovaco: *Quasdam injustas consuetudines, talliam videlicet & omnes alias oppressiones --- dimisi.* Sugerius de Administrat. sua cap. 10. *Possessionem B. Dionysii--à multis retro temporibus tribus talliis expositam, videlicet Domino Castri Cabrosa, & Domino Castri Nielphæ, & Simoni de Villa Aten, &c.* Infrà: *Ne reducat manum ad talliam, vel terræ oppressionem.* Concilium Lateranense an. 1176. c. 4. *Ne subditos suos talliis & exactionibus Episcopi gravare præsumant.* Adde Appendicem ejusdem Concilii c. 7.

Talliæ porrò diversimodè imponebantur: quædam enim *ex Consuetudine*, hoc est, usu ita jam olim inducto, certis ac statis anni tempestatibus exigebantur. Charta Communiæ Rotomagensis an. 1207. *Nec eos cogeremus ad reddendum nobis talliam per consuetudinem, nisi sponte sua nobis dare voluerint.* Tabularium Ecclesiæ Ambian. ch. 82. *Per duos hospites -- confirmari fecerunt, quatenus neutrius viri prædecessores in terra S Firmini talliam jure, vel consuetudine habuerunt* Hinc *Talliæ Consuetudinariæ* dicuntur in Charta Communiæ Belnensis an. 1196. & in Charta Communiæ Crispiacensis an. 1184. *Tam pro censibus quàm pro talliis consuetudinariis, quæ 4. terminis sic solvuntur ad mandatum nostrum, in Festo omnium SS. 20 in Nativitate Domini 2 . in Pascha 20. in Festo B. Joannis 20. &c.* Adde Chartam Communiæ Laudunensis an. 1128. & Communiæ Cerniacensis an. 1188. Interdum ter tantùm exigebatur. Charta Nicolai Episcopi Cameracensis, apud Doubletum p. 499. *Et ab hominibus ter in anno talliam violenter exigebat. Talliæ Natalis & Paschæ*, in Regesto Philippi Augusti Herouvalliano pag. 143. Consuetudo Burbonensis art. 202. *Quiconque doit taille personnelle trois fois l'an, c'est à scavoir en Aoust, à Noel & à Pasques, &c.*

Talliarum prætetea aliæ sunt *reales*, aliæ personales. *Reales* dicuntur, quæ ratione tenementorum debentur: *Personales*, quæ ratione capitis, *qui sont sur le chef & la personne*, ut loquitur Consuetudo Burbonensis art. 189. 190. 191. 488. & seqq. De realibus agit eadem Consuetudo art. 488. & seqq.

Talliæ personales, rursum aliæ sunt *serviles*, aliæ *liberæ*, seu *franciles*: *Serves*, & *franches*. *Liberæ* dicuntur, quæ à liberis exiguntur: *Serviles*, quæ à servis, in eadem consuetud. art. 189.

Talliæ franciles seu liberæ sunt, verbi gratiâ, quæ à personis liberis præstantur in 4. casibus, scilicet pro expeditione Hierosolymitana Domini, in ejus captivitate, in filiæ matrimonio, & in Militia filii: nam ejusmodi præstationes *Talliæ* dicuntur in eadem Consuetud. Burbonensi art. 343. 344. & in Arvernensi cap. 17. art. 9. c. 25. art. 1. quæ aliàs *Auxilia*, seu *Aides* vulgo appellantur. Ejusmodi etiam sunt *talliæ*, quæ à liberæ conditionis hominibus exiguntur à dominis in eorum necessitatibus. Regestum Philippi Augusti Herouvallianum pag. 149. *De Conventu S. Aniani Aurelian. dicebant, quòd ipsi poterant talliare homines suos de Tilleio--pro servitio D. Regis, pro servitio D. Papæ, & pro terra emenda ad opus Ecclesiæ.* Charta Philippi Aug. an. 1185. pro Laudunensibus: *Pro talliis super homines illos, quas tribus de causis facere poterat, videlicet pro exercitus nostri servitio, pro Domino Papa, & pro guerra manifesta Laudunensis Ecclesiæ.* Extat Charta Reginaldi Episcopi Parisiensis an. 1252. in M. Pastorali lib. 1. ch. 2. qua agnoscit Capitulum Parisiense, *esse in possessione vel quasi homines de Orliaco talliandi pro negotiis Parisiensis Ecclesiæ, etiam aliis quam pro exercitu Regis.* Alia an. 1267. lib. 2. ch. 44. *Salva etiam tallia, quam facere consueverunt, cum Do. Rex Franciæ vadit in exercitum.*

Tallia panis & vini. Charta Philippi Aug. an. 1215. pro Aurelianensibus: *Sciendum, quòd duorum annorum collectio sit facta de blado & vino, quæ quidem collectio, vulgò Tallia panis & vini nuncupatur.* Extat Charta Ludovici Regis Franc. an. 1225. in M. Pastorali Eccles. Paris. lib. 19. ch. 58. qua concedit Canonicis ejusdem Ecclesiæ, *ut omnibus annis, quibus tallia panis & vini de cætero colligi debebit Parisius, colligant eandem talliam panis & vini per totam terram suam in Gallandia, & in Claustro S. Benedicti, a principio messium, & à principio vindemiarum, usque ad Festum S. Martini hyemalis.* Charta Philippi Regis an. 1273. pro Ecclesia S. Mederici Parisiens. *Habebimus etiam in tota terra prædicta Ecclesiæ & ipsius hospitibus, bannum, guetum, talliam, exercitum, & cavalcatam, talliam panis & vini, mensuras, justitiam, &c.* Occurrit in alia ejusdem Regis pro Monasterio S. Germani Paris. an. 1272. apud Brolium l. 2. Hist. Parisiensis. Consilium pro Monetis circa an. 132.. ex Camera Comput. Parisiens. *Item il nos semble qu'il seroit bons & grans aumosnes, & tourneroit à grant profit, que li Rois feist toillir par bonnes gens tous les Tournois pelez & les Parisis pelez, & qu'il les fit fondre, &c. Car les monnoyes le Roy en sont mout refusées, & en sont fez mout de malices, & li Rois est tenus à tenir les en bon point, car il en la taille du pain & du vin de sa terre, & monnoie en sera mieus amée.*

Tallia de mortua manu, & de maritagio, & de presone, passim in Tabular. Absiensi.

Tallia alta & bassa, & *Tallia ad voluntatem*, quæ à dominis minuitur vel augetur supremo jure, pro libito, ita tamen ut facultatum Tenentium ratio habeatur. Charta Petri de Foccio Valeti de Charreria an. 1233. *Ego dicebam, me habere in eosdem pro tenementis, qua in dominio eo habebant, talliam altam & bassam annuatim*. Tabularium Fossatense f. 61. *Tallia, qua fit haut & bas, ad placitum*. Charta Philippi Regis Franc. an. 1304. apud Doubletum pag. 942. *Nihil Ecclesiæ subventionis noviter nobis concessæ levabitur ab hominibus Ecclesiarum de corpore, seu manu mortua, alto & basso ad voluntatem talliabilibus, &c.*

Tallia ad voluntatem. Suger. de Administr. sua cap. 2. *Cum eadem villa multis angariis à Comite Domini Martini, videlicet exactione talliæ, frumenti scilicet 5. modiorum, quos ei pro pace concesseram, cum ipsa talliam pro voluntate sua facere consuevisset, &c.* In M. Pastorali Eccl. Parisiens. lib. 1. ch. 1. & lib. 2. ch. 4. extant Chartæ Manumissionum, in quibus Capitulum Paris. retinet *talliam ad voluntatem, & beneplacitum suum in personis & bonis* manumissorum. Vetus Consuetudinariam Franciæ lib. 3. pag. 93. veteris edit. *Je suis en saisine à juste titre de tailler & exploiter haut & bas & a voulenté de Seigneur tel homme mon homme de corps de serve condition & de main morte, de faire à la persone de lui, & de ses biens, toutes maniere d'exploits de servage accoustumez à ceux, qui sont de la condition dont il est, &c.* Consuetudo Burbonensis art. 190. *Quiconque doit taille personnelle & sur le chef, soit de taille franche ou de taille serve, ladite taille est à volonté raisonnable, & la peut le Sergent croistre ou diminuer selon la faculté des biens, de celui qui la doit*. Hoc est *sine destructione & exilio faciendo*, ut est in Fleta lib. 2. cap. 71. §. 15. Vide Consuetud. Trecensem art. 3. 4. Nivernensem tit. 8. art. 1. & seqq. Ducat. Burgund. art. 97. Comitat. Burgund. art. 101. &c. Huic porrò *talliæ* opponitur ea, quam *abonnatam*, id est fixam, ac ratam, vocant Consuetudines aliæ.

Voluntas, nudè, pro *tallia ad voluntatem*. Charta Hugonis de Castronovo in Tabulario Ecclesiæ Cadurcensis: *Habet & Delmas de Boisol, quatuor agnos in Festo Paschæ, — & voluntatem suam in rusticis*. Occurrit ibi pluries. Hinc

Tallia ad placitum, idem quod *tallia ad voluntatem*, in Charta an. 1248. in Tabular. S. Germani Prat.

Voluntarius, Subditus, qui talliatur ad voluntatem. Charta Henrici Comitis Ruthenensis an. 1282. *Cedimus & concedimus — tibi Guillelmo de Sanhinac domicello — & hæredibus & successoribus, & voluntariis tuis, &c.*

Tallia etiam imponebatur ab ipsis civitatibus seu burgensibus ad exsolvenda debita communia. Aresta ann. 1290. in Regesto Parlam. B. f. 86. *Quod dicti Major & Jurati S. Quintini possunt talliare, tallias levare, vel institutiones facere, quando indigent pecunia pro negotiis dictæ villæ per punctum Chartæ Regiæ, quam dicunt se habere*. Quod intelligendum ut plurimum de licentia, ad eam rem à Principe impetrata. Vide Loisell. in Bellovaco p. 296. 318.

Talliam assidendi, ut loquuntur nostri, seu imponendi, forma habetur in Charta Gauffredi Episcopi Carnotensis an. 1166. *Pro bono igitur pacis utrimque concessum est, & prædictum competens auxilium, quod propter nominatas causas Vicecomes* (Castriduni) *sibi exigere posse licenter dicebat, omnino dimittet, & propter hoc singulis annis Vicecomes à Burgensibus 10. libras hoc modo haberet. Prior siquidem S. Sepulchri, vel aliquis loco ejus sex vel quatuor legitimos Burgenses, in eo Burgo commorantes, circa festum S. Remigii in eamdem Ecclesiam convocabit, & præsente aliquo de servientibus Vicecomitis, quem ob hoc ipse destinaverit, jurabunt prædicti Burgenses, quod bona fide communiter in hominibus in eodem burgo manentibus, juxta cujusque facultatem, aut possessiones ibidem à Monachis habentibus, 10. libras & nihil amplius, legitima æstimatione tam facultatis quàm possessionis talliabunt, &c. Serviens verò quem ad audienda juramenta Vicecomes miserit, talliæ non intererit, &c.*

Habetur præterea in Regesto seu Tabulario Normanniæ fol. 21. verso, Cameræ Comput. Paris. *Forma, in qua Dominus Rex vult, ut tallia assideatur in villis suis. Eligantur per Consilium Sacerdotum Parochialium, & aliorum virorum Religiosorum, nec non & Burgensium, & aliorum proborum virorum, de Communi ipsarum usque ad 40. vel 30. bonos viros & fideles, vel plures, aut pauciores, secundum quantitatem ipsarum villarum. Et illi, qui sic electi fuerint, jurabunt super sancta, quod ipsi de ipsis, vel de aliis probis viris earum villarum eligent usque ad 12. de illis, qui meliores erunt, ad illam talliam assidendam, & illi 12. nominati jurabunt super Sancta, quod bene & fideliter assidebunt dictam talliam ad libram æqualiter, & valor immobilium appretiabitur ad medietatem mobilium in assisia prædictæ talliæ. Eligentur etiam simili modo cum prædictis 12. alii 4. boni viri, & scribentur nomina eorum, secretò tamen, ita quod eorum electio non publicetur aliquibus; sed sub secreto habeatur quousque illi 12. assederint, sicut prædictum est, talliam prædictam. Quo facto antequam publicetur tallia, vel aperiatur scriptura facta super talliam prædictam, illi 4. sic electi juramento ab illis posito de illis scilicet 12. talliandis sub forma prædicta assidebunt talliam competentem*. Eadem habentur in Regesto S. Justi in Camera Comput. vernaculis verbis concepta, & in Regesto 10. Chartophylacii Regii fol. 48. ubi S. Ludovico hoc Statutum ascribitur, editum nuper in Spicilegio Acheriano to. 12. Adde Consuetudinem Nivernensem cap. 8. art. 2. & seq. Vide *Focagium*.

Talliagium, *Tallagium*, JC. Anglis, dicitur Præstatio quævis, verbi gratiâ decimæ, quindecimæ, subsidia, & alia ejusmodi, quæ à Parlamento regno indicitur, à qua præstatione immunes sunt, qui tenent in antiquum dominium, nisi expressè iis indicatur, quod facere potest Rex ex magna causa, cum lubet. Ita Rastallus. Apud Bromptonum, *Hidage vel taillage*, exponitur *tallagium de hidis terrarum*, ut *Danegeld*, *tallagium datum Danis*. Leges Willelmi Nothi Regis Anglor. cap. 5. *Habeant & teneant terras suas liberè ab omni exactione injusta, & ab omni tallagio, ita quod nihil ab eis exigatur*. Matth. Paris an. 1241. *Non sub nomine aut titulo liberi adjutorii, sed tallagii, &c.* Matth. Westmonast. an. 1297. *Accedentes præfati Comites & Barones ad Scacarium Domini Regis apud Westmonasterium, prohibuerunt Baronibus loci illius, ne levare facerent per Vicecomites octonarium denarium à populo Anglicano, dicentes de conscientia suorum non emanasse, sine quorum assensu tallagium non debet exigi, vel imponi*. Thomas Walsinghamus an. 1297. *Nimis afflicti sunt per diversa talliagia, auxilia, prisas, &c.* Vocem hanc usurpant passim Scriptores rerum Anglicanarum, Matth. Paris pag. 127. 466. 475. 476. 486. Nicolaus Trivettus an. 1210. Thomas Walsinghamus pag. 73. 100. Monasticum Anglic. to. 1. pag. 193. &c.

Talliare, Talliam à tenentibus exigere. *Tailler ses hommes & sujets*, in Consuet. Burbonensi art. 343. 344. Matth. Paris an. 1256. *Cives Londonienses iterato ad quingentas marcas talliantur*. Fleta lib. 2. c. 71. §. 15. de Custumariis: *Ad quantum talliari valeant per annum sine destructione & exilio faciendo*. Charta an. 1233. *Promisit etiam quod nec eos nec successores eorum de cætero talliaret, nec talliare posset, nisi ad novam Militiam senioris filii sui, &c.* Concilium Tolosanum an. 1229. c. 20. *Clerici quoque non talliabuntur occasione etiam hæreditatis, etiamsi per successionem eis evenerit, nisi*

nisi sint mercatores & uxorati. Et cap. 23. *Homines autem Ecclesiarum & Ecclesiasticorum virorum Laici talliare, vel in eos exactiones aliquas facere non præsumant, &c.* Adde Albertum Argentin. pag. 150. 517.

Talliare, in re feudali, *idem est quod ad quamdam certitudinem ponere, vel ad quoddam certum hereditamentum limitare.* Unde *feodum talliatum*, est *hæreditas in quandam certitudinem limitata*, ex Littletone sect. 18. Vide *Feodum talliatum.*

Talliabilis, Talliæ obnoxius, in Aresto an. 1278. apud Loisellum in Bellovaco pag. 300. *Taillablier*, in Consuetud. Burbon. art. 413. 415. 416. 417. in aliis passim *Taillable.* Sententia judicis Silvanectensis an. 1330. apud eundem Loisellum pag. 313. *Disoient & maintenoient icelui Henri avoir esté & estre leur bourgeois, leur communier, & leur taillable.*

Talhendarius, eadem notione in Charta an. 1292. apud Justellum in Hist. Turenensi p. 65.

Talliata, Talliada, Talliæ impositio, atque adeo idem, quod Anglis *Talliagium.* Charta Willelmi Ducis Aquitaniæ an. 1076. ex Tabulario Monasterii Novi Pictavensis: *Ut nullus meorum non filius, non filia, non uxor, non aliquis propinquus, non Dapifer, non Præpositus, non Mariscalcus, non Serviens, aut in aliquo ministerio positus, aut Monachos jamdicti Monasterii, aut homines eorum, in quocumque loco habitent, cogat sibi præbere arbergariam, aut hospitium, aut quærat ab eis, quod Talliatam vocant.* Tabularium Eccl. S. Laudi Andegav. fol. 84. *Et faciant Consuetudines nostras, sicut liberi homines nostri: reddant etiam nobis convenientem talliatam, quando alii homines de Losdunesio reddent nobis talliatam.* Tabularium Vindocinense fol. 201. *Fecerant exactionem, id est talliatam, in terrâ de Buslo.* Chronicon Vosiense an. 1169. *Hoc anno Burgenses de sussterranea ad invicem conjuraverunt, ut nullum omnino Monachis darent explectum, quod vocatur Talliada.* Epistola Manegaudi Abbatis S. Michaëlis in Lotharingia ad Eugenium III. PP. apud Richard. Wasseburgium pag. 302. *Pecuniarum rapinas, quas vulgo Talliatas vocant.* Vide Beslium in Comit. Pictav. p. 572. 601.

Talata, Tabular. S. Eparchii Inculism. fol. 34. *Pravis exactionibus vexarent, scilicet in mestivis, in talatis, & aliis servitiis, &c.*

Tallea, eadem notione, ex Gall. *Taillée.* Tabul. Eccles. Carnot. ch. 72. *Talleia supranominata fiet. Quarto anno submonebo Canonicos ejusdem villæ, & facient talleiam convenientem, de qua habebo medietatem, & ipsi aliam.* Tabular. Absiense fol 29. *Et dederunt 10. nummos Tallea.* Passim in hoc Tabular. Charta Ludovici Regis an. 1133. pro Ecclesia S. Maglorii Paris. *Consuetudinem quamdam, quam Taleam nominant, quæ in eorum villa--ab officialibus Regis extorquebatur, &c.* Innocentius III. PP. lib. 1. Epist. pag. 52. edit. Venetæ: *Ab omnibus violentiis, talleis, & exactionibus duxerit absolvendos, &c.* Charta Vernacula an. 1246. in Hist. *des Chastaigners: Sour ce que je demandoe sur la terre de la Gombaudiere, & sur les prés, que il teneit, à aveir ma taillée haute & basse, & mes autres services, &c.* Charta Savarici Vicecomitis Thuarcensis an. 1269. apud Gallandum l. 1. de Franco alodio: *Et li homes, qui devoient taillées par raison de rachat ou de mortemain, n'en rendront desormais nulle taillée.*

Attallia, pro *Tallia*, in Tabulario S. Flori Arvern. *Ab omni atallia, collecta, leuda, segoha, & manobra.*

TALLIO, *Tallia* quæ imponitur pro exercitu Regis, nostris *Taillon*, quasi *tallia* minor, vel extraordinaria. Charta Communiæ S. Richarii in Pontivo an. 1126. *Postea Burgenses in sua multitudine confidentes, & jura nostra, scilicet tallionem de exercitu Regis, & pastum ejusdem, & mensuras, & religia nobis aufferre conati sunt.* Infrà: *A fossis, ab excubiis, à talione liberos.* Unde colligitur, vocem hanc non primitus inventam sub Henrico II. Rege; tametsi tanquam extraordinariam talliam à subditis *tallionem* primus exegerit, in militaria stipendia.

TALLIVI. Regestum Comitatus Tolosæ ex Camera Comput. Paris. *Terras cultas & incultas, boscos & barcas, prata & pascua, tallivos & explectivos, venationes & forestagia, quercos, &c.* Idem valet quod *talliata.* Vide in hac voce ex Chronico Vosiensi.

TALO, *Talonus*, Talus, ex Gallico *Talon*, vel Italico *Tallone.* Ugutio: *Calx, vel calcaneus, & idem, quod calx, & quod talus: nam talus est sub cruribus; idem & talonus.* Quoniam Attachiamenta cap. 13. §. 5. *Nec vertat articulos pedum, ubi talones steterunt, antequam contradixerit.* Vide Formulam 14. ex Baluzianis.

TALPA, Machina ad suffodiendos muros, sub qua latent, qui *cuniculos* conficiunt. Petrus Tudebodus lib. 3. *Hoc nostri videntes, statim ordinaverunt, ut facerent maximam talpam, cum qua potuissent perforare pontem, & fecerunt, &c.* Robertus Monachus lib. 4. Hist. Hierosl. *Balistæ, falces, arietes, talpæ, tela, sudes, & fundæ, &c.* Gilo Parisiensis lib. 5. Viæ Hierosol.

Fiunt balistæ, plumbata, phalarica, talpæ.

Gotefridus Viterbiensis part. 17. Chron.

Hinc cibus arctatur, fons tollitur, inde paratur
Talpa cavans arces, mangonibus injaculatur.

Λαπα· αυ... eadem notione, dixit Anna Comnena pag. 382. Vide *Ericius.*

Talparii, Cunicularii, qui sub *talpis* latent. Monachus Altisiod an. 1188. & Joannes Monachus Majoris Monasterii in Chron. MS. Bibl. Regiæ, eodem anno: *Habebat quippe quosdam artifices, quos Fossores vel Talparios vocant, qui admodum talpæ subterranea fodientes, quaslibet murorum & turrium firmitates ferramentis validissimis perrumpebant.* De iis etiam Guillelmus de Podio-Laurentii c. 43. *Deinde incipientes minare instar talparum, conantur invadere civitatem, &c.* Quò referri possunt hæc ex Senatore lib. 9. Epist. 3. *Camerus enim ingeniosa præsumptione revolutis, talpinum animal imitantes, itinera fodiunt, quæ nullis ante patuerunt.*

Talpæ, Maculæ nigræ instar talparum. Carmen de Carolo M. quod Alcuini esse putatur:

Pallia permixtis lucent hyacinthina talpis.

TALTERIUM, Silva cædua, Gall. *Taillis*, à *Taleis*, fortè, seu ramusculis, de qua voce suprà egimus: unde etiam vox *tailler*, pro cædere, scindere, quod ejusmodi *taleæ* exscindi soleant: nec multùm abludit Salmasius ad Tertulliani pallium, qui vocem nostratem *tailler*, ab ipsis *taleis* ortam vult, *quod taleæ*, ut ait, *sint scissiones lignorum.* Charta Philippi Regis Francor. an. 1220. apud Louvetum in Hist. Bellovacensi: *Si autem alta foresta de Hez vendatur, ubi concedimus Monachis pasturam animalium suorum extra deffensa, sicut prædictum est, ipsi non utentur ibidem illa pastura, quousque talterium in tantum excreverit, quod de animalibus se defendere possit.*

TALUREGA. Vide *Overcoupunga.*

TALUS, Talea, ramus arboris. Lib. 2. Macchab. c. 14. v. 4. *Offerens ei coronam auream, & palmam, super hæc & talos, qui templi esse videbantur.* Ubi Gr. edit. πρὸς δὲ τούτοις τῶν νομιζομένων θαλλῶν τοῦ ἱεροῦ. Θαλλὸς verò Græcis est *ramus virens.* Mamotrectus *tallos* etiam legit, & *vasa offertoria* interpretatur. Lex Frisonum tit. 14. *Sortes tales esse debent, duo tali de virga præcisi &c.* Vide *Tenus.*

Talus, Posterior digitus falconis. Fridericus II. Imp. lib. 1. de Arte ven. cap. 34. *Falcones feriunt cum posteriori digito, quod Falconarii dicunt Talum.* Infrà: *Posterior digitus, quod dicunt Talum.*

Talus. Libertates villæ Martelli in Lemovicib. an. 1219. *Nemo debet vendere ad talum res extraneas, nisi per*

per concessum procuratoris particularis in Curia rogationum, & qui fecerit, pro justitia 60. solidos dabit. Idem videtur quod *Extalium.* Vide in hac voce.

TAMATA, *Curia*, Ugutioni. Vide *Tagma.*

TAMBURLUM. Vide *Tabur.*

TAMISIUM, Cribrum, quo farina purgatur, ex Gall. *Tamis.* Herimannus de Restaurat. S. Martini Tornac. cap. 70. *Nec cribro, nec tamisio farina purgabatur.*

TANA, Caverna, Ital. *Tana*, Gall. *Taniere.* Charta an. 1245. *Venari ad capriolos, perdices, &c. vel capere cum laqueis, vel facere lascos, vel stopare, vel stopari facere tanas, &c.* Vide Gloss. Meursii in Τάνα, & infra in voce *Zava.* De vocis origine quædam habent Menagius & Ferrarius.

TANACETUM, Portio cibaria, ut vocant, Monachica, *quæ quinque ovis conficiebatur*, ut est in Chronico Abb. S. Trudonis lib. 13. pag. 510.

TANARIA. Charta Adefonsi Regis Hispaniæ, æræ 1198. in Histor. Segoviensi cap. 17. c. 5. *In pratis, in fernis, in vineis, in hortis, in moneta, in tendis, in homicidiis, in tanariis, in Molendinis,* &c.

TANDÆ, Reliqua, *Arreragia.* Observantiæ Regni Aragon. lib. 9. tit. Quæ sit pœna &c. §. 2. *Dominus Rex dando cavallerias censetur dare tandas jam lapsas, & per eum aut suos officiales non receptas, licet tempore vacationis decursas, &c.*

TANGANARE, Interpellare, *Sommer quelqu'un en justice.* Pactus Legis Salicæ tit. 60. §. 1. *Si qui Rachemburgii legem voluerint dicere in Mallebergo residentes, cum caussam inter duos discusserint, debet eis, qui caussam qui requirit dicere; Dicite nobis Legem Salicam. Si illi tunc noluerit dicere, tunc iterum qui caussam requirit, dicit: Vos tangano, ut mihi & isto legem dicatis.* Lex Salica hoc loco habet: *Ego vos tangano, usque dum vos inter me & contra causatorem meum judicetis.* Nempe hæc interpellatio judices spectat. Ita in Lege Ripuar. tit. 55. Rachimburgios causator interpellat: *Ego vos tangano, ut mihi legem dicatis.* Ibid. tit. 58. §. 59. *Hoc etiam constituimus, ut hominem regium Romanum vel tabularium interpellatum in judicio non tangaret, &c.*

Tanganum, ipsa interpellatio judiciaria. Lex Ripuar. tit. 30. qui *de interpellatione & incendio servorum* inscribitur §. 1. *Dominus ejus in judicio pro eo* (servo) *interrogatus respondeat, & sine tangano loquatur, & dicat, &c.* Tit. 58. §. 20. *Servi autem Ecclesiarum, non per actores, sed ipsi pro semetipsis in judicio respondeant, & sacramenta absque tangano conjurent.* Et tit. 59. §. 8. *Quia dum interpellatur, respondeat ad interrogationes, & sine tangano loquatur, & dicat: Non malo ordine; sed per testamentum hoc teneo.* Cujus vocis originem à *tagghen*, Theutonico, disceptare, litigare, vitilitigare, altercari, arcessit Wendelinus: ita ut *absque tangano loqui, respondere*, sit, planè, nudè, cum nulla altercatione, vel interpellatione.

TANGOMENA. Fragmentum Petronii pag. 10. *Quare tangomenas faciamus, vita vinum est.* Et infrà pag. 67. *Ita tangomenas faciamus, & usque in lucem cœnemus.*

TANGERE *chartam*, Subscribere. Charta Hugonis Comitis & Marchionis an. 936. in Hist. Vergiacensi pag. 33. *Et ut hujus nostræ largitionis carta pleniorem in Dei nomine capiat firmitatem, tangendo firmavimus, & fidelibus nostris infrascriptis firmare rogavimus. Actum &c. Signum Hugonis Comitis, &c.*

TANNARE, Coria subigere, Gall. *Tanner.* Leges Burgorum Scoticor. cap. 98. *Nullus sutor potest emere coria ad tannandum majoris pretii, quam quod cornua & aures sunt æqualis longitudinis.*

Tanneria, seu *Tannatoria*, Officina, vel ars coria subigendi, Gall. *Tannerie*; in Fleta lib. 2. c. 52. §. 35.

TANNUM. Charta Edw. III. Regis Angl. in Monastico Angl. to. 1. p. 507. *Et similiter de toto tanno de bosco ipsius Roberti usque ad Creyton, scisso per visum Forestariorum nostrorum.* Nostri *Tan*, Itali *Tane* vocant querceum pulverem, unde tinctura fit. Vide *Molendinum à than*, & Scaligerum in Exercit. 325. in Cardanum n. 12.

TANOLA. Vide *Taliola.*

TANQUAM, inquit Galbertus in Prologo ad Vitam S. Caroli Comitis Flandr. *non est* semper *similativum, sed* sæpe *confirmativum. Tanquam enim dicitur in Scriptura sancta pro eo, quod verè est, sicut est ibi: Tanquam sponsus, hoc est verè sponsus.*

TANQHANUM. Aresta Parlamenti Pentecostes an. 1285. in Regesto B. fol. 71. *Cum in villa Atrebatensi quidam de plebe dictæ villæ contra Scabinos villæ & Majores Atrebat. conspirationem seu tanqhanum fecissent, capsam reliquiarum plenam in foro Atrebatensi causa devotionis à Capitulo Atrebat. ibi Missam juxta locum ubi candela B. Mariæ est reposita, & ubi consuetum est à Deo multa miracula operari, impetuosè ac violenter & in scandalum totius populi cepissent & extra locum tulissent, &c. Pronuntiatum fuit per judicium Curiæ D. Regis dictum tanqhanum & maleficium ad altam justitiam pertinere, ac illud per dictum Comitem vindicare debere, &c.*

Taqueha, eadem notione. Aresta an. 1290. in eodem Reg. fol. 91. verso: *inhibendo, ne ipsi* (Majores Rotomag.) *vel aliqui eorum taqueham, collectam, seu talliam faciant, seu congregationem sine nostra auctoritate priùs interposita.*

TANTITAS, Exiguitas. *Tantitas nostra*, apud Flodoardum in Præfat. ad Histor. Rem.

Tantillitas, eadem notione. Anastasius Bibl. in Præfat. ad versionem Vitæ S. Joan. Eleemosyn. *Non personam tantillitatis meæ intuens, non astutiam investigans.* Utitur & cap. 1. n. 6.

TANUTA, Telonia, jura viarum, in Jure Hungarico. Albert. Molnarus.

TAPA. Vide *Tappa.*

TAPARDA. Vide *Tabardum.*

TAPELUS. Charta Longobardica an. 1094. apud Ughellum tom. 7. p. 581. *Et ille & ejus descendentes dent pro redemptione animæ meæ — centum solidos, quorum quisque habeat auri tapelos bonos quatuor monetæ hujus civitatis,* (Salerni, &c. Vereor, ne legendum fit, *tarenos:* nam solidi aurei Salernitani quatuor *tarenos* conficiebant. Vide *Tarenus.*

TAPESIUM, Tapes, aulæum, Gallis, *Tapisserie.* Vitæ Abbatum S. Albani: *Dossale sive tapesium, in quo passio S. Albani figuratur.*

TAPHUS, Sepulchrum, ex Gr. τάφος. Inventio S. Celsi n. 15. *Beati pignoris taphum de loco depositionis movere nequaquam præsumpsit.* Occurrit etiam in Vita S. Udalrici Episcopi August. cap. 13.

TAPIALE. Fori Oscæ Jacobi I. Regis Aragon. an. 1247. fol. 10. *Si aliquis homo in aliquo casali veteri aperuerit fundamenta, super quibus tantum postea construxerit in gyrum, donec opus illud sit de tribus tapialibus in altum, & miserit ipsum casal in arrevo, & fecerit ibi portal supra firmaverit postal, &c.*

TAPINATIO: *Cum tapinatione* aliquid agere, furtim, clanculum more *talparum*, quas *Taupes* dicimus, quæ sub terra delitescunt, & quæ latenter terram suffodiunt. Nisi à voce Græca ταπεινὸς, *humilis, non multum à terra assurgens*, quis deducere velit. Charta an. 1060. apud Louvetum in Historia Belvacensi: *Iste ut rei exitus probavit, nutu & voluntate Dei Jerusalem & sacra loca — adiit, illis videlicet temporibus, quibus nullus Christiani nominis Confessor, nisi furtim, aut, ut ita dicam,* (cum) *tapinatione, propter obsistentium paganorum timorem illuc pergere ausus erat. Le Romant de Rou MS.*

La Dus fist son pelerinage,

Si com l'en dist, en tapinage.

Joannes Abb. Laudun. in Speculo Historiali MS. lib. 11. cap. 20. *Le Antipape ne se audsoit pas monstrer manifestement, mais s'en alloit en tapinage, &c.* Alanus Charterius in Consolatione trium virtutum, pag. 325. *En tapinage* eadem notione dixit: *Vostre honneur perist, puisque vos vaillances s'esprenvent à mordre & à abayer l'un & l'autre en travers, & en tapinage, comme chiens & chats de chetif courage, & laissez la protection du commun salut.* Boccac. Nov. 27. *Andato tapino per lo mondo.* Et Nov. 16. *Passati sono homai quattordici armi, ch'io sono andata tapinando per lo mondo.* Ita Nov. 19. & 29. Italis *tapino*, est infelix; *tapinare*, vivere in miseria.

TAPINOSIS, *Tapinositas*, Humilitas, ταπείνωσις: stylus depressior. Vita S. Eugendi Abb. in prologo: *Hæc nostra tapinosis, nequaquam jactantia superborum judicum ventosa superfluitate calcetur.* Quidam codd. *tapinositas* præferunt. Theodericus Monachus in Hist. Invention. S. Celsi Ep. Trevir. c. 1. *Nos autem per tapinosim præcelsa fenestratim propalantes, &c.*

TAPPA, Minutatim, ex Theuton. *Tappen. Vendere vinum ad tappam*, est, *Vendre du vin en détail*: unde iisdem Theutonibus, *Tapper*, tabernarius, caupo: à voce *Tap*, epistomium, de qua mox. Statuta Ordinis S. Gilberti de Sempringham pag. 746. *Nec — licet nobis vendere vinum ad tabernam, sive, ut vulgò dicitur, ad broccam; seu, ut lingua Teutonica dicitur, ad tappam, in nostris — domibus.* Eadem habentur in Institut. Capituli Generalis Ord. Cisterciensis an. 1134. cap. 50.

TAPPUS, Epistomium, truncus ligneus, quo foramen dolii, per quod liquor infunditur, obturatur: Gall. *Tampon*, seu *Tappon*: Theuton. & Angl. *Tap*, Ital. *Zaffo*. Lambert. Ard. *Et in medium proclamabat, quòd tantus esset bibitor, quod si dominus sponsus ronchinum, vel equum quemlibet ei dare vellet, majus dolium, quod in cellario suo haberet cervisia plenissimum, doli tappo extracto, & foramini ore semel apposito, & usque evacuationem dolii non retracto, totum ebiberet, & etiam fæces exhauriret, parato sibi tantummodo loco exoptato, ubi per virilem virgam effutire, dum biberet, vel emittere posset urinam.* Infrà: *Quo exhausto, prosiliens in medium scurra, & in signum jocularitatis, imò ingluviei, tappum dolii evacuati gestans in ore, quem in pacto & bibendo lucrifecerat equum, — exigere cœpit.*

TAPTROUGHE. In Charta Feudi pag. 162. inter utensilia Bracinii, seu officinæ cerevisiariæ, recensentur *duo plumba, unus cacabus existens in fornace, unum taptroughe de plumbo, unum mashfatum, decem barelles, &c.* Vide *Tappus*.

TARABER. Historia Longobardorum Ignoti Casinensis cap. 8. *Obsitis siquidem vestimentis, & calciamentis, saltem nec tarabere succinctis, sed solis arundinibus manu gestantes.* Idem videtur quod *tabardum*. Vide in hoc verbo.

TARABOCCI, Hæretici Anconitani, de quibus Waddingus in Annalib. Minor. an. 1331. 4.

TARATANTARA, *Taratantarizare*. Ugutio & ex eo Jo. de Janua: *Taratantara, indecl. nomen fictitium est, i. ex sono, quem facit dictum. Est enim instrumentum, quo farina colatur, & est instrumentum, cujus percussione granum defluit inter molas molendini. Unde quidam:*

Ad festum Thomæ taratantara filia tange.

Hinc Taratantarizare, farinam colare, seraciare. Gloss. Lat. Gall. *Tartazizare*, (leg. *Tarantarizare*) *tromper ou naguairer, c'est joüer de nagaires.* Aliud addit, *ou sasser farine.* Liber 2. Miraculor. S. Bertini c. 4. de quodam mendico surdo & muto: — *Cum pulsatibus taratarantium tabellarum stipem mendicaret.* i. quæ eundem sonum edebant, quem *Tarantatara Taratantara.* Idem Ugut. *Cernida, dæ, à Cerno, is. lignum, supra quod ducitur Taratantara, & Cernida dicitur Taratantara, quæ discernit furfurem à polline.* Gloss. Saxon. Ælfrici; *Taratantara*, hriddern. i. cribrum. Gloss. Lat. Gall. *Taratantarum: clines ou le batoil du milieu, ou son de trompes.* Aliud Gloss. Gall. MS. ex Bibl. Thuana Cod. 525. *Taratantorium, Saas.* Aliud editum: *Tarantara, æ, Sas à passer ou sasser la farine*, vocem hanc usurparunt veteres pro tubæ clangore: Ennius apud Priscianum lib. 8.

At tuba terribili sonitu taratantara dixit.

TARATA, & *Tareta*, *vestis regia & purpurea*, Ugutioni.

TARATRUM, *Taretrus*, Terebra. Joan. de Janua: *Terebrum, instrumentum perforandi, quod aliter dicitur taratrum, quasi teritrum, quod lignum foret terendo.* Gloss. Gr. Lat. τέρετρον, *foraculum, perforaculum.* Adalardus lib. 2. Statutor. Corbeiensium cap. 1. *Et unusquisque habeat ad hortum excolendum, — sive ad alias necessitates explendas, fossorios 6. bessos 2. secures 2. dolatoriam, taratra 2. majus & minus, scaprum 1. &c.* Capitulare 2. an. 813. c. 10. *Dolatorias, secures, taretros, fundibulas, &c.*

TARCHAN, apud Tartaros dicitur, qui ab omnibus, quæ à Rege imponuntur, immunis est, cuique, quidquid in bello spoliorum reportaverit, totum cedit, nec ulla inde Regi pars desumitur. Abul-Faragius in Historia Dynastiarum pag. 281.

TARCASIUS. Vide *Turcasia*.

TARDA, Mora, Gall. *Retardement.* Occurrit in Foris Aragon. lib. 1. pag. 34. v. *Pro sua negligentia sive tarda.*

TARDILOQUENS, qui difficulter loquitur, in Concilio Aquisgranensi II. an. 836. c. 11. *Si fortè contigerit Episcoporum aliquem tardiloquentem esse, aut infirmitate aliqua impeditum.*

TARENUS, *Taris*, Moneta aurea, apud Apulos & Siculos. Matth. Silvaticus: *Tarenus ponderat grana 20.* Fulcandus pag. 656. *Domumque reversus 700. millia tarenorum hostiariis, qui cum eo missi fuerant, assignavit.* Adde pag. 658. 661. Charta an. 1431. 18. Febr. *Illas uncias mille 36. & illos tarenos 20. & in cortenis argenti gillatis boni & justi ponderis 60. eorum pro uncia qualibet, & duobus pro tareno singulo, juxta modum & cursum regni Siciliæ.* Vide Chronicon Casinense l. 1. c. 58. lib. 2. c. 74. l. 3. c. 44. 57. l. 4. c. 99. Constitutiones Sicul. l. 1. tit. 89. §. 1. tit. 9. §. 2. l. 3. tit. 34. § 3. Raynald. an. 1283. n. 40. Vitam S. Petri Abbatis Cavensis num. 20. Sanctuarium Capuan. pag. 273. &c. Computus Ballivorum Franciæ de termino Candelosæ an. 1268. *Pro 38. marchis de tarins, 18. libr.*

Tareni Siciliæ, in Charta an. 1212. apud Ughellum to. 7. p. 577. in Actis Innocentii III. PP. pag. 10. &c.

Tareni Amalphitani, apud Richardum de S. Germano an. 1221. in veteribus Chartis apud Ughellum to. 1. part. 1. pag. 784. tom. 6. pag. 298. 497. to. 7. pag. 274. 401. & apud Camillum Peregrinum lib. 1. Hist. Longob. p. 253.

Tareni Salernitani, apud Ughellum tom. 7. p. 566. 576. in Bullario Casinensi to. 1. p. 9. &c.

Tareni Africani, apud Leon. Ost. lib. 3. c. 57. (al. 58.) Ex his emendandus Jo. Bromptonus pag. 1184. *Ego dedi Joannæ sorori vestræ Reginæ centies centena millia tirrenis pro quieta clamatione doarii sui, antequam à me recessit.* Legendum enim *tarenis*, *aut tarenorum.* *Tarins*, apud Raimundum Montanerium in Chron. Reg. Aragon. c. 196. 199.

Taris. Charta apud Ughellum to. 7. Italiæ Sacræ pag. 397. *Id est auri solidos 310. de tari boni, ana tari quatuor per solidum.* Eadem habentur in alia p. 262. Adde præterea pag. 400. 404. & Chronicon Monachi Casin. apud Caracciolum an. 1192. *Tari*, apud Ammiratum in familiis Neapolit. to. 1. pag. 153. tom. 2. p. 51.

Teri,

Teri, apud Joannem Villaneum lib. 7. cap. 10. *trovoil tesoro di Manfredo quasi tutto in oro di Teri spezzato.*

Nominis etymon videtur indicare Bulla MS. Nicolai IV. PP. an. 3. de Censibus Ecclesiæ Rom. *Monasterium S. Nicolai de Calusis* 1. *Michaletum auri, quod valet* 5. *Tarentinos Regis.* Ibidem: *Monasterium S. Mariæ de Fundiliano*, 10. *Tarent. de Salerno.* Alibi: *Ecclesia Sanctæ Hierusalem unum Tarenum Regale.* Ita ut *tarenus*, moneta fuerit Tarenti primum cusa.

TARETA. Vide *Tarida.*

TARETRUS. Vide *Taratrum.*

TARGA, *Targica, Targia*, Pelta: ex Arabico *tarka*, & *darca*, clypeus, ex Bocharto; vel Germanico *Tartsch*, Besoldo: vel denique ex Bohemorum *Tarts*, quibus ita dicuntur Scuta prælonga pene totam corporis inferioris partem tegentia, apud Irenicum lib. 4. German. exeg. cap. 26. Lexicon Cambro-Britannicum: *Tarjan, clypeus*, scutum.

Targa. Nangius in Vita S. Ludovici p. 345. *Trifarie enim procedentes similitudinem exercitus prætendebant. Centum siquidem præibant cum balistis, in equis decentissimè phaleratis: & centum cum testudinibus sive targis in armis lucidis, & in equis loricali tunica coopertis sequebantur.* Idem pag. 375. *Telorum, sagittarum, & lapidum ictibus se cum targis & clypeis opponentes, &c.* Monasticum Anglic. to. 3. pag. 316. *Cum targis de armis Regum Angliæ & Hispaniæ.*

Targea. Oliverius Scholasticus de Captione Damiatæ: *Hostes autem dissimulato metu, tres ordines armatorum stationi navium nostrarum contra posuerunt: unam peditum super ripam cum clypeis, quos Targeas appellant, lineariter ordinatam, &c.*

Targia. Thomas Walsinghamus pag. 105. *Capti sunt — Scutiferi in numero excessivè, de quibus dominus Rogerus de Northburghe custos targiæ Domini Regis, quæ ab eodem ibidem per Scotos est ablata, in captivitate ductus.* Matthæus Paris an. 1219. *Hostes verò fidei: omni metu dissimulato, tres ordines armatorum stationi navium Christianorum opposuerunt: unam peditum super ripam fluminis cum targiis eleganter ordinatam, &c.* Adde pag. 212.

Variè autem vox *Targe* à nostris Scriptoribus usurpatur: interdum enim pro quovis clypeo, qui ad collum appendebatur. *Le Roman de Garin MS.*

A son col pend une targe florie.

Guill. *Guiart, MS.*

Coutiaus, hachetes esmoluës,
Targes entieres & fenduës.

Alibi:

Tante targe à col penduë,
Peinte d'or, d'azur, & de sable.

Et an. 1248.

Les arbalestes ès poins prises,
Et les targes au col assises.

Idem tamen majores & longiores clypeos fuisse satis innuit:

Les grants targes au col assises.

Et an. 1304.

Ont leur haie ourdie & tissue
De fors targes longues & lées.

Ita *Le Roman de Garin*, eorum potissimum fuisse usum, cum copiæ militares ad muros admoventur, quo iis toto corpore tegantur, non semel indicat:

Totes les lices fet as serjans coper,
Les targes fet as serjans amener.

Rursum:

Sor les fossez font les targes tenir.

Matth. Paris an. 124 . *Oppositis corporibus suis propriis, & amplis clypeis, qui Targiæ appellantur*

Qui porrò ex militibus prælonga ejusmodi scuta prætendebant, *targer* dicebantur. Idem Guiartus:

Li un targent, li autre traient.

Cùm igitur *targiæ* validiora atque adeo majora essent scuta, quæ militem totum protegerent, rectè *testudines*, appellavit loco citato Nangius, de quarum usu plenè Vegetius & alii. Sed & inde *targer*, vel *atarger*, dicti, qui diutiùs morantur, quod qui *targias* deferebant, propter earum gravitatem ac pondus lentè procederent. *Le Roman de Garin:*

Au chastel vont, n'i volent plus targier.

Alibi:

Cil de Bordele n'ont point de l'atargier.

Idem Poëta:

En sa voie entre, ne se vot atargier.

Vox Picardis etiamnum familiaris. Neque aliter *Targa* accipienda, quàm pro mora, in Foris Bigorrensibus art. 20. *Pugiles in Bigorra non nisi indigenæ recipiantur. Qui pugnaverit, 20. solidos accipiet, pro targa 12. nummos, pro præparatione 6.* Apud Artemidorum lib. 1. cap. 65. τὸ ὅπλον, τὸ λεγόμενον, παρολκὰς σημαίνει, ubi ὅπλον est *scutum.* Vide Origines Linguar. Francicæ & Italicæ v. cl. Menagii, & Oct. Ferrar.

Targa, seu *Targe*, Moneta 2. denariorum Ducum Britanniæ in quodam Consilio de Monetis, *Avis des monnoyes*, quod in ea scutum insignium effictum esset, uti describitur apud Hautinum in libro de Monetis Francicis pag. 101. Ita etiam appellata Moneta quædam in Vasconia, cujus mentio est in Consuetudine Solensi tit. 36. art. 3. atque in Hispania, quam 4. quadrantum seu Maravedinorum pretii fuisse ait Jo. Mariana l. de Ponder. & mensur. cap. 22. Sebast. Cobarruvias in *Tarja: Cierta moneta Castellana, con mezela de plata, dicha essi por ventura del escudo, à tarjeta de sus armos.*

TARGIA, navis species. Jacobus de Vitriaco lib. 3. Hist. Orient. *Sic noster exercitus tentoria & manubria fugientium diripuit, targias plures, & omnes galeas cum barbutis & aliis navibus, quæ infrà Casale inveniebantur, cum aliis Hospitalis Fratres victores occupaverunt.* Eadem ferme habet Matthæus Paris an. 1219. pag. 211.

TARIDA, *Tarides, Tareta, Terida, Teretes, &c.* Navis onerariæ species, eadem quæ *Tartana* vocitata, ut quidam volunt. Pactum initum inter Philippum Imp. CP. & Venet. an. 1281. descriptum in Hist. nostra Gallo-Byzantina pag. 30. *Quia Imperator & Rex non proponunt habere nisi vassella pro deferendis gentibus, equis, & victualibus, videlicet naves & taridas.* Andreas Dandulus in Chron. MS. an. 1275. *Duæ galeæ Januensium circa Messanam unam Venetorum taridam capiunt.* Adde Sanutum lib. 3. part. 12. cap. 6. Codex Barbaro-Græcus Nicetæ in Alexio lib. 3. n. 9. ταρίδων habet, alius codex δρομώνων. Atque, ni fallor, ex eo emendanda vita S. Nili junioris p. 121. ἀπέλυσεν αὐτοὺς σὺν τοῖς ταρίοις, legendum enim ταρίδοις. Quippe loquitur de Monachis captivis, quos Ameras Siciliæ in Calabriam remisit. Nisi τάριον hoc loco pro *tareno* sumatur.

Tareta. Sanutus lib. 2. part. 4. cap. 11. *Cum decem taretis, quibus Januenses utuntur in Constantinopoli & in Pera, quæ Galata antiquitus vocabatur.* Henricus de Knyghton an. 1385. *Dominus Baldewinus de Radinghton cepit duas taretas bene onustas.* Occurrit apud eundem anno 1389.

Tarrita. Thomas Walsinghamus an. 1386. *Ceperunt 5. naves magnas, & 6. tarritas, refertas Januensium multis bonis.* Pachymeres lib. 5. Histor. cap. 30. de iisdem Genuensibus: ἐν συςελλομέναις κατὰ μῆκος ναυσίν, ἃς ἐκεῖνοι Ταρίτας λέγουσι, πλέοντες. *In contractæ longitudinis navibus navigantes.*

Terida, Terrida. Charta an. 1281. descripta in Historia nostra Gallo-Byzantina pag. 32. *Et volumus, quod idem Dux & Commune Venetorum debeant armare 15. galeas, & ipsi Imperator & Rex 15. & 10. teridas, in quibus teridis habeant ipsi Imperator & Rex* circa

circa 300. equos & 300. homines ad arma, &c. Statutum Honorii IV. PP. pro Regno Neapol. an. 1285. *Nullus Comes Baro, vel alius in regno prædicto compellatur ad terridas, vel alia quacunque vassella propriis sumptibus facienda.* Teride, non semel apud Raimundum Montanerium in Chronico Aragon. c. 109. 113. 119. & alibi.

Teretes. Albertinus Mussatus lib. 5. de Gestis Italicor. rubr. 2. *Ac inter eas onerarias naves una Venetorum miræ proceritatis, quam Teretem vocant.* Vide Statuta Venetorum lib. 6. cap. 68.

TARINGÆ, *Tarincæ*, Sudes ferreæ, Gallica lingua veteri. Passio S. Quintini: *Jussit vocari fabrum ferrarium, præcipiens ei, ut faceret duas sudes ferreas, quæ Gallica lingua Taringæ vocantur, quibus B. Quintinus à cervice usque ad crura transfigeretur.* Inventio ejusdem S. Quintini: *Venerabilis igitur femina sudes ferreas, quæ Gallica lingua Taringæ vocantur, quibus supra beatus Christi Martyr confixus fuisse dicitur, manentes adhuc in ejus corpore inveniens extraxit aliquas, & pro veneratione reliquiarum sibi assumpsit.* Passio SS. Fusciani & Victorici: *Tunc Rictiovarus — jussit naribus & auribus eorum tarincas immitti, & cum clavis candentibus capita eorum transfigi præcepit.*

TARMUS, *Vermes in carne*, in Gloss. Isid. In Gloss. Lat. Gall. *Le ver qui nayst du lart.* Italis *Tarma*, est blatta, tinea. Vide Orig. Italicas v. cl. Ægidii Menagii.

TARSUS. Vide Ordericum Vitalem lib. 8. pag. 700.

TARPETUM. Charta Tancredi Comitis Licii an. 1185. apud Ughellum to. 9. pag. 67. *Damus etiam licentiam construendi tarpetum pro molendinis suis.* Nescio an huc referri debeat locus Pachymeris lib. 11. Hist. cap. 15. Ι ... αὐτόθεν καὶ ὁ Ιταλὸς βότζοις, ἢ ταρ... ἀσφαλισθέντων κύκλῳ, &c.

TARRA. Vide *Torra*.

TARSICUS, Panni pretiosioris species. Visitatio Thesaurariæ S. Pauli Londinensis an. 1295. *Tunica & dalmatica de panno Tarsico Bestantato de auro,— Tunica & dalmatica de quodam panno Tarsici coloris, tegulata, cum Besantiis & arboribus de aureo filo contextis.* Alibi: *Casula de panno Tarsico, Indici coloris, &c.* Ita autem appellatus, quod ex Regno *Tharsiæ* adveheretur, quod vicinum fuisse regnis *Cathau* & *Turquestan*: testantur Aithonus cap. 2. Sanutus lib. 3. part. 13. cap. 15. & vetus Geographia, quæ habetur in Gestis Dei per Francos tom. 2. pag. 285. Scriptores alii inferioris ævi *Tarsos* vulgò cum *Tartaris* confundunt, ut vetus Chronicon Flandriæ cap. 98. Oronvillæus cap. 76. & Froissart. 1. vol. cap. 28. 4. vol. c. 74. Philippus *Mouskes* in S. Ludovico:

> *Adont fu la nouviele esparse,*
> *Que tout li Tarsien de Tarse*
> *Furent isus de leur contrée,*
> *Et orent Rousie gastée.*

TARTA, Placentæ species, Gallis *Tarte*. Charta Alienoræ Comitissæ S. Quintini an. 1103. in M. Pastorali Eccl. Paris. lib. 13. ch. 1. *Debent etiam mihi unam tartam sine farina singulis annis.* Joannes Ruellius lib. 2. de Natura stirpium cap. 15. *Tartum*, quasi mutata priore litera *Fartum* dictum existimat. Vide in *Pastillarius*.

TARTABOISA. Statuta antiqua Canonicorum S. Quintini in Viromanduis: *In festo S. Joannis debet Decanus 18. sext. frumenti, & obolos 3.— & 6. humeros salsos, verrem, tartaboisas, venationem, volatilia, carpeiam cum fresia.* Infrà: *Quotiens habemus costam fartam, sicut in costa farta 24. frusta carnis, 24. gallinæ, &c.— In tartaboisa 12. gallinæ, 20. ova.* Occurrit ibi semel adhuc & iterum.

TARTARINI, Tartari. Chronicon S. Medardi Suession. an. 1240. *Quædam genera hominum, qui vocantur a quibusdam Tartarini, a quibusdam vero Comani, à quibusdam verò peritis creduntur esse Hismaelitæ, i. filii Ismaelis, quem habuit Abraham ex Agar ancilla sua, quos David vocat Agarenos. Prædicti verò comedentes carnes hominum, bestiarum, avium & serpentium, & sugentes & bibentes sanguinem, & parum panis & vini utentes, cum nimia multitudine & incredibili equitum & peditum tam virorum quàm mulierum, Regna Bohemiæ, & Hungariæ, & Ducatum Poloniæ, & quasdam alias terras maximas & optimas, in illis partibus sitas, ferro & igne devastant, maximas & incredibiles cædes utrorumque sexuum tam virorum quàm mulierum facientes, nec alicui sexui parcentes.* Joannes Molinetus Valentianensis:

> *Monstres hideux vivans es Isles*
> *Des Indois & des Tartarins.*

TARTARISCUS, species panni ex Tartaria invecti, vel operis Tartarici. Vetus Charta apud Rocchum Pirrum in Episcop. Agrigent. *Unam cappam de diaspro auri samito, vel Tartarisco aureo de sindone foderatam.* Monasticum Anglic. to. 3. part. 2. p. 325. *Una penula de Tartarin blodio, pro capis.* Pag. 86. *Unum mantellum de lanco cum Tartarin blodio.* Ibidem: *Duplicatum cum Tartarin planket.* *Tartaron*, an. 4. Henrici VIII. cap. 6. apud Steph. Skinnerum in Etymologico Anglico. Arestum Paris. ... Maii 1320. *Item unam capellam de Tartarico rubeo, videlicet tunicam, dalmaticam, &c.* Joan. de Mandevilla in itinerario: *Devant le Soudan nul estrange mesage ne vient qui ne soit vestu de drap d'or, ou de Camoças, ou de Tartaire en la guise, que les Sarazins sont vestus.*

TARTARON, Moneta ænea Græcanica, Græcis ipsis τεταρτηρὸν dicta, à Nicephoro Phoca Imperatore adinventa, ut authores sunt Cedrenus pag. 658. 659. & Zonaras p. 162. Albertus Aq. lib. 8. c. 26. *Peregrinis vero & humili populo cujusdam generis monetam, quam vocant Tartaron, ad sustentationem vitæ sæpius idem Imperator mittebat.* Fulcherius Carnot. l. 1. c. 4. *Jussit Imperator de auro suo & argento atque palliis proceribus nostris dari, & peditibus quoque fecit de nummis suis æneis, quos vocant Tartarones.* Ordericus Vital. lib. 10. *Imperator autem plurimas naves Tartaronibus onustas misit.* Occurrit iterum apud eundem pag. seq. & apud Albertum Aquensem lib. 1. cap. 16. lib. 2. cap. 16. Dicta videtur quasi quadrans assis, aut alterius monetæ. Vide Dissertationem nostram de Imperatorum Constantinopolitanorum nummis.

TARTARUM, Joanni de Garlandia in Synonymis Chymicis, *scoria de dolio vini*, aridæ fæcis doliariæ crustula, vini fæx indurata, & doliis adhærens, Myrepso sect. 1. c. 76. τρύγιον, nostris *Tartre*, Italis *Rasina de botte*. Vide Bartholomæum Anglic. de Proprietatib. rerum lib. 15. cap. 99. Angelum Paleam in Antidotar. Mesuæ c. 259. & alios medicos.

TARUS, *Clava*, Ugutioni.

TASCA. Jo. de Janua: *Pera, sacculus, qui Tasca vulgò vocatur*: Italis nempe. Vita S. Catharinæ Senensis n. 128. *In regione illa tascha parvus saccus vulgariter nominatur.* Dantes in Infer. cant. 17.

> *Che dal collo à ciascun pendea una tasca.*

Abbavillenses etiamnum vocant Marsupium, quod à cingulo *Majoris* pendet, *la tasse du Majeur*, estque magistratus symbolum.

TASCA, *Taschia*, Præstatio agraria, *Agrarium, Campipars*. Vox in Chartis Occitanis, & Provincialibus præsertim, sat frequens. Scribit Camdenus in Britannia pag. 314. 3. edit. se vidisse nummos antiquos, quos ibi exhibet, cum equo, absque fræno currente, & inscriptione TASCIA: ex altera parte in medio nummo VER. & Davidem Powellum, eruditissimum antiquitatis indagatorem, *tributum Verulamii*, (urbs est

est Britanniæ) interpretatum: *Tasc* enim tributum, *Tascia*, denarium tributi, & *Tascyd* præcipuum tributi Collectorem Britannicè sonare: alios verò existimare nummos tributarios fuisse, qui in caput & agros impositi quotannis à Romanis exigebantur, quibus haud se refi agari profitetur. Ita *Tasca* vox est Gallica vetus, quam pro præstatione agraria postmodum usurparunt nostri. *Thasca*, in Legibus Henrici I. Regis Angl. cap. 78. Charta an. 1065. *Petrus Rainoardus dedit unam modiatam de terra culta & inculta Deo & S. Mariæ cum tasca & decimo.* Charta Bernardi Archiep. Arelat. an. 1139. in Tabulario Archiepiscopatus Arelat. fol. 109. *Istius etiam prænominati honoris decimas atque taschas sine omni impedimento retinemus.* Alia an. 1107. in Tabulario Ecclesiæ Gratianopolitanæ sub Hugone Ep. fol. 20. *Et Morardus Iovencellus donavit tascham Episcopo, & laudavit terram in manu jamdicti Episcopi — & tascham de terra Rosseti similiter donavit.* Fol. 45. *Quædam verò pars* (mansi) *est de tascha, & alia pars de decima.* Charta Gerardi Comitis Matiscon. an. 1180. in Tabulario Cluniacensi: *In nemore dicto Iou Comes & Monachi habent taschias suas.* Infrà: *Apud Domange habet Comes medietatem taschiæ, & monachi aliam.* Charta Simonis Comitis Montisfortis an. 1211. pro Pezenacio, ex Regesto Carcassonensi: *Furnum, homines & feminas, & prædia urbana & suburbana, cum omnibus ædificiis suis, & rustica similiter, & 4. taschas & usatica, & albergas, &c.* Infrà: *Et insulas, & nemora, & venationes, & devezia, & 4. taschas terrarum, & pascua, & paludes, &c.* Charta an. 1214. in 30. Regesto Archivi Regii ch. 58. *Similiter liceat nobis liberè emere vineas & alias possessiones, cartones vel tascas ad usum mensæ nostræ, vel Canonicorum, &c.* Alia an. 1230. apud Perardum pag. 428. *Jure dictarum possessionum & terrarum, tam in taschiis, seu tertiis, quam in decimis dictis Abbati & Conventui— in perpetuum remanente.* Libertates concessæ Aquarum-Sextiarum Incolis à Beatrice Comitissa Provinciæ, mens. Sept. 1245. *Salvis nobis pensionibus & censibus, & taschis, quæ & quas percipimus in possessionibus aliquorum.* Compositio inter Carolum C. Provinciæ & Dominos Arearum an. 1257. *Jura recipiendo, banna & justitias, & pasqueria, tascas, in tenementis.* Charta an. 1289. *videlicet jus exsartandi absque præstatione taschiæ, ac etiam laborandi & fusterandi, & lenhairrandi, pascendi & piscandi.* Alia anni 1211. in Regesto Carcassonensi: *Insulas & nemora, & venationes, & devezia, & 4. taschas terrarum, & pascua, & paludes.* Charta an. 1280. *Damus — medietatem totius partis nostræ, quam habemus in podio, qui dicitur &c. in territorio civitatis Majoricarum, & tenetur per dominum Regem ad decimam & tascham.* Tabular. Priorat. de Paredo fol. 16. *Natali Domini 4. panes, 2. spatulas, duas escors, pastionem de porcos in silvis, & taschiam de terra.* Fol. 34. *Et reddit---sextarium vini, & 2. de avena, & taschiam de fructibus.* Fol. 75. *Illam condominam ---in qua duplam taschiam habebant Monachi.* Charta an. 1304. in 9. Regesto Philippi Pulchri Reg. Franc. ch. 86. ex Tabulario Regio: *Illud agrarium sive tascam, quod & quam dictus Rex percipere consuevit in 9. quartonatis terræ, &c.* Occurrit præterea in Synodo Nemausensi an. 1284. cap. de Pœnitentia: & in Concilio Avenionensi an. 1326. c. 11. ubi vir doctus perperam reposuit ad marginem *taxas*: ut apud v. cl. Dion. Salvagnium Boissium de Usu Feudor. pag. 385. *Taschas* etiamnum Hispani dicunt. Andreas Bosch *dels Titols de honor de Cathalunya* lib. 5. pag. 553. *Quant als delmes, primicies, y taschas, gosal en especial los de Cathalunya.* Vide Appendicem ad Capitul. Reg. Franc. n. 145. & Sammarthanos in Episcopis Massiliensib. n. 28.

Terræ tascales, Tascabiles, Tascharum præstationi obnoxiæ, in Tabulario Prioratus de Domina in Delphinatu fol. 81. Charta Comitis Provinciæ an. 1252. *Defensum, quod vocatur de Vesiano, ubi sunt terræ taschales & venationes.* Charta laudata an. 1306. *Item 15. sextariatas terræ tascabiles pro 5. sextariis bladi communis singulis annis*, &c.

Tascharia, Ager tascæ obnoxius. Vetus Charta tom. 7. Spicilegii Acher. p. 264. *Dono—illam partem taschæ, quam habeo vel habere debeo in prædiis cultis vel incultis, & jus & dominationem, quod vel quam habeo in ipsis prædiis, vel adversus possessores prædiorum ratione taschæ: quæ prædia sunt infra taschariam, &c.* Acta Capitularia Ecclesiæ Lugdun. an. 1347. fol. 126. v. Cod. MS. *Juxta pratum hæredum Stephani Remensis ex una parte, & juxta terram tachibilem dictorum hæredum.* Occurrit ibi pluries.

A *Tascis* vel *Taschiis* istis agrariis, Hispani vocem *Tacha*, usurpant pro quolibet defectu in quavis re. Lex partida 64. tit. 5. part. 5. *Tache, maldad, aviendo el sierno, que un home vendisse à otro, &c.* ut & Galli nostri vocem *tasche* pro quavis macula aut labe, quod agri, qui hujuscemodi præstationibus gravantur, inquinati & commaculati quodammodo sint: tametsi promiscuè sumitur apud Poëtas & Scriptores vernaculos in utramque, malam scilicet, & crebriùs in bonam partem, contra quam hodie. Philippus *Mouskes* in Philippo Augusto:

> *Quar li Dus i ert de male teke.*

Infra:

> *Godefrois de Condet fu Vesques,*
> *Ki plains estoit de boines teques.*

Will. *Guiart* in Ludovico VIII.

> *Cis Marcomires proprement*
> *Ou lors ot mainte bone teche,*
> *Mua le nom de Leuteche.*

Idem an. 1205.

> *Cil qui sont de hardies taches*
> *Embatent le feu és estaches.*

An. 1214.

> *Montmoranci, Rethel, Gamaches,*
> *Et autres à hardies taches.*

An. 1304.

> *Car gens à plains de bonne teche, &c.*

Historia Franciæ MS. ex Biblioth. Memmiana fol. 223. *Ingebor* (uxor Philippi Augusti) *belle & bonne & sainte Dame & religieuse, & garnie de moult bonnes taches.* Hinc vox *Entechié*, in libro Inscripto MS. *Le lignage de Coucy*, ubi de Odone Burgundo Comite Nivernensi: *Et fut li plus riches homs, qui en son temps allast aux armées ou Royaulme de France, de plus grand grace, & de plus grand renommée d'estre bien entechiez, & de bonne vie mener.* Assisiæ Hierosolymitanæ MSS. cap. 190. *Yvrongne, ou entechié de aucun mauvais & vilain vice.* Robertus Bourronus in Hist. fabulosa Merlini & Arthuri: *Et si a le plus preude feme & le plus affaitiè, & entechiè de toutes les millors teches qui soient.* Vide *Thaschia*.

Quòd verò *Tasca* in hisce locis dicitur, *macula* videtur appellari in Charta an. 1309. in 2. Regesto Philippi Pulchri Regis Franc. n. 132. de quibusdam servis: *Super capitagio, manumortua, maritagio, seu super alia quacunque macula seu redibitione servili non molestabimus in futurum.*

TASCODROGITÆ, Hæretici ita appellati à Τασκὸς, quod illis *paxillum* sonabat, & δρουγγ@, *nasus*, quod inter orandum indicem digitum naso apponerent, ut animi tristitiam, & affectatam quandam sanctitatem præ se ferrent. De his agunt Philastrius, Epiphanius, Augustinus de Hæresib. & Lex 10. Cod. Th. de Hæret. ubi Jacobus Gothofredus.

TASSA, Taxa. *Tassare*, Taxare. Vide Sanctuarium Capuanum pag. 602.

Tassa, pro *Cumulus*. Vide *Tassus*.

TASSALE. Matth. Paris an. 1239. *Tassale verò S. Severii, quod non erat in totum Abbatis terræ Majoris Aconensis, ibi jura habebat, quæ tenebat in feudum ab ipso Imperatore, per judicium fuit justè destructum, quia* &c. Sed legendum *casale*. Vide in hac voce.

TASSARE. Vide *Tassus*.

TASSELLUS, Fimbria, ex Anglico *Tassel*. Monasticum Anglic. tom. 1. pag. 21. *Dedit Ecclesiæ — duo dorsalia de pallio, & duas capas de pallio, cum tassellis auro paratis*. Vitæ Abbatum S. Albani: *Dedit etiam casulam unam auro, tassellis ac gemmis decoratam*. Mox: *Capam unam purpuream morsu & tassellis carissimis redimitam*. Vide Ricordanum Malaspinum cap. 161.

TASSEGIUM, Italis *Tasseggio*. Statuta Venetor. an. 1242. lib. 5. c. 4. 5. *In Chartis illis, quæ in illis tassegiis tunc factæ fuerint*, &c. Italica versio habet: *In esse carte, che saran fatte inquel mezzo, &c.*

TASSUS, *Tassa*, Cumulus, seu strues aristarum, vel fœni: Gallis *Tas*. Leges Malcolmi II. Regis Scotiæ cap. 3. §. 4. *Blada de cumulis & tassis fractis*, Matth. Paris an. 1248. *Dum quemdam frumenti consertum aggerem, quem vulgariter Tassum appellamus, venalem æstimans consideraret, agger ille nutans & inordinatè compositus, subitò corruit super eum*. Tabularium Lewensis Prioratus: *item omnes venient ad fœnum vertendum & colligendum sine corredio; & ad portandum tassum in curia cum corredio*. Neque alia notione

Tassa in Magno Custumario Monast. de Bello, apud Spelmannum. *Et debet falcare, spargere, vertere, cumulare, cariare in manerium domini, & ad tassam furcare unam acram prati de prato domini*. Id est ad cumulum.

Tassare. In struem ordinare, messem vel aristas aut fœnum aggerere, Gallis *Tasser, entasser, mettre en un tas*. Fleta lib. 2. c. 73. §. 9. *Foragium autem tassari faciat & cooperire*. Adde c. 82. §. 1. Custumarium Monast. de Bello: *Et inveniet etiam per totum autumnum unum hominem ad tassandum blada domini in dicto manerio, dum blada domini ibi tassanda fuerint*. Charta an. 1206. *Inveniet etiam prædictus Joannes & hæredes sui sex homines de prædicto manerio de Preston ad levandum & tassandum fœnum nostrum*, &c. Alia Charta Odonis Archiepisc. Rotomagensis an. 1266. *Costuma denarii & oboli, venda, servitia quadrigandi & tassandi, bannum vini*, &c. Vetus Charta apud Somnerum in Tractatu de *Gavelkind*, pag. 190. *Item pro opere tassandi in autumno 13. den.* &c. Charta alia ibidem, pag. 187. *Relaxaverunt tenentibus suis de Rokinge, videlicet falcationem, levationem, cariagium, & tassationem prati*.

Intassare, eadem notione. Monastic. Anglicanum to. 1. pag. 116. *Ut ipse & hæredes sui, propriis operariis, & proprio custu, facient metere, & intassare decimam dominii sui de Kynemersordo*.

Attassare, idem quod *Tassare*. Charta Nivelonis Episcopi Suession. an. 1190. in Tabulario Monasterii S. Crispini in Cavea: *Illud etiam sciendum est, quòd trituratores decimæ partem suam foragii supra mensuram suam ante ostium Monasterii portabunt & attassabunt: si verò trituratores decimæ foragium præfati Petri ad prædictam mensuram portare & attassare noluerint, licebit eis flagella sine forisfacto capere & tenere, quousque eis satisfecerint*.

TASSIA, scyphi species, nostris *Tasse*. *Tassia vini* pro vini haustu, in Charta an. 1274. in Histor. Eccles. Placentina.

TATA, Nutritius, Pædagogus. Michaël Ducas in Hist. Byzant. cap. 35. Γίνεσι ταῦτα λαλᾷ; (ὡς εἴποι τις) κατὰ τὴν ἡμετέραν γλῶτταν, τατᾶ, ἤτοι, παιδάγωγε, &c. Thwroczius part. 1. Hist. Hungar. cap. 10. *Cujus quidem Monasterii nomen pro eo Tata appellatur, quia cum Beatus Rex Stephanus ipsius* (Deodati) *nomen ob reverentiam non exprimeret; sed eum Tata appellaret, abolitum est nomen Deodati, & Tata extitit vocatus: unde etiam ipsius Monasterium taliter est vocatum*. Bonfinius vernacula Italorum, Ritius Hungarorum lingua, *patrem* significare ajunt. Utuntur Martialis lib. 1. Epigram. 101. & alii. Occurrit etiam in veteri Inscriptione.

Tata Palatii, τατᾶς τῆς αὐλῆς, Officium Palatinum apud Byzantinos Imperatores: cujusmodi verò ejus fuerit munus, incertum, ut testatur Codinus de Offic. Hujus mentio est apud Pachymerem lib. 4. cap. 29. lib. 6. cap. 31. Τατᾶς τῆς αὐλῆς, dicitur Matthæo Monacho de Offic. Palatii CP. Anonymo verò ex Bibliotheca Mazana, Τατᾶς τῆς αὐλῆς, sed utrobique metri causa.

TAU, & *Thau*, Crux, veteribus Gallis: hinc *Tau Gallicum* apud Virgilium in Priapeis, Quintilianum lib. 8. Inst. Orat. & Ausonium Idyll 5. Gregorius Tur. l. 5. Hist. c. 5. *Tunc etiam in subita contemplatione parietes, & domorum, & Ecclesiarum, signari videbantur: unde à rusticis hæc scriptio Thau vocabatur*. Extat in Tabulario Andegav. Charta Capituli Canonicor. S. Laudi, qua teneri se ii ajunt ad excipiendum Comitem Andegavensem, uxorem, & liberos, quoties ad dictam Ecclesiam venerint, *cum textu, turibulo, & aqua benedicta, tradendo dicto Comiti similiter in dicta receptione Thau eboreum, quod Fulco Rex Hierusalem Comes dictæ Ecclesiæ dedit, quod habuit à Soldano Babyloniæ, quando Christus in Regem Hierusalem ipsum Fulconem sublimavit. Ego verò Guido de Athenis cum toto Capitulo Ecclesiæ & Clericis pluries Comitem Andegavensem ita recepi, & ideo dictus Fulco Rex dictum Thau Ecclesiæ nostræ dedit, ut nos ita Comitem reciperemus*. Huc pertinet, ut opinor, subscriptio in Charta Edgari Regis Angliæ, apud Seldenum ad Eadmerum pag. 159. *Ego Eadgifu prædicti Regis Ava hoc opus egregium crucis taumate consolidavi*. Et alia in Charta Ethelredi Regis an. 988. in Monastico Anglic. tom. 3. pag. 121. *Ego Oswaldus Eboracensis Ecclesiæ Archiepiscopus Crucis taumate annotavi*. Vide Rosweidum ad Epistolam 2. Paulini Nolani.

TAUDREGIL, *Taudragil*, *Athaudregil*. Lex Bajwar. tit. 3. cap. 12. *Si quis aliquem plagaverit, ut exinde claudus fiat, sic ut pes ejus ros tangat, quod Taudregil vocant*, &c. Edit. Heroldi *Athaudregil* habet. Lex verò Alaman. tit. 65. §. 31. *Taudragil*.

TAVEGA, in Usaticis Barcinonensibus. Locum vide in *Escassa*.

TAVERNICA, *Tavernicalia*, *Thauernica*, Hungaris, judicia dicuntur de liberarum civitatum controversiis, quæ remitti solent ad personalem Præfectum, qui *Magister Tavernicorum Regalium* dicitur in Charta ann. 1308. apud Odoricum Raynaldum n. 24. & in Decretis Ludov. Regis Hungariæ an. 1351. & Sigismundi Regis an. 1435. apud Thomam Archid. in Hist. Salonitana cap. 39. & in Hist. Cortusiorum lib. 11. c. 12. ubi perperam editum *Chavernicorum*. Idem etiam

Tavernicus appellatur à Rogerio de Destruct. Hungariæ per Tartaros cap. 10. *Qui autem potentiores erant, sicut Tavernicus, qui & Camerarius dicitur*, &c.

Domus tavernicalis. Thwroczius sub finem Historiæ: *Domus Tavernicalis & mensa Regis hujus, tantis ornatibus & clenodiis, tantis apparatibus, tantisque aureis & argenteis nitet vasis & poculis, ut nullus Regum Hungariæ in his rebus tam gloriosius fuisse credatur*.

TAVILUS *operis*, qui aliàs *Operarius* dicitur. Vide tom. 9. Spicilegii Acheriani p. 141.

TAUMA. Vide *Tau*.

TAU-

TAUREÆ, Ταυρέαι, Athanasio in Epist. ad Solitar. p. 850. βύρσαι, Sozomeno lib. 6. cap. 19. lib. 8. cap. 24. Flagella ex boum seu taurorum coriis. Salvianus lib. 8. de Gubern. Dei: *Detestantibus ridentium sibilis, quasi taureis cædebantur.*

Taurea, Ταυρεία, species tubæ, quæ mugitum tauri quodammodo edebat, qua exercituum motus significabantur: est enim ταυρεῖν, Suidæ φωνὴ τοῦ ταύρου. Ita vocem usurpant Leo in Tacticis cap. 7. §. 31. 68. & Mauricius 1. Strateg. cap. 19. Meursius perperam, ni fallor, tympanum ex pelle taurina interpretatur. Statius lib. 2. Thebaïd.

—-Tunc plurima buxus
Æraque taurinos sonitu vincentia pulsus.

TAUROBOLIARE, Magnæ Deum matri *taurobolium*, seu boum sacrificium facere, de quo veteres passim Inscriptiones. Lampridius in Heliogabalo: *Matris etiam Deum sacra accepit, & tauroboliatus est, ut typum eriperet.* De Taurobolio, vide Turnebum lib. 27. Advers. cap. 21. Lud. de la Cerda in Advers. Sacr. cap. 60. n. 4. Vossium lib. 2. de Idololatriæ ortu & progressu cap. 52. & 53. &c. Cæterum Julianus Parabata ab ejusmodi Taurorum sacrificiis dictus ab Gregorio Nazianzeno Stel. 1. ταυρόταυρος, de quo etiam Ammianus lib. 15.

TAURUS, *qui gregem regit & nunquam vinctus fuit*, in pacto Legis Salicæ tit. 3. §. 8. ubi Lex Salica habet *junctus*. Idem Pactus §. 9. *Si quis taurum furaverit, qui de tribus villis communes vaccas tenuerit*, &c. Vide *Trespellio*. Rursum in eodem pacto Legis Salicæ §. 10. *Si quis taurum Regis furaverit*, &c. Id est, taurum, qui cum aliis tauris jungitur currui Regio, uti interpretatur Wendelinus. Reges autem nostros boves vel tauros curribus suis junxisse, docet in primis Eginhardus in Vita Caroli M. initio: *Quocumque eundum erat, carpento ibat, quod bubus junctis, & bubulco, rustico more agente trahebatur.*

Tauri liberi libertas. Charta Walteri *de Gant* Comitis, apud Edw. Bisseum in Notis ad Uptonum pag. 86. *Cum—libertate faldiæ, liberi tauri, & liberi apri, & cum duobus molendinis, &c.* Ubi *liberum taurum*, bannalem interpretor, vel quomodo accipitur in Foris Bigorrensibus art. 11. 12. *Melior villæ Miles verrem habeat, & Monasterium, per pacem securum, non vi inclusum. Sed si in damno fuerit inventus, solutè abjiciatur.— Idem dicimus de Militum & Monasteriorum tauro, & ascensore equarum equo.*

Taurus, Maritus. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 77. *Si pater sit liber, & mater ancilla, pro libero reddatur occisus: —videtur autem matris ejus cujuscunque taurus allușerit.* Ubi alii codd. habent, *matris est cujuscunq;*, &c.

Tauri ingrates. Thwroczius in Andrea Rege Hungariæ cap. 43. *Misit Cæsari 50. corpora immensorum busonum, & duo millia lardorum, mille tauros ingrates.* i. *incrassatos*, Gallis, *engraisse*, vel *engraissez*.

TAUTO. Glossæ Isonis Magistri in Prudentium: *Setas vocat cilios, quos nos etiam Tautones propriè vocamus.* Ita etiam in cod. MS. Bibl. S. Germani Paris.

TEXAMENTUM. Vide *Tensamentum*.

TAXAGIUM. Charta an. 1216. *De Garbagio & taxagio sic diximus, quod illi, qui colunt terram, cum equis in territorio de Bernevalle, reddent sæpedicto Priori unam garbam de meliore blado, quod colligent in terris suis pro quolibet equo pro taxagio & garbagio, præterquam de puro frumento: Et si cultor illius terræ non colligeret, nisi frumentum, de frumento redderet unam garbam de taxagio & garbagio pro quolibet equo. Quod si terram excolat sine equo, reddet Priori unam garbam, sicut prædictum est.* Vide *Tassus*.

TAXARE, *Taxatio, taxa*. Papias: *Taxare dicitur æstimare: tractum ab emptoribus, qui taxatione pretii tandem suas voluntates colligunt. Taxat, ponderat, nominat, æstimat, tangit. Taxatio, æstimatio, deliberatio, nominatio.* Ugutio: *Taxare, numerare, firmare, licitari, imponere pretium rei, quæ venditur, æstimare, addere vel diminuere pretium rei quæ venditur.* Gloss. Lat. Gr. *Taxatio*, ποσότης. *Taxamus*, ὁρίζομεν. *Pretio taxare*, apud Siculum Flaccum. *Secundum bonitatem* agrum *taxare*, apud eundem. Charta Eadredi Regis Angl. to. 1. Monast. Anglicani pag. 169. *Pro damnis & expensis per eos sibi factis vel illatis, taxandis per juramenta 4. vel 5. hominum fide dignorum, &c.* Utuntur Plinius lib. 17. cap. 1. Lex 3. D. ad Exhibend. l. 9. Cod. de Excusat. muner. &c.

Taxatio, Pretium, æstimatio. Vita S. Machuti Episcopi cap. 14. *Eique mox villam quamdam non parvi reddi tus & taxationis ad metatum & commanendum ex integro delegavit.*

Taxator, æstimator, in Glossis MSS. Regiis.

TAXATUM, expeditio bellica, Græcis recentioribus ταξείδιον. Formula 15. ex Andegavensibus. *Unde mihi homo, nomen illi, interpellabat eo, quod caballo suo furassit, aut in taxato post me habuissit, &c.* Infrà: *Nunquam furavit, nec consciens ad ipso furandam nunquam fuisset, nec post me in taxata ipso caballo nunquam habui, &c.*

Taxare, Nominare, appellare, dicere. Abbo in Præfat. lib. 1. de Bellis Parisiac. *Cæterum tam tuæ, quàm reliquorum quidem lectorum almæ caritati non istud metricè complecti volumen quod vates taxer, notum fore molior.* Ubi pro Glossa ad marginem habetur, *nominer*. Et initio lib. 1. *—Parisiusque novo taxaris ab orbe.*

Item pro *scribere*. Facundus Hermianensis lib. 4. cap. 1. *Legens literas à vestra Reverentia missas, cognovi nomen Joannis in sacris diptychis scriptum. Interrogans autem inde venientes, cognovi non in ordine Laicorum; sed in Episcoporum taxari.* S. Eulogius lib. 3. Memorial. SS. c. 6. *Et alibi taxatum est*, i. scriptum, dictum est. Alcuinus de Divin. Offic. *Deinceps verò à custodibus omni lumine decoretur Ecclesia, & sicut isto die taxavimus, ita & Feria sexta atque Sabbato.* Carolus M. de Cultu Imaginum lib. 1. c. 6. *Antequam discutiendorum testimoniorum, quæ absurdè Orientales in sua Synodo taxaverunt, silvam ingrediamur*, &c. Id est, scripserunt. Eadem notione usurpat c. 11. initio: *Sed & omnis illa Synodus, quæ & in pluribus somnianti ad sensum præbuit, quæ non solùm dicenti resistit; sed etiam dicta in volumine taxavit.* Ubi tamen Tilius editor *taxare*, pro *texere*, contexere, dictum putat. Flodoardus lib. 1. cap. 21. *Transfertur ad villam ipsius suprataxatam, nomine Sparnacum.* Ita lib. 3. cap. 11. *Elegit—suprataxatos Episcopos*, i. supradictos, nominatos. Vide Regulam Magistri cap. 7. & Chartas Alamannicas Goldasti c. 39.

Taxari, Haberi, censeri, quomodo *taxari inter vicarios*, dixit lex un. Cod. Th. de Comitib. & archiatr.

Taxa, Exactio, impositio, certum *pretium*, seu certa pecuniæ quantitas, per vim exacta: nostris *Taxe*, Italis, *Tassa, impositione ò compositione di danari da pagarsi.* Charta Ricardi II. Regis Angl. to. 1. Monast. Angl. p. 538. *Impositiones, contributiones, taxæ, quotæ, tallagia, vel auxilia*, &c. Thomas Walsinghamus pag. 243. *Eò quòd totiens non tam aporiassent quàm dispoliassent patriam diversis taxis, quas Gabelas appellant*, &c. *Taxas levare*, pag. 248.

Taxare, Taxam imponere. Thomas Walsingh. pag. 244. *Quapropter scirent procul dubio plebem nullatenus velle vel taxari, vel taxationibus acquiescere*, &c.

Taxati, Milites stipendiarii, qui *taxam*, seu stipendium excipiunt, quomodo *Recevoir taxe* dicimus. Hist. Miscella lib. 20. pag. 616. *Acie Arabes in Africam mota, hanc obtinuerunt, & ex proprio exercitu Taxatos in ea quosdam constituerunt.* Pag. 634. *Electis ex proprio stolo velocibus scaphis misit Taxatos ex Themate Obsiciano*, &c. Adde p. 637. 640. 763. &c. Vita S. Symeonis Mirabilis montis: ὄντων δὲ κατὰ τὸ συνήθες ἐν τοῖς

τοῖς Γαβάλοις, ταξάτοι τῶν ἀγαρηνῶν κατῆλθον εἰς τὴν παραθαλασσίαν. Theophanes pag. 410. Ἦσαν γὰρ καὶ τῶν λοιπῶν θεμάτων ταξᾶτοι ἄρχοντες οὐκ ὀλίγοι. Adde eundem in Theodosio, & alibi, & Constantinum in Basilio Macedone c. 49.

Taxatio, Præsidium, sedes *taxatorum*. Hist. Miscella: *Quod formidantes prælium & taxationem tumultuarent.* Theophanes in Constantino: Καὶ ἐκ τοῦ οἰκείου στρατοῦ ταξατίωνα ἐν αὐτῇ κατέστησε. Cedrenus in Leontio an. 3. Καὶ καταλιπὼν ταξατίωνα ἴδιον, τῷ βασιλεῖ ταῦτα ἐδήλωσε. Ταξείδιον verò idem ne sit quod ταξατίων, vide Meursii, & Fabroti ad Cedren. Glossaria.

TAXEA, Gallis, Laridum, seu lardum. Ita Isidorus lib. 20. Orig. c. 2. & Papias.

TAXELLUS, pro *tessellus*, Tessellatum opus. Anastasius Bibl. in versione Concilii Nicæni II. *Sanctas imagines proponendas tam de coloribus, & taxellis, quam ex alia materia.*

TAXEMA. Petrus Damianus lib. 6. Epist. 26. *Quanti sal veneat, utrum annonæ modium taxema carius vendat.* Vide *Taxare*.

TAXEOTÆ, Apparitores Principum, Magistratuum, &c. Gloss. Gr. Lat. Ταξεώτης, *apparitor, officialis*. Papias: *Taxeota, id est officiosus*, seu officialis. Ταξεῶται, apud Palladium in Hist. Lausiaca cap. 63. 67. Cedinum in Origin. CP. Lambecianis p. 20. 36.

TAXILLI, Lusoriæ tesseræ, *Dez. Taxillorum lusores*, in Consuet. Siculis lib. 1. tit. 50.

TAXO. Charta Ludovici VII. an. 1058. in Regesto Philippi Augusti Herouvalliano pag. 78. *Cæterum Regii juris est, & si vacaverit sedes* (Laudunensis) *in vindemiis, vinum de taxone, de talliis, & vinagium quod per pagum colligitur.*

TAXTA, vel *tasta*, Instrumentum vulnerum profunditati explorandæ inventum, Italis *Tasto*, nostris *Sonde*. Acta S. Herculani Episcopi & Mart. n. 28. *Quantum plus ei* (mamillæ fistulatæ) *aliquis medicabatur, tanto plus pejorabat, & in tantum succreverat, quod costam pectoris jam taxta tangebat.*

TEAM. Vide *Theam*.

TEBENNUM, Vestis Senatoria; Τήβεννον, Eunapio in Juliano. Hesychius: Τήβεννος, εἶδος περιβολαίου παρὰ Ῥωμαίοις. Τήβεννα in Gloss. vett. *Toga*, τήβεννα, & Themistio orat. 14. p. 318. Gloss. Lat. Gr. *Togato*, τηβεννοφόρῳ. Gloss. Gr. Lat. τήβεννος, *toga, trabea*. Julianus Antecessor Constit. 96. de Officio Proconsulis: *Indicatur autem & tebennum (id est aliquod genus vestimenti) in festis diebus.*

TECHA. Simeon Dunelmensis ann. 1144. *Cerneres alios eculeis distendi, alios per verenda sursum trahi, alios techis parvissimis lapidibus substratis includi, & penè quassari.* *Thecis* legendum putat Somnerus.

TECLATURA. Vide *Theclatura*.

TECTAMENTUM, καλυπτήριον. In Gloss. Gr. Lat.

TECTOR, in Glossis, κονιάτης, ut *Tectorium*, κονίαμα. Est autem *tector*, qui *tectorium* inducit, *dealbator*. *Albarius tector*, apud Tertullianum de Idololatria. Vide Cujacium lib. 10. Observat. cap. 9. & ad l. 1. Cod. de Excusat. artific. lib. 10. & JC.

TECTORA, pro *tectum*, Ædes, enuntiatione Longobardica. Charta Longobardica in Bullario Casinensi to. 2. p. 9. *In primis casam ipsam domocultilem meam, & omnes tectoras infra ipsam terminationem meam, sclandonicias vel pallearicias, cum stabulo meo seu molino ad ipsam curtem pertinentem*, &c. Infrà: *Cum casas & omnes tectoras*, &c.

Tectoratus, *Tecto coopertus*, in Glossis antiquis MSS. *Tectoriatus*, apud Papiam: *Tectonatus*, in Glossis Reg. cod. 1018.

TECTUM. Super *Tectum pro sanitate febris filium ponere*, Superstitio, damnata in veteri Pœnitent. MS. & apud Cumeanum Abbat. de mensura pœnitentiarum cap. 7. Huc fortè spectant hæc ex Papia, & ex Glossis Isidori: *Tegellaria, maleficia, eò quod supra tegulas sacrificent.*

Tectum & focum hospiti negare, vetitum in Lege Burgund. tit. 38. §. 1. & 9. Ita *tectum præstare*, leg. 1. §. 19. D. de Ventre in possess. mitt. *Agro tectoque suscipere*, l. 5. Cod. Th. de Desertor. Germanorum & Celtarum hospitalitatem commendant passim Scriptores apud Cluverium l. 1. German. antiq. c. 19. & Lindenbrogium.

TECUARIUM. Vide *Tegurium*.

TEDAS *foribus appendere*. Synodus Coloniensis an. 1300. c. 20. *Quia verò nonnulli, ut intelleximus, tedas & litteras annexas ante portas & januas aliquorum religiosorum, & grangias eorum suspendere non formidant, in quibus incendia, homicidia, & alia damna & maleficia se illaturos eis, ante quorum dictas litteras & tedas suspendunt, inferre publicè comminantur, nisi intra certum terminum eisdem malefactoribus aliqua pecunia summa pro ipsorum arbitrio persolvatur*, &c.

Teda. Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu fol. 108. *Debet—per vindemias 2. circulos piscatos ad tinam, & 5. trainas, & 1. fassum de teda*, &c.

TEDIALIS *Possessio*, quæ datur contra minores, mente captos, furiosos, &c. in Statutis Mediolanens. parte I. cap. 14. 15.

TEDINGPENY. Vide *Tethingpeny*.

TEGA. Anastasius in Hormisda PP. *Gabata electrina pens. lib. 2. tegas cerei aureas 2. pens. sing. libr. 6.* Ita quidam codd. ubi alii habent *thecas cyrei*. Fortè *tedas* legendum, ut fuerunt cerei fictitii aurei.

TEGIA, *Fides coopertura*. Papias MS. & edit.

TEGNIO, *malarum artium*, in Glossis antiquis MSS. ex Gr. τέχνη, ars, fraus. Vide *Thainus*.

TEGNON, ex Gr. Τέκνον, Filius. Passio SS. Perpetuæ & Felicitatis: *Et dixit mihi: Bene venisti, tegnon.*

TEGORIUM, *Tegurium*, *Tigurium*, Locus seclusus ac supernè tectus, à *tegere*, voce deducta: nisi idem sit quod *tugurium*. Glossæ Antiquæ MSS. *tegurium, casa à tegendo dicta*. Glossæ Isidori & Pithœanæ: *Gumma, Tegorium.* Ubi pro *gumma* fortè legendum *calumma*, ex Gr. κάλυμμα. Adamnanus lib. 1. de Locis sanctis c. 2. *In medio spatio hujus interioris rotundæ domus, rotundum inest in una eademque petra excisum tegorium, in quo possunt ter terni homines stantes orare.* Al. *tegurium*. Infrà: *Hujus tegorioli introitus ad Orientem respicit*, &c. Occurrit ibi pluries *tegorii* vox. Et cap. 3. 4.

Tegurium. Anastasius Biblioth. in S. Symmacho PP. *Hic fecit Basilicam S. Andreæ Apostoli apud B. Petrum Apostolum, ubi fecit tigurium ex argento, & Confessionem pens. libr. 120.* Infrà: *Ubi & super altare tigurium argenteum fecit.* In Sergio PP. pag. 62. & 245. *Hic fecit ambonem & tegurium in basilica SS. Cosmæ & Damiani.* Mox: *Hic tegurium basilicæ S. Susannæ, quod antè ligneum fuerat, ex marmore fecit.* Ita quidam codd. ubi editus habet *ciburium* & *ciborium*, quod unum idemque sonat: nam *tegimen*, & *umbraculum* Ciborium appellat Ordo Romanus, quod altare tegat. Vita Aldrici Episcop. Cenoman. n. 17. *Fecit tegurium, quod & ciborium nominatur, super altare, &c.* ubi perperam edit. *tugurium*. Gloss. Lat. Græc. *Tegimentum*, στέγασμα, κάλυμμα, σκέπασμα. Atque hac notione eadem vox capienda in Capitul. 3. an. 789. c. 17. *Ut super altaria teguria fiant, vel laquearia.* Ubi quidam codd. habent *tecuaria*. Vide Descriptionem nostram ædis Sophianæ, ubi de Ciborio.

TEGULARIA, *Malefica, dicta quod super tegulas sacrificet.* Glossæ Antiquæ MSS. & Papias. Vide *Tectum*.

TEGUS, ἡμίτομον χοίρου, in Gloss. Græc. Lat. Infra, ἡμίχοιρον, *Tegus*.

TE IGITUR, Prima pars Canonis, qui in Missa legitur & dicitur post hymnum Angelicum. Autor Micrologi

crologi cap. 23. *Canon, juxta Romanam auctoritatem est iste: Te igitur clementissime Pater, &c.* Capitular. Caroli M. lib. 6. cap. 170. *Post Angelicum hymnum: Te igitur, inchoent Sacerdotes, &c.* Vide Steph. Durandum de Ritibus Eccles. lib. 2. cap. 33. n. 1. 2. & suprà in *Jurare super Te igitur.*

TEIN. Vide *Thainus.*

TEISIA, *Thaisia.* Pertica, seu mensura sex pedum, apud nos, vulgò *Toise:* de qua Consuetudo Burbon. art. 302. & Marchensis art. 215. Adde Aurelianensem art. 213. & veteres Consuetudines, editas à Thomasserio c. 112. Tabularium Fossatense: *Abbas convenit cum Granchiario de una domo ibidem facienda, quæ habebit 8. taisias longitudinis, & 3. pignacula & solarium per totum, &c.* Libertates villæ Gagiacensis in Ducatu Burgundiæ ann. 1266. apud Perardum: *Pro qualibet teysa cujuslibet domus dictæ villæ, nos & successores nostri habere debemus 4. denarios Viennenses censuales, solvendos annuatim in festo B. Michaëlis, ex illa parte videlicet in qua est ingressus principalis, & egressus.* Idem ferme habetur in Chartis libertatum villæ Baugiaci an. 1250. & Jasseronis an. 1283. apud Guichenonum in Hist. Sebusiana pag. 63. 106. ex quibus constat, non nuperam esse præstationem, quam nostri vocant *le toisé des maisons.* Vide *Tensa.*

TEITHI, Menstrua mulierum, vox Wallica, in Legibus Hoëli Boni cap. 13.

TELARIUM. Ceremoniale Episc. lib. 1. c. 2. *Eaque (Pallia) sectis quadratisque lignis munita, quæ Telaria vocant, ne rugosa aut sinuosa — conspiciantur.* Fortè *velaria.*

TELARIUS. Vide *Extelarius.*

TELEOPORPHYRUS, Totus ex purpura, ex Gr. τελειοπόρφυρ@. Charta donationis Ecclesiæ Cornutianæ factæ, edita à Suaresio: *Item mafortem è teleoporphyro tramosericum opus maximum.*

TELIA. Modus agri, aut vineæ. Tabularium Prioratus de Paredo in Ducatu Burgundiæ fol. 9. *Dedit Deo & huic loco campum unum, quem appellant unam teliam in villa Deprise al Moncel, &c.* Fol. 13. *Quidam homo nomine Galannus dedit Deo & huic loco in villa Volauro unam teliam mediam, quæ est subtus Capella S. Sulpitii.* Fol. 25. *Item terræ portionem — quam dicunt Teliam. Item aliam teliam in medias combas, semita per medium eunte.* Fol. 53. *In eadem villa duas telias de terra, quæ sitæ sunt juxta 2. vias, &c.* Charta Prioratus Bellævallis in Comitatu Vaudanimontis an. 1566. *Item une theille de prey au ban dudit Gelancourt.* Passim ibi.

Tilia scribitur in Tabular. S. Cyrici Nivern. ch. 17. *In alio verò loco concedimus illis quinque tilias de vinea.*

TELLIGRAPHA dicuntur, quæ aliis *Documenta*, seu instrumenta chartarum, Anglis *Evidentiæ*, quod rem evidentem reddant. Ex Saxonico, fortè Tellan, dicere, loqui, narrare. Concilium Cloveshoviense ann. 800. *Tandem Cenulfus Rex sera ductus pœnitentia, telligraphia, id est libellos, quos à supradictis hominibus Vritheh & Osberto injustè perceperat, cum magna pecunia Ecclesiæ Christi in Dorobernia remisit.* Concilium Celichytense an. 816. cap. 6. *Tamen serventur libri primordiales cum aliis telligrafis, ne in posterum aliquod scrupulum contradictionis immittere conentur.*

TELOCIUM, S. Audoënus lib. 2. Vitæ S. Eligii c. 57. *Tandem ingenio reperto aptaverunt ex fustibus quoddam telocium, ea scilicet ratione, ut si ad præcedentem se mittere tentaret, posterior eum retrorsum attraheret, &c.* Mox *Tolocium* scribitur. Sed videtur legendum *Telonion.* Ugutio: *Telon Græcè dicitur longum, unde telo, onis. Telonem hortolani vocant lignum, quo hauriuntur aquæ, Hispani Ciconiam dicunt.* Ita etiam Papias. Vide *Ciconia. Toloneum.*

TELON, *Teloneum, Telonium, Toll, Tolnetum, &c.* *Tributum de mercibus marinis circa littus acceptum,* Ugutioni. Glossæ vett. *Teloneum, quasi omnium littorum fiscalis conductio.* Ita emendandum apud Isid. in Gloss. ex Gr. τέλος, & τελώνιον. Hesychius: Τέλ@, τὰ καταβαλλόμενον τοῖς τελώναις. Glossæ vett. *Portorium,* τελωνεῖον. *Portitor,* τελώνης. Nicephorus Xanthopulus in Synaxario Dominicæ publicani: Τελώνης δὲ ἐστιν ὁ τὰ τέλη ἀπὸ τῶν ἀρχόντων λαμβάνων, καὶ δι᾽ ἄκραν ἀδικίαν ὠνούμενος, καὶ περικερδαίνων ἐντεῦθεν.

Teloneum, Telonium, vox passim obvia.

Theloneus cum aspiratione post T. Capitula ad Leg. Salicam cap. 1. §. 18. *Theloneus aut census non exigatur à quolibet, &c.* Speculum Saxonicum lib. 2. art. 27. §. 1. *Valvarum, pontium, sive aquarum thelonium.* §. 2. *Theloneum forense,* quod ex foro exsolvitur. Passim etiam.

Tholoneum, in Capitul. Caroli M. lib. 2. c. 19. lib. 3. c. 12. 54. lib. 4. c. 31. Unde nostrum *Tonlieu.*

Tollonium, pro *Telonium,* in Monastico Anglic. tom. 2. p. 190. *Ut nec tollonium, nec stallagium reddant.*

Telon. Simeon Dunelmensis an. 884. *Marinus Papa scholam Saxonum in Roma morantium — ab omni tributo & telone liberavit.* Vide eundem an. 1031.

Tellò, Telloneus, apud Chrodegangum in Regula Canonicorum Metensium cap. 29.

Teloneum, Locus, in quo *telonearius* suas ex teloneis coactas pecunias asservat. Liber de Miraculis & transitu S. Nicolai Myrens. *Erat autem ipse telonearius. Quadam autem die posuit ipsam iconam ante teloneum suum, ubi erant omnia, quæcumque habebat, aurum & argentum, vel vestes, &c.* Occurrit ibi non semel. Papias: *Teloneum, dicitur ubi merces navium, & nautarum emolumenta redduntur: ibi enim vectigalis exactor sedet, pretium rebus impositurus, & voce à mercatoribus flagitans.*

Thelon. Papias: *Thelon, Græcè & Latinè vectigal interpretatur.* Florentius Wigorn. ann. 1041. *Ut Scholam Anglorum ab omni tributo & thelone liberaret impetravit.*

Telonarius Telonearius. Portitor, τελώνης. W. Brito: *Telonearius dicitur, qui exigit tributum.* Glossarium Lat. Gall. *Telonarius, Changeur, ou qui reçoit truage.* Lex 3. Cod. Theod. de Indulg. debit. *Conductores diversorum portuum & vectigalium, publicani etiam ac telonarii, &c.* Concilium Matiscon. I. c. 13. *Ne Judæi Christianis populis judices deputentur, aut telonarii esse permittantur.* Adrevaldus lib. 1. de Miracul. S. Benedicti cap. 19. *Ad urbem pervenit Aurelianum, ibique à Telonariis civitatis detenta, (nave) rector navis, vectigalis gratia, quæstioni subjicitur.* Matth. Paris an. 1247. *Fratres Minores & Prædicatores, quos, ut credimus, invitos jam suos fecit dominus Papa, non sine ordinis eorum læsione & scandalo, teloniarios & bedellos.* Occurrit præterea in Lege Wisigoth. lib. 11. tit. 3. §. 2. In Legibus Ladislai Regis Hungar. lib. 2. cap. 7. &c. Magnum Tabularium Corbeiense: *Item tous les tonlius des denrées c'on vent & acate a Corbie est siens, (à l'Abbé) car il est tonloiers de ledite ville.* Ubi *Telonarius* dicitur is, ad quem *teloneum* ipsum pertinet.

Thelonitarius, vel *Thelonarius,* in Legibus Colomani Regis Hungariæ lib. 1. extremo: *Egressuri de Hungaria Thelonariis tam Regis, quàm Comitis, qui exitus tenent, sigillum quærant pro Thelonitariis, quod Theolonitarius Regis ab una parte cum sigillo comprimat, ab altera parte Theolonarius figuram Comitis sui concludat.* In Glossis Gr. Lat. lego τελώνιον, *vectigal, telonatum, mancipatum.* Ita cod. MS.

Tolonearius, Dignitas Palatina apud Reges nostros, qui regni omnibus portitoribus præerat, & ab ipsis *Portoria* recipiebat. Hincmarus Remensis Opusc. 35. *Non solùm eorum querela, quorum causa usque ad alium tractatum diffinienda remansit; verùm & quæ, ut dixi, in Domini Regis præsentia electorum judi-*

judicum sententia diffinita fuerunt, sine Metropolitani conscientia, sineque Canonico & Episcopali judicio, per judices seculares Helmigarium scilicet Mercati Palatii Tolonearium, & Flotharium ac Ursionem villarum Regiarum Majores refricarentur contra Canones, &c. Cellotius in Concilio Dusiensi habet *Telonearium*. Vide Alcuinum Epist. 74.

Toll, vel *Toln*, *Tolonium*, Anglis *Toloneum*, ab eodem fonte, quo *Toloneum*; nostris *Tonlieu*. Propriè verò Fletæ lib. 1. c. 47. §. 8. *est acquietantia telonii ubique in Regno*: Cowello: *regale privilegium, quo qui fruitur, immunis est à gabellis*: Willelmo Thorn. *Hoc est quod vos & homines vestri de toto homagio & servitio vestro sitis quieti in omnibus mercatis de tolnetoto de rebus emptis & venditis*. Leges Edwardi Confess. cap. 24. *Tool, quod nos dicimus Tolonium, est scilicet quod habeat libertatem vendendi & emendi in terra sua.* Atque hac notione usurpatur in Monastico Anglic tom. 1. pag. 15. 16. 156. tom. 2. pag. 190. 191. 320 & apud Bractonum pag. 424.

Tholneum, eadem notione tom. 1. Monast. Anglic. pag. 767.

Tolnetum, idem quod *Teloneum*. Lexicon Cambro-Britannicum: *Toll*, telonium exigere. Vox verò *Tolnetum* occurrit non semel in Chartis Anglicis to. 1. Monastici Anglicani pag. 156. 321. 322. 324. to. 2. pag. 55. 190. 191. 349. &c. in Fleta lib. 1. cap. 38. §. 7. &c.

Toletum, eadem, ni fallor, notione, pro *tolnetum*, in Charta Ottonis III. Imperat. an. 985. apud Maximilianum Henricum in Apologia pro Archiep. Colon. p. 2. *Tam in bonis quàm toletis.* Quæ verba pluries ibi occurrunt.

TELUM pro eo omni, quod hominum saluti nocere potest. Capitularia Caroli M. lib. 7. cap. 262. *Hi, qui aedes aliquas villasque expoliaverint, effregerint, expugnaverint, si quidem id turba cum telis coacta fecerint, capite puniantur. Telorum autem appellatione, omnia, ex quibus saluti hominum noceri possit, accipiuntur.* Vide Legem Bajw. tit. 3. cap. 8. §. 1. Cajus in l. Calvitur, D. de Verbor. signific. *Telum vulgò quidem appellatur, quod ab arcu mittitur; sed unum omne significatur quod manu mittitur.*

Telum, Dolor lateris, in Gloss. Saxon. Ælfrici, ꞅꞇic-ꝑeꞅc, ꞅꞇic-aꝺl. Papias: *Telum, lateris dolor, à medicis dictum, quod dolore corpus transverberet veluti gladius.* Serenus Sammonicus de Medicina c. 21.

> *Est & vis morbi, quod Telum commemoratur,*
> *Cum subito dolor insanus furit incitus ictu,*

Vide ibi Gabrielem Humelbergium, & V. *Ficta*.

TELWORC, Opera, inquit Somnerus, ad certum numerum fructuariis imposita, dominorum terram scilicet seminandi, & similia, q. *tale-works*, à *tale*, numerus, & *work*, opus. Will. Thorn. an. 1364. *Et debet qualibet swollinga arare 6. acras de telworc, & 2. acras de swodleybon, & prædictas 6. acras seminare, &c.*

TEMERA, pro *Temeraria*, in Libro manuali Dodanæ c. 1. Vide *Agonizatorium*, in Appendice.

TENUS. Lex Frision. tit. 14. §. 1. *Duo tali de virga præcisi, quos Tenos vocant, &c.* Ubi Sicama, *tion* etiamnum vimen dici, ex quibus corbes fiunt, observat.

TEMETURA, *Ebrietas*, μέθη, in Gloss. Gr. Lat. MSS. ubi editæ *trementura* perperam habent, ex *temetum*.

TEMO, *Temonarii*, voces, quæ non semel occurrunt in Cod. Theodosiano. Sunt autem *temonarii*, quibus *aurum tironum*, id est adæratio & pretium tironum solvebatur: qui pretium, pecuniamque vice tironum exigebant, quippe ad præbitionem tironum provinciales tenebantur. *Temonariorum* porrò munus inter vilia munera vulgò reponitur, quod *Temonaria functio, Temonis onus, Necessitas, Injuria*, dicitur, in eodem Codice locis, à Jacobo Gothofredo indicatis, ad l. 7. de Tironibus, qui de vocis etymo conjecturam suam profert. Passio S. Maximiliani: *Idem dixit, Fabius Victor Temonarius est constitutus, cum Valeriano Quintiano Præposito Cæsareensi, cum Bono Temone Maximiliano filio Victoris.*

TEMONATICUM, Tributum seu pensitatio pro currus temone. Charta Dagoberti Regis apud Doublet. p. 656. *Portaticos, rivaticos, rotaticos, vultaticos, themonaticos, cespitaticos, pulveraticos, &c.* Alia Ludovici Pii Imp. apud eundem pag. 732. *Quodcunque acquiri potest, partibus S. Dionysii reddi atque haberi debeat, tam de portatico, & pontatico, & ripatico, & rotatico, & timonatico, & volutatico, & cispitatico,* &c. in Glossario Basilic. videtur appellari Τιμωνος ἀνάγκη ἢ τῆς κοβερνήσεως, ἤγουν ἀναπληρώσεως.

Timonagium, in Ch. Radulfi Com. Suession. an. 1233. pro Communia Nantolhensi: *Homines etiam de Nantolio, si opus fuerit, poterunt chiminum meliorare sine mesfacere. Timonagium autem & theloneagium quæ habebam apud Nantolium, cum emendis inde provenientibus concedo dictæ Ecclesiæ, &c.*

TEMPE, Montium angustiæ, *Clusuræ*, uti docuimus ad Alexiadem pag. 328. Basilius de Exercitat. Grammat. Moschopulus lib. περὶ σχεδῶν: τέμπος, τὸ τῶν ὄρους κοίλωμα. Diploma Premilh Marchionis Moraviæ ann. 1235. apud Waddingum: *Cum omnibus appenditiis, pratis, pascuis, sylvis, agris, aquis, tempe, & omnibus hujusmodi pertinentiis.* Ubi *Tempe* sumitur pro pascuis in montium convallibus. Vide *Alpes*.

TEMPERANTIÆ *libellus*, idem, qui *libellus pœnitentiæ*, de quo in voce *Libellus*. Epistola Synodica Concilii Tricassini an. 867. *Convocavit ad se quosdam Episcopos, & eorum usus consilio, ut & ipse opprobrium vel periculum imminens de impetitis vel impetendis declinaret, & Sacerdotalis dignitas insultationem secularium devitaret, libellum temperantiæ, juxta decreta Leonis PP. sicut tunc cautius invenire potuerunt, dictavit — ac propria manu subscripsit.*

TEMPERARE, Diluere, Gall. *Tremper*. Lex Longob. lib. 1. tit. 3. §. 4. *Si quis liber homo aut mulier venenum temperaverit, & alii ad bibendum dare voluerit, &c. Potionem veneficam temperare*, in Synodica Epistola Concilii Dusiacensis II. Concil. Copriniacense c. 33. de Clericis: *Bene sibi vinum temperent, nec ad bibendum quempiam excitent.* Synodus Nemaus. an. 1284. *Vinum sibi temperent, & bene ac modestè se habeant.* Regula Trinitariorum cap. 3. *Vinum sumendum à fratribus taliter temperetur, ut sobriè sumi valeat.* Glossæ Lat. Gr. κεράσατον, συγκεκρασμένον. Vide *Distemperare*.

Temperat, γλύφει κάλαμον, in Gloss. Lat. Gr.

Temperare, Maturè ire. In Statutis Leprosariæ S. Juliani in Anglia, in Additam. ad Matth. Paris pag. 168. habetur caput, *de Horis temperandis*. Mox sequitur: *Mane campana pulsata ad horas Canonicas audiendas omnes surgant, &c.* Mox: *Illud mane sic temperatur, ut nulli sit onerosum; sed ad aisiamentum omnium infirmorum, ut nullus possit se excusare, nisi graviori infirmitate fuerit detentus.* Vide *Horologium*, & *Temperius*.

Temperare horologium. Vide *Horologium*.

Temperare, nescio an alia notione usurpat lib. 1. Sacrament. Eccl. Roman. cap. 43. *Et sic temperent, ut in Trinitatis numero Litaniæ fiant.*

TEMPERIUS. Pro *Temporius*, cui opponitur *Serius*. Gloss. Gr. Lat. *Temporius*, ὡραιότερον. *Temporia*, πρόσκαιρος. Ruricius Epist. 23. to. 5. Antiq. Lect. Canisii: *Moneo ut crastino, quod erit quarta feria, Brivæ, temperius tamen — mihi jejunus occurras.* Flodoardus lib. 1. Histor. Rem. c. 7. *Ad cujus celebritatis vigilias fratres temperius exurgentes.* Utuntur S. Benedictus in Regula cap. 11. 48. Magister in Regula c. 36. & 50. Guillelmus in Vita S. Bernardi lib. 1. cap. 5. Historia Translat. S. Sebastiani n. 70. Rupertus de Divin. Offic. lib. 10. cap. 26.

cap. 26. Glaber Rodulphus lib. 5. c. 1. Liber Usuum Cisterciensis Ord. c. 68. &c. Apud quos interdum *temporius* reperitur: qua usus voce Ovidius 14. Metam.

— Modo surgit eoo
Temporius cælo, modo serius incidit undis.

Columella lib. 9. cap. 4. *Ante crepusculum gallinæ, cibi spe temporius ad officinam redeant.* Ordo Romanus: *Colligite vos temporius ad Ecclesiam illam.* Utitur etiam Cæsarius serm. 12. Belgæ nostri *Tempre* dicunt: ita in Consuet. Hannoniensi c. 68. *Le Caton en Roman:*

Si le compere ù tempre, ù tard.

Vetus Poëta MS. de Vulpe Coronato:

Que nouvelles doivent venir
Temprement à court, &c.

TEMPESTARII, *Tempestuarii*, in Capitulari Aquisgran. an. 789. c. 93. in Capitul. 1. incerti anni c. 40. lib. 1. Capit. c. 62. & apud Cathwolphum in Epist. ad Carolum: *Qui tempestates & alia maleficia faciunt*, in Capitul. 2. an. 805. c. 25. qui νεφοδιώκται in Synodo Trullana can. 61. *Emissores tempestatum*, in Pœnitentiali Theodori c. 33. apud Spelm. tom. 1. Conc. Angl. seu *immissores*, ut habet Cumeanus Abbas lib. de Mensura Pœnitentiarum cap. 7. *Tempestatum immissores, qui quibusdam incantationib. grandines in vineas messesq; mittere perhibentur*, in Lege Wisig. lib. 6. tit. 1. §. 3. Capitularia Ludovici II. Addit. 2. c. 18. de Maleficis: *Ferunt, suis maleficiis aëra posse conturbare, & grandines immittere.* Anianus ad l. 3. Cod. Th. de Malefic. *Malefici, vel incantatores, vel immissores tempestatum, vel qui per invocationem dæmonum mentes hominum turbant, omni genere pœnæ puniantur.* Seneca lib. 4. Natur. Quæst. *Rudis adhuc antiquitas credebat & attrahi imbres cantibus, & repelli.* Ventis magos imperare, tempestates sedare, grandines & imbres ciere, testantur passim Poëtæ. Tibull. lib. 1.

Quum libet, hæc tristi depellit nubila cælo,
Quum libet, æstivo convocat orbe nives.

Ovidius lib. 1. Amor. El. 8.

Cum voluit, toto glomerantur nubila cælo,
Cum voluit, puro fulget in orbe dies.

Lucanus lib. 6.

—Legi non paruit æther:
Torpuit & præceps audito carmine mundus.

Mox:

Miratur non ire polum: nunc omnia complent
Imbribus, & calido producunt nubila Phœbo,
Et tonat ignaro cœlum Iove.

Empedocles apud Laërtium p. 329.

Θήσεις δ' ἐξ ὄμβροιο κελαινοῦ καίριον αὐχμὸν
Ἀνθρώποις, θήσεις δ' ἐξ αὐχμοῖο θερείου
Ῥεύματα δενδρεόθρεπτα, τὰ δ' ἐν θέρει ἀήσοντα.

Agobardus Lugdun. lib. de Grandine & Tonitru, vanam hanc de *Tempestariis* sententiam pluribus suggillat. Vide Herardum Archiepisc. Turon. in Capitul. c. 3. Burchard. Decret. lib. 10. c. 23. lib. 19. pag. 270. Ivon. Carnot part. 11. c. 36. 43. Pœnitentiale Roman. tit. 6. cap. 3. & 20. Bedam de Remediis Peccator. c. 7. Priminium Abbat. in excerpt. ex libris Canonic. Delrium lib. 2. Disquisit. Magic. quæst. 11. Petrum de Valle tom. 2. Epist. 5. p. 520. edit. Paris. &c.

TEMPESTATIO, pro *Temptatio*, seu *Tentatio* malè legerunt Lud. de la Cerda, & Vossius apud Gregor. Turon. de Vitis Patrum cap. 11. Sic enim præferunt aliæ editiones.

TEMPLARII. Templariorum Militum Ordo institutus anno 1118. Hierosolymis, ab Hugone de Paganis & Gaufredo de S. Aldemaro: horumque fuit primitus professio, *ut vias & itinera, maximè ad salutem peregrinorum, contra latronum & incursantium insidias, pro viribus conservarent.* Cùm autem novem annis post eorum institutione n in habitu fuissent seculari, in Concilio Trecensi data fuit eis Regula, & habitus assignatus, albus videlicet, de mandato Honorii PP. & Stephani Hierosolymitani Patriarchæ. Postmodum verò sub Eugenio PP. cruces de panno rubeo, ut inter cæteros essent notabiliores, assuere cœperunt, tam equites, quàm eorum fratres inferiores, qui dicuntur *Servientes*. Atque hi, quoniam juxta Templum Domini in Palatio Regio mansionem habebant, *Fratres Militiæ Templi*, seu *Templarii* appellati. Hæc ferè Willel. Tyrius lib. 12. cap. 7. & ex eo Jacobus de Vitriaco in Hist. Hierosol. cap. 65. Sanutus lib. 3. part. 6. cap. 14. part. 7. cap. 3. Matth. Paris an 1118. Bromptonus pag. 1008. Hovedenus pag. 479. Matth. Paris, Henric. de Knyghton p. 2382. &c. Adde Anselmum Havelbergensem lib. Dialogor. c. 10. pag. 113.

Verùm hi, qui in institutionis suæ primordiis tanta vitæ sanctitate fulgebant, in superbiam intolerabilem postea delapsi, quam damnant non semel Scriptores, in primis Antistes Tyrius loco citato, Matth. Paris p. 419. 529. 614. Bromptonus pag. 1279. Gervasius Dorobern. pag. 1365. & alii. Variis etiam subinde criminibus insimulati, Philippo Franciæ Rege procurante, comprehensi 13. Octob. ann. 1307. ac convicti, plerique vivi igne cremati sunt: tandemque in Concilio Viennensi à Clemente PP. V. an. 1312. 3. April. Templariorum ordo penitus abrogatus, eorumque bona Hospitalariis concessa. Totam hanc Historiam narrant Scriptores Ecclesiastici & Francici, atque in iis præsertim Puteanus, Bibliothecæ Regiæ Præfectus, peculiari edito in hanc rem Commentario.

In Anglia pariter uno eodemque die, hoc est 4. Idus Januarii ann. 1307. de mandato Clem. PP. ad instantiam Philippi Regis Franciæ comprehensi, deinde variis pœnis addicti, eorumque bona Hospitalariis pariter concessa. Rem recitant Thomas Stubbs in Actis Pontificum Eboracens. pag. 1730. Knyghton an. 1307. Monasticum Anglic. tom. 2. pag. 512. 559. 560. 943. 944. 945. &c. Will. Brito lib. 4. Philipp. de Richardo Rege Angliæ:

Imperiale solum cultu Templarius intrat,
Privato ut tectus habitu securior iret.

Templariorum Ordinis Magnorum Magistrorum nudum utcunque catalogum, quos τεμπλαμαΐστορας vocat Cinnamus lib. 4. ex Cartusiæ Villanovanæ veteri codice pridem edidit vir cl. Dion. Salvagnius Boissius. Nos etiam horum historicam seriem olim contexuimus, quam ex Familiis nostris Hierosolymitanis, seu Ultramarinis, hîc delibabimus, indicatis duntaxat Scriptorum locis, in quibus eorum mentio subinde occurrit, cùm horum historiam hactenus nemo, opinor, attigerit. Primus igitur Ordinis institutor fuit

Hugo de Paganis, seu de *Payens*, patriâ Trecensis, qui Concilio Trecensi interfuit anno 1127. & in Syriam è Gallia rediit ann. 1130. de quo agunt Præfatio ad Regul. Templarior. S. Bernardus in Exhortat. ad Milites Templi, Guill. Tyr. lib. 12. c. 7. lib. 13. c. 26. Robertus de Monte an. 1128. Jacob. de Vitriaco l. 1. c. 65. Sanut. l. 3. part. 6. c. 14. part. 7. c. 3. Roger. Hoved. pag. 479. Henric. Huntindon. lib. 8. pag. 384. Bromptonus pag. 107. Vassorius in Annalib. Noviodun. pag. 477. Mon. Angl. to. 2. p. 517. 885. &c. Huic successit

Robertus, cognomento *Burgundio*, Magnus Templi Magister, an. 1140. 1147. de quo agunt Tyrius lib. 15. c. 6. lib. 17. c. 1. Gesta Ludovici VII. c. 18. Diagus in Comitib. Barcinon. lib. 2. cap. 145. 146. natales verò ac ejus familiam, quæ Credonensium dominorum apud Andes fuit, attigerunt Duchesnius in Hist. Burgund. lib. 4. c. 27. Augustin. *du Pas* in Familiis Armoricis pag. 748. Vide præterea S. Anselmum lib. 3. Epist. 66. Ordericum Vital. lib. 8. pag. 674. & Sammarthanos in Abbat. de Rota p. 796.

Ebrar-

Flrardus, vel *Everardus de Barris*, eadem dignitate donatur apud Sugerium Epiſt. 50. S. Bernardum Epiſt. 362. Petrum Cluniac. lib. 6. Epiſt. 26. Odonem de Diogilo de Ludovici VII. Profect. in Orientem lib. 3. & 7. p. 33. 67.

Hugo Magnus Templi Magiſter ſub. an. 1151. nominatur in Privilegiis Ord. Hoſpitaliorum pag. 10.

Bernardus de Tremelay, Magnus Templi Magiſter Aſcalonenſi obſidioni interfuit an. 1153. ut narrat Tyrius lib. 17. c. 21. 27. à Saladino in prælio captus, Manuele Imperatore procurante, libertate donatur ann. 1157. ut docet Cinnamus lib. 4. n. 22. Familiæ de *Tramelay*, vel *Tremeley* in Sebuſianis, meminit Guichenonus in Bibl. Sebuſiana cent. 2. cap. 25.

Bertrandus de Blanchefort, Magnus Templi Magiſter ann. 1160. 1161. cujus complures leguntur Epiſtolæ ad Ludovicum VII. Regem Franc. in Geſtis Dei per Francos pag 1176. & tom. 4. Hiſtor. Franc pag. 692. 693 694. 697. 698. 700. 702. Interfuit Chriſtianorum cladi ad *Harenc* an. 1165. in Geſt. Dei pag. 1179. Vide tom. 4. Hiſt. Franc. pag. 701. & Tyrium lib. 20. cap. 5. Eadem tempeſtate vixit Gaufridus Fulcherius Domus Templi Hieroſolymitanæ Præceptor, de quo agunt Joan. Sariſber. Epiſt. 275. tom. 4. Hiſtor. Francor. pag. 695. 699. 701. 702. Ughellus tom. 3. pag. 465. & Vaſſorius pag. 903.

Andreas, Bernardi Domini Montisbarri & Hunbergæ filius, S. Bernardi Abbatis Clarevall. avunculus, Magnus Templi Magiſter an. 1165. Hujus meminit idem Bernardus Epiſt. 288. & Gaufrid. lib. 1. de Vita ejuſdem S. Bernardi c. 4. §. 11. lib. 3. c. 1. §. 1. Vide Petrum Franc. Chiffletium in S. Bernardi genere aſſerto p. 641. 644.

Philippus Neapolis in Syria Dominus, Miles Templi factus, ejuſdem Ordinis Magnus Magiſter extitit: quam dignitatem poſtea dimiſit, ante annum 1170. Vide Tyrium lib. 20. cap. 24. lib. 22. c. 5. & Ughellum to. 3. pag. 475. De ejus familia egimus in Familiis Hieroſolymitanis. Huic ſuffectus.

Odo de S. Amando, primùm Mareſcallus, deinde Buticularius Regni Hieroſolymitani, qui abdicata rerum ſecularium cura, Miles Templi factus, ejuſdem Ordinis Magnus Magiſter creatus eſt, quam dignitatem obtinebat an. 1174. & 1176. Interfuit prælio, quo Balduinus IV. Saladinum ad Ramam fugit, in quo acriter pugnavit. Sed haud multò poſt ab eodem Saladino in Sidonienſi tractu captus, vitam in captivitate finivit. Will. Tyr. lib. 20. c. 32. lib. 21. c. 22. 29. Radulphus de Diceto pag. 601. Robertus de Monte an. 1180. Vide Patriarchium Bituric. c. 71.

Arnoldus de Torogio, Magnus Templi Magiſter. an. 1181. obiit an. 1184. Will. Tyr. lib. 22. c. 7. Rigord. an. 1184. Hoveden. pag. 628. Monach. Altiſiod. pag. 88. Sanut. lib. 3. part. 9. c. 4. Poſt hunc occurrit

Theodoricus, ſeu *Therricus*, Magnus Templi Magiſter, cujus crebra eſt mentio apud Scriptores Rerum Hieroſol. ubi de Guidonis Regis clade an. 1187. cui interfuit, & à qua evaſit: licet captum à Saladino dicant Radulfus de Diceto & Nicolaus Trivettus ſub ann. 1188. Plura de Therrico habentur apud Monachum S. Pantaleonis an. 1187. Hovedenum pag. 636. Gervaſium Dorobern. pag. 1502. Matth. Paris pag. 100. Sanut. lib. 3. part. 9. c. 4. in Chronico Reicherſperg. an. 1187. &c. Adde Ughellum in Archiepiſcopis Piſanis eod. anno. Abdicato ſtatim poſt hanc cladem Magiſtratu ſubrogatur

Girardus, vel *Gerardus, de Rideſſor* Bromptono cognominatus: *de Ridesford*, autori Hiſtor. Hieroſolym. pag. 1151. 1153. 1156. 1165. *de Bedefort* Radulfo Coggeshalenſi MS. & Hovedeno: denique *de Ridefort* auctori vernaculo Hiſtoriæ Hieroſol. qui Flamingum & Regis Hieroſolymitani Seneſcallum fuiſſe ait. Hanc porrò dignitatem paucis menſibus tenuit, cæſus in prælio, quod initum eſt inter Guidonem Regem & Saladinum 4. Octob. an. 1188. Vide præterea Jacob. de Vitriaco lib. 1. c. 98. Girardo

Gualterus ſufficitur, ut eſt in Catalogo Villanovano. Huic

Robertus de Sabloil, an. 1155. ex familia fortè de Sableio apud Andes: iſti

Gilbertus Horal, vel *Eral*, an. 1196. quem excepere

Pontius Rigaldus an. 1198.

Philippus du Pleſſiez an. 12.... &

Theodatus de Berſiaco ann. 12.... de quibus, in ſupra laudato catalogo recenſiti, ſilent Scriptores. Meminit Innocentius III. l. 14. Epiſt. 64. controverſiæ inter Leonem Regem Armeniæ, & Magiſtrum Templi & Templarios ſuper Caſtro Gaſtonis, de qua etiam quædam habent Geſta ejuſdem Pontificis pag. 123. 128. 129. hoc eſt ſub an. 1211. Poſt Theodatum Thomas de Monteacuto an. 1210. recenſetur in eodem catalogo; ſed is poſt Guillelmum de Carnoto hanc dignitatem obtinuit: deinde

Guillelmus de Montedon an. 1216. quem excipit idem

Guillelmus de Carnoto, ſeu *de Chartres*, an. 1218. qui obſidioni Damiatæ interfuit an. 1219. ut eſt apud Oliverium Scholaſticum, à quo ob virtutem bellicam laudatur, ut & univerſa *Templi Militia, quæ*, inquit, *prima ſolet eſſe in congreſſu*, & *ultima in receſſu*, à quo hæc verba mutuati ſunt Jacob. de Vitriaco lib. 3. pag. 1134. & Matth. Paris pag. 208. 211. 212. Vide præterea tom. 8. Spicilegii Acheriani pag. 374. Honorium III. lib. 2. Epiſt. 1270. & Hieron. Rubeum in Hiſt. Ravenn. lib. 6. pag. 380. Guillelmo ſucceſſit

Thomas de Monteacuto, ſeu *Montaigu*, cujus Epiſtola legitur apud Matth. Paris an. 1221. qua in Regno Hieroſol. geſta poſt expugnatam Damiatam enarrat. Sub hoc, ni fallor, Honorius III. PP. Templarios ab Patriarchæ Hieroſ. & Epiſcoporum juriſdictione exemit, ut eſt in Privilegiis Ord. Hoſpitalariorum.

A. Magnus Templi Magiſter occurrit in Tabulario Manoſcenſi in Charta an. 1234. qui non alius eſt, quàm qui *Armandus* appellatur in quadam Epiſtola ſcripta Theobaldo Regi Navarræ, Comiti Campaniæ, & Comitibus Nivernenſi, Foreſii, & Monfortenſi, aliiſque Franciæ Baronibus ab Epiſc. Nicoſienſi Patr. Hieroſol. Vicario, H. Ep. Nazaretenſi, R. Ep. Acconenſi, R. Ep. Liddenſi, H. Abbate Templi, G. Magno Hoſpitalis Magiſtro, Armando Magiſtro Militiæ Templi, Gauterio Comite Briennenſi, Eudone de Montebeliardo Regni Hieroſol. Comeſtabulo, B. Domino Sidonis, & I. Dom. Cæſareæ, ſuper ſtatu Terræ ſanctæ, nullâ cæteroquin additâ anni notâ.

Hermannus de Perigord, Præceptor Domus Templi in Sicilia & Calabria ſub an. 1229. ut eſt apud Rocchum Pirrum to. 2. p. 640. Magnus ejuſdem Ordinis Magiſter dictus eſt: quam dignitatem obtinebat ann. 1239. ut eſt apud Albericum in Chron. MS. qui fortè is eſt, quem patria Pictavinum fuiſſe ait, ſub an. 1237. Illius Epiſtolam ſuper Regni Hieroſol. ſtatu deſcripſere Matth. Paris & Nicolaus de Trivetto ſub an. 1244. quo ille à Saracenis cæſus interiit, electo ſtatim in Vicemagiſtrum Guillelmo *de Roquefort*, interim dum alius eligeretur Magiſter. Vide eundem Pariſium pag. 416. 419. 421. 427.

Guillelmus Sonnac, vel de *Senay*, ut nominari videtur in Epiſtola, quæ deſcribitur apud Matth. Paris in Addit. pag. 110. una cum S. Ludovico obſidioni Damiatæ interfuit ann. 1249. ut eſt apud Joinvillam, à quo ob fortitudinem laudatur, ut & à Pariſio ann. 1250. pag. 528. 533.

Renaldus de Vichier, in Tabul. Eccleſ. Autiſiodor. *Domorum Militiæ Templi in Francia Magiſter*, anno

1247.

1247. *Marescallus Templi*, apud Joinvillam pag. 35. nostræ edit. *Magister Templi*, cap. 52. edit. Pictavensis, denique *Magnus Templi Magister*, in Archivo Regio, scrinio *Champagne* VI. De Templariis hac ferè tempestate, vide Sanut. l. 3. part. 12. c. 5. 6. 7. 9.

Americus Præceptor domorum Franciæ, in Magnum Magistrum ejusdem Ordinis electus est an. 1264. ut est apud Odoricum Rainaldum hoc an. n. 31. Breve Chronicon Hospitalariorum tradit, Guillelmum de Castellonovo Arvernum, Magnum Ordinis Magistrum ann. 1260. fratrem fuisse Magni Templi Magistri: unde conjici daretur ex temporum ratione hunc Aimericum innui.

Thomas Berart, vel *Beraud*, eadem gaudebat dignitate, ut docemur ex Epist. Vernacula Theobaldo scripta, quam dedimus in Notis ad Joinv. p. 64. Ubi *Maistre de la poure Chevalerie du Temple* indigitatur. Quæ quidem Epistola licèt nullam anni notam præferat, ex serie tamen colligitur, scriptam sub ann. 1273. triennio scilicet post mortem Joannis Comitis Briennensis, quam in annum 1270. conjiciunt Scriptores. Huic adscriptum scribit Puteanus in Templariorum Hist. pag. 20. pravum hunc morem, qui cæteris Templariis objectus fuit in eorum condemnatione, Christum abnegandi in professione, quem alii nescio cui Roncelino Magistro attribuunt. Utcunque sit, non multo post

Robertus, Magnus Templi Magister Concilio Lugdunensi cum M. Hospitalariorum Magistro interfuit anno 1274. ut est in actis ejusdem Concilii. Vide Sanut. lib. 3. part. 12. c. 14. & 17. Post hunc

Guiffredus de Salvaing M. Templi Magister nominatur in catalogo Villanovano sub ann. 1285. ex familia nobili Delphinate, ex qua superest supralaudatus Dionysius Salvagnius Boissius, vir natalium & eruditionis splendore illustris, Primus in Camera Computorum ejusdem Provinciæ Præses, & scriptis clarissimus. Huic successit

Guillelmus de Bellojoco, uti appellatur in Inquisitionibus contra Templarios, & alibi: perperam *Petrus de Belgiou*, seu *Bellivisus*, dictus in laudato catalogo, qui Magnus Templi Magister extitit an. 1286. Periit in obsidione Acconensi, viriliter contra Saracenos pugnans, anno 1291. cum omnibus ferè Templariis, decem duntaxat Ordinis Militibus clade elapsis. Vide Sanutum lib. 3. part. 12. c. 21. Dictamina MSS. Magistri Berardi de Neapoli Epist. 141. 142. Odoricum Rainaldum an. 1291. 7. Puteanum in Histor. Templariorum pag. 129. Archivum Regium scrinio, *Croisade de Philippes de Valois*, ch. 27. &c.

Monachus Gaudini, Magnus Templi Magister statim post Acconensem cladem à decem Militibus, qui ex ea superfuerant, electus, in insulam Cyprum cum iis concessit, uti narrat autor Historiæ Excidii Acconis MS. in Bibl. S. Victoris Paris. Postremus denique hujus Ordinis Magnus Magister fuit

Jacobus de Nolay, Burgundio, ex diœcesi Bisuntinensi, perperam de *Molay* nominatus in plerisque Historiæ Templariorum locis, pag. 122. 128. 129. 160. & in catalogo Villanovano. Tortosam una cum Almerico Tyri domino expugnavit, & exinde aliquot annis bella cum Saracenis fortiter gessit, donec à Babylonico Sultano ea pulsus, in Franciam venit, ubi cum aliis Templariis igne consumptus Parisiis interiit. Hunc porrò nescio unde *Fratrem Gracchi* appellet Bruftemius apud Chapeavillam to. 2. Hist. Leodiensis pag. 347. Vide Rainaldum an. 1298. 21. & Sanutum lib. 3. part. 13. cap. 10.

TEMPLA, appellatas potissimum paganorum ædes sacras docet Cod. Th. tit. *de Paganis, sacrificiis, & templis*, locis à Jacobo Gothofredo indicatis in Paratitulo ejusdem tit. §. 3. Interdum tamen ita dictæ Christianorum ædes sacræ, ut l. 4. de his, qui ad Ecclesias confugiunt, d. Cod.

Templum, Ordo ipse *Templariorum*. Willelm. Brito lib. 5. Philipp.

> *Suscipiens habitum Templi Syrias aufugit in oras.*

Anonymus de bello sacro:

> Μητροπολίτας, Αρχιερεῖς, τὸ Τέμπλο, τὸ Σπιτάλη.

Philippus *Mouskes* in S. Ludovico an. 1242.

> *Dont revint noviele & exemples,*
> *Que li Ospitaux & li Temples,*
> *Li saudoier & li Baron*
> *De toute la tiere environ*
> *Avoient entr'aus fait un Roy*, &c.

Templum, Ædes Templariorum, quomodo Parisiis eorundem ædes etiamnum appellatur, vulgò *le Temple*. Monasterium Anglic. tom. 2. pag. 549. *Dedit Templariis Templum Outtinge pertinens eidem.*

Porrò in *Templo* Parisiensi, reconditus olim fuit Thesaurus Regius. Charta Philippi Pulchri Regis Fr. ann. 1309. in 2. Regesto ejusd. Regis ex Tabul. Regio n. 16. *Concedentes eisdem hæredibus, & suis hæredibus, ut dictum reditum apud Templum in Thesauro nostro, vel alibi, ubi thesaurus reponetur prædictus, ad Festum Candelarum habeant & percipiant annuatim*, &c. Extat in alio Regesto ejusdem Regis Philippi an. 1312. compositio, facta à Leonardo de Tybertis Sanctæ domus Hospitalis S. Joannis Hierosolymitani Priore Venetiarum, & locum Tenente Magistri Hospitalis prædicti in partibus transmarinis, & ipsius Ordinis Procuratore, & fratre Joanne de Villaribus Præceptore domus de *Fieffes* Prioratus Franciæ, cum gentibus ejusdem Regis, *super variis Regni Franciæ receptis nomine dicti domini Regis factis & habitis apud Templum, in quo Thesaurus ejusdem domini Regis servabatur per fratres Ordinis Templi ante reprobationem illius ordinis, ex quo postmodum dictæ gentes prædicti Domini Regis finalem compotum minimè recepisse dicuntur*, &c. Data Parisiis 21. die Martii an. 1312. Ubi præterea hæc habentur, quæ docent penes Templarios regii thesauri custodiam fuisse, ac de eo *compota* exegisse: *ac proinde dictus Ordo, cui bonorum Templi, quæ prædicto domino Regi prædicto pro regimine & custodia dicti thesaurarii regii dictis Templariis traditi, sub eorum cura & periculo obligata remanserant administratio pro Terra Sanctæ subsidio est commissa, in perpetuum remanebit quitus & penitus absolutus, super rationibus aut compotis exhibendis occasione receptæ cujuslibet à Fratribus ordinis Templi nomine dicti domini Regis factæ in dicto thesauro vel alibi, nec non super omni eo, quod ab Ordine nostro prædicto occasione receptarum aut rationum seu compotorum hujusmodi reddendorum ex ipsis receptis deinceps peti posset.*

Apud Anglos perinde Thesaurus Regius reponebatur in *Novo Templo* Londinensi. Matthæus Paris ann. 1232. de Huberto de Burgo Angliæ Justitiario repetundarum postulato: *Exegit rationem — de quintadecima & sextadecima, & aliis redditibus, tam ad Scaccarium suum, quàm ad Novum Templum Londinense*, (ubi Spelmannus in voce *Justitia* addit, *ubi etiam reponebantur pecuniæ regiæ*, & *alibi.*

TEMPORALIS. *Temporales potestates*, in l. 47. Cod. Th. de Episcop. qui ibidem *sæculares judices* appellantur.

Temporalis dies, in l. 63. de Appellat. l. ult. de Reparat. appellat. Cod. Th. & in Cod. Justin. &c. dicitur ultimus spatii & temporis illius, quod ad appellationem exequendam vel reparandam legibus tribuitur: quo exspirante, causa quoque exspirat. Gloss. Græco-Latin. ὀλιγοχρόνιος, *temporalis.*

Temporalis hostis. Capitulare 2. an. 813. c. 9. *Habeant loricas vel galeas, & temporalem hostem, id est æstivo tempore.*

Temporalis, inconstans. S. Columbanus Epist. 3.

Nos scimus, quod cum gaudio & fervore suscepimus verbum domini. Caveamus nunc, ne simus temporales.

TEMPORANEE, Temporius, Gall. *de bonne heure.* Ritus ordinandi Episcopum in Ecclesia Rotomagensi: *Tertia pulsetur temporaneè, & interim præparet se Dominus Archiepiscopus*, &c.

TEMPORARE, *Tempus ducere*, (Gall. *Temporizer*) *vel in tempore vivere. Adtemporare, contemporare, simul temporare.* Jo. de Janua.

TEMPORARIE, Ad tempus. Salvianus lib. 5. de Gubernat. Dei: *Nihil susceptis tribuunt; sed sibi hoc etiam pacto aliquid à parentibus temporariè attribuitur, ut in futuro totum filiis auferatur.* Utitur etiam libro 8. Disputatio Zachæi lib. 3. cap. 3. *Temporariè abstinentiam & continentiam simulant.* Utuntur etiam Latini Scriptores.

TEMPORINUS, Tener, mollis, Gallis, *Tendre.* Odo Cluniac. lib. 2. de Vita S. Geraldi cap. 27. *Dixerat, & de rupe, quæ eidem loco imminet, cervus se se præcipitavit. Quem ministri gaudentes pariter & mirantes tulerunt, & inde, sicut tunc cervorum caro temporina est, delicatum edulium seniori paraverunt.*

TEMPORIVE. Gregorius Tur. lib. 5. Histor. c. 46. *Nunquam prandio usus est, nisi tantùm cœna, ad quam sic temporivè residebat, ut sole stante consurgeret.* Ubi fortè legendum *temporius.* Vide *Tempestivus.*

TEMPTATUS. Capitula ad Legem Alamannor. c. 22. edit. Baluzianæ: *Si inclida misa non fuerit, & prius & tentata fuerit*, &c. i. *tenta*, seu *detenta.*

TEMPUS. *Ad tempus*, suo tempore, vel maturè, phrasis Gallica, *A temps*, vel *en son temps.* Capitula Caroli M. lib. 2. c. 18. *Aut si aliqua re præpediente id facere non potuit, cur nobis ipsam impossibilitatem ad tempus non annuntiavit.* Et cap. 27. *Eorum relatu nobis ad tempus indicetur.*

Liber temporum, id est Paralipomenon, apud S. Hieronymum lib. 2. in Ruffinum c. 8.

TENA, vel *tenia*, Joanni de Janua, *A teño dicitur, estque vittarum extremitas dependens diversorum colorum*, vel *extrema pars vittæ, quæ dependet coronæ.* Gloss. Lat. Gall. *Tena, vel tenia, Bende ou queüe de mitre.* Provinciale Ecclesiæ Cantuar. lib. 3. tit. 1. *Contra Clericos portantes infulas, aut tenas coram Prælatis*, &c. Concilium Lambethense an. 1281. c. 22. *Et cum corona sit character Christianæ militiæ, & revelati cordis ac patuli radiis cælestibus insigne: ipsi ut veraciter ostendant, se hujus characteris titulum erubescere, tena coronas abscondunt, quasi cælestes radios repellentes*, &c. Infrà: *Portantes infulas aut tenas coram Prælatis, aut coram populo publicè deferentes, &c.* Ubi Concilium Londinense an. 1268. cap. 5. habet, *infulas, quas vulgò Coifas vocant.* Ita *tenæ* & *coifæ*, idem sunt.

TENACIA, pro *tenacitas* usurpatur ab Jona Autel. Episcopo lib. 3. de Instit. laïcali c. 11.

TENACES, *Forcipes*, in Glossis antiquis MSS. Hispanis *Tenazas*, nostris *Tenailles*, à tenendo, inquit Philander ad Vitruvium. Charta Fernandi I. Regis Hispaniæ æræ 1101. *Servitium de mensa, id est, salare, inferturia, tenaces, trullone cum coclearibus 10. &c.*

TENACULA, Forceps, in Mamotrecto ad 2. Paralip. c. 4. nostris *Tenaille.*

TENACULUM, *Venabulum*, Joanni de Janua. Gloss. Lat. Gall. habet *Tenabulum, Retenail, espié.* At aliud sonat in M. Chronico Belgico pag. 172. ubi de expugnatione Ascalonitana à Balduino Rege Hierosf. *Quod inter maxima miranda miracula miraculum esse summum videtur, ut urbs 150. turribus prævalidis munita, & tenaculis domuum in plateis suis quasi crypta laquearius superiecta, tandem aliquando vinceretur.* Leg. fortè *tectaculis.*

Tenaculum, Fibula, *retinaculum. Retenail*, in Gloss. Lat. Gall. laudato. Vetus Charta apud Jo. Schefferum ad Chronic. Upsaliense pag. 152. *Item duæ ampullæ ponderant 2. markas. Item tenacula duarum capparum ponderant quinque markas argenti deaurati.* Usus hac voce Terentianus Maurus in Præfat. sed al a notione.

TENANDRIUS. Statuta Roberti III. Regis Scotiæ cap. 4. §. 3. *Statutum est & ordinatum, quod licet in posterum domino Rex de dicto Comitatu aut comitatu, cum tenandriis & liberè tenentibus per chartam suam infeodaverit aliquem, &c.* Legendum puto *tenanceriis*, ex Gallico *Tenancier*, Tenens.

TENDA, Tabernaculum, tentorium, Gallis *Tente.* Tudebodus lib. 2. Historiæ Hierosolymitanæ: *Et in nostras laxatis frænis concurrerunt tendas.* Florentinus Monachus de Expugnatione Acconensi:

> *Bacchanalis Africus mare perturbabat;*
> *Evulsa tentoria cuncta laniabat,*
> *Si confratres mei tunc ibidem fuissent,*
> *Et tenere dentibus me tendam vidissent,*
> *Horum quidam, reputo, super me risissent.*

Occurrit præterea apud Ordericum Vital. lib. 9. pag. 742. 743. Raymundus Montanerius in Chron. Aragon. c. 122. *Et lo Senior Rey d'Arago fen anar la crida per la sua host, que tot homes plegà les tendes, &c.* Sic Τένδας & τένδες, tabernacula vulgò vocant recentiores Græci, Leo in Tactic. c. 5. §. 9. cap. 10. c. 12. cap. 13. §. 3. cap. 18. §. 54. Nicetas Græco-Barb. in Notis Wolphianis pag. 115. edit. Genev. Ducas pag. 37. 188. Joan. Cananus pag. 192. & alii à Rigaltio & Meursio laudati.

Tenda, Hispanis, est Statio seu officina in foro aut locis publicis exponendis & vendendis mercibus. *Tentorium* exponitur in Foris Aragon. lib. 9. pag. 179. Diploma Weremundi Regis Hispan. apud Ambrosium Moralem: *Cum omnibus utensilibus, cupis, torcularibus, & tendis in mercatello, & vineis, quæ servierunt ipsi corti, &c.* Charta Adelfonsi VIII. Regis Castellæ æræ 1213. *Et vestras tendas nullus Alvarit, neque Almuserscus, neque Almoçabel violenter intret, &c.* Rodericus Toletanus lib 6. c. 24. *Rex dotavit Ecclesiam Toletanam, & dedit ei — in civitate omnes stationes, quas vulgariter Tendas vocamus.* Idem in Hist. Arabum cap. 40. *Stationes vendentium* vocat. Fori Oscæ ann. 1247. sub Jacobo I. Rege Aragon. f. 18. *Si duo habent domos, tendas, aut alias hæreditates simul, &c.* Charta Lusitanica apud Brandaon. lib. 15. Monach. Lusitan. cap. 31. *Item retineo mihi & successoribus meis omnes tendas, quas Reges Saraceni solebant tenere tempore Saracenorum.* Adde tom. 5. p. 308. Præterea Colmenarezium in Hist. Segoviensi cap. 17. §. 15. cap. 19. §. 1.

Tendarii, qui in tendis merces suas venum exponunt. *Apothecarii & tendarii*, in Foris Aragon. lib. 9. tit. Quod Physici, &c.

Tendere, Tentorium explicare, vel in tentorio subsistere, castra metari. Gloss. MSS. Reg. Cod. 1013. *Tendebat, tentorium habebat.* Palmerius ad Salustium pag. 520. restituit vocem *tendentes*, pro *tentoria figentes*, aitque vocabulum esse Numidarum. Huc viri docti ista referunt Maronis:

> *— hic sævus tendebat Achilles.*

Et Suetonii in Galba c. 12. *Cohors Germanorum juxta hortos tendebat.* Denique Taciti Annal. 13. *Milites tendere omnes extra vallum jussit.*

Adtendare, eadem notione. Epistola Tierrici Magistri Templi in Chronico Reichersbergensi an. 1187. *Et non potuerunt adtendare ultra tendas tres.* Joan. Villaneus lib. 5. cap. 1. *Ove il detto Imperadore s'era attendato a gran danno di Romani.* Adde lib. 7. cap. 147. lib. 9. cap. 46. Hinc nostrum *attendre* fluxit, pro *expectare*, quia donec *tendæ*, seu tentoria figantur, subsistunt, & expectant.

Tabernacula autem olim ex coriis confecta constat, unde

unde in Epistola Valeriani ad Zozimionem, apud Pollionem in Claudio: *Pellium tentoriarum decurias triginta.* Zonaras in Constantino M. σκηνὴ ποιὲ τῷ πατρὶ διηκομίσθη ἐκ Βαβυλῶνος δέρμασιν ἐγχωρίοις ποικιλώτερον εἰργασμένη.

Tenda, apud Papiam, *quæ rusticè Trabis dicitur.* Cod. alius *Trabea* præfert. Gloss. Saxon. Ælfrici, *tenda:* Ʈyl Ƿ Ʈyle, i..... Domus limen.

TENEATURA. Vide *Tenere.*

TENEBRÆ, Officium Ecclesiasticum, ita appellatum, quod peragitur Feria 4.5. & 6. majoris hebdomadæ: *His enim diebus Ecclesia Tenebras colit, & Matutinas in Tenebras finit*, inquit Durandus lib. 6. Ration. cap. 72. n. 2. *Primo quia in luctu & mœrore est propter domini Passionem: & propter ejus triduanam mortem exequias celebrat triduanas. Secundo Officium Tenebrarum significat tenebras, quæ fuerunt super faciem terræ, dum pendebat Sol justitiæ in cruce, &c.* Adde Beletum c. 100. Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 20. *Ad Tenebras in Parasceve per tres dies 13. cerei accenduntur.* Hugo Flaviniac. pag. 170. *Ubi verò ventum est ad Tenebras, miser ille, dum Kyrie eleison cum versibus cantaretur, corde compunctus genibus patris advolutus est.*

TENEBRARIUS, Vir obscurus, obscuri nominis. Vopiscus in Firmo: *Et illi quidem adversum nos contendenti hæc sola ratio fuit, quod dicebat, Aurelianum in edicto suo non scripsisse, quòd tyrannum occidisset; sed quòd latrunculum quondam à Rep. removisset: perinde quasi digne tanti Princeps nominis debuerit tyrannum appellare hominem tenebrarium, aut non semper latrones vocitaverint magni Principes eos, quos invadentes purpuras necaverunt.*

TENELLUS, Obturaculum oris dolii. Jo. Laudensis in Vita S. Petri Damiani Card. n. 22. de dolio, seu tina: *Evulso tenello, nihil prorsus vini suscipiunt.*

TENENS, forense vocabulum, pro reo, ut contrà, *Petens* pro actore, in Regiam Majestatem lib. 2. c. 2. Occurrit passim in Legibus Scoticis & Anglicis. Vide *Tenere.*

TENERI, dicuntur infantes à Patrinis, cum baptizantur, quia revera ab iis in brachiis dextris *tenentur*, cum Sacerdos orationes baptismales dicit, & cum tingitur. Gallis *Tenir sur les Fonts de Baptesme.* Ordo Romanus: *Induti verò* (vestibus candidis) *ordinantur per ordinem, — & infantes quidem in brachiis dextris tenentur: majores verò pedem ponunt super pedem patrini sui.* Concilium Nicænum Arabicum Pisani c. 22. *Ut viri non teneant in baptismo puellas, aut mulieres, neque mulieres teneant masculos.* Conradus Abbas Uspergensis ann. 1123. *Hoc etiam injungit, — ne filios suos & filias ad baptismum teneant; sed sibi patrinos quærant, &c.* Historia Ludovici VII. Regis Franc. an. 1165. *Hugo etiam Abbas S. Germani Parisiensis patrinus puerum super fontem baptismatis in ulnis suis tenuit.*

Teneri etiam dicuntur Baptizati in Confirmatione. Honorius Augustod. lib. 3. cap. 115. *Qui autem de Baptismo suscepit, idem etiam ad Confirmationem tenere poterit. Tenere ad Confirmationem*, in Concilio Compendiensi an. 757. c. 12. Cabilonensi II. c. 31. Wormaciensi ann. 868. c. 34. lib. 5. Capitul. c. 7. in Epistola Nicolai PP. ad Rodulfum Archiep. Bituricensem c. 5. & Fulberti Carnot. Epist. 13. Florentius Wigorniensis an. 943. *Idem Rex Anlafum Regem --- de lavacro sanctæ regenerationis suscepit, regioque munere donavit, & parvo post tempore Reignoldum Northamhimbrorum Regem, dum ab Episcopo confirmaretur, tenuit, sibique in filium adoptavit.* Vide Dissertat. 22. ad Joinvillam pag. 275. & in v. *Gestantes.*

TENERE, *Tenens, Tenetura, Tenedo, Tenezo, Tenementum, &c.* Voces fori feudalis.

Tenere dicitur, qui prædium à domino feudali dependens, & in ejus feudo vel dominio possidet: quæ vox hac notione passim occurrit.

Tenere in capite dicitur, qui nullo medio ratione feudi domino subjectus est: apud Anglos specialiter, qui à Rege seu *Corona* feudum suum tenet. Cowell. Radulphus de Diceto ann. 1163. *Nullus scilicet, ut vulgariter loquar, de Rege tenens in capite castellum, villam, vel prædium, &c.* Epistola Monachorum Ecclesiæ Cantuariensis ad Regem Henricum II. *Cum nihil ad eum spectent; sed nos teneamus post Deum in Capite de vobis, sicut & ipse.* Matth. Paris ann. 124. *Ad omnes Prælatos, qui de Rege Baronias tenebant in Capite.* Et infrà: *Ut quilibet Baro tenens ex Rege in Capite, haberet prompta & parata regali præcepto omnia servitia militaria, quæ ei debentur.*

Tenentes in communi, sicut illi, qui ex diversis titulis terras ac tenementa pro indiviso tenent. Ita Cowellus lib. 2. tit. 2. §. 14. Ii in Foris Aragonensibus unica voce *Terrastenentes* dicuntur, apud Michaëlem *del Molino* in Repertorio pag. 75. & alibi: *terretenents*, in Chronico Petri Regis Aragon. lib. 1. cap. 43.

Tenentes in feodo simplice, Littletoni sect. 1. 2. 3. &c. *Tenans en fee simple.* Vide *Feodum simplex.*

Tenentes in feudo talliato. Vide *Feudum talliatum.*

Tenentes in tallia generali, Littletoni sect. 14. & 15. dicuntur, cum tenementa dantur alicui & hæredibus ex proprio corpore procreatis. Tum enim *generalis tallia*, (*general taile*) dicitur, quia ex qualibet uxore, si is plures habuerit, procreati liberi ad hujusmodi tenementorum successionem admittuntur.

Tenentes per talliam specialem, cum tenementa alicui & uxori, & hæredibus ex utroque procreatis dantur. Tum enim soli ex hoc conjugio nati liberi ad ea tenementa admittuntur. Littleton sect. 16. 19. Vide *Talliare*, & *Feudum talliatum.*

Tenens in dote, dicitur cum uxor marito defuncto, tertiam ejus tenementorum in dote tenet. Idem sect. 36.

Tenens ad vitam, seu usumfructum. Idem sect. 56.

Tenens ad certum annorum numerum. Idem sect. 58. 59. &c.

Tenens ad voluntatem, cum tenementa alicui conceduntur possidenda ad voluntatem donatoris: apud eundem sect. 68. & seqq. Quæ quidem *tenura*, alia videtur ab ea, de qua Vetus Consuetudo Normanniæ MS. part. 1. sect. 3. cap. 15. *Uns ftemens sont apelez frans tenemens sans homage & sans parage en fieu lay, & ce est fet par aucune composition, qui est fete entre aucunes personnes. Si comme un homme a 30. s. de rente, & il donne à un autre les 10. & l'homage & son homme: cil qui tient le fieu ne fet pas homage à l'autre, car il tient le fieu par un seul homage, & tele tenure est apelée tenure de volenté, pour c'en que ele est fete de la volenté à celui, qui baille le fieu, & qui le recheit sans nul homage, & sans nul besoing d'eritage, &c.*

Tenens per consuetudinem Angliæ, dicitur is, qui tenet seu possidet *tenementa*, vel terras, quæ ex consuetudine Angliæ maritis, vel in dotem uxoribus permittuntur. Is enim invaluit mos apud Anglos, ut si quis fœminam hæredem ducat, & ex ea prolem gignat, quæ viva prodit in lucem, terras, de quibus uxoris nomine saisitus in ejus vita est, & mortua, integras ad vitæ suæ terminum retineat. Quam legem Henrico I. quidam adscribunt. Vide Littletonem sect. 35. Cowellum lib. 1. Instit. Angl. tit. 2. §. 18. & supra in voce *Curialitas Angliæ.*

Liberè tenentes, qui liberum tenementum tenent vel possident, in Legibus Malcolmi II. Regis Scotiæ cap. 9.

Liberè tenentium alii sunt *intrinseci*, alii *forinseci*, in Fleta lib. 2. cap. 71. §. 13.

Tenens per copiam Rotuli curiæ. Vide *Copia.*

Tenens per virgam. Vide *Virga.*

Tenens per homagium, in veteri Consuet. Normanniæ c.28.29.

Tenens per paragium. Vide *Paragium.*

Tenens per eleemosynam. Vide *Eleemosyna.*

Tenens per burgagium. Vide *Burgagium.*

Tenens per bordagium. Vide *Bordagium.*

Tenementum, Prædium urbanum, quod de domino [illegible] netur. Skenæus ait: Tenementum communiter accipi pr[illegible] hæreditate vel feudo: liberum verò tenementum ide[illegible] esse cum usufructu, tametsi sæpissimè confunda[illegible] atque hæc differentia minimè observetur. Bractono lib[illegible] 4. tract. 1. cap. 31. §. 1. & lib. 5. tract. 5. cap. 28. §. 1. Te[illegible]ementum est prædium, quod in villa est, seu villæ parte[illegible]m conficit. Historia Translat. S. Julianæ Virg. an. [illegible] 207. *Ut casalia & tenimenta civitatis ab eorum in[illegible]versibus defensarent.* Passim. *Le Roman d'Amile [illegible] d'Amy MS.*

Partit[illegible] ay vous parmi mes tenemens.

Infrà:

Se donn[illegible]li trestou son tenement,
Et à ses [illegible]rs donna grant chazement.

Liberum por[illegible]rò *tenementum*, inquit Bracton. lib. 4. tr. 1. c. 28. §. 1. *es[illegible] id, quod quis tenet sibi & hæredibus suis in feodo & hære[illegible]ditate, vel in feodo tantum sibi & hæredibus suis.* Ita [illegible]utem dicitur *ad differentiam ejus, quod est villenagiu[illegible] quia tenementorum aliud liberum, aliud villen[illegible]m.* Liberorum autem tenementorum aliud *tene[illegible]mp[illegible]erè pro homagio & servitio Militari, aliud in libe[illegible]p[illegible]ockagio cum fidelitate tantùm, vel cum fidelitate &[illegible]nagio.* Vide ibi varias species tenementorum, & [illegible]cap. 38. §. 5. Quoniam attachiamenta cap. 45. 46. 47. & Fletam lib. 5. c. 9. §. 16. *Tenement noble*, in n[illegible]a Consuetud. Atrebatensi art. 194. Aliàs *liberum te[illegible]nementum* accipitur pro usu fructu, ut in Legibus B[illegible]rgorum Scoticorum cap. 135. §. 9. uti vult Skenæus. At Bracton loco laudato scribit, *liberum tenement[illegible]um non posse dici alicujus, quo quis tenet ad certum numerum annorum, mensium, vel dierum, licet ad terminum centum annorum, quod excedit vitas hominum.* Vide Christophorum de Sancto Germano in Dialogo de Fundamentis Legum Angliæ cap. 7. pag. 26.

Tenementarium, idem quod tenementum, in Actis Capitularib. Eccles. Lugdun. an. 1337. Cameræ Comput. Paris. p. 23.

Tenetura, Forma, qua *tenimentum* de domino per vassalum *tenetur*, seu possidetur, vel ipsum tenementum. Vetus Consuetudo Normanniæ MS. 1. part. sect. 3. c. 15.

Teneure est appellée la maniere, par quoi les tenemens sont tenus des Seigneurs; l'une des tenues est tenue des Seigneurs par homaige, l'autre par parage, & l'autre par aumosne. Charta Matthæi de Marliaco an. 1202. *Præterea dedimus ei 30. libras Paris. ad emendum aliquam teneturam, quæ ad ipsum & uxorem suam, quamdiu vixerint, —pertinebit.* Monastic. Anglic. to. 1. pag. 362. *Notum— nos dedisse—quandum teneturam ad sartandum in tenetura manerii, quod dicitur Chithtebruga.*

Tenedura, pag. 526. ibidem.

Teneatura. Charta Communiæ S. Quintini an. 1195. *Si quis aliquam teneaturam anno & die in pace tenuerit, &c.* Infrà: *Si quis teneaturam aliquam tenuerit, & vitam finierit, &c.*

Tenatura. Charta Guillelmi Cardinalis Archiepiscopi Remensis ann. 1182. *Decernimus autem, ut quicumque hæreditatem, vel emptionem, vel alias quaslibet possessiones per 7. annos & unum diem in pace possederit & tenuerit, tenaturam suam deinceps liberè & quietè possideat. Ita quod alius reclamare non possit, vel tenaturam calumniare, nisi possit probare, quod interim absens à terra fuerit, & absentiæ suæ rationabilem prætenderit occasionem, vel infra spatium illud, talis ætatis extiterit, quod jus suum disrationare non voluerit. Les Miracles du Chevalier MS.*

Et si seras de m'amour toute
En tenure & en saisine.

Tenedo, vel *tenezo*, idem quod *tenetura*, & *tenementum.* Usatici Barcinonenses MSS. cap. 68. *Constituerunt hujusmodi prætaxatam tenedonem, videlicet hominaticum, potestatem Castri, &c.* Charta Raymundi Comitis Tolosæ an. 1224. *Cum hac præsenti charta te investimus, & in tuum jus & proprietatem transferimus, & in tenedonem & possessionem te inde mittimus, &c.* Alia ejusdem Comitis an. 1233. *Et in tenezonem & plenam juris ac facti possessionem nos inde mittimus.* Alia Petri II. Regis Aragon. an. 1283. pro Libertatibus Catalanorum: *Item quod nos — non possimus emere infra tenedones alicujus Castri Baronis, Militis, —alodium aliquod, &c.*

Tenura, Gall. *Tenure.* Hist. Translat. S. Guthlaci n. 151. *Qui meta & finis inter utriusque Ecclesiæ agros, certo discrimine tenuras & extensiones utrimque determinat & certificat.*

Teneura, Possessio, in Charta Libertatum de Graciaco in Biturigib. an. 1246.

Tenuta, Gallis *Tenuë.* Gesta Innocentii III. PP. p. 148. *Ecce nunc omnino succumbit, quia & tenutam terræ contra populi decretum—illi dimittit.* Petrus de Vineis lib. 5. Ep. 92. *Tenuta seu possessione ipsorum bonorum.* Thwroczius in Ludovico Rege Hungariæ cap. 25. *Cum enim Rex principatus, tenutas, & dominia regni sui sacræ Coronæ subdita vellet conservare, &c.* Adde cap. 27.

TENERIA, Manubria balistarum, seu arcubalistarum, Sanuto lib. 2. part. 4. cap. 22.

TENERIOR. Regestum Castri Lidi in Andibus fol. 47. *Praco habet consuetudinem caprarum, — & totum criagium vini, de ascensu & de descensu: de nuptiis 1. den. de teneririoribus 4. den. ad Natale, & 4. den. ad Pascha, & 4. den. ad festum S. Joannis. Et de Judæis 4. den. & de bellis 4. den. & habebit armaturam convicti, & de latrone robam, & quando tolletur de annulis ferreis, &c.*

TENMANTALE, Saxon. Tienmantale, seu Tienmannatale, ut est in Legibus Edwardi Confess. c. 20. decem hominum numerus: ex Saxon. Tien, decem, man, vir, & Tale, numerus. Sic autem appellabant Anglo-Saxones securitatem, quam decem homines, invicem colligati, qui *decaniam* conficiebant, (*Decaniæ* verò decem *Centuriam* & *Hundredum*,) præstabant Regi de pace ejus observanda: ita ut si quis eorum forisfecisset, de illius forisfactura cæteri tenerentur, nisi ille judicio stetisset. Res pluribus ibi describitur, ut & in Fœdere Alvredi & Godruni Regum: *Omnes in legibus pareant devotè, vel exulentur, & pro exlegibus habeantur, nisi ei obedientes sint, & in Tienmentale, id est per decemvirale numero & fidejussione libera, quod Anglicè dicitur, in Freborg, sint universi: ita quod si unus ex decem forisfaciat, novem ad restitutionem eum habeant, aut solvant, & restituant damnum, quod idem fecit.* Meminit etiam istius vocis Rogerus Hovedenus an. 1194. pag. 737. *Rex constituit sibi dari de unaquaque carrucata terræ totius Angliæ 2. solidos, quod ab antiquis nominatur Teamantale.* Fortè quod universa Decania pro vectigali exsolvendo in solidum teneretur.

TENILIS, *qui teneri potest*, apud Papiam, & in Gloss. Arabico-Lat. Glossæ Isidori & Pithœanæ habent *tenere.*

TENOR. Constantinus Afric. lib. 1. Pantechn. cap. 1. ubi de medici officio: *Dignos quoque postmodum & ipse*

ipse doceat, & hæc sine pecunia, & sine tenore aliquo, futurique meriti emolumento, & indignos ab hac scientia repellere satagat. Id est sine mora aliqua.

TENSA, Mensuræ species, eadem fortè quæ *teisia*, de qua suprà Helgaudus Monachus in Vita Roberti Regis Fr. *Habet namque ipsa domus in longitudine tensas 42. in latitudine 12. in alto 10. fenestras 123. &c.*

Tensa. Historia Cortusior. lib. 7. cap. 20. *Loderisius — per tensa fugit Somam.* Legendum puto per *dens*, i. silvas.

Tensa, pro *Tenda*. Otto Morena in Hist. Rer. Laudens. pag. 10. *Quia prædictus Rex suam tensam in ipso proprio burgo Placentino posuerat.* Adde pag. 112. Vide *Tenda*.

TENSARE, *Defendere, securum facere, protegere*, Ugutioni, & Joanni de Janua. Formulæ vett. Bignonii c. 1. *Ipse homo sacramentum intra ipsam casam Dei, vel ipsius Abbatis habuisset adhramitum, ad suam ingenuitatem tensandum in ipso mallo, in basilica sancti illius ob hoc jurare debuisset.* Vetus Notitia Nobiliacensis apud Beslium p. 149. *Et Hermenbertus ad præsens notitias ostendit ad relegendum, --- inspecto quo ipso testamento, ipse Gratianus ipsum Iaciacum tensare non potuerat, & per suos wadios ipsam cellam cum reliquis appenditiis suis partibus S. Hilarii reddiderat, &c.* Vetus Charta apud eundem Beslium p. 176. *Taliter dixerunt quod ipsa charta adverare non potebant; sed falsa in omnibus aderat, & ipsa conscribere rogaverant, nec per nullo modo ad ingenuitatem se tensare non potebant.* Nescio, an eadem notione usurpet Monasticum Anglic. to. 2. pag. 612. *Claudemus 40. acras terræ ad excolendum, vel ad tensandum ad libitum nostrum: ita tamen quod Canonici & fratres habebunt liberum iter ad usum pecuniæ suæ, &c.* Sic porrò *tenser*, nostri olim dixerunt. *Le Roman de Vacce MS.*

> *Ia li ert cest païs livrez & vendus,*
> *Par quoi n'est si par li tensez & defendus.*

Le Roman de Garin MS.

> *Le feu escrient, leans le font bouter.*
> *La vile esprant, nus ne l'en puet tenser.*

Le Roman d'Aubery Duc de Bourgogne :

> *Diez, con Diex volt Auberi tenser.*

Alibi :

> *Par vous fust bien cette terre tensée.*

Le Roman de Roncevaux MS.

> *Tains ne blazons ne le pot contrester,*
> *Ni li haubers garantir ne tenser.*

Le Roman de Gaydon MS.

> *Mais se l'en ost garanti & tensé.*

Le Roman d'Amile & d'Amy MS.

> *Tos l'or del mont ne vos porroit tanser.*

Guill. Guiart an. 1304.

> *Chascun d'eus garentit & tense*
> *De tout son pouvoir sa defense.*

Item an. 1205.

> *Ne leur semble pas que le gent*
> *De leans fust contre eus tensée.*

Chronicon Bertrandi Guesclini :

> *Et que le Chastelain, quant ne le pot tenser.*
> *Le rendit à Bertaut, &c.*

Tesura, claustrum vel cratis, qua *ingressus* loci *defenditur*, prohibetur. Charta an. 1073. ex tabular. Monast. S. Quintini in insula pag. 14. *Tesurio nunc existentibus in dicto vivario*, &c. Infrà: *Et si aliquis novas tesuras in dicto vivario existentibus de Clous novis.* Rursum: *Tesuras prædictas in dicto vivario existentes de Clous novis & retibus factas de palis & virgis retinere poterunt, &c.*

Tesure, non semel in Chartis Gallicis, ibid. p. 17. & alibi. Fateor tamen hanc vocem derivari posse à *tendre*: sic enim in Ordinat. an. 1293. pro piscationibus, ibid. pag. 23. v. *Et defenaons tendre as archas, & pescheraux gardons freaux, &c.*

Tensamentum, Pensitatio, quæ à vassallis aut subditis domino pro protectione exsolvebatur: quæ aliàs *Commentatio, Salvamentum*, & *Tutamentum* dicitur. Chronicon Mauriniacense lib. 1. *Tutamentum, quod vulgo dicitur Tensamentum.* Tabularium Vindocinense: *Videlicet ut unusquisque, qui in ea terra bordam vel domum haberet, mensura Blesensi minam avenæ redderet illi ob tutamentum.* M. Pastorale Eccl. Parisient. lib. 2. ch. 82. *Præterea dedit nobis tensamentum Civiliaci, quod emit, à D. Simone de Pisaco Milite pro 65. lib. pro quo tensamento tenentur homines de Ceviliaco nobis reddere singulis annis 7. lib. in crastino S. Andreæ.* Vide præterea lib. 1. ch. 10. lib. 2. ch. 88. Charta an. 1168. ex Tabulario Fossatensi fol. 19. *Emit cujusdam tensamenti partem, continentem in se decem & octo frumenti sextarios, & 5. solidos pro pastu, atque corveias bis in anno, quas Haias vulgus appellat.* Necrologium Ecclesiæ Carnotensis: *Retentis solummodo redditibus tensamenti, quos pro terra tensanda singulis annis habebit.* Tabularium S. Martini de Campis Paris. *Consuetudinem unam, quam Tensamentum vocant, scilicet unum sextarium avenæ singulis annis pro grangia sua de VVirmis, &c.* Tabular. Vindocinense ch. 105. *Ad Moncellum omnem Consuetudinem habebat, Tensamentum, Carregium, Vicariam, &c.* Charta Radulfi Abbatis Fiscannensis an. 1204. in 31. Regesto Chartophylacii Regii fol. 50. *Pro tensamento villæ nostræ de Buxeio, &c.* Alia Odonis Ducis Burgundiæ an. 1204. in Regesto feodorum Episcop. Lingonensis: *Non habeo, nec habere debeo aliquam custodiam, aut aliquod tensamentum in villa Besuensi. Tensamentum vini*, in Charta Roberti Regis Franc. apud Doubletum p. 829. Notitia an. 1159. in Tabulario Mon. S. Bertini: *Dabit—in festo S. Michael. 2. sol. pro verschingis, in festo omnium SS. 5. pro tesiement.* Liber censuum Carnotensium ex Camera Comp. Paris. f. 2. *Le tensement de Neuville: l'avoine des tensemens.* Occurrit præterea apud Sugerium lib. de Reb. in Administr. sua gest. cap. 2.

Taxamentum, pro *Tensamentum*, in M. Pastorali Eccl. Paris. lib. 3. ch. 8. 9. &c. lib. 7. ch. 42. Tabularium Fossatense fol. 62. *Et de taxamentis bladi & avenæ, quæ percepit ab hospitibus de Toreiaco.* Vide in v. *Ignis*.

Tensabilis. Pratum tensabile, idem quod *defensum*, de qua voce suo loco egimus. Liber Prioratus Dunstaplensis: *Et est pratum illud tensabile per totum annum: unde Prior post asportationem herbæ, pro denariis locat partem suam.*

Tensura, idem videtur quod *Tensamentum*. Charta Philippi Comitis Flandriæ an. 1181. apud Miræum in Diplom. Belg. lib. 2. cap. 44. *Comitatum etiam, stallum, & totius opidi teloneum,—tensuram, & creditionem, atque omnem exactionem—concessi.*

Tenseria. Concilium Turonense an. 1163. c. 10. *De Cœmeteriis & Ecclesiis, sive quibuslibet possessionibus Ecclesiasticis, tenserias dari prohibemus, ne pro Ecclesiæ vel Cœmeterii defensione, fidei suæ Clerici sponsionem interponant, &c.* Vitæ Abbatum S. Albani: *Hæc est summa pecuniæ perditæ & tenseriæ datæ tempore guerræ, de maneriis Abbatis Guillelmi, &c.*

TENSURA, Tensio arcus, Italis *Tesa*. In Lege Burgund. titulus 46. *est de his, qui tensuras ad occidendum lupos posuerint.* In ipso verò contextu, jubentur ii, *qui arcas occidendorum luporum studio posuerint*, id est certo in loco statuerint, ut id vicinis suis statim indicent, *ac tres lineas ad prænoscenda positi arcus indicia diligenter extendant, ex quibus duæ superiores sint*, ut hosce locos devitare habeant, ne si fortè laxarentur arcus, læderentur, mortisque periculum incurrerent. Ita ut *si ab homine, per ignorantiam veniente, aut ab animali domestico tacta fuerint, sine periculo sagittas arcus emittat. Quod si hoc modo provisa res fuerit, ut tensura facta circumstantibus innotescant, quicunque ingenuus incautè veniens casum mortis aut debilitatis incurrerit, nullam ex hoc calumniam, is qui arcus posuerit,*

fuerit, sustinebit, &c. Ex quibus patet, ita arcus seu balistas positas, ut motis hisce *lineis*, statim sagittas emitterent. A *tensura*, nostri fortè *Tesurer* pro *arcum tendere*, acceperunt. Consuetudo municipal. Andegav. art. 25. *Nul ne peut de jour, ne de nuit tendre ne thesurer en autruy domaine.* Ita & Cenomanensis art. 39. 262. Charta an. 1445. *Item du droit, que j'ay de chasser, tendre, & tesurer, & prendre bestes à piedrond, rouges, rousses, & noires, &c.*

Enteser, nostri pro *arcum intendere* dixerunt. Philippus *Mouskes* in Hist. Francor. MS.

> *Et quant li enfés l' entendi,*
> *L'arc entesa, plus n' atendi,*
> *Le cierf quida traire à desroi*
> *Mais son Signour i traist le Roy.*

Chr. MS. Bertrandi Guesclini:

> *Chascun tendi son arc, la sayete entesa.* Alibi:
> *Les Archers tout devant chascun l'arc entesé.*

Le Roman de Merlin MS.

> *Et vint à la meslée son arc entesé.*

TENTATIO, Examen, *Essay*. Charta Edwardi I. Regis Angl. apud Gul. Prynneum in Libertatib. Angl. to. 3. p. 465. *Temptatio panis fiat bis in anno, &c.* Mox: *Et quotiescunque debeat fieri temptatio panis & cervisiæ, &c.*

TENTIPELLIUM, φάρμακον πρὸς ῥυτίδας, in Gloss. Lat. Gr. Medicamentum, quo pellis tenditur.

TENTUS *in furto*, in Lege Longob. lib. 1. tit. 25. §. 2. 3. 7. *In furto ipso deprehensus.*

TENUCLA. Cumeanus Abbas de Mensura Pœnitentiarum cap. 3. *Cæteris vero diebus paximati panis mensuram, & misso parvo impinguata, horreo oleris, ovis paucis, formatico, seminalatis* (f. semidalatis) *pro fragilitate corporali, tenucla, vel batuto lactis sextario pro sitis gratia*, &c. Infrà: *Sed mensura non gravetur panis, si operarius est, sextario de lacte Romano, & alio tenucla, & aqua, quantum sufficit pro situs ardore sumat.*

TENUS, Virgultum, vel ramus de arbore decisus, à Sax. Tan, vimen, virgultum; unde Theutonibus apud Kilianum, Teen, vitile, lentum vimen, Teen-bosch, virgetum, salicetum, *teenen*, vimineus. Lex Frision. tit. 14. §. 1. *Tali de virga præcisi, quos Tenos vocant.* Infrà: *Tunc unusquisque illorum septem faciat suam sortem, id est tenum de virga, & signet signo suo, &c.* Hic autem agitur de ῥαβδομαντείᾳ, seu, de divinatione per tenos, vel per virgas, quàm præterea Scythis Herodotus lib. 4. & Scholiastes Nicandri in Theriacis; Alanis, Ammianus lib. 31. Saxonibus, Adamus Bremensis cap. 6. adscribunt. Hanc videtur intellexisse Concilium Autisiodorense an. 578. cap. 3. *Non licet ad sortilegos, vel ad auguria respicere, nec ad sortes, quas Sanctorum vocant, vel quas de ligno aut de pane faciunt aspicere.* Vide Cælium Rhodiginum lib. 1. cap. 29. Delrium lib. 4. Disquisit. magic. quæst. 7. sect. 1. n. 1. Somnerum in Glossario Saxonico v. *Tan*. Lindenbrogium ad Ammian. & ad Leges antiq. & alios.

TENUS HOC, pro *Hactenus*, dixit autor Vitæ S. Isidori Hispalensis in prologo sub finem.

TENURA, *Tenuta*, Vide *Tenere*.

TEPORARI, pro *tepescere*, apud Guibzonem in Miraculis S. Gengulfi, n. 33.

TERCERIA. Charta Bituricensis an. 1318. *Videlicet quinque tercerias super quadam pecia terræ sita subter vadum molendini.*

TERCIOLAGIUM, Præstationis species ex vineis; verbi gratiâ pro quadrante vinearum, seu *Pour un quart de vignes, demi baril.* Ita in Regesto Censuum & feudorum Carnot. p. 8. ubi *Terceuil*, vel *Terceau* appellatur. Charta Hugonis Decani & Capituli Carnotensis ann. 1224. ex Tabulario ejusdem Ecclesiæ n. 248. *Totius vini medietas nostra erit, & altera medietas dictis cultoribus manebit. Terciolagium singulis annis de vineis, ex quibus debebitur, de communi reddetur.*

TERETES. Vide *Tarida*.

TERGAFUGA, dicitur, inquit Papias, *quoties milites fugientes à tergo caduntur.*

TERGILLA, diminutivum à tergore: ita pellem & cutem ipsam suis crassam vocat Apicius lib. 4. cap. 3.

TERGIVERSUTUS. Anastasius in Canone PP. *Constantinum Diaconum Ecclesiæ Syracusanæ Rectorem in patrimonio Siciliæ constituit, hominem perperam & tergiversutum.* Videtur deducta vox à *tergiversari*.

TERIDA, *Terrida*. Vide *Tarida*.

TERIPES, Stapes, *Estrier*. Ordericus Vitalis lib. 8. pag. 695. *Tunc Sacerdos sinistrum pedem in teripedem misit, manumque arreptis loris clitellæ imposuit.*

TERISTRUM. Vide *Theristrum*.

TERMEN, pro *terminus*, occurrit apud veteres Agrimensores, in Collatione Legum Mosaicarum, in Epist. 47. inter Francicas tom. 2. Hist. Franc. in Concilio Helenensi an. 1065. in Charta Ranimiri Regis Aragon. æræ 1173. apud Blancam in Comment. Rerum Aragon. p. 646. in Charta an. 971. in Append. ad Capit. num. 144. &c.

TERMENTORIUM, Ἀπόμαγμα, in Gloss. Gr. Lat. MS. Editum *Cermentorium* habet. Legendum videtur *Tergimentorium*.

TERMINALES. Gloss. Gr. Lat. MS. ὁρυνδιόχεις, *Terminales, singulare non habet.* Editum habet *Terminalia*. Alibi: ὅριαῖος λίθος, *terminalis lapis*. Ita apud Ammianum lib. 18. *terminales lapides* lib. 30. *plagæ terminales*.

TERMINARE. Capitulare 1. Caroli M. an. 802. c. 22. de Monachis: *Non per vicos, neque per villas ad Ecclesiam vicini vel terminantes sine magisterio vel disciplina, qui Sarabaiti dicuntur, &c.* Fortè leg. *Ad Ecclesiam vicinam itinerantes, &c.*

TERMINARII, apud Ordines Mendicantes dicuntur, qui habendis per agros cuique conventui addictos concionibus destinantur. Habent enim singuli ordinum istorum Conventus descriptos circumjecti territorii pagos, intra quos duntaxat eleemosynas colligere liceat, ne cum jactura caritatis & periculo scandali mutuis officiant commodis. Vide Joan. Guillimannum in Vita S. Himelini Presb. n. 1. & ibi virum doctissimum Henschenium 10. Mart.

Terminarius, qui aliquod tenementum ad *terminum*, seu annorum spatium definitum, possidet, apud Radulfum *de Hengham* in Parva c. 7.

TERMINATOR, *Terminatio*. in Glossar. Gr. Latin. ὁροθέτης, terminator exponitur. Charta Friderici II. Imp. an. 1211. pro Ecclesia Panormit. apud Rocchum Pirrum to. 1. p. 144. *Et quatuor beneficia, videlicet Cantoriam, & Thesaurariam, Subcantoriam, & Terminationem, quorum reditus, &c.* Officialis ipse in Ecclesia Panormitana, Agrigentina, & aliis, *Terminator* appellatur, seu Magister Ceremoniarum, qui, ut & ejus collega, utitur veste violacea. Hujus autem est invigilare, ut in celebrandis sacrificiis, officiis recitandis, unanimiter procedant Sacerdotes & Clerus, quale item quotidiè sacrum, & officium sit recitandum edicit. Ita idem Pirrus tom. 1. pag. 210. & tom. 2. p. 326.

TERMINIA, *Terminea*, Terminus, limes. In Collatione Legis Mosaïcæ titulus 13. inscribitur, *de terminia mota.* Et infrà: *Explicit de terminea mota.*

TERMINUS, Pagus, regio *terminis* suis & limitibus circumscripta, districtus. Gregorius Turon. lib. 1. de Miracul. cap. 59. *Ecclesia est vici Iciodorensis sub termino Turonicæ urbis &c.* Cap. 90. *Apud terminum verò Pictavum vicus est in Arbasilico nomine Becciaco, &c.* Cap. 101. *Cum portitores ad locum quemdam Lemovicini termini pervenissent, &c.* Ita cap. 107. lib. 2. cap. 12. lib. de Gloria Confess. cap. 11. 18. de Vitis Patrum cap. 5. & in Hist. non semel. *Terminus Sancti Petri*

Petri ac Pauli, Ecclesiæ Romanæ patrimonium, apud Joannem VIII. PP. Epist. 87. 249.

Terminus, definitio, ὅρος, quomodo hæc vox græcè sumitur in Actis Conciliorum. Synodicon adversus tragœdiam Irenæi cap. 38. *Excommunicationis conculcaverunt terminum.* Ita cap. 209. extrem.

Termini Sanctorum, quomodo, *Limina Sanctorum* dicunt alii. Epistola Placidiæ Augustæ ad Pulcheriam Augustam, apud Hieron. Rubeum lib. 2. Hist. Ravennatis: *Ut Romam frequentibus concursibus adæque desideremus inspicere, causa nobis est amplectenda religionis, ut terminis Sanctorum nostram exhiberemus præsentiam, quos certum est pro sua virtute in cœlestibus constitutos, neque inferiora despicere.* Vide *Limen.*

TERMOSITAS. Charta Roberti Episcopi Messanensis an. 1094. apud Rocchum Pirrum in Episcop. Pactentib. pag. 386. *Rogerius Calabriæ Comes--multas inopias & labores passus, & multo sanguine suo tota Sicilia Saracenorum termositate, & in Christianos eorum tyrannide — funditus annihilata, &c.* Vox formata ex Gr. θέρμωσις, impotens calor, animi fervor, audacia, ϑερμότης.

TERMOTIO, quasi Terræ motio, terræ motus, *Termuoto*, vel *Tremuoto*, Joanni Villaneo, & aliis Scriptoribus Italicis. Ditmarus lib. 7. pag. 113. *Iste annus nova nuncupatione Termotio & magna contritio ex rei veritate appellari potest.*

TERNA. Vide *Septena, Tertia.*

TERNIO. Julius Africanus lib. 3. Hist. Apostol. *Sic Proconsul Septem eum ternionibus flagellorum cæsum crucifigi præcepit.*

TERO. Charta Ludovici II. Imp. in Chronico S. Vincentii de Vulturno p. 689. *Cum castris, montibus, collibus, vallibus, teronibus, Ecclesiis, &c.* Fortè *toronibus.* Vide in hac voce.

TERRA, Prædium, ager, dominium, nostris *Terre*, Lex Burgund. tit. 79. §. 1. *Ut si quis in populo nostro barbaræ nationis personam, ut re sua consisteret, invitasset, ac fiei terram ad habitandum deputasset.* Lex Longob. lib. 2. tit. 44. §. 4. *De liberis hominibus, qui super alterius terram resident, &c.* Tit. 51. §. 15. & in Capit. Car. M. lib. 5. c. 150. *De liberis hominibus, qui proprium non habent, sed in terra dominica resident.*

Terra, apud Hispanos, quid sonet? vide in *Honor.*

Terra censita, censuaria, censualis. Vide *Census.*

Terra Francigena, Dragoganti species, quæ ex Gallia affertur, inquit Constantinus Africanus lib. de Gradib. pag. 383.

Terra hæreditaria. Vide *Bocland.*

Terra laboris. Vide *Labor.*

Terræ leigiales. Charta S. Bernardi Abb. Clarevall. an. 1145. in Tabulario Eccl. Autissiodor. *De terris leigialibus manifestum est, quòd nusquam licet Comiti, vel homini suo eas, quæ de feudo sunt Episcopi, acquirere, nisi per Episcopum.*

Terra libera, apud Danos, quæ & *Regia*, & ab omni censu immunes erant, in Charta Waldemari Regis Daniæ an. 1240. apud Pontanum lib. 6. Rerum Danicar. Vide *Tenementum liberum.*

Terræ mortuæ, quæ & *silvaticæ*, in veteri Consuetudine Normanniæ cap. 34. *Terres sauvages, que l'on appelle en Normandie Terres mortes.*

Terra nova, in Chartis feodalibus & in censualibus schedulis, sumitur pro terra vel noviter concessa, vel noviter exsarta. Tabular. Prioratus Lewensis: *Reddit pro nova terra 2. sol.* Jacob. I. Rex Arag. in Foris Oscæ 1247. f. 25. *Pœna invasionis Palatii infantionis est ultra serram, 25. solid. & circa, quæ dicitur Terra nova, id est noviter acquisita, 60. sol.*

Terræ regales, dicebantur apud Dalmatas, quæ ratione census, vel præstationis, Regi obnoxiæ erant. Vide Jo. Lucium lib. 2. de Regno Dalmat. cap. 15. pag. 99.

Terra Salica, Portio terræ *Salio* militi, atque adeo Principi seu Regi assignata, ex iis, quas in Galliis virtute bellica acquisierant, partitione inter victores facta. Harum enim aliæ ab omni munere ac servitio, præterquam militari, immunes, dictæ *Salicæ*, eæque assignatæ *Saliis*, seu viris Principibus, vel certè ex Salica gente, quæ primas tenuit inter gentes illas Septentrionales, quæ in Gallias irruperunt, easque Romanis abstulerunt: aliæ *Laticæ*, & *Lidiales*, quæ *Latorum*, vel *Litorum* erant, hoc est virorum obnoxiæ conditionis, cujusmodi fuerunt *Læti*, vel quos *Romanos* appellabant, veteres nempe Galliæ incolæ, quibus assignati agri ad culturam, sub certis redhibitionum oneribus. B. Rhenanus in Epist. ad Petrum Heldingum: *Franci igitur victores consuetudinem Romanorum imitati, & ipsi nobilibus & veteranis militibus agros in quibusdam locis, ut istis habitare licuisset, assignarunt, immunes penitus & ab omni servitute liberos, iique dicti Terra salica: sic propriè prædia Principum libera & immunia Salicæ terræ nomine solita sunt appellari.* *Salicæ* verò *terræ*, ea erat prærogativa, ut cum sub militaris obsequii conditione assignata esset, ad mulierem, quæ illius prorsus incapax est, pervenire non posset. Quod expertè habet Lex Salica tit. 62. *De terra verò Salica nulla portio hæreditatis mulieri veniat; sed ad virilem sexum tota terræ hæreditas pervenit.* De ejusmodi igitur terris Salicis agunt Traditiones Fuld. lib. 3. trad. 28. *Centum quinquaginta terræ Salicæ, & Ecclesiam cum omni decimatione ad eam pertinentem.* Vide Dominicum de Prærogat. alodior. cap. 7. & in Assertore Gallico cap. 8. & quæ attigimus in Dissert. 17. ad Joinvillam.

Terra salsa, quas in Pictonibus *Marais salans* vocant. Tabular. S. Cypriani Pictavensis fol. 113. *Airardus concessit Monasterio S. Cypriani aliquid de terra sua in pago Alninse, & sunt 50. areæ de terra salsa in vicaria de terra Alloni de una parte, &c.*

Terra Testamentalis, Vide *Bocland.*

TERRACIA, *Terratia*, Solarium, Italis *Terracia*, Gall. *Terrace.* Tabularium Monasterii S. Andreæ Viennensis: *Dono post discessum meum S. Andreæ & Symphoriano omnem hæreditatem, quam habeo in monte Sparato, domum, & medietatem terraciæ &c.* Vita Clementis VI. PP. pag. 97. *Tria sunt tamen, quæ reliqua valde specialiter excedant, videlicet Capella major, Audientia, & terraciæ superiores.* Processus de Vita S. Thomæ Aquin. *In quodam solario seu terratia discooperta.*

TERRACIUM idem, quod *Terratio*, de qua voce infra, terra, ager. Charta anni 1041. apud *la Chiezæ* in Historia Ecclesiast. Pedemont. c. 19. *in Suavis autem Ecclesiam in honore S. Stephani cum omni dote, terracio, & oblationibus ad eamdem pertinentibus.*

TERRADA, Terra, ager. Charta Lotharii Regis Franc. an. 998. to. 8. Spicilegii Acheriani pag. 358. *Cum domibus, -- aquis, -- planitiolis sive terradis, &c.*

TERREMERITUM. Vide *Meritum.*

TERRAGIUM, Agrarium, Gallis *Terrage, champart. Terrage ou champart, qui est la mesme chose*, in Consuetudine Dunensi art. 50. Burbonensi art. 352. Pictavensi art. 62. 64. 84. Angeriacensi art. 10. 21. Ambianensi, & aliis: *terrage ou agrier*, in Marchensi art. 331. Sic porrò definitur in Consuet. Blesensi art. 130. *Le droit de Terrage est tel, que les heritages, qui sont tenus audit droit, quand ils sont enfruitez en grains, ou autres fruits, il en est deu au Seigneur du terrage certaine portion, aux aucuns plus, aux autres moins, & ainsi qu'on les a accoustumez de payer selon la diversité des lieux.* Charta Ottonis Comitis Viromanduor. an. 1030. apud Hemeræum: *Ut persolvant annis singulis reddi-*

reditum terræ cum consuetudinibus suis, id est quartam garbam terragii, & 5. solidos, & 4. denarios in medio Martio, & 2. solidos, & 4. den. de hospitibus. Alexander III. PP. Epist. 48. *Quosdam reditus, qui Terragia dicuntur, &c.* Vide Mich. *del Molino* in Repertorio v. *Terragium*, & Historiam Ecclesiast. Abbavillensem pag. 86. 88. &c. Occurrit passim.

Terrageria, *Terragerie* in Consuetudine Pictavensi art. 64. 75. 191. prædium terragio obnoxium: *Terre à terrage*, in Consuetud. Bituric. tit. 10. art. 26. *Terre terragée*, in aliis.

Terragerare dicitur, qui terragii jus habet. Tabular. Absiensefol. 170. *Quod de omnibus terris feodi sui, quas fratres de Vauvert excolerent, in campo vel in area, advocato famulo suo terragerent.*

Terragiator, qui vice domini *terragium* colligit. Charta an. 1226. ex Tabul. S. Bertini: *Ita convenit, quod intrante Augusto quando voluerit ponet apud Helchin terragiatorem suum juratum ad prædicta colligenda, &c.*

Terragium, Ager, prædium. Charta Rogerii Comitis Calabriæ an. 1088. apud Ughellum to. 5. pag. 1047. *Dedi Abbati B. Ambrosii pro Monasterio S. Bartholomæi Liparensis terragia infra scripta, — quæ terragia sunt prope faciem Castri Militi limitata cum finibus infrascriptis, &c.*

Terragium, alia notione. Constitutiones provinciales S. Edmundi Archiep. Cantuariensis an. 1255. cap. 7. *Et quod à terragio corpus sepelire non differatur; sed post sepulturam si quid datum fuerit in eleemosynam recipiatur.*

Terragenarium, idem quod *Terragium*. Vetus Charta apud Augustinum *du Pas* in Stemmat. Armoric. p. 245. *Nec non etiam quartam terragenarii partem, & quandam domum in Salneriensi villa positam jure quasi hæreditatis sine fine possidendam, ubi scilicet decima cum terragenario supradicta coadunetur.*

TERRALAGIUM, Tabularium S. Martini de Campis: *In Castro etiam insulæ 10. solid. de terralagio, & 2. hospites.*

TERRALLIUM. Charta an. 1294. apud v. cl. Dion. Salvagnium Boissium lib. de Usu Feudor. c. 37. *Retinentes nobis perpetuo atque nostris piscationes terralliorum dictæ villæ, & totius aquæ Galabri, ab esclosa molendini noviter facti, — usque ad pontem Galabri super ipsum, &c.*

TERRARII, Qui multas *terras* seu prædia possident: *grands terriens*, nostris: *Terrarum domini*, in Synodo Coloniensi an. 1300. c. 11. *Barones terrarii*, hoc est multarum terrarum possessores, in Chronico incerti autoris apud Catellum an. 1240. Vincentius Belvac. lib. 32. cap. 89. *Rex autem de Consilio Baronum suorum, & Baronum ac terrariorum Cypri, &c.* Annales Waverleienses an. 1086. *Rex tenuit curiam suam apud Wintoniam, ibique venerunt contra eum omnes Barones sui, & omnes terrarii hujus regni, qui alicujus pretii erant, cujuscumque feodi fuissent, & omnes homines regis effecti sunt.* Et an. 1084. *Rex Willelmus accepit hominium omnium terrariorum Angliæ, cujuscumq; feodi essent. Terrarii baillivia Aurelianensis*, in Regesto Parlamenti B. f. 92. vers. *Terrarii* etiam Barones Castellorum appellantur, in vetere Notitia apud Rocchum Pirrum in Episcopis Agrigentin. pag. 272. 276. *Guiot de Provins en sa Bible MS.*

Li Quens Philippes qui refu,
Diex quel terrier, Dex quel escu.

Terrarius, in Legib. Inæ Regis cap. 57. apud Bromptonum: *Si homo sit hercundus terrarius expeditionem supersedeat, emendet* 120. *sol.* Ubi Saxon. habet land-aȝend, id est fundum vel prædium possidens:

Terrarius, Vassallus, tenens. Charta Philippi de Monteforti Dom. Tyri & Torani pro Communia villæ de Castris in Occitania an. 1264. *de consilio & voluntate expressa Domini Guillelmi Peluti, Dom. Joannis, & Dom. Gamberti de Pasonis, — Militum terrariorum patris nostri præfati, &c.*

TERRASTENENTES. Vide *Tenentes*.

TERRATICUM, idem quod *Terragium*. Quod à Colonis exigitur nomine terræ & agri, quem colunt. Academicis Cruscanis, *Terratico* dicitur, *quel che si paga per fitto di seminar nel altrui terreno.* Argentræus ad art. 266. Consuet. Britan. *Utitur hæc regio certo contrahendi genere, quod Terragium appellant, Latine verbum pro verbo Solarium dixeris: usus est, cum prædia ferè inculta colenda certis colonis tribuuntur perpetuo, aut verò temporario jure, lege dicta, ut in annos singulos decima fructuum auctori rependatur.* Chronicon Casinense lib. 3. cap. 63. *Cum quidam frater ad terraticum à ruricolis accipiendum directus fuisset, rusticus quidam, à quo triticum exigebatur, saccum frumento implens, — fugam arripuit.* Charta Ludovici II. Imper. an. 869. apud Ughellum tom. 2. pag. 559. *Ut nullus habitator terræ pertinentis ad Monasterium supradictum ex illis, qui soliti fuerunt Monasterio reddere terraticum, &c.* Charta Ludovici IV. Reg. in Bibl. Cluniacensi pag. 266. *De silvis, ubi partem habent, & terris, nullus nisi per ipsorum voluntatem terraticum accipiat.* Charta Hugonis Archiep. Senonensis, ex Tabular S. Germani Pratensis: *Si autem terram ad terraticum monachi dederint, Advocatus nihil habebit.* Adde Chartam Rogerii Regis Siciliæ an. 1137. apud Falconem Beneventanum, & Chronicon S. Sophiæ Benevent. pag. 740.

TERRATIO. Vetus Charta apud Baldricum in Chron. Camerac. lib. 1. cap. 27. *Hoc est mansos dominicos — & terrationes, & servos, & ancillas, &c.* Idem videtur quod *terræ*, agri. Vide *Terrada*.

TERRATORIA, Matta, sic dicta, quia humi sternebatur, ut quidam volunt. Gloss. Græco-Lat. ψίαθος, *teges, terratoria, matta.* Sed legendum monuimus, *stratoria*, vel *storea*, in v. *Matta*.

TERRATORIUM, pro *territorium*, in Chartis Italicis passim, & in Charta Caroli M. pro Ecclesia Parisiensi in M. Pastorali lib. 19. ch. 56. Testamentum Bertichramni Episcopi Cenoman. *Vineolas, vel pradela, vel terratorium, quod in dextera parte de strada est, &c.* Vide Acta Episcop. Cenoman. pag. 86. 92. 104. Perperam editum *terreaturiis* in Charta ejusdem Caroli to. 2. Analector. Mabillonii pag. 401.

TERRENITAS *Dei*, Humanitas, οἰκονομία, Incarnatio. Occurrit in lib. 1. Miraculorum S. Agili cap. 5.

TERREATA. Charta Odonis Borelli de Curtalano, in Tabulario Ecclesiæ Carnotensis n. 72. *Panem tamen Canonici si voluerint famulum suum, qui custodiet res suas, quando Major numerabit in agris, & in grangia, & ego meum, & hæredes mei si voluerimus. Feodum Majoris est farrago de grangia, terreata annonæ post paleam, & caudæ annonarum bene exquisitarum*, hoc est, ni fallor, granum vel frumentum, quod in *terram*, seu aream, antequam tritum & excussum sit à palea, decidit, & terræ miscetur.

TERRENUM, Ital. *Terreno*, nostris *Terrain*, Rollandinus in Summa Notariæ: *Domus sita in terreno Ecclesiæ S. Joannis in Monte.*

TERRIBULUM, *Quoddam tormentum, quod terreat reos, & dicitur à terreo.* Joan. de Janua. Occurrit etiam in Gloss. Lat. Gall.

TERRICELLA, Campulus, Campellus. Occurrit passim in Chartis Italicis. Vide Ughellum to. 8. pag. 610. 621. tom. 9. p. 97. 99. &c. Italis *Terricuola*, est locus muro cinctus, oppidulum.

Terriclæ, χαρακίδες, in Gloss. Lat. Gr. quasi *terriculæ*, terræ aggeres.

TERRICREPUS, Terribilis. Vita S. Guillelmi Abb. Divion. c. 14. *Quam lasciva ad omnes pene sermones ore terricrepo juramenta.*

TERRIDA. Vide *Tarides*.

TERRIFINIS, pro *finis*, Terminus. Vetus Charta an. 1079. apud Ughellum in Episcopis Populonienfibus: *Cum habitantius, & cultis, & silvis, & omnibus in isto Castello pertinentiis, per terrifines illorum, &c.*

TERRIGENÆ, Indigenæ. Gloss. Gr. Lat. αὐθιγενὴς, *indigena, terrigena, indigetum.* Auctor Mamotrecti ad cap. 18. Levitici: *Indigena, id est terrigena.* Occurrit apud Joannem VIII. PP. Epist. 27. Ordericum Vitalem lib. 4. p. 105. lib. 11. p. 814. 818. &c.

TERRIPISCINA. Vide *Lacus*.

TERRITORIÆ *res*, Prædia, agri, Gallis *Biens de terre.* Charta an. 1046. apud Ughellum in Episcop. Veronensibus: *Id sunt omnes casæ, & res territoriæ illæ juris mei, &c.* Occurrit ibi non semel.

TERRITORIUM, in Gl. Gr. Lat. ἐνορία, περίοικος, περίχωρος. Ugutioni, *Locus modicus, vel districtus alicujus, vel territorium dicitur, quasi taurітorium, i. tritum bobus. Civitatum territoria*, in L. un. Cod. Th. de Hirenarch. Vide Sidonium lib. 1. Epist. 8. & ibi Savaron, v. cl. Ægid. Menagium in Amœnitatib. Juris pag. 940. & alios.

Territorium, Ager, possessio, prædium. *Territoria civium*, in l. 34. Cod. Th. de Operib. publ. Adde l. 2. de Exactionib. l. 30. de Annonis, & l. 186. de Decurion. eod. Cod. Siculus Flaccus: *Bellis gestis victores populi terras omnes, ex quibus victos ejecerunt, publicè atque universaliter Territorium dixerunt.* Lex Bajwar. tit. 17. §. 2. *Cur invadere conaris territorium, quem ego justè jure hareditario donavi.* Otto de S. Blasio c. 18. *Succensisque quibusdam Welfonis territoriis, ad propria revertuntur.*

Territorium, pro modo agri usurpatur in libro de Fundatione Monasterii Gozecensis pag. 211. *Et communi patrimonio nostro subjectas possessiones offerimus, — in Gerenstede territorium unum, in Lochrestide septem mansos: in Zcorrege 4. mansos: in plaime 15. jugera; in Alforstide 12. mansos: in Belteg gelorbe territorium unum.* Vetus Charta apud Ægid. Gelenium in Colonia Agrippina p. 357. *Et tria territoria prope claustrum sui monasterii.*

Territorium. Vita S. Endei Abbatis Aranensis n. 18. *Septem annis in Monasterii territorio fideliter serviens mansit. In his quoque 7. annis sic diligenter exercebat triturатoris officium, ut in paleario territorii non posset granum, quod culmen faceret, inveniri.* Sed ibi viri docti legendum censent *teritorium*, ut sit area terendo & excutiendo frumento comparata.

TERSANA. Charta Raymundi V. Vicecom. Turenensis an. 1296. apud Justellum in Historia Turenensi p. 155. *Item concedimus dictæ Universitati* (Bellilocensi,) *quod loco usatici, quod dicitur Tersana, quod nobis competit ratione venditionum feudorum, seu, in emphyteosim datorum, seu detentorum, quo tenentur & in posterum tenebuntur à nobis in feudum seu in emphyteosim in dicta villa de Belloloco & ejus pertinentiis & districtu, emptores unum denarium tantum pro quolibet solido pretii venditionis solvere teneantur: ipsa feuda seu emphyteoses à dicto usatico, dicta Tersana, in perpetuum afrancantes, & dictum denarium tantum pro quolibet solido pretii nobis & nostris successoribus retinentes.* Ubi *Tersana*, fortè est tertia pars pretii venditionis prædiorum [illegible], quomodo *Tiers denier* vocat Consuetudo Nivernensis tit. 4. art. 58. &c. tit. 24. art. 10. tit. 6. art. 2. 23. & Arvernensis, cap. 31. art. 75. tertium denarium pretii prædii venditi, qui domino superiori exsolvitur.

TERSORIUM, inter vestes Ecclesiasticas. Charta Hugonis Ducis burgundiæ an. 1077. to. m. 6. Spicilegii Acheriani: *Dorsalia duo, tapetia quatuor, tersoria tria, bancales tres, &c.* Gl. Gr. Lat. ἐκμαγεῖον, *tergorium.* Rectius, *tersorium*, in Gloss. S. Benedicti c. de Vestimentis.

TERRULA, Agellus, exiguum prædium, apud Gregorium M. lib. 2. Epist. 2. in Synodo Agathensi can. 45. & in Charta Caroli C. Imp. apud Puricellum in Basilica Ambrosiana pag. 224.

TERRULENTUS, Terreus, ex *terrula.* Occurrit apud Prudentium.

TERTIA, Officium Ecclesiasticum diurnum, quod hora tertia canitur. Gregorius Turon. lib. 10. cap. ult. de Injurioso Episcopo Turon. *Hic instituit Tertiam & Sextam in Ecclesia dici, quod modo in Dei nomine perseverat.* Vide Durandum lib. 5. c. 6. Menardum ad Concordiam Regular. Cardin. Bona de Psalmodia, &c.

Tertia Ecclesiarum, quas *antiqui Canones de parochiis suis habendas Episcopis censuerunt*, ut est in Concilio Toletano XVI. c. 5. quarum ratione Ecclesiarum reparationi tenebantur, ut est in eodem can. & in Concilio Tarracon. an. 516. c. 8. Concilium Aurelian. I. an. 511. c. 15. *De his, quæ in altario accesserint, tertia fideliter Episcopis deferatur.* Adde cap. 33 & Toletanum IX. c. 6. & Ughellum to. 1. Italiæ sacræ parte 1. pag. 121. Pecuniæ namque à fidelibus oblatæ in tres partes olim divisæ, quarum una Episcopis, altera Presbyteris & Diaconibus, tertia Subdiaconibus & Clericis cessit, ex Emeritensi Concilio an. 666. cap. 14. Ex Concilio verò Braccarensi II. c. 7. oblationum tertia fuit Episcopi, altera Clericorum, tertia in recuperatione Ecclesiæ. Postea oblationes Ecclesiæ in quatuor partes divisæ, quarum una Pontifici, altera Clericis, tertia pauperibus, quarta fabricæ addictæ sunt, ut est apud Gelasium PP. in Epist. ad Episcopos Lucaniæ, Gregorium M. lib. 3. Epist. 11. & in aliquot Conciliis, locis alibi indicatis: cujus quidem partitionis primam fieri mentionem in Concilio Romano sub Silvestro I. hancque Concilium Agrippinense cap. 6. *ex usu Ecclesiæ* esse innuisse alii observarunt.

Tertia. Debellata & subjugata à Gothis & Wisigothis Italia ita divisi sunt agri, ut victoribus partes duæ, tertia antiquis eorum possessoribus cederent. Lex Wisig. lib. 10. tit. 1. §. 8. *Divisio inter Gothum & Romanum facta de portione terrarum, sive silvarum, nulla ratione turbetur — nec de duabus partibus Gothi aliquid sibi Romanus præsumat, aut vindicet: aut de tertia Romani Gothus sibi aliquid audeat usurpare, aut vindicare.* Adde §. 16. Quod & firmatur à Senatore lib. 2. Ep. 16. ubi Theodoricus: *Juvat*, inquit, *nos referre, quemadmodum in Tertiarum deputatione Gothorum Romanorumque possessiones junxerit & animos. Nam cum se homines soleant de vicinitate collidere, istis prædiorum communio causam noscitur præstitisse concordiæ. Sic enim contigit ut utraque natio, dum communiter vivit, ad unum velle conveniat. Et factum novum & omnino laudabile Gratia dominorum de cespitis divisione conjuncta est: amicitia populis per damna crevere, & ex parte agri defensor acquisitus est, ut substantiæ securitas integra servaretur. Necesse est enim, ut inter eos suavis crescat affectus, qui servant jugiter terminos constitutos.*

Id etiam observasse Burgundos in Gallia, postquam eam partem, quam insederant, occuparunt, docet Lex Gundebalda cap. 54. 57. 79. Præterea in hac agrorum divisione Princeps exactionem & contributionem aliquam in antiquorum possessorum Tertiis reservavit, quæ quotannis fisco inferretur. Lex Wisig. lib. 10. tit. 1. §. 16. *Judices singulariim civitatum, Villici atque Præpositi, Tertias Romanorum ab illis, qui occupatas tenent, auferant, & Romanis sua exactione sine aliqua dilatione restituant, ut nihil fisco debeat deperire.* Quod quidem vectigal. *Tertiarum illationem & exhibitionem* appellat idem Senat. [illegible] I. Epist.

Epiſt. 14. lib. 2. Epiſt. 17. & 37. non quòd tertia fructuum pars, in pecuniam poſtea commutata, penſitaretur; ſed potiùs quòd ex Tertiis inferretur. Teſtatur enim idem Scriptor etiam ex binis agrorum partibus, quæ in ſortem victoribus obvenerant, quoddam pariter tributum aut vectigal in Principis fiſcum, perinde ac ex Tertiis, illatum, quod utrumque *Exactionem binorum & ternorum* vocat, & ad Comitis Sacrarum largitionum officium pertinuiſſe ait, lib. 3. Epiſt. 8. & lib. 7. Epiſt. 20. 21. 22. Vide Paulum Warnefridum de Geſtis Langob. lib. 2. cap. 32. At ſecus egiſſe Odoacrum ſcribit Procopius lib. 1. Gotthic. cap. 1. ubi ait, Gotthorum ope arrepta tyrannide, τὸ τρίτημόριον τῶν ἀγρῶν ns conceſſiſſe, hocque pacto eorum animos ſibi devinxiſſe.

Tertia, idem quod *Terragium*: ab ejuſmodi enim Tertiarum illationibus, de quibus mox egimus, & agrorum parte tertia, quæ antiquo poſſeſſori relicta eſt, & Principi fructuum partem penſitare quotannis ſolebat, agrario, quod *Campipartem*, dicimus, etiamnum in Burgundia & vicinis provinciis manſiſſe *Tertiarum* nomen admodum vero ſimile eſt: non quod tertia fructuum pars domino ſuperiori ſolveretur: neque enim agrarii quantitas eò accedit; ſed quia ex *tertiis*, quæ veteribus incolis relictæ ſunt, penſitabatur, cum duæ, quæ in victorum ſortem ceſſerant, à graviori illa penſitatione immunes eſſent, licèt cenſui leviori obnoxiæ. *Agri* enim *vectigales*, ut habet Hygenus de Limitibus conſtituend. pag. 206. *multas habent conditiones: in quibusdam provinciis fructus partem conſtitutam præſtant, alii quintas, alii ſeptimas, &c.* Inde enim graviorum ex agris penſitationum origo videtur petenda. Charta Sanctii Majoris Regis Navarræ æræ 106 apud Anton. de *Yepez* in Chronico Ord. S. Benedictino. *Manifeſtè comperimus præteritis temporibus nullum Epiſcoporum prædeceſſorum noſtrorum in Eccleſiis vel parochiis, Monaſterio S. Æmiliani collatis, primitiva vel tertias requiſiſſe, vel accepiſſe.* Adde Chartam ſequentem ibidem. Alia Didaci Epiſcopi Compoſtellani æræ 1153. apud eund. to. 4. *Sanctum Georgium de Valegia cum ſuis tertiis, & cum omni cenſu & devito, & cenſu noſtræ Eccleſia, & cum ſuo canto,* &c. Infrà: *Cum ſuis bonis & tertiis liberam ab omni cenſu.* Rurſum: *Has tertias & iſta debita alii mei prædeceſſores veſtro Monaſterio contulerunt.* Tabularium Prioratus de Paredo fol. 94. *Tam de hoſpitibus, qui in villa ipſa manent vel laborant, quam de porcis, qui ibidem incraſſati fuerint, & paſtionati, nec non & de tertiis & taſchis, quæ exierunt ex eiſdem ſilvis & de raminatio.* Vetus Charta apud Perardum in Burgundicis pag. 96. *Accrevit, quod abſque redditione tertiarum ſupradicti loci habitatores, quocumque loco vellent, in ſua terra ſeminarent ac meterent.* Alia, pag. 118. *Et eorum famuli de terra, quam in dominio haberent, excolerent, abſque tertiis velut propria tenerent.* Alia an. 1221. pag. 325. *Et tertias debent adducere ad illam villam, & computare ante hoſtia.* Adde pag. 122. 327. 476. Charta an. 1240. in Tabul. Campaniæ ex Bibl. Reg. fol. 365. *De terragiis autem, quæ vulgò Tertiæ dicuntur, ubicumque homines dictæ villæ terras noſtras excoluerint, nos habebimus medietatem.* Alia an. 1276. apud Chifflet. in S. Bernardo pag. 525. *Tria ſextaria frumenti, in quibus mihi tenebatur de annuo reditu ſuper tertias ſuas Aubigneio.* Chron. Beſuenſe pag. 634. *In prædicta ſylva, — ſi laboratum fuerit, cujus erit fundus terræ, illius erit & tertia.* Pag. 676. *Addiderunt & tertiam partem de Blaniaco*, &c. Adde pag. 622. Tabular. Abb. Reigniacenſis Ord. Ciſtercienſis ann. 1262. *Sus ce que li Abbes & li Convens demandoient toutes les tierces de la ville de Joux, &c.* Hinc *Terræ tertiales* in Charta an. 1313. apud Roverium in Reomao pag. 306. *Et ſingulas Tertias ſuas, quas habet annuales in terris tertialibus exiſtentibus in finagio de Lubeo monte.* Adde pag. 289. *Tertiarum* meminit denique Rhenanus lib. 2. Rerum Germ. an. p. 64. ſcribens divites interdum colonis locaſſe agros ſub reditu tertiarum.

Tertiarius, Collector *tertiæ*. Tabular Albæ ripæ in Diœceſi Lingon. neque tertiarii noſtri, neque tertiarii fratrum ſine altero recolligent tertias.

Tertia mancipiorum. Burgundi pervaſa Galliarum parte, ita cum veteribus incolis, quos Romanos vocabant, ſe geſſerunt, ut, agrorum parte tertia iis relicta, alias duas ſibi aſſererent: contra, *mancipiorum* duabus partibus veteribus incolis conceſſis, ſibi tertiam tantùm reſervarent. Vide Legem Burgund. tit. 54. §. 1. & tit. 57.

Tertias, ſeu *Tercias Regales* Hiſpani vocant, tertiam partem redituum Fabricarum Eccleſiarum, quam Gregorius X. PP. Alfonſo Sapienti Regi indulſit pro ſuſtinendis bellis contra Mauros.

Tertia conlaborationis, id eſt eorum, quæ vir & uxor ſtante matrimonio ſimul acquiſierunt, quæ uxori attribuitur. Capitula Caroli M. lib. 4 cap. 9. *Volumus ut uxores defunctorum poſt obitum maritorum tertiam partem conlaborationis, quam ſimul in beneficio conlaboraverunt, accipiant.* Marculfus lib. 2. form. 17. *Sed dum villas aliquas, quas ſuperius memoravimus, ad loca ſanctorum hæredibus noſtris deputavimus, quod pariter ſtante conjugio adquiſivimus, prædicta conjux noſtra tertiam inde habere potuerat, &c.* Geſta Dagoberti Regis Franc. cap. 47. & Aimoinus lib. 4. cap. 35. *Tertiam tamen partem de omnibus, quæ Dagobertus Rex acquiſierat, poſtquam Nanthildis Regina regnare cœperat, eidem reſervant.*

Tertia, id quod liber homo dat ſponſæ ſuæ ad oſtium Eccleſiæ tempore deſponſationis: *Dos* ſcilicet *rationabilis*, quæ tertia pars eſt totius tenementi viri ſui, quod habuit tempore deſponſationis: ita quod ſi plus tertia parte tenementi vir daret in dotem, ea ad tertiam partem reducatur: in Regiam Majeſtatem lib. 2. cap. 16. §. 4. & ſeqq. Eadem appellatur *rationabilis tertia pars mulierum* lib. 1. cap. 3. §. 2. ubi placita de ejuſmodi *Tertiis* ad Vicecomites pertinere dicuntur. Quoniam attachiamenta cap. 45. *Si aliquis liber tenens, cujus tenementum liberum eſt ab omni ſervitio per ſuum infeofamentum, cadat in tertiam alicujus dominæ, &c.* Adde cap. 85. Littletonem ſect. 36. 37. & Radulfum *de Hengham* in Parva cap. 2.

Tertia, Menſuræ liquidorum ſpecies, in Itinere Camerarii Scotici cap. 10. §. 5. de Braſiatoribus: *Non habent menſuras, videlicet quartam, pintam, tertiam, &c.*

TERTIAGIUM. Bulla Clementis VI. PP. data Avinione anno Pontificatus 4. *Super mortuagiis ſeu præſtationibus Eccleſiis principalibus Ducatus Britanniæ, Prælatis & Rectoribus Eccleſiarum, videlicet in tertia parte bonorum mobilium, quæ Tertiagium dicitur, de conſuetudine laudabili pia devotione fidelium introducta debitis, ut dicti Epiſcopi & Clerus dicebant, in bonis ſeu ex bonis defunctorum, ſeu decedentium parochianorum ſuorum, nec non ſuper paſtu nuptiali à parochianis ipſius nubentibus ſeu nuptiis debite ex conſuetudine ſimili, ut dicebant, &c.* Vide *Mortuarium*.

TERTIALES, Tertia agrorum proſciſſio. Tabularium Foſſatenſe an. 1276. *Debent de quolibet animali 4. corveias per annum, videlicet 3. in marceſchis, in binalibus, & intertialibus, & in vindemiis, &c.* Ita *Terzare* dicunt Itali, *pro tertio arare.*

TERTIANA *plenæ villæ*. Charta Thomæ Regis Manniæ & Inſularum an. 1055. in Monaſtico Anglic. tom. 1. p. 718. *Et tertiam partem decimarum de omnibus Eccleſiis de Manne, confirmantes eis tertianam*

plenæ villæ de Kyrkby, propinquiorem Ecclesiam S. Bradani, cum terra sancti Bradani; & tertianam plenæ villæ de Kyrkmarona, terras de &c. —tertianam de Knokerokor. &c.

TERTIARE, Tertiam partem bonorum conferre, vel auferre: Gall. *Tiercer*. Charta Theoduini Episcopi Leodiensis apud Ægidium Aureæ-vallis Monachum in Gestis Episc. Leod. cap. 1. *Prænominata vero villa pro libertate sua ad sumptus Ecclesiæ necessarios, omnia mobilia sua primo mihi tertiavit, qua libertate ut amplius frueretur, postmodum dimidiavit.* Rigordus an. 1190. *Milites qui olim sua libertate gaudere consueverant, & homines ipsorum tertiavit, id est, tertiam partem omnium bonorum suorum eis violenter abstulit.*

Terzare, Italis est, tertiò arare.

TERTIARIA, Vectigalis aut tributi species. Charta Conradi Imp. pro Pisanis Tyrum incolentibus, apud Ughellum to. 3. p. 488. *Ut a Pisanis — nomine tertiariæ aut alicujus directuræ possit exigi*, &c. Alia Guidonis Regis Hierosol. an. 1190. pro Massiliensib. apud Guesnajum in Annal. Massil. pag. 336. *Ut per omnia loca liceat vobis liberè intrare & exire, commorari & negotiari cum magnis navibus & lignis parvis de riberia, per mare & per terram cum universis rebus vestris sine ulla directura & tertiaria, vel anchoragia, & absque alia exactione*, &c. In Constitutionibus Siculis lib. 1. tit. 69. §. 1. *Tertiaria* dicitur, quod à *Bajulis* recipiebatur *in certis tantum quæstionibus & personis, commodato videlicet, mutuo, & deposito.* Hispanis *Tercero*, est arbiter, *Tercera*, arbitrium.

TERTIARIUM, Modus agri, à *Tertiis*, de quibus suprà, nomen sortitus. Charta Jonæ Episcopi Eduensis an. 858. pro Abbatia S. Andochii, apud Sammarthanos: *In pago quoque Augustodunense, in villa, quæ vocatur Dernacus, quia prope monasterium est locus, addicimus tertiarium unum, in quo possunt bonam partem fœni colligere, atque ad monasterium devectum hiemis tempore animalium suorum inopiam, quam frequenter patiebantur, temperare.* Occurrit eadem vox rursum infrà.

TERTIARIUS, Ἐξάδος, in Gloss. Gr. Lat.

TERTIATOR, Colonus fortè, qui ad *Tertium* tenet, seu qui tertiam fructuum agri domino pensitat. Frequens occurrit mentio *Tertiatorum* in Capitulari Sicardi Principis Beneventani an. 836. ac primum cap. 4. *Hoc promittimus de Tertiatoribus, ut si à Longobardo venditi fuerint, comparentur, & nullatenus in nave imponatur, aut trans mare venundetur, excepto si homicidium fecerit, aut facere voluerit, habeat sibi licentiam eum vendere.* Cap. 14. *De Tertiatoribus vero hoc stetit, ut nulla nova eis à parte Reipublicæ imponatur, excepto antiqua consuetudine, hoc (est) responsaticum solum, & angarias, & calcarias*, &c. Ejusdem præterea Capitularis, quod imperfectum editum est à Camillo Peregrino in Hist. Longob. supersunt capita aliquot de Tertiatoribus. Cap. 20. *Ut non præsumat aliquis Tertiatorem exercitalem aut militem facere.* Cap. 21. *Ut si Tertiator absconsè exercitalis factus fuerit aut miles.* Cap. 22. *Ut si quis homo liber uxorem duxerit Tertiatricem.* Cap. 25. *De nefandis criminibus, vel aliis causis si in Tertiatores devenerint.* Cap. 26. *Ut si aliquis cum Tertiatore causam habuerit à parte Reip.* Cap. 29. *Ut non tollatur a Tertiatoribus excusaticum & porcos.* Cap. 30. *Ut invito non detur pretium à Tertiatore pro tritico aut vino.* Denique Cap. 32. *Ut coloni Tertiatores non dent in collata nec in pactum.* In Pacto Arichis Principis Benevent. cum Neapolit. *Firmatum est qualiter inter partes esse deberent de terris in liburia, de servis, & de ancillis, & de Tertiatoribus, & de omnibus causis*, &c.

TERTIOLUS, Accipitris species minor, Italis *Terzuolo*, nostris *Tiercelet*. Fridericus II. Imp. lib. 2. de Arte venandi cap. 19. *Tertiolis & minoribus inter falcones dari debet pro pastu sufficienti minor quantitas carnium, & minoranda est quantitas secundum proportionem convenientem quantitati sui corporis*, &c. *Terçonnalis* dicitur Anonymo de Falconibus secundum Aquilam, &c.

Tertioli Mediolanenses, Monetæ Mediolanensium species. Charta an. 1171. apud Puricellum in Ambrosiana Basilica pag. 930. *Et pro ipso libello accepit iste Gilbertus ab isto domno Abbate argenti denarii boni Tertiolorum Mediolanensium libras* 10. Alia an. 1183. pag. 1014. *De quibus rebus sunt positæ in feudo tantæ, quæ valeant libras certum Tertiolorum.* &c.

TERTIONARIA, Charta S. Ludovici Regis Fr. pro Abbatia Persimensi, mens. Majo 1248. *Decimam etiam quam habent in tota terra de Gochicon, & Tertionariam de Merula Radulphi, prout dictæ decimæ per metas & limites dividuntur.* Vide *Tertiarium*.

TERTIUM, Tertia pars pretii venditi prædii, quæ ad dominum feudalem datur pro laudimio. Consuetudines Catalaniæ inter dominos & vassallos MSS. cap. 53. *In isto casu dominus non potest petere tertium, sive laudemium, vel alias res, sicut ac venditione.* Pactum inter Comitem Sabaudiæ & Abbatem Pinarol. anno 1246. *Quod Comes possit emere sapputuras vinearum, factarum ab earum possessoribus sine tertio & affaitamento, & facto proinde monasterio dando*, &c. Ejusmodi, ni fallor, *Tertia* habet Plantavitius in Episc. Ludovensib. p. 70. 87. 93.

Tertium in Concilio Tolosano an. 1056. tertia pars decimarum. *Statuimus etiam ut Ecclesiæ ad sedem pertinentes, quæ solvunt tertium, aut paratam, vel Synodum, solito more solvant Episcopis vel Clericis. De iis verò Ecclesiis, quæ non dant tertium, vel paratam, tertia pars decimarum cum primitiis & oblationibus, quæ de cœmeteriis & defunctis consequuntur, Episcopo & Clericis assignetur.* Nescio, an huc pertineat Tabular. S. Albini Andegav. *Aimericus Præpositus de Thoarchio & Goscelinus ejus Vicarius clamabant consuetudinem, quam Tertium appellabant de habere, si futurum eis esset in feno de quodam Vaucello, &c.* Vide *Tertia*.

Tertium & Dangerium, in Charta Ludovici Hutini Regis Franciæ an. 1315. pro Normannis; nostris *Tiers & Danger*: Jus, quod Rex habet in forestis & silvis Normanniæ, in quarum cæsionibus, ac venditionibus pretii tertiam partem percipit, nisi exemptio & immunitas chartis aut longo usu probatur. Additur *Tertio, Dangerium*, non quod hæ voces valeant *tertium & decimum denarium*, quem revera Rex percipit, uti vult Santyonus; sed quod alter iste tertius denarius, sit tertia pars tertiæ partis pretii principalis, qui datur pro facultate cædendi silvam, aut alienandi. Aresta Candelosæ 1259. in 1. Regesto Parlam. f. 100. *Petebant à Rege, quòd permitteret eis vendere boscos suos de Alisiaco & de Albamarla libere absque solutione tertii, cum prædecessores eorum usi fuissent semper ita vendere eosdem boscos.* Adde fol. 14. verso. Charta Philippi Regis Franc. an. 1312. in 48. Regesto Archivi Regii ch. 26. *Pro eo, quod dicti Religiosi illud (nemus) seu aliquam ejus partem vendiderant absque solutione tertii & dangerii, nostraque licentia non petita, nec super hoc obtenta*, &c. Vide Bretium l. 3. *De la Souveraineté du Roy*, cap. 3. & in voce *Dangerium*.

TERTIUS, *defunctorum dies*, olim sacrificio Missæ celebratus à Christianis. S. Ambrosius Orat. de Theodosii Imp. obitu: *Et quia alii tertium diem & trigesimum, alii septimum & quadragesimum observare consueverunt, quid doceat lectio, consideremus?* &c. [illegible] τῶν νεκρουμένων, in Canonib. Apostol. Adde Hist. Lausiacam, ubi de S. Eulogio, Eustratium Presbyt. tractat. 3. de Defunctorum animis apud

apud Photium cod. 171. & Novellam Justiniani. 133. c. 3. Vide *Triceni alia.*

TERTUSSUS, Porcellus domesticus, qui domi nutritur, hoc est, inquit Wendelinus, qui *tertc-sun*, seu tertii gregis; est enim *sun*, grex, ut alibi observatum. Ait porro ille apud Taxandros porcis pro ætatibus varia esse nomina; recens editos ac nefrendes, *biggen*, mox *baggen*, quamdiu lactent, appellari. Postquam verò in tantū adoleverunt, ut cum matre possint prodire, quod est *terden*, ou *troden*, tertussi sunt, & *Tratsen* vocantur; ii denique facti adultiores, fiunt *cuddens*, hoc est gregales, &c. Pactus Legis Salicæ tit. 2. *Si quis porcellum tertussum usque ad annicolatum furaverit*, &c.

TERZAROLUS, ex Italico *Terzuolo*, Academicis Cruscanis, minus velum, quod navis habeat: *E nelle galée dicono far il terzuolo, quando si raccoglie un terzo della vela, e s'attacca al' antenna.* Sanutus lib. 2. part. 4. cap. 5. *Propter quod expedit, quod totum remigabile navigium pro minori sit dispositum ad terzarolos.* Occurrit ibi pluries.

TEZA *candela*, Gall. *Toize de chandelle* Dabantur nen pe candelæ regiis officialibus ad mensuram *tesiæ.* Charta S. Ludovici Regis Franc. an. 1269. apud Sammarthanos in Archiepiscopis Senonensibus: *Capellanus habebit liberationem suam integram, scilicet 4. panes, & dimidium sextarium vini, & pro coquina 2. denarios, unam tesam candelæ.* Vide *Teisa.*

TESCUA, Joan. de Janua, dicuntur *loca, quibus pecora castrantur. Unde Tescuare, castrare, Tescuatores castratores, & Tescuationes, castrationes dicuntur.*

TESQUA. Ægidius Aureæ-vallis Monach. in Episcopis Leod. c. 5. *Jamque illi longo terrarum tractu, diversarumque cœlo regionum transito, infra inculta quædam loca, Tesqua vulgus illa nominat, pariter habuere diversorium.* Atqui vox Latinis Scriptoribus notissima, ac proinde nōn vulgaris aut nupera.

TESSELLUS. Messianus Presbyter in Vita S. Cæsarii Arelatensis: *Cœpit sub obtestatione domini multis precibus exposcere à me, ut unum pannum de tessellis illius* (S. Cæsarii) *quem nudo corpore habuisset, sibi ferrem.* Infrà: *Ea consuetudo erat, ut, antequam quiesceret, tesselli adhiberentur calefacti ad ignem, & aliis detractis apponerentur.* Infrà, *velaris pannus* appellatur.

TESSERARII, qui *tesseras*, seu præcepta Ducum per contubernia militum nuntiabant, apud Veget. l. 2. cap. 7.

TESSERINI, *Agripenni bicurti, quia ad modum sunt tesserarum, quibus ludimus.* Papias & Jo de Janua.

TESTÆ, seu *testarum confractarum fragmenta*, super quibus tyranni nudos volutari cogebant Martyres. S. Augustinus Serm. 13. de Sanctis: *Contusa quo jacebat testa substernitur, ut vis acuminis concisam molem superjecti corporis plus discinderet, atque reddita tormentis membra quæ secarent, obvia susciperent fragmenta.* Versus de S. Eutychio Martyre in Ecclesia S. Sebastiani ad Cœmeterium Callisti Romæ:

Testarum fragmenta parant, ne somnus adiret.

Acta sanctæ Martinæ Martyris cap. 2. *Præcepit testas eos levare, & faciem ejus cadere.* Acta sancti Luciani Presb. cap. 4. *Nunc autem in toto dorso graves testarum aculeos densos & continuos maligno animo substernebant.* Acta S. Vincentii Mart. cap. 3. *Fragmenta testarum exasperata passim congerite, ut quicquid jacentis corporis male incisa fractura tetigerit, illimatis infigat aculeis, & ipsa conversio laterum innovetur ad pœnam.* Acta S. Thyrsi Martyr. c. 8. *Et prominutis movitis de lateribus fragmenta testarum infigite.* Althelmus de Laude Virg. cap. 32.

Tum rogus ardescens, & rubræ fragmina testæ.

Vide Gregorium, seu Ruffinum in Actis SS. Pluleæ, Philoromi, & Socior. n. 4. Acta Proconsularia Martyrum apud Baron. an. 285. n. 5. Acta S. Agathæ num. 12. Acta SS. Tharaci & Socior. apud eundem an. 290. n. 12. & alia passim SS. Martyrum, præterea Gallonium de SS. Martyrum Cruciatib. cap. 6.

Testulæ, eadem notione, in Actis SS. Claudii, Asterii, & sociorum, apud Baron. an. 285. n. 5.

Testa, Calvaria, Gall. *le Test.* unde *la teste*, pro ipso capite. Ausonius Epigr. 71.

Abjecta in triviis inhumati glabra jacebat
Testa hominis, nudum jam cute calvitium.

Lex Aleman. tit. 59. §. 6. *Si autem testa transcapulata fuerit, ita ut cervella appareant*, &c. Lex Bajwar. tit. 3. cap. 1. §. 4. *Vel in capite testa apparet, quod Gebulskini vocant.* Adde tit. 4. §. 3.

TESTA EVANGELIUM. Vide *Textus.*

TESTAGIUM, idem quod *Capitagium*, Census pro capite, *Cens, qui se leve par teste.* Bonifacius VIII. PP. lib. 4. Epist. 217. ad Regem Cypri: *Quandam collectam, vel talliam annuam, quæ Testagium dicitur, ordinasti, videlicet duorum Bizantiorum pro capite cujuslibet incolæ dicti regni.*

TESTAMENTARIUS, Executor testamenti Leges Alphonsi IX. Regis Castellæ part. 6. tit. 10. *Testamentarios son llamados aquellos, que han de seguir & de cumplir las mandas, e las voluntades de los defunctos, que dexan en sus testamentos.* Occurrit in Charta Joannis Militis Do. *de Wallaincort* an. 1242. in Tabulario Abbatiæ Montis S. Martini Ord. Præmonstrat. & in alia Erici Ketelsoni apud Pontanum lib. 9. Rerum Danicar. pag. 518. Testamentum Vernaculum Balduini Comitis Guinensis an. 1244. apud Duchesnium: *Et à cho à parfaire ai je mis mes Testamenteurs Robert mon frere, Andrin de la Mote*, &c. ἐπιμεληταὶ τῶν ἐν τῇ διαθήκῃ γεγραμμένων, in testamentis Theophrasti & Stratonis apud Diogenem Laërtium lib. 5. pag. 185. 187. ἐπίτροποι, in Testamento Platonis, apud eundem lib. 3. pag. 110. & in Novella Leonis 63. Ὑπεργοί, in Basilicis in lib. 17. de Legat. 2. Alias

Testamentarius, est Scriptor Testamenti, διαθηκογράφος, in Gloss. Gr. Lat.

Testamentarius, Officium Monasticum, penes quem, ut autor est Brouverus lib. 2. Antiq. Fuld. c. 10. fuit dispositio piorum legatorum, seu ab exteris ea, seu à domesticis proficiscerentur, velut hac in re fidelium testamenta exequeretur.

TESTAMENTUM, Donatio, seu potiùs Charta, quæ in donationis ac largitionis argumentum conscribitur. *Testamentum venditionis*, in Lege Ripuar. tit. 59. §. 1. 3. tit. 67. §. 1. Abbo Floriacensis Abbas in Canonibus cap. 7. *Quoniam testamentorum alia fiunt dotis nomine, alia hæreditatis donatione, alia de rebus Ecclesiæ, quas abalienari est difficile, & dicuntur Precariæ.* Arnulfus Lexov. Episc. Epist. 26. *Privilegia siquidem Romanorum Pontificum, quasi quædam ipsorum testamenta credenda sunt, nec à morte, testatoris expirant; sed potiùs ab ipsa contrahunt firmitatem.* Vita S. Agili Abb. cap. 7. *Quin etiam largiens solenniter per titulum testamenti ex propria ditione numerosam copiam fundi ac familiæ.* Odo Cluniac. lib. 1. de Vita S. Geraldi cap. 19. *Quondam sui juris Ecclesiam, facto solenniter testamento, eidem contulit.* Adde lib. 2. cap. 2. Faustus in Vita S. Mauri Abb. num. 50. *Vocansque ad eum Ansebaldum, qui scriptoribus testamentorum regalium præerat, præcepit ei*, &c. Adden. 40. Odo Abbas S. Mauri, de Miracul. S. Mauri cap. 1. *Post hæc omnia testamenta, quorum auctoritate rerum cunctarum eidem loco collatarum constabat delegatio, sollicitè perquirens*, &c. Infrà: *Cum domorum eversione testamenta sunt ablata prædiorum. Per testamentum literarum* concedere, in Bulla Benedicti VIII. PP. in Bullario Cluniac. p. 6.

Utuntur

Utuntur paſſim Scriptores, Gregor. Turon. l.6. c. ult. Aigradus in Vita S. Ansberti Arch. Rotom. n. 15. Paſchaſius Radbertus in Epitaphio Vualæ Abbat. Corbejenſis lib. 1. cap. 26. 27. Adrevaldus de Tranſlat. S. Benedicti cap. 3. Anonymus Floriac. de Miracul. S. Benedicti cap. 27. Conradus de Fabaria de Caſib. S. Galli cap. 14. pag. 142. Ado Viennenſis an. 727. Hariulfus lib. 4. Chronici Centulenſis c. 6. 7. 19. 22. Chartæ veteres apud Doubletum pag. 654. Miræum in Notitia Eccleſ. Belg. pag. 52. Ducheſnium in Hiſt. Limburg. pag. 5. Petrum Joffredum in Epiſcop. Nicienſibus pag. 158. Roverium in Reomao pagin. 197. Puricellum in Ambroſiana Baſilica pagin. 263. 311. &c.

Teſtamentum, Teſtimonium. Vide Pithœum ad Collat. Legum Moſaicar. tit 8.

TESTARE, Teſtari, teſtimonium dicere. Lex Bajwar. tit. 16. cap. 2. *Niſi ſuper hominem teſtare voluerit aliquam cauſam*, &c. Videtur aliud ſonare in Lege Salica tit. 29. §. 19. *Si quis aratrum in campum alienum intrare prohibuerit, vel arantem foras jactaverit, vel teſtaverit*, &c. Vide Pactum Legis Salicæ tit. 27. §. 20.

TESTATIO, jus dicitur, quod Epiſcopi habebant diſponendi de quarta, interdum nona parte relictorum de teſtamentis, in pios ſcilicet uſus; quod quidem inde manavit, quod antiquitus ſtatutum fuit, ut rerum, quæ in teſtamento relinquerentur, autoritate Eccleſiæ distributio deinceps fieret, & ut Epiſcopis ac Prælatis, in pios, ſicuti diximus, uſus, certam eorum quantitatem diſtribuere liceret. Cum autem de *decima tantùm parte* diſponendi iis facultas eſſet data, ſcribit Matthæus Paris an. 1190. ſtatutum in Normannia, Ricardo Rege annuente, inter cætera: *Ut diſtributio rerum, quæ in teſtamento relinquuntur, autoritate Eccleſiæ fieret, nec decima pars, ut olim, ſubtraheretur.* Ut rebus porrò teſtamento relictis quartam ſibi poſtmodum arrogarunt, non ampliùs in pios uſus erogandam; ſed tanquam ſibi propriam, & de qua diſponere iis omnino eſſet liberum, uti de *inteſtatorum* bonis, quod ſupra docuimus. Charta Leonardi Epiſcopi Cæſenatenſis an. 1175. apud Ughellum to. 2. *Inſuper largimur vobis veſtriſque ſucceſſoribus in perpetuum alias decimationes, & primitias, & teſtationes, & Aquam ſanctam totius Vicariatus*, &c. Alia ibidem Aimerici Epiſcopi ejuſdem Eccleſiæ an. 1274. *Inſuper largior, do, trado, — in perpetuum Canonicam portionem teſtamentorum & aliarum ultimarum voluntatum de jure ſpectantium mihi meiſque ſucceſſoribus ab hac hora in antea in perpetuum per totum Plebatum dictæ Plebis S. Mauri, — ut libere quidquid ad me meoſque ſucceſſores ratione Canonicæ portionis, id eſt, quartæ teſtamentorum, & aliarum ultimarum voluntatum pertinebit amodo, vel pertinere videbitur in perpetuum per totum plebatum utrumque, percipere ac exigere & habere pacificè valeatis*, &c. Vide *Nonagium*.

TESTATOR, Patronus, interceſſor. Liber 2. Miraculor. S. Bertini cap. 7. *Præſertim de Dei auxilio teſtatorumque propriorum interventu fiſi.* Et cap. ſeq. extremo: *Tam clementis Dei proviſione adjuti — imo de experta patrum inteſtatorum ſolita & provida defenſione ſalvati*, &c.

TESTEIA, *Teſceia*, Capit. Caroli C. tit. 12. c. 13. *Iſtud ſacramentum jurabunt franci homines. Ego ill. adſalituram, illud malum Schach vocant, vel teſceiam non faciam, nec, ut alius faciat, conſentiam.* *Teſteia* ſcribitur in tit. 39. c. 3. *De illis hominibus, qui infames vel clamodici ſunt de teſteis, vel latrocinius, & rapacitatibus, & aſſalturis*, &c. Infrà: *Juret — quod teſteiam, vel latrocinium, aut rapinam non fecerit.* Occurrit ibi pluries. Vocis origo incerta, tametſi notio ex allatis ſatis conſtet. Sanè *teſteia* ſcribi debere, non *teſceia*, evincit Epiſtola Fulcardi Abbatis Lobienſis ad Imp. Henricum, in Chronico Lobienſi: *In placitis præter burinam & teſteiam non debet habere Advocatus, niſi tres denarios, & alicubi duos; modò ſi aliquis non placito ſcabinorum banno fuerit devictus*, &c. Ubi legendum monuimus *burinam*, id eſt, ſeditionem, *meſleiam*.

TESTES. Statuta Synodalia Nicolai Epiſcopi Andegavenſis an. 1263. *Prohibemus ſingulis Sacerdotibus parochialibus, ne ipſi parochianis ſuis die Paſchatis teſtes ſeu hoſtias loco panis benedicti miniſtrent, ne ex ejus miniſtratione, ſeu receptione erubeſcentiam evitare videantur; ſed panem benedictum faciant, ſicut aliis diebus dominicis fieri conſuevit.* Ubi pro *evitare* legendum puto *irritare*: fortè enim intelliguntur paniculi, ſeu oblatæ in *teſticulorum* figuram formatæ, quas in hoc feſto Paſchali loco panis benedicti dabant.

TESTIS. *Teſte meipſo*, vel *Teſte Rege*, formula Chartis Regum Angliæ paſſim adſcripta, cum ſcilicet à Proceribus non ſat ſcribitur; ſed à ſolo Rege; quam ſuggillavit olim Pius II. PP. in mandato Henrici VI. l. 3. Commentar. ſuor. *Teſtem autem ſe dicit* (Deus) *futurum, quia in judicio ſuo non indiget teſtibus.*

Teſtes ex eodem Comitatu, in quo res acta, de qua controverſia eſt, ſumi debent. Capitula Ludovici Pii Imp. ad Legem Salicam.

Teſtes, qui oculis ſuis viderunt, & auribus ſuis audierunt; in Lege Alamann. c. 1. tit. 2. §. 1.

Teſtes per aurem attracti. Vide *Auris*.

Teſtes rogati. Vide *Charta rogata*.

Teſtes Synodales, publici, qui publicè recepti & probati in Synodo; *de quorum fide non dubitatur*, in Concilio Cabilonenſi an. 813. c. 1. cap. Præterea, de Teſtibus cogend. *Teſtes publicos, quos civitas nuncupat Synodales.* Cenſent Cironius & Altaſerra lib. 2. Diſſertat. Juris Canon. c. 12. dici hoc loco *Teſtes Synodales*, qui publicè recepti & probati in Synodo, quaſi cuſtodes & ſpeculatores eorum, quæ fiunt in Eccleſia, vel contra Synodi decreta decernuntur & geruntur, quos Græci παραφύλακας vocant, ut notavit Cujacius ad cap. 7. de Teſtib. cogend. vel potiùs hos eſſe, qui in quacunque parœcia vel Epiſcopatu eligebantur, adhibito ſuper 4. Evangelia, vel Martyrum reliquias juramento, ut omnia, quæ contra fidem & religionem fiebant, obſervarent & inquirerent, ut patet ex Can. *Epiſcopus*, 35. q. 6. & Concil. Lateran. ſub Innoc. III. c. 6. Concilium Narbon. an. 1227. c. 14. *Diſtrictè mandamus, ut ab Epiſcopis teſtes Synodales in ſingulis inſtituantur parochiis, qui de hæreſi & aliis criminibus diligenter inquirant*, &c. Concilium Toloſanum an. 1229. *Statuimus itaque, ut Archiepiſcopi & Epiſcopi ſingulis parochiis, tam in civitatibus quàm extra, Sacerdotem unum, & duos vel tres bonæ opinionis Laicos vel plures, ſi opus fuerit, ſacramento conſtringant, qui diligenter, fideliter & frequenter inquirant hæreticos in iiſdem parochiis*, &c. Synodus Colonienſis an. 1300. c. 10. *Et illud inventarium fiet per probos viros & idoneos, videlicet per Presbyterum, & duos Scabinos loci, vel Synodales, non ſuſpectos*, &c. Infrà: *Facto inventario in præſentia Sacerdotis loci, vel duorum vel trium Scabinorum, vel Synodalium, vel fidedignorum.* Statutum Friderici II. Imp. apud Alber. an. 1234. *Statuimus, quòd ſi quis treugas datas violaverit, ſi cum ipſo in cujus manum treugæ fuerant compromiſſæ, & cum duobus aliis Synodalibus hominibus treugas violatas eſſe convincere potuerit, & teſtari, violator manum perdat.* Adde Statuta Walteri Epiſc. Dunelmenſ. an. 1225. ſub finem. Concil. Saltzburgenſe an. 1420. cap. 16. & Senonenſe an. 1485. art. 4. cap. 7.

Ut porrò ii deligerentur, docet inprimis Concilium Rotomagenſe apud Reginonem lib. 2. c. 2. & Burchar-

dum lib. 1. c. 91. *De juratoribus Synodi: Episcopus in Synodo residens, post congruam allocutionem, septem ex plebe ipsius parochiæ, vel eo amplius aut minus, prout viderit expedire, maturiores, honestiores, atque veraciores viros in medio debet evocare, & allatis Sanctorum pignoribus unumquemque illorum tali Sacramento constringat: Amodo inantea, quicquid nosti vel audisti, aut postmodum inquisiturus es, quod contra Dei voluntatem & rectam Christianitatem in ista parochia factum est aut in futurum erit, si in diebus tuis evenerit, tantum ut ad tuam cognitionem quocunque modo perveniat, si scis, aut tibi indicatum fuerit Synodalem causam esse, & ad ministerium Episcopi pertinere, quod nec propter amorem, nec propter timorem, nec propter præmium, nec propter parentelam celare debeas Episcopo, aut ejus misso, cui hoc inquirere jusserit, quandocunque te ex hoc interrogaverit. Sic te Deus adjuvet & ista Sanctorum reliquia.* Quo quidem peracto juramento, interrogabantur per ordinem ab Episcopo de delictis, quæ in parœcia sua peracta esse noverant.

Testes levare. Usatica MSS. civitatis Ambian. *Quiconque che soit, qui ne sache mie coment il puist & doie le tesmoins lever, il le puet demander au Majeur coment il le puist lever, & li Maire li doit certifier, & ensengner coment il le puet & doit lever. Derekief quiconques ce soit, qui veulle tesmoins lever, il le puet lever con faus tesmoins, & le doit lever par le poing, & presenter son gage & en puet retenir à avoir canpion & avoué s'il veut,* &c.

TESTIMONIALES, Diplomata vel *Epistolæ*, quæ à Principibus conceduntur iis, qui *militiam sub armorum labore* exegerunt, quibus, in emeritæ militiæ præmium, in *Protectorum, Præpositorum*, vel *Tribunorum* ordinem ii adscribuntur. *Testimonialibus dignitatem adipisci*, in l. 8. Cod. Th. de Honorariis codicill. Vide eundem Cod. tit. de Testimoniali ex Tribunis & Protectoribus, & ibi Gothofr. Gall. *Temoignage de service.*

TESTIMONIARE, Testimonium dicere, Gall. *Tesmoigner*, in Capitul. ad Legem Salicam c. 11. *Optimus quisque in pago vel civitate in testimonium assumatur, & cui is, contra quem testimoniare debet, nullum crimen possit indicere.* Adde lib. 3. Capitul. c. 32.

TESTIMONIUM, Testis, unde Gallis *Tesmoin*. Capitulare an. 779. c. 19. *De mancipiis, quæ venduntur, ut in præsentia Episcopi vel Comitis sit, — aut ante bene nota testimonia.* Vetus Placitum editum à v. cl. Steph. Baluzio in Append. ad Capitul. *Nuper veniens Arloinus ad suum placitum, quod arramitum habuit, ibidem sua testimonia protulit bonos homines idoneos, his nominibus*, &c. Aliud Placitum an. 869. apud eundem: *Unde sic dedit iste Vi...dina mandatarius — tale testimonia qui juraverunt ad sacra conditione*, &c. Chronicon Farfensis monasterii pag. 655. *Et sic venit domnus Abbas, & ejus Advocatus, una cum testimoniis, quorum nomina sunt, Gradolfus*, &c. Tabularium Persiense ch. 19. apud Perardum: *Ante ipsos Missos duodecim testimonia ibidem præsentavit, his nominibus, — ipsa testimonia diligenter discussi fuerunt*, &c. Charta 99. ex Alamannicis Goldasti: *Tunc prædictus Comes jussit, ut ipsa testimonia suprà irent, & ipsos terminos ostenderent, quod dicebant*, &c. Burchardus Wormaciensis Episcopus in Lege Familiæ: *Ut devitentur perjuria, volumus, ut ex utraque parte ostendantur illorum testimonia, & ita collaudant testes quasi gratum habeant; & ex supradictis duobus testimoniis, duo eligantur ad pugnam, & cum duello litem decernant, & cujus campio ceciderit, perdat.*

Pro *Testimonio* aliquid accipere. Vetus Charta apud Ordericum Vital. lib. 5. pag. 590. *Inde habuimus beneficia & societatem fratrum, & pro testimonio unum equum centum solidorum.*

Testimonium Ecclesiasticum. Chronicon Reicherspergense an. 272. *Lucius PP. præcepit, ut duo Presbyteri, & 3. Diaconi in omni loco Episcopum non deserant, propter testimonium Ecclesiasticum.* S. Hieronymus Ep. 85. *Sed dicis; Quomodo Romæ ad testimonium Diaconi Presbyter ordinatur?* Vide *Cellulanus*, *Syncellus*.

TESTINIA, Armaturæ species. Testamentum Ranimiri Regis Aragon. æræ 1099. in Hist. Pinnatensi lib. 2. cap. 38. *De meis autem armis, qui ad Varones & Cavalleros pertinent, sellas de argento, & frenos, & brunias, & espatas, & adarcas, & gelmos, & testinias, & cinctorios, & sporas, & cavallos, & mulos & equas, & vaccas, & oves, dimitto ad Sanctium filium meum,* &c. Quid si legatur *testirias?* ut sit capitis armatura, quam *Testiere* nostri vocant. Quam etiam armaturæ speciem equis militaribus adscribunt Assisiæ Hierosolymitanæ MSS. cap. 95. ubi de duello certantibus: *Et le cheval doit estre convert de converture de fer, & avoir une testiere de fer, & emmi la testiere, une broche de fer, telle comme celle de l'escu.*

TESTINUM. Lex Familiæ Burchardi Episcopi Wormaciensis: *Nihil juret; sed in testino Scabinorum sit.* Ubi *testimonio* legendum nemo non videt.

TESTIPHADIUM. Iso Magister in Glossis: *Fulchra: sustentacula vel lectorum, vel aliarum rerum, quæ Testiphadia nominamus.* Leg. *Stibadia*, ex Gr. στιϐάδιον.

TESTONES. Additamentum 1. Legis Burgundion. tit. 11. *Si quis acceptorem alienum involare præsumpserit, aut sex uncias carnis acceptor ipse super testones comedat, aut certè si noluerit, sex solidos illi, cujus acceptor est, cogatur exsolvere.*

Teston, Testones, inquit Spelmannus, nummi genus, quod Gallis 18. denariis valebat. Et sic olim fortè apud Anglos: æreum autem & argento delibatum sub Henrico VIII. 12. denariis exponebatur. Sed Edwardi VI. anno 1. ad 9. denarios contractum est; postea verò, quale hodie permanet, ad sex denarios, sed hoc optimi argenti.

De *Testonibus* Francicis, vide Syntagma de Monetis argenteis, suprà à nobis descriptum.

TESTULA. Vide *Testa*.

TESTUS. Vide *Textus*.

TESURA. Vide *Tensare*.

TETA. Servius ad Eclog. 1. Virgil. *Palumbes, quas vulgus Tetas vocat.*

TETHINGA, vel *Tithinga*, pro *Decania* & *Friborgus*, interdum pro *Trithinga*, quæ vide suis locis.

Tethingpeny, Pecunia, quam subsidii causa Vicecomes olim exigebat ex singulis *Tithingis*, seu decuriis sui Comitatus. Inter tributa, à quibus immunitas conceditur, recensetur in Charta Henrici II. Regis Angliæ in Monastico Anglic. to. 2. p. 283. *Sint quasi — de Blodvvite, & Garvvite, de Ferdvvite, & de Leievvite, de Tedingpeny, de Flemenevvide, & telonio*, &c. Adde pag. 387. *Thenedingpeny* habetur pag. 827. *Thethingpanye*, p. 1003.

TETIX. Miracula ult. S. Joannis Beverlacensis num. 4. de quodam contracto: *Si quando necesse habuit in matris tetige mutare locum, manibus & genibus quasi pedibus quatuor innitebatur in modum quadrupedum.*

TETMALLUM, pro *Mallum*, Placitum. Pancharta Nigra S. Martini Turon. an. Odonis Regis ... *Data est hujus cessionis auctoritas 11. Kal. Junii Turonis in publico Tetmallo, quod tenuit Aldradus Vicecomes.* Vide *Mallum*.

TETRA, Ex Gr. τέτλαρα, Quatuor. Althelmus de Laude virginum:

> *Helias vates, quem tetra volumina Regum*
> *Insignem memorant virtutum ternia fretum.*

TETRACTY, vox Gr. τέτρακτυ. Ingobertus Caroli M. scriba:

Rex tali dominus solita pietate redundans
HuncCarolum Regem terra dilexit herilem.
Tanti ergo officii ut compos valuisset haberi,
Tetracty implevit virtutum quattuor alma.

Qua voce intelligit virtutum quaternionem, Justitiam, scilicet, prudentiam, fortitudinem, & temperantiam. Vide Nicolaum Alemannum in Dissertat. de Lateranensib. Parietinis cap.9.& Notas nostras ad Alexiadem.

TETRADA, in Pœnitentiali Halithgarii, dicitur quarta feria, cujusque septimanæ, ex Gr. τετράς, τετράδος. *Omnis itaque pœnitens non solum debet jejunare quod illi mandatum est à sacerdote; verùm etiam postquam compleverit ea, quæ illi jussa sunt, debet, quantum ipsi visum fuerit, jejunare sive tetradas, sive Parasceve.* Nempe solebant Christiani, maximè Orientales, jejunare quarta & sexta feria. Sic νηστεύειν τὰς τετράδας καὶ προσάββατα ἡμέρας dixit Socrates lib. 7. c. 21. ubi de Theodosio juniore, *qui plerumque jejunabat, & maximè quarta feria & sexta, studio Christianitatis*, ut Socratis verba vertit Senator l. 11. Hist. Tripartitæ cap. 17. Τετράδα verò pro quarta feria usurparunt. S. Ignatius in Epist. ad Antioch. Justinus Martyr in lib. Responsionum ad Orthodoxos, Clemens Alexandrinus lib. 7. Strom. idem Socrates lib. 5. cap. 22. Balsamon, Nicetas Choniates in Manuele lib. 4. n. 6. & alii. Sed & τετράδα, Græcis nuperis, pro τετρὰς dicta eadem feria, uti observatum à Meursio.

TETRANS, Groma, ferramentum Geometricum. Incertus Agrimensor: *In quam partem verteris, tetrantem pones.* Vide Gloss. Rigaltii ad Gromaticos Scriptores.

TETRANSITON. Hypomnesticum de Anastasio Apocrisiario, in Anastasii Bibl. Collectaneis p. 257. *Filius Plutini beatissimi Imperatoris pistoris, id est, qui super omnes pistores publicos est, eorum videlicet, qui annonas scholarum omnium solvunt, quod appellatur tetransiton.* Vox videtur formata ex Gr. τετράσιτος, quadruplex annona.

TETRANUS, *pravus, tenebrosus, à teter.* Ugutio, & Joannes de Janua.

TETRARDUS, *Quartanus*, Papiæ MS. Editus *Titrerdus* habet. Ex Gr.

TETRASSARIUS, Semuncia, apud Marcellinum Empiricum: τετρασσάριος, apud Arrianum in Epictetum: τετράσσαρον Ἰταλικὸν, unciam vocari Cleopatra scribit.

TETRAVELUM, Velum quadruplex, seu vela quatuor, quæ in circuitu Ciborii, quo altare tegitur, expandi solent, uti pluribus docuimus in descriptione ædis Sophianæ n. 65. Vox hybrida. Anastasius in Sergio PP. *Hic fecit in circuitu altaris basilicæ tetravila octo, quatuor ex albis, & quatuor ex coccino.* In Leone III. *Sed & super altare majus fecit tetravela holoserica quatuor cum astillis & rosis chrysoclabis.* Ibid. *Fecit & in circuitu altaris, ubi supra, alia vela alba holoserica rosata, quæ pendent in arcu de Ciborio numero quatuor*, &c. Rursum: *Fecit tetravila alithyna ornata in circuitu de quadrapulo.* Mox: *Nec non & tetravela rubea alithyna quatuor, ubi supra, fecit.* Occurrit præterea in hac vita semel ac iterum p. 142. 144.

TETRICARE, Tetricum esse. Alexander Necham: *Tetricat, quotiens quis surgendo pigrescit.* Alludit ad illud Eccl. *Et hora surgendi non tetrices.*

TETRIMENTUM, *nutrimentum.* Papias.

TEUTONA, Gloss. Ælfrici, *Clava, vel cateia, vel Teutona*, ancȝ cynneꝛ ȝeꞇceaꞇ.

TEXAGA, in Glossis vett. est *intra tecta*, quomodo accipi videtur in Lege Salica tit. 11. §. 4. *Si quis homo ingenuus alienum servum in texaga secum duxerit, aut aliquid cum eo negotiaverit*, &c. Ubi Wendelinus, *in texaga*, in furto tecto, & non manifesto, seu *clam*, significare ait; ut & in Lege Aleman. tit. 99. §. 25. *Si quis servum mulinarium involaverit, alium cum ipso reddat, & solvat sol. 6. in texaga, cujus fuerit.* Editio Heroldi c. 104. habet *ferrum*, pro *servum*, & in Lege Ripuar. tit. 63. *Si quis hominem in hoste interfecerit, triplici VVeregeldo culpab. judicetur; de texaga similiter.* Ubi Editio Heroldi, *de furto similiter*, habet. Monet v. cl. Stephanus Baluzius aliquot Codices Legis Ripuariæ tit. 18. §. 1. tit. 82. c. 1. & alibi *texagam* habere, ubi alii *furtum*. Vetus formula obnoxiationis: *Quod ego caballum ab homine aliquo—in texaga subduxi; unde de ipso furtu victus apparui.*

TEXTILICINIUM, pro *textilicium.* Hugo Eterianus in præfat. in lib. 3. de Hæresib. *Fidem habens cum integritate sensus, & admirationem cum gloria, quibus acute dijudicat, sicubi textilicinia ignobiliter eminentissimæ sapientiæ connectiantur*, &c.

TEXTORES, Hæretici Albigenses, seu Cathari, quos Galli *Tixerans*, vocabant. Vide in *Pifli.*

TEXTRINUM, *Locus, ubi naves fabricantur, i. navalia. Est etiam locus, ubi fœminæ texunt telas.* Papias.

TEXTUS, Liber seu Codex Evangeliorum, qui inter Cimelia Ecclesiastica reponi solet, auro gemmisque ut plurimum exornatus, aureis etiam interdum characteribus exaratus. Annales Franc. Anianenses: *Dedit idem Rex serenissimus Augustus quatuor Evangeliorum librum, qui Textus dicitur, cujus postes sunt mirabili schemate compositi, ut unum electri aureolum conformet perspicissima, alterum verò eburis pulchrè cælatum distinguat, iconisma.* Fridegodus in vita S. Wilfridi c. 15.

Codex aurato conseptus grammate scriptus,
Auctus evangelicum servans in corpore textum.

Bulla Benedicti VIII. PP. an. 1023. in Bullar. Casin. & Leo Ost. l. 2. c. 44. *Textum Evangelii deforis quidem ex uno latere adopertum auro purissimo, & gemmis valde pretiosis; ab intus verò uncialibus literis, atque figuris aureis mirificè decoratum.* Hist. Translat. S. Sebastiani n. 88. *Textum deinceps sacrorum Evangeliorum, aureis characteribus exaratum, laminisque metalli ejusdem absque admixtione cujusquam materiei inclusum.* Rupertus Tuitiensis lib. 2. de Divin. Offic. cap. 23. *Codices Evangelici auro & argento, lapidibusque pretiosis non immerito decorantur, in quibus rutilat aurum cœlestis sapientiæ, nitet argentum fidelis eloquentiæ, fulgent miraculorum pretiosi lapides*, &c. Ad de Durandum l. 3. Ration. c. 19. n. 14. Orderic. Vital. l. 6. *Textum Evangeliorum auro & argento gemmisque decoravit.* Versus scripti in fronte Biblior. Bibl. Regiæ.

Quid de Evangelico textu replicabo colendo?
En ipsos apices gemmis circundat & auro.

Cedrenus an. 21. Constantini M. Ἀλλὰ καὶ τὰς τεύχας Εὐαγγελίων χρυσᾶς, διὰ μαργαριτῶν καὶ λίθων κατεσκευασμένας, ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ προσήγαγε. Zonaras in Justiniano. Καὶ βίβλοι τῶν θείων Εὐαγγελίων χρυσῷ περιλαμπανόμεναι πάντοθεν καὶ λίθων παντοίοις γένεσι ποικιλλόμεναι. Ducas cap. 42. Εὐαγγέλια μετὰ κόσμου παντοίου. Habetur apud Joan. Euchaitam p. 21. Carmen εἰς λιτὸν εὐαγγέλιον ἐνίστορον, id est picturis adornatum. Hildebertus Episcop. Cenomanensis Epist. 15. *Ex eo quoque traxit hanc Ecclesia consuetudinem, ut textus quidem Pontifici apertus, cæteris autem clausus ad osculandum deferatur*, &c. Vide præterea Baldricum Noviom. lib. 1. Chron. Camerac. c. 90. Sugerium l. de Administ. sua, cap. 20. in Ludov. VI. p. 32. Will. Gemeticensem pag. 317. Fulcherium Carnot. lib. 1. cap. 18. Gervasium Dorobern. p. 158. Historiam Episc. & Comitum Engolismensium c. 35. Monastici Anglic. to. 1. p. 15. Bibliothecam

cam Sebulianam pag.389. &c. Librorum porro sacrorum exteros ornatus ita commendat Senator lib.de Divinis Lectionib. c.30. *His etiam addimus in Codicibus cooperiendis doctos artifices, ut literarum sacrarum pulchritudinem facies desuper decore vestiret, exemplum illud dominicæ figurationis ex aliqua parte forsitan imitantes, qui eos, quos ad cœnam æstimavit invitandos, in gloria cœlestis convivii stolis nuptialibus operuit. Gemmis Codices vestiti*, apud S. Hieronym. Ep. 22.c.13. Vide Ethelwolfum de Abbatib. Lindisfarnensibus cap.20.

Testus, Testum. Jo. Berardi in Chronico Casauriensi lib. 4. *Fecit & calicem aureum,—fecit & testum argenteum, quod expanderetur, vel aperiretur super altare dominicis diebus, & in festis Sanctorum*. Joannes Belethus cap.115. *Crucibus ordine collocatis, capsis, testibus Evangelicis, phylacteriis*. Vide Ughellum to.7. pag.275. *Le Roman de Rou Duc de Normandie MS.*

A Roem fist mainte malice,
N'i laissa tiexte, ne galice,
Ne croix, ne bon drap en aumaire,
Que Mauger ne fist hors traire.

Testa evangelium, unico verbo, in Charta an.1197. apud eundem Ughellum to.7.p.1274.

Textus, interdum pro Regesto sumitur, maximè apud Will. Thorn.p.1765.1770.& 1864. ubi mentio fit cujusdam *Textus S. Adriani*. Observat præterea Somnerus Regestum Roffensis Ecclesiæ, vulgo *Textum Roffensem* appellari.

TH, seu Θ. Character Græcus, qui θάνατον, seu obitum designat, in Necrologiis Monasteriorum. Isidorus lib. 1. Orig.c.3. inter quinque mysticas Græcorum literas, ait *mortem significare*. Et c.23. annotat, in breviculis, quibus nomina militum continebantur, Θ. *ad uniuscujusque defuncti nomen apponi*. Ruffinus lib.2. Invectiv. in S. Hieronymum: *Quod tale esset, quale si quis accepto breviculo, in quo militum nomina continentur, nitatur inspicere, quanti in bello ceciderint, & requirens, qui inspicere missus est propriam notam, verbi causa, ut dici solet Θ. ad uniuscujusque defuncti nomen ascribat, & propria rursus nota superstitem signet*, &c. Paulus Diaconus in Notis: Θ. *nomini militis appositum, ipsum obiisse demonstrat*. Vetus interpres Juvenalis Sat.4. *Judices literam Theta apponunt ad eorum nomina, quos supplicio afficiunt. Meritò Θῆτα, ἀπὸ τοῦ θανάτου, eò quòd quasi habeat telum suum, ideoque triste intelligitur, vel mortis signum. Unde quidam ait:*

O multum ante alias infelix litera Theta.

In Ecclesia S. Paulini Trevir. extant monumenta Bertholdi & Ruotgeri Archiepiscoporum, cum his inscriptionibus, Θ. *Bertholfus Trevir. Archiepiscopus IV. Id. Febr. VI. Kal. Feb.* Θ. *Ruotgerus Trevir. Archiep.* apud Brower. lib.9. & 10. Annal. Trevir. Vide Camillum Peregrin. in Not. ad Anonymum Casin. sub an. 1014. eundem Brower. in Antiq. Fuld. pag. 129. 153. 169. 177.323.324. ubi eadem nota in variis sepulchris exarata legitur. Habetur etiam in Inscript. Gruterianis p.567. 6.

THABIT, Pannus sericus undulatus, vulgò nostris etiamnum *Tabis*. Vincentius Belvacensis l. 31. c. 143. *Ante pugnam dedit 16. millia vestimentorum de samito & de thabit, sarbois exceptis*.

THAINUS, *Thaynus, Thanus*, nomen dignitatis apud Anglo-Saxones, quæ varia tamen fuit; duplicem enim Thaynorum ordinem statuunt Leges Kanuti Regis c.67. & Leges Henrici I. Regis Angl. c.14. *Thainorum* scilicet *Regis*, & *Thainorum mediocrium*: Ubi *Thaini Regis* post Comites recensentur, eique proximi esse dicuntur, eorumque *relevatio*, dimidium *relevationis* Comitis, ita ut cùm *relevatio* Comitis sint 8. equi, &c. Thaini Regis sunt quatuor, &c.

Thainorum Regis mentio est in Legibus Inæ Regis West-Sax.cap.49.

Thaini mediocres, unde *Thaini*, alibi appellantur c.64. ubi dicitur *Jusjurandum Thaini contra valere jusjurandum 6. villanorum. Thaini credibiles*, cap.65. *Dignitas Thaini*, cap. 68. cui Presbyterorum vel Canonicorum æquiparatur. Leges Adelstani Regis post cap.25. *Missæ Presbyteri & secul. Taris hayni jusjurandum in Anglorum laga reputatur æquè earum, & pro 7. ordinibus Ecclesiæ, quos Sacerdos per Dei donum ascendit, ut haberet Thayni rectitudinem dignus est*. Adde Concilium Ænhamense an.1009. c.2. In Statutis Alexandri II. Regis Scotiæ pag. 15. *Thaini Regis* videntur esse *Thaini, qui de Rege tenent*, & post *Episcopos, Abbates, Barones, & Milites* recensentur; tametsi *Thani* cum *Militibus* ibi interdum confundantur. Sanè Somnerus existimat, *Thainos*, deposita prisca nomenclatura, post Normannorum in Angliam ingressum *Milites* appellari cœpisse. Idem porrò rectè observat in editione Saxonica Legum Canuti apud Lambardum cap. 67. quod est 97. apud Bromptonum, *Thainos regios* dici, *qui liberam habent jurisdictionem*: adeo ut Thaini isti majores *Baronibus Regis*, ut minores Baronibus minoribus, hoc est maneriorum dominis æquiparari debeant.

Thanorum nomen & dignitas etiam sub Normannis obtinuit. Domesdei in Berkeshyre: *Thanus vel Miles regis dominicus moriens pro relevamento dimittebat Regi omnia arma sua, & equum unicum cum sella; quod si ei essent canes & accipitres, præsentabantur Regi, ut si vellet acciperet*.

Thanus, in Regiam Majestatem lib.4. cap.21. §.21. c.31.§.3. c.36.§.3. in Statutis Alexandri II. Regis Scotiæ c.15. ubi Skenæus observat, ejusmodi Thanos apud priscos Scotos, seu Hybernos, dictos *Thosche*, & *Maklosche*: filius Thaini, qui hodie est Princeps tribus, seu familiæ Catanæorum, (*Clancha Horn.*)

Thein, in Legibus Vernaculis Willelmi Nothi c.8.

Tein, apud Simeonem Dunelmensem de Obsessione Dunelmi an. 969. *Filiam autem Alduni — quidam Tein in Evervicshire Kilvert filius Ligulfi accepit uxorem*. Ibidem: *Quidam Tein in Corvervicshire, nomine Orm, filius Gamellonis, accepit uxorem unam ex 3. filiabus Alredi Comitis*, &c.

Tegnio, Thaynus, à Saxon. Þegen, Baro, vir nobilis. Ricardus Hagustaldensis de Bello Standardico: *Rex igitur David duobus Tegnionibus, id est Baronibus suis cum gente eorum, obsidione Carrum commendata*, &c.

Thegenes. Charta Henrici I. Regis Angliæ pro Libertatibus Ecclesiæ Cantuariensis, apud Somnerum in Tractatu de *Gavelkind* pag.205. *Notum facio, me concessisse eis omnes terras, quas tempore Regis Eadwardi cognati mei, & tempore Willelmi patris mei habuerunt, & saca, & socne,— super suos homines infra burgos & extra in tantum & tam pleniter, sicut proprii ministri mei exquirere debent. Et etiam super tot Thegenes, quot eis concessit pater meus*, &c.

Thanagium, in Statutis Alexandri II. Regis Scotiæ c.5.§.4. *Si verò in dominiis vel Thanagiis domini Regis malefactor ille fuerit*, &c. Monasticum Anglicanum to.3. p.9. *Et omnes antecessores sui tenuerunt dictam Baroniam in thenagio; & reddit domino Regi inde per annum 50. sol.* Idem quod

Taind-land, Terra *Thaini*, fundus *Thainis* peculiaris, in Domesday: *Hæc terra* T. R. E. (id est tempore Regis Edwardi) *fuit Tainland; sed postea conversa in Reveland*. Alibi: *Willelmus Comes dedit Duttonæ & Suindone & Ghevrel, quæ erant Thainlande pro terra de insula de Wiht*, &c. Rursum: *Hic Robertus habuit unam virgatam, quam tenebat Dodo T. R. E. huic addita fuit Dolvertone manerium Regis: modo*

modo dijudicata est esse Tainland. Charta Willelmi Junioris Regis Angliæ ex Tabulario Ramesiensi, ch. 178. *Si terra de Isham reddidit firmam Monachus—fit in dominio Abbatis: si verò teinlanda tunc fuisse inveniatur, qui eam tenet de Abbate, teneat, & recognoscat; quodsi noluerit, eam Abbas in dominio habeat.* Ubi Spelmannus observat opponi terram *ad firmam*, seu ad tempus elocatam, *Teinlandæ*, id est hæreditariæ.

Jam verò ut de vocis *Thaynus* origine aliquid dicamus, Saxonicæ linguæ peritiores hanc ab ea arcessunt, traduntque Thaynos, Ðeʒn Saxonibus dictos, à Ðenian, *ministrare*: additque Seldenus ad Eadmerum, in Domesday promiscuè *Thaynos* & *Servientes*, & qui *Thaini Regis* aliis dicuntur, hic *Servientes Regis appellari*: tametsi, ut ait Lambardus, & ex eo Somnerus, *Thainus ei, qui servitutem servit, è regione contrarius sit.* At *Thaini* ex eo nobilium ordine fuisse videntur, quos *Ministros* vocant Chartæ Anglicæ, qui uti in hac voce docuimus, præcipui erant inter Nobiles aulicos, & Regi ratione tenementorum immediatè subjecti, quos *Barones* ætas postera nominavit. Neque enim alii videntur *Ministri* ii, seu *Thaini*, quàm præcipui è nobilitate Danica, quos Kanutus Magnus Danorum Rex ad sui comitatum adscivit, *bipennibus, mucronumque capulis deauratis coruscantes*, ut ait Sueno in Legibus Castrensibus cap. 2. quorum catervam ad tria millia militum selectorum excurrentem, *suo idiomate Thinglith* nuncupavit, ut autor est idem Scriptor, voce nimirum conflata ex *lith*, quæ *ordinem aciei* sonat, & *Tein, Thein* vel *Theing*, ut tum efferebant, qua nobilium ordo designabatur. Neque enim placet Stephani Stephanii conjectura, qui emendandum censet *thinglith*, hoc est, cohors, constans viginti ordinibus. Cur autem *Theinorum* istorum catervam conflarit Kanutus? pluribus narrat Sueno dicto cap. 2. & 3. ut & Saxo Grammaticus lib. 10. De Thaynis plura Spelmannus, Lambardus, Seldenus de Titulis honor. part. 2. cap. 5. §. 2. 4. & in Notis ad Eadmerum p. 170. Somnerus in Gloss. Saxon. v. *Theyen*, & alii.

THALAMUS, Domus, palatium, vel cubiculum. Vox Græcis & Latinis cognita. Extant Chartæ duæ in Tabulario Ecclesiæ S. Laudi Andegavensis, prior Fulconis Regis Hierosol. & Comitis Andeg. quæ sic clauditur: *Actum est hoc Andeg. in Thalamo meo.* Posterior: *Actum est Andegavi in Thalamo Episcopi.* Alia an. 1170. in Tabul. Campaniæ: *Actum in thalamo Comitis apud Trecas.* Occurrit hac notione in Gestis Consul. Andegav. cap. 11. num. 8. 9. & alibi non semel. Βασιλέων θάλαμοι, apud Niceph. Gregoram l. 10. Hist.

THALAPSICUM *opus.* Bibliothecarius in Paschali II. apud Baronium an. 1118. ubi de istius PP. glebâ, seu cadavere: *In mausoleo purissimi marmoris thalapsico opere sculpto collocatus est.* Latini *thalassicum* colorem, ferrugineum, dixere. Plautus in Milite glor.

> *Facito ut venias ornatus huc ornatu nauclerico:*
> *Causiam habeas ferrugineam.*

Mox:

> *Palliolum habeas ferrugineum, nam is color thalassicus est.*

Infrà:

> *——nescio quis eccum incedit*
> *Ornatu quidem thalassico. P. A. Jam nos volt hic profecto,*
> *Nauclerus est hic quidem,* &c.

Ubi Thalassicus color is est, qualem deferunt Naucleri. Sed nihil vox hæc videtur habere commune cum *thalapsico opere.*

THALITARIUM. Cosmas Pragensis in Chronico Bohem. p. 5. *Nunc, si vobis placet, meum accipite thalitarium & chlamydem, ac mutatoria Duce digna, & pergite,* &c. Ubi *Tolutarium*, equum scilicet quidam legendum censent.

THANAGIUM. Vide *Thainus.*

THANYA, Sinus, piscatura, fœtus, in jure Hungarico. Sambucus.

THARCASSIUS. Mauritius Catanensis Episcop. de Corporis S. Agathæ translat. apud Rocchum Pirrum: *Artus verò reliquos, ne quovis indicio possint detegi, quos vulgò Tharcassios nominant, attulerunt.* Infrà: *Navigio Armeniam usque perveniunt, quo in loco diebus 4. commanentes, & tarchasios ibi sanctos occultaverunt, reliquias aptiùs componere disponentes,* &c. Rursum: *Deinde reliquias de tharcassis extraxi.* Ubi indubiè legendum *carcassius*, id est *cadaver*, ex Gallico *Carcasse*, de qua voce vide in *Carcasium.*

Tharcassius. Vide *Turcesia.*

THASCHIA. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 78. *Si quis eos occidat, eumque si parentes repetentes VVera, VVyta, Manbota, sicut justum accidentia fecerit, persolvantur, vel in thaschis, vel hujus suggerendis de blodstodiis est institutum, quos parentes sui divites ac domini multa sinunt in progenies egestate mendicos.* Hæc sunt admodum intricata, quæ aliis evolvenda & explicanda relinquimus. Scribit Camdenus in Britannia, vocem *Tascia*, apud Britannos *denarium tributi significasse.* Vide *Tasca.*

THAU. Vide *Tau.*

THAVERNICA. Vide *Tavernica.*

THAUMA. Freculfus to. 2. Chron. lib. 5. cap. 10. *Quibus etiam diebus Judæi habitantes in Creta sollicitati sunt à quodam, qui se Mosen legislatorem è cœlo ad eos denuo missum testabatur: monens, ut omnes suas relinquerent possessiones atque pecunias, quoniam illo ductore per siccum mare ad repromissionis gaudia pervenirent. At illi hac spe capti omnia contempserunt sua. Cumque venisset dies, quam designaverat seductor ille, deduxit eos ad quandam rupem declivius incumbentem, jussitque ut thaumarum schemate semetipsos evolverent,* &c. Socrates lib. 7. cap. 27. unde hausit prædicta Freculfus, nihil habet, quod vocem hanc clariorem reddat.

THEADA. Lex Salica tit. 48. *Ista omnia alii tres testes jurati dicere debent, quoniam in mallo legitimo, vel ante Regem, ille qui accepit in laisum suum fortunam in mallo publico, hoc est ante theada, vel tungenum,* &c. Id est coram populo: est enim Saxonibus Ðeoð, populus, gens; provincia, in plurali Ðeoða: vel potiùs *coram Rege, Principe*; ex Saxon. Ðeoðen, quod idem sonat, de qua postrema voce multa Somnerus in Glossario Saxonico. Proinde *ante theada, vel tunginum*, erit, *ante Regem, vel ante Judicem*: quod supra dixit, *in mallo legitimo*, hoc est ante judicem, vel *ante Regem*, hoc est ante *theada.* Nam hæc unum idemque sonant.

THEAM, *Them, Thema, Themum*; voces Saxonicæ.

Theam, vel *Team*, est Laudare autorem, advocare, proferre. Joan. Bromton: *Theam, est laudare autorem, i. revoucher garant: Et quandoque dicitur sequela nativorum.* Priori notione usurpatur in Legibus Edwardi Confess. c. 25. *Theam, quod si quispiam aliquid interciet super aliquem, & interciatus non poterit VVarantum suum habere, erit forisfactura sua, & justitia sua similiter de calumniatore, si defecerit.* Rursum

Theam, Bromptono, dicitur *sequela nativorum*, id est jus *sequendi* servos proprios, si à dominio domini evaserint, aut fugerint, aut in alienam terram transierint: à Saxon. Ðeam, soboles, propagatio, quod à tyman, propagare, partum edere, sonat. Cowellus & Rastallus: *Theam est Regale Privilegium, quo qui fruitur, habet villam, & propaginem, id est potestatem habendi Nativos, Bondos, & Villanos in fendo aut manerio*

nerio suo. Fletæ lib. 1. c. 47. §. 9. *Theam* est *acquietantia amerciamentorum sequela propriorum suorum.* Will. Thorn: *Hoc est, ut habeatis totam generationem villanorum vestrorum cum eorum sectis & catallis ubicunque inventa fuerint; excepto quod si aliquis nativus quietus per unum annum & diem in aliqua villa privilegiata manserit, ita quod in eorum communiam, vel gildam, tanquam unus illorum repertus fuerit, eo ipso à villenagio est exemptus.* Eadem etiam habet Rastallus. Adde Skenæum de verbor. significatione, & ad Regiam Majestatem l. 1. c. 4. §. 2. ubi

Theme scribitur. Charta Leofrici Com. pro Fundatione Monasterii B. Mariæ de Coventria in Anglia: *Has autem villas cum medietate prædicta villa trado huic monasterio cum saca, & socna, & theloneo, & cum themo, cum libertate & omnibus consuetudinibus*, &c. Alia ejusdem Comitis: *Has autem terras dedi huic monasterio cum soca, saca, cum telonio, & Theme*, &c. Leges Burgorum Scoticorum cap. 14. §. 2. *Nisi fuerit de proditione* (appellatus) *vel de theme, unde se debet defendere bello.* Ubi Skenæus: *i, de quæstione status, al. de furto.*

Theame, in Quoniam attachiam. c. 100. *Theam*, to. 1. Monast. Anglic. p. 307.

Teames. Charta Edwardi Confessoris, apud Somnerum in Tractatu de *Gavelkind* p. 207. *Sciatis, me dedisse Deo & S. Augustino & fratribus, ut habeant eorum soca & socna, & pacis fracturam, & pugnam in domo factam; & via assaltus, & latrones in terra sua captos, latronumque susceptionem, vel pastionem, super illorum proprios homines infra civitatem & extra, teloniumque suum in terra & in aqua, atque consuetudinem, quæ dicitur Teames, & super omnes allodiarios suos, quos eis habeo datos.*

THEATRAPUS. Vox corrupta, in S. Martini PP. Donatione Blandiniensi Monasterio facta: *Datum 14. Kal. Febr. per manum Amandi Episcopi Theatrapi sanctæ Sedis Apostolicæ.* Idem Amandus in alia Donatione ejusdem Pontificis Elnonensi Monasterio facta, *Bibliothecarius S. Sedis Apostolicæ* vocatur.

THEATROQUINEGIUM, ex Gr. θεατροκυνήγιον. Julianus Antecessor Constit. 98. *Processiones autem ipsius* (Consulis) *esse volumus septem, omnes in circo, & in harena, & in theatro. Et prima quidem processio erit Kalendis Januariis; secunda autem ea, quæ Mappa, tertia autem, quæ Theatro quinegium appellatur*, &c. Ubi *Quinegium* pro *Cynegium* scribitur, quomodo *Quinegius Cos.* pro *Cynegius* scriptum in vett. codd. Capitular. Addit. 4. cap. 32. monet Steph. Baluzius.

THECA, Θήκη, Capsa Sanctorum reliquiis instructa. Vita S. Eligii Episcopi Noviom. *Multas Sanctorum ex auro, argento, atque gemmis fabricavit thecas, sive tumbas.* S. Asterius orat. in SS. Martyres: Ἐν θήκαις φιλοκάλοις ἀποτιθέμεθα, καὶ οἴκους τῆς ἀναπαύσεως ἐγείρομεν ταῖς κατασκευαῖς μεγαλοπρεπεῖς, &c. Τῶν ἁγίων μαρτύρων θῆκαι, apud Chrysostom. Homil. 5. in cap. 3. Genes. Θήκη διάχρυσος, apud Annam Comn. l. 3. Alex. & Acropolitam c. 11. Vide Baronium an. 811. n. 49. Θῆκας Græci appellarunt etiam loculos ligneos, in quibus recondebantur corpora, atque adeò monumenta ipsa hypogæa, qua notione usurpant Æschylus, Plato lib. 12. legum, & Julius Pollux. Hesychius: θῆκαι, σοροί. Alibi: γλωσσόκομον, θήκη, σορὸς ξύλινη τῶν λειψάνων.

Theca. Charta Henrici Imp. an. 1107. in Metropoli Salisburgensi to. 3. p. 308. *Ut constructo eodem inibi monasterio, à Comite scilicet Pericht. partium termini utrorumque infra murorum ambitum clauderentur, & altare quoddam in Orientali theca positum, & in honore B. Petri consecratum parti Ottonis cederet.*

THECULIOLA. Albertus Stadensis Abbas p. 187. *Ante Tyrum lapis marmoreus, super quem sedit Jesus, nunc super se habens theculiolam.* Fortè teguliolam, i. tectum.

THECLATURA, vel *Teclatura*, Cæsura, incisio in arbore, quæ vice termini est; ejusmodi verò incisiones in arboribus, *Eclats*, & *Eclatures*, etiamnum vulgò dicimus; vel certè incisionum avulsas particulas, quasi *Teclatures*. Edictum Rotharis Regis tit. 96. §. 3. & Lex Longob. lib. 1. tit. 26. §. 3. *Si quis liber homo arborem, ubi theclatura facta est, inter fines discernendos, inciderit, aut deleverit*, &c. Adde §. 4. 5. Charta Desiderii Regis in Bullario Casinensi to. 2. p. 14. *Et deinde per ipsa via percurrentes per arbores teclatos habentes literas Omega, usque in fossa Scaveriola*, &c. Mox: *Et de capite ipso perfossato de hominibus de Vico Bedullio, per prato in stilo ficto, & pero* (piro *teclato*, *& per runco in furca ficta, usque in pero similis teclato, deinde in stilo similis teclata*, &c. *Ceclatura*, perperam, pro *Theclatura*, in Charta Rachisi Regis Longobard. an. 742. apud Ughellum to. 3. pag. 671. *Inde rectè ad alia quercia, qui est circa semita, qui venit de Paliano, & vadit rectè vico Lordoniano, & habet ceclaturas, inde verò* &c. Emendanda etiam Charta alia Friderici I. Imp. an. 1153. in Bullario Casinensi to. 2. p. 172. *Ac casale Domnino per circuitum per designata loca & calaturas per circuitum, quos etiam terminos & fines eidem monasterio concedimus.* Ubi legendum *teclaturas*, ut est editum apud Ughellum to. 4. p. 1291.

THEFBOTE, Furti compensatio vel mulcta, à Saxon. ꝥeoꝼꞇe, *furtum*, & boꞇe, *emendatio*, vel *mulcta*. Olim dicebatur pretium, quo quis furti reus à vitæ dispendio sese redimebat; postmodum usurpatum de iis, qui furtiva bona à latrone susceperint, sceleris sui fovendi gratiâ. Veteres Schedæ à Spelmanno laudatæ: *Thefbote est quant home prist chattel de larone de lui faveurer & maintener, & ne my autrement.* Stanfordio lib. 1. de Placitis Coronæ cap. 43. *Thefbote* est, cum quis bona sua aliqua à latrone furata, ab eo, qui eum tutatus est, vi aufert; cujus criminis pœna olim capitalis fuit; sed postmodum pecuniaria & carceralis. Aliud esset, si quis bona sua ab ipso latrone auferret. Addit denique Spelmannus, in privilegiorum Chartis, ubi *Thefbote* conceditur, intelligi aliàs esse *emendam furti sine consideratione Curiæ Domini Regis*, ex Statuto Walliæ an. 12. Edwardi I. Ita diversimodè hæc vox accipitur. Prima Statuta Roberti I. Regis Scotiæ cap. 9. §. 1. *Nullus capiat rachetum, hoc est thieft-bute, de latrocinio.* Id est nemo componat cum fure. Vide Brittonum de Legibus Angl. p. 72.

THEGENES. Vide *Thainus*.

THELODIVES, qui dives videri vult. Utitur S. Augustinus Epist. 59.

THELOHUMILIS, qui humilis videri vult, θέλει, affectat, apud eundem S. Augustin. Epist. 59.

THELO, *Theloneum*. Vide *Teloneum*.

THELOSAPIENS, qui sapiens videri vult, θέλει. Utitur pariter S. Augustinus Epist. 59.

THEMA. Papiæ, *Vittarum extremitas dependens diversorum colorum. Themæ, infula, ligatura, vitta sacra.* Sed legendum *theniæ*, vel *taniæ*.

THEMATA, Regiones, provinciæ, ita dictæ à legionibus, quæ in iis præsidio erant. Gloss. S. Benedicti: *Legio*, τάξις, θέμα. Hinc colligitur, Salmasium non bene divinasse, cum dixit, nunquam legionem θέμα, appellatam. Luitprandus in Legatione: *Vis maius scandalum, quam quod se Imperatorem vocat, Imperii nostri themata sibi usurpat?* Infrà: *Duo illa themata, quæ ultra mare habes*, &c. Ita passim usurpant Byzantini Scriptores. Vide Bonavent. Vulcanium, & Federicum Morellum ad libros Thematum Constantini Porphyrog. Fabroti Glossar. ad Cedrenum, &c.

Thema,

Thema, seu *Theme*, vox Practicorum Leodiensium, in Magno Recordo Leodiensi p.70.

THEMANATALE. Monasticum Anglican. to.2. p.201. *Et sint quieti—de geldis & danegeldis, & themanatale, & concelationibus, & scottis, & auxiliis*, &c. pag. 827. habetur *Thenemannetale*.

THEME. Vide *Theam*.

THEMITIÆ. In Tabula decimationum legitur, *Decimæ de Themitiis*, idemque exponitur *Trees planded in the field for fencing*, id est, *arbores*, in agris satæ sepium fovendarum gratiâ. Spelm.

THENAGIUM. Vide *Thaynus*.

THENCA. Pactus Legis Salicæ tit. 11. §. 8. *In alio pacto dicit, de ipsis Malb. thenca texaca is mala texaca, amba texaca, amba othonia, precia hæc sol. in summa 85. qui faciunt denar.* 3200. *culpabilis judicetur*, &c. Ubi Wendelinus: *Malbergo thenca texeca*, est ipsa contentio, quæ disceptatur ac ventilatur super furto *texaga*. *Thenca* verò propriè est *Dinghe*, lis, disceptatio, unde *Dinghen*, litigare, &c.

THENEDING-PENY. Vide *Teding-peny*.

THENERIUM. Provinciale Ecclesiæ Cantuariensis lib. 3. tit. 16. *Decimæ—ovorum, thenerii agrorum, apum*, &c. Ubi Lindwodus, *id est, arborum crescentium circa agros pro clausura eorum*. Spelmannus legit *thenecium*.

THEOLOGUS, in singulis Ecclesiis Cathedralibus, *qui Sacerdotes & alios in sacra pagina doceat, & in his præsertim informet, quæ ad curam animarum spectare noscuntur*, institutus Statuto Concilii Lateranensis sub Innoc. III. c. 11. Vide c. 4. & 5. Extr. de Magistris.

THEOLOQUELARIUS, vox hybrida, Theologus, qui de Deo loquitur. Formula Electionis Episcopi to. 8. Spicilegii Acheriani p. 154. *Prisca modernaque Ecclesiarum moderamina Theoloquelarius sanxere canonibus, quo arripientibus viam universæ terræ quarumlibet sedium præsulibus*, &c.

THEOMACHA, Deum impugnans, venefica, saga, malefica, in vita S. Samsonis Episc. Dolensis lib. 1. cap. 26. 27.

THEOPHANIA, Dies Christi Natalis, ἡ τοῦ Θεοῦ φαίνωσι. Edictum S. Theophili Patr. Alexandrini: *Quia ergo accidit, ut sanctorum Theophaniorum sit hic* (Dies Dominicus) *profestus dies, & à jejunando tamen dispensimus*, &c. Loquitur de vigilia Natalitiorum Christi, quæ jejunio caret, quia ob Natalis Christi lætitiam 12. illi dies, qui à Natali Christi usque ad Epiphaniam intercurrunt, olim à jejunio vacabant.

THEOPROPIA. S. Augustinus Epist. 158. *Quod autem scripsit Eximietas tua, dubitare te, utrum in theopropia debeas eadem gesta jubere proponi, fiat, si potest illuc frequens confluere multitudo.* Ubi ad oram. *Theopropia, seu theopropium, Græcis oraculum, videtur sic appellatus locus, ubi solent Cæsarum edicta promulgari.* Nescio an huc referri possit, quod habet Collatio III. Carthagin. c. 5. *Quæ vos exceptores superius Proconsularis, tradidistis nobis coram patribus & Coepiscopis nostris die octava Iduum Juniarum hora diei tertia in Ecclesia Theoprepia.* Lexicon MS. Cyrilli: θεοπρόπιον, τὸ ἐκ Θεοῦ μάντευμα, προφήτευμα. Lexic. Gr. MS. Reg. sign. 930. Θεοπροπεία, ἁμαρτία, καὶ θεοπρόπειον, τὸ ἐκ θεοῦ μάντευμα, ἡ προφητεία. Leg. ἡ μαντεία, pro ἁμαρτία. Hesychius: Θεοπρόπιον, μαντεῖον ἐκ Θεοῦ, θεόπρεποι, προφῆται, μάντεις, ἐκ Θεοῦ λέγοντες. Ita usurpant Philo lib. περὶ ὀνείρων, & alii. Vide Clementem Alexandr. lib. 7. Strom.

THEOSOPHUS, ex Gr. Θεόσοφος, Theologus, Theologiæ peritus, vel qui Deum sapit. Vetus Charta apud Beslium pag. 268. *Data mense Septembri an. 999. Ind. 12. regnante Rege Roberto Theosopho anno 5.* Concilium Lemovicense an. 1031. sess. 1. *doctissimum* eundem Robertum vocat. Hugo Flaviniac. p. 111. *Quem Græcia excipiens peregrinum mirata est inter suos Philosophum, extra suos Theosophum.* Et pag. 184. *Simulat ille ad tempus se Philosophum, ut crederent eum, qui non noverant Theosophum.* Epistola Monachorum Remensis Cœnobii S. Remigii ad Casinenses: *Occasionem autem ejusdem Epistolæ in primis placuit prælibare, quasi in aliquo, quod absit, tantum authoris thema interrumpatur, quod omnium Theosophorum judicio ipsi Tulliano stylo jure meritoque præfertur.* Henricus Aquilonipolensis in Lubeca lib. 1. cap. 20.

Transeat Egregio, doctore Theosophiali, &c.

Ita θεόσοφος epitheton non semel tribuitur Constantino Pogonato in Concil. VI. Oecumenico. Theologiæ doctores nostri appellarunt *Maistres en divinité*. Vide Origines domus Alsaticæ p. 151.

THEOTHECA, quasi Θεοῦ θήκη, Pyxis, in qua reponitur sacra Eucharistia, ægris deferenda. Epitaphium Joannis de Græcolanis, Mediolani:

> *Et casulæ, binaque cruces, calicesque gemelli,*
> *Thuribulum, Theotheca sed & mortualibus, in qua*
> *Est ægris portanda salus, mundique Redemptor.*

THEOTISCI, *Theodisci*, Theutones, Germani, unde *Theodisca lingua*, apud Servium in 8. Æneid. Otfridum in libro Evangeliorum, & alios: *Theotisca*, in Concilio Turonensi II. c. 17. Moguntino I. c. 2. in Synodo Pistensi c. 4. in Edicto Pistensi c. 33. *Theudisca*, in Capit. Caroli C. tit. 12. c. 3. tit. 26. post c. 12. *Theodisca*, eod. tit. 26.

Tuitisci. Vetus Charta apud Vadianum de Colleg. & Monaster. pag. 87. *Placuit inter nos chartam pacationis ex utraque parte allevari, quod Tuitisce Suonboch nominamus.* Ubi ille: *Tuitisce* dixit, quod vulgò *Theutonicè*; nam & Theodiscam linguam illi dicebant, hoc est Germanicam: *Die Tuitsche sprach.* Vide Cluverium lib. 1. German. antiq. c. 9. ubi multa. *Thiois* dixerunt nostri. Vetus Poëta *de Bertain*, apud Falcetum:

> *Longuement tint Sassoigne, qu'ins nus n'i mit defois,*
> *Mès puis fu reconquise par Francs & par Thiois.*

Le Reclus de Moliens MS.

> *Thiois, Brabant, & Avalois.*

Adde Will. *Guiart*. an. 1214.

Lingua, Theotisca, Theodisca, Theudisca, eadem, quæ *Theutonica*, seu Germanica, quæ olim in Gallia etiam aliquandiu obtinuit, à Francis nostris Orientalibus subinde invecta, adeo ut hac etiam loquutos primæ ac secundæ stirpis Reges haud ægrè probari possit, longè tamen diversa ab hodierna, ut pluribus probavit Freherus ad formulam fœderis Ludovici Germaniæ & Caroli Galliæ Regum, Ludovici Pii filiorum, & Brouverus in Proparasceve Annalium Trevirensium n. 14. ex Capitulo 19. lib. 4. Capitularium Caroli M. hac lingua, imperante Ludovico Pio, exarato; quod antea attigerat Trithemius in Catalogo illustrium viror. in Otfrido: *Odfridus ex eo volumine, quo Carolus Imperator quondam Magnus barbarum Theutonicæ nostræ linguæ ad regulas inchoavit reducere grammaticales, edoctus, multa & miranda lingua materna secundum easdem regulas composuit metro seu carmine, quæ nemo facilè nostra ætate legere & intelligere potest, quantumcunque sermonis nostri peritus: quippe cùm sermo ille regulatus à nostro plus differat, quam Etruscus a Latino.* Unde verò vox *Theodiscus* fluxerit, pluribus disserit Cluverius lib. 1. German. antiquit. cap. 9.

THERISTOTIDES, in Gloss. Saxonico MS. apud Somnerum, exponitur ƿaðeƿan ʒleƿela, ubi *theristrum* corrigendum putat.

THERISTRUM, *Teristrum, genus pallii muliebris*, Eucherio Lugdun. Hieronymus in Esaiam: θέριστρα *nos possumus appellare palliola, quibus obvoluta est Rebecca, & hodie quoque Arabia & Mesopotamiæ operiuntur feminæ, eo quod ἐν θέρει id est in æstate & caumate, corpora protegant feminarum.* Ex eo Papias: *Teristrum, palliolum est, quod ad usque Arabiæ & Mesopotamiæ mulierum est velamentum, quo tutissimo umbraculo utuntur in æstivo.* Mox: *Teristra, subtilissimæ cortinæ.* Glossæ Biblicæ MSS. *Theristrum, æstivum vestimentum, theros enim æstus.* Ugutio: *Teristrum quoddam genus muliebris vestis subtilis & tritæ, à terendo dictum, vel à tegendo, quia in æstu corpora tegat feminarum.* Gloss. Lat. Gall. *Teristrum: une maniere de vestement de femme, qu'on dit Chainse.* Salomon Proverb. 27. *Sustulerunt à me teristrum meum custodes murorum.* Hepidannus de vita S. Wiboradæ lib. 1. cap. 5. *Teristrum cum omni vittatoria compositione detrahens.* Luitprandus lib. 3. cap. 5. *Dum hunc Græcorum more theristro opertum, habituque insolito viderunt indutum*, &c. Perperam *cheristro* editum. Idem in Legatione: *Mihi mandavit, fas non esse quempiam, ubi Imperator esset, pileatum; sed teristratum incedere: cui, mulieres, inquam, nostræ tiaratæ & teristratæ, viri equitant pileati.*

THERMARIUM, Thermæ. Gloss. Saxon. Ælfrici: *Balnearium vel Thermarium*, bæð-hus, i. domus thermarum.

THERMIPHILÆ, pro *Thermopylæ*, quævis montium angustiæ, *clusuræ*. Chronicon Reicherspergense an. 753. *Haistulphus Rex thermiphilas, id est clusas Longobardorum petiit.* Regino habet *Thermopylas*.

THESAURARIUM, pro *Thesaurus*, apud S. Augustin. enarrat. in Psal. 48. *Nunquid perdes in thesaurario Christi ponens?* Ibidem: *Inveniunt nummos, & ponunt in thesaurario.* Vita Burchardi Episcopi Wormaciensis; *Tunc Principes, qui aderant, intrantes, thesaurarium, & cameram, ubi putabant pecuniam reconditam, diligenter angulos omnes perscrutati sunt*, &c.

THESAURARIUS, Thesauri Regii custos. *Desiderius Thesaurarius* Dagoberti Regis, in ejusdem Regis præcepto de Episcopali dignitate Cadurcæ urbis eidem Desiderio collata. *Rado Thesaurorum regalium summus Procurator*, apud Fridegodum in Vita S. Audoëni Episcopi Rothomag. cap. 4. apud Surium.

Thesaurarius, Dignitas in Ecclesiis Cathedralibus, & Capitularibus, cui thesauri Ecclesiæ servandi cura incumbit, quod ipsa docet nomenclatura. Isidorus Hispalensis in Epist. ad Ludefredum Cordubensem Episcopum. *Ad Thesaurarium pertinet ostiarii basilicarum ordinatio, incensi præparatio, cura Chrismatis conficiendi, cura Baptisterii ordinandi, præparatio luminariorum in sacrificio.* Rodericus Zamocensis Episc. in Speculo Vitæ humanæ lib. 2. c. 16. *Thesaurarius sive custos, præcipuâ quadam prærogativâ, ac honoris præeminentiâ in sacrosancta Ecclesia fulget. Illorum enim dignitati & officio, basilicarum primo incumbit custodia & tuitio, ostiariorum institutio, luminarium incensio & præparatio, cura denique baptisterii: vasorum quoque sanctorum, ac Sacerdotalium vestium, nec non sacrarum reliquiarum, & tandem totius Ecclesiæ thesauri ad eum pertinet principalis custodia. Sed & inter Ecclesiæ ministros, pro modo obsequii, & personarum differentiis, reditus & oblationes dividit.* Leges Alfonsi IX. Regis Castellæ part. 1. tit. 6. leg. 6. *Tesorero tanto quier dezir como guardador de Tesoro ca à su oficio conviene de guardar las cruzes, e los calices, & las vestimentas, e los libros, & todos los otros ornamentos de la santa Eglesia, & el deve componer los altares, & tener la Eglesia limpia & honesta, e à bonda de enciensio, & de candelas, & de las otras luminarias, que son menester. Otrosi el deve guardar la chrisma, e mandar e ordenar como se faga el Baptismo. E a su oficio pertenesce de fazer tanner las campanas.* Joan. de Deo in Pœnitentiario lib. 5 c. 12. *Thesaurarius vel Sacrista, quod idem est in officio, licet nomina sint diversa*, &c. *Thesaurarii* officio potissimum munus incumbit *luminaria* Ecclesiæ providere. Hincmarus Epist. 4. ex Labbeanis: *Thesaurarius de luminaribus & de aliis omnibus, quæ ad Ecclesiæ honestatem, utilitatem, atque salvationem, & ad suum ministerium pertinent, providentiam gerat.* Concilium Coloniense an. 1260. c. 8. *Thesaurarii seu custodes, quorum interest Ecclesiæ luminaria ministrare, ea ita fideliter administrent, & generaliter omnis Ecclesiasticæ supellectilis seu thesauri custodiam eorum fidei atque curæ commissam ita conservent fideliter & solerter*, &c. Adde Statuta Leichefeldensis Ecclesiæ in monastico Anglic. to. 3. p. 241. 250. & Statuta Ecclesiæ Londinensis ibid. p. 337.

Subthesaurarius, Dignitas pariter Ecclesiastica in Ecclesia Remensi, apud Joan. Sarisberiensem Epist. 268.

Thesaurarius Angliæ. Hujus officium & dignitas describuntur in Fleta lib. 2. c. 25. 26. 27. 28.

Thesaurarius Scacarii, apud Anglos, de quo Matth. Westmonaster. an. 1295.

Thesaurarius garderobæ, in Anglicana Curia, est is, cui cura expensarum Regis & familiæ suæ commissa est. Ejus officium est pecuniam, jocalia & exenia Regi facta recipere, receptaque Regis secreta custodire, & de receptis expensas facere rationabiles, &c. Vide Fletam lib. 2. cap. 17. §. 1.

THESAURENSES, Officiales Comitis Thesaurorum dicuntur in lege 14. Cod. Th. de Diversis offic. & lege 2. Cod. de Palatinis, qui scilicet *Thesaurorum custodiam suscipiebant*, in eadem lege, hoc est titulorum largitionalium exactorum & illatorum in thesauros.

THESAURUS, seu Thesauri inventio, inter Jura Regia accensetur in Legibus Edwardi Confess. c. 14. in Legibus Henrici I. c. 10. apud Brittonem in Legib. Angl. cap. 17. in Speculo Saxon. lib. 1. art. 35. & apud Bractonum lib. 2. c. 24. §. 1. Definitur autem ab eodem Bractono lib. 3. tit. de Corona c. 2. §. 4. *quædam vetus depositio pecuniæ vel alterius metalli, cujus non extat memoria, ut jam dominum non habeat.* Adde Fletam lib. 1. cap. 43. §. 2. & Regestum Parlam. B. fol. 116. Æthelredus lib. 1. an. 418. *In novo etiam anno post eversionem Romæ à Gothis, relicti qui erant in Britannia, Romana ex gente, multiplices non ferentes gentium minas, scrobibus occultant thesaurum, aliquam sibi futuram existimantes fortunam, quod illis post non accidit.* Charta Theobaldi Comitis Carnotensis an. 1118. *Justitiam quoque murtri, raptus, incendii, furtivi thesauri inventi & celati, quia durum erat Monachis de talibus judicare, mihi & hæredibus meis Comitibus Carnotensibus in Bonavalle & in terra sua de banleuga concesserunt habendam.* Charta Guillelmi Castellani S. Audomari an. 1175. in Tabul. Monasterii S. Bertini. *Ab omni calumnia & consuetudine, quæ de jure Comitatus exigi solet, à banno scilicet, furto, teloneo, occasione inventi thesauri, liberi sint.* Articuli Cleri contra Dionysium Regem Lusitaniæ apud Bzovium an. 1289. n. 9. §. 26. *Impingit aliquibus viris Ecclesiasticis, mulieribus religiosis & Abbatissis, quod invenerunt thesaurum, quorum occasione facit eos capi, & secum taliter captos duci, non parcens religioni, aut etiam dignitati intendens, & compellens contra jura, ut totus thesaurus sibi restituatur, etsi in propria domo, possessione*

possessione aut villa, aut campo, seu allodio ipsius inventus sit, aut dicatur inventus. Vide Capitulare 3. an. 789. in Appendice c. 2. & suprà in voce *Inventio.*

Thesauri ducendi onus. Monasticum Anglic. to. 1. pag. 976. *Sint quieti de --- hornegeldo, carucagio, --- & de thesauro ducendo,* &c. Pag. 922. *De maeremio cariando, de armis portandis, de thesauro portando,* &c.

Thesaurum neutro genere usurpat Alcuinus Epist. 49. & Poëm. 105.

THESEUS *mensis*, in Hepidanni Annalibus an. 973. pro mense *Decio* dicitur, ut rectè conjectat Goldastus. Sic verò appellatur mensis Junius à Macedonibus, Gr. Δαίσιος.

THEDSINDUS, idem qui *Thainus*, de qua voce suprà. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 69. *De Tihindi hominis* (occisi) *vvera, debent reddi secundum legem 30. solidi ad manbotam, idem hodie 5. marcæ. De Thesindo, id est Thaino, 120. sol. qui faciunt 20. marcas.*

THETHINGPANYE. Vide *Tedingpeny.*

THEU, *Tho & Thue.* Vide *Cunna.*

THEUMA, pro *Thema.* Willelm. Brito in Prologo ad Philippid.

Rursus ut aggrediar prolixius edere theuma.

THEUSEBIA, ex Gr. θεοσέβεια, pietas. Ordericus Vital. lib. 8. pag. 708. *Sed in pace Dei cultores legali theusebia tripudiare sineret.*

THEYN, Liber, ut *Thett*, servus, in Fleta lib. 1. cap. 47. §. 26. idem qui *Thingus*, de qua voce mox. Vide *Thainus.*

THIA. Vide *Thius.*

THIEFBUTE. Vide *Thefbote.*

THILAC. Vide *Tyhtlan.*

THINGARE, Donare, vox Longobardica, in Lege Longob. lib. 2. tit. 1. §. 8. tit. 14. §. 4. 5. 12. 13. 25. tit. 15. §. 1. 12. tit. 18. §. 1. tit. 21. §. 9. tit. 34. §. 1. 3. 8. 9. tit. 36. §. 9. lib. 3. tit. 15. &c. Papias: *Tingatio, mutua donatio.* Boërius ad Legem Longob. *Thingatio dicitur donatio per universitatem.* In præallatis locis crebrò vox *thingare* sumitur pro *libertatem conferre*, quod & manumittere per *thinx* dicunt. Leges Luitprandi Regis Longob. tit. 54. §. 1. *Si duo fratres, aut si pater & filii thingati fuerint,* &c. Tit. 109. §. 4. *Vadant liberi & absoluti fulfrealis, tanquam si thingati fuissent, ubi voluerint.* Leges Astulphi Regis Longob. tit. 8. *Si quis Longobardus pertinentes suos thingare voluerit in quarta manu; & chartulas ei fecerit, & sibi reservaverit servitium ejus dum advixerit,* &c.

Inthingare, eadem notione. Leges Luitprandi tit. 36. §. 1. *Si quis servum suum fulfreale inthingaverit, & aamund a se fecerit,* &c. Lex Long. lib. 2. tit. 35. §. 8. habet hoc loco nudè *thingaverit.*

Thinx, idem quod *Thingatio*, in eadem Lege Longob. lib. 2. tit. 18. §. 6. tit. 14. §. 13. tit. 15. §. 2. 3. tit. 20. §. 1. tit. 32. §. 5. Charta donationis an. 1060. in tabulario Casauriensi: *Hac traditio de memoratis rebus firma permaneat in sempiternum, quia in loca sanctorum nec thinx, nec launegild impedire debet, eò quòd homo pro anima sua fecit. Dare per libellum de tinc,* in charta Gandulfi Episcopi Regiensis tom. 5. Ughelli pag. 1594. *Manumissio per thinx*, in Legib. Luitprandi Regis Longob. tit. 109. §. 4. & in Legib. Longob. non semel.

Thinx idem sonare quod *Thing* Theutonicum, in Fœdere Ludovici & Caroli C. Regum, quod à Nithardo lib. 3. refertur, ubi per *placid*, seu *placitum*, effertur, putat Marq. Freherus. Cui assipulatur locus Adami Bremensis c. 229. *Adeo ut Concilio populorum communi, quod ab ipsis VVarph, a nobis Thinc vocatur, Episcopos interesse non renuant.* Sed & in Capitulari Theotisco Ludovici Pii apud Browerum in Proparasceve ad Annales Trevirenses n. 14. *Thegein*, traditio exponitur. Theutones *Dinghe & Denghen*, vocant litem, disceptationem: unde *Dinghen*, litigare. Vide Joan. Stiernhookum de Jure Sueonum vetusto cap. 2. p. 26.

THINGUS, idem qui *Thainus*, de qua voce suprà, à Saxonico ðenȝ, vel ðeinȝ, *minister, baro*, homo, liber. Vetus charta à Cowello laudata: *Sciatis, me concessisse omnibus militibus, & omnibus Thingis, & omnibus liberè tenentibus, qui manent in foresta mea de honore de Lancastre, quod possunt* &c. Vide *Thainus & Theyn.*

THIUBDA, Furtum, Germanis *Dieb*, Otfrido lib. 4. cap. 7. & Willeramo, *Thiob*, Saxonibus ðeŗ. Ita inscribitur titulus 3. Legis Frisonum.

THIUPHADUS, Dignitas in Aula Regum Gothicorum Hispan. sed ex inferioribus prima: scilicet post *Duces, Comites, & Gardingos.* Huic suberant *Millenarii, Quingentarii, Centenarii, Decani, exercitus* etiam *Compulsores, Annonarii, Defensores, Pacis assertores, Numerarii, Villici, Sajones. Tiuphadum*, civilem, administrationem habuisse colligitur ex Lege Wisigoth lib. 2. tit. 1. §. 23. 26. & lib. 4. tit. 5. §. 6 Huic in omni criminalium negotiorum genere judicandi licentia concessa erat, præterquam in his criminibus, quæ legum sententiam apertè condemnant, quibus qui obnoxii reperiebantur, eos non judicare ampliùs; sed ut jam à lege præjudicatos condemnatosque debitis pœnis subjicere cogebantur. Ita enim accipienda videtur eadem lex lib. 2. tit. 1. §. 15. *Cum in cæteris negotiis criminalium causarum Thiufadus judicandi licentia concessa fuit, criminosos à legum sententiis judicare non audeant; sed debitam in eis, ut competit, censuram exerceant.* Hi, si quando sive ad bellum, sive aliò avocarentur, vices suas in exercendis judiciis committere poterant, ex eodem §. In bellum porrò provinciales suos educebant, & *ad hostem exire* compellebant, quomodo Ballivi ac Senescalli olim apud nos, hoc est Regios subditos, qui ex sua *Thiuphadia* erant: ita enim provincia Thiuphadi appellatur lib. 9. tit. 2. §. 1. 3. 4. 5. 6. 9. Suberat autem *Thiuphadus* Comiti, ex d. §. 5. Vide Diploma Ervigii Regis post Concilium Toletanum XIII. Quidam vocem hanc à Germanico *Tief*, altus, deducunt, quasi suprema fuerit inter inferiores dignitas.

THIUS, ex Græco θεῖος, Patruus. Italis *Zio.* Codex Carolinus Epist. 93. *Thius Regis Persarum, Princeps & Dux exercitus.* Chronicon Comitum Capuæ §. 3. *Projectus est de eadem civitate à Pandone thio suo.* Pactum Gregorii Ducis Neapolitani an. 911. *Joannes Consul & Dux, Gregorius thius ejus.* Charta Hispan. æræ 819. apud Sandovallium in Sylone Rege: *Et sic postea conjunctus pariter cum idem prædicto tuo tio domino Fromistano Abbate fundasti in isto loco jam dicto Oveta Basilicam S. Vincentii Levitæ,* &c. Ita in alia apud Colmenarezium in Historia Segoviensi cap. 13. §. 13. Hist. Miscella: *Ubi erat Isbaali thius Madi.* Theophanes, καὶ ἦν ἐκεῖ ὁ Ισβααλ ὁ θεῖος τοῦ Μαδι. Et Anton. Brandaonum to. 3. Monarch. Lusitan. fol. 90.

Thia, Amita. Italis *Zia*, in Concilio Bracarensi II. an. 563. c. 15. & in Concilio Arelatensi II. c. 3. uti præferunt codd. Corbejensis & Lugdunensis. Adde veterem chartam allatam à Duce Gardiæ in familia Guietana pag. 182. Apud Gregorium M. lib. 1. Epist. 37. *Volo autem, ut domnæ Paterichiæ meæ,* &c. Spelmannus emendat *Patheriæ thiæ meæ*, quomodo codd. bonæ notæ præferre monet vir doctus nuperus operum S. Gregorii editor, quosdam etiam *amitæ*, pro *thiæ.* Charta Rudesindi Dumiensis Episcopi æræ 930. apud

apud *Yepez*: *Et villa ipsa monasterio integra in Faro ex dato tia meæ dominæ Gunterodis*, &c. Alia æræ 1111. apud eundem to. 6. pag. 450. *Et de ipsa villa, quæ dedit mihi illa tia mea*, &c. Vide Chronicon Petri Regis Arar. edit. à Carbonello lib. 1. c. 2.

THOALAFTI. Vide *Chunna*.

THOKEI, Piscis genus, cujus fit mentio, inquit Cowellus, an. 22. Edw. IV. cap. 2.

THOL, Vide *Telonium*.

THOLUS. Glossæ Antiquæ MSS. *Tolum, fastigium templi rotundum, sive cerebrum cameræ*. Papiæ: *Propriè est velut scutum breve, qui in medio tecto est, in quo trabes coëunt*. Idem: *Tholus, eminens, rotunditas, fastigium templi, culmen tecti*. Glossar. Gr. Latin. θόλος, *Testudo*, *Tholi balnearum*, apud Ammianum lib. 28. Sedulius lib. 1. Paschalis operis:

——— Properemus in urbem
Libertatis ope, radians ubi regia fulvis,
Emicat aula tholis.

Vita S. Joannis Eleemos. ex versione Anastasii Biblioth. n. 52. *Pergebat aliquando Beatus ad visitandos pauperes in locum, qui dicitur Cæsarium: illic enim eis fecerat quasi tholos quosdam prolixos, ligneis tabulis pavimento strato ad requiescendos eos*. Epitaphium Aldeberti Abbatis Lerinensis, qui decessit anno 1101.

Namque sui dextra construxit intus & extra
Turres, atque tholos, Ecclesiæque polos.

Liber Miraculor. S. Bertini cap. 3. apud Mabillonium de *Turrili*, seu Campanario: *Cum tholus pomifer in edito unà cum triumphali signo Crucis erigeretur*, &c. Occurrit hac notione apud Palladium c. 8. & 43. Sed non planè assequor, quid sit *tholus* in gestis Francor. usque ad Robertum Regem ex Bibl. Loiselliana, an. 1014. *Fecit quoque 18. tholos ejusdem metalli*, (cupri Hispanici) *sparsim in choro desuper infixos*.

THORACIDA, Imago pectore tenus: προτομή. Trebellius Pollio in Claudio: *Expressa thorace vùltus imago*. Glossæ MSS. *Toracida, imago sculpta pectoralis, i. usque ad pectus, in auro, vel in quolibet, à thorace quod est pectus*. Adamnanus lib. 3. de Locis sanctis, cap. 4. de statua marmorea S. Georgii divinitus emollita: *Hinc itaque manifestè ostenditur, quanta & qualis fuerit honorificentiæ apud Deum Georgius, inter tormenta, cujus thoracidam, in re natura impenetrabili, penetrabilem potentia fecit*. Et cap. 5. *S. Mariæ matris Domini thoracidam habet*. Versus in Althelmum, in libro Epistolarum S. Bonifacii Arch. Moguntini Epist. 69.

Nec non adhuc munusculum
Quidam addunt pulcherrimum
Thoracidos, tuentibus
Retorquentes luminibus
Imagines auriferis
Christi Matris capitibus.

Walafridus Strabo lib. de reb. Eccl. cap. 8. *In gestis Silvestri Papæ legitur Constantinum Imperatorem per thoracidas Apostolorum, quos ipsos in visione viderat, cognovisse*. Durandus lib. 1. Ration. cap. 3. n. 2. ait, Græcos imagines pinxisse solùm ab umbilico suprà, & non inferiùs. Vide *Scutum*, *Surtaria*.

Græci recentiores vocem στηθάειον, eadem notione usurparunt. Chronicon Alexandr. Αὐτῷ τῷ ἔτει ἀφιερώθησαν στηθάρεια γ'. ἐν τῷ συγκλήτῳ, Ὀνωρίου, καὶ Θεοδοσίου Αὐγούστων, καὶ Πουλχερίας Αὐγούστης ἀπὸ Αὐρηλιανοῦ δὶς ἐπάρχου τῶν ἱερῶν πραιτωρίων. Idem in Justiniano: Ἔχων ὄντι πορφύρου χρυσοῦν βασιλικὸν ταβλίον, ἐν ᾧ ὑπῆρχεν ἐν μέσῳ στηθάειον ἀληθεινὸν μικρὸν τοῦ βασιλικοῦ χαρακτῆρος Ἰουστίνου.

THORACOMACHUS, Anonymus de rebus bellicis. Notitiæ Imperii subjectus: *Inter omnia, quæ adversum bellicum provida posteritatis cogitavit antiquitas, thoracomachum quoque mira utilitate ad levamen corporis armorum ponderi & asperitati subjecit. Hoc enim vestimenti genus, quod de coactili ad mensuram & tutelam pectoris humani conficitur de mollibus lanis timoris sollicitudo solers magistra composuit, ut hoc inducta primum lorica vel clibanus, aut his similia fragilitatem corporis, ponderis asperitate non læderent*, &c. Ubi *Thoraconactus* legendum recte censet Salmasius ad Plin. & ad hist. Aug. i. νακτὸς θώραξ, ex lana coactili confectus, cujusmodi fuere nostri *Gambesones*, Νακτὰ enim, & πίλητα eadem. Gloss. Gr. Lat. νακτὸν, τὸ πεπιλωμένον, *densum, pressum*. Vetus Scholiastes Juvenalis Sat. 6. v. 80. *Linum tenuissimis maculis nanctum*. Vide Cujacium lib. 5. Observationum cap. 11.

THORGHOREHNGH. Charta Waldemari Regis Daniæ an. 1326. apud Pontanum lib. 7. rerum Danicar. *Si ita contigerit, quod absit, quod alecia non capiantur, nec in skanor falsentur, quilibet dato suo* Thorghorengh *auctoritatem habeat bona, quæ adduxerit absque teloneo deducendi*. Habetur ibi pluries.

THOSCA. Liber Chirographorum Absiæ fol. 86. *Et cætera omnia præter unam thoscam, & unum pratum*. Ita fol. 189. Vide *Planitium*, *Tosca*.

THRENARE, Plangere, ex Gr. θρηνεῖν. Paschasius Radbertus in Epitaphio Vualæ Abbat. Corbejensis lib. 1. cap. 8. *Fortasse tunc venter præcordiorum contra nefanda futurorum, quasi cythara threnabat*.

THRENGUS. Vide *Drengus*.

THRETIUM. Fragmentum Petronii pag. 70. *Decem partes dicit, librum ab oculo legit, thretium sibi de diariis facit, artisellium de suo paravit, & tres trullas*.

THRENO. Vide *Tremum*.

THREUS, Ex filio nepos, quasi *tertius* ab avo: nam *threus*, in Vett. Glossis est *tertius*. Angli *Thrée*, pro *tres* dicunt. Edictum Rotharis Regis tit. 58. §. 11. & Lex Longob. lib. 2. tit. 14. §. 5. *Qui de filio naturali generatus fuerit, quod est threus*, &c. At hoc loco *threus*, est *libertus*.

THRYMSA, genus nummi Anglo-Saxonici. In Legibus Æthelstani, ubi omnium capita æstimantur, hæc habentur: *Archiepiscopus & Satrapa* (qui cosile dictus est) 15000. *thrymsis*, *Episcopus & Aldermannus* 8000. *Belli Imperator & summus Præpositus* (hodie *Vicecomes*) 4000. *thrymsis*. Vide Concilium Grateleanum an. 928. cap. 13. Lambardus *Thrimsam* nummum trium solidorum fuisse ait, à Threo, quod *tria* sonat: vel ut Spelmannus, à Þrim, quod *ternos* significat. In Glossario Saxon. exarato sub Edw. III. *Wrinsa*, vel *Wrimsa*, & *est solidus denariorum*: ubi legendum videtur *Thrimsa*.

THRONI, Angeli ex primo hierarchiæ Angelicæ gradu, cujus appellationis variæ recensentur causæ à S. Dionysio cap. 7. Gregorio M. Hom. 34. in Evang. Isidoro lib. 7. cap. 5. Hugone lib. 7. in cap. 7. Dionysii, Guillelmo Parisiensi part. 11. c. 101. S. Bernardo lib. 5. de Consid. cap. 4. &c.

Thronus, Sedes Episcopalis, θρόνος, passim. Unde

Inthronizare, Græc. ἐνθρονίζειν, Episcopum in *thronum* inducere: ἐνθρονιασμὸς, pro Ecclesiæ dedicatione, cùm scil. *Thronus Episcopi* in ea collocatur, in Synodica ad Theophilum Imp. apud Balsamonem, & alios. Liberatus Diac. c. 14. *Ordinatus ergo Proterius, præsentibus supra memoratis Episcopis, inthronizatus*. Utitur & c. 15. 18. 20. &c. ut & Leo Ost. lib. 2. c. 4. Concilium Engelenheimense an. 948. cap. 2. Adalbero Laudunensis Episcopus in Carm. ad Ro-

Robertum Regem Franc. pag. 241. Sigebertus Gemblac. in vita S. Sigeberti Regis Austrasiæ n. 5.

Neque tantùm de Episcopis vox hæc usurpatur; sed etiam de Abbatibus, atque adeo de quibusvis Presbyteris: qui *ad titulos*, seu Ecclesias quasvis ordinantur. Liber de Fundatione Gozecensis Ecclesiæ: *Post hunc Thiemonem —substituerunt Abbatem hujus inthronizationis anno tertio*, &c. Vide Formatam Dadonis Episcopi Virdun. to. 2. Concilior. Sirmondi pag. 673. Præterea de quibusvis inaugurationibus. Ditmarus lib. ult. pag. 110. *Ducem Henricum Ratisbonæ inthronizavit.*

Inthronismus, ex Græco ἐνθρονισμός, apud Liberatum Diacon. cap. 19.

THROTEBOLLA, Guttur, vox Saxon. Leges Henr. I. Regis cap. 93. *Gurgullio vel throtebolla.* Ubi alii codd. præferunt *Wrotebolla.*

THUBDA, in Lege Frisionum tit. 3. ubi Sicama *Thiaftha* rescribendum censet. Hodie enim *thiaeff*, vel *thieff*, furtum, *thiaftha* appellant Frisii.

THUMELUM. Leges Inæ Regis cap. 55. apud Bromptonum: *Si pasnagium captatur de porcis, de tridigitali tertius, de duodigitali quartus, de thumelo quintus*: à Saxonico ꝥimel, Angiis *Thumbe*, pro pollice, de porco hic dictum, cujus pinguedo ad pollicis latitudinem excreverit. Ita Somnerus.

THUR, Getarum & Gothorum Deus, cui *sanguinem mactabant hominum*, ut est apud Dudonem lib. 1. de Morib. & Actis Normann. pag. 62. Hunc *Martem* putabant, ut habet Willelmus Gemetic. lib. 2. cap. 4. Adde Ordericum Vitalem lib. 4. pag. 513. *Thor* appellatur in historia S. Cuthberti.

THURARIUM. Vide *Acerra.*

THURARII, Pigmentarii. Vide Interpretem Juvenal. Sat. 1. v. 52.

THURCIBALDUS. Vide *Curcimbladus.*

THURIBULUM, Vas, in quo thus reponitur: inter ministeria sacra vulgò accensetur. Alcuinus Poëm. 3.

Hic quoque thuribulum capitellis undique cinctum,
Pendit de summo fumosa foramina pandens,
De quibus ambrosia spirabunt thura Sabæa,
Quando Sacerdotes Missas offerre jubentur.

Dudo lib. 2. de Morib. Normann. pag. 153. *Thuribulaque inauditæ amplitudinis & pretii auro confecta delegavit.* Leo Ostiensis lib. 1. cap. 58. *Thuribulum argenteum inauratum*, &c. Occurrit passim. Sed audiendus interim Joan. de Janua: *Thuribulum, à thus, & bolus, componitur, vel quod ibi thus mordetur & crematur: vel quod thuris bolos, i. morsellos cremat.* Ita nugantur recentioris ætatis Grammatici. De Thuris seu incensi primævo usu in Ecclesia, vide Durandum lib. 1. de Ritib. Eccles. cap. 9. & v. cl. Jacob. Petitum in Notis ad Pœnitentiale Theodori pag. 135. 136.

Turabulum. Glossæ antiquæ MSS. *Turibulum, turabulum, quod Græci Tymarion dicunt.* Mox: *Turibulum, ubi thus incenditur.*

THURICREMIUM. *Incensarium, quia in eo crematur thus*, Ugutioni. Joann. de Janua habet *Thuricremalum*, subditque, consuevisse dici: *Pone thimiama in thuricremalo.*

THURIDUS, *& Thureus, de thure exiens, vel ad thus pertinens, vel fumosus.* Hieronymus super Isaiam: *Unus quisque altius quærat auxilium faciem thuridam pallore circumferens.* Jo. de Janua leg. *luridam.*

THURIFERARIUS, Acolytus, qui *incensarium* in Ecclesia defert, qui & *portator thuribuli* dicitur ab Hugone à S. Victore lib. 1. Speculi Eccl. cap. 7. *Per Ceroferarium & Thuriferarium intelligimus Sanctos, qui præcesserunt Testamentum.* Vide Durandum lib. 4. c. 5.

THURIFICARE, Thura adolere, sacrificare. Acta Marcelli PP. *Deferatur tripoda, & thurificent Majestatibus.* Lex 12. Cod. Th. de Paganis: *Namque omnia loca, quæ thuris constiterit vapore fumasse, si tamen ea in jure fuisse thurificantium probabuntur, fisco nostro adsocianda censemus.* Consuetudines Floriacensis monasterii: *In die dedicationis Ecclesiæ post officium debent duo Sacerdotes capati omnes cruces thurificare, duobus servitoribus comitantibus cum acerris & plurimo incenso.* Occurrit passim in vitis SS.

THURIFICATI. Vide *Sanctificati.*

THURIFEX, *Sacerdos: Thurificium, Sacerdotium: Thurificina, locus, ubi thus efficitur, vel spargitur, vel sacrificatur.* Ugutio.

THUS *masculum.* Ugutio: *Thus, quædam materies apud nos dicitur masculum, quia fit natura rotundum, in modum testiculorum, reliquum verò planum & pene scabiosum.*

THWERTNIK. Charta Regis Angliæ Ricardi II. apud Spelmannum: *Concessimus etiam communitati prædictæ* (Cestrescìræ)— *quod habeat omnes libertates, eidem communitati per Ranulphum dudum Comitem Cestriæ concessas, &c. Concessimus etiam, quod Vicecomes noster, aut hæredum nostrorum qui pro tempore fuerit in dicto Comitatu, de cætero faciat executiones pro debitis recuperatis & recognitis in Comitatu vel Scaccario Cestriæ, aut in itinere Justiciariorum, qui pro tempore fuerit, absque aliquo capiendo pro executione hujusmodi facienda, licet etiam præteritis temporibus usum sit, prout per chartam habet ipsa Communitas. Quod si aliquis in curia nostra culpatus fuerit, per Thwertnik se defendere possit, quia hæc defensio est contraria legi communi, nutrix malorum, pacis æmula, & damnosa populo pacifico. Volumus etiam de consensu & requisitio e dictæ communitatis, ordinamus & præcipimus, quod dicta defensio per Thwertnik de cætero non allocetur; sed annulletur totaliter & damnetur, prædictaque charta in eo puncto vacua sit & nullius effectus temporibus duraturis.*

THYMIAMA, dicitur Ugutioni, *quædam confectio diversarum specierum, quam Sacerdos in altari thymiamatis adolebat.* Exod. 30. *Sume tibi aromata, stacten, & onica, galbanum, & thus lucidissimum, æqualis ponderis erunt omnia, faciesque thymiama.* Nudè, thus, incensum. Codex epistolarum S. Bonifacii Archiep. Moguntini ep. 143. *Sanctitati vestræ direxi sabanum unum, facitergium unum, & modicum thymiama.*

THYMIAMATERIUM, Thuribulum, vas, in quo *thymiama* servatur. Ordo Romanus: *Tenens thymiamaterium aureum pro foribus ponit incensum, ut pergat ante Pontificem thuribulum.* Helgaudus in Roberto Rege Franc. *Et thymiamaterio usquequaque satis mirabili, auro & gemmis bene elevato in sublimi, hunc sanctum devotissimè nobilitavit. Erat enim hoc ad plane conveniens, thymiamaterium thuribulo aureo à Gauzlino Abbate mirabilium factore patrato, cujus opus splendescit præ omnibus, quæ vidimus.* Thurificationis verò usum in Ecclesia perantiqua esse probat Menardus ad librum Sacramentorum Gregorii M. pag. 195. 362. 373.

THYTHUITI. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 69. *De Thythuiti hominis wera, debent reddi secundum legem 30. sol. d. ad manbotam, id est hodie 5. mancæ, de Twelfhindo, idest Thayno, 120. solid. quæ faciunt 20. mancæ.*

THYMPHANA, *Modiolos rotarum dicere possumus.* Glossarium Longobard. S. Germani Paris. ex Glossis antiquis.

TIA. Vide in *Thius.*

TIBI-

TIBICINES, *Fulcra bifurca, quibus domus sustentatur, quæ aliter Destines dicuntur.* Jo. de Janua.

TIBIN, *Scirpus, vel genus vasculi in modum scrinii, ex virgultis agrestibus contextum.* Jo. de. Janua.

TIBRACA. Vide *Tybrugus.*

TIBRILLUM. Charta Ludovici Pii Imp. pro Abbatia S. Dionysii, apud Doubletum pag. 740. *De lignis dentur eis mensura, quæ Nudi appellantur, mille centum : de melle secundum consuetudinem : de tibrillo carra duo : de modiis sedecim.* Eadem habentur in charta alia Sandionysiana, firmata in Synodo Suessionensi an. 862. apud eundem pag. 794.

TICHODIFRUS, ex Gr. τειχόδιφρος *genus machinæ ex rei suæ commoditate Græca appellatione vocabuli sumpsit exordium, eò quòd per hunc facilior in murum paretur ascensus, ante balistæ semper ducendus incessum, quo protectior eadem balista operetur.* Vide reliqua apud Anonymum de Machinis bellicis, subjectum Notitiæ Imperii.

TICIMIUM *pecoris*, in Legibus Adestani Regis, Vide *Blanhornum.*

TIENMANNATALA. Vide *Tenmantale.*

TIGELLUM, pro *tigillum.* Occurrit in vita SS. Severini & Victorini n. 12.

TIGNUM, *genus bestiæ, fœminini generis*, in Glossario Longobardico S. Germani Paris. ex Glossis antiquis.

TIGRIS, Ensis, Spatha. Gregorius Turon. de Gloria Confess. cap. 42. de Nunnino quodam Tribuno : *Provolutusque ad beati sepulchrum, cum diutissimè orasset, extracto de vagina tigre, lapidem, qui super venerabile sepulchrum habebatur, nemine vidente, percussit.* Isidorus ait, Persis, Medis, & Græcis *Tigrim*, sagittam appellari.

TIGURIUM. Vide *Tegurium.*

TIHINDUS. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 9. *De tihindi hominis* (interfecti) *vvera debent reddi secundum legem 30. solidi ad manbotam.* ꝺꝩẏ-hin. enman dicitur in Legibus Alvredi Saxonicis, apud Lambardum, ex Saxonico, ꝺꝩẏ, *duo*, & hẏnꝺ, vel hunꝺ, *centum* : ita *Tihindus*, homo est, qui in æstimatione capitis ducentorum solidorum censetur.

TIHLA, seu ꞆihꞆla, Saxonibus Accusatio, postulatio, compellatio, quasi *titulus accusatorius.* Leges Canuti Regis Angl. c. 62. *Si quis amicis destitutus, vel alienigena ad tantum laborem veniat, ut plegium non habeat in prima tihla, i. accusatione, ponatur in carcanno.* Leges Henrici I. Angliæ Regis cap. 10. *Differt etiam an aliquis cum suo vel alterius homine causam agat, & si quid in actu, vel in sola tilha consistat.* Cap. 45. *De nemore in operato per tilham nemo respondeat, nisi sit ibi captus, vel sit homo ejus, cujus est nemus.* Cap. 57. *inter homines aliorum Comitatuum observetur, & de tihla pariter veniant in curias*, &c, Adde cap. 59. 64.

TILIA. Vide in *Telia.*

TILLUM. Vita S. Samsonis Episc. Dolens. lib. 1. cap. 16. *Venenum poculo miscuit, tillum quoddam fricans, dedit ei bibere.*

TILPTALIUM, *Linteolum minutissime carminatum, sive carpia.* Ita Glossæ MSS. ad Alexandrum Iatrosoph. ex Gr. τιλτὰ linteamenta, apud Æginetam, vel τιλτὸς, discerptus, unde τιλτὸς μότος, linteum carptum. Vide *Carpta*,

TAMBERLODE, Servitutis genus, quo vassallus obligatur materiam sive lignum de silva, ubi prosternitur, ad domini sui domum devehere : à Saxon. Timbre, Anglis, *Timber*, i. lignum, tignum, & lade, Anglis *load*, onus. Occurrit apud W. Thorn. an. 1364. *Et debent pro qualibet swolinga 14. den. per annum, pro schippeshere, timberlode, & bordlode, vel cariare extra Waldam per mare, vel per terram, ad manerium prædictum.*

TIMBRELLUS, *Timbrelius, Tinnelius*, Parvus cetus. Sic Skenæus de verborum significat.

TIMBRIUM, Fasciculus, vel certus numerus pretiosarum pellium, cujusmodi sunt Marturum, Murium Ponticorum, &c. quæ ab exteris regionibus deferuntur : Gallis *Timbre.* In Glossis antiquis MSS. lego : *timbre, locus propellium.* Sed an huc pertineant, vix putem? Charta Swecica an. 1314. apud Schefferum ad Chronicon Archiep. Upsaliensium p. 228. *Unam ulnam telæ vel ejus valorem, de quolibet aratro. De qualibet timbria pellium Variorum, unam pellem meliorem.* Fleta lib. 2. cap. 12. §. 8. *Lunda pellium continet 32. timbria.* Skenæo de verbor. significat. *And timmer of skins.* Charta Communiæ Rotomagensis an. 1207. *Unde nos de unaquaque navi habebimus unum timbr. Martrinarum, vel 10. libras, si mercatores navis jurare poterunt, quod martrinas non invenerint emendas ad portum, in quo chargiaverunt, neque id fecerint pro consuetudine nobis auferenda.* Usatica MSS. Vicecomitatus Aquarum Rotomagi : *La nef qui vient de Yllande doit à la Vicomté 20. s. Item au Chastel de Rouen un timbre de martres, ou 10. livres tournois, premierement receu le serment des merchans que il ne pourront trouver à vendre le dit timbre ès partie d'Yllande où la nef fust carchie, & se elle apporte ledit timbre, les merchans jureront que il fu acheté és parties d'Yllande, & n'est pas à rechevoir ledit timbre autrement.* Computum Stephani *de la Fontaine* Argentarii Regis an. 1351. *Pour 60. timbres & 31. pel sans couroy, & sans appareil, contenans chacum timbre 60. peaux* &c.

TIMBRUM. Charta Martini Regis Aragonum apud Brizium Martinezium in hist. Pinnatensi lib. 1. cap. 47. *In quo quidem calice aureo supradicto sunt signa sequentia, videlicet in pede tres esmalti, duo timbra, & unus crucifixus J Esu Christi, & in pomo, qui est in medio sex esmalti, duo ad signum Aragon.* &c. Ubi *timbrum*, pro scuto insignium seu armorum videtur sumi. Vide *Tymbris.*

TIMONAGIUM. Charta Willelmi Cardinalis Archiep. Remensis an. 1182. *Forisfactum quoque de Timonagio nobis per 7. solidos & dimidium emendabitur.* Vide *Temo.*

TIMORARE, Timorem incutere, apud Ottonem Morenam in hist. rerum Laudensium pag. 46. 54.

TIMORATUS. Wippo de vita Chunradi Salici pag. 428. *In Dei servitio timorata, in orationibus & eleemosynis assidua.* Gesta Innocentii III. PP. pag. 77. *Devotus & timoratus.* Ditmarus lib. 2. *Filiam bene timoratam*, &c. *Humiliter & timoratè* apud eundem lib. 3. Fulbertus Carnot. Epist. 40. *Harebam timoratè suspensus & expectans*, &c. Occurrit non semel.

TIMOROSUS, Timidus, Gallis *Peureux*, Constantinus Afric. lib. de Gradibus : *Timorosos & cardiacos confortat.* Utitur hac voce non semel, ut & Albertus Argentin. in Chronico pag. 155.

TINA. Lib. 3. Reg. cap. 10. *Attulit ex Ophir ligna tina multa nimis*, &c. Ubi editio Gr. ξύλα ἀπελέκητα, *securi non dolata* ligna, inquit Eucherius, & ex eo Papias, de quibus Salomon gradus fecit in domini domo, incognita etiam peritioribus Judæorum. Glossa : *Imputribilia, spinosa, in similitudine albæ spinæ tina candida sunt & rotunda, & invenitur in Bibliis correctis duplex litera i. scilicet tiina, vel tina per simplex i.* Ita etiam Jo. de Janua, & Auctor Mamotrecti.

TINA, seu *Tyna.* Vas grande ligneum tam lavationibus, quàm condendis vinis paratum, quod vocabulum usurpatum à Varrone tradit Nonius. Nostri etiamnum *Tine* dicunt. Apitius l. 4. de re culin.

c. 2.

c. 2. *Rutæ suffundes liquamen, quod satis erit, & olei modicum, & commiscebis in tina cum pulpis.* Additio ad Willelmum Gemeticensem pag. 317. *Et aliquando in ipsa solennitate solebat unam tinam plenam textis, & thuribulis, & candelabris,---ante altare sanctæ Trinitatis portare, ipsamque pro suis peccatis Deo ibi offerre.* Utuntur etiam Hepidanus de vita S. Wiboradæ cap. 20. Cæsarius l. 3. c. 47. Acta S. Tyrsi Mart. n. 25. Fortunatus in vita S. Radegund. c. 17. vetus charta Securitatis apud Brisson. de formul. pag. 647. Joannes Laudensis in vita Petri Damiani n. 22. Jo. de Burnino Archiep. Viennensis de Stephano Diensi Episcopo, in vita S. Joan. Episcopi Tragur. pag. 4. Johann. Longinus in Actis S. Stanislai n. 18. &c.

Tinum, eadem notione. Notæ Tyronis pag. 149. *Canava, cavea, tinum*, &c.

Tina, Pilei species, in modum fortè ac formam *tinæ* confecta, cujusmodi ferè sunt Clericorum isti pilei, quos *Bonnets carrez* dicimus. Synodus Sodorensis in insula Manniæ cap. 7. *Statuimus, quòd omnes Capellani, Diaconi, & cæteri ministri altaris honestè & devotè--- non capuciis in capitibus, nec tinis, vel pileis, aut chirothecis in manibus --- ad divinum officium accedant.*

TINC, *Ligo* exponitur, in glossa interlineari in Grammatica MS. Smaragdi.

TINCA, apud Mundinum de Anatomia pag. 172. Italis *tinca*, est piscis, qui Lat. *Merula*, Gallis *Tenche*. Ausonius in Mosella:

Quis non & virides, volgi solatia tincas
Norit?

TINCTA, Tinctura. Lucifer Calaritanus lib. Moriendum esse pro Dei filio: *Recordare --- quantos per abrupta una tincta subscriptionis tuæ dejecerit.* Id est, una subscriptio, quæ *tinctura* vel atramento fit. Hispanis *tinta* etiamnum est atramentum.

Tincta. Diploma Friderici II. Imp. an. 1210. apud Rocchum Pirrum in Archiepiscopis Panormitan. *Donamus totam tinctam nostram ipsius civitatis nostræ Panormitanæ, quæ fit & fieri poterit in futuro, cum fundico, & omni jure, & libertate sua.* Infrà: *Omnia jura ipsorum Judæorum, & redditus ipsius tinctæ.* Vide *Tintoria.*

TINEA, Scabies, ex Gall. *tigne.* Occurrit apud Folcardum in vita S. Joannis Episcopi Eboracensis n. 2.

TINGERE, Baptizare, baptismum impertiri. S. Cyprianus epist. 71. *Ut putent eos, qui apud hæreticos tincti sunt, quando ad nos venerint, baptizari non oportere.* In epist. 23. 25. & 62. ubi Matth. 28. *baptizantes eos*, habet *tingentes eos*. *Iterata tinctio*, apud S. Leonem epist. 3. Vide Concilium Hispalense II. c. 7.

Tinctorium, Eucherio Lugdunensi & Papiæ, *Baptisterium.*

TINNIOLUM, Tintinnabulum. Vita S. Hilarii Arelatensis: *Videt se sacris interesse mysteriis, intuetur tunicæ Aaron quondam Pontificis tegmine decoratum, -- tinniola etiam commota gressibus incedentis, & intrinsecus malogranatis illisa clarum personabant extrinsecus salutiferumque tinnitum.* Infrà: *Fulsit logium pietatis, justitiæ byssinum, continentiæ cingulum, prædicationis tinniolum, malagranata bonæ spei opere & sermone jugiter sonuerunt.*

Tinnibulum, in Glossis S. Benedicti, κώδων.

TINNULUS, Sonitus ex ære aut ferro percusso. Glossæ Gr. Lat. ἦχος ἐπὶ χαλκοῦ καὶ σιδήρου, *tinnulus, tinnitus.* Gloss. Lat. Gr. *tinnulum*, πλῆκτρον. Papiæ, *tinnulus*, est *sonus liquidus, lenis, & purus.* Hieronymus in Prolog. in Job. *Interdum quoque & vicinus dulci & tinnulus fertur numeris lege solutis.*

A tinnulo, vel *tinniolo*, dictum volunt Regum Palatium, quod ut in monasteriis fieri solet, ad *tinnulum*, seu *tinnitum* campanæ singuli regii Palatii domestici ad epulas cierentur: indeque *tener tinel* nostris dixisse pro *Curiam solennem celebrare.* *Cola de Benevento* in Tractatu *del Governo della Corte d'un signore cap. 19. Il tinello non men corroto à tempi nostri ne fusti che nel nome fui cosi da maggior nostri chiamato per diminutione (come io mi stimo) da Tinno (Tinnio) voce Latina, quasi Tinello, cioè picciol suono che cosi si dice in quella lingua il suono de metalli; percioche al sono d'una piciola campana (come ogniunsia) si corre a tinello, il quale à un luogo (perche non lo sapesse) doue in commune si va à mangiare da cortegiani, come al refettorio de' frati. Et era all'hora di tanto honore il mangiare in tinello, quanto è hoggi riputato cosa vil & dishorrevole.* At Joan. Loccenius lib. 3. Antiquit. Suecicar. c. 23. videtur indicare, *tuna* aulam significare, vel certè locum conseptum: unde proverbium Suecicum de agrestibus & illepidis: *Tu non fuisti in tuna* Galli dicerent, *tu n'a pas esté à la Cour:* proinde ex *tuna*, formata fuerit vox *tunella*, vel *tinella*, atque inde Gallic. *tinel*, pro palatio. Blasius Ortizius in Itinerario Adriani VI. Papæ cap. 19. *Ibique familia Pontificis in palatio ipso tinellum, ut ita loquar, Romanum agnoscere cœpit, quo se familiares vescendi gratia conferebant.* Adde cap. 43 5. Chron. MS. Bertrandi Guesclini:

Bien sai qu'il est entrez dedens à son comment,
Avec luy quatre cent de son tinel plus grant.

Chronicon Flandriæ cap. 57. *Et alla au palais tenir son tinel, & y feit office royal.* Chronicon Petri IV. Regis Arag. lib. 2. c. 22. *Davant tot lo poble de Barcelona, qui ja per allo era ajustar en lo nostre tinell major de nostre palau.* Charta an. 1209. pro Libertatibus Magduni, apud Thomasserium in Consuetud. Bituric. pag. 426. *Quiconque au marché de Meun aura acheté aucune chose, ou aura vendu, & par oubliance son plassage ou tineil aura retenu*, &c. Ubi Consuetud. Lorriaci, unde hæc desumpta sunt: *Et per oblivionem tunleium suum retinuerit*, &c.

TINPENI, pro tributi specie, apud Anglos: fortè quod pro fodinis stanneis pendebatur: ex Anglo-Sax. Peni, denarius, pensitatio, & Tin, stannum. Charta Henrici II. Regis Angliæ tom. 1. Monastici Angl. pag. 419. *Non tributa, non xenia, non lestagia, non---tethinpeni, non tinpeni---exigat.* Charta alia ejusdem Henrici tom. 2. Monastici Anglic. pag. 1003. *Nulla persona--- exigat --- non saumagia, non vectigalia, non navigia, non opera, non tributa, non xenia, non lestagia, non tethingpanie, non timpany.*

TINTA. Charta an. 1083. apud Ughellum to. 4. p. 1457. *Sedimonium unum cum tinta, cum acra, quæ ibi extat, & campo insimul tenenti*, &c. Infra: *Idem sedimen cum tinta*, &c. Vide *Tincta.*

TINTINNABULUM, Campana, quæ pulsatur in triclinio & in refectorio Monachorum, apud Beletum de Divin. offic. c. 86. Vide Capitula Monachorum ad Augiam directorum c. 8. in Appendice ad Capitularia Regum Francor. edit. Baluzianæ.

Privilegium *tintinnabuli.* Bulla Paschalis II. anno 1103. apud Puricellum in Basilica Ambrosiana p. 109. & Puccinellum in Zodiaco Mediolan. part. 3. p. 377. *Concedimus tibi tuisque successoribus, quidquid de usu dalmaticæ, sandaliorum, nec non chirothecarum, & licentiam ferendi tintinnabulum capellæ, ex Apostolica autoritate antecessorum nostrorum habere meruisti*, &c.

Tintinnabulis exornatas interdum fuisse Sacerdotales vestes observamus in v. v. *Capa, Stola, Tinniolum, & Tunica.* Sed & Procerum ita depingit Apulejus lib. 10. *Et pictilibus baltheis, & tintinnabulis perangustis exornatum, ipse residens, amantissimè nonnunquam comissimis affatur sermonibus.* Sed maximè equorum instrata exornasse nostros tintinnabulis legimus. Nicetas in Manuele lib. 6. n. 4. Francos Antioche-

tiochenos describens torneamentum inituros cum Imperatore: Καὶ τοὺς ἵππους ἠσκημένους εἶχον, ἄλλοις τε κόσμοις λαμπροτάτοις, ἀλλὰ δὴ καὶ ἀπαυχενίοις ἀγλαΐσμασιν, ἐκ τεχῶν συγκειμένοις ἱππείων, ἐς ἱκανὸν καθιεμένων, καὶ ἐντετμημένους ἐχουσῶν ἠχητικοὺς κώδωνας. Arnoldus Lubecensis lib. 2. cap. 16. *Sedens in equo phalerato, cujus operimento filia Principis infornerat tintinnabula plurima, tum pro ostentatione, tum equi alterius fugatione.* Philippus *Mouskes* in Philippo Aug.

> *Es vous atant le Duc Ricart,*
> *Son fil u venoit d'autre part,*
> *Aplanotiés & acesmés,*
> *Et mult cointement atornés,*
> *A cloketes & as lorains,*
> *Venoit si tost que ne post ains.*

Raimundus Montanerius in Chron. Aragon. c. 124. de milite Gallo: *Eguarda, e vae en lorech que era entre lo seu ort, e un altre, un Cavaller Frances ab son cavall armat, e ab lo pitrall de campanellas*, &c. Monstrelletus 1. vol. cap. 62. de Rege Ludovico: *Son cheval estoit couvert & paré de clochettes dorées.* Chronicon, quod Scandalosum vocant pag. 20. *Lesquelles housseures (des chevaux) estoient --- chargées de grosses campanes d'argent, blanches & dorées.* Et pag. 93. *Il estoit monté dessus un beau coursier a une moult belle houssure, toute couverte de tranchoüers d'argent, dessus chacun desquels il y avoit une grosse campane d'argent dorée*, &c. Octavianus *de S. Gelais* in Viridario honoris:

> *Sur leurs chevaux d'or & d'argent clochettes.*

Adde Wlsonem Columberium in Theatro Honoris to. 1. pag. 60. & Ceremoniale Francicum, ubi de solennibus Regum ingressibus: præterea Radulphum in vita S. Richardi Episcopi Cestrensis n. 44.

TINTINNUM, Tintinnabulum armentorum collo appensum. Lex Burgund. tit. 4. §. 5. *Qui tintinnum caballi furto abstulerit*, &c. Lex Salica tit. 29. §. 2. *Si verò de pecoribus tintinnum furaverit*, &c. --- *Si quis skellam de caballis furaverit*, &c. Fortunatus lib. 2. Poëm. 17.

> *Tintinnum rapit alter inops magis improbus ille,*
> *Qui jumentorum colla tenere solet.*

Walafridus Strabo:

> *Mala fidem tintinna sonant documenta saluto.*

Tintinnabulum de caballo vel de bove furari, in Lege Wisigoth. lib. 7. tit. 2. §. 11. in Lege Bajw. tit. 8. §. 11. *Greges tintinnabulatos* dixit Sidonius lib. 2. Epist. 2. ubi sat multa in hanc rem Savaro. In armentis porrò tintinnabula collo appenduntur, ne in silvis aberrando amittantur. Aimoinus lib. 3. hist. Franc. cap. 82. *Nunquid non audis tintinnabula pascentium equorum collis dependentia? mos quippe antiquis inoleverat Francis, & maximè Austrasiis, ut pascentibus equis tintinnabula imponerent, quo si fortè longiùs in pascendo aberrassent, eorum sonitu dignosci possent.* Ubi Ado Viennensis in Chron. *Nam tunc temporis tinnitos equos Austrasii ad pastum emittebant.* Equis verò, sagmariis præsertim ac mulis onerariis, tintinnabula pariter dantur, quod tinnitu mulceantur, & sono laborem leniant. Vide Vitam S. Frontonis Abbat. n. 12.

TINTORIA, Officina tinctoria, ubi tinguntur panni, in charta Caroli II. Regis Siciliæ apud Ughellum to. 9. Ital. sacræ pag. 929. Vide *Tincta*.

TIOCIUM. Charta Longobardica an. 745. apud Ughellum in Episcopis Aretinis: *Ad hæc respondebat ---quod Ecclesiæ istæ vel tiocia, unde agimus, in territorio Senensi positæ sunt.* Infrà: *Dum ad tantorum annorum curricula possessionem S. Donati in prædictis baptisteriis & tiociis esse cognovissemus*, &c.

TIRALLA. Chron. Ceccanense, seu Fossæ novæ an. 1196. *Optimam tirallam frisatam super altare, pulchra sandalia cum caligis.* Sed legendum *tuallam*. Vide in hac voce.

TIPETTUM. Concilium Londinense an. 1342. cap. 2. ubi de habitus Clericorum abusu: *Ac caputii cum tipetis miræ longitudinis*, &c. Quo loco *tipettum*, est quod *Touppet* vulgò dicimus, apex, qui capitio imminet. Unde nescio an non legendum fuerit *tuppetis*? Glossarium Ælfrici: *Apex, summitas galeæ*, helmestop. Vide *Tupha*.

TIRANNI, Trabes, quibus ædium muri continentur, Gallis *Tirans*. Historia Vezeliacensis lib. 4. pag. 617. *In crypta, quæ supra B. dilectricis Mariæ Magdalenæ sepulchrum extat, tantus ignis casu erupit, ut etiam tirannos, quos Francigenæ Trabes vocant, qui erant in superiori parte, combusserit.*

TIRATORIUM. Charta an. 1263. ex Regesto 31. Chartophylacii Regii fol. 102. qua Renaldus *de Chiy* & ejus uxor vendunt Regi *tres partes, quas se habere dicebant in quodam botatorio sito apud Villam novam Regis, ante Tiratoria ejusdem villæ*, &c. Extat etiamnum in urbe Parisiensi compitum, quod vocant *la Croix du Tiroir*. Sed de nominis ratione vix placent, quæ habent Brolius lib. 1. Antiq. Paris. pag. 4. 2. edit. & vetus Scheda Gallica inedita de Fundatione Parisiorum, ex qua hæc deprompsimus: *A la croix du Tiroüer se trioient les bestes, & pour ce à proprement parler, elle est appellée la Croix du trioüer, pour les bestes que l'en la trioit.*

Tiratorium, alia notione. Fridericus II. lib. 2. de Arte venandi c. 55. *Est tiratorium quodcunque membrum avis, aut alterius animalis dandum falconi ad mordicandum in eo, ne inquietet se falco propter timorem, aut aliam causam. Et est duplex tiratorium, unum carnosum, quod debet esse recens, & de bonis carnibus, — aliud est non carnosum, quod debet esse ossuosum, & nervosum, & munitum plumis aut pennis, quod datur falconi, potiùs ad impediendum falconem circa ipsum, & ad deplumandum in ipso, potiùs quàm ad gustandum, vel comedendum*, &c.

TIRONATUM, *Rudimen*, νεολεκτοστράτευμα, in Glossis MSS. Regiis cod. 1013. Tyrocinium. Vid. Canon. Eccles. Afric. c. 90.

TIROGRILLUM, perperam legit apud Willelmum Armoricum lib. 1. Philippidos Spelmannus, pro *Cirogrillum*. Vide in hac voce.

TIRRENUS. Vide *Tarenus*.

TITHINGA. Vide *Tethinga*.

TITIONARI, *Titionibus præparare, eos in ignem mittere*. Ugutioni. Nos *Tisonner* dicimus.

TITIONARIUM, *Locus ignis, ubi titiones morantur*. Ugutio.

TITULARE, Titulo præsignire, exornare. Tertullianus lib. de Anima c. 13. *Quis non animæ dabit summam omnem, cujus nomine totius hominis mentio titulata est?* Idem in Poëm. de Judicio Dei:

> *Quis mihi ruricolas aptabit carmine musas,*
> *Et verni roseas titulabit floribus auras?*

S. Ambrosius in Epist. ad Coloss. c. 4. *Ita enim devota fuisse videtur, ut omnis domus ejus signo titulata esset Crucis.* Calendarium Philocali: *Furius Dionysius feliciter titulavit.* Martianus Capella lib. 1. pag. 15. *Et licet per Zodiacum tractum nonnulli singulas vel binas domos animalibus titularint, in aliis tamen habitaculis commanebant.* Adde Petrum Chrysologum serm. 155. Vide *Titulus*.

Titulare, Significare, in Gloss. Arabico-Lat.

Detitulare, Titulum auferre, delere. Josephus Iscanus lib. 2. de Bello Trojano:

> ———*Propriæ nam venditor artis*
> *Detitulat titulos, quos ingerit.*

Titulare, pro *Titillare*. S. Althelmus de Laude Virg. cap. 17.

Quique

Quique titulantis sperent primordia luxus.

TITULOS *apponere*, seu Tabulas inscriptas σανίδας χάρτας, cum velis purpureis, ut est apud Agathiam lib. 5. quo ritu res privatorum, aut reorum fisco addicebantur. Augustinus in Ps. 21. *Ubi potens aliquis invenerit titulos suos, nonne jure rem sibi vindicat? & dicit, non poneret titulos meos, nisi res mea esset.* Gregorius M. lib. 4. Epist. 33. *In Sicilia autem insula Stephanus quidam marinarum partium Chartularius tanta prajudicia, tantasque oppressiones operari dicitur, invadendo loca singulorum, atque sine dictione causarum per possessiones ac domos titulos ponendo*, &c. Ado in Martyrol. 29. Aug. *Omnes facultates ejus publicis titulis præsignari.* Eadem verba habentur in Vita S. Sergii Mart. n. 3. Anastasius in Nicolao I. PP. pag. 213. ubi idem Pontifex ad Ravennatem Archiepisc. *Præcipimus tibi, ut nunquam res cujuscunque personæ qualicunque ingenio vel chartula acquisitas, & possessas olim modo occupes, aut titulum superimponas, donec in præsentia Apostolica, vel Missi ejus, aut Vestarii Ravennæ legali ordine illas in judicio convincas.* Senator lib. 4. Ep. 14. *Casas ejus appositis titulis fisci nostri viribus vindicabis.* Idem lib. 5. Ep. 6. *Fixis titulis juri publico applicare.* Adde lib. 5. Ep. 18. *Liberi à fiscalibus titulis*, in Diurno Romano cap. 5. tit. 4. Tibullus lib. 2. p. 112.

Ite sub imperium, sub titulumque lares.

Vide tit. utriusque codic. *de his, qui potentiorum*, &c. Hinc

Titulare, Fisco addicere titulis appositis. *Domus titulata*, apud Gregor. M. lib. 1. Epist. 63. cui fiscalis titulus appositus est. Adde lib. 4. Epist. 44.

Titulatio, Confiscatio, qua voce δήμευσιν apud Theophanem in Nicephoro Generali an. 9. vertit historia Miscella.

Tituli fiscales, Tributa, vectigalia publica, fiscalia: passim in utroque codice. Salvianus lib. 5. *Illud est gravius, quòd plurimi proscribuntur à paucis, quibus exactio publica peculiaris est præda, qui fiscalis debiti titulos faciunt esse privatos, & hoc non summi tantùm, sed pene infimi.* Anonymus de rebus bellicis subjunctus Notitiæ Imperii, de exactoribus: *Quæ enim ab his occasio fiscalium titulorum inlibata peracta est, quæ conventio sine præda discessit? Susceptores fiscalium titulorum*, in Edicto Theoderici Regis cap. 144. *Titulus siliquatici*, apud Senatorem lib. 4. cap. 25. *Titulus Canonicus vinarius*, in veteri Inscript. 647. 7.

Titulus, Limes, meta. Aggenus: *Videmus igitur modo per terminos territoriales, & limitum cursus & titulos, id est inscriptis lapidibus, plerumque fluminibus, nec non aris lapideis claudi territorium, atque dividi ab alterius territorio civitatis.* Gloss. Gr. Latin. στήλη, cippus, titulus; Nam *titulus* propriè lapis inscriptus, vel ipsa lapidis inscriptio. Hac notione *lapideum titulum* habet vetus inscriptio Salonæ, apud J. Sponium in Itiner. to. 3. parte 2. p. 5. Petrus Chrysol. serm. 154. *Dominum prædiorum limitibus affixi tituli proloquuntur.* Fortunatus in Vita S. Medardi cap. 5. *Diebus quoque illis de cujusdam agri confinio controversia inter propinquos illius exorta est, cumque disceptarent alternatim, & jam furor iraque mentem præcipitaret, ille lapidi pedem superposuit, qui ejusdem agri divisor esse videbatur: commotam ergo turbam dicto citiùs ab illa compescens seditione: Titulum hunc, inquit, horum jugerum limitem esse noveritis & confinium.* Hinc fortè

Titulos vocamus instrumenta Chartarum, quæ prædiorum possessionem firmant, quove jure teneantur, indicant. Concilium Ticinense sub Benedicto VIII. PP. in Præfat. *Prædia & possessiones aut tollunt, aut minuunt, aut quibusdam titulis & scriptis collusio fabricatis, à nomine & jure Ecclesiæ alienant.*

Titulus, Ecclesia, ad quam deserviendam ordinabantur Presbyteri, ita ut in ea *stabilitatis promissionem* facere tenerentur, & ab ea recedere iis non liceret, ut est in Capitulari Episcoporum c. 13. in Capitul. Caroli M. lib. 5. c. 26. 108. lib. 7. c. 173. in Addit. 3. Lud. Pii c. 39. in Synodica Ratherii Veron. ad Presbyter. &c. Vide Joannem VIII. PP. Epist. 173. Synodus Remensis an. 813. c. 20. *Ut Presbyteris de minore titulo ad majorem non liceat transmigrare.* Addit Turon. III. c. 14. *Sed in eo permaneat, ad quem ordinatus est.* Concilium Calchutense an. 787. c. 6. *Et in illo titulo perseverent, ad quem consecrati sunt, ita ut nullum de alterius titulo Presbyterum aut Diaconum suscipere præsumat*, &c. Concilium Londinense an. 1125. *Nullus in Presbyterum, nullus in Diaconum nisi ad certum titulum ordinetur. Qui verò absolutè fuerit ordinatus, sumpta careat dignitate.* Id etiam in usu fuisse testatur Lupus Ferrariensis Epist. 29. nisi Episcopi licentia intercedat. Vetitum enim in Concilio Chalcedonensi c. 6. ne quis Presbyter aut Diaconus ἀπολελυμένως ordinaretur, *absolutè*, ut habent Concil. Meldense an. 845. cap. 52. Synodus Romana an. 853. c. 39. Crisconius in Breviario c. 196. Egbertus Archiep. Ebor. in Dialogo c. 9. Capitul. Aquisgran. an. 789. c. 24. Capit. Francoford. an. 794. c. 26. Capit. 6. an. 806. c. 7. Capit. I. incerti anni c. 11. lib. I. Capitul. cap. 25. Append. I. c. 12. &c. sed εἰδικῶς, *specialiter*, Ecclesiæ civitatis vel pagi adscriberentur, abrogatis ordinationibus absolutis: qua tamen ordinatione Presbyterum se factum in Ecclesia Barcinonensi scribit Paulinus Ep. 6. ad Severum: *Ea conditione in Barcinonensi Ecclesia consecrari adductus sum, ut ipsi Ecclesiæ non alligarer; in Sacerdotium tantum Domini, non in locum Ecclesiæ dedicatus.* Sed irritæ postmodum factæ ejusmodi ordinationes: & in ipsis Presbyterorum & Diaconorum, aut Subdiaconorum ordinationibus, ab Episcopis ordinatoribus, nominati tituli, quibus ii adscriberentur, ut colligitur ex Sacramentario Gregoriano Menardi pag. 230. Anastasius in Evaristo PP. *Hic titulos in urbe Roma divisit Presbyteris.* In S. Marcello: 25. *titulos in urbe Roma constituit, quasi diœceses, propter baptismum & pœnitentiam multorum, qui convertebantur ex paganis, & propter sepulturas Martyrum.* In S. Silvestro: *Hic fecit in urbe Roma Ecclesiam in prædio cujusdam Presbyteri sui, qui cognominabatur Equitius, quem titulum Romanum constituit*, &c. In S. Damaso: *Hic constituit titulum in urbe Roma, scilicet basilicam, quam ipse construxit*, &c. In S. Innocentio: *In quo loco---titulum Romanum constituit*, &c. Ita pag. 110. 116. 117. 238. Alexander III. PP. in Epist. apud Baron. an 1148. *Jus Ecclesiarum à SS. Patribus canonicè constitutum necessariò ad memoriam copiosè credimus revocandum, qualiter scilicet 28. titulis, eorumque Sacerdotibus tota urbs distributa sit*, &c. Concilium Nannetense cap. 16. & ex eo Hincmarus Remens. in Capitulis ad Presbyteros parochiæ suæ c. 17. *Ecclesiam illam---quæ titulus per se constans extitit.* Ubi à Capellis distinguitur. *Titulorum vel Diaconiarum Ecclesiæ*, in Synodo Romana an. 853. c. 39. Titulum pro Ecclesia usurpant passim Scriptores, Pius I. PP. Epist. 3. Conc. Rom. sub Greg. I. c. 3. Nannet. c. 16. Diurnus Roman. cap. 7. tit. 21. Hincmarus Rem. in Capit. de Reb. Mag. & Dec. c. 12. Capit. Guilleberti Epist. de Interdictis c. 2. Synod. Londin. an. 1125. Hugo Flaviniacensis pag. 261. &c. Adde Ughellum to. I. Ital. sacr. part. I. pag. 110. 122. 123.

Cur porrò Ecclesia *Tituli* nomine à veteribus Christianis donata sit, variæ sunt autorum sententiæ. Baronius an. 112. n. 5. 6. à *titulis fiscalibus* desumptam hanc appellationem putat, quorum appositione rem aliquam sibi fiscus vindicare solebat: *Titulum* autem *Crucis* fuisse, quo apposito, res sacra censebatur, quod pluribus

pluribus observat in Notis ad Martyrol. Rom. 26. Julii. Alii à *Titulis*, seu sepulchris Martyrum vel Confessorum, in ædibus sacris reconditis. Nam *titulum sepulchri* dixit Juvenalis lib. 2. Sat. 7. *Titulis decorare sepulchrum*, Silius Italicus lib. 15. *Titulum busto addere*, Auctor Queroli. *Titulum Memoriæ*, vetus Inscriptio, 519. 5. Vetus Epitaphium Treverense: *Hic quiescet Dardanius, qui vixit annos 35. Apronius frater titulum posuit in pace*, apud Brouverum in Proparasc. ad Annales Trevirenses, ubi ejusmodi alia Christianorum describit pag. 59. 60. 61. & in ipsis Annalib. pag. 404. 439. 2. edit. Alii denique, quod ædi sacræ vestibulis Sancti, cui dicata erat, nomen inscriberetur, seu quod eo *titularetur*, titulos dictas Ecclesias volunt. Utut sit, ab his titulis, seu Ecclesiis, quibus attitulati erant Clerici,

Tituli nomenclatura vulgò donantur Sacerdotis facultates idoneæ ad vitam, absque quibus ad Sacerdotium non admittitur. Concilium Lateranense III. an. 1179. cap. 5. *Episcopus si aliquem sine certo titulo, de quo necessaria vitæ percipiat, in Diaconum vel Presbyterum ordinaverit, tamdiu necessaria ei subministret, donec in aliqua ei Ecclesia convenientia stipendia militiæ Clericalis assignet: nisi fortè talis qui ordinatur, extiterit, qui de sua vel paterna hæreditate subsidium vitæ possit habere.* Synodus Exoniensis an. 1287. c. 8. *Caveant ad sacros ordines promovendi, ut titulum habeant sufficientem, sine quo omnibus ad sacros ordines accedere interdicimus facultatem.* Mox: *Et quoniam quidam promovendi advertentes se non posse absque titulo ordinari, cum Clericis beneficiatis vel Laicis paciscuntur, ut eis per chartam nomine tituli conferant spirituale aliquod vel temporale, eandem chartam ab eisdem post susceptos ordines recepturi*, &c. *Titulus Patrimonialis* in Concilio Biterrensi an. 1233. c. 6. *de iis, qui admittuntur ad sacros ordines: Et sine titulo patrimoniali centum solidorum Turonensium ad minus*, (vel) *Ecclesiastico beneficio competenti, sicut in jure Canonico cautum est, ordinandus de cætero nullus admittatur.* Adde c. 8. & Stephanum Tornac. Epist. 12. Habentur in Charta feodi, seu libro Anglico inscripto: *Justice of peace*, pag. 175. formulæ *literarum sacerdotalibus titulis, & literarum testimonialium de patrimonio sufficienti.*

Tituli, Bona, facultates, quæ quovis titulo alicui competunt. Conventus apud Andelaum an. 586. *Cum omnibus rebus eorum, cum civitatibus, agris, redditibus, vel cunctis titulis, & omni corpore facultatis*, &c.

Tituli Cardinales in urbibus & suburbiis, Ecclesiæ præcipuæ, ac parochiales, in Conc. Meldensi an. 845. c. 54. & apud Guillelmum Bibliothecarium in Stephano VI. sub finem. Descripsit Baronius an. 559. n. 3. Bullam Joannis III. PP. qua Basilicam XII. Apostolorum à Pelagio inchoatam, à se absolutam, *titulum Cardinalem* constituit, eidemque parochiæ fines definit. Vide *Cardinalis*.

Tituli populares, Plebes, parochiæ, Ecclesiæ parochiales seu plebales. Decretum Tassilonis Ducis Bajwar. *Unde ab universis Abbatibus facta professio, ut minimè titulis popularibus se ingerere deberent; sed hæc omnia, cui commissa sunt plebes sub potestate Episcoporum permanerent.*

Tituli baptismales, aliis *Ecclesiæ baptismales*, in Præcepto Ludovici & Lotharii apud Flodoardum lib. 2. Hist. Remens. cap. 19. Vide *Ecclesia*.

Titulus, Pars ea Ecclesiæ, in qua altare consistit, βῆμα Græcis, *Presbyterium*, Latinis Ecclesiasticis Scriptoribus. Leo Ost. lib. 2. c. 3. *In Ecclesia etiam titulum cum confessione sua à parte occidentali satis decorum adauxit.* Idem cap. 32. *Ecclesiam S. Angeli — jam vetustam restaurans, titulo addito amplians, atque depingens*, &c. Cap. 51. (al. 52.) *Titulum quoque* (in Ecclesia) *ab orientali parte non parvi ambitus cum Confessione construxit.* Lib. 3. cap. 28. *Fenestras quoque in superioribus* (ἐν ὑπερῴοις) *satis amplas, in navi quidem 21. in titulo verò 6. longas & rotundas 4. ac duas in Absida mediana instituit.* Cap. 29. (al. 27.) *Fenestras omnes tam navis quàm tituli plumbo ac simul vitro compactis tabulis, ferroque connexis inclusit.* Ubi perperam Angelus à Nuce, *titulum* partem esse transversam Ecclesiæ, quam nostri *la Croisade* dicunt, existimavit. Sed &

Titulus, interdum pro Ecclesiarum sacellis, quæ alii *Cubicula* vocant, usurpatur. Sanctus Eulogius lib. 2. Memorial. cap. 1. *In basilica B. Aciscli, in eo titulo, quo felicia ejus membra quiescunt, humatur.* Rodericus Toletan. lib. 4. de reb. Hispan. cap. 8. *Fundavit etiam Ecclesiam Cathedralem, & majus altare in honorem sancti Salvatoris, & altaria 12. Apostolorum cum suis titulis elevavit.* Eckehardus Junior de Casib. S. Galli cap. 1. pag. 39. *Obiens autem, --- circa Landaloum Episcopum in titulo Apostolorum conditum, cognatum & amicum suum, extra parietem tamen, sepeliri se petiit.* Adde, quæ ibi observat Goldastus pag. 180.

Titulatorium altare, idem quod *titulus*, seu altare, vel capella in majori Ecclesia. Jacobus de Vitriaco in hist. Orientali pag. 1143. *Quatuor in ea* (Ecclesia Damiatæ) *principalia fundata sunt altaria: titulatorium B. Virginis primum, Principis Apostolorum Petri secundum*, &c.

Titulare, Ad titulum vel Ecclesiam promovere. Vita S. Constantiani Abbatis: *Ad prædictum nempe vicum Hebron sanctæ Cenomanicæ matris Ecclesiæ titulatus ac Presbyter ordinatus fuit jam dictus Constantinus à memorato Innocente Episcopo, illucque ac prædicandum ab eo directus.* Admonitio Synodalis antiqua: *Res & facultates, quas post diem ordinationis vestræ adquiritis, ad Ecclesiam, ad quam titulati estis, pertinere sciatis.* Ratherii Veronensis Synodica ad Presbyteros: *Nullus Ecclesiam, ad quam titulatus est, relinquat, & ad aliam quæstus causa migret.* Ita in Capitul. Caroli M. lib. 5. cap. 26. Willelmus Neubrigensis lib. 3. cap. 5. *Pro personis spectabilibus, quibus tanquam quibusdam montibus Eboracensis olim fulsit Ecclesia, titulavit imberbes*, &c. Decreta Colomani Regis Hungar. lib. 2. cap. 18. *Nullus Presbyter sine titulo ordinetur: de eodem nullus habeatur in Clero, qui non est titulatus alicui Ecclesiæ.* Adde Concilium Placentinum an. 1095. c. 15. Hincmarum in Capitulis anni 12. Episcopat. c. 3. Puricellum in Basilica Ambrosiana pag. 1146. 1148. 1149. &c.

Intitulare, eadem notione. Leo IV. PP. de Cura Pastorali: *Nullus Ecclesiam, ad quam intitulatus est, dimittat, & ad aliam quæstus gratia sine licentia Episcopi migret.* Petrus Blesensis Epist. 57.

Nepotum turba pullulat,
Quos variis Ecclesiis intitulat.

Adde Concilium Auscitanum an. 1308. c. 2.

Prætitulare. Admonitio Synodalis antiqua: *Volumus autem scire de quolibet Presbytero — si de nostra parochia aut de alia natus est, aut ordinatus, vel ad quem locum prætitulatus.* Adde Capit. Caroli M. lib. 5. cap. 26.

Adtitulare, apud S. Anselmum lib. 3. Epist. 2. Tabularium Ecclesiæ Viennensis, sub Sobbone Archiepiscopo, fol. 44. *Ecclesia S. Nazarii — in qua ipse Uboldus more Ecclesiastico adtitulatus fuit.* Stephanus African. Presbyt. in vita S. Amatoris n. 19. *Crucis signaculo frontem ejus attitulans, salutis integritatem roganti restituit.*

Titulus, Clamor militaris. Ægidius Monachus Aureævallis in Episcopis Leodiens. cap. 111. *Comes verò Los-*

Lossensis impetum belli videns imminere, accessit propius cum sua phalange, & clamans tertiò titulum sui Comitatus, scilicet Loz, audacter hostium cuneos penetravit.

Titulus. Leo Ostiensis lib. 2. c. 52. *Virgam quoque pastoralem, cum titulo nihilominus argenti opere pulchro vestivit.* Ubi Angelus à Nuce, *titulum* partem recurvam baculi Pastoralis interpretatur, nescio quo vade?

Titulus, pro Exemplari. Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 15. *Qui morum atque verborum disciplina instructus, cunctis quasi exemplum & titulus totius domus proponatur.*

TIA, *Tius.* Vide *Thius.*

TOACULA. *Toalia, Tobalea, Toballia, Togilla, Tuella*, Gall. *Touaille*: Kero Monach. *Mappula, Duvahila.* Mappula, Mantile, Manutergium. Chronicon Fontanellense pag. 245. *Ad saccos autem faciendos drappos albos 2. de quibus fieri possunt staminea 10. toacula 2.* Occurrit ibi semel atque iterum.

Toalia. Testamentum Riculfi Episcopi Helenensis an. 915. *Capas duas, una purpurea, & alia bition, toalias olicias duas, una cum argento, vel clavellos spaniscos duos*, &c. B. Ordericus Forojuliensis in peregrinat. c. 2. n. 6. *Et pulchris toaliis involuta corpora in Indiam —portavi.* Ubi perperam Bolandus *roaliis*, edidit. Occurrit etiam in Statutis Synodalibus Odonis Parisiensis Episcopi cap. ult. §. 42. Le *Roman de Jordain*:

> *Quant Ziabel li tendit la touaille.*

Tobalea. Charta Joannis Archiep. Capuani an. 1301. *Tobaleam unam de seta listatam auro*, &c. Concilium Ravennense an. 1311. c. 8. *Corporalia, pallæ, tobaleæ, & cætera Sacerdotum & altarium ornamenta.* Ceremoniale Rom. ex MS. Vaticano, de Consecratione PP. *Et tergit eum cum linteamine, sive subtili tobalea.* Occurrit ibi pluries, & in Charta an. 1280. apud Ughellum to. 7. Ital. Sacr. pag. 611. in Ceremoniali Episcop. lib. 1. c. 29. &c.

Tobalia, Toballia. Matthæus Silvaticus: *Mandile, tobalia.* Anniversaria Basilicæ apud Vaticanæ Joannem Rubeum in Vita Bonifacii VIII. PP. pag. 345. *Item 20. tobalias, tam sericeas, quàm operis Alemannici.* Occurrit præterea apud Durandum lib. 4. Ration. cap. 30. num. 1. In Miracul S. Angeli Carmelitæ, semel ac iterum, &c.

Togilla, Jo. de Janua. *Togilla, parva toga: item dicitur mantile.* Alibi: *Facitergium, togilla, gausape.* Balbus in Catholico: *Mapa, togilla.* Gloss. Lat. Gall. *Togilla, vel mantile, vel togula, parva toga, petite robe: vel togilla, touaille.* Ugutio: *Mantile, extergimentarium, togilla, gausape.* Gloss. Isid. *Mappa, gausape, togilla, expiarium*, Perperam *tegilla* edit. Promotus MS. in Grammatica: *Facitergium, togilla, mappa, mappula, gausapa, orarium, mensale, manutergium, prandeum, manumundium, manupiarium.*

Tualla. Chron. Fossæ novæ an. 1196. *Unum par bacilium, duæ tuallæ.*

Tuella. Chronicon Abb. S. Trudonis lib. 6. pag. 403. *Tres tuellas, unam sternendam super altare, aliam sub libro, tertiam ad tergendas manus.* Ita etiam in Provinciali Cantuariensi l. 3. tit. 27. in Synodo Exoniensi an. 1287. c. 12. in Synodo Mertonensi an. 1300. Lamethensi an. 1330. c. 1. &c. ubi inter vestes sacras reponitur.

TOBANCULA, *vel ornamentum est pancæ.* Ita Glossæ MSS. sed videtur legendum *tobacula.* Vide suprà in hac voce.

TOCA, *Tocha.* Glossæ Isidori: *Toca, is calculus dictus est, computo solo pilis quod sibi componunt.* Calx enim est lapis, calculus diminutivum. Locus mendosus.

TODERICUM. Leo Ost. lib. 3. c. 11. ait, Desiderium Abbatem Monasterii Casinensis ædes renovasse, atque in iis domum Abbatis, *adjuncto illi Palatio cum absida, quod Veteres Todericum appellare solebant.* An *Theodericum*, à Theoderico Rege Italiæ conditore?

TODA, *Todinus, Todere.* Ugutio: *Toda est avis, quæ non habet ossa in tibiis, quare semper est in motu, unde Todius* (al. *todinus*) *dicitur ille, qui velociter todet, & movetur ad modum todæ, & todere, moveri, & tremere ad modum todæ.* Festus: *Todi, & todelli, sunt aves parvæ.* Glossæ Lat. Gr. *Tudeculus*, ἐρίθακος. Latinis autem ἐρίθακος, est Rubecula.

TODINUS, Gracilis, quomodo, *todu*, vulgus nostrum usurpat: *Erant & tibiæ & Crusculа gracilitate todina gradiendi usibus inepta penitus & inutilia.*

Todinus, Lubricus, qui non firmiter stat. Henricus Rosla in Herlingsberga:

> *Este viri fortes, ne sitis honoris inermes,*
> *Tu verò abscede quisquis vis todinus esse.*
> *Armato pavido potior est tressis agaso.*

TODONUS, *Gallus*, Joanni de Janua.

TOFTA, *Toftum*, Covvello, est locus, ubi stetit ædificium, nostris *Masure*: Reynerio verò, est genus luci parvuli, seu loci, consiti arboribus minusculis. Monasticum Anglic. to. 1. pag. 524. *Duas bovatas terræ -- cum tofto illo, in quo Walterus frater ejus mansit.* Pag. 72. *Dedit illis monialibus 2. toftas in campis de Duncèley super mare.* Adde pag. 247. 250. 309. 399. 774. Idem Monast. to. 2. pag. 26. *In Stivedai unam hidam, & 20. acras inter boscum & planum, & unam toftam, & virgatam Gunild in eadem villa.* Pag. 37. *De Helia de Bosevilla 3. bovatas terræ, & 6. acras, & unam toftam, quæ fuit Husthar in Barneburgh*, &c. Pag. 94. *Tenent etiam duo tofta, & 30. acras terræ, -- tenent 2. tofta, & 2. bovatas terræ, &c.-- tenent etiam 3. tofta cum grangia decimali*, &c. Pag. 150. *Ex dono Gregorii de Neaton 22. acras terræ & capitale toftum, & croftum, quod fuit Walteri patris sui, &c. --3. bovatas terræ, & 5. tofta cum prato & crofto.* Monastic. Anglic. to. 3. p. 139. *Habet etiam Vicarius duos toftos simul junctos pro manso, & unam bovatam terræ.* Ex quibus potior videtur sententia Covvelli, qui *toftum* fuisse ait, quod nostri *Masuram* vocant. Adde Will. Thorn. an. 1367. & idem Monasticum tom. 3. pag. 12. 59. &c

Tofman, vel *Toftmannus*, *Toftæ* possessor, *hospes*. Tabularium Prioratus Levvensis in Anglia p. 18. *Toftmanni similiter operabantur à S. Michaële usque ad autumnum, & in autumno per sex hebdomadas, unaquaque hebdomada per 2. dies*, &c. Et pag. 21. *Omnis lanceta, omnis toftman, & omnis Molman*, &c. Vide *Lanceta.*

TOFUS. Vide *Tufus.*

TOGIFORIUM, *Locus, ubi Scholastici disputant*: Papias. Jo. de Janua habet *Togiferium*, & subdit, videri componi à *toga* & *ferio*. Gloss. Lat. Gall. *Togiferium, lieu à disputer.*

TOGILLA. Vide *Toacula.*

TOGINATIO, *Satietas nauseativa*, Matthæo Silvatico.

TOGIPURIUM. *Toga pura.* Papias & Gloss. MS. Reg.

TOLARIUM. Fragmentum Petronii: *Donec advenerunt ministri, ac tolaria proposuerunt loris, in quibus retia erant puta, subsessoresque cum venabulis*, An *toralia*? Vide in hac voce.

TOL, *Toln, Tolnetum*, &c. Vide *Telonium.*

TOLERATIO, Ususfructus. Charta Christinæ, filiæ Bermundi II. Regis æræ 1062. apud Anton. *de*

Tepez in Chronico Ord. S. Benedicti: *Sub ea videlicet ratione servetur, ut dum vivimus, tolerationem exinde habeamus, post obitum verò nostrum —sibi vindicent & possideant.*

TOLES. Vide *Tusilla.*

TOLETUM. Vide in *Telo.*

TOLFFMYNING, Mensuræ species apud Danos, de qua sic Andreas Suenonis Archiep. Lundensis lib. 14. Legum Scanicar. c. 1. *Quandocunque indeterminatio agitur de mensura, illa debet intelligi, quæ rotunditatem æqualem amplectens, & orthogonaliter, & more catheti, per senam pollicis latitudinem à fundo consurgens, duplo majorem habet instar hypotenusæ altitudinem transversalem per virgam, quæ habens pollicis duodenum latitudinem in longitudine, ubicunque superponitur extremitati fundi; qua parte conjungitur cum corona, per mensuræ medium transeundo, summitate sua contingit directè oppositam summitatem coronæ, ob quam altitudinem hanc mensuram* Tolffmyning *idioma patrium appellavit*, ubi *Cathetus*, Græcis κάθετος, est perpendiculum, vel altitudo perpendicularis: *hypothenusa* verò, ὑποτείνουσα, *nempe* πλευρά Euclidi & Geometris vox familiaris, de qua consulendi Grammatici Græci, & Mathematici.

TOLINGPENY, to. 2. Monastici Anglic. pag. 286. ubi fortè legendum *Tedingpeny.* Vide in hac voce.

TOLLENUM, pro *tolleno*, seu Machina, qua hauriuntur aquæ, pondere prægravante alterum ejus finem, apud Festum. Jo. de Janua: *Tollinum, à tollo, lis, lignum puteorum, quo hauritur aqua.* Lex Longob. lib. 1. tit. 9. §. 24. *Tollenum putei.* Editio Heroldi pag. 247. *tolenum* præfert. Glossæ Lat. Gr. *Tolleno*, τηλώνιον.

TOLSESTER, Præstatio pro confectione cerevisiæ. Vetus Charta apud Somnerum in Tractatu de *Gavelkind.* pag. 24. *De tolsester cervisiæ, hoc est de qualibet bracino per annum unam lagenam de cervis.* Vide *Gavelsester*, quod idem sonat.

TOLTA, *Tulta*, Exactio, quæ per vim fit, quod contra jus tollitur, quodvis tributum, &c. Charta Radulfi de Balgentiaco an. 1085. in Tabul. Vindocinensi: *Nullam toltam faciet eis in mercato suo, neque in tota terra Monachorum, nec quæstionem cujuscunque rei, nec quispiam suorum, nisi Monachi concesserint.* Alia an. 1092. apud Bessium pag. 496. *Et nulla vis alia, vel injuria, vel tolta inferatur.* Charta Philippi Aug. an. 1190. apud Rigordum: *Prohibemus etiam universis Prælatis Ecclesiarum, & hominibus nostris, ne talliam vel toltam donent, quamdiu in servitio Dei erimus.* Alia D. *de Termes* an. 1208. in Regesto Carcassonensi Cameræ Computor. Parisiens. fol. 19. *Propter oppressiones, toltas, forcias, violentias, & rapinas; quas faciebamus.* Charta Thomæ Comitis Sabaudiæ an. 1226. apud Guichenonum: *Immunitatem exactionum & toltarum.* Occurrit passim. Vide Doubletum p. 887. Galliam Christianam Sammarthan. to. 4. pag. 128. Catellum in Comitib. Tolosan. pag. 226. Plantavitium in Episcopis Lodovensib. pag. 106. Monasticum Anglic. to. 1. pag. 763. &c. Charta Catharinæ Comitissæ Blesensis & Clarimontis an. 1202. in Tabul. Abb. Frigidi montis: *Unum quarterium vini, quod annuatim mihi reddebatur de exactione, quæ vulgo appellatur Toute.*

Touta. Libertates Oppidi Jasseronis in Sebusianis an. 1283. *Nec dare teneantur nobis vel aliis toutam, talliam, charreamen, corvatam*, &c. Synodus Nemausens. an. 1284. *Usura & indebita extorsio, tallia, quæstia, vel toutta*, &c.

Tutta. Charta Amedei III. Sabaudiæ Comitis, apud Guichenonum: *Insuper remitto omnes injurias, & omnes tuttas & bannos, & cavalcatas*, &c.

Tollere, Tributum exigere. Tabularium Majoris Monasterii ch. 129. *Nobiscum hanc etiam firmavit convenientiam, ut in terris S. Martini nihil amplius tollat, aut tollere faciat.*

Tolta mala, vel *Malatolta*, *Mautota*, Malum vel indebitum tributum; pecunia à subditis injustè & vi & malè ablata sub specie telonei aut vectigalis. Galli enim *Mautolu* dicebant, pro re per vim & contra jus sublata, ut ex Petro de Fontanis liquet c. 12. §. 3.

Tolta mala, Matth. Paris: *Mercatores — erant & vendant sine toltis malis.*

Malatolta. Charta Philippi Pulchri an. 1309. pro Burdegalensibus in Regesto Constabulariæ Burdegal. f. 144. *Assisiaus seu coustumam, quæ in illo loco & locis circumvicinis Malatolta vulgariter nuncupatur.* Charta Comitis Flandriæ an. 1230. in Hist. M. S. Remensi Joannis Rogerii: *Super assisia quadam apud Duacum, quæ vocatur Malatolta.* Charta Philippi Aug. an. 1214. in Normannicis Duchesnii: *De Malatolta, quam Joannes Rex Angliæ & sui imposuerunt, sic erit.* Tho. Walsinghamus in Ricardo II. pag. 282. *Postquam mercatores Angliæ concessissent Regi pro subsidio consuetudines lanarum iterum, quas Maltot vulgares appellant.* Charta an. 1056. apud Chiffletium in Trenorchio: *Remoto omni viatore sive præposito, & mala tolta, absque mala consuetudine*, &c. Alia Petri Regis Castiliæ an. 1366. apud Seldenum de Titulis honorariis pag. 267. *Sint immunes ab omni pedagio, leuda, costuma, maletota, seu aliis quibusvis impositionibus.* Guillel. *Guiart* sub an. 1302.

> *Mut à Bruges un mortel contens,*
> *Entre les grans & menus gens,*
> *Et fust empris & soustenus,*
> *Ce dit-il sus qui ge m' acoste,*
> *Par raison de la maletoste,*
> *Con ot illanc alevée,*
> *Car la gents'en mit à grevée.*

Vide Hemeræum in Augusta Virom. in Regesto pag. 58. Hanc vocem agnoverunt etiam Lusitani. Charta Joannis Episcopi Portensis in Lusitania an. 1364. apud Rodericum da Cunna in Hist. Episcop. Portens. part. 2. *Mandovos que metades o nosso Cabido do Porto, ou outrem por el em seu nome em corporal pessiçon da terça partedos dereitos & dos rendas da maltosta, & dos almudes dopesos, que à nossa igrejaha de aver na nossa cidade do Porto.*

Malatolla & *Malatolia* habet Henricus de Knyghton, l. 3. de Event. Angl. cap. 5, 11 *Maletorth* lib. 4. an. 1363. sed ibi legendum *Malatolta* & *Maletot*: nec est, quod Somnerus ad vocem *toll* nos deducat, quæ Anglis vectigal & telonium significat; est enim *Malatolta*, res injustè ablata, seu, ut tunc loquebantur, *tolta*, vel *tulta*. Tabularium Hospitalis Montis-Maurilionis in Pictonibus: *Ego Islebertus de Castillione dono domui pauperum Christi de Mommorlione omnem consuetudinem & omnem mautotam quadrigarum per omne tempus.*

Ejusmodi porrò exactiones contra jus inductæ, informia vectigalia à Sidonio in Panegyric. Aviti. *Indebitæ consuetudines & exactiones*, in Synodo Belvacensi an. 845. cap. 5. appellantur: *Injustæ calumniæ, malæ consuetudines, immissiones pessimæ*, in Charta Roberti Regis Franc. an. 1055. ex Tabulario S. Germani Pratensis: *Malæ consuetudines* in Legibus Henrici I. Regis Angl. cap. 1. apud Gregorium VII. PP. lib. 7. Epist. 19. apud Lucam Tudensem in Chronico pag. 80. Hugonem Flaviniacensem pag. 246. Ordericum Vitalem lib. 10. in Chatta Hugonis VI. D. de Leziniano ex Tabulario S. Maxentii, &c. *Consue-*

ſuetudines injurioſæ, in Charta an. 1067. apud Hemeræum in Aug. Viromand. *Pernitioſæ & noxiæ conſuetudines*, in Tabul. Prioratus de Paredo: *Conſuetudinaria gravamina*, in Chronico Mauriniacenſi pag. 360. *Falſæ conſuetudines* in Chron. MS. Bertrandi du Gueſclin:

Toute fauſſe couſtume vous ſera abaiſſée.

In veteri Regeſto: *C'eſt le temps que la fauſſe couſtume commença a Rouen, c' eſt aſſavoir de puis l' an.* 1297. *juſques à l' an.* 1312. *Injuſtæ conſuetudines, pravæ invaſiones*, in Charta Wlgrini II. Comitis Inculiſmenſis in Tabulario S. Eparchii: *Malæ captiones*, in Charta Willelmi III. Comitis Arvernenſis: *exactiones injuſtæ*, in Legibus Willelmi Nothi cap. 55. *Mali uſus*, in Charta an. 1103. apud Sammarthanos in Archiepiſcopis Aquenſibus: *Tolta & mali uſus*, in Charta Mathildis Comitiſſæ apud Ughellum to. 2. Italiæ ſacræ pag. 217. *Prava uſatica*, in veteri Tabula marmorea, characteribus aureis exarata, quæ extat in publica Montilienſis oppidi Domo, 4. bullis plumbeis munita, quam, ut inſigne Ademariorum familiæ antiquitatis monumentum, hîc ex Schedis Peireſcianis inſerere placuit.

ANNO AB INCARNATIONE DOMINI MCXC. OCTAVO, Ego Geraldus Aemarius, & ego Lambertus, nos duo domini Montilii, per nos & per noſtros bona fide, & ſine dolo, ex mera liberalitate, & ſpontanea voluntate donamus, & titulo perfectæ donationis concedimus omnibus noſtris de Montilio præſentibus & futuris libertatem talem, ne de cætero toltam, vel quiſtam, vel aliquam novam exactionem, vel prava uſatica in eis faciamus, vel aliquo modo fieri permittamus, nec eis per vim, vel per aliquam forciam, gravamen aliquid, vel jacturam niſi juris vel juſtitia debito conabimur inferre. Quod ſi nos vel aliquis ſucceſſorum noſtrorum per dictam donationem & libertatem quocunque modo violare tentaverit, jam dictos omnes omines noſtros & res eorum in villa Montilii ſub dominio noſtro in præſenti, vel in futuro exiſtentes, ab omni jure, fidelitate & ominio abſolvimus, & ut omnia, ſicut ſuperius ſcripta ſunt, fideliter obſervemus, & nullo tempore contraveniamus, tactis ſacroſanctis Evangeliis juravimus.

Tolta, Practicis Anglis, eſt Breve, quo lis tollitur è curia Baronis, & fertur ad curiam Vicecomitis, noſtris *Evocatio. Tolta placiti*, inquit Spelmannus, ſignificat proceſſus, per quem cauſa à juriſdictione uris temporalis tollitur. *In placit. coram rege term. Paſch.* 22. *Edvv. I. rot.* 18. Vide *Tranſlatio.*

TOLTUS, *Tultus*, Ablatus.

Toltus. Lex Alaman. *tit.* 30. *Quidquid ibi toltum fuerit, —omnia tripliciter reſtituat.*

Tultus. Gloſſ. MS. Reg. cod. 1197. *Ademptis, Tultis.* Marculfus lib. 1. form. 28. *Memoratum illum tultis fidejuſſoribus KL. illis ad noſtram eum cum omnimodis dirigere ſtudeatis præſentiam.* Annales Franc. Bertiniani an. 868. *A filiis Ranulfi tultis honoribus*, &c. Confeſſio fidei edita ſub nomine Alcuini: *Tultâ ſæculi amaritudine*, &c. Joannes Abbas in præfat. ad Librum precation. *Hanc autem unius copulæ glorioſam virtutem, ni fallor, obſervandum pronunciat illa una coſta, quæ tulta eſt de corpore viri, ex qua formata eſt mulier.* Chronicon Foſſæ an. 1208. *Sora autem tulta eſt per Abbatem Caſſinenſem.* Hiſt. Longob. Ignoti Caſinenſis cap. 6. in Diplomate Ludovici Imp. *Nunc autem certiſſimè ſcitote, cujuscunque proprietas tulta fuerit, vix à nobis promerebitur recuperationem.* S. Fructuoſus in Regula cap. 7. *Tulta murmurationis occaſione.* Cap. 10. *Tulta laboris & itineris occaſione.* Adde cap. 15. Gregor. M. lib. 3. Moral. lib. 7. Ind. 2. Epiſt. 58. Hariulfum lib. 3. cap. 20. lib. 4. cap. 22. Gubertum lib. 3. de Vita ſua cap. 14. &c.

Abſtultus, pro *ablatus.* Chronicon Fredegarii cap. 76. *Excepto Ducatu Dentelini, qui ab Auſtraſiis iniquiter abſtultus fuerat. Abſtollere*, & *abſtultus*, non ſemel apud Anaſtaſium Biblioth. in Vitis PP. pag. 93. 104. 105.

TOMA, *Tomantula.* Papias: *Toma, Tomantula, Pantia, vulgò tomacellus.* Ita MS. At editus habet *tomacula.* Italis, *Toma*, eſt formaticum pinguius, *tomacella* verò hilla, vel lucanicæ ſpecies, quomodo Latinis *tomaculum.* Joannes de Janua: *Tomacula, inteſtina propter diviſiones & ſectiones*, à Græco τέμνω.

TOMBA. Vide *Tumba.*

TOMENTATII *ſagi*, in Regula Magiſtri cap. 81. ſtragula, ſeu *lectalia* ex tomento.

TOMOLA. Vide *Tumba.*

TOMUS, Libellus, codex, membrana. Marcellinus Comes in Chron. *Leo Imp. pro tomo Chalcedonenſe per univerſum orbem ſingulis orthodoxorum Epiſcopis, ſingulas conſonantesque miſit epiſtolas, quoſibi quid de eodem tomo ſentirent, cuncti ſuis reſcriptionibus indicarent.* Jo. Biclarienſis in Chronico an. 7. Mauricii: *Gentis Gothicæ confeſſionem tomo ſcriptam manu ſua Epiſcopis porrigens.* Vigilius PP. Epiſt. 5. *Sed & Epiſtolam prædicti beatæ memoriæ Leonis ad Flavianum Conſtantinopolitanum Epiſcopum datam, quæ & Tomus appellatur, per omnia veneramur.* Anaſtaſius in S. Leone PP. *Beatus verò Leo direxit Catholicæ fidei tomum, & expoſuit, damnans omnes hæreſes.* In S. Hilaro: *Confirmans tres Synodos, —tomum ſancti Archiepiſcopi Leonis.* Diurnus Roman. cap. 3. tit. 6. *Sanctæ & beatæ recordationis Leonis Apoſtolicæ Sedis Antiſtitis Epiſtolam ad Flavianum Conſtantinopolitanum Epiſcopum datam*, quæ & Tomus appellatur. Et idem Anaſtaſius. In S. Agathone: *Suos intromiſerunt libros, & tomos diverſos, & Synodos, quas falſaverant.* Infrà: *Deinde protulit piiſſimus & ſereniſſimus Princeps tomum ad relegendum, in quem vanum hæreticum dogma Macarii erat conſcriptum.* Diurnus Romanus pag. 40. de Concilio VI. *Cum Apoſtolicæ recordationis Agatho Pap. per legatos ſuos & Reſponſales præfuit, cujus venerabilem tomum celebriter aſſequentes, &c.* Gregor. Turon. lib. 10. cap. 19. *Negavit Epiſcopus has Epiſtolas vel miſiſſe ſuo nomine, vel ſuſcepiſſe à reſcripto Chilperici. Sed puer ejus familiaris adfuit, qui hæc notarum titulis per tomos chartarum comprehendens tenebat: unde non dubium fuit reſidentibus hæc ab eo directa.* Althelmus de Laude Virg. c. 41.

Tomum præterea comptum ſermone polito
Ad famulam Chriſti ſcripſit didaſcalus idem.

Vetus Charta ex Monaſtico Anglic. to. 2. pag. 844. *Hæc verò vocabulorum* (variorum prædiorum) *ſigna tomi ſtylo indita ſunt, ne fortè litium vel contentio, vel jurgium jam erepſerit inter tributarios veſtros, noſtrosque colonos, quod autem crebrò ſolet fieri, ubi evidentiora alluſionibus litteralia, elementorumque definitione indicia limitum metum non procederint.* Aimoinus lib. 3. Hiſt. Franc. cap. 32. *Et tomi univerſi, quos ſecum ferebat, igne cremati ſunt.* Gregorius Turon. lib. 5. cap. 29. habet hoc loco *libri deſcriptionum.* Neque alia notione vocem.

Tomus, videtur uſurpaſſe Iſidorus Epiſcopus Pacenſis in Chronico, æræ 749. *Adiens per Gaditanum fretum Columnas Herculis protendentes, & quaſi tomi indicio porti aditum demonſtrantes, vel claves in manus tranſitum Hiſpaniæ præſagantes, vel reſerantes*, &c. Hic enim per *tomum* libellum, itinerarium, *vel mappam mundi* in membrana exaratam intelligit.

TONABULUM, *Sonus, vel tintinnabulum*, Jo. de Janua.

TON-

TONDERARE, pro *tondere*. Utitur Felix Monachus Gyrwensis in Vita S. Guthlaci c. 21.

TONDERE *alium contra Legem*, in Lege Alamann. cap. 65. §. 1. *Si quis alicui contra Legem tonderit caput liberum non volenti, cum 12. sol. componat.* §. 2. *Si autem barbam alicujus tonderit nolentis, cum 6. sol. componat.*

Dimidio capite tonderi, Pœna servorum latronum, in Capitulari 1. an. 809. cap. 11. & lib. 1. Capitul. cap. 50.

Tondere ad modum crucis. Fori Oscæ an. 1347. sub Jacobo I. Rege Aragon. *Testes autem convicti ad modum crucis capite tonsurentur, & cum batallo campana candenti ad modum crucis, in frontibus figurentur, & ita turpissimè de illa villa, ubi hoc evenerit, expellantur.*

TONDERO, *tonsura altissimarum ovium*, Papiæ. In MS. *Tondicrum*.

TONENEA. Formula Andegav. 1. *Cido tibi bracile valente solidus tantus, toneneas tantas, lectario ad lecto restito valento solidus tantus, &c.*

TONGILLATIM, *Singulatim*. Papias.

TONNA, Tributi species. Charta Berengeri Comit. Provinciæ an. 1235. apud v. cl. Dion. Salvagnium: *Quod nullus Castellanus vel Miles ab omnibus euntibus & redeuntibus à montaneis possit exigere vel petere aliquid, sive multationem, sive aliquam bestiam, seu tonnam, vel aliquid in pecunia numerata.*

Tonna, *Tonnella*, *Tonnellus*, Dolium. Vide *Tunna*.

*TONITRABILIS. Βροντᾶιος, in Gloss. Gr. Lat. MS. Editum *tonitabilis*, habet. Alii reponunt *tonitruabilis*, vel *tonitrualis*. Lucretius lib. 1.

Neve ruant cœli tonitralia templa supernè.

Glossæ veteres: Βροντῶ, *tonitruo*. Commodianus Instr. 6.

Insipiens ergo Jovem tonitruare tu credis?

Tonitrua rumpere. In Notis literarum Pauli Diaconi hæc leguntur: *Dies malus sequitur cras, si rupe-ris tonitrua, deinvenies carbones.*

TONNEURS, Exactionis species apud Metenses, in Charta an. 1226. apud Meurissium in Episcopis Metensib. p. 455. *Sanè cives Metenses præter alias injurias, quibus Ecclesias diversis modis afficiunt, quandam versuta malitia novam fecerunt consuetudinem, ut quædam fiat exacti in Civitate Metensi, quæ Tonneurs appellatur, ad fossatorum suorum munitionem faciendam*, &c.

TONSORES. Matth. Westmonasteriensis an. 1247. *Moneta Esterlingorum—cœpit deteriorari & corrumpi per illos falsarios monetarum, quos Tonsores appellamus. Retonsores monetæ*, in Fleta lib. 1. cap. 20. §. 122. 128. &c. *Retonsura cruda*, §. 126. quæ necdum in laminam aut *platam* redacta est. *Moneta retonsa*, §. 128. *Tonsura*, §. 123. Meminit Procopius lib. 3. de bello Gothico c. 1. cujusdam Alexandri Logothetæ, quem Byzantii ψαλίδιον, seu Forficulam cognominarunt, quod nummum aureum tam dextrè circumcideret, ut eo, quantum vellet, curtato, orbem vel sic servaret, quo erat antea circumscriptus. Mox addit: ψαλίδιον γὰρ τοῦτο καλοῦσι τὸ ὄργανον, ᾧ ταῦτά τις ἐργάζεται.

TONSURA *Ecclesiastica*. Isidorus lib. 2. de Eccl. Offic. cap. 4. & ex eo Papias: *Tonsuræ Ecclesiasticæ usus à Nazareis exortus est, qui prius crine servato, denuo post vitæ magnæ continentiæ devotione completa caput radebant, & capillos in ignem sacrificii ponere jubebantur. Hujus ergo exempli usus ab Apostolis introductus est, ut hi, qui in divinis cultibus mancipati Domino consecrantur, quasi Nazarei, i. Sancti Dei, crine præciso innoventur.* Adde Alcuinum lib. de Offic. divin. Amalarium lib. 2. cap. 5. lib. 4. cap. 59. Raban. lib. 1. de Instit. Cleric. cap. 3. denique Baronium an. 58. n. 122. & seqq. usque ad n. 143. Menardum ad librum Sacrament. Gregorii, & ad Concordiam Regular. cap. 68. §. 10.

Tonsura Petri, in tertia Vita S. Euthberti lib. 2. c. 2. Gregorius Turon. lib. 1. de Miracul. cap. 28. *Petrus Apostolus ad humilitatem docendam caput desuper tonderi instituit.* Quæ quidem *tonsura Petri*, non alia est ab ea, quam *Coronam Clericalem* appellamus. Vide Germanum Patriarcham in Theoria Eccles.

Monachi Scotici aliter tondebantur: quippe ab aure ad aurem per frontem in Coronæ modum incisus erat capillus, ab aure ad aurem per occipitium capillus intonsus dependebat, ut ex Ceolfridi Abbatis Epistola, quæ extat in Actis S. Eustasii, colligitur. Atque hujus quidem tonsuræ Scoticæ occasione, multas in Anglia exortas turbas testatur Beda lib. 3. Hist. Eccl. cap. 3. 4. lib. 5. c. 16. *Hujus autorem in Hibernia subulcum Regis Loigeri, filii Nil*, (Nell.) *extitisse Patricii sermo testatur, ex quo Hibernienses penè omnes hanc tonsuram sumpserunt*, ut est in Libro Canonum Cottoniano, quem laudat Waræus ad Synodum S. Patricii. At Patricius tonsuram Romanam conatus est revocare, ut patet ex Synodo ejusdem cum Auxilio & aliis celebrata can. 6. Vide Capitula Theodori Cantuar. c. 80. & quæ de hac tonsura scripsit vir doctissimus Joan. Mabillonius ad tom. 3. SS. Ord. S. Bened. §. 1.

TONSURATORES, Exactores, quasi *tonsores plebis*. Gregorius M. lib. 10. Epist. 47. *Pervenit ad nos quod tonsuratores in Sicilia prava sibi præsumptione nomen Defensorum sumerent.*

TONSURARI, dicuntur Clerici, qui tonsuram seu Coronam Clericalem accipiunt, in Concilio Meldensi an. 845. c. 58. apud Nicolaum I. Epist. 7. &c.

Tonsurari more Romanorum, i. crines detonsos deferre more Romanorum, cùm Longobardi solutos haberent, apud Anastasium in S. Hadriano PP. pag. 106.

Tonsuratus, idem, qui Psalmistatus, Extr. de Reg. Jur. cum inter, id est Psalmistæ Ordo minor. Vide Durandum lib. 2. Ration. c. 3. n. 1.

TONUS. Joannes Abrincensis Episcopus de Offic. Eccl. pag. 63. *Tres Psalmi—in tono dicantur.* Id est voce altiori, & cantu inflexo, seu Gregoriano.

TOPARCHILITER. Glossæ MSS. *Toparcha Princeps unius loci. Toparchiliter, Principaliter.*

TOPAZIO, Topazus. Alvarus in Vita S. Eulogii: *Ornavi titulum decoris tui unionibus miro candore niventibus, & topazione fulgenti, &c.*

TOPAZIUM, pro *typarium*, habetur apud Matthæum Paris an. 1246. ubi de Friderico II. Imp. *Et quæ prius promiserat, — & in scriptis redacta, topazio suæ Majestatis signaverat, adimplere contempsit.* Epistola Mag. Berardi de Neapoli MS. ad Regem Navarræ: *Me minimum & ignotum dulcedinis benedictione præveniens mihi per litteras topazio suæ Serenitatis impressas familiaritate suæ Celsitudinis obtulit.* Vide *Typarium*.

TOPHUS, *Tophosus*. Vide *Tuphus*.

TOPOTERITI. Vide *Locisservator*.

TOROC, *Gurgulio*,: ita in Glossa interlineari in Grammatica MS. Smaragdi.

TORAGIUM, *ornatus vel minutus, & dicitur à torus.* Ita Ugutio, & Joannes de Janua. Papias editus habet: *Ornatus inimicus*, pro *mimicus*, quomodo præferunt Glossæ antiquæ MSS.

Toragium. Charta Philippi Aug. an. 1185. pro Ferrariensi oppido, apud Morinum in Hist. Vastinensi lib. 5. pag. 707. *Vinagia sua omnibus diebus reddent, toragia in crastino S. Martini reddere incipient, eo scilicet tenore, quod pro omni dolio majore vel minore, quod vendetur, 3. denarios Ecclesiæ solvent.* Sed legendum *foragia*. Vide in hac voce.

Tora-

Toragium, pro *Geolagio*. Vide *Turris*.

TORALE, Supellex lectaria: nam *torum* Latini vocant, quidquid lecto instruendo ac insternendo conducit. Gloss. Lat. Gr. *Torale*, περίκλινον. Sic legendum pro περίπλειον. Glossæ aliæ habent περίκλινον. Gloss. Lat. Gall. MS. *Thurnum*: *Toral, culcitra picta*, an *puncta*? *Lintei torales*, apud Ammianum lib. 16. Lampridius in Heliogabalo: *Primus omnium privatorum toros aureis toralibus texit.* Vide Cujacium lib. 10. Observ. cap. 18.

Torale, idem fortè quod *Toro*, Collis, monticulus. Tabularium Eleemosynæ S. Pauli Viennensis: *Infrà subscriptos terminos, id est à vado aquæ, qui vocatur Secusia, sicut vadit charreria S. Eugendi, & per torale in circuitu montis, usque ad alium vadum præfatæ aquæ*, &c.

TORALLUM, eadem, ut videtur, notione, ac *torale*. Charta Communiæ Bituricensis an. 1181. *Si quis accusatus fuerit pastorale, vel torallum, vel viam, vel plateam, vel metam arasse vel fodisse*, &c. Vetus Consuetudo Bituricensis edita à Thomasserio cap. 12. *En demande de heritaige entre privées personnes, & aussi en demande sur action hypotheque, & là où aucun juge suit son sujet que il a fait aulcune malefacon en toral ou en chemin.* Ubi Vir doctus *torallum*, effossionem denotare ait in veteribus Chartis, nescio quo vade? Nam *torallum* viæ species fuit.

TORALLUS, Collis, idem quod *Toro*. Charta an. 1258. in libro 1. Feudorum Borbonensis Dominii fol. 37. *Sicut dividit strata publica, quæ ducit apud* Roseres *usque ad prata* des Granges, *& usque ad torallum Borbonense.* Charta an. 1233. ibid. f. 73. *Et ibi invenitur quidam torallus, qui se extendit super vineas de Corp.* &c.

TORCARE, Detergere, ex Gall. *Torcher*. Fleta lib. 2. c. 78. §. 2. *Boves striliare, torçare.*

TORCHIA, Funale tortitium, Gall. *Torche*. Knyghton lib. 5. *Quarum una (navis) onusta erat pro magna parte cum fertura equorum, & una alia cum cera facta in torchiis, cereis, & talibus*, &c. Ordinatio Hospitii S. Ludovici Reg. Fr. an. 1261. edita in Notis ad Joinvillam: *De candela unam torchiam per 7. etiam per 5. etiam per 4. & 12. pecias candelæ minutæ.* Infrà: *Unam torchiam per 4.* id est quadrilateram. Occurrit ibi pluries.

TORCIA, *Torsia*, Agger ad Ligeris ripas, quo hiemales fluminis exundationes comprimantur. Robertus de Monte an. 1169. *Rex Henricus fecit fossata alta & lata, inter Franciam & Normanniam, ad prædones arcendos: similiter fecerat in Andegavensi pago super Ligerim, ad aquam arcendam, quæ messes & prata prædabat, quædam retinacula, quæ Torsias vocant, per 30. fere milliaria, faciens ibi ædificare mansiones hominum, qui Torsias tenerent: quos etiam fecit liberos de exercitu, & multis aliis ad fiscum pertinentibus.* Nicolaus Trivettus habet hoc loco *torcias*. Hos aggeres, *Turcies* vocat Consuetudo Aurelian. art. 256. Ita Padi accolæ illam terræ aggestionem, qua agros finitimos à fluminis eruptione defendunt, lingua patria *Argines* appellant, ex Latino fortè *agger*. Capitula Caroli M. lib. 4. cap. 10. *De aggeribus juxta Ligerim faciendis, ut bonus Missus eidem operi præponatur.* Ita *aggeres Nili* dicuntur in Cod. Theod. tit. *de Nili aggeribus*, apud Sidonium lib. 5. Epist. 5. *Publicarum molium objectus.*

TORELAGIUM. Vide *Torrale*.

TOREUMA, Vas, *opus cælatum*. Gloss. Gr. Lat. Τόρευμα, *Toreuma*. Papias: *Toreumata, vasa, quæ sunt à torno facta.* Eadem habet Guill. Brito. Jo. de Janua: *Toreuma, est tornatura, vel tornatum vas, vel quidquid tornatur & dolatur, sive vas, sive lectus, sive aliud.* — *Unde Prudentius, Pulchra mero veterique toreumata rore rigantur.* In Psychom. v. 370. Glossæ: Τορνεύω, *calo, torno*. Heychius: Τορνεύει, γλύφει. Τορνυταί, γλυπταί, Fortunatus lib. 2. de Vita S. Martini:

Emblema, gemma, lapis, toreumata, thura, falerna.
Idem lib. 4. Poëm. 4.

Spernit opum laqueos, unguenta, toreumata fluxa.
Vide Salmasium ad Solinum, ubi multa de arte Toreutica. Impropriè verò

Toreuma, pro toro, vel torali usurparunt Scriptores ævi inferioris. Salvian. lib. 4. ad Eccl. Cathol. *Natant tricliniorum redundantium pavimenta; vino nobili lutum faciunt: mensæ eorum ac toreumata mero jugiter madent.* Sidonius lib. 1. Epist. 2. *Toreumatum, peripetasmatumque modo conchyliata profertur supellex.* Lib. 2. Epist. 13. *Sericatum toreuma.* Petrus Damianus lib. 8. Epist. 14. pro aulæis videtur usurpasse: *Regem sanè quis excepturus hospitio, quid prodest, si tota domus atria diversis toreumatibus instruat, si per laquearia quæque carbasina vela suspendat?*

Toreuma, apud Smaragdum in Grammatica MS. in Glossa interlineari exponitur *carmen nuptiale*?

TORIA, *Panis incisus*, Papiæ: sed videtur legendum *torta*. Vide in hac voce. Est enim *incisus*, incisionibus notatus & distinctus.

TORITUS. Vide in *Escotus*.

TORMENTARE, Torquere, Gall. *Tormenter*. Arnoldus Lubec. lib. 2. c. 16. *Teutonicum quendam, quem diu carceris inclusione tormentaverat, fecit muros ascendere.* Goffridus Vindocin. lib. 2. Epist. 32. *Captos & ligatos nuper in unam de obedientiis nostris adduxerunt, & ibi eos, quamdiu placuit, tormentaverunt.* Hist. Pontificum & Comitum Inculismensium c. 25. *Nec sivit eam tormentari ulterius, & vitam concessit.*

TORMENTUM, est omnium intestinorum vexatio. Vide Cælium Aurelian. lib. 3. Acutor. cap. 17. Glossæ Lat. Gr. *Tormina*, δυσεντέριον.

Tormentum, pro *Torneamentum*. Epitaphium Rogeri de Mortuomari in Monast. Anglic. to. 2. pag. 229.

Militiam scivit, semper tormenta subivit.

Jo. Britton. in Legib. Anglic. c. 25. p. 49. *Car de trespas faits en tourmentes ne à joustes, ne en tiels faits semblables à guerre*, &c.

TORMOVELÆ, Hybernis dicuntur trabes transversariæ, ad portas, vel in aditu viæ alicujus, quâ arceri equi aut currus solent: vel crates mobiles, aut septa, quibus pratorum claudi ingressus solet. Vita S. Aidani Episc. Fernens. in Hibernia n. 35. *Qui ante nos aperiet tormovelam vadi.*

TORNA, Duellum, ex formula recepta, quod qui duello rem probaturus esset, *tornari* ad duellum diceretur. Charta Alfonsi VI. Imperatoris Hisp. an. 1086. apud Anton. *de Yepez* to. 6. *Homicida cognitus dabit centum solidos, & tertia pars sit condonata pro Rege. Si negaverit, juret, quòd non fecit, & ad torna litiget, & si ceciderit, petet centum solidos, & 60. solidos de campo, & quod ultra expendit in armis & operariis & expensis.* Ubi *litigare*, est *pugnare*. Vide in hac voce. Fol. 11. *Quòd si probare non poterit, accipiat juram ab adversario, quia taberna publica non habet tornam ad batallam.* Jacobus I. Rex Aragon. in Foris Oscæ an. 1247. fol. 11. *Sed dicat: Ecce fidantiam de torna, & Justitia accipiat ipsam.* Fol. 12. *Torna aut batalla non habet locum inter Christianum & Judæum, aut Saracenum: sed quisque defendit se de alio proprio sacramento in omni causa.* Fol. 14. *Equa furata non habet tornam ad batallam*, &c. Fol. 20. *Si mutuum quod valeat ultra 10. solidos inficiatur, est ibi*

ibi torna, &c. Fol. 35. *Quoniam non potest eos tornare ad batallam.* Adde f. 21. 34. Ita in Observantiis Regni Aragon. p. 25. 30. & alibi.

Tornare aliquem, in duellum vocare, lege duelli aliquem aggredi, Libertates villæ Franchæ, concessæ ab Archembaldo D. Borbonensi an. 1217. *Qui alium pugno percusserit, 3. solidos debet, si probatum fuerit; de uno quoque aliorum ictuum quos percussus probaverit, 12. denarios. Sed si probaverit plusquam duos, potest eum tornare ea lege, qua debebit.* Assisiæ Hierosolymitanæ MSS. cap. 21. 27. *Si le requerant nole la paie, la Cour doit esgarder, ou conoistre, que celui li doit prover par deux loiaus garens de la loy de Rome, que il ait paié, & que celui, contre qui il preuve ce par garent en peut lui torner* (aliàs *tourner*) *par gage de bataille, se la querelle est d'un marc d'argent, ou de plus.* Cap. 65. *Aucune malfaite, & tel que il conviegne à prover par guarens & en qui il ait tornes de bataille.* Infrà: *Vostre aversaire aura celui plait desregné contre vous, & sa querelle gaagnée, si ce n'est de querelle de que vous vous voulés tourner com faus guarens l'un des guarens par gage de bataille, & lever com esparjur, & ce n'est de querelle de que y a tornes de bataille*, &c. Passim in iis Assisiis.

Detornare, apud Agellium, lib. 9. cap. 8. & Ammianum lib. 23.

Tornata vina, quæ Confusa dicimus, in Charta Lud. VII. an. 1141. pro Bituricensib. apud Thomasserium.

TORNADIZ, Qui religionem suam ejuravit, & ad aliam se convertit, *qui s'est retourné*, ut vulgò loquimur. Jacobus I. Rex Aragon. in Foris Oscæ an. 1247. fol. 30. *Statuimus—ne alicui, de Judaismo vel paganismo ad fidem nostram Catholicam converso, præsumat aliquis cujuscunque conditionis sit, improperare conversionem suam, dicendo vel vocando eum Renegat, vel Tornadiz, vel consimile verbum.* Vide *Renegatus*.

TORNALE *opus*. Lib. 1. Miraculorum S. Richarii c. 13. *Servus, quem à Deo dira passio angebat hydropica, ut inhabilis haberetur ad omne opus, vixque è loco moveri potuisset, positus in Monasterio, ubi tornale opus exercebatur.* Legendum fortè *torrale*. Vide in hac voce.

TORNALERI. Charta an. 1273. in Regesto Homagiorum Nobilium Aquitaniæ fol. 12. *Tenent unam stagiam ejusdem feudi cum tornaleris suis.* Occurrit ibi pluries.

TORNAMENTUM, Prælium hostile. Epist. 73. ex Francicis to. 4. Duchesnii: *Forsitan non præteriit cognitionem vestram, Rainaldum Pomponiensem hominem vestrum Assericum Montisregalis in hoc tornamento cepisse.* Vide *Torneamentum*.

TORNARE, Divertere, deflectere: unde in vocibus, quibus Duces inter præliandum utebantur, illa erat: *Torna*, i. deflecte, apud Mauricium in Strategicis. Gloss. Arabico-Lat. *Torno, reddo, reduco.* Vocem esse Pannonicam, vel certè Avarum, seu Hungarorum propriam docuimus in *Retornare*. Edictum Rotharis Regis Longob. tit. 104. §. 2. tit. 105. §. 20. & Lex Longob. lib. 1. tit. 22. §. 6. de Venatore: *Quando eam* (feram) *post posuerit, & se ab ea tornaverit*, &c. Tit. 25. §. 45. *Nam si sequi cœperit, & se de via tornaverit*, &c. id est, se averterit, vel deflexerit. Vetus Charta Hispanica an. 1063. apud Blancam pag. 635. *Et statim, quando fuerit tornatus de cavalgata, & venerit ad Tutela*, &c. Id est, cum reversus fuerit, Gallicè, *quand il sera retourné*.

TORNARIUM. Charta Brzetislai Bohemiæ Ducis circa an. 1052. apud Bohuslaum Balbinum in Histor. Bohemica p. 191.

TORNATIO, Prælium, conflictus, quomodo *Torneamentum* usurpari diximus. Galbertus in Vita Caroli Comit. Fland. n. 121. *Rex & Comes cum gravi exercitu obsedit Ipram, & facta est tornatio, & Militia utrimque acriter occursus.* Idem n. 181. *In quibus diebus tot militias, tot tornationes excitabant Milites utriusque exercitus.*

Tornatio, interdum etiam decursio equestris, vel bellica, seu *Torneamentum*. Idem Galbertus num. 8. *Pro exercitio Militum —cum ducentis equitibus tornationes exercuit.* Idem n. 121. *Facta est tornatio & militia utrimque acriter occursus.* Adde n. 181.

TORNATRICES, Saltatrices, mimæ. Hincmarus in Capitul. ad Presbyteros diœcesis suæ cap. 14. *Nec turpia joca cum urso vel tornatricibus ante se facere permittat.*

TORNATURA, Modus agri, apud Bononienses Italos præsertim, ut colligitur ex Rollandino in Tractatu seu Summa de Notaria scripta an. 1265. Concilium Marzaliæ sub Honesto Archiep. Ravennate an. 973. *Ut concederet in duobus locis tornaturas vinearum 30. videlicet in primo loco juxta Monasterium S. ..., ista vineam unam, quæ tribus viis circundatur*, &c. apud Ughellum in Archiepisc. Bonon. n. 47. Charta alia an. 1175. apud eundem in Episcop. Cæsenat. n. 38. *Et quinquaginta tornaturas terræ in Androna, &c.— & 12. tornaturas terræ in Gabanella*, &c. Charta an. 1081. apud Hieron. Rubeum in Hist. Ravennate lib. 5. *Nec non & ducentas terræ tornaturas ad Canonicorum opus laborandas, positas in loco, qui dicitur*, &c. Alia an. 1086. apud eundem: *Videlicet quinquaginta tornaturas terræ laboratorias, juxta podismo designatas, quæ positæ sunt in loco, qui dicitur Mutafeno.* Vide *Turna*.

TORNEAMENTUM. Autor Breviloqui: *Torneamenta dicuntur quædam nundinæ, vel feriæ, in quibus Milites ex edicto convenire solent, & ad ostensionem virium suarum & audaciæ temere congregari, vel congredi.* Decursiones militares, ludicræ equestres pugnæ: Matthæo Parisio *hastiludia, ludi equestres*: Willelmo Neubrig. *Meditationes militares, armorum exercitia*: Hovedeno, *Militaria exercitia*; quæ *nullo interveniente odio; sed pro solo exercitio, atque ostentatione virium* fiebant, ait idem Neubrig. *Ludi militares*, Thomæ Walsinghamo: *Gladiatura* Lamberto Ardensi. Joannes Sarisberiensis l. 3. Metalogici c. 10. *Fuit antiquitus hæc jure militari disciplina Romanorum, ut qui armis fuerant exercendi, ab ineunte ætate assuescerent militiæ imaginariæ, & ludentes in eo jugiter versarentur adolescentes, unde postmodum in necessitatibus Reipublicæ feliciter triumpharent.* Chronicon Montis-Sereni an. 1175. *In exercitio militari, quod vulgò Torneamentum vocant.*

Torneamentorum nomen manare multi opinantur ab illa equorum decursione, & sciomachia, seu imaginaria pugna veterum, quam *Trojam & Trojanum ludum* vocabant, ab Ænea in Sicilia ad Anchisæ patris tumulum primùm inventâ, deinde ad Romanos traductâ, de qua Virgilius, Suetonius, & Xiphilinus. Alii probabilius censent, ut à Gallis eorum usus originem acceperit, ita & vocabuli etymon ab iis repetendum, nempè à verbo *torner*, aut, *tourner*, i. in orbem circumduci, circumflecti. Qui enim in his militaribus decursionibus decertabant, quos insidebant, flexis in gyrum frænis equos circumagebant.

Torneamentorum repertorem Gaufridum II. Dominum Pruliaci, (*de Preulli*) in Andibus agnoscit Chronicon Turonense: *Anno 1066. Gaufridus de Pruliaco, qui Torneamenta invenit, apud Andegavum occiditur.* Chron. S. Martini Tur. *Anno Henrici Imp. 7. & Philippi Regis 6. fuit proditio apud Andegavum, ubi Gaufridus de Pruliaco & alii Barones occisi sunt. Hic Gaufridus de Pruliaco torneamenta invenit.* Fuit Gaufridus pater alterius Gaufridi, à quo Comitum Vindocinensium series profluxit.

Certè inventas à Francis ludicras istas decertationes, & ab iis primùm receptas, & obiri solitas, profitentur passim

passim Scriptores. Matth. Paris. an. 1179. *Conflictus Gallicos*, Torneamenta appellat. Parisio consentit Radulfus Coggeshalensis in Chr. MS. *Dum more Francorum cum hastis vel contis sese cursim equitantes vicissim impeterent.*

A Francis Torneamentorum usum accepere Angli, quibus haud innotuerunt, *nisi in diebus Regis Stephani, cum per ejus indecentem mollitiem nullus esset publicæ vigor disciplinæ*, ait Willelmus Neubrig. lib. 5. cap. 4. Tunc enim & sub Henrico II. *qui Stephano successit, Tyronum exercitiis in Anglia prorsus inhibitis, qui fortè armorum affectantes gloriam exerceri volebant, transfretantes, in terrarum exercebantur confiniis.* Id præ cæteris testatur Rogerus Hovedenus, ut & Bromptonus an. 1177. scribens, Galfridum Comitem Britanniæ, cum à Patre Henrico II. Militiæ insignia accepisset, *transfretasse de Anglia in Normanniam, & in confinibus Franciæ & Normanniæ militaribus exercitiis operam præstantem, gavisum esse, se bonis Militibus æquiparari.* Deinde hæc subdit Neubrigensis: *Considerans igitur illustris Rex Ricardus, tantò esse acriores, quantò exercitatiores atque instructiores, sui quoque Regni Milites in propriis finibus exerceri voluit, ut ex bellorum solenni præludio, verorum addiscerent artem usumque bellorum, nec insultarent Galli Anglis militibus, tanquam rudibus & minus gnaris.* In Anglia ergo Torneamenta primùm celebrari cœperunt, *Rege* Ricardo *id decernente, & à singulis, qui exerceri vellent, indictæ pecuniæ modulum exigente*, inquit idem Scriptor, à quo hausit, quæ habet in eam rem Joan. Bromptonus. Id ipsum astruit Matth. Paris. an. 1194. p. 124.

Certum est, etiam è Francia in Germaniam invecta torneamenta. Nam & si Fr. Modius in Pandect. Triumphal. ejusmodi decursionum & concertationum militarium seriem longè ante Gaufr. Pruliacensis tempora ediderit, constat, falsa veris sæpe miscuisse, & multa ab eo ineptè inventa, & quæ apud, non dico eruditos; sed eos, qui prima Historiæ elementa degustarunt, ullam fidem merentur.

Præ cæteris verò Byzantini Scriptores ingenuè profitentur, ejusmodi decursionum artem & usum didicisse Græcos à Latinis, id est, Gallis, quos earum primos fuisse repertores tradunt; in quibus est Niceph. Gregoras l. 10. At Jo. Cantacuzenus lib. 1. cap. 42. tempestatem, quâ in Græciam transierunt, videtur indicare, cùm videlicet Anna Sabauda, Amedei IV. Allobrogum Comitis filia, Constantinopolim Andronico Juniori Imp. nuptura venit, hoc est an. 1326. tunc enim Nobiles Sabaudi & Galli, qui Principem fœminam comitati erant, ejusmodi ludicras decursiones & concertationes celebrarunt, earumque usum Græcos, quibus hactenus incognitæ erant, primum docuerunt. τζύστριαν, καὶ τὰ τερνεμέντα αὐτοὶ πρῶτοι ἐδίδαξαν Ῥωμαίους, οὔπω πρότερον περὶ τῶν τοιούτων εἰδότας οὐδέν. Quæ verba ita capienda sunt, non quòd tunc primùm Græci in his decursionibus decertarint; sed quòd illas deinceps exercuerint. Tradit quippe Nicetas in Manuele lib. 3. cap. 3. cùm Imperator iste Antiochiæ moram ageret, solennem factam decursionem, in qua Græci contra Francos dimicarunt. Et Cinnamus lib. 3 autor est, Manuelem rerum potitum Græcos docuisse artem novam bellandi, scutis oblongis pro rotundis uti, hastas vibrare longiores, &c.

Ejusmodi autem decursiones, *pro solo exercitio, atque ostentatione virium fiebant*, ut ait Neubrig. γυμνασίας ἕνεκα σώματος, inquit Gregoras, *ut ex solenni bellorum præludio verorum addisceretur ars ususque bellorum*, ut est apud Willelmum Neubrigensem.

Cùm igitur nullo interveniente odio; sed solius exercitii causa, ad Torneamenta convenirent, decrevere eorum inventores, ut armis innocuis, gladiis hebetibus, lanceis absque ferro, seu ἀσιδήροις δορατίσκοις, ut ait Nicetas, dimicarent, ne, si fortè vulnera sibi invicem infligerent, mutilarent artus, ad bella minùs idonei procederent. Ejusmodi arma, quæ *lusoria tela* dicuntur Senecæ, nostri *Armes courtoises* appellabant, hoc est, urbana, innocua.

Vetabantur præterea in ipso certamine punctim gladiis adversarium ferire; sed ictus suos sursum aut deorsum dirigere jubebantur; qui contrà agebat, non solùm proposito victori præmio indignus habebatur; sed etiam tanquam qui malè pugnasset, à judicibus mulctabatur, & infamia quadam aspergebatur. Apud Matthæum Paris an. 1252. cùm Rogerus de Lemburne, Hernaldum Montiniacum in torneamento lanceæ mucrone, *qui, prout debebat, non erat hebetatus*, in gutture lethaliter vulnerasset, *licet se insontem prætendisset, factus est suspectus, & quod proditiosè facinus perpetrasset, acriter reprehensus.* Nam si fortè quis adversarium in ipso certamine vulneraverat, aut occiderat, dummodo contra decursionis leges non peccasset, indemnis erat; quod & observatum à Nicephoro Gregora.

Erant autem, ut suprà annotatum est, torneamenta imagines bellorum, seu, ut loquitur Scriptor Hist. Hierosol. an. 1177. *imaginariæ bellorum prolusiones*, vel, ut Neubrigensis & alii, *belli præludia*: diversis enim cohortibus & turmis, unà omnes ad prælium accincti properabant, & gladiis in alterutrum ingeminantes ictus, vires suas exercebant: quòd secus erat in *Justis*, quæ monomachiæ speciem præbebant, in quibus singulari certamine alter in alterum ferebatur, lanceisque congrediebatur. Nicephorus Gregoras lib. 10. torneamentum describens: μερίζονται κἀνταῦθα κατὰ φυλὰς, καὶ δήμους, καὶ φρατρίας, καὶ ὁπλίζονται πάντες ὁμοῦ, καὶ ἀρχαιρεσιῶν γινομένων, κλήρῳ λαγχάνουσι τὴν ἡγεμονίαν δύω τινὲς ἐξ αὐτῶν, ἑκατέρου μέρους ἑκάτερος. Hunc locum illustrant, quæ habet Thomas Walsinghamus sub an. 1274. ubi torneamentum Cabilone inter Regem Eduardum cum Anglis, & Comitem Cabilonensem cum Burgundis initum bellè exequitur.

Torneamentum aculeatum & hostile, Matthæo Parisio p. 554. & 372. dicitur illud, quod utrimque inter hostes publicos ex condicto, infestis animis, armisque & gladiis vel hastis non hebetibus; sed ferro & aculeis instructis iniri solebat, cujusmodi torneamenta & justas, *Armes à outrance* vocabant nostri. De eo pluribus egimus in Dissertatione ad Joinvillam 7. in qua de Torneamentis dissеruimus.

Torneamentum verò *quasi hostile*, appellat idem Matthæus Paris an. 1241. ejusmodi torneamentum, quod infestis armis contra quosvis, etiam non hostes, inibatur, provocatione ad id vulgata, & certis conditionibus descriptis: de qua etiam torneamenti specie egimus in eadem Dissertatione.

Interdicta subinde Torneamenta à summis Pontificibus, sub excommunicationis pœna, ob cædes & membrorum mutilationes, quæ in iis crebrò accidebant, pluribus in laudata Dissertatione docuimus; quibus addi velim, quæ habent in hanc rem Leges Alfonsi IX. Regis Castellæ 1. part. tit. 13. lege 10. & Chronicon Montis-Sereni an. 1175.

Torneamenta, seu quævis hastiludia certis in locis teneri ac celebrari non posse, vice privilegii, interdum concessum. Vide Gul. Prynneum in Libertatib. Angl. to. 3. p. 52. 466. 1100. 1152.

Torneare, *Torniare*, Hastiludio decertare. Gall. *Tornoier*. Theobaldus Episc. in vita Gullelmi Eremitæ n. 4. *Circa illius cellam more militari cœperunt torneare, & ludo duellari vicissim pugillare.* Henr. de Knyghton p. 1459. de Edw. I. Rege Angl. *Cumque appropinquaret Franciam, & fama gloriæ ejus divulgaretur in populo, invidebant gloriæ ejus multi, & prævi-*

pue Comes ille strenuus de Chalon, misitque, & petiit, ut torniaret cum eo in terra sua, &c.

Torneare, Velitari, ante acies decurrere, pugnare. Arnaldus Archiepiscop. Narbonensis in Epist. de Victoria Christianorum contra Mauros, apud Ughellum in Episcopis Sabinensib. *In crastino venerunt similiter diluculo Saraceni dispositis eo modo aciebus, quo præcedenti die fuerant ordinatæ: nostri quoque supersederunt bello, etiam ipsa die, sagittariis solis & paucis aliis hinc inde discurrentibus: Arabibus etiam ex parte ipsorum torneantibus cum nostris, non more Francorum; sed secundum aliam suam consuetudinem torneandi cum lanceis sive cannis*, &c.

Torneamentum, Hostile bellum, prælium. Charta an. 1265. in Tab. Bonævallis: *Homines commorantes in dicta villa & banleuga Bonævallis cum Comite Carnotensi vel Blesensi, seu successoribus eorum, seu cum mandato eorum, ire ad torneamenta seu ad aliquam cavalcatam nullatenus tenebuntur.*

TORNELLA, Turricula, Gall. *Tournelle*. Rigordus an. 1190. *Præcepit etiam civibus Parisiensibus, quòd civitas Parisii—muro optimo cum tornellis decenter aptatis & portis diligentissimè clauderetur.*

TORNERIA, Torneamenta, hastiludia, *Tournois*. Historia Cortusiorum lib. 4. c. 6. *Ibi fuerunt dominæ pulcherrimæ, hastiludia, & torneria, & breviter, ad perfectum gaudium nihil defecit.* Lib. 5. c. 7. *Fuerunt etiam hastiludia, giostræ, torneria, & omnia solatia cogitata.*

TORNETA, Torneamentum. Theodericus Abbas l. 1. Vitæ S. Bernardi cap. 11. *Illi omnes fere juvenes dediti militiæ seculari, circumibant, quærentes execrabiles illas nundinas, quas vulgò Tornetas vocant.*

Tornio, ex Gall. *Tornei*. Hist. Cœnobii Viconiensis c. 13. *Ad determinatum congressum, quem vulgò Tornionem vocant, properans lancea perfossus est.*

TORNETTUM, vox Falconariorum. Fridericus II. Imp. lib. 2. de Arte venandi cap. 40. *Est autem tornettum quiddam duobus annulis compositum, gyrantibus in se invicem, & hoc modo est factum; sunt duo annuli ferrei, aut ænei, aut argentei, aut de alio metallo facti, magni ad quantitatem annulorum, qui sunt in jactis &c. Quoties igitur timebitur, ne falco intorqueat se jactis, alligabitur hoc tornetum annulis jactorum cum quadam corrigiola subtili & forti, &c. Est autem utilitas torneti in hoc, quòd falco non possit vexari per intortionem jactorum in pedibus suis.*

TORNITALIA. Glossæ Isonis Magistri ad Prudentii Psychomach. *Toreumata; celaturæ, vel tornitalia.* Legendum fortè *Tornatilia*.

TORNUM, Bellicæ machinæ species. Charta Petri Regni Majoricarum Domini an. 1232. *Tali quidem conditione, quòd ipsam* (turrim) *bene custodias, & teneas in ea omni tempore unum tornum paratum, & unam balistam de torno ad fidelitatem nostram & defensionem civitatis ejusdem.* Vide *Balista*.

TORNUS, Compensatio, Gall. *Retour*. Charta R. Episcopi Carnotensis an. 1197. in Tabulario ejusdem Ecclesiæ n. 84. *Capitulum quoque Carnotense ad ejusdem personatus augmentationem,—centum solidos confert & assignat in computatione, quæ dicitur Tornus sive Computatio, de Purificatione B. Mariæ annis singulis capiendos.*

TORNUTIO, Vertigo, σκοτοδινία. Ardo in Vita S. Benedicti Anianensis c. 38. edit. Mabillonii: *Sed eas* (mulieres) *statim digna subsequitur ultio; tornutionibus verò vexari cœperunt, a quo dolore non sunt ereptæ, quousque* &c.

TORO, *Toronus, Torus, Turonus*, Collis cacuminatus, & rotundus. Charta Cornutiana, edita à Suaresio: *Quæ sepis descendit per regam ante ad viam cavam, sive ad torum, quæ redit usque ad arcum supradictum.* Will. Tyrius lib. 11. c. 5. *Castrum ædificavit, cui quoniam in monte erat excelso admodum & cacuminato, nomen indidit Toronum.* Hist. Hierosolymitana: *Montem proximum, quem vulgò Turonem vocant.* Infrà: *Supra Turonem verò, qui urbi vicinus incumbit, civitas, Ptolemais nomine, olim sita fuerat.* Et mox: *Collis autem—Turoni propinquus.* Matth. Paris an. 1188. *Fecit omnes suos in collem ascendere civitati vicinum, qui eò quòd instar turris erectus sit in sublime, & rotundus, Turonus à vulgo nuncupatur.* A Gallico nempe *Tourion*. Jacobus de Vitriaco lib. 1. c. 98. *Acconensem obsedit civitatem, in torono aliquantum eminenti tentoria sua collocando.* Charta Hugon. Ibelini an. 1160. in Tabulario S. Sepulchri: *Dedi—partem turonii, quæ superjacet Surdis fontibus.* Historia MS. Bellorum sacrorum vernacula: *Et Salehadin eacha bien demie licue desci sour un haut thoron.* Infrà: *Et se hierberga sour un thoron de fors à Acre.*

Turo. Charta Rogerii Comitis Siciliæ pro Ecclesia Pactensi apud Rocchum Pirrum p. 386. *Sicut via scandit sursum ad Turonem altum, qui est supra mare.* Anastasius in Hist. Eccles. p. 148. ubi hæc Theophanis verba, πᾶσαν τὴν παράλιαν ἀκτὴν, vertit, *omnes maritimos toros*, id est aggeres, vel monticulos ac colles, uti Latini cubitos *Toros* dixerunt. Glossæ Lat. Gr. *Torus*, ὠλένη. *Torum*, ὠλένην. *Toranus*, ὠλένας, τρόπ@. Ubi fortè legendum *Toronus*, ὠλένη, ὄρ@.

Quidam existimant, vocem hanc à Gallis manasse, præsertim verò à Provincialibus, qui una cum Raimundo Sanctægidiano Comite in Terram sanctam profecti sunt; ita enim montem ab iis appellari observat Columbus in Manuasca lib. 1. n. 5. quod firmatur ex veteri Charta, quæ habetur in Notitia Ecclesiæ Diniensis P. Gassendi pag. 18. *Quod possit emere seu acquirere hospitium, sive locum ad ædificandum, ubicunque voluerit in civitate Dignensi, dummodo extra torum, seu montem, vel Fortalitium* &c. Sed probabilius est *Toronum*, vocem esse Chaldæorum, quibus *Tor* mons dicitur, aut clivus, ut autor est Petrus *del la Valle* to. 2. Epist. 1.

TORQUIMENTUM, Βάσαν@. Gloss. Gr. Lat. MS. Editum habet *Tormentum*.

TORRA, *Tarra, seu Tharra*, Locus vel fornax, in quo torretur avena, quæ olim Alamannis, ut & hodie, Turgaviis maximè, in cibo & pulmento fuit. Ea verò sic conficitur. Torretur primùm avena cruda, tum molitori pinsenda seu molenda traditur, non in farinam minutam; sed crassam, ad instar hordei, quod ubivis locorum ad eam formam teritur. Hæc Goldastus ad hunc locum Eckeardi junioris de Casib. S. Galli cap. 1. *Simile etiam quiddam de lebete æneo grandi, & de tarra avenis centum maltrarum commoda cum projectasset*, &c. Ubi malim *torra*; nam & inde *Torrale* & *Torrelagium* dicta, à torrendo scilicet; hordeum quippe vel avena ad cerevisiam torretur, priusquam molatur. Gregorius Turon. de Gloria Confess. c. 81. *Quidam de vicinis annonas diu infectas aqua ac germine producto conflatas, facto igne super vimina contexta torrere parat ad pocula facienda.* Et cap. 1. *Jubet fieri ex annonis aqua infusis atque decoctis, messoribus poculum præparari. Hanc autem coctionem Orosius à coquendo Cocliam vocari narravit.* Ovidius de ciceonis potione, quam anus Attica Cereri propinavit:

> ——*Lymphamque roganti*
> *Dulce dedit tosta quod coxerat ante polenta.*

Polentam verò Plinius ait, ex hordeo priùs tosto fieri. Veteres denique tam far quàm hordeum priùs molebant, deinde torrebant; unde Virgilius lib. 1. Georg.

> *Et torrere parant flammis, & frangere saxo.*

Torrale, Ædificium, in quo frumenta & grana torrentur

rentur & exsiccantur; à torrendo dictum. Leges Burgorum Scoticorum cap. 54. *Si aliquis accommodaverit torrale suum alicui, & fuerit combustum tempore, quo commodatur*, &c. Vide Skenæum de Verborum significatione verb. *Torralium.*

Torrellagium, Pensitatio, quæ ex torrali exsolvitur. Charta Episcopi Ambian. an. 1301. *Torrellagium Ambian. valet 10. modios vel circiter.* Alia Philippi Com. Flandr. pro teloneis urbis Ambian. *Cascune oechine à cambier de la Chité d'Amiens, là où on seke brais à toraille, se elle n'est en franc lieu, d'cu cascun an. 22. sestiers d'avaines au Vesque, & 22. sestiers d'avaine au Comte. Mais li Ouens en rent de sa part du torellage 6. mais d'avaine au Vidame chascun an, & c'est à sçavoir que chil qui seke à toraille, & franc lieu, il ne doit point de toraille.*

TORRENTULUS, Parvus torrens, rivulus, fluviolus. Charta Fulconis Comitis Andegav. an. 1033. in Histor. S. Nicolai Andegav. pag. 6. *Si vinum cum banno vendidero, bannerius meus torrentulum de barra non transibit, causa capiendi vasa ementium monachorum vinum.* Suprà: *Trans flumen verò vineas alias*, &c.

TORSATORIUM. Glossæ MSS. *Laceroli, Torsatoria.*

TORSIA. Vide *Torcia.*

TORTA, Placenta, nostris *Tourte.* Guill. Brito in Vocab. *Torta, unde tortula diminutivum, genus cibi est vel panis, quod vulgò dicitur ita.* Erotianus in Onomastico ait ἄρτον ἐγκρυφίαν ab Atticis appellatum esse panem ex pinguibus palmulis, farina & aqua confectum, hæcque verba addit, ὃν τέλλιν καλοῦσι, quæ addita à recentiori existimat Hieronymus Mercurialis l. 2. variar. lection. cap. 5. tametsi sacrorum Bibliorum interpretes ἄρτον ἐγκρυφίαν, *tortam panis* transtulerint, Exod. 29. Numer. 6. 1. Reg. 2. 10. 1. Paralip. 26. & Jerem. 37. Rituale Hebræorum, à Baronio laudatum: *Deinde idem paterfamilias tortam azymam sub mappa hactenus servatam in frusta frangebat, in tot particulas illam dividens, quot essent in cœna discumbentes*, &c. Althelmus de Laude Virg. cap. 28.

> *Punica mala vident granis scitisque referta,*
> *Botros, & ficos, & plures ordine tortas.*

Vita S. Tilonis Monachi n. 23. *Vilissimam panis tortam ab eis pro benedictione* (eulogia) *sibimet vendicabat.* Vita B. Stephani Abbatis Obasinensis lib. 1. cap. 4. *Accessit, deferens eis dimidiam tortam panis & vas lactis*, &c. Guigo II. in Statutis Ord. Cartusiensis c. 7. §. 10. *Post cœnam, singulas tortas, tanquam Christi mendici accipientes, cellas repetimus.* Et cap. 34. *Panis quivis de tritico, torta est, album enim panem non facimus.* Adde cap. 53. Statuta antiqua ejusdem Ordin. 1. part. cap. 34. § 10 part. 2. c. 13. §. 39. c. 14. §. 16. c. 31. §. 17. Bernardus Mon. in Consuet. Cluniac. MSS. c. 14. & ex eo Udalricus lib. 3. c. 24. *Quotidie dantur --- & 12. tortæ, quarum una qualibet 3. libras appendit.* Warnerius MS. in Macrum Poëtam Scottum:

> *His ita perceptis, divisque ex cæde placatis,*
> *Tres tortas caldas ex humeris religat,*
> *Ut sibi per populum sic fas foret ire quietam,*
> *Securamque suam cernere Glycerium.*

Adde Volphardum Presb. lib. 2. Miracul. S. Walburgis n. 4. Decreta Hungarica Matthiæ Regis cap. 86. Monasticum Anglic. to. 1. p. 106. Labbeum t. 2. Biblioth. p. 744. &c. Rob. Gaguinus in Poëm. vernaculo:

> *Le poure mengue sa torte,*
> *Ses aux, oignons, saus cremeur.*

Turta. Liber Ordinis S. Victoris Parisiens. MS. c. 25. *Panis, qui vulgariter Turta appellatur.* Udalricus lib. 2. Consuet. Cluniac. cap. 4. *Pro signo panis sigali, qui Turta vulgariter appellatur.* De vocis etymo multa viri docti congessere, Vossius, Menagius, Ferrarius, & alii.

Tortula, quoddam genus cibi vel panis, quod vulgò ita dicitur, Ugutioni. Diminutivum à *Torta.* Gregorius Turon. lib. 1. Miracul. cap. 7. *De qua tortulæ parvulæ formantur.* Vita S. Lupicini Abbatis Jurensis n. 11. *Non quadrupedi invictus est equo; sed sufficiebat cuique cum sustentatione baculi crassior fortiorque Monasterii tortula.* Udalricus lib. 2. Consuet. Clun. c. 4. *Pro signo tortulæ, quæ præter solitam libram datur in Tortula ceræ quatuor principalibus festis*, &c. apud Odonem Cluniac. in Vita S. Geraldi lib. 1. cap. 25. Occurrit præterea 1. Numer. 11.

Tortella. Papias: *Artocrea, panis carnem continens, vulgò Tortella.* Adelbertus Abb. Heidenheimens. p. 328. *De farina domini sui furabatur, & tortellam inde, quam comederet, confecit.*

Tortellus, ex Gallico *Tourteau.* Papias: *Pastilli, tortelli pigmentati, vel unguenta.* Ordericus Vitalis l. 6. p. 624. *Ad tumulum S. Ebrulfi accessit, laminamque reverenter amovit, sanctaque carnis pulverem instar tortellorum congessit.* Charta Mauricii Episc. Paris. an. 1189. in Tabular. S. Maglorii: *Consuetudinem tortellorum ad Natale, & ovorum ad Pascha reddent hospites S. Juliani.* Charta Roberti Comitis Drocensis: *Tenentur & quilibet hospitum Ecclesiæ reddere---singulis annis in crastino Natalis Domini unum tortellum, vel unum obolum pro tortello, si maluerit hospes.* De ejusmodi tortellis in crastino Natalis Christi Domino offerendi more, qui etiamnum in aliquot Galliæ provinciis non omnino abrogatus est, agunt Chartæ aliæ in hist. monasterii S. Martini de Campis pag. 187. 188. 514. Usatica MSS. Vicecomitatus Aquæ Rotomagi: *A la ferme des estaulx appartient la porte Cauchoise, & la porte Estouppée, & les tourteaulx que l'en y paie, & la porte de houvereul, & le Barrage, & les torteaulx, & la porte Beauvoisine, & les tourteaulx & le barrage, & les escroes des taillies.* Ibidem: *L'Abbé de Fescam doit à la porte Beauvoisine une mine de fourment par an pour aller querre les tourteaulx à sainte Marie des Fontaines, & doit le Fermier dudit Abbé faire paier les tourteaulx au barrier à ses cousts & despens.*

Torta, pro *Retorta.* Vide in hac voce.

TORTILOQUIUM. Gloss. Gr. Lat. διάλεκτος συνεστραμμένη, *Tortiloquium.* Alibi: συνεστραμμένη ὁμιλία, *Tortiloquium. Oratio intorta*, apud Plautum in Cistellar. *Involucra sensuum & verborum volumina*, apud Agellium, *Inversa verba*, apud Lucretium lib. 5.

> *Inversis quæ sub verbis latitantia cernis.*

TORTIONARIUM. Glossæ MSS. *Sanna, tortionarium.*

TORTIRELLA. *Tortorella*, Machinæ bellicæ species. Rollandinus in Chron. lib. 1. c. 12. *Comes Paduæ Manfredinus--- à lapide tortorellæ intrinsecæ cecidit mortuus.* Idem lib. 10. c. 1. *Fovea quoque facta, constructum est ibi spaldum trabeum, longo tractu fortissimum, & condensum, & turres quoque ligneæ, tortirellæ, sive predariæ, certis locis, ut temerarius inimicus accesserit, redeat cum pudore & damno.* Vide *Prederia.*

TORTISIUS, *Tortitius*, Teda, *Torses*, vel *Torches*, nostris. Synodus Exoniensis an. 1287. c. 4. *De parochianorum eleemosynis Sacerdotes procurent duos fieri tortisios, in Canone Missæ ardentes, prout in Ecclesiis multis hactenus fieri consuevit.* Fleta lib. 1. cap. 5. §. 6. *Militi quotidie liberetur à Celario Regis---unus tortitius, cum sex minutis candelis ceræ.* Computum Domanii Stapularum in Comitatu Bononiensi an. 1475. fol. 53. *Recepte des torsins de chire deus au terme de Chandeleur.* Vide *Scolaces.*

TORTITUDO, Gibbositas, apud Constantinum Afric. lib. 2. Pantechn. c. 8.

Tortitudo, idem quod *tortum*, Injustitia, violentia. Chronicon Besuense pag. 602. *In causa violentiæ & tortitudinis*, &c. Alibi: *Pro multis tortitudinibus & sceleribus.* Historia Episcoporum Autissidor. cap. 49. *Interdixit sub anathemate, ut nullus mortalium præsumere deinceps auderet vim seu calumniam, nec aliquam tortitudinem inferre pro quavis occasione rebus ejusdem Ecclesiæ.* Tabularium Arremarense: *Terram quoque Osanicurtis — recognita sua tortitudine abdicavit.* Adde Chartas alias, à Beslio descriptas in Comitib. Pictavensib. p. 468. 485. 506. Occurrit etiam non semel in Tabulario Dernensis monasterii. *Tortas & confragosas*, dixit Plautus in Menæchmis.

TORTUA, Testulo, ex Gallico *Tortuë*, apud Silvestrum Girald. in Topogr. Hibern. Dist. 1. cap. 7.

TORTUCA, Matthæo Silvatico, *testudo enuda*.

TORTULA. Vide *Torta*.

TORTURÆ, Cruciatus, Tormenta, seu supplicia, quibus ad eruendam à reis confessionem judices uti solent: Gallis *Tortures*. Quod quidem torturarum genus Anglis inauditum, Francis nostris ut inhumanum passim ii objiciunt. Joan. Fortescutus de laudibus Legum Angliæ c. 22. *Non igitur contenta est lex Franciæ in criminalibus, ubi mors imminet, reum testibus convincere, ne falsidicorum testimonio sanguis innocens condemnetur; sed mavult lex illa reos tales torturis cruciari, quousque ipsi eorum reatum confiteantur, quam testium depositione, qui sæpe passionibus iniquis, & quandoque subornatione malorum ad perjuria stimulantur. Quali cautione & astutia criminosi etiam & de criminibus suspecti, tot torturarum in regno illo generibus affliguntur, quod fastidit calamus ea literis designare. — Leges etiam ipsæ civiles, deficiente testium copia, in criminalibus veritatem consimiliter extorquent tormentis; qualiter & faciunt etiam quamplurima regna. Sed quis tam duri animi est, qui semel ab atroci tanto torculari laxatus, non potiùs innocens ille, omnia fateretur scelerum genera, quàm acerbitatem sic experti iterum subire tormenti, & non semel mori mallet, dum mors sit ultimum terribilium, quam toties occidi, & totidem gehennales furias morte amariores sustinere?* Nec multis post, graviùs invehitur in judices ipsos, qui hisce tormentis adsunt ipsi: *O judex, quibus in scholis didicisti, te præsentem exhibere, dum pœnas luit reus? Executiones quippe judiciorum in criminosos per ignobiles fieri convenit*, &c. Sed hoc non novum. Autor ad Herennium: *Majores nostros dicemus, veri inveniendi causa cruciatibus ac tormentis voluisse quæri, & summo dolore homines cogi, ut, quicquid sciant, dicant.* Vide Leges Alfonsinas parte 7. tit. 30. & Michaëlem *del Molino* in Repertorio. Foror. Aragon. V. *Tortura*.

Tortura, idem quod *Tortum*, *Tortitudo*. Charta Petri Episcopi Albanensis Cardin. an. 1078. in Bibl. Cluniac. *Nullam læsionem vel torturam inferre præsumant.* Alia an. 1103. in Biblioth. Sebusiana p. 265. *Donavit & omnino finivit Deo & B. Petro ad locum Cluniacum unum receptum, quem in Lavariaco exigebat, omnesque malas consuetudines ac deprædationes, seu torturas, quas ibi per se vel per suos exercebat, funditus vverpivit & absolvit.* Tabularium S. Albini Andegav. ubi Fulco Junior Comes *condonat torturas, quas fecit in terris S. Albini*, an. 1087. Vide *Tortus*.

Tortura Capillorum. Vide *Capillus*.

TORTUS, *Tortum*, Damnum, injustitia, vis, violentia alicui illata. Jo. de Janua: *Tortus, à torqueo dicitur. Hic tortus, tus, i.* * *corrosio, vel injuria.* Gloss. Lat. Gall. *Tortus, ta, tum, Tort, injurieux. Tortus, tus, torsion, ou injure.* Edictum Pistense Caroli Calvi c. 20. *Sic injustitiam istam exsolvant, sicut illi, qui in suo ministerio tortum faciunt.* Cap. 32. *Sicut ille, qui tortum in suo Comitatu, vel ministerio fecerit.* Adde c. 26. Vetus Notitia in Tabulario Vindocin. n. 6. *In perverso & aperto torto nobis postea abstulit.* Charta Ludov. II. Imp. pro monasterio Casauriensi: *Pro nulla denique mallatura quispiam à Monachis præfati monasterii, vel ab Advocato eorum tortum quærere audeat, quia — eidem monasterio concessimus.* Tabularium S. Joannis Andegav. *Tetbaldus fecit eis multa torta.* Prima Statuta Rob. I. Regis Scotiæ cap. 17. *Quamdiu defendens aut suus prælocutor defendet tort, & non reason*, &c. Ubi Skenæus: *Quamdiu tenens defendit, se nihil fecisse contra jus vel legem.* Testamentum Sancii I. Reg. Portugall. æræ 1217. apud Brandaonum tom. 4. pag. 261. *De quibus faciant pacari, quantum invenerint, quod accepi cum torto.*

In tortum mittere. Diploma Pipini Regis Aquitaniæ an. 835. to. 12. Spicilegii Acheriani: *Ipsumque Advocatum nemo præsumat temerario ausu distringere, vel in tortum mittere*, &c. Tabularium Brivatense ch. 446. *Ipsumque Advocatum nemo præsumat distringere, vel in tortum mittere.* Fori Oscæ an. 1247. fol. 3. *Debet mittere suum nuntium ad portam de illo, qui facit ei tortum*, &c. F. 6. *Et si testatus fuerit Infantio ad Villanum cum justitia, & sint ambo qui tenent tortum*, &c. Mox: *Et si ille, qui se clamat, est de una villa, & qui facit tortum de alia*, &c. Rursum: *Emendet ipsum tortum.*

Tortum elevare. Vetus Placitum in Tabulario Viennens. Eccl. f. 70. *Archiepiscopus Viennensis B. misit in placitum Duranni Cheuvrii de torto, quod elevaverat in terra sua, & in causis Ecclesiæ S. Mauritii. Et cùm ipse Durannus noluit ire Jerusalem, dimisit in manu Archiepiscopi tortum, quod ipse elevaverat, & ejus ministri in terra illa*, &c.

Latini porrò *tortum*, seu *tortuosum* dicunt, quidquid obliquum est, vel non rectum; unde damnum, vel injustitia aliqua, seu violentia recto opponitur. Glossæ Lat. Gr. *Tortus*, καμφθείς. Glossæ Gr. Lat. μονίαξ. *Tortile, circulus tortus.* Papias: *Linea dicitur, qua lignarii utuntur, ne tortum aliquid construant.* Prudentius in Apotheosi hymno 1.

Tam multa surgunt perfidorum compita
Tortis polita erroribus.

Constantinus African. lib. 2. Pantechn. c. 8. *Os coxæ majus est totius corporis ossibus tortum in extranea parte à superiori, in familiari ab inferiori.* Infrà: *Ne corpus tortum & non rectum fieret.*

TORTUS, Torques. Eustochius in Vita S. Pelagiæ meretricis c. 11. in Vitis Patrum: *Illa verò convocavit omnes pueros & puellas suas, & liberavit omnes, donavitque tortos aureos eis de manu sua*, &c.

TORUM. Charta Longobardica an. 774. apud Ughellum to. 8. p. 34. *A fine Venatoris usque in strafilum inter duo tora.* Charta Cornutiana vetus, edita à Suaresio: *Quæ sepis descendit per regam ante ad viam cavam, sive ad torum, quæ redit usque ad arcum supradictum*, &c. Vide *Toro*, *Torale*, & *Torallum*.

TOSCA. Charta Theobaudi *Chabot*, ex Tabulario Absiensi, apud Sammarthanos: *Donamus siquidem liberè Deo & S. Mariæ & habitatoribus Absiæ — in præmisso feodo 2. sextariatas terræ, & unam toscam, quæ ab antiquis Gambuercà à nobis vocatur; tali conventione ut in illa domum & capellam in honore gloriosæ Dei genitricis Mariæ & nostro adjutorio construant. — Donamus etiam illis altam toscam, quæ vocatur Firmitas, & 10. sextariatas de nostra propria terra; quocunque ipsi eam prædicto feodo meliorem invenerint, ipsasque duabus præfatis sextariatis & duabus toscis concedimus, illis ab omni calumnia, prece & pretio funditus liberare & expedire.* Idem Tabular. fol. 222. *Ructuram ruinatæ terræ juxta Toscam Boni repasti, quæ antea*

antea Cambuceria vocabatur. Tabular. Dalonensis Abbatiæ fol. 61. *In terra, quæ est juxta domum & superiorem toscham & landas.* Vide *Thosca & Plaxitium.*

TOSCHEODERACH. Regiam Majestatem lib. 1. cap. 6. §. 7. *Si fuerit Marus domini Regis, vel Toschederach ipsius, vel aliquod nomen officii, pertinentis ad summonitionem faciendam.* Ubi Skenæus barbarum nomen esse observat, priscis Scotis & Hibernis usitatum pro *Serjando*, vel *Serviente curiæ*, qui literas citatorias mandat executioni; subditque Davidem II. Regem Scotiæ dedisse & concessisse Joanni *Vallace* Armigero suo & fideli officium *Serjandiæ* Comitatus de *Carrik*, quod officium *Toschaderech* dicitur, vulgò *ane mair of fee.*

TOTA, idem quod *Tolta.* Meminit v. cl. Dionysius Salvagnius in Tract. de Jurib. dominic. cap. 40. prædiorum concessorum in emphyteusin *ad totam & talliam, & misericordiam domini.* Vide *Tolta.*

Tota. Charta an. 1155. apud Gariellum in Episcopis Magalon. pag. 127. *Justitias, albergas, totas, questas, sive aliquas alias injustas exactiones*, &c. Charta an. 1232. in Regesto Comitum Tolosæ Cameræ Comput. Paris. f. 103. *Terras cultas & incultas, nemora & bartas, prata & pascua, census, usus, quarta, quinta, decima, & agrarias, & primicias, oblias, & dominationes, totas, toltas, escaducas, & successiones*, &c. Alia an. 1234. f. 102. *Oblias & dominationes, totas, questas, & albergas, & toltas, adempriva & successiones*, &c. Ubi nescio, an *tota* aliud sit à *tolta*, quod ibidem apponitur? Nam & *tote*, pro exactione dicitur. Charta Libertatum villæ Perusiensis an. 1260. apud Thomasserium: *Li Sires ne la Dame de la Perose—ne haut en la vitae herbergage, ne tote, ne taille, ne queste*, &c.

TOTAGIUM, Solidum. *Totage*, pro *total*, in Consuetud. Arvernensi c. 21. art. 8. Tabularium Episcopatus Antisiod. *Totagium quod est totum Comitis quitium draperiorum. Quilibet draperius, qui tenuerit mulierem annum & diem, debet 4. ulnas de buriau Comiti, & in hoc totagio habet Miles de villa Ferreols & soror ejus 11. ulnas, janitor castelli 5. ulnas*, &c.

TOTO, adverb. *Omnino*, ὅλως, in Gloss. Gr. Lat.

TOTTONARIUS *Equus.* Vegetius lib. 1. de Arte veterin. cap. 56. *Equos, quos vulgò Trepidarios, militari vocabulo Tottonarios vocant.* Idem lib. 4. cap. 6. *Inter Colatorios enim, & eos (equos,) quos Totonarios vulgus appellat, ambulatura eorum media est.* Legendum puto utrobique *Tottonarios*, vulgò *troteniers*, de qua voce egimus in *trotare*; nam *trepidarios* equos ita appellari observat Vegetius. At Salmasius ad Capitolinum *Guttonarios* emendat. Hunc consule, si lubet pag. 247.

TOUTA. Vide *Tolta.*

TOWAGIUM, Navis subductio in tutiorem stationis partem, seu navis ductio per naviculas alligatas; sive ejusdem ad alterius navis puppim alligatæ. Gall. *Toüage*, Angl. *Towage.* W. Torn. an. 1286. *Et etiam temporibus retroactis habere debent in prato adjacenti; & in eodem loco, ubi prædictæ domus & cava sita fuerunt, towagium, quod impeditum est per levationem prædictam.*

TOXA, Stragulum è grosso panno. Papias: *Stragulum, vestis, quæ Toxa dicitur.* Grimlaïcus in Regula Solitarior. c. 50. *Sufficiant autem eis stramenta lectorum, matta & cilicium, sagum, vel toxa & capitale.*

TOXICATOR, Venenarius, qui venenum propinat, apud Lambertum Schafnaburgensem an. 1054.

TRAAL, servus cujuscunque conditionis, in Jure Sueonum, apud Joan. Stiernhookum p. 207.

TRABALE, Lignum, quod transit per rotas. Joannes de Garlandia in Synonymis:

Temo, longale, trabale, furcale, forale.

Trabale judicium. Concilium Toletan. XIII. c. 2. *Vidimus multos & flevimus, ex Palatini ordinis officio cecidisse, quos & violenta professio ab honore dejecit, & trabale judicium aut morti, aut ignominiæ perpetuæ subjugavit.* Quo loco *Trabale judicium* dici videtur firmum, ratum, & supremum; solenne enim est veteribus Scriptoribus *Trabale* appellare, quidquid ingens & firmum est, eodem sensu, quo *trabalis jussio* dicitur in Nov. Theodosii de Judæis, quæ cum summa severitate exercetur: *Trabali jussione decernimus, ut quicunque*, &c. Ita *clavo trabali figere* dixit Cicero 5. in Verr. Paulinus Nat. 9. Felic.

Corpora transfixis trabalibus inclyta clavis.

Vita SS. Ferreoli & Ferrutii: *Capitibus beatorum Martyrum trabales clavi — malleis ferreis affixi.* Gloss. Gr. Lat. δοκίδης, *Trabalis.* Est igitur *judicium trabale* adeo firmum & validum, ut quemadmodum valida trabs flecti aut disrumpi non potest, ita & illud nulla ratione convellatur.

TRABARIÆ, *naviculæ in fluminibus, quæ è singulis trabibus cavantur, unde & dicuntur. Hæ & littorariæ vel caudicæ.* Papias. Gloss. Sax. Ælfrici: *Trabaria*; Ambyme scip. Florentius Wigorniensis pag. 618. *Deinde uterque Rex in insulam — trabariis advehitur.* Vox *trabs* pro *navi*, usurpata ab Ennio, Virgilio, Catullo, Horatio, &c.

TRABATICUM, Tributi species, fortè pro *trabibus* ad publica opera devehendis, vel præstandis. Charta Hlotarii Imp. an. 840. apud Chiffletium in Tornutio: *Nullus theloneum, aut ripaticum, — aut cenaticum, aut pastionem, aut trabaticum, aut ullum occursum, vel ullum censum — exactare præsumatis.* Eadem penè habentur in Charta Caroli C. apud Beslium in Episcop. Pictaviensibus pag. 28. ex qua Chiffletianam emendare licet. Innocent. III. lib. 13. Ep. 115. *Parciates* (sunt ii Ravennatibus Custodes sylvarum seu parcorum) *per monasterium certum numerum trabium in feudum percipiebant de sylva.* Vide Senatorem lib. 4. Epist. 8.

TRABATTERE. Pactus Legis Salicæ tit. 28. §. 4. *Si quis fœminam ingenuam gravidam trabattit, & ipsa fœmina fuerit mortua*, &c. Ubi Lex Salica tit. 26. §. 4. nudè habet: *Si quis fœminam gravidam occiderit* &c. Wendelinus *trabattere*, ex *trans*, & *battere* effictum putat, quod est perquam sæviter percutere. Vide *Tribattere.*

TRABEA, *Porticus tecta dicitur.* Ita Glossæ antiquæ MSS. Addit. Joan. de Janua, *trabibus.* Nos *travée* dicimus seriem trabium, vel spatium inter duas trabes. Papias: *Tenda, quæ rusticè Trabea dicitur.*

TRABEATIO, Crucifixio, passio Christi. Charta continens Electionem Froterii Episcopi Cadurcensis, an. 990. sic clauditur: *Schedula hujus indaginis à corporea trabeatione Verbi dicimi anno 990. Ind. 3.* Alia in Tabulario Conchensis Abbat. in Ruthenis num. 83. *Facta Charta vvirpitionis, vel exvacuationis, sive securitatis, anno trabeationis Dominicæ 1013.* Adde Chartam 145. in Appendice ad Capitul. Regum Franc. & aliam apud Diagum in Comitibus Barcinonensib. l. 2. c. 31.

TRABES in Ecclesiis. Harum ut crebra fit mentio, ita diversus fuit usus. Leo Ost. lib. 3. cap. 31. (al. 33.) *Trabem quoque nihilominus fusilem ex ære cum candelabris numero 50. in quibus utique totidem cerei per festivitates præcipuas ponerentur, lampadibus subter in æreis uncis ex eadem trabe 36. dependentibus, quæ videlicet ærea trabes æreis æquè brachiis ac manibus sustentata, trabi ligneæ, quam pulcherrimè sculpi, & auro, colorumque fucis interius fecerat Desi-*

derius

derius exornari, commissa est, &c. Vide l.4.c.73. Brompton: *De cujus Ecclesia una trabe 5000. marcas argenti corrosit, unde Regis manum impleret*, &c. Chronicon Atinense an. 1061. *Fecit & duas trabes ferreas, unam in choro, & aliam extra chorum ad apponendas candelas.*

Trabes cum *arcubus*, non semel memorat Hariulfus: lib.2.c.9. *Cæterorum Sanctorum reliquias—per alias 12. capsas minores auro argentoque vel gemmis pretiosis honestissimè paratas, — dividere, atque super trabem, quam in arcu coram altare B. Richarii statuimus, ponere curavimus.* Cap. sequenti: *Trabes minores cum arcubus suis argento paratæ.* Lib.3.cap.3. *Ante altare ejusdem Sancti stant columnæ sex magnæ ex cupro, argento, & auro paratæ, sustentantes trabem unam similiter cupream argento auroque paratam. Sunt & aliæ trabes minores tres ex cupro, argento auroque paratæ in circuitu altaris vel chori, sustentantes arcus 17. ex cupro, argento auroque fabricatos; inter quos stant imagines bestiarum, avium, hominumque.* Vitæ Abbatum S. Albani: *Transpositam veterem trabem, quæ supra majus altare ponebatur, — in qua etiam trabe series 12. Patriarcharum & 12. Apostolorum, & in medio Majestas cum Ecclesia & Synagoga figuratur.*

TRABES, Frugum meta, continens 24. garbas, Anglis, *à thrave conteining. 24. sheaves.* Domesdey de Burgensibus Derbiæ: *Hi autem ad festum S. Martini reddebant Regi duodecim trabes annonæ.*

TRABUCCA, *Trabuchetum.* Vide *Trebuchetum.*

TRACA. Consuetudines Ecclesiæ de Regula, apud Labbeum to.2. Bibl. pag.747. *De equo Hispaniæ 4. denar. de traca coriorum boum, ovium, vel caprarum, 4. den.*

TRACEA, Perquisitio, per quamcunque viam, quam *Trace* dicimus, unde Gallo Belgæ nostri *Tracer* dicunt, pro perquirere. Chronicon Flandriæ cap. 9. *Voüa que jamais ne finiroit de tracer, qu'il ne l'eust trouvé.* Vide Skenæum ad Regiam Majestatem lib.4. cap.32. Bracton l.3. tit. de Corona c.1. §.1. *Si homo per infortunium oppressus — statim levetur hutesium — & postea traceam conducant per terram suam*, &c. Joann. Molinetus p.123.

Perchant, trachant, cherchant, courant, querant.
Pag.27. v.
Musant, trassant à grant travail de corps.

Vide *Trassare*, præterea Menagium & Ferrarium in Orig. Italic. in v. *Traccia.*

TRACHALA. Aurelius Victor in Epit. de Constantino M. *Irrisor potiùs quàm blandus; unde proverbio vulgari: Trachala decem annis præstantissimus, duodecim sequentibus latro, decem novissimis pupillus, ob profusiones immodicas nominatus.* Scurrilis istius Constantini M. appellationis rationem prodit Cedrenus p. 269. Εὐρύτερος τοὺς ὤμους, καὶ παχὺς τὴν αὐχένα, ὅθεν καὶ τραχηλᾶν αὐτὸν ἐπωνόμαζον: ὁ τράχηλος igitur deducta vox.

TRACONES, Meatus subterranei, cavernæ, speluncæ. Gloss. Lat. Gall. *Tracon, onis, allée sous terre.* Anonymus Poëta, nescio quis? laudatus à Joanne de Janua:

Terrarum tracones, animalia dico dracones.

Will. Tyrius lib.16. cap.9. de regione Traconitide in Syria: *Videtur autem nobis à traconibus dicta; tracones enim dicuntur occulti & subterranei meatus, quibus illa regio abundat; nam penè universus illius regionis populus in speluncis & cavernis habitat, & in traconibus habet domicilia.* Lib.19. cap.26. de Nilo: *Sed tamen quibusdam meatibus tempore soliti incrementi, fluvii pars urbem influit; quam aquarum influxionem cisternis amplissimis, ad hoc specialiter deputatis, ad usus proprios toto anno diligenter servant; sed & pomeria, quæ sunt extra urbem procuranda, occultis traconibus portionem ex ea dirigunt necessariam.* Matth. Paris an. 1247. *Cavernis terrestribus, & profundis traconibus ac concavitatibus*, &c. Vitæ Abbatum S. Albani: *Tracones verò & vias cum meatibus subterraneis, & solidè per artificium arcuatis — obturavit.*

TRACTARE, Lac mulgere, Gall. *Traire.* Fleta lib.2. cap.79. §.5. *Omnes oves ultra festum Nativitatis B. Mariæ matrices tractari per ubera, seu lactari non permittantur.*

TRACTARE, Disserere. Servius: *Xenocrates primus Philosophiæ scholam aperuit, cùm antea in porticibus Philosophi tractarent.* Vide lib. 2. Cod. Th. de his, qui super religione contendunt, & infra in *Tractator.*

TRACTAREA. Anonymus Barensis in Chronico anno 1042. *Argiro perrexit in Trane, per mare & terra obsedit eam, fecit ibi turrem excelsam ligneam, & tractareas manculas, & berbices, ut comprehenderet eam.* Fortè legendum *petrarias*, nisi per *tractareas* intellexerit quasvis machinas jaculatorias; *trahere* enim pro *jaculari* dixerunt inferioris ævi Scriptores, ita ut leg. *tractareas machinas.*

TRACTATORES, Chartularii, qui tractant vel retractant largitionales titulos. Scholiastes Juliani Antecess. ad c.82. *Tractentæ, quos dicimus apud Latinos, Tractatores, maximè in Africa sic dicuntur, id est Scriniarii; qui annonas publicas computant & tractant.* Eustathius in Vita S. Eutychii Patr. CP. n.68. Συνέβη πρὸς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Πόντου διοικητάς, τρακτευτὰς φημὶ καὶ αἰτητὰς τῶν δημοσίων &c. Ita *Chartularios* & *Tractatores* pro iisdem dici in l.3. Cod. de Canone largit. titulor. in l. Nulli de Numerariis, l. ult de Execut. eod. Cod. & Nov.28.30.128.129.147. observat Cujacius ad d.l.3. Vide Nicolaum Alemannum ad Procopii Anecdota pag. 100. 1. edit. & Nov. 1. Theod. sub fin.

Tractator, qui de rebus seriis doctè & eruditè *tractat*, scribit, loquitur, disputat. Gloss. Gr. Lat. ὁμιλία loquela, *sermo, locutio*, ὁμιλητικός, *Tractator.* S. Cyprianus in præfat. ad libr. de Cardinal. operib. Chr. *Sublimes materiæ subtilium ingeniorum exigunt tractatores.* Infrà: *Aditum ad se temerariis tractatoribus vel scriptoribus interdicit.* S. Hieronymus adversus Helvidium: *Quæ non solùm penè omnes Græciæ tractatores in suis voluminibus reliquerunt.* Spartianus in Geta: *Fuit adolescens moribus asperis, à natura decorus, tractator, gulosus*, &c. Monachus Sangall. l.1. de Carolo M. cap. 4. *De pauperibus supradictis quendam optimum tractatorem & scriptorem in Capellam suam assumpsit.* Horatius, *Ethicus tractator* dicitur Ivoni Carnotensi Epist. 7.

Tractatores dicti præsertim Librorum sacrorum Interpretes, qui de rebus sacris tractant. S. August. de Doctrina Christ. *Debet divinarum Scripturarum tractator & dictor, defensor rectæ fidei, ac debellator errorum, & bona docere, & mala dedocere.* Vincentius Lirin. Commonit. 1. *Doctores, qui Tractatores nunc appellantur, quos hic idem Apostolus etiam Prophetas interdum vocat, eò quod per eos Prophetarum mysteria populis aperiuntur.* Ruffin. de Adulteratione Libror. Origenis: *Quoscunque veterum nobilium tractatorum invenerunt de his, quæ ad gloriam Dei pertinent, plenè & fideliter disputasse*, &c. Facundus Hermianensis l.4. c.2. *Hieronymus quoque noster, vir admodum doctus, qui etiam tantæ fuerat lectionis, ut omnes, aut penè omnes, sive in Græco, sive in Latino eloquio divinarum Scripturarum tractatores legeret*, &c. Idem lib.9. cap.5. *Proinde meliùs facimus, si quemadmodum divinam Scripturam, sic etiam ejusdem Scripturæ tractatores locutos contra hæreticos fuisse credamus.* Arnobius Junior in Psal. 67. *Cleros enim hoc loco dictos & Judæi*

Judæi dicunt, & nostri plurimi tractatores. Senator lib. de D. vin. instit. c. 17. *Habent etiam post tractatores,* (SS. Patres) *diversos relatores temporum studia Christiana,* &c. Nicolaus I. PP. Epist. 42. *Si enim ipso-rum decreto cæterorum opuscula tractatorum approbantur,* &c. Didymus apud S. Hieronymum in Epist. 51. ad Domnionem: *Scientia Scripturarum omnes sui temporis tractatores vincere* dicitur; adde Epist. 52. 61. 62. 64. &c. Idem Hieronymus Claudiano Mamerto lib. 2. de Statu animæ cap. 9. *Potissimus tractatorum* appellatur: Lupo Servato de Trib. quæst. *Alterum lumen tractatorum:* Beda, Monacho Sangallensi lib. 1. de Carolo M. cap. 2. *Peritissimus post sanctum Gregorium tractator:* S. Eulogius, Alvaro Cordubensi in ejus Vita n. 10. *Tractator peritissimus & dictator:* Origenes, Sidonio lib. 2. Epist. 9. *Scævius cavendusque tractator,* Sulpitio Severo dial. 1. c. 3. *Tractator sacrarum Literarum peritissimus. Ecclesiastici tractatores,* apud Vigilium Tapsensem l. 5. contra Eutychem. Adde Auctorem Prædestinati p. 36. 82. &c. Mitto, quæ alii de hac voce observarunt, Juretus, Savaro, Sirmondus, Jacobus Gothofredus, Joann. Filesacus, v. cl. Steph. Baluzius, & alii.

Tractatores, Concionatores; qui *tractatus,* seu homilias habent ad populum. Petrus Chrysologus serm. 91. *Vacat humanus sermo, silet prædicatio tractatoris, quando angelico præconio Joannis* (Baptistæ, *profertur gloria, virtus insonat, laus collaudatur.*

Tractatores, Consiliarii. Senator l. 8. Ep. 8. idem Epistol. 12. *Decet enim tractatores habere doctissimos, quibus summa potestas committitur,* &c. Ita alibi *Tractatum* pro Consilio usurpat.

TRACTATORIA, Epistola Synodalis, *Synodica,* quæ à *Synodo,* quam *Tractatum* appellari mox docemus, ad Episcopos scribitur, vel de quavis re ad *tractatum,* seu Synodum spectante. Ea enim est vera vocabuli origo, quam non adverterunt Baronius an. 142. & Bernardinus Ferrarius lib. 2. de Epist. Ecclesiast. cap. 2. nisi locis mox laudandis legendum sit *tractoria,* uti contendit Philippus Priorius. Meminit S. Augustin. *Tractatoria* Serm. 2. in Psalm. 36. qua Episcopi declarabant, hunc vel illum esse excommunicatum: *Atque ideo non immemores puritatis Ecclesiæ conducibile existimavimus, omnes sanctos Consacerdotes & omnes Clericos, & omnes populos, qui se Christianos meminerunt, hac nostra tractatoria commonere, ut omnes ejus* (Primiani) *communionem, utpote damnati, diligenti cura horreant.* Eodem sensu *Tractatoriam* usurpat Epist. 162. *Quod si non fecerint, ibi etiam eorum pravitas & perversitas innotescet, missaque tractatoria super eorum nomine per totum orbem terrarum, quacunque jam Christi Ecclesia dilatata est, ab omnibus Ecclesiis eorum communio præcidetur. Tractatoriæ* denique mentio est in Concilio Teleptensi. In Concilio Carthaginensi V. can. 10. & Africano sub Bonifacio & Cælestino cap. 43. jubentur Episcopi ad Concilium evocari, *si non potuerint occurrere, excusationes suas in Tractatoria conscribere.* Quo loco Capitula Car. M. lib. 7. c. 20. habent *Tractoria.*

TRACTATUS, ὁμιλία, Collatio, præsertim de rebus sacris; præterea concio Episc. vel Sacerdotis ad populum. Acta Numidarum Martyr. apud Sur. 1. Maji, & Baron. an. 262. n. 39. *Horum tanta charitas fuit & tanta dilectio, ut licet taciti possent jam devotæ & obstinatæ virtutis exemplis fidem fraternitatis extruere, tamen ad stabilitatem perseverantiæ latius consulentes, pectoribus nostris rorem tractatus salutaris infunderent; neque enim tacere poterant, qui Dei sermonem videbant. Nec mirum si paucis illis diebus tam large nostrum omnium mentes eorum tractatus salubris animavit, in quibus jam Christus, micante gratia de proxima passione fulgebat.* S. Cyprian. de Opere & Eleem. *Quales nunc in Ecclesia quosdam videmus, quorum præclusæ aures, & corda cæca nullum de spiritualibus ac salutaribus monitis lumen admittunt, de quibus mirari non oportet, quod contemnant in tractatibus servum, quando à talibus Dominum videamus esse contemptum.* Adde eundem Epist. 78. & Optatum lib. 4. & 5. Ambrosium Ep. 14. Gaudentium Brixiensem, &c. *Tractatus populares, quos Græci Homilias vocant,* inquit S. Augustinus in Ep. 4. ad Quodvultdeum, præfixa lib. de Hæresib. & Victorem Vit. lib. 1. *Populares sermones Ecclesiastici,* eidem Augustino lib. 1. Retract. cap. 22. & serm. 20. de Diversis cap. 7. Chronicon Reichersperg. an. 436. de eodem S. Augustino: *Usque ad illud tempus 232. confecerat libros, exceptis innumerabilibus Epistolis, & homeliis, & aliis tractatibus popularibus.* Vide Petrum Chrysologum serm. 36. initio. In Concilio Laodiceno can. 19. ὁμιλίας ἐπισκόπων, *tractatus Episcoporum,* vertit Isidorus Mercator in Capit. Caroli M. lib. 1. c. 78. *Soli Canonici libri, & Catholici tractatus, & Sanctorum authoritates & dicta legi & tradi jubentur.* Ita *tractare,* pro *Scripturas sacras exponere,* usurpat lib. 1. Sacrament. Eccles. Roman. cap. 33. semel ac iterum.

Tractatus, Consilium. Senator lib. 8. Epist. 10. *Defensorem omnium suis tractatibus adjuvabat, & ministrando consilium, regebat ipse Rectorem.* Vide *Tractator.*

Tractatus, Concilia Episcoporum, in quibus de rebus Ecclesiasticis *tractatur,* disceptatur. *Tractatus Nicænus,* non semel apud S. Hilarium in Fragment. S. Ambrosius Ep. 13. *Hoc scriptum est in Ariminensi Synodo; meritoque Concilium illud exhorreo, sequens tractatum Concilii Nicæni, à quo me nec mors nec gladius poterit separare.* Infra: *Si tractandum est, tractare in Ecclesia didici, quod fecerunt patres mei.* Ita etiam *tractatum Concilii Nicæni* dixit Vigilius Tapsensis lib. 1. contra Palladium pag. 498. & *Tractatum plenum,* quem ibidem *Concilium plenum* vocat. Codex Canonum Ecclesiæ Africanæ c. 47. Περὶ τῆς πίστεως γὰρ τῶ ἐν Νικαίᾳ τρακτάτῳ ἠκούσαμεν. Epistola Clericorum Italiæ, directa Legatis Gallor. an. 552. *Usque ad universalis Concilii tractatum.* Epistola Synodalis Concilii Aurelian. I. *Quia tanta ad religionis Catholicæ cultum gloriosæ fidei cura vos excitat, ut sacerdotalis mentis affectu Sacerdotes de rebus necessariis tractaturos in unum colligi jusseritis,* &c. *Tractatus ac deliberatio Synodi,* apud Facundum Hermianensem lib. 1. cap. 5. *Synodalis tractatus,* in Epist. Leonis I. PP. ad Flavian. CP. & apud Marbodum Diac. in Vita S. Licinii Episc. Andeg. *Tractatus Ecclesiasticus,* in Epist. 9. Gelasii I. PP. Lex 15. Cod. Th. de Episcop. &c. *In Ariminensi Synodo super Ecclesiarum & Clericorum privilegiis tractatu habito,* &c. Hlotharii Imp. Epistola ad Leonem IV. PP. *Observantes, ut si ipse ratum esse decerneret, ex suo latere viros idoneos destinaret, quia unà cum Episcoporum ipsius provinciæ tractatus causam utriusque inquirere, & canonicè definire valerent.* Præfatio Concilii Wormatiensis an. 868. *Dum — apud Wormaciam — convenissemus, ut de quibusdam Ecclesiasticis utilitatibus communis à nobis tractatus ageretur,* &c. Concilium Romanum an. 904. cap. 2. *Quatenus cum ad Synodum convenerint, liberè eis tractare & statuere liceat, quæ sanctorum Patrum canonica censura decrevit.* Concilium Troslejanum an. 909. in Præfat. *De statu sanctæ Ecclesiæ ac totius regni utilitate tractaturi.* Adde Concilium Confluentinum an. 922. cap. 1.

Tractatorium, Locus, in quo *tractatus* seu consilia agitantur, Senatus. Sidonius lib. 1. Epist. 7. *Id in tractatorium frequens Senatus.* Vide *Secretarium.*

Tractatus, Epistola, quam Pontifex recens electus ad alios Pontifices mittebat, fidei suæ testis; quam *Synodicam* appellabant, ut in hac voce docemus. Auctor Prædestinati l. 1. hæresi 89. *Consuetudo est namque, ut unum tractatum suum Episcopus Alexandrinus mittat*

mittat ad Constantinopolim, qui recitetur in Pascha, & tractatum suum Constantinopolites, qui Alexandriæ recitetur. In tractatu suo Constantinopolites Nestorius scripsit, Mariam non esse Theotocon, sed Christotocon, &c.

Tractatus. Charta Petri Abbatis S. Benigni & Menardi Abbatis S. Sequani pro societate monastica, apud Perardum p. 265. *Post brevis recitationem statim fiet officium, & ea die, si talis fuerit hora, vel in crastino Missa matutinalis, cum signorum pulsatione & tractatu celebrabitur.* An *tractu?*

TRACTEUTÆ. Vide *Tractatores.*

TRACTIM, in Glossis veteribus, *jugiter, continuatim. Tractim* verò *canere*, lenta & morosa modulatione. Honorius Augustodun. lib. 1. cap. 36. *Tractus, à trahendo dicitur, quia trahendo, id est tractim canitur.* Id est *lentè*, morosè, quomodo *tractim* exponitur in Glossario Longobardico S. Germani Paris. Usus antiqui Ordin. Cisterciensis cap. 68. *Dicto itaque Deus in adjutorium meum intende, morosè & trahendo à Sacerdote,* &c. Cap. 119. *Et cum paratum fuerit, tabulam in Claustro tractim percutere ---- debet.* Remualdus Salernitanus Archiepiscopus in Chronico MS. an. 1166. *Clericos in ea multos & præbendas instituit, & divinum in illa officium reverenter, & tractim, & cum Dei reverentia & timore celebrari disposuit.* Chronicon Tradonense lib. 8. *Assiduus erat omnibus horis in Choro, & de Psalmis tractim cantandis, & cantu dulce æquè modulando indefessa illi sollicitudo.* Charta Caroli Regis Siciliæ an. 1304. apud Ughellum to. 7. Ital. sacræ p. 897. *Volumus, quod ipsa deinceps Ecclesia secundum ordinem Parisiorum Ecclesiæ per libros, quos eidem Ecclesiæ dedimus, divinum officium celebretur, punctatim videlicet atque tractim.* Statuta antiqua Ord. Cartusiensis 2. part. c. 13. §. 5. *Historiam legat rotundiùs, sermones & homilias attractius, apertè tamen & distinctè legat omnia, ut possit intelligi,* &c.

TRACTORES. Concilium Avenionense an. 1281. cap. 8. *Denuntientur autores, fautores, tractores, defensores, & fidejussores pro his observandis excommunicati,* &c. Fortè *Tractatores*, ex Gallico, *Traiteurs*, Contrahentes.

TRACTORIA, idem quod *Traga*, vel *Traha*, de qua voce infrà. Erchempertus in Hist. Longobard. cap. 68. *In quandam tractoriam plaustro vehentem intromissus, Capuanam urbem ingressus est.*

TRACTORIA, Diploma, seu instrumentum evectionis, cursusque publici, hoc est, quo jus & facultas dabatur equos, vehicula, & viaticum petendi de publico. De *Tractoriis* passim tituli *de Cursu publico*, & *de Tractoriis & stativis*, lib. 12. Cod. Justin. & lib. 8. Cod. Th. ubi multa Cujacius, Jacobus Gothofredus, & alii doctiores interpretes, quos non exscribo.

Tractoria interdum est Epistola citatoria & evocatoria, qua jubetur quispiam certo loco & tempore præsentem se sistere; qua scilicet trahitur & evocatur quispiam. S. Augustinus Epist. 217. *Tractoria ad me 5. Id. Nov. venit, jam finito die, & me valde indispositum invenit, ut occurrere omnino non possem,* &c. Vide Formulas antiquas promotionum Episcopalium to. 2. Concil. Gall. Sirmondi pag. 651. 653. 656. Joannem VIII. PP. Epist. 177. 181. 228. 229. Bernardinum Ferrarium de Epistol. Eccles. lib. 2. cap. 1. & virum doctissimum Joannem Garnerium ad Marium Mercatorem in Commonitorio capit. 3.

Tractoriarum etiam sub Regibus nostris usus innotuit, quem à Romanis mutuati sunt; quibus scilicet Missis suis commeatum & hospitia in itinere præberi jubebant. Extat harum formula apud Marculfum lib. 1. for. 11. cujus titulus: *Tractoria Legatorum*, &c. Initium autem sic concipitur: *Ille Rex omnibus agentibus. Dum & nos in Dei nomine Apostolicum virum illum partibus illis legationis causa direximus, ideo jubemus, ut locis convenientibus eisdem à vobis evectio simul & humanitas ministretur, hoc est veredos seu paraveredos tantos, panis nitidi modios tantos, vini modios tantos,* &c. Ex quibus patet, expressum in Tractoriis, quid Missis singulis, secundùm eorum qualitatem præbendum esset; unde *Tractoriæ stipendiales* appellantur Agobardo lib. de Insolent. Judæor. Ita porrò *Tractorias* usurpant Capitul. Caroli M. lib. 4. c. 30. 69. Lex Longob. lib. 3. tit. 1. §. 38. tit. 7. §. 1. Capitul. Ludovici Pii an. 818. cap. 30. & an. 819. c. 26. & Capit. Caroli C. tit. 32. c. 16. Vide Diur. Roman. cap. 6. tit. 9. 10.

Tractoria, interdum sumitur pro quovis Diplomate Principis. Carolus M. in Charta seu Præcepto, quo monasterium S. Dionysii ab omni teloneo eximit, apud Doubletum pag. 709. *Ideoque per hanc tractoriam expressè præcipimus atque commendamus, ut ipsum mercatum cum omnes suos teloneos, sicut anteriores Reges ac Principes partibus S. Dionysii contulerunt, ita in omnibus sint concessi atque indulti.* Mox: *Et ut hæc tractoria nostris & futuris temporibus firmior habeatur,* &c. Quibus postremis verbis concipitur pariter Præceptum aliud Ludovici Pii pro eadem immunitate teloneorum, p. 733. Nec scio, an aliter intelligendum sit Concilium Meldense can. 71. in quo Galliæ Episcopi à Carolo C. Rege postulant, *ut auctoritatem sigillo regio roboratam more Tractoriæ Christianissimus Princeps singulis donet Episcopis, quam quisque Episcoporum penes se habeat, ut quando ei necesse fuerit, per eandem auctoritatem reipublicæ ministros conveniat, ut ipsi in quibuscumque civili indiguerint auxilio, reipublicæ ministris concurrentibus, suum, imo divinum, possit ritè peragere ministerium.* Quo loco *auctoritas sigillo regio more tractoriæ roborata*, nihil aliud, opinor, sonat, quàm Diploma authenticum Principis, ejusque firmatum sigillo, quomodo *tractoriæ* firmari solent, hoc est *præcepta regia*, (cujusmodi sunt Caroli M. quorum meminimus) quibus scilicet tractoriis ac diplomatibus facultas daretur Episcopis *ministros reipublicæ* conveniendi, iisque nomine regio præcipiendi, ut quotiescumque res exegisset, præsto essent ad eorum auxilium. Scio, Bignonium & Bernardinum Ferrarium *Jus tractoriæ*, seu evocandi ministros regios per *tractoriam*, à Rege expositum censuisse, quorum sententiam si quis amplecti malit, non magnopere repugnabo. Binæ denique habentur formulæ *Tractoriæ* nomine, in formulis incerti auctoris cap. 10. & in Chartis Parensalib. for. 15. Prior quæ est Episcopi, inscribitur *Tractaria pro itinere peragendo*; altera, quæ est majoris domus, inscribitur *Charta Tractaria*; utraque porro precibus concipitur, ut peregrino religionis vel pœnitentiæ causa ad Sanctorum limina pergenti, mansionem, focum, panem & aquam præstare velint ii, per quos iter facturus est; quæ quidem *tractoriæ* non multum differunt ab iis, quas *Commendatitias* appellabant; adeo ut liceat opinari *tractoriæ* vocem latiùs postea sumptam pro quovis Diplomate. Vide *Tractatoria.*

TRACTUS, Cantus Ecclesiastici species. Honorius Augustod. lib. 1. c. 96. *Tractus a trahendo dicitur, quia trahendo, id est tractim canitur.* Hugo à S. Victore in Spec. Eccl. lib. 1. c. 7. *Tractus autem quia gemitum & cantum lachrymabilem exprimit, lachrymas Sanctorum---repræsentat. Unde tractus dicitur, quia Sancti suspirantes ab imo pectoris gemitum trahunt.* Adde lib. 2. cap. 19. Alcuinus lib. de Offic. divin. *Tractus semper in causa humilitatis ponitur.* Joannes Abrincensis Episc. de Offic. Eccl. *Per tractum, qui nullo respondente cantatur, & in melodiis suis similitudinem fert gemitus,* &c. In eo verò quod nullo respondente canitur, differt à responsorio. Amalarius lib. 4. de Divin. Offic. c. 12. *Hoc differt inter responsorium, cui Chorus respondet, & Tractum, cui nemo.*

mo. Inde igitur Tractus cantatur, cùm cessat Alleluja. Ordo Romanus: *Si fuerit tempus, ut dicatur Alleluja, bene; sin autem, Tractus.* Alibi: *Quapropter Alleluja illo tempore non cantatur apud nos; sed Tractus, id est luctus.* Necrologium S. Leonorii Bellimontis in Bellovacis: *Kal. Jan. obiit Matthaus Comes — officium plenum fiat, cappa in Choro, Responsoria & Tractus, in cappis. tres pauperes reficiantur, Generale facit Prior de piscibus abundanter.* *Tractus* & hymnos composuit Gelasius PP. ut autor est Rupertus l. 2. de Div. Offic. cap. 21. & ex eo Autor Chronici Reichersbergensis sub an. 494. Vide præterea Librum usuum Ordin. Cisterc. cap. 12. Stephanum Eduensem Episc. lib. de Sacram. altar. cap. 12. & Durandum lib. 4. c. 21.

Tractus, Piscatio, jus piscationis, quod aliàs *Jactus* dicitur; pisces, qui ex fluvio vel vivariis extrahuntur. Tabularium Bellilocense ch. 159. *Cum terris cultis & incultis, domibus, sylvis, adjacentiis, & in Dordonia tractis, sive jetis.* Ch. 176. *Et juxta fluvium Dordoncæ piscatoriis & ripaticis, jectis sive tractis.* Charta anno 1266. in Probat. Hist. Sabaudicæ: *Ripaticis, piscationibus, tractis, venationibus, laudemiis.* Charta Ricardi II. Ducis Norm. an. 1027. pro Monasterio Fiscanensi: *Et in eodem fluvio tractus piscatorios: — item in fluvio qui dicitur Authura, in loco dicto Hasdans, tractus piscatorios cum aliquibus hospitiis.* Fleta l. 5. c. 9. §. 24. *Sunt etiam aliæ res hereditariæ, quæ veniunt in partitionem, quæ cum commode dividi non possunt, uni conceduntur, ita quod alii cohæredes alibi de communi hæreditate habeant ad valorem; sicut sunt vivaria, piscariæ, parci, & hujusmodi; vel saltem quod partem habeant, sicut secundum, tertium, vel quartum, vel secundum tractum, tertium, vel quartum, secundum numerum cohæredum; & ita de parcus, secundam, tertiam, vel quartam bestiam.* Charta Ludovici Regis Franc. an. 946. in Biblioth. Cluniacensi pag. 275. *Excepto tertio tractu de Hosa quod pertinet ad S. Vincentium.* Alia Rodulphi Regis an. 997. ib. pag. 410. *Et tertiam partem piscinæ, quæ vocatur Osa, cum mancipiis vel reliquis rebus ad eandem piscinam pertinentibus, ut semper iidem Monachi medium tractum habeant.* Orig. Murensis Monasterii p. 50. *In lacu autem habemus duos tractus & dimidium*, &c. Pag. 52. *Et in lacu duos tractus — possidemus.* Tabularium Vindocinense fol. 54. *Donavit eis tractum sagenæ unius, in universis aquis suis, ubicunque piscaturas habere dinoscitur.* Vide Radulphum in Vita S. Richardi Episcopi Cicestrensis n. 78.

Tractus, vel *tractus decima*, in agris ac culturis, alius prorsus à *tractu piscatorio*. Charta Alexandri III. PP. anno 1180. in Historia Vastinensi: *Decimam de la Narville, & tractum per singulos annos; — apud Chaloëreth quartam partem decimæ de Fratevilla, & duos tractus; quartam partem decimæ de Varennis, & quartum tractum; Decimam in terra Burchardi Gononis, — & ipsius decimæ tractum.* Charta Hugonis Decani Paris. an. 1213. in M. Pastorali lib. 7. ch. 33. *Ipsi autem Monachi nobis quitaverunt medietatem totius decimæ in proventibus, videlicet in dominio, in justitia, in tractu.* Alia an. 1248. lib. 8. ch. 22. *Medietatem in quadam decima, — videlicet in grano, palea, tractu, stramine, & in omnibus aliis quibuscunque proventibus ratione decimæ supradictæ.* Charta an. 1239. apud Roverium in Reomao p. 263. *Cum Abbas & Conventus Reomaensis, Laurentium de Crie piscatorem coram nobis authoritate Domini Lingonensis, super terris tertialibus sitis in finagio de Crie, in quibus dictus Laurentius dicebat se tractum habere, & super sergenteria ad Prioratum de Asiaco spectantibus traxissent in causam*, &c. Quæ hic commentatur idem Roverius p. 640. nihili sunt. Vide in *Granchagium*.

Tractus extra rotulos. Leges Malcolmi II. Regis Scotiæ cap. 3. n. 2. *Item ordinaverunt pro sustentatione justitiarii quolibet die itineris sui centum solidos. Item Clericis suis, pro quolibet homine amerciato, vel vendito duos solidos; & pro quolibet homine mundato per assisam, pro tractu extra rotulos, quatuor denarios.* Galli dicerent: *Pour estre tiré du rôle des accusations ou des amendes.*

TRADAVIUM. Charta Alamannica 99. Goldastina: *Proclamavit, eò quòd in contradutum suum mansum ei tollutum fuisset, quod ei advenit à parte uxoris suæ simul & Flavino, & propresum fuisset, & legibus suum esse deberet, quia jam de tradavio uxoris suæ fuisset, idcirco suum esse deberet.* Legendum fortè *tritavio*, ita quod prædium à *tritavo* uxoris possessum fuisset, nisi potiùs *tradavium* accipiatur pro proprietate, vel dote.

TRADITIO, Cessio, concessio, alienatio, vel dispositio per testamentum, in Capitul. 2. an. 813. c. 6. in Concilio Turonensi III. an. 813. c. 51. in Capitul. Caroli C. tit. 32. c. 5. &c. Vide *Investitura*.

Traditiones Evangelii. Testamentum Riculfi Episcopi Helenensis an. 915. *Alium verò Missale cum Antiphonario in uno volumine, Smaragdum unum, Traditiones Evangelii, & Epistolas libros duos*, &c.

TRADITOR, Proditor, Gall. *Traitre.* Tacitus lib. 1. *Quin potiùs interfecto traditore, fortunam virtutemque suam malo omine exsolverent.* Hugo Flaviniacensis in Chron. p. 163. *Regebat tunc Ecclesiam* (Remensem) *Arnulfus Lotharii Regis, qui quintus à Karolo Calvo fuit, filius, qui Traditor cognominatus est ob id, quia civitatem patruo suo Karolo reddidit, cum doleret regnum alienæ stirpi datum, & sua prereptum.* Ita etiam usurpant Leges Edwardi Confess. c. 19. Thwroczius non uno loco, & alii passim.

Traditio, Proditio, Gall. *Trahison*, apud Simeonem Dunelm. an. 1088. 1096. Radulphum de Diceto an. 1190. & alios non semel. Leges Alfonsinæ part. 6. tit. 2. lege 1. *Læsæ Majestatis crimen, tanto quiere dezir en Romance como yerro de traycion, que faze ome contra la persona del Rey.*

TRADITORES, dicti ex Christianis, qui atrocitate pœnarum perterriti, quos apud se haberent codices sacros, tradebant Tyrannis. Horum ingens numerus fuit; sed prope infinitus illorum, quorum constantia nulla est concussa formidine, qui, ne sacros libros traderent, lubentissimo animo mortem oppetierunt. Horum memoriam præsertim agit 2. Jan. Martyrologium Romanum. S. Augustinus lib. 7. de Baptismo contra Donatist. c. 2. *Post Cypriani mortem 40. & quod excurrit annis peractis, traditio codicum facta est, unde cœperunt appellari Traditores.* Sub Diocletiano nempe. Acta SS. Saturnini & Socior. Mart. Carthag. c. 1. n. 2. 11. Febr. *Qui pleni Deo, devicto atque prostrato diabolo, victoriæ palmam in Traditores & eorum consortes ferentes, qua illos ab Ecclesia communione rejecerant, cuncti Martyres proprio sanguine consignabant. Fas enim non fuerat, ut in Ecclesia Dei simul essent Martyres & Traditores.* Adde cap. 3. n. 16. De iis etiam idem Augustinus Epist. 50. 162. 164. 171. de Verb. Dom. serm. 18. c. 19. lib. 3. contra Crescon. c. 27. 30. in Collat. 3. cap. 13. lib. 7. de Baptismo contra Donatist. c. 2. Concilium Arelatense I. c. 13. &c.

Traditor, Donator. Orig. Murensis Monasterii p. 49. *In Wirhenlos sex diurnales habemus, quorum traditores fuerunt Rustein, Lutprandt*, &c.

TRADITORIA, Instrumentum seu Charta traditionis, vel *investituræ*, qua quis agrum seu quamvis rem aliam alteri tradit, & in ejus dominium transfert, per festucam, vel ramum, &c. Hujus formulæ habentur in formulis veteribus Bignonii 19. & 57. ubi & *Notitia traditionalis* dicitur.

TRADUX, Stirps, progenies. Glossæ Antiquæ MSS. & ex iis Papias: *Tradux, ex altero ducta propago, radix vel origo.* Glossæ Lat. MSS. Reg. cod. 1013. *Tradux*,

Tradux, Propago. Alia: *Tradux, Origo.* Prudentius in Apotheosi:

Vitandus tamen error erit, ne traduce carnis
Transfundi in sobolem credatur fons animarum
Sanguinis exemplo, cui tenta propagine vena est.

Eulogius lib. 3. Memorial. Sanctorum c. 17. de S. Aurea: *Grandique fastu Arabicæ traducis exornabatur.* Alvarus in Vita ejusdem S. Eulogii: *Patritia Senatorum traduce natus.* Isidorus Pacensis æra 728. *Julianus Episcopus ex traduce Judæorum, ut flores rosarum de inter vepres spinarum, productus,* &c.

Tradux, invenitur etiam, inquit Joannes de Janua, pro *originali peccato, quod Adam commisit, & ab ipso in posteros fuit translatum, sicut de patribus filii propagantur.* Hinc

Traduciani, appellati vulgò à Pelagianis Catholici omnes, qui, contra quam ii, mortem in omne genus humanum *per transitum seu traducem, & per peccatum & per semina transire, currere*, ut loquitur Marius Mercator lib. Subnotat. c. 9. §. 7. 14. hoc est per peccatum originale, existimant. Idem Mercator lib. laudato cap. 6. §. 5. *Quomodo non & tu Traducianus es, ut tibi libet, & adhuc licet, nomen imponere Catholicis Christianis?* Annianus in Præfat. ad homilias Chrysostomi: *Quantum nobis consolationis exoritur, cum cernimus tam erudito, tamque illustri Orientis Magistro, eam, quam in nobis Traducianus oppugnat, adstrui veritatem?* Infrà: *Solvendo omnes illas quæstiones, quibus Traducianus os innitens beatum Paulum vitiorum obfuscatione commaculat, ut scilicet fidelibus suis Apostolico exemplo peccata conciliet.* Prudentius in Apotheosi v. 977.

Hæc prima est natura animæ; sic condita simplex
Decidit in vitium per sordida fœdera carnis.
Exin tincta malo peccamine Principis Adæ
Infecit genus omne hominum, quod pullulat inde,
Et tenet ingenitas animarum infantia in ortu
Primi hominis maculas, nec quisquam nascitur insons.

Vide Auctorem Prædestinati lib. 1. hær. 88. & Cæsarium quæst. 78. &c.

Tradux denique vox usurpata ab iis hæreticis, qui animas à parentibus in filios traduci existimabant. Ajebant enim, *animas rationales esse ex traduce*, id est, ex propagatione ductas, vel origine, ex altero, ita ut anima filii ex anima patris originem haberet. Quam hæresin carpit loco laudato Prudentius:

Vitandus tamen error erit, ne traduce carnis
Transfundi in sobolem credatur fons animarum,
Sanguinis exemplo, cui tenta propagine vena est.

Eusebius Pamphili in Apologia Origenis ex versione Ruffini: *De anima verò, utrum ex semine traducis ducatur, ita ut ratio ipsius vel substantia inserta ipsis seminibus habeatur, an verò aliud habeat initium?* &c. Ejusmodi Traducianorum hæresin exagitant Hieronymus Epist. 61. ad Pammachium c. 6. Epist. 82. l. 2. in Ruffinum c. 1. 2. 5. Cæsarius S. Gregorii Nazianzeni frater quæst. 78. &c. Vide Auctorem Prædestinati, hæresi 26. 86.

TRAGA, *Tragula*, Plaustri species. Gloss. Lat. Gall. MS. Thuanum: *Hæc tragua, Havet.* Charta Simonis Comitis Northampton. in Monastico Anglic. to. 1. pag. 851. *Qui cum quadriga, vel traga, aut onere per licentiam forestarii de bosco fuerit egressus.* Occurrit iterum pag. 853. Nescio, an aliud *traca* sonet? in Consuet. Monast. de Regula: *De traca corsorum boum, ovium, vel caprarum, 4. den.*

Tragula. Papias: *Trahæ, quæ rustici tragulam vocant.* Idem rursum: *Traha, genus vehiculi, à trahendo dictum, nam non habet rotas.* Addit Brito: *Sic etiam appellatur instrumentum dentatum, quod equus trahit super terram de novo seminatam pro semine recondendo & glebulis conterendis.* Gloss. Latino-Gall. *Traha, Herce.* Gloss. Gr. Lat. MS. χαιμελκ@, *Trahea.* Edit. *Trahe.* Sed leg. *Traha.* Gloss. Lat. Gr. *Trahea*, τυκάνη τὰς βώλους ἀφανίζουσα. Eædem Glossæ: *Tradues*, κάστρ@, ὄχημα δίχα τροχῶν. Ubi puto legendum *Tragula.* Ælfrici Gloss. *Traha*, cipe. Unde nostrum *Civiere.* Gloss. Lat. Gall. *Traha: Civiere, ou brouette.* Virgil. l. 1. Georg.

Tribulaque, trahæque, & iniquo pondere rastri.

Paralipom. lib. 1. c. 20. *Fecit super eos tribulas & trahas.* Matth. Paris an. 1259. *Ligones, tridentes, trahas, vomeres, aratra,* &c. Thwroczius p. 50. *Rex Andreas post hæc citò incidit in paralysin, & tam hiemali quàm æstivali tempore super traha ferebatur.* Josephus Barbarus in Itinerario ad Tanaim: *Trahis secum vehunt omnia, quæ volunt, & quidem in eo celerrimè sese expediunt. Trahæ apud eos in eo usu sunt, quo apud nos fortasse carri; & hi à latere & parte dextra Travali vocantur.*

TRAGAL. Vetus Charta apud Will. Hedam pag. 246. 1. edit. *In Untecomeri laxatio retium, quod Tragal dicitur, omnis & dimidium piscationis ad S. Martinum pertinet.* Vide *Tragum.*

TRAGEMATIA, Τραγήματα, Bellaria. Papias: *Collibia sunt apud Hebræos, quæ nos vocamus Tragemata, vel vilia munuscula, ut cicer frixum, uva passa, poma diversi generis.* Regula S. Pachomii c. 37. *Qui ante fores convivii erogat fratribus tragematia, in tribuendo meditetur aliquid de Scripturis.* Cap. 52. *Si verò sint tragematia, vel poma, dabit ei janitor ex his comedere, quæ poterit,* &c. Vita B. Veronicæ de Binasio cap. 9. *Vasa quædam afferri vidit lignea præclarè elaborata, quibus ex saccharo delicatiora quædam composita servabitur, quæ Tragimata vocamus.*

TRAGINARE, vel *Tragmare*, Trahere, ex Gallico *Trainer*, vel *Traigner*, ut vulgò Picardi efferunt. Charta Communiæ Atrebatensis an. 1211. art. 24. *Qui alium per capillos ad terram traginaverit,* &c. *Traginatus*, ibid.

TRAGIPITINUM, in Notis Tyronis p. 161. inter calceamenta.

TRAGULA. Vide *Traga.*

TRAGULI. Matth. Paris an. 1253. *De viris quoque sanctis & literatis, qui seculam ordine irregressibili pro Deo imitando reliquerunt, suos facit Papa telonarios ad pecuniam argumentosè extorquendam, quod & ipsi onus inviti suscipiunt, ne inobedientes esse videantur. Et sic de secularibus fiunt seculariores, & mentitur in eis tragulorum vilitas, dum sub habitu paupertatis spiritus habitat elationis.* Fortè legendum *stragulorum.*

TRAGUM, Instrumentum piscatorium, rete: *Tragula*, Plinio l. 16. c. 8. Glossæ Isidori: *Tragum, genus piscatoriæ.* Gloss. Lat. Gall. *Tragum, Rais à pescher, Trouble.* Charta Edgari Regis Angl. pro Monasterio Ramesiensi: *Cui Sanctus in somnis apparuit sic fando Benedictus; aurora spargente polum, tuum ejiciens tragum, multitudini copiosæ voti compos obviabis piscium.* Mox: *Prædictus igitur piscatorum didascalus iis auditis evigilans,—in aquam, sicut sibi jussum fuerat, tragum suum laxare cœpit, & sicut sanctus Pater prædixerat, copiosam multitudinem piscium conclusit.* Vide *Tragal.*

TRAHERE, Rapere. Lex Salica tit. 14. *Si puer Regis vel litus ingenuam fœminam traxerit, de vita componat.* Marculf. l. 2. form. 16. *Si aliquis puellam invitam traxerit,* &c. Form. 29. *Si servus ingenuam trahit.* Libertates urbis Vasatensis: *Quicunque alium percusserit, vel traxerit, pugno vel palma, vel pede, irato animo, sanguine non interveniente,* &c.

Trahere, alia notione, in eadem Lege Salica tit. 29. §. 38. *Si quis casam alienam sine permissu possessoris traxerit,* &c. Ubi edit. Heroldi tit. 27. §. 31. *Si quis per casam* &c. habet. Quo loco Wendel. *traxerit* positum pro *iter fecerit*, censet, quomodo dicimus: *Tirer vers quelque lieu.*

Trahere,

Trahere, Jaculari, nostris *Tirer, traire*. Otto Morena p. 51. *Ac super ipsum castellum fortiter diu noctuque trahere non cessaverunt.* Galbert. in Vita Caroli Com. Flandr. c. 7. *Non cessabant trahere sagittis.* Adde c. 13. n. 96. Robertus Monach. l. 3. hist. Hierosf. *Turcorum nempe consuetudo est, ut retro confugiant tractus sagittis*, &c. Adde historiam Cortusiorum l. 7. c. 20.

Trahere se ad partem. Vide *Pars.*

Trahere spatham. Vide *Spatha.*

Trahere, Moras agere, quomodo *Tirer de longue* vulgò dicimus. Vide *Tractim.*

TRAHINA. Fridericus II. Imp. lib. 2. de Arte venandi in prologo: *Quædam* (instrumenta) *in docendo ipsa ut sciant capere aves, quas vult artifex, quomodo vult, id quod dicitur trahina, sive fiat de grue, sive de ayrone, sive de alia ave, sive de pelle leporina impleta paleis, & sunt multa, quæ spectant ad trahinam.*

TRAJECTORIUM, *Fundibulum.* Gloss. MS. Regium cod. 1013.

TRAJECTUM, lingua Gallica, Oppidum sonat. Sigebertus an. 697. *In loco VVltaburg, qui nunc VVltrajectum dicitur, a nomine gentis VVltarum, & Trajecto compositum, quasi VVltarum oppidum; nam Trajectum lingua Gallica oppidum dicitur.* Hausit à Beda l. 5. hist. c. 12.

Trajectus, vox Latinis haud incognita, ea notione, qua utitur Monachus Sangall. l. 1. de Carolo M. cap. 32. *Fuit consuetudo in illis temporibus, ut ubicunque aliquod opus ex Imperiali præcepto faciendum esset, siquidem pontes, vel naves, aut trajecti, sive purgatio, seu stramentum, vel impletio cœnosorum itinerum, ea Comites per Vicarios & officiales suos exequerentur*, &c. Adde cap. 33.

TRAINA. Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu fol. 107. *Cabannaria in Villa Perdita, servitium per Kalendas duo membra de carne, & 2. panes, & 2. trainas, & unum fassum de teda.* Adde fol. 108. 113. Rursum fol. 114. *Et 1. cartallum de fabis, & 3. trainas de lignis, & 10. faxos de majeria.*

TRAINELLUM, Catholicon Armoricum: *Trainell, Gall. c'est trainel à aider à chaucer, chaucepié, Lat. hic parcopollex, item hoc trainellum.* Vide *Parcopollex.*

TRAITA. Charta Guigonis Comitis Forensis an. 1253. pro Libertatibus Villarezii: *Remittimus hominibus antedictæ libertatis bannum, quod habebamus in dicta villa de vinis nostris vendendis in mense Augusti, excepta trayta, quam ad manus nostras expressè retinemus.* Hinc fortè nostris vectigal, *Traute foraine*, seu ea præstatio pro mercibus, quæ in Regnum inferuntur, vel ex eo efferuntur.

TRALIA. Vide *Trelia.*

TRAMALLUM, *Tramela*, species Retis ad capiendos pisces. Gallis *Tremail.* Italis *Tramaglio*, sic dicta, quòd tribus *maculis*, vel triplici *macularum* ordine, quas *Mailles* nostri dicunt, confecta sit. Catholicon Armoricum: *Tramaill, c'est une rets à pescher. Lat. hoc tragum, verriculum.* Tabularium Vindocinense ch. 240. *Quatuor tractus retis, quod vulgariter vocant Tramallum, ad capiendos pisces.* Schedæ MSS. Corbejenses de Mensa Abbatis: *Et sciatur, quòd talis debet esse tramela, dont on prent roces, (pisciculos) quod de facili per foramina tramelæ possint transire tres medii digiti de manu dextra.* Vide *Tremaclum*, & Menagii ac Ferrarii Orig. Ital.

TRAMEN *de arboribus*, in Gloss. Saxon. veteri, Ꝥpæc. In Cottoniano, *Framen*; ubi Somnerus: Neutrum intelligo. Fortasse *Termes*, quod Belg. *Speck maede.*

TRAMISUM. Vide *Tremisum.*

TRAMOSERICA, *Vestis, quæ stamina ex lino, tramam verò ex serico habet.* Papias & Ugutio. Gloss. Saxon. Ælfrici: *Tramasericum*, Ꝥeolcen ab. Ubi Ꝥeolcen, est sericus, bombycinus. Charta donationis, factæ Ecclesiæ Cornutianæ, edita à Suaresio: *Mafortem tramosericum, rhodomelinum, aquilatum.* Ibidem: *Vela tramoserica prasino purpura.* Chartula plenariæ securitatis exarata Justiniano imperante, apud Brissonium l. 6. Formul. *Camisia tramoserica in cocco & prasino valente solidos tres semis.*

TRANA, Lydio, & Goldasto, *Evectio, tractoria.* At *Evectio trana* dicitur conjunctim, in Charta Caroli M. apud Will. Hedam in Rixfrido Episcopo Trajectensi: *Præterea præsenti præcepto decernimus—ut non per ullos portus, neque per civitates, ubicunque in nostro regno aut pagis, aut territoriis, teloneus exigatur, nec de navali vel carrali, neque de saumis, seu trana evectione, vel rotaticum, vel pontaticum,—requiratis vel exigatis*, &c. Quid sit *trana* hoc loco, non facile est assequi. Papias MS. *Tranas quidam putant esse, quibus mare colligitur: Donatus verò vehicula esse sine rotis.* Donatus habet *Traha*, non *trana*, ad 1. Georgic. unde conficitur perperam Papiam apud eundem *tranas* legisse. Rectè tamen dixit, *tranas* esse locum, ubi mare colligitur; sunt enim *piscatoria*, seu *piscaria*, quæ ad ædium vestibula conficiebantur in mari, quas Leo Imp. Nov. 57. & 104. ἐποχὰς vocat, quasi *aquarum maris remoras*, nos *Retenuës d'eaux* dicimus, posteriores verò Græci τράνας, ut autor est Michaël Attaliata in Synopsi tit. 95. Eæ autem ἐποχαὶ, non tam fuere *retia in mare extensa confixis palis*, quod vult Cujacius l. 14. Observat. cap. 1. quàm maritimæ piscinæ, seu ex aqua maris exundantis in ipso littore confectæ. Proinde *trana evectio*, nihil aliud fuerit, quàm quod pro piscium maris evectione pensitabatur: quod &

Tranaticum dicitur in Charta Ludovici Pii, & Caroli C. ex Tabulario Flaviniacensi: —*Nec salutaticum, nec laudaticum, nec tranaticum, nec de hoc, quod homines ad eorum dorsa portant exigere aut exactare præsumat.* Adde Appendicem ad Capitularia v. cl. Steph. Baluzii n. 67.

TRANATORIUM, ab eodem fonte, quo *trana.* Florentius Wigorniensis an. 465. *Hengiscus & Æsca cum Britonibus prope VVipedes-fleote, id est VVippedi tranatorium pugnaverunt.* Anglo-Saxonibus Ꝑleaꞇ, *æstuarium, gurges, amnis.*

TRANEX. Edictum Rotharis Regis tit. 101. §. 61. & Lex Longob. lib. 1. tit. 19. §. 7. *Si quis tranicem de vite aliena inciderit, componat medium sol.* Ita tres editiones. Quidam codices MSS. habent *travices*, & in lemmate, *de radice vitis.* Sed legendum putò *de traduce vitis*, ut in ipsa lege *traducem*, id est vitis surculum, quem ita appellant Varro lib. 1. de Re rustica, Columella lib. 4. cap. 29. lib. 5. cap. 6. & alii. Nisi titulus *de radice vitis*, sit vice Glossematis. Itali *Tralcio* dicunt.

TRANQULLITAS, Titulus honorarius Imperatorum, apud Vegetium lib. 2. in prologo, & alios. In Diurno Romano cap. 2. tit. 4. *Tranquillissimi ac Christianissimi Domini nostri.* Vide *Serenitas.*

TRANSACTARE, Transferre, possessionem aut rem in alium transferre, in Statutis Venetis an. 1242. lib. 3. c. 39. & consulto 16.

TRANSACTUM. Lex Longob. lib. 1. tit. 25. §. 59. *Si cujuscunque servus aut aldius, ancilla aut aldia in furto comprehensi fuerint, & dominus eorum neglexerit eos liberare, & usque ad dies 30. eos dimiserit, sine fesangi, & habeat eos in transactum, cui furtum fecerint, & componat postea ipsum furtum, sicut Lex & Edictum continet.* Hoc est, sibi habeat ipsos servos quasi per modum *transactionis*, seu pacti.

TRANSALPINARE, Trans *Alpes* proficisci, Romam vel in Italiam contendere. Jo. de Janua: *Transalpinare, ultra Alpes ire.* Robertus Monachus l. 2. Hist. Hierosf. *Sed natale solum transeuntes diverso tempore & itinere transalpinaverunt.* Utuntur Gregorius VII. PP. lib. 2. Epist. 9. Hildebertus Cenoman. Ep. 9. ex iis, quæ

quæ editæ sunt to. 13. Spicileg. S. Bernardus Epist. 164. 244. 245. Petrus Blesens. Epist. 59. Otto de S. Blasio cap. 16. 24. 28. Nangius in Chron. an. 1156. Richardus de S. Germano in Chron. an. 1236. Rogerus Hovedenus pag. 528. Matthæus Westmonaster. an. 1133. 1217. Matthæus Paris an. 1257. Godefridus Monach. S. Pantaleon. an. 1166. &c.

TRANSCAPOLARE. Vide *Capellare.*

TRANSCENDERE, Præceptum transgredi. Conventus apud Andelaum apud Gregor. Turon. lib. 9. cap. 20. *Si qua pars præsentia statuta sub quacunque calliditate tempore quocunque transcenderit.*

TRANSCORNATI. Chronicon Novalicense, de quodam *joculatore*, qui dux viæ fuerat Carolo M. pergenti in Italiam contra Longobardos: *Tunc accedens jam dictus joculator ad Regem, petiit, ut sibi promissum daretur, quod ante illi pollicitus fuerat. Tunc ait illi Rex, postula, quod vis. Cui ille, ego ascendam in unum ex his montium, & tubam fortiter personabo corneam, & quantum longè audiri potuerit, dabis mihi in merito & munere cum viris & fœminis. Et Rex: Fiat tibi juxta verba tua. Qui protinus adorans Regem abiit. Ascendensque in uno monticulo, fecit, sicut dixerat. Descendensque, ibat per viculos & arvam, & interrogans quos inveniebat: Audisti, inquit, sonitum tubæ? Cui si dixisset: Etiam audivi, dabat illi mox colaphum dicens: Tu, inquit, es meus servus. Ita ergo dedit illi Carolus quantum sonitum tubæ audiri potuit, atque ita, dum vixit, tenuit, suique filii post eum, qui usque in præsentem diem servi ipsi Transcornati vocantur.*

TRANSDUCTORIUM. Vide *Devolutorium.*

TRANSENNA, Cancellus, κιγκλὶς, in Onomastico Lat. Gr. Anastasius in Sixto III. PP. *Item fecit Sixtus Episcopus Confessionem B. Laurentii Martyris cum columnis porphyreticis, & ornavit transennam & altare, & Confessionem S. Martyris Laurentii de argento purissimo.*

Transenna, Fenestra. Glossæ Græco-Lat. κέραμος φωταγωγὸς, *Transenna.* Quomodo scilicet est gypsum, vel vitrum pellucidum, per quod lumen intus admittitur. Glossæ Lat. Gr. ἰσπλὴξ, παγγαγὴ, μαππαρὶς σημεῖον Legendum ἀπὸ Μαγή. Paulinus Epist. 12. ad Severum: *Lætissimo verò conspectu tota simul hæc basilica, in basilica memorati Confessoris aperitur trinis arcubus paribus, perlucente transenna, per quam vicissim sibi tecta ac spatia basilicæ utriusque junguntur.*

TRANSENDA, Via, Platea, qua transitur; sed propriè via strictior, *Passage*, unde Italis *Trasandare*, transcurrere, prætergredi. Anastasius in Stephano IV. PP. pagin. 94. *Eumque projicientes in terra juxta transendam campi Lateranensis, ejus effoderunt oculos.* Charta Landolphi & Atenolphi Ducum Longobard. *Secus transendam, quæ pergit ad portam Rufini.* Alia Pandolphi & Landolphi Ducum Longob. in Chronico Beneventano S. Sophiæ: *Concedimus in nominato monasterio S. Sophiæ ipsam transendam, quæ vadit retro ipsam Ecclesiam, & quæ in parietibus ejusdem Ecclesiæ conjuncta est.* Alia eorundem Ducum ibid. *Juxta plateam majorem illam publicam, quæ ascendit de porta Summa, & juxta transendam publicam, qua olim pergere videbatur erga ipsum prædictum monasterium*, &c. Diploma Roberti Regis Neapol. an. 1321. apud Wadding. *Item domus seu apothecæ — sitæ in civitate Neapolis in platea portus, intus anditus seu transendam communem, & sunt conjunctæ cum prædicto anditu seu transenda communi, sicuti paries exfiniat.* Adde Sanctuarium Capuanum pag. 643. Vide *Andare.*

TRANSFIGURARE *faciem*, in lege Longob. lib. 1. tit. 15. §. 5. *Walapauz est, dum quis alienum furtivum vestimentum induit, aut si caput latrocinandi animo, aut faciem transfiguraverit.* Gall. *Se desfigurer le visage.*

TRANSFLUVIARE, Fluvium pertransire. Commodianus Instr. 50.

Transfluviat hostis, tu sub latebra conde.

TRANSFOSSORIUM. Papias: *Veru, i. transfossorium, quo carnes assantur.*

TRANSFRANCIARE, ex Anglia in Franciam proficisci, transire, apud Matthæum Paris. an. 1257. *Pro negotiis Regis transalpinantes & transfranciantes.*

TRANSGRESSIO *super casu*, JC. Anglis & Cowello l. 4. Institut. tit. 3. §. 3. est, cùm quis alterius statum vel conditionem suo delicto deteriorem facit.

TRANSGULARE. Ugutio & Joannes de Janua: *Transgulare, ultra gulam deorsum immittere, scilicet, transglutire.* Gloss. Lat. Gall. *Transgulare, transgloutir outre, devourer.* Goffridus Vindocinensis lib. 4. Epist. 22. *Habuerunt itaque escas; sed in escis illis retia, quibus capti, & hamum, quo sunt transgulati, invenerunt.* Alia fortè notione vocem hanc videtur usurpare Gilbertus Porretanus Episc. Pictaviensis in proœmio ad Commentar. in Boëtii librum de S. Trinitate: *Et ne vel timiditatis angustia nos ad silentium penitus transgulare, vel temeritatis audacia ad garriendum laxare putetur*, &c.

Transgulatio. Papias. *Suspensio, transgulatio, laqueus.*

TRANSIGIA. Libertates villæ de Moneto anno 1269. apud Thomasserium in Consue ud. localibus Bituricensib. cap. 65. *Nullus de franchisia faciat mihi biennium aut eorvatam extra Moneto, nisi tantummodo transigias . . . . usque ad domum leprosorum, quas habent facere*, &c.

TRANSIRE, Defungi, obire. *Transitus*, obitus, mors. Voces Christianis Scriptoribus usitatiores. Beletus c. 4. & ex eo Durandus lib. 7. Ration. c. 1. n. 18. *Transitus dicitur festum de morte Sanctorum, quoniam animæ illorum à corporibus exeuntes, per ignota sibi & diversa loca transeunt, ut per cœlum aëreum & æthereum, & crystallinum, ut tandem perveniant ad Empyreum.* Vita MS. S. Mauri Abbat.

Non mors dicenda, sed verò nomine vita
Est obitus justus, cujus fit transitus ortus.

Vetus inscriptio Viennæ: TRANSIIT SUB DIE . . . ORBIS FAUSTO VIRO. C . . . . . COSS. PROSTERNUNTUR MILITE COELI. Commodianus Instr. 42.

Transire jubentur ad Dominum partibus dextris.

Gregorius Turon. lib. 5. Hist. c. 8. *Eodem anno & B. Germanus Parisiorum Episcopus transiit.* Florentius Wigorn. an. 862. *Sanctus transivit Swithunus, & astra petivit. Vitam transire*, pro *transigere*, quomodo dicimus, *Passer la vie*, in ep. Silonis Regis Hisp. ad Cixilanem.

Transitus, Mors. Vetus inscriptio Christiana in S. Crucis Monasterio Burdegalensi: *Hic requiescet bone recordationis famulus* XPI. *Mummolenus, qui vixit annus* CC. *septuagenta, apud quem nullus fuit dolus malus, qui fuit sene ira jocundus, hoc est, accepit transitum sub die* VI. *Idus Augustas, ubi fecit Augustus dies septem anno V. Regnum Domini nost. Chlodovei Reg.* Testamentum Hadoindi Episcop. Cenoman. apud Brisson. lib. 7. Formul. *Ut hanc (villam) ministri ejusdem post meum transitum teneant, possideant*, &c. Idem Gregorius Turon. de Vitis Patr. c. 10. *Die Dominica transitum accipio*, &c. *Transitus S. Martini*, apud eundem Gregorium non semel, Chrodegangum in regula Canonicor. Metensium c. 20. &c. Adde Senatorem lib. 8. Epist. 8. leg. Burgund. tit. 42. §. 1. tit. 53. Capitula Walterii Aurelianensis Episcopi c. 18. Formulam 37. ex Baluzianis, &c.

TRANSITUS, *Transitorium, Transitura*, quod præstatur à transeuntibus per terras alicujus domini: Gall.

Gall. *Droit de passage.* *Transitorium tributum*, in lege Longob. lib. 1. tit. 14. § 16. *Transitoriæ Consuetudines*, apud Guibertum lib. 3. de vita sua cap. 8. Charta Philippi I. Reg. Franc. pro Abbat. Becci in 20. vol. Chart. Regum Angl. in Camera Comput. Paris. pag. 17. *Quæ, sive teloneum, sive transitus nominatur, sive alio nomine dicitur, quod solet exigi pro consuetudine fisci à vendentibus, vel ementibus, vel transeuntibus.*

Transitura, in Capit. Caroli M. lib. 4. c. 59. *Ut nullus ad Palatium, vel in hostem pergens, vel de Palatio vel de hoste rediens, tributum, quod Transituras vocant, solvere cogatur.* Lex Longob. habet hoc loco *transitorium*. Vide *Trastura*: quæ vox occurrit, eadem notione in chartis Italicis apud Ughellum to. 4. pag. 787. 789. 795. Capitulare verò S. Ludov. Pii an. 819. c. 16. *Trasturas*, ubi codd. alii *straturas*, *tresturas*, *tristuras*, uti monet Baluzius. Rhenanus lib. 2. Rerum German. pag. 93. videtur legisse *straturas*. *Tresturas* verò habet charta Caroli C. an. 1[illegible] in l. 2. in tabul. Dervensi: *Silvas etiam, quas ex omni parte in circuitu monasterii concessimus, & mercatum in prædicta villa Glonna, & tresturas ad silvam emendum, quas de pontanico S. Petro & B. Berchario in usus Monachorum tradidimus.*

Transitus viæ publicæ. Hugo Flaviniac. in chron. p. 132. *Correptionem omnium mensurarum, exceptis alodiis, quæ homines tenent ad placitum generale respicientes, & publicæ viæ transitum.* Id est justitiam criminum, quæ in itineribus publicis committuntur: *La Justice des grans chemins.*

Transitus, dicitur de Præfectis aut Judicibus Provinciarum, qui in regiones vel urbes aut vicos sui districtus discurrunt, juris dicendi, vel de criminibus inquirendi gratiâ. in l. 4. Cod. Th. de Off. Rector. prov. & l. 6. Ne quis in Palatio, &c.

TRANSLATARE, Transferre, in aliam linguam vertere. Anastasius in Hadriano PP. *Quam Synodum — in Latinam linguam translatari jussit.*

Translatare, Aliò transferre. Idem Anastasius in S. Hadriano PP. pag. 115. *Translatavit atque introduxit in eam corpora sanctorum Martyrum*, &c.

TRANSLATITIE pro *Defunctoriè*, utuntur Jurisconsulti.

TRANSLATIO, in lege 15. & 40. Cod. Th. de Episcop. Eccles. & Cleric. pro angariarum, parangariarum vel naviculariæ etiam translationis onere, sumitur, cùm scilicet res fiscales transvehendæ erant, vel annona militaris. Vide Jacob. Gothofredum ad d. leg. 40.

Translatio, idem quod *Transitus*, seu teloneum, quod pro *transferendis* & transportandis mercibus exsolvitur. Appendix codicis Theodos. Constit. 11. *Nulla pontium restauratio, nulla translationum sollicitudo [illegible]natur.*

Translatio causæ, Gallis Practicis, *Evocation*: cùm ab inferiori curia ad superiorem evocatur. Vide Regiam Majestatem lib. 2. cap. 16. §. 24. lib. 3. cap. 20. & 21. & Quoniam attachiamenta cap. 14. §. 3.

Translationes Episcoporum, de Ecclesia scilicet in aliam Ecclesiam, interdicuntur in Canonib. Apost. c. 14. in Concil. Sardic. cap. 1. 2. & alibi non semel, nisi id aliarum Ecclesiarum necessitas exigat, ut est in Antheri PP. Epist. Decret. &, ut ajebat Gregorius VII. PP. apud Conradum Urspergensem translationes Episcoporum duobus modis fieri possunt, necessitate vel utilitate. Sed de translatione & mutatione Episcoporum præclarè egit omnino Bernaldus Presbyter Constantiensis lib. de reconciliatione lapsorum pag. 277. & seqq. Gregorius IX. in Decretal. lib. 1. tit. 7. Francisc. Bivarus ad Pseudochronicon Maximi p. 616. & seqq. vir doctissimus Lud. Thomassinus de Disciplina Eccles. part. 1. l. 2. c. 24. 25. part. 2. lib. 2. c. 44. & alii plerique.

TRANSLUCIDUM, Διαφανὲς, διαυγές. In Gloss. Lat. Gr. nos dicimus *Translucent*.

TRANSMARINARE, Trans mare proficisci, pro- prie iter Hierosolymitanum aggredi, in chronico Montis-Sereni an. 1131. *Peregrinatio transmarina*, ibidem an. 1146. & 1175.

TRANSMIGRARE, Transferre rem aliquam in alium, in legibus Rotharis Regis Longobard. tit. 62. §. 3. Vetus Charta Longobardica apud Ughellum to. 1. part. 1. p. 390. *Non in vendendum vel donandum, neque per nullum ingenium in nullius potestatem ad proprietatem dandum, aut transmigrandum*, &c.

TRANSMISSUS, Intermedius, Italis *Tramesso*. *Aliquid per rogadiam vel transmissum alteri dandum recipere*, in Statutis Venetor. an. 1242. lib. 1. cap. 4. 48. lib. 6. c. 13.

TRANSNAVARE, Navi trajicere. Thwroczius 1. part. Hist. Hung. cap. 15. *Brachio maris, quod strictum Sibilæ dicitur, transnavato.* Et in Uladislao Reg. c. 42. *Circa castrum Orsovve Danubio transnavato, hostilem in terram se ingesserunt.*

TRANSNOCTARE, Noctem transigere, vel rem ultra noctem unam detinere. Jacobus I. Rex Aragon. in Foris Oscæ an. 1247. fol. 4. *Qui pignorat alium, & transnoctet, vel remaneat ipsa pignora apud eum super fidantiam de directo, est calonia pignorantis 60. sol.* Fol. 9. *Transnoctare pignus.*

TRANSPASSARE, Ultra progredi, Gall. *Trépasser.* Thwroczius part. 1. cap. 24. *Abunde Rheno transpassato, Lotharingensem Ducatum igne & gladio vastaverunt.*

TRANSPONERE. *Servum transponere*, Avertere, Gall. *Detourner*, in lege Longob. lib. 1. tit. 25. §. 14. 15. 16. 17.

Transponere, pro *transscribere*. Gellius lib. 6. cap. 9. *Locum istum totum huc ex Pisonis annali transposuimus.*

TRANSPORTANEORUM *passio*, Lepra, *Elephantia*, Celso l. 3. c. 25. Ἐλεφαντίασις, Græcis sic dicta, quod cutem reddat Elephanti corio similem. Senator de Elephante l. 10. Epist. 30. *Cutis hujus ulcerosis vallibus exaratur, à qua Transportaneorum passio nomen accepit.* Sic autem appellatur à Senatore, quod *cum hæc passio*, ut ait Cælius Aurelianus Siccensis lib. 4. χρονίων, cap. 1. *corruptione quadam, vel laxatione extremæ cutis in corporibus generetur*, humor ab interioribus, seu, ut idem scribit, *altioribus*, ad superficiem transmittatur, seu *transportatur.*

TRANSPUNGERE, Perforare, ita ut sanguis exeat. Lex Aleman. tit. 64. §. 3. *Si autem collus transpunctus fuerit.* Tit. 65. §. 3. *Si quis alicui brachium super cubitum transpunxerit*, &c. §. 5. *Si manum transpunxerit, ita ut focus non intret ad coquendum renes, vel sanguinem stagnandum*, &c. §. 24. *Si autem in latus punctus fuerit.* Adde §. 26. 30. 31. Lex Anglior. tit. 5. *Corpus transpunctum, coxa vel brachium transpunctum, & sanguinis effusio.* Ibid. §. 13. *Si ipse stomachus perforatus fuerit*, & infrà non semel. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 93. *Si transpunctus sit ad utrumque os*, &c. *Lumbi truncati — intus puncti, — transpuncti*, &c.

TRANSSOLVERE, idem quod *Solvere* Formulæ vett. Pithoei MSS. c. 28. *In festivitate Sancti illius in luminaribus ipsius loci solidos tantos vobis & actoribus vestris dare & transsolvere faciam.* Cap. 30. *In festivitate sancti illius loci triante uno dare & transsolvere faciam.* Cap. 75. *Minimè habui, unde transsolvere debeam*, &c.

TRANSTOLLEUS. Gloss. Arabico-Lat. *Fidicina, transtolleus, vel cantatrix.*

TRANSVADARE. Will. Brito in vocab. MS. *Transvadare dicitur ultravadare, trans vadum ire, vel trans vadum ducere.*

TRANSVECTURA, Oneris vel præstationis species, pro transvehendis fortè domini rebus, in Charta Waldemari Regis Daniæ an. 1180. Vide in *Carra*.

TRANSVERSARIÆ, Trabes, quæ reorum in cippo, seu ἐν τῷ ξύλῳ positorum, pedes constringebant. S. Cypria-

S. Cyprianus Epist. 77. *O pedes compedibus & transversariis cunctabundi; sed celeriter ad Christum glorioso itinere cursuri.* Gregorius Turon. de Vitis Patr. c. 7. *Trabes illæ, quæ vinctorum pedes coarctantur.* Vide Dissertationem 19. ad Joinvillam pag. 254.

In Consuetud. Turon. art. 63. *Traversier*, est species dolii vinarii.

TRANSVERSARIUM, species Retis, quo pisces in fluminibus capiuntur; describitur à Petro de Crescentiis lib. 12. de Agricult. cap. 37.

TRANSVERSUM. Vide *Traversum.*

TRANSVOLUTIO. Vide *Volutio.*

TRAOLIUM. Miracula S. Bettæ Blangiac. Abbat. n. 8. *Filium in traolium de fuso extrahere cœpit.*

TRAPA, Fundi domestici species. Consuetudines seu Libertates Prioratus S. Dionysii de capella in Bituntigibus, à Richardo & Aymone Archiepiscopis confirmatæ: *Quin etiam si aliquis infra determinatas 4. Cruces moretur ad alium furnum, nisi ad S. Dionysii panem coxerit, & certum erit; inprimis reddito furnacio, legem suam emendabit. Si quis etiam trapam habuerit, & sub ea panem consuetudinaliter coxerit, si convictus fuerit, trapa frangetur, & ipse legem solvet.* Vide *Trappa.*

TRAPEZETA, Monetarius. Jo. de Janua: *Trapezeta, vel trapezita, nummularius, vel mensarius, qui pecuniam super mensam dinumerat.* Gloss. Saxon. Ælfrici: *Trapezita, vel monetarius:* Myneꞇeꞃe. Gloss. Lat. MS. Reg. *Trapezeta, Nummularius, Mensularius.* Gloss. Gr. MS. Reg. cod. 1673. κολλυβιστής, τραπεζίτης. Diploma Caroli Simpl. an. 915. pro Abbat. Trenorchiensi: *Concedimus quoque, ut trapezetas locus prædictus habeat, qui nostri nominis signum singulis imprimant nummis, ne metallorum mixtura adesse valeat.* Eadem habentur in chartis Rodulfi Reg. an. 924. & Henrici I. Reg. an. 1059. pro eod. monasterio. Historia translationis S. Sebastiani n. 88. *Monetam etiam publicam cum incudibus, & Trapezetam perpetuo famulatu sacris ipsius deservitura subdit.* Arnoldus Lubecensis lib. 2. cap. 40. *Comiti Adolfo medietatem tributorum totius civitatis de teloniis, de molendinis, de trapezitis, in beneficio dedit.* Notitia Viennensis monetæ, in tabulario ejusdem ecclesiæ fol. 25. de monetario, qui falsam monetam cuderat: *Tamen & omnibus notum fiat, Trapezeta à domno Leone IX. PP. excommunicatus, paralysi perculsus, membris omnibus dissolutus, impiam vitam digna morte finivit.* Vide lib. miraculor. S. Vulfranni Episc. n. 13.

TRAPPA, Muscipula, transenna, decipula avibus capiendis, Gallis *Trappe*; Itali *Trapposa*; unde Theutonib. *Trappen*, capere, irretire; nostris *Attraper*. Pactus legis Salicæ tit. 7. §. 9. *Si quis turturem de trappa furaverit*, &c. Ubi lex Salica tit. 7. §. 7. habet *turturem de reti.* Formula 14. ex Baluzianis: *Non est homo hic: miser talis latrat; sed non ut canis, psallat de trapa ut linguaris dilator major*, &c. Miracula S. Ludgeri Episc. Mimigard. n. 49. *Pauper quidam in diverticulis Episcopalis domus monasterii repertus à servis, quasi reus furti pugnis mulctabatur, & certatim crinibus ad aquam trahebatur.* Deinde infrà: *Erat enim ei valde contritum* (crus) *quando crinibus de trappa Episcopalis domus trahebatur.* Ubi quidam codd. habent *Trappia.* Vide Origines linguæ Italiæ Menagii & Ferrarii.

TRAPUS, Pannus, panniculus, Hispanis *Tropo*, Gallis *drap*. Vetus Charta apud Martinezium in hist. Pinnatensi lib. 1. cap. 54. *Et quia negaverat, quod sancto Joanni servire non debebat, judicavit Rex, ut tollerent ei, quicquid habebat in Lecueita, domos, & terras, & vineas, & panem, & vinum, & trapos, & sic fecerunt, & abstulerunt ei totum, & duos horreos plenos de tritico.* Vide *Drappus.*

Traperius, in Statutis Ordinis Theutonici, qui in Hospitaliorum Statutis *Draperius* vocitatur, qui scilicet curam habet vestimentorum fratrum. Vide Christophorum Hartknochium in Dissertationibus Prussicis cap. 19. p. 419.

TRASELLUM. Charta Will. Comitis Matisconensis an. 1214. apud Perardum: *Notum facio—me assignasse D. Odoni Duci Burgundiæ 4. denarios in unoquoque trasello pedagiorum meorum, ubicunque recipiantur*, &c.

TRASSA, Pensitationis species, *questa*: est enim *tracer*, perquirere. Vide *Tracea.* Consuetudines Monspelienses MSS. art. 102. *Monopolium, vel trassa, vel rassa nullatenus fiat in Montepessulano.* Eædem vernaculæ: *Monopols con rassa ni trassa en nulla guisa non sia facha en Monpesler.* Charta MS. Mali Caulini Comitis Impuriarum an. 1319. *Et directa & utilia dominia, laudimia, foriscapia, jovas, trassas, & alias omnes servitutes*, &c.

Trassare, Perquirere. Vide *canis trassans.*

TRASTURA. Vide *Transitura.*

TRAVA, videtur sic dicta, nescio quæ præstatio? in blado, avena, &c. ex agris domino pensitari solita, incerta mihi vocis origine: tametsi *Trava* videatur fuisse mensuræ species. Miracula S. Joannis Beverlacensis n. 7. *Et quidem coloni illius provinciæ hesterasda, id est, quod exigebatur ad pabulum equorum Regis singulis annis solebant Regis præfectis reddere, videlicet de una quaque caruca, id est ad cultrum & vomerem, quatuor travas de suis frugibus, & talis reditus inter vectigalia Regia computabatur, & exigebatur à regione illa*, &c. Monasticum Anglic. tom. 1. pag. 175. *In Foresthill, duas acras de dominicatu, & de singulis virgatis unam travam. In una Horspeda 3. acras, & de singulis virgatis unam travam, &c. — de Dentona 4. travas de omni blado.* Adde p. 985. Historia Fundationis Monasterii S. Leonardi Ebor. *Concessit — de qualibet caruca arante in Episcopatu Eboraci unam travam bladi, anno 936. quæ usque in præsentem diem dicitur Petercorne, cujusmodi & travas Reges tunc temporis poterunt sacris locis ex sua regalitate concedere & assignare. Et nihilominus ex consensu incolarum Episcopatus Eboraci Rex habuit travas prædictas sibi & successoribus suis, sic quod exterminaret lupos, patriam devastantes.* Idem Monastic. to. 2. p. 380. *Dictum hospitale dotatum fuit — ad percipiendum de qualibet carucata terræ arabilis in Kipschire unam travam de quolibet genere bladorum, & valet per annum 20. sol.* Tom. 3. pag. 93. *Unam travam bladi de singulis carucis villæ meæ*, &c. Parte 2. p. 3. *Travægarbarum.* Charta Joannis Regis Angl. apud Gul. Prynneum in Libertat. Eccl. Anglic. to. 3. p. 8. *Firmiter præcipientes, quod sine contradictione & difficultate reddant de carrucis suis ad ostia grangiarum suarum travas S. Joannis Beverlaci per manum propriam, vel servientium suorum, sicut facere solebant, antequam travæ illæ datæ essent ad firmam*, &c.

TRAVACHA. Otto Morena in hist. rer. Laudensium p. 53. *Cremenses verò cognoscentes, se non posse defendere murum castri, quin destrueretur, travacham magnam ex lignis & terra insimul compositam ibi intus in ea parte, in qua ipsum murum destrui videbant, juxta eum construxere.* Et pag. 54. *Quandam machinam, quam fecerant super travacham, quam ipsi ex lignis & terra intus juxta murum castri composuerant*, &c. Ubi vox *travacha* videtur poni pro *travaglio*, quomodo Galli dicimus *un travail*, pro quolibet munimento ad propulsandos hostes extructo.

TRAVER. Glossæ Gr. Lat. ξυρόν, *Novacula.* ξυὸν κηρίνως, *Traver.* Codex S. Germani *cravar* præfert.

TRAVERSUM, *Transversum*, Pensitatio, quæ exsolvitur ab iis, qui trans locum aliquem, aut villam, vel urbem merces vehunt: *Droit de travers*, jus nempe, quod competit domino Castellano, seu majori Justitiario,

ſtitiario, in Conſuetud. Silvanect. art. 93. 105. Turonenſi art. 59. &c. & in viis majoribus tantùm exigi poteſt, ut eſt in Claromontenſi art. 229. in Diplomate Andronici Palæologi Imp. apud Phranzem lib. 3. Chron. cap. 24. Charta Rotroci Comitis Perticenſis an. 1136. apud Souchetum ad vitam S. Bernardi Tiron. pag. 273. *A pedagiis, traverſibus, depriſibus, & quibùſvis conſuetudinibus—liberi ſint.* Charta Ricardi Ducis Norman. an. 1024. tom. 2. Monaſtici Anglic. pag. 1005. *Liberum quoque tranſitum battorum eorum, ſive navium per Sequanam aſcendentium aut deſcendentium—ab omni conſtuma pontagii, vel traverſi*, &c.

Transverſum. Charta Reginaldi Comitis Boloniæ in Tabulario Fiſcanenſi fol. 11. *Relaxavimus Abbati & Monachis—conſuetudinem illam, quæ cognominatur Transverſum, vel paſſagium, apud Harebbou*, &c. Alia Stephani Epiſcopi Pariſienſis an. 1124. *Dedit etiam ---- omnibus annis* 40. *ſolidos de transverſo ſuo inter S. Dionyſium & Pontiſaram*, &c. Alia Rainaldi de Claromonte: *Et concedo pedagium, quod dicitur Transverſum de Luſarchis*, &c. Radulfus de Diceto an. 1027. & Jo. Brompton: *Thelonea & transverſa --- diminuit.* Vide Hemeræum in Aug. Virom. pag. 169. & in Regeſto pag. 47. 48. Chron. Nangii an. 1025. &c.

Transverſarius, Exactor *transverſi*, vulgò *Traverſier*, in Charta Matthæi Comitis Bellimontis an. 1160.

TRAUGUM, Foramen: Picardis *Treu*, vel *Trau*, noſtris *Trou*. Lex Ripuar. tit. 43. *Si quis---in clauſura alterius traugum ad tranſeundum fecerit*, 15. *ſol. mulctetur.*

TRAYLEBASTON, à Gal. *Tray le baſton*, hoc eſt *Trahe*, vel *Educ baculum*: vox vulgaris apud Anglos, quâ ita ii vocarunt ſeveriores inquiſitiones primitus factas à Juſtitiariis ſub Eddvv. I. in omnes cujuſcunque generis malefactores. Nic. Trivettus in Chronico an. 1304. *Hoc anno ordinati ſunt Juſtitiarii, qui de malefactoribus inquirerent ---- & juxta demerita punirent inventos. Hi Juſtitiarii ab hominibus popularibus vocati ſunt de Tray le baſton, quod ſonat: Trahe baculum.* Matthæus Weſtmonaſt. an. 1305. *Circa eadem verò tempora proceſſit in publicum novum inquiſitionis breve, quod Anglicè dicitur Tray le baſton, contra invaſores alienarum terrarum, qui propter timorem conquirentium, ipſas terras vel prædia in manus potentiorum alienarunt, & contra conductitios hominum vapulatores*, &c. Hiſtoria Roffenſis eod. an. apud Spelmannum: *Circa hæc tempora proceſſit in publicum novæ inquiſitionis breve, quod Anglicè dicitur Tray le baſton, contra intruſores, conductitios hominum vapulatores, conductitios feſtinæ captores, pacis infractores, raptores, incendiarios, murdratores, pugnatores. Multi hoc perempti, multi redempti, multi noxii, pauci innoxii ſunt inventi, adeo quidem rigido proceſſit hujus cohercionis juſtitia, quod pater proprio filio non parceret*, &c. Adde Thomam Walſinghamum eodem an. 1305. Monaſticum Anglic. to. 2. pag. 77. *Dominus Robertus filius VValteri cum aliis ſuper Tray le baſton apud Chelmisford, inquirendo de malefactoribus*, &c. Apud Spelmannum Juſtitiariorum inquiſitio ſub Edvv. III. Rege ſic inſcribitur: *Tray le baſton coram Rogero de Grex & ſociis ſuis Juſtic. apud S. Albanum, anno regni Regis Edvvardi III. poſt conqueſtum, quinto.*

TREANS, pro *triens*, in Form. 48. ex Andegavenſibus.

TREBAX. *Trebaciſſimus ſenex*, apud Sidonium lib. 1. ep. 11. ubi Savaro & Sirmondus dici pro *Tribaciſſimus*, vocemque eſſe Græcæ originis, nempe à τρίβαξ, vel τρίβακος, *uſu tritus, verſatus*, obſervant. Gloſſæ vett. cap. de veſtimentis: *trita*, τρ βακά. *Tribaces viri*, apud Plautum in Moſtell. In Gloſſis Gr. Lat. τρίβακος, exponitur *Pannoſus*. Alibi τρίβακα, *trita*, cap. de Veſtimentis.

Trebaciter, adverbialiter idem Sidonius uſurpat l. 9. ep. 11. *Malui factum confiteri ſimpliciter, quàm trebaciter diffiteri*, hoc eſt, callidè, aſtutè.

TREBUCHETUM, *Trabuchetum*, *tribucetum*, *trabucchus*, *trabucha*, *tribuculus*, *trebuculus*, Catapultæ ſpecies, ſeu machina grandior ad projiciendos lapides, & concutiendos urbium obſeſſarum muros. Monachus Vallis Sarnan c. 86. *Jaciebant ſiquidem hoſtes ſuper noſtros creberrimos lapides cum duobus trabuchetis, mangonello, & pluribus matafundis.* Matth. Pariſ. an. 1246. *Per ſeptem trebuchetta ordinata, quæ tam de die, quam de nocte, in caſtrum Capacii projicere non ceſſabant.* Geſta Lud. VIII. R. Fr. an. 1226. *Machinæ eriguntur, trabucheta, petrariæ, mangonelli parum proficiunt.* Richardus de S. Germano in Chronico: *Combuſta machina, quæ vulgò dicitur Trebuchetum.* Ita enim leg. pro *trebuvetium*. Philipp. *Mouskes* in Phil. Aug.

> *Grans perieres & mangontaus,*
> *Arbaleſtres & trebukiaus,*
> *Atravé ſont droit à la mue.*

Infrà:

> *D'un trebukiet ſit trebukier*
> *Mult grant partie de lo murs.*

Trebus, in Chron. Flandriæ cap. 110. *Et avoient avec eux pluſieurs chariots, qui menoient trebus & eſſ[illegible]ngals.* Cap. 11. *Et ebahirent pluſieurs François de leurs trebus.* Germani *Trebock* dicunt. Fragmentum Feſt. poſt Albert. Argentin. an. 1212. *Otto Imp. ab Apulia & Italia reverſus obſedit oppidum Viſenſe, quod ſimiliter expugnavit usque ad arcum. — ibi tunc primum cœpit haberi genus iſtud tormenti bellici, quod vulgò Tribock appellari ſolet.* Ap. Petr. de Vineis lib. [illegible] Epiſt 5. ſcribitur [illegible] [illegible].

Trabucus, apud Autorem Hiſt. Obſid. Jadrenſis l. 1. c. 29. c. 6. 38. l. 2. c. 10. 11. Rollandinum in Chronico lib. 4. c. 2. 4. 14. lib. 10. c. 4.

Trabucha, apud Monachum Paduan. lib. 2. & Petrum de Vineis lib. 2. Ep. [illegible] Raimundus Montanerius in Chron. Aragon. c. 165. *E sù arbora 4. trabuchs, qui tots jorns treien de dins la ciutat.* Ita non ſemel in Chronico Petri Regis Aragon. edito à *Mich. Carbonello*, lib. 1. c. 12. 17. 30. lib. 4. c. [illegible] lib. 6. c. 4. *Trabuquet*, in hiſtoria bellorum Albigenſium lingua vernacula ſcripta MS. in Bibliotheca Regia pag. 277. Petrus Gerardus Patavinus lib. 7. de Geſtis Ezelini pag. 78. *Gatti, mangoni, trabuchi, ponti, & ogni ſorte de munitioni.* Occurrit præterea pag. 60. & in Hiſtoria Cortuſior. lib. 1, cap. 21 lib. 8. cap. 16. lib. 9. cap 6. lib. 11. c. 1. *Ædificia trabucantia*, apud Rollandinum lib. 6. c. 6.

Trabuchellus, in Epiſt. ſcripta circa an. 1220. in lib. 2. Miscell. Baluzii pag. 259. *Super unam quamque turrem unus trabuchellus fuit erectus.*

Tribuculus, eadem notione apud Jacobum de Vitriaco lib. 3. Hiſt. Orient. *[illegible] (teſtudines) remanſerunt integræ, præter unam, quæ crebris tribuculis Templariorum ictibus concuſſa fuit aliquantum.* Infrà: *Inventi ſunt in Damiata tribuculi quatuor, cum petrariis & mangonellis.*

Tribunculus, apud Matth. Pariſ. an. 1099. *Petrarias, tribunculos & arietes.* *Trebuculus* apud eund. an. 121[illegible]. *Neque inſultu petrariarum, aut trebuculorum ictibus, parum vel nihil profecerunt.* An. 1219. *Cum diutius uſu petrariarum & trebuculorum aliarumque machinarum muros civitatis ſubvertere laboraſſet.*

Trabuculus, in Hiſt. Obſid. Jadrenſ. lib. 2 cap. 14.

Trepget, pro *trebuchet*, apud Henricum de Knyghton an. 1382. *Poſuerat etiam unam machinam magnam, & unum trepget, cum [illegible] magna [illegible]*, &c. Hinc appellatio machinæ apud nos inſtrumentorum, aut machinalis, funiculis & lapidibus, ad captandas aviculas. [illegible] etiamnum *Trebuch ets* appellamus. Vide *Gr[illegible]*, & Meurſium in [illegible], ex Gallico *Trebuchet*.

TREBUCULUS. Vide *Trebuchetum*.

TRECA. Vide *Trica*.

TRECENSUS, Cenſus e[illegible] ſeu prædio, quaſi *Terra cenſus*, Gall. *Trecens*. Vetus Charta in [illegible] doardi apud Labbeum: *Ad trecenſum eam* (terram) *dederunt pro 3. libris nummorum Virmandenſium*, quo[illegible]

gulis annis acciperent de censu apud Nonincum in festo S. Dionysii. Ægidius Aureæ-vallis Monachus c.98. Orta est contentio inter Ducem Lovaniensem & Comitem Lossensem propter trecensum sancti Trudonis ad Episcopum Metensem pertinentem. Charta Guarini Episcopi Ambian. anno 1144. in Tabulario Abbatiæ S. Joannis Ambianensis fol. 19. Et clausuram piscium, quam Gilo de Sens dedit inter Pontem & Somam fluvium sub trecensu trium solidorum & tercentum anguillarum. Infrà: Concesserunt Ecclesiæ S. Joannis sub trecensu 40. sextariorum frumenti. Charta an. 1189. in Hist. Drocensi p. 239. Omnem terram quam juxta Cortiant tenebant de Monasterio S. Theobaldi ad trecensum 10. solid. fratribus Ecclesiæ B. Mariæ sanctique Evodii de Brana vendidi & contuli in eleemosynam sub eodem trecensu perpetuo possidendam.

TREFFUNDUS, quasi Terræ fundus, Ager, solum, Tresfond, in Consuetudine Turon. art. 1. & in Bapalmensi. Charta Radulfi Comitis Suession. anno 1233. in Historia Monasterii Suessionensis pag. 449. In toto territorio, sive treffondo, nec non in dominio vel justitia Ecclesiæ, &c. Usatici urbis Ambianensis MSS. Et à savoir que cil qui ara suer l'iretage le premier cens, c'on apele le Treffons, ou s'il i avoit suer le lieu 2. treffonciers, ou plus, aussi bien à un come à plusieurs, l'iretage leur sera delivrés, ne ne seront tenu à rendre nul chens à chiaus qui les i ont, se n'est du treffons: & se cil qui les i ont autrement que de treffons voelent rendre à treffonciers leurs cens, l'iretage sera delivrés à celi qui le premier cens i ara apres le treffonsier, &c. Ita etiam hæc vox Trefonciers, qui terræ fundum possident, in Charta Philippi Regis Franc. an. 1335. Et oye la relation desdits asseours furent trouvées aucunes choses doubteuses & obscures, si comme furfais de bois, tiers & dangiers de bois, d'autres tresfonciers & autres choses, lesquels par coustume de pays ne par advisement de comptes, ou d'escripts, ne portoient estre bonnement justement prisez ne estimez à vallue de terre, ne a pris ancien, &c. Vide Origines Alsatienses Vignerii p. 140. 141. Petrus de Cuigneriis in Biblioth. Patr. Item capiunt per suos servientes Clericos, in quocunque trifundo, absque hoc quod justitiam loci faciam appellari.

TREGUA. Vide Treva.

TRELIA, Tralia, Trilia. Tabularium Bellilocense in Lemovic. ch. 151. Mansum, ubi Raynaldus manet, cum ipsa trelia. Et ch. 155. in Charta Lothario regnante scripta. Campmansionilem nostrum indominicatum cum ipso orto, & cum ipsis vineis, & cum ipsis treliis indominicatis. Tabular. Brivatense ch. 188. Et treliam cum curte, & orto, & ex eo: & treliam unam, quam ipse excolit, &c.

Tralia. Vetus Charta ex Tabulario S. Benigni apud Perardum pag. 96. Quod—Præpositus Divionensis homines S. Stephani—placitabat propter tralia—quæ ipsi in quibusdam locis destruxerant. Occurrit ibi pluries.

Trillea. Jacobus I. Rex Aragonum in Constitutionibus Catalaniæ MSS. Domus, campi, vineæ, & omnes arbores cujuscunque generis sint, trilleæ, orti, ortales, &c. Nos Treilles dicimus trichilas, seu pergulas in cratis modum confectas, quibus vites sustentantur, quasi fortè trilices. Vide Trolium.

TREMA. Gloss. Gr. Lat. MS. τρίβος, ἡ ὁδὸς, semita, trema. Editum habet Trames.

TREMATA, Romaria, Papiæ. MS. habet tomaria.

TREMACLUM. Lex Salica tit. 29. §. 32. Si quis statuam, aut tremaclum, aut vertuolum de flumine furaverit, &c. Ubi tremaclum Goldastus Germanicum tremmel interpretatur, quod gyretur, inquit, ad aquam aliquò transferendam: Bignonio verò & Wendelino, est rete bene contextum maculis, quod Normanni, Tremail, Burgundiones Tremailler vocant, fortè quod ternis maculis constet, quomodo Trilices dicunt Latini. At §. 28. de furto retis ad anguillas capiendas de flumine, jam egit. Deinde statuam, hoc loco, pro conto accipi supra observatum: unde Tremmel Goldasti, seu sparum, conto accedit. Vide Tramallum.

TREMELLUM. Monasticum Anglicanum tom. 1. p. 470. Sciendum tamen est, quod prædicti Monachi facient sectam molendini mei tam de blado suo, quam hominum suorum. Ita quod ipsi habeant primam molituram post bladum, quod invenerint in tremello: brasium autem proprium in curia sua molent. Vide Treumia.

TREMERELLUM. Charta Communiæ Atrebatensis an. 1211. art. 37. Banni vini & banni venalium a 60. solidis & infra, & banni de tremerello remanebunt hominibus civitatis. Charta Communiæ Hamensis: Habent insuper Major & Jurati mandatum super ludos, quos vulgo vocant Tremerel, & super potationes in tabernis. Eadem Gallicè exarata: Sur les jeus c'on apelle Tremerel, & sur buveries en tavernes.

TREMIA. Breviloq. Item antica dicitur pars Ecclesiæ, quæ dicitur Tremia.

TREMISIUM, Tremesium, idem quod Trimense triticum. Isidorus lib. 17. c. 3. Trimense triticum ideo nuncupatum, quia satum post tres menses colligitur. τρίμηνος [illegible], Dioscoridi lib. 2. c. 107. In Gloss. Lat. Gall. Trimense, une maniere de blé secourgon: nostris Tremés, aut tremois, quod alii les Mars, vel Marsés. Illud, quod Itali Martiolinum, vel Martiollum vocant, ex eo, quod Martio mense seritur, ut ait Angelus Palea in Antidotor. Mesuæ c. 111. Usatici urbis Ambianensis MSS. Nus ne doit mesurer pour vendre & pour acater blé ne tramois, fors a le mesure de Vidame. Vide Consuetud. Comitatus S. Pauli cap. 22. Tabular. Abbat. Hederæ fol. 107. Pro sex sextariis annonæ per singulos annos, tribus scilicet de ivernagio, & tribus de tramoisio. Tabularium S. Benigni apud Perardum an. 1206. Istorum autem 3. jornalium unus erit in frumento, alius in tremesio, tertius in veisatura. Sed ibi legendum versatura, Gallis Jachere. Tabularium Prioratus Neronis-villæ f. 12. Medietatem ivernagii, & medietatem tremesii, &c.

Tremsatica satio, seu ratio trimensis tritici. Polyptychus S. Remigii Remensis: Mansi ingenuiles 34. arat unusquisque ad hibernaticam sationem mapp. 1. habentem in longum perticas 60. in transversum perticas 6. ad tremsaticam sationem similiter, faciat corvadas 4. Infrà: Mansus ingenuilis 1. habet in taschereio, facit mapp. 1. ad tremsaticam sationem, & donat decimam de annona. Polyptychus Floriacensis: Arant ad hivernaticum unusquisque (mansus) perticas 4. ad tramisium 2. Occurrunt eadem verba ibi non semel.

TREMISSIS, pro Tressi, seu tertia parte assis, vocem esse inferioris ætatis pridem observatum à viris doctis. Capitolinus in Alexandro Severo: Tremisses aureorum formati sunt. Utuntur passim Lex Wisigoth. lib. 7. tit. 2. §. 11. tit. 4. §. 4. tit. 6. §. 5. l. 8. tit. 3. §. 10. 12. 15. tit. 4. §. 11. 26. 31. lib. 9. tit. 1. §. 9. 14. Lex Burg. in præf. & tit. 4. §. 3. tit. 5. §. 3. tit. 6. §. 1. tit. 27. §. 1. Add. 1. tit. 2. §. 3. Lex Bajvvar. tit. 1. c. 3. §. 1. tit. 8. cap. 2. §. 4. Lex Frision. tit. 1. §. 9. Lex Alemann. tit. 75. 77. &c. præterea Julianus Antecessor, Concil. Bracarense an. 572. c. 4. Paulus Warnefridus lib. 5. cap. 39. Leo Ost. lib 2. c. 8. &c.

Tremissus, eadem notione. Pactum Childeberti & Chlotarii §. 6. Si servus minus tremisso involaverit, &c. Lex Alamannor. tit. 1. cap. 6. §. 3. Saiga autem est quarta pars tremissis, hoc est, denarius unus,—tremissus est tertia pars solidi, & sunt denarii quatuor. Vetus Charta in Actis Episcopor. Cenoman. p. 226. & ego Adelbertus. fol. 21. Et tremisso, sicut diximus.

Trimisium. Anastasius Bibl. in Silvestro: Domum, quæ præstat solidos 58. & trimisium. Idem in Exilio S. Martini: Nec semel de regione ista usque ad unum trimisium, frumentum potui comparare.

TREMULARE, Dubitare, in Glossario Arabico-Lat.

TREMUM, Pars brachii inter cubitum & pugnum. Lex Longob. lib. 1. tit. 5. §. 6. Si homini libero brachium—subtus cubitum, hoc est, tremum,—ruperit. Ubi Edictum Rotharis Regis tit. 121. §. 6. habet, quod est threno.

TREN-

TRENCA. Gratianus Lucius in Cambrensi everso pag. 306. *Acini attorem Hiberniæ divisionem priscus quidam scriptor Fintanus, Orfear dictus, carmine complexus est, è quo quæ huc facientia desumpserim, hic subjicio. Hiberniam universam in Thrinchechead, quod voce Latina Trenca, nescio unde hausta Osullevanus exprimit, dispescuit. Trencam autem 30. pagis constare Fintanus ait, adduque, singulos pagos pascua 4. boum armentis sic dissitis, ut se mutuò non pertingant, abunde suppeditare. Ultoniam verò 35. trencas; Mediam 18. Connaciam 30. &c. complecti affirmat.*

TRENCATÆ, Ventris tormina. Gervasius Tilleberiensis in Otiis Imper. MSS. *Tortiones ventris, quas vulgò Trencatas nominant.* Galli etiamnum *Tranchées* dicunt, quod præ dolore contorsionum veluti rumpantur intestina, & discindantur: *trancher* enim scindere, secare dicimus: quod ea tormina sulcos & *trencatas* in ventre efficiant.

TRENCATUM, *Trenchea*, Vallum, fossa, ex Gallico *Trenchée*. Monasticum Angliæ tom. 2. pag. 211. *Locum suum in marisco de Dunston, ubi batha sua sita est, cum trencato suo, & aliis fossatis suis.*

Trenchea, in eodem Monast. to. 3. pag. 3.

TRENTALE. Charta an. 1152. Clementis Decani Eccl. Paul. in Magno Pastorali lib. 3. ch. 32. *Si vero aliquis Capellano vel Parochiali Sacerdoti nummos, vinum, annonam, vel etiam illud, quod vulgò Trentale appellat, reliquerit, commune habeatur.* Id est pecuniam, quæ pro *trentenario* adimplendo Sacerdoti exsolvitur. Vide *Tricenarium*.

TRENTENA, vectigalis species. Charta Joann. Militis Dom. de Andesello an. 1229. ex Tabular. Abbat. Barbellensis, *quod eo tempore, quo tenebam & percipiebam apud Meledunum—quendam redditum, qui dicitur Trentena, super naves per archeam de ponte Meleduni ligna deferentes, à Monachis de Barbeel*, &c.

TRENTENARIUM. Vide *Tricenarium*.

TREPALIUM. Concilium Autisiod. c. 33. *Non licet Presbytero, nec Diacono, ad trepalium, ubi rei torquentur, stare.* Concilium Matiscon. II. cap. 19. *Definientes, ut ad locum examinationis reorum nullus Clericorum accedat; neque intersit atrio sauciolo, ubi pro reatus sui qualitate quispiam interficiendus est. Trepeil* videtur appellare vetus Poeta Gallicus *du Chevalier au Barisel*.

> *Vous m'avez mis en mal trepeil,*
> *Pour chel diable de bareil.*

Le Roman de Rou MS.

> *Toute tert Bretaigne en grant trepeil.*

In Gloss. Lat. Gall. *Trepallus*, [illegible], bis legitur. Est autem *Priapus* machina bellica; sed apud Scriptores longè recentioris ævi. Verùm *trepallus*, pro *triphallus* hic legi observat Salmasius.

TREPEDIA. Vide *Tripetia*.

TREPELLUM. Autor Mamotrecti ad 4. Regum cap. 9. *Globum, i. trepellum. Globus est rotundus acervus, aut volumen, aut augmentum.*

TREPGET. Vide *Trebuchetum*.

TREPIDARE, idem quod *Torneare*, Hastiludio se exercere, vel decertare: à *trepidare*, quod de equis dicitur, qui citato gradu incedunt, Gallis *Galoper*, unde *trepidarii* equi, de quibus mox. Concilium Albiense c. 15. *Trepidare quoque, quod vulgariter Biordare dicitur, cum scuto & lancea aliquis Clericus publicè non attentet.*

Trepidarii equi. Vegetius lib. 1. de Arte veterin. c. 56. *Quod nihilominus inventum constat à Parthis, quibus consuetudo est equorum gressus ad delicias dominorum hac arte mollire. Non enim circulis atque ponderibus prægravant, ut soluti ambulare condiscant; sed ipsos equos, quos vulgò Trepidarios, militari vocabulo Tottonarios vocant, ita edomant ad lenitatem & quædam blandimenta vecturæ, ut asturconibus similes videantur.* Ubi legendum fortè *Trottonarios*, vel *Tolutarios*. Leo Imp. in Tacticis cap. 7. [illegible] ... μετὰ συμμέτρου τοῦ λεγομένου κάλπα, καὶ μὴ βιαίως τρέχειν. Ubi à voce κάλπα, quæ eadem notione occurrit præterea apud Pelagonium lib. 1. Hippiatr. cap. 24. orta vox nostra *le Calop*, seu *le Galop*, uti pronuntiamus. Vide *Trotare*, & *Tripedare*, & Salmasium ad Historiam Augustam pag. 244. 245.

TRESELLUS, Dolii vinarii species. Tabularium Fossatense: *Alenton, ubi habet dicta Abbatia unum tresellum boni vini in vindemiis super quibusdam vineis.* Usatica Vice-Comitatus Aquarum Rotomagi MSS. ubi de præstationibus pro vino: *De tonneaulx qui sont sur le bout 5. sols, pour chacun doublier 3. s. 6. den. pour le tresel 4. sols, pour le tonnel de Rochelle*, &c. Infrà: *S'il en a ou batel, ou en la nef 19. tonneaux, & il y a doubliers, tresseaux, ou charetée qui facent moeson, le tonnel ne doit pas estre prins, més la moeson de 19. tonneaulx*, &c.

TRESPELLIUS, vel *trespellio*, Trium villarum, quasi *tresvillio*, *trivillanus*; *bell* enim Germanis est villa. Alii scribunt *belle* dici campanulam, unde *belhuys* campanarium dicitur, *tresbellio*, *dryschel*. Ita *tresbellio*, erit *de trois clochers*. Lex Salica tit. 3. §. 7. *Si quis taurum gregem regentem furaverit, qui de tribus villis communes vaccas tenuerit, hoc est trespellius, 700. den. -- culpab. judicetur.* Quibus verbis, ut quidam putant, non tam taurus, quem *Bannalem* dicimus, intelligi debet, quàm is, de quo Consuetudo Britannica art. 420. *En trois villages peut avoir un taureau, qui ne peut estre empesché d'aller à jeu: & pour icelui quelque part qu'il soit trouvé, ne doit estre payé amende, desdommage, ou assise.* Ex Lege igitur Salica docemur, jam olim taurum admissarium communem fuisse tribus *villis*, seu pagis.

TRESIDIA. Charta Walteri *de Gant* Comitis apud Edvv. Byseum in Notis ad Uptonum pag. 86. *Cum suis pertinentiis sibi congruentibus, boscis, subboscis, aquis, stagnis, gurgitibus, piscariis, vastis, moris, mariscis, turbariis, tresidiis, petariis, gardinis*, &c.

TRESSALITUS. Usatici Barcinonenses MSS. cap. 67. *Si quis Judæo, vel Saraceno baptizatis retraxerit illorum legem, vel appellaverit eos Tressalits, vel Renegats*, &c.

TRESSORIUM. Vide *Treca*.

TRESTELLUM, Fulcrum mensarium, tripedis species, Gallis, *Tresteau*. Fleta lib. 2. c. 16. §. 1. *Mensas & trestella providere & reparare.* Apud Will. Thorn. an. 1309. *In tabulis, trestellis, dressoriis faciendis*, &c.

TRESTORNATUS, Deflexus, *Destourné*. *Trestornatæ aquæ & obstructæ*, apud Bracton. lib. 3. tit. de Act. c. 12. §. 6. & in Fleta lib. 2. c. 52. §. 18. *Euves trestournées*, apud Brittonum pag. 32. v. 71. v. *Le Roman de Garin:*

> *La veissiés trestourner & guenchir.*

Vide *Transtornatus*.

TRESTURA. Vide *Transitura*.

TREVA, *Treuga*, *Trevia*, &c. Ugutio: *Treuca, vel treuga, scriptio regalis vel securitas: unde treugare, sedare, pacificare, treugam facere, & Treugarius, qui treugas inter aliquos facit.* Gloss. Lat. Gall. *Treuga, Treves, seureté. Treugarius, qui fait treves. Treugare, faire treuves, appaiser.* Agellio lib. 1. cap. 25. induciæ dicuntur *Pactitia armorum cessatio*. Baldo in l. 1. D. de Pactis: *Treuga, securitas præstita rebus & personis, discordia nondum finita. Pax verò est finis discordiæ, vel plena discordiarum sedatio.* Philippus de Bellomanerio in Consuet. Bellovacensi MS. cap. 60. *Treve, est une cose, qui donne seureté de la guerre, el tans que ele dure.* Vetus Consuetudo Normanniæ MS. part. 2. cap. 10. *L'en doit savoir que Treve, si come l'en la prent en laie court, est un asseurément qui est fait par la foie baillie du cors, que celui qui la donne ne fera mesjuy mal, ne ne fera fere, ne, par lui, ne par autre a celui, à qui il la donne.* Leges Alfonsina part. 7. tit. 12. lege 1. *Tregua es un assegurramento, que se dan los fijos dalgo entra si unos a otros, despues que son desafiados, que non se fugan mal en los cuerpos, ni en los averes, en quanto la tregua durare*, &c. Adde part. 7. tit. 12. Vox porrò *Treva*, vel *Treuga*, à Saxon. Tpeop, vel Germanico *trevv*, aut *Truevve*, fides,

fides, pax, fidelis, verus, vulgò deducitur. Will. Tyrius lib. 1. cap. 15. *Pax, quæ verbo vulgari Treuga dicitur.* Guil. Neubrigensis lib. 5. cap. 3. *Induciæ, quas Treugas vocant.* Fulbertus Epist. 93. *Quin Episcopo tuo treugam des.* Occurrit in lege Longob. apud Willelmum Armoricum, Joan. Sarisberiensem epist. 159. & alios passim.

Treva, ex Gallico *Treve*, apud Hugonem Flaviniac. an. 1041. & Gregorium VII. PP. lib. 5. epist. 16.

Trevia. Guillelmus Pictavensis in Gestis Guillelmi Nothi Reg. Angl. pag. 193. *Sanctissimè in Normannia observabatur Sacramentum pacis, quam Treviam vocant.* Fulcherius Carnot. lib. 1. Hist. Hierosol. cap. 1. *Jurisjurandi firmitudine pacem, quam dicunt Treviam, invicem tenendam constituerunt.*

Triuva, in legib. Luithprandi Regis Longob. tit. 27. §. 1. Τρέβα, apud Pachymerem lib. 13. c. 34.

Treuvia, apud Albericum in Chron. MS. an. 1095. Philippus *Mouskes* in hist. Francor. MS.

Quar il n'ot triuvve ne respit.

Tregua, ex Italico *Triegua*, vel Hispanico *Tregua*. Acta Alexandri III. PP. apud Baron. an. 1177. *Et treguam Lombardorum — bona fide servabit.* Habetur ibi non semel. Rodericus Tolet. lib. 3. de reb. Hisp. cap. 24. *Interposito fœdere treguarum.* Mox: *De datis treguis doluerunt.* Ita lib. 7. cap. 30. 31. in historia Cortusiorum passim, & in Consuetudinibus Teneræmundanis art. 50. apud Lindanum pag. 94.

Treugæ dabantur, vel in curia Principis, vel in curia domini superioris seu vassalli Principis, altero ex iis, qui in bello erat, petente, ita tamen ut eas domino auferre non liceret, ut est in Consuetudine Andegav. art. 78. 82. 83. 152. & Cenoman. art. 49. 89. 93. 9. 167. Domini quippe superioris officium erat in bellis vassallorum partes suas interponere, *treugamque* iis indicere, renuentes mulctare. Consuetudines Teneræmundæ art. 15. apud Lindanum: *Si verò Scabini ab aliquo treguas petierint, pro quacunque discordia fuerit, & ille responderit, quod propinquiorem habeat parentem, ille debet ducere Scabinos ad propinquiorem parentem, & ab illo treguas requirere Scabini. Et si ille negaverit, & dare treguas noluerit, 20. libras persolvet. Et si de cætero ab ipsis treguas petierint, & ille iterum dare negaverit, toties 20. librarum reus erit. Si verò propinquior parens inventus non fuerit, ille, quem primo Scabini tenuerint, treguas debet dare, donec Scabinus propinquiorem monstraverit parentem, & eodem Scabinis ostenso, debet quitus morari. Si autem treguas dare renuerit, 20. libras dabit, sicut superius dictum est.* Secus erat de *Assecuramento*, quod dominus indicere non poterat, nisi altera partium id petente. Vide Dissert. 29. ad Joinvillam.

In treviis positus, dicitur, cui induciæ concessæ sunt, vel qui per inducias datas securus esse debet. Baldricus Noviom. lib. 3. cap. 39. *Eum --- in treviis positum etiam die Dominica interfecit.* Sic enim legendum, non *tribuis*.

Treugæ reddi dicuntur, cùm expletæ sunt. Rigordus an. 1195. *Sequenti mense Novembri, termino transacto, redditæ sunt treugæ, & guerra inter duos Reges iterum incepta.*

Treugarum infractio, *Triuvæ datæ & ruptæ*, in legibus Luithprandi Regis Longob. tit. 27. *Treves enfraintes*, in Consuetud. Norm. art. 45. 46. 47. Andegavensi art. 386. & Cenomanensi art. 396. *Treves trencades*, in libello Catalanico MS. de Batallia facienda, ubi dicitur actionem de Treugarum infractione intra annum finiri. Gualterus Tervan. in vita Caroli Comitis Flandr. cap. 15. *Accidit autem, ut quidam miles nobilis adversus alium nobilem in curia comitis de treugarum infractione placitaret*, &c. Statutum Friderici II. Imp. an. 1234. apud Albericum in Chron. MS. *Statuimus, quod si quis treugas datas violaverit, si cum ipso in cujus manu treugæ fuerant compromisse, & cum duobus aliis synodalibus hominibus treugas violatas esse convincere potuerit, & testari, violator manum perdat.* De ejusmodi treugarum violatione agit præterea lex Longob. lib. 1. tit. 9. §. 28. lib. 2. tit. 34. ut & Consuetudo Andegavensis art. 78. 1 2. Vetus Consuetudo Normanniæ cap. 76. &c.

Adde, quæ notavimus in dissertat. 29. ad Joinvillam p. 340.

Treva, Treuga, seu Trevia Dei. Id nominis primùm auditum in Gallia, ubi cum *bella* flagrarent domestica, seu ea, quæ vulgò *consuetudinaria* appellata docuimus ad Joinvillam dissert. 29. & unicuique injurias sibi illatas armis ulciscendi facultas esset, in Aquitania, in Arelatensi & Lugdunensi Provinciis, atque adeo in Burgundia, cæterisque Franciæ partibus, per universos Episcopatus indictum est, qualiter certis in locis à Præsulibus Magnatibusque totius patriæ de reformanda pace & sacræ fidei institutione celebrarentur Concilia: quod avidè exceptum est ab omnibus majoribus ac infimis, quos terrebant clades præteriti temporis. In his porrò Conciliis illud potissimum statutum fuit, ut inviolabilis pax servaretur: ut scilicet viri utriusque conditionis, cujuscunque antea fuissent rei obnoxii, absque formidine procederent armis vacui. Quod, inquam, adeo lubentes omnes sunt amplexi, ut palmis ad Deum extensis, *Pax, pax, pax*, unanimiter clamarent, ut esset videlicet signum perpetui pacti de hoc, quod spoponderant inter se & Deum. In hac tamen ratione, ut evoluto quinquennio confirmandæ pacis gratia idipsum ab universis in orbe fieret mirum in modum. Hæc ferme Glaber l. 4. c. 5. qui hæc ad an. 1034. refert, quo scil. celebrata sunt concilia Bituricis, Bellovaci, & Lemovicis, in quibus *pax* universis indicta, *ita ut nemo [illegible] ageret, nullus per viam* (al. *vim*) *raperet, nullus, ut [illegible], quasi propter justas querelas pugnam inire constitueret*, &c.

Neque tamen ab omnibus id æquè probatum Episcopis: Gerardus quippe Episcopus Cameracensis, ut habet Baldricus lib. 3. cap. 27. & ex eo Sigebertus, *hoc non tam impossibile quàm incongruum videri respondebat, si quod regalis juris est, sibi vendicari præsumerent. Hoc etiam modo sanctæ Ecclesiæ statum confundi, quæ geminis personis, Regali videlicet ac Sacerdotali administrari præcipitur. Huic enim orare, illi verò pugnare præcipitur. Igitur Regum esse, seditiones virtute compescere, bella sedare, pacis commercia dilatari: Episcoporum verò, Reges, ut viriliter pro salute patriæ pugnent, monere, ut vincant orare: hoc ergo decretum periculosum esse omnibus, omnes videlicet aut jurare, aut anathemati subjacere, omnes enim peccato communi involvi, si commento hujusmodi uterentur.* Cessit nihilominus Gerardus Episcoporum & aliorum adhortationibus, invitus: ita tamen ut quod antè reclamabat, postea eventus probaverit, cùm paucissimi perjurii crimen evaserint. Quas Gerardi querelas pluribus rursum refert idem Baldricus eod. lib. cap. 52.

Atque hæc quidem de pace ab omnibus servandi generatim sancita: at anno 1041. *contigit, inspirante divina gratia*, inquit idem Glaber lib. 5. cap. 1. *primitus in partibus Aquitanicis, deinde paulatim per universum Galliarum territorium firmari pactum propter timorem Dei pariter & amorem, taliter ut nemo mortalium a feria quarta vespere, usque ad secundam feriam incipiente luce, ausu temerario præsumeret quippiam alicui hominum per vim auferre, neque ultionis vindictam à quocunque inimico exigere, nec etiam à fidejussore vadimonium sumere. Quod si ab aliquo fieri contigisset contra hoc decretum publicum, aut de vita componeret, aut à Christianorum consortio expulsus patria pelleretur. Hoc insuper placuit universis, veluti vulgò dicitur, ut Treuga domini vocaretur.*

Treugam istam *Domini* omnes licet per Galliam amplexati essent, hanc tamen recipere abnuit Neustria, ut testatur ibidem Glaber, flagrantibus tum Regem inter Angliæ Henricum, & Odonis Campaniensis filios dissidiis ac bellis: quod etiam attigit Hugo Flaviniacensis: *Anno ipso* (1041.) *Treva Dei primùm statuta est, & firmata, & pax ipsa Treva Dei appellata: quæ non solum humanis [illegible], sed & divinis confirmata est terroribus. Quam cum noluisset recipere gens Neustriæ, viro Dei Richardo prædicante, & ut eam susciperent, quia voluntas Domini erat, & à Deo, non ab homine decretum hoc processerat, [illegible], divino judicio cœpit in eos desævire ignis, qui eos torquebat, & eo anno ferè totius orbis penuria [illegible] est pro [illegible]*

vini & tritici. Paucis interjectis: *Superest adhuc domnus Eduensis Episcopus, vir vitæ longævitate grandævus, qui & referre solitus est, quia cum à S. Odilone & cæteris ipsa pax divinis revelationibus instituta, Treva Dei appellata, & ab Austrasiis suscepta fuisset, & voluntas omnium in hoc esset una, & ubique servaretur, negotium hoc strenuitati hujus Patris nostri Gratiæ Dei ab omnibus impositum est, ut ejus studio & industria pax eadem in Neustria servaretur, eo quòd certi essent de eo, quòd tanta esset ejus erga omnes, & omnium erga eum gratia, ut quicquid servandum doceret, servaretur à cunctis; quidquid vitandum monstraret, id cuncti vitarent. Quamobrem sategit Pater venerabilis, ut tantum bonum gratanter ab omnibus susciperetur: sed perversa quorundam voluntas, & mens indomita quasi inauditum hoc respuit, quasi qui nollent instituta paterna violare, & nova atque inaudita suscipere. Unde & subsequuta est divina ultio, ignis scilicet in rebelles & contumaces desæviens à Domino, quo torquebantur, qui viro Dei resistere, & mandata ejus contemnere non verebantur.* Pacem hanc videlicet Normannici Proceres recipere abnuebant, quod belli indicendi jus, atque adeo regiam quodammodo, quam à primis Monarchiæ Franciæ incunabulis, & ab ipsis Danicis, à quibus processerant, gentibus, prærogativam hauserant, si non omnino abrogaret, saltem enervaret. Treugam hanc pariter sub eodem Leone Pontifice excepisse Proceres Alsatienses testatur Diploma descriptum à Glareano l. 2. rer. German. p. 101.

Hanc excepit tamen postmodum Neustria ipsa, maximè postquam Angliæ regnum, in quo obtinebat, adeptus est Willelmus Nothus. Quippe S. Edvvardus, Anglorum Rex, qui regnare cœpit anno 1042. quo scilicet est instituta, in legibus suis, ab ipso Willelmo confirmatis, cap. 3. in hunc modum, *Pacem Dei* ab omnibus observandam statuit: *Ab adventu Domini usque ab octabis Epiphaniæ pax Dei & sanctæ Ecclesiæ per omne regnum. Similiter à Septuagesima usque ad octabis Paschæ. Item ab Ascensione Domini usque ad octabis Pentecostes. Item omnibus diebus quatuor Temporum. Item omnibus Sabbatis ab hora nona, & tota die sequenti usque ad diem Lunæ. Item vigiliis sanctæ Mariæ, S. Michaelis, sancti Joannis Baptistæ, Apostolorum omnium, & Sanctorum, quorum solennitates à Sacerdotibus dominicis annuntiantur diebus, & omnium Sanctorum in Kl. Novemb. semper ab hora nona vigiliarum, & subsequente solennitate. Item in parochiis, in quibus dedicationis dies observatur. Item in parochiis Ecclesiarum, ubi propria festivitas Sancti celebratur. Et si quis devotè ad celebrationem Sancti adveniat, pacem habeat eundo, & subsistendo, & redeundo,* &c. Quod quidem Edvvardi & Willelmi Regum Angliæ statutum de *Pace Dei* servanda firmatum est postea in Concilio apud Illebonam an. 1080. sub Willelmo II. apud Ordericum Vitalem lib. 5. pag. 552. *Pax Dei, quæ vulgò Trevia dicitur, sicut ipse princeps Willelmus eam in initio constituerat, firmiter teneatur,* &c. Huic autem Synodo subjungitur Synodale decretum de eadem Trevia, in nupera Conciliorum editione. Ex quibus dubium oritur, an Edvvardus ipse hanc sanxerit, an verò Nothus in Edvvardi leges, à se emendatas, retulerit?

Utcunque sit, vel hinc patet, non eosdem statutos *Treugæ Dei* deinceps fuisse dies. Nam primitus obtinuit illa à *feria quarta vesperè, usque ad secundam feriam incipiente luce*, ut habet Glaber: Lege verò Edvvardi seu Willelmi, *omnibus diebus Sabbati usque ad diem Lunæ:* præterea aliis temporibus & festis ibidem designatis indicitur, atque in iis, in die dedicationis Ecclesiarum, quod Leo IX. PP. obtineri statuit in dedicatione ecclesiæ S. Stephani Bisuntinæ à se facta 5. Non. Octob. an. 1050. uti habet vetus scheda apud Chiffletium in Trenorchio pag. 557. *Statuit item, ut vigilia & dies dedicationis in Treuga Dei in perpetuum haberetur, & omnes illi, qui ad eandem dedicationem vel ad nundinas ibidem institutas convenirent, & omnis substantia eorum ubique quousque domum reversi essent.* Vacces au Roman de Rou MS.

Quant li Clergiè & li cors saint,
Et li Barons, dont j'out maint,
A Caem furent assemblé
Au jour que lour ont commandé
Paix à tenir & à garder,
Dés Mercredy soleil couchant,
Tresqu' a Lundi soleil levant,
Trieves l'appellent, ce m'st vis,
Qui n'est celee en nul pais,
Qui autri batroit entretant
Ou mal eust apparessant,
Et qui riens de l'autrui prendroit,
Escumiegé estre devroit,
Et de noef livres en merchi
Vers l'Evesque, cen establi.
Et jura li Dus hautement,
Et tuit li Barons ensement,
C'en jurerent que paix tendroient,
Et celle trieves garderoient,
Pour la paix tout temps remembrer,
Qui tout temps devoit més durer.

Atque ut temporum ordinem sequamur, Raimundus Berengarii & Almodis uxor Comites Barcinonenses in Usaticis Barcinonensibus MSS. editis anno 1068. *Pacem & Treugam Domini* in suis dominiis observari præceperunt, cap. 86. & 97. *Denique supradicti Principes, apud Barcinonem commorantes, in ecclesia sanctæ Cruci sanctæque Martyris Eulaliæ una cum consilio & auxilio Episcoporum suorum, assensione etiam & acclamatione illorum terræ Magnatum, cæterorumque Christianorum confirmaverunt pacem & treugam Domini, & statuerunt illam tenere in illorum patria omni tempore: & si ullo modo fracta fuerit, sit redirecta & emendata, ita quemadmodum scriptum habebatur illo tempore, in unaquaque sede, vel in unoquoque Episcopatu.*

Edvvardi vel Willelmi Regum Legibus consentanea quodammodo statuit Henricus Episcopus Leodiensis an. 1071. 6. Kal. April. *Nam cùm nimiæ fierent strages hominum,* verba sunt magni Chronici Belgici, *& incendia multa, & prædæ & rapinæ, eousque ut idcirco multi ad inopiam devenirent, Henricus Episcopus dolens, consilio Alberti Comitis Namurcensis, de consensu omnium Primatum, Baronum, qui Ducatus, Marchias, Comitatus, feuda judicialia tenent in Leodiensi Diœcesi ab Imperio descendentia, pacem cum prædicto composuit, omnibus pauperibus & divitibus, nobilibus & ignobilibus in dicto Episcopatu profuturam.* Cujusmodi autem illa fuerit, sic enucleatiùs prosequitur Ægidius Monachus Aureævallis cap. 12. *Horum omnium petitione, consilio & voluntate decretum est, ut a primo die Adventus Domini usque ad exactum diem Epiphaniæ, & abintrante Septuagesima usque ad octavas Pentecostes infra Episcopatum Leodiensem nemo arma ferat, nisi fortè inde exiens ad alia loca, aut aliunde domum revertens. Incendia, prædas, assultus, nemo faciat, nemo fuste aut gladio, aut aliquo armorum genere, usque ad collisionem membrorum aut internecionem in quempiam desæviat: quod si hoc fecerit homo liber, hæreditatem perdat, beneficio privetur, ab Episcopatu pellatur: servus autem amittat omne quod habet, & dexteram perdat. Quod si culpati fuerint contra pactionem hanc, liber juret cum duodecim: qui verò liber non est, judicio se purget, si tamen signa fuerint manifesta, alioqui cum septem se immunem esse probet. Incipiet autem observatio hujus pacis sexta feria, statim illucescente aurora, & durabit usque ad exordium diei, qui vocatur dies Lunæ, & observabitur per omnes festivitates, quæ propriè in hoc Episcopatu celebres habentur, & similiter per omnes illas, quas ubique universalis celebrat ecclesia, & maximè in festivitate S. Lamberti, & in dedicatione, & duobus diebus ante, & duobus post in utraque festivitate, propter adventum & reditum cæteraque impedimenta. Denique etiam in jejuniis quatuor Temporum, & in vigiliis prædictarum festivitatum eadem lex & pactio tenebitur, excepto*

quòd

quòd in illis arma licebit ferre, ea tamen conditione, ne alicui noceatur. Hanc pactionem si quis violaverit, noverit se excommunicationi subjacere.

Jam verò quod singuli Metropolitani vel Episcopi in suis diœcesibus subinde sanciverant, tum primùm firmatúm ab Urbano II. PP. in Concilio Claromontano anno 1095. can. 10. apud Ordericum Vitalem lib. 9. p. 721. *Sancta Synodus statuit, ut Trevia Dei firmiter custodiretur à Dominica die ante caput jejunii, usque ad secundam feriam oriente Sole post octabas Pentecostes, & à quarta feria ante Adventum Domini occidente Sole, usque ad octabas Epiphaniæ; & per omnes hebdomadas anni à quarta feria occidente Sole usque ad secundam feriam oriente Sole, & in omnibus festis S. Mariæ, & vigiliis eorum, & in omnibus festis Apostolorum & vigiliis eorum, ut nullus homo alium adsaliat, aut vulneret, aut occidat, nullus nummum vel prædam capiat. Statuit etiam, ut omnes Ecclesiæ & atria earum, & Monachi & Clerici, & Sanctimoniales & feminæ, & peregrini & mercatores & famuli eorum, & boves, & equi arantes, & homines carrucas ducentes, & herceatores, & equi, de quibus herceant, & homines ad carrucas fugientes, & omnes terræ Sanctorum, & pecuniæ Clericorum, perpetua sint in pace: ut in nulla die aliquis audeat assalire, vel capere, vel prædari, vel aliquo modo impedire. Statuit etiam, ut omnes homines à 12. annis & supra jurent hanc constitutionem Treviæ Dei, sicut hic determinata est, ex integro se servaturos tali juramento: Hoc audiatis vos,* &c. Adde Fulcherium Carnot. lib. 1. Hist. Hierosl. c. 1. Willel. Tyrium l. 1. c. 15. Alberic. in Chr. MS. an. 1095. &c.

Cujusmodi verò fuerint ista Episcopalia de pace Statuta, accipe ex Tabulario Celsiniacensis Monasterii in Arvernis, cujus apographum legimus sat malè descriptum. *In nomine divinæ, summæ & individuæ Trinitatis, Vvido Dei gratia Aniciensis Præsul, supernæ pietatis misericordiam expectantibus Salutem & Pacem. Notum esse volumus omnibus Dei fidelibus, quoniam videntes maleficia, quæ in populo quotidie accrescunt, congregavimus quosque Episcopos, Domnum P. Vivariensem, Vvigonem Valentinensem, Bergonem Arvernensem, Raimundum Tolosensem, Deusdet* [illegible]*ntcnensem, Fredelmem Elnensem, & Domnum Fulcrannum Ludenensem, & Vvigonem Glandensem, & alios quamplures Episcopos, & quosque principes & nobiles, quorum numerus non est inventus. Et quia scimus, quia sine pace nemo videbit Dominum, ammonemus, propter nomen Domini, (&) ut sint filii pacis, ut in istis Episcopatibus, quos isti Episcopi regunt, neque in istis Comitatibus, de ista hora, & in antea Ecclesiam homo non frangat, extra Ecclesiam, quam in firmamento Castelliæ se sciente, nisi Episcopi præter eorum censum, consensum, prædam in istis comitatibus, neque in istis Episcopatibus homo non faciat de equis, pullis, de bovibus, de vaccis, & asinis & asinabus, & de fascibus, quos ipsi portant, neque de ovibus & de capris, neque de porcis, neque ea occidat, nisi per conductum suum, & suorum intimè positorum, accipiat victum, sic ut ad suam domum nihil portet, & ad castellum bastire aut obsidere, nisi unusquisque de sua terra, aut de suo alode, & de suo beneficio, de sua commanda, Clerici non portent secularia arma. Monachis injuriam nullus homo aliquando faciat, neque his, qui cum eo perrexerint, qui arma non portaverint, nisi Episcopi aut Archidiaconi præter eorum consensum, villanum aut villanam præter redemptionem non nisi per suum forisfactum, & nisi eundem villanum, qui alterius terram araverit, & laboraverit, quæ est in contentione, nisi unusquisque de sua terra, aut de suo beneficio terras Ecclesiasticas Episcopales, Canonicales, Monachales nullus præsumere audeat, neque aliqua mala consuetudine dishonorare, nisi de manu Episcopi, aut fratrum voluntate per precariam acquisierit de ista hora & inantea. Negotiatores etiam nullus apprehendere, aut rebus suis spoliare præsumat, se sciente, interdicimus etiam, ut nullus laicorum se immittat de sepulturis Ecclesiæ & offerendis: & nullus Presbyterorum pretium de baptisterio accipiat, quia donum Spiritus S. est. Si verò aliquis raptor fuerit, aut maledictus, qui hanc institutionem infregerit, & tenere noluerit, sit ipse excommunicatus, & anathematizatus, & à liminibus sanctæ matris Ecclesiæ segregatus, usque quò ad satisfactionem veniat: quod, si non fecerit, Presbyter ei missam non cantet, divinum ei officium non faciat, &, si mortuus fuerit, Presbyter eum non sepeliat, neque ad ecclesiam sit sepultus, communionem ei non donet, se sciente, &, si aliquis Presbyter hoc infregerit, se sciente, ab ordine deponatur, dicimus & ammonemus, ut in isto tempore, scilicet mediante Octobri mense, ad istum Dei placitum cum bono animo & bona voluntate veniatis in Dei nomine, ut in remissionem peccatorum vestrorum consequi valeatis, procurante D. N. I. C. qui cum P. & S. S. vivit & regnat.* Confirmat hoc Archiepiscopus Dagobertus Bituricensis sedis, & Dom. Theobaldus Viennensis Archipræsul, vixere porrò hic nominati Episcopi sub an. 993. unde liquet ante annum 1034. peractas hasce de pace servanda Constitutiones.

Exinde decretum Concilii Narbonensis an. 1054. c. 2. 3. 4. 5. &c. & Claromontani Concilii, de *Trevia Dei* in diœcesibus publicatum: quod colligitur potissimum ex epist. 44. Ivonis Carnotensis Episcopi, qui eidem Concilio interfuerat, ex Concilio Narbonensi & Helenensi, an. 1027. & 1065. Trojano an. 1093. c. 12. Rotomagensi an. 1096. c. 1. & Synodo Northusunensi an. 1105. de qua Conradus Abbas Uspergensis: firmatum deinde in Concilio Remensi an. 1119. in Statuto Calixti PP. II. Remensi an. 1136. c. 11. Romano an. 1136. sub Innocentio II. PP. can. 12. Lateran. an. 1139. c. 12. Lateranensi III. an. 1179. c. 21. Monspeliensi an. 1195. &c. Ab Episcopis & Principibus in suis diœcesibus & dominiis deinceps publicatum, quod præ cæteris testatur Charta Guillelmi Auscitani Archiepiscopi & Apostolicæ sedis Legati, qui anno 1103. *juxta statuta generalis Concilii nuper statuti, Pacem & treugam Dei in provincia sua indixit.* Unde conficit Marca in hist. Benehamensi lib. 5 cap. 14. n. 12. idem Statutum perinde confirmatum in Concilio Lateranensi sub Paschali II. firmatum etiam à Nunone Sancii Domino Rossilionis an. 1217. & Jacobo Rege Aragonum an. 1228. in Chartis, quæ habentur to. 8. Spicilegii Acheriani pag. 368. & 383. In posteriori ita describuntur dies *Treugarum*: *Præterea constituendum esse & firmiter observandum censuimus sub eadem pace & treuga dies dominicos, & festivitates omnium Apostolorum, & etiam Adventum Domini usque ad octabas Epiphaniæ, & Kadragesimam usque ad octabas Pascha, diem Ascensionis Domini, nec non festum Pentecostes cum octabis suis, & tres festivitates S. Mariæ, & festivitatem S. Joannis Baptistæ, & S. Michaëlis, & omnium Sanctorum, & festivitates S. Eulaliæ, & S. Felicis Gerundensis, & S. Martini.* Mox additur, pacem istam jurari debere à militibus, civibus, & hominibus villarum à 14. annis & supra; ubi Concilium Claromontanum habet, à 12. annis. Unde planum fit, verum esse, quod ait Ivo Carnotensis epist. 90. *Treviam Dei non fuisse communi lege sancitam, pro communi tamen utilitate hominum ex placito & pacto civitatis ac patriæ, Episcoporum & Ecclesiarum auctoritate firmatam. Unde,* subdit ille, *judicia violatæ pacis modificari oportet secundum pacta & diffinitiones, quas unaquæque Ecclesia consensu parochianorum instituit, & per scripturam vel testimonium bonorum hominum memoriæ commendavit.*

Jam verò quod Ivo ait de *Pacis seu treviæ Dei violatoribus*, exigit, ut cujusmodi horum pœna fuerit, paucis attingamus. Quod olim Gerardus Episcopus Cameracensis tam obstinato animo *Treviæ* institutioni obstiterit, causa illa præsertim fuit, quod cùm omnes eidem sacramento interposito adstringi juberentur, decretum hoc periculosum esse omnibus judicaret: omnes enim communi peccato involvendos, si commento hujusmodi uterentur, quod sanè probavit eventus: *Vix enim,* ut ait Baldricus lib. 3. cap. 27. *paucissimi crimen perjurii evaserunt.* Id præterea attigere cæteri Scriptores, atque inprimis Glaber: *Plerique,* inquit, *vesani audaci temeritate præscriptum pactum non timuere transgredi, in quibus protinus aut*

aut divina vindex ira seu humanus gladius ultor extitit. Hugo Flaviniacensis an. 1098. *Hic Flaviniacum veniens, honestè à nobis susceptus est, & in eadem nocte dominicæ diei cum ei honestè servissent, in treva Dei bannos & scaritiones mercati homines ejus fregerunt & tulerunt,* &c. Et Conradus Uspergensis an. 1116. *Neque pax Dei, cæteraque sacramentis firmata pacta custodiuntur: sed uniuscujusque conditionis & ætatis, præter solos ecclesiasticæ possessionis homines, quibus jam penè nihil prætermiseram restat animam, cæteri, inquam, hoc tempore beluino furore bacchantur.* Adde Chartam Jacobi I. Regis Aragon. in Curia Oscensi an. 1247. quæ habetur in Foris Aragon. lib. 9. p. 182.

Pœna verò violatæ Pacis Dei primitus fuit vitæ compositio, aut excommunicatio, ut est apud Glabrum. Concilium Claromontense *fractionis pacis reum, prout judicatum fuerit, puniendum* statuit can. 1. Synodus Illebonensis an. 1080. c. 1. & 26. & Synodus Romana anno 1179. & aliæ ejusmodi reos excommunicandos statuunt, ut perinde Rainoldus Archiepisc. Remensis in Epistola scripta circa ann. 1095. quæ habetur tom. 5. Spicilegii Acheriani p. 559. Adde Ivonem Carnot. Epist. 90. & Concilia Rotomagensia pag. 145. 18.. Ad *treugæ Dei* fractionem pertinent præterea hæc ex Charta Richardi Archiepiscopi Bituricensis an. 1065. ex Tabul. S. Dionysii de Capella ch. 20. *Si alicui res sua furata fuerit, vel ablata in Treuga Dei, & forisfactor in nundinis inventus fuerit, & forisfactor sit salvus, qui in nundinis inventus fuit: si autem res vendita fuerit, & emptor legitimè probaverit, se nescire illum esse latronem, de quo emerat, nec illam rem fuisse ablatam in Treuga Dei, habebit rem suam, & reddet emptori tantum, quantum dedit.* Præterea sequentia ex Concilio MS. apud Illebonam, quando Philippus Rex Franciæ subjugavit Normanniam: *Item diximus de Treuga, quod si aliquis vulneraverit alium, unde debet perdere membrum vel vitam, placitum remanebit in Curia D. Regis, si consequens vult persequi causam, & Ecclesia habebit emendam suam usque ad 9. libras. Si accusatus fuerit convictus, dominus Rex habebit residuum. Treuga verò durat à die Mercurii sero usque ad diem Lunæ manè.* Vide Marcam ad Can. 1. Concilii Claromontensis.

Trevia, Immunitas, seu pax data, quamdiu nundinæ durant. Vetus Charta apud Puricellum in Ambrosiana Basilica pag. 519. *Quo etiam die ad frequentationem hujus solennitatis statutum est annuale mercatum, & omnibus venientibus ad hanc solennitatem, vel causa orationis, vel causa mercandi, & redeuntibus stabilita est ab omni civitate firma & inviolabilis trevia octo ante festum, & octo dies post festum,* &c. Vide *Pax Regis.*

TREUDIS. Lex Aleman. tit. 99. §. 2. *Et si cervus ille,* (furto subreptus aut occisus) *treudis non habet, medium sol. componat.* §. 3. *Si treudis habet, & cum ipso nihil sagittatum est, solvat sol.* [illegible] 7. 8. *Si cerva indomita fuerit occisa, tremisso solvat: si treudem habuit, medium solidum.* Ita cervus, qui *treudem* habet, majoris compositionis & pretii censetur. Quod verò *treudis* hîc dicitur, *triuta* appellatur in Lege Ripuar. tit. 42. §. 2. *Si quis cervum domitum, vel cum triutis occiderit, aut furatus fuerit,* &c. Ubi *triutas* hinnulos quidam interpretantur.

TREUMIA. Charta Fundationis Collegii Canonicorum in Ecclesia Parochiali Esçoiarum diœcesis Rotomag. ab Ingerranno de Marigniaco, mense Jan. 1310. ex 47. Regesto Tabularii Regii n. 64. *Do etiam & concedo tam ipsis quàm aliis personis Collegii liberum molere pro eisdem & familia sua tota in molendino meo de Becco, ita quod immediatè post bladum existens in treumia, quod vulgariter dicitur Ingranatum, eorum bladum moletur, & id facere absque damgerio vel exactione qualibet tenebitur in futurum molendinarius molendini,* &c. Vide *Tremellum.*

TREUS. Vide *Threus.*

TREZENUM, Pretii venditionis pars decima tertia, quæ domino exsolvitur pro *laudimio*, seu vendendi facultate vassallo vel Tenenti indulta: nostris, *le Treiziesme denier*: nudè *Treiziéme*, in Consuetud. Norman. art. 114. 171. 174. Charta Provincialis an. 1236. in Regesto Tolosano Cameræ Comput. Parisiens. *Dantes prædictis Dominis Cadarossæ & eorum hæredibus & successoribus licentiam & plenariam potestatem, quod ipsi inter se nobis irrequisitis & inconsultis sine trezeno, accepto,* (leg. *accapto*) *& laudimio possint vendere, permutare,* &c. Donatio facta Templariis Tolonensibus à Gaufrido & Rostagno de Aguto: *Reddito tamen Trezeno vel Seignoria, quam habent ibi Domni.* Charta Michaëlis Archiepiscopi Arelatensis an. 1214. qua Castrum de Belliquadro cedit Simoni Comiti Montisfortis, in 30. Regesto Archivi Regii ch. 59. *Pedagia sive in aqua, sive in terra, lesdas, quintale cordam, furnos, sextairale, jurisdictionem, justitias, firmantias, trezenos, medios trezenos, laudimia, monetam,* &c. Adde Concilium Avenionense an. 1279. c. 1. & an. 1326. c. 11.

Trezenare, dicitur, qui habet jus exigendi *Trezenum*. Charta Tarasconensis de venditione cujusdam *feudi Franci, sub majori dominio, alta & bassa jurisdictione, baneria, & jure laudandi & trezenandi magnifici & egregii viri Ludovici* le Maingre, *dicti* Bossicault, *Domini loci Burbonis & condomini Insularum de Massagauta.*

Tredecima recensetur etiam inter *auxilia*, imposita sub Joanne Rege pro bellicis necessitatibus in Charta Caroli V. 16. Nov. 1380. quæ habetur in Regesto Andegavensi Cameræ Computor. Parisiens. fol. 79. *Par ces presentes quittons & remettons & annullons, & mettons du tout au neant tous aydes & subsides quelconques, qui pour le fait desdites guerres ont esté imposées oueillis & levez de puis nostre predecesseur le Roy Philippe que Dieu absoille, jusques aujourd'huy, soient fouages, impositions, gabelles, treiziémes, quatriémes, & autres quelconques ils soient, & comment qu'ils soient dis ou nommez,* &c.

TRIACONTASIMUS, ex Gr. τριακοντάσημος, Pannus, qui triginta *clavis* exornatur. Græci enim σῆμα & σημεῖον, Clavum auri & purpuræ, qui vestibus adsui solet, vocant, ut observatum à Salmasio, & aliis. Petrus Diac. lib. 4. Hist. Casin. c. 17. *Misit — pallium triacontasimum pro altari nostræ Ecclesiæ.* Et cap. 46. al. 48. *Pallium triacontasimum B. Benedicto direxit.* Epistola Alexii Comneni Imp. in Regesto ejusdem Petri n. 148. *Missa sunt vobis causa memoriæ ab Imperio meo libræ 8. solidorum Michalatorum, & pallium triacontasimum super altare vestræ Ecclesiæ.* Alia editio habet *triacontas.*

TRIAEN. Lex Salica tit. 40. §. 13. *Triaen componat, quod est tertia pars solidi, id est 12. denarii, & tertia pars unius denarii.* Editio Tilii habet *triente uno componat, quòd est tertia pars solidi, id est denarii, & tertia pars denarii.* Ubi deest vox *duodecim*, quæ habetur in Heroldina tit. 41. §. 15. & Pithœana. Supra tit. 37. §. 4. *40. den. qui faciunt solid. 1. & trianti uno, quod est tertia pars solidi, culpabilis judicetur.* Edit. aliæ habent *triente.* Vide Wendelinum.

TRIALEMELLUM. Albericus in Chron. MS. an. 1214. *Ante oculos ipsius Regis occiditur Stephanus de Longo campo, in capite percussus longo, gracili, trialemello, quem Falsarium nominant.* Id est, pugione, vel cultro longiori, triplicem *lamellam*, seu laminam ferream habente: nam *alemelle*, & *alumelle*, cultri laminam etiamnum dicimus. Philippus *Mouskes* in Hist. Franc. MS. in Philippo Aug.

Un coutiel ot moult rice à pointe,
D'acier iert l'alemiele jointe.

TRIALLUM. Vide *Triare.*

TRIANFACTA. S. Cyprianus Epist. 21. *Pro se dona numeravit, ne sacrificaret; sed tantùm ascendisse videtur usque ad Trianfacta, & inde descendisse.* Ubi Pamelius locum fuisse opinatur, ubi sacrificabatur. Alii volunt locum esse, qui Romæ *Triafata* dicebatur, de quo Procopius lib. 1. de Bello Goth. c. 25. Anastasius pag. 116. &c. Vide Rosweidum ad Paulini Epistolam 38.

TRIA-

TRIARE, vox Fori Anglici, *Causam agere, rem probare, actione experiri, examen litis subire*, denotans, à Saxon. Tri?ian, uti vult Somnerus, *i. probationibus innocentiam suam ostendere, vel fidem suam injustè in dubium vocatam probare, seque dignum, cui fides adhibeatur.* Spelmannus: *Triatio, Triatores*, Anglis *Tryaours, vocabula forensia, quibus nulla, quod sciam, Latinè respondeant satis appositè. Est autem Triatio, exactissima litis contestatæ coram Judice per duodecimvirale sacramentum exagitatio, quod & Triare dicitur: & ipsi Sacramentales inde Triatores, eorumque sacramento res comprobata, Triata appellatur.* Fleta lib. 4. c. 10. §. 4. *Si parentes producantur, qui querentem suum sub potestate domini constitutum probaverint, triantur per hoc tam causa status, quàm assisa, & talis liberabitur domino suo, ut villanus suus.* Adde §. 5. Will. Thorn. an. 1335. *Qui verò Salomon, hujus seculi prudens, fabricavit sibi stateram, Abbati & Conventui postea dolosam & abominabilem, — & cum illa triavit 20. sol. in denariis antiquis ponderis maximi, cum quibus æqua lance recipiebat denarios quorumcumque.* Hæc verba non planè percipio, nec video, quomodo vocis notioni à Somnero & ab aliis allatæ conveniant. Littleton sect. 193. *Ceo sera trié en le countie lou le plaintif avoit conceivé son action, & nenny en le county lou le manor est*, &c. Infrà: *Si ascun villeine voylloit suer ascun maner de action à son use demesne en ascun countie, où il est fort à trier envers son Seignior*, &c. Jo. Britto de Legib. Angl. c. 29. *Aquel jour le Visconte face trier 12. des plus sages & plus leals, & plus souffisans de tout le hundred, & ceux faire jurer*, &c. Hinc fortè vox Gallica *Trier*, pro seligere, eligere.

Triallum, ipsa triandi actio. Willelm. Stanfordius lib. 2. de Placitis Coronæ cap. 49. *Le triel est per verdit de 12. hommes; le confession est per la partie mesme, quand il ceo confesse devant le Coroner, ou devant les Justices.* Triplex autem Triallum recenset idem Stanfordius: *Trial par bataille*, lib. 3. c. 1. 13. 14. cùm quis se à crimine defendit per duellum: *Trial par les Pers du Royaume*, eodem cap. 1. cùm quis reus nobilis à Paribus suis judicatur: & *Trial par le pays*, c. 2. & seqq. V. *Patria*. In quo verò differat *Triallum* ab *indictamento*, vide eundem Stanford. lib. 2. c. 26. p. 92.

TRIAVERDINI, cum Brebantionibus & Ruptariis junguntur in Concilio Lateranensi III. an. 1079. can. 2. 27. *De Brebantionibus, & Arragonensibus & Navarris, Bascolis & Coterellis, Triaverdinis, qui tantam in Christianos immanitatem exercent*, &c. Vide an non legendum sit *Triamellinis*, qui scilicet *Triamellis* sicis, de quibus supra, utebantur.

TRIBATTERE. Lex Salica tit. 40. §. 9. *Si quis jumenta aliena tribatterit, & evaserint*, &c. §. 14. *Caballos aut jumenta aliena tribatterit, aut debilitaverit*, &c. Spelmannus *tribattere* ait, esse sine sanguinis effusione verberare, vel cædere, Anglis *Dribeat*, à Saxon. Dri?e Angl. *Dry*, i. *aridus*, & bea?e, *percutio*. Vide *Tribattere*.

TRIBIANA, Vitis species, de qua Petrus de Crescentiis lib. 4. cap. 4.

TRIBLAGIUM, species Tributi vel præstationis. Occurrit in Tabulario Monasterii S. Vandregisili.

TRIBLATTON, Trini coloris pallium, vel in blatta aut cocco ter tinctum. Petrus Damian. lib. 4. Epist. 7. *Mihi pallium reverenter obtulit, quod Triblathon, juxta sui generis speciem nuncupatur. Trium quippe colorum est, & blathon pallium dicitur, unde Triblathon pallium vocatur, quod trium cernitur esse colorum.* Leo Ost. lib. 3. c. 20. *Viginti pannos sericos, quos Triblattos vocant, coemit.* Infrà: *De Triblattis verò omnibus pluviales fieri jussit.*

TRIBOK, *Tribuculus*, *Tribunculus*. Vide *Trebuchetum*.

TRIBLUCA. Charta Mariæ Reginæ Siciliæ an. 1293. pro fundatione domus Dei Tornodor. *Item redditum illum, in quo piscatores ad tribulam & ad junchias nobis singulis annis tenentur pro piscando in riparia Tornodorensi.* Machina fortè piscatoria, in modum *tribuli* bellici, de quo mox.

TRIBULANTES, pro *Tribulatis*, Vexati, Energumeni, Dæmoniaci, qui χειμαζόμενοι in Conciliis dicuntur. Epistola 8. inter Francicas to. 1. Hist. Franc. *Ubi tribulantes, id est dæmonia habentes, in aera suspensi torquentur.* Vide Glossar. med. Græcit. in Τρο?...

Tribulatio, in Glossis antiquis MSS. *Contritio, amaritudo.*

TRIBULOSUS, Tribulis plenus, senticosus, asperrimus, apud Sidonium lib. 1. Epist. 7. lib. 4. Ep. 3.

TRIBULUS, *Tribuculus*, Machina bellica, eadem, ni fallor, quæ *Trebuchetum*, de quo suprà. Jacobus de Vitriaco lib. 3. Hist. Orient. pag. 1133. *Nos verò considerantes turrim capi non posse petrariarum vel tribulorum ictibus*, &c. Infrà pag. 1143. *Tribuculos* vocat: *Inventi sunt in Damiata tribuculi 4. cum petrariis & mangonellis plurimis*, &c. Matth. Paris. an. 1099. *Petrarias, tribunculos, & arietes cum scrophis ad murum suffodiendum construxerunt.* Infrà: *Alii verò infra machinas & castella constituti, cum petrariis & tribunculis molares maximos, & lapides damnosos ad mœnia dirigentes*, &c. Suprà an. 1097. habet *trubuculos: Petrarias, trubuculos, & mangonellos.* Auctor incertus post Theophanem in Leone Armenio pag. 434. Πρὸς ᾗ τοῖς παρασκευάζει διαφόρων ἑλεπόλεων ὄργανα, ὅ τε καὶ μηχανήματα, καὶ μαγγανικὰ ταμιευγέσατα, τριβόλους τε καὶ τετραβόλους, καὶ χελώνας, &c. Ubi lego τετραβόλους. Aliud enim hoc loco τρίβολον est à murice, seu à *Tribulo* Romanorum, eo scilicet *propugnaculo*, uti habet Vegetius lib. 3. cap. 24. *quatuor palis confixo, quod, quomodo abjeceris, tribus radiis stat, & erecto quarto infestum est:* uti vocem τρίβολος usurpat Leo in Tactic. cap. 11. §. 28. 46. cap. 14. §. 45. cap. 19. §. 56. de quo etiam Salvianus lib. 6. *Sicut enim exercitus pugnaturi ea loca, per quæ venturas hostium turmas sciunt, aut foveis intercludere, aut sudibus præfigere, aut tribulis infestare dicuntur, scilicet ut si non in omnia ea quispiam incidat, nullus tamen penitus evadat*, &c. De ejusmodi tribulis videndus Budæus in Annot. ad Pandect.

TRIBUNA, Ambo, pulpitum Ecclesiæ, quod *Tribunal* quidam è Patribus vocant. Vulgò nos *Tribune*. Alii *Tribunam* interpretantur opus rotundum & testudinatum. Ugutio: *Absida est Græcum, & interpretatur lucida, i. latus ædificii, vel trebuna*, &c. Epitaphium Wifredi Comitis Barcinonensis apud *Fra Diago* lib. 2. Hist. Comitum Barcinon. cap. 15. & Anton. *de Yepez* to. 4. Chron. Ord. S. Benedicti pag. 362. *Sub hac tribuna jacet corpus quondam Vuifredi Comitis*, &c. an. 914.

TRIBUNAL, inquit Amalarius lib. de Divin. Offic. cap. 18. vocat Cyprianus gradum, super quem ascendit Diaconus ad legendum, scribens ad clerum & plebem de Celerino Confessore, lib. 4. Epist. 5. *Hunc ad nos venientem — quid aliud quàm super pulpitum, id est super tribunal Ecclesiæ oportebat imponi, ut loci altioris celsitate subnixus, & plebi universæ pro honoris sui claritate conspicuus legat præcepta & Evangelium Domini.*

Tribunal, quod Græcis βῆμα; in Vitis Patrum.

Tribunalia inter ministeria sacra videntur reponi in Testamento S. Aredii: *Item coopertorium lineum valentem solid. 4. pallas corporales 4. minores 5. & tribunalia valentia solidos 12. & alia cotidiana, valentia sol. 6. & alia cotidiana, quæ sunt ante altare valentia sol. 5. & multa alia pretiosa ornamenta.* Infrà: *Simul & de Sisciaco oratorio tribunalia duo valentia solid. 4. vela ad ostia 3. valentia solidos 6. turres, calices, pallos*, &c.

Tribunal novendecim arcubituum. De eo multa nos in Constantinopoli Christiana.

TRIBUNARIUM, Vestis sordida, à voce Græca τρίβων, seu τριβώνιον, quæ propriè erat vestis seu indumentum Philosophorum, ut est apud Moschopulum, & alios: unde τριβώνιον μεταμφιάσασθαι, apud Eunapium in Ædesio pag. 54. pro *Philosophum agere.* Interpres Hist. Apollo-

nii

nii Tyrii pag. 10. *Apollonius, exuens se tribunarium, ingreditur lavacrum.* Lexic. Gr. MS. Reg. cod. 2062. τελέβιον, ἔνδυμα φιλοσόφου, ἔχον σημεῖα, ὡς γράμματα. Aliud, cod. 930. Τέλβονα, σολισμόν. τριβώνιον, ἱμάτιον παλαιόν. τελβώνιον etiam Monachis tribuit Psellus de Operatione dæmonum pag. 133. quod alii *pallium* vocant. Vide *Pallium*.

TRIBUNUS, vox Latinis Scriptoribus nota.

Tribuni fabricarum, qui fabricis armorum præerant, de quibus Ammianus lib. 14. 15.

Tribuni maritimorum, de quibus est formula Senatoris 24. lib. 12. His cura potissimum incumbebat in oris maritimis navigia præparandi pro re publica, atque adeo etiam in fluviis, quorum oras continebant. Præterea salinas curabant.

Tribuni & Notarii simul, quibus utebantur Principes ad mandata perferenda. De iis multa habent Jacobus Gothofredus ad Leg. un. Cod. Th. de Mandatis Princip. & Henricus Valesius ad lib. 17. Ammiani pag. 140. quos non exscribo. Iidem

Tribuni Notariorum dicti, apud Marcellinum Comitem & Zozimum lib. 5. atque ii fuere propriè Notarii Principis, quorum summa erat dignitas. Vide Concilium Chalcedon. act. 1. Collat. Carthag. I. c. 3. S. Augustinum Epist. 159. 160. Ambrosium Epist. 32. Senatorem lib. 1. Epist. 4. lib. 6. Epist. 2. &c.

Tribunus ordinis primi, apud Lactantium lib. de Mortibus Persecutor. num. 18.

Tribunus Voluptatum, in l. 13. Cod. Th. de Scenicis, apud Senatorem lib. 5. Ep. 25. lib. 6. Ep. 19. lib. 7. Ep. 10. Julium Firmicum lib. 3. Math. cap. 7. qui *voluptatis* urbicæ, seu ludorum curam gerebat. Vide passionem S. Savini n. 1. idem, qui τριβοῦνος τῆς θυμέλης, in Actis S. Maximi Confess. num. 12.

Erant præterea complures aliæ dignitates hac *Tribuni* appellatione, de quibus in utroque Codice, apud Ammianum, in Notitia Imperii, in Veterib. Inscript. apud Gruterum in Indice cap. 5. &c.

Tribuni dignitas quæ fuerit in Francia sub primis Regibus? non omnino constat: tametsi militibus præfuisse satis innuit Walafridus Strabo de Reb. Eccl. c. 31. *Sicut Tribuni militibus præerant, ita Abbates Monachis athletis spiritalibus præesse noscuntur.* Comitibus postponuntur *Tribuni* in Lege Wisigoth. lib. 11. tit. 1. §. 2. Gradum verò fuisse ad Comitis dignitatem indicat Fortunatus lib. 7. Poëm. 16.

> *Theodoricus ovans ornavit honore Tribuni,*
> *Surgendi auspicium jam fuit inde tuum.*
> *Theudebertus enim Comitivæ præmia cessit,*
> *Auxit & obsequiis cingula digna tuis.*

Vir tribunicia potestatis, apud Gregorium Turon. lib. 10. cap. 21. Penes Tribunos fuisse castrorum & carcerum custodiam observare est ex eodem Fortunato in Vita S. Germani Episc. Paris. c. 62. 68. & in Vita S. Radegundis c. 38. Tribunorum meminit etiam idem Gregorius Turon. lib. 7. cap. 23. Desiderius Episcop. Cadurcensis Epist. 16. & Monachus Sangall. lib. 2. de Carolo M. cap. 41. sub quo, & successoribus, *Tribuni*, Comitum Vicarii fuisse videntur. Hinc *Tribuni seu Vicarii*, in Concilio Moguntino c. 50. & in Lege Longob. lib. 2. tit. 47. §. 5. Sed & in Charta an. 1077. ex Tabulario Corbejensi apud Duchesnium in hist. Guinensi pag. 318. Gualterus Comes Ambianensis dicitur invasisse Vicecomitatum & omnem *Tribunitiariam Corbejæ potestatem*. *Tribunum illustrem* quendam vocat Ordericus Vitalis lib. 6. pag. 606. Vide eundem pag. 674. Tributa præterea videtur exegisse: nam

Tribunus dicitur, qui *tributa* recipit, apud Ebrardum in Græcismo c. 9.

> *Qui solet accipere sub Rege tributa, Tribunus.*

Infrà:

> *Quique tributa legit, ille Tribunus erit.*

Cap. 19.

> *Præbeo præbendas, tribuoque tributa Tribuno.*

Gloss. Lat. Gall. *Tribunus: Tribunes, qui a sous lui 30. hommes, ou qui reçoit truage.*

Tribuni, apud Wisigothos, post *Comites* erant, ex Lege Wisigoth. lib. 11. tit. 1. §. 2. ut suprà attigimus.

Tribunus. Scribit Joannes Lucius lib. 2. hist. Dalmat. c. 16. Magistratum, quo Belgradensis in Croatia civitas olim regebatur, *Tribuni* appellationem habuisse, qui utplurimum *Trun*, vel *Trum*, per abbreviationem scriptus reperitur.

TRIBUS. Regula S. Pachomii cap. 16. *Vocatur autem una Tribus, habens tres vel quatuor domos, pro numero & frequentia Monasterii, quas non Familias vel Populos unius gentis possumus appellare.* Adde cap. 15.

Tribus, Pagus, villa. Felix Monachus Girwensis in Vita S. Guthlaci n. 8. apud Mabillonium: *Cum ad salutaris lavacri sacratas undulas propinquasset, ex appellatione illius Tribus, quam dicunt Guthlacingas, proprietatis vocabulum velut ex cœlesti consilio Guthlacus percepit*, &c.

TRIBUTALES, Coloni liberi, obnoxiæ licèt conditionis, ut qui ad tributa & serviles operas tenerentur. Donationes factæ Eccl. Salisburgensi c. 1. *Dedit idem Theodo Dux, ac Romanos tributales homines 80. cum colonus suis in diversis locis.* Cap. 3. *Tradidit villam cum tributalibus suis.* Ibid. *Tradiditque tributales Romanos ad eundem locum in diversis locis colonos centum sedecim.* Eod. cap. *Cum omnibus appenditiis suis & mansis 60. inter servos & tributales. Tributales manentes*, cap. 5.

Tributarii, eadem notione. Gloss. Lat. Gr. ὑποφόρος, ὑποτελής, *Tributarius.* Salvianus lib. 5. de Gubernat. Dei: *Tributarii omnino pauperes non putantur, nisi cum his tributi cumulus imponitur.* Testamentum S. Aredii: *Addimus etiam mancipia, quæ Colonaria appellantur, & nobis tributaria esse perhibentur.* Gregorius Turon. lib. de Gloria Confessor. cap. 103. *Testisque est ipse populus hodieque, qui cum sanitatem recipiunt, statim se tributarios loco illi faciunt, ac recurrente circulo anni, pro reddita sanitatis gratia, tributa dissolvunt. Tributarius Romanus*, in Lege Salica tit. 43. §. 8. & in Recapitulat. ejusdem Legis §. 14. dicitur vetus Galliæ incola, respectu Francorum, qui ab omni tributo immunes erant, contra quam alii, ut docet Gregorius Turon. lib. 7. hist. cap. 15. Charta an. 744. to. 2. Monastici Angl. p. 844. *Hæc verò vocabulorum signa tomi stylo indita sunt, ne fortè litium vel contentio, seu jurgium, jam erepserit inter tributarios vestros, nostrosque colonos*, &c. Vide to. 3. pag. 115. 116. Theodorus Campedonensis, de S. Magno cap. 25. *Inquisivit--- quomodo in vicina loca potuisset tributarios invenire de eodem pago, qui vectigalia annuatim redditibus regiis inferre debebant.* Traimundus Clarevallensis Epist. 2. *In tantum, quod aliqui ex vobis primæ institutionis obliti penitus, vel ignari, contra ordinis vestri gloriam & decorem, villas, molendina, ecclesias, & altaria possident, fidelitates & hominia suscipiunt, rusticos & tributarios tenent.* Adde Steph. Eddium in Vita S. Wilfridi c. 8. Egbertum de Ecclesiastica institutione pag. 92. Walafridum Strabum de Miraculis S. Galli c. 11. &c. Observat Cujacius ad tit. Cod. de Agricolis, censitis & colonis, lib. 11. ascriptitios *tributarios* esse, id est, capitis censum sive capitationem præstare: colonos verò non esse tributarios, licèt reditus certos & pensiones domino terræ præstent in pecunia, vel in speciebus, pro solo.

Tributaria terra, unde tributum ad partem regiam, vel ad Ecclesiam, exigi solet, in Lege Longob. lib. 3. tit. 8. §. 2. in Capit. Caroli M. lib. 4. c. 37. & in Capitul. 4. an. 819. c. 2.

Tributarium. Modus agri à *tributariis* seu colonis possessus & cultus, *Colonia.* Charta Offæ Regis Anglor. in Evidentiis Ecclesiæ Cantuariensis an. 790. *Dedi enim*

enim illi 90. tributaria terræ bipartita in duobus locis, 60. in loco, qui dicitur, &c.

TRIBUTATIO, Exactio. Historia Cortusiorum lib. 8. cap. 2. *Decapitatur Pregadius de Caradesio Judex, & socius Potestatis, propter tributationes, quas commiserat in officio.*

TRICA, *Tricia, Treca, Tressorium*, Crines intexti, implicati, à Gr. θρὶξ, ut quidam volunt, vel ex Latino *Tricæ*, quæ Nonio sunt *impedimenta & implicationes*, uti rursum infrà docemus. Nostri *Treces*, Itali *Treccie* dicunt. Σειραὶ, Naumachio Poëtæ (uti observatum à Villiomaro, seu Josepho Scaligero ad Titium) & 70. Interpretibus. Ubi enim S. Ambrosius Epist. 24. ad Vigilium nudè *crinem* habet: *Si dissoluti essent crines septem capitis sui, & quasi in cubitum intexti, discederet ab eo virtus sua:* iidem τὰς ἑπ᾽ὰ σειρὰς τῆς κεφαλῆς, &c. dixerunt. Ita Festus *senis tantum crinibus* ornari licuisse Vestalibus scribit, id est *trecis*.

Trica. Joannes de Janua: *Trico, as, à trica capillorum dicitur, i. decipere, vel impedire, vel demorari. --- Item tricare, i. tricas capillorum facere, & est verbum pertinens ad mulieres, quæ tricant crines suos, quos in tres partes divisos subtiliter complicant & involvunt: & hujusmodi involutio Trica dicitur, quasi capiens, id est tres partes crinium: & inde detrico, as, unde Eccles. 32. Et hora surgendi non te trices, i. non sis piger, vel non facias moram in componendo capillos, sicut mulieres faciunt: vel non sis mollis & effeminatus, quando debes strenuè operari*, &c. Matthæus Westmonaster. an. 1057. *Tunc Godiva Comitissa Deo dilecta die quadam, ut prædictum est, unà equum ascendens, crines capitis & tricas dissolvens, corpus suum totum præter crura candidissima inde velavit*, &c.

Treca. Vincentius Belvac. lib. 30. Speculi hist. cap. 71. de Tartaris: *Raduntur à parte posteriori, & longos habent capillos ac trecas retro juxta aures.* Eadem habet Sanutus lib. 3. part. 12. cap. 9.

Tressorium. Fleta lib. 2. c. 5. §. 4. de Meretricibus: *Si tertiò inventæ fuerint hospicii secutrices, considerabitur quod amputentur eis tressoria, & quod tondentur.*

TRICALIUM, Trivium, *triplex callis*, aut via. Tabularium Casauriense an. 968. *Et sunt infra fines sine tricalio de Galisiano, & sine via, quæ pergit* &c. Ubi vocabulo *tricalio* suprascriptum legitur minusculis litteris; sed antiquis, *i. trivio*. Idem videtur quod *Trifinium*, de quo Isidorus Orig. 15. lib. cap. 14. *dictum eò quod trium possessionem fines adstringit*, vel fortè *attingit*. Vide *Callis*.

TRICARE, *Trigare*. Lex Salica edit. Heroldi tit. 38. §. 4. *Si quis alienum servum battiderit, & ei insuper 40. noctes trigaverit opera sua*, &c. Edit. Pith. *Ut in 40. noctibus operare non potuerit.* Ubi *trigare*, pro *tricare* habetur: est quippe *Tricare*, morari, differre, cessare: quomodo *Triga*, dicunt Occitani. Regula Magistri c. 19. *Si ad sextam horam refectionem tricatam hebdomadarii offenderint*, i. non expeditam, aut paratam. Nam *Tricæ*, inquit Nonius, *sunt impedimenta & implicationes:* unde *intricare*, impedire, morari. Lex Alaman. tit. 97. *Si carrucam involat, aut rumpit rotas in priori parte, ut die illa opera tricetur.* Epistola Eadburgis Virgin. ad S. Bonifac. Mogunt. Episcop. *Malui mori, si sic Deo auspici, cui arcana non latent, placuisset, vel tarda mors non tricaverit.* Reinerus Mon. de Mir. S. Gisleni cap. 5. *Dixitque ei: Non te trices adire Malbodium, dicturus Prælatæ*, &c.

Tricare, Implicare, innectere. Vita S. Deicoli Abbat. Lutrens. n. 34. *Quo facto, sacramento jusjurandi super tanti Patris sepulchrum se unanimiter tricaverunt, quatenus eorum nullus se subtraheret, quin in proximo seculo abrenuntiarent.* Alia notione; sed haud omnino certa usurpat Ethelvvlfus de Abbatib. Lindisfarnensib. cap. 10.

Detricare, idem quod *Tricare*, Morari, vel remorari. Pactum Childeberti & Chlotarii Regum §. 5. post Legem Salicam: *Quod si placitum sunnis non detricaverit.* Id est, si causa aliqua vel excusatio judicium non remorata fuerit. Magnum Recordum Leodiense pag. 59. *Et que en ce il n'i ait nul detriance ne excusance: & s'il advenoit que aucun de ceaux, qui venent pardevant les Eschevins fussent detriez ou pralongiez outre le terme convenu*, &c.

Tricha, Tricharia, Trichator. Jo. de Janua, *tricha, deceptio.*

Tricharia, Gallis *Tricherie*, Deceptio. Ita autem appellabant Massilienses ludos aleæ. Statuta MSS. Massiliensis urbis lib. 5. *Ordinamus, quòd nemo deinceps in Massilia possit vel audeat tenere domum Trichariæ, in qua publicè lusores alearum, sive deciorum, vel taxillorum, sive trichatores alii indifferenter ad ludendum conveniunt, hoc excepto, quod quilibet possit ludere ad scacos, & ad tabulas, & ad regmentam.*

* *Tricator* idem qui *Trichator*. Id porrò cognominis inditum Theobaldo Carnotensi Comiti. Hugo Flaviniacensis pag. 185. *Odo filius Odonis, filii Tethaldi Carnotensis, cujus cognomen fuit Tricator.* Deceptores, & fraudium architectos etiamnum *Tricheurs* dicimus: qui res *impediunt*, vel *implicant*, ut est in loco citato Nonii.

Tricatores, apud Florentinos dicti Inquisitores à judicibus delegati, ut autor est Petrus de Vineis l. 5. Ep. 89.

TRICENARIUM, *Tricennale, Trentenarium, Trigintale*, Officium 30. Missarum, quod totidem diebus peragitur pro defunctis: vel obventiones, quæ obveniunt Sacerdotibus ratione ejusdem officii. Martyrolog. Corbejense MS. de Societate Ecclesiæ S. Medardi Suession. & S. Bertini cum Corbejensi: *Et si brevis de defuncto eorum ad nos venerit, vel noster ad eos, statim percussa tabula --- agetur officium pro eo, deinde tricenarius cum septenario, & ab uno quoque Sacerdote Missa pro eis dicetur.* Lanfrancus in Decretis pro Ord. S. Benedicti c. 5. de Cantore: *Cura brevium, qui foras mitti solent pro defunctis fratribus, & cura numerandi tricenaria & septenaria ad eum pertinet.* Historia de Fratrib. conscriptis, an. 800. apud Goldastum: *Instituerunt, ut quandocunque frater aliquis obierit, & loco, vel senioribus annuntiatum fuerit, eo die Presbyteri 3. Missas & cæteri fratres pro eo psalterium ac celebrationem Vigiliæ decantent, communisque oblatio ab omnibus fiat. Item in die septimo 30. psalmos: tricesimo autem Presbyteri omnes pro eo unam Missam, & cæteri 50. Psalmos impleant*, &c. Monasticum Anglic. to. 1. pag. 150. *Pro fratribus verò defunctis hoc utrimque servabitur. Anniversarium in Martyrologio scribetur: cibus 30. diebus pro fratribus dabitur. Pro pastoribus autem locorum integro anno 30. officia plenaria in Conventu cantabuntur: singuli fratrum 30. Missas, vel decem psalteria persolvent. Tricennarius Missarum*, in Metropoli Remensi lib. 3. pag. 354.

Trentenarium. Gaufridus Vosiensis in Chronico 1. part. cap. 55. *Instituit, ut ubicunque obiret Monachus S. Martialis, fieret pro eo trentenarium Lemovicæ per duas Missas.* Infrà: *Fiebat plenariè trentenarium Lemovicæ*, &c.

Trigintale. Monasticum Anglic. to. 2. pag. 414. *Et domus faciat celebrare trigintale pro anima ejus & pro animabus omnium benefactorum*, &c. Occurrit præterea in Provinciali Cantuar. lib. 3. tit. 23. apud Will. Thorn. in Chr. cap. 25. §. 1. &c.

Trigintarius. Concilium Narbonense an. 1054. c. 14. *Monemus, ut nullus Laicorum in opus suum retineat primitias, neque oblationes, neque trigintarios, qui rectè debentur à Clericis recipi pro fidelium defunctorum orationibus; sed Clericis, qui eisdem Ecclesiis præsunt, utendos relinquat.*

Tricennale, eadem notione, in Provinciali Cantuar. lib. 2. tit. 6. lib. 5. tit. 2. in Synodo Londinensi an. 1391. apud

apud Willelmum Thorn. in Chr. cap. 20. §. 5. cap. 21. §. 10. in Statutis Ordinis de Sempringham pag. 780. Atque ita legendum in Synodo Exoniensi an. 1287. c. 21. pro *trennale*: *Statuimus insuper, quod parochiales Presbyteri annalia vel triennalia non recipiant, per quæ parochiales Ecclesiæ careant officiis debitis & quotidianis.* Charta Adalaidis Comitissæ Bellimontis & dominæ de Gornajo: *Postquam supradicta Comitissa de hoc mundo migraverit, & certi fuerint Monachi de morte ejus, in crastino tricennale incipient, & sic singulis annis redeunte tempore anniversarii ejus tricennale facient.*

Tritennale scribitur in Monastico Anglicano to. 1. pag. 149. nisi legendum sit *Tricennale*, ut *Tricennarium*, pro

Tritennarium, apud Ælredum Rievallensem in Vita S. Edw. Confess. lib. 2. c. 2. *Adhuc de more tritennarium pro Rege celebrabatur officium.*

Tricesima dies defuncti. Septimus, vel etiam tricesimus, vel annualis dies depositionis defuncti, in lib. 3. Sacramentor. Eccles. Roman. capite 105. Hincmarus Remensis in Capitul. ad Presbyteros c. 14. ex Nannetensi Concilio: *Ut nullus Presbyterorum ad anniversariam diem, vel tricesimam tertiam, vel septimam alicujus Defuncti, aut quacunque convocatione ad collectam Presbyteri convenerint, se inebriare præsumat*, &c. Charta Petri Archiep. Viennensis an. 1125. in Tabul. ejusdem Ecclesiæ: *De obitu Canonicorum nostrorum & Archiepiscoporum --- præcipimus, ut tricesimus Canonicis, & annuale obsequium Archiepiscopis persolvatur.* Ita apud Gregorium lib. 3. Decretal. tit. 26. cap. 20. lib. 5. tit. 40. cap. 29. Reinerum contra Valdenses cap. 5. extremo &c. Vide Capitula Theodori Cantuar. cap. 19. 37. 90. edit. Acherianæ, ejusdem Pœnitentiale c. 5. Capitula Herardi Turon. cap. 58. Abaëlardum Epist. 24. &c.

Tricenarium autem à Beato Gregorio M. PP. institutum ferunt, ex iis, quæ tradit lib. 4. Dialog. cap. 55. Vide, quæ de eo habent Alcuinus de Divin. Offic. cap. de Exequiis mortuor. Amalarius lib. 3. de Ecclesiast. Offic. cap. 44. Durandus lib. 7. Ration. cap. 35. n. 8. Haëftenus lib. 8. Disq. Monastic. Tract. 1. disq. 4. &c. Quomodo verò tricenaria à Monachis exsolverentur, vide in Antiquis Statutis Cartusiens. lib. 1. part. c. 48. §. 1.

Sed & ejusmodi tertios, septimos, trigesimos, & anniversarios defunctorum dies apud Melchitas, Maronitas, Cophtitas, & Jacobitas obtinere, docent Procœmialia Conciliorum, laudata ab Abrahamo Echellensi ad lib. Ebed-Jesu cap. 60. *Facito tertia die commemorationem pro iis, qui obdormierunt, in Psalmis & precibus, quia Christus mortuus est, & resurrexit à mortuis. Fiat quoque* (commemoratio) *pro illis nona die in memoriam vivorum & defunctorum. Facito etiam pro iis trigesimum*, (diem) *juxta antiqua legis ritum, quoniam filii Israel luxerunt super Mose 30. diebus. Item fiat pro illis anniversarium, & erogetur de illorum bonis eleemosyna pauperibus*, &c. Videatur Petrus Comestor in Histor. Scholast. cap. 114. Genes. Cumeanus Abbas de mensura pœnitentiarum cap. 14.

TRICESIMA. Vide *Tricenarium.*

TRICESIMALIS *Consuetudo*, seu *Tricesima*, Præstatio tricesimæ redituum, quam Episcopi suffraganei solvere quotannis tenebantur Ecclesiæ Ravennati. Anastasius in Nicolao I. pag. 213. ubi Ravennatem Archiepiscopum ita alloquitur idem Pontifex: *Præcipimus etiam, ut ipsos Episcopos illam malam consuetudinem, quæ à quibusdam Tricesimalis dicitur, nullo modo Ravennati exhibere, aut exercere compellas Ecclesiæ, nec illum morem, qui contra Episcop. privilegium sit, ab eis exigere quomodo tentes.*

TRICESIMUS, & *annalis nuptiarum dies*, olim cultus à Christianis in Ecclesia per Missæ sacrificium, in cujus Canone addebatur peculiaris oratio, quam describit liber 3. Sacramentor. Eccles. Roman. cap. 52. &c. & Menardus in libro Sacram. ex codice Remensi pag. 286. *Hanc igitur oblationem, Domine, famulorum tuorum, quam tibi offerunt ob diem tricesimum conjunctionis suæ, vel annalem, quo die eos jugali vinculo sociare dignatus es, placatus suscipias, deprecamur*, &c.

TRICHA, *Trichator*. Vide *Trica.*

TRICHORUS, *Tricorum*, *Tricorium*, *Trichorum*, Ædificium appellabant, tribus concamerationibus constans. τρίχωρον quippe Græcis propriè dicitur, quod tribus *loculis* distinctum ac divisum est. Inde *Trichora apsis*, apud Paulinum, seu τρίχωρος ἀψὶς est, quæ τρισσὰ ἐνδόμυχα κύκλων habet, uti loquitur Paulus Silentiarius in Descriptione ædis Sophianæ, vel, ut idem Paulinus, *trinos recessus*, *Triformem* dixit Fortunatus lib. 3. Poëmat. 5.

> *Vertice sublimi patet aulæ forma triformis,*
> *Nomine Apostolico sanctificata Deo.*

Atque ita videtur hanc vocem interpretari Papias, dum ait, *Tricora* esse *tres absidas, sive cameras.* Qua notione apud Spartianum in Pescennio *Trichorum* usurpari constat, & in veteri Inscriptione Christiana apud Ughellum in Episcopis Tolentinis, & Ferrarium: *Septima Severina C. F. marito dulcissimo ac sibi sarcofagum & Panteum cum tricoro disposuit & perfecit.*

At quod idem Lexicographus subdit, *Tricorium* esse *locum juxta ignem & rupem altam*, fateor, me non planè assequi. Scio quidem, *Tricorium* pro *Refectorio* Monachorum, seu Triclinio, ubi Monachi reficiuntur, & cibos capiunt, interdum usurpari. Ita Glossar. Ælfrici: *Tricorum, vel Triclinium*, ȝereorde hus, i. domus refectionis. Qua sanè notione vocem hanc usurpat Ordericus Vitalis lib. 3. *Mathildis Regina pretiosam infulam dedit, & cappam, ad Dei servitium, & centum libras Rodomensium ad agendum Tricorium.* Et lib. 6. *Eisque datis sumptibus lapideum Tricorium, ubi una reficerent, construi fecit.* Ex quibus evidens est, *Trichorum* vel *Tricorum*, aut *Tricorium* esse cubiculum aliquod, vel cameram, quæ ἀριστηρίου vicem, seu *pransorii*, aut cœnaculi præbuerit: illudque esse, quod *Triclinium* Latini appellabant, quia fortè cameræ istæ, quæ tot convivantes admittebant, spatiosiores erant, & in tres partes, seu totidem concamerationes, bino columnarum ordine divisæ. Joannes de Janua: *Tricorium, domus trina sessione convivantium ordinata. Solebant enim antiqui in clinis comedere, & tres lectos, vel tres ordines lectorum disponere: in unoquoque comedebant dominus & domina: in secundo familia: in tertio hospites, & talis domus dicebatur Triclinium.* Vide Casaubon. ad Spartianum, & Descriptionem nostram ædis Sophianæ n. 50.

TRICIA. Vide *Trica.*

TRICINA. Evagrius in vers. Vitæ S. Antonii, ab Athanasio scriptæ n. 70. *Traxit quidam sportellæ, quam texebat, tricinam, sive funiculum.* Græca sunt, σειρὰν τὸ ἔργου. Est autem Græcis σειρὰ, quod nostri *Trece* dicunt, seu crinium intextorum series, uti monitum in voce *Trica*. Unde pro *tricinam*, fortè quis legat *triciam*. *Tricina tunica*, pro *trichina*, quæ fuit Monachorum, in Vita S. Pelagiæ meretricis cap. 12. de qua vide Notas nostras ad Cinnamum pag. 456. 457. Vide Glossar. med. Græcitat. in Τρίχινον.

TRICINIUM, quasi triplex cantus. Symmach. lib. 1. Epist. 41. *Tricinium semivolucrum puellarum*, id est, Syrenum. Vide ibi Juretum.

TRICINCTUM, Trinus fossarum vel murorum ambitus, *castrum triplici fossato, totidemque mœniis vestitum*, Matthæo Paris p. 134. Willelm. Britto lib. 1. Philipp.

> ——— *Puer impiger illo*
> *Tempore tricinctum castri, qui continet in se*
> *Jugera multa soli, signis obcinxit & armis.*

TRIGLINIUM, *Tres ordines sedium*, in Glossis Biblicis MSS. Vide *Trichorus*.

TRICLINUS. Regula Magistri cap. 81. *De calceamentis verò oportet fratres caligas habere ferratas, triclinas non ad luxum; sed ad usum.* Legendum fortè *trichinas*, ex Gr. τρίχινος, cilicinus, ex pilis.

TRICO. Gloss. Lat. Gr. *Trico*, ἀγ-είρ-, ἐνλυθ-, λαγγάς. Gloss. Gr. Lat. λαγγαν, *Reses, Trico*. Capitolinus in Vero: *Ut vagaretur nocte per tabernas ac lupanaria, obtecto capite cucullione vulgari viatorio, & commisceretur cum triconibus, & committeret rixas, dissimulans, quis esset?* &c.

TRICOCINARE, *Scribrare*, seu cribrare, in Glossario Jatrico Reg. cod. 1486.

TRICOLUS. Ludi vel aleæ species, ex Græco fortè τρί κωλος, à tribus membris, apud Joan. Sarisber. lib. 1. Policrat. cap. 5. *Hinc Tessera, Calculus, Tabula, Urio, vel Dardana pugna, Tricolus, Senio, Monarchus*, &c.

TRICORIUM. Vide *Trichorus*.

TRICULA, Παρατιλτρία, in Gloss. Gr. Lat. ibid. *Depilo, decalo.*

TRICURIUM, *Triplex cura*, in Glossis MSS.

TRIDENARIUS *numerus*, pro *tricenarius*, in Regula Ordinis de Sempringham p. 77.

TRIDINGA. Vide *Trithinga*.

TRIDUANA, Tridui jejunium. S. Hieron. Epist. 10. ad Furiam: *Parcus cibus & venter esuriens triduanis jejuniis præfertur.* Et Epist. 15. ad Marcellam: *Cumque per omnem annum jugi jejunio pasceretur; biduo triduoque sic permanens, tum verò in quadragesima navigii sui vela tendebat, omnes pene hebdomadas vultu latante conjungens.* Ep. 22. ad Eustochium: *Nihil prodest biduo triduoque transmisso vacuum portare ventrem, si pariter obruatur, si compensetur saturitate jejunium.* Quibus verbis *biduanas* & *triduanas* Christianorum innuit, de quibus egimus in *Biduana*.

Triennale. Vide *Tricennarium*.

TRIENNALIS. Monasticum Anglic. to. 1. pag. 149. *Qui ad superiorem mensam ut Custos ordinis sederit, duplum* (panem percipiet:) *Qui Missam majorem celebraverit, duos: lector verò & servitores unum admixtum. Eleemosynarius autem sex de decima, & tres ad mandatum & duos ad triennales currentes.*

TRIERIUM, Monachus Sangall. lib. 2. de Carolo M. cap. 19. *In trierio rusticano sedentem eum invenimus, & tridente areolam olerum novellantem*, &c. Fortè *atrio*.

TRIFILUM. Gloss. Gr. Lat. MS. τρίλινοι, κόσμος τις γυναικός, *Trifilum gemmarum.* Editum habet *gemmarium*, nostris *un collier de trois rangs de perles.* S. Hieron. in Vita Pauli Eremitæ: *Qui domos marmoribus vestiunt, qui uno filo villarum insuunt prædia.* Anastasius in Greg. III. pag. 165. *Item murenam trifilem auream, quæ habet gemmas albas numero 73.* In Regesto 1. de Artificib. Paris. occurrunt *triffiliers de fer, d'archal, fol. 110. Trifilium* confectores. Regestum Castri Lidi in Andibus fol. 54. *Li Sire de Pruillé a son usage au fié au Forestier,—& a une fosse à dous cognées, & a un porteor il trefiliers, & de ce li Sire de Pruillé doit un haubert au Seignor de la forest, totes les faiz que le Sire muë.*

TRIFOLIUM, calceamenti genus, in Disputat. Archelai Episcopi Mesopotamiæ cum Manete p. 200.

TRIFINIUM, Ager, qui tres fines spectat. Lexicon Cambro-Britannicum, *Terfyn*, terminus, limes. Innocentius Agrimensor: *Ipsum terminum & ipsum locum directura trifinium facit. Circa Musileum in pedes 70. amplius ped. minus invenies. Trifinium subter rivum significat.* Aggenus: *Locos frequenter in trifinio & quadrifinio invenimus, sicut in suburbanis, & circa publica itinera constitutum esse perspicimus.* Vide Salmasium ad Inscriptionem Herodis pag. 59.

Trifinitium. Testamentum S. Cæsarii Arelatensis: *Et pascua in campo lapideo, vel si qua sunt alia, vel campum in Trifinitio super viam munitam, vel reliqua alia quæcunque sunt.* Vide, an *Trifinitium* nomen sit loci.

TRIFORIUM, τρίβολος, Macario, Homil. 27. pag. 384. Porticus, seu potiùs Porticuli in modum claustri species, quæ totum ædis sacræ ædificium ambit, eo fine ducta, ut transitum præbeat locum eum cuire vel lustrare volentibus, in ipso ædis muro, supra inferiorem columnarum & arcuum ordinem: ex cujus Triforii superiori parte emergunt majores ædis fenestræ, in ipsum fornicem elatæ. *Triforium* autem dicitur, quod ejusmodi strictioris ambulationis aperturæ intra ipsam ædem, duabus columnulis distinctæ, *trinas fores*, seu aperturas, quodammodo præferant. Id maximè inspicere est in majori & Cathedrali æde sacra Deiparæ Ambianensi, atque adeo in prospectu interiori ædis Cathedralis B. Mariæ Lincolniensis in Monastico Anglic. to. 3. p. 257. ut de cæteris sileam. Gervasius Dorobernensis in Descriptione Ecclesiæ Cantuariensis: *Hic murus chorum circuiens in circinatione illa pilariorum in capite Ecclesiæ in unum conveniebat. Supra quem murum via erat, quæ Triforium appellatur, & fenestræ superiores, in quibus appositis clavibus & fornice facta, à turre majore usque ad pilarios prædictos, id est usque ad Crucem, triforium inferius multis intexuit columnis marmoreis.* Mox: *Supra hos decem* (pilarios) *arcus & fornices posuit. Peractis autem utrisque triforiis, & superioribus fenestris, cum machinas ad fornicem magnam volvendam præparasset*, &c. Rursum: *Ibi cœlum ligneum egregia pictura decoratum, hic fornix ex lapide & tofo levi decenter composita est. Ibi triforium unum, hic duo in choro, & in ala Ecclesiæ tertium.* Rursum: *Super pilarios verò inferius triforium & superius, cum fenestris & fornice majori.*

Triforium, Limbus, vel ornamentum ad oram rei alicujus adtextum, in *Triforii*, de quo suprà, speciem & formam. Inventarium Ecclesiæ S. Pauli Londinensis, in Monastico Anglic. pag. 309. *Morsus VVillelmi de Ely argenteus, cresta ejus argentea cum triphorio exterius aureo & lapillis insitis* &c. Infrà: *Et 15 noduli cum triphorio*, &c. Ibid. *Cresta ejusdem argentea exterius deaurata, cum exteriori triphorio aurato*, &c. Hinc *triforiatus*, ibidem. *Morsus Alardi Decani triforiatus de auro puro, cum Kamahutis, & aliis lapidibus multis*, &c. Passim ibid. Pag. 326. *Item unus pannus, cujus campus purpureus, cum 14. listis in longitudine panni, ad modum triforia contextis, cum multis leonibus intertextis*, &c.

TRIGA, Currus à tribus equis tractus, ut *biga* à duobus. Gloss. Gr. Lat. τρίππον, *triga*. Papias: *Triga currus est, quem pagani ajunt currere in inferis, eo quod per 3. ætates homines ad se rapiat, 1. infantiam, juventutem, & senectutem.* Stephanus Tornac. Ep. 228. *Bigam autem seu birotum mittere noluimus, &c. Nam quod de triga tibi jocando diximus, scias, quòd sicut trigam abominamur in vehiculo, ita etiam abhorremus in opere & verbo.* Ubi observandæ voces *in opere*: videtur enim alludere ad *Trigas*, seu *tricas*, id est vacationem ab opere: vel moras aut impedimenta; nam *trigare* dixisse Scriptores ævi medii, suprà in V. *Trica* docuimus.

TRIGARE. Vide *Tricare*.

TRIGERIS, pro *Trieris*, τριήρης, *triremis*. Hariulfus de Miraculis S. Richardi cap. 3. *Fuit quædam trigeris magna & fortis, quæ plena hominibus armatis, cursu veloci tendebat properare in Hierusalem*, &c. Mox: *Erant autem in ipsa maxima navi &c.*

TRIGESIMA, Pars trigesima, vel quantitas, rei petitæ in judicio, quæ à damnatis *Bajulo* seu Judici exsolvebatur. Quod locum habebat in causis omnibus tam mobilium, quàm immobilium, præterquam in quæstionibus de commodato, mutuo, & debito, in quibus

Tertia

Tertiaria dabatur. Vide Constitut. Siculas lib. 1. tit. 69. 70. 71.

TRIGILDUM, Tripla compositio, *Tuvigield*, in Legibus Juticis lib. 2. c. 97. 99. &c. Ex voce *geldum*, (quam vide) compositio, mulcta. Lex Burgund. tit. 63. §. 1. *Qui messem in granariis furatus fuerit, si ingenuus est, trigildum solvat.*

TRIHORIUM, Spatium trium horarum, apud Auson. Eidyll. 3. de Capitone:

Nec duraturus post bina trihoria mensis.

Utitur & Eidyllio 24.

TRILIA. Vide *Trelia*.

TRIGINTALE. Vide *Tricenarium*.

TRILICES *loricæ*, notæ apud Virgilium 5. & 7. Æneid. & alios. Sed & Dudo de Morib. & Act. Norman. lib. 2. *Alii ferro auroque trilices loricas, thoracas scilicet faciunt.* Infrà: *Trilicique lorica indutus.* Will. Britto lib. 3. Philippid.

——————thoraca trilicem
Disilit.

Gloss. Lat. MS. Reg. *Trilice, triplice.*

Le Roman de Guillaume au Court-nez MS.

Vestent haubers, & les broignes trelices.

Le Roman d'Auberi MS.

Voit par la salle ces haubers treilleis.

Ibidem.

V est un haubert, qui estoit treilleis.

Le Roman de Garin MS.

En son dos vest une broigne treslice.

Atque hinc patet, unde deducta vox nostras, *treillis*, pro fenestra cancellata. Vide Isidorum lib. 19. cap. 22. & Turnebum lib. 29. Advers. cap. 35.

TRIMISIUM. Vide *Tremissis*.

TRILLEA. Vide *Trelia*.

TRIMILCHI, Majus mensis apud Anglo Saxones, sic dictus, quod tribus vicibus in eo per diem pecora mulgebantur. Talis enim erat quondam ubertas Britanniæ, vel Germaniæ, è qua in Britanniam natio intravit Anglorum. Beda de Ratione temp. cap. 19.

TRIMME *aurum*. Anastasius in S. Silvestro: *Cameram basilicæ ex auro trimme in longum.* Ubi Bullingerus *trimmam* esse ait, *aurum in tenuissimas bracteas tritum*, ex Gr. τρίμμα: nostris *Or batu*.

TRINIATIM. Edgarus Rex in Legibus Monasterii Hydensis c. 4. de Adamo: *Qui prole ad numerum patrata, superbientium Angelorum universa comitante prosapia, sine loto gustato ligni vetiti fructu, æthereos æternæ beatitudinis suggestus triniatim cum Domino regnans conscendere Macrobius confidebat.* Alia charta ejusdem Regis iisdem Legibus subdita: *Annuente altithroni Moderatoris imperio totius Albionis triniatim potitus regimine, &c.*

TRINITAS *Sancta* adoranda publicè tradita Catechumenis per 40. dies. S. Hieronymus Epist. 61. ad Pammachium c. 5. *Consuetudo apud nos istiusmodi est, ut iis, qui baptizandi sunt, per quadraginta dies publicè tradamus sanctam & adorandam Trinitatem.* Id est, ut per 40. dies in mysteriis fidei instruerentur. Vide Cyrillum Hierosol. & alios.

TRINIUMGELDUM, Compositio delicti majoris ac atrocioris, per ter novem *gelda*, seu mulctas: à Saxon. ϸꞃi-niᵹon-ᵹelꝺ, id est *ter nona solutio*: proinde diversa à *trigildo*, seu triplici compositione, vel mulcta. Lex Bajwar. tit. 13. §. 2. *Si quis infra curtem Ducis aliquid involaverit, quia domus Ducis domus publica est, triniumgeldum componat, hoc est, ter novem donet liber homo: servus verò niungeldo solvat, aut manus perdat.* *Triplum novigeldum* dicitur in Lege Burgund. tit. 76. §. 2.

TRINOFORENSE *judicium*, in Jure Hungarico, Rigida citatio per nundinas ter facta. Sambucus.

TRINUNDINÆ, *Trium dierum mercatum.* Papias.

TRIPA, Interanea, intestina, Gall. *Tripe*, Jo. de Janua: *Omasus, i. tripa, vel ventriculus, qui continet alia viscera.* Pseudo-Ovidius lib. 1. de Vetula:

——————tunc mos violenter adire
Ut vel se reddat tripa canibus lacerandum, &c.

TRIPARE. Pactus Legis Salicæ tit. 27. §. 5. *Si quis in messe aliena in furtum metere præsumpserit, aut repascere inventus fuerit, &c.* Ubi Heroldus ad marginem ex alio cod. *Si quis messem alienam tripaverit, aut mederit, &c.* Lex verò Salica cap. 29. §. 6. *Si quis messem alienam per furtum metere aut reffare præsumpserit, &c.* Ita *tripare* & *reffare*, pro *depascere* usurpantur, cùm scilicet animalia in messem alienam immittuntur. Vide Wendelinum.

TRIPARIUM, genus Supellectilis. Fortè *Tripos*, Anglis *à Trevet*, quasi *threefeet*. Gall. *Trepié*, seu *trepier*. Tabularium Prioratus Lewensis in Angl. pag. 24. *Unam arcam, unum greil. 1. patellam, & 1. triparium, & 3. barillos, & 10. discos, &c.*

TRIPEDICA. Gregorius M. lib. 2. Dialog. c. 30. *Dum ad B. Joannis oratorium pergeret, antiquus hostis in mulo medici specie obviam factus est, cornu & tripedicam ferens.* Ubi Zacharias PP. τετράποδα. Quidam codd. *Trepedicam* præferunt. Vide Conjecturas Haëfteni ad hanc vocem pag. 152.

TRIPEDARE, Τετραποδίζειν, in Glossis Græco-Lat. de equis, qui incessu moderato vadunt. Vide Salmasium ad Hist. August. pag. 244.

TRIPETIA, *Trepodia, Trepedia.* Glossæ MSS. Salmasii: *Trepodia, Tripedia, id est scabellum, quod tres pedes habet, vel mensa in sacris Apollinis, vel numinis consecratus.* Glossæ Lat. MSS. Reg. cod. 1013. *Trepedia, mensa.* Severus Sulpitius Dial. 2. de Vita S. Martini: *Sedebat autem S. Martinus in sellula rusticana, ut est in usibus servulorum, quas nos rustici Galli Tripetias, vos Scholastici, aut certè tu, qui de Græcia venis, tripodas nuncupatis.* Wolphardus Presbyter lib. 1. Vitæ S. Walburgis Virg. n. 13. *Cum ecce tripediæ, quibus sua usus est in vita, divinitus è manibus —projectæ sunt.* Supra *scabella* appellavit. Vide Isaacum Pontanum in Glossario Prisco-Gallico p. 271.

TRIPHUNT. Vide *Canis Seucius*.

TRIPICTUS, *tripliciter conscriptus*, in Glossis MSS. ad Prudentium.

TRIPODIUM. Leges Henrici I. c. 64. *In quibus verò causis triplicem ladam haberet, ferat judicium tripodii, i. 60. solid.* Quæ verba Spelmannus in voce *Lada*, intelligenda censet de triplici ordalio, scilicet de ferro pensante 60. solidos, id est, tres libras. Vide, quæ observamus in v. *Lada*. Sed puto, *Tripodium* esse mensuram trium pedum, ex Gr. τρίποδα, infra quam brachium in cacabum immittere tenebantur, qui aquæ ferventis judicium subibant, si triplicis *ladæ* delictum esset. Vide *Ferrum candens*.

TRIPONDIS. S. Zeno Veron. Episcop. Serm. 6. ad Neophytos: *Singulos ponderate, invenietis nullum habere minus. Tripondes sunt homines numismati sacri una libra signati, qui mensæ deserviunt.* Vide Filesacum lib. 1. Selector. pag. 241.

TRIPORTICUS, Atrium, vel area constans tribus porticibus: cujusmodi fuére ante ædes sacras. Papias: *Atrium, magna domus, dictum, quod ei addantur tres porticus.* Anastasius in S. Hilaro PP. *Fecit —— Nympheum & Triporticum ante oratorium S. Crucis, ubi sunt columnæ miræ magnitudinis, quæ dicuntur Hecatonpenta.* Sidonius lib. 2. Epist. 10.

Huic est porticus applicata triplex, &c.

Paulinus Epist. 12.

Alma domus triplici patet ingredientibus arcu.

Infrà:

Ter geminis geminæ patuerunt arcubus aulæ.

Vide Descriptionem nostram ædis Sophianæ n. 20.

TRIPTIRE, vel *triptiri*, In tres partes dispertiri, *Partir en trois*, in Gloss. Lat. Gall.

TRISANTIA. Bernardus Mon. in Consuetud. Cluniac. MSS. c. 28. *Qui autem rasi fuerint, finita psalmodia debent in illam trisantiam ire, in qua locutio solet esse, & libros accipere, ungulasque, si fuerit opus, incidere.* Cap. 70. *Omnes, qui remanere ad completorio finita collatione, egressi de Capitulo, ad sinistram partem introitus, debent in trisantia remanere, donec toto conventu egresso,* &c. Cap. 77. *Qui ex una parte trisantiæ sedent, unum versum, qui autem ex altera, alium dicunt.* Cap. 78. *Donec infantibus ingressis Capitulum cæterisque extra Capitulum in trisantiis stando ordinatis, Prior veniat.* Ibid. *Pueri in Capitulo, & alii sic veniunt in trisantiis stantes.* Trisantiæ igitur Capitulo proximæ fuerunt.

TRISCABINA *Charta*, inscribitur Formula 88. ex Lindenbrogianis: in textu verò, *nunc igitur complacuit nobis, atque convenit, ut talem chartulam triscabinam seu ingenuitatis ipsi servo nostro nomine illo fieri & firmari rogaremus,* &c.

TRISCAMERARIUS, Dignitas Palatina, Camerarii dignitate inferior. Chartam Friderici I. Imp. an. 1162. apud Diagum lib. 2. de Comitib. Barcinon. cap. 174. subscribunt præ cæteris Principibus, *Rodulfus Dapifer, Harmannus Camerarius, Bertolfus Triscamerarius,* &c. Alia Friderici II. Imp. an. 1244. apud Goldastum to. 2. Constitut. Imper. p. 6. & Joannem Noppium in Chron. Aquisgranensi lib. 3. n. 1. *VVillelmus Advocatus Aquensis, Henricus frater ejus Triscamerarius noster, & fideles nostri,* &c. Scribunt Sammarthani, Jacobum Serenum Archiepiscopum Ebredunensem adiisse anno 1276. Rodulfum Imp. & ab eo impetrasse confirmationem privilegiorum Ecclesiæ suæ, *& dignitate Triscamerarii perpetui Cameræ Imperialis adauctum.*

TRISCARE. Mamotrectus ad lib. Hester cap. 8. *Tripudiare, quasi cum tribus pedibus saltare, vel chorizare, sive triscare.*

TRISCURRIUM. Papiæ, *Multiplex scurrilitas.* Guibertus lib. 1. de Vita sua cap. 11. *Quam miserabiliter ex tunc ad nostra sæcula pudor & honestas paulatim in virginea professione ruit, & res & species custodiæ matronalis extabuit, ut in omni earum habitudine sola possint notari triscurria, ubi nil nisi jocularia sonant, & oculorum nutus & lingua.* Idem in Præfat. ad Hist. Hierosolymit. *In id quod piè affectaveram fortasse à cunctis videndus, incessi, cachinnos ac triscurria prætergrediens aliquorum,* &c.

TRISILES. Papias, ex Isidoro lib. 20. cap. 4. *Trisiles, Græcè tripodes. Trisilis, à tribus liciis.* Isidorus habet *trissiles.* Gloss. Anglo-Sax. Ælfrici: *Trisilis:* Ðri-fo-tad fæt. Ubi Somnerus emendat *Trisceles*: ex Gr. τρισκελέ. Sax. Ðri, *tres*, Fot, *pedem* significat.

TRISOMUM, Sepulchrum trium corporum capax. In Cœmeterio Cyriacæ, via Tyberina, Romæ:

SE. BIBA. EMET. DOMINA.
LOCUM. A. SUCCESSUM.
TRISOMUM. UBI. POSITI.

Vide *Bisomum.* Vide Glossar. med. Græcitat. in Τρίσωμοι.

TRISSESIVA. Apud Papiam MS. *Crassitudo.* Editus habet *Trisesina.*

TRISTA, *Tristra.* Cokus part. 4. Instit. pag. 306. *De tristis, ancientes vvritten traistis, and is derieud of traist, i. trust, and signifieth. Ubi alii homines manentes in eadem foresta tempore, quo Dominus chaceaverit, in eadem venire debent, & consisi sunt, Anglicè, are trusted, ad tenendum leporarios certis locis assignatos pro feris ibidem expectandis & capiendis.* Ethelredus Rievallensis Abbas in Geneal. Regum Angl. cap. ult. *Rex cum cæteris superior constitisset, secundum legem venandi, quam vulgus Tristam vocat, singulis proceribus cum suis canibus singula loca delegat,* &c. Inquisitiones de forefacturis diversis super foresta Dom. Regis art. 13. in Additamentis ad Matth. Paris: *Inquiratur si aliqua antiqua tristra D. Regis, villa, vel domo, levatis, vel clauso impediatur: per qua deductus Domini Regis impediatur.*

Præterea Cowello dicitur immunitas ab illa servitute forestæ incolis imposita, qua quisque obligatur canem venaticum alere, & paratum in manu sua tenere, dominoque suo præsentare, quandocunque illi placuerit in foresta sua venari. Charta Edw. III. Regis Angl. to. 2. Monast. Anglic. p. 827. *Et sint quieti de Henedpenny, & bucstall, & tristris.* Vide Steph. Skinnerum in Etymologico Anglico.

TRISTARE, Tristem facere, Contristare, Gall. *Attrister.* Onomasticon: *Tristo,* λυπέω. Will. Britto lib. 10. Philipp.

> ——*Indigno tristavit funere campos.*

Et lib. 11.

> —— *Et tristi tristassent funere mundum.*

TRISTATÆ. Hieronymus in cap. 23. Ezechielis: *Tristatæ apud Græcos nomen est secundi gradus post regiam dignitatem, quos nos Magistratus utriusque militiæ & Præfectos annonarii tituli vocamus,* Exod. 14. καὶ ἔλαβεν ἑξακόσια ἅρματα, καὶ τριστάτας ἐπὶ πάντων. *Et accepit sexcentos currus electos, & duces super omnes.* Et 4. Regum 7. Καὶ ἀπεκρίθη ὁ τριστάτης, *& respondens unus de ducibus.* Fridegodus in Vita S. Wilfridi c. 15.

> *Convenêre Duces, nec non basilica pubes,*
> *Tristata, Comites, vulgi promiscua strages.*

Et cap. 47.

> *Non Reges, non Tristatas, Regumve clientes.*

TRISTEGA, *Tristegum*, Ædificium constans tribus tabulatis (quæ κατασκευάσματα vocat Cantacuzenus lib. 1. Histor. cap. 36.) contignationibus, vel *cœnaculis*, ut habet Hieronymus in Ezechielis cap. 41. Jo. de Janua & Will. Britto in Vocab. & Autor Mamotrecti: *Tristegum dicitur locus tricameratus.* Papias: *Tristega, tricamerata, à trino tegmine, vel tribus tectis.* Gloss. Lat. Gall. *Tristegum, Maison à trois ordres de sieges.* Vetus Interpres Juvenalis Sat. 3. *Tabulata, superiora tecta & tristega.* Τρίστεγοι, in Vita S. Eupraxiæ Virg. cap. 24. Hieronymus in cap. 41. Ezechiel. τρίστεγα, *tertia cœnacula* interpretatur. Ita *tristega*, propriè est cubiculum superius, tametsi sæpe pro quovis usurpetur. Abdias Babylon. lib. 3. Hist. Apostol. pag. 26. *Sanctus quoque Apostolus descendens de tristega, prædicabat eis verbum Domini.* Infrà: *Et adhibentes scalas, volebant ascendere in tristegam, ut eos interficerent.* Gregorius Turon. lib. 8. cap. 42. *Dum epularetur cum diversis in tristega, subito effracto pulpito domus, vix semivivus evasit.* Matth. Paris an. 1247. *Habebat namque in ipsa navi, sicut de arca Noe legitur, diverticula, & tristegas, cameras, & conclavia,* &c. Idem in Historia minori MS. *Clam concepit ab Stephano, qui eam duxerat ad Comitem Andegaviæ maritandam in nave, scilicet in quodam tristego navis ipsis pro thalamo præparato.*

Tristega, Officina mercatorum. Charta Guarini Episcopi Ambian. an. 1145. in Chartul. Ecclesiæ Ambian. *Si autem cellarium, vel tristega ad merces negotiatorum reponendas construere voluerint.*

Tristega, Latrina. Vide *Privata.*

Tristega, Machina bellica, turris, tribus constans tabulatis. Sugerius de Consecr. Eccl. S. Dionys. pag. 353. *Ad tristegas & propugnacula facienda.* Epistola Balduini Imp. CP. apud Arnoldum Lubecensem lib. 7. cap. 20. *Turribus autem supereriguntur ligneæ turres altissimæ stationum sex,* &c.

Bristega, perperam pro *Tristega*, non uno loco apud Will. Brittonem in Philippide. Lib. 4. p. 138.

> ——— *Nec minus altè*
> *Per loca bristegæ, castellaque lignea surgunt.*

Idem lib. 7. pag. 174.

> *Haud secus absumit bristegas, valla, domósque.*

Ubi

Ubi frustra Caspar Barthius vocem à Germanico arcessit. Vide *Berfredus*.

Tristegum, Machina lignea in campanariis, in quibus pendent campanæ, vulgò *Beffroy*. Liber Miraculor. S. Bertini cap. 3. apud Mabillonium: *Sed & turrile ipsius* (Ecclesiæ) *licèt noviter esset superpositum, quia antiquo more erat factum, deposuerunt, & aliud miræ magnitudinis mirabilisque fabricæ studuerunt ædificare, cujus longitudo consistentis in terra æquabat altitudinem culminis Ecclesiæ; cui superponendum erat. Nec mirum, tristegum enim, ut vulgariter loquamur, trium tripodum ordinibus factum fuerat, excepta summa claxendice.* Vid. *Berfredus*. Sugerius de Administr. sua: *Lapideas turres, & ligneas tristegas concussit.*

Tristegum occurrit alia; sed incerta mihi notione, apud Knygthon. lib. 1. de Eventib. Angl. c. 2. *Et post prandium cùm intraret cameram, vidit unum tristegum cum imagine ad similitudinem unius sagittarii, tenentis arcum cum sagitta.*

Tristegon, nescio qua perinde notione usurpet Petrus Subdiaconus Neapolit. Ecclesiæ de Miracul. S. Agnelli Abbat.?

> *Tristegon uberius, decurrat sancta profando*
> *Agnelli sancti miracula sancta canendo.*

TRISTIMONIUM, Tristitia, ut *ægrimonium*. Occurrit in Fragmento Petronii de Cœna Trimalcionis p. 51.

TRISTIS, pro severo. Vulcatius de Cassio: *Hæc Epistola ejus indicat, quàm severus & quàm tristis futurus fuerit Imperator.* Capitolinus in Maximo: *Fuit cibi avidus, vini parcissimus, ad rem veneream nimis rarus, domi forisque semper severus, ita ut & Tristis cognomen acciperet.* Idem in Pio, ex editione Mediolanensi: *Homo tristis & integer*, i. severus. Italis *Tristo*, est improbus, scelestus. Vide Ferrarium.

TRISTITUDO, pro *Tristitia*, usus est Apulejus in Apologia.

TRISTRA. Vide *Trista*.

TRITARUM *societas*, seu *Tritorum*, vel *Trituratorum*, Germanis *der flegeler*, id est *Flagellatorum*, sic dicta quædam militaris turma, seu societas, fortè quod armorum vice *flagella rustica* deferret, vel quod *bladas* seu triticeas messes passim *detereret*: nam alii fuère à *Flagellatoribus*, de quibus suprà egimus. Historia Landgraviorum Thuringiæ cap. 105. *Eodem an.* (1411.) *incepit societas Tritarum, id est: Der flegeler, quorum capitaneus fuit ille*, &c. Cap. 157. *Ex illa liga Tritarum, videlicet der flegeler*, &c.

TRITENNALE, *Tritennarium*. Vide *Tricennarius*.

TRITHINGA, Saxonicè Ꞇꞃiðinȝaꞅ, apud Anglos, dicitur tertia pars Comitatus, seu centuria, cui, qui præerat, *Tithingerefas* dicebatur, ad quem deferebantur causæ, quæ definiri non poterant in Wapentachiis, seu Hundredis. Quod autem in *Trithingis* definiri non poterat, ferebatur in *Scyram*. Ita Leges Edwardi Confess. c. 34. & ex iis Fleta lib. 2. cap. 61. §. 23. Hanc autem partitionem Ælfredo Regi adscribunt Scriptores Angli. Annales Wintoniensis Ecclesiæ de Elvredo Rege: *Iste instituit Hundredos & Tithingas ad latrones investigandos.* Id ipsum tradunt Ingulfus pag. 870. & Matthæus Westmonasteriensis an. 892. qui hoc loco *tithingas* pariter habet: *Centurias, quas Hundredos, & decimas, quas Tithingas appellant, instituit*, &c.

Tithinga, in Charta Joannis Regis Angliæ an. 1215. pro Libertatibus Angliæ an. 1215. *Fiat autem visus de franco plegio, sic ut pax nostra teneatur, & quod tethinga integra sit, sicut esse consuevit*, &c. *Trithingarum* mentio est præterea in Statuto Mertonensi cap. 10. & in Fleta lib. 1. cap. 20. §. 48. 49. 107. Quem verò *Tribingerefas* vocant Leges Edwardi, alii *Tethingum*, vel *Thethingman* nuncupant. Hodie, inquit Watsius, res cum Lege antiqua prorsus evanuit, nomine tantùm (*Tethingman*) remanente, & in Constabulario parochiano alicubi residente.

Trithinga, sumitur etiam crebrò in veteribus Chartis Anglicis, pro, *quietum esse de sectis curiæ Tithingarum*, apud Ingulfum pag. 875. & in Monastico Anglic. tom. 1. p. 372. 387. 390. hoc est, obligatione eundi ad placita *Trithingarum*. Adde idem Monasticum to. 1. pag. 310. to. 2. pag. 812. 827. ubi nudè habetur *quietum esse de Trithingis*.

TRITISCIUM *molendinum*, pro *triticeum*, in Charta Waltheri *de Gant* Comitis, apud Edw. Bisseum in Notis ad Uptonum pag. 86.

TRITORIUM, apud Ælfricum Ꝼeꞅꞇcel.

TRYTULA, Piscis, qui aliis *Tructa*, vulgò *Truite*. Alanus de Insulis in Planctu naturæ: *Trytula sinus marinos ingrediens, in æquore baptizata, Salmonis nomine censebatur.*

TRITURATORES. Necrologium Ecclesiæ Carnotensis: *Acquisivit etiam apud Menuesin generaliter quicquid Major habebat in granica Capituli, scilicet duos trituratores, vechiat, pesait, lentilat, favat, præter unam minam avenæ, quam habet propter submonitionem saccorum.* Alibi, 2. Id. Mart. *Pro cujus anniversario habemus quatuor triturratores in granchia de Clauso villari.* Rursum: *Acquisivit huic Ecclesiæ quicquid Major de Nongento fisci habebat in granica de Gaësvilla, videlicet unum trituratorem, & stramina, & foragia, & paleas, & pilonem, & veciacum, & pesat, & favat, & duos trituratores, quos Major de Joy habebat in granica de Joy.*

TRIVARIUS. Acta Martyrii SS. Maximiani & Isaaci: *Venerant ergo ad carcerem militum cunei & trivariis fustibus onerati*, &c. Ubi fortè leg. *triariis*.

TRIVIUM, Grammatica, Rhetorica, & Dialectica; ut quatuor aliæ liberales artes, *Quadrivium*, nempe, Astrologia, Geometria, Arithmetica, & Musica. Ugutio: *Notæ, quòd Grammatica, Rhetorica, & Dialectica dicuntur Trivium, quadam similitudine, quasi triplex via ad eloquentiam.* Balbus in Catholico, & Joannes de Janua: *Grammatica, Dialectica, & Rhetorica dicuntur Trivium, quadam similitudine quasi triplex via ad idem, id est ad eloquentiam. Arithmetica vero, Musica, Geometria, & Astronomia dicuntur Quadrivium, quasi quatuor viæ ad idem, id est ad sapientiam tendentes. Unde & Triviales dicuntur, qui docent, vel qui student in Trivio, sicut Quadriviales, qui in Quadrivio.* Perperam igitur Valla per *trivium*, solam Grammaticam intelligi, sicque nuncupatam, quòd in triviis & compitis doceatur, scripsit. Prologus in vitam S. Maximini Martyris MS. *Sed inter omnes illi judicati sunt summam sapientiæ attigisse, qui trivium illud terere conati sunt, in quo requiritur divinarum humanarumque peritia rerum*; *quod constat in Physica, Ethica, & Logica*, &c. Braulio Cæsaraugust. in S. Isidori Vita: *In trivii eruditione conspicuus, in quadrivii investigatione perfectus.* Adde ejusdem Isidori Vitam aliam à Luca Tudensi, ut quidam volunt, conscriptam n. 5. 8. Conradus de Fabaria de Casib. S. Galli cap. 5. *Qui in Trivio Grammaticæ, Logicæ, Rhetoricæ, & Philosophiæ mediocriter eruditus*, &c. Rigordus an. 1209. *Cùm itaque in eadem nobilissima civitate non modo de trivio & quadrivio; verùm etiam de quæstionibus Juris Civilis & Canonici — plena & perfecta inveniretur doctrina*, &c. Hugo Metellus de Eucharistia: *Gerlando scientia trivii quadriviique onerato & honorato, Hugo Metellus, &c.* Matth. Paris an. 1252. *Vir quidem in trivio & quadrivio excellentissimus.* Et mox: *Omnem trivii & quadrivii noverat difficultatem.* Wibertus in Leone IX. PP. *Nempe ut primùm competit rudibus, decurso artium trivio, non solùm claruerunt prosa & metro.* Laurentius Veronensis lib. 1. de Bello Balearico:

> *Ordine Levita, trivii ratione peritus.*

Vita

Vita Lietberti Episc. Camerac. cap. 3. *Ducitur sitibundo pectore currens ad fontem Philosophia, & saporis tripertiti septem rivos ebibens, modo studet Logica, nunc insudat Physica, sic intendens vacat Ethica. Trivaria*, seu potiùs *triviaria Philosophia*, in Epistola Christiani ad Honorium Solitarium, seu Augustodunensem, de Imagine mundi. Vide Petrum Damian. lib. 6. Ep. 3. Lib. de Disciplina Scholarium cap. 2. 6. Chronicon Augustan. 2. part. cap. 2. &c. & supra in *Quadrivium*.

TRIUMPHARE, Vincere, hostem superare, apud Ottonem de S. Blasio c. 7. Albertus Argentin. p. 138. *Triumphaverant enim Veneti cum domino Mediolanensi, ita quod potentes fuerunt.* Adde pag. 157. Sic *triumphare*, est causam vincere, in Jure Hungarico, ut autor est Sambucus.

TRIUNDALES, *Pelagi vortices*, apud S. Columbanum Epist. 4.

TRIUTA. Vide *Treudis*.

TRIVULGI. Sanutus lib. 2. part. 4. cap. 8. *Nono eget dictum navigium ollulis calce plenis, & etiam multis vasis molli sapone plenis, inter quas ollulas atque vasa sint aliqua instrumenta ferrea, quæ Trivulgi vulgariter appellantur, & etiam alia paramenta ad accendendum ignem, & etiam sagittandum loco & tempore opportuno*, &c. Videntur esse *tribuli*. Italis *Trivoli*, Gallis *Chaussetrapes*.

TRIZA. Fridericus II. Imp. lib. 1. de Venat. cap. 23. de bistardis, quæ habentur in desertis: *Habent pennas elevatas in medio capitis per longum usque ad dorsum, ad modum crinium, seu trizarum.* Qua postrema voce expressit nostram *Tresse*. Vide *Tricia*.

TROCELLUS, Fasciculus, Gall. *Trousseau*. Charta Conventionum inter Carolum I. Comitem Provinciæ & Arelatenses an. 1251. art. 22. *Rapinas factas tam in trocellis, quàm in rebus aliis in stratis publicis terræ vel aquæ*, &c. Vide *Trossellus*.

TROCHUS. Acta S. Quirini Mart. lib. 1. n. 5. *Erat huic in aula Pipini filius tenerrimus, qui cum coataneum sibi principem natum dicti Regis ludo scachorum sæpius superaret, exorta in lusu rixa, trocho per tempora à Regis filio fuit trajectus.* F. *Rocho*, ex Gallico *Roc* in scaccis.

TROCIUM, Modus agri apud Majoricenses. Charta Majoricensis an. 1316. *Vendimus D. Sancio Regi Majoric. unum trocium terræ, in quo sunt & esse debent 20. quarteriatæ terræ.* Alia: *Vendimus quoddam trocium terræ tam laboratum quàm eremum.*

TROCTA, Piscis fluviaticus notissimus, nostris *Truite*, vel, ut alii efferunt, *Trotte*, Italis *Truta*. Cæremoniale Ambrosianum apud Puricell. in Monument. Basilicæ Ambrosianæ p. 98. *Et ibi Pontifex tribuit Abbati magnum ramum palmarum, & honorabilem troctam.* De trocta vide etiam Vinetum in Ausonii Idyllia p. 250.

TROFA. Tabularium Casauriense: *Recepi à te in cambio terram tuam in viario, cum una trofa de fica super se habente.*

TROGALIUM, *Cicer frictum*, Ægyptiis, apud Cassianum Collat. 8. cap. 1.

TROGULUS, *Cuculla, vestis monachalis*, Papiæ. Vita S. Egwini Episc. Wigorn. n. 16. *A prima ævo juventutis flore semper usus fuit cilicio,— ad carnem nudam indutus erat trogulo, ipsam debilitatem & infirmitatem carnis suæ corporali maceratione & jejunio devincens.* Vita S. Mauri Abb. c. 1. *Sub Monachali tunica semper asperrimo à scapulis usque ad renes induebatur trogulo.* Vita S. Genulfi lib. 1. n. 10. *Asperrimo ex pilis reinduebatur trogulo.* Lib. 2. n. 2. *Sed asperrimo cilicii trogulo nuditatem corporea fragilitatis velarent.*

TROIA, Machina bellica, Gallis *Truie*, seu *Troye*, uti suem vocat Consuetudo Solensis tit. 15. art. 8. tit. 16. art. 5. ita dicta, quod humum, ut sus, subvertat. Turpinus c. 9. *Septimo mense aptatis juxta murum petrariis, & mangonellis, & troiis.* Quo loco Meursius perperam *stois* reponit; est enim *Troia*, nostrum, *Truie*. Chronicon Bertr. Guesclini:

——— *C'estoit pour convoier*
Un engin con nommoit Truie en cest heritier.

Froissart. 2. vol. cap. 2. *Ils envoierent querir a la Riolle un grant engin, qu'on appelle Truie, le quel engin estoit de telle ordonance, que il jettoit pierre de faix: & se pouvoient bien cent hommes d'armes ordonner dedans, & en approchant assaillir la ville.* Meminit præterea ejusmodi machinæ c. 102. ejusd. vol. Sed vix crediderim ex genere *balistarum* fuisse, uti vult Froissartes, cùm probabilius sit, inventam ad suffodiendos muros, eandemque esse, quæ ab aliis Scriptoribus, vocabulo Latino, *Sus* appellatur. Vide in hac voce. *Trojam* autem veteribus Latinis pro sue accipi docet Pomponius Sabinus ad 1. Æneid. *Armaque fixit Troia: Troja*, inquit, *nomine in Latio scrofa appellatur*, &c. Sed & in Regesto Castri Lidi in Andibus fol. 47. occurrit: *Venatur etiam in longo alneto per singulos annos 5. cervos, totidemque cervas, 5. porcos, totidemque trojas.*

TROLIUM, Lemovicensibus, *torcular*, Treüil. Tabular. Brivatense fol. 95. *Et juxta trolium de l'aletra.* Tabular. Dalonense fol. 27. *Factum est hoc apud Exidolium in domo Trolii Dolon.* Tabular. Celsinianense: *Hoc est mansio una cum Curte, & horto, & trolium & viridarium.* Tabularium Cochense in Ruthenis c. 106. *Cum vineas, cum vernas, cum pratos, cum mansione, cum hortos, cum trolio, cum terras cultas & incultas*, &c. Ita in Ch. 117. 139. 156. 237. 252. 355. &c. In Ch. verò 198. pro *trolio*, habetur *brolio*: *Cum vineas, cum brolio, cum terras, cum pratos*, &c. Infra: *Et sunt ipsi brolii vel ipsas terras in pago Ruthenico*, &c. Ita etiam in Ch. 199. *Cum vineas, & campis, & pratis, & brolis*, &c. Adde pag. 261. Vide in hac voce.

Troliare. Tabular. S. Theofredi in Velavis: *Dedit in eadem villa Marniaco, vineam cum troliare.*

TRONA, Statera publica, seu *trutina*, apud Scotos & Anglos, unde fortè corrupta vox, uti censet Somnerus, qui eandem putat cum ea, quam Angli *Troyvveigth* vocant. Statuta Davidis II. Regis Scotiæ c. 39. *Ordinatum sit, quòd sit Trona ad lanas ponderandas in burgis Regiis, per singulos portus Regni,— & sit in quolibet loco Tronarius, qui percipiat de Rege unum denarium de sacco.* Iter Camerarii Scotici c. 1. *Custumarii Tronæ.* Cap. 30. *Et faciat, quòd examinentur pondere tronarum.* Adde Fletam lib. 2. cap. 12. §. 15.

Tronatores, qui ad tronam lanas appendunt. Idem Iter Camer. c. 15. *Tronatores calumniabuntur, quòd non custodiunt officium suum in tentando (al. tronando) lanas; sed quibusdam personis lanas tentant*, &c.

Tronagium, Vectigal, quod pro *trona* pensitatur, in Fleta lib. 4. c. 1. §. 16. Monastic. Anglic. to. 1. p. 976. *Sint quieti de omnimodo pavagio,— cariagio, picagio, terragio, tronagio, pontagio*, &c. Vide Seldenum de Titul. Honorar. edit. 1. part. 2. pag. 199. & Steph. Skinnerum in Etymologico Anglico.

TRONARII. Charta Caroli M. an. 795. apud Ughellum in Episcopis Aretinis, inscribitur *omnibus Episcopis, Abbatibus, Ducibus, Comitibus, Guastaldis, seu reliquis Tronariis, & cunctis fidelibus*, &c.

TROPACIUM. Vide *Tropus*.

TROPPUS, Grex, Gall. *Troupeau*. Lex Alamann. tit. 72. §. 1. *Si enim in troppo de jumentis illam ductricem aliquis involaverit*, &c. §. seq. *gregem* vocat: *Alia autem jumenta de grege, quæ lactantia sunt*, &c. Charta 15. inter Alamannicas Goldasti: *Trado ad Monasterium S. Galli quidquid in die exitus mei de hac luce in pecuniali causa non datum, & non usitatum, id est caballis domalibus, cum catero troppo, caballis cunctis, auro, argentoque*, &c.

TROPUS, est quidam versiculus, qui in præcipuis festi-

festivitatibus cantatur immediatè ante Introitum, quasi quoddam præambulum & continuatio ipsius Introitus, ut verbi gratia, in festo Nativitatis, ante Introitum illum: *Puer natus est* &c. præcedit tropus iste: *Ecce adest, de quo Prophetæ cecinerunt, dicentes: Puer natus est* &c. Continet autem tria *Tropus*, videlicet *Antiphonam, Versum*, & *Gloriam*. Ita Durandus lib. 4. Ration. c. 5. num. 6. qui hæc subdit lib. 6. cap. 114. num. 3. *Hi autem versus Tropi vocantur, quasi laudes ad antiphonas convertibiles: τρόπος enim Græcè, conversio dicitur Latinè.* Concilium Lemovicense an. 1031. sess. 1. *Inter laudes autem, quæ τρόποι Græco nomine dicuntur, à conversione vulgaris modulationis, dum versus Sanctæ Trinitatis à cantoribus exclamaretur*, &c. Infrà: *Angelico interea hymno cum tropis, id est, festivis laudibus, ornatissimè expleto*, &c. Jam verò an Ecclesiæ Græcanicæ τροπάρια aliquid commune habeant cum Tropis Latinorum, vide quæ de iis commentati sunt Leo Allatius in Dissertat. 1. de Libris Eccles. Gr. pag. 62. 63. 64. Goarus ad Euchologium p. 32. 434. 435. & Meursius in Gloss. Regula SS. Pauli & Stephani Abbatum cap. 14. *Ne, quæ cantanda sunt in modum prosæ, ea quasi in lectionem mutemus; aut quæ ita scripta sunt in ordine lectionum utamur, in tropis & cantilenæ arte nostra præsumptione vertamus.* Eckehardus Minimus de Vita B. Notkeri Balbuli cap. 16. *Et non solùm ea, quæ beatus vir Notkerus dictaverat, verùm etiam ea, quæ joco & fratres ejus in eodem monasterio S. Galli composuerant, omnia canonizavit, videlicet hymnos, sequentias, tropos, litanias*, &c.

Tropi lugubres, apud Rupertum lib. 5. de Divin. Offic. cap. 27. *Qui extinctis luminaribus in ipsis tenebris, præcinentibus cantatoribus, & choro respondente, flebili modulatione decantantur, incipientibus à Kyrie eleison.*

Troponarius, Liber continens τρόπους, id est, cantus, qui cum Introitu Missæ dicuntur, præsertim à Monachis. — *Quidam etiam hunc librum Prosarum, à prosis appellant.* Ita Beletus c. 59. & ex eo Durandus lib. 6. Ration. cap. 1. num. 26.

Troparius, eadem notione, in Vitis Abbatum S. Albani: *Missalibus, Tropariis, Collectariis*, &c.

Tropharius, pro *Troparium*, Liber continens *tropos*. Ordericus Vitalis lib. 3. pag. 485. *Plures dulcisonos cantus in Trophario & Antiphonario edidit.* Ita usurpat Matth. Paris in Vitis Abbatum S. Albani: *Ordinalibus, Consuetudinariis, Missalibus, Tropariis, Collectariis*, &c. Adde Synodum Exoniensem an. 1287. c. 12.

Troperium, in l. 3. Provincialis Ecclesiæ Cantuariens. cap. 27. Lindwoodus, *librum sequentiarum* interpretatur, ut & Watsius. Necrologium Ecclesiæ Parisiensis 10. Kal. Aug. *Dedit nobis Missale, Lectionarium, Antiphonarium, Gradale, Psalterium cum hymnis, duos Troperios, duos Versarios*, &c. Adde Id. Aug. Ita etiam in Synodo Wigorniensi an. 1240. c. 1. & in Monast. Anglic. tom. 3. pag. 323.

TROSSA, Fasciculus, Gallis, *Trousse, Trousseau*. Charta Willelmi Comitis Nivernensis in Tabulario Augustodunensis Ecclesiæ: *Si quis amodo in potestate hospitatus fuerit, pro 12. nummis, & garba, & fæni trossa annuatim salvus erit.* M. Pastorale Eccl. Paris. l. 16. ch. 29. *Excepta trossa una straminis de unaquaque domo.* Charta Joannis Comitis Forensis an. 1292. *Remittimus charreium, & quandam fossam fens (sic vel feirs) in quibus nobis tenebatur tum ratione tenementi sui, &c.* Tabular. Maurigniacense ch. 29. *Tres trossas straminis annui reditus.*

Trossa, Troussa, Tributum, nescio quod? Gesta Abbatum S. Germani Autissiod. cap. 15. *Medietatem villæ de S. Gregorio à Joanne de Barris comparavit, gistum, costumas, trossas, denarios, remanentiam hominum*, &c. Charta an. 1304. in Tabulario Autissiodor. fol. 427. *Super hoc, quod dicti homines dicebant, posse ibidem sub nomine burgesiæ se transferre in posterum, & tallias dictorum Decani & Capituli, festagia, coustumas, & troussas, & alias redeventias prædiales & reales propter hoc evitare.* Consuetudo loci *de Troy* in Biturigib. art. 4. apud Thomasserium: *Ladite Seigneurie a droit de prendre par chascun au le jour & feste de S. Barnabé sur chascun des habitans de Troy ayant bestes à laine, un agneau, pourveu qu'ils ayent 3. agneaux, lequel droit s'appelle la Troussé.* Ejusdem ferè nomenclaturæ ac originis videtur esse id genus præstationis, de quo ita Charta an. 1553. pro Prædio & Baronia *de Linieres*, in eodem pago: *Item ledit Seigneur a en ladite terre & Baronie de Linieres, & lui compete & appartient un autre droit appellé l'Estrousse & Malestrousse, qui est tel, qu'un chascun homme ou femme serf & de serve condition audit Seigneur, ou autres manans & demeurans au terroir de Boiscoutau, qui ont recueilli foin en l'année en leurs prez ou autres heritages, doivent audit Seigneur par chascun an à chacune feste de Noel, 15. den. tournois rendus, conduits comme dessus; & tous les habitans demeurans au terroir de Beaupuis, & chascun d'eux, qui ont beufs, 12. deniers tournois; & ceux qui n'ont beufs, & chascun d'eux doivent pour ledit droit de l'Estrousse & Malestrousse 6. deniers tournois à ladite feste de Noel, rendus, conduits comme dessus.* Vide *Troussa*. Vide veteres Consuetud. Bituricenses apud Thomasserium p. 332.

Trossula, diminut. à *Trossa*. Vide in *Redorsatus*.

Trossellus, idem quod *Trossula, Troussel* & *Trousseau*, in Consuetud. Comitatus Burgund. art. 87. Britanniæ art. 463. Trecensi art. 143. Meledunensi art. 277. Senonensi art. 268. Autissiodor. art. 253. & Catalaunensi art. 104. in quibus tamen locis vox hæc sumitur pro ea supellectile, quæ in augmentum dotis novæ nuptæ à parentibus datur. Charta Odonis Ducis Burgundiæ an. 1199. *Notum — me dedisse — unum denarium in unoquoque trossello transeunte sive per Vergeium, sive per Vouget, ad emendum cereum luminarium*, &c. Hominia Nobilium Bressens. an. 1272. apud Guichenonum: *Et quidquid tenet in pedagio de Loysa, videlicet in unoquocunque trossello unum obulum Parisiensem.*

Trossellarius, qui *trossellum*, seu fasciculum defert. Libertates MSS. Villæ-franchæ concessæ ab Archembaldo D. Borbonensi an. 1217. *Quisque trossellarius semel in anno 4. denarios.*

Trussare, seu *trossare*, Convasare, supellectilem in sarcinas, seu *trossellos* cogere, vulgò *Trousser bagage*. Knyghtonus an. 1347. *Sed franci nocte ante diem fovis trussaverunt quæcunque sua, quæ cariare voluerunt, & retraxerunt se loco suo*, &c. *Le Roman de Garin MS.*

> *Trosser somiers, les charetes garnir.*

Alibi:

> *D'or & d'argent fist charger quatre murs,*
> *Et autretant de bons pailles bofus,*
> *Cent palefrois & cent murs à feutrer,*
> *Quatre somiers d'or & d'argent trousser.*

Itinerarium MS. Comitis Pontivi: *Et fai vôstre maisnie lever, & trouser, & aler leur voie, & tu remains, & torser as nostre lit.* Speculum historiale MS. Joannis Abbat. Laudunensis, scriptum an. 1488. lib. 11. c. 54. *Lors fist Monsieur Robert d'Artois desloger son ost, & trousser ses tentes.*

TROTARE. Ugutio: *Succusso, frequenter succutio, & succussare, dicitur trotare, & Succussatura dicitur trotatura, & Succussator, trotator equus dicitur, unde illud: Gradarius est equus molis incessus, sine succussatura innitens.* *Equi trotatores*, apud eundem Ugutionem. Vincentius Belvac. lib. 32. cap. 21. *Itaque iter arripuimus, — & equitando, quantum equi trotare poterant — omni die properabamus.* Cap. 25. sub finem: *Mutatisque frequentiùs equis, nullatenus parcebatur eis; sed equitabamus velociter ac sine intermissione, quantum poterant equi trotare.* Vide *Trotonarius*. Petrus de Crescentiis lib. 9. de Agricult. c. 6. *Equitator faciat ipsum (equum) per agros aratos summo mane*

mane trotare,&c. Salmasius ad Hist. Aug. vocem a *Tolutare* deducit: *Tolutare*, inquit, *tlotare*, *& inde nostrum*, *troter*. Nam tolutim incedere equus etiam dicebatur, qui *trepidabat*. Hinc *tolutarii* & *tolutares equi*, qui & *trepidarii*. Sed longè potius videtur vox orta à pedum equorum ita ambulantium sonitu.

Trotari dicebantur adulteri, qui per urbem nudi traducebantur. Ea enim fuit apud Francos nostros recepta in adulteros & adulteras pœna; quemadmodum olim apud Pisidas, ut auctor est Nicolaus Damascenus apud Stobæum serm. 42. pag. 292. Charta Aymonis de Sabaudia D. Baugiaci pro villa de Sagiaco, an. 1266. apud Perardum: *Pro adulterio 6. sol. tam in adultero, quàm in adultera nobis—retinemus, aut trotabuntur nudi per villam, si dictam pœnam pecuniariam voluerint evitare.* Consuetudo Valentiæ in Aginnensi provincia ab Edwardo I. Rege Angliæ indulta, quæ habetur in Regesto Constabulariæ Burdegal. fol. 142. *Adulter & adultera, si in adulterio reperiuntur, & clamor factus fuerit, vel videbitur per homines fide dignos, vel in judicio ostensum fuerit, in* 100. *sol. quilibet pro justitia puniatur, vel nudi currant villam, & sit optio eorundem.* Libertates Salvæterræ in Ruthenis an. 1284. & Novæ Bastidæ in Occitania an. 1298. *Si quis in adulterio deprehensus fuerit, currat per villam, ut in aliis villis nostris fieri consuevit, aut solvat nobis* 300. *solidos, & quod voluerit, habeat optionem eligendi.* Libertates Aquarum-Mortuarum: *Adulter sine fustigatione currat nudus.* Fori Morlanenses c. 26. *Si aliquis vel aliqua cum alterius uxore vel marito captus vel capta fuerit, totam villam currant uterque nudus.* Similia habentur in Charta Libertatum Bellævillæ an. 1233. in Consuetud. Saligniaci & Riomagi in Arvernia an. 1270. Libertates Villæ Martelli in Lemovicibus an. 1219. *Quicunque habitator villæ Martelli cum aliqua uxorata in eadem villa captus esset, & probatus adulter, trahetur per genitalia nudus, & adultera nuda.* Charta Ildefonsi Regis Aragonum an. 1187. pro libertatibus villæ Amiliani, (*Milhau*) in Regesto Lud. Hutini Reg. Franc. fol. 7. *Item constituimus, ut captus vel capta in adulterio non currant de nocte; sed de die, & ne redimatur crimen illius pecunia, & ne pro reatu mariti uxor non rea damnum sequatur, nec pro uxore sua maritus non reus aliquod damnum incurrat.* His addenda sunt, quæ narrant Otho Frisingens. lib. 2. de Gestis Friderici I. & Joinvilla noster pag. 95. Vide prætereà Lurbeum in Chronico Burdegalensi an. 1317. & Marcam in hist. Beneharn. lib. 4. c. 17. n. 8.

Trotarius, *Troterius*, Cursor, vel pedissequus. Petr. II. Rex Aragon. in Charta MS. confirmationis Libertatum Cataloniæ: *Mittantur nuncii per vicarios & alios officiales nostros pro citationibus faciendis, qui nominentur Correus*, (curritores, cursores) *vel Trotarii, & credatur eis pro sola oblatione citationis.* Charta civium Biterrens. in Regesto Carcassonensi fol. 17. *Facit se vocari G. de Lodeva, quia fuit troterius sive garcifer D. G. de Lodeva quondam.* Adde 30. Regestum Archivi Regii ch. 57. *Le Roman d'Aubery MS.*

Ou son garson, ou son serjant trotier.

Le Roman de Girard de Vienne:

Ny a ribaut, ne folgarçon trotier,
Qui ne demaint avaine à un somer.

Statuta Gallica MSS. Ordinis S. Joannis Hierosol. *Et quant il chevauchoit, il avoit 4. chevaucheures avec soi, & un frere Sergent, & 2. chevaulx, un Tricoplier, un escripvain, un trotier ou deux quand il vouloit*, &c.

Trottonare, pro *Trotare*. Andreas Aulæ regiæ Capellanus in Amatoriis: *Praeterea turpes nimis & indecentes decenter equitabant caballos, scilicet macilentos valde, & graviter trottonantes, & neque frena habentes*, &c.

TROTINGI, *Joculatores*, Papiæ. Lex Longob. lib. 1. tit. 16. §. 8. *Dum quidam ad suscipiendam sponsam cujusdam sponsi cum paranymphis aut trotingis ambularent, perversi homines aquam sordidam & stercoratam super ipsam jactassent*, &c. Editio Heroldi pag. 257. aut *trutingi ambularent*. Vide *Trutanus*.

TROTTONARE. Vide *Trotare*.

TROUSSA. Vide *Trossa*.

TRUBLA. Compotus Præposituræ Parisiensis an. 1333. *De Præpositura Montislerici, de Hallagio,—de trubla d.* 100. *de pondere & costuma bestiarum*, &c. Nostris *Truble* est instrumentum piscatorium, cujus mentio est in aquarum & silvarum constitutionibus apud Mallavillæum c. 90. Charta Philippi Ebroicensis an. 1320. pro incolis Mellenti in Tabulario Prioratus S. Nicasii fol. 72. *Lesdiz habitans pourront pescher en nos rus de Meulent & des Muriaux a la truble & au panier tant seulement.* Vide *Trullia*.

TRUBLIUM, *Parapsis*, Papiæ; perperam *trubuum* in MS. ex Gr. τρύβλιον, quod idem sonat.

TRUBUCULUS. Vide *Tribulus*.

TRUCA, Cista, locellus, German. *Truhe*: Gallis *Luseau*. Eberhardus Altahensis an. 1296. de Henrico Ratisp. Episcopo: *Sepulchrum similiter sibi longè ad .....fabricavit & prævidit juxta altare B. Virginis in majori veteri Ecclesia Ratisponensi: Similiter trucam etiam, in qua sepeliri debuit, cum vestibus funeralibus ibidem impositis, in memoriam continuam mortis suæ per eosdem annos habuit locatam à latere lecti sui.* Scribit Petrus Resenius in Notis ad Jus aulicum Canuti II. Regis Daniæ pag. 629. Danis *Trug*, & *Tru*, alveolum, vas concavum, vel lintrem significare, ut Islandis, *Trog* & *Trua*, lintrem.

TRUCINA, Temeritas, insultatio, pertinacia. Decreta Calomani Reg. Hung. lib. 1. *Si quis ad conventum Episcoporum & Comitum venire neglexerit,—trucinam compenset.*

TRUCINARE. Rigordus in Philippo Aug. an. 1185. de Joculatoribus: *Et cæteras ineptias trucinantibus buccis in medium eructare non erubescunt.* Vide *Trutanus*.

TRUCLUDE, *Alea*, in Gloss. Arabico-Lat.

TRUDANUS, *Trudennis*. Vide *Trutanus*.

TRUDIO. Gregor. Turon. de Vitis Patr. c. 4. *Senuit autem sacerdos Dei, & in tantum ætate provectus est, ut sputum oris in terram projicere non valeret; sed adhibito labiis trudione, in eam salivas oris exponeret.* Videtur diminutivum *trudis*, qui Isidoro lib. 18. cap. 6. in Gloss. Arabico-Lat. & Joanni de Janua, dicitur *Contus & fustis ferratus, quo naves truduntur.*

TRUELLA, Trulla, Ferrum latum, quo parietes linuntur, Papiæ, ex Gall. *Truelle*. Charta an. 1163. apud Brolium in hist. Parisiensi lib. 2. *Dominus autem Papa reliquias intra altare posuit, & accepto instrumento, quod vulgò Truella dicitur, easdem cæmento introsigillavit.* Vox fortè formata à Latinorum *Trua*, de qua voce Varro lib. 4. de L. L. c. 25. & Nonius c. 1. n. 68.

TRUEGA, Sus, ex Gallico *Truie*. Charta an. 1342. *Item 25. inter porcos & truegas.*

TRUFA. *Truffa*, *Trupha*, Fraus, nequitia, jocus. Guill. Britto in Vocab. *Nuga dicitur trufa, unde Nugor, aris, nugas facere.* Gloss. Lat. Gall. *Nuga*, *Truffe*. Jo. Brompton. in Ricardo I. *Minæ sunt, & quasi truffæ, quas loqueris.* Cæsarius l. 2. Mirac. c. 25. *Ille cogitans qualiter liberaret puellam, hujusmodi trupham invenit.* Alberic. in Chron. MS. an. 1239. *Heu me, inquit, quamdiu durabit truffa ista.* Raymundus in Summula:

Sed quis sortilegas compescet ab hac mulieres,
Sectas & trufas harum qui scribere vellet.

Vide Will. Thorn. p. 2064. Vitam B. Angelæ de Fulginio c. 6. Indicem error. Valdensium §. 15. Synodum Coloniensem an. 1280. c. 4. Michaëlem Scotum lib. 4. Mensæ Philosophicæ c. 43. &c. W. *Guiart:*

Et ne cuit pas emplir mes pages
De trufes, ne de fanfelues,
Dont les histoires sont velues.

Vide Christinam Pisanam 1. part. *du Tresor de la Cité des Dames* cap. 4, 24. H. Stephanus *truffer* à Græco τρύφειν, sub-

subsannare, deducit: Ferrarius à *stropha*, alii à Germanico, &c.

Trufare, Illudere, fallere, apud eundem Cæsarium l.5.c.29. & in Vita B. Angelæ de Fulginio c.23. Mamotrectus ad 28. Isaiæ: *Illudere, i. trufari & deridere. Le Roman du Chevalier au Barisel*:

Mais que gi vois pour aus trufer.

Trufator, apud eundem Cæsarium, & in Cont. Nangii an. 1351. *Trufandiè* Occitanis. Matth. Silvaticus: *Ambagum*, id est *trufarium, vel vagum.* Will. *Guiart*

Si vraiment come en ce livre
Ne vueil les trufeeurs ensuivre,
Qui pour estre delitables,
Ont leur Romans emplis de fables.

TRULLA, Joanni de Janua, *Bombus vel sibilus ani, quia trudendo emittitur.* Florentinis, *Trulare*, est pedere, sonitum ventris emittere.

TRULLIA, Instrumentum piscatorium. Charta Otton. Comitis Burgund. an. 1281. apud Perardum: *Eis concedimus & donamus perpetuò piscariam liberam in ripariis de Lupa & de Clogia altè & bassè pro voluntate sua, ad vernale, ad trulliam, & ad alia omnia genera ingeniorum, absque nave & sagena, & magno rete.* Sed videtur legendum *Trubliam*. Vide *Trubla*.

TRULLIO, Olla, vel trulleum, apud Octavium Horatianum lib. 3. Rer. medicar. p. 84.

TRULLUS, *Trulla*, *Trullum*, Ædificium rotundum, τοξι εἰδ... concameratum in formam ovi, unde ᾠωτὸν etiam quibusdam appellatum: quo quidem nomine dicta præ cæteris ædes in Palatio Constantinopolitano, in quo habita Synodus, quæ inde *Trullana*, vel in *Trullo* dicitur, uti pluribus à nobis observatum in Descriptione ædis Sophianæ n. 32. ubi etiam id nominis Byzantinos Scriptores tribuere potissimum docuimus excelso & sublimi hæmisphærio, quod toti ejusdem ædis structuræ incumbit, τροῦλλον & τρῦλλαν promiscuè appellantes. Anastasius in Sergio PP. *Trullum verò ejusdem Ecclesiæ fusis chartis plumbeis cooperuit atque munivit.* A forma concamerationis rotundæ, *Trullum*, *Ciburium*, interpretatur Papias; nam ea fuit Ciboriorum, uti alibi docuimus.

Trullum, vel *Trullus*, quævis ædes, à forma scilicet tecti in rotundam concamerationem confecti. Gesta Innocentii III. PP. pag. 146. *Penè omnes capi fecerunt, & in trullo Joannis de Stacio violenter includi.* Infrà: *Domus Joannis de Stacio* dicitur.

Trullum, Torcular, *Pressoir*. Charta Hugonis Ducis Burgundiæ an. 1253. apud Perardum pag. 476. *Bannum trullorum, furnorum, vinorum, nemorum, vindemiarum*, &c. Infrà: *Et in furno de 12. panibus grossis & parvis, & de placentis, & de pitanciis, unam præstare* (tenentur) *& in trullis pro pressura suarum uvarum de singulis modiis vini sextarium dimidium — reddere debent.*

TRUMMETÆ, Tubæ, *Trompettes*. Thwroczius in Ludov. Rege Hungar. c. 22. *Cui Tribunus cum Romanis potioribus per quatuor milliaria Gallicana, vestibus seu pannis purpureis ad hoc specialiter sub uniformitate aptatus, solenniter in trummetis, & diversi generis musicorum apparatibus, circa centum personas de una vestitura bene induti obviam venientes*, &c. Vide Mox *Trumpa*.

TRUMPA, Buccinæ species, *trompe, trompete*. Italis *Tromba*, & *Trombetta*. Gloss. Theotisc. Lipsii: *Drumbon, tuba.* Alibi: *Triumbon, tuba.* Lexicon Cambro-Britannic. *Truvinpls, tuba.* Vitæ Abbatum S. Albani: *Tuba, quam vulgus Trumpam vocat.*

TRUNCARIUS, Papiæ, *Devorator*.

TRUNCATUM, pro *trunco*, apud Adamnanum lib. 2. de Locis SS. c. 11.

TRUNCUS, *aut lapis cavus, ubi aqua, unde sacra lavantur, effunditur*, in ædibus sacris, apud Gillebertum Lunicensem Episcopum de Usu Ecclesiastico.

Trunci, Vas apum, in *truncis* arborum. Vetus Charta apud Augustinum *du Pas* in Stemmat. Armoric. pag. 823. *De panagio, & de herbagio, atque de omnibus vasis apum, quæ vasa Truncos vocant vel Croisa.*

Truncus, Arcella, cujusmodi in Ecclesiis nostris prostant ad recipiendas fidelium eleemosynas, sic dicta, quod trunci arboris speciem referat; vel quod eæ arcellæ ex truncis arborum cavatis fieri solerent. Radulfus de Diceto an. 1166. *Collectam Jerosolymitanorum usibus destinandam truncus in singulis Ecclesiis adacta sera conclusit.* Gervasius Episcopus Sagiensis Epist. 3. *Pecunia truncorum, qui fuerunt in singulis Ecclesiis instituti.* Innocentius III. PP. in Epist. quæ habetur in Gestis ejusdem Pontificis p. 74. *Ad hæc in singulis Ecclesiis truncum concavum poni præcipimus, — ut & in eo fidelis quilibet, juxta quod Dominus eorum mentibus inspiraverit, suas eleemosynas firmitate statuta deponere in remissionem eorum peccaminum moneantur.* Occurrit præterea in Charta Henrici II. Regis Angl. apud Gervasium Dorobernensem an. 1166. in Synodo Exoniensi an. 1287. c. 12. Cicestrensi an. 1292. c. 5. &c. Joseph. lib. 9. Antiquit. Judaic. cap. 8.

Truncus. Adalardus lib. 2. Statutor. Corbejensium c. 1. *Et unusquisque habeat ad hortum excolendum, sive ad alias necessitates explendas, fussorios 6.* (fossoria) *bessos 2. secures 2. dolatoriam, taratra 2. — falcilia 2. falcem 1. truncos 2. cultrum 1. serram 1.* &c.

Truncus salis. Charta Alexandri PP. III. in Tabulario S. Nicasii Mellentensis fol. 10. *In thelonco aquæ 10. libras, & decimum truncorum salis*, &c. Alia Philippi Regis Franc. an. 1195. f. 11. *Totam decimam de reditu salis truncorum per aquam transeuntium*, &c.

Truncus, Stipes, ad quem alligantur rei. Andreas Suenonis lib. 7. Legum Scanicar. c. 1. *Ac sic capto, nec licet ei trunco pedes infigere, nec manus vinculis colligare.* Charta Rudolphi Imp. an. 1277. in Metropoli Salisburgensi to. 1. p. 390. & 394. *Furcas seu patibula, truncos, & tormenta alia, quibus reorum crimina puniuntur, publicè erigenda, concesso ipsis etiam quod Bannum vulgariter appellatur.* Vide *Cippus*, *Lignum*.

TRUPHA. Vide *Trufa*.

TRUSORIUM, Instrumentum ferreum, quo aliquid truditur. Ericus Upsaliensis l. 5. Hist. Suecor. an. 1287. *Intraverunt cum parva lucerna 7. viri armati, quorum unus Regis caput cum manu supposita, grosso trusorio perforavit.*

TRUSSARE. Vide *Trossa*.

TRUSTIS, Fides, fiducia, ex Germ. *Trost*, vel *Trust*, aut Theutonico *Troost*, quod idem sonat, præterea *solamen, solatium, levamen*, &c. Marculfus lib. 1. form. 18. *In manu nostra trustem & fidelitatem visus est conjurasse*, id est, fidelitatem sacramento firmasse. Capitulare an. 779. c. 14. & Lex Longob. lib. 3. tit. 4. §. 2. *De truste facienda, ut nemo præsumat ad nos venienti mansionem vetare, & quæ necessaria sunt, sicut vicino suo ei vendat.* Ubi Boherius: *Exponendè truste facienda, i. regali servitio faciendo.* Glossæ aliæ *Caballicatam*, hoc loco *trustem* interpretantur; sed perperam: est enim *trustem facere*, fidem, seu, ut posteriores locuti sunt, *hominium* Regi præstare. Lex Salica tit. 43. § 4. *Si quis eum occiderit, qui in truste dominica est*, &c. Ita tit. 44 §. 2. & in Recapitul. ejusdem Leg § 31. Lex Rip. tit. 11. §. 1. *Si quis eum interfecerit qui in truste Regis est*, &c. *Homo ex truste regali*, in eadem Lege Sal. tit. 66. §. 2. Quibus locis: *In truste dominica*, *In truste Regis*, vel *Ex truste regali* esse dicuntur, qui Regi ipsi *fidem* jurarunt, quod Procerum præsertim fuit, quos inde *Antrustiones* vocarunt. *fideles* ii postmodum dicti. Vetus Codex MS. Pacti Salici ex Bibl. Regia, pro eo, quod habetur in edito: *Si quis eum occiderit, qui in truste Dominica est*, &c. hæc præfert: *Si quis antrustionem Dominicum occisserit, Malb. Malcha, 24. denariis, qui faciunt solidos 600. culpabilis judicetur.* Id præterea omnino declarat Marculfus formula laudata, cujus titulus est: *De Regis Antrustione: Rectum est, ut qui nobis fidem*

*fidem pollicentur inlæsam, nostro tueantur auxilio. Et quia ille fidelis, Deo propitio, noster, veniens ibi, in palatio nostro, unà cum arimania sua in manu nostra trustem & fidelitatem nobis visus est conjurasse, præterea per præsens præceptum decernimus ac jubemus, ut deinceps memoratus ille in numero Antrustionum computetur. Et si quis fortasse eum interficere præsumpserit, noverit se Vuirgildo suo sol. 600. esse culpabilem * judicetur.* Ubi *Anstrustio*, seu *Fidelis* fidem Regi profitetur, & vicissim Rex tuitionem ac patrocinium ob juratam fidelitatem *Antrustioni* pollicetur. Fiebat autem ejusmodi *trustis*, seu fidelitatis Sacramentum, à fidelibus *more Francico, in manus Regis in vassaticum manibus commendatis*, Sacramento interdum ad sanctas Reliquias præstito, ut est apud Continuatorem Aimoini lib. 4. cap. 64. Quam quidem fidelitatem *Hominium* postmodum appellarunt. Vide *Commendatus*, *Fidelitas*, *Hominium*, *Vassaticus*, &c. Fuisse autem *Antrustionum* summam dignitatem ex eadem Lege Salica tit. 32. §. 20. edit. Heroldi, colligitur, ubi, *si quis falecus falecum castraverit, 600. soliais culpabilis judicatur; si quis verò Antrustionem castraverit, 1800. solidis culpabilis * judicetur.* Et tit. 74. ejusdem edit. hominis ingenui *Chreodiba* luitur solidis 600. Anstrustionis 1800. id est triplo. Unde cum viri Salici & ingenui inter nobiles haberentur, consequens est, *Antrustiones* viros fuisse in aula Regis primarios. Adde tit. 76. ejusdem edit. ubi locis citatis *Antrussio* editum habetur.

Trustis pro eo, qui *in Truste Regia* est. Ita videntur vocem hanc usurpare Capitula Caroli C. apud Carisiacum an. 877. c. 20. *Nullus homines nostros sive alios deprædari audeat, —quod si aliquis præsumpserit, in triplo componat, sicut ille, qui in truste dominico committit.* Ubi observanda triplex compositio in eo, qui *trustem* occiderit, seu qui *in truste Regis est*, quod & habent Leges Salicæ & Ripuariæ, ut & Marculfus locis laudatis.

Trustis, non omnino eadem notione, occurrit in Decretione Chlotarii Regis post Legem Salicam, apud Bignonium pag. 180. *De fiscalibus, ut contra dominum censuimus, pro tenore pacis jubemus, ut in truste electi Centenarii ponantur, pro quorum fide atque sollicitudine pax prædicta servetur. Et quia propitiante Domino inter nos germanitatis charitas indisrupto vinculo custodiatur, Centenarii inter communes provincias licentiam habeant latrones persequi, vel vestigia assignata minare, & in truste, qua defecerit, sicut dictum est, causa remaneat. Ita ut continuò capitale ei, qui perdiderit, reformare festinet, & latronem perquirat; quem si in truste perinvenerit, medietatem sibi vindicet, vel delaturam.* Supra §. 3. de latrone: *Qui si in truste invenitur, medietatem compositionis trustis adquirat, & capitale exigat à latrone.* Ubi *trustis* non est, qui in *truste* regia est; sed provincia ipsa suo quæque Principi subdita, & *fide* obstricta. Ejusmodi igitur verborum sensus est, ni fallor, in hac Childeberti Decretione, quæ pars est pacti ejusdem Regis cum Chlotario Rege, ut verba ipsa satis ostendunt, & rectè observatum à Bignonio. Injungitur ergo Centenariis, ut in qualibet *truste*, i. in utriusque Regis provinciis *fide* sibi obstrictis, eligantur *Centenarii*, qui latrones persequantur, ita ut si *defecerint*, i. si eos comprehenderint in *truste*, seu in provincia alterius Regis, in ea latronis causa peragatur, ipsaque *trustis*, seu dominium Regis ipsius, ubi captus fuit, medietatem compositionis habeat, ut perinde *trustis alia*, è qua profecti sunt Centenarii, alteram.

TRUTANUS, *Trudanus*, *Trutanicus*, *Trudennes*, &c. *Trutani*, dicuntur Errones, plani, mendici, Normannis etiamnum & cæteris Gallis, *Truans*. Gloss. Lat. Gall. *Truttania*, *Truandise*; *Trutanicus*, *Truant*; *Trutanus*, *idem*; *Trutanisare*, *Truander*. Hac appellatione donantur vulgò ignavi illi, qui per provincias passim vagantur, & mendaciis ac strophis suis omnibus illudunt, dum alios se fingunt, quàm revera sint; unde passim vox hæc usurpatur pro mendaciorum confictoribus. Ugutio: *Trutanus, planus, levis.* Gaufridus Vosiensis cap. 68. *De urbe pellitur quasi trudanus, qui super Christi discipulum pridie Missam celebraverat ut Pontifex Magnus.* Ebrardus Bethuniensis contra Valdenses cap. 25. *Novum genus trutanorum, qui locorum varietates aliter videre non poterant, nisi se fingerent esse Christos.* Cæsarius l. 1. Mirac. cap. 3. *Asserebat quendam Clericum actu trutanum, quales per diversas vagari solent provincias, venisse ad Claram vallem.* Lib. 8. cap. 59. *Sæpe ab hujusmodi trutanis illudi* [illegible]. Lambertus Ardensis pag. 175. 176. *Ipsum autem B*[illegible]*, qui apud ipsos nuper emerserat, trutanum esse, & populi seductorem, & pseudoconversum non ambigere.* Infrà: *Et ipsum verè trutanum fuisse audivimus.* Boncompagnus de Arte Dictaminis lib. 2. MS. [illegible] *scurra totam Italiam regiravit cum cantatoribus, & tanquam eximius trutanorum se fingit esse medicum* [illegible]*, ut fornicandi & adulterandi opportunitatem valeat invenire.* Poëta MS. infimi ævi in Bibl. Thuana:

> *Dat trutanus in ir, paterem tenet, & sedet ad Pyr,*
> *Regem Cappadocum computat esse cocum.*

Occurrit præterea apud Ægidium de Roya an. 1419. in Vita Caroli Abbat. Villariensis num. 18. in Chronico Andrensi pag. 555. & apud Albertum Stadensem an. 1224. apud quem bis perperam editum *trucanus*, pro *trutanus*. Nos etiamnum id generis erronum & mendicorum *Truans* appellamus. *Le Roman de Garin:*

> *Entre les poures fu li truans assis.*

T[illegible]anes Hispani vocant. Vide Leges Alfonsinas part. 7. tit. [illegible] Lege 1. Hinc etiam vox *truander*, pro *mendicare*. *Le Chevalier au Barisel* MS.

> *Or li convint par forche aprendre*
> *A truander s'il veut mangier.*

Trudennes, eadem notione, usurpat Guibertus lib. 7. Hist. Hieros. c. 20. *Thafur autem apud gentiles dicuntur, quos nos, ut nimis literaliter loquar, Trudennes vocamus, qui ex eo sic appellantur, quia trudunt, id est leviter transigunt quaquaversum peragrantes agros.*

Trutania, in Gloss. Gall. *Truandie*. *Le Roman d'Auberi.* MS.

> *Et dist Lambers, bien savez le mestier,*
> *De truandise, n'avez soin de laissier.*

Guill. *Guiart* an. 1302.

> *Entour dis mil largement*
> *D'autres gens que de truandailles.*

Trutanicus. Jo. de Janua: *Trutania, trutanulus, trutanicus*, Gloss. Lat. Gall. *Trutanicus, truant.* Silvester Giraldus in Descript. Cambriæ c. 3. *Tam remotissima generis enarratio multis trutanica potiùs quàm historica videtur.* Charta an. 1346. in Tabular. Episcopat. Ambian. fol. 179. *Hæc verba vel similia proferentes: Exite, exite, per sanguinem Dei, trutannica familia, vos moriemini in hac domo.*

Trutanizare, *vitam & mores trutanorum gerere.* Joanni de Janua: *Truander*, Gallis. *Le Roman du Chevalier au Barizel* MS.

> *Or li convint par forche aprendre*
> *A truander s'il veut mangier.*

Le Pelerinage de l'ame:

> *Cheste main emprunte souvent*
> *Pour truhander le gentil gent.*

Infrà:

> *Et bien la scevent enganter,*
> *Quant il en veulent truander.*

Le Songecreux:

> *Ou a porter a son col la bezasse,*
> *Pour truander faisant poure grimace.*

Vocis etymon quidam à Theotisco *Thurthic*, *Egenus*, accersunt, ut est in Gloss. Theot. Lipsii; alii à Cambro-Britannico, *Truan*, miser, ærumnosus, ut est apud Boxhornium. Guibertus loco citato à *Trudo*; à quo idem etymon accepisse videtur Joannes de Janua: *Trutanus, à trudo, trudis, eò quòd verbis suis trudat ad hoc quod decipiat; facit enim credi, quod verum non est.* Neque etiam

etiam placet Caroli Bovilli etymon, qui *truant*, à *trua*, vase ita appellato deducit, quo scilicet aqua è coquina in lavatrinam fundi solet. Hi autem, inquit, quos *Truans* vulgus vocat, amatores sunt culinæ, & liguritores catinarum ac vasorum. Neque porrò aliorum etiam magis arridet, qui à *trufa*, fraus, arcessunt. Vide *Trotingi*. Sed longè probabilius videtur à Gallico *treu* vocem confictam, id est, tributum, ex quo efficta vox *treuans*, qua indigitabantur Tributorum collectores & exactores, qui ostiatim à tributariis, seu tributo obnoxiis, tributa exigere solebant, ac præsertim ejusmodi census, qui inde *Cens truans* dicuntur in Consuetudine Soesmensi art. 3. & *Cens à queste* in Blesensi art. 113. qui à domino requiri & peti debent. Ita *quæstores*, *à quærendo* dictos ait Varro lib. 4. de Lingua Lat. *quod conquirerent publicas pecunias*; ut & Pomponius leg. 2. §. 22. D. de Orig. Juris. Charta Henrici Imp. an. 1107. apud Chappeauvillum: *Item in domibus ad claustrales sedes pertinentibus forensis potestas jus nullum spoliandi, aut ostium obserandi, vel vigiles, vel ostiatim denarios exigendi habebit*, &c. Qui porrò quærunt, inveniunt. Hinc illud Matthæi 7. Αἰτεῖτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν. Proinde vocis *treuver*, seu, ut hodie efferimus *trouver*, ut Itali *trovare*, etymon petendum ab ejusmodi tributorum Collectoribus, qui dicebantur *avoir treuvé*, cum tributum, seu *le treu* exegissent, quam vocem postmodum pro *invenire* usurpavimus. *Le Roman de Merlin* MS. *Et chevauche tant k'en la forest se met, & trueve les esclos, si point tant aprés le Chevalier*, &c. Sic alii passim. De voce verò *treu*, pro tributo, ita præ cæteris Guill. Guiartus in hist. Francorum MS. ubi de Francis nostris:

> *Cil du Royaume par nature,*
> *Resont hardis outre mesure,*
> *Et de droite ancienneté:*
> *Car selonc la certaineté*
> *De l'Histoire, qui point ne ment,*
> *Par leur outrageux hardement,*
> *Dont jadis furent esmeu,*
> *S'aquirerent-il du treu,*
> *Que li Romain entr'aus levoient,*
> *Et que l'Empereire devoient,*
> *Oncques puis n'en furent pelés,*
> *Parquoi ils sont Frans apelés*
> *De raisonnable accoustumance,*
> *C'est à dire sans redevance.*

Occurrit vox ista passim. Hinc *treuage*. Idem Guiartus an. 1270.

> *Et rendroit toutes les années*
> *Comment qu'il i eust domage*
> *Au Roy Charles son treuage,*
> *Duquel il dut estre rentiers,*
> *Ainsi comme son devanciers.*

Le Roman de Garin:

> *Et de Gironde trestot le treuage.*

Neque mirum, si Oct. Ferrarius vir doctissimus vocis *trouare*, etymon ignorare se profiteatur, cùm à vetere idiomate vocabulorum plerumque origines sint petendæ.

TRYGEED. Leges Scaniæ Andreæ Suenonis lib. 5. c. 4. *Statim post exhibitam emendationis tertiam, exhiberi debet pariter & tertia juratoriæ cautionis, quam lingua propria* Trigeed *appellat, in qua tantùm quatuor nominari de consanguineis interfecti jurant de iis, qui satisfecerunt, vindictam de cætero cessaturam.* Ex *tryg*, & *eed*, id est tertium juramentum.

TRYCSIERN. Vide *Sfursiern*.

TRZNE, Mensura regalis, in Charta an. 1258. in Bohemia sacra pag. 61.

TUBA, Morbus equinus, *subtus caput garelti in [illegible]mo posteriori nervo aliquam putrefactionem faciens per ipsam longitudinem nervi*, &c. Petrus de Crescentiis lib. 9. de Agricult. cap. 37. At ejus Interpres Gallicus vetus habet, *la courue, ou la courbe.*

TUBARE, Tubam inflare, tuba canere. Vita S. Pardulfi n. 19. *Illam tubam, quam—ad significandum prælium tubari consuevit*, &c. Concilium Ravennense an. 1317. c. 18. *Tubis præcedentibus & tubantibus.*

TUBICINARE *aliquem*, per præconem citare: Gall. *Citer quelqu'un à son de trompe. Tubicinium*, ipsa citatio, non semel in Consuetudinibus Tolosæ.

TUBLIUM, Mensuræ frumentariæ species, apud Italos. Gesta Innocentii III. PP. pag. 149. *Cum famis invaluisset inedia, ita ut tublium frumenti à 20. usque ad 30. solidos venderetur.*

TUBRUCUS, *Tybrugus*, *Tubroces*, Lanea ocrea, ocreis aut calceis coriaceis superimponi solita, quam vulgò *Gamache* appellamus. Isidorus lib. 19. c. 32. & ex eo Papias: *Tubruci dicti, quòd tibias, braccasque tegant, vel quòd à braccis usque ad tibias veniant.* Gloss. Ælfrici Saxonicum: *Tubroces, vel brace*, ỽꝰpapular. Paulus Warnefridus lib. 4. de Gestis Langob. cap. 23. *Calcei verò eis erant usque ad summum pollicem penè aperti, postea verò cœperunt osis uti, super quas equitantes tybrugos birreos mittebant.*

Tibraca, eadem notione. Beda in Vita S. Cuthberti Episc. n. 31. *In tantum à cultu sui corporis animum sustulerat, ut semel calceatus tibracis, quas pelliceas habere solebat, sic menses perduraret integros.*

TUBULI, Tibialia, quæ Græci recentiores τουβία vocant. Autor Queroli: *Æstum vestitis genibus, brumam nudis cruribus, in soccis hyeme, cancros in tubulis age.* Idem: *Occurrat non venientibus, utaturque in æstu tubulis angustis & novis.*

TUCARIUM, καλύβη, in Glossario Lat. Gr. MS. S. Germani Paris. At in Gloss. Gr. Lat. Henrici Steph. καλύβη *casa, tugurium, pergula.*

TUCETOSUS, *Opimus, fertilis.* Papias. Ex *Tucetum*, ζωμὸς παχύς, in Gloss. Lat. Gr.

TUCHINATUS, Rebellio. Charta Caroli VI. Reg. Franc. 11. Sept. an. 1383. pro Carcassonensibus: *Correctionem & punitionem omnium criminum commissorum & perpetratorum per medium tuchinatus, inobedientiæ, vel rebellionis.* Ita legendum apud Beslium in Caroli VI. tabulis, pro *Turcinatus* satis declarat aliud tum an. 1387. 21. Janu. in quo hæc habentur: *La ville de Nismes est bonne ville & la plus noble de la Seneschaucée de Beaucaire; les habitans ont toûjours esté bons sujets, vrais, & obeissant au Roy, & ils ne furent onques tuchins, mais ont toûjours eu les fleurs de lys sur les portes de la ville*, &c. Occurrit ibi non semel. Joan. *De la Gogue* in Histor. MS. Principum Dolensium in Biturigib. *Et icelui saint Mor accompagnié de touchins, que l'en appelle aujourdhui brigans, &c.*

TUCUS, *Quem Spani Cuculum vocant, à voce propria nominatus.* Ita Isidorus lib. 12. cap. 7. & Glossarium Arabico-Lat.

TUDITES. Vide *Martus*.

TUELLA. Vide *Toallia*.

TUELLUS, Radix ungulæ equi, Italis *Tuello*, apud Petr. de Crescentiis lib. 9. cap. 50. 54. 55. &c. ubi vetus ejus interpres Gallicus *tuyau* vertit, ex Lat. *Tubulus*.

TUERNAY. Leges Burgorum cap. 34. *Si uxor alicujus fuerit calumniata de aliquo, in placitis Burgorum utitur Tuernay.* Et cap. 28. *Si quis fuerit implacitatus coram Justitiario domini Regis, vel alio Ballivo, si Dominus ejus vel Ballivus venerit, & allegaverit pro ipso in debita hora, potest recuperare curiam Domini sui. Et si per negligentiam suam responderit & dixerit Tuentinay, de omnibus sibi oppositis planè respondebit, & sic amittit curiam Domini sui.* Ubi Skenæus de Verbor. signif. ex quo supradicta desumpsimus, scribit, in quibusdam libris legi *Tuventinay*; sed quid hoc sit, valde ambigere, & hic aliorum avidè expectare judicium. Conjicit tamen esse antiquum verbum forense, quo reus utens intelligitur approbasse judicem, adeo ut eum postea declinare non possit.

TUFA, Genus vexilli apud Romanos, ex confertis plumarum globis. Vegetius lib. 3. c. 5. *Muta signa sunt, aquilæ, dracones, vexilla, flammulæ, tufa, pinnæ.* Beda l. 2. Hist. Angl. c. 16. & ex eo Henricus Huntindon. lib. 2. pag. 316. *Ubique autem ante Regem* (Edwinum) *vexilla gestabantur, nec non per plateas illud genus vexilli, quod Romani Tufam* (al. *Tuffam*) *vocant, Angli Tuf appellant, ante eum ubilibet ferri solebat.* Byzantini etiam Scriptores τῦφαν appellarunt apicem, qui galeæ imminet, ut Zonaras in Basilio, & Leo Grammaticus in Theophilo Imp. cum de Justiniani statua in Augustæo verba faciunt. Ita nostri vocem hanc usurparunt. Charta vernacula sub Ricardo II. Rege Angliæ, descripta ab Edw. Bysseo: — *Que Jeo Gervais de Clifton Chevalier aye donnée, grantée, & par ceste ma præsente charte confirmée à mon bien aymé Richard de Bevercotes, un heaume, c'est assavoir une tuffe de plume, la moitié, c'est à dire par amont de plume noire, & l'autre moitié, c'est à dire par aval de plume blanche, à avoir & tenir ladite heaume*, &c. Vide à nobis observata ad Joinvillam Dissert. 24. p. 292.

TUFUS, pro *Tophus*. Glossæ Lat. Gr. *tofi*, πῶροι, λίθοι. Est autem *Tophus* lapis friabilis, minimum ponderis in structuris habens, de quo Vitruvius lib. 2. cap. 6. 7. & alii; nostris *Tuf*. Papias: *Tofus, lapis cavernosus & mollis.* Ejusdem Vitruvii Abbreviator cap. 4. *Primò ut arena aspera paretur, & cæmentum de silice, vel lapide tuficio*, &c. Joan. de Janua: *Tofus, à todere dicitur; lapis asper & cavernosus, quia ambulantes super se todere facit.* Anastasius in S. Hadriano PP. p. 115. *Plusquam 12. millia tufos in litore alvei fluminis in fundamentis ponens à solo usque ad summum tectum miræ magnitudinis porticum reparavit.* Infrà: *Maximum monumentum de Tiburtino tufo — demolitus est. Sarcofagus de tufello*, in Gestis Guillelmi Majoris Episcopi Andegav. cap. 5.

Tofus. Gloss. Gr. Lat. ἀσβεστώδης, *tofus*. Matth. Silvaticus: *Tofus, lapis est levis, spongiosus, satis abstersivus. Lapis tofosus*, in Chronico Fontanellensi cap. 13. pagin. 238.

Tophus. Glossæ Gr. Lat. πῶρος, ὁ λίθος, *tofus, tofum.* Jo. Archid. Barensis in Translat. S. Sabini Episc. Canusini n. 4. *Hujusmodi etiam scriptura inventa est in tabula una marmorea, quæ ibidem tunc reperta est, simul & in uno topho.* Charta an. 1227. in Hist. Monast. S. Nicolai Andeg. pag. 97. *Quidquid verò remanet à sinistra parte taneriæ à topho eundo versus portale*, &c. *Tophici lapides*, apud Capitolinum in Maximinis. *Tofinei termini*, apud Agrimensores.

TUGELLARIA. Vide *Tectum*.

TUITIO, Immunitas, tutela, defensio, quam Rex fidelibus suis, vel Ecclesiis indulget, quæ & *Mondeburdium* dicitur. Vide in hac voce.

TULDUM vocarunt nuperi, in militia, quod Latini vasa, impedimenta, Græci ἀποσκευή. Lexicon Gr. MS. Reg. cod. 2062. Ἀποσκευὴ, τὸ λεγόμενον παρ' ἡμῖν τοῦλδον, τὰ σαγμάρια. Vox sanè nuperis Tacticis Græcis familiaris, qui hanc à nostris hauserunt, tametsi apud Scriptores Latinos inferioris ævi haud reperiatur, quod sciam; sed in vernaculis nostratibus crebriùs, *Toudis*, & *Tauldis*, vel *Taudis*, qui has voces vulgò usurpant pro incomposita rerum quarumpiam congerie, vel impedimentis, quæ nullo ordine in castris jacent; ut Monstrelletus 1. vol. cap. 238. 2. vol. pag. 38. 58. Gruellus in Hist. Arthuri Ducis Brit. p. 92. 94. Philippus Ravestanus in Tacticis, & alii. Octavianus Sangelianus in Viridario honoris:

Sur eschauffaulx, fenestres & tauldis.

Vide Notas nostras ad Nicephorum Bryennium lib. 4. num. 6.

TULI, Papiæ, *Aquarum projectus*. Fortè *Tubi*.

TULICATUS, *carptus, i. acceptus*, Glossæ MSS.

TULIT *annos*, pro *vixit*. Vetus Inscriptio apud Gruterum pag. 811. I. D. M. NICE CONJUGI. BENEMERENTI. FECIT TULIT. ANNOS. QUOD. POTUIT. Alia 947. 9. CUM. QUA. VIXIT. ANNIS XXXXII. TULIT. ANNOS. LII.

TULTA, *Tultus*. Vide *Toltus*.

TUMBA, *Tumbus*, Sepulchrum, ex Gr. τύμβος, quod cadaveri terra ingesta *tumulum* faciat. Gloss. Lat. Gr. *tumuli*; βουνοὶ, λόφοι, τύμβοι, σωροὶ γῆς. Ita emendat Salmasius ad Hist. August. p. 439. Ebrardus Betun. in Græcismo cap. 12.

A tumulo tumulum; à moneo, monumentum; &c.
Hoc nomen Tumba comprehendit omnia dicta.

Prudentius in Passione S. Hippolyti:

Sunt & muta tamen tacitas claudentia tumbas
Marmora, quæ solum significant numerum.

S. Hieronym. in c. 39. Ezechielis: *Et in tumba sepulturæ illius retrudantur.* S. Althelmus de laude Virg.

Clausæ per campos & tumbæ sponte patescunt.

Alcuinus Poëm. 9.

Omnia de priscis exurgent corpora tumbis.

Rathbertus de Casib. S. Galli cap. 9. *Tumbaque argento & auro sibi parata honorificè in eam S. viri exuviæ sunt perlatæ.* Hist. Apparitionis S. Michaëlis in Monte Tumba cap. 1. *Hic igitur locus Tumba vocatur ab incolis, ideo quod in morem tumuli, quasi ab arenis emergens in altum*, &c. *Antrum tumbale* sepulchrum Christi vocat autor Panegyrici Berengarii Imp. Utuntur præterea Beda lib. 3. Hist. cap. 12. Poëta Saxonic. in Annalib. Caroli Magni an. 800. Auxilius de Ordinat. Formosi lib. 2. cap. 4. extr. Adrevaldus lib. 1. de Miracul. S. Benedicti c. 26. Aimoinus lib. 2. de Translatione S. Vincentii cap. 3. Anastasius in Vit. PP. p. 131. Harigerus in Vita S. Landoaldi n. 8. Eckehardus de Vita Notkeri Balbuli c. 35. Ermanricus in prologo ad vitam S. Soli, Alcuinus Poëm. 164. Walafridus Strabus de Vita S. Galli cap. 25. Hepidannus de Miracul. S. Wiboradæ cap. 1. 7. Epitaphium Alcuini apud Browerum in Annalib. Fuldensib. p. 41. Petrus Abbas Cellensis l. 6. Epist. 12. Versus relati à Serario in Moguntia p. 722. Historia Inventionis corporis S. Mastidiæ pag. 52. Thiotfridus in Florib. lib. 1. cap. 6. Synodus Atrebat. an. 1125. tom. 13. Spicileg. pag. 49. &c. *Opertorium* vocat Sidonius lib. 3. Epist. 13. ubi Savaro, vide in hac voce.

Tumbula, Parvula tumba. S. Althelmus de laude Virg. cap. 30.

Saxea quadratis quos condit tumbula fissis.

Vetus Epitaphium apud Gualter. in Tabul. Sicul. p. 33.

Virginis exemplo majorem tumbula templo
Claudit, Gualterii dum fovet ossa pii.

Tomba. Pactus Legis Salicæ tit. 58. §. 5. *Si quis tombam super mortuum hominem expoliaverit*, &c. Codd. alii. *Tomolam*, Lex verò Salica tit. 57. §. 2. *tumulum* habet.

Propriè autem *tumbam* hodie dicimus sepulchrum lapideum. Chronicon S. Benigni Divion. p. 438. *Sepulchrum verò sancti & gloriosi Martyris ita est constructum; est tumba ex quadris ædificata lapidibus, quæ 8. cubitos in longum, quinque autem tenet in latum*, &c.

Tumbus, eadem notione. Inscriptio Christiana apud Gruterum 1170 4.

Exornans rutilum pretioso marmore tumbum,
In quo poscentes mira superna vident.

Epitaph. S. Cumiani, Episcopi Hiberni, Bobii in Italia.

Pretioso lapide tumbum decoravit devotus.

Tymba, in alia, apud eundem, 1173. 6. Vide *Tymbus*. Cæterum à *tomba*, vox nata nostris *tomber*, pro *jacere*, vel *cadere*, qui enim *tombatus* est, seu in *tomba* jacet, is prostratus est.

Tumba, Area. Otto Morena in Hist. Rerum Laudensium p. 73. *Tandem privatim per fossatum, & per aliquam tumbam egredientes, & post terga ipsius Placentini irruentes*, &c. Petrus Crescentius lib. 1. de Agricult. cap. 6. *Curiæ sive tumbæ facienda in rure occasione habitationis domini & rusticorum — quadruplex est consideratio*, &c. Lib. 11. cap. 6. *Domus & tumba, seu area, & curiæ magnitudo fieri debet in rure*

secundum

secundum domini facultatem, &c. Mox: *In tumbarum munitionibus fructiferæ arbores non plantentur.* Ubi versio Gallica jussu Caroli V. Regis Franc. exarata, semper *Combe* præfert.

TUMBRELLUM, Gall. *Tumbereau.* Instrumentum fuisse volunt, inventum ad castigandas mulieres rixosas, quo in aquam dejiciuntur, immerguntur, & inde madidæ & potæ extrahuntur. Cowellus ait esse plaustrum, in quo fornicationis aut adulterii rei contumeliæ causa per civitatem aut burgum circumferuntur. A Gallico *Tomber*, quod est cadere, volvi, volutari, deducta vox. Ejusmodi verò supplicii infligendi jus, quemadmodum *furca & pilolorium*, altam seu superiorem justitiam spectabat. *Pœna Tymboralis* dicitur apud Bractonum lib. 3. Tract. 1. c. 6. §. 1. & Tract. 2. c. 3. §. 6. *Pœna tumberelli*, in Fleta lib. 2. c. 1. §. 8. cap. 12. §. 19. Leges Burgor. Scoticorum c. 21. *Si aliquis vel aliqua sit in fori facto de pane vel cervisia—pistor ponatur super collistrigium, quod dicitur Pillorie, brasiatrix super tumbrellum, quod dicitur Castigatorium.* Charta Edw. I. Regis Angl. apud Prynneum in Libertat. Angl. to. 3. pag. 465. *In tertio transgressu habeant judicium de pillorio vel tumberello.* Fleta lib. 2. c. 12. §. 29. *Si pillorium, tumborale, vel castigatorium de novo levari fecerit.* Henricus V. Rex Angliæ in Charta Fundat. Sheenensis Cœnobii in agro Surregiensi: *In hujusmodi terris, dominiis ac feodis habere possunt pillorium atque tumbrellum pro punitione malefactorum.* Will. Thorn: *Similiter clamat habere furcas, pilorium, tumbrellum*, &c. Joann. *Britton.* in Legib. Angl. p. 24. *Et aussi soit de touts ceux que juise de tomberel ou perte de membre averont suffert par jugement.* Pag. 30. *Ou juise de pillori ou de tomberel, ou de aver, ureck de mer*, &c. Adde pag. 31. v. 76. & 135. Hinc nostris: *Faire le tomberel*, in faciem cadere de aliquo superiori loco. Joan. de Condato MS.

Car enmi le plus lait chei,
Et fist un si lait tumberiel,
Qu'il se rompi le hasterel.

Sed & *tombereau* nostri etiamnum vocant birotum plaustrum quoddam, quod cùm deoneratur, omnino resupinum sternitur. Chronicon Flandriæ cap. 8. *Henri de Maltrait fut mené par les quarrefours de Paris en un venel ou tombereau, & aprés rendu à l'Evesque, & illec mourut en la chambre que l'on dit Oubliette.*

Tumbrellum præterea appellata, nescio quæ machinæ bellicæ species? Philippus *Mouskes* in Lud. VIII.

Qu'il orent assez mangoniaus,
Et trebukes & tumeriaus.

Infrà:

Sour quatre rues fit engiens,
Et de cloies & de merriens,
Et pons torneis, & castiaus
Et tumeriaus, & trebukes.

Tumberellum, Fleta lib. 1. cap. 22. §. 12. *Ut de pondere cujuslibet denarii sciatur legitimum pondus, concessum est, quod licebit cuilibet pecuniam recipere, & liberare particulatim per pondus 5. solidorum ad hoc provisum, & quod fuerit inferius per tumberellum per Custodem Cambii Regis signatum.* Vide Skenæum de Verbor. significat. v. *Timbrellum.*

TUMBURGT, *Major Advocatus*, in Privilegiis Ratisbonensibus an. 1230.

TUMIX, τυμπανη, in Gloss. Gr. Lat. MS. & edito.

TUMPLEBANUS, in Metropoli Salisburgensi to. 3. p. 30. qui pag. 4. *Major plebanus.*

TUMULUS. Vide *Mallobergium.*

TUNGINUS, *Judex, qui post Comitem est*, in veteri Glossario: *Tungi*, seu villæ Præfectus, Judex; à Tun, Saxon. villa, vicus, prædium, territorium; quod malim, quàm quod vult Wendelinus, à Theutonico *tong*, i. lingua deductum vocabulum, quod *Tunginus* lingua sit Centenarii. Alii à Ꞇeᵹn, Saxonico, *Minister*, de qua voce egimus in *Thaynus*, profectum volunt. Lex Salica tit. 46. §. 1. *Tunginus aut Centenarius mallum indicent*, &c. Tit. 48. *Debent testes jurati dicere, quod ibi fuissent in mallo, ubi Tunginus & Centenarius indixerunt.* Tit. 69. §. 1. *Si quis de parentilla tollere se voluerit, in mallo ante Tunginum aut Centenarium ambulet*, &c.

TUNGRAVIO, *Tungravius*, *Tungrevius*, *Tungi* Præpositus, id est, villæ; nam Ꞇun, ut mox diximus, Saxonibus est *villa*, *vicus*, *prædium*, *territorium*; & ᵹeꞃeꝼ, Præfectus, Præpositus; quasi Ꞇun-ᵹeꞃeꝼ. Leges Ethelredi Regis Angl. apud Wenetyngum editæ cap. 24. *Si Portireva, vel Tungravio, vel alius Præpositus compellat aliquem, quod Theloneum supertenuerit*, &c. *Tungravius*, in ejusdem Ethelredi Legibus apud Habam cap. 2. *Tungrevii*, in Legib. Henr. I. c. 7. *Intersint autem* (generalibus placitis) *Præpositi, Barones, Vavasores, Tungrevii, & cæteri terrarum domini diligenter intendentes*, &c.

TUNICA, Vestis Sacerdotalis, quam duplicem induunt Episcopi subter casulam, ut est apud Amalarium lib. 2. de Eccl. Offic. c. 22. Rupertum lib. 1. de Div. Offic. cap. 23. Durandum lib. 3. Ration. c. 10. &c. Eadem *Tunica poderis* dicitur apud Innocentium III. lib. 1. Mysterior. Missæ cap. 10. 55.

Tunica cum tintinnabulis. Missa vetus ex codice Ratoldi Abbatis Corbejensis: *Super hac itaque ministretur ei* (Episcopo) *tunica gyris in tintinnabulis mirifice referta*, &c.

Tunica, est etiam Clericorum vestis propria, apud Honorium August. lib. 1. c. 233.

Tunica plumbea. Lex Bajwar. tit. 1. cap. 11. §. 1. *Si quis Episcopum, quem constituit Rex, vel populus sibi elegit Pontificem, occiderit, solvat eum Regi vel plebi, aut parentibus secundum hoc edictum. Fiat tunica plumbea secundum statum ejus, & quod ipsa pensaverit, auri tantum donet, qui eum occidit*, &c.

Tunica Christi, de qua Gregorius Turon. lib. 1. Miracul. cap. 8. Chron. Fredegarii cap. 11. Aimoinus l. 3. c. 78. Matth. Paris an. 1156. &c.

Tunica B. Mariæ, quæ in Carnotensi Ecclesia religiosè asservatur & colitur. De hac agit Dudo de Morib. Normann. lib. 2. p. 80.

Tunica Monachorum, in Regula S. Benedicti, quæ & *Caputiata* fuisse dicitur apud Lanfrancum in Statut. c. 18. Vide Haëftenum lib. 5. Disquisit. Monast. tract. 3. disq. 7.

Tunica agilis. Joan. Monach. in Vita S. Odonis Abbat. lib. 2. cap. 8. *Cumque ejus membra tabescere cernerem, fieri ei agilem tunicam jussi, quæ ejus posset tueri & calefacere penetralia.* Ita editio Mabillonii: at Duchesniana habet *agiliter.*

Tunica, Sagum militare, quod armaturæ ferreæ, vel thoraci superinduebatur, *Cotte d'armes.* Ita ferè semper Scriptores nostri hac appellatione donant, variè vocabulo elato. Chronicon Flandriæ cap. 51. De Henrico Luxemburgico Imp. *Et avoit vestu un tournicle d'or à aigle noir*, &c. Vetus Poëta MS.

Armez fut d'un haubert clavez de double maille,
Un tournicle dessus aussi come d'eschaille.

Chronicon Bertrandi Guesclini:

Là n'y avoit Seigneur de haute renommée,
Qui sa tunicle n'eust en son dos endossée.

Inventarium bonorū mobilium Ludovici Regis Franc. an. 1316. *Deux houces, & deux tunicles, des armes de France, & le chapeau de meismes. Item deux tunicles & un gamboison de bordures des armes de France. Item deux tunicles bastués des armes de France.* Computum Stephani *de la Fontaine* Argentarii Regis incipiens à 4. Febr. an. 1351. cap. *de Harnois*: *Pour 2. aunes de velluyau jaune pour faire une tunicle.* Et infrà: *Pour 2. aunes 3. quarts de veluyau ynde à faire la garnison d'un chamfrain, & l'escarteleure de la tunicle 16. escus, &c. 2. onces 15. estellins de perles à pourfiller les fleurs de lys de la tunicle.* Rursum: *Pour 6. pieces*

ees de camocas blans à faire 2. harnois de cheval; c'est assavier colliere, crupiere, banniere, panonceaux, & tunicle. Rursum: *Pour 2. onces & demye d'or trait pour faire l'armoirie des tunicles.* Statuta MSS. *des Armoiers & coustepointiers de Paris: Tout homme, qui fera tornicles quelles que elles soient, que elles soient armoiées de surtal, & que le surtal soit aussi bon comme le champ, & que il soit curelie de poins, & pourfillez de chiefs, & cousus de soye bien nettement, & s'il y a cotton, que il y en ait antrendroit du cendal, ou cas que elle ne seroit drappée, & que elle seroient de poins enfermez & brochiez, si l'en a loisir de la poindre.*

TUNICELLA, Vestis Subdiaconorum propria, quæ & *subtile*. Vide Durandum lib. 3. Ration. c. 11. n. 3.

Tunicella Monachorum. Vide Haëftenum lib. 5. Disquisit. Monastic. tract. 3. cap. 7. extremo.

TUNINUM. Lex Bajwar. tit. 1. cap. 14. §. 5. *Ad casas dominicas, stabulare, fenile, granicam, vel tuninum recuperandum, pedituras rationabiles accipiant.* Editio Tiliana habet *stabilire*, & *recuperando*; Heroldina, *stabulum*. Quidam putant, *tuninum* hoc loco esse ædificium *tunnis* recondendis idoneum. Vossius verò vocem formatam putat ex Germanico *tuyn*, quod universim locum septum sonat, ac particulatim hortum.

TUNNA, *Tonna*, Vas aquæ, vini, cerevisiæ, & alterius liquoris capax, Gallis, Germ. Belg. *Tonne.* Gloss. Anglo-Sax. Ælfrici: *Cupa*; Tunne. Lexicon Cambro-Britannicum, *Tunnel*, dolium. Alcuinus Poëm. 221.

Et Nemias Græco infundat sua pocula Baccho,
Qui secum tunnam semper portare suescit.

Quibus verbis innuit Pincernam regium. S. Audoënus in Vita S. Eligii lib. 2. cap. 38. *Cumque vasa sua sigillatim sollicitè consideraret, reperit fortuitu tunnam, ubi pauxillum habuerat antea, usque ad os tunc vino exundante repletam.* Vita S. Philiberti cap. 18. *Rogans eum cellarium ingredi, & vas vinarium, quod Tunna dicitur benedicere.* Epistola 73. inter Francicas, quæ habentur tom. 1. Historiæ Francor. *Superexcrevit quidem & superabundavit benedictio largitatis vestræ, adeò ut dum nos unam falerni amphoram deposcimus, vos eminentia vasa, &, ut usitatius dicam, tunnas decem elegantissimi falerni tanti habuistis dirigere.* Vita MS. S. Agerici Episcopi: *Quia præter vas medium, quod Tonna vulgariter dicitur, nihil habemus.*

Tonna. Vita S. Tillonis Mon. n. 29. *Erat etiam—in cellario fratrum positum vas, quod vulgò Tonna vocatur, habens modicum falerni.* Vita S. Sori Eremitæ an. 4. *Tres illas apothecas, quas rustici tonnas vocant.* Heribertus Monachus de Hæreticis Petragoricensibus: *Simbi ferreis catenis vel compedibus vincti missi fuerint in tonnam vinariam, &c.* Adde Aimoin. lib. 2. Miraculor. SS Georgii & Aurelii cap. 21. Vitam S. Herlindis n. 13. Vitam S. Sori Eremitæ, Ordericum Vital. lib. 13. p. 898. Sugerium de Admin. sua cap. 16. Historiam S. Martini de Campis p. 441. &c.

Tunnare, ex Gall. *Entonner*, in *tunnam* seu dolium infundere, doliis vina aut simile quid indere. Iter Camerarii Scotici cap. 6. de Gustatoribus cerevisiæ: *Quod non sunt parati ad gustandum, quotiescunque brassiatrix tunnaverit.* Cap. 10. *Quod non faciunt gustari cerevisiam, seu tunnari, antequam illam vendant.*

Tonnellus, Parva tonna, apud Petrum Cellensem l. 9. Epist. 5.

Tonnella, apud Bondoviniam in Vita S. Radegundis c. 10. & Guibertum lib. 3. de Vita sua cap. 8.

Tunnella, apud Thwroczium in Histor. Hungar. anno 1335.

Tonnagium, in Statuto 2. Westmonasteriensi cap. 29. Vectigal ex vino & mercibus quibusdam, tam evectis quàm advectis, juxta *tonnarum* pondera impositum. Spelmannus.

TUNNARIA, *Tonnaria*, Vivarium, seu piscaria tynnorum. Charta Caroli I. Regis Siciliæ an. 1277. apud Ughellum to. 7. p. 807. *In Tunnaria verò Palermi annis singulis 50. barilia de mansée de Zurra, & totidem de alia tunnina deferenda per mare expensis nostris*, &c. Tunnariæ Panormitanæ mentio fit etiam in Charta Friderici II. Imp. an. 1211. apud Rocchum Pirrum to. 1. p. 144. *Confirmamus vobis—decimam omnium piscium tunnariarum nostrarum Panormi*, &c. Vide eundem pag. 314. 402. 418. to. 2. pag. 25. & Bullarium Casinense tom. 2. pag. 191. Charta Caroli Regis Sicil. an. 1275. apud eundem Ughellum to. 1. p. 337. *Et certa quantitate tonninæ de tonnaria curiæ Siciliæ*, &c. Charta Willelmi Regis Siciliæ an. 1176. apud Rocchum Pirrum in Arch. Montis-Regal. *Tonnariam quoque, quæ est in insula, quæ dicitur Fimi—liberè habendam concedimus, ut omni tempore liceat eidem Monasterio ad utilitatem suam officium piscationis tunnorum—exercere.* Alia an. 1289. *Asserens dictam Ecclesiam nullam habere tonnariam in dicta maritima, nisi tonum tantum unum, impedit constructionem tonnariæ in præjudicium Ecclesiæ memoratæ*, &c.

Tunnaria piscatio, in l. venditor, D. Commun. præd. De Thynnorum piscatione circa Bosphorum agit Oppianus lib. 3. & 4. Halieut. Adde Plinium lib. 9. cap. 15.

TUOMUM, ex *Ital. Domo*, ædes in Tholi formam ædificata, in Vita S. Udalrici Episcop. Augustensis n. 24. edit. Mabillonii.

TURABULUM, pro Thuribulum, in veteri orbis Descriptione c. 18. Vide *Batillum*.

TURBA, Niger cespes, qui è terra palustri & bituminosa eruitur, & vicem carbonis præbet, nostris *Tourbe*, Teutonibus *Torf*, vel *Turf* aut *Turve*. Lambertus Ardensis pag. 257. *Quendam similiter mariscum, ut ajunt, proprium perfodi fecit, & in turbas dissecari.* Charta Eustachii *de Campanies*, seu *de Hames* an. 1210. in Tabul. S. Bertini: *Decem millia glebarum, quæ Turbæ vocantur—fodere valeat ad focum suum.* Chronicon Andrense pag. 453. *Pro eo, quod uxor ejus focum glebarum vel turbarum exosum habebat.* Provinciale Cantuariensis Eccl. lib. 3. tit. 16. *Decima—turbarum in locis, quibus fabricantur & fodiuntur.*

Turva, pro *Turba*, scribitur apud Rogerum Hovedenum pag. 784. ex Anglico *Turf*, vel *Torf*: *Qui autem forisfecerit in foresta Regis de viridi sive per culpaturam, sive per esbranchiaturam, sive per foditionem turvarum, sive per escoriationem moræ*, &c. Differt autem *turba*, à *blestia*, ait Spelmannus, quòd *turba* è terræ corpore effoditur, *blestia* ab ejus superficie abraditur; utraque in ignis alimentum à rusticis plurimis & à nobilibus ipsis in palustribus regionibus adhibita. *Blestiam*, nostris *Bleche* appellari subdit. Vide Plinium lib. 16. cap. 1. Leges Burgorum Scoticorum cap. 38. §. 2. Buzelinum Galloflandr. pag. 313. Notitiam Ecclesiarum Belgii cap. 203. & quæ *de Turbis* ex professo scripsere Martinus Schoockius, Professor Groninganus, Carolus Patinus, & aliquot alii.

Turbariæ, Loci ejusmodi cespitibus fodiendis idonei, quomodo describuntur apud Willelmum Armoricum lib. 2. Philipp. ubi de Flandria:

Arida gleba foco siccis incisa mariscis.

In Charta Hugonis Gandensis Castellani an. 1228. apud Lindanum in Teneræmunda: *Concessimus etiam eis, ut habeant 20. bonaria palustris fundi ad opus ignis.* Et in libro de Proprietatib. rerum lib. 15. de Flandria: *In plurimis est bituminosa, ex qua foditur materia, apta ad ignium nutrimenta.* Vide Scaligeriana 1. edit. pag. 349. Monasticum Anglic. tom. 1. pag. 284. *Pascuis, & molendinis, & turbariis, & stagnis*, &c. Adde pag. 637. Idem Monast. to. 2. pag. 173. *In turbaria tantum turbæ, quantum convenit eis*, &c. Pag. 220. *Quandam turbariam, habentem in latitudine 20. perticas, & in latitudine, quantum ipsa mora extenditur.* *Turbariæ*, apud Brittonem pag. 135. v. Adde Statutum 2. Westmonast. cap. 23. Fletam lib. 1. cap. 12. §. 21. lib. 2. cap. 41. §. 2. Concilium Maghfeldense an. 1330.

Gul.

Gul. Prynneum in Libertat. Angl. to. 3. pag. 463. & Edw. Bileum ad Nicolaum Uptonum pag. 86. De *Turbariis* Anglicis ita Cambdenus in Lancastrensi agro: *Ubique solo tolerabili, nisi uliginosis quibusdam & minus salubribus locis,* Mosses *vocant, qui tamen hæc sua incommoda, commodis suis resarciunt uberioribus; abrasa enim superficie, unctuosos cespites* (Turffes) *dicunt) ad ignis fomitem—suppeditant.* Præallatis addere placet, quod de ejusmodi Turbariis habet Chronicon Montis Sereni an. 1181. *Civitas autem in palude ædificata erat triplici vallo, & muro forti munita. Palus autem circa civitatem porrecta, non patens; sed sub cespite latens erat, & cespes ipse non solidus; sed vestigiis cedens, quasi immersionem desuper ambulantibus minabatur. Super hunc machinæ multæ diversi generis multo labore & sumptibus magnis ad capiendam civitatem constituebantur. Interim verò hi, qui obsessi fuerant, stultum judicantes nihil per se agere, quoniam hujusmodi materies flammæ admodum capax est, cespitem ex ea parte, qua extremo civitatis vallo jungebatur, obsessoribus ignorantibus incenderunt. Ignis autem subterraneo meatu serpens cito dilatatus est, qui cùm ad locum machinarum venisset, cespes subter igne exesus, molem superpositam ferre non valens, repente subsidit, totaque illa structura cadendo secuta, copiosum igni pabulum ministravit.*

TURBA, Practicis nostris vulgò *Turbe*, vel *Enqueste par turbe.* Inquisitio à judice delegata super usu & more recepto in aliqua provincia. *Ordinatio de inquisitione consuetudinum facienda. Inquiretur de consuetudine in hunc modum: Vocabuntur plures sapientes, carentes suspicione. Ipsis vocatis proponetur eis consuetudo, & dabitur eis in scriptis; qua proposita, jurabunt quod ipsi dicent, & fideliter referent illud, quod sciunt, & credunt, per os unius ex ipsis, & viderunt usitari super illa consuetudine. Quo juramento præstito, trahent se ad partem, & deliberabunt, & referent deliberationem illam, & dicent inter quas viderunt illam consuetudinem, & in quo casu, & quo loco, & si fuit judicatum, & de circumstantiis, & omnia redigent in scriptis. Et mittantur ad curiam clausa, sub sigillis inquisitorum, & reddent omnes causam dicti sui, etiam in* TURBA. Habetur etiam in veteri Consuetudine Bituricensi, edita à v. cl. Thomasserio articulus: *Coment Coustume se doit prouver*, ubi eadem ferme statuuntur. Ejusmodi turbas amovit Rex Ludovicus XIV. edicto suo anno 1667. artic. 13.

TURBAMEN, Turba, motus; apud Will. Neubrigensem lib. 4. cap. 8.

TURBARE, Omnem animi sensum cædendo auferre. Lex Bajw. tit. 5. §. 6. *Si eum plagaverit, ut cervella appareant, — & si enim tantum ceciderit, & turbaverit, usque dum eum semivivum relinquat,* &c.

Turbare oculum, Excutere, pro *Exturbare.* Charta Alfonsi VI. Imperat. Hispaniar. an. 1086. apud Anton. *de Yepez* to. 6. *Qui oculum turbaverit, aut dentem excusserit, aut membrum secaverit, seu damnaverit, 60. solidos dabit Abbati.*

TURBEDINES, pro *Turbines*, apud Ruricium Lemovicensem Episcop. lib. 2. Epist. 51. *Propter vitæ istius turbedines ac procellas.*

TURBELA, Seditio. Ammianus lib. 14. *Populari quondam turbela discerpti.*

TURBELLA, Procella, quæ aërem *turbat.* S. Augustinus lib. 1. de Civit. Dei: *Omnem motum cordis, & salum, omnesque turbellas flutare asserit.* Baldricus Dolensis in Vita S. Roberti de Arbresello: *Cum me & multo mundi fluctivagi inquietet turbella.* Alii codd. habent *procella.*

TURBICULI, *Turbarii*, vulgò *Kerni*, dicti apud Hibernos milites levis armaturæ, qui jaculis amentatis, machæris, & cultris, sive sicis, *Skeynes* vocatis, dimicabant; de quibus Henricus Marleburgensis, & ex eo Jacobus Waræus in Antiquitatib. Hibernicis c. 12. sect. 1.

TURBONES, *Minæ, terrores, clamores.* Papias.

TURBULENTARE. Utitur S. Zeno Veronensis serm. de Patientia.

TURCARE, Quempiam ad Mahumetanam superstitionem traducere, *Turcum* facere. Raimundus de Agiles p. 148. *Turcæ per annos 14. Antiochiam obtinuerant, atque Armenios juvenes pro penuria domesticorum turcaverant, & uxores eis dederant.* Infrà: *Quidam de Turcatis, qui erat in civitate, per Boimundum principibus mandavit nostris,* &c. Idem pag. 171. *Si qui per Dei gratiam contempsissent, cogebantur tradere pulchros parvulos suos ad circumcidendum vel turcandum,* &c.

TURCHIMANNUS. Vide *Drogamundus.*

TURCOMANNUS, inquit Scaliger lib. 3. Canonum Isagogic. aut *Turcmen*, propriè est νομαδικός, qui stabile stabulum, ut Plautus loquitur, non habet, cujusmodi est natio, unde isti Turcomanni sumebantur, Circassis finitima. *Turchemanni*, apud Sanutum lib. 3. part. 12. cap. 1. *Hi*, inquit, *inter Saracenos præ cunctis despectiores, nec castra, nec civitates habent, nec lucris inhiant, solis animalibus contenti, tentoriis de filtro utuntur.* Vide S. Hieron. de vita Malchi, Will. Tyr. lib. 1. cap. 7. Jacobum de Vitriaco in Hist. Hierosol. c. 11. & Notas nostras ad Cinnam. p. 466.

TURCASIA, Pharetra. Mauricius Episcop. Cantanensis in Hist. Translat. corporis S. Agathæ V. & M. num. 4. *Artus reliquos, ne quovis indicio possent detegi, in duabus pharetris, quas vulgò Turcasias nominant, attulerunt.* Et n. 13. *Reliquias de turcasiis reverenter extraxit.* Quibus locis Pirrus *Tharcassios* & *Tarcasios* habet; & rectè, si vocem Græcanicam ævi inferioris spectemus; nam ταρκάσιον hac notione occurrit apud Cananum p. 19. & alios à Meursio laudatos. Itali etiam *Turcasso* dicunt, qua voce utuntur Jo. Villaneus lib. 8. cap. 35. & Matthæus Villaneus l. 6. cap. 54. Nos verò *Carquois* dicimus. Vide Oct. Ferrarium in *Carcasso.*

TURCHIFARUS, Monetæ aureæ Turcicæ species. Conventiones Michaëlis Palæologi Imp. & Genuensium an. 1261. à nobis editæ post Historiam Gallo-Byzantinam: *Yperperos aureos & turchifaros liceat eis extrahere ad eorum voluntatem & deferre.*

TURCHIMANNUS, *Turcimannus.* Vide *Drogamundus.*

TURCOPULI, *Milites levis armaturæ*, ut autor est W. Tyrius l. 1. c. 7. l. 19. c. 24. l. 22. c. 27. *Turcopuli equites*, in Additamentis ad Matth. Paris p. 119. Sic porrò dicti, inquit Raimundus de Agiles, *qui vel nutriti apud Turcos, vel de matre Christiana, patre Turco procreantur.* Albertus Aq. lib. 5. c. 3. *Turcopoli gens impia & dicta Christiana nomine, non opere, qui ex Turco patre, & Græca matre procreati,* &c. Nempe quasi Turcorum filii; ea enim vis est dictionis πῶλος apud Græcos recentiores. Τουρκόπωλα neutro genere effert Nicephorus Gregoras lib. 7. p. 159. edit. Genev.

Turcopli, apud Rogerum Hovedenum pag. 660. ex Gallico *Turcoples.* *Le voyage d'Outremer du Comte de Pontieu MS. Aprés le mangier, arcier & Turcoples vindrent au Soudan.* Adde Villhardiun. n. 168. His Alexium Imperatorem, aliosque Principes in bellis usos observant Scriptores Byzantini. Ordericus Vital. l. 10. p. 791. *Turcopolisque, qui Getica locutionis & ritu patria, viarumque gnari erant, praeuntibus iter inierunt.* Guibert. l. 3. Hist. Hierosol. c. 8. *Ii, qui vocantur Turcopoli, quos non alios quam familiares ejus* (Alexii Imp.) *Militias intelligimus*, &c. Vide Odoricum Rainaldum in Annalib. Ecclesiast. an. 1229. n. 3.

Turcopularius, qui *Turcopolis* conductitiis præfectus erat, quo nomine erat dignitas in Aula Regum Cypri, de qua mentio fit in Assisis Hierosol. MSS. & apud Stephan. Lusinian. in Hist. Cypr. ut & apud Hospitalarios Equites. Statuta Ordinis Hospital. S. Joan. Hierosol. tit. 19. § 7. *Turcopolerius, Bajulivus Conventualis venerandæ linguæ Angliæ, dicitur à Turcopolis, qui ut in*

in historiis bellorum à Christianis in Syria gestorum habetur, equites erant levis armaturæ. De ejus officio vide tit. 10. §. 25. 26.

TURGEOLUM. *Vas interius grossum & turgidum.* Jo. de Janua.

TURELLA. Ugutio MS. *Toles, itis, sunt membrorum tumores circa uvam stantes; has vulgò per diminutionem tunicas, vel turellas vocant. Hæc in faucibus solent turgescere.* Jo. de Janua habet *tusillas.*

TURIDUBUS. Miracula S. Eutropii n. 21. de quibusdam captivis: *Timens autem de evasione eorum, misit quosdam de turidubis suis, & jussit, ut de Ecclesia S. Eutropii vi vel amore inde compedes ferreos fortissimos apportarent.* Locus luxatus; ubi legendum fortè *Turribus*, milites scilicet, qui turres servabant.

TURGNI, species Columbarum, à colore sic dicti, inquit Petrus de Crescentiis lib. 9. cap. 88. ubi vetus ejus interpres Gallicus *bruns* vertit; sed fortè legendum *Turchini.*

TURIO, Arboris vel arbusti teneritas, apud Columellam lib. 12. cap. 48. *Lauri turiones in hoc usu mittito, ut olivas deprimant.* Apicius lib. 8. cap. 1. *Elixatur in aqua marina, cum turionibus lauri & metho.* Occurrit apud Gariopontum lib. 1. cap. 17. l. 2. c. 3. l. 3. c. 19. 30. 52. & alibi non semel. Nos vulgò dicimus *Bourjon*, fortè pro *Tourjon.*

TURKESIUS, Lapis pretiosus, vulgò *Turquois.* Monasticum Anglic. to. 5. pag. 314. *Et in circuitu inseruntur lapides turkesii*, &c. De etymo, vide Scaligerum Exercitat. 325. in Cardanum num. 10. 15. & Philandr. ad Vitruvium lib. 7. c. 2. Adde Bartholomæum Anglic. l. 15. de Proprietatib. rerum cap. 97. cui *Turchogis* dicitur.

TURLUPINI, Hæretici Valdensium sectarii, in Gallia sub Carolo V. Rege Franciæ an. 1372. de quibus Bernardus Lutzenburgius & Prateolus de Hæretic. sic dicti, inquit Vignerius, an. 1159. quod ea tantùm habitarent loca, quæ lupis exposita erant. Computum Nicolai *Mauregart* Burgensis Parisiensis de Auxiliis Præpositurae Parif. an. 1374. *A frere Jacques de More de l'Ordre des Freres Prescheurs Inquisiteur des Bougres de la Province de France, pour don à luy fait par le Roy par ses Lettres du 2. Fevrier 1373. pour & en recompensation de plusieurs paines, missions, & despens qu'il a eus, souffers, & soustenus, en faisant poursuite contre les Turlupins & Turlupines, qui trouvez & pris ont esté en ladite Province, & par sa diligence pugnis de leurs mesprentures & erreurs, pour ce 50. francs, vallent 10. livres Parisis.* Vide v. cl. Ægid. Menagium in Origin. Francic.

TURMA, *Turmarii.* Lex 3. Cod. Th. de Privileg. eorum, qui in sacro Palatio militant: *Quibus omnibus condonamus, ne Exactorum vel Turmariorum, quos Capitularios vocant, curam subeant, vel obsequium Temonariorum, vel Prototypiæ.* Ubi *Turmarii* inter vilia officia numerantur; erant quippe ii, qui *Turmas* Tyronum exigebant. Nam cum provinciales tenerentur ad Tyrones præbendos, ut est in lib. 7. Cod. Th. de Tyronibus, pro quibus interdum eorum æstimatio præstabatur, quæ 36. solidorum erat ex d. l. qui has æstimationes recipiebant, *Temonarii* dicebantur; ut *Turmarii*, qui pretium *Turmarum*, hoc est, plurium Tyronum unde conflaretur Decuria aut Centuria, vel cohors. Ita enim vox *Turma* usurpatur in l. 8. d. tit. de Tyronib. *Inter optimas lectissimorum militum turmas, neminem è numero servorum dandum esse decernimus*, &c.

Turma, Regio. S. Augustinus de Cura pro mortuis c. 12. *Homo quidam de Turma, Curina nomine, municipii Tulliensis, quod Hipponi proximum est, curialis pauper, vix illius loci Duumvir altius & simpliciter rusticanus*, &c. Eustathius ad Iliad. α'. Καὶ τότοι Λυβικοὶ, νόμοι ἐγχωρίως λέγονται, καθ' ἅ τις ἂν εἴποι ῥεγεῶνες, ἢ τέρμαι, ἢ μανδρονεοgία. Τέρμαι dixit hac notione Constantinus de Administr. Imperio. Vide Notas nostras ad Alexiadem pag. 273. Vide Vitam Aldrici Episcop. Cenoman. pag. 84. & Chartam Chrodomei Jun. Reg. apud Mabillon. de Re Diplomat. pag. 466. Vide *Norma.*

Turmarcha, Turmæ seu regionis Præfectus; constabat autem Turma 30. militibus. *Theophylactus Turmarchus*, apud Joannem VIII. PP. Epist. 250. Fragmentum Hist. Longob. editum à Camillo Peregrino p. 146. *His diebus Theodorus Turmaca Benevento præerat.* Legendum ibi indubiè *Turmarcha*, ex Græco-Barbaro τερμάρχης. Ita etiam emendandum apud Ughellum tom. 1. pag. 995. *Stratigotis, Judicibus, Vicecomitibus, Turmarchis, Plateariis*, &c. pro *Curmarchis.* Constantinus Porphyrog. lib. 1. de Themat. pag. 11. Οἱ δὲ λεγόμενοι Τερμάρχαι, εἰς ὑπεργίαν τῶν ςρατηγῶν ἐτάχθησαν. σημαίνει δὲ τὸ τοιῦτον ἀξίωμα τὸ ἔχοντα ὑφ' ἑαυτὸν ςρατιώτας τοξοφόρες πεντακισίες, καὶ πελταςὰς διακοσίες, καὶ ψιλοὺς ἑκατόν. Ita Τερμάρχης, apud Leonem Imp. in Tacticis c. 4. §. 8. in versione Lat. (nam in Gr. habetur μεράρχης. Idem porrò μέ.ϑ. Leoni, quod τέρμα, eodem cap. §. 43. 44.) & §. 65. De *Turmis* militaribus agunt passim veteres Inscriptiones. Consule Indicem Scaligeri cap. 6. Vide præterea Glossaria Rigaltii, Meursii, & Fabroti ad Cedrenum.

Turma. In Capitul. Caroli M. lib. 7. c. 163. *Jubentur omnes Presbyteri parochiæ ad civitatem per turmas, & per hebdomadas, ab Episcopo sibi constitutas, convenire discendi gratia, ut aliqua pars in parochiis remaneat, ne populi & Ecclesiæ Dei absque officio sint*, &c. Et cap. 360. *Jubentur* pariter Primates Provinciarum, *ut de universis Episcopis, vel duas vel tres turmas faciant, ac de singulis turmis vicissim quotquot electi fuerint, ad diem Concilii occurrant.* Titulus verò hujus capitis hisce verbis concipitur: *Ut non alii Metropolitani Primates appellentur, nisi illi, qui primas sedes tenent; quia alii non possunt facere tres turmas de Episcopis, quam illi, qui primas sedes tenent, qui tres turmas facere debent, sicut in hac sententia jubetur.*

TURMINOSUS, Torminosus. Gloss. Sax. Ælfrici: *Turminosus*, ꝧoſ ꞇoꝫen. i. contractus.

TURNA, Quanti pluris res fit compensatio, in permutationibus vel bonorum divisionibus: *Tourne*, in Consuetudine Montargensi cap. 1. art. 51. 61. cap. 2. artic. 24. 30. 48. cap. 16. art. 9. Aurelianensi cap. 1. art. 61. 83. 111. 130. 284. 298. Blesensi art. 120. & Dunensi art. 38. Libertates Burgi in Bressia an. 1397. apud Guichenon. *Quod si intervenniant in dictis permutationibus turna pro pluris valentia, vel alias, quod pro pretio dictarum turnarum nobis debeantur laudes & vendæ*, &c. Vide *Turnus.*

Turna, Modus agri: *Fodere in campis unam turnam fossati*, in Statutis Patavinis. Vide *Tornatura.*

TURNINI. Richardus de S. Germano in Chronico an. 1221. *Per totum regnum pondera & mensura mutantur, ponuntur rotuli & turnini.*

TURNUS, vel *turnum Vicecomitis*, ad verbum significat vicem Vicecomitis, id est duo tempora in anno, quibus ille *letam* universi Comitatus tenet. Est igitur *Turnum Vicecomitis*, Curia recordii in omnibus rebus, quæ pertinent ad *turnum*; & est *leta* Regni per totum Comitatum, cujus Vicecomes judex est. Quicunque proinde *letam* habet, eadem gaudet prærogativa in procinctu suo, qua Vicecomes in *Turno.* Ita Rastallus. Joan. Britton in Legib. Angl. cap. 29. *Et sount ascuns articles touchaunts nostre Corone & nostre peas enfreint pledables par Viscontes autrefois que à jours de countes, & aillours que par là où les plées del Visconte sount tenus, lesquels plées sount appellez Tours de Visconte, que deux foits par an les doit tenir parmi chescun Hondred de son Conté.* Fleta lib. 1. cap. 27. §. 106. *Vicecomites non debent facere turnum suum, nisi bis in anno.* Adde lib. 2. cap. 52. §. 2. & Statutum 2. Westmon. cap. 15. Ad ejusmodi *Turnos* omnes tenentes

tenentes convenire tenentur, præterquam Archiepiscopi, Episcopi, Abbates, Priores, Comites, Barones, ac viri religiosi; præterea mulieres, nisi eorum præsentia ob aliquam causam specialiter exigatur. Qui verò diversa tenementa habebant in diversis hundredis, ad eos tantummodo Turnos venire tenentur in ballivis, ubi sunt conversantes. Ita Statutum Marlebridgense sub Henrico III. cap. 10. Scribit Joannes Stiernhookus lib. 1. de Jure Sueonum vetusto cap. 2. initio, judicia antiquitus *Hvvarp* dicta fuisse, Adamo Bremensi (cap. 229.) teste, quæ vox hodie circuitum, revolutionem, seu vicissitudinem significat, sive, inquit, quod judicia ad revolutiones solares lunaresve haberentur, quod & Tacito in Germania observatum, sive quod in unum conveniens multitudo, Judici circumfusa, conglomeraretur, sive denique, quod per vices facto circuitu singuli territorii Patresfamiliâs ad judicia convenire tenerentur, prout id in antiquo & novello jure præceptum extat.

Turnus, pro ea præstatione, quæ Vicecomiti datur, *Turnum* tenenti, pro exemptione & immunitate eundi ad *Turnum*. Will. Thorn: *Sed nihilominus solvit quoddam certum ad turnum Vicecomitis cum aliis de hundredo*, &c. Idem alibi: *Erat istud breve directum Rogero de Reinham Vicecomiti Cantia per Galfridum Barovvn pro tenentibus Abbatia non veniendis ad Turnum Vicecomitis, nisi per unum hominem, qui deferat Turnum*. Mox ex Charta Edw. II. Regis. Angl. an. 1330. *Et per petitionem suam coram ipso patre nostro Consilio suo exhibitam, suggerentium, quòd Borghesaldrus & quatuor homines de qualibet borga eorundem maneriorum tempore, quo ipsi ad turnos Vicecomitis in eodem Comitatu ad ea, qua ad visum franci plegii contingunt, prasentandum venerunt, & quendam reditum, qui Turnus Vicecomitis nuncupatur, secum detulerunt*. Monasticum Angl. to. 1. pag. 502. *In perpetuum quieta sint de sectis Comitatuum & hundredorum nostrorum, de visu franci plegii & Lavvedayorum, de turno & auxilio Vicecomitum, & omnium aliorum ballivorum & ministrorum nostrorum*. Adde pag. 669. Vide *Auxilium Vicecomitis*.

Turnum bursa, aliàs *Retractus per bursam*. Libertates Bergeraci in Vasconia: *Quicunque vendiderit aliquam rem immobilem, & quis de parentela infra quartum gradum venditoris voluerit eam habere per turnum bursa*, &c. Infrà: *Rem venditam tornare poterit infra annum & mensem*, &c. Rursum ibidem *tornarius* dicitur, qui *retrahit* rem venditam. Vide Consuetud. Andegav. artic. 370. 371. Cenomanensem art. 380. 381. & Blesensem art. 200.

TURONENSES, Monetæ Francicæ Turonibus cusæ, vulgò *Tournois*. Charta Jacobi Reg. Aragon. an. 1309. *Confitemur nos debere — Jacobo Regi Majoric. — patruo nostro 160. millia Turonensium argenteorum S. Ludovici bona memoria Regis Francia de Lege undecim denariorum & oboli, quorum Turonensium 57. minùs tertia parte unius ponderant unam marcham ad pensum Montispessulani*. Passim.

TURONUS. Vide *Toronus*.

TURPEDO. Vide *Morbillus*.

TURPEDO, *quam multi pustulam dicunt, alii morbillum, alii lepram, & alii passionem tantùm infra corpus*. Ita Gariopontus lib. 5. Passion. c. 6. qui addit, hanc ægritudinem ita appellari, *eò quòd in facie turpitudinem demonstrat*.

TURPEFACERE. Gloss. Gr. Lat. αἰσχροποιῶ, *turpefacio*; αἰσχροποιὸς, *turpificator, turpator*. Edictum Rotharis Regis Longobard. tit. 72. §. 2. *Sponso autem — in duplum componatur ab illo, qui ei desponsatam suam turpefecit*.

TURPILOQUIUM, αἰσχρολογία, in Gloss. Gr. Lat. Αἰσχρορρημοσύνη Theodorito, serm. 9. Græc. affect. *Laide parole*, in Gloss. Lat. Gall. S. Ferreolus in Regula c. 25. *Turpiloquium amore pudicitia sit monacho turpe proferre*, &c. Lambertus Ardensis p. 78. *Nec tamen amaricato gutture in nepotem linguam exasperat, nec eum in turpiloquio, aut turpibus invehitur objectis*, &c. Infrà: *Non in iram concitatus est aut turpiloquium*, &c.

TURPILUCRIS αἰσχροκερδὴς, in Gloss. Gr. Lat.

TURPIO, qui turpia loquitur, *un vilain*; vox Latinis Scriptoribus haud ignota. Marius Mercator lib. Subnotat. cap. 4. §. 3. *Quis scenicus turpio, quis durio, vel sannio professa licentia turpitudinis publice ista proferret?*

TURPITUDO, Locus *turpis*, obscœnus, cloaca. Thwroczius in Salomone Rege Hungar. c. 36. *Corpus Saraceni rapuerunt, & in turpitudinem projecerunt*.

Turpitudinem mulieris videre, Pudenda, in Legibus Luithprandi Regis Longob. tit. 106. §. 1. Capitula Theodori Cantuar. c. 29. *Si quis obtrectaverit puella aut mulieris pectus, vel turpitudinem earum*, &c. Occurrit non semel hac notione in Libris sacris. Vide Concilium Calchutense an. 787. c. 10.

TURQUIGENS. Vide *Drogamundus*.

TURRICULUS, pro *turricula*. Glossar. Gr. Lat. πυργισκάριον, *turricula, armarium*, πυργίσκος, *idem*. Testamentum S. Remigii, apud Flodoardum lib. 1. c. 18. *Jubeo turriculum & imaginatum calicem fabricari*. De ejusmodi turriculorum usu in Ecclesiis egimus in Descriptione ædis Sophianæ.

TURRILE, Campanarii pyramis, Gall. *la fleche du clocher*. Liber. 2. Miracul. S. Bertini c. 3. *Sed & turrile ipsius* (Ecclesiæ) *licet noviter esset superpositum, quia antiquo mòre erat factum, deposuerunt, & aliud mira magnitudinis, mirabilisque fabrica studuerunt ædificare, cujus longitudo consistentis in terra æquabat altitudinem culminis Ecclesia, cui superponendum erat*.

TURRIS, Campanarium. Autor Miracul. S. Columbani cap. 2. *Ecclesiam -- ex lapidibus struxit, turremque super eam ædificavit, & lampadas fecit in ea pendere*. Vita S. Anstrudis Abb. Laudun. cap. 14. *Viderunt de turriculo Ecclesia globum igneum exire usque ad cœlum*. Utuntur etiam Silvester Girald. in Topogr. Hibern. Dist. 2. cap. 9. & 37. Liber 1. Miraculor. S. Dionysii c. 15. & alii passim.

Turris, pro carcere. *Ad turrim condemnari*, mitior pœna est quàm ad carcerem, leviorumque delictorum erat, in Statut. Ord. Hospitalar. S. Joan. Hieros. tit. 18. §. 39. 53.

Turrarius, Turris vel carceris custos, *Tourrier ou Geolier*, in Stylo Leodiensi cap. 12. art. 10. & cap. 18.

Toragium, idem quod *Geolagium*, quod *carcerario* exsolvitur. Aresta Pentecost. an. 1290. in Regesto B. Parlamenti Paris. fol. 86. verso: *Cumplures Burgenses Remensis Archiepiscopi missi fuissent Laudunum, ut tenerent ibi prisionem pro defectu solutionis expensarum factarum in Coronatione D. Regis, Toragerius Laudunensis nisus fuit habere toragium ab eisdem, licet in prisione clausa non fuerint, nec prisionem in villa tenuerint, dictum fuit per arestum, quod hi prisonarii solvere toragium non tenentur. Veruntamen si aliquis magnus homo accusatus de crimine vel de aliquo enormi facto haberet gratiam, quòd per securitatem vel alios posset ire per villam, & non teneretur in prisione firmata, nihilominus toragium solvere teneretur*. Adde Regestum 1. fol. 103. verso, sub an. 1260. Gravamina Nobilium Campaniæ, quæ habentur in Regesto Magnorum Dierum Trecensium, an. 1297. *Item quant on prent les hommes aux Gentils hommes, & on les mainne ès Chastellenies dont ils sont, on les fait mettre en tour & en vilainne prison, jaçoit qu'ils ne soient pris pour nul vilain fait; ce qui ne fut oncques fait du temps des Heritiers, ains leur faisoit-on tenir prison dedans les villes, & sans paier tourage*. Computum terræ Campaniæ an. 1348. *Du Tourage de la Tour de Troies amoisonné à Jean de Reneval pour 2. ans*, &c. Computum Domanii Hesdini an. 1475. *Du Tourage & chepage de Hesdin*, &c. Passim alibi.

Turres Ministeriis sacris accensentur in Testamento S. Aredii, apud Mabillonium tom. 2. Analector. *Quod unusquisque locus sanctus constitutus ibi habeat Ministerium declaratum, — id est turres 4. coopertoriolos olosericos 3. calices argenteos 4.* &c. Occurrunt rursum infrà. Vide *Turriculum.*

TURTA. Vide *Torta.*

TURTEGETES, Tugurium, ædicula. Vita B. Coletæ n. 49. *Oratoria sic constructa fuerant, quod vix se poterat in eis erigere seu elevare, magisque videbantur turtegetes vel tuguria altilium, vel anserum, quàm habitationes rationabilium personarum.* Ubi quidam codd. habent *curtegetes*. F. ex Gall. *Tourjette.* Turricula.

TURTURILLA, *Locus, ubi panis ponitur*, Ugutioni. An *Turundilla?*

TURTURI. Ugutio, in *Turtur*: *Turturi dicuntur pastores, qui fistulis canunt.* Ita etiam Jo. de Janua.

TURVA. Vide *Turba.*

TURUCA, Papiæ, *vestis Regia.*

TUSILLÆ. Isidorus lib. 11. cap. 1. *Toles Gallica lingua dicitur, quas vulgò per diminutionem Tusillas vocant, quæ in faucibus turgescere solent.* Vide Joannem de Janua in *Toles.*

.TUTOR, Advocatus Monasterii, defensor, in Charta Henrici Regis Franc. an. 1043. ex Tabulario Fossatensi fol. 151.

TUTOR. Advocatus prædii Ecclesiæ. Charta Henrici Regis Franc. an. 1043. ex Tabul. Fossat. *Quam utique villam præfatus Miles sub velamine tuitionis, veluti iniquissimus prædo, atterebat, — Abbas ipse manibus duorum Clientum coram omnibus Sacramento probavit, quod Tutor villæ jam dictæ in ea jure non debet capere, nisi unum avenæ Sextarium de arpennis, in quibus hospites hospitantur: cæteri verò arpenni à domibus remoti nihil aliud reddunt Tutori, nisi minam avenæ*, &c.

TUTACULUM, Tutamen; apud Prudentium.

TUTAMENTUM. Glossæ Isonis Magistri: *Tutamen; firmamentum, protectio.* Vide *Tensamentum.*

TUTARE, ex Gallico *Tuer*, Occidere. *Tutare candelam, aut cereum*, extinguere: Galli dicunt: *Tuer la chandelle.* Ordo Romanus: *Lumen autem Ecclesiæ apud Romanos ab initio cantus nocturni inchoatur extingui; hoc tamen ordine, ut ab introitu ipsius Ecclesiæ incipiat paulatim tutari.* Mox: *Ubi audierit primam Antiphonam, tenens cannam in manu sua, tutat lampadem unam; in fine verò Psalmi ipsius tutat aliam sinistræ partis.* Hac notione utitur etiam Alcuinus de Divinis Offic. p. 247. & Regula Magistri cap. 19. & 29. Itali *Attutare*, & *Stutare*, Restinguere dicunt. Jo. Villan. lib. 12. c. 20. *Attutarsi la furia dello ssrenato popolo.* Porrò nostrum *tuer*, pro *occidere*, à θύειν, mactare, deducit H. Stephanus.

TUTELATOR, *Protector* in Glossis MSS. S. Germani Paris. cod. 524.

TUTELLI, inter Ministeria sacra. Chronicon Centulense Hariulfi lib. 3. cap. 3. *Scyphus argenteus major; minores argentei 4. ex aurichalco 1. tutelli argentei 4. urcei argentei cum aquamanilibus 2.* &c. Ubi fortè legendum *cutelli*, seu *cultelli*. Idem lib. 2. c. 10. *Atramentarium optimum argenteum auro paratum 1. cultellus auro & margaritis paratus 1*, &c.

TUTTA. Vide *Tolta.*

TUTUPIA, Capitis tegumentum Clericis proprium, cujusmodi hodie *les bonnets quarrez*. Statuta Synodalia Nicolai Episcopi Andegav. an. 1265. *Clerici sive conjugati, sive non conjugati, cum in Ecclesiis Parochialibus, in quibus commorantur, ad Missam, vel ad Vesperas, veniunt, cum tutupiis congruentem deferentes tonsuram incedant, psalmodiantes legentes, & cantantes ibidem cum Presbyteris, — tamen coram Episcopo, Archidiacono, Archipresbytero, vel Decano suis appareant cum tutupiis, & amotis caputiis se præsentent.*

TWELFHINDUS. Vide *Hindenus.*

TWYGAVEL. Vetus Charta Cantuariensis Ecclesiæ apud Somnerum in Tractatu de *Gavelkynd* pag. 28. *Idem respondet de 814. & dimid. pedi Clausur. hayag. fac. circa manerium, ex Consuetudine, unde de Twygavel 200.*

TYHTLAN, vox Saxon. *Accusatio.* Leges Ethelredi Regis cap. 2. *Nec componat aliquis pro ulla tyhtlan, si non interfit testimonium Præpositi Regis.* Hinc emendare licet Leges Kanuti Regis Angl. cap. 56. apud Bromptonum: *Si quis amicis destitutus, vel alienigena, ad tantum laborem venerit, ut plegium non habeat, in prima thilac, id est, accusatione ponatur in carcanno, & ibi sustineat donec ad Dei judicium eat.* Legendum enim *Tyhtlan.*

TYMBRIS. Senator lib. 5. Epist. 1. *Cum piceis, tymbribus, & pueros gentili candore lucentes, & spathas nobis etiam arma desecantes, vestra Fraternitas destinavit.* Ita prima editio Senatoris, & aliæ posteriores, tametsi menda non pauca in hisce paucis verbis liceat subodorari. Nam quid vox *piceis*, si à *tymbribus* distinguatur, quid *pueros*, cum armis, quæ in munus mittuntur? Certè *pyceas tymbres* hic interpretor *tympana ærea* coloris *picei*. Nostri quippe *tymbres*, inde vocarunt, quæ Latini *tympana*. Gloss. Lat. Gall. *Tympanum, Tymbre. Tympanistria, Menestrier de tymbre. Tympanizo, chanter ou timbrer. Tintinnabulum, tymbre.* Poëta Anonymus vernaculus MS. de expugnatis Hierosolymis per Titum:

> *Mult par font bele noise en l'ost li Oliflant,*
> *Li cor & les buisines, & li timbre sonant.*

Alius Poëta MS.

> *Là oïssiez tabours & timbres retentir.*

Galterus Metensis in Mappamundi MS. cap. 58.

> *Une fontaine est clere & coie*
> *Quant dessus à riens qui s'esjoie*
> *Et ou timbre ou vielle sonne,*
> *Ou autre instrument qui resonne,*
> *Si s'eslieve ainsi con de joie,*
> *Es s'espant par aval la voie.*

Inde postmodum galeas ipsas *Tymbres* etiam appellarunt, seu quod *tympanorum* speciem referrent. Guillelmus de Guignavilla in Peregrinatione animæ:

> *Où sont bannieres desploiées,*
> *Où sont hyaumes & bachines,*
> *Timbres & vestus velués,*
> *Aor batu & à argent.*

Seu quod, galeæ pulsatæ sonum tympanorum ederent. Guntherus lib 4. Ligurini:

> *Non jam missilibus telis, ferroque volanti,*
> *Sed gladiis pugnare libet: tinnire sonoros*
> *Ictus audires galeas,*

Et lib. 7.

> *— tinnire cavas mucronis ab ictu*
> *Audires galeas:*

Inde igitur nostri etiamnum *tymbres* vocant galeas, quæ armorum insignibus imponuntur. *Tenir littres en ses armes & tymbres*, in Consuetud. Turon. art. 60.

Sed nescio, an aliud sonet hæc vox in Computo Stephani *de la Fontaine*, Argentarii Regii an. 1351. cap. cui lemma est: *Parties delivrées en ce terme à cause de l'obseque de M. Gieffroy de Varennes Chambellan du Roy &c. pour faire tunicles, houçes, arconnieres, 2. timbres de crestes des armes dudit Chevalier à mettre sur les heaumes.* Vide *Timbrium.*

TYMBORALIS *pæna.* Vide *Tumberellum.*

TYMBUS, τύμβος, Sepulchrum, *tumba.* Vetus Epitaphium apud Ughellum in Episcopis Bobiensibus:

> *At pater egregiè potens intercessor es iste*
> *Pro gloriosissimo Luitprando Rege qui suum*
> *Precioso lapide tymbum decoravit devotus.*

Vide *Tumba.*

TYMPANARIA. Concilium Grateleanum an. 928. *Et si villanus excrevisset, ut haberet plenariè quinque*

que hidas terræ propriæ, Ecclesiam, & coquinam, tympanariam, & jannam, & sedem, & sundernotam in aula Regis, deinceps erit Taini lege dignus.

TYMPANARIUM, Campanarium. Vetus Ordo Canonicorum, quem S. Protadii librum vocant, in die Palmarum, apud Chiffletium in Dissertat. de Conversione Constantini M. c. 5. *Et cum venerint ad Portam Martis, quæ nunc dicitur Nigra, stent super murum tympanarii pueri cantantes, Gloria, laus, & honor*, &c.

TYMPANUM, Isidoro lib. 2. Orig. cap. 21. *est pellis, vel corium, ligno ex una parte extensum.* S. Augustinus in Psal. 67. *Tympana fiunt corio siccato & extento.* Gesta Ludovici VII. Regis cap. 8. *Clamabant, & ululabant & latrabant sicut canes. Tympanis & nacariis, & aliis similibus instrumentis horribiliter resonabant.* Monachus Florent. de Expugn. Accon.

Si ferire tympana, tubasque sonare
Videres, & vocibus Turcos reboare, &c.

Vide, quæ notamus ad Joinv. p. 61. ubi tympana, quæ *Tamburla* nostri vocant, Turcorum propria fuisse docuimus.

Tympanum, Papiæ, *dicitur medium; pars media symphoniæ in similitudinem cribri.* Item,

Tympana, tecta vehiculorum.

Tympanum. Charta Friderici II. an. 1237. apud Lambecium lib. 2. Comment. de Biblioth. Cæsar. p. 81. *Præsens privilegium fieri fecimus, & bulla aurea tympano majestatis nostræ impressa jussimus insigniri.* Legendum videtur *typario.* Vide in hac voce.

TYMPANISTRIA, Campanæ, *Tymbres.* Codex MS. Monasterii Novi Pictaviensis: 10. *die Febr. celebratur obitus pro filio nobilis Comitis Pictavorum, — pro quo sonantur omnia tympanistria, duo classes de sero, & unus de mane ante Missam*, &c.

TYPARIUM, Sigillum, cui Principis τύπ☉, seu imago insculpta est. Charta Willelmi Regis Siciliæ an. 1177. apud Bromptonum: *Præsens privilegium — Bulla aurea nostro typario impressa, roboratum nostro sigillo jussimus decorari.* Perperam *Supario* præferunt Chartæ aliæ Siculæ in Bullario Casinensi tom. 2. pag. 203. Petrus de Vineis lib. 2. Epist. 41. *Cum in castrorum nostrorum combustione camera nostra cum Aureæ bulla typario, & regni nostri sigillo perdita & amissa fuerit.* Bulla aurea Caroli IV. Imp. de electione Imperatoris cap. 27. §. 2. *Duo vel unus sigilla & typaria Imperialia sive regalia à Cancellario Curiæ recipient.* Occurrit ibi pluries. Joan. Hocsemius in Adolfo à Marka Episc. Leodiensi cap. 30. *Ostensum fuit in Capitulo coram Magistris sigillum plumbeum sive stanneum, ejusdem typarii cum magno sigillo argenteo Episcopi*, &c.

TYPHUS, Superbia, mentis elatio, ex Gr. τῦφ☉. Isidorus, & ex eo Papias: *Typhus, herba, quasi ab aqua inflat; unde etiam ambitiosorum & sibi placentium tumor, Typhus dicitur.* Arnobius: *Mentis elatio, & Typhus qui appellatur à Græcis.* Glossæ Gr. MSS. Regiæ: τῦφ☉, ἀλαζόνεια, ἡ ἀνάψις καρδίας. Hesychius: Τῦφ☉, ἔταφσις, ἀλαζόνεια, κενοδοξία. S. Ambrosius in Epist. ad Romulum: *Sic Moyses typhum illum dissipavit Ægyptium*, &c. Commodianus Instr. 30.

——nimium te tollis in altum,
Et typhum ducis, nec respicis pauperes ultro.

Althelmus de Octo vitiis princip. cap. 8.

Dum mentis typhus ventoso pectore turget.

Et alio loco:

Qui tumido nescit mentis turgescere typho.

Utuntur passim Scriptores alii, Martianus Capella lib. 5. extremo, S. Augustinus Epist. 48. 49. 57. 64. lib. 3. Confess. cap. 3. & alibi non semel, S. Benedictus in Reg. c. 31. Gregorius M. l. 6. Epist. 26. l. 7. Ind. 2. Epist. 54. Concil. Forojuliense an. 791. Leges Monachorum Heydensium cap. 3. Vita Ludovici Pii Imp. an. 819. Anselmus Leod. c. 107. &c.

Typus, eadem notione. Vide *Typus.*

Typhus, pro *febris.* Vide *Typus.*

TYPICARE, Figurare, exprimere. Will. Brito lib. 12. Philipp. de Virga Aaronis:

Frondnit, & subito produxit amygdala, flore
Virginis intactæ typicans nova gaudia partus.

TYPRUS, Vasculi species. Jonas in Vita S. Columbani cap. 16. *Vas, quod Typrum nuncupant, in celerarium deportavit, & ante vas, in quo erat cervisia, deposuit, extractoque epistomii vertibulo, in illud cervisiam excepit.* Infrà: *Cernit autem ultra typrum usque adeo excessisse cervisiam, ut duplo altior typrus videretur*, &c. Theodorus Campedonensis de S. Magno cap. 3. ubi de eodem miraculo *typum* pluries præfert.

TYPI, Imperatorum Constitutiones, decreta, θεῖοι τύποι. Anastasius in Leone II. PP. de Ravennatibus: *Sed & typum autocephaliæ, quem sibi elicuerant, ad amputanda scandala Sedis Apostolicæ restituerunt.*

Typi, præsertim dicta Edicta principum de fide. Lexic. Gr. MS. Reg. cod. 2062. τύπον, ὅρον, κανόνα. Anastasius in Martino PP. de Paulo CP. Patriarcha: *Insuper studuit ad operimentum proprii erroris quorundam subreptioni, ut & clementissimo Principi suaderet typum exponere, qui catholicum dogma destrueret. In quo typo omnes voces SS. Patrum cum nefandissimorum hæreticorum dictionibus enervavit*, &c. Adde ejusdem Nicolai Epistolam ad Amandum Episcopum Trajectensem. Cedrenus an. 2. Zenon. τῦτον ὁ βασιλίσκ☉ ἔτι ὢν μετὰ τύπων εἰς Ἀλεξάνδρειαν κατὰ τῆς συνόδου ἐξέπεμψεν. Theophanes an. 17. Constantini Pogonati τῆς ἕκτης συνόδου κεφαλαιώδεις τύποι. Vide Baron. an. 648. n. 1. & suprà in voce *Forma.*

TYPUS, Febris accessio, vel febris ipsa. Calenus lib. περὶ τρόπων. Τύπ☉ ἐστὶ τάξις ἐπιτάσεως, χαλάνσεως. Papias: *Febres quotidianæ typum patiuntur, i. accessionis formam.* Idem: *Typi, sunt frigidæ febres, quæ abusive Typhi dicuntur, ab herba, quæ in aqua nascitur, ex accessionum & recessionum revolutione.* Gloss. Ælfrici: *Typus*, Lenʒcen aðl. i. febris *accessus.* Glossæ MSS. ad Alexandrum Iatrosoph. *Typus i. figura in typica, i. figurativè, quia cum intus patiuntur typicam febrem, extra frigore nimio perurgentur.* Apulejus lib. de Virtutib. herbar. cap. 102. *Ad frigora & omnes febrium typos.* Ita Aimoinus lib. 1. de Miracul. SS. Georgii & Aurelii num. 2. *Typo febrium per tres menses ægrè laborans. Typum frigoreticum incurrere*, apud Gregor. Turon. de Gloria Confess. cap. 15. Fortunatus in Vita S. Germani Paris. cap. 20. *Typum dupliciter incurrens febris & frigoris. Typus tertianæ, quartanæ, quotidianæ*, apud Serenum Sammonicum de Medicina cap. 50. 51. 52. *Typus quotidianæ, tertianæ, vel quartanæ febris*, in Vita S. Leobini Episcopi Carnot. num. 17. *Quotidianus febrium typus*, in Vita S. Severi Episcopi Ravennat. n. 15. *Typus tertianus*, apud Ruffinum de Vitis Patrum lib. 2. cap. 1. *Typus frigoris*, in Vita MS. S. Severini Abb. *Quartanus typus*, apud Gregor. Turon. de Gloria Confess. c. 15. 21. 24. 82. 89. lib. 2. de Miracul. S. Martini c. 22. 32. 50. de Vitis Patrum cap. 6. Fortunatum in Vita S. Germani Paris. cap. 44. in libro Miraculorum S. Wandregesili cap. 6. in Miracul. S. Eusebiæ Abbatissæ Hamatic. n. 17. in Vita MS. S. Magnobodi Episcopi Andegav. c. 14. apud Radulphum in Vita S. Richardi Episc. Cicestrens. n. 85. &c. *Tipus tertianus*, apud S. Audœnum in Vita S. Eligii lib. 2. c. 68. Victorem III. PP. lib. 3. Dialog. p. 75. Alexandrum Iatrosophist. lib. 3. Passion. Ermentarium lib. 2. de S. Philiberto c. 83. Odonem Cluniac. de Miracul. S. Mauri cap. 17. &c.

Typica febris. Glossæ antiquæ MSS. *Typica febris est, quam quidam periodicam vocant.* Papiæ, *vel Triteus, vel Tetreus, vel Ephemerius, vel penteus, vel epteus, vel hebdom.* Joanni de Janua, *febris periodica.*

Typici, qui patiuntur typicam febrem, in Glossis MSS.

Typhus, pro *Typus* dictum observat loco citato Papias. Aimoinus lib. 4. de Miracul. S. Benedicti cap. 23. *Cœperunt omnia illius membra, more eorum qui quartano laborant typho, tremere*, &c. Cap. 25. *Quicunque febri-*

febricitantium, sive quotidianis, seu tertianis, vel quartanis detentus fuerit typhis, &c. Gislebertus l. 2. de Miraculis S. Romani c. 11. *Quartano validissime vexabatur typho.* Cap. 16. *Laborioso febrium æstuans typho.*

Typus. Vide *Typrus.*

Typus, idem quod *Typhus*, superbia. Glossæ antiquæ MSS. *Supercilio, tipo, fastidio.* Sergius II. PP. in Epist. ad Episcopos Transalpinos: *Sed nos---confidimus, quod nullo typo secularis audacia vestra succumbit auctoritas.* Charta Formosi PP. an. 891. in Spicilegio Acheriano to. 12. p. 150. *Aliquo typo aut fastu superbiæ*, &c. Alia Athelstani Regis Anglor. in Monastico Anglic. tom. 3. pag. 129. *Si---aliquis typo supercilii turgens*, &c. Will. Neubrigensis lib. 1. cap. 2. *Homo turgidus typo immanissimæ superbiæ. Jactantiæ typo elatus*, apud Alcuinum Epist. 9. *Typo superbiæ turgidus*, in Vita S. Fructuosi n. 1. Regino an. 886. *Vanagloriæ typus.* Continuator Histor. Abbatum Lobiensium pag. 614. *Dantur igitur Apostolicæ auctoritatis mandata, ut electum* (Abbatem) *dominus Leodiensis, ad quem hoc spectabat, investiret, & investitum dominus Cameracensis absque typo consecraret.* Id est, absque ulla pompa, vel solennitate. Guibertus lib. Quo ordine sermo fieri debeat, pag. 2. *Ex tipo nimio dedignantur.*

TYRANNITAS, pro *Tyrannis*; nostris *Tyrannie.* Occurrit apud Fredegarium in Chronico pag. 777.

TYRANNOPOLITANUS, apud Sidonium lib. 5. Epist. 8. *Nam tua scripta, nostrorum vitiis proficientibus tyrannopolitanorum locupletabuntur.*

TYRANNUS, non modò Rex pessimus atque improbus; sed etiam Rex quivis dictus. Isidorus lib. 9. Orig. *Tyranni Græcè dicuntur, iidem Latinè & Reges; nam & inter veteres inter Regem & Tyrannum nulla discretio erat.* Et Virgilius lib. 7. Æneid.

Pars mihi pacis erit dextram tetigisse tyranni.

Ubi Donatus. Monachus Sangallensis lib. 1. de Carolo M. cap. 12. *Comedente autem Carolo, ministrabant Duces & Tyranni, vel Reges diversarum gentium.* Adelbertus Heidenhemensis pag. 330. *Quidam præpotens Tyrannus juxta cellam Heidenheimensem in prædio suo habitationem habuerat.* Ubi Gretzerus editor ad marginem posuit, *Dynasta.* Vide Nicolaum Fullerum lib. 4. Miscell. sacr. cap. 10.

TYRIACA, *Tyriacum antidotum*, pro *Theriacum*, quod vulgò *Theriaque* dicimus. Stephanus Episcop. Tornacensis Ep. 129. *Mitto vobis ampullam, tyriaca probatissima plenam.* Ita etiam Ælfricus p. 57. Fulcherius Carnotensis lib. 3. hist. Hierosol. cap. 59. *Antidotum tyriacum de corpore serpentis confici dicitur.*

TYRIUM, Purpura Tyria, vel pannus purpureus. Anastasius in Leone III. *Vestes duas, ex quibus unam albam holosericam, ---ornatam in circuitu de chrysoclavo, alium de Tyrio habentem in medio tabulam de chrysoclavo*, &c. In Gregorio IV. *Vela alba serica 4. unum habens undique Tyrium, & in medio crucem & gammadias de chrysoclavo.* Passim alibi.

TYRO. Papias: *Tyrones dicuntur fortes pueri, qui ad militiam deliguntur, atque habiles existunt.*

Tyrones in Palatio appellat autor Vitæ S. Pelagii nobiles aulicos, qui Principis ministerio inserviebant, qui *Militares Regis pueri, & regalibus annonis nutriti*, dicuntur S. Eulogio in Memor. SS. l. 2. c. 3. Dudo de Morib. & Actis Norman. p. 98. *Confestim VVillelmus quendam Tetgerum Tyronem, domus suæ principem misit ad Heinricum Transrhenanum Regem*, &c. Idem pag. 103. *Quem Hugo Dux, non reverenter, ut solitus erat, suscepit; sed in parilitate suorum Tyronum tenuit.*

Tyrocinare. Tyrocinium exercere. S. Gerardus Abbas Sylvæ majoris in vita S. Adelardi Abbatis Corbejensis n. 4. *Tyrocinabatur in Palatio* (Karoli) *puer bonæ indolis.* Historia Translat. S. Guthlaci n. 19. *Militabat, & in expeditionibus ad tempus tyrocinabatur.*

Tyro, qui in arenam descendit, vel duello pugnat, *Campio.* Arnoldus Lubec. lib. 2. cap. 15. de Drogone, duellum inituro cum quodam Helia: *Dominus meus exibit ad vos cum tyrone suo, completurus quod dixit.*

Tyro, Miles, qui *Militiæ* cingulo recèns decoratus est, & necdum in bellis vel torneamentis tyrocinium suum exercuit. Joan. Monachus Majoris Monast. de Gaufredo Duce Normanniæ, *Milite* creato: *Taliter ergo armatus tyro noster, Militiæ postmodum flos futurus*, &c. Simeon Dunelmensis an. 1150. de Henrico ejusdem Gaufredi filio recèns Milite facto: *Et Rex David, & Tyro Henricus Dux Normanniæ*, &c. Ita vocem *Tyro* usurpat non semel Matthæus Paris p. 371. 445. &c.

Tyrocinium, Militia, Chevalerie. Joannes Monachus Majoris Monasterii lib. 1. Hist. Gaufredi Ducis Norman. de ejusdem Militia: *Illucescente die altera, balneorum usus, uti tyrocinii suscipiendi consuetudo expostulat, paratus est.* Infrà: *Dies illa tyrocinii honoris & gaudio dicata*, &c. Gaufredus Vosiensis in Chron. part 1. cap. 58. *Regem Scotorum Henricus* (Rex Anglorum) *apud urbem Petragoricam in prato Episcopali Militiæ cingulo redimivit, qui novus Miles 30. heroum liberos recentis tyrocinii consocios faciens, prosecutus est Regem.* Petrus de Vineis l. 3. Ep. 20. *Quia tamen Militiæ cingulum, quod reverenda sancivit antiquitas, nondum Serenitas nostra acceperat, die præsentis mensis Augusti, cum solennitate tyrocinii, latus nostrum eligimus decorandum.*

Tyrocinium, Torneamentum, ludi equestres, in quibus novi Milites armorum suorum tyrocinia exercebant. Willelmus de Nangiaco in Vita Philippi III. Regis Francor. an. 1279. *Princeps Salernæ Carolus Regis Siciliæ illustrissimi filius, veniens in Franciam cum magno honore à Rege & Baronibus est receptus, ac pro ejus amore & reverentia dedit licentiam Philippus Rex in ludis tyrociniorum Milites exercendi.* Infra: *Ipse verò Rex per tyrocinia, commonendo Milites ad probitatem, discurrens*, &c. Joan. de Beka in Ottone III. Episcopo Trajectensi: *Eodem anno Florentius Comes imperterritus multa tyrocinia per diversas provincias frequentavit, de quibus præconium laudis acquisivit.* Infrà ait, eum, qui Militarem ordinem suscepturus erat, jurasse, *Tyrocinia non nisi causa Militaris exercitii se frequentaturum.* Sic Matth. Paris pag. 372. 493. 495.

Tyronia, pro *tyrocinium*, Exercitatio militaris. Arnobius Junior in Psal. 106. *Sicut tyronia corpus exercet, ita animam divina præcepta instituunt.*

Tyronatus, in l. 21. Cod. Th. de Tyronibus, pro eo tempore, quo tyrones militiam exercent.

TYROS. Glossæ MSS. ad Concil. Afric. c. 57. *Tyrorum, latronum. Tyros, Rusticus.* Vide *Syrus.*

Tysana, Ptisana, nostris *Tisane.* Acta S. Martinæ Virg. n. 38. *Erat autem leo immanissimus*, (cui devoranda objecta est S. Martina) *qui comedebat 40. libras carnis quotidie, & in potu ejus decimatas 8. tysana.*

TYTHLAN, vox Saxonica, Accusatio, in Ethelredi Regis institutionibus cap. 2. *Nec componat aliquis pro ulla tyhtlan*, &c.

TZANGÆ. *Tzancæ, Zancæ, Zangæ*, Calcei, seu potius Cothurni, qui crura & pedes tegebant. Glossæ Basil. τζάγγα, τὸ ὑπόδημα. Τζάγγια, in Chronico Alexandrino p. 768. & apud Theophanem, & Codinum de Offic. Lex 2. Cod. Th. de habitu, quo uti oportet &c. *Usum tzangarum atque braccarum intra urbem venerabilem nemini liceat usurpare.* Concilium Aurelianense I. c. 20. *Monacho uti orario in Monasterio, vel tzangas habere non liceat.* Canones editi a v. cl. Jacobo Petito p. 218. hic habent *ciangas.* Capit. Caroli M. lib. 7. cap. 304. *Ut Clerici pampis, aut tzangis, vel armis non utantur.*

Tzanca, Zancha, in l. 3. d. tit. Cod. Th. Epistola Galieni apud Pollionem in Claudio: *Zanchas de nostris Parthicis pariatria.*

Zanga. Vetus interpres Horatii ad Sat. 6. *Nam ut quisque insanus nigris medium impediit crus Pellibus. Nigris pellibus*, inquit, *zangis*, Glossæ Isidori: *zanga, pellis.* Glossæ MSS. *Zanga, ossa, i. ocrea.* Vide *Hosa.* Tzangæ autem ad medium crus usque pertingebant, unde *Ocreas* vocant Scriptores Latini. Hist. Miscella: *Ex rubris enim ocreis agnoscebatur.* Ubi Theophanes p. 263. Ἐκ τῶν ἀληθινῶν γὰρ τζαγγίων ἐγνωρίζετο. Will. Tyrius lib. 15. c. 23. de Manuele Comneno: *Ocreis, ut mos est in illo imperio, insignitus purpureis, ab universis legionibus certatim Augustus est appellatus. Caligæ* dicuntur Luithprando lib. 3. cap. 9. & Alberico, ubi de Balduino Imperatore CP. *Caligis rubeis secundum morem indutus. Cothurni*, Corippo lib. 2. *Hueses, seu ossa*, Willharduino n. 116.

Tzangas porrò purpureas, proprias fuisse Imperatorum Constantinopolitanorum, docent passim Scriptores Byzantini; nam ut ait Corippus:

Augustis solis hoc cultu competit uti.

Ita Basilius in Parænesi c. 63. Theophylactus Bulgar. de Institut. Regia c. 27. & alii, quos laudat Meursius.

Sed & Lazis Regibus τζάγγια ῥουσαῖα περσικῷ σχήματι adscribit Chronicon Alexandrinum pag. 768. κοκκοβαφὲς πέδιλον, vel πέδιλα ἐρυθρὰ, Scilitzes, & Bulgaricis Principibus Nicetas in Isaacio lib. 1. num. 5. Gothicis Regibus, Gregorius M. lib. 2. Dialog. c. 14. Imperatoribus Occidentalibus, Panegyricus Berengarii Imp.

Cum Princeps nitidus Tyrio procedit in ostro,
Tegmina vestitus crurum rutilante metallo,
Quale decus terræ soliti gestare magistri.

Aliis promiscuè Albertus Aquensis lib. 9. c. 28. *Caput verò Gerbodonis, & ejus crura pretioso ostro calceata & induta amputantes, defensoribus urbis ostenderunt.* Vide *Calcar.*

De vocis etymo censet Salmasius, cujus sententiam amplecti videtur Jacobus Gothofredus, ab ἄγχω, quod est *constringo*, & ἄγχη, vinculum, quo quid constringitur, deductam, unde factum ζάγχη, pro διάγχη, ut *Zabolus*, pro *Diabolus*, *zeta*, pro *diata*, & similia apud Latinos. Verum τζ apud Græcos recentiores pro δια usurpatum vix reperire est; imò semper ab iis præpositum literæ ſ. inflexione Italica, quod monent Eustathius ad Dionysii Perieg. pag. 100. edit. Henric. Stephani, satque probant verba, allata à Meursio incipientia à ζ. Proinde nescio, an non potiùs à Gallico *Sangle*, id est *Cingulum*, deduci debeat, tametsi conjecturam hanc omnino pro probabili, nedum pro vera nolim præstare. Vide Cujacium lib. 21. Observ. cap. 28. Leunclavium in Pand. Turc. n. 199. Fabrotum in Notis ad Anastasii Historiam Eccl. p. 95. Meursium in Gloss. Jacob. Gothofredum ad d. tit. Cod. Theodos. &c.

V. LIT.

V.

V LITTERA numeralis, quæ 5. designat. Unde versus:

V. verò quinque dabit tibi, si rectè numerabis.

Seu, ut habet Ugutio:

V. quoque pessundans, non plus quam quinque redundans.

Eidem literæ si recta linea superaddatur, quinque millia significat.

V. inquit Notkerus Balbulus, Opusc. *Quid singulæ literæ significent, in superscriptione Cantilenæ: Licet amissa in sua, velutì valde Vau Græca, vel Hebræa, velificat.* Vide A.

V. Literam, ut F. Germanos efferre, observat Ægidius Schudus in Descriptione Rhætiæ cap. 36. exemplisque aliquot probat v. cl. Stephanus Baluzius in Notis ad Agobardi librum de Judaicis superstitionib. adeo ut *Valradus*, *Vulda*, & similia promiscuè scribantur, pro *Fulradus*, & *Fulda*.

VACANTES, dicuntur Supernumerarii Magistratus, qui Codicillos magistratuum, annonas præterea & salaria dignitatis obtinebant à Principe, licet nullam functionem agerent. Ita *vacantes Tribunos* non semel habet Ammianus, ubi consulendùs Henricus Valesius p. 68. ut & Casaubonus ad Lampridium, & Jacobus Gothofredus ad l. ult. Cod. Th. de Agentib. in reb.

Vacans Ecclesia, Σχολάζουσα, dicitur, quoties viduata est, vel titulus à nullo possidetur. Episcopus verò, vel Clericus σχολάζων nuncupatur, qui ab hostibus, paganis, vel hæreticis sede vel titulo pulsus est.

Vacantes terræ, Desertæ, incultæ, in l. 3. Cod. Th. de Veteranis, quæ in l. 8. eod. tit. *Vagantes*, quomodo nostri eadem notione *Terres vaines & vagues*. Vide *Vagantes*.

Vacans mulier, Vidua, Marciano JC.

VACANTIA, *Otium*, σχολὴ, in Gloss. Gr. Lat.,

Vacantia Imperialis. Acta S. Theodori Ducis Mart. n. 2. *Tunc nuntiatum est ei de quodam doctore Dei viro, nomine Theodoro, qui factus erat Judicator Imperialis vacantiæ.* Ubi Metaphrastes, *Defensorem Regium* habet.

VACANTANEUS, Improvisus, incautus. Isid. Pac. in Chr. æra 782. *Sed Maroan unus ex Arabas Palatium adiens, periturum, & propria bella in diversa distractum, vacantaneum per tyrannidem ferociter appetens bellum.*

VACANTIVUS, Otiator, ἀνεργὴς, qui *vacat*. Suidas: Βακαντίβος, σχολαστὴς, μὴ προσκείμενον τῷ πράγματι αὐτῷ. Ita vocem hanc usurpat Synesius Epist. 67. ad Theop. ubi de Episcopis, qui vagi & errabundi sedes suas deserebant, otio indulgentes. Lampridius in Severo: *Jurejurando deinde constrinxit, ne quem adscriptum, id est vacantivum haberet, ne annonis Rempublicam gravaret.* Ubi Casaubonus legit, *ne quem adscriptitium, id est, vacantem haberet.* Vide *Vacans. Vacuus.*

VACATIO. Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu fol. 71. *In hoc alodo accipient Monachi de Domina 9. denarios & unum dimidium de servitio. Reddent autem prædicti monachi 7. denarios de vacatione.*

VACATIUM. Vide *Vaccagium*.

VACATURA, Beneficium Ecclesiasticum nondum vacans, sed *vacaturum*, ad quod Summus Pontifex, vel Prælati ipsi seu Episcopi Clericum aliquem promovebant; quæ quidem *provisionis* species interdicta variis Conciliis, ac præsertim Tridentino sess. 24. cap. 19. Joann. Brompton de Ludovico VII. Rege Franciæ: *Dum autem Clericus quidam privilegium Papale ei attulisset, quod in omni Cathedrali Ecclesia regni sui primam vacaturam haberet, cum fructibus medio tempore provenientibus, ille statim litteras combussit, dicens, se malle tales litteras comburere, quàm animam suam in inferno torqueri.* Jacobus Stephanescus lib. 3. de Vita sancti Cælestini V. PP. cap. 11. de ejus ineptis promotionibus:

O quàm multiplices indocta potentia formas
Edidit! indulgens, donans, faciensque recessit,
Atque vacaturas concedens, atque vacantes,
Assumens precibus nonnullum ad culmina sedum
Pontificum, variosque gradus, absente senatu, &c.

Vide Historiam S. Mariæ Suession. p. 443. & Historiam Academiæ Parisiensis to. 3. p. 582.

VACCÆ, olim in aliquot regionibus ac provinciis, præcipuæ fuerunt hominum facultates, adeo ut & mulctæ judiciorum in vaccis exsolverentur, ut colligitur ex Leg. Malcolmi II. Reg. Scot. c. 8. Stat. Will. Reg. Scot. c. 5. 6. Leg. Forestar. Scot. c. 3. ex Reg. Majest. lib. 3. cap. 19 ex Quoniam Attachiam. c 72 73. &c. Statutis Alexandri II. Regis Scotiæ cap. 1. 15. &c. atque eæ denique vice pecuniæ in commerciis darentur. Tabulæ fundationis Monasterii S. Severini in Vasconia: *Qua de causa eum locum ab illis cum omnibus ad se pertinentibus, dando illis trecentos solidos duodenarios argenti quadraginta quinque vaccas, cum multis rebus aliis.* Scribit Jacobus Waræus in Antiquit Hibern. c. 12. ex veteri Poëta Gallico sub Ricardo II. equum generosissimum emptum vaccis 400. Huc spectant illa Columellæ in Præfat. lib. 6. *In rusticatione vel antiquissima est ratio pascendi, eademque quæstuosissima; propter quod nomina quoque & pecuniæ & peculii tracta videntur à pecore; quoniam id solum veteres possederunt, & adhuc apud quasdam gentes unum hoc usurpatur divitiarum genus*, &c. Vide Reginonem an. 874. Monasticum Anglic. to. 3. pag. 205. Marcam in hist. Beneharn. lib. 1. cap. 12. num. 10. 11. lib. 3. cap. 8. num. 1. cap. 11. num. 5. in Probat. Adde præterea, quæ habent Agellius lib. 11. c. 1. lib. 33. cap. 1. Plinius lib. 18. c. 3. Tacitus de Morib. German. &c.

Vacca mulsa, id est lactans, in Lege Bajwar. cap. 2. §. 6.

Vacca jugo domita, vacca junctoria, quæ ad aratrum jungitur, in Leg. Longob. lib. 2. tit. 21. §. 6. 7.

Vacca alba. Joannes de Deo in Pœnitentiario lib. 5. cap. 10. de Pœnitentia Archidiaconi: *Secundò quia volunt habere pecuniam, vel vaccam albam pro investituris Ecclesiarum vel beneficiorum*, &c. quia rara.

VACCAGIUM, Tributum ex vaccis. Tabularium S. Trinit. Vindocinensis: *In curte S. Dionysii — perdonat Comes vaccagium totum.* Sammarthani in Abbat. O. SS. Andegav. ediderunt *vacatium*. In Charta Henrici III. Regis Angliæ pro Monasterio S. Salvatoris in Hibernia, in Monastico Anglic. tom. 2. pag. 1032. mentio fit *vaccarum solutionis, quæ dari solent pro Capitulis Utlagorum.*

VACCARIA, Ager vel prædium vaccarum numero alendo idoneum. Charta Joan. Regis Angl. tom. 3. p. 35. *Concessimus etiam eis, quod habeant ibidem vaccariam 40. vaccarum, cum pastura earum in foresta illa, & cum secta earundem ad duos annos; ita quod in fine singulorum duorum annorum amoveatur de foresta nostra secta earundem 40. vaccarum de duobus annis.* Monasticum Anglican. to. 2. pag. 165. *Et de bosco meo, sive arborum succisione, sufficientem materiam ad faciendas domos, & faldas duarum vaccariarum, quot opus habuerint, & virgas sufficientes ad domos faciendas in eisdem vaccariis, quantum necesse fuerit.*

Vaccaritia, eadem notione. Lex Alamann. tit. 75. *Si quis in vaccaritia legitima ubi sunt 12. vaccæ vel amplius, taurum ex ea involaverit vel occiderit*, &c.

Charta

Charta Caroli C. an. 37. pro Monasterio S. Bertini Audomarens. in Tabul. ejusdem Ecclesiæ: *Ad portam autem, ante fores Ecclesiæ, vaccaritiam cum hortulo. Vaccaritiæ dominicales*, in Charta ejusdem Caroli C. apud Malbrancum lib. 6. de Morinis cap. 29. Occurrit præterea in Capitulari de Villis c. 23.

Vaccharia, in eodem Monastico Anglic. tom. 1. pagin. 74.

Vacceria. Charta Philippi Regis Franc. & Roberti Comitis Flandriæ an. 1080. apud Miræum in Cod. Donat. piar. cap. 57. 58. *In eodem territorio apud Alfringhem 7. mansa terræ continentia* 100. *vaccas*. Et infra: *apud Ferlingehem dimidiam vacceriam* 16. *vaccarum*.

Vacheria, in Fleta lib. 2. c. 41. §. 13. *Inquiratur si aliqua vacheria, porcheria, vel alia domus, vel clausum aliquod construatur infra metas forestæ, & per quem & quando, & quantum per æstimationem pastura Regis favorata fuerit aut deteriorata per animalia, quæ exeunt à domibus illis.* Vide *VVallesheria*.

Vachivia, idem videtur quod *Vaccaria*, in eodem Monastico Anglican. to. 3. pag. 15. *Item dedit eis unam quarrucatam terræ,—& unam vachiviam de* 40. *vaccis cum secta earum per tres annos, & pasturam ad* 500. *oves cum secta earum per* 3. *annos*, &c. Mox: *Et quod liceat fratribus loca eligere cum vachiviam mutare voluerit per totam forestam, & fœna colligere in foresta, ad pasturam ovium & vaccarum.*

VACCARIUS, qui *Vaccarum* curam habet in prædiis rusticis: Gall. *Vacher*. Hujus officium describitur in Fleta lib. 2. c. 2.

Vaccarios præterea quidam sectarii ac factiosi sese appellarunt sub an. 1320. de quibus ita Chronicon MS. Montpeliense vernaculum. *item aquel an meteis se mogron autra manieira de gens que se appellavon Vaquiers, e volian passar & aussiaue cassanou los mesels.*

VACCATO. Fragment. Petronii: *Scilicet jam striga puerum involaverant, & supposuerant stramentitium vaccatonem.*

VACHETA, navis species. Andreas Dandulus in Chron. MS. an. 1257. *Viginti novem galeas*, 10. *vachetas, &* 9. *naves festinanter præparari fecerunt.*

VACHIVIA. Vide *Vaccaria*.

VACIA. Ignotus Casinensis in hist. Longob. cap. 10. *De B. Benedicti cœnobio abstulit—vacias duas, pensantes libras* 30. *& fundatos duplices* 7. Idem fortè quod *Vauca*. Vide *Bauca*.

VACILLUM. Vide *Vas*.

VACIVUS, Otiosus. Regula Magistri cap. 18. *Et si alii fratres sequestrantur in alio laboris opere, tales sequestrentur, qui Dei plus possint præsentiam timere, præoccupato in coquina Præposito, cum negligentiore remanente vacivo Præposito; ut & vicibus honorem impleant emendandi, & vicibus humilitatem exerceant serviendi.* Aliàs Plauto, & aliis, *vacivus* & *vacuus*. In Glossis verò Lat. Gr. *Vacivus*, exponitur εὔχαιρος, i. opportunus, *tempestivus*. Vide *Vacantivus*.

VACO. Charta Occitanica an. 1298. in Regesto Philippi Pulchri Regis an. 1299. n. 13. ex Tabulario Regio: *Item stagiam dictæ domui contiguam, vaconem seu insulam, quæ est juxta domum prædictam, quater viginti & quindecim jornalia terrarum cultarum, tam intra insulam de Baria, quàm in parochiis de Vassaria & de Castellione.*

VACTROPERITI. Vide *Bactroperatæ*.

VACUARIUM. in Notis Tyronis p. 198.

VACUEFACERE, Vacuare, κενῶν. Utitur Macrobius Saturn. lib. 1. c. 2. lib. 7. c. 12.

VACUUS, Irritus, inanis. Charta Chlotarii Regis in Conciliis Gallicanis Sirmondi: *Quæ* (licentia) *si quolibet ordine impetrata fuerit, vel obtenta, à judicibus repudiata habeatur & vacua.* Collectio Canon. Martini Bracarensis c. 32. *Ordinatio ejus vacua deputetur.* Testamentum Hadoindi Episcopi Cenoman. *Et si aliquis exinde Epistolam quasi à nobis factam protulerit, vacua & inanis permaneat.* Marculfus lib. 2. form. 17. *In reliquo vero qualescunque a quocumque Epistola de nostro nomine, manu nostra firmatæ ... fuerint,—vacua permaneant.* Formulæ secundùm Legem Roman. form. 1. *Et si fuerit ulla qualibet persona, quæ præter istum alterum instrumentum exinde prolataverit, aut anterius aut posterius, quod nos nec fecimus nec facere rogavimus, nullum sortiatur effectum, nisi vacuum & inane permaneat.* Leges Luithprandi Regis Longob. tit. 17. §. 4. *Et si alter fecerit, sit ipsa venditio vacua.* Sic Latinis etiam priscis. *Vacui fasces*, apud Calpurnium Eclog. 1. cassi, ac nullius potestatis, cujusmodi sunt Consulis codicillaris:

> *Jam nec adumbrati faciem mercatus honoris*
> *Nec vacuos tacitus fasces, & inane tribunal*
> *Consulis accipiet.*

Observationes vacuæ, inanes, apud Apulejum lib. 9. *Vacuus labor*, &c.

Vacuæ terræ. Vetus Consuetudo Normanniæ cap. 8. *Toutes terres cultivées sont en deffens, de quoy bestes peuvent legierement tollir les fruits. Lesdites terres sont en deffens depuis la my Mays jusques à la sainte Croix en Septembre. Et autre temps elle sont communes, se elles ne sont closes ou defendues d'ancienneté, si comme de haies ou telles choses.* Glossar. Gr. Lat. Σχολαῖα, *vacua*. Alibi: Ψιλὴ χώρα, ἡ σχολάζουσα, *vacua*. Ψιλὸς τόπος, *vacuus*.

Vacuare, Inane, irritum, & *vacuum* efficere. Gloss. Gr. Lat. MS. ἀκύρωσις, *al rogatio*, *evacuatio*, *irritum*. Perperam in edito, *arrogatio*. Facundus Hermianensis lib. 2. c. 1. *Nam si legibus vestris bene atque utiliter censuistis, ut quæcunque vestra rescripta, contra ipsas, quas promulgastis, leges, in quibus vobis deservitur, & quas vobis infringere licet, per subreptionem fuerint elicita, vacuentur*, &c. Regestum Joannis XXII. PP. in Secret. an. 18. fol. 208. *Nec non dissolvendi, vacuandi, annullandi ac irritandi quasvis colligationes — facultatem concedimus. Viribus vacuari*, irritum haberi, in l. 8. Cod. Th. de Suariis. Vide Constit. Gener. Chlot. Regis c. 9.

Evacuare, idem quod *Vacuare*, Vacuum & inane reddere. Gloss. Gr. Lat. ἀκύρωσις, *abrogatio*, *evacuatio*, *irritum*. Lupus Ferrar. Epist. 71. *Sed postea ad persuasionem eorum, qui cum Dei offensione non timent ditescere, evacuata duplici eleemosyna, votum secularium de memorata cella implere coacti estis.* Baldricus Noviom. l. 3. c. 3. *Non solùm evacuavit promissum*, &c. Joannes Sarisber. lib. 1. Policrat. c. 2. *Parricidii siquidem species est, impugnare jura naturæ, & sacrilegii instar, parentis leges evacuare, & matri omnium honorem debitum non referre.* Apud Littletonem sect. 64. *C'est eschange est voide, por ceo que les estates ne sont mie egales.* Utuntur præterea l. 8. Cod. Th. de Suar. pecuar. lib. 3. de Immunit. nemini conced. S. Ambrosius in Apolog. David. & in Lucam, S. Augustinus de Cura pro mortuis, Facundus Hermianens. l. 2. c. 1. Concil. Regense c. 3. &c. Vide Append. ad Capitul. n. 104.

Evacuatoria, Apocha, qua creditor, amissa cautione, profitetur, sibi solutam fuisse pecuniam; cautione enim reddita, apocha non datur, cum redditio chirographi ad solutionem probandam sufficiat. Id indicant Formulæ, quibus pro lemmate est: *Evacuatoria*, apud Marculfum lib. 2. form. 25. & Formulæ veter. apud Bignon. pag. 253. & 372. 1. edit. Formula autem *Evacuatoriæ* habetur in l. 47. D. de Pactis: *Si quod instrumentum apud me remansit, vanum & pro cancellato habebitur. Evacuata obligatio*, sublata dicitur in l. 4. fin. C. de Solut. S. Augustinus de Cura pro mortuis: *Ubi esset recautum, quo illa cautio vacuata fuerit, indicavit.* Vide Formulas Andegavenses 17. & 18.

Evacuarium, idem quod *Evacuatoria*. Marculfus l. 2. form. 27. *Et quomodo solidos vestros reddere potuere, meam cautionem ... evacuario intercedente recipiamus.* Vide *Vacuarium*.

VADA, Itinera, vectigalia, etiam fluviorum, in Jure Hungarico. Sambucus.

VADACULUM, Tolosæ, *le Vadacle*. Will. de Podio-Laurentii cap. 17. de Tolosanis: *Ex improviso — versus pontes Garumnæ vexilla dirigunt transeuntes, & vadantes subtus vadaculum, ad exercitum apud Vaurum properarunt.* Adde cap. 30.

VADERE. *Qui mentiendo vadunt*, in Capitul. 1. an. 810. c. 1. lib. 3. Capitul. c. 59. & in Addit. 2. Lud. c. 14. Phrasis Gallica, *qui vont mentant*.

VADIUM, *Wadium, Gaudius, Guadia*, &c. Vadimonium, pignus, fidejussio. Ebrardus in Græcismo cap. 19.

Vado viam, Vado quadrupedem, Vadio, Vadium do:
Pro consorte Vador: sonat hoc quod sum fidejussor.

Chronicon Laurishamense: *Ornatum quoque Ecclesiasticum, quem Vintherus ambitu simoniæ expilaverat, & in vadio exposuerat, plurima ex parte recuperavit.* Alibi: *Tres libros auro & argento, gemmisque pretiosis exornatos, crucem quoque auream in vadio exponenda concessit.* Glanvilla lib. 10. cap. 6. & Regiam Majestatem lib. 3. cap. 2. *Creditur, quandoque ex mutuo res aliqua sub vadii positione, quod cum fit, quandoque res mobiles, ut catalla ponuntur in vadium. Quandoque res immobiles, ut terræ & tenementa, & redditus, sive in denariis, sive in aliis rebus existentes.*

Wadium. Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu fol. 80. *Facio autem hoc donum pro salute mea, & pro wadio, quem adfinem daturus sum, ut quacunque morte præoccupatus fuero, deinceps de hac vita sine wadio & confessione non exeam.* Id est, non facta eleemosyna.

Wadius, Fidejussor, sponsor, vas. Capitula ad Legem Salicam c. 1. §. 8. *Liber, qui se loco wadii in alterius potestatem commiserit*, &c. Lex Alaman. tit. 3. *Roget sibi eum reddere, & donet legitimum wadium, ut illam culpam illi servo concessam habeat.* Ita in Lege Bajwar. tit. 1. c. 6. §. 3. tit. 10. §. 3. &c. Ubi quandoque idem videtur quod *Vadium*. Capitula Caroli M. lib. 3. c. 29. *Liber, qui se loco vadii in alterius potestate commiserit.* Cap. 65. *Semetipsum in medio pro servo dare studeat.* Annales Francor. an. 777. *Saxones reddiderunt per Wadium, & spopondetunt se esse Christianos*, &c. Odo Cluniac. lib. 1. de Vita S. Geraldi cap. 24. *Scilicet quod debitum wadii nequaquam debitori relaxare solitus erat, omnino falsum est*, &c.

Wadia, Fidejussor. Lex Longob. lib. 2. tit. 21. §. 9. *Si quis alii wadium & fidejussorem de sacramento dederit*, &c. Adde §. 10. 12. 14. 15. &c. tit. 30. 33. 34. 50. 55. lib. 2. tit. 30. §. 1. lib. 3. tit. 3. §. 10.

Guadius, *Guadium*. Herardus Turonensis Archiep. in Capitul. c. 42. *Non constringantur per guadios vel sacramenta.* Vetus Notitia apud Beslium p. 224. *Unde judicatum est à domno Comite, & ab omnibus suis circumstantibus, quod prædictus Launus eundem alodem secundum legem & judicium per guadium suum eidem Isarno reddidisset, quare eum inquietaverat, cum lege & fide facta.* Charta Heccardi Comitis Augustodunensis in Tabulario Prioratus Persiaci in Burgundia apud Perardum: *Ut sicut per instrumenta Kartarum vobis tradidi, & per quadium & andalugum, seu per istos breves commemoratum habeo.* In alia apud eundem habetur, *seu per guadium & andelagum.* Proinde emendanda formula 183. apud Lindenbrog. *per meas wadros aut andelangos*: Legendum enim *wadios*.

Vadium dare juri standi, vel *rectum* faciendi, quod *Vadium recti* vocant Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 52. *Per judicium recti vadimonium dare*, ibidem. Charta Alamannica 90. apud Goldastum: *Post hoc testimonium dedit Odathartus vvadium Folcroho Misso, ut esset paratus in præsentia Domini Imperatoris in placito generali justitiam faciendi.* Tabularium Vindocinense fol. 117. *Comes Burchardus puer honorem Vindocinensem obtinens, ætatis puer, senili maturitate, ipse faciens emendationem, vadimonium rectitudinis tradidit*, an. 1077.

Dare vadium in misericordia pecuniæ suæ, hoc est, ni fallor, ita ut in arbitrio sit domini *vadium* reddere. Charta Henrici I. Regis Angliæ apud Ricardum Hasgultaldensem: *Et si quis baronum meorum forisfecerit, non dabit vadium in misericordia pecuniæ suæ, sicut faciebat tempore patris mei vel fratris; sed secundum forisfacti modum ita emendabit*, &c.

Vadium mortuum, est Hypotheca creditori sic oppignerata, ut fructus, quos durante tempore oppignerationis producit, omnes fiant creditoris, idque sine computo inde debitori faciendo. Ita Covvellus l. 2. Instit. tit. 4. §. 1. Regiam Majestat. lib. 3. cap. 2. §. 5. *Item invadiatur res quandoque in mortuo vadio, quandoque non; dicitur autem mortuum vadium illud, cujus fructus, vel redditus percepti interim, in nullo se acquietent.* Quæ quidem *vadii mortui* species pro usuraria semper habita est. Ibidem lib. 3. cap. 5. & Glanvilla lib. 10. c. 8. *Cum verò res immobilis ponitur in vadium, ita quòd inde facta fuerit seisina ipsi creditori, & ad terminum, aut ita convenit inter creditorem & debitorem, quod exitus & redditus interim se acquietent, aut sic quòd in nullo se acquietent. Prima conventio justa est, & tenet, secunda injusta est & inhonesta, quæ dicitur Mortuum vadium; sed per curiam domini Regis non prohibetur fieri, & tamen reputat eam prospecie usuræ. Unde si quis in tali vadio decesserit, & post mortem ejus hoc fuerit probatum, de rebus ejus non aliter disponetur, quàm de rebus usurarii.* Vetus Consuetudo Normanniæ MS. 1. part. 2. sect. cap. 8. *L'autre maniere d'usure si est en mortgage. Mortgage est dit, quant cil, qui tient la chose en gage, en a les fruis & les issuës, & ne contrevient en la déte. Si comme aucun baille à un autre sa terre en gage pour 20. livres, quant cil, qui tient la chose reçoit les issues par dessus son chatel, tout est tenu à usure.* Alibi: *Mortgage est qui de rien ne sera aquitté, si comme quant aucune terre est baillée en gage pour cent sols, par tel convenant, que quant cil, qui l'engage, la voudra avoir, il rendra les cent sols. L'en appelle vif gage, qui se aquitte des issuës; si comme quant l'en baille en gage une terre pour cent sols jusques à trois ans, qui doit estre renduë toute quitte en fin de terme; ou quant terme est baillie jusques à tant que les deniers, qui sont prestez, soient traiz des issues de la terre.* Extat in libro Anglico *Justice of peace* p. 148. *Forma de morgagio feoffando per debitorem.*

Appellationis rationem eam esse putat Littleton sect. 132. quod ejusmodi *vadium* pereat & *moriatur* debitori, si condicta die summam pecuniæ, pro qua prædium impignoratum est, non exsolvatur; contra creditori perinde pereat, si exsolvatur. Unde *vivum vadium* dici ait Edvv. Cokus, *quod nunquam moritur ex aliqua parte, quod ex suis proventibus acquiratur.* Multa habet hoc loco Littleton, & sectionib. seqq. de *mortuo vadio*.

Mortuum vadium practici etiam nostrates vocant feudum, seu prædium, quod à parentibus datur liberis in maritagium, vel per testamentum, quo, ut & redditibus, ii fruantur, donec constituto tempore redimatur. Aresta Parlam. in oct. Nativ. B. M. an. 1259. fol. 95. *Balduinus D. Bellæ: aliis dedit in maritagium filiæ suæ 800. libras. & pro ipsa pecunia tradidit ipsi centum lib: atas terræ de feodo Regis in mortuum gagium*, &c. Petrus de Fontaines in Consilio: *Més se deniers furent donné en mariage, & la terre baillie à mort*

vvage por les deniers aprés le mort à la fille, qui n'a point d'oir de ſon cors, demorra la terre por la moitié del nombre au mari, ou à ſon oir, &c. Hujusmodi *mortui vadii* mentio eſt præterea in aliquot Conſuetudinibus municipalibus, Inſulenſi nempe art. 27. & aliis locis, & Arteſienſi tit. 39. apud Butilerium in Summa rurali, &c.

Gagium-Plegium. In Conſuetud. Normanniæ art. 28. 108. 189. & ſeqq. & 366. *Gageplege.*

Vadium plicare. *Le Roman de Garin* MS.

Devant le Roi ſont li gages ploié,
Des deux Barons qui ne ſont gueres chier.

Vadium ad remanens. Concilium apud Clarendonam an. 1163. c. 4. *Excommunicato non debent dare vadium ad remanens, nec præſtare juramentum; ſed tantùm vadium & plegium ſtandi judicio Eccleſiæ, ut abſolvantur.* Ita apud Bromptonum, ubi Matth. Paris habet *ad remanentiam.*

Vadia, Stipendia, noſtris *Gages*. Bromptonus in Ricardo I. *Et dedit unicuique eorum*, (Militum) *vadia ſua & liberationem ab illo die uſque ad proximum Paſcha ſequens.*

Guadia, Ugutio, & Joan. de Janua: *Guadia, debita conſtitutio.* Notitia Judicati in Tabulario Caſaurienſi: *Ipſe Majo per inquiſitionem, & per idoneos homines guadiam dedit ad probandum.* Chronicon Farfenſe pag. 653. *Tunc ab omnibus decretum eſt, ut idem Panao guadiam cum ſuis ad partem Palatii daret, & componeret juxta edicti paginam de ipſo Judicatu incenſo.* Infrà: *Et guadiam de compoſitione juxta legem dare fecerunt.*

Wadiare, Guadiare, guadium conſtituere, vel guadia firmare, Ugutioni. Gloſſ. Lat. Gall. *Guadiare, Gager, fermer.* Leges Alvredi Regis Weſt-Sax. c. 1. *Si quis autem vadiet, quod fieri juſtum ſit, & tranſgrediatur*, &c. Chronicon Farfenſe pag. 666. *Si autem aliqua querimonia adverſus hujus monaſterii rectores inſurrexerit de jam dictis rebus, — noſtræque acclamaverint clementiæ præſentiam, Comes noſter & Miſſi noſtri diſcurrentes, ſeu Miniſtri Rei publicæ, faciant ambas partes in noſtram audientiam guadiare.* Vetus Notitia apud Beslium in Epiſc. Pictavenſibus. *Poſtea verò Presbyteri guadiaverunt, quod injuſtè ita ſanè fecerant, & illorum extitit fidejuſſor Launo Abbas.* Alia Notitia Judicati apud Galandum de Franco alodio p. 296. *Guadiavit ergo Heudo Comiti per judicamentum curiæ ejus foriſfactum invaſionis & injuſtitiæ ſuæ; & cum deinde judices, quid in gaudio contineretur, Heudo interrogaret, reſponderunt judices: Quantum Comiti placeret.* Concilium Inſulanum an. 1234. c. 9. *Quicunque auctoritate vel temeritate propria Eccleſias, vel Eccleſiaſticas præbendas pignoraverit, vel guadiaverit*, &c.

Gagiare. Tabularium monaſterii Deiparæ Sanctonenſis fol. 23. *Nobis baculo in Cartula pendente gathgiavit.* Charta Mauritii *d'Arablay*, in Tabulario Vindocinenſi fol. 201. *Et recognovit, quòd in præfato burgo, & talliata nihil habebat, & quòd injuſtè calumniatus fuerat, & inde guagiavit rectum cum cornu Cappæ ſuæ Domino Roberto Abbati.* Stero in Chron. an. 1251. de Frederico II. Imp. *Veneno extinctus ſepultus eſt — tam occultè, quòd multi per annos 40. vadiabant eum vivere.*

Wadiare in Prætorio, — *vvadium ſuum in judicio comprobare*, in Lege Longob. l. 3. tit. 1. §. 43. Capitula Ludovici Pii an. 826. edita à Labbeo in Conciliorum editione c. 6. *Si fortè quiſpiam aliquem mallaverit, & ille, qui mallatus fuerit, dixerit eum ſervum ſuum eſſe, — jubemus ut præſentialiter inter ſe vvadient, ut ad primum, vel ſecundum, vel tertium placitum cauſam ipſam definiat.*

Invadiare, Pignori ponere, *Engager*. Quaſi rem *in vado ponere*, id eſt, tutò, accepto pignore, alicui dare. Notum proverbium apud Terentium & Plautum: *Res in vado eſt*, unde fortè nata vox *vadium* & *invadiare*. Leges Edwardi Reg. Angl. cap. 35. de armis: *Non debent illa invadiare, nec extra regnum vendere*, &c. Burkhardus de Caſib. S. Galli cap. 11. *Calicem aureum — invadiavit*, &c. Occurrit paſſim.

Vadium in duello, ſeu monomachia, appellabant rem quamvis, quæ vice pignoris ab eo, qui provocabat, in medium projiciebatur coram judice; quo quidem facto verum ſe dicere, vel ab objecto crimine non modò ſe innocuum eſſe; ſed id etiam duello adverſus quemlibet probaturum profitebatur. Tum enim accuſator, aut quivis alius, pignus à terra tollebat, eoque ipſo duellum amplectebatur. Skenæus ad Regiam Majeſtat. lib. 3. c. 23. *Vadiatur duellum, cum actor, ſive appellans, querelam ſuam proponit, eamque duello per ſe vel per ſuum campionem ſe probaturum offert. Et reus ſive appellatus affirmat contrarium eſſe verum, & ſe vel ſuum campionem, in ſui ſuæque cauſæ defenſionem ad duellandum affert. Hinc inde dantur vadia; ab actore vadium diſrationandi; à reo vadium defendendi, quod in hoc regno fit, cum duelliones hinc inde chirothecas offerunt.* Vetus Charta: *Sed quia ipſe erat debilis corpore, — quidam nepos ejus nomine Guitcelinus dedit vadimonium duelli judicio curiæ pro eo, & venerunt in campum ad faciendum duellum*, &c. Philippus de Bellomanerio cap. 61. *De tos cas de crieme on pot apeler ou venir à gages, ſi li accuſeres en veut fere accuſation, ſelont ce que apiax ſe doit fere; car il convient, que cix, qui eſt apelés, ſe deffende.* Qui porrò vadium tollebat, dicebatur illud *operire*. Harduinus *de la Faille* Tractatu MS. *du Champ de bataille: Et ſi aucun des parties ſe partoit aprés jugement aſſis, gaige jetté & convert, ſans la licence ou bonne ſeureté, icelui partant doit eſtre tenu & prononce pour convaincu.* Vide *Duellum*.

Vadiare, bellum, ſeu duellum. Bromptonus: *Alii verò dixerunt, quod Comes nec Baro, nec aliquis Regi ſubditus bellum contra Regem in appellatione ſua de lege poteſt vadiare; ſed in toto ponere ſe in miſericordia ſua, & emendas ſibi offerre competentes.*

Judicium ferri vel aquæ vadiare, in Legibus Adelſtani Regis c. 30. id eſt, purgationem criminis ſibi impoſiti per hæcce *judicia* offerre.

Legem vadiare. Vide *Lex*.

Vadiare de ſervitio dicebantur vaſalli, cùm notum faciebant domino ſeſe ab ejus homagio receſſuros, niſi eorum *Pari* jus ſeu rectum faceret. Ita paſſim in Aſſiſiis Hieroſolym. MSS. cap. 205. 206. 207. ubi formula vadiandi ſervitium ſic deſcribitur: *Nous tous enſemble, & chaſcun par ſoi vous gajons* (vel *gageons*) *dou ſervice, que nous vous devons, tant que vous aiez rendu à noſtre Per ſon fié, ou ne dites raiſon pourquoi vous ne le devez faire.* Cap. 207. *Et tous les homes dou Roy requiſtrent au Roy que ils s'en ſoffriſt de ce, que il avoit encis lor Per congée, & que ſe il s'en ſoffroit, & menoit Meſſire Raoul par eſgart de ſa Court, que ils li guageroient tous enſemble, & chaſcun pour ſoi, don ſervice que ils devoient, tant que il euſt fait leur requeſte.* Et cap. 24. *Sont les cas auſquels on peut gager de ſervice le Seigneur, ou le conjurer de ſa foi.* Vide capp. ſeqq.

Diſvadiare, Rem oppigneratam redimere, *Deſgager*. Chronologia Auguſtinenſis Cantorberienſis: *Carta de terra, quam Abbas Hugo diſwadiavit de Wiberto de Thaneto.* Charta Richardi de Porcomortuo in hiſt. Abbat. S. Cathar. Rothom. *Quouſque pecunia noſtra, de qua omnes illas res debent diſwadiari, ab uxore ejus & filio nobis reddatur.*

Disvadiare, Pignori capere, vel pignus auferre & retinere. Charta Reginaldi de Bosco in hist. Abb. S. Audoeni Rotomag. pag. 436. *Neque nos possumus vel debemus in prædicta foresta aliquem disvadiare propter aliquod forisfactum, nec capere propter aliquam manuum operationem, quam in ea faciat.* Hac notione *desgager*, usurpant Consuetudines S. Aniani art. 5. Stampensis art. 154. Montargensis cap. 4 art. 12, 13. cap. 18. art. 6. Camerac. tit. de Actionib. art. 4. 5. *Desengager* in Consuet. S. Severi tit. 14. art. 1.

Divadiare, eadem notione, Pignori capere, in pignus retinere. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 23. *Si quis blodwitam — & hujusmodi forisfaciat, & inde veniat sine divadiatione, vel calumnia, placitum domini sui est.* Cap. 41. *Si quis autem, ubi forisfecerit, retentus vel divadiatus sit, plenè componat.* Cap. 57. *Si inter eos homines disceptetur in curiis super accusationibus, alternatim sibi rectum faciant in causis suis, nisi quis retentus, vel divadiatus sit, vel plegiatus pro culpa sua*, &c. Cap. 80. *Au divadietur aut retineatur ibi malefactor.* Adde cap. 41. & 94.

Vadiare, *gagiare*, eodem etiam significatu, Pignus à debitore invito auferre, præsertim ex sententia judicis. Charta Durandi Episcopi Cabilonensis: *Ita tamen quod non possunt vadiare in clastro; sed quando ille, qui forefecit, recedit à claustro, tunc possunt emendam levare, secundum quod forefecit.* Consuetudines MSS. Solemniaci in Arvernis: *Creditor, qui habebit domum apud Solignac, poterit ibidem debitorem suum autoritate propria gagiare ratione debiti ibidem contracti.* Concilium Avenionense an. 1279. cap. 1. *Occupare, détinere, pignorare, seu gadiare*, &c. Charta an. 1292. apud Perardum pag. 564. *Quod Præpositus Tornodori — non potest, vel non poterit gagiare, vel facere gagiari, nec justitiam exercere in villa S. Michaelis prædicta*, &c. Libertates Oppidi Montis-Regalis in Sebusianis an. 1287. *Si Miles, vel quilibet extraneus debeat debitum alicui Burgensi Montis-Regalis, Præpositus, vel alius de familia domini debet ire cum creditore, vel sine creditore, sine aliqua contradictione, & sine dono & mercede ad gagiandum debitorem, & eum gagiare.* Assisiæ Hierosol. cap. 113. de Sponsoribus: *Si ledit pleige dit que il n'a dequoi il lui puisse faire que pleiges, l'autre li doit dire, Fournissés en l'assise, & il la doit fournir ensi, que il doit jurer sur sains, que il, ne autre pour lui n'a dou sien à couvert, ne à descouvert de quoi il puisse faire que pleige, que la robe de sou vestir, & dras de son lit; & se pleige fit ledit serment, il fournit l'assise, que l'autre ne peut, ne ne doit gager par l'assise la robe de son vestir, ne de son lit, si convient il que il seuffre tant, que il trove aucune chose dou sien, que il puisse guager*, &c. Ita vocem *Gager* usurpant Consuetudines aliquot municipales, Senonensis art. 129. Burbonensis art. 134. Bayonensis tit. 8. art. 11. 26. art. 13. Melodunensis art. 327. 328. Calvimontensis art. 96. Victriacensis art. 120. Bituric. tit. 10. art. 5. Altisiodor. art. 171. &c. *Dégager*, eadem notione, Consuetudines S. Aniani art. 5. Sellensis art. 2. Feritatis Imbaldi art. 7. Tremblajensis art. 7. & aliquot aliæ.

Pignerationem duplicem statuunt Jurisconsulti, unam scilicet quæ fit invito debitore, quam *pignus coactivum* vocant; alteram, quam debitor ipse sponte præstat, *pignus conventionale* appellatam. Prior pigneratio fit ut plurimum judicis auctoritate, quà creditor domum debitoris ingreditur, inque rem ipsius, in debiti sibi statuta die exsolvendi securitatem, involat & manus injicit, ni debitor die præterita debitum exsolvat, distrahendam & subhastandam. Idque ἐνεχυράζειν dicunt Græci, pignora capere invito debitore, ad discrimen ἐνεχυριάζειν, quod est pignus dare & tradere. Ἐνεχυράζειν τὴν οἰκίαν apud Demosthenem contra Everg. domum debitoris vi, eoque invito, ingredi, & pignora auferre, quod vetatur in Deuteron. cap. 24. v. 10. 11. *Cum repetes à proximo tuo rem aliquam, quam debet tibi, non ingredieris domum ejus, ut pignus, auferas; sed stabis foris, & ille tibi proferet pignus, quod habuerit.* Ubi versio 70. Interpret. οὐκ εἰσελεύσῃ εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ἐνεχυράσαι τὸ ἐνέχυρον αὐτοῦ. Ejusmodi verò pigneratio coacta, Pragmaticis Gallis.

Gageria dicitur, quæ fit ex vi contractus obligatorii, vel sententiæ, aut aresti contra debitorem lati, cujus res mobiles in Regia manu ponuntur, & sequestrantur. Charta Joannis Briennensis an. 1200. in Tabul. Campaniæ Thuano pag. 270. *Et octingentas libras, quas posui in gageria, quam à fratre meo accepi.* Alia Gaufredi D. Joinvillæ Senescalli Campan. an. 1190. pag. 71. *Si absque ipsius licentia de prædictis terris amodo dividerent, vel in vadium sumerent, emptionem suam & gageriam amittent.* Institutiones Capituli Gener. Cisterciens. dist. 11. cap. 3. *Gageriæ autem ulterius non accipiantur, exceptis feodis nostris, secundum quod à jure est concessum*, &c. Eadem habent fermè Statuta antiqua Cartusiens. 2. part. c. 32. §. 29. Libertates Oppidi Jasseronis in Sebusianis an. 1283. *Item concedimus, ut nullus teneatur accipere pignus, vel gageriam, à nobis, vel ab aliquo alio, nisi plus tertio valuerit, quàm illud, pro quo offertur*, &c. Ita usurpant veteres Chartæ apud Roverium in Reomao pag. 232. 233. 236. 240. quæ potissimum sunt de prædiis in *gageriam* datis.

Vadare, Fidejubere pro alio, vel in vadem se dare. Glossæ Isid. *Vadatur, promittit, pollicetur, fide dicit.* Flodoard. lib. 4. hist. Remens. cap. 19. *Pro quo facinore vadatus in hac Synodo, centum libris argenti pacatur cum præfato Stephano Episcopo*, &c. Adde Baldricum Noviom. lib. 1. cap. 65. lib. 2. cap. 1.

Revadiare, *Rewadiare*, *Reguadiare*, eadem qua priùs notione, *Vadium dare* pro re quavis. Chartæ Parensales form. 6. *Sic ei in præsenti fuit judicatum, ut ipsum servitium sancti illius, unde negligens aderat, ipsi Advocato sancti illius rewadiare deberet, quod ita & fecit, & seipsum ad servitium sancti illius ibi se in præsenti recredidit.* Vetus Charta apud Beslium p. 176. *Sic ad præsente ipsa falsitione per ipsa Charta rewadiaverunt, & in servitium S. Juniani de patre genitore eorum Allifredo se cognoverunt, & ad pedes ipsius Ramnulfo se postradiderunt, & wadios de omnibus ei dederunt, per quid ipsa falsitione præsentaverunt, vel per quid illo servitio contenderunt.* Placitum Caroli C. an. 22. in Tabul. S. Dionysii: *Visi fuimus judicasse, ut memoratus Major nomine Autreneus inantea adtetisset, & unusquisque de supradictis servis ipsum servitium inferiorem, unde de legibus probatus habet, mallasset vel repetisset, & ipsum servitium emendassent, & revadiassent, sicut & fecerunt.* Baldricus lib. 1. Chron. Camerac. c. 118. *Eo siquidem pacto ut Walterus pro admissis 20. libras argenteorum revadiaret.* Continuator historiæ Episcoporum Virdunensium n. 4. *Deinde summam pecuniæ ad diem denominatum Domno Episcopo revadiavit.* Vetus Notitia apud Perardum p. 149. *Tunc judicatum est à supradictis Scabineis, ut de ipsis cannis quod mortificavit, legem faceret & rewadiaret, seu supradictam terram legaliter redderet, quod & fecit.* Chronicon Farfensis monasterii: *Tunc supradicti Missi & judices eos regwadiare fecerunt, fidejussores utriusque secundum legem ponentes.* *Heribannum rewadiare*, in Capitul. 1. an. 812. c. 2. 9. Capit. Caroli M. lib. 4. cap. 70. *Ut vassi nostri — qui anno præsente in hoste non fuerunt, heribannum rewadient*, &c. Appendix 2. ejusd. lib. c. 8.

Ut omnia, quæ vvadiari debent, juxta quod in Lege continetur, pleniter secundum ipsam revvadiata fiant. *Bannum revvadiare* lib. 5. c. 43. & in Addit. 4. Lud. Imp. c. 70. in Capit. 1. an. 812. c. 3. 5. in Edicto Pistensi cap. 21. in Capit. Caroli C. tit. 40. cap. 1. apud Hincmarum Laudunensem pag. 610. 612. &c. *Bannum vvadiare* in Lege Longob. lib. 3. tit. 1. §. 43. Addelib. 2. tit. 21. §. 29. & Addit. 2. Capitul. lib. 4. c. 8. *Debitum revvadiare*, in Edicto Pist. c. 22. *Debitum vvadiare*, in Lege Longob. lib. 1. tit. 2. §. 11. *Revvadiare xenium*, apud Flodoardum lib. 3. hist. Rem. pag. mihi 560.

Gagium, Pœna, mulcta pecuniaria. Charta an. 1256. in Regesto Comitum Inculismensium: *Remittendo & franchisando nobis & dictæ villæ garenam suam, habebat in vinablio & territorio dictæ villæ, & gagia sive pœnam, quæ occasione dictæ garenæ à venantibus in eadem consueverat percipere & habere.* Consuetudo Castri Bellaci in Charta Hugonis Marchiæ Comitis in eodem Regesto: *Si quis bannum Comitis infregerit, debet reddere de gagio solidos 60.* Charta anno 1289. in hist. Beneharn. pag. 311. *Census nostri sunt assignati & Statuti ad Mortgatgia & pœnæ similiter.* Alia Radulfi Issoldunensis an. 1235. *Si verò ex prædicto pascuario non fideliter soluto gagium contingeret evenire, totum gagium meum erit.* Charta Philippi Regis Franc. an. 1310. pro Libertatibus Bastidiæ in Petrogoricis, ex Regesto 47. Tabularii Regii n. 38. *Et nisi prædictæ obliæ nobis solutæ fuerint prædicto termino, quinque solidi nobis solventur pro gagio, & obliæ supradictæ.*

Gagiare, Mulctam solvere. *Emendam gagiare*, in Statuto S. Ludovici an. 1259. *Gager l'amende*, in Consuetudine San-Paulana art. 32.

Disgagiare, nostris *Desgager*, Mulctam impositam exsolvere, in Consuet. Villænovæ *d' Arjançon* in Pict. an. 1233.

Gajare, Solvere. *Gajabit* 5. *solidos*, &c. passim in Tabul. S. Albini Andegav. *Gager & paier le rachapt*, in Consuetud Lotharingiæ tit. 17. art. 1. 3. Turon. art. 144. Leodunensi cap. 11. art. 6. cap. 14. art. 3. Andegav. art. 115. 266. Cenoman. art. 126. 284. &c.

Gadium, pro Testamento. Testamentum Guillelmi de Tortosa filii Guillelmi D. Montispessulani an. 1157. Oct. *Sic ultimum elogium meum compono, & gadium sive testamentum meum nuncupativè facio*, &c.

Gadiare, in Gloss. MS. Reg. cod. 1701. *Res suas ante mortem disponere.*

Gadiator, Executor testamentarius, qui res testatoris in *vadium* habet, ut de iis disponat. Testamentum Raimundi Comitis Tolosani an. 1249. apud Catellum p. 374. *Residuum verò de decem millibus marchis supradictis quod restat, distribuendum volumus arbitrio Commissariorum nostrorum infrascriptorum, qui Gadiatores, seu Spondarii vulgariter appellantur ad pias causas, sicut saluti animæ nostræ magis expedire videbunt.* Infrà: *Commissarii autem, gadiatores, seu spondarii nostri sunt*, &c. Testamentum Rostagni de Podio alto an. 1261. *Item volo, quòd Rostagnus filius meus restituat & solvat de bonis meis omnia forefacta mea, arbitrio & cognitione gadiatorum meorum*, &c. *Gadiatores seu Executores testamenti*, in Concilio Avenionensi an. 1270. cap. 2.

Gatiator, eadem notione. Synodus Cenomanensis sub Mauritio Episcopo MS. cap. 118. *Presbyteri inhibeant infirmis, ne plures quàm tres gagiarios instituant, & hoc etiam publicent in Ecclesia, & in ordinatione testamenti.* Et cap. 120. *Incipiant gagiarii exequi voluntatem defuncti*, &c. Testamentum Guidonis Dom. Lavalli anno 1265. apud Duchesnium in hist. Monmorenciaca pag. 386. *Je establis —— mes gaigiers & mes executors a fere & acomplir mon testamenz, si comme il est contenu ey-emprés.*

Gadiarius, Fidejussor. Charta Longobardica an. 973. apud Ughellum in Archiep. Benevent. *Qualiter — guadium mihi dederunt Simeon Clericus, & Nardus Clericus, & mediatores posuerunt gadiarios de jam dicta civitate*, &a.

Contragagiamentum, vulgò *Contregage*. Charta Philippi Regis Franc. data Parisiis 12. Junii anno 1309. in Regesto Tabularii Regii, qua bella privata inhibentur: *Item ne quis sine nostri licentia in regno nostro cœtum, cohortem, vel aliquam congregationem faciat armatorum; ne quis contragagiamentum acceptet, vel pacem nostram regni nostri quolibet modo infringat. Et cum aliqui corruptelas pro Consuetudinibus in iis casibus soleant allegare, tales damnatas Consuetudines tollimus, & penitus reprobamus*, &c.

VADUM. Charta an. 1268. ex Tabulario urbis Ambianensis: *Nobis concesserunt pro utilitate domus nostræ facienda, ut nos vadum, quod subtus clausum nostrum, per quod vaccæ civium Ambian. à pascuis*, &c. Ubi Charta Gallica vertit, *Wez.* Alia anni 1344. ex Tabulario S. Quintini in insula fol. 35. &c. *Et avoir Wez & puisoirs esdites yaues.*

VAGA. Vide *Vanga.*

VAGANTES, pro *Vacantes.* Concilium Wormaciense an. 868. c. 62. *De Episcopis & de Presbyteris vagantibus, qui parochias non habent*, &c. *Vagantes terræ*, pro *vacantes*, desertæ, incultæ, &c. Vide in *Vacans.*

VAGNA. Vide *Galo.*

VAGIARE, Pecus (vagum seu oberrans) ob damna abigere. *Vagiator*, qui detinet abacta pecora, in Jure Hungarico.

VAGINATUS, è Vagina eductus, nempe ensis. Gall. *Desgainé.* Gloss. Lat. MS. Reg. cod. 1013. *Vagina, theca gladii. Vaginatus, exagitatus.*

VAGIPALARE. Leges Henrici I. Regis Angl. c. 83. *Si quis in hostem suum incidat, vel vagipalantem, vel alium, qui justè requisitus rectum per omnia denegaverit.* *Vagans* dicitur c. 58. & 82.

VAGINELLA, *Faba siliqua*, Matthæo Silvatico.

VAGITARE, Vagari, discurrere. Isidorus Pacens. Epis. in Chronico æra 739. *Per Hispaniam è Palatio vagitavit.*

VAGURRIRE, *Per otium vacare*, seu vagari, in Gloss. Arabico-Lat.

VAGUS, Servus fugitivus, nequam, Sambuco. Decreta Calomani Regis Hungariæ lib. 1. *Si Rex aliquem vagum servum alicui donaverit*, &c. Mox: *Quicunque absque licentia Regis vagum tenuerit*, &c. — *Cum quis vagum apprehensum tenuerit, à domino ejus primo exigatur.* In Lege Wisigoth. lib. 2. tit. 4. §. 9. servi fugitivi *à dominorum jure inlicite evagari* dicuntur: *In fuga vagare*, in Lege Longob. l. 1. tit. 25. §. 22. *Vagans homo*, in Legib. Henrici I. Regis Angl. c. 82. Vide Traditiones Fuldenses l. 2. tradit. 38. & Codicem Theod. tit. *Si vagum petatur mancipium*, ibi Jacobum Gothofredum.

VAIVODA, *Voyvoda*, Dalmatis, Croatis, & Hungaris, est exercitus ductor; hodie verò promiscuè pro quolibet exercitus vel ordinum ductore accipitur, ut apud Italos Capitaneus, ut Autor est Jo. Lucius lib. 6. de Reg. Dalmat. c. 1. Joannes Leunclavius in Pandecte Turcico n. 71. *Vaivoda nomen generaliter significat Præfectum militum, quem Capitaneum vulgò vocant. Sed apud Hungaros, ut olim, sic etiam hodie, duæ sunt appellationes administrationum maximarum; una Bani, altera Vaivodæ. Vaivoda verò Præses dicitur loco Regis*

Regis administrationem habens in aliqua provincia, puta Transilvania, Valachia majori, Valachia minori, &c. *Vaivodas* Bulgaris tribuit Theophanes ann. 24. & 33. Constantini Copronymi, & ex eo hist. Miscella pag. 700. siquidem ζοιλάδας iidem sint cum iis, quos βοεβόδας vocant Constantinus Porphyrog. de Administr. Imperio cap. 38. Βοεβόδας Ducas cap. 19. Vide Joan. Seldenum de Titulis honorariis part. 2. cap. 2. numer. 3.

VALCATORIUM, Molendinum. Charta Ludovici II. Imper. ann. 875. apud Ughellum tom. 6. Ital. Sacr. p. 1309. *Cum possessionibus & juribus, — aquarum decursionibus, piscationibus, valcatoriis, rupibus, silvis,* &c. Alia an. 962. apud eundem to. 1. part. 2. pag. 49. *Exhibens etiam — liberam licentiam construendi molendina & valcatoria ubicunque voluerint per totum Comitatum suum.* Ex his emendandum videtur Chronicon Pisanum, editum ab eodem Ughello, sub ann. 1158. *Omnia balatoria juxta Arnum destructa sunt.* Legendum enim *balcatoria.*

VALDENSES, dicti quidam Hæretici, à primo eorum autore *Petro Valdo*, cive Lugdunensi prædivite, qui sub peculiari paupertatis professione hæreses complures docuit, sub ann. 1160. unde ejus sectatores dicti etiam *Pauperes de Lugduno*, aliisque subinde nominibus appellati, quæ peculiari commentario complexus est Gretzerus ad Scriptores contra eandem hæresin ab eo edito an. 1613. Monachus Vallis Sarnaii in hist. Albigensium c. 2. *Erant præterea alii hæretici, qui Valdenses dicebantur, à quodam, Valdio nomine, Lugdunensi,* &c. De eorum erroribus, vide præter eundem Monachum Vallis Sarnaii, Rainerum, Pilichdorffium, Lucam Tudensem, Ebrardum Bethuniensem, Bernardum Abbatem Fontis-Calidi, Ermengardum, editos à Gretzero, Guidonem Elnensem Episcopum in Summa de Hæresibus; ex recentioribus Claudium Seissellum adversus Valdenses edit. an. 1520. Joan. Chassaneum in hist. Albigens. edit. an. 1595. Balthazarum Lydium in Valdensibus edit. an. 1616. Joannem Paulum Perrinum in hist. Valdensium edita an. 1618. Columbum lib. 4. de Gest. Episcopor. Valentinensium n. 9. denique quæ habentur inter Rerum Bohemicar. Scriptores. Eorum hæresin *Vauderie* vocat Jo. Molinet. fol. 112. v.

> *J'ay veu grant vauderie*
> *En Arras pulluler,*
> *Gens plein de rederie*
> *Par jugement brusler.*

VALECTUS. Vide *Valetus.*

VALEDICERE, *Valedictus*, cui *Vale* dicitur: *Dire adjeu.* S. Gerardus Abb. Sylvæ Major. in Vita S. Adelardi cap. 5. *Quibus cum ipse valediceret, & ipse valedictus ab eis recederet,* &c.

Valefacere, eadem notione. In Synodico adversus tragœdiam Irenæi cap. 41. Idalius Barcinon. in Epistol. ad Julian. Tolet. *Suggestionibus meis valefactionem alternans sanctitudinis vestræ,* &c. Vita S. Roberti Abbatis Molismensis n. 8. *In quorum humilitate & paupertate non mediocriter ædificatus Episcopus & compunctus, valefecit, & recessit.* Vita S. Theodardi Archiep. Narbon. apud Catellum p. 767. *Commendans eos Domino, & valefaciens eis, Romam redire sollicitè satagebat.*

VALENBRUNUS. Vide *Galabrunus.*

VALENS. Valor, pretium. Tabularium Bellilocense in Lemovicib. n. 175. *Et accepi à vobis pretium, juxta quod inter nos bene complacuit, vel aptificatum fuit, hoc est, tam in valente, quàm in argento solidos mille.*

Valentia, eadem notione: *Valance*, in Consuet. Aquensi tit. 9. art. 40. Acta Innocentii III. PP. pag. 11. *Daret ei valentiam auri viginti millium unciarum.* Rogerus Hovedenus p. 783. *De excaetis Domini Regis, & earum valentiis, & quis eas habeat;* &c.

Valens, Magnanimus, fortis, Gall. *Vaillant.* Wippo de Vita Chunradi Salici an. 1028. *Et quidam bene valens vir Cunradus — cum aliis interfectus est.*

VALENTIA. *Virtus*; ῥώμη, δύναμις, in Gloss. Gr. Lat. Alibi: σθένος, *valentia, robur.* Gloss. Lat. MS. *Valentia, fortitudo, firmitas, robur.* Vox Latinis Scriptoribus nota. Macrobius Comment. lib. 2. c. 14. *Ut medicus, ut exercitator corporum, sanitatem vel valentiam; quam ille ægris, hic luctatoribus præstat.* Harigerus Abbas in Vita S. Landoaldi n. 6. *Mox ut illuc destinavit, valentia totius corporis statim reintegrari meruit.* Utitur etiam Gregorius VII. lib. 1. Epist. 46. Charta an. 1239. in Regesto Comitum Tolosæ Cameræ Comput. Paris. fol. 120. *Quod fideles vobis & successoribus vestris valentiam faciemus in placitis, & in guerris contra omnes homines, cum à vobis vel vestris fuerimus requisiti,* &c. Ubi *Valentiam facere*, est omnem vim adhibere, *Faire son pouvoir.*

Valentia, Valor, pretium, apud Will. Malmesburg. in Vita S. Aldhelmi c. 10.

VALERE, Juvare, auxilio esse. Hominium factum à Raymundo Principe Arausionensi Episcopo Tricastinensi ann. 1274. *Et si dictus nobilis Raimundus de Bauxio, vel ejus successores — nollent, vel non possent dictum Episcopum seu suos successores juvare, seu eis valere de placito, seu de guerra.* Tabularium Barcinonense apud Marcam lib. 6. hist. Beneharn. cap. 8. num. 3. *Promitto, nec non convenio vobis & vestris successoribus per me & per meos successores, quo vobis valeam & adjuvem vos, & vestros successores cum mea terra, & meis militibus & hominibus bona fide & sine enganno contra omnes homines,* &c. *Le Roman d'Artus* MS.

> *Tuit cil qui de ta terre sont,*
> *Qui de toi ficus & terres ont,*
> *Te deivent aider & valer,*
> *Si feront-il en leur poër.*

Raimundus Montanerius in Chron. Aragon. cap. 79. *Que nos som obligat al Rey d'Arago cuynt nostre ab sacrament de valer & ajudar li contre totes les persones del mon,* &c.

Valitor, qui Froissarti vulgò *Aidant*, Coadjutor. *Valedor* in Consuetud. Catalaniæ MSS. & tom. 13. Spicilegii Acheriani pag. 315. Charta Raymundi Comit. Tolosani an. 1242. *Et terram nostram supponimus, & nostros pariter valitores, quos illos tantum intelligemus, qui de guerra ista nos emparaverint, & guerram nobiscum antea non habebant. Hæreticos autem & condemnatos de hæresi, nunquam nostros reputamus, vel reputabimus valitores.* Ubi Catellus perperam, *Vassaus*, reddidit. Alia ejusdem Raymundi ann. 1233. *Vos & omnes vestros contra ipsos & omnes suos valitores, seu coadjutores, — adjuvabimus.* Charta Philippi Pulchri an. 1299. in Regesto Constabulariæ Burdeg. fol. 234. *Confœderatos, alligatos, & valitores.* Alia apud Marcam lib. 6. hist. Beneharn. cap. 5. n. 6. *Et ego Ildefonsus Rex jam dictus recipio vos Guillelmum de Montecatano, & filios vestros in mea emparanza atque adjuda, & ero vobis valitor & adjutor de Biarnensi Vicecomitatu.* Joannes XXII. PP. to. 2. Epist. 1559. *Contra — complices, adjutores, valitores, sequaces, & fautores eorum,* &c. Occurrit passim in Chartis. *Le Roman de Garin* *Vaillor* eadem notione dixit:

> *N'a en la route, ne ribaut ne garçon,*
> *Mes Chevaliers, & fieus de Vavassors,*
> *Bliaut de paille ont tot li voaillor.*

VALETRO, in Glossario Lat. MS. Reg. & apud Papiam, *Glutto*, Jo. de Janua: *Valetro, i. gluto, quia valet multum in lecacitate.*

VALETUDINARIUM, quod aliàs in monasteriis *Infir-*

Infirmaria dicitur. Gloss. Lat. Gr. *Valetudinarium*, ὑγιαστήριον, δίαιτητήριον. Ugutio: *Valetudinarium, domus, in qua morantur infirmi.* Vox Senecæ, Columellæ, & aliis nota. Vita S. Austrebertæ Virg. c. 3. de Moniali: *In stragulo — ad Valetudinarium deportaverunt.* In Miraculis ejusdem n. 1. *Cellula infirmarum* dicitur.

VALETUDO, *valitudo*, Facultas, potestas. Vita S. Isidori Hispalensis Episc. n. 18. *Qui quanto honore & reverentia à Romano Antistite & Cardinalibus fuerit receptus, non est nostræ differere valetudinis.* Vita S. Guthlaci n. 27. *Omnem valitudinem maligni spiritus ab eo depulit.* Vide Anon. in Mirac. S. Ursmari per Flandr. n. 4.

VALETI, *Valecti*, appellati vulgò magnatum filii, qui necdum *militare* cingulum erant consecuti. Nam ut *Vassalli* iidem, qui postmodum *Milites*, quod in hac voce docemus; ita vassallorum filii *Vasseleti* dicti, ut & *Domicelli*, respectu parentum, qui *Domini* nudè compellabantur, unde postmodum formata vox *Vasletus*, deinde *Valetus*, uti rectè observatum à Pithœo in Consuet. Trecens. Quod præterea firmant Scriptores aliquot à nobis laudati in Notis ad Vilharduinum pag. 274. apud quos *Vasletus* scribitur; uti etiam in Charta anni 1204. post Ordericum Vitalem edita pag. 1058. *De Militibus & Vasletis de terra Comitis Roberti*, &c. In alia apud Spelmannum in hac voce: *Thomas filius dicti Radulphi* (Militis) *vasletus in custodia Regis, qui similiter morabatur in servitio Regis cum fratribus suis. Le Roman d'Amile & d'Amy* MS.

Passa avant li gentis prous vaslés.

Nobilium autem seu militum, atque adeò Procerum ac Principum filiis, qui nondum militarem ordinem erant adepti, generatim *Valetos* appellatos in Notis ad Willhardumum docuimus, qui Imperatoris Constantinopolitani filium hac nomenclatura donat. Sed & ita non semel magnatum filios indigitant Poëtæ nostrates. *Le Roman de Rou* MS. de Guillelmo Notho Duce Normanniæ:

Guillaume fu vallet petit
A Falese posé & norrit, &c.

Rursum:

O Guillaume fist Gui norrier
Dez que il fu vallez petiz.

Alibi:

Et me fist avoir en ostage
Deus vallez de noble lignage.
L'un fis, l'autre ert nevou Goudouine,
Encor les ai en ma sesine.

Alio loco:

N'ert mie Chevalier, encor ert valleton.

Alibi:

Hue Chapet si fis l'ara asseürée,
Vallet ert, ne porquant si fu l'evvre hastée.

Idem de Henrico II. Rege Angliæ:

Cinquante-trois ans plus sa terre justisa
Emprés la mort son pere qui vallet le laissa.

Alibi:

Trois vallez out de son Seignor,
Robert clamerent le graingnor.

Le Roman d'Alixandre MS. de Filio Regis:

Li vales entent la promesse,
Que lendemain aprés la Messe
Le veut son pere adober.

Et le Roman de la Prise de Hierusalem MS. de Vespasiani Imp. filio:

Sire, dist li Vallez, nel mettez en sejor,
Faites vos os semandre, &c.

Le Roman de Guillaume aut Court-nez MS.

Mes por cel Deu que je dois aourer,
Fet sen Guillaume sans nul arrestement,
O le valet chevauchent belement.

De Militum seu procerum filiis ita perinde alii. Vide Testamentum Ælfredi Regis.

Eadem perinde nomenclatura donantur magnatum filii ab Anglicis Scriptoribus. Capitula Placitorum Coronæ Regis Angl. apud Rogerum Hovedenum pag. 783. *De dominabus, & de valectis & puellis, quæ sunt vel esse debent in donatione Domini Regis, & de valentiis terrarum suarum, & si quis eorum vel earum sit maritatus, & inquiratur, cui, per quem, & à quo tempore.* Bracton. lib. 3. Tract. de Corona cap. 1. §. 3. *De valectis & puellis, qui sunt & esse debent in custodia Domini Regis.* Infrà: *De Vicecomitibus & Ballivis, qui ceperunt redemptionem de valetis integrum feodum militis tenentibus.* Adde Fletam lib. 1. cap. 20. §. 19. 94. Ubi *Valecti* sunt militum filii.

Universim verò sic pariter appellati, quos *Scutiferos* dicimus. Constitut. Siculæ lib. 3. tit. 33. §. 4. *Ut dignitatum gradus & hominum qualitates, injuriis apertiùs distinguantur, statuimus, burgensem seu rusticum, qui militem verberaverit, nisi probabitur, quod se defendendo hoc fecerit, manus detruncatione puniri; eadem pœna valetto imminente, qui militem nobilioris gradus verberaverit.* Sanutus lib. 3. part. 10. cap. 8. *Ad cautelam autem Dominus Armeniæ ducentos equestres in nemora occultat, locuturus Principi duobus cum sociis, relicto seorsim cum cornu valeto*, &c. *Valettos* autem sese appellitasse ipsos Scutiferos, declarant complures Chartæ descriptæ à Duchesnio in historia Plessiaca.

Quod vero *Valetti* militibus ipsis in occasionibus bellicis ministrarent, eorumque arma ac scuta deferrent, unde *Armigeri & Scutiferi* passim appellantur, horum nomenclatura data deinceps honoratioribus famulis, quomodo etiam usurpatur à nostris. Asserus de Ælfredi rebus gestis pag. 24. *Et volo, quod armigeri mei cum valectis, & omnes, qui cum ipsis in servitio meo existunt, ista distribuant modo supradicto.* Ubi alii sunt ab Armigeris. Thomas Walsinghamus p. 229. *Jussus autem exhibere captivum, cunctis admirantibus ministrum suum obtulit, qui ei astiterat, & more valecti servierat*, &c. *Valletus Cameræ* Imperatoris, apud Petrum de Vineis lib. 5. Epist. 56. *Valettus Regis*, apud Ughellum to. 9. p. 364. In Testamento Caroli Pulchri Regis Franc. ann. 1324. fit mentio *des Valez trenchans, Valez entiers, des valez servans de vin, des valez servans de l'escuelle, des valez de porte, des valez de forge*; in Testamento Ludovici Hutini Regis ann. 1316. *des valez servans de sale, des valez de nostre chambre.* Sed hæc nota.

Vayletus, Armiger. Constitutiones Petri Ruthenensis Episcopi Legati Apost. pro Ecclesiis Cypriis an. 1313. c. 8. *Nec coronam lineam, ut Miles Laicus, seu vayletus Clericus deferat.* De Valetis consule Seldenum de Titulis Honorariis 2. part. c. 5. §. 47.

Valectus, non omnino eadem notione apud Anglos. Fortescutus de laudibus Legum Angliæ cap. 29. *Quod in ea villula tam parva reperiri non poterit, in qua non est miles, armiger, vel paterfamilias, qualis ibidem Franclain vulgariter nuncupatur, magnis ditatus possessionibus, nec non liberè tenentes alii, & valecti plurimi suis patrimoniis sufficientes, ad faciendum juratam in forma prædicta; sunt namque valecti diversi in regione illa, qui plusquam sexcenta scuta per annum expendere possunt, quo juratæ superius descriptæ sæpissime in regione illa fiunt, præsertim in ingentibus causis, de militibus, armigeris, & aliis, quorum possessiones excedunt duo millia scutorum per annum.*

VALGIUM, in Gloss. Græc. στρεβλόν. Gloss. Græc. Latin. στρεβλὸν, ἐπὶ ξύλου, *curvum, uncum.* Hugo Parisiensis de Instit. Novitiorum: *Sunt præterea mille larvæ, mille subsannationes, & corrugationes narium, mille valgia & contorsiones labiorum, quæ pul-*

pulchritudinem faciei & decorem disciplina deformant.

VALITOR. Vide *Valere.*

VALLAGIA. Vita S. Geraldi Abbatis Grandissilvæ n. 4. *A mento denique usque ad verticem, non ferri; sed qua gravior erat, infirmitatis ligatus vallagia nusquam caput, nisi cum totius corporis circumferre valebat machina.* Ubi *Vallagiam* sepimentum quidam interpretantur.

VALLARE, *Vallatio.* Vide *Balare.*

VALLATORIUM, Projectum. Charta an. 1178. apud Ughellum to. 7. p. 410. *Et plenariè gradus fabricæ habeatis, & cum ipse vallatorium suum de ante se,* &c.

VALLATUM, *Vallatus*, Fossatum, vel locus, vallo septus. Tabularium Brivatense ch. 448. *Cum Ecclesiis in eodem vallato, seu vico dicatis.* Eximinus Salanova Justitia Aragonum, de militum privilegiis: *Ad constructionem, refactionem, sustentationem & reparationem portarum villæ, vallatuum, sive valvartium, & murorum tenentur.* Adde Observant. Regni Aragon. lib. 6. eod. tit. §. 1. & tit. de Munitionib. Charta Rutenensis an. 1307. ex Regesto 2. Philippi Pulchri Regis Franc. Chartophylacii Regii n. 4. *Et ex parte inferiori cum domibus Stephani Cantaire, & cum valato dicti loci.* Alia an. 1309. ibid. n. 75. *Item 16. branchiatas vallati seu fossati dicti castri, in quo sunt tres domus ædificatæ.* Alia n. 85. *Vallata, fossata, muros, fortalicia,* &c. Historia MS. bellorum Albigensium in Bibl. Regia pag. 51. *Mais ainsin, que son estats arribats alsdits valats,* (suprà, *les fossats,*) *& encommensat de donnar l'assaut,* &c.

VALLEGIAS. Ælfricus in Gloss. ubi de Vestimentis: *Vallegias*, Ƿyneȝaꞃ. Italis *Valigia*, nostris, *Valise*, est Bulga, hippopera.

VALLEMACIA. Vide *Ballematia.*

VALLESTRIA. Valles. Papias MS. *Valestria, agrorum, sicut campestria.* Edit. habet *vallestria* Fulcherius Carnot. lib. 3. Hist. Hierosol. c. 59. *Circa gurgitem illius multotiens naves assuefiunt periclitari, & undique flabra commoveri, quæ de montanis per valestria præcipitanter per anfractus subterraneos ritè assueficunt intorqueri,* &c. Utitur S. Ambrosius.

VALLO, Vallis, *Vallone* Italis, nostris *Valon.* Occurrit in Chartis Italicis apud Ughellum tom. 7. Italiæ sacræ pagin. 109. 126. tom. 8. pag 140. 361. & apud Rocchum Pirrum tom. 1. Notit. Sicul. pag. 311. In Glossis antiquis MSS. *Vallo, palos vinearum.*

Valloncellus, Valliculus, in Charta Roberti Comitis Montis Scabiosi an. 1068. & apud eundem Ughellum to. 7. pag. 196. Adde pag. 361. *Le Roman de Guarin* MS.

Gironville est fermée en un vaucel,
Sor une roche qui fu del tans Abel.

VALVARTE, Propugnaculum, Hispanis *Balvarte*, nostris *Boulevart*, ex Germanico *Burg-vvart*, quod burgum servat, tuetur. Salanova Justitia Aragonum in Observantiis, de Infantionibus: *Tamen ad constructionem, refactionem, sustentationem, & reparationem portarum villæ, vallatuum, sive valvartium, & murorum tenentur.*

VALVASOR, *Valvasoria, Valvasinus.* Vide *Vavasor.*

VALVE. Arnoldus Lubecensis lib. 6. cap. 5. *Nec defuit ibi* (apud Bohemos) *illud perditissimum hominum genus, qui Valve dicuntur, crudelitates suas & nequitias exercentes, de quibus loqui non est ædificatio; sed miseria.* Et lib. 7. cap. 14. de Philippo Imp. *Contrahens secum auxilia pessimorum, qui dicuntur Valve, cum innumera virtute balistarum,* &c.

VALVUS. *Aquæductus, per quem decurrit; vel janua, vel modici muri ante portam:* Papias: De priori significatu nihil succurrit; alter *valvam* seu fores videtur spectare; tertius *Valvartum*, seu nostrum *Boulevart*, de qua voce supra.

VAMPA, Flamma, ex Italico vocabulo, Danti & Petrarchæ famil.ari. Inscriptio in Conventu Minorum Bononiæ in Italia, apud Wadding. ann. 1340. n. 15.

Nam accensa lampas fundit necessario vampas.

VANA. Tabularium Prioratus de Paredo in Ducatu Burgundiæ fol. 8. *Acceptque unum equum, & 30. solid. & unam vanam, & unum Barahu.* Fol. 24. *Et pro hoc acceperunt 5. solid. & unam vanam.*

VANAGLORIOSUS. Vir *vanam gloriam* aucupans, ex Italico *Vanaglorioso.* Gloss. Gr. Lat. κενόδοξος, *vanæ gloriæ.* Utitur Michaël Scotus de Physionomia c. 71. 76. 85. 100. 101.

VANÆPASTURÆ, jus dicitur, quod tenentibus vel mansionariis alicujus tenementi vel villæ seu prædii competit, animalia sua immittendi, pascendi causa, in loca publica, prata, agros, silvas, & alia, quæ clausa non sunt, certis anni temporibus; cum scilicet fœnum à pratis, messes ab agris ablatæ sunt; vel in silvis, cum non vetitæ sunt ac *defensæ.* Consuetudo Nivernensis tit. 3. art. 5. *Vaine pasture doit estre entenduë, en chemins, prez, en prairie, despoüilles, terres, bois, & autres heritages non clos, ne fermez, excepté toutefois où & quand lesdits heritages sont de deffense par la Coustume.* Charta Simonis Ducis Lotharingiæ ann. 1076. apud Hieron. Vignerium: *Vanam quoque pasturam quibuslibet animalibus eorum, per terram meam transeuntibus, & cætera usualia necessaria,* &c. De *vana pastura* agunt passim Consuetudines nostræ municipales locis, à Raguello indicatis.

VANDOSITAS. Vide *Bandum.*

VANELLUS, Avis species, *Vanneau*, de qua Fridericus II. Imp. lib. de Venatione cap. 2. 11.

VANGA, Sarcula. Ugutio & Jo. de Janua: *Vanga, genus fossorii, quia vagando fodit.* Glossæ MSS. *Vanga, pala cum ferro.* Lexic. Lat. Gall. *Vanga, Besche.* Italis *Vanga*, idem sonat quod *Bipalium.* Olla potella:

Sarcula, metra, ligo, traha, tribula, vanga, securis.

Leges Burgorum Scoticorum cap. 125. §. 1. *Scamnum, scabellum, — vangam, securim.* Gregorius M. lib. 3. Dial. c. 14. *In horto monasterii fecit jactari ferramenta, quæ usitato nos nomine Vangas vocamus.* Et mox: *Facto autem mane — hortum ingressus, quot vangas jactari præceperat, tot in eo laborantes operarios invenit, — qui inculta illius horti spatia, quæ inculta fuerant, coluerunt.* A Gregorio eadem habent Acta S. Felicis apud Boland. 14. Januar. §. 1. Vide Petrum Crescentium lib. 1. de Agricult. cap. 6.

Vanga interdum pro nescio quo armorum genere accipitur. Gloss. Ælfrici: *Vanga, spada.* Vocabular. Anglo Lat. ann. 1440. *Spade, vanga, fossorium.* Pro eo nempe gladio, quod instar fossorii erat; vel quod rustici ejusmodi fossariis pro armis uti solerent. Gervasius Dorobernensis an. 1198. *Unde factum est, ut rustici impetiti, vangis & fossariis assueti, armis militaribus gloriarentur inviti.* Ejusmodi porrò *Vangas*, nostri *Vouges*, videntur appellasse. *Le Roman de Garin.* MS.

Hauce un vouge que entre ses mains tint,
Le bras senestre li a copé parmi.

Froissartes 2. vol. cap. 9. *S estoient bien 700. lances, & 2000. d'autres gens, que nous appellons maintenant Gros Vallets, à vouges, dagues, & bastons d'armes.* Vide *Panga.* Qui porrò in bellis ea arma deferebant, *Voulgiers* vocantur in Chronico scandaloso, uti vocant, Ludovici XI. Regis Franc. p. 58. & 70. Idem porrò videtur

Vaga, apud Anglos. Liber Anglicus inscriptus *Justice*

stice of peace f. 77. v. *Scilicet gladiis, baculis, vagis, falcastris, arcubus, & sagittis,* &c.

VANGAMENTUM, Vindicta, vindicatio, ultio; ex Gallico *Vangement*, vel ut hodie obtinet, *vengeance*. Charta Fundationis Capituli S. Martini Artonensis in Arvernia an. 1048. apud Phil. Labbeum to. 2. Biblioth. p. 754. *Sed si tale forisfactum mihi aut aliis illi Canonici, vel illorum Clerici, seu homines eorum fecerint, & rectum facere noluerint, infra 14. dies vangamentum non capiam, & in his 14. diebus admonebo illos duos vel tres per me, aut per unum Missum in Capitulo illorum duas vices, ut rectum faciant.*

VANIASTUTUS, ματαιόφρων, in versione Confessionis Nicephori Patriarchæ Constantinopolitani, apud Baron. an. 811. 51.

SANILOQUIUM, ματαιολογία, *Frustratio*: ματαιολόγος, *Vaniloquus*, in Gloss. Græc. Lat. Leo III. PP. Ep. 1. *Omnes rationem reddituri sunt Domino de vaniloquiis.* Occurrit in 1. & 2. ad Timotheum, ut *Vaniloquus*, in 1. ad Titum, in Capitul. Aquisgran. an. 789. cap. 69. in Capitul. 1. Caroli M. incerti ann. c. 36. &c.

VANITARE, *Vanizare*. Jo. de Janua: *Vanitare, vanitatem dicere, vel vanitando laudare*: Unde nostris *Vanter, se vanter*. S. Augustinus lib. de Quantit. animæ cap. 33. *Vanitas est fallacia, vanitantes autem vel falsi, vel fallentes, vel utrique intelliguntur.* S. Bernardus de Morib Episc. cap. 2. *Et nos vanitando peritis, & nos spoliando perimitis.*

Vanizare dixit Ivo Carnotensis Epist 66. *De vestra benevolentia plus justo præsumentes, vanizando dicunt, quod juxta petitionem Turonensis Archiepiscopi, eum consecrabitis*, &c. Vide Ægid. Menagium & Oct. Ferrarium in *Vantare*.

VANITAS. Gloss. Gr. Lat. Φαντασία, *vana visio, imago, vanitas, visus.* Glossæ antiquæ MSS. *Filacteria, vanitas.* Qua postrema notione vocem hanc usurpat Gaudentius Brixiensis Tract. 4. *Veneficia, præcantationes, suballigaturæ, vanitates, auguria, sortes*, &c. *Vanitatem* pro mendacio usurpasse Ciceronem, Tacitum, & alios, observatum ab Octavio Ferrario in Orig. Linguæ Ital. in *Bugia*.

Vanities, pro *vanitas*, apud Ammianum lib. 21. pag. 180.

VANLEHEN. Vide *Feudum vexilli*.

VANNUS, *Vannellus*, Mensurarum species, in *vanni*, seu *ventilabri* speciem fortè confecta. Ermentarius Monachus lib. 2. de Vita S. Filiberti c. 14. *Advecta est deinde in vase, quod Vannus vulgo dicitur, quædam fœmina duplici damnata incommodo*, &c. Libertates MSS. Villæ S. Desiderii in Campania ann. 1228. *Vannellus Carbonis minuti vendetur 5. solidis tantùm, & continet in se duodecim vannos per mensurationem Scabinorum.*

VANTARIUS. Charta sub Edvv. II. Reg. Angliæ, apud Spelmannum: *Richardus Rockesley miles tenebat terras Seatoniæ per Serjantiam esse Vantarium Regis (in) Gascoign, donec perusus fuit pari sotularium pari 4. den.* id est, dum trivisset par calceorum 4. den. Ubi idem Spelmannus: *Vantarius, præcursor; ut vantarius Regis est assecla Regis, qui cæteros suos assec las prægreditur, the kings fore footman.* Vim vocis fateor me non assequi; nisi *vantarius* ponatur pro *ventarius*, qui tributa Regia in Vasconia recipiebat, ita ut *serjantiæ* species fuerit. Vide in *Ventarius*.

VANI, Pennæ species in avibus. Italis *Vanni*, de qua sic Fridericus II. l. 1. de Arte venandi cap. 50. *Numerus itaque pennarum in unaquaque ala est 26. quatuor magis propinquæ corpori, quæ dicuntur Corales, & postea 12. quæ dicuntur Vani, firmiores & duriores coralibus, & alterius coloris & figuræ. Demum versus extremitatem alæ aliæ sunt 10. quæ forinsecæ dici possunt; hæ sunt firmiores, duriores, & longiores illis, quæ dicuntur Vani; ultima harum decem dicitur Saxellus*, &c. Adde cap. 46. 51. Vide Oct. Ferrarium in *Vanni*.

VAPORARE, pro *Calefacere*, non semel dixit S. Ambrosius lib. 4. Hexaëmer. cap. 5. at cap. 5. pro *exurere* usurpavit. Autor antiquus Vitæ S Lupicini Abbatis Jurensis n. 5. *Ut dum alii quotidie flabris scandali jam per elationem vaporatum accendunt*, &c. Gloss. Medic. MS. Reg. cog. 1486. *vaporatio, calefactio.*

VAPORUS, Vaporiferus, apud Prudentium.

VARA, species Aucupii fluvialis. Charta Occitanica an. 1311. ex 47. Regesto Tabularii Regii n. 130. *Item ordinavit, quod quicunque de cætero capient aves in aliquo dictorum stagnorum cum quadam arte vocata Vara, drechuram sive pulmentum consuetum domino, in cujus aquis aves prædicta capientur, solvere teneantur, dato quod alibi cum avibus sic applicassent; & quod de cætero nullus erit ausus aves aliquas capere cum quadam arte vocata Emplumailhe, sive Capusiera, sive cum quibusdam aliis artibus antiquis, arte tamen prædicta Vara duntaxat excepta.* Vide *Varus*.

VARANTIA. Vide *Garantia*.

VARARE, vel *variare*, dicitur flumen, quod *divaricatur*, seu in duos alveos finditur, apud Gromaticos p. 295. Mago & Vegoja Agrimensores: *Sunt & alii pontes in vicinalibus & privatis viis, quorum alvei varantur.*

VBRBALLUM. Jura & Consuetudines Normanniæ c. 17. de *Verisco*, seu jure naufragii: *Ex eo Dux habet — omnem piscem ad varballum, qui ad terram pervenerit*, ubi editio Gallica: *Et tout poisson, qui par lui vendra à terre, ou qui aura esté prins à terre.*

VARCATURA. Charta Guillelmi filii Rogerii Ducis Apuliæ an. 1142. apud Ughellum to. 8. p. 417. *Et dictum molendinum cum parte varcaturæ suæ, & cum integro sedio, — & cum lignaminibus eidem molendino sufficientibus ad aptandam varcaturam solum pro palata ejusdem molendini*, &c. Ubi *varcatura* idem valet, quod *virgatura*: (nostri *vergne* dicunt:) virgæ scilicet & ligna, quibus fluviorum aut stagnorum ripæ continentur: nisi sumi debeat pro aggere ipso seu *transitu* ad molendinum: Italis enim, maximè poëtis, *varcare* est transire, ut *varca*, & *varco*, iter, transitus.

VARCINATICUM. Charta Ludovici Pii lib. 2. Chronici S. Vincentii de Vulturno p. 682. *De quibus una est donatio, quam Lupus Dux ad prædictum sanctum locum fecit de varcinatico, id est, animalia, quæ exigebantur ad mensam Principis Ducatus Spoletani.* Idem Chronicon. pag. 685. *Obtulit quoque præceptum, — & de clausura in Marsis, & de vuarcinatico, id est, animalia, quæ exigebantur ad mensam Ducis Spoletini.* Idem videtur, quod *barganaticum* in Chartis Caroli M. Vide in hac voce.

VAREA, species Tributi. Statuta Venetorum lib. 6. c. 68. *Quod vertitur -- in damnum patronorum & aliarum mercationum, propter dacia, nabula, & vareas.* Ibidem: *Vaream non dari, nisi de rebus, quæ in quaterno Scribani descripta sunt: nisi ii libri aut furto ablati, aut in mare projecti sint: præterea de armis ac harnesiis.* Agitur etiam de *varea* pluribus cap. 73. 74.

VARENNA. Vide *Warenna*.

VARES, *Varium, variæ pelles, vestes.*

Vares, seu *Varios* vocant, *murium Ponticorum* speciem quandam, *qui ventre tantùm albi sunt, dorso fusciusculo*, ut ait Julius Scaliger in Aristotel. ubi de *Muribus Ponticis*. Hos *Vares* vocat Josephus Barbarus in Itinerario ad Tanaim pag. 456. *Sibelinos, Armelinos, Dossos, Vares, vulpes, & id genus animalium*

manium alia illi offerentes. *Veergares*, seu *Vairs gris*, appellasse videtur Benjaminus Tudelensis in Itinerario, uti à nobis observatum in Dissertat. 1. ad Joinvillam. Hinc *pelles Variæ*, & *vestes Variæ*, apud Scriptores. Arnulfus Lexoviensis: *Procedit interim inter cilicia pauperum fratrum & sordes, cartularii filius sericis adornatus & Variis.* S. Bernardus de vita & morib. Relig. c. 10. *An non posset dormiri, nisi supra Varium stratum, aut sub peregrino coopertorio?* Will. Brito lib. 9. Philippid.

Et quas huc mittit Varias Hungaria pelles.

Cæsarius Eisterbach. lib. 6. c. 5. *Vestimenta ejus satis despecta erant, & humillima, non grisea, non Varia; sed ovina.* Synodus Monpessulana an. 1258. cap. 3. *Et qui tonsuram dimiserint, aut in habitu non vixerint clericali, vestes Varias deferendo, vel alias Clericos non decentes.* Rogerus Hovedenus p. 642. *Et quod nullus post proximum Pascha utatur Vario, vel grisio, vel sabellina, vel escarleta.* Albertus Stadensis, & historia Archiepiscopor. Bremensium an. 1183. *Et sufficienter Archiepiscopum excusavit, videlicet quod Varium non ferret, nec cum suis vestibus alicui erogatis, mantellum Cleri aut Militis induisset*, &c. &c. Concilium Saltzburgense an. 1386. c. 6. *Hinc est, quod firmiter inhibemus, ne Clerici in publico utantur Vario, vel illud deferre præsumant, nisi in dignitatibus fuerint, vel Canonici Ecclesiarum Cathedralium, vel in gradu magisterii scientiæ fuerint constituti.* Vetera Statuta Peagii Parisiensis: *Pelleterie de toute bonne robe Vaire, dont li peour est Esclavonasse.* *Vari Sclavoniæ*, apud Rollandinum in Chronico lib. 2. cap. 14. adde lib. 1. cap. 13.

VARGI, Latrunculi indigenæ, Arvernis. Sidonius quippe lib. 6. epist. 4. ait, *Vargorum nomine indigenas latrunculos nuncupare* Arvernos suos; neque alii videntur ab iis, qui

Wargi dicuntur in Lege Salica & Ripuaria, hoc est, *expulsi de pago*, banniti, qui latrocinio vivebant. Lex Salica tit. 57. §. 5. *Si quis corpus jam sepultum effoderit, aut exspoliaverit, Wargus sit, hoc est, expulsus de eodem pago, usque dum cum parentibus defuncti convenerit.* Ubi Glossæ interlineares codicis Thuani habent *dejectus*. Eadem, quæ Salica, habent Lex Ripuaria tit. 85. §. 2. & ex utraque, Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 83. *Et si quis corpus in terra, vel nosso, vel petra --- expoliare præsumpserit, VVargus habeatur.* Boxhornius à Punico *Farkin*, seu Hebræo *Perek*, vel *Pherek*, rapinâ vocem deducit. Camdenus in Britannia ait, se invenisse in Glossario Ecclesiæ Landavensis *verjad* Britannicè latrones appellatos, hincque *Vargos* dictos putat. Wendelinus à Latino *vagus*, litera R, interposita. Multa de hac voce commentatur Savaro ad laudatum locum Sidonii, cujus vestigium agnosco apud Innocentium III. PP. lib. 13. epist. 95. & in Bullario Casinensi tom. 2. pag. 242. *Cæterum cum vargum Vadarent ad monasterium pertinere testes utriusque partis ostendant*, &c. Ubi *vargus* videtur esse Italicum *varco*, vel *varca*, iter, transitus, unde *varcare*, transire: quas voces quidam à *varca*, pro *barca* deducunt. Est enim talis propriè *varcare* fluvium vel montem pertransire. Potest etiam à *vargis* vox deduci, qui pro vagis sumuntur.

VVarganeus, Extraneus, alienigena, cujusmodi sunt *Vargi* extorres, & banniti, & à patria sua facti exules. Charta Udonis Episcopi Tullensis ann. 1069. apud Hier. Vignerium in Alsaticis p. 128. *Altenigenæ, id est, VVarganei, qui manserint in banno, dabunt Comiti 4. denarios*, &c. Ab eodem denique fonte, non insulsè, opinor.

VVaringos, Anglo-Danos, de quibus fusè egimus ad Villharduinum, n. 89. qui ex Anglia à Normannis expulsi, Byzantinorum Impp. obsequio se se mancipa-

runt, arcessit Spelmannus, qui ita appellatos putat à Saxonico, seu veteri Germanico, ac proinde Gallico *Parian*, quod est *imprecari, execrari*, unde *VVaringe*, Angli maledictionem & anathematizationem vocant; ita ut *Varingi*, perinde ac *Vargi* exules fuerint & *banniti*, seu, ut verbo utar Orderici Vitalis lib. 4. *extorres*: eosque Normanni, voce Anglicâ tunc recepta, & proborsa, *Vargos* & *Varingos* appellarint. Licèt porrò *Varingi*, quos Byzantini Scriptores βαράγγας vocant, iisdem non semel, ut & Willelmo Malmesburiensi lib. 2. de gestis Anglor. cap. 13. *Angli* dicantur, Anglo-Danos fuisse constat, tum ex ipso Villharduino, cui *Anglois-Danois*, tum ex Saxone Grammatico lib. 12. sub an. 1098. cui *Danicæ vocis homines* dicuntur, satis perspicuum est. Tametsi alii Κέλτας, seu *Celtas*, appellent Scriptorum plerique, ac præsertim Pachymeres lib. 7. cap. 35. extremo, & quos laudavimus ad Villharduinum & ad Annam Comnenam, quia scilicet ita etiam Germanos indigitabant. Vide *VVarengangus*.

VARIATOR, ποικιλτής, in Gloss. Græc. Latin. ποικίλλω, *vario*.

VARICUS, morbi species. Stephanus de Translat. S. Maurini Abbat. num. 10. *Puero cuidam morbus, quem dicunt varicum, densa visum caligine obnubit, & oculorum munus extinxit.* Videtur legendum *Variolam*. Vide in hac voce.

VARIETAS, Invalitudo, *Indisposition*. Lex Ripuarior. tit. 83. §. 2. de impotionato: *Si autem mortuus non fuerit, & varietatem seu debilitatem probabilem ex hoc in corpore habuerit*, &c. Vide *Inæqualitas*.

VARINGAGA. Vide *Guaringaga*.

VARISCAPIUM. Vide *VVariscapium*.

VARIOLA. Glossæ MSS. ad Alexandrum Iatrosophistam: *Species turpedinis, quam vulgus Variolas dicit.* Constantinus African. lib. 2. Pantechn. cap. 14. *Variolæ sunt multæ pustulæ in toto corpore, aut ex majori parte dispersæ, aut in uno membro, in aliis non. Antiqui vocant has ignis carbones: Siculi Filias ignis.* Marius Aventic. *Hoc anno morbus validus cum profluvio ventris & variolà Galliam Italiamque valdè afflixit.* Vide Miracula S. Ludgeri Episcopi Mimigard. n. 21. 25. lib. 2. Miracul. S. Bertini cap. 13. & Salmasium de Anno climacterico pag. 726. *Variolas* Græci ἐνθύματα, & ἐξανθήματα vocant.

VARIUS, Equi color. Ugutio: *Equus varius, qui habet vias colorum.* Claudius *Corte* Italus lib. 1. *vel Cavalerizzo* cap. 18. *Del color vario & misto: i pelami varii & misti sono quelli, che sono composti de i quarto colori suddetti: & io gli chiamo misti & varii, per cio che anno i peli talmente misti, & posti insieme & colorati, che impossibil quasi sarebbe, over difficil molto, il bianco dal nero, ò dal rosso saper con l'ochio dividere, ò discernere, ò dire.* Palladius de Agricultura in Martio cap. 13. de equis, & eorum coloribus: *Sequentis meriti, varius cum pulchritudine, nigro, vel albineo, vel badio mistus.* Gesta Consulum Andegav. cap. 8. num. 7. *Ipse & quidam suus Miles equitans varium equum.* Occurrit etiam in Testamento Ermengaudi Comitis Urgelli apud *Diago* lib. 2. de Comitib. Barcinon. cap. 73. *Le Roman de Gaydon* MS. de equo vario:

Ferrans li rand vairon qu'il ot pardu.

Infrà:

Et Amaufrois sor vairon d'Aquilée.

Rursum:

Estouls de Langres sist ou vair de Cataigne,
Et Bernard sist sor le vair d'Alemaingne.

Ibidem:

Le bon cheval, qui ot la crope vaire.

Le Roman de Vacce MS.

Et gaingner destriers blans, & vairs, & ferrans.

Cheval vairon, in Testamento Balduini Comitis Guinensis an. 1244. apud Duchesnium.

Tribuitur etiam aliis animalibus. *Oves variæ, arietes varii, & maculosi*, quibus opponuntur *unicolores*, Genes. cap. 30. ubi Gr. πρόβατον φαιόν, Scholiastes verò ποικίλον, πιτρόν. Veteres Glossæ: *Varia*, ποικίλη παρδαλις. Fragmenta Petronii: *Rusticus varium porcum perdiderat*. Eadem Gesta Coll. Andeg. cap. 12. n. 1. *Quidam nobilis dictus Vacca varia*. Cosmas Pragensis pag. 5. *Ibi Dux vester duobus variis bubus arat: unus bos præcinctus est albedine, & albo capite: alter à fronte post tergum albus, & pedes posteriores habens albos*. Vide *Farius, Ferrandus, Vares*.

VARO, & *Viro*, pro *Baro*. Tabularium Aquense apud Marcam: *Consilio & voluntate sui Varonis Olivarii, qui ejusdem Castelli & Burgi possessor erat & dominus*. Observat idem Marca lib. 6. Hist. Beneh. c. 24. n. 6. Sancium-Guilielmi Comitem Vasconiæ in charta fundationis S. Petri Generensis vassallos suos *Virones* appellare, ut insinuet hanc vocem à *Vir* deducendam. Vide *Baro*.

Varo, pro stulto. Papias.

VARRIUM. Vide *Barrium*.

VARUS, *Septum ad capiendas bestias, ubi retia ponuntur, vel pallium varium*. Papias. Vide *Vara*.

VAS, Sepulchrum subterraneum cameratum, Sarcophagus ex lapide vel marmore, quomodo Arverni & Lemovices etiamnum *vases* dicunt. Lex Salica tit. 17. §. 3. *Si quis mortuum hominem aut in petra, quæ Vasa ex usu sarcophagi dicuntur, super alium miserit*, &c. Vetus Inscriptio: P. ÆLIUS VALERIANUS HOC VAS DISOMUM SIBI ET FELICITATI POSUIT, ET TRIBUNAL EX PERMISSU PONTIF. PERFECIT. Gregorius Turon. lib. 1. miracul. cap. 89. *Factum est autem, ut impletis diebus in basilica B. Vincentii sepeliretur, in qua ipse sibi vivens vas deposuerat*. Idem de Gloria Confessor. cap. 35. de Tumulo cujusdam puellæ: *Quo facto, ut vas illud clausit opertorio*, &c. Josephus Sacerdos in Hist. translat. SS. Ragnoberti & Zenonis cap. 3. *Gaudio magno repleti collegerunt præfati venerabiles Sacerdotes ossa Ragnoberti Pontificis, elevantesque de sepulchro, — novo in vase posuerunt*. Sed hoc loco videtur esse *feretrum*. Historia Cœnobii Viconiensis cap. 15. *Vas quoddam Feretrum vulgò vocatur, ipso consentiente & cooperante ædificaverunt auro ac argento, ac pretiosis lapidibus decoratum: cujus rei causa ne tanto vase vacuo remanente frustra laborasse dicerentur, ubicunque potuerunt ab Ecclesiis tam vicinis quàm longinquis Sanctorum corpora perquirentes, magnam ex his copiam aggregaverunt*. Vide Raimondum Montanerium in Chron. Aragon. c. 153. Ita etiam usurpat Alcuinus Poëm. 164.

Vascellum, eadem notione. Vetus Inscriptio 1108. 6. DEPOSITUS. P. XII. IN VASCELLO ET MASSA, &c.

Vasa autem videntur appellasse majores lapides. Sampirus, Astoricensis Episcopus, in hist. Hispan. *Tunc Ecclesiam in Compostella, — quam construxerat Rex Adefonsus magnus ex lapidibus, ex luto opere parvam Rex iste præcipitavit, & ex calce quadratisque lapidibus, marmoreisque columnis, sive vasis, construxit eam valde pulcherrimam*.

Vas, corpus. Julius Africanus lib. 3. Hist. Apost. *Quid mihi & tibi Quirine Proconsul, ut mitteres me ad hominem, qui non modo extrudere ab hoc vase; verùm etiam suis me virtutibus incendere potest?* Utitur præterea lib. 7. pag. 94.

Vasa infirmiora, Sequior sexus, feminæ. S. Pachomius in Regula: *Si sæculares homines, aut debiles, aut vasa infirmiora, id est, mulierculæ, venerint ad ostium*, &c. Utitur rursum infrà.

Vas, Vasa, Arma. Willelmus Brito, in Vocab. *Vasa belli dicuntur arma, unde versus:*

Dic belli vasa, quæ bellum postulat arma.

Liber Regum cap. 14. ubi editio præfert, *altos armiger ejus interficiebat eos*: 70. Interpretes habent: *Et portans vasa ejus, procedebat post eum*. Collatio Legis Mosaicæ tit. 1. *Si immiserit super eum aliquod vas ex insidiis*. Apud Frontinum lib. 4. Stratag. c. 1. cultrum inter vasa reponitur. Hinc *vasa conclamare*, *convasare*, in re militari. Vita S. Deodati Abbatis n. 5. *quo tempore Clodoveus regimine sacer Francorum, jubet vasis bellorum instrui gentem Francorum*, &c. Rodericus Toletanus lib. 8. de rebus Hispan. cap. 2. *Hic itaque Pontifex cum multitudine citerioris Galliæ vasis belligeris, signis & armis honesta, urbem ingressus est Toletanam*, &c.

Vasa, Campanæ. Walafridus Strabo de reb. Eccles. 4. *Vasorum autem usum primò apud Italos affirmant inventum. Unde & à Campania, quæ est Italiæ provincia, eadem vasa majora quidem Campanæ dicuntur: minora verò, quæ & à sono Tintinnabula vocantur, Nolas appelant à Nola, civitate Campaniæ, ubi eadem vasa primò sunt commentata*. Vita S. Materniani Episcopi Remensis n. 5. *Cucurrerunt ad signa templi metallica: & cum cœpissent cuncta clangere vasa Christi laudem reboantia*, &c. Ethelvvolfus de Abbatibus Lindesfarnensibus cap. 14.

Ænea vasa cavis crepitant queis pendula sistris.

Vas, Navis, Gallis *Vaisseau*. Ordericus Vitalis lib. 12. pag. 868. *Hoc feudum, Domine Rex, à te requiro, & vas, quod candida navis appellatur, meritò ad regalem famulatum optimè instructam habeo. Cui Rex ait: Gratum habeo, quod petis: mihi quidem aptam navim elegi, quam non mutabo*, &c. Statuta Alexandri II. Regis Scotiæ cap. 25. *Si aliqua navis, vel fercosta, vel aliud vas appulsum fuerit*, &c. Synodicon Nicosiense cap. 15. *Qui in Saracenorum publicis navibus, aut aliis vasis regimen aut curam gubernationis exercent*. Gregorius M. lib. 3. Dialog. cap. 36. *Nam cum in eorum morte ventorum nimietatibus elevati fluctus sævirent, vela in undis projecta, totumque vas navis quassatum nimiis fluctibus ab omni fuerat sua compage dissolutum. Vasa galearum*, in historia Cortusiorum lib. 10. cap. 7. Ita σκεῦος interdum usurpant Græci Scriptores recentiores. Vide Glossar. med. Græcit. in hac voce.

Vasellum, ex Gallico *Vaisseau*. S. Ludovicus in epist. de Captione sua: *Vasellis navalibus ut plurimum incendio dissipatis*, &c. Vincentius Belvac. lib. 32. c. 97. *Rex cum Legato — erat in quodam vasello*, &c. Utuntur præterea Petrus de Vineis lib. 2. epist. 36. Sanutus lib. 3. part. 9. c. 8. & alii. Vocem porrò à nostris hauserunt Græci recentiores. Index Iliados Græco-Barbaræ: Λέβιλας, τὰ βατζέλια, ἢ καράβια. *Veixells*, in chronico Petri Regis Aragon. edito à Mich. Carbonello lib. 1. c. 12.

Vacillum, eadem notione. Charta Friderici I. Imperat. an. 1190. apud Will. Hedam. in Episcopis Trajectensib. *Regiæ nobilitatis tuæ prudentiam commonendo rogamus, quatenus idoneos Serenitatis tuæ Legatos Januam, Venetias, Anconam, Pisam, & alia loca pro galearum atque vacillorum transmittentes præsidio*, &c.

Vas, Alveare apum. Vulfinus Episcopus in Vita S. Juniani: *Homo, qui nocte ad furandum venerat, turpiter ligatus in horto nostro jacet, arripuerat enim quoddam vas melle plenum*, &c. Historia Rotonensis Monasterii MS. lib. 1. c. 5. *Quidam vir rusticus — videns vasa mellis, quæ quatuor tantùm erant in horto*, &c. Domesdei, in Monastico Anglic. to. 3. pag. 306. 14. *averii, 12. runcini, 116. oves, 24. porci, 24. capræ, & vasa apium, semper valuit 10. libr.* Vide Formulas Exorcismorum cap. 11. apud v. cl. Steph. Baluzium to. 2. capitul.

capitul. Et Aimoin. lib. 2. Miracul. SS. Georgii & Aurelii cap. 10.

Vascellum, eadem notione. Pactus legis Salicæ tit. 9. §. 2. *Si quis unam apem, hoc est, uno vascello furaverit de sub tecto*, &c. Ubi lex Salica habet tit. 9. §. 1. *Si quis unum vas apium de intro clave aut sub tecto furaverit*, &c. *Vasculum* hac notione in lege Bajvvar. tit. 21. non semel.

Vasa decima. Charta Adelviæ dominæ Guisiæ ann. 1198. in tabul. Eccl. S. Nicolai de Clarofonte Ord. Præmonstrat. *Ego Adelvia domina Guisiæ notum facio, — quòd cum villa de Buronfossa construeretur, Gerardus Clericus de Cella, cui de 9. vasis decimæ territorii ejusdem loci 5. competebant, nobili viro marito meo, qui in eadem decima de 9. vasis tria possidebamus, pro bono pacis communis profectus, de illis 5. vasis unum concessit in perpetuum possidendum*, &c. Merges, *Garba*.

VASA, æ. Observantiæ ad Foros Aragonenses, apud Michaëlem *del Molino* in Repertorio pag. 75. v. *Item pronuntiando declaramus, quod — possint abebrare illas bestias, quibus excolunt in vasis dictorum hominum de la Fraxneda, --- & ipsi terras tenentes teneantur iuvare dictos homines de la Fraxneda in scombra dicta vasarum*. Vide *Vasso*.

VASARIUM, Σκευοθήκη, in Gloss. Gr. Lat. κυλίκιον, in Lat. Græc. Hispanis *Vasar*. Alias hujus vocis apud Latinos notiones vide apud Turnebum in Adversar. Casaubonum ad Suetonium, Jacobum Gothofredum ad l. 12. cod. Th. de Censitoribus, &c.

Vasaria terra, ex figuli argilla, ut est apud Gariopontum lib. 5. Passion. cap. 5.

VASCANDA, *genus vasis*, Papiæ. Vide *Bascanda*.

VASCELLUM. Vide *Vas*.

VASCIO, Vasculum, Galli, *Vaisseau*. Octavius Horatian. lib. 4. rer. medicar. p. 100. *Ursa natura stomachi dolorem curat, si vascione circa stomachum suspensa collo portetur, ita ut nec aqua contingat*, &c.

VASCUS, *Vanus, nugatorius*, in Glossis antiquis MSS. & apud Joannem de Janua.

VASELLUM. Vide *Vas*.

VASLETUS. Vide *Valetus*.

VASSALLUS, *Vasseleria*. Vide *Vassus*.

VASSIS. Chronicon S. Vincentii de Vulturno pag. 678. de Petro Diacono Casinensi: *Quem Arichis suscipiens eum honorificè retinuit, à quo palatium infra Beneventum, & aliud in Salerno constructum, vassibus decorari fecit*. Fortè leg. *versibus*, nisi *vassibus* scribatur pro *basibus*. Vide *Vas*.

VASSO, cujusdam Gallici numinis templum. Gregorius Turon. lib. 9. hist. cap. 32. *Veniens verò Arvernos, delubrum illud, quod Gallica lingua Vasso Galatæ vocant*, &c. Marti dicatum fuisse opinatur Joannes Savaro in Orig. Claromont. Alii *Vasso*, templum & ædem sacram denotare ajunt, non Deum aliquem à paganis cultum: quippe juxta Claromontem locus, ubi olim fuit ædes S. Artemii, adhuc *le Vas saint Artem* appellatur, hoc est, templum S. Artemii: ut apud Delphinates in pago S. Gisleni (*S. Gilin*) locus, ubi ædes S. Marcellini fuit, postmodum destructa, & ad quem pro impetranda pluvia fiunt processiones Ecclesiasticæ, *le champ du Vas* dicitur, ut autor est Claudius Expillius. Vide *Vasa*.

VASSUS, pro, *Vas*. *Vassi de auro & de argento*, in testamento Ranimiri Regis Aragoniæ æræ 1099. apud Martinezium.

VASSI, & *Vassalli*, iidemne fuerint, video controverti; quæ quidem inter eruditos controversia, ut faciliùs dirimatur, discutienda sunt, quæ de utrisque habent Scriptores, & tabulæ veteres.

Vassos primitus fuisse, quos *familiares* ætas posterior appellavit, seu domesticos, & qui ex Regia, aut alicujus Principis, familia erant, videtur indicare Lex Alamannorum tit. 79. §. 3. *Si alicujus Seniscalcus, qui servus est, & dominus ejus 12. vassos infra domum habet, occisus fuerit*, &c. Marculfus lib. 2. form. 17. quæ est *testamenti duarum personarum*: *Quicquid exinde facere elegeris, aut pro anima remedio in pauperes dispensare, aut ad vassos nostros, vel benemeritis nostris absque repetitione hæredum meorum, quod tua decreverit voluntas, faciendi liberam habeas potestatem. Ubi vassi* non alii sunt à famulis. Concilium Cabilonense II. c. 63. *Nullus vassus Abbatissæ, nec minister aliquis, nec clericus, nec laicus claustra ancillarum Dei ingrediatur*. Præterea capitula Caroli M. & capitul. ann. 823. c. 24. ac priora quidem lib. 2. c. 24. *Vassi quoque & vassalli nostri nobis famulantes, volumus, ut condignum apud omnes habeant honorem, sicut à genitore nostro & nobis sæpe admonitum est*. Agitur hoc loco de *Vassis Regiis & Dominicis*. Et lib. 3. c. 73. *De vassis Dominicis, qui adhuc intra casam serviunt, & tamen beneficia habere noscuntur, statutum est, ut quicunque eis cum domno Imperatore domi remanserit, vassallos suos casatos secum non retineat; sed cum Comite, cujus pagenses sunt, ire permittat*. Denique lib. 4. c. 4. *De vassis nostris, qui ad marcham nostram constituti sunt custodiendam, aut in longinquis regionibus sua habent beneficia, vel res proprias, vel etiam nobis assiduè in palatio nostro serviunt*, &c. Erant igitur *vassi* iidem, qui famuli, quod præterea videtur indicare vocis origo apud Boxhornium in lexico Gvvallico, seu Cambro-Britannico, & autorem Catholici Armorici: *Gvvas*, vel *Goas, servus, famulus. Antiquitus significabat juvenem, adolescentem virum*. Gryphiander de Vveichbildis Saxonic. cap. 49. à Saxon. *Vassen*, ligare, deducit: quia, inquit, per investituram vasallus solemni stipulatione ita alligatur domino, ut illius fiat homo. At Goldastus *Vassum* à *vade* dictum contendit, *qui vadimonium pro beneficio accepto autori suo dedit*. Denique Turnebus lib. 21. Advers. cap. 15. *Vasallos* appellatos existimavit, quasi *Vasarios*, tanquam clientes, qui in nobilium *vasario*, seu suppellectile, fuerint. Ita in vocum originationibus ludunt viri eruditi. Iso Magister in Glossis: *Cliens, minor vassus, serviens*.

Vassi verò è familia Imperatoris aut Regis, *vassi Regales*, in Capitul. Pipini Regis Italiæ an. 793. cap. 36. & in Capitul. 4. Caroli M. incerti anni c. 9. vulgò verò *Vassi Dominici* appellantur, id est, proprii Imperatoris aut Principis, & qui ex ejus familia erant. Apud Eginhartum epist. 27. filius cujusdam Comitis, *Vassus Dominicus* dicitur. Tabularium Conchensis Abbatiæ in Ruthenis ch. 481. sub Ludov. Pio. Imp. *Mansellos illos, qui sunt in illa valle de ratione S. Mariæ Laudunense, quæ Bertrandus Dominicus vassus pro regia potestate, vel gubernatore sanctæ Mariæ in beneficio habebat*, &c. *Comites & vassi domestici*, in Concilio Ticinensi ann. 855. ubi iidem sunt, qui *Dominici*. Horum ordo magnus fuit, ut qui post Episcopos, Abbates, & Comites statim nominentur in capit. Caroli C. ann. 877. cap. 1. & in capitul. apud Tusiacum ann. 865. Et in veteri Placito, quod describitur in vita Aldrici Episcopi Cenoman. num. 47. ubi Ragenarius & Fulco Comites Palatii, *vassi dominici* pariter inscribuntur &c. Sed & *Misso Dominico*, & *Vasso* Regio facta injuria pari pœna puniebatur, ut est in lege Longob. lib. 1. tit. 13. §. 3.

Ita tamen ex familia Regia erant, ut fide & sacramento Principi obstricti essent. Unde in capitul. Caroli C. tit. 23. c. 4. junguntur *drudis*, id est, *fidelibus*: *Sine solatio & comitatu drudorum atque vassorum nuda & desolata exibit*. Deinde quicunque Regi eodem fidelitatis sacramento obstringerentur, *Vassi* omnes appellati, ut qui hocce pacto ex ejus familia esse censerentur. Annales Franc. ann. 788. *Ibique veniens Tassilo*

Tassilo ex jussione Domini Regis, sicut & cæteri ejus vassi, &c. Annales S. Nazarii de eodem Tassilone an. 787. *Illucque veniens Dessilo, Dux Bejuveriorum ad eum, & reddit ei cum baculo ipsam patriam, — & effectus est vassus ejus.* Annales Franc. Moissiac. an. 795. *Ipsi adhuc pleniter non venerunt, eo quod vassum Domini Regis Cabehin Abotritarum occiderant.* Atque ex eo, quod dominorum servitio astricti essent, dictos volunt à *Vassen* Germanico, obligare, vincire: ita Fridericus Bandius ad consuetud. feudales Gelriæ pag. 6.

Vassi isti *Dominici* extra ordinem interdum mittebantur à Principe in provincias, ut Comitibus adessent in justitia administranda, & cum eo jus dicerent, aliaque reipublicæ negotia exequerentur, quod docent Lex Longob. lib. 2. tit. 2. §. 2. Capit. Caroli M. lib. 5. cap. 133. Synodus Carisiaca c. 2. capit. Caroli C. tit. 32. c. 12. &c. Tabularium Casauriense ch. 237. *Ego Heribaldus Comes in vice-Comitis Palatii ad singulas hominum justitias deliberandas, residentibus mecum Lacinaldo & Erifredo & Caripprando bassis Domini Imperatoris, Adelberto, Joanne, Maculfo judicibus*, &c. Extant alia *Judicatorum* exempla coram Comitibus & Vassis, in laudata Vita Aldriei Episcopi Cenom. p. 130. & in Chronico Laurishamensi p. 59. & apud Catellum lib. 5. rerum Occitan. pag. 742 & Sammarthanos in Archiepisc. Narbonensib. n. 5. Neque, opinor, alii sunt *Vassi Comitum* à *Vassis Dominicis*, cùm ita appellentur, quod iis à Rege, ut collegæ darentur in jure dicundo, in lege Longob. lib. 2. tit. 42. §. 1. lib. 3. tit. 12. §. 1. & in capitul. Caroli M. lib. 3. c. 51. ubi revera jus dixisse satis docent; quod tamen nolim omnino præstare, ex lib. 4 capitul. Caroli M. cap. 70. Proinde *vassi Dominici* respectu Comitum, erant sicut Capellani minores respectu Episcoporum & Abbatum. Walafridus Strabo lib. de reb. eccles. cap. 31. *Capellani minores ita sunt, sicut hi, quos Vassos dominicos Gallica consuetudine nominamus.*

Sed & hi interdum *ad Marcham custodiendam* mittebantur, ut est in capitulis Caroli M. lib. 4. cap. 4. Vita Ludovici Pii an. 778. & Continuator Aimoini lib. 5. cap. 1. *Ordinavit per totam Aquitaniam Comites, Abbatesque, nec non alios plurimos, quos Vassos vulgò vocant, ex gente Francorum; quorum prudentiæ & fortitudini nulla calliditate & nulla vi obviare fuerit tutum, eisque commisit curam regni, prout utile judicavit, finium tutamen, villarumque regiarum ruralem provisionem.* Quæ quidem verba postrema videntur potissimum spectare *vassos dominicos*, qui interdum *villicorum* vices agebant. Lambertus Ardensis: *Ab antiquo Comitis Walteri tempore, quendam Villicum, vel Præpositum, quem antiquiora tempora Vassum suum appellant, in terra Ghisnensi habebant, qui de omnibus decimis & possessiunculis, quas in eadem terra possidebant, eis ut villicus sufficienter respondebat.* Adde capit. Caroli M. lib. 4. cap. 70. legem Longobard. lib. 3. tit. 4. §. 5. &c.

Cùm igitur vel ad sua *ministeria* pergebant, vel cùm in iis consistebant, quemadmodum *Missi* Dominici & Comites, *conjectum* accipiebant, ut est in iisdem capitul. lib. 4. c. 69. & in lege Longob. lib. 3. tit. 1. §. 38. tit. 4. §. 5. Quinetiam Comitibus eorumque jurisdictioni suberant, adeo ut si *justitiam non fecissent*, in eos Comites animadverterent, ex lege Longobard. lib. 2. tit. 52. §. 2. tit. 55. §. 1. Quod & de *vassallis Dominicis* perindè habent cap. Karlomanni regis tit. 2. c. 11.

Vassis Dominicis dabantur etiam à Principe *Beneficia* in Provinciis. Capitulare an. 779. c. 10. & in addit. 4. capitul. c. 120. *Similiter & vassi nostri, si hoc non adimpleverint, beneficium & honorem perdant.* Capitula Caroli M. lib. 4. c. 4. *De vassis nostris, qui ad marcham nostram constituti sunt custodiendam, aut in longinquis regionibus sua habent beneficia, vel res proprias*, &c. Vide Eginhartum Epist. 26. 27. Odo Cluniacensis lib. 1. de Vita S. Geraldi cap. 17. *Neque patiebatur, ut quilibet senior beneficia à suo vasso pro qualibet animi commotione posset auferre*, &c. Quo loco *vassus* idem sonat, quod *vassallus*; qui scilicet ratione feudi domino est obnoxius. Idem cap. 32. *Nam respublica statu jam nimis turbato, regales vassos insolentia Marchionum subjugaverat.* Et lib. 4. cap. 7. *Cum vassus quidam nomine Aldradus* &c. Tabularium Vindocinense fol. 54. *Guido de Blasone Dominicus vassus accedens ad Dominum Ordericum Abbatem*, &c. Idem Tabular. ch. 98. *Comparavit igitur Agnes inclita Comitissa legitima emptione à Lancelino Dominico vasso de Castro Balgentiaco Ecclesiam S. Beti, cum tota integritate sua, quæ sita est juxta murum Vindocini*, &c.

Denique *Vassorum* & *Vassallorum Dominicorum* ea erat prærogativa, ut si criminis aut alterius delicti incusarentur, non ipsi; sed *meliores illorum homines juramentum persolverent*, ut est in capitulis Karlomanni regis tit. 2. cap. 4. & 11. ubi hæc habentur: *Honorem enim talem nostris vassis Dominicis concedimus, ut ipsi non sicut reliqui manu propria sacramentum jurent; sed melior homo illorum & credibilior agere non differat.* Neque alius est *honor condignus*, quem vassis haberi volunt capitula Caroli M. lib. 2. cap. 24. Porrò qui *vassi dominici* appellantur in capitulis Karlomanni d. tit. 2. cap. 4. iidem *Vassi* & *Vassalli dominici* promiscuè dicuntur d. c. 11. adeò ut *Vassalli* non alii ac diversi fuerint.

Vassorum deinde & *Vassallorum*, ut *Cataneorum*, seu *Capitaneorum*, sub postremis Imperatoribus Alemannicis inductus fuit ordo honorarius, qui etiam ad posteros transmittebatur, nulli licet addictus loco, aut gubernationi. Chartam Conradi regis Burgundiæ anni 944. descripsit Guichenonus ex tabulario Cluniacensi, exaratam coram Episcopis & Comitibus in ea nominatis, *Vassis dominicis majoribus & minoribus.* Aliam Willelmi Comitis provinciæ ex eodem tabulario laudat Antonius Rufius, quæ perinde exarata dicitur coram *Vassis dominicis tam Romanis, quàm Salicis*, Petrus Damiani lib. 1. epist. 9. pag. 21. *Narravit mihi Humbertus, quia vassus quidam, dum iter ageret, accidit, ut juxta molendinum equo insidens pertransiret*, &c. Lib. 6. epist. 9. *Frater meus talis vassi unicam filiam sibimet in matrimonio copulavit*, &c. Decretum Mainardi & Joannis Cardinalium pro ecclesia Mediolanensi, apud Baronium an. 1067. n. 11. *Clericus autem vel laicus pro ordinis ac dignitatis suæ qualitate, hac potestate tali mulctetur damno, ut siquidem de ordine Capitaneorum fuerit, viginti denariorum libras, vassorum autem decem, negotiatorum quinque — componat.* Sed & *Vassos* & *Vassallos* creatos ab Imperatoribus, interdum etiam ipsosmet Augustos aliis nobilibus eosdem creandi jus impertiisse legimus. Extat bulla Caroli IV. Imperat. an. 1355. qua *Milano de Becccharia*, civi Papiensi, Notarios & Tabelliones creandi, & illegitimos natalibus restituendi facultatem impertitur, in qua sequentia adduntur: *Et quod possitis, tu & filii tui — quoscunque sponte volentes vassallos facere, ad vassalliatus onus inducere auctoritate prædicta, illustrib. Principibus, Ducibus, Comitibus, Baronibus duntaxat exceptis.*

Bassus etiam pro *vassus*, dixit Charta laudata ex Tabulario Casauriensi, ut & Capitulare I. Caroli M. an. 802. c. 39. Diploma Ludovici Imp. *Si Comes aut bassi nostri remanserint.*

Vassaticum, Fides, quam præstat *Vassus* Domino, vel Principi: proinde idem quod *hominium*. Annales Francor. ann. 757. *Ibique Tassilo venit Dux Bajoariorum, in Vassatico se commendans per manus*, &c. Ubi

Ubi Ado Viennensis: *Seque illi in vassallum commisit.* Iidem Annales an. 788. *At ille videns se undique constrictum, venit per semetipsum, tradens se manibus Regis in vassatico; renovans sacramenta.* Charta Caroli Calvi pro Barcinonensibus; apud *Diago* lib. 2. cap. 4. & tom. 2. Hist. Francor. *Noverint præterea iidem Hispani sibi licentiam à nobis esse concessam; ut se in vassaticum Comitis nostri, sicut alii Franci homines, commendent: & si aliquod beneficium quisquam eorum ab eo, cui se commendavit, fuerit consecutus, sciat se de illo tale obsequium Seniori suo debere exhibere, quale nostrates homines de simili beneficio Senioribus suis exhibere solent.*

Vassaticum præterea appellabant præclarum in præliis, vel occasionibus aliis bellicis facinus, vel animi magnitudinem: fortè quod *vassi* & *vassalli* essent viri militares, & iidem, qui postmodum *milites* nudè appellati sunt. Hincmarus Remensis in opusculo 55. capitulorum cap. 52. *De hoc quoque vitio superbia descendit, quod multi te apud plurimos dicunt de fortitudine & agilitate tui corporis gloriari, & de prœliis, atque ut nostratium lingua dicitur, de vassaticis frequenter ac libenter sermonem habere*; &c. Ubi sanè malim *vassalaticis*, tametsi vox *vassaticis* tolerari possit, à *vassus*. Sed ut priorem præferam, facit recepta deinceps vox *vasselage* hac eadem notione apud Scriptores vernaculos inferioris ævi. *Le Roman de Garin* MS.

> *Tel vasselage certes pris ge petit.*

Le Roman de Roncevaux MS.

> *Par vasselage soloie i estre vos drus.*

Le Roman d' Artus MS.

> *De force ne de vasselage,*
> *Not son per en tot le barnage.*

Le Roman de Florimont MS.

> *Li Rois avoit riche corage,*
> *En pensa un fier vasselage.*

Le Roman d' Alixandres MS.

> *Or m'en iron sor lui venir son vasselage.*

Guill. *Guiart* anno 1267.

> *Me sire Erart de Valeri,*
> *Un haut baron courtois & sage,*
> *Et plain de grant vasselage,*
> *Que son cors & ses faiz looient,*
> *Tuit cil qui parler en ooient.*

Le Roman de Vacce:

> *Que Richart ert moult prous, & de grant vasselage.*

Chron. MS. Bertrandi *du Guesclin*:

> *Si ay trouvé en luy d' honneur si largement,*
> *Et tant de vasselage & de fier hardement.*

Robertus *de Bourron* in Hist. Merlini M. S. *Nostre Sire nous a fait moult grant honnour, quant vous si haut homme, comme li Rois est, avés pris par vostre vasselage.* Chronicon Franc. MS. ex Bibl. Memmiana in Carolo V. *Onq convoiteux ne fist beau vasselage.* Adde Chronicon Flandriæ cap. 18. 30. & Buzelinum in Gallo-Flandria lib. 3. c. 6. p. 482.

Ut porrò *vasselage*, pro animi magnitudine usurparunt nostri, ita & *vassaus*, viros fortes appellabant, Philippus *Mouskes*:

> *Aprés li resorst en Banniere*
> *Une guerre orgilleuse & fiere,*
> *Le sire iert Dus, s'ot non Rasaus,*
> *Qui moult estoit preus & vasaus.*

Le Roman de Guillaume au Court-nez MS.

> *Dux né de Bavieres, qui fit pros & vassaus.*

Guillelmus *Guiart* an. 1304.

> *Et aignols qui ces trois nez guient,*
> *Ou moult à de hardis vassaus.*

Le Roman de Garin:

> *Maint bon vassal i firent trebucher.*

Alibi:

> *Meillor vassal de lui ne sache mie.*

Vetus Poëta MS.

> *Biaus fu & lons & drois, bien ensemle vassal.*

Le Lusidaire MS.

> *Quant Jacob vint li Seneschaus;*
> *Qui mult estoit preus & vassaus.*

Le Roman de Roncevaux MS.

> *Othes fu preus, & bon vassaus vaillans.*

Chron. Flandriæ cap. 15. Matthæum de Montemorenciaco *gentil vassal* appellat.

Vassalli, si Marcam audimus lib. 1. Hist. Beneharn. cap. 28. n. 10. sunt *vassorum vassalli*, seu *vassis* ratione clientelæ obnoxii. Id non omnino verum esse patet ex iis, quæ suprà attigimus, nobisque fusiùs probandum incumbit. Constat sanè utramque vocem ejusdem esse originis, si non omnino notionis.

Vassos diximus fuisse domesticos & familiares Principis aut alterius cujusvis, quod etiam de *Vassallis* dici posse evincunt Scriptores, præsertim Hincmarus de Ordine Palatii c. 28. describens *ministeria*, & familiam Principis: *Tertius ordo item erat tam majorum, quàm minorum, in pueris vel vassallis*, &c. Ubi *pueri* sunt ii, quos *famulos* dicimus. Monachus Sangallensis lib. 1. de Carolo M. cap. 20. *Scarionem*, seu ostiarium Aulæ regiæ, *vassallum* Imperatoris appellat. Cap. 22. de quodam Episcopo: *Hic habuit unum vassallum non ignobilem civium suorum; valde strenuum & industrium: cui tamen ille, ne dicam beneficium aliquod; sed ut nullum quidem aliquando blandum sermonem impendit.* Ita denique lib. 2. cap. 15. ubi de quodam puerulo, ab Imperatore in familiam suam adscito. Capitula Caroli M. lib. 2. c. 24. *Vassi quoque & vassalli nostri nobis famulantes*; &c. Edictum Pistense Caroli C. c. 14. ex iisdem parentis Capitulis: *Vassalli nostri nobis & nostræ conjugi famulantes*, &c. Concilium Ravennense an. 904. cap. 10. *Ut plebes Ecclesiæ nullatenus aut Comitibus, aut Episcoporum vassallis aut aliis laicis beneficia tradantur.* Denique Adalardus in statutis Corbejensibus lib. 1. c. 6. totam familiam monasticam in sex ordines distribuit: 1. *Famulorum vel matriculariorum, qui semper æqualiter habendi sunt*: 2. *Fratrum*: 3. *Vassallorum*: 4. *Hospitum*: 5. *Pulsantium, vel Scholæ suæ*: 6. *Singulorum huc illucque Præbendariorum.* Meminit enim *casæ vassallorum* cap. 1. (qui inde *vassalli casati*, i. casæ addicti, dicuntur lib. 3. capitul. Caroli M. c. 73.) & *panis vassallorum* cap. 2. & 4. De ejusmodi vassallis agit Charta Aldrici Episcop. Cenoman. in ejus Vita: p. 85. *Et alia* (pars) *detur vassallis & capellanis, sive servientibus, qui domino nobisque in nostra mansiuncula militare videntur.*

Ut *vassi* Comitibus erant assessores in judiciis publicis, ita & *vassalli*. Charta Alamannica 95. Goldasti: *Jussum est Waningo Comiti Ruadperto vassallo Regis inquisitionem de hac re fieri*, &c. Adde chart. 18. Vetus notitia sub Karolo Rege anno 14. apud Beslium p. 224. *Notitia qualiter vel quibus præsentibus, ibique veniens Hisarnus die Veneris 3. Kal. Aprilliarum infra urbem Pictavam, ante Domnum Ebolum proveniente gratiâ Dei Comitem, & ibidem assistentibus vassallis, interpellabat quendam Diaconum*, &c. Conventus Ticinensis an. 850. cap. 1. *Ideò volumus, ut Comites nostri; eorum sculdasii, adjunctis secum vassallis Episcoporum*, — *studiosissimè perquirant*, &c.

Porrò qui *vassi*, vel *vassi dominici* dicuntur, nullo discrimine *vassalli* vel *vassalli dominici* appellantur, & cum *Comitibus* junguntur, nulla interdum vassorum facta mentione, in lege Longob. lib. 3. tit. 4. §. 5. in capitul. Caroli M. anno 807. cap. 3. 6. lib. 4. cap. 32. lib. 5. cap. 147 & lib. 2. cap. 24. *Vassi & vassalli nostri*, &c. quasi iidem fuerint. Præterea in

in capitulis Caroli C. tit. 6. c. 20. tit. 31. part. 2. c. 2. & tit. 42. In vita Ludovici Pii an. 834. *Itemque Sanila Comes, nec non Madalelmus vassallus dominicus capite plexi sunt.*

Ut *vassis*, ita & *vassallis* beneficia à Principe concedebantur. Capitulare Compendiense an. 757. c. 6. *Homo Francus accepit beneficium de seniore suo, & duxit secum suum vassallum, & postea fuit ibi mortuus ipse senior, & dimisit ibi ipsum vassallum, & post hoc accepit alius homo ipsum beneficium*, &c. Monachus Sangallensis lib. 1. de Carolo M. c. 14. *Cum illo fisco, vel curte illa, in Abbatiola, vel Ecclesia, tam bonum meliorem vassallum, quàm ille Comes est, vel Episcopus, fidelem mihi acquiro & facio.* Concilium Compendiense an. 757. c. 6. *Homo accepit beneficium de seniore suo, & duxit (senior) secum suum vassallum*, &c. Charta Ludovici Imp. in notis ad Bibliothecam Cluniacensem pag. 113. *Id est, villam ac beneficium illud, cujus vocabulum est Dodiniaca curtis, habentem mansos 12. quam hactenus vassallus noster, nomine Hisimbertus, nostra largitione habuisse dignoscitur*, &c. Capitula Caroli C. tit. 6. c. 20. *Videtur nobis utile & necessarium, ut fideles & strenuos Missos ex utroque ordine per singulos Comitatus regni vestri mittatis, qui omnia diligenter imbrevient, quæ tempore avi ac patris vestri, vel in regio specialiter servitio, vel in vassallorum dominicorum fuerunt*, &c. Ubi nulla fit mentio *vassorum*. Charta Caroli C. Regis apud Loisellum in Bellovaco pag. 242. *Villam quandam — quam Vassallus noster quidam nomine Sigefridus tunc in beneficium retinebat.* In annalibus Francor. Bertinianis an. 870. *Villæ vassallorum* dicuntur, & opponuntur *villis dominicatis.* Constitutio Ludovici II. Imp. pro expeditione Beneventana c. 5. apud Camillum Peregrinum: *Quod si comes aut bassi nostri aliqua infirmitate remanserint, — aut Abbates vel Abbatissæ si plenissimè homines suos non direxerint, ipsi suos honores perdant, & eorum vassalli & proprium & beneficium perdant.* Adde Chartam Ludovici Pii de divisione Imperii an. 814. editam à v. cl. Steph. Baluzio, c. 9. Præceptum Barnoini Archiepiscopi Viennensis an. 881. *Quæ namque res prænominati Cœnobioli quondam fratribus deservierant; sed jam ab eo abstractæ, & beneficium erant vassallorum effectæ.* Denique Nicolaus I. PP. epist. 20. ad Carolum Calvum Regem de Balduino Flandrensium Comitum stipite: *Balduinus vassallus vester*, &c.

Vassalli præterea Chartas dominorum suorum subscribebant, adjecta hac ipsa *vassalli* dignitate. Binas descripsit Hemereus Alberti Comitis Viromandensis: prior an. 954. ita clauditur: *S. Adalberti Comitis, — Geraldi, Hildradi Anseri vasallorum.* Altera an. 959. *S. Guntranni vasalli, Anselmi vasalli, Ottadi vasalli.* Ubi ita appellantur, qui postmodum *Milites* dicti sunt: quo quidem etiam vocabulo *vassallos* seu *feudatarios* indigitari in Chartis suo loco docuimus.

Vassallus indominicatus. Charta Caroli C. Regis Fr. an. 3. ex Tabulario S. Cyrici Nivernens. *Sed & concedimus ibidem auctoritate Regia omnes res ejusdem Ecclesiæ, quæ quondam fuerunt ab ea abstractæ, & quas modo nostri indominicati vassalli tenent, ut quia ipsi nobiscum dimicaverunt fideliter, in vita sua tantum, consensu ejusdem supradicti Episcopi eas teneant.*

Vassallus simplex. Vide *Signum Regis.*

Vassalaticum etiam dixere veteres, ut *vassaticum*, pro fidei sacramento quod *vassalli* Domino vel Principi præstabant. Capitulare Pipini Regis Italiæ c. 5. *Stetit nobis de illo homines, qui hic intra Italia eorum seniores dimittunt, ut nullos eos recipere debeat in vassallatico, sine Comiato senioris sui*, &c. Adde c. 36. Epistola Episcoporum ad Ludovicum Reg. an. 858. c. 15. *Et nos Episcopi Domino consecrati, non sumus hujusmodi homines, ut sic ut homines seculares, in vassalatico debeamus nos cuilibet commendare, aut jurationis sacramentum, quod nos Evangelica & Apostolica atque Canonica autoritas vetat, debeamus quoquo modo facere*, &c. Ubi *vassalaticum* non aliud sonat quàm *vassaticum*. Quæ quidem vox usurpata legitur posterioribus seculis pro *hominio*: quod etiam *vassalagium* appellatur in charta an. 1274. *Proquibus omnibus — tenemur vobis homagium facere, & vassallaticum, & fidelitatem jurare.* Speculator lib. 4. part. 3. de Feud. art. 2. §. 5. ait, quod in Italia & alibi vocatur *vassalagium*, in Francia *homagium* appellari. Quod etiam observat Jacobinus de S. Georgio in tractatu de Homagiis §. 5. Petrus de Vineis lib. 6. epist. 9. *Absolventes eos ab omni fidelitate vassallagii, seu homagii juramento.* Charta Heliæ Talairandi Vicecomitis Leomaniæ & Dauvilarii, qua hominium præstat Abbati Moissacensi, an. 1291. *Fe homenatge & fe vassals & Cavaliers al dich senhor.* Quo loco tres hæ voces idem sonant. *Vassallus* enim, uti observatum, & *Miles*, idem sunt. Charta alia: *Sciendum est, quoniam Ars Hodz Vescoms de Lomancha a fait homenatge, e ses faits Cavaliers & Hom al Senhor de Montpezat Abad de Moyssac, el predich Vescoms mandet & autreget al Senhor predich Abad, que vos Cavaliers e fiels e loials li sia en tots locs, e que lui e le mostier de Moyssac, el covent du quel messs. Mostier, e totas las cosas garde e deffenda de mal e de domnage a bona fe par tots locs*, &c. an. 1238. In consuetudine Bituricensi tit. 12. art. 4. & 9. *vassélage* usurpatur pro dominio, quod habet dominus in tenementum vassalli, seu pro *feodalitate*. Vide Statuta Mediolanensia 1. part. cap. 267. Georgium Pilonum in historia Bellunensi pag. 106.

Vassallitium, semel atque iterum in Charta Alfonsi Regis Portugalliæ an. 1142. apud Brandaonem lib. 10. Monarch. Lusitan. cap. 12. pro servitio, quod debet Vassallus domino, usurpatur.

Vassallitius, pro *vassallus*. Chronicon Magdeburgense MS. ex Bibl. S. Germani Paris. an. 952. *Ubi præscriptus cum filio suo Adalberto Regia se per omnia in vassalicium dedidit dominationi, simul & Reginæ iram supplici venia placavit.* Ita etiam Regino.

Vassallulus, Minoris dignitatis vassallus. Matth. Paris. an. 1244. *Et quis Christianorum ignorat, Principem Walliæ Regis Angliæ esse vassallulum?*

Vasseleria. Charta an. 1238. in Regesto Tolosano cameræ Computor. Parisiensis f. 97. *Videlicet Baronias, & Vasselerias*, &c. Nescio, an *vasseleria* idem sit quod *Bacalaria*, indeque vox hæc postrema deducatur? ut *vasselaria*, feudum fuerit *vassalli* inferioris.

Desvassallare. Michaël *del Molino* in Repertorio pag. 326. *Si aliquis accusaretur de aliquo crimine, ex eo quòd desvassallavit aliquem vassallum à loco alterius*, &c. Infrà: *Vassallum si aliquis extraxerit, aut juvaverit ad extrahendum à loco alterius caussa deshabitandi eum, & ducendi talem vassallum ad locum suum, aut alterius domini, talis extrahens & adjuvans incurrunt ex hoc in pœnam mortis corporalis*, &c.

Bassallus, pro *vassallus*, in Constitut. Ludovic. II. Imp. pro exercitu, edita à Camillo Peregrino, cap. 4. 5.

VASTRAPES, in Glossis Philoxeni, φιμινάλια. Occurrit hæc vox apud Rufinum in versione Josephi lib. 3. Antiq. Judaic. cap. 11. ubi Josephus habet διαζώσεις.

VASTUM, *Gastum*, *Guastum*, *Wastum*, *Wastina*, voces ejusdem notionis & originis.

Vastum,

Vastum, Destructionem significat. Magna charta: *Custos terræ hujusmodi hæredis, qui infra ætatem fuerit, non capiat de terra hæredis non nisi rationabiles exitus, hæc sine destructione & vasto hominum, vel rerum.*

Vastum maximè dicitur de agris, qui non excoluntur. Paulinus Nolanus epist. 30. an Aprum: *Qualem agri tui speciem à villico tuo fieri postulas, tamen Deo Domino tuo redde culturam, & intellige, quicquid in agro tuo displiceat, aut placet, idem in anima tua placere Christo, aut displicere. Si vasta peccatis quasi dumis sordeat, neque Propheticis aut Apostolicis nubibus compluatur, in aridam solitudinem gratiâ deserente damnabitur.* Testamentum Fulradi Abbatis S. Dionysii: *Tertiam cellam infra vasto Vosgo* (Vosegi) *ædificavi, ubi sanctus Coconatus requiescit.* Tabularium Vindocinense ch. 237. *Osanna filia Gaufridi de Fay dedit duos arpennos prati censu quietos & liberos: & alios duos de quadam mansura sua, quæ est ad Morias. Quæ dum priscis coleretur temporibus, 12. den. census solvebat, modò verè quia vasta est, nil census reddit; sed est allodium.* Tabularium Ecclesiæ S. Stephani Lemovicensis anno 1081. *Fecit Gosbertus Archidiac. totam terram de Monte S. Joannis esse vastam.*

Vastum facere, Littletoni sect. 67. *Faire Wast*, Destruere, depopulari. Inquesta de forisfacturis Forestar. Angl. *Inquiratur etiam, qui fecerint, vel facere consueverint vastum vel destructionem de viridi, vel de venatione.* Monasticum Anglic tom. 1. pag. 192. *Ita scilicet quod de Wasto quod facient quadrigæ, quæ ibunt in boscum de Walloy & Widelai, neque de Wasto aliarum quadrigarum, quæ ibunt in alios prædictos boscos non ponantur in merci, nec scribantur in Wasto*, Pag. 518. *Cum toto nemore suo, salvis aisiamentis suis, & hominum suorum de Hida, sine wasto & venditione.* Tomo 2. pag. 204. *Et de foresta sua omnia necessaria sua sine vasto ad ædificandum, & ad aratra sua*, &c. Charta Henrici III. Regis Angl. apud Prynneum in libert. Ang. tom. 3. pag. 974. *De bosco vasto extra villam de N. quod —— tenent ad feodi firmam*, &c. Rogerus Hovedenus pag. 784. *Item Rex defendit, quod nullus donet vel vendat aliquid ad destructionem boscisui, vel wastam, quæ sit infra forestam Regis: sed concedit bene, quod capiant de boscis suis, quod ne. esse iis fuerit sine wasto, & hoc per visum forestarii sui*, &c. *Wastum facere in boscis*, in charta Joannis Regis Angliæ pro forestis an. 1215. Albertinus Mussatus lib. 7. de gest. Henrici VII. rubr. 1. *Quorum plerique suspectioribus urgentibus causis ad Turrianorum loca discurrentes, quæ Vasta appellant*, &c. Computum Domanii Stapularum in Comitatu Bononiensi an. 1475. *Recepte des VVastis en la Forest de Hardelo.* Et fol. 41. *Recepte de VVastis en la forest de Boulogne, de pennaiges de vaches & veaux allans en ladite forest, pour 5. sols la vache, & 2. sols 6. deniers le veau.* Vide Joann. Bekam in Hungero Episcop. Leod. Differt autem *vastum* ab *exilio*. Fleta, lib. 1. cap. 12. §. 20. *Vastum & destructio ferè æquipollent, & convertibiliter se habent in domibus, boscis, & gardinis. Sed exilium dici poterit, cum servi manumittantur, & à tenementis injuriosè ejiciantur.* Adde lib. 1. cap. 12. §. 1. 6. Bractonum lib. 4. pag. 316. 317. & Edvv. Cokum ad Littletonem sect. 67.

Vastum, seu *Wastum*, vel *Wasta*, in silvis, dicitur præterea illud, quod *planum* est, seu absque arboribus. Tabularium Absiensis monasterii: *Concedo fratribus de Absie totum planum, vel, ut vulgò dicitur, totum Guastum, quod modò est, vel in posterum erit in bosco meo*, &c. Atque ita voces *Wasta*, & *Wastum* accipiendæ in monastico Anglicano tom. 1. pag. 529. tom. 2. p. 204.

Vastum, præterea, apud JC. Anglos, jungitur cum anno & die, & dicitur *Annus, dies & vastum*. Quæ quidem verba jus designant, quod Rex habet in domibus & prædiis felonum minoris, ut ajunt, proditionis, (*Felons de petite trahison*) quæ ab alio Domino, quàm ab ipso Rege tenentur in feudum, vel jure dominii. *Cum enim in potestate Regis sit*, inquit Bracton, *prosternendi ædificia, extirpandi gardina, & arandi prata felonum, & quoniam hujusmodi vergebant in grave damnum dominorum, pro communi utilitate provisum fuit, ut hujusmodi dura & gravia desisterent, & Dominus Rex pro his haberet commodum totius terræ illius unum annum & diem, & sic omnia cum integritate reverterent in manus capitalium dominorum.* Proindeque id juris habebat Rex pro *vasto*, quod facere poterat in prædiis Felonum. Vide Stanfordium in Placit. Coronæ lib. 3. cap. 30. & suprà in *Concemnare*.

Quietum esse de vasto nemorum, in monastico Anglic. tom. 1. p. 922.

Vastum denique, seu *Breve de vasto*, iisdem JC. Anglis, dicitur *breve*, quod conceditur contra eos, qui ad vitam suam, aut ad vitam alterius, vel in donum, aut per *curialitatem*, vel per *Wardam* possessiones aliquas possident, & in iis *vastum* fecerunt. Vide Rastallum.

Vastitas, idem quod *Vastum*, apud Bractonum lib. 4. Tract. 1. c. 41. & in Fleta lib. 4. cap. 25. §. 1. Gloss. Lat. MS. Reg. *Vastitas, solitudo, vel eremus.* Gloss. Gr. Lat. πόρθησις, *excidium, vastitas, vastatio.*

Vastatores, Milites, qui agros depopulantur, nostris, ex Italico, *Gastadours*: occurrit vox hæc apud Rollandin. in chron. lib. 4. cap. 13. lib. 5. cap. 10. 17. lib. 10. cap. 5.

Gastum & *Guastum*, pro *Vastum*, non semel etiam occurrit. Glossar. Lat. Gall. *Vastus, Vain, Gast. Terra in gastu, quæ non excoluntur*, in Regesto Philippi Augusti Reg. Herouvalliano fol. 143. *Guasta, damna, & incendia*, apud Petrum de Vineis lib. 5. epist. 112. Tabularium S. Vincentii in Bosco Carnot. an. 1225. *Si terra circumjacens pro communi guerra gasta remanserit vel inculta.* Tabular. Absiense fol. 127. *Et terras omnes, in quibus vineæ sunt, & omnes alias, sive gastas, sive excultas. Gastum facere*, in charta an. 1215. apud Corium in hist. Mediolanensi part. 2. p. 157. & in historia Cortusiorum lib. 1. c. 8. *Faire ravage & gast, dissipation*, &c. in consuetudine Turon. art. 169. Robertus Bourronus in Merlino MS. *Et ensi mettoit à gast & à destruction trestout le Royaume de Logres. Simple gast d' heritages*, in consuetud. Burboniensi art. 524. Assisiæ Hierosolymitanæ MSS. cap. 257. *Car se il i a leus gastes outre, qui soit dou Seignor, l'en la doit sauver au Seignor. Le Roman de Roncevaus* MS.

Tout abat mort en un gaste sentier.

Sergent gastier, in Consuetud. Arvernensi cap. 31. art. 69. minister, qui in messibus, aut in agris, vel silvis invigilat, ne *vastum*, aut damnum fiat. Veneti *guasti* appellant circumjectam oppidis planitiem.

Gastina, apud Innocentium III. PP. lib. 15. epist. 179. *Gastine*, in Consuetud. Arvernensi: *Wastina*, in conventione inter Ducem Brabantiæ & Capitulum S. Waltrudis Montensis an. 1209. apud Miræum in Diplomat. Belgic. pag. 160. *Omnesque vastinæ, quæ Terræ silvestres dicuntur.* Alia an. 1247. ibid. pag. 173. *In omni terra, quæ vulgariter Wastina dicitur.* Adde pag. 50. Probationes historiæ Guinensis pag. 70. 209. 466. 514. Charta Roberti Comitis Flandriæ anno

anno 1089. ex Tabulario Monasterii S. Quintini in insula fol. 51. v. *Omnem decimationem novæ terræ, quæ vulgò Vvastina vocatur.* Hinc *Agastiner* pro *vastare* agrum, domum, silvam. Eædem Assisiæ Hierosol. cap. 257. *Et qués apartenances il semble, que il i peust & deust avoir en ce en la teneure, que les leus habités ont orendroit raisonnablement agastiné, & mura'lles abatues, que par semblant deussent avoir, quant les leus estoient habités.* *Agastis*, in consuetudine Inculismensi art. 24. damnum in forestis.

VATES, Episcopus. Tumulus Joannis II. PP. apud Baron. an. 535.

Hic tumulus Vatis conservat membra Joannis,
Ordine Pontificum qui fertur jure secundus.

S. Ildefonsus:

Crux hæc alma gerit geminorum corpora fratrum
Leandri, Isidori, pariterque ex ordine Vatum.

Rabanus Abb. Fuld. apud Browerum in Antiquit. Fuldensib.

Hac Baptista potens sacra venerabitur arâ,
Hac Vatum turba, atque Patrum colitur.

Amalarius Episcop. in epistola ad Hieremiam Archiep. Senonensem: *Charissimo patri & accuratissimo Rhetori Iheremiæ Vati in nostra Jerusalem, Amalarius.* *Ætherius Arelatensi Vates*, apud Joannem Diacon. in vita S. Gregorii M. lib. 2. c. 35. Utuntur præterea Fortunatus lib. 5. Poëm. 4. Paulus Emeritensis Diacon. lib. de Gestis Episcop. Emeritensium in S. Fidele n. 5. Theodoricus in vita S. Celsi Episcopi Trevirensis n. 17. Candidus Mon. in vita Eigilis Abb. Fuld. c. 14. Christianæ Inscriptiones apud Gruterum 1070. 4. 1167. 9. 1169. 3. &c.

VATILLUS, idem quod *Batillus*, de qua voce multa commentatur Casaubonus ad Pollionem. Julius Africanus lib. 9. Hist. Apost. *Erant autem virgines cum lyris cantantes, alii cum tibiis, alii cum vatillis, & thuribulis.*

Vatilla verò, Papiæ, est *pala, qua aqua projicitur è navi.* Vide *Batulus*.

VATIOLA. Vide *Batiola*.

VATRAPETES. Apud Armenios appellari monachos scribit Brocardus edit. Venetæ an. 1519. part. 2. cap. 2. vox efficta ex *Bactroperata*. Vide in hac voce.

VAVASSORES, *Valvassores*, *Vasvassores*, *Vavassoria*, *Valvasini*, voces ejusdem originis.

Vavassores, vel *valvasores*, generatim sunt vassalli feudales. Apud Gerardum Nigrum lib. 1. de Feudis tit. alii sunt *Majores*, alii *Minores*: *Majores* sunt, qui *Regis*, vel *Regni Valvassores* appellantur, iidemque *Capitanei*, qui à Ducibus, Marchionibus, & Comitibus: *Minores* verò, qui à majoribus valvassoribus feuda accipiunt. De posterioribus intelligendus Otto Frisingensis lib. 2. de Gest. Friderici I. Imp. cap. 12. ubi de Longobardis: *Cumque tres inter eos ordines, i. Capitaneorum, Valvassorum, plebis, esse noscantur*, &c. Quos verè Capitaneos vocant, nostri Barones appellant. Ita *Vavassorum* duos ordines constituit Conradus Imp. in lege Longob. l. 3. tit. 8. §. 4. *Majorum* scilicet, & *Minorum*. Sub *Majorum* appellatione complectitur, quos *Barones* alii vocant: sub *Minorum* verò, quos vulgò *Vavassores* dicunt, ut leges Henrici I. Regis Angliæ *Thaynos minores*, respectu *Thaynorum* Majorum, qui Baronibus æquiparantur: quod quidem potissimum colligitur ex *relevio minorum vavassorum*, de quo ita Conradus: *Si verò* (Minor vavassor) *filios non habuerit, & aviaticum ex masculo filio reliquerit, pari modo beneficium habeat, servato usu majorum valvassorum in dandis equis & armis suis senioribus.* Ejusmodi autem relevium obtinuit *in mediocribus Thaynis.* Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 14. ubi de releviis: *Et mediocris Tayni equus cum apparatu suo & arma ejus.* Ubi Leges vernaculæ Willelmi Nothi cap. 24. quem *mediocrem Thaynum* leges Henrici, *vavassorem* vocant: *De releif à vavasour à son lige Signeur, deite estre quites per le chival son peire, tel qu'il avoit à jour de sa mort, & per son habert, & per son haume*, &c. Atque *minores* ii *Vavassores* sunt, qui in legibus ejusdem Henrici I. cap. 7. *Baronibus* postponuntur: *Barones, Vavasores, Tungrevii*, &c. quippe cap. 26. & 27. *liberas terras tenere, & curiam habere* dicuntur, ac *placita, quæ ad Wytam vel Weram pertinent, super suos homines*, &c. Et in charta Nobilium Pictavensium an. 1269. apud Gallandum de Franco-alodio pag. 68. *C'est à savoir, que quant cil mourra, qui du Comte de Poitiers, ou des Barons, ou des Vavassours tiendra en fié, que nostre Sires li Coens, ou cil, de qui cil tendra, porra tenir le fié en sa main par an & par jour*, &c.

Ac ut de *majoribus Valvassoribus* primùm agamus, hos intellexisse videtur Bracton lib. 1. cap. 8. §. 2. *In temporalibus sunt Imperatores, Reges, & Principes, in iis, quæ pertinent ad regnum, & sub eis Duces, Comites, Barones, Magnates sive Vavasores; & Milites, & etiam Liberi & Villani, & diversæ potestates sub Rege constitutæ.* Et §. 4. *Sunt & alii, qui dicuntur Vavasores, viri magnæ dignitatis. Vavasor enim nihil melius dici poterit, quàm vas sortitum ad valetudinem.* Charta Friderici Imper. an. 1249. apud Guichenonum in hist. Sabaudiæ pag. 92. *Marchionibus, Comitibus, Vavassoribus, Nobilibus, Potestatibus*, &c. Charta Henrici II. Regis Angliæ an. 1166. *Comites, Barones, Vavasores, Milites, cives, burgenses, rustici*, &c. Radulfus de Diceto an. 1040. *Quindecim sacramenta juravit Theobaldus propria manu consuli Gaufrido, & 20. Barones Castellenses cum eo, & 40. Milites vavassores eisdem verbis, quibus ipse.* Andreas Aulæ Regiæ Capellanus in Amatoriis: *Quamvis probitas possit nobilitare plebeium, & tamen ordinem mutare non potest, ut plebejus Procer efficiatur, sive Valvasor, nisi per principis ei, fortè potentiam tribuatur.* Ita pro majoris dignitatis Optimatibus *Vavasores*, seu, ut ibi semper effertur, *valvassores*, usurpantur in Usaticis Barcinonensibus MSS. à Raimundo Berengarii Comite Barcinonensi & Adelmodi ejus uxore editis, & in Constitutionibus Catalaniæ. Idem Usatici: *Ut qui interfecerit Vicecomitem vel vulneraverit, sive desonoraverit in aliquo, emendet eum sicut duos Comitores, & Comitorem sicut duos Vasvassores, & de Vasvassore, qui quinque milites habet, per mortem ejus, emendentur 60. unciæ auri cocti, & per plagam 30. & si plures habuerit milites, crescat compositio sicut numerus militum. Militem verò qui interfecerit, donet in compositione 12. uncias auri: qui verò vulneraverit, tam pro una plaga, quàm pro multis emendet ei uncias 6.* Consuetudines Catalaniæ inter Dominos & Vassallos MSS. cap. 39. *Barones, ut sunt Comites, Vicecomites, Vasvassores, & consimiles, & etiam alii milites simplices, qui sunt Vassalli Principis hujus terræ.* Ubi opponuntur *Vavasores* simplicibus *militibus*: *Milites* enim majores, quos *Bannereros* vocant, Baronum prærogativa gaudent. Proinde ii sunt, quos pariter *Militibus* opponunt Statuta S. Ludovici Regis Franciæ loco mox laudando. Contra, *milites simplices* intelliguntur in charta Anselmi Comitis S. Pauli an. 1186. in hist. Bethuniensi pag. 52. *Omnibus, qui eandem decimam tenebant Vavasoribus, sive militibus concedentibus*, &c. & in charta Libertatum Baugiaci in Sebusianis an. 1250. *Si aliquis de hominibus Militum, & Vavassorum dicta villa Baugiaci ad ipsam villam libertate donatam causa morandi & remanendi ibi venerit*, &c. Mox: *Si*

si homines militum terræ Baugiaci, qui non sunt Vavassores, seu feudatarii dictæ villæ Baugiaci, &c. Charta Odonis Abb. S. Dionysii an. 1154. *Magnam portionem terrarum hominum nostrorum, qui vavassores dicuntur, & hospites quamplures ad suum dominium traxit, &c.* Quinque porrò *Vavassores* æquantur *Militi*, seu habenti *feudum haubertìcum*. Regestum Philippi Aug. f. 158. *& propter hoc debet tenere unum militem, vel 5. Vavassores, quando submonetur.* Feoda Normanniæ post Ordericum Vitalem pag. 1041. *Apud Breteuil in eadem ballia duas partes unius militis, una Vavassoria minus.* Sic feudum hauberticum constabat quinque Vavassoriis.

Vavassores igitur *Minores* erant ii, qui majoribus suberant ratione tenementi: unde rectè San-Julianus lib. 1. hist. Burgund. cap. 26. dixit *Vavassores*, esse *vassallos vassallorum*. Consuetudo Marchensis art. 315. *Si aucun Baron, Chastelain, ou haut justicier avoit moulin, & son valvasseur n'en eut point, tous les hommes du valvasseur demeurans en la baulteuë dudit moulin, iront moudre au dit moulin du Baron, jusques à ce que le valvasseur ait moulin.* Generatim verò dicebantur, qui feuda minora tenebant, quæ inferiori tantùm justitia, seu jurisdictione gaudebant, quod exertè docent Statuta S. Ludovici à nobis edita lib. 1. cap. 31. *Nus vavassor ne puet faire forbann, ne ne puet a home faire forjurer sa Chastelerie, sans l'assentement du Baron, en qui Chastellerie il sera: & se il le fesoit, il en perdroit sa justice; car la justice si n'est mie au vavasor.* Alio loco, ex MS. Ambianensi: *Nule court de vavasseur ne porte recort: mais on peut bien requerre le court des Chevaliers, qui sont au jugement requerre souffisant recort, par les Chevaliers, ne mie par les vavasseurs, mès on ne se met mie en recort ki ne veut, mesmement en Cour de vavasseur, que che apartient à grant justiche.* Et infrà: *Ne nus vavasseur n'a le murdre, le rat, ne l'ancis, ne le traïson, ne le tresor trouvé, ne la force a oster &c. Car vavasseur n'a que simple justice.* De Vavassoribus agunt eadem Statuta lib. 1. cap. 39. 40. 41. 42. 45. 46. Atque ex his percipimus, cur *Vavassour*, Petro Fontano in Consilio à nobis edito cap. 21. *inferior*, seu *minor dominus* dicatur: *Et se bas Sire come vavasseur*, &c. Quamobrem vulgò Vavassores inferioris ordinis ac dignitatis viris adscribi solent. Robertus Bourronus in hist. Merlini MS. *Je suis un chevalier nés de cest païs, & estraits de vavassours, & de basse gent.* Sed & ii cum prædiis venibant, quemadmodum *hospites*, aliique adscriptitii, ut hodieque etiamnum vassalli, seu hominia ipsa. Charta Caroli Comitis Flandriæ in Chronico Andrensi pag. 422. *Concedimus, terras videlicet, comitatus,* (vide in hac voce) *decimas, silvas, aquas, molendina, prædia, hospites, vavassores, servos, ancillas,* &c. Charta Joan. Comitis Pontivi an. 1138. *Quicquid habemus apud Onicourt, cum omni dominatione temporali, & vavassorum: vavassorem de Flouron, decimam de Favieres, — decimam de Haineville præter unum vavassorem,* &c. Immò præstationibus videntur fuisse obnoxii. Tabularium Abbat. S. Joannis Ambian. fol. 408. *Item à ladite Eglise droit de prendre en tous les fiefs du Castel, & des vasseurs estans en toute la paroisse d'Outrebois*, &c. Ita etiam *Vasseurs* appellantur in charta an. 1147. apud Loisellum in Bellovaco pag. 274. & in vett. Consuetudinibus municipalib. Parisiensi art. 51. Perticensi cap. 16. art. 5. 6 Carnotensi art. 17. 48. & Blesensi art. 12. ubi iidem sunt, qui vassalli. Cum servientibus junguntur in charta Communiæ S. Quintini an. 1195. *Si Vavassor aut serviens Burgensi catallum debeat*, &c. cum *gregariis militibus*, apud Wipponem de Vita Chunradi Salici Imp. p. 440. *Conjuraverant enim omnes Valvasores Italiæ & gregarii milites contra dominos suos, & omnes minores contra majores*, &c. De ejusmodi Vavassoribus intelligendus videtur Will. Tyrius lib. 22. cap. 22. & Sanutus lib. 3. part. 11. cap. 11. extremo: *Ad hanc formam reduxere negotium, ut datis obsidibus 20. Valvassoribus*, &c. ut & Otto Frisingensis lib. 1. de Gest. Friderici I. cap. 3. de Guiscardo: *Robertus iste ex mediocri stirpe in Normannia, ex eorum ordine, quos Vavassores vulgò illi dicere solent, — editus.*

Sed nondum planè mihi perspectum fateor, cur *Veteranorum* nomenclatura *Vavassores* donet Lambertus Ardensis p. 31. *Factum est autem, ut liber quidam Veteranus, sive Vavassorius, nomine Willelmus de Bocherdis, Vavassorissam quandam de Fielnis similiter liberam, nomine Havidem, duceret in uxorem.* Idem pag. 103. *Magnanimus quidam Veteranus, sive Vavassorius, qui ab Ardensibus in parte originem traxit, & qui tunc temporis Fielnensibus præerat, & qui principabatur*, &c. Et pag. 171. *Et multis Ecclesiasticis personis, & Laicalibus Ardensis oppidi Paribus & Veteranis*, &c. Ubi *vavassoribus* istis *Fielnensibus*, opponit *Nobiles de Tingry*, quorum prædium, Principatus dignitate hodie illustre, in eandem Fiennensem familiam postmodum transiit: adeo ut *Nobiles* à *vavassoribus* videatur distinxisse.

Vavassores interdum appellati generatim vassalli omnes, prætertim apud Poëtas nostrates. *Le Roman de Garin:*

> *Les Vavassors fet del païs venir,*
> *La feauté en prant li Dus Garin.*

Le Roman de Girard de Vienne MS.

> *Karlon li Rois ni fist pluis demorer,*
> *A Conseil à la Duchoise apelée,*
> *Dame, fait-il, il nia mester celée*
> *Se il vos plaist, & il bien vos agrée,*
> *Je vos prendrai à moller espousée.*
> *La dame l'ot, tote en fu trespassée,*
> *Sire, fait elle, or m'avez vos gabele,*
> *Ne doit nul Rois, çest verité prouvée,*
> *La Vavassore prendre de sa contrée,*
> *Fille de Roi vos doit estre donnée,*
> *Ou autre Dame de mult grant renomée.*

Le Roman de la prise de Jerusalem par Titus MS.

> *Li Prince, & li Demaine, & li bon Vavaseur.*

Le Roman de Vacces MS.

> *Moult y ont pris Barons & Vavassours assés.*

Vide Consuetud. villæ *de Limeres* in Biturigib. art. 1. 5. &c. apud Thomasserium.

Vavassoria definitur *minus feudum*, à Bractono lib. 2. c. 39. n. 6. ad discrimen Baroniarum, *quæ caput habent.* Pro *Medietaria* sumitur in Tabulario S. Martini Sagiensi albo f. 135. in Charta an. 1202. cujus titulus concipitur de *Meteeria.* In Chartis verò Conchensis monasterii promiscuè pro *tenemento* usurpatur. *Feudum unius Vavassoris*, in Monastico Anglicano to. 2. pag. 970. *Terra unius Vavassoris*, apud Ordericum Vitalem lib. 5. p. 583. Charta Radulfi Abbatis Fiscanensis in Tabulario Fiscan. fol. 30. *Concessimus Hugoni de Paluel Presbytero Vavassoriam unam, quam Lambertus Presbyter de Palveltenuit, — reddendo — 5. solidos communis monetæ pro servitio, cum omnibus ejus redditibus & servitus, quæ Vavassoria debet.* Monasticum Anglic. tom. 2. p. 977. *Exceptis duabus Vavassoriis*, &c. Arestum an. 1273. *Omnes verò aliæ terræ, ubicunque sint sitæ, sive sint Baroniæ, sive Castellaniæ, sive Vavassoriæ, inter dictas sorores æqualiter dividantur.*

Vavaseria, in Monastico Anglic. tom. 1. p. 775.

Wavasaria in eod. Monast. tom. 2. pag. 193. & in Chartis aliis apud Seldenum de Titulis honorariis pag. 626. 2. edit.

Vavassoriarum aliæ sunt *villanæ*, seu tenementis villa-

villanis accensentur; aliæ sunt *libera* seu *franca*. *Vavassoriarum* prioris generis meminit vetus Consuetudo Normanniæ c. 26. posterioris cap. 34. ubi duplicem feudatorum ordinem statuit, quorum primus eorum est, quos *Dominos capitales* vocat; alter eorum, qui istis subsunt, de quibus hæc habet: *Les fiefs de pardessous sont, qui descendent des fiefs chevels, & sont submis à eux, si comme les Vavassouries, qui sont tenuës par sommage & par service de cheval, & les autres fiefs, qui sont tenues par acres du chef Seigneur.* Ubi vetus Interpres: *Et par ce mot Vavassouries, sont entenduës les masures & les aisnesses villainement tenues, & sont communement appelles Vavassouries, & Vassaux, & les autres sont appellez Vavasseurs.*

Vavassoria franca, seu libera, est, quam tenent ii, qui tenent *libera tenementa*, de quibus suprà: *habent autem Vavassores, qui liberas terras tenent, placita, quæ ad wytam vel weram pertinent super suos homines & in suo, & super aliorum homines, si in forisfaciendo retenti vel gravati fuerint*, ut est in Legibus Henrici I. Regis Angliæ c. 27. in quibus etiam *Curiæ vavassoris* mentio fit cap. 26. Charta S. Ludovici Regis in 30. Regesto Archivi Regii ch. 394. *Decano & Capitulo* (Lexoviensi) *concessimus, ut in terra nostra possint acquirere in iis, quæ non tenentur per membrum loricæ, per francas vavassorias, aut francas serjantias, vel etiam de Ducatu Normanniæ*, &c. In 1. Regesto homagiorum Cameræ Comput. Parisiens. *Richardus de Wideville* agnoscit tenere se à Rege terram *de Dangu* in Normannia in Vicecomitatu Gisorciensi, *par une franche vavassorie*, 6. Jan. 1431. Vide Feoda Normanniæ post Ordericum Vital. p. 1047.

Valvasini, Minimi valvassores, quo nomine, inquit Zazius in Tract. de Feud. part. 5. §. 28. *intelliguntur privatæ personæ, pagani & cives, qui in plebe paulò nominatiores sunt.* Lib. 2. de Feudis tit. 10. *Is Capitaneus appellatur, qui propriè Valvassor major appellabatur; qui verò à Capitaneis antiquitus beneficium tenent, Valvasores sunt. Qui autem à valvasoribus feudum, quod à Capitaneis tenent, similiter acceperint, Valvasini, id est, minores valvasores appellantur, qui antiquo quidem usu consuetudinem feudi nullam habebant. Valvasore enim sine filio mortuo, feudum, quod valvasori minori dederat, ad Capitaneum revertebatur. Sed hodie eodem jure utuntur in Curia Mediolanensi, quo & valvasores.* Vide ibi Cujacium, & cæteros Interpretes.

Jam verò unde *vavassorum* vox orta? etsi non omnino constet, vix tamen probatum iri Bractonis allatam supra sententiam putem; ut & Zazii, & aliorum, qui sic dictos volunt, quod ad *valvas* dominorum starent, ad eorum jussa parati. Certè longè videtur probabilius à *vassis* etymon deducendum; ut *vavasores* iidem fuerint, qui *vassi dominici*, qui non unius erant ordinis, cum alii majoris essent, inferioris alii; quod sanè ipsum satis nomen & munus indicant.

VAUCA. Vide *Bauca*.

UBANTUS. Vide *Wantus*.

UBERTUOSUS, *Uber*, *abundans.* Joann. de Janua.

UBIA. Charta Raimundi Comitis S. Ægidii an. 1164. in Bibliotheca Sebusian. cent. 2. cap. 50. *Et in leda de mercato medietas erit mea & medietas illorum, excepta leda lumborum & linguarum, & excepta leda ubiarum, & omnium fructuum, quæ ad sextarium non vadunt, quæ propria est Monachorum*, &c. Fortè *obliarum*. Vide in hac voce.

UBIVIS, pro *ubicunque*, occurrit in vita S. Anselmi Episcopi Lucensis pag. 100.

UBLADA, *Ublia*. Vide *Oblata*.

UCCUS, Clamor inconditus, Gallicis Scriptoribus medii ævi, *Hus*, unde Galli *Hucher*, Picardi *Huquer* dicunt, pro aliquem majori voce vocare, appellare. Formulæ vett. secundùm Leg. Roman. c. 30. *Ille judex veniens in loco illo, sub die illo, unà cum bonis hominibus ad locum accessionis, ubi aliquis homo nomine ille quondam interfectus jacebat, requirens pro qua re interfectus fuisset; sed venientes homines ibi commanentes, qui in initio litis ibidem fuerunt, vel, qui ad ipsos uccos cucurrerunt, qualiter jam dictus homo ibidem interfectus fuit, taliter testimonium prabuerunt.* &c. Vide *Huesium*.

UCHA, Præstationis species. Charta Willelmi Ducis Aquitan. ex Tabulario S. Cypriani Pictav. *Dono & concedo — omnes consuetudines meas, quæ erant in obedientia nomine Exoletia, videlicet Præposituram & bannum, & ucham, & expallum, & biannum, & friscingam, & pullos, & anseres, & annonam*, &c. Vide *Olca*.

UCTARE. Charta MS. exarata Papiæ anno 1179. *Et non debent uctare aliquem prædictorum locorum garnitum vel scaritum.* Occurrit rursum infra.

UDO, Calceamentum laneum, vel ex pilis hircinis, Martiali lib. 14. Epigr. 140. dicitur, quod aliis *Odo*. Donatio Constantini M. in lectionibus variis ad Anastasium Biblioth. p. 255. edit. Reg. *Et ut amplissimè Pontificale decus præfulgeat, decernimus & hoc, ut Clerici S. R. Ecclesiæ mappulis & linteaminibus, id est, candidissimo colore decoratis equos equitent; & sicuti noster Senatus calceamentis utitur cum udonibus, id est, candido linteamine illustrentur, & ita cœlestia sicut terrena ad laudem Dei decorentur.* Ubi Græca σανδάλια λευκὰ διὰ ὀδονίων. Vide Salmasium ad Lampridium pag. 221.

Eandem vocem usurpant Scriptores recentioris ævi, pro equi stragulo coactili. Glossæ Gr. Lat. ἐμπίλιον, *Udo*. Bulla Paschalis II. PP. an. 1217. apud Ughell. in Papiens. Episcop. *Tam tibi quàm tuis successoribus concedimus in processione palmarum, & feria secunda post Pascha equum album equitare coopertum*, &c.

UDWORNYCK, *Udwornici*, unius sessionis nobiles: Aulici, & eis quiddam obligati, inquit Sambucus. S. Stephanus Rex Hungariæ lib. 2. Decret. cap. 55. *Si quis illorum, qui vulgò Udwornyk vocantur, furtum commiserit, lege liberorum dijudicetur. Wdwornyck*, dicuntur in Decretis S. Ladislai Regis Hungariæ l. 3. c. 5. *Villæ liberæ ac etiam Udwornicales villæ*, in Decretis Ludovici Regis Hungar. cap. 5. quæ ad *Udwornicos* spectant.

VECIACUM, Præstatio ex *vicia*. Vide *Mestivarius*.

VECORIN, Papiæ, *viam antestare.* Vox Longobardica. Lex Longob. lib. 1. tit. 36. §. 4. *Si servus Regis oberos, aut vecorin, seu merworphia, aut quamlibet talem culpam, vel minorem fecerit*, &c.

VECTICULARUS, *Qui vectes vendit. Dicitur etiam rapinosus, sicut dicimus aliquem vitam vecticulariam agere, qui furto & rapinis intendit.* Jo. de Janua.

VECTIGALIA, Vecturæ, Gall. *Voitures.* Concilium Bituricense an. 1031. c. 15. *Ut in die Dominica vectigalia non fiant, quod Carregium vel Sagmegium dicitur.*

VECTIGALIARII, qui vectigalia colligunt, apud Jul. Firmicum l. 3. c. 13. *Erunt enim aut Publicani, aut Vectigaliarii, aut Curiosi.*

VECTIS, Veretrum. Lex Angliorum tit. 5. §. 7. *Si libero* (testiculos evulserit) *centum sol. componat, vel juret ut superius; si vectem, similiter.* Lex Longob. lib. 1. tit. 7. §. 18. habet hoc loco: *si virgam absciderit*, &c. Vide *Hasta*.

VECTO-

VECTORIUM, *Instrumentum, quo aliquid portatur*, Ugutioni. Feretrum, in Vita S. Urbani Episc. Lingonensis n. 8. de Feretro S. Urbani: *Quocunque gressu converso, semper subsequitur me istud fulgens vectorium.*

VECTURA, in Gloss. Lat. φόρητρον, ναῦλον. Alibi: ναῦλον, *navis vectura, naulum.* Nempe merces, quæ pro vectione datur naviculario: Joanni de Janua: *Naulum, pretium, quod datur pro portatura.* Plautus Mostell.

Tres minas pro istis duobus præter vecturam dedi.

Vecturas corpore suo factitare, pro βαστάζειν, dixit Gellius lib. 5. c. 3.

VECTURALIS, Mulio, ex Italico *Vetturale, colui che guida bestia de soma.* Processus de Vita S. Thomæ Aquin. n. 9. *Contigit inde transire vecturalem cum sardis.*

VEDALARII, à *veder*, Hisp. *Vetare*, qui *vetatis*, invigilant. Observantiæ Regni Aragon. lib. 7. tit. de Pascuis, §. 5. *Si vedalarii viderint oves in vetato, & antequam eas capiant extraxerint inde, non possunt aliquam decollare extra vetatum.*

VEDETIUM. Vetus Charta exarata an. 23. Caroli C. apud Catellum in Comitibus Tolosanis pag. 69. *Villam, cujus vocabulum est Vaber, cum omni integritate & vedotio, similiter biarcio*, &c.

VEGÆ, Hispanis *valles, planitie commoda*, apud Rodericum Toletanum lib. 1. de Rep. Hispan. cap. 5.

VEGES, Vas vinarium, modius, dolium: Italis *Veggia.* Vita S. Joannis Episcopi Tragur. *De tanta paucitate vinorum tres majores jam replevimus vegetes.* Vita S. Andreæ de Galeranis: *Ivit ad vegetem, & facto signo Crucis hausit abunde, vegete repleta divinitus.* Bondelmontius in Descript. CP. *Vinea pro qualibet in ea trium vel quatuor vegetum vini crescit.* Domnizo lib. 1. de Vita Mathildis c. 13.

Imperat argenti vegetem subito fabricari.

Bulla Alexandri PP. an. 1179. apud Ughellum tom. 8. *Sexaginta saumas puri vini per annum, cum vegetibus, in quibus possit reponi.* Vide eundem tom. 6. p. 646. Epistola Siculorum ad Martinum IV. PP. ex Chron. MS. Agrigentinæ Eccl. *Nec est sub silentio contegenda nefanda malignitas pincernarum, qui sub prætextu unius vegetis de falerno, — omnes cives & cauponarios affligebant, vinum universarum cauponarum, videlicet vegetes sigillantes sub certa pœna*, &c. Vide Ottonem Murenam pag. 49. Petrum Mariam Campum in Regesto 2. part. hist. Placentinæ pag. 361. 364. 373. Petrum Crescentium de Agricult. lib. 5. extremo, præterea Menagium & Ferrarium in *Vegghia.*

Veggiola, Doliolum, apud eundem Campum in Regesto tom. 3. p. 264. *Veziola vini*, apud eundem lib. 15. pag. 76.

Vegeticulus, eadem notione, in Chronico Anconitano apud Julianum Saracenum in hist. Marcæ Anconit. pagin. 139.

VEGETAMEN, Vegetatio, motus. Occurrit apud Prudentium.

VEGETARE, Fovere, alere. Concilium Turon. III. cap. 36. *Ut unusquisque — ad se pertinentes inopes alere ac vegetare studeat.* Lex Wisigoth. lib. 11. tit. 3. §. 4. *Si quis transmarinus negotiator mercenarium de sedibus nostris pro vegetando commercio suo susceperit*, &c. Vide l. 1. C. de Custod. reor.

VEGETATIO. Breviarium Aquensis Ecclesiæ in Provincia: *B. Maria Magdalena Maximino sociata tunc iter usque ad mare direxerunt, ascendentes navem prospero cursu pervenerunt Massiliam, ibique vegetationem navis relinquentes, Domino annuente, Aquensem aggressi sunt Comitatum.*

VEGETUM. Lex Bajwar. tit. 21. cap. 6. *Si verò de minutis silvis de Wic, vel quacunque Kanejo vegetum reciderit, cum solido & simili componat.* Editio Heroldi: *Vel quacunque Kanecvicton reciderit.* Et cap. seq. *Si amplior fuerit numerus vegetorum, non cogatur componere nisi restituere cum simul & sacramento.* Edit. Heroldi, & Baluz. *Si amplius fuerit numerus vegitarum*, &c.

VEGIUS, *Vegiatura.* Lex Burgund. tit. 16. de Inquirendis animalibus, §. 3. *Si verò vegius extiterit, & vegiaturas* (Heroldi *vigaturas vias*) *acceperit, & is, cui indicat invenire non potuerit, furtum, quod se perdere mentiebatur, dissolvat in simplum.* Edit. Heroldi: *Furtum, quod prodere mentitur, in simplo solvat.* Additament. 1. tit. 8. *Quicunque mancipium, caballum, — perdiderit, donet vegio pro mancipio solidos 5. pro equa sol. 2.* &c. Ubi quidam *Vegios*, hariolos, vates, ac divinos fuisse ajunt, quos Saxones ƿiȝileȝe, German. *Wiclers* vocant; unde ƿiȝian, hariolari. Furto enim subreptis mancipiis vel animalibus, hos consulebant, ut, ubinam essent edocerentur, cujus indicinæ pretium *vegiaturam* vocabant. Alii peȝ, vel pæȝ Saxonico, quod *viam* sonat, deducunt, ut *vegii* fuerint, qui pecudum vestigia indicabant.

VEGLONES, *Vegliones*, Charta Ariberti Archiepiscopi Mediolanensis, apud Puricellum in Monumentis Ambrosianæ Basilicæ pag. 369. *Ad subdiaconos de ipso ordine dent solidos 12. ad Notarios sol. 5. ad Presbyteros Decumanorum ordine libras 4. & dimid. ad lectores sol. 5. ad custodes sol. 4. ad veglones den. 40. ad scriptanes majores & minores, quod sunt breves quinque.* Occurrunt eadem verba infrà p. 470. & 482. Charta an. 1100. apud Ughellum in Archiepisc. Mediolanensib. p. 171. *Finito autem officio, religiosè & honorificè suscipiant majores tres solidos ex obedientiæ munere, 12. denarios accipiant cum veglonibus custodes, duos item denarios habeat, qui crucem bajulaverit auream*, &c. Idem Puricellus p. 97. ait, ita etiamnum appellari Mediolani utriusque sexus senes, (unde vocis etymon, à *Veglioni* Ital.) indumenta suimet status & officii propria gestantes, qui quidem processibus Ecclesiasticis cum cruce interesse solent. *Senes* nudè dicuntur in Charta alia pag. 428.

VEGRI, Agri inculti, quinostris *Varetti*, seu *Guerez.* Vide in hac voce. Statuta Patavina Rubr. 36. *Beccarii possint tenere & pascere in vegris, intelligendo, quod illæ terræ sint vegræ, quæ non sint laboratæ, & quæ non fuerint cultæ per tres annos proximè elapsos cum aratro.*

VEHEMENTESCERE. Ingravescere. Cælius Aurelianus lib. 1. Chron. c. 2. *Vehementescit autem hæc passio in hyeme*, &c.

VEHICULUS, *Vehiculum*, Equus, à vehendo dictus; nostris, *Voiture.* Historia Translat. S. Faustæ Virg. n. 7. *Nam vehiculus, qui eum ferre debuerat, cum illis, qui primitus vadum transierant, fortuitu vacuus, neminem in dorso suo ferens transmeaverat.* Jonas in Vita S. Attalæ Abbat. Bobiens. n. 8. *Vehicula quiete fovet, libros ligaminibus firmat.* Vita S. Lupi Episc. Cabilon. num. 10. *Contigit, quendam pauperem advenire asini vehiculo.* Fortunatus in Vita S. Germani Paris. Episc. c. 22. *Cum equum necessarium ad cellam beati viri donasset vehiculum* Infrà: *Sequenti die sellarem de stabulo — retraxit emptor mortuum vehiculum.* Occurrit apud eundem Fortunatum in Vita S. Albini Episc. Andeg. Leonem Ost. l. 3. c. 23. &c. Ita ὄχημα, pro equo usurpavit Nicetas in Joanne Comn. ex Codic. Barbarogr. Ildefonsus Toletan. de Scriptoribus Ecclesiast. cap. 4. *Cum 70. monachis — navali vehiculo in Hispaniam commigravit.*

Vehiculum, Facultas ducendi currum per silvam, pro qua nescio quid pensitabatur domino silvæ. Charta fundationis Abbatiæ S. Trinitatis Exaquensis, apud Sammarthanos: *Et rectam decimationem, infra parcum & extra illius forestæ, de pasnagiis, & de vehiculo & de venatione, & de omnibus lucris, quæ ibi facta sunt, aut facienda erunt.*

VEHIGUAI. Ebrardus Betuniensis in Græcismo c. 24. de Interjectione:

Hocque scias nulla voce indiget expositiva,
Sed quidam dicunt vehiguai velut expositivè
Cum non exponant, linguaque fruantur eadem.

Ubi Metulinus ait *vehiguai* esse interjectiones blasphemantis in lingua Hispana.

VEHTAT. Vide *Heimsuchung*.

VEHYARE dicuntur capræ. Ebrardus Betun. in Græcismo c. 19. ubi animalium omnium voces sic recenset:

Drensat olor, clingit anser, crocitat quoque corvus,
Ac pardus fellit, vultur pulpat, leo rugit,
Ac onager mugilat, bos mugit, rana coaxat,
Vociferans barrit elephas, grillusque minurrit,
Blatterat ac vespertilio, strictianit hirundo,
Balat ovis, vehyat capra; sed gallina gracillat,
Frendit aper, vulpes quoque gannit, rudit asellus.
Hinnit equus, grunnit porcus, pipilat quoque nisus,
Sed catulus latrat, hinc murilegulusque catillat,
Est hominumque loqui, quod dicto prævalet omni.

VEHITURA, Vectura, *Voiture*. Tabularium S. Remigii Remensis: *Facit vehituram in leugas 30. aut se redimit den. 4.* Occurrit ibi pluries.

VEL, sæpe pro conjunctiva, &, usurpatur apud Scriptores ævi medii. Fortunatus in Vita S. Germani Paris. c. 35. *Debilitatem manuum, vel pedum incurrit.* Id jam observatum à Jacobo Gothofredo in Gloss. ad Cod. Theodos. J. Chiffletio in Anastasi Childerici c. 7. & Marca l. 4. de Concord. Sacerd. & Imper. cap. 5. l. 6. c. 24.

VELABER, *Venditor minutarum rerum*, Papiæ. Ugutio addit, *comestibilium in tali loco, vel quia eas velat.*

VELARIUM, Ugutioni, *Velum, & dicitur etiam sic locus velo obumbratus, unde sic dicebatur locus in theatro, quo recipiebantur pueri post ludos, quia velum ante deportabant, ut esset secretior.* Vox Juvenali nota. ὀυηλάριον, in inscriptione Antipolitana 173. 10. Willelmus Tyrius lib. 20. c. 25. *Dependebant ante Consistorium velaria pretiosæ materiæ*, &c. Ita etiam ejusmodi *vela*, ante Principum consistoria vocat Achmes cap. 262. ἐὰν ἴδῃ ὁ βασιλεὺς ὅτι τὰ βήλαθεα αὐτοῦ διεῤῥάγησαν, εὑρήσῃ θλῖψιν εἰς τὴν αὐγουσαν, καὶ εἰς τὰς γυναῖκας αὐτῆς. Alypius Antiochenus in Descript. orbis c. 58. §. 1. *Ligna, aramentum, ferrum, picem, nec non verò linteamen pro velaria & funium usu.* Id est, supellectile, vel re velaria.

Velarius, Velorum confector, in veteri Inscript. 599. 10.

VELENSIS, *Tunica, quæ affertur ex Insulis, dicta, quòd velis sit apta*, Papiæ. In edito habetur, *sit nota.*

VELKONES. Ephemerides Mon. S. Galli. 16. Kal. Decemb. *Eodem die dantur carnes, pisces, — ad unum ferculum dantur cuilibet domino duo velkones.*

VELLEUS, adject. à *vellus*. Asconius in 2. Verrin. *Crumenæ velleæ & scorteæ.*

VELOTHYRUM, Velum, & aulæum, quod foribus prætenditur, quo diducto interior cubiculi pars patescit. Vox conflata ex Lat. *velum*, & Gr. θύρα, *porta*. Guillelmus Bibliothecarius in Stephano VI. PP. p. 237. *Fecit etiam in eadem basilica egregii Doctoris gentium belothera quatuor, ex quibus unum auro textum.* Infra: *Contulit in eadem Basilica Apostolorum cortinam lineam unam, velothera serica triam circuitu altaris.* Vide Descriptionem nostram ædis Sophianæ n. 72.

VELTRAHUS. Vide *Canis*.

VELTRIS. Vide *Canis*.

VELUEL, *Velusus*. Vide *Villosus*.

VELUM, quo Principum, vel judicum consessus ac cubiculorum vestibula occludebantur, quod duplex fuisse ait Alamannus, ad Procop. p. 103. 1. edit. Primum nempe in primis ipsis & exterioribus cubiculis, quod *Consistorium* vocabatur, à consistente multitudine, & Principis audientiam præstolante; secundum verò ad interius cubiculum. Id firmat Anastasius Bibl. in S. Silverio PP. *Tunc fecit beatum Silverium Papam venire ad se in Palatium Principis, & ad primum & secundum velum retinuit omnem clerum.* De velis Judicum, Acta S. Euplii Mart. apud Baron. an. 303. n. 146. *Cum esset extra velum Secretarii Euplius Diaconus*, &c. Acta SS. Claudii & Asterii Mart. apud eundem Baron. an. 285. n. 8. *Lysias introgressus, obduxit velum, post exiens ex tabella recitavit sententiam. Levato velo*, causas submersarum navium cognosci præcipit l. 6. Cod. Th. de Naufragiis. Contra in facinorosorum judiciis ὑφέλκοντω τὰ παραπετάσματα, ut est in Epist. 79. S. Basilii. *Non sit venale judicis velum*, in l. 1. Cod. C. de Offic. Rect. Prov. Hinc Κελταὶ τῶ βήλ. dicti apud Byzantios judices quidam, de quibus alibi agimus. Collatio Carthaginensis II. c. 1. *Pro velo sunt utriusque partis Episcopi, si jubet Sublimitas tua, intromittentur.* Sexta Synodus act. 9. Εἰσήχθησαν πρὸ βήλυ Πέτρος ἐπίσκοπος Νικομηδείας, Σολομὼν ἐπίσκοπος Κλανέν. Synodus Romana sub Zacharia sess. 2. *Deneardus religiosissimus Presbyter adest pro velo, quid præcipitur? dictum est, ingrediatur.* In tertia sessione habetur, *præsto est pro foribus*, ubi de eodem Deneardo. Auctor Queroli: *Isti sunt, qui in fanis & sacellis observant vela.* De Principum velis, Lampridius in Severo: *Cum amicis tam familiariter vixit, ut — salutaretur quasi unus de Senatoribus patente velo, admissionalibus remotis.* Lucifer Calaritan. lib. Moriendum esse pro Dei Filio: *In tuo Palatio intra velum stans tulisti responsum à me ad conservandam salutem.*

Vela, dicta ædium sacrarum aulæa, quibus *velantur* parietes ipsi, vel etiam ipsi postes. Will. Brito in Vocabul.

Velum cortina, velum tectura vocatur,
Templi etiam velo fore dicitur ejus origo.

Paulinus Carm. 18.

Aurea nunc niveis ornantur limina velis.

Anastasius in Leone III. *Fecit vela alba holoserica majora tria, quæ pendent ante regias in introitu.* Ita non semel alibi. Ejusmodi etiam velorum meminit S. Hieronymus Epist. 3. Epist. 60. cap. 5. Gregorius M. lib. 2. Epist. 14. lib. 8. Epist. 15. lib. 9. Ep. 38. &c. ut cæteros sileam, quos laudat Rosweidus ad eundem Paulinum.

Velum, inquit Durandus lib. 2. Ration. c. 1. n. 45. aliud est *Conversionis*, aliud *Consecrationis*, aliud *Professionis*, aliud *Ordinationis*, aliud *Prælationis*.

Velum Conversionis accipit illa, quæ de seculari vita ad Religionem transiens, illud assumit. De ejusmodi velis virginum Deo dicatarum agunt S. Augustinus Epist. 179. Concil. Cæsar-August. XII. c. 8. Agathense c. 19. Gelasius I. Ep. 9. Honorius August. lib. 1. cap. 192. Capitul. Aquisgran. an. 789. c. 45. Cellotius lib. 6. de Hierarch. c. 11. & alii.

Velum Consecrationis à solis Episcopis solis virginibus, & solùm in festivis & dominicis diebus datur. *Flammeum virginale*, S. Hieronymo in Ep. 8. ad Demetriadem. Vide Addit. 2. Ludov. Pii cap. 12. 14.

Sacra-

Sacramentar. Gregorii M. p. 174. 175. & ibi Menardum, & Baronium an. 57. n. 84. & seqq.

Velum Professionis suscipitur à virgine, cùm continentiam profitetur. Datur verò illud cum benedictione solenni & cum litania. Vide S. Hieronymum Epist. 48. cap. 3. Concil. Turon. III. cap. 28. Addit. 2. Ludovici Pii c. 12. &c.

Velum Ordinationis, quod olim Diaconissæ dabatur, seu *viduæ*: *Diaconissas* enim & *viduas* easdem esse suis locis docemus; de quarum velo multa habent Concilia. Africanum c. 89. Triburiense c. 25. Turonense III. c. 27. Wormaciense cap. 21. Capit. Caroli M. lib. 1. c. 102. l. 7. c. 257. Additio 2. Ludovici Pii c. 11. 14. 15. &c.

Velum Prælationis, quod Abbatissis imponitur.

Velum Monachorum, quo velabantur cùm benedicebantur. Capitula Theodori Cantuar. Episc. cap. 2. *In Monachorum ordinationibus Abbas debet Missam agere, & tres orationes complere super caput ejus, & septem dies velat caput suum cuculla sua, & septimo die Abbas tollat velamen de capite monachorum; sicut in Baptismo Presbyter septimo die velamen infantium abstollit, ita & Abbas debet monacho, quia secundum baptisma est, juxta judicium Patrum, & omnia peccata dimittuntur, sicut in Baptismo.* Additio 1. Ludovici Pii ad Capit. Caroli M. cap. 35. *Ut monachus professione facta, tribus diebus cuculla coopertum habeat caput.*

Velum in Ecclesia triplex suspenditur, primum, quod sacra operit, alterum, quod sacrarium à clero dividit, tertium, quod clerum à populo secernit. Ita Durandus lib. 1. Ration. c. 3. n. 35. De postremo velo, Sacramentarium Gregorii M. pag. 156. *Deinde pergant ad altare, ubi condendæ sunt* (reliquiæ,) *& extenso velo inter eos & populum*, &c. Charta Ordonii Regis æræ 960. apud Anton. *de Yepez* in Chron. Ordinis S. Benedicti to. 3. *Vestimenta altaris, frontales, pallas, velos principales, qui inter vestibulum & altare dependent*, &c. Alia Urracæ Ferdinandi Regis filiæ, æræ 1137. apud eundem tom. 4. pag. 450. *Offero quoque unum velum ante altare ponendum aureo & argenteo frixo* (phrygio) *mirificè textum, adjicio alterum velum ante altare apponendum*, &c.

Velum Quadragesimale, quo scilicet altaris conspectus aufertur, dum sacra Liturgia peragitur tempore Quadragesimæ. Provinciale Cantuariense lib. 3. tit. 17. *Pixidem pro corpore Christi, honestum velum Quadragesimale, vexilla pro rogationibus*, &c. Synodus Exoniensis ann. 1287. c. 12. *Item ad quodlibet altare, cum contigerit Missam inibi celebrari, sint superpellicea duo, & unum Rochetum; velum Quadragesimale, velum nuptiale, palla mortuorum, frontellum ad quodlibet altare*, &c. Adde Synodum Wigorniensem an. 1240. c. 1. Statuta Walteri Archiep. Eborac. an. 1250. Concil. Mertonense ann. 1300. Concil. Eboracense ann. 1252. Statuta Joannis Archiepisc. Cantuar. an. 1281. Monastic. Anglic. to. 3. p. 176. &c.

Extra velum, mulierum confessiones, & in propatulo audiri vetantur in Concilio Sarisberiensi an. 1217. c. 25. & in Statutis Provincialib. S. Edmundi Archiep. Cantuar. ann. 1235. cap. 17. In Provinciali Cantuariensi lib. 5. tit. 16. *quantum ad visum, non quantum ad auditum.* Contra S. Hugo Episcopus Gratianopolitanus apud Guigonem in ejus vita n. 14. *mulierum Confessiones non minùs cautè, quàm benignè suscipiebat; non enim in angulis, aut obscuris, aut secretis locis, eas audire solitus erat; sed potiùs, ubi à pluribus conspici posset, & aurem quidem satis familiariter applicabat, oculorum autem in alteram partem vertebat aspectum; auditum solum propter insidias diaboli, hujusmodi negotiis asserens applicandum.*

Velum Circi. Vide *Mappa*.

VELVONES, Vectigalis genus apud Siculos. Vocabulum extat in Charta Rogerii Regis Siciliæ pro Messanensibus apud Bonfilium Constantium in Histor. Sicula pagin. 188.

VENA, mensura liquidorum. Andreas Dandulus in Chron. MS. an. 1202. *Cum annuali censu 50. venarum vini*, &c.

Vena, Platea, via. Fori Leirenæ: Incipiens à mari ab occidentali parte, *& à parte meridiana per venam de Alcobatia*, &c. Vide *Venella*.

Vena, metalli fodina. Charta Hispanica apud Colmenarezium in Segovia c. 15. §. 6. *Et illi, qui in eadem aldea morantes erant, in quocunque loco venam ferri poterunt invenire, securè illam capiant*, &c.

VENABULATOR, nudè, in Gloss. Arabico-Lat. qui venabulo utitur, venator.

VENALIS, Spiculum venatorium, venabulum. Vita S. Samsonis Episc. Dolens. lib. 1. c. 16. in Actis SS. Ord. S. Bened. *Vidit Theomacham — venalem in manu tenentem, ac silvas veloci cursu volucritatem.* Adde c. 27. At c. 29. *Trisulca lancea* dicitur.

VENAPES. Vide *Galnapes*.

VENARIA, Animalia, quæ in silvis venatu capiuntur, ex Gallico *Venerie*. Leges Kanuti Regis cap. 108. & Leges Edvvardi Confess. cap. 35. *Et omnis sit venatione sua dignus in nemore, in campo, in dominio suo, & abstineat ab omnibus venariis Regis, ubicunque pacem eis habere voluerit super plenam vvitam & forisfacturam.*

VENATICUM, inter tributa recensetur in Charta Lotharii Imp. ann. 840. apud Chiffletium in Trenorchio p. 265.

VENATIO, Jus venandi. Charta Friderici I. Imp. an. 1175. apud Guichenonum in Episcopis Bellicensib. *Ripaticum, aquaticum, pascua, piscationes, venationes, silvas*, &c. Vide Justellum in hist. Turenensi p. 103.

Venatio, Ferina, feræ ipsæ, quæ inter venandum capiuntur aut interficiuntur: Gallis *Venaison*. Charta Ottonis Comitis Viromandensis, apud Hemeræum in Augusta Viromand. ann. 1025. *Eo tenore, ut bannum & latronem, corveias, carrucarias, silvæ hajas ad capiendam venationem ulterius non persolvant, nisi unum denarium, & unum panem, & unum sextarium aveæ.* Matthæus Paris ann. 1135. *Sicut Rex Henricus fecerat, qui singulis annis eos implacitaverat, si vel venationem cepissent in silvis propriis* &c. Charta Jo. Regis Angl. pro forestis ann. 1215. *Nullus de cætero amittat vitam, vel membra pro venatione nostra; sed si aliquis captus fuerit & convictus de captione venationis, graviter redimatur, si habeat, unde redimi possit.* Vitæ Abbat. S. Albani: *Obvium habuit quendam ministrum Domini Abbatis, — ferentem venationem, quam pro xenio idem serviens — afferebat.* Ita apud Bromptonum pag. 803. 1024. Vita S. Fructuosi Archiep. Bracarensis num. 4. *Cum eum vidisset super unum rupis gradum in oratione prostratum, existimans in rupe esse venationem, tetendit arcum*, &c. Gariopontus lib. 5. Passion. cap. 12. *Ex volatilibus, attagenes, anates, perdices, ficedulas, & omnes venationes, lepores, capreas, & alia agrestia omnia. Le Roman de Vacces* MS.

Mout aura grant plante de char & de poisson,
De sangliers, de cers, & autre venoison.

Venationes, Exactiones. Charta Caroli III. Imp. apud Cælestinum & Ughellum in Episcop. Bergomensib. *Et quia ipse Præsul — nostræ innotuit mansuetudini, quod quædam venationes publicæ ex injusta & contra omnes leges inventa consuetudine in quibusdam Comitatibus vel ministeriis publicis à nostris exactoribus annuatim exquirantur*, &c. Mox: *Jubemus, ut nullus sub regno nostro constitutus, — in quibuscunque*

que

que comitatib is vel ministeriis publicis ullas hujuscemodi exactiones, aut alias quaslibet annuales donationes exigere — audeat, &c. Eadem habentur in Charta Ludovici Imp. an. 901. ibid. Vide *Arbustaria*.

VENATORES, quatuor principales olim fuere in Palatio Regum Francicorum, ut est apud Hincmarum de Ordine Palatii cap. 16. & 24. *Maître Veneur de nostre venerie, qui de son droit doit estre maître de nos forests*, in Statuto Caroli V. Regis Fr. ann. 1375. Vide Chartam Henrici Imp. an. 1014. apud Ughellum to. 4. pag. 1008.

Venator, Minister publicus, qui scilicet Dominicæ venationi præest, cuique eo ipso procurationes à subditis exigere licebat. Charta Rainardi, Senonensis Comitis, ann. 1154. ex Tabular. S. Germani Paris. *Nullus Judex publicus vel venator, seu ministerialis noster, ad freda aut tributa exigend i, vel homines in ea commanentes distringendos, . ut m nsiones vel paratas faciendas, vel teloneos tollendos, a ii rotaticum vel pedaticum, seu stratum vel pastum venatorum & canum accipiendum, aut barruum, aut raptum vel incendium, seu aliquam retributionem in eum ingredi audeat.*

VENATORIUM, *Ferratorium, vel ferramentum, vel locus venandi*, Ugutioni. Papias: *V natorium dicimus ferramentum; venaticum verò canem.*

Venatorium exercitium. Eginhardi Annales ann. 819. *Venatorio quoque exercitio more solenni ibidem* (in Arduenna) *exacto, — revertitur.* Vide Vitam Lud. Pii ann. 831. & quæ adnotamus in v. *Foreste.*

VENDA, *Venta, Vendita, Vendida, Venditura*, Teloneum, quod præstatur pro quibusvis mercibus, quæ in foris ac nundinis venduntur.

Venda. Tabularium Angeriacense fol. 62. *Illic etiam guerpivit querimoniam, quam faciebat de venda S. Johannis. Nam prius dicebat debere sibi reddi vendam ab omnibus, quicunqu & undecunque venissent ad mercatum, sive ad nundinas*, &c. Tabularium Burguliense: *Pro incendio, pro tel neo, id est, venda*, &c. Charta ann. 1092. apud Beslium pag. 494. *Terram ante ipsam Ecclesiam positam ad burgum faciendum, in quo nec vendam, nec pedagium, nec aliquam consuetudinem retinemus; sed ita liberè & absolutè donamus, ut si habitatores ipsius pagi ad castrum res suas vendere perrexerint, venditio tantùm consuetudinaria ab eis accipiatur, & nulla vis alia, vel injuria, vel tolta inferatur.* Regestum Castri Lidi in Andibus fol. 24. *De burgo monachorum die mercatus Comitis, vel die feriæ, omnis venda vel consuetudo hominum monachorum erit Comitis.* Consuetudo Municipal. Bellaici in Pictonibus in Regesto Inculism. *Comes habet Bellaici vendas & pedagium, & qui retinuerit, de gagio debet 4. sol. sed miles non debet pedagium, neque vendas.*

Venta. Charta Isenberti Pictavensis Episcopi ann. 1060. apud Chiffletium in hist. Trenorchiensi pag. 320. *Ventas etiam, quas Teloneum dicunt, de diversis quibuslibet rebus, singulis dominicis diebus, à primo signo, quo vespertina diei Sabbati pulsatur hora, usque ad finem sequentis dominici diei, & eo modo per singulas B. Petri festivitates, & ante festivitatem B. Johannis Baptistæ, die, qua Mercurii nuncupatur, supradictis monachis liberaliter valde contradidit.* Alia Guidonis Dom. Virgiaci ann. 1169. *Simul etiam hoc concessimus, ut nunquam in terra mea alicubi ab ipsis fratribus Cistercienfibus venta, vel pedagium, aut aliqua consuetudo, quæ à sæcularibus solent accipi, requirantur.* Vide hist. Virgiacensem p. 78. & Statuta S. Ludovici lib. 1. c. 58.

Vendita. Formulæ veteres incerti autoris cap. 45. *Nullus quilibet de judiciaria potestate vestra, nec Missus noster nulla telonea, nec nullas venditas, nec rodaticum, nec foraticum, nec pontaticum & , sicut dixi, nullus qualibet telonea, nec venditas ejus in nullo exactare præsumatis.*

Vendida. Pactum inter Raimundum-Guillelmi Episcopum Nemausensem, & fratrem ejus Bernardum-Guillelmi ex una parte, & Guillelmum D. Montispessulani ex altera an. 1103. 9. Kl. Febr. *Ab hac die in antea non erit factus furnus in toto Montepessulano, nec in domo, nec in terra, in qua Dominus Montispessulani habet censum, vel vendidam sine consilio Domini Montispessulani.*

Venditura. Charta Alani Episc. Autisiodorensis apud Sammarthanos: *Si bestia, vel aliquid ibi venditur, venditura sunt Episcopi à duodecim nummis.*

Venditio. Tabularium S. Crucis Talemondensis fol. 3. *Si homo S. Crucis vendiderit bovem, vel vaccam, aut aliquam aliam pecuariam in toto honore meo, non reddat venditionem, nisi S. Cruci, & ejus Abbati. Si in publico mercato vendiderit, tantummodo ibi venditionem reddit.*

Venda, Venditio, quod præstatur domino feudali pro distractionis seu venditionis prædii facultate. Consuetudines Bellaici in Pictonibus ex Regesto Inculismensi: *Debet reddere de nummis illis vendas domino feudi; sed mutagium debet esse burgensium.* Tabularium Vindocinense Thuanum ch. 20. *Ipsius terræ vendas sex solidos & 8. denarios Archembaldus Præpositus recepit.* Charta Fulconis Comitis Andegavensis ex Tabulario Bellilocensi: *Quicunque autem infra prædictum alodum aliquid vendiderit, cujuscunque ordinis aut dignitatis sit, vendas vel costumas persolvet secundum consuetudinem loci.* Libertates Oppidi Fezensagueti ann. 1294. *Non debent habere seu recipere vendas pro laudimio venditionis.* Libertates Vicecomitatus Leomaniæ: *Que tot gentin posca vendre & alienar de sos bens, ou à lui plaira, sens pagar vendas, ni acaptes, ni nul autre degat*, &c. Libertates villæ de Perusa an. 1260. apud Thomasserium lib. 1. de Consuetud. localib. Bituric. cap. 66. *Qui sa meson vendera, dera de 20. sols 12. den. de vendes*, &c. *Ventes*, in Consuetudinibus municipalibus passim. Vide *Laudimium, Muta, Mutagium.*

Venditio, eadem notione. Tabularium majoris monasterii ch. 32. *Et quia emptio sua erat, poterat eum dare, cui volebat, sine ulla contradictione. Sed quia census molini ipsius Nihardi erat, justum erat, ut inde venditiones haberet, quas & in eodem placito recepit.* Charta Theobaldi Episc. Ambian. an. 1175. in Tabul. Eccl. Amb. *Si de possessore ad alium possessorem possessio transierit, dabunt de venditione de singulis solidis unum denarium.* Tabularium Vindocinense ch. 63. *Pro venditionis auctoramento auri unciam unam accepit.* Charta Philippi Regis Franc. an. 1310. pro Libertatibus Oppidi Bastidæ in Petragoricis, ex 47. Regesto Tabularii Regii n. 38. *Item de quolibet solo de quinque cannis vel ulnatis lato amplitudine, & 12. in longitudine habebimus ex denariis, obliarum tantùm & secundum magis, & minus in festo omnium Sanctorum, & totidem de accaptamento in mutatione Domini; & si vendatur, habebimus ab emptore venditiones, scilicet duodecimam partem pretii, quo vendetur.*

Ventarius, Vendarius, qui ventas recipit. Charta ann. 1227. apud Perardum in Burgundicis pag. 531. *Si aliquis pedagium, vel ventas extra villam Sinemuri absque consensu pedagiarii, vel ventarii, portaverit, 60. solidis emendabit.* Alia Aimerici Vicecomitis Castri Airaldi an. 1109. ex Tabul. S. Dion. de Valetta: *Ut neque ego, neque successores mei, neque præpositus, neque vendarius, neque telonearius, neque portarius,*

tarius, sive aliquis ministrorum nostrorum imponant eis bellum, sive igniti ferri judicium, aut aquæ, sine legitimo testimonio.

Venda, in re forestaria. Charta Henrici Dom. de Soliaco & Aanoris Comitissæ Drocarum ann. 1240. *Item sciendum est, quòd venda, quam fecit Comitissa uxor nostra, mater dicti Joannis Odoni Fletart de nemoribus de Sorel remanet nobis; & venda, quam ipsa Comitissa facit de Hajes de Beu, & venda, quam fecit Dionysio de Bosco Regis, & sociis suis remanet nobis similiter liberè & quietè. Levata tamen venda de Sorel & de Beu, & venda facta dicto Dionysio & sociis suis, omnia illa nemora, quæ pertinent ad Castellaniam de Drocis, nobis & dicto Johanni communia remanebunt. — Poterimus etiam vendere partem dictorum nemorum nos & dictam Comitissam contingentem, loco & tempore, quando nobis viderimus expedire, & dictus Johannes debet laudare vendam factam à nobis, nec contra ipsum veniet ullo modo.*

VENDAGIÆ. Vide *Wandagia*.

VENDICOSI, Ultores, Italis *Vindicarosi*. Chronicon Fossæ novæ: *Ann. 1186. Ind. 3. surrexit quædam secta in Regno Siciliæ, de vanis hominibus, qui faciebant se nominare Vendicosos, & mala omnia, quæ facere poterant, non in die; sed in nocte faciebant. Ad ultimum Adinulfus de Ponte Corvo, qui fuerat Magister & Princeps huius sectæ, sententia Regali judicatus, suspensus est, & multi alii ferro ardenti signati sunt.* Horum etiam meminit Chronicon Anonymi Casinensis an. 1185. apud Carracciolum.

VENDIDA, *Vendita, Venditio*. Vide *Venda*.

VENEDONES, *Arbusta*. Glossæ MSS.

VENELLA, & *Venula*, Viculus, Angiportus, via strictior, Gallis *Venelle*, quod venæ, ut ruga rugæ in corpore speciem referat; alii à *venire* deducunt. Fundatio monasterii Norvicensis, in Monastico Anglicano tom. 1. p. 408. *Quæ quidem terra S. Michaelis incipit ad caput cujusdam venellæ, quæ quondam jacuit inter cemeterium — & mansum Fratrum Minorum.* Occurrit iterum pag. 593. & tom. 3. pag. 154. in Chron. Will. Thorn. an. 1273. & 1367. in Itinere Camerarii Scotici cap. 39. §. 7. & apud Gul. Prynneum in Libertatib. Eccl. Anglic. tom. 3. p. 909.

Venulam dixit Hugo Falcandus; *plerosque militum per congrua loca disponit: dehinc eam, qua transiturus erat, occultè præmunit insidiis, ac sicubi fortè per venulas, (ut vulgò dicitur) in vias alias lateraliter effluebat, easdem militibus suis proinde distribuit observandas.*

Venel. Usatici MSS. urbis Ambianensis, tit. *De clameur de venel: S'il avient cose cuns hom se claint d'un autre de deniers, qui die qui li doje de sen venel, cil qui la dete claime, puet prouver par sen sairement dusques à 5. s. 1. den. mains, sans che que l'autre partie puise faire une cose encontre ki vaille, pourtant que le dete eust esté accreüe*, &c.

VENENARE, Veneno inficere. Gall. *Envenimer*. Occurrit apud Notgerum Leod. Episc. in Præfat. ad Vitam S. Landoaldi.

VENENARIUS, Veneficus, vel artifex aut venditor veneni: Maleficus, φαρμακεὺς in Gloss. Lat. Græc. Papias & Jo. de Janua: *Venenaria, mulier, quæ facit venenum.* Synodus Ticinensis an. 850. c. 25. *Quædam etiam ita venenariæ sunt, ut quosdam peremisse multo populi rumore deferantur.* Ita Appendix Codicis Theodos. Constit. 8. Venenarios cum Magis confundit: *Non aliquos in astra peccantes, non venenarios, aut magos*, &c. Utuntur Suetonius, Optatus, Tertullian. Hieronymus, Collatio Legis Mosaicæ cap. 15. Jul. Firmicus lib. 6. cap. 19. Vetus Interpres Juvenal. Sat. 3. v. 44. Fragmentum Petronii p. 17. &c.

VENERABILITAS, Titulus honorarius Episcoporum, qui *Venerabiles* vulgò compellantur, in Collat. 1. Carthag. c. 40. 62. apud S. Augustinum Epist. 76. 88. 139. in Epistola Vitalis & Constantii ad Capreolum Episcopum Carthag. edita à Sirmondo, apud Nicolaum I. PP. Epist. 28. 44. &c.

VENERANDOSUS, pro *venerandus*, in Charta Caroli C. ex Tabular. S. Cyrici Nivern. n. 2.

VENERANTIA, pro *Veneratio*. Abbatum titulus honorarius. Aimoinus de Vita S. Abbonis Floriac. c. 17. *Neque Aimoino sua venerantia, juxta Abbatum morem, cum bajolo.*

VENERATIO, Titulus honorarius Episcoporum & aliorum, apud S. Augustin. Epist. 78. 80. 91. 95. 104. 157. Nicolaum I. PP. Epist. 28. Ruricium lib. 2. Epist. 14. 49. &c.

VENERIS. Leges forestarum Kanuti Regis cap. 1. de forestarum custodibus: *Sint — quatuor — qui curam & onus tum viridis tum veneris suscipiant.* Ita c. 4. 11. 30. Et cap. 28. *Aper verò quanquam forestæ sit, nullatenus tamen animal veneris haberi est assuetus.* Ubi Interpres Normannus *Veneris* vocem usurpat pro venatione, uti rectè observat Spelmannus, qui, si bene conjicio, non bene legit in suo MS. ubi fortè *Veneriæ* habetur, nam *Venerie* dicimus venationem; unde in Regum nostrorum Palatiis sunt Officiales, quos *de la Venerie* dicimus.

VENEROSUS, Ἀφροδισιαστὴς, in Gloss. Gr. Lat.

VENETIANI, monetæ Venetorum, in vita Balduini Lutzemburg. Archiepis. Trevirens. lib. 2. cap. 10.

VENETURA. Regestum Castri Lidi f. 32. *Ipsi debet molendinare post illum, qui ad molendinum molendinat; & post, debet molendinare veneturas suas.* Fortè pro *Vannituras*, id est, quod ex vano ventilatis superest.

VENIÆ, Inclinationes, vel genuflexiones religiosorum, quæ Græcis μετάνοιαι, quod ut plurimum in pœnitentiam injungi solerent. Petrus Venerabil. in Statutis Cluniacensib. cap. 4. *Sed & illa* (genuflexio) *quæ fieri solet ab iis, qui portanti Eucharistiam quolibet in loco occurrunt, atque illis metanœis, quæ quotidiano usu in Capitulo fiunt, & vulgò Veniæ nominantur*, &c. Pœnitentiale MS. Thuanum *Qui in Ecclesia centies genua flexerit, id est, si centies veniam petierit*, &c. Pœnitentiale S. Columbani: *Si perdiderit — longa venia in Ecclesia, dum 12. Psalmos ad Duodecimam canunt, prostratus nullum membrum movens pœniteat.* Alibi: *Fabulas otiosas proferens, — venia tantùm mulctetur.* Regula S. Donati cap. 26. *Si ex negligentia vel oblivione, seu transgressione securitatis, tam in liquidis quàm in aridis amplius solito perdiderit, longa venia in Ecclesia dum 12. Psalmos ad Duodecimam canunt, prostrata nullum membrum movens pœniteat.* Thomas Walsinghamus in Ricardo II. pag. 196. *Rege interim prostrato in longa venia*, &c. Chr. Laurisham.

Per venias centum verrunt barbis pavimentum.

Liber 4. Insinuationis divinæ pietatis S. Gertrudis c. 2. *Cùm verò finitis Psalmis conventus de veniis surgeret*, &c. *Veniam petere*, lib. 5. c. 22. *Venias sumere, capere, suscipere; veniam sumere super terram; venias sanctimonialium discutere*, in Statutis Ordinis S. Gilberti p. 760. 761. 764. in Statutis Cartusiens. Guigonis cap. 13. §. 4. in Antiq. Statut. ejusd. ord. 1. part. c. 13. §. 35. 39. 44. cap. 18. §. 7. c. 26. §. 3. cap. 36. §. 19. 24. 26. & alibi. Vitæ Abb. S. Albani de forma receptionis Abbatis S. Albani de longinquis partibus venientis: *Et hoc fiet, — cum itur in Ecclesiam, acceptis ante ipsum parvis veniis, gaudenter & reverenter.* Udalricus lib. 2. Consuet. Clun. c. 1. *Instruendi sunt* (novitii) *quemadmodum faciant petitionem suam, primum, ut sciant veniam petere more nostro.* Idem lib. 1. cap. 1.

Cum

Cùm venerint in chorum, complicantur formæ, ficut est consuetudo in his diebus, in quibus venia non est petenda. Cæsarius Heisterbach lib. 3. cap. 33. *Dominam nostram Dei genitricem Mariam centies, cum totidem veniis, Angelico versiculo salutabis.* Cap. 35. *Quoties illi speciales orationes sive venias secretius offerre potuit, pro maximis deliciis reputavit.* Cap. 46. *Summo honore eandem imaginem veneratur, salutationes, orationes, multasque venias coram illa faciens.* Cap. 50. *Singulis diebus in honore ejus 50. Ave Maria, cum totidem veniis dicere consuevi.* Vide præterea c. 38. 49. & lib. 8. c. 96. l. 9. cap. 42. 49. 51. Vitam S. Samsonis Episc. Dolensis lib. 1. cap. 13. Vitam S. Arbertin. 4. Miracula S. Ludgeri Episc. Mimigard. n. 49. &c.

Usurpatur etiam pro salutatione. Vita S. Vitalis Siculi n. 4. *Postquam ad invicem recognoscunt, mutuamque sibi veniam venerenter impendunt.* Num. 8. *Præmisso salutationis elogio, consueta capitis inclinatione & genu flexo mutuam sibi venerantiam impenderunt.* Vide *Metanœa.*

Venia. Veniam manu petere tantum, i. e. manu ori admota, in Statut. Ord. Præmonstrat. dist. 1. cap. 5. & in Ordinario ejusdem Ordinis.

Venialiter, facta corporis inclinatione. Vita S. Wolfgangi Episcopi Ratispon. cap. 14. *Cumque in Præsentiam Cæsaris esset delatus, ante pedes ejus venialiter prostratus, se dixit indignum*, &c.

VENITARE, Liber Ecclesiasticus, in quo descriptus Psalmus cum notis musicis: *Venite, exultemus Domino*, &c. quo *Matutini* incipiuntur. Synodus Exoniensis an. 1287. cap. 12. *Psalteria, Ordinale, Venitare, Hymnare, Collectare*, &c.

Venitarium, in Monastico Anglic. to. 3. p. 332.

VENNA, *Vinna, Benna*, Septum ad intercipiendos pisces. Brouverus lib. 5. Annal. Trevir. pag. 847. 1. edit. Belgæ verò *ven*, & *venne*, ac *veen*, quandoque locum quemvis pascuum vocant, sæpius paluſtrem & bituminosum, unde ad struendum ignem niger cespes, quem *Turbam* nuncupant, eruitur. Charta Childeberti Regis pro Ecclesia S. Germani Pratensis: *Cùm piscatoria, quæ appellatur venna, cum piscatoriis omnibus, quæ sunt in alveo Sequanæ.* Diploma Sigeberti Regis Austras. editum ab Henschenio 1. Febr. §. 3. num. 17. *De nostra silva Vriacensi, cum ipsa venna Dominica, quæ dicitur Arnulfi.* Aliud Childerici Regis eod. §. num. 21. *Aviaco, ubi Gara lacus vennam habuit.* Capitulare 2. ann. 813. cap. 19. *Vivaria cum piscibus, vennas, molina, stirpes*, &c. Charta Ludovici Pii edita à v. Doctissimo Jo. Mabillonio: *Quandam piscariam — in villa, quæ vocatur Riolus in fluvio videlicet Sequanæ fieri jussit.* Mox: *Sed eadem monasteria omni tempore pro sua portione restaurationi vennæ atque emendationi adminiculum præstent.* Rursum: *Nec fiant opera huic vennæ nocitura.* Charta Ottonis M. Imp. ann. 953. apud Zyllesium: *In piscatione & venna quadam in Ruvera fluvio constructa.* Charta Ricardi II. Ducis Norm. pro monasterio Fiscanensi ann. 1027. *In fluvio Sequanæ piscatoriam, quæ dicitur venna S. Leutfridi, & in eodem fluvio tractus piscatorios.* Vide Doubletum p. 795. Hinc nomen loco ad Sequanam prope Riogilum (*Ruel*,) *Carolivenna*. Helgaudus in Roberto R. *Venientes ad portum Sequanæ, qui dicitur Carolivenna, hoc est, piscatoria, quæ erat difficultate transmeabilis*, &c. Aimoinus lib. 1. de Miracul. S. Germani Episcopi Parisiensis cap. 1. *Ad locum, qui vocatur Carolivenna.* Hodie *Chalevanne* dicitur. In Statuto Caroli VI. an. 1415. art. 1. vetantur fieri in fluvio Sequanæ, *vennes, gords, pieux, moulins, pescheries*, &c.

Vinna, eadem notione. Chronicon Laurisham. p. 61. *Tantis munificentiæ suæ beneficiis adjecit clementissimus Rex piscationis concessionem in Rheno flumine, — ut Abbas & fratres licentiam haberent ad vinnam faciendum, & piscandum, pro opportunitate Ecclesiæ, & stipendio ipsorum fratrum.*

Benna, apud Leonem Ost. lib. 1. c. 47. *Ab ipso latere finis ipsa benna, ab altero latere 7. via, ab altero alia benna, quæ se simul conjungunt.* Charta an. 1120. apud Ughellum in Episcopis Teatinis: *A capite est ipsa Mangane, & descendit ad bennam, & sicut decurrit, ascendit usque ad silvam*, &c. Infrà: *Et descendit ad bennam campi*, &c. Nisi his locis *benna* idem sit quod *bonna*.

VENTA, quæ & *Superventa*, Augurium, quod captabatur ex venientibus aut supervenientibus hominibus vel avibus, quas *Augurales alites* vocat Martianus Capella lib. 1. pag. 11. aut aliis animalibus. Nonnus in Sylloge Histor. pag. 151 Ὀρνεοσκοπικὸν δέ ἐστιν, ὅταν πετομένου τοῦ δὲ ἢ τοῦ δὲ ὄρνιθος, ἢ ἔμπροσθεν ἢ ὀπίσω, ἢ δεξιὰ, ἢ ἀριστερὰ, εἴπομεν, ὅτι τὸ δὲ σημαίνει. λέγεται δὲ ἐξευρηκέναι πρῶτος Τηλέγονος. Sidonius in Panegyrico Majoriani:

> *Si Liciæ sortes sapiunt, si nostra volatu*
> *Fata loquuntur aves*, &c.

Ammianus lib. 21. *Auguria & auspicia non volucrum arbitrio futura, nescientium colliguntur; (nec enim hoc vel insipiens quispiam dicet) sed volatus avium dirigit Deus, ut rostrum sonans, aut prætervolans pinna turbido meatu, vel leni futura demonstret. Amat enim benignitas numinis, seu quod merentur homines, seu quod tangitur eorum affectione, his quoque artibus prodere, quæ impendent.* Zeno Veronensis in serm. de Jona. *Qui per varios avium volatus conjecturis inanibus statum plumeæ salutis inquirit.* Et ut S. Maximus Taurinensis homil. in Circumcisione Domini, *qui auspicia etiam vanissimi colligere se dicunt, ac statum vitæ suæ manibus indiciis æstimantes, per incerta avium ferarumque signa, futura rimantur.* Ὀρνεοσκόπος. Michaël Scotus de Physionomia cap. 56. *Auguria sunt in Canonibus Ecclesiæ: Venta tamen dicimus, quod quidam accipiunt pro obviatione hominis, vel alterius animalis, vel pro auditu vocis.* Mox hæc addit: *Auguriorum quædam post, quædam dextrè, quædam sinistrè; & cum diversa sint in sua dispitatione,* (f. dispositione) *quodlibet illorum propriè nominatur, & proprio nomine cognoscitur interpretandum. Unde dicimus, quòd auguria sunt numero 12. ad instar 12. signorum cœli, & sunt hæc: Fernova, Fervetus, Confert, Emponenth, Scimasarnova, Scimasarvetus, & bene fiunt in dextro latere. In sinistro verò latere sunt Confernova, Confervetus, Vivian, Barian, Scassarnova, Scassarvetus.* Ibidem: *Unde secundum est, quod auguriorum quædam significant bonum eventum, ut Confert, & Emponenth: quædam malum eventum, ut Viarum & Harenari: & quædam medium inter utrumque, ut Fert, & Confert.* Horum auguriorum species singulatim enucleantur suis locis. Pœnitentiale MS. Thuanum: *Credidisti, quòd quidam credere solent: dum enim iter aliquod faciunt, si cornicula ex eorum sinistra in dexteram illis cantaverit, inde se sperant prosperum iter habere; & dum anxii fuerint hospitii, si tunc avis illa, quæ Muriceps vocatur, eò quòd capiat mures, & modo Pascata nominata est, viam, per quam vadunt, ante se transvolaverit, illi scilicet augurio, & fortè divinis vel dæmoni magis se committunt, quàm Deo*, &c. Vide Petrum Blesensem Epist 65. & suprà, *Superventa*, & *Avis S. Martini*. De veterum per avium volatus divinationibus, egit Brissonius lib. de Formul. p. 134. & Cæsar Bulengerus l. 3. de Auspiciis c. 2.

VENTACULUM, Flabellum, Muscarium, cujus usus in sacris Liturgiis, Gall. *Eventail.* Hariulfus lib. 3. cap. 3. *Ciborium auro argentoque paratum unum,*

unum, candelabra auro argento que parata sex, ventatulum deauratum unum, fuscellum deauratum unum, &c. Petrus IV. Rex Aragon. in Chron. lib. 2. cap. 11. de solenni Regii convivii apparatu: *Blasco d'Alago quens tallas dels coltels davant, En Philippe de Castres quens servis de ventall,* &c. Vide *Flabellum.*

Id etiam nominis datum à nostris galeæ parti, qua ventus hauritur, seu respiratur. *Le Roman de Roncevaux* MS.

L'escu au col, la ventaille fermée.

Infrà:

Elmes lacier, & ventailles fermer.

Philippus *Mouskes* MS. in Carolo M.

La ventaille li ont ostée,
Si li ont la teste copée.

Alibi:

Hiaumes & ventailles laciés,
Et les enseignes desploies.

Guillelmus *Guiart* MS. an. 1214.

Sus hyaumes bruns, & sus haubers,
S'entrelancent estos & tailles,
Sus bacinez, & sus ventailles.

Le Roman de Garin MS.

Sor la ventaille li fu le hyaume asis.

Rursum:

Cent mile furent à ventailles fermées.

Alio loco:

Trois mile sont les ventailles laciées.

Idem:

En li destace le vert hyaume bruni,
Et la ventaille de l'auberc c'ot vesti.

VENTALUM, *ventalium*, idem quod *exclusa.* Gallis *ventail.* Charta ann. 1073. ex Tabular. Montis S. Quintini in insula fol. 14. *Quantum ad elevationem ventallorum raberiæ exclusæ de Rovecourt, quæ ventalla antiquitus vocabatur.* Tabular. Episcopat. Ambian. fol. 95. *De ventallo, de Grapino, quod petebat Dom. Episcopus reparari,* &c.

VENTARE. Fleta lib. 2. c. 87. §. 2. de Officio *Caseatricis: Ipsius etiam interest ventare, vannare, vel ballare, ignem tegere, & hujusmodi minuta opera facere.*

VENTATA. Charta an. 1225. in Tabul. Ecclesiæ Carnotensis n. 257. *Et in granchia nostra quolibet anno per manum nostram, vel mandato nostri, octo modios bladi ad mensuram Aurelianensem, videlicet quatuor modios avenæ, tres modios siliginis, & unum modium frumenti ad tres ventatas,* id est, *ter vannatum.*

VENTARIUS. Vide *Venda.*

VENTERIUM. Charta an. 1178. apud Ughellum to. 7. p. 410. *Et plenariè gradus fabricæ habeatis, & cum ipsum vallatorium suum de ante se, — quam & cum ipsum venterium desuper ad fabricandum vobis illos in altum quantum volueritis,* &c. Ubi idem Ughellus, *venterium, ædis superius ædificium* esse ait, à ventis dictum.

VENTIGIATUS. Regula Magistri cap. 23. *Statim secundum numerum mensæ prioris in uno galletæ vase mensuratæ potiones, ab eis calida misceatur, & ventigiata à calice potione, petita benedictione, adsaporet, qui miscuit, si æquali est temperie mixtum, & sic in prima mensa omnibus eroget.* Id est, mota, & ventilata.

VENTILABRUM inter vasa & ministeria Ecclesiastica reponitur à Baldrico in Chron. Camerac. lib. 3. c. 49. *Multa ornamenta adhibuit, auream tabulam ampliavit, utrisque lateribus argenteas subrogans, cruces aureas cum ventilabris æquè aureis renovavit.*

Ventilabrum, Muscarium, Flabellum. Continuator historiæ Episcopor. Virdun. *Hic S. Mariæ duas cappas optimas, & duo ventilabra, aliaque honorifica ornamenta cum magna devotione contulit.* Tabularium Ecclesiæ Ambianensis: *Petrus de Augo Canonicus* (Galfredi Episcopi Ambian. nepos, vixit ille ann. 1258.) *dedit Ecclesiæ Ambianensi — ventilabrum factum de serico & auro ad repellendum muscas & immunda. Insuper una est casula de bombace, duo pelves de opere Lemovicensi, & pecten ad usum Presbyteri.* Vide *Muscarium.*

VENTILARE, Movere aliquid ad ventum captandum, apud Apicium lib. 1. cap. 7. *Eventer*, nostris.

Ventilare, Inquietare. Charta Henrici Imp. ann. 1082. apud Ughellum tom. 1. part. 1. pag. 743. *Nemo verò eorum per placita ventilare, vel inquietare præsumat.* Legendum fortè *ventitare.*

Ventilare cornibus. Liber 1. Macchabæorum cap. 7. *Et exierunt de omnibus castellis Judææ in circuitu, & ventilabant eos cornibus, & convertebantur iterum ad eos, & ceciderunt omnes gladio, & non est relictus ex eis, nec unus.* Erchempertus in hist. Langob. *Atque cuneum eorum scindens, ladiis ventilavit.* Infrà: *Positoque præsidio pugnatorum in camisia, vicissim eos cornibus ventilabat.* Vide Lud. de la Cerda in Advers. c. 80. §. 16.

Ventilare, vox recepta in re magica, de qua multa Jac. Gothofr. ad l. 5. Cod. Th. de Malefic. & de Mathematic.

Ventilare. Supplex libellus Monachorum Fuldensium Carolo M. oblatus §. 15. *Nec mercimonia aliquâ ab aliquibus ibi ventilentur.*

VENTILATORIUM, Papiæ, *Ventilabrum*, *à ventilandis paleis.*

VENTILOGIUM, vox hybrida, quasi *ratio*, vel index *venti*, ἀνεμογνώμων, pinnula versatilis, quæ in ædium culminibus poni solet, quæ ventum flantem designat. Gloss. Lat. Gall. MS. ex Biblioth. Thuana: *Ventilogium, Le coichet, qui est sur le mostier.* Gallus perinde versatilis, qui in acumine campanilis Ecclesiarum eminet. Radulphus in Vita S. Richardi Cicestrensis Episcopi n. 60. *cui præeminet ventilogium toti fabricæ, quod quidem quantò altiùs erigitur, tantò plus tempestatibus irruentibus etiam fronte opponitur,* &c. Huc pertinent ista Anonymi de Arte architectonica cap. 2. ex Vitruvio lib. 1. cap. 6. de Eratosthene: *Athenis turrem marmoream octogonam instituit, in qua imagines ventorum sculptas contra suos cujusque flatus ordinavit: supraque ipsam turrim metam marmoream posuit, & Tritonem æneum collocavit, & ita est modulatus, ut cum ventus aliquis aspirasset, quodam momento in gyrum ageretur, & supra caput ejus resisteret, & dextra manu virgam tenens, ipsum esse flantem monstraret.* Hanc turrim adhuc extare ajunt, eadem octogona figura, in cujus singulis angulis inscripta leguntur ventorum nomina, hodieque appellari *turrim Andronici Cyrrhestæ.* Vide Respons. J. Sponii ad Guilletum. Porrò similem Tritonem æreum, ventorum indicem, Romæ fuisse ad templum Androgei Cyrenensis idem Scriptor ait. *Girouettes* nostri dicunt, Itali *Girelli*, quod *gyrando* volvantur. Extat inter Opera Petri de Alliaco Episcopi Camerac. & Cardinalis, liber inscriptus *Ventilogium de Concordantia Astronomicæ concordiæ cum Theologia & Historica narratione.*

Ventilogii porrò nomenclatura longè potiori ratione tribui potest tetragonæ illi tabulæ nuper inventæ, quæ ædium fastigiis affigitur, in qua circulus describitur, in sedecim, vel triginta duas lineas divisus, quibus totidem adscripta ventorum nomina; illum verò, qui tum spirat, seu, ut vulgò loquimur, *regnat*, ostendit index versatilis, quomodo sunt horologiorum, quem regit pinna perinde versatilis supra ædis culmen.

VENTINULA. Ordericus Vitalis lib. 4. ex Vita S. Guthlaci p. 538. *Festucam in ventinula posuit, & sic avibus nidum in sua cella designavit.* Ita in Vita ejusdem Guthlaci à Felice Gyrwensi conscripta n. 15.

VENTOSA, Cucurbita medica ad eliciendum sanguinem, vulgò *Ventouse*. Ugutio: *Gina, vel gina, vas vitreum, vel cucurbita, quæ Ventosa dicitur.* Papias: *Ventosa, quæ & guna: hæc & cucurbita dicitur Latinè.* Gloss. MSS. ad Alexandrum Jatrosoph. *Ceber, i. cufa, quæ dicitur ventosa.* Gregorius Turonensis lib. 7. hist. c. 31. *Presbyterum quoque unum — elisum super scamnum pugnis ac diversis ictibus verberavit, ut penè animam reddere videretur; & fecisset forsitan, si ei medicorum ventosæ non subvenissent.* Vide Constantinum Afric. lib. de Chirurgia c. 9. & 10. Albucasim part. 2. Chirurg. cap. 98. & seqq. &c. & suprà in *Guna*.

VENTOSUS, *Ventosia*. Ugutio: *Lascivus, qui vulgariter dicitur Ventosus, vel petulcus, unde lascivia, ventosia.*

VENTRALE. *Ventralis*. Gloss. Gr. Lat. περίζωμα, *cinctum, lumbare, ventrale.* Gloss. Lat. MS. Reg. cod. 1013. *Ventrale, fascia.* Ugutio: *Ventrale, fascia vel ligatura ventris, vel vinculum circa ventrem, vel zona, sive lumbare.* Papias: *Ventrale, fascia: dictum, quod solum ventrem operiat.* *Villosa ventralia*, apud Plinium lib. 8. cap. 48. Marcellus Empiric. *Uncta oleo lanula involutum in ventrali gestes.* Ubi accipitur pro sacculo, seu crumena, sub ventrem appensa. Vide *Funda*.

VENTRICULOSI, qui Græcis κοιλιακοί. Vide Cælium Aurelian. lib. 3. Acut. c. 17.

VENTRINA, *bestia, quæ fert onus circa ventrem.* Joann. de Janua.

VENTRITICUM, *molendinum*. Vide *Molendinum*.

VENTRIX, Ventilatrix frumenti, *celle, qui vanne les grains*, in Fleta lib. 2. c. 82. §. 2.

VENTROSUS, προγάστωρ, προκοίλιος, in Gloss. Gr. Latin.

VENTUS, Anima, extremus halitus. Abbo lib. 2. de Bell. Paris.

——. *ventum de pectore jecit.*

VENULA. Vide *Venella*.

VENURA, Adventus, ex Gallico *Venure*, ut Picardi efferunt, aliàs *Venuë*. Monasticum Anglicanum to. 1. p. 556. *Et tenentur de venerabili patre Dunelmensi Episcopo, in puram & perpetuam eleemosynam, & pro una venura ad Curiam ipsius Episcopi ad festum S. Michaëlis per annum.* Fortè *Venuta*.

VENUNDIPIRUS, *qui vendit pira.* Joan. de Janua.

VENUTUS *erat*, pro *venerat*, ex Gall. *Estoit venu.* Vetus Notitia apud Perardum in Burgundicis pag. 33. *Ad ipsum placitum venutus erat.*

VERAGIUM, Macula, à *varius*, de qua voce suprà. Fleta lib. 2. c. 4. §. 4. de Officio Marescalli: *Ejus est — de omni præda bestiarum totum habere veragium, videlicet omnes bestias maculatas, vel diversi coloris existentes, etiam pro minima stella.* Charta an. 1300. in Regesto Philippi Pulchri Reg. Franc. an. 1299. n. 36. ex Chartophylacio Regio: *Concedimus, quòd ipse & sui hæredes, & causam ab eo habentes, & habituri in prædicta foresta veragium, quod ibidem habere consuevit, tres fagos ad Natale, usagium ad ardendum & ædificandum sufficienter ad opus domus ipsius militis,* &c.

VERBERACULUM, *Flagellum*. Joan. de Janua.

VERBERARE *contra ventum*, dicebatur is, qui in campum, monomachia à judice indicta dimicaturus, descendebat, adversario non veniente; tum enim gladium tanquam pugnaturus vibrabat, victorque à judice pronuntiabatur. Speculum Saxonicum lib. 1. art. 63. §. 7. *Actor in circulum prior veniat, & si reus venire protraxerit, judex enim debet tribus vicibus per præconem de domo, in qua præparatur, adhibitis duobus bannitis, evocare; quod si in tertia vocatione non venerit, actor surgendo se debet duello præsentare, & verberando contra ventum, eum superabit in querela contra eum proposita, ac judex eum tanquam duello esset superatus, condemnabit.* Ubi alii codd. habent, *& bis percutiat seu feriat contra ventum, & tertio figat in terram, & sup.*

VERBEROSUS. Vide *Flagellativus*.

VERBIGENA, Prudentio hymno 3. ante cibum, pro ipso *Verbo*, seu Deo Filio. Vide Notas Anton. Nebrissensis. Perperam Iso *Verbo genitum* exposuit. Mamotrectus ad 4. Reg. c. 25. ex Græcismo:

Communis generis sunt, quæ componis ab illis,
Excipe Verbigena, quod Christo convenit uni.

VERBIGERARE. Onomastic. vetus: *verbigero*, λογοποιῶ. Apulejus in Apolog. *Nimis multa oratio est, si velim memorare, quæ ego contra responderim, quamdiu & quoties inter nos verbigeratum sit.*

VERBILOQUIUM, Sermo, apud Fulgentium lib. 1. Mythol. ἐτυμολογία, in Gloss. Lat. Gr. MSS. S. Germani Paris.

VERBISATOR, dictus S. Paulus Apostolus in vita S. Udalrici Episcopi August. cap. 3. Græcis σπερμολόγος. Vide Glossar. med. Græcit. in hac voce.

VERBISIMILIA, Papiæ, *Nomina, & verba sunt futuri temporis imperativi modi, & nomina, ut Contemplator, Amator.*

VERBOCINIUM, Colloquium, *Entretien*, ex *verbocinari*. Felix Gyrvvensis Monachus in Vita S. Guthlaci n. 29. *Cum quidam Albas, ut assolebat, ad verbocinium præfati viri devenire proposuisset,* &c. Adde cap. 30. 31.

VERBOSUS, *Verbosare*, *Verbosari*, *Verbosator*, *Verbositas*, *Verbositare*.

Verbosus, Gloss. Isid. *verbosus*, *nugator*, *pessimus.* Ugutio: *Garrulus dicitur, qui Verbosus vulgò appellatur accedente lætitia, nec volens tacere, nec alens.* S. August. in Psal. 76. *Garruli enim propriè dicuntur, qui à vulgo verbosi appellantur.*

Verbosare. Idem Ugutio, & Joan. de Janua: *Verbosare, multum loqui.* Idem Ugutio: *Garrire, verbosare.* Gloss. antiquæ MSS. *Garrit, jocatur, verbolatur, aut perstrepit. Garrulitas, verbositas.* Mirac. S. Fursei n. 21. *Cessa verbosare, Leutsinda.* Hincmarus Remensis in Ep. ad Adrian. PP. in Concil. Duziac. I. *Revertentes autem — ebrii, cœperunt verbosare inter se, sicut ebrii facere solent, & illorum verbosatio eousque processit, ut de ipsa sua nepte improperaret Presbytero,* &c. Passio SS. Didymi & Theodoræ num. 4. *Judex dixit: Sustineo te verbosantem,* &c. Interpres VII. Synodi act. 6. φλυαρεῖν, *verbosare* vertit. Pirminius in excerpt. *Nullus in ipsa Ecclesia, vel ubi lectio divina recitatur, verbosare præsumat.*

Verbosari. S. Augustinus serm. 215. de Tempore: *In Ecclesia stantes, nolite verbosari; sed lectiones divinas patienter audite.* Serm. 251. *In Ecclesia garriunt, ita verbosantur, ut lectiones divinas nec ipsæ audiant.* Idem lib. 3. contra Julian. n. 46. *Inaniter verbosaris.*

Verbositas, πολυλογία, in Gloss. Gr. Lat. Bachiarius de Recipiendis lapsis: *Ne offendat te nostra verbositas.* Acta S. Tarachi Martyris: *Maximus Præses dixit: Relinque verbositatem istam, accede, sacrifica.*

Verbositare, Verba effutire, verbo tenus eloqui. Hieronymus Mon. Camaldul. in Vita S. Romualdi num. 74. *Nullius enim meriti est ore divina officia verbositare, & misera mente per phantasias — vagando circuire.*

VERBUM. Ebrardus Betuniensis in Græcismo:

Hoc nomen verbum designat quatuor ista:
Est deceptio, Pars, Filius Dei, atque loquela.

Verbum,

Verbum, Securitas, tutio. *In verbo Regis esse*, hoc est, in ejus tutela, in Lege Salica tit. 14. §. 5. & in Lege Ripuar. tit. 35. §. 3. Theophanes in Zenone: λόγον ἥττε λαβεῖν, id est, *securitatem*. Idem in Leone Isauro: δός μοι λόγον μηδέν με ἀδικῆσαι, &c. Historia Miscella lib. 18. pag. 581. edit. Canitii: *Sophronius namque Hierosolymitanus summus Sacerdos verbum accepit ad totius Palaestinae securitatem.* Infrà ann. 29. Heraclii: *Edesseni autem aperientes* (urbem) *acceperunt verbum unà cum regione, Magistroque militum* &c. Quibus locis Theophanes habet λόγον. *Extra sermonem Regis esse*, in eadem Lege Salica tit. 59. dicitur, quem Rex ampliùs non tutatur. *Sermo tuitionis*, apud Marculfum: *Verbum immunitatis*, apud Anastasium in Gregorio II. PP. pag. 67. *Verbum impunitatis*, apud Aimoinum lib. 1. Hist. Franc. cap. 17. & eundem Anastasium in VIII. Synodo act. 4. 7. λόγος ἀπαθείας, apud Leonem Grammaticum in Theophilo p. 452. Cedrenum pag. 476. Annam Comnenam in Alexiade p. 158. 249. 292. &c.

Verbum Regium, in *verbo regio* dicere, vel jurare, *Jurer en parole de Roy*, vulgaris formula de Regum pollicitis, quorum *verba* violari ab ipsis non debent. Ludovicus VII. Epist. 57. ex iis, quae habentur to. 4. Hist. Franc. *In pleno Concilio & coram omnibus, in verbo regio diximus, quod pacem hanc infrangibiliter teneremus.* Fortunatus lib. 6. Poëm. 4. de Chariberto Rege:

Ante a mons migrat, quàm tua verba cadant.

Chromatius Episcop. Aquilejens. Conc. 1. *Ideò Dominus inter juramentum & loquelam nostram nullam vult esse distantiam: quia sicut in juramento nullam convenit esse perfidiam; ita quoque in verbis nostris nullum debet esse mendacium.* Extat in Archivo Regio, Scrinio *Anglia*, num 18. Charta ann. 1372. qua Rex Angliae Joanni de Novavilla, Senescallo Hospitii sui, paciscendi potestatem cum Duce Britanniae concedit, *& de promettre en l'anné dudit Roy en bonne foy d'armes & de gentilesse, & de parolle de Roy, ce qui sera avisé par luy*, &c. Quod Regibus maximè convenire debet. *Jurer en parole de fils de Roy*, apud Monstrelletum 1. vol. cap. 153. *En parole de Prince*, cap. 207. vide Judicia Withredi Regis Cantuarior. cap. 17.

In verbo & veritate jurare, dicuntur Monachi in Capitulari Pipini Regis c. 36. *In verbo veritatis*, Episcopi, apud Prynneum in Libertat. Angl. to. 3. pag. 52. Vide *Juramentum*.

Verbum directum habere, Gall. *Avoir droit de faire quelque chose.* Gregorius Turon. lib 3. Hist. cap. 7. *Nunc autem Hermenefredus, quod mihi pollicitus est, fefellit, & omninò haec adimplere dissimulat: ecce verbum directum habemus, eamus cum Dei adjutorio contra eos.* Lib. 4. cap. 24. *Desistite quaeso, desistite ab hac intentione, verbum enim directum non habemus.*

Verbum, Praeceptum, mandatum. Capitulare Metense ann. 756. c. 4. *Qui res Ecclesiasticas per verbum domini Regis tenent*, &c. Capitulare ann. 807. c. 3. *Et praecipiat de verbo nostro, ut* &c. Epistola Synodica Concilii Duziacensis 1. ad Hadrianum PP. part 5. *Annonam, vinum, & generis diversi ac sexus pecuniam, sine misso vel literis, aut verbo Regis, in sua parochia & missatico, illi per violentiam abstulit.* Id est, *sans ordre du Roy.* Charta Ottonis III. Imp. ann. 997. apud Stangefolium l. 2. Annal. Circuli Westphalici p. 204. *In his 4. forestis cervum vel cervam venandi nullus habeat licentiam, nisi verbo & consensu Abbatissae.* Adde Capitul. Carol. M. pro Partib. Saxoniae c. 34. & Hist. Bellunensem Georgii Piloni pag. 106. v.

Verbum veritatis, Jurare *in verbo veritatis*, de qua formula quaedam attigi in v. *Juramentum*, quibus haec addo ex charta ann. 1266. apud Fredericum Sandium in Consuetudines feudales Gelriae pag. 433. *Quod si Comes Gelrensis in verbo veritatis dixerit, quod praedictum telonium non sit injustum*, &c. Infrà: *Comes Clivensis in verbo veritatis dicet, quod justum sit telonium*, &c. Ex quibus patet, non Sacerdotibus modo Sacramenti formulam propriam fuisse; sed & Laicis, maximè Principibus.

VERCARIA. Vide *Bercaria*.

VERCHERIA, Allobrogibus, Dos, fundus in dotem feminis concessus: Arverni superiores eadem notione *Valcheire*, inferiores *Chancere* dicunt. Charta Amalrici Comitis Montisfort. in Tabul. Ebredun. Eccl. ann. 1222. apud Guichenon. in Bibl. Sebus. cent. 1. cap. 31. *Ego feci fidelitatem V. Bernardo Ebredun. Archi-Episcopo de omnibus illis, quae habeo in Ebredunensi civitate — ratione Vercheriae uxoris meae, filiae Comitis Dalfini.* Saepe usurpatur pro quovis modo agri. Charta ann. 1202. *Vendiderunt — unum caponem in manso Cuiresii in parochia Perissei posi o, & vercheriam, quae tendit à furno usque ad marescum, &c. — & 2. vercherias, & 1. pratum, quae sunt* &c. Charta libertatum villae S. Germani in Foresio ann. 1249. *Volumus, quòd, qui habent vineas, hortos, vel vercherias infra terminos* inferiùs expressos, &c. Tabular. S. Petri de Paredo, fol. 7. *Mansum de villena cum vercheria, quae debet duos sextarios avenae*, fol. 8. *verseria* dicitur, fol. 6. *& de foris unam vercheriam cum prato*, adde fol. 10. & fol. 12. *& in ipsa villa unam vercheriam, dictam Alpereream* fol. 13. *& in ipsa villa unam vercheriam, quam dicunt ad Pervium.* Occurrit ibi pluries, & in Actis capitularib. Eccles. Lugdun. an. 1345. fol. 126. v.

VERDIGA species vitis, de qua Petrus de Crescentiis lib. 4. cap. 4.

VERECUNDIA, Pudendum facinus, turpe, indignum; quomodo Galli *Vergogne* usurpant. Constitutiones Catalaniae inter dominos & vasallos MSS. c. 51. *Si Miles, qui emit castrum, est ita honoratus homo, ex quo Castlanus possit esse suus homo, sine verecundia, & reprehensione, seu blasma.*

VERECUNDIUM, Injuria, contumelia. Vetus Charta Anglica apud Somnerum in Tractatu *de Gavelkynd* pag. 174. *Ea conventione, ut ipse Calvellus & haeredes sui singulis annis dent Cellerario 52. sol. pro omni re, praeter 3. forisfacturas, id est, murdrum & furtum, si ipse Calvellus vel haeredes sui fecerint, & praeter, si verecundium ipse vel haeredes sui fecerint Monachis Ecclesiae vel servientibus eorum.*

VEREDICTUM, Testimonium 12. juratorum in *jurata*, aut *assis.*, in qua vera se dixisse affirmant: *Verdit* J.C. Anglis. Gloss. Gr. Latin. ἀληθεύω, *verum dico.* Utuntur passim Anglici Scriptores, Statuta Davidis II. Regis Scotiae cap. 20. §. 2. Thomas Wallinghamus p. 276. Littleton sect. 366. Bracton. lib. 4. tract. 1. cap. 19. §. 4. Fleta lib. 4. cap. 9. Fortescutus de Laude Legum Angl. cap. 26. Monasticum Anglic tom. 1. pag. 481. tom. 2. pag 32 221. Regiam majestatem, &c. Vide *Jurata*.

VEREDI, Equi publici cursui destinati. Gloss. Lat. Gr. *Veredus*, πῶλος. Glossae MSS. Reg. βερέδον, τὸ κοῦρ σον. Papias: *Veredos antiqui dixerunt, quod veherent, i. ducerent redas, vel quod vias publicas currerent, per quas redis ire solitum erat.* Gloss. Sax. Ælfrici; *Veredus*: eſtæſe-hoꞃſ, i. *Rhedae equi.* Ebrardus in Graecismo cap. 9.

Est veredus equus, vectans rhedam quasi currum.

Jo. de Garlandia in Synonymis:

Rhedae vectores nos dicimus esse veredos.

Alibi:

De veho, de rheda, dictum reor esse veredum.

(Uuuu 2 Victor

Victor lib. 2. Hist. de Persecut. Vandalor. *Dirigit præceptum, quod etiam in verfa Africæ veredis currentibus destinavit.* Gesta Constantini M. *Qui ut Severum per Italiam transiens vitaret, summa festinatione post se truncatis veredis, Alpes transgressus, ad patrem Constantium venit apud Bononiam*, &c. Charta Ludovici Pii Imp. pro Hispanis apud *Diago*: *Et Missis nostris aut filii nostri, quos pro rerum opportunitate illas in partes miserimus, aut Legatis, qui de partibus Hispaniæ ad nos transmissi fuerint, paratas faciant, & ad subvectiones eorum veredos donent.* Vita sancti Theophanis Confess. n. 14. Πάντες μὲν οὖν ἤγοντο ἵπποις, ἡμιόνοις, ἀνδραπόδοις, ἢ βερέδοις ὑπηρετούμενοι. Occurrit passim in utroque Cod. tit. de Cursu publico, & al. & in vett. Formulis. Vide *Paraveredus*.

Vereda, Via, per quam *veredi* vadunt. Vetus Notitia Hispanica æræ 829. apud Anton de *Yepez* in Chronico Ordin. S. Benedicti tom. 4. *Et descendit, ubi intrat arrogio, quæ dicent Rubisco in Syle, & conclude per illum arrogium di Rubiscum, & pergit per illa, quæ exit in Donati ad illas veredas de Mamonelu, & pergit per illa vereda antiqua usque vadit ad terram Tremu*, &c. Charta Ordonii II. Regis æræ 947. apud eundem: *Et inde per radicem Litoriæ, deinde in Almanti, inde per Petraforta, & inde per medium montium, quæ vocitant Meta, deinde per illa vereda majore, quod discurret de Astorica ad Castrum Litoria*, &c. Alia Bermundi II. Regis æræ 1035. apud eundem to. 5. *Quæ jacent contra parte de Minea, sub illa vereda, quæ descendit ad anbas mistas.*

Veredarii, dicti, qui veredis publicis utebantur, & responsa vel mandata Principum deferebant, ἐς τὰς βασιλικὰς ἀποκρίσεις ἀεὶ στελλόμενοι, οὓς δὴ βερεδαρίους καλοῦσι, ut est apud Procopium lib. 1. Vandal. cap. 16. qua notione *Veredarios* habent lib. 17. & 50. C. Th. de Cursu publico, Senator lib. 2. Epist. 31. lib. 4. Epist. 47. Julius Firmicus lib. 3. Matth. &c. Papias: *Veredarius, à vehendo dicitur, qui festinanter equitando currit, habetque pennas in capite, ut intelligatur festinatio itineris.* Gloss. Latin. MS. Reg. cod. 1013. *Veredarii dicuntur à vehendo, qui festinanter in equis currunt, non descendunt de equo, antequam liberant responsa sua: habent in capite pinnas, ut inde intelligatur festinatio itineris: datur semper iis equus paratus, nec manducant, nisi super equo, antequam perfecerunt.* Paulò aliter laudat hunc locum Jacobus Gothofredus ad lib. 1. C. Th. de Curiosis. Capit. Caroli C. tit. 7. de Monachis: *quos etiam nec Episcopus, nec Abbas, vel quilibet alius eos veredariorum more in missaticis instanter transmittat.* Veterem Chartam ex Tabulario S. Martini de Campis apud Duchesnium in Hist. Monmorenciaca p. 33. subscribunt *Ludovicus filius Regis* (postmodùm Rex Franc. VI.) *Gervasius Dapifer, Frogerius Catalaunensis, Willelmus Garlandensis, Fredericus Camerarius, Balduinus veredarius.* Fortè is Magistratus, quem hodie *Le grand Maistre des Postes* dicimus.

VERFREDUS. Vide *Berfredus*.

VERGOBRETUS, Summus Magistratus apud Æduos, ut autor est Cæsar lib. 1. de Bello Gallico: *Divitiacus & Lasco summo Magistratui præerant, Vergobretum appellant Ædui, qui creatur annuus, & vitæ necisque habet potestatem.* Glossæ Isidori: *Virgobretus, nomen Magistratus. Virgobretus*, habent etiam notæ Tyronis p. 60. Etiamnum hodie *Vierg* dicitur supremus magistratus Augostoduni. De vocis etymo vide Goropium Bekanum in Gallicis l. 1. & 3. Hotomannum ad Cæsaris l. 1. & l. 7. n. 6. Isaacium Pontanum in Glossario prisco-Gallico, Bochartum de Colon. Phœnic. p. 79. &c.

VEREDICENTIA. Æsopus MS. in Vita Alexandri: *Quisque te consuluerit, veridicentiæ tuæ non refragatur.*

VERILOQUIUM, ἀκριβολογία, in Gloss. Gr. Lat. ἐτυμολογία, in Lat. Græc. Vide Quintilianum lib. 1. cap. 10.

VERINUPTUM. Tabularium Monast. Molismensis: *Inter H Presbyterum de Marcenai & Ecclesiam Molismensem — Verinuptum illud, quod solet dari pro ferculo nuptiarum, sive sit redemptum, sive non redemptum, & nummus, si offeratur, in visitatione infirmi, quando recipit viaticum, & nummus similiter, si offeratur in susceptione baptismi: hæc tria solùm erunt solius Sacerdotis. Act. an.* 1135. Vide *Ferculum*.

VERITAS, Depositio testis: *veredictum* JC. Anglis, *Verité*, in Consuetud. Insularum tit. 1. art. 19. 20. Libertates urbis S. Desiderii in Campania ann. 1228. *Quicunque plegios dederit, vel quicunque hæreditatem sive feodum habuerit, licet ad placitum venire noluerit, veritatem suam sicut præsens habere debet.* Infrà: *Si Scabini à domino, sive ministro domini submoniti falsum sub aliqua re judicium fecerint, veritate Scabinorum de Ypra dominus eos convincere poterit*, &c. Rursum: *Si quis viam communem arando, seu alio aliquo modo destruxerit, & super hoc veritate Scabinorum convincatur*, &c.

Veritas. Concilium Coyacense Hispanicum ann. 1050. can. 9. *Præcipimus, ut triennium non includat Ecclesiasticas veritates: sed unaquaque Ecclesia, sicut Canones præcipiunt, & sicut Lex Gothica mandat, omni tempore suas veritates recuperet & possideat.* Can. 13. *Mandamus, ut omnes majores & minores veritatem & justitiam Regis non contemnant; sed sicut in diebus Adelfonsi Regis fideles & recti persistant, & talem veritatem faciant Regi, qualem illis fecerunt in diebus suis, Castellanio autem in Castello talem veritatem faciant Regi, qualem fecerunt Sancio Duci, Rex verò talem veritatem faciat eis, qualem fecit præfatus Comes Sancius.*

VERMEN, pro *vermis*, usurpatur in Vita B. Margaretæ de Cortona n. 89.

VERMICULANS *pulsus*. Vide *Formicans*.

VERMICULUS *Vermiculum, vermiculatus*.

Vermiculum, in Gloss. MSS. *Lana rubra.* Papias: *Vermiculum rubrum, sive coccineum. Est enim vermiculus ex silvestribus frondibus, in quo lana tingitur, quæ vermiculum appellatur.* Mox: *Vermiculum, tinctura similitudine vermis.* Alibi: *Rufa, rubra, vermicula* Gloss. Gr. Lat. MSS. κόκκος, τὸ βάμμα, *Vermicula, hoc coccum.* Editæ habent *Vermincula*, & τὸ abest. Alibi: *Rufa, rubra, vermicula.* Gervasius Tilleberiensis MS. de Otiis Imperial. Decis. 3. c. 57. *In Regno Arelat. & confinio maritimo est arbor, cujus sarcina pretium habet 12. nummorum Mergortensium: ejus fructus in flore pretium facit 50. librarum, ejus cortex ad onus vestis pretium habet 5. solidorum. Vermiculus hic est, quo tinguntur pretiosissimi Regum panni, sive serici, ut examiti, sive lanei, ut scarlata. Et est mirandum, quòd nulla vestis linea colorem vermiculatum recipit; sed sola vestis, quæ ex vivo, animanteque, vel quovis animato decerpitur. Vermiculus autem ex arbore ad modum ilicis & quantitatem dumi pungitiva folia habente prodit ad pedem, nodulum faciens tollem ad modum ciceris, aquosum, & cum exterius colorem habeat nebulæ, & roris coagulati, interius rubet, & cum ungue magistraliter decerptus, ne tenui rupta pellicula humor inclusus effluat, postquàm exsiccatur, corio includitur: cum enim tempus solstitii æstivi advenerit, ex seipso vermiculos generat, & nisi coriis subtiliter consutis includerentur, omnes fugerent, aut in nihilum evanescerent. Hinc est, quod vermiculus nominatur, propter dissolutionem, quam in vermes facile facit ex natura roris Madialis,* (Maji) *à quo generatur: unde & illo tantùm mense colligitur,*

arbor autem Vermiculum generans vulgo Analis nuncupatur. Vid. Jo. Ruellium l. 2. de Nat. stirp. cap. 136. Capitulare de Villis c. 43. *Ad genitia nostra — dare faciant, id est linum, lanam, waisda, vermicula, warentia, pectines,* &c. Tabularium S. Remigii Remensis: *Donat denar. 8. de vermiculo, unc. 2. pull. 8 pastas 2. ova. 50.* Occurrit pluries.

Vermiculatus, Coccineus, Gallis *Vermeil*. Aimoinus l. 3. Hist. Franc. c. 91. *Tunc si placebit, ego & tu vermiculatis adoperti vestibus inter conferta congrediamur agmina.* Ubi Fredegarius in Chr. c. 25. *Induamur uterque ego & tu vestibus vermiolis,* &c. Expressit Gallicum *Vermeil*. Monachus Sangall. l. 1. de Carolo M. c. 36. *Erat antiquorum ornatus vel paratura Francorum, calceamenta forinsecus aurata, corrigiis tricubitalibus insignita, fasciæ crurales vermiculæ, & subtus eas tibialia vel coxalia linea, quamvis ex eodem colore, tamen opere pretiosissimo variata.* l. 2. c. 14. *Palliaque Fresonica alba, cana, vermiculata, vel saphyrina.* Tabularium Vindocinense Thuanum c. 74. *Caligas etiam habuit vermiculas, annuendæ causa ipsius donationis.* Ch. 84. *Dedimus Ivonitunum chamfrenum, & Roberto unas caligas vermiculas.* Ch. 124. *Alcradus caligas etiam habuit vermiculas.* Willel. Malmesbur. l. 4. p. 139. *Vexilloque Boamundi, quod vermiculatum erat, ventis in fastigio turris exposito,* &c.

Vermiculatus, Latinis, quasi *vermiculis* variatus vel distinctus. Will. Brito in Vocab. & Jo. de Janua: *Vermiculatus, distinctus & variatus: tractum est à vermiculis, qui rodentes ligna aratiunculas ibi faciant varias & distinctas, & quasi in modum vineæ conducuntur.* Glossæ Gr. Lat. σκωληκίασις, *Vermiculatum*. σκωληκ ἐσωτεν, *Vermiculatum*. S. Bonifacius Mogunt. Epist. ad Cuthbertum: *Illa ornamenta vestium — latissimis clavis, vermium imaginibus clavata, adventum Anti-Christi ab illo transmissa præcurrunt.* Gillebertus Episcop. Londinensis in Cantica Cantic. cap. 1. num. 10. *Vermiculatas, id est, more vermium decoratas.*

Vermicatus. Statuta Ordin. Præmonstrat. dist. 4. cap. 10. *Sellis quoque vermicatis frænis, pectoralibus, calcaribus superfluitatem habentibus, non utentur.*

VERMILEUS, Rubeus, purpureus, ex Italico *Vermiglio*, & Gall. *Vermeil*. Chronicon Pisanum an. 1119. *Et nota, quòd Papa, quando Pisani iverunt Majoricam, suis omnibus Pisanis dedit vexillum vermileum.* V. *Vermiculus.*

VERNA, modus agri. Tabular. Abbat. Dalonensis in Lemovicib. fol. 3. *Totum ex integro quod habebamus, vel requirere poteramus in verna de Dalones.* Et fol. 7. *In verna, quæ est de manso de Vernoil.* Rursum fol. 19. *Damus etiam eis la verna de stagno usque ad terram illam,* &c.

VERN. Glossæ MSS. ad Alexandrum Jatrosophistam l. 1. Passion. *Ros Syriacus, est flos arboris, quæ dicitur Alnus, vulgò Vern, de cortice cujus fit nigra tinctura.*

VERNACULA *terra*, Proprietas alodis. Charta Alamannica 36. Goldasti: *Quapropter vernaculam juris mei terram eam in loco nuncupanti, quod dicitur Peteinvillare, quantum mihi Deus donavit, & parentes mei in hereditate dimiserunt, trado Alidulfum, cum omnia mea, cum agris, cum pratis,* &c. Ch. 38. *Propterea vernacula terra juris mei in loco nuncupantur, quod dicitur Dada, cum servis & ancillis hæc nomina eorum, Gondabarancum,* &c. Denique ch. 41. *Propterea vernacula terra juris mei in loco, qui dicitur Openuvillare, tradimus S. Galloni 20. juchos, — de colonis meis Erfoinum,* &c.

Vernaculum, Quidquid domi nascitur, *domestici fructus, res, quæ alicui nata est, & jam non emit.* Ita hanc vocem interpretatur Anianus in l. 13. Cod. Th. de Lustrali collatione, ubi Jacob. Gothofredus.

VERNACELLUS, *Qui suscitat per dies festos*, Gloss. Isidori. Ubi legendum *lusitat*. Ex *vernaculus*.

VERNACIA. Vide *Garnachia*.

VERNARIUM, Vernum tempus. Gerardus Marchetus Episc. Castrensis Epist. 112. *Steti Parisius per menses aliquot, ubi resumpsi lectiones magistrales usque ad vernarium.*

VERNEMETIS, Gallica lingua veteri, *fanum ingens*, inquit Fortunatus lib. 1. Poëm. 9.

VERNETUM, *Vernedum*, pro *vinetum*. Tabularium Monast. S. Andreæ Vienn. *Ego Sierannus vendo Lunam campum cum vernetum salicetum in se tenente juris mei, qui est in Castolatis,* &c. Alia habet *in campis, & salicetis, & vinetis, juris nostri*, &c. Alibi: *Unum curtillum ante januas positum, & tres diuturnas de terra, vernetum in dextra, & in sinistra parte positum ad ædificationem domorum habitantium in servitio prædictæ Ecclesiæ.* Acta Capitularia Eccles. Lugdun. an. 1347. fol. 126. v. *Item super quodam verneto*, &c. Vide *Verna*. Charta alia Ermengardis Comitissæ Coritan. an. 893. in Append. ad Capitul. Baluziana n. 127. *Ver degariis, vernedis, boschis, silvis, garricis,* &c. Chron. Petri IV. Reg. Aragon. lib. 3. c. 20. *Hon à una gran verneda e pedral devant lo castell*, &c. Et cap. 21. *Et faent mal deu de jus la vila de Perpinya en les vinies, e en un loch que es nomenat Vernet.* Ita cod. MS. ubi editus habet *Vernat*.

VERNIA, *Verniaria*, *Vernaria*. Tabularium Conchense in Ruthenis ch. 103. *Et illo prato de Rosseto cum ipsas albaretas, cum ipsas vernias similiter dimittimus*, &c. Ch. 106. *Hoc est alodus noster de Vermo calmo, cum vineas, cum vernas, cum pratos, cum mansione*, &c. Ch. 109. *Unus campus cum vernias, cum terras cultas & incultas*, &c. Ch. 110. *Unus pratus cum verniarias, cum albaredas*, &c. Ch. 115. *Tradidimus, hoc est vernaria nostrâ in loco, quæ vocatur &c. — Et habet ipsa vernaria & ipsa terra in se fines de uno latus*, &c. Ch. 116. *Et de subtus terra cum vernaria*, &c. Ch. 445. *Et in parochia de Campolziado donamus alium mansum in illa vernia, hoc totum damus ad alodem.* Adde ch. 117. 148. 163. 187. 266. 270. 306. 338. &c. Charta fundationis Capellæ S. Valpurgis Compendiensis. *Dedimus in dotem tres mansos in verneria, quam Hadegerus in beneficii jure de nostro tenebat dono, &c.*

VERNULITAS. HRoswitha Monialis in Panegyr. Ottonis M. Imp.

> *Ex quibus Henrico quædam pars mente benigna*
> *Devovit Regis fratri jus vernulitatis,*
> *Pars Everhardo Comiti studium famulandi.*

Papias: *Verna, servus in domo natus: vernula, servus domi genitus vel nutritus.*

VERNUM, Ver, vernum tempus. Regula S. Fructuosi cap. 6. *Verno vel æstate dicta Prima, commoneantur Decani à Præposito suo, quale opus debeant exercere.* Regula Magistri cap. 32. *In verni vel æstatis tempore*, &c.

VERONES. Aurelius Victor in Commodo: *Immiti prorsus feroque ingenio, adeo quidem ut gladiatores specie depugnandi crebrò trucidaret: cum ipse ferrum objectum veronibus plumbeis uteretur.* Ubi legendum videtur *ad ferrum*, &c. Ac... ut *verones* fuerint species pectoralis, in quo ictus exciperet. Vide conjecturas virorum doctorum apud Schottum.

VERONICA, Romanis appellatur tabella, in qua Christi Domini pergentis ad Crucis supplicium, divino miraculo expressa effigies esformatur, quæ asservatur & colitur Romæ in Ecclesia S. Petri. Voce, ut quidam volunt, formata ex *Vera Icon*. Clemens IV. tom. 2. Epist. 484. an. 1268. *Quid enim superest, nisi ut ipsa Veronica cum Apostolorum capitibus transportetur, & urbs toto spoliata thesauro, confusionis induta diploide habeat in æternum, quod lugeat.* Nicolaus IV. PP. an. 1290. *In ea namque basilica sui pretiosissimi vultus imaginem, quam Veronicam fidelium vox communis appellat, in singularis amoris insigne tribuit venerari*, &c. Sed & alios Pontifices Clementem VI. VII. VIII. Gregorium XIII. &c. hanc tabellam, seu potiùs sudarium eo nomine appellasse autor est ex Jacobo Grimaldo Bzovius in Annal. Eccl an. 1216. n. 16. Adde Jacobum Card. de Anno Jubilæo cap. 1. Matth. Paris, & Matth. Westmonaster. an. 1216. eundem Matth. Paris an. 1249. pag. 514. Bromptonum pag. 121. Henricum Rebdorffensem an. 1350. præterea Bernardum Guidonem de Sanctis Lemovicensib. pag. 629. De S. Veronica integra disputationes instituerunt præter Baronium an. 34. n. 138. vir singularis eruditionis Godefrid. Henschenius 4. Febr. Franciscus Quaremius lib. 4. Elucidar. Terræ Sanctæ, peregr. 6. cap. 14. §. 4 & seq. & Bzovius an. 1216. num. 15. & seqq.

Veronicam appellatum Ciborium antiquæ basilicæ Vaticanæ videtur scribere Nicolaus Alemannus in Dissert. de Lateranensibus parietinis p. 40.

VEROSUS, *Plenus veritate: Verositus*, veritas. Ugutio.

VERENNES, *à Vehere, i. portare, nominare, instrumenta rusticorum sunt.* Papias.

VERRERE, *Verrificare*, Terram versare, quod faciunt porci, & *verres*. Statuta Willelmi Regis Scotiæ cap. 24. *Si porci verrant pratum alienum, dominus illorum tenetur omnes verrificationes implere frumento.*

VERRES, Porci masculi, quos Franci *Verrats* dicimus. Epistola Bartholomæi Monachi Fusniacensis, qui Episcopus Laudunensis fuerat, ad Conventum Remensem an. 1158. *Veruntamen nihil eis contuli, quod ad redditus pertinent Episcopi, præter porcos, quos vulgò Verres vocant, quos Mensæ Episcopali Personæ solvebant Ecclesiæ.*

VERSALITER. Thwroczius sub anno 1342. *Hujus munai decus & gloria — semper variando versaliter atque caduce se protendens in nihilum tanquam aqua decurrens incedit.*

VERSARI vinum dicitur, quod corrumpitur, Petro de Crescentiis lib. 4. cap. 38. *Qualiter possit provideri, ne vinum versetur.* Ubi Gallicus Interpres vetus: *Comme on peut remedier à ce, que le vin ne se tourne, ne corrompe.*

VERSATIM, Vice versa. Constitutio Chlotarii Regis an. 560. cap. 6. *Si judex aliquem contra legem injustè damnaverit, in nostri absentia ab Episcopis castigetur: ut quod perpere judicavit, versatim meliùs discussione habita emendare procuret.*

VERSCHINGA. Notitia an. 1159. in Tabulario Monasterii S. Bertini: *Dabit Waltero de Ekas — pro bannuero 4. sol. — infra Kl. Maji, & Kal. Augusti 2. sol. pro expeditione, in festo S. Michaëlis 2. pro verschingis, in festo O. SS. 5. sol. pro tessement*, &c. Videtur idem quod *Frischinga*. Vide in hac voce.

VERSIBILITAS, Mutabilitas, inconstantia. Utitur Eulogius Cordub. lib. 2. cap. 15. & in Epist. ad Alvarum, qua illi Memoriale Sanctorum mittit.

VERSIDICUS, Poëta, Versificus, apud. Fab. Victorinum in 1. Rhetoric. Ciceronis.

VERSIFICARE, Psalmos antiphonatim canere. Ordinarius Ecclesiæ Rotomagensis MS. in 4. feria majoris hebdomadæ: *Quo* (igne) *benedicto, redeant ad chorum versificando: Dominus illuminatio mea*, &c.

VERSUS *apertionis*, in Regula Magistri cap. 44. Psalm. *Domine, labia mea aperies*, &c. Amalarius lib. 3. de Eccl. Offic. cap. 9. *In nocturnali officio dicimus primò, Domine, labia mea aperies &c. Deinde sequitur Gloria.*

Versus clusor, qui dici solet in clausula Officii Ecclesiastici, qualis hodie *Benedicamus Domino*, in eadem Regula Magistri cap. 37.

Versum perdere dicebantur Monachi, cum ad Refectorim tardiùs venerant, primusque aut secundus vel tertius orationis versus jam dictus esset, in libro Usuum Ordinis Cisterciensis c. 109. 116. in Institutionibus Rainardi Abbatis Cisterciensis c. 63. in Institut. Capituli General. ejusdem Ordinis, distinct. 6. c. 6. dist. 14. c. 13. quo casu pœnitentiæ seu *veniæ* obnoxiæ erat. De *versu refectionis*, agit idem liber Usuum Cisterc. c. 121.

Versarius, Liber Ecclesiasticus, continens *Versus*, qui canuntur in Ecclesia. Necrologium Ecclesiæ Parisiensis 10. Kal. Aug. *Dedit nobis — psalterium cum hymnis, duos troperios, duos versarios*, &c.

VERSIPELLO. Gloss. Gr. Lat. *Versipello*, χαμαιλέων. In Lat. Gr. *Versipellio*, χαμαιλέων ϰ λυκάνθρωπος.

VERTENARIUM. Charta Thomæ Regis Manniæ an. 1055. in Monast. Anglic tom. 1. pag. 718. *Cum piscariis, bracinis, consuetudinibus, ancoragiis & vertenariis.*

VERTEBOLUM, *Vertuolum*. Pactus legis Salicæ tit. 27. §. 14. *Si quis statuam, aut tremagolum, vel vertebolum de flumine furaverit*, &c. Lex Salica tit. 29. §. 32. habet *vertuolum*. Ubi interpretes genus retis esse ajunt, quod Normanni nostri *Verveuil*, Latini *Verriculum* vocant: alii instrumentum, quod volvendo *vertitur*, ad hauriendum aliquid. Vide *Vertibulum*.

VERTIBELLA, *Forfex medicinalis*. Ita Glossæ MSS. ad hunc locum Alexandri Iatrosophistæ lib. 1. Passionum: *Ex mulsa lavari bonum est, quando molesti humores in aure surrexerunt, & exit lapis quod incidit, & Iatrolabon i. vert. bella facile trahitur.*

Vertevella. Ebrardus Betun. in Græcismo c. 12.

> *Est vectis ferrum longum pariterque rotundum,*
> *Ostia quo firmo, dictum sit à Veho verbo:*
> *At Vertevellas quædam foramina dicas,*
> *Quæ vertuntur in his vectes quocunque feruntur.*

Gesta Consulum Andegav. cap. 3. n. 26. *Fecit præterea aliam absidam ——— cum ostio fusili, quod gunfis & vertevellis, & quatuor clavibus firmabatur.*

Verticula, cardines, Papias, *Verticulum & verticillum*, σπόνδυλον, & σφόνδυλος, in Gloss. Gr. Lat.

VERTIBULUM, idem quod *vertebra*, vel est *instrumentum, cum quo carbones vertuntur in fornace.* Ugutio. Gloss. Lat. Gall. *Vertibulum, Roüable de fornaise.* Stephanus Episcopus Redonensis in Vita S. Guillelmi Firmati n. 16. *Tunc subito latrunculus veste nudatus propria, sinistra tunicam, & dextra tenens vertibulum, ad pedes Firmati provolvitur.* Suprà *baculum* appellavit: *Extractam, qua induebatur, tunicam baculo superposuit.*

VERTICALE. Glossæ divinæ Hist. MSS. *Cytharim, i. thyara, verticale.*

VERTIGINARE, Circumvertere, apud Tertullianum de Pallio.

VERTUOLUM. Vide *Vertebolum*.

VER-

VERTRAGUS, *Vertraha*, *Vertrahus*. Vide *Canis*.

VERU, Stipes instar subulæ præacutus. Vetus Inscriptio p. 61. HÆC AREA INTRA HANC DEFINITIONEM CIPPORUM CLAUSA VERUBUS. Charta Grodegangi Episcopi Metensis, apud Meursium p. 169. *Cum palis molendinariis & verubus*, &c. Est etiam

Veru, armorum species. Apud Smaragdum in Grammatica MS. *Veru*, in Glossa superlineari, exponitur *sagitta*. Will. Brito l. 11. Philippid. pag. 232.

Mox hastas hastata manus configit in illum,
Quorum cuspis erat longa, & subulæ instar acuta,
Et nonnulla velut verubus dentata recurvis,
Cuspidis in medio uncos emittit acutos.

Infrà;

Hic verubus, cultris alter subularibus, arctas
Scrutatur thorace vias.

Ubi idem videtur *veru*, quod βερῦτα, in Gloss. Gr. Lat. βερῦτα, εἶδος ἀκοντίς, *Canumentum*, ubi fortè leg. *cum amento*. Βηούτται, ῥιπτάρεια dicuntur Leoni & Mauricio in Tacticis, locis à Rigaltio indicatis in Gloss. Jo. de Janua: *Verutus, quoddam genus pili*. Papias: *Veruti, gens, ubi ferrum est solidum & productum, dicti, quòd verubus pugnent*. Ammianus lib. 19. *Retectisque gladiis & verutis*. *Verettoni*, Italis Joan. Villaneus lib. 12. cap. 66. *Cominciarono a saettare con loro verettoni*. Ita eod. libro c. 19. 20. *Viratons*, in Chronico Petri IV. Regis Arag. lib. 6. c. 4. *Viretons*, Scriptoribus nostratibus, quibus & *Broches* dicuntur. Guill. Guiart an. 1213.

Si con François vontor denant
Leur batailles en un tenant,
Garnis d'espées & de broches.

Chron. Bertrandi Guesclini:

De leurs broches de fer se vont entracoulant.

Infrà:

De sa broche de fer li a trois corps donnez.

Raimundus Montanerius in Chron. Regum Aragon. cap. 221. *Et ab una brotxa que tenia, dona li be 13. colps.*

Brochus etiam instructa fuisse scuta militaria docent Assisiæ Hierosol. MSS. c. 95. ubi de Armis Militis, qui duello decertat: *Et en l'escu doit avoir deux broches de fer tout emmi l'escu, & l'autre au pié de fonte, & doivent estre de tel grosse come il vodront, & de tel longour jusque à un pié, & neent plus, & entour l'escu tant de broches com ils vodront, agues, ou rasours. Et le chéval doit estre couvert de converture de fer, & avoir une testiere de fer, & emmi la testiere une broche de fer, telle comme celle de l'escu.*

VERUDATUS, Veru transverso obfirmatus, clausus, Gallis, *Veroüillé*. S. Augustinus Quæst. 23. super libr. Judic. *Proinde aut alia clavis ... data est, aut tale clausuræ genus fuit, quod sine clavi posset claudi, nec sine clave aperiri. Nam sunt quædam talia, sicut ea quæ Verudata dicuntur.* Malim *verutata*.

VERUILIUM, Retis species, instrumentum piscatorium. Charta an. 1073. ex Tabular. Monaster. S. Quintini in Insula fol. 13. v. *In possessione vel quasi amovendi & deponendi vervilia ad alas, & alia magna ingenia à dicto ponte Frasceno*, &c. Infrà: *Cùm vervilüs ad alas*, &c. Rursum: *Ad communes nassas a fosne, ad veruilia rotunda, & ad saccum tantummodo piscari licet & licebit, non habeant in corpore ultra 50. maculas ad maculam Regis, & 60. maculas in collo: maculas autem colli veruilii minores facere poterunt insulani, quàm sit mensura Regis, dum tamen dictum collum Vervilii ultra 16. vias macularum non contineat.*

VERVISA, Panni genus, aliàs *Plankets* dictum, anno 1. Ricardi III. Regis cap. 8. Cowell. & Spelm.

VESCULENTUS, *Deliciis & escis plenus, vel vescis*; *Vesculentia, deliciarum vel vescorum copia*. Ugutio. Catholicon parvum: *Vesculentia, Abondance de viandes*. Jo. de Janua. *Vescus, comestibilis, vel ad vescendum habilis, vel vescibilis. Vel vescus, deliciosus: unde vesculus*, &c. Vide Festum, &c.

VESO, Felis seu cati species, nostris vulgò *Putois*. Petrus Venerabil. in Statutis Ord. Cluniac. cap. 17. *Ad coopertoria facienda solummodo, sicut hoc magis placuerit, Putosiorum: & juxta aliorum linguam, Vesonum pellibus utantur.*

VESPA. Gregorius Turon. de Vitis Patr. cap. 10. *Examen mirabilium atque sævarum muscarum, quas vulgò vespas vocant, reperit.* Atqui vox Latinis cognita, Plinio præsertim lib. 11. c. 21. à quo describitur: sed videtur expressisse vocem vulgarem *Wespe*, uti Germani efferunt, nos *Guespe*.

Vespetum, Locus, ubi vespæ abundant. Joan. de Janua.

VESPERÆ, Una ex *horis* Ecclesiasticis, quæ sub vesperam dicitur, quam eandem esse cum *Lucernario* volunt viri docti. Ugutio: *Hæ vesperæ, significat id temporis, in quo pulsatur illud officium: hi vesperi, ipsum officium. Vesperi siquidem cantantur; sed vesperæ pulsantur. Quidam tamen non distinguunt inter vesperas & vesperos, quan... in ... .* S. Hilarius Massiliensis in Vita S. Honorati Arelat. *Hac igitur adhortatione completa, jubet congregationem mœstam sacrificium vespertinæ laudationis offerre, & cibum consuetudinaria refectione percipere.* De Vesperis, seu officio Ecclesiastico ita appellato, vide Durandum l. 5. c. 9. ex recentioribus verò Garsiam Loaysam in Notis ad Concil. Tolet. I. c. 9. & in Emeritense can. 2. Marcellum Francolinum de Horis Canonic. c. 12. 17. Gazæum ad Cassian. lib. 2. cap. 3. Hugonem Menardum ad Concordiam Regul. ad cap. 24. §. 2. Haëftenum lib. 7. Disqu. Monastic. tr. 7. disq. 4. &c. Card. Bona de Psalmodia c. 10. &c.

Vespertinales, Horæ scilicet. Concilium Aquisgran. II. cap. 2. can. 9. *Vespertinales quoque in vigilia Paschæ meliùs celebrandæ sunt propter lætitiam Resurrectionis Domini, quam dimittendæ.*

VESPERIA, Ultimus, uti vocant, actus in Universitatibus ad consequendam Doctoris dignitatem, seu *Disputatio*, quæ à Baccalario fit pridie quàm *Birreto* doctorali donetur, in qua disputant tres Doctores cum eodem Baccalario. Nicolaus Trivettus in Chron. an. 1282. *Post disputationem, quæ Vesperiæ appellantur.* Statuta Facultatis Theologicæ in Academia Viennensi in Austria tit. 16. *Post hæc vesperiæ Licentiati secundùm modum Parisiis consuetum, quem hic recepimus, sic fiant: quòd per aliquot dies, ante scilicet decem vel circa, Licentiatus vesperiandus in cappa venit una cum bedellis per domos omnium Magistrorum, & Baccalareorum formatorum, portando eis titulum quæstionum quatuor, quarum duæ disputandæ sunt in vesperiis, & duæ in aula*, &c.

VESPERUGO, *vesper, tenebra vespertinæ*. Vita S. Hugonis Episcopi Heduensis: *Continua illa brumalis aeria coagulatio — ita diversas in partes dispersa liquefiebat, ut nec vestigium alicujus obnubilati vesperuginis appareret.*

VESSEIL. Joannes in Archithrenio lib. 2. cap. 10. *De potu superfluo*:

Ergo vagante cypho distincto gutture vesseil
Ingeminant Vesseil, labor est plus perdere vini
Quàm sitis, &c.

Ubi ad marginem scriptum *Wersell*; fortè ex alio exemplari, quæ quidem ferri potest lectio, qua Gallicum

cum *Versez* exprimitur, i. *funde merum.* Aliàs *vessail*, vas sonat, quasi dicatur, *vas* seu scyphum affer, ut bibam. Idem Scriptor lib. 7. c. 1.

—— *Nec sentit hydropicus unde*
Congestos calices, nisi fosso vase, bibendi
Continuetur iter, &c.

VESTARARIUS, idem qui *Vestiarius*; qui vestium vel thesauri curam habet. Apud Anastasium p. 99. Pandulus *vestiarius*, Desiderii Longob. Reg. in aliis codd. *Vestararius* nuncupatur. *Vestararius* summi Pontificis apud eundem in S. Hadriano p. 114 & in Leone III. p. 121. ubi alii codd. habent *vestiarius*. *Vestararius Ravennæ*, apud Guill. Bibliothecar. pag. 214. *Cæsarius filius Pipini potentissimi Vestararii*, in Epistola 7. Joannis VIII. PP. ex iis, quas edidit Sirmondus. *Georgius Vestararius*, in Actis Concilii Pontigonensis an. 878. cap. 8. Extat apud Perardum Epistola Abbatis S. Benigni inscripta *Illustri sacri Palatii Vestarario, primo Senatori, nec non unico Romanorum Duci.* Occurrunt *Vestararii* Ecclesiastici, seu qui *vestiarii* Ecclesiarum curam habebant, apud Ughellum tom. 7. Italiæ sacræ pag. 610. tom. 8. p. 299. 210. Adde præterea Chronicon S. Sophiæ Benevent. p. 625. 638. 641. Petr. Diacon. lib. 4. Chr. Casin. cap. 108. 120. & Angelum à Nuce ad eundem Scriptorem. c. 68. Vide *Vestiarius*.

VESTI, ex Gr. Βέϛης, Dignitas Palatina apud Imperatores Byzantinos. Lupus Protospata in Chron. an. 1051. *Descendit Argyrus Magister, Vesti, & Dux Italiæ.* Charta vetus apud Ughellum tom. 7. Ital. sacræ pag 393. *Nos Joannes Domini gratiâ Dux, & Imperialis Patritius, Antyphatus, Vesti.* Iis præerant Βεϛάρχαι, quorum dignitas illustris fuit. Horum meminit Joannes Eucnaitarum Episcopus pag. 30. Bryennius lib. 1. n. 14. Scylitzes, Zonaras, & alii locis indicatis in Notis ad eundem Bryennium.

VESTIARITÆ, Nobiles aulici, qui circa *vestiarium* Principis versabantur. Lexicon MS. Reg. cod. 2062. Χοσβαίτης, ὁ Βεϛιαρίτης. Will. Tyrius lib. 20. cap. 26. *Sed & suis nihilominus non longe ab eodem Palatio honesta simul & commoda fecit hospitia præparari: ubi etiam sicut priùs, impensas non solùm necessarias & voluptuarias superefluentes Vestiaritæ, & hi, quibus id officii deputatum erat, magnificè & superabundanter non cessabant ministrare.* Vide quæ de *Vestiaritis* annotamus ad Alexiadem p. 285.

VESTIARIUM, *Erogatio vestium*, in Gloss. Lat. MS. Reg. cod. 1013. in Glossis Isidori, *Erogatorum.*

Vestiarium, Locus, in quo asservantur vestes: Ἱματοφυλάκιον, in Gloss. Gr. Lat. Lexic. Gr. MS. Reg. cod. 2062. Βεϛιάριον, παρὰ ῥωμαίοις τόπος ἔνθα ἡ ἀναγκαῖα ἀπόκειται ἐσθής. Kero Mon. *Vestiario*, *wahthuse*, i. domus vestium. Vide Panciro lum ad Notitiam Imperii Oriental. c. 81.

Vestiarium, Locus, ubi non modò vestes asservantur; sed etiam cimelia, atque adeò thesaurus & pecuniæ. Hesychius: Βεϛιάριον, τόπος ἐν ᾧ τὰ χρήματα τίθενται καὶ τὰ ἱμάτια τοῦ κοινοῦ. Bulla Joannis III. PP. apud Baronium an. 559. n. 5. *Insuper ex sacro nostro vestiario hæc donaria contulimus: videlicet crucem unam auream pensantem libras sex, calicem unum aureum pensantem libras duas, duos argenteos pensantes libras quatuor, vestes quoque sericas cum gemmis albis, & auro contextas quatuor*, &c. Gregorius M. lib. 2. Ind. 11. Epist. 35. *Admone, ut vestiarium omne Episcopi sui sciant deferendum, & quantum præviderint secum argentum adducant*, &c. Jo. Diacon. lib. 1. vitæ ejusdem Gregorii M. cap. 10. *Cui liberalissimus pater, accersito Vestiario, alia sex numismata dari præcipiens, cognovit in vestiario nihil numismatum, unde posset consolari naufragum, remansisse.* Apud Anastasium Leo III. PP. *in vestiario Patriarchii* dicitur à parva ætate fuisse *nutritus & educatus*. Guillelmus Biblioth. in Stephano VI. *Deinde cum venerabilibus Episcopis & Augustali Legato, per omnia sacri Palatii perrexit vestiaria, quæ in tantum devastata reperit, ut de sacratis vasis, quibus mensas tenere festis diebus Pontifices consueverant, paucissima invenirentur: de reliquis verò opibus nihil omnino.* Eginhardus in Vita Caroli M. sub finem: *Quicquid in camera atque vestiario ejus fuisset inventum*, &c. W. Tyrius l. 2. c. 15. *Ex Imperialibus vestiariis oblata sunt prædicto viro munera in auro, vestibus, vasis, & pretiosis lapidibus tam pretio quàm dignitate incomparabilia.* Adde l. 18. c. 18. l. 20. c. 12. Charta Boëmundi II. Principis Antioch. apud Ughellum tom. 9. p. 174. *Primum quidem indignationem nostram se incursurum, deinde verò 50. libras auri vestiario & cameræ nostræ —— noverit se soluturum.* Adde Chronicon Casinense lib. 1. cap. 28. lib. 4. cap. 61. Anastasium in Vitis PP. p. 47. &c.

Vestiarium, Vestis ipsa, vel vestis genus. Concilium Budense an. 1279. c. 61. *Omnes in eodem Monasterio vel regulari Canonica, & sub eadem professione morantes indifferenter uno & eodem vestiario induantur.*

Vestiaria, pro *Vestiarium*, Locus in Monasterio, ubi reponuntur vestes Monachorum, apud Ingulfum pag. 866. *Akerus Prior in vestiaria, dominus Lethwinus Supprior in refectorio — decrunati sunt.*

VESTIARIUS, A Vestibus, qui vestes curat. Papias: *Vestiarius, qui vestibus præest. A veste*, in veteribus Inscriptionibus. Alia: L. AGRIO VESTIARIO TENUIARIO IMP. CÆS. ANTONINI PII. Vide Paulum Warnefridum de Gestis Longob. lib. 5. cap. 2. Ethelwolfus de Abbatib. Lindesfarens. cap. 19.

—*Et fratrum præfecit vestibus illum.*

Vestiaria, apud eundem Warnefridum l. 2. c. 28. *Vestiaria ancilla*, quæ vestiarii domestici curam habet, in Lege Alaman. l. 80. §. 1. In Monasteriis feminarum: *Vestiaria* dicitur, *quæ totum, quod ad curam indumentorum spectat, providet*, &c. apud Abælardum p. 157.

Vestiarius, Dignitas in Ecclesia Cathedrali Magalonensi, instituta à Rainerio Episcopo anno 1247. cujus curæ incumbebat: *Induere omnes Canonicos & Conversos, exceptis Prioribus, qui tenentur dare Vestiario singulis annis pro singulis Canonicis, quos induere consueverunt, 40. solidos*, &c. Vide Gariellum.

Vestiarius, cui non *Vestiarii* duntaxat; sed & *Thesauri* & *Cimeliorum*, cura committitur. Ita non alius est Pandulus *Vestiarius* Desiderii Longobardor. Regis apud Anastasium Biblioth. in S. Hadriano pag. 99. *Vestiarii* summorum Pontificum non semel occurrunt, apud eundem p. 114. 121. quorum munus indicat Jo. Diaconus l. 1. Vitæ S. Gregorii M. cap. 10. *Accersito Vestiario, alia sex numismata dari præcipiens*, &c. Infrà: *Rursum Vestiarium suum si fortè vas quodlibet aut vestimentum haberet, interrogans*, &c. *Vestiarius* inter quatuor, qui summum Pontificem equitantem comitantur, recensetur in ordine Romano. Vide *Vestararius*.

VESTIFICUS, *Vestifica*, Vestium artifex, in vett. Inscript. 578. 6. 7.

VESTIGIUM *minare*. Vide *Huesium*.

VESTIGARIUM. Vita Aldrici Episcopi Cenoman. p. 20. & n. 12. *Postquam invenit traditiones & precarias, sive privilegia, & strumenta multarum Chartarum* in vestigario, sive armario, &c. Ubi leg. videtur *vestiario*. Vide in hac voce.

VESTI-

VESTIPLICA, *femina, quæ vestes plicat.* Papias, & Glossæ Arabico-Lat.

VESTIMEN, Vestimentum. Utitur Felix Gyrwensis in Vita S. Guthlaci n. 16.

VESTIRE, Possessionem conferre rei alicujus, *Investire. Vestir*, in Consuetud. Laudunensi art. 227. *Vestir & ensaisiner*, in Sedanensi art. 259. 260. 262.

Vestitus, qui de re aliqua investitus est, qui rem possidet: *Vestu & mis en possession*, in Consuetudine Laudunensi art. 226. Calniacensi art. 32. 33. & aliis. Charta Caroli C. Regis apud Beslium pag. 229. *Unde Cœnobium S. Dionysii vestitum fuerat à bonis Deum timentibus hominibus.* Alia Riculfi Episcopi Forojuliensis apud Rufium & Sammarthanos: *Illi verò timorem Domini præ oculis habentes, tale ei consilium dederunt, ut præter hæreditatem, quam Ecclesia prædicta ibidem antiquitus habuit, si propter hoc, quod ipse Episcopus post expulsionem paganorum* (Fraxinetensium) *primus vestire cœpit ipsam civitatem, unam medietatem de omnibus, quæ in circuitu ejusdem civitatis adjacent, redderet vel donaret.* Odo Cluniacensis de Reversione S. Martini cap. 7. *Nolo Ecclesiam meam tanto defraudari thesauro, quia Episcopus factus eo vestitam inveni.* Charta Caroli M. in Chronico Laurishamensi pag. 59. *Dum diceret, quod suus pater de ipso Monasterio vestitum dimisisset* &c. Vide Chartam Alamann. Goldasti 42. Roverium in Reomao p. 173. &c.

Manum alicujus *vestire*, tradere, investire: *Manus vestita* ejus, cui traditio facta est. Lex Bajwar. tit. 17. §. 3. *Mei antecessores tenuerunt* (territorium) *& mihi in alodium reliquerunt, & vestita est illius manus, cui tradidi.* Charta Alamann. Goldasti 58. *Post meum discessum ipsas res ad Monasterium S. Galloni admelioratas revertant, absque ulla contradictione vel minuatione, manu vestita, partibus meis — possideant.*

Vestitus ager dicitur, cui fructus insunt, & *abso* opponitur, seu inculto. Paulinus in Panegyrico pag. 523.

> *Cernite nulla suis emergere semina campis,*
> *Ne priùs intereant labe soluta putri.*
> *Nuda seris, vestita legis, jacis arida grana,*
> *Atque eadem fructu multiplicata metis.*

Colonia vestita, in Concilio Valentino III. an. 853. c. 9. Charta Conradi Regis an. 967. apud. Jo. Columbum lib. 2. de Episc. Sistaric. n. 3. *Omnia in omnibus cultis, & incultis, vestitis & desertis, quæsitis & quærendis*, &c. Alia ejusdem anni in Tabulario Abb. Belliloci in Lemovicib. n. 68. *Hoc est villam nostram, quæ vocatur Candidas, videlicet cum mansis vestitis, advestiendis, campis, pratis*, &c. *Unum curtile vestitum*, in Charta Balduini Comitis Flandr. an. 1063. in Diplomatib. Belgic. Alia an. 1298. in Hist. Guinensi pag. 128. *Terram scilicet quandam, nemore vestitam, in loco, qui dicitur*, &c. *Mensura vestita*, in Tabulario S. Flori in Arvernis: 4. *sextaria & eminæ bladi ad mensuram vestitam S. Flori.* Vide *Absus, Mansus.*

Hæreticus vestitus. Vide *Hæreticus.*

Obligatio vestita, quæ *nudæ* opponitur apud Brittonem de Legib. Angl. c. 28. initio, quæ scilicet vestitur vel re, vel verbo, vel scripto, vel mutuo consensu, vel denique firma junctionis, &c.

Vestitura, inquit Vadianus, hoc ipsum est, quod *investitura*, hoc est, in possessionem missio, aut possessionis securitas & confirmatio, quam & *beneficium* illa secula, & *feudum*, quod ferè à Francis natum & inductum est, vocarunt. Et lib. 3. p. 88. *Vestituram* intelligi ait, *jus possessionis concedendum, quod Episcopi Abbatesve à Principe accepissent, nisi videri queat vestituram dici, quæ* lehæn *dicitur.* Capitula Caroli M. lib. 4. cap. 19. *Et coram eis rerum suarum traditionem faciat, & fidejussores vestituræ donet ei, qui illam traditionem accipit, ut vestituram faciat.* Tradit. Fuld. lib. 1. tr. 157. *Reginwald & Otwin fecerunt vestituram in præsentia Hesses, & ego Wigger accepi.* Infrà: *Horum omnium vestituram cum stipulatione subnixa perfecit.* Flodoardus lib. 1. Hist. Remensis cap. 20. *Eique in præsentia fidelium suorum, legali de more, vestituram ex ea* (villa,) *& Chartam fecit.* Tabular. Monasterii de Luco, apud Marcam lib. 3. Hist. Beneharn. c. 3. n. 8. *Qui quidem Rex de hac patria vestituram dedit avo Vicecomitis, qui erat de ejus progenie, & dedit Deo & S. Vincentio partem suam super altare.* Adde Chron. Mauriniacense pag. 371. Maximè verò

In vestitura rei alicujus esse dicitur, qui hanc possidet. Præceptum Caroli M. pro Hispanis, editum à v. cl. Steph. Baluzio: *Et dixerunt, quòd aliqui pagenses — eos exinde expellant contra justitiam, & tollant nostram vestituram, quam per* 30. *annos & ampliùs vestiti fuimus*, &c. Capitula ejusdem Caroli M. lib. 4. c. 34. *Si quis proprium nostrum, quod in vestitura genitoris nostri fuit, alicui quærenti sine nostra jussione reddiderit, &c.* Adde c. 45. & Appendicem 3. ejusdem libri cap. 7. Capit. 2. Lud. Pii an. 819. c. 6. 8. Concilium Suessionense an. 853. part. 2. cap. 3. Compendiense an. 868. c. 3. Capit. Caroli C. tit. 39. c. 8. Bullarium Cluniacense pag. 4. &c. Chronicon Andrense: *Hujus Ecclesiæ Monachi per annum & diem in ejusdem terræ vestitura sunt.* Charta Alamannica Goldasti 28. *Statuimus inter nos, ut venerabili Abbati & fratribus prædicti Monasterii decimam in subnotatis locis, sicut illius temporis in illorum erat vestitura, concederemus.* Infrà: *Cujus decima tunc in mea vestitura erat.* Ita in Charta 95. 97. in Chronico Besuensi pag. 504. &c. Discrimen tamen inter *vestituram* & *possessionem* videtur posuisse Joannes IV. PP. in Epistola ad Isaac Syracusanum Episc. edita ab Holstenio: *Majus enim fuit possessionem dare, quàm sit vestituram concedere.*

Vestitio, Investitura. Charta S. Bonifacii de finibus Fuldensis Monasterii, apud Browerum lib. 1. Antiq. Fuld. cap. 4. *Ideo placuit nobis, ut eundem locum, qualiter certis terminis consistit, annotemus, & idoneis testibus, qui in prædicti Principis traditione & vestitione ipsius loci affuerunt, subterfirmemus.*

Vestitura, Census, qui quotannis exsolvitur in signum concessæ *vestituræ*, seu possessionis. Charta Caroli C. an. 855. in Specilegio Acheriano tom. 12. pag. 117. *Eo videlicet modo & tenore, ut Lambertus fidelis noster diebus vitæ suæ jamdictam Ecclesiam S. Stephani propter vestituram singulis annis Nonam & Decimam ex ea persolvens, ipsum jure beneficiario & usufructuario interim teneat*, &c. Eadem verba habentur in Charta ejusdem Caroli an. 3. in Tabulario Eccl. S. Cyrici Nivernensis. Vetus Charta in Tabulario Ecclesiæ Viennensis fol. 16. *Tali itaque tenore, quatenus dum vivo, ex eisdem rebus usum fructuarium obtineam, & omni anno prædictæ Ecclesiæ modium unum vini in vestitura persolvam.* Alia an. 912. fol. 18. *Ea tamen ratione, ut dum advixero, usufructuario ipsas res obtineam, & annuatim festivitate S. Mauritii in vestitura inter panem unum modium persolvam: & si Ado frater meus superstes mihi fuerit, ipsas res dum advixerit sub eadem vestitura obtineat.* Alia Bernuini Viennensis Episcopi an. 887. ibid. pag. 147. *Quæ deserta sunt restaurando, & quæ destituta reædificando, & quæ non sunt vestita revestiendo, & ipsa die solennitatis S. Mauricii solo .... persolvant ad luminaria & vestituram Ecclesiæ ejusdem S. Mauritii.* Testamentum Bernonis Abbatis Cluniacensis:

censis : *Eo tenore, ut per per singulos annos census* 12. *denariorum pro vestitura reddatur.* Tabularium Prioratus de Paredo fol. 34. *Tali Conventu ut in vita sua teneat*, (mansum) *& sextarium frumenti omni anno in vestitura persolvat.* Id est, cum ager fructus fert.

Vestitio, eadem notione in Tabulario Conchensis Abbatiæ in Ruthenis, & in Tabulario Prioratus de Domina in Delphinatu crebriùs occurrit.

Vestura, Fructus quilibet agro hærentes : *Advesture*, in Consuetud. Namurcensi art. 23. Cametacensi tit. 12. art. 22. 23. Sanpaulana art. 20. Valentianensi art. 118. Insulensi, & aliquot aliis. Leges Inæ Regis cap. 69. *Qui habet* 20. *hidas, debet committere* 12. *hidas vesturæ terræ, quando velit abire.* Fleta lib. 2. cap. 4. *Inquiratur etiam, quantum vestura singulorum boscorum, & reflectorum prædicto modo assartatorum valuerit, antequam assartaa illa facta fuerint*, &c. Adde cap. 71. §. 5. Monasticum Anglic. tom. 1. pag. 723. *Et per omnes forestas, landas, & vesturas meas, pasturam plenariam omnium animalium suorum*, &c. Pag. 841. *Exceptis pratis & bladis, ubi post ablatam vesturam libere pascentur.* Tom. 2. pag. 834. *Ita tamen, quòd homines nostri communicabunt in omnibus prædictis terris, postquam prædicti Fratres vesturas asportaverint, cum animalibus suis*, &c. In aliquot Consuetudinibus municipalibus, *Vestura* idem valet, quod *vestitura*, aut *investitura*, ut in Landunensi art. 226. & aliquot aliis. Joannes Abbas Laudunensis in Speculo Historiali MS. lib. 11. c. 17. *Lequel les mist en vesture de la Comté d' Artois*, &c. Chronicon Flandriæ cap. 8. *Pource qu' Alienor sa mere exhortoit le Roi son Baron à mettre Jean son aisné fils en vesture de ce, qu'elle tenoit du Royaume de France.* Sed præsertim hæc vox in rebus tantùm censui obnoxiis usurpatur, in Consuetud. Vitriacensi art. 18. Sedanensi art. 208. 261. Remensi art. 140. 142. Noviodunensi art. 34. Calniacensi art. 53. in Magno Recordo Leodiensi p. 60. &c.

Vestimentum, idem quod *Vestitura*, Missio in possessionem, vel ipsa possessio. Bractonus l. 4. Tract. 1. c. 1. *Possessionem nudam*, quàm *Intrusionem* vocat, ait eam esse, quæ *non vallatur aliquo vestimento*, legitima vestitura.

Item *pactum vestitum*, seu quod habet *vestimentum*, opponitur *pacto nudo*, ex quo scilicet non nascitur actio. Contrahitur autem *obligatio ex sex vestimentis, quæ omnia dicuntur Vestimenta pactionum & donationum*, quæ recenset Fleta l. 2. cap. 56. §. 3. & seqq.

Advestire, idem quod *vestire, investire.*

Advestitura, in Consuet. Castellaniæ Insulensis art. 46. Namurcensi art. 48. 70. 75. *Advest*, missio in possessionem. Chronicon Flandriæ cap. 59. *Sauf ce que le Comte de Flandres devoit venir vers le Roy à Paris, & mettre le devant dit Loüis en l' advesture de la Comté de Flandres.* Cap. 68. *La monstra Messire Robert d' Artois unes lettres sellées du seel du Comte Robert d' Artois, contenans, que quand le mariage du Comte Philippes d' Artois*, &c.

Disvestire, Possessione rei alicujus aliquem exuere: *Devestir*, in Consuetud. Cluniacensi art. 30. Charta Henrici IV. Imp. an. 1114. in Orig. Murensis Monasterii pag. 23. *Ut nulla deinceps persona parva sive magna supradictum Monasterium de aliquo beneficio suo inquietare, molestare, disvestire ulterius audeat.* Judicatum an. 1073. apud Fr. Mariam in Mathilde Comitissa : *Ut nullus quilibet homo* —— *sine legali judicio disvestire præsumat.* Adde Ughellum tom. 1. pag. 252. Actus ipse Divestionis, *Devest ou dessaisine* dicitur in Consuetud. Remensi art. 163. *Vest & devest*, in Laudunensi art. 54. 132. Vide Galландum de Alodio pag. 90. Fiebant autem *Disvestitio*, projecto pilo vestimenti, quasi qui se *disvestiebat* de re aliqua, vestes revera deponeret. Hincmarus Laudunensis in Epist. ad Remensem, tom. 2. operum Hincmari Remensis Archi-Episcopi p. 341. *Potestis* —— *interrogare, cur ea, quæ nunc repetit, nullo cogente, nullo suadente, per pilum vestimenti sui à se terra tenus ejectum, non tantùm dereliquit, quantum abominando despexit, adjiciens multò sibi meliùs, ac esse sine his, quæ ei dederam.* Charta Godefridi Ducis Brabantiæ an. 1174. apud Miræum in Diplomat. Belg. c. 65. *Quadraginta ergo solidos, quos de horreo supradictæ villæ annuatim tollendos existimabam,* — *projecto à me pilo pallii mei, juxta morem nobilium Werpivi.*

Revestire, Iterum vestire, in possessionem rursum mittere eum, qui ab ea exutus fuerat. Edictum Chlotarii II. in Concilio Parisiensi c. 17. *Absque aliquo incommodo de rebus sibi justè debitis præcipimus revestiri.* Epist. 75. inter Francicas to. 1. Hist. Franc. *Et ordinationes dominicas inde firmatas sunt, ut de res illas, quas Leva tenebat præsentialiter, Bobila revestita esse debeat.* Canones Concilii Liptinensis c. 2. *Duodecim denarii reddantur, eo modo, ut si moriatur, ille cui pecunia commodata fuit, Ecclesia cum propria pecunia revestita sit.* Charta Lotharii Imp. in Chronico Farfensis Monasterii pag. 661. *Idem Dominus Apostolicus non solùm recognovit nullum dominum in jure ipsius Monasterii se habere, excepta consecratione; sed etiam omnes res* —— *quas ex eodem Monasterio potestas antecessorum ejusdem Paschalis Papæ injustè abstulerat, per jussionem ipsius, dante eo mappulam suam Advocato suo supradicto Sergio, revestivit Leonem, qui de parte nostra ejusdem Monasterii Advocatus erat*, &c. Idem Chronicon pag. 653. *Et jusserunt revestire eundem Joannem & Advocatum ejus de ipsis piscariis*, &c. Vetus Notitia apud Perardum pag. 149. *Per herbam & cespitem ad partem S. Benigni reddidit revestitum.* Tabularium Vindocinense Thuanum ch. 15. *De eadem quoque terra impleto pugillo revestivit Germundum.* Vide Epist. 13. inter Epistolas Desiderii Episcopi Cadurcensis, S. Anselmum lib. 4. Epist. 55. Gregor. VII. lib. 6. Epist. 25. &c.

Revestitio, in Traditionibus Fuldensib. l. 2. tradit. 152.

Reinvestitio, apud Johannem VIII. PP. Epist. 293.

Revestimentum inter conjuges, de quo consulendæ Consuetudines, Cameracensis tit. 7. art. 9. 19. tit. 9. tit. 20. art. 5. Valencenar. art. 77. 82. 102. Tornacensis art. 8. 9. 10. 11. 12. 13. &c.

Revestimentum, Census species. Tabularium Fossatense : *Videlicet pro quolibet modio vini vendito* 1. *den. & pro revestimentis*, 2. *sol.*

VESTES, Aulæa, quæ sacrarum ædium muris appenduntur : vel panni sacri, & qui altari, aut circa altare, aptantur. Gregorius II. *PP.* in Epist. 2. ad Leonem Isaurum : *Cum sanctas Ecclesias fimbriatis vestibus convestitas & variegatas invenisses, eas ornatu privasti atque vastasti.* Anastasius in Benedicto III. *PP.* pag. 205. *Apostolorum Principi populique janitori obtulit miræ pulchritudinis vestem unam aureo textam opere, decoreque fulgentem, almificam annuntiationis habentem Historiam, & Hypapanti, qualiter ipse unigenitus Dei filius templum ingressus doctorum in medio residebat.* Vide pag. 128. 129. & alibi passim. Guillelmus Biblioth. in Stephano VI. *Plurimæ sacratissimorum altarium aureæ*

vestu,

vestes, cum reliquis pretiosis ornamentis non defuerunt. Ibidem : *Vestem sericam super alare unum.* Frodoardus de Summis Pontific. .

Veste Petri gemmis auroque gravi induit aram.

Sugerius de Consecrat. Eccles. S. Dion. *Cum ipsius parietibus & columnis & arcubus auro tectas vestes margaritarum varietatibus multipliciter exornatus suspendi fecisset.* Adde Joannem VIII. *PP.* Epist. 84.

Vestimentum eadem notione Testamentum Widradi Abbatis Flaviniac. an. 1. Theodorici Regis : *Vel reliquas fabricaturas, seu ministeria Ecclesiæ vel stumenta chartarum, libros vel vestimenta Ecclesiæ, vel omne præsidium, quod vivens possidere videor*, &c. *Vasa & vestimenta Ecclesiæ*, apud Herardum Turonensem in Capitulis cap. 20. ἔνδυμα, in Vita S. Nili junioris pag. 123. Ἄφες με ἀμφιάσαι τὸ θυσιαστήριον ἐνδύμασι πολυτίμοις. Ἱερὰ ἐνδύται, in Epistola Synodica Joann. Damasceni ad Theophilum Imp. p. 141. & in septima Synodo act. 7. & apud B. Dorotheum in Præfat. Doctr. Vide Honorium Augustod. lib. 1. cap. 167. 171. & Descriptionem nostram ædis Sophianæ.

Vestire. Liber Sacramentorum Gregorii M. pag. 156. edit. Menardi : *Post hac vestiatur altare, cum Antiphona : In velamento alarum tuarum*, &c.

De vestibus & familia alicujus reputari, apud Continuatorem Chronici Nangiac. an. 1314. Vide *Roba.*

Vestis bellica, id est, lorica, in Lege Anglior. tit. 6. §. 5.

Vestis sancta Mariæ, Velum Sanctimonialium, vel virginum Deo sacratarum, in Lege Longob. lib. 2. tit. 37. §. 1. 2. Adde Editionem Heroldi pag. 218. Concilium Calchutense an. 787. cap. 16. *Virginem namque quæ se Deo voverit, & ad instar sanctæ Mariæ vestem induerit, Sponsam Christi vocitare non dubitamus.*

VESTITOR, idem qui à *Veste est*, Vestiarius. *Vestitores divinorum simulachrorum*, apud Julium Firmicum lib. 3. c. 11. *Deorum vestitores*, c. 14. qui Deorum statuas vestibus exornabant. Inscriptio Romæ in exquiliis : *D. Phedimo Vestitori M. Aug. Phader. fratri piissimo.* Alia in Roma Subterran. lib. 3. cap. 3. *Hic positus est benemeritus El.. vestitor Imperatoris, qui vix .... depositus D. VIIII. Kal. Septembr..... Domini Honorii Aug. VI. CCSS.* Apud Lampridium in Severo : *Fullones, & vestitores, & pictores, & pincernæ*, &c. Theophanes, προκένσου δὲ γενομένου ἐν τῷ Ἑβδόμῳ ἀπώλεσαν οἱ βεστήτορες τὸ στέμμα τοῦ βασιλέως. Quo loco Cedrenus habet βεστιαρίτας. Notus est apud Græculos inferioris ævi Cosmas, cognomento Βεστήτωρ, cujus orationes seu Homiliæ quædam recensentur apud Allatium in Diatriba de Simonib. p. 94. 95. 100. & alios.

VESTURA, Quidquid ad vestimenta pertinet : Statuta Leprosariæ S. Juliani in Anglia : *Item in festo S. Joannis* (habent) *4. solidos pro vestura.*

Vestura, Possessio. Vide *Vestire.*

VETARE, Negare. Lex Longob. lib. 1. tit. 4. *Et si ipse, de quo dicitur, quod ista mala consiliatus fuerit, vetare voluerit, quod consilium non dedisset*, &c. Leg. Luithprandi Regis tit. 16. §. 7. *Et si Dominus vetaverit, quod per ipsius consilium factum non fuisset, purificet se ad Legem Dei.*

VETATUM, seu *Vetitum*, Locus, ager, pratum, vel silva, ubi pascua seu animalia immittere, vel aliud quidpiam facere, quod iis noceat, non licet. Fori seu Consuetudines Jaccæ in Aragonia : *Ganata cum descenderint, nullus audeat furari, vel rapere, vel pignorare ulla occasione, & non jaceant in vetatis Militum.* Charta sancti Ramirezii Regis Aragonum apud Martinezium in Hist. Pinnatensi lib. 3. cap. 27. *Ipsi verò habeant vetatos suos in omnibus decaniis suis, & in omni loco, ubi ipsi habuerint aliquid facere, ut nullus sit ausus pascere vel intrare absque eorum licentia, neque ego : quod si fecerint, accipiant carnaje.* Alia Garsiæ Regis Navarræ apud Sandovallium in Episcopis Pampilonensib. pag. 70. *Et de illa arca de Verosain, usque ad Pelagum rotundum de Anoz, sit defensum & vetatum tam aquarum quàm terræ*, &c. Observantiæ Regni Aragon. lib. 7. tit. de Pascuis, §. 9. *Si habeo hæreditatem in aliquo loco, in quo non habitem, non possum illam hæreditatem vetare, sic quod non possint ibi depascere ganata illorum habitantium ibi, nec possum illa pignorare*, &c. *Bois vetez, dits vulgairement Bedats*, vetitæ silvæ seu defensæ, in Consuetudine Aquensi cap. 1. art. 12. 18. 20. *Vævetatæ*, in Charta Ricardi Regis Angliæ apud Sammarthanos in Archi-Episcopis Turon uti suprà observatum in voce *Defensa.*

VETERANUS. Vide *Vavassor.*

VETERANA. Gariopontus lib. 5. Passion. c. 6. quatuor species turpedinis statuit ; primam, quæ dicitur *Stora* ; secundam, quæ dicitur *Postula* ; tertiam, *Morbillum*, quæ *Veterana* nominatur ; & quartam, quam *Lenticulam* vocant.

VETERES, senes, vetuli, in aliquot veteribus Inscript. apud Meursium in Exercitat. Crit. part. 1. cap. 3. *Arcobrigenses juvenes & veteres statuam in foro posuere*, &c.

VETRENERE. Monachus Sangallensis lib. 1. de Carolo M. c. 21. *Cùm quidam juvenis cognatus Regis optimè in quadam festivitate caneret Alleluja, dixit Imperator ad eundem Episcopum : Bene cantavit modò ille noster Clericus : Qui juxta stultitiam suam jocolariter illa verba suscipiens, & illum Imperatoris cognatum esse nesciens, respondit : sic omnes perripariu possunt bubus agricolantibus vetrenere.* Vox asterisco notata, ut incertæ notionis, & mendi suspecta.

VETULA. S. Audoënus lib. 2. Vita S. Eligii c. 15. *Nullus in Kl. Januarii nefanda & ridiculosa, vetulas, aut cervulos, aut jotticos faciat.* Pœnitentialis Theodori apud Spelmannum tom. 1. Concilior. Angliæ tit. 33. *De idololatria & sacrilegio, & qui Angelos colunt, & maleficos, ariolos, veneficos, & sortilegos, divinos, & vota reddentes, nisi ad Ecclesiam Dei : & in Calendas Januarias, in cervulo & vitula vadit, & Mathematicos, & emissores tempestatum.* Pirminius in Excerptis ex libris Canonic. *Cervulas & Vehiculas in quadragesima, vel aliud tempus nolite ambulare.* leg. *vetulas*, aut *veticulas.* Adde Cumeanum Abbat. de Mensura pœnitent. cap. 7. & alios locos, laudatos in v. *Cervolus*, in quibus *Vetula*, prisco more, pro *Vitula*, i. juvenca, scriptum contendit Sirmondus : cujus sententiæ accedit etiam Hugo Menardus : quod nescio an verum omnino, cùm etiamnum apud nos pueri in bacchanalibus larvatos consequantur inclamantes, *il a fait la vieille*, id est, *vetulam egit*, seu larvatus vetulæ in morem processit. Testantur præterea Maximus Taurinensis, & Faustinus Episcopus, in sermonibus dictis in Kalendis Januarii, hoc die paganos habitus muliebres assumpsisse, & feminarum specie deformasse : quod vetat Canon. 62. Synodi Trullanæ, ubi agit de Kalendis & aliis paganorum festis, quæ Christianis interdicuntur : ὁρίζομεν μηδένα ἄνδρα γυναικείαν στολὴν ἐνδύεσθαι. Abulfeda in Epochis à Joanne Gravio editis pagin. 102. ait, apud Græcos, sextum & vicesimum *Schabat*, (mensis Februarii) esse *principium dierum vetulæ*, eosque esse septem.

VETULUS *de Montanis*. Vide *Senex de Montanis*.

VEXATICUS, Papiæ, *Inerqumenus, qui à Dæmonio arguitur*. MS. habet *ve..atus*. *Vexaticus*, apud Braulionem in vita S. Æmiliani cap. 28. edit. Bivarii.

VEXILLATIONES, de equitibus propriè dicebantur, ut *legiones* de peditibus, quia per turmas & vexilla divisi equites, quomodò nostri etiamnum dicunt *une Cornette de Cavalerie*, pro turma equitum. Vegetius lib. 2. cap. 1. *Equitum alæ dicuntur, quæ nunc Vexillationes vocantur, ab eo, quòd velis, hoc est, flammulis utuntur*. Adde Cedrenum pag. 169. Ejusmodi autem *Vexillationum* passim mentio in Notitia Imperii, & in Cod. Th. l. un. de Bonis milit. l. 22. 23. eod. Cod. de Erogat. militaris annonæ.

VEXILLARIUS, Vexillifer, in vet. Inscript. apud J. Spon. tom. 3. Itiner. pag. 79. Gruter. 753. 4. & apud S. Cyprianum Epist. 30. sub finem. In Charta an. 1309. Jacobus Rex Aragon. *S. Romanæ Ecclesiæ Vexillarius, Ammiratus ac Capitaneus generalis* inscribitur. Necrologium S. Stephani Autissiodor. *Pridie Nonas April. obiit Leotericus Vicecomes, hujus Ecclesiæ Vexillarius*. Vide *Vexillum*, *Vicedominus*.

Vexillarius, Miles *Banneretus*. Vide in hac voce.

VEXILLATOR, Vexillifer. In Monastico Anglic. tom. 1. pag. 372. *Gilbertus Tison, Domini Regis Angliæ summus Vexillator* inscribitur in ejusdem Diplomate. Philippus Mazerius in Vita S. Petri Thomasii cap. 4. *Misit Dominus Apostolicus vexillum sanctæ Crucis & Ecclesiæ eidem Regi* (Ungariæ) *tanquam vexillatori inclyto*, &c.

VEXILLIFERI *hæreditarii*. Ordericus Vitalis lib. 3. an. 1066. pag. 493. *Radulfus de Conchis, Rogerii Toenitis filius, Normannorum signifer*. Charta Ludovici Imp. an. 1328. pro Castruccio Duce Lucæ, apud Freherum tom. 1. Rerum Germanic. parte 2. pag. 31. *Te pro te & successoribus tuis, & à te per lineam masculinam natis & nascituris in perpetuum ipsius Du*[illegible]*tus Ducem & Vexilliferum nostrum, & sacri Romani Imperii ubilibet — promovemus*. Id porrò munus, *Vexilliferata* infrà dicitur.

Vexilliferi Milites. Vide *Banneretus*.

VEXILLUM, Signum Crucis: *Crux* enim est *vexillum Christi, & signum triumphi sui*, inquit Durandus lib. 1. Ration. c. 6. n. 26. Innocentius III. in Epist. ad Archiepiscopum Trinovitanum, in Gestis ejusdem *PP*. p. 61. *Crucem, vexillum scilicet Dominicæ passionis* appellat. Hinc in Hymno: *Vexilla Regis prodeunt*, &c. Paulinus lib. 2. de Vita S. Martini:

> *Protinus antetulit sanctum & venerabile signum,*
> *Et crucis objectu propere venientibus obstat,*
> *Gressus & instabiles vexilli pondere sistit.*

Infrà:

> ——— *Tum rursus eodem*
> *Vexillo, atque ipso libertas reddita signo.*

Lib. 4.

> *Magna Crucis sanctæ meliùs, signumque salutis.*

Lib. 5.

> *Vexillum complexa Crucis, signumque salutis.*

Prudentius in Hymn.

> *Dic triumphalem Crucem,*
> *Pange vexillum notatis, quod refulget frontibus.*

Victor. Vitensis lib. 1. *Inter alios ventum est tunc ad Armogastem nostrum, cujus cum diu ac sæpius tibias torquendo tumentibus confringerent cordis, & frontem, in qua Christus vexillum suæ fixerat Crucis, rugatam magis jue aratam descendentes atque mugientes ostenderent nervi*, &c. Lib. 2. *Simulque vexillo Crucis consignantes oculos ejus*. Gregor. Turon. l. 10. hist. c. 29. *Manus singulis cum vexillo Crucis imponens, sanitati reddebat*. Adde eundem de Vitis Patrum c. 11. S. Eulogius in Apologet. *Continuo vexillo Crucis frontem præmuniens*. Paulus Diaconus Emeritensis in S. Masona Episcopo Emerit. c. 9. *Statimque in nomine Domini, edito vexillo Crucis sanctissimæ, Sacerdos ascendit equum ferocem*, &c. Adde S. Hieron. Epist. 25. in Isaiam c. 49. in Hierem. c. 32. in Galat. c. 4. in Vita S. Antonii, & alibi non semel, Paulum Diac. Casin. lib. de Mirac. S. Benedicti Casini patratis n. 33. Vitam S. Arnulfi Episc. Metensis cap. 10. 20. Vitam S. Eremberti Episc. Tolosani c. 5. Fortunatum in Vita S. Paterni Epist. c. 5. Vitam S. Aniani Episc. Aurel. Vitam S. Leutfredi cap. 19. Ethelwolfum in Abbatib. Lindisfarnes. c. 20. &c.

Vexilli bellici benedictio, habetur in Ordine Romano sub finem, quæ etiamnum usurpatur. Coactis enim cohortibus vel centuriis, ea ab Episcopo benedicuntur, quod etiam apud Byzantinos factitatum docet Leo Imp. in Tacticis cap. 19. §. 22. Καὶ πρῶτον μὲν πρὸ τοῦ ἀποκινῆσαι, ἁγιασθήτωσαν ἅπαντα τὰ φλάμουλα τῶν δρομένων ἑκάστου διὰ θείας τῶν ἱερέων ἱερουργίας, καὶ εὐχῆς ἐκτενοῦς πρὸς τὸν τῶν ὅλων θεὸν ὑπὲρ εὐοδώσεως τοῦ στρατοῦ κατὰ τῶν πολεμίων. Quorum verborum sensum non cepit Interpres. Adde Ceremoniale Romanum lib. 1. sect. 7.

Vexilli lingulæ, apud Ordericum Vitalem lib. 9. p. 754. Vide *Flammulum*.

Vexillum Regale, Regis Franciæ scilicet præcipuum, ex serico cæruleo, liliisque interstinctum, quod vulgò *la Banniere de France* appellamus. Will. Brito lib. 10. Philipp. de Prælio Bovinensi:

> ——— *Nec Montinianum*
> *Galonem taceam, qui mente immobilis ut mons,*
> *Vexillum Regale die portavit in illo.*

Alibi:

> *Ante tamen Regem signum Regale ferebat*
> *Montiniacensis vir fortis corpore Galo.*

Rigordus de eodem prælio: *Signum regale vexillum scilicet floribus lilii distinctum ferebat Galo de Montiniaco*. Guillelmus *Guiart* de eodem Galone:

> *Gales de Montigni p*[illegible]*rta,*
> *Ou la Chronique faus m'enseigne,*
> *De fin azur luisant l'enseigne,*
> *A fleurs de lis d'or aournée,*
> *Prés du Roi fut celle journée,*
> *A l'endroit du riche estendart.*

Atque hinc error eruitur Philippi *de Mouskes*, autoris Chronici Senoniensis cap. 15. Tillii, & aliorum, qui Galonem de Montiniaco *Auriflammam* in prælio Bovinensi extulisse scripsere. Idem Guiartus, quo loco describit prælium initum inter Carolum Siciliæ Regem & Manfredum:

> *Mès quant les banieres avisent,*
> *Ou les fleurs de lis d'or reluisent*, &c.

Et infrà:

> *Tuit vont vers l'enseigne Roial,*
> *Ou les fleurs de lis d'or esgardent,*
> *Le Roi & li sien, qui le gardent,*
> *Qui sont tres hardi fereur*, &c.

Idem Scriptor an. 1191. de Obsidione Acrensi:

> *Gens d'armes les portes approchent,*
> *En espeir que leur flo s'i fiere,*
> *Prés de l'une est ja la baniere*
> *D'azur, fut sus cendal parfaite,*
> *Et à fleurs de lys d'or pourtraite,*
> *Hardis est celui qui la porte,*
> *Car il va sans qu'il se resorte,*
> *L'escu au col, la teste encline*, &c.

Rursum an. 1205.

> *Puis porte en la mestre tour*
> *A la fenestre derreniere,*

Au

Au Roi de France la baniere,
A fleurs de lys d'or bien apertes.

Vexilla submittere, in signum deditionis. Pacatus in Panegyrico: *Aliquantò meliùs manus illa consuluit, quæ submissis precabunda vexillis petiit veniam necessitatis.*

Vexilli erectio in altioribus urbium vel castrorum turribus, supremi dominii symbolum semper fuit. Tudebodus lib. 3. pag. 802. *Comes S. Ægydii, qui in montanea ante castellum astabat, jussit ei portare vexillum. Ille autem accepit illud cum gaudio, & misit illud in majorem turrim.* Adde pag. 808. 812. Ordericus Vitalis lib. 10. pag. 773. — *Protinus illi, custodibus egressis, cunctas urbis munitiones nacti sunt, & in principali turre vexillum Regis cum ingenti tropheo levaverunt.* Will. Tyrius lib. 13. cap. 13. *In signum ergo victoriæ super eam turrim, quæ portæ civitatis imminet, positum est Domini Regis vexillum: super autem eam, quæ dicitur Viridis, Domini Ducis Venetiæ; super eam autem, quæ dicitur turris Tanariæ, Domini Comitis Tripolitani, cum multa gloria sunt collocata vexilla.* Idem Will. Tyrius lib. 14. cap. ult. *Si itaque fœdere completo, pace plenius restituta, vexillo Imperiali super principalem præsidii arcem collocato, donis ingentibus cumulatus, cum suis Princeps* (Antiochenus) *in civitatem est regressus.* Albertus Argentin. an. 1349. *Carolus Rex hoc audito statim banerium suum, quod dicitur Sturmfan, super turrim Ecclesiæ Spirensis constituit.* Charta Signis uxoris Centulli Comitis Astaracensis in Regesto Comitum Tolosæ Cameræ Comput. Paris. fol. 109. *Et ibi super turrim Castri novi, & super turres & portalia aliorum supraſcriptorum locorum, ratione & jure majoris dominii fecit ascendere vexillum, seu bannerium dicti Domini Comitis Tolosani, & ex parte ipsius ter præconizari & clamare alta voce signum dicti domini Comitis*, scilicet Tolosani. Tabularium Ecclesiæ Uzeciensis ann. 1223. fol. 20. *Cognoverunt Episcopi, quod Castrum de Montalen tenent ab eo & ab Ecclesia Uticensi, & est verum, & Episcopus debet illud recuperare, & vexillum suum levare in mutatione Episcopi & domini de Salve.* Ibidem ann. 1209. fol. 56. 57. *Petrus Bremundi mandato & voluntate D. Comitis reddidit causa recognitionis Petro de Ylanicis Vexillifero & Procuratori D. R. Episcopi, & per eum D. Episcopo & Ecclesiæ Uticensi Castrum, — ubi idem Petrus de Ylanicis levavit vexillum S. Theodorici, scilicet Leonem rubeum, & fecit clamare signum S. Theodorici pro Episcopo Uticensi.* Tradit autor Chronici Alexandrini, cum Jovianus Nisibin Persis concessisset, Junium, Persarum Satrapam urbem ingressum, mandato Regis Persarum εἰς ἓν τῶν πύργων σημεῖον περσικὸν erexisse. Constantinus Porphyrogenit. lib. de Administrando Imperio cap. 46. ait, Constantem Patricium, capto Adranutzio, vexillum Imperatorium in mœnibus erexisse, ἵνα γνῶσι πάντες τοῦ βασιλέως εἶναι ἀπὸ τῆς σήμερον ἡμέρας τὸ τοιοῦτον κάστρον. Ejusmodi porrò vexilli erectio & elevatio non modò supremi dominii; sed & *reddibilitatis* Castri symbolum fuit, quo scilicet vassallus profitebatur, se redditurum Castrum suum domino *irato & pacato*, & quotiescunque vellet. Chartam an. 1433. describit vir clarissimus ac eruditionis singularis Dionysius Salvagnius lib. de Usu Feudor. c. 8. in qua hæc verba sæpius repetuntur: *Quandam bannerIam armis Delfini depictam in Dongono Castri affixam, tenendam ibidem & remanendam nomine Delfinali spatio trium dierum naturalium, in signum reddibilitatis, dominiique directi, & superioritatis*, &c. Vide Gesta Dominor. Ambasiæ cap. 5. num. 1. & quæ à nobis sunt observata in Dissertatione 12. ad Joinvillam pag. 219. 220.

Vexillum duello affixum. Metropolis Salisburgens. to. 3. p. 501. *Abrenuntiavit omni querelæ, quam fecerat* [*super patrimonium Comitis Sigbotonis, — & hoc factum est Stoyle sub vexillo Ducis Austriæ duello affixo. Hujus rei testes sunt, &c. insuper omnes, qui aderant sub vexillo Ducis.*

Vexilla Ecclesiarum, quæ in publicis stationibus seu processionibus cum Cruce & funeralibus ac cereis efferuntur: iisque peractis in ipsis ædibus sacris appendi vel erigi solent. Honorius Augustod. lib. 1. cap. 72. *Cùm ante nos Crux & vexilla geruntur, quasi duo exercitus sequuntur, dum hinc inde ordinatim cantantes gradiuntur.* Durandus lib. 6. Ration. c. 102. n. 8. *Portantur etiam vexilla ad repræsentandum victoriam Resurrectionis & Ascensionis Christi, qui cum magna præda cœlos ascendit.* Infrà: *Quod verò Cruces & vexilla portantur, à Constantino sumpsit initium: qui cum in somnis Crucis signum vidisset, eique dictum fuisset: Vinces in hoc signo, jussit Crucem in vexillis bellicis insigniri*, &c. Gregorius Turon. lib. 5. Hist. c. 4. *Cum psallentes de Ecclesia egressi, ad sanctam Basilicam properant; hic post Crucem præcedentibus signis, equo superpositus ferebatur.* Nisi hoc loco *signa*, id est, *campanulæ*, intelligantur, quod puto.

Ea verò *Ecclesiarum vexilla* in præliis & bellis præferri solebant, cum Ecclesiæ ipsæ, vel earum rectores ac Prælati, vassallos suos in prælium educere vellent, aut ad hoc tenerentur. Anonymus in Vita S. Joannis Archiep. Eboracensis: *S. Joannis Beverlacensis vexillum assumptum ab Athelstano, (Rege Angl.) quo tempore debellavit Scotos.* Ricardus Prior Hagustaldensis, de Bello Standardico: *Tunc Crucem suam, & S. Petri vexillum, ac suos homines tradidit eis,* (*Turstinus Archiep.*) Sed & *Parochiani*, iis in casibus, præeuntibus Ecclesiarum suarum vexillis ad bella procedebant. Ethelredus Abbas Rievall. de eodem Bello Standardico, an. 1138. *Turstinus Archiepiscopus per totam diœcesin suam edictum Episcopale proposuit, ut de singulis parochiis, Presbyteris cum Cruce & vexillis, reliquiisque Sanctorum præeuntibus, omnes, qui possint ad bella procedere, ad proceres properassent, Ecclesiam Christi contra barbaros defensuri.* Ordericus Vitalis lib. 8. pag. 705. *Igitur Quadragesimali tempore Rex Franciæ & Dux Normanniæ Brebervallum obsederunt, ibique ferè duobus mensibus laboraverunt. Illuc Presbyteri cum Parochianis suis vexilla tulerunt, & Abbates cum hominibus suis coacti convenerunt.*

Asservabantur porrò ejusmodi Ecclesiastica vexilla in ipsa Ecclesia, ubi, & qui ea delaturi erant in præliis, benedictione consecrata, recitatis ad id ab Episcopo aut Sacerdote precatiunculis, accipiebant, finitoque prælio ad eundem locum, unde sumpta erant, reportabant. Ægidius Monach. Aureæ vallis c. 101. *Proxima ergo tertia feria — dictus Raso in medio majoris Ecclesiæ, ut est moris, armatur, & vexillum accipiens cum civitatis populo urbem egreditur.* Et infrà: *Regrediens itaque primò mane vigiliæ Ascensionis Domini, vexillum reportavit recollocans in S. Altari S. Trinitatis, unde illud sumpserat.* Radulfus de Rivo cap. 7. *Lambertus de Upex miles strenuus sacrum B. Lamberti vexillum, in medio Ecclesiæ Leodiensis cum benedictione, è manu Episcopi, more prisco, accepit.* Id ipsum de vexillo S. Dionysii factitatum pluribus à nobis observatum in Dissertat. 18. ad Joinvillam. Super altare posita observat præterea Durandus lib. 1. Ration. c. 3. n. 32. *Vexilla etiam super altare eriguntur, ut triumphus Christi jugiter in Ecclesia memoretur, per quem & nos de inimico triumphare speramus.* Ditmarus lib. 6. pag. 65. scribit *Luizicos*, seu Lusatios Slavos vexilla sua in fano Radagastensi asservasse, eaque, *nisi ad expeditionis necessaria*, nullatenus mota. Vide alia à nobis observata in v. *Advocatus.*

Vexillum S. Dionysii. Vide *Auriflamma.*

Vexillum S. Martini, illud fuit, quod Monasterii S. Mar-

Martini Turonensis proprium erat, & à Comitibus Andegavensibus, tanquam loci istius Advocatis, in bellis Monachorum & Canonicorum deferri solebat. Ex quo enim Ingelgerius Comes Defensor Ecclesiæ S. Martini à Monachis & Canonicis constitutus est, quod exertè traditur in historia Andegavensium Consulum, & in Chronico S. Martini, Andegavenses Comites, ut *Advocati*, ejusdem monasterii Signiferi fuere. *Advocatorum* enim peculiare id munus fuit, ut suprà docuimus. Atque hi quidem non in monasterii duntaxat; sed & in privatis bellis illud efferebant. Rituale S. Martini Turon. *De Comite Andegaviæ, ipse habet vexillum S. Martini, quoties vadit in bello, præterquam contra Regem Franciæ, quod homines Castrinovi sequuntur, domino de Pruliaco illud ferente.* Charta Philippi Aug. an. 1181. pro confirmat. privilegiorum à Ludovico VII. parente incolis Castrinovi concessorum, in Tabul. Regio, scrinio *Tours* 2. Charta 2. *Comes etiam non potest, nec debet homines de Castronovo ducere in expeditionem sive equitationem contra aliquem, nisi fortè causa, aut nomine belli, ita ut tamen, quod vexillum B. Martini præcedat, contra verò Regem Franciæ nullo modo potest eos ducere.* Glaber Rodulfus lib. 5. cap. 2. refert, eo in bello, quod inter Goffridum Martellum Andegav. & Theobaldum Blesensem, Comites, pro Turonensis urbis Dominatu gestum est, Goffridum expetivisse auxilium B. Martini, *indeque accepto vexillo, imposuisse illud propriæ hastæ, cum exercitu equitum pe itumque multorum obviam perrexisse adversum se dimicaturis.* Id ipsum enarrans autor Chronici S. Martini: *Comes Andegavensis vexillum B. Martini, in illo bello, sicut consuetudo est, habebat.* Occurrit præterea mentio vexilli S. Martini in Tabulis Gaufridi II. Com. Andeg. an. 1056. *Concessit Comes, ut si exercitum suum contra inimicos suos ire contingeret, homines in prædicta villa* (Burnomo sita, in Pago Pictavo) *existentes, Præpositus Lausdunensis non moneat, aut aliqua occasione eis vim inferat; ut non alius quilibet nostrorum super homines illos potestatem exerceat; sed ammonitione Monachorum illic existentium, cum serviente scilicet S. Mauri illius patriæ, & vexillo S. Martini in exercitum pergant.* Errare porrò constat Tillium, Gallandum, & aliquot alios, qui *Capam S. Martini* cum *Vexillo S. Martini* confundunt. Nam *Capa S. Martini*, non ut vexillum, in acie & præliis delata à Regibus; sed ut Sancti miræ apud nostros autoritatis λείψανον.

Vexillum beatissimi Martyris Mauricii, & Thebææ Legionis Principis, quo Carolus Magnus Rex in bello Hispanico quamlibet infestos & confertos inimicorum cuneos disrumpere, & in fugam solitus erat cogere, cum aliis compluribus exeniis ac donis ad Edelstanum Regem Angliæ misisse Hugonem Capetum narrant Ingulfus pag. 878. & Will. Malmesburiensis lib. 2. de Gest. Angl. c. 6.

Vexillum S. Petri, χρυσοῦ τοῦ ἁγίου Πέτρου σημαίαν, apud Annam Comnenam lib. 10. Alex. *Cruce & clavibus* insignitum, ut est in Epistola Innocentii III. PP. ad Joannitium Bulgarorum Regem in Gestis ejusdem Pontificis pag. 59. *Vexillum S. Crucis & Ecclesiæ Romanæ*, apud Philippum Mazerium in Vita S. Petri Thomasii cap. 4. Illud Pontifex Romanus ad Principes Christianos mittere solet, qui in Paganos expeditionem suscipiunt, vel contra Schismaticos aut Hæreticos, seu, ut ait idem Innocentius loco citato, *contra illos, qui honorant labiis Crucifixum, cor autem eorum longinquum ab ipso*, Græcos Schismaticos innuens. Ceremoniale Romanum lib. 1. sect. 7. *Pontifex consuevit vexilla Ecclesiæ & armorum suorum benedicere, & Capitaneo seu Vexillifero sanctæ Romanæ Ecclesiæ dare in fine Missæ* &c. Ita Victor III. idem vexillum S. Petri Roberto Guiscardo in Græcos Schismaticos bellum moventi deferendum tradidit, apud Guill. Apuliens. l. 4. de Gest. Normann. Urbanus II. Hugoni M. Viromanduorum Comiti in prima expeditione sacra, ut habent passim Scriptores rerum Hierosolymitanarum, locis à nobis indicatis in Notis ad Alexiadem; Alexander II. PP. Willelmo Notho Duci Normanniæ in bello contra Haraldum apud Ingulfum p. 900. & Ordericum Vitalem l. 3. an. 1066. p. 493. Innocentius III. Joanni Bulgarorum Regi in eosdem Græcos, & Leoni Armeniæ Regi in Saracenos bellum parantibus, ut est in Actis ejusdem Pontificis pag. 59. 122. Innocentius IV. PP. Regi Ungariæ expeditionem in Turcos apparanti sub ann. 1355. apud Philippum Mazerium in Vita Petri Thomasii cap. 4. Alia passim proferunt exempla Scriptores. Adde Gregorium VII. PP. lib. 5. Epist. 12. & Fridegodum in S. Wilfrido c. 28. Vide præterea Nicolaum Alemann. in Dissert. de Lateranensibus parietinis c. 14. & 15.

Vexilla mortua, Panni nigri, qui mortuorum ædibus appendi solent. Regiam Majestatem lib. 1. cap. 19. §. 7. *Si verò dixerit* (Sacerdos) *quod pro mortuario rem illam accepit, hoc debet probare cum testimonio proborum hominum de parochia, qui viderunt vexilla mortua ante corpus defuncti illius.*

Vexilla hastarum. Albertus Aquensis lib. 4. cap. 6. *Vexilla in hastis eorum nodis aureis & fimbriis argenteis montes in circuitu nimio lucis decore coruscare faciunt.* Vide *Flammulum*.

Vexillum, Clamor militaris. Ita porrò appellatus, quod vexillifer primus in prælis aliisque occasionibus bellicis clamorem militarem efferret, quem cæteri milites subsequebantur. Naugius in Chronico ann. 1253. *Castrum cum illis, nescio cujus vexillum ante intonans, ingressus est.* Chronicon Bertrandi Guesclini:

Chacun crie s'ensegne sans estre recreans.

Vide *Signum* pro clamore militari, & *Insigne*.

Vexillum, Nota, quomodo *Enseigne* vulgò dicimus. Andreas Aulæ Regiæ Capellanus in Amatoriis: *Amans quidem à coamante licenter hoc accipere potest, scilicet ornata capillorum ligamina, auri argentique coronam, pectoris fibulam, speculum & cingulum, marsupium, lateris cordulam, lavamenta, vascula, repositoria, vexilla causa memoriæ*, &c. id, quæ amantis & dantis memoriam servandi dent occasionem.

VEYLEGA. Charta Galeranni Comitis Mellenti in Tabulario S. Ægidii Pontis Audomari: *In nemoribus habebit pasnagium, & in Veylega husbotam & heibotam jussu Forestarii.* Fortè legendum *heibotam*. Vide *Haga*.

VEZETUS, in Statutis Mediolanensib. 2. part. cap. 450. *Nugæ muliebres*, ex Ital. *Vezzi*.

UFFER, Vide *Hufferia*.

UFFINGI, dicti Reges Orientalium Anglorum, ab Uffa Rege, qui vixit an. 578. Matth. Westmonast.

VIA, nudè, Iter, nostris *Voie*. Consuetudo Claromontensis art. 226. & seq. quinque species viarum constituit, Semitam, quam *Sente*, appellat, latam 4. pedes, Carreriam, (*Carriere*) latam 8. pedes: Viam, *voye*, latam 16. ped. *Cheminum* latum 32. ped. & Viam regiam, *Chemin Royal*, latam ped. 64. Consuetudo Bononiensis art. 156. & seq. varias viarum species recenset, ac primùm Regiam, vulgò *Chemin Royal, & grand chemin*, quæ habere debet in latitudine 60. pedes: Viam Vicecomitalem, *Chemin Visicontier*, latam 30. Viam Castellaneam, *Chemin Chastellain*, latam 20. Viam foraneam, *Chemin forain*, latam 15. Semitam, *sente*, latam 5. &c. Vide Consuetudines Andegav. art. 60. & Cenoman. art. 69.

Via carraria, qua carrum vehi potest. Ceremoniale Ambrosianum Mediolanense: *Dextrat & ducit eum per frenum per mediam viam carrariam usque ad Ecclesiam S. Ambrosii.* Vide *Carreria*.

Via

Via æqualis. Lex Bajvvar. tit. 9. §. 13. *Si quis viam publicam, ubi Dux egreditur, vel viam æqualem alicujus clauserit contra Legem,* &c. Ubi Capitula Caroli M. l. 5. c. 201. *Si quis viam publicam aut lithostratum, vel viam communem alicui clauserit contra legem,* &c. Ita *æqualis*, est *communis*.

Viam antestare. Vide *Obstare*.

Via vel *semita convicinalis*, vel *pastoralis*, in Lege Bajvvar. tit. 9. c. 14. *De via convicinali vel pastorali, qui eam alicui contra legem clauserit.* §. 15. *Semita convicinalis.* *Via vicinalis*, apud Siculum Flaccum, Aggenum, Ulpianum L. 2. §. *Viarum*, D. Ne quid in locis publ. &c. Adde Capit. Pipini Regis an. 744 c. 38. *Chemin voisinal*, via 8. ped. lata, in Consuet. Turon. art. 59. & Bayonensi tit. 19. art. 1. *Chemin de traverse*, nostris. *Vias vicinales* inter *publicas vias* ponit idem Ulpianus, ita tamen ut à Militaribus differant, *quæ exitum habent ad mare, aut in urbem, aut in flumina publica, aut ad aliam viam Militarem*; cùm *Vicinales*, *aut exitum habeant in vias Militares, aut sine ullo exitu intermoriantur*, in L. 3. D. de Locis & itiner. publ. Glossæ Basilic. βικιναλία, ὁδός· ἡ εἰς κώμην ἄγουσα. Ubi legendum βικιναλία, nisi malimus βία κιναλία, ut emendabamus in voce *Canalis*. Tabularium Ecclesiæ Viennensis fol. 36. *In fronte terra Kandors, in superiori namque fronte via vicinabile, & habet in uno latere perticas agri pedales 74. pedes 10. &c.*

Via Dei, Expeditio vel peregrinatio Hierosolymitana: *Via Hierosolymitana*, apud Fulconem tom. 4. hist. Fr. Guibertus lib. 2. hist. Hierosol. *Terminato itaque Concilio, quod Claromonti habitum, circa B. Martini octavas, Novembri mense consederat, magnus per universas Franciæ partes rumor emanat, de proponenda Via Dei, (sic enim antonomasticè vocabatur) contiguos sibi ac familiares quoque solicitat.* Chronicon Mauriniacense pag. 372. *Cum Hierosolymis ire disponeret, in Capitulo nostro de Gummarvilla donum fecit, ut si in via Dei, quod accidit, moreretur,* &c.

Via ferrata, Itinera à Romanis in provinciis extructa & confecta, ita à posteris appellata propter eorum duritiem, vel quod ex silicibus subnigris compacta, ferri colorem referant, ut ait Bergerius lib. 1. de Itinerib. Roman. cap. 25. n. 2. Ugutio: *Agger dicitur media strata eminentia, ex alternatis lapidibus strata, ab aggere & alternatione lapidum dicta, quam historici Viam militarem & Ferratam dicunt.* *Cheminum ferratum*, in Charta ann. 1227. in Tabulario Ecclesiæ Meldensis fol. 32. *A monte Dolio, usque ad cheminum ferratum, quod vadit de Meldis ad Pontmorte.* Ita Poëtæ nostrates passim. *Le Roman d'Auberi MS.*

A l'ostel va tout le ferré chemin.

Le Roman de Parise la Duchesse:

Puis acoillent lor erre tot le chemin ferré.

Robertus de Condato, MS.

J'entrai en un chemin ferrés.

Le Roman de Girard de Vienne:

Si s'en tornerent le grant chemin ferré.

Le Roman de Gaydon MS.

Vers Augiers vont tout le chemin ferré.

Le Roman de Garin MS.

Il regarda tot le ferré chemin,
Et vit la route parmi les prés venir.

Chronicon Bertrandi Guesclini MS.

Et Dam Ferrant s'en va le chemin grant ferré.

Alibi:

A la voie se mist par les chemins ferrez.

Robertus *de Bourron* in Merlino MS. *Et chevauchent tout le chemin ferré, tant que li jours lour faut.* Scitum autem ejusmodi itinera, *Chemins de Brunehaut*, à nostris etiamnum appellari, de qua nomenclatura multa multi commentantur, ut observat loco citato Bergerius, ut & Wendelinus in Natali solo Legum Salicarum cap. 7. qui novam opinionem de ea promit. Ait enim, Bavaci in Nerviis etiamnum extare columnam Militarem, à qua via Militares octo in omnem quaquaversum Galliam ac Germaniam; quarum prima & longissima Coloniam Agrippinam tendit, hodieque vocatur *La haute chaussée*, & *quoniam medio ferme itinere inter Bagacum & Tongros vicum stringit Brunaltum, nomen inde retinuit*, La Chaussée de Brunaut, *quod ipsum aliis quoque viis factum est commune.* Vide præterea Ægidium Bucherium in Belgio Romano lib. 1. cap. 12.

Viarum publicarum fractura. Vide Michaëlem *del Molino* in Repertorio Fororum Aragon. pag. 161. col. 4.

Via Julii Cæsaris. Radevicus lib. 3. de Gestis Friderici c. 25. *Per viam Julii Cæsaris, quæ modo Mons Jovis vocatur,* &c. Vide Simlerum de Alpibus.

Via Lacina. Vide *Lacina*.

Via S. Jacobi, Ugutio: *Galaxias, lacteus circulus, quod vulgò dicitur, Via S. Jacobi.*

Via militaris, *quæ Publica dici poterit, & ducit ad mare & ad portus, & quandoque ad mercata*, inquit Bracton. lib. 4. tract. 1. cap. 16. §. 7. Fleta lib. 4. cap. 6. §. 3. Vide JC.

Via munita, lapidibus, nempe: nostris, *Chaucée*. Testamentum S. Cæsarii Arelatensis: *Campum in Trifinitio super viam munitam.*

Viam obstare, *contradicere*. Vide *Obstare*.

Via pastoralis vel convicinalis, in Lege Bajvvar. tit. 9. c. 14. & in Capitul. Caroli M. lib. 5. c. 202.

Via Peageau, Charta an. 1190. apud Chopinum lib. 3. de Sacra Polit. tit. 7. §. 5. *Latrones in terra Archiepiscopi (Turonensis) capti apud Caynonem — sunt Archiepiscopi, nisi capti fuerint in via Peageau.* In Consuetudine Andegavensi art. 60. & Cenomanensi art. 69. *Le grand chemin peageau doit contenir 14. pieds de large pour le moins.* Vocis notionem produnt Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 80. *Unaquaque Civitas tot magistras vias, quot magistras portas habet ad teloneum & consuetudines insignitas.*

Via publica, Regia, Militaris, in Lege Burgund. tit. 27. §. 3. Lex Bajvvar. tit. 9. §. 13. *Si quis viam publicam, ubi Dux egreditur, vel viam æqualem alicujus clauserit contra Legem,* &c. Occurrit etiam apud JC. Siculus Flaccus: *Sunt viæ publicæ regales, quæ publicè muniuntur, & auctorum nomina obtinent.* Charta Adalberonis I. Episcopi Metensis apud Mauricium p. 308. *In publica via, quæ dicitur Regia.*

Viæ publicæ transitus, seu cognitio vel justitia de delictis, quæ in viis publicis perpetrantur, apud Hugonem Flaviniac. in Chronico p. 132. Vide *Bannum viæ Regiæ*.

Via quadrigalis, per quam *quadrigæ* vadunt, in Tabulario Leprosariæ Pontis Audomari. Vide *Carreria*.

Via Regia, Regalis. Leges Henrici I. Regis Angl. c. 80. de via Regia: *Tanta verò debet esse, ut inibi duo carri sibi possint obviari, & bubulci de longo stumbli sui possint assimulare, & 16. milites equitare possint armati de latere, & via regia dicitur, quæ semper aperta est, quam nemo concludere potest, cum minis suis, quæ ducit in civitatem vel burgum, vel portum Regium.* Will. Brito lib. 5. Philippid. p. 153.

Nos via regalis Gisortum ducat oportet.

De ejus latitudine, vide Statuta Davidis II. Regis Scotiæ cap. 26. n. 4. Bractonum lib. 4. tr. 1. c. 16. §. 7. Fletam lib. 1. cap. 24. §. 8. Consuetudines Claromont. art. 130. Ambian. art. 185. Bononiensem art. 157. Turon. art. 59. 84. Lodunensem c. 5. art. 1. Normann. art. 623. Solensem tit. 36. art. 2. Santaudomarens. art. 17. Placitum apud Pinendenam inter Lanfrancum Archiepisco-

piscopum & Odonem Bajocensem Episcopum, apud Seldenum ad Eadmerum pagin. 199. *Demonstratum fuit, quod Rex Anglorum nullas Consuetudines habet in omnibus terris Cantuariensis Ecclesiæ, nisi solummodo tres.—Una, si quis homo Archiepiscopi effodit illam Regalem viam, quæ vadit de civitate in civitatem. Altera, si quis arborem incidit juxta Regalem viam, & eam super ipsam viam dejecerit,* &c. Adde p. 200.

Via Sanctorum, Peregrinatio Hierosolymitana: *Sanctum iter*, apud Guillelmum de Baldenzel in Hodœporico ad Terram Sanctam p. 120. Charta Communiæ Noviomensis an. 1181. *Qui in via Sanctorum fuerint, viduæ, & quæ filios non habent adultos & arma ferentes, & puellæ sine Advocato, nullas debent consuetudines.* Summula Raimundi Ord. Prædicat.

Si raptor fueris, aut usurarius, aut fur,
His, si consilium dederis, vel opem, scio quod non
Te via Sanctorum, nec Crux, nec Passio Christi
Absolvat, quin fiat hæc omnia reddita, reddi
Si poterunt. Vide *Via Dei*.

Via Spiritus Sancti. Vide *Inspiratio*.

Via triumphalis, quæ ducit ad civitatem, in Charta Fulconis Comit. Andeg. ann. 1033. pro Monast. S. Nicolai Andeg.

Viarum & *itinerum* extructiones ac reparationes inter publica onera recensentur, à quibus nemo, cujuscunque dignitatis esset, immunis erat, ut est in tit. de Itinere muniendo in Cod. Th. & in l. 4. Cod. de Privileg. domus augustæ. ὁδῶν κατάςασις dicitur Leoni Imp. in Tacticis c. 20. §. 71. *Purgatio seu stramentum, vel impletio cœnosorum itinerum*, Monacho Sangallensi lib. 1. de Carolo M. c. 32. quò spectant, quæ habet Cogitosus, in S. Brigida pagin. 637. *Cum Regis illius patria per plebes & provincias, quæ sub ejus erant ditione, præceptum invalesceret, ut de omnibus ejus regionibus & provinciis convenirent populi omnes, atque ædificarent viam latam & firmam ramis arborum, petris in fundamento positis, & munitionibus quibusdam firmissimis in gronna profunda & penè intransmeabili, & in locis humentibus, atque in paludibus, in quibus grandis currebat fluvius; quæ constructa quadrigas & equites, & currus, & plaustrorum rotas, & impetum populorum, atque incursum undique hostium sustentare posset. Convenientibus autem undique populis per cognationes & familias diviserunt viam illam, quam ædificare debuerant in partes proprias, ut unaquæque cognatio & familia suam sibi creditam construxisset partem*, &c. Vide *Pontium extructio*.

VIAGIUM, Iter, Gall. *Voiage*. Historia fundationis Hospitalis S. Leonardi Eboracensis: *Deinde ad Eboracum declinans, in Ecclesia B. Petri ibidem diu & devotè precibus insistens, se & viagium Deo & B. Mariæ — humiliter commendabat.*

VIARAM, una è 12. speciebus Auguriorum, de quibus in verbo *Venta*, quæ sic describitur à Michaële Scoto de Physionomia cap. 56. *Viaram est augurium, quando homo vel avis suo itinere vel volatu ante te transit, veniens à dextra parte tui, & tendens in sinistram evanescit. Istud est tibi bonum signum super negotio.*

VIARE, *Iter facere, ambulare*, Papiæ. Onomasticum vetus: *Vio*: ὁδεύω. Glossar. Gr. Lat. παραςρέφω, *Rebio*, MS. *Revio*. S. Ambrosius lib. 5. Hexaëm. cap. 10. *Quis tribuit dispositionem viandi.* Adde cap. 16. Fortunatus lib. 9. Poëm. 7.

Si minus possum pedibus viare,
Ducor amore.

Flodoardus lib. 14. Carm. 18.

——— Jumenta viandi
Destinat officio.

Utuntur præterea Solinus c. 40. 42. Apulejus lib. 10. & in Florid. Ammianus lib. 15. 20. Sidon. lib. 4. Epist. 3. 6. Saxo Grammatic. lib. 8. Alanus in Anti-Claudiano lib. 1. c. 8. 9. &c.

Viator. Vide *Viarius*.

Viatrix, ut *Viator*. Martianus Capella l. 6. initio: *Crepidas peragrandæ telluris causa, easdemque permenso orbe contritas, viatrix infatigata gestabat.*

Viarius, Dominus feudalis, cui competit *inferior* vel *media justitia*: nostris, *Seigneur voier*. Duplex enim est Justitia *Viarii*, alia, quam *Basse voirie* vocat Consuetudo Turonensis tit. 1. art. 1. *Simple voirie*, Andegavensis art. 1. Cenomanensis art. 3. & Blesensis art. 27. cæteræ Consuetudines *Basse justice*. Alia, quam *Grande voirie* appellat eadem Turonensis Consuetudo art. 39. *Grosse voirie*, vel certè *la Justice du gros Voier*, Blesensis art. 21. 22. 23. 24. 26. ubi utriusque jura recensentur, quibus aliàs explicandis non licet immorari. Describam tantùm, quæ de *viaria* generatim habent Statuta S. Ludovici Reg. Franc. l. 1. c. 38. *de Justice de Vavasor. Tous Gentishomes, qui ont voierie en leur terre pendent larron de quelque larrecin, que il ait fet en leur terre.* Et infrà: *Car eus tiennent leurs batailles devant euls de toutes choses fors de grans messés, que nous vous avons nommez par devant, & il ont leurs mesures en leur terres, & les metent és cors des Chastiaux, & les baillent à leur homes, & puis se eus trevent seur leur homes fausse mesure, li drois en est leur, & en puent lever soissante sos d'amende*, &c. Pactum inter Philippum Regem Franc. & Ricardum Regem Angliæ mens. Febr. an. 1254. pro justitia seu Jurisdictione utriusque in urbe Turonensi, ex Regesto Andegavensi fol. 43. *Viarii autem Comitis infra ambitum claustri nullam habent jurisdictionem.* Et infrà: *Viarii Comitis in nullo affidamento justitiam habent.* Usatica oppidi Chablejæ, in Tabulario Campaniæ Thuano fol. 287. *Dominus Noerii est Viarius Chablejæ, & non potest ponere apud Chablejam Viarium, qui non juret, quod fidelis erit Præposito B. Martini, quod vitam & honorem, & membra ejus pro posse suo servabit.*

Ejusmodi *Viarios* vulgò dictos putant plerique, quòd eorum jurisdictio potissimum sit in *viis* tenementorum suorum; idque eruunt ex aliquot Consuetudinibus municipalibus, præcipuè ex Ambianensi art. 184. in quo dicuntur Domini omnes feudales, quibus major & media justitia competunt, esse *Seigneurs Voiers ès frocs, flegards, chemins, & voiries estans au devant de leurs tenemens ou heritages, soit par eau, ou par terre.* Certè quidquid sit de *Viariorum* justitia in *viis* tenementorum suorum, hanc constat non in eo præsertim constitisse; sed in aliis quampluribus juribus, quæ passim recensent Consuetudines municipales, ubi de inferiori justitia agunt. Quin potiùs *Viarios* dictos existimo, quasi *Vicarios*, eosdemque esse cum *Vicariis*, quos Lex Longobard. lib. 2. tit. 52. §. 7. de minoribus causis cognovisse docet, quique per *pagos constituti erant*, ut ait Walafridus Strabo. Unde ejusmodi *Vicarii* non alii sunt ab iis, quos ætas posterior *Majores*, & *Villicos villarum* appellavit. Nisi quis malit *Viarios* dictos ex Gallico *Voiers*, seu *Vouiers*, id est, Advocatos, cum *Viaria* & *Advocatio* idem esse dicantur in Chartis aliquot mox laudandis. Neque aliter vox *Voier* accipienda apud Guill. *Guiart* in hist. Francor. MS. an. 1207.

Simon de Montfort i demeure,
Come Seneschaus ou Voiers,
Et bien XII.ᶜ soudoiers.

Subviarius, Vicarius *Viarii*. Charta Henrici Regis Franciæ an. 1057. in 8. tomo Spicilegii Acheriani pag. 156. subscribunt præ aliis *Hervæus Viarius*, & *Herbertus Subviarius*. Vide to. 3. p. 156.

Viaria, Jurisdictio seu Justitia *Viarii*, Practicis nostris *Voirie*; interdum quod ratione viariæ præstatur à tenentibus. *Veherie*, in Consuetud locali Castellionis in Biturigib. art. 4. Chronicon Mauriniacense l. 1. p. 360.

p. 360. *Mea est, ajebat iste, viaria.* Pag. 365. *Censum plus minus 50. solidorum, & dimidietatem viariæ huic Ecclesiæ dederunt.* Charta Roberti Regis Franc. an. 2. ex Tabulario S. Maglorii Paris. *Cum omnibus appendiciis & consuetudinibus, id est, bannum & Viarium, & omnes terras ad Marnacum pertinentes.* Alia Gilberti Episcopi Parisiensis ann. 1117. *Censum, nemus, justitiam, dominium, viariam, & omnes feodos, & omnes dominicaturas tam in nemoribus, quàm in terris,* &c. Alia Ludovici Regis Franc. ann. 1124. *Cum bosco & plano, & molendino, & pratis, & viaria & justitia, & cum omnibus ad eandem villam pertinentibus.*

Viariam cum *Vicecomitia*, seu Vicecomitis jurisdictione confundit Ordericus Vitalis lib. 5. p. 596. *Concesserunt sancto Ebrulfo Vicecomitiam, id est, viariam, quantam habebant in villariis vastatis.* Tabularium Henrici Comitis Trecensis ann. 1159. in eod. Tabular. S. Martini: *Jus Vicecomitatus, seu viariæ, quam in villa S. Gemmæ se habere dicebat*, &c. *Vicecomitatus & VVigaria*, in Charta Henrici Imper. ann. 932. Rursum

Viaria, idem est, quod *Advocatio*, in Charta Stephani Ep. Parisiensis ex Tabul. S. Martini de Campis: *Cujusdam vineæ in territorio S. Clodoaldi sitæ Advocationem, quæ vulgò Viaria dicitur, Monachis S. Martini de Campis concedo.* Alia Gaufredi Episcopi Meldensis ann. 1208. ex eodem Tabul. *Quitavi eis in integrum quidquid habebam vel tenebam in villa de Choisiaco, & in tota ejus potestate, tam in viaria & advocatione, & omnibus aliis rebus & domaniis,* &c. Alia Guillelmi *de Monstiers* militis, ejusdem anni, ibid. *Tam in viaria, quam in advocatione.* In quibus locis vox *viaria* videtur exprimere Gallicam *voüerie*, pro *Advouërie*, *advocatura*, quomodo *voulrie* usurpatur in Consuetudine Vitriacensi art. 70. 100. 141. 143. pro potestate parentum in liberos. Vide *Advocatio*.

Viatura, idem quod *viaria*. Charta Philippi Regis Franc. ann. 1091. pro Compendiensi Ecclesia: *Advocationem & viaturam de Longelio usque ad medium fluminis Isaræ, viaturam de Saceio, viaturam de terra illa, quam habet prædicta Ecclesia in Gellis,* &c. Charta Ludovici VI. Regis Fr. an. 1118. ex Tabulario Fossatensi fol. 14. *Precatus est etiam, ut præfatæ Ecclesiæ tertiam partem ejusdem viaturæ, quam Vicecomes Meledunensis de feodo nostro in ejusdem mansuris & terra habet — concederemus.* Charta Ludovici Regis Franc. an. 1122. apud Chopinum lib. 3. de Sacra Polit. tit. 2. §. 12. *Terram B. Mellonis intra vel extra Castrum Pontisaræ sitam exoneramus ab omnibus taillitis & exactionibus; in qua tamen retinemus viaturam, equitatum, & expeditionem. Ita quod quoad viaturam, si qua in ea forisfacta facta fuerint ab hominibus B. Mellonis, Præpositus noster eum submoneat tantum, & reddat Canonicis,* &c. Sugerius lib. de Admin. sua cap. 4. *A filio ejus Ludovico viaturam ejusdem villæ, & omnes reditus ejus, præter vinum & avenam — obtinuimus.* Et cap. 21. *Villa, quæ dicitur Marogilum, occasione cujusdam viaturæ, quam Ansoldus de Cornelloferè usque ad ipsas villæ domus possidebat, gravissime infestabatur.* Charta Geraldi *de Valengoiart*, in Tabulario S. Victoris Parisiens. ch. 21. *Sciendum est, quod ego de assensu Theobaldi primogeniti mei dedi in eleemosynam prædictæ Ecclesiæ totam viaturam in longum & latum de viis, quæ sunt circa eorum porprisiam, & quantum terra durat, quam vendiderunt in magno chemino versus domum Leprosorum.* Charta ann. 1247. — *Quod viatura & omnimoda justitia est Abbatis & Ecclesiæ B. Dionysii in toto chemino,* &c. Vide Doubletum p. 857.

Viatoria. Charta Vicedominorum Gerborensium ann. 1160. apud Louvetum: *Et super viatoriam totius terræ Monachorum quantumlibet acquirere poterunt intra unam leucam circa Ursimontem.* Occurrit præterea in Charta Philippi Regis Franciæ ann. 1180.

Viator, idem qui *Viarius*. Rogeri Episcopi Bellovacensis Epitaphium in Ecclesia Bellovacensi:

> *Hic rexit Cathedram, non pressit, Pontificalem,*
> *Ornamenta domus, status & possessio Cleri,*
> *Libertas patriæ pulso Comitatus dominatu,*
> *Atque Viatorum demisso gaudia censu,* &c.

Charta Communiæ Nivernensis & Altisiodor. ann. 1194. *Statutum est & concessum, quod Iterius de Tociaco Vicecomes Autissiodorensis, & Viator Altissiodorensis supradictis burgensibus omne jus, quod habebant in omnibus forisfactis — quittavit,* &c. Infrà, *Viarius* dicitur. Charta anno 1160. apud Louvetum in Bellovaco: *Concessit eidem Ecclesiæ in eleemosyna perpetua medietatem Viatoris (f. viatoriæ) Ursimontis & Goslenicurte — insuper & viatoriam totius terræ Monachorum,* &c.

VIATICA *Litera*, quæ ab Abbate peregrè exeunti Monacho datur, apud Ingulfum p. 860.

VIATICUM, Via, iter publicum. Charta Othonis Comitis Viromand. an. 1035. *Districtionem terræ exterioris silvæ ac prati villæ Humolariensi pertinentium, cum viatici publici banno,* &c.

Viaticum, Tributum ab itinerantibus præstitum, in Charta Lotharii Reg. Fr. apud Marlotum in Metrop. Remensi lib. 4. c. 24. *Ab omni exactione & teloneo & viatico liberæ — permaneant.* Alia Ildefonsi Regis Aragonum an. 1184. apud Saxium in Pontificio Arelatensi: *Vel aliquod prorsus viaticum ab eis exigetur.*

Viaticum, Iter, itineratio, *Voyage*. Fortunat. l. 6. Poëm. 4.

> *Deducit dulcem per amara viatica natam.*

Charta Jacobi Regis Aragon. ann. 1299. *Pro viatico, quod fecimus in Sicilia.* Occurrit in aliis apud Joan. Dametum in hist. Regni Balearici p. 203.

Viaticum, Sacra Eucharistia, quæ ægris ac morituris datur. S. Thomas part. 3. qu. 73. art. 4. *Hoc Sacramentum est præfigurativum fruitionis Dei, quæ erit in patria; & secundum hoc dicitur Viaticum, quia hic præbet nobis viam illuc perveniendi.* Paschasius de Corpore & Sanguine Domini cap. 9. *Hoc mysterium nonnunquam Viaticum appellatur, quia, si quis illo fruitur in via, pervenit ad vitam, quam jam in se habet.* Capitul. Caroli M. lib. 7. c. 101. *De his, qui recedunt de corpore, pœnitentia accepta, placuit sine reconciliatoria manus impositione eis communicare; quod morientis sufficit consolationi, secundum definitiones Patrum, qui hujuscemodi communionem congruenter Viaticum nominaverunt.* Joan. Abrinc. Episc. de Off. Eccl. *Corpus Domini tripliciter dividat, quarum partium unam Sacerdos Calici immittens, Pax Domini, alta voce dicendo, protinus subdat secrete: Fiat commixtio corporis & sanguinis Domini nobis accipientibus in vitam æternam. Alia se Diaconum Subdiaconumque communicet, tertiam Viaticum, si opus fuerit in patena usque ad finem Missæ reservet; tertiam, quæ remanet in altari, vocat sancta Ecclesia Viaticum morientis,* &c. Illud porrò τὸ δεσποτικὸν ἐφόδιον dicitur in Concilio Nicæno c. 13. *Viaticum nostri itineris*, apud Gaudentium Brixiensem tract. 2. *Viaticum munus*, in Epistola 1. Siricii PP. cap. 5. & in Epist. 1. & 7. Hincmari & Labeanis: *Viaticum Eucharistiæ*, in Capitul. Caroli M. lib. 5. cap. 54. *Sacra Communio in Viatico*, in Lege Longob. lib. 1. tit. 31. §. 15. *Viaticum, id est, viæ custodia*, in Canonib. Hibernicis lib. 2. c. 16. *Typica salutiferi viatici stips*, apud Dudonem l. 3. de Actis Norman. p. 157. *Sacramentum progredientium, quòd ideò Viaticum seu Eucharistia appellatur*, in Synodo Exoniensi an. 1287. c. 1. Vide præterea Innocentium I. PP. Epist. 3. c. 2. Gelasium capitulo 20. Gregor. M. lib. 7. Epist. 61. Concil. Arausic. I. c. 3. Vasion. sub Leone I. PP. cap. 2. Carthag. IV. cap. 77. Gerundense sub Hormisda

misda c.9. Arelat. II. c.28. Agath. c.15. Epaon. cap. 36. Aurel. III. c. 6. Matisc. I. c. 12. Lugdunense c. 3. Remense cap. 9. Sarisberiense an. 1217. c.34. Gregor. III. Epist. 1. c.7. Amalar. lib.3. de Eccl. Offic. c.35. Gropperum de Eucharistia p. 434. 435. Gretserum in Muricibus Christianis p. 67. 70. Henric. Valesium ad Euseb. lib. 6. cap. 44. &c.

Eucharistiam porrò infirmis dari in viatici modùm dicimus, cum non jejuno datur, quod *ad succurrendum* vocant Statuta antiqua Cartusiensis Ordin. 2. part. c.8. §. 22. *Providendum est, ut infirmus communionem sacram jejunus accipiat; eam namque post cibum dari non licet, nisi fortè ad succurrendum.*

VIATOR, Parvus Cyathus, vel Cochlear, quo utebantur viatores, seu qui in viam se dabant, unde nomen. Hesychius: Βιάτωρ, κυάθιον μικρὸν, ἤγουν κοχλιάριον.

Viatores, fratres conversi in monasteriis, ita dicti, quod pro negotiis monasteriorum à præfectis missi crebriùs viæ se committerent. Cæsarius lib. 8. Mirac. c.87. *Homo quidam religiosus de ordine Viatorum, cum apud quandam matronam hospitaretur, conquestus est illi*, &c. Idem l.6. c.20. *Tales sunt multi ex his Barbatis, qui in habitu & tonsura religionis terras circumeunt, & plurimos decipiunt. — Et licet quidam ex hujusmodi Viatoribus, viri sint sancti & sine felle, propter malos tamen despiciuntur.* Vide lib.8. c.96. l.10. c.36.

Viatores, qui in hujus vitæ cursu versantur. Marsilius Patavinus in Defensore pacis part. 2. c. 12. *Sic igitur singulariter nobis ostenso, Christum & ipsius Apostolos viatores, statum paupertatis & humilitatis docuisse, atque servasse*, &c.

Viator, idem quod *Viarius*. Vide in hac voce.

VIATURA. Vide *Viarius*.

VICÆN, idem quod *boda*, i. habitatio, domus. Saxonibus Vicæn est pagus, vicus, unde *Vicenga*, incolæ, habitatores. Charta Waldemari Regis Daniæ an. 1326. apud Isaac. Pontanum lib.7. hist. Danic. *Item omnia, quæ sub pondere vendi solent, possunt in ipsorum bodis sive vicæn vendere & alienare cum statera Coloniensi, & pondere debito trutinare. Item vinum, quod personaliter apportarint, possunt in suis vicæn ad clepsidras vendere & alienare.*

VICANALE. Statuta Mediolanensia 2. part. cap. 490. *Aliquæ Communantiæ, Vicanalia vel pascua.*

VICARIUS, generatim dicitur ille, qui alterius vices gerit, obit. Cledonius Romanus in Arte: *Sæpe quæsitum est, utrum Vicarius dici debeat is, cui Magnificentissimi Præfecti vices suas in speciali causa mandaverunt; nam Vicarius dicitur is, qui ordine codicillorum vices agit Amplissimæ Præfecturæ. Ille verò, cui vices mandantur propter absentiam Præfectorum, non Vicarius, sed Vices agens, non Præfecturæ; sed Præfectorum dicitur tantum.* Senator l.6. form. 15. de Vicario urbis Romæ: *Vices agentium mos est, sic judicum voluntatibus obedire, ut suas non habeant dignitates. Splendent mutuato lumine, nituntur viribus alienis, & quædam imago in illis videtur esse veritatis, qui proprii non habent jura fulgoris. Tu autem Vicarius diceris, & tua privilegia non relinquis; quando propria est Jurisdictio, quæ datur à Principe.*

Vicarius, sequioribus seculis, dictus est, qui vice Comitis, aut alterius judicis partes exequitur in pagis, vel minoribus oppidis: Gallis *Viguier*. Walafr. Strabo lib. de Reb. Eccl. c. ult. *Centenarii, qui & Centenariones, & Vicarii, qui per pagos constituti sunt.* Præceptio Gunthranni Regis in Concilio Matisconensi an. 585. de Comitibus: *Non Vicarios aut quoscunque de latere suo per regionem sibi commissam instituere vel destinare præsumant, qui quod absit, malis operibus consentiendo venalitatem exerceant.* Concil. Cabilon. II. an. 813. c. 21. de Comitibus: *Sed & ministros, quos Vicarios & Centenarios vocant, justos habere debent*, &c. Gregorius Turon. lib. 10. cap. 5. *Interrogare præcepit, cujus auxilio Cuppa ereptus fuerat, ut ab iis non comprehenderetur, qui sequebantur? Responderunt: Hoc Animodi Vicarii dolo, qui pagum illum judiciaria regebat potestate, factum fuisse.* Monachus Sangallensis lib. 1. de Carolo M. cap. 32. *Fuit consuetudo in illis temporibus, ut ubicunque aliquod opus ex Imperiali præcepto faciendum esset, — ea Comites per Vicarios & officiales suos exequerentur.* Hincmarus Remensis Opusc. 15. c. 15. *Comites & Vicarii, vel etiam Decani plurima placita constituant*, &c.

Ejusmodi verò *Vicariorum* Comitum jurisdictio erat tantùm in levioribus, non verò in majoris momenti, aut criminalibus causis, cùm eæ ad Comitem spectarent. Undè ortam licet opinari non modò *inferiorem* vel *mediam*, quam vocamus *justitiam*, vulgò *vicariam* appellatam; sed & vocis nomenclaturam, uti suprà monuimus, Capit. 1. ann. 810. c. 2. & Append. 2. c. 28. *Ut ante Vicarium & Centenarium de proprietate aut libertate judicium non terminetur, aut adquiratur, nisi semper in præsentia Missorum Imperialium, aut in præsentia Comitum.* Lex Longob. lib. 2. tit. 52. §. 7. *Ut ante Vicarios nulla criminalis actio definiatur, nisi tantum leviores causæ, quæ facilè possunt judicari, & nullus in eorum judicio in servitio hominem conquirat; sed per fidejussorem mittatur usque ad præsentiam Comitis.* Proinde ii videntur Comitum Missi, de quibus Walafrid. Strabo lib. de Reb. Eccles. c. ult. *Comites quidem Missos suos præponunt popularibus, qui minores causas determinent, ipsis majora reservent.* Adde Capit. 2. ann. 810. c. 15. atque ii, si Missi dominici in provincias mitterentur, cum Comitibus eorum publicis conventibus interesse necesse habebant, ut est in l. 2. Capitul. c. 28. Horum etiam erat tributa colligere & exigere in suis districtibus ex Addit. 4. Ludovici Pii c. 83. quod *Villicorum*, seu *Majorum Villarum* curæ etiam potissimum incubuit; adeo ut hos ab istiusmodi *Comitum Vicariis* originem sumpsisse par sit existimare. *Vicariorum* verò Comitum occurrit passim mentio, in Lege Wisigoth. l.2. tit. 1. §. 23. lib. 3. tit. 6. §. 1. lib. 4. tit. 5. §. 6. lib. 8. tit. 1. §. 5. l. 9. tit. 2. §. 8. lib. 12. tit 1. §. 2. in Capitul. ad Legem Salicam tit. 1. c. 21. tit. 2. c. 5. in Lege Longob. lib. 1. tit. 25. §. 80. lib 2. tit. 47. §. 1. in Capitul. Caroli M. lib. 2. c. 28. 32. lib. 3. c. 11. lib. 4. cap. 44. 63. 64. in Capitul. Caroli C. tit. 31. c. 28 in Concil. Arelat. an. 813. cap. 23. apud Adrevaldum lib. 1. de Miracul. S. Bened. c. 24. Marculfum, Beslium p. 247. &c.

Subvicarius, qui *Vicarii*, eo absente, vices agit. *Ypovicarius* in vet. Charta apud Beslium p. 222. Petrus I. Rex Aragon. in Constitut. edita apud Barcinonam an. 1228. *Dignum est, & firma observantia teneatur, quod Vicarius non audeat sibi Subvicarium ponere per villas, vel parochias, suæ Vicariæ, nisi ubi ab antiquo habere forsitan consuevit. Subvicarii* in veterum Diplomatum subscriptionibus occurrunt non semel apud Beslium in Comitibus Pictavensibus p. 223. & in Episcopis Pictav. p. 38. 48.

Vicarii porrò alii fuere à Vicecomitibus. In Tabulario Persiensi extat Notitia Judicati sub Theoderico Comite Augustodunensi, quod subscribitur à *Eligario Vicecomite*, & à *Girbaudo Vicario*.

Vicaria, Districtus Vicarii, locus, in quo justitiam suam exercet. Charta Agii Episcopi Aurelian. an. 854. *In eodem pago, in Vicaria Orcellensi*, &c. Rodericus Toletan. lib. 4. de Reb. Hispan. cap. ult. *Post quod etiam cepit Anagarum, quod olim Ticium vocabatur, & Vicariam, quæ ex eo nomen dicitur habuisse, quod Gothorum tempore sedes judicii habebatur.* Albertinus Mussatus lib. 5. rubr. 4. *Per coloniarum incolas, quas Vicarias appellant.* Vide Biblioth. Cluniacensem p. 266.

Vicaria, Jurisdictio Vicarii. Charta Innocentii II. PP. apud Doubletum pag. 486. *Vicariam quoque ac omnimo-*

omnimodam justitiam, *ac plenariam libertatem juxta villam S. Dionysii*, &c. Alia Ludovici VI. Regis ann. 1120. ex Tabulario Sandionysiano: *In eadem Curia perennem indulgemus libertatem*, *vicariam omnimodam in Curia ipsa*, *& Cariæ domibus conferimus*, &c.

Vicaricia potestas. Charta Gaufredi Comitis Andegavor. pro Monasterio S. Albini: *Concessimus quoque eis*, *ut nulla in eorum terra Vicaritia dominetur potestas*, *nisi de homicidio*, *aut furto*, *vel incendio*, &c.

Vicaria, Exactio, quam Vicarius faciebat intra Vicariæ suæ limites. Tabular. S. Eparchii Inculism. fol. 22. *Totam illam pravam consuetudinem seu injustitiam vel inquietudinem*, *quam in terra S. Eparchii*, *quæ vulgò Vicaria appellatur*, *violenter & injustè per occasionem Vigeriæ capiebant.* Tabularium Celsinianense: *Et ista omnia sine mala consuetudine*, *& sine ulla vicaria.* Tabularium Vindocinense ch. 55. *Habebat vineæ agripennum unum*, *allodialiter immunem*, *hoc est*, *ab omni censu & vicariæ redhibitione liberum.* Tabularium Abb. Belliloci in Lemovic. *Si aliquis — contra hunc titulum aliquam calumniam inferre tentaverit*, *aut ullus Vicarius vicariam requisiverit*, *vel ullam dominationem.* Testamentum Humberti Guerillæ ann. 1107. *Concedo — totam pravam illam consuetudinem*, *— quam in terra S. Eparchii*, *quæ vulgò Vicaria appellatur*, *violenter & injustè per occasionem vigeriæ capiebam.* Tabularium Abbat. Conchensis in Ruthenis ch. 49. *Dono & cedo & perpetuum derelinquo Vicariam & malos usus & consuetudines*, *& cætera omnia*, *quæ justè vel injustè habeo*, &c. Charta Henrici Regis Franciæ ann. 1048. ex Tabulario Ecclesiæ Carnotensis n. 29. *Et hoc mihi aliquantisper cogitanti ad memoriam rediit Canonicorum Carnotensis Ecclesiæ*, *quam sæpius inculcaverant*, *petitio*, *per quam à diversis exhibitionibus & exactione illa*, *quæ vulgari nomine Vicaria vocatur*, *illum fiscum*, *cui Unigradus vocabulum est*, *liberum & quietum deinceps concederem*, &c. Charta Philippi Regis Francor. apud Doubletum pag. 856. *Ad ultimum verò regalis sublimitas*, *tantam incolis Capellæ libertatem concessit*, *ut nullus in ea bannum*, *vel theloneum*, *aut vicariam aliquam nisi S. Dionysio persolvisset*, &c. Alia Anselli Episcopi Belvacensis an. 1099. *Dedit B. Petro in suburbio Belvacensi 12. hospites cum omni justitia*, *excepta vicaria*, *foragio*, *& teloneo*, &c. Adde Spicilegium Acherianum to. 13. p. 292.

Vicarietas, eadem notione. Tabularium Vindocinense fol. 48. *Emit liberam à Lege vicarietatis.* Fol. 51. *Liber ab omni redditione vicarietatis*, *vel alterius legis excepta decima.*

Vicariatio, Functio *Vicarii*, seu ejus, qui alterius vices agit. Flodoardus lib. 4. hist. Remensis cap. 1. *Qui si veniendi facultas defuerit*, *suos cum eo dirigant legatos*, *qui eorum vicariatione perfuncti*, *disceptandi & deliberandi libertatem possideant.* Legendum *vicariatione*, uti habetur in Charta Gauffredi Comitis Andriensis an. 1175. apud Ughellum tom. 7. p. 1091. 1092. *Si aliquis tentaverit facere furnum*, *vel etiam portare panem in suo territorio*, *incidat in dictam pœnam*, *& medietas dictæ pœnæ sit Curiæ regalis*, *& alia medietas sit Ecclesiæ*; *& si ego*, *qui sum dominus*, *vel hæredes & successores mei tentaverint*, *incidant in dictam pœnam*, *quam vicariationem concessit mihi dominus Rex per literas sigillatas magno sigillo*, &c. Infrà: *Pro qua concessione & vicariatione fateor me accepisse à dicto Mario Episcopo Ecclesiam majorem*, *quæ est prope Castrum dictæ civitatis*; *& dictus Marius obtinuit licentiam de dicta vicariatione & concessione dictæ Ecclesiæ*, &c. Sic autem concipitur Chartæ initium: *Nos Gauffredus*, &c. *vicariam cum Mario venerabili Episcopo Montis Viridis*, *furnum*, *quod habes in civitate*, &c. Ita *Vicaria* & *Vicariatio*, idem sonant.

Vicarii S. Petri, *& Apostolorum*, vel *Apostolicæ Sedis*, passim dicti summi Pontifices, quod loco Petri Christi vicem gerant in terris, inquit Baronius an. 740. n. 5. apud Gelasium PP. Epist. ad Anastasium Augustum Symmachum in Apologetico ad eundem Imper. in Romana Synodo ann. 800. in Præfat. ad Concilium Meldense ann. 845. & c. 80. &c. Vide, quæ annotavit vir doctissimus Steph. Baluzius ad Epist. 84. Lupi Ferrariensis.

Vicarius Sedis Apostolicæ, qui aliàs *Legatus Sedis Apostolicæ* dicitur, cui nempe vices suas in Ecclesiis aut Provinciis designatis summus Pontifex committit. Hujus dignitatis formula extat in variis Epistolis Gregorii M. Joannis VIII. PP. præterea in Sergii II. PP. Epistola, qua Drogoni Episcopo Metensi Caroli M. filio vices suas impertitur, tom. 3. Concil. Sirmondi pag. 9. *Sed quia nos cunctarum sollicitudo angit Ecclesiarum*, *ut ipsi esse non possumus*, *more præcedentium nostrorum moderationis nostræ Vicarios damus.* Vide Gregor. VII. l. 6. Epist. 21. & alibi, Annales Francor. Bertin. an. 884. & quæ vir eruditissimus Marca commentatur in Dissertat. de Primatibus num. 49.

Vicarius summi Pontificis in Spiritualibus Romæ, cujus munus quale sit? accipe ex Bulla Benedicti XII. PP. anno 1341. *Te* (Episcopum Assisinatem) *in urbe supradicta*, *ejusque suburbiis & districtu Vicarium nostrum in Spiritualibus usque ad nostrum beneplacitum tenore præsentium constituimus*, *ac etiam deputamus*, *visitandi Ecclesias*, *Monasteria*, *& loca Ecclesiastica*, *secularia & regularia*, *quorumcunque ordinum*, *non exempta nec privilegiata*, *& tam Ecclesiarum*, *Monasteriorum*, *& locorum ipsorum*, *quam alias personas Ecclesiasticas*, *urbis*, *suburbiorum*, *& districtus prædictorum cujuscunq. status*, *ordinis*, *vel conditionis existant*, *nec non reformandi*, *quæ in eis reformationis ministerio noveris indigere*, *eorum & cujuslibet excessus & crimina corrigendi*, *& puniendi*, *aliaque faciendi & exercendi auctoritate nostra*, *quæ ad hujusmodi Vicariatus officium pertinere noscuntur.* Vide Gregor. IX. lib. 1. tit. 28. cap. 5.

Vicarii, dicti *Beneficiati* quidam in Ecclesiis Cathedralibus, qui majoribus Missis decantandis, & officiis Ecclesiasticis peragendis potissimum adddicti erant, in eoque *vices* Canonicorum peragebant, unde *Canonici Vicarii* etiamnum appellantur: *Canonici*, *Vicarii*, *seu simplices choriales*, in Concilio Coloniensi ann. 1310. c. 7. in Senonensi an. 1320. c. 4. & Parisiensi an. 1324. c. 4. Necrologium Ecclesiæ Ambianensis: 4. *Kal. Mart. ob. Enguerrani de Croy Canonici. Iste ordinavit in Ecclesia nostra perpetuis temporibus redditus ad decem Vicarios annuatim instituendos*, *videlicet duo Capellanos*, *duos Diaconos*, *duos Subdiaconos*, *quatuor Presbyteros. De Capellanis autem unus celebrabit Missam de B. Virgine*, *alius pro Defunctis*, *& utrique eorum ministrabit in Missa unus Diaconus*, *& unus Subdiaconus de prædictis*, &c. Vide Gobelinum Personam in Cosmodrom. pagin. 241. Statuta Ecclesiæ Leichefeldensis in Monastico Anglic. tom. 3. pagin. 243. Chronicon Archiepiscop. Upsaliensium pag. 216. & Metropolim Salisburgensem tom. 1. pag. 264.

Vicaria, ejusmodi Vicarii dignitas seu Beneficium, apud Stephanum Tornac. Epist. 193.

Vicarii in Ecclesiis dicuntur, qui vices agunt Parochi, de quibus est titulus apud Gregor. IX. & in Sexto. Thomas Walsinghamus pag. 275. *Docuit nempe plebem*, *decimas non esse dandas Curato*, *nisi is*, *qui daturus esset*, *foret ditior quàm Vicarius*, *qui acciperet*, *sive Rector.* Vide Concilium Arelatense ann. 1260. cap. 5. Sic porrò appellabantur, Anglis præsertim, *Vicarii perpetui*, qui in Ecclesiis constituuntur, quæ Monasteriis aut Collegiis Canonicorum *appropriata*

priatæ ſunt, id eſt, quæ ad Monaſteria aut Collegia Canonicorum pertinent. Compoſitio facta inter Hugonem Epiſcopum Lincolnienſem & Guill. Abbatem S. Albani ann. 1209. *Et ſuper appropriatione omnium Eccleſiarum, in quibus jura Pontificalia non habent Abbates S. Albani; & aſſignatione Vicariarum in eiſdem, nec non & cuſtodiis earundem Eccleſiarum & Vicariarum, cum eas vacare contigerit.* Charta Henrici Archiep. Senonenſis ann. 17. Ludov. Reg. ex Tabul. S. Germani Pratenſis: *quæ duo altaria prædeceſſores ejus abbates, ſub titulo & reſpectu Vicariorum à noſtris prædeceſſoribus tenuerunt, remotis & condonatis vicariorum perſonis, prædictæ Eccleſiæ B. Germani ſub cenſuali tenore poſſidenda in perpetuum concederemus*, &c. Vide *Appropriare*.

Vicariorum Redemptiones. Vide *Altarium Redemptiones.*

Vicarii Imperii dicti ſunt, quos Imperatores & Reges Romani, cum ipſi per ſe negotiis regni & Imperii ſufficere non poſſent, ex aulæ ſuæ proceribus conſtituebant, qui vice illorum cognitioni cauſarum præeſſent; & horum quidem munus, cum perſona, quæ eidem præficiebatur, exſpirabat. Ejuſmodi fuerunt, quos in Germaniæ Principatibus delegare ſolebant Imperatores, qui ſub dignitate *Comitis Palatii*, vices Imperatorias agebant, & in iis ſupremo jure cauſas dijudicabant. Neque omnino diverſi ab iis, qui vulgò

Vicarii generales Imperii nuncupantur, quibus ſcilicet Imperator, in certis diſtrictibus, *Vicariam* Imperatoriæ poteſtatis & dignitatis committit, ſeu ad vitam, ſeu etiam in liberos maſculos translata eadem dignitate. Quæ quidem *Vicaria* maximè dari conſueverat in Italia & Gallia, quò rariùs accedebant Imperatores. Charta Friderici Imp. ann. 1248. apud Guichenonum: *Thomas de Sabaudia Comes, ſacri Imperii à Papia Superius Generalis Vicarius.* Alia ejuſdem Imp. an. 1249. apud eundem: *Ipſum* (Thomam) *noſtrum & ſacri Imperii generalem Legatum in partibus ipſis duximus ſtatuendum. Guillelmus Comes de Monteforti pro Seren. D. Ludovico D.G. Roman. Rege in Mediolano & ejus Comitatu ſpecialis, & in tota Lombardia Vicarius Generalis*, in Charta an. 1327. in qua fit mentio Bertholdi Comitis de Marſteten, dicti Nysfen, *olim Regis Henrici in partibus Italiæ Vicarii Generalis.* Matthæus Vicecomes D. gratia — *Sereniſſimi D. Henrici Romanorum Regis & ſacri Imperii in civitate & diſtrictu Mediolani Vicarius Generalis* an. 1312. Rupertus Imp. Brunorium *de la Scala*, & filios maſculos legitimos, *Vicarios generales* conſtituit in civitatibus Veronæ & Vincentiæ & eorum territoriis, conſtitutione an. 1434. quæ deſcripta legitur apud Goldaſtum tom. 1. p. 395. De Vicariatu Imperii in Regno Arelatenſi Carolo V. Regi Franciæ, tum Delphino, à Carolo IV. Imp. conceſſo, egerunt Anton. Dominici in Aſſertore Gallico pag. 234. 235. & alii. Adde Bodinum lib. 1. de Republ. cap. 9. p. 137. Formula verò dandi *Vicariam* Imperii, habetur apud Petrum de Vineis lib. 3. Epiſt. 79. lib. 5. Epiſt. 1. & apud Goldaſtum to. 1. Conſtit. Imper. p. 395. 396.

Vicarii præterea *Imperii* appellati, quos Imperator, extra provinciam diſcedens, veluti in Italiam proficiſcens, in Reipublicæ adminiſtratione ſibi ſubſtituebat. Ita Otto M. in Italiam proficiſcens *Vicarium* ordinavit, ſibique ſubſtituit abſenti Hermannum Brunſwicenſem: Fridericus I. filios ſuos Regem Henricum, & Philippum Sueviæ Ducem: Otto IV. *quo tempore profectus eſt Romam coronari in Imperatorem, Imperium ſupra Moſellam fratri ſuo Henrico Palatino regendum* dimiſit, ut eſt apud Cæſarium Heiſterbach. lib. 1. Henricus VII. filium Johannem Bohemiæ Regem, & Berchtoldum Hennembergicum, primum ejus familiæ Principem: Sigiſmundus Cæſar, Guillelmum Bavariæ Ducem; Ludovicus Bavarus Cæſar conſenſu Imperii Principum Ottonem Auſtriæ Ducem Vicarium Imperii conſtituit Paduæ & Tarviſii; & ab eodem Ludovico Cæſare Edvvardus Angliæ Rex Generalis Vicarius per Germaniam deputatus eſt, apud Froiſſart. 1. vol. cap. 35. Idem Rex ab eodem Cæſare Ludovico & Ordinibus Imperii per Galliam & regnum Arelatenſe conſtitutus eſt, teſte Goldaſto tom. 3. pag. 411. Rupertus Imp. Romam proficiſcens coronam ſuſcepturus, Ludovicum Palatinum Comitem Rheni filium, in abſentia ſua, in Germania, Gallia, & regno Arelatenſi Vicarium conſtituit, ut eſt apud eundem Goldaſtum to. 1. pag. 381. Quæ quidem Ruperti Conſtitutio docet præterea, *de Jure Comitatus Rheni fuiſſe, & eſſe, quòd cùm Romanus Imperator vel Rex ultra montes in Italiam ingreſſus fuerit, in ipſius abſentia Vicariatum Imperii in Germania, Gallia, & regno Arelatenſi, ad Comitem Palatinum Rheni pertinuiſſe & pertinere.* De quo quidem Comitis Palatini jure, ut & de Vicariatu Imperii, qui ad eum, & Ducem Saxoniæ, durante interregno, pertinet, doctè diſputat Wicfordius in tractatu Gallico de Electione Imperatoris cap. 12. cui adjungendus Chriſtophorus Gevvoldus in Tract. de Septemviratu Imperii cap. 11.

Vicarius, Campio, pugil, qui pro alio monomachiam ſeu duelli, vel quodlibet aliud vulgare judicium, exequitur & experitur. Hincmarus Remenſis de divortio Hlotarii, interrog. 1. *Quæ ipſa denegans, probationis autore, teſtibusque deficientibus, judicio Laicorum nobilium, & conſultu Epiſcoporum, atque ipſius Regis conſenſu, Vicarius ejuſdem fœminæ ad judicium aquæ ferventis exiit, & poſtquam incoctus fuerat ipſe repertus*, &c. Infrà, interrogat. 6. *Vicarius ipſius in judicium exiens incoctus evaſit.* Atto Vercellenſis Epiſcop. de Preſſuris Eccleſiaſt. *Ad pugnam producere (heu) noſtros compellimur Vicarios, ut vel iſtorum cæde victi, vel illorum quaſi abſoluti eſſe videamur*, &c. Notitia an. 961. in Tabulario Abb. Belliloci in Lemovicib. *Judicavit prædictus Raymundus & alii Venerabiles & aſſiſtentes, & ut ipſi duo prætaxati viri Vicarios ſibi duos eligerent ad certamen expeditos, quò Dominus manifeſtare dignetur veritatem hujus rei, quod ita factum; nam ſecunda diei hora & certantibus usque ad ſolis occaſum*, &c.

Vicarii ſervi, qui vices domini agunt in villis ac prædiis; *villici miniſteriales*, in Chronico Reicherſpergenſi. De iis extat vetus Notitia in Tabulario Abb. Belliloci in Lemovicib. *In iſtis verò curtibus ſervos Vicarios debemus imponere, ut fideliter exigant ſervitia dominis ſuis, omnes ſervos iſtos eligimus ex Lemovicino de Curto Camayraco. Inprimis in Curte de Favars elegimus judicem ſervum, nomine Johannem. In Curte verò de Agiraco imponimus judicem ſervum, nomine Imonem, — per omnes curtes ſive villas imponimus judices ſervos, in tali convenientia, ut nullus ex illis, neque de poſteris eorum efficiatur miles, neque ullus portet excutum, neque ſpadam, neque ulla arma, niſi tantùm lanceam, & unum eſperonem, non habeant veſtem ſciſſam antea & retro; ſed tantùm clauſæ fiant, vectigalia non exigant, quamdiu fideles permanſerint, ſi infideles reperti fuerint, perdant totum, & ad ſervitutem revertant. In unaquaque villa cedimus unum manſum, & in unoquoq; manſo de tota Vicaria ſua damus eis 4. denarios, & unam gallinam, & tertiam partem de omnibus placitis, & de veſtionibus ſimiliter; propter hoc jurent fidelitatem ſuper altare B. Petri in præſentia Abbatis, & Monachis, qui obedientiales fuerint illis diebus. Si ullus ex illis obierit, honor ejus S. Petro remaneat, & ſeniores ſui honorabiliter ſepeliant. Si filios legitimos habuerint, major honorem totum teneat, poſt ſuum deceſſum ſecundus honorem teneat, & ſit uſq; ad ultimum. Et ſi ullus ex illis* abie-

abierit, centum solidos successor, qui post eum voluerit ad Monachos, det, & fidelitatem faciat, & sic in venturis generationibus. Vide *Villicus.*

Vicarius denique dicitur is, qui vice monasteriorum, aut virorum Religiosorum, vel Ecclesiarum, domino feudali offertur, qui de prædiis ab iis acquisitis, neque *amortizatis*, respondent, tam de forefacturis, quàm de releviis: *Vicaire*, in Consuet. Aurelian. art. 42. 118. & seqq. & Blesensi art. 44. 45. qui vulgò apud nostros dicitur, *homme vivant, mourant, & confiscant.* Tabular. Vindocinense Thuan. ch. 128. *His ita peractis Odo Rufus, in cujus terra vineæ supradictæ consistunt, dicens eas emptas à nobis venditiones, inde 15. solidos requisivit: quos sibi pacisc entibus nobis, negavit se pro his vineas nobis nisi sub vicario auctorizare, quo scilicet superstite quietas eas haberemus; defuncto autem, aut ab Odone, aut ab hærede suo relevaremus.* Tabularium Majoris Monasterii: *Mentitus est Monachus illum nostræ terræ illius fuisse Vicarium, & ideo justum esse ut relevaretur, quandoquidem esset defunctus.* Vide in v. *Relevamentum.*

Vicarianus. In Novella Justiniani 26.

VICCINGI, appellati Dani Rerum Anglicarum Scriptoribus, ait Camdenus, quod piraticam exercerent: *Biccingar* enim Saxonica lingua, teste Alfrido, piratam denotat. *Viccingos* autem vocat, quos Dani hodie *Vitinger*. Vide Olaum Wormium ad Monumentum Tirstadense.

VICECOMES, Vicarius Comitis, qui vices Comitis exequitur; *Sub Comite agens*, in Charta Ottonis Imp. an. 981. apud Barth. Fizen. in Hist. Leodiensi pag. 269. Cujus dignitatis meminit Gregorius M. lib. 7. Ind. 1. Epist. 20. Edictum Pistense c. 14. *Habeat in Silvanectis civitate unusquisque Comes — Vicecomitem suum cum duobus aliis hominibus*, &c. Capitula Carlomanni tit. 2. c. 9. *Comes præcipiat suo Vicecomiti, suisque Centenariis*, &c. Adde Legem Longob. lib. 2. tit. 30. §. 2. Ut Comites non civitati duntaxat; sed & toti pago civitati adjacenti præfecti erant, ita & Vicecomitum munus & jurisdictio in totum pagum porrigebatur. Faustus in Vita S. Mauri Abbat. *Prædictus denique vir Florus, cum in omni regno Theodeberti Regis summam obtineret potestatem, ac Vicecomitis in Andegavensi eo tempore fungeretur pago*, &c. Agobardus de Insolentia Judæorum pag. 61. *Dederunt mihi indiculum ex nomine vestro, & alterum ei, qui pagum Lugdunensem Vicecomitis regit. Vicecomes Pagi*, apud Hincmarum Opusc. 26.

Ab ipsismet Comitibus deligebantur. Fragmentum Historiæ Aquitanicæ, de Vulgrino Comite Inculismensi: *Miseratque in Martiliacum Robertum legis doctum, & cum eo amicum suum fidelissimum nomine Ranulfum, feceratque eum Vicecomitem suum.* Infrà: *Willelmus autem Sector ferri honorem eorum restituit Odolrico fratri eorum, qui minor natu erat, fuitque et suus Vicecomes.*

Denique ut *Comites*, ita & *Vicecomites* in absentia Comitum judiciis publicis præerant. Vetus Notitia Viennensis Ecclesiæ C. an. 863. *Veniens Witfredus Ecclesiæ S. Mauricii Advocatus publicè in Viennam civitatem in præsentia D. Ardoini ejusdem Ecclesiæ venerabilis Archi-Episcopi, & Erluini Vicecomitis Missi illustris Bosonis Comitis, vel judicum, qui ibi aderant*, &c. Tabularium Persiense ch. 19. *Ibique veniens Fredelus in Augustiduno civitate, in mallo publico, anto Blitgario Vicecomite, & plures Scabineis, qui ibidem erant, placitum suum legibus attendidit*, &c. Chronicon Besuense pag. 505. *Notitia, qualiter ante Bettonem Episcopum & Balactarium Vicecomitem, ad vicem Hildegarni Comitis, seu Scabinorum, qui ibidem aderunt, veniens Advocatus Monasterii S. Petri*, &c. Vide Rollandinum in Summa Notariæ 1. part. c. 7. rubr. ult, ubi habetur formula creandi Vicecomitem.

Vicecomites Provinciarum, apud Anglos, sunt Regis Officiales ad Comitatus gubernationem quotannis constituti. Interdum judicis loco funguntur, ad causas scilicet minores, quæ illorum jurisdictioni subsunt, interdum etiam Ministrorum & mandatariorum Regis officium exequuntur. Ita Cowellus. Liber Niger Scaccarii: *Vicecomes dicitur, quod vicem Comitis supplet in placitis illis, quibus Comes ex suæ dignitatis ratione participat cum Rege.* Matth. Paris an. 1076. de Walthero Episcopo Dunelmensi: *Et Vicecomitis agens vices: Laicali se foro immiscuit.* Horum institutum Alvredo Regi Angliæ adscribunt Scriptores Anglici. Ingulfus de eodem Alvredo: *Præfectos verò Provinciarum, qui anteà Vicedomini, in duo officia divisit, i. in judices, quos Justitiarios vocamus, & in Vicecomites, qui adhuc nomen retinent. Horum cura & industria tanta pax in brevi per totam terram effloruit, ut si viator quantamcunque summam pecuniæ in campis & publicis compitis vespere dimisisset, manè vel post mensem rediens, integram & intactam indubiè inveniret.* Quemadmodum verò ii eligi à Rege soleant, docet hisce verbis Fortescutus lib. de Laud. Leg. Angliæ cap. 24. *In quolibet Comitatu est officiarius quidam unus, Regis Vicecomes appellatus, qui inter cætera sui officii ministeria, omnium mandata & judicia curiarum Regis in Comitatu suo exequenda exequitur, cujus officium annale est, quo ei post annum in eodem ministrare non licet, nec duobus tum sequentibus annis ad idem officium reassumetur. Officiarius iste sic eligitur. Quolibet anno in crastino Animarum conveniunt in Scacario Regis omnes Consiliarii ejus, tam domini spirituales & temporales, quam alii omnes Justitiarii, omnes Barones de Scacario, Clericus rotulorum, & quidam alii officiarii, ubi ii omnes communi assensu nominant de quolibet Comitatu tres Milites, vel armigeros quos inter cæteros ejusdem Comitatus ipsi opinantur melioris esse dispositionis & famæ, & ad officium Vicecomitis Comitatus illius, meliùs dispositos: ex quibus Rex unum tantùm eligit, quem per literas suas patentes constituit Vicecomitem Comitatus, de quo eligitur pro anno tunc sequente: sed ipse antequam literas illas recipiat, jurabit super sancta Dei Evangelia, inter articulos alios, quod bene & fideliter & indifferenter exercebit & faciet officium suum toto illo, neque aliquid recipiet colore aut causa officii sui, ab aliquo alio quàm Rege.* De ejusmodi Vicecomitum jurisdictione vide Regiam Majest. l. 1. c. 1. Statuta Roberti III. Regis Scotiæ c. 23. 24. 25. 26. & Bracton. l. 3. tr. 2. c. 35.

Vicecomites in Normannia nostra appellantur Judices, qui in minoribus oppidis jus dicunt, de quibus intelligendus Ordericus Vital. lib. 8. *Hic Orbecci Vicecomes & Causidicus fuerat, — in negotiis & placitis ad libitum judicabat, & pro acceptione munerum judicia pervertebat.* De horum jurisdictione & officio ita vetus Consuetudo Normanniæ MS. 1. part. sect. 1. cap. 9. *L'office del Vicoṅte adecertes, si est qu'il tiengne les plez, & que il face tenir en droit point les anciennes voies, & les sentes, & les chemins, & que il face ramener en leur ancien cours les eües, qui sont remuée contre droit, & que il enquere diligeaument & en segré des malfaiteurs, des traitres & des trahisons, des multres & des multriers, des ardeours, des arderesses, d'arsons, des pucelles prises par force. & de tous autres crimes, & ceux, que il trouvera coupables, fere premierement scrutine, ou enqueste secréement, sus ceu par le serment de loyaus homes, que il ne soient pas soupechomens, il les doit fere tenir en prison, tant que il atendent*

dent & aient la commune enqueste, ou tant que il soient delivrez par la loy del païs, & si doit accomplir tous les autres offices de droit. Eorum præterea munus erat tributa & vectigalia fiscalia exigere, & de iis ratiocinia exhibere. Ordericus Vitalis lib. 11. pag. 805. *Præfatus autem Consul de Mellento, per partem Yvonis, qui Municeps erat, & Vicecomes, & firmarius Regis, callidè intravit.* Et lib. 12. pag. 841. *Cur iniquè in dominum suum operatus fuerit, cur ad curiam ejus ter accersitus non venerit, cur de regiis redditibus ad Vicecomitatum Argentonii & Oximorum Falesiæque pertinentibus, ut Regis Vicecomes & officialis, rationem non reddiderit, & de aliis reatibus rationabiliter impetitus est.* Id etiam muneris fuisse Ballivorum supra ostendimus.

Subvicecomes, apud Anglos JC. est officialis, aut Deputatus Vicecomitis. Cowel. Vide Spelman. in *Vicecomes*.

Vicecomes, interdum idem qui *Castellanus*. Lambertus Ardensis p. 88. *Flandrensis honoris Comes & Princeps Theodoricus, inconsulto Gandavensi, imo jam Ghisnensi Comite Arnoldo, Gandavensis burgi Castellariam Curtracensi Vicecomiti Rogero ad tempus concessit & commisit habendum.* Quem enim Vicecomitem nominat Rogerus, Castellanus fuit Curtracensis. Ita *Vicecomitissam Yprensem* vocat pag. 203. quæ *Castellana* dici debuit: nam *Castellani* pariter appellati Yprenses domini. Vicecomitibus præterea Castellorum custodiam incubuisse docet Willelmus Gemeticensis lib. 8. c. 15. *Robertus Comes Mellenti turrim illam custodiens, Vicecomitis officio in prædicto officio fungebatur: egit itaque callidi ate solita, ut idem Castellum Willelmo de Britolio redderetur.*

Vicecomitem ejusmodi interdum quidam erant infeudati, id est, *Vicecomitatus* jure feudali obtinebant, ut indicant Statuta Davidis II. Regis Scotiæ cap. 30. §. 3. quorum jurisdictio, *media Justitia* dicitur practicis nostris, *la Justice Vicontiere*, in Consuetudine Ambianensi art. 191. 246. Pontivensi art. 82. 84. 104. Monstroliensi art. 6. 7. 27. 29. Insulensi 1. Hesdinensi passim, & S. Richarii art. 2. Atrebatensi art. 5. &c. Eadem &

Vicecomitatus appellatur, & cum *Viaria*, & *Advocatione* confundit. Charta Galteri Tirelli an. 1186. in M. Pastorali Eccl. Paris. l. 3. ch. 2. *Cum — teneret à me in feodo medietatem totius Vicecomitatus seu viariæ*, &c. Charta Theodorici Episcopi Ambianensis an. 1171. ex Tabulario ejusdem Ecclesiæ fol. 53. *Cùm tandem absolutionem postularent, nec in auro vel argento ad manum habentes, unde ablata restituerent, Vicecomitatum & Advocationem de Berberiis — Ambianensi Ecclesiæ pro obtinenda absolutione sua in eleemosynam donaverunt.* Charta Odonis Episcopi Belvacensis an. 1140. *Concesserunt præfatæ Ecclesiæ — quicquid habent in villa & in terra Teoleti, videlicet Advocaturam & Vicecomitatum, & quicquid habebant ibi aliud.*

Vicecomitia, eadem notione. Ordericus Vitalis l. 5. tit. 696. *Concesserunt S. Ebrulfo Vicecomitiam, id est, viariam, quantam habebat in Villariis vastatis.* Vide *Viaria*, *Vicaria*, *Advocatio*.

Vicecomes, nomen dignitatis, inductum posterioribus seculis, maximè in Anglia, ubi creari cœpere. Ajunt enim Scriptores seu Heraldi Anglici, Joannem *Robersart*, S. Salvatoris oppidi seu Castri in Neustria Præfectum, *Vicecomitem de Robersart* creatum ab Henrico V. Descripsit Thomas *Milles* lib. de Nobilitate politica & civili pagin. 63. litteras Henrici VI. pro Erectione *Vicecomitatus de Bellomonte*, pro Ludovico de Bellomonte Milite Ordinis Garteriani. Alii complures subinde à Regibus Anglicis creati Vicecomites, quorum seriem & stemmata exhibent Radulphus *Brooke*, Vincentius *Rougecroix*, Yorkus, aliique Feciales Anglici. Extat etiam apud Ruffium in Comitibus Provinciæ pag. 147. Charta an. 1225. qua Willelmus Comes Forcalquerii R. de Cadaneto *in perpetuum Vicecomitem facit per eum & successores suos, & Castrum ejus de Cadaneto in Vicecomitatum erigit, cum prærogativis, gratiis & honoribus, quibus cæteri sui Vicecomites eriguntur*, &c. Spuria ne sit an legitima, non disquiro?

VICECONJUX, Concubina, in aliquot Inscriptionibus, ut monet Cujacius in Paratit. ad tit. Digest. *de Concubinis*, & ad Nov. 18. Unde rectè Julianus Antecessor dixit *concubinam imitari uxorem.*

VICECONSUL, Vicecomes. Leges Edwardi Confess. c. 12. *Qui modò vocantur Vicecomites, tunc temporis Viceconsules vocabantur: ille verò dicebatur Viceconsul, qui Consule absente ipsius vices supplebat in jure & in foro.* Profert Oyhenartus in Notitia Vasconiæ pag. 249. Chartas duas *Lope Execonis*, & *Semeronis Garcis Viceconsulum de Bygur*, vel *de Beygur*, an. 1119. & 1168. Vide *Consul*.

VICEDOMINUS, Qui vices aut locum domini obtinet, ἀντικύριος, in versione Gr. Concilii Lateranensis IV. c. 45. Ulpianus l. 157. D. de Regul. jur. *Si vel dominis, vel qui vice dominorum sunt, veluti tutoribus & curatoribus obtemperaverint.* *Vicedominus loci*, in Actis S. Eutychetis 15. April Regula Magistri cap. 11. *Sicut in hominis domo, ut securus sit de omnibus præparandis, dominus rei ordinat Majoris familiæ, quos Vicedomini minores timeant, id est, Vicedominum, Villicum, Saltuarium & Majorem domus*, &c. Quibus locis *Vicedominus*, *Villicus*, & *Major domus* iidem videntur. Et certè Gregorius M. l. 9. Epist. 66. titulum *Majoris domus* tribuit Vicedomino Ecclesiæ: observatque Browerus lib. 8. & 12. Annal. Trevir. pag. 474. 669. 671. 1. edit. *Vicedominum* seu Advocatum Trevirensem *Majorem domus*, interdum vocitari à Scriptoribus.

Est igitur *Vicedominus* idem qui *Vicarius*, seu locum tenens. Chronicon Erford. an. 1015. *Episcopus ad nutum Imperatoris, Ludovicum in totam Thuringiam misit, & ibi Vicedominum, id est, Vicarium per totam Thuringiam fecit.* Charta Goscelini Archi-Episc. Burdegalensis in Tabulario Burguliensis Monasterii: *Simon frater meus Partiniacensis Castri mei Vicedominus.* Apud Gregor. M. l. 9. Epist. 37. *Petrus vir clarissimus Vicedominus gloriosæ filiæ nostræ Rusticianæ Patriciæ*, &c. Adde Alexandrum Abbatem Celesinum l. 3. c. ult.

Apud Adamum Bremensem c. 184. & Albertum Stadensem an. 1068. *Vicedominatum* dicitur possidere is, qui post Principem in regno *rerum summam* obtinet. Quo sensu Willelmus Malmesburiensis scribit, Odonem Bajocensem Episcopum & Cantiæ Comitem, *totius Angliæ Vicedominum* sub Rege Willelmo Notho fuisse. Et autor Historiæ Trevirensis tom. 12. Spicilegii Acheriani pag. 242. Brunonem Archi-Episcopum Trevirensem defuncto Henrico IV. Imp. *communi consilio Principum Curiæ Regiæ Vicedominum effectum esse* sub Henrico V. Juniore.

Vicedominus Bergensis pagi, in Morinis, idem videtur qui *Castellanus*, apud Drogonem Monachum in libro Miraculor. S. Winoci cap. 5. Nam Bergum paruit Castellanis, non Vicecomitibus. Tabular. Burguliense. Charta Goscelini Archiepisc. Burdegal. *Simon frater Partiniacensis Castri Vicedominus.*

Vicedominus, dictus quondam Massiliensis Judex, qui sub Patricio Provinciæ jus dicebat, à quo ad eundem Patricium provocabatur. Ita Guesnajus in Annal.

Annal. Massil. an. 708. ex veteri Notitia Carolo M. imperante confecta, quæ integra extat apud Sammarthanos in Episcopis Massiliensibus, apud quos habetur alia exarata sub Lothario Imp. ibid. num. 17. in qua ejusdem *Vicedomini* Massiliensis occurrit mentio.

Vicedominus, in Anglia, idem qui *Vicecomes*, ut observat Seldenus lib. de Titul. honor. 2. part. cap. 5. §. 20. Atque ita accipitur in Legib. Henrici I. c. 7. unde Ingulfus dixit, in Anglia *Vicedominos* dictos Præfectos provinciarum. Vide Senatorem lib. 5. Epist. 14.

Vicedomini Ecclesiarum, aut *Episcoporum*, iidem qui Theophani & Scriptoribus Græcis οἰκονόμοι, apud Paulum Diaconum in Hist. Miscella lib. 23. & 24. p. 733. 762. edit. Canisii, Anastasium in Hist. Eccl. p. 160. Paulum Diaconum Neapolitanum in Vita S. Theophili Pœnitentis cap. 1. &c. Honorius Augustod. lib. 1. cap. 182. *Vicedominus, qui vicem Episcopi agit.* Capitul. ann. 802. cap. 3. *Ut Episcopi, Abbates, atque Abbatissæ Advocatos atque Vicedominos, Centenariosque legem scientes pacificosque & mansuetos habeant*, &c. Adde Capit. 2. ejusdem anni cap. 21. Concilium Remense an. 813. cap. 24. *Ut Præpositi & Vicedomini secundùm regulas vel Canones constituantur.* Flodoardus lib. 2. Hist. Rem. cap. 13. *Contigit — dum ad S. Cyricum oratum venisset in Culmisciacum, locutum eum cum Oeconomo Remensis Ecclesiæ, qui aderat*, &c. Mox: *Interea mulier quædam anserem attulit Vicedomino*, &c. Ubi *Vicedominus* idem est, qui suprà *Oeconomus*: ut & in Historia Episcoporum Autisiodor. cap. 24. *Constituit, ut Abbates Presbyteri cum Clero ad suprascriptum officium peragendum convenientes ex dominico Cellario ab Oeconomo Ecclesiæ stipendium sufficiens accipiant: si autem tardi occurrerint, aut negligentes apparuerint, 40. dies à vino abstineant. Vicedominus autem aut Cellarius, si quod jure ministrare debent, in aliquo subtraxerint, retrusi in monasterium per annum dimidium pane & aqua contenti debitam pœnitentiam persolvant.* Neque opinor de alia dignitate intelligendus Greg. M. PP. lib. 5. Ep. 55. dum ait, Protasium *Vicedomini curam* gessisse in Ecclesia Arelatensi, antequam ad Episcopatum Aquensem proveheretur. Ad Innocentium III. lib. 2. Epist. pag. 448. fit mentio *Hugonis Vicedomini Majoris Ecclesiæ Placentinæ.* In Charta Petri Episcopi Salernitani sub an. 880. apud Ughellum; *Lupenandus Presbyter & Vicedominus Episcopi* dicitur, in qua & memoratur *Rodelgardus Castaldeus & Advocator Episcopi.* Unde alium fuisse *Advocatum*, alium *Vicedominum* colligitur. In Gestis Pontificum Cenomanensium legimus: *Herlemundum Episcopum Thimierum Abbatem S. Vincentii, Archidiaconum suum Vicedominum per totam diœcesin esse constituisse.* Aliorum Vicedominorum ejusdem Ecclesiæ Cenomannicæ mentio passim occurrit in Actis Episcopor. Cenoman. p. 212. 225. 234. & 235. In Diplomate Wernheri Argentinensis Episcopi anno 1005. apud Guillimannum cap. 7. subscribit *Herbo Canonicus Vicedominus. Gerardi Vicedomini* Argentinensis meminit Arnoldus Lubec. lib. 7. cap. 10. *Macconis* cujusdam *Vicedomini* Hermanni Archi-Episcopi Hamaburgensis Adam Bremensis cap. 102. Apud Lambertum Schafnaburg. an. 1065. *Hermannus Vicedominus Moguntinus*, ejusdem Ecclesiæ Pontifex fit. Anonymus in Histor. Pontificum Eboracensium:

> *Presbyter egregius successit jure Johanni*
> *Wilfridus, heres patri dignissimus almo,*
> *Qui priùs Euboricæ fuerat Vicedomnus, & Abbas:*
> *Postea sed magno meritorum culmine fretus,*
> *Pontificis summi condignus sumpsit honorem.*

Monachus S. Mariani Autisiodor. an. 1096. *Senonensi Ecclesiæ post Richerium præfuit Daimbertus ipsius Ecclesiæ Vicedominus.* Vide Sigebertum an. 537. Joan. Maurititium Gudenum in Histor. Erfurtensi lib. 1. n. 13. & Ughellum tom. 4. p. 656.

Habuit etiam *Vicedominos* suos Ecclesia Romana, qui à Pontifice Romano ex ordine Cleri, & aliquando ex Episcopali constituebantur, viri prudentes, & rerum gerendarum peritia insignes, quibus Episcopii vel Palatii Lateranensis cura & administratio committebatur, in gubernanda domo, hospitibus suscipiendis, & domesticorum causis cognoscendis. Anastasius Bibl. in Vigilio PP. *Retransmisit Romam Ampliatum Presbyterum & Vicedominum suum & Valentinum Episcopum sanctæ Rufinæ ad custodiendum Lateranum, & gubernandum Clerum.* Idem in Constantino PP. *Joannes Patricius — veniens Romam jugulavit Saulum Diaconum & Vicedominum.* Rursum in Vita S. Zachariæ PP. meminit *Benedicti Episcopi & Vicedomini*, scilicet Ecclesiæ Romanæ. Is Pontificem equitantem comitari solebat unà cum Vestiario, Nomenclatore, atque Sacellario, ut est in Ordine Romano. Interdum summi Pontifices *Vicedominos*, seu Vicarios suos, constituebant, qui vice sua Episcopos in Ecclesiis ordinarent, ut est apud Gregorium M. lib. 1. Epist. 11. Porrò Vicedomini Ecclesiæ Romanæ ædes Romæ in Palatio Lateranensi erat, eaque

Vicedominium dicebatur, in qua scilicet munere suo fungebatur. Anastasius Bibl. in Stephano IV. *Quem — in Lateranense Patriarchium introduxerunt, & ascendentes cum eo in Vicedominio, — compulerunt eum, ut orationem Clericatus eidem Constantino tribueret.*

Vicedominos etiam ex ordine Cleri habuere Abbates, qui interdum iidem, qui *Advocati.* Non semel ii occurrunt apud Scriptores, præsertim apud Eginhardum Epist. 12. 14. 23. 37. 52. Extat testamentum Leodebodi Abbatis Monasterii S. Aniani tom. 4. Hist. Franc. quod inter cæteros subscribit *Higecius Diaconus & Vicedominus.* In Tabulis Bartholomæi Episc. Laudunensis an. 1125. fit mentio *Vicedomini Abbatis S. Dionysii in Francia*, apud Gallandum de Franco Alod. pag. 74. ut in libro 2. Vitæ & Miraculor. S. Austregisili pag. 358. *Vadomari Vicedomini* Cœnobii ejusdem S. *Austregisili: qui pro causa utilitatis Monasterii disposuit ad urbem Pictavorum ambulare.* Capit. 1. Caroli M. an. 802. c. 13. *Ut Episcopi, Abbates, atque Abbatissæ, Advocatos atque Vicedominos Centenariosque, legem scientes & justitiam diligentes, pacificosque & mansuetos habeant*, &c.

Vicedomini Abbatissarum memorantur etiam in Cap. Caroli M. l. 2. c. 38. Atque hæc *Vicedominorum* Ecclesiasticorum dignitas.

Vicedominatus appellatur apud Gregorium IX Extra de Simonia c. 38. *Quicunque Vicedominatum, vel aliam Ecclesiasticarum rerum administrationem per pecuniam obtinere voluerint, tam ementes quàm vendentes cum Simone percelluntur*, &c. Utitur etiam Adamus Bremensis cap. 148.

Vicedominos ad hoc constitutos constat, ut essent, qui rerum temporalium, ad Ecclesias pertinentium, curam gererent, quamdiu Episcopi, quorum vices agebant, & à quibus erant instituti, rebus spiritualibus & divino officio vacabant: *Quia Episcopi, & universi Sacerdotes*, inquit Lex Longobardorum lib. 2. tit. 47. §. 7. *ad solam Dei, & bonorum operum actionem constituuntur.* Eam esse præcipuam Vicedominorum institutionis causam, ut & Advocatorum, disertiùs insinuat Charta Ludovici VI. Regis Franciæ an. 1125. ex Tabulario Ecclesiæ Laudunensis, his verbis: *Notum igitur esse volumus — quod cum in Episcopio Laudunensi*

dunensi Vicedominatus & Præpositura, quæ ministeria à principio piæ dispensationis providentia ad hoc fuerant instituta, ne quies Episcopalis ab oratione & prædicationis studio secularium causarum turbarum tumultibus exturbaretur, crescente sensuum pravitate in exterminium terræ, & oppressionem pauperum Ecclesiæ redacta fuissent, &c. Adamus Bremensis cap. 182. *Et tunc quidem Vicedominus noster, quasi fidelis dispensator & prudens, ad custodiendas pauperum eleëmosynas deputabatur.* Hincmarus Remensis Opusculo 29. rerum secularium seu externarum Vicedomino, ut Ecclesiasticarum Præposito Ecclesiæ incubuisse munus indicat, ad Regem Carolum C. *Et postea, sicut audivi, per Cancellarium Palatii vestri mandastis Vicedomino & Præposito istius Ecclesiæ cum non modica interminatione, ut providerent quatenus ullum obsequium ab Ecclesiæ ipsius* (Remensis) *hominibus, nullumque subsidium de facultatibus Ecclesiasticis per Clericum vel Laicum ipse Episcopus posset habere: & Vicedominus Laicos cum carris & operariis, & Præpositus Clericos habentes beneficia huc secum adducerent.* Idem apud Flodoard. l. 3. p. 560. *Carcer quoque firmiter à Vicedomino restauretur, & custodes, si necesse fuerit, adhibeantur.*

Vicedominos eligebant ipsi Episcopi, qui ipsorum res strenuè tutarentur, vassallorum seu clientum Ecclesiæ suæ causas judicio dirimerent. Gregorius M. lib. 9. Epist. 66. *Volumus autem ut memoratus frater noster Paschasius & Vicedominum sibi ordinet, & Majorem domus; quatenus possit vel hospitibus supervenientibus, vel causis, quæ eveniunt, idoneus & paratus existere. Si verò & negligentem eum prospicis, & ea, quæ diximus, implere differentem: omnis Clerus ejus adhiberi debet, ut communi consilio ipsi eligant quorum personæ ad ea, quæ prædiximus, valeant ordinari.* Lex Longobard. lib. 2. tit. 47. *de Advocatis & Vicedominis*, præcipit, *ut tales eligantur, qui sciant & velint justitiæ causam discernere.* Et §. 3. *Omnibus Episcopis, Abbatibus, cunctoque Clero* præcipit *Vicedominos, Præpositos, Advocatos, sive defensores bonos habere non crudeles, nec cupidos, non perjuros, non falsitatem amantes; sed Deum timentes, & in omnibus justitiam facientes, vel diligentes.* (Eadem habentur in Concil. Mogunt. c. 50.) Et §. 9. Episcopi & Sacerdotes præcipiuntur, *habere Advocatum non malâ famâ suspicatum; sed bonæ opinionis & laudabilis artis inventum.* In iis verò eligendis Comes adesse debebat, §. 7. qui si *pravi* essent, amovebantur, ut est in Capitulo 2. ad Legem Salicam §. 5. Vetat tamen eadem Lex Longobardorum, ne Episcopi, aut Abbates, Comites, aut Comitum Centenarios in Advocatos sibi asserant, §. 4. Quæ quidem Advocatos aut Vicedominos assumendi prærogativa solis competebat Episcopis aut Sacerdotibus; cum Laicis, præter Comitem in Ecclesiasticis causis habere non liceret, d. tit. §. 10.

Singulis denique Episcopis & Abbatibus aut Abbatissis duos habere Advocatos licitum fuit, quorum *alter causam procuraret, alius sacramentum deduceret*, ut est in eadem Lege Longobardorum lib. 2. tit. 47. §. 8. Nam nec Episcopi, nec quivis è Clero, in quacunque controversia, sive criminali, sive civili, jusjurandum qualibet ratione subire compelli poterant; sed *Advocatis suis propriis idoneis* hoc officium delegabant. Ita in §. 11. Ex quibus quidem locis *Advocatos & Vicedominos* ex Laico ordine ea tempestate desumptos apparet: quod sanè deinceps obtinuisse palam est, maximè ex quo Prælati ac Episcopi ratione *Regalium* suorum, vel bellis, castris, seu præliis Regiis interesse, vel bona sua bello proprio tutari compulsi sunt. Tum enim, quod arma ipsi gerere, vel prælia inire, Canonibus Ecclesiæ vetarentur, viros nobiles in sui tutelam adscripserunt, qui eorum vice vasallos Ecclesiæ in aciem educerent, præliis interessent, præterea justitiam iis administrarent: quos ut in sui tuitionem validiùs illigarent, bonorum Ecclesiasticorum partem aliquam eis in beneficium ultro concedebant, ut reliquorum essent patroni ac defensores, si ab hostibus suis impeterentur. Ea enim feudorum lex est, ut vasallus dominum tueri ac juvare in bellis suis teneatur. Id præ cæteris testatur Helgaldus Floriacensis in Vita Roberti Regis Franc. pag. 68. *Crescens quippe ætate, & vir factus virtute, totam terram sanctæ Crucis, quam Fulco Episcopus* (Aurelianensis) *pro sui adjutorio Hugoni potentissimo Belvacensi dederat, hic vir Dei, qui laude & verbo omnipotenti complacebat Deo, mœsto factus animo, per secula celebrando salutiferæ Crucis loco suo reddidit dono.* Gregorius VII. PP. lib. 7. Epist. 9. *Clamor Abbatis Aureliacensis Cœnobii — auribus nostris insonuit, videlicet super quibusdam personis, qui injustè detinent beneficia prædicti Monasterii prædecessoribus suis sub fidelitate & dominio pro defensione Ecclesiæ sibi & suis antecessoribus olim concessa.* Quo etiam referenda, quæ habet liber, cui titulus: *Carnotensis Ecclesiæ principium: Fuerunt sanè priscis illis temporibus alii atque alii Carnutum Pontifices, qui cum Episcopatu Comitatum assecuti, rebus bellicis pariter & civilibus gloriosè prudenterque præfuerunt. Proinde omnia ab uno gerebantur: sed unus Hardoinus ab Episcopatu Comitatum distraxit, Episcopus ab se abdicavit, quem in Odonem consanguineum suum bellicarum rerum peritissimum, data illi bonorum tolerabili portione, transtulit, paulò post verò ex parte oneri * vi ferebatur non repente. Item Francorum Regibus intercedentibus, convenit ut de bonis ad principatum intra & extra Carnutum spectantibus, intactis aliquot arcibus æquas partes, æquo jure, Episcopus Comesque sibi haberent. Mox autem ut Episcopus & novus Comes sibi constitutos creavere; hic Vicedominum, & rursus Vicecomes varios dominos, totidem Vicedominus sibi substituere, ipsisque quædam sua jura decreta sunt, quibus etiam latrones judicare fas esset.* Prædictis addenda præterea Charta Henrici Regis Franciæ an. 1058. ex Tabulario S. Mauri Fossatensis: *Ut enim à nostris majoribus comperimus, jam dictus Comes Burchardus* (Corboliensis) *nihil aliud ab Avo nostro jamdicto Hugone, de ipso loco* (Monasterio Fossatensi) *habuit, neque tenuit, nisi ut providentiam atque defensionem adversus hostes & inimicos sanctæ Dei Ecclesiæ, atque pervasores prædiorum ipsius loci haberent, atque ipsum locum sublimare, atque ditare terrarum suarum beneficiis atque possessionibus liceret.* Chartam integram descripsit Gallandus de Franco alodio pag. 285.

Hinc passim legimus Vicedominos, atque adeo Advocatos, pro ejusmodi beneficiis jure feudali obnoxios esse Episcopis, & ab iis feuda sua in qualibet mutatione excipere, seu *relevare*. Ita Vicedominus Ambianensis seu Pinconiensis, ratione clientelæ obnoxius est Episcopo Ambianensi: & Fulco Vicedominus Cameracensis inter *Casatos* Episcopi Gerardi Episcopi subscribit apud Lindanum in Teneræmunda an. 1289. Gregorius VII. PP. lib. 7. Epist. 19. *Super quibusdam personis, qui injustè detinent beneficia prædicti Monasterii prædecessoribus suis sub fidelitate & hominio pro defensione Ecclesiæ sibi & suis antecessoribus olim concessa.* Apud Gallandum lib. de Franco alodio pag. 335. hæc habentur: *Au denombrement du Vidamé de Châlons rendu à l'Evesque l'an 1581. toutes les fois, que le Vidame ou Vidamesse reprend dudit reverend Pere, il le doit resaisir par le bail de son anel, lequel anel est & demeure audit Vidame ou Vida-*

Fiddameisse toutes les fois qu'il y a nouvel Evesque. Hæc possim obvia.

Idem fuit Vicedominorum in bonis Ecclesiæ tutandis munus, quod Advocatorum extitisse supra observavimus: scilicet ut si ablata essent, aut per vim erepta, ea coram judicibus publicis repeterent, & rursum Ecclesiæ assererent. Flodoardus lib. 2. Hist. Rem. c. 19. de Ebone Archi-Episcopo: *Mancipia vel colonos quosdam Ecclesiæ desertores tam per se ipsum, quàm per Radulphum Vicedominum & Ecclesiæ Advocatum apud judices publicos legibus evindicatos & obtentos Ecclesiastico juri restituit.* Extant in hanc sententiam Notitiæ judicatorum veteres aliquot apud Perardum in Tabulis Burgundicis pagin. 152. 153.

Ut Vicedomini causas Ecclesiæ, tanquam Advocati & Patroni, coram Principe, aut quovis alio: examinabant & tuebantur, sic eorum munus erat ejusdem Ecclesiæ vassallis jura impertiri, & eorum lites judicio dirimere. Veteres Tabulæ apud Ferreol. Locrium in Chron. Belg. an. 583. de Vedulpho Episcopo Atrebatensi: *Duos suo titulo semper habuit Archidiaconos, & Vicedominum, qui absente Episcopo causas Atrebatensis Episcopatus animadvertebat.* Alia hujus rei prostant exempla apud Hericum Mon. de Mirac. S. Germani cap. 52. Eginhardum Epist. 18. in Capitul. Caroli M. lib. 5. cap. 120. apud Guibertum de Laudib. B. Mariæ cap. 10. &c. Quod quidem Vicedominorum munus in judiciis obeundis, *Placitum Vicedominatum* appellatur in Diplomate Berengarii Episcopi Virdunensis, quod extat apud Hugonem Flaviniacensem in Chronic. anno 951. pagin. 132.

Cætera denique munia, quæ ab Episcopis injungebantur, obibant Vicedomini, tanquam eorum clientes & famuli: quod constat ex Eginhardo Epist. 23. Adrevaldo de Mirac. S. Benedicti cap. 6. Aigrado Monacho in Vita S. Ansberti Archi-Episc. Rotom. n. 29. Adamo Brem. cap. 182. &c. Quo spectant verba Caroli C. Reg. Fr. in Epist. ad Hadrian. PP. apud Baron. anno 871. num. 100. *Quia Reges Francorum ex Regio genere nati, non Episcoporum Vicedomini; sed terræ domini hactenus fuimus computati.*

Curabant præterea Vicedomini, ut morientibus Episcopis res ab iis relictæ in tuto essent, neque domus eorum expilarentur. Pravus quippe mos invaluerat superioribus seculis, ut statim atque decesserant, domus eorum invaderentur, resque ab iis quondam possessæ diriperentur. Quod non solùm post Episcoporum; sed ipsorum etiam summorum Pontificum obitum fieri solitum docent Acta Synodi Romanæ sub Joanne IX. an. 904. c. 12. ubi talis abusus prohibetur, his verbis: *Quia scelestissima etiam consuetudo inolevit, ut obeunte S. R. E. Sedis Pontifice, ipsum Patriarchium deprædari soleat: & non solùm in ipso sancto Patriarchio; sed etiam per totam civitatem & suburbana ejus talis bacchatur præsumptio: nec non quia & id inultum hactenus neglectum est, adeo ut omnia Episcopia eadem patiantur, unius cujusque Ecclesiæ obeunte Pontifice, quod ne ulterius præsumatur, omnimodis interdicimus,* &c.

Ejusmodi autem ædium & bonorum Episcopalium direptiones & vastationes ab ipsis ferè Ecclesiæ Christianæ primordiis obtinuisse ex eo colligere est, quod in prioribus Conciliis, & ab ipsis summis Pontificibus identidem prohibitas legamus, in Concilio nempe Chalcedonensi c. 22. Antiocheno, Trullano c. 35. Tarraconensi sub Hormisda PP. c. 12. Ilerdensi sub Johanne II. PP. c. 16. Valentino Hispan. ann. 524. c. 2. Pontigonensi ann. 876. c. 14. Troslejano an. 909. c. 14. Romano an. 996. Romano an. 1059. c. 2. Claromontano an. 1095. c. 30. Nemausensi anno 1096. c. 7. Pictavensi an. 1109. cap. 15. Tolosano an. 1119. c. 4. Remensi an. 1131. c. 3. Lateranensi an. 1139. c. 5. Budensi an. 1279. c. 49. in Constitut. Ludovici Pii an. 824. c. 2. apud Holstenium in Collect. Romana, &c.

Hujus præterea moris pravissimi mentionem agunt Epistola Leonis IX. PP. ad Auxitanos apud Baronium an. 1051. n. 3. Vita ejusdem Leonis tom. 8. Ughelli pag. 127. & apud Henschenium & Papebroch. tom. 10. pag. 667. Gregorius Turon. lib. 6. c. 11. Baldricus lib. 1. Chron. Camerac. c. 14. 111. Atto Vercellensis lib. de Pressuris Ecclesiasticis part. 3. initio, Epist. Urbani PP. II. an. 1091. ad Hugonem Gratianopolitanum Episcop. in Tabulario ejusdem Ecclesiæ fol. 79. Joannis Sarisberiensis Epist. 57. Chartæ Innocentii & Paschalis PP. pro Ecclesia Carnotensi in Tabulario ejusdem Ecclesiæ n. 1. 13. 32. 67. & aliæ apud Doubletum in Historia Monasterii sancti Dionysii pag. 852. Catellum in Historia Occitan. p. 786. in Magno Pastorali Parisiensis Ecclesiæ lib. 19. ch. 87. & in Probationib. libertatum Ecclesiæ Gallicanæ cap. 16. n. 1. 4. Vide Marcam de Concordia Sacerdotii pag. 346. 347. 2. edit. quæ pronuper in id argumentum congessit vir summæ eruditionis Ludovicus Thomassinus in libr. de Disciplina Ecclesiastica circa dignitates Ecclesiasticas parte 2. lib. 4. cap. 25. 26.

Verùm sensim cessavit ea labes, Principibus ipsis, qui id sibi juris in Episcoporum decedentium bona arrogaverant, Ecclesiis id ultro cedentibus. Necrologium Ecclesiæ Parisiensis 6. Idus Januar. *Eod. die obiit Theobaldus Parisiensis Episcopus, — Fecit & aliud solenni dignum memoria: cum enim de consuetudine prava, usitata tamen, Rex Episcopo sed in relinquente, domos Episcopi rebus in eis inventis spoliaret, talliam etiam in terra Episcopi pro sua voluntate faceret, nacta opportunitate, cum pius Rex Ludovicus Hierosolymam proficisceretur, idem Episcopus precibus fusis, & data pecunia impetravit ab eo, ut de cætero Rex in domibus Episcopi nihil omnino capiat in ferro, vel ligno, vel aliquibus utensilibus domnum, vel ornamentis: in terra etiam Episcopi tallia sexcentas libras excedere non possit.* In Parvo Pastorali ejusdem Ecclesiæ describitur Charta Philippi Regis an. 1190. quo ejusdem Ludovici Parentis Chartam confirmat, & Theobaldi Episcopi precibus: *Quicquid supellectilis & materia ferrea inventum esset in domibus Episcoporum Parisiensium post mortem ipsorum in quibuscunque locis & villis domus illæ sitæ essent, intactum & integrum succedentibus Episcopis in perpetuum possidendum liberè & quietè manumisit, &c.* Extat similis Charta Henrici cogn. Stephani Comitis Blesensis & Carnotensis in Tabulario Ecclesiæ Carnotensis n. 67. & in Regesto 7. Archivi Regii, qua pravam illam consuetudinem eidem Ecclesiæ dimittit: quam descripsit v. cl. Jacob. Petitus post Pœnitentiale Theodori pag. 549. 550. Describitur etiam Ludovici VII. Charta Cabilone exarata an. 1166. in 7. Regesto Tabularii Regii, in qua Girardus Comes Vianensis *cognovit in plena curia, quod vacante sede per mortem Episcopi Matisconensis, nihil omnino habere in domibus Episcopalibus, neque in terris ad Episcopum pertinentibus, nec in rebus mobilibus, professus est, & terras Ecclesiæ prorsus esse liberas,* &c. Describitur præterea in Regesto VII. n. 2. ejusdem Ludovici Charta alia an. 1147. *Quando viam Hierosolymitanæ expeditionis intravit,* exarata in Castris apud Virdun. qua Bartholomæo Episcopo Catalaunensi concessit, *ne post decessum Catalaunensis Episcopi, sicut antiquæ consuetudinis tenor huc usque habuerat, in domibus Episcopalibus quicquam ligneum aut ferreum, sive per se, sive per ministeriales suos de cætero caperet:*

caperet: animalia quoque Episcopi, & cætera omnia, quæcunque ad supellectilem domorum Episcopalium pertinere dignoscuntur, sub eadem immunitate conclusit, præter annonam, vinum, aurum, & argentum, quæ omnia juxta vetustam consuetudinem in manu sua & potestate regia retinuit. Quæ quidem extrema verba potissimum observanda. Adde eundem pag. 451. tom. 13. Spicilegii Acheriani pag. 296. 297. Colmenarezium in Segovia cap. 18. §. 1. Baluzium lib. 2. Miscellan. pag. 225. Ægidium Gelenium in Engilberto pag. 26. 202. &c. Hunc denique pravum morem diripiendi bona Episcoporum post eorum mortem, qui apud Græcos pariter invaluerat, coërcuere novellis suis constitutionibus, quæ in Jure Græcorum describuntur pag. 147. 154. 177. Impp. Joannes Comnenus, Manuel Comnenus, & Joannes Ducas.

Id porrò juris in conservandis & tuendis defuncti Episcopi bonis habuisse Vicedominum Ambianensem docet sequens Charta, quam ex Tabulariis Corbejensi & Pinconiensi eruimus: *Excellentissimo Domino suo Philippo D. G. illustri Francorum Regi R. ejusdem permissione Amb. Ecclesiæ Minister humilis, Sal. & cum honore debito devotum obsequium. Ad instantiam & preces dilecti & fidelis nostri Vicedomini Ambianensis, quod videmus, hoc testamur. Vidimus siquidem tempore bonæ memoriæ patris nostri, quod vacante sede Ambianensi post decessum felicis recordationis Theodorici Episcopi, Gerardus tunc Vicedominus servavit domos & redditus Episcopi. Et ad testimonium Ecclesiæ nostræ, quæ jus Vicedomini testificata est, serviens quidam, qui illuc introire volebat ex parte patris vestri, voluntate ejusdem patris vestri recessit: & Vicedominus in possessione pacifica remansit, tam custodiæ domus, quàm redditaum Episcopi: cum etiam ex significatione sui nominis habeat Vicedominus, quod vices Domini debebat agere, bona Episcopi conservando; sed non dissipando, si esset in hoc vestræ Serenitatis assensus, posset uti jure suo, ut videlicet domos & redditus bona fide custodiret, & non dissiparet.*

Olim, juxta Canonum Statuta, Episcopo decedente, Archiepiscopus, cui suberat vacans Ecclesia, *Visitatorem* delegabat, qui bona ipsius Ecclesiæ & Episcopi adversus invadentes tutaretur, cui Carolus Calvus Comitem adjungi voluit, in Capitul. tit. 43. §. 8. Adde Constitut. Sicul. lib. 3. tit. 38. Vide *Visitator.*

Vicedominorum præterea officium erat Episcoporum exercitus conducere in hostem, si bellum pro bonis Ecclesiæ conservandis suscipi ab iis necesse foret. Nam olim & *Clerici lite non contenti, arma corripiebant, vibrantia telis tela conserebant, & non verbo; sed ferro contra sui ordinis regulam dimicabant*, ut ait Petrus Damianus lib. 1. Epist. 15. quod rursum improbat lib. 4. Epist. 9. his verbis, ubi de Ecclesiarum rectoribus: *Plerique mox ut eis vis infertur injuria, ad indicenda protinus bella prosiliunt, armatorum cuneos instruunt, sicque hostes suos acriùs fortè quàm læsi fuerant, ulciscuntur. Quod mihi planè videtur absurdum, ut ipsi Domini Sacerdotes attentent, quod turbis vulgaribus prohibetur: & quod verbis impugnant, operibus asserant. Quod enim magis Christianæ religioni contrarium, quàm redhibitio læsionum?* Tradit Ingulfus an. 870. Osgotum, *Vicedominum Lincolniensem*, veteranum & validissimum bellatorem, cum cuneo Lincolniensi num. 500. bellum cum Paganis commisisse, & victoriam insignem adeptum esse, occisis tribus Regibus cum ingenti multitudine. Idem tradit Chronicon Petroburgense in Monast. Anglic. tom. 1. p. 68. Alia in hanc rem exempla prodit Historia Australis an. 295.

Denique si Episcopus ratione Regalium suorum à Principe submoneretur ad exercitum, Vicedominus Ecclesiæ vassallos conducebat, eaque obibat munera, quæ Episcopus, cujus vices eo casu tenebat, pro sua dignitate implere non poterat. Id provisum & cautum videtur in Capitulari Caroli C. tit. 3. §. 8. firmaturque ex iis, quæ habet Hincmarus Remensis Arch. Opusc. 29. initio.

Sed sæpe accidit, ut, qui res Ecclesiæ & Episcoporum tueri debebant, eas invaderent, sibique & posteris assererent. Unde non semel prostat hæc querela contra Advocatos & Vicedominos, cujusmodi est illa in laudata Charta Ludovici VI. Regis Franc. Quo etiam spectant, quæ in hanc sententiam habet Adamus Bremensis cap. 183. *Cumque rapinarum quæstio in omnes caderet Episcopo subjectos, non transivit etiam negotiatores, qui ex omni parte terrarum Bremam solitis frequentabant mercibus, eos omnes execranda Vicedominorum exactio coëgit sæpe abire nudos.* Adde cap. 182. & Concilium Lateranense IV. cap. 45. Quæ porrò hic de Vicedominis adnotantur, communia censeri debent cum iis, quæ de Advocatis suprà observavimus, ut qui, maximè ex quo ex ordine Laico eligi cœpêre, nomine tantum differant, cùm Episcopi non semper *Vicedominos*; sed sæpe Advocatos habuerint.

Quæ verò *Vicedominorum* appellatione Tutores ac Advocatos habuerint Ecclesiæ, hic obiter annotabimus. Eæ verò sunt: *Ambianensis*, apud Guibertum, Willelmum Tyrium, & alios passim. *Lincolniensis*, apud Ingulfum pag. 859. 861. 864. *Belvacensis*, apud Loisellum in Histor. Belvacensi cap. 5. num. 2. 3. *Parmensis*, in Additamentis ad Matth. Paris pag. 107. *Carnotensis*, apud Fulbertum Epistol. 130. *Rotomagensis*, apud Aigradum Mon. in Vita S. Ansberti Archi-Episcopi Rotomag. num. 27. *Tarvanensis*, apud Bovonem de Inventione reliquiarum S. Bertini cap. 3. *Ravennensis*, in Charta anno 1031. apud Rubeum in Histor. Ravennat. lib. 5. pag. 280. *Silvanectensis*, apud Sammarthanos in Gallia Christ. in Episcop. Silvanect. num. 40. anno 1090. *Remensis*, apud Joan. Sarisberiensem Epist. 214. Duchesnium in Hist. Castilionea lib. 2. cap. 1. & seqq. *Cenomanensis*, apud Faustum in Vita S. Mauri Abbat. num. 16. 34. 37. Adrevald. de Miracul. S. Benedicti cap. 6. &c. *Lucensis*, apud Ughellum tom. 7. Ital. sacr. pagin. 1296. *Cameracensis*, apud Lindanum in Teneræmunda pag. 217. *Laudunensis*, apud Guibertum de Laude B. Mariæ cap. 10. Duchesnium in Histor. Monmorenc. Probat. pag. 52. *Gebennensis*, apud Guichenonem in Episcopis Bellicensibus pag. 45. *Cumarum*, in Italia, in Charta Henrici Regis Normann. an. 1311. in Regesto Papiensi Cameræ Comput. Paris. fol. 184.

Vicedominatus, in Ecclesia Cabilonensi, dicta quædam *officia*, quæ conferebantur ab Episcopo Cabilonensi Canonicis ejusdem Ecclesiæ in *terrariis* Capituli Cabilonensis, (ita prædia quædam Ecclesiæ vocabant, quorum possessores *Terrarii* dicti,) qui quidam *Vicedominatus* iidem sunt, quos *Præpositatus* vocant in aliis Ecclesiis Cathedralibus, Gall. *Prevostez*. De iis vide Sanjulianum in Cabilone pag. 468. & Probationes Historiæ Cabilonensis tom. 2. pag. 143.

VICEJUDEX, in Lege Longob. lib. 2. tit. 30. §. 2. qui vices judicis agit.

VICENNA. Charta an. 962. pro Monasterio S. Bartholomæi de Carpineto: *Cedimus ipsi Monasterio vicennam nostram, quæ dicitur Sanguinetum, per mensuram modiorum centum, exhibentes etiam fratri-*

fratribus — liberam licentiam construendi molendina, &c. Idem fortè quod *venna*.

VICEPRINCEPS, qui vices agit Principis, & qui Principatui alicui præficitur à Principe, apud Ughell. tom. 6. pag. 328. tom. 7. pag. 1288. Chronicon Casinense lib. 3. cap. 38. (al. 40.) *Quidam Joannes — Vicecomes Jordani primi Principis.* Lib. 4. c. 13. *Cidrus Vicecomes Richardi Principis.*

VICESIUM. Vide *Huesium*.

VICESSOR, qui *vices* alterius agit. Lex Bajwar. tit. 17. cap. 2. *Venditor dicit; Ecce wadium tibi do, quod tuam terram alteri non do, legem faciendo. Tunc ille alter suscipiat wadium, & donet illum vicessoribus istius ad ledem faciendam.* Ita etiam editio Heroldi.

VICIBUS, Per vices, aliquando, quandoque. Fortunatus Pictav. in Vita S. Paterni Episcopi Abrincat. c. 9. *Imperans — ut cellulas, quas ipse construxerat, in carro vicibus visitaret.* Et lib. 1. Poëm. 15.

Aula Dei & pastor, vicibus sibi prævia reddunt, lib. 7. Poëm. 7.

Sed vicibus mundum Sol, modò nubila complent.

Adde Gesta Acacii, Regulam Magistri cap. 18. 21. 23. 24. 40. Nicolaum I. PP. Epist. 27. Leonem III. PP. Epist. 1. Veterem Schedam de Aratore Subdiacono tom. 1. Bibl. Labbei p. 688. Passionem S. Berchari p. 68. apud Camusatum, &c.

VICINUS. Frontinus: *Cultorum agrorum silvæ absunt in montibus, ultra quartum aut quintum fortè vicinum.* Alibi: *Ager, qui à fundo suo tertio vel quarto vicino situs est.* Nempe *agro*.

Vicinus, Loci incola, civis. Italis & Hispanis *Vicino* & *Vezino*: Observantiæ Regni Aragon. lib. 2. tit. de Foro competenti §. 10. *Si agatur contra aliquem Militem, qui sit vicinus civitatis vel alterius loci*, &c. Passim in Foris Aragon. Vicinos etiam pro Burgensibus usurpat Charta Anselmi Archi-Ep. Mediolanensis an. 1199. apud Puccinellum in Zodiaco Mediolanensi in Vita S. Simpliciani pag. 71. ut & ipsa Statuta Mediol. non uno loco. *Vesin de la ville*, in aliquot Consuetudinibus Galliæ municipalibus, Bajonensi tit. 5. art. 43. 44 45. tit. 22. art. 2. tit. 26. art. 12. & tit. 30. & S. Severi locali tit. 9. ubi Vicini dicuntur fieri tribus modis: Primò quidem cùm quis filius vel filia ex urbe ortum ducit: Rursum cùm extraneus vel extranea in ipsamet urbe nuptias contrahit, & in ea domicilium figit: Tertiò denique cùm extraneus vel extranea ad jus civitatis admittitur ab Urbis Majore, certa persoluta pecuniæ quantitate, &c. In Consuetudine verò eadem S. Severi ibid. fœmina extranea nupta *vicino* sequitur conditionem mariti: sed si eo extincto alteri *vicino* rursum nubat, ampliùs non est *vicina*. Ita si homo *non vicinus*, in conjugem *vicinam* accipiat, neque is nec liberi *vicinagii* jure gaudent. Sic varia interdum ac diversa fuit ejusce in oppidis juris ratio. Vide præterea Capitulare Saxonum an. 797. c. 3. & Præceptum 1. Lud. Pii pro Hispanis c. 2. Hinc

Vicinitas, Jus civitatis, *Burgesia*, dicitur in Foris Oscæ an. 1247. fol. 26. *Vidua omnem vicinitatem faciat, excepto exercitu.* i. civium onera omnia subeat. Charta Adelfonsi Regis Hispaniæ æræ 1164. apud Antonium *de Yepez* tom. 4. pag. 458. *Undecunque venerint illi homines, qui ibi populati fuerint, sint in potestate & subjectione Abbatis sancti Dominici & Prioris S. Martini, & nulli alio domino serviant, neque ab aliquo hominum opprimantur, nec faciant vicinitatem in alio loco; sed permaneant in servitio & libertate vestra secundum consuetudinem prædictorum in perpetuum.* Vide Michaëlem Molinum in Repertorio pag. 332.

Vicinantia, Burgesia, Italis *Vicinanza*, in Hist. Cortusiorum l. 1. c. 18. & alibi.

Vicinagium. Charta Communiæ Peronensis an. 1207. de Milite, qui debitum Burgensi non solvit: *Major debet super hoc militem convenire, & Burgensi debitum reddat, aut communionem villæ, creditionem, & vicinagium interdicat.* &c. Infrà: *Si Miles hominem feodatum in Communiam habuerit, ipse homo in hospitio suo cum recipere poterit; sed nec creditionem, nec vicinagium ei faciet.* Eadem habet Charta Communiæ Tornacensis art. 17. quæ quidem nescio an his locis capienda sint de libertate, privilegio, vel jure civitatis, quo invicem gaudent *Communiæ* alicujus jurati seu cives.

Vicinetum, *Visnetum*, *Vicinitas*, Anglis Practicis, est Jus, forma, vel modus dirimendi controversias civiles vel criminales, in rebus dubiis neque omnino certis, per assisam vicinorum de villis, vel civium, aut Burgensium, iis scilicet advocatis, ex quorum *veredictis* seu depositionibus judex pronunciat: cujusmodi fere sunt, quos *Tesmoins voisinaux*, vocant Consuetudines Turonensis art. 159. & Lodunensis c. 15. art. 4. Vox ducta ex Normmanico *vesine*, vel *voisiné*: *Visnet*, in vet. Consuet. Norman. cap. 33. nos *Voisinage* dicimus *viciniam*. Regiam Majestatem lib. 2. cap. 11. §. 11. *Si verò contradicatur status libertatis eorundem productorum, vel de eorum statu dubitetur, ad vicinetum erit de patria recurrendum: ita quod per vicineti vere dictum sciatur, utrum illi liberi homines sint, an non, secundum hæc judicabitur.* Cap. 43. *Si verò dubium fuerit de hæredis ætate, procul dubio domini ipsius tam hæredem, quàm hæreditatem in custodia habebunt, donec ætas rationabiliter probetur per legales homines de vicineto; & per eorum juramenta.* *Assisa de vicineto*, ibidem lib. 1. c. 1. §. 8. Adde lib. 2. cap. 74. §. 7. *Proportatio patriæ vel vicineti*, i. declaratio, in Quoniam attachiamenta cap. 68. *Postulare vicinetum.* Cap. 73. *Per fidele vicinetum transire*, in Statutis Alexandri II. Regis Scotiæ c. 2. §. 2. *Legales homines de visueto seu de villa*, apud Gervasium Dorobernensem p. 1387. & Will Thorn. an. 1269.

Vicinitas, eadem notione, in Quoniam attachiam. c. 82. Neque aliud videtur

Vicinaticum, in Usaticis Regni Majoric. MSS. *Ponat partem suam in omni communi vicinali seu vicinatico civitatis Majoric.* Est enim *vicinaticum*, juratorum seu *vicinorum* civitatis conventus, *Communia* ipsa.

Vicinium, Vicinitas. Capitulare Pipini Regis Italiæ c. 36. *Aut si in illo vicinio habitare voluerint*, &c. Ordericus Vital. lib. 8. pag. 707. *In tantum crevit ejus insania, ut pene omnes Ecclesiasticæ possessiones in vicinio ejus depopularentur insolentiâ.*

VICISSERE, Per vices agere, Gallis, *Se relaier.* Vita S. Samsonis Episcop. Dolensis lib. 1. cap. 16. in Actis SS. Ord. S. Bened. *Frater autem ejusdem Presbyteri, vicissentibus se per ordinem cæteris Monachis, hujus monasterii pistor effectus est.*

Vicissatim, *subinde*, *vicissim*, in Glossis antiquis MSS.

VICONIUM, & *Cistifer*, *nomina metallorum.* Papias.

VICTOR *ignium*, dicitur S. Laurentius, in Historia Institutionis Archiepiscopatus Magdeburgensis, edita à Gabr. Cossartio cum Conciliis sub anno 967.

VICTORALIS, ἐπινίκιος, in Gloss. Gr. Lat. MS. Editum habet *Victorialis*, quomodo Capitolinus in Galieno *Victoriales dies* dixit.

VICTORIARE, Victoriam adipisci, referre, apud S. Eulogium in Epist. ad Alvarum, & Sebastianum Salmanticensem Episcopum in Hist. Hispan. pag. 45.

VICTORINUS, Monetæ species à Friderico II. Imp. in Italia, dum Ferrariam obsideret, cusa, cum castra instar urbis vallis ac fossa hac mente muniisset, ut direpta & eversa civitate in eo ipsomet loco, ubi stativa habuerat, *Victoriam* urbem conderet, uti narrat Joan. Candidus lib. 5.

VICTUALIA, Commeatus, victi necessaria, Gallis *Victuailles*, Italis *Vittuaglie*. Glossæ Dosithei: *Alimonia, victuaglia*. Occurrit apud S. Ambrosium lib. 5. Hexaëm. Petr. Blesens. Epist. 69. cap. 21. Fulbert. Epist. 38. Petrum Chrysolog. serm. 63. & 155. Flodoardum lib. 2. Hist. Rem. c. 11. Arnulph. Epist. 4. in Capitul. 2. an. 812. c. 8. & l. 3. c. 74. in Hist. Miscella an. 6. Justiniani M. in Hist. Cortusiorum passim. &c. Vide Notas Felicis Osii ad Hist. Ottonis Morenæ pag. 57.

Victualium, in Synodo Metensi an. 753. c. 4.

Victualis necessitas, in Lege Alaman. tit. 2. §. 1. *Ministerium victuale*, apud Apulejum de Dogmate Platonis.

VICI, Papiæ: *Castella & pagi sunt, qui nulla dignitate civitatis honorantur; sed vulgari hominum cœtu incoluntur, & pro parvitate sui civitatibus attribuuntur.* Infrà: *Vicus, castrum sine munitione murorum.*

Vicus publicus, qui fisci est, qui non est in beneficium datus. Capitulare 6. an. 806. cap. 21. & Append. 1. Capitul. c. 26. *Ut festivitates præclarè non nisi in civitatibus aut vicis publicis teneantur.* Concilium Ravennense an. 904. c. 11. de Comitibus: *In publicis vicis domos constituant, in quibus placitum teneant, & secundum antiquam consuetudinem hospitentur.* Quo nomine appellantur *Compendium*, apud Bedam lib. 3. Hist. cap. 28. & *Leodium* in Annalib. Francor. Loiselliamis & Metensib. an. 769. Aigradus Monachus in Vita S. Ansberti Archiep. Rotomagensis n. 25. *Census autem, qui de vicis publicis Canonico ordine ad partem Pontificis persolvi consueverant, gratuita benignitate in restaurationibus Ecclesiarum benignissimè Presbyteris indulsit earundem Dei ædium* Tabularium Persiense ch. 30. apud Perardum: *Cum resideret Dominus Ado Præsul apud Matiscomum in propria Synodo, venerunt ante præsentiam ipsius duo Monachi, Leotaldus videlicet & Girboldus, viva voce proclamantes, quod non deberent Episcopalem receptionem facere apud sanctum Marcellinum, quæ Capella est, non vicus publicus: exenia verò & servitium se dare debere aliis in locis dixerunt*, &c. Vide Vitam Aldrici Epis. Cenoman. p 30. 31. Acta Episcoporum ejusdem Urbis p. 242. 243.

Vicus Canonicus, qui ad Canonicos pertinet, in iisdem Actis p. 259. *Vicus publicus & Canonicus*, ibid. *Vicus Episcopalis*, ibid. p. 305.

VIDECOQS, vel *Widecoqs*. Computum Domanii Stapularum in Comitatu Bononiensi an. 1475. *Recepte pour vollées de Videcoqs, chacune volée à 20. den. sauf les volées du maretz de Condette, dont on ne paye fors 13. den. pour chascune volée.* In Computo de *Desure*, ejusd. anni, fol. 49. verso: *Recepte de Widecoqs deus à Neufchastel deus au jour de S. Remy, De Pierre de Wierre pour un pastich, &c. doit au dit terme 6. Widecoqs, qui a raison de 4. den. pieces valent* &c.

VIDENTIA, Charta Bernaldi Guillelmi D. de Monbasone, qua dictum Castrum Guillelmo D. Montispessuli concedit: *Hoc donum fuit pactum & laudatum cum hac charta 7. Id. Aug. anno Dominicæ Incarn. 1113. in videntia & præsentia Pontii de Monthlur*, &c.

VIDERE, Salutare, nostris, *Voir quelqu' un.* Ammianus Marcellinus lib. 14. *contempto Cæsare, quem videri decuerat.* Vide Henricum Valesium ad hunc locum.

VIDIMUS, pro apographo à Notario vel Secretario descripto; de qua voce vide Reinhartum Robigium lib. 10. Robigal. cap. 16. *Vidimus de lettre*, in Consuetudine Nivernensi tit. 4. art. 16. 35. tit. 5. art. 6. 14. Interdum pro *vidimus*, habetur vox *inspeximus*, ut in Chron. W. Thorn. pag. 2123. Veterum *Vidimus* ea fuit formula ex Tabulario Brivatensi fol. 1. in nomine Dom. *Ego Ludovicus Dei gratia Rex Francor. & Dux Aquitanor. Hoc est, præceptum Karoli gloriosissimi Regis ad munificentiam B. Juliani, datum sub tempore venerabilis Frotharii Archiepiscopi: Si petitionibus, &c.* Ita in Charta alia 1279. fol. 2.

Vidisse, eadem notione. Arestum Paris. 6. Febr. 1321. *Exhibentis copias seu Vidisse quorundam arestorum*, &c.

VIDUÆ, apud Scriptores Ecclesiasticos dicuntur, quæ servandæ *viduitatis professionem*, (quam *secundum castimoniæ gradum* vocat Hieronymus Epist. 26.) *coram Episcopo in Secretario emittebant, imposita ab eo veste viduali*, ut est in Concilio Arausicano I. c. 27. Toletanum IV. c. 56. *Duo sunt genera viduarum, seculares & sanctimoniales: Seculares viduæ sunt, quæ ad hoc disponentes nubere, laicalem habitum non deposuerunt. Sanctimoniales sunt, quæ mutato habitu seculari, sub religioso cultu in conspectu Sacerdotis vel Ecclesiæ apparuerunt.* Honorius Augustod. lib. 1. cap. 241. *Viduarum prima Dina filia Jacob extitit ante legem, à qua usus vidualis cœpit. Hanc sub lege Judith & aliæ imitatæ sunt: sub gratia verò Anna & aliæ plurimæ secutæ sunt, quæ secundas nuptias contempserunt. Harum quoque habitus est mundo despectus.* Ejusmodi mulieres *sanctæ professionis viduas* vocat Salvianus lib. 3. ad Ecclesiam Catholicam: *Viduas continentiam professas*, in Præfat. ad eosdem libros: *Quæ instant orationibus die ac nocte*, lib. 2. ab eorum veste viduali, *pullatas viduas*, Vincentius Lirinensis in Commonitorio 1. Denique *Professæ*, *Consecratæ*, *Benedictæ*, in Conciliis aliquot Gallicanis appellantur, locis à nobis indicatis in Notis ad Alexiadem p. 418. ubi easdem esse cum priscis *Diaconissis*, fusè satis probavimus. Ecclesiasticis stipendiis victitabant, S. Hieronymus in cap. 3. Esaiæ: *Nec Ecclesiasticis vidua sustentatur alimentis, nisi quæ sexaginta annorum est, & maturitatem habet morum pariter & ætatis.* Harum ordo, τὸ τῶν χηρῶν τάγμα, dicitur Palladio in Vita Chrysostomi pag. 47. edit. v. c. Emerici Bigotii: τὸ χηρικὸν, apud Clementem lib. 3. Constit. Apostol. cap. 3. Oecumenium ad 1. Timoth 1. v. 19. & in Clementinis Homil. 11. c. ult. *Viduatus*, apud Tertullian. de velandis Virg. c. 9. quod jam antea observatum à viro doctissimo Joan. Bapt. Cotelerio in eruditissimis Commentariis ad veterum Patrum scripta. Multa præterea possent hîc de viduis, earum habitu, & consecratione, congeri, cum ex Conciliis, tum ex Regum Capitularibus, quæ ferè attigimus in Notis ad Alexiadem. Addere tantùm placet quædam recentioris paulò ævi de Viduarum castitatis professione, quæ edidit Willelm. Dugdalus in Antiquitat. Warwicensis Provinciæ pag. 654.

Joannes — Cov & Lich. Episc. dilecto fratri nostro NN. salutem & fraternam in Dn. charitatem. Per partem honestæ mulieris Margeriæ Midlemore, relictæ Ricordi Midlemore nostræ diœcesis, nobis est humiliter supplicatum, quòd cum ipsa propter ipsius animæ salutem uberiores, ac viduitatis ordinem strictiorem, ad Dei honorem devotius & celebrius servandum, votum continentia

nentiæ emittere, ac continentiam expressè & solenniter fovere, nec non in signum viduitatis suæ hujusmodi perpetuò, Deo servando velum f. peplum cum habitu hujusmodi viduis continentiam per etiam expresse & solenniter profitentibus debitam & consuetam, s. ab eis communiter usitatam sibi sumere, & ad vitam ea uti in castitate, ut asserit, devotè intendit, ipsam ad hujusmodi suum propositum admittere dignaremur; Nosque hujusmodi supplicationem piam atque devotam ac Deo placabilem reputantes, aliasque multiplicibus occupati, quò minùs hujusmodi intentum præfatæ Margeriæ ad debitum valeamus perducere effectum; ad recipiendum igitur expressè & solenniter continentiæ votum, & castitatis promissum dictæ Margeriæ, ac in signum cujusmodi continentiæ & castitatis promisso perpetuò servando, eandem Margeriam velandam seu peplandam, habitumque viduitatis hujusmodi viduis, ut præfertur, ad castitatis professionem dari & uti consuetum, cum unico annulo assignandum, cæteraque omnia & singula faciendum, exercendum & expediendum, quæ in negotio hujusmodi de jure vel consuetudine necessaria seu opportuna fore dignoscantur, vobis committimus potestatem per præsentes. Sigillo nostro signatum, &c. Id porrò actum sub Henrico VIII. Rege Angl. an. 22.

Formulam verò Professionis accipe ex eod. Dugdalo p. 319. *Nono die mensis Augusti an. Dom. 1360. apud Warvvyk, dictus venerabilis Pater altam Missam in Pontificalibus in Ecclesia collegiata B. Mariæ Warvvici antedictæ celebrans votum castitatis Philippæ nuper uxoris Domini Guidonis de Warvvic admisit & acceptavit: & dicta Philippa votum castitatis emisit sub his verbis:*

En le nom de la seint Trinité, Pier, & Fitz, & Seint Esprit, jeo Philippe, que fu la feme Sire Guy de Warvvic, face purement, & dez queor, & volontér entierement avovv à Dieu & Seint Eglise, & à la benure Virgin Marie, & à tout la bele compaigne celestine, & à vous Reverend Piere en Dieu Sire Reynaud par la grace Dieu Evesque de VVyncestre, que jeo amenerai ma vie en chastitée desore en avant, & chaste sera de mon corps, & tout le temps de ma vie. Vide *Velum.*

Vidua Regis, JC. Anglis & Cowello est illa, quæ dotem legitimam è terris & tenementis viri sui, qui in capite de corona Regis tenebat, Regis auxilio sibi subveniri petit.

VIDUINA, vel *vidunia*, Bivira, *quæ duos viros habuit*, Papiæ. Savaro ad Sidonii l. 6. Epist. 7. legit in Glossis Isidori MSS. *Vidubium, qui duos maritos amisit.*

VIDUITAS. Epistola Alexandri III. PP. 161. ad Ludovicum VII. Regem Franc. tom. 4. Hist. Franc. *Regiæ Serenitatis magistrorum postulamus, quatenus consilium & viduitatem tuam charissimo in Christo filio nostro VVillelmo illustri Siciliæ Regi literis tuis prudenter aperias, eum attentiùs admonens*, &c.

Viduitas, Vox fori Normannici, Gall. *Veuveté*, de qua sic Jura & Consuetudines Normann. cap. 121. *Consuetudo est in Normannia, ex antiquitate approbata, quod si quis uxorem habuerit, ex qua hæredem aliquem procreaverit, quem natum vivum fuisse constiterit, sive decesserit, totum feodum, quod maritus possidebat ex parte uxoris suæ, tempore, quo decesserit, ipsi marito, quamdiu ab aliis cesserit nuptiis, remanebit. Post decessum autem ejus, vel post contractum cum alia matrimonium, hæredibus mulieris, ex cujus decessu feodum per viduitatem tenebat, ipsum redibit feodum successionis ratione.* Vide *Curialitas Angliæ.*

Id etiam in Aragonia obtinet: ita tamen, *ut teneatur de bonis viduitatis alimentare non solum filios eorum communes; sed etiam privignos sive entenados: siquidem ii aliunde bona non habeant, unde se possint alimentare*, ut ait Michaël Molinus. Jacobus I. Rex Aragon. in Foris Oscæ an. 1247. fol. 23. *Defuncto viro, uxor vidua, licet ab eo filios habuerit, omnia, quæ simul habuerant, possidebit: ea tamen vidua existente, & licet non accipiat virum, si manifestè tenuerit fornicatorem vel adulterum, amittat viduitatem & dotes, ac si duxisset virum.* Multa de jure Viduitatis habent etiam Fori Aragonenses l. 5. tit. de Jure viduitatis, & Liber 5. Observantiarum tit. de Jure dotium, & lib. 8. tit. de homicidio, §. 20. & Consultatoria post easdem Observantias pag. 43. v. præterea idem Molinus in Repertorio Fororum Aragon. in v. *Viduitas.*

VIDULA. Ordericus Vitalis lib. 9. pag. 728. *Qui acceptis securibus & vidulis, aliisque multimodis ferramentis ad carecta & fruteta stirpanda*, &c.

Vidula, Instrumentum musicum. Vide *Vitula.*

VIDUVIUM, Viduitas, *Diuturni viduvii vulnus*, apud Sidonium l. 6. Epist. 2. Glossæ veteres: *Vidubium*: προςιμον χηρείας.

VIELLA. Vide *Vidula.*

VIENATICUM. Vide *Guidaticum.*

VIERIA. Charta Henrici Regis Franc. an. 1060. pro Monast. S. Martini de Campis: *Cum omnibus redditibus atque reditibus terræ, silvæ, vinearum, atque pratorum: de redditibus quidem pastionis, vieriæ, silvæ, atque legum, omnem decimam.*

VIERUS. Charta ann. 1197 in Tabulario Lehunensi ch. 20. *Sanctus verò Petrus habet vierum super molendinum, & intra illud vierum & molendinum non potest habere prænominatus Johannes vierum, aut ingenium dormiens. — Sed D. Johannes piscari potest ibi cum tramello & sacco. Et sciendum, quòd vierus B. Petri tantum habere debet consuetæ clausuræ & assuetæ pasturæ supra molendinum, quantum vierus debet habere in riveta de antiqua consuetudine.*

VIGERIUS, Vicarius, ex Gallico *Viguier*. *Vigarius Comitis*, in Chartis Parensalibus form. 6. & 7. Charta Ludovici VI. Regis Franc. an. 1114. *Ita ut in toto foro nec in claustro — in prædictis solennitatibus Dapifer noster, vel Præpositus, vel Vigerius, vel Thelonearius aliquid auferre — præsumat.* Chronicon MS. Bertrandi Guesclini:

Je vous fay mon Viguier, le mi ien lieu tenrez.

Vigerii, Viarum Domini, *Seigneurs Voiers*. *Vigerii feodales*. in libertatibus *de Boisdeciene* in Pictonibus an. 1265. Vide in *Mestiva.*

Vigeria, Justitia & jurisdictio Vicarii. Charta Gaufredi Comitis Andegav. & Agnetis uxoris pro fundatione Abbatiæ B. Mariæ Santonensis an. 1047. in Reg. 114. Tabular. Regii ch. 239. *Consuetudinem illam etiam, quæ Vigeria dicitur, scilicet de homicidio, de furto, rapto, & incendio Deo & B. Mariæ — damus.* Alia Joannis Regis Angliæ ibid. *Sed domos, curtes, possessiones suas, homines & mansionarios earumdem, vigeriam, altam & bassam justitiam de furto, de raptu*, &c. Charta Bernardi Episcopi Santonensis an. 1151. *Et contra verò Ecclesia ista instantius cum omni reclamatione hæc omnia negabat, asserens, quòd nec consuetudines istas, nec vigeriam, nec exactionem aliquam in hominibus suis habebat*, &c. Charta Mauricii de Bellavilla Dom. Ganaschiæ, Sept. 1265. pro libertatibus *de Boisdeciene*: *Sed sciendum est, qualis sit vigeria: ... ata is est, raptum, furtum, murtricia, & traditiones, & omne malefactum de caminis feodalibus, la meslée caminorum feodalium, in qua sanguis non apparuerit*, &c.

VIGIA. Vide *Casa.*

VIGILATOR, idem quod *Gaita*. Charta an. 1293. apud Gul. Prynneum in Libertatib. Eccl. Angl. to. 3. pag. 568. *Quod quidem videns quidam Robertus de VVayte vigilator ipsius Episcopi, coronavit post socios suos, & alios de familia Episcopi.*

VIGILATORES, *exploratores*: βιγλάτορες, recentioribus Græcis, de qua voce egimus in Glossar. med. Græcit. Vetus Charta apud Brandaonum lib. 10. Monarch. Lusitan. cap. 1. *Bene audivit paulo antea per tuos vigilatores, quod sunt infiniti Comites, & multò plures pedanes.*

VIGILES, Tenentes, qui excubias debent. Charta Gaufredi Vicecomitis Bituricensis an. 1012. pro Monasterio S. Ambrosii Bituric. *Relinquo quoque omnes consuetudines, videlicet villicationem, stabulationem, & ita liberum reddo eundem burgum &c. —— à molendino quoque, qui vocatur Mirabello, reddo vigiles homines ibi manentes, usque ad eundem burgum, ex utraque parte aquæ, ad Monasterium vel burgum custodiendum: cum eisdem, quæ in eodem burgo morantur.* Charta Henrici Regis Romanor. an. 1107. apud Chapeavillum to. 2. Hist. Leodiensis pag. 54. *Item in domibus ad claustrales sedes pertinentibus, forensis potestas jus nullam spoliandi, aut ostium obserandi, vel vigiles, vel ostiatim denarios exigendi habebit*, &c. Tabularium S. Genovefæ Paris. ann. 1211. *Custos verò turris & Portarius, & Asinarius, & Vigil, qui de nocte turrim vigilabat*, &c. Charta Stephani Comitis Sacri-Cæsaris an. 1178. *Obolos, quos vigiles capiebant.* Vetus Charta in Additamentis ad Matth. Paris pag. 150. *Quod vigiliæ fiant per singulas villas, sicut fieri consueverunt, & per viros probos & validos.* Vide *Wacta.*

VIGILANTIA, pro *Vigiliis*, seu *Matutinis*, Horis Canonicis ita dictis. Charta Willæ Comitissæ Bonifacii Marchionis filiæ sub an. 995. apud Ughellum to. 3. Italiæ sacræ p. 48. *Sic esse instituta, ut omni tempore diu noctuque orationes seu Missarum solennia, ac nocturna vigilantia in ipsa Domini Ecclesia monasterii facere seu canere debeant, secundum regulam S. Benedicti, &c.* Alia Ottonis III. Imp. ibid. p. 51. *In Psalmis, hymnis, seu Missis, & orationibus, & nocturnis vigilantiis*, &c.

VIGILGALLUS. Vide *Vigiliarii.*

VIGILIÆ, Nocturnæ preces, quibus veteres olim Christiani vacabant, nunc abolitæ, & in solis fere monasteriis & aliquot Ecclesiis Cathedralibus usurpatæ. Libellus precum Marcellini & Faustini p. 66. *Sed quia pro conditione rerum quolibet tempore vel clam salutis nostræ sacramenta facienda sunt, idem sanctus Presbyter Macarius dat vigilias in quadam domo convocare fraternitatem, ut vel noctu divinis lectionibus fidem plebs sancta roboraret.* Cassian. de Instit. Cœnob. lib. 3. c. 8. *Vigilias, quæ singulis hebdomadibus à vespera illucescente, Sabbato celebrantur, idcirco seniores hyemali tempore, quo noctes sunt longiores, usque ad quartum gallorum cantum per monasteria moderantur, ut post excubias totius noctis, reliquis duabus fermè horis reficientes corpora sua nequaquam per totum diei spatium somni torpore marcescant.* Vigent tamen etiamnum Vigiliæ Natalis Domini apud omnes Christianos. Greg. Turon. de Vit PP. c. 8. *Ad Vigilias Dominici Natalis advenit, monuitque Presbyterum, dicens: Vigilemus unanimiter ad Ecclesiam Dei*, &c. Et lib. 3. hist. c. 17. *Cum Dominici Natalis nox alma populis effulsisset, idem Pontifex priusquam ad Vigilias descenderet, jussit*, &c. De Vigiliis Christianorum, vide Concil. Matisconense II. c. 1. Isidorum l. 2. de Eccles. offic. c. 22. Honorium Augustod. lib. 3. c. 6. Durand. de Ritib. Eccl. l. 2. c. 4. Covarruviam Var. resol. lib. 4. cap. 19. §. 10. Mundelhemium Antiq. Mon. Ep. 69. Card. Bona de Divina Psalmod. c. 4. &c.

Vigilia. Joan. de Janua: *Vigilia dicitur dies profestus, scilicet dies primus ante festum, quia tunc in sero vigiliæ vacamus.* Alcuinus de Offic. divin. *Ad quod signandum*, (temporalem Sanctorum angustiam) *præcedentibus eadem natalitia diebus, quas vulgò Vigilias eorum appellamus, solito parciùs vescentes, eadem solennia debitis jejuniorum obsequiis, & maceratione carnis devote prævenimus, ut per prædictam purificatam abstinentiam, digniùs celebremus sequentis festi lætitiam.* Honorius Augustod. l. 3. cap. 6. *More antiquo duo nocturnalia officia in præcipuis festivitatibus agebantur; unum in initio noctis à Pontifice cum suis Capellanis absque* Venite: *aliud in media nocte in Clero, sicut adhuc, solenniter celebrabatur; & populus, qui ad festum confluxerat, tota nocte in laudibus vigilare solebat. Postquam verò illusores bonum in malum permutaverunt, & turpibus cantilenis ac saltationibus, potationibus & fornicationibus operam dederunt, vigiliæ interdictæ, & dies jejunii dedicati sunt, & vigiliarum nomen retinuerunt.* Similia habent Belethus c. 137. & Durandus l. 6. cap. 7. n. 8. Gregor. Turon. l. 10. cap. 31. n. 6. de S. Perpetuo Episc. Turon. *Hic instituit jejunia vigiliasque, qualiter per circulum anni observarentur, quod hodieque apud nos tenetur scriptum*, &c.

Vigiliæ, ipsum Officium nocturnum, quod in vigiliis nocturnis olim decantabatur. Durand. l. 5. Rat. c. 3. n. 6. *In tempore æstivali celebrat Ecclesia nocturnum officium in tempore primæ nocturnæ, licet quandoque tempestiviùs, (quod quidem Vigilias sub antiquo nomine vocat) & specialiter in festivitatibus Beatorum Joannis Baptistæ, Petri & Pauli*, &c. Infrà: *Romani etiam adhuc in præcipuis festivitatibus totius anni, in sero dicunt 3. Psalmos, & 3. Lectiones, quos Vigilias vocant, & in Nocturnis idem repetunt.*

Vigiliam facere. Charta Pontii Archiepisc. Arelatensis ann. 1000. to. 6. Spicilegii Acheriani pag. 427. *Quod si est talis, qui per indictam sibi pœnitentiam non intret in Ecclesiam, — hic talis ad jam dictam Ecclesiam si venerit, in die videlicet dedicationis ejus, aut semel in anno cum sua vigilia, & adjutorium dederit ad opera Ecclesiæ S. Mariæ, quæ modo noviter construitur in prælibato monte, — sit absolutus ab ipso die, quo suam vigiliam fecerit de tertia parte majorum peccatorum, unde pœnitentiam habet acceptam*, &c. Infrà: *Ipsis autem oratoribus, qui cum sua vigilia venerint ad Ecclesiam S. Crucis*, &c.

Vigiliæ, quas in honore Domni Martini observabant, prohibentur in Concilio Autisiodor. cap. 5. quod per superstitionem & ad sortilegia eæ fieri solerent.

Vigiliæ, Officium, quod pro Defunctis canitur, quomodo etiamnum appellatur. Concilium apud Saponarias anno 859. c. 13. *Pro eo, qui decesserit, in sedibus septenæ Missæ, totidemque vigiliæ Domino persolvantur*, &c. Hugo Flaviniacensis in Chron. p. 172. *Quanto verò affectu & studio memoriam defunctorum eorundem, id est, officium, quod Vigilias dicimus, & Missæ celebrationem agi instituerit, noverunt, qui hoc facere consueverunt.* Udalricus lib. 1. Consuetud. Cluniacensium c. 3. *Servitoribus autem expectatis, usque dum & ipsi surrexerint à mensa, agitur officium, vel quod à nostratibus Vigilia vulgò appellatur, quod aliquando cum tanti defuncti non haberentur, fieri solebat cum tantum lectionibus tribus & responsoriis, nisi alicujus fratris anniversario superveniente.* Vide Durandum l. 2. de Ritib. Eccles. cap. 24. n. 14.

Vigiliæ, quæ in Concilio Autisiodorensi c. 3. fieri prohibentur, intelligendæ sunt non eæ duntaxat, quæ in privatis domibus fieri consueverant, ut observat Baronius an. 599. n. 53. 54. sed eæ etiam, quæ in ipsis ædibus sacris; sed cum choreis, & pagano ritu: *Non licet compensas in domibus propriis, nec vigilias in festivitatibus Sanctorum facere.* Vetus formula, post Pœnitentiale Theodori p. 350. *Si in solennitatibus abstinuerit se ab uxore sua, — si ivit ad choreas, & maximè in Ecclesia & devotè, sicut quidam, qui faciunt vigilias in festis in quibusdam partibus, & faciunt ludos inhonestos.*

Sed

Sed &, ut supra observatum, *Vigiliæ in honore Domini Martini* celebrari, at superstitiosæ vetantur in eodem Concilio Autisiodorensi c 5. ut & *in Vigiliis circa corpora mortuorum*, vetantur *choreæ, & cantilenæ, seculares ludi, & alii turpes & fatui*, in Synodo Wigorniensi an. 1240. c. 5. ubi additur: *Nec ad dictas vigilias aliqui veniant, nisi causa devotionis*, &c. Adde Concil. apud Pontem Audomari an. 1279. c. 10.

Vigilias facere dicebantur Tyrones, qui Militarem ordinem erant consecuti; pridie enim in Ecclesiam secedebant, ibique pernoctabant, orationibus dantes operam. Matthæus Westmonast. an. 1306. *Ipsa quoque nocte in templo prædicti tyrones, quotquot poterat capere locus ille, suas vigilias faciebant. Sed Princeps Walliæ præcepto Regis patris sui, cum præcelsis tyronibus fecit vigilias suas in Ecclesia Westmonasteriensi*. Vetus Ceremoniale Creationis Militum de Balneo: *Et en ceste guise demorera l'Escuier en la Chapelle, tant qu'il soit jours, tousiours en oroisons & prieres, requerant le puissant Seigneur, & sa benoite mere, que de leur digne grace leur donne pouvoir & confort à prendre cette haute dignité temporelle en l'onneur & louange de leur, de sainte Eglise, & de l'Ordre de Chevalerie. Et quant on verra le point du jour, on querra le Prestre pour le confesser*, &c. Vide *Miles*.

Vigiliæ murorum, à quibus nemo excusatur. Greg. M. l. 7. Ind. 1. Epist. 20. *Quia verò comperimus, multos se à murorum vigiliis excusare, sit fraternitas vestra sollicita, ut nullum neque per nostrum vel Ecclesiæ nomen, aut quolibet alio modo defendi à vigiliis patiatur; sed omnes generaliter compellantur*, &c.

Vigilias cum clava notificare. Charta Chrodegangi Episcopi Metensis an. 765. apud Meurissium: *Debent omni nocte vigilare, & vigilias cum clava invicem notificare*. Id est is, qui *vigilias* facit, debet clavæ percussione subinde se vigilare indicare, quod etiamnum faciunt *vigiles* in *Berfredis* seu turribus, urbium sub regni confinia.

VIGILIARII, Monachi, qui in monasteriis alios evigilant ad Matutinos, quibus *sollicitudo excitandi incumbit*, qui *septimanam excitationis exercent*. Regula Magistri c. 31. Regula S. Fructuosi cap. 3. *Ita ante medium surgentes noctem, duodenos per choros recitent Psalmos, secundum consuetudinem; prius tamen quàm surgant cæteri, à vigilariis Fratribus Præpositus excitetur, ut cum benedictione sua & signum moveatur, & cunctorum lectula ab eo, priusquam consurgant, strenuè visitentur*. Hi etiam

Vigilgalli vocati, ut observat eadem Regula Magistri d. c. ex singulari *Vigilgallus*; à galli gallinacei vigilantia: *Magna enim merces apud Dominum est excitantium ad divinum opus, quos pro fama Regula Vigilgallos nominavit*.

VIGILIUS, Γρηγόρειος, in veterib. Glossis pag. 359.

VIGORATUS, Vigore præditus, *Vigoureux*. Dudo l. 3. de Act. Norman. p. 128. *Cernens eum vigoratum & præcellentem in omnibus factis*, &c.

VILAGER. Tabularium Prioratus *de Levves* in Anglia fol. 16. *Et flagellabit præbendam Prioris per unum diem cum corredio domini, & habebit 2. panes ad vesperam cum companagio, exceptis illis, qui non dant vilager*. Ibid. fol. 14. *Quicunque in villa de Hecham habuerit bovem vel vaccam, dabit 1. den. ad Inventionem S. Crucis, & pro vitulo unius anni obol. Et qui plures habuerit, tot denarios de vilager*. Et paulò post: *Osemundus de Stane pro suo vilager*, &c. — *dant vilager cum suo censu*, &c.

VILANIA. Vide *Villenagium*.

VILARNIPINNIUM. Vide in *Usis*.

VILLA, Civitas, Gallis *Ville*. Ita usurpasse videtur Rutilius Numatianus in Itiner. dum oppida à civitatibus distinguit, & ortas civitates ex oppidis indicat:

Nunc villæ ingentes, oppida parva prius.

Lambertus Schafnaburg. ann. 1073. de urbe Hartesburg: *Et quia villam viris fortibus valias & feris undiq; munitam ita. ursare haud alis tutum putavit*, &c. Will. Brito lib. 2. Philipp.

Hic obstat Comiti, ne vires transferat ultra,
Tam bona ne pereat sub eodem villa furore.

Et Nicolaus de Braja in Ludovico VIII. de Rupella:

Ingreditur villam, victori supplicat hostis.

De Avinione.

Quos villæ statuit custodes Rex Ludovicus.

Villas hodie, non quomodo Latini prædia rustica; sed complurium in agris mansionum vel ædium collectionem appellamus. Jo. de Janua: *Villa, dicitur à vallis, quasi vallata, eò quòd vallata sit solùm vallatione vallorum, & non munitione murorum. Inde Villanus*. Glossæ Basil. Αἱ δὲ οἰκοδομαὶ εἰ μὲν τῇ πόλει οἰκεῖαι λέγονται, ἐν δὲ τοῖς χωρίοις, βίλαι. Vita S. Gregorii primi Episc. Aniciensis: *In quodam vico, — quem situm juxta fluvium Bornæ vulgaris lingua Villam nuncupavit, eò quòd polleret quondam frequentia pagensium, ac pluribus tuguriis*.

Liber inscriptus *Cartaria*, scriptus tempore Ricardi II. Regis Angl. *villas* dividit in *murales* & *rurales*: ac *rurales* quidem ait, *continere campum, pratum & boscum*. Sic passim in Chartis, terra arabilis, prata, pascua, bosci, dicuntur jacere *in villa de*, &c. Jo. Fortescutus de Laude Legum Angliæ cap. 24. *Hundreda dividuntur per villas, sub quarum appellatione continentur & burgi atque civitates. Villarum etenim metæ, non muris, ædificiis, aut firatis terminantur; sed agrorum ambitibus, territoriis magnis, hamletis quibusdam, & multis aliis, sicut aquarum, boscorum, & vastorum terminis, quæ jam non expedit nominibus designare, quia vix in Anglia est locus aliquis, qui non infra villarum ambitus contineatur, licet privilegiati loci quidam infra villas de eisdem villis pars esse non censentur*. Bracton. l. 4. tract. 1. cap. 31. §. 1. *Sciendum, quòd de jure gentium agris sunt termini positi, ædificia sunt collata sive & vicinata, & ex qua collatione fiunt civitates & villæ, & ex pluribus ædificiis collatis & vicinatis, & non ex uno ædificio constructo, ut si quis in agro unicum faciat ædificium, non erit ibi villa; sed cum ex processu temporis cœperint coadunari & vicinari plura ædificia, incipit esse villa*, &c. Et lib. 5. tract. 5. c. 28. §. 1. *Villa est ex pluribus mansionibus vicinata, & collata ex pluribus vicinis*. Quo loco pro *collata*, Fleta lib. 6. cap. 51. §. 2. habet *villata*. Vide in hac voce.

Villæ Regiæ, Dominicæ, quæ Regum erant propriæ. *Palatia, Curtes Regiæ, Fisci* & *vici Regis*, interdum nudè *Villæ* appellatæ in Francorum Annalibus. *Villæ Regiæ atque proprietates*, in Annalib. Francor. Bertinianis anno 858. Theganus de Ludovico Pio Imp. cap. 19. *In tantum largus, ut antea nec in antiquis libris, nec in modernis temporibus auditum est, ut villas regias, quæ erant sui, & avi, & tritavi, fidelibus suis tradidit eas possessiones sempiternas, & præcepta construxit, & annuli sui impressione cum subscriptione manu propria roboravit*. Unde colligitur, villas istas fuisse ex propriis Regum patrimoniis, quandoquidem Ludovici tritavorum fuere. Iidem Annales Bertiniani an. 867. *Vicario scilicet Salomonis Comitatum Constantini cum omnibus fiscis & villis Regiis & Abbatiis in eodem Comitatu consistentibus — confirmat*. Charta Henrici II. Imp. an. 1023. apud Nicol. Zyllesium sic clauditur: *Actum in Triburia, Regia villa, Palatio publico*, &c. Eadem *Villæ Regiæ* nomenclatura donantur *Wemodus*, apud Miræum in Cod. Donat. piar. p. 28. *Carisiacum* in Vita Lud. Pii ann. 834. *Cassinogilus*, apud Ademarum in Vita Ludov. Pii initio, &c. Alias in Anglia

Anglia proferunt Asserus de Gestis Ælfredi ann. 853. 871. 878. 885. Matth. Westmonast. an. 870. Simeon Dunelm. an. 887. &c.

Villæ fiscales, quæ ad fiscum pertinent, apud Gregorium Turon. lib. 6. cap. 32. Flodoardum lib. 1. hist. Remensis cap. 20. &c.

Villæ publicæ, quæ ad Fiscum regium pertinent. Eutropius lib. 10. *Nicomediæ villa publica obiit.* Anonymus de Gestis Constantini M. *Et in villa publica Appia via—custodiri fecit.* Alibi, mortuum ait Constantinum M. *in suburbano Constantinopolitano, villa publica, juxta Nicomediam.* Fredegarius: *Omnes Francos, sicut mos Francorum est, Bernaco villa publica ad se venire præcepit.* Idem an. 761. *Melciacum villam publicam incendio cremaverunt.* Et an. 766. *Totam regionem illam vastans, villas publicas, quæ ditionis Vuaifarii erant, totas igne cremare præcepit. Sparnacus, prædium publicum*, in Passione S. Bercharii apud Camusatum pag. 69. Adde Jonam in Vita S. Columbani cap. 19. Annales Francor. Metenses ann. 692. 714. 754. Chronicon Hildesheimense ann. 741. &c. Vide *Vicus publicus*.

Villæ dominicales, Dominicatæ, & *Indominicatæ*, propriè Regum vel dominorum. *Villæ Dominicatæ*, quibus opponuntur *Villæ vassallorum*, in Annalib. Francor. Bertinianis an. 870 Edictum Pistense c. 5. 8. *Villæ nostræ indominicatæ*, &c. Charta Divisionis Imperii Ludovici Pii, edita à v. cl. Steph. Baluzio, cap. 2. *Et insuper duas villas dominicales ad suum servitium*, &c. Poëta Saxonicus in Carolo M. an 785.

——Properarunt protinus ambo
Ad Regem, jam tum fuerat, qui fortè reversus
Ad villam propriam, quæ dicitur Attiniacus.

Ubi *propriam*, idem valet, quod *Dominicam*. Vide *Dominicus*.

Villæ Capitaneæ, Majores, in Capitulari de Villis, cap. 19.

Villa legis, quæ legibus suis regitur, & judices suos habet, Majores & Scabinos: *Ville de Loy*, in Consuetud. Bononiensi art. 13. 99. Aresta Candelosæ ann. 1262. f. 125. *Determinatum, quod homines Crispiaci in Laudunesio possunt arrestari in villa D. Ingeranni de Cociaco, quæ dicitur Fara, & est villa legis, pro debitis ipsorum, per justitiam ipsius Ingeranni*, &c. Ibidem fol. 14. *Non est probatum, quod Burgenses D. Regis non possunt arrestari in villa regente se per legem.* In alio Arresto 20. Aug. an. 1411. *Tenremondia*, seu Teneræmunda in Flandriæ Comitatu, dicitur *notabilis villa legis, habens campanam, sigillum, burgesiam, & banleucam*, &c. In hist. Betuniensi p. 116. Vide Raguellum in v. *Loi*.

Villæ mercatoriæ, Marchandiæ, quæ habent jus nundinarum, in Fleta lib. 1. cap. 24. §. 8. lib. 2. cap. 50. §. 30.

VILLAGIUM, Villa, vicus, ex Gallico *Village*. Occurrit apud Nicolaum Uptonum lib. 4. de Militari officio pag. 135. Perardum in Burgundicis p. 313. & in Chartis variis.

VILLANIA, Probrosa actio, qualem *villani* & viri ignobiles facere solent; ex Gallico *Villenie*, Italico *Villania*. Auctor Destructorii vitiorum cap. 105. *Vulgariter dicitur, Villanus ille est, qui facit villaniam, non qui in villa nascitur.*

Item Injuria, probrum, convitium, contumelia. Aresta an. 1284. in Regesto Parlam. B. fol. 69. *Occasione cujusdam injuriæ seu villaniæ dicto Girardo irrogatæ*, &c. *Villania seu improperia*, in Charta an. 1338. apud Petrum Mariam Campum in Regesto 3. part. hist. Placent. p. 290. Vetus Consuetudo Normanniæ cap. 86. *En simple ledange, se cil qui l'a dit, en est attaint, il le doit amander à la Justice, & à celui qu'il ledanga, & doit dire simplement que la villanie, que il lui dist par follie, n'est pas en luy.* Statutum Philippi Pulchri Regis Franc. ann. 1302. pro Castelleto Parisiensi in Regesto 12. Chartophyl. Regii ch. 12. *Et autel sera fait as villanies dites entre petites personnes & batteures legeres, & en petites querelles.*

Le Songecreux:

Ceus sont villains qui villanie font.

Vide in *Villanus*.

VILLANI dicti sunt à *villa*, eò quòd in villis commorentur, qui & *Rustici*, à ruribus, quæ excolunt, & *Pagenses*, &c. apud Vitalem Episcopum Oscensem. Constitut. Neapolit. lib. 2. tit. 32. *Villanus, qui in villis & casis habitat*, &c. Brito in Synonymis:

Rusticus, agricola, rudis, & villanus, agrestis,
Runco, ruricula, rurestris, villicus assint.

Ebrardus Betuniensis in Græcismo:

Quando mulcetur villanus, pejor habetur,
Pungas villanum, polluet ille manum.
Ungentem pungit, pungentem rusticus ungit.

Notum apud nos proverbium. Capitul. Karlomanni tit. 2. cap. 14. *Volumus, ut Presbyteri & .. inistri Comitis villanis præcipiant, ne collectam faciant, quam Geldam vocant, contra illos, qui aliquid rapuerunt.*

Villani propriè apud Scriptores ævi inferioris dicuntur, qui *villæ* seu glebæ adscripti sunt, & vilis ac servilis habentur conditionis, & ut servi in commercio erant, & cum villis ac prædiis venibant. Charta Willelmi II. Regis Angliæ apud Ordericum Vital. lib. 6. pag. 602. *Dedit & 16. rusticos ad ipsas decimas custodiendas, atque 9. Ecclesias. Dedit enim 3. villanos*, &c. Ubi *Rustici* & *Villani* iidem sunt. Eodem lib. *Ipse quoque terram & villanos, & omnes consuetudines de ipsis villanis in vico Silvatico concessit.* Charta Alfonsi Regis Castellæ æræ 1240. apud Marcam in Hist. Beneharn. c. 14. n. 6. *Dono igitur vobis quindecim villanos, quos habeo in Aigonne & in Sa, cum omnibus juribus, quibus mihi tenebantur jure hæreditario, ut in perpetuum habendos, & irrevocabiliter possidendos.* Britton. in Legib. Angl. pag. 78. *Nul ne poet estre vilein, fors que de auncienne nativité, ou par reconnoissance, ne nul ne peut estre plus vilein de autre. Car un que est serfe, il est ausi serfe come nul autre; car sount touts de autele condition. Vilain*, in Consuetud. Marchensi art. 153. *Le Roman de Vacces ou de Rou MS.*

Et porce qu'il tollut as villains lor labor,
Les semences & les biens, & tout lor autre ator, &c.

Occurrit passim vox *Vilani* ea notione in Chartis Normanno-Siculis apud Rocchum Pirrum. Hunc vide tom. 2. pag. 387. 388. &c. & Fulconem Benev. p. 341. &c.

Differunt tamen *Villani* à servis. Petrus de Fontanis in Consilio à nobis edito cap. 21. *Et sache bien, ke selonc Diex ke tu n'as mie pleniere poesté seur ton vilain. Dont se tu prens du sien fors les droites redevances ki te doit, tu les prens contre Dieu & seur le peril de t'ame & come robierres. Et ce kon dit, toutes les coses ke vilains a, sont son Seigneur, c'est voirs à garder. Car s'il estoient son Seigneur propre, il n'avoit nule difference entre serf & vilain, mais par nostre usage n'a entre toi & ton vilain Juge fors Dieu, tant com il est tes coukans & tes levans, s'il n'a autre loi vers toi fors le commune.* Adde Brittonum de Legib. Angl. c. 31. initio.

Villani socmanni, qui tenent tenementa sua *in socagio*.

Villani adventitii, qui ea tenent per certa servitia & expressa ex conventione, &c. apud Bractonum lib. 2. c. 8. §. 2.

Villanorum rursum alii sunt aspicientes ad manerium, vel tenementum aliquod, qui scilicet ad ea spectant,

ctant, & quibus adscripti sunt, ita ut cum iis veneant. *Aspicere* enim *Manerium*, & soli villani dicuntur; res verò aliæ ab iis dependere. Alii denique

Villani in gros, seu *Villains en gros*, qui nullas terras habent, ratione quarum certo tenemento adscribantur, vel qui in curia recordi se pro villanis agnoscunt. Vide Littleton. sect. 181. & seqq.

Villani uxor, non *Villana*; sed *Nativa* appellatur, solique viro *Villani* appellatio congruit. Idem Littleton sect. 286.

Villani Collaterii, & de *Parada*, apud Hispanos, de quibus ita Vitalis Episcopus Oscensis: *Villani Collaterii tam crudeli erant subditi servituti, ut etiam inter filios dominorum suorum ducerentur gladio dividendi, qui quondam, temporum conditione cogente pestifera eorundem, contra dominos suos insurgentes, tandem composuerunt cum eis communiter, & ultranea voluntate certa tributa & conditiones supra se & suis filiis assignantes. Qui post compositionem hujusmodi Villani de Parada taliter nuncupati, hoc cum suis dominis inter cætera pepigerunt, ut quotiescunque domini eorum fidejussione indigeant, hujusmodi solvere sint compulsi; nec si dominus, pro quo fide jussit, indemnitati ejus voluerit providere, nunquam postea pro ipso domino fidejussione ratione aliquo teneantur.* Eximinus Petri Salanova Justitia Aragonum, & Martinus Didacus *Daux* Justitia Aragon. lib. 6. Observant. tit. de Privileg. Militum §. 7. *Item sunt quidam, qui dicuntur Villani de Parada, id est, de conventione; scilicet illi, qui nihil habent, nisi de bonis Infancionum, & in domibus Infancionum populati sunt cum conventione, ut semper ibi sint. Et tales non peytant in aliquo cum hominibus signi Regis, nec pro ganatis, neque aquis, ut quidam dixerunt.* Ubi Salanova videtur indicare *Villanos* ejusmodi *de Parada* nuncupatos, quod ita cum dominis de specie servitutis convenerint. Atqui *Parada* apud Hispanos, non est *conventio*; sed hospitium, vel potius præbitio hospitii; quomodo *Parata* usurpatur Scriptoribus ævi inferioris, uti suo loco docuimus. Proinde longè probabilius videtur, ita appellatos, quod *paratas* dominis suis præberent, hoc est hospitia, præstationes, & *procurationes*. Quod sanè satis docet idem Vitalis Episcopus: *Quæ deverta sunt reliquiæ illius pestilentis & miseræ illius conditionis Villanorum de Parada, quæ in usu per desuetudinem habentur.* Ea autem *deverta*, de quibus loquitur, quæque *Ricis hominibus* præstabantur, sunt quædam *personalia tributa, ut est panis & pullus; & quædam alia, quæ secundum diversa consuetudines præstantur à singulis domibus annuatim.* In Foris Oscæ ann. 1247. fol. 21. *Villanus de parada tenetur fidejubere pro suo domino, quotiescunque necesse fuerit ipso domino*, &c. Vide Michaëlem *del Molino* in Repertorio in v. *Villanus*.

VILLARE, *Villaris*, Villula, vel viculus decem aut 12. domorum, seu familiarum, in Scaligerianis: *Hameau*. Charta Cyliniæ filiæ Deodati uxoris Bajonis Viri Inlustris ann. 7. Childerici Regis, ex Tabul. Flaviniacensi: *Terras scilicet villares, cum ipsa casa indominicata, cum omnibus ædificiis*, &c. Testamentum Bertichramni Episcopi Cenoman. *Cum villare, cui nomen Pincimiaco*, &c. Stephanus Monachus in Vita S. Rudisindi Episc. Dumiensis n. 5. *Hoc villare fuit hæreditas avorum suorum, situmque erat in amœna valle.* Charta Caroli C. ex Archivo Gerundensis Ecclesiæ: *Et in pago Bisuldunensi villam, quæ nominatur Baschara cum suis villaribus*, &c. Alia ejusdem Caroli an. 869. *Villulam, quæ vocatur Prunetas, cum suo villare Domnolina.* Flodoardus lib. 2 hist. Remens. cap. 2. *Childebertus etiam Rex villarem quendam situm in Vosago prope fluvium Satoam, tam ipsi quam Ecclesiæ suæ possidendum, instrumentis adhuc manentibus invenitur tradidisse.* Et cap. 5. n. 27. *Ac portionem suam de villari quodam*

cum mancipiis, vineis, pratis, cæterisque ... ..., &c. Vetus Charta ann. 679. ex Tabulario S. Benigni, apud Perardum: *Curtiferis, villaribus, campis*, &c. Alia an. 890. apud eundem: *Donatumque in perpetuum esse volo, — id est, villarem integrum cum casis ... ...*, &c. Adde Chartam 62. inter Alamannicas Goldasti, & alias apud Baldricum in Chronico Camerac. lib. 1. c. 52. Doubletum in hist. Sandionys. pag. 813. Catellum lib. 5. Rerum Occitan. p. 747. 777. Baluzium in Notis ad Concilia Narbon. p. ... 7... 76. & in Appendice ad Capitul. num. 60. 62. 64. 75. ... 96. 119. 144.

Villaricellus, in Charta an. 878. ibid. n. 110.

Villarium, non semel in Foris Aragonum.

VILLATA, *Villeta*, Adunatio plurium mansionum, seu villa major. Fleta lib. 6. c. 51. *Inter Mansionem, & Villam, & Manerium est differentia; quia Mansio esse poterit constructa ex una domo vel pluribus, & sic dicitur habitatio una & sola, cum nulli sit vicina. Si autem alii mansioni fuerit vicinata, ideò propter hoc erit Villa. Villa verò ex pluribus mansionibus est vicinata, & Villeta ex pluribus vicinis; Manerium autem fieri potest ex pluribus villis, vel ex una; plures enim villæ esse possunt in corpore unius manerii, sicut & una*, &c. Ingulfus p. 860 *Quod si extra prædictos 20. pedes in ripis exterioribus aquarum vestrarum, aut extra villata, quæ communia vobiscum vendicant in occidentalibus marisciis vestris*, &c. Gervasius Dorobernensis ann. 1169. *Et Missis servientibus suis per omnes villatas Angliæ faciant jurare omnes illos, qui ad Comitatus non venerint, quod hæc mandata cum cæteris tenebunt.* Idem Scriptor an. 1170. *Inquiratur de Vicecomitibus & Ballivis eorum, quid vel quantum acceperint de singulis hominibus*, &c. Monasticum Angl. tom. 1. pag. 583. *Extra verò hos terminos, hoc, sive altarum villatarum facere potuimus*, &c. Mox: *Sic enim Turkillus per Regem Cnud constituit, ut nulla villata in alterius marisco foderet vel falcaret sine licentia.* Officium Coronatoris: *Statim accedere debet* (Coronator) *& statim mandare 4. villatas vicinas, vel 5. vel 6. quod sint coram ipsis in tali loco.* Infrà: *Appretiare faciant terras, blada & catalla, sicut statim vendi possint, & statim liberentur toti villatæ, ad respondendum de prædictis coram Justitiariis.* Fleta lib. 1. cap. 18. §. 11. *Si aliquid receperit de villatis, in quibus fieri fecit ad jurationes.* Adde cap. 24. 5. 7. Vide *Villa*.

VILLATICUS, Rusticus, in Legibus Presbyterorum Northunbrensium c. 51.

VILLATUS, *us*. Fori Oscæ sub Jacobo I. Rege Arag. ann. 1247. *Ad constructionem & reparationem villæ villatuum, & murorum.* Sed videtur legendum *vallatuum*. Vide Foros Aragon. f. 145. & supra in hac voce.

VILLENAGIUM, Conditio Villani. Glanvilla lib. 5. c. 1. *Placitum est quandoque inter aliquos, quando quis trahit alium à libertate in villenagium; vel quando aliquis, in villenagio positus, petit libertatem. Cum quis autem petit alium in villenagio positum tanquam nativum suum, habebit Breve de nativis Vicecomiti directum*, &c. Cap. 5. *Pluribus autem modis potest in libertatem aliquis in villenagio positus deduci*, &c. Adde Regiam Majestatem lib. 2. cap. 11. 12.

Villenagium, præterea definitur *Villanum servitium*, id est, illud, quod *Villani* præstant; interdum circuitus manerii vel feudi, cui villani adscribuntur. Statuta S. Ludovici: *Si tes vilains achete un fief, qui tient de tot franchement, & il lieve & couche en ton vilenage.*

Villenagium denique est Tenementum villani, vel quod *villano* concessum est ad excolendum, sub onere præstationis, census, & operarum; ita ut, qui ejusmodi tenementum possidet, inde servitutibus obnoxius sit, sive *villanus*, sive *liber*. Nam liberi possunt etiam

etiam tenere villenagia, nec ei, *qui liber est, villenagium vel servitium quidquam detrahit libertatis*, ait Bracton. lib. 1. c. 6. §. 1. cap. 8. §. 1. Littleton sect. 172. Britton. pag. 165. & alii. Fleta lib. 5. c. 5. §. 18. *Villenagium est, quod traditur villanis ad excolendum, & terra precarie dimissa, quæ tempestive, & pro voluntate domini poterit revocari.* Bracton. lib. 1. c. 11. §. 1. ait servos, sive nativos appellari, *qui tenent villenagia, & per villana servitia & incerta, qui — villanas faciunt consuetudines, & quidquid eis præceptum fuerit.* Charta Edvv. III. Regis Angl. *Cum vvardis, relevius, & escaetis, nativis & coterellis suis, & eorum catallis & sequelis & tenementis, quæ quondam quidam nativi & coterelli de ipso tenuerunt in villenagio.* Charta Philippi Aug. Regis Franc. ann. 1185. in hist. Vastinensi pag. 707. *Omnes feodi servientium cadent & venient ad censum in villenagium ea ratione; quod qui domum in feodo habuerat, eam ab Ecclesia Ferrerarium tenebit ad censum 5. solid. donec aliam in terra habeat, unde 5. sol. reddat. Si autem in terra Ecclesiæ domum jam habet, vel deinceps habuerit, quæ non sit in feodo, de ea 5. solidos reddet, sicut & alii. Domum verò suam de feodo, cum alio feodo suo, ad censum 12. denar. in villenagio tenebit.* Tabularium Campaniæ ann. 1279. *Quos nos tenemus in villenagium, id est, ad censum quidquid habemus ad Triamb. sicut alii*, &c. Charta Abbatis Grassensis in Occitania in Regesto Carcassonensi fol. 34. *Abbas verò & Conventus, qui supra à summus nominati, habebimus in castris & villis propriis nostris villenagia & burgencias, quæ propter hæresia & faidimentum cadent in commissum, si à nobis teneantur quicunque dicta Villenagia, seu Burgencias, vel partem ex eis tenuerint. Si sit Miles, Burgensis, vel alius, habebimus mobilia, quæ erunt in villenagio & burgis nostris & castris, & villis propriis nostris, si propter hæresin vel faidimentum ceciderint in commissum.* Charta Abbatis Fiscanensis in Tab. Fisc. fol. 37. *Concessit Roberto — dimid um villenagium apud Escrutevillam tenendum de Ecclesia Fiscanensi, faciendo omne jus vel servitium, quod debetur de dimidio villenagio.* M. Pastorale Eccl. Parisiensis l. 1. c 15. an. 1263. *Quam domum ipse Presbyter promisit bona fide, quod ipse tenebit in villenagium, & ipse solvet ratione dictæ domus talliam, costumas, redhibitiones & alia onera.* Adde lib. 2. ch. 25. 26, 27. 30. 31. 32. ubi de villenagiis agitur. Tabularium Fossatense f. 34. Monasticum Anglic. to. 1. pag. 148. 493. 554. tomo 2. pag. 138. 139. Historiam Academiæ Parisiensis to. 3. p. 498. &c.

Villenagiorum aliud *purum*, aliud *privilegiatum*. *Villenagium purum* est, quod sic tenetur, quod ille, qui tenet in villenagio, sive liber, sive servus, faciet de villenagio, quidquid ei præceptum fuerit, nec scire debeat sero, quid facere debeat in crastino, & semper tenebitur ad incerta. Talliari autem potest ad voluntatem domini ad plus vel minus, &c.

Villenagium privilegiatum est illud, quod tenetur à Rege, idque dicitur *socagium villanum*. Eorum autem privilegium est, quod à gleba amoveri non debent, quamdiu velint, & possint facere servitium debitum, & hujusmodi Sockmanni dicuntur *Glebæ adscriptitii*. Villana autem faciunt servitia; sed determinata. Nec compelli possunt contra voluntatem suam ad tenenda hujusmodi tenementa, & ideo dicuntur Liberi. Dare autem non possunt tenementa sua, nec ex causa donationis ad alios transferre, non magis quàm Villani puri, & unde, si transferri debeant, restituunt ea domino, vel ballivo, & si ipsi ea tradunt aliis in villenagium tenenda. Ita Bracton. l. 4. tract. 1. cap. 28. §. 1. Vide eundem lib. 1. cap. 6. §. 1. cap. 8. §. 2. lib. 2. cap. 6. §. 2. Plura de *Villenagiis* habentur apud Littletonem sect. 172. & sequentibus, Brittonem cap. 66. & in Consuetudine Marchensi art. 147. & seqq.

Vilania, & *Villania*, idem quod *Villenagium*. Tabularium S. Amantii Inculismensis: *Accepit Guillelmus Galolius de Abbate Joscelino vilaniam dou Vilar de la Croz Bochart, cum hominio.* Tabular. Dalonensis Abbatiæ fol. 148. *Damus in perpetuam eleemosynam vilaniam supradicti loci.* Observantiæ Regni Aragon. l. 6. de Munitionib. *De consuetudine licet Infantionibus regni sic proprium recipere, & non dare pro aliqua villania, & per consequens exactionibus regalibus cum peteritis non teneantur contribuere*, &c.

Vilanaticum, *per vilanaticum tenere*, in Judicato Consulum Placentinorum ann. 1153. apud Petrum Mariam Campum in hist. Eccl. Placentin.

VILLICUS. Gloss. Lat. MS. Reg. *Villicus, Actor, Exactor villæ pensionum, Insularius.* Papias ex Isidoro lib. 9. cap. 4. *Villicus, Dispensator vel Gubernator. Propriè villæ est Gubernator, unde à villa nomen habet.* Gloss. S. Benedicti cap. de Agric. *Villicus*, οἰκονόμος. Gloss. Gr. Lat. οἰκονόμος ἐπὶ τῆς χώρας, *Villicus*. S. Hieronymus Ep. 151. Quæst. 6. *Villicus propriè villæ gubernator est, unde & a villa Villicus nomen accepit: οἰκονόμος autem tam pecuniæ quam frugum & omnium, quæ dominus possidet, dispensator est; unde & οἰκονομικὸς, Xenophontis pulcherrimus liber est, qui non gubernationem villæ; sed dispensationem universæ domus, Tullio interprete, significat.* Riculfus Suessionensis Episcopus an. 889. c. 15. *Villici, id est, provisores villarum.* Passim Scriptores Latini veteres, & ex recentioribus Rudolfus Presbyter in Vita Hrabani Mauri, Will. Malmesbur. lib. 1. de Gest. Anglor. cap. 2. præterea Lex Wisigoth. lib. 6. tit. 1. §. 1. lib. 9. tit. 1. §. 8. 9. lib. 11. tit. 1. §. 2. Capitula Caroli Magni lib. 6. cap. 120. &c.

Sed posterioribus seculis pro eo accipitur, qui vulgò *Major* villæ dicitur, seu is sit ad tempus, ut sunt *Majores* Scabini in civitatibus; sive id muneris habeant in prædiis rusticis ratione feudi. Charta Abbatis de Crista in Tabul. Campan. Bibl. Regiæ fol. 365. *Institutio autem & destitutio Villici, id est, Majoris & omnium servientium villæ — erit in dispositione mea.* Lambertus Ardensis: *Ab antiquo Comites Walteri tempore, quendam Villicum, vel Præpositum, quem antiquiora tempora Vassum suum appellant, in terra Ghisnensi habebant, qui de omnibus decimis & possessiunculis, quas in eadem terra possidebant, eis, ut Villicus, sufficienter respondebat*, &c. Charta Adalberonis Episcopi Metensis ann. 1065. *Cæterùm testati sunt Abbatis vel Villici meì esse arbitrii, ut legitimè & liberè quicquid libuerit, sine Advocato possint placitare de terris, de domibus*, &c. Joannes de Beka an. 1322. *Ex parte sua Ballivum sive Villicum deputavit.* Idem in Heriberto Episcopo: *Nam antea Pontifices, aut per seipsos, aut per villicos eadem dominia judicaverunt. Villicus & Scabini Leodienses*, apud Joannem Hocsemium cap. 10. *Villicus & Scabini de Vilvordia*, in Charta ann. 1232. apud Miræum in Donat. Belgic. lib. 1. cap. 99. Atque hac notione passim accipitur, in Orig. Murensis Monasterii pag. 36. in Chronico S. Trudonis lib. 5. pag. 395. apud Ægidium Monach. Aureæ vallis cap. 26. Innocentium III. lib. 33. Epist. 55. & in Chartis variis apud Meurissium in hist. Episcopor. Metensium pag. 437. 473. Hieron. Vignerium in Stemmate Alsatico pag. 110. 112. 118. 121. 122. Petrum Chiffletium in Beatrice Cabilon. pag. 134. 156. 159. 171. Chapeavillum in hist. Leodiensi tom. 2. pag. 54. 305. Miræum in Cod. Donat. piar. pag. 310. Duchesnium in historia Luxemburgensi pagin. 28. &c.

Villici Ministeriales. Charta Conradi Imp. ann. 1145. *Villicos ministeriales & Scabinos ponere vel deponere poterit Præpositus Marsnensis sine Advocato. De reditibus S. Remigii per Villicum & Scabinos placitabit Præpositus sine Advocato.*

Curtes

Curtes Villicales, quæ subsunt *Villicis*. Charta Eberhardi Bambergensis Episcopi, in Chronico Reichersperg. an. 1154. *Tres videlicet curtes villicales cum adjacentibus molendinis*, &c.

Villicare. Glossæ Lat. MSS. Regiæ: *Villicat, villam agit, vel colligit.* Epistola Nicephori Patriarchæ CP. apud Baron. an. 811. n. 81. *Ego autem non eorum, qui possunt villicare & regere hæc; sed dispositione & regimine indigentium particeps sum*, &c.

Villicatura, Munus Villici. Lambertus Ardensis: *Ghisnensis Comes factus Sifridus Villicaturam, sive Præposituram Villico, & suis reliquit hæredibus, à quibus denuò Ardensibus usque in hodiernum diem Villicatura sive Præpositura successit dominis.*

Villicatio, eadem notione. Charta Conradi II. Imp. apud Brovverum lib. 3. Antiquit. Fuldens. cap. 17. *Cui primum in mandatis dedimus, ut omnes villicationes à Laicis reciperet, & per Præpositos suos, viros honestos & religiosos officia dispensando disponeret.* Alia Marcvvardi Abbatis Fuld. ibidem cap. 18. *Nec mirum, nam Laici habebant inter se divisas villicationes, &, quod volebant, retinebant. Hac inquam occasione maxima distractio primum facta est huic Ecclesiæ. Nam quicunque Laicorum aliquanto tempore habebat inter manus villicationem hujus Abbatiæ, optimos exinde sibi excepit mansos, eosque pro beneficiali jure in suos hæreditavit filios, ita ut aliqua villicatio plures amitteret hubas, quàm retineret; & villicatio, quæ debebat servire in monasterio ad 14. dies, vix 7. serviret fratribus, & quæ 7. vix tres dies, vel prorsus nihil serviret fratribus.* Infrà: *Villicationes meas Laicis interdixi, quas statim cum fratribus meis & quibusdam rusticis, sicut mihi ratum & consultum videbatur, disposui.* Alia Conradi Imp. ann. 1114. apud Miræum lib. 2. Donat. Belgic. cap. 4. *Adjicimus quoque, ut sicut ex sententia Principum coram nobis judicatum est, nullus villicationem in possessionibus ad eundem locum pertinentibus hæreditario jure teneat vel repetat; sed Abbas, qui pro tempore fuerit, idoneum & fidelem Villicum de familia monasterii constituat.* Vide Traditiones Fuldenses lib. 3. tradit. 40.

Villicationes, Præstationes, quæ fiunt Villicis à Tenentibus. Charta Gaufredi Vicecomitis Bituricensis an. 1012. pro monasterio S. Ambrosii Bituricensi: *Relinquo quoque omnes consuetudines, videlicet villicationem, stabulationem, & ita liberum reddo eundem burgum*, &c. Notitia ann. 1190. ex Tabulario Eccl. S. Laudi Andegav. fol. 79. *Cum — molendinis, piscationibus, sanguine, villicatione*, &c. Tabularium S. Martini de Campis: *Dedit S. Martino de Campis — villicationem & capturam, & omnem consuetudinem justam & injustam, quam habebant in terra de Tullo*, &c.

Villicatio, Prædium rusticum, nostris *Ferme*. Marcvvardus Abbas Fuldensis: *Nam Laici habebant inter se divisas omnes hujus monasterii villicationes, &, quod volebant, retinebant. Nam quicunque Laicorum aliquanto tempore habebat inter manus villicationem hujus Abbatiæ, optimos exinde sibi excepit mansos, eosque pro beneficiali jure in suos hæreditavit filios; ita ut aliqua villicatio plures amitteret hubas, quàm retineret*, &c.

Villicaria, idem quod *Viaria*, seu *Vicaria*, vulgò *Voirie*. Regestum Castri Lidi: *Ad Texuam habet Comes Villicariam, sanguinem, raptum, furtum, incendium.* Occurrit ibi non semel. Charta an. 1227. in eodem Regesto fol. 13. *Et hæc teneat de me cum omni villicaria & cum justitia ad servitium equorum & armorum ad meas expensas, nec pro rebus prædictis aliud mihi teneatur impendere. Ego autem ipsius augmentum facere cupiens, ipsi pro servitio suo, honore scilicet & amore, augmentavi & concessi eidem Fulquero & suis hæredibus in homagium prædictam totam Senescalliam & Villicariam de Mota Achart*, &c. Charta Fulconis Regis Hierosol. & Comitis Andegav. pro Canonicis S. Laudi: *Quia — Gaufridus, Comes pater meus eisdem Canonicis dederat terram de Butta Meduanæ, cum aquis & villicaria, & omnibus consuetudinibus terræ*, &c. Vide *Major*, *Villicus*, *Vicarius*.

VILLOSA, *Villosus*, *Villusus*, Pannus τριχωτὸς, Gallis *Velu*, vox Latinis nota. Glossæ Lat. Gr. *Villosum*, μαλλωτόν. Traditiones Fuldenses lib. 2. tract. 38. *Lectaria, sive villosi, sive manutergia, sive cancelli, sive cujuscunque sint vestimenta linea vel lanea.*

Hinc nostri *Velous* appellarunt pannos laneos, vel potiùs sericos villosos, licèt alii, ut Goldastus ad S. Valerianum Cimelenensem pag. 105. à *Vellus* deducat. Matth. Paris in Vitis Abbatum S. Albani: *Quendam pannum villosum, qui Gallis Villuse dicitur, — ipsum asserens esse S. Amphibali Caracallam.* Regula Templariorum c. 70. *In omni tempore tegmine lineo, id est, veluso, frui bene licebit.* Necrologium Ecclesiæ Parisiensis 17. Kl. Julii: *Dedit — duas cappas de cangio viridi, unum pannum sericum, qui vocatur Veluel, & unum manutergium sericum.* Concilium Senonense an. 1320. cap. 4. & an. 1346. c. 2. *A parte exteriori almutias de cendeto seu de velveto deferre.* Vide Monasticum Anglic. to. 3. pag. 176. Vulgò *Veloux* appellamus, quam vocem à Græco βῆρος deducit Cujacius ad l. 4. de Vestib. holoveris lib. 11. *Serica enim*, inquit, *dixere βήρους, ut tunc Galli Verours.* Sed aliud est vocis etymon.

Sic porrò vocabant tersoria, sive lintea villosa ad tergendos pedes vel manus. Bonifacius Moguntin. Episcop. Ep. 3. *Transmitto — villosam ad tergendos pedes Dilectionis vestræ.* Zacharias PP. Epist. 1. ad eundem Bonifac. Episc. *Interea munuscula parva vobis direximus, — id est, villosam unam, & argenti & auri tantillum.* Alia ejusdem Bonifacii, quæ est 8. *Villosam ad tergendos pedes — servorum Dei.* Occurrit prætereà Epist. 74. & 95. Chronicon Fontanellense: *Lintea ad manus tergendas villosa.*

VILLUM, Τὸ οἰνάριον, *Petit vin*, vox à Terentio usurpata: Petrus Cluniacens. lib. 2. de Miracul. c. 28. de Cartusiensibus: *Inde est, quod pane furfureo semper utuntur, vino adeo adaquato, ut meritò magis villum, quam vinum dicatur.* Utitur semel alibi.

VILTRO. Vide *Veltrum*.

VIMARIUM. Regestum Castri Lidi in Andibus f. 52. v. *Et poeut prendre la bruiere sans fauchier en lou ou il a bois. Et poeut prendre les arbres arrachiez & brisiez sans vimaire; & se vimaire i avient, il n'i ont riens. Vimaires est quant l'en puet voir cinq arbres chaietz tout d'une veue.*

VIMPUM. Charta Philippi Regis Franc. an. 1304. ex 12. Regesto Chartophylacii Regii n. 195. *Plumbum, stamen, seu quodcunque metallum, cineres, vimpum, seu gravellam vinorum, & quascunque merces seu mercaturas alias*, &c. Videtur esse *vappa* Latinorum.

VINADA, Gall. *Vinade*, in Consuetudine Marchensi, dicitur obligatio, qua qui possidet prædium villanum, seu servile, tenetur semel in anno, vinum domini cum duobus boum jugis & carro in ejus domum deducere, nisi malit dominus quindecim solidos sibi pro hisce operis præstari, art. 138, 139. 140. &c. 192. 430. & in Arvernensi cap. 25. art. 21.

VINAGERIÆ, Ampullæ vinariæ, in quibus vinum reponitur ad sacrificium, *Burettes*. Hispanis *Vinagera*, unde nostris *vinaigrier*, ampulla, aceto reponendo idonea. Kalendarium Ecclesiæ Lemovicensis 9. Kl. April. apud Labbeum to. 2. Biblioth. pag. 760. *Qui decoravit sanctam Lemovicensem Ecclesiam de 4. ca-*

pellis munitis (f. minutis) *novis, cum paramentis altaris, duobus calicibus, uno argenteo aurato cum armis suis, & alio ex auro, cum duabus vinageriis*, &c.

VINAGIUM, idem quod *vinageria*. Acta Episcopp. Cenoman. p. 310. *Et per ipsum S. Juliano cum maxima balsami quantitate, & cum quinque palliis pretiosis, & vinagiis argenteis & deauratis, & acerra argentea, cujus materia artificium superabat; destinavit.*

VINAGIUM, *Vinaticum*, præstatio certæ vini mensuræ pro vineis, quæ vulgò domino feudi exsolvitur vice census, ut est in Consuetudine Claromontensi art. 121. *Les droits de vinages deuz pour & au lieu de censives sur vignes, se doivent paier à bord de cuves, & ne peut tirer le detenteur son vin, sans avoir premierement paié ledit vinage*, &c. Ejusdem *vinagii* meminit prætęrea Consuetudo Remensis art. 161. & Silvanectensis art. 263. Charta Gaufredi Comitis Andegavor. pro Abbatia S. Sergii: *Dono ergo — vinagium ex quatuor arpennis vinearum dominicarum.* Alia ejusdem Comitis in hist. monasterii S. Nicolai Andegav. pag. 10. *Perdonavi quoque vinagium omnium vinearum suarum, quamdiu ipsi vel Condonati eorum ipsas coluerint*, &c. Charta Gaufridi Andegavorum Comitis an. 1135. ex Archivo Regio: *Notum sit omnibus, — quòd Gaufridus Andegavis Comes, Fulconis venerabilis Hierosolymitanorum Regis filius, concessit omnibus hominibus Andegaviæ, quod debitores vinagii sui, unoquoque arpento suæ terræ, unde ipse vinagium habere debebat, & solebat per singulos annos proxima die post festum S. Michaelis pro vinagiis suis census ei redd..nt. Quod si illa die non reddiderint, proxima die sequenti & censum, & consuetam vinagii legem persolvent. Ac si nec censum nec legem reddere voluerint, Comes de vinea sive de terra suum velle faciet.* Alia ejusdem Gaufredi Comitis Andegav. ann. 1136. p. 71. *Vinagium omnium vinearum suarum, & foragium omnium terrarum suarum eidem Ecclesiæ concedo.* Alia an. 1162. in hist. Castilionea p. 26. *Septem modios vini de vinagio meo de Motana ad mensuram Castellionis, & illud vinum jure perpetuo possidendum concedo.* Alia anno 1209. ibid. p. 36. *Et sex modios vini in vinagiis ejusdem villæ*, Charta Guillelmi Episcopi Laudunensis in 31. Regesto Tabularii Regii: *Vinagia villarum Lavalli & Noviventi, videlicet 80. modios, & 4. sextaria, & dimidium vini annui reditus.* Charta Beatricis Abbatissæ B. Mariæ Suession. an. 1232. pro Communia Aisiaci: *Sciendum est etiam, quod si fortè contingat, quod homines prædicti velint solvere vinagium suum in vindemiis, & nos ea capere voluerimus, ipsi debent ea afferre in curiam nostram apud Aisiacum, nec tenemur ea recipere ante medium Martium, nisi voluerimus. Neque possumus homines compellere ad ea solvenda ante medium Martium. Et qui die medii Martii in solutione vinagii defecerit, emendaret nobis per 7. sol. & dimid. monetæ patriæ, & nihilominus reddere teneretur vinagium, & nos vinagii forum apponemus, secundum quod consuevimus. Et sciendum, quòd omnia vinagia debent esse ab albo vino, sano, legali, & pagabili.* Libertates concessæ à Galchero Comite Regitestensi an. 1255. villis de *Raucourt & Heraucourt: Contuli adhuc eisdem & concessi, quod quicunq; in dictis villis sub ista libertate & assisia manserit, vel venerit, quod ibi remaneat, & qui voluerit, liberè recedat, & de omnibus, quæ reliquerit, ubicunque gaudeat absolutè, ita tamen, quod duos solidos dictos assisiæ solvet, & adhuc solvet vinagium, sicut aliquis extraneus, salvo intercursu, si aliquis sit*, &c. Eadem habentur in Charta Libertatum Maceriarum concess. ab Hugone Comite Regitestensi an. 1233. Vide Alexandrum III. Epist. 32. apud Sirmondum, Sammarthanos in Archiepiscopis Turonensib. pagin. 771. 772. in Episcopis Andegav. pag. 125. Monasticum Anglic. to. 2. p. 980. &c.

Vinagium, pro *Wionagium*. Vide *Guidaticum*.

Vinagines. Charta Berlaii de Monsterello ex Tabulario Monast. Fontis Evraldi fol. 189. *Scilicet vineas, prata, nemus, census, vinagines, vel quasdam altasres*, &c. Ita edidit Michaël Cosnierus ad Vitam B. Roberti de Arbresello pag. 178. sed vereor, ne legendum sit *vinagia*. Regestum Ludovici Regis Siciliæ & Ducis Andegav. fol. 55. *Les vinaiges desdits lieux, qui se paient en moustoison.* Tabularium magnum Corbejensis monasterii: *Tout li roage & li forage de ledite ville sont sien* (à l'Abbé) *& li vinages, chest a savoir de tous les vins, qui sont amené en ledite ville & vendu.*

VINALIA. Tabular. Dalonensis Abbat. fol. 104. *Concedimus in perpetuam eleemosynam vinalia mansi pollene*. Infrà: *Et quod requirere poteramus in prædictis vinalibus.* Idem videntur *vinale*, quod *vinagium*.

VINARIA, in Gloss. Gr. Lat. οἰνών, ὁ τόπος. οἰνοφόρος γῆ, *vinifera terra.*

Vinarium, eadem notione in Charta Balduini Comitis Gisnensis, quæ habetur in Chron. Andrensi p. 459. *Præter terram, quæ contigua est vinario Monachorum.*

VINARIUS, Vinosus, qui multum vini bibit, οἰνοπότης, ὁ πολὺ πίνων, in Gloss. Gr. Lat. Ita usurpant Lex 4. §. 1. & l. 25. D. de Ædilit. Edict.

Vinarius, qui vina vendit, institor vinarius: οἰνοπώλης, in iisdem Glossis Gr. Lat. Victor Schotti in Gallieno: *Inter hæc ipse popinas ganeasque obiens, lenonum ac vinariorum amicitiis hærebat*, &c. Senator l. 10. Epist. 28. *Et ideo arcarios, prærogatores tritici, vini & casei, macellarios, vinarios, Capitularios horreariorum & tabernariorum*, &c. mentio est apud Lampridium, ut *Corporis vinariorū Lugdunensium* in vet. Inscript. 466. 7.

Vinarius, Officium Monasticum, cui vini cura incumbit. Tabularium Cisoniense ann. 1266. *Conventus quoque Vinarium sibi eligat, & vinis præponat, ut fieri solet, per diversum in officio suo duraturum*, &c. Historia ejusdem monasterii p. 528. *Potest autem dictus Abbas officiales suos & obedientiarios, excepto Vinario Conventus, instituere & destituere pro suæ libito voluntatis. Frater Vinarius* dicitur apud Joann. Monachum Bertinianum in Vita sancti Bernardi Pœnitentis n. 18. *Custos vini*, apud Bernardum Monach. in Consuetud. Cluniac. MSS. c. 9. ubi de ejus officio hæc habet: *Custos vini est, qui vinum recipit & custodit, vindemia consummata, sicut Granatarius de annona*, &c. Adde Udalricum in iisdem Consuet. lib. 3. c. 19.

VINATA Charta Vulgrini Comitis Engolismensis ann. 1147. *Ego verò habebam in ipsa curte vinatam, ita quod de singulis domibus, in quibus inveniebatur, singulis annis summam vini habebam, exceptis domibus cœmeterii, de quibus inter me & Canonicos querela habebatur.* Tabular. S. Eparchii f. 95. *Et in his vineis habebat Comes Willelmus Taglofet vinatam, quam dedit B. Eparchio, &c.*

VINATARIUS, Institor vinarius. *Marchand de vin, Vinotier.* Charta Ildefonsi Comitis Tolosæ anno 1141. apud Catellum: *Vinatarii ipsius villæ, qui foris ibunt emere vinum, & in hanc villam revendere portabunt*, &c. Vide *Vinator*.

VINATICUM. Vide *Vinagium*.

VINATIO. Gall. *Vinée:* Certa vini quantitas, quam in torculari suo percipit dominus feudi ex vindemiis tenentium & hominum suorum. Pactum inter Comitissam Campan. & Episc. Meldensem an. 1218. in Tabul. Campan. Bibl. Thuan. f. 276. *Comitissa Campaniæ habet, justitiam in prædicto clauso salva vinatione Episcopi, & eo salvo, quod nullus audet removere vindemiam, donec Episcopus habuerit vinationem suam.*

VINATOR, Vini venditor. Jacob. I. Rex Aragon. in Foris Oscæ ann. 1247. f. 30. *Vinatores, tabernarii, qui*

qui emunt vinum per villas & castella, & ducunt eum per civitates, &c. Vide *Vinatarius*.

VINCANUALAGIÆ, *Labiorum obtorsiones*, in Glossis MSS.

VINCELUNA. Indiculus superstitionum & paganiarum, in Concilio Liptin. an. 743. *De luna defectione, quod dicunt Vinceluna.* Disjungendæ voces videntur, *Vince Luna*, quia fortè, dum Luna deficeret, superstitiosi clamarent: *Vince Luna*, id est, non patere te à Sole superari: idque ex veterum superstitione, qui Lunæ deficienti ac *laboranti* tuendæ tinnitum dabant, ut autor est Plutarchus in Æmilio, & Tacitus lib. 1. Annal. Seneca lib. 7. Natural. quæst. c. 1. &c. quod pridem docuere Criticorum filii. S. Eligius, apud Audoënum in ejus vita l. 2. c. 15. *Nullus si quando Luna obscuratur, vociferare præsumat*, &c. S. Maximus Taurin. Homil. de defectu Lunæ: *Nam cùm ante dies plerosque de vestra avaritia cupiditate pulsaverim, ipsa die circa vesperam, tanta vociferatio populi extitit, ut irreligiositas ejus penetraret ad cœlum. Quod cum requirerem, quid sibi clamor hic velit, dixerunt mihi, quod laboranti Lunæ vestra vociferatio subveniret, & defectum ejus suis clamoribus adjuvaret.* Huc spectant etiam ista Gregorii III. PP. in Pœnitent. cap. 23. & Bedæ lib. de Remed. peccator. c. 21. *Vel quando Luna obscuratur, vel clamoribus suis, vel maleficiis sacrilego usu se defensare posse confidunt.* Tunc enim Lunam à Sole impeti credebant. Narrat præterea Delr. in Notis ad Senecæ Hippolytum, Indos etiamnum existimare, tum Lunam usque ad sanguinis effusionem flagellari. Vid. Oct. Ferrar. in orig. Ital. v. *Glubiana*.

VINCTURA. Galbertus in Vita Caroli Comit. Fland. n. 177. prælium describens: *Ibique dejectus est Comes Fridericus, & contra illum vinctus Riquartus ex Woldman in priore vinctura; plures quippe & infinitæ fiebant in invicem vincturæ; tandem gladiis contendebant.* Sed legendum videtur *junctura*, id est, commissiones in prælhis.

VINCULARE, *Ligare*, Joanni de Janua; in vincula conjicere. *Vinculatus*, *ligatus*, apud Papiam, carceri mancipatus; occurrit apud Martianum Capellam lib. 1. Gregorium M. lib. 3. Epist. 31. Thuribium Episcopum Asturicensem de Libris apocryphis, Venericum Vercellensem de Unitate Ecclesiæ conserv. pag. 34. in Lege Wisigoth. lib. 9. tit. 1. §. 2. in Historia Cortusiorum non semel, apud Alanum de Planctu naturæ p. 288. & alios.

Vinculata bona, practicis Hispanis dicuntur, quæ hypothecæ vel substitutioni subjacent, apud Michaëlem *del Molino* in Repertorio Foror. Aragon. Vide Foros Aragon. lib. 6. tit. *de Rebus vinculatis*, & Observantias Regni Aragon. lib. 5. eod. tit.

Vinculatorium, δεσμωτήριον, Carcer, in Vita S. Eutropii c. 12. *Cum ego & comprehensi beatissimi viri in vinculatorium duceremur*, &c.

VINDEMIARII, Vindemiatores, *Vendangeurs*. Occurrit in Vita S. Joan. Episc. Tragur.

VINDENATES. Vide *Arca*.

VINDICABILE, *Passibile*, Papias.

VINDICES, Exactores, exactioni tributorum præpositi; qui ea à provincialibus exigebant, & singulis civitatibus eo nomine præfecti erant. De his agunt Novellæ Justiniani 38. 124. 125. 128. Chronicon Alexand. pag. 785. Evagrius lib. 3. cap. 42. Eclog. Basilic. 58. Cyrillus Scythopolitanus apud Alamannum ad Procopii Arcana pag. 100. 1. edition. &c.

VINDICIUM, Vindicta. Gloss. Gr. Lat. MS. ἐκδίκησις, *Defensio, vindicium, vindicta*; in edito *vendicium*. ἔκδικος, *Defensor, vindictor*. Eulogius lib. 1. Memorial. Sanctor. *Stimulator zelo ultionis cohors iniqua gentilium, celerisque animadversionis emergit vindicium in obtrectatores secta sua.* Utitur etiam lib. 2. c. 1.

VINDICTA, *In vindictam dari.* Decretio Chlotarii II. Regis cap. 10. *Si servus ante admonitum dominum defuerit, capitale dominus restituat, & de servo faciat cessionem, & cum inventus fuerit, detur in vindictam.* Id est, judici tradatur, ut pœnam de eo condignam exigat.

VINDRAGIUM. Tabularium Vindocinense ch. 204. *Concessit etiam Dom. Harduinus, ut post obitum Presbyteri vindragium deveniret in manus Monachorum, & ad votum suum quemcunque vellet, haberet Presbyterum.* Et Charta 210. *Presbyteratum, quod vulgò dicitur Vindragium.* Vide *Vineragium*.

VINEALE, *Biniale*, Ager vineis consitus, vel plantandis idoneus. Charta an. 1158. in Tabulario Casauriensi: *Deinde cannabinam meam cum biniale eidem cannabinæ adjacent.* Alibi: *Vineale* habetur. Alia an. 1163. *Unam petiam de vinea — & unam canapinam, & unum viniale in loco, qui dicitur — cum arboribus suis.* Charta Odonis Episcopi Carnotensis an. 975. *Dedit ad eundem locum terram vinealem 20. solidorum, quæ est proxima civitati Carnotinæ.*

VINEARE *campum*, Vineis conserere, in Pacto an. 1246. inter Thomam Comitem Sabaudiæ & Abbat. Pinarolensem: *Habeat & planum campum, quem similiter vineare possit.*

VINEARII, qui vineas servant. Magn. Pastorale Eccl. Parisiens. ch. 21. an. 1259. *Messarii autem & vinearii in dicta villa ponentur.*

VINEATICA, vel *Vineatica terra*, Ager vineis consitus. Tabularium Casauriense: *Omnes ipsas res genitoris nostri inter cultam & incultam, & silvam modiorum centum, & terra, quæ est vineatica solidorum 20. per tremissos vites palorum centum.* Alibi: *Et sunt ipsæ res —— inter terram cultam, & vineæ & vineaticæ & silvæ per singulas petias exurata insimul faciunt modiorum quatuor centum.* Vide *Vinagium*.

VINEATOR, Ugutio: *Vinitor, qui vineam custodit, quasi vineator*, &c. Vide *Vinitor*, & *Vinearius*. Chronicon Beccense an. 1247. *In eodem capitulo elegerunt unanimi consensu D. Robertum de Clarobecco, tunc Vineatorem Becci in Francia, —— in Abbatem.* Videtur ibi mendum subesse. An *Visitatorem?*

VINERAGIUM, Tributum pro vino, quod in urbem adducitur. Charta Philippi Regis Franc. an. 1308. ex 2. Regesto ejusdem Regis n. 9. in Tabulario Regio: *Item vineragium, cavagium & rotagium quæ habebamus apud Jauzi*, &c. *Vientrage* dicitur in Consuetudine Silvanectensi art. 125. *Item peut prendre forage, rouage, vientrage, des vins & autres breuvages vendus*, &c. Ubi fortè legendum *vinerage*. Vide *Vindragium*.

Vineratica, eadem notione, si bene auguror, in veteri Charta Italica apud Ughellum tom. 5. p. 1538. *Vinum pro vineratica decimata octo.* Perperam enim editum *viveratica*. Sed malim leg. *Vinentica*. Vide in hac voce.

VINERICIA. Charta Caroli M. in Actis Episcop. Cenoman. p. 266. *De Vinericis* quoque & perdonato, pastionibus & pascuariis, &c. perperam edit. *Venericis*, in Vita Aldrici Episcop. Cenoman. pag. 31. 144.

VINERITIA. Tabularium S. Remigii Remensis: *Facit ad pratum dies 3. — facit vineritiam & carrum, aut donat den. 6.* Alibi: *Et solvunt — ad substratum & materiamen car. 10. de vineritia aut car. 5.*

car. 5. *aut ſolid.* 10. Polyptychus Floriacenſis: *Solvit unuſquiſque* (manſus) *de hoſtileſo, id eſt, pro bove ſolidos 2. & porcos 2. aut ſolid. 4. multones 2. aut ſol. 2. ſolvit inter vinericiam & paſtionem de vino mod.* 6. &c.

VINIDRIA, *datio vineæ ad medium vinum.* Tabular. Celſinianenſe: *Et ſi eſt ipſa vinea, — in tali ratione, & quamdiù Domino donante vixero, ad vinidriam teneam, & annis ſingulis medietatem de vino per unumquemque annum ad Monachos in veſtitura perſolvam.* Similia verba occurrunt in aliis Chartis.

VINIFORUM, Βαυκὶς, in Gloſſario Lat. Gr. MS. S. Germani Pariſ. Vas vinarium. Vide *Bauca.*

VINIPA. Liber Anniverſariorum Baſilicæ Vaticanæ apud Joannem Rubeum in Vita Bonifacii VIII. pag. 345. *Item tria ſuperpellicia de vinipa & cortina.* Puto legendum *vimpa*, pannus ſcilicet lineus, ex quo conficiebantur *vimpæ*, ſeu pepla mulierum. Vide *Guimpa.*

VINYOGALARII, Vinearum cuſtodes. Martinus Didacus *Daux* Juſtitia Aragon. l. 3. Obſervantiar. tit. Si quadrupes, §. 3. *Vinyogalarii, & meſſegarii tenentur emendare damnum in vineis & meſſibus, ſi ſalarium recipiunt à domino pro meſſegueria, vel vinyogueria.*

VINITOR, ἀμπελυργὸς, in Gloſſ. S. Benedicti: *Qui vineam cuſtodit, vel qui calcat uvas, vel qui cuſtodit vinum.* Ita Ugutio, Gallis *Vigneron.* Vox Latinis Scriptoribus nota. Gregorius Turon. lib. 5. cap. 48. *Cracina Pictavenſis inſula vocatur, in qua à fiſcalis vinitoris ſervo, Leocadio nomine naſcitur.* Tabular. S. Remigii Remenſis: *Vineæ 19. cum totidem vinitoribus, ubi poſſunt colligi de vino mod.* 177. Charta Chrodegangi Epiſc. Metenſis an. 763. *Similiter donamus in pago Magnenſe in villa Pomaria ſortes cum Vinitore, vel illam vineam, quam ipſe Vinitor facit,* &c. Vita S. Joan. Epiſc. Tragur. Romæ edita: *Grando ſuperveniens vineas contudit adeo, quod vinitores non uvas; ſed racemos rariſſimos domum referrent.* Charta Philippi Reg. Fr. in M. Paſtorali Eccl. Pariſienſis lib. 19. ch. 79. *Noverint — apud nos feciſſe querimoniam de vinitoribus vinum de poteſtate Spedonæ villæ per aquam deferentibus, qui rotaticum, quod alii vinitores vinum per terram deferentes reddebant, ad plenum reddere recuſabant.*

VINNA. Vide *Venna.*

VINOBLIUM, vinea, ex Gallico *vignoble*, in Charta an. 1270. Regeſti Inculiſmenſis Cameræ Comput. Pariſ. pag. 34. *Garennam ſuam, quam habebat in Vinoblio & territorio dictæ Villæ Karoſſenſis*, &c.

VINTENUM, Viceſima, quæ Domino feudi competit, cujus jure percipit viceſimam fructuum in terris vaſſallorum, aut ſubditorum, eoque ipſo tenetur caſtrorum & burgorum muros reficere ſuis ſumptibus ad hoſtium incurſus propulſandos. De hoc jure agunt Guido Papæ q. 7. & 372. & v. cl. Dion. Salvagnius Boiſſiusin Tract. de Jurib. domin. & uſu feudor. c. 46. 47. 48. Concilium Avenionenſe an. 1279. c. 1. *Cenſus, taſcas, trezena, laudimia, vintena, feuda, leſdas, pedagia*, &c.

VINUM *coctum.* Capitulare de Villis cap. 34. *Vinum, acetum, moratum, vinum coctum, garum, ſinapi*, &c. Adde c. 62.

Vinum ſacrificale, quod Miſſæ ſacrificio potiſſimum addictum eſt, in Metropoli Salisburgenſi tom. 3. pag. 48. *Præterea vinum ſacrificale, quod cuſtodes monaſterii retroactis temporibus procuraverunt, de communi noſtro Cellario volumus recipi*, &c.

Vinum Italicum, i. *forte.* Ita Gloſſæ MSS. ad Alexandrum Iatroſoph. Vide Cælium Aurelian. lib. 4. Chronion c. 3.

Vinum lymphatum, Aqua mixtum, dilutum, in Conſtitut. Siculis l. 3. c. ....

Vinum protrepum, Cælio Aureliano lib. 2. Chron. c. 7. eſt vinum ſponte defluens, antequam uva calcetur; muſtum.

Vinum nuptiarum, in oblationibus gratuitis, quæ Curionibus fiunt, recenſentur in Charta Guillelmi Epiſcopi Ambian. an. 1281. in Tabul. Epiſcopi Ambian. fol. 27. v.

Vinum tolticium, quod domino in cenſum præſtatur. Tabularium Eccleſiæ Gratianopolitanæ ſub Hugone Epiſcopo fol. 23. *Dono Domino Deo & Eccleſiæ Gratianopolitanæ & Hugoni Epiſcopo 4. ſextarios de vino tolticio, quos in vinea Epiſcopi, quam emit de Petro Aldiarde, per unum quemque annum ſolitus eram accipere.*

Vinum tortivum. Cælius Aurelian. lib. 2. Acut. c. ult. *Cum vino ultimæ expreſſionis, hydatodem Græci vocant, nos abuſive tortivum.*

Vinum viride, acerbum, ex viridi uva expreſſum, quomodo *vin verd* dicimus. Utitur Nangius in Chronico an. 1258. De Vinis variis vide Onomaſtic. Brunsfeldii.

VIOLA. Vide *Vidula.*

VIOLARIUM, Cenſus, Hiſpanis; *Violaria* apud Joannem Dametum in Hiſt. Regni Balearici pag. 87. Curia generalis celebrata in villa Montiſſoni an. 1289. ſub Alphonſo Rege Arag. MS. cap. *Quod donationes factæ Officialibus Regis per monaſterium vel alias perſonas ſunt revocatæ: Illud idem ordinamus ſuper violariis iis aſſignatis exiſtentibus officialibus.* Curia ſecunda generalis celebrata Barcinone à Jacobo II. Rege Aragon. an. 1299. MS. *Item quod aliquod officium prædictorum officiorum non dabimus amodo in perpetuum, vel ad violarium, vel ad certum tempus.* Curia an. 1333. celebrata ab Alfonſo Rege in villa Montisalbi: *Item quod officiales ad violarium tenentur aſſecurare de triennio in triennium.* Capitis ſequentis titulus ſic concipitur: *Quod fiat inquiſitio contra officiales, qui habent officium ad inperpetuum, vel ad tempus.* In ipſo textu, *ad inperpetuum, vel ad violarium.* Curia celebrata in villa Montiſſoni an. 1363. *Iſtam taxationem cenſualium, mortuorum, & violariorum in inſtrumentis, quæ fiunt de ſententiis tam judicialibus quàm arbitralibus*, &c. Obſervantiæ Regni Aragon. lib. 5. tit. de Jure dotium, §. 10. *Si aliquid datum fuerit ad violarium viro & uxori ad tempus, altero conjugum mortuo, ſuperſtes non debet in illo violario, in quantum tangit partem mortui viduitatem tenere; ſed tranſit ad hæredes mortui*, &c. Vide Repertorium Michaëlis *del Molino* in v. *violarium.* Aliàs

Violarium, Latinis dicitur hortus, ſeu locus, violis conſitus. Sedulius lib. 1. Paſchalis operis cap. 20. *Dum — lilia nimio decore molliſſima rubris aſper exurat, aut per violaria florentis campi purpurea, carduus & ſpinoſis armatus aculeis Paliurus exurat.* Fortunat. l. 4. de Vita S. Martini:

Ungue recido roſas, & per violaria curro.

Occurrit apud Iuvencum, & alios.

VIOLATUS, pro *Violaceus*, noſtris *violet.* Charta an. 1197. apud Ughellum tom. 7. p. 1275. *Cappa de xamito violato.*

VIOLENS, pro *Violentus*, uſurpavit Saxo Grammaticus lib. 5. *Violensque amplexuum uſus extabat.*

VIPIDA. Pactus Legis Salicæ tit. 44. §. 3. *Si quis hominem in puteum, aut in vipida jactaverit, & vivus exinde exiverit*, &c. Ubi Lex Salica tit. 43. §. 10. habet *in pelagus.* Idem Pactus §. 13. *Simili modo,*

modo, qui hominem in pelagus impinxerit, & exinde evaserit. Unde liquet, *vipidam* hoc loco sonare *pelagus*, seu aquæ gurgitem, uti hanc vocem usurpari docuimus; qui Taxandris *vvimpel*, vortex; sicut, inquit Wendelinus, nomina indita duobus fluminibus circa Liram in Brabantia, *vvimpe*, & *vvimpede*, quod sint vorticosa & periculosissima.

VIRA, Uxor. Formula 37. ex Baluzianis: *Dum omnipotens Deus concessit jugale consortium, & tale permissum dedit ei in omnibus, ut unusquisque cum vira sua nubat juxta consuetudinem anteriorum Christianorum*, &c.

VIRAGO. Ælfricus in Gloss. Saxon. *Virago*, ceorlstrangan Fœmne; id est, *mascula fortis virgo*. Julius Firmicus lib. 3. c. 6. *Eunuchos faciet mulieresque viragines, & quæ se nunquam virili coitu conjungant, vel si se aliquando viro conjunxerint, nunquam concepturas, vel partum edituras.* Octavius Horatianus lib. 4. Rer. medicar. pag. 110. *Sic denique si prior feminini cursus in vasculis concedat, masculi ex eo nascuntur superveniente similis semine. Si verò antecesserit virile semen, & in vasculis ceciderit, priùs superveniente femineo semine, feminæ nascuntur. Hinc est rationi consentaneum, quod ex virili semine puellæ nascantur: ex femineo semine pueri nascantur. Si itaque utrorumque semen permixtum, obviando sibi in vasculorum cavitatem ceciderit, hos viragines appellamus.* Ingulfus, de filiabus Ethelstani Regis Angliæ pag. 878. *Viderunt ad littora cum Cancellario quatuor viragines, quæ castitatis honore Dianam vincebant, & corporali pulchritudine etiam Helenam superabant.*

VIRARE. Lex Alamannor. c. 84. *Et ponat signum ubi iste voluerit, & ubi ille alius voluerit terminum, & virent ipsam contentionem.* Ita aliquot codd. præferre monet St. Baluzius, ubi aliæ *girent* habent. Alius verò pro *contentionem*, præfert *terram*. Ita *girare*, vel *virare contentionem*, est agrum, de quo lis est inspicere cum judicibus. *Virer*, porrò nostris idem sonat quod *girare*. Vide *Visio*.

VIRATUS, *Virilis, fortis, vel viro honoratus. Unde Johannes Chrysostomus, mulier virata non faci è decipitur.* Ita Ugutio. Ecclesiastic. cap. 28. 16. *Lingua tertia mulieres viratas ejecit*, &c. Edit. Gr. γυναῖκας ἀνδρείας. Ubi Mamotrectus; *viratas, id est, viriles, vel viratas de fide thori, vel viratas, viro hærentes semper.*

VIREDO. Will. Brito lib. 10 Philipp.

Tot latera ambiti livere viredine ferri.

VIRENTIA, Virens herba, ramalia virentia, quibus in publicis festis sternuntur plateæ. Vita S. Leodegarii c. 8. apud Duchesnium tom. 1. Hist. Francor. *Lætatur Ecclesia de præsentia pastoris redviva, plateæ exornantur virentiis, aptant Diaconi cereos*, &c.

VIRGA, lingua Gallica, purpuram sonat, inquit Servius ad illud Virgilii lib. 8. Æneid. *Virgatis lucent sagulis.* Id est, *purpureis.*

Virga, Veretrum. Lex Longobard. lib. 1. tit. 7. §. 18. *Si virgam absciderit*, &c. Vide *Vectis*.

Virga, Baculus Episcopalis, vel Abbatis. Petrus Diac. lib. 4. Chr. Casin. c. 78. de Episcopis: *Dicentes, nil aliud superesse, nisi ut sublatis virgis & annulis, de ervirent Monachis.* Cap. 27. *Virgam & annulum ei juxta morem antiquum confirmans. Abbatiam per virgam concedere*, in Charta an. 1120. to. 2. Spicilegii Acheriani p. 172.

Virga alba, Pacis symbolum. Britton in Legib. Angl. c. 53. *Si comme par simple disseisine faite de jour sauns force & armes, oue une blaunche verge en signe de peas.*

Virgæ consecratæ. Gregorius Turon. lib. 7. cap. 32. & ex eo Aimoinus lib. 3. Hist. Fr. c. 68. *Post hæc misit iterum Gundobaldus duos Legatos ad Regem cum virgis consecratis, juxta ritum Francorum, ut scilicet non contingerentur; sed exposita legatione cum responso reverterentur.* Valerius Flaccus lib. 4.

Ille virum ut contra venientem, umbrataque vidit
Tempora Parrhasio patris de more galero,
Paciferæque manu nequicquam insignia virgæ.

Virgam ferream per medium linguæ portare, pœna blasphemantium apud Catalanos. Curia generalis Cataloniæ in Villa Montissoni an. 1363. MS. *Qui verba nefandissima Deum omnipotentem, ac B. Mariam Virginem & ejus virginitatem tangentia, Sanctos & Sanctas Dei, protulerit, si ex proposito dixerit, sine spe aliqua veniæ moriatur. Si in ludo, rixa, vel cum ira, vel casu protulerit, portando per medium linguæ unam virgam ferream, fustigetur.*

Virgæ minutæ. Vide *Flagellatio*.

Virga Regalis. Vide *Baculus*.

Virga, vel *Virgata regia*, Districtus Senescalli Hospitii Regis Angliæ, cui in signum jurisdictionis commissa est *Virga* coram Rege deferenda, ut olim *Curopalatæ*, qui idem ferè muneris obibat apud Impp. Byzantinos: is enim *aurea virga decoratus inter obsequia numerosa ante pedes regis primus incedebat*, ut autor est Senator lib. 7. Form. 5. Quæ quidem Curopalatæ virga χρυσέοις ῥάβδος ἀεὶ ... ἀνάκτων, dicitur Paulo Silentiario in Descript. S. Sophiæ part. 2. v. 126. Vide Glossar. med. Græcit. in Διαχ-ρίνιον, *Virgo*. Fleta l. 2. c. 2. §. 2. *Senescalli Hospitii Regis interest de omnibus actionibus contra pacem Regis infrà metas Hospitii continentes duodecim leucas in circuitu Regis, ubicumque fuerit in Anglia, quod quidem spatium dicitur Virgata regia.* Cap. 2. §. 2. *Dicitur virga, quæ sequitur Regem ubicumque fuerit in Anglia, spatium continens 12. leucarum.* Adde lib. 2. c. 61. §. 7. 8. De hac *virgata* agunt etiam Leges Malcolmi II. Regis Scotiæ c. 6. §. 3. *Omnes transgressiones sub virga Marescalli D. Regis (videlicet infrà 12. leucas) debent determinari in Curia Regis coram prædictis Marescallo & Constabulario. La verge*, nude, in articulis super chartas editis an. 28. Edw. I. cap. 3. & apud Brittonum pag. 1. 8. 9. 69. 75. 76. &c. Apud Francos, *Curia Regia* decem leucarum quaquaversum esse intelligitur, à loco, ubi Princeps ipse moratur: uti Edicto Francisci I. mens. Jun. an. 1544. statuitur, quod à Miramontio describitur in Præposito Hospitii pag 239. Vide Isidorum Pelusiot. lib. 3. Epist. 176.

Virga terræ, Modus, seu mensura agri, Ʒyrdland, *virga terræ*, Anglo-Saxonibus. Donationes factæ Eccl. Salisburgensi c. 13. *Dedit de proprio in salinis suis, in harena virgas VI. quæ virga habebat pedes XXVI. & dimidium, hoc est, in orientali parte ipsius harenæ.* Liber Ramesiensis ch. 297. *Dedit 3. virgas de terra in Indingewrth, & unam virgam in Slepe.* Occurrit apud Ingulfum pag. 909. Ordericum Vital. lib. 5. pag. 602. in eodem Monastico Anglic. tom. 1. pag. 280. 313. tom. 2. p. 8. 91. &c. Nomenclaturæ rationem fortè attigere Acta Murensis Monasterii pag. 45. *Quantum enim hæreditatis unusquisque possidet, tantum dat & census: & quantum census dat, & arat, & secat fœnum, & metit segetque; & pullos dat & lini resticulas. Cum autem debent arare, cum virga metiuntur eis, qua & mansi solent metiri. Et ipsa virga signata est secundùm uniuscujusque rationem, & ubicunque signum occurrerit, ibi parvum lignum figitur in terra, & ipsa tamen in prima scissura & terminatione arant.*

Virgata

Virgata terra, idem quod *virga terræ*, tantum agri, quantum *virga* continet. Leges Inæ cap. 66. *Si quis virgatam terræ à domino mercede conductam araverit*, &c. Chronicon Monasterii de Bello: *8. virgæ unam hidam faciunt: wista verò 4. virgatis constat.* Infrà: *Dividitur leuga per Wistas, quæ aliis in locis Virgatæ dicuntur.* Ita ferè Monasticum Anglicanum tom. 1. pag. 313. Vetus Codex: *Virgata terræ continet 24. acras, & 4. virgatæ constituunt unam hidam*, &c. Alius Codex: 10. *acræ terræ faciunt secundùm antiquam consuetudinem unam ferdellam, & 4. ferdellæ faciunt virgatam*, &c. Sic quantitas varia est pro locorum varietate. Vide Dugdalum in Antiquit. Warwicens. p. 665.

Virga decima hæreditatis, quæ fisco Regis debetur, cùm de hæreditate inter hæredes controversia est, & ad eam componendam Rex Missum suum transmittit, in Capitul. 2. an. 813. c. 7.

Virga, quam præferunt *Servientes* coram Justitiariis, in Statuto Westmonast. 2. cap. 46. 48. V. *Virgatores.*

Virga. Speculum Saxonicum lib. 3. art. 45. §. 14. *Duæ virgæ & una forpex emenda illorum est, qui furando aut tholiando juri derogant suo.*

VIRGAREA, *Virgastra*, Virgetum. Vetus Charta, exarata circa ann. 993. apud Ughellum in Archiepiscop. Florentinis tom. 3. pag. 47. *Terris & vineis, silvis, virgastris, pratis, pascuis*, &c. In alia verò pag. 52. *silvis, olivetis, virgareis, pratis*, &c. habetur, ut & in Charta Grimoaldi Pisani Episcopi ibid. pag. 4 4.

VIRGARIUS, *Lictor*, ῥαβδοῦχος, in Gloss. Gr. Lat. Extat in Foris Aragon. lib. 1. p. 36. titulus *de Virgariis Curiæ Justitiæ Aragonum*, ubi *Vergueros* dicuntur.

VIRGATUS, Italis, *Vergato, panno, o vestimento divisato di piu colori*, pannus virgis quibusdam in longum vel in latum varia serie & colore porrectis distinctus, uti *Virgata* Gallorum *sagula*, apud Virgilium lib. 8. interpretatur Turnebus lib. 2. Advers. cap. 4. Glossæ Gr. Lat. ῥαβδωτὸς, *virgeus.* Statuta Innocentii IV. PP. pro reformatione Nigri ordinis: *Non adolescentes, non nobiles, non consanguineos, nec indutos vestibus virgatis, aut argenteis nodulis ornatis, vel partitis, vel viridibus, aut rubeis*, &c. Concilium Palentinum an. anno 1388. cap. 3. *Vestem superiorem non virgatam, aut bipartitam*, &c. *Vestito di vergato*, apud Scriptores Italos, laudatos à Pergamino.

VIRGATORES, qui Anglis *Servientes ad arma*, qui *virgas* argenteas deauratas deferunt ante Regem, ut est apud Watsium. Matth. Paris an. 1249. *Quidam verò de ipsa civitate tunc præsentes, dum regii Virgatores populum ibidem propter rei novitatem congregatum & compressum retroire cogerent*, &c. Fleta lib. 2. cap. 1. §. 15. *Sunt quædam injuriæ, quæ restitutionem in triplo inducunt damnorum, sicut — de Virgatoribus injustum feodum capientibus.* Cap. 38. *In eadem curia (Regis) sunt Virgatores, populum gravantes, gravia feoda petentes.* Vide *Servientes ad arma.* Vox *virgatores* occurrit apud Plautum in Asinaria pro iis, qui *virgis* cædunt.

VIRGINARE, Παρθενεύειν, in Gloss. Gr. Lat. MS. perperam in edito, παρθενεύω, *Vigrino.* Ugutio: *Virginare, fricare, & facere, quæ possunt fieri salva virginitate.*

VIRGINULA, παρθενισκάριον, in Gloss. Gr. Lat. ubi edit. *Vigrinula*, ut in voce παρθενεύω, *vigrino*: sed in cod. MS. est *virgino*, uti monuimus.

VIRGO, de femina conjugata. Encomium Emmæ Reginæ pag. 172. de eadem Emma Ricardi I. Ducis Normanniæ filia, Ethelredi Regis Angliæ vidua, à Cnutone Danorum in Anglia Rege in uxorem expetita: *Placuit ergo Regi verbum virginis, & jusjurando facto virgini placuit voluntas Regis. Et sic, Deo gratias, Domina Emma mulierum nobilissima fit conjux Regis fortissimi Cnutonis.* Henricus Rosla in Herlingsberga.

— *Inter quas virgo coronam*
Regalem capite dimisit, seque profudit
Regnantis pedibus: quod non tulit ipsa; sed alto
Exsiliens solio, nam mater erat sua, blando
Sustinet afflatu, &c.

VIRGULTA, Modus agri. Monasticum Anglic. tom. 1. pag. 760. *Dedit prædictæ Ecclesiæ — unam virgultam terræ in manerio de Cumptone*, &c. Fortè pro *virgata.* Vide in hac voce.

VIRIDE, inquit Watsius, in Legibus Forestarum, intelligitur quidquid frondes fert, aut folia viridia, unde pascantur, aut ubi tegantur cervi & damæ. Vide Skeneum de Verbor. significat. v. *Verd.* Capitula placitorum Coronæ Regis apud Hovedenum pag. 784. *Item præcipit, quod in quolibet Comitatu, in quo venationem habet, ponantur 12. Milites ad custodiendam venationem suam, & viride, in forestis suis.* Infrà: *Qui autem forisfecerit in foresta Regis de viridi, sive per culpaturam, sive per esbrancaturam, sive per foditionem turvarum*, &c. Inquisitio de forisfacturis forestarum: *Inquiratur etiam, qui fecerint vel facere consueverint vastum vel destructionem de viridi, vel de venacione in foresta*, &c. Statutum Edwardi III. an. 1. cap. 9. *Des trespasses faits en nos forestes de vert & de veneson.* Vide Gul. Prynneum in Libertat. Anglic. tom. 3. pagin. 1142.

Viride & siccum. Tabularium S. Crucis Talemundensis fol. 3. *Adauxi etiam — Monachis — de silva Orbisterii de viridi, & de sicco, ad omnia necessaria officiorum, ædificiorum, videlicet ad Ecclesiam, ad claustra facienda, atque recuperanda cum deciderint*, &c.

Viridarius, Officialis in forestis, qui forestario subest, Gallis *Verdier*, Anglis *Verder.* Is autem *viridis*, seu silvæ cæduæ curam habet, ut & jurisdictionem in forisfacturis forestarum usque ad mulctam 60. solid. Huic subsunt *servientes*, & *custodes* forestarum, *les Sergeants & Gardes de bois.* Cognoscit etiam de mulctis consuetudinariis, & ab ejus judiciis appellatur ad Magistrum Aquarum & forestarum. *Viridarii* verò ferè semper cum *Forestariis* junguntur, ut qui cum eo Forestas curent, in Charta Jo. Reg. Angl. de Libertat. Forestæ, in Legibus Forestarum Scoticar. cap. 11. §. 5. apud Rogerum Hovedenum pag. 784. 785. in Monastico Anglic. tom. 1. pag. 402. 849. 863. in Additament. ad Matth. Paris pag. 130. &c.

VIRIDE, vel *Viridis*, Pellis *varia*, de qua in *Varius.* Bractonus lib. 3. tract. de Corona c. 26. §. 1. *Abstulit ei — unam robam de viridi talis pretii*, &c. Ita *Viridis pannus*, pro *varius*, seu *pellis varia*, in Rotulo an. 1267. ex Camera Comput. Paris. *Pro scallatis, tiretana Persa, & panno viridi ad coopertoria*, &c.

Viridis, etiam color olim in pretio habitus. Statuta Innocentii IV. PP. pro reformatione Nigri ordinis: *Non adolescentes, non nobiles, non consanguineos, nec indutos vestibus virgatis, vel partitis, vel viridibus, aut rubeis*, &c. Ricordanus Malaspinus cap. 149. de Manfredo: *E sempre vestiva drappo verdi.* Adde Concil. Avenionense an. 1209. c. 18. Monspeliense an. 1214. c. 3. Lateranense IV. c. 16. Synodum Wigorn. an. 1240. c. 21. Constitutiones Nicosienses c. 8. Synodum Exoniensem an. 1287. c. 17.

VIRI-

VIRIDIARIUM, *Viridigarium* pro *Viridarium*, qua voce usus Suetonius. Glossæ antiquæ MSS. *Paradisum, viridiarium.* Jo. de Janua: *Viridarium, locus ubi sunt viridia.* Gloss. Gr. Lat. ἀνθῶν, *viridarium.* *Verger* nostris: Italis, *Verzario*: *Berjié*, in Foris Beneharn. tit. 1. art. 20. Gloss. Gr. Lat. MS. ἀνθεών, *Viridiarium.* Editum habet *Viridarium.* Aliud Gloss. MS. ἀνθών, *viridarium.* Leo Ost. lib. 2. c. 26. *Viridiarium etiam, quod est ad Pontem Casulini.* *Viridarium* etiam aliquoties legi in Pandectis Florentinis observat Cujacius ad Ulpian. tit. 6: unde inquit, & *viridiarum* alii deduxere, *Viridarium* habent plerique. Vita B. Heldradi Abbat. Novalicensis num. 2. *Composuit pulcherrimum ibidem viridarium, ex quo cuncti venientes habere possunt edulium.* Charta an. 1246. *Laudamus vobis D. Henrico Sistaricensi Episcopo totum viridarium, sive hortum sanctæ Sistaricensis Ecclesiæ.* Chron. S. Trudonis lib. 10. *Sunt & atria & porticus ante has utrasque cameras, & viridarium spatiosum & delectabile hospitibus cum pluribus lignis diversos fructus ferentibus.* Vide Hildebertum Cenoman. in Vita S. Hugonis Abbat. Cluniac. Albertum Aqu. lib. 3. cap. 15. &c.

Viridigarium, eadem notione. Formulæ veteres Lindenbrogii n. 79. *Cum — vineis arpennorum quatuor, viridigariis, silvis, pratis, &c.* Ubi perperam putavit vir doctus esse adjectivum silvæ, cùm distingui verba debeant. Tabularium S. Cypriani Pictavensis: *Cum terris, mansionibus, curtiferis, ortilis, viridigariis, vineis, pratis, &c.* Occurrit prætereà in Charta Fulconis Comit. Andeg. an. 1033. & aliis non semel.

Viridiarium, Cœmeterium Monasterii pro Monachis. Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu: *Eo tenore ut eos in sua reciperent societate, & si ad exitum vitæ ad tantam egestatem devenerint, ut, quod tribuant, non habuerint, pro hoc dono in viridiario eos sepeliant.* Alibi: *Et ut Monachi sepeliri nos dimitterent in viridario suo.* Vide *Pratum.*

Viridium, locus viriditate plenus. Joann. de Janua.

VIRILITER, Pro virili parte κατὰ μέρος, ἐν μέρει, uti efferunt JC. Andreas Suenonis Archiep. Lundensis lib. 2. Legum Scaniæ c. 1. *Deficientibus primi gradus liberis, admittuntur neptes & nepotes non viriliter; sed in stirpes, &c.* Lib. 3. cap. 6. *Inter novercam & ipsos pro virilibus portionibus dividatur.*

VIRIOSUS, *Virosus.* Gloss. Gr. Lat. MS. ἀνδρεῖος, *Fortis, virilis, viriosus.* Quæ vox postrema deest in edito. Jo. de Janua: *Virosus, à vires dicitur, viribus plenus.*

VIRISSARE, *Viriliter agere, vel viriliter superare.* Idem Jo. de Janua.

VIRIPOTENTES, Feminæ nubiles, quibus nubere licuit, dicuntur in Synodo Romana an. 826. c. 29. *Feminæ verò, quæ habitum religiosum aut velamen obtentu religiositatis susceperunt, cùm essent viripotentes, deinceps viro sociari non permittantur; sed eligentes Monasteria regulariter vivant, aut in domibus susceptum habitum caste observent.*

VIRITEUM, *genus potionis*, Papiæ apud Ægyptios scilicet vel Alexandrinos, cujus meminit Gregorius M. lib. 6. Epist. 37. apud quem *furitheum* editum, (locum vide in *Cognidium*) illud fortè, de quo S. Hieronymus de Vita Clericorum, cùm *palmarum fructus exprimuntur in liquorem, coctisque frugibus aqua pinguior coloratur.*

VIRLINGOSUS, Loquax. Andreas Aulæ Regiæ Capellanus in Amatoriis: *De mulieribus virlingosis. Est etiam omnis femina virlingosa, quia nulla est quæ novit suam compescere linguam, &c.* Vox fortè formata ex Psal mo 139. *Vir linguosus non dirigetur, &c.*

VIRO, Barò, tanquam à *vir* deducatur vocabulum ipsum *Baro.* Occurrit in Charta Sancii Willelmi Vasconiæ Comitis pro fundatione Monasterii S. Petri Generentis apud Marcam in Hist. Beneharn. Vide *Varo.*

VIROSUS, Potens, fortis, ἀνδρεῖος. Fridegodus in Vita S. Vuilfridi c. 50.

Suscepti vacuas Ædwilf virosus habenas.

Aliàs *virosus*, φίλανδρον sonat.

VIRSCARA. Consuetudines Arkenses an. 1231. in Tabulario S. Bertini: *Qui virscaram bannitam pugnando, vel pugnare volendo, temere perturbaverit, tres libras emendabit.*

VIRTUS, Vis, violentia. Iso Magister in Glossis: *Vigor, virtus.* Alibi: *Vim, virtutem.* Pactus Legis Salicæ tit. 35. §. 5: *Si quis ligatum per superbiam aut per — virtutem à Gravione tulerit, — vitam suam redimat.* Ubi Lex Salica tit. 34. §. 5: *Si quis hominem noxium ligatum per vim tulerit Grafioni.* Eadem Lex Salica tit. 14. §. 15. *Si quis cum ingenua puella per virtutem mœchatus fuerit.* Lex Alamann. lib. 5. §. 2. *Si verò per virtutem hoc raptor de Ecclesia abstulerit, &c.* §. 5. *Nam si per virtutem servus hoc fecerit, &c.* Edictum Clotarii II. Regis in Synodo Parisiensi V. de puellis Deo sacratis: *Quicumque aut per virtutem, aut per quemlibet ordinem ipsas detrahere, aut sibi in conjugium præsumpserit sociare, &c.* Annales Francorum an. 758. *Pipinus Rex in Saxoniam ibat, & firmitates Saxonum per virtutem introivit, &c.* Adde Capitul. 3. an. 810. c. 3. Legem Longob. lib. 1. tit. 17. §. 4. Edictum Rotharis Regis Longobard. tit. 101. §. 17. Leges Luitprandi tit. 26. §. 6. tit. 105. §. 1. tit. 116. §. 1. &c.

Virtuosus, Qui viribus pollet, in Vita S. Theodardi Archiep. Narbon. *Ut colaphizaretur — duntaxat uno ictu virtuosi hominis.*

Virtus, Miraculum. Matthæus 14. *Ipse surrexit à mortuis, & ideo virtutes operantur in eo.* Marc. 6. *Et non poterat ibi virtutem ullam facere, nisi paucos infirmos, impositis manibus, curavit.* Hist. S. Apollinaris Mart. *Faciens multas virtutes in nomine Jesu Christi.* Marcellini & Faustini Libellus precum p. 73. *Per quem & divinas virtutes operatus est non solum in Sardinia; sed in ipsis quoque quatuor exiliis: usque adeo ut eum adversarii magnum dicerent, cum Apostolicas per eum virtutes fieri negare non possent.* Pag. 74. *Et in nomine Christi sit virtute operatus.* S. Hyeronymus Epist. 84. *Viri Apostolicorum signorum atque virtutum.* Einhardus de Miraculis SS. Martyrum Marcellini & Petri lib. 4. c. 8. *Nihil, inquit, mecò apud amicos tam celebre est, quam signa & virtutes, quæ fiunt in domo Einhardi per quosdam Sanctos, quorum reliquias in oratorio domus suæ habere dicitur.* Adde cap. 9. Leo Ost. lib. 2. cap. 78. *Multis post mortem virtutibus claruit.* Testamentum Bertichramni Episc. Cenoman. *Quia & virtutes ibi ostensæ sunt.* *Acta Episcopor. Cenoman.* pag. 170. *quæ hactenus Ecclesia manet, atque in ea Dei* virtute meritisque S. Dei genitricis Mariæ multæ virtutes divinitus fiunt. Adde p. 180.

Virtutes, Angeli, ex secundo Angelicæ hierarchiæ gradu, quorum est ea procurare omnia, quæ ad religionem spectant in communi; *per quos signa & miracula fiunt in mundo*, inquit Rabanus lib. 1. de Univ. c. 5. & ex eo Papias. *Inest etiam in eo nomine quædam fortitudo, dum efficaciam inferioribus spiritibus ad exequenda divina ministeria*, ait S. Thomas 1. p. q. 108. Isidorus lib. 7. Orig. c. 5. *Virtutes, Angeli, quædam ministeria perhibentur, per quæ signa & miracula in mundo*

mundo fiunt, propter quod & virtutes dicuntur. S. Hieronymus Epist. 17. *Deni\[que\] etiam [illegible] —— asserere illo tempore, quo crucifixus est D. [illegible], ex adytis templi Virtutum cælestium erupisse voces dicentium*, &c.

Virtutes, pro Reliquiis Sanctorum. Formula 174. apud Lindenbrogium: *Et aliud de ista causa in nullo non redebeo, nisi in justo & idoneo sacramento per hunc locum & Deum altissimum, & virtutes sancti illius.* Tabularium Carrofense, apud Beslium pag. 156. *Quo dedicato, cœpit conqueri Imperator cum Domino Apostolico & Duce Rogerio de virtutibus Sanctorum*, &c. Occurrit rursum infrà. Charta Hispanica æræ 905. apud Martinezium in Hist. Pinnatensi lib. 1. cap. 21. *Ecclesia —— ubi sunt recondita virtutes præfati Apostoli, & B. Andreæ fratris ejus*, &c.

VIRTUTIGENA, Cui est ingenita virtus. Glaber Rodulfus in Vita S. Guillel. Abb. Divion. in Præfat. *Ideo communem fidelium virtutigenûm observamus charitatem*, &c.

VIRULE, *Venenum*, Papiæ, ex voce *virus*.

VIS *magna, & parva*, seu *Ad magnam vim & parvam*: formula, quæ crebrò reperitur in Chartis, quæ agunt *de feudis* vel *Castellis reddibilibus*, id est, quæ vassalli reddere domino superiori tenebantur, seu is vellet ea ingredi cum mediocri comitatu, *ad parvam vim*: seu cum majori comitatu, *ad magnam vim*, uti has voces intelligi debere pluribus docuimus in Dissertat. 30. ad Joinvillam pag. 352. 353.

VISANTUS, *Visanteus*. Vide *Byzantius*.

VISCARIUS, qui visco aves captat, ἰξευτὴς, *autupator, auceps*, in Gloss. Gr. Lat. Ibid. ἰξεύω, *visco aucupor*, ἰξὸς, *viscum, & viscus*.

VISCERATIO, διανομὴ κρέως, in Gloss. Gr. Lat.

VISCIDE, *fortiter*, in Gloss MSS. ad Alexandrum Iatrosoph.

VISCIDUS, *viscosus*. Gariopontus lib. 1. c. 6. *Hæ causæ nascuntur de sanguine viscido*, id est, *amaro*. 1. edit. habet *incido*.

VISCOCUS. Fragmentum Petronii p. 15. *Solebat sic cœnare quomodo Rex apros gausopatos, opera pistoria, viscocos, pistores.*

VISCURNA. Vid Scultetus.

VISIO. Vide *Visus*.

VISITATIO, Pensitationis species: ita appellata, quòd tenentes Dominos suos identidem *visitare* tenerentur cum xeniis aut muneribus, quod postmodum in præstationem necessariam abiit, & in Gallia nostra *Salutatici* nomine innotuit. Orig. Murensis Monasterii pag. 39. *Villicus autem debet dare, sicut omnes villici nostri debent, piscem magnum pretio 5. solidorum ante Natale Domini, quod vocatur Visitatio.* Pag. 40. *Rustici autem, qui habent scopasse, serviunt diem in ebdomada, & qui dimidiam in secunda, vel censum dant, & visitant villicum semel in anno.* Id est, jus *visitationis* præstant. Pag. 47. *Villici, qui sub se habent homines servientes, ex diurnalibus, quorum visitationem accipiunt, debent dare pisces singuli quinque siclorum, alii autem non; sed secundum uniuscujusque constitutionem: nam ille, qui multos habet Visitatores, & quoque nullos, possunt coæquari.* Vetus Charta ibidem p. 65. *Persolventem annuatim in censum sextum decimum dimidium modium avenæ, & siliginis aridi, & in festivitate. S. Thomæ 4. solidos ad visitationem.*

VISITATOR, Episcopus, qui in locum alterius Episcopi demortui, vel propter crimen à communione suspensi, aut remoti, à Metropolitano, vel Summo Pontifice, mittebatur, ad obeunda in ea diœcesi Episcopalia munera, donec alius Episcopus ordinaretur, cujus electioni interesset. Vide Gregorium M. lib. 2. Ind. 10. Epist. 19. 20. 21. 27. lib. 3. Epist. 11. lib. 4. Epist. 13. 14. 20. 21. lib. 5. Epist. 21. lib. 6. Epist. 16. lib. 7. Ind. 2. Epist. 25. 26. 91. lib. 11. Epist. 16. Formulas antiquas Promotionum Episcopalium editas à Sirmondo ad calcem tom. 2. Concilior. Galliæ, & tom. 8. nuperæ Conciliorum editionis, Form. 1. 2. 3. & seqq. Aliam descripsit Baronius Joannis II. PP. an. 534. n. 49. exaratam, pro *Visitatore* dando Ecclesiæ, cujus Episcopus ob crimen remotus fuerat. Aliam vide ejusdem Pontificis ad Cæsarium Arelat. Agapeti I. Epist. 7. ad eundem Cæsarium. Vide præterea Leonis Archiepisc. Senonensis Epistolam ad Childebertum Regem tom. 1. Concil. Galliæ, Concilium Regiense can. 6. in Actis Episcop. Cenoman. p. 305. Diurnum Romanum cap. 7. tit. 21. Anastasium in S. Hormisda PP. Synodum apud Vermeriam an. 853. c. 1. Capitul. Caroli C. tit. 43. cap. 8. Concilium Romanum an. 1079. cap. 6. Joannem VIII. PP. Epist. 308. &c.

Ejusmodi *Visitatorum* officium accuratè perstringit vetus Formula electionis Episcopi in Spicilegio Acheriano tom. 8. *Prisca modernaque Ecclesiarum moderamina Theologuelarus sanxere canonibus, quo arripientibus viam universæ terræ quarumlibet sedium Præsulibus, per viciniorem Episcopum, aut alium Episcopum, cui Archipræsul injunxerit, extincti fratris tumulatorem, orbatæque sedis Visitatorem atque consolatorem, sine cujus conscientia sacri prohibent Canones confieri aut confici * perficiatur Ecclesiasticarum inventarium rerum. Tunc verò prioribus viduatæ sedes, dispositis Oeconomis commendetur. Postmodum autem Cleri plebisque ordinis desideriorum consensus requiratur; quinimo amotis simoniacis sacculis, postpositisque omnium cupiditatum argumentis, universa fideliter notitia Archiepiscopali significentur, quo disponente, cuncta in talibus expedit Suffraganeorum consilio, sub divina censura disponi negotia, atque ordinari. Igitur Metropolitano dominica vocatione rebus humanis vitaque perfuncto, hæc eadem fideliter exigenda sunt omnia à Visitatore atque tumulatore, & omnium diœcesanorum, si fieri potest, cognitioni significanda prudentialiter, quo urbes, quas gentilium temporibus habebant idolicolæ Flamines, nunc gubernent Christicolæ Præsules. Cum ergo pastorem contigerit subrogandum, post advocationem & clamationem Cleri, petitionemque viduatæ plebis, ne urbs Præsulem minimè optatum non spernant, nec odium habeat, fiatque minus religiosa quàm convenit; cui non licuit habere quem voluit: quoniam difficile est, quod bono peragantur exitu, quæ male inchoata principio, expedit orbatæ sedi cum Episcoporum electione, Cleri aut populi ipsius Ecclesiæ acclamatione Episcopum ordinari atque inthronisari. Quapropter*, &c. Historia Trevirensis: *Zacharias PP. B. Bonifacium doctrina & operatione clarum, Trevrensi & Remensi Ecclesiæ Visitatorem, & spiritualium negotiorum provisorem constituit, cum Milo Tyrannus res utrorumque teneret.*

Visitatores in Monasteriis, qui in Capitulis Provincialibus deligebantur, qui Monasteria visitarent, in Monachos, atque adeo in ipsos Abbates inquirerent, horum delicta emendarent, mulctas pro ipsis delictis & pœnas monasticas irrogarent, &c. Cæsarius lib. 1. de Miracul. c. 1. *Visitatio est disciplinæ conservatio: duo enim primitivi Patres instituerunt ad vitiorum correctionem, & caritatis conservationem, videlicet generale Capitulum, & singulis annis visitationes domorum.* Chronicon Montis-Sereni p. 195. *Gotfridus Monachus, quoniam in Ordine Cistertiensi usitata res est visitatio, modum ejus talem esse asseruit, ut singuli fratrum jurati dicerent veritatem de omnibus, quæ vel à Præposito; vel ab aliis in Ecclesia sua fieri certum esset.* Sed cùm ejusmodi Visitatores, sub prætextu & obtentu visita-

visitationis, Monasteria gravibus expensis premerent, seu longiori mora, vel sumptuosis, quas sibi administrari curabant, epulis, vel denique numeroso comitatu, interdum & ab iis pecunias extorquerent, cautum deinceps Constitutionibus Gregorii IX. Nicolai IV. Benedicti XII. & aliis, quæ habentur post Chronicon Casinense edit. Brolii, ne Monasteriis & locis visitatis onerosi & graves existerent. Quò spectat querela Burkardi de Casib. S. Galli cap. 16. *Videant dona largissima quæ donavit in Curia, ne fortè fratres sui opprobrio subjacerent Visitatorum, qui multa perturbaverunt Monasteria, ne longè petamus exemplum, sicut fecerunt in Augia, quos totonderunt, & jurare ad suum coegerunt mandatum.* Et cap. 21. *Visitatores etiam per diversas missos Ecclesias, cum multos perturbassent tam Abbates quàm Monachos, imò etiam plebanos & Clericos minoris ordinis, cohibuit, ne ad monasterium venientes suos perturbarent fratres, non hoc sine summi Pontificis obtinuit permissione: audivit enim qualiter in nobili Ecclesia Augiensi processerant, & quemadmodum fratres ipsius perturbaverant Monasterii.* Vide Decretal. Gregorii IX. lib. 3. tit. 35. cap. 8.

VISORES, Testes, qui rem actam viderunt, eique interfuerunt. Formulæ vett. secundum Legem Roman. c. 30. *Sed postea taliter in jam dicto loco ipsi illi judicatum fuit, ut in noctes 40. apud homines 36. manu sua 37. in Ecclesia illa, in loco nuncupante illo, conjurare debeat, apud homines visores & cognitores, eò quòd ille quondam malo ordine super eum venisset*, &c. Cap. 31. *Similiter testes sibi similes visores & cognitores*, &c. Vetus Notitia apud Perardum p. 60. *Affirmantes, se habere plurimos & veraces atque visores testes, qui hoc ita verum esse scirent*, &c. Tabularium Regulæ ad Garumnam: *Visores & testes hujus negotii fuerunt*, &c. Charta Lapurdensis apud Marcam lib. 4. Hist. Beneharn. c. 9. §. 8. *Testes & visores hi sunt*, &c. Tabularium S. Petri Generensis apud eundem lib. 5. cap. 25. §. 8. *Hujus donationis sunt visores*, &c. Blanca in præfatione ad Commentarios rerum Aragonensium: *Alterum quidem pro eorum robore & firmitate, quod fit de solennitatibus substantialibus contractuum, ut testes illorum stipulationi præsentes intersint, atque hos testes, Visores & Auditores appellabant, & ita appellati passim inveniuntur.* Charta Alfonsi Regis Aragon.. æræ 1153. apud eundem p. 641. *Sunt testes visores & auditores de hoc donativum suprascriptum*, &c. In alia pag. 794. *Testes sunt & visores hujus rei*, &c. Hinc formula sat frequens diplomatibus adscripta: *Hæc autem viderunt & audierunt*, &c.

Visores, qui forestis inspiciendis, ne *vasta* fierent, præfecti erant à Rege. Matthæus Paris an. 1135. *Quod nefandi genus placiti adeo fuerat execrabile, quod si visores alicujus silvam, quem esse pecuniosum sciebant, à longè conspicerent, statim vastum in ea prohiberent, sive esset, sive non, ut eum sine merito redimere potuissent.*

Visores, qui ad Tenementa inspicienda delecti sunt. Vide *Visus*.

VISPILIO, Tersorium, Gall. *Goupillon*: quæ quidem vox Gallica formata à *Goupillon*, vulpecula, seu cauda vulpeculæ, quod ejusmodi tersoria plerumque ex caudis vulpecularum fierent. Fleta lib. 2. cap. 76. §. 9. *Prodest etiam boves de die bis tergere cum vispilione, eò quòd affectius se lambebunt.*

VISTA, Prospectus in domum vel tenementum vicini: *Veuë sur quelqu'un.* Libertates concessæ Barcinonensibus à Petro Rege Aragon. an. 1283. MSS. *Nemo potest habere vistam in alterum, nisi primò aspiciat super tenedonem suam.*

Vista, alia notione. Charta pro Vicario Bituricensi, ex Tabulario S. Sulpicii Bituric. *Similiter de molendinis (habebit) unum molendinum, de vistis unam vistam, similiter ex liberis & scamnis de sacerio unum paronarium.* Quæ quidem mendo non carent.

VISUMARUS, vox Gallica vetus, qua *trifolium* denotatur, ut autor est Marcellus Empiricus cap. 3. extremo.

VISUS, Oculus. Lex Alemann. tit. 61. §. 3. 4. *Si enim visus tactus fuerit in oculo, ita ut quasi vitrum remaneat, &c. Si autem ipse visus foras exierit & milus*, &c. Ubi per *oculum*, orbem oculorum intelligit.

Visus, Inspectio. Rogerus Hovedenus p. 784. *Sed concedit bene quod capiant de boscis suis quod necesse iis fuerit sine wasto, & hoc per visum forestarii sui, & viridariorum.* Monasticum Anglic. tom. 1. p. 507. *Et similiter de toto anno de bosco ipsius Roberti usque ad* Creyton *scisso per visum forestariorum nostrorum.* In Charta an. 1300. Regesti Philippi Pulchri Reg. Fr. an. 1299. ex Tabulario Regio num. 36. *Usagium ad ardendum & ædificandum sufficienter ad opus domus ipsius Militis de Iuez per ostensionem à Viridario dicta forestæ faciendam*, &c. Vide *Visor*.

Visus, visio, Inspectio rei, de qua litigatur, *Veuë* in veteri Consuetud. Normanniæ art. 66. Cameracensi, Bononiensi, &c. ut & in veteri Consuetudine Bituricensi edita à Thomasserio cap. 12. *vievv*, Rastallo & JC. Anglis. *Monstrée de terre* in Consuetudine Turonensi, Lodunensi, Cenomanensi, Britanniæ, &c. Bracton lib. 4. tr. 1. c. 16. §. 4. *Necesse est, quod fiat visus de tenemento à juratoribus ut certa res deduci possit in judicium, & quod juratores verum & certum facere possint sacramentum, & quod perinde possit justitiarius justum proferre judicium.* Quomodo autem *visus* fiat, & de quibus rebus, aperit ibi pluribus idem Scriptor, & lib. 5. tract. 3. cap. 8. ut & Fleta lib. 2. c. 54. §. 2. lib. 4. cap. 6. ubi modus *videndi* præscribitur: præterea Stabilimenta S. Ludovici lib. 1. c. 46. 56. lib. 2. c. 10. Philippus *de Beaumanoir* cap. 9. Assisiæ Hierosol. cap. 17. 222. Statuta secunda Roberti I. Regis Scotiæ c. 37. 38. Glanvilla lib. 2. c. 1. Statutum 2. Westmonaster. c. 53. Vetus Consuetudo Normanniæ c. 66. 85. &c.

Visio, eadem notione, in Regiam Majestatem lib. 1. cap. 9. §. 3.

Visores qui ad *visum* tenementi delecti sunt, apud Bractonum lib. 5. tract. de Essoniis cap. 14. & in Fleta lib. 4. cap. 6. §. 1. *Veeurs*, in Scacario Normannico an. 1497. Vide *Ostensio*.

Visus franciplegii. Vide *Plegium*.

Vita *Communis*, quam Monachi profitentur, qui *in communi* vivunt, ac simul degunt, &, ut ait Cassianus coll. 18. cap. 5. *ex communione consortii, Cœnobitæ, cellæque ac diversoria eorum Cœnobia, vocantur.* S. Augustinus lib. 1. de Morib. Eccl. c. 31. *Quis non illos miretur & prædicet, qui contemptis atque desertis mundi hujus illecebris, in communem vitam, castissimam sanctissimamque congregati, simul ætatem agunt, viventes in orationibus, in lectionibus, &c.* Cæsarius Arelat. serm. 17. *Vovit aliquis — ire ad communem vitam in societate sanctorum, &c.* Infrà: *Hic quibus placet, relicta omni spe seculari, & omni actione terrena vivant, se conferendo in societatem sanctorum, & in communem illam vitam, vitam, ubi non dicitur aliquid proprium; sed sunt omnia communia, & est illis anima una, & cor unum in Deum.* Adelbertus Abbas Hidenheimensis p. 333. *Qui cum non invenirent certas rationes, quibus communis vita in singularem proprietatem & secularem voluptatem esset transmutata, &c.* Hanc etiam Laïci interdum profitebantur, qui etsi habitu nec Clerici nec Monachi, nequaquam tamen iis dispares, eorumque instar sæculo abre-

abrenuntiantes, sub Clericorum & Monachorum regulariter viventium, atque adeò Sacerdotum obedientiâ, devotissimè vivebant, & eis serviebant: de quibus egit Baronius an. 1091. n. 4. 5. 6. Vide præterea Turrianum pro Epistol. Pontificum lib. 5. c. 5. Bertholdum an. 1091. Vitam S. Altmanni Episcopi Pataviensis p. 42. Vitam S. Anselmi Episc. Lucensis, Gerhohum Reichersperg. cap. 16. &c.

Vita. Stephanus Episcopus Tornacensis Epist. 1. de Regula Grandimontensium: *Libellus eorum, qui Constitutiones continet, non Regula appellatur ab eis; sed Vita. Inde est, quod sicut à regula, quam observant Canonici nostri, dicuntur Regulares: sic enim ipsis necesse est à vita, quam profitentur, dicantur Clerici seu Laici Vitales.*

VITARI dicuntur excommunicati, quorum consortium & conversatio fidelibus interdicitur. Charta an. 1334. ex Tabul. Episcopat. Ambian. fol. 165. *Super eo, quod nos Episcopus conquerebamur, quòd Thesaurarius noster tanquam excommunicatus vitatus fuerat, per dictos Decanum & Capitulum, &c.* Infrà: *Pronuntiabunt infra 8. dies, utrum sit vitandus, vel ad Ecclesiam admittendus: &c.*

VITAS PATRUM, indeclinabile, Liber Ecclesiasticus, continens Vitas SS. Patrum, qui Græcis Πατερικὸν & πατέρικον appellatur. Vide Rosweidum ad Vitas Patrum in Prolegom. Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 19. *Quales sunt Bibliothecæ, & majores Expositores, & Passionarii, & Vitas Patrum, & Omeliarii.* Occurrit etiam in Vita S. Aybertin. 24. & in veteri Charta tom. 12. Spicilegii Acheriani. Gregor. Turonensis in Præf. ad Vitas Patrum: *Et quæritur à quibusdam, utrum vita Sanctorum, an vitæ dicere debeamus? Aulus Gellius autem, & complures alii Philosophorum vitas dicere voluerunt: nam Plinius auctor in tertio Artis Grammaticæ libro ait: Vitas antiqui cujuscunque nostrûm dixerunt; sed Grammatici pluralem non putant habere vitam, unde manifestum est, melius dici Vitam Patrum, quàm vitas: quia cum sit diversitas meritorum virtutumque, una tamen omnes vita corpiè alit in mundo.* Vide Serenum Sammonicum in Prologo. Gennadius de Script. Ecclesiast. ait, Evagrium librum scripsisse, *qui attitulatur Vita Patrum*; ut Petronium *scripsisse putari Vitas Patrum Ægypti Monachorum.* Fulbertus Carnot. Ep. 79. *Mitto tibi Cyprianum, Porphyrium, & Vitas Patrum cum psalterio, &c. Vita Patrum*, dixit autor vitæ Burchardi Episc. Wormaciensis.

Vitas-Fratrum, unica etiam voce opus suum inscripsit Gerardus Frachetus Lemovicensis Dominicanus, qui vixit circa an. 1263. in quo Sanctorum aut virorum illustrium ordinis sui vitas & elogia descripsit. Vide Rosweidum in Prolegomenis ad Vitas Patrum cap. 1.

VITELLARIUS, qui vendit *victualia*, ex Gallico *Victualier*, quo nomine censentur pistores & braciatores, in Statuto, quod *de pistoribus, braciatoribus & aliis vitellariis* inscribitur.

VITIUM. Anastasius Biblioth. in S. Zacharia PP. p. 78. *Hic in Lateranensi Patriarchio — à novo fecit triclinium, quod diversis marmoribus, & vitio, metallis, atque musivo, & pictura ornavit.* Ubi codex Mazarin. habet *vitri metallis*: Thuanus, *vitro.* Nihil tamen temere mutandum puto in edito: ita enim fortean *vitium*, vel potiùs unica voce *vitiometallum* appellavit Anastasius tessellatum opus, in quo expressæ *vites*, quasi *vites ex metallis*: quod etiam opus inde *Vignettes*, quasi *vineolas* seu *viticulas* appellamus. Conjecturam hanc fulcit Paulus Silentiarius noster in Descript. ædis Sophianæ parte 2. v. 235. quo loco tessellatum opus & musivum ejusdem ædis depingit:

— μετ' ἐυκεράας ἢ κελεύθας,
Κλήμασι χρυσοκόμοισι περίδρομος ἄμπελος ἕρπει,
Δεσμὸν ἑλιξοτόρον σκολιοῖς πλέξασα κορύμβοις·
Ηρέμα ἢ προνένευκεν, ὅσον κ̓ γείτονα πέτρον
Βαιὸν ἐπισκιάειν ἑλικώδεϊ πλέγματι χαίτης
Αἰθούσης·

Post præclaros istos meatus, palmitibus auricomis innixa circunserpit vitis, tortuosum nectens obliquis corymbis vinculum: sensim verò propendet, donec vicinum lapidem volubili fulgentium frondium textu tantisper obumbret.

VITRARIUM, ὑαλλέργιον: *Vitrarius*, ὑαλλουργός, in Gl. Gr. Lat. Ruricius Episc. Lemovicensis lib. 1. Epist. 12. *Vitrarium, sicut jussistis, me destinasse significo, cujus opus nitore, non fragilitate oportet imitetur ut dilectio, &c.*

VITREÆ, Fenestræ vitreæ, nostris *Vitres, verrieres.* S. Audoënus in Vita S. Eligii lib. 2. cap. 45. *Apparuit subitò in pariete circa vitream maximam, veluti arcus in rotundo, &c.* Gregorius Turon. lib. 6. cap. 10. *Ascendentes per eum, effracta vitrea, ingressi sunt.* Lib. 7. cap. 29. *Effractis cellulæ vitreis, hastas per parietis fenestras injiciunt.* Lib. 1. Mirac. cap. 59. *Si aliud, inquit, invenire non possum, vel has ipsas, quas cerno vitreas auferam, &c.* Fortunatus lib. 2. Poëm. 11. de Ecclesia Parisiaca:

Prima capit radios vitreis oculata fenestris,
Artificisque manu clausit in arce diem.

Admirandarum vitrearum operarii, apud Sugerium lib. de Adm. sua cap. 29. Occurrit præterea in Chronico Mauriniacensi lib. 1. & 2. p. 360. 363. 371. in Historia Episcopor. Autissiodor. cap. 45. 49. in Actis Episcoporum Cenoman. p. 305. in Nomastico Cisterciensi pag. 271. 275. &c. Anastasius in Leone IV. PP. pag. 191. *vitrearum* meminit; sed alia, ut opinor, notione: *Idem fecit prædictus Præsul in Ecclesia B. Clementis Martyris atque Pontificis, Regnum, quod pendet super altare majus, ex auro purissimo, sculptile, sine gemmis, habens in medio crucem de auro, cum gemmis fixis in eadem Cruce, vitreas quinque, & quæ pendent item vitreas numero quatuor pensantes libr. quinquaginta.* In lemmate ænigmatis de Speculari apud Symphosium, legi in codd. MSS. *vitrium* monet Salmasius:

Perspicior penitus, nec luminis arceo visus.

In aliis habetur *vitrium specular*, quæ verba disparanda putat. Ὑέλιον Philopono in 2. post. Anal. Τὰ ὑέλια, ἃ διὰ τῆς γυψεμπλαστικῆς τέχνης ἐπιτίθενται ταῖς θυρίσι χάριν τοῦ φωτίζεσθαι ταύτας. Lexicon Herbarium, Σπέκλον, τὸ τοῦ φεγγίτου ὑέλιον. Vitrearum fenestrarum meminit Hieronymus, quæ vitro in tenues laminas fuso obductæ erant. Beda lib. 1. de Witemuthensi Monast. c. 5. *Misit legatarios in Galliam, qui vitri factores, artifices videlicet Britanniis eatenus incognitos, ad cancellandos Ecclesiæ porticuumque & cœnaculorum ejus fenestras abducerent.* Thomas Stubbs in Actis Pontificum Eboracensium sub an. 726. de Wigfrido Episcopo Wigorniensi: *Artifices lapidearum & vitrearum fenestrarum primus omnium (in) Angliam asciuit.* Leo Ost. lib. 3. c. 27. (al. 29.) &c. 32. (al. 34.) *Fenestras — plumbo simul ac vitro compactis tabulis, ferroque connexis inclusit.* Vetus Inscriptio in musivo apsidis Ecclesiæ S. Mariæ Capuanæ:

Condidit hanc aulam Landulfus, & Oto beavit
Mœnia, res, morem: vitreum dedit Ugo decorem.

Vitreale, Durando lib. 1. Ration. c. 3. n. 5.

VITRUM, pro Scypho vitreo, Gall. *Verre.* Luithprandus in Legatione: *Soli mensæ assident nudæ, paximatium sibi apponentes, balneaque* (genus potionis) *tunc vitro permodico non bibentes; sed sorbillantes.* Candidus Monachus Fuldensis in Vita Eigilis Abbat. Fuld.

Instant ferre dapes: alii namque inclita vitro,
Ordine composito miscebant pocula Bacchi.

Ordi-

Ordinatio Hospitii S. Ludovici Reg. ann. 1261. *Tam pro cyphis, quam pro vitris quærendis.*

VITULA, *Vidula, Viella*, Instrumentum musicum, nostris *Vielle*, & *Violon* dictum. Ugutio & Jo. de Janua: *Vitula, quoddam instrumentum musicum, unde Vitulari, cum vitula cantare*. Galfridus de Vino Salvo, qui floruit sub Ricardo I. Rege Angliæ, in Poëtria MS. seu de Coloribus Rhetoricis:

Cymbala præclara, concors symphonia, dulcis
Fistula, somnifera cytharæ, vitulæque jocosæ.

Vidula, eadem notione apud Constantinum African. lib. 1. de Morbor. curat. c.16. *Ante infirmum dulcis sonitus fiat de musicorum generibus, sicut campanula, vidula, rota, & similibus.* Occurrit præterea in lib. MS. Miraculorum Rupis amator. part. 1. c. 34.

Viella, ejusdem notionis. Egidius Parisiensis MS. lib. 1. Karolini:

—— *Et decantata per orbem*
Gesta solent melicis aures mulcere viellis.

Nicolaus de Braia in Ludovico VIII.

Occurrunt mimi dulci resonante viella,
Instrumenta sonant, non sistrum defuit illic, &c.

Viela, in Statut. Ordin. Præmonstrat. dist. 4. cap. 10. *Le Roman de Girard de Vienne* MS.

Par le Palais vont grant joie menant,
Li uns viole, li uns conte Romans.

Le Roman de Philippe de Macedoine MS.

D'arpe, de vielle apris.

Le Roman du Renard MS.

Harpes i sonnent & vielles,
Qui font les melodies belles.

Colinus Musetus MS.

J'alai à li praëlet,
O tot la vielle & l'archet,
Si li ai chanté le muset.

Menestriers de vielle, in Chronico Flandriæ cap. 9.

Viola, vox ejusdem originis & notionis, instrumentum musicum, quod vulgò nostri *Viole* dicunt. Sanutus lib. 2. part. 4. cap. 21. *Alia genera dulcia musicorum, ut sunt violæ, cytharæ, & rottæ.*

Fiola, pro *Viola*, Sueno in Hist. Danica cap. 3. *Quos ingenti tripudio cœtus comitatur histrionum in fiolis, citharis, & tympanis modulantes.*

VITULAMEN. Liber Sapientiæ cap. 4. v. 3. *Multigena autem impiorum multitudo, non erit utilis, & spuria vitulamina non dabunt radices altas.* Ubi edit. Gr. Καὶ ἐκ νόθων μοσχευμάτων οὐ δώσει ῥίζαν εἰς βάθος. Quo loco vox μοσχεύματα interpretem fefellit. Nam licet μόσχος vitulum apud Græcos significet, hic alia notione sumitur, pro *stolone* scilicet seu *surculo*. Vide S. Hieronymum.

VITULARE, Vitulum edere. Gallis, *Veller*. Fleta lib. 2. c. 76. §. 10. *Cum vitulus taurinus vituletur, primo mense non ablectetur.* Vide *Vitiola*.

VITULARIUS, qui vitulorum curam habet. Gloss. Ælfrici: *Vitularius*, ceal Ꝼa-huꝩ. Ad verbum: *Domus vitulorum.*

VITULINIUM, Pellis *vitulina*, ad scriptionem idonea & parata, Gall. *Velin*. Testamentum Petri *de Dene* Canonici Eboracensis an. 1321. *In primis decreta mea in vitulinio in corio ligata.*

VITULI. Willelmus Gemetic. lib. 2. Hist. Novellæ extremo: *Sed flexerunt ejus impetum precibus multis Vituli, qui arctissimarum necessitudinum parentes, quos apud Hamtunam habebant, ærumnis cæterorum involvi timerent. Genus hominum nauticorum est, quos Vitulos vocant.*

VITUPERONES, Vituperatores, apud Gellium lib. 19. c. 7.

VITUPEROSUS, Vituperio dignus, vox Italica, in Hist. Cortusior. lib. 8. c. 13. *Vituperosè*, turpiter, lib. 7. c. 15. *Vituperosamente*, Italis.

VITUS, Flexura. *Viere*, Gallis. Gloss. Lat. Gr. καμπὴ τροχοῦ. Occurrit apud Marium Victorinum. Vide Scaligerum Epist. 333.

VITUTIARII, in l. 2. Cod. Th. de Collegiatis, qui fuerint, pluribus ibi disquirit Jacobus Gothofredus, quem consule, si lubet.

VIVANDA, Italis, propriè cibus omnis præter panem. Capitulare 5. Caroli M. an. 803. cap. 2. edit. v. cl. Steph. Baluzii: *Excepto vivanda & fodro, quod iter agentibus necessaria sunt, &c.* Charta an. 1242. apud Ughellum in Archiep. Benevent. *Et quæ personæ consueverunt percipere & habere vivandam ab Ecclesia Beneventana, &c.* Anonymus de excidio S. Joannis de Taronça: *Et recordatus est fratrum, qui erant in illis locis, & ivit cum bonis hominibus videre locum de sua vivenda: &, cum invenisset eos pauperes, & viventes in tuguribus*, &c. Gosuinus de expugnat. Alcaçar:

Aura datur, mare sulcatur quampluribus alnis,
Portugal ratibus terra vivenda patet.

VIVERATICA. Vide *Vineratica*.

VIVERE *de suo*. Lex Longob. lib. 2. tit. 52. §. 2. *Si Comes in suo ministerio justitiam non fecerit, tunc Missus noster de hac causa sonare faciat, usque dum justitiæ ibidem factæ fuerint. Et si vassus noster justitiam non fecerit, tunc Comes & Missus noster in ipsa causa sedeant, & de suo vivant, quousque justitiam faciat.* Capit. Caroli M. lib. 5. c. 133. paulò aliter hæc habent: ubi *de suo vivant*, id est, nihil eis ex publico præbeatur, nec *conjectum* habeant.

VIVERITA. Concilium Monspeliense ann. 1214. cap. 27. *Canonicus Regularis capa nigra & clausa, non viverita, & consuta pellibus, cum equitat —— utatur.* Fortè *viverina*, à *viverra*, Gallis, *Furet*: vel *Bevevina*, i. castorea. Glossæ Græc. Latin. γαλῆ ἀγρία, *Viverra*. Unde *Viverrarium*, γαλεάγρα, in iisdem Glossis.

VIVOLÆ, Equorum morbus, de quo Jordanus Rufus Calaber MS. lib. 2. de Medicaminibus equorum ad Fridericum II. Imp.

VIZOLA. Vide *Veges*.

ULCEA, *Locus pascuæ, ab uligo dicitur.* Jo. de Janua. *Lieu de pasture*, in Catholico parvo.

ULCUS, Navis oneraria, Belgis *Hulca*, Anglis *Hulcle*, ex Gr. ὁλκάς, ut quidam volunt. Leges Ethelredi Regis editæ apud Wenetingum c. 23. *Si major*, (navis) *& habet siglas, 1. den. si adveniat ceol, vel ulcus, & ibi jaceat, 4. den. ad theloneum dentur.*

ULNA, Servio, *propriè est spatium, in quantum utraque extenditur manus, licet Suetonius unum cubitum tantum esse velit.* Assisa Davidis Regis Scotiæ de Ponderibus & mensuris §. 7. *Ulna debet habere in se triginta septem pollices mensuratos cum pollicibus trium hominum, scilicet ex magno, mediocri, & parvo, & secundùm mediocrem pollicem debet stare. Aut secundùm longitudinem trium granorum hordei sine cauda debet mensurari ad radices unguis pollicis.* Adde Statuta Roberti III. Regis Scotiæ cap. 22. §. 10.

Ulnare, Ulna metiri, Gall. *Auner*, apud Bractonum lib. 2. cap. 37. §. 2. & in Fleta lib. 1.

Ulna, Modus agri apud Anglos, cujus mensura exacta ad *ulnam ferream* Joannis Regis Angliæ. Monasticum Anglic. to. 2. pag. 383. *Totam terram illam, — quæ continet in fronte secus vicum Regium occidentalem in latitudine 44. ulnas de ulnis ferreis Joannis Regis Angliæ: & in capite orientali versus campum, qui vocatur — 127. ulnas de eisdem ulnis.* Et pag. 460. in Charta Alienoræ Reginæ: *Quandam partem terræ, — quæ continet 14. ulnas, & tria quarteria unius ulnæ ferreæ Domini Regis, &c.* *Aune de terre*, in Stabilim. S. Ludov. lib. 1. c. 151. & in Consuetud. Bayonensi tit. 5. art. 28.

Ulnatus terræ Charta R. Abbatis Caronensis ann. 1308. ex 2. Regesto Philippi Pulchri Regis Fr. n. 11. in Tabular. Regio: *Item de quolibet solo de 4. canis vel ulnatis lato amplitudine, & 12. in longitudine, habuimus 6. den. Petragoric. obliarum*, &c.

ULPICUM, *Oleo simile*. Glossar. Longobard. S. Germani Paris. ex antiquis Glossis.

ULTER PES, Choreæ species, ex Gallicano fortè *Outrepied*. Concilium Salisberiense an. 1217. c. 76. *Adhuc prohibemus, ne choreæ ulterpes, & inhonesti ludi, qui ad lasciviam invitant, fiant in ...* Fortè in atrio, seu cœmeterio.

ULTIMATE, pro *Ultimo*. Ericus Upsaliensis l. 4. Hist. Suecicæ p. 121. *Regnum de obedientia Regis Burgeri & filii ultimatè & finaliter ereptum*. Utitur & pag. 123.

Ultimatim, eadem notione, apud Thvvroczium in Hist. Hungar. p. 5. 26.

ULTIMIOR. Constitutio Justiniani: ut ii, qui in Africa sunt intra quinquenn. &c. *Ultimiore requisitione penitus qui sciente*, &c.

ULTIMISSIMUS, Omnium postremus, apud Baldricum Noviom. lib. 3. c. 23. Form. 8. ex Baluzianis: *Ego ancilla vestra ultimissima, servissima omnium ancillarum vestrarum*, &c.

ULTIMITAS, Extremitas. Constantinus African. lib. 4. de Morbor. curat. cap. 3. *Quæ frigiditas cum augmentata naturalem modum excedat, ultimitatem appetendi necesse est faciat.* Adde lib. 1. Pantechn. c. 5.

ULTIMUS *hæres*. Vide *Hæres*.

ULTRAGIUM, quod excedit summam aliquam. Tabularium Vindocinense charta 295. *Ea, ut si quis censum consuetè ac justè nobis non reddiderit, legaliter emendet nobis, retento mihi ultragio aliarum omnium pristinarum consuetudinum mearum.* Regestum Peagii urbis Bapalmarum: *Pour chacun drap d'or, doit d'outrage S. den.* Apud Christinam Pisanam lib. du Tresor *de la Cité des Dames* 1. part. cap. 18. & alibi passim, *Oultraige* usurpatur pro quovis excessu in re aliqua, *Excés*. Vide Joan. *Britton* in Legib. Angl. p. 31. v.

Outrée, au denombrement de la Seigneurie de Robert Espagne en Barrois: Le Seigneur aura le droit d'once pour l'outrée de la grosse disme pour recompense du pourchas fait en icelle, lequel droit est de 9. gros, paiable par cellui qui à l'outrée, id est, *qui est adjudicataire.*

ULTREIA. Landulfus de S. Paulo in Hist. Mediolanensi cap. 2. ubi de expeditione Hierosolymitana Conradi Italiæ Regis sub an. 1098. *Rege igitur in regno deficiente suprad ctus Anselmus de Buis Mediolanensis Archiepiscopus, quasi monitus Apostolica auctoritate, jamdicto Presbytero nolente, studuit congregare de diversis gentibus exercitum, cum quo caperet Babylonicum regnum: & in hoc studio præmonuit prælectam juventutem Mediolanensem Cruces suscipere, & cantilenam de Ultreia, Ultreia cantare. Atque ad vocem hujus prudentis viri cujuslibet conditionis per civitates Longobardorum, villas & castella eorum, Cruces susceperunt, & eandem cantilenam de Ultreia, Ultreia cantaverunt.* Ubi Bernardinus Ferrarius lib. 6. de veterum acclamationibus & plausu c. 7. existimat, hac cantilena sese invicem animasse Crucigeros ad expeditionem Hierosolymitanam, vocibus conflatis ex *ultra*, & *eia*, quasi fortè *eia ultra* eamus, vel potiùs *ultramare*: nam expeditiones istæ vulgò *ultramarinæ* appellatæ. Sed parum certa videtur ejusmodi conjectura.

ULTRONEITAS, facultas faciendi, quod quis vult. Vvalbertus de Patrocinio S. Rictrudis num. 41. *Quoniam, ni fallor, ultroneitati liberi arbitrii, primo concessæ parenti non legitimè resisto.*

ULULAMEN, *Ululatus*, apud Prudentium.

UMBELLUM, Umbraculum ad arcendos solis ardores, pilei species, Byzantinis familiaris. Gloss. S. Benedicti cap. de Pellibus: *Umbellum*, σκιάδιον. Sic enim legendum arbitror pro *libellum*, σκιαδεῖον. Sciadia Byzantinorum procerum recenset Codinus de Offic. Aulæ CP. c. 3. πυραμίδα vocant Acropolita cap. 11. καλύπτραν πυραμοειδῆ Nicetas in Andronico lib. 1. Imperatorium sciadium, cujus apex gemma grandiori insigniebatur, πῖλον non semel appellat Cantacuzenus lib. 3. c. 27. lib. 4. c. 14. Quibus verò jus esset utendi sciadiis, docet Codex MS. Biblioth. Reg. sign. 2023. Ἰστέον ὅτι τὰ χρυσοκόκκινα σκιάδια φοροῦσιν οἱ ἀπὸ τοῦ Υπερσεβάστου μέχρι τοῦ μεγάλου Στρατοπεδάρχου. τὰ δὲ συρμάτινα, οἱ ἀπὸ τοῦ μεγάλου πριμικηρίου μέχρι τοῦ κυαιστωρος. τὰ δὲ κλαπωτὰ, οἱ ἀπὸ τοῦ πρωτοϐεστιαρίτου μέχρι τέλους. τὰ δὲ σκαρανικια φοροῦνται οἱ ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τοῦ λογοθέτου τῶν ἀγελῶν. τὰ δὲ κόκκινα, οἱ ἀπὸ τοῦ λογοθέτου μέχρι τέλους. De ejusmodi sciadiis ita præterea Raimundus Montanerius in Chronico Catalanico Reg. Aragon. c. 199. extremo: *E daquest Megaduch trames privilegi ab bulla d'or be fermat per ell, e per sos fills, à frare Roger: e li trames la vergat de Megaducat, e la senyera, & lo capell, que tots los officis de Romania han capell triat que altre no gosa portar semblant capell daquell.* Et cap. 212. de eodem Rogerio Cæsare creato: *Et l' Emperador porta capell vermell, e totes ses robes vermelles: e el Cesar porta capell blau, e totes ses robes blaues ab fres d'or estret.*

Umbellum & *umbraculum* dicitur, quod ex pellibus compactum est, quodque expandi aut contrahi solet ad arcendos pariter solis ardores, cujusmodi *sciadia* describuntur ab Aristophane in Avibus. Gloss. Gr. Lat. σκιάδιον, *umbraculum*. Lexic. Gr. MS. Reg. cod. 2062. φερρίδιον, σκιάδιοι, δερμάτιον. Claudianus lib. 1. in Eutrop.

> ——— *Jam non umbracula gestant*
> *Virginibus.*

Idem in 4. Consul. Honorii.

> ——— *Neu defensura calorem*
> *Aurea summoveant rapidos umbracula soles.*

Umbrella. Chronicon MS. Andreæ Danduli anno 1177. *Ancomitani vero auras umbrellas præsentant, unam Papæ, Imperatori al am &c.*

UMBER, Canis venaticus è sagacib. ex Umbria Italiæ provincia. Glossar. Græc. Lat. MS. ὁ θηρευτὴς κύων, *Umber*. Gratius in Cynegetico, de canibus venaticis:

> *At fugit adversos idem quos repperit hostes*
> *Umber*, &c.

Meminit etiam infrà, ut & Silius Italicus lib. 3. *Aut exigu Umber Nare sagax e calle feras.* Notgerus Episcopus Leod. in Vita S. Hadelini Confess. cap. 2. *Cumque loculi jam dilatari cœpisset angustia, duo equites, cum duobus aſ uetis venatibus* (al. venatoribus) *Umbris fortè fortuna ignari, cujus dignitatis esset vallicula venientes.* Sidonius in Panegyrico Aviti:

> *Jam si fortè suam latratibus improbus umber*
> *Terruit*, &c.

UMBLATA, in veteri Charta Italica, apud Ughellum tom. 7. Ital. sacr. p. 257. quem consule, si lubet. Apud Papiam lego: *Umbrata, coronata*.

UMBRÆ, Phantasmata, vox Latinis Scriptoribus nota. Papias: *Umbræ, animæ, simulacrum, imagines somnii.* Valerius Flaccus 1. Aragon.

> *Tartareos tum sacra Jovi, stygiusque ferebat,*
> *Si quid ab excitis melius pernosceret umbris.*

S. Augustinus lib. 10. Confess. cap. 25. *Non curo nosse transitus siderum, nec anima mea unquam quærit responsa umbrarum, omnia sacrilega detestor.* Vide eundem lib. 7. de Civit. Dei cap. ult. Durandus lib. 7. Ration. cap. 8. num. 4. *Ipsi tamen ab animabus*

bus circa sepulchra obeuntibus, quas Umoras vocabant, vastari putabant.

Umbrarii, qui *umbrarum* seu spirituum responsa expetunt. Edictum Theoderici Reg. cap. 108. *Si quis pagano ritu sacrificare fuerit deprehensus, arioli etiam atque umbrarii, si reperti fuerint, subjecta æstimatione convicti capite puniantur.* Prudentius lib. 1. contra Symmachum:

> *Murmure nam magico tenues excire figuras,*
> *Atque sepulchrales scire incantare favillas,*
> *Vita itidem spoliare alios ars noxia novit.*

Umbraticæ, ipsæ umbræ, præstigia. Vetus Formula Pœnitentialis, edita à v. cl. Jacobo Petito: *Item, si credis, quod umbraticæ vadant, & comedant: propter quod dæmones ita homines decipiunt, quod se transfigurent in hominum figuras, & cætera multa, quæ observantur.*

Umbra viri. Speculum Saxonicum lib. 3. art. 45. §. 12. *Histrionibus, joculatoribus, & his, qui se in servitutem dederunt, emenda datur umbra viri.*

Umbræ, Tymalli, pisces Hibernis familiares, apud Silvestr. Giraldum in Topogr. Hibern. dist. 1. cap. 7. Vide Columellam lib. 8. cap. 16.

UMGA. Vide *Bauga*.

UNATIM, Simul, unà, in Charta Hispanica æræ 988. apud Anton. *de Tepez*, in Chronico Ord. S. Bened. to. 5. pag. 435. *Unatim mereamur triumphare in cælis*, &c.

UNCARE, ursorum clamor proprius. Vide Salmasium ad Hist. Aug. p. 168.

UNCEASESATH. Leges Inæ Regis c. 37. *Qui furem occiderit, liceat ei probare jurejurando, quod eum fugientem pro fure occidit, & parentibus ipsius occisi juret unceases ax, i. sacramentum sine electione vel nominatione.* Ubi *ath*, pro *ax*, emendat Somnerus, aitque, perperam has voces Saxonicas redditas à Bromptono & Lambardo; sed potiùs legi debere, ut præfert codex Roffensis, Uncea ꝼꞇeꝼ aþ, i. *cognati verò interfecti* (furis) *jusjurandum præstent* (cædem ejus) *se non vindicaturos.* Ceaꝼꞇ enim Saxon. lis, jurgium, inimicitia; cui, un, adversativa particula præposita, contrarium signat.

UNCIA. *Uncia auri*, in mulctis pecuniariis. Lex Wisigoth. lib. 3. tit. 3. §. 3. *Qui in raptu interfuisse cognoscitur, si liber est, sex auri uncias reddat*, &c. Adde lib. 2. tit. 1. §. 25. Lex Bajvvar. tit. 1. cap. 2. *In primis incurrat Dei judicium, & offensionem sanctæ Ecclesiæ, & judici terreno persolvat auri uncias tres*, &c. Decretale pretium quorundam Episcoporum ann. 779. *Et qui redimere ipsas biduanas voluerit, fortiores Comites uncias tres, mediocres unciam & dimidiam, minores solidum unum.*

Uncia, *Unciata terræ*, in Charta Thomæ Regis Manniæ an. 1055. in Monastico Anglic. tom. 1. p. 718. *Unciæ agri*, in Tabulario Landavensi in eodem Monastico Anglic. tom. 3. pag. 190. 197. 200. 205. *Mansus trium unciarum*, ibid. pag. 197. Adde Ughellum tom. 1. Ital. Sacræ part. 1. pag. 144.

UNCIALES literæ, seu characteres. S. Hieronymus præfat. in Job: *Habeant, qui volunt veteres libros, vel in membranis purpureis, auro, argentoque descriptos, vel uncialibus, ut vulgò ajunt, literis, onera magis exarata, quàm codices*, &c. Vide Allatium in Antiq. Etrusc. Monum.

UNCINUS, Uncus, cui inhærent catenulæ, Italis *Uncino*. Papias: *Uncus, curvus, anchora, uncus, uncinus, diminutivum.* Glossæ Gr. Lat. κρίκος σιδηροῦς, θύρας, *uncinus, repagulum.* Alibi: μόχλος ἄγκινος, *repagulum.* Rursum: ἄγκινος, *uncinus, reticulus.* Anastasius in Gregorio IV. PP. *Signum Christi habet historiam in medium leonis tacapillatam, cum diversis operibus purissimis aureis pendentibus in catenulis quatuor, & uncino uno. Item gabatham saxiscam habet in medium leonis, cum diversis historiis serpentium, & in medio stantem pineam, & quatuor leunculis exauratam, qui pendent in catenulis tribus, & uncino uno.* Idem in Leone IV. PP. *nam & aliam coronam minorem ibidem obtulit, cum catenulis quatuor, & delphinis decem, habentem lilium, & uncinum pensant. lib. duas.* Martyrolog. 19. Janu. *Equuleo & uncinis ferreis jussus est suspendi.* Occurrit hæc vox non semel in Libris sacris.

Uncinatus, uncis, seu eorum figura distinctus pannus. Charta Donationis factæ Ecclesiæ Cornutianæ edita à Suaresio: *Vela loricata melinoporphyra uncinata duo.*

UNCTUM, Adeps, Gall. *Oint.* Capitulare de Villis cap. 43. *Carbones, saponem, unctum, vascula*, &c. Adde c. 62. Chronicon Fontanellense: *Porcos saginatos ad adipem & lardum, cum cunctis 60.* Marbodus lib. 4. de Virtutib. herbar. cap. 13.

> *Uncto cum veteri fertur podagræ medicari.*

Galbertus in Vita Caroli Comitis Flandr. n. 181. *Ignem pice & uncto veteri & cera leviùs ardentem machinæ injecerunt.* Ubi *unctum vetus* est nostrum, *Vieil oint.* Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 18. *Quoties subtalares ungendi fuerint, fratrum tam Laicorum, quàm Clericorum, Vestiarius eos ungi faciet: unctum autem à Camerario accipiet.* Vide *Cordevesus.*

UNCUS, Modus agri apud Danos. Charta Valdemari Regis Danorum ann. 1240. apud Isaac Pontanum lib. 6. extremo: *Licet alicui terram vel uncos jure feudali concessisse dignoscimur, semper tamen solutionem decimæ decimarum excipimus.* Alia Erici Danorum Regis ann. 1249. lib. 7. *Unde cum in consecratione ipsius promisimus providere Ecclesiæ Revaliensi de dote, — octoginta uncos apud Revaliam dotis nomine assignavimus.* Mox: *Insuper autem concedimus ipsi Episcopo 40. uncos in Vironia, in villa, quæ dicitur Salgalle*, &c.

Uncus pastoralis, Virga vel baculus Episcopalis recurvus. Thomas Archidiaconus Spalatensis in Hist. Salonitana cap. 16. *Fecit etiam urceum magnum, & alium parvum, & ciminile manicatum, calicem & capsam, uncum Pastoralem, & crucem, & alia quædam* &c. Vide *Cambuta.*

UNCUTH. Vide *Agenhine*; & *Gust.* Ubi addendum ex Joanne *Britton* cap. 3. *En droit de hostes, volons que chescun respoine par son hoste que il avera herbergié, plus de deux nuits ensemble, issint que la premiere nuit soit le estraunge tenus Unkouth, l'autre nuit Geste, & la tierce nuit Hoghenhine.*

UNDANTER. *Copiosè, vel affluenter*, in Glossis MSS. S. Germani Paris. cod. 524.

UNDE, pro, *de quo*, Gallis, *D'où*: Jornandes de rebus Geticis: *In Scania verò insula, undè nobis sermo est.* Alibi: *Juxta Mæotidem paludem commanentes præfati, unde loquimur.* Galli dicimus, *dont nous parlons.* Ordericus Vitalis lib. 9. pag. 723. *Turonis aliud Concilium tenuit, & ea unde apud Claromontem tractaverat, confirmavit.* Idem lib. 10. pag. 797. *In hoc negotio unde contractamus*, &c. Usum etiam Pollionem hac loquendi formula observavit Salmasius p. 338.

UNDEIARE, vel *Undizare*, infantem vel moribundum non omnibus adhibitis Baptismi ceremoniis baptizare, nostris *Ondoier*, lustrali aqua perfundere. Epist. Petri Episcopi Claromontensis ad Mauricium Episcopum Parisiensem, quæ est 3. inter Epistolas Stephani Episcopi Tornac. *Cum igitur puer natus esset, nec posset sacerdos ad baptizandum eum congruè reperiri, pater ejus immersit eum aquæ, dicens: In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti,*

sancti. Et hæc est pessima consuetudo in terra nostra, ut in talis necessitatis articulo dicant: In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, nec totam exprimant verborum formam, quæ debet exprimi in baptismo, quod Vndeiare vocant. Et Epist. 5. *Hoc enim dicere solent, qui literas ignorantes parvulos mdaizant: In nomine Patris, &c.* In hisce Epistolis tractatur, an ejusmodi Baptismus valeat?

UNDESCERE, In undas excrescere, tumere. Vita S. Endei, Abb. Araniensis n. 15. *Ita quod non undescit mare in via, per quam transiit dolium; sed serenitas semper ibi apparet.*

UNDRES. Fleta lib. 1. c. 9. *An ætatem 21. annorum robusti vel habiles ad arma suscipienda pro patria defensione non reputantur, & ideò Vndres dicuntur, & sub tutela dominorum interim remanebunt.*

UNEG-VUORFIN. In Edicto Rotharis Regis Longob. titulus 10. inscribitur *de Uneguvorfin, id est, corbitaria.* Mox sequitur: *Si quis mulieri liberæ aut puellæ in via se anteposuerit, aut aliquam injuriam intulerit, componat, &c.* Vide *Rapouvorfin*, & *Malahuvorfin.*

UNFRIDMANNUS, *non habens pacem*, in Gloss. Saxon. sub Edvv. III. exarato. Vox confecta ex negativa particula un, & ꝼꞃiꝺ, pax, & man, homo. Vide *Fridmannus.*

UNGAREH. Vetus Glossarium, collectioni Dionysii Exigui subditum in cod. Metensi, laudatum à v. cl. Steph. Baluzio ad Capitularia: *Seditiosus, id est, qui risos* (rixas) *& dissensiones vel injurias, nec non, qui dicitur in rustica parabola Vngareh.*

UNGEBENDRO. Leges Ethelredi Regis c. 25. *Et diximus, homo, qui hamsocnam faciet intra portum sine licentia, & summam infracturam agat de placito ungebendro, vel qui aliquem affligat in via Regia, jaceat in ungilda akre.* Hic hæret Somnerus, in Saxonicis aliàs perspicacissimus.

UNGEBODENDING, in Charta Udalrici Abbatis an. 1071. in Chronico Laurisham. *Et ut familiam ejusdem Curiæ ab omni gravedine & molestia immunem redderemus, à tribus principalibus mallis, quæ vulgò Ungebondending vocantur, quibus ad curiam Linterheusen annuatim manniebantur, utrorumque consensu, eam omnimodis absolvimus.* Ubi Freherus vocem hanc *Curiam non indictam* vertit: Vossius eandem deducit à *bieden*, jubere; unde *geboden*, jussus, *on-ge-boden*, non jussus, à quo *on-ge-bodending*, conditio non obnoxii alienis jussis; ac propriè jussis alicujus malli, sive consessus, Judicum civilis, hominem citantis.

UNGELD. Fœdus Ethelredi Regis cum Analario, &c. c. 3. *Si frithman, i. homo pacis fugiat vel repugnet, & se nolit judicare, si occidatur, jaceat ungeld, i. insolutus.* Ex Saxon. Ʒelꝺ, solutio & pecunia, & un, particula privativa. *Ungeltum, seu tributum*, in aliquot Chartis Germanicis, apud Joann. Noppium in hist. Aquisgranensi lib. 3. num. 2. pag. 19. 20. Vide *Agilde.*

UNGUIUM *scissura*, pœnæ levioris species apud Anglos, de qua Fleta lib. 1. c. 26. §. 4.

UNGULA, Ferramentum mucronatum, quo sulcatim corpora laniabantur & fodiebantur. Ugutio: *Ungula, genus tormenti, quia effodiat, ut fides inveniatur.* Papias: *Ungulæ, genus tormentorum, dicta, quod effodiant, hæ & fidiculæ.* S. Cyprianus de Lapsis: *Jam lassum corpus nunc flagella scinderent, nunc contunderent fustes, nunc equuleus extenderet, nunc ungula effoderet, nunc flamma torreret.* Idem de Laude Martyr. *Non prædurantibus licet costis ungula recurrat in vulnus.* Prudent. in Romano Mart.

Scindunt utrimque milites teterrimi,
Mucrone hiulco pensilis latus viri,
Sulcant per artus longa tractim vulnera,
Obliqua rectis, recta transversis secant.

Lib. Peristeph.

Illa virgas & secures & bisulcas ungulas
Ultro fortis expetebat, &c.

Alibi non semel, in S. Vincentio, in S. Agnete, &c. Hieronymus Epist. 49. *Cum lividas carnes ungula cruenta pulsaret, & sulcatis lateribus dolor quæreret veritatem.* Castinus Episc. Tolet. Hymno in S. Christophorum:

Sanctum jubet Christophorum pensum, rudibus ungulis
Denudatas ejus costas carnibus exciperent.

Strabus in Mammete:

——— Jubet altius ergo
Sanctum suspendi, tormentisque acribus amens
Pulsat utrumq; latus, dum carpitur unguibus uncis,
Nullam dat Mammes vocem.

Adde Acta Proconsularia Mart. apud Baron. an. 285. n. 5. Acta SS. Phileæ Philoromi, &c. n. 3. Acta S. Saturnini n. 8. Passio S. Savini n. 7. Lactantius de Mortibus Persecutor. n. 16. &c. Occurrit passim in Vitis Sanctorum. *Lacerationes*, ungularum scilicet *Eculeis atque lacerationibus subjacere*, in l. 4. Cod. Th. de Numerariis. *Lacerationes membrorum*, apud Senecam lib. 3. de Ira c. 3. Vide Gallonium.

Ungulare, exungulare, Ungulis subjicere, ungularum tormentum inferre. Vita S. Potiti Mart. ex MS. Neapol. c. 6. *Ferantur scilicet ferreæ ungulæ, & unguletur.* Ejusdem vita ex MS. Velseri cap. 4. *Iterum jussit eum exungulari.* Acta S. Eulaliæ Barcinon. n. 6 *Jussit eculeum afferri, & suspendi eam, quamdiu exungularetur.*

UNICORDIA, Concordia. *Unicors*, Concors. Joan. de Janua.

UNICUS *Pomorum*, *Vas aucupis*, Papiæ MS. habet *Pomporum.*

UNIFORMIS, μονοειδὴς, apud Jul. Firmic. lib. 1. Mathes. *Uniformitas*, apud Macrob. lib. 7. Saturn. c. 5. *Uniformiter*, apud Diomed. lib. 1. Grammat. Victorinum in 1. Rhetor. Ciceron. &c.

UNIGAMUS, vox hybrida, *qui uni tantum nupsit; unde unigamia*, pro monogamia. Jo. de Janua.

UNIGRANUM. Vide *Gravanetum.*

UNIOCULUS, Cocles, *Borgne*, μονόφθαλμος. Ditmarus lib. 4. initio: *Cum Comite Eckberto unioculo. Unoculus* dixit Plautus in Curculione:

De coclitum prosapia tedesse arbitror:
Nam ii sunt unoculi.

UNIONES. Ordericus Vitalis lib. 8. p. 682. *Instituit sibi fieri longos, & in summitate acutissimos subtolares, ut operiret pedes, & eorum celaret tubera, quæ vulgò vocantur Uniones.* Id est, non margaritæ, *perles*; sed cepæ, *oignons*; nam ab *unionibus*, cepis ita apud rusticos veteres dictis, ut testatur Columella lib. 12. cap. 10. nomen cepis capitatis mansit, ut vult Ruellius lib. 1. de Natura stirpium cap. 5. & lib. 2. c. 84. Glossæ vett. de Oleribus, *uniones*, κεκεβῶ. Salmasius emendat μονόκοκκα.

UNIONITÆ, Hæretici, quos refellit Prudentius in Apotheosi, carmine inscripto, *contra Unionitas.* Ubi Iso Magister: *Id est, Sabellianos. Unionitæ sunt, qui dicebant unam substantiam & unam personam, Filium & Spiritum negabant, sed dicebant: Idem Deus, quando vult, Pater est; quando vult, Filius est; quando & Spiritus Sanctus. Ariani dicebant tres esse personas & tres substantias in Trinitate; Sabelliani è contra unam personam; & unam substantiam. Fides autem Catholica utriusque devians errorem, unam Deitatis substantiam & tres personas veraciter adfirmat. Nam Ariani bene tres personas, malè tres substantias: Sabelliani bene unam substantiam, malè unam personam dicebant.*

UNIPE-

UNIPECIUS, Integer, *d'une piece*, Gallis. Marcellus Empiricus cap. 15. pag. 108. *Manipulum tenerum urticæ unipeciæ in ollam rudem bis extra.em cum aqua mittes.* Vide *Pecia*.

UNISUBSTANTIANI. Vide *Homousiani*.

UNITAS. Charta an. 1203. MS. *Talis intervenit forma conventionis inter Henricum Ducem Lothar. & Ottonem Comitem Gelriæ. — Omne jus, quod idem Comes ... habere asserebat in Unitate totius Campaniæ, (Campingne) quæ Unitas vulgariter Evingo dicitur, ipsum Ducem habere permisit.*

UNITER. Fortunatus lib. 5. Poëm. 4.

Unius estis oves, heu cur non uniter itis.

Quasi *unum iter*.

UNITIVUM, ita ἑνωτικὸν Zenonis reddit non semel Liberatus Diacon. c. 17 & seqq.

UNIVIRA, Quæ uni nupsit, apud Tertullian. lib. de Monogamia.

UNIXIS. Vetus Chartula plenariæ securitatis exarata sub Justiniano, apud Brisson. lib. 6. formul. *Conca aurea una, orceolo æneo ..., ucern. ... cum catenula unixe area una, ferro fracto ... ib us d... dodecim, &c.* Ubi legendum fortè *unimixe*, hoc est, unius luminis. Vide *Bimixus*.

UNLAGE, ex Saxonico unlaȝha, lex iniqua, vel potiùs non lex, laȝha, enim lex, un, particula privativa. Leges Kanuti Regis c. 34. *Si quis deinceps unlage, i. non legem erigat, vel injustum judicium judicet*, &c. Eadem habentur in Legibus Henrici I. cap. 34. Adde cap. 84.

UNLAUCH. Vide *Wrang*.

UNMONDLING, Servorum species. Charta Ottonis Imp. *Si verò aliquis ex libertate unmundling, vel litus fieri, aut etiam colonus ad monasteria supradicta; cum consensu cohæredum non prohibeatur.*

UNNITHING. Vide *Nidering*.

UNTHPRUT. Lex Bajvvar. tit. 21. §. 10. *Si autem dominus arboris vel vasculi* (mellis) *non interpellaverit, & sine illius conscientia ejectum domino restituerit, & ille, cujus vasculum fuerat, eum compellaverit, ut ex suo opere vel arbore restulisset, & ad restituendum compellaverit, quod Unthprut vocant*, &c. Alii codd. habent *unterprunt*.

UNWANT. Lex Bajvvar. tit. 3. cap. 2. *Si quis alium de ripa, vel de ponte in aquam impinxerit, quod Bajvvarii in unvvant dicunt, cum 12. solid. componat.* Cap. 4. *Si alicui scalam injustè ejecerit, — quod in unvvant dicunt*, &c. Adde cap. 6. tit. 9. cap. 4. §. 1. in quibus locis edit. Heroldi habet *in unuvan*.

UNUS, pro *quidam*; quomodo dicimus *Un*. Vetus Charta Hispanica apud Bivarium ad Chron. Maximi p. 330. *Et unus discipulus proterva mente respondit.* Hispani dicerent, *un discipulo respondio*. Vita S. Wunebaldi cap. 30. *Evenit, ut unus homo vinctus duceretur.* Adde Hodœporicum S. Willebaldi n. 14. 15. Vorstium de Latinitate falsò suspecta, & Olaum Borrichium lib. de Variis linguæ Latinæ ætatibus p. 265.

VOA. Concil. Dertosanum an. 1429. c. 1. *Nullus audeat in vestibus, vel capitiis, fullerituram portare de vois vel Grisis.* Videtur legi de Variis. Vide in hac voce.

VOARIA, Jus advocationis, *Avouerie*, & *Vouerie*. Vetus Charta apud Marlotum in Chronico S. Nicasii Remensis c. 10. *In villa nostra, quæ Hundihaca dicitur, Heribertus — advocationem, quæ vulgò Voaria dicitur, se habere — dicebat.* Vide *Advocatio*, *Vicaria*, *Viaria*.

VOCALIS, qui voce scitè canit: εὔφωνος, & φωνασκὸς, in Glossis Gr. Lat. *Qui a bonne voix*. Vetus Interpres Juvenalis Sat. 6. *Nam omnes pueri vocales, fibulas in naturis habent, ne coeant.* Alios vide apud Savaronem ad Sidonium lib. 1. Epist. 2. & lib. 8. Epist. 9. & Salmasium ad Hist. August. p. 211. Ex recentioribus hos addo. Chronicon Trudonense lib. 8. de Pueris in monasteriis: *Et si qui fortè eorum vocales essent, tropos, qui tunc temporis apud nos cantabantur, aut graduale sive alleluya cantarent.* Beletus de Divinis Offic. cap. 35. *Paulus Historiographus, Diaconus Romanæ Curiæ, Monachus Casinensis, cùm die quodam Paschalem cereum consecraret, fauces ejus raucæ factæ sunt, cum priùs esset satis vocalis.*

Vocalis voce, nomine tenus, vel appellatione. Matthæus Westmonasteriensis anno 1277. de Principe Walliæ: *Vocalem Principem diligenter instructum ad partes easdem redire permisit; successores suos Principatus nomine sententialiter privans.* Idem an. 1294. *Post hæc Morganus de tribu Wallensium, & alter nomine Madocus, vocalis Princeps eorum*, &c. Anno 1301. *Sedit ergo in tristitia fidelium Ecclesia, deserta per vocales tutores suos miserabiliter suo tributo.* Denique an. 1304. *Quinque præcaventes in futurum, ut Rex Angliæ, non quasi vocalis eorum, & regni Regis Franciæ Dominus quidam constitueret; verùm etiam ipsum tanquam advocatum, dominum, & realem possessorem omnibus castellis, civitatibus, — ipsum per dies 40. pacificè saisiarunt*, &c.

Vocales, Philosophorum modernorum secta. Vide *Nominales*.

VOCAMEN, idem quod vocabulum, Nomen. Glossæ vett. apud Barthium: *Vocamen, appellatio, vocatio.* Erchempertus in Hist. Longob. cap. 47. *In cujus vocamine & chartæ exaratæ, & nummi figurati sunt.* Utitur & Solinus cap. 30. & alibi.

VOCATIO, Vox in asceticis frequens. Cæsarius Arelat. serm. 17. *Et ideò non solum frequenter, sed multis vicibus deprecor, ut unusquisque vestrûm vocationem suam consideret, & in quocunque statu vel gradu à Domino vocatus est, in eo permaneat, si non vult in æternum perire, nisi fortè in melius proficiendo ad districtiorem vitam ascendere cupiat.*

Vocatio, in Litaniis, cum Sancti alicujus nomen decantatur, in Concilio Cloveshoviensi anno 747. cap. 17.

VOCATORIÆ *literæ*, Evocatoriæ, citatoriæ. Alexander II. PP. 12. *Age modò, debitum tenentes ordinem, & adversarius tuis vocatorias literas dirigemus, & tibi tuæque Ecclesiæ justitiam exequi procul dubio pollicemur.* Vide Diurnum Romanum cap. 4. tit. 2.

Vocatoria Epistola, in Ordine Romano dicitur, qua is, qui absens in Episcopum alicujus Ecclesiæ à Clero & plebe electus est, ad hanc dignitatem capessendam evocatur, directa Epistola à Metropolitano ad Episcopum & Presbyteros, ex quorum diœcesi & parœcia est electus. Ejusmodi Epistolæ formula ibidem describitur, hisque verbis clauditur: *Ob quam rem hanc direximus admonitionem, quemadmodum optimè placuit sanctæ Synodo, Episcoporum sine Vocatoria suscepi non debere, ne obscuritas dubiæ ordinationis incurrat.*

VOCATORIUM, *Psalmus invitatorius.* Ordo Officii in domo S. Benedicti. *Congregati omnes in oratorio versum non dicant, nec vocatorium, nec Presbyter complet, nec orationem dicat*, &c.

VOCATUS *Episcopus.* Formula loquendi sat frequens in designandis Episcopis electis; sed nondum consecratis. Verbi gratia in Synodo Belvacensi an. 845. in Capitul. Caroli C. tit. 4. Hincmarus Remensis ita postremus Episcoporum vocatur, *Hincmarus Presbyter & vocatus Archiepiscopus.* Vide Notas Balusii ad hunc locum tom. 2. Capitular. p. 1262. præterea tomum II. Spicilegii Acheriani p. 587 tom. 2. Hist. Francorum p. 341. &c.

VOCIDUCTUS, Tubus, canalis cavus, seu fistula, per quam vox emittitur. Epistola 28. incerti ad Dardanum de diversis generibus musicorum, tom. 9. Ope-

operum S. Hieronymi, de Tuba: *Tribus [illegible] is æreis in capite angusto inspiratur, in capite per quatuor voluctus æreos, qui per æreum fundamentum quaternas voces producunt*, &c.

VOCIFERARE, Vocare in jus. Vetus Placitum, apud Franc. Mariam in Mathildi lib. 3. p. 117. *Unde plures vices eum vocifer are fecistis, ut ad vestrum placitum venisset*, &c. Eadem habentur verba in alio Placito ibidem p. 155. Ita apud Codinum de Orig. CP. ἄπελθε ταχέως, φώνησον αὐτὸς.

VOCIFERATIO, idem quod *Huesium*, quod vide. Leges Henrici I. Regis Angl. c. 12. *Qui furem plegiatum dimiserit; qui ei obviaverit, & gratis sine vociferatione dimiserit*, &c.

VOCIMISSARIUS, *Præco*, in Glossematib. MSS. in Prudentium, in cod. 561. Bibl. S. Germani Paris. qui vocem emittit.

VOCIPARARIUS, Φωνασκητὴς, in Gloss. Gr. Lat. ex emendatione Salmasii; nam editus & MS. codex habent *Vociferarius*. Est autem *Vociparárius*, qui vocem *parat*, seu magister formandæ vocis, qui Græcis φωνασκός.

VODER, Mensuræ Theutonicæ species. Theloneum Monasterii S. Bertini: *Ligna textoris, 2. den. voder allium, 2. den.*

VOGHERII, Nautæ. Conventiones inter Michaëlem Palæologum Imp. & Genuenses an. 1261. à nobis editæ: *Supersalientes uniuscujusque galeæ PP.* 100. — *Panetarius uniuscujusque galeæ — Vogherii* 108. *uniuscujusque galeæ PP.* 88. &c. In Charta Gallica habetur *Vogueors*.

VOGTMAN, Cliens, qui se alicujus imperio, vel tutelæ subjecit, *Commendatus*; vox Germanica, ex *Vogt*. Præfectus, Patronus, Advocatus, & *mann* homo. Fridericus II. Imp. in privilegiis Ratisbonensis urbis anno 1230. *Quicunque residens in civitate impetitus fuerit, quod sit vogtman alicujus, & ille civis existens collectas det nobis & Episcopo, tanquam alius civis, nulla postmodum Advocato servitia exhibebit per coactionem*, &c.

VOIETRECHT, Rectum seu jus *Advocatiæ*, ex Germ. *Voiet*, vel *Vogt*, Advocatus, à *Recht*, jus, rectum. Charta Ottonis Comitis Palatini & Ducis Bavariæ an. 1235. in Metropoli Salisburgensi tom. 1. pag. 164. *Statuentes, quod de prædicta curia nihil propter jus, quod Voietrecht dicitur, secundum antiquam consuetudinem à nobis vel à nostris successoribus exigatur.* Alia anni 1224. ibidem p. 237. *Advocatiam, quæ Kesten vogtei dicta.*

VOISINETUM. Vide *Vicinetum*.

VOIVODA. Vide *Vaivoda*.

VOLAGIUS, ex Gall. *Volage*. Petrus de Cuigneriis tom. 14. Biblioth. Patrum: *Item plures habitatores terræ dictorum prælatorum vocant invicem ad Curiam officialium, ex quadam appellatione volagia.*

VOLATA. Monasticum Anglicanum tom. 2. pag. 139. *Et dimidiam hidam, quæ fuit Gaufrid, cum prato, quod ad easdem terras pertinet, & unam croftam & volatam, quam Hemmingus Presbyter solebat habere, & pannagium de propriis porcis suis*, &c.

VOLATILE, Propriè pro eo avium genere, quæ in cortibus rusticis nutriuntur. *Volature*, in Consuetudine Aquensi tit. 12. art. 9. *Volture* in Aurelianensi art. 162. Conventus Aquisgranensis anno 817. cap. 8. & Addit. 1. Capitul. cap. 8. *Ut volatilia intus forisque, nisi pro infirmitate, nullo tempore comedant*, (*Monachi*.) Adde cap. 9. Joannes Italus in Vita S. Odonis Abbat. Cluniac. lib. 3. *Ibat autem circa pedes grex cornicum, quas nos Gallinas vocamus. Tunc quasi furens quoddam bacillum arripuit, &, quam ei placuit, percussit, ac furibundo ore dixit: Hæc erit hodie mihi piscis. Cæteri siquidem, qui circumstabant, cum quodam rubore cœperunt ei dicere, fortassis licet tibi carnem comedere, pater? At ille, Volatile, inquit, non est caro; volatilia enim & pisces unam habent originem*, &c. Adde Constantinum Africanum lib. 1. de Morbor. cognit. cap. 10.

VOLEMUM. *Gallica lingua, bonum & magnum dicitur*, inquit Papias, ex Isidoro lib. 17. Orig. cap. 6. Glossæ Lat. Gr. *Volemi*, [illegible], ἄπιοι.

VOLENTIA, Voluntas: Felix in Vita S. Guthlaci in prologo n. 1. *Sciat nos hoc opusculum non tam volentiæ, quàm obedientiæ gratia incœpisse.*

VOLGRANUM. Tabularium S. Benigni apud Perardum pag. 138. *Quietam clamaverunt querelam, quam habebant adversum nos de redecima decimæ, & volgrano, & conreio, & de domo, quam habemus ibidem.* Vetus Charta apud Beslium pag. 400. *Quidquid in horreo & in area habebant, garbas, atque volgranum*, &c.

VOLLEHEN. Vide *Fahnlehen*.

VOLSURA. Vide *Rusia*.

VOLTA. Vide *Volutio*.

VOLTO. Charta Italica ann. 1356. in hist. Bononiensi lib. 1. p. 25. *Juxta viam publicam, — juxta voltonem antiquæ portæ civitatis*, &c. Idem fortè quod *volta*.

VOLTURIUM, γὺψ, in Gloss. MS. Sangermanensi, Vultur, nostris etiam *Votour*, seu *Vautour*.

VOLUBILIS. Vide *Monubilis*.

VOLUCRITARE, Celeriter locum pertransire instar *volucris*. Occurrit in Vita S. Samsonis Episc. Dolens. Vide locum in *Venalis*.

VOLUCRES *denarii*, vulgò *Vlieghers*, in Legibus Opstalbomicis Frisiæ cap. 21. Kiliano, *Vliegher*, est drachma, nummus 4. stuferorum, aquilæ, sive angeli volantis effigie donatus.

VOLUCRUM, Involucrum, quo peregrè euntis sarcinæ ac vestes conduntur, ac involvuntur, Gallis *Male, portemanteau*. Glossarium S. Bened. *Volucrum*, εἴλημα. Gregorius Tur. lib. 3. Hist. cap. 15. *Unum etiam volucrum cum impedimentis tollentes.* Lib. 4. cap. 26. *Cumque hæc collectis rebus, factisque volucris, à Cœnobio pararet egredi.* Adde lib. 5. cap. 19. *In oblivionis volucrum delabi*, in Vita B. Mariani Abb. Ratisp. n. 1.

VOLUNTARII, qui ultrò militant, & castra sequuntur, nec sacramento militari astricti sunt. Capitolinus in Marco: *Instante adhuc pestilentia, & deorum cultum diligentissimè restituit; & servos quemadmodum bello Punico factum fuerat, ad militiam paravit, quos Voluntarios, exemplo Volonum appellavit.* Θεληματαρίων ejusmodi meminit Georgius Pachymeres l. 2. c. 14.

Voluntarius, Propensus, qui ultrò in rem aliquam incumbit. Vita S. Isidori Episcopi Hispalensis num. 20. *Si quem in lege Domini voluntarium reperisset, nimia venerabatur dilectione, & inter suos secretarios amicabiliter annotabat.*

Voluntariè, Libenter. Gall. *Volontiers*, occurrit non semel in Capitul. Caroli C. tit. 26. 28. 31. &c.

VOLUNTAS, *Voluntarius*. Vide *Tallia ad voluntatem*.

VOLUPTIFICUS. Apulejus lib. 2. Florid. *Jovis* (stella) *benefica, Veneris voluptifica.*

VOLUTARE, Vasis species. Apitius lib. 2. cap. 3. *Ubi jam commiscueris, uvam passam, carenum, vel passum desuper confractum, asperges, atque in volutari inferes.* Lib. 5. c. 2. *Quum bene ferbuerint, obligabis, addes in volutari oleum cum viridi lenticula.* Adde lib. 6. c. 2. & lib. 8. cap. 7. ubi Humelbergius legendum putat *boletari*, quod est vas boletis serviens; unde illud Martialis lib. 14. Epigram. 101.

Cum

Cum mihi boleti dederint tam nobile nomen,
Prototomis, pudet heu, servio coliculis.

VOLUTIO, *Voluta, Volta, Vota*, Fornix, concameratio, Gall. *Voute*, quod sursum in fornicis speciem *volvatur*. Papias: *Concameratio, fornix, transvolutio.*

Volutio. Vita S. Eligii lib. 2. cap. 45. *Visum est Episcopo, — ut ædificata ultra altare volutione, illic ei demum condignam facerent translationem.* Vita S. Desiderii Episcopi Cadurcensis cap. 11. *Sepulturam quoque sibi in eodem monasterio sub dextri lateris volutione præparari jussit.* Cap. 17. *Qui monasterii septa, prærogativa quadam dignitate in ... domorum amplitudine, & basilicarum admiranda altitudine, ac volutionum ambitu la pulchritudine, pene studio ac singulari fabrica sustulerit.* Gregorius Turon. lib. 1. de Mirac. S. Martini c. 38. *Crypta super eos miro opere fabricata est, quæ in arcuum modo transvoluta firmissima stabilitate subsistit.* Idem lib. 10. hist. c. 31. *Ante altare basilicæ fundamenta jecit, erectamque absidem unico opere construxit & transvolvit. Ea verò transvoluta diruptoque pariete arcum ædificat.* Ermentarius Monach. in Vita S. Philiberti Abbat. c. 28. *Locus sepulturæ mirifice est transvolutus, tribus perinde absidis circumcirca adjectis.* Chronicon Abbatiæ S. Trudonis l. 6. initio: *Similiter & cryptam, quam volutam tantùm invenit, cæteris omnibus, quæ deerant, consummavit.* Gloss. Ælfrici, *volubilis.* Ƴmpeal. i. rotundus. Gr. Lat. εἰλούμενος, *Volubile.* Ναὸς εἰλουμένος .Constantino Porph. de Adm. Imp. Vide Salmasium ad Sol. num p. 1219.

Transvolutio. Vita sancti Saturnini Mart. *Transvolutionem desuper tumulum multo latere diligenter extruxit*, &c.

Volta, Fornix, Italis etiam *Volta. Superior voltarum sublimitas*, apud Sugerium lib. de Administ. sua cap. 28. Adde cap. 31. Durandus lib. 1. Ration. cap. 1. n. 19. *Exedra est absida, sive volta.* Liber niger Ecclesiæ Dublinensis apud Jacobum Waræum in Antiq. Hibernicis: *Dedit S. Trinitati & Donato primo Episcopo Dublinensi locum ad ædificandam Ecclesiam S. Trinitatis, ubi fornices sive voltæ sunt fundatæ*, &c. Thomas Fiche Canonicus Ecclesiæ Cathedralis S. Trinitatis Dubliniensis de Fundat. ejusdem Ecclesiæ: *Quapropter S. Patricius celebravit Missam in uno fornice sive volta, qui in hodiernum diem appellatur Fornix, sive volta S. Patricii, Le Roman d'Abladane* MS. *Et dit que li Messagiers y entreroit par vaultes, qui estoient faites dessous terre de long temps, & par dessous ces voltes cil d'Avladane pouvoient moult bien secourir*, &c. Vide Petrum Mariam Campum in hist. Eccl. Placent. lib. 14. pag. 17.

Volumen, Tholus. Vetus Interpres Palladii Lausiacor. cap. 22. *Trium sibi voluminum cellulas fecit.* Ubi Palladius cap. 43. τρεῖς θόλους.

Vota, eadem notione. Charta ann. 1246. apud Columbum in Episcopis Sistaric. lib. 3. num. 21. *Nec non casalia — item votam S. Joannis contiguam Beato Thyrso cum pertinentiis omnibus.*

VOMERES *igniti*, Purgationis per ferrum candens species, quos qui innocentiam suam jubebantur adstruere, calcare nudis pedibus tenebantur. *Ad novem vomeres ignitos judicio Dei examinare*, in Capit. ad Legem Salicam cap. 5. in Lege Anglicorum & Saxon. tit. 14. in Capitul. 2. ann. 803. cap. 5. in Lege Longob. lib. 1. tit. 10. §. 3. in Capit. Caroli Magni lib. 4. Append. 2. cap. 3. & in Legibus Henrici I. Regis Angl. cap. 89. Capitula Theodori Cantuar. cap. 36. & Concilium Moguntinum sub Rhabano cap. 24. *Qui Presbyterum occidit, si liber est, cum 12. juret; si autem servus, per 12. vomeres ferventes se expurget.* Annales Franc. Metenses & Regino ann. 887. *Idque se approbare Dei omnipotentis judicio, si marito placeret, aut singulari certamine, aut ignitorum vomerum examine fiducialiter affirmat.* Vita S. Cunigundis Imperatric. num. 2. *Sed quia crudelis est, qui famam suam negligit, expurgationis gratia, ad vomeres candentes illud sibi judicium elegit, quod propter duritiam hominum institutum esse cognoscitur.* Infrà: *Hoc dicto, stupentibus & flentibus universis, qui aderant, vomeres candentes nudo vestigio calcavit, & sine adustionis molestia secura pertransiit.* Similia habentur in Vita S. Henrici Imp. cap. 21. Helmodus lib. 1. cap. 24. & ex eo Anonymus in Chron. Slavic. cap. 25. *Et vetavit Comes, ne Sclavi de cætero jurarent in arboribus, fontibus, & lapidibus; sed offerrent criminibus pulsatos Sacerdoti, ferro ac vomeribus examinandos.* Albertus Abbas Stadensis ann. 1192. & ex eo Cromerus in Metropoli lib. 7. cap. 14. *Interfectores examinati judicio duodecim vomerum, rota supplicio sunt affecti.* Annal. Winton. Eccl. *Fœmina illa infamis pro se ipsa 4. pro Episcopo 5. scilicet 9. continuos passus super 9. ignitos vomeres faciat nudatis pedibus; si titubaverit, si singulos vomeres pleno pede non presserit, si quantulumcunque læsa fuerit, sententia proferatur in mœchum & fornicariam*, &c. *Ignitorum vomerum examen*, apud Reginonem ann. 887. *Per ignitos vomeres incedere*, in Actis Synodi Remensis in causa Arnulphi. Adde Gobelinum Personam in Cosmodromio ætate 6. cap. 52. Saxo Grammaticus lib. 13. de Haraldo: *Qui cum se Magno Hiberniæ populatore procreatum astrueret, affirmationi suæ fidem divini examinis argumento præstare jussus, super candentes laminas nudatis pedibus (nam ita ab eo experimentum poscebatur) incessit, hisque nulla ex parte corruptioribus, complures Norvvagensium liquido incolumitatis miraculo ad assertionis suæ credulitatem perduxit.* Andreas Suenonis Archiepiscopus Lundensis lib. 5. Legum Scanicarum cap. 15. *Sin autem prioris ferri candentis judicio convincatur exustus, in principali causa succubuisse pariter censeatur. At si reus obtinuerit, utrobique permittatur hæres adhuc octo viros eodem ordine singulos singulis vicibus accusare. Postremo si nullus eorum convictus fuerit, decimum eodem ordine accusatum, hoc modo ad calcandum vomeres ardentes compellat, ut juret cum viris 12. quod nec lucri nec odii causa ei homicidii reatum imponant.* Alibi ait, triplex esse ferri judicium usu receptum, *unum, quod in duodecim ignitis vomeribus calcandis consistit*, &c. Ut porrò vomeres ejusmodi benedicerentur, vide apud Hugonem Mathoudum in Observat. ad Robertum Pullum pag. 375.

Pedale examen præterea appellatur ejusmodi purgatio in laudatis Annalib. Wintoniensis Ecclesiæ, quod vomeres igniti pleno pede premere deberet, qui ejusmodi judicio exponebatur: *Noveritis, quòd plus de indulgentia quàm de rigore procedit sententia, quæ non dicam decernit; sed sustinet pedali examine crimen capitale purgari.* Vide *Ferrum candens.*

VOMITARIA. Macrobius Saturn. lib. 6. cap. 4. *Virgilius, Mane salutantum totis vomit ædibus undam. Pulchrè, Vomit undam, & antiquè; nam Ennius: Et Tiberis flumen vomit in mare salsum. Unde & tunc Vomitaria in spectaculis dicimus, unde homines glomeratim ingredientes, in sedilia se fundunt.*

VOMITUS *Sanctitatis*. Vet. Pœnitentialis apud Morinum p. 35. *Qui verò inebriantur, contra præceptum Domini, si vomitum sanctitatis habent, hoc est, Ebriositas, quando sensum mentis immutat, & lingua balbutit, & oculi turbantur*, &c.

VORANTA, Modus agri. Charta Anglis laudata à Spelmanno: *Retinuit ad opus suum de eadem terra in villa de Heiden unam vorantam terræ, scilicet dimidiam virgatam, quæ fuit Gvvarini Palmar, & dimid. virgatam de dominico ejusdem terræ.* Sed legendum *virgatam*, quod sequentia evincunt.

VORATRINA, Popina, ubi carnes vorantur. Tertull. Apologet. cap. 39. *Non epulis, nec potaculis, nec ingratis voratrinis dispensatur.*

VOTA. Vide *Bovaticum*, & *Volutio*.

VOTAREA. Anastasius in Constantino PP. p. 65. *Philippicus hæreticus in Imperiali promotus est arce, cujus & sacram cum pravi dogmatis exaratione Constantinus suscepit, sed cum Apostolicæ Sedis consilio respuit. Hujusque rei causa zelo fidei accensus omnis cœtus Romanæ Urbis imaginem, quam Græci Votaream vocant, sex continentem sanctas ac universales Synodos, in Ecclesia B. Petri erexerunt.* Ad marg. scribitur *Pancaream*; ut & apud Baronium, qui locum exscripsit an. 711. num. 11. Hanc imaginem rursum erexisse Theodosium, Philippici & Anastasii successorem tradit, idem Anastasius in Constantino PP. p. 67. *Protinus etiam, ut ingressus est memoratus Theodosius Regiam urbem, imaginem illam venerandam, in qua sanctæ erant sex Synodi depictæ, & à Philippico nec dicendo fuerat deposita, in pristino erexit loco, ita ut hujus fidei fervore omnis ab Ecclesia cessaret quæstio.* Vide *Pancarea*.

VOTIFICARE, *Votum libare.* Papias.

VOTIVUS, Voto consecratus. Glossæ Antiquæ MSS. *Votivum, immolativum.* Papias: *Votissimum, quod jam dedicatum est voto. Votivum, quod promissum est votis.* Lex Salica tit. 2. §. 14. *Si quis maialem sacrivum, qui dicitur Votivus, furaverit*, &c. Oratio super populum, in libro Sacramentorum S. Gregorii M. *Præsta, quæsumus, Domine, ut semper nos B. Laurentii lætificent votiva Martyria, quæ semper esse non desinunt admiranda.* Ubi *votiva, devota, Deo oblata & consecrata*, interpretatur Menardus. Aliàs *votivus*, est voto expetitus, de qua voce multa commentatur Jacobus Gothofredus in Notis ad l. 1. Cod. Th. de Feriis.

VOTUM. Concilium Namnetense can. 20. *Omnibusque interdicatur, ut nullus votum faciat, aut candelam, vel aliquod munus pro sanitate sua rogaturus alibi deferat, nisi ad Ecclesiam Domino Deo suo.* Excerpta Gregorii III. PP. cap. 16. *Si quis votum voverit præter Ecclesiam, vel qui divinationes faciunt in incantationibus suis, — tres annos pœniteant.* Vide Cumeanum de mensura pœnitent. p. 37. c. 7. De iis votis intelligendus Canon 62. Synodi Trullanæ: Τὰς οὕτω λεγομένας Καλάνδας, καὶ τὰ λεγόμενα βοτά, καὶ τὰ λεγόμενα βρουμάλια — ἐκ τῆς τῶν πιστῶν πολιτείας περιαιρεθῆναι βουλόμεθα. Quæ enim ad hunc Canonem effutit Balsamon, nihili sunt. His consona sunt, quæ habet Capitulare Pipini Regis Italiæ c. 32. *De pravis illis hominibus, qui brumaticos colunt*, (sic legendum) *& de hominibus, qui subtus maida cerias incendunt, & votos vovent*, &c. Designatur verò, ni fallor, his locis, *Votorum* nomine, dies festus Romanorum, tertio Nonas Januarii celebrari solitus, qui in Kalendario Bucheriano *Votorum nuncupatio* appellatur, interdictus prædictis Canonibus, quod Paganismum redoleret.

Votum, Sacræ preces, εὐχὴ, apud S. Augustin. Epist. 59. ad Paulinum: *Porrò, si usitatius, ut dixi, in Scripturis votum appellatur εὐχή, excepto nomine orationis, ea propriè intelligenda est oratio, quam facimus ad votum, id est, πρὸς εὐχήν. Voventur autem omnia, quæ offeruntur Deo, maximè sancti Altaris oblatio, quo sacramento prædicatur nostrum illud votum maximum, quo nos vovimus in Christo esse mansuros utique in compage corporis Christi.* Canon Missæ: *Memento Domine famulorum famularumque tuarum, — qui tibi offerunt hoc sacrificium laudis pro se suisque omnibus, pro redemptione animarum suarum, pro spe salutis & incolumitatis suæ, tibi reddunt vota sua æterno Deo, vivo, & vero.*

Votum, Suffragium. Vetus Statutum Academiæ Parisiensis: *Novi Magistri, priusquam admittantur ad congregationem Facultatis, jurabunt in ea fideliter referre vota Baccalariorum Formatorum de sufficientia vel insufficientia Baccalarii, qui sub eo de quæstione Tentativa responderit.* Occurrit ibi pluries.

Votum, Nuptiæ. S. Ambrosius serm. 25. *Solent autem homines, sicut mos est, in votis suis, hoc est, nuptiis, præcipuè saltare vel canere.* S. Augustinus lib. 11. de Genesi ad liter. c. 41. *Nisi forte sponsa erat à patre tradenda, & expectanda erat votorum solennitas, & convivii celebritas.* Canones S. Patricii cap. 28. *Eadem ratione observanda sunt prima vota & prima conjugia*, &c. Fortunatus in Epist. ad Mumolenum lib. 10. Poëm. *Ad cujus* (filiæ Mumoleni demortuæ) *forte vota jam festinans familia fervebat, sedulè parentela excitabatur.* Fleta lib. 4. c. 2. §. 16. *Si donatarius ad alia vota convolaverit.* Adde lib. 3. cap. 3. §. 6. & Alexandrum III. PP. in Appendice ad Concilium Lateranense III. part. 5. cap. 1. Hinc *dies votorum*, pro die, quo nuptiæ peraguntur, in Lege Longob. l. 2. tit. 4. §. 3. tit. 14. §. 21. in Legib. Luithprandi Regis tit. 74. §. 2. Vetus Charta ann. 1093. in Tabulario Casauriensi: *Ut alia die post noctem nuptialem, qui est dies votorum nostrorum*, &c.

Vox diversis notionibus accipitur; interdum enim pro Clamore militari, *Cry d'armes.* Cæsarius lib. 7. de Mirac. c. 39. *Nos hodie dextras vobis dedimus, nos signa vestra militaria ibi vidimus, nos vocem vestram ibi audivimus.* De torneamento loquitur. Will. Brito lib. 11. Philippid.

— *Nec dum vox ulla sonabat.*

Vox, Jus testimonii ferendi. Edictum Theoderici Regis Italiæ §. 48. *Quia hujusmodi personæ* (servi & liberti) *neque in civilibus neque in criminalibus causis contra patronos aut dominos, eorumque liberos, etiamsi pro eis dicant, vocem possunt habere legitimam*, &c. Concilium Francoford. an. 794. c. 36. al. 34. *De criminosis, ut non habeant vocem accusandi majores natu, aut Episcopos suos.* Definitio Concilii Duziacensis de Duda Monacha c. 2. *Quapropter vocem non habent, ut sacramento de hoc sacrilego adulterio se — valeat expurgare.* Concilium Pontigonense an. 876. *Si post quatuor menses purgare se canonicè non poterit, nulla ejus vox penitus audiatur.* Lactantius lib. de mortibus Persecutor. n. 13. de Christianis: *Non de rebus ablatis agere possent, libertatem denique ac vocem non haberent*, id est, jus testimonii ferendi.

Vocem non habere, dicitur apud Bractonum lib. 3. tr. 2. c. 34. §. 3. & in Fleta lib. 1. cap. 34. §. 9. c. 38. §. 21. ille, qui inter infames habetur, eoque ipso ad testimonium dicendum non admittitur.

Vox, Jus suffragii ferendi in Capitulis, &c. Charta anno 1246. apud Columbum in Episcop. Sistaric. *Concedimus, quod in Capitulo nostro vocem tanquam Canonicus habeatis.*

Vox, Jus, quod quis habet in rem aliquam. Lex Wisigoth. lib. 4. tit. 3. §. 4. *Quia verò quidam tutores aut persuasione aut indignatione circumveniunt eos, quos tueri gratissimè debuerunt, & de rebus reddendæ rationis securitates accipiunt, vel certè diversarum obligationum scripturas ab illis exigendas insistunt; quo extinctis vocibus eorum, quæ illis competunt nunquam inquirere, vel recipere permittantur.* Berengarius Comes Barcinonensis in donatione civitatis Tarraconensis Romanæ Ecclesiæ, an. 1090. *Ea scilicet deliberatione, ut ego & mei posteri omnes — teneamus hoc totum per manum & vocem S. Petri, ejusq. Vicarii Romanæ Sedis Apostolici, per quinquennium persolventes ei 125. libr. purissimi argenti ad justum pensum.* Charta Alfonsi Regis Legionensis apud Anton. *de Yepez* in Chron. Ord. S. Benedicti tom. 3. pag. 227. *Do & offero monasterio S. Vincentii Ovetensis, quod dicitur*

Capella

Capellæ Regum, totam vocem & totum jus Capellaniæ, in ipsa plantatione, ubicunque extensa fuerit, &c. Chart. Sancii Regis Aragon. æræ 1131. apud eundem tom. 7. *Sicut unquam habui, vel tenui, seu habere potui per qualescunque voces*, &c. Charta Ranimiri Regis Aragon. æræ 1173. apud Blancam in Comment. Rer. Aragon. pag. 647. *Cum suis terminibus, — directaticis, eremis, & populatis, & montibus, & aquis, & palustris, & cum omni censu, quod pertinet ibi, vel pertinere debet ad meam regalem personam vel vocem.* Alia apud Catellum lib. 4. Rerum Occitanar. p. 651. de quadam Inquisitione: *Aut si de ipsa insula terræ meritum exeunt ad potestatem Rainardi, aut permansit posita in voce Vaidrani*, &c. Vide tom. 2. Capitular. Regum Franc. pag. 1548.

Vox, eadem, ni fallor, notione, in veteri Charta Rivipollensi æræ 888. apud *Yepez* in Chronico Ord. S. Benedicti tom. 4. *Ipso alode cum fines & terminos suos, sicut in ipso judicio resonat, quem acquisivit per vocem liberto suo*, &c.

Mala vox, seu *Mala voce* possidere dicitur is, qui contra jus rem detinet. Charta Garsiæ Regis Navarræ, æræ 1185. apud Sandovallium in Episcopis Pampilon. qua concedit Episcopo Pampilonensi, *Synagogam Judæorum de Stella, liberam & integram, sine ulla mala voce, ad peragendum in ea Ecclesiasticum ministerium*, &c. Fori Oscæ an. 1247. f. 5. *Quicunque miserit malam vocem in hæreditatem, quam alius possidet, & fortè infra unum annum & unum diem noluerit accipere directum de illo, qui tenet illam hæreditatem*, &c. Observantiæ Regni Aragon. lib. 6. tit. de Generalib. Privileg. §. 21. *Postea sine mala voce retinere potest emptor*, &c. Adde Foros Aragon. lib. 7. p. 132. v. 133. &c. Michaël *del Molino* in Repertorio Foror. Aragon. p. 331. *Viduitatis jure si possidet vidua aliquam rem, & imponitur sibi in ea mala vox, debet in judicio nominare hæredes viri sui mortui, & dabitur ei dilatio, ut denuntiet malam vocem dictis hæredibus sui viri*, &c. Adde pagin. 81. 82. v.

Falsis vocibus cantare. Institutiones Capituli Generalis Cisterciensis Ord. c. 71. *Viros decet virili voce cantare, & non more fœmineo, tinnulis, vel ut vulgò dicitur, falsis vocibus hystrionicam imitari lasciviam.*

VOYSKINE, Slavis dicuntur Contributiones belli causa exigi solitæ, à *Voyska*, exercitus. Ita Joann. Lucius lib. 6. de Reg. Dalmat. c. 1.

UPLANDA, superior terra, Anglis, seu ut vulgò loquimur *terra firma*, respectu paludosæ; ex Saxonico & Anglico up, supra, & lanᵭ, terra. Ingulfus pag. 853. *Per aquam de uplanda, id est, de superiori terra, scaphis deferri jussit.* Vide Gul. Prynneum in Libertatibus Eccles. Anglic. tom. 3. pagin. 990.

Uplandensis, Anglis *Uplendish*, Rusticus, agrestis, sylvestris, montanus. Leges Burgor. Scoticor. cap. 27. *Si burgensis calumniatur per rure-manantem, seu uplandensem de furto aliquo invento in domo sua.*

UPUA. Formula 14. ex Baluzianis: *Velut upua, & non arundo*, &c. Fortè pro *upupa*.

UR, pro f. Ægidius Schudus in Descriptione Rhetiæ Alpinæ cap. 36. *Veteres Germani nunquam usi fuerunt littera F; sed loco ejus usi sunt consonante V, ut pro frovv, fravel, frid, fralich, &c. scripserunt vrove, vrævele, vride, vrouvelich*, &c.

URA, ἄυλαξ, in Glossis MSS. S. Germani Parif. Edit. *Sulcus*, *Hecura*. Distinguend. *Hæc ura*.

URASDA, Slavis dicitur compositio pecuniaria pro homicidio, vel membrorum mutilatione. Vide Joan. Lucium lib. 6. de Regno Dalmat. cap. 1. & Statuta Ragusii lib. 6. c. 76.

URBARA. Acta Murensis monast. p. 40. *Exceptis agris & pratis & silvis, quæ ad nos ex toto quod dicunt urbara, vel ad Clericum pertinent*, &c.

URBACIO, *Circumductio*, περιχάραξις, in Gl. Gr. Lat.

URBS *aurea*, Roma. Petrus Diaconus lib. 4. Chr. Casin. c. 125. de Lothario Imp. *Juxta auream urbem pervenit. Auream Romam* dixit etiam Martialis l. 9. Epigr. 60.

Insepsis Mamurra diu, multumque vagatus
Hic ubi Roma suas aurea vexat opes.

Juvencus lib. 1. initio:

Non orbis, non regna hominum, non aurea Roma.

Et Prudentius in Apotheosi:

Et venerata Deum percenset Aurea Roma.

Catwelphus in Epistola ad Carolum M. Regem: *Auream & Imperialem Romam intrasti, & Italiarum regna cum omnibus preciosis à Rege Regnorum suaviter accepisti*, &c. Carmen de Carolo Calvo Imp. v. 17.

Aurea cum totum regnaret Roma per urbem.
Consiliis, sublime caput solenniter astris
Extulit; ac tonitru sonuit per climata mundi.

Autor Panegyrici Berengarii Imp.

—— Valeat tuus Aurea Princeps
Roma diu, &c.

Adde Vitam S. Faronis c. 124. Vitam S. Adalberti Episc. Pragensis n. 12. Alcuinum Poëm. 178. &c. In sigillis præterea Imperatorum *Auream Romam* dici annotat Angelus à Nuce.

URBURA, Jus regium in fodinis aureis, argenteis, &c. apud Hungaros. Decreta Ludovici Reg. Hungar. an. 1351. c. 13. *Si possessiones ipsas minerosas Regia Majestas pro concambio habere nolit, ex tunc jus regale, seu urburas juri regio pertinentes recipere suo nomine faciat.* Quale autem fuerit ejusmodi regium in fodinis jus, docet vetus Fragmentum *de Urburis* inscriptum: *Reges Hungariæ ab eorum montanistis receperunt urburas, hoc est, de singulis mineris auri, argenti, & cupri habuerunt decimam partem.* Vide Thwroczium in Sigismundo Rege Hungar. cap. 15.

URCEOLUS, inter ministeria seu vasa sacra recensetur. Lanfrancus Cantuar. Epist. 13. *Urceolus quid sit, liquidò patet; est enim vas superius, unde lavandis manibus aqua infunditur.* Stephanus Eduensis lib. de Sacram. altaris cap. 4. ubi de Acolytorum ordinatione: *Accipiunt & urceolum, in quo datur eis potestas infundendi aquam in calicem dominicum.* Testamentum Riculfi Episcopi Helenensis an. 915. *Conchas æreas 2. ad chrisma conficere, urceolo uno cum aquamanile*, &c. Charta anno 1197. apud Ughellum tom. 7. p. 1274. *Duos urceolos argenteos pro vino & aqua.*

Orceolus, in veteri Charta plenariæ securitatis, exarata sub Justiniano, apud Brissonium in Formul. pag. 647. *Conca curea una, orceolo æreo uno, lucerna cum catenula*, &c.

URCHRICHIAD. Leges Hoeli Boni Regis Walliæ: *Urchrichiad, i. Edling, qui post Regem habet succedere, præ omnibus, qui sunt in Curia præter Regem & Reginam, honoratur. Iste erit filius eius vel frater ejus. Locus ejus est in aula ultra ignem, in opposito Regis. Inter hæredem & columnam primo loco habet judex sedere, &c.*

URGESCERE, pro sæpius urgere, usurpat Lucifer Calaritanus lib. 2. pro S. Athanasio p. 124.

URICO, *Vertigo*, in Gloss. Arabico-Lat.

URLARE, Orulam, vel limbos inserere, Gall. *Orler*. Monasticum Anglic. tom. 3. p. 317. *Amictus de aurifrigio — urlatur aurifrigio puro & stricto.*

URNA, pro *orla*, seu *orula*, Limbus. Leo est l. 1. c. 57. *Aliam planetam cum leonibus, urnas de pallio longitudine passuum 4. latitudine palmorum trium, pannum de altare diarodinum*, &c. Lib. 3. c. 11. *Capitulum renovavit, illudque gypsea urna in gyro, vitreisque fenestris ac pulchro variorum marmorum pavimento decorans tegulis cooperuit.* Cap. 20. *Tunicam diapistin cum urna amplissima à pedibus & manibus ac scapulis aurea.* Cap. 57. *Coopertorium cum urna purpurea.* Cap. 33. (al. 31.) *è quibus* (iconis) *decem ex quadratis prædictus Frater apud Constantinopolim crasso argento sculpsit ac deauravit, — rotundas verò omnes argentea solum urna 4. librarum circundans, cætera coloribus ac figuris depingi Græca peritia curavit.* Cap. 58. (al. 57.) *Coopertorium altaris sericum cum urna purpurea ornatum margaritis.*

URNA, Mensura liquidorum, vini, cerevisiæ, &c. In Metropoli Salisburgensi tom. 2. p. 292. tom. 3. p. 40. & alibi non semel.

Urna, theca, feretrum, in Vita Aldrici Episcopi Cenom. p. 45.

URNATORES, *qui urnis aquas ex altis puteis levant*, apud Julium Firmicum lib. 3. Matth. cap. 11. lib. 4. cap. 6. *Aut enim ex altis puteis, quotidiano opere aquam levare cogentur*, &c.

URPHEDA, Germ. *Urfelit*, Juramentum, quod ex carcere dimissus præstat de non ulciscendo. Goldast.

URSUM *circumducere*. Hincmarus Remensis in Capitul. ad Presbyteros cap. 14. *Nec plausus & risus inconditos, & fabulas inanes ibi referre aut cantare præsumat. Nec turpia joca cum urso, vel tornatricibus ante se facere permittat.* Synodus Trullana can. 61. Τῷ αὐτῷ δὲ τούτῳ ἐπιτιμίῳ καθυποβάλλεσθαι δεῖ καὶ τοὺς ἄρκτους ἐπισυρομένους, ἢ τοιαῦτα ζῶα, πρὸς παίγνιον καὶ βλάβην τῶν ἁπλουστέρων. Ubi observat Balsamon in ejusmodi ursorum capitibus & corporibus tincturas appendere solitos, dareque passim ex pilis eorum cum tincturis, tanquam phylacteria, ad depellendos morbos, atque adeo oculorum fascinos amoliendos. Vide *Minator*.

Ursorum pastus. Vide in *Pedatura*.

URSUS, Præstatio Regi Bohemiæ recèns dicto fieri solita. Albertus Argentinensis in Chron. pag. 145. *Collecta enim ibi imposita, quæ Ursus dicitur, & de novo Reg. creato debita, apud Bohemos remansit.*

URTELLA, idem quod *Ordalium*, judicium divinum, purgatio vulgaris; Germ. *Urdel*. Decretum Tassilonis de popularibus legibus c. 9. *Ut hi, qui Ducali manu liberi dimissi sunt, ad eadem cogantur judicia, quæ Bajoarii Urtella dicunt.* Vide *Ordalium*.

URTIO. Vide *Alchaz*.

URTUM, *pars aratri, quæ plicatur*, Papiæ in MS. *Urnum*.

URUS, vox Gallica vetus, Germanis hodie *eynubrochs*, ut docet Cluverius lib. 3. Germ. antiq. cap. 47. Gloss. Gr. Lat. Βόβαλος, *urus, bos silvestris*. Glossæ antiquæ MSS. *Uri, vituli agrestes, quos Bubalos vocant.* Macrobius lib. 6. Saturn. cap. 4. *Nec non & Punicis Oscisque verbis usi sunt Veteres, quorum imitatione peregrina verba non respuit ut in illo, Silvestres uri assiduè; uri enim Gallica vix est, quæ feri boves significantur.* Aimoinus lib. 1. hist. Franc. cap. 1. ubi de Herciniæ sylvæ feris: *Tertium est genus earum, quæ Uri appellantur. Hi sunt magnitudine paulò infra elephantos, specie & colore & figura tauri. Magna vis eorum est, & magna velocitas; neque homini neque feræ, quam conspexerint, parcunt. Hos studiosè captos foveis, interficiunt. Hoc se labore durant adolescentes, atque hoc genere venationis se exercent, — amplitudo cornuum & figura & species multum à nostrorum boum cornibus differt. Hæc studiosè conquisita ab labris argento circumducunt, atque amplissimis epulis pro poculis utuntur.* Postremis Aimoini verbis conveniunt, quæ scribit Fulco lib. 1. viæ Hierosol.

> *Uris cornua sunt immensæ concavitatis,*
> *Ex quibus ampla satis, & lævia pocula fiunt,*
> *Vatibus & mensis & honora & commoda prosunt,*
> *Seu docti artifices ea quadrificata rotundent,*
> *Integra sive sinant, & fissa caloribus aptent.*

Idipsum Cæsar lib. 7. & Plinius lib. 11. cap. 37. de urorum cornibus vice poculorum tradunt. Urorum verò venationis meminit Monachus Sangall. lib. 2. de Carolo M. cap. 11. *Cum ecce quietis & otii impatientissimus Carolus ad venatum bisontium vel urorum in nemus ire, & Persarum nuntios secum parat educere.*

USA, Fluvius, ex Saxonico ufe. Fœdus Alfredi & Godrani c. 1. de regni terminis: *Tunc in rectum ad Undefordum; tunc sursum in usa, ad Wetelingstreet.*

USARE, Frui, gaudere, Gallis *User*, *jouir*. Formulæ veteres autoris incerti form. 27. *Quod taliter fecistis, ut tempore vitæ meæ ipsas res habere & usare, vel condirigere debeam.* Et Form. 41. *Ut ipsas res quamdiu advivo, sub usu beneficii vestri tenere & usare debeam, & alicubi ipsas res alienandi pontificium non habeam.* Charta Alamannica 68. apud Goldastum: *Postea mea fuit petitio, & nostra & fratrum decrevit voluntas, ut ipsam rem valeas excolere, vel usare, & nihil exinde minuare non debeas, nisi quidquid ibidem addere aut immeliorare vel attrahere potuimus.* Occurrit præterea in vita Aldrici Episcopi Cenoman. p. 155. 162. 170.

Usamentum. Charta Rudolfi Regis Burgundiæ in Tabular. Agaunensi apud Guichenon. in Probat. hist. Sabaud. pag. 3. *Cum omnibus appendiciis sive usamentis*. Fortè *aisiamentis*.

Usatus pannus, Detritus, Gallis *Usé*. Occurrit in Legibus Edwardi Confess. c. 38.

Usitare. Homilia de decimis & jejunio edita à v. cl. Steph. Baluzio post Capitularia: *Et precamini Dominum, ut cum sua gratia & misericordia concedat vobis in pace colligere alios fructus, & in suo sancto servitio usitare, &, quod illi placet, inde facere.* Charta 15. inter Alamannicas Goldasti: *Scuta cum lanceis, vestibus, vel omnibus utensilibus, quas in die obitus mei non datas alicui, & non usitatas reliquerim, trado ad jamdictum monasterium*, &c. i. ad *utendum* datas.

USARIA. Vide *Husseria*.

USATICUM, Tributum, præstatio. Charta Ildefonsi Comitis Tolosæ an. 1141. apud Catellum: *Dono, & concedo, & solvo, quod quisque homo vel fœmina liberè vendat vinum suum omni tempore, quo voluerit sine ullo usatico, quod inde nunquam donet alicui homini vel fœminæ. Homines verò extranei, qui foris habitant in villis aut in castris, aut in aliis locis, habeant eundem usaticum quod solent habere*, &c. Hac notione usurpatam vocem in antiquis Tabulis observare est ex Plantavitio in Chronologia Præsulum Lodovensium pag. 118. 135. 185. 234. 365. Philippus *Mouskes* MS. in Carolo M.

> *Et li commanda que tout cil,*
> *Ne franc, ne sierf, ne bon, ne vil,*
> *Ne clap, ne rous, ne blanc, ne noir,*
> *Qui viennent à Aix manoir*
> *De tous usages fusent franc.*

Usatica & *Usatici* præterea crebrò appellantur Consuetudines municipales.

USIA. Joann. Monachus Bertinianus in Vita S. Ber-

S. Bernardi Pœnitentis num. 8. *Causa hujus aoʼoris erat pediculus ovinus, quem Grammatici Usiam, quasi ab urendo vocant.* Loquitur de dolore aurium.

USINARE. Charta anni 1240. in Tabulario Campan. Bibl. Reg. f. 365. *Nullatenus usinabunt, nec excolent homines dictæ villæ contra voluntatem nostram, — in quibuscunque verò locis homines dictæ villæ usinabunt, nos prædicti fratres de crista & pecora nostra, si vobis placuerit, omnimode usinabimus, hoc excepto quod in nemoribus villæ deputatis boscum non accipiemus nisi tantummodo ad usum furni.*

USIS. Epistola Basilii Macedonis Imp. ad Hadrian. II. PP. post. VIII. Synodum: *Transmisimus autem Sanctitati vestræ — & vellus prasinum vilarnipinnium pro casula facienda unum, usin rubeum aerem habentem unum, usin album unum, mulchumat unum, planeulia castanea duo.* Monstra verborum mihi planè incognita.

USITARE. Vide *Usare.*

USLACT. Privilegium de Sempringham in Anglia: *Sint quieti tam ipsi quàm homines eorum — de omnibus misericordiis & amerciamentis, & forisfacturis; — de murtro, & latrocinio, & conceylis, & uslact, & hamsoka, grithbrich, blotvvit, &c.* Alia in Monastico Anglicano tom. 2. p. 827. ubi eadem habentur, præfert *utflat*, quæ fortè *est apium*, sonat, ex Saxonico uꞇꝼleon, *aufugere.* Vide *Utlep.*

USONES, Pisces familiares Danubio, Germanis *Hausen*; *pisces insanæ magnitudinis* Bonfinio. Vide Thwroczium in Andrea Rege Hungar. cap. 43.

USSERIA, *Usserius, Ussers.* Vide *Huisserium.*

USUALIS, qui in usu est. *Usualis sermo*, apud Sidonium lib. 4. Epist. 11. ubi multa Savaro, quæ non exscribo. Vide *Moneta usualis.*

USUARIA, *usuarium*, Ususfructus, seu potiùs jus utendi. Tabularium Prioratus Paredi f. 61. *Dedit etiam illis hominibus, qui terram tenuerint, vel ibi em manserint, usuarium in silva, quæ vocatur Maosta, ad domum ædificandam, ad molendinum faciendum*, &c. Fol. 86. *Nec non conquisivit de quodam homine Andrea in bosco Monalt usuariam & consuetudinem, quam ipse meo de bosco habebat.* Rainardus Abbas Cisterciensis in Institut. Capituli General. Ord. Cisterc. c. 44. *Si quis Abbatum terram habuerit, vel usuaria, vel inde conventionem habuerit, nullus Abbatum quærat eam, vel in ea usuaria sine assensu illius Abbatis.* Adde Monasticum Cisterciense p. 319. 346.

Usuarium, eadem notione. Laurentius Leodiensis in hist. Episcop. Virdunens. p. 281. *Fridericus quoque Comes Tu ensis usuarium Argunnæ sui nemoris, tam ad reædificandam, quàm ad retinendam Ecclesiam contradidit.* Charta Manassis Episcop. Meldensis an. 1140. *Totum nemus, quod appellatur Britel, & usuarium suum in silvis præfati Walterii — ad comburendum & ædificandum.* Alia Philippi Regis Franc. an. 1190. *In commutationem usuarii, quod Monachi S. Martini habebant in nemore nostro de Vienna, eis dedimus* &c.

USUFRUCTUARIUM, pro *usufructu*, occurrit apud Gregorium M. lib. 2. Epist. 9.

USUBANDILOS. Vetus Chartula plenariæ securitatis sub Justiniano scripta apud Brisson. lib. 6. Form. p. 647. *Hoc est coclearea numero septem, scotella una, fibula de bracile, & de usubandilos, formulas duodecim, stragula polimita duo*, &c. Vide *Usin.*

USUCAPIO. Decreta Ladislai Regis Hungariæ lib. 3. c. 20. *Usucapiones capiantur à festo S. Georgii usque ad festum S. Joannis Bapt. ut adducantur in civitatem, teneanturque ad festum S. Michaëlis, ac præsententur assiduè in mercatu, ut si quispiam suam reperit personam, redimat 90. denariis, equum 12. bovem 5. ex quibus duæ partes Regi, tres Comiti tribuantur. Si verò usque ad festum S. Michaëlis inventi non fuerint, dividantur prædicto modo, tamen nullo pacto vendantur, vel celentur; sed tantùm labore eorum utantur. Quod si collector vendiderit, vel celaverit, triplum reddat, ipseque decem pensas persolvat; Comes verò si itidem fecisse probatur, 55. pensas persolvat. Simili modo jubemus, ut qui usucapiones tenuerint à tempore Regis Belæ usque ad festum S. Stephani, dimittantur.* Ubi *usucaptiones* videntur appellari, servi fugitivi, animalia fugitiva, vagantia & errantia, quæ à *Collectore rerum fugitivarum, quem vulgariter Lo.erdech dicunt*, inventa ad civitatem Provinciæ reducuntur, ut singuli, quod suum est agnoscant, redimantque certo ac definito pretio. Vide supra cap. 13. Sambucus *usucapionem* ait esse pecus vagabundum.

USUFRUCTUARE, Dare ad usumfructum; usufructuario & precario jure. Charta an. 955. apud Ughellum in Episcopis Veronens. *Totus res, quoa supra legitur, sit in earum potestatem retinendi & ad usufructuandi, non alicui alienandi*, &c.

USUFRUCTUARIUM, pro *ususfructus.* Vetus Charta in Actis Episcop. Cenoman. p. 187. *Nobis temporibus vitæ nostræ beneficium ad usufructuarium fecistis.*

USUPELLIONES. Burchardus de Casibus S. Galli c. 14. *Scurræ, pelliparii, panifices, coriarii, textores, usupelliones, * immotores* quæsitatis adversus hunc clamabant in theatris, in stratis & viis*, &c. Sed legendum *vispelliones* observat Goldastus, de cujus vocis notione nihil dicam, cum Latina sit.

USURARE, Usuras producere. Bracton. lib. 2. cap. 26. §. 2. *Debitum verò defuncti, quod debetur Judæis, non usurabit, quamdiu hæres infra ætatem extiterit.*

USURARII, Fœneratores, qui ad usuram commodant. *Qui usuris inserviunt*, in Capitul. an. 828. c. 6. Quos olim magno fuisse numero autor est Gaufredus Vosiensis 1. parte cap. 73. *Fœneratores olim publici obnoxii Principibus erant, nunc tam crebro reperiuntur, ut aliqui usuras vocitent census, quasi redditus agrorum.* Qui autem ii propriè sint, docet Synodus Coloniensis an. 1300. c. 12. *Manifestos autem usurarios dicimus, de quibus per sententiam vel per confessionem in jure, aut evidentiam, quæ aliqua tergiversatione non potest celari, constiterit evidenter; & illos etiam, qui super usuris diffamati, intra tempus statuendum ab eo, qui super hoc habet potestatem, se non purgaverint, reputamus pro manifestis usurariis puniendos.* Adde Concilium Ravennense an. 1317. cap. 15. Hos Concilia, præsertim Lateranense an. 1179. excommunicari ab Episcopis præcipiunt. Quod quidem factitatum testatur Matthæus Paris an. 1219. p. 250. Neque Ecclesia duntaxat; sed & Laici Principes Statutis suis pestem hanc detestandam sæpius exagitarunt, ejusmodi fœneratorum bonis in fiscum redactis. Quippe, ut ait Cato de Re rustica, statim initio: *Majores nostri sic habuerunt, & ista legibus posiverunt, furem dupli condemnari, fœneratorem quadrupli: ut quantò pejorem civem existimârint fœneratorem, quàm furem hinc liceat existimare.* Leges Edwardi Confess. c. 37. *Usurarios quoque defendit Rex Edwardus, ne remaneret aliquis in toto regno suo; & si quis inde convictus esset, quod fœnus exigeret, omni substantia propria careret, & postea pro exlege haberetur. Hoc autem asserebat ipse Rex*

Rex excudisse in Curia Regis Francorum, dum ibidem moraretur, quod usurarii omnium mobilium vivorum caret. Charta Durandi Episcopi Cabilonensis an. 1221. apud Sanjulianum pag. 405. Sammarthanos, & Petrum Chiffletium in Beatrice: *Si aliquis probetur esse fœnerator per testes idoneos, totum mobile ipsius erit Ducissæ,* (Burgundiæ,) *& Comitissæ,* (Cabilonensis) *quod tunc habebit, & similiter quotiescunque ita ut probaretur fœnerator.* Regestum Castri Lidi in Andibus fol. 24. *In omni terra de Castro Lidi cujuscunque terra sit, homines aubani sunt Comitis, & pecunia fœneratoris Comitis est.* Ita tamen ut non vivi ac superstites; sed mortui, seu post mortem punirentur Regiam Majestatem lib. 2. c. 54. §. 1. 2. *Usurarii omnes, sive testatus, sive intestatus decesserit, Domini Regis sunt. Vivus autem non solet aliquis de crimine usuræ appellari nec convinci.*

Licebat igitur *Usurariis* de bonis suis, dum adhuc erant in vivis, disponere. Statutum Ricardi I. Regis Angl. an. 1190. pro Clero Normanniæ apud Matthæum Paris pag. 113. *Quidquid Laici in vita sua donaverint, vel quocunque titulo à se alienaverint, & si usurarii fuisse dicantur, post mortem non revocabitur. Quæ verò post mortem non alienata invenientur, si cognitum fuerit ipsos tempore mortis fuisse usurarios, confiscabuntur.* Ad hoc tamen ut *usurarius* haberetur, necesse erat probare infra annum ante mortem ad usuram commodasse. Stabilimentum inter Clericos & Barones Normanniæ anno 1205. *De rebus usurarii, quod quando usurarius est in lecto ægritudinis, si distribuat res proprias manu sua, stabile est. Post mortem verò usurarii omnes res suæ Domini Regis erunt, si probatum fuerit, quod infra annum ante mortem commodaverit ad usuram.* Vetus Consuetudo Normanniæ cap. 20. *Nul ne doit estre tenu à usurier, qui an & jour à cessé de usures mener, aprés ses derraines usures.* Alias pœnituisse censebatur. Regiam Majestatem d. cap. §. 6. *Sciendum est tamen quod si aliquis quocunque tempore usurarius fuerit, & super hoc in patria sua publicè defamatus; si tamen à delicto suo ante mortem destiterit, & pœnitentiam egerit, post mortem ejus ipse vel res eius lege usurarii non censebuntur. Oportet ergo constare, quòd usurarius decesserit aliquis ad hoc, ut de eo tanquam de usurario, post mortem ipsius judicetur, & de rebus suis, tanquam de rebus usurarii disponatur.* Solet autem inquiri & probari aliquem in tali crimine decessisse per triginta duos legales homines de vicineto, & per eorum sacramenta; quo probato in curia, omnes res mobiles, & omnia catalla, quæ fuerant ipsius usurarii mortui, ad opus Regis capiuntur, penes quemcunque inveniantur. Sed & hæredes ipsius hac de causa secundùm jus regni Scotici, exhæredantur, & ad dominum feudi vel ad Regem plenariè revertuntur, ut est in laudato capite.

Aliud porrò erat de usurariorum Clericorum bonis, de quibus ita statuit Ricardus I. Rex Angliæ apud Matthæum Paris, & Radulphum de Diceto an. 1190. *Item de bonis Clericorum, & si dicantur fuisse usurarii, vel quocunque mortis genere præventi, nihil pertinet ad secularem potestatem; sed Episcopali autoritate in opera pietatis distribuentur.*

Pœna igitur usurarii vivi ex prædictis, pertinuit ad Ecclesiam, cùm & excommunicari, & coram judice Ecclesiastico in Curia Christianitatis accusari & conveniri potuerit; pœna verò usurarii mortui pertinuit ad Regem, quod etiam docent Statuta Regum Angliæ Edw. III. an. 15. cap. 5. apud Westmonast. an. 11. cap. 8. Henrici VII. an. 3. cap. 5. & 6. Henrici VIII. an. 37. cap. 9. Edward. VI an. 5. & 6. cap. 23. Sed & jure scripto, quo utimur, inquit Skenæus, usurarius in Curia Regis post mortem non damnatur; sed vivus variis pœnis punitur. Vide Gul. Prynneum in Libertatib. Eccl. Anglic. tom. 3. pag. 1209.

Usuræ autem nomine quid censeretur, ita definit S Ludovicus Rex Franc. in Statuto an. 1230. pro Judæis: *Usuras autem intelligimus, quidquid est ultra sortem.* Ita etia Capitulare 5. an. 806. cap. 12. lib. 3. Capit. c. 119. Regiam Majestat. lib. 3. cap. 1. §. 5. & Concilium Auscitanum an 1308. cap. 3. Autor Græcismi MS.

Est usura suos quisquis tradit mihi nummos
Spe lucri, fœnus dup ex usura vocatur.

Consuetudines Montispessulani: *Fœnerarii, seu usurarii, qui denarios pro denariis accommodant, non recipiuntur in testimonio.* Charta Philippi Reg. Fr. an. 1204. pro Faletiæ incolis ex Regesto 120. Archivi regii num. 30. *Sciendum etiam, quod nos aliquem de Burgensibus apud Falesiam residentiam facientibus, non capiemus ad occasionem usuræ nisi denarium pro denario, vel æquivalentiam alicui commodaverit.* Extat Statutum Philippi Fr. Reg. datum apud Montemargi die Sabbati ante Festum Purific. B. M. an. 1311. in quo usuram facere dicitur, *qui ultra unum denarium in Septimana, 4. denarios in mense, vel 4 solidos in anno pro libra acceperit.* Vide Assisas, seu Statuta Caroli I. Reg. Sicil MSS. cap. 8. sub finem, ubi de usuris Judæorum agitur.

Charta Durandi Episcopi Cabilonensis supra laudata: *Doctores verò illum solùm fœneratorem intelligunt, qui solidum vel libram per hebdomadam, vel mensem, vel annum pro denario, vel denariis ejusdem monetæ, vel alterius accommodat, ludo excepto, ita quod de retroactis, usque ad confectionem chartæ non potest aliquis super hoc conveniri; alio modo non intelligitur esse fœnerator, & debet probari de usura, &c.* Adde Glanvillam lib. 10. cap. 8. extremo. Jura & Consuetudines Normanniæ cap. 20. *Usurariorum autem catalla Duci Normanniæ consuetudine pristina dimittuntur, ut hujusmodi occasione ambitiosa usurarum malitia in posteris refrænetur. Tribus autem modis usura committitur, uno scilicet modo, cum ultra taxatum pretium alicujus rei pro concessione solutionis temporis sibi tuo, mutuator se tradenti obligat aliquid redditurum. — Secundus modus est, cum res unius speciei commodatur, pro re alterius speciei majoris pretii ad terminum persolvenda in eadem quantitate terminatum; ut ordeum præstare pro frumento, vel cervisiam pro vino. Tertius autem modus est de mortuo vadio, mortuum enim dicitur vadium, cum fructus rei invadiatæ, quos percipit commodator, eam quitant in nihilo fructus vel proventu.*

Sed cum ejusmodi *usurarum* prætextu domini vassallos seu tenentes suos vexarent, eisque persæpe id criminis contra jus imponerent, ut eorum sibi asserent bona, fiscisque suis addicerent, quod de *intestatis* factitatum suprà observavimus, interdum id privilegii, *communitatibus* concedebant, ut ab hac perquisitione essent immunes. Charta Philippi Regis Franc. an. 1220. ex Regesto Normannico sign. P. in Camera Comput. Paris. fol. 26. *Concessimus Burgensibus nostris de Cadomo residentibus in villa Cadomi, quod nec eos, nec uxores, nec hæredes eorum capiemus ad occasionem de usura in morte eorum, nec hæredes nostri.* Charta pro Communia Vernolii: *Quod nec ab illis, nec ab eorum heredibus, si fuerint ad Vernolium per annum & diem residentes, aliquid exigemus pro morte usurarii de eis, quæ spectant ad usuram, si tempore mortis suæ apud Vernolium fuerint residentes omnino illa exactione quitamus in perpetuum.*

Usurarii publici, qui, ni fallor, ii sunt, quos Gaufridus Vosiensis loco citato vocat *fœneratores publicos, obnoxios*

obnoxios Principibus. Charta Henrici Imp. an. 1156. pro Erectione Ducatus Austriæ, apud Miræum in Donat. Belgic. lib. 2. cap. 52. *Et potest in terris suis omnibus tenere Judæos & usurarios publicos, quos vulgus vocat* Gennertefchia, *sine Imperii molestia & offensa.*

USURIA, Jus utendi, *Usagium.* Vetus Charta apud Perardum in Tabulis Burgundicis pag. 31. *Et usuriam silvæ*, &c.

USUROLUM. Charta an. 1207. apud Ughellum in Episcopis Veronensibus: *Solvendo — illud fodrum antiquum & usurolum, quod solvebat prædicta universitas Imperatori cum ipse intrat Italiam*, &c. Forte *usitatum.*

USUS, Musicæ species, quæ non per regulas; sed *ex usu* addiscitur, notis musicis in libris Ecclesiasticis singulis syllabis superpositis, abrogatis ac neglectis lineis & clavibus musicalibus; cujus quidem musicæ speciei exemplum descripsit Menardus in Notis ad librum Sacramentorum Gregorii M. Anonymus Interpres Hugonis Reutlingensis: *Post Incarnationem Christi plures Doctores S. Ecclesiæ, & specialiter S. Gregorius & Ambrosius, cantum musicalem, quo tam Latini, quàm Alemanni, cum cæteris linguarum diversarum nationibus, utuntur in divino officio, in duo volumina librorum, videlicet in Antiphonarium & Graduale collegit, dictavit, & neumavit, seu notavit. Processu tamen temporis quidam Alemanni, & præcipuè Canonici Ord. S. Benedicti, qui cantum musicalem non solum ex arte, verùm etiam ex usu & consuetudine perfectè & cordetenus didicerant, ipsum, omissis clavibus & lineis, quæ in neuma & nota musicali requiruntur, simpliciter in libris eorum notare cœperunt, & sic decantaverunt deinde juniores, & suos discipulos sine arte, ex frequenti usu & ex magna consuetudine cantum informare, qui cantus sic per consuetudinem doctus ad diversa pervenit loca. Unde jam non Musica; sed Usus est denominatus. In quo tamen cantu discipuli deinde à doctoribus, & doctores à discipulis multiformiter discrepare cœperunt, ex qua discrepantia & artis ignorantia Usus dictus est confusus. Quo usu confuso spreto, nunc ferè omnes Alemanni hactenus miserabiliter per cantum seducti ad veram artem Musicæ revertantur.*

UTENSILE, Instrumentum, Gall. *Outil.* Petrus Damian. lib. 6. Ep. 7. *Calcaria, scutica, — & si qua alia equitandi sunt utensilia.*

UFLAT. Vide *Uslact.*

UTHBAN. Charta Henrici III. Regis Angliæ tom. 2. Monastici Anglicani pag. 1032. *Et sint quieti — de scutagio, & hidagio, & cavagio, & cornagio, & summagio, & uthban, & schiris, & hundredis*, &c.

UTHESIUM. Vide *Hutesium.*

UTFANGETHEF, Bractono lib. 3. tract. 2. cap. 35. dicitur *latro extraneus, veniens aliunde de terra aliena, & qui captus fuit in terra ipsius, qui tales habet libertates.* Ita etiam Fleta lib. 1. cap. 47. §. 5. Propriè autem ita appellatur jus cognoscendi & judicandi de ejusmodi furibus, quod qui habet, dicitur habere *Utfangetef.* Vide eundem Bracton. eod. lib. cap. 8. §. 4. Charta Joannis Regis Angliæ ex Monastico Anglic. tom. 1. pag. 310. *Concedimus etiam eis, quod ipsi Abbas & Prior & Monachi habeant libertatem curiæ suæ de omnibus tenementis suis cum soka & saka, & tholl, & theam, & infangentef, & Utfangentef. Vifangenetef*, scribitur in tom. 2. p. 827. Adde Brittonum in Legib. Angl. p. 90. v.

UTFANGI, Novales terræ, videlicet noviter excultæ, quæ vulgò *Utfangi* dicuntur. Ita Charta Theodorici Dom. de Avenis, apud Miræum in Donat. Belgic. p. 181.

UTHLANDES. Charta Roberti Comitis Flandriæ in Tabulario S. Bertini: *Illi verò, qui in prædicta villa* (de Poperinghe) *ad banvverc constituti sunt, debent Comiti tantum Uthlandes, Banvverc, & Landvverc, & placitum inde erit Abbatis. VVt-lander*, Kiliano, est extraneus, alienigena.

UTI, cum accusativo. Ferrandus Diac. in Brev. c. 124. *Ut lectores oratoria non utantur*, &c. Synodus Romana sub Zacharia PP. an. 743. cap. 3. *Ut Episcopus, Presbyter & Diaconus secularia indumenta non utantur, nisi ut condecet, tunica sacerdotali.* Alypius seu autor Descript. orbis c. 1. *Escam verò non utuntur omnibus communem.* Vide Diomedem lib. 5. de Grammat.

UTICA. Vide *Hutica.*

UTILIS, Probus, bonus: *Utilitas*, Probitas, animi magnitudo. Constitutio Justiniani de Adjutorib. Quæstoris: *Si ille, qui deficiat non habuit filium jam utilem, jam idoneum ad peragendum Adjutoris officium*, &c. Galli dicunt, *Capable d'exercer une charge.* Regula S. Benedicti cap. 11. *Ut solicitus sit circa cognitiones perversas, dicat semper utilis frater in corde suo; Tunc ero immaculatus coram eo, si observavero me ab iniquitate mea.* Ubi interpres: *Utilis frater est, qui omnibus prodesse, & nulli desiderat obesse, qui nihil sapit, nisi quod Deo placere cognoscit*, &c. Basina ad Regem Childericum, apud Gregorium Turon. lib. 2. Hist. cap. 12. *Novi, inquit, utilitatem tuam, quod sis valde strenuus, ideoque veni, ut habitem tecum. Nam noveris, si in transmarinis partibus aliquem cognovissem utiliorem te, expetiissem utique cohabitationem ejus.* Vide Gesta Regum Francor. cap. 7. Hist. Fredegar. cap. 12. & Aimoinum lib. 1. cap. 8. Vetus Notitia apud Ughellum tom. 5. pag. 1538. *Pecora utilia, pulli utiles, — porcus bonus utilis.* Tabularium Conchense in Ruthenis: *Et si utilis fuerit, faciet illum ordinare ad Presbyterum.* Adde lib. 1. Capitular. c. 82.

Utilitas, Probitas, titulus honorarius, quomodo usurpatur à Gregorio Turonensi. Diploma Chilperici Regis apud Mabillonium: *Ideo cognoscat Magnitudo seu Utilitas vestra*, &c. Ita in Chartis Pipini Regis apud Doubletum pag 700. & Caroli M. pag. 707. Caroli C. apud Vassorium in Noviomo pagin. 682. & aliis passim. Vide Glossar. med. Græcit. in χρήσιμος.

Utilitates, Commodum, proficuum, *Profit*: item Negotia. Gregorius M. lib. 2. Ind. 11. Ep. 24. *Admonentes Charitatem tuam, ut ita efficaciter omnes utilitates ejus* (Ecclesiæ) *exerceat, quatenus tui præsentia proprium se, absentem habere non sentiat Sacerdotem.* Epist. 26. *Præterea te duximus adhortandum, ut ita cunctis utilitatibus Ecclesiæ tuæ purè ac diligenter exhibeas*, &c. Epist. 37. *Sed & Christiana, ut dicitur, mancipia comparavit, & suis ea obsequiis ac utilitatibus deputavit.* Guill. Bibliothecarius in Stephano VI. *Nunquam psalmodiis cessabat, nisi cùm utilitates populi ad se reclamantis perficere cupiebat*, &c. *Utilitatem Regis facere*, in Lege Longob. lib. 1. tit. 9. §. 6. Concilium Ticinense an. 855. *Quidam autem Episcopi & Rectores Monasteriorum res Ecclesiarum suarum subtractas, & aliis personis largitas queruntur, & ideo Ecclesiasticas utilitates nequaquam se implere posse dicunt*, &c. Aliàs

Utilitas, est *usus*, χρεία. Cicero lib. 4. ad Herenn. *Si idoneus esse potest ad eas utilitates & aptus, quæ desiderantur ab equo.* Siculus Flaccus: *Ductus aquarum, qui utilitatibus publicis serviunt.* Synodus Romana an. 826. c. 13. *Per sollicitudinem Episcoporum hæc quorum diœceseos existunt, ad easdem utilitates, quibus constituta sunt, ordinentur*, &c.

Vide

Vide Joannem VIII. PP. Epistol. 254. 263. 272. &c.

UTLAGA, Exlex, extorris, proscriptus, relegatus; apud Littletonem sect. 197. *Hors de la Loy, utlage*, ex Saxonico uꞇlaᵹa *extra legem*; ex uꞇe, *foris*, & laᵹa, *lex*. Leges Henrici I. Regis Angliæ cap. 10. *Qui excommunicatum, vel utlagam habet & tenet*, &c. Cap. 53. *Si evaserit & aufugerit, pro utlaga reputetur*. Adde c. 13. &c.

Utlagus, in Regiam Majestatem lib. 1. cap. 18. §. 3. *Utlagatus*, lib. 4. c. 35. ut & apud Hovedenum p. 654. 655. *Utlagi*, pag 550. 774. Matth. Paris pag. 423. in Vitis Abbat. S. Albani pagin. 99. &c. *Utlage*, in Legibus Vernaculis Willelmi Nothi cap. 50.

Utlagare, Extra legem ponere, *exlegem* facere, proscribere. Cùm enim quis reus ad judicium vocatus per quinque Comitatus seu assisias, non comparet, judex in eum sententiam suam pronunciat, qua eum *extra legem*, & extra protectionem Regis esse decernit, omniaque illius bona fisco addicit. Bracton. lib. 3. tr. 2. c. 13. §. 1. *Si cum sit quartò vocatus non comparuerit — in primis forisfaciat patriam & regnum, & exul efficitur, & talem vocant Anglici Utlaughe, & alio nomine antiquitus solent nominari, scilicet Frendlesman: & sic videtur quod forisfacit amicos: & unde si quis talem post utlagariam & expulsionem scienter paverit, receptaverit, vel cum eo scienter communicaverit, aliquo modo, vel occultaverit, eadem pœna puniri debet, ita quod careat omnibus bonis suis & vita, nisi Rex ei parcat de gratia sua.* Utlagari autem potest masculus 12. annos habens & ultra, non autem si infra, quia priùs in Lege Decennæ non debet admitti. Fleta l. 1. cap. 27. §. 11. Vide eundem Bractonum lib. 3. tr. 2. c. 12. 14. ubi varias causas *Utlagationis* refert, & Rastallum. Utuntur præterea hac voce Leges Edwardi Confess. c. 7. 39. Matth. Paris p. 179. 222. &c. Vide *Caput lupinum*, *Wayvari*.

Utlagaria, *Utlagatio*, Proscriptio, quæ inter jura Regia recensetur in Legibus Henrici I. cap. 10. 13. 47. scilicet *trium annorum utlagaria*, (sic enim legendum) pro *trium stannorum*. Leges Willelmi Nothi c. 71. *De omnibus utlagariæ rebus Rex instituit, ut Anglicus se purget ad judicium.* Charta Ricardi II. Regis Angliæ apud Thomam Walsinghamum pag. 254. *Ac etiam perdonamus eisdem ligeis ac subditis nostris omnimodas felonias, proditiones, transgressiones, extorsiones per ipsos vel per aliquem illorum qualitercunque factas, sive perpetratas, ac etiam utlegariam vel utlegarias, si qua vel quæ in ipsos, vel aliquem ipsorum, fuerit vel fuerint his occasionibus promulgata vel promulgatæ*, &c. Eadem pene habentur p. 270. Hinc apud Anglos Forenses *Outlary*, eadem notione.

Utlagium. Leges Kanuti Regis cap. 32. *Et qui opus utlagii fecerit, ejus revocatio sit in misericordia Regis*, i. qui crimen perpetravit, ex quo *utlagium* seu proscriptionem incurrerit.

Utlagatio. Tabularium Leprosariæ Pontis Audomari: *Interdictum vulgare Utlagatio nuncupatum.* Apud Prynneum in Libertatibus. Angl. tom. 2. pag. 278. *Interdictum, quod vulgariter Utlagatio nuncupatur.* Bracton. lib. 3. tract. 2. c. 12. §. 5. *Procedendum erit ad utlagationem sive adutlagariam.* Adde §. 8. & Fletam lib. 1. c. 28. ubi fusè de Utlagariis.

UTLEP, Evasio, seu *Escapium latronum*, Fletæ lib. 1. c. 47. §. 14. *utleipa*, in Legibus Henrici I. Regis Angl. c. 43. eadem notione, à Saxonico uꞇ-hleapan, aufugere, evadere. Vide *Escapium*.

UTRIARIUS, Ἀσκόποιὸς, in Gloss. Gr. Lat. MS. Edit. *Coriarius* præfert.

UTRICISCUM, diminutivum ab *uter*. Gloss. Gr. Lat. MS. Ἀσκίον, *utricium*, Ἀσκίδιον *utricidium*. Editum habet *utriciscum*.

UTWARA. Capitula de Weregildis post Concilium Grateleanum an. 928. *Et si Tainus ascendisset ut serviret Regi, & equitatus sui vice fungeretur in familia sua, si tunc habeat Tainum, qui ad utwaram Regis quinque hidas haberet, & in Aula Regis domino suo serviret*, &c. Vide *Wara*.

VU, pro Ulongo, in aliquot Inscriptionibus interdum usurpari observat Scaliger in indice 19. ad Gruterum: v. gr. *Domvus*, τοῦ οἴκου, *Arbitrativi*, &c.

VUA, vox exclamantis. Gesta Regum Francor. c. 29. *Ubi cum vexaretur, dicebat vua, vua, quid putatis qualis est ille Rex cœlestis, qui sic tam magno Reges interficit.*

VUERNAGIUM. Vide *Scartio*.

VUITTA. Vide *Wita*.

VULATIO. Charta Ratchisi Regis Longobardor. an. 746. apud Ughellum in Episcopis Placentinis to. 2. p. 250. *Et firmaverat vobis portum, dicitur Cotaleo, ubi naves militarem usum habebant vulatione illa de ripatico, vel justitia, quod & inde in Palatio nostro veniebat*, &c. Ubi legendum fortè *cum inlatione illa*, &c.

VULGAGO. Fulbertus Carnot. Epist. 46. *Vulgaginem etiam petitam vobis mittimus, quamvis ætatem vestram tali jam vomitu fatigari non suademus; sed eo potiùs, si opus sit allevari, qui frequenter & sine periculo fieri possit ex oxymelle & raphanis Valeriana, quod senioribus magis conducibile est morantem alvum laxativis pilulis incitari.*

VULGARIA. Leo III. PP. Epist. 10. *Unde & jussistis ut nullus qualibet homo in posterum conquassare, aut in judicio promovere præsumeret, tam de vulgaria, quam etiam de mansis, quod per vestrum dispositum Herminus — nobis reconsignavit.*

VULGARIS, *Plebejus*, δημότης, in Gloss. Gr. Latin.

Vulgares, Vulgus, plebs. Agobardus Epist. ad Nibridium: *Nonnulli ex vulgaribus & rusticis abducuntur.* Thomas Walsinghamus in Ricardo II. *Quæ cum audissent responsa vulgares, in furorem versi* &c. Occurrit etiam apud Amulonem, S. Augustin. Epist. 76. & al.

Vulgaris, Colonus. Decreta S. Stephani Regis Hungar. lib. 2. cap. 33. *Si Comes, si Miles, si vulgaris quidem alterius sui similis mansiunculas invaserit, 5. juvencos solvat.* Ubi Jo. Sambucus, *vulgaris, i. est rusticus liber factus: nam servi dominos non possidebant.*

VULGARIZARE, In vulgarem linguam traducere. Ex Ital. *Vulgarizare*, in Charta Galeacii Comit. Virtutum an. 1377.

VULGUS, pro *Vulgò*. Epistola S. Remigii ad Chlodovæum Regem: *Quia quod vulgus dicitur, ex fine actus hominis probatur.*

VULMINARE, pro *Fulminare*: Germani enim V. ut F. pronuntiant, uti suprà observatum. Conradus de Fabaria de Casibus S. Galli cap. 16. *Videns Dux circumspectum Abbatis animum circa Regis negotia inconvulsum, verbis eum vulminare attemptabat opprobriosis.*

VULNERARIUS *medicus*, qui vulnera curat, in Gloss. S. Bened. cap. de Medicina, ubi exponitur ἰατρὸς * τιτρωτ⊙. Fortè τετρωμένων.

VULPES, Machinæ bellicæ species. Albertus Aquensis lib. 2. Hist. Hieros. cap. 30. *Unus de majoribus Alemanniæ vulpem ex proprio sumptu quercinis trabibus composuerunt, cujus in gyro tutos intexuerunt parietes, ut gravissimos Turcorum sufferret ictus armorum*,

morum, omniaque jaculorum genera: ac sic in ea manentes tuti, & illæsi urbem fortiter impugnando perforarent. Hoc tandem vulpis instrumentum, dum ad unguem opere & ligaturis perduceretur, milites prædictorum Principum loricati ad viginti in eadem vulpis protectione sunt constituti. Sed magna virorum inundatione & conamine juxta muros applicata; non æquo subsedit aggere, &c.

Vulpecula, eadem notione apud Ottonem de S. Blasio c. 23. Vide *Ericius*.

Vulpes, Aleæ species, nostris etiam haud incognita; vulgò, *le Jeu du Renard*. Jo. Sarisberiensis lib. 1. de Nugis Curialium c. 5. *Hinc Tessera, Calculus, Tabula, Urio vel Dardana pugna, Tricolus, Senio, Monarchus, Orbiculi, Taliorchus, Vulpes, quorum artem utilius est dediscere, quàm docere.*

VULPICULAM aliquem appellare, convitii olim species fuit. Lex Salica tit. 32. §. 3. *Si quis alterum vulpiculam clamaverit*, &c. Autor Vitæ B. Remigii: *Jussit nominari vulpeculam: quod, cur ita nominari voluerit? qui fraudes & significationes ipsius animalis cognoscit, satis advertit.* Gregorius Turon. lib. 8. c. 6. *Multas eis perfidias & perjuria exprobravit, vocans eos sæpiùs Vulpes ingeniosas.* A voce *Vulpicula*, orta Gallica *Goupil*, qua nostri olim vulpem vocabant. Philippus *Mouskes* in Carolo Simplice:

Et cil Rollans ot dit ançois
A Hastenc tout par son gabois,
Que il dés looit la bataille,
Pour çou que ja goupius sans faille
Ne seroit pris d'autre goupil,
Ne leus par leu mis a escil.

Utitur eadem voce in Carolo M.

Tout ausement com li vilains,
V li pestres loians & sains,
Gardent leurs bestes és boins leus,
Pour les goupius, & pour les leus.

Ibidem:

Fourré de vair & de goupis.

Galterius Metensis in Mappa mundi MS. cap. 18.

Adont les en verries aler,
Teste levée com goupis,
Qui de proie s'en va saisis.

Le Pelerinage de l'humaine lignée:

Car il cuidoit que le goupil,
Deist acertes, mais nennil.

Gourpille, aliis. *Le Reclus de Moliens*, in suo Miserere MS.

Soutius sont com gourpile
Et attraians come formilles.

Goupilleur, qui vulpes venatur. Computum Domanii Comitatus Bononiensis an. 1402. *A Estevene Denary Goupilleur de Mons. le Duc* (de Berry) *en sa Comté de Boulogne aux gages de 6. l. & 4. poquins de froment pour le Gouvernement de* 10. *petits chiens qu'il doit parmy ce tenir à ses frais pour prendre les regnars.*

VULPIO, Vafer, Veterator; apud Apulejum in Apologia: *Tamen jam tum vulpionem & impium fuisse.*

VULTATICUM, Præstationis species, incertæ mihi prorsus notionis. Charta Dagoberti Regis Franc. apud Doubletum in Hist. Sandionysiana p. 656. *Teloneos vel navigios, portaticos, rivaticos, rotaticos, vultaticos, themonaticos*, &c. Charta Caroli M. ex Tabular. S. Germani Paris. *Thelonem aut rotaticum, seu vultaticum, cespitaticum, ripaticum, vel salutaticum accipiat.* In Charta Ludovici Pii Imp. ibid. pag. 732. habetur *volutaticus*: *Tam de portatico, & pontatico, & ripatico, & rotatico, & timonatico, & volutatico, & cispitatico*, &c. Charta Ricardi Comitis Normanniæ apud eundem pag. 816. *Cum omnibus sibi adjacentibus, portu, teloneis, vultaticis, piscatoriis, terris cultis & incultis*, &c. Charta Ludovici Regis Fr. an. 936. apud Sammarthanos in Episcopis Parisiensibus. *Neque theloneum, neque portaticum, neque piraticum, seu viaticum, nec etiam vultaticum exinde aliquid accipiat potestas judiciaria.*

VULTIVA, & *Wulitiva*, *Wultava*, Cicatrix, Vulnus in *vultu*, seu facie illatum; unde fortè vocis etymon. Lex Saxonum tit. 5. §. 5. *Si os fregerit, vel vultavam fecerit, corpus, vel coxam, vel brachium perforaverit*, &c. Ubi editio Heroldi *vulitivam*, Tilii *vultivam*. Lex Frision. Addit. tit. 3. §. 16. *Si ex percussione deformitas faciei nata fuerit, quæ de 12. pedum longitudine possit agnosci, quod vvulitivam dicunt*, &c. Edit Heroldi *vuilitivam*. Lex Anglor. tit. 5. §. 10. ubi de Transpunctionibus & membris læsis: *Vultivam 50. sol. componat.* Ubi editio Heroldi *vultivuam* præfert. Vide Sibrandum à Sicama.

VULTIVOLI dicuntur; (verbis utor Joannis Sarisber. lib. 1. de Nugis Curial. cap. 12.) *qui ad affectus hominum immutandos, in molliori materia, cera fortè vel lima, eorum, quos pervertere nituntur, effigies exprimunt.* Eadem verba habet Petrus Blesensis, seu Autor libri de Præstigiis fortunæ. Cujus illusionis in Pharmaceutria Virgilius meminit:

Limus ut hic durescit, & hæc ut cera liquescit,
Uno eodemque igni, sic nostro Daphnis amore.

Naso quoque in libro Heroïdum:

Devovet absentes, simulachraque cerea fingit;
Et miserum tenues in jecur urget acus.

Atque inde fortè genus sortilegii, *Defixio* videtur appellatum, quòd scilicet ejusmodi incantatores acus subinde *defigerent* in imagines cereas, iis locis, quibus viros ipsos pungere decreverant, qui puncturas ipsas, ac si ipsi pungerentur, persentiebant. Gloss. Lat. Gr. *Defixiones*, νεκρομαντεῖαι. Paulus lib. 5. Sentent. tit. 23. *Qui sacra impia nocturnave, ut quem obcantarent, defigerent, obligarent, fecerint*, &c. Apulejus lib. de Virtutib. herbar. c. 7. *Si quis devotatus defixusque fuerit in suis nuptiis*, &c. Vide Cujac. lib. 21. Obser. c. 22.

Vultuarios, ejusmodi incantatores appellat Delrius lib. 6. Disq. magicar. Inde *Invultus*, ipsæ vultivolorum præstigiæ, in Legibus Henrici I. Regis Angl. c. 71. *Si quis veneno, vel sortilegio, vel in vultu, actione, seu maleficio aliquo faciat homicidium.* Extant in Archivo Regis Christ. acta varia juridica contra Guichardum Episcopum Trecensem, qui, licèt falsò, accusabatur, Joannam Reginam Philippi Pulchri uxorem veneficio sustulisse, in quibus asseritur, testes fuisse, qui asseverabant, *quod idem Episcopus fecerat invultari Reginam, & quòd illa invultatione decesserat.* In Regesto Curiæ Parlam. Paris. an. 1343. hæc legimus: *Sur les paroles, que ledit Messires Jean avoit dites au Roy, c'est assavoir que ledit Messire Henris l'avoit envulté, ou fait envulter.* Vide Petrum Blesensem Epist. 65. Continuatorem Chr. Nangii an. 1315. Balsamonem ad Nomocan. Photii, & Browerum lib. 11. Annal. Trevir. n. 146. 148.

VULTARIUM, Vultur, Galli *Vautour*. Gloss. Gr. Lat. MS. γύψ, *Vultor*, *vultorium*. Editum habet *vultur*.

VULTUOSUS, Superbus. Vita S. Erminoldi Abbat. lib. 1. cap. 6. *Non despexit ut vultuosus, aut contumax.*

VULTUS, Quævis imago, interdum ea, quæ *Pectoralis* & *Thoracata*, ut observatum à Salmasio ad Vopiscum pag. 440. & Jacobo Gothofredo ad leg. 5. Cod. Theodos. Ne quid publicæ lætitiæ, &c.

Anasta-

... nius in Paschali PP. *Obtulit imaginem ex au- ... ... imo, habentem vultum sanctæ Dei Genitri- ... pens. libr. 10. & uncias 4. Ibi & ipse fecit vestem d... attin Byzantea, habentem tabulas de chrysoclavo, duas cum vultu B. Petri, & sanctorum Martyrum Processi & Martiniani, —— illic etiam obtulit vestem holosericam, habentem in medio tabulam de chrysoclavo cum vultu dominicæ resurrectionis*, &c. Idem in Steph. III. pag. 247. *Fecit imaginem Dei Genitricis in throno sedentem, gestantem in genibus vultum Salvatoris D. nostri Jesu Christi.* Et in Valentino II. *Fecit patenam —— habentem in medio vultum Domini nostri, & à duobus lateribus vultum ipsius Beati Marci, atque ejusdem Præsulis.* Utitur alibi non semel pag. 161. 187. &c. Gauterius Monachus Cluniacensis de Miraculis B. Virginis Mariæ cap. 1. *Ut quicunque patiens hanc infirmitatem coram B. Virginis vultu adveniret*, &c. Heribertus Monachus de Hæreticis Petragoricensibus: *Crucem, seu vultum Domini non adorant; sed adorantes prohibent, ita ut ante vultum Domini dicant, simulachra Gentilium*, &c. Historia Monasterii Figiacensis pag. 298. *Crucifixi vultus duas fecit imagines, &c.* Hinc colligitur, cur dicatur.

Vultus de Luca, Imago Crucifixi, quæ *Lucæ* in Italia in Ecclesia S. Crucis conspicitur, quam à Nicodemo, Christi discipulo, effictam volunt, cujus meminere ex veteribus Lucas Tudensis lib. 2. contra Valdenses cap. 11. Autor Vitæ S. Ricardi Regis Anglo-Sax. ex MS. Bodecensi num. 5. Gervasius Tillebericnsis lib. MS. de Otiis Imperial. Decis. seu parte 3. cap. 25. &c. ex recentioribus verò, Cornelius Curtius Eremita in Tractatu de Clavis Christi, Cæsar Franciottus lib. de SS. Lucensibus, Silvanus Razzi de SS. Hetruriæ, Baronius an. 1099. num. 40. & alii. Historiam præterea Inventionis S. Vultus, & Translationis Lucam, scripsit Leobinus Diaconus, qui interfuit, quam ex MS. Brenensi habet codex Thuanus 773. ex quo sunt sequentia: *Qua verò de causa Vultus Domini nuncupetur, paucis absolvam. Sicut enim facies visa illam, cujus facies videtur, certificat: ita pretiosi vultus figura Redemptorem nostrum incarnatum, & pro nobis in cruce pendentem, quasi quibusdam lineamentis repræsentatum exprimit*, &c.

Scribit Eadmerus lib. 1. & 2. Hist. Novor. Willelmum Regem Angl. *per sanctum vultum de Luca jurare consuevisse*, pag. 16. 19. 30. 47. 51. 54. Id etiam testatur Willelmus Malmesbur. lib. 4. Hist. pag. 121. 124. lib. 1. & 3. de Gest. Pontificum Angliæ pag. 217. 277. Doubletus in Hist. Abbat. S. Dionysii lib. 1. cap. 44. refert, in una ex Capellis Ecclesiæ asservari imaginem Christi crucifixi, longiori tunica, aut veste talari induti, quam vulgò *Saint voult* appellant, Latinè *Sanctum vultum de Luca*, quod ejusdem prototypum magno cultu Lucæ asservetur.

Ejusmodi etiam crucifixi Christi effigies conspicitur apud Ruguenses in Pontivo, Picardiæ pago, à Nicodemo perinde confecta, ut creditur, cujus descriptionem videre est apud Malbrancum lib. 7. de Morinis cap. 11. & lib. 8. c. 10.

UXORARE, Uxorem dare, maritare, in Statutis Venetor. an. 1242. lib. 1. c. 57. lib. 2. cap. 8.

Uxorum commutationem obtinuisse olim ex abusu in Hibernia, docet Lanfrancus Cantuar. Archiep. in Epistola ad Gothricum Hiberniæ Regem: *In regno vestro prohibentur homines seu de propriarum, seu de mortuarum parentela conjuges ducere: alii legitimè sibi copulatas pro arbitrio & voluntate relinquere: nonnulli suas alii dare, & aliorum infanda commutatione recipere.* Eadem habet in Epist. ad Terdelvacum Hiberniæ Regem, apud Baronium an. 1089. ut & S. Anselmus lib. 3. Epist. 142. 167. Vide Gregor. VII. PP. in Append. Epist. 1. & Joann. Sarisberiensem Epist. 53. Huc fortè respexit Beda lib. de Remed. peccat. c. 7. *Qui dimiserit uxorem suam alteri conjugi*, &c.

UXUS. Fredegarius Scholasticus c. 64. *Heraclius — extrahens uxum, caput Patricii Persarum amputavit.* Ubi loci *Saxum* legit Meursius in Gloss. sed perperam: Ecce enim iterum in collectione Historica apud Canisium tom. 2. Antiq. Lect. *Gothi fraudulenter uxos pro baculis in manu ferentes.* (Quidam codd. malè *buxos* præferunt) Aimoinus eandem historiam enarrans lib. 1. c. 20. *ferreos fustes obices* habet.

UZBEC, in Jure Hungarico, facinorosi ad aliquot dies inviolabiles. Sambucus & Molnarus.

UZIFUR. Glossæ MSS ad Alexandrum Iatrosoph. *Cinnabaris, i. uzifur, scilicet minium.*

W.

W Quod *Theutonicum* vocant, in aliquot antiquis Inscript. Lat. observatum à Scaligero in indice 19. ad Gruterum. Illud Germani ut *ou* efferunt, quomodo etiam Wallones ac Picardi etiamnum. Ægidius Schudus in Descriptione Rhætiæ Alpinæ cap. 36. *Consonantem V, nos Germani proferimus correptè instar F, id quod Itali minimè faciunt; sed proferunt etiam, ut nos proferre consuevimus literam duplicatam VV, quæ gemina videtur esse pronuntiatio consonantis V. Excogitaverunt autem Germani literam VV, quæ est V duplicatum, idque ex Græco & Eolio sermone, in quo fuit duplicatum YY, quemadmodum scribit Dionysius Halicarnasseus lib. 1.* Otfridus in Epistola ad Liutbertum Archiepisc. Moguntinum, præfixa versioni Evangeliorum, ait, linguam Theotiscam *in multis dictis scriptu esse difficilem, propter literarum congeriem, aut incognitam sonoritatem: nam interdum tria u u u, ut puto, quærit in sono, duo consonantes mihi videntur, priores tertium vocali sono manente.* Somnerus in Gloss. Saxon. *Franco Galli semper g, vel gu, utuntur, pro Saxonum & Germanorum VV* &c.

WAADESAAR. Andreas Suenonis lib. 5. Legum Scaniæ c. 23. *Ubi vulnus infligitur sine membri detruncatione, aut descendit in concavum, & ad interiora penetrat, aut non. Si non descendet, quod vulnus in lingua patria* Waadesaar *appellatur, trium marcarum exigit satisfactionem.* Veteribus Danis apud Pontanum in Descript. Daniæ, *aar*, est annus. Vide *Hulsaar*.

WACTÆ,

WACTÆ, *Wagtæ*, Excubiæ, vigiliæ; Germanis, *Wachte*, & *Waecke*, nostris *Guet*. Kero Monach. *Vigilia*, *Wahtono*. *Vigilias*, *Wathun*, *Nathuvah chon*. *Vigiliæ nocturnæ*, *Wahta de naht*. Capitulare 3. anno 813. c. 34. *Si quis uvactam aut uvardam dimiserit, quando ille Comes ei cognitum fecerit*, &c. Capitula Caroli M. lib. 3. c. 68. *Ut non per aliquam occasionem, nec pro uvacta, nec de scara, nec de Wardea — heribannum Comes exactare præsumat.* Charta privilegiorum à Ludovico Pio Hispanis concessorum tom. 2. Historicor. Franc. pag. 321. *Explorationes & excubias, quod usitato vocabulo Wactas dicunt, facere non negligant.* Capit. Caroli C. c. 31. tit. 27. *Et in civitate atque marcha uvactas faciant.* Capitulare de Villis c. 16. *Et si judex in exercitu, aut in uvacta, seu in ambasciato, vel alicubi fuerit.* Cap. 27. *Casæ nostræ indesinenter foca & uvactas habeant, ita ut salvæ sint.* Tabularium S. Remigii Remensis: *Facit in anno corvadas 8. — facit uvactas pro bove den.* 1. Infrà: *Facit idem uvagtas, & excutit annonam dominicarum.* Hinc formatæ voces

Gueta, Guetta, Guayta, Gaita, Excubiæ, vel jus excubiarum, quod competit majoribus Justitiariis. *Droit de Guet*, in Consuetudine Turonensi art. 215. Catalaunensi art. 3. Julioduneusi cap. 28. art. 3. Burbonensi cap. 36. & Britann. art. 292. *Onus vigilum & custodum*, in charta ann. 1193. apud Marcam in hist. Beneharn. lib. 6. cap. 12. n. 4. *Murorum vigiliæ*, apud Gregor. M. lib. 7. ind. 1. Ep. 20. *Suiets guetables*, in Consuet. Arver. cap. 25. art. 17. qui excubias debent. *Wayte fée*, in charta Anglica, apud Spelmannum in hac voce, tenementum *uvactæ* obnoxium. Charta Caroli Calvi pro Barcinonensibus apud *Diago* lib. 2. c. 4. *Explorationes & excubias, quas usitato vocabulo Guaytas dicunt, facere non negligant.* Pactum initum inter Philippum Regem & Abbatem S. Germani Paris. ann. 1270. *Nihil nobis & successoribus nostris juris — retento, excepto gueto, tallia, exercitu, cavalcata, & banno.* Charta Joannis Regis Franc. an. 1363. apud Sammarthanos in Episcopis Paris. *Erant in possessione & saisina custodiendi Ecclesiam B. Mariæ Parisiensis, ac fieri faciendi excubias, seu guetum in ipsa*, &c. *Gaitam vel escarguaitam debere*, in Libertatibus Oppidi Jasseronis an. 1283. apud Guichenonum in hist. Bressensi pag. 107. Usatici & Libertates Aquarum mortuarum ann. 1246. *Et sit de eorum officio mandare vel facere mandari gathas & escargatas, & alias custodias, quando videbitur expedire Curiæ nostræ prædictæ*, &c. Vide Probat. hist. *des Chasteigners* p. 43.

Gueta, Guetta, Gaita, ipse Vigil, Speculator. Gloss. Latin. Gall. *Vigil: Veillant, gaite.* Vetus Inquesta in Regesto Philippi Aug. Herouvalliano fol. 163. *Et est Castellanus feodatus, & ponit gaitam in Castro, & debet exercitum & equitationem, ut alii.* Testamentum Philippi Pulchri Regis ann. 1311. *Item Adæ, & Stephano Guettis nostris cuilibet 60. sol.* In Testamento Ludovici Hutini ann. 1316. & Caroli Pulchri anno 1324. legata fiunt pariter *Simoni & Adæ Guettis*, in Computo Hospitii 1312. *Guetta Luparæ, Gueta Castelleti, Gueta parvi Pontis.* Joannes de Condato MS.

Quant le gaite corne le jour.

Chronicon Bertr. Guesclini MS.

Y avoit une Gaite toute jour à journée,
Qui sonnoit un bacin, quant la pierre est levée.

Gatha, seu *Præco*. Charta Philippi de Monteforti Dom. Tyri & Toroni an. 1264. pro Communia villæ de Castris in Occitania: *Item obtinuerunt modo & tempore suprascriptis, quod Consules dictæ villæ mittunt seu constituunt in dicta villa gatham seu præconem, cum eis videtur expediens, & opportunum extitit, qui Gatha seu præco officium sibi commissum debet regere secundum ordinationem Consulum prædictorum, dummodo faciat & exequatur ambaxatas curiæ supradictæ, cum fuerit requisitus*, &c.

Guaytare, Excubare, excubias seu *gaitam* facere. *Guetter & veiller par nuit*, in charta Gallica an. 1383. apud Roverium in Reomao pag. 328. *Waitier*, in Magno Recordo Leodiensi pag. 87. Usatici Barcinonenses MSS. cap. 64. *Omnes homines habentes seniores, nullo ingenio vel ratione, neque per difidamentum, neque per acunydamentum, neque per illorum fevum illis relictum, guaytent personas eorum, nec encalcent, nec requirant, nec vulnerent, nec capiant, nec captos teneant.* Consuetudines Catalaniæ inter Dominos & Vassallos MSS. cap. 55. *Debent etiam gaytare, surgere, & custodire, ac excubias facere, & exigere ad omnem Castri sonum.* Ordericus Vitalis lib. 3. pag. 479. *Multis servitiis eos aggravavit, in ipsos hominesque eorum munitiones suas apud Escaifoium & sanctum Serenicum custodire coegit.*

Guetagium, Gaitagium, Vuatagium, Census, qui solvitur pro custodia castri. Charta an. 1070. in tabulario Vindocinensi n. 353. *Ea domus solvit 2. den. census, & 1. obolum de gaitagio.* Ch. 421. *Quam quidem emimus omni consuetudine liberam totam, exceptis duobus den. censualibus, & duobus de vuetagio.* Infrà: Charta mox laudanda ex *Guetagio*, quod ab incolis præstabatur, excubias confectas docet. Idem census & *Wardagium* nuncupatur, & *Warda*. Vide in hac voce. Huc pertinet, quod habet Magna charta Libertatum Angliæ apud Matth. Paris. anno 1215. p. 179. *Nullus Constabularius distringat nobilem aliquem ad dandum denarios pro custodia castri, si ipse eam facere voluerit in propria persona sua, vel per alium probum hominem, si ipse eam facere non possit per rationabilem causam.*

Id porrò oneris ex conditione infeudationis vassallis incumbebat, qui tenere per *Castlegarde* dicuntur Littletoni sect. 111. *Divers tenants teignont de lour Seigniors per service de Chivaler, & uncore ils ne teignent per escuage, come ceux, qui teignont de lours Seigniers per Castle garde: c'est à sçavoire, à garder un tovver del castle lour Seignior, ou un huis, ou un auter lieu del Castle per reasonable garnishment, quant lour Seigniors otont que ennemies voilent vener, ou sont venus en Engleterre.*

Ut porrò ejusmodi excubiæ, *guetæ*, & custodiæ peragerentur à vassallis in castris dominorum, explicat idem Tabularium Vindocinense. ch. 104. *Hæ sunt consuetudines, quas tenebat in suo tempore Comes Burchardus in villa & in Comitatu Vindocini. Imprimis de excubiis Castelli, sicut ipse facere commendaverat, ut per menses ita fuisset custoditus. Ipse verò sicut Comes & major omnibus erat, quinque mensibus faciebat, videlicet Martio, Aprili, & Junio, & Julio, & Augusto. Primi duo menses facti erant de Camera Comitis, & alii tres de guaitagio, qui prius erat in burgo Vindocini. September faciebat Otradus pater Salomonis, de quo tenebat Septo & Artis. October faciebat Hervaus de sancto Marcello, de quo tenebat Cathedras & Vias, & Lulmas. November faciebat Hucbertus de Firmitate, de quo tenebat Ciconias & Ecclesiam de Tuscheriaco, atque culturam. December faciebat Gislebertus Dives &c. Isti omnes ita cum Comite custodiebant Castellum, quod in unaquaque nocte habebat intra vetus Castrum 5. gaitas, unam super portam subtus Castellum, alteram super portam juxta mansionem Salomonis, tertiam supra murum juxta mansionem Gisleberti: & aliæ duæ tota nocte circumibant Castellum.*

Sed & Regestum Ludovici Regis Siciliæ continens hominia præstita Reginæ Mariæ ejus matri an. 1387. & 1388. à nobilibus Andegavensibus, ita varias excubiarum conditiones, vassallis impositas, prose-

quitur. *Jo n ues Roches Chev. acause de sa terre de Crain doit 20. jours de garde en la ville d'Angers une fois en sa vie. Dame Isabeau de Clisson en doit 40. Messire Guy Amenart a cause de sa terre du Boulay en doit autant avenant semonsse en cas d'eminent peril. Jean de Coulaines Chev. doit 15. jours de garde une fois en sa vie*, &c.

Reguayta, alias *Scherguayta*. Charta ann. 1320. *Si aliqua im- vel reguayta, seu custodia, eis imponeretur.* Charta ann. *positio, factio, guayta*, 1427. apud Thomasser. in Consuet. Bitur. p. 128. *Lesdits bourgeois seront tenus de garder la porte ou portail de ladite ville, y faire le reguet par nuit, paier les Capitaines*, &c. Vide *Warda, Scaragaita.*

WADARE, *Wadiare, Wadium*, &c. Vide *Vadare.*

WADTBAND. Andr. Suenonis lib. 7. Legum Scaniæ c. 6. *Et ut nullus ei communicet per totam provinciam judicabitur sub pœna trium marcarum, juri regio solvendarum, quod judicium* Wadtband *lingua patria nominari consuevit.*

WADISCAPUM, *Wadriscapium.* Vide *Waterscapum.*

WADRUS. Vide *Vadius.*

WAERIA. Vide *Wayeria.*

WAGA, Mensuræ species, apud Anglos & Scotos. Statuta Roberti III. Regis Scotiæ cap. 22. §. 7. in Assisa de ponderibus: *Waga sic Wavv, debet continere duodecim petras: cujus pondus continet octo libras.* Fleta lib. 2. c. 76. §. 12. *Una vvaga casei.* Monasticum Anglican. to. 1. p. 515. *Unam vvagam salis de salinis suis*, &c.

Wagaria, Mensuræ jus, seu cognitio mensurarum, à Theutonico *Waeghe*, vel Germ. *Wag*, vel *Weghe*, libra, trutina, statera, in charta Henrici Imp. an. 932. locum vide in *Pergus.* Apud Hieronymum Fizen. in hist. Leodiensi, ubi eadem describitur, *Wargaria* scribitur.

WAGNAGIUM, *Wainagium.* Vide *Gagnagium.*

WAISDA. Vide *Guaisdum.*

WALAPAUS. Leges Rotharis Regis Longobardor. tit. 12. *Si quis homini libero violentiam injustè fecerit, idem Walapaus*, 80. *sol. componat.* Et mox: *VValapaus est, qui se furtim vestimentum alium induerit, aut sibi caput latrocinandi animo, aut faciem transfiguraverit.* Ubi Lindenbrogius, *Wala*, caput, *panken*, vel *pautzen*, ornare, polire, est Germanis.

WALARAUPA, vox composita ex Germ. *vvala*, caput, & *rauba*, vestis. Lex Bajvvar. tit. 18. cap. 3. *De vestitu utrorumque, quod VValaraupa dicimus, si ipse abstulerit, qui hos interfecerit, dupliciter componat.*

WALAWORF, *VVultvvorf.* Lex Bajvvar. tit. 7. cap. 5. *Si autem discriminalia ejecerit de capite, VVitvvorf dicunt, vel virgini libidinosè crines de capite extraxerit, &c.* Ubi editio Heroldi, *Vultuurfo dicunt*, cap. 11. tit. 5. *VValtvvorf*, editio Tilii præferunt. Sichardus verò edidit *VValvvrf.* Codices alii *VVelvvrst, VVlvvrst, VValvvorft*, ut monet v. c. Steph. Baluzius. Horum vocabulorum origo Germanica: si enim legatur *VValvvorf*, erit *capitis dejectio*, ex *vvala*, caput, & *vverf*, dejectio. Si *VVitvvorf*, erit capitis tegumentum, quod signat vox *vvlt*. Si denique *VVatvvrf*, Germani *VVat*, aut *VVade*, vestimentum dicunt. Spelmannus à Saxonico, ut solet, deducit.

WALENGA. Vide *Falanga.*

WALDA, *VValdana.* Vide *Gualdana.*

WALDACH. In Nota de membrana in Archivis Regiis Anglic. *pretium acr. 2. d. non plus, quia terra est in VValdach.* Spelman. fortè silvestris, non culta, ex *VVald*, silva. Vide *Gualdus.*

WALDEGRAVIUS, vox Germanica *VVald-graf*, Comes seu Præfectus silvarum, *Forestarius.* Autor Panegyrici Berengarii Imp. lib. 2. p. 37.

——— ——— *Cum multa gementi*
VValdegravi curvas perfringit lancea costas.

Ita enim omnino scriptum in codice monet editor, quod nomen librarius ineptè in duo divisit, *valdè gravis.*

WALDUM. Vide *Gualdum.*

WALISCUS, Servus, minister, ex Saxon. Pealh, *mancipium*, Ælfrico. Leges Inæ Regis c. 34. *Si homo VValiscus habeat terræ hidam, vvera sua est* 120. *sol.* Cap. 35. *Regis equi VValiscus, qui nunciare possit ad eum, V. eregildum ejus est* 200. *sol.* Ubi *VValiscus* equi regis, est *Equiso regius.*

WALLA, *VVallia*, Anglo-Saxonibus Pall, Murus, paries, vallum, præsertim agger, Anglis *à vval*, Kilian. *VValle.* Monasticum Anglic. tom. 2. pag. 920. *Mando vobis — quatenus justicietis meos homines de — faciant vvallas & vvatergangas, & clausuras vvallarum, sicut debent facere.* Consuetudines Monasterii de Bello in Anglia fol. 241. *Tenet* 8. *acras terræ juxta Gorevvall capitant. ad prædictam vvallam versus Northest.*

VVallia. Idem Monasticum pag. 334. *Quod ipsi mariscum prædictum cum pertinentiis assevviare, & secundum legem marisci vallis includere, & in culturam redigere — possint.* Charta Henrici III. de ordinatione marisci *de Romeney: Debent districtiones fieri super omnes illos, qui terras & tenementa habent in dicto marisco, ad reparandum VVallias & VVatergangias ejusdem marisci contra maris periculum.* Will. Thorn. anno 1283. *Exceptis vvallis contra mare*, &c. *VVallea* apud eundem, ann. 1365. Idem anno 1281. *Terram, quæ jacet versus orientem inter Gutteram de Borstall, & novam vvallam, Joannes Renger construxit in Heystete, quam vvallam per* 1. *mensem sequentem sumptibus suis contra mare sustinebunt.* Idem anno 1285. *Totum pratum, in quo continetur quædam vvalla, vocata VValla seu Chasea Cellerarii Ecclesiæ Christi Cantuar. quæ continet* 20. *perticatas in longitudine, &* 20. *pedes in latitudine*, &c. Vetus charta apud Somnerum in Tractatu de *Gavelkind*, pag. 181. *Sciatis, quòd nos concessimus & assignavimus Stephano de —* 100. *acras de marisco nostro inter VVallas monachorum Pontis Roberti & Oxoniam*, &c.

VVallare, Vallo vel muro claudere. Eadem charta: *Reddendo inde nobis* 2. *marcas argenti, — pro omni servitio, nisi quòd debet vvallare secundum quantitatem illius terræ intus & extra*, &c.

WALLACTOR. Lambertus Ardensis pag. 258. *Novaculatores sive rasores, cum rasoriis, paratores* (sic enim lego) *quoque & VVallactores, — Deuparii, & bitatores cum conventionibus & necessariis armamentis & instrumentis*, &c. Ubi fortè *VVallactores*, pro *VVallatores* editum, i. *vvallarum*, seu vallorum confectores. Vide *VValla.*

VALLESHERIA, Parentela interfecti, i. unus ex parte matris, & alius ex parte matris, apud Wallenses Anglicos: vox formata, ut *Inglisheria*, de qua nos alibi. Statutum Walliæ an. Edvv. 12. cap. 4. *Quod proximæ* 4. *villatæ propinquiores loco, ubi casus homicidii, vel infortunium contigerit, veniant ad proximum Comitatum, una cum inventore, & vallesheria, i. parentela hominis interfecti, & ibidem præsentent factum feloniæ, & casum infortunii*, &c. Sed aliud sonare videtur

VValecheria, in charta Anglica apud Spelmannum: *Dicunt, quòd est ibi VValecheria, quæ reddit de annuo redditu* 3. *lib.* 12. *den. ad festum S. Mich. Item in tota VValecheria sunt* 4. *homines, & quilibet eorum debet invenire unum hominem per* 3. *dies in qualibet septimana à festo S. Michaëlis usque ad festum B. Petri ad vincula.* Significat, inquit Spelmannus, *VVallica*

lica pars, ut videtur. Ego verò *Walecheriam* idem sonare existimo, quod *Vacheria*, prædium certo vaccarum numero alendo idoneum. Vide in hac voce.

WALLIA. Vide *Walia*.

WALLROTH. Andreas Suenonis lib. 5. Legum Scaniæ c. 6. *Si corpus occisi vestimentis suis vel armis, quod crimen* Wallroth *in lingua patria nominatur, accusetur aliquis spoliasse*, &c. Adde c. 26.

WALLUS, Extraneus, Anglo-Saxonib. Silvester Giraldus in Descriptione Cambriæ cap. 7. *Saxones occupato regno Britannico, quoniam lingua sua extraneum quemlibet Wallum vocant, & gentes has sibi extraneas Wallenses vocant, & inde usque in hodiernum barbara nuncupatione & homines Wallenses, & terra Wallia vocitatur.*

WALO. Vetus Scheda de S. Aderaldo Trecensi, apud Camusatum: *Pater ejus nobilium nobilissimus Walo est dictus, qui lingua Austrasiorum interpretatur bonus.*

WAMBASIUM, *Wanbizius, Wambasarius.* Vide *Gambasium.*

WANCAPIUM. Charta Hilsondis Comitissæ Striensis ann. 992. apud Miræum in Diplom. Belgic. lib. 1. cap. 24. *Silvam ad porcos alendos, quemadmodum jacet inter duas marcas, cum omni jure, vvancapio, teloneo, molendino, censu, pedagio*, &c.

WANCLUGA. Lex Bajvvar. tit. 7. cap. 17. *Si quis liberam feminam suaserit quasi ad conjugem, & in via eam dimiserit, quod Bajvvarii Wancluga vocant*, &c. Editio Heroldi, *Wanclugi* præfert. Vox à Germanico *Wackelen*, vacillare, & *lugen*, vel *logen*, mendacium, ut *Wancluga*, sit mendacium vacillantis in negotio matrimonii. Ita Vossius, quem vide. Alias lectiones profert Steph. Baluzius pag. 1017.

WANCSTODAL. Lex. Bajvv. tit. 3. cap. 11. *De simulatis, quod Wancstodal dicunt*, editio Heroldi habet *Warstodal*. Ubi Lindenbrogius: *Wanck*, Germ. inde *Wancles-modig*, animi dubia minimeque stabilis sententia.

WANDANGIÆ, vel *Vendangia*, Perones seu indumenti genus tibias & pedes operiens. Rainardus Abbas Cisterc. in Institutis Cisterc. dist. 1. c. 85. *Directi in viam, si voluerint, Wandengias ad devitandum lutum, sive ad expellendum frigus habere licet eis.* Idem dist. 9. c. 8. *Wandangiæ, quibus in via utimur, de panno fiant.* Definitiones ejusd. Ordinis dist. 9. c. 3. *In sotularibus quoque, vendagiis, fibulis, sellis equorum, staphis, omnis superfluitas & notabilis curiositas evitetur.* Vide *Gamachia.*

WANGA. Fredegarii Chronicon. c. 37. *Uterque falangæ Wangas jungunt ad prælium.* Ad marginem scriptum, *al. Ordines.*

WANNAGIUM. Vide *Gagnagium.*

WANTUS, *Wanto, Gvvantus, Gantus*, &c. Chirotheca, Gallis, *Gant.*

Wantus, Vantus, Papias: *Chirotheca, vanti, i. manus theca. Manicæ, quas vulgò Wantos appellamus*, in Capitul. Aquisgran. in Cod. Helmæstadiensi. Notgerus in Vita S. Hadelini n. 13. *Cumque vvantum in manu, ut moris est, legaliter tradendo teneret*, &c. Acta S. Mambodi Martyr. n. 7. *Tegumenta manuum, quæ Wantos appellant, pro caritate suscepit.* Beda in Vita S. Columbani cap. 14. *Tegumenta manuum, quæ Galli Wantos, id est, chirothecas vocant.* Vita S. Bertharii Episcopi Carnot. *Nisus est abstrahere à manibus ejus chirothecas, quod vulgò Wantos vocant. Wanti castanei auro parati*, apud Harıulphum lib. 3. c. 3. Testamentum Riculfi Episcopi Helenensis ann. 915. *Annulum aureum unum gemmis pretiosis, & vuantos paria unum.* Charta Berengarii Regis Italiæ apud Ughellum in Episcopis Veronensibus: *Igitur omnibus volo & statuo, atque per meam hanc paginam testamenti & judicati per vvasonem terræ, ramum arboris, & festucam roboratum, atque cultellum, & duos vvantos, totum insimul juxta legem meam Salicam attendere visus sum, & confirmo*, &c. Chronicon Fontanellense cap. ult. &c. pag. 246. *Ad pelles berbicinas, unde pellicea fiant, fol. 10. ad vvantos lib. 1. ad fasciolas lib. 1.* &c. Ubi malè editum *urbantos*. Occurrit prætereain Statutis Adalardi pro Abbat. Corbejensi lib. 1. cap. 3. in vita Aldrici Episcopi Cenoman. p. 37. n. 2. apud Sanutum lib. 3. part. 3. cap. 7. in Capitul. Aquisg. an. 817. & in Vinea Benedictina refloresc. cap. 22. in Vita S. Aicadri Abb. Gemetic. cap. 27. apud Wolphardum Presbyt. lib. 3. de Miracul. S. Walpurgis n. 6. &c. Vetus charta pro Episcopo Ambianensi ex Camera Comput. Paris. *Chascune vente soit de maison ou de terre, il a uns vvans.*

Wanto. Chronic. Novaliciense cap. 32. *Sceptrum cum vvantonibus indutus tenens in manibus.* In vett. Chartis apud Franciscum Mariam in Mathildi, & apud alios: *Tradidi per vvasonem terræ — atque per coltellum & vvantone, simulque andelagine.* Vide Perardi Burgundica pag. 189.

Gvvantus. Vita MS. Caroli M. scripta sub Friderico I. Imp. lib. 2. cap. 34. cujus lemma est, *de gvvanto Imperiali in aëre suspenso.* Vita S. Philibert. Abb. lib. 1. cap. 12. *Latro guantos illius inlicita præsumptione furatus est.* Habetur etiam in Tabulario Casauriensi. Tabular. Absiense: *De his itaque cum guanto quodam investiens*, &c.

Gantus. Glossæ MSS. *Chirotheca, manuum tectura, quod Gantum vocamus.* Tabularium Carofense: *Ipsi Monachi præfati Cœnobii afferunt illi gantos duos, & duos cercos, cum duobus botis nectare plenis.* Tabularium Deiparæ de Josaphat: *Dederunt cum venditionibus & gantis.* Tabular. Brivatense fol. 146. *Investivit inde capitulum traditione unius ganti.* Regula Monialium Fontis-Euvraldensium cap. 15. *Ut nunquam induant gantos.* Vita MS. S. Ildeverti Episcopi Meldensis: *Cumq; de manibus gantos extraxisset, apposuit eos radio solis*, &c. Vide *Chirotheca.*

Gannus. Tabular. Priorat. Neronis villæ fol. 11. *Et hunc concessum fecit — ponendo librum super altare, & mittendo gannum suum in manu Garmundi Prioris pro commemoratione.*

WAPELDRAC. Consuetudines Arkarum anno 1135. in Tabulario S. Bertini: *Si vulnus in carne fecerit, — quod si armis molutis — vvapeldrac, 3. libras domino, & 20. solidos læso* emendabit.

Wapeldrinc. Vide *Aussoringhe.*

WAPENTACHIUM, apud Danos Anglicos, idem fuit, quod *Comitatus*, seu *Hundredus.* Leges Edwardi Confessoris c. 32. *Quod Angli vocant Hundredum, supradicti Comitatus* (qui ultra *Watlingstrete* sunt, scil. Eboracensis, Lincolniensis, Nottinghamensis, Leicestrensis, Northamptonensis, &c.) *vocant Wapentachium: & non sine causa. Cum quis enim accipiebat præfecturam Wapentachii, die statuto in loco, ubi consueverant congregari, omnes majores natu contra eum conveniebant, & descendente eo de equo suo, omnes assurgebant ei. Ipse verò erecta lancea sua ab omnibus secundum morem fœdus accipiebat. Omnes enim quotquot venissent, cum lanceis suis ipsius hastam tangebant, & ita se confirmabant per contactum armorum, pace palam concessa. Anglicè enim arma vocantur* Wæpnu, & taccare, *confirmare: quasi armorum confirmatio, vel ut magis expressè secundùm linguam Anglicanam dicamus*, Wapentac, *armorum tactus est:* Wæpnu *enim arma sonat*, tac, *tactus est. Quamobrem potest cognosci, quòd hac de causa totus ille conventus dicitur Wapentac, eò quòd per tactum armorum suorum ad invicem confœderati sunt.* Ab Edvvardo eadem hausere Rogerus Hovedenus pag. 607. & autor Fletæ lib. 2. cap.

cap. 61. §. 11. 22. Ejusmodi verò mutuam per armorum contactum populorum confœderationem Angli à Danis acceperant: quod inprimis docet Dudo de Moribus & Actis Normannorum lib. 3. *Reperti sunt autem Bernardo inquirente trecenti viri parati cum Willelmo prœliari & mori: qui unanimes ante illum venerunt, judiciumque* (malo *indicium*) *fœderis, fideique, & adjutorium more Danorum facientes, tela mutuæ voluntatis pacto unà concusserunt. Cætera gens armis frigida recessit ad præsidium urbis celeri fuga.* Scribit Janus Dolmerus ad capit. 1. Juris antiqui Aulici Norvegici, in Chronico Norvegico, *baaptnetach*, armorum applausum vel percussionem appellari, quæ fieri solebat cum strepitu armorum, quando incolæ in foro armis percutiebantur, quo facto indicabatur, verè se leges illas in æternum ratas habere, aut illico factum comprobare, quod tunc in foro decernebatur, præsertim de Regibus eligendis, aut aliis ejusmodi causis.

At vocis *Wapentachii* originem paulò aliter refert Bromptonus, quo loco ait *Schiram, Hundredum*, & *Wapentake* idem sonare. Tum addit: *Wapentake Anglicè, idem est, quod arma capere: eò quòd in primo adventu novi domini solebant tenentes pro homagio reddere arma sua.* Infrà: *Wapentake & Hundredus idem sunt, quia procinctus centum villarum in adventu novi domini solebat reddere arma sua.* Cui quidem etymo favet Somnerus, vocem à Saxonico Ƿæpn, *telum*, & Ꞇæcan, dimittere, seu potiùs beꞆæcan, *tradere, committere*, deducens. Ita passim pro Comitatu usurpant Leges Ethelredi Regis apud Wenetyngum editæ cap. 1. 4. Decreta Guillelmi Nothi p. 137. Leges Edvv. Confess. c. 13. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 7. Matthæus Paris p. 109. Monasticum Anglic. tom. 1. p. 47. tom. 3. p. 262. 267. & alibi.

Wappentagum, apud Bromptonum pag. 1162. & 1173. *Wapentagium*, apud Rogerum Hovedenum pag. 607.

Dimidium Wapentachium. Charta Henrici I. Regis Angl. in Monastico Anglic. tom. 3. p. 463. *Si Wapentachium Episcopi Lincolniensis de Nivvercha defendit se versus me pro dimidio Wapentachio: tunc præcipio, quòd non summoneatis inde ad placita mea & Comitatus, nisi solummodo duos homines*, &c.

WAPINSCHAVV, Census militum, nostris *Monstre*, vox Angl. *Weapons*, arma, &... Statuta Willel. Regis Scotiæ c. 23. §. 5. 6. *Et omnes alii, qui habere poterunt, habeant arcum & sagittas extra forestam, & infra forestam arcum & pyle. Et fiat visus armorum, quod dicitur, Wapinschavv.*

WARA, Modus agri, apud Anglos. Monasterium Anglic. to. 2. p. 128. *Præterea concedimus in eleemosynam eidem Ecclesiæ, eadem libertate totam terram, quam tenuerat Brisardus in Stancs; scilicet vvaram & dimidiam cum Cotlandis, & insuper medietatem totius nemoris*, &c. Mox: *Ad opus Ecclesiæ vendiderunt, scilicet unam vvaram & duas Cotelandas cum dominio & prato*, &c.

WARA, *Libera vvara*, Tabularium Abbatiæ S. Petri de Burgo in Anglia: *Libera vvara est unus redditus, & est talis conditionis, quod si non solvatur suo tempore, duplicatur in crastino, & sic deinceps in dies.*

WARANTUS, qui alteri tenetur ad evictionem. Lexicon Cambro-Britannicum: *Gvvarant, assertor, vindex.* Spelmannus & Somnerus à Saxon. Ƿoꞅian, *tueri* deducunt. Malim à *creantare*, fidem facere, nostri enim *creanter, cranter, & granter* dicebant, unde formata vox *garantir.* Vide in hac voce.

Aliquando significat eum, qui cavet de evictione, aliquando ipsam cautionem, quæ aliàs etiam *vvarantia* dicitur, inquit Covvellus. Leges Henrici I. Regis Angliæ cap. 43. *Sic potest ei vvarantus esse, qui in servitio suo est.* Adde cap. 82.

Warentis, eadem notione in Lege Longob. lib. 2. tit. 28. §. 5. & in Pacto seu fœdere Ethelredi Regis cum Analano, &c. cap. 10. *Prouver par guarans*, in Assisiis Hierosol. MSS. cap. 27. 59. 61. 62. 63. 65. & seqq. ubi statuitur, res omnes posse probari per duos *Warantos* inculpatos, *sans reproche.* Contra, *rebuter guarans*, est dicere *Warantos* culpa haud vacare, adeò ut non sint ejusmodi, qui *Warantiam* ferre, seu fidejubere pro alio possint.

Warentizare, Bractoni lib. 5. tract. 4. §. 2. *Nihil aliud est quàm defendere, & acquietare tenentem, qui vvarantum vocavit in saisina sua.* Similia habent Fleta lib. 5. cap. 4. c. 15. §. 2. lib. 6. cap. 23. §. 2. Et Britton fol. 197. ubi multa de *Warantia*, ut & apud Littletonem cap. 13. sect. 697. & seqq. Leges Edvvardi Conf. c. 36. *Qui si vvarantizaverint, quod rectè facta sit justitia de ipso*, &c. Passim in Legibus Scoticis, & apud JC. Anglos.

Varendator, Varendatio, Varenda, in Speculo Saxon. lib. 1. art. 9. §. 6. art. 15. §. 2. art. 46. §. 2. lib. 2. art. 15. 16. §. 1. art. 36. §. 4. 6.

Warandia, Gallis *Garantie.* Historia Archiepiscop. Bremensium an. 1363. *Albertus Archiepiscopus, Ducis Magni de Brunsvvick filius, cum magno exercitu contra potentiam & Warandiam Dom. Mauricii Decani in parte Utheshorne diœcesis Bremensis intravit, & castrum Vorde expugnare proposuit.*

Quo vvarento, Brevis species, de quo passim Practici Anglici. Vide *Breve.*

Guirens, pro *Warandus*, passim in Chartis Occitanis, ex Francico *guarant.* Charta an. 1248. in Regesto Tolosano Cameræ Comput. Paris. fol. 72. *Et de prædictis omnibus contentis in venditione Dom. Comes debet & convenit esse guirens prædicto Raimundo Unaldo*, &c. In Consuetudine Tolosana est titulus, *De nominatione guirentis.*

WARANIO, Equus integer, *varan*, Goldasto: Equus admissarius: Hispanis, Occitanis, & Provincialibus, *Guaragnon*; Lex Salica tit. 4. §. 2. *Si quis vvaranjonem homini Franco furaverit*, &c. & §. 4. *Si quis vvaranjonem Regis furaverit*, &c. Capitulare de Villis cap. 13. *Ut equos emissarios, id est, vvaranjones, bene provideant*, &c. Testamentum Bertichramni Episcopi Cenoman. *Reliquos verò Caballos tam Vvarannones, quàm spadas, seu poledras, qui inventi fuerint, & characterio sanctæ Ecclesiæ habuerint*, &c. Petrus de Crescentiis lib. 9. de Agricultura cap. 2. *Sciendum etiam, quòd equus debet gigni à stellione, quem Guaragnum vocamus vulgariter*, &c. Michaël Molinus in Repertorio Fororum Aragon. v. *Bestia: Bestiæ, quæ vulgariter nuncupantur Guaranjones, equæ, vel pulli bozales, non possunt pignorari per aliquem officialem regni, — quia multiplicatio equorum respicit communem utilitatem propter bellum.* Sunt, qui à *vvaranio* putant vocem effictam *Ferrant*, quæ equum sonat. Gloss. MSS. Eccl. Paris. ubi de equorum coloribus: *Cervinus est, quem vulgò vvaranem dicunt. Eranem idem vulgus vocat, quod in modum aerei sit coloris.* In vet. Inscriptione apud J. Sponium to. 3. Itiner. p. 24. inter equorum nomina occurrit Apanio. AF. ubi fortè leg. VARANIO AFRICANUS.

Warnio, eadem notione in Capitul. 3. an. 813. c. 24. Locum vide in *vvirdiria.*

Guaranyo. In Foris Aragon. lib. 8. titulus 8. ita concipitur: *Ut emissarii sive guaranyones, equæ, vel pulli boçales occasione aliquarum executionum nequeant pignorari.*

WARDA, *Garda*, Custodia, Gall. *Garde.* Capitulare 3. an. 813. c. 34. *Si quis vvactam aut vvardam dimiserit*, &c. Leges Edvvardi Confess. c. 35. *Et ut vvardæ justè & ritè observentur, & ut cautè deinceps incendiis sibi ibic provideant, cum ad propria redibunt.* Thomas Wal-

Walsinghamus pag. 120. *Data fuis custodibus op... f...ra potione, evasit per omnes turris custodias, quas w...r...das vocamus.* Pag. 314. *Cepit insuper ulteriorem custodiam, quam wardam vocant, Castelli Papæ & gardinum ejus.* Id est, *l'avantgarde.*

Warda, Custodia pupillorum nobilium, quæ Regi, aut domino feudali competit. Leges Malcolmi Regis Scotiæ cap. 1. §. 3. *Et ibi omnes Barones concesserunt sibi wardam & relevium de hærede cujuscunque Baronis defuncti ad sustentationem Domini Regis.* Adde Quoniam attach. cap. 18. & Will. Thorn. an. 1206. De his *Wardis* plura habes in verbo *Custos.*

Wardas & judicium petere, in Quoniam attachiamenta cap. 16. §. 5. cap. 34. §. 1. 4. cap. 35. §. 2. cap. 36. §. 3. ubi *Wardas*, interlocutorium *judicium*, definitivam sententiam interpretatur Skenæus.

Wardæ Ecclesiarum, seu bonorum Ecclesiæ tuitio ac custodia, quæ ad Regem & Barones pertinet. Philippus Bellomanerius in Consuetud. Bellovacensi MS. cap. 46. quod *des Gardes des Eglises* inscribitur: *Nul n'a le garde des Eglises, se n'est li Rois, ou cil, qui du Roy tiennent en Baronie* Deinde magnum statuit discrimen inter *vvardam* & *justitiam*: cum quis justitiam habeat in aliquo loco, in quo *wardam* non habet. Mox subdit: *Que li Rois generalement a le garde des Eglises du Royaume, mais especialement cascuns Barons l'a en sa Baronnie, se par renonciations ne s'en est ostez.* Quòd si Baro vvardæ renuntiavit, ad Regem continuò illa revertitur, cui aliàs vuarda generalis omnium Ecclesiarum regni sui competit: adeò ut si Barones in ea suo minùs rectè fungantur officio, ad Regem cuivis recurrere liceat: quò pertinent ista ex Charta Ludovici VII. ann. 1172. in Tabul. S. Victor. Paris. n. 24. *Quoniam decrescente zelo Dei homines secularium rerum amore fervescunt, & si concessa eis potestas fuerit quorumcunque, & maximè Ecclesiæ bona diripiunt, necesse est, ut Majestas Regia Ecclesiis provideat, & protectionem suam omnibus modis apponat.* Et ex alia Regis Ludovici VI. ann. 1133. ex eod. Tabul. n. 30. *Regiæ incumbit curæ & magnificentiæ Ecclesiis omnibus in posterum utiliter providere, earumque bona sub sua tutela conservare, & ab omni injuria defensare.* In Regestis Parlamenti extat Arestum O. SS. ann. 1272. quo *præcepit Dominus Rex, & voluit in pleno Parlamento, quod novæ Avoeriæ, seu Gardæ, quas Baillivi & servientes Domini Regis cœperunt de hominibus aliorum dominorum a 12. vel 10. annis citra, revocentur, & cassentur omnino, & pro nullis habeantur, nec novæ de cetero recipiantur.* Tabularium Lingonensis Ecclesiæ anno 1239. *Nos dicimus & recognoscimus, quòd idem Episcopus & ejus successores habe[n]t d[e] jure in Abbatem, Ecclesiam, villam, & Burge[n]s[e]s B[e]z[u]æ gardiam & ressortium*, &c. *Gardarum* Ecclesiasticarum ista habetur formula in Tabulario Abbiensi fol. 120. *Cunctosque ad eorum molarias molendinum & opera venientes, & in reveniendo, & in manendo, & in redeundo sub nostræ protectionis defensione suscipimus.* Occurrit ibi non semel. Infrà: *Ratione tamen gardæ & ressorti non poterit in villa Besuensi facere extorsionem quamlibet*, &c. Vide *Commendisia*: præterea Chopinum lib. 2. de superioritate Regia, & Duchesnium in Hist. Ducum Burgundiæ p. 92. 93. 99. 101.

Gardæ Ecclesiarum, quæ vacantibus earum Prælatis in manu regia sunt, ratione regaliorum. Matth. Paris & Matth. Westmonaster. ann. 1248. de Rege Henrico III. Angl. *Redargutus est insuper, quod E[pis]copatus & Abbatias, & etiam Gardas vacantes immisericorditer depauperat, contra juramentum ...* Huc spectant, quæ habet Concilium Lambethense ann. 1261. cap. *De Custodia Cathedralium Ecclesi[arum] ... [conven]tualium.*

Warda, Custodia oppidorum, vel castellorum, ad quam tenentur incolæ & *Tenentes*, *Garde lige*, in

Consuetud. Andegavensi art. 174. ubi Chopinus. Monasticum Anglic. tom. 2. p. 812. *Sint quieti ... de teloneo & pontagio, — & hydagio, & wardis, & operibus castellorum*, &c. Pag. 16. 17. *Et sint liberi a — placitis, querelis, & vvarda, & vvarpani*, &c.

Wardagium. Idem Monasticum tom. 1. p. 372. *Sed sint quieti in civitatibus, burgis, foris, & nundinis per totam Angliam de quolibet teloneo, tallagio, passagio, pedagio, lastagio, hydagio, vvardagio, & omnibus geldis*, &c.

Gardarii, qui *gardas* faciunt. Statuta Delphinalia p. 40. *Item voluit ipse Do. Delphinus quietas esse, & quietavit pariter & remisit gardas quascunque, & gardarios facientes dictas gardas, quas & quos habet in castris, villis, seu mandamentis Baronum & Banneretorum quorumlibet dicti D. Delphini, a decem annis citra receptis*, &c.

Guardatores, Gall. *vvardeurs*, & *Esvvardeurs*, in urbe Metensi extitisse olim, observat Meurissius in Præfatione ad Histor. Episcoporum Metensium pag. 19. Sed quale fuerit eorum munus? ignorare se profitetur.

Wardæ in urbe Londinensi, & aliquot aliis Angliæ oppidis, dicuntur urbis regiones, quæ pro numero Majoris & 24. Aldermannorum, 25. constitutæ sunt, præter *wardam* Burgi Southvvarci, singulorumque *custodiis* singulæ distributæ, unde nomen. Vide Will. Thorn. an. 1394. & pag. 2019.

Gardia, Præstatio pro tutela. Charta anno 1217. apud Gariellum in Episcopis Magalon. pag. 228. *Et generaliter omnes gardias, & usaticα, quæ habebat nomine & occasione dictarum gardiarum*, &c. Vide *Salvamentum.*

WARDEMOTUS, Wardarum Conventus, seu Curia: vox Saxonica confecta, ex ꝩaꞃꝺ, custodia, & moꞇe, Conventus, Curia. Charta Henrici I. Regis Angl. pro Londoniensibus post Caput 2. Legum ejusdem Henrici: *Et Wardemotum, & debita civibus meis habere faciam infra civitatem, & extra.*

WARDPENI, *Wardepeni*, *Warpeni*, Denarii Vicecomiti, vel aliis Castellanis persolvi soliti, ob castrorum *wardas* seu custodias. Penẏ autem Sax. est den. Monast. Angl. to. 2. pag. 14. *Liberi sine omni scotto & geldo, & placitis & querelis, & warda, & wardpani & boreghalpani.* Ita pag. 16. 17. &c. Et Charta an. 1330. laudata à Spelmanno: *Ric. Burre tenet unum messuagium, — & reddit inde per annum 3. sol. 4. den. ad prædictos 4. terminos, & ad festum S. Martini 2. wardepens.* Idem Monasticum pag. 827. *Et sint insuper liberi de scotto, & wardepeny & burghalpenny*, &c.

Warpeni. Monasticum Anglic. to. 1. pag. 622. *Cum omnibus consuetudinibus, libertatibus, & quietationibus de warpeni & nupeni, in bosco & plano, in pratis, & in pasturis, & in terris*, &c. Adde to. 2. p. 134.

WARDARFIDA. Vide *Cadarfreda.*

WARDECORNE, Obligatio tenentis ad faciendam *wardam* cum cornu, de qua actum in voce *Cornagium.* Monast. Anglic. to. 1. pag. 976. *Et sint quieti — de thesauro ducendo, & Wardepeny, Wardecorne, Averpeni, Hundredpeny*, &c.

WARDEWITE, seu *Vardvvite*, ut est in Monastico Anglic. tom. 2. pag. 387. mulcta ob custodias neglectas, à Saxon. ꝩaꞃꝺ, *custodia*, & piꞇe, *mulcta.* Præterea in Fleta lib. 1. cap. 47. §. 16. definitur *quietantia misericordiæ in casu, quo non invenerit hominem ad vvardam faciendam in castro, vel alibi*: Rastallo, *quietum esse de denariis dandis pro vvardis faciendis.*

WARDIREVE. Vide Leges Willelmi Nothi vernaculas c. 32.

WARECTUM, Terra novalis, seu requieta, quia alter-

alternis annis requiescit, sic dicta, inquit Edvv. Cokus, *quasi vere novo victum, vel subactum: Gueret*, in Consuet. Pictav. art. 104. Menetovienti super Carum art. 8. aliis *Gachere*. Fleta lib. 2. c. 72. §. 4. *Ut terræ sint tripertitæ, tunc novies 20. acræ faciunt carucatam, eo quòd 60. in hyeme, 60. in Quadragesima, & 60. in æstate pro Varecto debent exarari.* Adde §. 5. Et c. 76. §. 4. *Nec in vvarectum debent mitti fimi, quia per rebinuram ferè subverterentur, & sic ante tempus seminis multum consumerentur.*

VVarectare, VVaretare, Gallis *Gacherer*, vel *Mener à gachere*. Fleta lib. 2. c. 73. §. 10. *Mense Aprili, tempore videlicet, quo omnia aperiuntur, Warectandi erit tempus idoneum & amœnum, cum terra fregerit post carrucam: rebinandi verò post festum Nat. S. Joan. Bapt. cum terra pullulaverit post carrucam.* Vetus Charta apud Somnerum in Tractatu de Gavelkind p. 17. *Item sunt 50. juga: quodlibet arabit unam dimidiam acram ad semen frumenti, & seminabit, & herciabit, & unam acram ad semen hordei, & herciabit, & unam virgatam ad avenam, & herciabit, & vvarectabit dimidiam acram ad ordeum, & nihil recipient, & vocatur istud opus Gavelert.* Monasticum Anglic. to. 1. pag. 525. *Et Rogerius de Almereio 25. acras uno quoque anno seminandum in Blechesdona, & totidem ad vvaretandum.* Charta Guillelmi Episcopi London. in Historia Abbatiæ S. Audoëni Rotomag. *Ducentas & viginti unam acras vvarettatas, de quibus 51. acræ & dimidia fuerunt rebinatæ.*

WARENGANGI, *Wareguangi*, Advenæ in Gloss. *Qui non morantur in loco*, seu, qui continuò huc & illuc discurrunt: ex Germanico *Waren*, & *Gang*, incessus, gressus, ut quidam volunt. Sed potiùs videtur à *Vargis*, de quibus suprà egimus, vocem deductam. Rotharis Rex in Edicto tit. 15. *Omnes Warengangi, qui de exteris finibus in regni nostri finibus advenerint, seque sub scuto potestatis nostræ subdiderint, legibus nostris Longobardorum vivere debeant, nisi legem aliam à pietate nostra meruerint.* Capitulare Radelchisi Principis Benevent. cap. 12. *De Wareguangis, nobilibus, mediocribus & rusticis hominibus, qui usque nunc in terra vestra fugiti sunt, habeatis eos.*

VVargengus, eadem notione. Capitulare 3. anno 813. c. 8. *Si quis VVargengum occiderit, solidos 600. in dominico componat.*

WARENNA, *Varenna*, generaliter est vivarium cuniculorum, seu leporum, quæ animalium species vulgò *Feræ de vvarenna* dicuntur, ut & perdices & phasiani inter aves, quas *Francs oiseaux* vocat vetus Consuetudo Normanniæ cap. 10. Quidam etiam feris adjungunt *capreolos*. Charta Anglica ann. 13. Edvv. III. *Videtur tamen Justitiarius hic & Consilio Dom. Regis, quod capreoli sunt bestiæ de vvarenna, & non de foresta, eò quòd fugant alias bestias de vvarenna.* Vita S. Baboleni Abbatis: *Rex ergò Clodovaus virtute divina motus, regali more decrevit scripto atque sigillo, eandem, quam nuperrimè incipiebant, Ecclesiam, cum omni varenna, quam Matronæ girat fluvius, ab ingressu fossarum prædicti castelli veteris, ab aqua in aquam irrefagabiliter ab omni inquietudine cunctorum malorum perpetuò manere liberam atque securam.*

Libera vvarenna, Potestatem significat vel charta Regia, vel præscriptione obtentam venandi cuniculos aut lepores, vel etiam aucupandi phasianos & perdices intra limites feudi sui, Covvello, Rastallo, & aliis Practicis Anglis. Watsio, *libera vvarenna*, est libertas, immunitas, privilegium à Rege, Charta sua concessum, uti has vel illas, aut avium, aut ferarum species, aut etiam pisces in hoc vel illo dominii sui loco habeat, & solus fruatur, ita ut nulli alii licebit in illis agris, sive *vvarenna* illa animalia venari aut capere. Matth. Paris an. 1232. *Item de libertatibus, quas habuit tunc temporis in forestis, vvarennis, [illegible], & aliis locis, qualiter custodita sint, vel alienata.* Idem anno 1247. *Licentiam venandi in libera [illegible] S. Albani* &c. Et anno 1248. *Cum enim quibus [illegible] eorum specialiter venatio judicialiter sub pœna [illegible] librarum denegaretur, videbatur aliis non nominatis plena debere gaudere licentia lepores venandi in vvarenna memorata.* Charta Edvv. III. Reg. *Quod ipsi & eorum successores habeant liberam vvarennam in omnibus dominicis terris suis, — dum tamen terræ illæ non sint infra chacias aut vvarennas nostras, ita quòd nullus intret terras illas ad fugandum in eis, vel ad aliquid capiendum, quod ad vvarennam pertineat, sine licentia & voluntate ipsorum*, &c. Charta Edvv. IV. Regis in Monastico Anglic. tom. 1. pag. 507. *Quòd ipse & successores sui habeant liberam vvarennam in omnibus dominicis terris suis de Staynfeld*, &c.

VVarenna aquarum, Vivarium piscium. Nam & in *libera vvarenna*, non modò feræ; sed & pisces continentur, ut ex Watsio observatum. Utriusque meminit Consuetudo Perticensis art. 39. posterioris. Tabularium S. Bertini an. 1186. *De interclusionibus meatuum aquarum ejusdem Ecclesiæ, quæ vulgò vvarendicuntur, de quibus 42. snesus anguillarum annuatim persolvebant.*

Warennæ vocem à Saxon. ƿeꞃian, vel Germanica, *vvarhen*, custodire, defendere, vulgò deducunt viri docti; quod feræ in vvarennis sint *defensæ*, id est, earum venatio cæteris interdicta, præterquam domino.

WARFUS, *vvarphus*, Ripa, crepido litoris, sinus, aream habens contiguam navibus onerandis & exonerandis idoneam, Anglis *vvarfe*, in Charta Joannis Abbatis Monasterii S. Augustini Cantuariensis: *Piscarias, vias, chimina, vvarphos, vacuos fundos*, &c.

WARGANEUS. Vide *Vargus*.

WARGARIA. Vide *vvagaria*.

WARGENGUS. Vide *vvarengangi*.

WARGILDA. Vide *vvaregildum*.

WARGUS. Vide *Vargus*.

WARINGI. Vide *Vargus*.

WARISCAPIUM. Vide *vvaterscapium*.

WARNIAL. Petrus de Dusburg in Chronico Prussiæ cap. 79. *Iste dictus fuit Warnial, ab illo Panno lineo, dicto Vvarnial, quod instituit fratribus deferendum.* Monet Editor appellari Pannum Prutenorum in Chronic. Lat. sub Friderico scripto.

WARNIO. Vide *vvaranjo*.

WARNITUS. Vide *Garnitus*.

WARPENI. Vide *vvardpeni*.

WARREN. Vide *vvarenna*.

WARSCOT, Præstatio pro bello, ex *vvare*, bellum, guerra, & *scot*, præstatio, conjectum. Leges Kanuti Regis de Forestis c. 9. *Sint liberi — ab omnibus armorum oneribus, quod vvarscot Angli dicunt.*

WARTEDENIER. Vide mox *vvartepain*.

WARTEPAIN, *vvarterpain*. Consuetudines Arkenses an. 1231. in Tabulario S. Bertini Audomarensis: *Denarios tamen de porcis, & vvartepain eis remittimus & quittamus.* Charta Mathildis Comitissæ Boloniæ an. 1253. ibidem: *Videlicet theloneo, motonagio, corveis, denariis, quæ dicuntur vvartedenier, panibus, qui dicuntur vvartepain, fresengagio, ovis, eschanchiis, & aliis universis, ad Justitiam & Comitatum pertinentibus.* Ubi denarii, qui *vvartedenier* dicuntur, videntur iidem, qui in Chartis Anglicis appellantur *vvardepeni*, locis in hac voce allatis; nam peni, Saxonib. est *denarius*. Vide in hac voce.

WARTH. Charta Edvv. III. Regis in Monastico Angl. tom. 2. pag. 832. *Ab omnibus secularibus servitiis, & omnimodis curiis, sectis, adventibus ad visum franci*

franci plegii, exactionibus, querelis, & demandis universis quietè possidendis, exceptis vvarth & scutagio quantum pertinet ad 5. virgatas terræ, quas prædicta Alicia dedit prædictis fratribus in eadem villa. Infrà: *De tribus virgatis terræ, quæ appellantur Libera hida, in Bereford, quietis de vvarth & scutagio, & ab omni seculari servitio.*

WARWIT. Vide *Wardevvite*.

VUASILUS. Capitula ad Legem Alamannor. cap. 4. *Si* (coxa) *non fuerit transpuncta, & nervora tetigerit, ut ibi vuasilus intrat, solvat sol.* 3. Et c. 8. *Si nervora tangit, & vuasilus intrat, solvat sol.* 3. Ubi *vuasilus* videtur esse Flandricum & Gallicum *vuasse*, limus, lutum, cœnum, sanguis scilicet putridus, qui ex vulnere oritur.

WASSHUM, Vadum, terra, undis vel mari *abluta*, ex Anglico *Vash*, lavo, abluo, &c. Henricus de Knygthon anno 1346. *Et sic transierunt per unum vvhassum maris ad longitudinem unius leucæ in vigilia S. Bartholomæi, & ex altera parte vvasshii, inimici fuerant parati ad prælium*, &c. Loquitur de Prælio Creciacensi, ubi Angli Somenam fluvium trajecerunt ad vadum, quod *Blanche taque* vocant.

WATSPENDA. Charta 86. inter Alemannicas Goldasti, & apud Vadianum pag. 91. *Denique hanc eandem Ecclesiam prebenda pueri unius de claustro nostro, & una vvatspenda, & beneficio unius mansus — dotavi.* Ubi *vvatsvenda* quibusdam dicitur vestiaria pensio, Monachis præstari solita ab Abbate. Nam apud Germanos *vvart* vestem significat, & *vvatman* dicitur, qui pannos vendit. *Spenda* verò annonam significat.

WASTA, *vvastum, vvastinæ*. Vide *Vastum*.

WASTELLUS, *Vastellus, Gastellus*, Panis delicatior, vel placentæ species, nostris *Gasteau*. Ita fortè dictus à Saxonico piꞇel, tegulum, tegmen; est enim *vvastellus*, panis in cinere tectus, co tus. Picardi etiamnum *vvatel*, ejusmodi panes vocant. Monasticum Anglic. to. 1. pag 149. *Habere debent Monachi singulos fissuls de granio ad vvastellos.* Ibidem: *Et in eisdem festivitatibus singulos fissuls de frumento ad vvastellos de granario. Panis de vastello*, in Fleta lib. 2. c. 9. §. 1.

Vastellum, in itinere Camerarii Scotici cap. 9. §. 4.

Guastellus, Statuta Cluniacensia: *Duo guastelli de granario & de meliori vino communis cellarii in cappa decenti coram eo afferri debet.*

Gastellus. Consuetudines Floriacensis Monasterii: *Et pitanciam de optimo vino à custode vini, & sero gastellos habere debet.* Alibi: *Ad cœnam gastellos & poma habere debemus.* Charta Communiæ Roiensis art. 37. *Si quis gastellos, vel flatones, vel hujusmodi, quæ villæ noceant, fecerit, Major potest prohibere, ne amplius fiant.* Ugutio: *Placenta, Gall. Gastel. Le Roman de Gaydon* MS.

Ainsi li fend con feist un gastel.

Philippus *Mouskes* in hist. Francor. MS.

A force prist tour & Castel,
Lorgens ni valu 1. gastel.

WATERGANGA, Aquæductus & fossæ, per quas eliciuntur aquæ in palustribus regionibus, Flandris *vvatterganck*, à *Water* aqua, & *ganc*, ductus, iter. Spelmannus à Saxonicis vocabulis, quæ idem sonant, deducit. Ordinatio Marisci de Romeney facta tempore Henrici III Reg. Angl. apud eundem Spelmannum: *Non liceat alicui de cæteris ... dammas vel fordas, aut alia impedimenta in aliquibus landeis, vvatergangiis, fossatis, sive aquagiis communibus, in marisco prædicto.* Monasticum Anglic. to. 2. pag. 920. *Mando vobis atque præcipio, quatenus justicietis meos homines de Snargate, ut faciant vvallas & vvatergangas, & clausuras vvallarum, sicut debent facere.*

WATERSCAPUM, *vvariscapium, vvadriscapium, vvadiscapum*, Aquagium, aquæductus, ex Saxonico ꝩæꞇeꞃꞅꞇchap, composit. ex ꝩæꞇeꞃ, aqua, & ꞅchap, ductus.

Waterscapus. Vetus Charta Germanica an. 793. apud Henschenium ad Vitam S. Ludgeri Episc. Mimigard. *Cum vvaterscapis, perviis, communiis, pascuis*, &c. Occurrit præterea apud Miræum in Donat. Belgic. c. 61.

Wadriscapum, Charta Nevelongi Comitis apud Doubletum p. 724. *Perviis, vvadriscapis*, (sic legendum pro *vvadriscamis*) *terminis, elidiatis*, &c. Alia an. 808. pro Monasterio S. Bertini apud Duchesnium in historia Guinensi, & Malbrancum lib. 5. de Morinis cap. 45. *Hoc est mansa cum casa, castitiis, ædificiis, pratis, pascuis, terris, perviis, & vvadriscapiis.*

Warescapium, vvariscapium. Charta ann. 838. pro Sarciniensi in Leodicensi Episcopatu Abbatia, apud Miræum in Donat. Belg. lib. 2. c. 10. *Et mansas, ex vestitas ad ipsam curtem conspicientes vel pertinentes, cum perviis legitimis, vvariscapiis, pratis, pascuis*, &c. Testamentum Henrici III. Ducis Brabant. ann. 1260. apud eundem in Diplom. Belg. *Cæterum quidquid delinquimus in vvariscapiis, vvastinis, sive pascuis communibus terræ*, &c. Alia apud Ægidium Aureæ-vallis Monachum in Alexandro Episc. Leod. c. 26. *Dotavi eam de 4. mansis — & de cursu aquæ Mosæ à prima parte superioris insulæ — usque ad ultimam partem inferioris, quæ est contra Plumborum montem, & de variscapio utriusque ripæ.*

Wadiscapum. Formulæ vett. Pithœi cap. 57. *Super ipso magno posita seu & Wadiscapo, & inter terra & prato & silva bunnaria tanta, & mancipia tanta his nominibus il. & il. boves duas, vacca una cum vitulo, inter porcos & verveces capita tanta, & scapio deintus casa valentes solidos tantos.* Vetus Charta apud Baldricum lib. 1. Chr. Camer. c. 52. *Terras cultas & incultas, pervia, vvadiscapia, prata, pascua*, &c. Alia apud Doubletum pag. 730. *Aquis, aquarumve decursibus, Wadiscapis, exitibus, & regressibus*, &c.

Wareschaix. Consuetudo Montensis cap. 50. 51. *Item que nul sans congé de ladite Seigneurie, ou de personne puissante, ne fache, ne empire le Wareschaix de ladite ville en ladite Seigneurie, sur 7. sols 6. deniers blancs de loix, & remettre celui vvareschaix en estat deu. Item que chascun depuis la my Mars jusques à donc, que les biens seront dépouillez, soit tenu de renclorre & fosser son heritage contre le Wareschaix sur 27. deniers blancs de loix.* Ibid. c. 54. *Item qui enclorront son heritage contre chemin ou Wareschaix, où il y auroit bonnes*, &c.

WATLING-STREAT. Vide *Erminstreat*.

WAULASSUS. Vetus Inquisitio apud W. Dugdalum in Antiquitat. Warvvicensis Provinciæ pag. 665. *Et quotiescunque dominus ad venandum venerit, illi custumarii solebant fugare Waulassum, & stabulum in fugatione ferarum bestiarum secundum quantitatem tenuræ suæ, ut illi, qui tenuerunt integram virgatam terræ per 2. dies, & sic de aliis.* Infrà: *Et solebant amerciari similiter, si non venerint ad Waulassum, quoties dominus ad venandum venerit.*

WAYA. Monasticum Anglic. to. 3. p. 50. *Nec non & sedem molendini cum pertinentiis super vvayam in dominio meo de Wynfretone cum moltura villæ.* Adde pag. 51.

WAYERIA. *Waëria*. Fleta lib. 4. c. 1. §. 20. *Fit etiam dissesina de — bercaria, vaccaria, vvayeria, augmentatione curtis* &c. *Waëria*, lib. 4. c. 20. §. 6.

WAYIA, genus ponderis apud Anglos, quibus 12. *Wayiæ charrum* conficiunt, & 2. *Vayiæ* [illegible] faciunt unum *saccum* lanæ. Vide Fletam lib. [illegible] 12. §. 2.

WAYNAGIUM. Vide *Gagnagium*.

WAYI, *Weif*, *Wayvium*. Res derelicta, & quæ a nemine repetitur, ut sua. Bromptonus lib. 1. c. 10. §. 10. *Dicuntur res in nullius bonis esse, quæ habitæ sunt pro derelicto: — item de his, quæ pro vvayvio habentur, sicut de averiis, ubi non apparet dominus.* Lib. 3. tract. 2. c. 11. §. 5. & in Fleta lib. 1. cap. 27. §. 13. definitur *Wayvium, quòd nullus advocat.* Vetus Consuetudo Normann. cap. 19. *Choses gayves sont, qui ne sont appropriées à nul usage de home, & qui sont trouvées, que nul ne reclame siennes.* Adde Novam art. 604. Editio Latina: *Vaiva, sunt res, vel alia, quæ nullius proprietati attributa sine possessionis reclamatione sunt inventa.* Occurrit hæc vox in eadem Consuetud. art. 194. 597. & seq. *Res vayvæ*, in Charta Ludovici Regis Fr. & Navarræ anno 1315. pro Normannis, res derelictæ: *Gayvvon* in Legibus Maris Oleronensib. art. 34. dicuntur. *Weife*, apud Britton. p. 72. *Vesve*, præterea in Consuetud. Hannoniensi cap. 77. pro *vauitas* occurrit.

Waivvium, propriè, *est pecus vagans, quod nullus petit, sequitur, vel advocat*, ut est in Fleta lib. 1. c. 43. §. 2. Will. Thorn: *Animalia, quæ dicuntur vveif*, &c. Leges Baronum Scoticorum cap. 48. §. 14. *Est autem & alia escheta de animali invento vvayff, in territorio alicujus domini.* Ubi Skenæus vertit, *errans pecus*: *Erraticum habere, quod vulgo dicitur Weredif*, (ubi legendum *Weif*) in Concilio Illebon. apud Ordericum Vitalem lib. 5. *Erroneum & errans animal*; in Lege Wisigoth lib. 8. tit. 5. §. 6. 7. 8. *Animal vagans*, in Lege Burgund. tit. 49. §. 3. *Animal aberrans*, in Legibus forestarum Scoticar. cap. 19. §. 1. Ita *asinus errans*, Exodi cap. 23, 4. Hinc emendandum Monasticum Anglic. to. 2. pag. 187. *Et omnia animalia advenientia fugitiva*, Gallicè *Wethe*, &c. Legendum enim *Weif*. Et pag. 103. *Unà cum itineriis, vveyviis, tolloniis, & stallagiis*, &c.

Jus autem *vveyvii* dicitur dominus feudi habere, cui pecora vaga inventa in suo feodo, & à nullo reclamata aut asserta competunt, in Fleta lib. 1. c. 47. §. 1. Quod interdum à Regibus concessum Monasteriis legimus, ut apud Ingulfum pag. 875. *Cum omni illo, quod appellatur socha, saca, tol, & them, infanthef, vveif, & stray*, &c.

Wayvium autem inter regia jura ponitur a Bromptono lib. 2. cap. 24. §. 1. Dicitur vero cùm catallum personale, & mobile felonia seu furto subductum, & à subducente metu captionis derelictum, cujus dominus non apparet; quapropter, si quid tale inveniatur, Regi acquiritur, aut domino feudi, nisi proprietarius à fure per actionem, quam *Sectam* vocant, rem furatam repetat, eamque suam esse probet. Ita Willelm. Stanfordius lib. 3. Placitorum Coronæ c. 25. Covvellus lib. 2. Instit. tit. 1. §. 44. & Rastallus. Placita coram Johanne de Berevvel, & sociis suis Instit. Itiner. apud Salop. in Octab. S. Michaël. 20. Edvv. 1. rot. 29. *Ricardus filius Alani Comes Arundel, summonitus fuit ad respondendum Dom. Regi de placito, quo vvarento clamat habere placita coronæ, & habere vvayf in manerio suo de Upton, & Comes dicit, quod ipse clamat habere infangetevef & vvayf, & eadem placita & libertates habuerunt ipse & omnes antecessores sui, & eisdem usi sunt, à tempore, quo non extat memoria, &c. — Et Hugo de Louther, qui sequitur pro D. Rege, dicit, quòd vvayf est quoddam grossum de corona, ita coronæ D. Regis annexum, quod nullus eo gaudere possit, nisi habeat in se speciale vvarantum à Domino Rege, vel antecessoribus suis concessum.*

Wayviar, Relinquere, Pro derelicto habere: *Abandonner. Guesver l'heritage*, in Consuetud. Aurelian. art. 127. 132. Bractonus lib. 2. c. 7. §. 4. *Feoffatus bene potest vvayviare feodum suum, cum hoc sit ad commod. sui feoffatoris, & ad proprium incommodum, Wayviare feodum*, apud eumdem lib. 2. c. 25. §. 12. *Wayviare*, infra eod. & 1. Fleta lib. 5. c. 1. §. 3. cap. 12. §. 2. Idem Bractonus lib. 3. tract. 2. c. 11. §. 2. ait, *fœminam utlagari non posse, quia non est sub Lege, i. inlaughe Anglicè, scilicet in franco plegio, sive decenna, sicut masculus 12. annorum & ulterius; vayviari tamen posse, & pro derelicta haberi, cum pro felonia aliqua fugam fecerit, sive ceperit.* In eo autem differt *Utlagatio* à *Weyvvio*, quod si viri seu masculi *Utlagati* capiantur, vel se reddiderint, eorum vita & mors sit in manu Regis; fœmina autem pro derelicta habeatur.

Weyviari, etiam dicitur fœmina, quæ si in judicium appellatur, non comparet; tum quippe pro derelicta habetur. Nam fœmina propriè utlagari non potest, quia in nullius Decena habet contineri, quo casu Weyvium utlagario æquipollet quoad pœnam. Utlagatus & Weyviata, capita gerunt lupina, quæ ab omnibus impunè poterunt amputari; meritò enim sine Lege perire debent, qui secundùm Legem vivere recusant. Hæc Fleta lib. 1. c. 27. §. 12. 13. Adde Rastallum verbo *vvaive*.

WAZO, Cespes, nostris *Gazon*; *Wason*, in Consuetud. Hannoniensi cap. 69. & in Consuet. Castell. Insulensis art. 45. Veteres Chartæ apud Ughellum tom. 3. p. 49. 61. 415. *Legitimam facio vestituram per cultellum, festucam nodatam, vvantonem, & vvazonem terræ, seu ramum arboris, me ea inde foris expuli, & verpivi, & absesitum feci.* Alia vide in v. *Investitura*. Jo. Molin. p. 57.

Qu'ont emporté de ce mondain vuason
David, Sanson, Perseus, Hercules, &c.

WEHADINC. Lex Bajvvar. tit. 11. cap. 5. *Et si alia probatio nusquam inveniri dignoscitur, nec utrisque invasionem compensare voluerint, tunc spondeant invicem vvehadinc, quod dicimus, & in campiones non fortiantur; sed cui Deus dederit fortitudinem & victoriam, ad ipsius partem designata pars, ut quæritur, pertinent.* Ubi Herold. *Weladinc*. Decretum Tassilonis de Legibus popularib. c. 5. *De pugna duorum, quod weadinc vocatur*, &c. Loccenius lib. 2. Antiq. Sueciear. cap. 8. vocem hanc deducit à *Wehen*, *Weihen*, sacrare, vel consecrare, quod ejusmodi sponsio quasi sacra haberetur. Spelmannus verò *Wehadinc*, ait esse Saxonibus, pignoris depositionem vel præstationem, ex pead, *pignus*; ita ut fuerit, quod nostri appellant *gagium duelli*, seu sponsio ineundi duelli; *le gage de bataille.* Vossius denique scribit, *Wehalinc* esse sacram sponsionem singularem cum aliquo certamine; ex *weha*, vel *weihe*, Belgis *vie*, sacer, & *ding*, sponsio, contractus.

WEALREAF, Mortui tumulati exspoliatio. Leges Ethelredi Regis apud Wenetyngum editæ cap. 21. *Wealreaf, i. mortuum referre, est opus nithingi, si quis hoc negare velit, faciat cum 48. thaynis plane nobilibus.* Vox composita ex Saxon. pæl, i. strages, & reaf, spoliatio, exspoliatio, quasi dicatur, *strati & extincti spoliatio, exspoliatio.*

WEDREDO. Pactus Legis Salicæ tit. 76. §. 1. *Et qui admallatur, si eò venerit, tunc qui eum admallavit, si causa minor fuerit, aut minus, quam 35. solid. componatur, debet ibi sextus wedredo jurare*, &c. Ubi Wendelinus: Compositum est à *Weder*, quod sonat *vicissim, contra, juxta*, & *Eide*, quod est *jusjurandum*, ut sit *reciprocum juramentum*, &c.

WEGALAUGEN. Capitula ad Legem Alamannor. edita à v. cl. St. Baluzio c. 27. *Si ancilla fuerit, 12. sol. componat, aut cum 12. medios electos juret, de wegalaugen sex solidos solvat: Si litus fuerit, solvat solidos 4.*

WEGORE, *Wegoranis*. Vide *Oberos*.

WEILREF. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 83. *Qui*

Qui rectum offerentem occiderit; vel afflixerit in aliquo; emendet wytam; vel vulnus; vel denique sicut egerit; & quicquid adversus eum habeat, forisfaciat; & qui ad aliquem quoquo modo perimit, videat ne Weilref dominis: (deest fortè *depereat*) *si quis mortuum refabit armis aut vestibus*, &c.

WEMMINGE. Leges Henrici I. Regis Angliæ cap. 33: *Injusto quoque judicio contradici poterit wemminge majori & sapientiori, præsertim si in redditione fuerit advocatum.* Adde cap. 64. 67. Somnerus in Glossario Anglo-Saxonico; Ƿem; Ƿemme, labes; macula, menda, vitium. Hinc autem *wemminga*; aliàs *Wemminga* in Legibus Henrici I. id est causæ, vel sententiæ frustratio appellationis remedio; vel, si placet; vitii; erroris; falsitatis; & injustitiæ decreti, vel sententiæ per inferiorem judicem in prima, ut vocant, instantia latæ; coram judice superiori ostensio, & judicii abrogatio. Vide *Falsare judicium.*

WENDUS, Procinctus terræ amplior, plura juga in se continens, *perambulatio, circuitus*, à prisco Anglico *to wend*, i. *meare*, atque hoc à Saxonico Ƿendan, quod est *vertere & convertere*. Rentale Regalis manerii de *Wy* p. 31. *Tres sunt wendi, videlicet Downewend, Chitonifwend, & Bronsforwend, & in quolibet wendo sunt* 10. *juga; & sic in tribus wendis sunt* 30. *juga; quorum* 26. *juga & dimidium sunt in wy*, &c. Infrà: *Quilibet wendus faciet* 10. *averagia semper de tribus septimanis in tres*, &c.

WEPONA, Anglis *Weapon*, idem quod *telum* apud Latinos sonat. Vide Cowell. l. 4. Institut. tit. 18. §. 47.

WERA, vox Saxonica, Ƿere, homo; præterea *hominis*, seu capitis æstimatio, voce *Gelt*, subintellecta; quæ *pretium* sonat: *Pretium nativitatis, seu wera*, in Legibus Inæ Regis c. 17. Canuti Regis, & Henrici I. Regum Angl. ut suprà docuimus in voce *Pretium*. *Pretium redemptionis*; in Legibus Edw. Confessor. c. 12. *Forisfactura* c. 36. Quippe apud Saxones, & Anglos, quomodo etiam apud alias nationes Septentrionales, ut ex Legibus antiquis colligitur; forisfacta irrogata alicui puniebantur mulcta, pro hominis, cui facta fuerat, æstimatione, cum pro dignitate & nativitate cujusque varia esset æstimatio; nobilis enim seu *Thani* æstimatio fuit 20. libr. *villani* centum solidorum, ut est in Legibus vernaculis Will. Nothi c. 8. Ejusmodi hominum æstimationis mentio est apud Egbertum in Dialogo de Ecclesiastica Instit. p. 103. in Legibus Inæ Regis c. 73. edit. Lat. 69. edit. Saxon. & Henrici I. cap. 8. 11. 76. &c. de qua etiam egimus in voce *Hindenus*. Leges Henrici I. c. 12. *Ex his placitis quædam emendantur centum solidis, quædam wera, quædam wita, quædam non possunt emendari*; &c. Sed *Weræ* adeo crebra est mentio in Legibus antiquis Anglorum, ut supervacaneum sit locos adducere.

Plena Wera, solida. Leges Henrici I. c. 70. *Si prægnans occidatur, & puer in ea vivat, uterque plena wera reddatur.* Infrà: *Si infans occidat vel occidatur, sive nomen habeat, sive non habeat, plena wera conjectetur.*

Dimidia wera, in Legibus ejusdem Henrici I. c. 51. 70. 75. in Legibus Vernaculis Will. Nothi c. 13. *demiwere, Wera duplex*, in Legibus Edw. Confess. c. 35. *Dimidium Weregeldum*, in Speculo Saxonico lib. 3. art. 48. §. 1. *Alte ua recompensa*, in Wichbild Magdeburg. art. 17. §. 6.

Weræ fractio. Leges Inæ Regis cap. 51. *Omni homini liceat firmationem & weræ fractionem negare, si possit & velit.* Ubi Somnerus emendat *weræ factionem affirmare* ex Saxonica edit. On Ƿacon, *affirmare.* Præterea *factionem*, pro *fractionem* reponit *ræ factio*, sit *feuda*, inimicitiarum scilicet pro mei susceptio pro ratione capitis æstimationis, ut eatenus pro eo respondeam, & causam ejus stem. Leges Inæ Regis apud Spelmannum: *werefactionis; id est; homicidii fuerit accusatus*; &c.

Weregeldum, vel *Weregildum*; idem quod *weræ vera*, seu pretii hominis *solutio*; id enim Ʒelð sonat; proinde idem quod *Wera*. Capitulare 3. an. 813. c. 6. *Si quis Comes in suo Comitatu occisus fuerit; in tres weregildos, sicut sua nativitas est; componere faciat.* Adde cap. 7. Eginhardus Epist. 18. *Duo servi de villa Hedabatho —— fugerunt ad limina BB. Christi Martyrum Marcellini & Petri, pro eo, quod frater eorum quendam socium suum occidisset; rogantes, ut eis liceat solvere illum Weregeldum pro fratre suo; & ut ei membra perdonentur.* Charta Henrici Claudi Imp. apud Browerum lib. 3. Antiq. Fuldens. cap. 15. *Si autem aliquis occiditur; vel vulneratur; auctor homicidii, vulneris, obtruncationis, Weregeldum illi Ecclesiæ, cujus homo est occisus vel truncatus, restituet.* Alia Henrici II. Imp. an. 1023. in Chronico Laurishamensi: *Si autem ibi occiditur, omnes, qui hujus homicidii vel invasionis participes sunt, cute & capillis perditis supradicta combustione sequentur; ac Werigeldum occisi domino suo autor homicidii persolvat, & cum proximis ejusdem interfecti reconciliationem faciat.* Alia Henrici III. an. 1056. apud Nicol. Zyllesium in S. Maximino: *Si aliquis ex familia interfectus fuerit; pretium illius, id est, Weregelt; si sine advocato acquiri poterit, totum Abbatis erit.* Donationes factæ Eccl. Salisb. cap. 13. *Saxo quidam debuit unum Weregildum solvere ad Salzburg.* Ita usurpant Concilium Triburiense an. 895. cap. 3. 4. Leges Inæ cap. 13. 17. (ubi *Weregildum* dicitur *natalis pretium*) 35. 36. 60. Henrici I. Regis Angl. cap. 70. 75. 76. 88. Speculum Saxonicum lib. 1. art. 8. §. 4. art. 42. §. 3. art. 65. §. 4. lib. 2. art. 10. §. 2. art. 16. §. 6. lib. 3. art. 45. §. 3. 7. 8. 9. 16. art. 48. §. 1. Wichbild Magdeb. art. 17. §. 8. Burchardus Wormaciensis in Lege familiæ &c.

Wargilda; in Capitulis Caroli M. pro partibus Saxoniæ an. 797. editis ab Holstenio c. 4.

Wergelt, in Regiam Majestat. lib. 3. c. 19.

Virgildum. Vetus Charta apud Catellum in Comitib. Tolosanis pag. 152. *Et si quis hanc chartam donationis homo utriusque sexus voluerit infringere; componat tibi ipsi, qui hoc facere voluerit virgildum; libras mille auri in perpetuum.* Codex MS. quem vidi, præfert *in vinculum.*

Widrigild. Papias, *Widrigilth*, i. *secundum quod appretiatus fuerit.* Decretio Childeberti Regis c. 10. *Suum Widrigildum omnino componat.* Decretum Ludovici II. Imp. quod extat in Histor. Longob. Ignoti Casinensis, edita à Camillo Peregrinio; & apud v. cl. St. Baluzium in Capitularib. Regum Francor. *Quicunque de mobilibus Widrigild suum habere potest, pergat in hoste. Qui verò medium Widrigild habet; duo juncti in unum qualitatem instruant, ut bene ire possint.*

Guidrigild, eadem notione. Capitulare Arechisi Princ. Beneventani c. 13. de viduis, quæ sub Monasticæ vitæ prætextu ad lasciviam prolabuntur. *Si stupri crimine detectæ fuerint, componat Guidrigild suum in Palatium; Princeps videlicet ejusdem temporis cum ipso Guidrigild, rebusque propriis retrudat eas in monasterium.* Postremis his vocibus aliunde etymon accersit Wendelinus: *Wedriguldum* enim dictum putat à Theutonico *Weder*, i. contra, vicissim; juxta; & *Gelt*, i. æstimatio, pecunia; ita ut *Wedregeldum* sit æstimatio, qua caput alicujus, vel res quæpiam

taxetur.

taxetur. Sed videtur potius a *veregildum* detortas arbitrari.

WEREGELTEF, ſeu *Weregelt-thef*, Fletæ lib. 1. c. 47. §. 13. *eſt latro, qui redimi poteſt; vvera enim* (inquit) *idem eſt in Saxonis lingua, vel pretium vitæ hominis appretiatum.* Quæ quidem ita interpretatur Somnerus, ut *latro, qui redimi poteſt*, ſit is, cujus vita, pretio, pro capitis ſui æſtimati ratione, perſoluto redimatur, ſiquidem occulti latrocinii reus ſit, ſecus autem ſi manifeſti. At Bromptonus *vveregelthef* ait eſſe, *ſolutionem latronis evaſi, id eſt*, (Gallicè) *ſoule de larron eſchape.* Quam quidem interpretationem non video cur improbet idem Somnerus, cum definitioni ex Fleta non repugnet. *Latronis* enim, qui evaſerat è carcere, pretium reddere tenebantur, qui ejus cuſtodiam habebant, uti in voce *Eſcapium* obſervamus; proinde pretium illud fuerit *vveregelt-thef*, id eſt, *Weregeldum latronis*; eſt enim Ƭheꝼ, latro. Quale autem in Scotia fuerit *Weregeldum*, ſeu æſtimatio furis, habes in Regiam Majeſtatem lib. 3. cap. 19. *De unoquoque fure per totam Scotiam eſt vvergelt 30. vaccæ & una juvenca, ſive fuerit liber homo, ſive ſervus.*

WERÆLADA, ad verbum, *Lex vvera*; quo loco *Lex* idem valet quod *purgatio*. Eſt igitur *vværælada*, purgatio per tot ſacramentales, quot requirit hominis ſeſe à crimine purgantis pretium vel æſtimatio, ſeu dignitas. Quippe pro modo cujusque æſtimationis ſacramentalium numerus exigebatur. Qui pluris enim æſtimabatur, majori compurgatorum numero ſeſe expurgabat, quàm qui minoris cenſebatur. Unde in Legibus Henrici I. cap. 64. *Thayni & Presbyteri de quacunque compellatione capitali vel communi planè jurare* dicuntur, *congruo numero con ſacramentalium, & qualitate parium ſuorum retenta. Quia Thayni jusjurandum contra valet jusjurandum ſex villanorum.* Ita in Speculo Saxonico l. 1. art. 8 §. 3. *Teſtimonium Præconis vice ſtat duorum, ubi teſtimonium ſeptem virorum agetur, id eſt, ubi ſeptem teſtibus probanda venit cauſa.* Eædem Leges Henrici cap. 12. *Homicidium vvera ſolvatur, vel vværalada negetur.* Cap. 46. *Si quis de homicidio accuſatur, & idem ſe purgare velit ſecundùm natale ſuum, perneget, quæ eſt vverelada.* Cap. 75. *Et ſi placitum in accuſatione ſit, vverelada ſicut ipſe dominus natus eſt, abnegabit.* Cap. 66. *Si quis miniſtrum altaris occidat, Utlaga ſit erga Deum & homines, niſi digna ſatisfactione pœniteat, & parentibus illius juſtè componat, vel Werilada perneget*, &c. Cap. 74. *Si parentes eorum purgare velint eos, qui injuſtè vel ſine judicio fuerint occiſi, liceat eis ſecundùm Legem priſtinam Werelada pernegare. Si ad 4. libras natus ſit, cum 18. ex patre ſint, ex matre 4. Si ad 14. libras, cum ſexdecim. Si bene juraverint, atrium ei quærat, qui occidit, & emendet ei per omnia*, &c. Adde cap. 75. 88. 92. Eodem ſenſu *ſecundùm vveram quam negare* habent Leges Inæ Regis cap. 17. *Qui herethaynus, i. eſt conducens exercitus fuerit accuſatus, Weregildo, i. natalis ſui pretio redimat, vel ſecundum vveram ſuam neget.*

WER-HADES, in Legibus Edmundi Regis c. 1. Virilis ſexus, ex Saxon. peꝛe, homo, & ordo, ſexus, genus, perſona: ut piꝼ haᴅeꝛ, ibid. muliebris ſexus, ex ꝼiꝼ fœmina.

WERETOFF. Monaſticum Anglic. tom. 1. pag. 669. *Et ſint quieti de Warpeny, & averpeny, de hundredpeny, & theugdpeny, de Weretoff, & de omnibus quæ contingent facienda per Angliam.*

WERIDIF. Vide *Wayf.*

WERISCUM. Vide *Wareſcum.*

WERRA. Vide *Guerra.*

WESFELDINGI, Normannorum populi, ſic dicti, ex ea fortè Daniæ regione, quam *Werſtan ſolda* nuncupant Annales Francor. an. 813. Chronicon Ademari Cabanenſis an. 843. *Namnetis civitas a Weſeldingis capitur.* Chronica alia habent *Weſfaldingis.* Vide tom. 2. Biblioth. Labbei p. 291. 324.

WESTRUM. Vetus Scriptor: *In tantum igitur diebus illis religio illa excrevit, ut illi de Ciſtercio forent omnium Monachorum exercitium, ſtudioſorum ſpeculum, deſidum vveſtrum.* Legendum *Oeſtrum*, ſtimulus, aculeus.

WERVAGIUM, *Wharvagium.* Charta Henrici III. Regis Angl. in Monaſtico Anglic. tom. 1. pag. 550. *Cum ſaka & ſokna, tol & theam, & infangenethef, & cum omnibus aliis conſuetudinibus, legibus, & libertatibus ſuis, & vvervagio ſuo bilande & biſtrande, & ſint quieti de placitis & querelis*, &c. Alia Henrici V. Reg. ibidem pag. 976. *Quietam de omnimodo panagio, paſſagio, leſtagio, —— chiminagio, ankeragio, vvharvagio, & tallagio*, &c.

WESTSAXENELEGA. Vide *Lex Saxonum.*

WETA, *Wetagium.* Vide *Wacta.*

WEYCZ, Loca uda, ſeparata, ſagenisque apta, in Legibus Hungaricis, apud Sambucum, & Albertum Molnarum.

WEYF, *Weyvium.* Vide *Wayvium.*

WHARVAGIUM. Vide *Wervagium.*

WHASSUM. Vide *Waſſum.*

WIC. Lex Bajuvar. tit. 21. §. 6. *Si verò de minutis ſilvis de VVic, vel quacunque Kaneio vegetum reciderit*, &c. Tiliana editio: *Si verò de minutis ſilvis, de luco, vel quacunque Kaheir vegetum reciderit.* Ubi Lindenbrogius *de luco* eſſe interpretationem τῦ *VVic* ait, & *VVic* Germanis eſſe ſilvam, unde *Wicgreve*, foreſtarius, αλσοφυλαξ.

VVic, Fluminis oſtium Saxonibus ſignificare docet Rhenanus, vel ſtationem ſecuram, ut Hadrianus Junius, vel denique Caſtellum.

WICHBILD, ita appellatur jus civitatis Magdeburgenſis, cujus compilatorem eſſe ajunt *Burchardum Mangepheldium*, qui vixit ſub Ottone IV. Imperatore Duce Saxoniæ Brunſwicenſi, Comiteque Pictavienſi; ſic autem appellatum, quaſi *jus municipale*, in Vocabulario Juris Saxonici, *VVeichbild*, &c. Vide Goldaſtum in prolegomenis ad idem *VVichbild*, Joannem Gryphiandrum in Commentario de Wichbildis Saxonicis, Hermannum Conringium de Origine Juris Germanici, Joan. Winkelmannum in Notitia Saxo-Weſtphalica, &c.

WICHENCREFT, in Legibus Kanuti Regis cap. 27. edit. Saxon. 5. vox Saxon. Ƿiccan-cꝛæꝼƭ, Ars venefica, à Ƿicca, Anglis *Witch*, ſaga, venefica, & cꝛeꝼƭ, Angl. *Craft*, ars.

WICHTERTHILA. Leges Henrici I. Regis Angl. c. 24. *Nemo de ceſſione nemoris inoperati jure cogitur reſpondere per vvichterthilam, niſi domino ſuo, vel captus in eo.* Vide *Thila.*

WIDERBORA, Papiæ, *libera per garathinx.* Eſt autem *garathinx*, donum, eidem Scriptori. Lex Longob. lib. 2. tit. 1. §. 8. 9. *Liberam thingare, & ſic facere liberam, quod eſt VViderboram.* Ubi Edictum Rotharis Regis tit. 89. §. 2. habet *VVridibora.* Voſſius *VViderboran*, renatum interpretatur, ex *vvider*, iterum, *boran*, natus; quod libertate donatus, quodammodo renaſcatur. Vide *Garathinx.*

WIDERDONUM. Tabularium Caſaurienſe anno Imp. Caroli C. 2. *Quia tu, Dom. Romane Abbas, dediſti mihi Fulchrado pro memorata convenientia VViderdonum, caballum unum, & argentum ſolidos centum.*

WIDRIGILD. Vide *VVeregildum.*

WIENAGIUM. Vide *Guidaticum.*

WIFA,

WIFA, *Guiffa*, *Guiffa*, Signum, quod prædio, possessioni, vel ædi, cujus possessionem quis adit, vel quam autoritate judicis sibi vendicat, apponit. Lex Bajwar. tit. 9. cap. 10. *Qui signum, quod propter defensionem ponitur, aut iter exscindendum, vel pascendum, vel campum defendendum, vel amplificandum, secundum morem antiquum, quod signum Wifam vocamus, abstulerit, vel injustè reciderit, com onat* &c. Lex Longob. lib. 3. tit. 3. §. 6. *Quòd si denuo rebelles vel contradictores esse voluerint, & super ipsum vvifam sua auctoritate præsumpserint introire*, &c. Ubi quidam legunt *hiufam*.

Guifa, *Guiffa*, eadem notione. Statuta Venetorum an. 1242. lib. 3. c. 34. *Nulla investitio valeat, nisi duo testes & ministerialis fuerint præsentes — quando guiffam imposuerit Riparius*, &c. Hinc

Guiffare, Titulum & signum apponere. Lex Longob. lib. 1. tit. 17. §. 8. *Si quis sua auctoritate terram alienam sine publico jussu guiffaverit, dicendo, quòd sua debeat esse, & postea non potuerit probare, quòd sua sit*, &c. Editio Heroldi habet *Geinfabuerit*, pag. 254. Glossæ vett. ad illa verba rubricæ Cod. Ut nemo privat. — *Vela regia suspendat; quod vulgo Longobardico more Guiphare dicitur, apud nos saisire, lingua vulgari Eyden.*

Wifare, in ead. Lege lib. 3. tit. 3. §. 6. *Si iterum contemptores existunt, tunc per publicam auctoritatem domus vel casæ eorum vvifentur*, &c. Germanis, ut est apud Lindenbrogium, *Wip*, est signum, quod rei venali affigitur, ut vino hedera.

WIF-HADES. Vide *Werhades*.

WILDBANN, *Wiltban*, Vox Germanica, quasi *bannum* seu jurisdictio in silva: *Wild* enim silvam sonat. Brouvero lib. 16. Annal. Trevir. p. 905. 1. edit. *Wiltban*, definitur jus piscandi aut venandi. Charta Henrici VII. Imp. an. 1234. apud Goldast. to. 1. Imperial. Constitut. pag. 300. *Hermannus Marchio de Baden & Egino Comes de Friburg, contendentes de argentifodinis, & custodiis silvarum per Brigaugeran, quod vulgariter Wildb inn dicitur*, &c.

WILLEKEUR, Arbitrium, electio libera. Vox Germanica. Leges Opstalbomicæ c. 13. *Pœna centum marcarum puniatur, & puerum restituat, & eidem puero secundum antiquum Willekeur, & novas constitutiones satisfaciat.*

WILLELMENSES, Monetæ species in Delphinatu. *Libræ & solidi Willelmenses*, in Charta Gaufredi Episcopi Aptensis anno 1146. apud Sammarthanos.

WILLOT. Charta Communiæ Ambianensis an. 1209. *Qui juratum suum recreditum, traditorem, Willot, id est, Coup, appellaverit, 12. sol. persolvet.* Alia MS. habet *Wislot*, & *Cuop*. Fauchetus lib. 2. de Poëtis Gallic. de Hugone *li Maroniers* scribens, ait, illum ab Simone *d'Athies* petere: *Lequel il aymeroit mieux, que sa femme sceust qu'il la fist Wiothe, & elle en fuit jalouse, ou elle le fist Wihot, & il n'en sceust rien.* Populares nostri hoc vocabulo *Wihot*, frequenter utuntur in hac significatione. Joann. de Condato MS.

> *Il fu debonnaire & francs,*
> *Car il estoit vvihos sefrans.*

Infrà:

> *Car du mestier estoit aprise*
> *Vrais vvihos estoit ses maris.*

WILPIRE. Vide *Guerpire*.

WILTBAN. Vide *Wildbann*.

WILZ. Lex Bajwar. tit. 13. cap. 10. de equo: *Si mediocris fuerit, quem Wilz vocant*, &c.

WIMPLA. Vide *Guimpla*.

WINAGIUM. Vide *Guidaticum*.

WINCHILSUL, Columna interioris ædificii dicitur in Lege Bajwar. tit. 9. cap. 6. vox deducta à *Winchel* angulus, & *Zuyl* columna, quasi columna angularis.

WINILEODES. Capitula Caroli M. de Diversis reb. an. 789. c. 3. *De monasteriis minutis, ubi nonnanes sine regula sedent, volumus, ut — earum claustra sint bene firmata, & nullatenus Winileodes scribere, vel mittere præsumant.* Videntur esse epistolæ amatoriæ, vulgò *des poulets*, voce conficta ex Saxonico ƿine, dilectus, charus, & *Leodis*, & *Leuden*, homo; quod eæ dilectis scribantur, vel ab hac voce vulgò inciperent, *Dilecte*, & *Dilecta*. Vide *Leudis*.

WIONAGIUM. Vide *Guidaticum*.

WIRDIRA. Capitulare 3. an. 813. c. 24. *De quicquid in casa furaverit, in vvirdira solidos septem. De vvarnione, in vvirdira solidos septem.* Infrà: *De porcis & vervecibus & animalibus juvenibus & de capris tertiam partem, quantum valet in vvirdira.* Adde cap. 25. Codex Navarræus habet *murdera*. Hic verò sumitur fortè pro *VVirigildum*.

WIRIDIBORA. Vide *VViderboran*.

WISCARDUS. Vide *Guychardus*.

WISTA, Mensura agraria. Ex Saxonico ƿiƭe, dimidia hida, seu dimidium *carrucatus terræ*. Monasticum Anglicanum tom. 1. p. 313. *Octo virgatæ* (al. *virgæ*) *unam hidam faciunt; VVista verò quatuor virgatis constat.* Chronicon MS. Monasterii de Bello: *In Perlea est una vvista in dominio; ista enim 48. acris constat.* Ibidem: *Pretium maximè solenne unius vvistæ est 3. solid.*

WITA, Mulcta, *Amerciamentum*: vox Saxon. ƿiƭe, quæ idem sonat. Leges Inæ Regis c. 3. *Et dominus* (Irvi) *emendet 30. solidos ad vvitam.* Cap. 27. *Vel emendet 36. solidis vvitæ, i. forisfacturæ emendationi.* Occurrit non semel in Legibus Henrici I. Regis Angliæ, ubi crebrò junguntur *vvera*, *manbota*, & *vvita*; ita ut *vvera*, quæ est pretium hominis, agnatis, *Manbota*, Domino, *vvita*, parti læsæ exsolvi dicantur, in cap. 79. 87. &c.

VVita plena, eadem quæ *Regis*, & 20. mancarum, quæ 50. solidos conficiunt, fuisse dicitur, in Legibus Henrici I. Regis Angl. c. 11. 35. & 79. cum Episcoporum & Comitum, decem mancarum esset, Thanorum vel Baronum quinque. Eædem Leges c. 40. *Si Pundbreche, i. infractura parci fiat in Curia Regis, plena vvita sit, alibi quinque mancæ.* Cap. 51. *Tertia vice plena vvita sit.* Ita cap. 66. 71. Eadem & *plena forisfactura* nomine donatur in Legibus Edw. Confess. c. 35. *Et omnis sit venatione sua dignus in nemore, in campo, in dominio suo, & abstineat omnis homo & venariis Regis, ubicunque pacem eis habere voluerit, super plenam vvitam, id est, forisfacturam.* In Legibus verò Willelmi Nothi cap. 64. *Regis forisfactura*; in Legibus ejusdem Henrici c. 64. *Capitalis* eadem nuncupatur. Vide *Bannum Regis*, & *Bannum plenum*.

Secundùm vvitam jurare, est pro modo *mulctæ* irrogandæ pro crimine, tot adhibere testes, quot criminis qualitas requirit. Leges Inæ Regis c. 63. *Juret secundum vvitam, quòd nec furti consciens vel coadjutor fuerit in eo, vel emendet 36. solid. vvitæ, i. est forisfacturæ emendationi.* Vide *vveralada*. Ab hac porrò voce formatæ & compositæ complusculæ aliæ, de quibus agimus suis locis, *Blodvvita*, *Fintvvita*, *Legervvita*, *Ferdvvita*, *Childvvita*, *VVardvvita*, *Hengvvita*, *Flitvvita*, *Leirvvita*, &c. Ex prædictis licet colligere, quid sit?

Witta apud Anastasium in Stephano VI. PP. *In supradicta venerabili basilica cum idem sanctissimus Papa omnium vitiorum fortissimus extirpator, malam consuetudinem inveniret, ut Presbyteri, qui ibidem quotidie Domino sacrificium offerebant, omni anno unum*

unam quam in consuetudine habeant, &c. ubi Baronius an. 850. n. 7. perperam in *multam* emendat. Codex editus habet *mult'an*, rectè.

WITEREDEN, vox Saxonica, quæ apud Bedæ interpretem lib. 3. c. 8. Ƿite hyn rædenne, efferetur. Sic autem punitiones, ibi Saxonicè versum. Sed propriè est *Wita*, seu mulctæ, *redditio*, ex Saxon. Ƿite, mulcta, & Ƿædenne, redditio. Charta Ethelwlphi Regis Occidentalium Saxonum apud Willelmum Malmesbur. l. 1. hist. Angl. cap. 2. *Ut sit tuta ac munita ab omnibus secularibus servitutibus, nec non regalibus tributis majoribus & minoribus, sive taxationibus, quod nos dicimus Witereden.* Perperam apud Ingulfum Saxonicum, Ƿinteræden habetur. Vide Stephanum Skinnerum in Etymologico Anglico.

WITHERLOGH. Vide *Lex Danorum*.

WITHERNAMIUM. Liber Anglic. inscriptus *Justice of peace* pag. 145. *De plures replegiando ou le plus avera.* Vide *Withernamium.* *Britton* in Leg. Angl. p. 54. v. *Et les bestes soient clos dedans meson, ou dedans parkes, ou si eles soient chosés hors del Counté, ou se le Ballife autre disturbance trove, tantost face prendre des bestes le deforceur à la double vawe come VVithernam.*

WITERSACAN, Apostatæ, transfugæ, qui omnes leges aut divinas aut humanas refugiunt, in Leg. Kanuti Reg. c. 27. ubi *Utlagæ Dei* etiam dicuntur. Vox Saxon. composita à Ƿiþer, contra, adversus, & Secȝan, dicere, loqui, quasi *oblocutores*, qui contra leges divinas & humanas loquuntur.

WITHERCILA. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 23. *Nemo enim de casione nemoris inoperati jure cogitur respondere per VVithercilam, nisi domino suo, vel captus in eo.* Ubi Somnerus restituit *VVitertihtlam*, i. est recriminationem contrariam, vel adversam accusationem ex Saxon. Ƿiþer, contra, & Tihla, accusatio.

WITHINGI, Piratæ, Danis. Adam Bremensis cap. 213. *Ipsi enim piratæ, quos illi VVithingos appellant, nostri Ascomannos, Regi Danico tributum solvunt, ut liceat eis prædam exercere à barbaris, qui circa hoc mare plurimi abundant.* Vide *Ascomannus.*

WITTEMON. Lex Burgund. tit. 66. *Puella quæ marito traditur, patrem & fratres non habens, nisi patruum & sorores, de VVittemon tertiam partem patrinus accipiat, & alteram tertiam sorores sibi noverint vindicandum.* Adde §. 2. tit. 26. §. 2. & Addit. 1. ejusdem Legis tit. 14. Gloss. Lat. Theotisc. *Dos, VVidimo.* Saxonibus Ƿiꝺuma, Ƿeoꝺoma, vel Ƿeoꝺuma, *dos*; Ƿeoꝺuman, *dotis*, quod coram testibus (Saxon. Ƿeoꝺun, vel Ƿiꝺꝺum) facta sit, inquit Spelmannus.

WITTESCALCHI, Ministri, sive præfecti ad irrogandas mulctas, Seldeno in Titul. honor. p. 261. 262. 1. edit. vel, ut Spelmannus, Ministri Regii, qui jussa Regia exequebantur, & mulctas à judice decretas exigebant, ex Saxon. Ƿite, mulcta, & Scalc, minister. Lex Burgundion. tit. 76. *de VVittescalcis: Comitum nostrorum querela processit, quòd aliqui in populo nostro ejusmodi præsumptionibus abutantur, ut pueros nostros, qui judicia exequuntur, quibusque mulctam jubemus exigere*, &c. §. 3. *Mulieres quoque si VVittiscalcos nostros contempserint, ad solutionem mulctæ tenebuntur.*

WLADARIUS, Villicus, qui *bladorum* domini curam habet. Statuta Poloniæ p. 520. de inculpato villico per ipsius dominum: *Preterea cum Dominus suum VVladarium, aut contra alium familiarem pro aliquibus rebus, aut injuriis moverit quæstionem, tunc ipse VVladarius aut familiaris domino suo non deferendo juramentum, teneatur se cum sex testibus expurgare.* Vide *Pl...rius.*

WLPIRE. Vide *Guerpire*.

WLTWRFO. Vide *VVelavvorf*.

WNCUS. Vita S. Columbani cap. 15. *Tegumenta manuum, quæ Galli Vuncos vocant.* Sed legendum indubiè *VVantos*. Vide in hac voce.

WODAN, Deus, à populis Septentrionalibus cultus, quem rei militari præesse credebant. Vide Paulum Warnefrid. de Gest. Langob. lib. 1. cap. 9. Adamum Bremensem, Saxonem Grammat. lib. 6. & quæ Lindenbrogius annotat ad Warnefridum, Vossius lib. 1. de Idololatria cap. 7. Olaus Wormius in Monumentis Danicis lib. 1. cap. 4. & alii passim. Ab eo etiam Regum suorum originem repetebant Angli, ut autor est Malmesbur. lib. 1. de Gestis Angl.

VVodenis dies, Feria 6. Anglis, Wodano Deo sacra. Ordericus Vitalis lib. 7. pag. 639. *De quo VVoden ortus est, à quo Angli feriam 6. VVodenis diem nuncupant.* Ita etiam Willel. Malmesbur. de Gest. Regum Anglor. lib. 1. c. 1. & Matthæus Westmonast. p. 155. 1. edit.

WODEGELDUM. Monasticum Anglicanum tom. 2. p. 827. *De omnibus Geldis, & Daneldis, & VVodegeldis, & Fengeldis*, &c. Vide Edward. Cokum ad Littleton. sect. 378.

WODESPECHES. Monasticum Anglican. to. 1. p. 722. *Et amerciamenta propriorum hominum tenentium & servientium suorum, nos & hæredes seu assignatas nostras tangentia in curiis nostris, hundredis, shiris, halemotis, & VVodespeches, infra burgum & extra*, &c.

WOODWARDUS, Vox Angl. Silvarius, Viridarius, Saltuarius, propriè *silvæ custos*, Forestarius. Charta scripta sub Edvv. I. apud Prynn. tom. 3. Libertat. Angl. p. 1233. *Constabular. us de VVindesor nititur omni modis compellere VVodevvardos nostros de manerio de VVeregrave ad præstandum fidelitatis sacramentum de venatione Domini Regis fideliter conservanda*, &c. Vetus Inquisitio apud W. Dugdalum in Antiquit. Warvvici p. 665. *Et solebant inter eos habere dimidium partem feodi VVodevvardi de venatione capta.* Iter Justitiarior. pro forestis de Pickering. an. 8. Edvv. III. *Quod prædictus Henricus de Percy, & omnes antecessores sui, tenentes manerium prædictum à tempore, quo non extat memoria, & sine interruptione aliquali tenuerunt prædictum manerium cum pertinentiis extra Regardum forestæ, & habuerunt VVoodvvardum portantem arcum & sagittas ad præsentandum præsentanda de venatione tantùm*, &c.

VVoodvvardia seu *VVodevvardia*, Silvarum custodia, in Charta Edvv. III. Reg. Angl. laudata in *Ragiorum*.

WORDERINDE. Vetus Charta Anglica apud Somnerum in tractatu de *Gavelkinde* p. 190. *Item pro cibo Prioris quærendo, & pro servitio, quod dicitur VVorderinde, & pro pomis frangendis 12. den.* &c.

VUORFIN. Vide *Marahuvorfin.*

WORTH, Curtis, sive prædium rusticum. Matth. Westmonast. an. 870. *In villa Regia, quæ lingua Anglorum Beodrichesvvort, Latinè verò Beodrici curtis sive habitatio nominatur.* Cambdenus verò in Britannia, *VVorth*, Insulam amnicam significare contendit, ex Saxon. Ƿeoꞃð.

WORULD-THEINE, vel *Thegne*, Secularis Thanus, vox Anglo Saxonica, ex Ƿoꞃulꝺ, seculum, & ðein, nobilis, in Concilio Grateleano an. 928. cap. 13. & in Legibus Adelstani Regis apud Bromptonum p. 845. Vide *Thainus.*

WOUN-

WOUNKARLE, Aurigæ, Danis, in Charta Valdemari Regis Daniæ an. 1326. apud Pontanum lib. 7. Rer. Danicar. p. 443.

WRANG & *Unlauch*. Prima Statuta Roberti I. Regis Scotiæ c. 17. §. 1. *Nulla defensio seu exceptio sit calumniata, nec defendens sit indefensus, quamdiu defendens, aut suus prælocutor defendet tort, & non reason, quod dicitur VVrang & Unlauch, & damna in certo nominabuntur per querelantem.* Adde §. 3. Quoniam attachiamenta cap. 1. §. 1. *Quoniam attachiamenta sunt principium & origo placitorum de VVrang & Unlauch, & aliorum, quæ prosecuta sunt de Sicker-borg, ideo de attachiamentis inchoandum.* Ubi Skenæus: *Wrang, id est, injuria, Gallicè tort. Unlauch, id est, sine lege, vel contra legem, ἀνομία.* Quibus verbis intelliguntur actiones civiles, ut criminales per *Sicher-borg*, id est, *securos plegios*. Adde Leges Burgorum Scoticor. cap. 33. 103. & eundem Skenæum de Verbor. Signific. in hac voce.

WRECKUM, inquit Bracton. lib. 3. tract. de Corona c. 2. §. 5. *dici poterit, quasi derelictum, ut si quid navis levandæ causa à nave projectum fuerit ab aliquo, sine animo retinendi, vel repetendi. Id propriè dici poterit Wreckum, cum res projecta habita sit pro derelicta. ——— Item magis propriè dici poterit Wreckum, si navis frangatur, & de qua nullus vivus evaserit, & maximè si dominus rerum submersus fuerit.* Adde Fletam lib. 1. c. 43. §. 2. & cap. 44. Vetus Consuetudo Normanniæ 1. part. sect. 2. cap. 5. *Toute icele chose est dite Werech, que la mer deboute & gete toute hors à la terre.* Adde novam art. 597. & seq. & 194. *Wreccum maris*, inter jura Regia describit Bracton. lib. 2. cap. 24. §. 1. lib. 3. tract. de Corona cap. 2. §. 4. 5. & ad solum Regem pertinere ait, quidquid ex naufragiis ad littus appellit, nisi quis *de Wrecko habendo speciali gaudeat privilegio*; cujusmodi exempla aliquot profert Monasticum Anglic. tom. 1. pag. 21. 237. 920. &c. Adde Statuta Alexandri II. Regis Scotiæ cap. 25. Fletam lib. 1. cap. 20. §. 11. 52. 76. &c. & quæ annotamus in vv. *Ejectus*, *Laghan*, & *Naufragium*.

Variè autem vox hæc scribitur: *Wreccum*, & *Wreckum* locis laudatis, *Wrec* in Monastico Anglic. tom. 1. pag. 21. (Vide *Ejectus*.) *Wrectum* & *Wreck* in Statutis Alexandri II. Regis Scotiæ cap. 25. *Werech* in veteri Consuetud. Norman. *Veriscum*, in Charta Ludovici Regis Franc. anno 1315. pro Normannis, & in Jurib. & Consuetudinib. Norman. cap. 17. *Woarech*, in 1. Regesto Parlamenti Parisiensis fol. 126. v. Etymon vulgò arcessitur à Saxonico ƿƿæc, i. *detortum, abdicatum*, seu, ut Somnerus habet, *Exilium*.

WREZ, Tributi species apud Bohemos. Occurrit in Charta Ottocari Regis an. 1221. in Bohemia pia pag. 58.

WRISTE, Carpus, vox Anglica. Leges Athelstani Regis part. ult. cap. 19. *Immergatur manus post lapidem vel examen usque ad Wriste.*

WUDEHETH, Nemoris cæsio, in Legibus Henrici I. Regis Angl. cap. 37. ex Saxon. ƿuꝺe, silva.

WUIUGIN. Vita S. Odilæ n. 21. *Vas vinarium — quod secundùm idioma Galliensium Wuiugin vocatur.*

WULFESHEVED. Vide *Caput Lupinum*.

WULTWORF. Vide *Walavvorf*.

WYKETTUM, Portula, ostiolum. Anglis & Belgis *Wicket*, Gallis *Guichet*. Will. Thorn. anno 1332. *Et cum venisset ad portam Ecclesiæ prædictæ, per quam competeret ipsum transire ad Ecclesiam, invenit eam clausam, ita quod non patuit ingressus ad eandem, nisi per unum parvum VVykettum.* Utitur rursum infrà.

WYLISCUS. Leges Inæ cap. 70. *Duodecim mambræ cervisiæ Wyliscæ, 30. hliutres.* Ubi Spelmannus *Whyliscæ*, vertit *potentioris*, *hliutres*, tenuioris. Vide eundem Spelmannum in *Blintres*.

WYTHE. Vide *Wayf.*

WYTERNAMIUM, Repressalia, pignoris captio, Saxon. ƿyðeꞃ-nam, ex *Wyther*, contra, adversus, & nam, captio. Fleta lib. 2. cap. 47. §. 10. *Si catalla capiat serviens Regis de averiis illius in duplum, nomine Withernamii*, &c.

WZBEG, Facinorosus; sed aliquot diebus liber, apud Hungaros, inquit Sambucus. Vide Decreta S. Ladislai Regis Hung. lib. 2. c. 2.

X.

X LITERA numeralis, quæ decem ſonat. Unde verſus:

X. duplex denos numero tibi dat retinendos.

Seu ut habet Ugutio:

Duplex X. ſolito decem jam more putatur.

Eidem literæ ſi recta linea ſupperaddatur, decem millia ſignificat.

X. inquit Notkerus Balbulus opuſc. *Quid ſingulæ literæ ſignificent in ſuperſcriptione cantilenæ: Quamvis Latina verba per ſe inchoet, tamen expectare expetit.* Vide A.

X. pro *Ch.* Inſcriptio nummi Ludovici Pii Imp. XRISTIANA RELIGIO. *Decanus Xriſtianitatis*, in Charta an. 1221. apud Perardum. Secundinus Epiſcop. in Hymno Alphabetico in S. Patricium: *XRS. illum ſibi elegit in terris vicarium*, &c. Verſus antiqui apud Jo. Antonium Caſtill. de Antiquitate baſil. Vincentianæ:

Circulus hic ſummi comprendit nomina Regis,
Quem ſine principio & ſine fine vides.
Principium cum fine ſimul tibi donat A cum Ω,
X, & P, Xriſti nomina ſancta tenent.

Jo. de Janua: *Xriſtus, quia Græcum eſt, per X. ſcribendum eſt Chriſtus. Sed quia figura X. repræſentat Ch. jam multi Latini ſcribunt Chriſtus, per Ch.*

XABATATI. Vide *Inſabatati.*

XAMITUM. Vide *Examitum.*

XANTUS, pro *Sanctus.* Commodianus Inſtr. 35.

Xanta Dei lex eſt quæ mortuos vivere d cet.

XEMPLARE. Charta an. 781. apud Joan. Petrum Puricellum in Monumentis Ambroſianæ Baſilicæ Mediolan. pag. 13. *Ut acceptet ipſe norſus pro iſta donatione à Theoperto Cellerario S. Ambroſii camixiam unam, & bragarum par unum, valentia ſolido uno, 'xemplare unum, valens tremeſſibus duobus.*

XENIUM, Præſtatio muneris vice. Teſtamentum S. Remigii Remenſis Archiep. *Incolæ loci illius multiplicibus xeniis gravati*, &c. Capitula Caroli M. lib. 1. c. 146. *Ut nullus Presbyter ad introitum Eccleſiæ xenia donet.* Id eſt, pro facultate *Intitulationis* ad Eccleſiam. Concilium Nannetenſe cap. 16. *Ut ſi quilibet Presbyterorum defunctus fuerit, vicinus Presbyter apud ſecularem ſeniorem nulla precatione, vel aliquo xenio Eccleſiam illam obtineat*, &c. Concilium Trosleianum an. 909. cap. 6. *Xeniis ac paſtis vel paraveredis ſeu caballorum ſaginationibus Presbyteros affligunt.* Flodoardus lib. 1. hiſt. Remenſis c. 14. *Locorumque petentibus incolis, qui multiplicibus erant aggravati xeniis*, &c. Lib. 2. c. 11. *Sic quoque ut nullus judex publicus — qualibet judicia vel xenia ibidem exigere ullatenus præſumeret.* Ita cap. 17. 19. Leo Oſtienſis lib. cap. 8. *Libellum fecit Leoni Presbytero & Joanni Gento pro xeniis & ſervitiis eorum.* Charta Henrici III. Regis Angliæ pro Monaſterio S. Walarici in Picardia: *Nulla autem perſona parva aut magna —— aliquid ab hominibus & poſſeſſionibus prædicti Monaſterii exigat — non opera, non tributa, non xenia, non leſtagia*, &c. Vitæ Abbatum S. Albani pag. 36. *Xenia autem de maneriis annuatim proveniunt*, &c. Charta an. 1267. in Metropoli Saliſburgenſi tom. 3. pag. 36. *Dedit ad eandem domum quoddam prædium in Chrieſtorf, quod ſolvit annuatim dimidiam libram, & xenia.* Adde alias apud Prynneum in Libertatib. Angl. tom. 2. pag. 476. 478. 479. Vide *Exenium, Donum*, & Diſſertat. 4. ad Joinvillam pag. 154.

XENODOCHUS, Xenodochii Præfectus, apud Gregorium M. lib. 1. Epiſt. 9. l. 3. Epiſt. 24.

XENOSTORIUM. Durandus lib. 1. Ration. c. 5. num. 1. *Loca humanæ neceſſitati deputata ſunt Xenodochium, Xenoſtorium, quod idem eſt*, &c. Vox, ni fallor, hybrida, ex Gr. ξένος, & *ſtare* Lat. ubi peregrini ſtant.

XERAMPINUS, pro *Xerampelinus*, ex Gr. ξηραμπέλινος, color *inter coccinum & muricem medius*, Scholiaſtæ Juvenalis Sat. 6. quaſi vitis ſiccæ, ut eſt apud Scaligerum Exercit. 325. in Cardanum. Errant enim Grammatici recentiores, qui xerampelinas veſtes veteres & quaſi deſiccatas interpretantur, propterea fortè quod idem Juvenalis *Xerampelinas veteres* dixerit eadem Sat. Papias & Ugutio: *Xerampelinæ dicuntur veteres veſtes & præſiccæ.* Adelmannus Scholaſticus in Rythmis:

Xerapelinos ornatus cum paucis jugeribus
Præſul durus denegarat.

Ubi codex Gemblacenſis: *Xerapelinæ veſtes dicuntur veteres & præſiccæ, pampineum habentes colorem, & ponuntur hoc loco pro quibuscunque antiquis veſtibus.* χλαμύδες ξηραμπέλιναι τῷ χρώματι, apud Codinum de Orig. pag. 51. edit. Meurſii, & Suidam in Ἀτραβατικαί. *Xeranpinum* verò, & *xeranpinium*, occurrit in notis Tyron. pag. 159.

XEROMYRRHA. Sedulius in Hymno de Chriſto:

Xeromyrrham poſt Sabbatum
Quædam vehebant corpori,
Quas allocutus Angelus,
Vivum, ſepulchro non tegi.

Expreſſit illud Evangelii: *Et venerunt, ut ungerent Jeſum.* An hæc unctio ex liquidis, an verò ex ſiccis conſtiterit, incertum? Ac ſiquidem ex ſiccis, *Xeromyra*, pro *Xeromyrrham*, ſi id pateretur ratio carminis, legendum cenſerem, cum ξηρομύῤῥας, nulla, quod ſciam, occurrat mentio apud Medicos. Eſt autem ξηρόμυρον, Aëtio lib. 6. unguentum ſiccis omnibus & in pulverem redactis conſtans. Vide Gorreum in Definit. Medic.

XIHINDUS. Vide *Hyndenus.*

XOCA. Vide *Subtaneum.*

Y.

Y LITTERA numeralis, quæ 150. denotat. Unde versus:

Argolicus centum quinquaginta facitque character.

Ita Ugutio, & Notæ numerorum antiquæ. At Baronius versum sequentem habet:

Y. dat centenos & quinquaginta novenos.

Id est, 159. Eidem literæ si recta linea superaddatur, 150. millia significat.

Y. Otfridus in Epist. præfixa Evangeliis Theotiscis: *Ea etiam hoc elementum* (Y) *lingua hac* (Theotisca) *horrescit interdum, nulli se charactéri aliquotiens in quodam sono nisi difficiliter jungens.*

YA, Ita: vox Saxonica: ut na, non. Charta Adelstani Regis Anglor. tom. 1. Monastici Anglic. pag. 173. *Et quod homines sint credendi & per suum ya, & per suum na.* *Ya*, pro *Ita*, obtinet etiam apud omnes Germanicas nationes, imò etiam apud Armoricos & Guallenses.

YBURPANANSECA, Furtum vituli vel arietis, vel quantum quis supra dorsum suum poterit portare de cibo, in Regiam Majestatem l. 4. cap. 16. Vocis origo Skenæo ignota: quem vide præterea lib. de Verbor. significat. Spelmannus verò ait, compositam ex *y*, pro *te*, prænomen, bẏꞃꞇin, *onus*, & ꞃeca, *saccus*, quasi dicas *onerum saccus*. Vide *Byrthensac*.

YCONOMUS, pro *Oeconomus*. Vitæ Abbatum S. Albani: *In Ecclesia illa Rex Offa vices agens Yconomi & Custodis specialis*, &c. Utuntur etiam Scriptores alii è recentioribus.

YGUMINUS pro *Hegumenus*, ἡγέμενος, Abbas. Utitur non semel Thiotfridus Abbas Epternacensis in Florib. epitaphiis Sanctorum in proœmio libri 1. eod. lib. c. 6. & alibi.

YINGEMAN. Leges Henrici I. c. 16. *Danagildum, quod aliquando Yngeman dabatur, i. 12. deni de una quaque hida per annum, si ad terminum non redditur, ꝛ vita emendetur.* Sic Cottonianus codex & noster, inquit Spelmannus; sed utrique fidem suspectam habeo, ne mendosè fortè pro *Ynglisman* vel *Englisman*, i. Anglico.

YPERPERUM. Vide *Hyperperum*.

YPOGAUBIN, *Ypogavus*, navis ἱππηγός, Papiæ, *Navis, in qua equos vehere solitum est.* Glossar. Saxon. Ælfrici: *Ypogavus*, hoꞃꞅa ꞅcip. i. ad verbum, *equi navis*. Somnerus *Hippagus*, vel *Hippago* restituit.

YPOCISMA. Vide *Hypocisma*.

YPOVICARIUS, Subvicarius. Vox hybrida. Vetus Charta apud Beslium in Comitib. Pictav. pag. 222. subscribitur à *Rainardo Vicario*, & *Rainario Ypovicario*.

YPSIVREMETA, ex Gr. ὑψιβρεμέτης, Altitonans. Epitaphium Crescentii, qui obiit an. 1010. apud Baronium an. 996. n. 11.

Dic rogo, dic lacrimis pietatis clausula, Jesu,
Parce tuo famulo Ypsivremeta pie.

YRIAS. Indiculus Superstitionum & Paganiarum c. 24. *De pagano cursu, quem Trias nominant, scissis pannis, vel calceis.*

YSTRAÏCUS, Funestus. Isidorus Pacensis Episcopus, in Chron. æra 780. *Sed quia nequaquam eam ignorat omnis Hispania, ideò illa minimè recensiti tam ystraïca bella ista decrevit historia, quia jam in alia Epitoma qualiter cuncta extiterunt gesta patenter & paginaliter manent nostro stylo conscripta.* Ex Lat. fortè *Oestraicus*.

YVERNAGIUM. Vide *Hybernagium*.

Z.

Z LITERA numeralis, quæ 2000. efficit. Unde versus:

Ultima Z. canens finem bis mille tenebit.

Seu ut habet Ugutio:

Ultima Z. quæ canit finem bis mille tenere.

Eidem literæ, si recta linea superaddatur, bis millies mille significat.

Z. pro X. crebrò. *Zenia*, pro *Xenia*: *Zenodochium*, pro *Xenodochium*, in Gloss. Ælfrici pagin. 62. 79.

ZA. Charta Italica an. 1154. apud Puricellum in Ambrosiana Basilica p. 711. 712. *Et hoc fuit ab undecim annis in zà, & à mense in là.* Infrà: *Et hoc fuit à 40. annis in zà, & à 25. in là.* Vulgare Italicum: Galli dicunt *en çà.*

ZABA, *Zava*, Lorica. Gloss. Arabico-Lat. *Lorica, zaba.* Papias: *Zaba, munimentum in prælio virorum fortium.* Julianus Antecessor cap. 304. *Zabas, sive loricas.* Lexicon. Gr. MS. Reg. cod. 2062. ζάβα, τὸ λωρίκιον· ζαβαρεῖον, ἐν ᾧ αἱ ζάβαι. Quod verò ζαβαρεῖοι dicitur, θῆκαι & θηκάρια τῶν ζαβῶν, sunt Leoni in Tact. cap. 6. §. 22. ubi ex corio bubulo esse jubentur. Zabarum verò non semel meminit idem Leo ibidem cap. 6. §. 22. Ἔχειν δὲ δεῖ ἕκαστον ἄνδρα ὅπλισιν τοιαύτην, ζάβας τελείας μέχρι τῶν ἀστραγάλων ἀνασυρομένας διὰ λωρίων καὶ κρικελλίων μετὰ τῶν θηκαρείων αὐτῶν. Adde §. 3. 13. 17. 25. & cap. 7. §. 73. ζάβας ἤτοι λωρίκια. Occurrit etiam vox eadem in Nov. 85. & in Chronico Alexandrino pag. 782. Vide Scriverium ad Vegetium pag. 564. præter Rigaltium.

Zava, idem quod *Zaba*. Lex Wisigoth. lib. 9. tit. 2. §. 9. *Partem aliquam zavis vel loricis munitam.* Ubi *Fuero juzgo* lib. 9. tit. 2. §. 8. *Muestre los bien armados de lorigas, e perpuntes.* Est igitur *zava* idem quod *perpunctum*, seu *gambasium*. Vide in his vocibus.

Sabea, vel *Sabeum*, pro *Zaba*. Capitula Herardi Archiep. Turon. c. 113. *Clerici— si armis, sagis, vel sabeis usi fuerint, deponantur.*

Zabatus. Papias: *Cristatus, galeatus, i. zabatus.* Alibi: *Zabatus, cristatus, galeatus.* Ubi *zabam* pro galea aut casside videtur usurpasse: nisi per *galeam* intelligat *loricam cucullatam*, quæ & corpus & caput tegebat, uti legit Meursius in Gloss.

ZABERNA. Papias: *Zaberna, ubi vestes ponuntur, aut quodlibet aliud*; *Zaberna, arca, vel armariolum.* Glossæ MSS. *Zaberna, vestiarium.* Hariulfus lib. 3. Chron. Centul. c. 28. de Capsa, in qua erat corpus S. Vigoris Episcopi Bajoc. *Hospitem exorat, ut zabernam, quæ sanctis ossibus erat onusta, diligentissimæ atque fidissimæ traderet custodiæ.* Et mox: *Acceptam verò zabernam Bernardus tali loco ponere eam nititur, quem latrones adire non possent.* Infrà: *Arca* appellatur: *Inquiri citius jubet, cujus esset arca.* *Zabernam* fortassis hoc loco usurpavit Hariulfus pro taberna, seu arca aut capsa, ex tabulis ligneis compacta. *Taberna* enim, autore Isidoro lib. 15. cap. 2. *dicta, quòd ex tabulis ligneis essent confecta.* Vide infrà in voce *Zabyra.*

ZABULUS, Diabolus. Sic autem Doricè ajunt appellari. Dorica quippe lingua ζαβάλλειν, idem est quod διαβάλλειν; ut ζάκορος, idem quod διάκορος. Aliter tamen censet Possinus in notis orat. Nicetæ in SS. Michaël. & Gabriel. p. 60. Papias: *Zabulus, est Satanas, quod Latinè sonat adversarius, vel transgressor.* Glossæ vett. *Zabulus, Satanas, contrarius.* Glossæ aliæ MSS. *Zabulus, Satan.* Phœbadius Aginnensis in Epist. contra Arianos: *Cibum desideravit cum tentaretur à Zabolo. Zabolica subtilitas, Zabolicum virus*, apud eundem. Consultatio Zachæi & Apollonii lib. 3. *Horum igitur meritò venturum Antichristum fides certa est, immo Zabulum sub persona hominis sæviturum.* Titulus memoriæ S. Waldomeris, tom. 1. Histor. Francor. p. 513.

Hinc perdunt Zabulus, vires, incendia Maurus.

Wandelbertus in Præfat. ad Martyrologium:

Fallens, ne Zabuli vincat iniquitas.

Utuntur passim Veteres, ut & aliquot ævi inferioris Scriptores, S. Cyprianus in Epist. ad Demetrianum, Auctor libri de Aleatorib. Cassianus Collat. 1. c. 14. 21. S. Hilarius in Matthæi cap. 24. cap. 26. & alibi. S. Augustinus serm. 123. de Diversis, S. Ambrosius lib. 5. de Fide ad Gratianum cap. 1. Lactantium de mortibus Persecutorum c. 16. S. Patricius Epist. ad Coroticum, Paulinus Nolanus pag. 28. 50. 55. 291. 498. Commodianus Instr. 35. 57. 59. 60. 73. S. Eulogius l. 1. Memorial. c. 55. & lib. 2. c. 4. Thiotfridus Epternac. lib. 4. c. 2. Notæ Tyronis, Gildas de Excidio Britanniæ, Florus Lugdun. Diacon. carm. 4. Fridegodus in S. Wilfrido cap. 36. Eigil in Vita S. Sturmii n. 6. Edgarus Rex Angl. in Leg. Monachorum Hydensium c. 4. Vita S. Guthlaci cap. 18. 21. Vita S. Genulfi lib. 1. cap. 3. n. 21. Ordericus Vitalis pag. 460. Hariulfus lib. 3. cap. 18. Chartæ veteres in Bibliotheca Cluniacensi p. 543. & apud Meurissium in Episcopis Metensib. p. 349. &c.

ZABYRA. Abdias Babylonicus lib. 4. Hist. Apostol. pag. 46. *Et haud mora collectis libris magicis, zabyras plenas ad Apostolum attulit, cervicibus suis & discipulorum impositas, & cœpit eos ignibus coram eo comburere. Sed Jacobus prohibuit, ne fortè odor incendii, inquit, vexet incautos. Appende zabyris lapides, & plumbum, & mitte in mare.* Ubi Meursius emendat *zabarias*, ut fuerint ζαβαρεῖα, Zabarum repositoria. Sed hic non agitur de loricis, nec de eorum thecis; sed de cistis aut capsis: unde malim legere *zabernas*, quo modo ex MS. emendat Salmasius, & apud Ordericum Vitalem lib. 2. pag. 381. ubi eadem verba describuntur, legitur. Vide *Zaberna.*

ZACHARA. Vide *Canamella.*

ZACLUS, Retis ad capiendos pisces species, quæ describitur à Petro de Crescentiis lib. 10. c. 37.

ZACONES, pro *Diacones*, ut *Zabolus*, pro *Diabolus.* Commodianus Instr. 68.

Ministerium Christi, Zacones, exercete caste,
Idcirco Ministri facite præcepta Magistri.

Sic verò hodie Lacedæmonii, vocabulo à *Lacones* detorto, appellantur à Græcis, ut autor est Pachymeres lib. 5. cap. 25. Nicephorus Gregoras lib. 4. pagin. 70. & Martin. Crusius in Turcogr. lib. 7. pagin. 489. Vide Glossar. Meurs. in Τζάκωνες.

ZAFALMERINUS. Vide *Zavalmetina.*

ZAFFONES, Venetis dicuntur Sagittarii, vel apparitores. Rollandinus in Chron. lib. 11. cap. 3. *Qui-*

Quidam pedites & Zaffones illi, quos vulgò Waldanam dicimus, præcedentes inordinatè ante militum acies, &c. Cap. 5. *Repente namque supervenerunt Berroarii sive Zaffones quidam,* &c. Denique cap. 16. *Cum eadem gente, & quibusdam viris prudentibus alieni cupidis, quos appellamus Zaffones.*

ZAFFRAMEN. Crocus. Italis *Zafferano*, vel *Zaffaran*, nostris *Saffran*. Sanutus lib. 2. part. 2. cap. 6. *Æs, stagnum, seu ramum, zafframen, coralla,* &c. Cap. 7. habet *Zaffranum*, quomodo fortè legendum in cap. 6.

ZALA, Incendium. In Gloss. Græco-Lat. ζάλη, est *æstus*, unde fortè pro incendio vox usurpata: aliis est turbo, procella, agitatio maris. Capitulare Radelchisi Principis Benevent. an. 851. §. 3. *Liceat per meam terram transire contra illos hostiliter & cum scara ad vindicandum absque homicidio, vel incendio, & deprædatione seu zala, de populo & terra mea.* Et §. 19. *De nullo homicidio vel præda atque zala seu incendiis retroactis fiat aliqua requisitio vel vindicta.* Occurrit iterum §. 21. Capitulare Adelchisi Principis Benev. §. 7. *Sed ea per igne aut zalatione seu deprædatione perdidisset.*

Zalare, Incendere. Chronicon Anonymi Barensis an. 1036. *Zalatæ sunt casæ Joannes Icanato.* An. 1051. *Zalavit ipse Judæam.* An. 1070. *Zalatæ sunt casæ Meli Pezzi & obrutæ.*

ZALDA. Albertinus Mussatus de gestis Italicorum post Henricum VII. l. 5. rubrica 2. *Et insuper electorum balistariorum 5. millia, lancearum cum hastis longissimis, quas zaldas vocant Italici, 2. millia,* &c.

ZALMETINA. Vide *Zavalmetina*.

ZAMBILOTTUS, Pannus ex pilis camelorum confectus: ex Ital. *Zambelotto*, Gall. *Camelot*. Paulus Venetus lib. 1. cap. 64. *Fiunt quoque ibi zambilotti optimi de pilis camelorum.*

ZANGA. Vide *Tzanga*.

ZARDA, Morbus equorum, *quædam æstuatio ad modum ovi, vel major vel minor, quæ tam in parte interiori quàm exteriori nascitur in garectis.* Ita Petrus de Crescentiis lib. 9. de Agricult. cap. 10. & 35. *Zardre*, veteri ejus interpreti Gallico.

ZARDA, *Alienatus*, in Glossis MSS.

ZATOUY, *Zatoüin*, Pannus sericus razus, vulgò hodie *Satin, Satteyn*, in Inventario Ecclesiæ Eboracensis an. 1530. in Monastico Angl. tom. 3. pag. 177. Computum Stephani *de la Fontaine* Argentarii Regis an. 1530. *Pour 7. quartiers de Zatoüin Ynde, & 7. quartiers de fort velluiau vermeil, pour faire deux cottes à armer, broudées & semées de grosses perles & ménues pour ledit Seigneur. Pour 3. aunes de petit cendal à houçer ledit velluyau, & pour 4. aulnes de cendal vermeil & Inde à faire l'envers.* Crebrò etiam scribitur *zatoüy*.

ZAVA, Hominum collectio & adunatio. Lex Longobard. l. 1. tit. 18. §. 2. *Cognovimus enim, quòd per singulas civitates mali homines zavas, id est, adunationes contra judicem suum agentes faciunt.* Ita præferre tres codices monuit me v. cl. Stephanus Baluzius: Editio Boërii & Heroldi pag. 253. *tanas*, Lindenbrogii denique *zanas*. Priorem lectionem firmat, (vel certè ita legisse videtur) Papias, in ordine litt. *zau*: *Zavas, id est, rutas.* In uno codicum MSS. Glossa interlinearis habet, *id est, rixas.* Vide *Rupta*.

Zava, pro lorica. Vide in *Zaba*.

ZAVALCHENUS. Vitalis Oscensis Episcopus: *Sunt & alii judices, & officiales inter Judæos videlicet & Saracenos. Zavalchen enim Saracenorum judicat causas, dictus à Zaval, Dominus, & Archen, id est, judiciorum. Qui Zavalchen executioni mandat sententias à se latas, & facit citationes, & cæteras compulsiones, quæ in Saracenorum curia imminent faciendæ. Item exercet tabellionatus officium inter eos, ita quod nullus alius inter Saracenos facit publicum instrumentum,* &c.

ZAVALMEDINA, *Zalmetina, çalmedina,* &c. *Prætor urbis*, tametsi, ut ait Blanca in epist. dedicatoria ad Commentar. de Reb. Aragon. non omnino respondeat id muneris Prætori urbano apud Latinos. Idem p. 638. *His ergo rebus compositis Alfonsus Rex novæ urbi* (Cæsar Augustæ) *Magistratus urbanos præficiendos curavit,* &c. *Itaque Prætorem urbanum ordinariæ causarum cognitioni præfecit, quem ipso Arabico nomine retento, Zalmedinam vocari passus est.* Vitalis Episcopus Oscensis, apud eundem pag. 728. *Et ipsi Ricis homines in ibi civitatibus assignatis, Zavalmedinas, & in villis Bajulos, quos sibi placuerint, debent ponere. Qui Zavalmedinæ & Bajuli teneant & regant curias ipsorum locorum prò Ricis hominibus prælibatis.* Idem pag. 387. *Sunt præterea officiales Domini Regis in prædictorum locorum singulis constituti, qui diversis nominibus appellantur. Quidam enim Zavalmedinæ, id est, Vicedomini civitatum: zaval enim idem est, quod dominus, & medina idem, quod civitas, lingua Arabica: à qua hoc vocabulum fuit sumptum.*

Salmedina appellatur in charta Alfonsi I. Regis Aragonum, apud eundem Blancam p. 789. Ex his emendanda charta Adelfonsi Regis Aragonum contra Valdenses: *Balivis, Justitiis, Merinis & Zafulmerinis,* &c. Legendum enim *Zafalmetinis*. Aliam Adelfonsi Imperatoris Hispaniæ æræ 1156. apud Anton. *de Yepez* in Chron. Ord. S. Benedicti to. 7. subscribit *Felix Chephalmedina*. Consuetudines Barcinonæ MSS. *Statuimus, — quòd nullus Lesdarius, Pedagiarius, Pensator, Senior, Majordomus, Repositarius, Merinus, çalmedina, Justitia, vel Judex,* &c.

ZEBELLINA *pellis*. Vide *Sabelum*.

ZEDOARIA. Jacobus de Vitriaco in hist. Hierosol. cap. 85. *Sunt & aliæ arbores, quarum radices sunt Zinziber, Galanga, & Zedoaria, quæ vulgariter Citouart appellatur.*

ZEIDLARII, junguntur cum *forestariis*, in charta Henrici VII. Imp. anno 1310. & in Constitutione Caroli IV. Imp. anno 1358. *De forestariis & Zeidlariis*, apud Goldastum tom. 1. Constit. Imper. ubi cap. 1. *Inprimis, quòd omnes Officiales, Forestarii, & Mellicidæ, qui Zeidlarii vulgariter nuncupantur,* &c.

ZELADRIA. Vide in *Chelandium*.

ZELGA. Charta Alamannica Goldasti 69. *In omni zelga jornale unum arare, & 3. dies à secare, & 3. à madere.*

ZELOSUS, Zelo ductus, plenus. Gesta S. Hugonis Episcopi Lincolniensis apud Surium 17. Novemb. *Fuit vero non minùs Zelosus contra quoslibet alios pauperum oppressores, Ecclesiasticæque libertatis violatores,* &c. Italis *Zeloso*, est *amore flagrans*, nostris *Jaloux*.

ZEMA. illud est, quod nos vulgò *le bouillon*, id est, jusculum dicimus. Papiæ, *Zema* est *olla*. Papias: *Jus coquinæ vel pistorum, quam Græci Zemam vocant. A* ζέω, *ferveo, & bullio*: Unde S. Hieronymus lib. 3. in Oseam, ἐπίζεμα, *ferventis ollæ superiores aquas* dixit. Anastasius Biblioth. in vita S. Joannis Eleemos. n. 34. *Quanti vellent tingere panem suum in zemate, quod projiciunt coqui mei?* Ubi codex MS. Aquicinctinus *Zema* interpretatur *jacturam aquarum, ubi carnes coquuntur, vel fermentum, aut fæcem.* Apitius lib. 8. de Re culin. c. 1. *Et mittitur in zema, quod est decoctum.* Cap. 6. *Et bullient. zema, quod est decoctum, cum modico salis submittetur.* Ubi, *quod est decoctum*, videtur esse glossema, abestque ab editione Humelbergii, qui *zymam* reponendum censet, id est, ζύμην, quod fer-

fermentum est. Sed aliud est *zema*, aliud *zyme*. Glossæ MSS. *Zema, aqua saginata, ubi caro coquitur. Zyme, fermentum.* Physica sub nomine Democriti de Tingendis purpuris: εἶτα λαβὼν ἀπὸ τοῦ πυρὸς τὸ ζέμα, βάλε εἰς λεκάνην, προσβαλὼν τὴν πορφύραν, καὶ ἐπιχέας τὸ ζέμα τῇ πορφύρᾳ ἔα βρέχεσθαι νυχθήμερον ἕν. Ubi quod ζέμα dicitur, *jus* appellat Plinius lib. 35. c. 6.

Zema, Cacabus, παρὰ τοῦ ζέειν. Servius in 3. Æneid. *Lebetas, ollas æneas Græcè dixit: Zemas enim vulgare est, non Latinum.* Epistola Valeriani apud Trebell. Pollionem in Claudio: *Item in caucos, & scyphos, & zemas pondo undecim.* Ita restituit Casaubonus, pro *zuma*.

ZENDARDUM. Vide *Cendalum*.

ZENTALA. Petrus de Crescentiis lib. 9. cap. 64. *Tenendi sunt boves in talibus stabulis — stratis, & bene clausis, ut pedes ungula conserventur illæsi, ac ipsi defendi possint à zentalis, muscis & tabanis.* Ubi vetus Gallicus Interpres: *Qu'ils puissent estre defendus de vers, de mousches, & autres bestelettes.* Italis *Zenzara*, est muscula, *mouscheron*.

ZERBALARIS *terra*, in Bullario Casinensi tom. 2. Constit. 52. 73. pro *herbalaris*, seu herbida. Chartæ aliæ *gerbida* præferunt, facili ac proclivi lapsu, pro *herbida*.

ZERNÆ, *Impetigines, Feræ*, quæ etiam *Lichenes* appellantur. Macer de Virtutibus herbarum cap. 7.

Zernas & lepras cura compescit eadem.

ZESSUS. B. Odoricus Forojul. in Peregr. num. 18. *Omnes naves ibi sunt albæ sicut nix, zesso depictæ.*

ZETA, Cœnaculum, ex Gr. δίαιτα, ut pridem docuere Cujacius, Turnebus, & alii. Gloss. Græc. Latin. δίαιτα, τὸ ὑπερῷον, *diata, cœnaculum.* Papias. *Zetæ, domus, quæ subtus pedes habent aquas, harum aliæ hyemales, aliæ æstivales. Zetæ hyemales sunt, quas calidas facit subducta flamma. Zetæ æstivales, quas frigidas facit subducta aqua.* Gloss. Saxon. Ælfrici: *Zetas æstivales:* Sumen ſoiðe. i. æstivalis sedes. *Zetas hyemales:* Pinteꞃ ſoiðe. i. hyemalis sedes. Zetam hyemalem, *triclinium hyemale* vocat Sidon. lib. 2. epist. 2. Ordericus Vitalis lib. 2. p. 412. *In quinto zetas hyemales, in sexto zetas æstivales.* Sæpius usurpatur pro quolibet ædis cubiculo, ut apud Plinium lib. 2. epist. 7. lib. 6. epist. 5. cui ita appellatur locus capax unius lecti cum duabus sellis, qui velis obductis & reductis modò adjiciebatur cubiculo, modò auferebatur, cujusmodi sunt *Alcoviæ* nostræ hodiernæ. Acta S. Sebastiani c. 4. *Ubi sunt triclinia auro puro radiantia, quæ ex gemmis & margaritis habent zetas instructas?* Julius Africanus lib. 5. hist. Apostol. *Jam enim regnum paratum vobis, & ex coruscantibus gemmis zetas instructas, plenas gaudiis, plenas epulis,* &c. Lampridius in Heliogabalo: *Odores Indicos sine carbonibus ad vaporandas zetas jubebat incendi.* Aldelmus libro de Virginitate, ubi de S. Babyla: *Ad Palatinas ducitur zetas, & Imperialis vestibuli hypodromum.* Translatio S. Joannis Reomaensf. cap. 3. de rustico quodam: *Cum maturiori pulli cantu, ob boum custodiam à zeta propria prosilire contingeret. Zetulam* dixit Erkempertus in hist. Longobard. cap. 46. *Et sibi in zetula Episcopali mansionem exhiberi jussit.* Adde Wolphardum Presb. lib. 1. de miracul. S. Walburgis n. 19.

Zeta, Ordericus Vitalis lib. 8. p. 674. *Castellum sancti Serenici — postmodum tenuit, muris & vallis zetisque munivit.* Lib. 10. pag. 770. *Copiosos pecuniæ sumptus erogavit, unde municipia ejus vallis & muris, ac multiplicibus zetis undique clauderentur.* Pag. 775. *Quidam ad illum de sublimi zeta lapidem projecit,* &c. Denique pag. 800. *Arcem, & regiam, & murum in giro, zetasque minores atque majores jam munitè, solliciteque perscrutamini, aditusque servate, ne quis ex eat vel ingrediatur sine vestra conjuratione.* Ubi *zetæ* videntur appellari *specula*, quæ muris imminent. Ex his, ni fallor, emendandus Laurentius de Leodio in hist. Episcopor. Virdunensf. p. 316. *Post prandium socios extra turrim ad ecletas antemurales vocavit, lusu aleæ ibidem eos tenuit,* &c. Legendum enim videtur *zetas*, ut apud Vitalem.

Zetarius. In Martyrol. 26. Martii, & in Actis S Sebastiani Mart. n. 69. & in vita S. Castuli n. 1. idem S. Castulus Martyr. dicitur fuisse *Zetarius Palatii, & hospes Sanctorum.* Quo loco *zetarium* corruptè pro *Diætario*, seu Atriensi, dici putat Fabrotus ad Cedrenum, quemadmodum *zabolus* pro *diabolus*. At rectiùs, ni fallor, Molanus ad Usuardum, & Baronius ad Martyrol. Rom. existimant, *zetarium* à *zeta* dictum: ut fuerit *Zetarius Palatii*, cubiculi interioris Palatii Custos. Apud Paulum lib. 3. Sentent. *Zetarii* præterea memorantur, qui *Diætarii* appellantur in L. quæsitum, §. idem &c. de Instruct. vel instrum. leg.

Zetarium triumphale, in Elogio S. Petri, scripto sub Justiniano, apud Henschen. tom. 9. in præfat. pag. 17.

ZETA, Vitii signum in libris. Paulus Diacon. in epist. ad S. Adelhardum Abbatem Corbejensem, præfixa S. Gregorii M. Epistolis, quas descripserat & correxerat: 34. *ex eis scito esse relectas, &, prout potui, emendatas esse, præter pauca loca, in quibus minus inveni: & tamen meo ea sensu supplere nolui, ne viderer tanti Doctoris verba immutare: quibus in locis, & forinsecus ad aurem zetam, quod est vitii signum, apposui.* Apud Isidorum lib. 14. c. 26. *zeta* significat in ponderibus *obolum*.

ZETHONIUM *vellus*. Vetus Epitaphium Mediolani, apud Puccinellum pag. 106.

Ambrosiana diu pluvialia . . . venustum
Vellere zethonio, gemmis, auroque superbum.

ZIA, *zianus*. Vide *Zius*.

ZIBYNNUS, *Zipina*. Suidas ζιβύνη, ὁλοσιδήριον ἀκόντιον, λόγχη, σπάθη. ζιβύνη, & ζηβύνη, *venabulum*, in vett. Glossis *Missile*, dicitur in Nov. Justiniani 85. Ubi Julianus Antecessor, Constit. 79. §. 4. *Zibynnos, quos Missilia vocant.*

Zipina, lancea, in Glossis MSS. Papias: *Zimbina, lancea.* Ita enim MS. Vide Glossaria, Antonii Augustini & Francisci Pithœi ad Julianum Antecess. præterea Gloss. Rigaltii & Meursii.

ZIDELWEIDA. Charta Ottonis Imp. an. 995. in Metropoli Salisburgensi tom. 1. pag. 138. *Cum curtiferis, areis, pratis, — venationibus, piscationibus, zideluveida, molendinis, exitibus, reditibus, viis & inviis,* &c. In alia charta an. 996. pag. 136. habetur *zudulweden*. In alia, pag. 143. *zidilreidis*. Pag. 144. *zidelvreidis*. Tom. 3. pag. 458. *Sidelvreidis*. *Sidelvveiden*, tom. 1. pag. 140. German. *Weide*, est ager pascuus.

ZINURDONES. Chronicon Montis-Sereni anno 1171. *Erat hic de familia Ecclesiæ ex eo genere hominum, qui Zinurdones appellantur, tantæ superbiæ, ut mirum esset, rusticam mentem angustis rebus & paupertati assuetam, tantum inflari potuisse.*

ZINZALA, *Parva musca, i. culex: unde zinzalarium, conopeum ad eas arcendas.* Ugutio.

ZINZINARE, *proprium pardorum*, Ugutioni.

ZIOPIA, *Ziopius*, voces, quæ occurrunt in Gloss. Arabico Lat.

ZIPINA. Vide *Zibynnus*.

ZIPPULA, Placenta. Italis, *Fogaccia*. Pelagius libello 4. n. 59. *Fecit de farinula lenticulam & zippulas.* Quo loco Ruffinus lib. 3. vit. SS. n. 51. habet *placentas*. Occurrit rursum apud eundem Pelagium libello 8. n. 15.

ZIR-

ZIRBUS, Omentum, Græcis ἐπίπλοον, pars stomachi. Vide Anatomiam Mundini pag. 70.

ZIRO, Propugnaculi species, Italis. Charta anno 1158. apud Ughell. tom. 2. pag. 368. 369. *Cum plebe & capellis suis & curte sua in integro, & toto zirone supradicti castri*, &c. Rollandinus in Chron. lib. 5. cap. 15. *Unde in præsenti Dominus Ecelinus fecit fieri unum zironem in Anoale, & tres zirones in Mestre, ubi suprastantibus, & custodibus constitutis, & licentiato exercitu, reversus est ipse Paduam.* Cap. 17. *Fecit quoque fieri zirones in campo franco, ibique positis suprastantibus & custodibus*, &c.

ZIRUM. Charta Dalmatica an. 1069. apud Joan. Lucium lib. 2. de regno Dalmat. cap. 6. *De sororibus autem, quæ nunc Domino servituræ ibi ingrediuntur, & quæ eodem invitante ingressuræ aderint suis facultatibus, * vino territoriis libera cuncta, quæ in præfato monasterio obtulerint territoria, volumus adesse ab humano cuncta servitio 1. & ab illo, quod vulgò zirum dicitur.* Italis *Ziro*, est amphora olearia major.

ZIUS, Patruus, θεῖος, *Zio*, Italis. Notitia Judicati in Tabulario Casauriensi: *Et cum ipso Ildegario zio nostro, qui erat Advocatus istius Petri.* In Actis S. Susannæ V. & M. seu Maximi Mart. n. 5. Cajus PP. dicitur fuisse *zius* S. Susannæ, qui suprà n. 3. ejus *Patruus* nuncupatur.

Zia, Amita. Bernaldus Presb. de Reconciliatione lapsorum: *Nec otiosè notandum, quòd multa nobis obscura per diversarum collationem editionum sæpenumero declarantur, ut illud de Nicæno Concilio; quid sit subintroducta mulier. Hoc alia editio apertius ponit, id est, extraneam, ac si dicat: Clericus nullam feminam habeat secum extraneam; sed tantùm matrem, vel sororem, vel ziam, quam iterum alia editio apertiùs vocat amitam. Tusci enim pro amitâ, dicunt ziam.*

Zianus, idem qui *zius*. Petrus Diac. lib. 4. Chron. Casin. c. 24. *Henricus frater ejus concesserat prius cuidam ziano suo terras*, &c.

ZINARUS. Apud Petrum de Crescentiis lib. 5. extremo.

ZIZERIUM, pro *Gigerium*, quo nomine Latini appellant gallinarum intestina, & quæ cum iis coquuntur: Galli, *Zizier*. Apitius lib. 5. de Re culinaria c. 3. *Jecinora & zizeria pullorum in cacabum mittes.* Humelbergius ad lib. 4. ejusdem Apicii observat, legi in vett. codd. *cizeria*, ubi editi perperam præferunt *cirema*, pag. 89. Lucil. *Gigera sunt sine allio, his vescamur alacriter.* Gloss. Lat. Gr. *Gilerus gallinarum*, τὸ ἄκρον τῶν ὀρνίθων. Reponit Salmasius, *Gigerus*, τὸ ἀκρῶον, &c.

ZIZYPHA, Σηρικά, in Glossis Gr. Lat. codex MS. S. Germani habet *Zizifa*.

ZOA, *anima*, ex ζωὴ, vita. Vita S. Udalrici Episcopi August. cap. 21. *Zoam in ultimis temporibus suam salvare cupiendo*, &c.

ZOBELLINA, *pellis*. Vide *Sabulum*.

ZOCCUS, Stipes, truncus. Italis *Zocco*. Innocentius III. lib. 13. Epist. 95. *Truncos arborum, quos ipsi* (Ravennates) *zoccos, vel capitones vocant* &c. Vide Bullarium Casinense tom. 2. pag. 241. Ab Italis hausere Græci recentiores, τζόκ☉, eadem notione, quæ vox occurrit apud Joannem Cananum pag. 194. Adde Meursium in τζόκ☉. Vide *Zucheus*.

ZOEKARLE, Nautæ, in charta Waldemari Danorum Regis an. 1326. apud Isaacum Pontanum lib. 7. hist. Danicæ: *Nec per aurigas, qui dicuntur Wounkarle, nec per nautas, qui Zoëkarle, vel Schudemen nuncupantur*, &c. Vide *Husharle*.

ZOIA, ex Italico *Zoie*, in Statut. Mediolanensibus part. 2. cap. 110. idem quod *pecale*. Vide in hac voce.

ZOMA. Vide *Soma*.

ZONA, seu Cingulum, Vestis Sacerdotalis. Alcuinus lib. de Offic. divin. *Sequitur zona, quæ cingulum dicitur, qua restringitur poderis*, &c. Riculfus Episcopus Suession. in Statut. ann. 989. c. 7. *Cum orariis, id est, stolis duabus nitidis, item zonis duabus, id est, cinctoriis, ac mappulis totidem nitidis*, &c. Vide Durandi Ration. lib. 3. c. 4.

Zona Romana dicitur, quòd ab Ecclesia Romana zonæ usus in cæteras Ecclesias profluxerit. Alcuinus lib. de Offic. divin. *Pro baltheo nunc zonarum, quas Romanas appellant, usus receptus est.*

Zona pellicea, inter vestes monachicas reponitur, apud Bedam in vita S. Cuthberti Episcopi n. 37. 38. B. Dorotheus Doctr. 1. Κολόβιον μὴ ἔχον χειρίδια, ἢ ζώνη δερματίνη, ἢ ἀνάλαβ☉, ἢ κουκούλιον. Infrà, de ejus significatu: Ἡ ζώνη, ἣν φοροῦμεν, σύμβολόν ἐστι πρῶτον μὲν ὅτι ἐσμὲν εὐπρεπισμένοι εἰς ἔργον. Ἕκαστ☉ γὰρ θέλων ἐργάσασθαι, πρῶτον ζώννυται, ἢ οὕτως ἄρχεται τοῦ ἔργου, &c. Adde Palladium in hist. Lausi. c. 38.

Zona, Ignis sacri species, quæ medium hominem ambit, cingitque, Gr. ἕρπης, & ζωστήρ. Scribonius Largus p. 7. *Facit hoc medicamentum ad carbunculos, & ad ignem sacrum, & ad zonam, quam Græci ἑρπία dicunt.* Eadem habet pag. 28. ut & Marcellus Empiricus pag. 89. & 156. Constantinus Africanus lib. 4. de Morbor. cogn. & curat. cap. 17. de Colica passione: *Locus ejus est in dextra parte inferioris ventris circumcingens sicut zona usque in partem sinistram.* Vide Plinium lib. 3. de Medic. c. 33.

Zona Reginæ, Præstationis species. Regestum Memorialium Cameræ Computor. Paris. signatum E, fol. 217. *Zona Reginæ dicta, la taille du pain & du vin, de tribus annis videlicet 600. ll. pro anno 1389.* Vide in Glossar. med. Græcitat. in ζώνη. Meminit præterea ejusce præstationis arestum anno 1415. quod describitur in 2. Regesto *des Mestiers de Paris*, in Camera Comput. Parisiens. ex quo constat, de dicto subsidio 6. denarios *pro qualibet cauda vini*, & 3. denarios Paris. *pro quolibet modio seu poinsono vini villam Parisiensem per aquam sive terram intrante exsolutas.* Post hoc arestum subjungitur titulus ita conceptus: *Taille du pain & du vin, dite la Ceinture la Royne, qui se lieve de trois ans en trois ans*, &c. Huc referenda, quæ habet Eustathius in Iliad. β. pag. 258. edit. Rom.

ZOTHECA, Atticis ζωθήκη, quasi ζωοθήκη, cella, in qua saginantur viva animalia, ut turdi, gallinæ & alia: ὀρνιθοτροφεῖον. Ita Salmasius ad Solinum. Vetus Inscriptio: *Sulpitius Trophimus ædem, zothecam, culinam, pecunia sua à solo restituit.* Postea *zothecam* pro quolibet οἰκίσκῳ, & parvo conclavi usurparunt. Vide Sidonium.

ZOUGENZUHT. Decretum Tassilonis de Legibus popularib. c. 13. *Qui furtivum, quod Zougenzuht dicitur, super furem comprobaverit, furtivo componat more.* *Suht* inquit Lindenbrogius, *scutinium* notat, quid *zougen*, non liquet?

ZUCCARUM. Vide *Canamella*.

ZUCHEUS, Stipes siccus & aridus, Italis *zocco*. Charta Edw. III. Regis ann. 4. apud Spelm. *Rex — quia non est ad damnum, — si concedamus Ricardo de Strelly omnes zucheos aridos, qui Anglicè vocantur Stovene, infra hayam nostram de Breskewode, quæ est infra forestam nostram de Shirewode*, &c. Alia ejusdem Regis ann. 22. *Rex concessit Thomæ de Colvile omnes zucheos aridos, vocatos* stubbes, *arborum succisorum in foresta de Galtres, ibidem capiendos per visum — custodum forestæ ultra Trentam.* Vide *Zoccus*.

ZUDA, Castellum. Charta Raymundi Comitis Barcinon. & Aragonum Princip. an. 16. Regni Leovici Senioris: *Dono tibi fideli meo Guillelmo Raimundi*

mundi Capifero urbem Tortisam, ut tu teneas ipsam Zudam, & habeas feuoraticum de ipsa civitate & de ipsa villa, &c.

ZUNFTA. Albertus Argentinensis in Chron. p. 113. *Hic ordinavit, quod cum uno anno Basileæ Fittacus esset Magister civium, eodem anno Stellifer esset Zunftarum magister*, &c. Occurrit ibi rursum.

ZUPA, *Zuppa*, *Jupa*, *Juppa*, dicitur hodie apud Croatos & Dalmatas, regio aliqua habitata, vel ejusdem regionis homines congregati. Charta Cresimiri Regis Croatiæ & Dalmatiæ ann. 1071. apud Joann. Lucium lib. 3. c. 12. *Volumus, — ut dicta Ecclesia habeat suas Parochias, scilicet juppam, quæ fuit sub Alpibus à castro — Murula* &c. Et infrà: *Dedimus Episcopo Novensi juppam Luccha, juppam Buchani*, &c. Alia Suinimiri Regis an. 1078. apud eundem Lucium cap. 15. *Juppam eam, quam Centenam ajunt.* Croatia verò & aliæ Slavorum provinciæ in *Zupanias* distinguuntur, quibus, qui præsunt, *Zupani* dicti.

Jupa, *zupa*, idem quod *jupania*, vel *zupania*. Thomas Archidiac. in histor. Salonit. cap. 15. *Castrum Sibinicense cum tota sua jupa.* Occurrit etiam non semel in charta Calomani Regis Hungariæ anni 1111. apud Lucium ad Vitam S. Joann. Episcopi Traguriensis.

Zupanus, Regionis præpositus, Ζουπάνος Græcis Scriptoribus: vox hac notione familiaris Slavonicis populis, ut autor est Constantinus de Administr. Imp. cap. 29. quod etiam firmat Innocentius III. PP. lib. 2. Epistolarum pag. 577. edit. Venetæ. *Zupanos* verò Comitum vicem obtinuisse autor est Presbyter Diocleates in hist. Dalmat. ut *Banos* Ducum; quo loco *Comites* intelligit urbium aut regionum Præfectos, qui pro arbitratu Principis mittebantur, quo urbes aut regiones regerent. Hos autem ad omne Concilium vocatos, simulque cum Ducibus, deinde Regibus, jus deliberandi vel consulendi habuisse, ex veteribus Tabulis tradit Joan. Lucius lib. 2. de Regno Dalmat. cap. 15. unde idem lib. 6. cap. 1. scribit, *Zupanos* loco Comitum nominari in antiquis chartis. At postquam Croatia & Dalmatia in jura Hungaricorum Regum concesserunt, Zupanorum jurisdictiones Comitibus attributæ sunt, atque inde Zupanorum viluit appellatio, quæ minoribus Præfectis concessa deinceps legitur, vel etiam Judicibus.

Supani præsertim appellati Serviæ Principes, Ζουπάνοι Nicetæ in Isaacio lib. 3. n. 4. Willelmus Tyrius lib. 20. cap. 4. de Serviis: *Hi Magistratus habent, quos Suppanos vocant.* Ζουπάνοι γέροντες, Constantino de administrando Imperio cap. 29. Ἐκκειται τῶν Ζουπάνων, Annæ Comnenæ l. 9. Alexiados pag. 265. ἀρχιζουπάνοι τῶν Σερβίων, Cinnamo, & aliis. Iidem &

Megajupani, dicti, in Actis Innocentii III. PP. pag. 65. ex quibus emendanda eadem Acta p. 68. ubi perperam editum *Magnippanus Serviæ*, nisi legendum sit *Magnus Jupanus*. Stephani Regis Serviæ sigillum apud Jo. Lucium lib. 5. de Regno Dalmat. pag. 256. σφραγὶς Στεφάνου Μεγάλου Ζουπάνου Νεμάνια, id est, *Stephani Nemanis Magni Zupani sigillum.* Idem Stephanus *Megajupanus* dicitur Thomæ Archid. in histor. Salonitana cap. 26. *Stephanus Dominus Serviæ, sive Rasciæ, qui Megajuppanus appellabatur.* Ἀρχιζούπανος, Nicetæ in Manuele lib. 2. n. 7.

Neque apud Dalmatas & Servios tantùm hæc dignitas obtinuit; sed & apud Hungaros, quibus ita appellati, quibus proxima à Rege potestas erat, ut autor est Cinnamas lib. 6. cap. 4. qui Hungaricorum ζουπάνων præterea meminit lib. 5. cap. 20. & alibi.

Supanos, vel *Sopanos*, etiam habuere Bohemi, ut est apud Godefridum Monachum S. Pantaleonis anno 1212. & in historia Australi an. 1285. & 1290. Vide Chronicon Montis-Sereni an. 1109. & Notas nostras ad Alexiadem pag. 347.

Postzupani, Zupanorum substituti, Vicarii, vel vicem gerentes. Vide Jo. Lucium p. 96. 97. 132.

ZUPPA, Sagum militare, ex Gallico *Juppe*. Sanutus lib. 2. part. 4. cap. 8. *Est necessarium, quod quilibet homo armatæ prædictæ habeat zuppam unam aptam & dextram protinus ad ferendum.*

ZURAMÆ. Charta Alfonsi III. Regis Portugall. an. 1289. *Quicunque acceperit alicui cappam, Zurame, pellem aut aliquam vestem*, &c.

ZURB, seu *zurba*, *cespes*, *terra avulsa*, in Gloss. Latino-Theothisco. Unde cespites ignei *turbes*, vel *tourbes*. Lex Alamannorum tit. 84. *Tollat de ipsa terra, quod Alamanni Zurb dicunt*, Alii codd. habent *zturf*, alii *curffodi*.

Zvvod, Tributi species apud Bohemos. Occurrit in charta Ottocari Regis anno 1221. in Bohemia pia lib. 16. pag. 88.

INDICES
AD
GLOSSARIUM
MEDIÆ ET INFIMÆ LATINITATIS.

CUm Glossarium nostrum eat per literas, ut veteris Grammatici verbo utar, nemo est, qui hîc minimè necessarios Indices statim existimet. Sed & neque ipsemet diffiterer, si ejusmodi esset, ut sola duntaxat vocabula cum singulorum explicatione ac notione contineret. Verùm cùm multa complectatur, quæ extra lineam & quasi datâ occasione, fusiore interdum parergo enucleantur, tum circa rerum origines & initia, tum etiam circa usus, ritus, moresque pridem obsoletos; haud inutile fortè videbitur, si ex iis præcipua seligantur, eaque Lectori Index aliquatenus ob oculos proponat. Sed & pleraque ex vocabulis ipsis sub singulis facultatum, artium, ac rerum, quæ in eo describuntur, argumentis redegi, ut uno intuitu, quæ ad ea pertinent, deprehendat. Neque tamen in hoc conficiendo Indice ita sum scrupulosiùs versatus, ut quæ interdum variè apud Scriptores verba describuntur, atque adeò diversas subinde habent notiones, complecti necessarium duxerim, ne nimius essem, cùm aliunde, ut fatear, quod res est, jam longo, ut sic dixerim, defessus itinere laborem utcumque refugerim. Cujusmodi verò sit in accuratis istis Indicibus conficiendis si quis nosse velit, legat Josephi Scaligeri Epistolas 23. 68. 73. 155. 157. 313. 314. 418. 422. 423. *&c. in quibus toties ingratum Gruterianarum Inscriptionum Indicis laborem à se susceptum queritur, in quo decem ad minimum menses continuos mediastini Typographi (ita Correctores illos vocat) munus obierit, dum tam multa præclara, & quæ suo ordini reddi deberent, colligit, precibus amicorum victus, eorumque, ut ait, blanditiis delinitus. Cæterùm hîc monendus Lector, in nostris Indicibus alicubi paginas indicari cum literis majusculis præfixis, quarum* A. *primum volumen,* B. *priorem secundi,* C. *alteram ejusdem partem,* D. *denique tertium volumen designant. Accidit enim, ut dum Glossarium duobus voluminibus confici posse Typographus existimaret, in tria excurrerit: & cùm à litera* I. *secundi initium duxisset, ut qui binis prælis totum opus unà commiserat, eadem litera, ejusdem altera pars fuerit, cùm* D. *priorem occuparet.*

INDICUM SYLLABUS.

I.

Excursus circa rerum origines, ritus obsoletos, moresque priscos, atque alia peculiari observatione digna, quæ fusiori interdum parergo in hoc Glossario pertractantur.

II.

Excursus circa res Francicas, seu quæ ad pleniorem Historiæ Francicæ cognitionem & κριτικὴν spectant.

III.

Ædes publicæ, privatæ; Ædium partes.

IV.

Ædes sacræ, Monasticæ, earum partes; Officinæ Monasticæ, &c.

V.

Affinitates, Cognationes.

VI.

Agrimensoria, Agrorum modi, Urbes, Oppida, Castra, Villæ, Fluvii, Lacus, Campi, &c.

VII.

Arbores, Stirpes, Herbæ, Silvæ, Res Forestaria.

VIII.

Architectonica, seu quæ ad Architecturam pertinent.

IX.

Artes, Artifices, Negotiationes, Professiones.

X.

Animalia, Quadrupedes, Aves.

XI.

Chronologica, & quæ ad tempora pertinent.

XII.

Cibi, Res Annonaria, Cibaria, Potoria.

XIII.

Colores, & quæ ad colores spectant.

XIV.

Corpus, Corporis humani, & animalium partes.

XV.

Dignitates, Civiles, Palatinæ, Militares, Honores, Officia, &c.

XVI.

Dignitates Ecclesiasticæ, Monastica officia, munia, &c.

XVII.

Festa Christianorum, Gentilium.

XVIII.

Geographica, seu quæ ad Geographiam spectant.

XIX.

Hæretici, Pagani, Gentiles, &c.

XX.

Libri Ecclesiastici, Prophani; Epistolæ Ecclesiasticæ, Civiles; Chartæ, Diplomata, Res Libraria.

XXI.

Liturgica, seu quæ Sacramenta & Ecclesiastica officia & Christianam Religionem spectant.

XXII.

Ludi, Ludicra, & quæ ejusmodi spectant.

XXIII.

Magica, seu quæ ad Magiam, Sortes, Auguria, Superstitiones & ejusmodi spectant.

XXIV.

Medica, Mulomedica, Chirurgica, Morbi, Ægritudines, & cætera, quæ ad rem Medicam pertinent.

XXV.

Mensuræ Aridorum, Liquidorum, Pannorum, Pondera, &c.

XXVI.

Metalla, Res Metallaria.

XXVII.

Militaria, seu vocabula, ad rem Militarem spectantia.

XXVIII.

Ministeria sacra, Vasa, Ornamenta Ecclesiastica.

XXIX.

Monastica, seu vocabula ad rem Monasticam spectantia, Ordines Monastici, Militares.

XXX.

Monetæ, Res Monetaria.

XXXI.

Mores, seu vocabula, quæ ad mores hominum spectant.

XXXII.

Mulctæ Judiciariæ.

XXXIII.

Musica, Musica instrumenta, Cantus Ecclesiasticus.

XXXIV.

Navalia, Res Navalis, Navicularia.

XXXV.

Pisces, Piscatura.

XXXVI.

Pœnæ, Supplicia, Tormenta, & quæ ejusmodi spectant.

XXXVII.

Purgationes canonicæ, vulgares, Sacramenta, Juramenta, &c.

XXXVIII.

Status & Conditiones hominum.

XXXIX.

Supellex Domestica, Rustica.

XL.

Tituli Honorarii, Compellatorii.

XLI.

Tributa, Vectigalia, Præstationes, Exactiones, Operæ, Servitia, &c.

XLII.

Venatica, seu quæ Venationem & Aucupium spectant.

XLIII.

Vestes Ecclesiasticæ, Laicæ: Res Vestiaria.

XLIV.

Vocabula Anglo-Saxonica, vel quæ linguæ Anglo-Saxonicæ originem suam debent.

XLV.

Vocabula forensia, seu Fori ac Jurisprudentiæ mediæ ætatis; sed & hodiernæ.

XLVI.

Vocabula Gallica seu Francica, pleraque obsoleta ac antiquata: quædam etiam ex iis, quæ adhuc sunt in usu, quorum origines & notiones reteguntur, aut quæ obiter ex veteribus ejusdem linguæ Scriptoribus laudantur & illustrantur.

XLVII.

Vocabula Græca notionis insolentis, aut Græcobarbara, quæ interdum laudantur & illustrantur.

XLVIII.

Accedit novus vocum Gallicarum, in utroque, Latino potissimum, Glossario expositarum, luculentus ac copiosissimus Index.

EXCUR-

I.

EXCURSUS
CIRCA RERUM ORIGINES, RITUS OBSOLETOS, MORESQUE PRISCOS,

ALIAQUE PECULIARI OBSERVATIONE DIGNA, QUÆ fusiori interdum parergo in hoc Glossario pertractantur: ex quibus, quæ ad res Francicas illustrandas spectant, selegimus, eo, qui subsequitur, indice recensenda.

D.

E.

F.

G.

H. Har-

II.

EXCURSUS CIRCA RES FRANCICAS,

seu, quæ ad Historiæ Francicæ cognitionem & κριτικὴν spectant.

Par-

III.

ÆDES, PUBLICÆ, PRIVATÆ, Ædium partes.

Consi-

Conſiſtorium.
Convivium.
Cortina.
Cortis.
Cota.
Crota.
Cubile.
Cubucellum.
Culina.
Deambulatorium.
Diaulium.
Diſpenſa.
Diſtegum.
Doana.
Doctrinum.
Dolatorium.
Doma.
Dominicum.
Domiſtadium.
Dormitorium.
Dulciarium.
Durpilum.
Ealahus.
Embolus.
Ephebia.
Epicauſtorium.
Epitomium.
Equiale.
Equicinium.
Equiſtratium.
Ergaſterium.
Ergodochium.
Eruditorium.
Eſchaffaudus.
Eſtaco.
Eſtagga.
Excubitorium.
Excuſſorium.
Exedra.
Fabrateria.
Fabricæ.
Falda.
Famicus.
Farinale.
Farinarium.
Faverca.
Fenile.
Feſtra.
Fimella.
Floretus.
Foculare.
Forgia.
Fornellum.
Freſtra.
Fritticula.
Fulina.
Fullencium.
Fumaria.
Funda.
Furnile.
Galeria.
Garderoba.
Gardinum.
Garzaria.
Geminarium.
Geola.
Granea.
Gurguſtium.
Gymnaſium.
Gynæceum.
Haga.
Halla.
[illegible]
[illegible]
[illegible]
Herberga.
Hird.
Hippocoërcium.
Idolium.
Imbulus.
Inſulæ.
Judæaria.
Librarium.
Lignarium.
Literarium.
Lobia.
Lodia.
Logium.
Longanea.
Lucerna.
Machale.
Macrona.
Maidanum.
Malarium.
Malbergium.
Managium.
Mançanores.
Manerium.
Manſæ.
Manſionile.
Manſitorium.
Manſura.
Manſus
Mareſcalcia.
Mareſtalla.
Maſara.
Maſſa.
Meſchita.
Mediagium.
Mola.
Molaria.
Molendinum.
Molina.
Monetum.
Monitorium.
Mulnaris.
Mulneda.
Munitorium.
Murus.
Muſcheta.
Muſium.
Neceſſaria.
Nuptorium.
Nymphæum.
Officium.
Operatorium.
Orda.
Oriolum.
Orticlineum.
Oviale.
Palatium.
Penticium.
Peribolus.
Pinna.
Piſinochium.
Piſalis.
Piſtoria.
Pleiſſicium.
Poipia.
Porcaria.
Porciſtetum.
Poſterula.
Poſticium.
Potionarium.
Pranſorium.
Principium.
Privata.
Proaula.
Prolocutorium.
Pulſatorium.
Quadriporta.
Quadriporticus.
Raperia.
Raphalis.
Receptaculum.
Receptorium.
Rectorium.
Reparium.
Sala.
Salvatorium.
Sartrinum.
Scholæ.
Schoppa.
Scof.
Screo.
Scuria.
Selda.
Sicla.
Socina.
Solarium.
Specular.
Spicarium.
Spoliarium.
Spoliatorium.
Stagium.
Stallum.
Stantia.
Staplus.
Stare.
Staulus.
Sterium.
Stermentorium.
Strapa.
Stuba.
Stuffa.
Stye.
Subaula.
Sudis.
Tabularium.
Tectora.
Tegorium.
Terracia.
Teſqua.
Textrinum.
Thalamus.
Thermarium.
Tintoria.
Titionarium.
Todericum.
Togiforium.
Tornelia.
Torra.
Tractatorium.
Tranſenna.
Triporticus.
Triſtega.
Trullus.
Turtegetes.
Turturilla.
Valcatorium.
Venterium.
Ventilogium.
Voratrina.
Zeta.
Zotheca.

IV.

ÆDES SACRÆ, MONASTICÆ,

earum partes, Officinæ Monaſticæ, &c.

ABBATIOLA.
Abſceda.
Abſida.
Acolyti.
Adytum.
Ædes.
Agnus.
Alæ.
Altare.
Ambo.
Analogium.
Andropolis.
Antemurale.
Antetemplum.
Apodanea.
Apoſtolicæ Eccleſiæ.
Aquila.
Archimonaſteriū.
Archiſtratici ædes.
Arcus.
Area.
Arenarium.
Aſcenſus.
Aſceterium.
Atrium.
Auditorium.
Aula.
Balatoferum.
Baptiſterium.
Baptizatorium.
Baſilica.
Brephotrophium.
Buticum.
Calefactorium.
Campanarium.
Cancellus.
Capella.
Capitium.
Capitolium.
Capitulum.
Capſum.
Caſſum.
Carnarium.
Caſa-Dei.
Caſula.
Catacumbæ.
Cathedra.
Cella.
Celliola.
Cellula.
Cementaria.
Chorus.
Cimeliarchium.
Cimiterium.
Cinerarium.
Clangorium.
Clauſtrum.
Clocarium.
Coclerium.
Cœmeterium.
Cœnodochium.
Cœnoperium.
Colum.
Columnæ altaris.
Concha.
Concilium Martyrum.
Conditorium.
Confeſſio.
Conſervatorium.
Conſignatorium.
Conſiſtorium.
Contiriæ.
Conventus.
Cornu.
Cortis.
Cratis.
Criſpido.
Crontochium.
Crypta.
Cubiculum.
Culina.
Decanicum.
Deductorium.
Deſcenſus.
Diaconia.
Diaconicum.
Diœceſis.
Domus Dei.
Dormitorium.
Eccleſia.
Eleemoſyna.
Eleemoſynaria.
Emunitas.
Epiſcopium.
Eremitorium.
Exedra.
Facies.
Fanum.
Feneſtra.
Firmaria.
Fons.
Foreſtolium.
Forma.
Galileæ.
Gerocomium.
Gradus.
Gremium.
Hypocauſtorium.
Inatrium.
Inclauſtrum.
Inducta.
Infirmaria.
Laura.
Limen.
Liminare.
Loca.
Locutorium.
Loquericium.
Mandatum.
Mandra.
Manica.
Martyrium.
Matricula.
Matronæum.
Mediana.
Menſa.
Metochium.
Monoca.
Navis.
Octachorum.
Officinæ.
Oraculum.
Oratorium.
Orciſtra.
Oſſuarium.
Palatium.
Pallatorium.
Paradiſus.
Paratorium.
Parlatorium.
Parochia.
Paſtophorium.
Paupertas.
Pergula.
Piſcina.
Plebes.
Podium.
Polyandrium.
Porticus.
Pratum.
Presbyterium.
Propitiatorium.
Pulpitum.
Puteus.
Pyrale.
Reclinatorium.
Refectorium.
Regiæ.
Retrochorus.
Reveſtiarium.
Rota.
Ruga.
Sacrarium.
Sacratorium.
Safarium.
Salutatorium.
Sanctuarium.
Secretaria.
Secretarium.
Semnium.
Sinodochium.
Solium.
Spelæum.
Statio.
Subconfeſſio.
Tabernaculum.
Tabula.
Tegurium.
Templum.
Titulus.
Tremia.
Tribuna.
Tribunal.
Trichorus.
Troforium.
Triſantia.
Triſtega.
Turrile.
Turris.
Tympanarium.
Valetudinarium.

V.

AFFINITATES, COGNATIONES.

VI.

AGRIMENSORIA, AGRORUM, MODI, URBES, oppida, castra, villæ, fluvii, lacus, campi, &c.

Fera

VII.

ARBORES, STIRPES, HERBÆ, SILVÆ.

VIII.
ARCHITECTONICA,
seu quæ ad Architecturam spectant.

IX.
ARTES, ARTIFICES, NEGOTIATIONES,
Professiones.

Carni-

Carnifex.
Carpentarius.
Carrectarius.
Caseatrix.
Cataractarius.
Cavacequia.
Cavalarii.
Cauno.
Celer.
Centonarius.
Ceragius.
Cerarius.
Cerealis.
Cerularius.
Cespitarii.
Cetarius.
Chartarius.
Cinenarius.
Ciniflo.
Cipparius.
Circulatorius.
Civilistæ.
Clavicarii.
Clavicularius.
Clausarius.
Cloacarius.
Clostrarius.
Clusor.
Coactiliarius.
Coactor.
Cocarius.
Cociones.
Coctarius.
Cœnaclarius.
Collectarius.
Collegiati.
Comacinus.
Comestores.
Commentariensis.
Commerciarius.
Commissarii.
Commissionanatus.
Comparatores.
Compulsores.
Compotista.
Conchylioleguli.
Confector.
Confectuarius.
Conforaneus.
Conreatores.
Consergius.
Constreinus.
Contubernales.
Coquinator.
Coraula.
Corazarii.
Corbelli.
Cordex.
Cornarius.
Coronarius.
Corpodicina.
Corporicida.
Corraterius.
Cortisani.
Corvesarii.
Cosmeta.
Crenkinarii.
Criaria.
Cribriones.
Cupidenarius.
Curanderii.
Curreriius.
Cursor.
Cursores.
Custos sepulchrorum.
Dapificus.
Dardanarii.
Dealbatores.
Deauratores.
Decimarii.
Dendrophori.
Descriptor.
Deuparius.
Dietarii.
Dictati.
Disertor.
Diversoriarius.
Divinus.
Divisor.
Doanerius.
Dogarius.
Dogmatista.
Draperius.
Dromedarius.
Dubleria.
Dulciarius.
Ealscop.
Emptor.
Epistolarius.
Equarius.
Equitiarius.
Ergata.
Ergaticus.
Ergalabus.
Erogator.
Ewrii.
Exactor.
Exartarius.
Exclusor.
Executores.
Exemptor.
Exercipes.
Eximequi.
Extensor.
Fabricenses.
Fabri.
Factor.
Fagotarii.
Fenator.
Fenarius.
Ferramentarius.
Fictiliarius.
Filanderia.
Flaturarii.
Fletarius.
Fleshmongers.
Forbator.
Forestarius.
Forista.
Frænarii.
Francigeni.
Fructuarius.
Frumentarii.
Fugatores.
Funerarii.
Furnarius.
Fusarius.
Gallicarii.
Gardinarius.
Garzator.
Gasterius.
Gerdius.
Glebo.
Gleinator.
Gunnarius.
Hamatores.
Hastator.
Hiator.
Historiographus.
Hoswarderus.
Hullarii.
Junzeer.
Illuminator.
Impletor.
Implicatrix.
Inclusor.
Incopolitus.
Infertor.
Ingrassator.
Inhibitor.
Intestinarii.
Jucularius.
Juraticus.
Keys.
Laborarius.
Laccarius.
Lactarius.
Lacunarius.
Lanarii.
Lanasseria.
Lancinator.
Latinarius.
Laturarius.
Lavandarius.
Lectarius.
Legista.
Legisterium.
Legumenarius.
Libellio.
Libellificus.
Librarius.
Ligatores.
Limogia.
Linifiones.
Literator.
Liturgi.
L[illegible].
Lorarius.
Loricarius.
Macellator.
Macerio.
Machecarius.
Macio.
Maia.
Manceps.
Manciparius.
Mandatarius.
Manuoperarius.
Mansionator.
Mansuetarius.
Manualis.
Manuartifices.
Mapparius.
Marango.
Margaritarius.
Marus.
Matarius.
Matricarius.
Mediator.
Medica.
Medietarius.
Mellicida.
Memoralius.
Mentor.
Mensularii.
Mensurarius.
Mercedarius.
Mercenarius.
Mercerius.
Messarius.
Metator.
Minutularii.
Molocenarii.
Monetarius.
Monetarius.
Mulocissarius.
Mulomedicus.
Murarii.
Murator.
Murileguli.
Mutarius.
Narratores.
Naupicus.
Nautilenus.
Nautologus.
Negotium.
Negotitæ.
Nominales.
Numeratores.
Numerarius.
Nummularius.
Oblearius.
Obscariones.
Obsetrix.
Ocistrio.
Offarius.
Officinator.
Operosus.
Opinatores.
Ornamentarius.
Ornator.
Ornatrix.
Ourearii.
Pabulator.
Pancosseria.
Pandarius.
Pandoxatrix.
Panetarius.
Pannicidæ.
Pannificus.
Parabolani.
Paracellarii.
Parafrenarius.
Parcarius.
Paritoderii.
Particus.
Partizanus.
Pastillarius.
Paticus.
Paticinarius.
Pelheria.
Pelliparius.
Peræquatores.
Permentarius.
Perpendicularius.
Philippanus.
Picator.
Pigmentarius.
Piperarius.
Pistorissa.
Pistrinarii.
Placentarius.
Plasticator.
Plumarius.
Polentarius.
Poledrarii.
Poletarius.
Pomilio.
Pontanerius.
Portonarius.
Portitor.
Portulanus.
Prælocutor.
Pratarius.
Prestaldi.
Proscholus.
Pullarius.
Purpurarius.
Quadratarii.
Quadrivium.
Quæstionarius.
Regratarii.
Retiatores.
Riparii.
Saccarii.
Sagarius.
Salinarii.
Salsarii.
Saltarii.
Saminatores.
Saponarii.
Sarcitectores.
Sardocopi.
Sarores.
Scasores.
Sceno factores.
Sceptores.
Scissores.
Scribani.
Scriptores.
Scurro.
Scutarius.
Scutatores.
Scutellarius.
Seapscip.
Sector.
Sellatores.
Sensales.
Seplasiarius.
Serrarius.
Siceratores.
Signarius.
Silicarius.
Simaci.
Sindonarius.
Sophistæ.
Spadicarii.
Spatarii.
Spatharii.
Speculatores.
Squillarii.
Stabularii.
Staminarii.
Steoresman.
Stotarii.
Structores.
Sufflatores.
Sylvarii.
Symmachi.
Tabernacularii.
Tavili.
Tectores.
Theosophus.
Thucarii.
Trapezetæ.
Trotarii.
Turnarius.
Vaccarius.
Vecticularius.
Vectigaliarii.
Vectualis.
Vedalarii.
Velarius.
Ventrix.
Veredarii.
Vestificus.
Vestiplica.
Vinatarius.
Vinator.
Vineatii.
Vineator.
Vitellarius.
Utriarius.
Vulnerarius.
Walnctores.

X.

ANIMALIA,

&, quæ ad ea pertinent, Vocabula.

QUADRUPEDES.
Admissarius.
Affa.
Afferi.
Agminales equi.
Alopex.
Ambulator.
Amorenses.
Angargnaco.
Animal.
Amiculus.
Azemila.
Babewynus.
Baca.
Bacharus.
Bacus.
Bassuaria jumenta
Berbix.

Bestia.

AVES.

XI.
CHRONOLOGICA.
& quæ ad tempora spectant.

XII.
RES CIBARIA, ANNONARIA, POTORIA, Convivialis.

Bibe-

Biberes, &c.
Bolandum.
Bolus.
Borgeraſa.
Bozellus.
Brachiolum.
Braciatus.
Brado.
Bricia.
Briſca.
Brodium.
Broëtban.
Bruſtum.
Buccea.
Buccella.
Buccellatum.
Bulligo.
Bolluga.
Cadula.
Cagelus.
Cahua.
Calaticum.
Caldacia.
Caldus.
Camba.
Caniſtrellus.
Capitum.
Carbonella.
Carenum.
Caritas.
Carpeia.
Caſata.
Cauganæ.
Celia, Ceria.
Cellarienſis ſpecies.
Cerealis potus.
Cereviſia.
Chenetellus.
Chucrum.
Cibarius.
Clara.
Claretum.
Coctum.
Cœna.
Cognidium.
Colidaria.
Collatum.
Collyrida.
Commeatus.
Companagium.
Concinnus.
Conditum.
Conditura.
Conredium.
Conſolatio.
Conſpolium.
Convivium.
Copadium.
Cratones.
Crignum.
Cuſpellæ.
Crucigira.
Crumelum.
Cruſtum.
Cuetella.
Cuneus.
Delicantia.
Demencus.
Diæta.
Diarium.
Dies.
Dignerium.
Draſcus.
Dulcia.
Dulcicium.
Dulco.
Edoporium.
Eſca.
Eſcaticum.
Eschaudati.
Eſus.
Fabana.
Fabriles uvæ.
Fagina.
Farrago.
Fertum.
Feſtivare.
Firma.
Flantones.
Focaria.
Foliata.
Formaticum.
Formula.
Friſcinga.
Friſia.
Fritella.
Frixura.
Garnachia.
Gazetum.
Geltina.
Gemina.
Generale.
Gentare.
Geroldinga.
Geſtorium.
Glandis.
Glando.
Gormaringa.
Gruellum.
Grutaria.
Grutum.
Guſtum.
Ifungia.
Impenſa.
Intromiſſum.
Iſicium.
Juncaria.
Karpia.
Lactantia.
Lactorones.
Ladridus.
Leibo.
Lemiga.
Limones.
Liquamen.
Lora.
Lumbi.
Martiſia.
Matutinellum.
Mazzacara.
Medo.
Mellita.
Membrum.
Mengerium.
Merus.
Mica.
Miniſtratio.
Mixtones.
Mixtum.
Moratum.
Morucla.
Mulſa.
Nebulæ.
Nectar.
Oblatæ.
Olepora.
Orgeraſus.
Orinda.
Pactiſis.
Palmatiana.
Panicium.
Panis.
Parenthetica.
Paſta.
Paſtillus.
Paximatium.
Perſica.
Pigmentum.
Piper.
Piratium.
Pitzulum.
Pollilacium.
Pomagium.
Promata.
Poſca.
Potagium.
Preſmo.
Pucciolum.
Pulmentum.
Pulſatum vinum.
Raptura.
Raſpetum.
Recentatum.
Refectio.
Repaſtus.
Roſcella.
Roſtuca.
Rufeola.
Sabaia.
Saccatum.
Sagimen.
Saginum.
Salces.
Salgama.
Sapor.
Scincus.
Seracium.
Servitium.
Sierum.
Simenellus.
Simula.
Sorbicium.
Species.
Spiranca.
Tarta.
Tartaboiſa.
Taxea.
Torna.
Torta.
Tragematia.
Trogalium.
Viriteum.
Volatile.
Waſtellus.
Zema.

RES ANNONARIA.

Annona.
Bladum.
Blava.
Bortren.
Brace, &c.
Cantabrum.
Cantarinum.
Cruata.
Frumentum.
Granum.
Hybernagium.
Magadarus.
Marcheſia.
Marta.
Maſtilio.
Meditaneum.
Milica.
Mixtolium.
Panicium.
Sandalis.
Seatium.
Semalium.
Sigalum.
Siglix.
Spelta.
Tremiſium.

XIII.

COLORES,

& quæ ad Colores ſpectant.

Albeſcitas.
Albianus.
Albineus.
Albitas.
Albor.
Alithinus.
Allaſſon.
Annulare.
Aquilinus.
Atritudo.
Bagus.
Bajus.
Baiardus.
Balzanus.
Barrus.
Bauçens.
Bilius.
Blanchardus.
Blatta.
Blavus.
Bloius.
Blundus.
Bruntus.
Brunus.
Burtuum.
Buſius.
Cacabatus.
Cæleſtinus.
Candibalus.
Cannavacius.
Canus.
Canutus.
Cardiacus.
Carmeſinus.
Cicerculus.
Cinnabar.
Climpia.
Color.
Coloreus.
Crameſinus.
Criſeus.
Diacitrinus.
Diapraſius.
Diſcolorare.
Doſinus.
Eranes.
Extrilidus.
Falvus.
Fenaticus.
Ferrandus.
Floralis.
Frecia.
Fulgus.
Galnus.
Garancia.
Garaneus.
Gerſa.
Griſeus.
Holablatteus.
Holochryſus.
Holoverus.
Jalinus.
Illuminare.
Indus.
Lactinus.
Laius.
Lazur.
Leuco porphyrus.
Liardus.
Mauroruſus.
Melinus.
Melnus.
Melocineus.
Morellus.
Murretus.
Nigellus.
Oxydeauratus.
Oxypederotinus.
Perſus.
Praſinopurpura.
Praſinovultis.
Praſinum.
Profundus.
Pſeudoalythinus.
Pſeudoflavus.
Pſeudolactinus.
Rhodinus.
Roſetus.
Rubricus.
Sapphyrinus.
Saurus.
Scarlatum.
Siclinus.
Siricum.
Varius.
Verniculus.
Vermileus.
Viridis.
Xerampelinus.

XIV.

CORPUS, CORPORIS PARTES, HOMINUM,

Animalium, &c.

Acella.
Acroma.
Albarangi.
Amobſtis.
Anca.
Ancha.
Aqualium.
Arca.
Aſcella.
Axilla, &c.
Bola.
Bolida.
Botellus.
Branca.
Burbalia.
Calvaries.
Capillatura.
Capillati.

Capil-

XV.
DIGNITATES CIVILES, PALATINÆ, Militares, Honores, Officia, &c.

Dispen-

Dispensarius.
Dispensator.
Dispositiones.
Dissipatus.
Distein.
Domesticus.
Draconarius.
Dragumanus.
Drossatus.
Drungarius.
Ducæna.
Ducatrix.
Ducatus.
Ducenarius.
Ducianus.
Ducillus.
Ductor.
Dux.
Eleemosynarius.
Emir.
Eorla.
Epitendesion.
Epituykiacon.
Equester.
Equistrator.
Escaetor.
Escouetus.
Escuderius.
Eunuchus.
Examinator.
Exarchus.
Executores.
Exgravator.
Exprimario.
Falconarius.
Familiares.
Faro.
Ferthingmanni.
Forestarius.
Gardianus.
Gardingi.
Gastaldus.
Gavarretus.
Generales.
Glomerarii.
Gographius.
Gravaringus.
Grietmanni.
Gruarius.
Holfkyneg.
Hansgravius.
Hedinus.
Heregravius.
Heretochius.
Heteriarchæ.
Holdes.
Honor.
Honorati.
Hovetmanni.
Hypatus.
Imperator.
Inquisitor.
Inspectores.
Interrex.
Irenarcha.
Judex.
Juncta.
Junctarius.
Juniores.
Juridicus.
Justificator.
Justitia.
Justitiarius.
Lampadarii.
Landgravius.
Latrunculator.
Ledgravius.
Legatarius.
Legatus.
Legiferi.
Libellensis.
Limenarcha.
Locisservator.
Logistæ.
Logotheta.
Longaristis.
Luparius.
Magistri varii.
Magisteriani.
Magnerius.
Major.
Majorinus.
Mandator.
Mansionarius.
Marchiones.
Marearchus.
Marescalcus.
Marcgravius.
Marpahis.
Mavecharius.
Megadomesticus.
Megaducas.
Megaltriarcha.
Melloproximi.
Memoriales.
Mepe.
Mergreve.
Miles.
Miliarius.
Millenarius.
Minister.
Ministerialis.
Ministeria.
Miramomelinus.
Mittendarii.
Municeps.
Nobilissimus.
Notarius.
Numerarius.
Obsecundatores.
Officialis.
Officiolatus.
Officionarius.
Officium.
Ospatinus.
Ogetharius.
Oldemannus.
Optimates.
Optiones.
Ordinarius.
Ostiarius.
Paciarius.
Palansgravius.
Palatinus.
Papias.
Parachimomenus.
Patricius.
Perfectiales.
Pincerna.
Portireve.
Postcomes.
Potestas.
Præceptor.
Præco.
Præfectiani.
Præfectorius.
Præfectus.
Prænotarius.
Præpositus.
Præses.
Primani.
Primarchio.
Primas.
Primicerius.
Primiscrinius.
Primivirgius.
Primoperum.
Primus.
Princeps.
Prior.
Privatarius.
Privatiani.
Procer.
Proconsul.
Procurator.
Propositor.
Propræfecto.
Prorogatores.
Prosecutores.
Protector.
Protocapellanus.
Protojudex.
Protonobilissimus.
Protopatricius.
Protopincerna.
Protosecretarius.
Protoscriniarius.
Protospatharius.
Protostrator.
Protosymbolus.
Proximus.
Puericelluli.
Quingentenarii.
Quinquagenarii.
Rachimburgii.
Rationales.
Rator.
Rector.
Recuperator.
Referendarius.
Referendi.
Regendarius.
Regens.
Regulus.
Requisiti.
Sa.
Sagibarones.
Saiones.
Sapientes.
Satelles.
Satoicus.
Satrapa.
Scabini.
Scancio.
Scapoardus.
Scaramanni.
Scararii.
Scario.
Schirmannus.
Schultetus.
Scultais.
Scultetus.
Sebastus.
Secretarius.
Secundicerius.
Segregallus.
Senatores.
Senescallus.
Senior.
Septetus.
Serviens, &c.
Setnicus.
Sigibolth.
Silentiarius.
Singulares.
Spatharius.
Spatharocandidatus.
Spatharocubicularius.
Stabulator.
Stallarius.
Stator.
Staturarius.
Stolizaz.
Strategus.
Stratilates.
Strator.
Subadjuva.
Subconsul.
Subdominus.
Subregulus.
Subscribendarius.
Sultanus.
Summates.
Suprajunctarii.
Suprastans.
Susceptores.
Syndicus.
Syriarchæ.
Tabularii.
Talemanni.
Tata.
Taxeotæ.
Telonearius.
Thainus.
Thesaurarius.
Thesaurensis.
Thetsindus.
Thiuphadus.
Tractatores.
Tribuni.
Triscamerarius.
Tristatæ.
Tronarii.
Tumburgt.
Tunginus.
Tungravio.
Turcopularius.
Turmarcha.
Tutor.
Tyrannus.
Vacantes.
Vaivoda.
Vergobretus.
Vestararius.
Vesti.
Vestiaritæ.
Vestiarius.
Vestitor.
Vexillarius.
Vexilliferi.
Viarius.
Vicarius.
Vicecomes.
Viceconsul.
Vicedominus.
Vicejudex.
Viceprinceps.
Vigerius.
Villicus.
Vindices.
Virgatores.
Waldegrauius.
Wittescalchi.
Zavalmedina.
Zupanus.

XVI.
DIGNITATES ECCLESIASTICÆ ET MONASTICÆ,
Officia, Munia, &c.

ABBAS, &c.
Abbatissa.
Accensor.
Acolythus.
Aculus.
Adminiculator.
Advocatus Ecclesiæ.
Advocatus matricularis.
Ædilitas.
Æditus.
Altarista.
Altararius.
Annonaria Præpositura.
Antistita.
Antistitium.
Apocrisiarius.
Apostolicus.
Applumbarii.
Arcarius.
Archiacolythus.
Archiantistes.
Archicantor.
Archicapellanus.
Archicerarius.
Archiclavus.
Archicustos.
Archidiaconus.
Archidiaconus Ecclesiæ Rom.
Archidiaconus Cardinalis.
Archidiaconus mensæ.
Archielectus.
Archiepiscopus.
Archiepiscopus Palatii.
Archifrater.
Archilevita.
Archimandrita.
Archimandritissa.
Archimetropolitanus.
Archiœconomus.
Archipalatinus Præsul.
Archipater.
Archiphonista.
Archipolites.
Archipontifex.
Archipræsul.
Archipresbyter.
Archiprotopapatus.
Archisacerdos.
Archisacrista.
Archischolaris.
Archischolus.
Archiscrinius.
Archiscrutinarius.
Archisubdiaconus.
Architriclinus.
Assisii.
Bacularius.
Bajuli Abbatum, horarum, obituum, Conventuales, Capitularii.
Basilicanus.
Basilicarii.
Beneficium.
Berefellarii.
Bibliothecarius.
Cambucarius.
Camerarius.
Campanarius.
Canavaria.
Cancellarius.
Candelarii.
Canonicus.
Cantaria.
Cantuaria.
Cantores.
Capellani.
Capitiarius.
Capitulares.
Canonici.
Caput scholæ.
Cardinalis.
Catascopus.
Cathedrales.
Catholicus.
Cellararius.
Cellerarius.
Cereostarii.
Ceroferarii.
Chartophylax.
Chartularius.

XVII.
FESTA CHRISTIANORUM,
Gentilium, &c.

XVIII.
CHRONOGRAPHICA,
seu vocabula ad Geographiam & Topographiam spectantia.

Naza-

Nazareni.
Nivicollini.
Northintus.
Northius.
Odewini.
Optimates.
Orbis.
Orobiotæ.
Oſtmanni.
Odingi.
Paga.
Paganiſmus.
Pagus.
Palantia.
Parigium.
Pauperes de Lugduno.
Picardia.
Plagia.
Boheri.
Provincia.
Pullani.
Purgatorium.
Ripuarii.
Romania.
Runcalia.
Saraceni.
Saxa.
Scallingi.
Scoti.
Stadingi.
Stapulæ.
Stellinga.
Suriani.
Syri.
Tartarini.
Themata.
Theutisci.
Turcomannus.
Vargi.
Wesfeldingi.

XIX.
HÆRETICI, PAGANI, GENTILES.

Abſtinentes.
Acephali.
Adamiani.
Adecertitæ.
Aginnenſes.
Albanenſes.
Albigenſes.
Alhama.
Angelici.
Antidicomaritæ.
Apoſtatæ.
Apoſtoli.
Apoſtolici.
Apotactitæ.
Aquarii.
Arabici.
Arnaldiſtæ.
Aſcodrogitæ.
Auditores.
Bagnolenſes.
Barrini.
Baſiani.
Begardi.
Beguini.
Bema.
Boni homines.
Borboriani.
Bugari.
Bulgari, &c.
Campitæ.
Canini.
Carracenſes.
Cathari.
Cathariſtæ.
Cenones.
Circuitores.
Cœlicolæ.
Collucianiſtæ.
Comiſtæ.
Comminelli.
Concordenſes.
Conſolamentum.
Conſolati.
Coronati.
Corrupticolæ.
Credentes.
Crucifratres.
Cunitæ.
Deipaſſiani.
Deonarii.
Diſcernentes.
Dulciniſtæ.
Electi.
Encratici.
Encratitæ.
Enici.
Flagellatores.
Foris eſſe.
Frediani.
Geniſtæ.
Gens.
Gentiles.
Gnoſtici.
Hæretici.
Hæſitantes.
Henriciani.
Homuncionitæ.
Incredentes.
Leoniſtæ.
Libellatici.
Lollardi.
Macarii.
Magaritæ.
Mahum.
Manazei.
Maronitæ.
Martyriani.
Maſſiliani.
Macarii.
Melchitæ.
Milites.
Montaniſtæ.
Montenſes.
Monteſiani.
Ordibarii.
Pagani.
Pars.
Paſſagii.
Paſſalorinchitæ.
Patarea.
Paterini.
Patripaſſiani.
Piſſli.
Politici.
Populicani.
Proſelyti.
Pſalliani.
Quartadecimani.
Refugæ.
Renegatus.
Runcarii.
Rupitani.
Sabbatati.
Saccophori.
Saciani.
Schiſmatici.
Segardi.
Silcidenſes.
Sodales.
Tarabocci.
Taſcodrogitæ.
Textores.
Tornadiz.
Traduciani.
Treſſabitz.
Turcare.
Turlupini.
Valdenſes.

XX.
LIBRI, ECCLESIASTICI, PROFANI, Epiſtolæ, Eccleſiaſticæ, Civiles: Chartæ, Diplomata, &c.

LIBRORUM, Epiſtolarum, & Chartarum nomenclatura.

Abſolutoria.
Admonitoria.
Adventoria.
Anagnoſticum.
Angarialis.
Antiphonarium.
Apennis.
Apertæ literæ.
Apices.
Apocha.
Apodixa.
Apologeticum.
Apoſtolium.
Apparatus.
Auctoritas.
Auguſtea.
Baptiſterium.
Benedictionalis.
Bibliotheca.
Bulla.
Canonicæ litteræ.
Cantatorium.
Cantorium.
Cantulare.
Capibrevium.
Capitulare.
Capitulum.
Charta.
Chartula.
Chirographum.
Collectaneum.
Collectarium.
Collectionis Epiſtola.
Combinæ.
Comes.
Comicus.
Commemoratorium.
Commendatitiæ Epiſtolæ.
Commonitorium.
Communicatoriæ Litteræ.
Computus.
Conculcatoria Epiſtola.
Confeſſoriæ Litteræ.
Conjectorium Danielis.
Conſervatoria.
Conſuetudinarius.
Corpus Juris.
Curſinarius.
Decreta.
Decretum.
Defetarii.
Delegatoria.
Deprecatoria.
Deſuſceptum.
Diaconicæ Epiſtolæ.
Dialapis.
Dimiſſoriæ.
Diptycha.
Docrum.
Documenta.
Dombec.
Domeſdei.
Doxologia.
Draco.
Duploma.
Ecbolum.
Eccleſiaſticæ Litteræ.
Edictum.
Efora.
Eleemoſynaria Charta.
Elucidarium.
Emancipatoriæ Litteræ.
Encautaria.
Entelma.
Entolin.
Epanagnoſticon.
Epiſtolæ.
Epiſtolarium.
Epiſtolium.
Evangeliarium.
Evectio.
Evidentiæ.
Evindicatorium.
Eulogium.
Evocatoriæ.
Expomonogeron.
Expoſitum.
Expeditoriæ Litteræ.
Extravagantes.
Factum.
Farcitæ Epiſtolæ.
Feriales Libri.
Formales Epiſtolæ.
Formatæ.
Geronticon.
Geſta.
Gradile.
Hæreditaria.
Homiliarius.
Horarius.
Hormeſta.
Hymnarius.
Indentura.
Indiculus.
Infortiatum.
Laureatæ.
Lectionarius.
Legatariæ.
Legenda.
Liber.
Litteræ.
Lucidarius.
Majeſtas.
Manuale.
Manualis.
Mariale.
Martilogium.
Martyrologium.
Matricula.
Memoratorium.
Metropolitanæ Epiſtolæ.
Micrologus.
Miſſale.
Mitrale.
Mixtum.
Mundiburdum.
Munimina.
Nocturnales.
Notio.
Notitia.
Notoria.
Novellæ.
Oeconomicæ.
Officialis.
Orationes.
Ordinale.
Ordinarius.
Ordo.
Ormeſta.
Pacificæ.
Pandectes.
Parenſales, &c.
Paniclæ, &c.
Paſchales Epiſtolæ.
Paſſionarius.
Pœnitentiale.
Politogum.
Polyptychum.
Præceptoriæ Litteræ.
Præceptum.
Pragmaticum.
Precaria.
Programma.
Proſecutoria.
Proverbiator.
Recapitulatoriæ Litteræ.
Redemptionale.
Reſutatorii Libelli.
Regeſtum.
Regula.
Relatoriæ.
Relatorium.
Relatum.
Rogatoriæ.
Romancium.
Sacerdotales Litteræ.
Sacra.
Sacramentales Litteræ.
Sacramentarium.
Salutatoriæ Epiſtolæ.
Sanctoralia.

XXI.

LITURGICA,

seu, quæ Sacramenta & Ecclesiastica Officia spectant.

XXII.
LUDI, LUDICRA,
& quæ ejusmodi ſpectant.

Acamraſſa.
Alphinus.
Arena.
Arenarii.
Aventura.
Azarum.
Ballare, Ballatio, Ballimathia, Balliſteum, &c.
Banſatrices.
Barbatoria.
Barrizare.
Baſia juvenum.
Berlengum.
Bohordicum.
Buhors.
Burdare.
Burſare.
Candida.
Cantores.
Cembellum.
Charolare.
Cheolare.
Cibæ.
Circiſſarii.
Circulator.
Colores.
Contificium.
Coraula.
Corcula.
Cordex.
Curſus equorum.
Danſare.
Decius.
Deductio.
Deteſſerare.
Domneare.
Ephalmatores.
Epiſcopus puerorum.
Equeſter.
Factionarii.
Fortunium.
Funambuli.
Fuſcanus.
Gioſtra.
Giraculum.
Haſtiludium.
Inciti.
Interludium.
Intermetium.
Jociſta.
Joculari.
Jocus partitus.
Jotici.
Juglatores.
Juſta.
Juſtitia.
Lepuſcula.
Ludimentum.
Ludicra.
Ludus.
Luſorium.
Manducus.
Mappa.
Matare.
Mimilogus.
Minator.
Miniſtelli.
Oriſcopalarius.
Pancratiarius.
Parapailium.
Petauriſtarii.
Pictomacharii.
Pirgus.
Polotellus.
Popularitas.
Quintana.
Sago jactari.
Samardacus.
Satyrici.
Scaci.
Scæneca.
Stadiodromotus.
Stipadium.
Tabula.
Tabula rotunda.
Tabulatum.
Taxelli.
Theatroquinegiũ.
Tornatrices.
Torneamentum.
Torneta.
Trepidare.
Tricolus.
Trochus.
Trotingi.
Tyrocinium.
Velarium.
Ulterpes.

XXIII.
MAGICA,
ſeu vocabula ad Magiam, Sortes, Auguria, Superſtitiones, & ejusmodi ſpectantia.

MAGICA.

Alyrumnæ.
Ancliones.
Aranſcarti.
Arriva.
Artificium.
Aucones.
Aura levatitia.
Azardum.
Bivius.
Brevia.
Broxæ.
Cantatores.
Cantellator.
Canterma.
Caragus.
Caranda.
Carmen.
Cataboliti.
Cauculatores.
Chaldæi.
Chriſma.
Cindator.
Cochlea.
Contraratio.
Conſtellatio.
Cornu.
Defigere.
Devotare.
Divinus.
Diviſio.
Energima.
Energumeni.
Facula.
Feulleri.
Frequentidici.
Fulguratores.
Geneſis.
Geniculum.
Geniſcus.
Genitiali.
Getia.
Gignadius.
Herba.
Horarius.
Imaginarius.
Incantare.
Initiare.
Lac.
Libri nigri.
Ligaturæ.
Literæ.
Luna.
Machina.
Magicatus.
Maleficus.
Malitas.
Maſca.
Mathematici.
Matheſis.
Mechanicus.
Medicamenta.
Naſcentia.
Negromantia.
Nocturnum.
Obligatores.
Paredrus.
Planetarii.
Præcantare.
Prophetæ.
Pulvis.
Somniarius.
Somniator.
Sortes.
Sortiariæ.
Specularii.
Stigmata.
Stria.
Striga.
Strioportas.
Talamaſca.
Tegularia.
Tempeſtarii.
Vanitas.
Vegius.
Umbræ.
Vultivoli.

SUPERSTITIONES PAGANICÆ.

Abracadabra.
Arbores.
Arietem levare.
Arturum expectare.
Bruma.
Cantatores.
Cervula.
Chorizantes.
Dadiſa.
Didemarii.
Dies tinearum.
Fanatici.
Faſtidiatio.
Feriæ.
Fornax.
Fuſtis.
Hoſtiæ, &c.
Idolium.
Idololatra.
Immolatitiæ eſcæ.
Kalendæ.
Maialis.
Malleus.
Nedfri.
Nimida.
Nodfyr.
Paganiæ.
Parentalia.
Pedes lanei.
Petra.
Phylacterium.
Remedium.
Sacrivus.
Saxorũ veneratio.
Simulachrum.
Soſtiteum.
Spurcalia.
Strava.
Sulci.
Superventa.
Tauroboliare.
Tectum.
Teda.
Vetula.
Vinceluna.
Urſus.

AUGURIA.

Conſernova.
Confert.
Confervetus.
Conjectorium.
Conoppi.
Emponemb.
Fernova.
Fert.
Harenam.
Phyſiculatus.
Portendiculum.
Prænoſticus.
Reſpector.
Scaſſarnova.
Scaſſarvetus.
Scimaſſarnova.
Superauguriare.
Viaram.

DÆMONES, SPECTRA, DII GENTILIUM.

Contrarius.
Dæmon &c.
Diana.
Diclug.
Dracus.
Duſii.
Ermulus.
Fadus.
Fauni.
Folli dæmones.
Formidamina.
Frea.
Genius.
Genempiros.
Gerulfus.
Gobolinus.
Grant.
Heliogabalus.
Heraclea.
Jucubi.
Incurſus.
Inimicus.
Iniquus.
Irminſul.
Krodo.
Lamia.
Larvæ.
Majeſtas.
Malignus.
Malus.
Miratores.
Neptunus.
Obleſius.
Occurſus.
Othan.
Pervalatus.
Phantaſia.
Piloti.
Thur.
Tribulantes.
Wodan.
Zabolus.

XXIV.
MEDICA, MULOMEDICA, CHIRURGICA.
Morbi, Ægritudiues, & cætera, quæ ad rem medicam ſpectant.

Ablucinatio.
Abominatio.
Accenſiuncula.
Acceſſio.
Accubatus.
Achavum.
Acidonicus.
Acrimonium.
Acroïſia.
Acuta.
Admanſiones.
Ægrimonia.
Agaulizare.
Agonizare.
Albulæ.
Alembicum.
Algalia.
Alienatus morbus.
Allopitium.
Alteritas.
Anatas.
Anilia.
Antidotum.
Antimonium.

Apostatizare. Appotiare. Aragaicus. Arcetica. Ardentes. Arnaldia. Arpeta. Arsura. Astrosus. Adtractus. Avortare. Aurisia. Auticax. Barbaricum. Baruli. Bossa. Bova. Bullare. Cadivus. Caducarii. Cancerare. Cancrarium. Captizans pulsus. Caputpurgium. Carpia, Carpita. Catalepticus. Cataplasma. Catapotium. Cathinia. Cauda. Causa. Causarii. Cedria. Cerotarium. Cerugia. Chronica infirmitas. Ciatica. Cinoxa. Cingulus. Cisurgium. Claperfedra. Clinici. Clocire. Cloppus. Coculæ. Coleres. Condolomatus. Conductio.

Confectio. Consuetudo. Contagium. Contractus. Contritus. Coppa. Coralis. Coriago. Corporatura. Cossi. Covenum. Crepatiæ. Creticare. Cruditare. Cucurbita. Cusa. Culbare. Cyclus. Decoctio. Dementare. Dementire. Dentaria. Dentiducum. Derbiosus. Diaprasium. Digma. Dimissio. Discracis. Diversiones. Divinatio. Dolg. Diurinare. Electuarium. Eligma. Embrocare. Encolpismus. Ensignè. Epilepticus. Erudire. Exmellare. Exsurdare. Extorquere. Farsa. Febreticus. Febrire. Fellicula. Ferita. Fersa. Feruvra.

Ficta. Fictus. Ficus. Fistula. Fitora. Flava. Flebilis. Fluma. Focositas. Formicans. Fractura. Freneticus. Frenniculi. Frigdor. Friggedo. Frigitudo. Frigor, frigoretici, &c. Frigulicus. Furma. Furundum. Galla. Gamba. Gargarizare. Garimatium. Garpæ. Garsa. Gibborosus. Girapigra. Glama. Glomo. Gossum. Gradus. Gusta. Gutteria. Hercalæ. Hernia. Hettematicus. Jarsa. Ignis. Imbromidare. Imbrumari. Imperare. Impotentes. Impotionare. Inæqualitas. Incancrire. Incensio. Incorporatio.

Ind[illegible]olitus. Inf[illegible]itatus. Infusio. Inguillatus. Inquinatizare. Insanus. Invaletudinarius. Julep. Laboriosus. Laureola. Laureolum. Lunaticus. Magdalium. Malagma. Malandria. Malatus. Malaxare. Malpitio. Maniaticus. Marmor. Martellinus. Mascla. Mater. Medica. Medicinaculum. Menceps. Migma. Migranea. Milinæ. Minuere. Miselli. Molestia. Morbere. Morbificatus. Morbus, &c. Mugæ. Muliebria. Muta. Neutrotus. Obsetrix. Osculatio. Paranicum. Panis. Panucula. Papula. Paregorizare. Patagine. Peiana. Plebotomum.

Physica. Pinna. Ponderosus. Ponticus. Potio. Potionare. Potirium. Potitium. Præsentaneus. Princeps. Pusanarium. Pullare. Pus. Puscula. Putrilago. Quartanarius. Quartanicus. Ramosus. Recorporare. Recuperare. Regimentum. Remediare. Reumaticus. Roborosus. Rupti. Santhacus. Sanguiminuere. Sanguinare. Scabea. Scaria. Scatus. Scia. Scortilacus. Secundinæ. Sedimen. Senecia. Senevica. Serrinus pulsus. Silera. Similaria. Skerda. Smegma. Soda. Sodellæ. Somnus venereus. Spallaciæ. Spanditatio. Spavenus. Spicella.

Spinella. Spunha. Stranquillo. Stranguiria. Stringina. Strutus. Sturolæ. Subglutio. Sublardatus. Sublestia. Submeies. Suffugium. Superfusi. Superposita. Suppositorium. Suppressum. Suspirium. Syncopare. Syrupus. Tædium. Taxta. Teithi. Telum. Tentipellium. Tinea. Toginatio. Tormentum. Tornutio. Tortitudo. Transportanei. Trencatæ. Typus. Tyriaca. Tyzana. Varietas. Variola. Ventosa. Ventriculosi. Vertibella. Veterana. Vivolæ. Uniones. Vulnerarius. Vultiva. Zarda. Zona.

XXV.

MENSURÆ ARIDORUM, LIQUIDORUM, Pannorum : Pondera.

Acetabulum. Æphi. Ama, Amula. Ambra. Amona. Ansul. Appendium. Arpata. Arsinum. Assinus. Batus. Bichetus. Boistellus. Brachium. Bria. Bussellus. Bustellus. Cabus.

Caficium. Campana. Canna. Cantarium. Cantellum. Caplusus. Capisa. Caita. Carterencha. Chartarasa. Carto. Celdra. Centena. Charrus. Chema. Chirat. Chist. Chiltring.

Chulleus. Cochlear. Cochlearium. Coctanum. Coddus. Coket. Concha. Condium. Corbis. Coretus. Corus. Coscinus. Coterotum. Criblus. Cubitus. Cubulus. Cupa. Cuvitze.

Dacra. Doretus. Duclis. Duodena. Duplarium. Eschantillare. Eskepa. Exagella. Exagium. Fertella. Fieta. Fiffuls. Firtala. Formella. Gagga. Galo. Gata. Gomor.

Grossus. Hemina. Hemisecla. Hemmethe. Hodus. Hydria. Junctum. Justa. Lagena. Lancea. Lasta. Laurna. Leals. Lepa. Libra. Librarium. Lotum. Lunda.

Maltra. Manata. Manca. Mancusa. Marca. Mellerola. Mencaldus. Mensura. Metearia. Mina. Minellus. Mitta. Modius. Mornantesius. Mudinus. Novena. Nudus. Paleta.

Peda.

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
Poçalis.
Pociolus.
Poichia.
Polkinus.
Pollex.
Pondo.
Pondus.
[illegible]
Pugnexderta.
Quarta.
Quartallus.
Quartarius.
Quartarola.
Quartaronum.
Quartonchia.
Quintale.
Quintarius.
Rabo.
Rachen.
Ramich.
Raseria.
Rasus.
Rota.
Rotulus.
Saccus.
Salarius.
Satum.
Scala.
Scapha.
Scapilas.
Scapula.
Scatta.
Sceffilum.
Sceppa.
Scriptulus.
Sellus.
Sericum.
Sester.
Sextarium.
Sicla.
Siclo.
Smelo.
Someta.
Stallo.
Stara.
Strick.
Talentum.
Teisia.
Tensa.
Tetrassarius.
Tolffminyng.
Trona.
Trzne.
Tublium.
Turnini.
Vannus.
Ulna.
Urna.
Waga.
Waya.

XXVI.
METALLA, RES METALLARIA.

ABsitanum.
Alba.
Alquitranum.
Anchorarii lapides.
Ardesia.
Argentum Regis, finum.
Arpaga.
Arsura.
Assaltum.
Aurum.
Azarum.
Balluca.
Bamber.
Battutilis.
Cararia.
Carbones fossiles, terrestres, &c.
Carraria.
Chimia.
Cidima.
Cinerastium argentum.
Crustalia.
Cuprum.
Cyprinum.
Enchori, &c.
Flatura.
Flavor.
Gistum.
Glusia.
Hullæ.
Litium.
Loys.
Macina.
Metallum.
Mina.
Minera.
Olea.
Ora.
Plata.
Rame.
Regelatum.
Scaliæ.
Smaragdina.
Specular.
Stagnum.
Stainum.
Talentum.
Tufus.
Turba.
Uzifur.

LAPILLI, Gemmæ.

Abadir.
Alabandine.
Amatixus.
Arpaga.
Balascus.
Beloculus.
Berillus.
Camaëhus.
Diamantes.
Gimel.
Margella.
Mazer.
Orphanus.
Perlæ.
Pernæ.
Rubinus.
Topazio.
Turkesius.

XXVII.
RES MILITARIS,
seu vocabula ad eam pertinentia.

MILITES. Factiones, &c.

ADcrescentes.
Almugavari.
Apocaligus.
Arbalistæ.
Arcarii.
Arcerii.
Archerarii.
Archerii.
Arcistæ.
Armati.
Armicolæ.
Arquites.
Auxilia.
Balearii.
Balistarii.
Bidaldi.
Blavotini.
Brabantiones.
Brigantii.
Buccellarii.
Campiator.
Caputiati.
Castrenses.
Cohortalis.
Comitivæ.
Compagniæ.
Coterelli.
Crenkinarii.
Crupellarii.
Cultellarii.
Cursiarii.
Cursores.
Dardiarii.
Discooperatores.
Ecclesiani.
Evocati.
Excubitores.
Falcatores.
Fandalutes.
Ferentes.
Feritores.
Fœderati.
Galearii.
Galleti.
Garciones.
Gibellini.
Gualdana.
Harpigeri.
Heydeoti.
Hobellarii.
Jacobi.
Jaculator.
Imaginiferi.
Imprisii.
Intakers.
Juniores.
Knapones.
Latrunculi.
Loricæ.
Maisnada.
Maisnadarii.
Merentes.
Militares.
Munifices.
Muniones.
Numeri.
Ordinarii.
Palatini.
Palearii.
Pastorelli.
Pavisarii.
Pedones.
Pleromi.
Prætenturæ.
Præventores.
Princeps.
Principium.
Promoti.
Protectores.
Pseudocomitatenses.
Pugillones.
Ribaldi.
Riparienses.
Ritteri.
Ruptarii.
Scamares.
Scholares.
Scribones.
Scutarii.
Scutati.
Scutiferi.
Soldurii.
Solidarii.
Stationarii.
Triaverdini.
Tritæ.
Turbiculi.
Turcopuli.
Turmarii.
Tyrones.
Valve.
Vargi.
Vexillationes.
Zaffones.

ARMA.

Acciatus.
Aguzo.
Alarica.
Albalista.
Alborium.
Anelacius.
Angones.
Arcobalista.
Arcus de aubur, &c.
Ategar.
Balea.
Balearis, &c.
Balista.
Basillardus.
Bebra.
Bicellus.
Bisacuta.
Bord.
Borda.
Brochia.
Caliburne.
Canipulus.
Cateia.
Classendis.
Clunabulum.
Cluniculum.
Colum.
Crochum.
Cucurma.
Cultellus.
Curtana.
Dagger.
Dardus.
Dextralis.
Durissimus.
Falcastrum.
Faliscus.
Falsarius.
Falso.
Fixorius.
Fornix.
Francisca.
Froberga.
Garrotus.
Gaveloces.
Gessum.
Gisarma.
Glavea.
Godendac.
Hasta.
Helmus.
Lancea.
Lunchus.
Malleus.
Mataras.
Maxuca.
Misericordia.
Muschetta.
Nux.
Pampa.
Phalarica.
Pilatus.
Pulzones.
Quadrelli.
Runco.
Rutellus.
Sacabuta.
Sareza.
Saxa.
Scirtum.
Scogilum.
Scoptrum.
Scorpio.
Scrama.
Secures Danicæ.
Semispathium.
Sexaudrus.
Sicca.
Skrep.
Snyrtit.
Sparro.
Sparth.
Spatha.
Splendona.
Spontones.
Subula.
Telum.
Tenaculum.
Teutona.
Tygris.
Trialemellum.
Vanga.
Vasa.
Verones.
Veru.
Zalda.
Zybinnus.

ARMATURÆ. Vestes militares.

AClergum.
Aketon.
Angia.
Arma.
Bacinetum.
Bainberga.
Barbuta.
Branea.
Buccula.
Camisia.
Capellum.
Capellus.
Capitium.
Carcaissum.
Cataphracta.
Cervellerium.
Chirothecæ.
Cinctorium.
Clamucium.
Clibanus.
Clypeocentrus.
Clypeus.

Corati-

MACHINÆ bellicæ.

PROPUGNACULA. Munimenta.

VEXILLA.

CÆTERA, ad rem militarem spectantia.

XXVIII.
MINISTERIA SACRA,
Vasa : Ornamenta Ecclesiastica.

Filate-

- Filaterium.
- Fibula.
- Fimbriæ.
- Flabellum.
- Flamina.
- Florentia.
- Fons
- Forcipes.
- Freda.
- Frontale.
- Frontellum.
- Fumigatorium.
- Fuscina.
- Gabata.
- Gamula.
- Gestatorium.
- Hercia.
- Hichinarius.
- Hyssopus.
- Jesse.
- Incensum.
- Incensorium.
- Infertorium.
- Jugulum.
- Laterna.
- Laudanæ.
- Lectica.
- Lectoriale.
- Lectorium.
- Lectricium.
- Lectrinum.
- Lectrum.
- Lectus.
- Legatorium.
- Legile.
- Legivum.
- Lichinus.
- Lipsana.
- Loculus.
- Lucerna.
- Lucernarium.
- Luitrinum.
- Luter.
- Majestas.
- Malum.
- Manna.
- Manuale.
- Mariola.
- Masorica.
- Mausolæum.
- Metreta.
- Ministerium.
- Monstrantia.
- Musa.
- Navicella.
- Navicula.
- Oblatorium.
- Offertorium.
- Ostiolum.
- Ostrea.
- Palergium.
- Palla.
- Pancalia.
- Patena.
- Patrocinium.
- Pavo.
- Pecten.
- Peristerium.
- Pharus.
- Phiala.
- Phylacterium.
- Pignus.
- Polycandilum.
- Pomum.
- Postabula.
- Postaltare.
- Psilia.
- Pugillares.
- Purificatorium.
- Pyxis.
- Regnum.
- Regulares.
- Repa.
- Repida.
- Saccus.
- Salarium.
- Scutum.
- Scypho.
- Scyphus.
- Sium.
- Sparsorium.
- Spinetrum.
- Stantarium.
- Statuarium.
- Substratorium.
- Sumptorium.
- Supracelum.
- Surtaria.
- Tabula.
- Tau.
- Tetravelum.
- Theca.
- Thymiamaterium
- Thoracida.
- Thuribulum.
- Thuricremium.
- Truncus.
- Turris.
- Tutelli.
- Velothyrum.
- Ventaculum.
- Ventilabrum.
- Veronica.
- Vestis.
- Urceolus.
- Vultus.

XXIX.
MONASTICA,
seu vocabula, ad rem Monasticam spectantia, Ordines Monasticos, Militares, &c.

- Acephali.
- Accœmetæ.
- Anachoretæ.
- Ancillæ Dei.
- Ascetæ.
- Ascetriæ.
- Asinorum Ordo.
- Beghardi.
- Beguini & Beguinæ.
- Bethleemitæ.
- Bichini.
- Bigrinæ.
- Birrati.
- Bizochi.
- Boni homines.
- Calogeri.
- Capitulum.
- Cartusienses.
- Castimoniales.
- Catenati.
- Cellani.
- Cellulanus.
- Christiani de cinctura.
- Cionitæ.
- Circelliones.
- Circumcelliones.
- Clausarius.
- Claustrales.
- Claustrenses.
- Clerici.
- Cocti.
- Cœlicolæ.
- Cœnobita.
- Cœnobium.
- Colidei.
- Collatio.
- Commissi.
- Concellita.
- Condonati.
- Confessæ.
- Confessores.
- Consuetudo.
- Continentes.
- Conventuales.
- Conversæ.
- Conversare.
- Conversi.
- Cophti.
- Cruciferi.
- Cursitores.
- Dati.
- Deicolæ.
- Deodicatæ.
- Deodicati.
- Deonandi.
- Devotæ.
- Disputatio.
- Donati.
- Draculum.
- Emancipatio.
- Eremitæ.
- Excusati.
- Exercitatores.
- Exocionitæ.
- Familiares.
- Filiæ.
- Filiatio.
- Firmitas.
- Frater.
- Fraterculi.
- Fraternitas.
- Fratricelli.
- Hebdomadarius.
- Humiliati.
- Jacobitæ.
- Idiotæ.
- Ignosce.
- Inclinatio.
- Inclusi.
- Infantes.
- Innubæ.
- Lazari.
- Leanes.
- Licentia.
- Loricati.
- Mandritæ.
- Mastigia.
- Matriculariæ.
- Matta.
- Meridiana.
- Metanœa.
- Minores.
- Misericordia.
- Monachus.
- Monialis.
- Monos.
- Morronensis Ordo.
- Munditiæ.
- Negligentia.
- Neophyti.
- Nodus.
- Nomen.
- Nonnus, &c.
- Norma.
- Novitium.
- Novitii.
- Nutritiæ.
- Nutriti.
- Obedientia.
- Oblati.
- Officiatus.
- Ordo.
- Pactum.
- Palmata.
- Pauperes Christi.
- Peregrinatio.
- Petegolæ.
- Petitio.
- Philosophia.
- Pictantia.
- Pies.
- Pœnitentes.
- Prædicatores.
- Professio.
- Promissio.
- Proprietarii.
- Pseudofratres.
- Pulsare.
- Pyrocare.
- Quarentena.
- Recordari.
- Redditus.
- Regula.
- Relevatio.
- Religio.
- Renuitæ.
- Sacci.
- Sanctimoniales.
- Sarabaitæ.
- Scala.
- Scema.
- Scholares.
- Scriptores.
- Sempectæ.
- Septimanarius.
- Servi, &c.
- Solatium.
- Sorores.
- Sororitas.
- Spatharii.
- Sporta.
- Stabilitas.
- Stallum.
- Status.
- Stauria.
- Stella.
- Stragulati.
- Superlicentia.
- Supplicare.
- Suscepti.
- Synoditæ.
- Tanacetum.
- Templarii.
- Templum.
- Terminarii.
- Velum.
- Veniæ.
- Vita, &c.

XXX.
MONETÆ, RES MONETARIA.

- Abatare.
- Adrodere.
- Adulter.
- Ænigma.
- Æsculator.
- Ambrosini.
- Ardaricanus.
- Arnaldensis.
- Arnulfinus.
- Asperi.
- Asprio.
- Assarium.
- Assis.
- Augustalis.
- Augustarius.
- Aurizum.
- Balishus.
- Barbarini.
- Billio.
- Binio.
- Birmandus.
- Blancus.
- Bordhalpeny.
- Bossanaya.
- Brabantini.
- Bruna.
- Burgensis.
- Byzantius.
- Camera.
- Cartanensis.
- Casinina moneta.
- Cathedra.
- Caucii.
- Cema.
- Centenionalis nummus.
- Chapotenses.
- Chatus.
- Clocerium.
- Cocodenes.
- Collisum.
- Conflare, &c.
- Constantinus.
- Conus.
- Copkinus.
- Corona.
- Coronatus.
- Crematium.
- Cristaticum.
- Croccardus.
- Cudis.
- Cuneus.
- Curti.
- Dativus.
- Dealbare.
- Dealbatio.
- Decargyrum.
- Denariata.
- Denarismus.
- Denarius.
- Denata.
- Derenus.
- Dimidius.
- Ducatus.
- Duplex.
- Efforciatus.
- Egidienses.
- Esterlingus.
- Exmerare.
- Falsaria.
- Ferlingus.
- Ferto.

XXXI.

MORES,

ſeu vocabula, quæ mores hominum ſpectant.

XXXII.

MULCTÆ JUDICIARIÆ,

Monaſticæ.

XXXIII.

MUSICA,

Muſica Inſtrumenta, Cantus Eccleſiaſticus, &c.

Can-

Cantilena Rollandi.
Cantilenosus.
Cantores.
Cantorium.
Cantus Ecclesiasticus.
Capitula.
Clavis.
Cornare.
Cornicare.
Decentum.
Discantus.
Docticanus.
Dulciana.
Evigilans stultum.
Fabarius.
Fausetus.
Firmare.
Fiscla.
Fisicolus.
Frigdora.
Imponere.
Infantes.
Jubilæus.
Leudus.
Melificare.
Melodia.
Melodima.
Melodus.
Modulizare.
Modus.
Notæ.
Odarium.
Offertorium.
Paraphonistæ.
Paritanus.
Pneuma.
Sincinnium.
Superacutæ.
Tractim.
Tractus.
Tricinium.
Vocalis.
Usus.

MUSICA Instrumenta.

Acetabulum.
Ærenervum.
Batallum.
Batillus.
Baudosa.
Burda.
Calamella.
Calamizare.
Cascaviellus.
Ceromella.
Chrotta.
Citola.
Clangorium.
Clarasius.
Clario.
Classicum.
Claxendix.
Cloca.
Cornu.
Corrigiuncula.
Cymbalum.
Filosa.
Flauta.
Harpa.
Laudis.
Magadium.
Monachordum.
Musa.
Muta.
Nablizare.
Nacara.
Organum.
Pandurizare.
Pifferus.
Plectrum.
Psalterium.
Pulsare.
Rigabellum.
Rocta.
Sambuca.
Signum.
Skella.
Stiva.
Symphonia.
Tinniolum.
Tintinnabulum.
Tintinnum.
Tonabulum.
Turturi.
Tympanum.
Tympanistria.
Vitula.
Vociductus.

XXXIV.
RES NAVALIS, NAVICULARIA.

NAVIUM nomina.

Accepta.
Agrarienses.
Alegium.
Anchiromachus.
Argis.
Ascus.
Baccha.
Baccus.
Bacula.
Balingaria.
Barbota.
Barca.
Barcella.
Barcussus.
Barga.
Baselus.
Bastassiza.
Batalaria.
Batsueius.
Batus, Batellus, &c.
Bieres.
Brigentinus.
Brinum.
Buscarla.
Bussa.
Buza.
Calaria.
Campulus.
Carabus.
Catolus.
Carraca.
Carrica.
Caudica.
Caupulus.
Celones.
Ceola.
Chelandium.
Chervigium.
Chimæra.
Classis.
Cogo, &c.
Colimpha.
Concha.
Corbita.
Corimbata.
Corserius.
Cumba.
Curculiæ.
Currabius.
Cursoriæ.
Curucha.
Dromones.
Durcones.
Emptica.
Escauda.
Falcatoria.
Fercosta.
Flota.
Floze.
Galea.
Galerà.
Galladellus.
Gandeia.
Ganzara.
Gatus.
Gata, &c.
Germundus.
Golafri.
Gondola.
Grippa.
Hulka.
Jarrecta.
Jassefatum.
Istega.
Judiciariæ.
Latena.
Legia.
Levamentum.
Lignum.
Luseriæ.
Madius.
Maranus.
Musculus.
Naca.
Palmizare.
Palmula.
Pantonium.
Paro.
Placta.
Pontones.
Potomium.
Rada.
Sagena.
Sagitta.
Schippa.
Sichia.
Sithia.
Spinachium.
Stellaria.
Targia.
Tarida.
Trabariæ.
Vas.
Ulcus.

CÆTERA ad rem navalem pertinentia.

Adlittare.
Adripare.
Æquorare.
Agiama.
Albagia.
Ancrima.
Aplutrum.
Arbor.
Armacalci.
Avironatus.
Bidens.
Blanpum.
Calafatare.
Calatores.
Calca.
Camelus.
Caplum.
Capsa.
Casterium.
Castra.
Cataplus.
Catasiarares.
Cantel.
Ciurmia.
Classicè.
Classici.
Classitarius.
Cloës.
Collus.
Columbarium.
Columna.
Comes.
Comites.
Cucurba.
Dalum.
Ebba.
Effretare.
Ejectus.
Embola.
Embulum.
Eschipare.
Evectio.
Exarcia.
Extretare.
Expalmentum.
Facere.
Flotzon.
Frenellatus.
Incamatatus.
Lastagium.
Ledo.
Ligatura.
Malina.
Marinarius.
Marinellus.
Naucherius.
Naviclerus.
Navigerium.
Naupego.
Naupicus.
Nautella.
Nautici.
Nautileni.
Paradisus.
Pramekarle.
Primna.
Prodenses.
Proderius.
Pusticæ.
Remitores.
Sarcia.
Sarco.
Scala.
Scroter.
Serraculum.
Sigla.
Stolus.
Supersalientes.
Supervannum.
Suprapons.
Tezzarolus.
Towagium.
Vogueni.

XXXV.
PISCES, PISCATURA,

PISCIUM nomina.

Alec.
Anchora.
Anchorago.
Anguillaris.
Angula.
Asco.
Aspratiles pisces.
Balæna.
Breisna.
Bresinia.
Brugina.
Cabos.
Catus.
Colacus.
Craspiscis.
Crassantus.
Dentrix.
Esox.
Flota.
Gabbarus.
Gambarus.
Gardio.
Glassanus.
Guaid.
Help.
Khanones.
Lucius.
Maquerellus.
Mulnellus.
Padelenga.
Piscis.
Plada.
Platesia.
Plays.
Rotlin.
Selures.
Sicca.
Simones.
Spinaticus.
Spiringus.
Struthio.
Sturgio.
Thokei.
Tinca.
Tritula.
Trocta.
Usones.

CÆTERA ad Pisces & Piscaturam pertinentia.

Abardilla.
Amis.
Angistrum.
Aranea.
Arolus.
Assegia.
Assesia.
Batuda.
Bocharius.
Capsum.
Captura.
Cippus.
Dispiscare.
Dursus.
Everclum.
Expegatorium.
Fissina.
Fodita.
Fessina.
Foventatio.
Fria.
Fuscina.
Graspecia.
Golacia.
Ingenium.
Juncatica.
Kidellus.
Lorta.
Pan-

XXXVI.
POENÆ, SUPPLICIA, TORMENTA,
& quæ ad ejusmodi spectant.

XXXVII.
PURGATIONES CANONICÆ ET VULGARES,
Sacramenta, &c.

XXXVIII.
STATUS ET CONDITIONES HOMINUM.

Colla-

Collaterii.
Collatores.
Colliberti.
Coloni.
Color.
Colverkerli.
Commanentes.
Commendati.
Commerciones.
Compagus.
Comparietici.
Compatrianus.
Competentes.
Conciliales.
Conditionales.
Conditionarii.
Confeſſores.
Conſortes.
Conſuetudinarii.
Conterati.
Contribules.
Convicaneus.
Copitenants.
Corporati.
Corregionalis.
Coſcez.
Cotarius.
Coterelli.
Criniti.
Curiales.
Dagſcalci.
Dagewardi.
Daltiui.
Datitii.
Debilis.
Decennarii.
Dedititii.
Drengh.
Drudes.
Dula.
Durus.
Eaſtintus.
Eccleſiaſtici.
Embolani.
Emphyteuticarii.
Eſingæ.
Ewoeck.
Exarichus.
Excuſati.
Exdomarii.
Extaliati.
Exteſtinus.
Expeditionales.
Extrarius.
Exulatitius.
Familia.
Familiares.
Famuli.
Faramanni.
Fatitii.
Fideles.
Fiſcalini.
Focaria.
Folgarii.
Forecenſiti.
Forenſes.
Forinſeci.
Foriſhabitans.
Francherius.
Franchilanus.
Franci.
Frilazin.
Frilingi.
Frithmannus.
Fugaces.
Fulfrea.
Fundarius.
Ganerbii.
Gaſindii.
Gavelman.
Geburus.
Geneath.
Gilbogus.
Haiſtaldi.
Herimanna.
Hidalgi.
Hindeni.
Hiremanni.
Homo.
Homologi.
Hoſtmannus.
Hunones.
Hurſcarla.
Jammundling.
Infantiones.
Ingenui.
Intranei.
Jobagiones.
Juniores.
Juremanentes.
Juvenis.
Karolingi.
Kmethones.
Knave.
Lancetus.
Landegadman.
Landmannus.
Landridder.
Laſſi.
Lazzi.
Levantes.
Leudes.
Libellarii.
Liberi.
Liberalis.
Ligius.
Litus.
Maalman.
Majores natu.
Mancipialis.
Mancipiolum.
Manentes.
Manſionarii.
Meliores.
Minores.
Miſerabiles.
Mundman.
Natale.
Natio.
Nativus.
Nobilis.
Oblati.
Oblatiarii.
Obligati.
Originarii.
Pædagogiani.
Pagius.
Pagoti.
Pagenſes.
Palatini.
Pares.
Pedepulveroſi.
Pegen.
Perdingi.
Pertinentes.
Plebeius.
Præſtandarii.
Proſervi.
Quæſtales.
Radekeniſtres.
Radmanni.
Reddentes.
Reſidentes.
Rici homines.
Rupturarii.
Ruſtici.
Sanctuarii.
Sclavus.
Servi.
Sindmanni.
Sithcundi.
Sixhindi.
Socomanni.
Spadarii.
Stallati.
Statarii.
Stopharii.
Subditi.
Submilitones.
Subraſores.
Suburbani.
Suſcepti.
Tabularii.
Tarchan.
Terrarii.
Tertiator.
Toſtmanni.
Tributales.
Valeti.
Vaſſi, Vaſſalli.
Vavaſſores.
Vawornick.
Viduæ.
Vigiles.
Villatici.
Vogtman.
Vulgares.

XXXIX.

SUPELLEX DOMESTICA, RUSTICA.

VASA,
Res Vaſaria.

Acceptorium.
Acetabulum.
Acetallum.
Acetrum.
Aciarium.
Æneum.
Ænulum.
Aliphanus.
Alſierina.
Aveolus.
Ambix.
Ambra.
Ampa.
Anacleta.
Anax.
Animatoria olla.
Anſa.
Apophoretum.
Applace.
Aquamanile.
Ariſtophorium.
Armillum.
Arpago.
Artepta.
Aſcopa.
Atanulum.
Athiſca.
Atramentale.
Attanuba.
Auxilla.
Bacca, &c.
Bachio.
Bacia.
Bactea.
Bacario.
Bagerna.
Bambum.
Barile.
Barridus.
Baſcauda.
Batea.
Bauca, Baucalis, &c.
Bechin.
Bicarium.
Bureta.
Butta, Buttis, &c.
Cabillinus.
Cacabulum.
Cacavellus.
Cailier.
Caldaria.
Caldus.
Caliclare.
Calvarioſa.
Candes.
Cantharus.
Canthelium.
Capax.
Capis.
Capſaces.
Capſis.
Caucatus.
Caucus.
Cavea.
Caupus.
Chargerum.
Chryſendetum.
Cibutum.
Cicindela.
Cimbia.
Cochlea.
Compoſtile.
Corbecula.
Cornu.
Coſtarez.
Creche.
Crucca.
Crucibulum.
Cuba.
Cubila.
Cucuma.
Cululli.
Cumera.
Cunctus.
Cupa.
Curialis.
Cuva.
Cyphus.
Dibler.
Doga.
Duciculus.
Dupia.
Eglitræ.
Ejucarum.
Emicadium.
Emola.
Epulicœnium.
Fabataria.
Fabricaturæ.
Fabricinium.
Faſculum.
Ferratum.
Fiola.
Flaſca.
Flaxa.
Follis.
Fons.
Fretale.
Frivola.
Fruitus.
Fuſorium.
Gabata.
Garalis.
Gaſter.
Gemellarium.
Gemellio.
Gergena.
Gillo.
Godetus.
Guva.
Hanapus.
Infertorium.
Infuſorium.
Juſta.
Juſtitia.
Ketel.
Lancla.
Laſſanum.
Lavatorium.
Laudunæ.
Lendicula.
Lepiſta.
Levita.
Manile.
Maninga.
Manulavium.
Mazer.
Mellarium.
Menſorium.
Merarium.
Mergoræ.
Metreta.
Miſſorium.
Mulctra.
Obba.
Olba.
Olearium.
Olfactorium.
Oliferale.
Ona.
Orca.
Orcium.
Orna.
Patena.
Pipa.
Pitharia.
Platellus.
Potus.
Quadrantale.
Recentarium.
Repoſitorium.
Rotumba.
Salitia.
Salomon.
Salſarium.
Scafa.
Scala.
Scapton.
Scirpus.
Scortia.
Scutra.
Seria.
Siraſcula.
Sitarchus.
Soccus.
Sperum.
Standa.
Staupus.
Stloppum.
Suffuſorium.
Sulzita.
Sumptorium.
Suruſcula.
Suxta.
Tacea.
Tina.
Toreuma.
Treſſellus.
Trublium.
Truca.
Trullio.
Tunna.
Turgeolum.
Typrus.
Vas.
Vaſarium.
Vaſcio.
Veges.
Vinageriæ.
Viniforum.
Vitrum.
Urceolus.
Utriciſcum.

ALIA,
ad Supellectilem ſpectantia.

Abacium.
Accaro.
Accubitus.
Aciarium.

XL.
TITULI HONORARII, COMPELLATORII.

XLI.
TRIBUTA, VECTIGALIA.
Præſtationes, Exactiones, Operæ, Servitia, &c.

Audien-

XLII. VENATICA,

seu, quæ Venationem & Aucupium spectant, vocabula.

XLIII. VESTES ECCLESIASTICÆ, LAICÆ:

Res Vestiaria.

Alba.

Alba.
Alfanegue.
Alguexis.
Alicula.
Aliphalis.
Alloverium.
Almucium.
Amictorium.
Amictus.
Amphibalus.
Amphimallus.
Amuſtia.
Anabala.
Anaboladium.
Anabolagium.
Anciriana læna.
Andromeda.
Angelica veſtis.
Anitergium.
Antela.
Antemanica.
Areſt.
Armilauſa.
Armillum.
Armiſpatha.
Articularius.
Aſcopera.
Aſemus.
Aſpergo.
Atrabaticæ.
Adrogatio.
Averta.
Aurifilum.
Aurifrigia.
Auroclavus.
Aurotextilis.
Baeu.
Balandrana.
Baldakinus.
Baldrellus.
Baldringus, &c.
Baltheus.
Bandellus.
Barbaricum.
Barbaricarii.
Bargilla.
Barracanus.
Batlinia.
Bauga.
Belamia.
Beneventanum.
Bernichriſt.
Betiu.
Bever.
Bifurcati.
Bigera.
Billeus.
Binda.
Birretum.
Birrus.
Biſaccia.
Biſſa.
Biſſus.
Blatta.
Bliaudus.
Bluet.
Bombax, Bambax, &c.
Boneta.
Boquerannus.
Borra.
Botonatus.
Bouratium.
Bracæ, Braccæ, Bragæ.
Bracharium.
Bracheriolum.
Brachiale.
Brachile.
Brachiolineum.
Brachionarium.
Bracile.
Brandeum.
Brando.
Bruneta.
Bruſdus.
Bruſtus, &c.
Brycan.
Buda.
Bulga.
Bulgia.
Bulla.
Burda.
Burra.
Burſa.
Cabſaricius.
Calbaſius.
Calcar.
Calcia.
Calcio.
Caliendrum.
Camaſus.
Camelaucum.
Camellum.
Camelotum.
Camilla.
Camiſia.
Camiſile.
Camoca.
Camucum.
Campeſtratus.
Canava.
Canevaſium.
Candida.
Candius.
Capa.
Capapellis.
Caparo.
Capedulum.
Capella.
Capellus.
Caphardum.
Capidulum.
Capitale.
Capitegium.
Capitium.
Capitulare.
Capſa.
Capſula.
Capſana.
Capulla.
Caputium.
Caracalla.
Carda.
Carpita.
Caſſidile.
Caſſioticus.
Caſtorinatus.
Caſula.
Catablattion.
Cataclitus.
Catasfitulum.
Cattinæ pelles.
Celendra.
Cendalum, Cendatum.
Cento, Centrum. &c.
Centonium.
Cervicorium.
Chaluns.
Chaſdium.
Chirometricale.
Chirothecæ.
Chlamys.
Chriſmale.
Cilicium.
Cimetum.
Cunctorium.
Cingillus.
Cingula.
Cingulum.
Circelli.
Circulus.
Circumrotatus.
Circumtextus.
Clavatura.
Clavellus.
Clintinna.
Cloca.
Coccinum.
Coccula.
Coccum.
Cognitiones.
Cointiſes.
Colæugeratus.
Colica.
Collectra.
Colleſtrum.
Collomellinus.
Colobium.
Compernola.
Coninæ pelles.
Conſarſum.
Coopertorium.
Copla.
Corioſus.
Corneta.
Corona.
Cortina.
Cota.
Cotta.
Cottus.
Cotardia.
Covvyll.
Cozzo.
Creare.
Crinile.
Crocea.
Cruralia.
Crurarium.
Cruſna, cruſina.
Cruſta.
Cubital.
Cucullus, cuculla.
Cucutium.
Culla.
Cultellare.
Cuphia.
Curcimbaldus.
Curtamiſia.
Cuſire.
Cyclas.
Cyprenſe opus.
Dalmatica.
Depanare.
Detricale.
Dextrale.
Dextrocherium.
Diaconale.
Diffibulare.
Diloris.
Diſcincta.
Diſconſutus.
Diſcrimen.
Diſcriminale.
Diventum.
Dormitorium.
Drappus.
Duplarium.
Eleemoſynaria.
Endimita.
Endotis.
Ephot.
Epidecen.
Epiloricum.
Epiſimus.
Epitogium.
Eſophorium.
Eſpericlus.
Exametum.
Exemplum.
Exequiæ.
Exfibulare.
Exomium.
Extergifacium.
Facialis.
Facitergium.
Facitergula.
Falangus.
Faldones.
Famulares.
Fano.
Faſciamenta.
Faſciola.
Faſciolum.
Fateles.
Feltrum.
Feminalia.
Femoralia.
Fibulatorium.
Ficacium.
Fieraduca.
Firmaculum.
Firmale.
Firmatorium.
Fixula.
Fixus.
Flage.
Flaſciliones.
Floccare.
Flocus, floccus.
Foderatus.
Fodratura.
Folligantes.
Forago.
Fractillus.
Fractilatus.
Frectatus.
Frepatus.
Friſii panni.
Friſum.
Frontale.
Fundatus.
Furratus.
Fuſtanum.
Gagelli.
Gaianum.
Galabrunus.
Galandrum.
Galerus.
Galnabis.
Galumma.
Gamberia.
Gambeſo.
Gammadium.
Gandenga.
Gardacorſium.
Garlanda.
Garnachia.
Garnaria.
Garniamentum.
Gaſtia.
Gavina.
Gauſape.
Gaydes.
Gazzatum.
Genuale.
Girdella.
Glizzum.
Gobonatus.
Godebertum.
Goſſilia.
Gremiale.
Guarnellum.
Guaſcapus.
Gucla.
Guimpa.
Gula.
Gyro.
Haira.
Harigala.
Haubergetum.
Herigaldus.
Houſia.
Huca.
Humerale.
Hypocamiſium.
Jacque.
Jazeran.
Imizilum.
Imperiale.
Indumina.
Induſiari.
Infuſa.
Inſigne.
Iſembrunus.
Jupa.
Kirtel.
Lablellus.
Labulum.
Laculata.
Lena.
Laneotus.
Laneſtris.
Langeolum.
Laſcia.
Lenicanarium.
Levitonarium.
Lexa.
Limas.
Linatus.
Linea.
Lingua.
Linguatæ.
Linna.
Linoſtimus.
Linteator.
Liripipium.
Litura.
Literatus.
Litra.
Logium.
Lorum.
Ludiaria.
Lumbare.
Lunulæ.
Mafors.
Majacta.
Malbella.
Mancella.
Mandibulum.
Mandus.
Manica.
Manipulus.
Manticus.
Mantuelis.
Mantulæ.
Mantum.
Manuale.
Manuariolum.
Manulus.
Manumundium.
Manutergium.
Mappale opus.
Mappula.
Marmoreus.
Marſippa.
Maſtigia.
Mataxa.
Mattabas.
Melote.
Meneverum.
Miſchita.
Mitana.
Mitra.
Moretum.
Morſarius.
Morſus.
Mozetta.
Muccinium.
Muffulæ.
Murenæ.
Muſca.
Mutandæ.
Mutatoria.
Naſtalæ.
Nebula.
Nodus.
Nuſca.
Octapulum.
Oculatus.
Oloforus.
Olora.
Orale.
Orarium.
Orinale.
Ormiſcus.
Ornatura.
Orthoplumus.
Oxyblatta.
Palla.
Pallium.
Palmaria.
Pannuceus.
Pannus.
Pantoneria.
Papaver.
Paragauda.
Parthicæ.
Paveſca.

Pavo-

Pavonatilis.
Pectineus.
Pectorale.
Pectoralis.
Pedale.
Pedalis.
Pelles.
Pellicia.
Pelliti.
Pellum.
Pendentes.
Pendulæ.
Pera.
Peramentum.
Phœnicium.
Phrygium.
Pigacium.
Pignolatum.
Paleus.
Piscis.
Planeta.
Plumarium.
Pluviale.
Poderis.
Polymitus.
Præclava.
Psachnion.
Pseudosericum.
Pygma.
Pulvinarium op9.
Punga.
Purpura.
Purpurilla.
Quadrispola.
Racatnas.
Racana.
Radiatus.
Raga.
Ralilis.
Rasum.

Rationale.
Raxium.
Rebrachiatorium.
Regnum.
Remminiculum.
Renelenus.
Repeciare.
Rheno.
Ricellus.
Rigula.
Risile.
Roba.
Roccus.
Rondellus.
Rasatus.
Rotundellus.
Russetus.
Sabellinæ.
Sacciperium.
Saccus.
Sagana.
Sagia.
Sagitta.
Sagochlamys.
Sagum.
Salacianum.
Saraballa.
Saraca.
Saracenicum.
Sarcilis.
Sargineum.
Scafones.
Scapulare.
Scaramanga.
Scarcella.
Schuba.
Sclavina.
Scolatura.
Scrobulla.
Secta.

Semicinctium.
Sericalis.
Sericoblatta.
Serpentum.
Seta.
Sigla.
Simichenium.
Sindon.
Singiliones.
Siricus.
Sona.
Sorcotium.
Spatularia.
Staminea.
Stanium.
Stapio.
Schema.
Sticharium.
Stigna.
Stigula.
Stola.
Storax.
Stragulum.
Strictoria.
Striga.
Strinctorium.
Stringes.
Strophium.
Struma.
Stunum.
Stuppacium.
Subarmale.
Subcingulum.
Subdiaconalia.
Suffibulum.
Subtaneum.
Subtile.
Subucula.
Succa.
Succinctorium.

Suca[illegible]a.
Sudarium.
Suffibulatorium.
Superalia.
Superaria.
Superhumerale.
Superinsigne.
Superpellicium.
Supertotus.
Supertunica.
Supraligaturæ.
Supravestis.
Surcotium.
Tabardum.
Taccunatus.
Tacolinum.
Taffata.
Tarsicus.
Tartariscus.
Tasca.
Tassellus.
Tebennum.
Teleoporphyrus.
Tessellus.
Textilicinium.
Thabit.
Theristotides.
Theristrum.
Tilptalium.
Tina.
Tipettum.
Tobancula.
Togipurium.
Toragium.
Tortus.
Tramoserica.
Trapus.
Triacontasimus.
Triblatton.
Tribunarium.

Trifilum.
Trogulus.
Tunica.
Tunicella.
Tutupia.
Vastrapes.
Ventrale.
Vermiculus.
Villosa.
Vinipa.
Virga.
Virgatus.
Urna.
Wanto.
Zamblottus.
Xatoüy.
Zona.
Zuppa.

CALCEI, res calcearia.

Abarca.
Æstivalia.
Alpargates.
Baralio.
Blatea.
Bota.
Botta.
Calceamentum.
Calciare.
Calcearium.
Calciarius.
Calciaticum.
Calciacaliga.
Caliga.
Campagus.
Carpisculus.
Cordebisus.
Cordevvan.
Cothurnus.
Culpones.
Curc[illegible]a.
Cuspus.
Discalligatus.
Diurnales.
Embadia.
Estivallus.
Feltrum.
Fico.
Foliati.
Formella.
Galeares.
Gallica.
Gamacha.
Joppa.
Linipedium.
Nocturnales.
Osa.
Pedules.
Pero.
Pigaciæ.
Plantare.
Poulainia.
Rostra.
Sandalis.
Scarpus.
Soccus.
Sola.
Spartea.
Subari.
Subtelares.
Trainellum.
Tubrucus.
Tubuli.
Tzangæ.
Udo.
Wandangiæ.

XLIV.

ANGLO-SAXONICA VOCABULA,

vel quæ Anglo-Saxonicæ linguæ originem suam debent.

ABarnare.
Absomare.
Agenfrida.
Agild.
Anfeldthyhde.
Anhleta.
Anhlot.
Atinaiare.
Astrum.
Ategar.
Ahlt.
Averpeny.
Accursa.
Beconagium.
Bellagines.
Berebrectus.
Berevvick.
Bernet.
Bilage.
Blanhornum.
Blodvvita.
Blundus.
Bolla.
Bonda.
Bondus.
Borda.
Bordhelpeny.

Bordlode.
Burghum, &c.
Brander.
Brede.
Brigdumum.
Brighbot.
Burgemotus.
Burghbote.
Burgh-brech.
Cahslite.
Cenegild.
Ciricsetum.
Corsned.
Couthut-laughe.
Crocca-covveller.
Cre[illegible]ftum.
Cynebot.
Cynedomas.
Cyrealh.
Dedbanna.
Derefald.
Dolæ.
Dolg.
Dombec.
Drossatus.
Ealahus.
Ealscop.

Eastintus.
Era.
Eodobryce.
Eorla.
Erthmiotum.
Evvbryce.
E[illegible]
F[illegible]
Fæt[illegible]
Falda.
Faldao.
Falkesmote.
Farding.
Faristel.
Farlegami.
Fastermannes.
Felagus.
Fengeldum.
Feordvvendel.
Ferlingus.
Ferspeken.
Ferthingmanni.
Ferto.
Fithvvitha.
Firdesare.
Firderinge.
Firdsocne.

Firdvvita.
Firebote.
Firlota.
Firma.
Firstalli.
Firstful.
Firth.
Flaxa.
Flemen firma.
Flemenesvvite.
Flemenfrede.
Fletmongers.
Flet.
Fleta.
Fletgefoth.
Fletvvite.
Flima.
Fodrum.
Folcland.
Folgare.
Folkesmote.
Footegeld.
Forathe.
Forda.
Forestel.
Forfang.
Forspecen.

Fosterlean.
Friborga.
Frilazin.
Fritorga.
Fritgear.
Frithgildum.
Frithmannus.
Frithstoll.
Frodmortell.
Furigyldum.
Fryderinga.
Gasulland.
Gamales.
Gangdayes.
Geburscypa.
Gemotum.
Geneath.
Gersuma.
Gevvineda.
Gevvitnessa.
Gildum.
Giltvvite.
Girdella.
Gleiscyvva.
Laderunga.
Halsfang.
Hamsoka.

Handhalbenda.
Handgrith.
Handgvvith.
Hardpenny.
Headborovv.
Henedpeny.
Heordfest.
Henefare.
Herenames.
Heriotum.
Hidgildum.
Hordera.
Hornegeldum.
Hredige.
Hræfavvnt.
Hringas.
Hodegelt.
[illegible]urderefest.
Huscarla.
Husbrece.
Hursta.
Imbren.
Infangthefe.
Inlagare.
Inland.
Inlaugha.
Innonia.

Impeny.
Inſetenys.
Lafordsvvic.
Laga.
Lagamannus.
Lagan.
Lagadayum.
Laghslit.
Lancetus.
Landreap.
Landefricus.
Laudimera.
Larvva.
Laſtum.
Mægbota.
Mainad.
Mambota.
Melda.
Meldefeoh.
Mergreve.
Merſca.
Midthtrina.
Minegunga.
Misbota.
Miskenninga.
Morganegiba.
Morth, &c.
Mundbrece.
Ordela.
Oredele.
Orgilde.
Overcythed.
Overherneſſa.
Penigeldum.
Portſoka.
Pudherper.
Punga.
Reafau.
Reffare.
Rimath.
Rodknygts.
Romepeny.
Romeſcot.
Romfeah.
Saulskot.
Scatlegi.
Scatz.
Sceitmannus.
Schippeshere.
Scyldvvita.
Sega.
Sicha.
Sipeſſocna.
Streame.
Sublegerus.
Sundernota.
Suthdure.
Svvanimotum.
Tenmantale.
Tenus.
Teada.
Thefbote.
Thiotebolla.
Thumelum.
Tihla.
Trithinga.
Tythlen.
Ungeaſeſath.
Unfridmannus.
Unlage.
Uſa.
Utlaga.
Utlep.
Waliſcus.
Wemminge.
Wera.
Witereden.
Witerſacan.
Witercila.
Wittemon.
Witernamium.

XLV.
FORENSIA VOCABULA,
ſeu Fori ac Juriſprudentiæ mediæ ætatis; ſed & hodiernæ.

ABandum.
Abarnare.
Abſtardare.
Abatare.
Abbetator.
Abeiantia.
Abjective.
Abishering.
Abjudicare.
Abjurare.
Ablitigatus.
Abmatrimonium.
Abollagium.
Abonnatus.
Abrocamentum.
Abſcedere.
Abſcondere.
Abſtipulare.
Accaptare.
Acceſſorius.
Acclamare.
Actionare.
Actionarius.
Actor.
Actoria pars.
Acunydare.
Adæquatio.
Adærare.
Adretiare.
Additio.
Adfidere.
Adfiliare.
Adhæredare.
Adimbreviare.
Adjornare.
Adjurare.
Adlegiare.
Admenſurare.
Admigrare.
Adminiſtrator.
Admodiare.
Admonitio.
Admonitoria.
Admortizatio.
Adnuntiatio.
Adramire.
Adterminare.
Adtrahere.
Adverare.
Advocare.
Advotum.
Æqualentia.
Ætas.
Afferatores.
Affidare.
Aiſantia.
Alienigenare.
Allegare.
Allocare.
Allocatus.
Alloqui.
Alodis.
Alodiarius, &c.
Altè & baſsè.
Amerciare.
Amicitia.
Amicus.
Amor.
Amparare.
Andigare.
Annus & dies.
Annus & vaſtum.
Apoſtoli.
Appartiamentum.
Appellatores.
Appellitum.
Apponere.
Apportionamentum.
Appropriare.
Appruare.
Appruator, &c.
Appunctare.
Apriſia.
Areniare.
Areſtum.
Arrentare.
Arrendatio, &c.
Aſſecurare.
Aſſiſa.
Aſſociare.
Attachiare.
Attaintus.
Attractus.
Atturnare.
Auctionarius.
Auctionator.
Auctor.
Auctorizare.
Auctoramentum.
Audientia.
Audire.
Averare.
Avolorii.
Bajulus.
Balius, &c.
Bancus.
Bannum, &c.
Baratum.
Barræ.
Benefactum.
Beneficium.
Binæ, ternæ.
Blandimentum.
Blanditia.
Blasphemare.
Bona gratia.
Bonna.
Brando.
Brandonare.
Breve.
Burgator.
Burgenſatica.
Burſa.
Caducum.
Callengia.
Calumnia.
Cambiare.
Cambipartita.
Camera.
Campiparticeps.
Cape.
Capitale.
Caplevator.
Captenere.
Captio.
Caſare, Caſamentum.
Caſus.
Catallum.
Cauſa, Cauſales, &c.
Cautio.
Cautum.
Cenninga.
Certificare.
Charta, &c.
Chriſtianitas.
Citatorium.
Clamare, &c.
Clamator.
Clameum.
Clamodicus.
Clamor.
Cobrancia.
Cognitio.
Cognitio placiti.
Cohua.
Colligere.
Comeſtores.
Commenda.
Commendatio, &c.
Committere.
Comparatum.
Compartimentum.
Compaternicum.
Competere.
Componere.
Concilium.
Conceſſus.
Concordantiæ.
Condeſcenſio.
Conducere.
Confirmatores teſtes.
Congeare, &c.
Conjurare, &c.
Conquiſitus.
Conquiſitum.
Conſiderare.
Conſignatio.
Conſilium.
Conſpiratores.
Contagiare.
Conteſtatio.
Contenementum.
Contracauſator.
Contrapellare.
Contraplegium.
Contrapoſitio.
Conventionare.
Conventores.
Coopertura.
Coopertus.
Copia.
Cornagium.
Cornerium.
Corporatio.
Corruptio ſanguinis.
Cravare.
Créantare.
Creſſementum.
Criare.
Crida.
Crux.
Crucis privilegium.
Cubierta.
Cudreach.
Curechet.
Curia.
Curialitas.
Cuſtos.
Cuſtodia.
Deadvocare.
Declamatio.
Deculpare.
Dedicere.
Defalta.
Defectus.
Defendere.
Deguadiare.
Dehæritare.
Dejuſticare.
Delatura.
Denarrare.
Denizatio.
Denominatio.
Deportus.
Deſafiliare.
Deſaforare.
Deſembargatus.
Dehominamentum.
Deſtinatio.
Deſpectus.
Deſpitus.
Deſuſceptum.
Dictores.
Dictum.
Dies.
Diſforciare.
Dilatare.
Diligiatus.
Directum.
Diſadvocare.
Disbannare.
Diſparagare.
Diſtringere.
Diviſa.
Dominicum.
Dominium.
Donator.
Dos.
Dotalitium.
Dotarium.
Eberemurdrum.
Eccleſiaſticum.
Edictum.
Ejectio.
Ejectus.
Eleemoſyna.
Elitigare.
Elongare.
Embracitores.
Emologare.
Emprendimentum.
Empreſtare.
Enantare.
Engleſcheria.
Erogator.
Eſcaëta.
Eſcapium.
Eſcheccum.
Eſchgniatio.
Eſdevenimentum.
Eſgardium.
Eſtoverium.
Eſtraieriæ.
Eſtrepamentum.
Evindicare.
Evinditale judicium.
Excondicere.
Excutere.
Exforciare.
Exigenda.
Exlex.
Exoccupare.
Extemare.
Extendere.
Expedire.
Expletum.
Extrafamiliatus.
Extraneus.
Exuere.
Factum.
Faditus.
Falmlehen.
Falſare.
Faſſio.
Fatigare.
Favere.
Fedium.
Fello.
Ferendarius.
Feudum, Feudorũ variæ ſpecies.

Fictus.

VOCA-

XLVI.

VOCABULA GALLICA, SEU FRANCICA,

pleraque obsoleta ac antiquata; quædam etiam ex iis, quæ in usu sunt, quorum origines & notiones reteguntur; aut quæ obiter ex veteribus ejusdem linguæ Scriptoribus laudantur & illustrantur.

A.

Bran-

De-

Maho-

Paissie-

XLVII.

VOCABULA GRÆCA NOTIONIS INSOLENTIS, aut Græco-barbara, quæ obiter laudantur & illustrantur.

Διαιτα

Λ.

M.

N.

Ξ.

O.

Π.

Πάσ-

Υιάφιον.

Υ.

Φ.

X.

Ψ.

Ω.

ETYMOLOGICON VOCABULORUM LINGUÆ GALLICÆ,

QUORUM ORIGINES PLURIBUS

reteguntur & illustrantur in utroque, *Latino potissimum*, GLOSSARIO, locis indicatis.

A.

ABANDON, res arbitrio cujusvis exposita, in *bandum*, seu *bannum*, missa, proscripta. *Abandoner*, deserere, dimittere. *In bannum mittere*. Vide *Abandum*, & *Bannum*.

ABATRE, prosternere, destruere, dejicere, quasi *mettre à bas*. Vide *Abatare*.

ABBEIANCE, expectatio: ex *beer*, expectare, rei alicui inhiare. Vox legulejorum vetus. Vide *Abeyantia*.

ABBREVOIR, aquarium, ubi equi adaquantur, vox orta ex *Præbendarium*, quasi locus, unde *præbenda aquæ* hauritur pro equis. Vide *Præbendarium*.

ABSENTE', in Consuet. Leodiensi, qui *absentare se* cogitur. *Absentatus*. Vide *Absentare*.

ABLAIS, Frumentum ex agro demensum, & ablatum, unde fortè vocis origo. Vide *Abladium*.

ABONNE', qui ex condicto, vel pacto, statis terminis, quas *Bonnas* vocant, quandam pecuniæ summam, vel aliud quiddam definitum præstare tenentur. Vide *Abonnatus* & *Bonna*.

ABRICOT, Prunum Armeniacum: ex Græco Βεριχόκκιον. Vide Glossar. med. Græcit. in hac voce, & in Πρεκόκκια.

ACABLER, Prosternere, opprimere: ex *Cable*, machinæ bellicæ specie, qua muri prosternuntur, unde *Chables*, arbores ventorum vi in silvis dejectas vocant. Vide *Cabulus*, & *quadablum*.

ACCENSEMENT, datio ad *Censum*. Vide *Accensa*.

ACCREDITE', cui fides habetur, cui creditur. Vide *Accreditus*, *Adcreditus*, & *Creditus*.

ACCUEILLIR, Benevolè excipere, *colligere*. Vide *Acolhenza*.

ACCULER, in angustum redigere. Vide *Acculare*.

ACHESON, exactio, vexatio, tributum: vox vetus Gallica, quæ idem sonat quod *occasio*. Vide in hac voce, & in *Acheso*.

ACHETER, emere: ex *Accaptare*, id est, aliquem in *caput*, seu dominum, sibi adsciscere. Unde *Accaptare*, & *capere ad accapitum*, est feudum, seu alia quævis prædia sub conditione relevii acquirere. Vide *Accaptare*.

ACIER, Chalybs, ex *Aciarium*, quia ensium *acies* ex chalybe sunt. Vide in hac voce, & in *Azarum*.

ACQUITER, solvere, *quietum* facere creditorem, *acquietare*. Vide *Quietus*.

ADDICTER, in Consuet. Wisantensi, stipulare. Vide *Addictare*.

A.

ADDRESSER, ex verbo *Drictum*, Gallis: *droit*, convenire, in *drictum* seu jus vocare. Vide *Addrectiare*, *Drictum*, & *Rectum*.

ADEMPRE, præstatio quævis apud Occitanos & Provinciales. Ex *Adimere*. Vide *Ademprum*.

ADHERITER, mittere in possessionem, in *hæreditatem*. Vide *Adhæredare*.

ADJOURNER, diem, quem nos, *jour*, dicimus. dicere alicui, citare. Vide *Adjornare*.

ADIRER, de re, quæ non est ad manum, & quasi suo loco mota, ac fere deperdita. Ex *Adærare*, ad æris pretium redigere. Vide in hac voce, & in *Adiratus*.

ADJURE, juramento seu sacramento obstrictus. Vide *Adjurare*.

ADMODIER, *Admoissonner*, rem sub certa modiorum frumenti portione alienare. Vide *Admodiare*.

ADOBER, propriè, armis *Militem* instruere, *adober un Chevalier*. Ex *Adoptare*: fiebat enim miles per arma adoptantis filius. Vide *Adobare*.

ADVOUER, fateri, vel sub alicujus patrocinio se ponere, quasi *dominum advocare*. Vide *Advocare*.

ADVOUEZ, *des Eglises*, Patroni & *Advocati* Ecclesiarum, qui earum jura & facultates tuentur. Vide *Advocati*.

AFFAIRE, negotium: ex veteri Gall. *avere*, bona, facultates. Vide *Affare*, *Afferi*, & *Habere*.

AFFAME', Fame confectus. Vide *Affamatus*.

AFFEURER, pretium *fori*, vel *in foro* rei alicui imponere: unde *Forum* pro pretio usurparunt nostri. Vide in hac voce, & in *Afforare*.

AFFIER, fidem obstringere, vetus vox Gall. Vide *Affidare* & *Fiduciare*.

AFFILIER, adoptare in filium. Vide *Affiliare*.

AFFOER, Focum facere, vel jus *foci* habere. Vide *Affocare*.

AFFOLER, leviter lædere, quod facere solent, qui invicem, *follorum* instar, nugantur, vel se se propellunt. Vide *Affollare* & *Follus*.

AFFORER *le vin*, vino pretium, seu forum imponere. Vide *Afforagium*, *Foragium*, & *Forum*, & suprà *Affeurer*.

AFFRANCHIR, liberum, immunem, & *Francum* facere. Vide *Affranquire*, & *Francus*.

AFFUBLER, operire. Ex *Affibulare*. Vide in hac voce.

AGACHE, Pica. Ex Occitanico *Agasso*. Vide *Fratres Pyes*.

AGENOUILLER, Genua flectere. Ex *Ingeniculari*. Vide in hac voce.

A.

AGES *d'une maison*, via, iter. Ex *Aggestus*, *Agger*. Nisi fortè *Agea, via in navi dicta*, ut est apud Festum & Isidorum, πάροδος πλοίου, in Glossar. Latin. Græc.

AGONIZER, extremum spiritum ducere, cùm vita cum morte *luctatur*. Vide *Agonizare*.

AGOSTARO, moneta aurea Friderici II. Imp. Ex *Augustarius*. Vide in hac voce.

AGREMENT, Consensus. Ex *Gratum*, Gallis Gré. Vide in hac voce, & in *Agreamentum*.

AGRIER, tributum agro impositum. Ex *Agrarium*. Vide in hac voce.

AGUAIT, Insidiæ. Ex voce *Gaita*, vigiliæ, excubiæ. Vide *Agait*, & *Wacta*.

AHAUNER, cum *anhelitu* quidpiam facere: unde vox traducta ad culturam agri. Vide *Ahanare*.

AIGAGE, ex *Aquagium*. Vide in hac voce.

AIGUIERE, vas, quo aqua in manus vel in scyphum funditur. Ex *Aquarium*. Vide in hac voce.

AIGUILLE, *Acus*, obeliscus. Ex *Acus*, vel *Acula*. Vide *Agulia*.

AIGRUN, Allia, cepe. Ex *Acrumen*. Vide in hac voce.

AINSI, Sic. Ex Græco vulgari ἔτζι. Vide Glossar. med. Græc. in hac voce.

AIR, Cautionis species. Ex *Aura*. Vide Gloss. med. Græcit. in τρσαμ...λον.

AIR, Ventus, tempestas. Ex *Aura*. Vide in hac voce.

AIRE, Nidus Accipitris. Ex *Area*. Vide *Aerea*.

AIRAIN, Æs, ærugo. Ex Græcobarb. ἰάριν. Vide Gloss. med. Græcit. in hac voce.

AISANCE, *Aisement*, Commoditas. *Aisé*, commodus, facilis. Vide *Aisantia*.

AISNE, primogenitus, quasi *ainsné*, uti olim scribebant. Ex *Antenatus*. Vide *Ainescia*, & *Antegenitus*.

AISSELLE, subhircus. Item Asserculus. Vide *Ascella*.

AISSIN, mensuræ frumentariæ species. Vide *Aissinus*.

AISTRE, *Focus*. Vox formata ex Anglosaxon. Vide *Astrum*.

AJUSTER, *Adæquare*. Vide *Adjustitiare*.

ALARME, tumultus bellicus, cum *ad arma* conclamatur. Vide Glossar. med. Græcit. in Αλάρμα.

ALE'E, Via, maximè in hortis. Vox pravè enuntiata; dicendum enim disjunctis vocibus *la lée*, quomodo etiam in silvis vias appellamus, atque adeò plana ad silvas: unde Palatium seu suburbanum Regium, *Saint Germain en Lée*, id est, suburbanum ad silvam S. Germani. Vox autem lée, latum & expansum significat. Vide *Leda*.

ALEGER, *Aleier*, *Aleauter*, facinus diluere, *lege*, vel secundùm *legem* se purgare. Vide *Adlegiare*.

ALEMBIC, Vas chymicum distillationibus idoneum. Ex Arab. & Græc. ἄμβυξ. Vide Gloss. med. Græc. in hac voce.

ALEMELLE, cultri lamina: Ex *lamella*. Vide *Triacumellum*.

ALER, Ire, proficisci, ex *ambulare*, qua quidem voce passim eadem significatione utuntur Scriptores mediæ Latinitatis. Hinc equi *aler l'amble* dicuntur, qui inde *Ambulatores* appellantur. Ex *amble* verò *ambler*, ac deinde *aller* formatum. Vide *Ambulare*.

ALEU, *Franc aleu*, proprietas. Ex *Alodium*. Vide *Alodis*.

A.

ALGALIE, & ARCALIE, Instrumentum, quo liquor infunditur in vesicam. Ex Gr. ἐργαλεῖον. Vide Gloss. med. Græcit. in Ἀργαλεῖον.

ALGARADE, militaris tumultus. Vox ab Hispanis vel Arabibus petita. Vide *Algara*.

ALLEGER, levem facere: Ex *alleviare*. Vide in hac voce.

ALLEGUER, Instrumenta vel rationes proferre: Ex *allegare*, mittere, legare ad alium. Vide in hac voce.

ALLEGES, Navigiola majoribus adjuncta, & iis *alleviandis* idonea. Vide *Allegium*.

ALLIE', fœderatus, Fœdere junctus vel *ligatus*. Vide *Allegare* & *Alligare*.

ALMANACH, Kalendarium, vox partim ex Arabico *al*, & Gr. μὴν, ut quidam volunt. Vide in hac voce.

ALOI, monetarum in metallo probitas à *lege* requisita: unde etymon. Vide *Lex*.

ALONGER, prorogare: Ex *Elongare*. Vide in hac voce.

ALOUER, Admittere: Ex *Allocare*. Vide in hac voce.

AMANDIER, Amigdalus. Vide *Amandalarius*, & *Amendula*.

AMBASSADEUR, Legatus: Ex *ambactus*, cliens, servus. Vide in hac voce, & in *Ambascia*.

AMBLE, incessus tolutaris: Ex *Ambulatura*. Vide in hac voce.

AMENDE, mulcta pecuniaria, à judice inflicta: Ex *Emenda*. Vide in hac voce.

AMEZ & *Feaux*, Formula vulgaris in Edictis Regum nostrorum, qua compellant judices. Vide *Amici*.

AMIRAL, Classis præfectus: Ex Arab. *Amir*, Dominus. Vide in hac voce.

AMONITION, *Pain d'Amonition*, Cibarium militum, quod iis confertur, cum rebus aliis quibus castra & oppida, in quibus præsidii vice sunt, *muniri* solent. Vide *Amonitio*.

AMORTIR, in *manum mortuam* prædium conferre. Vox juridica. Vide *Admortizatio*.

ANCHE, Coxendix: Ex *anca*, voce Arabica. Vide *Anca*.

ANDAIN, tantum spacii, quantum quis divaricatis cruribus dimetitur. Ex *Andare* Ital. Vide *Andena*.

ANDOUILLE, Hilla: ex *Andelago*. Vide in hac voce.

ANETE, Anas, Anaticula: ex *Aneta*. Vide in hac voce.

ANGAR, ædificii species desuper tecti, cætera pervii: ex *Angarium*. Vide in hac voce.

ANGEVIN, Moneta Andegavensis. Vide *Moneta*.

ANNE'E, reditus unius anni, annus: ex *Annata*. Vide in hac voce.

ANNELET, Agnus, aut ovis unius anni: ex *Anniculus*. Vide in hac voce.

AOUSTER, seu *faire l'aoust*, Messi incumbere mense Augusto. Vide *Autumnare*.

APANAGE, quod in *panem*, seu victum filio secundogenito datur. Vide *Apanare*.

APATISER, Pacisci: vox vetus Gallica, quasi *Pactiser*, pactum inire. Vide *Apatisatio*.

APOINTER, litigantes eò, seu ad hoc *punctum* adducere, ut de facto invicem conveniant. Vide *Appunctare*, & *Punctum*.

APPOSTER, apponere per fraudem. Vide *Appostare*.

APPAISER, Mitigare, Pacare: ex *Appacare*. Vide in *Pacare*.

APPAR-

A.

APPARTIENT, *ex aapertinet.* Vide in hac voce.

APPENTIS, ex *Appendix.* Vide *Pent.cium.*

APPORT, vectigal, tributum, census. Vide *apportum.*

APPRENDRE, Discere; ex *apprehendere.* Vide in hac voce.

APPRENTIS, tirones, discipuli: ex *apprehendere.* Vide *Apprenticu.*

APRISE, inquisitio, quæ fit ad appretiandam rem aliquam, de qua litigatur: vox forensis. Vide *Aprisia.*

APROCHER, accedere, ex *appropiare,* ubi ia est consona. Vide in hac voce.

APPUIER, *s'appuier,* inniti, incumbere, ex *Podium.* Vide in hac voce.

ARBALESTE, Arcus balistarius, unde vocis etymon. Vide *Arbalista,* & Gloss. med. Græcit. in βαλλιςάριος.

ARBAN, idem quod manuopera, corvata: vox consuetudinum municipalium; ex *Heribannum.* Vide Hairbannum in hac voce.

ARCEUT, *Arcieut,* jus procurationis, seu *Gisti,* apud Beneharnos. Vide *Arceutum.*

ARCHAUX, Pali in fluviis ad constringendam aquam, in *arcum* dispositi. Vide *Arcaturia.*

ARCHIERES, fenestræ strictiores, quibus ex *arcu* sagittæ in hostem emittuntur. Vide *Archeria.*

ARçON, ephippii *arcus.* Vide *Arctio.*

ARDANS, *Maladie des Ardans,* ignis sacer, quo ægroti intus *ardent.* Vide *Ardentes.*

ARDILLON, pars fibulæ, quæ infigitur, ab *ardalio,* Gluto, vorax, quod hac parte fibula *mordeat.* Vide *Ardalio* & *Mordens.*

ARDOISE, lapidis cærulei species nota, qua ædium tecta operiuntur. Vide *Ardesia, Litium,* & *Scalia*: & Gloss. med. Græcit. in σχιστόλιθοι.

ARENGUER, concionem habere: ex Ital. Vide *Arenga.*

ARME'E, exercitus: ex *Armata.* Vide in hac voce.

ARMOIRIE, insigne gentilitium: ex *Arma,* seu clypeo. Vide in hac voce.

ARPENT, modus agri: ex *Arapennis.* Vide in hac voce.

ARRAISONNER, in jus vocare, ad rationem ponere. Vide *Arentare,* & *Ratio.*

ARAME, *Aramer, Arrement,* voces forenses, de quibus copiosè in *Adramire.*

ARRENTEMENT, *Arrentissement,* datio ad *redditum,* vel ad censum. Vide *Arrentare.*

ARESTE, Piscium osciculum: ex *Arista.* Vide in hac voce.

ARRET, supremum judicium, pronuntiatum iis, qui *ad rectum,* seu juri se sistunt. Vide *Arresta* & *Rectum.*

ARRETER, sistere, detinere, ad rectum sistere, in jus vocare, quod qui de aliquo quererentur, apprehensa illius toga, ad judicem eum trahentes adducerent: quod in Normannia per clamorem de *Haro,* atque adeò etiamnum apud Turcas obtinet. Vide *Retare* in *Rectum.*

ARRIEREBAN, submonitio ad exercitum, ex *Herebannum.* Vide in hac voce, & in *Heribannum.*

ARRIVER, accedere, ex *adripare,* ad ripam accedere, pervenire. Vide in hac voce.

ARROI, ordo, ornatus. Vide *Arraiatus, Corredium*: & *Arrogium.*

ARSENAL, Armamentarium, locus, in quo *artes,* seu Machinæ bellicæ reconduntur. Vide *Arsena,* & Glossar. med. Græcit. in Ἀρσενάλης.

ARSIN, incendium, *Arsio.* Vide *Arsina.*

A.

ARTILLERIE, Machinæ bellicæ, arte quadam confectæ: unde & *ingenia* & *argumenta* dicuntur. Vide *Ars, Artificium,* & *Artillator.*

ASSAILLIR, in aliquem *salire,* quempiam invadere. Vide *Adsalire.*

ASSASIN, Homicida, ab *Assasinis,* populis ita dictis. Vide in hac voce.

ASSEMBLER, colligere, *simul* cogere. Ex *Assimulare.* Vide in hac voce, & in *Assemblata.*

ASSEOIR, *Asséeurs.* Vide *Assidere.*

ASSERVIR, in servitutem retrahere: ex *Inservire.* Vide in hac voce.

ASSEVIER, desiccare. Vide *Asseviare.*

ASSEURER, securum facere. *Assecurare.* Vide in hac voce.

ASSIEGER, obsidere. Vide in *Sedetum,* & Gloss. med. Græcit. in Παρακαθίζειν.

ASSISES, Comitia publica, in quibus judices sedent, item judicia, & tributa in iis decreta. Vide *Assisæ.*

ASSOLER *les terres,* vox agricolarum, de qua in V. *Assolare.*

ASSOMMER, propriè est in summam totalem redigere. Vide *Assommer quelqu'un,* est omnino conficere. Vide *Assummare.*

ASTRAPADE, vel *Estrepade*: supplicium militare, quo rei militaris membra luxantur, & quodammodo *extirpantur.* Vide *Stirpare.*

ATARGER, sistere: remorari, ex *Targia,* seu clypeo grandiori, quem qui gestant propter pondus ægrè procedunt. Vide in hac voce, & in *Athargate.*

ATESER, leviter tangere, ex alia voce gallica *Entesser,* de qua in *Tensura.*

ATIE, *Abatie,* odium, vox vetus gallica, unde fortè *haïr,* odisse. Vide *Atia.*

ATTACHE', Facultas data à judice apparitori alterius judicis mandatum exequendi. Vide *Attachiare.*

ATTACHER, vincire, ligare, ex *Tachia.* Vide in hac voce, & in *Attachiare.*

ATTAQUER, aggredi, invadere: ex iisdem vocibus, quas vide.

ATTAINT, & *Convaincu,* criminis accusatus & convictus, ex *Attingere.* Vide *Attaintus.*

ATTELLER, equum carro aptare. Vide *Attellare.*

ATTERISSEMENT, Alluvio. Vide *Atterimentum.*

ATTOURNER, *Attourné,* fori Anglici voces & Normannici, de quarum etymo agimus in *Atturnatus,* & in *Turnum.*

ATTRAPER, Arripere, ex *trapa,* porta tabulati, vulgò trape. Vide *Strapa.*

AVALER, deorsum navigare: ex Gallico *à val,* locus inferior, ut est *vallis.* Vide *Avalare.*

AVALOIS, inferioris Germaniæ incolæ, maximè qui circa Coloniam habitant. Vide *Avalterri,* & *Theotisci.*

AVANIE, calumnia, injuria: ex Barbarogr. Ἀβανία. Vide Glossar. med. Græcit. in hac voce.

AVANTGARDE, prima acies. Vide *Wardia* & *Antegardia.*

AUBAINS, Alienigenæ, advenæ: ex *Albanis,* seu Scotis, crebriùs peregrinantibus. Vide *Albani.*

AUBE, vestis species, à colore *albo* sic dicta. Vide *Alba.*

AUBERGE, Hospitium, Diversorium: ex Hereberga. Vide in hac voce.

A. B.

AUBOUR, *Arc de aubour.* Vide *Arcus* de *Aubour*, & *Alborium.*

AUCUBE, & *Acube*, tentorium, vox vetus gallica: ex *Acculitus.* Vide in hac voce.

AVENARIE, Ager, ubi *avenæ* satæ sunt. Vide *Avenagium.*

AVENTURE, Eventus, Torneamentum, Caducum. Vide *Aventura.*

AUEUGLE, Cœcus, ex *Abocellus.* Vide in hac voce, & ἀπὸ ὀμμάτων in Gloss. med. Græcit. in ὀμμάτι.

AUFERRANT, Equi species: ex Arabico *Al-Faras.* Vide *Farius.*

AUGE, ex *Alveolus.* Vide in hac voce.

AVIRON, Remus, quod in undis *giret*, seu circumducatur, unde *Avironner*, pro *Environner*, nostris olim, (vide in Hurdicium.) & vox *Environ*, pro *Circa.* Vide *Avironatus*, & *lancea sartatoria.*

AUMAILLES, pecora, seu animalia mansueta: ex *Manualia.* Vide in hac voce.

AUMAIRE, Cista, armarium: ex *Armarium.* Vide in hac voce, & in Almaria.

AUMONIERE, Marsupium, ex quo promuntur eleemosynæ, quas *aumônes* dicimus. Vide *Eleemosynaria.*

AUMUCE, Amiculum Canonicorum, de cujus vocis etymis variis vide in *Almucia.*

AUNE, mensura agraria & pannaria. Vide *Ulna.*

AVOIR, Bona, facultates, equi, jumenta, oves, &c. ex *habere.* Vide in hac voce, in *avernum*, & in *afferi.*

AVOIR à *faire quelque chose*, formula locutionis veteribus haud incognita. Vide *Habere*, & Gloss. med. Græcit. in ἔχειν.

AVORTER, abortum edere, Abortare. Vide *Avortare.*

AUTOUR, Accipiter major: ex *Astur.* Vide in hac voce.

AUVAN, umbraculum ligneum projectum, quod fenestræ vel officinæ appenditur, quasi *altus vannus*, cujus formam retulerit. Vide *Auvanna.*

AZARD, sors: ex Græcobarb. ἄζαρι, de qua in Gloss. med. Græcit. Vide *Alzarum.*

AZUR, lapis Lazuli: vox Arab. Vide *Lazur*, & Gloss. med. Græcit. in λαζούριον.

B.

BABIOLES, Gemmæ, uniones, mundus muliebris: ex *Baubella.* Vide in hac voce.

BABOUIN, Simia. Vide *Babexinus.*

BAC, navigii, *Bacini*, seu pelvis instar, latioris speciei transvectioni idonea. Vide *Baccus*, & *Bacinus.*

BACHELERIE, Prædii species, de qua in *Baccalaria.*

BACHELIER, Ordinis militaris species, quasi *bas Chevalier.* Vide *Baccelarii*, & Gloss. med. Græcit. in βακαλαύτης.

BACIN, Polubrum, Malluvium: ex *Bacca.* Vide in hac voce.

BACINET, Cassidis species, *Bacini*, seu Polubri formam quodammodo referens. Vide *Bacinetum.*

BACON, Petaso, Perna. Vide *Baco.*

BACULE, Machina Bellica. Vide Gloss. med. Græcit. in Πραίκουλα.

B.

BACULER, Baculo cædere: Pœna militaris. Vide *Baculare.*

BAGATELLE, nugæ, mundus muliebris: ex *Bauga.* Vide in hac voce.

BAGUE, Armilla, ex *Bauga.* Vide in hac voce.

BAI, *Bajard*, Color equi, Badius, Spadix. Vide *Badius* & *Bagus.*

BAIE, Portus, seu statio navium: ex Hispan. & Vasconico. Unde Oxenartum in Vasconia illustre.

BAIL, *Bailli*, Custos, Pædagogus: ex *Bajulus.* Vide in hac voce, & Glossar. med. Græcit. in Βάϊουλος.

BAILLE, Propugnaculi species, ubi *batallie*, seu pugnæ committi inter hostes solent. Vide *Batallia.*

BAILLER, conferre, committere, dare: ex Græc. βαλλίζειν. Vide *Balare*, & Gloss. ibi.

BALAI, Scopa. Vide *Baleys.*

BALAIS, *Rubis balais*, Carbunculus. Vide *Balascus* & Gloss. med. Græcit. in Μπαλάξιος.

BALCON, exedra prominens. Vide *Balcones.*

BALE, pila, vel sarcina in modum pilæ, quam *balam* dicimus, complicata. Vide *Bala* & *Palla*, & Gloss. med. Græcit. in Μπάλλα, & Πάλλα.

BALDAQUIN, pannus ex auri filo & serico &c. *Badacho* seu Babylone advectus. Vide *Baldakinus.*

BALLINGER, Navigii species, *ballingia*, seu cunabuli formam referens. Vide *Balingaria*, & *Balingia.*

BALOURD, ineptus. Vide Glossar. med. Græcit. in Παχύδας.

BAN, proclamatio publica: ex *Bannum.* Vide in hac voce.

BANC, Scamnum: ex *Abacus*, vel ex German. *Bank.* Vide *Bancus*, & Glossar. med. Græcit. in μπάγκος.

BANC, vadum, quod *banci* speciem in mari effingat, vel quod in eo naves ut in *banco* desideant. Vide *Bancus* & *Scamnum.*

BANCLOCHE, campana, qua edito *banno* cientur cives. Vide *campana bannalis.*

BANDEAU, Fascia: à *Bandum*, vexillum. Vide *Bandellus* & *Bandum.*

BANLIEUE, districtus urbis, Bannum *leucæ.* Vide in hac voce.

BANNERET, *Chevalier Banneret*, qui cum *banno*, seu vexillo vassallos suos in aciem eduxit. Vide *Bannerctus.*

BANNIERE, vexillum: ex *Bannum*, vel *Bandum.* Vide in his vocibus, & Glossar. med. Græcit. in Βάνδα.

BARAQUES, ædiculæ ad militum susceptionem. Vide Glossar. med. Græcit. in Μπαράκα.

BARAT, Fraus. Vide *Baratum*, & Gloss. med. Græcit. in Μπαράτεία.

BARBACANA, propugnaculi species. Vide *Barbacana.*

BARBOIRES, Larvæ, à *barbis* fictitiis. Vide *Barbatoria.*

BARBOTE, navigii species, supernè tecta, ex German. Vide *Barbota*, & Gloss. med. Græcit. in Μπαρβῶτα.

BARGUIGNER, licitando cunctari: ex *Barcaniare.* Vide in hac voce, & in *Barganaticum.*

BARIL, Cadus, Dolium: ex Cambrobritan. *Baril.* Vide *Barile*, & Gloss. med. Græcit. in Βαρέλι.

BARON,

B.

BARON, Vaſſallus : ex Lat. *Baro.* Vide in hac voce.

BARQUE, navigii ſpecies, ſcapha, cujus vocis variæ afferuntur origines in *Barca* & *Barga*, & in Gloſſar. med. Græcit. in Βάρκα.

BARRACAN, panni ſpecies, quod licia in eo appareant inſtar *barrarum* : aut quod adoleſcentes compti ac venuſti, quos *Barragan* Hiſpani vocant, veſtiantur. Vide *Barracanum.*

BARREAU, Forum judiciale : à *Barris*, ſeu repagulis, quibus circundatur. Vide *Barra*, & *Apprenticii juris.*

BARREZ, *Freres barrez*, dicti Carmelitæ, ab eorum palliis olim in diverſi coloris *barras* diviſis. Vide *Birrus.*

BAS, depreſſus. Vide Gloſſar. med. Græcitat. in πατζ ς.

BASOCHE, ex *Baſilica*, ut quidam volunt.

BAST, Clitellæ : à βαςαγὴ, onus. Vide *Baſta.*

BASTARD, Nothus. Vide *Baſtardus*, ubi vocis variæ origines expenduntur.

BASTIDE, *Baſtille*, Propugnaculum, ædificium, ex Gall. *baſtir.* Vide *Baſtia*, & Gloſſar. med. Græcit. in πασίx.

BATAIL, ropalium campanæ, ſic dictum, quod æs verberet. Vide *Batallum* & *Batillus.*

BATAILLE, pugna, *Batailler*, pugnare, ex *Batalare.* Vide in hac voce, & in *Batalia.*

BATEAU, Navicula, Cymba : ex Saxon. *bat.* Vide *Batus*, & Gloſſar. med. Græcitat. in Βατόπλον.

BATTOIR, ex *Battuarium.* Vide Batatorium, *Battere*, & Gloſſ. med. Græcit. in Βαττέ-ριον.

BAUCAL, vel *Bocal*, vaſis ſpecies : ex *Bauca.* Vide in hac voce.

BAUDRIER, Baltheus. Vide *Baldrellus.*

BAUME, lapis ſepulcralis, tumba : ex *Balma.* Vide in hac voce.

BEANE, vel *Bejane*, novellus ſtudioſus, academicus, ut ſunt paſſerculi recens nati, quorum roſtra ſunt flava. Vide *Beanus.*

BECACINE, ex *Becacita.* Vide in hac voce.

BEDEAU, apparitor. Vide *Bedellus.*

BEFFER, illudere : ex *Bifax.* Vide in hac voce.

BEFFROI, machina bellica in modum turris : ex Saxonic. *Besl*, & *freid.* Vide *Belfredus.*

BEGUINES, virgines devotæ, à *Begga*, Pipini Landenſis filia, à qua inſtitutæ. Vide in *Begardus.*

LA BELLE, Luna : ex *Phœbe bella.* Vide Fibebella.

BELLUQUE, res quævis minutior : à *Belluca*, Vide in hac voce.

BE MOL, una è clavibus Muſicæ, cui opponitur B. durum, ſeu quadratum. Vide *Bemollis.*

BENDE, faſcia, ex Saxon. bind. Vide *Binda.*

BENNEAU, genus vehiculi : ex *benna.* Vide in hac voce.

BERSEAU, cunabulum : ex *berſa*, locus concluſus. Vide in hac voce.

BERGER, Paſtor : ex *berbicarius.* Vide *Berbix.*

BERLENG, alearum ludus. Vide *berlengum.*

BERLONG, ex *biſlongus.* Vide in hac voce.

BERSER, venationi indulgere : ex berſa. Vide in hac voce.

BESAGUE, ſecuris cum duplici acie & inſtrumentum fabri ferrarii : ex *biſacuta.* Vide in hac voce.

BESANT, moneta aurea : ex *Byzantius.* Vide in hac voce.

B.

BESCHE, vel *Beche*, ligo, à *beco*, ſeu roſtro. Vide *Becca* & *Becco.*

BESICLE, conſpicillum ; ex *becillus.* Vide in hac voce.

BETE, cucullio in exequiis mortuorum. Vide *Beta.*

BICHE, cerva major. Vide *Biſſa.*

BIEN, vel *Bian*, corveiæ, manuoperæ, quæ ſubditis *banno* indicuntur. Vide *Biennium.*

BIERBAN, bannum cereviſiæ, unde nomen. Vide *Bierbannum.*

BIERE, feretrum : ex Saxon. Vide in *Feretrum.*

BIEVRE, bebrus : ex *Bever.* Vide in hac voce.

BIGOTS, qui devoti videri volunt : ex Normannico *Bi goths*, i. per Deum. Vide *Bigoti.*

BILLET, Schedula : ex Saxon. *Bill*, vel ex Græc. Βιβλίον. Vide *Billa.*

BILLON, nummus argenteus ære onuſtus, atque inde *vilis*, unde Etymon. Vide *Billio.*

BINER, vel *Binoter*, agrum *bina*, ſeu iterata aratione proſcindere. Vide *Binalia*, & *Rebinare.*

BIS, Cinericius. Vide *Biſus*, & *Bizochi*, & Gloſſ. med. Græcit. in Μπίζος.

BISAC, ſaccus duplex, quaſi *bis ſaccus.* Vide Gloſſ. med. Græcit. in Βίσακκ☉.

BISAIEUL. Vide *Biſavus.*

BISSEXTE, infortunium. Vide *Biſſextus*, & Gloſſar. med. Græcit. in Βισέξτ☉.

BLAIRIE, ager, ubi *bladum* demeſſum eſt. Vide *Blaria.*

BLANKEMAILLE, tributi ſpecies apud Anglos. Vox etiam noſtris alio ſenſu nota. Vide in hac voce.

BLASMER, vituperare : ex *Blaſphemare.* Vide in hac voce, & Gloſſ. med. Græcit. in Βλασφημεῖν.

BLASON, ſcutum, clypeus. Vide in *Buccula.*

BLESSER, lædere. Vide *Bliſſare.*

BLE', frumentum : ex Saxon. *Blada*, vel ex βλαδα gr. Vide *Bladum.*

BLESE, mollis, vel ſemiputridus. Vide Gloſſar. med. Græcit. in πέτων.

BLEU, Color cæruleus : ex *Blavus.* Vide in hac voce.

BLOC, ſtipes, tumulus altior : hinc *bloquer une ville*, ſtipitibus fixis, vel tumulis confertis aditum intercludere. Vide *Imblocatus.*

BLOND, *Flavus* : ex Saxon. *blonden*, tinctus. Vide *Blondus* & *Blodius.*

BLUTER, farinam incernere. Vide *Buletare.*

BOADE, in Conſuetud. Arvern. Seraitium *boum.* Vide *Boatorium.*

BOHOURD, haſtiludii ſpecies, ex Hiſpan. *Bohodo*, jancas. Vide *Bohordicum.*

BOIS, vel *Bos*, ut olim efferebant noſtri, ſilva : ex Græc. βοσκὴ, paſtio animalium in ſilva. Vide *Boſcus.*

BOISSEAU, menſura frumentaria : ex *Bus*, *Buza.* Vide in *Butta.*

BOISSIERE, *Buxatum.* Vide *Buxata.*

BOITE, arcula : ex *buxis*, *buxta*, *buxtula*, ſeu *Pyxis.* Vide *Buxis.*

BOITEUX, claudus, claudicans, cui dolor vel luxatio in oſſium, genuum commiſſuris, ubi ea velut in pyxidem, quam *boite* dicimus, immittuntur. Vide *Buxis*, & *Buxta.*

BOMBACIN, tela goſſypina, ſeu ex *bombace.* Vide *Bombax*, & Gloſſar. med. Græcit. in βόμβαξ.

BOMBARDE, machina bellica à ſonitu, vel à Græc. βόμβ☉ dicta. *Bombarda*, & Gloſſar. med. Græcit. in Βομβάρδα.

B.

BONET, capitis tegumentum. Vide *Boneta.*

BORNE, *Borne*, limes, terminus: ex *Bonna.* Vide in hac voce.

BORD, ora, littus. Vide *Bordera.*

BORDE, domus: ex Saxon. *bord.* Vide *Borda.*

BORDEL, ædicula, unde lupanar dictum, quod scorta in ædiculis diversentur. Vide in *Borda.*

BONNIER *de terre*, modus agri suis terminis signatus. Vide *Bonna* & *Bonnarium.*

BONS HOMMES, dicti monachi Grandimontenses. Vide in *Boni-homines.*

BOTE, *ocrea.* Vide *Bota*, & Glossar. med. Græcit. in Βαςά.

BOUC, hircus: ex *Buccus.* Vide in hac voce.

BOUCHE, os: ex *Bucca.*

BOUCLE, fibula: ex *Buccula.* Vide in hac voce, & Gloss. med. Græcit. in Βύκλα.

BOUFONS, scurræ, qui sibi *buffas*, seu alapas invicem infligunt. Vide *Buffo.*

BOUGE, saccus: ex *bulga.* Hic vox eadem pro minori cubiculo. Vide in hac voce, & Gloss. med. Gr. in Βυλγίδιον.

BOUGUERAN, panni species. Vide in *Boquerannus.*

BOUGRES, Bulgari, inde hæretici sic dicti ex Bulgaria orti. Vide *Bulgari.*

BOULE, globus: ex *Bulla.* Vide in hac voce, & Gloss. med. Græcit. in Βύλα.

BOULENGERS, pistores dicti, quòd panes in globulorum seu *bullarum* formam conficiant: alii quasi Polentarios dictos volunt. Vide *Bolendegarii.*

BOULEVARD, seu *Bourgvvard*, munimentum, quod urbem *tuetur*: unde Etymon. Vide *Burgvvardum*, & *Valvarte.*

BOURDE, Bourder, jocus, jocari, nugari: ex *Burra*, ut quidam volunt, seu potiùs ex *bohordum*, imaginarium hastiludium. Vide *Burra*, *Bohordum*, *Burdare*, & *Burlare.*

BOURDON, baculus peregrinorum, qui eo instar asini vel muli, seu *burdonis*, itineris fastidii levandi gratia utuntur. Vide *Burdo*, & Glossar. med. Græcit. in Βέρδων.

BOURDONS, calami musici, seu organici, qui *burdonum*, seu attacorum bombum referunt. Vide in hac voce.

BOURG, Burgum. Vide in hac voce, & Gloss. med. Græcit. in Βέργοι.

BOURGEON, arboris tener ramulus: ex *Turjo.* Vide in hac voce, & Oyhenartum in Vasconia, ubi *Turvion* est tumor in capite, Hispanis & Vasconibus.

BOURGEOIS, monetæ Francicæ species. Vide Moneta & *Burgenses.*

BOURIQUE, mulus, asinus, ex *Buricus.* Vide in hac voce, & Gloss. med. Græcit. in Βυρίχος, & πυριγάρος.

BOURRE, tomentum: ex *Birrus*, vel *Burrus.* Vide *Borra.*

BOURRACHIERS, artifices lanei. Vide *Borratium.*

BOURSE, marsupium: ex Gr. βύρσα, corium. Vide *Bursa.*

BOURSOUFFLE', pinguis, inflatus, sufflatus. Vide Glossar. med. Græcit. in Μάρτζεφλος.

BOUT, finis, limes, terminus: ex voce Agrimensorum *Boto.* Vide *Butum.*

BOUTEILLE, lagena: ex *Buticula.* Vide *Butta*, & Gloss. med. Græcit. in Βῦτα.

BOUTER, pulsare, ponere. Vide *Butare*, & Gloss. med. Græcit. in Βυτίζειν, & Βεττάν.

B.

BOUTIQUE, officina: ex *Apotheca.* Vide in hac voce.

BOUTONS, globuli, fibulæ: ex *Botones.* Vide in hac voce.

BOUTS, *Boucian*, *Boucier*, lagena major: ex *butta.* Vide in hac voce, & Glossar. med. Græcit. in Βῦτα.

BRAC, *Brachet*, canis species: ex *Bracco.* Vide in hac voce.

BRACELET, dextrocherium, armilla *brachio* aptata. Vide Glossar. med. Græcitat. in Βραχιόλιον.

BRAIERS, incolæ regionis circa Bellovacum, quam *Pays de Brai* vocant. Vide in *Poheri* & in *Braium.*

BRAIES, femoralia: ex *bracca.* Vide in hac voce, & Glossar. med. Græcit. in Βράκα.

BRAIE, *Fausse braie*, propugnaculi species: ex *Brachiale.* Vide in hac voce, Gloss. med. Græc. in Βραχιάλιον.

BRAIRE, vagire. Vide in *Brajare.*

BRANC, spatha, major gladius: ex *Branca.* Vide in hac voce.

BRANCART, gestatorium. Vide Gloss. med. Græcit. in Βραγκάρως.

BRANCHE, ramus: ex *Bargus*, quod idem sonat, vel à branca, vel à *brachium.* Vide *Bargus* & *Branca.*

BRASSEUR, Cerevisiæ confector: ex *brace*, grani specie. Vide in hac voce.

BRANDON, fax, tæda: ex *brand*, incendium. Vide *Brand*, & *Brando.*

BREBIS, vervex, unde Etymon. Vide *Berbix.*

BREHAIGNE, sterilis: ex *brana.* Vide in hac voce.

BRELACQUE, res minoris momenti: ex *bullaga*, pomi minoris specie. Vide in hac voce, & supra in *Beluque.*

BREN, *furfur*, ex *Cantabrum*, quod idem sonat. Vide in hac voce, & in *Brennum.*

BRESCHE, *foramen*, ex *Brisca.* Vide in hac voce.

BREUVAGE, Potio: ex *biberagium.* Vide in hac voce.

BREUIL, silva: ex *Brolium.* Vide in hac voce, & in Gloss. med. Græcit. in Περιβόλιον.

BRICOLER, in ludo pilæ: ex *Bricola*, machina bellica. Vide in hac voce.

BRIGADE, turma, cohors: ex *Briga.* Vide in hac voce, & in *Brigancii.*

BRIGANS, prædatores: ex *briga*, rixa, pugna. Vide in hac voce, & in *Brigancii.*

BRIGANTIN, navicula prædatoria: ex *Briga.* Vide in hac voce, & in *Brigentinus.*

BRIVE, urbs in Arvernia: ex *Briva*, pons. Vide in hac voce.

BROCHES, sudes acutæ, pali: ex *brocca.* Vide in hac voce.

BRODERIE, *Broder*, de opere phrygio: ex *brusdus.* Vide in hac voce.

BROET, jus carnium elixarum: ex *Brodium.* Vide in hac voce.

BROIER, vel *breier*, terere, subigere: ex voce *brajum*, quæ limum terræ sonat. Vide in hac voce, & in *Bretare.*

BRONZE, æs, ex quo conficiebantur *bruneæ*, seu loricæ, unde Etymon. Vide *Brunus*, & Glossar. med. Græcit. in Μπροῦτζο & προυτζινες.

BROSSE, *brossaille*, dumetum. Vide *Bruscia.*

BROUAILLES, intestina, ex *Burbalia.* Vide in hac voce.

BROUE-

BROUETE, vehiculum duabus constans rotis, *Birotum*. Vide in hac voce.

BROUILLER, miscere, ex juncis confusè junctis & mistis, quos βρῦλα Græci hodierni vocant. Vide Gloss. med. Græcit. in hac voce.

BROUST, *Broustier*, pastio, pascere: ex *Brustum*. Vide in hac voce.

BRUIERE, ericetum. Vide *Bruarium*.

BRUMARDIERS, qui se cerevisia ingurgitant: ex *Bruma*. Vide in hac voce.

BRUN, fuscus: ex *Brunia*, seu loricæ æreæ vel ferreæ colore. Vide *Brunia* & *Brunus*.

BUFET, abacus, in quo reponuntur vasa potoria: ex *Bufetagium* seu *buvetage*. Vide in hac voce.

BUFLE, ex *Bubalus*. Vide in hac voce.

BULLE, sigillum rotundum instar *bullæ* aqueæ. Vide *Bulla*, & Gloss. med. Græcit. in Βύλλα.

BURETE, amphorula, quasi *buvrete*, qua bibitur. Vide *Bureta*.

BURE, pannus crassior: ex *Birrus*. Vide in hac voce.

BUISINE, canalis, quo aquæ pluviæ ex tectis emittuntur, *buccinæ* instar confectus. Vide Glossar. med. Græcit. in Βύκινα.

BUSCHE, stipes, caudex focarius: ex *boscus* silva. Vide *Busca*.

BUSSE, navigii species, sic dicta; quod *bussæ*, seu dolii vinarii speciem referret. Vide Bussa, & Gloss. med. Græcit. in Βυζίον.

BUTICLE, navigium minus, à *Buttarum* forma. Vide in *Butta*.

BUTOR, ardea stellaris: ex *Buteo*. Vide *Butor*, & Gloss. med. Græcit. in Γυπταῦρος.

C.

CABILLAUX, Factiosi in Hollandia, sic appellati à quodam pisce marino ita nuncupato. Vide *Cabelgenses*.

CABOCHE, caput: ex Κάβα, caput. Vide Gloss. med. Græcit. in hac voce.

CACHER, abscondere: à *Sacco*, quasi in sacco se se abscondere. Vide Gloss. med. Græcit. in Σάξ.

CADENAT, pessulus, vectis; ex *catenaticum*. Vide in hac voce.

CADET, secundogenitus: ex *Capdet*, quasi minus caput familiæ. Vide *Capdet*.

CAGE, ex *Cavea*. Vide Caga.

CAI, domus, aut arca littoris: ex Saxon. Vide *Caia*.

CAILLOU, lapis rotundus. Vide Glossar. med. Græcit. in Καλήκιοι.

CAIQUE, navis Turcica. Vide Gloss. med. Græcit. in Καΐκη.

CALANDRE, gryllus, cicada: ex Germ. *Kalander*. Vide *Calandrus*.

CALENGE, actio, qua quis rem in jure repetit: ex *Calumnia*. Vide in hac voce, & in *Callengia*.

CALER, demittere: ex χαλᾶν. Vide *Calare*.

CALFATER, navim resarcire: ex Græc. vulg. καλαφατεῖν. Vide Calafatare, & Glossar. med. Græcit. in Καλαφάτης.

CAHIER, ex quaternio. Vide in hac voce.

CALOIERS, Monachi Græci: ex καλογέροι. Vide Gloss. med. Græcit.

CAMAIEUX, sardonix. Vide *Camaeus*, ubi de vocis etymo.

CAMAIL, vestis species, quæ caput & humeros tegit, quasi *Cap de mailles*, capitium ex maculis confectum. Vide in *Camelantium*, & Gloss. med. Græcit. in Καμελαύκιον.

CAMARADES, milites, qui sub eodem tentorio degunt, quod Καμάρδαν Græci recentiores vocant. Vide *Camaradam*, & Gloss. med. Græc. in Καμάρδα.

CAMARS, Sacerdotes idolorum: inepta vox Gallorum planè ex Hebr. Reg. 23, 5. Ita habetur in Scaligerianis.

CAMBAGE, præstatio pro jure conficiendi cerevisiam: ex *Camba*, bracciatorum officina. Vide in hac voce.

CAMELOT, pannus ex Camelorum pilis. Vide *Camelotum*.

CAMOCAS, panni serici species, Græcis recentioribus Καμουχᾶς. Vide utrumque Glossar.

CAMP, Castra in Campo fixa. Vide Glossar. med. Græcit. in Κάμπος.

CAMPAGNE, *faire une campagne*. Vide Glossar. med. Græcit. in Πεδιάς.

CAN *des Tartares*. Vide *Caganus*, & Glossar. med. Græcit. in Κάνις.

CANDI, *sucre candi*, sacchari species. De vocis etymo vide Glossar. med. Græcit. in Κάντιον.

CANIF, scalpellus, culter, ex Belg. *Knif*, culter. Vide *Canipulus*.

CANON, machina bellica, à *Canna*, quod cannæ formam referat. Vide *Canone*.

CANONISER, in Canonem referre. Vide *Dyptycha*, & Glossar. med. Græcit in Κανονίζειν.

CANTON, angulus. Vide Gloss. med. Græcit. in Καντοῦνι.

CAPABLE, capax, ex *capabilis*. Vide in hac voce.

CAPAGE, apud Delphinates, census capitis. Vide in *Capitatio*.

CAPDEULH, Occitanis, præcipua feudi domus: ex *Capitalium*. Vide *Capdulium*.

CAPET, cognomentum Hugonis Regis Franciæ, quod caput *capa* tegeret. Vide *Capet*.

CAPISCHOLE, Scholastici dignitas in Ecclesiis Cathedralibus, *Caput scholæ*. Vide in hac voce.

CAPRIOLE, saltus capræ, quæ & *Capriola* dicitur. Vide in hac voce.

CAPORAL, Dux, Gubernator, *Caput*. Vide *Caporalis*.

CAPSOOS, & *Capsous*, apud Beneharnenses, laudimium: ex *Caput solidum*. Vide in hac voce.

CAPTAL, dignitas apud Vascones: ex *Capitalis*. Vide in hac voce.

CAPUCHON, tegmen capitis: ex *Capitium*. Vide in hac voce, & in Καππάσιον & Καπέτζιον.

CARABIN, miles fortè, qui in *Carabis*, seu in navibus militat. V. *Carabus*, & Gloss. med. Græc. Κάραβος.

CARACOL, ex voce Hispanica, quæ cochleam significat.

CARAVANNE, hominum turma: vox Turcica. Vide *Caravanna*, & Gloss. med. Græc in Καρβάνιον.

CARAUDE, præstigii species. Vide in *Caraula*.

CARCASSE, cadaver: ex *Carcasium*, intestinum. Vide in hac voce.

CARCOIS, vel *Carquois*, Pharetra: ex Græcobarb. ταρκάσιον. Vide *Carcaissum*.

CARDEUR, carminator: ex *Carerator*. Vide in hac voce.

CARDINAL, dignitas Ecclesiastica. V. *Cardinalis*.

CARNEAU, pinna muri, quæ fenestras *quadras* seu *quadratas* subinde præfert, unde Etymon. Vide *Quarnellus*.

CARNAVAL, quasi *Caro*, seu *chair à val*. Vide *Carne cvamer*.

CARREAUX, tela balistarum forma quadrata, unde nomen. Vide *Quadrelli*.

CARRIE-

C.

CARRIERE, lapicidina: ex *quadrataria*. Vide in hac voce, & in *carraria* & *quadraria*.

CARRIERE, Via, qua carri ducuntur. Vide *Chariere*.

CARROSSE, ex *Carruca*. Vide in hac voce.

CARTEL, diffidatio, quæ fit per *Chartulam*. Vide *Cartellus*.

CARTENIER, qui quartæ militari vel urbicæ centuriæ præest. Vide in *Quaternio*.

CARTERON, libræ pars *quarta*. Vide *Quarteronum*, & *Quarteria*.

CARTES, *jeu de cartes*. Vide *Ludus de Rege & Regina*.

CASAQUE, ſagum: ex *Caracalla*, ut vult Paradinus, quaſi *Caraque*. Vide *Caracalla* & Gloſſ. med. Græcit. in Καρακάλλα.

CASE, loculamentum calculorum in tabula luſoria: ex *Caſa*, vel *capſa*. Vide Gloſſar. med. Græcit in κάσσος.

CASSER, irritum reddere: ex Lat. *Caſſus*, vacuus. Vide *caſſare*.

CASSETE, arcula: ex *Caſſidile*. Vide in hac voce.

CASTICE, ædificium: *Caſticer*, ædificare. Voces obſoletæ. Vide *Caſticia*.

CATACOMBES, cœmeteria publica, quod ſint ad *Combas*, ſeu valles extra Urbes. Vide *Catacumba*, & *Cumba*, & Gloſſar. med. Græcitat. in Κουβάριον.

CAUSER, argutari, diſſerere: ex *cauſare*. Vide in hac voce.

CEINTRE, cameræ ſeu fornicis *centrum*. Vide in hac voce.

CELET, vas portatile, *Situla*. Vide *Cedellus*, & *Seilletum*.

CENDAL, pannus ſericeus, quaſi *Setal*, ex *ſeta*. Vide *Cendalum*.

CELIER, Penarium, *Cellarium*. Vide in hac voce, & in *Cellarius*, & *Cellerarius*.

CENIER, officium monaſticum, cui *Cœnæ* parandæ munus incumbit, *Cœnator*. Vide in hac voce.

CEP, *Cep de Vigne*, Stipes: ex Lat. *Cippus*. Vide in hac voce, & in *Ceppagium*.

CERCELLE, avis aquatica, *querquedula*. Vide *Cercella*.

CERFEUIL, genus apii: ex *Cerefolium*. Vide in hac voce.

CERQUEMANNEURS, qui limites figunt, qui agrum circant, circum eunt. Vide *Circamanaria*.

CERS, ventus *Circius*. Vide in hac voce.

CERVIERS, *loups cerviers*, lupi, qui in *Cervos* irruunt. Vide in *Moninus*.

CERVOISE, ex *Cereviſia*. Vide in hac voce.

CHABLE, funis craſſior ac ſpiſſior. Vide *Cabulus & Caplum*.

CHADELER, Occitanis, conducere: ex *Capdelare*. Vide in hac voce.

CHALAND, navis ſpecies, *Chelandium*, & χελάνδιον. Unde *pain chaland*, qui navigio advehitur. Vide utrumque Gloſſar.

CHALUMEAU, ex *Calamellus*. Vide in hac voce.

CHAMBRE, cubiculum, ex *Camera*, vel *Camara*. Vide in hac voce.

CHAMPART, agrarium, *Campi pars*. Vide in hac voce.

CHAMPARTIE, defenſi alterius in judicio à quota litis præſtita. Vide *Cambipartita*.

C.

CHAMPION, qui pro alio in *Campum* pugnaturus deſcendit. Vide *Campio*.

CHANGER, permutare: ex *Cambire* ſeu *cambiare*. Vide in hac voce: ubi in *Cambiare*, *ja* conſonantem apud Gallos ſæpe efficit, quod ſemel monuiſſe ſufficiat.

CHAPEAU, galerus, pileus, quaſi minor *Capa*, capella. Vide *Capellus*.

CHAPELLER, concidere: ex *capillare*, vel *Capulare*. Vide in his vocibus.

CHARGE, dignitas, officium, cui rei gerendæ *onus* incumbit. Vide *Carricare*, & Gloſſar. med. Græcit. in [illegible].

CHARGER, onus *Carro* imponere. Vide *Carricare*.

CHARIERE, *Carriere*, via, qua *Carrum* tranſire poteſt. Vide *Carreria*.

CHARLES, Carolus: ex Saxon. *Karl*, homo, vir robuſtus. Vide *Carlcknap*, & *Huſtarla*.

CHARNIER, cœmeterium: ex *Carnarium*. Vide in hac voce.

CHARPENTIER, Carpentarius, qui conficit *Carpenta*, faber tignarius. Vide *Carpentum*.

CHARPIE, linteum carptum: ex *Carpia*. Vide in hac voce, & Gloſſ. med. Græc. in Σαρπίον.

CHARTRE, carcer. *Chartrenier*, *Carcerarius*. Vide in hac voce.

CHASEMENT, feudum, quod à Caſa Dominica pendet. Vide *Caſamentum*, & *Caſati*.

CHASSE, arca, feretrum: ex *Capſa*. Vide in hac voce.

CHASSER, venari: cujus vocis variæ expenduntur origines in *Caciare*, & in *Fuga*.

CHASTRIS, *aries caſtratus*. Vide *Caſtritius*.

CHASUBLE, veſtis Sacerdotalis: ex *Caſula*. Vide in hac voce.

CHAT, felis, ex *Cattus*, *Catta*. Vide in his vocibus.

CHATAINE, Capitaneus, vox vetus Francica. Vide *Capitaneus*.

CHATEL, res mobilis: ex *Capitale*. Vide *Catallum*.

CHAUCE, Cruris tegmen: ex *Calceus*, quod pedum calceamento jungeretur. Vide *Calcia* & *Calcigaliga*, & Gloſſ. med. Græcit. in Κάλζα.

CHAUCE'E, agger, via ſtrata elevatior. Vide *Calcea*, ubi de vocis etymo.

CHAUFFER, ex *Calefacere*. Vide *Calefactorium*.

CHAUME, Culmus, ex *Calamus*. Vide *Culmen* & *Calma*.

CHEFME'S, Primogenitus, apud Vaſcones: ex *Caput manſi*. Vide in hac voce.

CHEFCENS, ex *Cenſus capitalis*. Vide *Capitalis*.

CHEFSOL, idem quod *Capſoos*, de qua voce ſupra, laudimium. Vide *caput ſolidum*.

CHEINSE, *Cheinſil*, veſtis ſpecies, eadem, quæ *alba*, vel *Camiſia*: ex *Camiſile*. Vide in hac voce.

CHEMIN, iter. Vide Gloſſar. med. Græcitat. in Κάμινος.

CHEMINE'E, caminus: ex *Caminata*. Vide in hac voce.

CHEMISE, interula: ex *Camiſia*. Vide in hac voce.

CHENEVIERE, ager, in quo connabis ſeritur. Vide *Cannabaria*.

CHENU, ex *Canus*. Vide *Canutus*.

CHERCHER, quærere: ex *Circare*. Vide in *Circa*.

CHERE, facies. *Faire bonne chere*, bono vultu aliquem excipere: ex *Cara*. Vide in hac voce.

CHE-

C.

CHERETE, annonæ *caritas*. Vide *Cariſtia*.

CHESNE, quercus: ex *Caſnus*. Vide in hac voce, & in *Cavile*.

CHEVAGE, cenſus capitis: ex Gall. *Chef*. Vide in *Capitalis*.

CHEVAL, equus: ex *Caballus*. Vide in hac voce.

CHEVANCE, bona, facultates: ex Ital. *Civanza*, cibus. Vide *Cabentia*.

CHEVECIER, dignitas Eccleſiaſtica, cui Presbyterii in Eccleſia, quod *Chevet* appellant, cura incumbit. Vide *Capicerius*.

CEVESTRAGE, quod pro Capiſtris domus Regiæ miniſtris annuatim conceditur. Vide *Capiſtragium*.

CHEVET, cervical: ex *Capitale*. Vide in hac voce.

CHEVET, pars ædis ſacræ, quæ Presbyterium appellatur, quod in *Capite* Eccleſiæ ſita ſit. Vide *Capicium*.

CHEVETAINE, capitaneus. Vide Gloſſar. ad Villharduinum, & Gloſſ. med. Gr. in Κυβιτάν@-.

CHEVILLE, clavus ligneus, quaſi *Clavile*, *Clavicula*. Vide *Cavile*.

CHEVREUIL, ex Capriolus. Vide in hac voce.

CHEVRON, tignum, cantherius: ex *Capro*. Vide in hac voce.

CHICANER, tricari, ex τζυκανίζει. Vide *Tzycaniſterium*, & Gloſſar. med. Græc. in τζυκανιςήριον.

CHITTON, res nihili. Vide *Ciffo*.

CHIFFRE, nota numeralis. Vide *Cifra*, & Gloſſ. med. Græcit. in τζίφρα, ubi de vocis etymo.

CHIMIE, auri conficiendi ars. Vide *Chymia*, & Gloſſ. med. Græcit. in χυμεία.

CHIOURME, Remiges: vox Italica & nautica. Vide *Ciurmia*.

CHIQUET, fruſtulum: ex Hiſpan. *Chico*, *parvus*.

CHOLLER, follem pedibus propellere: ludi ſpecies. Vid *Ceolare*.

CHOPINE, menſura vinaria in *Popinis*. Vide *Popina*, *Chopper*, impingere.

CHOQUE, ſtipes; noſtris *ſouche*. Hinc *Choquer*, ad ſtipitem impingere. Vide *Ceoca*, & *Chocagium*.

CHOSE, res quævis, *Coſe*, Picardis: ex *Cauſa*. Vide in hac voce.

CIBOIRE, umbraculum altaris. Vide *Ciborium*, & Gloſſ. med. Græcit. in κιβώριον.

CISEAU, *forfex ſciſſorius*, unde nomen. Vide Sciſelum.

CIVADE, avena, vel præſtatio avenarum, qua cibantur equi. Vide *Civata*.

CIVIERE, ex Saxon. *Cive*, traha. Vide *Traga* & *Cœnovectorium*.

CLAIM, actio in jure: ex *Calumnia*, vel *Clameum*. Vide *Clamare*.

CLAIRET, vinum dilutum, *Clarum* effectum. Vide *Claretum*, & Gloſſ. med. Græc. in γλαρία.

CLAIRON, litui ſpecies, à *ſono claro* dictus. Vide *Claraſius*.

CLAPIER, hara cunicularia: ex *Clapa*, machina, qua capiuntur cuniculi. Vide *Claperius*.

CLOCHE, campana: ex Germ. *Clogg*, &c. Vide *Cloca*.

CLEIE, crates viminea, ex κλείειν, ut quidam volunt. Vide *Cleta*.

CLOISTRE, ex *Clauſtrum*. Vide in hac voce.

CLOPINER, claudicare: ex *Cloppus*. Vide in hac voce.

CLOQUEMAN, homo, cui Eccleſiæ campanarum cura incumbit. Vide *Cloca*.

C.

CLOU, ex *Clavus*: nam Picardi etiamnum *Clau* dicunt.

CLUSES, clauſtra montium, viæ inter-*cluſæ*. Vide *Cluſa*, & *cluſura*, & Gloſſar. med. Græc. in Κλεισοῦρα.

COCHE, carruca, vel navis transvectoria: ex *Cogo*, *coico*, navigii ſpecies.

COCHON, *Coche*, Porcellus: ex *Coſſio*. Vide in hac voce.

COCU, cujus uxor mœchatur: ex *Cugus*. Vide in hac voce.

COFFRE, arca: ex Cambrobrit. Vide *Cofferum*.

COHUE, Porticus nundinaria, vel ipſum placitorum forum: ex voce *Cahos*. Vide *Cohua*.

COIE, *Foſſe coie*, latrina: ex *Foſſa cœca*. Vide in hac voce.

COIFFE, tegmen capitis: ex *Cuphia*. Vide in hac voce, & Gloſſ. med. Græc. in Σκυφία.

COIGNE'E, ſecuris: ex *Cuneata*. Vide Gloſſ. med. Græcit. in Κονιά.

COIN, angulus vel ſigillum: ex *Cuneus*. Vide *Cona*.

COINTE, cultus, ornatus: ex *Comptus*. Vide *Cointiſe*.

COITE, *culcita*. Vide *Cottum*.

COLE'E, ictus *Collo* impactus, *Colaphus*. Vide *Alapa*.

COLLATION, poſtmeridiana refectio; ex *Collationibus monachorum*. Vide *Collatio*.

COMBA, vallis: ex *Cumba*. Vide in hac voce, & in *Catacumba*.

COMBLE, ex *culmen* & ex *cumulus*. Vide *Culmen*, & Gloſſ. med. Græcit. in Κύμιλ@-.

COMPAGNON, ſocius, ex eodem *pago*. Vide Gloſſ. med. Græcit. in κυμπανία.

COMPORTER, verſari. Vide *Portare*.

COMPOTE, edulii ſpecies: ex *Compoſtile*. Vide in hac voce, & Gloſſar. med. Græcit. in Κομπόςτ.

COMPTER, narrare: ex *Computare*. Vide in hac voce.

CONCIERGE, Cuſtos ædis, vel carceris. Vide *Cuſtos ædis & Conſergius*.

CONESTABLE, dignitas militaris. Vide *Comes ſtabuli*, & Gloſſar. med. Græcit. in Κοντοςαῦλ@-.

CONDUIRE, ſalvum & incolumem præſtare. Vide *Conducere*, & Gloſſar. med. Græcit. in Διαςώζειν.

CONFITURES, Dulciaria, Confectiones, *Confectura*. Vide in hac voce.

CONGE', licentia abeundi: ex *Comitatus*, ubi *ja*, conſonantem g efficit, uti ſuprà monuimus. Vide in hac voce, & in *Congeare*, & Gloſſar. med. Græcit. in Κομιάτον.

CONIL, ex *Cuniculus*. Vide *Cyrogrillus*, & Gloſſ. med Græcit. in Κόνικλ@-.

CONNOISSANCES, armorum inſignia, quibus quiſque agnoſcitur. Vide *Cognitiones*.

CONROI, apparatus. Vide *Conredium*.

CONTREBANDE, *Marchandiſe de Contrebande*, merx, quæ *banno* ſeu edicto publico interdicitur. Vide *Bannum*, & Gloſſ. med. Græcit. in κοντράβαντον.

CONTRE'E, regio, pagus: ex *Conterrata*. Vide *Conteratt*, & *Conterata*.

CONVIER, invitare: ex *Convitare*. Vide in hac voce, & in *Conviare*.

COQUE, teſta ovi, ex *Concha*. Vide in *Cogo*.

COQUET, navigii & dolii ſpecies: ex *Cogo*. Vide in hac voce, & in *Koket*, & in *Concha*.

C.

COQUIN, Nebulo: ex *Cocio*, vel ex *Coquina.* Vide *Cocio.*

CORDONIER, ſutor, qui calceos ex *Corduba* advectis pellibus conficit. Vide *Cordebiſus*, & Gloſſar. med. Græcit. in Κορδυβάνι.

CORNETTE, bireti ſpecies in Cornu ſpeciem deſinens. Vide *Corneta.*

CORROIEUR, Pelliparius, qui *Coria* parat, unde vocis etymon, vel à *Conreer*, parare. Vide *Corredium.*

CORNEMEUSE, inſtrumentum, ſeu *Cornu muſicum.* Vide *Muſa.*

CORSELET, thoraculus *corpori* adſtrictus. Vide Gloſſar. med. Græcit. in Κορσελέτον.

CORVE'E, operæ ruſticorum, *opera corporales.* Vide *Corvata*, *Corrogata.*

CORVESIERS, ſutores veterinarii, *Savetiers, ſueurs de vieil*, Corii veteris ſutores. Vide *Corveſarii.*

COSTE, *Coſte de mer*, Clivus, *latus* montis, ex *Coſta.* Vide in hac voce.

COTARDIE, ſagi ſeu *Cota* ſpecies, vel tunicæ. Vide *Cotardia.*

COTE, tunica talaris: ex *Crocota.* Vide *Cota.*

COTE, ædificium ruſticum: Vide *Cotier*, ruſticus: ex Saxon. Vide *Cota.*

COTERAUX, prædones militares ex *Cotariis*, ſeu *Ruſticis.* Vide *Cota* & *Coterelli.*

COTTER, numeros indere: ex *quot.* Vide *Quotare.*

COTU, anguloſus: ex *Coſta.* Vide *Cotuloſus.*

COUARD, timidus, ex *Caudatus.* Vide in hac voce.

COUCHER, cubare: ex *Collocare.* Vide in hac voce.

COUDRE, conſuere: ex *Cuſire.* Vide in hac voce.

COULE, veſtis monachica: ex Cucullus. Vide in hac voce, & in *Culla.*

COULER, effluere: ex *Colare*, per *colum* effluere. Vide *Diſcolare.*

COUP, ictus: ex *Colpus*, vel ex *Colaphus.* Vide *Colpus*, & Gloſſar. med. Græcit. in Κόλπος.

COUP, *orbe*, ictus non apparens, livor, tumor: ex *Orbus*, cœcus, in Gloſſ. Gr. Lat. Vide *ictus orbus.*

COUPE, vas potorium: ex *Cupa.* Vide in hac voce.

COUPER, ſcindere: ex κόπτειν, vel ex *Cuppus*, inſtrumentum, quo pedes reorum ita conſtringebantur, ut ſcinderentur. Vide in hac voce, & in *Colpo*, & Gloſſ. med. Græcit. in Κόσπας.

COUPLE, ex *Copula.* Vide in hac voce.

COURT, atrium, area: ex *Curtis.* Vide in hac voce, & Gloſſ. med. Græcit. in Κόρτη.

COUR, ſenatus: ex *Curia.* Vide in hac voce.

COURTINE, velum lecti, quo lectus in modum *Cortis* ambitur. Vide *Cortina*, & Gloſſ. med. Græcit. in Κορτίνα.

COURTISANS, qui *Curtes* curant, vel colunt, aulici. Vide *Cortiſiani.*

COURTOIS, blandus, humanus, cujuſmodi ſunt, qui in Curte regia verſantur. Vide *Curtenſis*, & Gloſſ. med. Græcit. in Κουρτέζης.

COUS, Gallis, *Cornard*: ex *Cugus.* Vide in hac voce.

COUSSIN, pulvinus, quaſi *Coiſſin*: ex *Coite*, culcita. Vide *Cota* & *Cuſſinus.*

COUST, pretium. *Couſter*, vænire: ex *conſtare.* Vide *Cuſtus*, & Gloſſ. med. Græcit. in Κουστέυειν.

COUSTRE, dignitas *Cuſtodis* in Eccleſia. Vide in *Cuſtos.*

C. D.

COUTE, culcita. *Coutepointe*, culcita puncta. Vide *Culcita.*

COUTURE, ager cultus, ex *Cultura.* Vide in hac voce.

CRACET, lucerna olearis. Vide *Crucibulum*, & Gloſſ. med. Græcit. in Κράτιον.

CRAMOISI, purpureus, coccineus, rubeus: ex *Kermes* voce Arabica. Vide *Carmeſinus*, & Gloſſar. med. Græcit. in Κρεμέζιν.

CREANTER, fidem interponere, fidejubere. Vide *Creantare.*

CERCERELLE, accipiter tinnunculus. Vide *Cricella.*

CREMAILLERE, focarius cremaſter. Vide *Cramaculus.*

CRENEAUX, vel *Carneaux*, pinnæ muri in Quadri formam diſſectæ. Vide *Quarnellus*, & Gloſſ. med. Græcit. in Κρινέλια.

CREVASSE, fiſſura: ex *Crepatura.* Vide in hac voce.

CREVER *lex yeux*, ſeu *faire crever les yeux*: ex *crepare.* Vide in *Abacinare* & *Crepare.*

CRI, clamor. *Crier*, clamare. Vide *Criare.*

CROSSE, baculus *crucis* ſpecie. Vide *Croceus*, *Crucia*, *Crocca.*

CROUPPE, ſumma clunium equi. Vide *Cruponus.*

CUIRASSE, Thorax ex *Corio* confectus. Vide *Coratium*, & Gloſſ. med. Græcit. in Κουράτζα.

CUIVRE, æs, *Cuprum.* Vide in hac voce, & in *Cyprinum.*

CUVE, labrum: ex *Cupa.* Vide *Cuba.*

D.

DACE, tributum: ex *Datio.* Vide *Data.*

DAGUE, ſica, pugio: ex Saxon. Vide *Dagger.*

DAIS, umbraculum: ex *Dagus.* Vide in hac voce, in *Dalum*, & in *Deis.*

DAME, *Domina.* Vide *Domnus.*

DAMOISEAU: ex *Domicellus.* Vide in hac voce, & Gloſſar. med. Græcit. in Δεσπόσυνος.

DANGER, periculum, quaſi *damnigerium.* Vide in hac voce.

DANSER, ſaltare: ex Cambrobritan. Vide *Danſare.*

DARD, jaculum, ex Cambrobritan. Vide *Dardus.*

DARNE, *Darne de ſaumon*, portio: ex Cambrobritan. Vide *Darnus.*

DATE, anni & diei adſcriptio: ex *Data.* Vide in hac voce, & in Gloſſar. med. Græcit. in Δάτοι.

DE', *jeu de dé*, talus, taxillus, ludus taxillorum alea: quaſi *indicium Dei*, ſeu ſors: ex vet. gall. *juis de Dé.* Vide *Decius*, & *Juiſum.*

DECENDE, veſtis ſpecies, ex *Epidecen.* Vide in hac voce.

DEDANS, intus, intra. Vide *Deintus.*

DEDUIT, animi oblectatio: ex *Deductio*, cum quis mœrore confectus aliò *deducitur.* Vide in hac voce.

DEFAIRE, deſtruere: ex *diſfacere.* Vide in hac voce.

DEFAUT, defectus: *Defalta.* Vide in hac voce.

DEFENS, ager, in quem animalia immittere non licet, *qui cratibus defenditur.* Vide *Defenſa.*

DEFFIER, ex *Diffidare.* Vide in hac voce.

DEFU-

D.

DEFULER *son chapeau*, *son bonet.* Picardis, tollere pileum: ex *Diffibulare.* Vide in hac voce.

DEHORS, forinsecus, ex *Deforis*: nam *defors* nostri dicebant. Vide in hac voce.

DEJUNER, jejunium infringere. Vide *Dejejunare.*

DEMANDER, poscere: ex *demandare.* Vide in hac voce.

DEMENC, mensura frumentaria, apud Lugdunenses: ex *Demensus.* Vide *Demencus.*

DEMEURER, manere: ex *demorari*, quæ vox occurrit in leg. 2. Cod. Th. de Legatis.

DENRE'E, valor, pretium unius denarii: ex *Denarata.* Vide in hac voce, & Gloss. med. Græcit. in Δαρεία.

DISAINE, ex *Decenna.* Vide in hac voce.

DEODANDES, bruta & animalia, quorum impetu homini vita tollitur. Vide *Deodanda.*

DEPITER, discerpere, quasi *Depieter.* Vide *Depitare.*

DESPARAGER, ex *disparagare.* Vide in hac voce.

DEPESCHER, aliquò mittere: ex *depiscare*, *piscem piscatum* aliò & sine mora transferre. Vox fortè piscatorum.

DEPORT, jus caduci in beneficiis Ecclesiasticis. Vide *Deportus.*

DEPRISER, de *pretio* minuere. Vide *depretiare.*

DERRIERE, ex *Deretro.* Vide in hac voce.

DESAUBER, albas tollere & deponere dicuntur recens baptizati post octavum diem. Vide *Alba.*

DESAPRESENT, jam jam: ex *De præsenti.* Vide in *præsens.*

DESBAUCHER, ab opere vel officio avocare, quasi *debosser*, vel *deboisser*, *tirer la beste hors du bois pour la prendre plus facilement.* Picardi *bos* dicunt silvam, hodie *bois.* Vide *Boscus.*

DEBLE'ER, locum vacuum reddere: *Bladis* horreum vacuare. *Blada* metere. Vide *Bladum.*

DESCONFIRE, hostes conficere: ex *Disconficere.* Vide in hac voce.

DESCOULER, effluere: ex *Discolare.* Vide in hac voce.

DESCROIRE, non credere: ex *Discredere.* Vide in hac voce.

DESILLER, ex *Desigillare.* Vide in hac voce.

DESPENSE, *despenser*, expendere: ex *Dispendere.* Vide in hac voce, & *Dispensare.*

DESPIT, ex *Despectus.* Vide in hac voce.

DESPOUILLER, ex *Despoliare.* Vide in hac voce.

DESROBER, furari, *robam* auferre. Vide *Raub* & *Roba.*

DESOUBITER, aliquem in iram vel furorem concitare. Vide *Desubitare.*

DESOUS, sub: ex *Desub.* Vide in hac voce.

DESPENDRE, insumere, expendere. Vide *Dispensa*, & Glossar. med. Græcit. in Διςπένσα.

DESRAME. Vide in *Adramire.*

DESSEIN, animi decretum: ex *Designatio.*

DESTOURBER, avertere: ex *Disturbare.* Vide in hac voce.

DESUER, vel Dever, delirare, extra *viam* ire, *deviare.* Vide in hac voce.

DESUS, desuper: ex *desusum.* Vide *Susum.*

DETROIT, montium fauces: ex *strictum.* Vide in hac voce, in *Districtum*, & in *Distringere.*

D.

DEVANT, ex *deante.*

DEVERS, versus: ex *Deversum.* Vide in hac voce.

DEVIDOIR, girgillum: ex *Devolutorium.* Vide in hac voce.

DEVISE, Testamentum, in quo bona sua testator hæredibus dividat. Vide *Divisa.*

DEVOIR, debitum, officium. Vide *Deverium.*

DEVOUER, ex *Devotare.* Vide in hac voce.

DEUX à *Deux*, bini. Vide Gloss. med. Græc. in Δύο, δύο.

DECS, *Deecs*, *Dextre*, terminus, limes: ex *Dextri.* Vide in hac voce.

DIAMANT, ex *Adamas.* Vide *Diamantes*, & Gloss. med. Græcit. in Διαμάντες.

DIAPRE', variegatus. Vide *Diaprasium*, & *Diasprus.*

DIGUE, agger: ex Flandr. Dijk, vel ex Gr. τεῖχος. Vide *Diccus.*

DIMANCHE, dies *Dominicus.* Vide *Dominica.*

DISCOURS, sermo, oratio: ex *Discursus.* Vide in hac voce.

DISNER, prandere: ex *Dejunare.* Vide in hac voce, in *Dignerium*, & in *Disnare.*

DIVAN, Consistorium Turcicum. Vide Gloss. med. Græcit. in Διβάνη.

DIVULGUER, in *vulgus* spargere: ex *Divulgare.* Vide in hac voce.

DOANE, ædes, in quam fiscalia ex mercibus inferuntur. Vide *Doana.*

DODUS, dorsuatus: ex *Dorsum.* Vide *Dodus.*

DOIEN, Decanus, quasi *Deen.* Vide *Decanus.*

DOLOIRE, Dolabra: ex *Dolatoria.* Vide in hac voce.

DOMAGE, ex *damnum*: nam Belgæ nostri *Damage* dicunt: Vide *Damnatio*, *Damnigerium*, & *Dangerium.*

DOMAINE, ex *Dominium.* Vide in hac voce.

DOME, tectum: ex *Doma.* Vide in hac voce.

DON, tributi species: ex *Donum.* Vide in hac voce.

DONNER, ferire. Vide Gloss. med. Græcit. in Δίδωναι.

DONJON, Castellum in *Duno*, seu Castello ædificatum. Vide *Dunjo*, & *Dunum.*

DONNEZ, oblati in Monasteriis. Vide *Donati.*

DONNEZ, Nothi, Spurii. Vide *Donati.*

DORER, exaurare. Vide *Deaurare.*

DOSE, vox Medicorum. Vide Gloss. med. Græc. in Δόσις.

DOUAIRE, Dos: ex *Dotarium.* Vide in hac voce.

DOUSIL, Epistomii vertibulum: ex *Duciculus.* Vide in hac voce.

DOUVE, fossa: ex *Doga*, vel *Dupia.* Vide in his vocibus.

DOUSAINE, ex *Duodena.* Vide in hac voce.

DRAC, species Dæmonis: ex *Draco*, i. e. Diabolus. Vide *Draco*, *Dracus.*

DRAGE'ES, bellaria: ex τράγημα, vel ex τραγημάτια. Vide Gloss. med. Græc. in Δραγγία.

DRAGUE, hordeum coctum: ex *Drascus.* Vide in hac voce.

DRAP, pannus: ex *Drappus.* Vide in hac voce.

DRESSOIR, abacus: ex *Directorium*. Vide in hac voce.

DROGMAN, interpres: ex Gr. vulg. Δραγούμανος. Vide Dragamannus, & Gloss. Gr.

DROIT, jus: ex *Directum*. Vide in hac voce.

DRU, *Druerie*, amicus, amicitia. Vide *Drudes* & *Drudaria*.

DUCAT, moneta aurea Ducum Venetorum, ex *Ducatus*. Vide in hac voce.

E.

EDIFIER, Exemplum præbere. Vide *Ædificare*, & Gloss. med. Græcit. in οἰκοδομή.

EFFONDRER, fundum dolii auferre. Vide *Effundrare*.

EFFORT, vis, *Efforcer*, vim inferre: ex *Exforciare*. Vide in hac voce, & in *Exforcium*.

EFFRONTE', Impudens, sine *fronte*: ex *Infrontatus*. Vide in hac voce.

EGRATIGNER, unguibus cutem carpere. Vide *Ingratinare*.

EGUILETTE, Ligula ferro instructa instar *acicula*, quæ *eguille* dicitur. Vide *Ligula*.

EMBLAVER, bladum immittere, serere. Vide in *Bladum*.

EMBLER, Invadere. Vide *Auris*, & *Imbladare*.

EMFRUNT, impudens: ex *Infrons*, aut *Infrunitus*. Vide *Infrontatus*.

EMOUCHER, emungere, *Emouchoir*, ex *Emunctorium*. Vide in hac voce.

EMPALER, in palum impingere. Vide *Impalare*.

EMPARER, Invadere, occupare: ex Hispan. *Amparar*. Vide in hac voce.

EMPESCHER, pro *Impetere*, quæstionem movere: ex voce fortè corrupta *impetiare*. Vide *Impechiare*. Nisi potiùs ab *Impiscare*, piscationi vacare, occupari: vel Piscina, piscibus oppleta, *Impiscata*, seu locus occupatus.

EMPLOIER, Expendere, insumere ex *Implicare*. Vide in hac voce.

EMPOISONNER, venenum, seu *potionem* veneno mixtam propinare. Vide *Impotionare*, *Potio*, & *Appotiare*.

EMPRISE, *Entreprise*, militaris expeditio, &c. Vide *Impresa*.

EMPRUNT, quod in præstitum accipitur. Vide in *Præstare*.

EN AVANT, *De ci-en-avant*, In posterum, deinceps: ex *In ante*. Vide in hac voce.

ENCANT, *vendu à l' encant*, auctionari, sub hasta vendere. Vide *Incantare*.

ENCEINTE, Prægnans: ex *Incincta*. Vide in hac voce.

ENCENS, thus, quia incenditur, seu igne consumitur cùm offertur. Vide *Insensum*.

ENCHANTER, præstigiis magicis illudere: ex *Incantare*. Vide in hac voce.

ENCHASSER, ex *Incapsare*. Vide in hac voce.

ENCIS, de Infante, qui ex utero matris inciso vi abstrahitur. Vide *Incisio*, & *intus scisum*.

ENCLOUER, Inclavare. Vide *Inclaudare*.

ENCOMBRER, Impedire, *Combris* viam intercludere. Vide *Combri*.

ENCORE, adhuc. Vide *Incoram*.

ENCOUREMENT, mulcta, quam quis *incurrit*. Vide *Incurrimentum*.

ENCRE, atramentum: ex *Encaustum*, vel Ital. *Enchiostro*. Vide *Encaustum*.

ENCROER, in crucem agere, ex *Croca*, seu unco suspendere. Vide *Incrocare*. Hinc fortè *Escroüer*.

ENDENTURE, chirographi species in modum *dentium* divisa. Vide *indentura*.

ENDETER, ære alieno obligare: ex *Indebitare*. Vide in hac voce.

ENDITER, accusare, vox obsoleta. Vide *Indictare*.

ENDOMMAGER, damnum inferre: ex *Addamnare*. Vide in hac voce.

ENDORMIR, ex *Addormire*. Vide in hac voce.

ENDOSSER, ex *Indossare*. Vide in hac voce.

ENGIN, ars, fraus, machinatio: ex *Ingenium*. Vide in hac voce.

ENGRAISSER, impinguare: ex *Incrassare*. Vide *Ingrassiare*.

ENHUILLER, extremæ unctionis sacramentum conferre. Vide *Inoleare*.

ENLUMINER, coloribus adumbrare. Vide *Illuminare*.

ENNUIT, hodie, hac *nocte*. Vide *Nox*.

ENORME, immensus: ex *Innormis*. Vide in hac voce.

ENSEIGNE, vexillum, clamor militaris: ex *Insigne*. Vide in hac voce, *signum* & *intersignium*.

ENSEIGNER, docere: ex *Insinuare*, vel ex *Insignare*. Vide in his vocibus.

ENTENDRE, pro velle. Vide *Intelligere*.

ENTASSER, aggerere. Vide in *Tassus*.

ENTERCER, sequestrare: ex *Intertiare*. Vide in hac voce.

ENTERRER, humo, *terra* mandare. Vide *Interrare*.

ENTRAILLES, interanea. Vide *Intralia* & *Intrania*.

ENTRE, pro *tamquam*. Vide *Inter*.

ENTRECOURS, pactum mutuum per *intercurrentes*, seu proximitas initum. Vide *Intercursus*.

ENTREDEUX, spatium interjectum. Vide *Interduos*.

ENTRELASSE', innexus: ex *Interlaqueatus*. Vide in hac voce.

ENTREMETTRE, immiscere, interponere. Vide *Intermissio* & *Intermittere*, & *Inframittere*.

ENTREMETS, medium convivii ferculum *inter* duos *missus* offerri solitum. Vide *Intromissum*.

ENTREPRENDRE, aggredi: ex interprendere. Vide in hac voce.

ENVIRON, Circum, circa. Vide supra *Aviron*. & Gloss. med. Græcit. in Γῦρο γῦρο.

ENVOIER, mittere: ex *Invectare*, vel *in viam* emittere. Vide *invectare*.

ERCE, instrumentum ad terendas glebas, ex *Erptica*.

ERMINE, mus Ponticus, *Armenius*, ex *Armenia* aduectus. Vide *Hermellina*.

ESBAUCHER, pro *Esbocher*, opus informare: ex *Boscus*, lignum, quasi ex statua, aut quavis materia lignea superfluum lignum excernere, avellere, *exlignare*, seu *exboscare*. Vide *Boscus*.

ESBLOUIR, ex *Bloire*. Vide in hac voce.

ESBRANDIR, incendere: ex *Brand* incendium. Vide in hac voce.

ESCADRON, militaris manipulus: ex veteri Francico *Scara*, quasi *Scarada*. Vide *Scara* & *Scala*.

ESCARE, vulneris crusta: ex *scara*. Vide in hac voce.

ESCALADER, ex *Inscalare*. Vide in hac voce.

ESCALIER, ex *Scalarium*. Vide in hac voce.

ESCAMOTER, decipere, fallere, more fortè *Scamarium*, seu prædonum. Vide *Scamares*, & Gloss. med. Græc. in Σκαμάρεις.

ESCAR-

E.

ESCARLATE, coccus, coccinus, pannus: ex Arabico. Vide *Scarlatum*, & Gloss. med. Græcit. in Σκα λάτος.

ESCARMOUCHE, militaris tumultus, vel conflictus: ex Germ. *Scaramutia*, & *Scara*.

ESCARPINS, calcei species: fortè ex *Carpisculus*. Vide in hac voce, & in *Scarpus*.

ESCARTELE, in *quatuor* partes divisus. Vide *Quartilatus*.

ESCHALAS, vel *Escharas*, paxillus vitibus sustentandis, *Scalula*. Vide *Carratium*.

ESCHAFFAUD, pulpitum editius, quasi *chatfaus*. Vide *Eschaffaudus*, *Scafaldus*, & notas ad Joinvillam.

ESCHALOTE, cepe Ascalonitana, unde vox. Vide *Alosgna*.

ESCHANGE, permutatio, *Excambium*. Vide in *Cambiare*.

ESCHAPPER, ex *captione* evadere, exire. Vide *Escapium*.

ESCHARAS, vel *Eschalas*, *pedamen vitium*. Vide *Escara*, & *scalciatus*.

ESCHARNIR, irridere: ex *Carinare*. Vide in hac voce.

ESCHARS, parcus, avarus: ex Saxon. *sceard*. Vide *Scardus*, & *Scarpsus*.

ESCHASSES, grallæ, furculæ. Vide *Scacci*.

ESCHAUDEZ, panes *excaldati*. Vide *Eschaudati*.

ESCHAUGAITE, excubiæ militares: ex German. Vide *Scaraguaita*.

ESCHECS, jeu des eschecs, Scacorum ludus: ex Persic. Vide *Scacus*.

ESCHELLE, Portus minor, ad quem applicant naves. Vide *Scala*, & Gloss. med. Græc. in Σκάλα.

ESCHEVIN, Ædilis: ex *Scabinus*. Vide in hac voce.

ESCHIQUIER, tabula, in qua *scacis* luditur. Vide in *Scacus*.

ESCHOPPE, officina: ex Angl. *Schoppe*. Vide *Schopa*.

ESCLAT, *Esclature*, cæsura, incisio, &c. ex *Theclatura*. Vide in hac voce.

ESCLAVE, servus, captivus: ex *Sclavus*. Vide in hac voce, & Gloss. med. Græc. in Σκλάβος.

ESCLAVINE, vestis species, *sclavorum* propria. Vide *Sclavina*.

ESCLORRE, ova *excludere*. Vide Gloss. med. Græcit in κλώζειν.

ESCONSE, laterna cœca, *absconsa*. Vide in hac voce.

ESCORCHER, ex *Excorticare*. Vide *Decorticare*.

ESCORGEE, flagellum ex *scorto*, *scortea*. Vide *Scorgiata*.

ESCUEIL, scopulus, unde nomen. Vide *Scolium*.

ESCOPETE, catapultæ species, instar baculi, quo *scopa* eluuntur. Vide *Scopetum*.

ESCOT, symbola in conviviis: ex Saxon. Vide *Scot*.

ESCOUE', cui cauda abscissa est. Vide *Caudatus*.

ESCRE'NES, Campanis, cameræ in humum demersæ: ex *Screuna*. Vide in *Screo*.

ESCRIMER, gladiis ventilare: ex *Scrama*, *spatha latior*. Vide in hac voce, & in Σκιμα.

ESCRIN, arca, ex *scrinium*. Vide *Scrindus*.

ESCROUELLES, strumæ. Vide *Hercala*.

ESCU, moneta Francica, cum *scuto*, seu insignibus regiis. Vide *Scutum*, & *Moneta*, & Gloss. med. Græcit. in Σκοῦδοι.

ESCUELLE, catinus: ex *Scutella*, in modum scuti cava. Vide in hac voce.

E.

ESCURIE, equile: ex *Scura* & *Scuria*. Vide in his vocibus.

ESCURIEU, sciurus, unde nomen. Vide *Scuriolus*.

ESGAUDIR, venatui indulgere, ex *Gualdus*, saltus. Vide in hac voce.

ESMAIL, encaustum: ex *maltum*, seu *malta*, solidamenti specie. Vide in hac voce.

ESMER, ex *Æstimare*, computare. Vox obsoleta. Vide in *Purprendere*.

ESMERILLON, pumilus accipiter. Vide *Smeriliones*.

ESMERER, *merum* efficere. Vide *Exmerare*.

ESNEQUES, navigii species: ex German. Vide *Naca*.

ESPALMER, *un vaisseau*. Vide *Palmisare*.

ESPAVES, animalia præ *pavore* vagantia. Vide *Spaulæ*.

ESPEAUTRE, far, ex *Spelta*. Vide in hac voce.

ESPERONS, calcaria, ex Saxon. *Spora*. Vide *Spourones*.

ESPICES, aromata, dulciaria: ex *Species*. Vide in hac voce, & Gloss. med. Græc. in εἴδη.

ESPINGLE, acicula: ex *Spinula*. Vide in hac voce.

ESPINOCLE, pisciculi species. Vide *Spinaticus*.

ESPION, explorator, *Inspex*. Vide *Spia*.

ESPLUCHER, à pediculis purgare: ex *puduclare*. Vide vocem hanc: significat enim pellem, quam *peluche*, seu *pellicium* dicimus, mundare. Vide *Pellicium*.

ESPOUSSER, castigare, punire: ex *pulsare*. Vide in hac voce.

ESPREVIER, species accipitris: ex *sparvarius*. Vide in hac voce.

ESPINGALE, machina bellica: ex Germ. Vide *Spingarda*, & *Muschatta*.

ESCHEANCE. Vide *Excadentia*.

ESCHAUDER, ex *Excaldare*. Vide in hac voce.

ESCHIVER, vitare, *Scapha* periculo se subtrahere. Vide *Eschivare*.

ESCIENT, dedita opera: ex *suo sciente*. Vide in hac voce.

ESCLUSE, locus, ubi intercluduntur aquæ, ex *Exclusa*. Vide in hac voce.

ESCONDUIRE, aliquem re infecta repellere: ex *Excondicere*. Vide in hac voce.

ESCLUS, vox Gallobelg. spatium circa ædem, qua scuti longitudo patet. Vide *Esculum*.

ESGARD, judicium, sententia judicis cum cognitione causæ: item *Consideratio*, quia judex, dum sententiam dicit, cavet (*garde*) ne fallatur. Vide *Esgardium*, & *Vuarda*.

ESPARRE, teli species: ex *Sparus*. Vide *Sparo*.

ESPAULE, humerus: ex *Spatula*. Vide in hac voce, & in *Spadula*.

ESPE'E, ensis: ex *Spatha*, vel *spada*. Vide in hac voce.

ESQUIER, qui *Scuriam*, seu equorum stabulum domini curat. Vide *Scuria*: vel qui *Scutum* domini defert. Vide *Scutarius*.

ESQUIF, *minor Scapha*, unde nomen. Hinc *Esquiver*, vel *Eschiver* periculum scapha vitare. Vide *Schipa*.

ESQUIPER, scaphis, quas *Esquifs* dicimus, navim instruere, eique adjungere. Vide *Eschipare*.

ESSAI, probatio, *Examen*, unde etymon: vel ex ἐξάγιον. Vide in hac voce.

ESSANGLE, scindula. Vide vocem hanc, & in *Essanna*.

E.

ESSARS, occationes: ex *ſartum, ſarrire.* Vide *Exartu*. & *Sarta e.*

ESSAUPLE, idem quod *Eſſart*, apud Andegavenſes. Vide Exemplum.

ESSAIN *d'abeilles*, ex *Examen*, quaſi *Exaim*. Vide *Examinare.*

ESSILLER, apud Gallobelgas, bona decoquere, pecuniam inſumere: ex *Exiliare.* Vide in hac voce.

ESTABLIE, præſidium militare. *Stabulum*, vel ex *ſtabilitas*. Vide in hac voce.

ESTACHE, palus, fuſtis terræ infixus. Vide *Staca* & *Sticata.*

ESTAFIER, qui ad domini ſtaffam, ſeu equi ſtapedes ſtat. Vide *Staffa.*

ESTAGE, cœnaculum, tabulatum: ex *ςέγη*. Vide *Stagium*, & *Statio.*

ESTAL, locus, ubi merces exponuntur: ex *Stallum.* Vide in hac voce & in *Staufus.*

ESTALON, menſura. Vide *Stallo.*

ESTAMINE, panni ſpecies: ex *Stamen.* Vide *Staminea.*

ESTANCHER, ſanguinem ſiſtere, ne fluat, ex *Stagnare.* Vide *Stancare.*

ESTAPE, & *Eſtaple*, forum publicum, emporium. De etymis, vide in *Stapulæ.*

ESTAUDEAU, pullus gallinaceus. Vide *Heſtaldi.*

ESTENDART, vexillum expanſum, *Extenſum.* Vide *Standardum*, & *Standareum.*

ESTERLIN, moneta anglica. Vide *Eſterlingus.*

ESTEULE. culmus, ex ſtipula. Vide *Stubula, Stupla, Estoublagia.*

ESTIVAUX, calcei *æſtivales.* Vide *Æſtivalia.*

ESTIVER *le beſtail*, pecora in *æſtivis*, ſeu paſcuis paſcere. Vide *Æſtiva.*

ESTOC, ſtipes, caudex. Vide *Stoc.*

ESTOFFE, pannus ſpiſſior. *Eſtoffer*, pannis inſtruere, ac calorem *ſtuffarum* hocce ſibi veſtitu conciliare. Vide *Stuffare.*

ESTORER *une fille*, natæ, cum nuptui datur, ſupellectilem præbere: ex *Inſtaurare.* Vide *Inſtaurum.*

ESTOUFFER, in *Stuffis* præ nimio calore extingui. Vide *Stuffæ.*

ESTOUPPER, foramen *ſtuppa* occludere, obſtruere. Vide *Aſtopatus, Obſtupa*, & *Stupare.*

ESTRADE, ex *ſtrata*, via. Vide in hac voce.

ESTRAFILE', cæſim vulneratus. ex filo ſeu ſtamine transverſo in panno. Vide *Extafilatus.*

ESTRANGER, ex *Extraneus.* Vide *Strajeriæ.*

ESTRANGLER, ex *Trangulare.* Vide in hac voce.

ESTRAPADE, pœna militaris: ex *Exturpare.* Vide *Eſtrepamentum.*

ESTRE, pro *Eſſe*, occurrit in Lege Salica. Vide *Eſtre.*

ESTRECIR, arctare, *ſtringere.* Vide *Eſtreciatus.*

ESTRIE', ſtapes, ex *ſtrepa.* Vide in hac voce.

ESTRIL, ſtrigile, *Eſtriller*, ſtrigili defricare. Vide *Striliare.*

ESTRON, ſtercus: ex *ſtruntus.* Vide *Strundius.*

ESTUI, theca. Vide *Eſtugium.*

ESTURGEON, piſcis grandior: ex *ſtruthio.* Vide in hac voce, & in *Sturgio.*

ESTUVE, Vaporarium, hypocauſtum: ex German. Vide *Stuba* & *Stuffa.*

ESVIER, canalis, quo eluuntur ſordes. Vide *Seſuerium.*

EVEILLECHIEN, cognomentum Herberti Comitis Cenomanenſis. Vide *Evigilans Canem.*

EXOINE, excuſatio in jure: ex *ſunnis*, veteri voce Francica. Vide in hac voce, & in *Exidoneare.*

E. F.

EXPLOIT, reditus, fructus prædii, vel apparitoris ſubmonitio. Vide *Expletum.*

F.

FACHER, iraſci, ex Gallobelg. *Fache*, facies: ex ita *facie*, ſeu vultu commoveri.

FACTION, defectio: ex *Factio.* Vide in hac voce.

FACTUM, ſumma litis, ſeu *facti* narratio. Vide *Factum.*

FAGOT, faſcis ex ligno: ex *Fagus.* Vide in hac voce: vel ex *faſciculus.*

FAIE, *Fagetum.* Vide *Fagus.*

FAILLE, genus veſtis muliebris. Vide *Fala*, & Gloſſ. med. Græcit. in *Φακιώλιον.*

FAILLIR, labi, errare, ex *Fallire.* Vide in hac voce & *Faleſcere.*

FAINE, glandis *fagea*: ex *Fagina.* Vide in hac voce.

FAINEANT, ignavus, qui *nihil facit.* Vide in hac voce.

FANFELUCHE, mundus muliebris: ex *Fanfaluca.* Vide in hac voce.

FALAISES, maris altiores margines. Vide *Faleſia*, & *In diſtatio Fonga*, lutum. Vide *Phanum.*

FANON, veſtis ſacerdotalis: ex *Fano.* Vide in hac voce

FAON, vel *Fan*, hinnulus: ex Lat. *infans.* Vide *Fanatio.*

FARDEAU, onus: ex Gr. *φαρδύς*, latus, expanſus. Vid. Gloſſ. med. Gr. in hac voce.

FARIBOLES, nugacia verba: ex *Faria.* Vide in hac voce.

FARSE, tumor, carnem exulcerans. Vide *Farſia.*

FASCINE, faſces ligni: ex *Faſcennina.* Vide in hac voce.

FAUCET, cantus acutior. ex *faucibus* ductus, vel *falſis*, nec genuinus. Vide *Fauletum.*

FAUTEUIL, ſella plectilis. Vide *Faldiſtorium*, & *Clothe num.*

FAUVE, color *fulvus.* Vide *Falvus.*

FEAL, ex *Fidelis.* Vide in hac voce

FEBLE, debilis, infirmus, ex *Flebilis*, nam Gallobelgæ etiamnum *fleve* dicunt. Vide *Flebilis.*

FE'E, Dæmonis ſpecies: ex Nympha. Vide *Fadus.*

FELON, perfidus, rebellis: ex Saxon. Vide *Felo.*

FERLING, quarta pars denarii: ex Saxon. Vide *Ferlingus*, & *Ferti.*

FERMANCE, in Conſuetud. Fidejuſſor. Vide *Firmancia.*

FERME, prædium ruſticum: ex *Firma.* Vide in hac voce.

FERMER, claudere, ex *firmare.* Vide in hac voce.

FERRAND, equi ſpecies: ex *Farius*, equus Arabicus. Vide in hac voce. & in *Φάρας.*

FERT, ſymbolum Ducum Sabaudiæ, unde ductum exponitur in hac voce.

FERTE', caſtrum: ex *Firmitas.* Vide in hac voce.

FESTE, culmen, *Faſtigium.* Vide *Feſtagium.*

FESTE des aſnes, unde? Vide in *feſtum aſinorum.*

FESTIN, convivium, *feſtina* exceptio. Vide *Feſtinare.*

FESTU, ex *Fiſtuca.* Vide in hac voce.

FEU, ignis: ex *Focus.* Vide in hac voce.

FEUR, *pretium*: ex *Forus.* Vide in hac voce, & in *Afforare.*

FEURRE, palea: ex *Foderum.* Vide in hac voce.

FEU-

F.

FEUTRE, lanæ coactæ ex Saxon. Vide *Feltrum*, & Gloss. med. Græcit. in ἀφέλτρον.

FIANCER, fidem, vel *fiduciam* interponere. Vide *Affidare*, *Affiduciare*, & *Fiduciare*.

FIEF, ex *Feudum*. Vide in hac voce.

FIERTRE, capsa: ex *Feretrum*. Vide in hac voce.

FIFFRE, *Fistula*. Vide *Fifferus*.

FILLEUL, ex *Filiolus*. Vide in hac voce.

FILOU, nebulo, ex *Fillo*. Vide in hac voce.

FIN, excellenter bonus, *finitus*. Vide *Finus*, & Gloss. med. Græcit. in φῖνος.

FINANCE, pecunia, qua exoluta, lis *finitur*. Vide *Finis*.

FLACON, lagena: ex *Flasco*. Vide in hac voce.

FLAN, placenta: ex *Flanto*. Vide in hac voce.

FLAQUE, vox Gallobelg. locus cœnosus: ex *Flacco*. Vide in hac voce, & in *Flactra*.

FLEAU, ex *Flagellum*. Vide in hac voce.

FLOQUER, vacillare: ex *Flocus*. Vide in hac voce.

FLEURS, menstrua mulierum: ex *Fluor*. Vide in hac voce, & in *Flores*.

FLORIN, moneta aurea, à lilii *flore* in ea expresso. Vide *Florenus*.

FLOT, ex *Fluctus*.

FLUSTE, ex *Fistula*. Vide *Flauta*.

FOAGE, tributum cuilibet *Foco*, seu ædi impositum. Vide *Focagium*.

FOIER, Focus: ex *Foculare*. Vide in hac voce.

FOIRE, nundinæ: ex *Feriæ*, vel ex *Forum*. Vide in his vocibus.

FOL, stultus, ineptus: ex *Follis*. Vide in hac voce.

FOIS, *quelquefois*, &c. Ex *vices*. Vide *Vicibus*.

FONDEFLE, machina jaculatoria: ex *Funda*. Vide *Fundibulum*.

FONDER, fundo dotare. Vide *Fundare*.

FOR, consuetudo municipalis: ex *Forum*. Vide *Forus*.

FORAGE, pretium à Domino vino tabernariorum impositum. Vide *Foragium*, *Foraticum*, & *Forum*.

FORBAN, vox nautica, quicquid ex extra, seu *foris bannum*. Vide *Forisbannire*.

FORBIR, arma polire. Vide *Forbator*.

FORCE, vis *forti* manu illata. Vide *Fortia*.

FOREST, silva: ex Cambrobrit. Vide *Foreste*.

FORFAIT, delictum, crimen: ex *Forisfactum*. Vide in hac voce.

FORGE, Fabrica ferraria. Vide *Forgia*, & *Fabrica*.

FORJUGER, malè & contra leges judicare. Vide *Forisjudicare*.

FORJURER, *Ejurare*. Vide *Forisjurare*.

FORLIGNER, extra *lineam* nobilem nuptias inire. Vide *Farlegani*.

FORME, sedes Clericorum vel monachorum in ædibus sacris: ex *Forma*, canalis arcuatus. Vide in hac voce.

FORMARIAGE, de eo, qui *foris*, seu extra dominium Domini nuptias init. Vide *Forismaritagium*.

FORPAISE, qui *Foris* & extra *patriam* degit. Vide *Forispatriatus*.

FORSCHAP, laudimii species. Vide *Forisçapium*.

FORTERESSE, castrum: ex *Fortalicium*. Vide in *Forcia*.

FOUACHE, panis cinericius, *Focarius*. Vide *Focacia*.

FOUE'E, tributum pro ligno ad *focum*. Vide *Focata*.

FOULG, bifurcus. Hinc *monstrer au foulc jonne*, malè hodie enuntiatum, *moutereau faut ionne*. Vide *Fulcus*.

FOULLER, calcare instar *fullonum*. Vide *Fullencium*.

FOURAGE, palea: ex *Fodrum*. Vide in hac voce.

FOURCELLE, pars pectoris, ubi venæ in furculas dividuntur. Vide in hac voce.

FOURNIL, pars ædis rusticæ, in qua est *furnus*. Vide *Furnile*.

FOURNIR, præbere, instruere: propriè *furnum* coctur̄is instruere. Vide *Furnire*.

FOUREAU, vagina: ex *Forulus*. Vide in hac voce.

FOURRE', pellitus: ex *Foderatus*. Vide in hac voce.

FRAIS, *Frés*, *Fresche*, recens: ex *Friscus*. Vide in hac voce, & in *Friscinga*.

FRANGE, fimbria, lacinia, ex *Phrygium*, unde *Frenze* etiamnum dicunt Gallobelgæ. Vide in hac voce, & in *Frisum*.

FRASQUE, *faire frasque*, alicui illudere: ex *Frasca*. Vide *Frascarium*.

FRERES des asnes dicti Trinitarii, quòd asinis veherentur. Vide *Asinus*.

FRE'S, vel *Frais*, impensæ litium: ex *Fredum*. Vide in hac voce.

FRESLE, ex *Fragilis*. Vide *Fragilitatus*.

FRETE, sagitta. *Freté*, cancellatus, seu sagittæ in cancelli speciem collocatæ. Vide *Frecta*.

FREZE. Vide *Frizia*.

FRISCHE, terra inculta. Vide *Priscus*, & *Fraustum*.

FRIÇON, Frigus febrium, ex *Frigitio*. Vide *Frictiones*.

FRINGANT, alacer, *facetus*, &c. fortè ex Græc. σφριγγᾶν, lascivire, tumere, &c.

FRIPE, *Fripiers*. Vide *Frepatæ vestes*.

FRIRE, ex *Frigere*.

FRIVOLES, nugæ: ex *frivola*. Vide in hac voce.

FRIZE', crispatus. Vide *Frisit*.

FROC, terra inculta. Vide *Fraustum*.

FROISSER, obterere. Vide *Frussura*.

FROMAGE, caseus: ex *Fromaticum*.

FRONDE, ex *Funda*. Vide *Fundabulum*.

FRONSE', rugatus, à Rugis *frontis*. Vide *Fronsatus*.

FRONTIERE, limes, *frons* agri. Vide *Frontaria*.

FRONTISPICE, quasi *frontis* hominis *inspectio*. Vide *Frontispicium*.

FROU, terra inculta. Vide in *Fraustum*.

FUMIER, *fimetum*: ex *Fimarium*. Vide in hac voce.

FURET, viverra, quod *furis* instar venetur. Vide *Furectus*. Hinc *Fureter*, quærere. Alii à furus deducunt. Vide *Furo*.

FUSIL, igniarium: ex *focile*. Vide in hac voce.

FUSTAINE, panni gossypini species. Vide *Fustanum*.

FUSTE, navigii species, ex *Fustis*, lignum. Vide *Fusta*.

G.

GABARRE, navis species. Vide in *Gabares*.

GABELLE, census, tributum quodvis: ex Saxon. Vide *Gablum*.

GABER, illudere, nugari. Vide *Scabellare*.

GABIONS, aggeres militares vel munimenti species: ex Cavea. Vide Gabia, & Gloss. med. Græcit. in Γαμβία.

GAGE, vadimonium, pignus, &c. Ex *Vadium*. Vide in hac voce.

GAGNA-

G.

GAGNAGE, ager cultus, satus. Vide *Gagnagium.*

GAY, lætus, gaudens: ex *Gaium*, silva. Vide in hac voce, & in *Gavus.*

GAILLARD, lætus, hilaris: ex *Goliardus.* Vide in hac voce.

GAIN, *Gagnage*, ager cultus. Vide *Gagnagium*, & *Ganata.*

GAINE, ex *Vagina.* Vide *Gaina.*

GAISDE, *Glasdum.* Vide *Guaisdum.*

GAIVES, *choses gaives*, res derelictæ, ex *viduus.* Vide *Waif.*

GALAND, festivus. *Galanterie*, festivitas. Vide Glossar. med. Græcit. in Γαλαντγαρούνη, & in Γαλαντικό.

GALEE, *Galere, Galion*, navigii species. Vide *Galea*, & Gloss. med. Græcit. in Γαλλία.

GALERIE, Porticus in *galera* longitudinem porrecta. Vide *Galeria.*

GALLOCHES, genus calceamenti: ex *Gallica, Gallicula.* Vide in hac voce.

GALOIS, Vallenses Anglici. Vide *Galletus.*

GALOP, *Galoper*, citatus equi incessus, ex Græc. Κάλπη. Vide *Calopare*, & *trepidare.*

GAMACHES, calceamenti species, crura tegens, ex *Campagus.* Vide in hac voce, & in *Gamacha*, & Gl. M. G. in Καμπάγος.

GAMBOISON, vestimentum coactile, fortè quod *Gambas* seu crura etiam tegeret. Vide *Gambeso.*

GAND, chirotheca, ex *vvantus*: nam *Vuand* dicunt etiamnum Gallobelgæ. Vide in hac voce.

GARAGNON, equus integer: ex *varanio.* Vide in hac voce.

GARDE, custodia. *Garder*, custodire, ex Germ. *Ward.* Vide *Vuarda.*

GARDON, piscis species: ex *Gardio.* Vide in hac voce.

GARANCE, sandix. Vide *Garantia.*

GARAND, qui alteri tenetur ad evictionem. Vide *Vuarantus.*

GARÇON, lixa, ganeo, masculus. Vide *Garçio*, & Gloss. med. Græcit. in Γαρσονοςάσιον.

GARENNE, vivarium cuniculorum: ex Saxon. Vide *Vuarenna.*

GARIR, sanare, tueri, protegere: ex Germ. *Vuard.* Vide *Garire*, & *Vuarantire.*

GARNACHE, vestis talaris species Vide *Garnachia.*

GARNIR, instruere. Vide *Garnimentum.*

GARNISON, instructus: ex Germ. *Vuart.* Vide *Garnestura*, & *Garniamentum.*

GARRIGES, terræ incultæ. Vide *Garrica.*

GARROT, telum quadratum: ex *quadrellus.* Vide in hac voce.

GASCHE, *Gascher.* Vide *Guaschia.*

GASCHERE, ager proscissus. Vide *Gascaria* & *Gascha.*

GASTEAU, panis delicatior, placenta: ex Saxon. Vide *Vuastellum.*

GASTER, corrumpere, vitiare: ex *Vastare.* Vide *Vastum.*

GASTINE, terra inculta ex *Vastum*: inde *Gastinois*, pagus Vastinensis in Francia. Vide in hac voce.

GAUD, nemus, silva: ex Saxon. Vide *Gualdus.*

GAUDINE, ager silvestris: ex *Gualdus*, silva. Vide in hac voce.

GAVENE, tributi species: ex Flandr. *Gavena.* Vide in hac voce.

GAUSSER, rixari, irridere: ex *Causare.* Vide in hac voce.

GAZES, linum, vel sericum subtile: ex *Gaza.* Vide in hac voce.

GELDE, præstatio: ex *Geldum.* Vide in hac voce.

GELINE, ex *Gallina.* Vide *Gallinagium.*

GENEST, Equus Neapolitanus. Vide *Gianisco.*

GENICE, junior vacca; ex *Junico.* Vide in hac voce.

GENOUIL, genu, ex *genuculum.* Vide in hac voce.

GENOUILLER, geniculare. Vide Gloss. med. Græcit. in Γονυκλάριν.

GENTILHOMME, nobilis, ex *Gentilis.* Vide in hac voce.

GEOLE, cavea, carcer: ex *Caveola.* Vide *Gabiola*, & *Geola.*

GERBE, spicarum manipulus: ex *Garba.* Vide in hac voce.

GEREME, manipulus. Vide *Gelima.*

GERSE, *Gerser.* Vide *Gersa.*

GASAILLE, vox Occitana, de qua in *Gasalia.*

GESSE, canalis stillicidii: ex *Gessum.* Vide in hac voce.

GIBET, furca patibularis. Vide *Gibetum*, & Gloss. med. Græcit. in Γυβεντίζειν, & Γωβεντίζειν.

GIBELINS, Factio Italica. Vide *Gibelini.*

GIGUE, instrumentum musicum. Vide *Giga.*

GIRON, lacinia, vestis ac togæ pars laxior, quod hac parte *giret.* Vide *Gyro.*

GISARME, jaculum: ex *Gesum.* Vide *Gessum*, & *Gisarma.*

GISTE, hospitum susceptio: ex *Jacere.* Vide *Gistum.*

GLAIEUL, Carex, ex *gladiolus.* Vide in hac voce.

GLANER, spicas legere: ex *Gelima.* Vide *Gleinator.*

GLAIVE, spiculum, framea: ex Cambrobr. Vide *Glavea.*

GLAS, pulsatio campanarum: ex *Classicum.* Vide in hac voce.

GLESE. Vide *Glessum*, *Glisseria*, & *Glisis.*

GLISSER, in lubrico & in glacie currere, ex sono pedum. Vid. G. M. G. in Γλιάζειν.

GLORIETE, ædificium: ex Ital. Vide *Glorieta.*

GLOUTON, ex *Gluto.* Vide in hac voce.

GLUL, calamus frumentarius, ex Flandr. Vide *Gelima.*

GOBELIN, Dæmonis species. Vide *Gobelinus.*

GODALE, cerevisia, ex Saxon. Vide *Celia.*

GOILART, monetæ species. Vide in hac voce.

GOITRIE, morbus gutturalis, unde nomen. Vide *Gutteria.*

GOLFE, sinus maris, ex Græc. κόλφος, pro κόλπος. Vide *Gulfus*, & Gloss. Gr. M. in κόλφος.

GOND, clavus aduncus: ex *Gumfus.* Vide in hac voce.

GONDOLE, navicula Veneta: ex κοντελάς. Vide *Gondola*, & Gloss. med. Græcit.

GONFANON, vexillum: ex *Fano.* Vide in hac voce, & in *Guntfano.*

GONNE, *Gonnelle*, vestis species: ex *Gunna*, & Græcobarb. Γούνα. Vide utrumque Glossarium.

GORGE, rumen. Vide *Gorgia.*

GORGIAS, terribilis, acer: ex Gr. Γοργός. Vide Gl. M. G. in hac voce.

GOUGE,

G.

GOUGE, instrumentum ferreum, quo utuntur fabri ferrarii, ex Gavia. Vide in hac voce.

GOUJAT, calo ejusmodi ferro instructus, vel ex *Gavius*. Vide in hac voce.

GOULERON, os vasis, vel vestis: ex *Gula*. Vide in *Caputium*.

GOULETTE, arx in Africa: ex γόλα, turris. Vide Glossar. med. Græcit. in Κόλα.

GOUPIL, vulpes, ex *Vulpicula*. Vide in hac voce.

GOURD, obtusus: ex *Gurdus*. Vide in hac voce.

GOURGUE, de *Moulin*, ex *Gurges*. Vide in hac voce.

GOUSTER, Cœna serotina. Vide Gloss. med. Græcit. in γεῦσις, in Γιομα & Γ ςεῖον.

GOUTE, catharrus, fluxio, podagra, chiragra, quod *Guttatim* fiat, ut quidam volunt. Vide *Gutta*, & *Gota*.

GOUTIERE, stillicidium, quòd eo aquæ *Guttæ* cadant. Vide *Gutta*, & *Guttorium*.

GOUVERNEUR, Gubernator: ex *Guvernerius*. Vide in hac voce.

GRAND, statura procerus. Vide *Magnus*.

GRANGE, ædes recondendo *Grano* frumentario idonea. Vide *Granea*.

GRAS, pinguis: ex *Grassus*. Vide in hac voce.

GRATER, scalpere, scabere: ex *Cratare*, vel *Charaxare*. Vide *Cratare*.

GRAVER, sculpere, ex γράφειν. Vide *Graphium*, & *Gravare*.

GRAVERIE, tributum *gravius*. Vide *Graveria*, & *Gravaringus*.

GRAVIER, sabulum, arena. Vide *Graveria*, & *Greva*.

GREFFE, surculus, taleola: ex *Graffiolum*. Vide *Graphium*.

GREFFIER, Notarius: ex *Grafio*. Vide in hac voce, & in *Graphium*.

GRIL, craticula, unde nomen. Vide *Gradella*, & Gloss. med. Græcit. in Γραδίκα.

GRESLE, grando: ex *Gracilis*, quod minutatim cadat. Vide *Menetum*, & *Gracile*.

GRENONS, infranaras, ex *Grani*. Vide in hac voce.

GREVE, arena, glarea: item ocreæ species. Vide *Greva*.

GRIECHE, Pie grieche, *Pica Græca*. Vide Gloss. ad Villhardumum in *Gregois*.

GRIFAUT, falconis species: ex *Gyrofalco*. Vide in hac voce.

GRIFFES, avium ungulæ. Vide *Grefalco*, & *Griphus*.

GRIGNONER, panem circumrodere, & frustulatim. Vide *Grimosu*.

GRIMACE, ex Saxon. Vide in *Masca*.

GRIPER, rapere: ex γρῖπος. Vide in *Grifalco*.

GRIS, color cinereus, à colore pellis animalis, quod *Gris* dicimus. Vide *Griseum*, & *Cicerculus*.

GROGNER, murmurare: ex *Grunnire*. Vide in hac voce.

GRONDER, ex *Grunnire*. Vide *Esgrinire*.

GROS, dragma, ponderis species. Vide *Grossus* & *Grossus*.

GROTE, antrum: ex veteri Saxon, *Crote*, domus. Vide *Crota*.

GROUIN, Porcus, ex *Grunnius*. Vide Gloss. med. Græcit. in Γρῦς.

GRUAU, Polenta. Vide *Gruellum*.

GRUE, *Tollenon*. Vide Gloss. med. Græc. in Γεράνιον.

GRUIER, Judex causarum ad silvas pertinentium. Vide *Gruarius*.

G. H.

GUENOCHES, sortilegæ, *Geniciales*. Vide in hac voce.

GUERET, terra novalis. Vide *Warectus*.

GUERITES, turriculæ, quæ castra tuentur: ex *Garire*, tueri. Vide *Garita*.

GUERRE, seu Werre, bellum, ex veteri Gallico, vel Theutonico. Vide *Guerre*.

GUERPIR, *deguerpir*, possessionem rei cujuspiam dimittere: ex Saxon. *Gurpan*, eodem significatu. Vide *Guerpire*.

GUESPE, *mouche guespe*, ex Lat. *Vespa*. Vide *Guespa*.

GUET, excubiæ: ex German. Vide *Wacta*.

GUEULE, color rubeus: ex *Gula*. Vide in hac voce.

GUEUX, vagus, erro, ex *mango*. Vide *Manganus*.

GUICHET, portula, ostiolum. Vide *Wiketum*.

GUIDE, *guider*, *guier*, conducere, ex *Gué*, vadum. Vide *Guida*.

GUILLE, fraus, mendacium. *Guiller*, fallere. Vide *Guillator*.

GUIMPE, *Wimpe*, *Guimple*, velum muliebre. Vide *Guimpa*.

GUIONAGE, salvus conductus: ex voce *Guider*, seu *guier*. Vide in *Guida*.

GUISCHARD, astutus, cautus: ex vet. Normannico. Vide *Guiscardus*.

GUIRLANDE, sertum: ex *Garlanda*. Vide in hac voce.

GUISE, modus, forma. Vide *Guisetum*, & *Guisa*.

GUILLOT, monetæ minutioris species: ex *Gigliatus*. Vide in hac voce.

H.

HABLE, Portus, *Havre*. Vide *Habulum*, & *Haula*.

HACHE, securis: ex *Ango*. Vide *Angones*.

HACHIE, mulcta, pœna: vetus vox gallica, ex *Harmiscara* efficta. Vide in hac voce.

HAIE, sepes, silva, parcus: ex *Haga*. Vide in hac voce.

HAIRE, cilicium. Vide *Haira*.

HAISTAUDEAU, pullus gallinaceus: ex *Haistaldus*. Vide in hac voce.

HALLEBARDE, aulica bipennis: ex *Hall*, palatium, & *bard*, bipennis. Vide Secures Danicæ.

HALLES, aulæ majores perviæ: ex Saxon. *Healle*, aula, palatium, vel ex *Hallus*, ramus siccus, quòd ejusmodi aulæ ramalibus tegerentur. Vide *Halla*, & *Hallus*.

HAM, *Hameau*, *Hamelet*, villa, villula, ex Saxon. *Ham*, domus, habitatio. Vide in hac voce.

HANAP, patera: ex Saxon. *hnap*, *hnapa*, eodem significatu. Vide *Hanapus*.

HANSE, *Hanse Theutonique*, societas: ex Germ. *hansen*, in socium adsciscere. Vide *Hansa*, *Hansatus*.

HAPIOLE, cognomen Balduini Comitis Flandriæ, Roberti II. F. ex Flandr. *Hape*, & *Hapiole*, securis, securicula. Vide *Hapiola*.

HARAS, grex equorum: ex *Hara*, stabulum, vel grex porcorum. Vide *Haracium*.

HARDI, audax. Vide *Hardimentum*.

HARS, *Harcelle*, tortiles ex virgultis laquei: ex *Harde*. Vide in hac voce.

H.

HARNOIS, *Harnaſcheure*, armatura, &c. ex *Harnaſcha*. Vide in hac voce.

HARO, *clameur de Haro*: ex Normann. *Ha Rol.* Vide *Haro*.

HARPE, inſtrumentum muſicum: ex *Harpa*. Vide in hac voce.

HARPER, arripere: ex *Harpagare*. Vide in hac voce, &

HASPER, eadem notione: ex *Haſpa*, fibula. Vide in hac voce.

HASTEUR, miniſterium in coquina regia: ex *Haſta*, veru, quod haſtæ ſpeciem referat. Vide *Haſtator*.

HAVAGE, præſtatio quædam apud Carnotenſes. Vide *Havadium*.

HAUBAN, *Haubanier*, idem quod *Arbannum*, vel *herebannum*, tributi ſpecies. Vide *Halbanum*.

HAUBERG, lorica maculis contexta: ex German. *Halsberg*, munimentum colli. Vide in hac voce.

HEAUME, caſſis, galea: ex *Helmus*. Vide in hac voce & Gloſſar. med. Græc. in ἑλμός.

HERAUD, fecialis: ex Saxon. *Her-ald*, ſervus exercitus. Vide *Heraldus*.

HERBERGE. *Herberger*, domus, diverſari, hoſpitio excipere: ex *Herberga*. Vide in hac voce.

HERCE, Occa: ex *Herpex*, vel *Herpicia*. Vide *Hercia*.

HERITIER, hæres: ex *hereditarius*. Vide in hac voce.

HESTRE, fagus. Vide *Cerritum*.

HEUSE, *Houſe*, *Houſeaux*, Ocreæ: ex *Oſa*, Vide in hac voce.

HIE, pavicula, fiſtuca. Vide *Hiator*.

HIVERNACHE, ſumen hiemale: ex *Hibernaticum*. Vide in hac voce.

HOC, aduncum inſtrumentum: ex *Uncus*. Vide *Hoccus*.

HOCHEPOT, miſcellanea: ex Anglico, ſeu potiùs Gallico, *Hoche-pot*. Vide *Hotchpot*.

HOMAGE, clientela *hominis*, ſeu vaſſalli. Vide *Hominium*.

HONGRES, equi caſtrati, ſic dicti, quòd ut olim apud Sarmatas, ut teſtantur Strabo & Ammianus, ita poſtea apud Hungaros hodiernos ſeu Sarmatas, eorum fuerit uſus. Vide *Hunniſcus*.

HOQUETON, ſagum militare: ex Cambrobritan. *Actum*, *lorica*. Vide *Aketon*.

HOST, & *Oſt*, exercitus, expeditio bellica: ex Lat. *hoſtis*. Vide in hac voce.

HOSTE, hoſpes, ex plur. *hoſpites*. Vide in hac voce.

HOSTEL, domus, aula magnatum: ex *Hoſpitale*. Vide in hac voce.

HOUBLON, ex Lat. *Lupulum*, quod idem ſonat. Vide *Humlo*.

HOUE, ligo: ex ὄρυξ, ut vult Salmaſius. Vide *Pica*.

HOUILLES, carbones ex terra nigra, quibus fabri ferrarii utuntur. Vide *Hullæ*.

HOURD, *Hourdis*, *cratis lignea*: ex Saxon. Vide *Hurdicium*.

HOUSSE, veſtis talaris, vel equorum inſtratum. Vide *Houſia*, & G. M. G. in οὔσιον.

HUCHE, arca lignea, vel naviculæ ſpecies. Vide *Huchia*, & *Hutium*.

HUCHER, *Huquer*, aliquem ad ſe evocare: ex *Hocus*. Vide in hac voce.

HUER, Huée, clamor inconditus, ex vocis ſono, *Hus*. Vide *Hueſium*.

HUIS, fores: ex Saxon. & Germ. *huys*, domus, pars pro toto. Hinc *Huiſſier*, oſtiarius: & *Huiſſiere*, navis *Hippagoga*. Vide *Huiſſerii*.

HULQUE, navis oneraria. Vide *Ulcus*.

HUMECTER, humidum facere: ex *Humigare*. Vide in hac voce.

HUQUE, ricinium, quo mulieres caput operiunt in Flandria. Vide *Huca*.

HURE, caput apri, cui pili *horrent*. Vide *Hura*, & *Horripilatus*.

HUREPE', cui pili *horrent*, qui capillos ſurſum erectos habet: ex *Horripilatus*. Vide *Horripilare*, & Heſych. & etymolog. in ἀνάσιλλος.

HURTER, propellere: ex *Ortare*. Vide *Obſtare*.

HUTIN, cognomentum Ludovici X. Reg. Franciæ, quod puer cum ſodalibus rixaretur. Vide *Hutinus*, & *Hueſium*.

HUTTE, tuguriolum: ex German. *Huelte*. Vide in hac voce.

I.

JACOBINS, Dominicani, dicti, quòd primitus iis in domicilium Pariſiis datum fuerit Hoſpitale pauperum S. *Jacobi*. Vide *Jacobitæ*.

JACQUE, ſagum militare, à *Jacobis* factioſis ejusmodi ſagis indutis. Vide *Jacke*, & *Jacobi*.

JAI, Pica: ex *Gaia*. Vide in hac voce. Notandum G ſæpe liquidè pronuntiari, ut infrà patebit.

JALOUX, ex *Zeloſus*. Vide in hac voce, & *Geloſitas*.

JAMBE, Crus: ex *Gamba*. Vide in hac voce, & in *Gamberia*.

JANISSAIRES, milites Turcici. Vide Gloſſar. med. Græcit. in Γιανίτζαροι.

JARDIN, hortus, ex *Gardinum*, quomodo Gallobelgæ efferunt. Vide in hac voce.

JAVELLE, Gallobelgis *gavelle*, merges: ex *Gabulum*. Vide in hac voce, & in *Gavella*, & *Gavena*.

JAVELOT, ſpiculum: ex *Jaculum*. Vide *Gaveloces*.

JAUGE, menſura quædam: ex *Gagga*, & *Galo*. Vide in hac voce.

JAUNE, flavus: ex *Galnus*. Vide in hac voce.

JEU, ludus: ex *Jocus*. Vide *Jotticus*.

JEU *de dez*, alea, taxilli, ex *Juis*, judicium, ſors, & *De*, Dei. Vide *Deius*, & *Juiſum*.

IF, abies. Vide *Juus*.

IL, ex *Ille*. Vide *Ill*.

IMPORTUN, ex Inopportunus. Vide *Importunus*.

INCARNAT, color pomi *granati*. Vide *Ingranates*, & Gloſſ. med. Græc. in Δασκαρνάτος.

INCONTINENT, quàm citò: ex *Incontinente*. Vide in hac voce.

INDE, color cæruleus, ex *India* advectus. Vide *Indus*.

INNOCENT, ſtolidus: ex Innocens. Vide in hac voce.

INSTALLER, in *ſtallum*, ſeu ſedem indicere. Vide *Stallum*.

INSTRUIRE, docere. Vide *Inſtrui*.

INTEREST, uſura, fœnus: ex *Inter eſſe*, ſeu *quanti intereſſe*. Vide *Intereſſe*.

INTRIGUER, in tricas conjicere. Vide *Intricare*.

JOENNES, in Charta Gallica, in voce *Junier*.

nior. Ita Gallobelgæ *Juvenes* etiamnum efferunt.

JOIAUX, mundus muliebris: ex *Jocalia*. Vide in hac voce.

JOIE, ex *Gaudium*, G liquidè pronuntiato, vel ex *Jocus*. Vide *Gaudiata*, & *Gaudiosus*.

JOQUER, otiari: ex *Jocari*. Vide in hac voce.

JOUCHER, de gallinis, quæ ad perticam somnum capiunt: ex *Jocare*. Vide in hac voce.

JOUER, ludere: ex *Jocari*. Vide *Juisium*.

JOUES, genæ, ex *Geusia*. Vide in hac voce.

JOUGLEURS, mimi, scurræ: ex *Joculatores*. Vide in hac voce, & in *Jugiatores*.

JOUIR, frui: ex *Gaudere*. Vide *Gaudita*, & *Gavisio*. Ubi G pariter liquidè effertur.

JOUR, dies: ex diurnus. Vide *Jornus*, & G. M. G. in Πόρν@-.

JOURNEL, quantum uno *die* par boum arare potest. Jugerum. Vide *Jornale*.

JOUSTER, *Jouste*, Hastiludium, quibusdam ex *Jocari*. Vide in hac voce: aliis ex *Juxta*, seu Gallico *Jouxte*, quod idem valet. Vide *Justa*.

IROIS, Hiberni, *Erigenæ* dicti. Vide in hac voce.

ISSUE, ex *Exitus*. Vide in hac voce, & Gloss. med. Græcit. in Ἔξο@-.

JULEP, potio medica. Vide Gloss. med. Græcit. in ζυλαπιον.

JUPPE, vestis talaris mulierum. Vide *Jupa*, & *Zuppa*, & G. M. G. in ζέπα.

JUS, deorsum: ex *Jusum*. Vide in hac voce.

JUVEIGNEUR, & *Juveignerie*, feoda à *Junioribus* possessa. Vide *Junior*, & *Junioratus*.

L.

LADRE, leprosus: ex *Lazarus*. Vide in hac voce, & Gloss. med. Græcit. in Λάζαρ@-.

LAGHAN, jus, quod Dominis feudalibus competit in rebus, quas maris æstus ad littus ejicit *Lege* maris: ex *Lagha*, lex. Vide in hac voce.

LAID, turpis *Laidange*, infamia ex *Lada*, voce Saxon. Vide in hac voce.

LAIE, vel *lée*, pars silvæ, viis suis definita. Vide *Leda*, & supra *Alée*.

LAISSER, dimittere: ex *Laxare*, Gall. *Lacher*. Vide in hac voce, & Gloss. med. Græcit. in Λέσσειν.

LAMBEAU, lacinia: ex *Limbus*. Vide *Lablellum*, & *Labulum*.

LAMBRIS, lacunar, *lambrisser*, in lacunar camerare. Vide *Lambrificare*.

LANCETTE, scalpellus: ex *lanceola*. Vide in hac voce.

LANDES, agri inculti: ex *Landa*. Vide in hac voce.

LANDIER, ferrum, in quod ligna in foco immittuntur: ex *Andena*. Vide in hac voce.

LANDIT, feriæ seu nundinæ Sandionysianæ, ex *Indictum*. Vide in hac voce.

LANGE, stragulum *laneum*, unde etymon. Vide *Langeolum*.

LANGUEDOC, Occitania, Provincia Galliæ, ubi *oc* pro *ita* effertur: ut *Languedouï*, cæteræ provinciæ inferioris Galliæ. Vide *Lingua*.

LANGUE, provincia, regio, à linguæ diversitate. Vide *Lingua*.

LANGUE *de terre*, quicquid *terra* in mare prominet instar *Linguæ*. Vide *Lingua*, & *Ligula*.

LANGUE-TORTE, Occitania, unde dicta? vide in *Lingua*.

LANIER, Falconis species in *Lana* educatus. Vide *Lanarius*.

LAQUAIS, famulus, pedissequus. Vid. Gloss. med. Græcit. in Ουλάκις.

LARRECIN, furtum, *Latrocinium*. Vide *Larricium*.

LAS, lasser, ex *Laqueus*. Vide Laqueatæ vestes.

LATE, asser sectilis minutior, & *Latior*. Vide *Lata*.

LEBRET, *Albret*, Familiæ & Regionis Vasconiæ nomen: ex *Leporetum*, quasi *Levret*. Vide in hac voce.

LECHEFRITE, cucuma frixoria: ex *Lancea frixoria*, vel sartatoria. Vide *Lancea*.

LECHER, ex *Lingere*. Vide *Leccator*.

LEE, via latior, vel planities in silvis: ex Gall. vet. *lé*, latus. Vide *Leda*, & *Leuda*. Hinc vox *reléer*, canes venaticos in planitiem reducere, & alios sumere.

LEIDE, & *Leude*, tributum quodvis apud Occitanos: ex *Leudis*. Vide in hac voce.

LEONINS, *vers Leonins*, inventi à quodam *Leone*. Vide *Leonini versus*.

LESSE, funiculus, lorum, habena. Vide Lascia, *Lessia*, & *Laxa*, & Gloss. med. Græcit. in Λέσσα.

LESTER *un vaisseau*, onus navi imponere: ex *Lasta*, onus, sarcina. Vide in hac voce.

LETRIN, ambo, analogium: ex *Lectrinum*, vel *Lectrum*. Vide in his vocibus.

LETTRES, diplomata, epistolæ: ex Lat. *Littera*. Vide in hac voce.

LEVADIER, qui aggeres seu *levatas* curat. Vide *Levata*.

LE VAIN, fermentum, quòd farina fermento imbuta intumescat & *elevetur*. Vide *Levanum*.

LEVANT, Oriens, ubi Sol *levatur*, exoritur. Vide Gloss. med. Græcit. in Λεβάντη.

LEVER, *enlever*, *auferre*: ex *Levare*. Vide in hac voce.

LEVER, Patrini officio fungi: ex *Levare*. Vide in hac voce, & Glossar. med. Græcit. in ἀναδέχεσθαι.

LEURRE, offa, *lorum* plumatile, vox aucupum. Vide *Lorra*, & *Loyrum*.

LE & *Lés*, ora panni in latitudinem extensa; ex voce Gallica *Lé*, quæ latum sonat. Vide *Latus*.

LEZ, juxta: ex *Latus*, *delatus*. Vide in his vocibus.

LIARD, nostris, *pommelé*, color equi. Vide *Liardus*.

LIARD, monetæ minutioris species, de cujus etymo agitur in voce *Miliacensis*.

LICENTIE', cui licentia datur publicè profitendi in Academia. Vide *Licentia*.

LICES, castri aut oppidi repagula: ex *licia*, stamina. Vide in hac voce, & in *lista*, & Gloss. med. Græcit. in Λίσσα.

LICORNE, unicornis, unde etymon. Vide *Ligorius*, seu *Ligornis*, quomodo legend. videtur ap. Mich. Scotum, & Gloss. med. Græcit. in Λυκόρνιν.

LIE, fæx: ex *Lia*. Vide in hac voce.

LIEUE, ex *Leuca*. Vide in hac voce.

L.

LIEUTENANT, Vicarius, *Locum tenens.* Vide in hac voce.

LIGE, cliens, Vassallus: ex *litus.* Vide in hac voce, & in *Ligius*, & Gloss. med. Græcit. in Λίζιος.

LIGUIER, locus, ubi lignum reponitur: ex *lignarium.* Vide in hac voce.

LIGUE, confœderatio: ex *Liga.* Vide in hac voce, & in *Ligatio*, & in *Ligius.*

LIMAGNE, pars Arverniæ Comitatus: ex *Lemmana.* Vide in hac voce, & in *Limania.*

LIMITE, limes: ex limites. Vid. Gloss. med. Græcit. in Λίμιτον.

LIMON, malum *limonium.* Vide Gloss. med. Græcit. in Λεμόνι, & Λιμόνι.

LIN, navis, vox obsoleta: ex *lignum.* Vide in hac voce.

LINOTTE, avicula, sic dicta, quòd in *linariis* versetur. Vide *Linosa.*

LINUISE, semen lini. Vide *Linusa.*

LISIERE, limbus, ora panni, ex *listura.* Vide *Lista*, *Lisura*, & *Litra.*

LISSE, canicula: ex *Letissa.* Vide in hac voce.

LISSE, instrumentum, quo quid politur: ex *Leviga.* Vide in *Lissa.*

LISTE, catalogus: ex *Lista.* Vide in hac voce.

LITIERE, ex *Lectarium.* Vide in *Lecteria.*

LITRES, nigræ *Lituræ*, quæ illini solent parietibus Ecclesiarum, &c. Vide *Litra.*

LIVRE'E *de terre*, annuus prædii valor, ad libras nummorum æstimatus, librata. Vide in *Libra.*

LIVRE'E, vestitus famulorum, vel lemniscus, tæniola: ex *Liberata.* Vide *Liberare*, & Gloss. med. Græcit. in Λεβρέον.

LIVRER, *delivrer*, dare, præbere: ex *liberare.* Vide in hac voce.

LODIER, *londier*, stragulum lectarium: ex *Lodix.* Vide *Lutherium*, & Gloss. med. Græcit. in Λώδιξ.

LOGE, *logis*, *ædicula*, habitatio: ex *Logeum.* Vide *Logium.*

LOIER, pretium conductionis: ex *Locarium.* Vide in hac voce, & in *Logerium.*

LONGE, lumbus. Vide *Lonza.*

LONG, statura procerus, quomodo dictus Philippus V. Rex Franc. ex *Longus.* Vide in hac voce, & in *Magnus*, & Gloss. med. Græcit. in Μακρός.

LONGE, corrigia in *longum* extensa. Vide *Longa.*

LOS & *ventes*, laudimia: ex *Laus.* Vide *Laudare*, & *venditiones.*

LOSENGE, adulatio, falsa laus: ex *Los*, laus. Vide *Losangia.*

LOSENGE, fusi species, quod *Lauri* folii speciem habeat. Vide in *Fusus.*

LOT, sors, pars; vox Anglosaxon. Vide *Anhlot*, & *Lot*, & Gloss. med. Græcit. in Λότζα.

LOT, mensura liquidorum, semuncia: ex Teuton. Vide *Lotum.*

LOUER, approbare. Vide *Laudare.*

LOURD, *Lourdaut*, stolidus, qui præ gravitate difficulter incedit: ex Gr. Λορδός. Vide *Lordicare*, & *Lurdus.*

LOUSCHE, strabus: ex *Luscus.* Vide in hac voce.

LOUTRE, canis fluviatilis: ex *Lutra.* Vide in hac voce.

LUBRIQUE, impudens, salax. Vide *Lubricus.*

LUCARNE, fenestra in domus tecto: ex *Lucerna.* Vide in hac voce.

LUI, ipse, vox in form. vet. frequens. Vide in hac voce.

LUSEAU, feretrum: ex *Locellus.* Vide in hac voce.

LUTH, cithara, testudo: ex *Leudus.* Vide *Laudis*, & Gloss. med. Græcit. in Λαοῦθο.

LUXURE, stupri peccatum. Vide *Luxuria*, & Gloss. med. Græcit. in Λεϊξουρία.

M.

MACECLIER, carnifex, *boucher*, ex *Macellarius.* Vide *Machecarius*, & Gloss. med. Græcit. in Μακελλάριος.

MACHICOLIS, species munimenti urbium. Vide *Machicollare.*

MACHEAU, Campanis, horreum sine tecto: ex *Machale.* Vide in hac voce.

MAçON, Latomus, ex *Macio.* Vide in hac voce.

MADRE, poculum, seu vas onychinum: ex *Mazer.* Vide in hac voce.

MAHONNER, pugnare, rixari: vox Gallobelgica, ex *Mahon*, Mahometus: quod qui ita pugnis decertarent invicem, per Mahumetum jurent. Vide *Mahum.*

MAS, vas, quo farina subigitur: ex Gr. μαγίς. Vide *Madius.*

MAIE, vel *Moie*, ut Gallobelgæ efferunt, acervus segetum: ex *Mota.* Vide in hac voce, & in *Maja.*

MAILLE, hama thoracis: ex *macula.* Vide in hac voce.

MAILLE, monetæ species: ex *Medallia*, vel *metallum.* Vide *Mallia*, *Metallum*, & *Masculus.*

MAINFERME, fundus alicui concessus ad vitam *manu firmatus*, seu instrumento confecto donatus. Vide *Manufirma.*

MAINLEVE'E, fidejussio. Vide *Manulevare.*

MAIN MORTE. Vide *Manus mortua.*

MAIRE, urbis Præpositus: ex *Major.* Vide in hac voce.

MAIRIEN, & *Marrien*, materia lignea: ex *Materiamen.* Vide in hac voce.

MAIS, sed: ex *Magis.* Vide *Mais.*

MAISNE', minor natus. Vide in *Majoratus.*

MESNIL, ædes cum agri portiuncula: ex *Mansionile.* Vide in hac voce.

MAISON, domus: ex *Mansio.* Vide in hac voce.

MALADE, æger, ex *Malatus.* Vide in hac voce.

MALANDRE, equorum morbus, lepra: ex *Malandria.* Vide in hac voce.

MALE, *Mantica*, *manticula*, unde etymon, vel ex Teuton. *Mael.* Vide *Mala.*

MALETOTE, exactio injusta, *malè tolta*, ablata. Vide in *Tolta.*

MALGRE', invitus, nolens; ex *malo grato.* Vide *Gratum*, & *Creantare.*

MALTRAITER, malè aliquem excipere. Vide *Malè tractare.*

MANAGE, habitatio, mansio: ex *Manere.* Vide *Managium.*

MANANS, & *habitans*, incolæ rustici: ex *Manentes.* Vide in hac voce.

MANBOUR, vel *Mainbour*, tutor, gubernator: ex *Manburnus.* Vide in hac voce.

MANDILLE, palliolum: ex *Mantile.* Vide *Mandile.*

MANE'E, Manipulus: vox usurpata apud Molitores. Vide *Manata*, & *Manna.*

MANE-

M.

MANEQUIN, arca penaria, quæ manu gestatur. Vide *Manicula*, & Glossar. med. Græcit. in Μανίκιον.

MANGONEAU, Machina bellica: ex *Manganum*. Vide in hac voce, & Gloss. med. Græcit. in Μάγγανον.

MANICORDION, instrumentum musicum, *Monochordum*. Vide in hac voce.

MANIERE, modus, ratio: ex *Manerias*. Vide in hac voce.

MANMUDE, monetæ species, in Foris Beneharnensibus. Vide *Masmodina*.

MANOEUVRES, servitia manualia, *Manuopera*. Vide in hac voce.

MANIGANCER, ex *Maniculare*. Vide in hac voce.

MANOIR, habitatio: ex *Manerium*. Vide in hac voce.

MANSOIS, moneta Comitum Cenomanensium. Vide Moneta.

MANTE, stragulum: ex *Mantum*. Vide *Manta*.

MANTEAU, Pallium: ex *Mantum*, *Mantellum*, vel ex Gr. Μανδύας. Vide *Mantum*.

MAQUIGNON, ex *Mango*. Vide *Mangonare*.

MARAIS, Palus: ex *Mare*. Vide in hac voce, & in *Mariscus*.

MARANCE, dolor ex aliquo damno: ex *Marrire*. Vide in hac voce, & in *Marancia*.

MARRAINE, ex *Matrina*. Vide in hac voce.

MARANES *d'Espagne*, dicti ex *Maravvan*, Chalifa. Vide *Marani*.

MARC *de vin*, fæx vini. Vide *Marchus*.

MARCHE, terminus, limes regionis, ex Teuton. Vide *Marca*.

MARCHER, ire, ambulare, quasi *marcas* seu limites emetiri, vel ad *marcas* proficisci. Vide *Marca*.

MARE, palus, stagnum: ex *Mare*, vel ex Gr. ἀμάρα. Vide *Mara*.

MAREMES, oræ *maritimæ*, unde Etymon. Vide *Maritima*.

MARESCHAL, Equiso, Curator equorum, &c. ex Teuton. Vide *Marescallus*.

MARGUILLIERS, pauperes in *Matriculam* relati, vel qui iis præsunt. Vide *Matricularii*.

MARIER, *Mariage*, voces ductæ à dote, quam uxor affert *marito*. Vide *mariagium*, & *maritagium*.

MARJOLE *du puits*, ex *Margo*. Vide *Mergora*.

MARIR, *estre mari*, dolere, &c. Ex *Marrire*. Vide in hac voce.

MARLE, Marga: ex *Margilla*, vel *Marsa*. Vide *Marsa*, & *Marla*.

MARLOTTE, capa Beneharnica: ex *Melote*. Vide in *Bigerra*.

MARMITTE, Olla coquinaria. Vide *Maramita*, & *Mirotumus*.

MARQUER, signare, limites, seu *Marcas* designare. Vide *Marca*.

MARCHIS, vel *Marquis*, Provinciæ limitaneæ, seu *Marchæ*, Præfectus. Vide *Marchio*.

MARRE, instrumentum ferreum evellendis herbis ac sentibus: ex *Marra*. Vide in hac voce.

MARSEILLEZ, Moneta Massiliensis. Vide Moneta.

MARSEZ, *Marsois*, *bled marsois*, trimestre frumentum, quod *Martio* mense seritur. Vide *Marceschia*.

M.

MARTEL, cognomentum Caroli Martelli, Pipini Reg. Fr. patris. Vide in *Martus*.

MARTES, *Martres*, ex *Martrices*, vel *Marturés*. Vide in his vocibus.

MAS, agrorum modus: ex *Mansus*. Vide in hac voce, & in *Masa*.

MASCHER, mandere: ex *massare*, in *massam* cibum cogere. Vide *Massare*.

MASQUE, striga, *Masca*. Vide in hac voce, & in *Talamasca*, & Gloss. med. Græcit. in Μασχαρᾶς, & in Μοσχαρᾶς.

MASSACRE, cædes, strages, quæ cum *massa*, seu clava fit. Vide *Mazacca*.

MASSEPAIN, bellarii species, Ital. *Marzapane*. Vide Gloss. med. Græcit. in Μαρσαπᾶς.

MASSUE, clava, quæ in *massam*, quicquid terit, redigit. Vide *Maxuca*.

MASURE, mansio, locus ædi extruendæ idoneus: ex *Mansura*. Vide in hac voce.

MAXIME, recepta *maximè* apud homines sententia. Vide *Maxima*.

MATELAT, culcita: ex *Mattula*. Vide in *Matta*.

MATER, ad angustias redigere: ex *Matare*, voce in ludo *Scacorum* recepta. Vide in hac voce, & in *Mattus*.

MATRAS, teli vel jaculi species: ex *Mataris*. Vide in hac voce.

MAUBERGEON, Tour de *Maubergeon*, in Pictonibus. Vide *Malbergum*.

MAUVAIS, Malus, ex obsoleto *Mausez*, quo Diabolum indigitabant nostri. Vide *Malus*.

MEDAILLE, moneta: ex *Metallum*. Vide *Medalla*.

MEGARDE, inadvertentia. Vide Glossar. med. Græcit. in ἀβλεψία.

MEHAIN, membri mutilatio. *Mehaigner*, mutilare, vim inferre, voces obsoletæ: ex *Mango*, vel *Machina*. Vide *Mahemium*, & Gloss. med. Græcit. in Μηχανιάζειν.

MELON, peponicum *malum*. Vide Gloss. med. Græcit. in Μηλοπέπων.

MENACES, minæ. Vide *Minacia*.

MENE'E, Clandestinum consilium: ex *Minare*. Vide *Mina*.

MENER, ducere: ex *Minere*. Vide in hac voce.

MENESTRIER, scurra, mimus: ex *Ministellus*. Vide in hac voce.

MENSONGE, mendacium: ex *Mentio*, *Mentionagium*. Vide *Mentio*.

MERCI, misericordia: ex *merces*. Vide in hac voce.

MEREL, *Mereau*, calculus putatorius. Vide *Merallus*.

MES, ferculum: ex *Missus*. Vide in *Ministratio*.

MES, vel *Mas*, agri portio cum æde: ex *Mansus*. Vide in hac voce.

MESAVENIR, ex *Misevenire*. Vide in hac voce.

MESCHIN, *Meschine*, *Mesquin*, voces unius ejusdemque originis, de quibus in voce *Meschinus*, & in Gloss. med. Græcit. in Μισκῖνος.

MESDIRE, famæ detrahere: ex *Masdicere*. Vide in hac voce.

MESEAUX, leprosi: ex *Miselli*. Vide in hac voce.

MESFAIRE, perperam agere: ex *Misfacere*. Vide in hac voce.

MESQUE, serum lactis. Vide *Mesga*.

MESLE'E, rixa inter turbam confusam, & *mistam*. Vide *Mesleia*.

 MESLER,

MESLER, miſcere: ex *Miſculare.* Vide in hac voce.

MESME, vox alteri addita, ſuperlativum ſonat, ut *moi-même*, ego *ipſiſſimus*, vel ex met, ut *ipſemet.* Vide *Met.*

MESSE, ſacra Liturgia, ex *Miſſa*, ſeu miſſione Catechumenorum. Vide in hac voce, & in Gloſſ. med. Græcit. in Μίσσα.

MESPRENDRE, foriſfacere: ex *Miſprendere.* Vide in hac voce.

MESTIER, ars, artificium: ex *Miniſterium.* Vide in hac voce.

MESTIVE, præſtatio ex *Meſſibus.* Vide *Meſtiva.*

MESSIER, cuſtos meſſium: ex *Meſſarius.* Vide in hac voce.

MESTAIER, colonus partiarius: ex *Medietarius.* Vide in hac voce, & in Gloſſar. med. Græcit. in Μοςτή.

METEIL, *bled metail*, Miſcellum frumentum: ex *Mixtum.* Vide in hac voce.

METTRE, induere: ex *Mittere.* Vide in hac voce, & Gloſſ. med. Græcit. in βάλλειν.

MEURTRE, homicidium: ex Saxonic. *Morth.* mors, letum, &c. Vide in hac voce.

MEUTE *de chiens*, agmen canum: ex *Mota.* Vide in hac voce.

MI, pro *moi* ego. Vide *Mi.*

MICHE, panis ſpecies: ex *Mica.* Vide in hac voce, & in *Miga.*

MIDI, meridies, quaſi *medius dies.* Vide Gloſſ. med. Græcit. in Μεσημερί.

MIGNATURE, *Miniature*: ex *Minium.* Vide *Miniatura.*

MIGNON, *Mignard*, pulchellus, facetus: ex *minium.* Vide *Miniare.*

MIGRAINE, morbi in capite ſpecies: ex Gr. ἡμικρανία. Vide *Migranea.*

MILLEREZ, nummi Luſitanici ſpecies: ex *Milliacenſis.* Vide in hac voce, & Gloſſ. med. Græcit. in μιλιαρήσιον.

MENE, *Miniare*, fodina, *Minera.*

MINE, cuniculus, à *minis* ſeu fodinis. Vide *Minare.*

MIRER, *ſe mirer*, ſe ſe in ſpeculo intueri: ex Hiſpan. *Mirar* videre. Vide *Mirari*, & *Miro.*

MISERICORDE, pugio, quo hoſtem ad implorandam demum miſericordiam adigimus. Vide *Miſericordia.*

MISERICORDES, ſellulæ erectis formarum ſubſelliis per *miſericordiam* infirmis conceſſæ. Vide *Miſericordia.*

MISES, expenſæ: ex *Miſſio.* Vide in hac voce.

MOCADE, pannus Damaſcenus: ex *Camoras.* Vide in hac voce, & in Gloſſar. med. Græcit. in Καρμυχᾶς.

MODELE, exemplum: ex *modus.* Vide *Modela.*

MODERNE, iſtius temporis: ex *Modernus.* Vide in hac voce.

MOIE, Modiata terræ. Vide *Modius*, & *Modolon.*

MOIEUL, medium rotæ: ex *Modiolus.*

MOILLER, uxor, vox obſoleta: ex *Mulier.* Vide in hac voce.

MOILLON, lapides incæſi, qui in muri medium immittuntur, cui *medullæ* vicem præſtant, unde etymon. Vide Gloſſar. med. Græcit. in ἔγχυρος.

MOINIOT, puer chorarius, *Monachulus.* Vide *Munie.*

MONTAGE, tributum, quod exigitur à navigiis, quæ adverſa aqua remis ducuntur, unde etymon. Vide *Montagium.*

MONTAGNE, mons, ex *Montana*, *Montanea.* Vide in hac voce.

MOISSON, ex *Meſſio.* Vide *Moiſſo.*

MOLE, Portus: ex *Moles.* Vide in hac voce, & in Μόλος.

MOMERIE, Ridiculum: ex *Mahomeria*, templum Mahumetanum. Vide in hac voce, & in *Momerium.*

MONSIEUR, dominus, diminut. ex *Monſeigneur*, quaſi *meus ſenior.* Vide in *Sriaticus.*

MONSTRANCE, phylacterium, area reliquiaria, quæ fidelibus *monſtratur*, & præbetur oſculanda. Vide *Monſtrantia.*

MONSTIER, Eccleſia quævis: ex *Monaſterium.* Vide in hac voce.

MONSTRE, recenſio & luſtratio militum. Vide *Monſtrum.*

MONJOIE, Monticulus. Vide *Mons gaudii.*

MOQUER, irridere. Vide Gloſſ. med. Græcit. in Μωκίζειν.

MORSEAU, fruſtulum: ex *Morſellus.* Vide *Morſus.*

MOREL, ſubfuſcus, *ſubmaurus.* Vide *Morellus.*

MORS, frænum: ex *Morſus*, fibula. Vide in hac voce.

MOSAIQUE, opus teſſellatum, ex *Muſivum.* Vide in hac voce, & Gloſſ. med. Græcit. in Μουσεῖον.

MOT, verbum: ex *Muttum.* Vide in hac voce.

MOTE, collis, tumulus: ex *Mota.* Vide in hac voce.

MOUFFLES, Chirothecæ ſpecies: ex *Muffula.* Vide in hac voce, & in *Mainfula.*

MOULE *de bois*, menſura ſtruis ligni: ex *Modulus.* Vide in hac voce, & in *Mullo.*

MOULIN, vel *Molin*, Moletrina: ex *Mulinum.* Vide in hac voce, & in *Molendinum.*

MOUCHER, mucum ejicere. Vide *Mucus.*

MOUSQUET, ſclopetaria machina: ex *Muſcheta*, telum, quo baliſta emittitur. Vide in hac voce, & in Μόλ.

MOUTE, Molitura. Vide *Molta.*

MOUSSE, muſcus, muſculus. Vide *Muſſula.*

MOUSTACHE, myſtax. Vide Μυστάκιον.

MOUSTARDE, ſinapi: ex *muſtacea*, ut vult Scaliger de Emendat. tempor. pag. 572.

MOUTON, vervex: ex *muto.* Vide *Multo.*

MOUTONS, moneta aurea francica, in qua *agnus Dei* effingitur. Vide *Moneta*, & *Muto.*

MUE, accipitrum morbus, cum pennas *mutant*, item ædicula, in qua tunc includuntur. Vide *Muta*, & Gloſſ. med. Græcit. in Μῦτα.

MUI, menſura quædam: ex *modius.* Vide in hac voce.

MULE, crepida nocturna, ſic dicta, quod & molliter *mulis* vehimur, ita enim ejusmodi crepidis mollius incedimus. Vide Gloſſar. med. Græcit. in Μῦλος.

MULOTE, mures agreſtes, niteſæ. Vide *Mulotes.*

MUMIE. Vide *Mumia*, & Gloſſ. med. Græcit. in Μυμία.

MUNITION, *Pain de munition*, ex *munitio.* Vide in hac voce.

MURAILLE, murus, paries: ex *Murale.* Vide in hac voce.

MUSARD, otioſus, piger. Vide *Muſardus*, & *Muſea.*

MUSQUE, odoramentum ex umbilico cujusdam animalis. Vide *Muſcus*, & Μόσχος.

MUSUL-

MUSULMANS, Mahumetani. Vide Gloss. med. Græcit. in Μεσελμανοι.

N.

NACAIRE, crotali, vel tympani species: ex *Nacara*. Vide in hac voce, & in Ἀνάκαρα.

NACELLE, Navicula, ex *Navicella*, vel ex *naca*, *nacella*. Vide *Naca*, & *Nautella*.

NAGER, natare, ex *Navigare*. Vide *Nagare*.

NAM, pignus: *Nantir*, pignus dare: ex Saxon. Vide *Namium*.

NARILLER, nares fricare: ex *Narire*. Vide in hac voce.

NATIF, oriundus: ex *Nativus*. Vide in hac voce.

NATTE, storea, matta: ex *Natta*. Vide in hac voce.

NAVRE', læsus: ex *Naufragatus*. Vide *Nauratus*.

NAZAL, pars cassidis, quæ nasum tegit: ex *Nasale*. Vide in hac voce.

NEANMOINS, ex *Nihilominus*. Vide in hac voce.

NECESSAIRES, latrinæ secessus. Vide *Necessaria*, & Gloss. med. Græcit. in χ[illegible].

NEF, pars ædis sacræ, in *navis* figuram porrecta. Nef autem, ex [illegible]. Vide *Navis*.

NEGRES, Mauritani, vel Æthiopes. Vide *Fusci*.

NENNI, *Nennil*, vox quodammodo negativa, ex *Non nihil*.

NEVEU, filius fratris aut sororis. Vide *Nepos*.

NIEZ, vel *Niais*, dicuntur Falcones, qui *nidulo*, seu [illegible] capiuntur: unde vox inducta ad insulsos, &c. Vide *Nidasi*.

NOCHIERE, ex *Nacetum*. Vide *Nogareda*.

NOCLIER, ex *Nauclerus*, vox obsoleta. Vide *Nauclerius*.

NOCTURNE, jus piscandi per unam noctem quotannis. Vide *Nocturna*.

NOEL, Nativitas, *Natale* Christi. Vide *Natale*.

NOEL, *Noel*, acclamatio olim nostris familiaris in lætitia publica. Vide *Natale*.

NOIER, vel *Neer*, immergere, mergi: ex *Necare*. Vide hic, & in *Aanegare*.

NONNES, sanctimoniales: ex *Nonna*. Vide in hac voce.

NORTH, septentrio. Vide *Northus*.

NONAGE, minoritas. Vide *Inennis*.

NOUS, *nos*: ex *Nus*. Vide in hac voce.

NOUVELLES, nuntii: ex *Novella*. Vide in hac voce.

NUQUE du Col, postica pars Colli: ex Arab. Vide *Nuca*, & Glossar. med. Græcit. in Νουκά.

O.

OCTROIER, concedere: ex *Otriare*. Vide in hac voce.

OIE, vel oüe, anser: ex *auca*. Vide in hac voce.

OIGNON, cepe: ex *unio*. Vide in hac voce.

OINT, adeps: ex *unctum*. Vide in hac voce.

OISEAU, avis, ex *aucellus*. Vide in *Auca*.

OISEAU *de saint Martin*, cornix, quod sub festum S. Martini Hiemalis videri incipiat. Vide *Avis*.

ONDOIER, lustrali aqua seu *unda* perfundere. Vide *Undeiare*.

ONCLE, *à la mode de Bretagne*. Vide *Avunculus*.

ONGLE, unguis: ex *ungula*. Vide in hac voce.

ORANGE, malum Medicum. Ital. *Narrancio*. Vide *Arangia*, & Gloss. med. Græcit. in Νεράντζιον.

ORBE, *Coup orbe*, ictus cœcus, qui non apparet: ex *orbus*. Vide *Ictus orbus*.

OREILLE, *se faire tirer l'oreille*. Vide *Auris*.

OREILLER, pulvinus: ex *Auriculare*. Vide in hac voce, & in *Aureale*.

ORFROI, aurea fimbria: ex *Aurifrigium*. Vide in hac voce.

ORIFLAMME, vexillum: seu *aureum flammulum*. Vide *Flammulum*, & Gloss. med. Græcit. in φλάμμουλον.

ORLE, limbus: *Orler*, *limbos inserere*: ex Orula. Vide *Urlare*.

ORMIER, vox obsoleta, *aurum merum*. Vide *Merus*.

ORTEIL, pedis ungula. Vide *Ortillus*.

OSTAGE, obsidatus, ex *Hospes*, quod qui obses datur, in alterius hospitium transire dicatur: proinde vox scribi debet cum aspiratione. Vide *Hospes*.

OSTER, auferre: ex *obstare*. Vide in hac voce.

OUANCE, & *Oiance*, tributi species apud Aurelianenses: ex *Audientia*. Vide in hac voce.

OUATREGAND, fossæ, per quas aquæ eliciuntur. Vide *Vuatergangа*.

OUBLIE, Obsée, & Oblie, panis tenuissimus ex farina & aqua, cujusmodi sunt *Oblata*, seu hostiæ ad sacrificium. Vide in hac voce.

OUPLANDE, pallii species Anglorum propria. Vide *Uplanda*.

OURVARI, clamor inconditus, tumultus. Vide in *Scandalum*.

OUSCHE, vel *Osche*, modus agri: ex *Olca*. Vide in hac voce.

OUSCLAGE, in Consuetud. Rupellensi: ex *Osculum*. Vide in hac voce.

OUTIL, ex *utensile*. Vide *Ustila*.

OUVRAGE, opus: ex *Operagium*. Vide in hac voce.

OUVROIR, taberna, officina *aperta*: ex *Apertorium*, vel ex *Operatorium*. Vide in his vocibus.

P.

PAGES, Pueri honorarii, olim quivis famuli, cujus vocis variæ expenduntur origines in *Pædagogianus*, *Pagesius*, *Pagius*.

PAIER, solvere: ex *pactare*. Vide *Pectare*, & *Pacare*.

PAILLE, aulæum, vel pannus sericeus: vox obsoleta, ex *Pallium*. Vide in hac voce.

PAILLER, locus, ubi paleæ reconduntur. Vide *Palearium*, & *Palherium*.

PAYS, ex *pagus*. Vide in hac voce, & in *Patria*.

PAYSAN, Rusticus: ex *Pagensis*. Vide in hac voce.

PAISSE, *Passe*, ex *Passer*, Andegavensibus. Vide *Passa*.

PAISSEAU, *Pesseau*, ex *Paxillus*. Vide *Paxillare*.

PAISSON, porcorum *pastio* in silvis. Vide in hac voce.

PALANGRE, fustis: ex Lat. *Palanga*. Vide *Falanga*.

PALE',

P.

PALE', vox usurpata in insignibus armorum, id est, *pallus*, seu aulæis diversi coloris distinctus. Vide *Pallium*.

PALFRENIER, Equiso: ex *Paraveredus*. Vide in hac voce.

PALEFROI, Equus gradarius: ex *Paraveredus*. Vide in hac voce.

PALETER, velitare ad castri palos, seu repagula dimicare. Vide *Paletare*.

PALIS, series *Palorum*. Vide *Pallitium*.

PALISSADE, Palorum series, repagulum ex *Paleata*. Vide in hac voce, in *Palatie*.

PAN, Portio, segmentum: ex *Pannus*. Vide in hac voce.

PAN, spatium inter pollicem & minorem digitum: ex *Spanna*. Vide in hac voce.

PANETIERE, saccus, ubi *panis* reponitur. Vide *Panetarius*.

PANIER, arca *panaria*. Vide *Panetarius*, & Gloss. med. Græc. in Πανάριον.

PANONCEAU, vexillulum, quasi *Banuncellus*. Vide *Bannum*, & *Penones*.

PANSE, Venter: ex *Pantia*. Vide *Pancerea*, & *Pantiatus*.

PAON, ex *Pavo*. Vide in hac voce.

PAPEGAI, psittacus. Vide Gloss. med. Græcit. in Παπαγᾶς.

PAPELARD, adulator, hypocrita: vox ducta à *Papa* infantium. Vide *Papelardus*.

PAPOAGE, *Biens papoaux*, in Consuet. bona avita, παππῷα. Vide in *Avitus*.

PARADE, Pompa, *apparatus*. Vide *Parabilis*.

PARAGE, conditionis ac status *paritas*, ipse nobilium ordo. Vide *Paragium*.

PARC, sylva clausa, vel locus, in quo grex includitur: ex *Parcus*. Vide in hac voce.

PARCHEMIN, membrana: ex *Pergamenum*. Vide in hac voce, & in *Parcamenum*.

PARDONNER, parcere: ex *Perdonare*. Vide in hac voce.

PAREAL, par, ex *Pariculus*. Vide *Paricula*.

PARELLE, Lapathus, herbæ species: ex *Paratella*. Vide in hac voce.

PARENT, agnatus, cognatus: ex *Parens*. Vide in hac voce.

PARER, ornare: ex *Parare*. Vide in hac voce.

PARISIS, Moneta Parisiensis. Vide *Moneta*, in Parisiensis.

PARLEMENT, Curia superior: ex *Parlamentum*. Vide in hac voce.

PARLIERS, *emparliers*, *avantparliers*, Advocati, Patroni. Vide *Prælocutor*.

PAROLE, verbum: ex *Parabola*: ut *parler*, ex *parabolare*. Vide in his vocibus.

PARMENTIER, vestium artifex, hodie *Tailleur*, quasi *paramentorum* confector. Vide *Parator*, & *Parmentarius*.

PAROISSE, districtus Ecclesiæ Curionis, ex Gr. Παροικία. Vide Glossar. med. Græcit. in hac voce, & Gloss. Lat. in *Parochia*.

PARTIR, proficisci. Vide in *Bonagratia*.

PARTISANS, publicorum vectigalium conductores. Vide *Partisanus*.

PARVIS, atrium: ex *Paradisus*. Vide in hac voce.

PASCAGE, jus pascendi animalia in forestis: ex *Pastionaticum*. Vide in hac voce.

PASSER, transire, transgredi, *passu* contendere. Vide Passere.

PASTE, massa: ex *Pasta*. Vide in hac voce.

PASTE', ex *Pastillus*. Vide in hac voce, & Gloss. med. Græc. in Παςῖλος, & in Πῖτα.

PATELIN, [illegible] Vide *Patelinus*, & Gloss. med. Græcit. in [illegible].

PAVER, viam lapidibus sternere: ex *Pavire*. Vide *Pavagium*.

PAVILLON, tentorium: ex *Papilio*. Vide in hac voce, & Gloss. med. Græcit. in Παπυλεών.

PAUMIERS, Peregrini, qui in signum susceptæ sacræ peregrinationis *palmas* deferre solebant. Vox obsoleta. Vide *Palmarius*.

PAVOIS, scutum majus: unde *Pavesade*, scutorum series. Ex Cambrobrit. Vide *Pavisoru*, & Gloss. med. Græcit. in Παβέζιον.

PAUTONNIER, superbus, ferox. Vide *Paltonarius*.

PELAGE, tributi species. Vide *Palagium*.

PELE, instrumentum fossorium: ex *Pala*. Vide in hac voce, & in *Palus*.

PELOTE, Pilula: ex *Polotellus*. Vide in hac voce.

PENDRE, suspendere: ex *Pendere*. Vide in hac voce.

PENSER, cogitare: ex *Pensare*. Vide in hac voce.

PERCHE, ex *Pertica*. Vide in hac voce.

PERLE, margarita, unio: ex *Perula*. Vide *Perlæ*.

PERPETUEL, perpetuus: ex *Perpetualis*. Vide in hac voce.

PERPRE, moneta aurea Imperatorum Constantinopolitanorum: ex Ὑπέρπυρον. Vide Hyperperum, & Gloss. med. Græcit. in Ὑπέρπυρον.

PERRIERE, machina jaculatoria, λιθοβόλος: ex *Petraria*. Vide in hac voce.

PERS, color, ad colorem floris *Persicæ* mali accedens. Vide *Persus*, & Glossar. med. Græcit. in Περσικί.

PERTUIS, foramen: ex *Pertusus*. Vide *Pertusulus*.

PERTUSAGE, tributum pro facultate Tabernario data *perforandi* dolium vinarium. Vide *Pertusagium*.

PERTUISANE, major securis: ex *Pertusare*, perforare. Vide in hac voce, & Gloss. med. Græcit. in Πεοτζάνη.

PESCHE, malum *Persicum*, unde etymon. Vide *Persica*.

PESTEL, instrumentum, quo quidpiam teritur: vox obsoleta, ex *Pistillum*. Vide *Pestellum*.

PETIT, parvus. Vide *Parvus*.

PEU, ex *Paucus*. Vide *Parvus*.

PIC, & *Picque*, ligo, & hasta. Vide *Pica*.

PICHER, vas, calix. Vide *Bicarium*.

PIECE, fragmentum, frustum: ex *Pittacium*. Vide in hac voce, & *Pecia*.

PIEGE, ex *Pedica*. Vide in hac voce.

PIFFRE, *Piffle*, gulosus, vox contumeliæ. Vide *Pisti*.

PIGEONS, Pulli Columbarum: ex *Pipiones*. Vide in hac voce.

PIGNON, culmen ædis: ex *Pinnium*. Vide *Pignio*, & *Pinna*.

PILE, pars aversa monetæ, à *Pilis* seu columnis, templi formam efficientibus. Vide *Pila*, & *Pilum*.

PILET, Pili seu spiculi species: ex *Pilatus*. Vide in hac voce.

PILIER, columna, *Pila*, ex *Pilare*. Vide in hac voce.

PILLER, expilare, auferre, ex *Pilare*. Vide in hac voce.

PILON,

P.

PILON, pistillum : ex *Pilo.* Vide in hac voce.

PILORI, columbar, numella versatilis : ex *Pilorium*, seu columna, quam *Pilier* dicimus. Vide in hac voce.

PIMENT, Potio ex diversis speciebus : ex *pigmentum.* Vide in hac voce, & in Πιγμεντάριος.

PINASSE, navis species. Vide *Spinachium.*

PINCEAU, ex *Penicillus.*

PINCE, forfex. Vide *Pinca.*

PINCON, fringellus : ex *Pincio.* Vide in hac voce.

PIOT, Potus. Vide in Ποτόν.

PIPE, fistula : *piper*, fistula canere, ex *Pipare.* Vide in hac voce.

PIPE, Cadus : ex *Pipa.* Vide in hac voce.

PIPER, fallere, decipere : ex Græc. πιπεῖν, quod ἀπατᾷν sonat. Hinc παρθενοπίπης, virginum corruptor.

PIQUE, hasta : ex *spicum*, veru. Vide in hac voce, & in *spitum.*

PIRATE, Prædo maritimus, vel nauta. Vide *Pirata.*

PIS, pectus, vox obsoleta. Vide *Anpits.*

PISTE, viæ vestigium : ex *Pita.* Vide in hac voce.

PITE, moneta minutior : ex *Picta*, seu Pictavina. Vide in hac voce, & in *Pitance.* Ibid.

PITEUX, misericors, compatiens : ex *Pietosus.* Vide in hac voce.

PLACE, locus : ex German. *Plats.* Vide *Placea*, & Gloss. med. Græcit. in Πλάτζα.

PLAGE, ora, campus planus : ex *Plagia.* Vide in hac voce.

PLAID, *Plaider*, in jure agere : ex *Placitum*, *Placitare.* Vide *Placitum.*

PLAINTE, querela : ex *Planctus.* Vide in hac voce.

PLAISANT, Placens. Vide *Placentarius*, & *Placentinus.*

PLANCHE, tabula plana : ex *Planca.* Vide in hac voce.

PLAQUE, lamina : ex *Placa.* Vide in hac voce, & in Placare, & in Glossar. med. Græcit. in Πλακωτός.

PLAT, Planus : ex *Plata*, lamina. Vide in hac voce.

PLATEAU, vasculum : ex *Patella*, vel ex *Plata*, quod *planum* sit. Vide *Platella* & *Plata.*

PLATINE, vas Ecclesiasticum : ex *Patena.* Vide in hac voce.

PLAUDER, *plausum* dare. Vide *Plaudare.*

PLEGE, fidejussor. Vide *Plegius.*

PLEIS, piscis species. Vide *Plays*, & *Platesius.*

PLEISSIS, propriè silva, palis seu virgultis invicem plexis clausa, quam & *Parcum* dicimus. Vide *Plessicium.*

PLEURE, modus agri, apud Pictones : & πλέθρον. Vide *Pleura.*

PLOMME'E, clava plumbo munita : ex *Plumbata.* Vide in hac voce.

PLONGER, quempiam in imum aquæ instar *plumbi* immittere, mergere. Vide *Supplumbare.*

PLOUSTRE, instrumentum, quo agri occantur : ex *Plustrum*, aut ex *Plaustrum.* Vide *Plustrum.*

POCHE, Pera : ex *Punga.* Vide in hac voce, & Glossar. med. Græcit. in Πέγγη.

PODESTAT, Rector urbis, Italis. Vide Potestas, & Gloss. med. Græcit. in Ποτεςάτος.

P.

POETE, *gens de Poëte*, homines *Potestatis*, tenentes obnoxiæ conditionis. Vide *Potestas.*

POIDS, Pondus : ex *Pensa* seu *Pensum.* Vide in hac voce.

POIGNARD, pugio : quod *pugno* teneatur. Vide Gloss. med. Græcit. in Μπενίαλον.

POIHIERS, Picardi, sic olim dicti à Pago de *Poix.* Vide *Poheri.*

POIGNE'E, quantum *pugno* continetur. Vide *Pugnata.*

POIRE', vinum piraceum : ex *Piratium.* Vide in hac voce.

POIRIER, Pirus : ex *Pirarius.* Vide in hac voce.

POISLE, hypocaustum, vaporarium : ex *Pensile*, & *Piselum*, id est, *Gynaceum.* Vide in hac voce.

POISON, venenata *potio.* Vide hic & *potionare.*

POITRAIL, cingulum, quo equi pectus stringitur : ex *Pectorale.* Vide in hac voce.

POLENTIERS, cerevisiæ confectores : ex *Polenta.* Vide Polentarii, *Polentrudium*, & *Poleta.*

POLICE. Vide Gloss. med. Græcit. in Πολιτεία.

POLTRON, ignavus : ex *Poledrus*, pullus equinus. Vide in hac voce, & in *Pultro.*

POMIER, malus arbor : ex *Pomarius.* Vide in hac voce.

POMPE, fistula, canalis, unde aqua emergit. Vide *Pompesus.*

PONDRE, de gallina, quæ ova edit, & *ponit.* Vide *Ponere.*

PONT-LEVIS, Pons sublicius. Vide *Portalevaticia.*

PORTS, angustiæ itinerum : ex *Porta.* Vide in hac voce, & in *Portus.*

POURVOIEUR, qui necessaria *prævidet*, vel qui *prebendas* subministrat. Vide in *Prebenda.*

POSTE, cursoris statio, σταθμός : ex *Positio.* Vide *Posta.*

PET, crepitus : ex sono. Vide *Pettus.*

POTAGE, potio quævis vel jusculum. Vide *Potagium.*

POTEAU, trabecula, palus, *Postis.* Vide *Postatum*, & *Postellum.*

POTERNE, posterior Porta : ex *Posterula.* Vide in hac voce.

POSTIL, apostil, nota vel additio marginalis : ex *Post illa* verba. Vide *Postilla.*

POUCIN, pullus : ex *Pulcinus.* Vide in hac voce, & in *Pullicenus.*

POUGEOISE, moneta Episcoporum *Pogiensium*, seu *Podiensium* : nam *Pogium*, & Podium idem sonant. Vide *Pogesia*, & *Pegium.*

POUILLE', Catalogus beneficiorum Ecclesiasticorum : ex *Puleticum.* Vide *Polyptichum.*

POULAILLIER, cui pullorum, seu altilium cura incumbit : ex *Pullarius.* Vide in hac voce.

POULAIN, pullus equinus : ex *Pullenus.* Vide in hac voce, & in *Pullanus.*

POULAINE, rostra calceorum. Vide *Poulainia.*

POULET, epistola amatoria : ex *Polyptichum.* Vide in hac voce.

POULIE, trochlea. Vide *Polanus* & *Pulia.*

POUPPE'E, puppa, puppæ icon. Vide *Poppea.*

POUPE'E, fascis cannabinus : ex *Pupa.* Vide *Paupada.*

POURPOINT, vestis coactilis species *Puncta.* Vide *Perpunctum.*

P.

POUSSOLANE, arena Puteolana. Vide *Puteolanus*, & Gloſſar. med. Græcit. in Πυτζολάνα.

POURPRIS, locus ſeptus, clauſus: ex *Purprendere*. Vide in hac voce.

POUTRE, *Poutrelle*, Pullus equinus; ex *Poledrus*. Vide in hac voce.

PRAIRIE, Pratum: ex *Prateritia*. Vide in hac voce. *Preau*, ex *Pratellum*. Vide in hac voce.

PREBENDE, beneficium Eccleſiaſticum, propriè annona, quæ Clerico præbetur. Vide *Præbenda*.

PRE'CHER, concionari: ex *Præconari*: vel ex *Prædicare*. Vide in hac voce.

PRESENT, munus: ex *Præſentare*, afferre. Vide in hac voce, & in *Præſentia*.

PRESENTEMENT, nunc, modo: ex *Præſentatim*. Vide in hac voce.

PREST, paratus: ex *Præſtus*. Vide in hac voce.

PRESTO, citò, velociter: ex *Præſtò*. Vide in hac voce, & in *Præſtus*.

PRESTER, mutuò dare, commodare: ex *Præſtare*. Vide in hac voce.

PREU. Vide *Produm*.

PREVOIRES, ita olim Presbyteros noſtri vocabant: ex *Præbendarius*. Vide in hac voce.

PREVOST, Judex pedaneus: ex *Præpoſitus*, quaſi *Prævoſitus*. Vide *Præpoſitus*.

PREUVE, ſpecimen: ex *Proba*. Vide in hac voce.

PREUX, miles animoſus: ex *Probus*. Vide in hac voce.

PRINCIER, dignitas in Eccleſiis Cathedralibus: ex *Primicerius*. Vide in hac voce.

PRISER, æſtimare, *Pretium* ponere: ex *Præſtare*. Vide in hac voce.

PRISON, carcer, vel qui *prehenditur*, & in carcerem conjicitur. Vide *Priſo*.

PRIVE', vel *Privée*, latrina, ſeceſſus: ex *Privata*. Vide in hac voce, & in *Privatum*.

PROCE'S, lis, cauſa, ex *Proceſſus*. Vide in hac voce, & Gloſſar. med. Græcit. in πρόσοδος, & in πρόκενσον.

PROCHÈ, ex *Proximus*, ubi x, ut ch. efferebatur. Vide Gloſſar. med. Græcit. in πρόξιμος.

PROFIT, lucrum, emolumentum: ex *Proficuum*, vel ex *Profectus*. Vide utrumque.

PROMENER, deambulare: ex *Prominare*. Vide in hac voce, & in *Minare*.

PRONE, Concio in *Proneo* dictus: alii ex *Præconium* deducunt. Vide *Præconari*, & *Proneus*, & Gloſſar. med. Græcit. in πρόναος, & in προνάοις.

PROVENDE, præbitio ad victum: vel præbenda avenæ. Vide in *Abatis*, & in *Præbenda*.

PROUESSE, animi magnitudo: ex *Probitas*. Vide *Probus*.

PROUVERE, *rue de Prouveres*, Pariſiis Platea Presbyterorum: ex *Præbendarius*.

PROVISIONS, cibaria, penſiones annuæ: quibus ad vitæ neceſſaria providetur. Vide *Proviſio*, & Gloſſar. med Græcit. in πρόνοιαι.

PRUNELLE, Pupilla: quod *Prunelli* ſeu pruni ſilveſtris ſpeciem referat. Vide in hac voce.

PRUNIER, *Prunus*: ex *Prunarius*. Vide in hac voce.

PUI, collis, mons: ex *Podium*. Vide in hac voce.

P. Q. R.

PUCELLE, virgo: ex *Puella*, vel *Pulchella*. Vide *Pucilagium*.

PUISNE', ſecundogenitus, ex *Poſtnatus*. Vide in hac voce.

PUISOIR, chairitorium: ex *puteus*. Vide *Putiatorium*.

PUTAIN, meretrix: ex *putus*, parvulus. Vide *Putagium*, & Gloſſ. med. Græcit. in Πυτανα.

PUTOIS, felis ſpecies, ſic dicta, quod *puteat*. Vide *Putacius*.

Q.

QUENOUILLE, colus: ex *Conucula*. Vide in hac voce.

QUERELER, rixari, *Queri*. Vide *Querellare*.

QUESTE, tributum, quod *quæritur*. Vide *Quæſta*.

QUEUE, ex *Cauda*. Vide *Caudatus*.

QUEUE *de vin*, vas vinarium. Vide *Cauda*.

QUEUX, ex *Cocus*. Vide in hac voce.

QUIGNON *de pain*, quinta pars panis, fruſtum: ex *Quinio*. Vide in *Quinternio*.

QUINTAINE, decurſio equeſtris ludicra, &c. quæ in *Quintana*, ſeu in platea fieri ſolebat. Vide in hac voce, & in *Quinterna*.

QUINTAL, pondus publicum, ad quod merces gravioris ponderis exiguntur. Vide *Quintallum*.

QUINTE, banleuca, *Quintum milliare*. Vide *Quinta*.

QUILLES, latrunculorum ludus, ſic appellatur, quod ii Squillorum ſeu campanularum figuram referant. Vide *Skilla*.

QUID PRO QUO, vox Practicorum apud Anglos: Vide *Quid pro quo*.

QUITE, abſolutus, liber, ex *quietus*. Vide in hac voce.

R.

RACHAT, ex *Reaccapitum*. Vide in hac voce.

RADE, littus maris. Vide *Rada*.

RADOS, quicquid contra ventos tuetur. Vox Gallobelg. Vide *Redorſare*.

RAIE, modus agri proſciſſus: ex *Riga*. Vide in hac voce, in *Reia*, *Rigor*, & *Radius*.

RAIER, *Raié*, delere, deletus: ex *Radicare*, in radios diſtinguere. Vide *Radiatus*.

RAFFLER, Rapere: ex Saxon. *Reafian*. Vide *Reafan*, *Reffare*, & *Riefflare*.

RAIM, ex *Ramus*. Vide *Inveſtitura*.

RAMPART, agger ad urbium munimenta. Vide Gloſſ. med. Græcit. in Ῥαπάριον.

RAN, porci ſpecies: ex *Hran*, veteri voce Francica. Vide in hac voce.

RANCUNE, odium, querela: ex *Rancor*. Vide *Rancura* & *Rancus*.

RANG, ou *Reng*, ordo, ſeries: ex *Ringa*, circulus, baltheus. Vide *Hringa*, & *Rinca*.

RANSON, redemptionis pretium: vox formata ex *ran*, German. vel Saxon. raptus, rapina, & *Sona*, compoſitio. Vide *Ran* & *Sona*.

RAPORTS, reditus, proventus. Vide *Portus*.

RASPE', vinum acinaticium. Vide Gloſſar. med. Græcit. in Ῥασπέ.

RAS-

R.

RASQUER, expuere, vox Gallobelg. ex Saxon. Vide *Rascare.*

RAT, mus major. Vide *Ratus.*

RATON, placentæ species. Vide in *Cratones.*

RAVINE, torrens : ex *Lavina.* Vide in hac voce.

REBOURS, *rebourser*, *rebourser chemin* : voces ortæ ex *Reburrus*, hispidus, cui pili horrent. Vide in hac voce.

RECAMER, opere phrygio adornare, acu pingere. Vide *Racamas.*

RECEPTE, proventus, redditus. Vide *Receptus.*

RECEPTE, convivium, quo excipiuntur hospites. Vide *Receptum.*

RECET, hospitium, ex *Receptaculum*, vel *Receptum.* Vide in his vocibus.

RECHIN, asper, morosus : Unde *Rechigner* de eo, qui morosus est : ex *Rech*, asper. Vide *Rechinus.*

RECHINSER, iterum, & aqua pura linteum eluere : vox Gallobelg. ex *Chinse*, linteum. Vide *Recincerare*, & *Camisile.*

RECINER, merendam capere : ex *Recœnare.* Vide *Resticinium.*

RECOLTE, messis demessa. Vide *Recolligere.*

RECORD, apparitoris socius. Vide *Recordum.*

RECORDER, prælegere in puerorum scholis. Vide *Recordari*, & *Recordum.*

RECOURS, vox forensis, pro *retrait lignager*, ou *feodal.* Vide *Recursus.*

RECOUSSE, recuperatio : ex *Recursus.* Vide *Rescussa.*

RECOUVRER, ex *recuperare.* Vide *Recovare.*

RECREANCER, in integrum restituere : ex *Recredere.* Vide in hac voce.

RECREANT, *recrand*, *recrandi*, fatigatus, fessus : ex *Recreditus.* Vide *Recredere.*

RECRüES, supplementa legionum, milites, qui in locum amissorum *adcrescunt.* Vide *Adcrescentes.*

REDHIBENCE, in Consuetud. Camerac. redditus, proventus : ex *Redhibere.* Vide in hac voce.

REDIME, decima decimæ. Vide *Redecima.*

REFECTOIR, locus, ubi cibus sumitur, corpus *reficitur.* Vide *Reficere.*

REFORMER, restituere, reddere : ex *Reformare.* Vide in hac voce.

REFUSER, respuere, denegare : ex *Refutare.* Vide in hac voce.

REGALE, jus *Regium.* Vide *Regalia.*

REGARDER, aspicere : ex *Garda*, quasi aspiciendo sibi cavere. Vide *Vuarda.*

REGIMBER, recalcitrare. Vide in *Gibetum.*

REGIMENT, legio militaris, quæ à Duce *regitur.* Vide *Regimentum.*

REGISTRE, liber, in quem regeruntur Commentarii : ex *Regestum.* Vide in hac voce.

REGLE, ex *Regula.* Vide Gloss. med. Græcit. in Ῥήγλα.

REGORGER, exundare : ex *Gurges.* Vide in hac voce, & in *Gordus.*

REGRATEURS, qui res ducunt, ut pluris vendant. Vide *Gratare*, & *Regrataru.*

RELEER. Vide supra in *Lée.*

RELEVE'E, *heure de relevée*, hora pomeridiana, qua ex somno meridiano exsurgi solet. Vide *Relevatio.*

RELICTE, vidua, quæ absque marito *relicta* est. Vide *Relicta.*

Glossar. Pars III.

R.

RELIEF, *feudi relevatio*, feudi caduci, & in Domini superioris jus delapsi reacceptio. Vide *Relevare.*

REMEDIER, remediis sanare. Vide *Remediare.*

REMUAGE, jus, quod habet Dominus feudalis, cum feudum à linea directa in aliam transit; cum *mutatur.* Vide *Mutagium.*

RENDEURS, vades, fidejussores, qui se creditoribus *reddunt.* Vide *Reddere* & *obses.*

RENDRE, ex *reddere.* Vide *Rendualis.*

RENDU, qui se in monachum *reddit.* Vide *Redditus.*

RENURE, linea recta cava ducta in ligno. Vide *Renodura.*

RENIER, religionem ejurare, *renegare.* Vide in hac voce.

RENONCER, abdicare, nuntium mittere. Vide *Renuntium.*

RENTE, fructus, proventus : ex *Redditus.* Vide in hac voce.

REPAIRER, redire : ex *Repatriare.* Vide in hac voce, & in *Reparium.*

REPAS, convivium : ex *Repastus.* Vide in hac voce.

REPENTAILLES, mulcta indicta ei, qui à pactis nuptiis recedit. Vide *Repentalia.*

REPOS, *Reposer*, ex *pausa.* Vide in hac voce, & in *repausare.*

REPORTAGE, medietas decimæ. Vide *Reportagium.*

REPRESSAILLES, jus recipiendi & *prehendendi*, quod cuipiam per vim ablatum est. Vide *Represaliæ.*

RESE, iter, expeditio militaris : vox Germ. Vide *Reisa.*

RESEANT, ex *Residens.* Vide in hac voce.

RESNES, fræna, quibus equus *retinetur*, vel *regitur.* Vide Glossar. med. Græcit. in Ῥέτενα.

RESPIT, dilatio, mora indulta reo, quo is jura sua *respiciat.* Vide *Respectus.*

RESPONDERE, pro alio spondere, vel *respondere.* Vide in hac voce, & in *Responsalis*, & Gloss. med. Græcit. in Ἀντιφωνητής.

RESTER, damni restauratio. Vide *Restaurum.*

RETOURNER, reverti : ex veteri voce barbara. Vide *Retorna*, & Glossar. med. Græcit. in Τέρνα.

RETIF, equus refractarius, quasi *aretif*, qui in via subsidet, stat. Vide *Stativus.*

REVANGER, ex *Revendicare*, vel ex *Revadiare.* Vide *Vadium.*

REVE, præstatio pro mercibus aliunde allatis : ex *Roga.* Vide *Reva.*

REZ, *Rezean*, amiculum *reticulatum* : ex *Rete.* Vide *Risile.*

RIBAUDS, velites, calones, homines viles. De vocis etymo vide in *Ribaldi.*

RICHE, dives : ex *Ric*, voce francica. Vide *Rici homines.*

RIEZ, agri non proscissi, *resides*, vel *rejecti*, vel *relicti.* Vide in *Riesa.*

RIFFLURE, levior plaga, ex Saxon. Vide *Rifflura.*

RIGOLE, *Rivulus* : ex *Rigus*, *Rigulus.* Vide in *Rigus.*

RIME, ex *Rhythmus.* Vide in hac voce, & in Ῥῆμα.

RIORTE, virga, qua sepes continetur. Vide *Ritorta*.

RIOTE, levior rixa. Vide *Riotta*.

RIPILLONS, reliquiæ piscium; ex *Ripillis*. Vide *Spinaticus*.

RISBAN, propugnaculum Calatense. Vide *Rivaltus*.

RISQUE, periculum, ex ῥιζικόν. Vide Glossar. med. Græcit.

RIVE, *Rivage*, ora, littus: ex *Ripa*. Vide *Riparius*, & *Ripaticum*.

RIVIERE, *Riviere de Gennes*, ora, littus: ex *Riparia*. Vide in hac voce.

RIVIERS, qui ad Rheni, Scaldis & Mosæ ripas habitant. Vide *Ripuarii*.

ROBE, vestis, tunica: ex veteri Francico *Raub*. Vide in hac voce.

ROCHE, Rupes, *Rupecula*. Vide *Rocca*.

ROCHET, vestis linea Episcopalis: ex *Roccus*. Vide in hac voce, & Glossar. med. Græcit. in Ῥοῦχον.

ROIAUX, moneta aurea Francica. Vide *Moneta*, & *Regalis*.

ROLLE, scheda in *rotulæ* speciem complicata. Vide *Rotulus*.

ROMANS, historiæ mythicæ, *Romana*, seu vulgari lingua scriptæ. Vide *Romanz*.

ROMIUS, qui *Romam* vadunt, *Romipetæ*. Vide *Romeus*.

RONCES, spineta, agri inculti: ex *Runcare*. Vide *Runcalis* & *Roncalia*.

RONCIN, equus gregarius; ex Theuton. *Ross*. Vide *Runcinus*.

ROSEAU, arundo: ex German. *Raus*. Vide *Rausea*.

ROT, assum, vox prisco-Britannica. Vide *Rottum*.

ROTE *de Rome*, Camera, cujus pavimentum marmore porphyretico *rotæ* speciem præfert. Vide *Rota*.

ROTURE, ager *ruptus*, proscissus: ex *Ruptura*. Vide *Roturier*, agricola, rusticus, ignobilis. Vide *Ruptura*.

ROUAGE, Rodage, tributi species pro damnis, ex *rotis* in viis factis. Vide *Rotaticum*.

ROUIR, cannabim in aqua eluere, & macerare. Vide *Rothorium*, & *Aroagium*.

ROUTE, Ruptariorum, seu rusticorum cohors incondita: inde pro via seu itinere, quo ii gradiebantur: ex *Rupta*. Vide in hac voce.

RUBIS, carbunculus, lapillus *rubeus*. Vide *Rubinus*.

RUE, platea: ex *Ruea*. Vide in hac voce.

RUIER, officium Ecclesiasticum in Ecclesia S. Quintini in Viromanduis. Vide *Ruarius*, ubi de etymo.

RUSCHE, alvearium, apiarium, ex *Rusca*.

RUT, de cervorum ὀχείᾳ: ex *Rugitus*. Vide in hac voce.

S.

SABLE, Martes, mustelæ nigricantis species, unde eadem vox pro nigro usurpatur in descriptione insignium: sic dictæ, quod ejusmodi pelles ex *Zebel*, urbe Syriæ afferrentur. Vide *Sabulum*.

SABLON, sabulum: ex *Sablo*. Vide in hac voce.

SABOT, calceus ligneus, forte quasi *sac de bos*, seu *de bois*. Vide *Sabatati*.

SACRE, falconis species. Vide *Sacer*, & Gloss. med. Græcit. in *Sacre*.

SACS, monachi *sacco* vestis loco induti. Vide *Sacci*.

SAFRAN, crocus: ex Græco-barb. ζαφρᾶς. Vide Gloss. med. Græcit. in hac voce.

SAIE, panni species: ex *Sagium*. Vide in hac voce.

SAIGNER, venam percutere: ex *Sanguinare*. Vide in hac voce.

SAILLIR, pro *salire*. Vide *Sallire*.

SAIN, adeps suillus: ex *Saginum*. Vide in hac voce, & in *Sagimen*.

SAISIR, quasi in *Saccum* immittere, σακκίζειν. Ita Salmasius. Vide *Sacire*, & *Sarsire*.

SAISON, tempus *sationis*. Vide *Satio*.

SALE, domus, ædes quævis, vel etiam amplius cubiculum: ex *Sala*, veteri Francico. Vide in hac voce.

SALE, sordidus: ex Græcobarb. σαλὸς, stultus: ineptus, vel etiam *sordidus*. Vide Gloss. med. Græc. in hac voce.

SALUT, nummus aureus Francicus, in quo expressa salutatio Angelica. Vide in Moneta & *Salus*.

SAMIT, pannus holosericus: ex *Examitum*. Vide in hac voce & Glossar. med. Græcit. in Ἐξάμιτον.

SANGLANT, ex *sanguinolentus*. Vide *Sangolentus*.

SANGLIER, aper, ex *singularis*. Vide in hac voce.

SAQUER, *saquer une espée*, gladium è vagina, quasi ex *sacco*, educere. Vide *Saccare*.

SARBOTANE, tubulus perforatus: ex Græco-barb. ζαροβοτάνη. Vide Gloss. med. Græcit. in hac voce.

SARCENET, panni species, ex *Saracenicum*. Vide in hac voce.

SARTHIES, navis armamenta, supellex: ex Gr. ἐξάρτιον. Vide *Sarcia*, & *Sarco*, & Glossar. med. Græcit. in Ἐξάρτιον.

SARCLER, sarrire: ex *Sarculare*. Vide in hac voce.

SARPE, falx, ab ἅρπη, ut vult Salmasius ad Plinium p. 1350. Vide *Sarpa*, & *Sapa*.

SAPER, subruere: ex *Sapa*, instrumentum rusticum. Vide in hac voce.

SAPIN, abies: ex *Sappus*. Vide in hac voce.

SATIN, pannus sericeus rasus. Vide *Zatoni*.

SAVEUR, ex *Sapor*. Vide in hac voce.

SAUCE, idem quod *Salsa*. Vide *Salsa*, *Salsarium*, & *Salsarius*, & Gloss. med. Græcit. in Σάλτζα.

SAUCICE, Lucanica: ex *Salcitia*. Vide in hac voce, & Gloss. med. Græcit. in Σάλτζα.

SAUF, præter: ex *Salvò*. Vide in hac voce.

SAUMURE, muria *salsa*, vel *sale* condita.

SAVOIR, scire, ex *sapere*. Vide in hac voce.

SAVON, ex *Sapo*. Vide in hac voce.

SAUSSAIE, ex *Salicetum*. Vide *Salectum*, & *Salicta*.

SAUTOIRS, *stapedes*, seu *staphæ*, quibus equus inscenditur. Vide *Saltatoria*, & *Staffa*, & Gloss. med. Græcit. in Σωτάριον.

SECOUER, excutere, *subcutere*, vel ex *subcaudicare*. Vide in hac voce.

SEGRAIER, officium in forestis: ex *Secretarius*. Vide in hac voce.

SEICHE,

S.

SEICHE, Sepia, piſcis. Vide *Sicca.*

SEIGLE, *Sicala.* Vide *Sigalum.*

SEIGNEUR, Dominus: ex *Senior.* Vide in hac voce.

SEILLE, vas aquarium: ex *Situla.* Vide Gloſſ. med. Græcit. in Σίτλα.

SEILLET, vas, in quo defertur aqua benedicta: ex *Situla.* Vide *Seilletum*, & *Sellus.*

SEJOUR, *Sejourner*, mora, morari in aliquo loco: ex *diurnus*, *diurnare*, ut jour, ex *Diurnus*, ut quidam volunt. Vide *Sejornum*, & *Subjournare.*

SEMBLANT, *faire ſemblant.* Vide in *Adſimulare.*

SEMBLER, *reſſembler*: ex *Similare.* Vide in hac voce.

SEMONDRE, in jus vocare: ex *Submovere.* Vide in hac voce.

SENESCHAL, dignitas palatina, & in familiis nobilium: ex vet. Franc. Vide *Seneſcallus.*

SENTE, *Sentier*, ex *Semita.* Vide *Semitarium.*

SEPTAINE *de Bourges*, urbis Bituricenſis banleuca, quæ ad ſeptimum milliare protenditur, ut Ἕβδομον, apud Conſtantinopolitanos, uti docuimus in Diſceptat. de Hebdomo, & *Quinta*, & *Quintum milliare*, apud Andegavenſes & Cenomanenſes. Vide *Septena.*

SERGE, pannus *ſerico-laneus*, unde nomen. Vide *Sargineum*, & *Sericalis.*

SERIES, puellarum *ſerotini* conventus. Vide in *Gynæceum.*

SERIEUX, ſerius, gravis: *Serioſus.* Vide in hac voce.

SERAIL, palatium Turcicum. Vide in Σαράγιον.

SERJANT, famulus, miles ex peditatu, apparitor: ex *Serviens.* Vide in hac voce, & Σεργέντης.

SERRE, confectus, ex *Seratus*, quaſi *ſera* compreſſus. Vide *Serratus.*

SERRER, occludere, *Sera* claudere. Vide *Serare*, & *Serra.*

SERVICE *de table.* Vide *Servitium*, & Gloſſ. med. Græcit. in Δουλίκιον.

SERVITEUR, famulus: ex *Servitor.* Vide in hac voce.

SESTIER, menſura liquidorum: ex *Sextarius.* Vide in *Sextarata*, *Sextarium*, &c.

SEVRER, puerum à mammis nutricis ſeparare. Vide *Sevvera.*

SIVRE, ramentum, ſcobs ferraria: ex *Sciſſura.* Vide *Serrago.*

SIFFRE, tibiæ ſpecies: ex Σίφαρος. Vide in hac voce.

SILLER, *deſiller les yeux*, cilia claudere. Vide *Deſigillare.*

SILLON, *Seillon*, lira, porca, arula. Vide *Selio.*

SEMENJAUX, Panes *ſimilacei.* Vide *Simenellus*, & *Simala.*

SINGLER, plenis velis navigare: ex Saxon. *Sighel*, velum. Vide *Sigla*, & Σίγλειν.

SION, virgula, bacillus. Vide *ſium*, & Gloſſ. med. Græcit. in Σεῖα.

SIRE, Dominus: ex Κύρος, pro Κύριος. Vide *Siriaticus*, & Gloſſ. med. Græcit. in Κύρ.

SIVETTE, aromatis ſpecies. Vide in Ζαμπέτιον.

SOIGNOLE, *de puits*, machina ad aquam hauriendam: ex *Ciconium.* Vide in hac voce.

SOC, vomer, ex *Soccus.* Vide in *Soket.*

S.

SOC, ſtipes, truncus: Vide *Zoccus.*

SOIE, ſericum: ex *Seta.* Vide in hac voce.

SOIN, cura, anxietas: ex *Sunnis.* Vide in hac voce.

SOIGNER, curare, hoſpitio excipere: ex *Sonjare*, (ubi *ia* conſonantem efficiunt,) illud verò à *Sunnis.* Vide in his vocibus.

SOLATIER, ſolari: ex *Solatiari.* Vide in hac voce.

SOLDE, *Soldoier*, *ſoudée*, *Soldat*, voces formatæ ex Solidus. Vide *Solidata*, & Gloſſ. med. Græcit. in Κολιδάτος.

SOLIER, camera, ex *ſolarium.* Vide in hac voce, & in Σωλάριον.

SOLIVE, trabecula, tignum: ex Saxon. *Sul*, columna. Vide *Solva*, & *Irminſul.*

SOMME, onus, ſarcina: ex *Sagma*, vel *Salma*: unde *Sommier*, Equus clitellarius. Vide *Sagma*, & Gloſſ. med. Græcit. in Σάγμα.

SOMMELIERS, qui cellarii vinarii curam habent, ſic dicti, quod horum curæ incumberent equi *Sagmarii*, quibus vinum ac res aliæ cellarienſes deferebantur. Vide in *Sagma.*

SONGER, anxiari: ex *Sunnis*, cura, anxietas. Vide in hac voce, & in *Sonjare.*

SOR, falco anniculus. Vide *Saurus.*

SORCIER, divinator, divinus, *ſortiarius.* Vide *Sortiaria.*

SOT, ſtultus, à Syriaco *Sote*, ut quidam volunt: alii ab ἄσωτος. Vide *Sottus.*

SOU, vel *Seu*, porcorum ſtabulum: ex *Sudis.* Vide in hac voce.

SOUFRIR, pati. Vide *Sufferentia.*

SOULIERS, calcei, ex *Subtalares.* Vide in hac voce.

SOUQUENILLE, veſtis ſpecies. Vid. Gloſſ. med. Græcit. in Σουκανία.

SOURDRE, ſcaturire: ex *Surgere.* Vide in hac voce.

SOUS-AGE', minor annis. Vide *Subannis.*

SOUTANE, togæ vel tunicæ ſpecies, *Sultanorum* propria. Vide *Subtaneum.*

SOUSPIR, ex *Suſpirium.* Vide in hac voce.

SOUTERRER, humo ac *terræ* mandare. Vide *Subterrare.*

SPORLE, quod pro relevio datur: ex *Sportula.* Vide *Sporta.*

STAGE, à *Stando*, ubi quis ſtat, manet. Vide *Stagium.*

SUEUR *de viel*, ſutor veterinarius, unde etymon. Vide *Corueſarii.*

SURCOT, veſtis, alteri, quam *cote* vocant, ſuperinducta. Vide *Sorcotium.*

SURNOM, cognomen, quod nomini alicui proprio in tabulis ſuperponeretur. Vide *Supranomen.*

SURPLUS, reſiduum: ex *Superplus.* Vide in hac voce.

SURPRENDRE, capere ultra quàm licet. Vide *Superprendere.*

SURSAUT, *en ſurſaut*, inopinatò. Vide *Susſaltire.*

SURSEOIR, differre: ex *Superſedere.* Vide in hac voce.

SUS, ſuper, ſupra, ſupernè: ex *Suſum.* Vide in hac voce. *Courir ſus*, *ſupercurrere.* Vide *Super*, & in Ἐπάνω.

T.

TAFFETAS, pannus sericeus. Vide *Taffata*.

TAILLE, tessera lignea: ex *Talea*, ramus incisus. Vide in hac voce. Hinc *taille*, *prastatio*, tributum.

TAILLER, putare, scindere: ex *Talare*: vastare, auferre. Vide in hac voce, & *Taliare*.

TAILLIS, silva cædua, à *taleis*, fortè, seu ramunculis. Vide *Talterium*, *Talea*, *Talus*.

TALEMELIERS, Panifices. Vide *Talemarii*.

TALISMANS, characteres magici. Vide *Talismanus*, & Gloss. med. Græc. in Τελεσματα.

TAMBOUR, *Tabour*, uti vox hæc efferebatur, tympani bellici species: ex Arab. *Altambor*. Vide *Tabur*.

TAMIS, cribrum. Vide *Tamisum*.

TAMPON, truncus ligneus, quo foramen dolii obturatur: ex *Tappus*. Vide in hac voce.

TAN, pulvis querceus, unde tinctura fit. Hinc *Tanneurs*, tinctores. Vide *Tannum*.

TAPINOIS, aut *Taupinois*, qui instar *talparum* latenter ac furtivè res suas peragunt. Vide *Tapinatio*.

TARABUSTER, vexare. Vide *Arbustaritia*.

TARD, *il fait tard*, advesperascit: loquendi formula Græcis hodiernis familiaris. Vid. Gloss. med. Græcit. in Βραδύ.

TARGE, Pelta: ex Teuton. Vide *Targa*.

TARGER, morari. Vide supra *Atarger*.

TARIN, moneta Italica, *Tarentina*, unde etymon. Vide *Tarenus*, & Gloss. med. Græcit. in Ταρί.

TARTANE, navigii species Italica. Vide *Tarida*, & Gloss. med. Græcit. in Ταρίδες.

TARTE, placentæ *farta* species. Vide *Turta*.

TAS, cumulus, strues aristarum: Hinc *entasser*, struem conficere. Vide *Tassus*.

TASCHE, defectus, macula: ex *Tasca*, præstatio agraria ita dicta. Vide in hac voce.

TASSE, vel *Tace*, patera, crater. Vide *Tacea*, & *Tasca*.

TASSEAU, vox fabrorum lignariorum: ex Angl. *Tassel*, fimbria, vel ex *Tassellus*. Vide in hac voce, & in *Tassellus*.

TAUDIS, incomposita rerum congeries: ex *Tuldum*. Vide in hac voce, & Gloss. med. Græcit. in Τοῦλδον.

TEMPRE, maturè vox Gallobelg. ex *Temperius*. Vide in *Temperare*, & *Temporaneè*.

TENAILLES, forcipes: ex *Tenaces*. Vide *Tenacula*.

TENCER, objurgare: ex *Intentionare*. Vide *Intendere*, & infrà *Tenser*.

TENCHE, merula, piscis: ex Ital. Vide *Tinca*.

TENDERE, tentorium, seu *tendam* explicare. Vide *Tendere*.

TENEBRES, officium Ecclesiasticum in majori septimana. Vide *Tenebræ*.

TENSER, defendere, tutum facere: ex *Tensare*. Hinc etiam fortè *tenser* pro objurgare, aliquem tutando. Vide *Tensare*.

TESTE, caput: ex *Testa*. Vide in hac voce.

TESTONS, moneta argentea Francica, in qua *caput* Principis exhibetur. Vide in *Moneta*, & *Testo*.

TENTE, tabernaculum, *tentorium*. Vide *Tenda*, & Gloss. med. Græc. in Τένδα.

THABIT, pannus sericeus undulatus. Vide in hac voce.

THIOIS, Theuto, Germanus: ex *Theotiscus*. Vide in hac voce.

TIERS, & *dange*. Vide in *Tertium*.

TIGNE, scabies: ex *Tinea*. Vide in hac voce.

TIMBRE, galea, apex galeæ: ex *Tymbris*. Vide in hac voce.

TIMBRE, fasciculus pretiosarum pellium. Vide *Timbocium*, & *Timbrum*.

TIMON, ex *temo*. Vide in hac voce.

TINEL, Palatium, ex Suecico *Tuna*, vel ex *Tinnulus*. Vide in hac voce.

TIROIR, quomodo Parisiis, *la Croix du tiroir*. Vide *Tiratorium*.

TISONNER, ex *Titionari*. Vide in hac voce.

TOMBE, sepulchrum, lapis sepulchralis: ex τύμβος, *tumulus*. Vide *Tumba*.

TOISE, mensura sex pedum: ex *Tensa*. Vide in hac voce, & in *Teisia*.

TOMBER, cadere, procumbere, quasi in *tumba* volutari. Vide *Tumbrellum*.

TOMBEREAU, birotum versatile. Vide *Tumbrellum*.

TONLIEU, tributum: ex *Teloneum*. Vide *Telon*.

TONNE, *Tonneau*, dolii vel vasis vinarii species: ex Saxon. Vide *Tunna*.

TORCHE, Tæda *tortilis*, ex funibus cerariis invicem *contortis*. Vide in *Cerifunibulus*.

TORRELAGE, præstatio pro fornace, in quo avena *torretur*. Vide *Torra*.

TORMENT, *Tormenter*: ex *Tormen*, intestinorum vexatio. Vide *Tormentum*.

TORSIE, agger ad Ligeris ripas. Vide *Torcia*.

TORT, damnum, injuria, &c. ex *Tortus*. Vide in hac voce.

TOUAILLE, mappula, manutergium: ex *Togilla*. Vide *Toacula*.

TOUCHINS, prædones militares. Vide *Tuchinatus*.

TOUDIS, quotidie, *toto die*, vox Gallo-belg.

TOUFFE, confectus plumarum globus: ex *Tufa*. Vide in hac voce, & Gloss. med. Græcit. in Τοῦφα.

TOUPET, apex, crista. Vide *Tipettum*.

TOUR, quod per vices fit. Vide *Turnus*.

TOURAGE, idem quod *geolage*, carcerarium. Vide *Turris*.

TOURBE, niger cespes. Vox Teuton. Vide *Turba*.

TOURNER, *Retourner*, divertere, redire: ex *Tornare*. Vide in hac voce.

TOURNICLE, sagum militare: ex *Tunicula*. Vide *Tunica*.

TOURNOI, decursio equestris. Vide *Torneamentum*.

TOURNOIS, moneta in *Turonibus* cusa. Vide in *Moneta*, & *Turonenses*.

TOURTE, placenta in *Tortilis* speciem confecta. Vide *Torta*, & Gloss. med. Græcit. in Τόρτα.

TRACE, via, perquisitio, unde *Tracer*, quærere, Gallobelgis. Vide *Tracea*.

TRAINEAU, ex *Traga*, vel *Trachina*. Vide *Traga*.

TRAINER, trahere, vehere: ex *Traginare*, & *Traga*. Vide in his vocibus.

TRAIRE, jaculari, sagittam emittere: ex *Trahere*. Vide in hac voce.

TRAMOIS, vel *Tremois*, Triticum *trimense*. Vide *Tremisium*.

TRANCHÉE, vallum, fossa. Vide *Trencatum*.

TRANCHÉES, ventris tormina. Vide *Trencata*.

TRANCHER, incidere, scindere: ex *transscindere*. Vide *Incisorium*.

TRANS-

TRANSLUISANT, vel ut Gallobelgæ efferunt, *tresluisant*, ex *translucidus*. Vide in hac voce.

TRAPPE, muſcipula, tranſenna: ex *trapen*, capere, irretire. Vide *Trappa*.

TRAVE'E, trabecularum ſeries, *trabata*. Vide *Trabea*.

TREBUCHET, catapultæ ſpecies, decipula, bilanx: ex *trabecula* fortè, unde *Trebuchetum*. Hinc *trebucher*, cadere, vel ceſpitare. Vide *Trebuchetum*.

TREFFONS, ex *Terræ fundus*. Vide *Treffundus*.

TREILLE, *Treillis*, ſepes cancellata, cancellus: ex *Trilix*. Vide Macula, & *Trelia*.

TREMAIL, rete contextum *maculis trilicibus*. Vide *Tremaclum*.

TREMBLER, tremere: ex *Tremulare*. Vide in hac voce.

TREMPER, *detremper*, diluere: ex *Temperare*. Vide in hac voce.

TREPASSER, ultro progredi, mori: ex *Transpassare*. Vide in hac voce.

TREPAIL, locus, ubi rei torquentur. Vide *Trespallum*.

TREPAN, inſtrumentum Chirurgicum: ex Græco: τρυπάνη. Vide Gloſſ. med. Græcit. in Ἀβαπτισμός.

TREPIEB, menſa tripes. Vide *Tripetia*.

TRESSAILLIR, ex *Transilire*. Vide *Tresalitus*.

TREFFE, vel *trece*, crines intexti: ex *Trica*. Vide in *Tricina*.

TRETEAU, ſcamnum tripes, quaſi *tritellus*. Vide *Treſtellum*.

TREU, ex *Tributum*. Vide in *Trutanus*.

TREVE, induciæ: ex German. *Treu*, fides, fides data. Vide *Drudes*, & *Treva*.

TREUIL, Torcular Lemovicenſibus. Vide *Trolium*.

TREUVER, *Trouver*, invenite: ex Gall. *Treu*, tributum, ita ut ſit tributum exigere, invenire. Vide in *Trutanus*.

TRIBUNE, pulpitum, ambo: ex *Tribunal*. Vide *Tribuna*, & *Tribunal*.

TRICHER, implicare, innectere, morari: ex *Tricare*. Vide in hac voce.

TRICOTER, morari, nugari: ex *tricare*, vel ex *Trico*. Vide in his vocibus.

TRIER, ſeligere, ex Saxon. *Triare*. Vide in hac voce.

TRIFILIERS, artifices, qui aurea vel aurichalca *trifila* innectunt. Vide *Trifilum*.

TRINQUET, ſutoris calcearii inſtrumentum: ex *Taringa*. Vide in hac voce.

TRIPES, interanea. Vide *Tripa*.

TROMPES, *Trompettes*, buccinæ: ex German. Vide *Trumpa*.

TROTTER, de equis *tolutariis*, quaſi *Tolutare*. Vide *Trotare*.

TROU, ut Gallobelgæ efferunt, *Trau*, foramen: ex *Traugus*. Vide in hac voce.

TROUSSE, *Trouſſeau*, faſciculus. Vide *Trocellus*, & *Troſſa*.

TRUANS, errones, inſtar eorum, qui oſtiatim tributum, quod *Treu* appellabant, vagantur. Vide in *Trutanus*.

TRUBLE, inſtrumentum piſcatorium. Vide *Trubla*, & *Trullia*.

TRUCHEMAN, Interpres linguarum: ex Græc. vulg Δρ[illegible]. Vide *Drogomundus*, & *Turchimannus*, & Gloſſ. med. Græcit. in Δραγούμανος.

TRUELLE, ferrum latum, quo parietes cœmento illinuntur: ex *Trulla*. Vide *Truella*.

TRUFFES, nugæ, fraudes, nequitiæ. Vide *Trufa*.

TRUIE, ſcrofa, ex *Troja*. Vide in hac voce.

TRUITE, ex *Tructa*. Vide *Trutula*.

TUER, occidere. Vide *Tutare*.

TUF, lapis friabilis: ex *Tophus*.

TUIAU, canalis: ex Lat. *Tubulus*. Vide *Tuellus*.

TURBE, inquiſitio à Judice delegata. Vide *Turba*.

TURCOPLES, milites levis armaturæ. Vide *Turcopulus*, & Gloſſar. med. Græcit. in Τουρκόπουλος.

TURELUPINS, ſic dicti Valdenſium ſectarii. Vide *Turlupini*.

V.

VADACLE, locus ſic dictus Toloſæ. Vide *Vadaculum*.

VAILLANT, magnanimus: ex *Valens*. Vide in hac voce.

VAIR, mus ponticus: ex *Vares*. Vide in hac voce.

VAIROLE, turpedinis ſpecies in pueris: ex *Variola*. Vide in hac voce.

VAISSEAU, navis: ex *Vas*. Vide in hac voce.

VALET, famulus honorarius, armiger: ex *Vasletus*, ſeu *Valetus*. Vide *Valetus*.

VALISE, bulga equeſtris. Vide *Vallegias*.

VANNE, ſeptum ad intercipiendos piſces: ex *Venna*. Vide in hac voce.

VASE, limus terræ. Vide *Vuasilus*, & *Vuaslum*.

VASE, ſarcofagum lapideum, Arvernis & Lemovicibus: ex *Vas*. Vide in hac voce.

VASSAL, cliens. Vide in *Vassus*.

VAVASSEURS, vaſſalli minores feudales. Vide *Vavassor*.

VOUTOUR, vultur. Vide *Volturium*.

VEAUTRE, canis ſpecies: ex *Veltris*. Vide *Canis Veltris*.

VELIN pellis *vitulina*. Vide *Vitulinum*.

VELER, vitulum edere: ex *Vitulare*. Vide in hac voce.

VELOUX, pannus ſericeus *villosus*. Vide in hac voce, & Gloſſ. med. Græcit. in Βελοῦδον.

VENAISON, ferina, feræ in *venatione* interfectæ vel captæ: ex *Venatio*. Vide in hac voce.

VENELLE, via ſtrictior, inſtar venæ, vel *Venula*. Vide *Venella*.

VENTAIL, pars galeæ aperta, qua ventus ſeu aër aſpiratur.

VERDIER, officium in foreſtis: qui ſcilicet *viridis*, ſeu ſilvæ cæduæ curam habet. Vide *Viridarius*.

VERDIT, teſtimonium juratorum: ex *Veredictum*. Vide in hac voce.

VERGER, ripas fluvii aut foſſæ *Virgis*, ſeu palis immiſſis continere. Vide *Guerinagium*.

VERGONGNE, ex *Verecundia*. Vide in hac voce.

VERMEIL, rubeus, coccineus: ex *Vermiculus*. Vide in hac voce.

VERRAT, porcus maſculus: ex *Verres*. Vide in hac voce.

VERRUEIL, retis Genus apud Normannos: ex *Verriculum*. Vide *Vertebolum*, & *Vervilium*.

VETER, vetare: *bois vetez*, ſilvæ vetitæ, quas ingredi non licet. Vide *Vetatum*.

VIDAME, qui *vices domini* agit. Vide *Vice-Dominus*.

VIELLE,

V.

VIELLE, *Viole*, *Violon*, inſtrumentum muſicum. Vide *Viola*.

VIERG, Magiſtratus juridicus apud Heduos, ex *Vergobretus*. Vide in hac voce.

VIGNETES, ornamenta librorum in marginibus *Vineolarum* inſtar. Vide Gloſſ. med. Græcit. in Βοθρύδια.

VIGUIER, Judex: ex *Vicarius*. Vide in hac voce, & *Vigerius*.

VILLE, Urbs: ex *Villa*. Vide in hac voce.

VINOTIER, inſtitor Vinarius. Vide *Vinatarius*.

VIRER, vertere, verſare. Vide *Virare*.

VISIERE, caſſidis pars, quæ faciem vel oculos tegit. Vide in Βηζιέρο.

VISIR, præcipuus regni miniſter & Conſiliarius apud Turcos. Vide in Ὀυεζήριοι, & in Πρωτοσύμβουλος.

UN, pro *quidam*. Vide unus, & Εἷς.

VOGUER, navigare: ex *Vagari*. Vide *Vogherii*.

VOIAGE, iter: ex *Viaticum*. Vide in hac voce.

VOIER, dominus feudalis, cui minor juſtitia competit. Vide *Varius*.

VOILA, ecce, quaſi *Voyez-là*. Vide Ἐλα.

VOLER, per vim auferre: ex *Involare*. Vide in hac voce.

VOUGE, cultri vel enſis aut pugionis ſpecies: ex *Vanga*. Vide in hac voce.

VOULT, imago: ex *Vultus*. Vide in hac voce.

VOUTE, concameratio: ex *Volutio*. Vide in hac voce, & in *avolta*.

USAGE, uſus, vel tributum ex uſu. Vide *Uſagium*.

USER, uti, frui: ex *Uſare*. Vide in hac voce.

WAREC, res projecta in mare navis levandæ gratia: ex Saxon. Vide *Wrecum*.

WARESCHAUX, aquæ ductus, aquagium: ex Saxon. Vide *Waterſcapium*.

WIOT, cujus uxor mœchatur. Vide, ſi placet, *Willot*.

Z.

ZENITH, vertex cœli, vox Arabica. Vide *Cenit*.

ZIZIER, gigerium. Vide *Zizerium*.

DE IMPE-

DE IMPERATORUM CONSTANTINOPOLITANORUM SEU DE INFERIORIS ÆVI, VEL IMPERII, uti vocant, *NUMISMATIBUS,* DISSERTATIO.

DISSERTATIONIS
DE
IMPERATORUM CONSTANTINOPOLITANORUM
NUMMIS
SYLLABUS.

XLVI.

DE

DE IMPERATORUM CONSTANTINOPOLITANORUM SEU DE INFERIORIS ÆVI, VEL IMPERII,

uti vocant,

NUMISMATIBUS, DISSERTATIO.

I.

NUMMORUM CP. NECESSARIA COGNITIO.

Etsi tot viri eruditissimi & in re nummaria antiquâ peritissimi de hac liberalium disciplinarum parte copiosè hactenus disseruerint, ac luculentos de Numismatum figuris, & inscriptionibus ediderint Commentarios, eos tamen, quos inferioris vocant Imperii Nummos, ferè omnes neglexêre, maximè qui post Heraclium regnavere Imperatorum Constantinopolitanorum, tum quòd malè formatas figuras exhibeant, insulsasque, ne dicam ineptas, inscriptiones, tum etiam quòd nihil in se ferè contineant, quod ad arguta illa & ingeniosa veterum numismatum ænigmata accedat. Verùm quisquiliarum ejusmodi, quandoquidem postremam istam nummariam supellectilem ita indigitant, doctiorum hominum studio minimè videtur indigna cognitio. Licèt enim exquisita illa in iis vix occurrant reconditioris eruditionis argumenta, quæ vetustiora numismata passim suppeditant, ac viris litteratis divinationum & conjecturarum præbent occasiones; insunt aliquando tamen in istis, quæ OEdipo indigeant, qui obscura, pravèque quantumvis edita, pandat oracula atque explicet. Fatendum deinde, viliora ista numismata, ad ævi, quo formati sunt, historiam conducere, ab iisque lumen interdum accendi Scriptoribus Byzantinis. Horum denique notitia ex sese nullam licèt contineret utilitatem, aut certè haberet nihil, quod distinere debeat liberalem & excultum litteris animum, si non magni, aliquanti tamen interest agnoscere, quorum sint Principum, & à quibus cusa & formata, quæ manibus versamus, numismata? & characterum in aversâ eorum facie vim vel percipere, vel saltem investigare; quandoquidem nihil frustra in iis positum vel effictum licet arbitrari. Enimverò ut in antiquioribus numismatibus, præteritorum sæculorum felicem artium peritiam, ingeniorum acre judicium, & præclaras ac sagaces ænigmatum adinventiones demiramur; ita in iis, quæ ævi sunt sequioris & labentis Imperii, artificum inscitiam, litterarum, atque mechanicarum perinde ac libe-

ralium artium lapsum & interitum; & quod stupendum, apud gentem, cui litteras & artes orbis debet; licebit deplorare. Licebit, inquam, malè formatos ac cusos nummos intueri, pessimè insuper effigiatos, barbaros inductos characteres, barbaras etiam ac utraque linguâ mixtas persæpe inscriptiones, nullo denique ferè genio, vel ingenio expressas adversarum partium, si quæ habentur, figuras. Sed hæc sunt infimæ omnino ætatis numismatum: nam ævo Constantini, &, qui proximè successerunt, Augustorum, longè alia occurrit nummorum facies, ut qui in figuris & ænigmatum descriptionibus vix prioribus cedant. In utroque porrò ejusmodi numismatum genere, quæ ad Stemmatum Byzantinorum illustrationem delineari curavimus, explanando, haud inutilem fortè operam nos collocaturos existimavimus, etsi cùm qualemcumque divinandi præbent materiam in rebus per se obscuris ac incertis, nobismet conjecturis indulgendi facultatem arrogaremus. Quod quidem hâc ratione ita visum est aggredi, ut quæ vel omnibus, vel pluribus ævi sequioris numismatibus conveniunt, in hac Dissertatione explicarentur, ut ad eorum accedentibus inspectionem, expeditior sit & figuras & characteres dignoscendi via: quæ verò cuique propria sunt, post singula Imperatorum stemmata, brevioribus notis illustrarentur, in eo, quod de Familiis Augustis Byzantinis confecimus opere. Quæ igitur omnibus, vel pluribus conveniunt, aut Imperatorum effigies, vestes nempe & adjuncta dignitatum insignia ac symbola spectant; aut inscriptiones ab iis, quæ in superioris ævi occurrunt nummis diversas; vel denique nummorum ipsorum novas & antiquis incognitas appellationes: quibus quidem observationibus quædam adjungenda duximus, quæ in nummis iisdem prolixiori indigent Commentario, tum etiam de spuriis ac adulterinis, atque adeo de iis, quos *Contorniatos* vocant. Ita quadripertitum opus adornandum nobis incumbit.

NUMMI CONSULARES.

Atque ut ab Augustorum figuris initium ducat instituta disputatio, ex nummis Imperatoriis quidam Consulares appellantur; in quibus scilicet Imperatores aut Cæsares Consulari habitu effinguntur, iis, quibus Consulatum gessere, annis cusi: nam unicam Consulatus dignitatem tanquam Imperatoriæ Majestatis προσθήκην, ut loquitur Libanius, semper ambierunt Augusti. Variè autem effictos cernimus: interdum enim *expressâ thorace vultus imagine*, ut verbis utar Pollionis, cum stolâ Consulari, sceptro aquiligero in dextrâ, & coronâ radiatâ, quâ caput cingitur, ut sunt nummi Aurelii Probi apud Tristanum, Constantii Chlori, cui pro lemmate: VIRTUS AUGG. & Constantini M. qui in cippo præfert: VOT. XX. cususque est anno decimo, vel decimo quinto Imperii: nam hisce annis Consul fuit Constantinus. Ejusmodi etiam est nummus Crispi Nobilissimi Cæsaris laureâ præcincti, cum stolâ perinde Consulari, & sceptro aquiligero, nullâ anni Consulatus notâ. Ter autem Consul fuit Crispus, ac primò cum Licinio V. rursum cum Constantino II. denique cum Constantino III. Iis etiam fortean accensendi aliquot ex Licinianis, tametsi sceptrum non præferant. Simili denique figurâ exhibentur in nummis, non luscâ quidem; sed plenâ facie, protomæ Tiberii Constantini, & Mauricii Tiberii, dextrâ volumen, lævâ sceptrum aquiligerum, Phocæ verò loco sceptri crucem, Philippici denique loco voluminis globum crucigerum tenentium. Nam etsi post Justinianum in Fastis Consules non describantur,* certum est tamen longè postea hanc dignitatem obtinuisse, uti mox dicturi sumus, & ad Consularem dignitatem referendos videri nummos inferioris ætatis Augustorum, in quibus Consulari habitu exhibentur.

Liban. in Consulat. Juliani.

Tom. 3. p. 289.

PARIA CONSULUM EXPRESSA IN NUMMIS

III. Interdum par Consulum ἐπὶ τοῦ βήματος, ut est apud Themistium, seu pro tribunali sedentium, effictum conspicitur. Ita in nummo Constantis Imperatoris æreo, majoris formæ, sedet ipse Constans celsior, caput nimbo vel lumine circumdatus, cum binis Consulibus, in tribunali, in cujus basi legitur

hæc

hæc inscriptio: VOT. V. quæ arguit, Felicianum & Titianum in eo exprimi, qui Consulatum gerebant, cùm Constantinus M. excessit 25. Julii, quo pro Constante Augusto vota quinquennaliorum soluta sunt: aut fortè Ursum & Polemium, qui sequenti. Consules etiam Constantinum & Constantem repræsentat nummus alter aureus, majoris perinde formæ, pro tribunali sedentes, caputque nimbo exornatos, quibus adstant figuræ duæ stolatæ, laureos ramos porrigentes, cum Christi monogrammate inter utriusque Augusti capita, & hac inscriptione: GLORIA REIPUBLICÆ. Nam ter simul Consulatum gessere, annis scilicet 339. 342. & 346. Maximè verò inter Consulares insignis est nummus aureus Theodosii junioris, in quo Theodosius ipse in sella sedet cum Placidio Valentiniano. Uterque autem habitu Consulari, dextra volumen, sinistrâ globum crucigerum tenet, ubi Valentinianus ut puer effingitur, adeo ut ad primum, quo Cæsaris, vel potiùs ad secundum ejus Consulatum, quo Augusti nomen gessit, ut qui cum globo crucigero effingatur, Imperii symbolo, referri debeat, cùm ætatis annum sextum vel septimum vix tum attigisset. Eorundem etiam Theodosii & Valentiniani Consulum imagines, in altero ipsius Theodosii, qui hunc excipit, ni fallor, habentur. Imperatorum denique paria exhibent perinde nummi Valentiniani senioris, Valentis, Gratiani, Valentiniani junioris, Theodosii, Maximi Tyranni, & Victoris, non ut Consulum; sed ut Imperatoriæ dignitatis consortium & collegarum; quod & indicat globus, quem iis in nummis uterque expressus Augustus dextrâ tenet. Nam nec Maximus, nec Victor filius Consulatum unà gessere, quorum alter ut puer in nummo effingitur.

Orat. II. p. 254.

IV. Ex habitu igitur Consulari Nummos Imperatorum Consulares esse deprehendimus. Non de veterum Reipublicæ Romanæ; sed de citerioris ævi Consulum ornatu ac veste hîc sermo est, quorum insignia à priorum Consulum insignibus si non diversa, saltem non prorsus eadem fuisse, in confesso esse debet. Notum ex Scriptoribus, priscorum Consulum vestes fuisse togas pictas & palmatas, ac trabeas, quod pluribus docuere pridem Criticorum filii, tametsi, utrumne à se invicem diversæ fuerint? non planè definiunt. Certum pariter, istius nomenclaturæ indumenta etiam Consulibus sub Constantinopolitanis Imperatoribus adscribi. Sed cùm veterum Consulum imagines, sive in statuis, sive in numismatibus dignitatis istius insignium formam materiamque non ita prodant, ut res extra omnem controversiam habeatur, incertum manet, an eadem fuerint, quæ numismata ac Diptycha Consularia repræsentant? In iis quippe, maximè in Diptychis, ubi habitus Consularis universus plenè conspicitur, Consules tunicis palmatis & togis pictis induti apparent, cui superfunditur fascia latior, collum ambiens, cujus pars dextra strictior, à dextro humero rectà circa pectus ultra genua descendit, ipsumque humerum ac brachium dextrum circumvolvens, sinistrum humerum amplectitur, explicans sese, latiorque sensim effecta, ac circa dorsum delapsa, rursum à dextro latere per umbilicum transversum agitur, & infimam sinistri brachii partem, qua manui illud conjungitur, involvit, reliqua fasciæ parte retro pendula. Ita quidem in Diptychis Leodiensi & Bituricensi, ab Alexandro Wilthemio descriptis, quæ in Compendiensi apud Sirmondum ad Sidonium, & in numismatibus decussata tantùm ad pectus cernitur, fortè quòd reliqua & inferior corporis pars in iis desit. Sed præstat, hoc loco Diptychon aliud Consulare eburneum, (tametsi cujus Consulis sit? minimè constet, cùm nulla in eo habeatur inscriptio) ex Gazophylacio Regio describere, ea, qua est forma ac magnitudine; tum ut habitus Consularis omnino percipiatur, tum quòd quædam contineat, quæ in aliis Diptychis non occurrunt. Nam Consuli utrimque adstant figuræ muliebres habitu satis insolenti, præsertim quoad ornatum capitis, quarum quæ ad dextram est, hastam

HABITUS CONSULARIS.

V. Tabella I.

Notit. Orient. cap. 159.

ſtam vel bacillum tenet, altera clypeo lævâ innititur, ſeu illa Minerva vel Pallas ſit, ſeu alia quævis Dea, cùm hiſce figuris virtutes deſignari pro certo ſit, ut in Julianæ imagine, de quâ mox agemus, & ut ejuſce ævi pictores ac ſculptores ſolebant, quod præterea ſatis docent figuræ aliquot ejuſmodi in Notitiâ Imperii Orientalis deſcriptæ. Conſul verò ipſe dextram, quâ mappam, ſeu volumen tenet, non erigit; ſed in gremio demiſſam habet.

TRABEA.
Soſip. l. I.
Pollux. l. 7. *c.* 14.

V. Faſciam iſtam, veterum eſſe latum clavum quidam cenſent, qui apud Soſipatrum *impurpurata veſtis, id eſt,* ἐμπόρφυρος ἐσθὴς, καὶ ὁ ἧλος appellatur, & Senatorum proprius fuit: qui trabeis aliisque veſtibus attexebatur, quas περιπορφύρους & φοινικοπορφύρους vocat alicubi Dio, ut πλατυπόρφυρα ἱμάτια Archippus apud Pollucem: purpuræ quippe nomine limbos veſtium donabant. Veteres Gloſſæ κύκλας. ἡ περὶ τὴν χλαμύδα κυκλοπορφύρα, *limbus*. Alibi: πορφύρα ὑφασμένη, *clavus*. Gloſſ. S. Benedicti cap. de Veſtimentis: *Clavi*, σημεῖα. *Clavare*, πορφυρῶσαι. Senator in formulâ Rectoris Provinciæ: *Chlamydis tuæ procul dubio clavos intende, quos ſcias non inaniter poſitos. Hinc fit, ut cum publicum agentes, purpuram cernerent, de vigore Principis ſemper admonerent.* Septima Synodus can. 15. οὐδὲ ἐκ σηρικῶν ὑφασμάτων πεποικιλμένην ἐσθῆτα ἐπένδυτό τις, οὐδὲ προσετίθεσαν ἑτερόχροα ἐπιβλήματα ἐν τοῖς ἄκροις τῶν ἱματίων. Sed *clavi* iſti *purpurei* limbos veſtium propriè ſpectant, à quibus dictæ ejuſmodi veſtes *auroclavatæ*, vel *auroclavæ*, ut habet vetus Interpres Juvenalis: unde recentiores Græci vocem χρυσοκλαβαρικὸς formarunt. Verùm alii fuere poſtmodum Senatorum & Conſulum *lati clavi*, quorum formam ita deſcribit Acron ad illud Horatii: *Prætextam & Latum clavum: Latum clavum purpuram dicit, quæ in pectore extenditur Senatorum. Græci* τὸν κολοβιῶνα *vocant. Vſum ejus hodie retinent Principes, injicientes veſti à cervice ad pectus indumentum ex purpurâ, vel pellibus pretioſis muris Pontici, vel aliis, dum regio habitu prodeunt in publicum.* Ubi nemo non videt, graphicè deſcribi ac deſignari faſciam iſtam Conſularem, quæ ad collum convoluta, à cervice ad pectus deſcendens colobii ſpeciem referebat: quod tunicam abſque manicis fuiſſe teſtantur paſſim Scriptores. Unde apud Ammianum, *pectoralis illa tunica ſine manicis texta*, cujuſmodi colobion Acronis fuit, *Regale indumentum* appellatur: non quòd revera Acronianus colobion eſſet tunica contexta abſque manicis, ut Diaconorum fuit: ſed quòd clavus, olim veſti adtextus, deinde ab eâ avulſus, ita ad collum & humeros circumvolveretur, & ad pectus deflueret, ut colobii revera ſpeciem præberet. Clavos enim non modò purpuras veſtium limbis adtextas vocabant; ſed & quaſvis longiores faſcias, ut *linteorum clavos latiſſimos* dixit Ammianus, *mappas laticlavias* Petronius Arbiter, *mantilia cocco clavata* Lampridius in Alexandro Severo. Clavos igitur intelligit Pacatus per *purpuras Conſulares*, cùm, ut diximus, eæ veſti Conſulari olim attexerentur, uti ea effingitur in nummo Auguſti, quem deſignavit Biæus: quæ neque multùm diſcrepat ab ea, qua indutus conſpicitur Maximianus cum radiato ſtemmate in nummo argenteo, in cujus averſa facie ſcriptum, PAX AUGG. niſi quòd revera faſcia latior collum ambiens, & ante pectus defluens potiùs videtur. Atque hic quidem colobion, Conſulum proprius non omnino fuit; ſed Senatorum omnium pacificus habitus, ut docet lex 1. Cod. Th. de Habitu, quo uti oportet intra urbem: *Nullus Senatorum habitum ſibi vindicet militarem; ſed chlamydis terrore depoſito, quieta coloborum ac penularum induat veſtimenta.* Tametſi Conſulum *colobiones* purpureos fuiſſe, aut ex pretioſiori alio panno, par ſit credere.

Senator l. 6. *ep.* 21.
Ad Satyr. 6.
l. 14.
l. 16.
Biæus ad Aug. dial. tab. 13.

At cùm inter veſtes Conſulares alia occurrat apud Scriptores ævi poſterioris, quam *Subarmalis* nomenclaturâ donant, videant eruditi, an non ipſa eadem ſit faſcia, ſic appellata, quòd ſub *armis*, id eſt, ſub humeris, circumvolvat pectus, uti effingitur: adeo ut fuerit, quod ὠμοφόριον vocavit ætas poſterior. Valerianus quippe

quippe Augustus sic Valerianum compellat apud Vopiscum: *Cape igitur tibi pro rebus gestis---tuis togam prætextam, tunicam palmatam, togam pictam, subarmalem profundum, sellam eboratam: nam te Consulem hodiè designo, &c.* Ubi cùm *subarmalis* postrema ex vestibus Consularibus recenseatur, admodum probabile est eam esse, quæ cæteris superfundebatur. Neque sanè omnino à subarmali diversa fuit vestis illa, quàm *Succinctorium* nuncupabant, uti describitur ab Isidoro: *Redimiculum est quod Succinctorium, sive Bracile nuncupamus, quod dividens per cervicem, & à lateribus coll: divisum, utrarumque alarum sinum ambit, atque hinc inde succingit, ut constringens latitudinem vestiat corpus, atque conjungendo componat: hoc vulgò Bracile, quasi Brachiale vocant, quamvis nunc non brachiorum; sed renum sit cingulum. Succinctorium autem vocatum, quod, ut dictum est, sub brachiis ductum alarum sinum ambit, atque hinc inde succingit.* Quæ quidem Succinctorii vel Bracilis descriptio, si non subarmalis prorsus, saltem convenit *stolæ* Ecclesiasticæ, de qua mox agemus, descriptioni. *Subarmalem* autem, non Consulum duntaxat; sed & aliorum magistratuum pacificum fuisse habitum, & quibus ii in solennibus Imperatorum processibus ac festis diebus utebantur, pridem alii observarunt ex Spartiano, Trebellio Pollione, & Herodiano. Sed quod Casaubonus dixit fuisse sagum, seu militarem togam, sic dictam, quòd sub armis fibulâ annecteretur, vel sub armos rejiceretur, ex Auctorum locis ab eo allatis id confici nemo, opinor, dixerit. Neque etiam fortè fidem apud plerosque obtinebit, dum *profundum* appellari subarmalem scribit, quasi ποδήρη, id est, *talarem*, cùm hoc loco vox *profundus* videatur potiùs colorem denotare saturum, intensiorem, & subfuscum, ita ut idem sit *subarmalis*, qui Pollioni *cum purpurâ maurâ* nuncupatur, id est, ex purpurâ fuscâ: nam ita Græci βαθὺ interdum usurpant, ut Hesychius, qui ϰ τὸ μέγα, ϰ ὑψηλὸν, ϰ μέλαν significare ait. Hac notione χλοερὸν βαθυνόμβρον, Paulus Silentiarius *viridem colorem saturum* appellat. Sic etiam βυσσὸν Græci pro *profundo*, perinde ac pro *bysso* seu purpurâ usurpant, atque adeo ἀντὶ τῆς ὑσγης, ut habet idem Hesychius, sic ut *subarmalis profundus* fuerit ὑσγινοβαφὴς, *hysgino infectus*, ut loquitur Plinius. Quod verò *profundum* vocat Valerianus Imperator, *fundatum* appellarunt Scriptores ævi inferioris: nam vocem hanc cum *Tyriâ* purpurâ, aut *blattâ* ferè semper conjungit Anastasius Bibliothecarius, uti alibi docemus. Igitur *subarmalis profundus*, fuerit nostra quidem sententiâ, ex purpurâ intensiore ac saturâ, atque adeo διβαφής.

In Aurel.

l. 19. Orig. c. 33.

In Descript. S. Sophiæ part. 2. v. 227.

In Gloss.

VI. Sed quam hæc ætas *clavum*, vel *subarmalem*, vel aliâ nomenclaturâ dixit, fasciam illam Consularem posterior *Lorum* appellavit, quòd lori seu cinguli formam referret. Id enim genus esse ornamenti, quod Silvestro summo Pontifici inter alia concessum ajunt à Constantino Magno, jam persuasum habetur. Ita enim Anastasius Bibliothecarius, ubi de ejusdem Augusti donatione, ex Codice Mazarino: *Deinde diadema, videlicet coronam capitis nostri, simulque Phrygium, necnon & superhumerale, videlicet lorum, quod Imperiale circumdare solet collum.* Ubi Græca habent, ἅμα ϰ τὸ λῶρον, ϰ τὸ ὠμοφόριον, ὅπερ κυκλοῖ τὸν βασιλικὸν τράχηλον. Hîc exclamat Laurentius Valla: *Superhumerale ais esse lorum, nec quid sit lorum tenes? Non enim cingulum ex corio factum, quod dicitur Lorum, sentis circundari pro ornamento Cæsaris collo: hinc est, quòd habenas & verbera vocamus lora. Quod si quando dicantur lora aurea, non nisi de habenis, quæ auratæ collo equi aut alterius pecudis circundari assolent, intelligi potest, quæ te res, ut mea fert opinio, fefellit: & quùm lorum circundare collo Cæsaris atque Silvestri vis, de homine, de Imperatore, de summo Pontifice, equum, aut asinum, aut canem facis.* Ita nugantur plerumque puræ Latinitatis ac veteris scientissimi, dum in inferioris ætatis Scriptorum salebras & quisquilias incidunt. Sed indulgendum viro alioquin doctissimo, qui nec quid esset *bannum*, vel *lorum* in hac donatione ignorasse debuit, cùm totam vitam terendis melioribus libris insumpsisset. Perperam verò *lorum* in Gr. distingui-

LORUM.

p. 12.

De Donat. Constant.

ſtinguitur à *ſuperhumerali*, quod unum idemque eſſe conſtat, ſatiſque firmat Anaſtaſius. Scio, pallii uſum ſummis aliiſque Pontificibus adſcribi longè ante Silveſtri, atque adeo Conſtantini M. ætatem: cùm Anaſtaſius ſcribat, Marcum PP. conſtituiſſe, *ut Epiſcopus Oſtienſis, qui conſecrat Epiſcopum Vrbis, pallio uteretur, & ab eodem Epiſcopo urbis Romæ conſecraretur.* Sed & auctor Ceremonialis Romani, quem Chriſtophorum Marcellum quidam nominant, ab ipſo Lino ejus uſum ac originem auſpicatur. Extat porrò hujuſce ornamenti Imperatorii nomenclaturæ veſtigium inſigne apud Leonem Grammaticum in Baſilio: Ἐνθρονίζεται καὶ ἐγκαινίζεται ἡ ἐκκλησία, ἣν ἔκτισεν ὁ βασιλεὺς, καὶ ἐκαλλώπισε κόσμῳ πολλῷ, παρὰ Φωτίου Πατριάρχου, τοῦ βασιλέως ἐν τῷ αὐτῆς καινισμῷ λῶρον φορέσαντος, καὶ χρήματα πολλὰ δόντος. *Dedicatur Ecclesia, quam excitavit Imperator, ornatuque plurimo decoravit, à Photio Patriarcha, Imperatore in ejus dedicatione lorum ferente, & multas pecunias erogante.* Eſt igitur *lorum*, quod poſtea *Pallium* dictum eſt, quod Conſulum & Imperatorum geſtamen ac habitus primùm fuit. Græci ὠμοφόριον appellavere, Latini *ſuperhumerale*, quia ad humeros circumvolveretur, collumque ambiret: unde τὸ κυκλοῦν τὸν τράχηλον ὠμοφόριον Matthæo Blaſtari, ὃ κύκλῳ περὶ τοὺς ὤμους ἔμπροσθέν τε καὶ ὄπισθεν περιβάλλεται, ut habet Symeon Theſſalonicenſis, & περιτραχήλιον dicitur Germano, Patriarchæ Conſtantinopolitano. Proinde ea appellatio indita Conſularibus ac Pontificiis iſtis ornamentis, quòd hæc ætas veſtium ſegmenta *lora* appellaret, ipſaſque veſtes uno, duobus, tribus, aut quinque ſegmentis diſtinctas, *monolores, dilores, trilores*, & *pentilores*, ut Vopiſcus, quæ univerſim ἱμάτια λώρατα vocat Achmes.

Anaſtaſ. in Marco. — *Ceremon. Rom. l. 1. ſect. 10.* — *Leo Gram. in Baſilio p. 272.* — *Germ. Hiſt. Eccl.* — *Symeon Theſſalon. de Templo.* — *Vopiſc. in Aureliano.* — *Achmes c. 220.*

PALLIUM.

VII. Simile porrò Conſulari loro eſſe pallium Pontificium ultrò fatebitur, qui pallii Sancti Gregorii M. Papæ deſcriptionem apud Joannem Diaconum in ejus Vitâ attentiùs expenderit. Ita enim effingitur, ut haud ferè diverſum fuiſſe à Conſulari loro prórſus evincatur: *Pallio*, inquit, *mediocri, à dextro videlicet humero ſub pectore ſuper ſtomachum circulatim deducto: deinde ſurſum per ſiniſtrum humerum poſt tergum depoſito, cujus pars altera ſuper eundem humerum veniens, propriâ rectitudine, non per medium corporis; ſed ex latere pendet.* Ex qua deſcriptione colligit Angelus Rocca, hanc minimè convenire poſſe Gregorii imagini, quæ in ædicula S. Andreæ Romæ conſpicitur; cujuſmodi etiam ſimiles omnino Pontificum Romanorum complures effigies in ſacris ejuſdem civitatis ædibus haberi auctor eſt, in qua quidem imagine pallium Gregorii more Latino factum reperitur. Unde colligit, pallium Gregorianum ejus fuiſſe formæ, quæ Græcorum Pontificum fuit: hi enim, inquit, pro pallio faſciam quandam, ſeu zonam, latiorem ſanè ac longiorem, quàm ſtolam; ſed inſtar ſtolæ collo imponunt: dextra tamen ejus pars multò eſt longior, & ad terram uſque defluit, cujus pars major per ſiniſtrum humerum poſt tergum rejicitur, ita verò, ut crux una à tergo maneat, altera ad dextram, tertia ad ſiniſtram appareat, quarta verò ad eam pallii partem, quæ ab humero ſiniſtro pendet. Sed & alio loco pallii materiam deſcribit idem Joannes Diaconus: *Pallium ejus byſſo candente contextum nullis fuiſſe cernitur acubiis* (*acubus*) *perforatum, ſicut vetuſtiſſimis Muſis, vel picturis oſtenditur.* Græcorum Homophorium ex lana, non ex lino contextum fuiſſe ſcribit Iſidorus Peluſiota. Enimverò ad terram defluxiſſe Patriarchale ὠμοφόριον, ſatis innuit Zonaras in Copronymo, dum illud Germani Patriarchæ Conſtantinopolitani ab Anaſtaſio quodam inter eundum calcatum ſcribit. In hoc tamen differt Conſulare lorum, in Diptychis expreſſum, à Pallio Pontificio, quòd non modò collum lorum amplectatur, & ad pedes antè defluat; ſed etiam à dextro latere circa umbilicum tranſverſum agatur, lævaque manu extrema ejus ora ſuſtentetur: pallium verò Pontificium, etſi interdum antè & retrò ad pedes defluit, interdum etiam pars anterior læva ſuſtentatur Pontificis, ut videre eſt in veteribus tabellis Græcanicis, quas ad illuſtrationem Hiſtoriæ Byzantinæ pridem delineari curavimus. Pallium id genus Conſularis ornamenti appellatum nemo fortean mirabitur, qui

Ioan. Diacon. l. 4. cap. 84. — *Id. c. 80.* — *Iſid. lib. 1. epiſt. 136.* — *Zonar.* — *Leo Imp. Orac. 16. p. 273.*

Con-

Consulum, in Diptychis, lorum inspexerit, quod sat latitudinis videtur habere, præsertim ubi genua ambit, ut pallii appellatione donari potuerit: cùm vestem interiorem totum ferè involvat & ambiat. Et sanè labente sæculo apud Græcos Byzantinos id nominis habuit: μανδύαν enim dixerunt Imperatorium istum ornatum, qui humeros & scapulas ambit, in Rochi, seu Rocheti, Episcopalis formam, ut observat Gretzerus ad Codinum: ex quo stolæ nostratis species quædam antè defluit, ipsi Rocho adjuncta. Ρῦχον enim ad genua usque descendisse auctor est idem Codinus: quò spectant ista ex Glossario MS. Regio: μανδύας, εἶδ@ ἱματίε, ὅπερ καλεῖται λωρίκιον. Nisi vox postrema non λῶρον, sed ἐπιλωρίκιον, sagum scilicet militare hoc loco significet, ut apud Leonem in Tacticis, & alios: tametsi ἐπιλωρίκιον civilibus etiam magistratibus non semel adscribat idem Codinus.

l. 3. c. 14. Codin. l. 24. n. 3. Cod. 1673. Leon. Tact. cap. 6. n. 26.

VIII. Id quoque observatione non indignum prorsus existimo, quòd non Consules duntaxat; sed & *Consulares feminas*, uti ab Ulpiano Consulum uxores vocantur, eodem ac simili penè perinde habitu usas, quo conjuges, colligere sit ex iconismo, qui in vetustissimo Dioscoridis codice scripto habetur in Bibliotheca Cæsarea, uti à Petro Lambecio, ejusdem curatore doctissimo, describitur: ubi Μεγαλοψυχία & Φρόνησις habitu muliebri illustrissimæ Julianæ, cujus nomen ibi exaratum legitur, assident: ipsa verò, fascia illa ampliori collum & humeros amplectente, & pectus attingente, exornata conspicitur, in hoc à Consulari fasciâ diversâ, quòd ista muliebris sinistro brachio non aptetur. Fasciæ colorem non distinxit idem Lambecius, contentus observasse, *in medio octogono sedere in throno duabus aquilis suffulto, feminam diademate regio, vestituque partim aureo, partim cæruleo, & calceis rubris, instar Imperatricis Constantinopolitanæ exornatam.* Certè ex novellâ Justiniani, Consulum uxores, quæ συνεκλάμπουσι ταῖς τῶν συνοικούντων ἀκτῖσι, *radiis maritorum coruscant,* eodem, quo ii *schemate,* id est, ornatu donatas licet colligere. Ubi Julianus Antecessor, quod Justinianus σχῆμα, *honorem* vocat *Consulariæ dignitatis, & maritales infulas.* Fuit autem Juliana, filia, ut rectè conjicit idem Lambecius, Olybrii Augusti ex Valentiniani III. filiâ Placidiâ, & Areobindæ Consulis uxor.

LORA CONSULARIUM FEMINARUM. l. 1. D. de Senator. Lambec. l. 2. Comm. de Cæsarei Bibl. c. 8. Just. Nov. 105. cap. 2. Julian. Antec. Const. 98.

Eidem muliebri Julianæ loro propemodum simile videtur illud, quo usi sunt Occidentales Imperatores. Extat siquidem in Codice Augustano libri Friderici II. Imperatoris *de Arte venandi per aves rapaces,* icon ejusdem Imperatoris, sedentis cum paludamento togæ superinjecto, dextra sceptrum liliatum tenentis. Supra togam verò pendet à collo fascia latior, gemmis & lapillis distincta, ad pedes, quæ balteo quodam ejusdem ferme latitudinis circa pectus constringitur, quem *fasciam pectoralem,* seu στηθόδεσμον possumus appellare, ut est in vett. Glossis. Figuram exhibuit Editor, qui putat, esse Manfredi Regis Siciliæ, qui additamenta quædam parentis libro adjecit, hoc argumento, quòd imberbis sit, cùm aliæ ejusdem Imperatoris barbatæ, inquit, conspiciantur. Nos verò non tàm Regium quàm Imperatorium esse ornamentum omnino censuerimus, quanquam Regum etiam fuisse satis evincunt, quæ Petrus IV. Rex Aragonum de sui ipsius vestibus Regiis scribit: ait enim, iis superfusam stolam, quæ etiam pectus ambiebat, hisce verbis Catalanicis: *E' apres una Dalmatica de drap vermell historiat ab obres d' aur & ab fullatges: mas noi avia perles, ne altres obres, perço que se apparella cuytadament: & daquest drap mateich una estola, que comença en lo muscle esquerra, & traversa al costar dret, & puis er acincta entorn, e eren egualats los caps de la estola, e un maniples, & calces deldit drap sens sabates, &c.*

V. Tabella 2. Lora Imperatorum Occidentis. L. 3. c. 16. 33.

IX. Ut porrò procedente tempore Pontificium pallium, apud Latinos præsertim, non fascia fuit libera ac sponte defluens, collumque circundans; sed ad majorem sacra facientium Pontificum commoditatem ita aptata, connexa, ac consuta, ut formam suam antiquam servaret, tribus acubus, vel aciculis, quas & *spinas* aut *spinulas* vocabant, casulæ defixa, in anteriori & posteriori parte, & ad hume-

FORMA PALLII PONTIFICII.

humerum ſiniſtrum: in dextra enim acus non figitur: ita à Græcis Auguſtis *lorum*, quod primitus liberum fuit, ſimplexque faſcia collo ac corpori circumfuſa, poſtmodum, ad majorem etiam commoditatem, ſuperiori veſti, quam, ut diximus, μανδύαν, ſeu ῥοῦχον nuncupabant, aſſutum eſt: ita tamen, ut lori veteris formam quadantenus ſervaret. Id ſanè omnino deprehendere eſt in Michaëlis & Manuelis Palæologi Imperatorum figuris, quas delineari curavimus: in quibus non modò neſcio quis ornatus? collum ambiens, deſcribitur, ex quo ſtolæ ſeu largioris faſciæ ſpecies antè defluit: umbilicum verò circumcingit faſcia alia latior, margaritis & lapillis adornata, cum limbo ex opere Phrygio, unionibus perinde ac lapillis pretioſis diſtincto, ubique faſciam ambiente, cujus pars extrema ſiniſtro Imperatoris brachio ſuſtentatur, ab eo, ut Conſulare lorum, pendula. Id genus Imperatorii ornamenti διάδημα appellavit ætas poſterior, quemadmodum tradit Codinus, ut quod veſtes cæteras conſtringat.

Codin. de Off. c. 6. n. 34.

STOLÆ SACERDOTUM.

X. Neque fortean aliunde ſtolas ſuas accepere Chriſtiani Sacerdotes, Regiis nempe ornamentis & indumentis donati ſubinde à Principibus: cùm & Theodoſii junioris nummi aliquot, à nobis deſcripti, Imperatorem eundem Conſulem ſimili ſtolâ, ad pectus decuſſatâ, repræſentent; ut & vetus tabella Græcanica Michaëlem & Gabrielem Archangelos, loro quidem auguſtali decoratos; ſed ad pectus decuſſato, illud etiam ambiente, & ad ſiniſtram reflexo: quomodo denique Imperator Conſtantinopolitanus effingitur in Leonis Imperatoris Oraculis: adeo ut inde colligere liceat, ſtolam iſtam aliud non eſſe, quàm ſuccinctorium, cujus ſuprà meminimus. Quinetiam Stola interdum nuncupatur ipſum Archiepiſcopale pallium: quod vulgò dicitur eſſe *ornamentum ad modum ſtolæ ſacerdotalis, crucibus intextum, ſuper alia ornamenta delatum, humeros ad inſtar coronæ pectuſque circumdans, antè dependens*. Sanè *ſtolæ* nomine pallium exertè donant Eadmerus, ubi de S. Anſelmo Archiepiſcopo Cantuarienſi, Alexander II. PP. in Epiſtolâ ad Hugonem Archiepiſcopum Rotomagenſem, & Landulfus de S. Paulo, locis, in Gloſſario noſtro deſcriptis. Collum verò, perinde ac pallium, circumdat ſtola *ad interiora deſcendens*, inquit Stephanus Eduenſis, decuſſatimque ſtringitur, ut Conſularis faſcia, quam fortaſſis ἱερὰν στολὴν vocat Themiſtius. Nec ſcio, an ſtola ſacerdotalis, ut Conſularis, pectus olim amplexa ſit? ſiniſtro brachio circumfuſa, uti in veteribus tabellis Græcanicis homophorium Epiſcoporum interdum delatum obſervavimus, cùm id teſtari videatur Manipulus, qui ſiniſtrum Sacerdotis brachium cingit, ita ut pars ſtolæ olim fuerit, & ab ea poſtea reſecta, ad majorem ſacra facientium Sacerdotum commoditatem. Jacobus Cardinalis de Coronatione Bonifacii VIII. PP.

Leo Orac. 14. 16.

Silveſter in Summâ.

Themiſt. orat. 11. enar.

Jacob. l. 1. c. 1. Chryſ. hom. de Filio prodigo.

-----*Cubitum lævum cingitque maniplus.*

Hiſce omnibus addendum inſuper, Diaconos, apud Græcos, ſtolam, quam in humero ſiniſtro pro more recepto geſtant, ut docent Chryſoſtomus, Euchologium Græcorum, & vetus tabella Græcanica, quam hìc deſcribi curavimus, in qua effictus eſt Sanctus Stephanus, præterea Georgii Pachymeris effigies, (quam ex codice MS. Auguſtano ejuſdem hiſtoriæ deſcripſit Wolphius.) cùm communicaturi erant, σταυροειδῶς præcingere antè & retrò, ita tamen, ut pectus ambiat, forma haud omnino diverſâ ab eâ, quâ *lorum* geſtari diximus, ut videre eſt in tabella, quam delineavit vir eruditiſſimus Jacobus Goarus.

Euchol. p. 254.

Tabella 20.

P. 147.

P. 254.

CONSULARE SCEPTRUM.

XI. De ſceptro eburneo, vel aureo, dignitatis Conſularis perinde in nummis ſymbolo, nihil eſt, quod hìc dicamus, cùm obvia ſint, quæ in hanc rem conferri poſſunt; præſtat tantùm monere, in Conſulis Anaſtaſii ſceptro, quod habetur in Diptycho Leodienſi, aquilam corolla laurea ambiri, & includi, cui trina virorum capita imminent. In Bituricenſi aquila alis expanſis circulum, vel orbem amplectitur, in quo viri, Imperatoris fortè, effigies delineatur. Addo denique Imperatorum numiſmata Conſularia videri, quotquot ejuſmodi ſceptro in iis conſpicui

Vide P. Fabrum ad l. 2. de Orig. Juris, de imper. & gl. &c.

cuntur: in quibus est Medallio æreus Licinii, in Gazophylacio Canonicorum Regularium S. Genovefæ Parisiensis, cum inscriptione in aversâ parte: JOVI CONSERVATORI, in quo palmatâ indutus conspicitur idem Augustus. Verùm desiit sensim gestamen istud Consulare, primusque Phocas Imperator pro sceptro aquiligero crucem assumpsit, ut ex nummis ejus docemur, in quibus Consulari habitu effingitur, & cum volumine: quod cæteri ferè deinceps Augusti usurpavere: tametsi postmodum idem sceptrum gestasse Philippicum Imperatorem ejus ostendant nummi.

Aquila, Imperii symbolum.

Hic porrò disquirendum videtur, an ab ejusmodi Consularibus Imperatorum sceptris, an verò à Romanorum veterum militaribus aquiligeris signis, in utriusque Imperii symbolum, seu, uti vocant, armorum insignia, aquila transierit? quando etiam effica biceps, & an revera apud Constantinopolitanos armorum, seu insignium usus, saltem sub extrema tempora, obtinuerit? cùm ad numismatum Byzantinorum historiam id prorsus pertineat, in quibus aquila interdum conspicitur, uti mox indicabimus. Aquilam pro regiæ ac supremæ dignitatis symbolo ferè semper habitam palam est. Scribit Fulgentius, in præliis aquilam auream in signis bellicis sibi fecisse Jovem, hincque finxisse Poëtas ejusce avis ministerio rapuisse Ganymedem; atque ideò fortassis Scholiastes Cæsaris Germanici ad Arati Phænomena aquilam *signum Jovis* appellavit: ut de ea longè antea dixerat Theocritus, αἰετὸς αἰσιος ὄρνις Ζηνὸς πὰ τόδε σῆμα. Ajunt porrò, Jovem sibi hanc potissimùm avem delegisse, quòd, dum adhuc in cunis esset in Creta insula, nectar eidem quotidie deferret aquila ex scopulis, ut ex oceano ambrosiam columbæ: vel, ut alii volunt, quòd felici aquilæ advolantis augurio victoriam contra Titanas esset consecutus: vel sanè, quòd aquila ζῶον βασιλικὸν, *animal regium* sit, ut appellatur ab Æschyli Scholiaste, & supremi Imperii, quod in Jove finxere Gentiles, ut est apud Dionysium Areopagitam, symbolum fuerit. Hinc Clearchus Heracleensis Tyrannus, cùm se ab ipsô Jove prodiisse populis vellet persuadere, aquilam, tanquam divinorum istorum natalium præcipuum argumentum, sibi præferri voluit. Scribunt alii, Persarum Reges aquilam, hastæ longiori impositam, vexilli loco in præliis extulisse: atque inde Æschylum non alio Xerxem Persarum Regem, quàm ἀετοῦ nomine indigitasse. Sed & Oseas Propheta de Nabuzardano Persarum Regis, (quem nudo Regis nomine semper intelligit Scriptura sacra) Legato ac Duce verba faciens, hunc aquilæ comparat.

Fulgent. lib. . Myth. p. 133 Cæsar Germ. ad Arati Phænom. p. 127. Theocrit. id. 17 v. 72. Moero Byzant. apud Athen. l. 1. Lactant. l. 1. Fulgent. Isid. l. 8. Orig c. 3. Schol. Æschyli p. 61 135. Memnon. Plut. lib. 2. de fort. Alex Justin l. 16. Xenoph. l. 7. Cyrop. Philostr. in Hero. Æsch. in Persis p. 135. seu c. 8.

Aquila Romanorum.

Aquilam porrò à Persis accepisse Romanos, nolim pro certò statuere: cùm ab ipsis Reipublicæ primordiis inter præcipua supremæ dignitatis insignia semper habita sit: tradatque Dionysius Halicarnassæus, hanc à Tuscis habuisse Romanos: quibus post inita pacis fœdera Regum suorum ornatus præcipuos misere, quos inter fuit sceptrum eburneum, aquila insignitum, quod Romani Consules servavere deinceps, tanquam præcipuum dignitatis suæ argumentum. Atque exinde aquila in signis militaribus præcipuum etiam fuit, unicumque ferè, ex quo Marius, bello contra Cimbros, cæteris, quibus hactenus usi erant in præliis Romani, abrogatis, solam aquilam retinuit: quæ quidem aurea erat; quomodo postea depicta est in Imperatorum Byzantinorum insignibus, & in sacrario perinde aureo solebat asservari.

Dion. Halic. l. 3. Stevvech. ad Veget. l. 1. c. 23 l. 2. c. 6. Lipsius ad Tacit.

Aquila biceps quando invecta?

Quando verò biceps aquila invecta fuerit? non planum est assequi, cùm nec in Imperatorum, vel Consulum nummis, nec in cæteris rei antiquariæ monumentis uspiam occurrat, præterquam in columna Trajani, Romæ, in qua militis clypeo inscripta visitur. Sed priores Byzantinos Imperatores bicipitem aquilam, aut in sceptris Consularibus, aut vestibus adtextam detulisse, nondum advertimus. Scribit Guillelmus Apuliensis, Romanum Diogenem, eo prælio, quo à Turcis cæsus est, agnitum ab iis ex aquila aurea, loricæ intexta; sed an bicipiti? non indicat:

Lipsius in Analect. ad milit. Rom. ; 18. Lib 1 de Gest Northm. p. 23.

Indiciis aquilæ, quod plus dabat omnibus armis
Aurea conſpicuum loricæ innixa nitorem,
Græcorum dominus cognoſcitur.

Florus lib. 4. c. 12. Tacit. lib. 1. Quidam Germanos bicipitem aquilam ſibi adrogaſſe exiſtimant, ex quo in clade Variana, ſigna Romanorum, & aquilæ duæ in eorum venêre poteſtatem: tertia à ſignifero, priuſquam in manus hoſtium veniret, in cruentâ palude demerſâ, ut ait Florus: quas quidem binas aquilas diis patriis in lucis ii ſuſpenderint. Ulricus Huttenus:

In Carmine de German. non degeneri.

Vindice ut Arminio, celeris prope rura Viſurgis,
Romanas acies miro Germania motu,
Quintiliumq́ ducem conciderit, unde biroſtræ
Contigerint aquilæ, traducti inſignia regni,
Excuſſumque jugum, non tantùm hæc tempora noſſent.

In Cæſarib. *Non enim biceps eſt aquila,* ſubdit Cuſpinianus, *ut imperitum vulgus credit; ſed duæ ſimul, quarum altera alteram expanſis alis obtegit, &c.* Sed hanc ſententiam, cui adſtipulatur Flavius Illyricus, jure exagitat Cardinalis Bellarminus, qui non duas aquilas in inſignibus Imperatores gerere; ſed unam, diviſam in duo capita, ejuſque rei cauſam eſſe, *quòd Imperium eſſet inter duos Principes diviſum, quorum alter in Occidente, alter in Oriente ſedem habebat.* Cui quidem Bellarmini ſententiæ conſentanea ſunt, quæ habet Joannes Georgius Triſſinus Pöeta Italicus lib. 2. de Italia à Gothis liberata.

Bellarm. de translat. Imper. Rom. lib. 1. c. 7. §. 2. Lib. 2. della Italia liberata da Gothi.

Il grande Imperio, ch'era un corpo ſolo,
Havea due capi, un ne l' antica Roma,
Che reggevai paëſi Occidentali,
E l' altro ne la nuova, che dal volgo
S' appella la citta di Conſtantino.
Queſta era capo a tutto l' Oriente;
Onde l' aquila d' oro in campo roſſo,
Inſegna Imperial poiſi dipinſe,
Et ſi dipinge con due teſte anchora.

Sed hæ recentiorum conjecturæ ingenii potiùs acumine, quàm ipſa nituntur rei veritate, cùm biceps aquila longè recentior videatur, præſertim apud Byzantinos: ut pote quæ uniceps in inſignibus gentilitiis Palæologorum Monferratenſium deſcripta ſit, qua Imperium Canſtantinopolitanum deſignatur: deinde in effigie Conſtantini Palæologi, Michaëlis Imperatoris filii, quam initio hujus Diſſertationis deſcribimus, pallium aquilis cum unico capite inſperſum conſpiciatur. Præterea in prioris Theodori Laſcaris, ejuſdemque Michaëlis Palæologi, Imperatorum, nummis, quos exhibuit Octavius Strada, ſi tamen genuini ſunt, pulvilli, quibus pedes inſiſtunt, ejuſmodi aquilis inſperguntur. Ita pariter in Michaëlis Palæologi Imperatoris pedibus ſubſtrato pulvillo ad utrumque latus uniceps effingitur aquila: in Andronici verò ad ſiniſtrum duntaxat, in iis ſcilicet eorundem Auguſtorum imaginibus, quas ex codice Auguſtano hiſtoriæ Georgii Pachymeris, Nicephoro Gregoræ præmiſit Hieronymus Wolphius.

Tabella 6.

Aquila biceps deſcripta in nummis Byzantinis.

Idem tamen Octavius Strada Theodori Laſcaris junioris nummum alium deſcribit, in quo pulvillus aquilis bicipitibus exornatur: quomodo etiam effingitur à Wolphio, ex eodem codice Auguſtano. Sed & Georgius Phranzes ſolennem apparatum, quo Venetiis exceptus eſt Joannes Palæologus Imperator, deſcribens, ait, nautarum, qui navem, qua ille vehebatur, ducebant, pileos bicipitibus aquilis fuiſſe exornatos: & in ipſius navigii puppi, binos exaratos leones, hoſque inter aquilam bicipitem effictam. Teſtatur denique vir eruditiſſimus Iſmael Bulialdus etiamnum in eo Palatio, quod Conſtantini nomen ſervat, complura ſpectari ſcuta cum aquila bicipiti. Sed quod in eo, quod binas haſce litte-

Phrantz. l. 2. c. 14. p. 133. Bulliald. in Not. ad Ducam, 37.

tas illa præfert, festum Paschatis designari putat, vix viro doctissimo assentiar, cùm longè potiùs Palæologi nominis prima elementa videantur continere. Verùm, (quod omnem adimit controversiam,) habemus præ manibus Epistolam Demetrii Palæologi Despotæ ad Carolum VI. Francorum Regem, quam suo loco damus, cui adtextum est sigillum cereum, papyro superfusum, in quo biceps aquila cum binis corollis effingitur: quæ quidem Despotæ insignia hisce verbis describuntur in MS. *Provinciali*, uti vocant, sub Carolo VII. exarato: *Le Roi Depos de Roumenie, de gueules à l'aigle d'or à doux testes abecquié & ampieté de senais.* Habentur etiam in eodem codice armorum insignia Imperatoris Constantinopolitani: *Le Roy de Rommenie, de gueules à trois* (leg. *quatre*) *lettres, qu'on appelle B. d'or.* Alio loco: *L'Empereur de Constantignoble porte de gueules à quatre surci's* (leg. *fusils*) *d'or.* Describuntur etiam insignia Imperatoris Trapezuntini: *L'Empereur de Trapezonde, d'argent à quatre faices de sable, au quartier de Constantinoble.* Ex quibus primò colligitur familiarum Augustarum insignia hîc describi, Palæologæ scilicet, & Comnenæ: non verò Imperii Orientalis, quæ aquilâ aureâ bicipiti in campo rubeo constabant: deinde eos, qui nigras tres campanulas Comnenis adscribunt pro insignibus, vix fidem mereri, cum potior haberi debeat Scriptori horum Augustorum coævo fides. Denique observationem meretur, quòd Demetrius Palæologus non familiæ; sed Imperii insignibus usus sit: quasi *aquilæ* propriæ fuerint Despotarum, quibus etiam horum vestes, pilei, ac cothurni interstinguebantur, ut auctor est Codinus. Ex his igitur videtur omnino confici, Byzantinos ævi posterioris Augustos bicipitem detulisse aquilam: usosque perinde ac cæteras nationes, armorum insignibus. Quod ultimum firmat præterea Joannes Cantacuzenus, quo loco navalem Andronici Palæologi Imperatoris, ad Chiensem expeditionem proficiscentis, apparatum commemorat: ἦν τε ἅμιλλα πολλὴ τοῖς τριηράρχαις, ἑκάστου φιλονεικοῦντος πολυτελείᾳ καὶ λαμπρότητι παρασκευῆς τοὺς ἄλλους ὑπερβάλλεσθαι, καὶ τά τε ἄλλα ἐξηρτύοντο πρὸς τὸ μεγαλοπρεπέστερον, καὶ τὰ πληρώματα ἐκόσμουν ἰδίοις παρασήμοις, ἔν τε ὅπλοις καὶ ἀσπίσιν. ἦσαν γὰρ οὐ τυχόντων, ἀλλὰ τῶν τε εὐγενῶν καὶ μεγάλα δυναμένων. *Tum non levis hierarchis contentio incidit, dum quilibet cæteros sumptuoso splendidóque apparatu superare nititur, & cùm alia magnificè instruit, tum classiariorum arma, & clypeos suis insignibus exornat; nec enim de infimâ plebe; sed viri nobiles & admodum copiosi erant.* Quibus quidem verbis bellè describit eam majorum clypeorum seriem, quæ in navium marginibus exponi solebat, nostrisque *Pavesade* appellatur, ut ad Villharduinum olim monuimus. Quando verò insignium usus apud Byzantinos cœperit, vix definiri potest; tametsi id planè constet, à Latinis hunc mutuatos, æquè etiam ac Sultanos, seu Saracenicos, & Turcicos Principes, quorum arma ac insignia in antiquis Provincialibus exarantur.

Vghell. in Episc. Creton. n. 45.

De Off. c. 3.

Cantac. l. 2. c. 11.

Neque proclivius est divinare, quando Occidentales Augusti nigram aquilam pro Imperii insigni usurparint? Quis enim supini adeo ingenii est, ut præstet fidem nuperis Scriptoribus, hac de re nugas vendentibus, atque adeo ipsum Joannem Villaneum audiat, scribentem, Julium Cæsarem auream detulisse, Augustum & successores nigram, tandemque Constantinum Magnum bicipitem auream in scuto rubeo detulisse? Quis eidem Villaneo, Chassaneo, & aliquot aliis assensum præbeat? nullo vade tradentibus, Carolum Magnum detulisse pro insignibus scutum bipartitum, parte altera dimidiatâ aquilâ nigrâ in campo aureo, altera liliis aureis in campo cæruleo effictis? Quis denique Miramontii frontem patiatur, affirmantis, hæcce insignia præferre veteres tabulas Caroli Magni, Ludovici Pii, & Caroli Calvi: quasi non longè alia sint horum Augustorum cerea & aurea sigilla, in quibus ipsorum thoracidæ effinguntur? Quis Andreæ Fauyno & Varennæo credat, scribentibus, Carolum Magnum detu-

Aquila Occidentalis Imperii.

Joan. Villan. l. 1. c. 40.

L. 4. c. 3. Chassan. concl. 17. Miramont. de Cancellar. p. 2 [illegible]

Fauyn. [illegible]

detulisse pro insignibus auream aquilam in campo cæruleo : nigram verò in campo aureo, tum primùm usurpatam ab Ottone, qui Saxoniæ Ducum, à quibus ortum ducebat, insignium colores servare voluerit? Aquilam sanè signum & vexillum fuisse Imperii Occidentalis, Friderico I. imperante, testatur Guntherus lib. 7. Ligurini :

> *At qua Cæsareæ, signum Latiale, cohortis*
> *Regia fulget avis, magnorum densa virorum*
> *Agmina, ceu magni glomeravit viscera regni.*

Rigordus in Phil. Aug. an. 1215.

At de aquilæ colore nigro post Saxonicos Augustos, verumne id sit ? dubium facit Rigordus, quo loco describit Ottonis Imperatoris in Prælio Bovinensi vexillum: *Ab oppositâ,* inquit, *parte stabat Otto in medio agminis confertissimi, qui sibi pro vexillo erexerat aquilam deauratam, super draconem pendentem in pertica oblonga, erecta in quadriga.* Ubi *draco* idem valet quod pannus oblongior, in quo depicta erat aquila aurea: nam *dracones* vexilla ferè omnia Scriptores appellasse in Glossario docuimus ; tametsi Willelmus Britto veram draconis effigiem fuisse scribat :

Lib. 11.

> *Erigit in carro palum, paloque draconem*
> *Implicat, & procul hinc atque inde videri,*
> *Hauriat ut ventos cauda tumefactus & alis,*
> *Dentibus horrescens, rictusque patentis hiatu,*
> *Quem super aurata volucer Jovis imminet ala,*
> *Tota super fines, cujus nitet aurea, solis.*
> *Æmula, quo jactat plus se splendoris habere.*

Chr. Flandr. c. 15.

At Chronicon Flandrense, draconis figuræ non meminit : *Il y avoit au milieu du char une attache de vingt pieds de haut, & y avoit dessus un aigle doré, de moult riche ouvrage: & avoit les aisles estenduës bien longues, & reluisoit si fort, qu' à peine on le pouvoit regarder.* Ex quibus sanè colligi videtur posse, aquilam non intextam panno alicui ; sed sculptorio opere effictam fuisse. Fatendum tamen, non inde planè evinci, aquilam Occidentalium Augustorum fuisse auream in armorum insignibus, licèt ejusmodi fuerit in eorum vexillis, quod maximè docet Philippus *Mouskes* in Hist. Francorum MS. de Ottonis Imp. in Prælio Bovinensi clypeo :

> *Quar il porte, ce n'est pas fable,*
> *L' escus d' or à l' aigle de sable.*

Cap. 51.

Præterea idem Chronicon Flandrense, ubi de Henrico VII. Luxemburgensi : *Et fut monté sur un grand destrier, & avoit vestu un torvicle d' or* (tunicam auream) *à l' aigle noir, ---- & un Chevalier chevauchoit devant lui, portant une lance en un bichot de sa selle : & par dessus avoit un aigle d' or, qui les ailes avoit ouvertes, & suivoit les bannieres, &c.* Sed ex hisce suprà allatis patet omnino, nondum eâ tempestate usurpatum ab Occidentalibus bicipitem aquilam: proindeque in controversiam vocari posse, an Jurisconsultum Marianum Socinum jure refellat Carolus Molineus ? scribentem, Occidentales Imperatores bipartita insignia detulisse, in quorum parte alterâ dimidia aquila, in altera familiæ insignia descripta erant, usque ad Sigismundum Imperatorem : qui cùm Orientalium Augustorum videret inclinare potestatem, Saracenis ac Turcis undique eorum provincias invadentibus, primus aquilam integram ac bicipitem in insignibus adscripserit, quod nec facere ausus fuerat Carolus Ma-

Socinus in cap. Cum contingat. de foro comp. Molin. in Cons. Par. tit. 1. de Feud. n. 21.

Magnus, quantumvis potens ac bellicosus, ne Græcos irritaret. Huicce Socini de Sigismundi Imperatoris aquilæ bicipitis usurpatione sententiæ favere videtur lemma, adscriptum ejusdem Augusti sigillo cereo, uti describitur à Marquardo Frehero: ait enim in aversâ parte circa aquilam hosce versiculos, nescio quid μυςηριώδες sonantes? legi: AQUILA EZECHIELIS, SPONTE MISSA EST DE CELIS, VOLAT IPSA SINE META, QUO NEC VATES NEC PROPHETA EVOLAVIT ALTIUS. Ex quibus sanè versibus satis apparet, Imperatoriam Occidentalium dignitatem, se demum imperante, ad summum decus & gloriæ culmen evectam innuere voluisse Sigismundum. Sed erudito Scriptori gratiam aliam haberemus, si, an biceps ista fuerit aquila? nobis indicasset. De scribit idem Freherus, sigillum aureum Caroli IV. Imp. Sigismundi parentis, adfixum diplomati, quod ille de electione Imperii exaravit, & vulgò *Auream bullam* vocant; in quo Imperator coronatus sedet in throno, ad cujus latera habentur bina scuta, in quorum altero aquila, in altero leo effinguntur. Ejusdem Imperatoris simile sigillum effictum habetur apud Nicolaum Zyllesium, ubi aquila cum unico capite exhibetur, cum hac inscriptione: CAROLUS DEI GRACIA ROMANORUM REX SEMPER AUGUSTUS ET BOHEMIÆ REX. Verùm cur nigra aquila ab Occidentalibus Augustis usurpata sit? hactenus incompertum, nisi eo colore effictam dicamus, quòd is revera sit aquilæ melioris color, quam ἀετὸν μελανόστην & μέλανα vocant Græci, *Valeriam* Latini, qui ideo *Aquilam* nominarunt, à colore subfusco, quem *Aquilum* vocant: de qua quidem aquilæ specie ita cecinit Jacobus Augustus Thuanus:

In Not. ad bullam Sigism post Petr. de Andlo p. 585.

In Not. ad lib. 2. Petri de Andlo c. 5.

V. Hoepingium in tract. de insign. cap. 6. pars. 2. Nic. Zyllesius in S Maximino Trevir. p. 63.

Fest.

Thuan. l. 1. de Re accipitr.

> *Optima & ipsa æquans animis ingentibus illam*
> *Corporis inferior quamvis sit mole, nec ungue,*
> *Aut rostro tantum valeat, digitisve: sed ortus*
> *Non mentita suos, animive oblita virilis,*
> *Accipitres collata nothos facit. Hanc quoque nostri*
> *Valeriam dicunt, Graii Melaneëton, atrum*
> *Quod referat rostro, pennisque, atque ungue colorem.*

Atque hîc quidem longiori fortean, quàm par erat, de utriusque Imperii aquilâ observatione, sumus digressi, quam tamen haud ingratam fore, vel omnino à proposito alienam, visum iri speramus: cùm & res Byzantinas quoquo modo illustret, & de Græcorum Augustorum agat insignibus, quæ subinde in Familiis nostris Byzantinis effinguntur.

XII. Ut igitur unde divertit, redeat oratio, quæri solet, quid illud sit, quod Consules & Imperatores gestant, dextra interdum, quandoque sinistra, chartaceo volumini simile? Id quidem non inferioris omninò ævi Augustis proprium fuit, cùm in Achata S. Capellæ Parisiensis, quem æri incidi curavit Tristanus, nescio quis, cum volumine effingatur? & Faustinæ, & Antonini Philosophi prostent nummi, quibus pro lemmate adscribitur: VOTA PUBLICA, ubi binæ stant figuræ muliebres, cum viri altera, stolata & palliata, quæ Consulis videtur, tenentis dextra simile volumen: alius præterea Aurelii Veri Imperatoris, in quo duæ figuræ dexteras jungunt, quæ videntur esse Consulum, sinistra volumen perinde tenentium, cum hac inscriptione: CONCORDIÆ AUGUSTOR. TRIB. P. COS. II. alius etiam Commodi Imp. cum iisdem figuris, & inscriptione: PIETATI SENATUS COS. V. PP. Denique alius ejusdem Aurelii Veri, in quo Imperator & Consul dextram Romæ galeatæ sedenti porrigit, sinistra volumen tenens, cum epigraphe: TRP. VII. IMP. IV. COS. II.

VOLUMEN VEL MA:PA.

Apud Biaum post Augustini Dial p. 43. 45. 50 51. Velser. in Aug. Vindelic p. 116. 228.

Ejus-

Boiſſard. in Antiq. Rom. part. 3. fig. 51. 147. part. 4. fig. 56. 57. 119. 123. part. 5. fig. 71. part. 6. fig. 29. Nic. Alemannus cap. 10. p. 86. 88.

Ejusmodi etiam volumen in vetuſtiſſimis palliatorum, vel etiam togatorum, (atque adeo mulierum) imaginibus ſiniſtrâ teneri, apud Velſerum & Boiſſardum paſſim obſervare eſt, quos ex conjecturâ Duumviros eſſe, idem Velſerus, tamen falsò, opinatur. Exhibet præterea idem Scriptor informe aliud στηθάριον, ſeu mavis thoracidam, viri pariter palliati, cum hocce volumine in ſiniſtrâ manu. Sed & in Codice Vaticano, ſcripto an. DC. LXXXX IX. S. Petrus ſimile volumen ſiniſtrâ tenens effingitur, ut & S. Paulus in Ottonis II. ſepulchro, apud Nicolaum Alemannum in Diſſertat. de Lateranenſibus Parietinis. Exinde crebriùs occurrit in Byzantinorum Auguſtorum nummis, maximè in Conſulari Juliani Cæſaris, qui pro inſcriptione præfert: VIRTUS CÆSARIS: nam bis Cæſar Conſulatum geſſit, an. 356. & 357. & in nummo aureo Theodoſii junioris, in quo idem Theodoſius & Valentinianus III. habitu Conſulari effinguntur: præſertim verò in Diptychis Conſularibus, & ferè ſemper in Tiberii, Mauricii, Phocæ, & Leonis Iſauri nummis. Id verò geſtaminis mappam eſſe ludorum edendorum ſymbolum, quidam volunt: Conſules enim ſtatim atque renuntiati fuerant, populo Circenſes dare conſueverant. Quæ quidem mappa in Bituricenſi Diptycho explicata, in Compendienſi & Leodienſi, & in omnibus nummis convoluta ac complicata effingitur, ſic ut membraneo volumini ſimilis ferè ſit: in Regio verò ita efficta conſpicitur, ut extrema in rotunditatem quandam complicata majora cernantur, quàm qua manu dextra ſtringuntur: ut liquidò appareat, fuiſſe quiddam tractabile. Neſcio, an ipſa explicata cenſeatur eſſe in eodem Diptycho mappa in binis figuris, quæ ſellæ lateribus adpinguntur, quarum ſingulæ binis manibus mappas explicatas tenent, in ludorum editionis ſymbolum? niſi forte eæ mappæ contineant nummorum certam quantitatem, qui efficti quodammodo conſpiciuntur, ita ut ad Conſulum ὑπατείας, ſeu miſſilia, referri debeant. Mappam autem ſignum fuiſſe edendorum ludorum, & mappas dictos ipſos Circenſes apud Marcellinum Comitem, Julianum Anteceſſorem, & Ptolemæum Silvium in Laterculo notum eſt: unde μαππᾶς, in Gloſſis Baſilicῶn, dicebatur is, qui projectam ab Imperatore, vel Conſule, aut alio Magiſtratu mappam excipiebat, ſignumque gladiatoribus dabat, quem *Mapparium* vocant S. Chryſoſtomus, auctor Chronici Alexandrini, Scylitzes, Nicetas Choniates, & alii. Quòd ſi ita ſe res habet, dicendum perinde videretur, à Duumviris iſtis Auguſtanis, quorum ex Velſero ſuprà meminimus, datas, ut olim à Conſulibus Romanis, civibus ſuis mappas, ſeu editos Circenſes: quod à vero abſonum minimè videri debet, cùm amphitheatra ac circos ſuos habuiſſe nobiliores civitates conſtet. Sed cùm ſanctos Petrum & Paulum in vetuſtiſſimis picturis cum ejusmodi pariter voluminibus depictos deprehendamus, neſcio, an ea pro mappis Circenſium generatim uſurpari debeant? Verùm longè aliter ſe res habet quoad mappas Conſulum, quæ nihil aliud ſunt quàm mappulæ tergendo naſo: quod docet omnino Theophylactus in Cap. XIX. Actor. Τὰ δὲ σιμικίνθια ἐν ταῖς χερσὶ κατέχουσιν, οἱ μὴ δυνάμενοι ὠράρια φορέσαι, οἷοί εἰσιν οἱ φοροῦντες τὰς ὑπατικὰς στολὰς πρὸς τὸ ἀπομάττεσθαι τὰς ὑγρότητας τοῦ προσώπου. Eadem verba habet Oecumenius in eadem Acta, ubi poſt στολὰς, addit, ἢ γοῦβια. Eò etiam ſpectant, quæ leguntur in Gloſſis Baſilic. ὀθονάρια καὶ ὀθόνια, ὑφάσματα ἐπιμήκη, ἃ καὶ ὠράρια παρὰ τινῶν λέγονται. Ταῦτα δὲ οἱ παλαιοὶ εἰσιόντες συγκλητικοὶ ἐπιφερόμενοι, ἐν αὐτοῖς καὶ ἀπεμύττοντο καὶ ἀπέπτυον.

S. Chryſoſt. Orat. de Circo. Chr. Alex. p. 876. Nicet. in Alex. lib. 3. n. 2. Scylitzes, &c.

ACACIA. XIII. Certè etſi primis Imperii ſæculis Mappam reverà fuiſſe id Conſulum geſtaminis concedatur, vel etiam codicillos Conſulares, quod quidam opinantur; ſeu Magiſtratuum omnium, qui res publicas tractabant, inſigne, quod potiſſimùm colligere eſt ex figuris adjunctis Notitiæ Imperii, in inſignibus Quæſtoris, Primicerii Notariorum, Magiſtri Scriniorum, &c. id de veterum Romanorum aliorumque ſtatuis, in quibus eadem in ſiniſtris ſymbola conſpiciuntur, dici

non

non potest, quæ non chartaceorum voluminum; sed mappularum, seu sudariorum complicatorum potiùs speciem referunt. Utut sit, longè aliud fuit extremâ Græciâ; siquidem illud unum idemque sit, quod certè licet arbitrari, quanquam fortasse in aliquo immutatum. *Acaciam* enim vocabant recentiores, fuitque saccus, ex panno purpureo confectus, codici similis, terrâ vel arenâ plenus, cujus arcanum sic prodit Codinus, ubi de Imperatore: Τὸν δὲ σταυρὸν ἐν δεξιᾷ φέρει ἀεί. ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ βλάτιον κώδικι ἐοικὸς, δεδεμένον μετὰ μανδυλίου. ὃ βλάτιον ἔχει χῶμα ἐντὸς καὶ καλεῖται Ἀκακία, ὡς εἴπῃ μὲν τὸ τὸν βασιλέα ταπεινὸν εἶναι ὡς θνητὸν, καὶ μὴ διὰ τὸ τῆς βασιλείας ὕψος ἐπαίρεσθαι καὶ μεγαλαυχεῖν. *Crucem in dextrâ semper portat, in sinistrâ verò pannum sericum, codici similem, ligatum mantili, habetque intus terram, vel arenam, & vocatur Acacia: quasi dicat illud, Imperatorem humilem esse ut mortalem, neque propter Imperii fastigium efferri, neque se tumidum jactare debere.* Eandem Acaciæ significationem adscribit Simeon Thessalonicensis, qui quod χῶμα Codinus, χοῦν, *pulverem* vocat: μετὰ τὸ λαβεῖν τὸν σταυρὸν εἰς δεῖγμα τῆς εὐσεβείας, καὶ τὴν ἀκακίαν, ὅπερ χοῦς ἐστιν, σημαίνων τὸ φθαρτὸν τῆς ἀρχῆς, καὶ τὴν ἐκ τούτου ταπείνωσιν, &c. *Cruce in pietatis argumentum, & Acaciâ susceptâ, quæ pulvis est, Imperii fragilitatem denotans, &, quæ ex ea oritur, abjectionem, &c.* Hocce sanè schemate *Acacia* depingitur in Michäelis Palæologi Imperatoris effigie, quam hic damus: licèt in aliis Theodori Lascaris junioris, ejusdem Michäelis, & Andronici senioris imaginibus, quas ex Codice Augustano Historiæ Georgii Pachymeris delineari curavit Hieronymus Wolphius, in voluminis speciem exhibeatur.

Codin. de Off. c. 6. n. 27.

Simeon Thess.

Tabella 6.

XIV. Sed cùm de Mappis edendorum Circensium symbolo suprà quædam præmissa sint, ad eosdem etiam Circenses, ac proinde ad Consulares nummos referri videntur, qui equum ipsis Augustis adpictum præferunt, quem habenis ii dextrâ prehendunt. Tristanus in Claudio existimat, fortunam Imperii eo designari, seu potiùs ipsum Imperium, pro cujus symbolo equus semper habitus fuerit. Verùm Circenses datos denotari longè probabilius: nam & in Diptychis Leodiensi & Bituricensi equos dextrâ ductos, quos inde *Dextrarios* nostri appellarunt, ad Circenses ludos licet intueri, ab ipsis, à quibus edebantur, aurigis distributi. Quod præter Symmachum satis innuit Capitolinus in Gordiano; ubi de ejus adhuc privati Consulatu: *Equos Siculos & Cappadoces, permittentibus Imperatoribus, factionibus divisit, & per hæc populo satis charus, qui semper talibus commovetur.* Et Marcellinus Comes de Consulatu Justiniani: *Numerosos præterea, phaleratosque in Circo caballos jam donatis quoque impertivit aurigis, unâ duntaxat, ultimâque mappâ insanienti populo denegatâ.* Ejusmodi porrò cum equo nummos Claudii & Numeriani Imperatorum exhibet idem vir eruditissimus. Sed & descripsit Octavius Strada nummum Fl. Julii Constantii August. in quo effictus cernitur, spiculum tenens, cum Clypeo, in quo circus exhibetur, equum adpictum habens, quem dextra per os prehendit, ex quo conjectura nostra firmatur. Alium Constantini Nobilissimi Cæsaris damus, cusum anno votorum Vicennaliorum 20. qui pro lemmate BEATA TRANQUILLITAS præfert, ex qua quidem inscriptione perperam Constantino Magno affictus videtur, cùm Cæsaream is dignitatem paulò ultra biennium tenuerit, Cæsar, quo pater Augustus dictus est, anno renuntiatus, ipsoque post annos duos & tres menses extincto, Imperator pariter appellatus: ac proinde vota pro Vicennalibus Constantini M. Cæsaris solvi non potuere, qui ad ejusdem dignitatis decennium non pervenerat: ex quo, Constantini junioris esse par est credere, in cujus nummis eadem vota in cippo etiam exarata leguntur; sed cum additione JUN. quæ in hoc abest. Neque tamen Constantinus junior Consulatum gessit hoc Cæsareæ dignitatis votorum Vicennaliorum anno, qui in Christi 326. cadit, adeo, ut ex hisce adpictis equis Circenses in Consulatibus non semper; sed in votorum nuncupatione interdum datos liceat colligere.

NUMMI IN QUIBUS EQUI IMPERATORIBUS APPINGUNTUR.

Tristan. tom. 3. p. 191. 316.
Symmach. l. 4. Ep. 8.
Capitolin.
Marcell. Com. p. 60.

Idem

Idem dicendum videtur de Crispi Nobilissimi Cæsaris nummo, anno pariter votorum Vicennaliorum cuso, quo Consulis dignitatem etiam non obtinuit. Ita denique effingitur Jovianus in Medallione, quem suo loco delineamus.

NIMBUS. XV. Circulis, sanctitatis apud nos indicibus, ambiri innuimus capita Imperatorum Constantii ac Constantis, & Theodosii junioris, ac Placidii Valentiniani in eorum nummis Consularibus. Qui quidem circuli videntur Consularis dignitatis insignibus accenseri à Mamertino in Panegyrico, Maximiano dicto: *Trabeæ vestræ triumphales, & sellæ curules, & hæc obsequiorum stipatio, & fulgor, & illa lux divinum verticem claro orbe complectens, vestrorum sunt ornamenta meritorum.* Nam quod Latini *nimbum* dicunt, alii *lumen* appellant: ut Servius ad illud 2. Æneid. ubi de Pallade:

Mamert. n. 3. Servius.

-----nimbo effulgens, & Gorgone sævâ.

Id est, inquit, *nube divinâ: est enim fulvidum lumen, quod capita Deorum tingit.* Ita etiam Honorius Augustodunensis: *Lumina, quæ circa capita Sanctorum, in modum circuli, depinguntur, designant, quòd lumine æterni splendoris coronati fruuntur. Idcirco verò secundùm formam rotundi scuti pinguntur, quia divina protectione, ut scuto, nunc muniuntur.* De nimbo ita rursum Servius ad illud ex 3. Æneid.

Honor. August. lib. 1. c. 133.

Et Lunam in nimbo nox intempesta tenebat.

Propriè, inquit, *Nimbus est, qui Deorum, vel Imperatorum, capita, quasi clara nebula nubere fingitur.* Et Isidorus: *Lumen, quod circa Angelorum capita pingitur, Nimbus vocatur: licèt & nimbus sit densitas nubis.* Sed & quod in Anastasii Consulis utroque Diptycho, Leodiensi scilicet & Bituricensi, affingitur, in conchæ figuram radiatum, Nimbus videtur. Ejusmodi igitur luminosis circulis capita sua ambiri Augusti voluere, iis etiam postea Consulibus communicatis, ut divinitatis speciem quandam sibi assererent, cùm nimbis, seu claris nubibus, deos suos ita in picturis ac tabellis ambirent. Hinc tam frequens Divinitatis, Numinis, ac Æternitatis ab iis usurpata vocabula, & epitheta, quibus plenæ sunt Imperatorum Leges, locis pridem ab aliis indicatis. Verùm hæc veniam aliquam merentur in Augustis, quorum adeò ampla fuit potestas, si recentiorum Imperatorum expendatur ambitio, qui hominum omnium vanissimi, ac omni facinorum genere contaminatissimi, provinciis etiam suis penè exuti, & intra Urbis mœnia, paucorumque circumjacentium oppidorum limites coërciti, Sanctos sese à subditis, atque adeo ab ipsis Constantinopolitanis Patriarchis cæterisque Pontificibus compellari voluerunt, ut docemur ex Pachymere; cùm eundem titulum Summo Romæ Pontifici denegarent, quod tradit idem Scriptor: contra quam Magnus ipse Constantinus, qui *Sanctum* se, vel certè *Divum* appellari prorsus renuit, ut tradit Juvencus lib. 4. Historiæ Evangelicæ extremo:

Isid. lib. 19. c. 31. Blesac. l. 1. de Idololatr. Polit. c. 1. Pachym. l. 6. c. 31. lib. 10. c. 11. 29. 32. Id. l. 9. c. 5.

Hæc mihi pax Christi tribuit, pax hæc mihi sæcli,
Quam fovet indulgens terræ regnator apertæ
Constantinus, adest cui gratia digna merenti.
Qui solus Regum Sacri sibi nominis horret
Imponi pondus, quò justis dignior actis
Æternam capiat divina in sæcula vitam.

Hinc formula compellationis vulgata: Δέσποτά μου ἅγιε, quam observare licet non semel in Rationali Peræquatorum, sub Alexio Comneno exarato, Codino, & aliis Scriptoribus Byzantinis. Jure igitur Isaacium Angelum sugillabat Fridericus I. Imperator, ejus Legatos alloquens: *Dominus vester Sanctum se appellat: mirabilis est sanctitas, quæ sanctos viros, honestos, religiosos, benignè, utpote fideles nuncios in oscula pacis exceptos, in quorum ore non est inventum mendacium, nec*

Cod. de Off. c. 4. n. 31. c. 8 n. 2. Tageno Patav.

iniqui-

iniquitas, ſubitò conſuevit incarcerare, & fame ac nuditate usque ad mortem macerare. Longè faciat à nobis Deus talem ſanctitatem.

Atque hæc quidem de Conſularis dignitatis inſignibus: ſed quando illa demum deſierit apud Byzantinos, non omnino planum eſt. Illud conſtat, Conſulum ordinariorum extinctam dignitatem ſub Juſtiniano, quam ſibi ſolis aſſeruere poſtmodum Imperatores ipſi, qui perinde ac jam olim Vitellius, hac videntur ratione *Conſulis Perpetui* titulum ſibi adrogaſſe. Quod & ipſe Juſtinianus exertè ait: Τῷ μὲν βασιλεῖ διηνεκὴς ὕπεστιν ὑπατεία, πᾶσι πόλεσί τε καὶ δήμοις καὶ ἔθνεσι, καὶ ἐφ' ἑκάστης τὰ δοκοῦντα διανέμοντι. προσέρχεται δε, ἡνίκα αὐτὸς νεύσειεν, ἡ στολή. Quibus quidem verbis hoc voluit Juſtinianus, ut vir doctiſſimus cenſet, cùm perpetuum Conſulatum Imperator gerat, vi ſcilicet ipſa, quatenus omnibus civitatibus, populis, gentibusque, ſeu pro arbitrio jus reddit, vel imitatione Conſulum largitur munera, & ſubditis ſuis, quæ collibitum eſt, diſtribuit, ſtolam tamen Conſularem aliáque inſignia Principi accedere, cùm ipſe annuerit. Primus autem Gordianus Imp. veſtes Conſulares, *palmatam tunicam, & togam pictam* privatus ſuas fecit, ut auctor eſt Capitolinus. Poſt Conſulatum igitur Baſilii junioris, qui ſolus Magiſtratum iniit anno 14. Juſtiniani, Chriſti 541. nullus Conſul ordinarius creatus eſt: quod Juſtiniani avaritiæ adſcribit Procopius: ſed anni numerati ſunt ab ejus Conſulatu, hac formulâ: *Poſt Conſulatum Baſilii Junioris anno* 1. 2. & ſic deinceps, uſque ad 25. qui incidit in annum, quo Juſtinianus extinctus eſt. Tum enim Juſtinus Junior Conſulatum iniit, cujus ſolennem apparatum & *Proceſſum* pluribus deſcripſit Corippus, & quoad vixit, hanc dignitatem ſibi ſoli adſeruit, annis ita recenſitis, ut eſt apud Marium Aventicenſem, *anno 2. 3. 4. &c. Conſulatus Juſtini junioris Auguſti.* In Chronico Alexandrino ſic ejuſdem recenſentur anni, *anno* 1. *Juſtini, poſt Conſulatum Juſtini junioris ſolius*, & ita deinceps uſque ad annum, quo obiit. Verùm adſcriptæ Novellis Juſtini conſtitutionibus, tum à Scrimgero, tum à Franciſco Pithœo poſt Julianum Anteceſſorem editis, ſubſcriptiones in recenſendis Conſulatus Juſtini annis nullatenus ſibi cohærent, adeo ut mendis haud carere in pleriſque liceat ſuſpicari. Dehinc idem Tiberius Imperium & Conſulatum excepit, ejuſque anni hoc modo numerantur in eodem Chronico Alexandrino: *Ind. 12. Tiber. 2 poſt Conſulatum Tiberii Novi Conſtantini iterum ſolius.* Deinde anno ſecundo: *Anno Tiber. 2. poſt Conſulatum Tiberii Novi Conſtantini iterum ſolius.* Deinde, *tertium ſolius.* Verùm longè aliter anni Imperii Tiberii Auguſti exarati interdum leguntur. Quippe Pragmaticum ejuſdem Tiberii *de Filiis colonorum*, editum ab eodem Pithœo, datum dicitur *anno octavo, & poſt Conſulatum ejus anno tertio.* Præterea vetus Scheda adſcripta Collectaneo ex libris S. Auguſtini, ab Eugippio ſcripto, à viro doctiſſimo Joanne Mabillonio edita: *Ego Petrus Notarius Eccleſiæ Catholicæ Neapolitanæ, ut potui, emendavi ſub die Iduum Decembrium, Imperatore Domino noſtro Tiberio Conſtantinopolis Auguſti anno ſeptimo, poſt Conſulatum ejusdem Auguſti anno tertio, Indictione quinta decima, obſidentibus Langobardis Neopolitanam civitatem.* Unde planè colligitur, annos Imperii auſpicatum Tiberium à 7. Sept. Ind. 8. an. 574. quo Cæſar & Imperii ſucceſſor dictus eſt à Juſtino. Eo mortuo, Mauricius Imperium iniit anno Chriſti 582. quo Conſul defuit, ut eſt in Chronico Alexandrino: ἰνδ. ά. πρῶτος ἐνιαυτὸς ἀνύπατος, καὶ ἐκ κοινοῦ δόγματος ἐγράφη. Μετὰ ὑπατείαν Τιβερίου Κωνσταντίνου τοῦ τῆς θείας λήξεως ἔτους τετάρτου. *Indictio prima, primus annus caruit Conſulibus: atque ex communi decreto ſcriptum eſt: Poſt Conſulatum divæ memoriæ Tiberii Conſtantini anno quarto.* At ſequenti Conſulatum iniit Mauricius ſolus. Exhinc qui excepere Mauricii anni ſic numerati, *Anno 2. 3. &c. poſt Conſulatum Mauricii Auguſti ſolius:* Theophanes an. II. ejuſdem Mauricii: Τούτῳ τῷ ἔτει μηνὶ Δεκεμβρίῳ ιν΄. β΄ ὕπατος ὁ βασιλεὺς προσαγορεύεται, καὶ πολλοὺς θησαυροὺς τῇ πόλει ἐδωρήσατο. *Hoc anno Menſis Decembris die vigeſimo indict. II. Imperator Conſul*

Conſularis dignitas quando deſiit.
Grut. 239. 1.
Nov. 5.
P. Faber Sanjorian.
Capitolin.
Procop. in Anecdot. c. 26.
Coripp. l. 4.
Marius Aventic.
Novella Juſtini.
Chr. Alex.
Tom. 1. Analect. p. 11.
Beda lib. 1. Hiſt. Eccl. cap. 24.

eſt deſignatus, & multos Theſauros urbi largitus eſt. Legitur vetus Inſcriptio apud Reineſium pag. 960. quæ ſic clauditur: IMP. D. N. MAURITIO PP. AUGUSTO ANNO III. POST CONSULATUM EJUSDEM AN. II. IND. IV. atque ita deinceps uſque ad 20. quo à Phoca Tyranno eſt interemptus, qui ſtatim Conſulatum cum Imperio adiit. Ejus autem primus Imperii annus ſic in Actis publicis conſignatus eſt: *Conſule Phoca ſolo.* Secundus verò: *Poſt Conſulatum Phocæ Auguſti.* At tertius ſic inſcribitur: *Poſt Conſulatum Phocæ Auguſti primum.* Deinde quartus: *Poſt Conſulatum Phocæ Auguſti ſecundum*, & ſic deinceps uſque ad octavum, qui inſcriptus eſt: *Poſt Conſulatum Phocæ Auguſti ſextum*, quo & neci datus eſt ab Heraclio. Sed cur primus Phocæ Conſulatus in tertium Imperii annum videatur rejici, cùm Conſulatus ejuſdem Imperatoris primo & ſecundo mentio facta fuerit, fateor me non aſſequi? Exin idem Heraclius Imperium auſpicatus eſt Indictione 14. Octobr. 7. à quo quidem die, ad 13. Januarii in publicis tabulis adſcriptum tantùm: *Anno primo Heraclii Imperatoris.* Sed poſtea ab eodem die ad ultimum Decembris decimæ quintæ Indictionis, additum: *Et Conſulatu ejusdem religioſiſſimi Domini noſtri.* Nam licèt, ait auctor Chronici Alexandrini, in publicum curru vectus non proceſſerit, illud tamen tempus ejus Conſulatui adſcriptum eſt. Annus deinde ſecundus Heraclii ſic notatus: *Secundo poſt Conſulatum Heraclii Auguſti.* Mox à 22. Januarii, quo filius Conſtantinus à patre dictus eſt Imperator Indictione 2. ſtatutum eſt, ut poſt verba iſta ſolennia: *In nomine*, ſcriberetur, *Imperii Divorum Dominorum noſtrorum & beneficentiſſimorum Flavii Heraclii piiſſimi anno 3. poſt Conſulatum ejus anno 2. & Flavii Novi Conſtantini, à Deo protecti, filii ejus, anno 1. ſemper Auguſtorum & Imperatorum.* Deſcripſit Beda Epiſtolam Honorii Papæ ad Honorium Dorovernenſem Epiſcopum, quæ ita clauditur: *Data die tertia Iduum Januariarum, Imperantibus Dominis noſtris, piiſſimis Auguſtis, Heraclio anno viceſimo quarto, poſt Conſulatum ejusdem anno viceſimo tertio, atque Conſtantino filius ipſius anno viceſimo tertio, & Conſulatum ejus anno tertio: ſed & Heraclio Feliciſſimo Cæſare idem filio ejus anno tertio, indicatione ſeptima.* Id eſt, addit Beda, anno Dominicæ Incarnationis DCXXXIV. quæ quidem adſcripta temporis nota, mendo haud videtur carere. Siquidem enim, quod tradit Theophanes, Heraclius novus Conſtantinus I. Januarii die, anno VII. Heraclii, Chriſti DCXVII. Conſulatum iniit, & publicè proceſſit, idemque fratrem Heraclium, ſeu Heracleonam, Cæſarem dixit, utriuſque dignitatis non potuit eſſe annus tertius; ſed debuit eſſe decimus ſeptimus. Mortuo Heraclio Aug. Heraclius alter, qui & Conſtantinus nuncupatus eſt, vulgòque Conſtans vocatur à Scriptoribus, ejusdem Heraclii, ex filio Heraclio juniore Novo Conſtantino nepos, Imperatorium titulum adeptus menſe Junio Indict. 14. poſt patris obitum ſequenti Indictione Conſularem dignitatem iniit. Extat enim Epiſtola Theodori PP. ad Babolenum Bobienſem Abbatem, *data quarto Nonas Maii, Imperii Domini piiſſimi Auguſti Conſtantini anno ſecundo, Conſulatus primo, Indictione primâ.* Unde colligitur, Conſulatum iniiſſe 1. Januarii anno Imperii 2. quod menſe Junio 15. Indictionis inierat, cùm tertius menſe Junio inciperet Indictione eadem primâ. Synodus deinde ſexta Oecumenica inita dicitur Conſtantinopoli, *Conſtantino* (Pogonato) *Imperatore, an. 27. & poſt Conſulatum ejus an. 13. Heraclio vero atque Tiberio ejus fratribus an. 22. indict. 3. Chriſti ſcilicet 680. unde colligitur, patre ſuperſtite dictum Imperatorem, à cujus morte, illius Conſulatus putatur.* Exinde Acta liberatæ à dæmonio virginis an. 713. apud Baronium Conſulatus Anaſtaſii, ſeu Artemii Imperatoris, mentionem agunt: quorum initium ita concipitur: *Imperante domino noſtro piiſſimo perpetuo Auguſto Anaſtaſio magno Imperatore anno primo, & poſt Conſulatum ejusdem Serenitatis anno primo, &c.*

Chr. Alex.

Synodus VIII. Act. 1. Jus Græc. Rom. p. 83. in margine Niceph. C. P.

Beda Edit. Chifflet. l. 2. Capite 18.

Ughell. to. 4. Ital. ſacr. p. 1331. Margarinus in Bullario Caſin. p. 2.

Baron. an. 713. n. 6.

&c. Concilium Romanum sub Gregorio II. PP. an. 721. celebratum dicitur, in ejus præfatione, *imperante domino piissimo Augusto Leone, à Deo coronato magno & pacifico Imperatore, anno VI. post Consulatum verò ejus anno XVI. sed & Constantino Novo Imperatore ejus filio anno II. mense Aprili Indictione IV.* Ubi indubiè delenda litera numeralis X. tametsi in subscriptione rursum reperiatur. Copronymus mortuo Leone parente anno 741. Junii 18. Consularem titulum pariter sibi adscripsit, quod præ cæteris testatur inscriptio Romanæ Synodi, actæ sub Zacharia PP. anno 744. mensis Octobris 25. Indict. 14. *imperante Domino piissimo Augusto Constantino Imperatore anno 26. post Consulatum ejus anno quinto.* Ubi annus Imperii numeratur ab anno, quo Imperator à patre dictus est; Consulatus verò ab eo, quo in solidum Augustus est factus, eo extincto. Sed Consulatus Copronymi notam abesse ab aliis Codd. MSS. observat Baronius. Certè in Epistolis ejusdem Zachariæ Pontificis Consulatus annus non adscribitur; sed tantùm Imperii initi à primâ inauguratione, & à patris obitu, hac formulâ: *Imperante Domino piissimo Augusto à Deo coronato, magno Imperatore, anno 32. Imperii ejus anno 11. Indictione 5.* Ita Artabasdus, arreptâ post soceri Leonis mortem supremâ dignitate, Consul etiam dictus est, quod docet inscriptio à nobis relata in filii Nicephori elogio. Leonem verò ipsum Consularem dignitatem iniisse, evincunt ejus nummi, in quibus cum loro & mappa, ejusdem dignitatis insignibus effictus conspicitur: cùm aliquot alii, qui eum excepere Augusti, non cum mappa; sed cum loro tantùm effingantur: ita tamen, ut incertum maneat, an revera Consulis titulum sibi reservarint? Denique in Concilio Nicæno II. illud initum dicitur: Κωνςαντίνου καὶ Εἰρήνης, τῆς αὐτοῦ μητρὸς, ἔτους ὀγδόου τῆς αὐτῶν ὑπατείας. Ubi observandum, etiam per Irenes ὑπάτειαν Imperii annum indigitari. Hæc necessariò de Consulari dignitate hoc loco inserenda duximus, ut, cur Consularia insignia sibi adrogarint in nummis suis sequioris ævi Augusti, planum fieret?

Othlonus lib. 1. de Vita S. Bonif. c. 5. — *Baron. an. 745. n. 23. Bull. r. Casinensis to. 2. p. 8.* — *In Stemmat. Byzant.* — *V. Gloss. in Consulatus.*

XVI. Quæ quidem hactenus dicta sunt, Augustorum, aut Cæsarum, qui Consulari dignitate florebant, vestes ac indumenta spectant. At cùm alia Cæsareæ atque Imperatoriæ etiam Majestatis in ævi sequioris nummis occurrant insignia, quæ vix aut raro habentur in eorum numismatibus, qui Constantinum præcesserunt, de iis quædam perinde videntur præmittenda. Ut autem à Cæsarum diadematibus initium ducatur, ex quo à Trajano, adscito ad Imperium Hadriano, *divisa nomina Cæsarum atque Augusti, inductumque in Rempublicam, uti duo, seu plures summæ potentiæ, dissimiles, cognomento ac potestate dispari essent*, ut ait Aurelius Victor, ii non modò *Imperatorii muricis fulgore flagrarunt*, ut verbis utar Ammiani; sed & laureâ & diademate donati sunt, quod ex eorum nummis colligitur, ubi interdum nuda fascia, aut tænia caput cinguntur, ut Constantinus Junior in eo, qui inscriptionem præfert: PRINCIPI JUVENTUTIS: interdum corona radiata, ut Constantius Chlorus in compluribus, præterea Licinius junior in altero, cui inscriptum: VIRTUS EXERCIT. & Constantinus Constantini M. filius in aureo, cujus aversa pars typo caret. Denique Juliani Cæsaris caput, eodem, quo is postmodum Imperator usus est diademate, duplici scilicet margaritarum lineâ, cum lapillo ad frontem grandiori, exornatum exhibet, ejusdem votorum Quinquennaliorum nummus. Ex quibus prorsus evanescit viri doctissimi conjectura, qui Cæsares diademate usos negat, quod contra evincit etiam Constantini Magni nummus, ab ipsomet Tristano, & Gretzero descriptus, in quo Crispus & Constantinus junior filii cum gemmato diademate effinguntur. Et sanè diadema Cæsaribus tribuere Zonaram, Theophanem, Manassem, Glycam, & alios, à nobis haud ita pridem est observatum ad Joinvillam, ubi plura de Imperatorum ac Regum coronis congessimus: quod firmat præterea Eusebius.

CÆSAREA INSIGNIA. — *Victor Schotti.* — *Lib. 15. p. 49.* — *Spanhem. dissert. 8. p. 682.* — *Dissert. 24.* — *Euseb. l. 1. de Vita Constant. c. 18.*

Nam quod ex Scriptoribus aliis diadema ſoli Auguſto faſtigio vindicatur, id verum omnino: cùm in Auguſtis Imperatoriæ, in Cæſaribus Cæſareæ dignitatis ſymbolum haberetur.

CAMELAUCIUM.

XVII. Varias deinde diadematum ſpecies in Imperatorum Conſtantinopolitanorum monetis, priſcis haud cognitas, intueri licet, in quibus præ cæteris illud conſpicuum eſt, quo Conſtantini, & ſucceſſorum, capita teguntur. Calyptræ enim ſpeciem præfert, quâ totum caput ambitur, vel caſſidis apice, quem τῦφαν vocabant, decoratæ: quam quidem ab ipſo Conſtantino adinventam, auctor eſt Polemæus Silvius in Laterculo: *Conſtantinus*, inquit, *ſenior, qui Chriſtianæ religionis miniſtros privilegiis communivit, diadema capiti ſuo propter refluentes de fronte propriâ capillos, (pro quâ re ſaponis ejusdem cognominis ordinata confectio eſt,) quo conſtringerentur, invenit, cujus more hodie cuſtoditur.* A Conſtantino igitur inductus iſtius diadematis uſus ad poſteros promanavit, non tamen ut geſtatum eſt à Conſtantino; ſed aliquantò diverſi: quod ex illius numiſmatibus licet advertere, ac duobus potiſſimùm, priore, cujus averſæ parti inſcriptum SOLI INVICTO COMITI: & altero, in quo pro lemmate eſt: VICTORIÆ LÆTAE PRINCIPUM. Præterquam enim quod more caſſidum, ſub mento Conſtantinianum iſtud diadema alligatur, qui imminet apex, diverſus eſt ab eo, qui poſtmodum eidem calyptræ ſuperponitur in ſucceſſorum Imperatorum nummis, & qua ex iis primus Conſtans, Conſtantini M. filius, conſpicuus effictus eſt in eo numiſmate votivo, quod in clypeo ſcriptum exhibet: VOT. XXX. MULT. XL. cujuſmodi, qui ſubſecuti ſunt, Auguſtos uſos paſſim teſtantur eorum nummi. Sed cùm de hocce diademate, cæteriſque ferè ævi ſequioris Auguſtorum coronis loco jam indicato copiosè diſſeruerimus, his omiſſis juvat tantùm monere, poſteriores Auguſtos diademata ſua ferè ſemper cruce decoraſſe, cujus moris primus, ex nummis, auctor colligitur Juſtinus, quem ſecuti ſunt Tiberius, Mauricius, Phocas, & cæteri, quorum crucigeros omnes pridem collegerunt Lipſius & Gretzerus.

In libr. de Cruce.

GLOBUS CRUCIGER.

XVIII. Sed & globos cruce perinde inſignitos geſtant in iiſdem Imperatores Chriſtiani, quos prioris ævi Auguſti nudos deferebant, quibus ſe dominos orbis indicarent. *Pilam,* inquit Iſidorus, *in ſigno conſtituiſſe fertur Auguſtus, propter nationes ſibi in cuncto orbe ſubjectas, ut magis figuram orbis oſtenderet.* Id ipſum præterea in nummis præſtitit, in quibus orbem ſive globum deſcribi curavit: ex quo uſus deinceps invaluit, ut aliquot ex iis, qui ſubſecuti ſunt, Imperatores in ſuis pariter monetis effingi ſe pariter voluerint cum globo in dextra, quò, ut diximus, univerſi orbis Imperium adeptos ſe denotarent: hoc enim ſymbolo teretem terræ figuram ſemper adumbrarunt. Hinc Martianus Capella *duos globoſos orbes, quorum unus auro, electro alius prænitebat, dextrâ porrectiore corripuiſſe* Jovem fingit, eoque habitu in Deorum conſiſtorio conſediſſe, quibus cæli & terræ imperium deſignaretur. Ita auctor eſt Codinus, ſtetiſſe Conſtantinopoli Jovis ejusdem ſtatuam, quæ globos tres dextra tenebat, qui tria, inquit, mundi climata, illius ſubdita dominatui, indicarent. Narrat Ammianus, *Maximiani ſtatuam Cæſaris Antiochiæ, locatam in veſtibulo Regiæ, amiſiſſe repentè ſphæram æream, formatam in ſpeciem poli, quam geſtabat.* Imperatores verò, Mundi ſe dominos appellaſſe, ſatis declarant Caracallæ & Didii Juliani nummi, in quibus uterque globum manu geſtat, cum hac epigraphe: RECTOR ORBIS. Et Conſtantius in Obeliſci Romani inſcriptione: DOMINUS MUNDI dicitur, quam quidem appellationem affectaſſe præ cæteris tradit Ammianus, ſcribens, *confeſtim à juſtitiâ ita declinaſſe intemperanter, ut Æternitatem eam aliquoties ſubſereret ipſe dictando, ſcribendoque propriâ manu Orbis totius ſe dominum appellaret.* Sic Juliano

Iſid. l. 18. c. 3.

Martian. Cap. l. 1.

Codin. Orig.

Ammian. l. 25.

Bians ad Auguſt p. 52.

Ammian. l. 15.

liano in vet. inſcriptione idem titulus datus legitur: & apud eundem Ammianum, Valentinianus *orbis terrarum dominus* appellatur à quodam Theodoſio Magiſtro militum. Scribit Baſilius, Seleuciæ Epiſcopus, qui Imperatorum imagines aſpiciunt, cum ſtupore demirari chlamydem marino flore collucentem, ac diadema lapillorum lumine coruſcans: tum, χεῖρα τῷ σφαιροειδεῖ σχήματι τοῦ κόσμου τὸν κύκλον τινὰ δακτύλοις φέρειν νομιζομένην, *manum denique, quæ orbem terrarum in modum ſphæræ formatum digitis geſtare creditur.* Ejusmodi globis, in nummis effictis, inſiſtunt interdum victoriolæ, laureas coronas porrigentes Imperatori, interdum cruciculæ. Sed poſterioris iſtius uſus notam ante Valentiniani tempora in iisdem vix reperire eſt, tametſi crucis figura variis in locis impreſſa poſt Conſtantinum obſervetur: niſi ad Conſtantinum, aut Conſtantium filium referenda ſit gemma, cujus ectypon extat in Dactyliothecâ MS. Ludovici Chalucii, in quâ inſculptus globus cruciger, cum A. & Ω. characteribus, qui DEO adſcribi ſolent, qui, quod de Jove dixit Orpheus, eſt ἀρχὴ πάντων, πάντων τε τελευτὴ, & hiſce aliis in circuitu: SAL. GEN. HUM. CONST. id eſt, ut interpretatur idem Chalucius: *Conſtantius ſalus generis humani*, quomodo in nummis indigitantur M. Lepidus, C. Cæſar, Galba, & aliquot alii, niſi hæc ad crucem referri debeant, quod idem cenſet, atque ſuadere videntur characteres, CONST. globo crucigero ſubjecti, quibus fortè Conſtantinopolis intelligitur, ut in primo nummo Juſtini junioris aureo, in quo penè ſimilis effingitur figura. In hoc porrò nummo aureo Valentiniani, quem deſcripſimus, ſedet figura ſtolata & galeata, quâ Roma fortean aut Conſtantinopolis adumbratur, ſiniſtra haſtam, dextra globum tenens, cui crux inſiſtit. Exhinc crucigeros globos in utriusque Theodoſii, & aliorum, qui ſubjecti ſunt, numiſmatibus conſpicimus. Quin & equeſtris Juſtiniani, in Auguſtæo poſita, ſtatua ſimilem globum ſiniſtra continuit, ut exertè habet Procopius: ἔχει δὲ, inquit, οὔτε ξίφος, οὔτε δοράτιον, οὔτε ἄλλο τῶν ὅπλων οὐδέν. ἀλλὰ σταυρὸς αὐτῷ ἐπὶ τοῦ πόλου ἐπίκειται, δι' οὗ δὴ τήν τε βασιλείαν, καὶ τὸ τοῦ πολέμου πεπόρισται κράτος, *non gladium, non haſtam, aliudve geſtat armorum genus; ſed crucem globo impoſitam, cujus operâ imperium ac belli victoriam adeptus eſt.* Similia ferme habent Cedrenus, Suidas, Glycas, Codinus. & Georgius Pachymeres in ejusdem ſtatuæ deſcriptione MS. Ac Suidas quidem de globi crucigeri iſtius ſignificatu hæc commentatur: Καὶ τῇ μὲν ἀριστερᾷ χειρὶ φέρει σφαῖραν, ἐμπεπηγότος τοῦ σταυροῦ ἐν αὐτῇ, ὑποσημαίνοντος ὡς διὰ τῆς εἰς σταυρὸν πίστεως, τῆς γῆς ἐγκρατὴς ἐγεγόνει· σφαῖρα μὲν γὰρ ἡ γῆ, διὰ τὸ σφαιροειδὲς τοῦ αὐτῆς σχήματος, πίστις δὲ ὁ σταυρὸς, διὰ τὸν ἐν αὐτῷ σαρκὶ προσηλωθέντα Θεόν. *Lævâ quidem manu globum tenet, cui crux infixa eſt, quæ ſignificat, ipſum propter fidem in crucem, terræ dominum factum. Globus enim is terra eſt propter rotundam ipſius figuram: fides verò eſt ipſa crux, ob incarnatum Deum, illi clavus affixum.*

Grut. 1086. 7. Ammian. l. 29. Baſil. Seleuc. ſerm. 2. p. 9. P. 18. Orpheus hymno in Jovem. Procop. de Æd. c. 2.

XIX. A Byzantinis & Orientalibus Auguſtis tranſiit ad Occidentales globus iſte cruciger: nam Carolus Calvus hunc ſiniſtra geſtat in ejus imagine, quam delineari curavit vir clariſſimus Steph. Baluzius, tametſi fortè necdum Imperator. Henrico II. Imperatori, ut auctor eſt Glaber Rodulphus, ſub annum 1013. Benedictus VIII. PP. ſimilem globum, à ſe vel inventum, vel compactum obtulit: *Præcepit fabricari*, inquit ille, *quaſi aureum pomum, atque circundari per quadrum pretioſiſſimis quibusque gemmis, ac deſuper auream crucem inſeri. Erat autem inſtar ſpeciei hujus mundanæ molis, quæ videlicet in quadam rotunditate conſiſtere perhibetur, ut, dum ſiquidem illud reſpiceret Princeps terreni Imperii, foret ei documentum, non aliter debere imperare vel militare in mundo, quàm ut dignus haberetur vivificæ Crucis tueri vexillo.* Neque ab his abſona habet de crucigeri iſtius Imperatorii ſymboli ſignificatu Chronicon Flandriæ vernaculum, ubi de Coronatione Imperatoris Henrici Luxemburgii ſub annum 1308. *Et li mirent en la main ſeneſtre une pomme de fin or, & une croix deſſus, en ſignificance, que la pomme, qui eſtoit toute ronde, ſignifie le monde, de quoi il eſtoit ſouverain Gouverneur:*

GLOBUS CRUCIGER INTER INSIGNIA IMPERATOR. OCCID.

Glaber l. 1. c. ult. Chron. Flandr. c. 51.

V. Knyghton p. 2572. Gotefrid. Viterb. in Panth.

& la Croix signifioit, que toudis il eut la Passion de N-stre Seigneur en memoire. Similia etiam tradit Gotefridus Viterbiensis, qui globum istum *Pallam* appellatum scribit, à Theutonico fortè *Paleyen*, quod orbem sonat: vel à Gallico *Balle:*

> *Aureus iste globus Pomum, vel Palla vocatur,*
> *Vnde figuratum mundum gestare putatur,*
> *Quando coronatur palla ferenda datur.*

Infrà:

> *Crux superest pomo cæli super insita dono, &c.*
> *Crux & palla simul pariter connexa tenentur:*
> *Hæc magis, illa minùs parte reverenda videntur,*
> *Hæc ferit, hæc sanat, hæc perit, illa manet.*
> *Si mundana cupis pugno concludere regna,*
> *Significata Crucis tibi sunt reverenter habenda:*
> *Servulus esto Dei, qui tua sceptra regit.*

Coquill. in Histor. Conr. Vsp. Assertor Gall. Hist. S. Martin. de Camp. Hoved. Walsingh. p. 196. Monstrell. 1. vol. c. 266. Chr. Petri Reg. Arag. l. 2. c. 10. Montaner. c. 207. Niver. p. 322. Crom. in Polon. l. 2. Iessen. in relat. de Coronat. Reg. Matth. Gesta Innoc. III. p. 134. 135. Epist. Martini IV. PP tom 5. Hist. Franc. p. 578. 10. Mercur. Gall. p. 94.

Atque hæc fuit utriusque, maximè Occidentalis, Imperii Augustorum pietas, ut inter dignitatis suæ symbola crucem sibi præferri, & globum, cui crux, in quam oculos defigerent, insisteret, gestare voluerint. Narrat Conradus Uspergensis, Henrico V. in Imperatorem electo, tradidisse parentem *Regalia, vel Imperialia insignia, crucem scilicet & lanceam, sceptrum, globum atque coronam.* Quem quidem Globum crucigerum tenendi, ac Imperatori, cùm inauguratur, porrigendi, Comiti Palatino Rheni, ex bulla aurea Caroli IV. Imperatoris, munus incumbit, qui ita novum Augustum compellat: *Accipito globum sphæricum, & omnes terræ nationes Romano Imperio subjicito.* Neque tamen Imperatoribus proprius ac peculiaris fuit globus inter supremæ dignitatis symbola: nam & gestasse Reges nostros, nudos tamen, testatur Roberti Regis sigillum, apud Dominicum, & alios, ut Reges Angliæ Rogerus Hovedenus, Thomas Walsinghamus, & Monstrelletus. Etiam crucigeros detulisse Hierosolymitanos Reges scribit Coquillius; Poloniæ, Cromerus; Hungariæ, Jessenius; & Daniæ, Hogembergius. Sed & *pomum* inter Regum Aragonensium insignia recensent Gesta Innocentii III. PP. ut & Petrus ipse Rex Aragonum in Chronico, quod de rebus à se gestis conscripsit. Sic autem describitur à Raimundo Montanerio in Historia Regum Aragonum, ubi de coronatione Alphonsi Regis: *E lo pom era d' aur, e havia al cap una flaur ab peres precioses, è sobre la flor una eren molt ricament ordonada de peres precioses.* Octavianus Sangelasius in Viridario Honoris ait, Carolum VIII. post fugatum Alphonsum, Neapolim ingressum, *comme Roy de France, de Cecille, & de Iherusalem, & qu'il fist grant triomphe & excellence en habillement Imperial nommé & appellé Auguste, & tenoit la pomme d' or ronde en sa main droite, & à l' autre main son sceptre, &c.* At cùm globus cruciger pro Imperatorio præsertim symbolo hactenus habitus sit, Franci nostri in Regiarum puellarum commutatione, actâ anno 1614. cùm coronam, globo crucigero in apice decoratam, Hispanici Regis armorum insignibus adpositam in Hispanorum tabernaculis conspexissent, in augusto isto commercio ulteriùs progredi recusarunt, donec amoveretur; ne hocce symbolo prærogativam aliquam in Francos sibi arrogare viderentur Hispani.

LABARUM.

XX. In inferioris ævi præterea numismatibus vexillum militare, quod *Labarum* appellant, ab ipsis Principibus sæpe gestari ac teneri advertimus. Illud autem

autem ita effictum est, ut pensilis pannus, fimbriis aliisque ornamentis instructus, & transversario, antennæ specie, ligno affixus, à suprema conti parte funiculis dependeat. Id porrò etsi non omnino nuperum, & ante Constantini ævum cognitum, cum istud cernatur in Hadriani & aliorum Augustorum nummis inter Romanorum signa militaria; Labari tamen nomenclatura nonnisi apud Scriptores, qui aut ipsius ætate, aut postea floruerunt, vix cognita, vel usurpata; adeo ut in dubio sit, an Romanorum proprium vexillum fuerit, an verò illud ii à nationibus barbaris acceperint? quod postremum existimare prorsus licet. Nam quòd aliquando in priorum Imperatorum nummis effictum occurrat, non propterea existimandum est Romanorum fuisse; sed ita in iis exhibetur, ut quibus id vexilli proprium fuit, gentes domitas ferè semper denotet. Prostant tria Augusti numismata, in quorum duobus figura nuda galeata, dextrâ Labarum, seu contum cum quadrato siparo fimbriato tenet, cum hocce lemmate: VOT SVSC PRO SAL ET RED I O M SACR. Id est, *vota suscepta pro salute & reditu Jovi optimo maximo sacrum.* Cusi nempe bini hi nummi, dum Augustus bella cum Germanis gereret, de quibus actum ab eo triumphum, vel certè partam victoriam, indicat alter, in quo Scuta Germanica bina (cujusmodi visuntur in Vitellii, Domitiani, Antonini, & aliorum monetis) decussatim cum spiculis posita, medio inter utrumque stante Labaro: Cui similes pæne prostant Claudii Drusi, Domitiani, & Commodi. Et alius Domitiani cum inscriptione: DE GER. Neque alia exprimitur figura in Arcu triumphali Marii Avenionensi, in quo spolia de Cimbris, Germaniæ populis, effinguntur, cum eorundem vexillis & scutis. Unde nuper detectum Arcum illum triumphalem, tribus portis insignem, Remis urbe Galliarum celeberrima, à quodam ex iis Augustis, qui de Germanis victorias adepti sunt, erectum par est credere: in cujus quatuor μεσοςύλοις conspiciuntur rotundi clypei, in quibus effictum Imperatoris caput; sed temporum injuria ita deformatum, ut, cujus fuerit? divinare non liceat. Supra clypeos, qui in mediis duobus intercolumniis describuntur, effícta conspiciuntur bina Labara, decussatim posita, quorum hastilibus, sub siparo, affixi sunt clypeoli alii cum Imperatoris imagine. In extremis verò intercolumniis, loco Labarorum, describuntur bini caducei, decussatim pariter positi: ex quibus satis constat, erectum Arcum istum triumphalem, pace post devictos Germanos consecuta. Sed an Julii Cæsaris, uti vult Bergerius, vel Juliani Parabatæ opus sit? quod innuere videtur vir clarissimus, cujus studio illius ectypon æri incisum hoc anno prodiit, non omnino quis definiat, tametsi ex Labari figura, ante Constantinianæ familiæ tempora extructum fuisse, conjicere possimus, cùm deinde Julianus, cùm Germanos debellavit, nondum Christianam Religionem ejurasset, quod perfecit demum post Constantii mortem, in Illyrico. Ledæ enim imago satis prodit, erectum Arcum triumphalem ab Imperatore gentili. At cùm is recentioris, ac minùs probæ sit architecturæ, proindeque Augusti & priorum Romanorum Principum Germanicis victoriis adscribi vix possit, sub quibus illa tum maximè florebat, longè potiùs tribuendus videtur Probo Imperatori, qui, ut auctor est Vopiscus, *cum ingenti exercitu Gallias petiit, quæ omnes, occiso Posthumio, turbatæ fuerant, interfecto Aureliano, à Germanis possessæ,* ubi *tanta prælia feliciter gessit, ut à Barbaris sexaginta per Gallias, nobilissimas reciperet civitates,* (quas inter extiterit Durocottorum Remorum.) *Et quum jam in nostra ripa, imò per omnes Gallias securi vagarentur, cæsis propè quadringentis millibus, qui Romanum occupaverant solum, reliquias ultra Nicrum fluvium removit, &c.* Mox subdit: *Nec cessatum esse unquam pugnari, quum quotidie ad eum barbarorum capita deferrentur, jam ad singulos aureos singula, quamdiu Reguli novem ex diversis gentibus venirent, atque ad Probi pedes jacerent, quibus ille primùm obsides imperavit, qui statim dati sunt, deinde frumentum, postremò etiam vaccas atque oves.*

Patinus in Thes. numism. p. 162.

Apud Biaum p. 10. 17.

Idem p. 31. 46.

Joseph. de la Pisc.

Patinus in Thes. numism. p. 51. 175.

Berger. in Histor. Romensi.

Quâ

Quâ quidem victoriâ pace redditâ, coronas aureas Probo omnes Galliæ civitates obtulére, ut ipsemet in litteris ad Senatum scribit. Exhinc cusi in Germanicæ istius victoriæ monumentum, Probi Imp. nummi, quibus inscriptum: VICTORIA GERMANICA, quique pro typo tropæum inter duos Captivos præferunt. Sed & alter præclarus Probi nummus, à Patino descriptus, Imperatorem, habitu militari stantem, exhibet, sinistra scipionem tenentem, oculis in supplices captivos conversis, cum hac Inscriptione : VICTORIOSO SEMPER, quomodo in Epitaphio idem Augustus VICTOR OMNIUM GENTIUM BARBARARUM appellatur : nam, præter Germanos, Gotthos etiam & Sarmatas profligavit. Unde admodum vero consentaneum, eâ tum tempestate à Remensibus Arcum triumphalem erectum, in quo & victoriæ de Germanis per Labarum, & pax reddita per Caduceos effingerentur. Pannonibus etiam in Hadriani nummo, & Armenis tribuitur ejusmodi vexillum in binis aliis Antonini nummis, in quibus est figura stolata ac pileata, humi procumbens, & dextram lachrymabundæ instar admovens oculis, cum clypeo ad genua, & Labaro juxtà defixo, in quorum altero subjectum lemma: ARMEN. Præterea Sarmatis, in nummo ejusdem Antonini, & in altero M. Aurelii apud Patinum, quibus subjecta inscriptio : DE SARMATIS. Denique in nummo altero Vitellii Gradivus effingitur, dextrâ hastam, sinistrâ Labarum tenens, cum hisce characteribus : CONSENSUS EXERCITUUM ; cusus nempe videtur propter partas de Germanis victorias, de quibus etiam erecta in alio ejusdem Imperatoris tropæa cernuntur, cum lemmate : GERM. CAPT. Ex quibus licet omnino conficere, Labarum non Romanorum proprium fuisse ab initio vexillum ; sed à gentibus domitis, Germanis, vel Armeniis, quorum fuit, in victoriarum, ex iis adeptarum, monumentum, vexillis suis hos illud adscripsisse ; cùm ex nummorum inspectione devictas provincias, armis maximè, quorum apud illos usus erat, denotari palam sit. Nolim porrò pro vero præstare, quod scribit auctor Anonymus de Miraculis S. Bertini, sequiore etiam sæculo, circa scilicet tempora Caroli Calvi, Labari appellationem vexillis suis tribuisse Danos : *Pagani in antefati collis cacumine principale vexillum, quod Labarum vocari fertur, alto stipiti pro terrore infixere.* Tametsi uti Labarum effingitur, Danorum fuisse vexillum indicare videatur auctor Encomii Emmæ Reginæ : *Erat*, inquit ille, de Danis verba faciens, *eis vexillum miri portenti, quod licèt credam posse esse incredibile, lectori tamen, quia verum est, veræ inseram lectioni. Enimverò dum esset simplicissimo candidissimoque intextum serico, nullius figuræ in eo inserta esset imago : tempore belli semper in eo videbatur corvus, ac si intextus, in victoria suorum quasi hians, excutiensque alas, instabilisque pedibus, & suis devictis quietissimus, totoque demissus.* Eadem ferme de corvis istis habet Asserus, qui *Reafan*, seu *Reafan*, ut emendat Spelmannus, voce Anglosaxonicâ id vexillum appellatum scribit : adeo ut incertum maneat, an revera *Labarum* voce Danica, ea tempestate, dictum fuerit ? Sed præsertim ita appellatum sub Constantino M. vexillum, in quo Christianæ religioni initiatus, Christi monogramma describi curavit, quod τῶν ἄλλων τιμιώτερον, *cæteris pretiosius & sanctius* haberi, Imperatorem semper præcedere, à militibus adorari, & in præliis à fortioribus exercitus militibus ambiri & stipari præcepit, uti narrant Scriptores Ecclesiastici : quos quidem milites esse eos plerique autumant, quos *Præpositos laborum* vocat Codex Theodosianus, cùm quod *Labarum* Ambrosius, Prudentius, & alii, *Laborum* appellent Sozomenus, Glossæ veteres apud Turnebum, Acta secundæ Synodi Nicænæ, & Aldhelmus. Cùm igitur Labarum vexillum barbaricum fuerit, quod indicare videntur nummi, frustra de ejus nomenclatura hariolantur viri pereruditi, qui de signo hoc militari tam multa commentati sunt, ut iisce disquisitionibus tædeat immorari. Illud autem passim in sequioris ætatis Imperatorum

[Margin notes: *Bitus p. 40.46.47. Patin. p. 397. & in Thes. p. 169.* — *p. 40.46. 50.* — *p. 47.* — *L. 2. c. 11. apud Mabillonium. Encomium Emmæ Reg. p. 169. 170. Asserus de Reb. gest. Aelfredi p. 10. Euseb. l. 2. Vita Const. c. 8. Sozom. l. 1. c. 4. Turneb. l. 15. c. 16. Act. Nicænæ Syn. II. Aldhel. de Laudib. virgin. Turneb. loco cit. Barou. an. 312. n. 23. Dorleans ad Tac. Fuller. l. 2. Misc. sacr. c. 1. l. 4. c. 12. Stevvechius ad ... 3. 17. ...tzer. l. de sancta ... c. 4. ... to. ...m.*]

ratorum

torum nummis cum Christi Monogrammate licet intueri; sed & in ipsius Constantini numismate, in cujus aversa parte effingitur, cum Christi Monogrammate supra siparum, in quo quidem tres globuli describuntur: Labari verò hastile draconem premit, cum hac inscriptione: SPES PUBLICA, infrà: CONS.

Iac. Gothofr. ad tit. Cod. de Præp. labor. &c. Apud Baron.

XXI. At quod veteres è Latinis perinde ac Byzantinis Scriptoribus *Labarum* vocabant, posteriores νάρθηκα, seu *Ferulam* appellavere: siquidem Imperatorum idem fuit gestamen, quod revera videtur, etsi postmodum non eadem omnino forma ac figura. Labarum quippe, uti observatum suprà, quadratum fuit, ex panno, aut serico confectum, Christi insignitum Monogrammate: Narthex verò ferulæ solidæ speciem prætulit, quæ paulò longior quàm latior fuit. Unde Medicos quosdam νάρθηκας libros suos nuncupasse, monitum à nobis ad Alexiadem, quòd libri speciem ferulæ omnino referant. Ejusmodi autem Narthex præclarè effingitur in bulla plumbea Balduini II. Imperatoris Constantinopolitani, diplomati anni 1241. appensa: in qua Balduinus Imperatorio habitu sedens, dextra virgam tenet, in cujus parte superiori nescio quid quadratum oblongius eminet? fimbria circumdatum, & ad extremos angulos globulis, vel margaritis exornatum. Ab inferioribus verò angulis pendent vittæ, margaritis pariter distinctæ. Hastæ extremum claudit globulus, seu margarita grandior, cui minor insistit. Narthecem ipsum exteriorem exornat circulus ovali figura, unionibus contextus. At in Narthecibus, qui effinguntur in nummis, apparent ferè semper in quinquuncem dispositæ margaritæ: ita ut liquidò evincatur diu servatas Labari figuræ, seu Christi Monogrammatis reliquias. Scribit Codinus, moris esse, ut quando Imperator gestat stemma, dextera Crucem, sinistra ναρθηκα teneat. Symeon verò Thessalonicensis Ferulam gestari ab Imperatoribus tradit, in potestatis, iis indultæ, populos subditos castigandi symbolum: καὶ ἔτι ῥάβδον λαμβάνει, ὐ βαρεῖάν τινα καὶ σκληράν. ἀλλ' ἐλαφ[ρ]ὰν καὶ μαλακὴν, διὰ τὸ παιδευτικὸν ἐν πραύτητι, καὶ μὴ ὀργίλον καὶ φθαρτικὸν, μηδὲ συντρίβειν κ[αὶ] ἀφανίζειν. *Insuper etiam virgam assumit, non gravem quampiam & duram; sed levem & mollem, ut nimirum cum mansuetudine castiget, non verò cum iracundiâ, aut quavis pernicie, neque aut confringat, aut perdat.* Ita magistrorum aut pædagogorum ferulas arbitrati sunt sequiores Græci, quæ revera Labara extitere.

Codin. de off. c. 17. num. 57.

Symeon Thess.

XXII. Prostat nummus aureus Basilii Imperatoris, apud Octavium Stradam, (neque enim hunc alibi videre contigit) in quo Evangeliorum codicem dextra, & globum crucigerum sinistra gestat. Alium etiam aureum, Constantini nomen præferentem, descripsit, quem Porphyrogenito adscribit, cùm sit Pogonati, ut ex aversa parte colligitur: ubi Imperator codicem perinde sinistra ad pectus gerit: tametsi nolimus omnino præstare fidem exsculptoris, cùm existimari possit, librum putasse, qui volumen fuit, ut in nummo Theophili aureo apud eundem describitur. Constat tamen, interdum effictos Imperatores cum Evangeliorum codicibus, tanquam constantis in fidem Christianam animi argumento. Scribit quippe Porphyrogenitus in avi vita, in quodam Magni Palatii triclinio, à Basilio exædificato, quod καινούργιον appellabant, expressum opere musivo in throno sedentem Imperatorem, operis conditorem, & conjugem Eudociam, Imperatoriis indumentis amictos, & coronis redimitos, cum communibus liberis, quorum masculi τόμυς ἐπιφερόμενοι conspiciebantur, τὰς θείας ἐντολὰς, αἷς σοιχεῖν ἐπαιδεύοντο, περιέχοντας, *libros divina præcepta, quibus ipsi insistere edocebantur, continentes*: feminæ verò & ipsæ βίβλυς τινὰς tenebant, νόμων θείων ἰχνύσας περιοχὴν, *libros, in quibus divinarum legum argumenta descripta erant*: quasi, inquit Porphyrogenitus, in animo habuerit artifex non tantùm progeniem masculam; sed & femineam sacris litteris initiatam, & divinæ sapientiæ participem esse demonstrare. Atque hi quidem libri non alii, opinor, erant ab Evangeliorum codicibus, cùm in iis Christi præcepta contineantur.

DE CODICE EVANGELIORUM AB IMPERATORIBUS GESTATO.

Strada p. 301. 301. 308.

In Vita Basil. cap. 84.

Niſi potius hiſce verbis intellexerit Porphyrogenitus volumina illa, quæ fere ſemper præ manibus geſtabant Principes Conſtantinopolitani, uti ſupra docuimus. Narrat auctor Chronici Alexandrini Juſtinianum, excitata Victoriatorum ſeditione, in Circum progreſſum ſediſſe in tribunali, geſtantem manu ſanctum Evangelium: Ἀνῆλθεν ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ ἱππικὸν ἐν τῷ ἰδίῳ καθίσματι βαστάζων τὸ ἅγιον εὐαγγέλιον. In manus ſcilicet Juſtinianus ſumpſerat Evangelii codicem, quo fortaſſe ſeditioſæ multitudini fidem faceret indultæ à ſe, pro perperam ab ea perpetratis, veniæ, tactis ſcilicet ſacroſanctis Evangeliis, quæ fuit ſemper apud Chriſtianos ſacramentorum formula, hiſce verbis concepta: Μὰ τὰς ἁγίας γραφὰς ταύτας, καὶ τὸν Θεὸν τὸν λαλήσαντα δι' αὐτῶν, ut eſt in ſexta Synodo, & alibi paſſim. Evangelium tamen geſtare ſolius Presbyteri fuiſſe, neque id juris habuiſſe Imperatorem, contendit olim Maximus Monachus in Collatione, habita in Secretario cum Principibus, ubi de Imperatore, quem Sacerdotis titulo donari non poſſe affirmabat: *Neque baptizat, neque chriſmatis confectionem patrat, neque facit Epiſcopos, vel Presbyteros, aut Diaconos. Neque linit Eccleſias, neque indicia Sacerdotii fert, ſuperhumerale ſcilicet & Evangelium, quemadmodum Imperii coronam & purpuram.*

[Margin: p. 780. — VI. Syn. act. 3. 14. — Apud Anaſt. in Collectan. p. 123. & Baron. an. 656.]

CRUX IN NUMMIS.

XXIII. Jam verò Imperatorum Byzantinorum pietatis, ſi qua fuit in Principibus, qui ſceleribus & cædibus ſupremam hanc dignitatem ferè ſemper conſequebantur, argumentum præcipuum fuit, quòd Crucem, vel Chriſti monogramma, nummis ſuis crebrò adſcriberent, Chriſti etiam ipſius, interdum & Deiparæ, atque adeo Sanctorum imagines effingi curarent. Ac de Cruce quidem ut aliquid dicamus, inſignis eſt nummus ille æreus Conſtantini junioris, tum Cæſaris, in quo Crux grandior inter duas figuras militares, tenentes ſigna militaria, conſpicitur, cum hac inſcriptione: GLORIA EXERCITUS. Ejuſdem præterea Cæſaris alter, in quo inſcriptum: VICTORIA AUGUSTORUM. Et aurei alii Valentiniani ſenioris & Valentis, qui pro lemmate præferunt: RESTITUTOR REIPUBLICÆ. Habetur etiam Theodoſii ſenioris alius æreus, in quo Imperator captivum ſiniſtra premit, Cruce ad latus ejuſdem Auguſti deſignata; alius etiam, in quo Crux ſola averſam partem occupat. Ad priorem referri poteſt quod ſcribit Theodoritus, Theodoſium poſt inita aliquot cum Eugenio Tyranno prælia, cùm ſui ea intermittere ſuaderent, donec collectis novis copiis auctiorem haberet exercitum, eis intuliſſe: Non eſſe committendum, ut ſalutaris Crux tantæ argueretur imbecillitatis, Herculiſque ſtatuæ tantum tribueretur virtutis, cùm ut Crux in ſuo, ita illa in hoſtium exercitu antecederet. Occurrunt ſimiles alii, maximè ſequioris ævi, ubi paſſim in averſa parte Crux habetur, quos inter præcipuus eſt aureus ille Olybrii Auguſti, in quo exhibetur idem Auguſtus recto vultu, cum ſtemmate gemmato & crucigero, & hiſce characteribus: DN. ANICIUS OLYBRIUS AUG. In averſæ verò partis medio Crux nuda conſpicitur, cum hac inſcriptione: SALUS MUNDI, infrà CONOB. Quin etiam in Iconomachorum Auguſtorum nummis Crux ipſa paſſim conſpicitur, quod mirum videri non debet, cùm, licèt in Servatoris & Sanctorum imagines dirè graſſarentur, Crucem tamen privatim & publicè effingerent, colerentque, quod monuimus in noſtra Conſtantinopoli Chriſtiana, ubi de imagine Chalces. Id præterea diſertè firmat, quod habetur in Epiſtola Michaëlis & Theophili Imperatorum Iconomachorum ad Ludovicum Imperatorem, de Chriſtianis imagines colentibus: *Primùm quidem vivificas & honorificas Cruces de ſacris templis expellebant, & in eadem loca imagines ſtatuebant, ponebantque lucernas coram eis, &c.* Nam etſi falſum ſit, ejuſce ævi Chriſtianos Cruces ab ædibus ſacris abſtraxiſſe, inde ſaltem colligitur, Iconomachos, abdicato cæterarum imaginum cultu, Crucem coluiſſe. Quod ſanè diſertè teſtatur Scriptor, nec dum editus, Vitæ S. Stephani Junioris, tradens Copronymum προτιθεμένειν τὰ ζωοποιοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, τῶν τε ἀχράντων ξύλων ἐν οἷς Χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν χεῖρας ἐξέτεινεν, καὶ τῶν ἁγίων εὐαγγελίων, eò adegiſſe populum, ut ſacrum imaginum cultum proſcriberet. Idipſum ſcribit Theophanes an. XXV. ejuſdem Imperatoris. Obſervare eſt deniquè

[Margin: L. 5. c. 24. — Baron. an. 824.]

denique Cruces cum duplici transversario stipite tum primùm conspici in aureo nummo Constantini & Irenes matris, si genuinus est, quâ sanè formâ effictas deinceps à Græcis satis declarant, cùm figuræ Græcanicæ veteres, tum quæ vivificæ ipsius Crucis reliquias servant Phylacteria, uti monuit jam olim Gretzerus, atque adeo à nobis observatum in Tractatu de Capite S. Joannis Baptistæ. Sed cur ita Crux cum duplici transversario stipite, majore altero, altero minore, effingeretur, non omnino constat: vix enim eidem Gretzero assentiar, qui inde eum fluxisse ritum putat, quòd Patriarchis hacce figura præferretur, quasi id recentioris moris non esset. Longè magis arridet eorum conjectura, qui Cruces istas duplices profluxisse volunt, ab iis, quæ in nummis Augustorum Byzantinorum descriptæ visuntur, quas Imperator & Augusta, sinistra alter, altera lævâ tenent, ita ut ita effictæ sint, quasi uterque Crucem tenuerit, Imperator quidem majorem, ac cum majore transversariò stipite, Augusta verò cum minore. Sed & triplici effictam figurâ Crucem Dominicam apud Græcos observare est ex pictura Græcanica, quam ex Gazophylacio RR. PP. Canonicorum S. Genovefæ Parisiensis delineari curavimus: constat autem illa quatuor tabellis, in quarum unâ effinguntur sancta Parasceve, S. Barbara, & S. Marina, singulæ dextra Crucem tenentes; sed diversa, ut dixi, forma. Nam S. Parasceve Crucem, sicut vulgò dicimus, *recruciatam*, seu in cruciculas in singulis brachiis desinentem: S. Barbara Crucem cum duplici stipite transversario: sancta denique Marina Crucem nudam, nisi quòd sub extrema, globulis exornatur. In altera verò tabella, S. Theclâ & S. Æcatherina Cruces *recruciatas* perinde gestant: has inter medius stat S. Stephanus, Diaconi habitu, stola in sinistrum humerum refusa, in qua ter vox ΑΓΙΟΣ scribitur.

Gretzer de Cruce p. 1618.

Tabella 11.

Tabula 10

Vide Euchol. Goari p. 147.

XXIV. In quibusdam verò nummis sæpe Christi Monogramma describitur, quod ab ipso Constantino fluxisse ostendunt ejus nummi, in quorum medio exaratur cum figuris ibidem effictis, in aureo præsertim, cui inscriptum: VICTORIA CONSTANTINI AVG. In alio verò, cassidi adscriptum visitur, quò firmatur, quod tradit Eusebius, hosce characteres κατὰ τοῦ κράνους detulisse Constantinum. Constat autem Christi Monogramma litteris majusculis, Græcis Ρ & Χ. invicem junctis ac implexis: quibus *compendio totum Christi nomen includitur*, ut est apud Primasium Africanum. Illud etiam ita describitur à Lactantio in libro de Mortibus Persecutor. *Commonitus est in quiete Constantinus, ut cæleste signum Dei notaret in scutis, atque ita prælium committeret. Fecit, ut jussus est, & transversa X Litera, summo capite circumflexo, Christum in scutis notat.* Sic enim legendum pro *Christo*. Quod verò Lactantius ait, Constantinum præcepisse, ut milites scutis suis Christi monogramma inscriberent, id etiam ipsemet indicat Augustus in Epistolâ ad Saporem Regem Persarum apud Theodoritum: Τοῦτον τὸν θεὸν πρεσβεύω· οὗ τὸ σημεῖον ὁ τῷ θεῷ ἀνακείμενός μου στρατὸς ὑπὲρ τῶν ὤμων φέρει. Id ipsum scribit Sozomenus: unde omnino conficitur, non ad humeros detulisse Christi monogramma milites; sed in scutis, quæ ad sinistrum humerum deferebant, licèt aliter idem Sozomenus de eodem Augusto scribat: Τὰ τούτων ὅπλα τῷ συμβόλῳ τοῦ σταυροῦ κατεσήμαινε· scuta nempe, uti exhibentur in Tabella Justiniani M. quam delineari curavimus in Familiis Augustis Byzantinis. Exhinc mos idem in Successores derivavit, qui aut in Labaro, aut in medio nummo ipso id Monogramma descripsere. Præclarus autem ille est Constantii junioris Cæsaris æreus, in quo ipse vel Constantinus pater militari habitu stat, Labarum dextra tenens, in cujus siparo descriptum Christi monogramma, victoria à tergo subsequente, & coronam ejus capiti imponente, cum hocce lemmate: HOC SIGNO VICTOR ERIS. In medio verò nummo idem Monogramma exhibet Constantii Imperatoris aureus cum Α & Ω. Decentii perinde cum iisdem characteribus, & inscriptione: SALVS DD NN AVG ET CÆS. ut & Jo-

CHRISTI MONOGRAMMA IN NUMMIS

L. 1. de Vita Const. c. 25.

Baron.

Fr. Angelon. p. 369.

Primasius in Apocal. l. 3. c. 13.

Lactant. c. 44.

Theodoret. l. 1. c. 25.

Sozom. l. 1. c. 48.

Roſvveid. ad Paulin. ep. p. 86. | p. 5.

viani; ſed abſque inſcriptione: de quorum quidem characterum A. & Ω. Chriſti Monogrammati adſcriptorum, vi ac ſignificatu multa alii commentati ſunt: præterea Juſtæ Gratæ Honoriæ Auguſtæ, Severi Tyranni, &c. Habetur præterea ectypon gemmæ inſignis in Ludovici Chalucii Dactyliotheca MS. quæ eſt S. Genovefæ Pariſienſis, in qua inſculptum Chriſti Monogramma, cum hiſce characteribus: SALV DOMI NOST AUG LUC. Id eſt, ut interpretatur idem Chalucius: *Salus Domini noſtri Auguſti lucet.* Cui quidem ectypo adjungenda alia nummorum Conſtantii & Decentii inſcriptio, apud Cholium, in quorum averſa facie ſimile viſitur Monogramma: SAL. DD. NN. AVGG. LVCET. Interdum præterea ita effictum erat Chriſti Monogramma, ut Crucem referret, cùm P tranſverſario ſtipite trajiceretur. At, quod mirari ſubit, non ætate duntaxat Conſtantini M. ejuſcemodi Chriſti Monogramma noſci ac deſcribi cœpit; ſed & longè antea: cùm extet gemmæ inſignis ectypon in laudata Ludovici Chalucii Dactyliotheca, cui inſculptum Chriſti Monogramma, cum A. & Ω. adlatera, & hiſce in circuitu characteribus: SAL DO N ALEX FIL LVCE. id eſt, *Salus Domini noſtri Alexandri filii Mammææ lucet.* Sanè etſi gemmam hanc ſub Alexandro, Mammææ filio, ſculptam nolimus præſtare, fieri tamen poteſt, ut à viro Chriſtiano exarata fuerit, qui & eâ ætate vixerit, & ad Chriſtum pro Alexandri Imperii ac vitæ incolumitate preces fuderit, quomodo ferè ſolebant Chriſtiani, ut ſatis indicant verba S. Cypriani ad Paternum Proconſulem: *Nullos alios deos novi*, inquit ille, *niſi unum & verum Deum, qui fecit cælum & terram, mare; &, quæ in eis ſunt, omnia. Huic Deo nos Chriſtiani deſervimus, hunc deprecamur diebus atque noctibus, pro nobis, & omnibus hominibus, & pro incolumitate ipſorum Imperatorum.* Sed, ut verum fatear, fucum facit vox *Domini noſtri*, quæ non eſt omnino iſtius ſæculi. Simile porrò Monogramma in nummo Maxentii Cæſaris obſervare eſt apud Cholium, ubi ſcriptum: VOT V MVLT XX VIC CÆ MAXE, i. victoria Cæſaris Maxentii. In alio ejuſdem Maxentii, qui pro lemmate præfert: VOT V MVLT X, idem Monogramma ex P. & X. implexis conficitur, quod ſanè ſtupendum, ut tum à Principe Chriſtiani nominis hoſte infenſiſſimo uſurpatum fuerit. Tametſi à paganis interdum notam hanc Deorum ſuorum imaginibus adſcriptam obſervare ſit, ut in gemma, in qua Jovis, Apollinis, & Dianæ capita, ut in Deliorum nummis apud Goltzium, effinguntur, cum Chriſti Monogrammate, Jovis capiti imminente, & hiſce characteribus: VIVAS IN DEO F. Id eſt, *vivas in Deo feliciter.* Profert idem Cholius nummum alium, in quo Chriſti Monogramma quadruplex, vel quadrilatera forma conſpicitur, cum hac inſcriptione: PAX DOM N ÆTER. id eſt, *Pax Domini noſtri æterna.*

(Marg.: Du Choul p. 171. — p. 12. — Acta S. Cypriani. — Du Choul p. 255. — Goltzii Inſul. Gr. Tab. 18. — Gretz. c. 1. l. 2. c. 38.)

DE INSCRIPT. IC. XC. NIKA. | Gretzer. in horto S. Cruc. part. 1.

XXV. In quibuſdam etiam inferioris maximè ævi nummis Crux medium nummum occupat: cum hiſce ad quatuor angulos characteribus: IC XC NI KA. Deſcripſit Gretzerus Diploma Fulcheri Patriarchæ Hieroſolymitani & Amalrici Prioris Eccleſiæ S. Sepulchri, cui appenſum fuiſſe teſtatur ſigillum plumbeum, quod Canonicorum ejuſdem Eccleſiæ fuiſſe ait, in cujus uno latere Crux duplex, quam Patriarchalem dicimus, effingitur, cum iiſdem characteribus: IC|XC in alio verò fabrica Dominici ſepulchri, cum hacce inſcriptione: SAN-NI|KA-CTISSIMI SEPULCHRI. Scribit Chriſtophorus Angelus, Græcos hodiernos nullam crucem agnoſcere, aut colere, niſi eam, quæ hoſce characteres præferat: Ἰησοῦς Χριςὸς Νικᾷ, ſive, inquit, ea ex argento, ſive ex metallo, ſive è lignis ſit confecta, nam Ταῦτα τὰ γράμματα ἀφιερεῖ ἐκεῖνον τὸν ςαυρὸν τῷ Χριςῷ, σημαίνοντα ἐκεῖνον τὸν ςαυρὸν, ὅτι ὁ Χριςὸς ἐςαυρώθη, διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, καὶ ἐνίκησε τὸν ἐχθρόν. Neque propria omnino Græcis Auguſtis fuit ejuſmodi inſcriptio, cùm & Reges noſtri in Scutis, uti vocant, aureis hancce exarari voluerint: CHRISTUS VINCIT, CHRISTUS REGNAT, CHRISTUS IMPERAT: quibus quidem verbis con-

conceptas fuisse *Laudes*, Carolo M. dictas Romæ, cùm Imperator coronatus à Leone PP. auctor est Radulphus de Diceto: *Christus vincit, Christus regnat, Christus imperat, Karolo Augusto, à DEO coronato, magno & pacifico Imperatori Romano vita & victoria.* Sed & is fuit Cruce signatorum & aliorum clamor militaris. Prostat denique æreus, nescio cujus Imperatoris? cum stemmate & globo crucigero, & longiori cruce in dextra, cum hocce lemmate: EN TOYTΩ NIKA. Quod illud ipsum est, quod circa Crucem inscriptum tradunt Scriptores, quam in prælio contra Maxentium vidit Constantinus: à quo etiam clamorem militarem suum formavere Græci Byzantini, qui in Tacticis Leonis ita conceptus legitur: Νίκη τῷ σαυρῷ, seu, ut est apud Scylitzen, σαυρὸς ἐνίκησε. quod scilicet Crux à Constantino in cælo conspecta, victoriæ signum fuerit: unde νικητικὸν σημεῖον appellatur in inscriptione Græca, quæ Nicææ legitur. At eadem verba in ipsa cruce describuntur in figura, quæ exarata conspicitur in Cod. MS. operum S. Gregorii Nazianzeni, Bibliothecæ Regiæ.

Leon. [illegible]

XXVI. Jam verò, quod ad Christi, vel Deiparæ & Sanctorum effigies in nummis descriptas spectat, scribit Joannes Damascenus, cusa à Constantino M. numismata, in quibus Christus cum Crucis, quam in cælo viderat, figura, una facie, ipse vero in altera effícti conspiciebantur: Πρώτιστον καὶ ἐξαίρετον καλὸν [illegible] Χριστὸν τὸν ἀληθινὸν ἡμῶν Θεὸν εὐσεβείας ἐγχαράξαι τῷ βασιλικῷ τῆς πολιτείας νομίσματι, τό τε [illegible] σημεῖον τῦ Σωτηρίυ σαυρῦ, καὶ θεανδρικὸν Χριςῦ χαρακτῆρα ἐν αὐτῷ μετὰ τῆς ἰδίας ἐκτυπώσεως [illegible] ὄντος πλὴν τῆς ἐπυρανίυ βασιλέως αὐθεντίας πρὸς τὸν ἐπίγειον γεγονέναι, &c. *Pietatis in Christum verum Deum nostrum præcipuum argumentum fuit, quòd Imperatorio ac publico numismati salutaris Crucis, quod in cælo viderat, signum, Christique Dei hominis venerandam imaginem, cum sua ipsius impresserit, quo scilicet cælestis Regis præ terreno majorem potentiam declararet.* Neque forte alia videtur moneta illa, quam Constantino adscribit Joannes Damascenus, ab ea, quam Σωτηρίκιον vocat Anonymus in Antiquitatibus Constantinopoleos, quòd in ea Servator effictus esset: Ἐν οἷς καὶ χαραγὴ βασιλικὴ Κωνσαντίνυ ἡ λεγομένη Σωτηρίκιον [illegible] κεντηνάρια, &c. At cùm inter tot, qui ex Constantini supersunt nummis, nullus hactenus repertus sit, in quo Christi imago effingatur, verendum maximè, ne vox Σωτηρίκιον referenda sit ad solum Crucis typum, in Labaro, aut alibi, depictum, quem *signum Christi* vulgò appellasse veteres docuimus ad Paulum Silentiarium: nam & [illegible] σαυρὸν appellabant, ut hoc etiam loco Damascenus: ut verò Synodus Trullana, ζωοποιὸς σαυρὸς σωτήριος. Primus autem qui Christi imaginem in nummis suis descripserit, videtur Justinianus Rhinotmetus, cujus aureus habetur expressus apud Stradam & Chiffletium, quem illi ut & Occo, perperam Justiniano Magno attribuunt: is enim in priore facie Christum habet expressum, thorace tenus, dextra benedictionem impartientem, sinistra Evangeliorum codicem tenentem, cum inscriptione: IHS CHRISTUS REX REGNANTIUM. In altera Justinianus ipse barbatus (quod Justiniani M. non esse evincit,) cum stemmate crucigero, ac *Loro*, quod supra descripsimus, Cruci majori manum admovens effingitur, hisce characteribus, in ora exaratis: DN. IVSTINIANVS SERVVS CHRISTI. Exhinc effícta Christi simili modo ac inscriptione cernitur effigies in nummis Basilii, & Constantini Porphyrogeniti.

P. [illegible] C. [illegible]

Syn. Trull. c. 3. Strada [illegible] Chiffler. de Lint. sepulcr. p. 2.2.

XXVII. Inprimis verò Joannis Zimiscæ pietatem commendat, quod refert Scylitzes, eum nempe præcepisse, ut in nummis & obolis Christi effingeretur imago, cùm id anteà neutiquam factum esset: Προσέταξε δὲ καὶ ἐν τῷ νομίσματι καὶ τῷ ὀβόλῳ εἰκόνα ἐγγράφεσθαι τῦ Σωτῆρος, μὴ πρότερον τύτυ γινομένυ. Quæ quidem extrema Scylitzæ verba ita capienda esse suprà allata conficiunt, ut Joannes Zimisces solum

NUMMI ZIMISCIANI. Scylitz. p. 683.

ſolum Chriſtum in nummis primus deſcribi curaverit, cùm in altera & media eorum facie Græca hæc characteribus Romanis exararentur : JESUS CHRISTUS BASILEUS BASILEON. Ἐγράφοντο δὲ, ſubdit ille, καὶ γράμματα Ῥωμαϊκὰ ἐν θατέρῳ μέρει ὧδέ πη διεξιόντα : ΙΗΣΟΥΣ ΧΡΙΣΤΟΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΒΑΣΙΛΕΩΝ. Proinde pro Zimiſciana moneta haberi debet, in cujus facie altera Chriſti protome, in altera iidem characteres viſuntur. Atque ejuſmodi quidem nummi jure etiam Σωτηρίκιοι appellari potuere, quos Græci recentiores Conſtantino Magno ex falſo rumore, vel fortean ex imperitia, adſcripſerunt. Sed incertum omnino, an ad hos Zimiſcæ nummos referri debeant compluſculi alii, qui nulla quidem Imperatoris imagine conſpicui, Chriſtum, aut eadem, qua in Zimiſcianis, aut etiam forma alia, atque adeo alia etiam inſcriptione effictum præferunt : quos iis adjungere viſum eſt in Stemmatibus noſtris Auguſtis Byzantinis, non quòd revera Zimiſcianos eſſe velimus aſſerere; ſed quòd commodiori, vel certiori loco collocari vix potuerint. Ejuſmodi autem ſunt, qui Chriſti protomen cum inſcriptione EMMANOYHΛ exhibent, cum iiſdem, quos Zimiſciani habent, characteribus, niſi quòd in horum altero Crux in medio cum gradibus depingitur : In alio deſcribitur perinde crux, cum hiſce ad angulos litteris : IC XC NI KA. In alterius denique qui EMMANOYHΛ Chriſti figuræ adſcriptum in antica, in poſtica regum Adorationem cum binis columbulis præfert.

Triſtan. in Antid. p. 42.

QUOMODO CHRISTUS IN NUMMIS EFFINGATUR?

XXVIII. In iſtis porro nummis ita Chriſtus effingitur, ut dextram protendat, binis extenſis digitis, tanquam benedictionem impartiens, ſiniſtra verò librum Evangelii teneat : *Divina namque majeſtas*, ut ait Durandus Mimatenſis Epiſcopus; *depingitur quandoque cum libro clauſo in manibus, quia nemo inventus eſt aperire illum, niſi Leo de tribu Juda : & quandoque cum libro aperto, ut in illo quiſque legat, quòd ipſe eſt lux mundi, & via, veritas, ac vita, & liber vitæ*; Ita autem à Græcis depingi auctor eſt Allatius; quod teſtatur etiam Paulus Silentiarius :

Durand. l. 1. Ration. c. 3. n. 12. Allat. l. 1. de Conſ. utr. Eccl. c. 6. n. 31. Paul Silent. in Deſc. S. Sophiæ part. 2. v. 352.

— Ἔοικε δὲ δάκτυλα τείνειν
Δεξιτερῆς, ἅτε μῦθον ἀειζώοντα πιφαύσκων·
Λαιῇ βίβλον ἔχων ζαθέων ἐπιίστορα μύθων,
Βίβλον ἀπαγγέλλουσαν ὅσα χραισμήτορι βουλῇ
Αὐτὸς ἄναξ ἐτέλεσσεν ἐπὶ χθονὶ ταρσὸν ἐρείδων.

Videtur autem dextræ digitos protendere, velut ſi ſermonem immortalem annuntiaret, ſiniſtra librum tenens, ſacros ſermones narrantem, librum pandentem, quæ utili conſilio Rex ipſe (Chriſtus) *peregit, dum in terris ageret.* Interdum in tabellis Græcanicis, in apertis libri Evangelici foliis, interdum ad ipſa imaginis latera, deſcripti viſuntur characteres Græci A. & Ω. deſignantes Chriſti divinitatem & humanitatem, ut teſtatur idem Allatius. Sed ut plurimùm cernuntur iſti : IC. XC. id eſt, Ἰησοῦς Χριστός. Chriſti verò nominis litterarum contractio perantiqua eſt : Illius ſiquidem meminit Clemens Alexandrinus : Τὸ δὲ ἰῶτα καὶ ἦτα τοὔνομα σημαίνει τὸ σωτήριον, ut & Epiſtola, quæ S. Barnabæ adſcribitur, qui quidem characteres numerum XVIII. conficiunt, de quo multa commentati ſunt antiqui Patres, & quem Valentini hæretici ſectatores ad ſua de mundi duratione ſomnia traduxerunt, ut auctor eſt S. Epiphanius. Sed hæc Chriſti nomen per IH. contractum ſpectant : in nummis autem ac veteribus tabellis ferè ſemper per IC. XC. ſcribitur. In iis porrò nummis Chriſtus interdum ſtans effingitur, ut in præclaro Iaſpide, cujus ectypon ex muſæo C. V. Claudii Hardii habetur in egregia illa Dactyliotheca MS. Ludovici Chalucii, in foro Ricomagenſi Conſiliarii Regii, quæ fuit Magni Peireſcii, deinde V. C. Petri Seguini, modò verò RR. PP. Canonicorum Regularium S. Genovefæ Pariſienſis.

Clemens Alex. l. 6. Strom. Epiſt. S. Barn. c. 7.

Epiph. l. 1. adv. Hær. to. 2. n. 14.

In

In eo Christus stans ad genua, dextram protendit binis extensis digitis, sinistra librum tenens, cum hisce characteribus ad latera: IC XC O ΕΛΕΗΜΩΝ. In altera facie insunt hi characteres, olim inscripti Christi Statuæ ab Abgaro Rege, ad Urbis Edessæ portam erectæ, ut auctor est Constantinus Porphyrogenitus, † ΧΕ ΟΘ ΕΟ ΕΙC CΕ ΕΛΠΙΖΩΝ ΟΥΚ ΑΠΟΤΥΝΧΑΝΕΙ. Id est, *Jesus Christus misericors, Christe Deus, qui in te sperat, non frustratur.* In aliis nummis Christus in cathedra vel sella sedens effingitur, dextra pariter benedictionem impartiens, altera Evangelium tenens, ut est in veteri tabella Græcanica Gazophylacii S. Genovefæ Parisiensis, cujus ectypon hîc damus, in qua utrimque adstant Deipara & S. Joannes Baptista: quomodo similem tabellam describit Sophronius, Patriarcha Hierosolymitanus in Vitis SS. Cyri & Joannis, in Synodo VII. act. 4. Ita sedentem Christum effictum non uno loco annotat Anastasius in Vitis summorum Pontificum. Ac in Silvestro: *Fastigium argenteum battutile, quod habet in fronte Salvatorem, sedentem in sellâ.* Et mox: *Item à tergo respiciens in absida Salvatorem sedentem in throno.* Neque tantùm in Græcanicis; sed & in Venetorum Ducum nummis, ita expressum Christum licet intueri, cum adscriptis solitis Græcis characteribus IC. XC. adeo ut Veneti Byzantinis Augustis potissimùm addicti, eorum non mores duntaxat & habitus; sed & monetarum typos amplexi sint. Prostat enim in Gazophylacio eorundem RR. PP. Canonicorum Regularium S. Genovefæ Parisiensis nummus argenteus P. Ziani Ducis, qui ante annum 1200. vixit, in quo ipse ad dextram togatus & barbatus conspicitur, ad sinistram verò stat S. Marcus cum Evangelio, dextra vexillum Duci porrigens. Inscriptio hos characteres præfert: P. ZIANI VENETI. S. M. Habuere etiam Serviæ Regum nummi Christi similem figuram, prout expressam D exhibemus in nummo Vrosci & Stephani Serviæ Regum, quem inter Gentis V. Palæologæ nummos retulimus, tum quòd habitu Græcanico Principes ii X conspicui in illo sint, tum quòd ad ejusdem stemma omnino pertineat. Jam verò qua forma à Græcis depingeretur Christus, docet Joannes Damascenus. Ait enim: Χαρακτηριζόμενον καθὼς οἱ ἀρχαῖοι ἱστορικοὶ διαγράφουσιν αὐτοῦ τὴν ἐκτύπωσιν, εὐήλικα, συνόφρυν, εὐόφθαλμον, ἐπίρρινον, οὐλόθριξιν, ἐπίκυφον, εὔχροιον, γενειάδα μέλαιναν ἔχοντα, σιτόχρουν τῷ εἴδει κατὰ τὴν μητρῴαν ἐμφάνειαν, μακροδάκτυλον, εὔφωνον, ἡδύλογον, πρᾳότατον, ἥσυχον, μακρόθυμον, ἀνεξίκακον. *Depictum ea forma, qua à veteribus Historicis describitur, præstanti statura, superciliis junctis ac confusis, venustis oculis, justo naso, crispa cæsarie, subcurvum, eleganti colore, nigra barba, vultu coloris triticei pro materna similitudine, longis digitis, voce sonora, dulci eloquio, lenissimum, quietum, longanimem, patientem.* Ita etiam Christum effictum in Basilica S. Sophiæ Jerosolymis sua ætate testatur Antoninus Monachus: *Ibique remansit imago (Christi) habens pedem pulchrum, modicum, subtilem, naturam communem, pulchrum facie, capillum subanellatum, manum formosam, digitos longos: & quantum imago designabat, cùm in mundo esset, picta est, & posita in ipso Prætorio.* Christi capillos raros ac crispos fuisse, apud Græcos constantem fuisse opinionem, testatur præterea Theophanes: φασὶ δέ τινες τῶν ἱστορικῶν, ὅτι τὸ οὖλον καὶ ὀλιγότριχον σχῆμα ἐπὶ τοῦ Σωτῆρος οἰκειότερόν ἐστι. Quod quidem hausit ex Theodoro Lectore Eccles. 1. Sed & crinitum Christum depingi solitum observat præterea Petrus Comestor in Historia Eccl. ubi de Nazaræo: *Omni tempore, inquit, separationis suæ novacula non transibat super caput ejus: unde fortè quidam pingunt Apostolos & Christum crinitos, non in re; sed pro sanctitate.* Sanè in nummis non tam rari quàm promissi effinguntur. Notandum porrò in ejusmodi numismatibus potiorem haberi eam partem, atque pro antica accipi debere, quæ Christi protomen præfert: quod, præterquam quod id satis evincit divinæ Majestatis dignitas, docent characteres ΚΕ ΒΟΗΘΕΙ, nummis Alexii & Manuelis Comnenorum in ea facie adscripti, qui, ut verum fatear, diu me torsere & ancipitem tenuere, utpote in omnibus pessimè formati.

Neque,

Porphyr. de imag. Edessena.
Tabella. 2.
Anastas. in S. Silvestro.
Joan. Damascen. in Synodicâ ad Theophil. Imp. p. 114.
Itiner. T. 8. Antonini Mon.
Theoph. ann. 1. Leon. M. p. 97. & apud Suid.
Spanhem. p. 730. Nota ad Alexiad.

Neque, opinor, ab hac difficultate expedivissem me, nisi succurrisset opportunè nummus æreus à R. P. *Du Molinet* ex eodem PP. Canonicorum Regularium Musæo subministratus, in cujus anticâ, protome Imperatoris, crucem gestantis, effingitur, in posticæ verò medio descripti leguntur characteres isti, etiam malè formati: ΚΕΒΟΗΟΗ ΔΥΛΟ ϹΟΥ ΙΤΑΙΜΙΡΙ, sed ex quibus tandem conficitur, legi debere: ΚΥΡΙΕ ΒΟΗΘΕΙ ΤΩ ΔΟΥΛΩ ΣΟΥ. Reliquorum verò characterum vim nondum percepi. Neque ipse doctissimus Salmasius similem inscriptionem est assecutus in veteri alvei lusorii inscriptione, apud Gruterum: Ο ΔΕ ΠΕ- ΙΣ|ΧΣ ΖΩΝ ΤΟΙϹ ΤΑ ΒΟΛΙΑ ΚΕ ΒΟΙΘΙ ΤΟΥ ΕΓΡΑΨΑΝΤΟϹ ΑΦ ΚΑΙ ΠΕ- ΝΙ|ΚΑ ΖΟΝΤΕϹ ΙϹ ΤΑ ΒΟΛΙΑ. ΑΜΗΝ. Quæ verba ita constituenda putavit: ὧδε παιζόντων εἰς τὰ βόλια, Ἰησοῦς Χριστὸς νικᾷ καὶ βοηθεῖ τοὺς γράψαντας αὐτὸν, καὶ παίζοντας εἰς τὰ βόλια. Ego verò ea sic legerim: οἱ δὲ παίζοντες εἰς τὰ βόλια, (λέγετε, *dicite dum luditis*) Ἰησοῦς Χριστὸς νικᾷ, καὶ βοήθει τοὺς γράψαντας αὐτὸν, καὶ παίζοντας εἰς τὰ βόλια. Utcumque fit de conjecturâ nostrâ, saltem ex his docemur, cur in alterâ Comnenicorum nummorum facie Imperatorum nomina tertio casu ponantur: totius enim inscriptionis sententia ita concipitur: ΚΥΡΙΕ ΒΟΗΘΕΙ ΑΛΕΞΙΩΙ ΔΕΣΠΟΤΗΙ, vel ΜΑΝΟΥΗΛ ΔΕΣΠΟΤΗΙ ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝΝΗΤΩΙ, *Deus adjuva Alexium Despotam*, vel *Manuelem Despotam Porphyrogenitum*. Cui quidem inscriptioni similis quodammodo est, quæ in nummo Heraclii habetur: DEVS ADIVTA ROMANIS Ita in cereis sigillis Imperatorum Caroli M. Ludovici Pii, & Caroli Calvi, inscriptiones simili sensu leguntur exaratæ: XRE PROTEGE CAROLVM, vel LVDOVICVM IMPERATOREM. Fuit porrò solemnis hæc Imperatoribus fieri solita acclamatio, ut docemur ex sancto Athanasio in Apologia ad Constantium August. Καὶ πᾶς, ὁ λαὸς εὐθὺς μιᾷ φωνῇ ἐβόα, Χριστὲ βοήθει Κωνσταντίνῳ. Sed & adnotat Scylitzes, Græcorum clamorem militarem hisce conflatum verbis: Χριστὲ βοήθει, qui in Leonis Tacticis unico βοήθει concipitur. In nummis verò Alexii ΖΡΟ in voce ΑΛΕΞΙΩ poni liceat advertere, quod in antiquioribus monumentis factitatum observavit haud ita pridem eruditus Spanhemius. Nummum præterea alium argenteum damus, quem, quantùm ex inscriptione conjicere est, Constantini Ducæ Imperatoris esse opinamur. Præfert enim in alterâ facie Christum sedentem in cathedrâ, cum characteribus valde attritis ΚΕ.. ΟϹ, qui, ni fallor, idem sonant quod ii. Comnenianis: ΚΥΡΙΕ ΒΟΗΘΕΙ. In alterâ Christus ipse stans, sinistrâ Evangelii codicem tenens, crucem porrigit Imperatori, cum hac inscriptione ...STANTIO DVX. Qui verò *Ducas*, interdum Δοὺξ dicitur Scylitzæ.

Ad Histor. August. p. 467. Gruter. 1049. 1.

Scylitz. p. 781. Leon. Tact. c. 7. §. 74. Apophthegm. Patrum in Macario n. 19. Spanh. diss. de Præst. num.

XXIX. Hac igitur figurâ Constantinus Ducas ab ipso Christo Augustam dignitatem adeptum se testatur: à quo & coronatur unà cum Eudociâ conjuge Romanus Diogenes in Diptycho eburneo, quod æri incidi curavimus. Sic porrò etiam in tabellis depingi solitos Augustos Byzantinos testatur Joannes Euchaïtarum Metropolita, carmine εἰς στεφανωθέντας ὑπὸ Χριστοῦ.

IMPERATORES A DEO CORONATI. Vide Tabellam 5. Joan. Euchait. p. 53.

Οὐ χεὶρ κραταιὰ τοὺς κραταιοὺς Δεσπότας,
Ἔστεψε Χριστὸς, καὶ παρέσχε τὸ κράτος.
Non manus fortis fortes Imperatores,
Sed Christus coronavit, ipseque Imperium dedit.

Et mox, scribens, hancce tabellam positam fuisse à Monachis Sosthenitis, in templo S. Michaëlis:

Οἱ γὰρ μονασταὶ τῆς Μονῆς τῆς τιμίας
Τοῦ Σωσθενίτου τοῦδε τοῦ Πρωταγγέλου,

πολλῷ

Πολλῶν τυχοντες δωρεῶν καὶ πλουσίων,
Ταύτην ἀμοιβὴν τοῖς καλοῖς εὐεργέταις
Ἀντεισφέρουσιν, ἱστοροῦντες εὐτέχνως
Σε, Χριστὲ, στέφοντα τούτους ἐνθάδε.

Quippe Monachi venerandi Monasterii S. Michaëlis Archangeli Sostenitæ, multis donati muneribus & divitiis, vicem reddunt, pingentes artificiosè te, Christe, istos coronantem hoc in loco. Atque ita effingi Imperatores volebant, quo à DEO solo supremam se consecutos auctoritatem ostenderent. Facundus Hermianensis de Theodosio Magno: *A sacratissimo ejus avo ter beato, & à Deo Imperii sceptra sumente Theodosio, &c.* Indè θεόστεπτοι, *à Deo coronati* appellati, ut Copronymus in Zachariæ PP. Epistolis; Alexius Comnenus apud Annam filiam *Manuel* Comnenus apud Theorianum in Legat. & alii passim: quorum exemplo Imperatores etiam Occidentis *à Deo coronati* appellati. Hinc Carolo M. Imperatori acclamatum à Romanis testatur Eginhardus: *Carolo Augusto à Deo coronato, magno & pacifico Imperatori vita & victoria*; & in antiquissimis Litaniis ex codice Ecclesiæ Arelatensis: *N. Regi excellentissimo magno & pacifico à Deo coronato vita & victoria.* Ità etiam Ludovicum Pium compellat Amalarius Fortunatus: *Gloriosissime Imperator & magnificentissime, ac centies invictissime, à Deo coronate, nec non & conservate & conservande.* Sic alii deinceps Germaniæ Augusti compellari amaverunt. Atque eo referri debent Alexii & Manuelis Comnenorum, de quibus supra egimus, nummi aurei, in quibus manus, de nube exiens, eorum capitibus stemma imponit: ut scilicet θεοστέπτους re-vera se indicarent: quod etiam à Regibus nostris usurpatum colligere est ex tabellà Caroli Calvi, quam delineari curavit V. Cl. Stephanus Baluzius.

Anna lib. 3. p. 6. Theorian. Eginhard. Carol. M. Farjens. p. 153. Crantz. in Metropol. l. 1. c. 1. l. 7. c. 5. In Not. ad Capitul.

XXX. Quantus autem erga Deiparam Augustorum Byzantinorum cultus fuerit, attigimus in Constantinopoli, cujus patrona ac tutatrix semper habita est, ex quo maximè à Constantino M. eidem est dicata. Verùm præter ea, quæ in hanc rem congessimus ex Scriptoribus, Imperatorum ipsorum nummi id omninò declarant, in quorum æreis litera M. cum subjecta litera A. *Mariam*, seu Deiparam, indubiè denotat, quam in Anastasii A Dicori perinde æreis exaratam primùm licet observare, à quo ad Successores mox idem profluxit. Tanta verò quorundam emicuit erga sanctissimam Virginem observantia, ut eam in nummis suis repræsentari voluerint. Habetur enim Romani Diogenis aureus, in quo ab ipsa sacratissima Deipara diademate donatur; quod ei acceptum tulisse docet adscriptum lemma: ΘΕΟΤΟC. ΡΩΜΑΝΟ ΔΕSΡ. Id est: Θεοτόκος Ῥωμανῷ δεσπότῃ. Alium fermè similem perindè æreum exhibet Octavius Strada, qui quidem, ut opinor, haud diversus est ab eo, quem ex V. C. & amicissimi D. *du Mont*, Senatorum Ambianensium Decani meritissimi, Gazophylacio descripsimus in Notis ad Alexiadem. Eò etiam spectat æneus alter, ab eodem Strada descriptus, cujus facies una Deiparam, Christum infantulum in sinu complectentem, exhibet, cum solitis characteribus, præpostero ordine collocatis: ΤΟ. ΙΗ. qui alias mihi imposuerat, cùm scribi debuerint ΜΡ. ΘΥ. Id est: Μήτηρ Θεοῦ. In altera verò nummi facie habentur exarati hi characteres: ΘΗΚΟ ΡΩΜΑΝΩ ΔΕCΠΟΤΗ ΤΩ ΔΙΟΓΕΝΕΙ, ubi indubiè scriptum: ΘΚΕ ΒΟΗΘΕΙ, ut in nummo alio aureo ejusdem Diogenis, quem damus, & in præclara illa Nicephori Botaneiatæ Imperatoris Jaspide, quæ olim fuit Gasparis Monconisii Lierguii Lugdunensis, & à Joanne Chiffletio, Canonico Tornacensi juri publico est anno 1661. donata, in qua efficta Deipara, utraque palma ante pectus extensâ, quemadmodum etiam stans exhibetur in Achate Orientali apud eundem Chif-

DEIPARA EFFICTA IN NUMMIS. Strada p. 318. Strada p. 327.

Chifletium, cum bina inſcriptione perpendiculari, ab altera parte ΜΗΤΗΡ, ab altera ΘΕΟΥ, perinde ac in nummo æreo, quem exhibemus inter Zimiſcianos, & in alio Iſaacii Angeli Imp. In Jaſpide verò habentur ſoliti characteres: ΜΡ. ΘΥ. In circulo autem, qui imaginem ambit, iſti leguntur: ΘΚΕ ΒΟΗΘΕΙ ΝΙΚΗΦΟΡΩ ΦΙΛΟΧΡΙCΤΩ ΔΕCΠΟΤΗ ΒΟΤΑΝΕΙΑΤΗ. Ubi binas priores voces non percepit vir eruditus, ut nec vim vocis δεσπότης, quæ Imperatorum ſequioris ſæculi propria fuit, quod ſuprà docuimus, cùm putavit, ſculptam Jaſpidem poſt abdicatum à Botaneiata Imperium. Nec tamen mirum, ſi contracta hæcce vocabula ei impoſuere, cum malè etiam exarati legantur, &, ut in Alexii & Manuelis Comnenorum nummis, quorum mox meminimus, R Latinum pro B Græco habeatur. Deiparæ in hæcce verba invocationem fieri ſolitam ab iis, qui cum quovis morbo aut dolore conflictabantur, docet inprimis Theophanes an. 27. Copronymi: Καὶ εἴπȣ τις συμπίπτων, ἢ ἀλγῶν, τὴν συνήθη Χριςιανοῖς ἀφῆκε φωνὴν, ΘΕΟΘΟ΄ΚΕ ΒΟΗ΄ΘΕΙ, ἢ παννυχίσων ἐφωράθη, ἢ ἐκκλησίαις προσεδρεύων, ὡς ἐχθρὸς τȣ̃ Βασιλέως ἐκολά[illegible].

Jaſpidem porrò ut ſingulare Hiſtoriæ Byzantinæ monumentum rurſum exhibere operæ pretium duximus. Jam verò Deiparam ita ferè ſemper à Græcis depingi ſolitam, docent Græcanicæ tabellæ, eaque inprimis, quam ex Gazophylacio Canonicorum S. Genovefæ Pariſienſis hîc damus. Interdum Chriſti effigies in ſcuto vel clypeo efficta, ab ipſa Deipara utrâque manu in ſinu tenetur: ut in nummis ejusdem Romani Diogenis & Iſaacii Angeli. Is enim apud Græcos maximè mos invaluit, ut Sanctorum imagines in clypeis, ſeu tabellis orbicularibus depingerentur, unde ἀσπίδας ὀμφαλοέσσας vocat Paulus Silentiarius, *ſcuta* Anaſtaſius Bibliothecarius. Extat locus inſignis apud Scylitzen in Romano Argyro de ejusmodi Deiparæ imaginem effingendi apud Græcos more; ubi ait, inventam fuiſſe in æde Blachernenſi tabellam Deiparæ, Chriſtum ad pectus applicatum tenentis, quæ à Copronymo in iſtum usque diem per annos trecentos duraverat integra: Εὑρέθη εἰκὼν ὑλογραφικὴ, σανίδιον, ἐπιςήθιον κρατȣ́σης τῆς Θεοτόκȣ τὸν Κύριον καὶ Θεὸν ἡμῶν, &c. Aliter tamen interdum depictam, &, ut Latini ſolent, in ulnis ſcilicet Chriſtum geſtantem Deiparam, colligi videtur ex Theophane Cerameo, ſcribente, in celeberrima illa D. Virginis imagine, à S. Luca depicta, & quam in ὁδηγῶν Monaſterio aſſervatam & cultam alibi docemus, depictam hanc ἐν ταῖς ἱεραῖς ὠλέναις ἀγκαλιζομένην τὸν Κύριον. Quomodo etiam deſcribitur à Theodoro Studita in Jambis:

In tabella 3. Chron. Orientale p. 126.

Vide Gloſſar. noſtrum. VV. Scutum, Surtaria. Scylitz. p. 729.

Θείως τοκεύεις ὡς Ἐν ἀσπόρῳ τρόπ Ω
Ἐκ σȣ̃ προῆλθε τȣ̃ Νέȣ πόλȣ φάνο Σ
Ο τῶν Χερȣβὶμ αἶ Νος, ἡ πρὶν αἰτί Α
Τὴν νύκτα μειῶν τ᾽ Ολης πλάνης πάλα Ι
Ον ἀγκαλίζῃ καὶ Μάλα γραπτὸν φέρει Σ
Κερασμένον τῇ θει Οειδῶς εἰκόν Ι
Ως δεσπότην τὸν καὶ Σὸν ὄντων υἱέ Α

Homil. 2. Theodor. Studitæ in Jambis apud Gretzer. de Cruce.

Id eſt ad verbum:

Divine paris tanquam ſeminis experte modo
Ex te prodiit novi cœli lumen,
Cherubinorum laus, priùs cauſa,
Noctem imminuens totius erroris priſci,
Quem ulnis tenes, & valde pictum portas,
Mixtum tuæ Dei ſimiliter imagini,
Tanquam dominum & tuum verè filium.

Dioge-

Diogeniano priori ſimiles habentur aurei Joannis Comneni nummi, in quibus ſcilicet diadema excipit à Deipara, cum hisce characteribus: ιω ΔΕϹΠΟΤ. in facie verò altera effingitur Chriſtus ſedens. In altero ejusdem Auguſti Deipara crucem duplicem porrigit ipſi Joanni, cum lemmate: ιω ΔΕϹΠΟΤ. ſupra caput, & ad latus Deiparæ: ΘΥ. ΜΡ. In alio præterea, in quo ſtat ipſe Joannes cum Narthece & globo crucigero, hisceque litteris: ιω ΔΕϹΠΟΤ ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝΝ. Averſa facies ſacræ Virginis protomen præfert cum utroque brachio expanſo, ut in aliis perinde inter Zimiſcianos, & Manuelis, Andronici Tyranni, & Iſaacii Angeli, & ſolitis characteribus: ΜΡ. ΘΥ. In alio denique ejusdem Manuelis Deipara Virgo ſtat facie luſca, brachiis pariter erectis, in precantis ſpeciem: quaſi ad Deum preces funderet pro Imperii vel urbis incolumitate. Ita depictam in nova Eccleſia, à Baſilio Macedone in Palatio extructa, teſtatur Photius in Oratione in ejus Encænia: Ἡ δὲ ἀπὸ τοῦ θυσιαστηρίου ἀνεγειρομένη ἀψὶς, τῇ μορφῇ τῆς Παρθένου περιαστράπτεται, τὰς ἀχράντους χεῖρας ὑπὲρ ἡμῶν ἐξαπλώσης καὶ πραττομένης τῷ Βασιλεῖ τὴν σωτηρίαν, καὶ κατ᾽ ἐχθρῶν ἀνδραγαθήματα. Manus verò extendere & expandere, τὸ χεῖρας ἐκτείνει., ut eſt, apud S. Athanaſium in Apologia ad Conſtantium, & apud Euſebium in Vita Conſtantini, ſolitos Chriſtianos inter precandum, teſtatur præ cæteris Tertullianus in lib. de Orat. & in Apolog. Joannes Geometra in Paradiſo:

Athanaſ. p. 683.
Euſeb. c. 15. l. 4.
Tertull. de Orat. c. 11. in Apolog.

Εὐχόμενοι ταινύουσι σοφοὶ χεῖρας, οἱ μὲν ἐφ᾽ ὕψους.
Ὕψοσ᾽ ἐπαιρόμενοι, οἱ δὲ κάτωθεν, &c.

Quomodo verò Deipara, dum adhuc in vivis erat, uti volunt, depicta fuerit? ſat multis narrat Anonymus de Imagine Chalcopratiana, quam Ῥωμαίαν appellabant, apud Lambecium.

Lambec. l. 8. de Biblioth. Cæſar.

XXXI. Neque Chriſtum duntaxat aut ſacram Deiparam in nummis ſuis expreſſere poſteriores Auguſti Conſtantinopolitani; ſed etiam Sanctos, quos potiori cultu venerabantur. Iſaacii Imperatoris binos nummos ex Gazophylacio S. Genovefæ Pariſienſis protulimus, utrumque ex iis, quos Caucios, ſeu Cavos, vocant, alterum æreum, argenteum alterum, paris magnitudinis, niſi quod adroſi ferè ſunt characteres, qui in æreo diſtinctè leguntur. Stant in æreo figuræ duæ, prior Iſaacii, Imperatorio habitu, dextrâ crucem geſtantis: altera Angeli cum nimbo circa caput, crucem perinde longiorem dextra prehendentis, quam is Imperatori porrigit. In nummi ora ac circulo exarati habentur minutiores iſti characteres: ΙϹΑΑΚΙΟϹ ΔΕϹΠΟΤ. Suprà Crucem mediam: ΑΓΙΟϹ ΑΡ. Infrà ad lævam: Χ. ΜΙ. quibus intelligitur Ἀρχάγγελος, vel Ἀρχιστράτηγος Μιχαὴλ, quem ut patronum ſibi adſciverat Iſaacius, ob Angeli, quod ei erat, cognomen. In convexa nummi parte Deipara ſedet, Chriſtum puerulum, in clypeo effictum, gremio complectens, cum characteribus ſolitis: ΜΡ. ΘΥ. Ejusdem ferè fabricæ monetariæ eſt nummus aureus, quem ad Alexiadem deſcripſimus, præterquam quòd manus de nube profecta diadema capiti Imperatoris imponit. Cætera ſi non inſtar ſunt ejus, quem exhibemus, cùm in figuris, tum in Inſcriptionibus, culpa eſt, ni fallor, illius, à quo ectypon acceperamus: nam nummum ipſum inſpicere non licuit. Enſem tamen ab Angelo in eo porrigi Imperatori obſervatum à nobis erat in magni Peireſcii, qui nummum viderat, Adverſariis. Unde ad id referendum videbatur, quod Scylitzes & Zonaras ſcribunt, Iſaacium Comnenum, quòd Imperatoriam, quam conſecutus erat, dignitatem, non Deo; ſed propriæ virtuti adſcriberet, in nummis imaginem ſuam ſtricto enſe inſculpendam curaviſſe: tametſi verendum, ne, qui primus ex iis id tradidit, hallucinatus ſit, ac imaginem S. Georgii, quem cum diademate & ſtricto enſe effingere ſolebant Græci, ut mox dicturi ſumus, quæ fortè expreſſa fuit in averſo nummo, ipſius Imperatoris eſſe putaverit: nam & in Manuelis Comneni monetis ita effingitur. Meminit ipſe Iſaacius in Novella, quæ de-

SANCTORUM IMAGINES IN NUMMIS.

Jo. Bapt. Laurus de Annulo pronubo Deiparæ.

ſcripta legitur in tomo 2. Juris Græcoromani, aureorum, ſeu νομισμάτων τῆς προτιμωμένης χαραγῆς τῆς βασιλείας αὐτοῦ. Ab hac porrò expreſſa Iſaacii Comneni, enſem tenentis, in nummis imagine, Spataphori Italici Roccellæ Marchiones, Schlafanni & Agulii Comites, olim ex Acarnania vel Dalmatia profecti, eundem Iſaacium gentis ſuæ, ac cognominis auctorem, levi ſanè fundamento, profitentur. Iſaacii Angeli nummus alter argenteus in concava ſui facie binas pariter exhibet figuras. Prior, quæ eſt Imperatoris, dextra Narthecem tenet; altera, quæ eſt Sancti alicujus, caput nimbo ornata, & ſago militari induta, ſiniſtram manum pectori admovet, & dextrâ Narthecem Imperatori porrigit. Characteres oræ dextræ adſcripti, non modò minuſculi; ſed & penè omninò adroſi ſunt, adeo, ut aliud nihil expiſcari fas fuerit, niſi quòd ſimiles videntur iis, qui in æreo nummo exarantur. Ad ſiniſtram verò, ſi benè conjicimus, habetur: ΑΓΙΟC ΑΡ.·.Τ.·.C. Cætera aſſequi non potuimus. In altera & concava nummi facie, ſedet, ut in priori, Deipara cum Jeſu infantulo, in ſinu, & ſolitis literis: ΜΡ. ΘV.

S. GEORGII IMAGO IN NUMMIS.

XXXII. In aliquot aliis Joannis & Manuelis Comnenorum nummis æreis effictum cernimus S. Georgium, quem μεγαλομάρτυρα vocant Græci, non tamen, quâ ab iis exhiberi ſolet, ſpecie. Hîc enim στολῇ ſancti Martyris, uti ſuprà diximus, deſcribitur, nudatum enſem vel ſpiculum dextrâ, clypeum ſiniſtrâ tenentis. Caput margaritarum linea ſeu unionibus diſtincto diademate, inſtar Imperatoris, cingitur. In Manuelis nummo adſcribuntur hi characteres O, in quo A minutulum includitur, quo ἅγιος vulgò contrahunt Græci, ΓΕ$^{P}_{O}$-ΓΙΟC, id eſt, ἅγιος Γεώργιος. Nec multùm diſpar eſt S. Georgii figura, quàm habet Conſtantini cujuſdam πεπκαθημένου ſigillum apud Octavium Stradam, in quo ſtans habitu militari deſcribitur, dextrâ ſpiculum tenens, ſiniſtrâ clypeo Cruce inſignito ac humi defixo innixus, cum hiſce characteribus: Ο ΑΓΙΟC ΓΕ. Verùm Græci, à quibus immensè cultus eſt, ἔφιππον, ſeu equitem, ferè ſemper ſanctum Georgium depingebant: quòd eo habitu non ſemel, ut ajunt, in præliis adſtitiſſe Græcis, ac pro iis dimicaſſe conſpectus ſit. Ita à Conſtantinopolitanis depictum auctores ſunt Nicetas, Nicephorus Gregoras, Codinus, & alii.

P. 361. Nicet. in Man. l. 6. n. 5. Gregoras l. 8. Codin. de Off. c. 6. n. 23. Diſſert. II. ad Joinvillam p. 211. 212.

IMPERATORIS TITULUS OMISSUS IN NUMMIS BYZANT.

XXXIII. DISSERTATIONIS hujuſce initio, inferioris ævi, ſeu Conſtantinopolitanorum Imperatorum numiſmata habere diximus quidpiam peculiare, quodque in ſuperioris ætatis nummis vix reperitur, tum quoad Principum ipſorum veſtes ac geſtamina, tum etiam quoad Inſcriptiones. Ac cùm de priore hac parte copiosè ſatis, ni fallor, actum ſit, ut id, quod inſcriptiones ſpectat, eadem procedat methodo, inſtituti noſtri ratio poſtulat. Ac primò quidem occurrit Spanhemii viri doctiſſimi obſervatio, à Conſtantinopolitanis Auguſtis non planè omninò, quod velle videtur; ſed crebrò omiſſum in eorum nummis Imperatoris titulum, exceptis fortè Juliani æreis, in quibus ſolitum illud IMP. legitur. Conſtat ſanè Imperatorium hunc titulum à Julio Cæſare in nummis haud receptum, nec ab Auguſti Succeſſoribus Tiberio, Cajo, Claudio etiam, niſi rariùs in iis admiſſum, ut de Tiberio & Claudio aſſeruit Suetonius, illos à prænomine Imperatoris abſtinuiſſe: adeò ut in magna nummorum copia, qui ſuperſunt eorundem Principum, vix ſemel tributum advertere ſit. Unde etiam eorum exemplo neglectum ab aliis Cæſaribus, ut Severo, Caracalla, Gallieno & reliquis, quorum nummi frequentiùs eo carent prænomine.

Diſſert. 8.

TITULUS DN. IMPERATORIBUS ET CÆSARIBUS TRIBUTUS IN NUMMIS.

XXXIV. Hujus autem loco ſucceſſere apud Conſtantinopolitanos binæ iſtæ literæ: DN. id eſt: *Dominus noſter*, quæ in venerationis titulum à populis, à quibus cudebantur, videntur adſcriptæ. Priores certè Cæſares *Domini* appellari omninò recuſarunt: quòd de Auguſto, Tiberio, & Alexandro Severo exertè Scriptores tradunt. Neque tamen omnes intra modeſtiæ iſtius ſe ſe limites continuere, cùm Plinius junior Trajanum, ad eum ſcribens, *Dominum* ſemper compellet:

& apud

& apud Lampridium, Antoninus Diadumenus de Opilio Macrino Augusto patre verba faciens, *Dominum nostrum & Augustum* vocet: ac in antiquis denique Inscriptionibus, Decius Trajanus, Æmilianus, Valentinus, Gallienus, & Diocletianus, & qui eos deinceps excepere, *Domini nostri* dicantur. Sed vix ante Marcum Aurelium Carum, ejusmodi titulos nummis inscriptos observare est: cujus quidem aureus prostat cum hisce assentatoriis verbis: DEO ET DOMINO CARO AUG. Similes propemodum habentur Diocletiani, in quorum altero ista leguntur: DN. DIOCLETIANO BEATISSIMO; in alio: FELICISSIMO SEN AUG. præterea Maximiani, cum hacce inscriptione: DN MAXIMIANO BEATISSIMO SEN AUG. Verùm in hisce nummis tertio casu conceptæ ejusmodi inscriptiones satis declarant, cusos à Constantino Chloro & Gal. Valerio Maximiano, quos ii adoptaverant, post abdicatum ab utroque Imperium, quod vox SENIORI, suadet, quo modo *Dominum & parentem nostrum Diocletianum seniorem Augustum* adhuc superstitem appellant Constantinus & Licinius in lege 2. Cod. Th. de Censu, edita anno 313. vel certè post eorum excessum, cùm istorum aliquot nummorum aversa pars: QUIES, REQUIES OPT. MERIT. vulgò præferat; quæ quidem inscriptio, ut in ipsius etiam Constantii nummis, mortuum Augustum omnino significat. Lateres figlinos descripsit Baronius ex Basilica Vaticana veteri, in quibus exaratum legitur: DN CONSTANTINUS AUG. In aliis Constantini & Licinii nummis binæ istæ litteræ DN in secundo casu exaratæ leguntur: DN CONSTANTINI AUG. ita ut subintelligatur vox, *moneta*. In aliis Romuli, Licinii, Constantini junioris, Constantis, & subsequentium Imperatorum in primo. Delatos eosdem honoris titulos Cæsaribus ipsis probant nummi Crispi, Licinii junioris, Constantii, Decentii, Juliani, & aliorum. Sed & ipsis Imperatricibus, maximè verò Helenæ Constantii uxori, Constantini M. matri, attributos arguunt Inscriptiones veteres, quarum altera, quæ Romæ legitur, hæc præfert: DOMINÆ NOSTRÆ FL. JUL. HELENÆ, &c. In nummo, Constantini filii ἀποθέωσιν continente, exhibetur illa cum hisce characteribus DN. MR. Id est, *Domina nostra mater*, ut quidam interpretantur. In æreo, quem delineari curavimus, pro DN. omnino habetur VN. id est, fortè, *venerabilis*: quo quidem titulo donatur in veteri inscriptione Neapolitana: PIISSIMÆ. AC. VENERABILI. DOMINÆ. NOSTRÆ. HELENÆ. AUGUSTÆ. MATRI. DOMINI. NOSTRI. VICTORIS. SEMPER. AUGUSTI. CONSTANTINI. ET. AVIÆ. DOMINORUM. NOSTRORUM. BEATISSIMORUM. CÆSARUM. ORDO. ET. POPULUS. NEAPOLITANUS. Tradit auctor Chronici Alexandrini, Gratianum Augustum Valeriam Severam matrem, quam Marinam vocat, Δέσποιναν, seu *Dominam* appellasse. In alia denique inscriptione Maria Honorii Augusti conjux eodem donatur titulo: DOMINO. NOSTRO. HONORIO. DOMINA. NOSTRA. MARIA. Carolum præterea Magnum, ut & summos Romanos Pontifices eundem sibi arrogasse, probant veteres aliquot Inscriptiones apud Nicolaum Alemannum in Dissertatione de Lateranensibus parietinis.

Sueton. Lamprid. in Diadum. Grut. 273. 5. 7. 274. 2. 275. 3. 4. 279. 1. &c. Occop. 508. Occop. 515. 519. 522. 523. Occop. 535. 536. 543. 544. 545. Baron. an. 324. n. 62. Occo pag. 540. 545. 551. 556. Grut. 281. 1. 284. 4. 284. 6. 7. 8. 1086. 2. Grut. 284. 1. 287. 4. 284. 2. Chron. Alex. p. 702. 704. P. 42. 43. 110.

DESPOTÆ TITULUS IMPP.

XXXV. Ut porrò *Domini*, voce Latina, priores Byzantini Imperatores, ita & posteriores, Δεσπόται, Græco idiomate, cùm Latinum tunc exolevisset penitus, appellari voluerunt, sicque in nummis inscribi. Habetur aureus Nicephori & Stauracii, in cujus facie altera effingitur ipse Nicephorus, cum hac inscriptione: NIKΗΦΟROS BASILEV, in aversa verò Stauracius, cum lemmate: STAURACIOC DESPOT. quasi ea ætate Δεσπότου appellatio, Βασιλέως, seu Imperatoris appellationi cesserit: & Stauracius, licèt εἰς βασιλέα, à Patriarcha Tarasio in Sophianæ Ecclesiæ ambone coronatus fuerit, patre superstite, eo titulo ipso parente dignitate se inferiorem testari voluerit.

At aliquot ex ſubſequentibus Auguſtis ſe in nummis Δεσπότας inſcripſerunt, ut Conſtantinus, vel Michaël Ducas, Nicephorus Botaniates, Romanus Diogenes, Alexius, Joannes, & Manuel Comneni, Iſaacius Angelus, Alexius Angelus, & qui poſtea imperarunt Auguſti, qui hacce nomenclatura à ſubditis vulgò etiam ita compellabantur, cum adjectione Sanctitatis, hac ratione: Δέσποτα μου ἅγιε. Quinetiam ex iis quidam eundem titulum honoris cauſa proximioribus affinibus communicarunt, primusque, ni fallor, Michaël Ducas avunculo, ut eſt apud Zonaram: quæ quidem honorifica appellatio in præcipuam Palatii dignitatem poſtea tranſiit, quod aliàs adnotavimus.

In Not. ad Cinnam. p. 468.

FLAVII PRÆNOMEN.

XXXVI. Poſt expreſſas haſce D N. litteras, hæ FL. ferè ſemper ſubſequuntur, quibus indicatur Flavii prænomen, quod ſequioris ævi Imperatores affectaſſe, ſibique adſeruiſſe eorum nummi ſatis declarant. Ac gens quidem Flavia, Romanorum ſtante republica, vix cognita fuit. Veſpaſianus verò, ejusque liberi, Titus & Domitianus ex ea orti, Imperatoriam adepti dignitatem, ſplendorem familiæ ſuæ perinde ac famam conciliavere: cui non modicum dedit incrementum Claudius Imperator, qui ab eâ genus arceſſebat. Huic enim prænomen Flavii attribuit Pollio, qui vitam illius deſcripſit, ut & vetus inſcriptio, à Panvinio relata: IMP. CÆS. FL. CLAVDIO. PIO. FELIC. &c. Illud porrò etſi in Claudii nummis nequaquam legatur, ab eo ad Conſtantii Chlori, Claudii ex fratre neptis filii, tranſiiſſe familiam conſtat. Unde idem Scriptor de Claudio verba faciens: *Ille*, inquit, *velut futurorum memor, gentes Flavias, quæ Veſpaſiani & Titi, nolo autem dicere Domitiani, fuerant, propagavit.* Iſtius igitur affinitatis jure Conſtantii nomen cum Flavii prænomine licet obſervare in antiquis Inſcriptionibus, & aliquot illius nummis. Atque inde, non in ejusdem gentis duntaxat; ſed & in cæteros ferme Auguſtos Byzantinos, tanquam Imperatoriæ dignitatis decus, traductum docent Stemmata noſtra Byzantina. Nam, ut Conſtantino Magno, Conſtantii filio, proprium quodammodo fuerit, ſatis innuit Aurelius Victor, ſcribens: *Urbis fanum atque Baſilicam Flavii* (Conſtantini) *meritis Patres ſacraſſe, & per Africam Sacerdotium decretum Flaviæ genti.* Primus porrò Jovianus poſt extinctam Conſtantii Chlori & Conſtantini M. familiam id prænominis ſibi arrogaſſe, oſtendunt ejus nummi, quod ab eorum Succeſſoribus deinceps factitatum. Quin & ipſe Autharitus Longobardorum Rex, quò familiæ ſuæ lumen accenderet, Flavii etiam affectavit prænomen, quod fecere poſtmodum pariter, qui eum in iſta dignitate excepere, ipſique adeo, utrorumque exemplo, Gothici Hiſpaniæ Reges, quod à Recaredo primo factitatum volunt quidam in Concilio Toletano III. ubi Flavii prænomen ei attributum legitur. Nec Romanorum Auguſtis duntaxat, aut Regibus Longobardorum, vel Gothorum id prænominis proprium fuit; ſed & à ſummis in Republica viris, Conſulibus nempe, Prætoribus, Præſidibus, & Viris Clariſſimis & Patriciis, ævo ipſius Conſtantini, uſurpatum docent Faſti Conſulares, veteres Inſcriptiones, & Diptycha Leodienſe, Bituricenſe, & Compendienſe, in quibus Philoxenus & Anaſtaſius Conſules ordinarii Flavii prænomine donantur, adeo ut templo Flaviæ gentis, quod effictum cernitur in Titi nummo, rectè conveniat ex eventu adſcripta epigraphe: ÆTERNITATI FLAVIORUM, in quo etiam ludens Martialis, ſimili penè ſententia hæc de gente Flavia vaticinatus eſt:

Suet. in Veſp. c. 1. Pollio in Claudio. Aurel. Victor. Paul. Warnefr. l. 3. de Geſt. Lang. c. 16. Bullar. Caſin. to. 2. p. 1. &c. Regino an. 517. Baron. a. 744. n. 41. Bivarius in Chr. Maxim. p. 73. Chifflet. in Vindic. Hiſp. p. 350. Grut. 1076. 2. 1023. 1. 431. 4. 412. 3. 282. 4. 1079. 14. 175. 5. 406. 1. 1053. 10. 1076. 2. 1054. 8. 192. 12. 392. 3. Apud Bi-aum p. 30.

Mart. l. 9. ep. 2.

Manebit altum Flaviæ gentis decus
Cum ſole & aſtris, cumque luce Romanâ.

Hocce tamen Flaviæ gentis templum à Domitiano excitatum tradit Suetonius. Atque id fortè cauſæ fuit, cur ſcripſerit Caſaubonus, Veſpaſianum & Titum, qui in Cenſura ſua ampliſſimos ordines, variis bellis exhauſtos, ſuppleverant, & ho-

Sueton. in Domit.

& honestissimos quosque ex Italicis & Provincialibus allegerant, eosdem communi Flaviarum gentium nomine appellari voluisse, easdemque gentes Flavias propagasse Claudium, atque in earum numerum novos Patricios adscivisse, quasi jam tum prævidisset, deferendum Imperium uni ex illis gentibus orto. Verùm hanc viri doctissimi sententiam meritò sugillat Salmasius, cùm ante Constantini tempora nemo ex supremis Imperii Magistratibus, vel Palatinis Proceribus, Flavii nomen usurpasse legatur: quod circa ea tempora viris Patriciis ab Imperatoribus indultum par est credere. Quando verò honorifica ista tandem *Flaviorum* nomenclatura ab Augustis desierit usurpari, haud omnino constat. Hac certè non modò donantur Heraclius & Constantinus filius; sed & Leo Philosophus in eorum Novellis: ita ut posthæc viguisse aliquamdiu liceat colligere. At quod Strada id prænominis ex Comnenis ac Angelis Imperatoribus attribuit, atque adeo in posteriorum Imperatorum nummis descriptum fingit, non indubitatam fidem apud plerosque obtinet: tametsi constet apud Waddingum, ex MS. Cencii Camerarii Vaticanæ Bibliothecæ, illud tribui Joanni Ducæ Imperatori sub an. M. CC. XXXIII.

Jus Gr. Rom. p. 77. 83. Novell. Leonis Imp. pag. 430. edit. Scrimger. Wadding. an. 1233. n. 10.

XXXVII. Cæteri Imperatorum Byzantinorum, maximè qui ante Leonem M. imperarunt, in nummis tituli, ab iis, quos priores in suis sibi adscribunt Augusti, vix discrepant. At tum primùm advertimus pro hocce titulo: PIUS FELIX AVGUSTUS, qui per P F. solet efferri, hunc: PERPETVVS AVGUSTUS, poni, qui interdum & crebriùs per duplex PP. scribitur, in aureo Constantii Imp. quem delineari curavimus ex Gazæo Regio, & in ejusdem Leonis aureis, qui hanc inscriptionem præferunt: DN. LEO. PERP. AVG. ut & in Zenonis Basilisci & Phocæ: quæ in Anastasii, Justini, Justiniani, Tiberii, Heraclii, & aliquot aliorum, per duplex PP. contrahitur. Enimverò Perpetuitatis titulus in Inscriptionibus & numismatibus paulò recentioris est ævi. In inscriptione ad Urbinum, Constantius & Maximianus PERPETVI CÆSARES, in alia, Romæ ad arcum Septimii Severi, Valentinianus PERPETVVS AC FELIX SEMPER AVGVSTVS, in alia, circa Brixiam, idem Valentinianus, Valens, & Gratianus, PERPETVI PII FELICES SEMPER AVGUSTI dicuntur. Apud Marium Mercatorem, ejus *Commonitorium* dicitur oblatum *piissimo Principi Theodosio semper Augusto*.

TITULUS PERPETUI AUGUSTI.

Grut. 161. 3. 285. 8. 1086. 8.

Marius Mercat.

XXXVIII. Neque omnino videntur abrogatæ solennes eæ in priorum Imperatorum numismatibus & inscriptionibus Epigraphæ, quæ Imperatoriæ, vel Tribuniciæ, aut Consularis dignitatis exactos titulos denotant. Dedimus enim aureum Valentiniani senioris, in cujus aversa facie figura stolata ac galeata sedet, cum hisce characteribus: IMP. XXXXII. COS. XVII. PP. Prostant Inscriptiones veteres, in quibus Constantinus M. PONT. MAX. TRIB. POT. COS III. PP. indigitatur: in alia verò: PONT. MAX. TRI. P. XXIII. IMP. XXII. PP. Julianus, P. M. IMP. VII. CONSS. III. Valentinianus idem senior & Valens: PONTIF. MAXIMUS. TRIB. POT. VII. IMP. VI. CONS. II. Gratianus denique in eadem, ut & in alia inscriptione, perinde: PONTIF. MAXIMUS. TRIB. POT. III. IMP. II. CONS. PRIMUM. Atque hanc Inscriptionum formulam à militum acclamationibus manasse pridem viri docti observarunt, ex rerum scilicet præclarè gestarum, vel expeditionum bellicarum ab ipsismet Imperatoribus, aut ab eorum Legatis susceptarum numero: cùm, ut ait Dio, semel tantùm uno de bello id nomen liceret adsumere. Pontificis verò Maximi titulum in nummis etiam sibi adrogasse Constantinum M. arguit ille à Spanhemio descriptus, in quo hi characteres exarati conspiciuntur: PMTR PPP COS IIII. PROCOS. Ubi, quare Proconsularem dignitatem vel titulum sibi adrogarint Imperatores, disputat idem vir doctissimus?

TITULUS IMPERATORIÆ, ET TRIBUNICIÆ POTESTATIS, &c.

Grut. 283. 13. 285. 1. 2. 3. 4. 160. 4 1082.

13. Spanhem. diss. 8. p. 690.

Diol. 6a.

Spanh. p. 71

Cur

Zosimus lib. 4 pag. 761. 37. — *Lib. 12. cap. 3.* — *Ammian. lib. 25.*

Cur autem Pontifices Maximi, Imperatores Christiani interdum appellari voluerint, notum ex Zosimo, qui tradit, non modo Latii Reges; sed & Romanorum Imperatores hosce titulos sibi adrogasse, quos neque etiam primò ex Christianis respuerint Augusti Constantinus M. Valentinianus & Valens, quibus ex ritu veteri Pontificium habitum à gentilibus Pontificibus delatum & acceptum ait; sed recusatum à Gratiano, ἀθέμιτον εἶναι Χριστιανῷ τὸ σχῆμα existimanti: vel quod de Leone M. Imperatore dixit Facundus, Hermianensis Episcopus, quia noverat, *quòd post adventum Domini, gentiles tantùm Principes Imperium simul Sacerdotiumque tenuerunt, judicavit non decere Principem Christianum, quod fuit aliquando gentilium.* Jam verò cur Valentinianus *Consul decimum septimum* inscribatur, nemo, opinor, attigit, cùm semel hanc dignitatem cum filio inierit, adeo ut dicendum sit, hæc in longioris vitæ ac Imperii vota fuisse adscripta.

TITULUS NOVI CONSTANTINI.

XXXIX. Atque hæ quidem appellationes Augustis omnibus fuere communes; at ex iis aliæ præ cæteris quosdam spectarunt, ut fuit illa *Novi Constantini*, quæ Tiberio, & Heraclio, Heraclii Imperatoris filio, potissimùm in nummis adscribitur, voce tamen, *Novi*, expuncta, propter numismatum exiguitatem. Quippe Justinus junior, morbo correptus, adoptatum Tiberium Cæsarem creavit, & Νέον Κωνσταντῖνον, *Novum Constantinum* appellavit, ut est in Chronico Alexandrino; ubi interdum, suppresa priori voce, nudè *Tiberius Constantinus*, quo modo etiam in nummis ejusdem Augusti, dicitur. Eadem perinde nomenclatura donatus est à patre Heraclio Imperatore, Heraclius filius primogenitus; dictus enim *Heraclius Novus Constantinus*, non *junior*, uti habet Interpres: quem errorem erravit etiam in Tiberio, quod præ cæteris arguit subscriptio Novellæ Heraclii, quæ *data* legitur *VIII. Kalend. Majas CP. Dominorum nostrorum piissimorum Perpet. Augg. Heraclii anno VIIII. & Heraclii novi Constantini filii ipsius anno VII.* ut & subscriptio diplomatis Honorii PP. apud Ughellum in Episcopis Bobiensibus. Neque tamen Tiberio & Heraclio peculiaris fuit hæc appellatio, nisi quod cognominis vice propriè videatur iis indita, Tiberio quidem à Justino prosocero, Heraclio verò juniori à parente, cùm hanc cæteri ferè ambierint Augusti. Marciano enim Augusto *Novo Constantino* non semel acclamatum legimus in Concilio Calchedonensi act. 4. & 6. Justino in Synodo sub Hormisda, Justiniano in Concilio sub Menna act. 5. Constantino Pogonato in VI. Synodo act. 8. & Constantino filio Irenes in VII. Synodo act. 7. Quin etiam postremi Imperatores honorificam istam appellationem affectarunt, quod de Michaële Palæologo testatur inscriptio, in æde Deiparæ Peribleptæ Constantinopoli, quam profert Leunclavius, firmatque Georgius Pachymeres. Sed & Constantinopolitani ex Francica gente Imperatores videntur appellationem eandem usurpasse, quod præ cæteris docet Innocentius III. Pontifex, qui Balduinum Flandrensem *Constantinum Imperatorem* nudè vocat; in epistola ad Namurcensem Comitem: *Præterea*, inquit, *præsentibus vobis litteris innotescat, quòd postquam illustris memoriæ Constantinus Imperator sub hostili custodia diem clausit extremum, charissimus in Christo filius noster Henricus, germanus ipsius Constantini frater, Imperator illustris, ab universo exercitu Latinorum unanimiter & concorditer fuit in apicem Imperii sublimatus.* Nisi fortè mendum sit, legendumque *Constantinopolitanus.*

Chr. Alex. pag. 862. 864. — *Jus Gr. Rom. p. 83.* — *Vghell. to. 4 p. 1325.* — *Concil. Calched. &c.* — *Leuncl. in Pand. Turc. n. 51.* — *Pachym. l. 4. c. 21. l. 13. c 23.* — *Innocent. III. l. 9. epist. 47.*

NUMMI VOTIVI.

XL. Ex Imperatoriis deinde nummis, Votivi vulgò appellantur, qui Vota publica nuncupata, suscepta & soluta pro salute Principis in Inscriptionibus suis præferunt, vel quòd iis, quibus suscepta sunt, annis cusi ac formati sint. Atque hi quidem licèt ævi inferioris nummorum, seu Constantinopolitanorum Imperatorum non omnino proprii fuerint, habent tamen, qui ab iis cusi sunt, quiddam peculiare, quod in superioris ætatis Principum nummis non occurrit. Quod quidem ut legenti planum fiat, lubet Votorum istorum originem

ab

ab ipsis primordiis summatim repetere. Scribit Dio, Augusto, cùm primum decennium exivisset, aliud quinquennium, atque eo circumacto, rursum aliud quinquennium, post decennium, ac eo finito aliud item decretum fuisse, ut continuatis decenniis per totam vitam, summam Imperii obtinuerit: eamque ob causam posteriores quoque Imperatores, licèt non ad certum tempus; sed ad vitam Imperium esset eis delatum, id deinceps observasse, ut singulis decenniis festum pro ejus renovatione agerent, quod etiam hodie fit, inquit ille. Ad quintum autem decennium Augusto oblatum ac decretum, scribit idem Dio. Exhinc cæteri deinceps Augusti, exactis decenniis, principatum sibi confirmari Senatusconsulto non petierunt, cùm id non inviti retinerent, ut Augustus; sed ultrò sibi assererent, quod de Tiberio idem Scriptor commemorat, & ex eo Xiphilinus, qui subdit, πανήγυριν δεκαετηρίδα, quam δεκαετοῦς πανήγυριν vocat Eusebius, exacto decennio celebrasse. Ita postmodum, eodem Dione auctore, Severus Imperator, Imperii exacto decennio, congiaria & annonas militibus distribuit, & populo Circenses dedit. Ex hoc igitur recepto more decennalia singulis decenniis celebrata constat, quod præterea firmat Trebellius Pollio in Gallieno Salonino. Sed postmodum obtinuit, ut vota publica pro decennalibus feliciter auspicandis & ineundis ederentur cujusque decennii initio, quod ex nummis potissimùm Antonini Pii colligimus, quorum alii: PRIMI DECENNALES, alii: SECUNDI DECENNALES præferunt, alii: VOTA SOL. DECEN. II. alii denique: VOTA SUSCEP. DECENN. III. Ita tria decennalia inita ab Antonino Pio, qui annos 24. tantùm imperavit. In gemma, quam habet Dactyliotheca MS. Ludovici Chalucii, extat figura sacrificantis specie, cum hisce characteribus: VOTA SVSC. VICE. Id est, *Vota suscepta Vicennaliorum.* In aliis per inde nummis Antonini Philosophi leguntur: PRIMI DECENNALES, & VOTA SUSC. DECENN. & VOTA SOL. DECENN. In nummis Commodi: VOTA DECENN. SUSC. In nummis denique Helvii Pertinacis, qui vix menses quatuor imperavit: VOT. DECENNAL. & in Pupieni Maximi, cujus Imperium haud biennii fuit: VOTIS DECENNALIBUS, quæ totidem habentur in Severi Alexandri, & Julii Philippi monetis. Profert Cholius nummum alium Diocletiani, qui vicesimum Imperii annum vix excessit, in quo scriptum: VOT. XXX. S. Habetur in ejusdem Chalucii Dactyliotheca ectypon gemmæ, cui insculptum: VOT. XXX. S. DI. Id est: *Vota Tricennaliorum suscepta, Diocletianus.* Præterea gemmæ aliud ectypon, quæ hosce characteres præfert: MAXI. VOT. XXX. P. Id est: *Maximianus, vota Tricennaliorum publica.* Ex quibus perspicuum fit, vota decennalia vel decennaliorum suscepta cujusque decennii initio. Alii præterea nummi nudè præferunt: VOTA PUBLICA, ut Lucillæ L. Veri uxoris, Hadriani, Septimii Severi, Caracallæ, Getæ, Macrini, Elagabali, & aliorum: in quibus omnibus sacrificium ferè semper effingitur, quòd vota ejusmodi pro salute Principis & Imperii felicitate, cum sacrificiis initio cujusque lustri aut decennii exsolverentur, ut monemus in nostra Constantinopoli, ubi de Tribunali novendecim accubituum agimus. Atque hæc quidem obtinuere, priusquam religionem Christianam essent amplexi Imperatores, à quibus, abrogatis in votis publicis sacrificiis, reliquæ solennitates servatæ sunt, vel novæ excogitatæ, in quibus illa fuit, ut offerrentur Imperatoribus ex more à Magistratibus munera, certa nempe aureorum solidorum quantitas, ab ipsis Principibus definita. Extat eam in rem insignis epistola Symmachi ad Valentinianum juniorem, in qua ait, Valentiniano & Valenti *ob decennium minorem summam decretam*: Gratianum, *cùm tertium lustrum ævi Imperialis exigeret, parciore munificentia honoratum*: eidem denique Valentiniano *mille sexcentas auri libras decennalibus Imperii fastis devotum ordinem promisisse, urbanis ponderibus conferendas, id est, trutinæ*

Dio l. 53.
Xiphilinus.
Euseb. in Orat. de Laudib. Const.
Treb. Pollio.
Occo p. 257. 264.
Du Choul p. 156.
Erizzo p. 452.
Id. p. 335. 336. 419. 430. 435.
Du Choul p. 253.
Chalucius p. 56.
Petrus Faber ad tit. 1. de Orig. Jur. p. 764.
Symm. l. 10. ep. 26. num. 31.

Euſeb. l. 8 c. 12. 26. Id. l. 1. de Vita Conſt. c. 41. l. 3. c. 21.

l. rgioris examine. Quo etiam ſpectant iſta Lactantii in Libro de Mortibus Perſecut. ubi de Maximiano Galerio Imper. *Quis ergo non bonis ſuis everſus eſt, ut opes, quæ ſub Imperio ejus fuerunt, corraderentur ad Votum, quod non erat celebratum.* In hac etiam decennaliorum celebritate edebantur Circenſes, eximebantur rei de carceribus, agebantur Deo gratiarum actiones, & diſtribuebantur pecuniæ per civitates, ut teſtatur Euſebius. Sed quæ ſingulis decenniis concipiebantur vota, poſtea ſingulis quinquenniis ſunt exſoluta, quod indicat loco laudato Symmachus. Indeque Quinquennalium aut Quinquennaliorum votorum inſcriptiones in nummis manarunt, ita ut Quinquennalium vel Quinquennaliorum vota primo initæ dignitatis anno celebrata cenſeri debeant, Decennaliorum poſt exactum quinquennium, vel ipſo quinto exeunte anno, Quindecinnaliorum exeunte decennio, Vicennaliorum exeunte decimo-quinto dignitatis anno, & ita deinceps. Alia enim ſunt *Vicennaliorum vota concepta*, alia *edita Vicennalia.* Edebantur quippe Vicennalia anno viceſimo Imperii, Vicennaliorum vota anno decimo, aut decimo quinto. Verbi gratia, Conſtantinus Magnus Vicennalia Romæ edidit ipſo Conſtantino VII. & Conſtantino Cæſare Coſſ. qui fuit Imperii viceſimus annus, Chriſti 326. ut eſt apud Euſebium, Idacium, & auctorem Chronici Alexandrini: vota verò Vicennaliorum acta Imperii decimo-quinto, quod innuit Nazárius in Panegyrico, ipſi Conſtantino dicto: *Quintum decimum annum maximus Princeps ſalutaris Imperii degit; ſed auguramur jam Vicennalia, & venturi fidem ſuperiorum felicitate ſancimus.* Cumque eo anno agerentur quinquennalia Licinii junioris, Criſpi & Conſtantini junioris, qui Cæſarum dignitate cohoneſtati fuerant Kal. Mart. Sabino & Rufino Coſſ. anno Chriſti 316. hæc ſubdit: *Quinquennalia beatiſſimorum Cæſarum occupatos in gaudiis habent; ſed in deſtinatis decenniis jam vota properantia & ſpes volucres conſtiterunt, horum dehinc compotes propagabimus optabilis boni ſeriem.* Atque horum quidem una ſimulque Cæſarum vota nuncupata crebrò advertere eſt in eorum nummis, in quibus legitur: VOT. X. aut XX. CÆSARUM NOSTRORUM; etſi interdum ſua cuique vota inſcripta, ut in nummo Conſtantini junioris: VOTA VICENNALIORUM: & in nummis Criſpi, in quibus pro lemmate eſt: BEATA TRANQUILLITAS, & VIRTUS EXERCITUS, & VICTORIÆ LÆTÆ PRINCIPUM, in cippo, clypeo, & labaro deſcriptum legitur: VOT. XX. quæ quidem Vicennaliorum Criſpi vota, utpote exacta in ejuſdem decennalibus, cadebant in Vicennalia Conſtantini patris: quod indicat Porphyrius in Panegyrico, eidem Auguſto in ipſis Vicennalibus dicto, in quo dum metro ludit, in medio paginæ corpore, minio hoſce characteres depinxit: AUG. XX. CÆ. X. Id eſt, *Conſtantini Auguſti Vicennalia, Cæſaris Decennalia.* Ac de Criſpo quidem:

Euſeb. Idac. Chr. Alex. Nazar. Paneg.

Porphyr. Paneg.

> *----- Tu carmina prome*
> *Vate Deo digna: aut ſi quod quis perferet audens*
> *Majus opus nectens, mens totâ mole ſubibit,*
> *Spe pinget carmen, pangat ſi cœpta camœna,*
> *Compleat & verſu variata Decennia picto,*
> *Ore ſecunda vovens ſub certo limite metri.*

Ubi ſecunda vota Criſpi, ſunt vota Vicennaliorum, de quibus alio loco:

> *Sancte pater, rector Superûm, Vicennia læta*
> *Auguſto, & decies creſcant ſolennia natis.*

Et de Conſtantini Vicennalibus:

> *------ Te tanto in carmine muſa*
> *Et tua deſcriptis pingit Vicennia metris.*

Mox

Mox de vocis Tricennaliorum:

------ Sæclis da, Constantine, serena
Tempora, summe pio Tricennia suscipe voto.

Quæ quidem Constantini Tricennaliorum vota concepta leguntur in nummo aureo, clypeo, quem tenet Victoria, inscripta: VOT. XXX. ubi pro lemmate est: VICTORIA CONSTANTINI AUG. Ad quam Constantini eo anno victoriam respexit idem Poëta:

Augusto Victore juvat rata reddere vota.

At cùm nullam hoc anno victoriam ab hostibus adeptus Constantinus legatur, eam fortè nummus iste spectaverit, quam paulò antè fuso Licinio retulerat anno Chr. 325. cùm inde gloriosam *Victoris* appellationem postmodum ambierit, ut testatur Eusebius, quamque nomini suo ferè semper præposuit, ut est apud eundem Scriptorem, auctorem Chronici Alexandrini, & alios. Nisi referri debeat ad victoriam illam, quam se consecutum gloriabatur eo anno 326. quo Vicennalia acta sunt, contra Ecclesiæ hostem, postquam Episcopos in Concilio Nicæno invicem dissidentes in concordiam revocasset, ut auctor est idem Eusebius, adeo ut *Victoriam Constantini*, ut suam ac propriam in nummis inscribi voluerit. Ex prædictis etiam patet, Crispum post edita Cæsareæ dignitatis Decennalia, quæ in Kl. Martias in Vicennalibus Constantini Patris cadebant, ab eo sublatum. Tricennalia porrò Constantinopoli edidit idem Constantinus 8. Kal. Aug. anno Imperii tricesimo, ut est apud Idacium & auctorem Chronici Alexandrini: in quorum quidem celebratione panegyricum Constantino ex more dixit Eusebius Cæsariensis, qui ejus Historiæ subjicitur, ut ipsemet testatur. Constantius verò filius Romæ Vicennalia celebravit ipso Constantio IX. & Juliano Cæsare II. Coss. anno scilicet Imperii vicesimo, Christi 367. Ita denique Arcadius anno Imperii quinto, Valentiniano III. & Eutropio Coss. anno Christi 387. *Quinquennalia propria cum Theodosio Augusto patre suo editionibus ludisque celebrasse dicitur 17. Kal. Febr.* apud Idacium & Marcellinum Comitem. Sic etiam Theodosius Junior Quinquennalia, apud auctorem Chronici Alexandrini: Decennalia apud eundem Marcellinum, eodemque anno Honorius Decennalia: Tricennalia idem Honorius: Tricennalia perinde Theodosius anno tricesimo Imperii, Christi 430. ediderunt. Idem denique Theodosius, apud Marcellinum, anno Christi 439. *octava*, & anno 444. *nona Quinquennalia edidit.* Quæ quidem ut singulis lustris edita Quinquennalia, ita eorum nuncupata vota cujusque lustri initio, vel potiùs anno proximè ante exactum lustrum, prorsus evincunt nummi aliquot, ut ille Constantini Junioris Cæsaris, in quo x inscriptum in clypeo cum lemate: ROMÆ ÆTERNÆ, nisi Decennaliorum v aut Quindecinnaliorum vota intelligantur: alii Valentis & Gratiani: VOT. XV. MULT. XX. Præterea ex Nazarii Panegyrico videtur posse colligi, eum in Quinquennaliorum celebritate dictum fuisse; ut Incerti Panegyricum Maximiniano & Constantino dictum, eo, quo idem Constantinus Augustus appellatus est, anno, proinde in Quinquennaliorum votorum nuncupatione. Nam Constantino, quem *Orientem* Imperatorem vocat, dictum insinuans ob *Lætitiam* publicam, *quâ ei Cæsari additum nomen Imperii*, & ob *cælestium nuptiarum festa*, tum celebrata, subdit: *Huic voto propria nunc debetur oratio, quod semel factum, futurum est sempiternum.* Et infrà: *Restat ut ipsa illa, quæ separatim de virtutibus vestris locutus sum, sicut huic voto congruit, in sermonis finem conjungam.* Erant igitur isti Panegyrici *publica* populorum *vota*, quorum edendorum gratia deligebantur oratores diserti, qui in Principum laudes excurrerent, & felicia lustra vel Decennalia eis adprecarentur, ut in Nazarii laudato Panegyrici loco vidimus, votis ipsis in nummis relatis, cum ipsa interdum Felicitatis adprecatione, ut in inscriptione veteri: VOTIS. VICENNALIB. FELICITER. Et in alia in

Euseb. l. 2. de Vita Const. c. 19. l. 3. c. 58. Idem l. 2. c. 45. 47.

Euseb. l. 3. c. 14.

Euseb. de Vita Const. l. 4. c. 46.

Chron. Alexandr.

Nazarius

clypeo exarata, apud Boissardum: CÆSARUM DECENNALIA FELICITER. In alia apud Gruterum: VOTA FELICISSIMA OB REDITUM NUMERI. In nummo æreo Licinii Junioris Cæsaris in corona laurea: VOT. X. FEL. XX. & in aureo Constantis Medallione, in quo exaratum: FELICIA DECENNALIA, & in clypeo: VOT. X. MULT. XX. ubi felicia decennalia edita anno decimo, quo Vicennaliorum vota nuncupata. Neque hîc edendorum Panegyricorum in Dignitatum natalibus mos proprius Imperatoribus fuit: cùm & in Episcoporum Cathedræ, seu initi Episcopatus Natalibus, editi complures legantur apud Gregorium Nazianzenum, Nyssenum, Chrysostomum, Augustinum, Ennodium, Chrysologum, & alios, ut pridem annotatum â viris doctis.

Gruter. 22. 3. 46. 7. Boissard. ib. 1.

Rosvveid. ad Paulini ep. 16. Boland. ad 18. Jan. Sirmond. ad Ennod. &c.

NUMMUS CONSTANTINI, IN QUO EXARATUM. PLUR. NAT. FEL.

XLI. Ad has Felicitatis adprecationes & vota pertinet etiam Inscriptio illa, quæ exarata legitur in Constantini M. Cæsaris nummo: PLUR. NAT. FEL. Id est: *Plures natales felices.* Is autem, si bene auguror, tum primùm cusus videtur, cùm Nobilissimi Cæsaris dignitatem consecutus est à Maximiano Augusto & socero. Ejusmodi enim dignitatum, quæ ad Imperatorium fastigium veluti gradus erant, dies natales celebrabantur ab omnibus, & fastis inscribebantur. Quod potissimùm deprehendere licet ex Kalendariis Philocali, & Hervvartii, & Laterculo Silvii, in quibus Natales Imperatorum & Cæsarum describuntur, suis quique locis adnotati. In iis porrò Constantini Magni Natales tres adscripti leguntur; primus III. Kl. Martii, alter prid. Non. April. tertius denique VIII. Kl. Aug. Ac primus quidem & tertius *dies Augustorum* spectant, *qui vel lucis auspicia, vel ortus Imperii protulerunt*, ut loquitur lex 2. Cod. Th. de Feriis. Prior igitur ad *Genuinum*, uti vocatur à Silvio, & in lege 17. Cod. Theod. de Proxim. Comit. &c. *Natalem* Constantini pertinet, quo nempe est in lucem editus: alter, quo Cæsar: tertius ad eum, quo Augustus creatus est. Cæsarem dictum Constantinum statim postquam Constantius pater Augustus est renuntiatus, tradit exertè Aurelius Victor. Constantius verò supremam adeptus est dignitatem Kal. April. Diocletiano IX. & Maximiano VIII. Coss. ut est apud Idacium. Quo quidem mense Cæsar etiam dictus Constantinus, qui, eodem auctore, *levatus est Augustus* VIII. *Kl. Aug.* Qui proinde dies *Natalis* est Constantini *purpuræ*, ut loquitur Silvius, ubi de Natali Imperii Valentiniani: de quo quidem hæc habet Eumenius in Panegyrico, eidem Constantino dicto: *Quamvis igitur ille* FELICISSIMUS *dies proximâ religione celebratus, Imperii tui Natalis habeatur, &c.* Constantinus igitur Cæsar dictus est prid. Non. April. cujus dignitatis Natalis sic describitur ab eodem Silvio: *Prid.* (Non. April.) *Natalis Constantini. Circenses.* Unde colligitur, ut & ex aliis hujusmodi Kalendariorum locis, hisce Natalibus editos quotannis ludos Circenses. Plures igitur optantur Constantino *Natales Felices*, id est, ut quo modo Cæsar jam & Nobilissimus dictus est, ita & deinceps Augustus renuntietur, istiusque novæ ac supremæ dignitatis *Natalis* Fastis perinde adscribatur. Natalium verò appellatione donatos dies, quibus quis in Dignitate quadam inauguratur, alibi pluribus docemus. Ad hæc etiam vota, adprecationes, vel potiùs publicas populorum acclamationes, referri potest inscriptio illa Græca, barbarisque characteribus in medio nummo æreo Theophili Imperatoris exarata, cujus geminum aureum habet Octavius Strada: ΘEOFILE AUGOUSTE TU NIKAS, id est, *Theophile Auguste tu vincas,* ubi NIKAS, pro NIKA.

Victor. in Epit.

Strada p. 297.

VOTA MULTA.

XLII. Obtinuit deinde ut non felicia duntaxat; sed & multa voverentur Decennalia, ut in Constantini M. nummo, in quo descriptum legitur: VOTIS MULTIS X. & in alio: VOTIS V. MULTIS X. rursum in alio: X. MULT. XX. Hinc crebræ ejusmodi fluxere formulæ ac inscriptiones in subsequentium Imperatorum nummis, cùm populi vota sua ad solam Quinquenniorum aut Decenniorum felicitatem nollent coërcere, &, si non pro æternitate, saltem pro vitæ & Imperii

Imperii diuturnitate, vota sua nuncuparent. Quo spectant ista Nazarii: *Verùm quid agimus vicenis aut jam tricenis annis circunscribendo, quæ jam æterna sentimus? Ampliora sunt merita Principum, quam optata Votorum, quinimo in immensum felicis cursus Imperii, nec humanorum terminos curent, qui semper divina meditentur.* Et ista Corrippi de Laudibus Justini:

Coripp. l. 4.

> *Hinc vester primus feliciter excipit annus,*
> VOTA*que* PLURA *tuis celebret nova Roma triumphis.*

Interdum denique ita populorum concipiebantur Vota, ut, *sicut* Quinquennalia, sic Decennalia feliciter exigerentur, hisce characteribus in nummis designata: SIC. X. SIC. XX. & SIC. XX. SIC. XXX. quam quidem votorum concipiendorum formulam in Constantii & Constantis fratris nummis tantùm advertimus. Maximè verò, ac ut plurimùm vota ista edebantur de decennio in decennium, uti supra observatum, quod etiam Byzantinorum Augustorum nummi docent, in quibus passim exaratum legitur: VOT. X. MULT. XX. VOT. XX. MULT. XXX. &c. Extant præterea bini Licinii Imperatoris nummi, in quibus scriptum: VOT. XX. qui quidem annum dominationis ferè post decimum quartum cæsus est, ut ait Victor, nisi dicamus cusos, ineunte quindecennio. Desiere tandem adscribi nummis ejusmodi Vota post extinctam Theodosii familiam: tametsi in Majoriani numismate legimus, nulla Quinquennnaliorum aut Decennaliorum mentione: VOTIS MULTIS: quo spectant ista Sidonii ad eundem Majorianum:

Sidon. Carmin. 13.

> *Sic te Sidonio recocta fuco,*
> *Multos purpura vestiat per annos.*
> *Sic lustro Imperii perennis acto,*
> *Quinquennalia fastibus dicentur.*

Et in alio argenteo Justiniani: VOT MULT HTI, fortè pro ἔτη, quibus vocibus felicitatem, vel diuturnitatem Imperii adprecabantur: ut hacce: FLOREAS vel FLUREAS, Baduelæ Italiæ Regi, in ejus nummis. Cui quidem similis est illa, quæ adscripta legitur Philocali Kalendario: VALENTINE FLOREAS IN DEO. VALENTINE VIVAS, FLOREAS. VALENTINE VIVAS GAUDEAS. Passio S. Savini: *Et statim discesserunt omnes, una voce dicentes: Auguste, tu vincas, & cum Diis floreas.* Istiusmodi adprecationis formulam usurpat Sosipater Carisius in epist. ad filium, Grammaticæ præfixa, quam sic claudit: *Valeas, floreas, vigeasque ævo longissimo, Fili, patri tuo carissime.* Utitur etiam non semel Alcuinus. Et HRabanus Maurus ad Gregorium IV. PP.

Epist. 68. 74. 91. 112. Poëm. 182.

> *Vt valeas, vigeas sanus, & prospera captes,*
> *Hic & in æternum regna superna metas.*

Denique S. Athanasius in Apologia ad Constantium Imp. Σὺ δὲ θεοφιλέστατε Αὔγουστε, ζήσειας πολλαῖς ἐτῶν περιόδοις. Sed & huc referri potest, vel certè ad hanc formulam, Epigraphe Sallustii, nescio cujus? addita numismati, apud Carolum Patinum in Thesauro Numismatum: PETRONI PLACEAS. Sed de votis decennalibus multa commentatus est vir singularis eruditionis Henricus Norisius, Veronensis, in Dissertatione Chronologica de ejusmodi votis, in quam non incideram, dum nostra in lucem primùm prodiit.

ACCLAMATIO. Πολυχρόνιον.

XLIII. Atque inde fortean in diuturnioris etiam vitæ & Imperii votum, acclamatum Principibus Byzantinis, πολυχρόνιον, seu *Multos annos*, quod tamen non nuperum: quo spectat inscriptio illa in nummo aureo Constantini Copronymi: C LEON PA MVLθ, id est, ut interpretor: *Constantinus Leoni Perpetuo Augusto multos annos.* In alio litera θ. deest. Qui quidem nummus, ut

& hoc obiter adnotemus, cuſus videtur, quo Leonem filium corona ac diademate donavit Conſtantinus Copronymus, die feſto Pentecoſtes anno 750. In antica enim facie Conſtantinus ipſe Imperatorio habitu effingitur, cum iis, quos deſcripſimus, characteribus. In nummi verò facie altera effinguntur iidem Conſtantinus & Leo, quorum nomina exhibent characteres Græci: CONSTANTINOS S. LEON O NEOS. Ubi cùm Leo Copronymi filius ὁ νέος dicatur, ut *Minor*, Adoni Vienneñſi, qui reverà infans erat, non video, cur *Major* dicatur in ſubſcriptione Bullæ Stephani III. PP. quem alii II. nominant, pro Monaſterio Sandionyſiano, quam poſt Doubletum & Sirmondum deſcripſit vir eruditiſſimus Joannes Mabillonius, unàque cum eo in Archivo ejuſdem Monaſterii in ipſis phylиris exaratam inſpeximus non ſemel, quidquid dicat vir doctiſſimus, quæ ſic habet: *Datum* IIII. *Kal. Martias, imperante domno piiſſimo Auguſto Conſtantino, à DEO coronato magno Imperatore, anno decimo octavo Imperii ejus; ſed & Leone majore ejus filio anno quarto Indictione decimâ.* Niſi reverà major filius Conſtantini aliorum reſpectu dicatur: quemadmodum apud Bedam in Chron. lib. 1. cap. 11. Honorius Auguſtus dicitur filius Theodoſii minor, reſpectu Arcadii majoris Theodoſii filii. Sed an hoc anno 757. alios habuerit filios Conſtantinus, ex Scriptoribus Byzantinis non planè liquet. Deinde vereor, ne hæc adſcripta diplomati temporis nota mendo careat. Cùm enim Conſtantinus Copronymus Imperium inierit poſt parentis obitum 18. Junii Ind. 9. ann. Chr. 741. non potuit decimus octavus Imperii annus incidere in Indictionem decimam IV. Kal. Mart. qui hoc anno 757. & hoc menſe erat tantùm decimus ſextus. Neque id referri poteſt ad annum, quo à Patre Copronymus renuntiatus eſt Imperator, qui fuit 720. ipſo Paſchatis die 25. Martii. Deinde cùm Leo filius natus 25. Januarii anno 750. Ind. 3. & ſequenti anno 751. die Pentecoſtes feſto, qui incidit in 5. Junii, ab Anaſtaſio Patriarcha diademate donatus fuerit, ut habet diſertè Theophanes, hoc anno 757. IV. Kal. Mart. Leonis Junioris Imperii annus erat ſextus, nec dum finitus. Fatendum tamen huicce ſubſcriptioni, alterius Epiſtolæ Pauli II. PP. quæ extat apud Rubeum in Hiſtoria Ravennenſi, ſubſcriptionem convenire: ſic enim clauditur: *Dat. Non. Febr. Imp. Domino piiſſimo Auguſto Conſtantino à Deo coronato magno Imp. anno* * *XL. & pacis ejus anno XX. ſed & Leone Majore ejus filio anno VII. Indictione XII.* ubi pro XL. *& pacis*, legendum videtur, XX. *& poſt Coſſ.* (*id eſt, Conſulatum*) *ejus anno XX. &c.* quæ quidem Indictio in annum 759. cadit. Nodum ſolvent alii. De hac porro πολυχρονίε formula ita S. Auguſtinus: *Exhibes aliquam ſolennitatem amicis, audis ibi & bene, optantibus tibi: Multos annos vivas.* Et Leo III. PP. *Reverſus eſt ad murum civitatis Conſtantinopolitanæ, & cœpit cum eis foris muros vocibus magnis laudare* (εὐφημεῖν) *ac dicere, Conſtantinum magnum Imperatorem multos annos.* Synodus VIII. Εὐθὺς γὰρ ὁ καθοσιωμένος Νοτάριος εἶπε, Πολλὰ ἔτη τῶν Βασιλέων. Denique Theophylactus Bulgarienſis: Προσκυνεῖ μὲν ἴσως ὁ πολίτης, καὶ μεγαλύνει, καὶ εὐφημεῖ, καὶ προσθήκην ἡμερῶν αἰτεῖται παρὰ τοῦ κρείττονος. Sed hæc vulgata & obvia; ſubdam tantùm, quæ de ejuſmodi adprecationibus, Imperatoribus & Patriarchis in Eccleſia fieri ſolitis, habet Codex ſcriptus Bibliothecæ Regiæ: Ὅπως πολυχρονίζουσι τοὺς Βασιλεῖς καὶ τὸν Πατριάρχην ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Χριστοῦ Γεννήσεως, καὶ τῶν Φώτων, καὶ ἐν τῇ μεγάλῃ Παρασκευῇ. Πολυχρόνιον ποιήσαις ὁ Θεὸς τὴν κραταιὰν καὶ ἁγίαν βασιλείαν αὐτῶν εἰς πολλὰ ἔτη. Πολυχρόνιον ποιήσαις ὁ Θεὸς τὴν θεόστεπτον, θεοπρόβλητον, θεοδόξαστον κραταιὰν καὶ ἁγίαν βασιλείαν αὐτῶν εἰς πολλὰ ἔτη. Τὸν δεσπότην καὶ Ἀρχιερέα ἡμῶν Κύριε φυλάττεις εἰς πολλὰ ἔτη, Δέσποτα. Τρὶς εἰς τὴν τράπεζαν λέλεχται οὕτως. Εἰς τὸ Πολυχρόνιον ζωὴ, εἰρήνη, ὑγιεία. Εὐόδωσον, καὶ κατ' ἐχθροὺς νίκην τῶν κραταιῶν καὶ ἁγίων ἡμῶν αὐθεντῶν καὶ βασιλέων εἰς τὸ πολυχρόνιον ζωὴ, ὑγιεία καὶ σωτηρία τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότου τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, &c.

Ado in Chron.

Daniel Papebroch. in Propyleo ad tom. 2. April. n. 129.

Hieron. Rubeus lib. 5. initio, & in Concil.

S. Aug. de Verb. Dom. ſerm. 39. c. 3. Leo III. Ep. 4. Syn. VIII. act. 1. Theoph. Inſtit. Reg. part. 2. c. 14. Cod. 2023.

ANNI IMPERII IN NUMMIS DESCRIPTI.

XLIV. Ad nummorum præterea Byzantinorum Inſcriptiones pertinent adſcripti in iis Auguſtorum, quorum ſunt, Imperii anni, quod uſurpatum in æreis Juſtini Thracis, Juſtiniani, Juſtini Junioris, Tiberii, Mauricii, Phocæ, Heraclii,

& ali-

& aliquot aliorum, obſervare eſt: neque enim in aureis & argenteis ulli reperiuntur exarati. Scribuntur autem characteribus Romanis. Errare enim conſtat Alemannum, qui in nummis Juſtini & aliorum, ϛ Græcum ἑξάσημον, ſex denotans ſcribi putavit, cùm ſit V. barbarum, ſeu ut à Græco-barbaris tum effingi ſolebat, quod ex ſimilibus nummorum inſcriptionibus cuivis licet colligere. Quidam etiam indictionem præferunt, ut ille æreus Mauricii, in quo ſub I. litera, vel columna crucigera, exaratum, IND. 11. Cùm autem imperaverit Mauricius à decimo tertio Auguſti Indictione 15. anno Chr. 582. interfectusque fuerit à Phoca 27. Novemb. anno 602. Indict. 6. cuſam hanc monetam ſequitur anno 583. vel 599. quibus inceptæ Kl. Septembribus Indictiones ſecundæ: eo regnante. Alius habetur perinde æreus Heraclii & Conſtantini, cui adſcriptum: INDICT. XIII. quæ quidem Indictio cadit in annum Chr. 625. & 640. Imperavit enim Heraclius ab anno 610. usque ad annum 641. Nec deſunt, qui litteras nummis cum urbis, in qua cuſi ſunt, nomine deſcriptas, annos imperii deſignare, ut alii monetariorum notas eſſe, putant, atque in iis ſupra laudatus Noriſius in Diſſertatione de duobus Nummis Diocletiani & Licinii, cap. 6. ubi longè etiam ante inſtauratam Conſtantinopolim annos Imperii nomiſmatibus adſcriptos probat:

Spanhem. p. 861. Aleman. in Not. ad Procop. p. 42. 1. Edit.

XLV. Enimverò vel indè colligitur, Latinas litteras diu Conſtantinopoli cultas, quòd Imperatorum, qui in media vivebant Græcia, & inter Græcè loquentes converſabantur, Latinas inſcriptiones præferant, usque ad Baſilii Macedonis tempora, quibus tum primùm Græcæ conſpiciuntur, characteribus Latinis interdum etiam pro Græcis adhibitis. Sed & animadverſionem aliquam exigit, quòd in ſolis ferè Baſilii Macedonis, & ex ejus familia Auguſtorum numiſmatibus, pars averſa, Imperatorum, quorum perinde ſunt, nomina & titulos nulla adjuncta figura, in medio nummo contineat, quod in aliis factitatum nondum advertimus: quorum quidem titulorum vice, Joannes Zimiſces hosce deſcribi voluit: IESVS XRISTVS BASILEVS BASILEON, ut alibi obſervamus.

INSCRIPTIONES GRÆCÆ, ET IN MEDIO NUMMO.

XLVI. Jam verò, ut quod ad ejusmodi ſequioris ævi numiſmatum inſcriptiones ſpectat, abſolvamus, adſcriptos inferiori eorum poſticæ parti characteres, urbium, in quibus cuſa fuere ſignantes nomina tum primùm in iis advertere licet: cùm ante Maximianum & Diocletianum, vel Probum, vix id uſurpatum obſervetur. Quos quidem characteres videtur intellexiſſe Auctor Queroli, ubi de ſolido: *Etiam hic diſtantia quæritur in auro, vultus, ætas, & color, nobilitas, literatura,* PATRIA, *gravitas, &c.* Erat autem in univerſo Imperio officinarum monetariarum definitus numerus, cùm alibi excudi monetæ vetarentur: quod à Conſtantino M. exertè ſtatuitur: *Ut in monetis tantùm noſtris cudendæ pecuniæ ſtudium frequentetur.* Officinæ iſtæ *Monetæ publicæ* & *fiſcales* appellantur, habebantque ſuos officiales, de quibus attigimus quædam ad Joinvillam. Cùm autem ſub Conſtantino & Succeſſoribus bipertitum eſſet Imperium, Orientemque & Occidentem contineret, ſtatæ erant & definitæ in Oriente monetariæ officinæ in quibusdam civitatibus: quarum præcipua fuit Conſtantinopolitana, ex quo ſcilicet à Conſtantino Byzantium inſtauratum fuit. Monetam in duodecima regione ſtatuit vetus ejusdem Urbis Deſcriptio: ſed in dubium vocat Gyllius, officinane fuerit monetaria, an verò templum Junoni Monetæ ſacrum? Sanè vix eſt probabile ſub Theodoſio Juniore, ſeu, ut alii volunt, Honorio, ſub quo exarata dicitur, ſtetiſſe in urbe Chriſtiana ſana Deorum gentilium, quæ tanto ſtudio evertenda in aliis curarat Conſtantinus.

NOMINA URBIUM, IN QUIBUS CUSI SUNT NUMMIS ADSCRIPTA

Cedr. in Theod. L. 3. Cod. Th. de Falſa monet. L. 1. eod. tit. Vet. Urb. Deſcript.

XLVII. Variè autem Monetam Conſtantinopolitanam deſignant nummi: interdum enim per nudum C. interdum per tres hos characteres, CON. interdum per hos quatuor CONS. interdum denique, & ut plurimùm, per hosce CONOB. & KO-

DE LITTERIS.

CONOB.

& KONOB. quæ quidem notæ in nummis ipsius Constantini Magni, à quo urbs ipsa Constantinopolis condita est, & statuta in ea publica moneta, conspici incipiunt. Licèt porrò in eo ferme consentiant eruditi omnes per istud CONOB. Constantinopolitanam monetam designari; de characterum tamen vi ac significatu haud omnino ii conveniunt. Ac primùm, jure Cedreni explodunt sententiam, scribentis, in Theodosio has litteras quinque descriptas ἐν τοῖς Νικαρίοις, id est, in nummorum parte postica, in qua effingi solent Victoriarum imagines, aut VOX VICTORIA exarari, hæcce verba significare, *civitates omnes nostræ obediant venerationi*: quasi verò, ut cætera absurda omittantur, vox *Venerationi*, per B scriberetur apud Latinos, quia apud Græcos recentiores Βῆτα & V Latinum idem sonant. Legerat etiam fortassean apud auctores, qui de Notis scripserunt, O B. *obediens* denotare. Etsi autem in confesso sit, apud omnes tribus prioribus litteris urbis nomen efferri, de duabus aliis haud similiter constat. Primus autem Antonius Augustinus dixit, auri qualitatem hisce designari, quòd istius ævi Scriptores *obryzum* appellant, id est, coctum, examinatissimum ac purissimum, ita ut CONOB. Constantinopoli *obryzum*, vel *obryzatum*, vel denique *Constantinopolitanum obryzum* denotet: quæ quidem sententia utcunque potest firmari ex iis, qui de Notis scripsere. Quippe apud Magnonem & Paulum Diaconum, O B. *obryziacum* sonat; ut COMOB. *Comitia obryziaca*, seu, ut habet Papias, *obrydiaca*, quod idem est: nam & *obrydium*, pro *obryzo* legitur in Glossario Arabico-Latino. At cùm ipsis Constantini M. nummis duntaxat argenteis ac æreis hæ litteræ inscriptæ conspiciantur, omnino conficitur, in iis *obryzum* haud posse intelligi, cùm de auro tantùm usurpetur, de cujus vocis etymo ac notione multa commentatus est Salmasius. Plerique igitur, fermèque omnes Scriptores eò concessere, Ortelius scilicet, Occo, Gretzerus, Tristanus, Chiffletius, & alii, ut hisce characteribus CONOB. *Constantinopoli obsignatum*, ut COMOB. *Constantinopoli moneta obsignata*, designari existimarent: quo modo etiam in Trevirensibus Monetis, vox, *obsignata*, scripta reperitur: TROB. TROBC. TROBS. TROBT. TROS. & in Aquilejensi Theodosii M. AQOB. in Leonis M. Thessalonicensi, THCOB. quæ in aliis nusquam occurrit. Vix tamen, ut dicatur quod res est, vocem *obsignare* alia notione usurpatam reperire est, quam pro σφραγίζειν, vel ἀποσφραγίζειν, & κατασφραγίζειν, ut est in Glossis Græco-Latinis. Nam etsi *pecuniam obsignatam* dixerit Cicero, pecuniam sigillo obsignatam intellexit.

Cedren. p. 322. — *Nota Juris edita cum vett. Gram. p. 1679.* — *Ant. Aug. Dial. 7. p. 223. In l. de Usur. & alibi.* — *Ortel. Occo p. 566. Gretz. to. 1. de Cruce l. 1. c. 56. Tristan. tom. 3. p. 503. Chifflet. in Anast. Plautus. Salmas. de Modo usur. cap. 11. Cic. orat. pro Cluentio.*

EÆDEM LITTERÆ IN ALIIS NUMMIS QUAM CONSTANTINOPOLI CUSIS.

XLVIII. At scrupulum injicit viro, in re nummaria sat perito, apud Rudolphum Capellum, quòd in nummis aliquot Imperatorum vel Tyrannorum Occidentis eædem litteræ CON. aut CONOB. exarentur: verbi gratia in nummis Honorii, Attali, Joannis, Aviti, Jovini, Petronii Maximi, Eugenii, Majoriani, Romuli, Nepotis, Anthemii, Severi, & aliorum, quos nemo sanus Constantinopoli cusos dixerit: siquidem, aut qui partito ac diviso ultro Imperio Romæ potestatis suæ & Occidentalis Imperii sedem statuerant: aut qui in Galliis, vel in Italia, alibive tyrannidem invaserant, proindeque nummos suos in civitate, cui non modò imperabant; sed quæ etiam adversas interdum partes tueretur, suo nomine excudisse dici non possunt. Id etsi in confesso sit, sententiam tamen suprà allatam, quæ pro indubitata haberi debet, nullo modo labefactat. De Augustis quippe Romanis, qui cum Constantinopolitanis, partitis ultro Imperii Provinciis, Romæ sedem fixerant, illud licet augurari, amborum in utraque urbe cusa promiscuè numismata, ad mutuæ consensionis, concordiæ, ac etiam benevolentiæ argumentum. De Tyrannis verò ita existimari potest, quòd cum totius Imp. Provinciarum, atque adeo urbis metropoleos se esse compotes populis vellent persuadere: vel quòd is tum invaluisset usus, ut characteres isti pro Imperatoriarum monetarum præcipua nota haberentur, ne quid sibi videretur ad supremæ dignitatis symbola defuisse, his etiam insigniisse suas monetas.

Rud. to. pl. Capell.

XLIX. Ne-

XLIX. Neque enim Imperatores Romani duntaxat, aut Augustæ dignitatis invasores; sed & quidam è Francicis primæ stirpis Regibus idem CONOB. suis perinde nummis aureis adscripsere, quo, ut olim censuimus, venerationem quandam *Mundi Dominis* impertirent, eoque facto dignitate longè se iis inferiores ultrò agnoscerent: quæ etiam fuit Petri Seguini, viri hac in rei literariæ parte scientissimi, sententia. Is enim, dum de commentationibus, quas super Francicis nostris nummis, qui hosce characteres præferunt, à nobis prolatæ sunt in 23. Dissertatione ad Joinvillam, invicem verba faceremus, conjecturam de iis allatam probare se omninò affirmabat. Primas autem in iis tenet præclarus ille aureus Theodeberti Austrasiæ, seu Francorum Regis, Justiniano M. imperante cusus, quem in ea Dissertatione quàm multis pro virili explicare conati sumus: Ejusmodi etiam est aureus alter, quem, nescio quo fundamento? Childeberto I. Regi adscribit Buteroüs, nisi quòd Lugduni cusum arguat Doccionis Monetarii nomen, quod in altero, quem profert, rursum reperitur, cum hisce characteribus: LVGDVNO FIT, eique civitati tum imperarit Childebertus. Habet autem nummus iste Regis Francici pessimè effigiatam imaginem, cum Monetarii Doccionis nomine: in alterâ verò parte crucem, cum hisce characteribus: VICTORIA AVGVSTOR. & sub cruce, CONOB. Ejusdem, id est, Francicæ ac pessimæ fabricæ, est nummus alius perinde aureus à Paulo Petavio Senatore Parisiensi descriptus in veterum numismatum Gnorismate, in cujus utraque facie: VICTVRIA AVG. exaratur, nullo certo indicio, cui debeat adscribi Principi. Verùm quod allatam suprà sententiam videtur aliquantùm labefactare, est nummus aureus, qui Childerici II. & Chlotarii III. fratrum nomina præfert, cum characteribus CONOB. cruci subjectis. Cùm enim sub annum 670. uterque vixerit, hac sanè tempestate Reges nostros cum Imperatoribus Constantinopolitanis strictis adeò fœderibus devinctos, ut in eorum honorem nummos suos formarint, vix probari posse haud ægrè concedi debet: præsertim cùm jam dilabi inciperet Augustorum potestas, Saracenis Imperii provincias invadentibus ac usurpantibus. Unde quòd suprà de Romani, vel Constantinopolitani Imperii Tyrannis observatum, dici etiam potest de Francicis nostris Regibus, monetas suas, ut majorem iis conciliarent auctoritatem & usum, præcipuis Imperatorum Constantinopolitanorum symbolis ac characteribus insigniisse: cùm aliàs *aurum Gallicum minore æstimatione taxaretur*, ut est in Majoriani Novellâ. Quomodo verò eâ ætate Principes nostri erga Byzantinos Augustos, ita Proceres Francici, quibus cudendæ monetæ jus fuit, se se gessere erga Reges ipsos, monetis suis cum regiæ monetæ symbolis, pondere ac formâ; sed deteriori materiâ cusis, quo, qui intra dominationis limites earum usus coërcebatur, in totius Regni partes se se diffunderet, quæ regiæ monetæ erat prærogativa. Hinc crebræ super Procerum usurpatione Regum nostrorum querelæ, ad ipsos etiam summos Pontifices delatæ, quo anathemate ipso inhiberetur: cùm *ex similitudinibus imaginum, destruerentur, turbarentur ac vilificarentur* monetæ, ut habet Fridericus II. Imperator in Diplomate anni 1220. apud Willelmum Hedam.

EÆDEM LITERÆ IN NUMMIS FRANCICIS.

Petav. in Gnorism. p. 13.

W. Heda p. 133. 1. Edit. To. 11. Spicil. Acher. p. 392.

L. Quod verò ad cæteras Orientis urbes pertinet, in quibus erant Officinæ monetariæ, has inter *Alexandriam* recenset Ammianus; *Antiochiam* Lampridius; *Cyzicum* Sozomenus, & ex eo Nicephorus, qui complures in hac urbe tradunt extitisse Monetarios, qui περὶ τὴν τέχνην ἠσχόληντο τοῦ νομίσματος. Alexandrinam monetam præ cæteris spectat nummus ille æreus Justiniani, in cujus aversa facie I. & B. inter Christi Monogramma describuntur, cum subjectis hisce characteribus, ΑΛΕΞ. qui Alexandriæ cusum denotant, ubi major Ecclesia dicata erat Joanni Baptistæ, qui per I. & B. indicatur. Ex quo enim Serapidis fanum à Christianis eversum est, Theodosio imperante, in Ecclesiam Arcadio cognominem reformatum fuit, ut ait Sozomenus, (id est, *Arcadiana* dicta est,) Sancto Præcursori sacram, cujus reliquiæ in hanc ædem, vel certè Alexandriam illatæ postea anno quarto ejusdem Arcadii. Sed incertum, diversa fuerit ab τετραγώνῳ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, quod anno Leonis M. octavo extructum narrat Theophanes. Hujus porrò Alexandrinæ ædis, S. Præcursori dicatæ, mentio est apud alios Scriptores, laudatos in Dissertatione nostrâ de Capite ejusdem S. Joannis Baptistæ.

ALIÆ OFFICINÆ MONETARIÆ ORIENTIS.

Ammian. l. 22. Lampr. in Sever. Sozom. l. 5. c. 14. Nic. l. 10. c. 20. Sozom. l. 7. c. 15. Evagr. l. 3. c. 12. Rufin. l. 2. Hist. Eccl. c. 27. Theoph. V. Valesium ad Evagrium lib. 3. c. 22.

LI. At in eâ Imperii parte, quæ Occidentis appellatione innotuit, sex extitere potissimùm fabricæ monetariæ, ut docet Notitia Imperii, *Sciscia* scilicet in Pannonia, de qua urbe copiosè egit Tristanus; *Aquileja*, & *Roma* in Italia; *Lugduni*, *Arelatæ*, & *Treveris* in Galliis: quæ quidem ita distributæ erant, ut tres intra Præfecti Prætorio Italiæ, & totidem intra Præfecti Prætorio Galliarum jurisdictionis limites essent.

OFFICINÆ MONETARIÆ OCCIDENTIS.

Notit. Imp. Tristan. tom. 3. p. 284. L. 10. C. Th. de Muri leg. Romæ Monetam semper extitisse notius est, quàm ut firmari debeat. Ad Aquilejensem referendam quidam putant Gratiani, Valentiniani & Theodosii Constitutionem, quâ pœna statuitur in monetarum opifices, qui se extraneis matrimonio jungebant. Occurrunt plures nummi, in quibus SIS. & SISC. describitur, quod ad Sisciam referri debere omnes putant. In Gallicis monetis prima recensetur Lugdunensis in Notitiâ Imperii. Hujus mentio est in nummo æreo Juliani Imperatoris, à nobis descripto, in quo exaratum sub bove in eo efficto, LUGD OFF S. Id est, in *Lugdunensi officina signata*, vel *Lugdunensis officina signavit*. Complures habentur, in quibus Arelatensis moneta variis characteribus denotatur. Treverensem verò memorat Trebellius Pollio : *Cusi sunt*, inquit, *ejus* (Victoriæ) *nummi ærei, aurei, & argentei, quorum hodieque forma extat apud Treveres*. Ejusdem etiam mentio habetur in veteri inscriptione, ubi *moneta Treverica* nuncupatur. Infiniti propemodum prostant nummi, qui hujusce fabricæ characteres exhibent, quod pridem observatum ab Ortelio.

Pollio in Victoria. Grut. 493. 3. Ortel. Itiner. p. 64.

ALIÆ OFFICINÆ MONETARIÆ.

LII. Verùm præter recensitas monetas publicas, seu monetarias officinas, alias extitisse non minùs celebres, stante etiam ac imperante Constantinianâ familiâ, ex nummis colligitur: quas inter extitere Thessalonicensis, Carthaginensis, Sirmiensis & Cyzicena. Ad Carthaginensem pertinere, vel certè ad Monetas Africæ referri potest lex 3. Cod. Th. de Falsâ monetâ, quæ ad Tertullum PC. Africæ scribitur. Labente deinceps Imperio, Nicææ, & Nicomediæ in Bithyniâ monetæ publicæ extitere, de quibus intelligenda perinde Constantini Constitutio ad Bithynos l. 1. eod. Cod. de Murilegulis. Conjicit denique Velserus, fabricam monetariam extitisse Augustæ Vindelicorum, ex hisce characteribus, qui Victoris Imperatoris nummo inscribuntur: AVPS. quos quidem ita interpretatur: *Augustæ Vindelicorum pecunia signata*. Pari etiam argumento *Ambiani* cusum præclarum illum Magnentii nummum æreum dicere licet, qui in aversâ facie Christi Monogramma præfert, cum hac inscriptione: SALVS DD NN AVG. ET CÆS. & infrà: AMB. nam & in Galliis regnasse, in confesso est ex Scriptoribus omnibus. Ita in nummis Magni Maximi Tyranni, & filii Victoris, MDPS. *Mediolani pecuniam signatam*, interpretari haud absonum à vero fuerit: nam Maximus Italiam obtinebat, cùm à Theodosio fusus est, ac proinde Mediolanum. Eædem etiam litteræ occurrunt in nummis Arcadii & Honorii. Desiere porrò ejusmodi officinarum monetariarum nomina monetis Imperatoriis adscribi, post Michaëlem Theophili filium. Atque ut adscriptæ singulis numismatibus earumdem officinarum notæ faciliùs à quibusvis percipiantur, visum est, characteres ipsos cum eorum vi ac notione, quantum conjicere licuit, hocce loco subjicere secundùm ordinem litterarum.

Velser. l. 7. Rer. Vindel. p. 159.

Eutrop. Oros. &c.

ΑΛΕΞ. *Alexandriæ*. in nummo Justiniani.
AMB. fortè *Ambiani*, Magnentii.
AMID. · . · . Constantini M.
ANT. *Antiochiæ*. Constantini M. Juliani.
ANTA. *Antiochiæ*. A. annus I. Imp. vel nota Monetarii. Juliani, Eudoxiæ.
ANTB. *Antiochiæ*. ubi B. annus est Imperii secundus, vel potiùs nota Monetarii. Honorii, Heraclii.
ANTΓ. *Antiochiæ*. Γ. annus 3. Imperii, vel nota Monetarii. Valentiniani, Theodosii, Arcadii.
ANTE *Antiochiæ*. E. annus 5. Imperii, vel nota Monetarii. Valentiniani.
ANTH. *Antiochiæ*. Valentiniani. H. nota Monetarii, vel annus 8. Imp.
ANTP. *Antiochiæ*. P. nota Monetarii, vel *Antiochiæ percussa*. Valentiniani, Valentis, Honorii.
ANTS. *Antiochiæ signata*. Arcadii.
APLC. *percussa Lugduni*. Magnentii.
AQ. *Aquilejæ*, Constantini M. Constantii, &c.
AQOB. *Aquilejæ obsignata*. Theodosii M.
AQPS. *Aquilejæ pecunia signata*, vel *percussa, signata*. Gratiani, & Valentiniani Junioris.
AQS. *Aquilejæ signata*. Constantini jun. & Constantis.
AQT. *Aquilejæ percussa*, ubi T. pro P. perperam sæpè scribitur. Constantini M. Constantini jun.
ASIS. *Sisciæ*. Constantini M. Licinii, Crispi, &c.
ATR. *Treveris*. Crispi, ubi A. ut & in præcedenti videtur esse nota Monetarii.
BI. · . · . Constantii Chlori.
BTR. *Treveris*. Crispi B. nota Monetarii.
BSIS. *Sisciæ*. Vetranionis. In aliis PSIS. Id est, *percussa Sisciæ*, habetur. B. nota est Monet.
C. · . · . Constantii Chlori.
CAR. *Carthagine*. Justiniani.
CΓ. · . · . Procopii.
CLC. *Cusa Lugduni*. Constantii.
COM. *Constantinopolitana moneta*. Theodosii.
COMOB. *Constantinopoli moneta obsignata*. Arcadii, Jovini, Placid. Valentiniani, Majoriani, Severi.
CON. *Constantinopoli*. Constantini M. Joviani, Valentis, Theodosii, Anastasii.
CONOB. *Constantinopoli obsignata*. Hannibaliani, Valentiniani, Theodosii, &c.
CONA. *Constantinopoli* Mauricii.
CONΓ *Constantinopoli*. Phocæ.
CONE. *Constantinopoli*. Phocæ. ubi A. Γ. & E. notæ sunt Monetariorum.
CONS. *Constantinopoli*. Constantini M. Constantii.

CONSA.

CONSA. *Constantinopoli*, vel *Constantinopoli signata*. A nota Monetarii. Juliani.
CONS Γ. *Constantinopoli*. Γ. nota Monetarii. Arcadii.
CONS h. *Constantinopoli*. h Nota Monet. Honorii.
CONST. *Constantinopoli*. Constantii, Constantis, Valentis. Vide Novellas Scrimgeri p. 427. 428.
CONSP Γ. *Constantinopoli*. Γ. nota Monet. Juliani. Vide Nov. Justini apud Pithœum p. 241.
CONSP. *Constantinopoli*. Valentiniani.
D.·.·. Constantii Chlori.
EI.·.·. Constantii Chlori.
HERACL. *Heracleæ*. Juliani.
KAR. *Karthagine*. Justiniani.
KART. *Karthagine*. Justiniani.
KE. *Karthagine*. Constantii.
KΔ. *Karthagine*. Constantii junioris.
KONOB. *Constantinopoli obsignata*. Constantini M.
KONSA. *Constantinopoli*. A. nota Monet. Constantii.
KONSAV. *Constantinopoli*. Constantii, Juliani.
KRTC. *Karthagine*. ubi C. pro S. Mauricii.
KRTS. *Karthagine signata*. Constantini Pogonati.
KYZ. *Cyzici*. Constantii Chlori, Justini, Mauricii, Phocæ.
KYZB. *Cyzici*. B. nota Monet. Phocæ.
LUG. *Lugduni*. Constantii, Juliani, Julii Nepotis.
LUGD. *Lugduni*. Gratiani, Valentiniani jun.
LUGPS. *Lugduni pecunia signata*, vel *percussa*, *signata*. Valentiniani, Eugenii.
MDPS. *Mediolani pecunia signata*. Maximi, Victoris, Arcadii, Honorii.
MKV. *Moneta Carthaginensis*. V. nota Monet. Constantini M. Licinii.
MHR.·.·. Constantis.
MNLB. *Moneta nova Lugduni* cusa. B. nota Monetarii. Constantini M.
MOSTQ. *Moneta signata Treveris*. Q. nota Monet. nisi T. pro A. exaratum sit, ita ut *Aquileja signata* intelligatur. Constantini M. Licinii.
MOSTR. *Moneta signata Treveris*. Constantii Chlori.
N.·.·. Constantini M.
NHTA.·. Licinii.
NIC. *Nicomediæ*. Anastasii.
NIKO. *Nicomediæ*, non Nicopoli, ut vult Alemannus. Justini, Mauricii.
NOS.·.·. Constantii Chlori.
PAQ. *percussa Aquilejæ*. Constantini M.
PAR. *percussa Arelate*. Constantii.
PARL. *percussa Arelate*. Constantini M. Licinii, Constantii.
PCON. *percussa Constantinopoli*. Constantii.
PCONST. *percussa Constantinopoli*. Juliani.
PERP. *pecunia Romæ percussa*. Constantini M.
PL. *percussa Lugduni*. Crispi.
PLG. & PLC. *percussa Lugduni*. Constantii Chlori.
PK. *percussa Karthagine*. Justiniani.
PLM. *percussa Lugduni*. M. nota Monetarii Constantini M.
PLN. *percussa Lugduni*. N. nota Monet. Constantii Chlori.
PR. *percussa Romæ*. Constantii Chlori, Constantini M. Licinii, Constantii.
PROM. *percussa Romæ*. Constantii.
PS. *percussa Sisciæ*. Licinii.
PSIS. *percussa Sisciæ*. Crispi, Vetranionis.
PTR. *percussa Treveris*. Constantii Chlori, &c.
QA. pro AQ. *Aquilejæ*. Constantini jun.
R. *Romæ*. Constantini M. Constantii, Juliani.
RA. *Ravennæ*. Heraclii.
RAV. *Ravennæ*. Heraclii, Constantini.
RB. *Romæ*. Constantii, nisi B. pro P. *percussa*.
RE.·.·. Theodosii.
RM. *Romæ*. Honorii, Severi.
RO. *Romæ*. Gratiani.
ROM. *Romæ*. Justini, Mauricii, Heraclii.
ROMB. *Romæ percussa*. B. pro P. Aviti.
ROMA. Joviani, Justiniani.
ROPS. *Romæ pecunia signata*. Honorii.
RP. *Romæ percussa*. Constantii Chlori, Const. M.
RPS. *Romæ pecunia signata*. Magnentii.
RS. *Romæ signata*. Licinii, Nepotiani.
RSLC. *pecunia signata Lugduni*, ubi R. pro P. Juliani.
RT. *Romæ percussa*, ubi T. pro P. Constantii.
RVPS. *Ravennæ pecunia signata*. Honorii, Joannis.
S. *Sisciæ*. Constantini M.
SA. *Signata Antiochiæ*. Licinii.
SANB. *signata Antiochiæ*. B. nota Monet. vel annus 2. Imperii Martiniani.
S. ARL. *signata Arelate*. Constantini M.
SAR. *signata Arelate*. Magnentii, Helenæ.
SC. *signata Constantinopoli*. Arcadii.
SCON. *signata Constantinopoli*. Constantii.
SCONS. *signata Constantinopoli*. Juliani.
SE. *Sisciæ*. Constantii.
SIR. *Sirmii*. Constantini M. Licinii.
SIRM. *Sirmii*. Constantini jun. Joviani.
SIS. *Sisciæ*. Constantini M. Licinii, Constantii, Constantis.
SISPZ. *Sisciæ percussa*. Z. nota Monet.
SISCP. *Sisciæ percussa*. Gratiani.
SMK. *signata moneta Karthagine*. Licinii jun.
SMKA. *signata moneta Karthagine*. Licinii jun.
SMKE. *signata moneta Karthagine*. Constantini junioris. E. nota Monet. Licinii.
SMK. *signata moneta Karthagine*. Helenæ.
SMKE. *signata moneta Karthagine*. E. nota Monet. Arcadii.
SMA. *signata moneta Antiochiæ*. Juliani.
SMAQ. *signata moneta Aquilejæ*. Constantii, Gratiani, Arcadii.
SMAN. *signata moneta Antiochiæ*, vel *sacra moneta Antiochena*. Constantini Magni, Constantii.
SMAN Γ. *signata moneta Antiochiæ*. Γ. nota Monet. vel an. 3. Imperii Theodosii.
SMANT. *signata moneta Antiochiæ*. Constantii.
SMANTS. *signata moneta Antiochiæ*, vel *sacra moneta Antiochiæ signata*. Const. M.
SMANS, *Sacra moneta Antiochiæ signata*, vel *signata moneta Antiochiæ*. S. nota Monetarii.
SMANR. *signata moneta Antiochiæ*. R. nota Monet. Constantini M.
SMANTE. *signata moneta Antiochiæ*. E nota Monet. Constantii.
SMAT. *signata moneta Antiochiæ*. T. nota Monet. Constantini M.
SMAB. *signata moneta Antiochiæ*. B. nota Monet. Constantini M.

SMN. *ſacra moneta nova.* Licinii, Conſtantii.
SMNA. *ſignata moneta nova Antiochiæ.* Martiniani, Theodoſii.
SMNΓ. *Sacra moneta nova.* Γ. nota Monet. Licinii jun.
SMNC. *ſignata moneta nova Conſtantinopoli.* Conſtantini M.
SMNKAB. *ſignata moneta Karthagine.* B. nota Monet. Theodoſii.
SMNS. *Sacra moneta nova ſignata.* Conſtantii.
SMNM. *Sacra*, vel *ſignata moneta nova.* M. nota fortè Monetarii. Criſpi.
SMRB. *ſignata moneta Romæ.* B. nota Monet. Gratiani.
SMRP. *ſacra moneta Romæ percuſſa.* Valentis.
SMSISC. *ſignata moneta Siſciæ.* Valentis.
SMRQ. ubi R. pro A. *ſignata moneta Aquilejæ.* Conſtantii, Valentiniani.
SMTA. *ſignata moneta* .·.·. Theodoſii.
SMTES. *ſignata moneta Theſſalonicæ.* Valentiniani.
SMTR. *ſignata moneta Treveris.* Maximi.
SMTRS. *Sacra moneta Treveris ſignata*, vel *ſignata moneta Treveris.* Conſtantii.
SMTS. *ſignata moneta Treveris.* Conſtantini M. Valentiniani.
SMTSE. *Sacra moneta Treveris ſignata*, vel *ſignata moneta Theſſalonicæ.* Delmatii.
ST. *ſignata Treveris.* Conſtantii Chlori, Conſtantini M. &c.
STR. *ſignata Treveris.* Conſtantini M. &c.
TAR. pro PAR. *percuſſa Arelate.* Criſpi.
TCON. pro PCON. *percuſſa Conſtantinopoli.* Juliani, Gratiani, Valentiniani junioris.
TEC. *Theſſalonicæ.* Juſtini.
TES. *Theſſalonicæ.* Conſtantii, Conſtantis, Helenæ, Phocæ.
TESA. *Theſſalonicæ.* Arcadii.
TH. *Theſſalonicæ.* Conſtantii.
THEU. *Theſſalonicæ urbe.* Juſtiniani, Tiberii, Mauricii.
THEUP. *Theſſalonicæ urbe percuſſa.* Juſtini, Juſtiniani, Tiberii, Mauricii.
TI. fortè *Treveris.* Conſtantini M.
TR. *Treveris.* Conſtantii.
TRMS. *Treveris moneta ſignata.* Jovini.
TRO. *Treveris obſignata.* Theodoræ, Conſtantini M. Conſtantii.
TROB. *Treveris obſignata.* Valentiniani junioris.
TROBC. *Treveris obſignata.* Valentiniani junioris.
TROBS. *Treveris obſignata.* Conſtantini M. Conſtantini junioris.
TROBT. *Treveris obſignata.* T. Valentiniani, Gratiani.
TROS. *Treveris obſignata.* Conſtantini M.
TRP. *Treveris percuſſa.* Helenæ.
TRPS. *Treveris pecunia ſignata.* Valentiniani Gratiani, Valentiniani jun.
TRS. *Treveris ſignata.* Conſtantini M. Conſtantini jun.
TS. *Treveris ſignata.* Licinii.
TSE. *Treveris ſignata.* E nota Monet. Conſtantis.
TSR. *Treveris ſignata.* R. nota Monet. Conſtantini jun.
TT. pro PT. *percuſſa Treveris.* Conſtantini M.
XMTA .·.·. Theodoſii.

NUMMUS CONSTANTINI M. EXPLICATUS.

L. 2. C. Th. de Annon. l. 1. de Exact. Zozim. l. 2. p. 677. Incerti Paneg. c. 21.

LIII. Diximus hujusce Diſſertationis initio in nummis, quos delineamus, familiæ præſertim Conſtantinianæ, præclara haberi interdum ænigmata, quæ ad horum temporum hiſtoriam illuſtrandam non minimè conducant, noſque ex iis aliqua, quæ paulò fuſioris ſunt commentarii, in ſpecimen delibaturos, reliquis, ſi quas expoſcunt, brevibus notulis alio loco explicandis: deinde acturos de adulterinis, vel etiam incertis inferioris ævi numiſmatibus, ut nihil relinquatur intactum, quod ad hujusce rei nummariæ partis notitiam videatur pertinere. Ac primus quidem occurrit, Conſtantini M. Auguſti nummus, qui in aversâ parte Conſtantinum Equeſtrem exhibet, cum hoc lemmate: GLORIA EXERCITVS GALLICANI. Cuſus autem Treveris videtur, cùm Conſtantinus, poſt Maxentium devictum in Galliam reverſus, in eâ urbe aliquandiu conſtitit anno 313. ut ex aliquot Codicis Theodoſiani Conſtitutionibus colligitur, & inde in inferiorem Germaniam tranſiit ob repentinos Francorum in Galliâ motus, quos *exercitus Gallicani*, cujus *gloria* ibi prædicatur, ope compeſcuit.

VETUS INSCRIPTIO NUPER DETECTA.

Lib. 19. p. 150.

LIV. Atque hujus quidem nummi Conſtantinianæi lemmatis occaſione veterem inſcriptionem hîc lubet proponere, quæ nuper detecta in Eccleſiâ Monaſterii SS. Achii & Acheoli, Ordinis Canonicorum Regularium S. Auguſtini, ad Ambianum, exercitus Gallicani, ni fallor, meminit, novumque & hactenus inauditum numen à Gallis, ſeu potiùs Belgis noſtris, ex iis, quæ πατρῷοι θεοὶ dicuntur, *localiter*, ut verbo utar Ammiani, cultum indicat, quo locupletari poteſt viri docti Jacobi Sponii libellus de Ignotis atque obſcuris quibusdam Diis. Sic autem illa concipitur:

PRO SALVTE ET
VICTORIA EXX G
APOLLINI ET VER
IVGODVMNO
TRIBVNALIA DVA
SE TVBOGIVS ESVGGI
F. D. S. D.

Occo p. 481

Crebra eſt in nummis inſcriptio: VIRTVS EXERCITVS, GLORIA EXERCITUS: at SALVS EXERCITVS, rariùs habetur, tametſi in nummo Poſthumi occurrat. Sic porro hoc loco legendum arbitror: *Pro ſalute & victoria exercitus Gallicani*,

vel

vel *exercituum Galliæ:* siquidem geminata litera XX pluralem arguat, ut in nummis, in quibus exaratum: DEBELLATORI GENTT BARBARR. *Verjugodumni* numinis, à Gallis culti, quod hîc Apollini adjungitur, nulla, quod sciam, apud Veteres memoria. Utrique autem *tribunalia dua* (sic pro *duo* usurpatum ab antiquis, ex Quintiliano & aliis docuimus) *Setubogius, Esuggi filius, de suo dedit.* Ubi *tribunalia* videntur esse stylobatæ, in quibus Apollinis & Verjugodumni statuæ consistebant. Ita vetus Inscriptio tribunalia diis erecta declarat: NUMINI. AUGUSTOR. DEO. VOLIANO. M. GEMEL. SECUNDUS. ET. C. SEDATUS. FLORUS. ACTOR. VICANOR. PORTENS. TRIBUNAL. CUM. LOCIS. EX. STIPE. CONLATA. POSUERUNT. Huc etiam fortè spectat alia: P. ÆLIUS. VALERIANUS. HOC. VAS. DISOMUM. SIBI. ET. FELICITATI. POSUIT. ET. TRIBUNAL. EX. PERMISSU. PONTIF. PERFECIT. In quâ quidem postremâ inscriptione, *tribunal perfectum ex permissu Pontificis*, vel *Pontificum*, dicitur, quòd è re sacrâ esset, diis *tribunalia* erigere, quæ in hac, quam edimus, bina videntur, suo proinde unicuique numini adscripto, ita ut non dii σύμβωμοι, seu συνθῶοι, ut est in veteri Inscriptione, apud Boissardum, dici potuerint, licèt συνναοι, utpote erectis in uno eodemque templo binis tribunalibus: tametsi aliquando σύνναοι κ̀ σύμβωμοι unà simulque erant, ut Dii illi, quorum mentio est in veteri Inscriptione in insula Delo nuper repertâ.

In Gloss.

Boissard. part. 6. fig. 78. Sal-maj. ad Inscript. Herod. p. 12. Sponius de Dis ignot. p. 87.

LV. Binos exinde damus Alemanniæ & Franciæ debellatarum à Constantino indices nummos aureos. Superatos autem ac profligatos à Constantino Francos, passim personant Historiæ: sed vix antiquius ac illustrius monumentum reperire est, in quo regionis, ubi sedes fixere, appellatio describatur: tum enim eam Germaniæ partem incolebant, quæ est Rheno contermina, atque adeo Cattorum provinciam. Unde vetus Juvenalis interpres, *Cattos gentem Germanorum, seu Francorum* fuisse ait. Et Hieronymus, quæ *apud Historicos Germania*, suo ævo *Franciam* vocatam auctor est, quam *Francorum regionem* alibi vocat: unde *Germanicum* & *Francum*, gentem eandem esse volunt veteres Glossæ ex Bibliothecâ regiâ: Γερμανικὸς, ὁ φράγκος. *Franciam* etiam dixit Julianus, ut & Claudianus. Sed & sæculis posterioribus id nominis mansit Franconiæ, quam tum incolebant, quam *Franciam* nudè vocat Monachus Sangallensis. Quæ quidem appellatio tum Galliæ nostræ indita, cùm Franci transmisso Rheno provincias Gallicas insederunt. Tum enim Francia appellata est, quo quidem nomine primus usus videtur Gregorius Magnus, vetere nihilominus primæ eorum sedi remanente nomenclaturâ, quæ ad Novæ Franciæ discrimen: *Antiqua, Magna, Ulterior, & Orientalis* dicta: cùm Gallia nostra Francia *Occidentalis, Citerior, Gallicana, Latina* ac *Romana* vocaretur. Alter perinde aureus nummus ex Gazâ Illustrissimi Colberti, eodem habitu, quo Franciam prior, devictam Alemanniam præfert: ex quo tandem conficit Cl. Spanhemius, *Alemanos*, non *Alamannos* appellatas eas gentes, de quorum sedibus pluribus disseruit Philippus Cluverius.

NUMMI ALII CONSTANTINI, IN QUIBUS EXARATUM, FRANCIA ET ALEMANNIA *Vet. Interpr. Iuven. sat. 4. Hieron. in Vita S. Hilarion. Chron. an. 327. Cod. 2062. Julian. or. 1. Claudian. in I. Conf. Stilich. l. 1. Mon. Sangall. l. 1. c. 25. l. 2. c. 16. Greg. M. l. 6. ep. 33. Vide Gloss. In Germ. antiq. l. 3. c. 4.*

LVI. Binis Constantinianæis aureis tres alii succedunt nummi, Licinii, Constantini, & Constantini junioris Augustorum præferentes nomina, novâ, & quæ in antiquioribus haud reperitur, figura conspicui: habentur enim in iis quatuor cantherii, quatuor aliis oppositi, in quorum superiori divaricatione insistit Imperator cum hac inscriptione: VIRT. EXERC. Iis porrò *vallum* Romanorum describi putant ex quarto Varronis de Linguâ Latinâ: *Vallum*, inquit, *vel quòd ea varicare nemo possit, vel quòd singula ibi extrema bacilla furcillata habent figuram literæ* V. quam sanè quaquaversùm in nummo expressam cernere est. *Vallos* autem Romani appellabant stipites ac cippos, quibus castra muniebantur, non acutos modò; sed bifurcos. Nam ut est apud Suidam, Græci vallo ac aggeri conficiendo eos vallos seligere solebant, in quibus circumcirca multi magnique rami enati essent, Romani autem, qui δυοκεράιας ἢ τρεῖς ἔχουν, *qui bicornes essent aut tricornes*, quomodo *bifurcos aut trium, aut cùm plurimum quatuor ramorum vallos* fuisse ait Livius. Virgilius:

NUMMI, IN QUIBUS VALLUM DESCRIBITUR. *Livius l. 33. Virg. 4. Georg.*

Exacuunt alii vallos furcasque bicornes.

Et alibi:

Quadrifidasque sudes & acuto robore vallos.

Claudianus lib. I. in Ruffinum:

Tum duplici fossa non exsuperabile vallum
Asperat alternis sudibus.

Servius ad 9. Æneid. *Vallum*, ait Servius, *dicitur ipsa munitio: valli verò fustes sunt, quibus vallum munitur.* Willelmus Britto in Vocabul. M.S. *Vallus, li, est palus sic dictus, quòd sit validus. Unde vallum dicitur Concatenatio palorum circa turrim. Unde scribitur in Conciso:*

Est vallus palus circa turrim peracutus,
Mutua vallorum connexio sit tibi vallum.

Rursum:

Vinetus, vallus; sed vallum convenit urbi.

Epist. 22. S. Hieronymus: *Nonne melius est brevi tempore dimicare, ferre vallum, arma sumere, lassescere sub loricâ, & postea gaudere victorem, quàm impatientiâ unius horæ servire perpetuò.* Ut verò ipsi disponerentur *valli*, bellè explicat Cæsar: *Truncis arborum, aut admodum firmis ramis abscissis, atque horum dolabratis, atque præacutis cacuminibus, perpetuæ fossæ quinos pedes altæ ducebantur. Huc illi stipites demissi, & ab infimo revincti, ne revelli possent, ab ramis eminebant. Quini erant ordines, conjuncti inter se, atque implicati, quo qui intraverant, se ipsis acutissimis vallis induebant. Hos Cippos appellabant. Ante hos obliquis ordinibus in quincuncem dispositis, scrobes in trium altitudinem pedum fodiebantur, paulatim angustiore ad summum fastigio. Huc teretes stipites feminis crassitudine ab summo præacuti præusti demittebantur, ita ut non ampliùs quatuor digitis ex terrâ eminerent.* *Cæsar l. 7. de Bello Gall. c. 73.* *Beda lib. 1. c. 5.* Lubet etiam hoc loco valli descriptionem ex Ecclesiasticâ Bedæ historia subnectere: *Murus de lapidibus, vallum verò, quo ad repellendam vim hostium castra muniuntur, fit de cespitibus, quibus circumcisis è terrâ, velut murus extruitur altus super terram, ita ut in ante sit fossa, de quâ levati sunt cespites, supra quam sudes de lignis fortissimis præfiguntur.* Sudes verò ejusmodi in vallis Græci σταυρὸς, & σταυρώματα vocant. Quod verò exhiberi ajunt in summo vallo militem, qui corollam vallarem tenet, sanè in tribus istis, quos damus, & manibus versavimus, vallares istæ minimè habentur coronæ; sed Imperator ipse paludatus globum sinistrâ tenens, dextram verò prætendens effingitur, tanquam castrorum ac valli præses, vel etiam *pater*. Certè *Matres Castrorum* Augustas passim nominatas docent veteres Inscriptiones & Scriptores. *Capitol. Pollio Gruter.*

SAPPHIRUS CONSTANTIS IN BRITANNIAM TRANSMITTENTIS.

LVII. Constantii Imperatoris, Constantini filii, nummis, eximiam gemmam, quæ ejusdem Augusti Xiphianam venationem exhibet, subdidimus, quòd ad ejus spectet historiam: cujus quidem interpretationem Marquardi Freheri, cui debetur, huicce Dissertationi, quòd in pauca folia contracta rarior sit, subjecimus.

LVIII. Qui deinde primus inter Constantis nummos prodit, inscriptione perinde ac typo raritatem præfert: est enim ex iis, quos Medalliones vocant. In hujus facie anticâ Constans Imperator, in posticâ idem Augustus militari habitu exhibetur, parmam lævâ tenens, dextrâ hastam, quam in militem, in aquas detrusum, intorquet: nisi figura illa nuda aquis immersa Oceanum ipsum repræsentet, qui expansis ulnis Constantem in Britanniam transmittentem ultrò excipiat: Victoriâ cum palmâ & lanceâ præ manibus proræ insistente, signisque militaribus ad puppim defixis, quibus subsequens intelligitur exercitus, cum hisce characteribus, suprà: BONONIA, infrà: OCEANEN. vel OCEANUS, nam extremæ literæ aliquatenus detritæ: quibus quidem Bononia ad Oceanum in Morinis innuitur, ad Italicæ discrimen, aut illius, quam ad Dravum fluvium statuunt Geographi; quomodo non semel expressa urbium nomina in nummis haud ita pridem observavit vir singularis eruditionis Spanhemius, qui & istum inspexerat in Cimeliarchio Regio: in quo quidem numismate trajectum Constantis in Britanniam designari in confesso est. *Spanhem. Diss. 9.* Constans quippe devictis Francis, Constantio IV. & Constante Coss. uti testantur Socrates, Sozomenus, Hieronymus, Idacius, & alii, & sequente anno, Christi 343. Placido & Romulo Coss. lævâ hieme in Britanniam trajecit adversus Scotos & Pictos, ut innuere videtur Ammianus: vel, ut Libanius, quò rebellionem ibi enatam comprimeret; quam Constantis in Britanniam trajectionem attigit etiam Julius Firmicus libro de Errore prophanarum religionum, ad Constantem ipsum scribens: *Post excidia templorum in majus Dei estis virtute provecti, vicistis hostes, propagastis Imperium: & ut virtutibus vestris gloria major accederet, mutato ac contempto temporum ordine, hieme, quod necdum factum est aliquando, nec fiet, tumentes ac sævientes undas calcastis Oceani: sub remis vestris incogniti jam nobis penè maris unda contremuit, & insperatam Imperatoris faciem Britannus expavit.* *Socrat. l. 2. c. 10. Sozom. Hieron. Idac. &c. Ammian. l. 20. init. Libanius in Basil. 1. Firmic.* Annum verò, & initæ istius in Britannos expeditionis tempus indicat omnino subscriptio legis 5. Cod. Th. de Extraord. quæ *data* dicitur *VIII. Kal. Febr. Bononiæ, Placido & Romulo Coss.* Ex quâ rectè collegit Jacobus Gothofredus, perperam Constantium præferre ejus auctorem, licèt post Sigonium contrà sentiat Tristanus, qui hunc nummum non viderat: *Tristan. to. 3. p. 620.*

derat: adeo ut vel inde firmetur, quòd Firmicus & Ammianus tradunt, sævâ hieme initam expeditionem. Sed & observationem exposcit, quod ait idem Firmicus, *sub remis* Constantis undam contremuisse, sic ut navigiis remis instructis Oceanus enavigatus, quod secus ferè ac hodie, dicatur; quod navis, cui Constans insistit, in nummo descripta præterea declarat. Id etiam firmat Cæsar transitum suum in Britanniam commemorans: *Tum rursus æstus commutationem secutus remis contendit, ut eam partem insulæ caperet, qua optimum esse egressum superiore æstate cognoverat.*

Cæsar l. 5. de Bello Gall. c. 8.

LIX. Atque hic præclarus Constantis nummus admonet, ut alterum, cujus meminit Arnoldus Ferronus, describamus, Julii Silvani, qui Gallo Cæsare à Constantio occiso Imperator in Galliâ dictus, 28. Imperii die à Legionibus, à quibus præsidium speraverat, peremptus est. Licèt enim nulla Silvani nomine insignita numismata proferant antiquarii, quodque à Goltzio refertur cum hac inscriptione: DN. FL. SILVANUS. P. F. AUG. incertæ fidei videatur Tristano, ob prænomen Flavii, quod sibi arrogasse Silvanum vix probabile esse censet Constantinianæ familiæ proprium, ipsâ adhuc superstite, testatur tamen Ferronus, effossa Burdigalæ ejusdem aliquot: sed quæ non ita describit, ut planum sit, qui fuerint eorum typi? *Nuper*, inquit, *apud nos inventa vetera numismata &c.* ---- *Sed & alia inventa numismata Silvani cum Constantis Cæsaris majore imagine: nam & hunc verisimile est Aquitaniæ præfuisse. Nam cùm apud Gallias postea Imperium affectaret, intra triginta dies extinctum legimus.* Ex quibus quidem videtur Ferronus existimasse, cusos ejusmodi nummos Constante ipso superstite, in honorem fortè Silvani, qui in Gallus exercitibus præerat, cùm & ipse Gallus esset, Boniti perinde Galli Ducis filius; uti non semel ab Imperatoribus factitatum constat. Nam si Augusti titulo in iis donaretur, non dixisset postea Imperium in Galliis arripuisse, nisi hæc Aquitaniæ præfecturam spectent. Quòd si in iis Silvanus Augustus nuncuparetur, existimari posset, cum sibi à Constantio metuens, purpuram induisset, patrocinio sese tutari voluisse Constantis extincti, cui superstiti copiarum Dux militaverat, ita ut formatâ ejus in nummis imagine, & Augusti ejusdem & peractæ sub eo militiæ memoriâ revocatâ, militum animos magis sibi conciliaret.

NUMMUS JULII SILVANI. Ferron. in Consuet. Burdegal. l. 2. p. 248. Goltz. Tres.

LX. Præ cæteris autem numismatibus, maximè post ævum Constantini, quæ magnorum virorum, vel fortissimorum Ducum honori quodammodo dicata, ab ipsis Augustis cusa sunt, non contemnenda perinde raritatis est Placidii Valentiniani æreus Medallio, quem ex Regio Thesauro depromptum in eo opere exhibemus, in cujus anticâ facie idem conspicitur Augustus cum diademate, lapillis ac margaritis contexto, incisusque ad vultus latus ramus palmeus. Aversa autem Bonifacium triumphantis specie exhibet: quadrigæ enim insidet ille, militari habitu, στέφανον τε δάφνης αναδησάμενος, ϗ κλάδον κρατῶν, non ἐν τῇ δεξιᾷ, ut triumphantem describit Zonaras; sed in sinistrâ, quâ præterea, ut est apud Valerium Maximum, *triumphalis currus habenas retinet*: dextrâ verò unà cum coronâ laureâ flagellum tenet. Currus ipse, quo vehitur, & quem quatuor trahunt equi, juxta illud Nasonis:

NUMMUS BONIFACII TRIUMPHUM EXHIBENS. Zonar. tom. 2. p. 31. Val. Max. l. 4. c. 4. n. 5. Ovid. 1. de Arte amand.

Quatuor in niveis aureus ibis equis.

ἐς πύργου περιφερῶς τρόπον, *instar turris rotundæ* confectus cernitur, uti triumphantium currum repræsentat idem Zonaras. In inferiori nummi parte quatuor describuntur Monogrammata. Jam verò Bonifacius, quem ut *virum bellicis artibus præclarum* prædicat Prosper Aquitanus, γενναιότατον vocat Olympiodorus, tum primùm inclaruit, cùm Ataülphus Gothus Massiliam, celeberrimam in Galliis urbem, intercipere tentavit. Ejus enim consilio acriter obstitit Bonifacius, à quo vulneratus Ataülphus, vix salvus in sua se tentoria recepit, Massiliensibus Bonifacium liberatorem suum extollentibus ac prædicantibus, quod quidem gestum, antequam Ataülpho nupta esset Placidia. At extinctis ipso Ataülpho, & Constantio Augusto Placidiæ conjugibus, eidem Augustæ, cùm à fratre Honorio Constantinopolim relegata est, solus penè fidem servans, ex Africâ, cui Prætor præerat, pecuniam submisit, obsequia sua impendit, nihilque non egit, ut non intermissam, si non amissam, recuperaret illa Augustam dignitatem. Erat Bonifacius, inquit Olympiodorus, vir heroicus, qui cum multis sæpe gentibus barbaris strenuè pugnavit, paucis interdum copiis adhibitis, interdum pluribus, nonnunquam verò & singulari certamine: atque ut verbo absolvam, qui Africam à barbaris variisque nationibus, provinciam hanc incursantibus, liberavit. A Placidia deinde, quæ tum Augustam receperat appellationem, ex Africâ in Hispanias evocatus anno 422. ut Castino

Prosp. Chr. Olymp. apud Phot. p. 186. Olymp. p. 195.

ut Castino Magistro militum contra Vandalos bellum gerenti adesset, Castino locium habere dedignante, in Africam est reversus: quod *Reipublicæ multorum laborum & malorum sequentium initium fuit*, ait Prosper. Aëtius quippe Bonifacium, quocum occultas fovebat simultates, cuique invidebat, ut potestatis suæ potentiori æmulo, ad Placidiam detulit, quasi Africam omnem sibi asserere cogitaret: addiditque, verum deprehendi posse, si Romam acciretur. Præmiserat interim Aëtius arcanas ad Bonifacium litteras, per quas significabat, insidiari sibi Imperatoris matrem, & eripere vitam velle. Cùm igitur accitus Bonifacius venire renuisset, missi sunt Mavortius, Galbio, & Saonecis Duces, qui bello cum Bonifacio contenderent: quibus cæsis, suffectus est Sigisvvltus Comes. Gesta hæc anno 427. quâ tum tempestate evocati ex Hispaniis à Bonifacio in auxilium Vandali in Africam trajecerunt, è quâ non nisi sub Justiniano exacti sunt. Aëtii interea dolo patefacto, Bonifacius à Placidiâ in Italiam revocatur. Venit ille, benignèque exceptus, & Magistri militum dignitate, quâ tùm potiebatur Aëtius, donatus est anno 432. Scribit Procopius, & ex eo Theophanes, Bonifacium, priusquam in Italiam reverteretur, precibus ac promissis amplissimis Vandalos, ut ex Africâ decederent, frustra persuadere conatum; cum recusantibus bello contendisse, & ab iis semel ac iterum bello superatum, ac demum auxilia conquisiturum in Italiam trajecisse. Ingens exinde bellum inter Bonifacium reducem & Aëtium gestum est, initoque prælio, Aëtius Bonifacium secum congredientem vulneravit illæsus, qui tertio pòst mense ex vulnere, quo sauciatus fuerat, interiit. Insigne illud est, quod refert Marcellinus Comes, Bonifacium morientem, Pelagiam uxorem suam, valde locupletem, nulli alteri, nisi Aëtio, ut nuberet exhortatum. Hæc necessariò præmittenda fuêre, ut non modò quis esset Bonifacius in Medallione effictus? agnosceremus; sed etiam quando nummus idem cusus est à Valentiniano? quod dubio procul post Bonifacii ex Africâ reditum, & cùm Magister militum dictus est, factum existimare licet, non quòd ante hæc tempora nullam aliam bellicam expeditionem susceperit, aut victoriam adeptus sit, ex quibus decerni eidem potuerit triumphus; quod prædicta refellunt: sed quòd à Valentiniano ætate paululùm provectiori cusus videatur Medallio; qui antea excudi non potuit, cùm antequam idem Valentinianus Augustus dictus esset à Theodosio juniore anno 425. inter Placidiam Augustam & Bonifacium bella intercederent, quæ circa annum 422. cœpta, non nisi decennio pòst sunt sopita: quâ tempestate, reverso Bonifacio, Valentinianus, qui tum ætatis, quem in nummo præfert, annum decimum tertium attigerat; seu potiùs mater Placidia, virum de Republicâ bene meritum, victoriis celeberrimum, innocentem, & per calumniam falsò delatum, sibi demereri volens, hocce honoris & benevolentiæ symbolo exornavit. Sed quid denotent subjecta Monogrammata? quorum tum primùm, ni fallor, usus in nummis, fateor mihi prorsus ignotum, neque ipse fortè Apollo divinet. Similem nummum; sed aureum, descripsit Octavius Strada, in hoc ab æreo nostro diversum, quòd in aureo Bonifacii caput radiis cinctum appareat, currusque non ab equis; sed à cervis trahatur, quo modo Helagabalum *processisse in publicum quatuor cervis junctis ingentibus*, scribit Lampridius: & in Aureliani Augusti triumpho *currum extitisse quatuor cervis junctum, qui fuisse dicebatur Regis Gothorum*, Vopiscus: nisi quod cornua esse existimavit Strada, palmæ fuerint equorum capitibus affixæ, ut in aliis conspiciuntur, maximè Neronis, qui Euthymium præfert in aversâ facie, & in eo, quem in Honorio descripsimus, qui: PANNONI NIKA, pro inscriptione præfert. Severus in Epistolâ ad Salvium: *Scimus enim palmigeros bijuges, ubi è Circo recesserint, quietissimè stabulari. Illos non jugis formido, non ambiguæ palmæ sollicitant; sed demum pacatis adfixi præsepibus, timere jam nesciunt hortatorem, &c.* Cervos autem ejusmodi πλατικέρωτας, *palmatos* vocat Julius Capitolinus in Gordiano: quorum scilicet cornua natura finxit in palmas. Monogrammata non omnino eadem sunt, quæ in æreo, quæ ob nummi fortean exiguitatem haud bene expressit Monetarius, aut minùs percepit Strada.

Idac. p. 16. Prosper. Prosper. Iornand. p. 97. 113. Procop. lib. 1. Vand. c. 3. Theoph. p. 80. Idac. p. 19. Marcell. p. 13. Prosp. p. 205. Vopisc. in Aureliano. Braun ad Ant. Aug. p. 20. Tom. 5. Spicilegii Acheriani p. 535. Capitol. Plin. l. 11. c. 37.

NUMMUS PLAC. VALENTINIANI. IN QUO EXPRESSUS PETRON.

LXI. Non minoris raritatis est ejusdem Placidii Valentiniani prægrandis nummus alter æreus, quem ad Sidonium laudat Sirmondus, cujus antica facies Valentiniani vultum exhibet, cum solitâ inscriptione: DN. PLA. VALENTINIANUS. P. F. AUG. altera Petronium Maximum, Senatorio, seu potiùs Consulari habitu in sellâ sedentem, volumen dextrâ, lævâ scipionem cum aquilâ tenentem, nomine hinc inde adscripto: PETRONIUS MAXIMUS V. C. CONS. quo quidem numismate Petronium Maximum Consulem simili penè honore, quo Bonifa-

Bonifacium prosecutus est Valentinianus, quam ille accepti beneficii gratiam malè tandem rependit. Eo autem imperante bis dignitatem hanc obierat Maximus, ac primùm anno 433. cum Theodosio: iterum decennio pòst, cum Paterno; unde Tironi Prospero in Chronico Pithœano, *vir dicitur gemini Consulatus & Patriciæ dignitatis.* Ad alterutrum igitur referendus præclarus hic Medallio, & fortean ad postremum.

MAXIMUS. *Lib. 3. Ep. 12.*

LXII. Bonifaciano suppar propemodum est, quod Petri Gyllii olim fuit, numisma, (cujusmodi etiam complura à Genuensi Nobile ad Insulam Tabracam, Tunetensi littori proximam inventa accepi à Viro Cl. D. Hussono, Consule Francico, qui ea vidit,) *in cujus uno latere scalptus erat,* inquit ille, *Justinianus, Belisarium excipiens triumphantem; in altero, Belisarii imago, cum hoc elogio:* GLORIA ROMANORUM BELISARIUS. Effictus scilicet fuit in eo numismate Justinianus, quo modo ferè tessellato seu musivo opere, in Chalces, quæ Palatii Constantinopolitani vestibulum fuit, camerâ ac fornice, ut auctor est Procopius. Ibi enim, ut is Scriptor refert, Belisarius ad Imperatorem redux cum exercitu integro exuvias ipsi offerebat, Reges ac Regna, & quidquid inter homines excellebat. In medio stabant Imperator & Theodora Augusta, eâ uterque specie, ut summam lætitiam præ se ferrent, & festo victoriam celebrarent, captis suppliciterque accedentibus Vandalorum Gothorumque Regibus insignem, circumstantibus Senatoribus, festumque agentibus. Ita autem Belisarium in Circo excepit Justinianus, ut idem Procopius commemorat. In istis porrò Justinianeis numismatibus aureis perinde ac argenteis effictum volunt Belisarium Cedrenus, Glycas, & Constantinus Manasses, ὁπλίτην ξίφος ἐσπασμένον, *armatum cum gladio stricto.*

NUMMUS JUSTINIANI, IN QUO EXPRESSUS BELISARIUS. *Gyll. lib. 2. de Topograph. CP. c. 12. Procop. l. 1. de Æd. c. 10. Id. l. 2. Vand. c. 9. Cedren. Glyc. Manass.*

LXIII. Adjungi-ne iis, quæ modò descripsimus in virorum de Republicâ bene meritorum honorem cusis numismatibus, Stilichonis nummi debeant? dubium facit Philostorgius, scribens, inter alia affectatæ ab eo tyrannidis argumenta illud fuisse, quòd ausus etiam sit nummos cudere, solâ formâ ab Imperatoriis discrepantes: οὕτω δὲ κατάδηλον, ἢ ὅ δεῖ τὴν τυραννίδα προσσυνεγκεῖν τὸν Στιλίχωνα, ὡς ἢ νόμισμα, μορφῆς λειπούσης μόνης, κόψασθαι: *Ita apertè & confidenter tyrannidem affectasse Stilichonem, ut etiam numisma, solâ formâ exceptâ, cuderet.* Quæ de aureo nummo capienda suadet vox νόμισμα, solidis aureis ab ejusce ævi Scriptoribus tribui solita. Voce verò μορφὴ habitus Imperatorius intelligitur, quem *venerabilem formam* vocat lex 6. Cod. Theodos. de Indulgentiis criminum. Verùm ab Honorio ejusmodi Stilichonis soceri nummos in rerum præclarè gestarum monumentum cusos longè probabilius, cùm Stilichoni suo nomine aliunde formandi occasio deesset ac prætextus, ejusceque rei in viris quantumlibet auctoritate apud Imperatores pollentibus facitatæ nullum ferè hactenus habeatur exemplum.

NUMMUS STILICHONIS. *Philostorg. l. 12. c. 1. n. 2.*

LXIV. Longè alterius generis sunt nummi aliquot, ad virorum illustrium, qui prioribus sæculis vixerant, revocandam memoriam cusi ab Imperatoribus, quorum alii inde *Revocati*, alii *Contorniati*, ab Antiquariis appellantur. Prioris generis multò plures habentur ab ipsomet Augusto & successoribus cusi, de quibus hic non est sermo: posterioris verò tum primùm occurrunt post Constantini M. ævum, atque adeo circa Honorii tempora, in quibus primas tenet æreus ille Medallio, in cujus anticâ parte idem Augustus *majori habitu faciei* effingitur, ut loquitur Constantinus M. in quadam Constitutione, cum hac inscriptione: HONORIO AUGUSTO; in posticâ expressus conspicitur vir triumphantis specie, laureâ caput cinctus, dextrâ flagellum, sinistrâ palmam tenens, curru quadrijugo vectus, cum inscriptione: EVTYMI NICA, ita ut penè geminus sit alterius Medallionis, qui à Nerone primùm cusus est, in quo alterâ facie effingitur, cum inscriptione: IMP. NERO. CÆSAR AUG. P. M. in alterâ, vir eodem habitu, quo suprà, curru perinde quadrijugo vectus, cujus equi palmis ad capita insigniuntur, cum hisce characteribus: EVTYMVS. Qui quidem eximius est Olympiæ victor *Euthymius*, seu *Euthymus Victa* Locrensis, de quo Plinius hæc ait: *Consecratus est vivus sentiensque ejusdem oraculi jussu, & Jovis deorum summi astipulatu, Euthymus pycta, semper Olympiæ victor, & semel victus.* Euthymii istius insignis pugilis meminit præterea Ælianus: hujus autem memoriam revocavit Nero, quòd ille quadantenus inter certaminum Deos Præsides haberetur, utpote consecratus, quo modo ferè Olympionicæ omnes apud Ethnicos pro Diis habebantur, ut auctor est Joannes Chrysostomus, ipseque Nero Circi certamina plus æquo amaret: non verò, uti conjicit Constantius Landus, quòd aurigationi impensiùs studuerit, ut de eo testatur Suetonius. Non enim Euthymius auriga; sed pugil, seu, ut à Plinio vocatur, *Pycta*, quâ etiam

NUMMI RESTITUTI ET CONTORNIATI. *Spanhem. diss. 1. p. 44. L. 1. Cod. Th. Si quis solidi circ. &c. Occop. 131. Biæus p. 26. Constant. Landus de Veter. Numism p. 70. Plin. l. 7. c. 47. Ælian. l. 7. Var. c. 47. S. Ioan. Chrys. hom. 66. ad pop. Antioch. Petr. Faber l. 2. Agon. c. 10. 11. 12. 25.*

Francisc. Angelon. in Hist. Aug. p. 113.

etiam voce eadem notione, utuntur Seneca & Tertullianus: curru verò vehitur, quemadmodum Hieronicæ consueverant deduci coronati per medium stadium, triumphantium ac ovantium specie, palmam deferentes, quæ eorum propria erat. Neronianum Euthymii Medallionem revocavit, seu recudit Trajanus Imperator, in cujus facie alterâ ipse effingitur, cum hac inscriptione: TRAIANVS P. F. AVG. in alterâ simili habitu Euthymius, nisi quòd flagellum dextrâ tenet, cum in Neroniano binæ laureæ invicem colligatæ subsint currui, diductæ in latitudinem. In Trajaniano perinde inscribitur: EVTHYMIVS. Trajanianum servat Gazophylacium Regium. Alterum denique Trajani descripsit Carolus Patinus in Thesauro Numismatum, in quo stat Euthymius, inter duos Equos, utraque manu laureas tenens, cum hisce characteribus: EVTIMIUS. & infrà: TYRIEI CRT. Neronianum denique & Trajanianum revocavit etiam, uti diximus, Honorius Imperator; sed Honorianus in inscriptione differt ab aliis, cùm hæc verba partim exesa præferat: EVTIMI NICA. Quæ quidem eadem fermè sunt, quæ Præcones efferre solebant, cùm quis victor existebat in certaminibus, ut apud Laërtium: Νικᾷ Διώξιππος, & apud Xiphilinum in Nerone: Νέρων Καῖσαρ νικᾷ τὸν δε τὸν ἀγῶνα. Inde fluxit familiaris apud Græcos Christianos formula: IC. XC. NIKA, & apud Latinos: CHRISTVS VINCIT, CHRISTVS REGNAT, CHRISTVS IMPERAT (cujus quidem postremi lemmatis, Χριστὸς βασιλεύει, in militaribus tesseris, meminit Scholiastes S. Gregorii Nazianzeni p. 35.) cùm ii victorias soli Deo adscriberent: ut & rursum illa Græcorum, post devictum à Constantino, virtute Crucis, quam in cælo, vel in somnis, uti vult Lactantius, viderat, Maxentium, σταυρὸς νενίκηκε, de quâ egimus. Hinc etiam fortean acclamationes populares ad Imperatorem in Circis: NIKA, *vince*, à quâ famosa illa seditio sub Justiniano nomen accepit, quòd esset τὸ σύνθημα τῶν δήμων, *tessera factionum*, ut auctor est Evagrius. Nam quibus illi favebant, hos acclamatione ista excitabant, quod præ cæteris testatur nummus ille à Carolo Patino in Thesauro Numismatum descriptus, in quo effingitur pugil nudus, flagrum dextra, palmam sinistra tenens, cum hac Inscriptione; URSE VINCAS.

Petr. Faber. Agonist. l. 2. c. 13. Diog. Laert. l. 6. in Diog. Synop. Dio & Xiphil. in Nerone.

Evagr. l. 4. c. 13. p. 25.

NUMMUS ADULTERINUS HERACLII.

LXV. Exactis quæ dicenda erant de *Contorniatis* nummis, operæ pretium videtur de Byzantinorum Augustorum adulterinis quibusdam ac spuriis sermonem facere, quos rei nummariæ periti in suam supellectilem etiam admittunt, non quòd revera ipsorum Principum, quorum effigies repræsentant, esse existiment; sed quòd saltem antiquioris sint ævi, & aliquid contineant in se dignum observatione. In iis eminet præ cæteris major Medallio Heraclii, cujus ectypon variè descripsere Lipsius, Octavius Strada, Patinus, Jacobus Oiselius, & alii. Habetur is aureus ac pulcherrimus in Gazophylacio Regio, ejus, quâ exhibuimus, magnitudinis, a ceptæ ab eo Crucis à Persis, ac in urbem Regiam relatæ historiam referens: de quâ breviter hoc loco videntur refricanda, quæ in hanc rem habent Auctores, ut faciliùs non tam quod verum, aut adulterinum subolet numisma, deprehendatur, quàm inventoris consilium ac animus. Ajunt igitur, Beatam Helenam inventis in Hierosolymitanâ urbe vivificis lignis, horum partem cum clavis, quibus Christi corpus confixum est, misisse ad Constantinum filium: alteram Macario Hierosolymitano Patriarchæ auro inclusam servandam commendasse. Ita Theophanes anno 21. Constantini. Hierosolymis verò à Sarbaro & Persis captis anno 5. Heraclii, sublata etiam vivifica ligna, & abducta sunt in Persidem, cum ipso Zacharia Patriarcha. Verùm haud multò pòst, Syroë Persarum Rege, post Chosrois patris necem, cum Heraclio fœdus ineunte, institit potissimùm Heraclius, ut vivifica ligna, quæ Hierosolymis in Persidem transtulerat Sarbarus, sibi redderentur: quod ultro pollicitus est Syroës, si uspiam possent inveniri. Extinctis interea ipso Syroë, Chaboë, Hormisda, & Hormisdæ filio, Persarum Regibus, Sarbarus regnum Persicum, Heraclio adjuvante, adeptus, pace cum Romanis constitutâ, Ægyptum atque Orientem omnem Imperatori restituit: qui dum adhuc in Perside moraretur, ea, uti erant, cum primùm capta sunt, obsignata secum deferens, Hierosolymam perrexit, & Modesto Patriarchæ ejusque Clero monstravit. Ab iis verò integra adhuc sigilla deprehensa sunt, intellectumque, sanctissima hæc ligna, neque prophanis ac pollutis manibus attrectata, neque ab illis omnino conspecta, eoque nomine actæ Deo gratiæ, & laudes persolutæ. Tum Patriarcha clavem, quæ apud se remanserat, domo deferens, adorantibus universis, loculum aperuit. Post

Theoph.

Post hæc erectâ illic Cruce, Imperator eam illicò Byzantium remisit: cui cum Litaniis ex Blacherniano Deiparæ templo obviàm processit Sergius Patriarcha, & ad Sophianam Ecclesiam deducens, ibidem illam sustulit Indictione 2. anno Christi 629. qui est decimus nonus Heraclii. Paulò pòst verò Heraclius ipse domum rediens, urbem ingressus est, curru vectus, quem elephanti quatuor trahebant, cum faustâ omnium acclamatione, festis diebus ob victoriam celebratis. Hæc ferme Nicephorus Patriarcha Constantinopolitanus in Heraclii Vita. Theophanes autem in totâ hac narratione Nicephoro haud usquequaque consentit. Quippe, eo auctore, Heraclius anno Imperii decimo octavo, confecto Persico bello, quod per annos sex duraverat, inito cum Persis fœdere, septimo demum in Urbem reversus, ab omnibus cum gaudio & tripudiis exceptus est. Anno verò subsequenti, vere ineunte, Urbe profectus, venit Hierosolymam, & venerandis ac vivificis secum delatis lignis, grates Deo persolvit. Cumque in Syria usque ad vigesimum quartum Imperii annum, qui est Christi 635. difficillimis bellis incubuisset, rebus quasi desperatis, venerandis iisdem secum inde asportatis lignis, Constantinopolim recessit. Ex Nicephoro igitur illata in Urbem vivifica Crux anno decimo nono Heraclii, quo Sarbarus Regnum Persicum invasit. At cùm paulò pòst tradat, Heraclium in Urbem reversum, videtur prorsus indicare, missam vivificam Crucem paulò ante, quàm ex Oriente reverteretur, ubi totos ferè sex annos secundò exegerat. Ita quòd ait acta Indictione secundâ, referenda videntur ad annum, quo Crux recepta est à Persis, non quo relata est in Urbem. Proinde ex Theophane, Heraclius sacra secum in Urbem ligna asportavit. Quod si ita est, intelligi posset expressus in hoc numismate Heraclii triumphus, cùm Constantinopolim rediit. At cùm tradat Nicephorus, remissam Crucem ab Heraclio, in Oriente adhuc degente, exceptamque à Sergio Patriarcha, Heraclium verò aliquantò pòst curru vectum, quem quatuor trahebant elephanti, Urbem ingressum, videtur potiùs expressus in nummo triumphi apparatus, referri debere ad solennem Heraclii in Urbem Hierosolymitanam ingressum; cùm scilicet acceptam à Persis vivificam Crucem in eam intulit, uti Nicephorus commemorat: cùm præterea non elephantis, sed quadrigis instructo curru effictus hîc exhibeatur.

Niceph. CP. in Brev.

LXVI. Nec scio, an adpensæ ad trabem tres lampades templum ipsum, quod à B. Helenâ Hierosolymis Anastaseos nomenclaturâ excitatum, & in eo reconditam vivificam Crucem tradit Theophanes, non indicent. Nam in ædibus sacris appendebantur trabibus auro, argento, vel ære obductis, vel iis imponebantur luminaria, sive ædium parietibus essent infixæ, sive ex se liberæ, & à fornice catenulis aut funiculis pensiles. Ita porrò de iis ædium sacrarum trabibus Leo Ostiensis: *Trabem quoque nihilominus fusilem ex ære cum candelabris numero quinquaginta, in quibus itidem totidem cerei per festivitates præcipuas ponerentur, lampadibus subter in æreis uncis ex eadem trabe triginta sex dependentibus. Quæ videlicet ærea trabes æreis æquè brachiis ac manibus sustentata, trabi ligneæ, quam pulcherrimè sculpsit & auro colorumque fucis interim fecerat Desiderius exornari, commissa est.* Ajunt præterea de ejusmodi trabibus Petrus Diaconus Casinensis, Hariulphus, Chronicon Atinense, Bromptonus, & alii. Quod si ita se res habet, iique lychnuchi ædem Ἀναστάσεως referunt, ii fortean fuerint ad Christi sepulcrum appensi, quos Sabbato sancto divinus accendebat ignis sub horam vespertinam, siquidem συνήθες istud θαῦμα, uti ejusmodi miracula vocat Anna Comnena, eâ tempestate obtinuerit, de quo tam constans est apud Scriptores, qui deinceps floruerunt, testimonium, ut mirum sit, viros eruditos, quæ de hac re ab iis proferuntur, in controversiam revocare. Primus sanè qui ejus meminerit, videtur fuisse Bernardus Monachus, qui vixit an. 870. (ut testatur Willelmus Malmesburiensis) in Itinerario Hierosolymitano, edito à viro doctissimo Joanne Mabillonio qui rem ut *consuetum prorsus miraculum* commemorat, adeo ut incertum sit, quando cœperit, & *an ante tempora Saracenorum fuerit?* inquit idem Malmesburiensis. Sed & perinde quando desierit, minimè constat, cùm tantùm ex Chronico Andrensi anno 1177. adhuc hac tempestate visum colligere sit. Septem autem lampadas ibi appensas fuisse testatur Glaber Rodulfus: at Anonymus de Locis sanctis ad triginta sex pependisse scribit. Asservatam porrò vivificam Crucem in æde Resurrectionis longè ante Heraclium palam est: cùm non modò ἐκκλησία ἁγίου σταυροῦ inde dicatur auctori Chronici Alexandrini; sed & qui Crucem in eâ servabat Presbyter, *Custos Crucis* dicatur Victori Tunnensi in Chronico, σταυροφύλαξ Theophani, qui Joanni Moscho σκευοφύλαξ τῆς ἁγίας Ἀναστάσεως. Quod sanè muneris exhibat, Francis nostris Hierosolymitanum regnum obtinentibus, *Custodis sancta*

ÆDES ANASTASEOS EXPRESSA IN NUMMO HERACLII.

Leo Ost. l. 3. c. 31. al. 33.

Petr. Diac. l. 4. c. 7; Har [illegible] l. 2. c. [illegible] l. 3. [illegible] Chr. [illegible] [illegible] Vv. Northm. Cap. 10. Tom. 4. SS. Ord. S. Bened.

Vide Gloss. in Crux.

Glaber. l. 4. c. 6. Anonym. de Loc. SS. c. 1. Chr. Alex. in Constant. M. Victor

Tunn. in Anastas. Theoph. p. 134. Io. Mosch. c. 48. 49. Gretzer. de Cruce p. 2584. VV. Tyrius l. 1. c. 4.

sanctæ scilicet Crucis titulo insignis, ejusdem Ecclesiæ Canonicus, particulæ scilicet ejusdem salutaris ligni, quæ in eâ æde asservabatur. Heraclius igitur receptâ à Persis Cruce, hanc in Anastasi recondidit, donec Constantinopolim relata est. Ita si Heraclii adventus in Urbem Hierosolymitanam hîc describitur, per lampadas in eo numismate expressas videtur innui ipsa Anastasis, in quam illata sunt vivifica ligna: contrà, si ejusdem Augusti adventus in urbem Regiam effingitur, extracta ex eadem Anastasi innuuntur: quam quidem ædem sacram à Modesto Patriarcha reædificatam eodem imperante Heraclio tradit Antistes Tyrius.

IMPERATORES CONSTANTINOPOLITANI IMBERBES, BARBATI.

LXVII. Jam verò barba, quæ lata & promissa Heraclio hîc tribuitur, haud multùm discrepat ab eâ, quam præferunt genuini ejus nummi, nisi quòd in isto paulò promissior, contra quàm tradit Cedrenus, scribens, Heraclium, priusquam adeptus esset Imperatoriam dignitatem, barbam latam atque promissam nutrivisse; sed Imperatorem factum, comam totondisse & barbam, quomodo, inquit, Imperatores solent. Ejus verba sunt: ἦτος ὁ Ἡράκλειος ἦν τὴν ἡλικίαν μεσῆλιξ, εὐσθενὴς, εὔστερνος, εὐόφθαλμος, ὀλίγον ὑπόγλαυκος, ξανθὸς τὴν τρίχα, λευκὸς τὴν χροιὰν, ἔχων τε πώγωνα πλατὺν, καὶ πρὸς μῆκος ἐκκρεμῆ. ὑπηνίκα δὲ πρὸς τὸ τῆς βασιλείας ἦλθεν ἀξίωμα, εὐθέως ἐκείρατο τὴν κόμην, καὶ τὸ γένειον τῷ βασιλικῷ σχήματι. *Fuit Heraclius staturâ mediocri, robustus, firmo pectore, oculis elegantibus, ac non nihil cæsiis, fulvo crine, albus, barbâ latâ atque prolixa. Sed Imperator factus extemplo comam totondit, ac mentum rasit, qui est Imperatorum habitus.*

Cedren. an. 1. Heracl. Chron. Alex. p. 860.

Quibus quidem verbis innuere videtur Cedrenus solos imperatores barbam decessorum more rasitasse, cæteros verò Græcos nutrivisse. Et sanè ante Heraclium barbam rasisse Imperatores, testantur passim nummi, ipseque auctor Chronici Alexandrini, quo loco Justinianum describit, quem mentum rasum, ὡς οἱ Ῥωμαῖοι, habuisse ait. Verùm ab Heraclii temporibus, *moris fuit Orientalibus tam Græcis, quàm aliis nationibus*, ut habet Antistes Tyrius, *barbas tantâ curâ & omni sollicitudine nutrire, pro summoque probro & majori, quæ irrogari potuerit unquam, ignominiâ reputare, si vel unus pilus quocumque casu sibi de barbâ cum injuriâ detraheretur.* Subdit deinde, *barbam eâ diligentiâ conservasse* Græcos, tanquam *argumentum viri, vultus gloriam, hominis præcipuam auctoritatem*: ex quo eadem hausit verba Jacobus de Vitriaco. Characteres, cùm Græci, tum Latini, non iidem omnino sunt in ejusmodi numismatis ectypis, quæ ab aliis describuntur, tametsi haud multùm diversi. Sed negotium facessit plerisque vox malè exarata, ΑΘΛΘΘΕΤΗC. Quidam enim, ut Lipsius, legendum putavere ΛΟΓΟΘΕΤ.ΙC, alii, ΝΟΜΟΘΕΤΗC. Ego verò ΑΓΩΝΟΘΕΤΗC malim, quo vocabulo recentiores Græci ac Latini, ἀγωνιστὴν, *pugilem*, vel *præliatorem* indigitabant, ut alibi observamus. Neque in hac voce duntaxat mendum occurrit: nam & voces CΙΔΗΡΑC. (ubi Α. pro Δ.) & ΠΤΑΑC. (ubi Τ. pró Τ. proclivi utrobique mendo habentur) perperam exarantur. Jam verò numisma istud non ejus esse antiquitatis, quam Cuspinianus ei adscribit, satis, opinor, ex prælibatis colligitur: quod præterea Imperatoris habitus, & Augustis Byzantinis prorsus insolens diadema arguit. Inscriptiones deinde Græcæ ac Latinæ, ex Sacris ferè haustæ litteris, mixtim exaratæ; lux etiam illa, quæ Heraclii vultui affunditur, omnino indicant recentioris esse scalptoris alicujus inventum qui divinæ Crucis triumphum exprimere voluerit. Sic porrò legendi sunt Græci characteres, ac in anticâ quidem, ΗΡΑΚΛΕΙΟC. ΕΝ. ΧΡΙΣΤΩ. ΤΩ. ΘΕΩ. ΠΙCΤΟC. ΒΑCΙΛΕΥC. ΚΑΙ. ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ. ΡΩΜΑΙΩΝ. ΝΙΚΗΤΗC. ΚΑΙ. ΑΓΩΝΟΘΕΤΗC, ΑΕΙ, ΑΥΓΟΥCΤΟC. In posticâ verò ΔΟΞΑ. ΕΝ. ΥΨΙCΤΟΙC. ΧΡΙΣΤΩ. ΤΩ. ΘΕΩ. ΟΤΙ. ΔΙΕΡΡΑΞΕ. CΙΔΗΡΑC. ΠΥΛΑC. ΚΑΙ. ΗΛΕΥΘΕΡΩCΕ. †. (l. σαυρὸν.) ΑΓΙΟΝ. ΒΑCΙΛΕΥC. ΗΡΑΚΛΕΙΟC. In Lipsiano æreo exarati præterea leguntur hi characteres Græci ad occiput Heraclii: ΑΓΙΟΛΙΝΙC. qui nihil sonant.

VV. Tyrius l. 11. c. 11. Nicet. in Isaac. l. 1. n. 10. Iac. de Vitriaco lib. 1. c. 74. In Gloss.

NUMMI IMPP. EX GENTE PALÆOLOGA.

LXVIII. Inter adulterinos nummos, binos etiam ex gente Palæologâ exarari curavimus, alterum Joannis, alterum Constantini ultimi Imperatoris Constantinopolitani, quos rei monetariæ antiquæ studiosi in numismatum Augustorum serie vulgò reponunt, quod indubitatæ fere fidei post Angelos vix reperiantur. Nescio enim, an pro genuinis haberi debeant Theodori Lascaris & Andronici Palæologi aurei, qui ab Octavio Strada describuntur, quos vix crediderim fuisse tam elegantis formæ, ac exhibentur. Utcumque sit de rei veritate, donec suppetant alii, etiam eos hîc & in nostro de Familiis Augustis Byzantinis opere repræsentamus. Mirum sanè videri debet, quòd extremi istius sæculi, quo d nostris proximum fuit, Imperatorum

Byzan-

Byzantinorum nummi, atque adeò ex Lascaricâ, Palæologâ, vel Cantacuzenâ gente vix occurrant: nam Theodori Lascaris, quos ibi damus, nummi, ex eodem Strada descripti sunt, penes quem fides erit. Atque id accidisse ex eo prorsus existimare licet, quòd ut pessimè formati neglecti fuerint ab Antiquariis, vel quòd à Turcis in proprias monetas conversi: nisi fortè quidam ex iis, quos Joanni & Manueli Comnenis adscripsimus, Palæologorum fuerint ejusdem nomenclaturæ Imperatorum: vel, quod longè potius existimaverim, quia postremi isti Constantinopolitani Augusti in monetis suis effigies suas, ac sua nomina non semper descripserint, proindeque eorum fuerint plerique, quos inter Zimiscianos exhibuimus. Michaëlis Palæologi nummorum aureorum meminit Georgius Pachymeres, aitque, receptâ à Latinis Constantinopoli, in posticâ facie, ejusdem urbis figuram effingi curasse, metalli probitate detritâ. Sic ille, ubi de Andronico seniore: ἀλλὰ καὶ τὸ νόμισμα διὰ τὴν χρείαν ἐκιβδηλεύετο, πρότερον μὲν γὰρ ἐπὶ Ἰωάννου τοῦ Δούκα, τὸ διμοιρον τοῦ ταλάντου τῶν νομισμάτων, χρυσὸς ἦν ἄπεφθος. ὕστερον δὲ ἐπὶ Μιχαὴλ, τῆς πόλεως ἁλούσης, διὰ τὰς τότε κατ᾽ ἀνάγκην δόσεις, καὶ μᾶλλον πρὸς Ἰταλοὺς, μετεγράψατο μὲν τῶν παλαιῶν σημείων, τῆς Πόλεως χαραττομένης ὄπισθεν. Καθυφίετο δὲ καὶ τὸ παρακεράτιον τὸ ἐκ χρυσοῦ νομιζόμενον, ὡς πεντεκαίδεκα πρὸς θ. τὰ εἰκοσιτέσσαρα γίνεσθαι. Μεταλλάξαντος δ᾽ ἐκείνου, πρότερον μὲν εἰς δεκατέσσερα πλείση πρὸς δέκα. νῦν δὲ, ἀλλὰ καὶ ἐφ᾽ ἡμισείας τὸ ἄπεφθον καταμίγνυται. *Sed & moneta, ob ejus pecuniam, adulterata est. Priùs enim sub Joanne Duca, nummi dimidium ex puro auro cocto seu obryzo erat. Posteà verò Michaël, captâ Vrbe, ut haberet, unde largitiones necessarias, Italis præsertim, faceret, immutatis notis veteribus, Vrbis figuram in posticâ facie expressit, detritâ interim metalli bonitate, eò usque, ut è viginti quatuor partibus aurei solidi, auri duntaxat puri novem essent, quindecim misturæ sequioris. Post Michaelis mortem, primò quidem decem partes auri purgati ad vitiosas quatuordecim adjectæ sint: nunc verò ad dimidium purum aurum miscetur.* Quæ porrò hîc dicuntur de Urbis figura, in nummis Michaëlis efficta, penè nos impulere, ut ejus esse existimaremus nummum æreum, in quo Imperator cum cruce & globo in alterâ facie, in alterâ verò Urbis porta triplex, suis turribus & pinnaculis instructa visitur, cum adscriptâ subtùs hac epigraphe: VICTORIA, in receptæ Urbis, atque adeò Francorum ab ea expulsorum symbolum. Sed erunt fortassè, qui, quo Augustus ille cingitur, diadema vix esse putent istius, quo Michaël vixit, ætatis. Prostat alius Andronici Imperatoris aureus prægrandis, in quo urbs Constantinopolis, muris suis circumducta exhibetur, Deipara pallium expandente, ac brachia super eam porrigente, tanquam Urbis tutatrice ac πολιούχῳ. In alterâ, coram eadem beatissimâ Virgine in genua procumbit Imperator, supra cujus caput inscriptum: ΑΝΔΡΟΝΙΚΟϹ ΒΑϹΙΛ. quæ quidem urbis expressa figura suadere potest esse Andronici senioris Palæologi, ita ut parentis monetarum figuras in suis etiam servarit: quod suadere inprimis potest Andronici in Deiparam cultus eximius, qui, ut tradit Pachymeres, post debellatum Alexium Philantropenum, in Monasterium Hodegorum venit, & coram sacrâ Deiparæ imagine, toto ferè corpore prostratus, adeptæ victoriæ gratias egit. Sed cùm nummus iste sit ex iis, quos Caucios vocant, cujusmodi cusi habentur ex familiâ Comnenâ Augustorum, Andronico Comneno Tyranno, interim, dum lux alia affulgeat, adscripsimus. Scribit denique Raimundus Montanerius in Historia Catalanica Regum Aragon. Rogerium Florum Magnum Ducem ab Andronico seniore, cui, cum Catalanis militabat, dictum, rogasse Imperatorem, ut militibus suis stipendia persolveret, eumque monetam cudi curasse probitate longè imminutam, quæ instar erat Ducatorum Venetorum, argenteorum scilicet, quorum pretium erat octo denariorum Barcinonensium: præterea minutiorem aliam monetam, quæ trium denariorum erat, quamque perperam *Vincilions* appellatum ait, manifesto errore, pro *Miliarision*. Ejus verba sunt: *E com aquesta pau fo feyta, lo Megaduch dix à l'Emperador, que donas paga à la Companya, è l'Emperador dix que faria & feu battre moneda en manera de Ducat Venetia, que val. 8. diners Baceloneses cascu. E axi ell feu ne fer que havien nom Vincilions, e non valia tres diners la hu: e volch, que correguessen per lo preu daquells, qui vahen 8. diners, e mana & cascu que prenguessen dells Grechs Cavall, o mul, o mula, o viandes, o altres coses que haguessen ops, e que pagassen de quella moneda, e aço feu par mal vici, ço es que entras hoy, è mala vohentat entre los pobles e la host: que tantost que ell hach son enteniment de totes les guerres, volgra quels Franchs fossent tots morts, e fossen fora del Imperi.* Verùm, etsi hodie vix ulla obvia sint postremorum Imperatorum, ex gente præsertim Palæologa, numismata, quibus monetariæ supellectilis studiosorum ἀρχεῖα locupletentur, damnum istud quodammodo resarciunt, quæ super-

Pachym. l.12. c.8.

Pachym. lib.9. c.13.

Cap 210.

ſunt eorum figuræ, ex quibus habitum Imperatorium horum temporum, qui deſcribitur à Codino & aliis, licet percipere. Quas inter præ cæteris inſignes haberi debent Michaëlis Palæologi, Theodoræ Auguſtæ uxoris, & Conſtantini Porphyrogeniti filii imagines, quæ Conſtantinopoli in Deiparæ περιβλέπτου æde ſacrâ conſpiciuntur, quas delineari curavimus. In quâ quidem tabellâ Theodora effingitur cum τυμπανίῳ, in capite, margaritis & lapillis diſtincto, uti Euphroſyne Auguſta Alexii Angeli Imperatoris uxor apud Nicetam Choniatem. Habetur alia haud abſimilis ejuſdem Michaëlis Imperatoris effigies, deſcripta ab Hieronymo Wolphio ex codice MS. Auguſtanæ Bibliothecæ Hiſtoriæ Georgii Pachymeris, cui diadema capiti impoſitum non omninò ejuſdem eſt formæ, quâ in ea imagine à nobis deſcripta cernitur. Sed & quòd *Acaciam* vocant, voluminis ſpeciem planè refert. Aliam præterea tabellam damus Manuelis Palæologi & Helenæ Auguſtæ uxoris, ut & Joannis, Theodori, & Andronici filiorum effigies continentem, ex MS. codice Operum Dionyſii Areopagitæ, quem idem Manuel ad Monaſterium S. Dionyſii in Franciâ, ubi aſſervatur, per Manuelem Chryſoloram Legatum ſuum miſit anno 1408. uti præfert eidem imagini ſubdita, hîcque deſcripta epigraphe, quam, ut & ipſas effigies, beneficio viri humaniſſimi perindè ac doctiſſimi Joannis Mabillonii ſumus conſecuti. Τὸ παρὸν βιβλίον ἀπεστάλη παρὰ τοῦ ὑψηλοτάτου Βασιλέως καὶ Αὐτοκράτορος Ῥωμαίων κυροῦ Μανουὴλ τοῦ Παλαιολόγου, εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ ἁγίου Διονυσίου τοῦ ἐν Παρυσίῳ τῆς Φραγγίας ἢ Γαλατίας ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, δι' ἐμοῦ Μανουὴλ τοῦ Χρυσολωρᾶ πεμφθέντος πρέσβεως παρὰ τοῦ εἰρημένου Βασιλέως. ἔτει ἀπὸ κτίσεως κόσμου, ἑξακισχιλιοστῷ ἐννεακοσιοστῷ ἑξκαιδεκάτῳ. ἀπὸ σαρκώσεως δὲ τοῦ κυρίου, χιλιοστῷ τεσσαρακοσιοστῷ ὀγδόῳ. Ὅς τις εἰρημένος Βασιλεὺς, ἦλθε πρότερον εἰς τὸ Παρύσιον πρὸ ἐτῶν τεσσάρων.

Leunclavius in Turc. c. 51. Tabella 6. Nicet. in Alex. l. 1. n. 3. Ad Niceph. Gregor. Edit. Baſil. an. 1562. Tabella 7.

MEDALLIÆ JOANNIS & CONSTANTINI PALÆOL.

LXVIII. Spuriis igitur nummis, ut diximus, nummum accenſemus, qui reverà non eſt nummus, Joannis Palæologi Manuelis filii, exaratum in Medallionis formam à Victore Piſano; cujuſmodi complures alios ſculptor ille egregius ſuæ ætatis, atque etiam priorum ſæculorum illuſtrium virorum imagines ſimili figurâ delineavit. Hanc autem Joannis, quam ex æreo illuſtriſſimi Comitis Joannis de Lazara Patavini, Marchionis Nicolai filii damus, ſic commendat Paulus Jovius in Epiſtolâ Italicâ ad Coſmum Ducem Florentinum, apud Georgium Vaſſarium: *Oltra queſta ho ancora una bellisſima medaglia di Giovanni Paleologo Imperadore de' Conſtantinopoli, con quel bizarro capello alla Grecanica, che ſolevano portare gl' Imperadori, & fu fatta da eſſo Piſano in Fiorenza, al tempo del Concilio d'Eugenio, ove ſi trovo il prefato l' Imperadore, ch' a per riverſo la Croce di Chriſto ſoſtentata da due mani, verbi grazia dalla Latina, & dalla Graca.* Nummum denique æreum expreſſimus Conſtantini Palæologi ultimi Imperatoris ex muſeo ejuſdem, cujus meminimus, Comitis, ſuper quo, ut ſpurio, multa multi commentati ſunt, atque in iis Joſephus Scaliger & Jacobus Gretzerus. Scaligeri Diſſertationem, quòd in paucis foliis exarata, rarior ſit, noſtræ ſubjecimus, omiſſâ Gretzerianâ, quòd in ſpiſſioribus de Cruce commentariis omnibus obvia ſit.

Georgius Vaſſarius in Vitis Pictor. Tabella 4.

NUMMI HELENÆ NOMEN PRÆFERENTES.

LXIX. Porrò inter nummos, quos exhibemus, vel qui in Antiquariorum Pinacothecis proſtant, habentur aliquot, non incertæ quidem fidei; ſed qui dubium præferant, quibus ſint adſcribendi, ſeu propter malè formatas, detritas, vel denique contractas inſcriptiones, vel interdum, quòd nullam præferant, cujuſmodi ſunt non pauci ex inferioris omninò ævi nummis. Interdum etiam alii occurrunt, in quibus, cùm bini aut plures ejuſdem nominis ſe ſe offerant Auguſti, vel Auguſtæ, incertum manet, utri debeant adſcribi? in quibus maximè ſunt Heleniani. Cùm enim Helenæ Auguſtæ nummi præferentes nomen ac titulos in eruditorum virorum Gazophylaciis ſerventur complures, atque adeò in Regio octo ærei, non unius omninò figuræ vel ornatus, ac inſcriptionis vix tamen conſtans eſt inter ſtudioſos ejuſce ſupellectilis nummariæ indagatores, cui debeant adſcribi, matri ne Conſtantini Magni, vel Juliani Parabatæ, vel etiam Criſpi, ſi quæpiam fuit, conjugi? Matrem Helenam Auguſtam renuntiatam, ejuſque effigie cuſos à Conſtantino filio aureos nummos teſtantur Euſebius, Sozomenus, Nicephorus, & Theophanes, qui Monetam τῇ Βασιλίδι attribuiſſe ajunt. Ejuſmodi autem Helenianos aureos Romæ anno 1398. repertos auctor eſt Thomas Walſinghamus: *Sub hoc anno*, inquit, *Romæ repertus eſt theſaurus Helenæ matris Conſtantini Imperatoris, ſub quodam pariete ruinoſo. Ipſa verò moneta aurea ſignata fuit imaginibus dictæ dominæ, habens in circulo nomen ejus ſcriptum: & valuit una petra XX. ſol. de noſtrâ monetâ. Cum quo theſauro poſteà Papa fecit reædificari Capitolium & Caſtellum S. Angeli.* Eſt autem *petra*, ponderis Anglicani ſpecies, conſtans duodecim libris, ut libra quindecim unciis: quæ quidem *petra* vulgò

Euſeb. l. 3. de Vita Conſtant. c. 46. Sozom. l. 2. c. 1. Niceph. l. 8. c. 31. Theoph. an. 20. Conſt. Walſingh. p. 356. Fletal. 2. c. 12. §. 1. c. 79. §. 10. Vide Relat. de monte Libano.

vulgo in lanipendiis, etiamnum usurpatur. Enimverò aurei cujuslibet Helenæ nummi rariores sunt æreis, quorum perinde, ut diximus, inscriptiones, atque etiam capitis ornatus diversitatem quandam arguunt. Ac binorum quidem, qui hosce characteres præferunt: FL. HELENA AVGVSTA, in aversâ vero facie: SECVRITAS REIPVBLICÆ, prior nitidissimus Helenæ caput exhibet tectum, nescio, quâ calyptrâ desuper reticulatâ, & in cassidis modum protensâ? quæ aures ipsas ac capillos tegit, præterquam eos, qui fronte superfunduntur. Ubi fortassè *Mitræ*, vel *Mitellæ, quas crispantes* vocat S. Hieronymus, *quibus vertex artabatur innoxius*, exprimuntur, vel *turriti alienis capillis vertices*, de quibus idem Scriptor, & Tertullianus hisce verbis: *Affigitis præterea nescio quas enormitates sutilium atque textilium capillamentorum, nunc in galeri modum, quasi vaginam capitis, & operculum verticis nunc in cervicem retrò suggestum.* Alter Helenam prodit, duplici unionum lineâ caput cinctam, crinibus ad aurem contractis ac collectis, crispatis aliis fronti imminentibus, uti fermè omnes alii: ita tamen, ut superior capitis pars tecta perindè videatur. In tertio, qui pro lemmate habet: FL. HELENA AUGUSTA, & in posticâ: PROVIDENTIÆ AUGG. Helenæ capitis pars superior tota reticulo videtur tecta, quod limbulo unionum lineâ exornato continetur: sic ut ad sinciput, & ad aures, crinibus subsit limbulus, iis tantùm circa frontem crispatis & annulatis extantibus. Aliorum trium nummorum Helenæ nomen præferentium varius itidem in capite & capillis ornatus. His vulgo pro inscriptione est in anticâ facie: FL. JUL. HELENÆ AUG. in posticâ vero: PAX PUBLICA. Ac prior quidem, nescio quam diadematis speciem præfert? quæ ad sinciput latior, ad aures vero, ubi capilli in orbem contrahuntur, arctior, caput stringit: ita tamen, ut quâ latior est, extra caput promineat, uti solent laureæ corollæ in Augustorum nummis, crispatis crinibus frontem adornantibus. Diadema autem, seu limbus, nisi capillorum contextus vel σειρὰ, uti vocat Naumachius, seu, uti dicimus, *trecia* sit, unionum serto in medio discernitur. Neque multùm diversus est alter, nisi quod limbulus, qui, ut & prior, ad sinciput in duplex cornu evadit, rarioribus margaritis videtur distinctus. In tertio denique, cujusmodi binos alios servat Gazophylacium Regium, Helenæ caput latiori diademate, unionibus & lapillis distincto, stringitur, capillis ad aurem contractis, & ad frontem crispatis eminentibus. Præter istos Helenæ nummos, alium aureum titulo & capitis ornatu prorsus diversum exhibent Octavius Strada, Tristanus, & Chiffletius: is enim Helenam repræsentat absque ullo capitis ornatu, capillis tantùm ad occiput collectis & nodatis, cum hac inscriptione: FL. HELENA MAX. seu, ut habet Strada: HELENA MAX. ut Chiffletius denique: HELENA FL. MAX. nisi legatur: FL. MAX. HELENA. In aversa parte stella conspicitur. Ex hac igitur inscriptionum & habitus, seu capitis ornatus diversitate tres Helenas confecit idem Chiffletius, quibus totidem istiusmodi nummorum species adscribit; ac eos quidem, in quibus SECVRITAS describitur, Helenæ Constantini matri tribuit: alterum Helenæ Maximæ Crispi uxori: eos denique, qui Flaviæ Juliæ Helenæ nomen præferunt, Helenæ Juliani Imperatoris conjugi: atque id quidem levioris quantumlibet momenti argumentis stabilire nititur. At Wilthemius, quem Chiffletius Juliani uxori tribuit, Constantini matri adscribit, quòd, ut ait, in nummi parte aversâ Crux efficta conspiciatur. Is est, quem ex Helenianis quartum delineari curavimus, cujusmodi asservatur æreus in Gazophylacio Regio: in quo quidem æreo ita Crux efficta conspicitur, ut rectus stipes paulò versus figuram curvetur. Et sanè, si revera Crux est, Juliani uxori haud potest adscribi, quæ ut conjux, Deorum cultui addicta, Isidis etiam effigie in nummis suis expressa conspicitur, ut censet Tristanus. Ita nummi, quos idem Scriptor, quem etiam secuti sumus in descriptione nummorum Constantii Chlori, Helenæ matri attribuit, neptis fuerint, seu Juliani uxoris. Nam & titulorum diversitas, diversarum Augustarum nummos esse arguit. Ac titulorum quidem in eo varietas deprehenditur, quòd priores tres nummi: FL. HELENAM AUGUSTAM, tres alii: FL. JUL. HELENAM, aureus denique Tristani & aliorum: FL. HELENAM MAX. appellent: etsi ex veterum nummorum inspectione satis constet, variatos interdum Augustorum titulos, ita ut validum omninò ex hoc minimè conficiatur argumentum. At in tribus posterioribus primò observare est, Helenam Juliæ prænomine donari, quo modo in inscriptionibus Helena Constantini mater: deinde inscriptionem secundo aut tertio casu poni, ita ut si cùm secundo, monetæ nomen subintelligatur: si cùm tertio, in Helenæ matris honorem cusos à filio Constantino nummos liceat suspicari: cui præterea: PAX PUBLICA, adscripta censeri potest, quod eâ pro-

Epist. 10. 23. Id. Epist. 7. Tertull. lib. de Cultu femin.

Strada, Tristanus tom. 3. Chiffl. in Anast.

Wilthemius in Icon. Const. M. & Helenæ.

Gruter.

câ procurante, Eccleſiæ Chriſtianæ, damnatâ in Nicæno Concilio Arianâ hæreſi, pax revera reddita ſit. Nam & anno 20. Conſtantini, quo illa à filio Auguſta appellata dicitur à Theophane, Nicænam Synodum celebratam conſtat. Sed & non minimè ſententiam hanc firmant expreſſa in nummis iſtis diademata, cùm coronatam à filio Conſtantino matrem Helenam tradat idem Theophanes, Auguſtam renuntiatam Euſebius, & alii. Nam in ſexto nummo lapillis & margaritis diſtinctum diadema prorſus effingi videtur, niſi quòd vittis caret. Sed quod dubium in hisce conjecturis ingerit, illud eſt potiſſimùm, quòd in omnibus fermè, iisque præſertim, qui nitidiores ſunt, Auguſta effingatur junior ac formoſa, quod in Helenam matrem vix quadrat, quæ anno viceſimo Conſtantini, cùm Auguſta dicta eſt, & cuſi ejus nomine ſunt nummi, ſi Theophanem audimus, tum ætate provectior erat. De Flaviâ Helenâ Maximâ, & an illa Criſpi uxor fuerit? non minor eſt difficultas, quam attigimus in Criſpi elogio. Utcumque ſit de nummis iſtis Helenianis, quos unà omnes Conſtantini Magni familiæ ſubjecimus, ut cuique liceat inſpicienti, quod arriſerit, ſtatuere, id conſtat, ex iis inditam à vulgo *Sanctarum Helenarum* appellationem omnibus ferme numiſmatibus Auguſtorum Conſtantinopolitanorum ævi inferioris, maximèque iis, quos ejusmodi rei ſtudioſi propter malè formatos characteres, aut vultus ipſos, vel quòd nihil exquiſitum contineant, ſolent aſpernari. Quod inde fortean originem habuit, quod non Helenæ duntaxat, ut Divis adſcriptæ, imagines; ſed & crucigeros omnes nummos ſacri Phylacterii, aut Encolpii vice ad collum quilibet appenderet: unde nummorum ejusmodi pleroſque videmus perforatos: quod quidem etiam ante Conſtantinum obtinuiſſe obſervare eſt ex iis, quæ in Anaſtaſi Chiffletius annotavit: tametſi id potiſſimùm tum primùm profluxiſſe cenſendum ſit ex nummis Helenæ, Romæ in ejus Theſauro inventis, quæ fortaſſis ſummus Pontifex, ut feminæ de Eccleſia bene meritæ, diſtribuerit. Harum verò Sanctæ Helenæ monetarum vim mirè commendat Boſius, aitque, præſens eſſe remedium adverſus comitialem morbum.

Chiffl. in Anaſt. p. 269. 276. *Boſius l. 15. de Sign. Eccleſ. ſig. 68. n. 12.*

NUMMI UTRIUSQUE THEODOSII.

LXX. Qui Theodoſii nomen præferunt & titulos nummi, Seniori-ne, an Juniori adſcribi debeant, non perinde planum eſt definire: cùm in iis vultuum delineatio non adeò ſit exacta, priſcorum nempe monetariorum intercidente tùm peritia ac arte, ut, utrius ſit? liceat advertere. In iis tamen bini ſunt aurei, quorum alter: SALUS REIPUBLICÆ, alter: VOT. XXX. MVLT. XXXX. qui indubitatè Junioris ſunt: cùm prior par Conſulum referat, ipſius Theodoſii & Valentiniani, uti ſuprà obſervatum, alter non niſi Juniori attribui queat, cum Senior anno Imperii ſexto-decimo obierit, ac proinde Vicennalia non attigerit, quæ hîc deſcribuntur per vota tricennaliorum. Cùm verò bini iſti nummi Theodoſii protomen cum caſſide, ſpiculo, ac clypeo præferant, haud inani fortaſſe, tametſi prorſus certâ conjecturâ, ſimilis figuræ nummos Juniori; cæteros, in quibus figurâ luſcâ exprimitur Auguſtus, Seniori adſcripſimus.

NUMMI UTRIUSQUE JUSTINI.

LXXI. Neque minor eſt difficultas in diſcernendis utriusque Juſtini, Senioris ſcilicet ſeu Thracis & Junioris, qui & Curopalata vulgò appellatur, nummis. Eos, qui Imperatorem plena facie exhibent cum camelaucio, clypeo, ſpiculo, vel globo, Seniori adſcripſimus, quòd cum ſatis bene ſint expreſſi aut formati, non ea nobis viderentur ætate cuſi, qua barbaries in orbem Romanum invecta eſt, maximè ævo Juſtiniani aut Juſtini nepotis, quod præ cæteris evincunt eorum nummi, peſſimè effigiati, ſiquidem Juſtini Junioris ſint, quos ei adfinximus, luſcâ plerique facie; ſed levi, fateor, conjecturâ: cum in iis, qui plena facie ſunt, extet æreus, qui cuſus annotatur Conſtantinopoli anno decimo Imperii, quem vix attigit, cùm anno nono, menſe ſecundo extinctum prodat Marcellinus Comes, tametſi cuſus dici poteſt decimo ineunte Imperii. Qui verò Juſtini Imperatoris nomina, eumque unà cum uxore Auguſta in eadem ſella ſedentem præferunt, indubitanter Juniori attribuimus, cùm in iis ſint, qui annum Imperii, quo cuſi ſunt, duodecimum adſcriptum habeant, adeò ut inde firmari poſſit annus Imperii Juſtini Junioris, quo exceſſit, de quo controverſia eſt apud veteres Scriptores. Ex eo etiam abunde docemur, errare quoſdam, tradentes in hisce nummis Juſtinum Seniorem & Juſtinianum exhiberi, cum Juſtinianus Cæſar ſub annum Juſtini ſextum; Auguſtus verò menſibus quatuor ante ejusdem obitum renunciatus ſit, ac proinde Collega Imperii exhiberi non potuerit anno ſecundo Imperii avunculi, uti præferunt ii nummi: qui præterea Seniori non poſſunt adſcribi, cum Euphemiam Auguſtam ſuperſtite Juſtino Seniore conjuge extinctam palam ſit ex Scriptoribus. Deinde in his nummis uxor Imperatori adjungitur anno Imperii duodecimo, quem non attigit Senior; ſed

Vide Stemma Juſtini.

Junior

Junior, cui Sophia uxor superstes fuit. Feminam esse, quæ Justino adjungitur, (nam in plerisque adeò sunt attritæ ac evanidæ effigies, ut certum aliquid super hac re elici vix queat,) ostendit diversitas gestaminis: nam Justinus globum crucigerum dextra gerit; Imperatrix verò Crucem oblongiorem sceptri vice, non verò ramum aureum margaritis & unionibus distinctum, quomodo deferre solitas Augustas, senescente Græcia, tradit Codinus. Nam qui ex Octaviano Strada proferuntur ab Alemanno, malè à Scalptore descripti sunt, cum & in iis Justinus barbatus, & quæ adjungitur effigies veluti adolescentis effingantur: priori Crux, alteri virga, in dextra, utrique verò in sinistra globus tribuantur: cum Justinianus, quem exhiberi putat idem Scriptor, non adolescens; sed plenâ jam ætate, & Cæsar, & Augustus dictus sit: ita ut quos Alemanno inspiciendos præbuit Strada, non diversi sint ab eis nummi, quos adscripsimus Justino Juniori. Verùm longè major est difficultas in enodandis aliquot aliis æreis, quos hisce subjunximus, hâc tantummodò fulti ratione, quòd ejusce ætatis videantur, cum ex characteribus, qui in iis describuntur, licet in quibusdam sat perspicuis, vix quicquam divinari possit. In iis verò bini effinguntur Imperatores; vel saltem Imperator, cui adsidet Augusta conjux, nam facies in omnibus, (octo vidimus,) ac vestes ferè evanidæ sunt, uterque simili diademate conspicui globum crucigerum in medio sustentant; altero dextrâ, altero sinistrâ bacillum seu sceptrum gestantibus. Omnes pene Thessalonicæ cusi characteres anomalos repræsentant, quidam hosce malè formatos, VTLLVT --- TSPP. AUC. quidam, ASS--- VNV V, alii--- ACVC SC, alii-- OSIAN. alii denique--- AL O 9 NO. In posticâ autem horum facie anni Imperii adscribuntur IIV. IIII. VI. & VII. adeò ut Justino Seniori & Justiniano adscribi vix debeant, cùm Justinianus, ut diximus, anno Justini 6. aut 7. Cæsar dictus sit ab avunculo, uti testatur Victor Tunnensis: *Post Consulatum II. Justini & Apionis, Justinus Augustus Justinianum nepotem suum ad Senatorum supplicationem invitus Cæsarem facit.* Incidit autem Consulatus Justini secundus in annum 524. quo Julio 9. Imperii annum septimum inibat: unde conficitur, anno ejus quinto Justinianum, ut avunculi Collegam, in nummis effingi non potuisse. Sed de hisce nævis Lector ac inspector ipse per nos licet decernat. Iis præterea nummis duos aut tres alios æreos subjunximus, Justinoque adscripsimus, nullâ aliâ ferè conjecturâ, quàm quòd Imperatorem & Imperatricem exhibeant cum hisce characteribus: DN. IV---- AAr. & hisce, infra easdem effigies: VITA. in aversâ verò facie K. cum hisce: ANNO VIII. KAR. Unde colligitur, Karthagine cusos fuisse, ac proinde saltem an. 698. quo in Saracenorum potestatem venit Carthago, Leontio imperante: nisi per IV. Justinianus Rhinotmetus intelligatur, antequam à Leontio Imperio deturbatus fuisset. Tertium nullis characteribus insignem, alterâ facie Imperatorem, alterâ Augustam exhibentem, quod eorundem videantur ac priores, pariter subdidimus, ut liceat cuique perinde de iis judicium statuere.

Cod. de offic. c. 17. n. 25. Aleman. ad Procop. p. 42. 44. 1. edit.

LXXII. Sed præ cæteris jure negotium facessunt Baronio, Gretzero, aliisque in re nummariâ peritis viris numismata aurea & argentea, quæ CONSTANTINI & CONSTANT. nomina præferunt, æreaque alia ejusdem typi nullis characteribus insignita, non unâ tamen omnia figurâ; sed diversâ. Ac primùm quidem ex iis, quæ delineari curavimus æreis, alterâ facie, Imperatoris cum promissa satis barba protomen exhibet: alterâ columnam, vel litteram I. cum hisce characteribus, ANNO I. qui cuium anno Imperii primo declarant. Bina ejusdem typi servat Gazophylazium Sangenovefanum. Tria exinde alia aurea habentur in Regio, in quorum anticâ facie duorum pariter Imperatorum στηθάρια, quorum prior cum promissa & lata barba, alter barbæ primam lanuginem indutus visitur, cum hisce characteribus, qui in quibusdam ex iis adeò minusculi & pessimè formati, ut puncta potiùs dixeris, quàm litterarum apices: DN. CONSTANTINI S. (alii habent ET) CONSTANTIC. In aversa parte Crux habetur, gradibus insistens, cum inscriptione malè pariter exarata: VICTORIA AVGVST. & CONOB. Ejusdem fermè typi binos aureos Regios, & argenteum unum Gazophylacii S. Genofevæ, damus: nisi quod Imperatoris *pogonati* diademati crucigero additur, nescio quæ calyptræ species, *Camelaucium* fortè, cum hisce characteribus: DN. CONSTANT. In posticâ Crux altior globo insistit, ad cujus latera bini Imperatores cum globis crucigeris stant, prior altior barbam, non tamen promissam indutus, alter ut puerulus effinguntur, cum hisce characteribus: VICTORIA AUGUS. CONOB. ita ut in hocce nummo quatuor à se invicem diversos Imperatores effictos par sit credere. Argenteum præterea delineamus, qui est ejusdem gazophylacii Sangenovefani, in cujus

NUMMI CONSTANTINI ET CONSTANTII EX FAMILIA HERACLIANA.

cujus anticâ, idem cum barba promiſſa Imperatoris vultus, & cum ſimili, cujus mox meminimus, calyptrâ, ac globo crucigero, & hisce in circuitu characteribus peſſimè deſcriptis: VICTORIA AVGUST. In poſtica tres ſtant Imperatores, cum ſtemmatibus & globis crucigeris; medius altior cum barba, non tamen promiſſa, qui ad dextram eſt, ut puerulus, qui verò ad ſiniſtram, medio altitudine cedens: infrà, CONOB. Diverſi alium aureum typi exhibemus, in quo tres conſiſtunt Imperatores, medius eſt altior, cum promiſſa barba; qui ad dextram eſt, ut puer: qui ad ſiniſtram eſt, ut adoleſcens effict̃i. In aversa facie Crux inſiſtens gradibus effingitur, cum eadem ſemper inſcriptione: VICTORIA AUGUST. CONOB. Ejusdem typi proſtat alter æreus, præterquam quòd in averſa facie annus Imperii viceſimus deſcribitur, & Ravennæ cuſus innuitur. Damus præterea æreos alios, nullo conſpicuos lemmate, quorum facies altera, Imperatoris cum barba promiſſa προτομὴν; altera literam majusculam M. cum tribus, ad latera & caput literæ, Imperatorum στηθαίοις. Delineari denique curavimus nummum æreum, in cujus latere altero Imperator iſte pogonatus, militari habitu, ſpiculum tenet, cum Imperatore alio tunicato ad ſiniſtram ſtante: in altero annus XXI. deſignatur, quo cuſus Conſtantinopoli. In alio perinde æreo ejusdem Ravennæ cuſo, barbatus idem Imperator captivum pede dextro proculcat. Atque hi omnes & ſimilis pene typi peſſimè effigiati ſunt nummi, quos tametſi alicujus ex Heracliana familia Imperatoris, ex numiſmatum iſtius ævi collatione eſſe pro certo haberi debeat, cui tamen adſcribendi, non planè conſtat. Cum enim is Conſtantinus dicatur, pluresque in eadem Heraclii gente occurrant hâc nomenclaturâ Auguſti; vix tamen ex iis aliquis reperitur, cui & typi & Auguſtorum unà ac ſimul imperantium, qui in iis effinguntur numerus, ut & adſcriptæ denique Imperii annorum notæ conveniant. Nam ut numiſmatis auctor retegatur, neceſſe eſt, ut demus aliquem Conſtantinum, qui anno Imperii primo ejus fuerit ætatis, ut barbam induiſſe ſat promiſſam dicendus ſit, uti exhibetur in primo numiſmate; in quo cum ſolus appareat & unicus, tunc temporis Imperii Collegam non habuiſſe colligitur. Neceſſe eſt præterea, ut is Conſtantinus binos habuerit poſteà Auguſtæ dignitatis Collegas ſat adultos, utpote pogonatos ſub extremos Imperii annos, quos ad viceſimum ſecundum produxiſſe quædam ex iis ſatis declarant, cùm alia annos XV. XVII. XX. & XXI. præferant. Nec ſcio, uti mox obſervatum, an in aliquot ex iis nummis interdum quatuor diverſi effict̃i ſint Auguſti? qui unà imperaverint, quòd ex argenteo potiſſimùm, in quo ejus, qui medius ſtat inter binos alios, barba non tam promiſſa, ac eſt illius, qui in anticâ, deſcribitur. Denique ut cujus ſint iſtiusmodi nummi plenè doceamur, neceſſe eſt, ut aut filium, qui ut puerulus interdum effingitur, aut fratrem Collegam *Conſtantem*, aut certe *Conſtantinum* is habuerit: nam cum alterius iſtius Auguſti nomen haud omninò exaratum ſit, incertum manet, *Conſtans*-ne, an verò *Conſtantinus* appellatus fuerit? Enimverò, ut expendamus, cui ex Heracliana familia poſſint adſcribi? primùm quidem Heraclio juniori, qui & *Conſtantinus* nuncupatur in parentis Heraclii nummis, & apud Scriptores, uti monemus infrà, tribui non poſſunt; ſiquidem is diebus centum & tribus poſt patris exceſſum tantùm regnavit, licèt ab eo Imperator dictus & coronatus anno Chriſti 613. annos 28. & dimidium imperaſſe dicatur. Quamvis enim filium habuerit *Conſtantem*, præterquam quòd ſuperſtite patre, ejus ſolius nomine ac effigie nulli formati nummi, anno Imperii primo barbam induiſſe dici non poteſt, qui in cunis exiſtens diademate donatus eſt. Heraclius porrò junioris filius, cui & *Conſtantini*, cùm Imperator eſt appellatus, nomen à populo impoſitum dicitur, & quem à Scriptoribus aliquot Conſtantem appellari monemus, reverà regnavit annos viginti-ſeptem: adeò ut viceſimus ſecundus Imperii annus in nummis iſtis deſcriptus convenire eidem queat. Deinde *Conſtantinum* Pogonatum filium habuit, præterea Heraclium & Tiberium liberos alios, quos fortean coronâ ſuperſtes donaverit, & in nummis ſecum effingi voluerit. At cum Imperator dictus eſt anno 641. vix ætatis decimum exceſſerat, utpote natus anno 630. Atque ita primo Imperii anno barbatus exhiberi non potuit. Neque vero quomodo Conſtantino prioris filio convenire poſſint eadem numiſmata, omninò percipere licet. Favet ſanè promiſſa barba, à qua is cognomen accepit: favet, quòd ætate maturior Imperium capeſſivit. Nam imberbem in Siciliam, patris necem ulturum, profectum ajunt, inde barbatum reverſum, Πωγωνάτε adeptum cognomen. Favet, quòd Heraclium & Tiberium, fratres, vel quòd filios duos habuerit, Juſtinianum Rhinotmetum & Heraclium.

Zoel.

clium. Sed obstat, quòd imberbis dicatur fuisse primo Imperii anno, quo is Constantinus barbam etiam promissam induerat: deinde quòd anno Imperii decimo septimo obierit, ac denique, quòd nullos *Constantini* aut *Constantis* nomine filios aut fratres habuerit. Quis igitur ita felix, ut nodos istos intricatos solvat. Sanè Pogonati parenti magis convenirent ejusmodi nummi, nisi obstaret annus Imperii primus in iis adscriptus, in quibus plenâ jam ætate barbatus apparet: cum & *Constantinum* filium habuerit, Imperii fortean Collegam, etsi hac de re sileant Scriptores: præterea *Heraclium* & *Tiberium*, quos saltem post patris excessum Imperatores appellari voluisse plebem tradunt Historici, quòd fortasse etiam hac dignitate donati fuissent, patre adhuc superstite: ut proinde in nummorum aureorum facie anticâ *Constantinum*, qui & *Constans* dictus, cum filio *Constantino* Pogonato; in aversâ verò *Heraclium* & *Tiberium* effictos par sit credere. Quid denique, si nummus, qui primum Imperii annum designat, eidem Pogonato attribuatur, cæteris Constantino Parenti adscriptis, ut uterque barbam promissam induerit? Sed cum in his difficultatibus fateamur ultro nos cum doctioribus cæcutire, aliis, quibus otium erit, & felicior aura aspiraverit, has examinandas relinquimus; ut Constanti tamen potiùs, quàm Pogonato filio ejusmodi nummos pogonatos attribuerimus, id potissimùm causæ fuit, quod ex iis, qui Constantini nudum nomen præferunt, tres ejusdem typi æreos servet Gazophylacium S. Genovefæ Parisiensis, in quorum adversa parte subscriptæ hæ leguntur litteræ: CRTS. quas sic interpretari licet, ut in Mauricii numismate, *Carthagine signatâ*: quod quidem, si ita se res habet, nummi isti Constantiniani Copronymo non possunt adscribi, cùm anteà, Leontio scilicet imperante, Carthago in Saracenorum venisset potestatem: longè minùs etiam Porphyrogenito Leonis Philosophi filio, cujus præterea nummorum facies diversa prorsus fuit.

Hoc porrò loco observare licet numismata Imperatorum, ex Heracliana maximè familia, quæ tria capita præferunt, τρικέφαλα appellari in Artis notariæ formularum Commentario, qui τύπος τέχνης τῶν γραμματέων inscribitur, servaturque in Bibliotheca Regia, ex quo sequentia excerpsit Salmasius: Καὶ κατεβλήθησαν ἀπὸ τῶν σῶν χειρῶν εἰς τὰς χεῖρας μου τέσσαρα νομίσματα τρικέφαλα. Ubi, quæ hîc τρικέφαλα, deinceps ὑπέρπυρα dicuntur: unde monetas aureas fuisse licet conjicere. Neque fortè alia fuêre τρικέφαλα, quæ non in die sancto Paschatis à Patriarcha Constantinopolitano dabantur, ut habet Balsamon: ait quippe, diebus Catecheseon post Dominicam τοῦ τελώνου, θυμιάματα, seu incensa, ἀντὶ ῥογῶν καὶ βαΐων, in festo Palmarum, seu τῶν βαΐων, cereos & Cruces; rursus magnâ feriâ, quartâ, cereos & incensa; denique in festo Paschatis ἀσπασμοὺς καὶ τρικέφαλα. Quo loco Meursius τρικέφαλα, nescio quid *die Paschatis in signum lætitiæ ob resurrectionem Dei trini populo dari solitum à Patriarcha* interpretatur. Leo Allatius, qui Balsamonis verba refert, de vocis significatu prorsus silet. Sed cum *Rogam*, quæ in Hebdomade τῆς ἀπόκρεω pro more exhibebatur, in magnæ feriæ tertiæ anniversariam *rogam* rejectam fuisse scribat idem Balsamon, quòd ex *Rogaliis* se didicisse ait, seu libris, in quibus nomina scripta erant eorum, quibus erogabantur *Rogæ*, videtur vero simile Balsamonis ætate *Rogas* easdem distributas die Paschatis, atque adeò τρικέφαλα, id est, nummos aureos. Ἀσπασμοὺς autem hoc loco *oscula* interpretatur Allatius: sed vereor, ne ἀσπασμὸς idem sit cum *Roga*, quo modo *salutaticum* & *salutes* dixit Latinorum inferior ætas, ut suo loco docemus: id sanè suadere videntur Glossæ Gr. Lat. ἀσπασμὸς, *Salutatio*, *Amplexus*, *Rogatura*. Ubi pro *Rogatura* legendum fortean, *Roga*, *Thura*, nempe donativum, & θυμίαμα, seu salutatio cum incenso. Neque enim apud Balsamonem per τρικέφαλον, *tricipitem*, seu trisulcum cereum, quem Græci τρικήριον vocant, intelligi velimus asserere, quem εἰς δόξαν καὶ τύπον τῆς ἁγίας τριάδος formatum scribit Symeon Thessalonicensis, cùm hac notione vox ista neutiquam reperiatur usurpata. Ut igitur olim *Tricipitinam* Triumvirorum Collegium appellavit Varro, quòd eorum capita in una eademque nummi facie exarata essent: ita Byzantini numismata tribus Imperatorum capitibus insignia τρικέφαλα nuncupârunt.

Numismata τρικέφαλα.

lib. de modo usur. p. 342.

Balsamon de Incens. Patriarch. die Catechesis.

Allat. de Domin. & Hebd. Gr. c. 9.

Symeon Thess. p. 223.

Gretser. in Horto S. Cruc. part. 4. c. 21.

Goar. ad Euchol.

LXXIII. At cur Gothicorum Regum Italiæ, qui sub Anastasio, utroque Justino & Justiniano floruêre, nummos, qui supersunt, aut quos videre contigit, eorundem Augustorum nummis, in laudato nostro opere subjecerimus, juvat Lectorem admonere. Ea vero potissimùm causa fuit, quod horum plerique Augustorum effigies & nomina præferant, in aversâ verò parte Regum istorum exarata nomina & titulos, quod, ut non ita pridem monuimus ad Joinvillam, Byzantino-

NUMMI REGUM GOTHICORUM ITALIÆ.

Dissert. 23. pag. 280.

zantinis Principibus quodammodo obnoxii, hâc Italiam conditione poſſiderent, ut ipſos tanquam ſupremos dominos agnoſcerent, monetamque eorum imagine cuderent, nominibus ſuis iisdem tantummodo inſcriptis. Ejusmodi igitur ſunt, qui Anaſtaſii, Juſtini & Juſtiniani effigies & nomina præferunt, cum horum Regum nominibus: atque adeò, ni fallor, ærei complures, Juſtini ſolius imagine & nomine inſignes, (qui ideò fortè Seniori, non Juniori, adſcribi debuerant,) qui in aversâ parte monogrammata minuſcula R D. aut ſimilia habent: quod ex eo potiſſimùm colligere licet, quòd in nummi, qui Juſtini effigiem & nomen præfert, parte poſticâ, circa idem monogramma, deſcribatur hoc lemma: INVICTA ROMA, quòd qui eorundem Regum nomina & imagines repræſentant, ſimilem habeant inſcriptionem, cùm iisdem Auguſtis imperantibus, Roma Gothicis Regibus pareret jam ab ipſo Honorio, ſub quo in Alarici & Gothorum poteſtatem venit, à Beliſario ad Romanum Imperium tandem revocata, Juſtino Coſ. Ind.3. Gothicorum Italiæ Regum monetarum meminit Additamentum ſecundum Burgundionum: *De monetis ſolidorum præcipimus cuſtodire, ut omne aurum, quodcunque penſaverit, accipiatur, præter quatuor tantùm monetas, Valentiniani, Genavenſis, & Gothium, qui à tempore Alarici Regis adærati ſunt, & Ardaricanos. Quodſi quiscunque præter iſtas quatuor monetas aurum penſatum non acceperit, quod vendere volebat, non accepto pretio perdat.* Ubi monetæ *Gothium*, pro *Gothorum*, dicuntur. At pro *Ardaricanos* editio Tilliana *Ardaricæ annos* præfert. *Ardaricanos* verò non alios eſſe exiſtimare licet ab *Alaricanis*, & fortè ita legendum: Alarici autem nummos aliquot exhibuimus. Genavenſis autem moneta hoc loco appellatur, quæ Regum Burgundionum fuit, & in urbe Genevenſi cudebatur: nam Geneva Regum Burgundiæ ſedes fuit, ut colligitur ex Fredegario. Denique nummi Valentiniani iidem ſunt, quos Gundebadus in Præfatione ad Legem Burgundionum Romanos vocat.

Marius Aventic. — *§. 6.* — *§. 7. Fredeg. Epit. c. 18. 34.*

NUMMI EXARCHORUM RAVENNATUM.

LXXIV. Delineavimus denique nummos alios aliquot æreos Ravennenſes, quos Ravennæ Exarchorum eſſe, vel certè ab iis cuſos exiſtimamus, ac proinde Mauricianis ſubjecimus, quo imperante Exarchi iſti potiſſimum floruere. In horum plerisque imago pectoralis effingitur feminæ, caput coronâ murali exornatæ, cum hac inſcriptione: FELIX RAVENNA. In poſtica ejusdem urbis monogramma deſcribitur, R. ſcilicet, cui A. implexum eſt & E. In aliis Aquila cum alis expanſis conſpicitur, Imperii Romani ſignum fortean effingens.

DE CHARACTERIBUS BARBARICIS.

LXXV. Jam vero, priusquam partem hanc de Numiſmatibus Byzantinis abſolvamus, præſtat de immutata characterum forma, & quando barbaries in iis inducta fuerit, aliquid obiter obſervare. Inclinante enim Imperio, ex quadratis & uncialibus litteris, quæ olim obtinuerant, abolitæ aliquot, & viciſſim novæ ſubrogatæ barbaricæ, quas, incertum, an à Gothis, barbarisque aliis nationibus acceperint, cùm Græci, tùm Latini? an vero Scalptorum aut Scriptorum vitio, collabente priſtinâ liberalium cæterarumque artium ſolertiâ, ſenſim id inductum exiſtimari debeat. Atque eæ maximè in nummis Imperatoris Juſtiniani conſpici incipiunt: ſub quo, & Imperatoribus, qui eum deinceps exceperunt, effuſi undique barbari Romanum omne Imperium pervaſerunt. Tum quippe novi hi characteres in eorundem Auguſtorum obſervantur nummis barbaricâ quâdam efficti formâ, & hactenus minimè viſâ: idque præſertim licet intueri in characteribus Latinis, B. D. E. M. N. T. V. qui ſemper nova & inſolenti, imò barbarâ figurâ efformantur, adeò ut non immeritò Michaël Μεθυςὴς Imperator in epiſtola ad Nicolaum I. PP. Linguam Latinam, *Barbaram* & *Scythicam* appellaſſe videri debeat, quam Græci ipſi, illius ferè penitus ignari, perinde ac inſignis elegantiæ, omnino deturparant. Neque apud Byzantinos duntaxat obtinuit hæcce ſcribendi ratio; ſed & apud Gothicos in Italia Reges, atque adeo apud Gallos ſeu Francos noſtros, quod ex Regum Franciæ monetis, veteribusque monumentis colligitur: ſic ut Claudius Buteroüs ex variis, quos in iis obſervârat, characteribus, novum inde alphabetum ſibi conficiendum putaverit. Sed nihil, ſi non artium omnium, certè Monetariæ præſertim, poſtremis hisce ſeculis, interitum tantum arguit, quàm peſſimè in nummis Auguſtorum aliisque formatæ effigies, rudi adeò ſtylo, ut virorumne ſint, an feminarum, non proclive ſit conjicere. Quin etiam in plerisque characteres ipſi, qui in circulis deſcribuntur, punctorum potiùs, quàm litterarum ſpeciem præferunt, ita ut ſæpè nobis divinandum fuerit, ut aliquid expiſcaremur, quod ſanè non ſine labore, adhibitaque ſimilis typi nummorum collatione exegimus: unde ſi alicubi à nobis erratum eſt in malè adſcriptis auctoribus ſuis numiſmatibus, ab ejusmodi quisquiliarum amatoribus veniam nos facilè conſecuturos confidimus.

Nicolai PP. Epiſt. 7. — *p. 379.*

LXXVI.

LXXVI. Ex quatuor Dissertationis hujus partibus, tribus hactenus expletis, quarta & postrema superest de Monetarum Byzantinarum propriis appellationibus; de quibus cum quædam etiam attigerint, qui de numismatibus scripserunt, in iis, quæ obvia, vel ab aliis dicta sunt, ita versari nobis visum est, ut ea levi calamo perstringamus, reliqua majori cum disquisitione investigaturi. Monetarum igitur aliæ majores, aliæ minores; aliæ denique aureæ, aliæ argenteæ, aliæ æreæ: harum etiam interdum non una forma. Atque ut ab aureis ordiamur, *Solidum* appellarunt, aureum nummum, nova nomenclaturâ, cùm ante Diocletiani tempora vix receptam observaverit Josephus Scaliger: ita ut incertum sit, an Lampridius, qui Constantini M. ævo vixit, cùm in Alexandro Severo hac voce usus est pro aureo, ut sui sæculi vocem usurpârit? Seriùs enim receptum innuit Isidorus, scribens: *Solidum apud Latinos alio nomine sextulam dici, quod de iis sex unciæ compleantur, huncque vulgus aureum solidum vocare.* Vetus Agrimensor: *Veteres solidum, qui nunc aureus dicitur, nuncupabant.* Sanè Constantinum ipsum, & qui proximè successêre, ita *solidum* accepisse docent eorum Constitutiones. Auctor Queroli, loco suprà laudato, ut cæteros omittam: *Quid tàm simile quàm solidus solido? Etiam hic distantia quæritur in auro, vultus, ætas, & color, nobilitas, litteratura, patria, gravitas, atque ad scripulos quæritur in auro plus, quam in homine.* Solidus autem Constantinianus fuit quaternorum scripulorum, ita ut septem uncias appenderit. Unde conficitur, octoginta quatuor solidos in libram auri tum computatos, ut argenti libram veterem apud Plinium & Celsum. At posteà Valentinianus Senior, aucto jam auri pretio, septuaginta duos solidos in libram auri accepto ferri voluit: quæ quidem libra *Occidua* appellatur in Actis S. Marcellini PP. & in Synodo Suessana, locis à Baronio, Scaligero, & aliis indicatis, quorum de vocis *Occiduæ* nomenclaturâ variæ sunt sententiæ, quas expendit, suâ etiam productâ, Jacobus Gothofredus.

SOLIDUS AUREUS. *Scaliger de Re nummar. p. 52. 53. Isid. lib. 14. Orig. c. 24. pag. 332. L. 1. C. Th. Si quis solidi circul. L. 1. de Ponder. l. 1. de Falsa moneta l. 2. de Conlat. ær. &c. D. l. de Ponderat. Plin. l. 33. c. 9. Celsus Epist. ad Natal. & l. 5. c. 17. L. 13. eod. Cod. de Susceptor. Baron. an. 302.*

LXXVII. Solidi porrò *exagium*, seu pondus, inter Honorii nummorum typos in nostro de Stemmatibus Constantinis opere ex gazophylacio RR. PP. Canonicor. Regular. S. Genovefæ Paris. delineari curavimus, ejusdem Augusti nomine, & Exagii appellatione inscriptum. Est autem *Exagium* certæ ponderationis genus, inquit Cujacius. Hinc in Glossis Græco Latinis pro quavis pensatione sumitur: *ἐξάγιον, pensatio.* Et *ἐξαγιάζω, examino, perpendo.* SUB EXAGIO PECORA VENDERE, in veteri inscriptione. Cassianus: *Sive illa, quorum pondus ac pretium ærugo vanitatis arrodens exagio seniorum adæquari non sinit.* Et Zeno Veronensis: *Habetis aginam, exagium facite, quemadmodum vultis ponderate.* Ab exagio formata vox *exagella*, pro legitima & ad trutinam examinata parte hæreditatis, apud Ennodium, & *Exagellario titulo* relinquere vel possidere, id est, pensato & æquato, in Regula Magistri. Ad exagium verò solidi pertinet Novella Theodosii Junioris & Valentiniani de pretio solidi: *De ponderibus quoque, ut fraus penitus amputetur, à nobis aguntur exagia, quæ sub interminatione superiùs comprehensâ sine fraude debeant custodiri.* Atque ea sunt exagia solidorum, quibus inscripta erant Augustorum nomina, ut in Honorii exagio. Inde postmodum invaluit, ut id vocabuli pro ipso solidi pondere usurpatum fuerit, quia solidus sexta pars unciæ fuerit: ut apud Zonaram, scribentem, Nicephorum Phocam Imperatorem monetam imminuisse, cùm hactenus quodvis numisma, id est, solidus aureus, exagium penderet, *μέχρι ἐκείνου, παντὸς νομίσματος ἐξαγίου σταθμὸν ἕλκοντος.* Exagium igitur usurpatum pro solido, seu solidi pondere: ex quo Saladinus libro de Ponderibus, solidum solo nomine differre ab exagio ait, ut & Poëta inferioris ævi in Glossario laudatus: atque hac notione passim occurrit apud Constantinum Africanum Medicum, qui sub Alexio Comneno vixit. Exagii etiam crebra est mentio apud Anonymum de Ponderibus, Nicandro subjectum: ubi *ϛάγιον* scribitur, voce contractâ ex ϛ', quæ ἐξ significat, & *ἄγιον*, licet non ab ἐξ deducatur, quod pridem ab aliis animadversum. Hujus porrò, quod Honorii nomen præfert, & Magni Peirescii, posteà V. C. Achillis Harlæi, Regii in supremo Senatu Parisiensi Procuratoris fuit, nunc est RR. PP. Canonicorum S. Genovefæ Parisiensis, & grana ex nostris - - - - appendit. Ejus figuram jam ante delineari curaverat Buteroüs.

EXAGIUM. *Grut. 647. 6. Cassian. coll. 1. c. 22. Zeno serm. ad Neoph. 6. Ennod. in Vita B. Epiphan. Episcopi Ticin. Reg. Magistri c. 91. Zonar. Saladin. de Ponder. Poëta MS. Constant. Afric. in libris de Morbor. curat. Alciat. l. 2. Parer. c. 33. But. in Nummis Francic.*

LXXVIII. Quod vero solidum Latini sequioris ævi, Græci perinde recentiores *νόμισμα* appellarunt, cujus quidem vocis varias notiones acutè, ut solet, expendit Scaliger in posthumo de Re nummaria libro. Quod enim Latinis pecuniæ signatæ nomine intelligitur, id Græcis *νόμισμα* dictum. Isidorus de solido: *Ipse quoque Nomisma vocatur, pro eo, quòd nominibus Principum effigiebus signatur.* Unde postmodum etiam pro forma, charactere, ac typo nummi usurpatum, ut ex Philostrato, & aliis passim constat. Prudentius:

En Cæsar agnoscit suum
Numisma nummis inditum.

NOMISMA. *Isid. l. 14. Orig. c. 24. Philostr. l. 1. de Vita Apoll. c. 11. Prudent.*

Con-

Greg. Tur. l. 4. Hiſt. c. 33. 37. Anon. l. 4. de Mirac. S. Bened. c. 16. Aimoin. ſerm. de S. Bened. l. 1. Cod. Theod. de Falſa moneta, &c.

Concilium Francofurdienſe an. 794. cap. 5. de Denariis : *Si autem nominis noſtri nomiſma habent, & mero ſint argento, &c.* Sed crebriùs pro aureo, ut in hac Conſtantini Conſtitutione : *Quicunque adulterina fecerit nomiſmata, pœnam pro diſcretione ſexus & conditionis ſuæ diverſitate ſuſtineat.* Gregorius Turonenſis : *Dantes multa numiſmatis aurei millia pro redemptione ſua.* Ita etiam paſſim Græci Byzantini, Philoſtorgius, auctor Chronici Alexandrini, Theophanes, Leo Imp. Nicetas, Pachymeres, & alii ſine numero.

CHRYSINUS. Syn. Chalc. Act. 12. Syneſ. Ep. 129. Pallad. Ed. V. C. Emer. Bigoti p. 51. Doſith. t. 3. Leo in Tact. c. 8. §. 15. Anna l. 11. Leuncl. in Pand. n. 18. Mich. Apoſt. Ep. 56.

LXXIX. Solidos deinde iſtos aureos χρυσίνους appellârunt iidem Græci recentiores. Gloſſæ Gr. Lat. χρύσινος, *ſolidus.* Phavorinus : τὸ δὲ χρύσινος μόνον ἀεὶ λέγεται καὶ δηλοῖ νόμισμα τοῦ χρυσοῦ. Ita Conſtantinus Manaſſes : χρύσινον & νόμισμα confundit :

Χρυσίνου γὰρ ὁ μέδιμνος ἀπεμπολεῖτο.

Et mox :

Δώδεκα γὰρ τὸ χρύσεον, τὸ νόμισμα μεδίμνων
Ἐκέλευσεν ἀντάξιον εἶναι τοῖς σιτωνοῦσι.

Quâ etiam notione vocem hanc uſurpant Synodus Calchedonenſis, Syneſius, Palladius in Vitâ Chryſoſtomi, Doſitheus, Leo Philoſoph. Imp. Anna Comnena, Zonaras, Nicetas, Cinnamus, & alii. Leunclavius : *Chryſini Græcis à Chryſo dicuntur, ut ab auro nobis aurei : quod imitati Turci, ſuos ſive Ducatos, quod nomen à Venetorum Ducibus profectum arbitror, ſive Sultaninos, ab Altum vocavére Altumler.* Inde formata vox ἡμιχρύσινος, pro ſemiſſe aureo apud Michaëlem Apoſtolium.

HYPERPYRUM. H. Steph. L. 1. Cod. Th. de Ponder. l. Unde auri publ. profec.

LXXX. Ut porrò à χρυσῷ, χρυσίνους, ita ab obryzo, quod ὑπέρπυρον vocabant, eâdem nomenclaturâ aureos ſive ſolidos dixerunt : eſt enim Grammaticis ὑπέρπυρος, *ſupra modum igni excalefactus*, quod obryzo potiſſimùm adſcribitur. *Aurum coctum* vulgo in Cod. Theodoſiano, & apud Scriptores appellatur, quod ἄπεφθος χρυσὸς Themiſtio & Scholiaſti Thucydidis dicitur, ἑξάπεφθος, Simocattæ, niſi legendum ſit ἑξάπεφθος, (*aurum ſexies coctum*, *ſeu recoctum*, Anaſtaſio Bibliothecario *antipephthon* : ita enim legendum in Leone III. ut in Gloſſario noſtro monuimus : *Fecit aquamanus antipemto deauratas paria duo*, ut apud Rainerium de Inventione reliquiarum SS. Eutychetis & Acutii apud Ughellum : *Crucem Domini ex auro puriſſimo fecit admirabili artificio compactam, quod Splandoclaſtum & Antipeuton vocabatur.* Ubi *Splandoclaſtum* vox hybrida videtur, compoſita nempe ex *ſplendor*, Latinâ, & κλαστὸς, *fractus*, ut ſit aurum ductile in laminas tenuatum : nam in Gloſſis veteribus MSS. Regiis, *Obryzum* definitur *ſplendor auri :* ex qua quidem definitione ὑπέρπυρον appellari etiam potuit, quaſi ὑπέρπυῤῥον, aurum eximiè rutilum : nam obryzi color πυῤῥὸς dicitur apud veterem Scriptorem de Urinis : εἶτα τέτακται ὑπὸ πυρ. οἱ Κ..λικῷ χρυσῷ ἐοικὸς, καὶ μετ' αὐτὸ τὸ πυῤῥὸν ὀβρυζῷ εἰκασμένον χρυσῷ. Ubi aurum Gallicum, quod *minore æſtimatione taxatum* ait Novella Majoriani, & colore pallidiore fuit, obryzo, quod *rutilum* eſt, opponitur. S. Hieronymus ait, iſta Eſaiæ : *Pretioſior erit vir auro, & homo mundo obryzo*, Aquilam interpretatum eſſe obryzum, πυῤῥὸν, quod coloris optimi atque ſanguinei eſt. S. Audoënus in vitâ S. Eligii Epiſcopi Noviomenſis : *Cùm omnis cenſus in unum collectus Regi pararetur ferendus, ac vellet Domeſticus ſimul & Monetarius adhuc aurum ipſum fornacis coctione purgare, ut, juxta ritum, puriſſimum & rutilum aulæ Regis præſentaretur metallum, &c.* Charta Karlomanni Regis apud Beſlium in Regibus Aquitaniæ : *Trecentorum ſolidorum auri ad purum excocti ſe noverit pœnâ mulctandum.* Neque aliud videtur χρυσίον πεπυρωμένον ἐκ πυρὸς, in Joannis Apocalypſi. Contrà aurum, quod è metallis eruitur, αὐτόματος & ἄπυρος χρυσὸς dicitur Agatharchidæ. Ὑπερπύρων autem nomenclaturæ ante primam Francorum noſtrorum in Syriam expeditionem mentionem fieri nondum advertimus. Ab iis enim ad hæc ſacra bella profecturis, Conſtantinopolim adeuntibus, vel in Syriâ ipſa cum Græcis pacta agentibus, aut commercia, tùm primum Hyperperorum auditum nomen, quod Græci idiomatis ignari variè depravatum extulere. Tudebodo quippe *Purpurati* dicuntur : *Et vendebant unius aſelli onus octo Purpuratis, qui appretiati erant centum viginti denariorum ſolidis.* Eadem habet Baldricus : Sed & Guibertus *Byzantios Purpuratos* aureos fuiſſe omnino teſtatur : *Ut aſini unius ex frumento ſarcina octo eorum Byzanteorum pretio diſtraheretur, quos ibidem Purpuratos vocitant, qui centum viginti nummorum ſolidis æſtimabantur.* At ὑπερπύρων apud Græcos nomen paulò ſerius occurrit, apud Theorianum ſcilicet, qui Manuële imperante vixit, Scholiaſtem Harmenopuli, Codinum, & aliquot alios. Willelmus Tyrius vocem Græcam retinuit : *Viginti duo millia Hyperpyrorum, & tria millia marcarum argenti examinatiſſimi dicebatur eſſe largitus.* Hanc etiam ita reddidit S. Antoninus.

Tudebod. l. 2. p. 787. Baldr. p. 103. Guibert. l. 4. c. 5. Theorian. in Legat. Scholiaſt. Harm. Cod. de Orig. p. 72. de off. c. 5. n. 22.

At

At postmodum invaluit, ut *Hyperperum* diceretur. Idem Antistes Tyrius paulò suprà: *Datis autem quantitas erat in centum millibus Hyperpyrorum justi ponderis, &c.* *Yperpyrum* absque aspiratione dixerunt Innocentius Tertius, Thomas Archidiaconus Galonensis, Vincentius Belvacensis, & aliquot Chartæ, quæ descripta leguntur apud Guichenonum in Bibliothecâ Sebusianâ, & in Probationibus Historiæ nostræ Gallo-Byzantinæ: *Ysperos* denique, *Yperperos* & *Perpera*, pactum initum inter Michaëlem Palæologum & Genuenses, quod nos ibidem perinde descripsimus, in quo interdum duplici PP. designatur hæc moneta. Nam extremis hisce sæculis usus invaluerat, ut non jam *Hyperpera*; sed *Perpera* ejusmodi monetæ appellarentur. Ita enim hæc vox scripta reperitur apud eundem Innocentium III. Rogerum Hovedenum, Guntherum in Historiâ Constantinopolitanâ, Joannem Lucium in Historia Dalmaticâ, & alios. Atque inde Franci nostri *Perpre* dixerunt. Albericus, de Gotofredo Villharduino, Achajæ Principe: *Ex quo Rex Joannes venerat ad partes illas, mittebat quolibet anno ducenta viginti millia Perpres ad conducendos auxiliarios.* Occurrit passim in Tabulis, idiomate Gallico conscriptis, ut *Perperi*, apud Matthæum Villaneum. Ex qua corrupta nomenclatione nostri Franci Hierosolymitani *Purpuratos* formârunt, cùm *Perpres* tùm appellarentur eæ monetæ, voce haud multùm abludente à *Porpre*, uti ea ætate, *Purpuram* dicebant; Hyperperos autem aureos fuisse docet præterea Pactum inter Michaëlem Palæologum & Genuenses initum: *Yperperos aureos & Turchifaros.* Et Charta Balduini II. Imp. Constantinopolitani ann. 1248. *Comme nos ajons emprunté des Marcheans vint & quatre mille Perpres de or de droit pois de Constantinople, &c.* Unde à Guiberto cum Byzantiis confunduntur. De Hyperpyrorum pretio egere etiam suprà laudati Scriptores, Tudebodus, Baldricus, & Guibertus, qui singula Hyperpera valuisse tradunt viginti solidis denariorum. Et Hugo Plagon in versione Gallicâ MS. Willelmi Tyrii ait, Hyperpyrum valuisse septem solidis denariorum Parisiensium: *L'Empereres dit qu'il lui donnoit en mariage cent mille Perpres d'or. C'est une monnoie de Constantinople, une Perpre valoit bien sept sols de Parisis. Pardessus dit, que li envoiroit dix mille Perpres pour les despens & la feste des noces.* Scribit Guntherus: Hyperpyrum monetam fuisse auream, pretii unius Fertonis: *Per totum annum ad quatuordecim dies fisco regio persolvebat nummum aureum, qui Perpre vocari solet, Ferdoni, idest, quartæ parti Marcæ æquivalens.* Vincentius Belvacensis ait, quadringenta Hyperperorum millia confecisse quinquaginta septem millia marcarum argenti: *Terra Soldani valebat ei quotidie 400. millia iperperi, i.e. 57. millia marcas argenti.* Verùm ut hæc omnia de Hyperperorum pretio, de quo quædam attigit Scaliger, concilientur & comparentur, majoris esset otii, cum præsertim ejus diversitas ut plurimum ex vilitate vel augmento metalli secundùm tempora oriatur. Hyperpyrum porrò nota ΙΙ′ designari apud Harmenopuli Scholiastem pridem observatum ab eodem Scaligero, quâ etiam νόμισμα designari in Rationali Peræquatorum, quod MS. ex Bibliothecâ Regiâ legimus, censet Salmasius: quod certe vel ex eo liquet, quòd septuaginta ΙΙ′ dicantur libram conficere, auri scilicet, uti de librâ Occiduâ suprà diximus: Τὰ οβ′ ΙΙ ποιῦσι λίτραν μίαν, --- τὰ ρ ΙΙ′ ποιῦσι λίτραν μίαν, καὶ ΙΙ′ κβ --- τὸ ἥμισυ τῶ ΙΙ′ ἐςὶ τῆς λίτρας μέρος ρμδ′. Ibidem præterea nomisma, seu solidus aureus dicitur conficere duodecim milliarenses argenteos: Τὰ δὲ μιλλιαρήσια ὀφείλεις λογαριάζειν δώδεκα τῷ ΙΙ ἐν πάσῃ δημοσίᾳ ἀπαιτήσει. Ab ejusce verò monetæ specie pensitatione dicti olim *Perpyrarii* quidam liberæ conditionis homines in Regno Cyprio Lusinianorum, quòd Regi quindecim Hyperpera quotannis pensitare tenerentur. Verùm addit Porcacchius, Hyperpyra ejusmodi, valoris fuisse Marcelli argentei veneti, cui consentit Leunclavius ex relatione cujusdam Atheniensis. Quòd si ita se res habet, consectaneum videtur, Hyperpyra ista Cypria argentea; non aurea fuisse. Tandem ex suprà dictis doceri potest vir eruditus, unde dicta sint Perpera? in cujus vocis origine non minimè hallucinatur.

LXXXI. Talentum pro librâ Annam Comnenam & Scriptores Latinos ætatis inferioris, Theophanem verò anno nono Nicephori generalis, pro centenario, seu centum libris dixisse, docuimus ad Alexiadem, & in Glossario; Sed & pro Numismate, seu nummo aureo, usurpatum refertur Hesychius, τὸ δὲ λεπτὸν ἑξακισχιλιοστὸν ταλάντου, ὅ ἐστι νόμισμα. Atque sic videtur accepisse idem Theophanes, anno primo Michaëlis Curopolatæ, quo loco scribit, Michaëlem militum provincialium, qui bello Bulgarico perierant, uxoribus concessisse πεντετάλαντα χρυσίου, cùm vix probabile sit de centenariis auri hæc intelligenda.

LXXXII.

W. Tyr. l. 18. c. 22. S. Anton. tom. 3. tit. 19. c. 6. §. 3. Innoc. III. l. 13. Ep. 36. Thom. Arch. c. 35. Vinc. Belvac. l. 31. c. 75. 143. lib. 32. c. 16. 289. Bibl. Sebus. p. 199. Hist. Gallo-Byzant. 2. c. 12. 13. Innoc. III. l. 13. Ep. 155. 159. 162. Hoved. p. 593. Gunth. c. 18. Joan. Luc. p. 471. 477. Alberic. MS. an. 1216. Matth. Villan. l. 7. c. 73.

Gunth. 8. l. 31. c. 143. Scaliger de Re num. p. 63.

Scholiast. Harmenop. lib. 1. tit. 15. §. 3.

Loredan. in Hist. Cypr. l. 1. & 7. p. 8. 369.

Porcacch. de Insul. Leunclav. Pand.

TALENTUM. vid. Glossar. Hesych. in λεπτὸν, ἀντίος.

BYZANTIUS.

LXXXII. Aureos iſtos Imperatorum Conſtantinopolitanorum, Latini Scriptores ferè ſemper *Byzantiorum* nomine donant, Græcis ipſis prorſus incognito: ex quo mirari contigit, unde noſtri vocem inuſitatam, nec ævo ſuo receptam uſurpârint, cùm Byzantium ab ipſius Conſtantini ætate urbs ipſa deſierit appellari? Baldricus Dolenſis, Willelmus Malmeſburienſis, & Guntherus, *Byzantios*, à Byzantio, ſeu Conſtantinopoli non denominatos duntaxat; ſed & nummos aureos fuiſſe conſentiunt. Hinc *Byzantei aurei* apud Tudebodum, & *Viſanti aurei* apud Lambertum Ardenſem, ut cæteros omittam. Charta Johannis Anthypati, Patritii Ducis Amalphitanorum, apud Ughellum: *Inſuper componere debeat illa perſona, in cujus manibus hæc charta pervenerit auri ſolidos quingentos Byzantios.* Alia Sikelgairæ, Roberti Guiſcardi uxoris ann. 6. Ducatus Amalphiæ, Ind. 2. *Componat in ſupraſcriptum Epiſcopium auri ſolidos Byzantios ſexcentos.* Rurſum alia an. 1128. *Tum componere pars infidelis ad partem, quæ firma ſteterit, auri ſolidos centum Byzanteos.* Ita paſſim *libræ Byſanteæ.* Charta Athanaſii, Archiepiſcopi Neapolitani circa annum 937. *Componat vobis pœnæ nomine auri libras duodecim Byzanteas.* Charta denique Willelmi Epiſcopi Nolani an. 1133. *Inſuper componat vobis --- auri libras decem Byzanteas.* Ad Saracenicas deinde & Turcicas monetas tranſiit Byzantiorum nomen: quos ad Græcanicorum nummorum diſcrimen, *Saracenatos Byzantios* appellant plerique Scriptorum mediæ ætatis, ut aliàs docuimus. Neque tantùm aureis monetis id vocabuli attributum; ſed & argenteis, præſertim in Cyprio Luſinianorum regno. Extat apud laudatum Ughellum Diploma Gregorii IX. PP. in quo hæc habentur: *Byzanciorum alborum mille & nonaginta duorum percipiendorum in reditibus civitatis Paphenſis & territorio ejus.* *Byzancios bonæ platæ*, id eſt, probi argenti, habet Charta Bermundi de S. Martino Majoricenſis an. 1232. quâ ſcilicet *Nunoni Sancii vendit aliquot alquerias pro mille & quingentis Byzanciis bonæ platæ.* Unde colligitur præterea, ejuſmodi Byzantios monetam fuiſſe Maurorum Principum Hiſpanicorum. Hinc etiam percipere poſſunt Heraldicæ ſcientiæ ſtudioſi, cur in armorum inſignibus globuli aurei & argentei *Byzantiorum* donentur appellatione, cum, qui alterius ſunt coloris, *Tortelli* dicantur, quia videlicet nummos aureos & argenteos exhibent, quos *Bezans* vulgò nos ipſi appellamus.

Baldric. lib. 1. Hiſt. Hieroſ. W. Malmeſ. l. 4. Gunth. Hiſt. CP. c. 15. Tudebod. l. 4 Capit. Radel. c. 20. 27. Lamb. Ard. p. 163. Ughell. tom. 7. p. 394. 395. 405. Id. tom. 6. p. 127. 298. Diſſert. 20. ad Joinvil. Ughell. tom. 7. p. 60.

CONSTANTINOPOLITANI NUMMI.

LXXXIII. Quos denique Byzantios plerique, ut diximus, vocant, interdum *ſolidos Conſtantinopolitanos* nuncupari in veteribus Tabulis, quas paſſim profert Ughellus, obſervare eſt. Amatus Salernitanus Epiſcopus anno 1. Gaimarii Principis Ind. 3. circa annum 990. *Si taliter omnia ſuprà dicta non adimpleverimus, --- componere obligavimus & meos Succeſſores vobis veſtriſque hæredibus --- quatuor millia ſolidos Conſtantinopolitanos*, &c. Ita certè hoc loco habetur: verùm, ne quid diſſimulem, in pleriſque Chartis, quas laudat aut deſcribit Ughellus, vox *Conſtantinopolitani ſolidi* contracta ferè ſemper legitur. Alia ejuſdem Amati Ind. 5. *Obligavi me --- 500. auri ſolidos Conſtantin.* Alia Giſulphi, Principis Salernitani an. 17. Principatus Indict. 14. *Componat ipſi patruo & nepotibus eorum 50. aureos Conſtant.* In aliis *Conſtantini ſolidi* nuncupari videntur. Charta Petri Epiſcopi Salernitani circa annum 882. *Obligamus nos & Succeſſores noſtros ad componendum vobis --- mille aureos Conſtantinos.* Unde dubium relinquitur, fuerint eæ monetæ Conſtantini alicujus Imperatoris? Charta Joannis Barenſis Archiepiſcopi, exarata *Conſtantino ſimulque cum eo regnante Romano Porphyrogenito filio ejus*, anno quarto ejuſdem Conſtantini, menſe Januario, Indictione ultimâ: *Vobis obligamus pœnam comprehendi centum Conſtantini ſolidos.* Alia Pandulphi Comitis Montis-Oderiſii an. 1027. *Obligat ſe & ſucceſſores ſuos ad obſervantiam ſub pœnâ mille ſolidor. Conſtantini.* Sed cùm omnia pæne, quæ deſcripſit Ughellus vetera Diplomata, ex Scriptorum vel Typographorum fortaſſis incuriâ, de quâ is non ſemel queritur, cum omni accuratione minimè edita conſtet, admodum probabile eſt, exſcriptores eoſdem aut typographos literam *i.* ad *Conſtantin.* quo Conſtantinopolitani ſolidi deſignabantur, adjeciſſe, cùm exiſtimarent, aureos illos eſſe Conſtantini alicujus Imperatoris.

Ughell. tom. 7. p. 509. 511. 514. tom. 6. p. 844. tom. 8. p. 302. 714. 718. Tom. 7. p. 501. Tom. 7. p. 978. Tom. 6. p. 844.

NUMMI, IMPERATORUM NOMINIBUS DONATI.

LXXXIV. Licet tamen fateri, aureos Byzantios eorum, quorum erant Imperatorum, vel imagines præferebant, nominibus perſæpe donatos à Scriptoribus. Nam Ῥωμανάτους appellatos Romani Diogenis nummos teſtatur Anna Comnena, *Romanatos* noſtris. Chartæ veteres Latinæ, quas ad ejus Alexiadem laudamus. Falco Beneventanus an. 1130. *Hortum ſuum vendiderat ſexaginta Romanatis.* Et anno 1131. *Monet, ut illi ſexaginta Romanatos redderet.* Bulla Alexandri III. PP. an. 1179. apud Ughellum: *Quadraginta & octo Romanatos de Paradiſo, & de altari tantum, quod 24. unciarum auri compleat.* Ita *Conſtantinatos*, Conſtantini Ducæ, *Michalatos*, Michaëlis Ducæ, *Manuëlatos* denique Manuëlis Comneni Imperatoris nummos in veteri Inſtrumento, & *Man-*

Anna l. 3. Alex p. 93. Falco Benev. an. 1130. 1131.

lat,

lat, voce contractâ vocari apud Arnoldum Lubecensem ibidem annotavimus, & in Glossario. Tradunt præterea Continuator Theophanis lib. 4. num. 22. & Symeon Logotheta in Basilio num. 15. eundem Augustum, capessito Imperio, ex pecuniâ in Regiis Thesauris post necem Michaëlis Decessoris inventa, τὸ νῦν σενσάτον καλούμενον cudi præcepisse: quæ quidem moneta, aureane fuerit, non indicat, quanquam id vero simile, ut & illam esse, in qua cum filio Constantino in solio sedet. Nam σένσος pro sessu, seu solio, usurpâsse Græcos recentiores pluribus docemus in Glossario mediæ Græcitatis.

Ughell. in Arch. Benev. Nota ad Alexiad. p. 322. 401.

LXXXV. Jam verò ut ad solidi partes, aliasque minutiores, vel minoris pretii monetas descendamus, quemadmodum *semissem*, dimidium solidum Latini; ita Græci Byzantini ἥμισυ eâdem notione sæpenumero usurpant. Theophanes ait, Chaganum dixisse, Romanos captivos redditurum se, si κατὰ ψυχὴν, id est, *in singula capita*, unum νόμισμα daretur. Mauricio id abnuente, petiisse Chaganum saltem, ἀνὰ ἡμισῦ λαβεῖν κατὰ ψυχήν. δύο ἡμίσεια ἀποτελεῖ. Τοίνυν καὶ τὸ ἥμισυ ἀπὸ τῶν δύο ἐξέρχεσθαι λέγομεν. Ita sanè: nam vox semissis quibusvis monetis etiam convenit, argenteis nempe & æreis, perinde ac aureis, utpote pars dimidia cujusvis nummi. Hinc in aliquot æreis infimæ ætatis, in quibus nullum Imperatoris adscriptum est nomen, in aversâ parte, circa literam majusculam M. legitur EMICHS, qui quidem characteres semissem æreæ alicujus monetæ esse indicant.

SEMISSIS. Theoph. in Maur. an. 18.

LXXXVI. Ut porrò *semissis* est dimidius solidus, ita *Tremissis* tertia pars solidi dicitur, ut est apud Isidorum, ubi de solido: *Hunc, ut diximus, vulgus Aureum vocat, cujus tertiam partem ideo dixerunt tremissem, eò quod solidum faciat termissus*: ubi insulsum etymon. Atque hujus quidem monetæ speciei mentionem tantùm fieri apud mediæ ætatis Scriptores, pridem observatum à Cujacio, Casaubono, Salmasio, & aliis. Lampridius auctor est, ab Alexandro Severo primùm aureos tremisses cusos: *tuncque primùm tremisses aureorum formati sunt*. Exhinc occurrunt passim *tremisses* apud inferioris ævi Scriptores, ac præsertim in Concilio Carthaginensi IV. in Codice Theodosiano & Justinianeo, in Legibus barbaricis antiquis, maximè in Ripuariâ, ubi *tremissis* dicitur constare quatuor denariis, quia solidus est quatuor denariorum: præterea apud Gregorium M. Paulum Warnefridum, Leonem Ostiensem, & alios non semel. Hinc τριμίσιον dixerunt Theophanes & Leo Grammaticus: ex quibus *trimisium* confecit Anastasius Bibliothecarius. *Trientem* verò aureum apud Pollionem in Claudio idem esse quod *Tremissis* dicitur, pridem alii adnotârunt, quod & firmat Gregorius Turon. *Ad domum suam reversus, vidit ante pedes suos aureum in similitudinem trientis: quo assumpto pensatoque, unius solidi appensus est pondere.*

TREMISSIS. Isidor. l. 14. c. 24. Cujac. ad lib. Cod. Casaub. ad Lamprid. Salmas. de modo usur. Concil. Carthag. IV. L. 2. C. de Erog. milit. ann. L. 16. Cod. de Castr. pec. lib. 12. L. 4. Cod. Theod. de Milit. vest. L. 2. De Comit. &c. Lex Rip. tit. 23. Greg. M. l. 9. Ep. 29. Paul. Warnefr. l. 5. c. 39. Leo Ostiens. l. 2. c. 8. Theoph. p. 374. Leo Grammat. p. 504. Anastas. in S. Sylvestro & in Hist. de Exil. S. Martin l. 4. de Mirac. S. Martin. c. 39.

LXXXVII. Tradunt Scylitzes & Zonaras, Nicephorum Phocam Imperatorem, monetas suas pondere imminuisse: & cùm ad ea usque tempora nummus omnis *exagium* penderet, id est, *solidum*, uti hanc vocem accipi suprà docuimus, τεταρτηρὸν invenisse, statuisseque, ut tributa graviore darentur, largitiones verò ac impensæ mutilato ac leviori numismate fierent. Ex quibus, redactum solidi pondus, ad quartam partem quidam: quo modo *quartarios* vocat Lampridius: alii solidum quartâ legitimi ponderis parte imminutum volunt. Cui postremæ sententiæ favere videntur veteres Tabulæ, Constantinopoli scriptæ anno 1064. proinde annis 450. post Phocæ interitum, apud Ughellum: *Hic in urbe Constantinopoli obiit D. Joannes Cajetanus, --- & dimisit in vestro Episcopio sol. 3. & sol. 5. ad Sancto Erasmo de fore, --- toti sunt solidi 35. Tetartaron.* Ubi moneta ista solidus dicitur cum adjectione *Tetarteron*, ad discrimen aureorum solidorum legitimi ponderis, qui nudè *solidi* ibi appellantur, quorum octo efficere dicuntur 35. *solidos Tetarteronum*: unde patet, ejusmodi monetæ solidum, quartam esse partem aliorum solidorum, aut paulò plus: nam si *Tetarteron* fuit solidus quartâ parte tantùm constans, triginta duo solidum legitimi ponderis confecissent. Quòd autem τεταρτηρὸν Græci, contractiùs Scriptores, qui expeditionum Hierosolymitanarum historiam litteris mandârunt, *Tartarones* vocant. Albertus Aquensis: *Imperator, --- ducentos Byzantios aureos sibi dari jussit: de monetâ verò, quæ dicitur Tartaron, modium unum exercitui illius erogavit.* Et alio loco: *Per singulas hebdomadas quatuor viri aureis Byzantiis onerati, cum decem modiis monetæ Tartaron, de domo Imperatoris Duci mittebantur, quibus milites sustentari possent.* Istiusmodi moneta idem alibi meminit, satisque innuit, prorsus diversam fuisse ab aureis & Byzantiis nummis, seu solidis, quod firmat etiam Fulcherius Carnotensis, exertè scribens: *Tartarones* æreos fuisse: *Jussit Imperator de auro suo & argento, atque palliis, Proceribus nostris dari, & peditibus quoque fecit de nummis suis æneis, quos vocant Tartarones.* Neque non enciatura aliâ donantur nummi isti ærei ab Orderico Vitali: *Tartarones quippe quadratos ex cupro nummos Thraces vocitant, de quibus in Thracia seu Bythynia provinciales mercimonia sua,* sicut

TETARTERON. Scylitz. p. 658. Zonar. p. 162. Lamprid. in Alexandro Severo. Ughell. to. 5. p. 1505. Albert. Aq. l. 1. c. 16. l. 2. c. 16. l. 8. c. 26.

Fulch. l. 1. c. 4. Order. Vital. l. 10. p. 791. 792. Nov. Juſtin. 105. c. 3.

ſicut Philippis aut Byzantiis actitant. Erant igitur *Tartarones* ex monetarum illarum genere, quas τεταρτηρὰς vocat Novella Juſtiniani; cujuſmodi, inquit Scaliger, ſunt argentei nummuli, quos Græci Ἄσπρους vocant, id eſt, *Albos.* Certè apud Tartaros adhuc vigere ejus appellationis memoriam, quòd fortaſſis monetæ iſtæ minutiores è Græcia in commerciis eò tranſierint, teſtari videtur Joſephus Barbarus in Itinerario ad Tanaim. Siquidem *Tetarti* idem ſit quod *Tetarteri*, quod prorſus licet exiſtimare. Ita porrò ille ſub an. 1436. *Neque hoc prætereundum videtur, (cum mentionem nummi, quomodo Tartarico idiomate proferatur, hactenus fecerim) Tetarti propriè Albus dicitur, & per hunc colorem, nummum Tartari Argenteum, qui aliàs Albus eſt, intelligunt. Græci etiam Aſpros ſuos Albos vocant, Turci Akejen habent, Album nobis quoquè & Zagathitheng Album item nominant.* Nec multùm refert, quòd *Tetarti* Tartarici, Argentei ſint, perinde ac Aſpri & Albi Græcorum, aut Turcorum, cum *Tetarteri*, aut Tetartera Græcorum ex ære fuerint, quandoquidem id appellationis minutioribus monetis quibuſvis tributum omnino pro certo ſit.

Joſeph. Barb. p. 483.

MILIARENSIS. *Gloſſæ Baſil.*

LXXXVIII. Enim verò conſtabat ſolidus, ſeu aureus Byzantius duodecim miliarenſibus argenteis: Miliarenſis autem duobus ceratiis: ceratium denique duodecim follibus æreis, de quibus ſigillatim dicendum: Inter Auguſtorum Byzantinorum τὰ λεπτὰ, ſeu minutiores nummorum ſpecies, fuit illa argentea, quam *Miliarenſium* appellatione vulgò indigitant Scriptores: Græci verò Μιλιαρίσιον & Μιλλιαρήσιον vocitant. Fuit autem Miliarenſis, Nomiſmatis pars duodecima. Gloſſæ Baſilicῶν: κατὰ νόμισμα λαμβάνει μιλιαρήσια ιβ΄. & Suidas, μιλιαρίσιον, τὸ τοῦ νομίσματος δωδέκατον, uti reſtituunt viri docti, pro δέκατον. Conſtabat etiam Miliarenſis duobus ceratiis, ceratium verò duodecim follibus, Scholiaſtes Baſilicῶν: ἓν κεράτιον φόλλεις εἰσὶ δώδεκα ἤτοι μιλιαρησίου ἥμισυ. Et vetus Rationale Peræquatorum, quod παλαιὰ λογαρικὴ inſcribitur in codice Regio: ἕως ἄδε ὀφείλεις ἀπαιτεῖν δικέρατον καὶ μόνον ἀπὸ δὲ τοῦ ἡμίσεας καὶ ἕκτου, ἤτοι τοῦ διμοιραίου τοῦ ἑνὸς χαράγματος ιι΄, ὀφείλεις ἀπαιτεῖν καὶ ἕξ φόλλον διὰ χαράγματος, λογαριάζειν δὲ δώδεκα μιλλιαρήσια τῷ νομίσματι, ἤτοι τὸ μιλλιαρήσιον ἔχειν φόλλεις κδ΄ κατὰ τὴν παλαιὰν παράδοσιν τοῦ Αὐγούστου Καίσαρος. Duobus etiam ceratiis valuiſſe Miliarenſem omnino indicat Cedrenus, ſcribens, Chaganum poſtulaſſe ab Imperatore pro ſingulis captivis quatuor ceratia, quæ duos, inquit, Miliarenſes conficiebant. Scholiaſtes Baſilicῶν loco laudato: τὰ οὖν ιβ. κεράτια εἰσὶ νομίσματος ἥμισυ· τὸ γὰρ ἀκέραιον νόμισμα ἔχει μιλιαρήσια δώδεκα, ἤτοι κεράτια κδ΄. Quod etiam firmatur à Theophane, ſcribente, Leonem Iſaurum lege ſanxiſſe, ut in murorum urbis, qui terræ motu collapſi erant, reparationis ſumptus ſinguli ex incolis *miliarenſem* penſitarent: καὶ ἀπαιτοῦσιν εἰς κανόνα μετὰ ὁλοκοτίνων τὸ μιλιαρίσιον. Mox addit, ab eo deinceps tempore exolvi ſolitam pro murorum refectione duorum ceratiorum penſitationem. ἐντεῦθεν οὖν ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια δίδοναι τὰ δύο κεράτια τοῖς διοικηταῖς. Quæ quidem penſitatio δικέρατον dicitur Cedreno, Zonaræ, Manaſſæ, Glycæ, & aliis. At quærunt viri docti, quid ſit ὁλοκοτίνων apud Theophanem loco laudato, & iſto Theodoriti in Hiſtor. Eccleſ. ὁ βασιλεὺς ἀπέστειλε πεντακοσίους ὁλοκοτίνους αὐτῷ εἰς δαπάνας, ubi vetus lectio χρυσίνους habet, quam ſanè vocem firmat Cedrenus, qui præfert hoc loco: προσετάξαμεν τοῖς διοικηταῖς τῶν θεμάτων ἀπαιτεῖν εἰς τὴν καινὸν κατὰ νόμισμα ἕν. Ita ὁλοκοτίνος, vel ὁλοκότινος idem erit ac νόμισμα, *ſolidus*, uti redditur ab Epiphanio Scholaſtico, vel *nummus argenteus*, ut ab Anaſtaſio in Hiſtoriâ Eccleſiaſticâ, incerto licet etymo. Sed & idem fuit Miliarenſis cum Argenteo. Rationale: Ἰστέον, ὅτι δώδεκα μιλιαρήσια, ἢ δώδεκα ἄργυρα, τῷ νομίσματι λογαριάζονται εἰς Σέκρετον τοῦ Γενικοῦ. Τὸ γὰρ μιλιαρήσιον ἀντὶ ἀργύρου λογίζεται, τὸ δὲ ἀργυρον ἀντὶ μιλιαρισίου. Μιλιαρισίων verò mentio primùm videtur facta ſub Honorio, cùm *ſcrinium à Miliarenſibus* ſub diſpoſitione Comitis Largitionum ſtatuatur in Notitiâ utriuſq; Imperii, ejuſdem Auguſti ævo editâ: dein ſub Juſtiniano, qui horum meminit in Novellâ 105. mox ſub Mauricio apud Simocattam, ſub Heraclio apud Theophanem & Cedrenum anno ejus duodecimo ſub aliis demum apud Porphyrogenitum libro de Adminiſtrando Imperio, Leonem Grammaticum in Leone Philoſopho, Achmetem, & alios. Cedrenus ἀπὸ τῆς μιλιτίας, ἤτοι στρατιᾶς, à *militiâ* deducit, quod ſcilicet ea monetæ ſpecie militum ſtipendia exolverentur, cui ſententiæ conſentanea habent Gloſſæ Baſilicῶν: ἐστὶ δὲ ἕτερος φόλλις συναγόμενος ἐξ ἀργυρίων λεπτῶν τοῖς στρατιώταις διδομένων, καὶ διὰ τοῦτο μιλιαρησίων καλουμένων. Sed quod ſubdit Cedrenus, Scipionem pecuniæ inopiâ laborantem, dum bella Romanos inter & Annibalem exardeſcebant, ejus uſum adinveniſſe, vix fidem meretur, cùm Miliarenſium demum nomen auditum fuerit poſt inſtauratum à Conſtantino Byzantium. Neque ab hâc Cedreni ſententiâ abludit Epiphanius, ſcribens, miliareſium apud Romanos eſſe στρατιωτικὸν δόμα, *militare ſtipendium*, ſeu, ut habent Gloſſæ Baſilicῶν, στρατιωτικὸν δῶρον. At his adverſatur Joſephus Scaliger, hoc potiſſimùm nixus fundamento, quòd ſi à militiâ

Suid. Schol. Baſil. l. 25. Cod. 1024.

Cedren. an. 18. Mauric.

Theoph. p. 345. Cedr. p. 458.

Theodorit. l. 2. c. 17.

Simoc. l. 5. c. 14. Theoph. Cedr. Porph. de adm. Imp. c. 43. Leo Gram. p. 480. Achm. &c. Cedr. p. 168.

militiâ vox hæc deduceretur, non *miliarensis*; sed *militarensis* hæc moneta nuncupari debuerit. Verùm objectioni Scaligerianæ id præsertim opponi potest, quòd Græci Byzantini μιλίτες appellabant, quos Latini *milites*: quod ex Porphyrogenito & Annâ Comnenâ præsertim colligitur, qui, quos Latini Magistros militum, unico vocabulo μαϊστρομιλίτες appellant, uti ad Alexiadem monuimus. Sed, ut incertum esse etymon istud fatendum est, ita videant eruditi, an majoris sit fidei illud? quod proferunt Glossæ Basilicῶn, *miliaresia* scilicet sic nuncupata, quod libræ auri millesimam partem conficiant, quovis Nomismate duodecim miliarensibus constante; μιλιαρήσιον, τὸ χιλιοστὸν τῆς τοῦ χρυσοῦ λίτρας· μίλλε γὰρ οἱ Ῥωμαῖοι τὰ χίλια καλοῦσι, καὶ οὕτω κατεκερμάτωσε τὸ πόσον τῆς λίτρας, ἵνα δι' αὐτοῦ σώζηται τὰ χίλια μιλιαρήσια, ὥστε κατὰ νομίσματα λαγχάνει μιλιαρήσια ιδ'. Sed pro ιδ' legendum puto ιβ'. Supra enim diximus, nomisma constitisse duodecim Miliarensibus. Certè huic sententiæ vox *Miliarensis* non repugnat, cum *Miliarensem porticum*, quæ Romæ in Hortis Salustianis extitit, appellet Vopiscus, quam *Millenariam* Suetonius. Istius etiam monetæ usus transiit in Italiam: quippe apud Ughellum in Archiepiscopis Brundusinis, descriptum legitur Diploma Rogerii Siciliæ Regis ann. 1133. ex quo hæc sunt: *Concedimus præfato Monasterio in terrâ nostrâ Misanii villanos 80. demanios nostros, qui reddant singulis annis in duabus datis centum quadraginta Michalatos, & centum Miliarenses.* Ubi *Michalati* perinde sunt Michaëlis Ducæ Imperatoris Nomismata, seu solidi aurei, uti suprà innuimus. Neque aliunde Provinciales nostri suos *Millarenses* accepére: nam quod suspicatur Scaliger, à quodam *Muley Rais*, Arabum Principe, & in Hispaniâ regnante denominatos, & ex Hispaniâ in Galliam invectos, refutatione non eget; quandoquidem an in rerum naturâ Princeps ille unquam fuerit? se nescire ultro fatetur. *Millarensium* verò *Massiliensium* mentionem in veteribus Tabulis fieri comperio. Pactum initum inter Carolum Comitem Provinciæ & Massilienses art. 20. *De prædictis monetis, quæ fiunt in Massiliâ; habeat Dominus Comes duodecim denarios Massiliensium minutorum tantùm pro marchâ argenti fini, & eodem modo intelligitur de monetâ Millarensium.* Horum etiam meminit Diploma aliud, quo Berengerus Fredolus Magalonensis Episcopus Monspeliensibus cudendæ *monetæ, Millarensis dictæ*, facultatem concedit, ad legem decem denariorum, in toto Episcopatu & Comitatu, &c. Extat præterea Diploma aliud Guillelmi Gerundensis Sacristæ an. 1268. in quo Miliarensium mentio fit: *Ita tamen, quòd de Miliarensi à nobis & D. Infante Jacobo nobis concesso habendo de quolibet maidino salis ad opus murorum construendorum & reficiendorum, &c.* Sed an à *Miliarensibus* minutiores apud nos monetæ, quas *Liards* appellamus, nomen & originem ducant? uti vult Pithœus, major est difficultas: cùm existiment alii, ita vocitatam monetam Regum Angliæ, in Aquitaniæ Ducatu ab iis cusam: atque adeo contendant, haud diversam à monetâ aureâ, quam *Nobilem Rosatum* vulgò dicimus, & quam Regestum, quod Brissonis vocant, testatur pendere quatuor denarios & sex grana. Addunt præterea, Edvvardum III. Angliæ Regem primùm id genus monetæ fabricâsse, quod etiam scribit Seldenus: idque nominis monetæ ejusmodi datum, *les Hardis*, seu uttum efferebant: *Li Hardis*, deinde *Liards*, quòd in eâ Rex manu ensem nudatum tenens effingatur. Pulinus tradit, *Liardorum* istorum alios fuisse aureos, alios argenteos, alios denique ex materiâ, argento & ære conflatâ, quam billonem dicimus: appellationemque istam, quam certis quibusdam æreis monetis vulgò tribuimus, ab eâ monetæ Anglicæ specie deductam. Diploma quoddam anni 1400. pro monetis confundit *les Hardis*, & *les Liards de France*, pro tribus denariis: in quo etiam mentio fit *des Hardis Morlans, pro duobus denariis* & obolo. *Milreis* aureos Lusitanicos à Miliarensibus quidam etiam deducunt, vel certè eorum appellationem: quos Henischius ideo censet appellatos, quòd mille *Ræsis* constiterint: *Ræsum* autem esse quintam partem ait *Cruciferi*, sive unum obolum cum duabus quintis: cum 40. *Ræsi* Regalem conficiant. Vel ex his saltem conficitur, Viri doctissimi evanescere conjecturam, qui monetam, dictam *les ardis*, Gothicam esse credidit, atque inde *panes sordidos*, *Ardinienses* dictos in Codice Theodosiano, quod singuli vænirent singulis *Ardinis*, id est, quadrantibus, quo modo Tolosates etiamnu quartam partem assis vocant: adeo ut verba hæc, *qui nunc dicuntur Sardinienses*, vel, uti legit, *Ardinienses*, Aniano interpreti adscribat.

Gloss. Bas. Anon. de Mirac. S. Anastasii per. & c. 1. Epiph. l. de Ponder. Scalig. p. 55. Gloss. Bas. p. 72. Petav. ad Epiph. Vopiscus in Aureliano. Sueton. in Nerone c. 31. Ughell. to. 9. p. 45. Apud Sammarth. in Episcop. Monspel. n. 31. Pithœus ad Leg. Sal. tit. 1. Selden. de mari claus. l. 1. c. 25. D. Poulin au Traité des Monnoies de France. Henisch. l. de asse. p. 217. Sam. Petitus lib. 2. Observ. c. 11. L. 5. Cod. Th. de Annon. & civic.

LXXXIX. Ut solidus duodecim Miliarensibus argenteis, ita Miliarensis constabat duobus ceratiis perinde argenteis: *Ceratiū* verò duodecim Follibus æreis, ut est in Legibus Georgicis, & apud Cedrenum anno vicesimo quarto Leonis Isauri, &, si eundem Cedrenū audimus, ab ipsius Numæ temporibus id genus monetæ obtinuit. Duo præterea Ceratia Miliarensem confecisse, atque inde δικέρατον dici Scriptoribus, mox innuimus: quod firmat idem Cedrenus anno decimo octavo Mauricii, qui quatuor Ceratia duos Miliarenses confecisse scribit, & Theophanes anno 8. Nicephori Generalis, qui

CERATIUM.

LL. Georgic. tit. 2. §. 1.

Cedren. p. 458. & 399. Theoph. p. 412.

qui unicâ voce τετρακέρατον dixit, quod Epiphanio τετράδραχμον dicitur, ſexta ſcilicet ſolidi pars; ſiquidem *Drachma* idem eſt quod *Ceratium*, pars nempe viceſima quarta ſolidi. Proinde τετρακέρατος ſemiſſis fuit moneta illa argentea, quâ Heraclius *Rogas* ſuas ſeu largitiones feciſſe ſcribit autor Chronici Alexandrini, anno illius quinto Τούτῳ τῷ ἔτει γέγονεν ἀπὸ νόμου νόμισμα ἑξάγραμμον ἀργυροῦν, καὶ βασιλικαὶ ῥόγαι δι' αὐτοῦ γεγόνασι, καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ τῆς ἀρχαιότητος. *Hoc anno numiſma ex lege cuſum eſt argenteum ſex ſcripulorum, & largitiones eo genere nummi factæ, ad ſemiſſem veteris moris.* Ubi perperam interpres ἑξάγραμμον, *ſenis litteris inſignitum* reddidit: eſt enim γράμμα idem quod *ſcripulus*, vel *ſcriptulus*, unde fortè Græci nomen formârunt, quaſi à voce *ſcribere*, vox *ſcriptulus* ducatur, quòd punctis olim, ſeu γραμμοῖς notarentur nummi, quæ eorum pondera deſignarent. Iſidorus: *Scripulus ſex ſiliquarum pondere conſtat. Hic apud Græcos Gramma* vocatur. Gloſſæ Gr. Lat. γράμμα, ὁ σταθμὸς, *ſcripulum*. Gloſſæ Lat. Gr. *Semuncia*, γράμματα δώδεκα. Ita apud Heſychium στατὴρ dicitur eſſe τετράγραμμος, ut apud Cleopatram in tractatu de Ponderibus: Τὸ δηνάριον ἔχειν γράμματα δ'. Quanquam apud Heſychium legendum τετράδραχμος cenſet Scaliger: quod firmat idem Cleopatræ liber, in quo ὁ στατὴρ ἔχειν δραχμὰς δ', & τετράδραχμον vocari dicitur. Apud Medicos & cæteros Scriptores *Ceratium* eſt ponderis ſpecies, de quo præter Iſidorum, & auctorem de Ponderibus, qui Nicandro ſubjicitur, copioſè egit Piſanus.

Iſid. l. 1. 16. c. 24. Piſan. l. 3. de Numiſm. c. 1. & 2.

FOLLIS.

XC. Follium autem ut monetæ minutioris crebra mentio eſt apud Scriptores, etiam aliquot, qui Conſtantini ævum præceſſerunt, Lampridium, S. Auguſtinum, Evodium Uzatenſem & alios, adeo ut non omnino damnandus videatur auctor Rationalis Peræquatorum, qui ejuſmodi monetis pretium indictum ab Auguſto Cæſare ſcribit. Et certè Caſaubonus & Salmaſius ab ipſis Hebræis & Chaldæis etymon perinde ac uſum arceſſunt. Ex quo explodit idem Salmaſius Epiphanium, qui *follem* per βαλάντιον reddit: tametſi annotetur in veteribus Gloſſis MSS. *nummo: folles dici à ſaculo, quo conduntur.* Certè ſacculus *follis* exertè appellatur apud Fredegarium Scholaſticum cap. 18. cujus lemma eſt: *De Aureliano, qui follem perdidit*, qui in ipſo contextu *pera* dicitur. Follium verò alii erant argentei, alii ærei. Follem argenteum τετράδραχμον vocat Epiphanius. Unde idem fuerit quod τετρακέρατον, quod perinde quatuor drachmis conſtitit. De æreis hic agimus, quo modo intelligantur à pleriſque Scriptoribus rerum Byzantinarum. Gloſſæ Græco Latinæ: φόλλις, *æs*. *Folles æris* dixit Lampridius; *follerales* Marcellinus Comes, ſeu *follares*, ut præfert Sirmondi editio, quaſi folles æreos. *Nummis, quos Romani Teruncianos vocant, Græci Follares, Anaſtaſius ſuo nomine figuratis placabilem plebi commutationem diſtraxit.* Lectionem Sirmondi firmat Falco Beneventanus, ubi de Rogerio Rege Siciliæ: *Indixit etiam tres follares æreos Romeſinam unam appretiatos.* Græcam porrò voci originem eſſe hîc indicat Marcellinus, ſcilicet à φολὶς, φολίδος, *ſquama*: nam & φολίδα τοῦ χαλκοῦ dixit Hippocrates, quòd ſcilicet *folles* inſtar ſquamæ æris eſſent. Atque ita nonnulli ex Scriptoribus Græcis cum unico λ habent, ut Procopius: Διακοσίους ὀβόλους, οὓς φόλεις καλοῦσι. Sic denique Theophanes & Cedrenus anno viceſimo quarto Anaſtaſii, iidem & Zonaras anno perinde viceſimo quarto Leonis Iſauri, auctor vitæ S. Auxentii, Gloſſæ Baſilicῶn, Moſchopulus, & alii. Φόλας dixit Harmenopulus, à φόλη, uti appellatur ab Epiphanio. Φόλλιν dixit etiam Cedrenus anno ſeptimo Juſtini Thracis: cæteri *follem* habent. Vetus inſcriptio: IS. TVM. INFERET. POENÆ. NOMINE. REIP. FOLLES. MILLE. Sic non ſemel in Codice Theodoſiano. Chronicon Alexandrinum anno XVI. Heraclii. ὁ γὰρ λεχθεὶς ὁ Σεισμὸς γ φόλλεων πιπρασκομένου τοῦ ψωμίου, αὐτὸς η' φόλλεων αὐτὸ ἠβουλήθη ποιῆσαι· *quippe Joannes iſte Siſmus cum offulâ tribus follibus diſtraheretur, ipſe rem eò deducere conabatur, uti octo follibus id fieret.* Alibi φόλεις habet. Sed miſſis reliquis Scriptoribus, ſubet tantùm obſervare, quingentos folles æreos conficere libram argenti, ex L. 3. Cod. Th. de Piſtoribus, quæ definit, primam Præturam expendere viginti quinque millia follium, & quinquaginta libras argenti: ſecundam viginti millia follium, & 40. libras argenti: tertiam denique quindecim millia follium, & 30. libras argenti. Quos verò *ſenos folles*, quibus libra porcinæ carnis æſtimatur, vocat lex tertia eodem Codice de Suariis, ἑξάφολον appellat auctor Rationalis Peræquatorum, quo loco ait, ita nuncupatam additionem, factam *Dicerato*, à Leone Iſauro: Χρὴ δὲ γινώσκειν, ὅτι τὸ ἑξάφολλον προσθήκη ἐγεγόνει Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου, à quâ quidem ſuperinductione ejuſmodi tributum unico vocabulo ibidem non ſemel δικερατοεξάφολλον appellatum. Apud Hiſpanos habetur moneta minutior, quam *Folux* nomenclaturâ donant, & valere *coronato* ſeu *cornado*, eſſeque tertiam partem *Blancæ*, ſcribit Sebaſtianus Cobarruvias. Sed quòd addit, vocem eſſe Arabicam, vix ei aſſentiar, niſi Arabes à Romanis acceperint, eamque ad Hiſpanos trnnsmiſerint.

Lamprid. in Elagab. S. Auguſt. l. 22. de Civit. Dei c. 8. l. 3. C. Creſcon. c. 29. ſer. 40. in Nov. Evod. l. 1. de mirac. S. Steph. c. 14. Caſaub. ad Lamprid. Salmaſ. l. de uſur. c. 11. Franciſcus in Elencho Cercopetaviano p. 45. & ſeqq. In Epit. c. 18. Marcell. Com. Falco Benevent. an. 1140. Hippoc. l. de viſu. Procop. in Anecd. Theoph. Cedr. p. 458. Zonar. Vita S. Auxentii n. 7. Harmenop. in Georg. tit. 2. §. 1. & 10. Grut. 810. 10. Lib. 3. de Veter. Lib. 3. de Piſtor.

XCI.

XCI. Erant præterea folles alii majoris pretii, quàm ii, de quibus egimus. Tradit Zoſimus, Conſtantinum M. deſcribi juſſiſſe magnatum poſſeſſiones, iisque tributum impoſuiſſe, quod *Follem* nominavit, τέλος ἐπιτιθεὶς, ᾧ τινι φόλλιον αὐτὸν ἐπέθηκεν ὄνομα. Hinc *Follem Senatorium* vocat Novella Majoriani de indulgentiis Debitorum. Neque tamen unus; ſed duo penſitabantur à Senatoribus folles, ex Leg. 2. Cod. Theod. de Senatoribus, & l. 1. de Prætoribus. Cujusmodi autem eſſet *Senatorius* iſte *cenſus*? uti appellatur à Symmacho, docet vir illuſtris Heſychius Mileſius, Hiſtoriarum libro ſexto in Gloſſis Baſilicωn. Ait enim, pro modo facultatum eam fuiſſe Senatoriam penſitationem, quam *follem* etiam appellatam innuit, qui variis conſtitit quantitatibus: à duabus enim auri libris ad octo proceſſiſſe ſecundùm dignitatis ac facultatum rationem: Ἔστι δὲ καὶ ἕτερος φόλλις, διαφόρους ἔχων ποσότητας. ἀπὸ γὰρ δύο χρυσίου λιτρῶν ἀρχόμενος, εἰς ὀκτὼ προήει κατὰ τὴν ἀξίαν καὶ τὴν εὐπορίαν τῶν ἀπαιτουμένων. Addit deinde primæ dignitatis viros octo auri libras, ſecundæ quatuor, tertiæ denique duas penſitâſſe. Ex quibus primò percipimus, quòd ait Zoſimus, *Follem* propriâ nomenclaturâ appellatum Senatoriam iſtam penſitationem, quam, qui implere non valebant, ſaltem ſolidos præſtare jubebantur, ex Lege 4. Cod. Theod. de Senatoribus, &c. Sed & ex Heſychii verbis videtur follis iſte idem fuiſſe cum libra auri. Nam lex ſecunda dicto titulo de Senatoribus præcipit *duorum follium manere cunctos* (Senatores) *indiſcretam poſſeſſionem, etiamſi poſſeſſionem forte non habeant.* Heſychius verò, cùm follem dicit eſſe cenſum hominum locupletum, qui à duabus auri libris ad octo progrediebatur; habitâ facultatum ratione, conſequi videtur, binos iſtos folles eſſe binas auri libras Heſychii. Proinde hâc notione *Folles* intelligendi in L. 2. & 3. Quorum appellat. non recip. L. 1. de Prætoribus, & L. 1. de Menſis oleariis, in Codice eodem Theodoſiano. Et ſanè Gloſſæ Baſilicωn exertè dicunt, *Follem* eſſe σταθμὸν, ſeu libram, vel pondus, quod appendit denarios 250. hoc eſt, libras 82. & 6. uncias, denario computato pro una libra & tredecim unciis.

FOLLIS MAJORIS PRETII. *Zoſim. l. 2. p. 699. Symmach. lib. 10. Ep. 60.*

XCII. Obolos eosdem eſſe cum follibus æreis auctor eſt Procopius in Anecdotis, quo loco ſcribit, auri ſtaterem, ſeu Nomiſma cum decem & ducentis obolis commutatum à nummulariis. Unde de follibus intelligendus videtur Scylitzes, cùm ait, Joannem Tzimiſcen Imperatorem ſtatuiſſe, ut ἐν τῷ νομίσματι καὶ ἐν τῷ ὀβολῷ Servatoris inſculperetur imago, id eſt, in aureis ac æreis, minutioribusque nummis. Memorat ibidem Procopius, quendam, Petrum Barſymen, Syrum, ἐπὶ τοῦ χαλκοῦ τραπέζης καθήμενον, ob τὴν περὶ τοὺς ὀβολοὺς κλοπὴν famoſum, qui quidem ex iis erat, quos Collybiſtas, Nummularios & Collectarios vocabant, Zonaras τοὺς τὰ λεπτὰ νομίσματα πωλοῦντας, qui vendebant nummos, ſeu ſolidos aureos minutulis monetis permutabant, de quibus nummorum venditoribus agit Codex Theodoſianus L. un. Si quis circul. L. 1. & 2. Si quis pecun. conflaverit, & L. 1. de Ponderat.

OBOLUS. *Suid. in ὀβολός. p. 111. 1. ed. Scyl. p. 689.*

XCIII. Folles igitur ærei & oboli monetis minutioribus accenſentur. At Heſychius τάλαντον, id eſt, ſolidum, dividit in λεπτὰ, νούμμους, κοδράντας, ἀσσάρια. Λεπτὸν apud Lucam, ὀβολὸν interpretatur Chryſoſtomus: Δαψιλὴς καὶ φιλότιμος ἡ ἐκ τῶν λεπτῶν ἐλεημοσύνη, τουτέστιν, ἐκ τῶν δύο ὀβολῶν. Heſychius ait: Λεπτὸν, eſſe ἑξακισχιλιοστὸν ταλάντου, ὅ ἐστι νόμισμα ἕν, idemque eſſe quod Κοδράντης, ἢ τὸ τέταρτον τῆς φόλλεως. Alibi: Κοδράντην eſſe ſcribit λεπτὰ δύο, ex Evangeliſta: Τὰ δὲ δύο λεπτὰ κοδράντης εἷς, ἤγουν νουμμία τρία. Unde conficit Scaliger, ſolidum dividi εἰς κοδράντας 6000. εἰς λεπτὰ 12000. εἰς νουμμία 18000. Et ſanè τὰ λεπτὰ per νουμμία numerari docet Rationale Peræquatorum, in quo χαλκῶν νουμμίων crebra mentio occurrit. Ibi enim Alexius Imperator ſtatuit: διὰ χαλκῶν νουμμίων ἀπαιτεῖσθαι τὰ λεπτὰ ψηφία τῶν τελουμένων δημοσίων, *per æreos nummulos exigi minutos calculos, qui in tributis penduntur:* & καταλογίζεσθαι τὰ νουμμία ἐπὶ τῶν τεσσάρων μιλιαρησίων τῷ νομίσματι, ὥστε χρεωστοῦντα ἥμισυ νομίσματος διδόναι μιλιαρήσια β′ νουμμίων χαλκῶν. Ita νουμμίον eſt minutiſſima moneta ærea, uti *nummus* uſurpatur in Codice Theodoſiano, & in Novella Theodoſii & Valentiniani: *Ne unquam intra ſeptem millia nummorum ſolidus diſtrahatur, emptus è collectario ſeptem millibus ducentis.* Et in Gloſſis MSS. Regiis, νοῦμμος, τὸ νουμίον exponitur. Quod verò νουμίον alii, Heſychius interdum νόμισμα vocat, cùm ſcilicet ait: Quadrantem νομίσματα τρία confeciſſe. Ab ejusmodi *nummis* dictum fortasſis *Dinummium vectigal*, quod Urbis Alexandrinæ ſinguli cives ad urbis onera pendebant: quemadmodum in Gloſſis Lat. Gr. *binio* δίνουμμα eſſe dicitur.

LEPTUM QUADRANS NUMMUS *Luc. c. 22. Chryſoſt. Marc. 12, p. 59. L. 1. de Medic. L. 1. de pretio panis Oſtienſ. Novella Theod. 25. I. 2. Cod. Th. de Alex. pleb. primat.*

XCIV. Aſſarium, præterea idem eſſe quod λεπτὸν, auctor eſt Heſychius: Ἀσσάριον καὶ λεπτὸν ἕν εἰσι, ἤγουν ἑξακισχιλιοστὸν ταλάντου, quo loco λεπτὸν cum Quadrante confundit, qui eſt ſexmilleſima pars ſolidi, quo modo alibi etiam uſurpat. Gloſſæ veteres ἀσσάριον, νουμμίον vertunt. Ita Suidæ ἀσσάρια, ὀβολοὶ, νομίσματα, & στάμενα, idem ſonant, vel

ASSARIUM. *Heſych.*

certè pro λεπτοῖς, seu minutioribus monetis confunduntur. Et in Glossis Græco-Latinis ἀσσάριον, *as* esse dicitur, minimus nempe æris nummus, cùm de numerata in ære pecuniâ agitur, ut observat Cujacius. Sed & de vocis notione ac monetæ valore non sibi constant Græculi isti: quippe in Glossis Regiis MSS. ἀσσάριον exponitur πεντανούμιον, ἢ δεκανούμιον, ita ut assarium confecerit quinque vel decem νουμία ærea, vel certè appenderit: nam ἀσσάριον pro pondere usurpat Cleopatra de Ponderibus, ubi τετράσσαρον Ιταλικὸν unciam vocari ait. Apud Marcellum Empiricum de Ponderibus & mensuris, *Tetrassarius semuncia est*: unde colligitur, assem unciæ quadrantem habuisse.

Cujac. l. 7. Obs. c. 33. Cod. 9. 30.

ΣΤΑΜΕΝΑ. *Glossar. Meursii. Odo de Diogilo l. 3. de profect. Lud. VII. in Orient. lib. 4.*

XCV. Quod verò ad vocem στάμενα pertinet, à Græculis infimi ævi pro minutiore moneta usurpatam, videtur illa esse, quam Odo de Diogilo *stammam* vocat, proclivi mendo, pro *staminam*, uti in Glossario monuimus. Is enim Ludovici VII. Francorum Regis, per urbem Constantinopolitanam transitum enarrans, ait, à Francis nostris, cùm ad Græcorum terras accessissent, *monetas cupreas*, seu *æreas*, & *stammas offendimus, & pro una earum quinque denarios, & pro duodecim solidis Marcam tristes dabamus.* Rursum alio loco: *Ante Palatium, vel etiam in tentoriis, habebamus congruum, si duraret, concambium, minùs quàm duobus denariis stammam unam, & earum triginta tres solidos propter Marcam.* De vocis etymo non constat: nolim enim præstare ita nuncupatas, quòd ex stanno, ære fortean mixto, conflatæ fuerint: nam στάμνον Græci, ut Latini, recentiores *stamnum* & *stagnum* appellant, quod veteres *stannum*. *Nummi stagnei* habentur in Pandectis Florentinis, de quibus Cujacius. Scio, aliam arcessi originem voci στάμενα ab Salmasio, quæ nescio, an perinde ab omnibus probetur? Ait quippe, τῶν ἱσταμένων voce, propriè significari, quæ fœnori dantur: ἵστασθαι enim esse, fœnore accipere: præterea Pollucem pro pecunia numerata etiam ἱστάμενα vocem usurpasse, hoc loco: πέντε χρυσοῦ στατῆρες μνᾶν ἐδύναντο. οἱ γὰρ ἐν τοῖς ἱσταμένοις τῆς μνᾶς τὸ πεμπτὸν στατῆρα ὀνομάζουσι. Sed alii ἐν ἱσταμένοις in appensis rectiùs, opinor, vertunt.

Cujac. l. 11. Observ. c. 1. Salmas. l. de usur. p. 581. 585. Pollux l. 9. c. 6.

ASPRI.

XCVI. Inter monetas minores argenteas occurrunt etiam eæ, quas *Aspros*, vel *Aspra* vocant Græci recentiores, cum quą Collybistæ, seu *Cambitores*, majorem tam argenteam quàm auream commutare solent. Unde denarium *Asprum* reddunt Glossæ Græco-Latinæ: Δηνάριον, λευκὸν, *asprum*: ubi λευκὸν idem valet quod *album*, & quod *asprum*. Quò spectant ista Hesychii: Λεπταλέον. ἰσχνὸν λεπτόν. λεπτὰς καὶ παχείας, λεῦκος ἐν νόμοις, τὰς δραχμὰς, λεπτὰς μὲν τὰς ἑξωβόλους, παχείας δὲ τὰς πλεῖον ἐχούσας. Eadem habet Favorinus: ubi λεῦκον in nummis dici observat, idemque esse quod λεπτὸν, deinde drachmam esse, cui opponitur παχεῖν, quæ Achæis δίδραχμον sonat, ut alibi observat. Notum porrò, Græcos ἄσπρον pro λευκῷ etiam in colore usurpare. Sed & inde nostri fortè minutiores monetas suas argenteas *Blancs* vocavere, nisi iis à nostris hauserint, ab argentei metalli scilicet colore. Quod verò ejusmodi minutioribus monetis majores permutarentur, *Aspraturam*, κόλλυβον reddunt Glossæ veteres; est enim Collybus, quod pro pecuniæ permutatione datur, ut Collybistæ, qui majores pecunias minoribus vendunt ac distrahunt. De his *Aspris*, præ cæteris Vincentius Belvacensis: *Etiam suum habet tributum (super tributarios terræ Anaph) ad minus quindecim drachmas seu asperos, qui bene valent triginta sterlingos.* Ubi aspri *drachmis* æquiparantur, ut in laudato Hesychii loco. Præterea Alexius Comnenus in Rationali Peræquatorum: Τοῦτο γὰρ προσέταξεν ἡ βασιλεία μου τὸ μὲν χάραγμα νόμισμα διὰ τραχέων ἄσπρων νομισμάτων ἀπαιτεῖσθαι, τὰ δὲ λεπτὰ ψηφία διὰ νουμίων χαλκῶν, καταλογίζεσθαι δὲ τὰ νουμία ἐπὶ τῶν τεσσάρων μιλιαρησίων τῷ νομίσματι, &c. Ubi ἄσπρα τραχέα sunt *aspri asperi*, recèns cusi, non usu detriti: ut *asperi nummi* efferuntur à Suetonio, Persio & aliis: unde etiam ejusmodi *Aspris* datam nomenclaturam plerique censent. Ita in eodem Rationali νομίσματα τραχέα habentur: Ἐπὶ δὲ ἀπαιτήσει τῶν νομισμάτων τὸ τραχὺ παλαιὸν ἐν ἀπαιτεῖσθαι, βαρεῖαν ἐλογίζοιτο τὴν ἀπαίτησιν. De Asprorum duplici apud Turcos specie egit alibi Leunclavius.

Chron. Alex. p. 724. 766. 781. 886. Theoph. p. 144. Constant. de admin. Imper. p. 117 &c. Vide Gloss. Vincent. Belv. l. 30. c. 75. Sueton. Ner. Pers. Sat. 3. Leuncl. Pand. Turc. n. 18.

CENTENIONALES, MAJORINÆ PECUNIÆ. *L. Cod. Th. Siquis pec. conf. L. 2. eod. tit. Lamprid. in Elagab.*

XCVII. Atque ista quidem, quæ hactenus diximus, minutiores inferioris ævi potissimùm monetas ferè spectant: verùm sub Constantino, vel etiam Decessoribus, aliæ fuêre, atque in iis, quas *Centenionales* appellabant, quòd centum æreos seu stipes conficerent, quarum usum, ut & *Majorinarum*, à Constantio interdictum legere est in Codice Theodosiano, Centenionales quidem propter nimiam sui exiguitatem. *Majorinas* verò propter nimium pondus; tametsi Centenionalium postmodùm usus permissus fuerit ab Arcadio & Honorio. Eorum enim prorsus repudianda videtur sententia, qui Centenionales cum Centenariis aureis, quorum meminit Lampridius, qui centum aureos conficiebant, confundunt; cùm reverà

Cente-

Centenionales *minutula*, ut loquitur Valerianus in Epistola ad Aurelianum, moneta fuerit, sicque nuncupata, quasi *centenio*, qui centum, ut *binio*, qui binis nummis constabat. Majorinæ verò pecuniæ mentio præterea occurrit in lege sextâ de Falsa moneta eod. Cod. quæ ex argento & ære conflatam fuisse arguit. Pœna enim ibi indicitur in flaturarios, qui Majorinam pecuniam *separato argento ab ære* purgant. Alibi *major moneta* dicitur, cujus quidem species fuit *Decargyrus*, nisi eadem sit. Ita porrò appellatum volunt, aut quòd decima tantùm ejus pars esset, siquidem Majorina pecunia ex argento & ære conflata, vel potiùs, quòd decem argenteis æstimaretur, quemadmodum Denarium dixerunt Latini, qui decem argenteis valeret: Græci verò δεκάχαλκον, quòd decem æreis æstimaretur, ita ut *Decargyrus* species fuerit Majoris pecuniæ, decem minutis argenteis æstimata.

l. 6. de Fal. a moneta. l. 2. Si quis pec. conft.

Jac. Gothofr.

MONETÆ CAUCII, QUADRATÆ, &c. DICTÆ.

XCVIII. Minutioris ac pretii vilioris monetæ species quatuor recenset præterea Novella Justiniani, quâ ne Consules in Processibus publicis aureos nummos, aut argenteos in populum deinceps spargerent, vetantur, ita tamen, ut ὑπάτια, seu missilia sua facere iis liceat, ἐν μιλιαρησίοις τε καὶ μήλοις, καὶ καυκίοις, καὶ τετραγώνοις συμμέτροις, καὶ τοῖς τοιούτοις. Id autem statuit Justinianus, quòd suâ ætate Consules, perinde ac ipsi Augusti aureos & argenteos nummos missilium vice in populum spargere attentâssent, contra quàm jus eis erat, cùm æs tantum spargere fas esset, quod exertè docet Marcellinus Comes: *Marcianus Augustus suis statuit edictis, ut hi, qui Consules fieri cupiebant, nihil æris in populum spargerent; sed statutam pecuniam ad reparandum Urbis aquæductum dependerent.* Igitur monetæ in Novella Justiniani memoratæ æreæ fuere, quod tamen de Miliarensibus dici non potest, cùm eæ argenteæ fuerint, adeo ut Justinianus minutiores monetas sive argenteas, sive æreas spargere Consulibus concesserit. Quid verò per μῆλον intelligatur? non constat: quidam, ut Haloander & Scaliger, ita nuncupatam monetam istam putant, quòd ovem, quam Græci μῆλον vocant, vel *malum* expressum haberet. At cùm nulla hactenus ovis vel mali effigie signata Imperatorum visa fuerit, jure ea exploditur sententia. Nec scio, an probabilior videatur Cujacii & aliorum conjectura, scribentium, ita dictam, quòd rotunditate suâ *malum* referret, respectu alterius, quam τετράγωνον, seu *quadratam* vocat Justinianus, cujusmodi, inquit Scaliger, nummulos Turcicos videre est, quos Aspros appellant, aut *Tartarones*, quos quadratos fuisse scribit Ordericus Vitalis. *Caucios* vero ita dictos, putat Cujacius, quòd *Cauci*, seu caliculi ac scyphi instar concava sint, jure explosâ Haloandri, quam temerè secutus est Meursius, sententiâ, existimantis, ita nuncupatas, quòd in iis cauci, seu calicis figura repræsentaretur. Nummos concavos aureos, argenteos & æreos Imperatorum Constantinopolitanorum passim videre est, in quibus antica pars est, quæ est convexa. De cauco vero & recepta ista apud Græcos Byzantinos & Latinos recentioris ævi nomenclatura, plura congessimus ad Alexiadem, & in Glossario.

Nov. 105. c. 2. §. 3.

Jos. Scaliger Epist. 204.

Order. Vitel. l. 10. p. 791.

SCYPHATI.

XCIX. Incertum autem, an ad hanc monetæ Byzantinæ speciem referri debeant, nummi, quos *Scyphatos* vocavit ætas inferior: quod à vero haud procul abesse binæ potissimùm suadent conjecturæ. Primò quidem, quòd *Scyphati* nummi videantur fuisse Imperatorum CPlitanorum; deinde quòd ita appellatos par sit credere, quòd *scyphi* seu *cauci* formam referrent: ita ut Itali, apud quos hæc potissimùm obtinuit appellatio, quos Græci *Caucios*, à *Cauco*, ii *Scyphatos*, à *Scypho*, quod idem est cum *Caucio*, nuncupârint, cùm *Cauci* vox illis insolens ac minùs usitata tùm esset. Jam vero ut *Scyphati* Imperatorum Byzantinorum nummi fuisse censeantur, facit Charta, exarata imperantibus Constantino & Basilio fratribus, anno mundi 6532. (Christi 1024.) Ind. 7. apud Ughellum, ex qua hæc excerpsimus: *Ut quia consuetudo est, ut fideles recognoscant dominum suum, & honorent de suis bonis, per unumquemque annum Scyphatos Imperiali Curiæ persolvant.* Ex quibus saltem colligitur, ejusmodi nummos in thesauros Imperatoris illatos. In Italiâ verò ita posteà nuncupatos Siculorum ex gente Normannica Principum aureos, docet Chronicon Casinense, in quo *Scyphati*, seu, ut habet editio Angeli à Nuce, *Schyphati* vocantur, ut & Bulla Anacleti Antipapæ, & altera Innocentii II. pro erectione Regni Siciliæ apud Baronium, à quo profertur præterea Charta alia Guillelmi Regis Siciliæ an. 1156. quæ ejusmodi *Scyphatos* aureos in Apuliâ præsertim & Calabriâ in usu fuisse innuit, cùm ibi *Schifati de Apuliâ & Calabriâ* nominentur.

Ughell. tom. 7. p. 1361.

Chron. Casin. l. 3. c. 56. al. 58.

Baron. an. 1130. 1131. 1156.

Ughell. tom. 8. p. 712.

Vide Gloss.

ΧΑΡΑΓΜΑΤΑ. ΣΤΑΤΗΡ.

C. Ut porro *pecuniam* Latini, sic Græci recentiores quasvis monetas signatas χαράγματα appellârunt: ita usurpant Theophanes, Anna Comnena, Rationale Peræquatorum, Nicetas Choniates, Ducas, Codinus, Achmes, & alii. Sed & interdum στατῆρας vocant, quod nomen Atheniensium, Macedonum, aliorumque monetis aureis

Theph. an. 2 Rhinothm.

Anna p. 128. Nicet. in Man. l. 3. n. 6.

aureis vulgò tribuitur. Στατῆρα χρυσῦ dixit Joannes Cinnamus, ἀργυρέȢς ςατῆρας Nicetas. Et Procopius ait, ſtaterem aureum confeciſſe decem atque ducentos obolos. Theophylactus Simocatta ςατῆρας μιλιαρησίων habet. Denique ſcribit Zonaras, Nicephorum Phocam, cùm invaluiſſet, ςατῆρα πάντα ἐκτύπωμα φέροντα ἰσότιμον εἶναι τῷ ἄρτι κοπτομένῳ, ſua νομίσματα aliorum præferri juſſiſſe: & Alexium Imperatorem, cùm pecuniæ inopiâ laboraret, τινὰ τῶν δημοσίων ἔργων τῶν χαλκȢργημάτων deſtruxiſſe, & ex iis ςατῆρας cudiſſe.

MEDALLIA. *Scaliger ad Euſeb. Jac. Gothof. ad Cod. Th.*

CI. At cur noſtri non Auguſtorum duntaxat; ſed veteres etiam quosvis nummos omnes, quorum in commerciis nullus ampliùs uſus, *Medallias* appellent, inter eruditos controvertitur. Scaliger vocem eſſe Arabicam putavit, quod etiamnum Arabes Chriſtianorum monetas, quæ caput alicujus Principis, aut imaginem aliam præferunt, *Methalias* nuncupent. Sic ille ad Euſebium: Προτομὴν, *quos vulgò Medaliam vocamus, Arabes etiam Methalia: quod neſcio, quo commercio ab Arabibus ad Italos & Gallos delatum. Ità enim vocant numiſmata Chriſtianorum, quæ expreſſum caput humanum præferunt.* Sed non advertit vir doctiſſimus, non ab Arabibus ad Chriſtianos; ſed à Chriſtianis ſeu Europæis ad Arabes traductum fuiſſe id vocabuli: cùm in Italia & Gallia monetæ quævis *Medalliæ* indigitarentur, communi & ab omnibus recepta quâdam nomenclaturâ. Habetur etiam Diploma Guillelmi D. Montiſpeſſulani an. 1103. in quo hæc leguntur: *Sextailaricum dono vobis ---- & Tertium denarium in Arquintali, & Medallias, quas donant homines Montiſpeſſulani & Longobardi pro Arquintali.* Joffredus in Hiſtoria Epiſcoporum Nicæenſium aliud deſcripſit anni 1136. in hæc conceptum verba: *Reddunt enim ſupradicti homines annuatim decem & octo denarios Mergolienſes, & Medallam, & quatuor ſextarios avenæ.* Aliud præterea linguâ Vaſconicâ exaratum apud Marcam in Hiſtoria Beneharnenſi vocem hanc monetis aureis adſcribi oſtendit, quas *Medailles d'aur* vocat. Denique Willelmus Britto, Ordinis Fratrum Minorum, in Vocabulario MS. ſcribit: *Obolum* dici *Medaliam, id eſt, medietatem nummi.* A *Medalia* efficta deinde vox *Medaliata*, ut à ſolido *Solidata*, à denario *Denariata*, ad deſignandum *Medalliæ* unius proventum, de qua voce diximus in Gloſſario. Neque porrò omnino difficile eſt hujus appellationis rationem expiſcari, cùm ipſa ſemet offerat probabilis admodum conjectura; monetas nempè ita vocitatas à *Metallo*, quod *Metail* noſtri dicunt, è quo conflatæ ſunt. Nemo enim ignorat, antequam cuderentur monetæ, æs & argentum magnitudine & certo pondere perpenſum pro nummo datum eſſe, neque impreſſam metallo figuram, niſi ut ponderis quantitatem indicaret, ut ait Salmaſius. Sed & Paulus Venetus teſtatur, ſuâ etiamnum ætate in aliquot Indiæ Provinciis levioribus metalli laminis peracta commercia. Atque inde Manilius *factum metallum*, quod Græcis ἐπίσημον dicitur, monetas ſignatas vocat, ad *infecti*, ſeu ἀσήμȢ diſcrimen:

Joffred. de Nicæa. Hiſt. Beneharn. l. 5. c. 13. n. 3. Joan. de Janua. W. Britto. MS. Salmaſ. de Uſur. p. 330. 454. 469. 570. Manil.

> *Et facti mercator erit per utrinque metalli,*
> *Alterum & alterius ſemper mutabit in uſus.*

Maximè vero poſterioribus ſæculis *Metallum* appellarunt quasvis monetas, quòd omnis pecunia ſignata tunc temporis, tàm aurea quàm argentea appenderetur, non numeraretur tantùm, præſertim ſi uſu eſſet detrita, adeo ut pro ſolo *metallo*, ſeu pro ſola nummi materia acciperetur. Hinc quod *monetam Uſualem* alii, *Metallum uſuale* vocat Senator: *Ut figura vultus noſtri metallis uſualibus imprimatur, monetamque facis de noſtris temporibus futura ſæcula commonere.* Quin etiam ipſis interdum nummis inſcripta vox *Metallum* legitur. Servat enim Gazophylacium Regium bina numiſmata ærea, quæ olim fuerunt Petri Seguini, viri de re nummaria bene meriti, in quorum uno: METAL. DELM. id eſt, *Metallum Delmaticum*: in altero, quod eſt Trajani, in coronâ laureâ: MET. NOR. id eſt, *Metallum Noricum*, exaratum conſpicitur. Utriusque ectypon deſcribit Buteroüs in libro de Nummis Francicis. Sed & habentur alia, in quibus præterea vox eadem reperitur: complures enim proſtant nummuli argentei Caroli M. in quorum altera Crux effingitur, cum hac inſcriptione: CARLVS REX. in altera in ipſo nummo medio: MET ALLO. Habetur alius cum Cruce, & hac Inſcriptione in circulo: METVLLO, & in averſo medio: META LLUM. Alii etiam ejuſmodi nummuli Ludovici Pii præferunt in medio: LUDO VVIC. in altera parte Crucem cum inſcriptione in circulo: METALLUM. Alius ejuſdem Ludovici nummulus argenteus vocem hanc exhibet in media parte averſa: in altera autem Crucem cum hisce characteribus in circulo: † HLVDOVVICVS IMP. Proſtant denique duo alii ejuſdem Imperatoris, qui in averſa ſui parte monetarios typos, ſeu, uti vocamus, *Cuneos* binos & totidem marculos habent, cum hac voce in circulo: METALLVM. Alter horum nummulorum in anticæ medio: LUDO VVIC. alter

Senator, l. 7. Ep. 6. Buteroüs p. 103.

alter Imperatoris caput, cum hac inscriptione: HLVDOVVICVS IMP. AVG. habent. Cum igitur monetæ istæ *metalli* præferrent vocabulum, inde forte accidit, ut *Metalli* nomine quævis monetæ à vulgo donarentur: ita ut quemadmodum in suis nummis: MONETA, vocem inscribebant Romani, ita ejusce ævi Franci vocem METALLUM describerent. Quæ quidem quibusvis monetis eò magis videtur fuisse communis, quò non æreis duntaxat; sed argenteis tribuitur in hisce nummis, atque adeo aureis, siquidem extitêre etiam *Medalliæ* aureæ, ut suprà observatum.

CII. Quin etiam admodum vero proximum est, à *Medalliis* effictum à nostris vocabulum *Maille*, quod pro monetis ex quovis conflatis metallo usurpatum constat. Neque enim, quod plerique perperam opinantur, *Malliæ* fuêre semper monetæ minutiores, ac vilioris pretii, quomodo vocem hanc hodie usurpamus: cùm ex antiquis tabulis & monumentis certum sit, argenteis & aureis perinde attributam. In veteri quippe Regesto Communis Ambianensis à Joanne Bargulio, ejusdem Civitatis Clerico, descripto anno 1453. complures recensentur monetæ aureæ, quæ *Malliæ* nomenclaturâ donantur, cum earum pretio: scilicet, *Malliæ Ultrajectenses. Malliæ Ernoldi, Malliæ Moguntinæ*, (de Mens.) & *Bethunienses, Malliæ Rheni, Malliæ Postulas, Malliæ cum stellulis*, (Mailles à Estoilletes,) *Malliæ Treverenses*, (Mailles au bon Trievron,) & *Malliæ au bon & mauvais T.* id est, bono vel malo T. signatæ. Alias *mallias* recenset Robertus Cenalis, ævo suo notas, *Maillias au Chat, Mallias au Chien*, & *Mallias de Horne*, seu Hornenses. *Malliarum* vero *Florentinarum* nondum omnino exolevit appellatio. In Regesto Curiæ Monetariorum, quod *inter duos asseres* vulgò indigitant, fit Mentio *Maliiarum Laudunensium*, quæ *Mailles Loviscennes* ibidem appellantur. Denique in Regesto Parlamenti, Statuta Ludovici XI. continente, ejusdem Regis Diploma describitur anni 1463. pro *nobilitatione* loci *Cauda Vaccæ* dicti, ad Rupellam, in Caroli Cenomanensis Comitis gratiam, tenendi à Rege in quavis vassalli mutatione ad Malliam auream pretii duorum denariorum aureorum. Hanc porrò de Malliarum nostratium appellatione sententiam attigit etiam suprà laudatus Cenalis: *Illud*, inquit, *dici potest, quòd hi aurei nummi, quos Gallicè appellamus* Mailles, *non ab obolari traxêre originem: imò potiùs ab alia idiomatis nostri nomenclatura, quam dicimus* Medailles, *eò quòd Principis nonnunquam alicujus nomen præferant.* Quibus postremis verbis satis etiam innuit, suâ ætate hanc obtinuisse sententiam de *Medalliis*, quam, ut suam, protulit Scaliger. Scio, quosdam existimasse, *Mallias* dictas à loricarum ferrearum maculis, quas *Mailles* etiamnum dicimus, quòd *Malliæ* monetariæ, perinde ac loricariæ, quadratæ fuerint; quod quidem, quam procul absit à vero, cuivis sani ingenii licet advertere.

MALLIÆ NOSTRATES.

Rob. Cenal. de Mensur. & Ponderib.

Vide Gloss. v. Moneta.

CIII. Alii præterea *Mallias* putavêre esse id genus nummos, quos *Masculos* vocant Scriptores, ac Chartæ veteres aliquot, ita ut propriæ fuerint Comitum Pictavensium, ex hoc Goffridi Vindocinensis loco: *Quod si* trecentos solidos Pictavensium Masculorum *vobis daret, &c.* Horum etiam mentio occurrit in Tabulario Angeriacensi, & in Tabulario S. Stephani Lemovicensis in Charta anni 1081. *Solidi ejusdem monetæ Masculinæ.* Et paulò ante: *Solidi nummorum Pictavinorum.* Unde percipere licet, *Masculinam & Pictavinam* monetam eandem fuisse. Quæ quidem vox *Masculina*, in monetis, admonet me, ut viri pereruditi lapsum detegam, qui *generis diversi pecuniam* in Concilio Dusiacensi primo, & apud Hincmarum, de monetis aurea & argentea intelligendam existimavit, ita ut aurea masculà, argentea vero feminina moneta fuerit, quod ex S. Augustino stabilire nititur: quasi hæc verba de pecudibus utriusque sexus non essent capienda, & apud recentiores perinde ac veteres *Pecunia* non id sonet. Porrò *Masculi* dicuntur nummi Pictavenses, non quòd ii Pictavensium Comitum proprii fuerint: sed quod ejusmodi nummi ita denominati, ejus essent monetæ speciei, quam *Malliam* vocant, vel quod universim quasvis monetas *mallias* vocarent. Quocircà si quis ejusce ævi verba Goffridi Gallico reddidisset idiomate, indubiè dixisset, *trois cens sols des Mailles Poitevines:* cùm horum temporum Scriptores ac Commentarienses, qui Latinè chartas exarare solebant, efferre se debere voce aliâ, quàm, *Masculus*, non arbitrarentur, quod ea propiùs accederet ad nostratem *masle*, quæ *masculum* sonat. Verùm si quis *Mallias* Pictavensium proprias fuisse obstinatiùs contenderet, nescio, an hoc casu nomenclaturæ istius non esset arcessenda origo ab oppido in Pictonibus, quod *Meille* vocant: cùm ex iis fuerit, in quibus stante secundâ Regum nostrorum stirpe Monetæ cuderentur, uti doceat Capitula Caroli Calvi, ubi *Metulum* & *Metullum* appellatur:

MASCULI.

Goffr. Vindocin. lib. 1. Ep. 20.

Tabul. Anger. f. 47.

Cap. Caroli C. tit. 31. n. 12.

latur: quod etiam firmant monetæ ipſæ Caroli M. in quibus vox METVLLO exarata legitur, uti annotatum ſuprà. In aliis præterea ejusdem Imperatoris nummis, quorum ectypon exhibuit Paulus Petavius, Senator Pariſienſis, in anticæ: CAROLVS, in poſticæ verò medio: MEDOLVS, characteribus barbaris ac Gothicis, voces deſcriptæ leguntur. Verùm de poſtrema hac conjectura ſtatuat quisque, quod lubet. Id certè in confeſſo eſſe debet, quòd *Malliarum* nomenclaturam minutioribus monetis attribuant vulgò noſtri, id inde fluxiſſe, quòd Malliæ Pictavinæ ferè ſemper minutiſſimæ fuerint: ſed & anno 1329. cudi cœpiſſe *Mallias* minutiores 18. *granorum legis argenti regii ad Marcam*, ut eſt in veteri Regeſto Cameræ Computorum Pariſienſis: ex quo neceſſe eſt monetas iſtas, minutiſſimas ac vilis admodum pretii fuiſſe. Sed longè videtur probabilius, *Mallias* minutiores, ſeu *Maſculos* Pictavenſes eſſe id genus monetæ, quam *Malliam Pitam* dicimus, id eſt, *Malliam* Pictavinam. Nam *Pitæ* (*les Pites*) dicuntur minutiores monetæ Pictonum, quæ *Pictæ*, *Pictavinæ* & *Pictavenſes*, Gallicè autem *Poitevins*, paſſim in Chartis appellantur: unde vox *Pitancia* & *Pictancia* deducta poſtmodum, quæ *Pictæ*, ſeu *Pictavinæ* unius valoris rem ſignificat: nam toto cælo aberrant, qui à Pittaciis etymon deducunt, quod in Gloſſario pleniùs probavimus. Hæ porrò *Pitæ*, ſeu *Pictæ*, adeò minutæ erant, ut Willelmus Nangius, verba faciens de quadam ad oculi *caudam* ſeu angulum maculâ, eandem dixerit fuiſſe ad *modum puncturæ pulicis rubeam, & latam ſicut una Pictavina.*

P. Petav. in Gnorim. — *Reg. Noſter f. 204. 205.* — *Vide Gloſſ. W. Nang. in S. Ludov. p. 394.*

CONSTANTINI IMP. BYZANTINI,

NUMISMATIS ARGENTEI EXPOSITIO,

JOSEPHI SCALIGERI, JUL. CÆS. F.

Vid. Tabellam.

Ex Litteris ill. V. Joſephi Scaligeri ad Marquardum Freherum.

Tui nummi ſtemma omne ἐξωνυχισάμην. Judicium de eo meum ſeorſim habes. Dixi, quod ſentio, non quod fortaſſe tibi probabo. Non potui tamen hanc operam denegare, magis quia exegiſti à me, quàm quòd aliquid ſententiæ de eo tuæ adjiciendum à me exiſtimarem, Vale. Lugduni Batavor. XIV. Kal. Martii Juliani CIↃ IↃ CII.

Ex aliis: *Scis, mi Frehere, quid de tua diatriba judicem in Aprum Xiphian? Nihil potuiſſe verius dici, nihil exquiſitius, planè perſuaſiſti mihi. De illo autem grandi nummo tuo Conſtantini non poſſum ſatis mirari, quî factum ſit, ut ex uno latere recentisſimi ſæculi veſtigia in eo extent, ex altero vetuſtisſimi moris Eccleſiæ. Sed quando prodibunt monumenta illa tua de Lupoduno & Moſella Auſonii? avidè expecto, eoque magis, quòd nihil niſi eximium à te ſperare poſſumus. Vale. IX. Kal. Martii Juliani* CIↃ IↃCIII.

JOSEPHI SCALIGERI COMMENTATIO.

Nummus ingens argenteus clariſſimi viri Marquardi Freheri, quàm recens ſit, argumento ſunt characteres arithmetici 234. 235. qui ante trecentos aut paulo plures annos ab Arabibus ad nos tranſierunt, ac primoquidem diſſimiles his noſtris hodiernis, poſteà memoria proavorum hâc formâ interpolati, quæ hodiè nobis in uſu eſt. Itaque nummus hic cuſus, aut conflatus eſt, non illo ſæculo, quo ii à Chriſtianis recepti ſunt; ſed illo

illo, quo interpolati: hoc est, memoria proavorum. Præterea, an unquam à Græcis usurpati sint? meritò ut dubitem, faciunt libri multi Astronomici, Logistici, & computorum Ecclesiasticorum paulò ante aut post eversionem Imperii Constantinopolitani conscripti, quorum omnium numeri non his peregrinis characteribus concepti sunt; sed litteris Græcis. Denique illos characteres primi omnium Christianorum Hispani à Mauris, ab Hispanis reliqui Latini Christiani, ab illis Græci acceperunt. Et quidem concedamus accepisse, iis tamen apud Græcos nunquam vulgo noti fuerunt: ut non opus fuerit, eos in hoc nummo cudere, ut à paucis tantùm intelligerentur. Nobis igitur constat, recentissimam quidem nummi conflaturam esse, formas autem incusas & veteres esse, & ex aliquo vetusto libro aut picturâ alicujus Ecclesiæ desumptas: cujusmodi multas hodie videmus in gemmis novitiæ quidem cælaturæ; sed vetustissimi argumenti. Nunc de formis ipsis agamus. Non audio clarissimum virum Abrahamum Ortelium, qui partem Imperatoris equitantis laudabat, tanquam non recentem, aversam νοθέυσεως suspectam habebat. Nos contra sentimus: aversæ partis argumentum longè vetustius judicamus, quàm illud Imperatoris equitantis, cujus pedibus subjectæ stapedæ, & omnis ornatus equi, quàm novitia res sit, satis produnt. Aversæ partis stemmata non uno verbo explicari possunt. Priusquam igitur ad explicationem aggrediamur, sciendum, apud veteres Christianos symbola μυστηριώδη alia atque alia fuisse, pro ratione temporum ac diversitate nationum. Ratio temporum primùm nullam formam humani vultus; sed aliarum rerum admittebat: posteà etiam humanæ formæ admissæ. Nationes Orientales alia habuerunt, alia Occidentis Ecclesiæ, in quibus nullum symbolum fuit sine cruce, ut neque Orientalibus. Sed in Occidentali Ecclesia crux statuebatur minio lita, ut Christi fusum sanguinem designaret. Cacumen Crucis corona cingebat cum purpureis lemniscis, adjuncta etiam palma. Utrumque νικητήριον erat debellati hujus sæculi, & mundi triumphati, aut martyrii acquisiti. Hoc simplex ab initio erat stemma Crucis. Adjectum posteà Trinitatis mysterium, post debellatum impium Arrii dogma, Patrem Deum designabant, verba ex rutilâ nube erumpentia: HIC EST FILIUS MEUS DILECTUS. Filius Dei agni, Spiritus Sanctus Deus columbæ specie significabatur. Alii etiam alia parerga apponebant: XII. columbas, quibus Apostolos volebant intelligi, quatuor flumina ex rupe manantia. Hæc erant symbola simplicissima illorum temporum, quum formas rerum, aut animalium, non autem humanas auderent pingere. Nam anchoram, navem, piscem, columbam sculpebant aut pingebant, hominem non item: οὐ γὰρ, inquit Clemens, εἰδώλων πρόσωπα ἐναπωτυπωτέον, οἷς καὶ τὸ προσέχειν ἀπείρηται. In aversa autem parte nummi propositi duæ mulieres sunt: ex quo apparet, symbolum non esse vetustissimorum temporum. Argumentum tamen ostendit, non esse infimæ vetustatis. Primùm igitur ingens folium, aut instar folii conceptaculum, nihil aliud est, quàm hortus ille conclusus, & fons signatus in Cantico Canticorum, per quem sacrum regenerationis lavacrum designatur. Ambrosius: *His igitur Sacramentis pascit Ecclesiam suam Christus, quibus animæ firmatur substantia; Meritòque videns profectum ejus gratiæ concinentem, dicit ad eam: Quàm decora, &c. Hortus conclusus, soror mea, hortus conclusus, fons signatus.* In medio hujus κολυμβήθρας extat minus labrum, quod veriùs dixeris hortum conclusum. Nam ex eo enascitur lilium convallium, juxta illud: *Egò sum flos campi & lilium convallium*, de quo loco Hieronymus ad Demetriadem. Decem germina, aut fructus emittit. Origenes homilia XVI. in Genesin: *At verò Israëliticus honorat decadem profectionis numerum. Decem enim verba legis accepit, & Decalogi virtute instructus ignota mundo huic sacramenta divinâ largitione suscepit. Sed & in novo testamento similiter venerabilis est Decas, sicut & fructus Spiritus denis exponitur germinare virtutibus.* Non potuimus dare magis idoneum interpretem. Inter lilium erecta est Crux instar ligni vitæ, è cujus cacumine quatuor columbæ totidem fluenta eructant. Ea sunt quatuor Evangelia: quemadmodum in Ecclesia Occidentali quatuor fluenta, è petra manantia, idem significabant. Columbæ sunt quatuor Evangelistæ. Et hoc quoque cum Occidentali Ecclesia facit, quæ per columbas coronam crucis circumstantes Apostolos intelligebat. Paulinus:

Cui coronæ sunt corona Apostoli,
Quorum figura est in columbarum choro.

Atqui duo ex Evangelistis sunt Apostoli, duo Apostolorum administri. Aqua illa, quæ instar filanorum ex columbis fluens folium complet, est aqua Baptismi: & denique omnia reliqua sunt sequela Baptismi. Primùm duæ columbæ sunt in latere

latere ſolii, interjecto ſerpente, ſuperincumbente leone. Sed columbæ cum ſerpente per ſe conſiderandæ ſunt, poſteà ſerpens ſimul cum leone. Columbæ cum ſerpente ſunt id, quod Dominus à regeneratis exigit: *Eſtote prudentes ut ſerpentes, ſimplices ut columbæ.* Hoc enim baptizatis occinebatur. Ambroſius libro de iis, qui initiantur myſteriis, capite IV. poſt alia: *Simul & eorum, qui baptizantur, non in ſpecie eſſe debet; ſed vera ſimplicitas, unde & Dominus ait: Eſtote aſtuti ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ.* Unde manavit illud in veteri Eccleſia proverbium: Μιγνύειν τῇ περιστερᾷ τὸν ὄφιν. Clemens Stromate ſeptimo: Οὐκ ἄρα ἐπιθυμήσει τινὸς ἑτέρου ὁ ἔχων ἀναπαυόμενον τὸν Θεόν. Αὐτίκα πάντα τὰ ἐμποδὼν καταλιμπάνων καὶ πᾶσαν περισπῶσαν αὐτὸν ὕλην ὑπερηφανήσας τέμνει διὰ τῆς ἐπιστήμης τὸν οὐρανὸν, καὶ διελθὼν τὰς πνευματικὰς οὐσίας, καὶ πᾶσαν ἀρχὴν, καὶ ἐξουσίαν, ἅπτεται τῶν θρόνων τῶν ἄκρων, ἐπ᾽ ἐκεῖνο μόνον ἱέμενος, ἐφ᾽ ὃ ἔγνω μόνον. Μίξας οὖν τῇ περιστερᾷ τὸν ὄφιν, τελείως ἅμα καὶ εὐσυνειδήτως βιοῖ, πίστιν ἐλπίδι κεράσας πρὸς τὴν τοῦ μέλλοντος ἀπεκδοχήν. Ait, hominem, qui habet ἐναπαυόμενον τὸν Θεὸν, & omni impedimento mundanarum rerum renunciantem, (quis eſt ille, niſi ὁ φωτισθεὶς, & Baptiſmo regeneratus,) miſcere columbam ſerpenti: quod & loco Ambroſiii adducto convenit, & rationem tacitè reddit columbarum cum ſerpente ſubter limbum colymbithræ poſitarum. Leonis verò cum ſerpente conſideratio, pertinet ad victoriam de Orco & Diabolo. Chryſoſtomus in Pſalmum XCIII. *Quis eſt iſte Leo, qui de tribu Juda vicit leonem & draconem, qui ſignificatus eſt in Pſalmo?* Item: *Diabolus, qui delectatus eſt in primo homine captivato, exinde captivatus eſt, Chriſto reſurgente glorificato, qui conculcavit leonem & draconem.* Quare non poſſumus ignorare, cur draco ſerpenti ſubjectus ſit? Aſſident ſolio utrinque oppoſitæ invicem feminæ duæ in ſellis, anus ſtolata, & puella nuda, niſi quà velat ea, quæ pudor velare jubet. Anus eſt Fides, puella Spes. Anus fingitur, quia antiquior lege Abraham prima credentium via, ut canit Prudentius, longè antiquior Moſe. Unde & fides Tertulliano in Marcionem victrix vetuſtatis dicitur. Manu apprehendit, quia fide apprehendimus, quæ oculis ſubjici non poſſunt. Stolata eſt, quia Baptiſmus vocabatur fidei veſtimentum: ut Tertullianus ſcribit cap. XIII. libri de Baptiſmo. Et capite XII. *induere Baptiſmum* dicit. Contra Spes & puellari ſpecie eſt, quia ſemper viget; & nuda, quia omnibus terrenis renuncians, expedita tendit ad cælum, πᾶσαν τὴν περισπῶσαν ὕλην, ut loquitur Clemens, ὑπερηφανήσασα. Ideo averſantis habitu eſt, & canem, tanquam omnes blanditias ſæculi calcantis, aut omnes adlatrationes hoſtium Chriſtianæ Pietatis. Ideo quemadmodum canem calcat, ſic colludit cum columbâ, quam manu dextrâ prehendit, ſimplicitatem unicam ſibi cordi eſſe ſignificans. Meritò autem conjunguntur ambæ, quia altera ſine altera non eſt. Chryſoſtomus in caput XIII. prioris ad Corinthios, commate ultimo, in editione Latinâ: *Quæ duo, id eſt, Fides & Spes, ita certa ſibi mutua vice conjuncta ſunt, ut altera ſine altera ſtare non poſſit. Quicquid enim Fides credendo acquirit, hoc ſpes ſuſtinendo præſumit.* Quid quod Veteres N.T. Fidei ſymbolum eſſe dicebant, Vetus autem ſpei. Paulinus:

Lex antiqua novam firmat, veterem nova complet:
In veteri Spes eſt, in novitate Fides.

Denique, quid à Catechumeno exigebatur? Fides. Credo in Deum Patrem, Deum Filium, Deum Spiritum S. &c. Spes: Spero reſurrectionem. Inde illa in vetuſtiſſimis monumentis Chriſtianorum: CREDO VIVERE. SPERO RESVRGERE. DEPOSITVS IN SPEM RESURRECTIONIS. Quin etiam non ſolùm has duas conjungebant Poëtæ Gentium; ſed etiam & Fidem veſtitam & anum inducebant. *Quam Spes & albo nuda Fides colit Velato panno--- Cana Fides, & Veſta ---* Cana igitur Fides & velata panno, ut hîc, & conjuncta Spei. Inde Clemens παροιμιακῶς, dixit πίστιν ἐλπίδι κεράσαι, ut dixerat, μιγνύειν τῇ περιστερᾷ τὸν ὄφιν, alludens nimirum ad hæc vetuſta ſymbola. Pone ſellas utriusque aſtant ſingulæ aquilæ, renovationem hominis per Baptiſmum ſignificantes: quòd percepto Baptiſmo dicerentur inſtar aquilæ renovari, Ambroſius de Initiandis capite VIII. *His abluta plebs dives inſignibus, &c. depoſitis autem inveterati erroris exuviis, renovata in aquilæ juventutem, &c.* ut nihil ſit in hac parte nummi averſa, quod non ad ſacramentum Baptiſmi, & Catechumenos pertineat. Poſtremò totus apparatus iſtius præſtantiſſimi ſymboli clauſulam habet felicitatis regni Chriſti, ſub quo ſecuritas ab omni nocumento promittitur capite XI. Iſaiæ, commate 8. ubi dicitur, puerum cum aſpide colluſurum. Ideo in labri, quod extat ſupra aquam, latere viſitur puer, caudâ ſerpentes duos apprehendens, & ſecurè tractans ſine noxa. Quàm eleganter Tertullianus in Hermogenem capite XI. *Quum reſtituta innocentia, & integritate conditionis pecora condixerint*

beſtiis,

bestiis, & parvuli de serpentibus luserint, &c. IV. in Marcionem, cap. XXIV. *Sed bene, quod Creator hanc potestatem etiam parvulis per Esaiam repromisit, conjicere manum in cavernam aspidum, &c. Et utique scimus, salvâ simplicitate Scripturæ, nam nec ipsa bestiæ nocere poterunt, ubi fides fuerit, &c.* Infrà: *Jam tunc eidem viæ, id est, fidei, hanc evacuationem & subjectionem bestiarum pollicetur.* Propter fidem igitur hoc symbolum pueri & serpentum appositum. Quare vides omnia inter se apta, ut aliud ex alio pendeat. Quàm vetusta hæc sint, & quàm falsus fuerit doctissimus vir; qui aversam partem hujus numismatis suspectam habebat, ex iis, quæ disputavimus, & ex aliis, quæ longè plura afferri poterant, colligi potest. Nobis satis hæc erunt, dum doctiora judicia aliquid melius in medium afferant. Itaque hactenus.

SAPPHIRUS CONSTANTI IMP. AVG. EXPOSITA.

Vide Tabellam 2.

N. V. MARCO VELSERO, IIVIRO PRÆF. AVG. VIND.

Marquardus Freherus.

Verum dico. Nemo est, ad quem mittere mea tantùm gestiam simul & trepidem. Ita mihi & candor, humanitasque tua illicio est, & judicium formidini. Neque satis pudorem solvit ista scriptiuncula, ut ut argumenti non vulgaris fiducia se attollens. Sed nimirum quem alium petebat nobilissimum antiquitatis pignus, quàm omnis elegantiæ & eruditionis arbitrum? Et ut palmam artis ferat, qui cestro gemmam scalpsit: ita qui vel plumbo inclusam, commodiùs tractandam visendamque exhibeat, nihil peccaverit. Tu, quicquid opellæ, non æquus minùs quàm catus æstimator accipies: neque nescius, parvis tabellis grandium summarum obligationes contineri, & festuca levi agros ingentes tradi solere, magni in te affectus & cultus certum pignus habebis. Vale V.C.

§ (o) §

JANUS GRUTERUS.

Nomine quum magnus magnos Constantius inter
Induperatores Indupèrator ovet:
Atque idem morti det Aprum nimis undique magnum,
Gemmaque item hoc graphicè non nisi magna notet.
Jure tua illa modo fama, VELSERE, *dicantur,*
Teutona quo majus non habet ora decus.
Sed neque magne, FREHERE, *tot inter agis minor. Imò,*
Imò ipso te te nunc quoque major ades.

Gregorius Nazianzenus in ea oratione, quâ Juliani Imperatoris (quem Constantius hic noster Cæsarem fecit, successoremque habuit,) impietatem & vanitatem pro merito exagitat, ubi ad imaginum illam & statuarum ambitionem venit, in quibus ipsi Principes adorari gauderent, ait: *Imaginibus illis alios aliud quid Imperatorum appingere solere: hos quidem civitates clariores, dona ferentes; alios autem Victorias, capiti serta imponentes, nonnullos militiæ præfectos eos adorantes; quosdam Barbarorum devictorum, & pedibus provolutorum, seu cæsorum figuras:* οἱ δὲ, (addit denique,) θυροφινίας καὶ ευςοχίας. Utramque gloriolam exprimens, quam bellua- [Stylus. I.]

rum iſti confectores affectabant: & audaciæ roboriſque in adgrediundis depugnandiſque feris; & ſolertiæ dexteritatiſque in excipiendis, figendis, collocandis: Herculis nimirum pariter Phœbique imitatores. Obvia in hiſtoriis exempla, non otioſorum tantùm & væcordium, quibus iſta cura & oſtentatio fuit, Neroni, Commodo, Domitiano; ſed & laudatorum Principum, quibus remiſſio, ut Trajano, Hadriano, Antonino, Alexandro, & huic Conſtantio. Nec remiſſio tantùm; ſed verò utilis labor habitus, & Principe dignus, liberare noxiis feris regionem. Plinius ad Trajanum: *Quæ remiſſio tibi, niſi luſtrare ſaltus, excutere cubilibus feras, ſuperare immenſa montium juga, & horrentibus ſcopulis gradum inferre, nullius manu, nullius veſtigio adjutum: atque inter hæc pia mente adire lucos, & occurſare numinibus. Olim hæc experientia juventutis, hæc voluptas erat: his artibus futuri Duces imbuebantur: certare cum fugacibus feris curſu, cum audacibus robore, cum callidis aſtu: nec mediocre pacis decus habebatur, ſubmota campis irruptio ferarum & obſidione quadam liberatus agreſtium labor. Uſurpabant gloriam illam iſti quoque Principes, qui obire non poterant: uſurpabant autem, ut domitas fractaſque clauſtris feras, ac deinde in ipſorum quidem ludibrium emiſſas, mentita ſagacitate colligerent.* Sed præſertim in apris, ferociſſima & violentiſſima ferarum, virtutis venatoriæ palmam poſuerunt: ut de fatali Diocletiani apro legimus, & multa in numiſmatis rei memoria. Et Valentiniani junioris Imperatoris de Leone confecto ſignum marmoreum, Auſonii Epigrammate celebratum videmus.

Neque ſatis ex ære nummos, marmore ſtatuas, monumenta talium facinorum Principibus feciſſe; ſed ad gemmas etiam hoc argumento nobilitandas aſſentatio laborem protulit: quæ & pretio ſuo monimenti gratiam apud illos augerent, & durabilitate immortalem apud poſteros memoriam promitterent. Hinc elegans Panegyriſtes æternandorum Theodoſii geſtorum curam Pictoribus pariter cum Poëtis demandat: *Huc totas pii vates doctarum noctium conferte curas: hoc omnibus linguis litteriſque celebrate: nec ſitis de operum veſtrorum perennitate ſolliciti: illa, quam præſtare hiſtoriis ſolebatis, ab hiſtoria veniet æternitas. Vos quoque, quibus ſecunda ſors ceſſit, dare famam rebus, Artifices, vulgata illa veterum fabularum argumenta deſpicite. Herculeos labores, & modicos Liberi triumphos, & anguipedum bella monſtrorum. Hæc potiùs, hæc geſta ſolertes manus ducant: his fora, his templa decorentur: hæc ebore reddantur, hæc marmore, hæc in coloribus vivant, hæc in ære moveantur, hæc gemmis augeant pretium.*

Latin. Pacatus.

Hoc ex genere Sapphirus iſta fuit, quæ ut in ſe vulgaris non erat, (ipſa enim vel pura abſque cælaturæ æſtimio, tàm rara magnitudine, quàm coloris verè cærulea ſerenitate, non parem, non ſecundum admittit,) ita nominatim honori Cæſaris delectam, ipſique à Provincia, aut Procerum aliquo oblatam veriſimile eſt. Cùm hanc gemmam præ àliis gratam Principibus etiam Epiphanius ſcribat: Ἔστι θαυμαστὸς ὁ λίθος καὶ εὐειδέστατος καὶ χαριέστατος. Διὸ καὶ ἐν ταῖς χλιδῶσι καὶ ὁρμίσκοις κατατιθέασι τοῦτον, μάλιστα οἱ βασιλεῖς. Et quis ſcit, an non vel ipſa, vel ſimile ejus quid aliud ſub magni illius Nazianzes Antiſtitis oculos venerit? qui quidem in eadem Provincia & natus fuit, & Epiſcopatum obtinuit, in qua memorabili iſta θηροφονίᾳ cum laude defunctum Conſtantium Auguſtum videmus, etſi alibi non legimus. Nec ad rem tamen parum facit, quòd Ammianus Marcellinus ſcribit: *Nec minore ſtudio ſequuti Legati hæc ſecum ferentes, intenti ad viandum, moraſque per Italiam & Illyricum perpeſſi diuturnas & graves, tandem transfretati Boſphorum, itineribuſque lentis progreſſi, apud Cæſaream Cappadociæ etiam tum degentem invenere Conſtantium. Mazacam antehac nominatam, opportunam urbem & celebrem, ſub Argæi montis pedibus ſitam.* Et poſteà: *Equitandi & jaculandi, maximèque peritè dirigendi ſagittas, artiumque armaturæ pedeſtris perquam ſcientiſſimus.* Et infrà: *Breviſſimis cruribus & incurvis, unde ſaltu valebat ac curſu.* Et Sextus Aurelius Victor de eodem: *Placidus clemenſque pro negotio, litterarum ad elegantiam prudens atque orandi genere levi jucundoque: laboris patiens, ac deſtinandi ſagittas mirè promptus.* Idem in Epitoma: *Mirus artifex in ſagittis: à cibo vinoque & ſomno multum temperans: patiens laboris, facundiæ cupidus.* Habemus etiam, quod volumus, venationis proprias artes doteſque habuiſſe: apud Cæſaream Cappadociæ diutulè moratum: ubi ſpecimen ſe dignum illius εὐστοχίας, in exitiabili apro, regionem infeſtante, tollendo, applaudente illa edidiſſe, ſpectatiſſimus lapillus hic fidem facit.

De XII. Gem.

Libr. 20.

Sed

Sed quid vetat Romani, neque per omnia illaudati, Principis venationem heroicam considerare exactiùs? cum ignoti juvenis συοθήραν tam accurato stylo depingat, penicillo describat nobis Philostratus. Belluam ante omnia mihi inspicite: quàm vasto corpore, quibus setis, quo rostro, quo dente metuenda, planè digna, quæ non plebejâ manu caderet. Nec Erimantheo, aut Calydonio minorem, aut mitiorem cernis:

--- aprum, quanto majores herbida tauros
Non habet Epirus; sed habent Sicula arva minores.
Sanguine & igne micant oculi, riget horrida cervix,
Stantque velut vallum, velut alta hastilia setæ:
Fervida cum rauco latos stridore per armos
Spuma fluit: dentes æquantur dentibus Indis.
Fulmen ab ore venit, frondes afflatibus ardent.

Hesiodicam illam descriptionem implet:

Οἷος δ' ἐν βήσσῃς ὄρεος χαλεπὸς προϊδέσθαι
Κάπρος χαυλιόδων φρονέει θυμῷ μαχέσασθαι
Ἀνδράσι θηρευτῇς, θήγει δέ τε λευκὸν ὀδόντα
Δοχμωθεὶς, ἀφρὸς δὲ περὶ στόμα μαστιχόωντι,
Λείβεται, ὄσσε δέ οἱ πυρὶ λαμπετόωντι ἐΐκτην,
Ὀρθὰς δ' ἐν λοφιῇ φρίσσει τρίχας ἀμφί τε δειρήν.

In Scuto Hercul.

Nihil hîc de aprorum irâ & ferocia ex Aristotele aut Æliano referemus, nihil de ignito & fulmineo eorum dente ex Oppiano. Ut ut Plinio fides constet, qui apros Indicos dentium flexus cubitales habere scribit; hunc quidem Cappadocem iis telis, quæ Græci χαυλιόδοντας vocant, insigniter armatum fuisse, quibus ceu falce, aut machæra obvia quæque meteret, sterneret, consecraret, notabile nomen arguit: quod à popularibus sævitiem expertis ei inditum existimare licet, marini, nec ignoti piscis, cui natura

Lib. 8. c. 52.

ΞΙΦΙΑΣ *Oppian. 2. Halieut.*

--- ὑπὲρ γένυν ἐστήριξεν
Ὄρθιον, αὐτόρριζον, ἀκαχμένον, οὔτι σιδήρου
Φάσγανον, ἀλλ' ἀδάμαντος ἰσοσθενὲς ὄμβριμον ἆορ.
Οὐκ ἐκεῖνο κρυόεσσαν, ἐπιβρισάντος ἀκωκήν,
Οὐδὲ μάλα στερεὴ παίη λίθος ὑποσθεῖσα.
Τοίη οἱ ζαμένης τε πέλει πυρόεσσα τ' ἐρωή.

Hunc talem quantum Provinciæ in segetibus, vineis, olivetis, (unde prorumpentem videmus) imò & armentis, damni & pauperiei dedisse putamus? Καὶ ὁρῶ τὰ ἔργα τοῦ θηρίου. καὶ τὰς ἐλαίας ἐξορώρυχε, τὰς ἀμπέλους ἐκτέτμηκε, καὶ οὐδὲ συκῆν καταλέλοιπεν, οὐδὲ μῆλον, οὐδὲ μηλάριον, πάντα δὲ ἐξήρηκεν ἐκ τῆς γῆς. τὰ μὲν ἐξορύττων, τοῖς δὲ ἐμπίπτων, τοῖς δὲ παρακνώμενος.

Et modo crescentes segetes proculcat in herba,
Nunc matura metit fleturi vota coloni:
Et Cererem in spicis intercipit: area frustra,
Et frustra expectant promissas horrea messes.
Sternuntur gravidi longo cum palmite fœtus
Baccaque cum ramis semper frondentis olivæ,
Sævit & in pecudes: non has pastorve canisve,
Non armenta truces possunt defendere tauri
Diffugiunt populi, nec se se in mœnibus urbis
Esse putant tutos, donec CONSTANTIUS ipse, &
Lecta manus juvenum caluere cupidine laudis.

Ὁρῶ δὲ αὐτὸν καὶ τὴν χαίτην φρίττοντα, καὶ πῦρ ἐμβλέποντα, καὶ οἱ ὀδόντες αὐτοῦ παταγοῦσιν ἐφ' ὑμᾶς, ὦ γενναῖοι.

Jamque aper excitus medios violentus in hoſtes
Fertur,ut excuſſis eliſus nubibus ignis.
Sternitur incurſu nemus, & propulſa fragorem
Silva dat,exclamant juvenes,protentaque forti
Tela tenent dextra lato vibrantia ferro.
Ille ruit ſpargitq; canes,ut quisque furenti
Obſtat,& obliquo latrantes diſſipat ictu.

Et progreſſum quidem certaminis ſuo jam quilibet ſibi fingat arbitrio, aut à ſimilibus exemplis. De Severo Imperatore ſcribit è Dione Xiphilinus, cùm Niſibin veniſſet, aprum reperiſſe maximum, qui magno impetu equitem dejecerat atque interfecerat, dum is viribus confiſus conaretur ipſum interficere; tandem verò triginta militum operâ captum cæſumque, ad Severum fuiſſe perlatum. Venationem ſuam Piſanam ita eleganter deſcribit Cl. Rutilius.

Otia vicinis terimus navalia ſilvis,
Sectandisque juvat membra movere feris.
Inſtrumenta parat venandi villicus hoſpes,
Atque olidum doctas noſſe cubile canes.
Funditur inſidiis & rarâ fraude plagarum,
Terribilisque cadit fulmine dentis aper.
Quem Meleagrei vereantur adire lacerti,
Qui laxet nodos Amphitryoniadæ.
Tum reſponſuros perſultat buccina colles,
Fitque reportanti carmine præda levis.

Gratius Cyneget. Telorum quoque ad hanc rem non unum genus,jacula, haſtæ, haſtilia, conti, enſes,cultri,venabula: quorum alia jactu mittuntur & vibrantur, alia manu inferuntur & defiguntur. Nimirum tutior ratio, primò haſtis miſſilibus præludere aut experiri, quæ vulnere ſaltem debilitent feram, ſi non ſternant. Neque aliter Meleager ipſe,de quo ita Naſo:

At manus OEneidæ variat,miſſisque duabus
Haſta prior terra,medio ſtetit altera tergo.

Neque ille apud Philoſtratum,eques licèt: Ἀπονεύσαν τοῦ ἵππου τὸ μειράκιον, καὶ ἐς τὰ δεξιὰ κλῖναν, ἀφίησι τῇ χειρὶ πάσῃ, καὶ βάλλει, τὸν σῦν κατ' αὐτὸ μάλιστα τὸ συνάπτον τὴν πλάτην τῇ δέρῃ. Idem inſigni quâdam in gemmâ apparet, cujus ectypon ad me Patavio miſit eruditiſſimus Vir Nicolaus Fabricius: nimirum eques, haſtam intentans apro irritato, jam alteram in tergo fixam habenti, non ſine litteris: APR. Et in denario Getæ III. viri una parte Diana pharetrata conſpicitur, altera aper à cane exagitatus, haſtile tergo impactum ferens. Noſter quidem Conſtantius neque militibus & multa comitum manu cinctus, neque equo ſublimis hîc conſpicitur, & ut canes, retia, tela ei non defuiſſe credimus; ita manus potiſſimùm lacertorumque fiducia feram cominus adgreſſus adparet:

Apud Choul. p.89. Ap. Æn. Vico.Erizzo.

- - - hoſtemque irritat ad iram
Splendidaq; adverſos venabula condit in armos.

Idem in Nerone,Tito,Commodo ſubinde repræſentant nummi. Idem de Anthemio prædicat Sidonius,cui puero ludus fuerit:

Inven-

Inventas agitare feras, & fronde latentes
Quærere, deprensas modo claudere casſibus artis
Nunc toto penetrare veru: tum ſæpe fragore
Laudari comitum, frendens cum bellua ferrum
Ferret, & iratos exirent arma per armos.

Atque en Conſtantium, nequid artis venatoriæ in iſto diſcrimine abeſſet, eo ipſo ſtatu nixuque corporis, quem peritiſſimus magiſter præſcribit, lævâ telum dirigente, & pede utroque brachium ſuum juvante. Sed quin verba adſcribimus, artis, à magno Imperatore olim traditæ, à magno hic præſtitæ. Εἶτα ὅςις ἂν ᾖ τῶν παρόντων ἐμπειρότατος καὶ ἐγκρατέςατος, προσελθόντα ἐκ τοῦ πρόσθεν τῷ προβολίῳ παίειν. Ἐὰν δὲ μὴ βούληται ἀκοντιζόμενος. βαλλόμενος κατατεῖναι τὸν περίδρομον, ἀλλ᾽ ἐπανιεὶς ἔχῃ πρὸς τὸν προσιόντα περιδρομὴν ποιούμενος, ἀνάγκη, ὅταν οὕτος ἔχῃ, λαβόντα τὸ προβόλιον προσιέναι, ἔχεσθαι δ᾽ αὐτοῦ, τῇ μὲν χειρὶ τῇ ἀριςερᾷ πρόσθεν, τῇ δὲ ἑτέρᾳ ὄπισθεν. Κατορθοῖ γὰρ ἡ μὲν ἀριςερὰ αὐτοῦ, ἡ δὲ δεξιὰ ἐπεμβάλλει. Ἔμπροσθεν δὲ ὁ ποὺς ὁ μὲν ἀριςερὸς ἑπέσθω τῇ χειρὶ τῇ ὁμωνύμῳ, ὁ δὲ δεξιὸς τῇ ἑτέρᾳ. Προσιόντα δὲ προβάλλεσθαι τὸ προβόλιον μὴ πολλῷ μείζω διαβάντα ἢ ἔμπαλιν ἐπιςρέφοντα τὰς πλευρὰς τὰς εὐωνύμους, ἐπὶ τὴν χεῖρα τὴν εὐώνυμον, εἶτα εἰσβλέποντα εἰς τὸ ὄμμα τοῦ θηρίου, ἐνθυμούμενον τὴν κίνησιν τὴν ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τῆς ἐκείνου. Denique quod ſupremam εὐςοχίας *

*Εὐςοχίας) Auſonius de Gratiano Imperatore: *Nemo adductiùs jacula contorſit: nemo ſpicula crebriùs jecit, aut certiùs deſtinata percuſſit.* Aurelius Victor de eodem: *Nihil aliud die noctuque agere, quàm ſpiculis meditari: ſummæque voluptatis divinæque artis credere, ferire peritè ſibi deſtinata.*

laudem implet, non temerarium fortuitumque infert ictum; ſed vulneri catè locum deligit, delectum validè penetrat, ex eâdem diſciplinâ: Προσφέρειν δὲ πάλιν τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ προθεῖναι ἐνὸς τῆς ὠμοπλάτης, ἢ ἐς σφαγήν. Καὶ ἀντερείσαντα ἔχειν ἐρρωμένως. Ὁ δὲ ὑπὸ τοῦ μένους πρόεισι, καὶ εἰ μὴ κωλύοιεν οἱ κνώδοντες τῆς λόγχης, ἀφίκοιτ᾽ ἂν διὰ τῆς ῥάβδου προωθῶν αὐτὸν πρὸς τὸν τὸ προβόλιον ἔχοντα Hoc eſt, quod Philoſtratus ſignanter dixerat: Μάλιςα †

† Μάλιςα.) Melius diſertiſſimus ille Pontificum, de quo ita Platina: *Libros plus quàm Sapphiros & Smaragdos charos habuit, quibus Chryſolithorum magnam copiam ineſſe dicebat.*

τὸ συνάπτον τὴν πλάτην τῇ δέρῃ. Et Homerus de Ulyſſe

Τὸν δ᾽ Ὀδυσσεὺς οὔτησε τυχὼν κατὰ δεξιὸν ὦμον. Odyſſ. τ.

Macte igitur virtute Conſtanti: qui (ut Epigrammatarii verbis utamur)

---tam certo venabula dirigis ictu
-Et tua Cappadocem collocat haſta ſuem. Martial.

Utique non ſine præſenti ope Dianæ: quæ cælatoris ingenio pone aſtat, telum & ipſa gerens, neſcio quid ſatagens? Illam enim venatricem & ἀγροτέραν noſcere videor ex habitu: quam ita ſuccinctam in nummis videmus, & ſtatuis. * Minutius Felix Octavio: *Diana interim eſt altè ſuccincta venatrix, & Epheſia mammis multis & verrucis extructa.* Si modò paganum numen religioſo Principi apponere conveniebat: & non potiùs aliquem comitum ſociorumque (quod doctiſſimo itidem viro, Laurentio Pignorio placuiſſe video,) interpretamur, præ terrore refugientem, nec congreſſum horribilis monſtri ſuſtinentem. Quod ad extollendam Cæſaris virtutem artifex addiderit, qui comites ipſe ſuos turbatos & timentes præſenti periculo liberavit: fortior & felicior in venatione iſta Cappadocica Rege illo Artaxerxe, de quo è Polybio refert Conſtantinus Porphyrogenneta Imperator, cùm in eadem regione inter venandum leo ei occurriſſet, ejuſque equum invaſiſſet; oblatum caſu Perſam quendam ſtricto acinace Regem de vitâ periclitantem liberâſſe, leone interfecto: proque tali merito, altiſſimo monte conſcenſo, omnem

Xenophon. in Cyneget.

Choul. p.89.

* Minut. F. lib.2. tab.20.22.

de Themat. c.2.

omnem regionem, quam inde circumſpicere potuerit, dono à Rege accepiſſe, Cappadociæ nomine Perſico indito.

Quas ergo grates publico hoſte ſublato liberatori ſuo provincia retulit; magnas procul dubio, & plauſum triumphalem, & hoc ipſum forſan donariolum, ut ut mole exiguum, elegantia & raritate conſpicuum, artifice manu ſcalptum, honoris ergo ipſi conſecravit. Et ipſa quidem ſpectatrix accubat, dextrâ feram demonſtrans, ſiniſtra cornu Amaltheæ tenens: quo ſymbolo fertilitatem regionis frugumque abundantiam, Geographis notam, denotari palam eſt. Quo habitu & alias Provincias in Notitiâ Imperii, atque etiam nummis depictas videmus, & nominatim Cæſaream in nummo uno atque altero à Cæſarienſibus in honorem Antonii III. viri cuſo, apud Goltzium: in quibus mulier caput turrita, palmæ ramum cum cornucopiæ lævâ gerens, dextram gubernaculo admovens. Quos tamen ad hanc Mazacam nihil pertinere, evidenti palmæ Idumeæ argumento, acutè idem vir ille elegantiſſimi ingenii Fabricius obſervavit; Sed apud aliam Cæſaream Idumeæ ab Herode Rege cuſos. Antonius namque (Appiano teſte) Herodem Samariæ & Idumeæ præfecit: Cæſareamque ejus gentis oppidum recenſet Plinius, quam & ipſe & Strabo priùs Stratonis turrim vocatam ſcribunt: Veſpaſianus poſtea coloniâ eò deductâ Primam Flaviam appellavit, & in nummo quodam Aurelii Cæſar. legitur: COL. PRIMA. FL. AUG. CÆSAREA. Sed & Mazacæ nomen Antonii tempore nondum in Cæſaream mutatum: quod ſub Tiberio, Cappadocia in provinciam redacta, contigiſſe Eutropius & Euſebius, ſub Claudio Sozomenus & Nicephorus, & alii aliter prodidere. ☿

Strabo lib. 12.
Tabula 55.
Lib. 5. c. 13.

☿ ΚΕϹΑΡΙΑ ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑ, barbariſmo Græcanico, aut cælatoris inſcitiâ perperam ſcriptum: res illi generi non nova. Sidonius epiſt. 12. lib. 3, *Carmen hoc ſanè quod conſequetur, peto ut tabulæ, quantulumcunque eſt, celeriter indatur. Sed vide, ut vitium non faciat in marmore lapicida. Quod factum, ſive ab induſtria, ſeu per incuriam, mihi magis quàm quadratario lividus Lector adſcribat.*

Eam porrò jacentem cælator fecit, ſive quòd non aliter gemmæ ſpaciique ratio ferret, ſive ſtudioſe: ut in nummis ſubinde provincias afflictas, & bellis aliisque calamitatibus oppreſſas & proſtratas ſalutari demum Principum manu erectas, ſurgere obſervamus. Et hæc hactenus.

TANTUM.

REGESTUM GLOSSARII, tres in tomos diſtributi.

Tomi primi, ſive Partis primæ, incipientis à litera A.

PRINCIPIUM, quod eſt duernio.

PRÆFATIO AD GLOSSAR. A B C D E F G H I K L: omnes ſunt duerniones.

INDEX, ſeu NOMENCLATOR, &c. M N O P Q R: omnes ſunt duerniones.

GLOSSARIUM. A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T U X Y Z. Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Ss Tt Uu Xx Yy Zz. Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg Hhh Iii Kkk Lll Mmm Nnn Ooo Ppp Qqq Rrr Sss Ttt Uuu Xxx Yyy Zzz. Aaaa Bbbb Cccc Dddd Eeee Ffff Gggg Hhhh Iiii Kkkk Llll Mmmm Nnnn Oooo Pppp Qqqq Rrrr Ssss Tttt Uuuu Xxxx Yyyy. Omnes ſunt duerniones, præter N. quæ eſt ternio.

Tomi ſecundi, ſive Partis ſecundæ, incipientis à litera D.

PRINCIPIUM, quod eſt folium ſimplex.

SECTIO PRIMA. ¶A ¶B ¶C ¶D ¶E ¶F ¶G ¶H ¶I ¶K ¶L ¶M ¶N ¶O ¶P ¶Q ¶R ¶S ¶T ¶U ¶X ¶Y ¶Z. ¶Aa ¶Bb ¶Cc ¶Dd ¶Ee ¶Ff ¶Gg ¶Hh ¶Ii ¶Kk ¶Ll ¶Mm ¶Nn ¶Oo ¶Pp ¶Qq ¶Rr ¶Ss ¶Tt ¶Uu ¶Xx ¶Yy ¶Zz. ¶Aaa ¶Bbb ¶Ccc ¶Ddd ¶Eee ¶Fff ¶Ggg ¶Hhh ¶Iii ¶Kkk ¶Lll. quæ omnes ſunt duerniones, præter ¶Lll, quæ eſt ternio.

SECTIO

SECTIO SECUNDA, (incipiens à litera I.) ABCDEFGHIKLMNOPQRSTUX YZ. Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Ss Tt Uu Xx (*hîc inserenda est tabella Monetarum & Monogrammatum, quæ incipit: Henricus Rex Angliæ,* fol. 717. seqq.) Yy Zz. Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg Hhh. quæ omnes sunt duerniones.

Tomi tertii, sive Partis tertiæ, incipientis à litera O.

PRINCIPIUM, quod est folium simplex.

GLOSSARIUM. ABCDEFGHIKLMNOPQRSTUXYZ. Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Ss Tt Uu Xx Yy Zz. Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg Hhh Iii Kkk Lll Mmm Nnn Ooo Ppp Qqq Rrr Sss Ttt Uuu Xxx Yyy Zzz. Aaaa Bbbb Cccc Dddd Eeee Ffff Gggg Hhhh Iiii Kkkk Llll Mmmm Nnnn Oooo Pppp Qqqq Rrrr Ssss Tttt Uuuu Xxxx Yyyy Zzzz. Aaaaa Bbbbb Ccccc Ddddd Eeeee Fffff Ggggg Hhhhh Iiiii Kkkkk Lllll Mmmmm Nnnnn Ooooo Ppppp Qqqqq. Omnes sunt duerniones, præter Kkkkk, quæ est ternio.

DE IMPERATORUM CONSTANTINOPOLITANORUM, &c. PRINCIPIUM, quod est folium simplex. *Postea compingendi sunt separatim tres duerniones, continentes* TABELLAS GRÆCANICAS, *quæ incipiunt ab* I. *ad* XII. & sequuntur abcdefghikl, quæ sunt omnes duerniones, præter l, quæ est ternio.

FINIS GLOSSARII.

SOLI DEO GLORIA.

In æterna sæcula. Hallelujah!